שו״ת · אחרונים

שות מחנה חיים

רבי חיים סופר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שות מחנה חיים

רבי חיים סופר

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שות-מחנה-חיים/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

א 12
הקדמה 12
סימן א 14
סימן ב 30
סימן ג 35
סימן ד 47
סימן ה 56
סימן ו 69
סימן ז 73
סימן ח 80
סימן ט 108
סימן י 113
סימן יא 133
סימן יב 138
סימן יג 142
סימן יד 157
סימן טו 165
סימן טז 178
סימן יז 183
סימן יח 185
סימן יט 188
סימן כ 189
סימן כא 198
סימן כב 209
סימן כג 219
סימן כד 223
סימן כה 234
סימן כו 242
סימן כח 251
סימן כט 264
סימן ל 265
סימן לא 270
סימן לב 280
סימן לג 284
סימן לד 288
סימן לה 292
סימן לו 295
סימן לז 300
סימן לח 303
סימן לט 309
סימן מ 319
סימן מא 323
סימן מב 345
סימן מג 376
סימן מד 382
סימן מה 389
סימן מו 397
סימן מז 406
סימן מח 410
סימן מט 413
סימן נ 433
סימן נא 437
סימן נב 440
סימן נג 463
סימן נד 484
סימן נה 486
סימן נו 494
סימן נז 504
סימן נח 525
סימן נט 527
סימן ס 532
סימן סא 534

סימן סב 537
סימן סג 542
סימן סד 547
סימן סה 555
סימן סו 566
סימן סז 574
סימן סח 581
סימן סט 587
סימן ע 598
סימן עא 602
סימן עב 618
סימן עב 640
סימן עג 668
סימן עד 675
סימן עה 681
סימן עו 685
סימן עז 701
סימן עח 707
סימן עט 718
סימן פ 732
סימן פא 740
סימן פב 749
סימן פג 753
סימן פד 764
סימן פה 779
סימן פו 785
סימן פז 787
סימן פח 794
סימן פט 805
סימן צ 811
סימן צא 816
סימן צב 825
סימן צג 835
סימן צד 844
סימן צה 849
סימן צו 857
סימן צז 865
סימן עח 875
סימן צט 880
סימן ק 891
סימן קא 915
סימן קב 925
סימן קג 932
ב 939
הקדמה 939
סימן א 972
סימן ב 974
סימן ג 977
סימן ד 981
סימן ה 988
סימן ו 1004
סימן ז 1012
סימן ח 1017
סימן ט 1033
סימן י 1040
סימן יא 1046
סימן יב 1055
סימן יג 1063
סימן יד 1069
סימן טו 1073
סימן סז 1076
סימן יז 1083
סימן יח 1088
סימן יט 1096

סימן כ 1101
סימן כא 1109
סימן כב 1122
סימן כג 1135
סימן כד 1147
סימן כה 1154
סימן כו 1159
סימן כז 1162
סימן כח 1167
סימן כט 1178
סימן ל 1183
סימן לא 1191
סימן לב 1202
סימן לג 1209
סימן לד 1216
סימן לה 1223
סימן לו 1229
סימן לז 1232
סימן לח 1236
סימן לט 1238
סימן מ 1246
סימן מא 1251
סימן מב 1252
הוספות 1255
ג 1286
הקדמה 1286
סימן א 1333
סימן ב 1337
סימן ג 1344
סימן ד 1349
סימן ה 1355
סימן ו 1366
סימן ז 1368
סימן ח 1371
סימן ט 1374
סימן י 1376
סימן יא 1380
סימן יב 1382
סימן יג 1385
סימן יד 1388
סימן טו 1391
סימן מז 1397
סימן יז 1399
סימן יח 1402
סימן יט 1405
סימן כ 1409
סימן כא 1412
סימן כב 1414
סימן כג 1427
סימן כד 1436
סימן כה 1439
סימן כו 1445
סימן כז 1450
סימן כח 1452
סימן כט 1454
סימן ל 1457
סימן לא 1466
סימן לב 1471
סימן לג 1476
סימן לד 1480
סימן לה 1482
סימן לו 1487
סימן לז 1492
סימן לח 1498

סימן לט 1500
סימן מ 1507
סימן מא 1513
סימן מב 1516
סימן מג 1519
סימן מד 1522
סימן מה 1523
סימן מו 1526
סימן מז 1531
סימן מח 1534
סימן מט 1538
סימן נ 1545
סימן נא 1549
סימן נב 1557
סימן נג 1562
ד 1575
הקדמה 1575
סימן א 1578
סימן ב 1587
סימן ג 1595
סימן ד 1612
סימן ה 1614
סימן ו 1619
סימן ז 1626
סימן ח 1633
סימן ט 1653
סימן י 1661
סימן יא 1673
סימן יב 1679
סימן יג 1686
סימן יד 1695
סימן טו 1703
סימן טז 1709
סימן יז 1717
סימן יח 1723
סימן יט 1739
סימן כ 1747
סימן כא 1759
סימן כב 1764
סימן כג 1777
סימן כד 1781
סימן כה 1790
סימן כו 1793
סימן כז 1797
סימן כח 1799
סימן כט 1803
סימן ל 1805
סימן לא 1808
סימן לב 1817
סימן לג 1821
סימן לד 1830
סימן לה 1833
סימן לו 1842
סימן לז 1847
סימן לח 1856
סימן מ 1869
סימן מא 1875
סימן מב 1883
סימן מג 1893
סימן מד 1903
סימן מה 1907
סימן מו 1914
סימן מז 1924
סימן מח 1932

סימן מט 1946
סימן נ 1955
סימן נא 1962
סימן נב 1976
סימן נג 1983
סימן נד 1989
סימן נה 1998
סימן נו 2008
סימן נז 2017
סימן נח 2027
סימן נט 2039
סימן ס 2043
סימן סא 2053
ה 2055
הקדמה 2055
סימן א 2058
סימן ב 2062
סימן ג 2067
סימן ד 2069
סימן ה 2072
סימן ו 2075
סימן ז 2077
סימן ח 2078
סימן ט 2081
סימן י 2084
סימן יא 2091
סימן יב 2096
סימן יג 2099
סימן יד 2102
סימן טו 2104
סימן טז 2104
סימן יז 2110
סימן יח 2116
סימן יט 2121
סימן כ 2124
סימן כא 2127
סימן כב 2129
סימן כג 2133
סימן כד 2136
סימן כה 2139
סימן כו 2144
סימן כז 2149
סימן כח 2152
סימן כט 2156
סימן ל 2158
סימן לא 2161
סימן לב 2167
סימן לג 2170
סימן לד 2173
סימן לה 2176
סימן לו 2179
סימן לז 2182
סימן לח 2192
סימן לט 2199
סימן מ 2201
סימן מא 2205
סימן מב 2206
סימן מג 2214
סימן מד 2217
סימן מה 2219
סימן מו 2224
סימן מז 2227
סימן מח 2229
סימן מט 2235

סימן נ 2241
סימן נא 2244
סימן נב 2246
סימן נג 2250
סימן נד 2251
סימן נה 2254
סימן נו 2260
סימן נז 2263
סימן נח 2266
סימן נט 2271
סימן ס 2280
סימן סא 2283
סימן סב 2286
סימן סג 2290
סימן סד 2298
סימן סה 2305
סימן סו 2308
סימן סז 2313
סימן סח 2316
סימן סט 2320
סימן ע 2323
סימן עא 2327
סימן עב 2331
1 2344
הקדמה 2344
סימן א 2394
סימן ב 2406
סימן ג 2411
סימן ד 2417
סימן ה 2420
סימן ו 2427
סימן ז 2435
סימן ח 2444
סימן ט 2449
סימן י 2452
סימן יא 2456
סימן יב 2461
סימן יג 2471
סימן יד 2502
סימן טו 2510
סימן טז 2515
סימן יז 2520
סימן יח 2524
סימן יט 2532
סימן כ 2538
סימן כא 2546
סימן כב 2549
סימן כג 2552
סימן כד 2571
סימן כה 2573
סימן כו 2575
סימן כז 2578
סימן כח 2581
סימן כט 2587
סימן ל 2592
סימן לא 2598
סימן לב 2604
סימן לג 2611
סימן לד 2615
סימן לה 2627
סימן לו 2633
סימן לז 2636
סימן לח 2644
סימן לט 2650

סימן מ 2669
סימן מא 2680
סימן מב 2692
סימן מג 2698
סימן מד 2704
סימן מה 2709
סימן מו 2712
סימן מז 2716
סימן מח 2728
סימן מט 2734
סימן נ 2740
סימן נא 2742
סימן נב 2747
ז 2760
הוספות 2760
הקדמה 2765
סימן א 2767
סימן ב 2774
סימן ג 2785
סימן ד 2790
סימן ה 2806
סימן ו 2807
סימן ז 2809
סימן ח 2812
סימן ט 2814
סימן י 2817
סימן יא 2818
סימן יב 2821
סימן יג 2830
סימן יד 2833
סימן טו 2840
סימן טז 2843
סימן יז 2850
סימן יח 2853
סימן יט 2860
סימן כ 2867
סימן כא 2868
סימן כב 2875
סימן כג 2878
סימן כד 2884
סימן כה 2889
סימן כו 2893
סימן כז 2895
סימן כח 2898
סימן כט 2901
סימן ל 2904
סימן לא 2911
סימן לב 2913
סימן לג 2914
סימן לד 2915
סימן לה 2915
סימן לו 2919
סימן לז 2923
סימן לח 2926
סימן לט 2928
סימן מ 2934
סימן מא 2935
סימן מב 2938
סימן מג 2944
סימן מד 2950
סימן מה 2958
סימן מו 2962
סימן מז 2966
סימן מח 2967

סימן מט 2968
סימן נ 2970
סימן נא 2973
סימן נב 2985
סימן נג 2987
סימן נד 2992
סימן נה 2994
סימן נו 2999
סימן נז 3001
סימן נח 3005
סימן נט 3008
סימן ס 3010
סימן סא 3012
סימן סב 3014
סימן סג 3016
סימן סה 3025
סימן סו 3027
סימן סז 3029
סימן סח 3033
סימן סט 3037
סימן ע 3039
סימן עא 3043
סימן עב 3044
סימן עג 3046
סימן עד 3048
סימן עה 3054
סימן עו 3059
סימן עז 3063
סימן עח 3066
סימן עט 3070
סימן פ 3072
ח 3110
הקדמה 3110
סימן א 3115
סימן ב 3122
סימן ג 3128
סימן ד 3135
סימן ה 3139
סימן ו 3144
סימן ז 3148
סימן ח 3151
סימן ט 3159
סימן י 3164
סימן יא 3167
סימן יב 3172
סימן יג 3176
סימן יד 3183
סימן טו 3191
סימן טז 3194
סימן יז 3197
סימן יח 3200
סימן יט 3204
סימן כ 3207
סימן כא 3215
סימן כב 3229
סימן כג 3239
סימן כד 3247
סימן כה 3251
סימן כו 3254
סימן כז 3290
סימן כח 3292
סימן כט 3297
סימן ל 3300
סימן לא 3309

סימן לב 3316
סימן לג 3318
סימן לד 3324
סימן לה 3330
סימן לו 3337
סימן לז 3339
סימן לח 3341
סימן לט 3343
סימן מ 3345
סימן מא 3351
סימן מב 3362
סימן מג 3387
סימן מד 3395
סימן מה 3400
סימן מו 3402
סימן מז 3405
סימן מח 3407
סימן מט 3410
סימן נ 3415
סימן נא 3421

א

הקדמה

הקדמת המחבר:

יתעלה המשפיע ויתהלל הבורא אשר הטיב בחסדו לברואי עולמים וכל צבאם וכל אשר בהם ושם לכל דבר דמות ותבנית ונתן גבול לכל חפץ ביקר ותפארת להשיג שלמותו אבל לא ברא דבר בצלמו דמותו ותבניתו רק הקרוץ מחומר הוא האדם נברא בדמות וצלם אלקים ולא נתן בו גבול ליקרו ותפארתו ושלמותו הוא כאלהי' שליט ומושל בכל אשר יש לו לפניו יכרעו ויחרדו כל הבריות אשר בארץ מתחת ומפניו ירעדון ויבהלון כל בעלי כנף למעלה יפקוד על הארץ ותשמע יצוה על השמים ויאזינו כי בחיצי יראתו ימחץ פאתי התשוקה ויקרקר כל בני התאוה וברומח פחד אלקי' ידקור בת החמדה בקובתה וביום קרב בשדה החטאת יטרוף זרוע הפשע עם קדקד היצר עד שהנשארים מן חיל מערכות העון יפלו לפניו ארצה וישתחוו לו לאמר הננו לך עבדים לשמור מזוזות היכל הקודש והוא אוחז במטה הצדק ויך על סלע החכמה עד שנהרי דעה ישטפו ויחלק צור הבינה עד שיזלו ממנו נחלי מדע וישק לכל צמא למי באר מידות טובות והאיש אשר אלה לו פי שנים ברוחו להיות גבור ציד לפני ד' לסור מרע והוא גם כהן לאל עליון לעשות טוב הוא הקונה שמים וארץ הוא הרואה מאורות ומביט נוראות על נס הנפלאות הוא העולה בסולם הקודש לבית אל ופותח שערי היכל הקודש ויושב על כסא על מות ואם אמנם שיש גבוה מעל גבוה עשר מעלות למעלה מן השמש בכל זאת אדם ראשית יצירה עד אין סוף וד' עומד עליו על האדם: יתברך העוזר וישתבח המושיע שלפניו יבאו הנאנחים ודנדכאים ויצעקו לו מכאב לב כי גדול חמת הלחץ וכבד חרון אף הדחק ובעטיפת נפש לו ישועו למה ד' תעשה כה לעבדיך שנהי' נגועים כל היום אין לעינינו אלא נפשינו בגויתינו עשה אתנו ברכה קח נא נשמתינו ונמות לנגדך או אנא ד' הושיעה נא ואם לא למעננו למען שמך הגדול עשה חסד כי רגלינו הוגשו לנחושתי השפלות וידינו אסורות בכבלי בזיונות ואין לאל ידינו לעשות כוונים למלאכת שמים ובכל זאת עבדיך מוכים כל היום במטה אלקים אשר ביד נוגשי הלב האצים לאמר כלו מעשיכם ולא תגרעו מעבודתכם דבר אם יש את נפשכם לראות אור בהיר בשחקים ולכן אחת משתים תעשה עמנו או הצליחה נא או אסוף את רוחינו ואתה ד' תשמע השמים ובקול דממה דקה אתה דובר בלבם החשו החשו מידי היתה זאת לכם ולמען נסות אחכם עשיתי זאת ובי לא תמרודו אפוא זאת עשו חבו כמעט רגע עד יעבור זעם וסבלו עולכם

ולצדקה יחשב לכם אחריתכם ישגא מאוד ואביא אתכם אלי על כנפי נשרים שמכם יהי' תאות נפש וזכרכם לברכה:

יתרומם הצופה ויתנשא המשגיח על קטן כעל גדול על נקלה כעל נכבד אם מצא את לבבם נאמן שכרתו ברית אמונה עלי זבח הדת ואף גם זאת שבהצנע לכת הרימו את ימינם ונשבעו לחי עולמים לרדות ביצרם בפרך שילכו אחריו ויאחזו בו בציצית ראשו ויעלוהו על הר ההר הגאוה ועל גבעת ההתנשאות ויצוו עליו שישים ידי תחת ידיכם וישביעו אותו באלה ובשבועה כדברים האלה הנה אנחנו נצא במחנה העברים ונעבור חלוצים לפני אחינו בני ישראל ונלחמה מלחמות ד' ונקוה שנצליח ונעשה גדולות ומופלאות לעיני כל רואי ישמש ונירא מאוד פן יש בלבבך דבר בליעל שבתחבולות תפתה אותנו לאמר ידינו רמה ונתפאר בו לעשות לנו שם להרבות כבודינו או כבוד משפחתינו לכן חלינו פניך ונשביעך בשם ד' שלא תעשה עמנו רעה כאשר לא נגענוך והגדנו היום שנדוע נדע שאין בידינו להפליא לעשות רק באלקים נעשה חיל הוא המלמד אותנו דעת לעמוד בקשרי הפוסקים הוא המורה ידינו להשליך אבני קלע הסברות הוא המראה לנו להחזיק בעדינו מגן הבקיאות לד' הכבוד התפארת וההוד וחלילה שניקח מחוט הגאות ועד שרוך נעל התרוממות לנו או למשפחתינו אשרינו אם זכינו להיות מכהני ד' ומשרתי אלקינו אשר ירימו את חלב המדע עם חזה הזמן להניף תנופה לפני ד' וזאת חלקינו מכל עמלינו אם זכינו להיות שלוחי דרחמנא לרומם בית התורה ולהגביה מגדל הלכות לחזק בריחי שערי הקירות ולהעמיד דלתות בית הספיקות ואחרי שהשבענוך בד' שיד על כס יה לא תהי' לנו למכשול ולפוקה ולאנשים כאלה ישלח ד' עזרו מקודש ויתן רוחו עליהם החלש יאמר גבור אני הקטן יהי' לאלוף והצעיר יפתח פיו בשער עמו:

ועתה שפתחתי פי למלל מחסדיך ומגבורתיך ומטובותיך לגדל שמך בתוך קהל ועדה אבוא בזכות אבותי ה"ה אבי אדמ"ו הצדיק מו"ה מרדכי אפרים הנקרא בפי כל ר' פישל סופר בן הצדיק ר' זוסמאן סופר ז"ל ואמי מורתי הצדקת לאה בת החשוב וירא אלקים מכבד התורה כבוד ר' יהודה לאשברין ז"ל זכרונם לברכה ובזכות רבותי גאוני ארץ ומוסדי דור ה"ה הגאון בעל חת"ם סופר והגאון בעל שערי תורה והגאון בעל אמרי אש זכרונם לברכה ובזכות בני עניים אשר אכלו בלחמי חנם ולמדתי להם תורת ד' המה תלמידי נ"י לפניך מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא וברוך שמו וברוב כריעות וברוב השתחויות אברך ממקור לבבי לשמחה במעונו ברוך אתה ד' למדני חקיך שהחייני וקימני והגיעני לזמן הזה אתן הודאה לך על העבר שהטבת עמדי זה הרבה שנים להוציא

לאור ספרי פלס חיים ואומר שבח לאלף על אשר אתה מטיב עמי כהיום לדפוס ספרי מחנה חיים ואתפלל לחסדך על העתיד שתזכה אותי להפיץ מעינותי חוצה הן בחריפות והן באגדה כאשר הוא עם לבבי אמן ואמן:

ואליכם הוגי תורה ודורשי דעה אקרא שמעוני וישמע ד' לכם אל תחרפו מערכות חיים כי לא יודע לאיש את אשר סבלתי בעול תורה ורק בשמים סהדי ואם לא אוכל להגיד לכם שלמדתי תורה זה טו"ב שנים לשמה זאת תאמינו לי שלא למדתי שלא לשמה ובטוח אני בד' שכמה הלכות יוזכרו על שמי לדורות כי מסרתי נפשי עליהם ואם תמצאו בו דברים שלא כדת משקל הצדק לא יפלא בעיניכם כי אי אפשר לבר בלא תבן וביותר לאיש כמוני אשר למד במיעוט ספרים וברב עמל ותלאה ע"פ ד' ולצדקה יחשב לכם אם את הטוב תקבלו אבל לא ירצה לכם לסמוך עלי בלבד כי צעיר אני לימים וגם למדתי רוב שנותי ברב תלאות וברב מחסור והדן אותי לכף זכות יזכה שכל מעשיו יהיו נדונים לזכות:

ומדי דברי זכור אזכיר שבר הגדול אשר קראני על פי ד' שמתו עלי חמשה בנות הילדה שרה וילדה ריזל וילדה רבקה מלכה וילדה בלומה וגם בתי הנקראת על שם אמי לאה זכרונם לפני מכניע לבי תמיד ולא עליכם עבדי ד' יקרא כאלה ולא מאלה וגם אותי ישמור ה' עוד מכל צרה יגון ואנחה רק יהפך וישמחני כימות עניתני ואבלה בטוב ימי לעולם:

וקראתי את ספרי בשם שו"ת מחנה חיים כי יש כמה פסקי' אשר פסקתי מהם להלכה ומהם גם למעשה (ואותן אני שואל כעת מפי כל יודעי דת ודין להורני) ומהם אשר השבתי כפי אשר נתן ד' בלבי לשואלי' ממני הפסקי' עולי' למאה ושלשה כמספר מחנה ואצלתי לי בזה שיהי' המחנה שומר בעדי לתת לי חיים ברכה לעולם ולא עשיתי סדר למשנה לקבוע על דגלי הש"ע או על סדרי הלכות לא אחפוץ לעשות הוד שלא יחשדני השומע הבוחן מחשבות יודע שחשבתי דרכי למעט בכבוד והדר:

ושפתי לא אכלא עד שאני תפילה לד' שיגמור בעדי ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים כל דברי תורתך ולא ימושו תורתיך ומצותיך מפי ומפי זרעי ומפי זרע זרעי עד עולם מ"י ית"ן והי"ה לבב"ם ז"ה להם וד' אתה תתן תבר"ך לפ"ק יום ג' פ' פנחס ה"ק חיים בן הצדיק המפורסם מו"ה מרדכי אפרים סופר ז"ל חונה פק"ק ספ"ט וגליל:

סימן א

שאלה עשיר א' שדר בכפר והתנדב לקבוע חדר להתפלל ועשה ארון לס"ת ועכשיו ברבות השנים נתקלקל הארון ברקבון ולאחר התיקון נתקצר ולא יכול הספר לעמוד בו וחפץ העשיר שיהי' לו לארגז ספרים אם מותר לעשות מארון ארגז לספרים או לא:

תשובה לכאורה אסור לעשות כן דארון הוה תשמישי קדושה ואסור להוריד מקדושה חמורה לקלה כדילפי' במנחות דף צ"ט ממחתות החטאים האלה יעו"ש וא"כ פשיטא דאסור לעשות מארון הקודש שהי' תשמישי קדושה של ס"ת ארגז ספרים דגרע מס"ת כמבואר במשנה במגילה פרק בני עיר מכרו ספרים יקחו תורה אבל מכרו תורה לא יקחו ספרים ומכ"ש ספרים שלנו שלא נכתבים בקדושה רק נדפסים בפתשגן האותיות ואסור מדאורייתא לעשות כן דמעלין בקודש ואין מורידין ויניח הארון בלי שימוש כלל כן נראה בפשטות: אמנם לכאורה יש לחקור היתר בנידן דידן דלכאורה פלא בעיני מנ"ל לגמ' לחקור במגילה דף כ"ז אי תורה בתורה שפיר דמי דשוה בשוה אסור ובתורה דליכא עלויה אסור למכור קשה הלא מהיכן ילפי' מעלין בקודש ממחתות עדת קרח ודילמא דווקא התם דהי' משכחת מעלה בקודש דמעיקרא תשמיש קדושה ועכשיו נוכל לעשות קדושה עצמה ולכן צוה הקב"ה לעשות מעלה אבל תורה בתורה מותר דלא משכחת עוד עלויה ולא צריך עלויה בקודש וא"כ מאי מספקא לי' לגמ' וכפי מסקנא משמע דאסור תורה בתורה עיי' ר"ן וצע"ג לכאורה:

אך נראה ליישב דבודאי אם יש כאן דבר שבקדושה ואין ראוי עוד לתשמישו מותר לעבוד תשמיש אחר אפילו שוה בשוה כגון לעשות מתיבא גדולה קטנה או ממטפחת גדולה קטנה אבל להוציא קדושה מרשותו לרשות אחר הוא בזיון אם לא שעושה עלויה בדמים כגון מרחוב לעשות בהכ"נ אבל למכור ס"ת ליקח ס"ת אחרת שייך מאי אולמא הך קדושה מהך קדושה להחליפן זה בזה ולכן חקר הגמ' אם נימא כיון דליכא עלויה שפיר דמי או נימא כיון דלא יוכל להעלות אסור למכור כנלענ"ד:

ונ"ל ראי' ברורה לזה שמותר לשנות מקדושה לקדושה בשווין אם אין ראוי עוד לתשמיש ראשון אבל אם ראוי עוד לתשמיש ראשון אסור אפילו שוה בשוה בקדושה דהא בדף כ"ו ע"ב אמר רבא האי תיבא דאירפוט לתיבא שרי לכסא אסור יעו"ש ולכאורה קשה לי הלא בר"ן הובא בשם הרשב"א דאסור להחליף מטפחת ס"ת של יחיד לס"ת אחרת דצריך עלויה לשנות מתורה לתורה יעו"ש מבואר שאפי' לשוה בשוה בקדושה אסור לשנות וא"כ למה מותר לשנות מתיבא גדולה לתיבא קטנה ומשמע אפילו לס"ת אחרת דאל"כ לס"ת הראשון א"כ פשיטא אם אירפוט מקצת שמותר לתקנו שיהי' תמים הגם שצריך לעשות מן גדול קטן והי' לו לרבא לחדש רק זאת שמתיבא דאירפוט אסור לעשות כסא אלא בודאי הא קמ"ל דמתיבא גדולה לקטנה שרי לשנות הגם שמתחילה הי' תשמיש לס"ת גדולה ועכשיו יהי' תשמיש לס"ת קטנה אעפ"כ מותר וקשה באמת למה מותר לשנות מספר לספר וצע"ג אמנם כיון דאירפוט ואינו ראוי לתשמיש ס"ת הראשון מותר

לשנות על ס"ת אחרת כיון דשווין בשם אחד בשימוש ס"ת דשם אחת הוא ואף על פי שאם התיבא גדולה שלם ולא אירפוט בודאי אסור לקצרו להיות נאה לס"ת קטנה כיון דאירפוט ואינו ראוי לתשמיש ס"ת ראשון מותר לעשות ממנו תיבא קטנה לס"ת אחרת כיון דשוה בשם קדושה אחת ואעפ"כ אסור לעשות ממנו כסא הגם אם לא יהי' ראוי לתשמיש הראשון כיון דהוה הורדה בשם קדושה ולכן דייק רבא תיבא דאירפוט ומוכח עכ"פ דאם אינו ראוי לתשמיש הראשון מותר לשנו' מתשמיש לתשמיש בשם קדושה אחת שוה בשוה ודוק:

ולפ"ז קשה לי מאוד על המחבר בא"ח סי' קנ"ד סעי' ו' שנקט סתם מותר לעשות מתיבא גדולה קטנה משמע אפילו לס"ת אחרת כגון שתיבא הי' כמדת ס"ת הראשון אעפ"כ מותר לעשות מתיבא גדולה קטנה ויכניס בו עכשיו ס"ת קטנה ולא נקט תיבא שאירפוט משמע אפי' התיבא שלם אעפ"כ מותר לעשות מתיבא גדולה קטנה והוא פלא בעיני הלא בסעיף ט' הביא דעת הרשב"א דמטפחת מס"ת של יחיד אסור על ס"ת אחרת ודלא כר"י שהוא היש מתירין בסעיף ט' ואם כן למה השמיט בסעיף ו' תיבת אירפוט דמשמע אפילו בתיבא שלם מותר לעשות מגדולה קטנה וצע"ג:

ונלע"ד להצדיק אחר עומק העיון את יוסף הצדיק הוא המחבר הנ"ל דלכאורה דקדקתי בלשונו הזהב בסעיף ו' דנקט מתחילה אסור לעשות מתיבא כסא לס"ת ואח"כ כתב אבל לעשות מתיבא גדולה קטנה שרי יעו"ש ובגמ' כתיב בהיפך מתחילה הקדים רבא דמותר לעשות מתיבא גדולה קטנה ואח"כ אמר אבל לעשות כסא אסור וא"כ למה שכל המחבר את ידיו וצע"ג:

אך הדבר עמוק בעזה"י דהנה מסברא הי' לומר הא דאין מורידין מקדושה חמורה לקלה הוא דוקא אם הוא ראוי עוד לקדושה חמורה אשר התחיל התשמיש בה כגון משה התחיל להקים את המשכן שלא יסיים איש אחר או שהוא ראוי עוד לתיבה לא יעשה ממנו כסא ואז אם הוא ראוי עוד לתשמיש הראשון אפילו לשוה בקדושתו אסור להחליף דמעלין בקודש ילפינן ממחתות עיי' מנחות דף צ"ט דצריך עלויה דוקא אם אפשר ואם לא אפשר לעלות עוד כמו בס"ת נסתפק הגמ' במגילה כגון למכור ס"ת וליקח אחרת אם מותר או טוב שלא להחליף כי שב ואל תעשה עדיף אבל אם ארון הקודש אירפוט ולא ראוי לקדושה חמורה כלל אז מותר לעשות כסא כי טוב להוריד מקדושה חמורה לקלה מלגנוז שילך לאיבוד והלא מאבד כתבי קודש או תשמישי קדושה עובר בלאו עיי' במג"א סי' קנ"ד ס"ק ט' בשם הרמב"ם ומהכ"ת נימא שטוב לגנוז ולגרום איבוד תשמישי קדושה מלהניחם ולשמש בהם קדושה קלה אבל באמת טוב לגנוז ולגרום

איבוד מלהוריד מחמורה לקלה דילפי' מפסוק אחד דמעלין בקודש ומפסוק השני דאין מורידין ונתקשה בזה הטורי אבן במגילה דף כ"ו דממנ"פ אם צריך אפי' להעלות ושוה בשוה אסור מכ"ש שאין מורידין וקרא למה לי והוא פלא גדול:

אמנם הדבר נכון מאוד דאם אפשר צריך דוקא להעלות כגון במחתות דהי' באפשרות להעלות אבל אם אי אפשר כגון ארון שאירפוט מותר לעשות מגדולה קטנה הגם שאין כאן מעלה עכ"פ הורדה אין כאן דשם ס"ת חד הוא אבל אין מורידין בשום אופן אפי' אם אי אפשר לשמש בו אפי' שוה בשוה עכ"פ אסור להורידה וטוב לגנוז ולא לשמש בו כלל דהא חזינן יען דהתחיל משה בהקמה לא התיר לו הקב"ה לסייע לו אחיו הכהנים במשא כבידה שהיא חוץ לטבע ושלח לו הקב"ה עזרו רק שלא להוריד הקדושה ועיי' ג' פירושים ברש"י במנחות סוף דבר עכ"פ מקרא יתירה נלמד דאין מורידין בשום אופן הגם שתשמיש הראשון אי אפשר ודוק:

ולפ"ז בהאי תיבא דאירפוט אסור לעשות כסא אפילו אי אפשר לעשות ממנה אפי' תיבא קטנה דאם לא כן פשיטא אם ראוי' לתשמיש חמורה דאסור לשנות לקדושה קלה אלא ודאי אפי' אין ראוי' לחמורה אסור לשנות לקלה ולכן הקדים המחבר שאסור לעשות מתיבא כסא לדעת דאיירי באינו ראוי' לתשמיש ראשון וממילא מה שמתיר אח"כ לעשות מתיבא גדולה קטנה הוא דוקא אם אינה ראוי' עוד להשאר בתשמיש הראשון ויען כי רבא נסתפק אם שוה בשוה שרי נקנו תיבא דאירפוט דאז בודאי מותר ולהלכה דיש ב' דעות אי שוה בשוה מותר כמבואר בסעיף ט' שכל המחבר את ידיו והקדים דאין עושין מתיבא כסא ואיחר דין דעושין מתיבא גדולה קטנה להשמע בתרי אנפין ודוק בזה:

ולא אכחד תחת לשוני כי לולי דמסתפינא אמרתי הגם שבש"ע סי' קנ"ג סעיף ד' הובא ב' דעות אם מכר קדושה אם צריך להעלות בדמים קדושה חמורה או מותר בקדושה שוה ועיי' בט"ז ובמג"א שם וכן בסי' קנ"ד דיש פלוגתא אם מותר ליתן מטפחת ס"ת על ס"ת אחרת ולא צריך עלויה זה דוקא בשני פנים הנ"ל דבמכר קדושה אין משנה גוף הקדושה רק הדמים אשר נתפסים בקדושה המה פנים חדשים ליקח בהם איזה קדושה ובמטפחת בסי' קנ"ד לא משנה גוף המטפחת הגם שמיעד אותה לס"ת אחרת עכ"פ עדיין היא נשארת בתמונתה והיא ראוי' לאותו ס"ת הראשון בכל עת אבל לעשות מארון גדול קטן אשר משנה גוף חפץ הקדושה אז בודאי השכל מחייב שאסור לשנות הארון אם לא אירפוט ומכ"ש אם לא יהי' עוד ראוי לספר תורה הראשון ודוק:

תמצית הדברים הגם אם נאמר דמותר לשנות מקדושה לקדושה בשווין בשם אחד ובמדריגה אחת כגון מארון גדול לעשות קטן מס"ת גדול לס"ת קטן אבל לעשות מארון

הקודש ארגז ספרים בודאי אסור דהוה הורדה מקדושה חמורה לקלה וטוב לגנוז אותו וק"ל:

אבל בכל זה איננו שוה לי דאם הדין דאין מורידין מקדושה חמורה לקלה אפי' אם אינו ראוי עוד לחמורה א"כ בכל הש"ס דאמרינן מעלין בקודש ואין מורידין הי' להם להפך הלשון אין מורידין בקודש אבל מעלין אז הי' נשמע אין מורידין בשום אופן אבל אם יש אופן עוד להעלו' צריך להעלות אבל יען שנקטו מעלין בקודש תחילה טרם שהודיע דאין מורידין משמע כמו דהוה הדין במעלין דאם אי אפשר להעלות מותר שוין בשוין ה"ה בהך דאין מורידין הוה ג"כ הדין כך דאם אי אפשר להשתמש בו אלא בהורדה מותר אפי' להוריד כגון אם אי אפשר לעשות תיבא קטנה מותר לעשות כורסיא דאל"כ הא מן ויקם משה ילפי' בגמ' במנחות אין מורידין והוא כתוב בפ' פקודי ומן המחתות ילפי' מעלין והוא בפ' קרח וא"כ למה נקטו מעלין בקודש טרם שהזכירו דאין מורידין אלא ודאי לרמז בו דכמו דהדין במעלות הקודש דאם אי אפשר להעלות מותר בשוה ולא לגנוז את הקדושה ה"ה הדין כך באין מורידין כאשר השכל גוזר ומצא תי בטו"א במגילה שדקדק ג"כ למה לא הזכירו מתחילה הך דאין מורידין שהוא אזהרה שלא להוריד דבר מקדושתו ואחר כך יאמרו מצוה שיש ג"כ מצוה להעלות וצע"ג ולפמ"ש ניחא דהקדימו הך דמעלין לדעת דין דאין מורידין דכמו במצות מעלין בודאי אם אי אפשר להעלות מותר להשתמש בשוה ולא שיגנוז דבר שראוי להשתמש בקדושה ה"ה בדין מורידין הוא דוקא אם אפשר להשתמש בקדושה שוה עכ"פ אבל אם אי אפשר להשתמש בקדושה חמורה מותר להוריד לקדושה קלה הכל טוב יותר מגניזה חוץ שלא ישמש בו חולין:

וזאת לדעת הגם אם אמת הדבר שטוב לשמש בקדושה קלה מלגנוז אבל בודאי אם אפשר לשנות הדבר ולהשתמש בשוה בקדושה אבל להשתמש בקדושה קלה לא צריך לשנות כלל אעפ"כ טוב לשנות הדבר ולשמש בו בשוה מלהשתמש בו בקדושה קלה בלא שינוי וה"ה אם נתקלקל תשמיש מצוה ואפשר להעמידו ע"י אומן לתשמיש ראשון אעפ"כ יוכל לשנות לקדושה שוה דכיון דצריך לעשות בו תיקון וכאשר הוא עכשיו אי אפשר לשמש בו עוד תשמיש ראשון אז מותר לשנות בקדושה שוה אבל לשמש בו קדושה קלה הוא דווקא אם נתקלקל כל כך שאי אפשר לתקנו לתשמיש קדושה חמורה אבל אם אפשר לתקנו ולהשתמש בו קדושה חמורה אז אסור לשנותו לקדושה קלה והבן:

ובזה יובן עומק דברי הגמ' אמר רבא האי תיבא דאירפוט תיבא זוטרי שרי כורסיא אסור וכתב רש"י וז"ל ארון שנתקלקל ונפרד מחבורו ודוגמתו ביבמות מנעל מרופט עכ"ל הכוונה רבא לא נקט תיבא שנרקב שמשמע שמקצת ארון נרקב שאז אי אפשר לחברו

ולעשות אותו על פכים הראשון דהא נרקב המקצת אלא נקט אירפוט היינו שדפי הארון נפרדו איש מחבירו ויש בו בקעים כי הדבק אבד או שבאו בקעים חדשים בדפי הארון עד שנפרדו איש מרעהו ויש אפשרות לתקנם ולחברם להיות כבראשונה אף עפ"כ מותר לעשות מארון גדול ארון קטן דכיון דנתבטל שימוש הראשון וצריך אומן לתקן ופנים חדשות בא לכאן מותר לעשות מארון גדול ארון קטן דהוא שוה בשם קדושתו בתשמיש ס"ת אבל כורסיא אסור דהא יש אפשרות להשתמש בו קדושה ראשונה אבל בנרקב ולא ישאר בו להיות ראוי לארון אז באמת מותר לעשות אפי' כורסיא כנלע"ד והוא דין חדש מאוד ונכון בעזה"י ובר"ן כתב אירפוט שנשבר יעו"ש וצריך התבוננות אם הוא שוה בהבנת רש"י וק"ל: ועוד זאת צריך אני להודיע למשל בתיבא דאירפוט ויהי' כולו ראוי' לשימוש כורסי' שהוא קדושה קלה ואם יעשה ממנו תיבא זוטרי ישמש רק מקצת קדושה שוה אז טוב יותר לאבד מקצת ולגנוז רק ליקח ממנו חלק לעשות ממנו תיבא זוטרתא וזה שרמז רבא שמותר לעשות מארון גדול ארון קטן הגם שמקצת ילך לאיבוד אבל לעשות כורסי' הגם כאשר הוא עתה ראוי' ליתנו לכורסי' אף עפ"כ אסור להורידו דהא אפשר לעשות ממנו ארון ודוק ומיושב מה שנתקשתי בדברי רבא בד"ה ולפ"ז יעו"ש:

העולה מזה שחומרתו קולתו כיון שארון הקודש נעשה להקציץ הנ"ל לס"ת שלו והוא של יחיד דאז כיון שנרקב ולא הי' ראוי' לשמש עוד לס"ת שלו ולהשתמש בו ס"ת אחרת ג"כ אסור דהוה קדושה שוה בשוה וצריך דוקא עילויה למחבר בסי' קנ"ד סעיף ט' וממילא כיון דאי אפשר עוד להשתמש בו קדושה חמורה מותר להשתמש בו קדושה קלה אפי' וא"כ אם יש לספרים הנדפסים דין קדושה קלה מותר להשתמש בו אפי' ספרים הנדפסים וק"ל: אך עדיין יש לפקפק מנ"ל להורידו מקדושה טוב יותר לס"ת אחרת הגם שאין זה עלויה עכ"פ הוה קדושה שוה בשוה ויש ליישב בחקירת הר"ן כיון שאי אפשר עלויה ה"ה שמותר ג"כ להורידו הגם שר"ן אמר זאת רק שהי' אפשר לטעות כך וקמ"ל דלא היינו יען שיש בידו לקנות ס"ת במעות הנ"ל אבל כאן הלא אינו ראוי' לס"ת שלו וס"ת קטן אין לו ומה יעשה בארון הנ"ל ויצרך לגנוז אז טוב יותר לשמש בו קדושה קלה ודוק:

ואורו עיני שמצאתי שכבר ישב על מדוכא הנ"ל הגאון הט"ז בס' קנ"ד ס"ק ז' חידש דין הנ"ל הא דאין מורידין הוא דוקא שראוי' לקדושה חמורה אבל אם אינה ראוי רק לשימוש קלה אז טוב יותר לשמש בו קדושה קלה מלגנוז שום קדושה יעו"ש:

וראיתי להגאון פרמ"ג במשבצת זהב ס"ק ז' העיר ממגילה דף כ"ו מהאי תיבא דאירפט משמע אפי' אינה ראוי' לקטנה אעפ"כ אסור לעשות כורסיא דלא כט"ז והניח בצע"ג וכפי מה שבארתי בעזה"י יש להט"ז ראי' מסברא ומגמ' והכל ניחא כאשר הארכתי למעלה תל"י:

וחפשתי בדברי רבותינו ז"ל ומצאתי לגאון קדוש מדבר קשות נגד דין ט"ז הנ"ל והוא הגאון תבואת שור בחידושיו במגילה שהשיג עליו בקושיות גדולות אבל יען שמלאכת שמים הוא אדברה נגד מלך רבנן ואקוה שלא אבוש בעזרת החונן הדעת:

א' הקשה הגאון מגמ' יומא דף י"ב שהקשה רבי למ"ד שמתיר ללבוש לכהן הדיוט בגד כה"ג שהשתמש בהם ביוה"כ דכתיב והניחם שם שאין רשאי ללובשם ביוה"כ אחר והשיב רבי בגדים שנשתמש בהם קדושה חמורה ישתמש בהם קדושה קלה יעו"ש ולסברת הט"ז מאי הקשה רבי כיון דתורה אסרה לכה"ג להשתמש בהן ביוה"כ הבא וא"כ אינם ראוי' עוד לקדושה חמורה ומותר לשנותם לקדושה קלה וטוב יותר שילבש אותם כהן הדיוט מלגנוז אותם אלא ודאי יותר טוב גניזה מלהוריד מקדושה חמורה לקדושה קלה וצע"ג:

ב' מע"ז דף ב' שאמרו שגנזו אבני מזבח ששקצו אנשי יון ופריך לתברינהו ולהשתמש בהם הדיוט ומשני לאו אורח ארעא דבר שנשתמש בו גבוה ישתמש בהן הדיוט וקשה הא דעתם הי' לבנות מהם מזבח רק אי אפשר דאבנים שלימות בעינן אבל עכ"פ הי' להם לבנו' מהם עזרות ולשכות הבית דיש להם ג"כ קדושה הגם שהמה כנגד קדושת מזבח קדושה קלה הלא להט"ז טוב להוריד מקדושה חמורה לקלה מלגנוז א"ו טוב גניזה מלהוריד קדושה חמורה לקלה: ונלע"ד ליישב בעזה"י ואקדים חקירה אחת אם הך דין דאין מורידין מקדושה חמורה לקלה הוה דאורייי' דמי שמוריד מקדושה חמורה לקלה עשה עבירה דאורייתא או נימא שבקדושה עצמה היכל ד' כגון בהקמת המשכן שם הוה מדאורייתא דאין מורידין אבל בכל תשמישי קדושה הוא רק מדרבנן וכל האיסור הוא רק אסמכתא על הקיש' שמצאו רמז בתורה וצ"ע:

ולכאורה עלה בדעתי לפשוט דהוא איסור דרבנן דהנה ביומא דף י"ב סובר ר' דוסא דבגדי כהן גדול מותרים לכהן הדיוט דקרא והניחם שם הוא רק לגלות שאסור לכה"ג לשמש בהם יוהכ"פ אחר ורבי השיב דבר שנשתמש בהם קדושה חמורה ואמרו בגמ' ואזדו ר"ד לטעמי' והניחם שם שלא ישתמש בהם יוה"כ אחר יעו"ש וקשה לו יהי' שכאן לא מרומז שצריכים גניזה אבל עכ"פ הא כתיב קרא ויקם משה את המשכן דמוכח דאין מורידין לקדושה קלה ואיך ישתמש כהן הדיוט בבגדי כה"ג ועי' ברמב"ם פ"ח מה'

כלי מקדש שהביא קרא שצריכים גניזה אלא פשיטא שזה דוקא בגוף ההיכל ומשכן שהוא שורש הקדושה אבל בכל תשמישי קדושה אין כאן דין מדאורייתא שאין מורידין מקדושה ובגדי כהונה לא הווין רק תשמישי קדושה עיין במ"ל פ"ח מה' כלי מקדש הל' ה' פלוגתא אי יש להם דין כלי שרת קדושת הגוף או רק קדושת בדק הבית וקו' מ"ל על הריטב"א אבאר לקמן אי"ה וסובר ר' דוסא שאין בו דין דאין מורידין כלל ודוק:

אמנם כאשר ירדתי בעומק העיון ד' האיר עיני לברר הדברים כשמלה בעז"הי לפני כל יודעי דת ודין שהך אין מורידין הוא דאורייתא ובזה יתיישבו שני קושיות התבואת שור על הט"ז:

הנה נראה לי ששני אופנים יש בהורדת קדושה ונבדלים זה מזה מאוד מאוד: א' הנה למשל הס"ת הוא קדושה עצמיית שנתקדשו בו האותיות ובפרט השמות הקדושי' להיותם קדוש במעלת הקדושה אז הארון אשר הס"ת מונח בו נתקדש בשימוש יען שהוא משמש לקדושת ס"ת וקיבל הארון שם קדושה של תשמיש ראשון אבל הוילון אשר משמש לארון ג"כ נתקדש אבל רק בכח קדושה למטה מקדושת ארון יען דקדושתו עליו רק מכח שני שהוא משמש לארון הקודש אשר משמש לגוף הקדושה של ס"ת ושני קדושות הנ"ל נפרדים בדינם דתשמיש ראשון של קדושה אסור להנות בו אבל בתשמיש דתשמיש מותר להנות עי' מגילה דף כ"ו ע"ב וא"כ להחליף או למכור ארון וליקח בו וילון הוה הורדה בקדושת דמים דמתחילה הי' המעות מקדושה שאסור להנות בו יען שהי' תשמיש ראשון של קדושה ועכשיו יוקח בו תשמיש שני של קדושה שמותר בהנאה וכן לעשות מגוף ארון כורסיא הוה הורדה דמתחילה הי' אסור בהנאה ועכשיו בתשמיש שני מותר בהנאה וגם שישאר באיסורו להנות ממנו מכח ששימש פעם אחד בקדושה ראשונה עכ"פ הוה הורדה בשם שמתחילה הי' לו שם תשמיש ראשון ששמו מורה איסורו ועכשיו יקרא בשם אשר יהי' מותר בהנאה ושינוי השם גורם הורדה וכדומה זה יקרא אין מורידין מקדושה חמורה לקלה והבן:

ב' הוא בהיפך מראשון למשל אם נימא דבגדי כהונה אין להם דין כלי שרת כלל יען דאין משמשין בהם בגופן אלא הם ממכשירי עבודה שאם לא נלבש הכהן בבגדים כאלה אין הוא ראוי לעבודה אבל בגוף הבגדים לא יתקרב דבר לפני ד' יעו"ש בקדושין דף נ"ד א"כ אין בגוף הבגדים קדושה כלל ואפי' אם יש בהם קדושת כלי שרת כדעת התוס' הובא ג"כ במ"ל פ"ח מהל' כלי מקדש אבל בודאי מה לי עבודת כה"ג לפני ד' או עבודת כהן הדיוט לפני ד' כל כהן הוא שליח דרחמנא וכל אחד עובד במחשבת הקרבן לד' לבדו ומה לי אם הם כלי שרת של עבודה על גוף זה או על גוף זה הלא הבגדים נשארים

במדרגתן שמלובש בהם העובד על גבי מזבח איזה הורדה בגוף כח השימוש יש כאן איזה הבדל יש בהנאה או איזה שינוי השם יש אם מלובש בהם כה"ג או כהן הדיוט אבל כאן יש דבר אחר הכה"ג הוא הגדול מאחיו אשר יוצק עליו שמן נזר אלקיו על ראשו גופו מקודש יותר משאר אחיו הכהנים א"כ מתחילה היו הבגדים הנ"ל שימוש לקדושה גדולה ועכשיו יהיו שימושים לקדושה למטה ממנה הגם שבגוף הבגדים ליכא קדושה כלל אף עפ"כ בגד שנעשה שימוש לקדושה גדולה לא יהי' אח"כ שימוש לקדושה קטנה וכן ארון שהי' תשמיש ראשון לס"ת לא יהי' אחר כך ארון לחומשים הגם שמתחילה הי' תשמיש ראשון וגם עכשיו תשמיש ראשון עכ"פ מתחילה הי' תשמיש ראשון לקדושה גדולה ועכשיו יהי' תשמיש ראשון לקדושה קלה וכדומה אשר השם תשמיש לא נשתנה אבל הדבר אשר אליו הוא משמש הוא למטה בקדושה והבן:

תמצית הדברים אם עושים ממטפחת וילון אפי' לאותו ס"ת עצמו אשר שימש בראשון שאין כאן שינוי בגוף הדבר אשר משמש אעפ"כ אסור דהא מוריד מדרגתו בתשמיש שמתחילה שימש בכח הראשון ועכשיו בכח האחרון זה נקרא אין מורידין החפץ מקדושה חמורה לקדושה קלה אבל אם נשאר בשם הראשון שגם עכשיו הוה תשמיש ראשון רק מתחילה לקדושה חמורה ועכשיו תשמיש ראשון לקדושה קלה אז הוה רק זאת שאין ראוי שישמש הקדושה מנוה בבגדים אשר היו שימוש לקדושה גדולה אבל אין זה בכלל אין מורידין מקדושה חמורה לקלה דאין כאן הורדה במדרגת השימוש ודוק:

ועתה בא ברוך ד' ואעשה לך מטעמים כאשר אהבת הנה ביומא דף י"ב לא הזכירו חכז"ל אין מורידין מקדושה חמורה לקלה רק הזכירו דבר שנשתמש בו קדושה חמורה איך ישתמש בו קדושה קלה הכוונה הכה"ג אשר נתקדש שלא לטמא למת אפי' לז' קרובים ומקריב אפי' אונן ונכנס לפני ולפנים וכל עבודות יוה"כ אינו כשר אלא בו ואסור אפי' באלמנה וצריך ליקח לאשה בתולה ולא בעולה הוא נתקדש ביותר משאר אחיו כי גם כהנים הדיוטים נתקדשו שאסורים לטמא למת זר ואסורים בזונה וגרושה ועבודת קרבנות כשר בהם ונאמר בכהן וקדשתו שמוזהר בלאוין הרבה אבל אינו קדוש כמו הכה"ג אשר נזר שמן אלקיו על ראשו ונקרא כהן הדיוט בעצמו קדושה קלה וכה"ג נקרא קדושה חמורה ואז יש איסור גברא שגוף אשר הוא קדושה קלה לא ילבש בגדים אשר השתמש בהם קדושה חמורה והוא הכה"ג. וכן בע"ז דף נ"ב מתחילה היו האבני' תשמישי גבוה ששימש בהם הקב"ה בהוב"ש שהוא הקדושה הנורא ואם אנו עושים מאבנים עזרה או לשכה ישמש בהם קדושה קלה שהם הכהנים בכלל נקראים בודאי קדושה קלה נגד קדושת גבוה אשר אין ערוך אלי' ואיך ישמש קדושה קלה באבנים

אשר גבוה מעל גבוה שימש בהם והקשה הגמרא הלא נתחללו מקדושתן ונעשים חולין וישתמש בהם הדיוט ומשני לאו אורח ארעא שישמש הדיוט בחפץ שהשתמש בו גבוה הגם שנתחלל ויצא מקדושתו אבל בודאי אין לחקור שם משום דאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה שזה איסור מחמת החפץ מקדושתו ושם לא יהי' הורדה דהבגדי ישארו תמיד גם אצל כהן הדיוט באותו מדרגה בגדי עבודה כמו בכה"ג וכן אבנים יהיו ג"כ בבנין לפני ד' תשמיש בנין לאכילת קדשים ולהכשיר ותקון קרבן רק שם איסור גברא שלא ישמש קדושה קלה או הדיוט בדבר ששימש בו גבוה או קדושה חמורה הגם שליכא שום הורדה והבן כי דברי ט"ז נכונים מאוד ואמתיים ומגמ' לק"מ בעזה"י:

המורם מזה אם הכלי יהי' נשאר בקדושה חמורה לשמש רק יורד ממדרגתו בגוף השימוש אז יש איסור אין מורידין אבל דוקא אם יוכל להשאר בתשמיש ראשון אבל אם לא יצלח עוד אז מותר להוריד לקדושה קלה אבל אם אפי' אם ישאר בשם תשמיש ראשון רק שיש הורדה בגוף אשר אליו ישמש אז בודאי לא ישמש הדיוט בכלי ששרת בו גבוה וזה רק איסור גברא שאיש לא יעשה שימוש בבגדים כאלה כמו שאין הדיוט נושא נשי מלך עיי' ברמב"ם הל' מלכים: ובזה נכון בודאי אין מורידין הוא איסור דאוריית' כדמשמע בפשטות הש"ס אבל שם ביומא אין לחקור על דאין מולידין כמו שבארתי רק שישמש קדושה קלה בבגדי' ששימש בהם קדושה חמורה אז פליגי ר' דוסא עם רבי וק"ל: וראה בעינך שמצאתי בפרמ"ג במ"ז סי' קנ"ג סק"א שהעיר דדין דאין מורידין מקדושה חמורה לקלה הוא רק דרבנן ותוספתא שהובא ברש"י במגילה הוא אסמכת' ומביא ראי' מיומא דף י"ב מר' דוסא דמתיר ללבוש לכהן הדיוט בגדי כה"ג ע"ש ולדעתי הוא נקודה נפלאה דשם אין לחקור כלל על דין דאין מורידין כמו שבארתי בעזה"י:

ג' וטרם שאבאר עוד קושי' שלישית אשר השיג התב"ש על הט"ז אקדים קושי' אחת אשר מרומזת על הט"ז בנב"י מהד"ת יו"ד סי' קע"ד הנה בגמ' מנחות דף ל"ב ס"ת שבלה אין עושין ממנה מזוזה והקשה הגאון הא במגילה מבואר ס"ת שבלה גונזין אותה אצל ת"ח נמצא מבואר שלא חייבו אם נמצא למשל פרשת שמע ליכתב לפני' ולאחרי' יען דאדעתא דהכי לא נכתב משו"ה גונזין אותה ואעפ"כ ס"ת שבלה אין עושין ממנו מזוזה דאין מורידין ולסברת הט"ז קשה כיון דצריך גניזה הלא טוב לשמש קדושה קלה מלגנוז והקושי' חזקה וגדולה הגם שהגאון שם עוסק רק לסתור הוכחת השואל ולפרש רבותא בגמ' הקושי' עומדת מעצמה נגד סברת הט"ז וצע"ג:

ונלע"ד ליישב בעזה"י דנראה לי לחדש דין חדש בהבנת דברי הט"ז דבודאי כל תשמישי קדושה קנו קדושתם מגוף הקדושה שעל ידי שכלי הזה הארון או האי מטפחת עושים

שימוש לשמר או לשרת הקדושה נתקדשו בשם שימוש כמו ביומא דף י"ב עבודתן מקדשתן במה ששירת בעבודה הוא פעל שם קדושה כלי שרת וה"ה בכל קדושה השימוש הקדושה פועל קדושת שם שימוש ושם שימוש חדא הוא כל משמשי קדושה נכללין בשם א' בין תשמישי ראשון בין תשמישי שניים נקראי' משמשי קדושה רק תשמיש ראשון חמור בקדושתו מתשמיש שני וכן חמורים תשמישי ס"ת מתשמישי חומשין הגם שהכל שם משמשי קדושה בכל זאת יש מעלות שונות זה מזה ואין מורידין משימוש ראשון לשימוש שני או לעשות תשמישי ראשון מקדושה חמורה תשמישי ראשון קדושה קלה אבל כל זה אם ראוי' לעבודתם אבל אם אינם ראוי' מורידין דהא הכל בשם אחד מעיקרא הי' שמו המקודש תשמישי קדושה וגם עכשיו שמו תשמישי קדושה רק המדרגות נתחלפו וכיון שלא יוכל לעמוד לשרת בחומר בקודש צריך לשמש למטה ממנו דגוף הספר אשר נתן על הכלי שם קדושה לא נתן עליו קדושה על תשמיש ראשון רק כל זמן שיוכל לשרת אבל אם לא יוכל לשרת בראשון ישמש באחרון אבל כל זה בתשמישי קדושה אבל בגוף הקדושה עצמה למשל ס"ת הוא קדושה בעצם יען שנעבד העור לשם קדושה ונכתבו האותיות לשם קדושה והשמות נתקדשו בקדושה יתירה קדושת השם אז נתהוה על הספר קדושת עצם קדושה חמורה וגדולה אבל קדושת מזוזה לא הוה מקודש כקדושת ספר תורה הגם שנתהוה גם כן מעצמה בעיבוד ובכתיבה אבל שם מזוזה אינו קדוש כשם ספר תורה כנודע ואם כן אם יקח פרשת שמע של ספר תורה שהוא נתקדש בעצם מעצמו בעיבוד וכתיבה והוה קדושה חמורה איך יעבור חוק ויעשה בה מזוזה לפתחו שהיא קדושה קלה איך ימיר לעשות מקדושה חמורה בעצם אשר נתקדשה מעצמה שימוש אשר צריך רק קדושה קלה שהיא קדושת מזוזה אז בודאי טוב לגנוז ולא יוריד הקדושה אבל בתשמישי קדושה שאין בכלי קדושה בעצם רק מה שהושפע עליו ע"י ששימש את קדושה אז אם לא יצלח עוד לקדושה חמורה טוב לשמש קדושה קלה ודוק דלא קשה מידי קושית הנודע ביהודה והבן: וראי' לזה הלא הרשב"א אוסר ליקח מטפחת ס"ת של יחיד על ס"ת אחרת דאין בזה עלויה בקודש היתכן שיסבור שאם יש כאן פ' מס"ת שבלה ובס"ת אחרת חסרה פרשה הנ"ל שאסור לצרפן זה טעות גמור דאין כאן דמיון כלל דמטפחת נתקדש ע"י תשמיש של ס"ת וא"כ קנה הס"ת תשמיש שלו בקדושה ואין רשאי לשרת לס"ת אחרת אבל הפרשה שהיא קדושה בעצם ואם ישלימה לס"ת אין כאן תשמיש רק משניהם יחד נתהוה שם ס"ת שלם באמת אז לא צריך עלויה דרק לדבק יאמר טוב שניהם יחד פועלים ס"ת והכל נשאר

בקדושתו כמו בראשונה עצם קדושת ס"ת ובאופן הזה בודאי אסור להוריד לשמש עצם קדושה חמור' לשימוש קדושה קלה דאין הורדה גדולה מזה והבן:

ואוסיף עוד לברר סברת הטו"ז דלא יקשה עליו קושי' הנב"י הנ"ל והוא נחזי אנן הבדל ביניהם והוא בפ' שמע שנשתייר מן ס"ת אם יחבר אלי' אחר כך מקדם ומאחור אשר חסר לולי שפרשה הנ"ל נכתבה בקדושת ס"ת מקדמת דנא לא הי' אפשר לצרופן להיות ס"ת שלם וכשר כי ס"ת אשר בו אות או תיבה אחת שלא בקדושה אינו שלם ואינו בתמימות רק יען שפ' הנ"ל נכתבת בקדושת ס"ת היא חזי לצרופי להיות ס"ת שלם אבל במטפחת שבלה ונשתייר קצת הגם אם יצרף אותו לשאר חתיכה מן מטפחת אשר ג"כ נשאר מן מטפחת שבלה ויהי' לאחד וראוי' לשמש בו ס"ת עכ"פ קודם שנתחברו לאחד הלך מן כל מטפחת שבלה שם קדושת שימוש דהא לא חזי עוד לשימוש כאשר הוא בלה וכל שמו קדושת שימוש וגם אם ישמש אח"כ ס"ת יהי' קדוש בקדושת השימוש הגם אם לא הי' נתקדש מקודם ולא יפעל מאומה מה ששתי חלקי הבגד אשר נתאחדו שמשו מקודם לס"ת והבן זה אבל בפ' שמע של ס"ת הלא שמות הקדושים יש להם קדושת עצם שכל שם קדוש בפני עצמו וכל תיבה נכתב בקדושת ס"ת שהוא קדושת עצם שלא נקשר קדושתו בתיבות אחרות רק אינו ראוי לקרות בו חוץ אם כל התורה בשלימות לפניו אבל הקדושת ס"ת לא תלי' בשלימות הספר דהא אי אפשר לכתוב כל התורה ברגע אחת ובפעם אחד כי רק מעט מעט הוא נכתב ויתחבר אח"כ לאחד [וקדושת החומשים שהוא למטה מקדושת ס"ת הוא שנכתב בקדושת החומשים שיהי' כל ספר מהחמשה ספרים לבד אבל אם נכתב להיות ס"ת ממש רק לא נתחבר יחדיו הוא בודאי בקדושת ס"ת שלם ולא הוה כחומשין הגם שמבואר בש"ע סי' קנ"ג שס"ת שנמצא בו טעות הוה לענין מעלין בקודש רק כחומש וביאר המג"א אפי' אפשר לתקנו יעו"ש היינו שם יש חסרון בגוף האותיות שצריך תיקון אבל אם לא חסר בכתב מאומה רק שלא נתחבר בגידין הוה ודאי כס"ת והבן זה והוא רק לענין קריאה ועלויה בקודש עיין סי' קנ"ג ברמ"א ובמג"א שם אבל פשיטא דגוף קדושת ס"ת לא בא מכח החיבור בשלימות כל התורה כי הכתיבה מקדש בקדושת ס"ת וק"ל] וא"כ כיון שיוכל לצרף מה שחסר עם פ' שמע הנ"ל ויהי' נשאר בקדושת ס"ת ודאי אסור להוריד והט"ז לא חידש רק כגון מטפחת שבלה שאם יצרף עוד אז פנים חדשות בא לכאן ונעשה מחדש מלבוש תשמיש קדושה אבל בפ' שמע דאם יצורף ע"כ קדושה ישנה נתעורר דאל"כ במה נעשה הפרשה קדושת ס"ת אז בודאי אם יש אופן שישאר בקדושתו שיוכל לבא להיות קדושה חמורה אסור לשנות ולהוריד לתשמיש קדושה קלה והבן זה כי קצרתי והוא עמוק:

ולא אכחד תחת לשוני כי דברי הט"ז נפלאי' בעיני שהביא ראי' ממטפחת שבלה לנידון דידי' שקהל עשו ארה"ק אחר והוא פלא בעיני דשם יש חסרון במטפחת ואינה ראוי' עוד לתשמיש ראשון אבל בנידון דידי' שהקב"ה הרחיב לנדחי ישראל אבל עכ"פ הספר יש כאן וארה"ק ראוי עוד לתשמישו רק הם בחרו לרומם בית אלקינו מנ"ל שמותר הארון לספרים ולא ראיתי מי שהרגיש עליו בזה וצע"ג כעת:

וגם זאת נפלא בעיני שהביא ראי' ממטפחת שבלה עושין תכריכין למת יעו"ש והוא פלא גדול הלא מבואר שם בגמ' דזה הוא גניזתה ומקיים בו גניזה מה שהמת כרוך בו אין זה שימוש דבמתים חפשי וצע"ג ואולי יען דאמרו עושין תכריכין למת משמע שמתקנים כדמותו וצלמו ומחתכים לתפור למת מלבוש זה יהי' האיסור לעשות שאינו מורה על גניזה ובכל זה איננו שוה לי הלא הט"ז לא מתיר רק תשמיש קדושה קלה טוב מגניזה ואטו מת קדושה קלה הוא מת אסור בהנאה אבל איזה קדושה יש בו וע"כ שם ההיתר דזה הוא הגניזה סוף דבר בער אנכי מהבין ראי' הנ"ל וצע"ג אצלי:

ד' עוד הקשה התב"ש קושי' גדולה על הט"ז מדברי הרמב"ם פי"ז מהל' סנהדרין וז"ל נשיא שחטא מלקין אותו ואינו חוזר לשררותו וגם אינו חוזר להיות כאחד משאר הסנהדרין שמעלין בקודש ואין מורידין עכ"ל ולהט"ז קשה כיון שאינו ראוי לנשיא וראוי לאחד מן הסנהדרין למה אין מורידין אותו הלא טוב להיות מן הסנהדרין מלהיות נדחה לגמרי וכ' שזה ראי' ברורה נגד הט"ז וצע"ג:

ונלע"ד ליישב בעזה"י דכבר הערותי מה שיש לדקדק בל' חכז"ל דאמרו מעלין בקודש ולא מורידין ולא נקטו בהיפך אין מורידין בקודש אבל מעלין האזהרה קוד' למצוה וכן נתקשה בטו"א וצ"ע:

אמנם דבר גדול רמזו בלשונם דבודאי יש לחשוב ולומר דחפץ אשר מעיקרא משמש לקדושה חמורה לא נשמש לקדושה קלה דהוה הורדה אבל אם אנו עושין בראשונה עבודת הקודש מעלה להידור מצוה אז מה שאנו מוסיפים למעלה בקודש יכולנו גם כן להוריד קמ"ל דמעלין בקודש שיש מצוה לעשות מעלה כפי יכלתנו ושוב אין מורידין לעזוב אותו הידור בתוך העבודה בקודש שיהי' הסוף בתוקף כמו ההתחלה למשל שמניח לחם הפנים בהכנסה על של כסף כדי לעשות מעלה שיגדל בהוד והדר שיוקח משל כסף ויניח על של זהב אז רשאים אנו להניח אותו אח"כ ג"כ על של שיש או כסף קמ"ל דמאז שהתחלנו לעשות מעלה אין אנו רשאין להורידן מהיתר שאת אשר עשינו לכבוד שלא יהי' הסוף גרוע מהתחלה כמו במשכן משה הי' מצוה מפי הקב"ה שיקים משכן אבל הי' רשאי ליקח מאחיו הכהנים לסייע להיות לו לעזר ולבסוף יגמור הוא לבדו

ויהי' המצוה נקראת על שמו אבל יען כי התחיל לבדו להקים במלאכות הקלים אז גם במלאכות הכבדים כעמידת העמודי' לא הניח שיעזור לו אחד מן הכהנים יען שהתחיל במעלת הקודש שהוא לבדו הקים או יען כי הקרא קורא להתחלת העבודה הקמה קורא גם לסוף בל' הקונה או יען שהתהדר בפריסת היריעות לא רצה לעזוב אותם עד שיוגמר כל הקמת המשכן שלא יהי' הסוף גרוע מהתחלה עיי' רש"י במנחות דף צ"ט ג' פירושים הנ"ל: אך כל זה בעבודה אחת משעה שהתחיל לעשות מצוה בהידור לא ירד מהדר אשר עשה לכבוד הקודש אבל אין מחויב שלעולם יעשה אותו האיש המצוה למשל הכי הי' מצוה שכל זמן שמשה חי יהי' הוא המקים ומוריד המשכן נהפוך הוא הלא כתיב מפורש הלוים והכהנים היו אשר פורקים ומעמידים המשכן כל איש על משמרתו אלא ודאי רק לפי שעה אשר הי' המצוה שמשה יקים את המשכן ועשה מדעת עצמו מעלה לכבוד הקודש לא נסוג אחור שיהי' הסוף גרוע מן ההתחלה והכל באותו עבודה במצוה אחת והבן:

ועתה נחזה מכל המקומות הש"ס אשר עולים בזכרוני לברר דבר הזה למשל ביומא די"ב ודף ע"ג בכהן אשר מלא מקומו של כה"ג וחזר הראשון לכשרותו ששוב לא יעבוד אותו הכהן שהורד מכהונה גדולה בד' בגדים משום מעלין בקודש ואין מורידין יען דכבר זכה הכהן הזה שהוא יעבוד עבודה בח' בגדים בשם כה"ג שוב לא יגרע מזכותו לעבוד רק בד' בגדים בשם כהן הדיוט או ביומא דף כ' שכבר זכה הדרשה להיות מתורגם מגברא רבא לא יהי' הסוף גרוע להיות מתורגם מאיש פחות או במצות נר חנוכה בשבת כ"א שמצות חנוכה אחד היא וכיון שיתחיל לקיים הך מצוה ברוב כרות לא יהי' הסוף גרוע מן ההתחלה וכן בקריאת פסוקי תורה בפרשה של י' פסוקים לא יהי' שהראשון מן ג' קרואים יזכה לד' פסוקים והנשארים לג' פסוקים ועיי' במג"א בהל' קה"ת הבדל לנר חנוכה יעו"ש וכן כהן שנכנס בכף כסף ובכף זהב שמניח של כסף ואח"כ של זהב שלא יהי' באותו העבודה התחלה מהודר יותר מן הסוף וכן במנחות דף ל"ט שלא יהי' התחלת הכנף מן הלבן שהוא חשוב והסוף מן תכלת שלא יהי' התחלת עשיית הכנף חשוב יותר מן הסוף וכן הקמת המשכן לא יגרע הסוף מן התחלה [ועי' במג"א הל' תפילין ברצועה של יד להיפך מתוס' שבת צ"ח] וכן אם זכה הגברא להיות דיין מן הסנהדרין והי' ראש הסנהדרין שוב אם יהי' נשאר בשם דיין סנהדרין אבל לא לראש נמצא שהוא ירד מקצת מאותו זכות שזכה אבל לא שכל הזכות נאבד דהא עדיין דיין סנהדרין הוא רק נתמעט באותו זכות של שם דיין סנהדרין שהי' הראש ואח"כ פשוט וזה נקרא הורדה שירד אחור מן המעלה אבל עדיין הוא באותו זכות וכח [וכן לגירסת התוספתא הובא ברש"י

מגילה דילפי' מן מחתות קרח אין מורידין היינו שיהי' כלי שרת אבל למטה במדרגה] זה וכדומה נקרא מעלין בקודש אבל אין מורידין:

אך אם דנין לסלק שם ראשון לגמרי ולא ישמש עוד אותו שימוש אשר שרת בקודש מתחילה ואין אנו חפצים לקרוא על הכלי שם חדש רק כל חפצנו לשמש בו שימוש אחר קדושה קלה אז לא שייך לחקור כלל מעלין בקודש ואין מורידין דזה דוקא אם אנו עושין הורדה באותו שם ולא אם אנו מסלקין אותו שם לגמרי דזה מותר וראי' ברורה לזה דהא אותו כהן שהי' כה"ג לא ישמש כלל ואותו נשיא שחטא אנו עושין להדיוט ואין לך הורדה מזה שהי' ראש סנהדרין ועכשיו הדיוט רק יען שהי' הכלי תשמיש קדושה קלה וקנה הקדושה החפץ לשימושו ואין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה ואסור לעשות מתיבא כורסיא זה סברא ולא צריך קרא ע"ז חידש הט"ז השימוש לא קנה רק כל זמן שראוי לשימוש אבל אם אין לפניו שימוש טוב יותר לשמש קדושה קלה מלגנוז [אבל בודאי הכלי נשאר בקדושתו מכח מה ששימש קדושה חמורה עיי' מגילה דף כ"ו הבדל בין תשמיש ראשון לתשמיש שני] ודין דאין מורידין מקדושה חמורה לקלה לא ילפי' מן הפסוקים דויקם משה ומן מחתות קרח כי זה הוא סברא אבל להעלות באותו שם שימוש ולהוריד באותו שם שימוש הוא ילפי' מן פסוקי' הנ"ל ולכן לא הזכיר הגמ' במגילה דף כ"ו דין דמעלין בקודש ואין מורידין יעו"ש רק רש"י הביא תוספתא הנ"ל על המתני' דצריך ליקח בדמי מכירת חפץ קדושה קדושה יתירה הוא מטעם דמעלין בקודש אבל לשנות חפץ קדושה לשימוש קדושה קלה הוא סברא חיצונה כנלע"ד בעזה"י וזכר לדבר הגם שאין ראי' גמורה מברכות דכ"ח שהעבירו ר"ג מנשיאתו ואח"כ החזירו וממנ"פ איך בלי חטא ועון העבירו ר"ג מנשיאתו הלא מעלין בקודש ואין מורידין וגם אשתו של ראב"ע אמרה פן יעברו אותך והשיב ראב"ע כבוד לשתות יום אחד מכוס יקר ולא השיב שאין יכולתם להעבירו אלא פשיטא לעשות מנשיא הדיוט ולסלק אותו לגמרי אין בכלל מעלין בקודש ואין מורידין כיון שיסולק לגמרי כמו בנשיא שחטא מעבירין אותו וכה"ג שחטא אין מעבירין עיי' רמב"ם פי"ז מה' סנהדרין ומה שאמרו בסוף אחר שפייס ר"ג את ר' יהושע נעברי' לר"א גמירי מעלין בקודש ואין מורידין ולא אמרו סתם נעברי' מעלין בקודש ואין מורידין דהא מקרא ילפינן לה ומאי גמירי דמשמע שקבלה בידם הלא קרי בי רב הוא וצע"ג ולפמ"ש נכון דבודאי לעשות מנשיא הדיוט ולא יהי' הורדה באותו שם לא ילפי' מקרא אלא שהי' קבלה בידם שמעלין בקודש ואין מורידין שלא להעביר איש מנשיאתו על לא דבר שוב מצאתי בח"א במהרש"א שמביא גירסא שר"א

השיב לאשתו מעלין בקודש ואין מורידין והוא מוחק גירסא הנ"ל דהא ראה שהורידו לר"ג יעו"ש ולפמ"ש יובן הדבר בעזה"י:

ודע דעלה בדעתי הבנת חכז"ל מעלין בקודש ואין מורידין שאסור לעשות מעלה בקודש אשר בתוכה נטמן ירידה כגון במה שאנו עושין לנשיא שחטא מעלה שנקר' מסנהדרין שם בתוכו נטמן שאינו נשיא או אם מדליקין ביום א' ח' נרות בחנוכה נטמן בתוכו ירידה דע"כ משום היכר הימים צריך למעט מהיום והלאה וכן אם יניח כף של זהב בראשונ' ג"כ יהי' אח"כ הנחת של כסף או אם אנו מקרין לראשון ד' פסוקים ע"כ לא ישאר אח"כ רק ג' פסוקים לא' וכדומה אך ראיתי שדבר זה תלי' בג' פירושים של רש"י במנחות דף צ"ט והזמן בוגד בי כעת ולא אוכל לברר הדברים:

וראה זה מצאתי בטורי אבן במגילה דף ז' שחידש דבר חדש יען דילפי' בהוריות שכה"ג שחטא אחר שהעבירו מגדולתו כגון שנצטרע או שנעשה בעל מום מביא פר ואסור באלמנה ומחויב בבתולה ולומדין זאת מפסוק והוא יעו"ש מזה נדע דמעלין בקודש ואין מורידין אפילו שאי אפשר להיות נשאר במעלתו ע"ש שהאריך ובכ"ת הקדושה נעלם ממנו לפי שעה דברי הרמב"ם פי"ז מה' סנהדרין שפסק כה"ג שחטא אין מעבירין אותו אבל ראש ישיבה שחטא מעבירין אותו ואין עושין אותו פשוט בסנהדרין דמעלין בקודש ואין מורידין מבואר אבל להיות כהדיוט אינו בכלל מעלין בקודש ואין מורידין כמה שבארתי למעלה בע"ה וא"כ אם אנו עושים הכה"ג כהדיוט אינו בכלל מעלין בקודש ואין מורידין רק התם היינו טעמא דכתיב כי נזר שמן משחת אלקיו על ראשו אני ד' וילפי' בירושלמי פ"ב דסנהדרין ופ"ג דהוריות וז"ל כביכול מה אני בקדושתי אף אהרן בקדושתו עכ"ל ולפ"ז כמו שאם חטא אין מעבירין דנמשל לקדושת הש"י שאין לה הפסק ה"ה אם נעשה בעל מום או נצטרע ג"כ קדושתו לא נפסק יעו"ש ואין לו שייכו' לדין דמעלין בקודש ואין מורידין והוא פלא על הגאון שהאריך שם למה לי פסוק זה על מעלין בקודש הלא ילפינן במנחות מן ויקם יעו"ש והגם שבהוריות ילפי' מן והוא בכל זאת עיקר הוא דקדושת אהרן נמשלה לקדושת הש"י ועיי' בה' נשיאת כפים ודוק:

סוף דבר הכל נשמע כי בנידן השאלה שהעשיר הצריך לעשות ארון הקודש אחר כי הראשון נתקצר בתיקונו שמותר להניח בתוכו ספרים לפי שעה עד שיוכל למכור אותו ולעשות מדמי מכירו סיוע לס"ת אצל ציבור אשר יכתבון ס"ת שאז הוא מעלה בדמים ג"כ והכל טוב מלגנוז כפי סברת הט"ז אשר הוצאתי לאור דגניזה היא באחרונה כנלפענ"ד:

ואיידי דאיירי לא אמנע טוב בקצירת אומר מה שנ"ל ליישב על פליאת הטו"א במגילה דכ"ו איך ילפי' במנחות דף צ"ט ממחתות דמעלין בקודש הלא מפורש בקרא טעם על

ציוות ה' לעשות ממחתות ציפוי למזבח למען יהי' לאות לבני ישראל אבל לעולם דלא צריך מעלה בקודש וצע"ג:

ונלע"ד ליישב בעזה"י והוא דבקרא כתיב את מחתות החטאים האלה בנפשותם ועשו אותם רקעי פחים ציפוי למזבח כי הקריבם לפני ד' ויקדשו ויהיו לאות לבני ישראל וכפי פשטות הקרא הי' ראוי לכתוב את מחתות החטאים האלה בנפשותם כי הקריבו לפני ד' ויקדשו עשו אותם רקעי פחים ציפוי למזבח ויהי' לאות לבני ישרף ולמה שכל התורה ידי הלשון הלא דבר הוא אך באמת אם הקב"ה הי' מצוה לעשות טס עב מן המחתו' וחברו על המזבח הי' ג"כ לאות בבני ישראל או אם יעשה כמין חוט הסקרא סביב למזבח הי' ג"כ לאות בבני ישראל רק אם לא הי' רקוע דק מאוד והי' חשוב בפני עצמו ולא יתבטל לגבי מזבח כפי' התוס' סוף חגיגה בגמ' כאן בציפוי עומד כאן בציפוי שאינו עומד ופי' התוס' אם יוכל לעמוד בפני עצמו אז אינו בטל אבל אם הוא דק שאינו יכול לעמוד אז הוא בטל לגבי מזבח כך צוה הקב"ה להיות רקוע פחים שהוא דק מאוד [עיין רמב"ן במלאכת המשכן והבן שם] להיות מזבח עצמו ולא תשמיש לגבי מזבח וזה שרמזה התורה ועשו אותם רקועי פחים ציפוי למזבח יען כי הקריבם לפני ד' ויקדשו ואז צריך לעשות מעלה בקודש ואחר כך ביאר שתכלית לאות בבני ישראל והבן:

סימן ב

שאלה בחבוש בבית האסורים וניתן לו רשיון לצאת מבית כלאו על ב' שעות ביום ורשות בידו לבחור יום אחד כפי דעתו ואינו יודע אם יבוא לבהכ"נ לקריאת התורה בשבת שהוא ערב שבועות או ימתין לשמוע קריאת מתן תורה ביום חג השבועות:

תשובה לפום רהיטא ימתין על קריאת התורה של חג השבועות דקריאת התורה בשבת ובי"ט הוא תקנה מימי משה דמדאורייתא ליכא קריאת התורה חוץ מזכור עי' א"ח סי' תרפ"ה אבל שאר קריאת התורה הוא רק תקנה מנביאים ועיי' מג"א סימן קל"ה סק"א והנה כפי המבואר בזבחים דף צ"א די"ט מקודש יותר משבת ופי' רס"י דיו"ט מקרי מועד וגם אמרו שם אטו שבת לברכת היום מהני לברכת היין לא אהנאי א"כ מהני קדושת י"ט על קריאת התורה ג"כ והוי קריאת התורה מקודש ע"י קדושת יו"ט ואפ' אם קריאת השבת הוי תדיר דבכל יום שבת הוי קריאת התורה וקריאת י"ט הוי רק ג' רגלים בכל זאת יש לצדד דבכל שבת הוי פרשה אחרת ולא נקרא פרשת השבת רק פעם אחד בשנה ופרשת יו"ט שתי פעמים פעם אחת בקריאת הפרשה בכלל קריאת השבת ופעם שנית ביו"ט שהוא זמנו מענינו ויש לצדד שקריאת יו"ט הוי תדיר כנגד אותו פרשה אשר יקרא

בשבת שלפני שבועות ועכ"פ רשות בידו להמתין על קריאת התורה של שבועות דהא בתדיר ומקודש פסק הרמב"ם איזה שירצה יבחור וה"ה כאן כך עלה בדעתי בראשונה: אך לכאורה יש לומר הגם דמבואר בגמ' במנחות אי תדיר עדיף מניחי' לתמידי' עד למחר ולא מקריבי' מוספי' היום ולא חיישי' על שמשהי' המצוה כאשר הוא כלל גדול שמצוה שבא ליד אדם אל יחמצנה ומהאי טעמא חידש ר"ל אין מעבירי' על המצוה עי' רש"י יומא דף ל"ג ע"א דיען אם תדיר עדיף ממקודש א"כ הי' כך ציוות התורה לדחות המקודש בעבור התדיר או אם מקודש עדיף דחינן לתדיר בעבור המקודש ואין בזה חשש דאין מעבירין על המצות אבל כיון באמת הוי תדיר ומקודש איבעי' דלא איפשטא ויש בידו לעשות איזה שירצה א"כ אם שווין הם ובידו לברר התדיר כנגד המקודש אז בודאי כיון שיכול לעשות התדיר כנגד המקודש א"כ אם בא לידו התדיר קודם צריך לעשו' התדיר מכח דאין מעבירין על המצות דמהכ"ת יעבור כיון דתדיר ומקודש שווין והוא סברא נכונה בעזה"י והרמב"ם נקט דין הגמ' דמכח דין תדיר ומקודש יש בידו לברר איזה שיבחור כגון שניהם לפניו אבל בודאי מודה אם בא לידו ראשונה או תדיר או מקודש צריך לעשות המצוה שבא לידו מכח דין אחר דכלל גדול שאין מעבירין על המצות ודוק: ומצאתי און לי בפרמ"ג בט"ז בא"ח סי' כ"ה ס"ק א' יען דתפילין הוי מקודש וטלית תדיר לכן אם פגע בתפילין קודם לטלית הוי הדין דאין מעבירין על המצות דכיון דתדיר ומקודש שווין מכריע דין דאין מעבירי' על המצות יעו"ש אך דבריו נפלאי' אם כן למה פסק המחבר שמצוה ללבוש הטלית תחילה אם תפילין נחשב למקודש וטלית תדיר א"כ איזה שירצה יקדים והארכתי במ"א:

ואיידי דאיירי לא אמנע להודיע כי יש צריך עיון בדברי מג"א סי' כ"ה בס"ק ב' דכתב על דברי רמ"א שפסק שאם בידו תפילין אין צריך להמתין על טלית משום חביבא מצוה בשעתא אעפ"י שיעשה המצוה אחר כך מן המובחר ומביא ראי' מן מצות ייבום יבמות דף כ"ט וממצות הקטר אברי' ממנחות דף ע"ב יעו"ש ולדעתי יש להשיב בשלומא ביבום הגם שמצוה בגדול יותר מבקטן אעפ"כ אם הגדול במדה"י לא ממתין עליו יען דשם עכ"פ אותו הגוף אשר יעשה המצוה עתה לא יקיים אח"כ המצוה כלל לכן עכשיו שחל המצוה על הקטן לא דחינן בעבור מצוה מן המובחר מגוף לגוף והבן ובמנחות דיוכלו אותן כהנים להקטיר לערב האברי' והפדרים אבל שם לא יהי' המצוה על צד היותר טוב רק עכשיו יש איסור שבת ובערב יהי' חול עכ"פ אין גוף המצוה נעשה מבמובחר אבל כאן דהוא בעצמו יניח אח"כ התפילין ביותר טוב במעלין בקדש אז יש תרתי לטיבותא

דילמא באמת אין כאן חיוב להניח תפילין קודם טלית אם יוכל אח"כ להשיג גם טלית וצע"ג כעת:

אמנם אפי' אם נאמר דלא שייך אין מעבירין על המצות אם תדיר הוי שוה כמקודש כיון דבכל אופן יתבטל אחד או המקודש או התדיר ויש בידו לברר איזה שירצה ועי' תוס' מגילה דף ו' מ"מ נ"ל דיבא לשמוע קריאת התורה של שבת ולא יאחר על קריאת התורה של שבועות כאשר אבאר בעזה"י: והנה בגמ' במנחות דף מ"ט איבעי' להו תדיר ומקודש מי עדיף כגון ציבור שאין להם תמידי' ומוספי' ומפרש הגמ' דספק הוא בתמידי' דלמחר ומוספי' דהאידנא מי עדיף תמיד' עדיפא דהוי תדיר או מוספי' עדיפא דהוי להו מקודש ולא נקטו גם בהיפך כגון תמידין דהאידנא ומוספי' דלמחר אי תדיר עדיף מקריבי' אותן היום לתמידי' ואי מקודש עדיף מניחי' אותן למוספי' דלמחר ומצאתי שהגאון שג"א בסימן ס"ב הרגיש בזה וכ' דבאמת יש איבעי' על אופן זה וצע"ג:

ונראה לפע"ד ליישב בעזה"י ולחדש דבר כל חקירות בעלי התלמוד בענין תדיר ומקודש אשר נסתפקו בזבחי' דף צ"א לענין להקדים זה כנגד זה או במנחות דף מ"ט לענין לדחות זה מפני זה הוא דוקא בשתי דברים נפרדים במצות שונות זה מזה אם יש כאן מצוה אחת ולה מעלת מקודש ומצוה אחרת עומדת כנגדה במעלת תדיר אז כיון שב' הפעולות של מצות אשר לפנינו המה מובדלי' בשמות צריכי' אנו לחקור על חמורה כנגד קלה ועל זה נאמר פלס מעגל רגלך כגון תמידי' ומוספי' של שבת או מוספי שבת ומוספי ר"ה או מוספי ר"ח ומוספי ר"ה או תפילת מוסף ומנחה או ברכת היום וברכת היין שכל קרבן או תפילה או ברכה הוי שם נפרד אז יהי' בזיון מצוה אם נקדים הקלה כנגד החמורה או המעוטרת במעלה כנגד שאינה מעוטרת אבל בשם מצוה אחת כגון מצות תמיד שיש כאן מצוה להקריב בכל יום שני כבשים אז כל יום ויום מצוה אחת או מוספי שבת כנגד מוספי שבת אחר הגם שבשבת השני יהי' ג"כ ר"ח או יו"ט אז הגם שבשבת השני יהי' המוסף גם כן מקודש מכח שהוא ר"ח או יו"ט או שהתמיד של מחר יהי' מקודש מכח ר"ח או יו"ט או שבת בכל זאת אנו לוקחי' הכבשים לתמידי' דהיום ולא מניחי' אותם לתמידי' דלמחר וה"ה שמקריבי' על מוספי' דהיום ולא מניחים למוספי' של שבת הבא הגם שיהי' מקודשים יען דבשם מצוה אחת כי מטא זמן שיוכל לקיימה צריך לקיים אותה דמאי אולמא לקיים אותה מצוה למחר ולעזבנה היום הלא הכל שם אחד באותה מצוה ובשביל שתהי' אותו שם מצוה למחר מעוטר במעלת קדושה ויהי' המצוה ביתר שאת ע"ז בודאי נאמר מצוה שבאה לידך אל תחמיצנה דבכל אופן יוקרב לשם תמיד או שם מוסף ואז כיון שנשאר באותו שם צריך להיות זרת משעה שיוכל לקיים המצוה כי

בשם מצוה אחת ליכא בזיון אם נקדים לעשותה היום מלהמתין למחר מין במינו אינו חוצץ והבן:

ונחזי אנן דהתורה גילתה תדיר בתמידין כנגד מוספי' או מוספי שבת כנגד מוספי יו"ט דמשם נלמד דתדיר קודם אם המה שתי מצות נפרדות ואינם תואמים מבטן המצוה וכן מקודש ילפי' מן עולה וחטאת דהמה גופי' נפרדי' ושמות נבדלים משתי מצות מחולקות אבל שני פעולות משם מצוה אחת כחיוב תמיד ומוסף רק מוגבלים בשני ימים שם אין לדון לא על מעלת תדיר ולא על מעלת מקודש דאין מעבירי' על המצות אפי' לעשות אח"כ על צד המובחר אבל בשתי שמות משני מצות אז יש לפלס איזה חמורה ואיזה קלה ודוק:

ובא ברוך ד' ואעשה לך מטעמי' דגמ' לא יוכל לחקור אם מקודש עדיף אם לא יניח הכבשים למוספים דלמחר דהא לא משכחת לה דממנ"פ אם אין כאן עוד שני כבשים על תמידי' דלמחר א"כ הגם אם לא נקריב היום תמידים וישארו השני כבשים בכל זאת לא יקרבו למחר למוספי' דהא תמיד דמחר יהי' תדיר ומקודש דהא יו"ט פועל קדושה גם על תמידי' וא"כ לא יודח התדיר דהיום בעבור המקודש דלמחר דתדיר דהיום נדחה בעבור תמידי' דלמחר דהוא תדיר ומקודש וזה פשיטא לי' לגמ' דתדיר ומקודש עדיף מתדיר בלבד וגם זאת אם להניח למחר בעבור תמיד דהיום קודם דהא תמיד ותמיד שם אחד ממצוה אחת ואין דוחי' זה מפני זה דמאי חזית לדחות בשם מצוה אחת מיום ליום ואם יש עוד שני כבשים לתמידי' דלמחר רק על מוסף דלמחר ליכא כבשים א"כ בודאי מקריבי' היום התמיד דהא בעבור תמיד דהיום לא יודחה מוסף דלמחר דהא נשארו עוד כבשים על מוסף דלמחר רק בעבור תמיד דלמחר יודחה המוסף א"כ אין מקודש נדחה בעבור תדיר בלבד אלא המקודש שהוא מוסף נדחה בעבור התמיד של אותו יום שהוא תדיר ומקודש אבל תמיד דהיום אינו מדחה מוסף דלמחר וא"כ פשיטא דמקריבי' תמיד היום דהא הוא אינו מגרע המקודש דלמחר וא"כ לא נשאר לגמ' מקום לספק אם מקודש עדיף שישאר הכבשים על מוסף דלמחר לכן התחכמו בהיפך שיש כאן רק שני כבשים וצריכי' אותם על מוסף דהיום וגם לתמידי' דלמחר אז אם מקודש עדיף נקח אותם על מוספי' דהיום ואם תדיר עדיף אז לא נקריב מוספי' ונניח אותם לתמידי' דלמחר דבאופן זה הוי שפיר תדיר כנגד מקודש משני שמות ומשני מצות נפרדות ודוק:

ובזה מיושבי' שני קושי' גדולות של שג"א שחקר חקירה חדשה שלכן לא נקט הגמ' גם צד הספק של מקודש עדיף דבעלי התלמוד סברו הגם אי מקודש עדיף היינו מקודש דהיום כנגד תדיר דהיום אבל מקודש דלמחר לא עדיף כתדיר של היום אבל אם תדיר

עדיף אז אפי' תדיר דלמחר עדיף כנגד מקודש דהיום ולכן נקטו מוספי' דהיום כנגד תמידי' דלמחר אבל איפכא תמיד דהיום כנגד מקודש דלמחר פשיטא תמיד שהוא תדיר עדיף וסתר זה מכח שני קושי' חמורות (א) א"כ איך רצה לפשוט מהא דאין פוחתין משש טלאים ש"מ דתדיר עדיף דילמא איירי כאן דחל מקודש באחרונה אם שבת מקודש נגד יו"ט איירי דחל יו"ט בה' ו' ואם יו"ט מקודש נגד שבת [כי יש בזה סתירה בדברי רש"י] איירי דחל יו"ט ביום א' וב' וא"כ תדיר דהאידנא חשיב כמו מקודש דלמחר אבל לעולם דה"ה איפכא דמקודש דהאידנ' חשוב כמו תדיר דלמחר ומנ"ל לפשוט דתדיר דלמחר עדיף ממקודש דהיום אלא פשיטא אי אמרי' מקודש עדיף אז מקודש דלמחר עדיף מתדיר דהיום (ב) איך רצה הגמ' לפשוט מהא דתמידי' אין מעכבי' את המוספי' אי דיומא תדיר עדיף אלא דלמחר אלמא שווין הן וקשה מנ"ל דאיירי במקודש דהיום ותדיר דלמחר דילמא איירי במקודש דלמחר ותדיר דהיום אז תדיר דיומא כמו מקודש דלמחר אבל לעולם מקודש דהיום עדיף מתדיר דלמחר אלא ודאי דאי תדיר עדיף אפי' תמידי' דמחר עדיף ממקודש דהיום וה"ה איפכא אי מקודש עדיף מקודש דמחר עדיף מתדיר דהיום עכ"ד:

ולפמ"ש לק"מ דאי אפשר לומר דאיירי בתדיר דהיום ומקודש לאחר זמן דאז מכח תדיר דהיום לא יודחה מוסף דלמחר דהא נשארו שנים הגם שלא יקריבום למוסף דתמיד קודם למוסף יען דתמיד של אותו יום הוי תדיר ומקודש א"כ נדחה דמוסף בעבור תמיד של אותו יום וה"ה דתדיר לבד בטל כנגד תדיר ומקודש עכ"פ תדיר של היום לא יזיק למקודש דמחר ומהכ"ת שלא להקריב היום תמיד ואם מיירי דלא נשארו עוד שנים א"כ ליכא לחקור בתדיר נגד מקודש רק בתדיר נגד תדיר ואם אמת סברא שלי דבאותו מצוה לא מהני שום יתר שאת א"כ תמיד דהיום קודם לתמיד של מחר ואם אינו אמת הסברא א"כ יתבטל תדיר בעבור תדיר ומקודש אבל לא תדיר נגד מקודש מזה נדע דאיירי במקודש דהיום ותדיר דלמחר ונפשוט דשווין הן ומיושב קושי' ב' ודוק: ומיושב קושי' א' דכוונת הגמ' כך אי אמרי' דתדיר דלמחר עדיף ממקודש דהיום א"כ ניחא שלא היו בלשכה אלא ששה כבשים דממנ"פ אם יו"ט קודם שבת ושבת נחשב למקודש פשיטא דלא מבטלי' תמיד דהיום דהא נשארו עוד שנים רק למחר תמיד עדיף דהוי תדיר ומקודש ועכ"פ די בששה טלאים שלא יתבטל התמיד בכל יום ומוסף דיו"ט בודאי לא יוקדם לתמיד של שבת דהא תדיר דלמחר עדיף ממקודש של היום אפי' מכ"ש תמיד דשבת הוי תדיר וגם מקודש כנגד מוסף דיו"ט ואם יו"ט אחר שבת א"כ עדיף תמיד דמחר שהוא תדיר כנגד מוסף דשבת שהוא מקודש אבל אם נימא מקודש עדיף ומשכחת לה ביו"ט אחר שבת

דלא יהי' לתמיד של יום א' בשבוע יען דמוסף דשבת קדים א"כ למה תקנו תקנה לתמיד בששה טלאים הא משכחת דלא יהי' די בששה והי' להם לתקן שמונה טלאים ודו"ק והוא פלא על הגאון שג"א שחקר דילמא איירי ביו"ט לפני שבת הלא עכ"פ גם יו"ט אחר שבת משכחת לה וא"כ כיון שרצו לעשות תקנה שלא יושבת הי' להם לתקן שמונה אלא ודאי גם בששה טלאים לא משכחת ביטול התמיד וע"כ דתדיר עדיף והבן:

ואיידי דאיירי לא אמנע מה שתרצתי בפשוט קושי' שג"א הנ"ל דדילמא איירי בתמידי' דהיום ומוספי' דלמחר ונ"ל דא"כ אין מסודר הלשון דתנא התמידי' אין מעכבין את המוספי' משמע דתמיד' דלמחר אין מעכבין מוספי' דהיום ואח"כ נקט מוספי' דהיום אין מעכבין את התמידי' דלמחר דיכול להניחם על תמידי' דלמחר ונקט ברישא דיוכל להקריב אותם לחובת היום אבל אם איירי במוסף דלמחר צריך לנקוט בתחילה מוספי' אין מעכבי' את התמידי' מוספי' דלמחר אין מעכבי' תמידי' דהיום ואז הי' נקט חובת היום ברישא מתחילה דיוכל למלאות חובת היום ואח"כ ינקוט ותמידי' אין מעכבי' את המוספי' דיוכל להניחם על מוסף דלמחר וחובת היום יתבטל דכן דרך התנא להשמיענו תחילה דיוכל לפטור עצמו מחובת היום ומדנקט תמידי' אין מעכבין את המוספי' ברישא וזה נגלה דאיירי וומוספי' דהיום ותמידי' דלמחר והבן:

סימן ג

שאלה מי שלא הי' יכיל להשיג כל היום לא טלית ולא תפילין עד ערב ואז לא יוכל להשיג רק אחת מהם או שילך אצל מי שיש לו תפילין או אצל מי שיש לו טלית כשר איזה מהם יקדים אי יקדים לתפילין או לטלית מי נימא תפילין עדיף דהוא חוב מצות עשה מחויבת ואי לא יניח הוי מפושעי ישראל קרקפתא דלא מכח תפילין או נימא כיון דהוא זהיר במצות ציצית והיא מצוה תדירה שנוהגת בין בשבת ויו"ט כמו בחול אז טלית עדיף:

תשובה לכאור' מצות תפילין עדיף מב' טעמים (א) דתדירו' דתפילין הוי דבר שבחובה שיש חיוב בכל ימי חול להניח תפילין אבל מצות טלית הוי רק עשה דרשות דהא אי בעי לא ילבש טלית בת ד' כנפות ונקרא רק מצוי כמו שלמים בזבחים דף צ"א דפי' רש"י יען דלא הוי דבר שבחוב לא נקרא תדיר וה"ה כאן נקרא רק מצוי ולא תדיר נמצא דהוי תפילין תדיר כנגד טלית שהוא מצות רשות (ב) דתפילין הוי וקודש דהא כתוב עליהם שם שדי והוי קדושה שאינם נזרקי' אפי' רצועות של תפילין נקראי' תשמישי קדושה ועיי' מנחות דל"ב ותדיר ומקודש הויין שוין כמבואר ברמב"ם פ"ח ופ"ט מה' תמידין

ומוספין וא"כ אפי' את"ל דטלית נחשב כתדיר אז הוי ג"כ רשאי להקדי' תפילין לטלי' וכ"ש דתפילין הוי תדיר ומקודש דקודם לטלית ודוק:

אמנם דבר זה אי מצות תפילין הוי מקודש נגד טלית צריך התבוננת דבש"ע סי' כ"ה סעיף א' הביא דילבש טלית מקודם ואח"כ תפילין דמעלין בקודש והקשה הדג"מ א"כ הי' לו להקדים תפילין דכל מקודש מחבירו קוד' לחבירו והביא דבאמת בב"י מבואר בשם נמ"י טעם אחר דטלית הוי תדיר כנגד תפילין עב"ד ולכאורה יפלא הא אכתי תיקשי א"כ למה פסק הש"ע להקדים ציצית הלא בתדיר ומקודש הוי הדין שרשות בידו להקדים איזה שירצה וצע"ג:

ונלע"ד לחדש סברא אחת דתפילין לא נחשב למקודש כנגד טלית והוא דמקודש לא הוי אלא בדבר הנעשה לגבוה לקרבן כגון דם חטאת קודם לעולה שכן מכפר או אברי עולה קודמי' לאברי חטאת שכולו כליל ששם העבודה אשר נעשה הוא קדוש לד' שיעלה הדם או האברים לריח ניחוח וה"ה תפילת מוסף של שבת ויו"ט או ר"ח וכן פועל קדושת שבת ויו"ט גם לתפילת מנחה שכל התפילות נתקנו במקום קרבן שחרית ומנחה במקום תמידין וכ"ש מוספין שמזכירין בה הקרבן מוסף ותפילה היא עבודה שהיא בלב ועיי' במג"א סי' פ"ט ס"ק ג' ובמח"ש או ברכת היום של שבת שצוה הקב"ה לזכור את יום השבת לקדשו ועיי' נזיר דף ד' ברש"י ובתוס' שם וכיון שגוף הפעולה או הזכירה של הקדושה הוא המצוה זה נקרא מקודש אבל מצות הנחת תפילין הוא רק מצוה כמו נטילת לולב ביד כך צוה הקב"ה לקשור על זרוע ולהשים על הראש חפץ ידוע ששמו תפילין אז הוי התפילין רק חפץ אשר על ידו יעשה אדם מצוה כמו שהוא הלולב החפץ שעל ידו יעשה האדם המצוה רק בלולב ביקש הקב"ה עץ כפות תמרים וכאן ביקש הקב"ה חפץ של קדושה אבל גוף המצוה הוי הקשירה על היד ועל הראש והוי כמו לקיחת הלולב ביד אבל אין בהנחתם שום פעולה בקדושה או הזכרה בקדושה אין למצות תפילין היינו הנחת תפילין שם מקודש להיות לו מעלה נגד טלית שהוא תדיר דמה קדוש' יש במצוה הנחת תפילין כנלע"ד ברור בסבר' בעז"ה:

ולפ"ז יפה כתב הנמ"י שיקדים לטלית שהוא תדיר שנוהג בין בשבת ובין ביו"ט ובחה"מ ובאבל ביום הראשון ותפילין אינו נוהג אז והבן זה: אך לפ"ז פלא בעיני למה פסק הש"ע שם שאם פגע בתפילין למעלה בכיס צריך להקדים הנחת תפילין משו' דאין מעבירין על המצות הלא בכל דין דתדיר ואינו תדיר תדיר קודם הוי הדין דמעבירין בודאי עי' זבחים דף צ' ע"ב דוקא שלמים של אמש חטאת ואשם של היום של אמש קודמי' אבל אם באותו יום הביא שלמים קודם חטאת קודם ולא שייך לחקור אין מעבירין על המצות

דהא התורה הקדימ' למעלת מקודש כנגד אינו מקודש וה"ה אם פגע באינו תדיר שמניח אותו ועושה התדיר וכן מבואר במנחות דמ"ט ובכל ענין דתדיר דדוקא בשתי מצות שוות שייך אין מעבירין אם שניהם לפניו אבל במעלת תדיר כנגד אינו תדיר אין שייך אין מעבירין וצע"ג:

וראיתי שט"ז בס"ק א' הרגיש וכ' דתדיר הוי רק אסמכת' ואינו דוחה דין דאין מעבירין על המצות והשתוממתי על המראה הזאת הלא תדיר ילפי' מקרא והוא סותר דבריו לסי' תרפ"ד יעו"ש ומצאתי בפרמ"ג שהרגיש על ט"ז הנ"ל הגם אם אין מעבירי' על המצות הוי מן התורה מן פסוק ושמרתם את המצות הלא תדיר ג"כ דאורייי' מפסוק מלבד עולת הבוקר ותי' דתדיר ומקודש פסק הרמב"ם דהויין שוין ואיזה שירצה יקדים וכאן הוי תפילין מקודש וטלית תדיר ושניהם שקולי' אז אם פוגע בתפילין תחילה פועל אין מעבירי' על המצות להקדימן יעו"ש והגם שאמר דבר חכמה דבריו נפלאי' בעיני הגם שתפילין הם חפץ קדושה אבל הנחת תפילין לא הוי מקודש כנגד לבישת טלית וצע"ג ועוד הלא הט"ז בעצמו בס' תרפ"א פסק דתדיר עדיף ממקודש יעו"ש וא"כ דבריו סותרי' וצע"ג:

ולכאורה עלה בדעתי להעמיק סברא ישרה בהבנת של בעל הט"ז בדברי המחבר והוא דלכאורה דברי נמ"י נפלאים דכתב שטלית נקרא תדיר כנגד תפילין הלא בזבחים דף צ"א דרצה הגמ' לפשוט דתדיר עדיף ממקודש ממתני' דשלמים של אמש קודמי' הא אידי ואידי דיום חטאת ואשם קדמי אע"ג דתדירי ומשני אמר רבא ומצוי קאמרת תדיר קמבעי' לן מצוי לא קמבעי' לן פי' רש"י וז"ל שאין תדירתו חובה אלא שהוא מצוי תמיד יותר מחבירו עכ"ל מבואר מזה דלא נקרא שם תדיר אלא אם תדירתו חובה כמו תמיד של שחר או מוספי שבת נגד ר"ח וכדומה אבל שלמים שבאים מתוך נדר ונדבה אשר אין שורשם מחוב אלא שבא מכח נדר ונדבה ואי בעי לא הי' נדר נקרא רק מצוי ולא תדיר וה"ה טלית שהוא רשות אי בעי עביד שלובש טלית בת ד' כנפות ואם בעי לא עביד שאינו לובש טלית בד' כנפות לא נקרא תדיר ותפילין הוי חובה על הגברא עכ"פ בכל יום פעם אחד וא"כ לא הוי טלית תדיר נהפוך הוא תפילין הוי תדיר וצע"ג:

אך באמת יש להבדיל בסברא בודאי אם אנו דנין דתדיר יהי' עדיף ממקודש הכתוב בתור' אז צריך דוקא לחקור על תדיר הקבוע ועומד בתורת חוב כמו תמיד אבל שלמים שהם רשות בשורשם הגם דשכיחי עכ"פ חוב לא הוי ותדיר כזה אינו מן התורה לחקור עליו שידחה את המקודש המפורש ג"כ בתורה אבל אם אנו דנין על תדיר כנגד אינו תדיר אז בודאי נחשב לתדיר גדול אשר שכיח לרוב ואת אשר אינו שכיח כמוהו הוי כאינו

תדיר דהכל בשם תדיר וראוי' להקדימו יען דהוא נמצא ביותר והבן אך כל זה להקדימו אבל אם פגע בתפילין תחילה דיש כאן מצות דאין מעבירין על המצות אז אמרינן דראוי להקדים התפילין ולא להעביר מעליהם הגם דתורה צותה להקדים התדיר זה דוקא בתדיר דחוב שהוא תדיר מן התורה אבל תדיר המצוי שהוא רק מדרבנן לא אלים כחו שיעזוב התפילין ויקדים הטלית שהוא מצוי ולפ"ז כנים דברי הט"ז תדיר דטלית שהוא רק מצוי הוי רק מדרבנן ולא מן התורה ואין בכח תדיר כזה לדחות הדין דאין מעבירין על המצות והבן: ואינו שוה לי בכל זה שהנמ"י יקרא לטלית תדיר אם אינו תדיר של תורה ומנ"ל שיהי' תדיר המצוי עכ"פ תדיר מדרבנן הלא בסברא הוי תפילין תדיר של חובה שמחויב עכ"פ בימי חול מן התורה וטלית הוי אינו תדיר והי' להם לחכמים להניח על דין תורה שתדיר של תורה יוקדם דילפי' מקרא וצע"ג:

לכן אמרתי לברר שנימוקו עמו שטלית הוי תדיר של תורה וה' יאר עיני בתורתו נחזי אנן סברא אחת הנה שלמי' המה באים בנדר או נדבה אז עיקר חיוב שלו שיצרך להביא קרבן הוא גרם לעצמו יען שפתח פיו לנדור נדר לד' וע"י עקימת שפתיו נכנס בחיוב וגם בשעה שמביא הקרבן איזה שם נקרא על הבהמה הלא רק אותו שם שנדר והוציא בשפתיו ולמה הוא מחויב עכשיו להביאו הוא רק לקיים מוצא שפתיו שלא ייחל דברו דאין כאן רק קיום דבורו דלא חל עליו דבר אשר לא קבל על עצמו נמצא דמתחילתו ועד סופו הכל רק חיובו אשר קבל על עצמו ואלו ישאל על נדרו אין כאן חיוב עוד וגם יוכל לשאול על נדרו מזה נגלה דהכל מידו ואותו מצוה אשר לא תצא מרצון ה' לחייב את האיש רק הכל בא מצד האדם אינו נכנס בגדר להיות לה מעלה הגם דשכיחא ויהי' נחשב למעלה ע"י הכמות אבל הלא איכות הדבר מגריעו דאין זה מצוה אשר הטיל ה' עליו רק שהוא קבל על עצמו לעשות זאת ואלו קבל לאכול או לשתות ולזרוק אבן או שלא לאכול ולשתות או לילך או לישב יש ג"כ מצוה עליו שכל היוצא מפיו יעשה הכי יהי' הדבר על ידו מעוטר במעלה כנגד מעלת מקודש אשר הוא מעלה על פי ה' שחטאה יכפר על עונות וחטאים וה"ה מילה לא נחשב לתדיר הגם אחר שנולד לו בן בא חיוב מן התורה במצות מילה והוא דבר אשר לא בא החיוב מכח קבלת האב או עפ"י עצמו רק ה' הטיל חיוב מצות מילה וגם אי אפשרות לפטור ממנה בכל זאת יש למצוה הנ"ל גרעון דהיא תלוי' במקרה אם יולד זכר ואין בידו להכניס עצמו בפעולה שעל ידה יבוא החיוב מן התורה דאין ביד איש שיולד לו זכר וגם אינה קבועה בזמן מיועד גם זה אין לו מעלת תדיר דאין לו קביעות שיהי' אותו דבר כלל אבל מצות טלית הגם שאין כאן חוב ללבוש בגד בד' כנפות עכ"פ אם הוא ילבש בגד בד' כנפות מי מטיל עליו החיוב לעשות

בו ציצית הלא הקב"ה כי האדם אינו מקבל מרצון עצמו בלבישת בגד כזה חיוב ציצית רק התורה אמרה אם אדם יעשה פעולת לבישת בגד כזה אני מטיל עליו חיוב ציצית ובכל רגע יש ביד אדם ללבוש טלית בת ד' כנפות אז תרתי לטיבותא שהוא בידו להכניס עצמו בפעולה אשר אז הקב"ה מטיל עליו החיוב אז בודאי כיון שגוף החוב בא מהקב"ה וגם יש בידו להכניס עצמו בזה שהקב"ה יחייב אותו במצוה הנ"ל זה נקרא תדיר דאטו נאמר דמצות מעשרות ג"כ לא יחשב לתדיר יען דיש בידו שלא להכניס התבואה בדרך פתח שיתחייב במעשר דעכ"פ אם מכניס דרך פתח הקב"ה מטיל עליו החיוב] הגם שהי' ג"כ בידו שלא יבוא עליו החיוב אין זה ריעות' לגרוע מעלת המצוה כי אז לא בא החיוב בעולם אבל בנדרי' ונדבות הגם שבא החיוב בעולם לא בא מפי ד' אשר התורה הטילה על האדם עיקר החיוב רק הוא אסר איסור בנפשו והקב"ה צוה שיעשה מה שפצו שפתיו ולכן אין למצוה הנ"ל מעלת תדיר אבל אם ע"י פעולת אדם הקב"ה מטיל החוב זה נקרא תדיר ולכן כיון דהוא אינו מקבל בלבישת טלית חיוב ציצית רק התורה הטילה עליו המצוה הוי תדיר דאורייתא הגם שהי' בידו שלא ללבוש בגד בת ד' כנפות ולא יחול עליו החיוב כנלע"ד ברור בסברא בעז"ה כי עם הנמ"י נמוקו עמו והבן:

וראי' לזה מגמר' בזבחים דף צ"א דרצה הגמרא לפשוט מדברכת היין קודמת לברכת היום ש"מ דתדיר קוד' ומשני הגמ' דשבת אהנאי ג"כ לברכת היין וקשה איך ס"ד דמקשן דתדיר כזה שהוא מצוי יוקדם לברכת שבת שהוא חוב וצע"ג אלא יען דברכת המזון טעון כוס ועיי' פסחים ק"ה דיש מ"ד דסובר אפי' ברהמ"ז של יחיד טעון כוס אבל של שלשה בודאי טעון כוס והגם שלא הי מוכרח לאכול אבל עכ"פ כיון שאכל מחויב במזומן שלא ברצון עצמו רק ממילא בא החיוב אז מה שבידו להכניס עצמו ע"י מעשה שיבא עליו החיוב ממילא נקרא תדיר ודו"ק והגם שהוא דרבנן וקידוש היום דאורייתא יבואר אי"ה במקומ"א:

ובזה יופתח לי שערי אורה להבין עומק תלמוד ירושלמי הנה בנזיר דף מ"ז במשנה במת מצוה שפגע כה"ג ונזיר סובר ר"א יטמא כה"ג ורבנן סוברי' יטמא נזיר ר"א סובר יטמא כה"ג שאינו מביא קרבן על טומאתו ורבנן סוברי' יטמא נזיר שאין קדושתו קדושת עולם ובירושלמי רפ"ז וז"ל הגע עצמך שהקדישו אביו מרחם זו תורה וזו אינו תורה ר"ה בשם ר"י אתי' דר"א כב"ש דב"ש אומרי' תדיר ומקודש תדיר קודם כן ר"א אומר תדיר ומקודש תדיר קודם עכ"ל ולכאורה נפלא בעיני להבין הלא מבואר בזבחים דף צ"א דאם אנו דנין לדחות מקודש או לאחר מקודש בעבור תדיר הוא דוקא בתדיר שהוא חוב אבל לא במצוי שלא נקרא כלל תדיר והוא סברא פשוטה כאשר כראה מלשון הגמ' מצוי קאמרת

תדיר קמבעי' לן מצוי לא קמבעי' לן לשון זה מורה שמקשן הי' טועה שהי' מדמה מצוי לתדיר כמובן ואיך יאמר תלמוד ירושלמי שנזיר הוי תדיר ותדיר עדיף ממקודש הלא הוא כנגד סברא החיצונה וצ"ע:

ונלע"ד ליישב והוא דכבר נודע דפליגי אבות עולם אי איסורי נזיר הוא איסור נפשי' על חפצים או שאוסר החפצים עליו אבל הרמהרי"ט מכריע לעצמו שיטה אחרת שהנזיר הוא מזיר עצמו להיות נזיר אחיו ואז הטילה התורה עליו להיות אסור ביין ובטומאה ובגילוח ושלשתן הווין איסורי תורה אשר התורה מטילה עליו החיוב ששלש אלה לא יעשה לו הובאו דבריו בתשובת אבני מילואים סי' ט"ו יעו"ש ועי' ברא"ש בפירושו בנדרים דף ב' ע"ב וק"ל:

ולפ"ז יש לברר אי נזיר הוי תדיר או לא הנה לכאורה איסור נזיר הוי תדיר כנגד כהונה מלבד שכהונה רק בשבט אחד וחירות בכל י"ב שבטים רק בלא"ה הוי תדיר באיכות דכהונה אינו נוהג גם בבני אהרן רק בזכרים ולא בנקבות ואיסור נזיר נוהג בנקבות כמו בזכרים אבל בשלומא אם אין הנזיר אוסר עצמו ביין בטומאה ובתגלחת רק הוא מבקש להיות מיר אחיו והקב"ה מטיל עליו איסורי הנ"ל אז מעלת איסוריו נחשב למעלת תדיר שהוא הכניס עצמו בחיוב שם תואר נזיר ואח"כ הטילה התורה עליו החיובין כמו בטלית הוא לובש בגד בד' כנפות והתורה מטיל עליו המצות ציצית אבל אי הנזיר אוסר עצמו ביין בטומאה ובתגלחת אז דומה לשלמים שאין כאן חיוב מן הקב"ה רק הוא אוסר על עצמו שלשה דברים והכל בא מפיו ואין לאיסורו מעלת תדיר כמו בשלמים דנקרא מצוי ולא תדיר כמובן:

ועתה אבוא לבאר דהמקשן בירושלמי הבין דכוונת רבנן דכהן הוי קדושת עולם הכוונה שאיסור כהונה על כל ימי חייו והוקשה לו נזיר מרחם מאי איכא למימר והשיב לו דיש כאן כוונה אחרת שקדושת כהן היא קדושת עולם אשר מפי הקב"ה מצווה להיות באיסורי כהונה ולא בא על פי רצונו רק הקב"ה עליו הטיל שיהי' זרע אהרן בקדושת כהני' אבל קדושת נזיר היא בא כרצונו מפי עצמו כפי אשר מקבל עליו סתמא לשלשים יום ואם מפרש לעולם הוא לעולם ומה שאוסר ומקדש עצמו על פיו ולא מחיוב התורה אינו דומם לקדושה שבאה מפי התורה ור"א פליג וסובר דאין נזיר אוסר עצמו ביין בטומאה ובתגלחת רק הוא מתאר עצמו בתאר נזיר ואז הקב"ה אוסר עליו וא"כ הוי קדושת נזיר כמו קדושת כהן שבאה מפי התורה אך הגם שקדושת נזיר הוי ג"כ קדושת עולם ויהי' ניחא בנזיר מרחם והלא ר"א אומר יטמא כהן אפי' אם הנזיר אינו נזיר אלא לשלשים יום ואז יקשה שפיר הלא הכהן הוי קדושת עולם ונזיר רק קדושת זמן והוי

קדושת הכהן מקודש יותר משל הנזיר ע"ז אמר ר"ה כיון דעכ"פ קדושת נזירות באה עפ"י התורה ולא מעצמו אז הוי נזיר תדיר שכן נוהג אפי' בנקיבות ותדיר ומקודש תדיר קודם כנלע"ד בעזה"י:

וד' האיר עיני שמצאתי בשמ"ק בנזיר דמ"ז וז"ל אין קדושתו קדושת עולם דסתם נזירות דקרא אינו אלא ל' יום וגם קדושתו בא לו ע"י נדרו אבל כהן קדושתו קדושת עולם על פי הדיבור עכ"ל בשם הר"ר עזריא במעט אומר ביאר דמעלת הכהן הוי בשתים (א) שמושך כהונתו כל ימי חייו וימי נזירות רק ל' יום (ב) דקדושת כהן בא ע"י דיבורו של הקב"ה וקדושת נזיר ע"י נדרו:

היוצא מזה דלפום אשר בארתי משמע דמצוה להקדים לדרוש בעד טלית דהוא תדיר כנגד תפילין דנוהג בין ביו"ט ובשבת כמו בחול ונוהג באבל ובמצורע ובמנודה ובחולה מעים אבל תפילין אינו נוהג לא בשבת ויו"ט ולא באבל ביום הראשון ולא במצורע ובמנודה עיי' א"ח סי' ל"ח ודוק גם תפילין לא נקרא מקודש דהוא רק חפץ מקודש לעשות בו מצוה אבל הנחה על הגוף הוא המצוה ולא דמי לקרבנות ששם הוי המצוה להקריב דבר מקודש ובא לכפר והוא ריח ניחוח לפני ד' הוא הוי מקודש או לחלל קדושת כהן אשר הוא קודש לה' לעבוד לפניו הוא נקרא מקודש אבל תפילין המה חפצים מקודשים לעשות בהם מצוה אבל עשיית המצוה אינו מצות קדושה כי אינו בא לכפר בקודש כמו הדם שבא לכפר בקודש ועל גוף קיום המצוה לא נזכר בתורה שיהי' נקרא קדושה כמו קיום שבת דכתיב בו זכור את יום השבת לקדשו וא"כ תדיר כנגד אינו תדיר תדיר קודם:

וחפשתי באמתחת אחרונים ומצאתי להגאון שאגת ארי' בסי' כ"ח שהוא עומד על המצפה ונוהם כארי לבלעות את הצדיק החי הוא הנמ"י ופסק דלא כוותי' וגם נגד הב"י פתח את פיו לפסוק דרשאי להקדים תפילין קוד' לטלית ומחשבותי לא כמחשבותיו לכן הגם שאין משיבין את הארי לאחר מותו בכל זאת אסדר מערכות חיים כנגדו להצדיק הני ארי' דבי עילאי הנמ"י וב"י (א) מראשית השיג דתפילין תדיר מציצית דדעת רוב הפוסקי' דכסות יום פטור מן ציצית בלילה וגם זאת דעת רוב הפוסקים דזמן תפילין מן התורה בלילה א"כ הוי תפילין תדיר כנגד טלית והוא קושי' גדולה:

ונלע"ד ליישב והוא דמצות תפילין הוי מצוה מחויבת אבל רק להניח פעם אחד ביום ואם נחו התפילין רגע אחת עליו כבר קיים המצוה ואינו מחוייב להניחם עוד רק מצוה מן המובחר להיות מעוטר בכל היום במצות תפילין שתמיד יש בזה אות על ידיו כן ביאר הפרמ"ג בסי' ל"ז במג"א ס"ק ב' ובסי' ל"ח ס"ק ט' יעו"ש א"כ בתפילין כיון שהניח רק פעם אחד ביום כבר קיים החיוב של תורה והיתר הוי רק מצוה מן המובחר ועי'

ברמב"ם פ"ד מה' תפילין הל' כ"ה. ומעתה יש משלשה פנים טלית תדיר כנגד תפילין (א) בתפילין לא מקיים המצוה רק בהנחה ראשונה ואם מניח עוד הפעם הוי רק מצוה מן המובחר ובטלית אם לובש ופושט וחוזר ולובש אפי' מאה פעמים ביום מקיים בכל לבישה מצוה כמו בפעם הראשון (ב) אם יניח ב' זוגות תפילין אפילו ברגע אחת אינו מקיים רק מצוה אחת נהפוך הוא שעל השנית עובר משום בל תוסיף והוי כמשא בשבת ועיין בט"ז סימן ל"ד ס"ק ב' דפח"ח ובטלית אם ילבש עשרה בגדים יקיים בכל בגד מצות ציצית ועיי' בסי' ח' סעיף י"ב בט"ז ובמג"א ובסי' י"ג במג"א (ג) אם ילבש ויפשוט וילבוש בגדים אחרי' אפי' עשרה פעמים ביום בודאי בא בכל לבישה חיוב ציצית מחדש או אם ילבוש בכל שעה בגד נוסף על הראשונים נתחייב במצות ציצית מחדש ולא כן בתפילין וא"כ ציצית הוי תדיר מתפילין ודו"ק: (ב) שנית השיג דתפילין הוי מקודש דהא הרצועו' נקראים תשמישי קדושה וציצית הוי תשמישי מצוה ומקודש הוי שוה עכ"פ לתדיר וכי תשיב שמקודש לא הוי מעלה רק בקדשים אבל לא בשאר קדושה זה אינו דהא אפי' שבת פועל שברכת היין הוי מקודש וע"כ דלאו דוקא בקדשי' הוי מקודש אלא כל קדושה הוי מעלה כמו תדיר וא"כ הוי תפילין מקודש ויוכל להקדימן לטלית: ולפמ"ש לק"מ דלא נקרא מקודש רק אם בפעולה אשר אנו עושי' לשם מצוה טמונה קדושה כמו בקרבנו' שאנו מקריבי' חלב ודם או אימורי' והוא נעשה לשם ד' ובא לכפר בקודש או בתפילה שבאה נגד קרבן או בשבת שאנו מזכירין ברכת היום קדוש' לקדש השבת אבל בתפילין שאנו מניחי' חפץ מקודש על גופינו אבל אין בהנחה שום פעולה או זכר לקדושה והוי הנחת תפילין כמו נטילת לולב או לבישת ציצית והבן:

ג שלישית השיג הלא תפילין הוי תדיר וטלית דהוי רשות הוי רק מצוי ולא תדיר וק"ו הדברי' משלמים דבשעת הבאת של שלמים הוי חיוב עליו רק יען שהתחלתו בא ע"י נדר לא נחשב לתדיר מכ"ש טלית שגם ברגע זו אשר ירצה ללבוש לא הוי רק רשות וא"כ הוי רק מצוי ותפילין חוב ותפילין נחשבי' לתדיר נגד טלית וצע"ג:

במכ"ת לאלף מצוי הוי רק כמו בשלמים שאין כאן חיוב מפי הקב"ה והוא מחויב רק במה שאסר על נפשו ואין למצוה כזה אשר לא נתנה לעול על האדם מפי הקב"ה כח לדחות או לאחר מצוה מפי ד' אשר נתנה לאדם לעול עיי' רש"י בר"ה מצות לאו להנות נתנו רק עול על צוארו אבל בטלית הגם שגוף הלבישת בגד הוי רשות בידו אבל חיוב ציצית אשר בא עליו בא מפי הקב"ה והוי חוב כמו הנחת תפילין ומה שיש בידו שלא ללבוש בגד בד' כנפות ולא יחול עליו חיוב ציצית אין זה גרעון למעלת המצוה של ציצית ודוק: ובזה נסתר ומה שחידש הגאון הנ"ל בסי' כ"א דמי שאוכל בלילה ועדיין

לא קרא ק"ש שצריך להקדים ק"ש כנגד ברכת המזון הגם שהוא תדיר אבל תדיר כזה מצוי הוי דהא אינו מחויב לאכול שיבא לידי ברכה"מ והוי כמו שלמים הגם שעכשיו מחויב בשלמים אבל עיקר החיוב הי' בידו וה"ה בברכה"מ הגם שעכשיו מחויב אבל עיקר החיוב הי' בידו אבל ק"ש הוא בעיקרו חיוב והוי ק"ש תדיר כנגד ברכה"מ יעו"ש ולפמ"ש הגם שיש בידו שלא לאכול ולא יבוא לידי זה שהתורה יחייב אותו בברכה"מ אבל אם הוא אוכל מי מחייב אותו לברך הלא הקב"ה דהאדם לא אסר על נפשו בזה שאוכל שרוצה לברך רק פי ד' יקבנו ומטיל עליו חיוב לברך אז הוי תדיר ולא מצוי והבן:

ד עוד הקשה קושי' גדולה אפי' את"ל דמצוי נקרא תדיר היינו דוקא כמו בשלמים שהגם שתחילתו לא הוי חוב עכ"פ עכשיו שנדר הוא מחויב בקרבן אבל טלית שהוא גם עכשיו רשות דהא יש בידו שלא ללבוש בודאי אין למצות רשות קדימה למצות תפילין שהיא חובה וצע"ג:

ונראה לי לחקור והוא דעי' נדרים דף ח' דשרי לזרוזי נפשי' האומר אשכים ואשנה פרק זה נדר גדול נדר לאלקי ישראל ופריך מושבע ועומד הוא ומשני הואיל אי בעי פטר נפשי' בק"ש שחרית וערבית וכתב הרא"ש בפירושו בד"ה משו"ה חיילי שבועה עליה וז"ל דלא הוה חובה אלא רשות והוה הטבה דומי' דרעה עכ"ל הכוונה הגם שיש מצוה והגית בו יומם ולילה ועיי' בר"ן שם שהקשה קו' מן דכתיב ושננתם לבניך אבל שיהי' חוב ללמוד בכל יום הוה בפעם אחד או שתים אפי' בפרשת ק"ש אשר קורא בכל יום והשאר לימוד בכל יום הוה מצוה דרשות כמו מצות ציצית שכל המרבה מקיים מצוה וכמו אם יש עליו תפילין כל היום וכיון דהוה רשות אז חל שבועה עליו ולכן אמר ר"ג נדר גדול לאלקי ישראל כמובן. והנה בוודאי מי שקבל עליו ללבוש בכל יום טלית בציצית או שנהג כן שלשה פעמים ודעתו לנהוג כן תמיד הוה נדר ובפרט מי שמיעד טלית ידועה רק להתפלל בו כמו שאנו עושים ולובשים אותו בכל יום שחרית הוה היעוד והקבלה בלב כדר גדול להתעטף בכל יום בציצית והנדר חל בודאי דהא הוי עשה דרשות והי' המצות עשה ללבוש טלית כמו שלמים שגם כאן קיבל לעשות מצות ציצית והנדר חל עליו כמו אם נדר לעשות שור לשלמים ויש כאן עוד מעלה שאחר הלבישה בא החיוב ציצית מן התורה עליו ובנדרים ונדבות הכל בא מרצונו הגם שאינו מחויב ללבוש ולהכניס עצמו לחיוב מדין תורה הלא זה קיבל בנדר שילבוש בכל יום טלית בד' כנפות והוי תדיר מעליא והבן. ואפילו לשיטת הרמב"ן בתורה פ' מטות אשר חולק על הרא"ש ור"ן בזה וסובר אם נדר ללמוד אין כאן לאו וקרבן יעו"ש כאשר בררתי החקירה הנ"ל שם בחידושי שאני התם דיש מצוה ללמוד והוא מקבל ג"כ ללמוד ואין כאן שבועה

על דבר שאינו עכ"פ מצוה מן התורה אבל כאן האדם מקבל ללבוש בגד בת ד' כנפות והוא רשות גמור וממילא בא עליו חיוב מן התורה והבן זה כי קצרתי ועיין כתובות דף מ' אי אמרה לא בעינא לי' ליכא עשה כלל דתוס' שם ביארו הדבר דכלאים בציצית לא הוי כזה דנימא איך דוחה ציצית כלאים הא יוכל ללבוש שאר בגדים דעכ"פ בבגד צמר אי אפשר ודוק וכן הקשו מכיבוד אב ותירצו דעכ"פ אם הוא מצוה איכא עשה וה"ה כאן עכ"פ אם ילבש בא עליו חיוב מן התורה ודוק:

המורם מזה דנראה לי דהדין עם המחבר בסי' כ"ה דילבוש טלית קודם לתפילין דטלית הוי תדיר ותפילין לא הוי מקודש וק"ל:

ודע דעלה בדעתי חקירה אחת אפי' את"ל דציצית תדיר כנגד תפילין אפ"ה יקדים תפילין דיש כאן ב' מצות דשל יד לפני עצמו ושל ראש לפני עצמו כנודע ועי' בשג"א סי' ל"ו שמברר שאפי' מי שאין לו זרוע אעפ"כ חייב בשל ראש יעו"ש והנה הר"ן ביומא פ' יוהכ"פ האריך הגם שאצל חולה מאכילין קל קל תחילה אעפ"כ יש לחקור אם החולה צריך עשרה זיתים בשר טוב לשחוט בשבת ולעבור איסור סקילה מליתן לו עשרה פעמים נבילה דמה שיעבור איסור קל עשר פעמים הוי חמור כנגד איסור שחיטה דלא יעבור איסור סקילה רק פעם אחד יעו"ש בשם ראב"ד שהאריך וא"כ הלא ד' ציצית הווין רק מצוה אחת ותפילין הווין ב' מצות למה לא יקדים תפילין לציצית מנ"ל דתדיר א' עדיף מב' מצות אינו הדיר וצ"ע ואולי יען דתמיד הי' כבש אחד ומוספי' שבעה ואם ליכא שבעה די אפי' באחד עיי' מנחות דף מ"ד ואפ"ה תמיד קודם וק"ל ואולי יען דשל יד צריך להיות תחילה דכל זמן שבין עיניך יהיו שתים וטלית עדיף משל יד וא"כ לא בא כלל חיוב של ראש וק"ל ויש לחלק עוד בין איסורי' ובין מצות אצל איסורי' אזלי' בתר הכמות אם יאכל עשרה זיתים עובר עשרה לאוין ובשחיטה רק שם לאו אחד רק שהוא חמור אבל לענין המעלות במצות לא אזלי' בתר הכמות רק בתר האיכות אם יש למצוה הנ"ל בשמה מעלת תדיר או מקודש וזה הנלע"ד לאמת: וד' האיר עיני בהלכה בירושלמי סוף מס' מגילה וז"ל תפילה ומזוזה מי קודם שמואל אמר מזוזה קודמת ר"ה אמר תפילה קודמת מ"ט דשמואל שכן היא נוהגת בימים טובים ובשבתות מ"ט דר"ה שכן היא נוהגת במפרשי ימים והולכי מדברות מתניתא מסייע לשמואל תפילה שבלת עושין אותה מזוזה שבלת אין עושי' אותה תפילין למה שמעלין בקודם ואין מורידין עכ"ל ולכאורה קשה לי כמה קושי' (א) יפלא טעמא דשמואל הלא תפילין הוי מצוה שבחוב ומזוזה הוי רק רשות אם ירצה לבנות בית באופן שיהי' חייב במזוזה ועי' ברמב"ם פ"ו מה' תפילין עשרה תנאים שיהי' בית מחויב במזוזה והי' יכול לעשות בית

באופן שהי' פטור ממזוזה והוי רק מצוי ולא תדיר אבל תפילין באים בלי תנאי על כל איש ואיש וא"כ הוי תפילין תדיר ולמה אמר שמואל מזוזה ולא תפילין (ב) למה חושב שמזוזה נוהגת ביו"ט ובשבת ולא חשיב שנוהגת בנשים כמו באנשים וה"ה בעבדים כמו בבני חורין וכן פסק הרמב"ם בפ"ה מה' תפילין הל' י' ותפילין אינו נוהג לא בנשים ולא בעבדים כמבואר בברכות דף י"ז וא"כ הוי מזוזה תדיר וצע"ג: (ג) פלא בעיני מזוזה פטור ל' יום ותפילין מחויב גר כאזרח בכל יום והוי תפילין תדיר וצ"ע (ד) עוד נפלא בעיני הלא תפילין די בפעם א' ביום והשאר רק מצוה מן המובחר ובמזוזה הוי עיקר החיוב כל היום וכל הלילה ובכל אופן אפי' אי לילה זמן תפילין עכ"פ אינה עיקר מצוה מחויבת תמיד ומזוזה הוי מצוה מחויבת תמיד וצע"ג:

ונלע"ד שבזה פליג שמואל ורב הונא שמואל סובר דתדיר הוי אם הוא תמיד בזמן שנוהגת מזוזה יותר מתפילין בשבתות ויו"ט שאין לך יום בשנה שאינו נוהג בו עצות מזוזה אבל תפילין אינו נוהג בכל הימים (ומה שהנשים חייבי' במזוזה הוא יען שכל עשה שלא הזמן גרמא נשים חייבות כמו אנשים ותפילין הוי מ"ע שהזמן גורם והכל בכלל שמזוזה נוהגת בשבת ויו"ט) ומה שמצות מזוזה מושכת בזמן אין זה מעלה וגם מה ששלשים יום פטור ממנה אין זה גרעון דעכ"פ נוהגת בכל יום רק חשוב מעלה בציצית שנוהג תמיד בכל יום ותפילין אינו נוהג בכל יום ור"ה סובר תדיר הוי שנוהג בהולכי מדבריות מצות תפילין ומזוזה אינה נוהגת אצלם (שמה שמזוזה נוהגת בשבת ויו"ט וממילא גם בנשים ועבדים אין זה מעלה יען דזה תבנית המצוה מ"ע שלא הזמן גורם אבל זה הוא שהחיוב לא נקשר במקום ולא יופסק בשום אופן להיות פטור אם יש אפשרות להיות חייב זה הוא תדיר) ומיושב קוש' ב' ג' ד' אבל קושי' ראשונה קשה הלא מזוזה הוי רק מצוי ולא תדיר וכנגדה הוי תפילין תדיר וזה משמע כמש"ל באריכות כיון אם עשה בית כהוגן בכל עשרה תנאים אז מטיל הקב"ה החוב עליו אז נחשב מזוזה לתדיר ודו"ק:

שוב התבוננתי דלא נזכר בדבריהם תיבת תדיר וגם שירושלמי מביא ראי' לשמואל מתפילין שבלו עושי' מזוזה וממזוזה שבלה אין עושי' תפילין משמע דפליגי יען דתפילין ומזוזה שניהם הווין חפצים מקודשים וצריך לקנות המקודש ופליגי איזה מקודש ביותר שמואל סובר דמזוזה מקודש ביותר דנוהגת גם בשבתות ויו"ט ולא די בקדושת שבת ויו"ט ותפילין אינו נוהג בשבת ויו"ט דדי בקדושה שבת ויו"ט ור"ה סובר קדושת תפילין חמור שלא נפטרו מהם עוברי דרכים ומביא הירושלמי ראי' דמזוזה חמור בקדושתן וטוב ליקח מזוזה ולדידן במנחות ל"ג דתפילין חמור צריך ליקח תפילין אבל לא איירי כלל שהוא צריך היום תפילין ומזוזה ולחקור איז' יקח לקיים היום המצוה אלא שהיום

כבר הניח תפילין והיום לא נשלם בנין ביתו רק יודע שיצרך ליקח תפילין ומזוז' ואין לו מעות אלא על אחד והי' הדין שיקח בעד המעות קדושה החמורה ופליגי איזה יקח אי מזוזה חמור או תפילין חמור והבן אבל אם עומד היום וצריך מזוזה וגם תפילין לקיים מצותו איזה מצוה יש לה מעלה מזה לא איירי הירושלמי ודוק: וראיתי בב"י סי' ל"ח שהביא בשם הרא"ש להכריע דתפילין עדיף משום דהוי מצוה שבגופו יעו"ש הכוונה הגם ששמואל סובר דמזוזה חמור דנוהגת בשבתות וב"יוט בכל זאת מצוה שבגוף קודמת למצוה שבאה מחמת המקום יע"וש:

העולה בנידן השאלה במי שיוכל להשיג לערב או טלית או תפילין יכול לדעתי לברר עצמו טלית ולא תפילין דאין תפילין נקראי' מקודש נגד תדיר הגם שהחפץ מקודש אבל הנחת תפילין לא הוי מצוה מקודשת וטלית שהוי עליו כדר ומרגע שמלובש בו בא עליו חיוב התורה הוי תדיר ותדיר ואינו תדיר תדיר קודם אבל לשנות הרא"ש בה' קטנו' דמחשב תפילין לחובת הגוף נגד מזוזה וה"ה דיש לה חשיבו' נגד טלית דטלית ומזוזה כחדא עיין מג"א סימן י"ג ודוק כנלפענ"ד:

ושישי בני מעיי ב"ה וב"ש האיר עיני שמצאתי באלי' רבה בשם הכנה"ג דמי שלא יוכל לקנות תפילין וגם טלית טוב שיקח ציצית משיקח תפילין דציצית תדיר הוא והא"ר חולק דתפילין חובת הגוף וציצית ליכא חוב הגוף והביא דוגמא מסי' ל"ח ואודה לד' שזכיתי מדעת עצמי לדין הנ"ל וע"ש שמביא אח"כ ירושלמי דפאה דאין צריך אדם לחזור על הפתחים עבור לקנות ציצית ותפילין עכ"ל משמע דשווין הן תפילין הוי חובת הגוף וציצית הוא תדיר דאל"כ הי' לירושלמי לנקוט החמור וכ"ש לקל כנלע"ד:

ואנכי אשבע כי זמן כביר אחר כתבי תשובה הנ"ל בא לידי שו"ת ר' עקיבא איגר וראיתי בסי' ט' שהביא דברי ירושלמי מסוף מגילה ובספר בית הלל פוסק דתפילין קדמו לסוכה ולולב דתפילין חובת הגוף היינו ללבוש דאל"כ דפי' חובת הגוף היינו שאינו חובת קרקע מקרי חובת הגוף א"כ קשה גם מזוזה הוי חובת הגוף הדר בבית ולא חובת קרקע והשיג עליו שו"ת רע"א הנ"ל ששגה ברואה דפי' תפילין חובת הגוף היינו שא"א לפטור עצמו משא"כ מזוזה דאין חיוב מוטל עליו לקנו' בית ואי בעי דר בבית שאולה ושכורה ופטור ממזוזה יעו"ש ובמכ"ת הגדולה ימחול לאלף ששלא כדת השיג על הב"ה שדעת הרמב"ם וריטב"א ורשב"א ור"ן והכ"מ וכמה פוסקים סוברי' שבית שאול או שכור אפילו מנכרי חייב במזוזה וכבר הארכתי בזה בתשובה ולכן דברי ב"ה חזר ונראה ויש לי לפלפל הרבה על תשובה של הגאון הנ"ל ואם ירחיב ד' את גבולי אבאר בסוף הספר בעזה"י:

סימן ד

שאלה יהודי הדר בכפר ועשה בערב שבת סעודת ברית בעשרה אנשים כדת ובשעה שביקש האיש אשר נתכבד לו לברך יין לכוס של ברכת המזון הקיש על הקנקן ולא מצא אלא רביעית יין ואם יתן אותו לברכת המזון אין לו בליל שבת לקדש מה עדיף אם יתן היין לברכת הזימון או יברכו בלא יין ויעכב אותו לקידוש של שבת:

תשובה לכאורה הדין פשוט שיתן היין לברכת המזון ולא יניח אותו על קידוש דשבת דכלל גדול בתורה אין מעבירין על המצות מצוה שבאה ליד אדם צריך לקיימה ומשו"ה מבואר בא"ח סי' כ"ה הגם שמצוה להתעטף בציצית טרם שמניח תפילין משום מעלין בקודש או משום דטלית הוי תדיר אעפ"כ אם פגע בתפילין מתחילה אי אפשר לעזבם ולהתעטף בטלית דאין מעבירין על המצות ועיי' בט"ז שם ופרמ"ג בשם הלבוש דאין מעבירין על המצות הוי דאוריית' ודוחה לתדיר והשת' ק"ו ששם כבר הגיע זמן ללבישת הטלית אעפ"כ לא יכול להעביר על מצות תפילין מכ"ש כאן שכבר בא החיוב לברך ברכת המזון על הכוס וזמן קידוש עדיין לא הגיע דפשיטא דאין מעבירין על המצו' לעבור על ברכת המזון על הכוס כדי להניח ולקדש בלילה על הכוס וק"ל: אמנם דבר זה צריך עיונא דהנה במנחות דף מ"ט איבעי' להו מוספין דהאידנא ותמידין דלמחר ומי עדיף אי תדיר עדיף או מקודש עדיף ומשמע אי תדיר עדיף אז מניחי' השני כבשי' על תדיר דלמחר ומעבירי' על המצות ולא מקריבי' מוספי' דכיון דיש למצוה הנ"ל מעלת תדיר אשר עדיפא ממעלת מקודש א"כ אין בזה איסור שאין מעבירין על המצות דזה דוקא אם רשות ביד אדם לבחור לעשות עתה כמו אחר זמן אז שייך אין מעבירין על המצות אבל אם התורה הקדימה למצות תדיר כנגד אינו תדיר אז אין בזה דין דאין מעבירין על המצות כמו במגילה דף ו' דמטעם דמסמך גאולה לגאולה אנו עושי' פורים באדר שני ולא חיישי' על אין מעבירי' על המצות וה"ה אם תדיר קודם עפ"י דין תורה לאינו תדיר אז לא שייך בו דאין מעבירין ע"מצ דאין האדם המעביר על המצוה אלא המצות תדיר מעביר' לאינו תדיר ולא חלה עליו המצוה שאינו תדיר ובשלמא בטלית ותפילין שיוכל לקיים שתיהם וחל מצות שניהם עליו אז הגם שטלית תדיר אם פגע באינה תדיר לא יוכל להעביר ממנה אבל בקריאת מגילה דלא יקרא אלא פעם אחד או באדר ראשון או באדר שני או בצבור שאין להם אלא או תמידי' או מוספי' שנקיים האחד והשני לא נקיים אז אם יש לאחד מעלת תדיר האינו תדיר לא חל עליו והבן זה כי היא סברא עמוקה בעז"ה ומצאתי און לי בתוס' יומא דף ל"ג ע"א בד"ה אין מעבירין על המצות בסוף הדיבור

שנתנו כלל דאין מעבירין על המצות לא שייך בדלא עבדי' אלא חד מצוה דאז אזלי' בתר תדיר יעו"ש:

ומתורת רשב"א בחידושיו לסוכה דף כ"ה למדתי זאת דאמרו בלכתך בדרך פרט לעוסק במצוה והקשה הרשב"א ממנ"פ אם יוכל לקיים שניהם בודאי צריך לקיים שניהם ואם אי אפשר לקיים שניהם אז פשיטא דעוסק במצוה פטור מן המצוה דמאי אולמא הך מצוה מהך מצוה דמיצרך קרא למיפטרי' ותי' וז"ל וי"ל דהא קמ"ל דאפי' בעי להניח מצוה זו לעשות מצוה אחרת גדולה הימנה אין הרשות בידו סד"א איפטורי הוא דמיפטר מיני' אבל אי בעי למישבק הא ולמיעבד האידך הרשות בידו קמ"ל דכיון דפטור מן האחרת הרי היא אצלו עכשיו כדבר של רשות ואסור להניח מצותו מפני דבר שהוא של רשות ועוד למדנו הכתוב דאף ע"ג דאיכא עלי' מצוה קבועה לזמן ודאי כגון ק"ש ושחיטת הפסח וקודם לכן באה לו מצוה אחרת שתבטלנו מן האחרת אם יתחיל בה רשאי הוא להתחיל בזו שבא לידו עכשיו ואם יבטל מן האחרת יבטל ואינו חשוב פורק עצמו ממנ' כשפורקה מעליו מחמת דבר מצוה שאין חיוב המצוה עליו עד שיגיע זמנה וראשונה קודמת עכ"ל:

הבן בדבריו הקדושים המאירים כספירים דבתי' הראשון שכבר התחיל במצוה הזכיר הרשב"א שאסור לעזוב המצוה שעוסק בה אפי' מצוה קלה בעבור חמורה אבל בתי' השני אשר חקר אם להתחיל מצוה אשר תבטלנו ממצוה אחרת אע"ג דמצוה אחרת קבוע לו כגון ק"ש ופסח ומצוה שבאה לידו עכשיו לא הוי מצוה קבוע רק במקרה בא לו מצוה זו אעפ"כ מותר להתחיל בה ולא חשוב פורק עול יען שמצוה השנית עדיין לא הגיע זמנה ומצוה אחרת באה עכשיו לפניו וראשונה קודמת אבל לא הזכיר כאן שהמצוה של עכשיו היא מצוה קלה ומצוה הקבועה הוי מצוה חמורה מזה נגלה דבמצות שוות איירי הרשב"א וגם במצות שוות אינו חיוב עליו להתחיל במצוה הבאה לפניו ולבטל מצוה הקבועה רק רשות בידו להתחיל ולא נחשב לפורק עול ומשמע במצוה שאינן שוות שמצוה של עתה קלה ומצוה הקבוע לה זמן הוי חמורה אינו רשאי להתחיל הגם שעדיין לא הגיע זמן החמורה וקשה למה לא נימא מצוה שבא לידך אל תחמיצנה וחביבה מצוה מיד וגם אין מעבירין על המצות מזה נגלה כיון דבכל אופן לא יעשה אלא מצוה אחת אז יוכל לעשות החמורה ולהניח הקלה ולא שייך אין מעבירין על המצות או חביבה מצוה בשעתה או מצוה שבא לידך אל תחמיצנה אלא אם עכ"פ יעשה אותו מצוה רק שרוצה לאחר אותה אבל לעזוב מצוה אחת ולעשות השני' רשאי וגם מחויב לברר החמורה וק"ו הדברי' ומה שם שאם יתחיל במצוה קלה יהי' אח"כ עוסק במצוה פטור מן המצוה ולא

יחול עליו המצוה השנית אעפ"כ יניח הקלה כנגד החמורה מכ"ש אם אח"כ לא יעסוק עוד במצוה רק יהי' אנוס ולא יוכל לקיים המצוה החמורה ודוק:

ולפ"ז לכאורה יש לומר דטוב להניח היין לקידוש ויזמן בלא כוס דקידוש על היין יש סוברי' שהוא דאוריי' עיי' ברש"י בנזיר דף ג' ואפי' לר"ת שהובא בתוס' וכן הסכימו רוב הפוסקים דעל היין הוי רק מדרבנן אבל עכ"פ יש חיוב מדרבנן לקדש על היין ועי' ברמב"ם פרק כ"ט מה' שבת ועי' במג"א סי' רע"א ס"ק א' ואם ברכת המזון טעונה כוס הוי פלוגתא בין הפוסקים הובא בסי' קפ"ב דהרי"ף והרמב"ם סוברי' דברכהמ"ז אינה טעונה כוס אפי' בשלשה יעו"ש והוי קידוש ודאי חיוב וברכהמ"ז ספק ואת"ל דגם ברכהמ"ז טעונה כוס הלא יין קידוש הוי מקודש כדאמרי' בזבחים צ"א אטו שבת לברכת היום אהנאי לברכת היין לא אהנאי וברכהמ"ז הוי רק תדיר וכפי הבנת שג"א בסי' כ"א הוי ברכהמ"ז רק מצוי כמו שלמים והגם שהארכתי במק"א דברכהמ"ז הוי תדיר ולא מצוי עכ"פ הוי רק תדיר וקידוש של שבת מקודש ותדיר ומקודש פסק הרמב"ם פ"ח מה' תמידין הווין שוין איזה שירצה יעשה וכאן דהוי ספק אם ברהמ"ז טעונה כוס אז השכל מחייב דיניח היין לקידוש אז עכ"פ מקודש שוה לתדיר ולא יעשה עבירה אבל אם יקחהו לברכהמ"ז אולי לא טעון כוס וצריך להניח לקידוש וממילא מאופן אולי קידוש עדיף מברהמ"ז לא שייך אין מעבירין על המצות ודוק: אך כד דייקת נראה ונדחה חזר ונראה דיש לברך ברהמ"ז על היין ולא יניחו לקידוש של שבת דלכאורה יפלא מאוד על הגמ' דמנחות דף מ"ט דחקרו אם תדיר עדיף ממקודש אז לא יקריב היום מוספי' ויניח הכבשים על תמידי' דלמחר הלא חיוב תמידין דלמחר לא בא עליו עדיין וחיוב מוספי' כבר בא עליו דהוא חובת היום ואיך יהי' נדחה חיוב אשר כבר חל עליו בעבור חיוב אשר לא חל עליו עדיין והוא הפלא ופלא להבין וצע"ג: עוד הקשה הגאון שג"א בסי' ס"ב קושי' גדולה איך מסופק הגמ' אי תמידי' דלמחר עדיפי' הלא בזבחים דף צ"א הביא הגמ' ראי' אם התחיל לשחוט האינו תדיר לא ימרס בדמו וישחוט התדיר יען דאינו תדיר מזומן לפניו לזרוק ומכ"ש אם קרבן מוסף כבר חל לפניו וקרבן תמיד יהי' חיוב למחר שלא נדחה המוסף בעבור תדיר דלמחר אטו יגרע המקודש כנגד תדיר יותר ממה שגרע האינו תדיר כנגד תדיר ועיי' שם שלחלק יצא דשם בזבחים הוי רק להקדים בהקרבה דהא אח"כ יוקרב עכ"פ התדיר אבל כאן במנחות שיודחה אחד לגמרי אז אם תדיר עדיף ממקודש אפי' תדיר דלמחר עדיף ממקודש דהיום וכן נראה מרמב"ם ואם שיש לחלק אבל הוא מחוסר מלח השכל ותבלין הדעת כאשר כ' בעצמו רק מפני גודל הקושי' נכנס לחלק בין הדבקי' והקושי' נפלאה מאוד:

והנראה לי בזה בעזה"י הוא כך דבזבחים דף צ"א רמז התוס' להרגיש שבמנחות מ"ט חקר הגמ' דין תדיר ומקודש והביא ראי' לפשוט אשר לא הובאו בזבחים דף צ"א וכן במנחות שם לא הובאו ראי' אשר הובאו בזבחי' והוא פלא להבין עומק חכז"ל:
אמנם נראה להסביר דהנה על שני פנים יש לחקור אי תדיר קדים למקודש או מקודש קדים לתדיר:

א כגון דכבר עומד לפנינו דבר המקודש וא"א לעשות מגוף אשר הוא מיועד למצות מקודש החפץ לתדיר וכך עומד לפנינו דבר התדיר וא"א לעשות מחפץ אשר נקרא שמו בשם מצות התדיר להיות החפץ למקודש רק אנו דנין יען שעומדי' לפנינו ב' דברים אשר לכל אחד יש מעלה של תורה לזה מעלת מקודש ולזה מעלת תדיר איזה להקדים בקיומו ואיזה לאחר או איזה לעשות ואיזה לדחות כגון דם התמיד ודם החטאת עומדי' לזרוק או מוספי ר"ח ופר העדה או מוספי שבת ומוספי ר"ח או מוספי ר"ח ומוספי ר"ה או שאין כאן גוף כלל אשר נתפס עליו שם מקודש או שם תדיר רק אנו מחויבי' בשתי חיובים לחדש בדבר שפתים שני דברי' אחד דיבור מצוה המקודש או דיבור מצוה התדיר כגון תפילת מוסף ומנחה או ברכת היין וברכת היום ואנו דנין אם יש זמן לקיים שניהם רק לדעת איזה להקדים ואיזה לאחר או איזה לעשות ואיזה לדחות כגון שאין זמן רק על תפילה אחת או כגון שאין זמן רק לזרוק דם מקרבן אחד ואנו נחקור איזה לזרוק ואיזה שלא לזרוק וכדומה לזה אבל עכ"פ כבר באו שני חיובי' בעולם ועומדי' לפנינו רק לשלם החוב אשר כבר נכנסנו בו בחיוב דמתחילה בא חיוב מוסף ואח"כ חיוב מנחה והי' פעם אחד פנאי לקיים שתיהן וה"ה בשעה ששחטנו השני קרבנות הי' פנאי לזרוק דם שניהם דאל"כ איך שחט שניהם והבן:

ב כגון שאין כאן כבשים אלא על קרבן אחד או שנקח שני הכבשים אל תמידי' ויקרא על הכבשי' שם תמידי' אז לא נשאר לנו כבשים על מוסף או שנקרא על הכבשים שם מוסף שבת ולא נשאר לנו כבשים על תמידי' או שנקר' על הכבשים שם מוסף שבת ולא נשאר לנו כבשים על מוסף ר"ח וכדומה ויש עתה בידינו לקרוא שם על הכבשים ולחדש בעולם או שם מצות מקודש או שם מצות תדיר וממילא לא יהי' לנו כבשים על השני ולא יחודש שם האחר בעולם כי אונס רחמנא פטרי' כיון שאין לפנינו כבשים איך נבוא לחיוב כלל וזה לא נקרא שאנו מדחי' דבר מפני דבר אלא שמכח דבר אחד אשר פעל שנקרא שמו על הכבשים אז ליכא כבשים אשר מהם יהי' קרבן אחר והבן: והנה בפרק הכותב העלה הרי"ף דלוה ולוה ואח"כ קנה דהוי הדין דיחלוקו בכל זאת לבע"ח יהבי' ולאשה לא יהבי' והתפלא הר"ן ח"ל וא"ת כיון דהדין נותן דיחלוקו איך גוזלין את

האשה ונותנין לבע"ח וי"ל דלוה ולוה אם קדם הא' וגבה מה שגבה גבה דבע"ח מאוחר דוקא אמרו שלא גבה אבל בשוה מה שגבה גבה וכ"כ הרמב"ם פ' כ"ב מה' מלוה ולוה הילכך כיון שאילו קדם ובא בע"ח לב"ד והגבוהו ראשון מה שגבה גבה מן הדין אנו מגבי' לבע"ח תחילה משום טעמא דיותר מה שהאיש רוצה לישא ולאחר הגבי' זכה בהם מן הדין עכ"ל מבואר סברא מתוקה מדבש בכל דבר אשר אחר העשי' יהי' עפ"י דין אז אם יש שום טעם להקדים לאחד אנו עושי' עזר שיבא אותה פעולה לעולם ואז יהי' קבוע ומיוסד עפ"י הדין והאחר אשר אין לו מעלה יפסיד עפ"י הדין והבן:

ולפי זה מרחק רב בין סוגי' דזבחים וסוגי' דמנחות בזבחים דף צ"א חקר הגמר' אם יש כאן לפנינו שני חפצים אשר כל חפץ וחפץ יש שם מיוחד על מצוה אחת ולכל מצוה יש מעלה מובדלת שיש כאן קרבן בשם מצוה מקודשת ויש כאן קרבן בשם מצוה תדירה אבל עכ"פ כבר עומדי' לפנינו שני מצות אשר מצוה אחת אינה גורמת שלא תוכל להיות השני' דאטו יען דיש כאן קרבן מקודש לא יוכל להיות ג"כ קרבן התדיר רק אנו דנין על גופנו איזה קרבן נקדים ולהניח חבירו אשר ג"כ כבר עליו שם קרבן עם המעלה שלו אז מביא הגמ' כל הראיות כגון תמידי' ומוספי שבת או מוספי שבת ומוספי ר"ח או מוספי נ"ח ומוספי ר"ה או תפילת מנחה ומוסף או ברכה היין וקידוש היום שבכל דינים הנ"ל יש כאן ב' דברים העומדים לפנינו וכל שני חיובים באים בעולם ואנו מקדימין לתדיר נגד המקודש והשיב הגמ' דתדיר הוי ג"כ מקודש וכיון שכל החקירה שמעלת מצוה אחת ירים ראש להיות ראשון בין לקדם להשני וה"ה אפי' לדחות לחיוב השני אז אמרי' אם כבר התחיל. באינו תדיר קודם לתדיר גומר אותו דהא באמת אסי' אי היינו מקדימי' לתדיר עכ"פ גם האינו תדיר בא כבר לעולם בתורת חיוב דאטו משום דתדיר קודם לא נכנס גם בחיוב האינו תדיר הלא בודאי כבר עומד לפנינו גם הקרבן או החיוב של אינו תדיר וכיון שנכנס בחיוב וגם התחיל לאינו תדיר הוא גומר אותו וה"ה באמת אם יצרך עתה לדחות לגמרי התדיר אפי' כגון שאין זמן לזרוק שניהם אעפ"כ גומר לאינו תדיר והתדיר ידחה דמשום מעלת תדיר לא יצא מחיוב האינו תדיר וכיון שעוסק במצות החיוב של אינו תדיר פטור ממצות התדיר ודוק:

אבל במנחות חקרו שיש כאן רק שני כבשים ועדיין לא נקרא עליהם שום שם לא שם תמידי' ולא שם מוספי' ובודאי אם כבר קרא שם למשל שיהי' השני כבשים תמידי' אז אי אפשר ליקח אותם עוד למוספי' והוי אונס על המוספי' דמה יעשה אם אין בעולם כבשים אונס רחמנא פטרי' שלא יבא כלל חיוב מוספי' וכן אם יקרא שם מוספי' אז א"א להניח אותם לתמידי' דכבר חל עליהם שם מוספי' ואין כאן כבשים לתמידי' רק

אנו מסופקי' איזה שם נחדש בעולם על הכבשים ואז הקרבן האחר לא יבא שמו לעולם ולאחר הקריאה לא שייך לחקור למה נקריב מוסף אם תמיד עדיף או למה נקריב למחר תמידי' ולא נקח אותם למוספי' דהיום כי מה שאלה היא זאת הלא שם תמיד כבר קנה לעצמו השני כבשי' ונוכל לקיים בהם המצוה ולמוסף אין כבשים ומה נקריב והוי כל הספק איזה שם נחדש על החפץ וממילא לא יהי' החפץ ראוי' להקריב לשם קרבן האחר אז נסתפק הגמ' במנחות אי תדיר עדיף אנו קוראי' שם על שני הכבשי' שהם לתמידי' דמכח מעלת השם מצות תדיר אנו מערימין לחדש בעולם שם תדיר ואז אין כאן כבשים לחובת מוסף דאחר קריאה שם תמיד על הכבשים הוי הדין להניחם לתמידי' אפי' אי מוספי' עדיפא ועתה שתדיר עדיף אנו עושי' עזר וקורי' עליהם שם תמיד שיהי' אח"כ עפ"י הדין לתמיד ולא יוכל להיות למוסף כסברת הר"ן שהבאתי למעל' וק"ל:

ומדי דברי אזכור מה שחקר הגאון טו"א במגילה דף כ"ט דלא מהני ביקור אם הכבשי' הם חולין אלא צריך ביקור אחר שהקדישו והוא בעצמו נבוך ובמכ"ת נעלם ממנו דברי תוס' במנחות דף כ' ע"א ד"ה בכל מקום דמבואר דבקרו אנשי דעלמא ומכרו אח"כ להקדש יעו"ש וא"כ נכון מה שחדשתי דסוגי' דכאן איירי איזה שם נחדש על הכבשי' ויש לי לפלפל בדברי הטו"א ואין כאן מקומו:

ועתה מיושב קושי' שג"א דבודאי אם שחנו כאינו תדיר גומרו אפי' לדחות התדיר לגמרי וכ"ש להקדים לבד דשם האינו תדיר כבר הוא בעולם ועומד לפנינו בחיובו ואין לו חסרון בעצמו רק שיש קדימה לתדיר אבל אם התחיל באינו תדיר צריך לגומרו דמשום מעלת התדיר של מצוה אחרת לא יצא מחיוב האינו תדיר אבל במנחות חקרו אם לא נחכים לדבר המצוה אשר יש לה מעלת תדיר ונחדש שמו ואז ממילא מעצמו לא יוכל לבוא עליהם שם האחר ולא יבא כלל בעולם והבן כי עמוק בעזה"י:

ובזה מיושב אשר הערותי איך נדחה מוסף דהיום בעבור מצוה אשר אין עדיין זמן חיובו איך לא תהי' חביבא מצוה בשעתה אשר כבר נוכל לקיים עתה בעבור מצוה אשר לא נוכל לקיים עדיין והוא בכלל קושי' שג"א בסי' ס"ב:

ולפמ"ש נכון אפילו אם נאמר שצריך האדם לעשות המצוה שבא לידו אפי' אם היא קלה ולהיות מעוכב עי"ז לעשות אח"כ מצוה חמורה ודלא כרשב"א שהבאתי למעלה זה דוקא אם המצוה כבר מוכן לפניו לעשו' ולא חסר דבר אשר יזמין למצוה כמו למשל אם תפילין יהי' תדיר או מקודש נגד טלית ובא לידו טלית ועי"ז לא יוכל אח"כ להניח תפילין מ"מ מצוה שבא לידו יעשה אותה מיד אבל כאן שאין בידו כעת לעשות המוספי' רק

יקרא שם לשני הכבשים שהם הקדש למוספין ובאותו קריאה ידחה שלא יוכל לקרוא לכבשים בשם תמידי' אז מותר לקרוא להם שם תמידי' ויהי' אנוס שלא להקריב מוסף: והלום ראיתי בתשובת חכם צבי סימן ק"ו שהשיג על הרדב"ז אשר חקר על איש חבוש בבית האסורי' ואין לו חפשיות לצאת אלא פעם אחת בשנה אם יצא מיד לעשות מצוה קלה או ימתין על מצוה חמורה רק משום אין מעבירין על המצות פשיט לי' דצריך לעשות מצוה הראשונה והשיג הגאון א"כ מאי מסתפק הגמ' במנחות דף מ"ט אי יניח הכבשים לתמידי' והקשה איך יעבור על מצות של מוסף אלא ודאי הך דאין מעבירין על המצות דוקא בשניהם שווין ולא במצוה קלה כנגד חמורה יעו"ש ולפמ"ש אין כאן ראי' דבמנחות אנו חוקרי' איזה חפץ יזמין שיהי' אחר כך מוכרח לעשות רק מצוה זאת והשנית נדחת דאין כאן חפץ לעשות מצוה אבל לעולם במי שיש בידו לעשות מצוה מיד אז אין מעבירין על המצות אפי' מקלה לחמורה וכן משמע מש"ע א"ח סי' כ"ה שאם פגע בתפילין יניח אותם משום דאין מעבירין על המצות וקשה הא טלית הוי תדיר אלא פשיטא משום מעלת תדיר אין מעבירין על המצוה דהא שניהם מוכנים לפניו והבן ועיי' בט"ז שהרגיש ותי' דתדיר הוי אסמכתא והארכתי בו במק"א:

תמצית הדברים בודאי אם כבר מוכן לפנינו המצוה לעשות ולא חסר להכין כלי לעשות בו המצוה אלא הכל מוכן ולא חסר רק לקיים המצוה אז אפי' אם שניהם זמנם עכשיו הוי הדין דאין מעבירין על המצו' ומכ"ש אם מצוה אחת זמנה היום והשנית למחר שלא בא עדיין זמן מצותו בודאי של היום קודם ותוס' ביומא דף כ"ג דכתבו דרשאי לברר התדיר היינו אם שניהם זמנם היום כמו בשפיכ' הדם אז יוכל לברר התדיר ואולי גם הרשב"א בחידושיו דאיירי שזמן מצוה הקבועה עדיין לא השיג הזמן ואף עפ"כ רשאי להתחיל ראשונ' דמשמע בקלה כנגד חמורה אינו רשאי להתחיל בקלה ולדחות החמורה הגם שהקלה כבר לפניו היינו שמצוה החמורה הוי חובת הגוף כמו ק"ש ושחיטת הפסח ומצוה השנית אינה חובת הגוף רק מצוה דרשות שאינה מוטלת דוקא על קרקפתו כמו גמ"ח וקבורת מתים וביקור חולים או כתיבת תפילין עיי' בא"ח סי' ל"ח וממילא איירי הרשב"א בקלה כנגד חמורה ואעפ"כ מתיר לעשות הקלה העומדת לפניו וכי תקשי לך בהיפך איך רשאי הלא מתוס' נראה דאם ע"כ לא יעשה אלא מצוה אחת יעשה התדיר וה"ה החמורה ולא יעשה הקלה זה לק"מ דתוספ' איירי דשניהם לפניו שיוכל לעשות איזה שירצה דכבר בא עליו חיוב שניהם והרשב"א איירי דעדיין לא הגיע זמן החמורה ואז הי' מקום לטעות שלא יהי' רשאי להתחיל מצוה דרשות שלא לדחות אח"כ באשר יגיע זמן חיוב של פסח וק"ש קמ"ל קרא דאז יהי' עוסק במצוה הקלה ופטור מהחמורה

אבל במצוה אשר חובה מוטל עליו הגם שאינה תדירה וזמנה היום והחמורה לא יבא החיוב עד למחר אז גם הרשב"א מודה דמצוה המחויבת של עכשיו קודמת וכן מורה לשון הרשב"א שכ' וז"ל ואין חשוב פורק עצמו ממנו כשפורקו מעליו מחמת דבר מצוה שאין חיוב המצוה עליו עד שיגיע זמנה וראשונה קודמת עכ"ל נגלה איזה דבר מצוה אפילו עשה דרשות או שאינה מוטלת דוקא עליו עכ"פ עוסק במצוה הוי ורשאי להתחילה ולא יבא לידי חיוב חובת הגוף כמו פסח וק"ש וק"ל:

ולפ"ז בנידן שאלתינו דכבר חל עליו חיוב ברכת המזון וזמנה עכשיו וקידוש של שבת עדיין לא הגיע זמנה אז אם הדין שברכת המזון טעון כוס צריך לברך עליו ולא יניח לקידוש דעדיין לא בא חיוב הקידוש וכאן לא חסר לתקן כלי שיהי' ראוי' למצוה ולהרי"ף ורמב"ם דברכהמ"ז אין טעון כוס א"כ הוי השתי' דבר רשות ולא שייך בו כלל דקידוש של שבת הוי מקודש ותדיר דזה דוקא בב' מצות ולא בדבר רשות נגד מצוה כמבואר כסברא הנ"ל בשג"א סי' כ"ח ודו"ק:

אך על זה יש להשיב דהשג"א חידש רק זאת לענין להקדים שאין קפידא אם מקדים דבר רשות לדבר מצוה אבל בודאי אסור לשתות יין רשות אם יודע שלא יהי' לו אח"כ יין לקידוש הלא הוא מוזהר לקיים מצות קידוש על היין כך עוררני בן אחי הבחור החרוץ כמו"ה ר' משה כי':

ולכאורה עלה בדעתי דאם אדם מחויב לעכב עצמו מדבר רשות אם ע"י עשי' זו יתבטל אח"כ ממצוה תלי' בפלוגתא של חבל ראשוני' אם מותר להפליג ג' ימים קודם שבת בספינה אם יודע שיצטרך אח"כ לחלל שבת עי' בה' שבת בש"ע ועיי' בש"ך סוף ה' מילה ועיי' ברא"ה באשתפך חמימי ויש לי בחקירה הנ"ל אריכת דברים אם אדם מחויב לחשוב מחשבות שלא יתבטל אח"כ בשעה שיגיע חוב המצוה ואין כאן מקומו להאריך:

ואוסיף טעם לשבח בעזה"י דברכהמ"ז קודם דהנה השג"א נתקשה בסוגי' דמנחות בב' קושי' (א) איך ס"ד דנדחה מצוה שזמנה היום עבור תמידי' דלמחר אשר לא הגיע זמנם כעת הלא בודאי מצוה דהיום קודם וכדמשמע מל' הרשב"א שהבאתי למעלה וצע"ג (ב) למה לא חקר הגמ' בהיפך אם חל יו"ט או שבת אם יבטל תמיד דהיום עבור מקודש דלמחר אם מקודש עדיף:

ונלע"ד דחדא קושי' מתורצת בחברתה ואקדים פלוגתא של הרנב"ר ונמ"י בב"מ דף ל' אם מותר לכהן לטמא בבה"ק בעבור אבידה דנתקשו הראשוני' דהא לא הוי בעידנ' דמיעקר ללאו מקיים לעשה ותי' הרנב"ר דעקירת האבידה ממקום שמונחת הוי התחלת המצוה כמו חיתוך בלא פריעה דהוי כלא מל ה"ה כאן הגם שעקירת האבידה ממקום הפקר לא

נגמר העשה אעפ"כ הוי התחל' מצוה ודוחה ל"ת דטומאה אבל רבינו יוסף ז"ל חולק וסובר דהגבהת אבידה הוי רק הכשר מצוה כמו עקירת לולב מדקל אבל חיתוך מילה הוי מגוף המצוה יעו"ש:

ולפ"ז אני אומר סברא חדשה ומתוקה בעזה"י הנה בסוכה דף מ"ב מבואר דתמיד שאינו מבוקר פסול אפילו אם נמצא בלי מום דגמרי' גז"ש דצריך ביקור מן התורה יע"ש ואפי' כפי מה שיש לעורר נגד דעת התוס' דאפי' אם הי' כשר בלא ביקור ד' ימים אעפ"כ שם חייב שלא נעשה ביקור כלל שטעה ולקח מלשכה שאינן מבוקרי' כלל רק הוא האמין שהם מבוקרי' אבל שיהי' ביקור דוקא ד' ימים הוא רק למצוה ומצאתי שהגאון טו"א במגילה דף כ"ט כ' שהוא כתב בחדושיו לסוכה שביקור רק מצוה אבל לא גילה מסתריו לדעת נמוקו וטעמו ואולי כמו שהערותי וק"ל אבל בודאי דהוי ביקור ד' ימים מצוה דאורייתא דהא גז"ש הוא מן התורה וא"כ מצות תמיד להיות דוק' מבוקר ד' ימים לשיטת התוס' אפי' לפסול ולכל הפחות למצוה ודוק: ומעתה אני אומר אפי' רבינו יוסף אשר חולק על הרנב"ר הוא יען דהשבת אבידה אינו מעיקר חיוב הגבהתו דהתור' הקפידה להשיב את האבידה אבל לאו דוקא ע"י שיגבי' את האבידה והוי ההגבהה רק הכשר דאי אפשר לו להשיב עד שיגבי' אותה ודומה לעקירת לולב מן הדקל הגם שהלולב צריך להיות תלוש אבל אין בתלישה קפידא שתהי' על ידו אפי' תלשו הרוח או עכו"ם ג"כ מהני והוי כמו פחמין לעשו' איזמל אבל כאן שהביקור הוא מן דברים המעכבים הקרבן שאפי' אם אין בו מום אעפ"כ הקרבן פסול א"כ הוי הביקור משורש גוף המצוה וא"כ מצות תמיד מתחלת ד' ימים קוד' הקרבתו שהביקור הוא מגוף קיום המצוה ומודה בו רבינו יוסף ומכש"כ הרנב"ר דהתחלת מצות תמיד ד' ימים קודם והבן:

ואם כנים דברי יובן עמקות רבותינו בגמ' דדוקא בכה"ג אם תדיר עדיף יש לחקור לדחות מוסף דהיום עבור תמידי' דלמחר ולא קשה איך אנו מבטלי' מצות מוסף דמוטלת עלינו כעת בעבור תמיד דלא התחיל הזמן מצותו זה לק"מ דכל תמיד מתחיל זמן מצותו ד' ימים קודם וכבר מוטל עלינו היום חיוב עשה של תמיד אשר יבא אחר ד' ימי' אבל אם אפי' מקודש עדיף לא יוכל הגמ' לחקור לבטל תמידי' דהיום בעבור מוסף דלמחר זה אינו דחיוב תמידי' כבר הוא לפנינו וחיוב מוסף לא בא היום שלא יתחיל חיובו עד למחר ומהכ"ת נבטל מצוה דהיום בעבור מצוה אשר לא באה עלינו כעת הלא אין למצוה אלא זמנה ושעתה מכוה אשר מוטלת עלינו עדיפא אפי' קלה כנגד חמורה כנלע"ד אמת לאמיתו של תורה:

ובזה נגלה דבנידן דידן דחיוב ברכת המזון על הכוס כבר בא לפנינו וחיוב קידוש שבת אכתי לא הגיע זמנו אז בודאי אין לבטל מצות זימון על הכוס בעבור קידוש לשבת דכמו כאן שיוכל לברך על אכילתו בלי כוס ה"ה יוכל לקדש על הפת הגם שאין מצוה מן המובחר מצוה הקודמת קודם וביותר שכאן הוא בעשרה אנשים וסעודת מצוה כן נראה לפענ"ד:

וראה זה מצאתי שלא בלבד הגאון שג"א בסי' ס"ב פסק דיבטל קידוש של יו"ט אפ' אם חל בערב שבת בעבור קידוש ליל שבת יעו"ש בסוף הסי' אלא גם המג"א בסי' ער"א סק"א פסק כן מדעת עצמו דאם אין לו אלא כוס א' יניחו על קידוש של שבת ופלא בעיני הלא יו"ט חל היום ונתחייב עכ"פ מדרבנן ומה לו לדאוג על קידוש של שבת אשר אכתי לא בא עליו חיוב ולפ"ז פשיטא בנידן שאלה הנ"ל דיבטל ברכהמ"ז על הכוס ויניח היין לקידוש של שבת אך הגאון פרמג"ד שם התעורר אפי' אם יהי' קידוש על היין דאורייתא וקידוש יו"ט מדרבנן עכ"פ כיון דלא מטא זמן חיובו של שבת וזמן המצוה דרבנן כאן בעולם עתה מצוה דרבנן קודמת דהא דאין מצוה דאוריית' נדחית מפני דרבנן היינו בשהגיע זמן שניהם עכ"ל הזהב והבן:

סימן ה

שאלה ציבור שעומדי' והתפללו ולא הי' להם כהן ופתע פתאום בשעה שהחזן רצה להתחיל רצה באו ב' כהנים לבהכ"נ והגידו לחזן וקרא כהני' ועלו לדוכן ובתוך דוכנם נזכרו שלא קראו עדיין ק"ש אם צריכי' להפסיק ולקרוא ק"ש או לא וגם אם לא הפסיקו וגמרו לברכתם אם מהני ולא צריכי' לחזור ולברך פעם שנית עד כאן השאלה:

תשובה לכאורה הדין פשוט דק"ש הוי מצוה תדירי' דהא נוהג אפי' ביחיד ונוהג בישראל כמו בכהני' והוי מצוה מחויבת פעמים בכל יום ומצות דוכן אינו נוהג אלא פעם א' ביום להיות חיוב ואינו נוהג בלילה כלל וק"ש נוהג בלילה כמו ביום ואינו נוהג רק בכהנים וא"כ הוי ק"ש תדיר נגד ברכת כהנים ותדיר ושאינו תדיר תדיר קודם א"כ צריך להפסיק מן האינו תדיר ולגמור לתדיר דהא קדימת תדיר מקרא ילפי' לה בזבחים דף פ"ט מלבד עולת הבקר תעשו את אלה וא"כ צריך להפסיק ואם לא הפסיק לא יצאו וצריכי' לחזור ולברך פעם שנית אחר שקראו ק"ש כך עלה בדעתי לפום רהיטא:

אולם דבר זה שאמרתי שאם הקדים האינו תדיר לתדיר לא יצא ידי חובתו הוא מבוכה רבה ונחלקו בו אבות העולם רבינו הרמ"א עם אדון גדול בעל הט"ז בא"ח סי' תרפ"ד פוסק הרמ"א בשם אבודרהם שאם הקדים החזן לקרות בשל חנוכה צריך לפסוק ולקרות

בשל ר"ח דר"ח תדיר נגד חנוכה והט"ז חולק דאינו חוזר ופוסק לשל ר"ח יעו"ש ראה בעיניך שלשיטת רמ"א צריך הכהן לפסוק בתוך הדוכן ולהט"ז גומר ברכתו כמובן:
והנה יען שלבי אומר לי להוציא לאור כי משה אמת הוא רבינו הרמ"א ותורתו אמת וברור צריך אני להרחיב הדברים ולסלק השגו' הט"ז אבל גם זאת אבאר כי יש להט"ז עמוד המסייע מתלמוד דידן ומתלמוד ירושלמי וחכם עדיף מנביא שראה עינו של הט"ז למרחוק כי לענין ספק ברכה הך פסקא דרמ"א לאו דסמכא היא ואני תפילה גל עיני ד' ומתורתך אביטה נפלאות כי אתה המשוה קטן כגדול וגם על איש כמוני פקחת עיניך להורות לפניו דרך החיים וזה החלי בעזה"י:

א קושי' ראשונה של בעל הט"ז מדין המבואר בסי' כ"ה אם פגע בשל ראש תחילה יניח אותה ויקשור של יד ולמה לא השמיע הש"ע רבותא עוד אפי' אם הניח של ראש שצריך להסירם אלא פשיטא כיון שכבר הם על ראשו וידו בדיעבד קיים המצוה והוסיף עוד לבאר ראי' וז"ל דהא הנועם בגמ' שם דכתיב והיו לטטפת בין עיניך כל זמן שבין עיניך יהיו שנים וכיון שיש כאן בראשו ובידו שנים די בכך דהא אע"ג דבשעת התחלה לא עביד שפיר מכל מקום בהוייתן עליו יש כאן בדין והכי נמי בקריאת חנוכה קודם ר"ח בדיעבד יצא ואע"ג דעבר על תדיר קודם עכ"ל ולכאורה השתוממתי על המראה איך מדמה הט"ז הנידן דהתם לכאן הנה בתפילין הקפידה התורה כל זמן שבין עיניך יהיו שתים וא"כ הגם שהניח של ראש תחילה ועפ"י הדין הי' שצריך להקדי' של יד ולא נחשב הנחת הראש למצוה עכ"פ משעה שבא עליו של יד ויש בין עינים שתים ומקיים המצוה כדת מרגע הזו שבא עליו של יד דאז שניהם עליו דמה לי שהי' של ראש עליו מקודם באמת לא הוי קיים המצוה ועיי' בב"י בה' ציצית סי' ח' בשם ר"י שלכך יוכל להניח תפילין בלילה ולברך אח"כ הגם שצריך ברכה עובר לעשייתן ותי' באמת על זה שכבר מונחי' עליו לא מהני הברכ' אבל מכאן והלאה מקיים גם כן מצוה הנ"ל של תפילין ועל שעה הבאה הוי הברכה עובר לעשייתן יעו"ש וא"כ ה"ה כאן הגם שהנחת הראש לא נחשב לקיום מצוה עכ"פ משעה שבאה עליו של יד נחשב לקיום מצוה דהא יש עליו בין עיניו שתים אבל כאן שהקדים לקריאת האינו תדיר ובשעה שקורא התדיר כבר עבר האינו תדיר מנ"ל דיוצא במה שקרא כבר האינו תדיר הלא התורה גילתה דמראשית יקיים התדיר ואח"כ האינו תדיר וצע"ג:
אמנם נמוקו עמו דמצות תפילין הוא בכלל שני דברים (א) מעשה הנחתם שהוא יעשה על ידו קשירת תפילין ועל ראשו יניח תפילין ואם לא יכול לעשות הפעולה בעצמו צריך לעשות שליח על מעשה הקשירה והנחה של תפילין וע"ז מהני שליח כמו בכל התור' (ב)

התורה צותה שהתפילין יהיו מונחים על זרוע של יד אדם ועל קדקדו והוא המקום בגוף המוכשר להיות נעשה בו הנחת וקשירת תפילין ובזה מקיים כל איש ישראל ומצוה הנ"ל ועל זה לא יוכל לעשות שליח שלא יוכל לומר לשליח הנח על ידך תפילין ויהי' נחשב כידי דהא אין כאן פעולה דהתורה הקפידה שמלבד עשיית של הנחת תפילין יהי' גוף האדם מעוטר באות הנ"ל:

ולפ"ז כך כוונת הט"ז בודאי אם אנו דנין איך יברך על התפילין אחר שכבר הוא מלובש בהם אז נכון סברת הר"י דמברך על קיום דלהבא דהא הוא עדיין מעוטר בתפילין אבל לווה לא נאמר דעכ"פ דחלק הראשון של המצוה דהוא פעולת הנחת תפילין לא קיים דהא התורה גילתה שכל זמן שבין עיניך יהיו שתים וא"כ ע"כ דמצוה הוא שיניח של יד תחילה ואח"כ של ראש והוא עשה בהיפך שהקדים הנחת הראש לשל יד ומי גרע זה ממה שצותה תורה שיש לתדיר קדימה להאינו תדיר אם יבואו שניהם לפניו בפעם אחל ומכ"ש בתפילין שלעולם יש קדימה להנחת היד לשל ראש ואעפ"כ לא צריך שם להסירם ולהניח של ראש פעם שנית אחר שכבר מונח עליו של יד ה"ה כאן אם קרא לאינו תדיר בראשון קיים המצוה דמעשה פעולת הנחת תפילין ג"כ כבר עבר לגמרי כמו בקר"הת והבן וא"כ נשאר הקושי' של הט"ז (ב) מדאיבעי' בזבחים דף צ"א אם שחנו לאינו תדיר אם ממרס בדם או לא אלא גומר לאינו תדיר ואי ס"ד דאינו יוצא ידי חובתו אם הקדים להאינו תדיר א"כ גם שם הקרבן פסול יען שהקדימו להתדיר ומאי ספק יש אם ימרס או יגמור לאינו תדיר הלא הוא פסול וצע"ג והשתוממתי על המראה למה הביא הט"ז ראי' מדבעי לי' אם יקריב לאינו תדיר ברישא ולא פשיט לי' מן הגמ' שמביא דיקא נמי דקתני עד שיזרוק ולא קתני עד שישחוט ויזרוק וכאן למד הרמב"ם פ"ח מתמידי' דנפשט האיבעי' דגומר האינו תדיר יעו"ש וא"כ יש ראי' ברורה דהא אנן פסקי' דגומר לאינו תדיר וקשה וכי יקריב קרבן פסול וזה הי' ראי' גדולה מן האמת וצע"ג:

ונלע"ד דלכאורה פלא ראי' הט"ז דילמא באמת בנידן הרמ"א דכבר חל חיוב קריאת ר"ח וגם קריאת חנוכה אז בודאי אם כבר הגיע זמן התדיר כמו האינו תדיר אז אם הקדים האינו תדיר לא יצא ידי חובתו וה"ה אם כבר מונחי' לפניו שחוטים התדיר והאינו תדיר ועבר וזרק האינו תדיר ברישא לא מהני הזריקה אבל כאן שהאינו תדיר כבר נשחט והתדיר עומד חי וכבר מוכן לפניו לקיים מצות זריקה של האינו תדיר וזריקת התדיר עדיין אינו בעולם אז הוי הדין דיגמור האינו תדיר אפי' לכתחילה ומכ"ש שיוצא בדיעבד ובעל האיבעי' הי' מסופק בזה קדם ושחט לאינו תדיר והתדיר חי ופשט הגמ' להתיר אפילו לכתחילה אבל בשניהם שחוטי' ועבר אזריקה באמת פסול בדיעבד וה"ה כאן

בקריאה לא יצא וא"כ מאי ראי' הביא הט"ז וצע"ג: ונ"ל דהט"ז סובר דכוונת הגמ' בשחט את שניהם לא הוי הטעם יען דשניהם ראוי' לזרוק ואם לא שחטו דמסופק בעל האיבעי' הוא מטעם יען דהתדיר אינו ראוי' והאינו תדיר ראוי' אלא הוא הבין כוונת הגמ' דאם כבר התחיל בשניהם אז התדיר קודם אבל בהתחיל באינו תדיר ובתדיר לא התחיל אז האינו תדיר קודם אפי' אם התדיר יהי' ג"כ ראוי' להתחיל בו עכ"פ לא התחיל בו ובאינו תדיר התחיל ואם יקדים לתדיר יהי' הוא מעביר על המצות ואין מעבירין על המצות דמה שהתחיל ויהי' צריך להעביר ממנו הוי כמו מעלת תדיר וא"כ ה"ה בחנוכה ור"ח אם התחיל בחנוכה יגמור והבן: אך מצאתי להגאון שג"א בסי' ך' שהקשה אם כוונת בעל האיבעי' אם קדם ושחט לאינו תדיר חם יגמור או לא יהי' מטעם יען דהתחיל בו מש"ה הספק דיגמור אותו א"כ קשה מאי פריך הגמ' מן תפילת מוסף ומנחה או מן ברכת היין וקידוש היום אלמא תדיר קודם ומשני דכמאן דשחט לתרווייהו דמי יעו"ש תיפוק לי' דשם עדיין לא התחיל אז בודאי תדיר קודם ובעל האיבעי' מסופק יען דהתחיל באינו תדיר דהא קדם ושחט מזה נגלה דבעל האיבעי' לא מסופק יען דהתחיל באינו תדיר רק יען דכבר נשחט האינו תדיר וראוי' הדם לזרוק והתדיר עומד חי ועדיין אינו ראוי לזרוק וסובר המקשן יען דכבר הי' ראוי תפילת מוסף וברכ' היין קודם זמן מנחה וקידוש היום אז הוא דומה כאילו הקדים ושחט לאינו תדיר ומשני הגמ' בשלומא במוסף ומנחה הגם שכבר הי' בעולם זמן מוסף קודם זמן מנחה או שכבר הי' בעולם זמן ברכת היין קודם ברכת קידוש היום עכ"פ עכשיו בא זמן שניהם ואז מקדימי' לתדיר אבל כאן האינו תדיר ראוי' לזרוק והתדיר עדיין עומד חי ואינו ראוי לזרוק יעו"ש וא"כ איך הבין הט"ז שכוונת המקשה הי' יען דכבר התחיל באינו תדיר וצע"ג:

ונ"ל בעזה"י דהט"ז סובר דלעולם אפילו אם שניהם לפניו והתחיל באינו תדיר גומר אותו דכיון דהתחיל בו כשר הדבר ומה שנסתפק בעל האיבעי' הוא כך דנ"ל לחדש דבר דכלל גדול דבכל קרבן הוי ד' עבודות שחיטה, קבלה, זריקה, הקטרה, וכל אחת מפורש בתורה ונחשבת לדבר שלם בפני עצמו דהגם דמתחיל במצוה אומרי' לו גמור מותר שיעסקו ד' כהנים בד' עבודות ולא די שמותר לכל כהן לעשות רק עבודה אחת אלא אפי' כל אחד מברך על עבודתו שכל עבודה היא מכוה מפורשת בפני עצמו ועיי' ברמב"ם בס' המצות שורש י"ב שהביא דעת גאון שד' עבודות המה נמנים לד' מ"ע שבתרי"ג מצות והגם שהוא חולק עליו וסובר שכולם חלקי מצוה אחת של הקרבת קרבן בכל זאת מודה הרמב"ם וגם הרמב"ן שם שכל כהן מברך לעצמו על עבודתו ועיי' במ"ל פ"א מה' קרבנות הל' א' וא"כ לא שייך לומר יען שהתחיל באינו תדיר יגמור דמה שייכות יש לעבודת זריקה הבא

לעבודת השחיטה שכבר עברה הלא השוחט מותר להפסיק ולא לזרוק רק כהן אחר יזרוק ומאי נ"מ אם יתחיל אחר שעה או שתים ולכן אי אפשר לגמ' לומר דבשחט לאינו תדיר כבר התחיל דכיון דכל עבודה מצוה בפני עצמו אין התחלה זו פועלת לגמור וע"כ דספק דבעל האיבעי' הי' רק יען דהאינו תדיר מוכן לזרוק והתדיר הוא עדיין חי ואינו ראוי לזרוק ואז רצה כדמות לתפילת מוסף ומנחה או לברכת היין וקידוש היום ומשני דכאן עכ"פ עתה שניהם מוכני' לפניו אבל בודאי בדבר אחד אשר הסוף אחוז בראש ואם יפסיק באמצע יפסיד העבר אז בודאי אפי' אם הי' זמן חיוב של שניהם לפניו ואעפ"כ הקדים לאינו תדיר שהוא יצא ידי מצוה ואם לא גמר יוכל לגמור דאין מעלת תדיר פועל לפסול פעולת האינו תדיר דלולי כן תיפוק לי' דמתחילה הי עומד לשחוט התדיר והאינו תדיר והי' זמן ראוי' לשחיטת שניהם והוא הקדים ושחט לאינו תדיר וא"כ אם הדין דאם שניהם ראוי' לעבודה יש לתדיר כח לפסול האינו תדיר א"כ מיד נפסל האינו תדיר יען דגם התדיר הי' ראוי לשחוט אלא פשיטא אפי' בשניהם לפניו וראוי' להקרבה והקדים האינו תדיר יצא ידי חובתו דאין כח במעלת תדיר לגרום פסול על האינו תדיר וא"כ נשאר רק ספק אולי אם האינו תדיר ראוי לזרוק והתדיר עדיין אינו ראוי אם לא יהי' לו היתר להקדים אפי' לכתחילה לאינו תדיר או נימא כיון דיש תקנה למרס בדם ולא יצא מן האיחור פסול להאינו תדיר א"כ ראוי למרס הדם וישחוט התדיר ויזרוק דמו ואח"כ יזרוק לאינו תדיר ונפשט האיבעי' כיון דהאינו תדיר ראוי לזרוק והתדיר עדיין אינו ראוי מותר אפי' לכתחילה לזרוק האינו תדיר ואח"כ ישחוט התדיר אבל אם נשחט התדיר אחר האינו תדיר אז בודאי צריך למרס האינו תדיר ולהקדים התדיר דע"י מירוס לא יבא פסול לאינו תדיר אבל באופן שיבא פסול או הפסק לאינו תדיר אז הוי הדין לגמור לאינו תדיר ולאחר התדיר אפי' אם מתחילה הי' התדיר ראוי כמו האינו תדיר ומכ"ש אם גמר לאינו תדיר שאינו נפסל כמו דאם קדם ושחט לאינו תדיר דלא נפסל הקרבן ע"י כך ושפיר כתב הט"ז הלא אם הקדים חנוכה לשל ר"ח אם יצרך להפסיק באמצע קריאה או אם גמר כל קריאת חנוכה אם יצרך אח"כ לקרו' של חנוכה אחר ר"ח פעם שנית ויפסיד קריאה ראשונה עם הברכות זה בודאי אינו דמעלת תדיר אין כחו גדול כ"כ לפסול לאינו תדיר וזה שרמז הט"ז איך התחיל בעל האיבעי' לחקור אם ימרס בדם תיפוק לי' דכבר נפסל משעת שחיטה דאז הי' גם התדיר עומד לשחוט והוא הקדים לאינו תדיר וע"כ דבדיעבד מעלת התדיר לא יוכל לפסול מעשה הכשר של האינו תדיר דאם לא יהי' השחיטה כשרה יפסול הקרבן לכן הי' מסופק רק יען שאפשר למרס בדם ולא יהי' פיסול א"כ אולי אפי' אם האינו תדיר נשחט והתדיר חי אעפ"כ ישחוט ויזרוק לתדיר וימרס דם

האינו תדיר ונפשנו הגם שיש תקנה למרס יגמור יען דהתדיר עדיין אינו ראוי אבל אם גם התדיר עתה ראוי אז יתן הדם של אינו תדיר למרס אבל בקריאת חנוכה דאי אפשר בתיקון אז בודאי יגמור ואם גמר יצא והבן זה מאוד: אך כל זה אם יש קפידא של תדיר אף בשחיטה אז שפיר קמה ראית הט"ז אבל אם נימא דשחיט' אינה עבודה ולא מקרי עשייה ולא הוי בכלל הפסוק של מלבד עולת הבקר תעשו את אלה ועיי' בתוס' מנחות דף מ"ט בד"ה תלמוד לומר ובמ"ל פ"א מה' תמידי' כאשר אבאר אי"ה לקמן אז בודאי אין ראי' מה מסופק הבעל איבעי' זה אינו דבשחיטה ליכא כלל מעלת התדיר שיוקדם לאינו תדיר וממה שגומר אח"כ הזריקה אינו ראי' כלל יען דהתדיר אינו ראוי והאינו תדיר הוי ראוי אבל אם באמת בא זמן חיובם ביחד ושניהם הי' ראוי' ואעפ"כ הקדים לאינו תדיר יהי' ג"כ פסול דתדיר מעכב לאינו תדיר אך הט"ז סובר בפשיטו' כאידך תירוץ בתוס' שגם השחיטה הוי בכלל תעשו ושפיר הביא ראי' מן בעל האיבעי' דהי' מסופק שיהי' צריך למרס הדם כדי להקדים התדיר ואפ"ה לא הוי קדימת השחיטה פסול ולפי האמת דלא צריך למרס אולי באמת הטעם דבזה דשחט לא עבר כלל על התדיר קודם כסברת התוס' דשחיט' לא הוי בכלל תדיר קודם וא"כ הוי התדיר אינו ראוי והאינו תדיר ראוי וליכא ראי' כלל לנידן דחנוכה ור"ח והבן:

ג ראי' שלישית מסי' רפ"ו שאם הגיע שעת מנחה ולא התפלל עדיין מוסף צריך להתפלל מנחה תחילה דמנחה הוי תדיר כנגד מוסף ואעפ"כ פסק הרשב"א והובא ברמ"א להלכה שאם התפלל מוסף תחילה יצא ולא צריך לחזור ולהתפלל אחר מנחה ומבואר דאם הקדים לאינו תדיר להתדיר דיצא וצע"ג:

ולכאורה צריך ביאור בשלומא במוסף כנגד מנחה דמשכחת אופן להקדים מוסף למנחה אפילו משהגיע שעת מנחה כגון שאין שהות להתפלל שתים אז הוי הדין דמתפלל של מוסף ותפילת מנחה נדחית דיוכל להתפלל ערבית תשלומין עיי' במג"א סי' רפ"ו סק"ג וכן פסק בשג"א סי' י"ט והארכתי במק"א לסלק השגות דג"מ מירושלמי וא"כ כיון דמשכחת דתפילת מוסף תדחה למנחה ה"ה אם הקדימה יצא אבל בקריאת ר"ח וחנוכה דפשיטא אם אי אפשר לקרות שניהם אז נדחה קריאת חנוכה עבור ר"ח דתדיר ואינו תדיר תדיר קודם וא"כ ה"ה אם הקדימה לאינו תדיר אינו יוצא:

ונ"ל דט"ז סובר דזה תלי' בזה בשלומא אם הדין שאם הקדים האינו תדיר להתדיר יצא א"כ אם התפלל מוסף קודם מנחה מהני א"כ אזלי' בתר סברא דהוא יעשה כך שיקדים מוסף למנחה ויעשה כן לכתחיל' דתפילת מנחה יש לה תשלומין ומוסף לא יהי' לה תשלומין אבל אם הדין דאם הקדים האינו תדיר לתדיר אינו יוצא ומכ"ש שאינו יוצא

אם התדיר נדחה לגמרי ממצוה בשעתה ומהכ"ת נימא דיתפלל מוסף ולא מנחה עכ"פ התפלל האינו תדיר קודם לתדיר ואינו יוצא בתפילת מוסף והבן כי זה סברא ישרה ומתוקה בעזה"י: ועתה באתי אחר שכבר בארתי מה שיש לעיין בגוף הראי' של הט"ז אבאר בעזה"י לתרץ כל הקושי' ולברר שיטת הרמ"א ואבודרהם וכן חידש הגאון שג"א מדעתי' דנפשי' בסי' ך' יע"ש ואחקור סברת אבודרהם:

ונ"ל בודאי אם בא על אדם חיוב כגון תפילה מוסף שהוא קודם לזמן תפלת מנחה הגם שבשעה שהגיע זמן תפילת מנחה התדיר קודם ויש לתפילת מנחה מעלה כנגד מוסף אבל אי אפשר לומר כיון דאי אפשר להתפלל שני תפילות בפעם אחת רק זה אחר זה וא"כ כיון דיש לתפילת מנחה קדימה א"כ כל זמן שלא התפלל מנחה לא הוי הגברא בר חיוב מוסף ואם התפלל הוי כאילו עשה מצוה טרם שהגיע זמנה דזה טעות דמתחילה בא עליו חיוב מוסף קודם שש שעות ותפילת מוסף כל היום א"כ נכנס הגברא בחיוב מוסף רק שיש לו זמן כל היום וא"כ איך יפקיע ממנו החיוב בהגיע שעת מנחה במאי פקע החיוב מעליו וע"כ הגם שיש למנחה קדימה מכח מעלת תדיר עכ"פ גם חיוב מוסף לא נפסק ולכן אם התפלל מוסף קודם למנחה מהני דאטו משום שלא קיים מעלת תדיר לא יהי' נפטר מחיוב של האינו תדיר הלא אין פסול בגוף העבודה של האינו תדיר ואז בודאי אם הקדים לאינו תדיר יצא כמו בסי' רפ"ו כמובן אבל אם בתחילת הבקר באו על האדם שני מצות כגון להקריב קרבן תמיד ושלמים ששניהם זמנם באור בקר ויש כאן כהן להקריב ואמרה התורה שיקריב הקרבן תמיד ברישא והשלמים אחר הקרבן התמיד א"כ כיון שהתורה מבקשת שיוקרב התמיד ברישא א"כ כל זמן שלא הוקרב התמיד לא בא על אדם החיוב להקריב קרבנו וא"כ הוי כשעת פטור אצל שאר קרבנות אז נחשב כאילו הקריב הקרבן שלא בזמן חיובו והוי פסול אפי' דהגברא אכתי לא נתחייב בהקרבת קרבנו:

אך כל זה בקרבן תמיד עם שאר קרבנות שתמיד בכל יום והתורה מבקשת שתמיד יהי' ברישא אבל אם אירע שבא יחד למקדש קרבן מוסף שבת עם קרבן מוסף ר"ח הגם שמוסף שבת תדיר כנגד מוסף ר"ח הכי לא משכחת ר"ח בלי שבת או שבת בלי ר"ח דנאמר דאין חיוב מוסף ר"ח חל עד אחר שהוקרב התמיד וגם הכי יש קפידא שלא יקרבו שניהם כאחד דהתורה רק זאת גילתה שלא יקדים האינו תדיר לתדיר אבל בודאי אם רצונו לשחוט שניהם כאחד ג"כ כשר רק בתמיד כתיב מלבד שנעשה כבר וכתיב עלי' השלם כל הקרבנות כולם עיי' פסחים דף נ"ח ולקמן אבאר אי"ה דבר זה אז בודאי אם הקריב לאינו תדיר קודם יצא דהוא רק שהזדמן שבא יחד תדיר ואינו תדיר או מקודש

ואינו מקודש ואז יש מצוה להקדים ולא לפסול לאינו תדיר ודוק: אמנם כל זה אם התורה הקפידה שהאחד יהי' קודם לחבירו אז ע"כ לא בא על השני עדיין זמן חיובו אבל אם התורה לא הקפידה שאחד יהי' קודם רק שלא יהי' דבר אחר קודם לו אבל שניהם בפעם אחד שפיר דמי אז לא נוכל לומר שאם הקדים השני לא יצא שלא בא עדיין זמן חיובו זה שקר מוחלט דהא אם הי' בפעם אחד שפיר דמי וא"כ מיד באור בקר חל החיוב של שניהם ברגע אחד כמו בתפילין דהתורה לא הקפידה דשל יד תהי' קודם רק והיו לטוטפות בין עיניך כל זמן שבין עיניך יהי' שתים שלא תהי' של ראש עליו בלי של יד אבל אם יוכל ללבוש ברגע אחד של ראש וגם של יד מותר לעשות לכתחילה דמשעה שבא על הראש הוי בין עיניו שתים רק כפי הדרך שאדם מניח תפילין לא יוכל לכוון ברגע שיבואו שניהם עליו לכן צריך להניח של יד תחילה אבל משכחת שניהם ברגע אחד כגון שיעשה שליח על הנחת הראש לכוון ברגע כאשר הוא בעצמו יקשור של יד או איפכא ואז בודאי אפי' הקדים של ראש יצא דהא הניחו אחר זמן חיובו דבאור בקר בא עליו חיוב שניהם ברגע אחת:

ולפ"ז מיושבי' כל הקושי' דתפילין שאני דהוי רק המצוה שלא יקדים של ראש לשל יד אבל בפ"א שפיר דמי והוי זמן חיוב ומהני אפי' אם הקדים רק שיהי' גם של ראש עליו בשעה שמניח של יד דאל"כ קיים רק מצות תפילין אבל לא שיהי' שתים בין עיניו ודו"ק ומן תפילת מוסף שהקדימה לשל מנחה לק"מ דשם אי אפשר לומר שלא היה בר חיוב בשעה שהתפלל דהא מתחילה חל החיוב עליו על כל היום ודו"ק ומן זבחים לק"מ דשם לא איירי באינו תדיר כנגד תדיר של תמיד דבזה הי' באמת פסול רק בשאר תדיר כנגד אינו תדיר כמובן אבל בחנוכה ור"ח שבכל חנוכה יש ר"ח וברגע בשחרית באו החיובי' ואז כיון שתדיר קודם לא נתחייב בקריאת חנוכה עד שנפטר מר"ח דהא אי אפשר לשמוע שני פרשיות ברגע אחת דתרי קולות לא נשמעי' וע"כ זה אחר זה [ובפרט לדין הגמ' דהעולה לתורה קורא בעצמו ולא יוכל לקרוא ברגע אחת בשני ספרים או שאין לו אלא ס"ת אחד] אז אם הקדים לא יצא דגברא עדיין לא נתחייב בקריאת חנוכה עד שנפטר מר"ח והבן זה: ובזה מיושב קושי' הט"ז מסי' ק"ח שאם הקדים התשלומין יעו"ש שתירץ ולפמ"ש נכון דשם כבר עבר היום ופסק זמן החיוב ולתשלומין לא יוכל לבוא לחיוב כלל טרם שהתפלל תפילת החיוב והתפלל בפטור ולא מהני וצריך להתפלל שנית אחר שהתפלל החיוב שעתה דאז בא חיוב התשלומין ולא קודם ודוק:

אמנם יש להפליא הפלא ופלא איך שכח הרמ"א והט"ז ראי' מפורשת מגמ' מנחות דף מ"ט ע"ב דאמר אביי לעולם דאית לי' ולקדם ודקשי' לך שלא יהי' דבר קודם למצוה

בעלמא יעו"ש והשתא ק"ו אין לך תדיר גדול מתמיד שהוא בכל יום ואם יש מוסף הוי התמיד ג"כ מקודש כמבואר בזבחים דף צ"א ואעפ"כ השיב אביי דהוא רק מצוה ולא מעכב אלמא אם הקריב האינו תדיר לא הוי עיכוב רק שיש מצוה להקדים התמיד ומכ"ש בר"ח וחנוכ' דאם הקדים לחנוכה דיצא והוא קושי' נפלאה:

ונלע"ד ליישב בעזה"י דנ"ל לחדש דבר דבודאי תדיר כנגד אינו תדיר הוא יוכל להיות מעלה שאם עבר על התדיר ועשה האינו תדיר לא יצא אפי' בדיעבד אבל כל זה בתדיר כנגד אינו תדיר אבל בתדיר ומקודש כנגד מקודש ואינו תדיר לא מיבעי' דאם הקדים למקודש בלבד דיצא ידי חובתו אלא אפי' לכתחילה אם יעשה כן לא יעבור איסור כלל רק דלא עשה מצוה מן המובחר ואסבר' לך טעמא דמילתא בעזה"י:

הנה בודאי לא יכחיש שכל אדם דאם יש לפנינו שני דברי' שווים במדרגת קדושתם דיש ברירה ביד אדם לעשות איזה שירצה דמאי אולמא זה מזה הלא שוין הן בכח קדושתם ומכ"ש אם הם שווין בקדושתם משם אחד למשל שם שבת או שם יו"ט פועלי' קדושה על הקרבן או על הברכות כמבואר בזבחי' דף צ"א ואם חושבי' להקדים תמיד או מוסף מכח מעלת שם קדוש' בודאי אומרי' איזה שירצה יקדים דיש קדושה שוה וביותר משם אחד ומאי אולמא הך מהך רק יען דיש לתמיד עוד מעלת תדיר לכן צריכי' לחקור שיהי' תמיד קודם למוסף אבל כל זה אם נחשב התדירות למעלה אבל לולי שגילתה התורה שמה שנעשה בתדירות נחשב למעלה והיינו חושבי' כל יום נפרד מחבירו והיום שעבר כאילו לא הי' בעולם ועיין במסכת נזיר דף ז' שאני שערות דמובדלות זה וזה ופריך הא כתיב ביומי ויהי ערב ויהי בקר יום אחד יעו"ש אז לא הי' נשאר שום חקירה אי תמיד עדיפא או מוסף דכולם קדושה אחת הן באיכות הן בכמות והבן:

וגם זאת נחקור כיון דגילתה התורה דתדיר הוי מעלה נגד אינו תדיר וגילתה עוד דמקודש הוי מעלה נגד אינו מקודש ומספקו בעלי תלמוד איך הדין בתדיר נגד מקודש ולא נפשט א"כ אמרי' דתדיר ומקודש שווין לגמרי ואיזה שירצה יקדים כמבואר ברמב"ם פ"ח מתמידי' יעו"ש א"כ הגם אם יבוא לפנינו תדיר ומקודש נגד מקודש לבד יוכל לעשות איזה שירצה דמאי יעכב נגד המקודש הנ"ל מה שחפץ השני הוא תדיר והוא אינו תדיר הלא מקודש חשוב כמו תדיר ומה שהתדיר הוא ג"כ מקודש יעכב הלא מקודש ומקודש בודאי שוה ויוכל לבחור איזה שירצה כי כח מקודש גדול כמו כח תדיר ומקודש רק הלא חזינן דהתורה גילתה מלבד עולת הבקר תעשו את אלה שתמיד קודם למוספי' ומוספי שבת למוספי ר"ח וא"כ חזינן דתדיר ומקודש יקרב תחילה ע"ז אמרי' שהוא מצוה ולא

שיעשה עיכוב לפסול אבל בתדיר כנגד אינו תדיר או מקודש כנגד אינו מקודש יוכל להיות שפועל פיסול אפי' ודוק:

ודע דעלה בדעתי דזה תלי' בפלוגתת ראשונים בחולין דף קמ"א שם יש עשה ול"ת שאז אין עשה דוחה ל"ת ועשה שאם עבר ועשה אם ילקה שיש סוברי' שהעשה מאלים כח הלאו ולא יוכל העשה לנתקו ולוקה ויש סוברי' דכל אחד עומד בעצמו עיי' בחידושי הר"ן ובמ"ל פ"א מה' שופר וה"ה כאן אולי אם יש לתדיר עוד מעלת קדושה אז אין התדיר שוה עם מקודש או בהיפך אם יש למקודש מעלת תדיר אז אין שאר מקודש שוה לו כן עלה בדעתי לפום רהיטא:

אך זה משבשתא דשם אנו דנין לעבור על איסור ל"ת ועשה כדי לקיים מ"ע אחרת אז אם הפעולה הנ"ל אסורה לעשות בכח שני איסורי' יש לחקור דאחד מחזק לחבירו ואין בכח מ"ע אחת לדחות איסור כזה ונשאר עשי' של המצוה אסור בכח שני איסורי' שיש בו אבל כאן שגוף הפעולה הוא היתר גמור ואנו דנין רק שיש יתר שאת למצוה אחת נגד חברתה בעבור שיש בגוף החפץ אשר נעשה בו המצוה מעלת קדושה או שיש למצוה הנ"ל מעלה שהיא תדירה אז כיון שמעלת קדושה יקרה כמו מעלת תדיר ובשם קדושה הם שוין אין כאן לחקור שמחזק זה לזה שקדושה הוי מעלת החפץ ותדיר הוי מעלת המצוה ואין למעלת תדיר עם מעלת מקודש שום חיבור וקישור שיחזקו זה את זה והבן:

ואוסיף נופך להסביר בשלומא אם התדיר יהי' מקודש בשם עצם למשל אם התמיד יבוא לכפר על חיוב כרת כמו חטאת שיש לשם תמיד מעלת קדושה בשמו אז יש לחקור שע"י שמצוה זו היא בעצם מקודש ותדיר יהי' כחה חזק משאר קדושה בלבד אבל התמיד הוא רק תדיר רק ביום שבת ויו"ט מהני גם לתמיד קדושת אותו יום אז אין קדושתה בעצם בשם תמיד אז בודאי אין מחזק זה את זה והוא סברא ישרה והארכתי בזה במק"א (ואין לדמות זה לנידן דמ"ל בה' שופר דשם אין שני לאוין על שם אחד) וק"ל:

אך יש עוד לחקור הלא יש עוד קרא וערך עלי' העולה העולה ראשונה שלא יהי' דבר קודם וכלל בכאן שלא יהי' שום דבר קודם משמע אפי' מקודש וכמו שהשכל מקבל שתדיר של תמיד יהי' עיכוב כנגד אינו תדיר ה"ה נשמע שאפי' כנגד מקודש יהי' עיכוב דהא שלא יהי' דבר קודם הכל במשמע והגם שאינו בשכל דיהי' הקרבן פסול כיון דמקודש יש לו כח כמו תדיר עכ"פ מן הפסוק נלמד דיש איסור עשה אם הקדים דבר לתמיד ומכ"ש שיש איסור עשה להקדים אינו תדיר כנגד תדיר וכן משמע לשון הברייתא שלא יהי' דבר קודם משמע עיכוב אבל יש לומר בהיפך דאין כאן איסור עשה והפסוק מגלה לן דבר אחר דהי' לטעות אם יבוא חטאת לקרב שהוא מקודש יהי' בידו להקדימו

לתמיד דתמיד תדיר וחטאת מקודש ותדיר ומקודש שוין בשלומא בתמיד ומוסף שבת או מוסף שבת ור"ח גילתה התורה דתדיר קודם דיש על התמיד ג"כ קדושת שבת ועל מוסף שבת יש ג"כ קדושת ר"ח הגם שמקודש שוה כמקודש ותדיר עכ"פ הקדים הקדוש ברוך הוא תדיר ומקודש נגד מקודש לבד אבל תדיר נגד מקודש אין לו מעלה ויוכל להקריב מקודש קודם לתמיד קמ"ל דאין לך דבר קודם לתמיד שיש ג"כ כאן מעלה לתמיד למצוה שיהי' ראשונה אבל לעולם ליכא איסור עשה כלל רק תמיד הוי מעלה למצוה מן המובחר: ובזה יובנו דברי הגמ' דהקשה תמידין אין מעכבין המוספין ומוספי' אין מעכבין את התמידין ופריך אילימא לקדם והתניא העולה עולה ראשונה שלא יהי' דבר קודם ומשני אביי לעולם דאית לי' ולקדם ולקשי' לך שלא יהי' דבר קודם למצוה בעלמא ולכאורה פלא עכ"פ יש מצוה ואיך יתורץ קושי' הגמ' אילימא לקדם פי' רש"י דאי בעי מוספי' קריב ברישא וקשה איך יוכל לקרבם ברישא הא יש מצוה וצע"ג ועוד יש לדקדק מאי תיבת בעלמא דאמר אביי הי' לו לומר למצוה וצ"ע:

ונ"ל דהמקשן סבר מדכתיב שלא יהי' דבר קודם משמע שיש גם במקודש נגד תמיד עיכוב למשל אם יש כאן בחול להקריב חטאת ותמיד שהמה שוין אפ"ה יש כאן איסור עשה כונו דהוי איסור עשה אם הקדים אינו תדיר לתדיר ה"ה אם הקדים חטאת שהוא מקודש לתמיד שהוא תדיר הוי איסור עשה הגם שבעלמא תדיר ומקודש שוה אבל בתמיד יש איסור עשה דהא גם בשבת גילתה תורה שתמידי' קודמי' הגם שמוסף מקודש וכ"ת דאין ראי' דשם הוי גם התמיד מקודש מכח שבת זה אינו דמאי אולמא מקודש ותדיר נגד מקודש בלבד אם יהי' הדין בחול דשוה מקודש דחטאת לתדיר דתמיד כמובן אלא ע"כ שיש איסור עשה בחול בתמיד נגד חטאת וה"ה בתמיד נגד מוסף דשבת הוי ג"כ איסור עשה ומשני אביי דלעולם דאית לי' ולקדם דגם כאן ליכא איסור עשה אפי' אם שחט חטאת קודם לתמיד הוי ג"כ רק מצוה מן המובחר אבל איסור עשה ליכא שאם לא ירצה לעשות מצוה מן המובחר יוכל לכתחילה להקריב חטאת קודם לתמיד והתורה גילתה רק זאת שאין לך דבר קודם שלא תטעה שמקודש שוה לגמרי לתמיד קמ"ל שיש מצוה מן המובחר שתמיד יהי' קודם הגם שבעלמא יש עכ"פ רשות להקדים המקודש וזה הוא לשון מצוה בעלמא מצוה מן המובחר ועיי' תוס' מנחות דף ה' ע"ב וז"ל מה שאמרו עד הביאכם את העומר למצוה היינו מצוה בעלמא עכ"ל מבואר דיש קרא על מצוה מן המובחר וזה מצוה בעלמא והבן וממילא במוסף שבת נגד תמיד הוי ג"כ רק מצוה בעלמא מצוה מן המובחר אבל איסור ליכא כמש"ל וה"ה דמוסף שבת קודם לר"ח

דהוא ג"כ תדיר ומקודש נגד מקודש רק מצוה מן המובחר שכן תעשה להקדים תו"מ נגד מקודש לבד וק"ל:

תמצית הדברים דיש חלוקי דינים (א) לקרבן תמיד יש מעלה הגם דבעלמא תדיר ומקודש שוה ויוכל להקדים איזה שירצה אבל תמיד יש לו קדימה למצוה מן המובחר נגד מקודש (ב) תדיר ומקודש נגד מקודש לבד יש לו ג"כ מעלת קדימה למצוה מן המובחר אבל בדיעבד אם לא ירצה להתנאות לפניו אז בודאי גדול כח מקודש לבד כמו תדיר ומקודש (ג) דתדיר כנגד אינו תדיר ומקודש נגד אינו מקודש יוכל להיות אפי' פסול כיון דהתור' גילתה שיהי' מעלת תדיר פועל אפי' בקדושה כמו במוסף שבת ומוסף ר"ח שיקדים התדיר הגם ששם רק מצוה מן המובחר הוא יען שמקודש שוה לתדיר לגמרי ומה שמוסף הוי ג"כ מקודש לא מגרע כח קדושה של ר"ח אבל בתדיר נגד אינו תדיר יוכל להיות אפילו עיכוב ומכ"ש איסור עשה כנלענ"ד ולא קשה מידי על הרמ"א מגמ' הנ"ל ודוק:

ועדיין חזות קשה יש כאן א"כ די בפסוק העולה עולה ראשונה דמבואר דתמיד קודם לחטאת דהוי תדיר נגד מקודש וקרא דמלבד למה לי דשם הוי תדיר ומקודש נגד מקודש הוא ממילא נלמד מדיש מצוה עכ"פ להקדים תמיד לחטאת דבעלמא תדיר ומקודש שוה ולתמיד יש מעל' מכ"ש דתמיד בשבת ויו"ט דהוי תדיר ומקודש פשיטא דתמיד עדיף וצע"ג אך דבר זה כבר התעוררו בתוס' בזבחים דף פ"ט ובמנחות מ"ט ובפסחים דף נ"ח וביומא דף ל"ד והגם שיש שינוי לשון פעם נראה דהוקשו להם דלא יכתב קרא דמלבד ופעם הקשה להם דלא יכתב קרא דהעול' אבל העול' מדבריה' הוא קושי' הנ"ל וביומא דף ל"ד תירצו דקרא דמלבד לא צריך לתמיד אלא ללמד דבכל מקום תדיר קודם אבל על תמיד לא הוצרך כלל פסוק הנ"ל יעו"ש רק המ"ל בפ"א דתמיד' התפלא על דבריהם מגמ' פ' כל התדיר דפריך הגמ' אשכחן תמידין מוספי' מנ"ל ומשני הגמ' דכתיב תעשו ואביי משני אשר לעולת התמיד ל"ל יעו"ש ולתוס' לא קשה קושי' הגמ' דתלמידי' לא צריך קרא ובא להורות רק על כל תדיר בשאר מצות והניח בקושי' והיא קושי' קשה כברזל וצע"ג:

אמנם ד' האיר עיני ליישב בנועם ודעת בעזה"י דהך דין דתדיר ומקודש יש לחשוב בשני אופנים כאשר אבאר בעזר שדי (א) תדיר מקרא מה שהוי בכל יום ויום בלי הפסק כלל שמצוה חמורה שנעשת חוב על קרקפתא דגברי מידי יום ביומו כמו קריאת שמע ותפילה וכדומה למצוה הנ"ל יש חשיבות מזה דתורה הקפיד' עליה חק ולא יעבור (ב) יש תדיר אשר אין המצוה נוהגת בכל יום ויום רק ניתנה לפרקים לימים ידועים ונזמנים ידועים ואין במצו' הנ"ל בעצמה מעלה דהא אינו נוהגת בכל יום ויום רק אם תעלה בכף

מאזנים נגד מצוה אחרת תחשב היא לתדיר כמו מוסף שבת ומוסף ר"ח הגם שמוסף לא הוי בכל יום רק משבת לשבת ואין קרבן מוסף תדיר בעצם בכל זאת נגד מוסף ר"ח דהוי מחדש לחדש נחשב גם קרבן שבת לתדיר להקדימו למוסף ר"ח כמובן ורבינו קדוש נקנו במשנה כל התדיר מחבירו קודם לחבירו ולא נקט תדיר קודם לאינו תדיר מאי הוא שנקט תדיר מחבירו וצ"ע אבל הן הן הדברים דאם הי' נקט תדיר קודם לאינו תדיר משמע שצריך להיות תדיר בעצם כמו קרבן תמיד שהוא תמיד ממש בכל יום ויום שם שייך מעלת תדיר אבל לפלוג עוד ולומר מוסף שבת קודם לר"ח או מוסף ר"ח קודם למוסף ר"ה יען שזה הוה איזה פעמים בשנה יותר מחבירו הלא אין זה תדיר בעצם קמ"ל רבינו הקדוש כל התדיר מחבירו אם אינו תדיר רק כנגד חבירו בכל זאת יש לו קדימה והבן:
(וכן כל מקודש מחבירו אם רק כנגד חבירו הוא מקודש ולא קדוש' ראשונ' בעצמה ואכ"מ):
ובא ברוך ד' וראה נפלאות כי הגמ' חקר אשכחן תמידי' מוספי' מנ"ל ופי' רש"י דילמא דוקא תמיד דהוי בכל יום הוה מעלה מנ"ל דשבת ויו"ט הוי מעלת תדיר הלא רבינו קדוש נקט כל התדיר מחבירו ומנ"ל הא ומשני דכתי' תעשו את אלה שאצל המוספי' יקדים ג"כ התדיר וע"כ דתדיר מחבירו הוי ג"כ תדיר ואביי משני דהתורה רמזה אשר לעולת התמיד הך דתדירה קודמת מי שרגיל יותר מחבירו קודם לחבירו דאל"כ הא לא משכחת עוד קרבן אשר יהי' בכל יום כמו התמיד ולמה לי טעם בתמיד אלא ע"כ שגילתה הטעם על תדירא ועל שם תדיר כתיב תעשו את אלה] ותוס' חדשו דעל תמיד גופ' לא צריך קרא אלא לגלות שבכל מצות שבתורה תדיר קודם אך עדיין דילמא דוקא מצות תמידיות בכל יום ויום כמו ק"ש ותפילה ותפילין וציצית אבל תדיר מחבירו בלבד לא ידענא רק מכאלה תעשו ודוק:
ובחידושי יצאתי להביא ראי' לט"ז דתדיר לא פועל פיסול דהלא בדף צ' איירי המתני' מן כל מקודש מחבירו קודם לחבירו ובגמ' דף צ"א איבעי' בקדם ושחט לאינו תדיר אם יתן לאחר למרס הדם ורצה הגמ' לפשוט משלמים של היום ושלמים של אמש ופי' רש"י דפשט מן מקודש לתדיר יעו"ש וקשה באמת למה לא נקטו האיבעי' במקודש ואינו מקודש אם זרק לאינו מקודש אם יפסל אלא פשיטא דאין תדיר או מקודש פועל פיסול ולכן נקט רק בשחט לענין מירוס הדם דלא נפסל בזה הקרבן וכ"ת עדיין תקשה למה לא נקט איבעי' בשחט לאינו מקודש ברישא דבמקודש לא שייך קדימה בשחיטה אבל בתדיר יש מעלה בשחיטה ועיי' בתוס' פלפול אי שחיטה בכלל שם תדיר: והאמת יורה דרכו כי תוס' במנחות מ"ט נסתפקו אי תדיר פועל פסול בקרבן ועיי' באריכות במ"ל פ"א

מתמידין שמבאר שם שבתלמוד שלנו ובירושלמי מבואר דאין תדיר פועל פסול כלל רק בתוספתא שהובא בתוס' משמע שזריקת האינו תדיר פועל פסול בקרבן יעו"ש אך האמת עם הט"ז שלא לחזור ולקרות כמובן ובמכ"ת של הגאון שג"א שנעלם ממנו לפי שעה בסי' כ' שפסק שצריך לחזור ולהתחיל רצה כל פילפול של הט"ז ופלפול התוס' ובקיאות של מ"ל דתדיר לא הוי פסול יעו"ש:

ואיידי דאיירי לא אוכל לטמון בחכי מענה אחת על השג"א שחידש שצריך להפסיק מן יעלה ויבא ולהתחיל רצה ולומר אח"כ יע"וי ובלבי לא כן הוא אלא אפי' אם מעלת תדיר יפעל פסול היינו אם אנו עוסקים בקיום אותן מצות כגון שהקדים מוסף למנחה או ברכת היין וקד"הי וכדומה שהוא עוסק בקיום המצות וצריך לעשות אותם על מעלותם ולא להחליף הפחות במעלה כנגד המעוטר במעל' אבל אם עוסק במצוה אחרת כגון ברכ"המז רק שתקנו רבותינו שיזכור בתוך מצוה הזאת זכר למעלת היום ויזכור קדושת שבת וקדושת ר"ח אבל הוא אינו עוסק עתה במצו' קרבן שבת וקרבן ר"ח אז בודאי אין צריך לחזור אם הזכיר ר"ח קודם לשבת כן נראה לי לאמת הגם שאין לי ראי' מגמ' והבן זה:

וזאת תורת העולה על מזבח הדין לנידן השאלה שאם עלו לדוכן קודם שהתפללו ק"ש וש"ע דלא צריכים להפסיק מברכתם ולפעול ברכה לבטלה ואם גמרו לברכת' לא צריכי' לחזור ולברך פעם שנית כן נראה לי להלכה בעזה"י:

סימן ו

שאלה מי שנאנס ולא התפלל בשבת מוסף ולעת ערב זמן מועט קודם לילה מצא מנוחה להתפלל ואין הזמן מספיק להתפלל תפילת מוסף ותפילת מנחה רק יוכל להתפלל אחת איזה מהם קודם אי מנחה קדים דהוא תדיר וגם הוי מצוה בשעתה או מוסף קדים דמוסף אין לו תשלומין בלילה ומנחה יש לה תשלומין בלילה וצ"ע להלכה:

תשובה מסתבר שיתפלל מוסף דכיון דפסקי' כרבנן של מוספי' כל היום והוי גם מוסף זמנה עכשיו ושל מנחה יש לה תשלומין עכ"פ ומוסף אין לו תשלומין דבשלמא אם הי' פושע בדבר שלא התפלל מוסף עד שבע שעות אז כיון דאמר ר"י ונקרא פושע עיי' ברכות דף כ"ח לא עבדי' תקנתא מוטב שיתפלל מכחה בשעתה ויתבטל ממוסף לגמרי דהא יש למנחה מעלת תדיר ועכשיו יתפלל אותה בשעתה ואם יתפלל במעריב הוי רק תשלומין ואינו כמו תפילה בשעתה ובעבור תפילת מוסף אשר פשע בה לא נדחית מנחה משעתה אבל עכשיו שהי' אנוס בתפילת מוסף אז מסתבר שיקדים מוסף שאין לה תשלומין ומנחה יש לה תשלומין ועל זה נאמר פלס מעגל דרכיך ויותר מזה מצאתי

למג"א בסי' רפ"ו שפסק בסתם שטוב להתפלל מוסף ולהבטל מן תפילת מנחה דהא יש לה תשלומין בלילה יעו"ש בס"ק ג' ומכ"ש אם הי' אונס וכן מצאתי בתשו' שג"א סי' שחקר מעצמו נידן הנ"ל והביא ראי' מגמ' דאמר ר"י הלכה מתפלל של מנחה ואח"כ מתפלל של מוסף ונתקשה הלא הוא דבר שפתים דפשיטא דאם יוכל להתפלל אח"כ מוסף דיתפלל אלא ודאי להשמיע לנו דדוקא אם יש זמן להתפלל אח"כ מוסף אז מנחה קודם אבל אם אין זמן להתפלל אח"כ מוסף יתפלל מוסף ולא יתפלל מנחה דמוסף היא מצוה עוברת לגמרי ומנחה יש לו עכ"פ תשלומין ודוק:

וראה זה מצאתי שהגאון הדג"מ שם בסי' רפ"ו השיג על המג"א שהעלים עין מן ירושלמי הובא בראש ברכות דף כ"ח שאפי' אין שהות להתפלל שניהם תפילת מנחה קודמת וכן הביא המחצה"ש שראה קושי' הנ"ל בצל"ח ולא תירץ כלום והשתוממתי על המראה איך נעלם ממג"א ומהגאון שג"א ירושלמי המובא בראש באותה סוגי' ולא נחה דעתי עד שהאיר ד' עיני ולדעתי מקום הניחו לי מן השמים להתגדר בו כי לירושלמי הנ"ל יש הבנה אחרת ופסק של המג"א ושג"א אמת ונכון:

וז"ל ירושלמי ר"ח בשם ר"י תפילת המנחה קודמת הוון בעין למימר באין שהות ביום להתפלל שתיהן אבל יש שהות ביום להתפלל ב' תפילות המוסף קודם ר"ז בשם ר"י אפי' יש שהות ביום להתפלל ב' מנחה קודמת עכ"ל הובא בראש וא"כ מבואר ההיפך ממג"א: ונלע"ד לבאר בעזה"י דירושלמי לא איירי כלל שאין זמן להתפלל ב' תפילות וע"כ יתבטל מתפילה אחת רק דן שבודאי יוכל להתפלל שני תפילות ודן רק על דין חדש כאשר אבאר נחזי אנן במשל שכפי טבעו של האדם אשר יש לפניו ב' תפילות צריך לשני תפילות שעה אחת חלק י"ב מן היום ועכשיו הגיע שעה השנים עשר מן היום שכבר עברו י"א שעו' וא"כ לא נשאר עוד זמן לאכול ולשתו' ולטייל דהא הוא צריך שעה אחת לב' תפילות כפי טבעו ואם לא יתחיל עתה להתפלל מתי יתפלל הלא לא נשאר רק שעה אחת וא"כ בודאי מסתבר כיון שהוא מוכרח עכשיו לעמוד ולהתפלל אז צריך להקדים למנחה הגם אם לא הי' עליו רק תפילת מנחה לחוד הי' לו עכשיו עוד רשות לאכול ולשתות ולטייל חצי שעה דהא יוכל להתפלל בחצי שעה אחרונה (ועיי' בסי' ק"ח בש"ע א"ח דאם נאנס אח"כ לא מקרי פושע יען דהמתין עד זמן אחרון דיש רשות לאדם להמתין בתפילתו עד שעה אחרונה יעו"ש) ולא צריך להתחיל מיד להתפלל רק יען שיש עליו שני תפילות וא"כ למה לא יקדי' מוסף קודם למנחה הלא מכח תפילת מנחה לחוד הי' יכול עוד לטייל חצי שעה ומי מכריח אותו שיעמוד עכשיו להתפלל הלא רק מוסף וא"כ יתפלל מוסף תחילה זה אינו כיון דעכ"פ עכשיו ב' תפילות מוטלות עליו ולא כשאר

זמן לטייל או לאכול ולשתות והוא מוכרח לעמוד ולהתפלל א"כ מנחה קודמת דשעה זו מוצבת לפניו רק לתפילה ואז יש למנחה מעלת קדימה: אמנם איך הדין אם הוא צריך כפי טבעו שעה אחת חלק י"ב מן היום לשני תפילות אבל עדיין לא עברו מן היום רק עשרה שעות ונשארו עוד ב' שעות שלימות וא"כ אם ירצה יוכל עוד לאכול ולשתות או לטייל שעה אחת ובשעה אחרונה יתפלל וא"כ עדיין לא הוקבעה השעה י"א שהיא מוכנת לתפיל' דהא אם ירצה יוכל עתה לטייל שעה אחת וא"כ יש מקום לומר הגם שהוא רוצה להתפלל עתה בשעה י"א מכל מקום יכול להקדים תפילת מוסף ובשעה אחרונה יתפלל מנחה ואטו מגרע גרע תפילת מוסף מאכיל' ושתי' או טיול שרשות בידו בשעה י"א אבל בכל זה יש לחלוק בשלומא אכילה ושתי' או טיול הוי דבר רשות אבל אם יעמוד להתפלל צריך להקדים תפילת מנחה כנגד תפילת מוסף דכיון שרוצה לעסוק בתפילה אז תדיר קודם אבל אכילה ושתי' וטיול הוי דבר רשות ועיי' בר"י פ"א ובתיו"ט דלימוד גרע ממלאכה דוגמא לזה ועיי' דוגמא בשג"א סי' כ"ח דטלית הוי עשה דרשות ויוכל להקדימו לתפילין:

והנה בסוכה דף ל"ח ע"א בגמ' אמרת נוטלו על שולחנו למימרא דמפסיק ורמינהי אם התחילו אין מפסיקי' אמר ר"ס ל"ק הא דאיכא שהות ביום הא דליכא שהות ביום פירש"י וז"ל התם בדאיכא שהות להתפלל אחרי שיגמרו סעודתם ומתני' דהכא בדליכא שהות שתמשיך סעודתו עד שתחשך עכ"ל מבואר דהבנת יש שהות ביום הוי מלבד הזמן שאנו דנין עלי' עכשיו:

ועתה בא ברוך ד' וראה שזה הבנת ירושלמי וז"ל תפילת המנחה קודמת הוון בעין למימר באין שהות ביום כדי להתפלל שניהם עכ"ל הכוונה דוקא באופן שנשאר רק שעה אחת אשר הוא צריך כפי טבעו לשתי תפילות אז צריך להקדים מנחה דהא לא נשאר עוד זמן ביום כדי שיוכל להתפלל ב' תפילו' והוא יוכל עכשיו לאכול ולשתו' או לטייל וא"כ הוא מוכרח עכשיו לעמוד ולהתפלל א"כ מנחה קודמת הגם שלתפילה אחת הוא מנחה הי' נשאר לו זמן לטייל או לאכול ורק כדי להתפלל שתיהן לא נשאר לו זמן כיון שעכשיו הוא מחויב בשני תפילות וכבר בא זמנו לעמוד ולהתפלל צריך להקדים מנחה ומסיים וז"ל אבל יש שהות ביום להתפלל שתי תפילות המוסף קודם עכ"ל הכוונה שהוא צריך שעה אחת לב' תפילות והוא רוצה להתפלל מוסף בשעה י"א והלא נשאר עוד שהות מלבד שעה של עכשיו אשר יוכל להתפלל שתיהם ואם ירצה יוכל עכשיו לאכול ולשתות או לטייל אז יוכל להקדים מוסף דאטו יגרע מוסף מטיול או אכילה ושתיה ודו"ק ע"ז הביא הירושלמי ח"ל ר"ז בשם ר"י אפי' יש שהות ביום להתפלל ב' מנחה קודמת עכ"ל הכוונה

ר"ז בשם ר"י פליג הגם שיש עוד זמן איזה שעות ויוכל עכשיו לאכול ולשתות ולאחר התפילות אפ"ה אם עומד ורוצה להתפלל עכשיו צריך להקדים מנח' דכיון שעוסק בתפילה ולא בדבר רשות אז תפילת מכחה קודמת והבן והמעיי' בסוף דברי ירושלמי שהביא הרא"ש יראה בעין שפי' הנ"ל אמת ב"ה:

היוצא מזה דר"אש בשם ירושלמי הוא דין אחר דבודאי יוכל עוד היום להתפלל שניהם אבל אם אין זמן ביום אלא לתפילה א' צדקו דברי מג"א ושג"א ודו"ק:

ודע דכל זה במוסף ומנחה אז מדחינן מנחה בעבור מוסף דהא יען דפסקי' זמן מוסף כל היום והוי תפילת מוסף בזמנה אבל אם הוא לא התפלל שחרית ואין לעת ערב זמן רק או על תשלומין של שחרית או על תפילת מנחה אז בודאי לא מדחינן תפילה בזמנה בעבור תפילת תשלומין הגם שתפילת שחרית אין לה תשלומין בלילה יען שעברו שני תפילות אבל עכ"פ אין לתפילת תשלומין כח לדחות תפילה אשר זמנה עתה ועיקר מצותה עכשיו בשלומא בעבור מוסף נדחה מנחה דגם תפילת מוסף זמנה עתה רק שיש למנחה מעלת תדיר אז אמרי' הוי מוסף מצוה עוברת לגמרי ולתפילת מנחה יש תשלומין אבל בעבור תפילת תשלומין לא נדחה מצוה אשר זמנה עכשיו זה אחד מן המושכלות בעזה"י:

ומצאתי בשג"א בסי' י"ט שפסק ג"כ הדין כך אבל מטעם אחר יען דהוי הדין דלא מהני תפילת תשלומין עד שהתפלל החוב וא"כ אם אין זמן רק על תפילה אחת ע"כ צריך להקדים מנחה דאל"כ לא יוכל להתפלל תשלומין של שחרית יעו"ש ויש לחקור אחריו אולי דוקא אם יש זמן להתפלל שניהם אז צריך להקדים החוב אבל בנידן דנימא דתפילת החוב יודחה יען שיש לה תשלומין א"כ אין עכשיו מוטל עליו תפילה של עכשיו כך התעורר בן אחי הבח' החרוץ כמו"ה משה נ"י ולדעתי בלא"ה הדין עמו כי בעבור תשלומין לא נדחה חוב של עכשיו כן נראה לפי ענ"ד ברור בעזה"י:

שוב בא תחת ידי ספר צל"ח וראיתי בדף כ"ו בד"ה ורמינהי שעמד על החקירה בנידן זה אם יודחה מנחה בעבור תשלומין דשחרית והביא לפי דעת הלבוש הוי חובת שעתא רק מטעם תדיר וא"כ טוב להקדים תשלומין דשחרית דמעלת תדיר נדחה בעבור שלא להפסיד לגמרי של שחרית אבל לפי הבנת המע"מ שכ' טעם אחר על חובת שעתא א"כ אפשר שנדחה תשלומין דשחרית בעבור מנחה דשעתא יעו"ש ולא ביאר מה שחידש המע"מ ובודאי הוא כשיטה הט"ז בסי' ק"ח שהביא דעת הלבוש ופליג דמצות שעתא קודמת הוא מטעם חביבה מצוה בשעתה יעו"ש שהאריך דלא כלבוש וא"כ ממילא תפילת מנחה לא נדחית ודו"ק:

המורם מזה דאם צריך לשלם תפילת שחרית ולא יהי' פנאי למנחה אז מנחה קודם לשחרית ודוק:

סימן ז

שאלה בנכרי שבא לישראל אשר הוא ממדינה שמותר מחק המלכו' שיתגייר נכרי לדת ישראל ומבקש שישראל ילמוד עמו תורת משה כי יש לו נטי' לקבל אמונת ישראל אם יוטבו דברי תורה בעיניו אם מותר לישראל ללמוד עמו ולא יקרה לו און בזה או אם הוא איסור:

תשובה לכאורה אסור לישראל לעשות כן דעובר על לפני עור לא תתן מכשול דהא מבואר בסנהדרין דף נ"ט דגוי שעוסק בתורה חייב מיתה או מטעם דתורה הוי כנערה מאורסה דכתיב תורה צוה לנו משה מאורשה עיי' רש"י שם או מטעם דהוי גזל עכ"פ הגוי עובר בזה חיוב מיתה וכן פסק הרמב"ם פ"י מה' מלכים וא"כ אם ישראל מלמדו עובר על לפני עור לא תתן מכשול כמבואר בע"ז דף ו' דאסור לישראל ליתן אבר ומן החי לבני נח יען שגוי יעבור איסור וה"ה הכא אסור לישראל להכשילו באיסור מיתה והוא פשוט: ולכאורה עלה בדעתי דליכא בזה לפני עור דדוקא אם יש משכחת הך איסור אצל הנותן כמו כוס יין לנזיר שגם הוא יכול לקבל עליו חירות אבל באיסור לימוד התורה דלא משכחת אצל ישראל ליכא כלל איסור דלפני עור וצע"ג:

אמנם ראה זה בב"מ דף י' ע"ב בתוס' בד"ה דאמר מבואר שישראל המקדש לכהן גרושה דעובר על לפני עור וא"כ ה"ה בישראל הלומד לגוי תורה דעובר על לאו דלפני עור וק"ל ויותר נ"ל אפי' אם נימא דישראל אינו עובר יען דעליו לא ניתן מצות כהונה אעפ"כ ישראל הלומד עם הגוי תורה עובר על לפני עור יען הא דאסור לגוי ללמוד תורה הוא או מטעם דתורה נקרא נערה מאורסה או מטעם גזל כמבואר בסנהדרין דף נ"ט ועל שם איסור הנ"ל ישראל מצווה דהוא מצווה על איסור נערה מאורסה ומצווה ג"כ על שם איסור גזל וכיון דשם האיסור שייך בגווי' בודאי עובר בו על לפני עור ודו"ק:

וראה זה מצאתי מבואר דישראל הלומד עם הגוי תורה עובר על לפני עור לא תתן מכשול בתוס' חגיגה דף י"ג ע"א דאמרו בגמ' אין מוסרין דברי תורה לכותי שנאמר לא עשה כן לכל גוי ומשפטי' בל ידעום בתוס' בד"ה אין מוסרין הקשו וז"ל תיפוק לי' דכותי העוסק בתורה חייב מיתה והמלמדו עובר על לפני עור לא תתן מכשול עכ"ל מבואר מזה דיש בזה לפני עור ומוכח אחד מתרתי או דיש לפני עור אפי' לא משכחת הך איסור בנותן או יען דאיסור של גוי הוא מטעם נערה מאורסה או משום גזל א"כ יש הך איסור גם בישראל וא"כ יש איסור לישראל שלא ללמד לגוי הנ"ל ודו"ק: אך הדבר קשה בעיני א"כ לא

משבחת לישראל אפי' על אדמתם לקרב מן הגויים לעבודת ד' כי אין רשאי ללמוד אתם והלא אמרו שקדוש ברוך הוא מתפאר עצמו אני הוא שהקרבתי ליתרו ואם לא יוכלו הגויים ללמוד התורה מקודם איך ישאו לבם להתגייר לבוא לחסות תחת כנפי שכינה:
לכן הרמותי ידי בעזה"י לחקור על נידן השאלה ב' היתרי' (א) דרך פלפול התורה אסור ללמוד עם גוי אבל פשטות הדינים תורה שבכתב מותר ללמוד עם גוי (ב) או אם הוא רוצה לגייר עצמו מותר ללמוד עמו כל התורה שבכתב מבראשית עד לעיני כל ישראל ואני תפילה גל עיני ואביטה מתורתיך נפלאות ולא אכשל בדבר הלכה ולא אבוש בעו"הז ולא אכלם בעו"הב וזה החלי בעזה"י:
בסנהדרין דף נ"ו ע"א ואמר ר"י עכו"ם שעוסק בתורה חייב מיתה שנאמ' תורה צוה לנו משה מאורש' ולחשוב גבי שבע מצות מ"ד מורשה מגזל גזל לה ומ"ד מאורסה דינו כנערה מאורסה מיתיבי הי' ר"מ אומר מנין אפי' עכ"ום שעוסק בתורה שהוא ככה"ג שנאמר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם כהנים לוים וישראלים לא נאמר אלא האדם הא למדת שאפי' עכו"ם ועוסק בתור' הרי הוא ככה"ג התם בשבע מצות דידהו ע"כ ודקדקתי בלשון הגמ' למה אמרו עכו"ם עוסק בתורה ולא אמרו עכו"ם הלומד תורה חייב מיתה וצע"ג ועוד מהו השבח שיהי' נחשב ככה"ג הלא הוא מחויב ללמוד השבע מצות דהא מחויב מיתה אם יעבור אפי' בשוגג וצ"ע ועוד א"כ כל גוי השומר שבע מצו' נחשב ככה"ג ולא מצינו שישראל שומר את התורה ותרי"ג מצות יהי' נחשב לכה"ג וצ"ע:
ונלע"ד לחדש דבר בעזה"י והוא דיש שני אופנים בהגיון התורה (א) מי שלומד התורה בפשטות הוא תורה שבכתב בכלל או תורה שבע"פ ג"כ באופן הנ"ל דיני' מסודרי' זה אחר זה בלי פלפול השכל והבנת הלב לדעת מקורן של הדברי' טעמן ונמוקן כמו שסידר הב"י הש"ע פסקי דינים כך וכך הוא הדין זה אחר זה בלי לבאר הטועם רק למצוא המצוה כדין וכדת (ב) הוא לימוד הפלפול כתלמוד בבלי וירושלמי שבארו כל דין אשר שנה רבינו קדוש מנ"ל זה ולמדו או מן הסברא או מק"ו וגז"ש או בכלל ופרט או בהיקש באחד מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן או לדמות דין לדין כמו בקדושין ר"ט ור"ע אם לדמות לבן גרושה וחלוצה או לבעל מום עיי' דף ס"ו או כמו שנכנסו הד' תלמידי' בסוגי' דחוץ בגיטין וכדומה בש"ס לאלף אשר הכל בנוי על אדני השכל ואבני בינה ויתדות הקבלה:
והט"ז בא"ח סי' מ"ז סק"א חידש דבר קלורין לעיני שנוסח' ברכת התור' היא אשר קדשנו לעסוק בדברי תורה הכוונה לעשות ממנה עסק משא ומתן פלפול והיקש בעמל ויגיעה שזה הבנת לעסוק בדברי תורה כמו (צריך להתעסק בדרך ארץ) ובזה פי' דברי הגמ' שלא ברכו בתורה תחילה דפח"ח: ולפ"ז אני אומר פי' חדש בגמ' גוי העוסק בתורה

שלומד בעמל ויגיעה הפלפול והיקש בי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן ועושה התעסקו' בה ממקום למקום ללמוד דבר מתוך דבר הוא חייב מיתה דתורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב שהפלפול בחכמה נהג בו משה עין טובה ליתנו לישראל כמבואר בנדרים דף ל"ח כתוב לך פסול לך לא נתנה תורה רק למשה ולזרעו ומסיק הגמ' אלא לפלפולא וכתב הרא"ש וז"ל פלפולא בעלמא הבנה וחריפות והיינו כתבן שלך כי כל החכמה והשכל רמוזים בכתב התורה בצורת האותיות עכ"ל והר"ן כ' ג"ב וז"ל פלפולא בעלמא נתן לו למשה והוא נהג בו טובת עין לישראל עכ"ל מבואר דפלפול בחכמה והגיון בדעת הוא הי' למשה לבדו והוא נתן לישראל ולא לאו"ה וא"כ אם הגוי עוסק בתורה חייב מיתה או מטעם גזל או מטעם נערה מאורסה שהוא אות על השכל והחכמה כחכז"ל פי' הרואה דף נ"ז ע"א הבא על נערה מאורסה בחלום יצפה לתורה שנאמר תורה צוה לכו משה מאורסה קהלת יעקב [בחדושי אגדה פרשתי מאמר הנ"ל כי בכל למודינו עדיין לא השגנו עמקות וסתרי תורה ולא נתאחד בתורה עד שיהי' לבה קשור בנו באהבת עולם כמו אשה אשר לא תשכח בעל נעורי' הגם אם ירחיק ממנה ואצלנו היא עדיין כמו נערה מאורסה אשר לא אוגדת כל לבה לאוהבה כחכז"ל אין אשה אוגדת לבה אלא למי שעוש' אותה כלי ויען שתורה כנער' מאורסה שעדיין היא בבתולי', נתקיים בנו אם תעזבנה יום אחד יומים תעזבך אבל הבא על נערה מאורסה אז הוא אות לפניו שתורה אוגדת לו לבה דהא עשה אותה כלי ואז יצפה לתורה שתבוא אליו תמיד בגלוי עינים והבן] נראה שמזה הפסוק למדו שיצפה לתורה ולמדו שאסור לגוי לעסוק בתורה בודאי אין הכוונה אם הוא עם הארץ שיצפה לתורה בלי לימוד רק על ת"ח העוסק בה שיבוא לו גילוי עינים לראות נפלאות מתורת ה' נמצא גוי המפלפל בתורה בעמל ויגיעה הוא חייב מית' ופריך הלא הי' ר"מ אומר גוי העוסק בתורה אם עמל בה ומיגע בה לדעת שרשן של המצות מניין נדע שאין צו אלא ע"ז וכל דבר אשר נכלל בשם ע"ז אם ד' עבודות לבד או כל עבודות אם שיתוף אסור או מותר אם תקרובות אסור או לא וכדומה להלכו' ודינים אז נחשב כה"ג כי ע"י הלימוד ופלפול חי אדם בתורה דכתיב אלה המצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם שכל עצמותיו יאמרו הודו מגודל השגה ומשני זה הוא בשבע מצות שלו מותר לו לעסוק אפי' אבל בשאר תרי"ג מצות לימוד מותר לדעת כל המצות אבל לעסוק בהנה בי"ג מדות בפלפול וסברא לדעת זה מזה חייב מיתה ומיושב לשון הגמ' בטוב טעם ודעת והשכל בעזה"י ומצאתי ברש"י בד"ה בשבע מצות דדהו וז"ל עוסקי' בהלכו' שבע מצות להיות בקיאין בהן עכ"ל יקר מפז ומכתם אופיר מבואר מרש"י שהבין שעוסק בהלכות להיות בקי בהן ודו"ק ולפ"ז מיושב לשון הגמ' דוקא גוי העוסק בתורה הרי הוא ככה"ג

דוקא אם לומד הלכות בפלפול לדעת כל ענפי המצות בשורשם וישראל הלומד בפלפול וסברא על הדרכי' שתורה נדרשת בהן אז הוא חשוב יותר מכה"ג כחכז"ל יפה ממזר ת"ח מכה"ג עם הארץ דכתיב יקרה היא מפנינים ומזה אמרו עפ"י דין ת"ח קודם לכהן בס"ת רק מפני דרשו שלום מקדימי' כהן עם הארץ ודו"ק: וברמב"ם פ"י מה' מלכים הל' ט' וז"ל עכו"ם שעסק בתור' חייב מיתה לא יעסוק אלא בשבע מצות שלהן בלבד וכן מסיים בסוף הלכה וז"ל ואם עסק בתורה או שבת או חדש דבר מכין אותו ועונשין אותו עכ"ל ראה בעיניך כאשר שמר לשונו כלשון חכז"ל שדוקא לעסוק בתורה אסור לו והבן: ואיידי דאיירי לא אמנע מלכתוב פליאה בעיני על הלח"מ שם בהל' ט' שכ' דרמב"ם סובר דלא נהרג אם למד תורה או שבת מטעם דליכא מידי דלישראל שרי ולבן נח אסור כקו' התוס' בד"ה דליכא בדף נ"ט יעו"ש והוא פלא בעיני דכבר בארתי דלימוד תורה בגוי הוא מהנך שמות שישראל מוזהר או מטעם גזל או מטעם עריות ותוס' שם לא הקשו רק בגוי ששבת ביום חול דלא משכחת באותו יום איסור לישראל או מאם המית עוברין אבל מגוי העוסק בתורה שחייב מיתה לא הקשה תוס' מטעם שכתבתי וצע"ג:

ולמ"ש מיושב קו' התוס' בחגיגה דף י"ג דכאן אמרו עוסק בתורה חייב מיתה אם הוא עוסק בדרך משא ומתן של הלכה אבל שם בחגיגה אמר ר' אמי אין מוסרין דברי תורה לעכו"ם היינו אפי' פסקי דינים אין מוסרין מדרבנן דכתיב חוקיו ומשפטיו לישראל אפי' להורות לו שמשפט כך וכך אין מוסרין לו מדרבנן כמו משה קיבל תורה מסיני שהקב"ה נתן לו כללים והוא התבונן להרחיבם כמבואר במדרש תנחומא ורבה אבל ומסרם ליהושע שכבר בירר אותם משה ומסרם ליהושע והבן זה:

ובזה נדחה הדין חדש אשר המציא הגאון טורי אבן בחגיג' י"ג דהא דגוי העוסק בתורה חייב היינו אם עוסק שלא ברשות ישראל אבל ברשו' ישראל שמלמדו מותר דהא למ"ד הטעם משום גזל אז אם ישראל מוחל מותר הגם דתורה הוי בשותפו' כל ישראל ואיך יהי' אחד משותפין מוותר לק"מ דזה דוקא אם יש חסרון לשותף אבל כאן מה חסרון יש לישראל אם הגוי לומד תורה וא"כ מותר ברשות ישראל דאל"כ איך הלמיד ר"ג תורה לגוי בע"ז דף מ"ד שהשאיל לו הנכרי איך רחץ ר"ג במרחץ לפני ע"ז והשיב לו אני לא באתי בגבולה יעו"ש אלא ודאי ברצון ישראל מותר ללמדו ומשו"ה הביא הש"ס בכמה מקומות שלמדו ת"ח לנכרי' דינים מתורתינו יעו"ש והוא דבר חדש ולפמ"ש אין ראי' דבודאי ללמדם דינים בלי פלפול מותר לישראל ללמדם דעל זה אין הגוי מחויב דלא נקרא עוסק בתורה אלא אם לומד משורש התורה עם פלפול והגיון אשר נבנה על שלש עשרה מידות שתורה נדרש' בהן ועל קבלת הלכה מסיני וכדומה אבל לדעת דיני ישראל

לא הוי אלא אסמכתא משום מגיד דבריו אם ישראל אומר לו וזה מותר דרך תשובה אם גוי שואל לדעת מה עשה ישראל משום איבה או כבוד כמ"ש הטו"א בעצמו אבל ללמוד עם גוי משא ונותן של הלכה אסור ודו"ק:

ונ"ל ראי' ברורה מהך מעשה דתלמי המלך ששבעים ושתים זקנים אשר פרשו לו התורה בלשון יוונית וקשה איך למדו לו תורה כי בודאי אין הבדל באיסור שגוי לומד תור' אם למדה בלשון הקודש או בשאר לשונות סתמא אמרו גוי העוסק בתורה חייב מיתה ומשמע אפי' אם לא נכתב' בשפת עברי וגם הוא אינו מדבר בלשון הקודש וא"כ איך העתיקו ללשון יוונית שגוי יעסוק בתורה הא עברו על לפני עור אלא בודאי בתורה שבכתב לית לן בה ודוק:

ובן אחי הב"ח החרוץ כמו"ה משה סופר נ"י הביא ראי' לדברי מסוטה דף ל"ה שאמרו שם שעל אבנים כתב משה התורה בע' לשון ועל זה נחתם גזר דינם של או"ה שהי' להם ללמוד ולא למדו ופי' רש"י דאל"כ שילמדו למה ביאר אותם על ע' לשון יע"ש וקשה איך יוכלו ללמוד הא אסור להם ללמוד אלא בודאי בתורה שבכתב בלי פלפול מותר ודו"ק ועיין ברמב"ן בתורה שהביא בשם ספר התאגר שנכתב על האבנים כל התורה מבראשית עד לעיני כל ישראל ולא כגאון שנכתב רק מנין המצות ועיי' בתוס' יו"ט פ"ז מסוטה בשם הרמב"ם ודו"ק ועיין בב"ק דף ל"ח ע"א כבר שלחו מושלי רשעה שני סרדיוטות אצל חכמי ישראל למדונו תורתכם קראו ושנו ושלשו בשעת פטירתן אמרו דקדקנו בתורתכם ואמת היא והקשו בתוס' ד"ה קראו הא עברו בעשה כמבואר בחגיגה המלמד לגוי תורה עובר בשעה דמגיד דבריו ליעקב ותי' וז"ל וי"ל דבע"כ עשו עפ"י דברי המושל ולא נתחייבו למסור עצמן אי נמי עשו עצמן גרים כדאי' בספרי דפרשה אף חובב עמים עכ"ל ולכאורה יפלא למה הקשו מחגיגה שהוא עשה ולא הקשו מגמ' סנהדרין דגוי חייב מיתה וא"כ עובר ישראל על הלאו דלפני עור וצע"ג אלא יען שלמדו רק דינים בלי פלפול וסלסול תורה שבכתב עם הפי' עפ"י הדין ואין בזה לאו דלפני עור דגוי לא נתחייב מיתה על זה ותי' שהי' עפ"י מושל ולא נתחייבו למסור עצמן דרק על לאו מחויבי' למסור נפש ולא על עשה [ופלא בעיני שהי' לתוס' לומר שאין רשאי למסור עצמם ונחשב למאבד עצמו אך לפמ"ש השך ביו"ד סי' קכ"ו סק"ב דגדול ביהודי' רשאי למסור לנפשו על מצוה קלה לכן רמזו דעכ"פ אין מחויבי' למסור עצמן וק"ל] ולפמ"ש הנמ"י פ' בן סורר הובא בקיצור ברמ"א סי' קנ"ו אין מחויב למסור על לאו דלפני עור אפי' לעבירות עריות יען דלאו לפני עור לא נאמר רק בו דהוא לאו כולל כל התורה יעו"ש כי מתוק א"כ אפי' שהלאו דלימוד התורה הוי בכלל עריות דכאלו בא על נערה מאורסה בכל זאת אין מחויב

למסור נפש אפי' אם ישראל צריך ללמוד עם גוי פלפול ותהלוכי התורה והבן אבל בודאי מחויב לפזר ממון ולסבול יסורי' שלא ללמוד עם גוי ולכן אם הפי' קראו ושנו ושלשו מקרא משנה ותלמוד א"כ למדו תורה שבע"פ וקשה שפיר איך למדו עמהם מיד בלי לסרב ע"ז תי' התוס' שעשו עצמן גרים ועי' בש"מ דבירושלמי מבואר דלמדו מקרא משנה הלכות ואגדות אבל מביא ג"כ שבאו והחזיקו עצמן לישראל ודו"ק וגם פלא בעיני מה הקשו תוס' הלא מבואר בגיטין דף נ"ה דמותר לעבור אפי' בל"ת מפני המלכות כאשר הוכיח המג"א סי' תרנ"ו סק"ז יעו"ש ומכ"ש עשה או לאו דלפני עור וצע"ג כעת: ומצאתי במדרש פ' לך לך מעשה בשני בנים של תלמי מלך שלמדו ספר בראשית כיון שהגיעו לפסוק ונמלתם את בשר ערלתכם הפכו פניהם ובוכי' ופעם אחר' שהגיעו לפסוק הנ"ל גילו זה לזה שנמולו יעו"ש וקשה הא היו יראי' ואיך למדו תורה חוץ משבע מצות הא נתחייבו מיתה על למודם אלא בודאי תורה שבכתב בלי פלפול מותר לגוי לעסוק ודו"ק ועיי' ברבה פ' בשלח מעשה בעקילס הגר ששאל אדריינוס קיסר למה לא למד תורה בלי שימול את עצמו והשיב לו כתיב מגיד דבריו ליעקב וגו' לא עשה כן לכל גוי יעו"ש: ובזה מיושב לי בשבת דף ל"א שכעס הגר על שמאי שדחפו באמת הבנין ולא גילה לו שזר הקרב יומת שלא יוכל להיות כהן גדול עיי' במהרש"א ולכאורה פלא הא לא הי' יכול שמאי ללמדו הדין דהא כיון שאמר ע"מ שתעשני כה"ג ידע שמאי שלא יתגייר אם יגלה לו שלא יוכל להיות כה"ג וא"כ לא הי' יכול שמאי ללמדו הדין דזר לא יוכל להיות כה"ג דהא אסור לישראל ללמדו תורה אלא בודאי להגיד לגוי פסוק בתורה מותר ואין בזה איסור לישראל ללמדו דגם לגוי מותר ללמוד תורה שבכתב וק"ל:

אמנם ראה זה מבואר במהרש"א בחדושי אגדה שם שנתקשה הא הגוי שבא לפני הלל הי' כוונתו להיות כה"ג וא"כ איך קבל אותו להתגייר הא בימי שלמה לא קבלו גרים שאין זה גירות לשם שמים ותי' דלא גיירו הלל רק אחר שלמד וידע דלא יוכל להיות כה"ג והקשה א"כ איך למדו תורה הא גוי עוסק בתורה חייב מיתה ותי' יען שרוצ' להתגייר מותר ללמדו יעו"ש ולפמ"ש בלא"ה לק"מ כי תורה שבכתב בלי פלפול והגיון ליכא איסור כלל ודו"ק ומגמ' סוט' דף ל"ה שהבאתי יש ראי' לדברי מהרש"א וק"ל:

[ונלע"ד ליישב דעת מהרש"א דיש להפליא למה השיב אפי' דוד מלך ישראל ולא השיב בפשטות דקרא קאי על כל ישראל כל שאינו מזרע אהרן דכתיב וערכו בני אהרן והקטירו בני אהרן מקבלה ואילך מצות כהונה ועיי' רמב"ם פרק ט' מה' ביאת מקדש הל' א' ועיי' בתוספות זבחים דף ט"ז ע"א ויהי' ג"כ ק"ו לגר אם ישראל שנקראו בנים למקום מכ"ש גר הקל שבא במקלו ותרמילו וצע"ג:

אך רמז לו דבש וחלב דהא יש לגר לפקפק דתור' מקפיד מי שלא נמשח בשמן המשחה לכהן הוא הזר אשר יומת אבל הוא מבקש שיתקדש לכה"ג והאמין שהשמן מקדש אפי' לנכרי אם מתגייר אבל מי שלא נמשח וקרב למזבח יומת ואפי' אם ליכא שמן יתקדשו לו הבגדים כמו ביומא דף י"ב עבודתן מחנכתן לכן רמת לו אפי' דוד מלך ישראל שנתקדש בשמן המשחה שעשה משה למשוח בו הכהני' עיי' הוריות דף י"א וברמב"ם פ"א מה' מלכים הל' י' ובלח"מ שם וגם כיון שהוא מלך ע"כ נולד מישראל דכתיב מקרב אחיך תשים עליך מלך אבל גר אסור להיות מלך עיי' רמב"ם שם בה' מלכים הל' ד' אעפ"כ נקרא לענין כהונה זר הגם דדוד כולד מישראל וגם נמשח בשומן המשחה דכהונה תלי' בזרע אהרן דוקא ואז נשא הגר ק"ו אם ישראל שנקראו בנים למקום בני בכורי ישראל דכל מקום שכתיב בני ישראל הוא למעט גרים ועיי' בנקה"כ ביו"ד סי' א' ומכ"ש הגר שלא נקרא בן ישראל ולגלות לו זה צריך המהרש"א ליתן טעם יען שרצה לגייר עצמו דבודאי דבפשטות וזר הקרב יומת יהי' משמע מי שלא נותן לו רשות להיות כהן והבן אך א"כ קשה אמאי הקפיד הגר על שמאי שלא גילה לו הפסוק והזר הקרב יומת ועוד אולי הגם שנמשח למלך עכ"פ לא נתחנך לכהונה אבל חינוך לכהונה עדיף ודו"ק]: סוף דבר הכל נשמע דלדעתי מותר ללמוד עם כל גוי תורה שבכתב או פשטות דינים בלי פלפול רק משום מגיד דבריו ליעקב וא"כ בודאי מותר ללמוד עם גוי אשר רוצה ללמוד כדי להתגייר ולשיטת ומהרש"א הגם דסובר דאסור מדאורייתא ללמוד עם גוי תורה אעפ"כ אם רוצה לגייר מותר לו ללמוד וממילא ליכא לפני עור ישראל ללמוד אתו כנלענ"ד:

שוב בא לידי תשובת הגאון ר' עקיבא איגר ז"ל וראיתי בסימן מ"א שנשאל על זה אם מותר לישראל ללמוד עם נכרי שרוצה לגייר עצמו והשיב דלפי הבנת מהרש"א בשבת דף ל"א מותר לישראל ללמוד עמו אבל שנעלם ממהרש"א שתוס' ביבמות דף כ"ד הקשו קו' ראשונה של מהרש"א הא לא הוי גירות לשם שמים ותירצו דהלל סמך שיהי' סופו לשם שמים יעו"ש ולא תירצו כמהרש"א דמתחיל' למד עמו וא"חכ גיירו וגם על הלל קשה למה גיירו מקודם ולא למד עמו מתחילה לראות אם מחשבתו לשם שמים והגם אם יש לדחות עכ"פ אין ראי' לדין של מהרש"א שיהי' היתר ללמוד עמו אם רוצה לגייר עצמו יעו"ש שפוסק לאיסור והנה קו' הגאון קשה גם על דבר שחדשתי דליכא איסור כלל להורות לגוי תורה שבכתב א"כ בודאי קשה למה גיירו הלל לגוי ולא למד תורה עמו מיד וצע"ג:

אמנם לדעתי ליכא קו' דבודאי אין מצוה לישראל ללמוד עם גוי תורה כדי שיתגייר דאטו יש חיוב לישראל שירבה גרים הלא הנביא צווח כל העמים ילכו איש בשם אלקיו

ואנחנו בשם ד' אלקינו כלך ולכל הפחות אין ישראל מקבל שכר על הלימוד תורה זה אבל אם מגייר אותו מתחילה אז יש שכר ומצוה בלימוד אשר לומד עם הגר ולכן גיירו מתחילה ואולי זה כוונת הגאון שכתב שיש לדחו' הראי' מן הגמ' רק לפי הבנת התוס' ליכא ראי' שמותר ללמוד עם גוי יען שרוצה לגייר עצמו ולדעתי אפי' בלי להתגייר אין כאן איסור תורה רק איסור דרבנן משום מגיד דבריו ליעקב וזה בודאי מותר אם הגוי רוצה להתגייר ודו"ק:

סימן ח

שאלה אדם שהי' לו בימי נעוריו ס"ת אשר כתב בעצמו ואח"כ בימי תהפוכות נחרב הספר והי' לאין ועכשיו הושיע ד' לו שהשתכר במסחר והפריש אלף זוז לעשות בו ומצוה דאורייתא וחשק נפשו לעשות במעות הנ"ל מצות כתיבת ס"ת אם נאמר הגם שכבר קיים מצוה הנ"ל בכל זאת יען שאותו ספר חלף והלך לו ואינו עוד בעולם יש מצוה פעם שנית לקיים עשה של כתבו לכם את השירה הזאת או נימא שמצוה הזאת לא נותן אלא פעם אחד לכל איש וא"כ אם כותב ס"ת שנית לא מקיים מצוה וממילא לא יקיים בו נדרו עד כאן השאלה: תשובה לכאורה עלה בדעתי לפום רהיטא כיון דאנן לא בקיאי' בחסרות ויתירות כמבואר בקדושין דף ל' אבל אם חסר אות אחת הוא פסול ולא קיים המצו' דמה דאמרה התורה כתבו לכם את השירה הזאת לא על השירה בלבד קאי אלא על כל התורה שיש בה שירה כמבואר ברמב"ם בה' ס"ת וכל מה שאנו כותבי' ס"ת הוא רק דספק דאורייתא לחומרא דהא החיוב הוא בודאי שיש על כל איש ואיש מישראל מ"ע לכתוב ס"ת והגם שהוא ספק אם יוכל לקיים במקום שיש בודאי חיוב צריך לכתוב מספק אבל לענין נדר שקיבל עליו לקיים באלף זוז מצוה דאורייתא צריך לקיים נדרו במצוה ודאי ולא בספק מצוה וא"כ אפי' לא כתב מימיו ס"ת לא יוכל לקיים נדרו בכתיב' ס"ת ודו"ק:

ואוסיף נופך דהלום ראיתי בשג"א סי' ל"ו שמחדש דבר יען דאין אנו בקיאי' בחסרות ויתירות ולא יכולנו לקיים מ"ע של וכתבו לכן אין אנו נזהרין לקיים מ"ע הנ"ל יעו"ש ולכאורה פלא הלא יש על כל איש חיוב בודאי ולמה לא נאמר ספק דאורייתא לחומרא אולי ס"ת שלנו כשר וצריך לכתוב מספק וצע"ג וצריך לומר שהוא קרוב לודאי שיש חסרות ויתירות ומכ"ש בנידן דידן שלא קיים נדרו בכתיבת ס"ת וק"ל:

אך הדרנא בי דבנדרי' הולכי' אחר לשון בני אדם וכפי מחשבת בני אדם הוי הך כתיבת ס"ת שהוא מצוה דאוריית' גם עתה בכלל קיום מצות עשה דאורייתא ומסתמא גם זה בכלל נדרו ודו"ק:

ופניתי אני לראות בעמל למעלה מן השמש על שורש המצוה אי מ"ע של כתיבת התורה נוהג כל ימות עולם כל זמן שאין לאדם ס"ת אשר כתב צריך לכתוב מחדש או נאמר דרק פעם אחד יוכל לקיים מצוה הנ"ל ואח"כ לא יתחייב בה לעולם והוא ספק עצום מאוד: ונלע"ד לבאר בעזה"י בסנהדרין דף כ"ב אמר רבה אעפ"י שהניחו לו אבותיו לאדם ס"ת מצוה לכתוב משלו דכתיב ועתה כתבו לכם ולכאורה יפלא ממנ"פ מאי רצה רבה להשמיע לנו אם רצה להודיע המצוה שיש חיוב על כל אדם לכתוב ס"ת ולא נטעה לומר שקרא קאי רק על דור המדבר בלבד עיי' מהרש"א בדף כ"ג אלא הוא מצוה לדורות א"כ הי' צריך לומר מצוה על כל אדם לכתוב ס"ת משלו דכתיב ועתה כתבו לכם ואז פשיטא נדע דאין אדם יוצא בס"ת של אביו דמי האיש אשר יחשוב זאת שאם אביו הניח תפילין שהוא לא צריך להניח אותם הלא הוא דבר שפתים וה"ה אם יש מצוה על כל אדם לכתוב משלו איך יהי' הוא יוצא בשל אביו וא"כ הי' לו לרבה רק לומר שיש מצוה על כל אחד מישראל לכתוב בעצמו ס"ת ואם רצה רבה להודיע שלא נטעה לומר שדי בכתיבת ס"ת על גוילין של הפקר או של אחרים דיש מצוה לכתוב משלו א"כ ג"כ קשה הי' לו לומר מצוה על כל אדם לכתוב ס"ת משלו דכתיב ועתה כתבו לכם וממילא ידענו דבס"ת של אביו אינו יוצא דכתיבה לא הי' בשלו דהגם דירש ס"ת מאביו עכ"פ לא הי' כתיבה בשלו וצע"ג:

אמנם דבר גדול דיבר שיש לחקור בהבנת מצוה זו איזה פנים ואבאר אותם אחד לאחד בעזה"י:

א' דשורש המצוה הוא שיהי' לכל אחד מישראל ס"ת שיש בה שירה הנ"ל אבל יש תנאי שדוקא אם נכתבה מבר ישראל לשם קדושת ס"ת ולתכלית זה שבן ישראל ילמד ממנה אבל אם כתבה נכרי או אשה או קטן אינו יוצא ידי חובתו עיי' ג'יטין דף מ"ה או אם כתבו בר ישראל לעכו"ם שגוי ילמוד מתוכו או שכתבה להראות אומנתו וכדומה לזה כמובן ותורה אמרה כתבו לכם שבני ישראל יכתבו ספרי תורה בקדוש' ללמוד מתוכו כמו דדרשי' אך אשר יעשה לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם ודרשי' בביצה דף ך' ופסחים דף מ"ז לכם ולא לגבוה ולא לעכו"ם ולא לכלבים והוי הפי' לכם לצרככם ה"ה כאן הקפידה התורה שבר ישראל יכתוב ס"ת לצרככם ללמוד מתוכו בני ישראל אבל אין המצוה בעצם ובראשונה שכל אחד מישראל יעשה מעשה כתיבה ויכתוב בעצמו ס"ת ואחר זה יוכל להפקיר הס"ת או לתנו במתנה נהפוך הוא עיקר המצוה שיהי' לכל אחד מישראל ס"ת הנכתב לשם בכי ישראל וללמוד מתוכו ואלו אמרה התורה קחו לכם את השירה הזאת הי' מקום טעות שתכלי' שיהי' לו בבית ספר השיר' אפי' כתבה נכרי או

קטן או אם כתבה ישראל לגוי או להראות אומנתו או להתלמד אבל יען דתורה אמרה כתבו אז ידעי' מי שאינו בר קשירה אינו בר כתיבה ומדכתיב לכם ידעי' שצריך להיות נכתב לשם ס"ת ללמוד מתוכו בר ישראל וס"ת דומה לתפילין ומזוזות כמו דיש מצות כתיבה בתפילין ומזוזות שיהיו נכתבי' מבר קשירה ולשם תפילין ומזוזות כך צריך בס"ת שיהי' נכתב מבר קשירה לשם קדוש' ס"ת ונוסף עוד דצריך גם לכוון שיהי' ס"ת ללמוד מתוכו בני ישראל אבל אם ס"ת נכתב לשם זה אז יוצא בו ישראל אחר אבל אין כתיבת ס"ת צריך שליחות כלל ולא צריך להיות נכתב על שם מיוחד למשל על שם ראובן ובודאי מי שקונה ס"ת מסופר אשר כתב ס"ת למכרו לכל איש אשר צריך ללמוד הוא מקיים מ"ע של וכתבו לכם את השירה הזאת והבן:

וראי' מן מס' מנחות דף ל' הקונה ס"ת מן השוק כאלו חטף מצוה מן השוק פירש"י ח"ל ומצוה עבד אבל אי כתב הוי מצוה יתירה טפי עכ"ל ואי הדין דהקב"ה מקפיד רק על מעשה הכתיבה שכל אחד מישראל יכתוב בידו ס"ת ואחר הכתיבה יוכל להפקירו או ליתנו במתנה וא"כ בקונה ס"ת מן השוק מאי מצוה קעביד ואטו אם אחד יקנה תפילין מצוה קעביד וכן שם במנחות דף הנ"ל כתבו בידו כאלו קבלו מהר סיני וקשה הא מצות חיובו עביד כמו בכל רמ"ח מ"ע מאי אולמא בהך מצוה שיעוטר בכתר הלולים על ראשו יען שעבד מצוה מחויבת וצע"ג אלא משמע דתורה מקפיד רק על זה שכל ישראלי יהי' לו ס"ת הכתוב מבר ישראל לצורך בני ישראל ללמודם וא"כ אם הסופר כתב ס"ת למכור בשוק לכל מי שצריך ללמוד הקונה אותו מקיים העשה אבל מצוה מן המובחר לא עביד לטרוח בגופו לכתוב ס"ת לכן הכותב בידו ומכוון למצוה מן המובחר הוי כאלו קבלו מהר סיני שאבותינו טרחו לקבלת התורה ודו"ק:

אך יש לחקור אם אדם יוצא אם אחד כתב ס"ת להיות לבני ישראל והפקיר את הספר ואחד זכה בו אם יוצא ידי מצותו בזה דילמא הקפידה התורה שמצוה הנ"ל צריך להיות משלו דכל הכותב הוא כותב משלו דגוף הכתב הוי שלו דהוא פועל בידיו לעשו' תמונת אותיות ואי אפשר שאדם יכתוב באינו שלו דדיו והקולמס יכולין להיות משל איש אחר או הפקר עכ"פ הכתב שהוא מחדש האותיות הוא נעשה משלו והעיקר הוא הכתב דקלף אגב אותיות קדוש כמבואר בשבת פ' כל כתבי וא"כ דילמא הקפידה התורה כתבו לכם להודיע כמו אם אדם כותב ע"כ הוי הכתב שלו ה"ה מה שנכלל בכתבו יהי' משל אדם הצריך לס"ת ללמוד בו והגם דיכול ליקח גוילין משל הפקר עכ"פ מה שצריך לחדש כתב בעולם צריך להיו' משלו הוא הדיו ופעולת יצירת האותיו' ובודאי אם הסופר כתב ס"ת למכור לכל איש הצריך ובא אחד וקנה אותו אז הוא יוצא בשלו דהא הספר בא

לו בשלו בכסף מלא אבל מי שהי' לו ספר לעצמו רק אח"כ הפקיר אותו ואחד זכה בו מן ההפקר לא יוצא ידי חובתו דעכ"פ לא בא לו הספר בעבור שלו וה"ה אם ירש ס"ת מאביו לא יוצא ידי חובתו דלא בא לו הספר שלו נהפוך הוא דבתוך הספר הוא זוכה גם בממון וזה שחידש רבה אפי' הניחו לו אבותיו לאדם ס"ת שירש בירוש' ס"ת של אבותיו שגם בחיי אבותיו הי' לו קצת אחיזה בממון אביו שבעבור כן לא מהני סילוק מירושה דאורייתא כאשר אבאר אי"ה לקמן אעפ"כ מצוה לכתוב משלו דתורה מבקש כתבו שיהי' הספר ממון של אדם ולא שהוא יקבל עוד ממון בתוך הספר ומכ"ש שאינו יוצא בספר של הפקר שזכה ודו"ק:

ולפ"ז יובן מה שחידש רבה דאפי' מה שיורש מאבותיו שהי' לו אחיזה בחיי אבותיו בכל זאת שלו לא הוי ובס"ת בלי כסף לא קיים המצוה אבל לא יוכל לומר מצוה על כל איש שיכתוב בעצמו ס"ת זה שקר דלא צריך לכתוב בעצמו לא הוא ולא שלוחו וגם לא יוכל לומר מצוה על כל אדם לכתוב משלו דגם זה אינו דלא צריך להיות בשעת כתיבה משלו לכן החכים לומר שלא יוצא בירושת אביו ומכ"ש בהפקר אלא מצוה לכתוב משלו והבן:

ודע דלולי דמסתפינא אמרתי לחדש דבר דהגם דתורה לא הקפידה שיכתוב האדם בעצמו לשם מצוה שלו עכ"פ צריך כתבו מחדש לכל אדם הצריך לו ולא שיוצא אדם אם קונה ס"ת שנכתב לשם איש ידוע בשלומא אם הסופר כותב למכור למי שצריך לו אז מי שקונה אותו יוצא דנעשה לצרכו כתיבת ס"ת ונתקיים כתבו לכם שלצורך כל איש ישראל נעשה כתיבה אבל מי שכתב ס"ת לעצמו ואח"כ ימכור אותו לאחר לא יצא הקונה ידי חובתו דבכתיבת תורה אחת לא יוכלו לצאת בו שנים דוקא הקונה ס"ת מן השוק שהובא שם ספרים חדשים למכור אז הוי רק כחוטף מצוה מן השוק דהא כל אדם הי' יכול ליקח אותו ספר ולעשות בו מצוה הנ"ל רק הקונה הקדים וזכה בו ואינו דומה למי שכותב בעצמו או שנכתב בעבורו ולא הי' יכול איש אחר לזכות בו כמותו אבל מי שכתב ס"ת לעצמו או שנכתב בעבורו ויצא בו מצותו אז מי שקונה ממנו לא יוצא בו דלכל איש מישראל צריך תורה הנכתבה מחדש ורבה מרמז הניחו לו אבותיו לאדם ס"ת הגם שאבותיו כתבו משלהם לבנם או נכתב משלהם לבנם ונשאר לו אותו ספר אעפ"כ מצוה לכתוב משלו והבן ובזה מדויק שנקט רבה אעפ"י שהניחו לו אבותיו ס"ת ולא נקט אעפ"י שהניחו לו אבותיו ס"ת שלהם או שינקוט אם ירש ס"ת של אביו ולפמ"ש נכון דפשיטא דבס"ת של אביו אינו יוצא דהא אביו יצא בו אלא אפי' שתניחו לו ס"ת אשר לא יצא בו אביו ולא הי' מיוחד לספר תורתו אעפ"כ אינו יוצא יען דמצו' לכתוב משלו וק"ל:

ובזה יובן דבגמ' אמרו תנא ובלבד שלא יתנאה בשל אבותיו ולכאורה פלא גדול כיון דכתיב בתורה והי' כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו את משנה התור' הזאת וא"כ צריך להיות נכתב לשם מלכות שלו למשל לשם מלכו' שלמה ואיך אפשר לצאת בשל אבותיו הלא לא נכתב לשם מלכותו וא"כ כיון שתנן במתני' וכותב לו ס"ת לשמו פשיטא ידענא שלא יוכל להתנאות בשל אבותיו ומצאתי קו' זו בס' בני יונה בה' ס"ת ע"ש:

ולפמ"ש נכון מאוד דבמתני' יש לטעו' דרבי נקט וכותב לו ס"ת לשמו היינו לשם מלכות שלמה אבל זאת יוכל להיות אם אבותיו של המלך יכתבו משלהם לשם בנם המלך יוכל הבן לצאת בס"ת הנ"ל קמ"ל הברייתא ובלבד שלא יתנאה בשל אבותיו דצריך להיות משלו ואפי' הוא בעצמו יכתו' ס"ת לשם מלכותו ויקח הדיו משל אבותיו אינו יוצא בו דצריך להיות משלו לגמרי דעיקר הוא שיהי' משלו וזה הפי' תנא ובלבד שלא יתנאה בשל אבותיו ולמעט בא האי לשמו דקתני במתני' אין הכוונה שיהי' נכתב לשם שלמה בן דוד מלך ישראל ויהי' האי לשמו כמו לה לשמה בגט אלא האי לשמו למענו שלא יתנאה בשל אבותיו אבל לשמו ממש וכוונה לצאת ידי מצוה לא צריך והאי בלבד בא למעט והבן ורבה אמר שגם הדיוט אינו יוצא בשל אבותיו והקשה אביי מברייתא דקתני וכותב לו ס"ת לשמו שלא יתנאה בשל אחרים מלך אין הדיוט לא משמע דהדיוט יוצא אפי' בשל אחרים בשלומא אקרא לא יוכל להקשות דכתבו לכם הוי הפי' שיהי' נכתב לשם צרככם וה"ה כמו דלא הקפידה התורה שיכתוב אדם בעצמו ה"ה שלא צריך להיות ממון של אדם אבל רבה דאמר דאפי' בס"ת שהניחו לו אבותיו אינו יוצא קשה לי' הא אפי' בשל אחרי' יוצא ומכ"ש בשל אבותיו שיוצא הדיוט (ואולי המלך יוצא בשל אבותיו ורק ממעט בשל אחרי') ומשני לא צריכי אלא לשתי תורות דלא מיבעי' ספר הראשון אשר גם הדיוט צריך הוא בודאי אינו יוצא בשל אבותיו אלא אפי' ספר השני אשר כותב לצאת ולבוא במלחמה ששם שייך להתנאות או להתגאות הי' ס"ד שיוצא בשל אחרים רק שצריך להיות נכתב על שמו ק"מל שכותב ס"ת לשמו שלא יתנאה בשל אחרים דתני' וכותב שני תורות לשמו דכל ב' התורות שווין וכמו דספר אשר צריך כמו הדיוט יהי' לשמו היינו שלו ה"ה ספר אשר צריך בתורת מלך יהי' ג"כ משלו ותנא על המתני' דהכא דלאו דוקא של אחרים אלא ה"ה בשל אבותיו דלא והבן:

היוצא מזה אם מלך ישראל יתן לאחד לכתוב לו ס"ת מספר עזרא והכותב לא ידע שהוא מלך ולא יכוון לשם מלך ג"כ כשר דהאי לשמו הוא רק שיהי' נכתב בעבורו ולא לשם אחרים אבל אם כתב משל מלך וחישב לאיש אחר פסול דכתיב וכתב לו משמע מיוחד לגוף שהוא מלך בישראל כמו דדרשי' לכם שיהי' הס"ת נכתב דוקא לצורך בני ישראל

בכלל ה"ה דדרשי' לו לצורך גוף המלך הצריך לו רק שלא צריך לשמו לצאת ידי מצוה כמו דצריך בגט לכוון לשם כריתות ועיי' פנ"י בקו"א בגיטין דף ג' יעו"ש אבל בהדיוט די בשלו אפי' לא נכתב בעבורו רק שקנה בכסף ואפי' נכתב בעבורו ולא קנה בכסף אינו יוצא כך נ"ל לפרש הסוגי' בעזה"י ולדעתי פי' הנ"ל הוא שיטת רב אלפס שבה' ס"ת לא כתב אלא דברי רב גידל אמר רב הלוקח ס"ת מן השוק כחוטף מצוה מן השוק כתבו מעלה עליו כאלו קבלו מהר סיני הגיה בו אפי' אות אחת מעלה עליו הכתוב כאלו כתבו עכ"ל ולא הביא כלל דברי רבה שאעפ"י שהניחו לו אבותיו לאדם ס"ת מצוה לכתוב משלו דכתיב ועתה כתבו לכם אלא פשיטא דהן הן הדברי' שאין המצוה לאדם לכתוב בעצמו או ע"י שלוחו שעיקר פי' הקרא כתבו לכם לצרככם ויהי' משלו כמו שאם יכתוב בעצמו אבל הקונה מן השוק מה שנכתב למכור יוצא אבל הכותב בעצמו יש לו יתר שאת כאלו קבלו מהר סיני ודברי רבה נכללין בזה שדוקא הקונה ס"ת עשה מצוה אבל בודאי המקבל במתנה או זוכה מהפקר או יורש מאביו אינו יוצא ורבה בא להשמיענו דלא נטעה דוקא מלך הוא דצריך כותב ס"ת לשמו היינו שלא יתנאה בשל אבותיו אלא אפילו הניחו לו אבותיו לאדם מי שהוא אדם ולא מלך אעפ"כ אינו יוצא בשל אבותיו ולכן נקט שהניחו לו אבותיו לאדם ותיבת לאדם הוא מחוסר הבנה בודאי אם אבות מניחי' ס"ת לבנם שהוא אדם מניחי' והוא פלא אך הוא הדבר רבה בא לומר לא די שמלך אשר הוא נשיא בעמיו לא יוצא בשל אבותיו אלא הניחו אבותיו לאדם דעלמא כמו שדרשו חכז"ל [בקום עלינו אדם אדם ולא מלך] ג"כ אינו יוצא בשל אבותיו אבל באמת דמתני' אתי רק להודיע שגם ספר המלך לא די בשל אבותיו אבל ספר שצריך כמו הדיוט בודאי לא יוצא בשל אבותיו א"כ הכל נכלל בדרב גידל אמר רב כנלענ"ד וכן משמע שיטת רש"י בפ' הקומץ וכן משמע בפשטות הסוגי' ועיי' בנמ"י בה' ס"ת וברא"ש שם ודו"ק:

ב' פנים השני בשורש מצות כתיבת ס"ת הוא כך דעיקר המצוה הי' שהקב"ה מבקש שכל אחד מן בני ישראל יכתוב כל התורה ומה שכתבה התורה לכם אין הכוונה שיהי' התורה נכתבת לצרככם ולהנאתכם כמו הוא לבדו יעשה לכם אלא האי לכם מגלה שצריך להיות הכתיב' לשם חובת עשה של כתיבת ס"ת איש ואיש מישראל הידוע אבל אם יכתוב ס"ת סתמא או שכתבה בעבור אדם אחר ולא כיוון שהוא מקיים עכשיו בכתיבה הנ"ל מצות כתיבה אשר הטיל הקב"ה עליו אז אעפ"י שמעכב הס"ת לעצמו לא יצא ידי חובתו דכתיבה צריך להיות על מחשבת קיום מצות חוב שמונח עליו וכמו דדרשי' בגט וכתב לה ספר כריתות לה לשמה לשם אשתו ויכוון שגט זה הי' ספר כריתות להפריד האישות ועיי' פנ"י בקו"א בגיטין כן הוא במצות עשה של ועתה כתבו לכם את השירה דעיקר

המצוה הוא כתיבת השירה לשם חובת המצוה של איש המחויב במצוה הנ"ל וא"כ אם כתב ולא כוון לצאת ידי מצותו לא יצא בס"ת כזה אפילו אם כותב בעצמו ומכ"ש אם איש אחר כתב הס"ת ולא כוון לאיש ידוע לכתוב בעבורו לקיום מצותו:

ויש רק לחקור אי הכתיבה של ס"ת לחובת הגוף צריך להיות דוקא בעצמו או שלוחו דכתבו הוי הפי' אתם בעצמכם כתבו אבל אם נכתב בלא שליחות הגם שנכתב משלו ולשם חובתו בכל זאת אינו יוצא בו מצות עשה הנ"ל דתורה הקפידה כתבו שאדם בעצמו יכתוב ס"ת לשם חובתו או נימא בהיפך דעיקר המצוה שיהי' הס"ת נכתב לשם חובת האיש האי כתבו הוי רק הבנה על לכם שתורה מקפיד שיכתבו לחובתם אבל אין קפידא שהוא בעצמו יכתוב או בשליחותו אלא שיהי' נכתב לשמו ולשם חובתו ועיי' תוס' גיטין דף כ"ב ע"ב דחדשו בגט אין הפי' וכתב לה שהוא בעצמו או שלוחו יכתוב אלא שיכתב לשמה:

ונלע"ד דבודאי אי קפיד התורה שהוא בעצמו יכתוב וזה הוא עיקר המצוה כתבו את השירה הזאת שכל אחד מישראל יכתוב בעצמו או ע"י שלוחו ס"ת וגם לכם לשם מצות ד' אשר צוה עליו לעשו' כן אז אמרי' האי כתבו הוי רק קפידא שיכתוב הוא או שלוחו אבל אין קפידא שיהי' הכתיבה משלו נהפוך הוא לו יהי' שהקלף והדיו והקולמס הוי של הפקר או של אבותיו אשר מרוצי' שיכתוב מממונם ס"ת לעצמו בכל זאת יוצא ידי חובתו כיון שכותב בעצמו או ע"י שלוחו אבל אי אמרי' האי ועתה כתבו אין קפידא שיכתוב בעצמו או ע"י שלוחו אלא שיהי' נכתב לכם לשם חובתכם כמו בגט וכתב לה שהוי הפי' שאין קפידא שהוא בעצמו יכתוב או שלוחו אלא שיהי' נכתב לשמה אז בודאי נרמז בתיבת כתבו שיהי' עכ"פ שלו כמו אם כותב בעצמו הוי הכתב שלו וקונה גם הגוילין דאומן קונה בשבח כלי ה"ה גם אם אינו כותב בעצמו יהי' עכ"פ החפץ שלו שבעבור כן כתבה התורה ועתה כתבו ומצאתי און לי בדברי פנ"י בגיטין דף ך' בד"ה א"ל רבא הגם שגט לא צריך שליחות בכל זאת פסול הגט אם היא משלמת שכר סופר דמכח וכתב ילפי' שיהי' שלו בשעת כתיבה וב"ה שזכיתי לכוון לזה מדעתי:

ולפ"ז זאת גילה לנו רבה שאין קפידא שאיש בעצמו או שלוחו יכתוב הס"ת אלא דצריך רק לשמו לשם חובתכם וממילא ידעי' שהאי ועתה כתבו מבקש הקב"ה שיהי' ממון שלו והבן:

ובזה יובנו לי דברי התוספתא בסנהדרין וז"ל וכותב לו ס"ת ללמוד לשמו שלא יהי' נאות בשל אבותיו אלא בשלו שנאמר וכתב לו שתהא כתיבה לשמו עכ"ל ולכאורה יפלא איך דרשו שני דרשות מתחילה דרשו וכתב לו משלו שלא יהי' נאות בשל אבותיו ואח"כ

דרשו וכתב לו שתהא כתיבה לשמו וצע"ג ולפמ"ש יובן כיון דלו מגלה שצריך לשמו לשם חובתו אז אנו אומרי' שוכתב דאמר רחמנא אין הכוונ' על שליחות רק שיהי' שנו כמו בגט אשר דרשי' לה לשמה אז אמרי' וכתב לא בעי שליחות רק וכתב הוי הפי' שיהי' שלו בשעת הכתיבה וה"ה כאן הקפידא על שלו ועל שמו והבן זה:

ואם תשאל מנ"ל לרבה דין זה שיש קפידא על שלו אבל לא בעי שליחות דילמא בהיפך וכתב מורה או הוא בעצמו או ע"י שלוחו דוקא ובאמת הי' קפידת התור' שהוא בעצמו יכתוב או בשליחות ואין קפידא ע שלו וצע"ג: ונ"ל דבודאי אי כתיב רק וכתב את השירה הזאת היינו אומרי' שקפדה התורה על פעולת הכתיבה שכל איש מישראל יכתוב בעצמו או ע"י שלוחו דאז במשמע שעיקר המצוה בגוף הכתיבה אבל השתא דכתיב כתבו לכם משמע שעיקר המצוה שיהי' ס"ת לשם חוב איש ישראל שהקב"ה מבקש שיהי' הכתב לשם חובת האיש והוי תיבת כתבו רק פי' על תיבת לכם שלשמכם ולחובתכם תהי' הכתיבה ומהכ"ת נימא שיש כאן שני צווים נפרדי' כתבו בעצמכם לכם לשם חובתכם בשלומא מה דדרשי' מכתבו שיהי' משלו הוא נלמד ממשמעו' הלשון דכל הכותב ועושה צורת אותיות הוא עושה משלו דאי אפשר לעשות זאת משל אחר [ובב"י בא"ע בשם הרא"ש וז"ל ורא"ש כתב בסדר הגט והסופר יתן הקלף והדיו במתנה כבעל דבעי' וכתב ונתן שיהי' הגט שלו עכ"ל כלומר כדרך בני אדם הכותבי' בדבר שהוא שלהם עכ"ל הב"י הבין דמשמעות הלשון וכתב הוא משלו שכן דרך בני אדם שכותבי' בשלהם וצריך להיות שלו בשעת כתיבה וכן הבין הפנ"י] אבל שנאמר כתבו הוי הפי' כתבו בעצמכם או שלוחכם דוקא והי' תיבת כתבו צווי לפני עצמו ומהכ"ת נימא שלא יועיל בלא שליחות אם הספר נכתב לשמו תפסת מרובה לא תפסת:

וראה כי נחני אלקי' בדרך אמת שמצאתי לרמב"ן ריש פ' כל הגט בד"ה יתר על כן אמר ללבלר אחר שהקשה מאי שנא הך וכתב לה שפסול אם כתב הסופר סתם לאיזה אשה ולמה פ' סוטה כשר מס"ת שתי' שכאן צריך לה לשם כריתות וכ' עוד וז"ל אי נמי אי כתב רחמנא וכתב בלחוד ה"א לאו משום לשמה אלא בעינן כתיבת בעל או שלוחו אבל השתא דכתב לה גלי על וכתב דלא משום כתיבתו קפיד אלא משום שאינו כרות לשמה אא"כ כשכתבו בעל או אחר ברשותו אעפ"י שאינו שליח ממש עכ"ל הזהב ויקר מפז כאן גילה הדבר יען דכתיב לה לשמה אז לא דרשי' עוד וכתב שיהי' הקפידא שתהא הכתב בגוף הבעל או שלוחו רק שיכתוב בעצמו או איש אחר בהורמנא דידי' שיהי' לשמה אבל לא שצריך שליחות ממש בדיני שליחות רק רצונו ודעתו ובשלו כי הכל ענפים מן לשמה ודו"ק:

ובעינך תביט כי דבר זה יש ללמוד מתורת רבינו משה בן מימון שכ' בה' ס"ת הל' א' וז"ל מ"ע על כל איש ואיש מישראל לכתוב ס"ת לעצמו שנאמר ועתה כתבו לכם וגו' ואעפ"י שהניחו לו אבותיו ס"ת מצוה לכתוב משלו ואם כתב בידו הרי הוא כאלו קבלו מהר סיני ואם אינו יודע לכתוב אחרי' כותבי' לו עכ"ל ולכאורה פלא (א) כך הי' לו לסדר הדברי' מ"ע על כל ישראל לכתוב ס"ת לעצמו ואם אינו יודע לכתוב אחרי' כותבי' לו שנאמר ועתה כתבו לכם את השיר' דכיון שהוא מ"ע על כל ישראל א"כ איש שאינו יודע לכתוב צריך לכתוב ע"י שליח יען שהוא מ"ע שיכתוב ס"ת או ע"י עצמו או ע"י שלוחו וצע"ג (ב) עוד פלא בעיני הלא כל הדין שאם אינו יודע לכתוב אחרי' כותבי' לו הוא דבר שפתים חלילה דפשיטא אם אינו יודע לכתוב יצוה לשליח כמו במצות מילה או שחיטה וכמו בכל התורה כולה שאדם עושה שליח לקיים מ"ע המוטלת עליו וצע"ג (ג) עוד קשה דמשמע דהך אם אינו יודע לכתוב אחרי' כותבי' לא משמע שליחות כלל דמשמע שאחרי' כותבי' לו בלי שליחות אפילו כך הי' לו לומר ואם אינו יודע לכתוב יצוה לאחרי' לכתוב לו וצע"ג (ד) עוד יל"ד למה לא כ' מ"ע על כל ישראל לכתוב בעצמו ס"ת לעצמו או שיאמר שיכתוב בידו ס"ת לעצמו ונקט מ"ע לכתוב ס"ת לעצמו משמע אבל שיכתוב בעצמו לא צריך וכן רבה נקט מצוה לכתוב משלו ולא נקיט מצוה שיכתוב בשלו וצע"ג וכן בהל' ב' במצות המלך נקט מ"ע לכתוב ס"ת לעצמו ולא נקט שיכתוב ס"ת בעצמו או בידו לעצמו וכן במשנה וכותב ס"ת לשמו ולא נקט רבינו קדוש וכותב בעצמו ס"ת לשמו וצ"ע (ה) וכ"כ עוד הרמב"ם וז"ל וזה שכתב או שנכתב לו יהי' עמו תמיד עכ"ל משמע ג"כ שנכתב לו בלא שליחו' דאל"כ הי' לו לומר וזה שכתב בעצמו או ע"י שלוחו יהי' עמו תמיד וכן בהל' ג' לא הי' לו ס"ת קודם שמלך צריך לכתוב לו אחר שמלך שני ס"ת עכ"ל ולא כ' שיכתוב בעצמו או ע"י שלוחו לעצמו שני ס"ת וצע"ג:

אך הוא הדבר אשר דברתי דרמב"ם סובר שכתיבת ספר תורה אין צריך שליחות כלל כי המצות עשה הוא שיהי' לכל אחד מישראל ס"ת אשר נכתב לחובתו וצריך שיהי' נכתב לצורך מ"ע של כתיבת ס"ת של ראובן המחויב בדבר וזה שורש מצות כתבו לכם שיהי' כתיבה לצורך האיש בשמו ולכן לא נקט הרמב"ם מ"ע שיכתוב בעצמו או שלוחו כי אין מצוה שיכתוב בעצמו או בשלוחו נהפוך הוא כיון דדרשי' לעצמו לשם חובתו של האיש אז אין אנו מצריכי' שליחות אבל זאת נלמד אעפ"י שהניחו לו אבותיו מצוה לכתוב משלו כי זה נרמז בלשון כתבו דרך אדם הכותב משלו הוא כותב אבל אם כותב בידו ומיגע עצמו הוא רק מעלה ומקבל שכר כאלו קבלו מהר סיני אבל אם אינו יודע לכתוב אז אחרי' כותבי' לו בדעתו ורצונו אבל נחשב שהמה כותבי' מעצמן דלא צריך

שליחות כלל כי שורש המצוה הוא רק לכתוב ס"ת לעצמו ואז הכל בכלל בין היודע לכתוב ובין האינו יודע רק שביאר אח"כ המעלות היודע לכתוב ומי שאינו יודע לכתוב לא יוכל לקנות ס"ת מן השוק כדרב גידל שחוטף מצוה מן השוק אבל מצוה לא עשה רק עד שאחרי' כותבי' לו ומיושב כמין חומר לשון הרמב"ם וקצרתי מאוד וסמכתי על המעיין בעין טוב:

ומצאתי בס' המצות לרמב"ם מצוה ח"י וז"ל היא שצונו שיהי' כל איש ממנו כותב ס"ת לעצמו ואם כתבו בידו מעלה עליו הכתוב כאלו קבלו מהר סיני ואם אי אפשר לו לכותבו צריך שיקנהו או ישכור לו מי יכתבהו לו והוא אמרו כתבו לכם את השירה הזאת עכ"ל הרי שלא הזכיר לעשות שליח רק שיקנה או ישכור איש ומי שיכתבהו לו וגם כאן לא כ' שיהי' כל איש ממנו כותב בעצמו ס"ת לעצמו רק כ' שכל איש ממנו כותב ס"ת לעצמו אבל אין קפידא בעצמו אבל אם כתבו בידו מעלה עליו כאלו קבלו מהר סיני ודו"ק:

אמנם לולי דמסתפינא אמרתי הבנה אחרת ברמב"ם שכתיבת ס"ת הוא מ"ע שיכתוב כל איש וישראל בעצמו ושליחות לא מהני ומכ"ש בלא שליחות כי בלשון ספר המצות שהעתקתי נתקשתי מאוד מאוד מאי הבנתו דכ' וז"ל צריך שיקנהו או ישכור לו מי יכתבהו והוא אומרו כתבו לכם את השירה מאי זה הכוונה שיקנהו אי כוונתו שיקנה ס"ת זה אי אפשר דכיון דמצוה לכתוב ס"ת לעצמו היינו לחובתו א"כ איך יוצא אם יקנה ס"ת ועוד א"כ אין לו חיבור עם מה שכתב אח"כ או ישכור לו מי יכתבהו שמזה משמע שיקנה איש אשר יכתוב לו והוא מחוסר הבנה אטו יען שצריך ס"ת יקנה עבד עברי וצע"ג גם מה שהזכיר או שישכור לו מי שיכתבהו הוא בלי הבין למה לו ליתן עצה שישכור איש אוני ימצא אוהב נאמן אשר יכתוב בחנם וצע"ג גם מה שסיים והוא אומרו כתבו לכם את השירה משמע כאלו מזה הלשון אנו נדע שיקנה איש או ישכור לו איש סוף דבר כל הרואה ישתומם על לשון זה אם יהי' מאיזה חובר חיבור וביותר על לשון היקר כספיר אשר נודע מרבינו הרמב"ם:

לכן אמרתי אדברה וירוח לי בעזה"י דרמב"ם בס' המצות סובר דכתיבת ס"ת הוי מ"ע שבגוף שתורה הקפידה שאדם בעצמו יכתוב ס"ת וזה כל פרי המצוה כמו כל מצות שבגופו אי אפשר לעשות ע"י שליח דשליחות לא גילתה התורה רק אם יש לתקן דבר אשר בו נעשה המצוה כשחיטת הפסח או הפרשת תרומה או נתינת גט וקידושי' דמצוות כאלה הם רק פעולות בחפץ להיות מוכשר או קדוש או מותר או אסור שהפעול' יפעול דבר בהחפץ וכדומה בכל התור' אבל בכל מצוה אשר הקב"ה מבקש שגוף ישראל יעשה

זאת ואחר עשיתו לא נשאר דבר אשר מתירו או אוסרו או מתקנו אז הוי מצוה שבגופו ואי אפשר בו שליחות והבן זה בקיצור ואין כאן מקומו לבאר ולברר הדברים:

והנה בב"מ דף י' בסוגי' דתופס לבע"ח לא קנה אמרו בפועל דקני דיד פועל כיד רבו וטוב משליחות ועבד עברי הוא כשכיר עיי' רמב"ם פ"ו מה' תרומות הל' ה' ובכ"מ שם ומעתה הגם ששליחו' לא מהני עבד עברי שהוא שכיר עולם או אפי' שכיר פועל הוי כיד רבו ממש ועיי' בש"מ שם ובתומי' ס"י הוי טוב יותר מפועל לכן נקט הרמב"ם או שיקנהו שיהי' שכיר עולם או ישכרהו לכתיבה שאז הוא פועל לדבר ששכרו והוי כיד רבו ממש ויוצא בו מ"ע של כתיבת ס"ת אבל שליחו' לא מהני וביאר דכתבו לכם כתיב דוקא בעצמו או ביד עבדו או שכירו ועיי' דוגמא בב"מ דף צ"ו בעבד כנעני בשאלה בבעלים ודוק:

ומיושב בזה קו' שג"א סי' ל"ה מנ"ל לרמב"ם לפטור אשה ממ"ע כתיבת ס"ת יעו"ש ולפמ"ש נכון ממנ"פ אי כתיבת ס"ת צריך שליחות פשיטא דפטורה כיון דאשה פסולה לכתוב בעצמה א"כ כל מה דאיהי לא מצי עבד שליח לא מצי משווי כמבואר בנדרים דף ח' ואי שליחות לא מהני רק בתורת פועל או שכיר שלו דהוי כיד רבו פשיטא כיון דיד עצמה פסולה לכתיבה איך יהי' שכיר שלה כשר הלא הוא נחשב רק כידה ודו"ק ולכן נקט בה' ס"ת אחרי' כותבי' לו וכן במלך או שנכתב לו אחר שמלך ולא שלוחו כותב לו לרמז שתורת שליחות לא מהני רק יד אחרי' אשר הוי כידו ודו"ק אבל הלשון אחרי' מורה יותר כמש"ל שסובר שלא צריך שליחות ודו"ק:

והדרנא בי דא"כ למה לי' לרמב"ם לספור בסוף מנין המצות שנשים אין מצוות במ"ע של כתיבת ס"ת משמע דרק פטור' אבל אם תרצה כולה לקיימה כמו בשאר מ"ע דנשים פטורות שיכולה לקיים אם רצונה בזה וקשה כיון דמצוה הוי בכתיבה ואשה פסולה לכתיבת ס"ת מכח היקש וקשרתם וכתבתם וא"כ איך תהי' מחויבת במ"ע של כתיבת ס"ת יד השכיר לא יהי' טוב מיד השכרו וכיון דהיא פסולה לכתיבה איך תהי' הכתיבה כשרה ביד הפועל הלא יד רבו א"א לכתוב ואפי' אם נימא רק שצריך שליחות ג"כ קשה מה חידוש הוא זה הלא כל מה דאיהו לא מצי עביד שליח לא מצי משווי וכיון דאשה פסולה לכתיבת ס"ת איך תעשה שליח וא"כ פשיטא דפטורה הלא אי אפשר שתחייב במצוה הנ"ל ואם רצונה לקיים אי אפשר כלל אלא ודאי דכתיבת ס"ת לא בעי אפי' שליחות רק רצון ורשות משום לשמה וא"כ ס"ד לחייב את הנשים השמיע הרמב"ם דמצוה הנ"ל רק על אנשים:

אך לפ"ז הדרא קו' שג"א לדוכתי' מנ"ל לרמב"ם לפטור אשה ממ"ע כיון דלא צריך שליחות רק רשות וממון שלה א"כ גם אשה תהי' מחויבת כמו איש וצע"ג ונ"ל שטעמו יען דכתיב כתבו לכם את השיר' הזאת ולמדה את בני ישראל וראב"ע דרש דכתיב למען ילמדו ולמען ישמעו אנשים באים ללמוד ונשים באים לשמוע משמע דנשים פטורי' מלימוד וכאן הוי חיוב כתיבה רק במי שמצווה בלימוד התור' וק"ל או שטעמו דרמב"ן בתור' העיר דפשטו' דלכם משמע למשה ויהושע שדבר ד' עמהם רק קבלת חכז"ל שהוא מצוה לכל ישראל עיי' נדרי' דף ל"ח אבל דוקא לכם בדומה לכם אנשים ולא כנשים כמו דדרשו חכז"ל לך בדומה לך כנלענ"ד:

ולא אמנע מלהודיע אשר עלה בדעתי לחדש דבר בדברי רמב"ם דיש לדקדק (א) דמתחיל' כ' מ"ע על כל איש ישראל משמע מצוה מחויבת ואח"כ כ' אעפ"י שהניחו לו אבותיו מצוה לכתוב משלו כאן לא הזכיר מ"ע הן אמת שגם רבה נקט מצו' לכתו' משלו ולא נקנו מ"ע אבל על הרמב"ם הוא פלא למה שינה את לשונו וצ"ע (ב) וכן בהל' ב' נקט וז"ל מצוה עליו לכתוב ס"ת אחד לעצמו עכ"ל וכן בהל' ג' וז"ל לא הי' לו ס"ת מקודם שימלוך צריך לכתוב ב' תורות עכ"ל משמע מצוה מחויבת כמו שכ' בהל' א' מ"ע על כל איש ואיש משמע מצוה המוטלת על קרקפתא דגברא ואצל אם הניחו לו אבותיו נקט רק מצוה לכתוב משלו עכ"ל ולא נקט תיבת עליו וצע"ג:

ונ"ל דהנה בהאי פסוק כתבו לכם את השירה העיר הרמב"ן בתורה דפשטות דקרא נוכל לפרש שהיתה הצווי למשה ויהושע בלבד ובמהרש"א בסנהדרין העיר דילמא רק לדור המדבר בלבד ולא הוי מצוה לדורות רק חכז"ל קבלו שהוא מצוה לדורות לכל ישראל עיי' נדרי' דף ל"ח שהקשה מפסוק כתבו לכם לדברי האומר שהתורה נתנה למשה בלבד אבל הא בודאי אמת כאשר בא צווי של ועתה כתבו לכם לא הי' לשום אדם ס"ת דלמ"ד חתומה נתנה דמזה למד הרמב"ם בפ"א מה' ס"ת דיש מצוה לכתוב כל התורה לא הי' בעולם אפי' פרשה מס"ת ולמ"ד פרשיות נתנה עכ"פ ונודה דמאז דנגמר ס"ת לא היו רשאי' לכתוב פרשיות עיי' גיטין דף ס' ע"א א"כ הגם דקבלה הוא כמו שמשה ויהושע או כמו שדור המדבר נכנסו בחיוב ה"ה כל איש ישראל זה דוקא אם אין לו ס"ת מאביו או שלקח מאחרי' כמו שלא הי' למשה ויהושוע ס"ת מקודם אבל למי שיש לו ס"ת אשר נפל לו בירושתו אז יש כאן ללמד או עדות א"כ לא הוי מצוה מחויבת על קרקפתא דגברא כמו תפילין אלא נעשה עשה דרשות שיש מצוה אם יכתוב ס"ת דבספר שנפל בגורלו לא עשה מצוה רק שבא מצוה לו בע"כ או ברצונו עכ"פ הוא לא עשה מצוה של כתיבה ונשאר מצוה דרשות עכ"פ שיכתוב משלו וה"ה במלך חדשה התורה לכתוב לו

ספר מלוכה דהא למלך הראשון אשר יעמוד בישראל לא יהי' לו ספר מלכות ויש המצוה בתורת חיוב קרקפתא דגברא אבל אם המלך השני יורש ממלך הראשון ספר מלכות אז יש מצוה דרשות ולא מצוה מחויבת ומה שהביא אותי לחקירה הנ"ל הוא דרבינו קדוש נקטו במתני' וכותב לו ס"ת לשמו וסיים דכתיב וקרא בו כל ימי חייו ופלא בעיני למה לא נקנו במתני' צריך המלך לכתוב ס"ת לשמו דכתיב וכתב לו את משנה התורה ובברייתא הביא וכתב לו את משנה התורה כותב לשמו שני תורות הרי שברייתא הביא ראשית הקרא וצע"ג: אמנם בברייתא איירי דלא ירש מאבותיו א"כ חלה המצו' עליו לכתוב ב' תורות דכתיב משנה אבל רבינו קדוש איירו בהנחיל מאבותיו ואז ליכא חיוב כלל רק מצוה כדי שלא יתנאה בשל אבותיו וזה ותנא ובלבד שלא יתנאה בשל אבותיו דכל המצוה הוי שלא יתנאה בשל אבותיו אבל המצוה המחויבת אינה עליו כיון דירש ואבותיו ורבה דרש דאפי' להדיוט יש מצוה עכ"פ לכתוב משלו ופריך אביי הא תנא במלך וכותב ס"ת לשמו שלא יתנאה בשל אבותיו וא"כ אם הוי אצל המלך רק מצוה דרשות שלא יתנאה בשל אבותיו א"כ הדיוט משמע דמותר ואפי' מצוה אין עליו ומתרץ לא נצרכה אלא לשתי תורות דאם לא הי' לו ספר כלל אז צריך ב' ולא יקח של אבותיו להתנאות אבל אם הי' לו ספר מזמן הדיוט וגם ירש ס"ת של מלכות מאבותיו אז ליכא רק מצוה בעלמא ולא חיוב וא"כ בין הדיוט ובין מלך אם הנחיל מאבותיו ליכא רק מצוה ולא חיוב לכן בה' ס"ת הזכיר הרמב"ם מ"ע על כל איש ואיש מצוה מחויבת אקרקפתא אבל אם הניחו לו אבותיו נקט רק מצוה לכתוב אבל אין חיוב עליו כמו מצות תפילין וכן במלך הזכיר צריך או מצוה עליו להראות שהוא מצוה מחויבת דשם לא הזכיר הרמב"ם אם הנחיל המלך מאבותיו ודו"ק ולכן הזכיר הרמב"ם בה' ס"ת פסוק וכתב לו את משנה התורה אבל בה' מלכים דאיירי בהנחיל מאבותיו לא הזכיר רק סוף הקרא וקרא בו כל ימי חייו ולא הזכיר לא תיבת צריך ולא מצוה עליו רק כתב כלשון המשנה וכותב לו ס"ת והוא רק כדי שלא יתנאה בשל אבותיו וק"ל אך הדרנא בי דהלא שם כ' עוד אם לא הניחו לו אבותיו או נאבד כותב שני ס"ת ולא הזכיר כלל המ"ע או לכתוב צריך לכתוב שני ס"ת ונא באתי רק לעורר המעיין שדברי הגמ' ורמב"ם נראים מכוונים לדעת אחת אבל טעמם ונמוקם לא נתגלה עדיין ויצאתי להביא דוגמא לדבר שחדשתי דס"ת של אבותיו או של אחרי' פועל דלא מיקרי רשע אבל מצוה לא תעביד מנזיר דף כ"ג בשנים שאכלו פסחיהם ומיבמות דף צ"ח ועי' רשב"א שם אבל יען שראיתי שהדבר רחוק מאמת קצרתי כעת עד כי ירחיב ד' בבינה והשכל לראות האמת:

ועתה נחקור במלך דכתיב וכתב לו את משנה התורה הזאת אם הפי' ג"כ וכתב לא הוי עיקר שיכתוב בעצמו או שלוחו אלא שיהי' נכתב משלו ולו הוי הפי' לשם חובתו שהוא מחויב בכתיבה ס"ת לפעם שנית אבל באם בא המלך לאיש אשר לא מכיר בו ומצוה אותו לכתיבת ס"ת לחובתו הגם שהכותב לא הכיר בו שהוא מלך ולא כוון בכתיבה שהוא כותב שיהי' ספר המלך כשר הספר ויוצא בו המלך [וכגון שנותן לו ספר עזרה לכתוב מתוכו והכותב לא הרגיש שיכיר שהוא לצורך ספר המלך] או נימא שלא די בזה אלא הסופר צריך לכוון לשם חובתו שהוא מחויב בכתיבת ס"ת וגם צריך לכוון שכותב ספר המלך כשם מלכות ואם לא הכיר שכותב ספר לשם מלכות הגם שמכוון להוציא האיש הזה מחיובו בכתיבת ספר הנ"ל לא מהני והוא ספק עצום וצע"ג:

ונ"ל מצד הסברא אם כבר קיים מ"ע הנ"ל קודם שנעשה מנך א"כ חיוב מצות כתיבת ס"ת כבר קיים רק כשנעשה מלך מבקש הקב"ה שיקיים פעם שנית מצוה הנ"ל יען שהוא עכשיו מלך א"כ אם נכתב רק לשם חובתו והכותב לא ידע שיכתוב ספר מלכות לקיים מ"ע יען שהוא מלך לא יצא בזה יען דהסופר מכוון לצאת ידי חובת הגוף כמו כל הדיוט ובאמת הוא כבר נפטר מחיוב הנ"ל וצריך לכוון על עשה של כתיבת ס"ת לשם מלכו' אבל אם המלך לא קיים מקודם עשה של כתיבת ס"ת וא"כ עדיין חיוב הדיוט עליו רק כשכותב עתה ס"ת אחד יוצא גם מ"ע של מלכות אז בודאי הגם שהסופר לא ידע שכותב ספר למלך אעפ"כ יצא המלך ידי חובתו דהא באמת מונח עליו מצות כתיבת ס"ת בתורת הדיוט כמו שאר בני ישראל דבאופן זה דלא קיים מעולם כתיבת ס"ת ובכתיבת ס"ת אחת יהי' יוצא גם חובת הדיוט שהי' עליו בראשונה אז יכתוב סתמא ויוצא ידי שניהם אבל אם מכוון לשם מלכות בלבד אז שולל מצות כתיבה וחיוב בתורת הדיוט ויצרך עוד לכתוב ס"ת אחר לשם הדיוט [ואולי לא מהני אם מקדים חוב של מלך קודם חוב של הדיוט כי חוב כתיבת ס"ת בתורת הדיוט הוי תדיר כנגד חוב כתיבת ס"ת בתורת מלך ולשיטת רש"י במנחות דף מ"ט מאי דהוי ברישא נקרא ג"כ מקודש וכאן חיוב הדיוט הוי ברישא קודם שנעשה מלך ועיי' ברמ"א ובט"ז סי' תרפ"ד בא"ח אך ביארתי במק"א שאם הקדים לאינו תדיר מהני ומכ"ש אם שניהם משם אחד כמו כאן הכל משם כתיבת ס"ת ודו"ק]:

ודע דפשיטא לי אם לא כתב מקודם כשהי' הדיוט ס"ת וגם לא הנחיל מאבותיו ס"ת דהוי הדין דצריך לכתוב שני ס"ת דצריך לכתוב השני תורות שוה דתורה אמרה והי' כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו את משנה התורה הזאת ומשנה שתים במשמע ושניהם שווין מספר עזרה ולשם מלכו' ובזה יובן הגמ' פ"ב דסנהדרין דבמתני' תנן וכותב לו ס"ת לשמו

ובגמ' ותנא ובלבד שלא יתנאה בשל אבותיו אמר רבה אף על פי שהניחו לו אבותיו לאדם ספר תורה מצוה לכתוב משלו דכתיב ועתה כתבו לכם ופריך אביי ובריית׳א וכותב לו ס"ת לשמו שלא יתנאה בשל אחרים מלך אין הדיוט לא ומשני לא נצרכא אלא לשתי תורות כדתני' וכתב לו את משנה תורה הזאת כותב לשמו שתי תורות אחת שמונחת בבית גנזיו ואחת שיצאת ונכנסת עמו ע"כ הסוגי' בקיצור ביאור הדברי' רבינו קדוש נקט שיכתוב ס"ת לשמו ותנא ובלבד שלא יתנא' בשל אבותיו דלא יוכל לומר וכותב לו שתי תורות לשמו דבאמת אם יש לו ס"ת מקודם כשהי' הדיוט לא צריך אלא אחת והוי הפי' משנה תורה כמו [משנה למלך] שיכתוב לו תורה שנית כי כבר יש לו ס"ת אחד בידו אבל אם אין לו ס"ת כלל אז צריך לכתוב שני ס"ת לשם מלך והוי הפי' משנה תורה כמו [כסף משנה] שיכתוב לו שני ס"ת וא"כ רבינו קדוש דנקט וכותב ס"ת לשמו ולא נקט לחובתו משמע שצריך להיות נכתב לשם מלכות וא"כ ע"כ איירי דכבר הי' לו ס"ת כשהי' הדיוט וכבר יצא חובת הדיוט וצריך רק ס"ת אחת אבל הוא צריך להיות לשמו לשם מלכות ודו"ק וע"ז תנא ובלבד שלא יתנאה בשל אבותיו הכוונה דוקא אם הי' לו ספר כשהי' הדיוט ויצא ידי חובת מ"ע מכבר אז צריך ס"ת שכותב עכשיו להיות רק לשם מלכות אבל אם מתנאה בשל אבותיו שלא כתב ס"ת כשהי' הדיוט רק מתנאה במצות לפני ד' בס"ת של אבותיו כמו דדרשו פ' ראד"מ בשבת קל"א זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות ובר"ה דף כ"ו חוטא בל יתנאה יעו"ש כי כל דבר אשר האדם מתקשט בו הוא מקרי מתנאה אז בודאי לא יכתוב הס"ת אחת אסר כותב לשם מלכות כי אז נשלל חיוב הדיוט והוא צריך לצאת בס"ת אחד גם חיוב הדיוט והבן ואמר רבה אעפ"י שהניחו לו אבותיו לאדם ס"ת מצו' לכתוב משלו דקפידת התורה שצריך לכתוב משלו לצורך חיובו והקשה אביי על רבה הא בבריית׳א תניא וכותב לו ס"ת לשמו שלא יתנאה בשל אחרי' מלך אין שם יש קפידא הגם שנכתב לשמו צריך להיות ג"כ משלו משמע הדיוט יוצא אם נכתב לחובתו אפי' בלי שיהי' משלו אז השיב הגמ' לא נצרכא אלא לשתי תורות הברייתא אשמעי' אם אין לו ס"ת אשר הי' לו כשהי' הדיוט ולא הנחיל מאבותיו ס"ת אז צריך לכתוב עתה שתי תורו' וכל השני תורו' צריכי' להיות לשמו לשם מלך אפי' הספר אשר יהי' תחת חיוב הדיוט צריך להיות לשמו דתני' בברייתא וכותב לו שני תורו' לשמו דטעמי' צריך שיכתוב ב' תורות לשמו דכתיב וכתב לו משנה תורה פירש"י וז"ל משנה שתים במשמע עכ"ל וכיון ששני תורות צריכי' להיות נכתבי' לשמו ביאר הברייתא אחת שמניחו בבית גנזיו ואחת שיוצאת ונכנסת עמו דשניה' ראוי' לכניס' ויציאה רק שהוא מברר אחת לבית גנזיו ואחת לצאת למלחמה אבל אם אחת נכתבת רק בתורת חיוב

הדיוט ולא מספר של עזרה והשני נכתב לשם מלכות ומספר עזרה א"כ הם מבוררי' ועומדי' איזה של גנזיו ואיזה לצאת למלחמ' ועוד א"כ איך נקט הברייתא וכותב שני תורות לשמו משמע שניהם בשמו שווין וקשה הלא אחת נכתבת רק לחובתו והשנית נכתבת לשם מלכות אלא פשיטא דגם זה נכלל וכתב לו משנה תורה שני תורות כמו [לחם משנה או כסף משנה] ומדייק רש"י בלשונו הזהב שתים במשמע וא"כ צריכי' שניהם להיות בשם מלכות והשתא אשמועי' הברייתא שאפי' הספר אשר כותב תמורת חיוב הדיוט צריך ג"כ להיו' לשמו ולא יתנאה בשל אבותיו אם הי' לו ס"ת של אבותיו מהני בכתיבת ס"ת אחד ולא יהי' נכתב לשם מלכות רק סתמא אבל דוקא של אבותיו אבל של אחרי' לא מהני כלל וצריך גם תמורת חיוב הדיוט ס"ת לשמו:

ובא ברוך ד' וראה כי זה משה איש אלקי' הוא רבינו הרמב"ם האיר לנו הדרך אשר הלכנו עליו כי בה' ס"ת כתב בהל' ב' וז"ל והמלך מצוה עליו לכתוב ס"ת אחד לעצמו לשם המלך יתר על ספר שתי' לו כשהוא הדיוט וכו' זה שהי' לו כשהוא הדיוט מניחו בבית גנזיו וזה שכתב או שנכתב לו אחר שמלך יהי' עמו תמיד וכו' ובהל' ג' וז"ל לא הי' לו ס"ת קודם שימלוך צריך לכתוב לו אחר שמלך שני ס"ת אחד מניחו בבית גנזיו והשני יהי' עמו תמיד עכ"ל ובה' מלכים פ"ג הל' א' וז"ל בעת שישב המלך על כסא מלכותו כותב לו ס"ת לעצמו יתר על ספר שהניחו לו אבותיו וכו' ואם לא הניחו לו אבותיו או שנאבד כותב שני ס"ת אחד מניחו בבית גנזיו שהוא מצווה בו ככל אחד מישראל והשני לא יזיז מלפניו עכ"ל ולכאורה פלא בה' ס"ת כ' שצריך להיות הספר נכתב לעצמו לשם המלך הגם שאין שם עיקר דיני מלך ובה' מלכים ששם מקומו לדעת ס"ת של מלך לא הזכיר שצריך להיות הס"ת נכתב לשם המלך וצע"ג ועוד כאשר כ' שהי' לו ס"ת כשהי' הדיוט או בה' מלכים כאשר הזכיר שהי' לו ס"ת של אבותיו ביאר שספר של הדיוט או של אבותיו מניח בבית גנזיו וזה שנכתב אחר שמלך הוא לצאת בו במלחמה אבל אם לא הי' לו ספר כשהי' הדיוט ולא הנחיל מאבותיו כותב שני ספרי תורה כותב סתם אחד מניחו בבית גנזיו ואחת שיוצאת עמו ולא חלק להודיע שזה הספר אשר בא מכח הדיוט ולא נכתב מספר עזרה יניח בבית גנזיו וצע"ג:

אמנם הכל נכון שם בה' ס"ת שאיירי רמב"ם שהי' לו ס"ת כשהי' הדיוט ויצא ידי גוף חובת מצו' כתיב' ס"ת אז צריך להיות ספר השני נכתב רק לשם מלך כי הוא עיקר מצותו אבל אם לא ידע לכתוב לשם מלך ומכוון לחובת גוף המצוה לא יצא כי אין ספר זה צריך חיוב הנ"ל רק חובת המלך אבל בה' מלכים דאיירי שהניחו לו אבותיו ס"ת ולא יצא מעולם עשה הנ"ל רק כעת אשר כותב ס"ת אחד יוצא חובה הדיוט וחובת מלך אז

צריך לכתוב רק לחובת הגוף ולא לחובת ס"ת של מלכות כי אז ישלול חובת מצוה של הדיוטות אשר מונח עליו והבן אבל אם לא הי' לו ס"ת כשהי' הדיוט וגם לא הנחיל מאבותיו אז צריך לכתוב שני ס"ת ושניהם יחד לשם מלך ויוכל לברר איזה שירצה להיות בבית גנזיו ואיזה לצאת עמו והבן (ואז באמת אין מגיהין מספר עזרה עפ"י ב"ד הגדול כי רק אם כותב ספר אחד לשם מלכות אז כותב הרמב"ם שמגיה עפ"י ספר עזרה ע"י ב"ד הגדול דוק ותמצא) אבל כל זה אם ירש מאבותיו פסק הרמב"ם שלא צריך עוד רק ס"ת אחד אבל בס"ת מאחרי' לא הזכיר דלא צריך אלא ס"ת אחד והוא כמ"ש דגמ' מגלה רק אם הניחו לו אבותיו לא צריך אלא ס"ת אחד אבל כותב ס"ת תחת חיוב הדיוט ולא יתנאה בשל אחרי' ודו"ק ומיושב בזה קו' הכ"מ בה' מלכים מנ"ל לרמב"ם דדי בשל אבותיו הלא אמרו בגמ' וכותב לו שני תורות ולפמ"ש הכל למד הרמב"ם מכאן דבשל אחרים לא סגי וצריך שני תורו' אבל באחד של אבותיו מהני והוא יהי' לגנזיו דוקא ואז צריך ספר שכותב עתה לשם מלך ואם לא הי' לו לא ס"ת מאבותיו ולא ספר מקודם שנעשה מלך צריך ב' תורות נכתבי' לשמו:

אך להסביר טעם הדבר למה נפטר המלך מלכתוב גם ספר חיוב הדיוט אם הניחו לו אבותיו ולמה צריך לכתוב גם בתורת הדיוט ספר אם בא לו משל אחרים מה לי אחרי' מה לי אבותיו עכ"פ שלו לא הוי דהא ראי' שהדיוט אינו יוצא אפי' בשל אבותיו וא"כ למה במלך נשתנה הדבר בין ס"ת של אבותיו ובין ס"ת של אחרים והוא פלא להבין:

ונלע"ד והוא דבפרק הכותב א"ר כהנא נחלה הבא לו לאדם ממקום אחר אדם מתנה שלא יירשנה יעו"ש ופי' הר"ן וז"ל כלומר שעכשיו בשעה שמסתלק ממנה אינה ראוי' ליורשה כמו ירושת הבעל קודם נשואין אדם מתנה עלי' שלא יירשנה לאפוקי ירושת אביו כיון שראוי ליורש בכל שעה הרי הוא כאלו זכה בה לענין דלא סגי בסילוק אלא או במכירה או במתנה ואי אפשר שהרי לא זכה בה לגמרי ולא בא ברשותו שיוכל להקנותה עכ"ל ביאור הדברי' הוא כך דירושת הבן מאביו הוא בא יען שהוא הבן כרעי' דאבוה הוא זוכה בנכסיו ממילא גם בחיי אבותיו יש לו כח בנכסי' ונחשבי' כשלו רק שחסר ממנו הרשות שעדיין המה ברשות אביו לעשות בממונו כחפצו ולא באו הנכסי' ברשות הבן כל זמן שהאב חי ולכן סילוק לא מהני דהא שלו המה ומכירה לא יוכל לעשות כי אין מכירה או הקדש רק למי שיש כל השני הדברי' שלו וברשותו כמו איש כי יקדיש ביתו מה ביתו שלו אף כל שלו מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו עיי' בב"ב דף ס"ו וזה שרמז הר"ן שהרי לא זכה בה לגמרי ולא בא לרשותו כדי שיהי' יוכל להקנותה דלענין

שיוכל אדם למכור צריך להיות החפץ שלו וברשותו והבן ועיי' עירובין דף ע"א אם הבן יוכל לבטל רשות ועיי' ר"ן נדרי' דף מ"ב:

ומה נמלצו לחיך דברי רבה אעפ"י שהניחו לו אבותיו לאדם ס"ת ונכסי אב הוין גם עכשיו בכח הבן כאלו זכה בהן ולא מהני סילוק ולא נקרא נכסי אב לגבי' כמתנא' בשל אחרי' עכ"פ גם שלו לגמרי להיות ברשותו לא הוי והקב"ה אמר כתבו לכם להיות משלו ממש וזה שאמר מצוה לכתוב משלו שיהי' שלו ממש ולא שיהי' בכח שלו וחסר מלהיות שלו לגמרי והבן:

והנה כבר הערותי דכתב לו משנה התורה הוא לפרש בשני פנים (א) כמו משנה למלך או משנה תורה הכוונה השנית יען שיש לפני' ראשונה (ב) כמו לחם משנה או כסף משנה הכוונה שנים בפעם אחד שלכן בחרה התורה לשון ערומים וכתב משנה תורה ולא כתבה וכתב לו התורה שנית או וכתב לו התורה פעמים כי אם יש לו אחת צריך רק תורה שנית ואם אין לו צריך פעמים ונכלל הכל בלשון משנה תורה ולכן בשלומא אם הניחו לו אבותיו ס"ת אשר ככתב בשמו אז הגם לענין חיוב מצוה דכתבו לבם בחיוב הדיוט לא יצא יען שאינו שלו לגמרי לענין רשו' עכ"פ נכסי אב המה שלו לבן כיון שנתברר שלא כילם אותם האב ונקראת תורה אשר כותב עתה משנה תורה עכ"פ לכח שלו הוי ס"ת של עתה משנה אבל בס"ת של אחרים אשר לא הי' בראשונה בשעת כתיבה לא שלו ולא ברשותו אז במאי יתקיים משנה שתורה אשר כותב עתה היא השנית בכתיבה הלא בראשונה לא היתה נקראת בכח כתיבה על שמו כלל וכיון שאי אפשר לקיים משנה השנית צריך לקיים משנה כפלים שני תורות והבן:

וראה זה מצאתי ברמב"ן במלחמות סוכה דף ט' כאשר השיב על בעה"מ שתפילין ומזוזות צריך לשמה כמו ס"ת השיב הרמ"בן וז"ל בתפילין ומזוזות לא מייתר קרא לכתוב לשמה ואלו בס"ת כתיב כתבו לכם והיינו לשם חובתכם והאי דאמר רבה מצוה לכתוב משלו האי מכתבו נפקא וגבי מלך כתיב וכתב לו דרשי' לשמו שלא יתנאה בשל אחרים לשתי תורות עכ"ל דבש וחלב תחת לשונו שגילה הסוד דמכתבו ילפי' שיהי' משלו ומלכם דרשי' לשם חובתכם רק יש לו שיטה אחרת ואבאר אותו אי"ה:

ג פנים השלישי בהבנת מ"ע של ועתה כתבו לכם הוא כך דבודאי אין צריך שליחות על מעשה הכתיבה וגם אין צריך שיכתוב הסופר לשם מ"ע שיהי' זה ס"ת לפני איש אשר אין לו עדיין ס"ת ולא קיים מ"ע הנ"ל של כתבו לכם אח השירה דמ"ע של ס"ת הוי כמו שאר מ"ע שהק"בה מבקש שיקח כל אדם ס"ת וילמוד מתוכו לדעה את אשר ד' מבקש מן מצות וחוקי' ומשפטים רק אם התורה אמרה קחו לכם את השירה ולמדה

את בני ישראל הי' הדין אם נכתבו תרי"ג מצות וכל ספורי התורה לא לשם קדושת ס"ת רק שכותב להעתיק ספר חכמה ותבונה ומחנך אח"כ אותו ספר תורה בלימוד אז נתקדש הספר כמו בכל כלי מקדש עבודתן מחנכתן ונעשי' כלי שרת קדושת גבוה כן יהי' בס"ת אם העתיק הספר אשר נתן ד' בו כל המצות ואח"כ מקדש אותו בלימוד יהי' ס"ת שדי וכמו בתפילין ומזוזות אם מזמינם אח"כ לקדושת חפץ ונקראי' מקודש ה"ה בס"ת מקיים מ"ע בלקיחה ובלימוד כמו אם קונה תפילין ומזוזות ומניחם לקיים מ"ע של קשירת תפילין ועיי' רמ"בן במלחמות סוכה דף ט' לכן גילתה התורה כתבו לכם שצריך לכוון בשעת כתיבה שכותב ספר הזה לשם קדושת ס"ת ומקדש את הספר בגוף עשי' שהוא הכתיבה לתכלית הקדושה אשר יבוא עליו בתכלית המצוה אשר יהי' עליו ע"י קיום המצוה וא"כ הכותב ס"ת צריך לכוון שכותב לקדש האותיות בשם קדושת ספר תורה ומקדש את האזכרות בשם קדושת הבורא שיהי' הס"ת מקודש מתחילת הוייתו אבל בודאי אין צריך שליחות על הכתיבה וגם לא צריך מחשבה שכותב שיקיים בה פלוני מ"ע של כתיבת ס"ת או שיקיים בה בר ישראל מ"ע אלא רק כוונה לשם קדושת ס"ת וכפשטות הסוגי' פ' הקומץ דף ל' הקונה ס"ת בשוק כאלו חוטף מצוה מן השוק כיון שהספר נכתב בקדושת ס"ת וקונה אותו בממונו עשה המ"ע רק שחטף את המצוה ולא טרח בעבודה כמו הכותב עיי' נמ"י בה' קטנות ודו"ק: ואם תשאל מהכ"ת דנדרוש לכם לשם חובתכם שהחוב הוא ללמוד תורה הקדושה שהקב"ה מבקש שיכתוב ספר תורה בקדושת ס"ת ויקדש אותיות הכתב דילמא בהיפך שלא צריך קידוש כלל לאותיות או גויליז והאי ככם מורה שצריך לכוון שכותב לשם עצות גברא שיקיים בכתיבה הנ"ל עשה כמו דדרשי' גבי סוכה חג הסוכות תעשה לך לשם חובך היינו לשם קיום מצות סוכה וכן גדילים תעשה לך לשם קיום מצות ציצית ה"ה נדרוש כאן לכם לשם חיוב מ"ע שלך של הכתיבה או מ"ע של הלימוד שיכוון שהאדם ילמוד מתוכו אבל לעולם שלא צריך לכתוב לשם קדושת ס"ת וצע"ג:

ונלע"ד להסביר לך טעם לשבח בעזה"י בודאי בסוכה או ציצית דהוין רק תשמישי מצוה דעשי' לשם קדוש' לא שייך גבם דתשמישי מצוה מותרי' קודם עשיית המצוה וכן לאחר עשי' נזרקין וכיון דאין בהם קדושה לא שייך לדרוש בהם לך שיכוון להקדיש אותם דהלא גם אחר עשיי' המצוה אין קדושה בהם וגם אפי' אם יכוון בהם הזמנה לאו מילתא ולא פועל המחשב' בהם לכן דרשי' לך או לכם עשי' לשם מצוה אבל בדבר אשר נעשה אח"כ דבר שבקדוש' אז השכל גוזר שיותר נימא שלכם מורה שיחשוב להקדיש החפץ במחשבת קדושה מיד בהווייתו מאשר נדרוש שיעשה לשם מצוה דבזה שפועל בו להיות

קדוש מסתבר יותר שהקפידה תורה מאשר שלא נקדש אותו ונחשוב שיהי' לשם אותו מצוה דבזה שנעשה קדוש' ממילא הוכן למצותו דאסור להוריד מקדושה חמורה לקדושה קלה מכ"ש להטיל ולזרוק באשפה ועיי' במג"א סי' מ"ב והבן זה: וכן במלך דכתיב וכתב לו את משנה התורה אין הכוונה שהוא בעצמו או שלוחו יכתוב וגם אין הכוונה שיהי' נכתב לשם מלכות שלמה בן דוד או לשם קיום מ"ע של כתיבת ס"ת אשר צוה ד' למלך אלא הכוונה וכתב משלו לו לשם חובתו כמו שצוה הקב"ה וכתב את משנה התורה הזאת מלפני הכהנים והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו שהוי חובתו לקרות בתורה כל ימי חייו לקיים שויתי ד' לנגדי תמיד והוא דוקא בקדושת ס"ת ולא אם יהי' ספר חכמה בלי קדושה בלבד כך לשם קדוש' באמרות ד' טהורו' ויתקדש מיד לתכלית החוב להיות ספר קדוש והגם שכל הדיוט מצווה בזה נצטוה המלך להיות לו ב' ספרים על אופן זה אחד שיניח בביתו ואחד שלוקח במלחמה: וטרם שאבאר שזה שיטת רמב"ן ור"ן בעזה"י אבאר לפי הקדמה הנ"ל סוגי' דסנהדרין במשנה וכותב לו ס"ת לשמו יוצא למלחמה יוצאת עמו נכנס נכנסת עמו מיסב היא כנגדו שנאמר והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו בגמ' תנא ובלבד שלא יתנאה בשל אבותיו ולכאורה ק"ל מאי רבותא קמ"ל שלא יתנאה בשל אבותיו היכי משכחת לה כיון שצריך שיהי' הספר נכתב לשמו וא"כ ספר אבותיו לא נכתב לשמו וא"כ הך תנא שפת יתר חלילה שוב מצאתי שהעיר בקו' הנ"ל בספר בני יונה בסי' ע"ר וצע"ג ומה שתי' הגאון הנ"ל שהכוונ' שיש לו ס"ת ג"כ מאביו ואשמועי' שלא יתנאה בשל אבותיו רק יתן של אבותיו בבית גנזיו ויקח את שלו במלחמה הוא פלא גדול הא כתיב וקרא בו כל ימי חייו ופי' רבינו קדוש במשנה שהוא הספר אשר נכתב לשמו וא"כ ממילא ידעי' שלא יוכל ליקח של אבותיו להתנאות ודו"ק ועוד דלשון ובלבד שלא יתנאה בשל אבותיו משמע שבא לפרש המתני' ולפי הפשטות שהוא מוסיף הי' לו לומר תנא ויתנאה בשלו ולא בשל אבותיו וצע"ג:

ונ"ל דתנא השמיע לנו הבנה במשנה דרבינו קדוש אמר וכותב לו ס"ת לשמו יש לפרש דצריך כתיבה לשם איש פרטי אשר יושב על הכסא למשל שצריך לכתוב לשם מ"ע של כתיבת ס"ת של שלמה בן דוד אבל אם דוד מצוה לכתוב ס"ת לשם מלכות שלמה בנו הוי כדין וכדת נהפוך הוא כיון שהוא של אבותיו אסור להתנאות או להתגאות בו כי עיקר הקפידה וכתב משלו לו לשם חובתו שחוב שלו הוא והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו שיהי' לו ס"ת אשר מקודש לשם ד' שבכל אשר הוא עושה ישכיל בה ולשם קדושת ס"ת צריכה להיו' נכתבת דהא לשמו דקתני במשנה הוי הכוונה לשמו של ספר שהוא ג"כ לשון זכר כמו בגיטין דף נ"ד אזכרות שלו לא כתבתי לשמן שצריך לכתוב לשם קדושת

הספר ולא כמעתיק ספר חכמה או ספר דת והאי וכותב ס"ת לשמו אינו בא ללמדו רק זאת לגלות שמצות המלך לכתוב גם ספר שני בקדושת ס"ת ולא נימא כיון שיש לו ספר מקודש כשהי' הדיוט שוב די אם יצוה להעתיק התורה פעם שנית אפ' לא יקדש אותו בכתיבת קדושת ספר ד' קמ"ל שגם ספר השני צריך להיות נכתב בשמו להיות מקודש נכנס ויוצאת עמו וקרא בו כל ימי חייו רק א"כ יש מקום לטעות שבודאי אם ירש ס"ת מאבותיו אשר נכתב בקדושת ס"ת אחר שישב הוא על כסא מלכותו יוצא בזה קמ"ל ובלבד שלא יתנאה בשל אבותיו אם נכתב משלו לשם קדושת ס"ת אחר שישב על כסא מלכותו די אבל בשל אבותיו אינו יוצא דכתיב לו פי' משלו בשעת כתיבה ודו"ק ורבה אמר אפי' הניחו לו לאדם אבותיו ס"ת מצוה לכתוב משלו דאין אדם יוצא בס"ת הנכתב בקדוש' אם אינו ממון שלו בשעת כתיבה דכתבו משמע משלכם ע"ז הקשה אביי מברייתא תניא וכותב לו ס"ת לשמו שלא יתנא' בשל אחרי' הגם שהוא ס"ת שנכתב בקדוש' עכ"פ משלו לא הוי בשעת כתיבה ומכ"ש אם עדיין של אחרים משמע מלך אין הדיוט לא שכיון שנכתב בקדושת ס"ת יוצא אפי' לא הי' שלו בשעת כתיבה ואפי' אם עתה אינו שלו ומכ"ש שיוצא בשל אבותיו ומשני הדיוט בודאי צריך להיות שלו בשעת כתיבה אלא אפי' מלך שכותב שני תורות הי' מקום לטעות שספר השני אשר יוצא למלחמה שהוא להתנאות לא צריך שיהי' שלו כיון שכותב משלו עתה ספר ראשון יוכל השני להיות משל אחרים רק שצריך להיות נכתב בקדושת ס"ת קמ"ל אם כותב ב' ס"ת צריכי' להיות נכתבים בשמו אחת שיוצאת ונכנס עמו ואחת שמונחת בבית גנזיו ומשמע שכל אחת ראוי להיות לבית גנזיו שהוא תמורת ספר הדיוט וע"כ שניהם משלו ושניהם לשם קדושת ס"ת וע"ז אשמועי' הברייתא שגם כאן שכותב אחת משלו אחר שנעשה מלך אעפ"כ גם השני צריך להיות משלו שלא יתנאה בשל אחרי' וממתני' יש לטעות דוקא אם כבר קיים מצות כתיבת ס"ת משלו כשהי' הדיוט לא יוכל להתנאו' בשל אבותיו או מאחרי' קמ"ל דבכל אופן לא יוכל להתנאות משל אחרים ודוק:

ולולי דמסתפינא אמרתי בשלומא במתני' דהי' לו ס"ת כשהי' הדיוט וכותב עתה רק אחת אז אפי' בשל אבותיו אינו יוצא אבל אם כותב עתה ב' ספרים אז הראשון צריך להיות משלו והשני די בשל אבותיו רק של אחרים לא מהני אפי' אם כותב עתה שני ספרים וכמש"ל דשל אבותיו טוב משל אחרים ודו"ק: ובזה יובן דברייתא מסיים פסוק שויתי ה' לנגדי תמיד לברר שהאי לשמו הוא לשם קדושת הספר אשר הוא חוב שלו אם הספר בקדושה שאז ע"י התורה ד' לנגדו תמיד וק"ל ובזה יובן שרבינו קדוש לא הביא ראשית הקרא דכתיב וכתב לו את משנה התורה הזאת ובריייתא הביא דכתיב וכתב לו

את משנה התורה והבן זה וכן הרמב"ם בה' ס"ת הביא ראשית הקרא דכתיב וכתב לו ובה' מלכים הביא רק סוף הקרא וקרא בו והארכתי בחדושי לברר דבר זה בעזה"י:

וראה בעיניך נפלאות מתורת ד' כי' מצאתי מרגליות ברמ"בן במלחמות סוכה דף ט' כאשר חלק על בעה"מ שמצריך עיבוד וכתיבה לשמה בתפילין ומזוזות כמו בס"ת חלק עליו הרמב"ן וכ' וז"ל דבתפילין ומזוזות לא מייתר קרא לכתיב' לשמה ואלו בס"ת כתיב כתבו לכם והיינו לשם חובתכם והאי דאמר רבה מצוה לכתוב משלו האי מכתבו נפקא וגבי מלך כתיב וכתב לו דרשי' לשמו שלא יתנאה בשל אחרים לשתי תורות עכ"ל הזהב ונוראות נפלאתי על הרמב"ן עדיין קשה מנ"ל כתיבה לשמו בס"ת נחזי אנן הלא בשני אופנים משכחת לה כתיבת ס"ת זה מזה שונים (א) שכותב בעצמו כל ס"ת ומכוון לצאת בזה ידי מ"ע של כתיבת ס"ת או שעשה שליח לכתוב לו כל הס"ת והוא או שלוחו אינם מכוונים לכתוב בקדושת ס"ת או בקדושת השמות רק כמעתיק ספר קדמון אות באות ואח"כ ילמוד מתוכו אבל מעולם לא יכוון שיהי' ספר זה קדוש בשום קדושה רק כותב ספר תבונה ודעת (ב) שכותב הספר לשם קדושה ומכוון לקדש את הכתיבה ואת אזכרות רק לא מכוון שכותב לקיים מ"ע של ועתה כתבו לכם רק שמחדש ס"ת בעולם או לנדב אותו לקרות מתוכו או להתנאות בו עכ"פ לא איכוון לקיום מצוה כמובן ולפ"ז בציצית דרשי' גדילי' תעשו לכם לשם חובתכם היינו לשם קיום מצוה וכן בסוכה חג הסוכות תעשה לך לשם קיום מצוה וא"כ הכא נמי דרשי' לכם לשם חובתכם לקיום מ"ע של כתבו לכם אבל מנ"ל שצריך עיבוד וכתיבה לשמן וצע"ג: אמנם הוא הדבר אשר דברתי שם הם תשמישי מצוה ולעולם לא יהי' הסוכה או הציצית קדושת החפץ וכל העשי' הוי רק הכנת הכלי לעשות אח"כ בו מצוה אז דרשי' לך או לכם לשם חובך לקיים בכלי אח"כ מצוה ידוע' אשר מקושר בכלי זה אבל בס"ת אשר תהי' אח"כ קדושת החפץ וכן תפילין ומזוזו' יהיו בכל אופן אח"כ דבר שבקדוש' רק אנו חוקרי' דלא צריך הזמנה לשמה רק אח"כ בשעה שיעשה בהם המצוה יתקדשו כמו במחתות קרח ויקריבם לפני ד' ויתקדשו לכן בס"ת דגילתה התורה שמבקש דבר אז מסתבר יותר לחדש בכלי בשעת עשייתו אותו קדושה שיבוא עליו אח"כ וממילא יהי' נמי הכנת החפץ למצוה דמשעה שיתקדשו אינו עומד רק למצוה למה עומד ס"ת רק ללמוד מתוכו תה"ק ומהכ"ת נדרוש לכם לשם מצוה ולא נקדש הספר כלל בעשייתו ודרשי' כתבו את השירה שהיא קדושה בעצם לשם חובתכם כמו שהחוב הוא ללמוד תורה אשר נתקדש בקדושת ד' לאותה חובה תהי' הכתיבה לקדש התור' ע"י הכתב וממנ"פ לשם מצוה של אותו גברא לקיים מ"ע לא צריך דאם הכתיב' הוי קיום המצוה מהכ"ת נחדש שתורה ובקש שיכוון לקיים

המצוה הלא בכל התור' מצות לא צריכות כוונה דבשלומא בסוכה וציצית הוי הכנה למצוה שתורה מבקש שעשיית הכלי יהי' נעשה לשם מצוה אבל גוף קיום מצוה לא צריך כוונה והלא כאן הוי גוף קיום המצוה ומהכ"ת יחדש התור' שיצרך כוונה ואם מצוות צריכות כוונה בכה"ת למה כאן צריך קרא ע"ז שיכוון לקיים המצוה אלא פשיטא דגם כאן לא צריך כוונת קיום המצוה רק תיקון גוף החפץ והיינו כתיבה לשמה והבן וצדקו דברי רמב"ן מאוד וממילא מהכ"ת דנימא שגוף המצוה יהי' בכתיב' נהפוך הוא דעיקר המצוה להיות לכל איש ישראל ס"ת ובכל זאת לא יכלה התורה לומר קחו לכם את השירה דאז לא נדע רק זאת שהלקיחה יהי' לשם מצות לימוד אבל לא ידענו שצריך שיהי' הספר נכתב בקדושת ס"ת לכן גילתה התורה כתבו לכם לשם חובתכם לתקן הכלי בכתיבה לשמה כנלע"ד:

ומה מאוד מתקו סוף דברי רמב"ן שמסיים ובמלך דרשי' לו לשמו שלא יתנאה בשל אחרים לשתי תורות עכ"ל והוא כמש"ל דגם במלך הוי הפי' רק לשמו של ס"ת שלא נטעה אם כותב עתה ספר אחד משלו לשם ס"ת יהי' די בשני אם נכתב לשם ס"ת אעפ"י שאינו שלו קמ"ל שלא יתנאה בשל אחרים בשום אופן אבל יותר מזה גם המלך לא צריך לא שליחות ולא לקיום מצוה ולא לשם מלכותו כנלענ"ד:

והראני ד' דודאי רבינו הר"ן בחידושיו לסנהדרין דף מ"ח אחר שהקשה למה צריך ס"ת עיבוד לשמה הלא הזמנה לאו מילתא ותי' וז"ל אפשר לתרץ בס"ת בעי' עיבוד לשמו כד"ה לחיבוב המצוה משום דדרשי' עשי' לשמה מוכתבו לכם את השירה ואע"ג דדרשי' לה פכה"ג אעפ"י שהניחו לו אבותיו לאדם ס"ת מצוה לכתוב משלו הא מוכתבו את השירה הזאת נפקא אייתר לכם לעשי' לשמה וגבי מלך כתיב וכתב לו ודרשי' לשמו אבל בתפילין ומזוזה כיון דלא רבו בהו קרא לא בעינן עיבוד לשמן כת"ק דרשב"ג עכ"ל ובסוף כ' וז"ל אפשר בס"ת נמי בעינן עיבוד לשמו משום חיבוב המצוה מן ועתה כתבו לכם את השירה הזאת לכם לשם חובתכם כדכתיבא לעיל עכ"ל ראה בעיניך כי שפה אחת להם לענין גוף הכתיבה לשמה של ס"ת רק שמוסיף שעיבוד עור לשמה בס"ת הוי משום חיבוב מצוה לבד אבל גוף הכתב לשמה ילפי' מן לכם לשם חובתכם כדברי רמב"ן ודו"ק:

המורם מכל אשר בארתי בעזה"י דלשיטת רב אלפסי ורש"י בפ' הקומץ משמע דלא בעי שליחות ולא כתיבה לשם איש ידוע רק זאת שיהי' נכתב לצורך איש ישראל ללמוד מתוכו שיש מצוה שיהי' לכל ישראלי ס"ת מחדש אשר ילמוד בו ותהי' התור' לעד בו ולרמב"ם ג"כ אין צריך שליחו' רק שיהי' נכתב לשם מ"ע של איש הרוצה לקיים בו מ"ע

המחויבת עליו ולרמב"ן לא צריך רק שיתקדש מיד לשם קדושת ס"ת אבל שליחות לכ"ע לא בעי ומעתה נגלה דלא הי' קפידת התורה שכל אחד מישראל יעשה מעשה כתיבת ס"ת כמו מעשה הנחת תפילין ואולי הי' קפידת התורה הוית הספר שילמוד מתוכו תמיד ואם לא ישמרו המצות תהי' התורה לעד בם שלא שמרו דרך ד' כמו על מה אבד' הארץ על עזבם את תורתי וק"ל:

וראיתי בבני יונה ס' ע"ר שהעיר שאם נאבד מהדיוט ספרו לא צריך לכתוב שנית דתורה לא הקפידה על הוית הספר תורה רק על מעשה הכתיבה בלבד דאל"כ הי' לתורה לומר קחו לכם את השירה יעו"ש ובמכ"ת לאלף עפר אני תחת רגלי ספיר הגאון הנ"ל אבל כאן לא דק אם התוס' אמר' קחו לכם הי' במשמע אפי' כתיב' מנכרי או אשה או ישראל להראות אומנתו או אם כתבה להתלמד לשיטת רב אלפס וגם לא הי' ידעי' שיהי' נכתבת לשם איש ההוא אשר ירצה לקיים המצו' בס"ת הנ"ל לשיטת הרמב"ם וגם זאת לא היינו יודעי' שצריך להיות הספר נכתב בקדושת ס"ת בשעת כתיב' לשיט' הרמב"ן ור"ן לכן גילתה התור' כתבו לכם לדעת שבשעת כתיבה צריך להיות או לצרככם לשיטת רב אלפס או לשם מצות איש לשיטת הרמב"ם או לשם חובתכם לשם קדושת ס"ת לשיטת רמב"ן ור"ן אבל לעולם אפשר עיקר המצוה הוא להיות לישראל ס"ת והתורה הקפידה גם זאת שיהי' הס"ת נכתב באופנים ובתנאים הנ"ל והבן:

ומ"ש וז"ל וכיון דכתיב לכם בעי' כתיבה ביד כל אחד ואחד כמ"ש חכז"ל גבי לולב ולקחתם לכם עכ"ל אם כוונתו מלכם דרשי' לכל אחד זה אינו חדא מלכם דרשי' בסוכה מ"א שלכם יהי' רק מן ולקחתם דרשי' שיהי' לקיחה ביד כל אחד וע"כ יש כאן חסרון וכוונתו מן כתבו דרשי' כתיבה לכל אחד ואחד עיי' תוס' שם דדרשי' שם מדלא כתיב ולקחת לשון יחיד וכאן דדיבר הקב"ה עם משה ויהושע ע"כ הי' צריך לאמור כתבו בלשון רבים עיי' רמב"ן בתורה והבן זה:

עוד הביא הגאון הנ"ל ראי' שבה' מלכים כתב הרמב"ם אם נאבד צריך המלך לכתוב שני תורות ולמה לא כ' הרמב"ם דין הנ"ל בהדיוט אלא בודאי אצל הדיוט שלא יוצא בשל אבותיו אלא אם יכתוב בעצמו וע"כ אין הווית ס"ת המצוה ולכן אפי' נאבדה אין צריך ס"ת אחרת אבל המלך שיוצא בס"ת של אבותיו אז הוי הוית הס"ת המצוה לכן אם נאבדה צריך אחרת יעו"ש: ונ"ל לחקור בדבר בעזה"י הנה כפי הבנת הגאון בני יונה הוי המצוה במלך הויית הס"ת ולכן גם בנאבד צריך ס"ת אחרת א"כ ה"ה אם כבר כתב לעצמו ס"ת כשהי' הדיוט וקודם שנעשה מלך נאבד הספר הי' ג"כ צריך ס"ת אחרת וא"כ קשה לי הלא בה' ס"ת כ' ז"ל לא הי' לו ס"ת קודם שימלך צריך לכתוב אחר שמלך שני

ס"ת עכ"ל למה לא כתב או אם הי' לו ונאבד צריך לכתוב שני ס"ת דהלא אצל המלך הוי המצוה הויית הס"ת וא"כ למה דוקא בהי' לו ס"ת מאביו חידש הרמב"ם דין זה דאם נאבד צריך לכתוב שני ס"ת הלא גם בה' ס"ת שאיירי בהי' לו משל הדיוט הי' לו לבאר או דלא הי' לו או שהי' לו ונאבד צריך שנים וצע"ג:

ועוררני תלמידי הבח' החרוץ כ"ה יצחק נ"י על גוף ההערה למה לא כ' הרמב"ם גם בה' ס"ת דין נאבד דיש לחדש דבר בודאי מי שקיים פעם אחת מצות כתיבת ס"ת לא צריך לכתוב פעם שנית וה"ה אם הדיוט קיים מצות כתיבת ס"ת כשהי' הדיוט ואח"כ נעשה מלך לא צריך לכתוב רק ספר אחד לשם מלכותו דהא מצות הדיוט כבר קיים אבל כל זה אם הי' לו ס"ת של עצמו אבל בירש מאבותיו הגם אם הספר קיים די באחד שכותב כמו שהסביר הכ"מ יען שכותב עכשיו ס"ת ומקיים עכשיו שני מצות של כתיבה בס"ת אחד עכ"פ אם נאבד אז כשנעשה מלך צריך לכתוב שנים דהא עדיין לא קיים מצות כתיבת ס"ת של הדיוט דאז כשהי' הדיוט לא יצא בס"ת של אבותיו ודי אם הספר בעולם שלא צריך לכתוב אלא אחת אבל אם נאבד צריך לכתוב שנים לכן בה' מלכי' דהזכיר הרמב"ם דין שהנחיל מאבותיו שכ' לא הנחיל מאבותיו או שנאבד היינו של אבותיו אז צריך שהים אבל בה' ס"ת דלא איירי מס"ת של אבותיו לכן כ' הרמב"ם לא הי' לו מקודם אבל אם הי' לו מקודם ס"ת של עצמו באמת לא צריך שנים והבן זה:

אך הדרנא בי דלפ"ז משכחת לי' שלא יהי' למלך אלא ס"ת אחת כגון שהי' לו ספר כשהי' הדיוט ונאבד שאז אין כותב אלא אחד ולא מניח ס"ת כלל בבית גנזיו וא"כ למה כ' הרמב"ם בה' ס"ת בהל' ב' וז"ל וזה שהי' לו כשהי' הדיוט מניחו בבית גנזיו עכ"ל וקשה הלא משכחת לה בנאבד שאין מניח ס"ת כלל בבית גנזיו וא"כ הי' לרמב"ם רק להזכיר זה שכותב לו כשהוא מלך נכנס ויוצא עמו ואם יש לו ספר מזמן שהי' הדיוט מניחו בבית גנזיו אבל כפי לשונו משמע שבודאי שצריך להיות בעולם ס"ת שהי' לו כשהי' הדיוט שמניח אותו בבית גנזיו וקשה הלא משכחת כשהי' לו כשהי' הדיוט ונאבד אלא פשיטא דגם אם הי' לו ס"ת כשהי' הדיוט צריך להיות אותו ספר עדיין בעולם ומה שכתב בהל' ג' לא הי' לו ס"ת קודם שימלוך צריך לכתוב לו אחר שמלך שני ס"ת היינו בכל אופן בין שלא הי' לו מעולם ובין שהי' לו ונאבד כיון דעכ"פ קודם שימלוך לא הי' לו ס"ת צריך שנים דהגם שיצא מ"ע בתורת הדיוט אפ"ה צריך לכתוב עתה שנים דכתיב בתורה וכתב לו את משנה התורה משנה שתים במשמע ואם יש לו מקודם ס"ת אז מקיים משנה כמו [משנה למלך] אבל אם אין לו כלל בשעה שנעשה מלך אין מקיים בכתיבה ס"ת אחד משנה תורה וע"כ שצריך לכתוב שתים והבן וא"כ קשה למה השמיע הרמב"ם דין נאבד

בה' מלכים אם נאבד ס"ת של אבותיו אפי' הי' לו ס"ת לעצמו כשהי' הדיוט צריך ג"כ לכתוב שני ס"ת אם נאבד אותו ספר תורה שהי' לו כשהי' הדיוט וצע"ג:

לכן לבי אומר לי שמרגליות טובה מונחת תחת לשון הזהב של הרמב"ם דנ"ל מסברא דחיוב כתיבת ס"ת של מלך חל בשעה שעולה לגדולה ונעשה מלך אז בא עליו החיוב של מצות ס"ת ואם הי' לו אז ס"ת של הדיוט לא חל עליו רק כתיבת ס"ת אחד שהוא ספר יתר על ספר של הדיוט אבל אם הי' לו ס"ת וזמן הדיוט ואח"כ קודם שכותב לו ספר של מלך נאבד אותו של הדיוט לא צריך לכתוב אלא ס"ת אחד אבל אם ירש מאבותיו אז אפי' נאבד אחר שנעשה מלך אפ"ה צריך לכתוב שתים ואסביר בעזה"י טעמא דמילתא דבשלומא אם ה' לעצמו ק"ת מזמן הדיוט בשעה שנעשה מלך ולא בא עליו רק כתיבת ס"ת מתורת חיוב המלך לכן הגם שנאבד אח"כ לא צריך לכתוב אלא ס"ת אחד דעכשיו הוי רק תשלומין של שעה ראשונה אשר עלה למלכות ואז הי' בידו מצות הדיוט דהא כבר כתב ס"ת אבל אם מעולם לא כתב ס"ת רק הנחיל מאבותיו ובזה לא קיים מצות כתיבת ס"ת אשר מונח עליו בתורת הדיוט רק אם כותב אח"כ ספר של מלך יוצא בכתיבה אחת שני חיובים דיהי' גם משנה תורה יען דיש בידו ס"ת מאביו אבל אם נאבד קודם הכתיב' אז נשאר בחיוב לקיים מצות כתיבת ס"ת בתורת הדיוט ובתורה מלך דלא שייך לומר דעכשיו הוי רק תשלומי שעה ראשונה דהא באמת גם בשעה שעלה למלכות הי' מונח עליו מצוה הנ"ל בכפלי' רק אם הי' נשאר בידו ספר אביו אז הי' יכול לפטור עצמו משני חיובים במעשה אחד וכיון שלא נשאר בידו ספר אביו אז צריך לפטור שני חיובים בשני ספרים כנלענ"ד:

ולפ"ז מדויק לשון הרמב"ם דבה' מלכים שכתב לא הניחו לו אבותיו או שנאבד כותב שני ס"ת עכ"ל האי נאבד ע"כ הוי הפי' שנאבד אחר שנעש' מלך דאל"כ שנאבד קודם שנעשה מלך א"כ מאי חידוש השמיע הרמב"ם בזה מה לי לא הנחיל או שנאבד הלא בזמן הדיוט לא יצא בספר תורה של אביו הוי נאבד קודם שנעשה מלך כמו לא הנחיל כלל אלא פשיטא דנאבד רבותא היא אפילו הנחיל מאבותיו בשעה שנעשה מלך ואח"כ נאבד דיש לטעו' כיון אם הי' נשאר בידו לא הי' צריך לכתוב אלא ס"ת אחד ה"ה אם נאבד קמ"ל כיון שנאבד קודם שכתב ספר המלכו' חייב לכתוב שתים אבל בה' ס"ת כתב ז"ל לא הי' לו ס"ת קודם שימלוך צריך לכתוב שתים עכ"ל משמע דעכ"פ בשעה שנעשה מלך לא הי' לו ס"ת אשר כתב כשהי' הדיוט אבל אם הי' לו בשעה שנעשה מלך ואח"כ קודם שכתב ספר המלכות נאבד אותו של הדיוט פטור מלכתוב שנים ודוק:

אך כל זה אם הי' לו ספר מזמן הדיוט ונעשה מלך ונאבד אח"כ של הדיוט פטור דהא עדיין ישאר בידו ספר של מלך אבל בהדיוט שנאבד ס"ת שלו בודאי צריך לכתוב אחר' להיות לו ס"ת אשר נכתב לעצמו דכל זמן שהספר בעולם הוי מצוה ראשונה בידו לעדות אבל אם נאבד הספר צריך לכתוב שנית דלא יהי' בלא עדות ובזה מדויק לשון הרמב"ם בה' ס"ת הל' ב' וז"ל והמלך מצוה עליו לכתוב ס"ת אחד לעצמו לשם מלך יתר על ספר שיהי' לו כשהוא הדיוט עכ"ל ונפלא בעיני למה כ' בלשון עתיד שיהי' לו הי' לו לכתוב בלשון עבר יתר על ספר שהי' לו כשהי' הדיוט וצע"ג:

אמנם הכל מדויק היטב דהשמיע הרמב"ם שהמלך צריך לכתוב לו ס"ת אחר' יתר על ספר אשר חיוב עליו להיות לו תמיד כשהוא הדיוט דאם הי' נשאר הדיוט הי' בודאי המצוה עליו להיות לו תמיד ס"ת שלו ובכל זאת צריך לכתוב לו ספר של מלכות יתר על ספר אשר צריך להיות לו לעולם בתורת הדיוט ולכן מניח אותו של הדיוט בבית גנזיו וספר המלכו' לצאת ולבוא ואותו של מלכו' בודאי צריך להיו' תמיד בעולם דהא כתיב וקרא בו כל ימי חייו והבן זה:

ולולא דמסתפינא אמרתי להביא ראי' מלשון רמב"ם בה' מלכים דספר של הדיוט צריך להיות תמיד עמו דכ' בה' מלכים וז"ל אחד מניח בבית גנזיו שהוא מצווה בו ככל אחד מישראל עכ"ל ונוראות נפלאתי דמהופך הלשון שכך הי' לו לכתוב אחד שהוא מצווה בו ככל אחד מישראל מניח בבית גנזיו אבל לשון שכ' אחד מניח בבית גנזיו שהוא מצווה בו ככל אחד מישראל משמע כמו שכל אחד מישראל מצווה ליתן ספרו בבית גנזיו כך מצווה גם המלך ליתן ספרו בבית גנזיו והוא פלא וצע"ג:

ונלע"ד לבאר דבר זה בעזה"י דבגמ' דף כ"ב מאן דדרש שנשתנ' הכתב מאי שויתי ד' לנגדי תמיד והרעיש מהרש"ל דלמא על אותו ספר שיוצא ונכנס עמו קאי יעו"ש ובמהרש"א ונ"ל דלכאור' דקדקתי בלשון המשנ' דרבינו קדוש מפרש נכנס למלחמה יוצא למלחמה או מיסב או יושב בדין הס"ת עמו דכתיב וקרא בו כל ימי חייו למה לו לפרש הי' לו לקצר שס"ת שכותב לשמו הוא עמו תמיד דכתיב והית' עמו וקרא בו כל ימי חייו וצע"ג:

אמנם נ"ל דדבר גדול רמז לנו דהנה בס"ת הנכתב לשם מלכות יש בו קדושה יתירה דהוא מוגה מספר עזרה עפ"י ע"א וגם אסור להדיוט לקרות בו כמבואר בתוספתא וקרא בו הוא ולא הדיוט עכ"ל הרי נגלה שיש קדושה יתירה לס"ת של מלכות לכן גם למלך אסור ללמוד מתוכו בכל עת ובכל שעה אם ירצה לדעת איך יעבוד אדם ד' או להרחיב גבולי תור' בפלפול וסלסול או לתענוג הנפש או לדעת שבילי' רק בשעה שהוא מעיין בה לתכלית כל בני ישראל מה שנוגע לענין מלוכ' אז מותר לו לבד להסתכל בה וללמוד

מתוכה מה שצריך לכלל מלוכה כגון אם יוצא למלחמה להחריב עיר או ממלכה או בשעה שנכנס ממלחמ' וזה יעשה בשבויי או בביזה וכדומה אם יושב בדין להורות חק ומשפט או אם יושב בסגל יועצים כדת מה לעשות כי אז המצוה עליו ללמוד דוקא מספר הנקדש בקדושה יתיר' דתורה אמרה וקרא בו כל ימי חייו למען יאריך ימים על ממלכתו מה שנוגע למלכות יקרא בו אבל להתענג בלימוד התורה ככל איש ישראל וזה שאינו נוגע לתכלית המלוכה אסור ללמוד מספר הזה רק מספר אשר לו כהדיוט אשר מונח לו בבית גנזיו שם ילמוד מה שנוגע לעצמו ולא לכלל מלוכה כמו שאר חפצים אשר יש לו שם לעצמו ולהנאתו ולא נותן שם לתכלית המלוכה בכלל כן יהי' לו שם ס"ת להנות לעצמו ולא לתכלית המלוכה אבל בס"ת של מלכות אינו רשאי ללמוד מתוכו רק כאשר יעסוק בעסקי מלוכה ואפ"ה בבהכ"נ או בבה"מ אסור לעיין בו אם רוצה לחשוב שם חשבונות לתכלית המלוכה אסור לספר להיות שם וגם אם עוסק לתכלית המלוכה מותר לו לבדו לעיין בו אבל יועציו ושריו אשר עוזרי' עמו להנהגת המלוכה אעפ"כ אסורי' לעיין בספר המלכות דכתיב וקרא בו המלך לבדו מותר לקרות בו מה שהוא נוגע למלוכה אבל הדיוט אפי' לתכלית המלוכה אסור לעיין בו וזה הוא קו' הגמ' איך יקיים שויתי ד' לנגדי תמיד הלא בספר המלך אסור לעיי' רק בשעה שעוסק בהנהגת המלכות לבד ודו"ק:

ולפ"ז מיושבי' דברי רמב"ם שאחד שמונח בבית גנזיו שהוא מצווה בו ככל אחד מישראל כמו שיש על כל איש ואיש מישראל מצוה שיהי' לו ס"ת בבית גנזיו נלמוד מתוכו דרך ד' לדעה איך יעבוד ד' כן יש מצוה למלך שיהי' לו ס"ת ללמוד מתוכו והבן זה:

היוצא מזה דנראה לי כהגאון תורת חיים ומהר"ל מפראג אשר הובאו בספר בני יונה דעיקר המצוה להיות להדיוט ספרו אבל אם הקדיש אח"כ או נאבד לא יוצא וצריך לכתוב ס"ת אחרת כנלע"ד:

המורם בנידן שאלתינו בודאי יוכל לקיים באלף זוז אשר הרים לעשות מצוה דאורייתא כתיבת ספר תורה כיון דס"ת הראשון נאבד מן העולם לגמרי אז הוי גם לר"י ספק ולמהר"ל מפראג ולתורת חיים פשיטא ומכ"ש כפי מה שבארתי שרוב מנין ורוב בנין סוברי' דעיקר המצוה להיות ס"ת לעולם בביתו רק יעשה זאת להרגיל עצמו ללמוד גם מס"ת כאפשר לו כיון שהוא צורבא מדרבנן אשר יוכל להסתכל בעינים פקוחות כנלענ"ד בעזה"י:

סימן ט

שאלה בני כפר במספר עשרה בעלי בתים אשר לא קיימו מעולם מצות עשה של כתיבת ס"ת וקם אחד מהם ונדר עשרים כסף לכתיבת ס"ת וחקרו השאר אם גם הם ינדבו עד כדי מלאכה ליקח סופר לכתוב להם ס"ת ביחד אם יקיימו בזה מצות עשה של ועתה כתבו לכם או אם אין בזה קיום מצוה רק שיהי' להם ס"ת לקרות בו ובעבור זה לא יתנדבו כי מצוי הוא להם בשאלה או בשכירות שנה בשנה:

תשובה דבר זה צריך עיונא ומלשון חכמים מחכים יש ללמוד דרבה אמר אעפ"י שהניחו לו אבותיו לאדם ס"ת מצוה לכתוב משלו דכתיב כתבו לכם עיי' סנהדרין דף כ"ב דנקט אבותיו לשון רבים ולא נקט אעפ"י שהניח לו אביו לאדם ס"ת משמע שאפי' אביו ואבי אביו יוצאי' בספר אחד דאל"כ שאגב אורחא השמיע זאת ששנים יוצאי' בספר תורה אחד מאי רבותא דאבותיו הניחו לו הי' לו לקצר ולאמר אעפ"י שהניח לו אביו לאדם וכן הרמב"ם פ"א מה' ס"ת נקט הניחו לו אבותיו עכ"ל וכן הוא לשון הש"ע בסי' ע"ר ביו"ד הניחו לו אבותיו מצוה לכתוב משלו יעו"ש [ופלא שהטור השמיט דין הנ"ל ומצאתי בב"ח שהרגיש בזה] ומשמע מדכתבו כלשון רבה שיש בזה רבותא שאפי' ס"ת בשותפות יוכל לצאת וק"ל:

אמנם לשון הרמב"ם בפ"א מה' ס"ת וז"ל מצות עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב ס"ת לעצמו עכ"ל משמע שהוא מצוה על כל אחד ואחד בפני עצמו ואינו יוצא בשותפות דאל"כ הי' לו לומר מ"ע על כל אדם מישראל ומדדייק על כל איש ואיש משמע דס"ל דשותפות לא מהני ודו"ק:

אך הדרנא בי דאם הי' נקנו על כל אדם מישראל הי' במשמע שגם נשים מצווי' בעשה הנ"ל ובאמת הוא פוסק בספר המצות מצוה ח"י שנשים פטורות ממ"ע הנ"ל לכן דייק על כל איש ואיש אבל לעולם דסובר דיוצאי' בשותפו':

ובכל זה נראה ונדחה חזר ונראה דלמה כופל הרמב"ם תיבת איש וכותב כל איש ואיש למה לא כ מ"ע על כל איש מישראל א"ו להורות נתן דיש מצוה על כל איש ואיש אבל שותפות לא מהני (ועיי' נזיר דף ס"ב איש איש לרבות עכו"ם וביבמות דף ע' איש איש לרבות ערל וכדומ' שדייקו חכז"ל כפל איש בקרא):

ולפ"ז משמע לי דטור וש"ע חולקי' ע"ז וס"ל דיוצאין בשותפות דטור כ' ז"ל מ"ע על כל אדם מישראל לכתוב לו ס"ת עכ"ל משמע דס"ל דיוצאי' בשותפות וגם זאת דנשים מצוות על מ"ע של כתיבת ס"ת מדשינו לשון הרמב"ם שתחת איש נקטו אדם ובודאי בכלל

אדם מישראל הוי גם אשה בכלל והמחבר כ' וז"ל מ"ע על כל איש מישראל לכתוב לו ס"ת עכ"ל מדהשאיר לכפול תיבת איש משמע דיוצאין בשותפות:

ועלה בדעתי דהלא עיקר כתיבת ס"ת הוא להיות לכל אדם מישראל ס"ת ללמוד מתוכה רק רבה חידש דצריך להיות משלו אבל אפי' קנה ס"ת יוצא בו כמבואר ברש"י פ' הקומץ דף ל' דלא כרמ"א בסי' ע"ר יעו"ש בט"ז סק"א דעכ"פ הוי משלו ועיי' בטור כיון דעיקר הס"ת ללמוד פוטר הרא"ש בזה"ז לכתוב ס"ת והגם שצוחו עליו כל הוגי דעה שלא בא הרא"ש לפטור מגוף העשה עכ"פ זאת נלמד שעיקר המצוה להיות לאדם ללמוד מתוך ס"ת שלו וזה פשוט והנה עיי' ר"ן בנדרים ריש פ' השותפין ותמצית דבריו דשותפות בחצר שאין בו דין חלוקה אז כל אחד משתמש בתוך שלו כולו דבכל שעה שאחד משתמש בו משתמש בדידי' ולא בשל חבירו ועיי' בתוי"ט שם בשם נמ"י שיטה אחרת יעו"ש:

והנה ס"ת הוי בודאי כחצר שאין בו דין חלוקה דמי יוכל לחלוק ס"ת הלא אחר חלוקה הוי רק חומשין דס"ת שחסר אות לאו ס"ת מקרי עיי' גיטין דף ס' וא"כ הוי תחילת השותפות כך להיות לו חלקו וגם חלק חבירו כדידי' בשעה שילמוד מתוכו ולומד מתוך שלו דאטו כספו כתיב דנימא כספו המיוחד לו כמו בשן ועין בב"ק דף צ' [ועיי' בירושלמי פי"א מתרומות דדרשו גם בתרומה כספו המיוחד לו מקנין כספו] דשם גילתה התור' כספו אבל כאן דדרשי' רק מכתבו לכם שיהי' שלו עיי' רמב"ן במלחמות סוכה דף ט' בודאי יוצא אם הוא שלו אפי' אינו מיוחד לו וא"כ לא משכחת לעולם ס"ת של שותפות דלא יהי' שלו בשעת הלימוד וא"כ בודאי יוצא בו:

ועדין לא נח דעתי דכבר בארתי בתשובה אחרת דהך דין שיהי' משלו אנו למדין רק יען דתורה אמרה כתבו ודרך אדם לכתוב משלו דאי אפשר לעשות צורות אותיות אלא משלו והבאתי דברי רמב"ן בחידושי גיטין לתוספת ביאור יעו"ש וא"כ כמו אם יכתוב בעצמו הוי כולו שלו ממש וה"ה הקונה ס"ת דהוי כולו שלו ממש אבל שותפות דהוי החצי קנין ממש והחלק השני רק קנין לזמן כמו קנין פירו' מנ"ל דיוצאים בו והבן זה כי קצרתי מאוד במעט אומר:

ודע דנפל ברעיוני יען דכתיב לכם משמע שותפות כמו דדרשו בעלי תלמוד בחולין דף קל"ה בכמה קראי תורה בגדיכם עריסותכם צאנכם יעו"ש אך זה אינו ששם אנו חוקרי' אם בא החיוב מכח החפץ אז אם החפץ צריך להיות של יחיד דוקא או אפילו של רבים וה"ה שחקרו שם אם לא נימא לרבות אפי' שותפות עכו"ם דעכ"פ יחיד עושה מצוה כולו בשלו אבל שנימא שב' יעשו מצו' אחת דהא אם אחד כותב צריך ג"כ לכתוב כל התורה

כולה אז מהכ"ת נימא דשנים יצאו ידי חובתן במעשה כתיבת ס"ת אחד בודאי השכל גוזר שהקב"ה אמר כתבו לכם היינו שכל אחד ואחד מישראל יכתוב שירה כולה אבל שותפות לא מהני דבמעשה אחד לא יצאו שנים במצוה והבן:

ורמב"ן פ' וילך כ' ח"ל ועתה כתבו לכם את השירה הזאת על דרך הפשט למשה ויהושע שניהם יצוה שיכתבוה כי רצה לעשות ליהושע נביא בחיי משה והנה משה כתבה ויהושע עומד עמו וקורא ורואה וזה הטעם ויכתב משה וילמדה את בני ישראל למשה שהוא העיקר כי ממנו ישמעו וילמדו כי גם יהושע הי' מלמד עמו כמו שאמר בסוף הוא ויהושע בן נון עכ"ל מבואר הגם שהי' הצווי שמשה ויהושע יכתבו את השיר' בכל זאת הי' הכותב רק משה לבדו ויהושע רק קורא ורואה כמו בירמי' עם ברוך מפיו יקרא אלי את כל הדברים האלה ואני כותב על הספר בדיו ק' ל"ו] כך משה הי' הכותב ויהושע קורא לפניו ולא שיהיו שניהם כותבי' בשירה אחת וכן קבלת חכ"זל בנדרים ל"ח דלא למשה בלבד קאי כתבו לכם רק לכל ישראל א"כ צריך כל אחד לכתוב ס"ת כולו כמו שמשה כתב לבדו כל התורה והבן זה:

וחפשתי באמתחת אחרונים ומצאתי לכרם שלמה ביו"ד סי' ע"ר שנסתפק אם שותפין יוצאין בס"ת אחד יען דכתיב לכם ויצא לפשוט וז"ל ונ"ל לפשוט מהא דאיתא בב"ב דף קל"ז אחין שקנו אתרוג בשותפו' אם יכול לאוכלו יצא ואם לאו לא יצא שכ' הר"שבם וז"ל דכתיב ולקחתם לכם שיהי' כולו שלו ולא שמקצתו שלו דא"עג דדרשי' בחולין קל"ה בגדיכם עריסותיכם תרומותכם לרבות טלית של שותפין ועיסת שותפין ותבואת השותפין שחייבי' בציצית בחלה ובתרומה ה"ה נמי אי הוי כתיב הכא פרי עץ הדריכם אפי' של שותפות אבל כיון דכתיב לכם צריך שיהי' כולו שלו והאי דלא כתיב ולקחת לך היינו למידרש מיני' שיהי' לקיחה לכל אחד ואחד עכ"ל וא"כ מוכח מכאן אע"ג דכתיב לכם אינו יוצא בשותפות עכ"ל:

לכאורה יש להשיב דבשלומא באתרוג דהוצרכה התורה לכתוב ולקחתם לגלות הדין שצריך לקיחה לכל אחד ואחד וכיון דכתיב ולקחתם לשון רבים ע"כ הוצרכה התורה לכתוב לכם לשון רבים אבל לעולם שצריך להיות כולו שלו כמו שצריך לקיחה לכל אחד הוא הדין שלו לגמרי של כל אחד דע"כ צריך לכתוב לכם דקאי על ולקחתם שהוא מורה על רבים הלוקחים אתרוג צריך להיות שלהם אבל כאן דהי' התורה יכולה לכתוב כתוב לך השירה לשון יחיד וכתבה לשון רבים כתבו לכם ע"כ לגלות דכתיבת שירה אחת די לרבים וא"כ אין מגוף הדין ראי' לדין שותפו' ס"ת ורשב"ם מפרש הדבר דבשלומא אי כתיב ולקחתם פרי עץ הדרכם הי' במשמע אפילו שותפות יען דלא כתיב ולקחתם פרי

עץ הדר אבל מלכם אי אפשר לדייק דיען דכתיב ולקחתם לשון רבים ע"כ צריך לכתוב אח"כ לכם בלשון רבים אבל לעולם שותפות לא מהני והבן זה אך מלשון הרשב"ם שכ' יען דכתיב לכם יהי' כולו שלו משמע שמתיבת לכם למד דצריך שיהי' כולו שלו וכמו שהבין הכרם שלמה זצ"ל ולפמ"ש למעלה בלא"ה אי אפשר לפרש דבחיוב הגוף של קיום מצו' ששנים יעשו מעשה אחד ויקיימו שניהם המצוה דרשב"ם דן כאן על קנין החפץ כמו שחקר הגמ' בחולין אם אין החפץ מותר להיות של שניהם אבל כאן שיש חיוב הגוף שכל אחד יעשה מצו' בכתיבת ס"ת אז לא מסתבר שבמעשה אחד יופטרו שניהם ויותר מסתבר לדרוש כתיבה לכל אחד כמו דדרשי' ולקחתם לקיחה לכל אחד ואחד:

וראיתי שם בספר דהביא ראי' דשותפו' לא מהני דאל"כ מאי הקשה אביי מברייתא מלך אין הדיוט לא וקשה דבמלך כתיב לו ואינו יוצא בשותפו' אבל הדיוט יוצא עכ"פ בשותפו' יעו"ש ראי' הנ"ל פלא בעיני חדא בשל אחרי' לא משמע שותפו' דא"כ הי' צריך לומר שלא יתנאה משל אחרי' אבל בשל אחרים משמע שכולו של אחרים וק"ל ועוד פלא איך משכחת שותפות למלך בשלומא כולה של אחרים משכחת ספר שנכתב לשם מלכות כגון מלך אחר מלך אבל שותפו' ממנ"פ אם הי' בשעת כתיבה מלך הי' הוא הדיוט ולא יכול להיו' שותף בספר המלך וצ"ע והתבוננתי דמשכחת שנחלק מלכות ישראל לשתים ובכל זאת שניהם מחויבי' בכתיבת ס"ת לשם מלך כאשר אבאר אי"ה ומשכחת שותפו' וגילה הברייתא דאינו יוצא בזה אבל הדיוט יוצא בשותפו' רק כולו של אחרי' או של אבותיו אינו יוצא אלא ודאי דגם הדיוט אינו יוצא בשותפות ודו"ק:

עוד הביא בעל כרם שלמה ראי' מרמב"ם פ"ז מה' ס"ת שכ' שמלך צריך לכתוב ס"ת אחד יתר על ספר שהי' לו כשהי' הדיוט והא משכחת שצריך לכתוב שתים כגון שהי' לו כשהי' הדיוט ס"ת בשותפו' שצריך לכתוב עתה שנים משום דכתיב וכתב לו את משנה התורה הזאת א"ו גם הדיוט אינו יוצא יעו"ש ראי' הנ"ל מופלאת בעיני הלא אפי' הנחיל מאבותיו פסק הרמב"ם שיוצא בס"ת הדיוט כאשר נעשה מלך וכותב ס"ת אחד לשם מלכות עיי' פ"ג מה' מלכים ובכ"מ ומכ"ש כשיצא ממש מ"ע כאשר הי' הדיוט בשותפו' שלא צריך לכתוב עוד ס"ת הדיוט ודי לו באותו ספר וצ"ע ואולי דעל זה רמז יען דכתיב משנה משמע דספר ההדיוט צריך להיו' כלו שלו בלבד כמו שספר מלכו' צריך להיו' לו לבד ודו"ק ובכל זה לא ידעתי דא"כ די לו שיקח אותו חלק חבירו דעכ"פ הוא ספר שלו וק"ל טרחתי עד כאן לחפש בזכות אותו צדיק אשר הכרתי אותו פנים בפנים אבל מה שנתקשה שם דהא אפי' הגיה אות אחת יוצא ומכ"ש שותפו' הוא פלא דנמ"י ורש"י בארו יען שהספר הי' פסול והוא תקנו נחשב כאלו הוא כתב כל הספר אבל בודאי מי

שכותב אות אחת בס"ת חדש לא נחשב לו כאלו כ' כל התורה וק"ל ועיי' רמ"בן פ' ויקרא על פסוק תקריבו:

המורם מכל אשר בארתי דשותפי' אינם יוצאי' במ"ע הנ"ל בכתיבת ס"ת אחד ואם הנודר העשרים כסף הי' בדעתו לקיים מ"ע של כתיבת ס"ת יוכל להתיר נדרו דאדעתא דהכי לא נדר ושאר הבעלי בתים יוכלו לעשו' כרצונם שלא לנדור ודו"ק:

ואיידי דרמזתי על חקירה אחת אם נחלק מלכות בית ישראל אם מלך יהודה ומלך ישראל מחויבים כל אחד במצות כתיבת ס"ת בתורת מלכות או לא אעתיק מ"ש בח"ת:

נסתפקתי אם נחלק מלכו' בית ישראל לשתי ממלכו' לבית דוד ובית ישראל אם כל אחד מחויב במ"ע של כתיבת משנה התורה אי נימא דוקא מי שהוא מלך על כל ישראל הוא מחויב במצוה יתירה מרוב קדושתו להיות ספר מלכות אבל אם נחלק המלכות שניהם פטורים:

נלע"ד לפשוט מאותיו' אהבה של תורת ד' תמימה דהנה בתורה כתוב והי' כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו את משנה התורה הזאת ומסיימו הפסוקי' למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל למה לא אמרה התורה והי' כשבתו על כסא המלוכה וגו' למען יאריך ימי' על המלוכה אלא בודאי דהתורה רמזה שאם יחלקו בני ישראל לכמה ממלכו' אז כל אחד כשבתו על כסא ממלכתו יכתוב ס"ת לשם מלכות דעכ"פ הוא ממלכתו והבן זה: וראי' לזה מדברי רבינו משה בפ"א מה' מלכים הלכה ח' וז"ל נביא שהעמיד מלך משאר שבטי ישראל והי' אותו המלך הולך בדרך טובה והמצוה ונלחם מלחמות ה' הרי זה מכך וכל מצות המלכו' נוהגת בו ואעפ"י שעיקר המלכות לדוד ויהי' מבניו מלך שהרי אחי' השלוני העמיד ירבעם ואמר לו והי' אם שמוע תשמע את כל אשר אצוך ובניתי לך בית נאמן כאשר בביתי לדוד וגו' ואמר לו אחי' ולבנו אתן שבט אחד למען היות ביר לדוד עבדי כל הימים לפני בירושלים עכ"ל מדכתב וכל מצות המלכו' נוהגת בו משמע בודאי שחייב גם בכתיבת ס"ת לשם מלכות כי דוחק בעיני לפרש שהיינו שהעם מצווים לנהוג בו מורא וכבוד ודו"ק אבל בודאי בקיסר ופלג קיסר אז הפלג קיסר אינו מצווה בכתיב' ס"ת ועיי' בהשגות הראב"ד שם והבן: ולכאורה עלה בדעתי להביא ראי' ממס' הוריות י"א הובא ברמב"ם פט"ו מה' שגגות הל' ו' וז"ל איזהו נשיא האמור בתורה זה מלך שאין עליו רשות מאדם מישראל ואין למעלה ממנו במלכותו אלא ד' אלקיו בין שהי' מבית דוד או משאר שבטי ישראל ואם היו מלכים רבים ואין אחד מהם עובד את חבירו כל אחד ואחד מהם מביא שעיר עזים על שגגתו

עכ"ל מבואר אפי' אם כל שבנו עושה לעצמו מלך יש לו דין מלך ומביא שעיר עזים כמו אם הי' מלך על כל ישראל וה"ה לדין חיוב כתיבת ס"ת ודוק:
אמנם חזרתי מזה דשם לא תלי' בשם מלך רק בשם נשיא שאין עליו רק ד' אלקיו ואין עובד תחת אדם והא ראי' דכאן בה' שגגות לא התנה הרמב"ם אם נביא העמיד אותו למלך כאשר כ' בה' מלכים אלא ודאי כאן לא תלי' להיות מלך רק שאין עליו אלא ד' אלקיו והבן וד' יזכנו לראות בבנין אריאל ודוד יושב על כסא המלוכה במהרה בימינו:

סימן י

שאלה סופר אחד הניח לבנו לכתוב תפילין אחר י"ג שני' ולא בדק אחריו אם יש ב' שערו' למטה ובשבת י"ז נתגלה לו שאין ראוי לנער לכתוב תפילין עד שנודע בבירור שיש לו סימני גדלות ובדק אותו ומצא לו שערות למטה אבל הבן אומר שמשנת י"ד ראה שערות שם ועתה יש ספק אולי לא היו לו אז שערות והוא היה קטן ואין נאמן בגדלותו ומה יהי' משפט התפילין הנ"ל:
תשובה מראשי' יש לחקור (א) דבר חדש אם לא נאמר כיון דהביא שתי שערות קודם שנת עשרים נעש' גדול למפרע כיון דרוב העולם מביאים שערות אחר שכת י"ג אמרי' אצל זה אשתהו הסימני' לבוא אבל באמת נעשה גדול משעה ראשונה:
ולכאורה יש להביא ראי' מדחידש רבא קטנה שהגיעה לכלל שנותי' חזקה הביאה סימני' ואמרי' דוקא למיאון ולא לחליצ' משמע דוקא חזקה שכבר הביאה ולחומרא ולא לקולא והסביר הנב"י הגם שרוב מביאי' סימני' אבל היכא דאיכא לברורי מבררינן עיי' א"ע סי' ס"א שם למה לא חידש רבא חזקה הביאה סימני' עכ"פ דאם לא תביא עד ל"ה שנים היא מן המיעוט ואזלי' אחר הרוב שאינם סריסים עיי' יבמות דף כ"ז וברמב"ם פ"ב מאישות ובריב"ש סי' ת"ד דאחר ל"ה שנים נעשה איילונית או באיש סריס וא"כ יש רוב שבודאי היא אינה איילונית ואז היא גדולה למפרע משנת י"ב אלא ע"כ אין שערות פועלי' למפרע להיו' גדולה למפרע רק נעשה גדולה משעה שהביא הסימני' וע"כ צריך לומר חזקה הביאה הסימני' הגם דמצינו פלוגתא ביבמות דף פ' דרב סובר נעשה סריס למפרע משנת י"ב לנקיב' זה דוקא בסריס שאינו מביא סימני גדלות אז סובר רב כיון דנגלה דלאיש הזה אין לו סימני גדלות אז נעשה גדול בשנים לבד והוא משנת י"ב לנקיבה ומשנת י"ג לזכר אבל אם באו שערות מתחיל הגדלות אז משעה שבאו ולא מקודם ודוק ומכ"ש אם הלכה כרב דאמרי' נעשה סריס למפרע וא"כ קשה ממנ"פ היא גדולה אם הביאה שערות היא גדולה למפרע ע"י שערות ואם לא תביא שערות עד ל"ה היא סריסה למפרע עיי' בח"מ סי' רל"ה וא"כ תחלוץ או תתיבם מיד אלא ע"כ דשערות אינם פועלים על

למפרע וק"ל אלא אפי' אם הלכה כשמואל דלא נעש' סריס למפרע ויש חשש דילמא לא תביא שערות כלל ותהי' סריסה רק מל"ה שנים ומעלה אעפ"כ קשה מהכ"ת ניחוש שתהי' מן המיעוט סריסי' בודאי היא מן הרוב שאינם סריסי' והביאה שערות כי הגם שיצאה מן הרוב שמביאי' שערות מיד או בשנת י"ג בנקיבה ובשנת י"ד לזכר אבל עכ"פ לא יצאה מן הרוב שאינם סריסי' או איילונית ואמרי' בודאי תביא שערות ותהי' גדולה למפרע אלא פשיטא דאין בשערות גדלות למפרע והבן זה: אמנם מזה אין ראי' דנראה לי לחדש דהלא ראינו הוכחה ברורה דדרך סימני שערות לבוא עד שנת עשרים דהא אם הביאה סימני סריסות אפי' בכל זאת אם באו השערו' קודם שנת עשרים דוחי' השערות הסריסו' כמבואר ביבמות דף פ' ע"א אבל אחר שנת עשרים אפי' אם באו שערות אעפ"כ הוי סריס כמבואר בדף הנ"ל ורמב"ם פ"ב מאישות ובא"ע סי' קנ"ה וע"כ דדרך השערות לבוא עד שנת עשרים לכן אם אחרו השערות מהנים סימני סריסות רק אם אין כאן סימני סריסות אז מהנים השערות עד ל"ה שנים עיי' בב"ב דף קנ"ד ובנדה דף מ"ה ה"ה דוקא עד שנת עשרי' אם הביאה שערות אמרי' שנעש' גדולה למפרע דעד אז רגילי' סימני גדלות להתאחר אבל אם באו אחר שנת עשרים אם היתה גדולה בשנת י"ג לא היו השערות מתאחרים כל כך ובודאי עתה נעשית גדולה ולא למפרע ודוק:

ולפ"ז שפיר הוצרך רבא לחדש חזקה הביאה סימני' דאם לא הביאה יש חשש דילמא תביאה אחר שכת עשרים ואז לא תהיה גדולה למפרע וכאן אין רוב דתביאה עד שנת כ' דאפי' אם יבואו השערות אחר כ' ג"כ לא תהי' איילונית וכיון דיצאה מן הרוב שמביאים בשנת י"ג חיישי' דילמא לא תביאה עד אחר כ' שנים ולכן חידש רבא שכבר הביאה ודוק:

אך זאת אני אומר ברור דלרב אי אפשר לומר דנעשה גדול למפרע על ידי שערות דא"כ קשה אם נולד בה בנערה או בנער סימני סריס יהי' מיד גדול ממנ"פ אם יביא שערות קודם עשרים שנה א"כ הוי גדול למפרע ע"י השערות ואם לא יביא שערות הוי סריס למפרע וכי תימא שיביא שערות אחר כ' שנים הלא אחר כ' שנים לא מהנים עוד שערות אם יש בו סימני סריס כמבואר ביבמות דף פ' וא"כ ע"כ לרב דסובר נעשה סריס למפרע פליג על דמהני שערו' למפרע דאל"כ נימא בנולד בו סימני סריסות דהוי גדול ממנ"פ ואם אכל חלב נלקה אותו מיד ולמה אמר רב שצריך להמתין עד ח"י שנים אם לא הביא שערו' אלא ע"כ דלרב אי אפשר בשערות להיות גדול למפרע אבל לשמואל דפליג בסריסות וסובר דלא נעשה סריס למפרע אז מסתבר דאם הביא שערות דנעשה גדול למפרע וה"מ אם הביאם קודם שנת עשרים אבל אחר שנת כ' אז אם הביא סימני סריס הוי סריס מכאן ולהבא ואם הביא שערות אחר כ' הוי רק גדול מכאן ולהבא ודוק:

ודע דאפשר לומר דגם לרב נעש' ע"י שערו' גדלות למפרע אבל ה"מ עד זמן שנת עשרים ולא שנת עשרים בכלל דאם באו עד עשרים אמרי' דרכם של הסימנים לאחר עד שנת שמחזק בו סימני סריסות אבל בשנת עשרים הגם שלא נתחזק בתוך שנת עשרים הסריסות ומהנים השערות להיות גדול ולא סריס אבל אין תולין באיחור הסימנים רק אמרי' עכשיו נתגדל וא"כ גם לרב ניחא דלא נוכל להחזיק בסימני סריס מיד לגדול דחיישי' שמא יבואו השערות בתוך שנת כ' דאז הוי גדול ולא סריס אבל דוקא מכאן ולהבא נעשה גדול ולכן אמר ר' אבוהו בסימני סריס אין עושים בו מעשה עד שנת עשרים ודוק:

ובירושלמי פ"י דיבמות וז"ל ר"ש ורבנן פשיטא הדא מילתא פחות מבן עשרי' שהביא שתי שערו' למפרע נעשה איש ויותר מבן עשרים שהביא שתי שערות מכאן והילך הוא איש מה פליגו בן עשרים שמואל אמר למפרע נעשה איש רב אמר מכאן והילך איש מתניתא פליגי בין על דין ובין על דין הסריס אין נעשה בן סורר ומורה שאין בו הקפת זקן ויתר בו שמא יביא ב' שערות בתוך ג' חדשים כמאן דמר אין מקבלין התרייה על הספק מתניתא פליגא על שמואל אחד בן ט' שכי' ויום אחד ואחד בן עשרים שנה שלא הביא שתי שערות כמה דתימר בן תשע שנים ויום אחד ועד בן שנים עשר שנים ויום אחד שהביא שתי שערות למפרע נעשה איש ודכוותי' בן עשרים שנה שלא הביא שתי שערות מכאן ואילך הוא נעשה איש מה עבד לה שמואל פתר לה סמוך לעשרים שנה עכ"ל מבואר דרב סובר עד כ' אמרי' בשערות נעשה גדול למפרע ובשנת כ' פליגי דרב סובר מכאן ולהבא נעש' גדול ושמואל פליג וסובר למפרע נעשה גדול אבל באחר עשרי' כ"ע מכאן ולהבא נעשה גדול ולפמ"ש רב ושמואל אזלי לשיטתן דרב סובר נעשה סריס למפרע וע"כ דעכ"פ בשנת כ' אמרי' בשערות מכאן ולהבא נעשה גדול ושמואל דסובר בסריס מכאן ולהבא נעשה גדול סובר בשערות אפי' בשנה עשרים למפרע נעשה גדול והבן זה מאוד:

וראיתי בבית מאיר בא"ע סי' קנ"ה שרות על ירושלמי הנ"ל והתפלא עליו מן ברייתא מפורשת בכתובו' דף כ"ט קטנה מבת יום אחד ועד שתביא ב' שערות יש לה מכר ואין לה קנס ומשתביא ב' שערות ועד שתבגר יש לה קנס ואין לה מכר ומשמע אפי' אם הביאה שערות רחוק מי"ב שנים עכ"פ לר"מ מיום א' ולרבנן משלש שנים ואילך עד שתיבגר יוכל האב למוכרה וכן פסק הרמב"ם פ"ד מה' עבדים הל' א' שיוכל למוכרה עד שתביא ב' שערו' וע"כ דלא אמרי' בשערות נעשה גדולה למפרע ופליגא על ירושלמי הנ"ל: ונלע"ד דמהא לק"מ דנראה לי לחדש דבר דבודאי לענין עונשים ומצות פועלים

ב' שערות למפרע להיות גדולה מי"ב שנים אבל לענין מכר דנתנה התור' רשות לאב למכור בתו לשפחות והיה בסברא שגם אם היא נערה יוכל למוכרה ומנא ידעי' שלא יוכל למכר' כמו שיוכל לקדש אותה לאיש בזמן נערות רק דאמרי' ק"ו השתא מכורה כבר יוצאת מכ"ש שלא יוכל למכרה עיי' פ"ט דעירוכין ובפ"ק דקידושין דף ד' ילפי' דיוצאת בנערות מדכתיב ויצאה חנם אין כסף גילתה התורה שיהיה לה יציאה גם קודם שש והנה די אם ילפינן יציאה בשערות דנשתנה גופה עיי' קידושין דף ט"ז ע"ב דכמו מן ויצאה חנם ילפי' בוגרת ועיי' ברמב"ם פ"ד מה' עבדים ובכ"מ והא מבואר בכתובות דף מ"ה דבוגרת הוי נשתנה גופה דאמרי' אישתני גופא אשתני קטלה יעו"ש ה"ה נערות דילפי' מן אין כסף דוקא נערות ע"י שערות שנשתנה הגוף הוא מוציאה מרשות אדון אבל ימים בלי שערות בודאי אין מוציאין אותה מרשות אדון וה"ה שיוכל האב למוכרה אפי' אם היא גדולה לענין עונשי' שבתורה עכ"פ נערות שלא יוכל האב למוכרה תלי' בשערות דוקא כמו שצריך דוקא שערות לצאת מרשות אדון והבן זה כי חדש מאוד ובאמת הי' הגמ' רוצה לומר דצריך קרא על בוגרת דאיילונית והוא הטעם יען דלא נשתנה גופה עיי' רמב"ם פ"ב מאישות בסימני עליון באשה רק הגמ' משיב דהלא יצא' מרשות אב ופי' רש"י דרק בנערה זיכה הקב"ה לאב ולא בבוגרת ומשני דס"ד דלא יוכל למכור איילונית ועי' ברמב"ם בה' עבדים דרמב"ם מצריך הפסוק דויצאה חנם על בוגרת דאיילונית ועיי' בכ"מ ובמ"ל בשם המזרחי יעו"ש היטב וק"ל:

ועתה נחזה בנידן קנס שחידשה התורה בנערה שם נוכל לומר דתורה תולה בימים כיון שנעשה גדולה ע"י סריסות לרב למפרע ושנת י"ג ואילך יהי' לה קנס דהא נעשה גדולה בהתחלת שנת י"ג ויהי' לה ששה חדשים קנס, וזה הי' קושי' הגמ' לרב דסובר למפרע נעש' סריס איילונית לר' מאיר יהי' לה קנס עיי' יבמות דף פ' ומשני אביי מקטנותה יצא' לבגר דחידש אביי דגם הנערו' לענין קנס תלה רחמנא בשערות דוקא הגם שהיא גדולה למפרע עכ"פ אין לה קנס דהתורה אמרה דוקא אם נשתנה גופה ע"י סימני שערות יש לה קנס אבל בעבור הגדלות בלי שערות לא תקרא נערה אבל משעה שיבואו לה השערות אז מתחילי' ימי נערות לענין קנס שאין נערות תלוי' ביציאת הקטנות אלא בהבאת שערות ואפי' בשנת ח"י אם תביא שערות מתחילי' אז ימי הנערות ואחר ששה חדשים נעשה בוגרת דנערות לא תלה בזמן פירוד הקטנות ומתחיל הגדלות רק בזמן שנשתנה הגוף מכאשר היה בקטנות: ונחקור על דין סקילה דנערה מאורסה שחידשה התורה דנערה מאורס' יש לה מיתה חמור' שהיא סקילה אמרי' ג"כ דוקא אם הביאה שתי שערות אחר י"ב אבל באיילונית הגם שהיא גדולה שלא תביא סימני' לעולם עיי' רמב"ם פ"ב מה'

אישות הל' י"ד ועיי' רש"י כתובות דף ל"ה שביאר ג"כ שודאי איילונית לא תביא סימן לעולם ועיי' ברמב"ם פ"ד מה' עבדים הל' ב' ומיד נעשית גדולה לכל עונשים שבתור' אעפ"כ לא נמית איילונית מאורסה בסקילה דהתורה תלתה הנערות בשערות ולא בגדלות וכן בבן סורר ומורה לא נידן הסריס כבן סורר הגם שהוא בודאי גדול מיד דהוא ודאי סריס אשר לא יביא סימנים לעולם אעפ"כ לא נמית אותו דתורה הקפיד' אצלו על שערו' ולא על גדלו' בלבד מזה ילפי' דכמה פעמים הקפידה התורה על שערות ולא על גדלו' בלבד וזה שאמר ר' יוסף לאביי כל כי הני מילי מעליותא יתאמרי משמי דכמו דחדשת שבקנס תלה רחמנא נערות בשערות ולא בגדלות כך מצינו בברייתא דסריס לא נידן כבן סורר הגם שידענו שהוא גדול ע"י סריסות דאין בן סורר ומור' נידן אלא בחתימת זקן התחתון וצריך חתימה על גדלותו ע"י שערות בזקן התחתון וכן נערה מאורסה שהיא איילונית לא תידון בסקילה יען שמקטנותה יצאה לבוגרת דאין נערות אלא בשערות וה"ה לסברתך אליבא דרב שה"ה בקנס תלה רחמנא בשערות ולא בגדלות:

ולפ"ז לק"מ קושי' בית מאיר על ירושלמי דדוקא לענין עונשים בהא מודו רב ושמואל יחדיו דלמפרע נעש' איש אבל לענין קנס יוכל האב למוכרה עד שתביא ב' שערות ואח"כ מתחיל זמן נערות אפי' בשנת י"ט ואח"כ אחר זמן נערות מתחיל זמן בוגרת ודוק:

ונחזה היכן נוטה דעת ש"ס בבלי בדף פ' ביבמות בגמ' לעולם לא הדר בי' כי תנן האי לענין עונשי' פי' רש"י וז"ל הזכר כדברי ב"ה לאו אמאי דאמרי' לא חולץ אלא לאשמעי' דעד שיהי' בן עשרים חשבי' לי' קטן אם לא הביא ומכאן ואילך אמרי' גדול הוא אם לא הביא אלא שהוא סריס וחייב בעונשי' שבתורה עכ"ל ונפלאתי מאי זה שכתב רש"י דעד שיהיה בן עשרים חשבי' לי' קטן אם לא הביא משמע הא אם הביא לא חשבי' לי' קטן וקשה ממנ"פ אי על הזמן אחר הבאת השערות פשיטא דגדול הוא ואי על הזמן קודם הבאת השערות פשיטא דלא הוי גדול וא"כ הי' לרש"י רק לומר דעד שיהי' בן כ' חשבי' לי' קטן וצע"ג וביותר פלא מה שסיים ומכאן ואילך אמרי' גדול הוא אם לא הביא משמע דוקא אם לא הביא שערות וקשה ממנ"פ אי על מכאן ולהבא פשיטא דגדול הוא אם הביא ב' שערות קודם עשרים ואי הכוונה דמכאן ואילך נעשה גדול אפי' בלא שערות א"כ הי' לרש"י לומר אפי' לא הביא וצע"ג:

אמנם אי אמרי' בשערו' נעשה גדול למפרע נכון לשון רש"י דוקא אם לא הביא שערות אז הוא קטן עד עכשיו דמכח סריסות לא נעשה גדול למפרע ומכאן ואילך אמרי' גדול הוא דוקא אם לא הביא שערות אמרי' נעשה גדול מכאן ולהבא אבל בשערות נעשה גדול למפרע ומביא הגמ' אח"כ איתמר אכל חלב מבן י"ב עד ח"י סובר רב למפרע נעשה סריס

ושמואל אמר קטן הי' דבסריסות יש פלוגתא על למפרע ובאמת לרב דסובר נעש' סריס למפרע לא אמרי' בשערות נעשה גדול למפרע וכן מבואר ברש"י בד"ה סימני סריס אין עושי' בהן מעשה וז"ל ומשנים עשר עד עשרים מצפין להם אם יביאו הרי הן קטנים עד עכשיו עכ"ל מבואר דאם הביאו שערות בתוך הזמן משנים עשר ועד עשרים הוין קטנים עד עכשיו דרב סובר דוקא בסריס תלי' דמכח סריסות נעשה עיכוב דלא באו השערות מיד בשנת י"ג אבל בזמן שראינו שבאו השערות אמרי' מדלא באו מקודם בודאי עכשיו נעשה גדול ודוק:

ודע הגם דלרב נעשה סריס למפרע לכל עונשי' שבתורה מכל מקום לענין שתצא איילונית מרשות אדון או לענין שיחייב אדם קנס באיילונית לרבנן דיש קנס לקטנה הוא ממשיך עד אחר עשרים שנה והוא דנראה לי מסברא דזמן בוגרת בשנים מתחיל דוקא אחר עשרים שנה דבאשה אשר מביאה סימני גדלות ונעשית נערה בשערות אז אחר עבור ו' חדשים נעשית בוגרת שאז מתחילי' לצמוח רבות השערות כנודע שלשון בוגרת מתרגם איש שער איש בגר עיי' רמ"א בש"ע סי' זה אבל באיילונית שאין לה שערות רק מקטנות' יצאת לבגור אז ממשיכים ימי קטנות עד אחר עשרים שנה ומקודם הזמן הזה הגם שעבר זמן קטנות לענין עונשי' עכ"פ בוגרת לא הוי ואם תשאל מדוע שנת עשרים מבדיל בין קטנות לבוגרת אסברה לך טעמא דמילתא בעזה"י: דנראה לי לחדש דבר הגם דאמרי' עד כמה עד רוב שנותיו ומהנים שערות עד ל"ה שני' שאם תביאה בשנת שלשים למשל נעשית גדולה מאז והלאה ועד הבאת השערו' היתה קטנה בין לירושלמי בין לש"ס דילן מכל מקום מי שמע כזאת שתהי' אשה נערה בת שלשים שנה בשלומא עד עשרים שנים שדרכן של שערות להתאחר שאפי' אם יש לה סימני איילונית מהנים השערות קודם כ' לבטל הסריסות עד אז נחשב זמן לנערות אבל אחר עשרים שאז אם הי' לה סימני איילונית נחשבת כאיילוני' אעפ"י שהביא' אח"כ שערו' וע"כ דאין בדרך אורחות נשים להתאחר בהבאת שערות עד אחר עשרים דאז כלים ונפסקים ימי נערות וימי בחרות ואז אפי' בלי סימני איילונית אם תביאה ב' שערות אחר עשרים נעשית מיד גדולה ובוגרת ואין כאן נערות רק בוגרת וראי' ברורה לזה מלשון הרמב"ם פ"ב מאישות הל' ג' כתב ח"ל הגיעה לי"ב שנה ויום א' ולא הביא' ב' שערו' אעפ"י שנראו בה סימני איילונית עדיין קטנה היא עד כ' שנה וכשתביא ב' שערו' אפי' בשנת כ' תהי' נערה ו' חדשים ואח"כ תקרא בוגרת עכ"ל ובהל' ד' כתב וז"ל היתה בת כ' שנה פחות ל' יום ולא הביאה ב' שערות ונראו בה סימני איילונית הרי היא איילוני' ואם לא נראו בה כל סימני איילונית עדיין קטנה היא עד שתביא ב' שערות או עד שתהי' בת ל"ה שנה ויום

אחד עכ"ל ולכאורה פלא בעיני למה לא ביאר בהל' ד' בדין שלא היתה איילוני' והיא קטנה גם אחר עשרים עד שתביא ב' שערות שאם הביאה שערו' הרי היא נערה ואחר וי"ו חדשים תהיה בוגרת כאשר ביאר בהל' ג' אם הביאה סימני סריסות ואח"כ הביאה שערות קודם שנת כ' שאז היא נערה ואחר ו' חדשים תעשה בוגרת וצע"ג: אך הוא הדבר אשר דברתי שדוקא בקודם עשרים שייך שהיא נערה אבל אחר עשרים שנה כבר עבר וכלה זמן נערות באשה וזמן בחרות באיש מכח רבוי השנים ולכן לא הזכיר בהל' ד' שיש אחר הבאת שערות עוד זמן נערות והבן זה:

ולפ"ז נרא' לי הלא חזינן דס"ד דגמ' דאיילונית לא תיפוק כלל עיי' קידושין דף ד' רק התור' רבה דגם איילונית תיפוק והגם דגמ' מסיק דפשיטא דאיילונית תיפוק בבוגרת דהא בוגרת מפיק מרשות אבי' אפי' מכ"ש מרשות האדון נראה לי זה דוקא אם נעשית בת עשרים שאז בא עכ"פ הזמן שעברו ימי נערות דאפילו בלי איילונית ובלי שערות עבר בשנת עשרים הנערות רק בלי איילונית היא עדיין קטנה עד הבאת שערו' ואם היא איילוני' אשר לא תביאה ב' שערות היא נעשית אז בוגרת אבל קודם עשרים הגם שאין לאיילונית נערות דנערות בסימנים תלי' מילתא ואין נערות בלי סימני' עכ"פ בוגרת לא הוי לצאת מרשות אביה או מרשות האדון וה"ה לענין לרבנן שיש לקטנה קנס יש לאיילונית קנס עד עשרים שנה דעד אחר עשרים שנה לא הוית בוגרת וכל זמן שלא נעשית בוגרת יש לה קנס הגם דלענין עונשי' היא בת עונשי' אחר י"ב שנים אבל מה שתלוי בשם בוגרת לא מקרית שם בוגרת עד אחר עשרים דכמו דלא תלוי נערות בשנים אלא בסימני' ה"ה במקום דליכא סימני' לא תלוי בוגרת בגדלות הגם דנעשית איילוני' למפרע לענין עונשי' עכ"פ לענין קנס או לענין מכירה או יציאה מרשות אדון דתלוי בשם בוגרת לא נחשבת בוגרת אלא משנת עשרים ואילך ודוק:

וראי' ברורה לזה מדברי רש"י בכתובות דף ל"ה ע"ב בד"ה איילונית וז"ל שאין לה סימני נערות לעולם ואינו יולדת לשון איל זכר דוכרניתא דלא ילד' עכ"ל ובד"ה אין לה קנס וז"ל לפי שאין קנס אלא לנערה וזו שלא תביא שערות לעולם כל כ' שנה היא בחזקת קטנה ומשם ואילך בוגרת עכ"ל ולכאורה יפלא הא לרב נעשית איילונית משנת י"ב שנה וע"כ דפוסק רש"י כשמואל וכן מצאתי במ"ל פ"ד מה' עבדים שהתפלא על רש"י הנ"ל הא הלכתא כרב באיסורי ולדעתי יפלא הא הסוגי' דכתובות ע"כ כרב אזלי דבגמ' שם אימא סיפא איילונית אין לה קנס אתי' כר"מ דאמר קטנה אין לה קנס והיא מקטנותה יצאה לבגר ע"ש וע"כ הסוגי' כרב דסובר נעשה סריסה למפרע דהנה ביבמות דף פ' פריך הגמ' לרב איילונית לר"מ יהיה לה קנס ומשני אביי מקטנותה יצאה לבגר ופי' רש"י וז"ל

דנערות בסימני' תלי' מילתא וזו שאין לה סימני' חשבי' כל ימי קטנותה קטנה ובימי נערות בוגרת עכ"ל משמע דלשמואל אין קושי' דנימא לר"מ יהי' לאיילונית קנס ולא צריך לחדש שמקטנותה יצאה לבגור דלו יהי' שלא תלי' נערות בשערות עכ"פ נמשכין ימי קטנות עד אחר ח"י שנים עיי' בתוס' שם שביארו לשמואל לא קשה שאין כאן נערות יעו"ש וא"כ ע"כ כאן בסוגי' בכתובו' שביאר הגמ' והא מקטנות' יצאה לבגור ע"כ הסוגי' אזלה כרב ולא לשמואל והוא פלא גדול על המ"ל וביותר פלא בשעה"מ פ"ב מאישות שכתב בפירוש שהסוגי' אזלא לשמואל והוא פלא גדול וצע"ג ועוד פלא בקידושין דף ד' ע"א ברש"י בד"ה איילונית כתב וז"ל איילונית אין לה סימני נערות ואשמעי' קרא שיוציאוה ימי בגרותה כשיהיו לה עשרים שנה עכ"ל וקשה ג"כ שהכריע רש"י כשמואל דלרב נעשית בוגרת לשנת י"ג וצע"ג:

ולפמ"ש ניחא הגם דפסקי' כרב דלענין עונשים נעשה סריס למפרע אבל לענין יציא' מאדון או לענין קנס תלוי' הבוגרת בשנת עשרים שהוא זמן בוגרת היכא דליכא שערות ומשנת י"ב עד שנת כ' יצאה מכלל קטנה לענין עונשי' אבל נמשכי' ימי קטנות עד עשרים ולכן דייק רש"י בכתובו' וכתב וז"ל כל כ' שנה היא בחזקת קטנה עכ"ל ולא כתב כל כ' שנה היא קטנה ולפמ"ש דלענין עונשי' היא כגדולה אבל נמשכים ימי קטנות לענין בוגרת עד עשרים ודוק ובזה מיושב פליאה נשגבה אשר הקשה הבית מאיר בסי' קנ"ה ובשעה"מ בפ"ב מאישות על הטור דפסק בח"מ סי רל"ה כתב דנעשה סריס למפרע לענין אם מכר בנכסי' מי"ג שנים ואילך ובא"ע סי' קע"ז פסק דקטנה יש לה קנס וה"ה איילונית עד עשרים שנה וע"כ דסובר כשמואל דלא נעשה סריס למפרע והוא קושי' חזקה כברזל:

אך הוא נכון מאוד דלענין גדלות ועונשי' הוי סריס למפרע אבל לענין קנס צריך עכ"פ בוגרת בשנים והוא שנת עשרים אבל מקודם לכן הגם דיצאה מכלל קטנה ממש עכ"פ היא בחזקת קטנה דעדיין לא קבלה שם בוגרת ודוק: ובא ברוך ה' ואראך נפלאות מתורת רבותינו בעלי תוס' שכתבו ביבמו' דף פ' בד"ה איילוני' וז"ל לשמואל ניחא כיון שימי קטנות נמשכים עד ח"י א"כ אין כאן נערות דימי נערות הם בששה חדשים הסמוכי' לשתים עשרה כשפוסקי' אז ימי קטנות אבל לרב יהי' לה קנס שפוסקים בזאת ימי קטנות כמו בשאר נשים עכ"ל והגאון בית מאיר בסי' קנ"ה השיג על דבריהם שכתבו דימי נערות הם בששה חדשים הסמוכים לשנת י"ב דנהפוך הוא דנערות לא תלה בשנים דהלא בברייתא בכתובו' דף כ"ט מבואר שהאב יכול למוכר' עד שתביא שערות ואפי' רחוק משנת י"ב וכן מבואר ברמ"בם פ"ב מאישות הל' ג' שאפי' בשנת כ' יש נערות וא"כ

בס"ד דסבר הגמ' דנערות לא תלוי' בסימני' אלא בגדלות ומקשה לרב יהי' לאיילונית קנס יען דנעשית גדולה למפרע משנת י"ג וא"כ ה"ה לשמואל דסובר דנעשית גדולה משנת עשרים ג"כ קשה א"כ מתחילי' אז ימי נערות ואחר ששה חדשים הבגרות והוא פליאה גדולה והניח בצ"ע:

אמנם לפמ"ש נכון דבודאי קטנות ממש הוא דוקא עד תשלום שנת י"ג לזכר וי"ב לנקיב' דאז נגמר קטנות' גמור ולולי שחידשה הלכה למשה מסיני שבעינן ג"כ שערות לגדלות היינו אומרים דכל תינוק נעשה גדול בשנת י"ג לזכר ובי"ב לנקיבה אפי' לעונשי' אבל הלכה למשה מסיני מחדש דצריך ג"כ שערות לגדלות אבל כל זמן שלא הביא שערות הגם שנקרא איש שיצא מכלל קטנות עכ"פ לכלל גדלות לא בא לענין עונשין רק עד שיביא ב' שערות וא"כ מי שהוא סריס ולא הביא שערות עד שנת ח"י יצא מכלל קטנות ממש אחר שכת י"ג לזכר או י"ב לנקיבה ומאז עד שנת ח"י נמשכים ימי קטנות כיון שלא בא לכלל גדלות מכח חקות התורה אבל כל זה אם לא עשה סריס למפרע אבל אי אמרי' דנעשה סריס למפרע א"כ יצא בשנת י"ב לנקיבה או בי"ג לזכר מקטנות ממש ובא ג"כ לכלל גדלות אפי' לעונשי' והבן זה: והנה בס"ד דגמ' לא ידענא דנערות תלי' בסימנים אלא תלוי' נערות בקטנות כיון שנשלם קטנו' ממש בא הנערות מיד ואחר ששה חדשים הבוגרת דמהכ"ת נימא שלא בא הנערו' מיד אשר נשלם הקטנו' ממש אבל אם כאשר מחדש הגמ' דנערות תלוי בסימנים היינו השערו' ובשערו' בודאי לא נעשה גדול למפרע אלא משעה שבאו השערו' וא"כ ידענו שאין הנערו' תלוי בקטנות ממש דהלא יש הרבה שאין מביאי' השערו' מיד בתשלום הקטנו' ממש וא"כ אפי' בשנת י"ט שהביאה שערו' ג"כ נעשית נערה ועוד דהא חזינן דאין נערות תלוי' בשנים רק בשערו' וא"כ מה לי שבאו מיד השערו' או אחר ה' שנים הגם שכבר כשלם הקטנות ממש רק נמשכי' ימי קטנות עד הבאת שערות עכ"פ נערות תלי' בשערות ולא בשנים לבד שנימא מיד אחר קטנות ממש ודו"ק:

ועתה נכון באמת דידענא דנערות תלי' בסימנים היינו שערות אז בודאי הברייתא ורמב"ם נקטו דנעשית נערה עד שנת עשרים וגם האב יוכל למכרה הגם שיצאה מכלל קטנות ממש רק נמשכי' ימי קטנו' ויוכל למכרה דעכ"פ לא נעשית כנערה או בוגרת עד שתביא ב' שערו' וה"ה אפי' אם הביאה השערו' בשנת כ' נעשית אז נערה אבל בהס"ד דגמ' דתלי' בשנים לבד אז מסתבר מיד שנשלם הקטנו' ממש בא הנערות וא"כ שפיר כתבו תוס' דלשמואל ניחא יען דימי קטנות נמשכי' עד ח"י עכ"ל הכוונה נמשכי' הווה ימי קטנות יען דלא באה מכח חקי תור' לכלל גדלות עד ח"י אבל עכ"פ הקטנות ממש אינו בעולם

עוד ולהס"ד דנערות תלי' בשנים לבד אז הנערות סמוך דוקא כשפוסקי' ימי קטנות עכ"ל הכוונה בשעה שכלים ימי קטנות ממש ולא בזמן שנמשכים עוד ימי קטנות יען דלא נעשה גדולה עכ"פ קטנה ממש לא הוית אבל לרב דנעשית גדול' למפרע א"כ הוי באמת סמוכים נערות סמוך לקטנות ממש:

ובזה נלפע"ד לחדש דבר דכה"ג מותר לישא איילונית הגם דדרשי' ביבמות דף ס"א ע"ב בתולה מעמיו יקח אשה בתולה יכול קטנה ת"ל אשה אי אשה יכול בוגרת ת"ל בתולה יצאה מכלל קטנה ולכלל בוגרת לא באה יעו"ש וכן פסק הרמב"ם פ"יז מה' א"ב הל' י"ג דכתיב והוא אשה בבתוליה יקח יצאה מכלל קטנה ולכלל בוגרת לא באה זו נערה יעו"ש. (פלא בעיני דגמ' נקנו קרא בתרא בתולה מעמיו יקח אשה ורמב"ם העתיק ראשית הקרא והוא אשה בבתולי' יקח). וכ' במ"ל סוף הל' הנ"ל דמלשון הגמ' דאמרו מכלל קטנה ולכלל בוגרת לא באה משמע שאסור לו ליקח איילונית דהא ביבמות דף פ' אמרו לר"מ אין לאיילונית קנס דמקטנותה יצאה לבגור יעו"ש ולכאורה הוא דבר הגון מאוד:

ולדעתי דבר זה אינו דלכאורה קשה למה לא כתבה התורה נערה בתולה מעמיו יקח ואנא ידענא דנער' ולא קטנה ולא בוגרת ולגירסת הרמ"בם דדרשי' והוא בבתולי' יקח הי' לתורה לכתוב והוא נערה בבתולי' יקח ולמה בחרה התורה תיבת בתולה ותיבת אשה:

אך הוא הדבר אשר דברתי דכפי דהורה לנו ר"שי ביבמות דף פ' מקטנותה יצאה לבגור דנערות בסימני' תלי' היינו שערות וממילא אי אפשר לאיילונית להוי נערה אבל באמת היא אינה בוגרת רק בשנת עשרים כמו שהארכתי לעיל דעד עשרים יצאה מכלל קטנות ולכלל גדלות לא באה ולפ"ז אם התורה הי' כותב שיקח נערה בתולה מעמיו הי' הקפידא על שם נערות והי' איילונית אסורה לכה"ג דאי אפשר לה להיות נערה יען דאין לה סימני שערות אבל השתא דכתבה התורה אשה ולא קטנה בתולה ולא בוגרת רק יצאה מכלל קטנות ולכלל בגרות לא באה א"כ אדרבא נשמע דמותר באיילונית אם לא השיגה שנת עשרים עדיין הגם דנעשה סריסה למפרע לענין עונשי' היינו דנחשבת כנערה אבל בוגרת לא הוית עד שנת עשרים ודוק אבל לאידך ברייתא דתנינן כל מקום דכתיב בתולה היא נערה אז בודאי אסור לכה"ג ליקח איילונית דעכ"פ נערה לא הוית ומדפסק הרמב"ם דדרשי' אשה בבתולי' יקח משמע דמותר באיילונית כנלע"נד בעז"הי:

ודע כי יגעתי הרבה ולא מצאתי באר מים חיים לרוות צמאוני לדעת מנ"ל לחכמי משנה וגמ' דצריך לגדלות ב' דברים [א] שנים לבת י"ב ולבן י"ג [ב] ב' שערות באותו מקום לרמב"ם עיי' פי' המשנה ביבמות צ"ו היכן רמוז בתורה זה וגם המה לא בארו שיהי' זה הלכה למשה מסיני והוא פלא ונ"ל יען דכלל גדול הוא בכל ה"שס כפי הקבלה כל

מקום שנאמר איש אמרי' איש ולא קטן עיי' קידושי' י"ט ועירוכין ד' ובסנהדרין ס"ט וכדומה הרבה מאוד ובנדה דף מ"ה איש כי יפליא ועיי' רש"י נזיר דף כ"ט ע"ב דמצינו שמעון ולוי נקראי' איש כשהיו בן י"ג שנים מכאן ידעי' דלפני י"ג שנים לא נקרא איש וכן דרשי' ביבמות דף ס"א אשה ולא קטנה מזה נדע דתיבת איש או אשה ממעט קטן וקטנה ובאמת יש פלוגתא אי זכר לי"ב ונקיבה לי"ג עיי' בנדה שם ועיי' רבה בראשית פ' ס"ג ויגדלו הנערים שהיו יעקב ועשו כל אחד י"ג שנים וכתיב ויגדלו הנערים משמע שאז בשנת י"ג נקראו גדולים ומדכתיב ויצאה חנם אין כסף אין כסף לאדון זה אבל יש כסף לאדון אחר זה האב ועתה בשלומא דתלי' בשערות אבל כל זמן שלא תביא שערות היא שפחה עד מלאת השנים וא"כ משכחת לפעמים שתעבוד כל הזמן א"כ נקרא יציאה בשערות חנם הגם שאדון קנאה על שש שנים אבל אי נערות תלי' בשנים לבד וא"כ אם קנאה כשהיא בת שבע שנים לא משכחת אופן בעולם שתעבוד שש שנים וא"כ לא קנאה מתחילה כלל רק עד שנת י"ג וא"כ הי' לתורה לחדש זאת שעד שנת י"ג יכול למוכרה אבל לא שייך ויצאה חנם אין כסף הכי תעלה שיהי' לו כסף אם לא קנאה מתחילה רק על זמן קטנות אלא ודאי דנערו' תלי' בסימני' ולא בשנים כך עלה בדעתי אבל עיי' מ"ל פ"ד מעבדים ושם תראה שיש לדחות שיש מקום לטעות בין למכור ובין מכורה כבר וע"כ דשערות הלכה למשה מסיני שנמסרו לחכמים ודו"ק:

ובתשובת רא"ש כלל ט"ז שאלה א' וז"ל וששאלת לנו מאין לנו דבן י"ג ויום אחד הוא בר עונשי' אבל פחות מכאן לא דע כי הל"מ הוא והוא הכלל שיעורין חציצין ומחיצין שהן הלכה למשה מסיני דשיעור וקצבה לכל דבר נתן למשה בעל פה וכן ההוא דבת ג' ביאתה ביאה ופחות מיכן לא וכן בן ט' ביאתו ביאה ולא פחות וכן סריס שהוא קטן עד כ' שנה הוא אז גדול אם נולדו בו סימני סריס ואם לא נולדו בו סימני סריס הוא קטן עד ל"ו שנה כל אלו הלכה למשה מסיני הן עכ"ל ראה בעיניך שהשואל שאל מנ"ל דלא הוי גדול קודם י"ג שנים והשיב הרא"ש שהוא הלכה למשה מסיני אבל הא דנעשה גדול אם הגיע לי"ג שנים זה לא שאל השואל וגם הרא"ש לא השיב זאת אבל שאר הדברים שפרט שהם הלכה למשה מסיני משמע ודאי מה שהוא אחר י"ג שנים גדול הוא נלמד מכח איש דכתיב בתורה משמע איש שהוא בר י"ג כמו בשמעון ולוי וכן באשה י"ב שנים ולא צריך הלכה למשה מסיני אבל מה שצריך שערות ואם לא הביא שערות שהוא קנון עד ל"ו שנים או עד שיביא סימני סריס לשנת עשרים זהו הלכה למשה מסיני וכן אם הביא שערות קודם עשרים דלא מהני הוא ג"כ הלכה למשה מסיני כנלענ"ד:

ומצאתי בתשובת אמ"ו הגאון חת"ם סופר ביו"ד שאלה שי"ז שמביא שני קושי' בשם אחרים (א) שבפרק יו"ד בה' מלכים כתב שאין עונשי' בבן נח קטן או חרש או שוטה עכ"ל ובפ"ט כתב לא נאמרו שעורין אלא לישראל ולא לבני כח א"כ לפי תשובת הרא"ש הוי ג"כ הגדלו' מכלל שיעורין וא"כ למה אין עונשי' קטן בבן כח וצע"ג (ב) עוד הביא קושי' דממעט גוי מופלא סמוך לאיש מעירוכין ונדרים א"כ הרי מונח דיש שיעורי' לב"נ וצ"ע יעו"ש מה שתי' שיש הבדל בין קטן בן דעת ובין קטן שאינו בן דעת וכוונת הרמב"ם שאין מענישי' אם אין שכלו שלם יעו"ש ודבריו נפלאי' בעיני א"כ הי' הקטן שאין שכלו שלם בכלל שוטה וחרש כיון שאין לו בינה דעת והשכל:

ולפמ"ש נ"ל בודאי ששנים בלא שערות לא הוי בכלל שיעורי' שנתנו למשה מסיני רק עד בן י"ג שנים לא נקרא איש בתורה וה"ה לבן נח דשבע מצות ילפי' מפסוק ויצו ד' אלקים על האדם לאמר זה גילוי עריות דכתיב הן ישלח איש את אשתו ועיי' ברמב"ם פ"ט מה' מלכים דמן פסוק על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו ילפי' שש עריות שאסורי' לב"נ ובפסוק הנ"ל כתיב על כן יעזוב איש את אביו דוקא איש שהוא בן י"ג שנים ודוק וכיון דבעריות הוי דוקא איש ה"ה בכל שבע מצות ודוק וזה שאין מעניש התורה לקטנים היינו קודם י"ג שנקרא איש רק בישראל יש עוד חוק שצריך שערות אבל בב"נ נקרא בשנים לבד איש וגדול ולכן יש להרבות גוי בכלל מופלא סמוך לאיש כנלענ"ד:

ויש לי להאריך בדין איילונית אם האב מפיר בצירוף הארוס נדרי' עד כ' שנים שלא מצאתי דין זה בה' נדרים ויש לי להאריך ברמב"ם בה' נזירות אצל דין מופלא סמוך לאיש ועיי' בכ"מ שם אבל במקום שיש לקצר אין רשאי להאריך:

ונחזור לענייננו דלדידן דפסקי' כרב דנעשה סריס למפרע א"כ לא אמרינן בשערות נעשה גדול למפרע וראי' ברורה נראה ליה מסוגי' דנזיר דף ל' ע"א דאמרו כגון אייתי שערות בי מיצעי עיין רש"י ותוס' קדושין שם עכ"פ מוכח דלא אמרינן בשערו' נעשה גדול למפרע יעו"ש והבן ועיין תוס' קידושין דף ס"ג דנאמן האב לעונשין יעו"ש וכן הוא מבואר בתשובת הרא"ש כלל ל"ג שאלה אם העיד בשנת י"ד על מה שראה מקודם אי אמרינן מכח חזקה דרבא שהי' לו שערות בשעת עדות מוכח דלא אמרינן בשערות נעשה גדול למפרע וכן הוא מבואר בב"י בשם ריב"ש שכתב בפירש דע דבשערות לא אמרינן שהוא גדול למפרע רק בסריסות נעשה גדול למפרע יעו"ש וכן הוא מבואר ברמב"ם בהלכת נזירות פרק ב':

ואולי אין ראי' מנזיר אם הלכה היא בנזיר שאב מדיר בנו עד שיביא ב' שערות הי' זה בכלל הגם אם בכל התורה נעשה ע"י שערות גדול למפרע אבל בנזיר האב מדיר את

בנו עד שיביא אותן השערות ולא מהנים השערות למפרע לבטל נזירות אביו אך חקירה ה"נל צריך ביאור רחובות דלשון הגמ' ודו"ק ועיי' ברמב"ם פ"א משקלי' וברע"ב ובתיו"ט פ"א משקלי' ובשע"ה ואין פנאי כעת:

ונקודה נפלאה בעיני על הלח"מ בפ"ב מאישות הל' ה' שנתקשה בדברי הרמב"ם שכתב נמצאת אתה למד שאיילונית אין לה ימי נערות אלא מקטנותה יצאה לבגור והקשה הנ"ל איך מצא הרמב"ם ראי' יותר לסברת אביי מלסברת ר' יוסף ותי' וז"ל כיון דאמר לעיל כשהביאה מבת עשרים ב' שערות אז תקרא נערה א"כ ודאי שהנערו' תלי' בסימנים דאל"כ הי' לנו לומר למפרע נעשית נערה מבת י"ב שנים ויום א' אלא ודאי נערות תלי' בסימנים ואיילונית שאין לה סימני' מקטנותה יצאה לבגור עכ"ל מבואר דסובר שגם בשערות אמרי' למפרע נעשה גדול דהא הרמב"ם קאי אם הביאה שערו' בשנת כ' וע"ז הקשה דנימא שנעשית נערה מבת י"ב שנים והוא פלא גדול הלא כל הש"ס ורמב"ם מלא דלא אמרי' בשערות נעשה גדול למפרע וצע"ג:

ב יש לחקור אם לא נימא יען דעכשיו אנו מוצאי' לו שערות אמרי' בודאי אותן שערות היו מכבר בשעה שרוב בני אדם מביאין שערות והוא אחר שנת י"ג דמהכ"ת נימא שעכשיו באו ולא למפרע כמו שנמצא כן הי' משעה שראוי' להיות וצע"ג:

ולכאורה הדין פשוט ומבורר בח"מ סי' ל"ה סעיף א' שאם שהה מלבדקו אחר י"ג שנים ונמצאו לו ב' שערות מחזקי' לי' בגדול משעה שנשלם לו י"ג שנים והוא מתשובת הרא"ש כלל ל"ג והסביר שם הגם דחזקה דרבא לא מהני רק לחומרא זה דוקא כל זמן שלא בדקנו אבל משעה שבודקי' ומצינו שערות אמרי' בודאי דבאו בזמן שראוי' לבוא מכח חזקה דרבא יעו"ש היטב וא"ב ה"ה כאן שראינו שיש לו עכשיו שערות אמרי' בודאי שהי' לו משעה שעבר עליו שנת י"ג וק"ו הוא אם אנו סומכי' על סברת הרא"ש לענין עדות להוציא ממון מכ"ש לענין איסור לכשרו' של תפילין ומזוזות ודו"ק: אך ראיתי שהגאון כב"י הרעיש העולם בא"ע סי' ס"א ובח"מ סי' ד' בנידן הרא"ש אשר ממנו יצא מקור דין בח"מ סי' ל"ה ויען כי רבו לי הפליאות אסדרם אחת לאחת ולברר דברי הרא"ש בעזה"י:

א בסי' ס"א יצא הגאון לחקור להביא ראי' דחזקה דרבא מהני אפי' להוציא ממון מדברי תוס' בב"ב דף קנ"ד בד"ה ועוד סימנים שהקשו ת"ל וא"ת למה יש לנו לומר שהוא קטן כיון שהגיע לכלל שנים והא אמרי' קטנה שהגיע לכלל שנותי' אינה צריכה בדיקה חזקה הביאה סימני' וי"ל מאחר שהי' זה גדול שהגיע לכלל שנותיו ולא הי' לו סימני גדלות להכי איכא לספוקי שמא קטן הי' עדיין עכ"ל והרגיש הגאון הא חזקה דרבא לא מהני אלא שלא תמאן אבל לא לחליצה ואיך הי' קושי' תוס' שנוציא ממון ע"י חזקה מזה

העלה הגאון דתוס' סברו דחזקה דרבא מהני אפי' לענין ממון רק שם בחליצה דאיכא לברר אמרי' אין סומכי' על החזקה היכא דאיכא לברורי אבל בנידן בב"ב שוות ואי אפשר לברר שפיר הקשו תוס' שנסמוך על חזקה אבל הרא"ש שכתב אילו הי' חי מהני הבדיקה וקשה אי איירי דבדקנו ולא הי' לו שערות כשבא לכלל גדלות אחר שנת י"ג א"כ נסתלקה החזקה דרבא כמ"ש התוס' וע"כ דרא"ש פליג דאיירי בלא בדקנו שום פעם וא"כ אילו הי' חי מהני מה דמצינו לו עכשיו שערות וא"כ קשה למה לא סמכי' על חזקה דרבא כקושי' התוס' וע"כ דרא"ש חולק וסובר דחזקה דרבא לבד לא אהני להוציא ממון יעו"ש: ונלע"ד במכ"ת של הגאון נב"י שמעולם לא עלתה על דעת התוס' דחזקה דרבא יפעול להוציא ממון וכוונת תוס' כך דנחזי אנן סברא אחת בעזה"י הגם דלא אמרי' כיון שהגיעה לכלל שנותי' בודאי הביאה סימני' דלא אזלי' בתר רוב תינוקית המביאות שערות אז דיש מיעוט המאחרי' בהבאת שערות זה דוקא אם לא ראינו כלל שהביא שערות אבל בודאי אם נעשה בדיקה וראינו שערו' רק לא מדדנו שיעור של השערו' אם הם כפי הזוג או כדי שיקרצו בצפורן כל אחד ואחד כפי שיעורו עיי' בנדה פלוגתא בשיעור השערות אז בודאי ליכא ספק דבודאי היו השערות כשיעור דמהכ"ת נימא שהביאה השערות ולא היו כשיעור הלא יש חזקה דרבא שאז הוא הזמן שרוב ילדות וילדים מביאים סימני' ובכלל תיבת סימנים נכלל שערות הראוי' להיות סימני' הן בכמות אם צריכים להיות שחורים בודאי הביאה שחורים ואם צריכים גומות בודאי יש תחתם גומות דבשלומא אם לא ראינו שערות כלל חיישי' דילמא אצלה מאחר הטבע להביא בזמן גדלות שערות אבל אם ראינו שערות מהכ"ת לומר שבאו באופן שלא יועילו לסימני' אמרי' בהיפך רוב המביאי' שערות אחר י"ב לנקיבה ואחר לזכר המה מביאי' שערות הראוים לסימני' וא"כ בודאי גם זה שראינו בו שערות היו בודאי בתמונתן ובסדרן ובגדלותן כאשר צריכים להיות דהא יש חזקה על זמן זה שיבואו סימני' ולא שומות ואם אין להם גומות או אין להם שחרות או שהמה פחותים מכשיעור אשר ראוי' להיות א"כ הווין רק שומות ואמרי' בודאי הם באופן המועיל והוין סימני' מכח חזקה דרבא והגם אם אפשר לבדוק ולברר גם זה צריכי' אנו לברר אם יש להם השיעור בכמות ובנין ערכם ומראה תמונתן באיכות היינו מטעם דאיכא לברורי מבררי' אבל אם אי אפשר לברר זאת סמכי' מסתמא המה כרובא דעלמא והבן:

ועתה בא ברוך ד' וראה נפלאות מעומק בעלי תוס' שהקדימו מתחילה דמה שהשיב ר"ע סימני' עשוי' להשתנות הוי הפי' לר"ת דהיו לבנות ונעשי' שחורות ולפי' הר"י הוי החשש דלא היו גומות ועכשיו נעשי' גומות ע"ז הקשו וא"ת למה יש לנו לעשות חשש הגם

שמצאנו שערות דילמא נשתנו אחר המיתה הלא עכ"פ באופן דליכא לברורי הכל כמו הכא דמת המוכר למה לא נסמוך על חזקה דרבא עכ"פ לומר כיון דנודע דהיו כאן בחייו שערות א"כ בודאי היו אותן שערות באופן המועיל דע"ז בודאי סמכי' מכח חזקה דרבא דקטנה שהגיעה לכלל סימני' אינה צריכה בדיקה ותירצו כיון שבא לכלל גדלות ולא היו לו סימני גדלות היינו שראינו אז ולא היו בהם כשיעור או שלא היו להם גומות או שהיו לבנות או שלא מצינו אז שערות כלל חיישי' שמא עדיין נשאר באותו מדריגה ודו"ק:

וראי' לזה מלשון התוס' שציינו על תשובת ר"ע דסימני' עשוין להשתנות והקדימו להבין תשובת ר"ע והקשו וא"ת למה יש לנו לומר שהוא קטן ולא הקשו קו' זו בד"ה בפ"ע מתחיל על הגמ' מאי שייכות יש לקושי' הנ"ל למה שהקדימו מתחיל' פי' אליבא דר"ע נהפוך הוא מיד יוכלו להקשו' לווה באו הלקוחות לבדוק כלל הא יש כאן חזקה דרבא וצע"ג:

אמנם הוא הדבר אשר דברתי בודאי חזקה דרבא לא יועיל להוציא ממון מיד היורשי' ולכן רצו לבדוק ולברר אם יש לו שערות אבל קשה להם מה השיב ר"ע שחיישי' שנשתנו השערות מלבנות על שחורות או שהיו בלא גומות ועכשיו יש גומות ע"ז קשה נימא מכח חזקה דרבא דניזל בתר השתא כמו שמצאנו השערו' כך היו מכח חזקה דרבא שהביאה סימני' ולא שומות: ובזה מיושב לי קושי' אחת אשר קשה לי מאוד דתוס' כתבו מתחילה על הקושי' איך משכחת שבעודנו חי הי' קטן שיהי' עכשיו נראה כגדול ותי' הר"י וז"ל דשמא בחייו לא היו גומות ומחמת מיתה יש שם גומות כדאמרי' בנדה גומות אעפ"י שאין שערות עכ"ל והוא פלא בעיני דהלא הלקוחות היו רוצים לבדוק אולי ימצאו מקום לברר ור"ע השיב שאי אפשר לברר בשום אופן וע"כ אפי' ימצאו שערות וגם גומות חיישי' שבעודנו חי לא היו גומות והיו רק שערות ואין שערות בלא גומות סימן וא"כ אפי' למ"ד שגומות בלא שערות לא מהני ג"כ שפיר השיב ר"ע דשמא נהיו הגומות אחר מיתה ולא מהנים השערות אשר היו בבנות בעודו חי וא"כ למה בחרו בעלי תוס' שאמרי' בנדה גומות אעפ"י שאין שערות שמשמע דלמ"ד גומות ושערות לא השיב ר"ע וצע"ג:

אך דבר גדול רמזו בזה בודאי למ"ד שערות וגומות א"כ יש שני הוכחות על גדלות [א] השערות [ב] הגומות ושערו' א"א שישתנו לאחר מיתה לשיטת הר"י אבל הגומו' אפשר שישתנו אחר המיתה וא"כ בודאי אם מצאנו שערות וגומות אמרי' בודאי כמו שנגלה מאות הראשון שהמה השערות שהיו בחיים בודאי גם אות השני היינו הגומות היו בחיים ולא היו חוששין דילמא נעשו הגומות אחר המיתה אבל למ"ד גומות מהנים בלא שערות אבל שערות בלא גומות בודאי לא מהנים א"כ הוי עיקר הסימן הגומות אז

השיב ר"ע שפיר דילמא נשתנו אחר המיתה דלא מוכח משום אות שהי' כאן סימן מחייו והבן וע"ז הקשה תוס' כיון דעכ"פ כאן נמצאו שערות בתוך הגומות ויש הוכחה שהיו השערות כאן מחייו באותו מקום שנמצאו תחתיהן הגומות ועתה מהכ"ת נימא שניחוש שהיו כאן בחייו שערות בלא גומות הלא מכת חזקה דרבא ידעי' שרוב המביאי' אחר י"ג שנים שערות יש תחתיהם גומות ה"ה כאן שהיו לו שערות בחייו בודאי היו ג"כ תחתיהם גומות דעכ"פ הוין שערות הוכחה על גומות ודוק וראה פלא בתשו' הרא"ש הביא יען שצריך לשערות גם גומות ששערות שאמרו והוא שיש בהם גומות חיישי' שמא לאחר מיתה כעשו גומות יעו"ש והוא פלא שתוס' דייקו מאידך מ"ד שאמר גומות אעפ"י שאין שערות ורא"ש נקט בהיפך שר"ע השיב למ"ד שערות וגומות וצע"ג אצלי כעת:

אבל א"כ שקושי' התוס' הי' רק שמכח חזקה דרבא נימא לא אשתנו הסימני' וקשה לו יהי' שידענו שבודאי לא נשתנו ניחוש עכ"פ שמא באו הסימני' אחרי המכירה וע"כ אם ידענו בבטח שלא נשתנו אמרי' כסברת תשובת הרא"ש דחזקה דהשתא מהני בצירוף חזקה דרבא ושפיר הקשה תוס' ע"ז תירצו היינו דוקא בשנת י"ג סמכי' בודאי הביאה סימני' אבל כיון שלא הביא שערות שהמה סימני' בשנת י"ג חיישי' אח"כ שבאו שערות בלא גומות או שערות לבנות שהמה שומות ולא סימני' כנלע"ד:

תמצית הדברים דבכח חזקה דרבא יש שני דברים (א) שבודאי מביאין בזמן גדלות שערות (ב) שאותן שערות המה ראוי' לסימני' ואינם בתורת שומות והגם שלא סמכי' בלא בדיקה על חזקה הנ"ל לאמר שבודאי הביאה שערות דאולי היא מן המיעוט שמאחרי' בהבאתן אבל זאת נשאר רבא בחזקה דאם הביאה המה סימני' ולא שערות שהם רק שומות אבל כל זה בשנת י"ג לזכר או י"ב לנקיב' אבל אם לא באו בזמן אז אפי' אם ידענו שהיו כאן שערו' כיון שלא בדקנו על הגומות או המראה או על השיעור חיישי' דילמא המה רק שומות ולא סימני' כנלענ"ד:

היוצא מזה דליכא ראי' דתוס' סברו כרמב"ן דאיירו במת מיד דאל"כ יש חשש שמא אח"כ אחר המכירה הביא סימני' אבל ראיתי שהגאון קצה"ח בספרו שב שמעתא שמעתא ה' פט"ז הביא ראי' גדולה שתוס' סברו כרמב"ן דאיירי במת מיד דאל"כ הא בס"ד סברו דחזקה דהשתא לא מהני ולפי תי' התוס' דאיירי דבדקו פעם אחת ולא הי' לו שערות לא שייך עוד חזקה דרבא וא"כ למה השיב ר"ע סימני' עשוין להשתנות תיפוק לי' כיון דליכא חזקה דרבא עוד חזקה דהשתא לבד לא מהני וא"כ ניחוש שמא אחר המכירה באו הסימני' אלא ע"כ במת מיד יעו"ש שהכריע כן וכן עיי' במהרש"א שכתב שתוס' סברו כרמב"ן דאיירו במת מיד דאל"כ ניחוש שמא באו אח"כ הסימני' המעיין יראה

שמהרש"א בתי' התוס' הביא דברי רמב"ן שהבין כגאון ש"ש וצע"ג: ולע"ד לא ק"מ דכמו דמהני חזקה דהשתא בצירוף חזקה דרבא ה"ה דמהני חזקה אין עדים חותמין בשטר אלא א"כ נעשה בגדול בצירוף חזקה דהשתא וא"כ לעולם דנשאר חי אחר המכירה ואילו אין לחוש שנשתנו הסימני' היו סומכי' על חזקה דהשתא בצירוף חזקה דאין עדים חותמין אא"כ נעשה בגדול ודו"ק:

ובזה מיושב ג"כ קושי' הנב"י שהרא"ש ע"כ לא איירו דבדקנו ולא הי' לו שערות דא"כ איך מהני אילו הי' חי איזה זמן תגבול לו שניזל בתר השתא יעו"ש בא"ע סי' ס"א וצע"ג: ולפמ"ש לק"מ דיש לנו להגביל זמן מעשה שחתמו העדי' דבודאי לא חתמו אא"כ ראו שהוא גדול ומצרפי' חזקה דהשתא לחזקה דאין עדים חותמין אא"כ נעשה בגדול ודו"ק אך פלא בעיני הלא הרא"ש כתב שם בתשובה וז"ל הא מחיים אמרי' מועלת הבדיק' ואמאי דילמא השתא הוא דאייתי סימני' אלא ודאי שהגיע לכלל שנותיו ומשכחי' בי' השתא סימני' מחזקי' לי' בגדול משהגיע לכלל שנותיו עכ"ל הרי מבואר שכתב שנעשה גדול משעה שהגיע לכלל שנותיו וע"כ דלא איירי דבדקי' ולא נמצא בו שערות דא"כ איך אפשר להיות גדול וכלל שנותיו ולמה צריך הגאון נב"י לדייק איזה זמן תגביל לגדלות וצ"ע אך לק"מ דהרא"ש הביא רק שמוכח משם דחזקה דהשתא בצירוף עוד חזקה מהני כפי הנידן לפי שאלתו אבל אם משכחת זמן שתגביל לו נוכל לומר להרא"ש דסוגי' איירי בחזקה דהשתא בצירוף עוד חזקה רק חקר הגאון דלא נמצא זמן להגביל לסייע לחזקה דהשתא וחזקה דהשתא לבד לא מהני ולפמ"ש יש כאן שפיר זמן מעשה שים חזקה דאין עדים חותמין ודו"ק: ובמ"ש יש ליישב קושי' אחת אשר הקשתי בחידושי על תשובת הרא"ש דהוכיח אילו היה חי היה מהני בדיקה וע"כ דחזקה דהשתא מהני בצירוף חזקה דרבא ה"ה בנידן שאלתו בעד שנבדק אח"כ ומצאנו לו שערו' דאמרי' משעה שבא לכלל גדלות היה לו שערו' מכח חזקה דהשתא בצירוף חזקה דרבא יעו"ש ונפלא בעיני דילמא במעשה דר"ע אילו היה חי היה לנו ג' חזקות (א) חזקה דרבא ובודאי הביא אחר שנת י"ג מיד (ב) את"ל שלא הביא אז יש לנו חזקה דאין עדים חותמין אא"כ היה גדול (ג) חזקה דהשתא דהא עומד חי וחזי' דיש לו סימני' טובים אבל בנידן שאלתו שאין כאן רק חזקה דרבא בצירוף חזקה דהשתא אז לא מהני וצע"ג:

ולפי מה שבארתי נכון דהרא"ש איירי ג"כ דבדקנו אחר י"ג ולא היה לו סימני' ומדמה הרא"ש חזקה דהשתא בצירוף חזקה דרבא כמו דמוכח ממעשה דר"ע אילו הי' חי הי' מהני חזקה דהשתא בצירוף חזקה אין עדים חותמין אא"כ נעשה בגדול ודוק:

ובמה שבארתי נראה לי לפרש כוונת התוס' בב"ב דהקשו דנסמוך על חזקה דרבא ותירצו וז"ל מאחר שהיה זה גדול שהגיע לכלל שנותיו ולא היה לו סימני גדלות ולהכי איכא לאספוקי שמא קטן היה עדיין עכ"ל ולכאורה פלא בעיני דהיה לתוס' לחדש זה והיה להם לתרץ דאירי דכבר בדקנו אותו אחר שהיה בן י"ג ולא הי' לו סימנים ועיי' במהר"שא שפי' כן דבריהם אבל לשון התוס' משמע שמן המעשה מוכח כן דידענא שלא הי' לו סימני גדלות בשעה שהגיע לכלל שנותיו ולא הזכירו כלל שבדקנו אותו מכבר וצע"ג להבין:

ונראה לע"ד בהבנת דבריהם כוונה אחרת כאשר הבין המהר"שא ואקדים דנ"ל מן הסברא בודאי מי שהביא ב' שערות אחר שנת י"ג אז עד שנת ח"י שנים או שנת עשרים צריך להיות אותו מקום מלא שערות דהא חזינן בבן סורר דרגיל להיות הקפת הגיד בשערות אפי' קודם ג' חדשי' אחר שנת י"ג עיי' סנהדרין דף ס"ט דאו ג' חדשים בלא הקפת הגיד או הקפת הגיד קודם ג' חדשים וכן פסק הרמב"ם להלכה וא"כ בודאי השכל מחייב שאם טבע הבן להוליד ב' שערות מיד. אחר י"ג בודאי יש לו רבוי שערות עד שנת כ' וכן אנו רואים מעש' בכל יום וגם שנת ח"י או שנת כ' הוי השנה אשר גם בזקן נראי' רבוי שערות והוא חתימת זקן בכל מקום עיי' רש"י בתורה ויכר יוסף את אחיו יעו"ש ותלמידי הב' החרוץ משה יהודה ני' הביא ראי' ותוס' יבמו' דף י"ב ע"ב ד"ה דאפילו דכתבו דמשעת עיבור עד הלידה הוי יותר משעת סימני' עד שעת שירבה השחור על הלבן יעו"ש ומכ"ש משנת י"ג עד שנת עשרים צריך להיות רבוי שערות ודוק:

ולפ"ז הך מעשה דר"ע דהיה בודאי אחר ח"י שנים רק ספק אם הגיע עשרים עיי' תוס' בב"ב דף קנ"ה ד"ה מתיב יעו"ש היטב וא"כ אי היה לזה ב' שערות בזמן גדלות היינו אחר י"ג שנים ע"כ הי' צריך להיות אחר שנת ח"י רבוי שערות וברבוי שערו' הוי הדין דאין צריך לבדיקת גומות עיי' בטור א"ע סי' ס"ט ובב"ש סק"י יעו"ש שמבואר הדין בש"ע בלי חולק ולפ"ז קשה מה השיב ר"ע סימנים עשוין להשתנות ופי' הר"י הגם שנמצא גומות חיישי' דילמא בחייו לא הי' לו גומות וקשה הא ברבוי שערות אין צריך בדיקת הגומו' אפי' הוא חי ומכ"ש אם הוא מת וא"א לברר וע"כ דלקוחות היו מודי' דזה אמת דאין לו רבוי שערות אבל הם אומרים לבדוק אחר ב' שערות כמובן וא"כ ע"כ ידענו דלא הי' לו בשנת י"ד ב' שערות דאם היו לו בזמן שראוי לגדלות ע"כ הי' צריך להיות לו עכשיו רבוי שערות והלא הלקוחו' מודים שאין לו רבוי שערות א"כ ידענו שבזמן הראוי לגדלות לא הי' לו סימני' רק הלקוחות טוענ' שבשעת מכירה הי' לו שערות ויורשים טוענים שמת בקטנות והיו רוצים הלקוחות לברר שימצאו ב' שערות וע"כ שהי' לו אותן שערו' בחייו

והשיב ר"ע שיש לחוש שלא הי' לו בחייו גומות והקשה תוס' שנסמוך על חזקה דרבא אחר שנת גדלות בודאי הביא סימנים באופן המועיל שהיו לו גם גומות בחייו ע"ז תי' התוס' כיון שידענו מזה שאין לו עכשיו רבוי שערות שע"כ הגיע לכלל שנותיו ולא הי' לו סימני גדלות א"כ חיישי' ג"כ שהוא קטן עדיין שהיו לו רק שערות בלא גומות שלא הוין סימנים רבא חידש הביאה סימני' על זמן שראוי' לגדלות אבל מי שלא הביא אז חיישי' שהביא אח"כ שומות ולא סימנים ודוק: אך לפ"ז יש לי פליאה גדולה א"כ הרא"ש שדייק בתשובה אילו הי' חי הי' מהני הבדיקה מכח חזקה דהשתא בצירוף חזקה דרבא ומכאן דן לנידן שאלתו הוא פלא הא מ"כ בסוגי' דב"ב ידענו שלא הי' לו ב' שערות בשנת י"ד דא"כ ע"כ הי' צריך להיות לו עכשיו ריבוי שערות ואז לא צריכי' בדיקת גומות ואיך השיב ר"ע דחיישי' דהגומות נעשו אחר מיתה וא"כ ליכא חזקה דרבא ואיך דייק הרא"ש אילו הי' חי מהני מכח חזקה דרבא וע"כ צ"ל כמש"ל דהרא"ש סובר אילו הי' חי הי' מהני מכח חזקה דהשתא וחזקה דאין עדים חותמי' אא"כ נעשה גדול וה"ה דמהני בנידן שאלתו שהי' רק שבועים משעה שראה העדות ובדקנו שהי' לו שערות ובתוך י"ד לא משכחת ריבוי שערו' ואז נשאר דמהני חזקה דהשתא בצירוף חזקה דרבא ודו"ק וא"כ פלא על הטור וש"ע בח"מ סי' ל"ה שכתבו אפי' אם שהה מלבדוק זמן רב ואח"כ נמצאו שערות אמרי' ג"כ שהי' גדול משנת י"ג וקשה הלא בשאלת הרא"ש היו רק ב' שבועות דאי אפשר שיהיה לו ריבוי שערות אז סמכי' שהיו לו בשעת ראית העדות ב' שערות אבל בזמן רב דהיה ראוי להיות לו ריבוי שערות ואנן משכחי' רק ב' שערות אז ידענו שאי אפשר שהיה גדול מיד אחר שנת י"ג ואיך כסמוך וע"כ דהטור הבין דראית הרא"ש מב"ב שהי' המכירה בשנת עשרים ואעפ"כ אילו הי חי הי' סמכי' על חזק' דרבא ומוכח דאפי' על זמן רב סמכי דלמפרע הי' גדול וקשה איך אפשר זה דא"כ היה ע"כ עכשיו ריבוי שערות ואפי' מת אמאי חשש ר"ע על גומות וע"כ דבסוגי' הי' מהני אילו הי' חי מכח חזקה דהשתא וחזקה דאין עדים חותמי' וא"כ איך פסקו הטור וש"ע דין דרא"ש לסמוך על חזקה דרבא על זמן רב וצע"ג:

אמנם לק"מ דכוונת הטש"ע זמן רב כל זמן שאין לנו ראי' והוכחה כנגד חזקה דרבא כגון חודש או חדשים אבל באמת אם עבר זמן שיש הוכחה כנגד חזקה דרבא יען דלא נמצא ריבוי שערות לא נוכל לסמוך חוץ אם נמצא עכשיו ריבוי שערות ועיי' יומא דאשה אחרת מפרישי' לכה"ג ביו"הכפ מוכח דזמן מועט דוקא ז' ימי' ודוק:

ולפ"ז נ"ל הא דרמב"ן אוקמי כשמת מיד דאל"כ חיישי' שמא אחר המכירה באו השתי שערות היינו דוקא כאן שיש ז' שנים מזמן חזקה דרבא עד שעת מכירה וא"כ היה צריך

להיות לו ריבוי שערות ועל זה גם הלקוחות מודים דלא היו לו דא"כ מאי השיב ר"ע סימנים עשוין להשתנות הלא ריבוי שערות הוי עדות ולא צריך גומות וא"כ ע"כ ידענו דלא הי' לו בשנת י"ד סימני אז אילו היה חי חיישי' דילמא השתא הביא והגם דיש חזקה דהשתא בצירוף חזקה דאין עדים חותמי' לא מהני דמה לי חזקה אחת או שתי חזקות כיון שאין מוציאי' ממון בחזקה אחת ה"ה בב' חזקות אבל חזקה דהשתא בצירוף חזקה דרבא דהוא רוב בטבע אהני גם לרמב"ן ולכן קבע בש"ע ח"מ כרא"ש שגם רמב"ן מודה לדין הנ"ל ודוק ועיי' בח"מ ובב"ש שהבינו שהרשב"ץ סובר כרא"ש יעו"ש ודו"ק:

ב ראיתי בנב"י בח"מ סי' ד' שהתפלא על תשובת הרא"ש שכתב שאם לא נמצא לה סימני' וקבלה קידושין משני אז צריכה גנו משניהם והקשה הנ"ל ממנ"פ אי חיישי' שמא נשרו א"כ קידושי קמא קידושין קידושי שני לאו קידושין ואי לא נשרו אפי' מקמא אינה צריכה גט אבל עכ"פ מן השני לא תהי' צריכ' גט והוא קושי' גדולה ודחק עצמו לתרץ יעו"ש:

ונ"ל במכ"ת הקדושה עפר אני תחת כפות רגליו וכאן פלטה קולמסו שגיאה גדולה הרא"ש ותוס' לא קאי שאם הבת היא בלי סימני' ואנו בודקים אותה אלא האשה היא גדולה בודאי רק האיש שקידש אותה הוא ספק בר קידושין ואח"כ פשטה וקיבלה קידושין פעם שנית מן גדול בודאי ויש ספק אם האיש שקידש אותה בראשונה הוי גדול בשעת קידושין ונמצא דלא תופסי' בה עוד קידושין ודילמא מקדש הראשון הי' קטן ותפסו בה קידושי שני ועתה אם אנו בודקי' אותו ולא נמצאו לו שערות סימני גדלות א"כ חיישי' שמא כשרו והיה גדול וצריכה גנו ממנו ועוד חיישי שמא היה קטן דמעולם לא נשרו לו שערות רק דלא הביא עדיין שערו' וצריכ' גנו ממקדש השני אבל בודאי אם הספק יהי' עלי' די בגט אחד ממקדש הראשון והא לך לשון הרא"ש בתשובה וז"ל בודקי' לקידושין פי' אם הגיע לכלל שניו וקדש בודקי' אותו אם הביא שתי שערו' קדושיו קידושין וקודם שהגיע לכלל שניו אף אם הביא שתי שערו שומא נינהו וקטן הוא כדאיתא פרק יוצא דופן קטנה שהגיעה לכלל שנותי' חזקה הביאה סימנים ואמרי' נמי התם היכא דקידש תוך זמן ובעל לאחר זמן דאיכא ספיקא דאורייתא אלא להכא מהני בדיקה דאי מצא שערות ופשטה ידה וקבלה קידושין מאחר שאינה צריכה גט משני ואם לא מצאו שערו' צריכה גט משניהם דחוששין שמא נשרו ופי' ר"י דצריכי' למימר דהא בדיק' היא קודם קידושין דשני דאי לאחר קידושין אפי' אם ימצאו שערות צריכה גט משניהם דשמא השתא הוא דאתו ובשעת קידושין לא הוו עכ"ל הזהב יגיד בפירש דקאי הסוגי' דבודקי' למקדש שעליו יש הספק ופלא על גאון כמותו ובזה נסתר

מה שהקשה על הב"י שהביא בא"ע שרמב"ן חולק יעו"ש בד"ה ועל זה וכן לשון תוס' ורשב"ם בב"ב מבואר שהבינו שהבדיקה קאי עליו והבן:

תמצית לדינא דהך היתר דנעשה גדול למפרע ע"י שערו' אינו עול' לש"ס דילן ופוסקים דאנן פסקי' מכאן ולהבא נעשה גדול ע"י שערות אבל יען כי עכשיו יש לו ריבוי שערות אז בודאי נוכל לסמוך מכח חזקה דהשתא בצירוף חזק' דרבא דבריבוי שערו' גם הרמב"ן מודה לסברת הרא"ש ודברי הרא"ש המה הלכה פסוקה ולדעתי גם תוס' ורמב"ן מודים בדין הנ"ל בפרט בנידן דידן לגנוז כל תפילין ומזוזות וגם המה מפוזרים בעולם דהוי כמעט אי אפשר יש לסמוך על הגאונים כנלענ"ד:

סימן יא

שאלה אשה אחת אשר בנה היחיד בעשה סופר וכתב תפילין ומזוזות וספרי תורות כמה שנים וקודם מותה קראה לבנה והגידה לו להתוודות לפניו למען דעת כי העיבור אשר הוא נולד ממכה היה באופן שבאשמורת הבקר מליל טביל' אשר בעלה בעל אותה נסע לדרכו לשוק אחד והשטן הצליח שבא מיד מרחוק איש אשר בנעורי' היתה נפשה קשורה בנפשו רק אבותי' מאסו בו ונתעוררה האהבה וזינתה עמו בלילה אחרת ד' פעמים וכפי דעתה הוא ממזר כי אחרי ליל שני הרגישה חולי ראש וספרה זאת לשכיני' ואמרו שבודאי נתעברה ומקודם היתה עם בעלה כשתי שנים ולא נתעברה וגם אח"כ אחר לידת בן זה היתה עמו כמה שנים ולא ילד' עוד וא"כ ברור אצלה כי הוא בן מאותו אהוב ותכלי' אשר אומרת לו זאת בעבור כי שמעה ממנו כי הוא רוצה לישא בת איש ההוא ופחדה מיום דין שלא יבא עלי' עוד עונש גדול אם הוא יקח אחותו ועתה שאל במר נפשו אם צריך לגלות מומו בפרהסיא כי ראה בספר שממזר פסול לכתיבת ספר תורה או אם אמו אינה נאמנת עליו עד כאן השאלה:

תשובה בנידן הנ"ל היה לחקור הרבה כי לכאורה דוקא האב נאמן זה בני ממזר ולא האם ובפרט אם היא אמרה שזנתה במזיד דאאמע"ר ועיי' ברה"מ פט"ו מה' א"ב הל' י"ג בהבדל בין החי' ובין האם והיה לחקור ג"כ בהיפך יען שהתודית קודם מותה ואמרה שתכלית כוונתה שלא להוסיף חטא על פשע שבנה יקח אחותו ועיי' תוס' בב"מ דף ג' שנאמן שאכל חלב במזיד שלא להביא חולין בעזרה ועי' נוב"י א"ה סי' ע' אך אני לא נשאלתי אם מותר לישא בת ישראל נידן דידן הוא מה שנוגע לספר תור' אם נפסלו הספרים אשר כתב מכבר ואחקור על שורש הנ"ל בעזה"י:

הנה ביו"ד סי' רפ"א סעיף ד' כ' המחבר וז"ל ס"ת שכתבו ממזר יש פוסלין עכ"ל ובש"ך סק"ח הביא דעת המרדכי טעם אחד יען כשמגיע לפסוק לא יבא ממזר בקהל ה' נחפז

ואינו כותב אזכרה לשמה ואפי' אמר נתכוונתי אנן סהדי שלא נתכוין עוד הביא טעם שני יען שממזר אינו מוציא רבים ידי חובתן לכן פסול לכתיבת ס"ת והש"ך נתן טעם יען דממזר אינו מחויב בכל המצות לכן פסול לכתיבת ס"ת:

ולכאורה אי הטעם דמס' סופרי' משום דממזר לא מכוון לכתוב אזכרה לשמה בפסוק דלא יבא ממזר זה ניחא אם הכותב יודע שהוא ממזר אבל אם לא ידע הכותב מזה בשעת כתיבה רק אח"כ נודע לו שהוא ממזר אז בודאי כשר הס"ת אבל אי הטועם דממזר אינו מוציא רבים י"ח או יען דאינו מאויב בכל המצו' פסול לכתיבת ס"ת אז א"כ כיון שכלפי שמים גלי' דהוא ממזר אז פסול הס"ת שכתב טרם שנודע לו שהוא ממזר וא"כ נידן דידן תלי' בתירוצי' הנ"ל לסברת רבינו שמחה כשר הס"ת שכתב קודם שנודע לו שהוא ממזר אבל לשיטת המרדכי וש"ך יהי' פסול וצע"ג:

אמנם הש"ך השיב על המרדכי אם הטעם יען דלא מקדש השם של פ' לא יבא ממזר א"כ יהי' כשר חוץ לאותו השם בלבד ותפסל אותו יריעה ולא כל הס"ת יעו"ש שהניח בקו' וצע"ג ומצאתי לאדמ"ו בחת"ס יו"ד סי' ער"א שחידש דבר שמרדכי ורבינו שמחה שפה אחת ודברי' אחדים והוא דמצות כתיבת ספר תור' הוא כל התורה בכלל כחכז"ל אפשר ס"ת חסר אות אחת והתורה אמרה לקוח את ס"ת הזאת וכיון דאנן סהדי דממזר לא יכול לקדש השם בפ' לא יבא ממזר ממילא לא יוכל הוא לקיים מ"ע של כתיבת ס"ת וכל מה דאיהו לא מצי עביד שליח לא מצי משוי כמבואר בנזיר ובנדרים וכיון שהוא פטור לגמרי ממצוה של כתיבת ס"ת הוי אינו מחויב בדבר ולא יוכל להיו' שליח לאיש אחר לכתוב ס"ת לחבירו דכל שאינו מחויב בדבר לא יוכל להוציא רבים ידי חובתן ולא די שחבירו לא קיים מ"ע של ועתה כתבו אלא אפי' לקרות בו פסול עכ"ד דפח"ח יעו"ש:

ולי התלמיד קטן נ"ל שבמחילת עפר קדשו לא דיבר נכונה דהך כלל כל מאי דאיהו לא מצי עביד שליח לא מצי משוי זה דוקא אם יש דבר אשר אם אדם זה עושה כהוגן אעפ"כ לא מהני והשליח אם עושה כהוגן יהי' מהני בתור' שליחות כגון ישראל המקריב קרבן בכל אופני הכשר קרבן כמו שכהן עושה אעפ"כ הקרבן פסול יען דתורה לא מכשיר ד' עבודות רק בבני אהרן הכהני' ולא אם ישראל הוא העושה העבודות אז אמרו חכז"ל כל מאי דאיהו לא ומצי עביד שליח לא מצי משוי דהא אם ישראל יעשה כמו שכהן עושה פסול הקרבן ואיך יהי' כשר בשליח אם הוא פסול במשלח הלא כח השליחות הוא רק זאת שמשלח מוסר כח לשליח להיות כמותו אבל מה דלא נמצא בכח המשלח איך יהי' לאדם כח שליחו' שיהי' השליח טוב יותר מהמשלח וע"כ כהני שלוחי דרחמנא ולא שלוחי דידן ועיי' קדושין דף כ"ג ועיי' תוס' נזיר בהפרשת חלה יעו"ש היטב ודו"ק אבל

בדבר אשר לא כשר במשלח יען שאין עושה הדבר על התמונה ודמות כאשר חפץ ד' בו והשליח הוא עושה כרצון ד' על אופן אשר חפץ ד' בו אז לא שייך איך יהי' השליח טוב ממשלח זה אינו דהא אם השליח יעש' רק כמו שהמשלח הי' עושה הי' באמת לא מהני ואם המשלח יעשה כמו השליח יהיה מועיל ג"כ בו כגון אם הממזר בעצמו כותב הס"ת פסול יען דלא מקדש אותו שם ואם השליח ג"כ לא יקדש ג"כ הס"ת פסול בעבור שם ד' שלא נתקדש וגם בהיפך אם יקדש הממזר שם ד' כשר הס"ת כמו אם השליח יקדש רק אנן סהדי שחרה אף הממזר ולא מקדש השם בפ' לא יבא ממזר אבל השליח מקדש גם אותו שם אז לא שייך איך יוכל ממזר לעשות שליח על מ"ע של כתיבת ס"ת הלא כל מה דאיהו לא מצי עביד שליח לא מצי משוי זה אינו בשלומא אם הוא עושה ואעפ"כ לא מהני זה נקרא לא מצי עביד יען שיש חסרון בכח גופו אבל מה שממזר לא מצי עביד הכתיבה בעצמו הוא יען שאינו עושה הדבר כאשר צריך להיות אבל אין כאן חסרון בכח אם עשה כהוגן שלא מהני אז בודאי גם שליח יוכל לעשות דהא גם הוא בעצמו אם יעשה כמו השליח ג"כ מהני והבן זה מאוד:

ואוסיף נופך הלא אם לא נודע לו שהוא ממזר וכתב ס"ת אז בודאי מכוון לקדש שם ד' בפסוק לא יבוא ממזר וכשר הס"ת אפי' שהוא ממזר רק אם נודע לו שהוא ממזר אז לא מכוון לקדש אבל רק אותו שם באותו פסוק לא יבוא ממזר אבל שאר שמות בודאי מקדש וא"כ הוא מצי עביד קידוש השם וגם מצי עביד כתיב' ס"ת הגם שהוא ממזר רק יען שנודע לו שהוא ממזר אז אנו סהדי דלא מקדש יען שחרה לו מצוה הנ"ל אבל אין זה חסרון בכח כמו בישראל אם עושה כהן לשליח דלא משכחת בשום אופן שיהי' כשר להקריב קרבן כלל וק"ל:

ותדע שהוא כן דנחזי אנן הגם דאנן סהדי שהוא לא מכוון אבל עכ"פ אם הוא בעצמו יודע שכוון לקדש את השם גם בפסוק דלא יבא ממזר מותר הוא לקרות בו וגם יוכל ליתן ס"ת זה לקרות בו ברבי' במקום שאין מכירין אותו שהוא ממזר דכל רוב וחזקה הוא לפנינו אבל איש היודע האמת ברי שלו טוב מכל רוב וחזקה או אנן סהדי כנודע מתורת רשב"א הובא בפנ"י כתובות דף כ"ב ובבכור שור ועיי' תומי' סי' כ"ט וסי' ל' באורי' אבל בישראל הגם שהב"ד חושבי' שהוא כהן והוא יודע שהוא ישראל פסול הקרבן דדוקא בכהן חלל אם עבד עבודתו כשירה אם לא נודע עיי' קדושין דף ס"ו בתוס' וא"כ דוקא דלא משכחת שיהי' כשר אז הוי לא מצי עביד אבל כאן מהכ"ת נימא שתורה לא צותה לממזר שהוא בכלל בני ישראל שלא יהי' מחויב בכתיבת ס"ת וק"ל:

ואיידי דאיירי מסברת רשב"א הנ"ל דברי של אדם לגבי עצמו טוב יותר מכל חזקות ורוב א"כ קשה לי מירושלמי הובא בילקוט תהלי' סי' תרל"ו וז"ל יגעתי באנחתי זה ר' זכרי' בן הקצב שאמר לחכמים המעון הזה לא זזה ידה מתוך ידי משעה שנכנסו גוים להיכל עד שיצאו א"ל אין אדם מעיד ע"י עצמו התחיל בוכה וממסה מטתו והי' יודע שהיא טהורה לו שהי' מכירה אלא מפני גזירת חכמי' הי' קורא פסוק זה יגעתי באנחתי עכ"ל וקשה למה לא מהני ברי שלו נגד חזקה שלנו והארכתי בזה במק"א:

ויותר מזה נ"ל ראי' מדברי תוס' מנחות דף מ"ב ע"א בד"ה ואל שהקשו למה לי למעט ככרי מהיקש דוקשרתם וכתבתם ת"ל דנכרי לא כותב אזכרות לשמן וסתמא פסול הוא כדמשמע בגיטין ותי' בתירוץ השני וז"ל א"נ נראה דאזכרות לבד בעי' כולי האי ואיצטרך למעוטי אי כתב בלא אזכרה עכ"ל נגלה דאי לאו קרא דוקשרתם וכתבתם דמיני' ממעטי' נכרי הי' כתיב' הנכרי כשר בס"ת הגם דלא יוכל לכתוב בעצמו אפי' אחד מהאזכרות ותוס' סברו נכרי ודאי אדעתא דנפשי' עביד ולא ספק [ודברי ב"י בא"ע סי' קכ"ג פלא] ואיך נאמר לרבינו שמחה יען שלא כותב אזכרה אחת לשמו יהי' כל הס"ת פסול ומכ"ש שפלא בעיני דעת אדמ"ו חת"ס ז"ל יען דאינו מחויב בדבר לא יוכל להיו' שליח ולא כשר אפי' לקרות בו הא כיון דממזר אינו ממועט מפסוק וקשרתם וכתבתם א"כ לא גרע מנכרי אשר כתב ס"ת בלי אזכרות שחידשו התוס' דהי' כשר אם לא הי' ממועט מפסוק וקשרתם וכתבתם [ועכ"פ הי' כשר לקרות בו] וא"כ למה בממזר פסול אפי' לקרות בו וצע"ג כעת וגם דעת המרדכי יען דאינו מוציא רבים ידי חובתן ודעת הש"ך יען שאינו מחויב בכל המצות פסול ס"ת שלו פלא בעיני הלא ס"ת של נכרי הי' כשר עכ"פ לקרות בו אם לא דממעטו הפסוק מהיקש וקשרתם וכתבתם וצע"ג: אמנם אם דעת רבינו שמחה לא נכון בעיני הש"ך אבל גם חידוש הש"ך יפלא שחידש שממזר פסול לכתיב' ס"ת שאינו בכל המצות הוא פלא כאשר מובא בנוב"י מהד"ת ביו"ד סי' קפ"ב דהלא מבואר תוס' בב"ק דף פ"ח בד"ה אלא שהקשו שנילף שיהי' ממזר פסול לעדות מגזלן ועבד ותי' ז"ל דמה לצד השוה שבהן שאינם זהירי' בכל המצות זה מפני רשעו וזה מפני שאינו מצווה עכ"ל נגלה דממזר מצווה בכל המצו' וצע"ג והנוב"י תי' יען דמותר מותר לישא שפחה או מצרית הרי דלא נוהגין אצלו מצוות הנ"ל יעו"ש [ומה שדייק הנוב"י שתוס' נקיט ממזר זהיר בכל המצות ולא נקטו חייב בכל המצות היינו שהוא זהיר במצות דידי' ואינו עובר עליהם כמו גזלן עי' בש"מ בב"ק שם שהביא בשם הרא"ש וז"ל ותי' דאיכא למפרך מה לממזר שכן חייב בכל המצו' עכ"ל ומבואר דלא כש"ך ודלא כמו שהבין הנוב"י וק"ל] ולדעתי זה מצות ל"ת היינו איסורי' שלא נאסרו עליו כמו שלא נאסר איסור טומאה או

איסור זונה וגרוש' אצל ישראל אבל מצות הוי מ"ע שיש חיוב על ישראל לעשות דבר ובזה אין ממזר פטור יותר מישראל ודו"ק עוד הביא תי' בשם בנו הגאון מהר"ש יען דממזר פסול לדון דיני נפשות ומלקו' יעו"ש גם על זה קשה לי יען דתור' פוסל אותו שלא יבחר להיות מסנהדרין אתך בדומה לך א"כ לא בא לידו לדון דיני נפשות או מלקות ואינו מחויב הוי שבא לידו לעשות כמו לכל שאר אדם ואעפ"כ פטור מלעשות אותו מצוה ועוד הלא כאן הוא בכלל אותו מצוה לשום סנהדרין לדון דיני נפשות ומלקות רק הוא לא יבחר להיות שופט בדבר עכ"פ במצות דינין הנ"ל הוא מחויב דיכול להיות עדות בדבר ודו"ק בזה ועיי' בחת"ס סי' ער"א שנתקשה מאוד בדברי הש"ך מנ"ל למדרש טעמא מי שאינו מחויב בכל המצות פסול לכתיבה דילמא בהיפך יען שממזר הוא בר קשירה ה"ה הוי בכלל כתיבה יעו"ש:

ולולי דמסתפינא אמרתי לחדש דבר אפי' לטעם דאינו מוציא רבי' ידי חובתן או לטעם הש"ך דאינו מחויב במצות פסול לס"ת זה דוקא אם כתב הס"ת לעצמו או שכתב ס"ת בסתם למכור או לקרות בו אבל לא הי' שליח על הכתיבה אבל אם הי' שליח מישראל כשר אז נעשה השליח כיד משלח שלו וא"כ נחשב כאלו משלח ישראל כשר כתבו דהוי בר מוציא רבי' ידי חובתן ומחויב בכל המצות דמי יכחיש דממזר הוי בכלל שליחות הלא הוא ישראל לכל תורה כולה וא"כ למה לא יהי' הס"ת כשר ולמה לא יהי' המשלח יוצא מ"ע של כתיבת ס"ת כנלענ"ד בעזה"י אבל בודאי לטעם דנחפז ואינו מקדש שם ד' בפסוק לא יבא ממזר אפילו אם נעשה שליח ג"כ פסול הס"ת דשם הנ"ל אשר פוסל אותו בתורת ממזר לא מקדש וא"כ בנידן דידן דלא ידע שהוא מותר וקידש אותו שם וגם הי' שליח מן אנשים אשר כתב להם ספרי תורות אז לכל הטעמי' כשרים הס"ת ודו"ק:

ודע דעוד יש להבדיל דבודאי אם הממזר כבר כתב לעצמו ס"ת ע"י שליח אשר קידש גם השם של פ' לא יבא ממזר או שלא ידע שהוא ממזר וכתב בעצמו גם פסוק זה אז לא יכול לכתוב לאחר ס"ת דהא הטעם דכל המצות אשר יצא אדם יכול להוציא לחבירו הוא מטעם ערבות וסתמא רק הכשרים נכנסו בערבות ולא הפסולי' אבל אם הממזר לא יצא לעצמו אז בודאי יכול להיות שליח גם לאחרים אך דבר זה צריך בירור גדול:

וחפשתי בספרן של צדיקים ומצאתי לפרמג"ד בהקדמה כוללת לא"ח בחלק השני אות ל' שכ' וז"ל שוב ראיתי ביו"ד סי' רפ"א בש"ך אות ז' בשם המרדכי ממזר אינו מוציא רבי' ידי חובתן ומשו"ה פסול לכתוב ס"ת ועמ"א א"ח סי' ל"ט אות ט' ועמ"ש בספרי שם והב"ח ביו"ד שם דממזר וגר יש כמה מצות דפטורי' עמדתי ע"ז במק"א כי גר וממזר חייבי' בכל המצות זולת ביאות אסורות כמו גר נושא ממזרת וממזר נושא מצרית וכדומה

ועיי' תוס' סוכה כ"ח ב' בני ישראל ממעטין גר היכא דליכא ריבוי אבל ממזר בכלל בני ישראל הוי והך מילתא שכ' המרדכי דאין ממזר מוציא רבי' י"ח י"ל דמיירי שכבר יצא י"ח וערבות ליכא כ"א בכשרי קהל לא בפסולי' אבל אם הוא לא יצא אפשר דמוציא אחרי' בלא טעמא דערבות דשלוחו של אדם כמותו עכ"ל הזהב בכלל דבריו יש סעד לכל מה שכתבתי בדעת מס' סופרי' ואודה ד' בכל לבי כי זכיתי לזה:

סוף דבר דס"ת אשר כתב קודם שנודע לו שהוא ממזר בודאי כשרי' כי כתב אותן בתורת שליחות והוא עודנו נער ובודאי לא כתב ס"ת לעצמו ולא שייך ג"כ שלא קידש השם של פסוק לא יבא ממזר דהא לא ידע מזה ודעת הרא"ש דמותר חייב בכל המצות ולא כמו שהבינו אחרונים שזהיר במצות דידי' ונוסף בנידן שאלתינו הלא הס"ת ביד הלוקח וכבר קיבל הסופר מעותיו אין אמו נאמנת להפסיד ס"ת של בעלי בתים ועיי' בי"ד סי' ל"ט אם המוכר אמר שמצא טריפות ונוסף עוד דאין אשה נאמנת לעשות בכה ממזר כי רק לאב הימני' הקב"ה ולא לאם ובפרט שאין הוא ממזר ודאי גם לפי דברי' דהלא קדמה ביאת בעלה בליל טביל' קודם ביאת הנואף וגם רוב בעילות בימי טהרה הי' מבעל ואזלי' בתר רוב בעילות וסימני' אשר הגידו לה נשים לאו סימני' דאורי' נינהו רק פטומי נשים וגם אם אמת אולי מביאת בעלה נתעבר' בליל טבילה וגם אין אדם משים עצמו רשע רק אם הוא בעצמו לא רוצה להוסיף פשע על עון להקריב חולין בעזרה אבל מה שאמרה שרוצי' להצילו מאחותו לא מצינו שנאמן אדם לעשות עצמו רשע להציל חבירו ובפרט כי הבן הי' אנוס אם לקח הנערה דלא יוכל לדעת שהיא אחותו והוא ממזר לכן אם נחקור לשורש הדין מותר אפי' לישא אותה נערה ומותר לכתוב עוד ספרי' ומכ"ש שמותר לישא בת ישראל אך אין אני משיב על זה רק שלא צריך לגלות חרפת ערות אמו לעיני כל רואי שמש והנך ספרים כשרים נינהו כנלענ"ד בעזה"י להלכה ולא למעשה:

סימן יב

שאלה בהכ"נ ישנה הי' אבן פנה מאבני שיש אדומי' על ראש ארון הקודש והי' עליו פתוחי אותיו' קודש לד' וכפי הסיפור של הזקנים עשה עכו"ם הפתוחי' על השיש וגם נתן האבן משלו וקיבל מבני הקהילה עשרים זהובים בעד האבן ובעד האותיות אשר עשה אבל כפי הנרא' מן פנקס הקהל הי' יהודי וברוב שנים נחלק האבן בעוביו ונפל לארץ כל השטח אשר הי' עליו הכתב ונשבר לחלקים קטנים והשאר נשאר בין שיני הברזל אשר סבבו את האבן ואלופי קהל עשו ארון קודש מחדש ולא שמו עוד אבן הנ"ל לראש פינה ולקח עשיר אחד את הנשאר מן האבן וחפץ לחקוק בו שם אבותיו זכרון יא"צ שלהם לזכרון לדור אחרון ושאל אם מותר הוא לעשות מקודש חול או לא: תשובה לכאורה

אם עדות הזקנים אמת שגוי נתן האבן ועשה הפתוחי' ובני קהלה שלמו לו אח"כ עשרי' כסף יש לדון אם לא הי' צריך האבן גניזה מיד כאשר שמו אותו לראש פנה דהנה מבואר בש"ע יו"ד סי' רפ"א סעיף א' ס"ת שכתבו עכו"ם צריך גניזה דיש ספק שמא לע"ז כתב וא"כ ה"ה כאן יש לחוש שמא כוון לע"ז ואיך שמו הזקנים שבדור והלומדי' את האבן לכתר תורה: אמנם הנח להם לישראל דנ"ל דבשלומא בס"ת דצריך כוונה לקדושת ס"ת וקדושת אזכרו' אבל מעשה הכתיבה בלא מחשבה לא מהני אז אם הכותב חושב לשם ע"ז צריך שריפה ואזלי' בתר המחשבה הגם שגוף המעשה מורה לשם ד' אלקי ישראל אבל אי ס"ת לא צריך כוונה אז אפשר באמת דמחשבה לע"ז לא פועל כלל דמחשבה הוי דברי' שבלב והוי סתירה לגוף המעשה וא"כ דוקא בס"ת אם כתבו מין ישרף ואם כתבו עכו"ם צריך גניזה דדילמא חשב לע"ז אבל בהך אבן דלא צריך מחשבה אז אין מחשבה סותר גוף המעשה ולא פועל בו המחשבה לע"ז ודו"ק והארכתי בזה בחדושי בסוגי' דרבוצה ואין כאן מקומו:

ומצאתי כעת און בעזה"י בפנ"י בגיטין דף מ"ה בד"ה גמ' שהקשה למה חושב הגמ' כתב מין פסולין ת"ל דצריך שריפה אפי' ותי' וז"ל מיהו לפי מה שאפרש (אתי שפיר) בסמוך דת"ק דרשב"ג לא בעי כתיבה לשמ' א"כ טפי דבריי' דהכא נמי סובר דלא בעי כתיבה לשמה ובהכי א"ש טפי דבכתבו מין נמי קתני פסולין ולא קאמר יגנז דכיון דלא בעי' מחשבה לשמה אפשר דאפי' מחשב' ע"ז לא פסלה להטעינו שריפה דה"ל דברי' שבלב ואין מחשבה מוציא מידי מעשה כיון דלא אשכחן דבעי' מחשב' לענין כתיבה כנ"ל ודו"ק עכ"ל מבואר דגם הוא הבין דאם הדין דס"ת לא צריך מחשבה אז אין מחשבת ע"ז פוסל בו ומכ"ש באבן אשר נעשה לראש כתר אה"ק דלא צריך מחשבה דאין מחשבת ע"ז פוסל בו ומהכ"ת לחוש שאמר בפה שעושה פעולה לע"ז נוקמי האבן על חזקת היתר כמקדם:

וחפשתי בספרן של צדיקי' ומצאתי בנובי"ת ביו"ד סי' קפ"א שנשאל בגוי שחקק על אבן שני שמות הקדושי' לדעת מספר השנה אם ליכא חשש שמחשבתו הי' לע"ז וחקר היתר משני פנים דרק אם גוי כותב ס"ת משלו כדי למכור לישראל יש לחוש שכתב לע"ז דאולי לא יוכל למכור יעכב לעצמו אבל אם עושה פעולתו בעבור ישראל מהכ"ת יחשוב לע"ז והיתר השני דלרוב לא יודע העכו"ם פירוש התיבות רק כפי רושם היהודי הוא חוקק והוי רק מעשה קוף בעלמא ואינו עושה לשם ע"ז יעו"ש ופלא שלא חקר כמו שכתבתי דבמקום דלא צריך מחשבה לא פועל מחשבה ועיי' רשב"א נדרי' דוגמא דבמקום דלא צריך שליחות לא מהני שליחו' ולכן מותר לצוות שילמוד עם בנו תורה וק"ל: ולפ"ז אם הגוי חקק השם באבן הגם שלא עשה לע"ז אבל עכ"פ בודאי לא קידש השם דנאמר הגם

שנחלק השטח אשר חקוק עליו השם נשאר השאר בקדושה כי גוי כותב השם בסתם וכל שם אשר נכתב שלא בקדוש' מוותר אפי' למוחקו עיי' ביו"ד סי' רע"ו אם יש בו צורך תיקון ועיי' בנב"י מהד"ת סי' ק"פ ששם שלא נכתב בקדושה לא צריך גניזה ומכ"ש שלא נתקדש כל האבן להיות איסור עולם ופשיטא שמותר לעשות בו טבלא לזכרון יא"צ של אבותיו וק"ל: אך אם ישראל עשה אותו כפי הנראה מפנקס הקהל ששם האומן מורה שהי' יהודי אז מסתמא קידש השם א"כ נראה שאסור כל האבן כמבואר בתוס' ערכין דף ו' ע"א בד"ה יגוד וז"ל משמע ע"י שיחתוך הקורה ולא יהנה מאותה חתיכה שכנגד השם דבמקומו מיהא קידש השם ויש ליזהר כשכותבי' ס"ת או תפילין וגררו מקום השם שאין לכתוב במקומו עכ"ל מבואר דכל העובי' של הקורה נתקדש ע"י השם וממילא ה"ה כאן נתקדש כל העובי של האבן ואסור לכתוב עליו דבר חול ודו"ק:

אבל הגאון נוב"י ח"ר ביו"ד סי' ע"ז התפלא על דברי תוס' הנ"ל הלא מבואר בשבת דף קט"ז דמקום הכתב אגב הכתב הוא דקדיש אזלא הכתב אזלא הקדושה וא"כ כיון שנגרר השם מותר המקום ההוא והניח בקו' וצע"ג: ונלע"ד ליישב דלכאורה פלא בעיני הלא הס"ת בכלל הוי קדושת הגוף בין הכתב ובין הקלף דאין לו פדיון ומי שרואה ס"ת שנשרף ביד רמה צריך לקרוע שתי קריעו' אחת על הכתב ואחת על הקלף כמבואר ביו"ד סי' ש"מ נגלה דיש גם לקלף קדושת הגוף בפני עצמו ומהכ"ת נימא אזדא הכתב אזדא הקדושה מן הקלף הלא קדושת הגוף לא אזלא בכדי כמבואר בנדרי' דף כ"ט ועיי' בהשגת ראב"ד על רמב"ם שם ועי' בר"ן ר"פ בני עיר וצ"ע לכאורה: וליישב זה נ"ל דיש הבדל בודאי מי שפועל קדושת הגוף שאין לה פדיון וראוי הדבר להיות קדוש לעולם רק המקדיש רוצה להגביל זמן לקדושה שאחר זמן המיועד יהי' חולין אז אמרי' חפץ שנעשה קדוש' הגוף נשאר בקדוש' לעולם אבל דבר שאי אפשר להיות קדושת הגוף מעצמו רק יוכל להיות קדושת הגוף ע"י שיהי' נטפל לקדושה אחרת אז בודאי כל זמן שעיקר הקדושה בעולם גם הנטפל קדוש כמוה אבל משעה שעיקר הקדושה נפסק מה יהי' בנטפל קדושה כגון שהקלף נעשה קדושת הגוף יען שעליו מונחי' האותיו' והוא הקדיש הקלף רק להיות בסיס לאותיו ויתקדש ע"י שמות הקדושי' ומשעה שהכתב אזל שהוא גוף הקדושה אז אין על הקלף עוד שם טפול לקדושה ולהיות קדוש לפני עצמו בלי כתב זה לא הקדיש מעולם ולא שייך אין קדושת הגוף פקעה בכדי הלא שורש הקדושה פקע ואינו עוד בעולם וזה שרות רש"י בלשונו הצח בד"ה לא מבעי' וז"ל דודאי מיגרע גרע דכי קדיש מעיקרא לא לשם גליון חלק קדיש אלא אדעתא דכתב וכיון דאזיל הכתב

פקע קדושתי' עכ"ל דכל שם קדושת הקלף הי' קדושת נטפל לקדושת אותיו' וכיון שבלה הכתב מה נשאר שיהי' על הקלף שם קדושת טפל ודו"ק:

ולפ"ז אני אומר סברא ישרה בעזה"י בודאי אם פרח הכתב שנמחה ונאבד קדוש' הכתב מן העולם ונמצא דפקע גוף הקדושה והוא לא הקדיש הקלף רק כל זמן שראוי להיות נטפל לשורש הקדוש' אבל משעה שנאסף מן העולם שורש הקדושה לא הקדיש הטפל אבל אם הקורה עובי' טפח ואדם חולק הקורה בעובי' לשנים שיהי' נשאר השם על שטח הקורה א"כ עדיין נשאר גוף הקדושה שהוא השם בעולם בכל מקום שהוא או שקולף השם מן הקלף ונשאר השם בקדושתו על חלק הדק אשר קלף מן קלף העב נמצא שנשאר בעולם עכ"פ גוף הקדושה אשר בעבור' נתקדש כל עובי הקורה או כל עובי הקלף אז כיון שעדיין היא ראוי' שיהי' כל העובי של החפץ להיות בסיס לקדושה כמו שהי' מתחילה אז הגם שנחלק הכתב ממנו לא אזל הקדושה מן הקורה או מן הקלף דהא הבעה"ב הקדיש מתחילה כל העובי' של קורה וקלף להיות נטפל לקדושת השם וגוף קדושת השם נשאר וראוי' עוד לשמשו אם נחבר אותם אז בודאי על אופן הזה אשר נעשה אכחושי קדושה לא פקעה קדושה בכדי מן הקורה או מן הקלף וא"כ כוונת התוס' וגררו מקום הכתב כמו גורר אדם מטה כסא וספסל היינו שהסופר פועל לחלק הקלף בעוביו וגורר שטח העליון עם השם מה שנקרא בפוסקי' קליפת השם דאם גורר ממש א"כ עובר על לאו דמחיק' השם וצריך לדחוק שכוונת תוס' אם עבר וגרר כמובן ולדעתי כוונת התוס' קליפת השם שאינו איסור ועיי' בש"ע ובאחרוני' ואז שנשאר השם בקדושתו אסור לכתוב במקומו דבר אחר אבל בשבת דף קט"ו איירי בנמחה הכתב אזל הכתב מן העולם אז אזל קדושת הקלף כנלענ"ד בעזה"י לאמת ועיי' זבחי' דף ל' חוזר וניעור בפיגול והבן:

וראה זה מצאתי ברמב"ן במלחמות בסוכה דף ט' כאשר האריך להשיג על בעה"מ כ' וז"ל ומה שפי' דרבה לית ליה הזמנה לאו מילתא בגוף הקדושה משום דהתם איתמר כטעמי' משמשין ממשמשין גמרי' לאפוקי עגלה ערופה דהיא גופה קדושה לא אמר כלום דגולין של כתיבה נמי אגב כתב הוא דקדישין ואזל לי' כתב אזלה לה קדושתי' כדאיתא פ' כל כתבי קודש והילכך לא דמי לעגלה ערופה דהיא עיקר קדושה עכ"ל מבואר דהבין שגם אז כאשר הכתב עם הקלף בעולם הוי עיקר קדושה הכתב והקלף רק נטפל לקדושה ועיי"ש שם מבואר עוד ביותר וקצרתי ומעתה בנידן שאלתינו דנפל שנוח הראשון של האבן עם אותיות השם ונשבר לחלקים קטנים שלא נשארו האותיות שלימות אז בודאי כיון דאזל הכתב אזל הקדושה ומותר להשתמש בו חול הגם שהגאון

נוב"י מהד"ת סי' קע"ג ביאר דאסור לכתוב על ס"ת שנמחה הכתב מגילת אסתר דלא גרע מקלף שנעבד לס"ת שאסור להוריד לחול היינו בקלף ס"ת שנעבד לשם קדוש' ס"ת אבל מכח הכתב לגמרי אזיל הקדושה וכאן באבן דלא הי' חציבה לקדושה רק גוף חקיקת האותיות קדשו לאבן וכיון דאזל הכתב אזל הקדושה כנלע"ד [ועי' במג"א סי' ל"ב ס"ק כ"ו ובמחה"ש שם ודו"ק]:

ולא אכחד תחת לשוני כי יש לעורר בדבר חדש שיש הבדל בין אם נכתבו אותיו' ע"י דיו על הקלף אז אין האותיו' מגוף הקלף רק מדיו והקלף הוי רק בסיס ונופל לגוף הקדושה אבל באותיות המחוקקות באבן הן שקועות או בולטות נעשה האותיות מגוף האבן א"כ כל האבן הוי קדושת הכתב והנשאר מן גוף הקדושה בודאי אסור לעולם אך דבר זה צריך עיון ושקידה רבה: ואיידי דבארתי דהבנת תוס' גורר היינו קליפה אבאר שבזה יש לי ליישב פליאה נשגבה אשר הקשתי ימי' רבים על רשב"א גיטין דף נ"ה שפי' ס"ת ביד מי שאם הי' ביד הסופר נאמן וכ' בטעמא וז"ל שיכול לינוול אזכרות ולגרור ולחזור ולכתוב והילכך אי לאו דס"ת ביד לוקח אפי' לאביי נאמן דמה לי אם יכול לפסול ולכתוב לכתחילה שלא לשמן משיכול לגרור ולכתוב שלא לשמן עכ"ל ולדעתי פלא גדול הא יש מחיקת השם הנכתב לשמה עובר בל"ת דלא תעשו כן לד' אלקיכם בכל אזכרה ואזכרה עיי' יו"ד סי' רע"ו אבל מה שכותב מתחילה שלא לשמן אינו עובר בלאו דמאי איסור יש אם לא מקדש השם בשעה שכותב ס"ת ועוד הלא מה שאומר הסופר אזכרו' שבה לא כתבתי לשמן אין הפי' שהי' לו היפך כוונה אלא אפי' בסתם פסול עיי' תוס' מנחות דף מ"ב ובמרדכי ה' תפילין וה' ציצית ועיי' בט"ז יו"ד סי' רע"ד ששכח לקדשו וא"כ מאי מגו יש כאן לעשות מאה פעמי' מחיקת השם בידים וצע"ג:

ולפמ"ש כוונת רשב"א דיכול לגרור היינו לקלוף השמות כמו גורר אדם מטה כסא וספסל וכמו בשבת טחינה גוררת טחינה וכדומה שאז אינו עובר בלאו רק שפועל ששמות הקדושי' יהי' גנוזים והלא גם עתה שאנו חושדי' אותו שמשקר שכתב לשמו ואומר שלא כתב לשמו ג"כ רוצה לפעול גניזה לכל הס"ת ועיי' בט"ז סי' רפ"א ואז נכוני דברי רשב"א ודו"ק:

סימן יג

שאלה עור שנעבדה לשם ס"ת או תפילין מהו לכתוב עליה מזוזה למ"ד דצריך עיבוד לשמה גם במזוזה וה"ה למ"ד דסובר ס"ת חמור מתפילין מהו לכתוב על העור שנעבדה לשם ס"ת תפילין מי נימא דלא מהני יען דלא נעבד לשם דבר ההוא בעצמו או נימא בכלל מאתים מנה אם נעבד לקדושה החמורה לא יועיל לקדושה הקלה וצע"ג:

תשובה לכאורה הדבר מבואר בב"י בא"ח סי' ל"ב דאם נעבד לס"ת דמהני לתפילין דמחמורא לקילתא מהני וקדושת ס"ת חמור דלא מהני לענין תשמיש כלי בתוך כלי יעו"ש הרי שפתיו ברור מללו דמהני מחמור לקל וכן פסק בש"ע ובמג"א הקשה הא פסקי' אין מורידין מקדושה חמורה לקלה ותי' הכא דהוי רק הזמנה מהני והביא ראי' מסי' מ"ב דבחדתא יוכל לעשות משל ראש של יד:

אמנם יש לי הרהורי דברים בנידן הנ"ל ואמרתי לברר אות' כשמלה בעזה"י ואחלקם לשני סעיפי' (א) אם התפילין כשרים יען שנכתבו על עור שנעבדה לשם ס"ת (ב) אם אין כאן איסור על הגברא שמוריד מקדוש' חמורה לקלה כי לדעתי שני דברים נפרדי' המה לא ראי זה כראי זה:

א הנה לכאור' לו יהי' דאין כאן איסור להוריד מקדושה חמורה לקלה אעפ"כ יש לחקור אי מהני עיבוד לס"ת על תפילין ביון דקדושת תפילין צריך עיבוד לשמה ועור הזו לא נעבדה לשם תפילין עכ"פ או נימא בשלומא עיבוד דמזוזה לא מהני לס"ת או תפילין יען דחסר עיבוד לקדושה חמורה וקדוש' קלה הוי כחול לגבי קדושה חמורה אבל אם עיבד לחמורה הוי הקדושה קלה בכלל כמו בכלל מאתים מנה והב"י בסי' ל"ב שמתיר לכתוב תפילין על קלף ס"ת סובר ע"כ דאין קפידא על שם הקדוש' רק על חומר הקדושה ולכן כיון שנעבדה העור לקדושה חמורה איך לא יועיל לקדושה הקלה הלא בכלל מאתים יש מנה ועל שם הקדוש' אין קפידא והבן: מצאתי שאהבה נפשי שהגאון שאגת ארי' בסי' מ"ז העיר על דין של ב"י הנ"ל ומראשית יצא להקשו' על הב"י הלא מצינו ברישׁ זבחים שחטו לשם גבוה כשר יען דיש קרא אשר ירימו בני ישראל אבל לולי הפסוק כ"ע מודו דפסול גם לשם גבוה פסול ומבורר דאפי' מחמרתא לקילתא לא מהני ותי' דשאני התם דהגם שקרא שם גבוה עכ"פ אינו חל על הקרבן שם גבוה דאי אפשר לשבות קרבן וכיון שאינו חל שם גבוה עליו הו' השחיטה שלא לשמה אבל כאן בעיבוד שחל שם קדושה חמורה אז ממילא קדושה קלה בכלל דבכלל מאתים מנה עכ"ד:

ואני אומר הגם שאמר דבר חכמה בתי' שלו אבל הקושי' לק"מ במכ"ת ז"ל והוא בודאי דכמו במקום שצריך אדם לעשות קדושה חמורה לא יועיל קדושה הקלה וה"ה אם צריך לפעול קדוש קלה לא יועיל קדושה חמורה ובמשל ווי שצריך פרשיות של תפילין והוא כותב הפרשיות בקדושת ס"ת לא נאמר דכשרים הם לתפילין דכוונת קדושת ס"ת חמור מכוונת קדושת תפילין זה אינו דהתורה מבקש שס"ת יהי' נכתב בקדושתו ותפילין יהיו נכתבין בקדושתן אבל אם כותב פרשיות התפילין בקדושת ס"ת לא חל על הפרשיות שום קדושה דהא לס"ת לא צריך הפרשיות ולשם תפילין לא נכתבו בקדושת שם תפילין

והב"י חקר רק בעיבוד עורות שזה אינו עיקר הקדושה רק הכנה שיתקדשו אגב הכתב אשר יבוא עליהם כי הגוילין אגב הכתב יתקדשו כמבואר בפ' כל כתבי בשבת הובא במלחמו' בסוכה דף ט' רק יען דאח"כ כאשר יבוא הכתב עליהם יהיו הם ג"כ קודש אז חידש הבע"המ וכן פסק הר"ן בסנהדרין דהזמנה לגוף הקדושה מילתא היא אז חידש הב"י אם נתפס בקלף הכנה לקדושה רבה למה לא יועיל לקדושה קטנה בתורת הכנה אבל שם בזבחים דשחיט' היא מארבע עבודות אם עובד לשם קדושה חמורה הוי שלא לשמה כמו אם יעבוד לקדוש' קלה דעכ"פ לא עשה שחיטת קדשי' קלים כיון ששחט לשם קדשי קדשים והוי כמו כותב תפילין בקדושת ס"ת אבל הכנת עיבוד עורות אז הכנה לרבה הוי ג"כ הכנה לזוטא והבן:

וראיתי שהגאון שג"א אזר כגבור חלציו ויצא להביא שלש ראיות ברורות להדין של ב"י ואפרטם אחת לאחת (א) מהא דאמרי' דף ל"ג ס"ת ותפילין שבלו אין עושי' מהם מזוזה שאין מורידי' מקדושה חמורה לקלה וקשה הא אי מורידי' עושי' מהם מזוזה וקשה הא העיבוד היה לשם ס"ת ותפילין ולא למזוז' אלא ע"ב דעיבוד לחמור מהני להקל ודו"ק (ב) לו יהי' דמזוז לא צריך עיבוד לשמה עכ"פ כתיב' לשמה בעי וקשה הא פרשיות הנ"ל נכתבו לשם ס"ת ותפילין והוא כתיבה לקדושה חמורה ואיך יועיל לקדושה קלה דע"כ לא איירי בהתנה דא"כ לא פריך הגמ' משרטוט יעו"ש ודו"ק:

ג מדף ל"ד דשל יד עושי' לשל ראש דמעלין בקדש ומשל ראש אין עושי' של יד דאין מורידי' וקשה איך עושי' משל יד של ראש דהא אפי' מחמורה לקלה לא מהני ומכ"ש בשווין הגם שקדושת הפרשיות שוות עכ"פ לא עדיף מחמור לקל וגם למה צריך טעם דאין מורידין לכן אין עושין משל ראש של יד תיפוק לי' דמחמור לקל לא מהני אלא ע"כ כדין הב"י ודו"ק: ולפמ"ש דהב"י לא חידש דינו רק בהכנה כמו עיבוד לכתיבה אבל בגוף הכתיבה לכ"ע לא ומהני מקדושה חמורה לקלה א"כ ישארו ב' ראיות אחרונו' לקושיות אפי' אם הדין של הב"י אמת וצע"ג:

ונלענ"ד לבאר סברא אחת דבמכ"ת של הגאון שג"א דמגמ' הנ"ל אין ראי' וסתירה לדין של הב"י והוא דיש לנו ב' אופנים לעשו' כלי להיו' דבר שבקדוש' (א) התחדשות הקדושה (ב) התיחדות הקדושה ואבאר דבר זה בעז"הי (א) אם אנו הולכים לחדש קדושה ולברוא אותה כגון שאין לנו ס"ת ותפילין ומזוזות ואנו נוטלי' עורות ומעבדי' אותן לשם קדושות הנ"ל וכותבי' עליהם בדיו שחור ולשם קדושות הנ"ל אז ע"י מחשבה ומעשה לשם ה' נתחדש על עורות הנכתבים שם קדושת החפץ זה נקרא התחדשות קדושה ואז מסתבר מן השכל אם היה העיבוד וכל הכנות וכתיבה לשם קדושה ידועה אז יתחדש קדושת

החפץ אבל אם העיבוד היה לשם ס"ת או תפילין והכתיבה היה לשם קדושה אחרת כמו מזוזה אז לא יתחדש קדושה והוי כאילו כתב בקדושת תפילין על עור שלא נעבד כלל לקדושה שלא יתהוה ע"י הכתיב' קדושת החפץ ה"ה אם העיבוד והכתיבה משני שמות קדושות לא יתחדש כלל הקדושה ונשאר החפץ חול רק הב"י חידש שבכלל הכנת קדושה חמורה הוי ג"כ הכנת קדושה קלה וממילא מצא כתיבת קדושה מינו של הכנה דבכלל קדושת ס"ת יש ג"כ בו קדושת הכנת מזוזה וחל עליו קדושת מזוז' והבן אבל לולי שנכלל בהכנת קדושה רבה הכנת קדושה קלה לא נברא קדושה ונשאר החפץ חול והבן (ב) כגון גוילין של ס"ת או פרשיות של תפילין שכבר נעבדו ונכתבו לשם ס"ת או תפילין וכבר חל על החפץ שם קדושה שהוא כלי אשר קדוש לאלקים גבוה מעל גבוה בקדושתו ולא שייך לחקור אם אחד יטול פרשה מס"ת ותפילין וייחדם לשם מזוזה שלא יהיו קדושים אפי' בקדושת מזוזה דאיך יעלה זאת על הדעת הלא המה קדושי' קדושה חמורה איך לא יהיה בהם ע"י שמזמין אותם לקדושה קלה שום קדושה הלא קשה קדוש' שבהן להיכן הלכה עיי' נדרי' דף כ"ט נהפוך הוא שבודאי נשאר בהם קדוש' חמור' אפי' רק אנו חוקרים אם יש רשות לאדם ליטול חפץ קדושה רבה לשימוש צורך חפץ קדוש' קלה דהא די למזוזה קדושת מזוזה והוא נוטל תפילין שיש בהם קדושה נוספת אז לולי דגילתה התורה מעלין בקודש ולא מורידי' עיי' מנחות דף צ"ט היה בסברא כיון שיש כאן חפץ קדוש' רשאי אדם לעשו' מקדושה חמורה שימוש קדושה קלה דכבר החפץ קדוש רק התורה גילתה דאין רשאי לעשות ואפי' בדיעבד אינו יוצא עיי' במג"א סי' מ"ב ובמח"הש שם הבן: ולפ"ז לק"מ דלולי הטעם דאין מורידין מקדושה חמורה לקלה לא קשה קושי' שג"א הא לא נעבד ולא נכתב לשם מזוזה אלא ודאי כב"י זה לק"מ דבשלומא אם נעבד ונכתב לשם קדושה אחת ונתקדש החפץ אז אין לחקור רק משום דאין מורידין אבל אי מורידי' בודאי יוצא דכבר נתקדש החפץ אבל לעולם אפשר לחדש קדושה על החפץ לא יוכל להיות רק אם נעבד ונכתב לשם קדושה אחת ולא שעיבוד לקדוש' אחת והכתיבה לקדוש' ב' רק מסברא חידש הב"י דבכלל מאתים מכה דקדושה קלה נכלל בקדושה חמורה אבל בודאי אם כותב פרשיות של תפילין בקדושת ס"ת להב"י או מזוזה בקדושת תפילין לא נתהוה קדושה כלל דמחמור על קל לא מחדש קדושה כמו שקל על חמור לא מהני והבן: ובזה מיושב קושי' הגאון מהר"ם בנעט בביאור מרדכי בד"ה ונשאר עוד לבאר שהקשה הגאון לשיטת הסוברי' מזוזה חמורה מתפילין ולכן אין עושי' ממזוזה תפילין לפי שאין מורידי' מקדושה חמורה לקלה וקשה בלא אין מורידין הא הרמב"ם פוסק מזוזה אין צריך עיבוד וא"כ אפי' אם נעשה עיבוד לשם מזוזה לא מהני

כסברת הב"י בסי' ל"ב אם מזוזה אין צריך עיבוד לא מהני לתפילין אפי' אם תפילין לא יהיה חמור כנגד מזוזה וה"ה אפי' אי מזוזה חמורה כיון שלא צריכה עיבוד לא אהני עיבוד וא"כ איך יעשה מהן תפילין אי הי' הדין דמורידין הא תפילין צריכי' עיבוד ע"כ: אמנם לפמ"ש לק"מ בשלומא אם אנו רוצים לחדש קדושה אז קדושת העיבוד וקדושת הכתיבה מחדשי' על החפץ שם קדושה אז חידש הב"י מאי פעל שעבד לשם מזוזה הלא מזוזה לא היה צריך עיבוד וא"כ אין חל על הקלף שם קדושת העיבוד והגם שכתב אח"כ בקדושת תפילין לא נתחדש קדושת תפילין על החפץ אבל כאן בירושלמי שאיירי בתפילין ומזוזה שבלו שכבר נכתב מזוזה ונשתמש בה רק שברוב ימים בלתה אז כבר נתקדשה בקדושת מזוזה והוי חפץ קדוש בקדושה חמורה ואי היה הדין דמורידין לא שייך להקשות הא לא הוי עיבוד לתפילין הלא מי צריך עיבוד כיון דהחפץ הוי בע"כ קדושה חמור' ק"ו שהוא קדושה קלה רק הוי הטעם דאין מורידין מחמורה לקלה:

ובזה נסתר מה שחקר הגאון שג"א בסי' מ"ח אי קדושת ס"ת ותפילין שווין ומחדש דלכאורה אי ס"ת חמור למה נקט הברייתא אין עושין מס"ת מזוזה ולא נקט אין עושין מס"ת שבלה תפילין או למה נקנו כלל ס"ת לנקוט אין עושין מתפילין שבלו מזוזה וכ"ש ס"ת אלא ודאי ששוין ס"ת עם תפילין וא"כ הגם שלא שייך הטעם דאין מורידין מקדושה חמור לקלה אעפ"כ לא נקט הברייתא היתר שנוכל לעשות מס"ת תפילין ומפרשת תפילין לס"ת יען כיון דקדוש' שניהם שוין אז מעכב זאת דלא נכתב ולא נעבד קא לשמן (דדוקא) מס"ת ותפילין דהוי מחמור לקל אז לא מעכב מה דלא נעבד ולא נכתב לשמה דבכלל החמור הוי הקל אבל בשוין יש פסול מה דלא נכתב לשמה יעו"ש והוא חקירה עצומה ומתוקה ולפמ"ש דבר זה אי אפשר לומר כיון דהחפץ כבר נתקדש לקדושה והורדה מחמור לקל לא שייך בי' אז בודאי מותר לעשות ולס"ת תפילין ומתפילין ס"ת דע"כ יש כאן חפץ קדוש והבן אלא נגלה דס"ת חמור ותפילין וא"כ פשיטא שאין עושין לתפילין לס"ת ומס"ת לתפילין אין עושין משום הורדה ומה דלא לקט הברייתא אין עושין מספר תורה תפילין הוא כדי לאשמועי' שירטוט או סתומות כאשר תי' הגאון שג"א בעצמו שם ודו"ק:

וראיתי בשג"א בסי' מ"ח דכתב דיש ראי' ברורה דקדושת ס"ת חמור מתפילין דרש"י כתב הטעם דתפילין חמור ממזוזה יען דבמזוזה יש ב' פרשיות ובתפילין ד' פרשיו' ולפ"ז כ"ש ס"ת דיש בו כמה וכמה פרשיו' יעוי"ש ולבבי לא כן ידמה דבשלומא תפילין ומזוזות דכתובין יחד וקשרתם וכתבתם ושניהם הם לתכלית קבלת עול מלכות שמים לכן כיון שהם לתכלית אחד אז נקרא תפילין בד' פרשיות חמור כנגד מזוזה אבל ס"ת שהוא מסוג

אחר ללמוד תורת ה' לכן צריך ער"ה פרשיות ולא הוי בזה חומר נגד תפילין דכך הי' גדול תרי"ג מצות ער"ה פרשיות והכל צריך כל ישראל ללמוד דס"ת שחסר אות אחת אין כאן כל התור' אבל שם בתפילין היה יוכל להיות בשני פרשיו' קבלת עול מלכו' שמים ולאות על ידים ולזכרון בין עינים אם מונחים בו רק ב' פרשיות מקבלת עול מלכות שמים דתפילין ומזוזות מסוג אחד ואף על פי כן יש באחד חומר ריבוי פרשיות וה"ה תפילין של ראש נקרא קדושה חמורה בעבור רוב השם עיי' רש"י דף ל"ד יען דתפילין של יד ושל ראש ב' מצות מסוג א' ואעפ"כ החמירה התורה ליתן על של ראש רוב אותיות השם אבל ס"ת הוא סוג מצוה אחרת והבן זה ועי' היטב ברמב"ן סוף פרשת בא שביאר יפה שתפילין ומזוזה הכל אחד יעו"ש:

ובנתי בנב"י ח"ב ביו"ד סי' קע"ד שחקר ג"כ אי תפילין וס"ת שוין בקדושתן והביא ראי' דשוין המה אתוס' סנהדרין דף מ"ח שהקשו הא קיימ"ל כרבא דהזמנה לאו מילתא ובגיטין אמרי' דס"ת שלא נעבדו גוילין לשמן פסול וכתבו ואין לחלק בין עור תפילין לגוילין של ס"ת דהא שי"ן הוי הלמ"מ יעו"ש והקשה הגאון נב"י הא שי"ן של העור לא יהי' עדיף מגוף הכתב של פרשיות התפילין וא"כ אי ס"ת חמור בקדושה א"כ אי אפי' ס"ת צריך עיבוד לשמה אעפ"כ קלף התפילין לא צריך עיבוד לשמה אפי' קלף הפרשיות וכ"ש העור ומה הקש' תום אלא ע"כ דתפילין וס"ת שוין ע"ש: ואני אומר שיש דבריו בגו דלדעתי כמו שמדיו נעשה גוף הכתב דעיקר האותיות הוא דיו וע"י הקולמס פועל הסופר לברוא מדיו צורת האותיות כן הוי העור גוף השי"ן וע"י צבת או דפוס פועל הסופר לעשות מעור צורת האות של השי"ן וא"כ אי צריך העור להיות מעובד לשמה תלי' אי צריך הדיו להיות מתוקן לשם ס"ת או תפילין דהכל אחד דכמו דדיו הוי חומר האותיות כן הוי העור חומר השי"ן וכמו אם הסופר צריך לכתוב לשמה כן צריך הסופר לעשות מן העור השי"ן לשמה דהכל אחד רק בתפילין וס"ת עומדי' האותיות על קלף והוי הקלף רק טפל לכתב שעליו אבל בשי"ן הוי העור גוף הכתב דהא ממנה נתהוה האות וא"כ הוי העור של השי"ן כמו הכתב של הפרשיות דכמו דשם הוי הכתב גוף הקדושה וצריך לשמה ה"ה כאן העור דהא השי"ן שהיא הקדושה גופא נעשה מן העור וכל גוף האות צריך להיות לשמה וע"כ נלמד דהזמנה לאו מילתא ולא צריך עשי' לשמה רק גמר הכתיבה היינו פעולת הסופר שיעשה השי"ן לשם תפילין ואיך יהיה צריך העיבוד עור של ס"ת לשמה ודו"ק:

ולולי דמסתפינא אני אומר דבזה נדע דקדוש' ס"ת חמור משל תפילין והוא דכ"מ בפ"א מה' תפילין הביא תשובת הרמב"ם דלכך נקרא מזוזה קדושה קלה יען דמזוזה חובת

הדר וס"ת ותפילין הם מצות לעצמן יעו"ש והנה באמת כתיבת תפילין לא הוי מצוה דאין על אדם חיוב לכתוב תפילין דיוצא בתפילין ישנים או בתפילין שכתבם אחר שלא בשליחותו וכן ליכא מצוה בכתיבת מזוזה דכל המצו' בהנחת תפילין ובקביעת מזוזה ולשון הטור בהל' מזוזה שכתב מ"ע לכתוב פ' שמע ולקובעה עכ"ל דמשמע שגם הכתיבה היא בכלל מצוה הוא פלא והרמב"ם לא מנה רק מצוה לקבוע מזוזה ולא הזכיר הכתיבה כלל עיי' בחיבור ובמנין המצות והארכתי במ"א בזה אבל כתיבת ס"ת הוי חיוב גברא דהא אפי' הניחו לו אבותיו ס"ת מצוה לכתוב משלו דכתיב כתבו לכם עיי' סנהדרין דף כ"ב וברמב"ם וגם אפי' אם לא למד קיים המצוה בכתיבה בלבד אבל פשיטא דאין אדם עושה מצוה בכתיבת תפילין בלא הנחה וא"כ הוי כתיבת ס"ת חובת גברא והתפילין לא הוי בכתיבה חובת גברא כנלענ"ד ועיי' רמב"ן במלחמות סוכה דף ט' יעו"ש:

שוב התבוננתי דזה אינו דהרמב"ם חידש דמזוזה הוי קדושה קלה יען דליכא במצות מזוזה רק חובת הדר ובעצמה של מזוזה לא משכחת חובת מצוה לפני עצמו אבל בתפילין כיון שמשכחת בשם מצוה הנ"ל חובת גברא כמו בס"ת מה לי אם המצוה בכתיבה או בהנחה והבן:

ודע דלדעתי בזה חמור ס"ת מתפילין דבמזוזה ותפילין הוי כשרים אפי' אם כתבם על גויל או קלף הפקר ולא כיון לזכות בו מעולם או אם מוצא תפילין או מזוזה ולא מכוון לזכות בהם דלא כתיב בהם קרא שצריכי' להיות ממון של בעלים המניח או קובע אותם אבל בס"ת דכתיב כתבו לכם דרשי' בסנהדרין מצוה לכתוב משלו דכתיב כתבו לכם וכן פסק הרמב"ם פ"ז מהל' תפילין וז"ל אעפ"י שהניחו לו אבותיו ס"ת צריך לכתוב משלו עכ"ל ובארתי דבר זה במק"א הן אמת שכעת מצאתי לרמב"ן סוכה דף ט' וז"ל והענין יתישב שפיר מן הטעם שפרשתי למעלה דבתפילין ומזוזות לא מייתר בהו קרא לכתוב לשמה ואילו בס"ת כתיב כתבו לכם והיינו לשם חובתכם והאי דאמר רבה מצוה לכתוב משלו דכתיב כתבו לכם האי מכתבו נפקא וגבי מלך כתיב וכתב לו ודרשי' לשמו שלא יתנאה בשל אחרים בשתי תורות כדאיתא פ' כ"הג עכ"ל ונ"ל כוונתו דבודאי סברא חיצונה לדרוש לכם שלכם כמו באתרוג ddרשי' ולקחתם לכם משלכם וכן בציצית דכתי' גדילים תעש' לך משלך אבל תיבת לו מסתבר לדרוש לשמו כמו דדרשי' בגט וכתב לה לשמה כך דרשי' וכתב לו לשמו אך באמת הלא הכתב האדם פועל ואיך שייך לדרוש כתבו לכם את השירה הזאת למעט גזולה הלא החיוב על האדם לכתוב ואיך יגזול מעשה הכתיבה בשלומא באתרוג שייך לדרוש שיקח של עצמו ולא פרי של אחרים אבל בכתב לא שייך זה כי פעולת הכתב אי אפשר לגזול רק זאת ילפינן שאין אדם יוצא בס"ת של

אבותיו יען ששם הכתב אינו משלו והתורה אמרה כתבו שגוף הכתב יהי' משלו דלו יהי' שאחד כותב ספר על גוילין של הפקר יש לאדם קנין בגוף הגוילין דאומן קונה בשבח כלי ויש לו חלק בגוף הכלי ומלכם דרשי' לשם חובתכם דהך כתיבה יהיה לשם חובה לשם ס"ת וגבי מלך דרשי' וכתב לו לשמו היינו ג"כ מן וכתב דרשי' שיהי' משלו ומלו דרשי' לשמו לשם מלך שלמה ועיי' בתוספתא סנהדרין דדרשו מן וכתב לו שני דברים שלא יתנאה בשל אחרים ושיהי' נכתב לשמו ולפמ"ש הרמב"ן נכון דמן תיבת וכתב דרשי' לא בשל אחרים ומן תיבת לו דרשי' לשמו וכבר הארכתי בקונטרס שלי אשר סדרתי על מצות עשה של כתיבת ס"ת בעז"הי דבאמת אין לנו ראי' אם הגוילי' אין רשאי' להיו' של הפקר או איסור הנאה וצע"ג וא"כ יען שיש קפידא שס"ת צריך להיו' עכ"פ הכתב משלו ותפילין לא צריך שלו זה היא החומרא כנלע"ד:

אבל גם זה אינו דלענין קיום המצוה של כתבו צריך זאת אבל ודאי הספר קדוש אפי' אם לא נכתב משלו ואין זה חומר של קדושת ס"ת כנגד תפילין והבן:

סוף דבר הכל נשמע דנאמן עלינו דיין הגדול הב"י דתורה חמורה מתפילין וא"כ מהני עיבוד של ס"ת לתפילין ומכ"ש למזוזה והטעם דבכלל מאתי' מנה אבל דוקא בהכנה אבל אם היה כותב תפילין בקדושת ס"ת או שכתב מזוזה בקדושת תפילין נ"ל דלא יצא דשם הוי גמר הדבר וצריך להיות הכתיבה בשמו של עצמו כמו שצריך כל קדשי' להיות נשחטים בשמו של כל אחד ואחד ורק בהכנת עיבוד חידש הב"י זה כנלע"ד והבן:

ב אמנם יש לחקור אי ס"ת הוי קדוש' חמור' א"כ איך רשאי נכתוב עניו תפילין או מזוזה הלא אין מורידין מקדושה חמור' לקלה והך אין מורידין מעכב אפי' אם לית לי' תפילין או מזוזה כדמוכח במנחות דף ל"ד דפריך על דין דמי שאין לו אלא ב' תפילין של ראש דלוקח אחד לשל יד מהא דתנן מתפילין של ראש אין עושין של יד יעו"ש וקשה הלא כאן אין לו של יד וע"כ אפי בדיעבד ועיי' במג"א סי' מ"ב סק"א:

ונלענ"ד לבאר בעזה"י ויען כי מלאכ' שמים היא אתהלכה ברחבה כפי אשר חנן אלקי' עבדו ראיתי במג"א סי' ל"ב סק"י הביא בשם הלבוש שהעיר בזה איך התיר הב"י לעשו' מקלף של ס"ת תפילין הא אין מורידין מקדושה חמורה לקלה כמ"ש בסי' מ"ב ותי' וז"ל הכא שאינו אלא הזמנה ומותר לשנות לקדושה קלה אבל לדבר חול אסור לשנות עכ"ל הלבוש ומג"א הוסיף וז"ל וכ"מ בסי' מ"ב שכתב שמותר לעשות מתפילין חדשים של ראש לשל יד ואע"ג שנכתבו לשם של ראש עכ"ל:

וראיתי במח"הש שפי' מ"ש הלבוש הכא שאני שאינו אלא הזמנה הוי הכוונה דקיי"ל כרבא הזמנ' לאו מילתא יעו"ש והוא פלא בעיני הא הרמ"א פסק בסי' מ"ב דבגוף קדושה

הוי הזמנה מילתא וקלף שנעבד לשם ס"ת אסור לכתוב עליו חול וא"כ למה לא השיג כאן בסי' ל"ב הרמ"א דאסור לכתוב על קלף תפילין וצע"ג:

ולכאורה יש ליישב דדוקא שאסור לשנות לחול פסקינן הזמנ' מילתא אבל להיות הזמנה מילתא לענין שיהי' אסור להוריד מקדושה חמורה לקלה לא אמרי' הזמנה מילתא אפי' בגוף הקדושה דאין הזמנה פועל כל כך להיות בו איסור דאין מורידין רק אם כבר נעשה בו שימוש קדושה דעיי' רש"י מגיל' דף כ"ו שהביא דדרשי' אין מורידין ממחתו' חטאי' האלה בנפשותם יעו"ש ושם היה כבר שימוש קדושה אבל בהזמנ' בלבד לא אמרי' בו דאין מורידין וא"כ אין כוונת הלבוש כדפי' המחצ"הש דהזמנה לאו מילתא אלא אפילו דפסקי' הזמנה מילתא כיון דלא היה אלא הזמנה הוי הדין דמורידין וזה שכתב הלבוש הכא שאני שאינו אלא הזמנה עכ"ל ולא הזכיר דהזמנה לאו מילתא ולכן שתק הרמ"א ולא השיג ודו"ק:

אמנם מצאתי בש"ות עבודת הגרשוני סי' ס"ה שבא לפניו השאלה אם מותר לכתוב על קלף ס"ת תפילין וחקר על זה כיון דהזמנה לגוף הקדושה מועיל א"כ אסור להוריד והגם דנמ"י נקט בלשונו אסור לשנות לחול ה"ה שסובר שאסור להוריד לקדוש' קלה דאל"כ קשה הא במנחו' דמשני הגמ' בדף ל"ד הא בחדתא פריך הגמ' ולאביי דאמר הזמנה מילתא מא"ל ומשני בדאתני יעו"ש וקשה הא לדידן הוי בגוף הקדושה הזמנה מילתא ואעפ"כ מותר להוריד לקדושה קלה וא"כ לאביי נמי הגם שסובר הזמנה מילתא היינו כנגד חול אבל להוריד מחמורה לקלה מותר אם לא נעשה רק הזמנה אלא ע"כ אי הזמנה מילתא יש בו ג"כ איסור הורדה וה"ה לדידן דפסקינן בגוף קדושה הזמנה מילתא אסור להוריד מקדושה חמורה לקלה עכ"ד ולכאורה פלא באמת מנ"ל לגמ' שיש דין דאין מורידין אפי' בהזמנה הא במחתות החטאים בעדת קרח היה כבר שימוש וצ"ל אם הזמנה מילתא הוי כאלו כרכו בו כפי' רש"י בסנהדרין גבי אורג בגד למת וק"ל שוב מצאתי במנחו' דף צ"ט דילפי' אין מורידין מן ויקם משה את המשכן ופרש"י שם ג' פירושי' ומשמע אפי' קודם השימוש רק בהזמנה שייך בו דין דאין מורידין דאפי' בדיבור קפיד משה או בהקמה הקפיד על אין מורידין יעו"ש והוא נקודה נפלאה שיש דין חדש בין גירסת רש"י במגילה ובין גירסת רש"י במנחות והבן בקיצור עכ"פ הדרא הקושי' על הרמ"א למה לא השיג על הש"ע בסי' ל"ב וצע"ג: ועלה בדעתי ליישב הנה הגאון ע"הג כתב על ראי' וז"ל ודוחק לומר שהזמנה בגוף הדבר לא מהני אליבא דרבא כמו שמהני הזמנ' במשמשין אליבא דאביי עכ"ל ולדעתי יש לבאר הבדל הנ"ל שלא יהיה דוחק בעזה"י דנ"ל סברא אחת בשלומא לאביי דסובר הזמנה מילתא אפי' במת דשם ליכא

קדושה רק איסור הנאה ואפ"ה בגד שנארג אסור בהנאה דהזמנה הוי כאילו כרכו בו עיי' רש"י שם וא"כ מוכח דהזמנה על שם ידוע פועל יען שארג למת שאסור בהנאה ותכריכיו נאסרו בהנאה וה"ה הזמנה פועל איסור הנאה א"כ בודאי פועל הזמנה בקדושה ג"כ כאילו נגמר הדבר ונתפס בו קדוש' חמורה ואסור להוריד לקדושה קלה דהא המחשבה אל תכלית שם האיסור פועל ה"ה שפועל המחשבה אל תכלית שם של הקדושה אבל לרבא דאמר הזמנה לאו מילתא רק הזמנה לקדושה פועל דכל קדושה נפעל בדיבור או במחשב' כמו נדיב לב עולות נמצא דפועל ההזמנה יען שמחשב עליו קדושה אמנם דוקא כנגד שלא יהיה עוד חול פועל מחשבתו לקדושה להיות כתפס בו שם קדושה אבל להיות נתפס בו אותו שם עצם אשר מניח בו להיות שם פרטי בשם הכלל קדושות רבות דהא יש לנו קדושת מזוזה וקדוש' תפילין וקדושת ס"ת או קדושת תפילין של ראש וקדושת תפילין של יד והוא מחשב על קדוש' ס"ת או קדושת של ראש שהמה שמות פרטים בכלל שם קדושה אשר כולל מדרגות רבות בקדושה הנה אותו שם פרטי אינו לשנות מחול לקודש דהא גם קדושת תפילין או קדוש' מזוזה ג"כ משנה מחול לקודש וה"ה קדוש' של יד ג"כ משנה מחול לקודש וכיון ששם קדושה אשר יהיה גבוה מעל גבוה הוא אינו פועל בתורת שם קדוש' דהא שאר קדושות ג"כ נקראו קדושות זה נשאר כאילו קורא לאיסור אחר שם בהזמנה והדרינן לכלל הזמנה לאו מילתא והבן סברא זו כי עמוקה וישרה בעז"הי וא"כ פריך הגמ' שפיר לאביי דסובר אפילו במת הזמנה מילתא א"כ ה"ה דפועל מה שהזמין מקדושה לקדושה בגבוה מעל גבוה אבל לדידן הגם דפסקי' בגוף הקדושה הזמנה מילתא זה דוקא הזמנה בכלל שם קדושה אבל לא בפרטית וא"כ שפיר שתק הרמ"א דלדידן דהזמנה לאו מילתא רק בגוף הקדושה מילתא אבל עכ"פ לא נתפס הקדושה החמורה דנאמר בו אין מורידין מקדושה חמורה לקלה והבן זה:

ובן אחי כבוד הב' החרוץ ר' משה ני' הביא ראי' לזה דאל"כ קשה מגמ' דף ל"ד דאמרו ולאביי דאמר הזמנה מילתא מא"ל וצ"ל בהתנה הא לסברת הבע"המ בגוף הקדושה גם רבא סובר הזמנה מילתא א"כ קשה גם לרבא וא"כ היה לגמ' להקשו' בכלל מאי מהני חדתא הא הזמנ' מילתא וצע"ג אלא ע"כ כמש"ל דרק בשם קדושה כנגד חול מהני הזמנה לגוף הקדושה אבל לבחור שם משם גבוה מעל גבוה לא מהני הזמנה לרבא ודו"ק:

אך יש להשיב על קושי' בן אחי ני' דילמא לעולם אם עיבד העור לס"ת אסור לתפילין דכיון דהזמנ' בגוף הקדושה מילתא והוא הזכיר קדושת ס"ת וא"כ נתפס בו קדושה החמורה אבל בתפילין של ראש ושל יד דשניהם שוין בשעת עיבוד העורות או בכתב פרשיות כי שם תפילין אחד הוא רק בשעה שעושה שי"ן ותבנית ד' בתים אז מבדיל

בין קודש לקודש אז בודאי לא חידש הבע"המ דהזמנה בקדושה מילתא דהא כבר היה מקודש רק רוצה להגביה הקדושה ממעלה למעלה רק בשעה שפועל לעשות מחול לקודש חידש הבע"המ דהזמנה מילתא יען שמקדש הדבר אבל לעולם אם מקדש בהזמנה מחול לקודש אם הזמין לקדושה חמורה פועל הזמנה להיות קודש קדשים דהא בשם קדושה חמורה שינה מחול לקודש וכיון דאהני אהני והבן זה:

ובזה יש לי נקודה נפלאה על המג"א שהביא ראי' לדברי הלבוש מסי' מ"ב שמותר לעשות משל חדתא משל ראש לשל יד והוא פלא דשם בא הזמנה לשל ראש אחר שכבר נתקדש' בעיבוד דעיבוד וכתב הוו שוין בשל ראש ושל יד רק הזמין מקדושה לקדושה וזה מוכח בגמ' למ"ד הזמנה לאו מילתא לא מהני הזמנה מקדושה לקדושה אבל כאן בסי' ל"ב דאיירי דעיבוד עור של חול לס"ת והזמנה לגוף הקדושה מילתא וא"כ כיון דאהני הזמנה לעשות משל חול קודש ופעל קדושה חמורה להיות ממנו ס"ת מנ"ל דמותר להוריד לתפילין שנאמר שהזמנ' פעלה במקצת להיות נתפס בקדושה ואעפ"כ מותר לעשות ממנו תפילין וצע"ג כעת:

ובעומק העיון ראיתי ראי' לזה דע"כ לבע"המ אי אמרי' הזמנה מילתא לגוף הקדושה ע"כ כיון שמשנה מחול לקדש מהני מיד לתפוס החומר בקודש דאל"כ דרק שם קודש תופס אבל לא במעלות הקודש א"כ למה פסק הב"י בסי' ל"ב דעיבוד דמזוזה לא מהני לתפילין אפי' אי מזוזה צריך עיבוד דמזוזה קדוש' קלה ותפילין קדוש' חמורה וקשה הלא עכ"פ אינו נתפס בו רק קדושה קלה אפי' אם יעשה עיבוד לשם תפילין וא"כ מה לי שעיבוד נעשה לשם תפילין או לשם מזוזה אלא ע"כ אם עובד לשם תפילין נתפס בו חומר הקדושה בקדושת תפילין וה"ה אם מעבד לשם ס"ת נתפס בו קדושת ס"ת ודו"ק:

אך קושי' זו קשה בכל אופן לשיטת רש"י דלכך אין צריך עיבוד יען דהזמנה לאו מילתא ולא פועל כלל לכך לא צריך עיבוד וא"כ כיון דלשיטת הב"י מותר לכתוב תפילין על קלף המעובד לס"ת א"כ קשה למה צריך לעבוד לשם ס"ת הלא יכול לשנות אפי' למזוזה והוי רק כאילו נעבד רק למזוזה וא"כ למה פסקי' אם הי' עיבוד למזוזה פסול לס"ת הלא אפי' אם יעשה עיבוד לס"ת יכול לשנות לתפילין או מזוזה ולא פעלה ההזמנה וא"כ לא יצרך כלל עיבוד לשם ס"ת והוא קושי' גדולה מהגאון מהר"ם בנעט זצ"ל בספרו ביאור מרדכי בד"ה ואכתי קשה יעו"ש:

הן אמת כי לא אכחד תחת לשוני כי קושי' הגאון מהר"ם לק"מ בעזה"י והוא כפי מה שבארתי באות א' דלכך כשר התפילין על קלף ס"ת או מזוזה על קלף ס"ת ותפילין יען דבכלל מאתים מנה דבכלל קדוש' חמורה נכלל בו קדוש' קלה וכן הבין השג"א וא"כ

הגם דפסקי' דמזוזה או תפילין צריכי עיבוד קדושה שלהם וזה לא נעשה אעפ"כ כשר יען דנעש' עיבוד לס"ת והוי קדושתם בכלל א"כ בכל אופן פעל העיבוד לשם ס"ת דלולא שפעל לקדושת ס"ת שחמור מקדושת' היו התפילין ומזוזה פסול דהא לשמם לא נעשה עיבוד רק יען שפעל על החמור נכלל קדושתם בו ומכ"ש אי אמרינן דוקא יען שס"ת חמור פועל על הקל אבל שוה בשוה לא מהני א"כ בודאי ניכר שפעל הזמנה קדושה חמורה וא"כ לק"מ מה פעל דעיבוד לשם ס"ת הא יכול לשנות לקדושה זה אינו הלא הטעם דיכול הוא לשנות הוי הטעם יען דפעל על הקל אבל בסוגי' אי הזמנה לאו מילתא ויכול ליקח החפץ שהזמין לדבר חול אין הנועם יען דפעל על הקודש פעל על החול נהפוך הוא אם הזמנה הוא פועל לקודש לא היה רשאי לשנות לחול רק יען דהזמנה לאו מילתא ולא פעל בקודש לכן רשאי לשנות לחול ושפיר כתב רש"י א"כ עיבוד למה לי אבל כאן דמה דרשאי לשנות לקדושה הקלה הוא מטעם יען דפעל לקדוש' החמורה ובכלל מאתי' מנה והבן כי החילוק עמוק מאוד אבל אי אמרי' כאשר בארתי למעלה בבע"המ דאין הזמנה תופס לקדושה חמורה רק לשם קדושה בכלל א"כ בודאי תקשי מה פועל הזמנה לעיבוד ס"ת וע"כ דתופס בקדושה חמורה וא"כ נשאר הקושי' איך רשאי לכתוב עליו תפילין הא אין משנין מקדוש' חמורה לקלה וצע"ג: ונלע"ד להסביר בעזה"י דברי הלבוש ואחדש דבר חדש כפי אשר יורוני מן השמים הא דאין מורידין מקדושה חמורה לקלה ילפי' או מן פסוק ויקם משה את המשכן או מן מחתות החטאי' האלה בנפשותם עיי' מגילה כ"ו ומנחות צ"ט והא דוקא אם כבר נגמר החפץ קדושה ולא חסר כי אם לעשות בו המצוה אז כיון שהוכן לקדושה חמורה אין מורידין לקדושה קלה אבל אם דבר הוא הכנה לקדושה חמורה אבל עדיין חיסר עוד בו דבר לאיזה תכלית יהי' חפץ הקדושה פועל כמו בקלף ספר תורה שחסר עוד הכתיבה שהוא שורש הקדושה שבעבורו נתקדש העור וכל זמן שלא בא לו תשלום הקדושה הוא הכתיבה אין ראוי' לעשות בו המצוה שתפילין בלא כתב ובלא בית אין ראוי' להנחה וקלף בלא כתיב' לא נקרא ס"ת דמה יקרא בו אז אין בו איסור להוריד מקדוש' חמורה לקלה דשם הי' המשכן שלם וראוי להקים וכן המחתו' נגמרו וראוי' לקטורת וזה חידש הלבוש בהזמנה לבד הגם שנתקדש בקדושה חמורה אין בו איסור הורדה דדוקא בתפילין שבלו שאין עושי' מהן מזוזה או מתפילין של ראש אין עושי' של יד שם הזכירו חכז"ל מעלין בקודש ולא מורידין יען שנגמר כבר חפץ הקדושה אבל בהזמנה בלבד שלא נגמרה הקדושה לא חידשה התורה דין הנ"ל ועיי' היטב בג' פירושי' ברש"י מנחות דף צ"ט ודוק היטב:

ולפ"ז נפלא מאוד בעיני על המג"א בסי' ל"ב סק"י הנ"ל שמביא ראי' לדברי הלבוש מסי' מ"ב דבחדתא רשאי לשנות לשל יד יעו"ש ולפמ"ש שאני התם הגם שהוא חפץ קדושה דהא כבר נגמר התפילין של ראש ושייך בו דין מעלין בקודש ולא מורידין רק יען שהזמנה לאו מילתא ולא פעל מה שקבע גבוה מעל גבוה בקדוש' ולא נקרא שעלה בקודש דע"י הזמנה לא עלה כלל אבל בדין הב"י באמת עלה בקודש דהא כשר לס"ת אבל יען שעלה רק להזמנה ולא נגמרה הקדושה להיות ראוי לשימוש אז מותר להוריד מקדושה חמורה לקלה כנלענ"ד בעזה"י ברור ונכון:

ולפמ"ש יאורו עיניך להבין דברי מס' סופרים פי"ד וז"ל תפילין שבלתה אין עושי' אותה מזוזה ומזוזה שבלתה עושי' אותה תפילין לפי שמעלין בקודש ולא ווריידין עכ"ל והוא פלא איך עושי' ממזוזה תפילין יען דהוא מקדוש' קלה לקדוש' חמורה הא לא הוי עיבוד וכתיב' לשם תפילין כן הקשה בקונטרס חיבת הקודש בספר טיב גיטין וצע"ג:

עוד הקש' בן אחי הבח' החרוץ כבוד ר' משה נ"י הלא לרמב"ם מזוזה עיבוד לשמה ואיך מהני לתפילין וצע"ג:

עוד הביא בקונטרס חבה"ק קושי' בשם אביו הגאון ר' צבי חרי"ף זצ"ל לירושלמי תפילין שבלו עושי' מהן מזוזה יען דמזוזה חמורה וקשה הא להב"י בסי' ל"ב אינו פועל עיבוד דמזוזה לתפילין יען דקדושת מזוזה קלה וא"כ לירושלמי דתפילין קלין ממזוזה אם כן איך פועל עיבוד תפילי' למזוזה:

עוד הקשה בקו' הנ"ל הא הוי כתיבה לשם קדושה קלה ואיך מהני לחמור דלירושלמי דמזוזה חמורה א"כ הוי כתיבה לשם תפילין כתיבה לקדושה קלה ואיך מהני לכתיב' קדושה חמורה שיהי' כשר למזוזה וצע"ג אך בא ברוך ד' והבן בדברי' הלא במס' סופרי' ובירושלמי נקטו תפילין או מזוזה שבלו משמע דהם כבר ישנים רק בלו וא"כ כבר חל עליהם שם קדושת החפץ ואז אי הדין מעלין בקודש מהני מקדושה קלה לקדושה חמורה ולא שייך להקשו' הא לא הי' עיבוד או כתיב' לשעה של החמור' זה לק"מ בודאי אם אנו רוצי' לחדש קדושה אז צריך העיבוד והכתיבה לשמה ולולי כן לא בא לעולם שם קדושה למשל כחקי' הב"י שעיבד העור לשם מזוזה ורוצה לכתוב לשם תפילין לא מהני דהא עדיין לא נשלם שום קדושה על החפץ דנימא כעת מעלין בקודש דלא הוי רק הכנה לקודש ולא נגמר הקדושה וכמו דלא שייך בהזמנה בעלמא אין מורידין כך אין שייך בו מעלין בקודש דהא חסר שורש הקדושה וצירוף כתב של קדושת תפילין החמורה לא פועל על עיבוד לקדושה קלה דלא יולד הקדושה רק אם העיבוד והכתיבה משם קדושה אחת אבל אם כבר נתקדש החפץ שנשלם בקדושה הן בעיבוד והן בכתב מחד

שם וכבר נעשה קדושה רק מרוב שנים נבלו אז אמרי' מעלין מקדושה קלה לחמורה דמקדושה לקדושה אהני ולא צריך לא עיבוד ולא כתיבה לקדושה חמורה יען דכבר קיבל החפץ שם קדושה ובמה שמיעד ומשמש אח"כ לקדושה חמורה פעל השימוש להיות לקדושה חמורה ונכון הירושלמי ומס' סופרים ועיי' ירושלמי פ"ג ודו"ק: ובזה מיושב קושי' רמב"ן במלחמות על הבעה"מ דסובר תפילי' ומזוזה צריכי' עיבוד וכתיבה לשמה והקשה א"כ איך הם נקחי' מן התגר דילמא כתבן התגר או הסופר לשם מזוזה ועשה אותן לתפילין ואין כתיבה לשם מזוזה מהני לתפילין דהוי מקדושה קלה לחמורה יעו"ש ולפמ"ש לק"מ דלבעה"מ אם נעבדו ונכתבו לשם מזוז' וחל עליו שם קדושת החפץ אז מותר ליקח אותם לשם תפילין דזה נקרא מעלין בקודש כדאיתא במס' סופרים ודו"ק סוף דבר הכל נשמע דמותר לכתוב עליו תפילין או מזוזה דהזמנה לקדושה רבה פועל על קדושה קלה דבכלל מאתים מנה ואפילו אינו בכלל כיון דמותר להוריד בהזמנה מקדושה רבה לזוטא מחמורה לקלה א"כ אין צריך הזמנה דפועל קדושת החפץ ובכל מקום אין בו איסור של אין מורידין מחמור' לקלה דבהזמנה בלבד אשר חסר עוד שלימו' הקדוש' אין בו דין דאין מורידין כנלענ"ד:

ודע דנפלא בעיני על רמב"ן במלחמות שהשיג על בעה"מ שסובר דס"ת תפילין ומזוזות שוין דצריך עיבוד וכתיב' לשמן והשיג עליו הלא תפילין ומזוזות נקחין מן כל אדם ואמרי' פ"ב דעירובין הלוקח תפילין ממי שאינו מומחה בודק שתים וכו' והרי המוכר הזה שהוא לוקח תפילין מבני אדם שאין אנו מכירין אותן ואינן מומחין ומוחזקין ואנו חוששין לתפילין מוטעות ואין חוששין להם משום עיבוד וכתיבה לשמן אעפ"י שראוי לחוש לזה יותר מפני שאינו מומחה לוקח קלף מכל מקום וכותב כפי המזדמן ולוקח תפילין ממי שאינן כשרין לכתיבתן והרי התכלת מפני שצריכה צביעה לשמה אינה נקחית אלא מן המומחה וכן ס"ת אלא ש"מ תפילין אינן צריכין לשמן לא בעיבוד ולא בכתיבה עכ"ל והוא פלא גדול מאוד דלו יהי' שלא צריכין עיבוד וכתיבה לשמן אבל אם כתבן מי שאינו כשר לכתיבה כגון אשה קטן משומד מין וכדומה הוין פסולין התפילין מכח היקש דוקשרתם וכתבתם עיי' ניטין דף מ"ה וא"כ גם לשיטת רמב"ן קשה למה אנו חוששי' שמא מוטעין הן באותיות ולא חיישי' שמא כתבן מי שאינו כשר לכתיבה והוא פלא וצע"ג וכ' עוד רמב"ן וז"ל וכן בתפילין ראוי' הוא לחוש שמא לקח קלפי' מכל אדם וכתב או שמא כתבו מין משומד חש"ו למוכרן וזה לקח מהן ועוד שמא מן הספרים שנכתבו להתלמד לקח פרשה זו ומכרו לשם מזוזה ועוד הן עצמן וכי אין הסופרי' עשוין להתלמד בהן בכתיבה ותקוני הלכות שבתפילין ומזוזות ועוד שמא פרשיות הללו למזוזה

כתבן ועשה ממזוזה תפילין ואין לשמה של מזוזה כשר לתפילין לפי שהוא מקדושה קלה לחמורה אלא ש"מ לפי שאין צריכין עיבוד וכתיבה לשמה הן נקחין מכל אדם עכ"ל הרי תרי תמיהות שחזר וכפל שיש לחוש שכתבן מין משומד חש"ו ואעפ"כ אם אין צריכי' עיבוד וכתיב' לשמה לא צריכים לחוש על זה והוא פלא הלא יש היקש של וקשרתם וכתבתם וצע"ג:

ונלע"ד ליישב בעזה"י והוא דלשיטת הבעה"מ יש לחוש בכל תפילין ומזוזו' הנקחין מכל אדם שתי חששו' (א) פסול האדם בגופו דיש לחוש שמא כתבן אדם שהוא פסול לכתיבת תפילין ומזוזות כגון אשה נכרי מין חש"ו וכדומה דלו יהי' שלא צריך לשמה לא בעיבוד ולא בכתיבה אבל עכ"פ אם כתבן בני אדם כאלו המה פסולין יען דמי שאינו בר קשירה אינו בר כתיבה והוי פסול מכח האדם הכותב שלא יוכל לעשות תו"מ (ב) פסול החפץ דלו יהי' אם משה רבינו כותב תפילין ומזוזות אם העור לא נעבד לשמה של מזוזה למזוזה ושמה של תפילין לתפילין או לא נכתב לשמה של תפילין לתפילין ושמה של מזוזה למזוזה הוין פסולין יען שהקב"ה מבקש שצריך עיבוד וכתיב' לשמה של אותו הקדושה ואם לא נעשה כן לא נתחדש על החפץ שם קדושת תפילין ומזוזה וא"כ הוי פסול חפץ הגם דלא הוי פסול בגוף האדם אבל לשיטת רמב"ן לא משכחת פסול חפץ כלל דאם לא נכתבו כהוגן בפתוחות וסתומות או האותיות אינם כהוגן אז לא הוי כתורה ולא נקראי' תפילין או מזוזות יען שגוף החפץ לא נעשה כדת וכתורה ואם נכתבו כהוגן אז לא צריך עיבוד וכתיבה לשמה וא"כ לא משכחת פסול חפץ כלל אבל פסול אדם משכחת כגון שכתבן עכו"ם מין אשה חש"ו וכדומה והבן זה:

והנה הרא"ה חידש דרוב אצל שחיטה מומחין הן ע"כ הכוונה כל המצויין דאל"כ נימא סמוך מיעוטא דשאינו מומחין לחזקה של איסור ואיתרע לי' רובא והשיב הרשב"א במ"ה דלק"מ דמיעוטא כנגד רובא לאו כלום דתורה אמרה אחרי רבים להטות אבל דוקא אם המיעוט הוא המתנגד כנגד הרוב אבל מיעוט הנופל מן הרוב הוא גורע לרוב למשל מיעוט שאינן מתעברות אין לחשוב לסמוך לחזקה יען דהוא המתנגד כנגד הרוב אבל גם מן הרוב שמתעברות יש מיעוט המפילות ונגרע הרוב אז מיעוט כזה מצרפי' לחזקה אבל בשחיטה דלא נשאר רק מיעוטו המתנגד שאינן מומחין ומיעוט כזה הוא בטל כנגד הרוב והוא קלורין לעינים:

ולפ"ז אבוא לבאר בעזה"י הא בודאי שצריך לבדוק אם נכתבין כהוגן דהא כל היכא דאיכא לברורי מברר' ועוד אפי' אם יהי' לו טירחא או הוצאות לא יוכל להניחן מקודם לשם מצוה דאולי לא נכתבי' כהוגן שמא עשה פתוחות סתומות או האותיות אינם

כהוגן וא"כ אין זה תפילין כלל דבית שחור וקלפי' כתובות לא הוין תפילין אא"כ נעשו כהוגן שעכ"פ החיצוניות נעשה כאשר נצטוה מפי הגבורה עם קבלת חכז"ל אבל אם האותיות מחולפי' או אינם מוקפי' גויל או נשתנה צורתם אז לא הוין תפילין כלל והבן ועיי' בתב"ש בדין מצאו תרנגולי' שחוטים ועוד לגבי מצוה צריך בירור שיעשה בודאי המצוה דאל"כ הגם שלא יענש אבל אם התפילין פסולי' לא קיים מצוה כלל ועי' פנ"י ברכות דף ך' וכבר הארכתי בזה במק"א ולכן צריך לראות אם נכתבי' כהוגן לדעת אם המה תפילין או מזוזות והבן אבל אם כחוש שמא כתבן אחד מן הפסולין לכתוב נ"ל דתלי' בזה בודאי רוב תפילין ומזוזות נכתבי' מן ישראל וכשרים לכתוב דאין דרך לגוי או עכו"ם או מין או אשה או קטן לכתוב תפילין ומזוזות ועיין תוס' גיטין דף מ"ה ע"ב בד"ה אמרי לה ועיי' בפנ"י שם ועיי' בב"י סי' ל"ט בא"ח ובמג"א דרוב המתעסקין עם תפילין ומזוזות הם כשרין לכתוב ולכן אזלי' בתר הרוב ולוקחי' מן התגר ולא חיישי' שמא לקח מן הפסולין לכתוב דגם אם אנו מוצאי' ביד הפסולין תפילין ומזוזות לא חיישי' שמא הם כתבן דאין דרכם לכתוב ואפי' אם אין לוקחי' מידן דנימא כאן נמצא כאן הי' עכ"פ לא ניחוש לתגר שלקח מן פסולין תפילין ומזוזות דאזלי' בתר רוב דרוב תפילין שבעולם המה מן אנשי' הכשרי' לכתיבת תו"מ אבל אם הדין דצריך עוד עיבוד וכתיבה לשמה א"כ יש חשש הראשון דלמא התגר שאינו מומחה כתבן דלקח קלף מכל מקום וכתבן דכאן נמצא כאן הי' דהא יש ריעותא לפנינו שנמצאו בידו והוא אינו מומחה דלא ידע דצריך עיבוד וכתיבה לשמן וא"כ גם מן הרוב הכשרי' לעשות תפילין ומזוזות וגם נכתבו כצורות תפילין בכל דיניהם אשר החפץ מקבל שם תפילין דהא הכל נעשה כאשר חפצה התור' בעשיית תפילין ואעפ"כ נופל מן הרוב מיעוט דילמא לא הי' לדעת לעשות כדין וכדת אז מצרפי' הך מיעוט וחיישי' גם על שאר פסולין כסברת הרשב"א ודו"ק כי קצרתי וסמכתי על המעיין באמת:

סימן יד

שאלה איש אחד הלך לאומן לעשות לו שתי גלילות עץ אשר בו רצה לחבר ניירות גדולות אשר בם נכתב כל הקורות אותו מנעוריו אשר כמה סיבות שונות אשר אנה ד' לידו ומכלם הצילו ד' ואח"כ נתן אל לבו שטוב להודות לה' וחפץ ליקח אותן גלילות עץ אשר מיופי' מאוד מאוד לעץ חיים לס"ת ונפשו בשאלתו אם רשאי יען שעשייתן היתה לתכלית קורות הזמן ונפלאות העתים ולא בעבור כבוד קדושת ס"ת עכ"ה:

תשובה לכאורה נראה לאסור לכתחיל' דהא הט"ז ביו"ד סי' רפ"ג מביא דברי אגודה שהובא בב"י סי' קנ"ג באו"ח שאסור ליקח דבר ישן של חול לתשמיש קדושה חוץ

לתשמיש דתשמיש דשרי והלא מבואר בטו"ז א"ח סי' קמ"ז סק"א דעמודין הוין תשמיש קדוש' כמובן וא"כ כיון שנעשה לצורך הדיוט אסור ליקח לתשמיש קדוש' וק"ל:

אך כד דייקינא נ"ל להתיר דאגודה וכל המחזיקי' אחריו איירי אם כבר השתמש בו הדיוט אז אסור ליקח דבר של חול לתשמיש קודש אבל אם רק הוכן והוזמן לתשמיש חול אבל עדיין לא נשתמש לכ"ע שרי דהלא הזמנה לאו מילתא רק לגוף קדושה כמו עגלה ערופה עיי' סנהדרין דף מ"ח ובבעה"מ ורמב"ן במלחמות ובמג"א סי' מ"ב ואפי' אי הזמנה מילתא אפי' לדבר מצוה היינו למצוה או לאיסור הנאה אז מחשבי' הזמנה שנתפס מיד בקדושה או באיסור אשר יהי' על החפץ אח"כ אבל אם הכין והזמין לדבר חול מאי הזמנה שייך לדבר חול לצורך הדיוט אז בודאי אין הכנה או הזמנה פועל מאומה דוגמא סברת רש"י בביצה דף ב' ע"ב בד"ה אין יו"ט מכין לשבת שכ' וז"ל ויו"ט נמי קרוי שבת ובעי סעודתו הזמנה והזמנתה בחול אבל סעוד' חול לא חשיבא ולא שייכא בה הזמנה הלכך באחד בשבת דעלמא לית לן למיסר ביצה שנולדה בי' משום דאיתכן בידי שמים דסעודת חול לא אצרכה רחמנא זימון מבעוד יום דלא שייך בה מוקצה עכ"ל וא"כ מהכ"ת נימא בדבר שלא יהי' בו לעולם קדושה או איסור הזמנה מילתא וא"כ בודאי מותר ליטול אותן עמודי' שהוכנו לספר קורות הימי' לגלילת ס"ת כנלענ"ד:

אמנם ראיתי למג"א בסי' קמ"ז סק"ה שרות לתוספתא פ"ב דמגילה ולרמב"ם בה' בית הבחירה שמשמע שאם רק הוזמן להדיוט אסורי' לגבוה והדבר יפלא מאוד הלא לדינא פסקי' הזמנה לאו מילתא ומצאתי בספר פרשת דרכי' דרוש י"ב שהרגיש בקו' זו בד"ה הן אמת יעו"ש ולפמ"ש קשה ביותר אפי' אי הזמנה מילתא היינו אם הכין לקדושה או לאיסור אבל הכנה להדיוט לא מקרי הכנה לאסור וצע"ג עוד ראיתי לפר"ד שהקשה הלא מגמ' מנחות דף כ"ב שאמרו מה מזבח שלא נשתמש בה הדיוט אף עצים ואש שלא נשתמש בה הדיוט משמע שגם מזבח גופא לא ממועט רק משימוש הדיוט ולא הזמנה להדיוט וצע"ג עוד הקשה שם הלא הגמ' הקשה שם מדוד שלקח כלי בקר לעצים ומשני בחדתא דלא נשתמש בהם ארונה היבוסי עכ"פ נגלה הגם דהכין לכלי בקר לא נאסרו לגבוה וא"כ דברי רמב"ם ותוספתא מופלאי' מאוד יעו"ש שהניח בדבר צריך תלמוד:

ואחר יגיעה רבה חשבתי דרכי לבאר דברי רמב"ם ותוספתא הנ"ל ואם שידעתי מך ערכי להרהר אחרי הבנת מג"א ופר"ד בכל זאת תמכתי יסודותי על חכז"ל שאמרו אין מוקדם ומאוחר בתורה שרשות ניתן לכל איש לפרש ולהציע מזימותיו לפני יודעי דת ודין ואעתיק דברי רמב"ם בפ"א מה' בהב"ח הל' כ' וז"ל אין עושין כל הכלי' מתחילתן אלא לשם הקודש ואם נעשו מתחילתן להדיוט אין עושין אותן לגבוה כלי גבוה עד שלא

נשתמש בהן גבוה רשאי להשתמש בהן הדיוט ומשנשתמש בהן גבוה אסורין להדיוט אבני' וקורות שחצבן מתחילה לבהכ"נ אין בונין אותן בהר הבית עכ"ל והכ"מ נתקשה בדבריו מאוד דהלא בתוספתא פ"ב דמגילה שמשם הוציא הרמב"ם דינו כתב רק אבני' וקורות שחצבן מתחילה להדיוט אין בונין בהר הבית וא"כ למה לא כתב הרמב"ם כן מנ"ל שהכוונה לבהכ"נ ולא פי' להדיוט ממש יעו"ש שלא תירץ:

ונלע"ד לתרץ בעזה"י ואעתיק דברי תוספתא פ"ב דמגילה וז"ל כלי גבוה עד שלא נשתמש בהן גבוה רשאי להשתמש בהן הדיוט משנשתמש בהן גבוה אין רשאי להשתמש בהן הדיוט כלי' שנעשו מתחילתן להדיוט אין עושין אותן לגבוה אבנים וקורות שחצבו מתחילה להדיוט אין בונין אותן בהר הבית עכ"ל ולכאורה יפלא על דין ראשון כלי גבוה עד שלא משתמש בהן גבוה רשאי להשתמש בהן הדיוט והוא פלא אם הוא כלי גבוה ע"כ שנשתמש בהן כבר לגבוה דאל"כ במאי הוי כלי גבוה והי' לתוספתא לומר כלי שעשה לצורך גבוה אבל כלי גבוה משמע שהכלי הוא של גבוה וע"כ שנעשה מדבר שכבר הוקדש לגבוה ונקרא כלי גבוה יען שהחפץ כבר של רשות גבוה וא"כ קשה איך רשאי להדיוט להשתמש בו הא אסור להנות מדבר שהוא קודש וצע"ג עוד יפלא על סוף הדין שכתב התוספתא משנשתמש בהן גבוה אין רשאי להשתמש בהן הדיוט וקשה פשיטא מי יהנה מן ההקדש או מן הקדושה הכי משכחת שישמש בו לגבוה ולא יהי' החפץ הקדש הלא העבודה מחנך הכלי עיי' יומא דף י"ב וא"כ פשיטא דאסור להדיוט לשמש בו וצע"ג:

לכן נ"ל לפרש דכלל גדול דכל כלי שהוא מייחד לקדושה גדולה אסור לשמש בו קדושה קטנה אפי' ליקח מטפחת של ס"ת של בהכ"נ על ספר שהוא בבית אסור עיי' בסי' קנ"ג וקנ"ד בא"ח וקדוש' חמורה או גדולה במעל' נקרא גבוה וקדושה שלמטה ממנה נקרא הדיוט כמו שכהן אשר אינו כהן גדול נקרא כהן הדיוט או בסנהדרי' הדיוטי' אנן ולא סמוכי' או הדיוט קופץ בראש הפחות במעלה קופץ לדבר לפני הגדול ממנו ואלה המשפטי' אשר תשים לפניהם ולא לפני הדיוט' אבל דבר המקודש מחבירו נקרא גבוה לא לבד אם הוקדש לשמש במקדש אלא כל קדושה חמורה כמו קדושת ס"ת נקרא גבוה כמו בתוספתא פ"ב דמגילה הנ"ל וז"ל העושה תיבה ומטפחות לספר עד שלא נשתמש בהן גבוה רשאי להשתמש בהן הדיוט ומשנשתמש בהן גבוה אין רשאי להשתמש בהן הדיוט וכלי' שנשתמש גבוה אל ישתמש בהן הדיוט עכ"ל הרי מבואר דקדושת ס"ת נקרא גבוה והשמיע התוספתא קודם שנשתמש בתיבה או במטפחת הס"ת אז מותר בו תשמיש הדיוט אבל משנשתמש בו הס"ת אסור תשמיש הדיוט היינו אפי' קדוש' קלה

מקדושת ס"ת ולא תטעה שדוקא שנעשה מתחילה לגבוה וגם השתמש בו אסור להדיוט אבל בשלא נעשה מתחילה לס"ת רק השתמש בקבע באחד מכליו להספר יהי' מותר להשתמש בו קמ"ל שבכל כלי' אשר השתמש בקבע לס"ת אסור לשמש בהן הדיוט כמ"ש הרא"ש פ' בני עיר מירושלמי הובא בב"י סי' קנ"ד בבנה לשם חצר והקדישו לבהכ"נ יעוש"ה בטור וב"י ובזה יובן למה חזר התוספתא וכפל דין אם השתמש כבר לגבוה אסור להשתמש בו הדיוט והבן זה וא"כ דין בנה לחצר והקדישו לבהכ"נ מפורש כאן בתוספתא: היוצא מזה דגבוה נקרא קדושה חמורה ובשם הדיוט נקרא קדושה קלה אשר במעלה אחורנית נגד קדושה החמורה אשר למעלה ממנו כי גבוה מעל גבוה וגבוה עליהם והבן:

ובזה יובן לי הבנת תוספתא שהבאתי דבמקדש היו נעשי' כלי' מכלי' שונים מזרקות ומזלגות מחתות קערות קרדומות שפודי' וסכיני' וכדומה והנה אם נעשה כלי אשר יהי' לשימוש לקדושה חמורה שהוא כלי גבוה עד שלא נשתמש בו עבודת גבוה אז מותר לשמש בו תשמיש הדיוט היינו עבודה קלה בקדושה אבל משעה שנעשה בו שימוש לעבודה בקדושה גדולה מאז אסור לשמש בו תשמיש הדיוט הוא שימוש קל בקדושה ודו"ק ועל זה הוסיף התוספתא אם נעשה הכלי לשימוש הדיוט היינו לתשמיש קל בקדושה אז אסור לשמש בו גבוה היינו שימוש גבוה בקדושה דהגם אם עשה לתשמיש קדושה חמורה ולא נשתמש בו מותר לתשמיש בקדושה קלה היינו מטעם דבכלל קדושה חמורה נכלל בו בודאי קדושה קלה וע"י הזמנה לא נאסר לשמש קדושה קלה אבל בהיפך אם נעשה מתחילה לקדושה קלה שהוא תשמיש הדיוט נגד הקדושה חמורה אז נאסר לגבוה לתשמיש קדוש' חמורה דכל כלי שבמקדש צריך להיות נעשה לשם קדושתו אבל אם נעשה לתשמיש קדושה קלה אסור לשמש בו קדושה חמורה שהכלי צריך להיות נעשה לתשמיש שלו במעלות הקדושה אם כוון לתשמיש קדושה קלה בעשייתו מחריב בו ומעכב שלא יהי' ראוי לתשמיש קדושה חמורה והבן:

ואוסיף נופך דאפי' אם יוכל ליטול כלי חולין ולהקדיש אותו להיות לגבוה לתשמיש קדושה חמורה אעפ"כ אם עשאו לשם תשמיש קדושה קלה גרע דוגמא לגמ' זבחי' דף ב' הגם שסתמא לשמה ואם כוון לשם חולין אינו פוסל בו אבל אם כוון לשם קדשי' מחריב בו דמינו מחריב ושאינו מינו אינו מחריב וכן חידש הר"ן בר"ה הגם דמצות אין צריכות כוונה ואפי' היפך כוונה אינו מזיק היינו יען שכוון לדבר שאין צריך כוונה אבל אם כוון למצוה אחרת מעכב אם מתכוון למצות חינוך אינו יוצא ידי שופר כמו בזבחים דאמרי' מינו מחריב וה"ה כאן אם כוון לעשות כלי לתשמיש חולין אינו מזיק וראוי' לגבוה

דמחשבת חולין אינו מעכב אבל אם כוון במחשבה לעשות כלי בקודש אבל לקדושה קלה הוא מעכב שלא יוכל לשמש בו גבוה דמינו מחריב והבן:

ועל זה מוסיף התוספתא אבני' וקורות שנחצבו להדיוט אסורי' להר הבית לא די אם כוון לעשות כלי לתשמיש בהמ"ק רק לשמש בקדושה קלה אסור לקדוש' חמורה שהוא גבוה אלא אפי' כוון לשום דבר מצוה כגון לבנות בהכ"נ כיון שכוון לדבר מצוה נקרא מינו פוסל בו ואסורי' האבני' לבנות הר הבית דרק מחשבת חולין אינו פוסל דאין מצוה במחשבה אבל כיון שחישב לדבר שהוא בית המקדש מעט פוסל במחשבה שלא יוצלח עוד לקדושה חמורה ודו"ק או להשמיע הגם שהר הבית אין בו קדושת הגוף רק קדושת בדק הבית אעפ"כ מחשבת מצוה אחרת מעכב בו ועיי' בחקירה הנ"ל בבעה"מ ורמב"ן במלחמות פ"ד דע"ז גבי מזבח ששקצו אנשי יון יעוש"ה ודו"ק:

ומעתה אבוא לבאר דברי רמב"ם דיש לי לדקדק בלשונו הזהב שכתב אין עושין כל הכלי' מתחילתן אלא לשם הקודש עכ"ל והוא פלא למה לא כ' עושין כל הכלים לשם גבוה או אין עושין כל הכלי' אלא לשם גבוה למה בחר בלשון אלא לשם הקודש הלא בכל ההלכה נקט לשון התוספתא גבוה והדיוט ולמה שינה כאן בלשון ונקט תחת גבוה קודש ועוד למה לא כתב אלא לשם קודש מאי אות ה' שמוסיף שכתב לשם הקודש וצע"ג:

לכן ברור בעיני שזה כוונתו שהמצוה במקדש לעשות כל כלי וכלי לשם תשמישו אם יהי' תשמישו במזבח לפני' נעשה הכלי לשם עבודתו ואם יהי' בו עבודתו בחוץ צריך להיות נעשה לעבודתו שעשי' צריך להיות על אותו שם בקדושה אשר ישרת בו בקודש וזה שכתב הרמב"ם אין עושין כל הכלים אלא לשם הקודש לאותו שם בקודש אשר ישרת בו באותו שם הוא נעשה מתחילתו אבל אם נעשו מתחילתן להדיוט היינו מדרגה למטה בקדושה אין עושין אותו לגבוה כיון שהתחיל לעשות הכלי למטה בקודש מיד נפסל לעשות אותו עוד למעלה בקדושה דמינו מחריב בו מיד אפי' אם גמר עשיית הכלי נעשה לתכלית גבוה בקדושה נפסל דהא כבר התחיל במטה בקדושה ודו"ק אבל כלי גבוה היינו שנעשה על עבודה למעלה בקודש אז אם כבר השתמש בו גבוה אסור לשמש בו הדיוט היינו עבוד' בקודש למטה בקדושה אבל קודם שהשתמש בו גבוה רשאי לשמש בו למטה בקדושה דבכלל מאתים מנה וכאלו נעשה על שם עבודתו ואח"כ אבאר סוף התוספתא אבני' וקורו' שחצבן לשם בהכ"נ אסור לבנות בהר הבית דכיון שיש עכ"פ מחשבה לקדושת בהכ"נ שהוא למטה בקודש כנגד הר הבית אז מינו מחריב בו שגם קדושת בהכ"נ הוי מסוג קדוש' בהמ"ק ודוק:

אבל כל זה אם חישב לעשות הכלי לשם קודש רק למטה בקדוש' אז מעכב שלא יוצלח עוד על למעלה בקודש אבל אם חישב להיות כלי חול אז לכ"ע מוכשר להיות בקודש דהזמנת חולין לא שמיה הזמנה דהלא לא צריך מחשבה לחולין ואפי' הזמנה לקדושה או לאיסור לאו מילתא רק יען שכל כלי צריך להיות נעשה לשם עבודתו בקודש אז מינו מחריב בה ולכן החכים הרמב"ם לפרש שחצבו אבני' לצורך בה"כנ ואסורים להר הבית להיות דומה לאידך דינים שמחשבת מצוה מחריב בו והבן ולפ"ז מיושבים כל הקו' של פר"ד דבודאי אם הוכן והוזמן דבר לחול בודאי הזמנה לאו מילתא ובפרט לחולין דלא בעי הכנה והזמנה אבל הרמב"ם איירי דהוכן ג"כ בקודש אבל לא לקדושת גבוה שהוא קדושה חמורה אלא הוכן לקדושה קלה ודו"ק:

ועדיין פש לברר דברי רמב"ם מנ"ל הך דין שאין עושין כלי במקדש אלא לשם קודש דילמא כיון דהזמנ' לאו מילתא לא צריך כלל זאת שיהיה הכלי נעשה לשם קדושה ומכ"ש דלא צריך להיות הוכן לאותו מעלה אשר ישרת בקודש ולהחזיק אשר כתבתי אקדים להעתיק דברי ירושלמי פ"ג דיומא בעזה"י:

וזה לשונו בד שיהיה חדשי' אם אומר את שלא ילבש שחקים והא תני ולבשם אפי' שחקים ר' חנניא בשם ר' יסה כמחלוקת עור שעיבדו לשם קמיע מותר לכתוב עליו מזוזה רשב"ג אוסר א"ר יוסה הוינן סברין למימר מה פליגין להדיוט הא לגבוה לא מן מה דתני אבני קודש צריך שתהא חציבתן בקודש ובקודש יחצבו בגדי קודש צריך שתהא אריגתן בקודש ובקודש יארגו וא"ר חנניא בשם ר' יוסה במחלוקת הוא הדא אמרת אף לגבוה פליגין דתני העושה כלי לגבוה עד שלא נשתמש בו גבוה מותר להשתמש בו הדיוט משנשתמש בו גבוה אסור להשתמש בו הדיוט והא תני העושה כלי לגבוה אל ישתמש בו הדיוט ר' חנניא בשם ר' יוסה כמחלוקת דתני העושה כלי להדיוט עד שלא נשתמש בו הדיוט מותר להשתמש בו גבוה משנשתמש בו הדיוט אסור להשתמש בו גבוה והא תני העושה כלי להדיוט אל ישתמש בו גבוה ר' חונא בשם רבנן דתמן תיפתר שבא מתרומת הלשכה ולית שמע מיני' כלום עכ"ל ועיין במפרש שם שנדחק הרבה בפרושו ולבסוף מחק מן ר' חנניא עד ר' הונה אמר יעו"ש:

ונלענ"ד לפרש ואקדים ב' הקדמות (א) דאם הזמנה מילתא אז מהני חציבה באבנים ואריגה בבגדים בקדושה א"כ מסתברא שנדרוש בד שיהי' מחודשים שיהי' נעשים מתחילה לשם בגדי כהונה דכיון דמהני הזמנה לפעול קדושה א"כ צריך עשי' לשם קדוש' כמו דלר"ג דמהני הזמנה לקדושה א"כ צריך עיבוד לשמה א"כ ה"ה בבגדי כהונה צריך כל עשי' מתחילה לשם בגדי כהונה וממילא אם עשה כלי לגבוה הגם שלא

השתמש בו אסור להדיוט לדבר חול דהזמנה לאותו קדושה במעלה גבוה מילתא הוא ואסור להוריד לתשמיש הדיוט (ב) אם הזמנה מילתא ה"ה אם עשה כלי להדיוט יהי' אסור לגבוה בין שעשה הכלי לחול או לקדושה קלה פועל הזונה שיהי' אסור לקדושה חמורה וא"כ לא נוכל לדרוש בד שיהי' מחודשים שלא נשתמש בו הדיוט דמאי מהני דלא השתמש הדיוט עכ"פ נעשה לצורך הדיוט ולא מהני מה שבגדים המה מחודשים שלא נשתמש עדיין בהם אבל אם הזמנה לאו מילתא א"כ לא מעכב מה דנעשו הבגדים לצורך הדיוט כיון דעכ"פ לא נעשה בהם שימוש להדיוט וממילא אם הוכן הכלי לגבוה מותר להשתמש בהם הדיוט דהזמנ' לאו מילתא חוץ אם נאמר לחלק דהזמנה לחולין לא שמה הזמנה אבל אם באמת הכין והזמין בקודש אז מינו מעכב כיון שנעשה עכ"פ בקודש מעכב שלא יוכל להיות לקדושת גבוה:

ועתה אבוא לבאר בברייתא דרשי' בד שיהיו מחודשי' א"כ ממועט רק שלא נשתמש בהן הדיוט אבל נעשו לצורך הדיוט ולא השתמש בהן הדיוט כשרי' לבגדי כהונה וע"ז אמר ר' חנניא בשם ר' יסא כמחלוקת הכוונה כמו שמבאר הירושלמי בסוף דתני כלי הנעשה להדיוט עד שלא נשתמש בו הדיוט מותר לגבוה ותני אידך העוש' כלי להדיוט אסור לגבוה א"כ מבואר מחלוקת בברייתא אם הכין כלי להדיוט אם נאסר לגבוה ע"י שהזמין להדיוט הוא במחלוקת דאם הזמנה מילתא מעכב דהזמנה להדיוט לפסול לגבוה וגם מסתברא שיהי' צריך הזמנה לגבוה לשרת בקודש כפי מדרגתו ולכן נקט ר' חנניא כמחלוקת כמו שמחלוקת בברייתא אי כלי שנעשה כהדיוט נאסר לגבוה ה"ה תלי' אי בד מרמז להיות חדשי' ותלי' במחלוקת הזמנה מילתא או לא כמובן וטרם שמבאר הירושלמי מביא הפלוגתא בהזמנה מילתא רשב"ג ורבנן בעור קמיע לענין כתיבת מזוזה ועל פלוגתא דרשב"ג ורבנן אמר ר' יוסה [כאן ר' יוסה באות ה'] הוינן סברין למימר דדוקא למצוה יש פלוגתא אי הזמנה מילתא אבל לקדושת גבוה כמו במקדש לכ"ע לגוף קדושת מקדש הזמנה מילתא דתני אבני קודש צריך שתהי' חציבתן בקודש היינו לשם קדושה וגם בקודש יחצבו היינו לשם שמושו בקודש וכן בגדי קודש צריך אריגתן בקודש ובקודש יארגו היינו בשם מעלות קדושתו יארגו וע"ז אמר ר' חנינה [למענה חנני' וכאן חנינה] בשם ר' יסא במחלוקת הוא דתלי' ג"כ בפלוגתא דרשב"ג ורבנן ור' חנני' ור' חנינה שניהם אמרו בשם ר' יסא ומבאר הירושלמי הדא אמרת אף לגבוה פליגי דהא תני פלוגתא אם עושה כלי לגבוה ולא נשתמש בו גבוה אי נאסר להדיוט או לא א"כ מוכח דגם בקדושת גבוה יש פלוגתא אי הזמנ' מילתא או לא ואח"כ מבאר הירושלמי מה דאמר ר' חנני' בשם ר' יסא דהא תני ג"כ פלוגתא אם עושה כלי להדיוט ולא נשתמש

בה אי נאסר לגבוה וע"כ דתלי' אי הזמנה מילתא נאסר אם הזמין להדיוט ואי הזמנ' לאו מילתא לא נאסר בעשית החפץ לצורך הדיוט ודו"ק: ועל זה בא ר' חנינה דרבנן דתמן תיפתר שבא מתרומת הלשכ' ולית שמע מיניה כלום עכ"ל הכוונה דיש לפרש סתירת הברייתות הא דתני העושה כלי לגבוה עד שלא נשתמש בו לגבוה מותר להשתמש בו הדיוט אין הכוונה הדיוט חול אדם דעלמא דהא הוא הקדש שבא מתרומת הלישכה אלא הכוונה קדושה קלה והא דתני אסור לשמש בו הדיוט היינו הדיוט דעלמא וכן הא דתני העושה כלי להדיוט מותר לשמש בו גבוה היינו אם עשה להדיוט דעלמא והא דתני העושה להדיוט אסור לגבוה היינו שעשה מתרומת הלישכה לשם שירות קודש אז מינו מחריב בה א"כ לא נשמע כלום מברייתות אי הזמנה לא מהני לקדושת המקדש ונשאר דצריך כל כלי מקדש חציבה בקודש והבן זה שיש מקור לדברי רמב"ם מברייתא שצריך חציבה בקודש ובקודש יחצבו ומי שידו מגעת יבאר ביותר אשר אין ידי יד כהה מגעת כעת עד שיגלה ה' עיני בסתום ועמום:

ודע דאין להשיב הלא מבואר במנחות דף צ"ט דמעלין בקודש ממחתות קרח ועדתו דמתחילה היו תשמישי מזבח ואח"כ נעשו צפוי למזבח והוי מזבח גופא יעו"ש וקשה הא כבר נשתמש בו רק תשמיש למזבח ואיך נעשו אח"כ לקדושה חמורה קדושת גבוה וצע"ג ונ"ל דלק"מ דהא עשו אותן רקועי פחים ונתבטלו רק לגבי מזבח ולא נעשי' כלי קדושת גבוה בפני עצמו ועיי' תוס' סוף חגיגה ועוד כיון דעשו ממחתות רקועי פחי' א"כ נשתנה הכלי מדמותו כמ"ש המג"א בסי' קמ"ז על הקו' שעשו הכיור ממראות הצובאות יעו"ש וראי' לזה דאל"כ קשה הא כפי פשטות הקרא לקחו מחתות שלהם אשר נעשו לצורך הדיוט ואעפ"כ הוקדשו אפי' למזבח יען שנתקדשו ע"י הקטורת עיי' רש"י ורמב"ן בתור' ודו"ק ומזה ראי' ג"כ למ"ש דמה שנעשה לצורך חולין גמור אינו מעכב לשרת בקודש דאל"כ איך לקחו המחתות אשר נעשו לצורך הדיוט לו יהי' שהם חדשים ולא נשתמש בו הדיוט עדיין עכ"פ איך לקחו לשרת בקטורת אלא ודאי כוונת חולין אינו מעכב אבל בלא שינוי אסור לשמש קדושת גבוה אם נעשה לקדושה קלה ודו"ק:

סוף דבר הכל נשמע דנראה לי ברור דמותר ליקח הנך גלילות עץ אשר נעשו לצורך קורות איש לצורך עץ חיים לס"ת דע"י אשר הוכנו ולא נשתמש בהם הדיוט עדיין לא נאסרו לתשמיש קדוש' של ס"ת כנלענ"ד בעזה"י להלכה: ואיידי אזכיר מה דקשה לי על המג"א שם בסי' קמ"ז סק"ה שאביא ראי' שהא מקריבי' בהמות שנשתמש בה הדיוט ולדעתי יש הבדל בשלומא כלי אשר נעשה לשימוש אז שימוש הדיוט מעכב שלא ישמש

עוד לגבוה אבל בבהמה הלא הקרבן אינו בעבודה בחיים רק בשחיטה אשר לוקח הדם והחלב לצורך גבוה א"כ אינו משמש לפני גבוה במאי ששימש לפני הדיוט וצע"ג כעת: ויותר הי' נראה להביא ראיה מן העגלות והשוורים אשר הביאו נשיאי' למשה אשר בפשטו' הקרא דלא כתיב שעשו עגלות משמע שנעשו לצורך הדיוט רק אח"כ התנדבו ומכ"ש שמסתבר שנעבד בשוורים צורך הדיוט ועיין ברבה ובילקוט שם וק"ל:

סימן טו

שאלה שאירע שהי' לגוי פרדס נאה ומצד החוץ לפני העיר עומד בית אשר שייך לפרדס והשכיר הבית לישראל לעשות שם חנות כאות נפשו וגם לקח ממנו מעט שכירות בעבור הבית רק כדי שישמור לו הפרדס בלילה מפני ריקי' ופוחזי' השוללים הפירות וגם התנה עם הישראל שצריך להיות לו תמיד חדר אחד פנוי אולי כאשר יבא בקיץ בערב לטייל בפרדס ולא יוכל לשוב לביתו שיעצרנו הגשם שיהי' לו מקום ללון ועכשיו ראה הגוי מזוזות על פתחי ישראל ואמר לו אם לא יסור זה יעזוב מיד את ביתו שריעיו אשר באו עמו צחקו עליו לאמר שלקח יהודי לשומר כדי שהמכתבי' ישמרו הפרדס ועתה שאל הישראל כדת מה לעשות הלא כבר פיזר ממונו לעשות חנות וגם אם יתן כל הון לא ימצא בתוך השנה מקום פרנסה אולי יש מזור ותעלה עפ"י התורה שיוכל לדור שם עד תום השנה בלי מזוזה:

תשובה לכאורה כיון דחיוב מזוזה הוא עשה דאוריי' א"כ צריך לפזר עליו מהונו ומאודו עד חומש כמבואר בא"ח סי' תרנ"ו במג"א סק"ז וביו"ד סי' קנ"ז בש"ך סק"ג וא"כ יש לישראל להדר במצוה עד חומש ואם לא יכול להשיג אז אנוס הוא ועכ"פ צריך להשתדל בדין או לפזר ממון לקיים מ"ע של מזוזה והוא פשוט:

אמנם כד דייקת יש לעיין בדבר זה דהגם דמבואר בש"ע יו"ד סי' רפ"ו דשוכר בית מעכו"ם חייב במזוזה רק יש הבדל שבא"י חייב מיד ובח"ל אחר שלשי' יום ועיי' בש"ך שם ס"ק כ"ט בכל זה יש לחקור לדעת (א) אם הוא מ"ע דאורייתא (ב) אם הוא רק מדרבנן (ג) אם הוא רק מפני מראית העין (ד) אם השוכר מעכו"ם לא הוי כשותפות עכו"ם ואשר יתן ד' בפי אותו אשמור לדבר בעזה"י:

הנה בחולין דף קל"ה ע"ב אמרו בגמ' מזוזה אע"ג דכתיב ביתך דידך אין שותפות לא כתב רחמנא למען ירבו ימיכם וימי בניכם אלא ביתך למאי אתא לכדרבה דאמר רבה דרך ביאתך מן הימין בתוספ' ד"ה ביתך וז"ל תימא אמאי לא אמר שותפת דעכו"ם כדקאמר בכל הני דלעיל עכ"ל:

וראיתי בריטב"א חולין דף קל"ה וז"ל ואלא ביתך למאי אתא לכדרבה אבל ליכא למימר דאתי למעוטי שותפת דאפילו הי' הבית כולה של אינה ישראל וישראל דר בו חייב במזוזה דקיי"ל מזוזה חובת הדר היא וישראל בכ"מ צריך שימור עכ"ל מבואר דסובר דמן התורה שותפת ככרי עם ישראל או אם ישראל שוכר בית מנכרי חייב במזוזה דאם מדרבנן הוא א"כ אכתי נשאר הקושי' למה לגמרא לתרץ דרך ביאתך בימין ולא משני דקרא קאי למעט שותפת או אם שוכר בית אלא פשיטא דריטב"א סובר דמזוזה חובת הדר מטעם שמירה ודאורייתא הוא ומכ"ש אם ישראל שוכר בית מישראל שחייב השוכר במזוזה מדאורייתא ודוק:

וכפתשגן הדברי' מצאתי שם בחי' ר"ן וז"ל ביתך דרך ביאתך וא"ת ואמאי לא אמרי' ביתך למעוטי שותפות דכותי כדאמרי' בכל הני דלעיל תירץ הרא"ה ז"ל משום דמזוזה חובת הדר הוא ולשמירה' עשוי' ואפי' בשותפו' אינו ישראל הדר בו חייב דאטו מי גרע בית זה של שותפו' מבית של כותי שישראל הדר בו חייב לעשות בו מזוז' עכ"ל הרי מבואר דר"א ור"ן סברו ג"כ דבין שותפות ישראל עם עכו"ם חייב הישראל במזוזה וה"ה ישראל השוכר בית מנכרי חייב במזוזה מדאורייי' וכדברי הריטב"א:

ומצאתי לרשב"א בחידושיו בחולין דף הנ"ל שכ' וז"ל וא"ת אמאי לא אמרי' ביתך למעוטי שותפות ככרי כדאמרי' בכל הני דלעיל נ"ל משום מזוזה חובת הדר הוא ולשמירה עשוי ואפי' בשותפות דנכרי ישראל הדר בו צריך שמירה עכ"ל מדבריו נגלה דישראל השוכר בית מנכרי פטור ממזוזה מדאורייי' ואפשר ה"ה ישראל ששכר מישראל דעכ"פ לא הוי הבית של ישראל כלל דשכירות לא קני' כאשר אבאר אי"ה לקמן אבל שותפות נכרי עם ישראל שנקרא גם בית ישראל אז מסתבר שחייב במזוזה יען דמזוז' הוא שמירה אשר צריך ישראל אם דר בביתו אשר הוא קנינו ואטו יען שיש גם לגוי חלק בו לא צריך שמיר' ודו"ק:

וראה שמצאתי מרגליות טובה להגאון ר' נחום טריביטש ז"ל בקובץ על הרמב"ם פ"ו מה' מזוזה הל' י"ב על אשר נתקשה הכ"מ שרמב"ם שינה סדרו מתחילה ביאר המזוז' צריך לקבוע בימין ואח"כ כ' בית שותפין חייב במזוז' שקשה למה לא כתב דין הנ"ל מקודם אשר ביאר כל אופני בית אשר חייבי' במזוזה וצע"ג ותי' הגאון ז"ל דלכאורה יש למעט מן ביתך שותפות עכו"ם רק יש סברא אטו מזוזה כשאר מצות הלא הוא להאריך ימים וא"כ גם שותפו' עכו"ם יהי' ישראל הדר בו חייב שכן כתב בס' ברכי יוסף אבל מכל מקום בעבור הסברא לא נעבור על מיעוט הקרא ביתך למעוטי שותפות עכו"ם לכל הפחות דאל"כ ביתך למה לי אבל יען שיש לנו דרש שביתך בא להורות דרך ימין וא"כ

ליכא יתר בקרא ואזלי' בתר הסברא דשותפות עכו"ם חייב וע"כ הקדים הרמב"ם דין דמזוזה צריך להיות בימין ואם קבעה בשמאל פסול דילפי' מקרא דרך ביאתך וא"כ כותב סתם בית שותפין חייב במזוזה אפי' שותפות עכו"ם והבן כי הוא דבר נחמד ואלו ראה הגאון דעת הריטב"א ור"א ור"ן ורשב"א (וכן נ"ל ראי' מירושלמי סוף מגילה וז"ל תפילין ומזוזה הי קדים שמואל אמר מזוזה קודמת ר"ה אמר תפילין קודמין מ"ט דשמואל שכן נוהגת בשבתות ויו"ט מ"ט דר"ה שכן היא נוהגת במפרשי ים והולכי מדבר עכ"ל ולמה נקט שמזוזה אין נוהגת במפרשי ים ולא נקט שאינה נוהגת בכל בתים השכורי' ושאולי' ושותפות נכרים אלא פשיטא דכולם חייבי' מדאורייתא כדעת ראשונים שהבאתי) שסוברי' כן ששותפות עכו"ם חייב מה"ת הי' שמח כי הולך בבטח בדרך ראשונים אחד: ובזה פלא בעיני על הרמ"א יו"ד סי' רפ"ו סעיף א' פוסק דשותפות עכו"ם עם ישראל פטור ממזוזה ובסעיף כ"ג שפסק המחבר השוכר בית מעכו"ם חייב במזוזה ורמ"א אינו חולק עליו והוא פלא בכפלים (א) איך פסק כדעת מרדכי דשותפות עכו"ם פטור והניח דעת ריטב"א ור"ן ורשב"א ור"א ורמב"ם ופוסק כדעת מרדכי וצע"ג (ב) אם שותפות עכו"ם פטור מכ"ש אם ישראל שוכר מעכו"ם דמלשון רשב"א משמע שותפות עכו"ם חייב ושכירות מעכו"ם פטור וא"כ למה פסק הרמ"א בשותפות לפטור ובשכירות מעכו"ם מחייב וצע"ג:

ועיינתי בב"י וראיתי שמביא בבד"ה דעת רשב"א שמחייב בשותפות עכו"ם דלא כמרדכי וא"כ מן התימא דרמ"א חלק על פסק המחבר שהוא כרשב"א ופסק כמרדכי ובסוף הסי' הביא הב"י דברי הג"מ פ"ה מה' מזוזה שדעת ר"י ששוכר בית מעכו"ם פטור הישראל ממזוזה אבל הרמב"ם פוסק דשוכר בית מעכו"ם חייב במזוזה וכן הביא הסמ"ג בשם ירושלמי יעו"ש אך א"כ יפלא בעיני אם הירושלמי ורמב"ם מחייבי' במזוזה אם ישראל שכר בית מעכו"ם ומכ"ש אם ישראל גם שותף לגוף הבית דבודאי חייב במזוזה וא"כ יפלא למה לא הביא הב"י בבד"ה שדעת רמב"ם וירושלמי כרשב"א דלא כמרדכי ומכ"ש שלא הי' לו לרמ"א לפסוק כמרדכי נגד דעת רמב"ם וירושלמי ורשב"א וצע"ג:

ונלע"ד מתחילה אחקור בדבר אם ישראל שוכר בית מישראל אם מחויב מדאורייתא במזוזה או לא מי נימא דהתורה כתבה ביתך בבית שלך אם תדור בו אז יש חיוב מזוזה אבל אם ישראל שכר בית מישראל פטור ממזוזה מדאורייתא יען דבית אינו שלו והמשכיר פטור מלעשות מזוזה יען דאינו דר בו או נימא כיון דהבית של ישראל והדר בו הוא ישראל בודאי הדר בו חייב מדאורייתא וצע"ג:

בהגהות מיימונית פ"ה מה' מזוזה אות ז' כ' וז"ל אבל הני בתים ששוכרי' ישראל מגוים פסק ר"י דפטור ממזוזה דכתיב ביתך ולא בית אחרים כדאמרי' גבי טלית שאולה כל שלשים יום פטורה מציצית דכתיב כסותך ולא כסות אחרי' ואף לאחר שלשים יום אינו חייב אלא מדרבנן שלא יאמרו שלו הוא אבל בית גוי לא אתי למטעי דקלא אית לי' והא דאמרי' מזוזה חובת הדר הוא היינו לפטור ישראל כשגוי שכרו ממנו אבל לחייב ישראל כשדר בבית גוי לא אך קשה אמאי לא דרשי' ביתך ולא בית אחרי' ויפטור כששוכר ישראל מישראל כמו דדרשי' כסותך ולא כסות אחרי' ואם תתרץ דחשבי' לי' ביתו דשכירות קני' כ"כ שאלה קמא ע"כ מצאתי ודעת רבינו המחבר דחייב אפילו בבית גוי כל זמן שהוא בתוכה כדמוכח לשון העמוד עכ"ל עין בעין נראה כי סוף דברי ר"י שכ' וז"ל כ"כ שאלה קמא עכ"ל הוא מחוסר הבנה וצריך להגי' כ"כ שאלה קניא הכוונה אי שכירות הוי קנין ה"ה הוי שאלה קנין וא"כ למה פסקי' שטלית שאולה פטור מן הדין אפי' לאחר שלשים יום רק מפני מראית עיין חייב תיפוק לי' דשאל' קני' וע"כ דשאלה לא קני' וא"כ ה"ה שכירות לא קני' חוץ באונאה עיי' תוס' בב"מ דף נ"ו ע"ב וא"כ אפי' שוכר בית מישראל יהי' פטור וק"ל:

היוצא מזה מבואר דר"י פסק ששוכר בית מגוי פטור ממזוזה דדרשי' ביתך אבל שוכר בית מישראל חייב כמובן ומה שנתקש' למה אם שוכר מישראל חייב ואי שכירו' קני' א"כ טלית שאולה יהי' חייב מן הדין בציצית וצע"ג: נ"ל ליישב דשכירות קני' ונקרא ביתו אבל הוי רק קנין ששוכר יש לו ג"כ קנין בו והוי שותפו' באיכות בקנין לזמן אבל בטלית דכתיב כסותך אשר תכסה בה וקשה כיון שמכסה בה א"כ הוא או שכור או שאול בידו וא"כ יש לו בו קנין לזמן עכ"פ א"כ לכתוב קרא כסות אשר תכסה בה ואנא ידענא שדוקא אם יש לו קנין עכ"פ לכסות בה אז הוא מחויב דהוי כמו בגד שותפות וא"כ כסותך למה לי אלא למעט שאולה שבטלית מבקש הקב"ה קנין עולם דוקא אבל במזוזה דליכא קרא רק ביתך אז די דממעטי' אם שכר בית מגוי יען דאין שם ישראל עליו דעדיין נקרא בית עכו"ם אבל שוכר בית מישראל דנקרא על הבית שם ישראל וגם לשוכר יש קנין בו נקרא ביתך וחייב במזוזה משא"כ בטלית דמיעטו קרא כאמור דהגם דדרשי' במנחות דף ח"י אשר תכסה לרבות כסות סומא אבל עכ"פ היינו יודעין דצריך להיות לו בו קנין לזמן לכסות כפשטו' הקרא ולולא להרבו' סומא הי' לתורה לומר כסות אשר תתלבש בה ומדכתיב תכסה תרתי ש"מ ודו"ק:

ולכאורה השתוממתי למה אמרו בחולין דף קל"ה כסותך בא למענו שאולה ולא אמרו למעט שותפות עכו"ם דפטור וקרא דבגדיהם מרבה שותפות ישראל וצע"ג ונ"ל דנכון

מאוד דבשלומא בחלה בראשית הגז במעשר בבכורה בתרומה וכדומה דהגם דיש לגוי שותפות בכל זאת יש בו ג"כ דין חלוקה שישראל לוקח ככר מובדל לעצמו ומקצת דגן לעצמו ומקצת צמר לעצמו ומקצת צאן לעצמו מכח השותפות אשר כל שותף לוקח מתוך השותפות חלק להנות לעצמו וס"ד לחייב הישראל אח"כ בחלקו קמ"ל התורה דפטור כיון בשעה שחל החיוב כגון בשעה שנעשה בצק ובשעת מירוח ובשעת מעשר ובשעת לידה ובשעת הכנסה לבית הגם שאח"כ מובדל חלק הישראל ואין לעכו"ם חלק בו עכ"פ בשעה שבא החיוב הי' לעכו"ם חלק בכלל אבל במזוזה או בציצית וכדומה ממנ"פ אי לאחר החלוק' פשיטא דחייב דהא עכשיו הוא עכ"פ של ישראל לבד וביתו ממש הוא ואי קודם החלוק' אשר יש לגוי חלק בו פשיטא דפטור דהא יש לגוי כאן חלק שפטור ממזוזה ופטור מציצית ולחיוב הציצית צריך כל הבגד ולחיוב מזוזה צריך כל הבית אם הדין דשאול או שכור מגוי פטור א"כ ה"ה שותפות פטור דהא חצי בית או חצי בגד של הנכרי רק הישראל נהנה ממנו [ואנכי אשבע בחי ראשי כי כוונתי מדעת עצמי ואח"כ מצאתי בהגהת מרדכי פ"ח בחולין שהר"ר חיים השיב זאת לר' אביגדור וב"ה שזכיתי לזה] ומאי אולמא שותפות עכו"ם משאול או שכור מעכו"ם וע"כ צריך למעטו מכסותך שאול מעכו"ם וממעט הגמ' מיד אפי' שאול מישראל וה"ה במזוזה אי שאול או שכור חייב ה"ה שותפות עכו"ם ואי שאול או שכור פטור ה"ה שותפות עכו"ם פטור ולכן לא נקט הגמ' במזוזה למעוטי שותפות עכו"ם רק ביתך דרך ביאתך ואי שותפות חייב או פטור תלי' אם שכור או שאול חייב או פטור ודו"ק כנלענ"ד:

אמנם במרדכי סוף ה' ציצית מצאתי וז"ל השוכר בית בח"ל כל כ' יום פטור ממזוזה כראה דבין במזוזה ובין בציצית בדלאו דידי' פטור לעולם מדאורייתא דבציצית כתיב כסותך ובמזוזה כתיב ביתך אבל מדרבנן מחויב לאחר ל' יום שהעולם סבור לאחר ל' יום שהוא שלו ובסמ"ק גבי אין משכירין להם בתים ה"ה אפי' דאפי' הוא של כותי אם ידור בו ישראל חייב במזוזה נראה דאפי' שכרה מישראל פטור מדאורייתא עכ"ל מבואר דסובר לאמת כקו' הגה"מ דאפי' שכרה מישראל פטור מדאורייתא ממזוזה כמו בטלית שפטור מדאורייתא אפי' ששאל או שכר ודו"ק וכ"כ בתוס' ע"ז דף כ"א ע"א בד"ה הא וז"ל אבל בית ודאי אפי' לא ימכרנה לנכרי אלא שלא ידור בו ישראל אין כאן חיוב מזוזה מה"ת ואפי' אם שכרה לישראל אחר ודר בו דהכי קיימ"ל יעו"ש וכ"כ עוד בשם הר"ר אלחנן בד"ה אף וז"ל כמו במזוז' שאינו חייב בה אלא בביתו בעודו דר בו אבל השוכר בית אף בא"י פטור מן המזוזה מה"ת עכ"ל וכ"כ במנחות דף מ"ד ע"א מבואר דגם בעלי תוס' סברו אפ' ישראל השוכר בית מישראל פטור מדאורייתא יעו"ש:

וכן מצאתי בש"מ בב"מ דף ק"א בד"ה הא אמר רב מזוזה חובת הדר וז"ל אין לפרש דמדאורייתא הדר בו חייב במזוזה אפי' אין הבית שלו דהא תניא בפ' התכלת השוכר בית בח"ל כל ל' יום פטור ממזוזה מכאן ואילך חייב והיינו מדרבנן משום דנראה כאלו הוא שלו כטלית שאולה דכל ל' יום פטורה מן הציצית מכאן ואילך חייבת והיינו מדרבנן דמה"ת טלית שאולה פטורה דכסותך כתיב והכי נמי ביתך כתיב ולא בית אחרי' אע"ג דאמרי' פ' ראשית הגז אלא ביתך ל"ל כדרבא ביתך דרך ביאתך וכי עקר אינש וכו' תרי ביתך כתיבי וה"פ חובת הדר הוא כלומר אדם שיש לו בתים ואינו דר בהם אינו חייב לקבוע בהם מזוזה הילכך זה השוכר אם ירצה יעשה מזוז' הרא"ש ז"ל עכ"ל והביא עוד וז"ל והריטבא כ' וז"ל חובת הדר הוא פי' הר"י דמאוריי' תרתי בעינן שיהי' הבית שלו ושידור בו ומדרבנן חובה לכל הדר בו ואעפ"י שאינו ביתו והביאו ראי' מפרק ר"א דמיל' שאמרו שם שאני טלית ומזוזה הואיל בידו להפקירם כבר כתבתי שם עכ"ל הריטב"א [ופלא שריטב"א הנ"ל סותר דבריו מה שכתב בחולין וצע"ג] מבואר דרא"ש וריטב"א סוברי' ג"כ כתוס' דמדאוריי' אפי' ישראל השוכר מישראל פטור ממזוזה וכן הוא בחד תי' במדרכי סוף פ"ק דע"ז שדוקא אם ישראל דר בביתו חייב אבל השוכר מישראל פטור מן מזוזה ודאורייתא:

המורם מזה דדעת תוס' ודעת מרדכי ודעת רא"ש וריטב"א וחקירת הגמ' הוא ששוכר בית מישראל חבירו ג"כ פטור מדאוריי' ממזוזה ומכ"ש בישראל השוכר וגוי דפטור אבל דעת ריטב"א ור"א ור"ן בחולין ורמב"ם וירושלמי דאפי' שוכר וגוי חייב ומכ"ש שוכר מישראל בודאי חייב כמובן אבל מדרבנן לכ"ע חייב במזוזה אפי' אם שוכר מנכרי יען דבית גוי קלא איתי לי' אבל אם ישראל שותף בגוף הבית ונקרא שם ישראל על הבית אז בודאי גם הגה"מ מודה דחייב על כ"פ מדרבנן ודוק:

ולפ"ז יפלא ביותר לו יהי' דשותפות עכו"ם עם ישראל פטור מדאורי' עכ"פ יש לישראל על חלק הגוי כשכירו' דהא נהנים בשותפות נהפוך הוא אפשר ששוכר וגוי פטור דשכירות לא קניא אבל שותפי' טובים יותר כמבואר בר"ן נדרים פ' השותפין וכן הערותי למעלה שהוא דעת רשב"א דשותף ישראל עם גוי חייב אבל שוכר פטור אבל עכ"פ לא גרע שותפות משוכר ובשוכר ישראל מעכו"ם דעת ר"ן ור"א וריטב"א וירושלמי ורמב"ם דחייב מדאוריית' ולשאר שיטות הוא תוס' ורא"ש וריטב"א בב"מ ומרדכי דחייב עכ"פ מדרבנן וא"כ איך עלה על דעת רמ"א לפסוק ששותפות עכו"ם עם ישראל פטור ממזוזה והוא פליאה גדולה וצע"ג:

ונלע"ד בעזה"י לבאר דלא נוגעין בעדותן זה לזה כלל ואעתיק לשון המרדכי פ"ח וז"ל שאל הר"ר אביגדור את רבי חיים בית ישראל ועכו"ם שותפין בו אם חייב במזוזה מההיא דראשית הגז דלא קאמר אלא ביתך ל"ל למעוטי שותפות עכו"ם מכלל דשותפות עכו"ם חייב במזוזה או דלמא כיון דכתיב למען ירבו ימיכם דמרבה מיני' שותפו' ממילא שמעי' שלא ריבה הכתוב אלא בשותפין ששניהם ישראל שהקפידה התורה ברבוי ימיהם ומביתך לא מצי למעוטי שותפות עכו"ם דא"כ ימים [צ"ל ימיכם] למה לי אם נאמר מביתך דפרשה שני' ההוא למעוטי שוכר ושואל דפטור עכ"ל:

ולכאורה השתוממתי על המראה מה שסיים הר"ר אביגדור וז"ל ומביתך לא מצי למעוטי שותפות עכו"ם דא"כ ימיכם ל"ל אם באמר מביתך דפ' שני' ההוא למעוטי שוכר ושואל דפטור עכ"ל (א) מה ביקש בזה הלא הוא כדבר שפתים הלא כבר ביאר ספיקו מי נימא מדלא תירץ הגמ' ביתך למעוטי שותפות עכו"ם מכלל דשותפות עכו"ם חייב או נימא דמקרא דמרבי' שותפות למען ירבו ימיכם כבר ממועט גוי וא"כ למה לן עוד קרא ודרשו ביתך דרך ביאתך וא"כ ספיקו כבר ערוך למה לו להוסיף ומביתך לא מצי למעוטי הגם אי יכולין למעט עכ"פ הוי דבר המותר (ב) מה שכ' א"כ אי ביתך ממעט שותפו' עכו"ם א"כ ימיכם למה לן הוא מחוסר הבנה הלא אם לא כתיב ימיכם הו"א אפי' שותפות ישראל פטור כס"ד דגמ' יען דכתיב ביתך דידך אין שותפות לא אבל יען דכתיב ימיכם ידעי' דשותפות ישראל חייב וא"כ ביתך למה לן ע"כ למעט שותפות עכו"ם הלא בכל הדרשות דרשו שם כן אי צאנך אפי' שותפות ישראל פטור רק מבכורות בקרכם ידעי' אפי' שותפות ואלא צאנך למעט שותפות עכו"ם וכן כולם וא"כ ה"ה כאן אי לא כתיב ירבו ימיכם אפי' שותפו' ישראל פטור יען דכתיב ביתך וצע"ג (ג) שסיים אם נאמר ביתך דפרשה שני' למעוטי שוכר ושואל עכ"ל הוא פלא דילמא שוכר ושואל פטור ושותפין חייב דשאלה לא קני' ושכירות לא קני' אבל שותפו' טוב ואין לדברי' הנ"ל הבנה איך יש להם שייכות לזה הענין (ובמרדכי סוף ע"ז יש שינוי לשון גדול בזה יעו"ש):

אמנם מאוד עמקו מחשבות הר"ר אביגדור והוא דאקדי' דנ"ל דהגם אי שכירות או שאלה קני' הוי רק שותפות דשוכר עם המשכיר שותפי' בגוף הדבר לזה קנין הגוף ולזה קנין פירות דכל קנין גמור עוקר שם בעליו הראשונים אבל שכירות או שאלה לא עוקר שם בעלי' ראשונים והארכתי בזה בתשובה אחת והבאתי סמוכי' מב"ק דף ע"ו ומריטב"א ע"ז דף ט"ו ומבעה"ת הובא באלי' רבא סי' רמ"ו יעו"ש ואם שותפי' ישראלים חייבי' במזוזה כדמוכח מלמען ירבו ימיכם ה"ה השוכר בית מישראל יהי' חייב במזוזה דזה הוא שותפות ישראל ודו"ק:

בכל זה אני אומר דבר חדש הגם ששוכר הוי שותף ושותפי' ישראלים חייבי' במזוזה אעפ"כ השוכר עם המשכיר פטור ממזוזה דמזוזה הוי חיוב דוקא ע"י שאדם דר בו אבל מי שיש לו בתים ואינו דר בם פטור דמזוזה חובת הדר פירשו כל הראשונים אם אדם אינו דר בביתו הבית פטור ממזוזה וא"כ מאי מועיל ששכירות קני' והוי השוכר שותף עם המשכיר הלא המשכיר אינו דר בו ומכח חלקו הבית פטור ממזוזה ולא נשאר רק חלק השוכר שהוא דר בבית ויהי' חייב עכ"פ יש בבית זה כח משכיר שפטור מן מזוזה אבל אם שני בעלי בתים דרים ביחד בבית שותפו' שלהם א"כ שניהם נכנסו בחיוב מזוזה שבא מכח דירה רק עכ"פ אין הבית מיוחד לאחד זה הוא דומה לב' ישראלים שיש להם בשותפו' צאן או עיסה שמחויבי' יען שעל שניהם חל חיוב מעשר או חלה וא"כ מפסוק למען ירבו ימיכם אנו מרבי' דוקא שותפי' ישראלי' שדרים ביחד בבית שותפות שלהם אבל שכירות ישראל מישראל דמשכיר הוי ג"כ שותף והוא פטור בבית הזה ממזוזה מהכ"ת יהי' השובר חייב הלא כח המשכיר בבית זה לא נכנס בחיוב מזוזה וא"כ הגם ששותפי' ישראל חייב מלמען ירבו ימיכם בכל זאת שוכר או שואל הגם ששכירו' קני' פטור השוכר או השואל ממזוזה והבן זה:

אך צריך לברר אם יש לשני ישראלי' שותפות בבית ואחד משותפי' דר בו אז נ"ל דמחויב עפ"י דין במזוזה דהוא אינו דר בתורת שכירות או שאלה אלא בכח קנין עצמו יען שהך בית הוי קנינו דהא הבית נכנס בחיוב אם בעליו ידור בו והלא ישראל הדר בו הוא דר בתורת בעליו ולא בשכירו' ושאלה רק מכח קנין גופו וממונו וראי' לזה הלא דרשינן ביתך למעט שאלה ושכירות ולא נאמר למענו שותפו' בכה"ג דלא דר בו אלא שותף אחד אלא פשיטא יען דמזוזה לשמירה אם דר בביתו בקנין ממונו אז לא נאמר למענו אם דר בתורת קנינו אלא אם דר בתורת שכירות ושאלה דאין לו בגוף הבית קנין ממש אבל אחד משותפין שדר בו בתורת בעה"ב חייב במזוזה והבן: ולכאורה מסתבר אם עכו"ם וישראל שותפי' בבית וישראל בלחוד דר בו יהי' חייב דעכ"פ הוא דר רק בתורת בעלים וכן הוא דעת רשב"א בחולין כאשר אבאר אי"ה אבל י"ל שיש הבדל זה דוקא אם הבית כולו עכ"פ מבר חיוב במזוזה אבל שותף גוי יש חלק אשר לא נכנס בתורת בעליו בחיוב מזוזה כלל וזה דעת הר"ר חיים כאשר אבאר אי"ה:

אבל אם ישראל וגוי דרים ביחד בבית שותפות שלהם יש לחקור הלא הישראל דר בתורת בעליו אי נימא שיתחייב ג"כ במזוזה או נימא דוקא שני ישראלי' הדרים ביחד מרבינן מלמען ירבו ימיכם דתורה חפיצה ברבוי ימיהם אבל אם דר עם הנכרי פטורי' יען שלא הקפידה התורה ברבוי ימיו ובשותפות צריך דוקא להיות ירבו ימיכם וק"ל:

ומעתה יובנו דברי רבינו אביגדור שחקר יען דלא משני ביתך בא למעט שותפות נכרי אם גוי וישראל דרים יחד בבית שותפו' שלהם מזה משמע לכאורה כיון שעכ"פ הישראל דר בתורת בעלי' בתוך ביתו חייב או נימא הלא אפי' שותפי' ישראלים הדרים יחד לא שמענו אלא מדכתיב למען ירבו ימיכם היינו שדרים יחד בבית וחייבים במזוזה דתורה חפץ בחיות שניהם ממילא משמע אי שותף אחד הדר עמו הוא גוי פטור וכ"ת מנ"ל לדרוש טעמא דקרא הלא הי' טוב אם הגמ' אמר ביתך למעוטי שותפות עכו"ם ומדלא אמרו כן נשמע דלא דרשי' טעמא דתורה מקפיד דוקא על ריבוי של כל הדרים אלא אפי' אם ישראל וגוי דרים יחד מקפיד התורה על חייו וצריך מזוזה ע"ז ביאר הר"ר אביגדור דאי אפשר למידרש ביתך למעוטי עכו"ם בשותפות ישראל דא"כ למה לתורה למען ירבו ימיכם לדרוש שותפות ישראל וכי תשיב דאל"כ ס"ד דאפי' שותפות ישראל פטור זה אי אפשר דהא מביתך השני דרשי' שבית שאול או שכור פטור ממזוזה ואם שותפי' ישראלים הדרים יחד יהי' פטורי' פשיטא דשואל או שוכר פטור דשם המשכיר אשר הוא שותף לא נכנס בחלקו בחיוב מזוזה בבית זה דהא אינו דר בו והלא אפי' שותף ממש אשר דר בו בתורת בעליו ונכנס לכלל חיוב מזוזה פטור יען שאינו ביתו מיוחד מכ"ש שואל ושוכר פטור וא"כ מדצריך ביתך למעט שואל ושוכר א"כ ידענו דשותפי' ישראלים הדרים יחד מחויבים במזוזה וע"כ הך למען ירבו ימיכם קאי למעט דוקא שותפי' ישראל הדרים יחד מקפיד התורה אבל שותפות עכו"ם עם ישראל פטור ממזוזה ואי ביתך הראשונה בא למעטו שותפו' עכו"ם עם ישראל א"כ למען ירבו ימיכם למה לי ולכן דרשו למען ירבו ימיכם על שותפות ישראל ולמעט שותפות עכו"ם וביתך ע"כ על דרך ביאתך וא"כ גוי וישראל הדרים בבית שותפות שלהם יוכל להיות פטור ממזוזה אך כל זה אם שוכר בית מישראל פטור ממזוזה דדרשי' ביתך דפרשה שני' אבל אי נימא ששוכר בית מישראל מחויב א"כ אי לא כתיב ירבו ימיכם הוי דרשי' ביתך אפי' שותפות ישראל פטור והצריך הכתוב לגלות דשותפות ישראל חייב וא"כ ביתך ראשונה יוכל לבוא למענו שותפות נכרי דמהכ"ת לדרוש טעמא דקרא ומדלא אמרו הכא בחולין מוכח בשותפות נכרי חייב ישראל במזוזה וזה הי' שאלת הר"ר אביגדור ומיושבי' כל הקו' שהקשתי:

ובזה יובן תשובת הר"ר חיים שם שכ' אפי' ליכא קרא למעט שותפות עכו"ם אפ"ה פטור ממזוזה כמו בנגעים דמרבי' שותפות ישראל ושותפות עכו"ם פטור ומסיים וז"ל והטעם כיון שיש לעכו"ם חלק בבית זה ועכו"ם לאו בר טמויי בנגעים הרי אין כאן בית שלם לגבי טומאת נגעי' דבעינן בית שלם עם כל זויותיו וכן לגבי מזוזה כיון שיש לעכו"ם חלק

בגוף הבית ובשער ועכו"ם לאו בר מזוזה הוא הרי אין כאן בית שלם להתחייב במזוזה ואנן בעינן בית שלם לענין מזוזה דהא ממעטי' בית שאין בו ד' אמות וכן שער שלם בעינן וכי שקלת לחלק עכו"ם הוי חצי בית וחסר ולענין מזוזה ונגעים דהבית עומד בחזקת שניהם וכל פורתא ופורתא יש בו חלק דעכו"ם לא צריך קרא למעוטי עכ"ל מתוקי' דבריו מדבש ונופת צופים הגם אי השוכר חייב במזוזה היינו עכ"פ לישראל הדר בו כל הבית לקנינו והוי כשותף והגם שהמשכיר הוי ג"כ כשותף והוא פטור עתה ממזוזה עכ"פ הוא בר חיוב מזוזה דהא ישראל הוא ואפי' אם נימא שהשוכר בית מגוי חייב במזוזה מדאוריית' הוא דתורה מקפיד מכח הדר בו ונהנה השימוש ולא מבקש שיהי' הגוף שלו ממש עכ"פ כל השימוש נכנס בחיוב מזוזה מכח שכירות או שאלה אבל אם הנכרי דר עמו ממש בבית שותפות אז הגם שישראל דר בו בתורת בעלים עכ"פ אין כאן בית שלם דהא חלק הגוי אשר הוא דר בו פטור ממזוזה דהוא לא הוי בר חיוב מזוזה כלל וא"כ ליכא בית שלם לחיוב מזוזה אבל בישראל השותפי' ודרים יחד הלא שניהם בר חיובים ואיכא כאן בית שלם המחויב במזוזה כנלפענ"ד בהבנת דבריו בעזה"י:

ומה שצריך עוד בירור אם ישראל ועכו"ם שותפים בבית וישראל בלבד דר בו אז נ"ל דתלי' אי שוכר מעכו"ם חייב פשיטא דזה חייב דגם הוא דר בתורת בעליו ולא גרע משכירות מעכו"ם אבל אי שוכר מעכו"ם פטור אז גם זה פטור מדאורייתא דבשלמא בשותפות ישראל הגם שא' איכו דר בו עכ"פ הוא בר חיוב מזוזה ונכנס הבית בתורת חיוב מזוזה אם ידור בו בעליו והשותף הדר בו הוא שוכן בו בתורת בעליו ולא בתורת שכירות אבל אם השותף נכרי א"כ לא נכנס הבית בתורת חיוב בר ישראל נחשב השותף כשוכר ובכל זה יש לצדד לחיוב יען שישראל דר בו בתורת בעליו והוא קנינו והמזוזה היא מטעם שמירה והלא הגוי אין דר בו וא"כ מסתבר שחייב בכה"ג במזוזה אבל אי השוכר מחויב מכ"ש השותף ישראל שדר בו לבדו:

ומעתה נ"ל דרשב"א וריטב"א ור"ן ורמב"ם אשר מחייבים בשותפות ישראל עם עכו"ם או שוכר ישראל מעכו"ם הוא אם הישראל לבד דר בו אבל הרמ"א שם קאי על המחבר שפוסק שבית שותפי' חייבי' או בית אשה היינו שותפין שדרים יחד בין בבית שלהם או בבית השכור עכ"פ בית שותפי' הדרים יחד מחויבי' ע"ז הביא הרמ"א דוקא שותפין ישראלים הדרים יחד אבל גוי הדר עם ישראל יחד אז בין בית שלהם או בית שכור פטורי' דעל סברת מרדכי הנ"ל בשם הר"ר חיים ליכא שום חולק ולכן לא כת' רמ"א וי"א שפטורים שמשמע שחולק על המחבר או שמרדכי מחולק עם הרשב"א מזה נגלה

דרמ"א הבין דליכא כאן פלוגתא כלל דכאן אירי שגוי דר עם ישראל ואקוה שמקום הניחו לי מן השמים:
ובנידן שאלתינו כיון שהגוי המשכיר לו את הבית צריך להיות לו חדר פנוי לצורך עצמו ולא בירר לו איזה חדר א"כ הוא שותפות גם בדירה אז בודאי יש לסמוך על פסק הרמ"א דהלא יש כאן צדדים להתיר דילמא כהגהת מיימונית דשוכר בית פטור אפי' מדרבנן דמראית עין ג"כ ליכא דנקרא שם הגוי עליו ואת"ל דיש עליו חיוב מפני מראית עין עכ"פ מצוה דאורייי' לא הוי כשיטת רא"ש ומרדכי ותוס' וריטב"א בב"מ ואת"ל דשוכר מחויב מדאורייתא זה דוקא אם אין לגוי שותפות בדירה אבל כאן בשותפות בדירה פסק הרמ"א אפי' שותפות בבית עם העכו"ם פטור וע"ז ליכא מאן דפליג וישראל הנ"ל לא צריך מזוזה ומכ"ש שלא צריך לפזר ממון או לצאת מן הבית כנ"ל להלכה:
ובא לידי תשובה הגאון רבי עקיבא איגר ז"ל וראיתי שם בסי' ס"ו שחקר על דין דשותפות עכו"ם עם ישראל אם חייב במזוזה תלי' אי השוכר בית חייב וע"כ הטעם דמזוזה חובת הדר משום שמירה וגם שותפות עכו"ם חייב ואי שוכר פטור דבעינן ביתו ממש דרשי' נמי ביתך ולא שותפות עכו"ם ויען דתוס' ורא"ש סוברי' דשוכר פטור לכן פסק הרמ"א כמרדכי ולא כרשב"א דתוס' ורא"ש סוברי' כוותי' אך חזר בו דא"כ למה פסק הב"י כרשב"א הלא התוס' ורא"ש סוברי' כמרדכי מזה נגלה דשותפות יכול להיו' חייב אבל השוכר פטור וא"ב לכ"ע שוכר פטור מדאורייתא וא"כ השאיר דברי הש"ך בסי' רפ"ו ס"ק ק"ח דכל ל' יום פטור השוכר יען דלא נקבע דירתו והשיג עליו זה הטעם אם השוכר מחויב מדאורייתא אבל כיון דקיימ"ל דשוכר פטור מדאורייי' כדעת תוס' ורא"ש וגם הרשב"א סובר כן כאשר הוכיח א"כ גם דעת המחבר דשוכר חייב מדרבנן וא"כ הוי הטעם יען דקודם ל' יום ליכא מראית עין והניח דברי הש"ך בצ"ע יעו"ש:
ואומר אני במכ"ת ימחול לאלף ששוכר בית חייב מדאורי' כדעת ריטב"א בחולין ור"א ור"ן וכן הוא דעת רמב"ם שאפי' שוכר מגוי מחויב מדאוריית' וכן הבין הגמ' שהבאתי שנתקשה אמאי שוכר בית מישראל חייב מדאורי' למה לא נדרוש ביתך כמו כסותך ומסיים ודעת העמוד אפי' שוכר מנכרי חייב משמע כמו ששוכר מישראל הוי דאוריית' וכן הב"י הביא דעת הר"ר מנוח דעד ל' יום פטור דלא הוי דירה וע"כ דסובר דשוכר חייב מדאוריי' וכן הביא שדעת ירושלמי סוף מגילה ואעתיק לשון ירושלמי וז"ל השוכר בית מישראל צריך ליתן מזוזה השוכר בית מנכרי צריך ליתן מזוזה עכ"ל משמע דשוכר מישראל ומעכו"ם שווין הם ומשמע ומכ"ש שותפות עכו"ם וישראל דר בו בלבד בודאי מחויב מדאורי' כדעת רשב"א וליכא מאן דחולק על זה אפי' תוס' ורא"ש מודי' לזה ורמ"א

שפוסק שותפות עכו"ם פטור הוא אם הגוי דר עם ישראל בשותפות וליכא מאן דחולק על זה ולכן הוצרך הש"ך ליתן טעם דקודם ל' לאו דירה הוא וק"ל:

עוד הביא ראי' דרש"י סובר שותפות עכו"ם פטור דרש"י כ' אבולי דמחוזא רובן ישראל משמע אבל מחצה על מחצה או רוב נכרים פטור דלא כרשב"א במכ"ת שאני התם דהוי שותפות בדירה אז בודאי שותפות נכרי פוטר לכ"ע כדעת הר"ר חיים שהביא המרדכי שכ' וז"ל וכן שער שלם בעינן עכ"ל דתורה אמרה ובשעריך היינו שער שלם חבל אם יש לכותי חלק בו אין כאן שער שלם אבל ברוב ישראל נקרא השער על שם ישראל וחלק הגוי בטל בכלל רוב ישראל ונקרא שעריך ודוק:

ובד"ה לכאורה הקשה עוד לדברי הגה' המובא בה' ע"ז דשכירות קני' לחומרא יהי' השוכר מחויב במזוזה מדאורי' כמו ששותפי' ישראלי' מחויבי' כבר בארתי שיש הבדל דאם שותפי' ישראלים וא' דר בו בתורת בעלי' אשר לחלקו עכ"פ אין כאן כח אשר פוטר הבית ממזוזה והשער עכ"פ מבר חיוב מזוזה אבל השוכר הוי המשכיר שותף בכל כח הבית והוא אינו מחויב במזוזה בבית זה דהא אינו דר בו ודוק:

ובא"ד הקשה אי שכירות קונה א"כ למה טלית שאולה פטורה הא שאלה כשכירות והוי כסותך פלא בעיני הלא הוא קו' הג"מ שהבאתי וגם הוא מביאו בסוף התשוב' שהקשה למה שוכר מישראל חייב ואם תשיב שכירות קני' א"כ קשה מטלית ונעלם ממנו כהרף עין וגוף הקו' תרצתי למעלה יען בציצית דכתיב כסותך אשר תכסה ידעי' שגילתה התורה שלא די בקנין לזמן רק בקנין עצם לעולם וק"ל:

שם באותו תשובה חידש אם ישראל ונכרי קנו חצר שאין בו דין חלוקה להשתמש בו כל אחד לזמן ידוע יש לדון לדעת הר"ן בנדרים דיחייב ישראל במזוזה יעו"ש נ"ל דאי דרשי' ביתך למעט שוכר ושואל א"כ חזינן דקב"ה מבקש דוקא קנין עולם וקנין עצים אבל שם מהני דוקא לענין נדרים הגם שהוא קנין לזמן עכ"פ בשער שמשמש בתוך שלו משמש אבל לחיוב מזוזה לא מיבעי' אם אין ריוח בין שימוש ישראל לשימוש עכו"ם בכל פעם יהי' פטורי' לגמרי ממזוזה לחקירת הר"ן דבכל שימוש כאלו זכה מחדש לשמש בו אלא ברחוק הזמן משנה לשנה אעפ"כ אין זה קנין עולמית לגוף וקצרתי בזה:

וראיתי עוד שם בד"ה אמנם שחקר שמסתברא ששותפות גוי בטלית יהי' ישראל חייב בציצית דבשלומא בבכורה ומעשר מסתברא הבדל ששני ישראלי' מחויבי' כפי' רש"י יען שחיוב על שניהם ובשותפות גוי לא חל אלא על הישראל ופטרו התורה אבל בטלית שחובת גברא ולא חובת מנא א"כ אפי' שותפי' ישראל יהי' פטור דבשעה שישראל אחד מן השותפין לובש אותו אין על השותף חבירו חובת ציצית ואפ"ה אמרה התורה כנפי

בגדיהם ששותפות ישראל חייב א"כ ממילא ה"ה שותפות גוי רק שבבאר היטב מצא בשם דמשק אליעזר ששותפו' גוי פטור אבל לא ידע מקורו יעו"ש ולא הבנתי הלא אותו חקירה קשה על שותפו' עכו"ם במזוזה איך פוטר המרדכי שותפות עכו"ם ממזוזה קשה הא בשותפות ישראל ג"כ אותו שאינו דר בו אין חל עליו חיוב מזוזה ואעפ"כ חייב במזוזה וכ"ת באמת אם ישראל אינו דר עמו פטור ממזוזה א"כ למה לא משני הגמ' ביתך קאי בשותפות ישראל ולא דר בו אלא אחד שפטור אלא ודאי בשותפות ישראל חייב אפי' לא דר בו אלא אחד מן השותפין וכן סתמו כל הפוסקי' שותפות ישראל חייב ולא אחד מהם אשר כתב שדוקא אם שניהם דרי' יחד בבית וא"כ הא חזינן דתור' מחייב הגם ששותף פטור וה"ה שותפו' עכו"ם חייב הישראל במזוזה ואיך עלה בדעת רמ"א ומרדכי לפטור בשותפות עכו"ם וצע"ג בשלומא לפי מה שבארתי דעת מרדכי ורמ"א היינו שגוי דר עם ישראל ביחד אבל אם ישראל לבד דר בו חייב באמת א"כ לק"מ מן מזוזה אך אז פשיטא דיש לומר דה"ה בציצית הדין כך דמאי שכא מן מזוזו' הלא הגה"מ מדמה מזוזה לציצית וכדמשמע מגמ' ורמז עלי' תוס' מנחות דף מ"ד אך הלא הגאון הנ"ל לא הבין דעת רמ"א ומרדכי כן וסובר פשיטא בשותפו' עכו"ם אפי' ישראל לבד דר בו פטור כמו בשכירות שפטור לתוס' ורא"ש א"ם הי' לו לחקור אותו חקירה על מזוזה כמו שחקר על ציצית וגוף החקירה נ"ל כמ"ש לעיל דיש הבדל אם השותף הוא בר חיוב עכ"פ או אם הוא גוי דלא הוי בר חיוב של אותו מצוה וכן משמע לשון הגהות מרדכי שהבאתי ועיי' ברמב"ם פי"ד מה' טומאת צרעת הל' י"ב ובמ"ל שם בהכ"נ או בהמ"ד שיש דירה לחזן מטמא בנגעים ומרדכי מדמה חיוב מזוזה לטומאת נגעים ועיי' עוד ברמב"ם שם פי"ג הל' ב' ובטלית דצריך ג"כ שיעור ג' על ג' להיות נקרא בגד א"כ שייך סברת המרדכי דבכל מקצת יש חלק הנכרי ואין כאן בגד שלם כנלענ"ד בעזה"י:

ולא אמנע מלהודיע אשר עלה עוד בדעתי לחלק על חקירה הנ"ל איך יהי' שותף ישראל מחויב בין בציצית ובין במזוזה אם הוא לבד לובש או דר הלא אז חבירו אינו בר חיוב ואעפ"כ חייב ולמה יהי' חלק עכו"ם מעכב יותר מחלק ישראל:

ונלע"ד דהבדל גדול ביניהם דהגם דחיוב ציצית או חיוב מזוזה הוא דוקא אם אדם לובש אותו או דר בו היינו שאין עליו חיוב לעשות ציצית או לקבוע מזוזה אבל עכ"פ מותר לאדם לעשות ציצית טרם שלובש ורשאי אדם לקבוע מזוזה טרם שנכנס בבית דעכ"פ הוא בר חיוב ולא נאמר דהוי תעשה ולא מן העשוי דהלא בשעת עשי' הי' פטור מציצית זה טעות דהלא הי' בר חיוב ואינו חסר רק מעשה לבישה או מעשה הכניסה אבל אם אדם קובע מזוז' בבית גוי או עושה ציצית בבגד גוי ואח"כ כקנה הבית או הבגד מישראל

יהי' הציצית פסולין ולא קיים עשה במזוזה דהא נקבע בשעת פטור וחסר מעשה קנין שיבא לרשות חיוב מלבד הלבישה והכניסה ודו"ק ואעתיק לשון פרמג"ד באו"ח סי' ח"י במ"ז וז"ל וכסות בת ד' כנפות שהי' בו כלאים בשפה שלו ועשה ציציותיו ואח"כ חתך הכלאים ממנו י"ל דהוי תעש' ולא מן העשוי וכיון דבעת עשיתן לא קרינן בה אשר תכסה בה עכ"ל וכתב עוד ז"ל עוד רגע אדבר שנסתפקתי אם ייחד כסות ללילה ועשה בו ציצית דפטורה אז ואח"כ נמלך וייחדו לכסות יום אי הוי תולמ"ה הואיל ובעת שעשאן פטורה או דילמא כיון דלאו מחוסר מעשה ולא הוי תעשה ולא מן העשוי' וצ"ע כעת עכ"ל וא"כ כאן שאינו בידו שגוי ימכור לו הבית או הבגד וגם אם ימכור חסר מעשה קנין א"כ פסולין הציצית וצריך לקבוע מחדש המזוזה וא"כ לא משכחת שחלק הגוי יהי' עכשיו חייב במזוז' אבל בשותף ישראל הלא אם השותף יכנס בבית לדור עמו או יתכסה עמו חייב במזוזה ובציצית א"כ אין כאן חסרון שיתחייב הבית או הבגד במזוזה וציצית ויתחייב אפילו שותף אחד לבדו ועיין מג"א סי' י"ט וק"ל אך מדברי ט"ז סימן כ' משמע דכשר טלית של נכרי אם הישראל עשה בו ציצית ועיין במג"א ואין כאן מקומו ולא באתי רק להעיר:

סימן טז

שאלה מעשה אירע בלא טובה השמועה כי באו פריצים ויחללוה בהכ"נ ושללו מלבושי יקרי' אשר היו מונחי' שם כפרוכת הקודש ומלבושי ספרי תורה ובני בליעל הנ"ל עשו מפרוכת מכסה למטה משכב שלהם להדר ותפארת ואחר זמן רב אשר הקים ד' שופטי בארץ ושלחו אנשי' לתור אחרי השלל והבז הכירו מיד כי מכסה המטה הי' פרוכת לפני הארון והשיבו השופטי' את המכסה ביד בני ישראל וחשקה נפשם לעשות אותו פעם שני פרוכת לפני אה"ק אך שמעו כי אין ראוי לעשות פרוכת מדבר שנשתמש בו דברי חול ולא ידעו אם גם זה בכלל יען כי הי' פרוכת מעולם רק בני בליעל גנבו ושמו אותו לכלי חול וחוזר הקדושה למקומה להיות פרוכת לפני ארון הקודש ע"כ השאלה:

תשובה הדבר פשוט בעיני דמותרי' לעשות ממסך הנ"ל פרוכת הקודש הגם שאמת הדבר אשר שמעו שאסור לעשות מדבר שנשתמש בו חול תשמיש קדושה היינו אשר מתחילתו הי' תשמיש חול אבל מי שגנב תשמיש קדוש' ועשה בו תשמיש חול בזה לא נתחלל קדושתו ומעולם לא יצא מכח קדושתו ע"י שוללי' ובוזזי' ולא מבעי' לשיטת הבעה"מ בפ"ד דע"ז דבאו בה פריצי' ויחללוה איירי ברשעי ישראל אבל ע"י שבי לא יתחלל קדשי גבוה א"כ בודאי לא נפקעה קדושת כלים שהן מקודשי' לבית מקדש מעט אלא אפי' לרמב"ן במלחמות שם שפליג על הבעה"מ וסובר דבאו בה פריצי' קאי על

אומה שכבשה ארץ ישראל היינו אז שלבנון באדיר נפל אבל ע"י חבורת כת רשעי ארץ מעיר אחת או שתים בודאי אין להם כח לקנות ולחלל קדושת גבוה דכת לסטי' לא נחשבה לעם להיות להם קנין שבי ודו"ק:

בירושלמי פ"ג דהוריות וז"ל אר"י בי רבי בון ובלחוד עד יהוא בן נמשי ומה טעם בני רביעי' ישבו לך על כסא ישראל מכאן ואילך בליסטיא היו נוטלין אותה עכ"ל הובא בפרשת דרכי' דרוש שנים עשר היינו לענין קרבן ומכ"ש שלסטי' חבורות רשע אין להם כח לקנות בכח שלל כי הפסוק ויקח כל ארצו מידו היינו במלך ועם כנלענ"ד:

ודע דאין שייך לומר כאן יען שבאו לשלול וכל אחד נושא נפשו בכפו מכח חזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו והרבה פעמים מפסידים חיותם א"כ בדמים קנינהו ויצאו לחולין עיי' בסנהדרין דף ע"ב דכבר הארכתי במק"א דאפי' לרב דסובר דאפי' נטל פטור היינו בישראל אבל בנכרי אינו קונה כלל אפי' בדמי' דבכל גניבה בן נח נהרג ואעפ"כ אינו קונה רק אינו חייב בהשבה עיי' סוף פ' השוכר את הפועל ובעירובין דף ס"ב ובקצו"ח ה' גניבה ואין עת האסף פה:

ולפ"ז לא ובעי' אם משנה את הבגד ועושה מפרוכת הנ"ל מלבוש עליון לס"ת בודאי מותר דהא ע"י שינוי מתיר המג"א בסי' קמ"ז סק"ה לעשות מבגד חול תשמיש קדושה אלא אפי' לעשות מפרוכת גדול פרוכת קטן שאין זה שינוי כלל אעפ"כ מותר דהוא נשאר בקדושתו ולא יצא לחולין ע"י שימוש גנב כנלענ"ד ברור בעזה"י:

אך הלום ראיתי לפרשת דרכי' דרוש י"ב שנתעורר בדבר גדול בבירושלמי פ"ב דסנהדרין אמרו בשם ר"י הנך פלגשי' שעשה דוד אלמנות חיות הי' כדי לעשות תשובה על שתאב דבר האסור אבל בשם רבנן דקסרין אמרו דאסורו' היו לו מן הדין מכח ק"ו וז"ל רבנן דקסרין אמרין אסורות ממש היו ומה כלי הדיוט שנשתמש בהם הדיוט אסורות למלך כלי מלך שנשתמש בהם הדיוט אינו דין שיהי' המלך אסור להשתמש בהם עכ"ל הירושלמי והקשה הפר"ד א"כ נימא ג"כ אותו קל וחומר אם כלי הדיוט שנשתמש בהם הדיוט אסורות לגבוה כמבואר במנחות דף כ"ז מה מזבח שלא נשתמש בו הדיוט אף עצים ואש שלא נשתמש בהם הדיוט א"כ ק"ו כלי גבוה שנשתמש בו הדיוט יהי' אסור לגבוה וזה לא שמענו מעולם דוקא אם השתמשו בכלי גבוה לע"ז נאסר כמבואר בגמ' בע"ז בכלי' דאחז וכן משמע ברמב"ם בה' בהב"ח פ"א דכלי גבוה לא נאסר בשימוש הדיוט ולפי הק"ו מירושלמי יהי' הדין לאסור יעו"ש שהניח בקו' וצע"ג ואותו ק"ו שייך ג"כ בנידן שאלתינו אם כלי הדיוט שנשתמש בו הדיוט אסור לשימוש ס"ת כ"ש כלי ששימש כבר לספר תורה שנאסר בשימוש חול כמו שהקשה הפ"ד וצ"ע:

ונלענ"ד לבאר בעז"הי הבנה אחרת בדברי הירושלמי ואקדי' קו' יפה מראה על ירושלמי הנ"ל א"כ שכלי הדיוט אסור לשימוש המלך א"כ קשה (א) איך נשא דוד בת שבע שהיתה אשת הדיוט (ב) איך נשא דוד אביגיל שהיתה אשת הדיוט (ג) איך נשא דוד רצפה הא בעל אותה אבנר והיתה כלי הדיוט וצע"ג:

אמנם כוונת ירושלמי נ"ל בהקדם שני הקדמו' (א) דאשה הנבעלת מאיש להיות בעולה תחת בתולה נקראת כלי שלו כחכז"ל אין אשה אוגדת את לבה אלא למי שעשה אותה כלי ואמרו עוד שאשה אמרה לאחד שביקש לישא אותה כלי שהשתמש בו קודש ישתמש בו חול יען כי היא שמלתו לעורו אז האש' כלי של האיש אשר משמש בו לעשות צרכיו (ב) גוף הבעילה של בעל באשה נקרא שימוש הי' משמש עם טהורה ואמרה נטמאתי שבועות דף ח"י משמשת במוך תשמיש המטה מקומות אין מספר בש"ס כנודע לכל:

והנה בירושלמי דהוריות וז"ל והוא אשה בבתוליה יקח הוא ולא מלך עכ"ל והוא מתורת כהני' וחזינן דלולי דכתיב הוא ס"ד דקדושת המלך דומה לכה"ג שצריך ליקח דוקא בתולה וא"כ הגם דכתיב הוא בכה"ג להודיע דמלך מותר אפי' בבעול' די שמותר בבעולה שנבעלת בהיתר ע"י בעלה אבל נבעלת באיסור וקבלה בבעילה איסור שם זונה דאפי' אשת ישראל שנבעלה באונס ונתאלמנה אסורה לכהן מהכ"ת שבעולה כזאת אשר נבעלה באיסור תהי' מותרת למלך הלא בעולה כזאת אין נאסרת לכה"ג יען שמצווה בבתולה דבלא"ה אסורה לו משום זוכה אז אין המלך ממועט שתהי' מותרת לו ונשאר בסברא שנבעלת באיסור אסורה למלך משום קדושתו כנלענ"ד:

ולכאורה יש להשיב דא"כ קשה קו' הגמ' איך נשא דוד בת שבע עיי' פ"ק דכתובות דתי' הגמ' משום אונס דבת שבע אנוסה היתה וקשה עכ"פ נבעלת היא באיסור ואסורה לכהן וממילא היא אסורה למלך וצע"ג אך הגמ' תי' עוד דיוצא למלחמת בית דוד גט כריתות הי' כותב לאשתו ועיי' בב"ש סי' י"א סק"ג דע"כ הירושלמי סובר כתי' גנו כריתות דאל"כ קשה איך נשא דוד בת שבע דהא הירושלמי סובר הוא מזיד אפי' היא אנוסה אסורה לבועל וע"כ דלירושלמי פשיטא לי' דבת שבע קבלה גט כריתות יעו"ש א"כ הירושלמי לשיטתו נכון דין הנ"ל דלא ממועט מהוא שבעולה מותרת למלך רק אם נבעלת בהיתר ולא בשנבעלת באיסור ודו"ק היטב בזה בעזה"י:

ועתה בא ברוך ה' והבן בדברים בפי' הירושלמי דפ"ב דסנהדרין רבנן דקסרין אמרו אסורו' היו לדוד מה כלי הדיוט שנשתמש בו הדיוט היינו אשת הדיוט שנקראת כלי הדיוט שנשתמש בו הדיוט היינו שאדם זר בעל אשה חבירו אפי' באונס דידה עכ"פ

הדיוט השתמש בכלי של חבירו הדיוט כמותו ונעשית היא זונה ואסורה לכהן משום זונה היא בודאי אסור' למלך דדוקא בעולה בהיתר שנבעל' מבעלה מותרת למלך אבל נבעלת באיסור אסורה למלך מסברא שהוא מקודש לד' ק"ו כלי מלך היינו אשת מלך שנשתמש בו הדיוט שבעל אותה איש זר באיסור בודאי אסורה למלך וא"כ פלגשי דוד שנבעלו ואבשלום נשארו באיסור עפ"י דין ולכן נקט הירושלמי כלי הדיוט שנשתמש בו הדיוט ולא נקטו ומה כלי שאינו של מלך ונשתמש בו הדיוט אסור למלך כ"ש כלי מלך שנשתמש בו הדיוט לו יהי' שהי' כלי הפקר והשתמש בו הדיוט אסור למלך דעכ"פ השתמש בו הדיוט למה בחר הירושלמי כלי הדיוט שנשתמש בו הדיוט הלא עיקר הכוונה על כלי שאינו של מלך וצע"ג ולפמ"ש נכון דדוקא כלי הדיוט היינו אשת איש שנבעלת באיסור מחבירו הדיוט נאסרה למלך כלי מלך היינו אשת מלך שנבעלת באונס מהדיוט פשיטא שאסורה למלך ודו"ק היטב כי ישר בעזה"י:

ולפ"ז מיושבי' קו' יפה מראה דמעולם לא עלה על דעת רבנין דיהי' איסור למלך להשתמש בכלי ששימש בו הדיוט דמהכ"ת לומר כן אם המלך עוסק בתענוגי הגוף יהי' כל הכלי' מחודשי' דוקא בשלומא לקדשי גבוה הוא נאה שיוקחו חדשי' אבל לתענוגי גוף מה יעכב אם כבר נהנה בו איש אשר אינו מלך ולכן נשא דוד אבגיל הגם דהשתמש בה הדיוט אבל הי' תשמיש היתר וכן לקח בה שבע דלא נעשה בה לשיטת ירושלמי תשמיש איסור בבעילה וכן לקח רצפה הגם שבעל אותה אבנר עכ"פ לא נעשית זונה בבעיל' הנ"ל אבל בפלגשיו אשר המה נשיו הגם שהי' בלא קדושין וכתובה עכ"פ דינם הי' כאשת איש שאם יזנו במזיד אסורו' לבעליהם [ועיי' בילקוט שמואל ב' שעצת אחיתופל הי' שהוא ישב בדין על אבשלום על שבעל נשי אביו ויהרוג אותו ויקח המלוכה לעצמו] אז אמרינ' ק"ו נשי המלך שנבעלו מהדיוט דאסורות לבעליהן מן הדין ודו"ק:

ואל תשיבני א"כ מה לי נבעלו מן ההדיוט לו יהי' שמלך בעל אותם עכ"פ נבעלו באיסור מאיש זר וצ"ע לק"מ דכיון דפלגשי' בלא כתובה וקדושין א"כ כל אסורן של הפלגשי' שלא יהי' נבעלי' מאיש זר יען שנשי מלך אסורי' להדיוט ועיי' היטב בלח"מ פ"ד מה' מלכי' הל' ד' שתי' קו' מזרחי וא"כ במלך שרשאי ליקח נשי מלך אחר אז לא הי' באמת איסור כלל רק אבשלום הדיוט הי' כאשר נראה בעינים דירושלמי הנ"ל בשם רבנין דקסרין סובר דאבשלום נקרא הדיוט ולא מלך ודו"ק [ועיי' ירושלמי פ"ג דהוריות דר"ה אמר דדוד הי' מתכפר בשעיר כהדיוט כל אותן ששה חדשי' וא"כ הי' אבשלום מלך ועיי' בפר"ד שהביא כן בשם המדרש שדוד הי' כהדיוט ואבשלום כמלך שנטה אחריו לב כל ישראל ע"כ רבנין דקסרין פליגי וסברו דוד נשאר מלך ואבשלום הדיוט]:

היוצא מזה דלכ"ע מותר למלך לשמש בכלי הדיוט וק"ו של הירושלמי קאי אם אשת מלך נבעלה באונס מהדיוט אז אסורה למלך אבל שנימא ק"ו שכלי המלך אשר שימש בו הדיוט יהי' אסור לא עלה על דעת ירושלמי וה"ה כלי גבוה לא נאסר בשימוש הדיוט לגבוה וה"ה כלי קדושת בהכ"נ לא נאסר ע"י שימוש הדיוט כנלענ"ד ברור בעזה"י:

ועלה בדעתי להביא ראי' דמלך רשאי להשתמש בכלי הדיוט דרמב"ם כתב בה' ס"ת פ"ז הל' ב' וז"ל והמלך מצוה עליו לכתוב ס"ת אחד לעצמו לשם המלך יתר על ספר שהי' לו כשהי' הדיוט עכ"ל ושם מבואר שצריך גם ספר הדיוט לשמש בו בבית גנזיו וז"ל וזה שהי' לו כשהוא הדיוט מניחו בבית גנזיו עכ"ל ובארתי במקו"א דהיינו ללמוד תורה מתוכו וס"ת השני לצורך נהגת מלוכה וקשה איך משמש בספר שהשתמש בו הדיוט דהא מתחילה הדיוט הי' אע"כ שמותר למלך להשתמש בכלי שהשתמש בו הדיוט שוב ראיתי שזה משבשתא דפשיטא שאין צריך לגרש נשיו או למכור כלי ביתו שהי' לו מקודם דכל המיעוט הוא אם השתמש בכלי הדיוט אחר אבל תשמיש שלו לא מזיק ודו"ק: אך חשבתי להביא ראי' מרמב"ם בה' מלכי' פ"ג שכ' ח"ל בעת שישב על כסא מלוכה כותב לו ס"ת לעצמו יתר על הספר שהניחו לו אבותיו עכ"ל ובודאי משמע שמותר בשל אבותיו אפי' אם לא היו אבותיו מלכי' וקשה איך משמש בכלי שהשתמש בו הדיוט אלא פשיטא שמותר למלך להשתמש בכלי הדיוט והתבוננתי דבודאי בכלי שהשתמש בו הדיוט טרם שנעשה הוא מלך בודאי מותר להשתמש אבל דילמא כלי שהשתמש בו הדיוט אחר שעלה הוא למלוכה אסור להשתמש בו וא"כ גם קו' ראשונה לק"מ ומיושב ג"כ קו' יפ"מ מאבגיל ודו"ק:

ויש להביא ראי' מן מה דכתוב מפורש בשמואל ב' ק' י"ב ויקח עטרת מלכם מעל ראשו ומשקלה ככר זהב ואבן יקרה ותהי על ראש דוד ופירש"י שם וז"ל תועבת בני עמון מלכם שמו לשון מולך ותהי על ראש דוד אתי הגתי בטלה עכ"ל מחכז"ל ואיך השתמש בו דוד ויש להשיב על זה כמובן:

וחפשתי בבית אוצר התשובות של אדמ"ו הגאון חתם סופר באו"ח ומצאתי בסי' מ' בד"ה וראיתי שתי' קו' פר"ד שלפי ק"ו של ירושלמי יהי' כלי גבוה נאסר אם השתמש בו הדיוט ותי' הוא ז"ל דשאני אבשלום שהשתמש ברשות שקנאום אבשלום בקנין שבי מלחמה כמבואר בגיטין דף ל"ח אבל הדיוט דעלמא שמשמש בכלי מלך שלא ברשות לא נאסר למלך דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו וא"כ בכלי שרת דלא נפקא לחולין ע"י מעילה דיש מועל אחר מועל ג"כ לא נאסר לגבוה יעו"ש זה תמצית דבריו:

ולדעתי יפלא דבריו הקדושים דממנ"פ אם יש לאבשלום דין מלך ולא ניתן כלסטי' עד שנאמר עליו שקונה בקנין שבי מלחמה והשתמש ברשות וכן משמע מירושלמי הוריות שהבאתי שדוד הי' מתכפר כהדיוט א"כ איך אמר הירושלמי בסנהדרין כלי מלך שהשתמש בו הדיוט הלא אבשלום לא נקרא הדיוט אלא מלך יען שנטה אחריו כל ישראל ואם הי' לו לאבשלום רק דין הדיוט. כי ד' אמר רק הנני מקים עליך מתוך ביתך וחכז"ל סבור הייתי עבד או ממזר והם פסולי' בישראל להיות מלך כנודע עיי' בב"ק דף פ"ח וא"כ איך יקנה בקנין שבי הלא לסטי' בודאי אינם קוני' ולא זכיתי להבין דעתו בזה:
וגם בגוף החקירה שלו דאדם הדיוט אחר ששימש בכלי מלך מותר לתשמיש מלך עוד יען דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו לא אוכל להבין בשלומא אם יוטל על החפץ איסור שייך לחקור אין אדם אוסר דבר שאינו שלו אבל כאן הכל מפני כבוד המלך כמו אין רוכבי' על סוסו ואין משמשי' בשרביטו ועיי' בלח"מ פ"ג מה' מלכי' מביא תוספתא וקרא בו כל ימי חייו הוא ולא הדיוט יעו"ש אבל בשאר כלי מלך לא מצינו שיהי' אסור מן התור' להשתמש וכ"ש שאין איסור על החפץ אפי' בס"ת רק איסור גברא ומכ"ש בשאר כליו וא"כ בודאי אין ההדיוט מניח איסור על החפץ דנימא אין אדם אוסר דבר שאינו שלו ואעפ"כ מצדו (השימוש) יוכל להיות שהוא אין רשאי להשתמש בכלי ששימש בו הדיוט כנלענ"ד:

סימן יז

שפעת שלום ורב ברכות לראש גבר בגוברין הרבני החריף והבקי העומד למשמרת השכל והיראה ש"ב כבוד הקצין ר' משה יצחק אלי' נ"י ולכל ביתו יאמר שלום:
אחד"ש באתי אודות ח"ת אשר כיבד לי בקו' חמודה על הר"ן שהקשה למה לא גזרי' במילה שמא יעבירנו והקשה כ"ת נ"י בשלומא בשופר ולולב ומגילה וטבילת כלים הכל מצוה שלו אבל מילה שחייב כל א' מישראל ולא הוי מצוה שבגופו כמו מצוות הנ"ל לא שייך שמא יעבירנו ואינו בהול והוסיף עוד כאן אם ילך אצל בקי וילמדנו אז עשה הבקי המצוה ולא נשאר לו מצוה ואיך שייך בהול והוא קו' משכלת וצע"ג:
ונלע"ד ליישב מה שהוסיף שהבקי ימול ולא נשאר לו מצוה במכ"ת נ"י זה אינו ישר שהכוונה שישאל להבקי להראות לו אם אוחז בטוב עור הערלה שלא יחתוך בבשר ערלה ויזיק לבן אבל באמת שהוא יעשה המצוה ודוק אבל הקו' בעצמה חזקה מאוד:
ונ"ל לתרץ גוף הקו' של כ"ת נ"י שדברי הר"ן עמוקי' וישרי' דהנה בודאי לא נעלם ממנו שמצות מילה מן האב לבנו הוא עומד לפנינו בב' מ"ע (א) מצות עשה של המילה ביום השמיני ימול (ב) אם יש לילד אב הוא מחויב שימול במ"ע הנ"ל וילפי' בקידושין דף

כ"ט מן וימל אברהם את יצחק בנו והנה הגם ששניהם מצוה אחת אבל עכ"פ נפרדי' המה ועיי' ברא"ש פ' כיסוי הדם וברמב"ם פ"א מה' מילה ובטור יו"ד סי' רס"ה דמבואר דכל זמן שאב בעולם ורוצה למול את בנו אין המצוה מוטלת על ישראל אבל אז אם אין האב כאן או שהאב אינו רוצה לקיים המצוה חל המצוה על כל ישראל ועיי' בש"ך ח"מ סי' שפ"ב שמסיים שם שמרא"ש ורמב"ם הנ"ל נשמע אם האב יוכל למול ועושה שליח מבטל מ"ע של מילה יעו"ש היטב ועיין פלתי ביו"ד סי' כ"ח שמחלק בין שליח ובין מכבד ועי' בתב"ש קו' משבת ועיי' ברמ"א יו"ד סי' רס"ה ועי' במג"א סי' תל"א ודג"מ שם ועיי' בט"ז סי' כ"ח דבר נפלא פי' בטור שפך וכיסה ויש לי בזה אריכת דברים אשר אין אגרת הזה מספיקם:

תמצית הדברים שכל זמן שאב כאן עומד חי המצוה מוטלת רק עליו ואם אינו מל בעצמו או בשליחו' לכל הפחות מבטל מ"ע וגם שאחר ימול לא נשאר לו קיום מצוה רק יש לדון על תשלומין י' זהובים ועיי' ברא"ש ועיי' בחת"ס סופר יו"ד סי' רצ"ה סברא נפלאה ודבר חדש אשר לא נמצא כמותו בפי' תוס' בבכורות שמחדש שאי אפשר שאחר יעשה המצוה בשביל האב רק עולה המצוה להעושה והוא נכון מאוד ותלי' בחבל ראשונים ופוסקים שהבאתי למעלה נמצא ששפיר שייך כאן גזירה שמא יעבירנו שחרוד וטרוד על מצותו אשר מוטל על האב לבדו ונהפוך שם בשופר ולולב אינו טרוד שיודע שאחר לא יקח ממנו מצותו אבל כאן ירא לנפשו שמא יקדמנו אחר ויחטוף ממנו המצוה וישלם לו י' זהובים והבן כי כתבתי בקצרה והוא סברא נפלאה שכאן בודאי יש גזירה שמא יעבירנו ויש לי בחידושי ביצה ראי' ברורות דטבילת כלים הוי מצוה של הבעלים אבל בודאי הטבילה מועלת מאיש אחר בע"כ של הבעה"ב ובזה מתורץ רב ביבי בביצה דף ח"י והבן:

ואיידי דאיירי לא אמנע מלהיות מגן ומחסה על המג"א בה' פסח סי' תל"ב סק"ה שהקשה איך יברך איש אחר על ביעור חמץ של חבירו ותי' שמצינו כן שמוהל מברך והשיג עליו הדג"מ מילה שאני דחיוב על הב"ד אבל יש ראי' מהפרשת תרומה דאיתא ע"י שליח ואם איתא דשליח אינו מברך א"כ הוי כל שליח כמו אלם דאסור לתרום יען שאינו יכול לברך אלא נשמע דשליח יכול לברך על הפעולה אשר עושה בשליחות יע"ש והוא פנא על המג"א הלא עיקר שליחות בתרומה וצע"ג:

ונלע"ד ליישב בעזה"י דהנה בהפרשת תרומה יש ב' דברי' (א) תיקון הכרי שיסולק ממנו האיסור טבל ואותו תיקון אין לו שיעור אפי' חטה אחת פוטרת כל הכרי כנודע (ב) להפריש אז כאשר מתקן הכרי שיעור כדי נתינה לכהן אחת מארבעים או מחמישים או

משמים עיי' תוספ' רי"ד קידושין דף נ"ח ונוב"י מהד"ת יו"ד סי' ר"א והנה מה שמפריש שיעור נתינה בזה אין עושה השליח שום זכות לנפשו דגם אם מפריש כדי נתינה טובת הנאה לבעלים שהם בעצמן מקיימי' מצות נתינה אבל השליח לא זוכה שיוכל ליתן התרומה לכהן ועיי' נדרים דף ל"ו אבל במה שמתקן הכרי שמסולק ממנו איסור טבל אפי' אם הבעלים בעצמן מפרישי' לא מזכי' לעצמן יותר מאשר מזכין לכל איש ישראל דבתיקון הנ"ל אין על הכרי איסור טבל ואם השליח מפריש פועל בודאי ג"כ התיקון לעצמו כמו שמתקן לבעה"ב דמי שיאכל עכשיו אפי' שלא ברשות בעלים לא עבר רק על גזל לא על טבל כמובן ובודאי עיקר מצות הפרשת תרומה נתקיים אפי' בחטה אחת רק מצות נתינה לכהן לא יוכל לקיים יען שאין בידו שיעור נתינה אבל זאת לא נאמר דהכרי מתוקן ומותר לאכול ולא קיים מצות הפרשה כלל ונדמה זאת לתינוק שנימול תוך שמונה שחידש הגאון שג"א דהוי כנכרת הגיד ולא יוכל לקיים בו מצוה כלל זה אינו דבודאי נתקיים מצות הפרשה אבל לא יוכל לקיים מצות נתינה לכהן והבן ובאמת נ"ל הגם שט"ז ביו"ד סוף סי' א' מחדש דהפרשת תרומה אינו בעבור התיקון לאכול נ"ל היינו דוקא אם מפריש השיעור נתינה אבל חטה אחת בודאי הוא רק משום תיקון הכרי והבן זה מאוד:

ולפ"ז בשלומא בהפרשת תרומה שעיקר מצות הפרשה אשר מועיל בחטה אחת הוא עיקר לתיקון הכרי שאז השליח והמשלח שווין בו בזה ודאי השליח יוכל לברך אבל בביעור חמץ או במילה כפי הבנת המג"א שלא חל החיוב על הב"ד כל זמן שהאב רוצה לקיים מצותו והשליח אינו פועל לעצמו כלל אז בודאי קשה קו' מג"א איך יברך השליח הלא לעצמו אינו פועל כלל בפעולתו לכן מביא ראי' ממילה והבן זה וקו' הח"י מברכת אירוסין לק"ו דגם לרב נפעל עכשיו שאסורה לו בשם א"א ודוק:

סימן יח

שאלה איש הירא אשר חישב עם קונהו על חטאת נעוריו אשר חטא לנפשו ולבו ועיניו לשמים נעשות זכות בתשובה והוא מפריש עצמו מעונת אשתו לחדשי' והיא מבקשת תפקידה ואומרת עשה עם קונך כרצונך אבל אל תגרע מלשקוד על דלתותי כפקידת כל אדם ושאל האיש הדין עם ומי כי שיער בנפשו שד' שונא גזל בעולה:

תשובה דבר זה תלי' בפלוגתא מפורשת בירושלמי סנהדרין פ"ב וז"ל ותהיינה צרורו' עד יום מותן אלמנות חיות ר"י בן פזי בשם ר' יוחנן אמר מלמד שהי' דוד מקלעתן ומקשטתן ומכניסם לפניו בכל יום ואומר ליצרו הרע תאבת דבר האסור לך חייך שאני מתאבך דבר המותר לך רבנן דקסרין אמרין אסורות ממש היו ומה כלי הדיוט שנשתמש בהם הדיוט

אסורות למלך כלי המלך שנשתמש בהם הדיוט אינו דין שיהי' המלך אסור להשתמש בהם עכ"ל הרי מבואר דלר"י הי' מותרות לדוד דאנוסו' היו רק בעבור לעשות תשובה על חטא בת שבע כפאו ליצה"ר לגדור גדר בקדש עצמך במותר לך והגם שציער לנשיו ולא נתן להם תפקידם ש"מ כיון שעושה לעשות תשובה על חטאיו מותר לו לעשות כן אבל לרבנן דאסורות היו לו עפ"י ק"ו מכלי הדיוט א"כ ליכא למשמע שיוכל למעט עונת אשתו בעבור לכוף ליצה"ר ודוק אמנם אחר העיון נ"ל דלכ"ע אסור למעט בעונתה הגם שהוא רוצה למעט תענוג המשגל לקיים מצות עשה של תשובה זה הוא מצוה דילי' אבל מה איכפת לה בזה והוא משועבד לה לעונתה כפי מערכות חז"ל דשם הי' רק פלגשי דוד אשר המה בלי קידושין וכתובה רק בתורת שפחו' ע"י שייחדם לתשמיש עיי' רמב"ם פ"ד מה' מלכים הלכ' ד' ובלח"מ שם שהאריך א"כ לא נשתעבד לה והי' דוד יוכל להחמיר על עצמו לכוף ליצרו אבל אשה אשר משועבד לה לעונתה אז לא יוכל הוא לקיים מצות תשובה למעט עונתה דהוי מצוה הבאה בעבירה והוא עולה בגזל אשר שנא ד' ודוק:

ובזה יעלה שלהבת הדעת בהבנת דברי תוס' בפ"ק דגיטין ותזנה עליו פלגשו ח"א זבוב וח"א נימא ונתקשה בתוס' דמנ"ל שלא הי' זנות ממש ותי' ר"ת יען דרצה להחזירה ע"כ שלא הי' שם זנות ממש כדמוכח מקרא שאפי' פלגשים לא הי' דרכם להחזירם לאחר זכותם כדכתיב בא אל פלגשי אביך וכתיב ותהיינה צרורות עד יום מותן אלמנות חיות עכ"ל יעו"ש ודברי תוס' נפלאים מאוד הלא אשת ישראל לא נאסרה אם נאנסה ופלגשי דוד אנוסות היו וא"כ בודאי לא נאסרו לדוד אפי' ה' דרכם שלא להחזיר פילגש אם זנתה במזיד אבל עכ"פ פילגשי דוד אנוסות היו וא"כ ע"כ אין ראי' מדוד ומצאתי שהקשה קו' זו בפרשת דרכים דרוש י"ב בד"ה ומכאן יעו"ש שהניח בקו' וצע"ג:

ולפמ"ש יש ליישב והוא דכל בעילת אונס הוי בסוף ברצון עיי' בכתובות דף נ"א דאבוה דשמואל חוסר ביאת אונס באשת ישראל חוץ מצווחת דרובה הוי ברצון ורבא סובר הגם דהוית בסוף ברצון יצר אלבשה ונחשב לאונס וכן מבואר בירושלמי פ"ד דסוטה דסוף ביאת אונס הוי כטומן אצבע בדבש וטועם ביוכ"פ שסוף מתוק כן אמרה אשה לר' יוחנן הובא בפנ"י כתובות דף נ"א יעו"ש ואנו סומכי' על יצר אלבשה רק יען שיש לאשה חזקת כשרות של מזנת ברצון מדעתה כן מבואר בהפלא"ה שם רק מה שפועל מלבוש היצה"ר אבל בפלגשי' דלא הי' בקדושין וא"כ ליכא איסור גבה ומה שהדיוט אסור לבעול פלגש מלך הוא איסור דגברא ולא דידה וא"כ יש בפלגשים חשש כאשר הזמין אבשלום לעשות הראה נתרצו לו [ובפרט הלא אחיתופל התיר לו פלגשי אביו יען שהוא גזירת הקב"ה הנני מקים עליך רעה מביתך ושכב את נסיך עיי' ילקוט שמואל ב' סי' ק"ן] וא"כ יש

חשש רצון אצל פלגשי דוד ושפיר הביא תוס' ראי' דלא הי' דרכם להחזיר פלגשי' שזנתו ברצון דפלגשי דוד נשארו אלמנות וק"ל:

ואוסיף נופך דבשאר אשת ישראל אשר הבעל משועבד לה אז סמכי' על חזקת היתר וחזקת כשרות ואי אפשר להפסיד ממנה שיעבודה כי אם בעדות גמור כי העיקר כי מעלה מעל באישה ואפי' אם סברה שמותר לזנו' וליכא בו עבירה אסורה דעכ"פ מעלה מעל באישה שזנתה תחתיו עיי' בט"ז יו"ד סי' צ"ט בשם מהרי"ק וא"כ תחילתו באונס וסופה ברצון מותרת דכיון דיצרה אלבשה ליכא מעל בבעילה כי הטבע גרם שתתאוה לו ואינו מעילה בבעלה אבל בפלגשי' דאין כאן שיעבוד עליו דאין כאן קדושין אז מי יכוף לבעול אותה הלא רוב מזנות בסוף ברצון וכי זנתה ברצון הי' מנהגם שלא לבעול עוד פלגשים ולכן החמיר דוד זה סברת ר"ת ודו"ק:

ובזה יובן חידות חכז"ל שאמר דוד תאבת דבר האסור חייך שאני מתאבך בדבר המותר לך ולכאורה נפלאת א"כ שהוא דבר המותר לו בזה אינו מתאב היצה"ר שעיני היצה"ר להסית לאדם על דבר האסור לו ואין זה תשובת המשקל כי נקל לאדם לפרוש מדבר היתר מלפרוש מדבר האסור לו וצע"ג ולפמ"ש נכון דבאמת הי' דבר המותר לו עפ"י הדין כי יצר אלבשה בסוף הביאה אבל מצד שאין כאן שיעבוד בפלגש נהג איסור הגם שמותר יען שגדול כח היצה"ר בסוף הביאה וזה רמזו אני מתאבך בדבר המותר לך שבנידן זה כח של היצה"ר מותר והבן זה:

וראיתי בפרשת דרכים שם בדרוש י"ב שהפליא על תוס' כי לר"י מבואר שלא מצד שנהגו איסור בפלגש נשארו אלמנות חיות רק מצד שרצה דוד לעשות תשובה ולרבנן א"כ מן הדין נאסרו לו הפלגשים והניח בקוש' על תוס' מאי ראי' יש מדוד וצע"ג:

ונ"ל דוד תרתי עשה (א) שמאותו שעה שבעל אבשלום פלגשיו לא בא דוד עליהם לבעול אותם (ב) שגירה יצה"ר בעצמו שמקלען ומקשטן בכל יום ומכניסם לפניו בכל יום וא"כ במה שלא בעל אותה ונשארו אלמנות חיות הוא הי' מצד המנהג שלא לבעול פלגש שזנתה ומה שמקלען ומקשטן ומגרה יצה"ר בעצמו בכל יום עשה מחמת תשובה כנלענ"ד ברור בעזה"י נחזור לנידן שאלתינו דנ"ל ברור בעזה"י דדוקא בפלגש מותר לו לפרוש בשביל לעשות תשובה אבל באשתו שמשועבד לה ולא חטאה כלל נגדו רק הוא רוצה לעשות תשובה על חטאת נעוריו אז בזה לא יוכל לגרוע עונתה כן נראה לפענ"ד:

ומצאתי אחר החידוש סעד גדול בנוב"י ח"ר באו"ח סי' ל"ה סוף התשובה שמסדר ה' תשובה לאיש אשר חטא לד' מאוד בד"ה כל שכתב וז"ל ואופן עונתו איני מסדר לו כי אינו רשאי לגזול עונת אשתו עכ"ל הזהב היקר מפז הרי מבואר שפשיטא לו לנוב"י

אעפ"י שהוא בעל תשובה כי גדול עונו מנשוא אינו רשאי למעט עונת אשתו וב"ה כי הנחני בדרך הישר והצדק: ועלה בדעתי להביא ראי' שגם דעת התומים כן שפי' ביערות דבש ח"ש דף פ"ג על גמ' דברכות דר"א לא רצה לקבל נשיאות עד שימלוך באשתו והוא פלא הכי זה דרך ת"ח לשאול בעצת אשתו להיות נשיא בישראל ופי' הגאון יען דעונת ת"ח מליל שבת לליל שבת ועונת נשיא מחודש לחודש והי' צריך לשאול לאשתו אם היא מוחלת על עונתה יעו"ש דפח"ח וקשה הא מבואר בירושלמי בהוריות אשר הביא הוא עצמו שם שבעת שאדם נעשה נשיא הקב"ה מוחל לו עונותיו דכתיב אשר נשיא יחטא ולא על החטא הקודם וא"כ הי' יכול לקבל הנשיאות בלי רצון אשתו כדי שימחלו לו עונותיו אלא ע"כ זה הוא מצוה דילי' ולא דידה ק"ל וידעתי שאין למדין דין מדרוש רק הי' רצוני להזכיר שנראה דעת התומים הבין כן שמשום מחילת עון לא יוכל לגרוע עונתה לסמך בעלמא:

וראה זה מצאתי ביפה תואר אצל ירושלמי באגדה בפ"ב דסנהדרין שנתקשה לר"י איך לא חשש דוד על עונתן הקבוע ותי' שמחלו לו עונתן יעו"ש באות ג' והנלפענ"ד כתבתי דאצל פלגשי' בלא קדושין ובלא כתובה אשר נבעלו ליכא חיוב עונה כלל עכ"פ אבל אשה בקדושין והבעל רוצה לעשות תשובה אסור למעט עונתה אם אינה מוחלת כאשר הבין יפ"ת וק"ל:

סימן יט

שלום וכ"ט להרבני החריף מו"ה נפתלי משה גוטמאן נ"י מק"ק טורנא במדינת גאליציען:

אחד"ש עתה באתי על קו' אשר הקשה כ"מ נ"י בתוס' סוכה דף ל' דנקט גזול אטו שאול דבלא"ה אינו יוצא בגזול משום מצוה הבאה בעבירה והקשה כ"מ נ"י הא משכחת במתנה ע"מ להחזיר דאז לפי סברת התוס' דלא מקרי מצוה הבאה בעבירה רק אם המצוה בא ע"י עבירה וכאן יוכל לצאת בלא עבירה דנהפוך הוא אם לא גזל כגון שהחזיר הוא יוצא רק הוא אינו מחזיר ואז מכח מהב"ע הי' יוצא אבל עכ"פ נקרא גזול ומעטו קרא וצע"ג:

ונלע"ד ליישב ואחת אבקש להטות אזנו לפי הבנת כ"ת נ"י משכחת בלא זה כגון שאחד רוצה למכור לו אתרוג הנ"ל באיזה סך והוא גוזל אותו נימא ג"כ שבלא עבירה יוכל לצאת דהא רוצה למכור לו אתרוג הנ"ל וכדומה משכחת בכמה אופנים כגון אם הי' שואל או הי' נותן לו האתרוג במתנה אמנם כך הוא הסברא בשלומא לולב של אילן ע"ז הגם שנעשה העבירה לא הוסיף מעשה העבירה בו כח להיות עזר וגרם לסייע למצוה

דקפידת התורה הוא שלולב יהי' של הגברא הנוטלו ואטו העבודה לע"ז פועל כלום להיות החפץ להעובד הלא בלא"ה הי' הלולב של הגברא הנ"ל הן ע"י שהי' שלו מקודם או ע"י מקח וקנין ומה שנעבד לא פועל כח להיות שלו אז אין המצוה תולדה של העבירה אבל מעשה גזילה הוא מעשה עבירה שיפעול להיות קנין וחפץ של הגזלן והלא באותו כח תלוי כח של המצוה דלולי כח זה לא יוכל אדם לצאת המצוה נמצא דאותו כח שצריך למצוה נפעל ע"י עבירה ולא משכחת בעולם שיהי' לולב הגזול אשר לא פועל העבירה המצוה ודוק וכן הי' קו' התוס' ממצה של טבל והבן אבל כאן אם החזיר האתרוג הי' ממילא האתרוג קנין שלו דהא שמר התנאי אבל אם לא החזיר האתרוג ממילא לא הי' מעולם שלו נמצא אם אנו רוצי' לומר שיצא ידי המצוה נמצא שעל כ"פ (יען שלא החזיר ולא הי' מתנה רק מעשה גזל) פעל העבירה לקיום המצוה דלולי שגזל וגם הי' נשאר אתרוג של חבירו (כאשר באמת נשאר אתרוג של חבירו על ידי שלא החזירו) לא הי' יוצא ידי המצוה דלכם כתב רחמנא נמצא באופן הנ"ל כאשר האתרוג נשאר בידו רק בתורת גזל פעל הגזילה לקיום המצוה והבן זה כי הוא אמת וישר וכן אם פלוני הי' רוצה למכרו אבל עכ"פ הוא גוזלו ובאופן שאנו רוצי' עכשיו לומר שיוצא הוי מצוה הבאה בעבירה וקצרתי כאן לבאר זה:

ולא אמנע מלהודיע לו נסתפקתי אחת מי שנתן לחבירו אתרוג במתנה ע"מ להחזיר ולא החזיר לו עד שכפאו בע"כ ונתן במתנה לבעלי' ראשונים איך הדין מי נימא תלוי ויהיב לא הוי מתנה וא"כ לא קיים תנאו וממילא מעולם הראשון לא נתן ולא זכה בלקיחת אתרוג הנ"ל וצריך ליקח מחדש ד' מינים או נימא בהיפך א"כ דבלא"ה לא יהי' לו ממון אז מהני אפי' תלוי ויהב דהא בהך מתנה לא מפסיד דאם לא יתן מעולם לא זכה או נימא כיון דלפני עצמו לא הוי נתינה כזה נתינה א"כ לא נתקיים התנאי וצע"ג כעת דברי המברכו שיזכה ללמוד מתוך הרוחה:

סימן כ

עוד להרבני הנ"ל:

אודות אשר יצא לפשוט ספק שלי במי שנתן אתרוג או שאר דבר במתנה ע"מ להחזיר ולא החזיר לו המקבל רק ע"י כפי' בתלוי ויהיב מי אמרי' דתלוי ויהב לא גמר ומקנה וממילא לא נקרא שהקנה בחזרה וגם הוא לא יצא או נימא כיון דבכל אופן יהי' נשאר החפץ לנותן דכיון שלא קיים התנאי לא הוי מתנה כלל ולא הוי הפסד ממון ודומה לתלוי וזבין דוגמת סברת התוס' בחוץ בגטין וברי"ן ע"ז דף כ' ובמ"ל פ"ג מזכי' הל' ו' מאי לדון להאי דינא וע"ז כתב כ"מ נ"י וז"ל לפענ"ד דהנה הא בלא"ה דעת הקצו"ח

והרבה פוסקים סוברי' דא"ל קנין בחזרה ואף לפי דעת הרא"ש דצריך קנין בחזרה מ"מ כאן בכפאו והחזירו יצא אף אם נימא תלוי ויהב לא הוי מתנה ואם נימא ג"כ דבהאי הנאה שיהי' לו קנין לזמן לא גמר בלבו להקנות מ"מ יצא דהא דקאמר הרא"ש ז"ל וצריך להחזיר לו בקנין גמור פירושו שיהי' להנותן קנין גמור אח"כ דהא איתא בח"מ סי' רמ"א בנתנו לו מתנה ע"מ להחזיר והקדישו והחזירו יצא והקשה הגאון מליסא מכאן דהא אמרי' דצריך להחזיר לו הלולב בקנין גמור וראי' מקטן וא"כ כאן בהקדישו והחזירו הא לא החזיר לו כתנאי ושקיל וטרי לדעת הקצו"ח מסוף דבריו עולה דשם מיירי בהקדישו לשם שלמים ושוב יש לבעלים חלק בבהמה אח"כ ע"כ שפיר הוי מתנתו מתנה עכ"ד נמצא דאף אם לא החזיר לו כתקנו ולא החזיר לו כדרך המחזירי' כיון דיש להנותן חלק בהנ"ל הוי מתנה וכאן נמי פשיטא דלהנותן יש רשות להשתמש בהאי אתרוג רק דהשאלה הוא נגד המקבל וכיון דיש להנותן רשות בו בודאי הוי מתנה ויוצא כיון דיש קנין גמור אח"כ עכ"ל:

הנה טרם שארד בעומק הדבר בנידן הנ"ל משפטים אדבר עמו על הדמיון הנה (א) אני חקרתי בע"מ שתחזירהו לי והגאון הסביר בע"מ שתחזירהו ולא אמר לי כמבואר ההבדל בגמ' ובש"ע ח"ו סי' רמ"א דבע"מ שתחזירהו לי צריך שיהי' חזי לי' וגם צריך להיות במתנה חזרה גמורה וע"ז חקרתי יען שמתנה הי' בתורת תלוי ויהב דלא נקרא מתנה מי נימא יען דליכא כאן הפסד ממון למקבל דבכל אופן יהי' החפץ להנותן ומהני תלוי ויהב או נימא יען שבפני עצמו לא הוי מתנה בכה"ג מתנה ממילא ליכא קיום התנאי אבל בתחזירהו דלא צריך מידי דחזי לי' רק שהקשה הגאון א שהקדיש אין אדם מחזיר או מקנה דבר שאינו שלו וע"ז משני בשלמים וכר"י דנמצא דנקרא חזרה אבל לא חזרה לנותן דהא לא אמר לי ודו"ק (ב) היכי מדמה חקירה שלי לדין דנתיבות דשם הוי רק חסרון בכמות דשור הקדוש הגם שהוא ממון עכ"פ יש בו מגרעת כנגד שור חולין אבל עכ"פ מה שמחזיר הוא מחזיר ברצון טוב אבל כאן לא הוי חסרון בכמות אבל הוי חסרון באיכות החזרה שאינו מקנה ברצון אלא בכפי' ובזה יבין שלא כדת השיב במה שסיים שה"ה כאן כיון שיש רשות לנותן להשתמש בו בודאי הוי מתנה גם כנגד המקבל במכ"ת נ"י לא דק דלא בא היתר השימוש מכח החזרה רק יען דשלו הוא נוטל הגם אם לא הוי מתנה בחזרה מ"מ מותר לשמש בו דממנ"פ החפץ שלו וק"ל: (א) ועתה באתי לבאר איזה דברים בעזה"י הנה הגאון מליסא התעורר למה מהני בע"מ שתחזירהו אם הקדיש השור הא צריך להחזיר במתנה גמורה ואיך יקנה דבר שאינו שלו עוד התעורר למה נקט שור זה הקדש לא שאר דברים ותירוצו לא נ"ל דאיירי אליבא דר"י:

הנה מתחילה אודיע לו מרגליות אחת אשר חדשתי בלמודי מס' נדרים הנה הרמב"ם כתב פי"ג מה' נדרים הל' כ"ב וז"ל אמר לה קיים ומופר לכי בבת אחת הר"ז קיים עכ"ל ודבריו נפלאים הלא בכל הדברים שאינם בזאח"ז שניהם בטלים ולמה פסק הרמב"ם הר"ז קיים ועיי' בר"ן נדרים דף ס"ט ע"ב שהשיג עליו ופסק שיוכל עוד אפילו להפר והוא פלא גדול:

אמנם משה אמת ותורתו אמת דלפמ"ש דחקירת כל שאינו בזאח"ז אפי' בב"א אינו זה דוקא אם נשאר לאדם עוד חפץ אשר יוכל להיות כמו שמבקש להיות למשל שיש כאן גוף לקדש אבל היא אחות אשתו וכח הקדושי' של אחותה מגרע שלא יחולו בה קדושי' מאיש הזה וכן במעשר הגם אם יקח טבל ויפריש פעם שנית אחר שכבר תיקן כרי הנ"ל לא מהני הגם שגוף המעשר ראוי להעשות מעשר אבל יען שכבר הפריש תבואה פעם ראשון למעשר שם ראשון מעכב שם השני וכן במעשר בהמה הלא הטלה האחד עשר ראוי להיות מעשר בהמה אבל יען שקרא כבר לטלה על הראשונים למעשר לא יוכל להיות עוד טלה אשר יקבל שם מעשר על טלאים הראשונים אז הסברא כיון דמה דבזאח"ז הוי הטעם דשם אחד על ב' חפצים מעכבי' זא"ז ה"ה בב"א אינו אבל אם ע"י קריאת שם הראשון לא נשאר עוד גוף לקרוא עוד פעם שנית זה השם למשל בנדרים דף ל' בעי ר' אושיעי' נתן לאשה שתי פרוטות באחת התקדשי לי עכשיו ובאחת לאחר שאגרשך לא שייך לחקור כל שאין בזאח"ז גם בב"א אינו זה שיבוש דשם בב"א אינו יען כיון שנתקדשה בפרוטה א' לא נשאר עוד גוף להתקדש אבל בזא"ז יש גוף להתקדש והבן כי עמוק בסברא:

ועתה נחקור הלא הקמה והפרה אין בזא"ז ואנו רוצי' לומר גם בב"א אינו נראה אם דומה למקדש שתי אחיות או לא ונאמר בע"כ שם הקמה סותר לשם הפרה דהא לאחר שהקים לא יוכל להפר הגם שיש כאן נדר שצריך הפרה ולהתיר לה אשר אסרה על נפשה ואעפ"כ לא יוכל עוד הבעל להפר אחר הקומה וע"כ דשם הקמה מדחה שם הפרה וממילא הגם שאמר בב"א הקמה והפרה לא הוי הפרה יען שאחר הקמה ג"כ לא משכחת הפרה אבל אם אנו רוצי' לומר שגם הקמה לא תהי' יען שאחר הפרה לא משכחת הקמה זה טעות גדול דכמו דחכם עוקר נדר מעיקרו ועיי' גמ' ור"ן נדרים דף כ"ב והבן כן הבעל עכ"פ מיגז גייז משעה שהפר אין כאן בעולם עוד נדר ואיסור ומה יקים לה אם אין כאן נדר להקים אבל בב"א שיש כאן נדר להקים נתקיימה הקמתו ולכן פסק הרמב"ם דגמ' מביא דין דרבה וע"כ רק לפשוט דהוי הקמה ולא יוכל עוד להפר ודו"ק ושישו בני מעיי כי מצאתי ראי' מפורשת בתוס' גטין דף מ"ב ד"ה הא ודו"ק:

ובזה נפתח לי כהיום להבין דעת קדושים הנה הר"ן בקדושין דף נ' בסוגי' כל שאינו בזא"ז אפילו בב"א אינו כתב וז"ל דאע"ג דאמרי' האומר הר"ז תמורת עולה תמורת שלמים הרי היא תמורת עולה ושלמים דאף ע"ג דבאח"ז אין הדבור האחרון כלום התם שאני משום דאפשר לשניהם לחול בב"א ותמכור ויביא בדמי חצי' עולה וחצי' שלמים אבל הכא כיון שא"א שיחולו קדושי שתיהן כאחת דחייבי כריתות נינהו לא תהי' נמי בחדא מנייהו דהי מנייהו תפסה עכ"ל והיא פלא בעיני מאוד בשלומא במקדש בב' אחיות דשניהם ראוי' לקבלת קדושין דהא פנויות הנה ואף עפ"כ לא יוכל איש לקדש אותם זה אחר זה דמשעה שנשא ראשונה אין קדושין תופסין באחותה נמצא דיש כאן גוף שראוי לקדש ובכל זאת לא תופס לו בה קדושי' אז בסברא שגם בב"א אינו אבל כאן אם הקדיש מתחילה לשם עולה אז כבר אין לו עוד בהמה ובעבור זה אין חל עלי' אח"כ קדושת שלמים יען שאין לו ממון להקדיש וא"כ לא שייך לומר שאין בזאח"ז דבאמת אם יהי' לו עוד כח וממון יהי' חל זה אחר זה גם קדושת שלמים אבל אם אמר בפעם אחת תמורת עולה ושלמים דיש כאן ממון בשעת הקדש לכן חלו שניהם ולמה צריך הר"ן לחלק יען שאפשר לשניהם לחול בב"א תיפוק לי' שכאן אין חסרון מה שאבזאח"ז והוא קו' נפלאה ושאלתי לגאוני ארץ ואין פותר לי:

ונ"ל דהנה מבואר בב"ק דף ע"ו מכרו להדיוט מעיקרא תורא דראובן ועתה תורא דשמעון מכרו לשמים מעיקרא תורא דראובן ועתה תורא דראובן בתוס' בד"ה והשתא וז"ל והא דאמר לקמן גנב והקדיש חייב ד' וה' דהוי כמוכרו להדיוט היינו בקדשי בדק הבית דלא מקרי עוד על שם בעלים עכ"ל תמצית הדברים בשלומא בקדשי גבוה דצריך עוד להקריב ולזרוק הדם לשם בעלים לא יצא השור עדיין מרשות המקדיש אבל בקדשי בדק הבית מיד נעקר שם בעלים לגמרי ובא שם הקדש ודומה כמכירה להדיוט:

ועתה אני אומר סברא חדשה מה דהוי הדין אם אדם אמר שור שלי יהי' עולה דהוי הדין דלא יוכל עוד לומר עליו שיהי' חטאת או שלמים אין הטעם יען דמשעה שהקדיש שור זה לעולה שוב אין השור זה שלו דכבר נכנס ברשות הקדש ואין לו עוד שור להקדיש לשלמים נהפוך הוא דהשור עדיין שלו והוא הבעלים אבל יען שבהקדש הראשון נתן עליו קדושת עולה אז קדושה הראשונה מעכבת שלא יוכל לבא עליו קדושה שני' כמו אין איסור חל על איסור אבל לא מכח יען שאין כאן ממון לבעלים עיי' נדרים דף כ"ט ע"ב:

ולפ"ז נכון מאוד דבשלומא בקדושת בדק הבית דלא נשאר עוד להזכיר על הבהמה שם הבעלים וגם הגזבר יוכל למכור אותו לכל איש אז נפקע שם ממון מבעלים הראשונים אשר הקדישו את הבהמה אבל בקדושת הגוף אשר יעלה על המזבח לכפר עליו ונזכרת

על שמו אז נשאר עדיין הבהמה על בעלים רק איסור וקדושה הטיל עלי' ושפיר נפלא למה לא יוכל לחדש אחר שם עולה עוד שם שלמים וע"כ דקדושות מעכבות זה את זה בלא חסרון דאין לו עוד ממון ודומה לשתי אחיות והבן:

ולפ"ז מיושב היטב קו' הגאון מליסא דזה כוונת הגמ' אם אמר על השור שהוא הקדש והוי קדושת הגוף דנשאר עליו שם בעלים דמעיקרא תורא דראובן ועכשיו תורא דראובן ושור שלו ויוכל להחזיר לו אבל אם אמר ע"מ שתחזירהו לי דצריך להיות חזי לי' וכיון דמכח איסורו לא חזי לי' לא הוי חזרה כאשר התנה ובטל ההקדש אבל כל זה בקדושת הגוף אבל בקדושת בדק הבית דמעיקרא תורא דראובן ועכשיו יהי' תורא דשמעון דמה לי מכרו לגבוה או מכרו להדיוט ואז לא נקרא אפי' חזרה כקו' הגאון דאין אדם מחזיר דבר שאינו שלו ודוק:

ב ובזה צריך אני להעמידו במה שכתב כ"מ נ"י שפי' הוי ברא"ש שיהי' לנותן בו קנין גמור נהפוך הוא אם יעיין בלשון הרא"ש וריטב"א או בלשון רשב"א שהביא הנתיבות שפי' הוי שהמקבל מתנה צריך להקנות בהקנאה גמורה דכל ראי' שלהם מקטן דלא ידע להקנות אבל בהנותן אפי' אם לא יקנה בהקנאה הנ"ל בכל זאת הלא הוא התנה רק שיחזור לו במתנה ועיקר הוא שלא יהי' עיכוב מכח המקבל מתנה שהוא אח"כ הנותן החפץ בחזרה ולכן הקטן דלא ידע להקנות ויש עיכוב מצדו אז לא יתן אדם אתרוג לקטן ביו"ט א' ודוק וזה מבואר אצלי מכבר דנסתפקתי אם המקבל מחזיר האתרוג והנותן אינו רוצה לקבלו בתורת מתנה עד שמקנה לו בע"כ אם נימא דמהני חזרה בע"כ ויצא המקבל או לא מהני מתנה בע"כ ולא יצא י"ח דהא צריך לקבל האתרוג במתנה ומתנה בע"כ לא משכחת עיי' כריתות דף כ"ד וצע"ג: אמנם מבואר דמהני כאן המתנה בע"כ ויצא ידי חובתו דרשב"א בגיטין דף ע"ה הקשה מאי חקר הגמ' אי נתינה בע"כ שמי' נתינה ת"ל הא גט איתא בע"כ וכתיב בו ונתן בידה ותי' בשלומא במקום דאיכא הפסד למקבל כגון בבתי ערי חומה אז חקרי' אי נתינה בע"כ הוי נתינה או לא אבל בגט דאין איש נקנה לאשה אבל היא נקנית לו מהכ"ת דלא יהי' מהני בע"כ יעו"ש כי מתוק וה"ה כאן דלא מפסיד הנותן בקבלתו אז אמרי' נתינה בע"כ שמי' נתינה ובפרט דכופין על מידת סדום דזה נהנה וזה לא חסר דאם לא יקבל המתנה מפסיד הראשון המצוה ודוק ומכ"ש לפי' ווה שכתב הרשב"א דבממון פסקי' נתינה בע"כ הוי נתינה דמהני דעכשיו אין אנו דנין רק על ממון והבן זה:

והנה הרשב"א שם חידש הגם אי אמרי' נתינה בע"כ הוי נתינ' הכוונה דמצד התנאי נחשב דתנאי הוי מקוים אבל לגבי המקבל אין נתינה בע"כ הוי קנין ובעבור זה אם אשה

אמרה לאיש תן לי מנה ואתקדש אני לך ונשבע ע"ז ונתן לה בע"כ אז נחשב לו לקיום שבועה אבל היא אינה מקודשת יעו"ש מבואר דבכל נתינה בע"כ לא פועל קנין לגבי המקבל בע"כ וזה הטעם דלא מהני מתנה בע"כ וא"כ נגלה דעיקר הכוונה ברא"ש שיהי' נתינה גמורה והקנאה גמורה מצד האיש אשר קיבל האתרוג במתנה ע"מ להחזיר אבל לא שיהי' קנין גמור להנותן שהוא עתה המקבל וכן הגאון בנתיבות לא חקר רק איך יוכל המקבל להקנות דבר שאינו שלו ולא חקר שאין להנותן דבר לקנות יען שהוא הקדש וינקוט פי' הנ"ל והבן:

ואיידי דאיירי לא אמנע מלהודיעו צערי שפלא בעיני קו' רשב"א שהקשה שנפשוט מגט דנתינה בע"כ שמי' כתיבה מגט דכתיב ונתן בידה ואיתא בע"כ הוא פלא בעיני הלא מבואר בגיטין דף כ' דכתבו על איסור הנאה כשר דהאי ונתן לאו נתינה שיבא לה מבעל איזה ריוח כמו ונתן לכהן את הקודש אלא נתינת הגט מידו לידה וטלי גיטך מע"ג קרקע פסול דבעל צריך לעשות נתינה מידו לידה אבל בכל מקום דליכא קפידא בגוף שנימא אם לא נתן המוכר בתי ערי חומה ביד ממש דלא נפדה הבית הלא שם עיקר הפי' ונתן הכסף שיחזיר כדמי המקח ללוקח ואז אפי' הניח ע"ג קרקע מהני אם הלוקח מרוצה או בכל תנאי אם התנה ע"מ שתתן אז אין קפידא אם נעשה בגוף הנותן או ע"י סבה ממנו אז יש לחקור אם נתינ' בע"כ נקראת נתינ' דכאן התנאי אם תתן לי ברצוני וצע"ג ויש לי בזה הרהורי דברים ולא אאריך כעת:

ג עוד התפלא הגאון להבין דעת נמ"י דכתב ה"ה במכר או נתן במתנה דמהני בע"מ שתחזירהו דכאן קשה קו' שלו איך מקיים התנאי בחפץ שאינו שלו וכבר הקשה גם הגאון קצו"ח קו' הנ"ל דהקדש שאני ממכירה יעו"ש שהניח בצ"ע אך הגאון מליסא העמיק ושידד עמקים דהכוונ' כאלו הקדיש בתנאי שיהי' קודש עד שעת חזרה וגם יהי' קודש אחר החזרה אבל בשעת חזרה יהי' חונין וכ"ת קדושה לא פקעה בכדי שאני הכא דלא יהי' רק לשעה והוא צריך זאת שיהי' רגע חולין דלולי זאת לא יוכל להקדיש אז פקעה בכדי דוגמת סברת הר"ן בגיטין בע"מ שלא תנשאי לפלוני הגם דאמרי' כיון דפסקה פסקה אבל כאן נפסק על רגע אחת יעו"ש:

ונלע"ד לבאר דברי נמ"י ומקודם אומר אני הגם שהגאון הנ"ל אמר דבר חכמה בכל זאת במ"כ לא דיבר נכונה דבשלומא שם בגט הלא מכח הקדושין אשר נעשית אשה שלו אותו כח אישות הוא מושך כל ימי עולם ולולי שחדשה התורה שגט או מיתת הבעל מתיר אישות היתה אשה נשארה אשת איש גם אחר מיתת הבעל עיי' גמ' קדושין ועיי' ברמב"ם ובראב"ד בה' מלכים אם יש גירושין לב"נ ועיי' חידושי ר"ן סנהדרין בזה וא"כ

הגם שהבעל נתן לה גט ורוצה לכרות האישות אבל מתנה ע"מ שלא תנשאי לפלוני ואם תעבור אז יהי' גט רק על רגע אחת ותחזיר לאישות אז לא נוכל להקשות איך יוכל להתנות שתהי' אשתו גם אחר שכבר יצאה ממנו דלק"מ דהא אם ירצה לא יתן גט כלל ותהי' לעולם אשתו ועשה לה עוד נחת רוח להיות יוצאת מרשותו על רגע אחת אבל כאן במתנה ע"מ להחזיר דהוא מוכרח להחזיר לו במתנה דאל"כ לא חלה המתנה כלל ולכן אם המקבל מתנה רוצה שיהי' לו ג"כ בחפץ קנין הוא מוכרח ליתן במתנה בחזרה וא"כ איך יוכל הוא להקדיש על אחר החזרה הלא מעולם לא הי' לו כח על אותו חפץ על זמן אחר החזרה אז בודאי כיון שהחזיר ויצא לחולין לא חל הקדש שלו על חפץ חבירו וממילא כיון דקדושה לא תבוא בחזרה אין הקדושה פקעה והדק"ל במאי מקיים התנאי הלא אין אדם מקנה דבר שאין שלו ומצאתי און לי דוגמא בסברא בר"ן נדרים דף ל' ע"א בנותן לאשה ב' פרוטות דכ' הר"ן דלא דמי לשדה זו שאני מוכר לאחר שאקחנה דקדוש דשם אותו קדושה אשר יקדיש לבסוף יוכל להקדיש עתה אבל בב' פרוטות לקדש שתי פעמים אז הקדושין השניים לא יוכל לעשות עכשיו יעו"ש מתוק מדבש ונופת וה"ה כאן בגט הלא בידו עתה שתהי' נשארת לאותו זמן לאשתו אבל כאן עכשיו אין בידו להמשיך הקדושה לאותו זמן שיהי' אחר החזרה והבן כי קצרתי מאוד והוא פלא על גאון גדול כמותו ועוד פלא בעיני עליו הלא הוא בעצמו הביא אח"כ דכל קנין שאינו עולמית לא הוי קנין הגוף אפי' לממון אלא נחשב רק לקנין פירות כמבואר בר"ן וא"כ איך חל עליו ההקדש עד שעת חזרה הא כיון שצריך להחזיר ונפסק אז קנינו לא הוי רק קנין פירות ולא חל שום הקדש אלא על גוף החפץ דאיש כי יקדיש ביתו קודש מה ביתו שלו ומה ביתו ברשותו ודו"ק:

ועתה באתי לבאר דברי נמ"י כפי אשר חנן ד' את עבדו והוא דלכל אדם יש לו בחפצו או בדבר שהוא שלו ב' דברים (א) הדמים שהוא השווי' שיש לחפץ איזה שווי' (ב) הוא גוף הדבר שגם אם יותן לו אלפי זהב לא יוכל איש ליקח חפצו בע"כ וליתן לו הדמי' ועיי' בב"מ לא תחמוד לאינשי אלא בלא דמי משמע אבל באמת אפי' אם יתן כפל כפלים כשווי' בכל זאת איכא לא תחמוד וק"ל ולענין הקדש או מכירה או מתנה צריך להקנות גוף החפץ דלולי זאת הגם אם יקנה לו השווי' של החפץ לא חל ההקדש ולא המכר ולא המתנ' דאיש כי יקדיש ביתו כתיב שצריך להקדיש גוף הדבר וכן במכר או מתנה לא פועל משיכה או הגבהה רק אם הקנה גוף החפץ דלולי כן כיון שנשאר החפץ לפלוני מאי פועל' המשיכה בגוף של חבירו והבן וה"ה אם מעות קונה צריך להיות הקנאה גוף החפץ דלולי כן הוי המעות הלואה והחפץ משכון או שיעבוד ויש לי בזה אריכות

דברי' ופארות רבות בבע"ח קונה משכון ובאומן קונה בשבח כלי ובט"ה ממון ואין כאן מקומו אבל בהיפך אפי' אם אין לאדם בחפצו רק פחות משוה פרוטה שאין לו שווי' יותר בכל זאת ביתו מקרי ויוכל להקדיש ולמכור וליתן במתנה ועיי' בקצו"ח בסי' ל"ט והבן ובחקירה הנ"ל הארכתי להבין קנין שומרי' וקנין גזלן וענין יאוש במה הוא מובדל מן הפקר וסוגי' דשיעבודא דאורייתא ויש לי הערות רבות בענין הפקר ב"ד הפקר ועי' רשב"א גיטין ד' ל"ז אולי אזכה להפיץ אור בעולם:

ולפ"ז אבוא לבאר בעזה"י הנה הרא"ש פסק בע"מ שתחזירהו לי יוכל לקיים התנאי בממון עיי' בדבריו בכלל ל"ה שמבאר הא דאמרי' בב"ב בשור זה עולה בע"מ שתחזירהו לי דלא הוי קדוש הוא הטעם יען דלא נתן דמים וה"ה במכרו או נתנו במתנה יוכל לקיים תנאו בממון ולכאורה יפלא א"כ מאי נשאר רק שיעבוד ממון הא הקדש מפקיע מידי שיעבוד אך זה שיבוש גדול מאוד דאין כאן שיעבוד בודאי יוכל לקיים התנאי בממון אבל כיון שלא קיים בממון והוא התנה שיחזירהו לו מידי דחזי לי' א"כ אין לו שיעבוד על ממון רק תנאי על גוף החפץ והבן זה וה"ה בע"מ שתחזירהו צריך להחזיר עכ"פ גוף החפץ בתורת חזרה ולא שיתן לו על החפץ שיעבוד דהוא התנה על חזרה בגוף הדבר אבל לא במשכון דמנה אין כאן אבל בע"מ שתחזירהו השווי' שבו לא יוכל להקדיש או למכור וליתן במתנה אבל השלו בעצם הכלי הוא מקדיש ומוכר ונותן ובאמת צריך המוכר או הנותן או ההקדש לשלם לו ממונו דהוא לו בגוף החפץ עכ"פ הקדש או מכור או מתנה אבל בע"מ שתחזירהו לי כיון שנותן גוף החפץ צריך שיוכל הנותן להנות מגוף החפץ כנלענ"ד שהוא דבר אמתי וקצרתי מאוד תן לחכם ויחכם עוד: ואיידי דאיירי לא אכחד שבער אנכי מהבין דעת קדושי' שהבינו הגאון קצו"ח והגאון נתיבות דנמ"י איירי בנתנה ע"מ להחזיר ולכן התקשו מאוד למה מהני בע"מ שתחזירהו ולדעתי המעיין בלשונו יראה דלא איירו במתנה ע"מ להחזיר רק במי שהתנה על חפץ ידוע שזכה מחדש בהחפץ הנ"ל והוא הדין המבואר בר"ן ובראש ע"ז פ"ה לענין פועל ועיי' ברמ"א סי' רנ"א ובתה"ד סי' שי"א דשם לא שייך לשון רק ע"מ שתתן לי חפץ פלוני דנמ"י הוכיח רק מגמ' הנ"ל דתיבת לי מורה על מידי דחזי לי וצע"ג איך שגו ברואה מורי ישראל הלא הנמ"י מודה דלא מהני במכר או מתנה רק שור זה הקדש מהני בע"מ שתחזירהו והוא נקודה נפלאה:

ד מה שהביא ראי' משער המלך דיוכל ליתן אתרוג רע תחת טוב מגמ' הואיל ופטר עצמו בכבש פלא בעיני שזה שיבוש גדול דשם קרבן אינו בר דמים רק לכפר ויוכל גם לכפר בקרבן קטן אבל אתרוג שיוכל למכור ולעשות בו כל מה שירצה איך הלה עושה סחורה

בפרתו של חבירו וכמדומה לי שזה רבות בשנים ראיתי חילוק זה במ"ל בה' קרבנות ואין פנאי כעת לחפש וכ"ת לא נתן ללבו לבחון בכור השכל דבר זה כי יסוד גדול גדול בלימוד שלא לקבץ בלי הבחנה חוץ הלכ' למשה מסיני וקבלת אבותינו מדור דור: ומה שהביא ששמח שמצא מבואר במחנה אפרים דמהני חזרה בע"כ אני לא זכיתי מעולם לראות ספר הנ"ל ואולי יוכל כ"ת נ"י לזכות אותי אם יבא לידו ואני אשלם לו באלף תודו' אשר יתן בעבורו במקח אבל ד' ראה בעמלי כי היום בחצות הלילה מצאתי בנתיבות סי' רמ"א אות ז' וז"ל ועיי' עוד בתשו' הרא"ש סימ' שמ"א דבמתנה ע"מ להחזיר בעי' שיחזיר ברצון אבל כשלא החזיר ברצון וכפאו אותו הב"ד להחזיר נתבטלה המתנה למפרע עכ"ל וכן הביא בחדושים שישו בני מעיי עם ספיקות שלכם אבל חפשתי ברא"ש ולא מצאתי ובודאי יש ט"ס כי הרא"ש נכלל בכללים ולא בסימנים נאמן עלי גאון הגאוני דיין כל ישראל ואקוה מד' שישמח בהערות אלו וישים לבו עליהם היטב כי לפעמים קצרתי ורמזתי על ענינים יקרים בעזה"י: ואיידי אעתיק מה שכתוב אצלי בסוגי' דפרה וטלית גמ' לא צריכא דקאמרי עדים ידענו דלא הי' לו קרקע מעולם והקשה בש"מ דלמא אחד הקנה לו קרקע במתנה ע"מ להחזיר וע"ג קרקע הנ"ל שיעבד המטלטלי' ומהך קרקע לא ידעו עדים יען שאינה שנו לעולמי' ותי' ונ"ל דכל כה"ג לא קנה מטלטלי' אגב קרקע לטרוף ממשעבדי כיון שהוא קרקע דאקני אגבי' מטלטלי' לאו בר גביינא הוי דהא לא אקני' ניהלי' אלא ע"מ להחזיר לאלתר איהו ודאי לענין ששינו נכסי' שאין להם אחריות נקני' עם נכסי' שיש להם אחריות ודאי קונה מטלטלי' אגב קרקע שנתנוה למוכר ע"מ להחזיר עכ"ל והוא פלא להבין דבריו הנאמרים בקיצור:

ונ"ל דהכוונה כך דכיון שעל מטלטלי' לא חל שיעבוד רק בצירוף אם משעבד קרקע וא"כ במתנה ע"מ להחזיר הגם שמקבל מתנה יוכל להקנות אותו מתנה ג"כ לאחר במתנה ע"מ להחזיר דעי"כ יוכל לקיים תנאו נמצא דהוי שלו ויוכל ע"כ להקנות מטלטלי' במתנה אגב קרקע אשר לו במתנה ע"מ להחזיר והוא מקנה מטלטלי' לקנין עולם אגב קרקע הנ"ל אשר נותן ג"כ במתנה ע"מ להחזיר זה דוקא בתורת מתנה אבל לשיעבוד לבע"ח שיטרף ממנו בעבור חובו מדין ב"ד בתורת גוביינא אי אפשר דאיך יחול על קרקע שיעבוד לגבי' הא א"כ אם יגבה בע"ח לא יוכל לקיים תנאו דהא הבע"ח רוצה בגביי' עולמית ולהחזיר בתוך הזמן בטרם שיגבה הבע"ח אי אפשר דמשעה שחל שיעבוד בע"ח על קרקע אי אפשר ללוה להקדיש או למכור דכבר חל שיעבוד המלוה עיי' רש"י פסחי' דף ל"א סוגי' דהרהינו דבהקדיש לוה כ"ע ל"פ דלא מהני יעו"ש וא"כ לא משכחת שיעבוד במתנה ע"מ להחזיר רק שיוכל ליתן לאחר ג"כ אותו קרקע במתנ' ע"מ להחזיר אז הוי הקרקע

מתנה והמטלטלי' שיעבוד ואין המטלטלי' משועבדי' רק אם הקרקע ג"כ משועבד' מיגו דחל שיעבוד אקרקע חל אמטלטלי' אבל דנימא מגו דנתן קרקע במתנה יחול שיעבוד על מטלטלי' לא שמענו והבן:

אך ראה פלא שמצאתי לריטב"א בקדושין דף ו' שכ' בע"מ להחזיר אם שיעבדם המקבל לבע"ח מחזיר החפץ לבעלי' לקיים תנאו ואח"כ בא בע"ח וגובה והוא פלא גדול איך מהני החזרה הא כיון שמשועבד לא יוכל הלוה להקדיש או למכור או ליתן במתנה וצע"ג:

אמנם לפמ"ש הנתיבו' בסי' רמ"א דדוקא בהחזירהו ולא אמר לי מהני החזרה אם שיעבד לבע"ח אבל אם אמר לי לא מהני שיעבוד יעו"ש יש ליישב כיון דלא אמר כי צריך רק מעשה חזרה כמו בגט דצריך רק נתינה הגם שנתינה בע"כ לא הוי אצלה נתינה עיי' רשב"א גיטין דף ע"ה וה"ה כאן במה שאינו מפסיד שיעבוד המלוה יוכל להחזיר למקנה אבל נשאר קו' הש"מ דלמא הקנה לו קרקע בע"מ שתחזיר' ולא אמר לי וצע"ג:

סימן כא

שאלה יהודי אחד שדר בכפר והולך בבה"כ לכפר אחר אשר שם יתקבצו מן כפרי' רבים ויהי היום ביום ראשון דר"ה נחלה בנו בן שנים עשר שנים וביקש הבן שרוצה לשמוע תקיעת שופר ותקע לו האב חבל חישב שהוא ילך לבהכ"נ לשמוע קול שופר ולהתפלל מוסף ברבים ושלח מיד השופר לכפר אשר בו יתקבצו כל בני הכפרי' ואח"כ גברה המחל' על בכו ונשתהה הרבה בביתו עד עבור זמן תפילה וכאשר עזב ביתו והלך לכפר אשר שם הבהכ"נ לבקש מאחד שיתקע לו פגעו בו בדרך מכיריו וקראו לו שהובאת מרחוק אשה אחת אשר מתה זה שני ימים ואין שם עשרה ללותה ולקברה ולא שמע אליהם והלך לדרכו לשמוע קול שופר וכעת צווחו עליו בשווקי' שהוא עם הארץ חסיד שביזה את המת ושאל האיש אם צריך לילך על קברה לפייסה בעבור חטא אשר חטא בשגגה שהאמין שמצות שופר קודם או אם עשה כדת של תורה ולא נשא לשוא נפשו:

תשובה הנח להם לישראל אם אינם נביאים בני נביאי' הם האיש ההוא מנוקה מעון שעשה כדת של תורה וכן עשו מלפנים בישראל כאשר אבאר בעזה"י: הנה דעת מכירין אשר קוראי' לו עם הארץ חסיד הוא ששמעו שגדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה בשב ואל תעשה כמו באבידה שזקן ואינו לפי כבודו יוכל להתעלם מן האבידה או מצוה מילה או מצות פסח נדחי' מפני מת מצוה שהמה מכות עשה שיש בו כרת ומכ"ש מצות שופר שנדחת בשב ואל תעשה בעבור מת מצוה שגדול כבוד הבריות:

אמנם זה אינו דכלל גדול השריש לנו הרמב"ן דאין נקרא מת מצוה רק אם מוטל בבזיון על פני השדה אבל אם מונח בעיר הגם שאין לו מתעסקי' כפי כבודו אין זה מת מצוה

ואין שום מצוה נדחית מפניו עיי' במג"א סי' תמ"ד ס"ק י"א וסי' תקכ"ו בסוף הסימן וסי' י"ג (ועי' סי' תרפ"ז וא"כ בנידן הנ"ל הגם שצריך עכ"פ עשרה לאשה כמאן דלא קרי ולא תני ועי') ביו"ד סי' שמ"ג וסי' שס"א בכל זאת כיון שהיא בעיר אין רשאי לבטל מ"ע של תורה בעבור כבודה ודו"ק:

אך מה שצריך התבוננת יען שאיש הנ"ל כבר תקע לחנך את בנו ושמע קול שופר הגם שלא כוון להוציא את עצמו דהא הי' במחשבתו להיות בבה"כ לשמוע קול שופר ברבים בכל זאת אי מצות אין צריכות כוונה וכבר יצא ידי חובתו אז לא יפה עשה לבזות קבורת מת אשר מונח שני ימים וא"כ תלי' דין הנ"ל בחבל הפוסקי' אי תקיעת שופר הוי כאכילת מצה דלא צריך כוונה או נימא דבשופר צריך כוונה וצע"ג:

הב"י בסי' תקפ"ט הכריע להלכה דבשופר צריך כוונה והוכיח כן מרמב"ם דפוסק במצה אין צריך כוונה וכפאו לאכול מצה יצא ובשופר פסק צריך כוונה ובסי' תע"ה הביא דברי ר"ן דשאני מצה שהוא אכיל' ויוצא כמו מתעסק בחלבי' ועריו' חייב אבל בשופר דלא הוי אכילה אז צריך כוונה והגם שרבא דימו אותם כדאמרו בגמ' מ"ד אכול מצה אמר רחמנא והא אכל אבל בשופר לא קמ"ל אבל ר"ז מחלק כך ולכן אמר איכוון ותקע לי יעו"ש וא"כ בנידן דידן במצות שופר פסקי' דצריך כוונה ולא יצא במה שתקע לבנו דהא חישב שרוצה לצאת בבהכ"נ וק"ל:

הן אמת שדברי ר"ן נפלאי' דכבר גילה הפנ"י בחידושיו שם למה באמת מדמה הגמ' שופר לאכילת מצה הלא מתעסק בחלבי' ועריות חייב שכן נהנה לכן יצא בכפאו פרסיים אבל בשופר דילמא לא יצא ותי' דגם באכילת איסור אם כפאו פרסיי' או חבירו לאכול חזיר או חלב פטור דדוקא במתעסק שבאות נפשו רצה לאכול רק שטעה ואכל חלב תחת שומן אז חייב אבל על אכילת איסור בכפיי' באמת פטור וא"כ אם יוצא בכפיי' ידי אכילת מצה ע"כ שיוצא גם בשופר יעו"ש כי מתוק ופלא שלא הרגיש שא"כ איך סובר הרמב"ם לפסוק כן לדינא שבמצה יוצא יען דאפ' מתעסק חייב ובשופר לא יצא כאשר הסביר הר"ן אבל דברי הר"ן צריכי' התבוננת הלא ההבדל של פנ"י נכון מאוד וא"כ איך פסק הרמב"ם נגד הסברא וצע"ג:

שוב ראיתי כי דברי הר"ן נכוני' מאוד דבודאי בחלבי' ועריות שהקפידה התורה על הנאה ולכן חייב המתעסק אבל אם כפאו לאכול איסור ולבו בל עמו שמצער עצמו על אכילתו דהא לב יודע מרת נפשו אם יתגאל באכילת איסור ועיי' תוס' חולין דף ה' השתא בהמתן של צדיקי' א"כ אין הנאתו הנאה ועל גוף מעשה אכילה אנוס הוא ולכן הוא פטור דהא באמת אינו נהנה אלא צער יש לו אבל באכילת מצה שאין כאן איסור באכילתו נהפוך

הוא יוכל להיות עוד הנאת מצוה באכילתו ובכל אופן יש הנאה הגוף דגם אם לא יעשה מצוה עכ"פ אין עבירה בהנחת אכילתו וא"כ מהכ"ת לא נימא דיוצא באכילה כמו שחייב מתעסק בחלבי' ועריות שכן נהנה הלא זה האיש נהנה באכילתו דאין כאן איסור שמעכב ההנאה וכיון דאכול מצה אמר רחמנא שתורה מבקשת מצוה ע"י הנאת אכילה א"כ יצא ידי מצוה ודו"ק:

וראי' לזה שחידשתי דלכן אינו חייב על אכילת איסור ע"י כפיי' דאין הנאתו הנאה ממאי דפסקי' ביו"ד סי' קי"ט סעיף י"ד שאם מכר לחבירו בשר טריפה תחת בשר כשר צריך להחזיר הדמי' אפי' אם הלוקח כבר אכל הבשר והובא בש"ך ס"ק נ"ו בשם הסמ"ע דהטעם דאכילת איסור צער הוא לו והוי כאלו לא נהנה יעו"ש והשתא התם דלא ידע בשעת אכיל' שהוא איסור רק אח"כ נודע נו לא נחשב אכילתו להנאה מכ"ש אם יודע בשעת אכילה שהוא אוכל איסור רק הוא מוכרח ע"י יד מעול ודו"ק ועיי' בא"ח סי' קצ"ו ובסי' ר"ד בט"ז סק"א ועי' בסי' תע"ה ויש ראיות ממקומות הנ"ל רק אין כאן מקום להאריך בזה:

אבל לשיטת רשב"א ודעמי' כאשר הובא בר"ן דסוברי' דגם בשופר מצות א"צ כוונה א"כ האיש הזה כבר יצא ידי חובתו ועשה עול אשר לא הלך למצות קבורת מת מצו' אשר אין לו עשרה אנשי' כנ"ל לכאורה:

ואחר העיון נ"ל דבנידן שאלתינו לכ"ע עשה האיש כדת של תורה שהלך לשמוע קול שופר דהנה על המתני' דלקמן תקע בראשונה ומשך השנייי' כשתים אין בידו אלא אחת האריך הר"ן ואח"כ כ' וז"ל ותמהני עליהן דע"כ ר' דוסא דאמר הדא אמרה פשוט' ששמע מקצתה מן המתעסק יצא ומוכח לה ממתני' ע"כ ס"ל דסוף תקיעה זו שהאריך בה כשתים אין ראוי לצאת בו ידי תקיעה אחרונה של סימן הראשון אלא בתחלת השני בלבד הוא יוצא ולא בסופה של ראשון כלל אי משום דס"ל מצ"כ או משום דס"ל דאפי' למ"ד מאצ"כ והתוקע לשיר יצא בכה"ג לא יצא משום דה"ל כמתעסק דגרע מתוקע לשיר כדמוכח בפרקין וכדכתיבנא לעיל דנהי דמצות אצ"כ והתוקע לשיר יצא דוקא תוקע לשיר שהוא חול ואין כוונתו בו כוונה של כלום ולפיכך אים מעכבת מלחול המצוה עליו באותה תקיעה אבל מי שמכוון תקיעתו למצוה אחת כמתעסק שהוא מכוון למצות חנוך את התנוקת אין תקיעתו עולה לו למצוה אחרת ודמי' האי מילתא למאי דאמרי' בזבחי' דף ג' דמינה מחריב בה דלאו בת מינה לא מחריב עכ"ל וכ"כ למעלה בדף ל"ג בד"ה ואין מעכבי' בקיצור יעו"ש מבואר דאפי' אי מצות א"צ כוונה ה"מ בתוקע לשיר אבל אם אכוון למצות חנוך אז לכ"ע כיון דמכוון למצוה גרע ואינו יוצא ידי חובתו וא"כ

בנידן שאלתינו דכוון ג"כ למצות חינוך אז לכ"ע לא יצא ומצות שופר קודם למת מצוה שאין מונח בבזיון כנלענ"ד:

ופקחתי עיני וראיתי ארי נוהם מתוך קופא של בשר שמן איבעית גמרא ואיבעית סברא על דברי ר"ן הנ"ל הוא השג"א בספרו טו"א בדף ל"ב בד"ה מתעסק שנתקשה מאוד בכמה קו' (א) בשלומא שם בזבחים דאי אפשר להיות על הבהמה רק שם זבח אחד או חטאת או עולה ושניהם יחד אי אפשר לכן בת מינה מחריב בה וחולין לא מחריב בה אבל כאן כיון דאפשר לצאת בתקיעה אחת לחובת התוקע וגם מצות חינוך איך יהי' מחשבה לחינוך מחריב חובת מצוה הא אפשרות להיות שניהם יחד והוא קו' גדולה וצע"ג (ב) עוד הקשה בשלומא בקדשי' דצריך לשמה רק סתמא הוי לשמה א"כ שייך לחלק דכוונת חולין לא עוקר הך סתמא לשמה ומחשבת קדשי' עוקר מהך סתמא לשמה אבל מצות דלא צריך כוונה דלא שייך בו סתמא לשמה קאי וא"כ למה יחריב בו אם יש לו מחשבה למצוה אחרת וצע"ג (ג) עוד הקשה מגמ' ברכות דפריך למ"ד מאצ"כ מהי' קורא בתורה אם כוון לבו יצא ואם לאו לא יצא יעו"ש וקשה מאי קו' שאני התם דמחשבת מצות לימוד תורה מבטלת מלהיות הקריאה לשם ק"ש אבל בשאר מצות באמת אין צריך כוונה וצע"ג:

ואמרתי זה היום שקויתי לברר דבר אחד אשר כמוס עמדי לדעת פשר הפלוגתא של מצות צריכות כוונה ובחסדי ד' אקוה שלא אבוש להוציא לאור עולם עמקי דברי ר"ן הנ"ל בעזה"י:

והסוגי' בקיצור כך הוא שלחו לי' לאד"ש כפאו ואכל מצה יצא ומסיק בכפאו פרסיים אמר רבא ז"א התוקע לשיר יצא מ"ד מתעסק בעלמא הוא קמ"ל והקשו משופר ומק"ש וממגילה ומשני דסבור חמור בעלמא הוא והקשה אביי אלא מעתה הישן בשמיני בסוכה ילקה ומשני רבא לצאת לא בעי כוונה לעבור בעי כוונה ופריך מדם שנתערב וכו' ומשני בזמנו לא בעי כוונה שלא בזמנו בעי כוונה זה סדר הסוגי' בר"ה דף כ"ח יעו"ש ועיי' בסוכה דף מ"ב ובפסחי' דף קט"ו והקושיו' רבו ואסדר רק ארבע סתירות:

א קו' תוס' בסוכה דף מ"ב דפריך הגמ' מדאגבי' נפיק בי' ומשני אביי כשהפכו וע"כ דמצות אצ"כ דאל"כ בלא הפכו ג"כ לא יצא דהא הולך אצל בקי ללמוד והלא אביי גופי' סובר מצות צריכות כוונה וצע"ג:

ב דרמב"ם פוסק בכל מקום צריך כוונה במצוה חוץ במצה יען דנהנה באכילה כסברת הר"ן ובסוכה מפרש כשהפכו וע"כ דמצות אצ"כ עיי' בתויו"ט פ"ג דסוכה וצע"ג:

ג קו' טו"א דר"ל סובר בפסחי' מצ"כ ובנזיר דף כ"ג אמר ר"ל אם אכל פסח לשם אכילה גסה רשע קאמרת נהי דמצוה מן המובחר לא קעביד רשע לא מקרי וע"כ דמצות אצ"כ. וצע"ג:

ד עוד הקשו האחרוני' ר"י סובר אריך כוונה ובסוכה דף מ"ב אזלי' לר"י וע"כ דלא צריך כוונה וצע"ג:

ונלע"ד לבאר מקור הפלוגתא במאי פליגי אי צריך כוונה או לא ולתרץ כל הסתירות בעזה"י הנה יש לנו ב' אופנים במצות עשה (א) כמצות תפילין ושופר ואכילת מצה בליל ראשון של פסח וישיבת סוכה בליל ראשון של סוכה ונטילת לולב ביום ראשון שהמה מצות מחויבות שמי שעבר ולא עשה המצוה לא די שלא נוטל שכר אלא גם רשע מקרי שעבר על מצות עשה ובתפילין נקרא פושע בגופו וצריך כפרה עיי' רמב"ם ה' תשובה ואין שבועה חל לבטל אותם נגלה דיש ב' כחות במצוה הנ"ל (א) שיש עליו חיוב לעשות ואם לא יעשה הפעולה יענש בידי שמים ומה שלא ילקה מלקות כמו בל"ת יען שעבר בשב ואל תעשה או אפשר שעונשו חמור ועיי' רמב"ן בתורה בזה ועיי' תוס' חולין דף ק"י ובכ"מ פ"ג דעדות ועיי' בפרמג"ד בהקדמה לא"ח (ב) שאם עשה פעולת המצוה של שופר ולולב וכדומה מקבל שכר טוב בעמלו כמו במצות עשה דרשות כאשר אבאר לקמן שיש מצוות עשה אשר הוא ברשות אדם לקיים לקבל שכר אבל אינו רשע אם לא יקיים אותם כמו אכילת סוכה בשאר ימי' או מנות צדקה (ב) מצות דרשות כגון לאכול בסוכה כל שבעה או אם נותן צדקה יותר ממעשר הגם שמקיים בכל אכילה מ"ע של בסוכות תשבו ומברך על כל אכילה ואכילה או בכל ישיבה וישיבה אבל יש רשות בידו שלא לבא בסוכה ולא לאכול חוץ מלילה ראשונה וכן בכל פרוטה מקיים מצות צדקה אבל אין חיוב עליו ליתן יותר ממעשר או חומש ועיי' במג"א סי' תר"מ ס"ק טו"ב למה אין מברכי' על אכילת מצה בשאר ימים יען דשם אין מצוה באכילת מצה רק יש איסור שלא לאכול חמץ וממילא צריך לאכול מצה אבל בסוכה יש מצוה בזה שצריך לאכול בסוכה והבן:

ודע דמצות ציצית הגם דבידו שלא ליקח מלבוש של מין המחויב בציצית או לעשות בד' כנפות כיון שעכ"פ אם לובש בגד ממין המחויב בציצית ויש לו ד' כנפות אז בא עליו החיוב לעשות ציצית כמו בשופר ולולב ותפילין שנקרא רשע אם לא יעשה ציצית הוא דומה למצוה המחויבת שבעבור כך אמרי' בטלית עשה דוחה ל"ת יען כיון שבבגד כזה בא עליו החיוב בע"כ עיי' תוס' כתובות דף מ' בד"ה אי אמרה לא בעינא ליכא עשה כלל ועיי' בכ"מ בה' ציצית פרק ג' הלכה ו' יעו"ש נמצא בשעה שהוא נעשה בר חיוב בציצית

היינו אחר הלבישה עיי' מג"א סי' י"ג סק"א אז יש גם חיוב עליו לעשות ציצית לא בעבור השכר רק כדי שלא יענש אבל במצוה דרשות כסוכה וצדקה ותפילין כל היום וכדומה גם בשעת עשיי' הוי עשה דרשות ובמצות כאלה באמת אין עשה דוחה לל"ת ודו"ק:

ובזה אני אומר דבר חדש בודאי השכל גוזר שאם עשה פעולת מצוה שלא בכוונה עכ"פ החוב נפטר דעכ"פ תקע שופר או אכל מצה או הניח תפילין ולא נוכל עוד לומר שהוא פושע ישראל שעבר על מצות עשה אבל אם נחשב לו הפעולה בלא כוונה גם למצוה כמו אם עשה מצוה דרשות לקבל שכר טוב מעם ד' בעד מעשה שלו סובר אביי מצוה צריכה כוונה אם נחשב לו שעשה ג"כ מצוה אז צריך מחשבה למצוה לצאת ידי שמים אבל אם לא כוון למצוה אז נפטר החוב ונשאר המצוה לבד כמו מצוה דרשות וצריך לעשות המצוה עוד הפעם כדי שיעשה מצוה אבל בודאי אם כבר עשה פעם אחד הפעולה שלא בכוונה ולא נשאר רק לעשות מצוה אין עשיית פעם שנית דוחה לל"ת מכח עשה דוחה ל"ת ורבא ג"כ מודה לאביי דהשכל גוזר שפעולה שלא בכוונה לא תתחשב למצוה רק לפטור החוב אבל שנימא שיוכל לקיים אח"כ הפעולה לשם מצוה כמו עשה דרשות ע"ז פלי'ג רבא דמי יוכל לחלוק בעשה אחת לקיים החוב בפני עצמו והמצוה לפני עצמה דילמא קשרם התורה ואם לא עשה הפעולה בכוונה נפטר החוב ומצוה הוי מעוות שאינו יוכל לתקן וממילא כיון שלא יוכל לקיים המצוה לפני עצמו א"כ קיים גם המצוה ואפי' לכתחילה פסקי' אין צריך כוונה כלל למצוה:

ואסברא לך טעמא דמילתא דתוס' בזבחים דף ב' בד"ה סתם אשה הקשו למה אמרי' בקדשים ומילה כשר בסתמא ובגט פסול אפי' אם עומדת לגירושין ותי' דלאו בגט זה עומדת להתגרש יעו"ש וא"כ אי אמרי' אם אכל שלא בכוונה לקיים המצוה עכ"פ החוב נפטר והחלק המצוה הוי מעוות שלא יוכל לתקון וא"כ אי אפשר לקיים מצות סוכה או אכילת מצה או מצות שופר רק בפעם הראשון שעשה הפעולה וא"כ ממילא סתמא לשמה ולא צריך כוונה כלל כמו דלא צריך כוונה במילה ובשחיטת קדשים אבל אביי דסובר דיוכל לקיים המצוה בפני עצמו וא"כ אין המצוה דוקא באכילה ראשונה של כזית מצה או ישיבת סוכה או תקיעת שופר וא"כ סתמא לאו לשמה ולכ"ע מצות עשה צריכה כוונה רק לרבא אין צריך כוונה יען דסתמא לשמה ולאביי לא הוי סתמא לשמה דאפשר לעשות המצוה בפני עצמו וצריך כונה והבן זה כי עמוק וישר בסבר' מאוד מאוד בעזה"י:

וזה הבנת הגמ' מהו דתימא אכול מצה אמר רחמנא והא אכל אבל האי מתעסק קמ"ל הכוונה בשלומא אי אמרי' דלא הוי סתמא לשמה רק דכשר בלא כוונה אז באמת אין

ראי' משם דשאני אכילה דנהנה אבל באמת קמ"ל דלכך יוצא במצה דסתמא קאי לשמה דאי אפשר בפעולה אחרת א"כ ממילא ידעי' דה"ה בשופר הדין כך דיצא ודוק:
ועל זה הקשה אביי לרבא הישן בשמיני בסוכה ילקה דבשלומא לדידי שאם עשה פעולה בלי מחשבה לקיים מצוה אז לא נפטר אלא החוב דלא יהי' רשע אבל מצוה אין לו א"כ ל"ק דעובר על בל תוסיף דאין לאו דבל תוסיף רק אם מוסיף לעשות מצוה אבל לדידך שאפי' מצוה יש לו בלי כוונה למצוה א"כ יהי' איסור בל תוסיף והשיב לו רבא לצאת לא בעי כוונה יען דהוא מחוייב לקיים גם המצוה ואי יפטור החוב לא יוכל לקיים המצוה בפני עצמו וא"כ סתמא לשמה אבל לעבור בעי כוונה דלא שייך סתמא לשמה דכי יש כאן חיוב שיעבור על בל תוסיף והקשו מדם שנתערב ומשני בזמנו לא בעי כוונה דומי' דמצוה אבל שלא בזמנו בעי כוונה ודוק:
והמעיין בסוגי' דטעה בדבר מצוה בפסחים ובסוכה דף מ"ב יראה דדוקא אם הי' טרוד היום בחיוב מצוה כגון שהי' לו תינוק למול בשבת וטעה ומל של ערב שבת אז פטור דמכח החיוב אשר עליו הי' טרוד ונבהל ומל של ערב שבת או של יום א' אבל אם מל תינוק של שבת בערב שבת ואח"כ מל של ערב שבת בשבת חייב שהגם לפי מחשבתו הי' טרוד במצוה כיון שעכ"פ באמת לא הי' עליו היום טרדות מצוה עיי' ברש"י וברמב"ם בה' שגגות ובלח"מ חוץ באופן כזה בשבת שכבר ניתן שבת לדחות יעוש"ה:
ולפ"ז אבוא ליישב קו' התוס' הא אביי סובר מצות צריכו' כוונה א"כ למה צריך לאוקמי בשהפכו ולפמ"ש נכון דגם אביי סובר דכיון דעשה פעולת המצוה נפטר מהחוב אשר עליו לינוול בידי' לולב רק סובר דבפעולה בלא כוונה נפטר החוב אבל אין לו מצוה וצריך לקיים פעם שני בעבור להיות גם מצוה וכיון שאין עליו חוב רק כעשה דרשות לא שייך טרדות ולא פטור על חילול שבת ולכן צריך לאוקמי כשהפכו ולא נפטר אפי' החוב ודוק ומיושב דברי הרמב"ם שכ' בשהפכו דלולי כן לא הוי טעה בדבר מצוה דכבר יצא ידי החוב ולא נשאר טרדות לפטור אותו ודוק ומיושב הקו' לר"י הגם דסובר דצריך כוונה עכ"פ לענין פטור שבת צריך דוקא בשהפכו וק"ל ומיושב הקו' לר"ל הגם דסובר דצריך כוונה למצוה הייני להיות נחשב לו לקיום מצוה אפי' אבל החוב נפטר בגוף הפעולה אשר עשה וזה שאמר בנזיר רשע קאמרת אם אכל לשם אכילה גסה דנהי דמצוה מן המובחר לא עביד רשע מקרי כיון שעשה הפעולה נפטר החוב ולא נחשב לפושעים יכשלו בם ודוק: וטרם שאבאר דברי ר"ן אעתיק דברי טו"א שכ' שאי אפשר לומר מצות אצ"כ משום דסתמא לשמה וז"ל אלא אפי' למאי דפי' קצת מפרשי' דאי מתכוון להדי' שלא לצאת אינו יוצא אפי' למ"ד מאצ"כ מ"מ ה"מ במתכוון להדי' שלא לצאת דא"י בע"כ

אבל בסתמא ולא מכוון כלום יצא ולאו משום דסתמא לשמה קאי אלא משום דא"צ כוונה לגמרי גבי מצות דהא סתמא דמצות דמי לסתמא דגיטין דבעי' כתיבה לשונו ולשמה וסתמא נמי פסול משום דסתם אשה לאו לגירושין קיימא כדאמר התם ופי' התוס' ואפי' זינתה לאו להתגרש בגט זה עומדת וה"נ לגבי מצוה ל"ל דחתיכת מצה זו סתמא למצות אכילת מצה עומדת דהא יוכל לצאת י"ח מצה בחתיכה אחרת כמו בזו ואין חתיכה זו מיוחדת למצוה זו יותר מאחרת וכן ת"ש ומצות לולב אין שופר זה ולולב זה מיוחדין למצותן יותר מאחרים וכן בכל המצות ול"ד לזבחי' דסתמא לשמן עומדין דש"ה משעת הקדישה שהקדישה לחטאת סתמא עומדת להקריבה לחטאת וא"א להקריבה לשם זבח אחר וכיון דמצוה סתמא לאו לשמה קיימי ובע"כ למ"ד מאצ"כ לגמרי אצ"כ וכי מכוון למצוה אחרת מה הוי ומה מינה מחריב בה א"ל הכא דל"ל מחריב בה ועוקרה מלשמה דסתמא הא סתמא בלא"ה לאו לשמה קאי ואפ"ה יצא ובהא דמתכוון מצוה זו לשם מצוה אחרת מי גרע כלל דאי משום דמינה מחריב הא אינו מחריב אלא להוציאה מסתמא ה"מ היכא דסתמא לשמה עומד אבל מצוה בסתמא לאו לשמה עומדין מה יש למינה מחריב עכ"ל ולכאורה דבריו דברי טעם ודעת וחן:

בכל זאת יש לי לדבר דבר על אוזן שומעת בעזה"י במנחו' דף מ"ב ימול ארמאי ואל ימול כותי תוס' בד"ה ואל ימול כותי וז"ל לאחר שהמיר דתו דסתמייהו לשם הר גריזים אע"ג דגרי אמת הן ונכרי אע"ג דבפרק המביא דף כ"ג קאמרי בגט נכרי אדעתא דנפשי' קעביד שאני התם דסתם אשה לאו לגירושין קיימא אבל סתם מילה לשמה קיימא והכי משני גבי זבחים דף ב' ומתוך כך ניחא בסמוך דמכשיר ציצית בנכרי דכתיב ועשו להם ציצית דמשמע אחרי' יעשו להם ובתר הכי מכשר רב טווי' שלא לשמה ומייתי תנאי ותפילין משמע דבציצית נמי בעי לשמה אף על גב דנכרי כשר עכ"ל: ולכאורה פלא בעיני דילמא רק סתמא לשמה אם הי' מעוות שאינו יכול לתקון כגון במילה שאין לו ערלה עוד ובזבחים דאי אפשר להחיות בהמה זו אבל כאן דאפשר להתיר הקשרי' ולעשות אותן ציצית שעשה הנכרי ע"י ישראל א"כ מנ"ל דכאן סתמא לשמה ואפי' אם ישראל עשה אותן סתמא ג"כ יהי' פסול דכאן אין סתמא לשמה יען דיוכל לחדש ולעשות אותן ציצית פעם שנית אבל במילה ובזבח אי אפשר לעשות מילה באותו גיד או שחיטה באותן שלמים אלא פעם אחת ולכן סתמא לשמה וצע"ג:

אמנם לק"מ דא"כ למה לגמ' לתרץ בזבחי' דף ב' סתם אשה לאו לגירושין קיימא לישני בפשוט דשם הגם אם גט זה פסול בכל זאת אפשר לתקן הגט בהעברת הקולמס דהא שיטת התוס' גיטין דף י"ט ע"א ד"ה דיו ע"ג דיו יעו"ש אבל בזבח הוי מעוות שאינו

יוכל לתקון משמע דאין חילוק בזה אם סתם אשה לגירושין קיימא הגם שיוכל לתקן העוות הוי הגט כשר ודוק (אך רוב שיטות פוסלי' העברת הקולמס בגט עיי' בב"י א"ה סי' קל"א): אך ראה זה שתוס' בזבחים כתבו אפי' אם היא זונה וצריך לגרשה אעפ"כ סתמא לאו לשמה דכוונת הגמ' אשה לאו בגט זה צריך לגרש אותה ויוכל לגרש בגט אחר כיוצא בזה א"כ קשה איך מדמה תוס' מילה לציצית במילה אי אפשר בגוף זה מילה אחרת (דהטפת דם לאו מילה היא) אבל כאן אפשר לעשות ציצית אחרים לשמה ואפי' אם נאמר כ"ז שראוי' אותן ציצית אסור לזורקן עיי' ש"ע הלכו' ציצית וה' חנוכה היינו לזורקן אחר שהיו כשרי' ונשתמש בהן במצוה דבלא"ה הזמנה לאו מילתא וכאן עדיין לא נשתמש בהן ועוד דהא אפשר לעשות אותן ציצית עצמן פעם ב' וא"כ פסול סתמא וצע"ג:

ונ"ל דכוונה אחרת לתוס' בהבנת הגמ' בזבחים בשלומא בבהמת קדשים שכבר נתקדשה והיא בקדושת שלמי' ועומדת לכך לשחוט לשמה דזה תיקון בהמת קדשים ואין השחיטה פועל בקדושה שלימות עוד רק אותו שחיטה אשר נעשה גם בבהמת חולין ביקש הקב"ה שיהי' כאן על מחשבה שהיא שלמים או עולה אבל אין כאן במחשבה הנ"ל התחדשו' דהא השוחט אם יודע שהוא שוחט שלמי' די שאין בידיעה הנ"ל רק לדעת הקדושה אשר כבר מונח על אותה בהמה וכן במילה התינוק הזה משעה שנולד עומד ערלתו לימול שכל ישראל מקודש לכך שיגזור ערלתו ממנו ואותו פעולה נעשה שנחתך ערלתו ואין המילה פועל התחדשות ושלימות במי שנולד מרחם ישראל שמילה רק אחת מתרי"ג מצות (רק בגר פועל התחדשות קדושה עיי' בח"ס ס"א) אז סתמא לשמה אבל בגט שיפעול הגט כריתות אישות וביקש הקב"ה דוקא אם הספר נכתב לשם אישות אשה המתגרשת לה לשמה דגירושין הוא היפך האישות אשר היא עומדת עד עתה שהיא היתה ע"י קדושת אישות בפירוד עם שאר אנשי' ובחבור עם בעלה והגט יפעול בהיפך במה שעומדת שתהי' נפרד מבעלה ומותר לאיש אחר אז הוי הגט התחדשות חדש וצריך הספר כריתות נכתב בפי' לשמה דהא הגט יפעול התחדשות וזה הכוונה זבחים בסתמא לשמה עומדין דסתם זבח קדשי' עומד בקדושתו לזביחה ולא להתנבל אבל אשה לאו לגירושין עומדת דעמידתה עד עתה הוא היפך הגירושין אבל טלית עומד עכ"פ אצל ישראל לציצית דאפי' אי טלית חובת גברא אם ירצה ללבוש צריך ציצית וגם נענש בעידן ריתחא אם לא ילבוש לכן סתמא לשמה ודוק ראה בעיניך דתוס' מנחות הנ"ל סוברי' דאפילו בעשיית ציצית אמרינן סתמא לשנה וה"ה במצה ובשופר ובסוכה כיון דבר ישראל עומד לכך לעשות מצוה בחפץ כזה אז סתמא לשמה ומכ"ש כפי מה

שבארתי דהוי מעוות שאינו יכול לתקון א"כ דומה ממש לזבח ודוק: ועתה בא ברוך ד' וראה כי טוב מאוד סבר' הר"ן דבשלומא אם אין בעשיית הפעולה סרך מלוה רק דבר רשות אז עולה עכ"פ לענין החוב ויהי' מעוות שאינו יכול לתקון וממילא הוי סתמא לשמה אבל אם כוון למצות חינוך א"כ חישב בפעולה רק על מצוה אחת ולא נשאר מקום לומר שעכ"פ נפטר החוב ממצוה השני' דמי יכריח אותו לעשות מצות חבילות במעשה אחת וא"כ כיון דאין סתמא לשם מצוה השני' ממילא מהני היפוך כוונה יען דבלי כוונה לכ"ע אינו יוצא מצוה ומביא ראי' מזבחים דמינה מחריב בה דאפי' שם אשר פוסל מהני אם מחשבתו קודש ומכ"ש דמהני היפוך כוונה אם חישב לעשות מצוה ומצוה אחת דוחה השני' והבן:

ושמחתי כעל כל הון שהראני בן אחי הב' החתן החרוץ כמו"ה משה נ"י בחדושי אביו הצדיק ה"ה הרב המאה"ג ר' יעקב שלום ז"ל שכ' להסביר דברי הר"ן וראי' בטוב טעם ודעת והגם שהוא האריך בפלפול גדול אני אעתיק רק מה שנוגע לגוף דברי הר"ן הטו"א נתקשה בדברי ר"ן שחידש שמצות חינוך מעכב יציאת מצוה של גברא התוקע למה לא כאמר דגם הוא יוצא ולא דמי לזבחים דאי אפשר להיות קרבן ועולה וגם מן גמ' שהקשה מק"ש וקשה הלא שם אינו יוצא בכוונה של מצות לימוד תורת ידי מצות ק"ש משום דמינה מחריב בה לפ"ד הר"ן ולדעתי נראה לתרץ דהנה כל איש מישראל מחויב אותו היום במצות תקיעת שופר והוא מושבע ועומד מהר סיני להיות אותו יום מחויב לעשו' מעשה זאת ומשהאיר המזרח נכנס באותו חיוב כנודע שיש חביבות בהקדימו למצוה זריזין מקדימין למצות וישכם אברהם בבוקר והנה בברכות דף כ"ו אמרי' אם הי' לו להתפלל תפילה של עכשיו ותפיל' של תשלומין צריך להקדים החיוב ואח"כ ישלם התשלומין ואם עשה בהיפך לא מהני יעו"ש ובטו"ז סי' ק"ח ובצל"ח שם וא"כ השכל נוזר הגם שחידש בשאג"א סי' כ"ח דדוקא בשנוי מצות יש לחקור על מי להקדימו יען דהשני מצות מחויבת אבל יוכל להקדים טלית לתפילין יען שטלית כדבר רשות וכמו שיוכל לאכול או לעשות מלאכה קודם מצוה ה"ה יכול לעשות מצות רשות קודם מצות חיוב יעו"ש היינו אם עושה מעשה רשות אשר לא יוכל להיות מעשה מצוה אבל בודאי אם עושה פעולה אשר יוכל להיות פעולת קיום המצוה אין לאדם רשות לעשו' אותו פעולה לדבר רשות דהא יש חיוב עליו לעשות היום אותו פעולה לקיום מצוה דכיון דמושבע היום לעשות אותו פעולה אז מיד שעושה אותה פעולה נתפסת לחיוב דהא מצא מקום לחול לקיים את אשר מושבע עליו לעשות וכל זה אם תוקע לשיר אז נתפס המעשה למצוה אבל אם עוסק במצות חינוך אז בודאי מהני היפך כוונה שאינו רוצה כעת לעשות

מצוה של שופר רק מצות חינוך ולא שייך לומר כיון שמעשה ראוי להיות מצוה נתפס למצוה ולא לרשות דאטו חינוך לאו מצוה הוא שנאמר שאין לו כח להוציא שיעבוד גופו היום למצות שופר אבל בתוקע לשיר אז אמרי' אין לדבר רשות כח להוציא שיעבוד גופו אשר מונח עליו משהאיר היום לעשות אותו פעולה היום למצוה ודוק ומביא הר"ן ראי' כמו בזבחים דאמרי' מחשבת חולין אין לו כח להוציא משסתם קדשים הוי השחיטה לשם מצוה אבל אם מחשב בשם קדשים אחר אז מחשבה קדושה מעכב בהכשר של קיום קדושה ראשונה ופועל פסול אפי' דמינו מחריב וה"ה כאן מינו מעכב שלא יחול שיעבוד גופו למצות שופר יען שהוא מכוון למצות חינוך עכ"ד בקיצור והם יקרי' מאוד ללב מבין והמה מוסיפי' כח בינה למש"ל ודוק והקו' מן ק"ש תי' אחי הצדיק ז"ל לפי מה שביאר השג"א בסי' א' אי ק"ש דרבנן אז עיקר הק"ש רק תלמוד תורה וחכמי' בחרו אותה פרשה א"כ הכל שם מצוה אחת וק"ל אך הוא דוחק שקו' הגמ' יהי' אם מצות ק"ש דרבנן ונשאר קו' הטו"א וצע"ג:

ונראה לפענ"ד לתרץ דדוקא בשופר שזמנו כל היום וה"ה מצות חינוך זמנו כל היום א"כ נקרא מצות חינוך מינו לעכב בו אבל תלמוד תורה הוא חיוב כל רגע ורגע עי' ר"ן נדרי' דף ח' אקום ואשנה נדר גדול יעו"ש ובריטב"א בפירושו ובפי' הרא"ש ומצות ק"ש יש לו זמן שחל עליו ונקר' זמנו קבוע דכתיב בשכבך ובקומך עיי' ברע"ב פ"ק דשבת משנה ב' מפסיקי' לק"ש יעו"ש ולא משכחת לקרוא ק"ש אלא א"כ יפסיק ממצות ת"ת ואעפ"כ אמרה תורה מצות ק"ש בזמן קיומה וע"כ דק"ש עדיף מת"ת למ"ד ק"ש דאורייי' וא"כ ליכא למימר יען דמכוון לת"ת שהוא מינו מחריב בה הלא בשעה שבא זמן ק"ש לא הטילה עליו אז התורה מצות לימוד וא"כ לא הוי מינו אבל מצות שופר ומצות חינוך דאין אחד מוכרח לבטול חבירו וכל אחד זמנו כל היום א"כ נקרא מינו דמעכב ועיי' בחק יעקב סי' תל"ב ודוק היטב:

סוף דבר הכל נשמע דאיש הזה אשר הלך לשמוע קול שופר עשה כדת של תורה שתקע רק לחנך בנו וכוון שלעצמו יצא בבהכ"נ א"כ לא יצא מצות שופר וקוד' למצות קבורת מת אשר אינו מוטל בבזיון כנלענ"ד:

ואגב גררא אזכיר מה שנסתפקתי אי מצות פ"ו צריך כוונה או אין צריך ומה שעורר בי ספק הנ"ל הוא דנ"ל דשאני מצות פ"ו משאר כל המצות דבשאר המצות לא נשאר מעשיית המצוה פעולה אשר הי' תכלית ציות המעשה דמה יתרון בנענוע של הלולב או בשמוע קול שופר או ישיבת סוכה או אכילת מצה נמצא דתכלית המצוה בעשיית הפעולה לבד לכן יש פלוגתא אם עשה בלי כוונה אם מהני הגם דאם לא כוון אעפ"כ

עשה אכילה או בענוע אבל מה הוא אם לא מכוון לשם מצוה אין מצוה בלא כוונה אבל בפ"ו אפי' אם בעל מאה פעמים או לאלפים ולא נולדו לו בנים לא קיים פ"ו א"כ אין פ"ו תלוי בפעולת אדם לבד רק בתכלית אשר נולד מהפעולה היינו יצירת בנים אשר יצמיחו ע"י הבעילות וא"כ לכ"ע מצות פ"ו נתקיים אפי' בלי כוונה דאטו אם נולדו לו בנים ולא כוון רק לתכלית בעילת אשה לא קיים פ"ו אם נולדו מבעילותיו בנים ועי' בש"ע א"ע סי' א' אפי' בממזר ידוע קיים פ"ו וח"מ מסופק אפי' אם (נתעברה באמבטי יע"ש וא"כ דאין גוף הבעילה מצוה רק ברם מצוה אז לכ"ע לא בעי כוונה ויוצא אפי' אם) קיים בהיותו גוי דלא הוי בר חיובא כיון דזרעו מיוחס אחריו ונקראי' על שמו יען דאין שום אדם מחויב לכוון במצות פ"ו רק זרעו יעמוד לפניו והבן זה בקיצור:

ומצאתי ברמב"ם בספר המצות מצוה רי"ב וז"ל היא שצונו לפרות ולרבות לכוון לקיום המין והיא מצות פ"ו והוא אמרו יתעלה ואתם פרו ורבו עכ"ל משמע אם לא כוון לפרות ולרבות רק לרוות נפש החושקת בבעילת אשה יפת תואר אז לא קיים מצות פ"ו ודוק:

וראיתי בטו"א ר"ה כ"ח שנסתפק בעבד שעש' מ"ע שהז"ג ונשתחרר באותו יום אי יצא במה שעשה המצוה כשהי' עבד שלא הי' אז בר חיוב וחקר מגמ' יבמות דף ס"ב אי הי' לו בנים כשהי' נכרי ונתגייר שפטור רק השיב דשאני התם דהי' עכ"פ מקודם שבת יעו"ש בטוב טעם ודעת וכפי מ"ש יש לעיין בדבריו:

סימן כב

שאלה איש אחד בא לבהכ"נ ולא מצא שם טלית רק מרעהו אשר הדיר הנאה ממנו אם מותר ללקחו ללבשו ולברך עליו כמו שמותר לעשות כן בטלית של חבירו שלא הדיר הנאה ממנו או יש הבדל בין ללבוש או לברך שלבישה מותרת והברכה אסורה:

תשובה לכאורה הלבישה מותרת אבל אסור לו לברך עליו דמבואר ביו"ד סי' רכ"א סעיף י"ד הנודר הנאה מחבירו ונתן לו לולב לצאת בו על מנת שיחזירנו ביום שני יצא אבל ביום ראשון לא יצא עכ"ל המחבר והוא מתשובת הרשב"א הובא בא"ח ברמ"א סי' תרמ"ט והביאו הש"ך דאיסור הנאה לא מקרי לכם יעו"ש ואם כן ללבוש הטלית מותר דמצות לאו להנות נתנו אבל לברך עליו דנימא דהקנה לו במתנה ומקרי כסותך עיי' בט"ז סי' י"ד בא"ח אבל כאן שאסור לקבל ממנו מתנה כמבואר ביו"ד סי' רט"ז וא"כ אי אפשר לברך עציו חוץ אם נאמר כמ"ש המג"א בסי' י"ד דמברך כמו שנשים מברכות ואולי דרק שם סומך דאפשר דמקנה לו דניחא לי' לאינש הגם דלא ידע ממנו אבל כאן דאסור בדרך מתנה רק בהלואה דמצות לאו להנו' נתנו ודוק:

אמנם לכאורה הדבר צריך התבוננת אם מותר אפילו ללבוש דבר"ה דף כ"ח ע"א בד"ה לאו להנות נתנו פי' רש"י וז"ל לישראל להיות קיומם להם הנאה אלא לעול על צואריהם נתנו עכ"ל ומשמע דוקא במצוה מחויבת כגון תקיעת שופר או כגון הזאת מי חטאת כגון על חיוב קרבן פסח או טבילת מצוה אשר יש חיוב לטהר עצמו אז לאו להנות נתנו יען שנותן לעול על צוארו דהא מוכרח לעשות ואם לא יעשה רשע מקרי אבל במצוה דרשות כגון עטיפת טלית דאינו מחויב ללבוש טלית בת ד' כנפות אז לא שייך שנותן לעול על צוארו רק הוא רוצה לעשות מצוה דרשות כדי לקבל שכר אז בודאי אם אינו עושה רק מרצונו לקבל שכר מצות כאלו להנות נתנו וק"ל אבל ממה שכתב רש"י בסוכה דף ל"א ע"ב בד"ה ואם נטל וז"ל דמצות לאו להנות נתנו כלומר אין קיום מצות הנאת הגוף אלא עבודת עבד לרבו עכ"ל משמע בהיפך כיון שאין בקיום המצות הנאת הגוף רק עבודת עבד לרבו לא נחשב הנאה וא"כ ה"ה במצות דרשות אמרי' ג"כ מצות לאו להנות נתנו דהא אין בלבישת ציצית הנאת הגוף אלא עבודת עבד לרבו למצוא חן וחסד לפניו ודוק:
ועלה בדעתי שמאוד העמיק רש"י במתק שפתותים דהנה נטילת לולב הוי רק מעשה מצוה ואין בנטילה שום הנאת הגוף רק אנו חוקרי' אם לא נאמר שזה נחשב להנאה יען שמקיים מצוה ע"ז נכון פי' רש"י שאין מצות כאלה נחשבי' להנאת איסור יען שאין בהם באמת הנאת הגוף והמצוה הוי רק עבודת עבד לרבו ולא נחשב להנאה אבל בתקיעת שופר דמשכחת בו הכאת הגוף מן פעולת קול שופר או חכמת התוקע שיודע להוציא קולות כאלה עיי' בב"י תקפ"ה אעפ"כ מותר לתקוע בשופר של איסור הנאה יען דהנאת הגוף בטל לגבי המצוה יען דמצות שיש בעשייתם גם הכאת הגוף לא נתנו מהקב"ה כדי להנות הנאת הגוף אלא נתנו לישראל לעול לקיים מצות התורה וא"כ לא נחשב אותה הנאה לאיסור אשר נהנה בהדי המצוה כאשר אבאר בעזה"י לקמן דהוי כאנוס על גוף הנאה ודוק:
שוב מצאתי ברש"י בחולין דף פ"ט בד"ה ורבא אמר וז"ל אפי' באפר עפרה נמי מותר שכיסוי הדם מצוה ולא הנאה שהמצות שנתנו לישראל לא ליהנות נתנו להם לא לשם הנאה נתנו להם אלא גזירת המלך היא עליהם עכ"ל אחז החבל בתרי ראשין שלא נתנו המצות לשם הנאה אלא גזירת המלך יען דמבואר אח"כ דלולי דכתותי מכתת שעורי' הי' יוצא לרבא בין בשופר ובין בלולב הגם שהם של ע"ז וביאר רש"י הגם שיש בו הנאה אעפ"כ לא ניתן לישראל לשם הנאה ואם אין בו הנאה אז בודאי לא נחשב הכאה דהוא גזירת המלך ודוק אבל גם לרש"י אפשר דאמרי' אפי' במצוה דרשות מצות לאו להנות נתנו וק"ל:

ואוסיף נופך הערה אשר כתבתי בחדושי זה רבות בשני' דפלוגתא אי מצות להנות או לא נ"ל דפליגי דמי יכחיש שיש הנאה לבר לבב אם זוכה לקיים מצוה הלא החי יתגיש מתיקות תענוג מצוה עד שכל עצמותיו ידושנו וגם מקבל שכרו בעבור קיום המצוה כאשר נתקשה הרשב"א אך פליגי הלא כל אסורי הנאה אסורים רק כדרך הנאה היינו שבני אדם נהנין אבל בשלא כדרך הנאתו לא אסר הקדוש ב"ה כל איסורי הנאה ועיי' במ"ל פרק ה' מהלכות יסה"ת פלפול גדול שאפי' בע"ז ובהקדש מותר שלא כדרך הנאה יעו"ש וא"כ פליגי אי הנאת מצוה נחשב להנאה בכדרך הנאתו ואסור לעשו' מצוה בכל חפצי אסורי הנאה או דנימא בהיפך כיון שאין כאן הנאה רק לבר חיוב מצוה אבל למי שאינו מצווה בו היינו כל האומות לא יהי' נחשב מעשה זה להנאה א"כ הוי הנאת מצוה בכלל שנהנה בשלא כדרך הנאה ומותר להנות בשכלד"ה בכל אסורי הנאה ומצאתי בעזה"י כעת און לי בנמ"י בנדרים ברב אלפס החדשים דף ט' שכ' וז"ל אבל אם אמר סתם דבר פלוני קונם עלי אין במשמע אלא דבר שיש בו שום הנאה והר"ז כשופר של עולה שמותר לתקוע בו משום דמצות לאו להנות נתנו דמסתמא לא אסר הכתוב הקדש אלא בכדרך הנאה עכ"ל הזהב מבואר דהבין דמצות לאו להנות נתנו הוי הסברא דמצוה לא נחשבת הנאה בכדרך הנאה ואודה לד' ממקור לבבי שזכיתי לזה זה י' שנים ולפ"ז גם במצוה דרשות מותר דעכ"פ הנאת המצוה הוי הנאה בשלא כדרך הנאה ודוק:

וביותר יש להסביר כפי מה שכ' הרשב"א בחדושיו לסוכה דף ל"א וז"ל מצות לאו להנות ואף ע"ג דמתהני בעשיית המצוה שמקבל שכר בעוה"ז ובעוה"ב לא חשיב באיסור הנאה אלא כשנהנה בגופו של איסור אבל כל שאינו נהנה מגופו אלא שגורם לו הנאה וריוח ממקום אחר אינו הנאה ומן האיסור עכ"ל והביא עוד ראי' מסנדל של ע"ז וממעין יעו"ש שהאריך כוונת דבריו דתורה לא אסרה הנא' אלא אם הנאה בא מגופו של איסור למשל בודאי לקנות אשה באיסור הנאה אסור ולא שייך לומר מצות לאו להנות נתנו דהא בגופו של א"ה קנה אשה הנקראת קנין כספו ויוכל לכפותה לבעול אותה ולא צריך לשלם שכר ביאה כאשר בארתי במקו"א אבל במעיין מה הוסיף שנטהר רק אם ילך אח"כ למקדש ליכא עונש או אם תנשא היבמה לאיש לא עשתה איסור אבל מיד לא מרווחת בחליצה ולא מרויח בטבילה וכן במצות מה בידו מן האיסור הגם שיקבל שכר מן הקב"ה אבל מגוף המצוה לא בא לו הנאה אלא או מיד הקב"ה או בבעילת איש אשר יקח אותה או בהנאת בעל אם טבלה במעיין או מן ביאת מקדש אבל מעצם המצוה או הטבילה או חליצה לא בא לעולם הנאה כנלענ"ד הגם שרבים לא יבינו כן ודוק:

ולפ"ז גם במצוה דרשות שייך ג"כ מצות לאו להנות נתנו דלא בא לו לאדם הנאה מגוף החפץ ודוק:

ומה שצריך ביאור רחובות הוא אם יש בלבישת טלית גם הנאת הגוף אם נימא שגם במצות הרשות בטל הנאת הגוף לגבי המצוה או נימא דוקא במצוה מחויבת אז בטל הנאת הגוף לגבי מצוה אבל מצוה דרשות לא מתיר הנאת הגוף בהדי המצוה וצע"ג:

ונלע"ד לחקור בעזה"י והוא דרשב"א בנדרים דף ט"ו הקשה הגם שאמר הנאת תשמישך עלי נימא דיבעול אותה משום מצות פ"ו ומצות לאו להכות נתנו ותי' דאפשר באשה אחרת יעו"ש והקו' רבים עליו (א) קו' הר"ן שנעלם ממנו גמ' מפורשת שאם נודר הנאה ממעיין אסור לטבול בימות החמה יען דגם הגוף נהנה מן הטבילה א"כ מבואר דדוקא קיום מצוה לא נחשב הנאה אבל אם יש לגוף מבלעדי המצוה הנאה שפיר מקרי הנאה ואסורה הגם שפועל מצוה ג"כ וצע"ג (ב) הקשה בשעה"מ למה במודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו הגם שאפשר לו באחר ולמה יהי' באשה איסור אם אפשר לו באחרת וצע"ג: ואמרתי להסביר גוף דברי רשב"א דלכאורה יפלא אם יש פלוגתא שגוף המצוה יהי' נחשב הנאה וגם למ"ד דקיום מצוה לא נחשב הנאה נתקשה רשב"א גופי' בסוכה דף ל"א שנימא דנחשב להנאה יען שמקבל שכר ותי' יען דלא נהנה וגוף החפץ וא"כ מהכ"ת להוסיף שגם הנאת גוף מותר בהדי קיום המצוה והוא פלא להבין:

אך הכל נכון בעזה"י ואקדים דברי הר"ן בחולין פ"ז בסוג' דריחא מילתא שנתקשה באיסור דריחא מילתא וכת' ח"ל ועוד דהא קי"ל מודה ר"ש בדבר שא"מ מותר ולדידי' הנאה דלא מכוון לי' שרי' כדמוכח בפ' כל שעה והכא בודאי בבת תיהא אינו מתכוון להנות מיי"נ דלאו ברשיעא עסקי' וכ"ת פ"ר הוא וקיימ"ל כר"ש בפסיק רישא ולא ימות ליתא דלענין הנאה ודאי אע"ג דהוי פ"ר שרי' דהא אמרי' התם מוכרי כסות מוכרין כדרכן ובלבד שלא יתכוון בחמה מפני חמה ובגשמים מפני הגשמים והא התם בודאי מטי לי' הנאה אלא כיון דלא מכוון לי' לא חשבי' לה מידי עכ"ל והטו"א נתקשה בדברי הר"ן א"כ למה הנודר הנאה מן המעיין אסור לטבול בימות החמה כיון דלא מכוון בהנאה מותר אפילו בפסיק רישא והקו' גדולה והניח בצ"ע:

ונראה ליישב דעת הר"ן ומראשי' אסביר דברי הר"ן הנ"ל בחולין דהפנ"י בפסחים דף כ"ו חידש דבר גדול דכל איסורי' אסרה התורה דוקא ע"י מעשה אבל האיסור אשר נהנה האדם בלי מעשה רק בא מאליו לאדם ליכא עבירה כלל דמהאי טעמא אמר רבא תחילתה באונס וסופה ברצון מותרת דאשה קרקע עולם רק הקב"ה קרא גם בעילתה במזיד מעשה דכתיב נפשות העושות אבל אם גוף הבעילה מתחלה באונס אז גוף הנאה

ליכא איסור הגם שבודאי יהי' הנאה דפסיק רישא מורה על מעשה אבל בלי מעשה ליכא איסור וחיזק דבריו מלשון הר"ן בפסחי' יעוש"ה כי האריך בסוגי':

ולפ"ז נכוני' דברי הר"ן בחולין דפסיק רישא לא שייך אלא אם גוף המעשה הוא מעשה איסור כגון במלאכת שבת דהוי המעשה היינו הפעולה האיסור אבל בלבישת כלאים הלא גוף הלבישה בלא הנאה ליכא איסור רק הנאת חימום כלאים הוי האיסור והוא בא ע"י מעשה הלבישה ואם הוא לובש כדי להיות מכוסה ועשה מעשה כדי שיהי' כו הנאה אז חייב על הנאה ע"י מעשה של הלבישה ועיין ריטב"א מכות דף כ"א דכל דבר הבא ע"י מעשה אפי' גוף המעשה לא חייבו אעפ"כ חייב אח"כ ע"י מעשה הקודם אבל במוכרי בגדים דהוי הלבישה לא אפשר דצריך ללבוש כדי למכור וגם לא מכוון להנאה אז לא נחשב המעשה לאיסור והוי אח"כ הנאת הבגדים כהנאה דבא מאליו ומותר מדין תורה אפי' לכתחילה וא"כ אמאי יהי' מועיל לאיסור דהוי פסיק רישא כיון דלא נוכל לצרף המעשה והנאה דממילא מותר מדין תורה וה"ה בריח יי"נ כיון דמעשה אשר שואף הריח הוא לא אפשר דצריך לעשות זאת להבחין המקח ולא מכוון להנאה ונחשבה הנאה כהנאה דממילא וליכא איסור כלל אבל אי ריחא מילתא דנחשב לאכילה אז חייב אסי' בלא אפשר ולא קמכוון דומי' דמתעסק בחלבים ועריות חייב ודוק היטב:

אבל כל זה באיסור' הנאה של תורה או באיסור הנאה בנדר אשר אי אפשר אלא במעשה או שאפשר אפי' בלי מעשה רק סתמא הוי כוונתו לאסור דוקא במעשה כדרך שאסרה התורה דוקא במעשה אבל אם נדר בפי' שאוסר עצמן הנאת דבר אפי' אם יבוא ממילא עליו מאותו חפץ אז בודאי לא גרע הנאה דממילא מאלו נדר בזריקת צרור דחל הנדר דכל היוצא מפיו יעשה אמר רחמנא וכמבואר דין זריקת צרור ברשב"א ובר"ן ומכ"ש בהנאה רק שבא ממילא דנאסר עליו אם אוסר בדעתו גם הנאה דממילא ומיירי בנודר הנאה ממעיין שאסר על עצמו אפי' אם יזל ממעין עליו או על שדותיו ממילא יהי' גם כן אסור [ולכן נקטו הנודר הנאה מן המעין ולא נקטו הנודר הנאה מן המקוה] ואז בודאי אסור אפי' בהנא' דממילא וא"כ ה"ה אסור הנאת הגוף בהדי מצוה ומיושב קו' טו"א על הר"ן ודו"ק [ועיין בתי"ט ובש"ע סי' ר"א בה' מקואות]:

ובזה יומתק שיטת רשב"א דהלא הבעל לא אסר על עצמו מעשה הבעילה רק הנאת תשמיש של האשה אסר על עצמו א"כ גוף מעשה הבעילה ליכא איסור רק יען שנהנה בבעילה אסור המעשה דהנאה בא ע"י מעשה וא"כ אם יש כאן מצות פ"ו אמרי' מצות לאו להנות נתנו ולא נחשב גוף הבעילה אשר מקיים מצוה להנאה והוא כלא אפשר על גוף הבעילה הגם שנהנה בבעילה הלא הוא אינו מכוון להנאה רק למצות פ"ו והוי

לא אפשר ולא קמכוון רק הנאה בא ממילא והיא מותרת הגם דהוי פסיק רישא הלא באיסור הנאה דממילא פסיק רישא אינו אוסר דכל פסיק רישא אסור יען שיש מעשה וכאן הנאה בא בלי מעשה דמעשה הוא מוכרח מכח מצות פ"ו שהיא היתר דמצות לאו להנות נתנו וע"ז תי' רשב"א דאפשר באשה אחרת א"כ הוי אפשר אעפ"י שלא מכוון כיון שאפשר באחרת לא נחשב כהנאה דממילא דהא ראינו שהוא מכוון על בעילתה ועיין בפנ"י שם ודוק:

ומעתה מיושב קו' הר"ן על הרשב"א מן מעיין דרשב"א מתיר הנאת הגוף יען דהוא אוסר על עצמו הנאת תשמישך דהוא איסור הנאה ע"י מעשה ואז הנאה דממילא מותר ומשום מצות פ"ו הוי המעשה כאלו אינו ונשאר הנאה דממילא אבל במעיין דע"כ איירי דאסר הנאה אפי' דממילא מכח קו' טו"א דבהנאה מותר אפי' פסיק רישא ואם כן אז בודאי אסור הנאת הגוף בהדי עשיית המצוה ודו"ק:

ובזה נפשט לי נסתפקתי אחת אם אחד שמע תקיעת שופר וספק אם יצא כגון ספק אם כוון או אם הקולות היו כהוגן או אם התוקע הי' גדול או אם התוקע כוון להוציאו וכדומה מן הספיקו' אם מותר לאיש זה לתקוע בשופר של איסור הנאה לשיטת הכל בו דיש הנאה בתקיעת שופר דהא אפי' אם נימא דמותר הנאת הגוף היינו לגבי דמצוה וא"כ זה האיש שמסופק אולי כבר יצא וליכא עוד מצוה א"כ נהנה מן איסור הנאה שלא במקום מצוה או נימא כיון שצריך לתקוע פעם אחרת דספק דאוריי' לחומרא ובפרט במצוה עיי' בחוות דעת דגם הרמב"ם מודה דצריך לידע בודאי שקיים המצוה וכ"ש בחזקת חיוב אז לכ"ע ספק לחומרא א"כ מצות לאו להנות נתנו וצע"ג ולפמ"ש בודאי מותר כיון דצריך לעשות המעשה בעבור ספק מצוה א"כ הוי הנאה איסור דממילא ומותר מדאו' ודוק:

ודע דאם נכוני' דברי אז בודאי במצוה דרבנן אמרי' לאו להנות נתנו דעכ"פ דהוא ומוכרח על המעשה לא נחשב הנאה לאיסור ולא גרע מאשה אשר נבעלת באונס או ממוכרי בגדי' דמותר בפסיק רישא ולרשב"א כל שהמעשה מוכרח הוי ההנאה היתר חוץ אם אפשר באחר וק"ל:

ודעת לנבון נקל ליישב קו' שעה"מ על הרשב"א שכ' באפשר באחר לא אמרי' מצות לאו להנות נתנו א"כ למה במודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו אעפ"י שאפשר באחר וצע"ג ולפמ"ש נכון דבשלומא אם יש ג"כ הנאת הגוף בהדי מצוה אז כל ההיתר יען דהוי לא אפשר ולא קמכוון והוי כהנאה דממילא וא"כ באפשר באחרת הוי כאפשר וקמכוון אבל אם חבירו תוקע לו אז ליכא הנאת הגוף רק הנאת מצוה וכיון שמצות לאו להנות נתנו ליכא איסור כלל וק"ל ואחר רבות בשנים הגיע לידי ספר אבני מלואי' ומצאתי בסי'

כ"ח שתי' שדוקא אם יש הנאת הגוף אסור אם אפשר באחר אבל לא ירד והמתיק כמו שבארתי יעו"ש:

ואם כנים דברי אמרתי ליישב מה שיש להקשות סתירת הרשב"א דבסוכה דף ל"א הקשה הא מקבל שכר בעוה"ז ובעוה"ב ותי' דלא נהנה מגוף האיסור הנאה יעו"ש ולכאורה סותר דבריו למ"ש בנדרי' דף ט"ו שאפי' הנאת הגוף בטל לגבי המצוה וא"כ לא יהי' הנאת שכר מהקב"ה טוב יותר מהנאת הגוף בהדי מצוה וצע"ג שוב מצאתי שהרגיש בסתירה זו בס' אבני מלואי' סי' כ"ח ולא נחית למה שתרצתי יעו"ש:

ולפמ"ש נכון דבשלומא אי קיום גוף המצוה לא נחשב להנאה וא"כ הוי הגוף המעשה מעשה היתר אז הוי הנאת הגוף הנאה דממילא ובטלה לגבי פעולת המצוה דהוי לא אפשר ולא קמכוון הגם שמכוון להנאת מצוה הלא הנאת מצוה לאו הנאה נחשבת אבל אי הנאת קיום מצוה הוי נחשב להנאה א"כ הוא דמכוון להנאת מצו' יהי' א"כ אסור וע"ז תי' דאין איסור רק הנאה מגוף החפץ ולא הגורם הנאה ממקום אחר וא"כ אפי' במעיין דאסר על נפשו אפי' הנאה דממילא הני מילי הנאה דממילא שבא מגוף החפץ אבל גורם הנאה ממקום אחר לא אסר על נפשו ודו"ק:

תמצית הדברים דכיון דעכ"פ הנאת מצוה דגורם שכר מהקב"ה לא נחשב הנאה וא"כ גם במצות ציצית דהוי עשה דרשות עכ"פ בעידנא ריתחא נענש עלי' וא"כ הוי הנאת הגוף כהנאה דממילא דהוי כלא אפשר ולא קמכוון ומותר לרשב"א אבל לר"ן אסור:

ואורו עיני כי מצאתי בעזה"י בפרמג"ד א"ח על המג"א בסי' י"א ס"ק י"ב בד"ה ואגב שכ' וז"ל ואגב גררא עי' בכ"מ פ"א מציצית הי"א צמר עיר נדחת וקדשי' פסול כתב לאו איסור הנאה מצות לאו להנות אלא כתותי שעורי' ולפ"ז קדשי' היינו פסולי' ועור יוצא לשריפה ואני העני תמה דטעמא דלאו שלהם הוא דאסור בהנאה וכ"ת דידי' אף דאיסור הנאה הוי שלו הא בורכא אתרוג ערלה תוכיח וצ"ע ולפ"ז מודר הכאה מצמר אסור בציצית אבל מודר מחבירו הנאה יכול ליקח טליתו באפשר דמצות לאו להנות נתנו ואף מצוה דרבנן כמ"ש במ"א מזה ול"ד לסוכה דישיבתה הנאה ועיי' תרמ"ט סק"ב בהג"ה והנך רואה דמצות לאו להנות נתנו אף שאין הכרחיים שהרי ציצית לא לכסי ולא יטול ציצית ול"ד מצות לאו להנות שהם גזירת מלך ודוקא הכרחיים אלא כדכתיבנא והבן זה עכ"ל זהב טהור חדי נפשאי שזכיתי לכוון לדבריו הקדושים דגזירת המלך לאו דוקא אלא ה"ה בעשה דרשות אמרי' מצות לא להנות נתנו ונקוט מיהא פלגא בידך ופלא שלא העיר אם הנאת הגוף בטל לגבי מצוה דרשות והנלענ"ד כתבתי:

ולא אפטור לדבריו בלי ללוות אותם מה שנתקשה למה לכ"מ הטעם דכתותי מכתת שעורי' תיפוק לי' דלאו שלהם הוא יען דאסור בהנאה כמו אתרוג של ערלה והניח בצ"ע פלא בעיני הלא המג"א בסי' תרמ"ט סק"כ פי' דברי רמב"ם ומחבר שסוברי' באתרוג דצריך להיות ראוי לאכילה אז אינו יוצא באיסור הנאה אבל בלולב דלאו בר אכילה מחשב איסור הנאה לכם וכן כתב רשב"א בחדושיו רק בתשובה סובר דאיסור הנאה לאו לכם מקרי ועיי' בש"ך יו"ד סי' רכ"א ס"ק ס ובבאר הגולה שם וא"כ מאי קשה לו אם הכ"מ סובר ג"כ בציצית דלאו בר אכילה כמו באתרוג הוי איסור הנאה לכם וצריך לחדש משום כתותי מכתת שעורי' ודו"ק ובחדושי הבאתי ראי' מחולין דף פ"ט שתי' רב אשי דלא יוצא בלולב משום דלשריפה קאי ולא אמר משום דלא מקרי לכם והגם שתרצתי בכל זאת יש מקום לכ"מ וק"ל:

ואיידי אזכיר שראיתי לאדמ"ו הגאון בחתם סופר יו"ד סי' ס"ט שנתקשה דברי הר"ן בחולין דאפי' בפסיק רישא מותר באיסור הנאה א"כ מנ"ל עשה דוחה ל"ת דילמא יען שציצית מצוה ומצות לאו להנות נתנו ותי' דציצית נתנו דוקא בכסות לכסות ואי אפשר שלא יתכוון גם להנאה אבל עכ"פ קשה מאי איסור יש בלביש' בגדי כהונה משום אבנט דהוא כלאים הא לא אכוון להנות הגם דהוי פ"ר הא מצות לאו להנות נתנו יעו"ש ולדעתי בודאי אם יש משכחת למצו' בהנאת היתר אז הגם שאירע מקרה ע"י נדר שיש כהיום מעשה הנ"ל בהנאת איסור אז אמרי' דהנאה בטל לגבי עשיית המצוה אבל דנימא דתורה צותה מצות אשר המה אסורים ויהי' מצוה בעבירה רק התורה תסמוך על זה דהנאה בטלה לגבי מצוה זה לא מסתבר יען דהמצו' מיוסד' בפעולת עבירה ואולי כוונת מ"ו יען דאפי' מוכרי בגדי' רשאי' לעשות כן מפני פרנסת' ולא גרע הכרח מצוה מהכרח ריוח ממון ודו"ק לשיטת רשב"א דמותר הנאת הגוף אצל המצוה נשאר קו' אדמ"ו ז"ל מכלאי' מנ"ל דעשה דוחה ל"ת וצע"ג חוץ אם נאמר אצל מצות דרשות אינו מותר הנאת הגוף דלא כמו שבארתי למעלה ודו"ק:

ובחדושי תורה שלי יצאתי ליישב דדעת הכלבו שאוסר הנאת הגוף בתקיעות לא פליג על הרשב"א דמתיר הנאת הגוף ואעתיקו הב"י בסי' תקפ"ו הביא דעת הכל בו ח"ל כ' הכלבו המודר הנאה משופר מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה פי' אדם אחר תוקע לו והוא שומע אבל הוא עצמו אסור לתקוע בו אפי' תקיעה של מצוה מפני שיש הרבה בני אדם נהני' כשהן עצמן תוקעי' וכל מידי דאיכא הנאה לגוף ליכא לשרוי בשביל טעמא דמצות לאו להנות נתנו עכ"ל לכאורה דעת הכל בו כדעת הר"ן ולא כרשב"א בנדרי'

דמתיר הנאת הגוף אצל מצוה וא"כ פלא שהביא זה בשם הגאון ולא ביאר שהוא כדעת הר"ן וצע"ג:

ונלע"ד דלא פליג הכל בו על הרשב"א דהנה מה שכ' בשם הגאון דהרבה בני אדם נהני' אם תוקעי' יש לפרש בב' פנים (א) דיש לו הנאת הגוף אם שומע הקולו' אשר הוציא ברוחו ע"י השופר אבל אינו נהנה מגוף פעולת מעשה הקולות רק קול התקיעות אשר הוא מוציא ערב לו וכן משמע שהבין הפר"ח שמביא ראי' לשיטת הכלבו מדברי תוס' דף כ"ו ושם משמע דשמיעה הוא הנאה יעו"ש (ב) דאין לו הנאה מקול אשר הוא מוציא משופר רק יען דתקיעת שופר להוציא הקולות בתמונו' שונות פעם בקצר' ופעם בארוכה עפ"י הדין עיי' בש"ע סי' תק"ץ הוא חכמה שיודע לעשות קולות כאלה כאמרו תקיעת שופר חכמה ואין עמה מלאכה וא"כ נהנה מן מעשה התקיעה ולא מן שמיעת הקולות וכן משמע לשון הכל בו וז"ל שיש הרבה בני אדם נהני' כשהן עצמן תוקעי' כמובן:

והנה נ"ל לחדש סברא אחת בעזה"י הגם אי אמרי' דהנאת הגוף מותר בהדי מצוה כסברת רשב"א הוא דוקא כגון בבעילת אשה דבשעה שבועל ונהנה מתשמיש המטה אז באותו פעולה הוא מקיים מצות פ"ו אז בטל להדי מצוה גם הנאת הגוף דהוי כהנאה דממילא אבל בודאי אם יהנה הגוף טרם קיום המצוה אז בודאי לא נתיר הנאת הגוף מצות שיתחיל פעולת קיום המצוה כמובן וא"כ יש הבדל בין מצות פ"ו ובין מצות שופר דבשלומא בבעילה הגם דמעשה העראה הוי הנאת הגוף ואין אשה מתעברת אלא בגמר ביאה כיון דאי אפשר לגמור בלי העראה א"כ מתחילה ועד סוף הוי פעולת קיום מצות פ"ו דכל מעשה הבעילה הוא מצות פ"ו אבל אי אמרי' דמצות שופר הוי רק בשמיעת קול שופר ואין בפעולת התקיעה חלק מגוף המצוה רק הכשר דאי אפשר לשמוע קול שופר בלי מעשה שנופח בקרן איל א"כ איך נתיר לו להנות ממעשה התקיע' הלא המצוה לא נתקיים עתה רק ביציאת הקול משופר מתחלת המצוה ואין הנאת הגוף בהדי המצוה בפעם אחת ואז לא בטל הנאת הגוף להדי מצוה כמו דאין עשה דוחה לל"ת אא"כ הוי בעידנא בפעם אחד ודו"ק ועיי' בנמ"י בב"מ אי הגבהת אבידה נחשב מיד לקיום מצות השבה יעוש"ה] ועיי' במחה"ש סי' תע"ג בהנאת גרון במצוה יעו"ש:

אך אי מצות שופר הוי רק בשמיעת הקול ואין בפעולת התקיעה חלק ממצוה או נימא דמצות שופר הוא מב' דברים (א) משמיעה והוא דבר דממילא ואין עליו שליחות רק כל אדם צריך לשמוע בעצמו (ב) חלק המעשה חלק התקיעה ועליו יש שליחות עיי' בכפות תמרים תלי' אי אמרי' בשופר צריך כוונה או אין צריך כוונה דהה"מ ביאר בפ"ג אי מצות שופר רק בשמיעה לבד אז לכ"ע צריך כוונה יען דאין כאן מעשה מצוה רק שמיעה לבד

יעו"ש וכיון דטור ורמב"ם פוסקי' דבשופר צריך כוונה וע"כ דמצוה בשמיעה לבד ולכן אסור בשופר הנאת הגוף ודו"ק:

וראיתי בטעם המלך שהקשה לכל בו דרק מצוה לאו להנו' נתנו אבל שאר הנאת הגוף אסור בהדי מצוה א"כ איך משכחת דין דמלל"נ הא בכל מצוה נהנה דפטור ליתן לעני פרוטה דמוכרח זה דהא ר"י מחשב מוצא אבידה לשומר שכר והביא שכן תוס' שבועות דף מ"ד ורש"ל הקשו קו' הנ"ל ולרשב"א ניחא דגם הנאת הגוף מותר אבל לכל בו קשה וצע"ג:

ונ"ל ליישב דעת הכלבו דהנה הטעם דפטור ליתן פרוטה לעני הוא מטעם דעוסק במצוה פטור ממצוה כנודע ורשב"א בסוכה דף כ"ה הסביר הנועם דתורה לא חייבה לגברא בחיוב מצוה בשעה שעוסק במצו' ולכן צריך להתחיל אפי' מצוה קלה הגם שעי"כ לא יוכל לעשות אח"כ מצוה חמורה יען דמצוה שנית לא תבוא עליו כלל יעו"ש כי מתוק מאוד וא"כ מה שנהנה ליתן פרוטה לא בא מכח החפץ יען שתוקע בשופר רק יען שהאיש טרוד במעשה לפני הקב"ה נפטר הגברא מחיוב מצוה אחרת וא"כ לא נהנה משופר של איסור הנאה רק נהנה וגופו של עצמו יען שהוא עוסק במצוה [ויהי' מאיזה שם שיהי'] אבל אם נהנה מגוף השופר שמתענג בתקיעה בכלי שופר אז אוסר הכל בו דהא הנאתו בא מכלי שאסור בהנאה אבל בלי תענוג גופו רק שפטור ליתן פרוטה לעני זה לא בא מכח הכלי שאסור בהנאה אלא בא מכח גופו שמותר להנות מגופו כנ"ל להצדיק דעת הכל בו ודו"ק:

ואגב גררא אזכיר במעט אומר דבר מחידושי תורה אשר לי בסוגי' הנ"ל ראיתי לטעם המלך שהקשה קו' גדולה איך סובר ר"י מצות להנות ולא יצא הא ר"י לשיטתו סובר טעה בדבר מצוה ועשה מצוה פטור וא"כ הכא דטע' בדבר דהי' שוגג עיי' תוס' וגם עשה מצוה למה אמרי' דלא יצא וצע"ג: ונלע"ד ליישב דמרחק רב ביניהם ואקדים שני הקדמות (א) דרשב"א ביבמות מסביר לכך אמרי' החולץ בסנדל של ע"ז פסולה יען דאם יהי כשירה א"כ נהנה מע"ז ואם תהי' פסולה א"כ לא נהנה מע"ז וכיון דיש בידינו לומר דחליצה פסולה ולא נהנה א"כ אי אומרי' דכשירה והוא נהנה הוי כאלו מתירין להנות מע"ז ואומרי' בהיפך דפסול' ולא נהנה יעו"ש דף ק"ג (ב) דמצוה הבא בעבירה הוי אם העבירה פעל מאומה לתכלית המצוה שמבלעדי העבירה הי' בעולם חסרון שלא יוכל להיות המצוה כגון גזל לולב ויצא בו לולי שגזל לא הי' לו לולב אבל אם הוציא לולב ברה"ר ועשה בו עבירה אז לא שייך מצוה הבא בעבירה דאטו פעל העבירה לקיום המצוה הלא בלא הך איסור משכחת בעצם זה המצו' עיי' תוס' סוכה דף ל' בד"ה יעו"ש: והנה כל

הענינים של טעה בדבר מצוה שהביא הגמ' הוי המצוה דבר בפני עצמו ועביר' לא ברא המצוה כמו בתינוקת שגם אם לא הי' שבת הי' העולם בתינוק מצוה של מילה וה"ה בקדשי' בשבת ששם שבת לא פועל שיהי' בהמה זו קדשי' וכן מצות יבמה שבעילתו מצוה לא פעלה בו איסור נדה וכן במצות עונה כנגד אשתו שנעשית נדה וכן אין העברת ד' אמות ברה"ר פועל למצות לולב וא"כ שם ליכא מצוה הבאה ע"י עבירה וגם אי אפשר לתקן האיסור דאפי' אי המצוה לא מהני האיסור שעבר עשה וכל רוחות טהורות לא יבטלנו אז ממילא יש מצוה בעולם והוי טעה בדבר מצוה ועשה מצוה ופטור מעבירה ודו"ק אבל בשופר נהפוך הוא דהמצו' באה ע"י עבירה ולא הוי מצוה וגם אפשר לתקן העבירה דהא אי המצוה לא מהני אז לא נעשה עבירה א"כ מהכ"ת לומר דעשה מצוה והוי טעה בדבר מצוה ועשה עבירה דהוי כאונס בעבירה נהפוך הוא אמרי' דלא עשה מצוה וגם לא נעשה עביר' ויתוקן האיסור והבן כי לדעתי שגה ברואה בעל נועם המלך:

סימן כג

שאלה באיש אחד אשר נאבד ממנו התפילין ולא מצא יהודי אחד אשר ישאיל לו תפיליו ועי"כ לא קרא ג"כ ק"ש ששמע שהקורא ק"ש בלי תפילין כאלו מעיד עדות שקר רק עם בנו הגדול אשר מוטל על ערש דוי אמר ק"ש עם ברכת ציצית כי מרוב חליו לא הי' דעתו מיושבת עליו להתפלל בעצמו ואיזה רגעי' קודם הלילה בא למדן אחד ללון אצלו ויש בידו תפילין אבל אין הזמן מספיק להניח תפילין ולקרוא אח"כ ק"ש ולא ידע עצות בנפשו להורות אי להקדי' הנחת תפילין יען שקרא ק"ש עכ"פ בלא כוונה או טוב להקדים ק"ש כי ק"ש מצוה תדירית שנוהגת בשבת ויו"ט וקריאת ק"ש בלא כוונה לא מהני ושאל איך הדין להלכה באופן זה:

תשובה מה שהאיש לא קרא ק"ש כל היום בעבור שאין לו תפילין בזה עשה שלא כהלכה שמצות קריאת שמע לא קשורה במצות תפילין כמבואר בלבוש סי' נ"ח ובפר"ח יעו"ש שודאי אסור לעבור זמן ק"ש בעבור שאין לו תפילין וד' יסלח לו כי טעה בדבר מצוה כמובן בשכל:

אמנם גוף השאלה צריך עיון גדול ולכאורה עלה בדעתי להקדי' תפילין מלקרוא ק"ש כי יש חבל נביאים מראשונים שפסקו מצות אין צריכות כוונה הלא המה דעת הרז"ה ורשב"א ורא"ה ותוס' ורבינו יונה עיי' בבאר הגולה סי' ס' בא"ח והגם שרי"ף ורא"ש ורמב"ם פסקו מצות צריכו' כוונה עיי' בב"י סי' תקפ"ט וכן הביא המחבר בסי' ס' שני דעות י"א מצות אין צריכות כוונה וי"א צריכו' כוונה וסיים על דעה אחרונ' וכן הלכה עכ"ל היינו שמחבר הכריע מספק לחומרא דספק דאורייי' לחומרא אבל לעולם הוא

ספיקא דדינא וא"כ כאן בנידן שאלתינו דיש לנו לחקור לדחות מצו' אחת מפני חברתה אז אמרי' מצות תפילין בודאי לא עשה ומצות ק"ש הוי ספק דדילמא הלכה כדעת להקת ראשונים דמצות אין צריכות כוונה וטוב לדחות ספק מצות ק"ש בעבור מצוה ודאית של תפילין ודו"ק:

ואוסיף נופך להביא ראי' דהא דפסק המחבר להלכה דמצות צריכות כוונה הוא רק דהכריע לעשות מספק לחומרא דעיי' במג"א סי' ס' סק"א שהביא דברי רדב"ז דבמצוה דרבנן א"צ כוונה יעו"ש והוא פלא הלא בודאי כל מה דעשו רבנן כעין דאורייתא תקנו ואי מצוה דאוריי' צריך כוונה מהכ"ת נימא שרבנן לא חפצו במצותם כוונה וצע"ג:

אך הוא הדבר אשר דברתי הלא כמה ראשונים סברו מאצ"כ ה"ה הרז"ה הרשב"א ורא"ה ותוס' ור"י ועיי' בר"ן בערבי פסחים דהביא גם רבינו האי גאון פסק דיוצא בלי כוונה ור"ן כתב בר"ה וז"ל מינקט לחומרא עדיף כרי"ף עכ"ל רק דעת רש"י ורמב"ן ורי"ף ורמב"ם ורא"ש דמצות צריכות כוונה וא"כ הוי ספק לדינא ואמרי' ספיקא דאוריי' לחומרא וספק דרבנן להקל והבן וכיוצא בזה שמעתי מפי אדמ"ו הגאון בעהמ"ח ספרי שערי תורה ז"ל הא דאמרי' בדאורייתא אין ברירה ובדרבנן יש ברירה אין הבדל בין דאורייתא לדרבנן רק אי יש ברירה או אין ברירה הוי ספק ואמרי' ספיקא דאוריי' לחומרא וספק דרבנן לקולא דפח"ח וכמדומה לי שמצאתי אח"כ דבר זה בראשון קדמון אחד ולא זכרתי כעת המקום ולא השם וה"ה כאן יען דאי מצות צריכות כוונה הוי ספק אזלי בדאורייתא לחומרא ובדרבנן להקל וק"ל:

ועלה בדעתי שבנידן שאלתינו יש לצרף עוד שיטת רבינו יונה הובא בב"י סי' תקפ"ט שדוקא בדבר שתלוי במעשה אמרי' מצות אין צריכות כוונה אבל בדבר התלוי באמירה לכ"ע צריך כוונה וא"כ בק"ש דהוא באמירה לכ"ע צריך כוונה וא"כ ק"ש קודם אך חזרתי לאחורי דא"כ יהי' דברי ר"י סותרי' זה את זה דהא גם הוא פי' בקורא להגי' כפי' התוס' ועוד הלא הוא קו' כל האחרונים לר"י קשה מאי פריך הגמ' מק"ש מאי לאו אם כיון לבו לצאת וקשה הא באמת בק"ש שהוא בדיבור צריך כוונה והוא קו' גדולה וצע"ג:

ונהפוך הוא אמרתי לברר שדעת ר"י ברור וק"ש נחשב כמעשה שאין צריך כוונה כי הר"י כ' וז"ל דאפי' להסוברי' מצות אין צריך כוונה ה"מ בדבר שיש בו מעשה שהמעשה הוא במקום כוונה כגון בנטילת לולב דמדאגבי' נפיק בי' וכיוצא בזה אבל המצוות התלויות באמירה בלבד ודאי צריך כוונה שאמירה היא בלב וכשאינו מכוון באמירה וגם אינו עושה מעשה נמצא כמי שלא עשה שום דבר מהמצוה עכ"ל ולכאור' מה שמוסיף שאמירה הוא בלב הוא מחוסר הבנה למאי הוסיף זה הלא די לחלק בין מעשה לאמירה

כמובן וצע"ג: ונלע"ד לבאר בעזה"י הנה בכל מקום אזלי בתר המעשה ואמרי' דברים שבלב אינן דברים לבטל ולסתור המעשה אעפ"י שנאמן שבלבו הי' חושב שהמעשה יהי' על אופן זה או זה או שחישב לסתור כל המעשה רק יש לנו כלל דברים שבלב לא הוו דברי' וגם אמרי' בעלמא שמעשה חשוב בעצמו ולא אתי דיבור או מחשבה לבטול מעשה דכח מעשה גדול מכח דיבור או הרהור בלב ועל מחשבה יש פלוגתא אי הרהור כדיבור דמי או גרע ממנו וגם במעשה המצות לא מצינו בתורה קפידא על מחשבה דתורה לא כתבה רק שכל אחד מישראל יעשה פעולה בחפץ והיא המצוה אז הגם דאמרי' דסברא הוא דמצוה צריך כוונה ולא צריך קרא כדאמרי' בעלמא סברא הוא ולא צריך קרא בכל זאת לא נאמר דמחשבה בפעולה יהי' חלק מן המצוה עצמה כמו שהמעשה הוא מגוף המצוה דמהכ"ת נימא דמחשבה אשר לא נזכר בתורה תהי' חלק מן המצוה בודאי אנו אומרי' שהמעשה הוא כל המצוה והמחשבה היא הכשר מצוה למשל הנטילת לולב או התקיעת שופר או אכילת מצה הפעולה הוא המצוה והמחשבה לצאת הוי הכשר למצוה וההבדל יבואר אי"ה בסוף התשובה:

וגם במצוה שתלי' באמירה דתורה כתבה מ"ע שאדם יגיד דבר כברכת כהנים או פרשת ק"ש או פרשת בכורים או קריאת פרשת עמלק וכדומה אז ג"כ נאמר כיון דלא מצינו בתורה קפידא על המחשבה רק על אמירה של אותו פרשה הגם שסברא הוא שאומר ודברי' בלי מחשב' לא יהי' מקובל לפני ד' ולא צריך קרא אבל עכ"פ בכל מקום יש לדיבור כח יותר ממחשבה דהא לא אתי מחשבה ומבטל דיבור וא"כ מהכ"ת נימא שכאן יהי' המחשבה חלק מן המצוה ואמרי' בהיפך כיון שתורה מבקש דיבור של פיו דוקא ולא מחשבה לבד אז האמירה או הקריאה הוי גוף המצוה והמחשבה בו רק הכשר מצוה ולא חלק ממצוה ועיי' קדושין דף נ"ט ובפנ"י בגיטין דף ל"ג ובדף נ"ד ובטו"ז יו"ד סי' ד' ברע"ב פ"ק דפסחים ועיי' בלח"מ פ"ב משופר:

אבל כל זה אם התורה הקפידה במצוה על מעשה ידוע או שתורה הקפידה על אמירה או קריאה בפה בדברי' דוקא אז הוי המחשבה הוא הכוונה רק הכשר לגוף המצוה ולא חלק ממנה אבל אם כל המצוה נתנה במחשבה לבד אז מסתבר שאין הבדל בין המחשב' על נוסחת הברכו' שהיא המצוה ובין המחשבה על המחשבה היינו כוונה לצאת ידי אותו חיוב אשר הוא יוצא בהרהור הלב דאין מעלה למחשבה על מחשבה ששניהם סדנא חד אז שתי המחשבות המה המצוה ביחד וא"כ בברכת נהנים שדי אם יהרהר על ברכת הנאה ולא צריך דיבור אז בודאי גם המחשבה לצאת ע"י ההרהור חיוב הברכה אשר מוטל עליו הוי חלק מגוף המצוה דאפי' אם ידבר בפיו הברכה כיון דעכ"פ מן הדין

די בהרהור המחשבה א"כ עקימות שפתיו לא הוי כמעשה דדיבור הוא עומד רק במקום מחשבה והבן זה:

והנה הרמב"ם פ"ח מה' ברכות פסק בברכת נהני' הרהור כדיבור דמי ובפ"ב מק"ש פסק דלאו כדיבור דמי רק צריך להוציא בשפתיו וביאר בשג"א סי' ו' דשאני ק"ש דכתיב ודברת בם הקפידה תורה על הדיבור דוקא ולא מהני הרהור או מחשבה לבד יעו"ש:

ולפ"ז יובנו דברי ר"י כל מקום שאין המחשבה מגוף המצו' רק הכשר למצוה אז פליגי אם יש עיכוב בדבר יש מ"ד שסובר שצריך כוונה דאל"כ הגם שלא חסר מגוף המצו' אעפ"כ מעכב המחשבה ויש מ"ד שסובר כיון שאין הכוונה חלק מגוף המצוה שהמצוה היא מעשה בשלימות אין ההכשר מעכב בדיעבד אבל מצוה שהיא אמירה ובל מקום שמהני אמירה מהני מחשבה וא"כ עיקר האמירה כח המצוה במחשבת הלב אז אם ליכא מחשבה וכוונה למצוה חסר מגוף המצוה ומעכב אפי' בדיעבד אבל בק"ש שיש קפידא על דיבור בפה אז עקימת שפתיו הוי כמעשה נגד המחשב' והקשה הגמ' שפיר מק"ש וקצרתי ודו"ק אבל לכתחילה אפי' במצוה במעשה בעי כוונה כשיטת רבינו האי גאון הובא בר"ן בערבי פסחי' וק"ל:

ועלה בדעתי להוסיף נופך דעל הכשר מצוה אמרי' כל הראוי לבילה אין בילה מעכב אבל על חלק מן המצוה לא אמרי' כל הראוי לבילה אין בילה מעכב עיי' רשב"ם במתיקות לשונו בב"ב דף פ"א ע"ב יעו"ש ובזה יתורץ שיטת הרא"ה שאם חישב שזה בשר או שהיום חול אז לא יצא יעו"ש הכוונה יען שלא הי' ראוי אפי' לכוונה וא"כ מעכב בו הכוונה ועיי' מנחות דף ק"ג ונדה ס"ז וט"ז בא"ח סי' מ"ז ושג"א סי' ו' ובא"ח סי' ס"ב אבל אין לי פנאי לראו' אם זה דומה לענין הנ"ל ודו"ק בכל המקומות שרשמתי: המורם מזה דגם ר"י מודה בק"ש דלא צריך כוונה למ"ד שסובר מצות אין צריכות כוונה וא"כ לכאור' מצות תפילין עדיף דהוי מצוה ודאית נגד ספק מצוה:

שוב התבוננתי הלא מבואר בסי' ס"ג סעיף ג' דאפי' אם מצות אין צריכות כוונה עכ"פ פסוק הראשון צריך כוונה וכיון שאיש הזה האמין שאסור לקבל עול מלכות שמים בלא תפילין א"כ לא אמר אפי' פסוק הראשון בכוונ' א"כ אי ליכא זמן לפרשה ראשונה וגם להניח תפילין עיי' שם מג"א סק"ו אז בודאי ק"ש קודם דתדיר פעמים בכל יום וגם בשבת ויו"ט אבל אי איכא זמן על פרשה ראשונה או אפשר די באופן זה בפסוק אחד] אז בודאי כנגד שאר ק"ש תפילין קודם כנלענ"ד:

וחדי נפשאי כי זכיתי לכוון תורת אדם גדול בענקי' בראש החקירה אי מצות צריכות כוונה הוי להילכתא ודאית או ספק שמצאתי לפרמג"ד בפתיחה כוללת על ה' ברכת

השחר בד"ה עוד ראיתי להזכיר אגב גרא וז"ל הא דכתב המחבר בסי' סמ"ך י"א וי"א אם מצות צריכו' כוונה והעלה דצריכות כוונה ואם לא כוון צריך לחזור ולעשותה איכא לעיונא בי' מתורת ודאי או רק ספק הילכתא כי בר"ן במס' ר"ה גבי מצות צריכות כוונה פרק ראוהו ב"ד כתב דספיקא הוי ומנקט לחומרא עדיף וא"כ משו"ה אפשר כתבו בדרבנן א"צ כוונה היינו דיעבד עמ"א סמ"ך ג' ומיהו אעפ"י שהוא ספק מברך אח"כ כיון דצריך לעשות המצוה פ"א תו מברך עלי' ויש לחלק בין הא ובין מילת אנדרוגנוס ואבאר אי"ה עכ"ל ראה בעיניך שבמעט אומר רמז הגאון על החקירה ושישו בני מעי תל"י:

ואיידי אזכיר מה שפלא בעיני על הרא"ה הובא בב"י סי' תע"ה וז"ל ודוקא כה"ג יצא שיודע הוא שעכשיו פסח וזה מצה אלא שאינו מתכוון לצאת אבל כסבור חול הוא ואכל מצה או כסבור לאכול בשר ואכל מצה ודאי לא יצא דאם איתא ל"ל למנקט כפאוהו פרסיים לנקוט חד מהני גווני אלא ודאי כדאמרן עכ"ל ודבריו צ"ע אצלי דמתחילת דבריו משמע שצריך לידע בבירור שהיום פסח וחתיכה זו מצה משמע בסתם שלא ידע אם היום פסח שלא זכר עליו כלל וגם לא ידע אם חתיכה זו מצה או חמץ ג"כ לא יצא עד שידע בבירור ומסוף דבריו משמע בהיפך שדוקא שסבור שזה בשר או שהיום חול אבל בסתם יצא ודבריו סותרי' אלו את אלו ועיי' בחק יעקב סי' תע"ה וצע"ג כעת:

עוד נפלא בעיני על הרא"ה הנ"ל שסותר דבריו דהנה בב"י סי' תקפ"ט הובא בשם רא"ה וז"ל והרא"ה אומר שאפי' צווח שאינו רוצה לצאת ידי אותו מצוה יצא וחיזק סברא זו בראיות בפי' פסחים גבי כפאוהו פרסיים ואכל מצה ע"כ יעו"ש בב"י והב"י בסי' תע"ה החזיק דברי רא"ה דצריך לידע דאל"כ למה לא נקט הגמ' בסתם אכלו בלא מתכוון יצא ולפ"ז אי אמרי' דאפי' צווח לא מהני ע"כ צריך לנקוט בכה"ג לאשמעי' דאפי' היפוך כוונה אינו מעכב אבל לעולם דאפי' סבור שהוא חמץ או שהיום חול ג"כ יצא ומנ"ל תרווייהו וצע"ג:

סימן כד

שלום וכ"ט להרבני הגדול החריף כבוד מו"ה ר' דוד יהודא כ"י מסענטע: מכתבו קבלתי ושמחתי מאוד בדבריו ואם הגם תואר פניו לא ידעתי פלפולו הכרתי וכפי אשר יתן ד' בפי אותו אשמור לדבר ואשיב על השגותיו אשר השיג על ספרי גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך וזה החלי בעזה"י ולכבודו משפט הבחירה:

מה שהשיג אל אשר השגתי בספרי על הגאון קצוה"ח שחידש בחמץ קנין אודייתא דממנ"פ אם ביטל תחינה איך יחול קנין אחר הפקר ואם מכר תחילה באודייתא והוי קנין דרבנן מאי מהני ביטול כמו דלא מהני בחמץ בשעה ו' וכ"ת השיב באריכות ות"ד

בשלומא שם בשעה ו' דהוא איסור הנאה אשר הוסיפו רבנן זה לא יוכל להציל כמו ששם איסור הנאה דאורייתא אינו מציל ולכן עובר דביטול לא מהני דעכ"פ אינו שלו מדרבנן אבל כאן באודייתא דלא הוי קנין תורה מהני בו ביטול ולענין איסור דרבנן דלא סגי בביטול כבר יצא באודייתא והוי של נכרי ולא בעי ביטול עכ"ל: הנה נראה שכ"ת נ"י סובר דיש בחמץ שני דברים חיוב דאורייתא ולזה סגי בביטול ובאו רבנן ואסרו איסור חדש ולא מהני בו ביטול כמ"ש וז"ל ולענין איסור דרבנן דלא סגי בביטול עכ"ל וכפל זה שני פעמים ובאמת כא להטות אוזן דמדאורייתא מהני ביטול על חמץ יען שבעלים מבטלי' ולא נקרא עוד שלו ורבנן אתו ואפקעו כחו שלא יוכל לבטל כמו שיוכלו להפקיע מאדם ממון כך יוכלו להפקיע כחו מממון שלו שלא יוכל להפקיר חמצו ויהי' ממילא נשאר חמץ שלו מדאורייתא אבל לא שעשו איסור חדש שחמץ שיצא כבר מרשותו ואינו עוד חמץ שלו שיהי' כשלו ויהי' אסור מדרבנן נהפוך הוא מדאורייתא הי' מהני הביטול להפקיע איסור חמץ דאוריי' וחכמים אמרו שאיסור דאוריי' של חמץ לא יהי' נפקע בביטול והבן וממילא אם אודייתא לא מהני מדאורייתא יש כאן חמץ שאסור מן התורה רק הביטול יפעל שלא ישאר איסור חמץ ובא ממילא תקנת חכמים שביטול לא יפעול על איסור חמץ דאורייתא ולכן קשה מה מהני אודייתא בצירוף ביטול אם עשה מתחילה אודייתא ונעשה קנין דרבנן נימא כיון דאין לו ממון מה מהני הביטול ואם תשיב דקנין דרבנן אינו מפקיע ממנו והוו שלו מדאוריי' נמצא דעדיין עובר מדאורייתא א"כ מה מהני הביטול הא החכמים אומרי' דביטול לא יפקיע הממון ואם יבטל תחילה שמדאורי' אין הממון שלו איך ימכור ודוק:

וכ"ת סיים בסוף עוד הפעם וז"ל משא"כ באודייתא דע"י קנין דרבנן הוא של נכרי עכ"פ מדרבנן ול"ש על החמץ איסור דרבנן כלל ומהני הביטול כיון דקנין זה לא מהני מה"ת עכ"ל נגלה דסובר מאי דלא מהני הביטול מדרבנן הוא איסור דרבנן לפני עצמו ולכן הי' בעיניו פשוט דקנין דרבנן מסלק איסור דרבנן וביטול מסלק אחר כך הדאוריי' וזה אינו דרבנן לא חדשו איסור רק סלקו הביטול שיהי' נשאר איסור הראשון ודוק וימחול לעיין בספרי שכתבתי וז"ל זה כיון דע"י הביטול הוי המעות הפקר והוי הממון אינו שלו רק דרבנן החמירו שאעפ"כ יהי' החמץ אסור דילמא לא יבטל בלב שלם אבל עכ"פ הממון אינו שלו ואיך יהי' מהני אודייתא להקנות לנכרי עכ"ל הרי שבארתי דרבנן לא אסרו מחדש רק החמירו שלא לסמוך בביטול בעלמא להפקיע איסור חמץ דאוריי' אבל בודאי אם ביטול באמת בלב שלם הוי החמץ הפקר ואינו נקרא עוד שלו לענין למכור בקנין אותו חמץ דאי אפשר לומר שהחכמים הפקיעו הממון שלו מכח הפקר ב"ד שלא

יהי' הביטול מועיל דא"כ ממילא אינו עובר דכבר אין לו חמץ וע"כ דהפקר מועיל רק החמירו שביטול לא יועיל ויהי' נשאר איסור הראשון והבן זה מאוד הארכתי בזה שלא ימצא סתירה מש"ע בה' בדיקה נגד זה:

ועתה אודיע לכ"ת נ"י שכ"ז כתבתי למעלה יען שמכבר כמוס עמדי שהוא כן אבל השגתו לא הבנתי הלא אנכי הקשתי איך ימכור ממון שכבר אינו שלו כמו דלא מהני בחמץ בשעה ו' כיון דממון מדרבנן נפק מרשותו לא הוי שלו לבטל ה"ה כאן הא כבר אין לו ממון כי מה דלא מהני למכור לא מהני בו ביטול מטעם הפקר וע"ז השיב כבודו דשם לא מהני איסור חמץ דרבנן שלא לעבור עליו כמו דלא מהני בחמץ דאורייתא אחר שויה ו' דג"כ אסור בהנאה ואעפ"כ עובר ה"ה כאן שם איסור הנאה אבל כאן תיקון בא מעלמא שמכר באודייתא וקנין דרבנן לא פועל שלא יהי' שלו למכור או לבטל ותופס בו מדאורייתא למכור או לבטל וזה שקר מוחלט מה שעכ"פ הוי מדרבנן קנין לא מהני בו עוד כח קנין להיות קנין לאיש אחר ולא הפקר לזכות לזוכה וה"ה דלא מהני לענין חמץ דהא אזלי' דקנין דרבנן לא מבטל שם בעלים שלא לעבור עליו בבל יראה אבל תקנה אין כאן להציל דלא תופס בו כח הביטול יען דלא יוכל אדם לזכות בו יען שיש כאן אדם שקנה מכח אודייתא שהוא קנין דרבנן והבן זה כי הוא קלורין לעינים בעזה"י דוגמא לזה איסור הנאה דנקרא שלו אבל אי אפשר ללוקחו לזכות בו או מה שנאסר בהנאה ע"י נדר דנקרא שלו אבל אין בו כח להקנות לאחר וכן אי טובת הנאה אינו ממון נקרא שלו אבל כח אין בו להקנות לאחר וכן קנין דרבנן לא מבטל שם שהחפץ שלו ועובר עליו מדאוריי' אבל מסולק ממנו כח למכור לאחר דאיך יקנה אדם מה שלא יזכה בדין שכבר קנה אדם אחר מכח קנין דרבנן והבן זה ועיי' בר"ן נדרים דף מ"ז ובכ"מ שם:

וגוף הדבר שמדמה שאיסור הנאה של שעה ו' אינו פועל כמו שאיסור דאוריי' אחר שעה ו' אינו פועל לא אמנע להעיר הערה אחת בודאי אחר שעה ו' דשם אנו דנין ששם איסור הנאה משם חמץ יפקיע שם שלו ועל זה רמזו חכז"ל שני דברים אינם ברשותו של אדם ועשאם הכתוב כאלו הן ברשותו דאותו א"ה משם חמץ אינו מפקיע אבל איסור שהוסיפו חכמים בשעה ו' לא נקרא בשמו בשם א"ה של חמץ דהכי יוכלו חכמים לחדש שם איסור הם יכולי' רק לאסור חפץ של ישראל בחרם שיהי' אסור בהנאה אבל אין לאיסור הנאה הנ"ל שם א"ה של חמץ דלא יכלו חכמים לחדש שמות דתורה לא נתנה להם כח לחדש שמות איסורי' רק כל כחם נכנס תחת שם לא תסור ותחת הפקר ב"ד הפקר עכ"פ אין לחמץ בשעה ו' שם א"ה של חמץ רק א"ה דעלמא ואיך באמר שלא יפקיע א"ה אשר אינו משם א"ה של חמץ שם לך כמו שאיסור חמץ אינו מפקיע שם לך וימחול לעיין

בספרי דף ע"א ע"א בד"ה ודע הבדל בין א"ה של פסח וערלה או איסורי הנאה דנדרים יעי"ש היטב דוגמא. ועתה הדק"ל למה עובר הלא איסור הנאה מפקיע שם שלו ולא הוי חמצו אלא פשיטא דחכמים אסרו רק בהנאה שלא יהנה ולא יוכל למכור או לבטל אבל שם שלו לא הפקיעו דלא יצמיח מחומרא שלהם קולא ואין לו תקנה ועובר על בל יראה דהא הוי חמץ שלו רק אין לו תקנה להושיע מאיסור הנ"ל ודוק ועיי' קידושין דף י"ג ובש"ך ונקה"כ סי' ש"ה ובפנ"י כתובות י"א:

ומה שתירץ צד השני של הקו' אם ביטל מקוד' איך ימכור אח"כ והשיג עלי הלא הביטול מהני רק מכח שבלא"ה אינו ברשותו כסברת הר"ן ובודאי לא חל עד שעת איסור עכת"ד נ"ל להשמיע לאזנו מה שפיו מדבר בודאי אמת שלא חל הביטול קודם זמן איסורו אבל א"כ מהני המכירה שהי' קודם רגע שבא זמן האיסור וא"כ הי' האודייתא קוד' הביטול דכיון דביטול אינו חל עד שעת האיסור הוא בעינינו כאלו יעמוד אז ויבטל ומקודם לא עשה כלום וקשה קו' הראשונה מה מהני הביטול אחר מכירה פשיטא אם אחד יאמר נכסי יהיו הפקר אחר ל' יום ובתוך ל' מכר הנכסים דאין מקום להפקר לחול ועיי' רשב"א ור"ן נדרים דף כ"ט ועיי' קידושין דף נ"ט וברשב"א שם וכאן לא דיבר כ"ת נכונה ופלא בעיני שלא השגיח בסברא וכדומה לי שנזכר שטוב להתנות שכזית אשר שורף לא יהי' בביטול ולפמ"ש כבודו הוא לחנם ומצאתי אחר ד' שנים אשר הבאתי ראי' הנ"ל שכבר העיר אדמ"ו ז"ל באמרי אש בא"ח סי' כ"ד על החקירה אם הביטול חל מיד והביא ראי' מד"מ הנ"ל שצריך להשאר כזית שלא יהי' בביטול משמע שביטול חל מיד ויעו"ש דפח"ח: ומה שהעיר מאי מהני מכירת חמץ בקנין אגב קרקע ולא חיישינן שקרקע גזולה שיהודי שכר או קנה הקרקע מנכרי והוא גזל אותה כמו בסי' תרמ"ט והניח בצ"ע נראה ליישב דלכאורה כבר הקשתי בחידושי למה חיישי' כלל דילמא גזל הקרקע הגם שסתם עכו"ם גוזלי' קרקע אבל בכל זאת רוב קרקעות אינם גזולי' וגם יש הרבה ע"י כיבוש מלחמה עיי' מג"א שם וא"כ ניזל בתר רוב קרקעות אבל יען שהוא למצוה אז צריך להיות ודאי כסברת הגאון מליסא בחות דעת וחיישי' גם על המיעוט אבל לענין שאר דברים אשר נוגע לקנין בודאי אזלי' בתר רוב קרקעות ולא חיישי' שרשות אינו שלו ודוק ויותר פלא למה לא הקשה על סי' תרל"ט דחוששת המג"א על העמדת סוכה ברחוב שהוא סוכה גזולה וקשה הא גם בכל סוכה יש חשש שקרקע גזולה אך שם אי אפשר בענין אחר וק"ל עכ"פ זה ברור לענין חמץ שהוא איסור אזלי' בתר רוב קרקעות ודוק ובחדושי הערותי לענין קבוע כמו בנחל איתן קו' המזרחי אבל אין זאת לענין הנ"ל ועיי' מג"א סי' תע"ג:

עוד השיג על מה שחידשתי דהודאת בע"ד הוא אמיתיית ואודייתא הוא רק קבלת החיוב והשיג עלי מתוספ' כתובות דף נ"ה שהביא תוס' דמהני אעפ"י שאין לו בתורת הודאת בע"ד שהוא בתורת אמתיות כמ"ש בספרי מסוף דברי תוס' וז"ל ומטעם זה אומר ר"ת שכותבי' בהרשאות והקנתי לו ד' אמות בחצרי אעפ"י שאנו יודעי' שאין לו כיון דמודה דיש לו הודאת בע"ד כמאה עדים עכ"ל ומזה השיג כ"ת נ"י וז"ל מיהו קשה איפכא איך מביא תוס' ע"ז ראי' דהבע"ד ממה שכותבי' בהרשאה וכו' וקשה לפי הדר"ג הרי בהרשאה יש עכ"פ ממון מטלטלי' ביד חבירו וא"כ מהני אודייתא בתורת חיוב שמטיל על עצמו ומהרשאה יש לו כח בתורת שיעבוד דר"נ או בתורת אפותקי אבל היכא דליכא נכסי' דס"ל לתוס' בתי' זה דלא יוכל לקבל לעצמו חוב בחנם מהיכא איכא ראי' דלזה הודאת בע"ד בהרשאה הוי מנועם אודייתא אבל שנאמר איהו נאמן יותר זה לא מוכח מהרשאה עכ"ד:

נא לא אכבד עליו במלין בפלפול מדיני הרשאה רק זאת אדרוש לדעת איך דעתו נוטה בהבנת התוס' המה אינם מביאי' ראי' מהרשאה למה שחדשו הודאת בע"ד נהפוך הוא שהם אומרי' אם אנו אומרי' הודאת בע"ד אף עפ"י שידענו שאין לו אעפ"כ הוא נאמן מטעם זה הסביר ר"ת דמהני בהרשאה ג"כ מטעם הודאת בע"ד אבל בודאי אין משם ראי' לחדש דין הודאת בע"ד רק מכח הודאת בע"ד נגלה טעם בהרשאה בכל גווני דבאמת יש גווני בהרשאה דלא מהני בתורת אודייתא רק בתורת הודאת בע"ד ודוק ועי' בש"ע ח"מ בדינים הנ"ל דין הרשאה וידעתי שימצא נייח בזה:

עוד השיג עלי במה שהקשתי על קצה"ח שחידש בעבד קנין אודייתא הלא יד עבד כיד רבו ואינו בר קנין רק בשחרור והפקר הוי הטעם דנפקע רשות אדון ועבד זוכה בעצמו אבל אודייתא שבא מפי אדון לעבד לא עדיף משטר שלא מהני וה"ה קנין אודייתא שבא מיד רבו לעבד דלא מהני כמש"כ בספרי וע"ז השיג כ"ת בודאי זה אמת דאם אין עבד רוצה לזכות בעצמו דנשאר עבד כמו שהארכתי בדף ט' אבל אם אין לו היפוך כוונה לא בעי דעת כלל כמו בכל מתנה היכי דיש דעת אחרת מקנה אותו דמהני לא דעת אבל יוכל לבטל המתנה אם אינו מרוצה והוא הדין בהפקר דהוי דעת אחרת מקנה לא בעי דעת עבד לזכות בעצמו וסיים וז"ל ובאודייתא בודאי מקרי דעת אחרת מקנה ול"ב דעת עבד לזכות רק שלא יהי' דעתו איפכא עכ"ל:

נא לפקוח עיני שכלו ולשפוט אם כנים דבריו או לא בודאי בשאר מתנה מהני דעת אחרת מקנה אותו היינו אם נעשה מעשה קנין עכ"פ רק לא הוי דעת קנין אז מהני דעת אחרת עיי' נמ"י יבמות ומכ"ש אם אחר מכוון גם בכוונה לזכות לו ועיי' קצה"ח רל"ה

אבל שיהי' מהני הקנאת נותן בלי מעשה מי שמע כזאת מעולם ועיי' תוס' יבמות בדף מ"ח המפקיר עבדו ואם מונח בחצרו ודעת אחרת מקנה מהני כמו אם הזוכה מכוון לקנות דמהני ודו"ק אבל כאן דאפי' שטר או כל הקנינים לא מהני איך מהני דעת אחרת מקנה הלא כאן הוי החסרון שאין עבד יוכל לקנות עצמו בקנין רק בשחרור והבן ואיך דימה שאר מתנה לאיש בעולם שיוכל לקנות לדין נותן מתנה העבד גופו לעצמו שאין לו יד שיוכל לקנות קנין נעלם ממני דעתו לדעת שיחו ומה שהוסיף שהפקר בעבד יהי' ג"כ דעת אחרת מקנה ול"ב דעתו לזכות בעצמו אין לו הבנה כלל במאי נעשה העבד חפשי ע"י הפקר שהוא לכ"ע עיי' נדרים מ"ג ובמאי נקנה העבד לעצמו ודו"ק ובאודייתא דהוי רק מאדון לעבד איך מהני דעת אחרת מקנה הלא אין העבד נקנה בתורת קנין רק בתורת שחרור דלקנין אין לו יד כמו שביארתי בספרי וימחול לעיי' בכל לשונות רש"י שהבאתי בד' ט' והבן זה ועיי' בגמ' ד' ל"ט בגר והניח עבדים קטנים דלא זכו בעצמן ועיי' בטור שם רמ"ה דין חדש מזה וראה דהוא דוקא בתורת שצריך לכוון לזכות בעצמו רק שם דמת הגר יוכל לתרץ דאין כאן דעת אחרת מקנה וק"ל ומצאתי רשב"א קידושין דף מ"ב וב"ה שכוונתי לאמת: עוד השיג על הבנתי על הרשב"א נדרים דזכי' הוי רק בדבר חדש וכן הבין הקצה"ח וכבודו הביא נגד סברא הנ"ל מתוס' כתובות ד' י"א דחדשו אע"ג דזכי' מטעם שליחות לא מהני דוקא בתרומה שיש בו צד חוב בחסרון ויתרון אבל הכא דזכות גמור יש זכי' והקשה הד"כ למה לא משני התוס' דבתרומה שאין זכות חדש והם כתבו משום פחת ויתר משמע מה דניחא לאדם הגם שאין זכות חדש נקרא זכי' יפה הקשה איך הצריך תוס' זה אבל לטבול הוי זכות חדש דנעשה מגוי ישראל שהוא עם קדוש כמו שתוס' חושב זה לזכות גמור והוא באמת זכות חדש ולכן יפה הקשה מעלתו נ"י:

והנה בודאי יודע שלשון רשב"א בנדרים אין סובל כוונת התוס' וכן תוס' ישנים בנדרים ומה יהי' אם תוס' חולק בכאן אך לעשות נחת רוח לפניו נתתי אל לבי לעיי' ואשר נתן לי ד' בפי אערוך לפניו וז"ל התוס' ולפי ספרים דגרסו זכי' אית לי' ולא גרסי' מדרבנן ניחא דמצי למימר דאית לי' זכי' מן התורה ונכרי קטן כיון שבא להתגייר חשבי' ליה כישראל קטן [תיבת כיון שבא להתגייר מיותרי' הי' להם לומר ונכרי קטן להתגייר חשבי' כישראל מאי תיבת כיון שבא להתגייר אך נ"ל דתוס' דף מ"ד ד"ה הגיורת כתבו דאין ב"ד מגיירים גר קטן רק אחר ג' שנים שתובע לגייר עי"ש וזה רמזו כיון שבא להתגייר מעצמו נחשב כישראל קטן עיי' ריש חגיגה ודוק] ואע"ג דזכי' הוי מטעם שליחות ואין לו שליחות מה"ת ה"מ בדבר שיש בו קצת חובה כגון להפריש תרומתו דשמא הי' רוצה לפוטרה בחטה אחת או שמא הי' רוצה להעדיף אבל הכא שזכות גמור הוא יש לו שליחות עכ"ל

ולכאורה לפי הבנה פשוטה שתוס' קאי כאן שהיכא דאיכא צד חוב לא אמרי' זכין לקטן כגון בתרומה אבל בזכות גמור זכין קשה לי קו' עצומה היכן ראה תוס' זאת דבתרומה לא אמרי' זכין לקטן אפי' דאיכא צד חוב הלא מבואר בגיטין דף נ"ב דתורמי' מכרי קטן ופי' רשב"א בחידושיו אפי' לא הוי אפוטרופס של ב"ד והסביר הנקה"כ בסי' ש"ה ביו"ד מטעם דזכין לאדם שזכין לו המצוה יעו"ש עכ"פ אפי' אם נאמר דהוי שם מטעם הפקר ב"ד יעו"ש ברשב"א עכ"פ אינו מבואר דלא אמרי' זכין לקטן בתרומה ולמה הביא תוס' זאת וצע"ג נראה דהנה יש לנו ב' אופני' לתרום שליח ממש או התורם בתורת זכי' לבד והבדל דכל מה שנעשה בתורת שליחות ממש אפי' העדיף או החסיר אם הרויח או הפסיד הכל שוה דשליח ממש נחשב כאלו הוא עשה אבל מה שנעשה בתורת זכות הוא דוקא אם יש בדבר הנעש' זכות להזוכה והנה נחקור אנן אם קטן עשה שליח מפורש לתרום כריו אנן פסקי' דאין שליחות הנ"ל פועל ותרומתו אינו אסור מכח תרומ' יען הגם שגוף פעולת השליח שיתקן טבלו הוי טוב דהא אסור לקטן לאכול נבלו' עיי' פנ"י גיטין דף נ"ב והוא צוה לשליח להפריש כך וכך אעפ"כ לא מהני יען דהלא דעתו של קטן אינו דעת ובגוף התרומה יש צד חוב בעבור חסרון וגרעון נמצא שיש בגוף השליחות חוב והגם שקטן גילה דעתו שרוצה בחוב הנ"ל הלא דעתו אינו דעת שנחשב שהיזק נעשה מרצונו הטוב ממילא בדבר שיש בו חוב אז אין שליחתו שליחו' אבל בדבר שאין בו רק זכות אז אם יש לקטן אפי' שליחות ממש לא די שיש לו זכי' אלא גם שליחות דלולי דיש לו שליחות אז גם זכי' אין לו דזכי' מטעם שליחות וזה מרומז בלשון הזהב של תוס' מתחילה הקדים דיש לקטן זכי' מה"ת ונכרי קטן שבא להתגייר הוי כמו ישראל קטן והקשו איך שיהי' לקטן זכי' מדאורייי' הא זכי' מטעם שליחות ע"ז השיבו הא דאין שליחות לקטן ה"מ בדבר שיש בו קצת חוב כגון בתרומה שיש בו גרעון ויתרון נמצא שיש בשליחות ממש חוב ומאי נימא הלא הוא מבקש החוב ע"ז נאמר דעת ורצון קטן אינו דעת ממש ולכן לא מהני שליחו' אבל בזכות גמור כגון הכא בגר יש לו שליחות לא די שיש לו זכי' אלא אפי' שליחות ממש יש לו דזכות גמור יש שליחות לקטן ודו"ק:
ובעבור זאת לא הזכיר תוס' בכל הדבור שהעתקתי שם זכי' רק שליחות יען דתוס' חדשו דבר בעיקר השליחות ולא בשם זכי' וק"ל ולפ"ז באמת אי אנו דנין לתרום בתורת זכי' יש לדון דאין כאן זכות חדש רק תיקון הכרי חוץ לדעת הש"ך בנק"ה שיש כח זכות מצוה דמזכה לו משלו של מעות הקטן ועיי' בקצה"ח סי' רע"ג אות ז' שתשיג עליו ויש לי השגות רבות עליו ואין כאן מקומם:

ומה שכ' תוס' דיש חוב בעבור חטה אחת שפוטרת לכאור' לפמ"ש תרי"ד בקידושי' ועיי' נב"י ח"ב דדוקא נפטר שם טבל אבל עדיין צריך להוסיף השיעור וא"כ מאי חוב יש אם הפריש מיד השיעור אך עי' פנ"י גיטין דף נ"ב דאצל הקטן כל החיוב רק משום אוכל נבלות ב"ד מצווין להפרישו וא"כ בחטה אחת שמסולק האיסור יותר מזה אינו מחויב ליתן והוי חוב וק"ל [וגזל השבנו לא שייך יען דאין עליו מצות נתינה ולא זוכה השבט מצדו ביתר על חטה אחת]:

מה שנפלא בעיני לשון רש"י בדף ט' פקעי רשותו וחייל רשות יורשין שהוא למותר והשיב ע"ז שהוא פשוט יען כיון דמת אין לבעלי' ממון ונוכל לומר שהעבד הפקר וזוכה בעצמי לכן פירש"י דחייל עליו רשות יורשי' עכ"ד לא ידעתי א"כ איך בא זה לכאן ולא לכל דברים הנקנים בירושה מאב לבן נימא כיון שמח נעשה הפקר ופקדון הנפקד יהי' זוכה בו הנפקד הלא זה דין ירושה שהנכסי' מזכה הקב"ה ליורשי' ויעי' בספרי במע"ג וימצא נחת בזה: מה שהתפלא מאוד על שכתבתי בספרי ד' כ"א דר"א יליף מועד עדים דע"מ כרתי ע"ז השיב כבודו נ"י שפלא הלא וחתם לר"א קרא זה עצה טובה ולא מצא זאת שר"א יליף ע"מ מקרא זה ועוד התפלא על מה שכתבתי דלר"א צריכי לפעול ע"מ כחתימה לעשות לנייר שטר ויש לדון בנמצא קרוב או פסול וכ' מעלתו וז"ל אשתומם ע"ז מה קרא יש לר"א ע"ז דע"מ נחשבי' כחתום כיון דלר"א ליכא קרא דוחתם הוא עצה טובה עכ"ל ומה אשיב רק ימחול לעיי' ברשב"א ד' ל"ו שהקשה מאי קמ"ל ר"ג מה דאשמועי' ירמי' ועוד היכא ידע המקשה דקרא בחתימה איירי ותי' וז"ל אלא נ"ל דכ"ע קרא בשתי שטרי קמשתעי אלא לדעת המקשה דמוקי קרא לר"מ משמע לי' תרוייהו בחתימה וכי מוקמי כר"א חד בחתימ' היינו וחתם וחד בע"מ היינו והעד עדים והני ב' שטרות היינו מקושר ופשוט והכי איתא בב"ב קס"ב ואקח את ספר המקנה את המצוה את החתום ואת הגלוי החתום זה מקושר ואת הגלוי זה פשוט הנה נתברר לך דבאותו מעשה ב' שטרות היו בו והיינו דא"ל רחמנא לירמי' וחתם במקושר והעד עדים בפשוט ולדעתי' דר"מ בחתימה ממש ולר"א בע"מ עכ"ל הזהב יראה מפורש דר"א סובר ע"מ מקרא והעד עדים ולא מלבי בדיתי זאת:

הן אמת שלא אוכל לכחד תחת לשוני כי אז כאשר למדתי עם תלמידיי הענין מיד נתתי זאת ללבם הכי ר"א בדה זאת מלבו דע"מ כרתי בלי קרא רק שפליגי בקרא הנ"ל דר"מ סובר דוחתם הוא החתימה רק דלא נטעה דדוקא חתימת כתב בע"ד דוקא כתב קרא איזה חתימה והעד עדים חתימת עדים ג"כ ועיי' תוס' גיטין דחתימת יד הבעל אין לך חתימה גדולה ועיי"ש ד' ג' ור"א סובר בהיפך וחתם עצה טובה אבל הקנין והעד עדים מכאן יליף

ר"א ע"מ כרתי עושי' השטר קנין ואז לא מהני אפי' חתימת בעל דבר רק בתורת הודאת בע"ד מהני דעיי' רשב"א יבמות דף כ"א ע"ב בד"ה הא דהמקדש בע"א אפי' שניהם מודין אין חוששין לקידושין דלעולם אין קידושין פחות משנים דבר דבר מממון ואפילו כתב בכתב ידו נמי כדמשמע פרק האומר משום דהא מחייבי לאחרינא ובגיטין דמהני כתב ידו הוא טעמא או משום דלא מחייבי לאחריני [דבר זה צ"ע] או משום דכתיב וכתב לה כלומר בשכתב לה הוא עצמו די לה מדלא כתיב וכתב לה ויעד עדים כדכ' וכתב בספר וחתם והעד עדים עכ"ל נגלה לר"א אם כתיב והעד עדים בשטרות לא מהני כתב ידו רק בגט גילתה התורה זאת דכתב ידו מהני ודוקא חתימת הבעל אבל חתימת עדים לא דנשאר דוקא כח עדי מסירה כמו בשטרות ומקרא מוכח בגט דגילתה התורה דוקא חתימת הבעל מהני אבל חתימת עדים לא וימחול לעיין בספרי דף י' ובעבור זאת פליגי בדף פ"א אי אמר ר"א אף בשטרות דבגט מוכח מה"ת דוקא חתימת הבעל אבל לא חתימת עדים וע"כ מסירת עדים דאין דבר שבערוה פחות משנים עדים שהם פועלים גוף הדבר עיי' בספרי דף כ"ד בסוגי' דערכאות או כמ"ש הרמב"ם אבל אנן מסקי' ר"א אמר בין בגט ובין בשטרות דהכל מוהעד עדים רק בגט מהני כתב ידו והבן זה בעזה"י כי הוא יסוד ואיידי דאיירי ימחול לעיי' דבר נפלא בירושלמי פ"א דדרש מן והעד עדים עדי חזקה עיי"ש דבר נפלא וצריך ביאור רחובות וגם משם יש סתירה בש"ס בבלי וצע"ג:

ומה שרוצה לחזק דרכו אם כדברי דר"א מן והעד עדים יליף למה צריכי' אחרונים לומר בלא עדים וכתב ידו יוכל לומר משחק ת"ל דלא מהני מן הדין פלא יעיי' בתומי' סי' ס"ח דמסביר בזה דברי תוס' בגיטין דף ו' דלא מהני מן הדין דהוי רק חספא ולא שטר ואפ' הודאת בע"ד לא מהני דאין זה קנין רק צחוק ולא שיוכל לומר מצחק ומכ"ת עיניו הטעתו:

עוד ראיתי למכ"ת נ"י לצאת להשיג עלי הכי שטר כתוב בקרא הן בשטרות או בגט ספר כתוב וספר משמע מה שנכתב בנייר כמו וכתב הכהן את האלות בספר ומנ"ל דבעי' ע"מ לעשות בכחם שם שטר או גט שיהי' שטר כריתו' והאריך מאוד וכאשר הרגיש שגם התומים ונתיבות שני שרי ישראל סוברים כן התפלא גם עליהם רק יצא לעמוד על צדם לבארם כדרכו אבל דברי נשארו לפניו בלי מלח הטעם ותבלין הדעת וביקש לגלות לי דעתו נ"ל להפיס דעתו בעזה"י וטרם אשיב אעתיק דברי הרשב"א בקידושין דף ס"ה בד"ה אמר ר"א מה דעתך ובאמצע דבריו וז"ל ומסתברא לי הא דתנן ג' גיטין פסולי' ואם נשאת הולד כשר וחד מנייהו כתב בכתב ידו ואין עליו עדים התם היינו טעמא משום דרחמנא רביי' בגיטין כממון מדכתיב וכתב לה דמשמע כל שכתב לה הוא בכתב ידו מגורשת ושטר גמור כשטר שבממון עכ"ל מבואר דרשב"א מדייק שכתב ידו

נתרבה להיות שטר גמור ומגורשת בו כמו שאדם מחייב עצמו בכתב ידו בממון ועיי' בש"ע ח"מ סי' מ' ומ"ח ונ"א ובתומים והבן דצריך להיות לגט שכורת האישות שם שטר כחכז"ל אשה קונה את עצמה בשטר וכן שדה נקנה בשטר:

ומה שהתפלא הלא ספר כריתות וספר מקנה כתיב והלא ספר משמע שכתב הענין על הנייר ומאי זה כח שטר מנין לנו לבדות זאת:

נא לשמוע דברי אשר כתבתי בספרי כיון דכתיב ספר מקנה משמע דגוף הספר הוא מקנה הוא פועל כח הקנין דאל"כ איך כתיב ספר המקנה שמורה שספר שהוא הנייר הוא מורה על הקנין וע"כ או בחתימת עדים או כתב ידו או מסירת עדים שפועלי' בו כח שנייר זה פועל קנין אז נקרא ספר המקנה יען שנעשה דבר לספר הנ"ל לפעול או ע"י כתב ידו או חתימת עדים או מסירת עדים שנחשב ראי' שלהם כמו חתום בו ויעיי' בספרי ד' כ"ג ע"א ד"ה אבל והבאתי ראי' מלשון הגמ' שאמרו כתב לו על הנייר שדי מכורה לך ולא אמרו נתן לו נייר ששדה שלו מכר לו מבואר כתומים ועיי"ש וכן בגט אי אמרי' ספר כריתו' משמע שספר נקראת בכנוי שם ספר כריתות אז פשיטא אם לא נעשה בו דבר או כתב ידו או חתימת או מסירת עדים לא נקרא כריתות דבשלומא בכתב ידו או חתימת עדים ניכר בו תכלית הפעולה ובמסירת עדים שכבר נמסר לפני עדים נקרא ספר כריתות או ספר מקנה יען שכבר פעל הספר הנ"ל הכריתות או המקנה שיש עדים ע"ז שנייר הנ"ל פעל זאת רק בגט חדשתי הכוונה דברי' של כריתות כתובי' על הנייר ועיי' בספרי שם בד"ה ומסברא הנ"ל בשלומא אם נכתב (בתורה ונתן) ספר כריתות הי' במשמע שיתן לה ס"כ ונייר שאין בו חתימה ולא ע"מ אין קונה שם ספר כריתות יען דאין מוכח מתוכו כלל והוי כמצחק בעלמא עכ"ל ועתה בין הדברים בעזה"י כי הראתי לו שרמזתי ע"ז בספרי וגם נרמז בו מה שרצה כ"ת נ"י לחדש רק לו דרך אחר שחסרון הוא שאין זה מדרכי קנין אבל צריך ג"כ לזה שהשטר צריך להראות יותר מן הדברים שבע"פ וק"ל וגם זאת לפי מה שבארתי לעיל מרשב"א ז"ל דר"א יליף ע"מ מן והעד עדי' כמו וחתום לר"מ ור"א אמר דינו ע"מ כרתי בין בשטרות ובין בגט וממילא כמו לר"מ שע"ח פועלי' בשטר שע"י חתימתם קונה השטר הנ"ל ה"ה לר"א פועלי' ע"מ על הנייר שיוכל אדם לקנות בו וצריך להיות על הנייר גופי' שם הקנין הכח הקונה הוא בגוף הנייר והעדים פועלים על הנייר והנייר הוא פועל הקנין חוץ בגט י"ל דדברים אשר צריך לומר צריך לכתוב אבל לא שיש בנייר שום פעולה לכח הגירושין ועיי' בב"ב דף קע"ו ובתומים סי' מ' בשם הרשב"א נגלה כמ"ש ודו"ק כנלע"ד:

ומה שהשיג עלי על מה שכתבתי פי' בתוס' בדף א' שחיישי' שיהי' לאדם מע"פ ויעשה אותן בשטר מזויף כדי לגבות ואחר התקנה אעפ"י ששיעבוד דאורייתא מע"פ אינו גובה מיתומים והשיב כ"ת נ"י בטוב טעם ודעת הלא מוזכר בח"מ סי' ק"ח במקום דליכא חשש פרעון כגון בתוך זמן באמת גובה וא"כ לפי פי' שלי דבאמת חייב לו א"כ בדין יוכל לעשות ערמה לגבות דהא היתומים מחויבי' באופן זה לפרוע עכ"ד ודפח"ח:

נ"ל לתרץ הלא מבואר בטור סי' ק"ח מה דגובה מטלטלי' ג"כ באופן הנ"ל הוא רק אחר תקנת הגאונים ממילא נשאר חשש דיגבה מטלטלי' בשטר זה דלא מוזכר בתוספ' החשש שיגבה מקרקע וק"ל אך נראה לפע"ד להודיע לו סברא אחת אשר אמרתי מכבר וכדומה שמצאתי און לי בראשון וכעת לא אוכל למצוא המקום כל מה דב"ד יוכל לכפות היתומים מכח פריעת ב"ח מצוה זה דוקא אם כופין אותן בתורת עשיית מצוה אבל אם אנו גובי' מהם בתורת חיוב שהנכסים משועבדים ולא בתורת כפיית מצוה אז הוי גזל גמור וה"ה כאן זה יבא בשטר והשתא דשיעבוד דאורי' על הקרקע וגובה הב"ד בתורת שיעבוד והוי גזל גמור כן נראה לפע"ד:

מה שהעיר כ"ת נ"י ליישב הרמב"ן שהובא בקצה"ח סימן קצ"ח איך יקנה חצר אם משיכה אינו קונה וחידש מעלת חכמתו נ"י שהכוונה שחצר מורבה מכח ידו מה שמונח בו ביד בגופו כמ"ש תוס' כתובות ל"א הובא בקצה"ח גם אני זכיתי לזה זה רבות בשנים אך אז לא שקטה רוחי בזה והוא דג' אופנים ידו יש (א) מה שמונח בתוך ידו ממש ואצבעות מקיפות מסביב ומה שלמעלה אינו מזיק עיי' תוס' ב"ק כ"ט כמו ונתן בידה ועי' בה' גיטין בסדר הגט (ב) מה שיש לאדם מקצת בידו והשאר חוץ לידו אבל במה שבידו מונח הכח על כל הכלי בכל זאת יש לאדם אחיזה בו לתקוף ממנו בחזקה כמו ויגזל החנית מידו ועי' רש"י סנהדרי' דף ב' (ג) מה שחוץ על גופו רק מונח בכח רשותו שלו אבל הרוצה לאחוז יוכל ליקח בנחת מכל צד אשר יחפוץ כמו ויקח את כל ארצו מידו עיי' רש"י גיטין דף ל"ח ועתה קנין חצר שדומה לאופן הג' שאינו כלל בכח גופו רק בכח רשות זה גרע מן אופן הב' שיש עכ"פ כל הכלי בכח גופו ועתה אם כתיב המצא תמצא בידו בחצר די שיהי' מורבה כח משיכה שהוא מושך כל הכלי במקצת שאוחז אבל לרבות חצר שהוא מאופן ג' בידו לרבות בכח בידו אופן א' הוי תפסת מרובה לא תפסת זה דעתי וללב חכם כמו להדר"כ ב"י די ברמז ולו הבחירה לבחור כנפשו ושכלו הטוב:

ואכתוב לכבודו נ"י איזה פליאה נשגבה על אדמ"ו הח"ס בי"ד סי' רס"ד בד"ה שהשיג על הר"י אלכסנדרי שנעלם ממנו ש"ס ערוך בע"ז נ"ב יעו"ש ולדעתי במכ"ת דוקא מטלטלי' נעשה חילול אבל מחובר לקרקע לא וז"ל רש"י יצאו כליו לחולין עכ"ל דכמו דדרשי

אלקיהם על ההרים לענין שלא נאסר ה"ה לה' הארץ ומלואה שלא יוכלו לחלל אבל אבנים שנתלשו מותר לבנות מהם בה"כ שכבר נתחללו בתלישה ומיושב קו' הגאון שם איך בנאו בה"כ באבנים הנ"ל עיי"ש ומה שהוסיף שם דלאו דוקא אבני מזבח אלא כל דבר המקודש כמבואר במכות השורף עצי הקדש לוקה והקשה איך שבר נחמי' שערי ירושלים וכן איך נפרצו חומו' שילה במכ"ת נ"ל בודאי על השורף או מכלה בדק הבית ליכא לאו ועצי הקדש היינו עצי המערכה שגזרו עצים המה קדושת הגוף וז"ל רשב"א גיטין דף ע"א ד"ה בדרבא וז"ל ומש"ה קרי להקדש קרקע קדושת דמים משום דהא פסיקא לי' דהוי קדושת דמים לבד לפי שאינו ראוי להיות גופו קדוש שאין גופו של קרקע ראוי לבד"ה ולא למזבח אבל מטלטלין לא פסיקא לי' דאפשר למיבני' בבנין אבן לשקעה בבימוס וגזירן למערכה ולבנין עכ"ל מבואר דעצי מערבה הוי קדושת הגוף אך א"כ דיש לעצי מערכה או עצי בנין של מקדש דין קדושת הגוף קשה לי דין הרמב"ם פ"ו ממעילה הל' ז' הנוטל אבן או קורה שביאר היכא משכחת מועיל אחר מועיל ועיי' בכ"מ וקשה דילמא איירי המשנה בעצי מערכה וצע"ג ואולי דקורה אינה ראוי' למערכה וטרם שנעשה גזירן ראוי' ליתן מיד למזבח בודאי הוא קדושת בדק הבית רשב"א נקט גזירן ומשנה נקט קורה והוא סברא ישרה טרם שראוי להקריב ולא ראוי לשימוש עדיין הוי רק לקדושת ב"ה ודו"ק ועי' רמב"ם פט"ז ממעשה קרבנות הל' י"ג ובמ"ל וק"ל אך כל זה תלי' בפלוגתא דבעה"מ ורמב"ן פ"ד דע"ז עי"ש כי יקרים המה מפז ומכתם אופיר אך הוא פלא שיהי' חלילה נעלם מן הגאון אדמו"ר ז"ל וזה כשבועו' ארבעה הגיעני חת"ם סופר על א"ח וראיתי בסי' ל"ב שהשיג על המג"א בד"ה ועל השנית ולדעתי דברי מג"א נכונים בעזה"י ואם יש לו דבר בענין הזה יודיע לי:

סימן כה

שמחת החג וכל טוב לאיש אשר ידיו רב לו בשערי חריפות וגדולתו בבקיאות עיניו כיונים על אפיקי אחרוני' ופוסקים י"נ הרב הגדול המאור בתורה ויראה כבוד החריף רבי דוד יהודא נ"י ולכל מרבית ביתו שלום: מכתבו קבלתי בשמחה ומה שהתפלא במה שחדשתי לתרץ דעת ר"י אלכסנדרי שיש בו לאו דנתיצה הגם שבאו בו פריצים שסובר דוקא בדבר המטלטל כמו כלי בית המקדש יצאו לחולין אבל קרקע שלד' הארץ ומלואה לא יוכלו לחלל כמו בע"ז דדרשי' אלוהיהם על ההרים ולא הרים אלקיהם ולא יוכלו לאסור קרקע נמי קדושת מחובר לא נתחלל ע"י פריצים וע"ז הקשה מעלתו נ"י פליאות רבות א"כ מאי משני הגמ' דשם נאסרו משום באו בה פריצים הלא לפמ"ש דלא מהני זאת דמזבח הוא קרקע לפי מה שכתבתי בהבנת ר"י הנ"ל ועל גוף הדבר התפלא איך נעלם

ממני שתלוש ולבסוף חברו הוי כתלוש לענין ע"ז ולענין הקדש כמבואר בגמ' ובש"ע והאריך בזה להודיע לי דעתו יאמנו דברי שאז רציתי להעיר לו כי בחסדי ד' לא שכחתי כי הי' לנגד עיני ועיינתי בו אז אך לא הי' דעתי אז להוציא לאור מחשבתי כי הדבר הי' לי במבוכה וכעת אגלה לו דעתי בזה:

לכאורה נפלאות בעיני מאין ידע ר"י הנ"ל כי אנשי ישראל נתצו המזבח דילמא אנשי יון נתצו המזבח והקטירו על האבנים לע"ז ובית חשמונאי גנזו אבני מזבח וכן מורה לשון הגמ' שלא נקטו בה גנזו בית חשמונאי אבני ממזבח ששקצו אנשי יון שמשמע ששקצו גוף המזבח כאשר הי' עומד בעלי הש"ס נקטו בה גנזו אבני מזבח ששקצו אנשי יון משמע שהיונים עקרו האבנים ושקצו אותם ובית חשמונאי נטלם וגנזום וכן לא נקטו בה גנזו בית חשמונאי האבנים מן המזבח ששקצו אנשי יון שיהי' משמע שגוף כאשר הי' עומד שקצו אותו היונים ובית חשמונאי גנזו האבנים מן אותו מזבח אבל הלשון בה גנזו אבני המזבח ששקצו ובפרט לגי' רש"י (ועיי' ביומא) ששקצום אנשי יון משמע דכבר היו אבנים הרבה והמה שקצו אותם וצע"ג אמנם נראה לבאר בעזה"י דעת ר"י והוא דאקדים מתחילה בודאי בע"ז דילפי' מקרא שלא יוכל אדם לאסור ההרים ה"ה אם אפי' מימים ימימה נעקרו אבנים ונעשו כצרורות עפר כמו [אבנים שחקו מים] ואח"כ נתחברו יחד ונתדבקו עם קרקע הארץ ונראה לנו כהרים אשר מעולם לא נעקרו דרגבי' נדבקין ונעשי' כאחד בודאי לא יאסרו הרים כאלה בע"ז דמה בכך שהיו פעם אחד תלושי' עכ"פ היום המה הרים דאטו ההרים שרקדו כאילים או תבור וכרמל אשר כפי קבלת חכז"ל נעקרו ממקומן ובאו לקבלת תורה יהיו נאסרים אם אחד יעבוד אותם אלא פשיטא דכיון דנתאחדו ונתחברו בארץ אז המה קרקע עולם ולא נאסרו דכל תלוש ולבסוף חברו דהוי כתלוש זה דוקא בדבר שנשאר בתוארו ובצלמו וניכר לפני עצמו רק שנעשה לו חיבור כאבן בבית שנתחבר ע"י חומר וטיט או ע"י מסמרות ברזל הוא נשאר כתלוש וה"ה קורה שנתחברה לארץ הוי תלוש יען דאינם מין אחד אבל עפר בעפר נעשה כאחד ופנים חדשות הוא והוי קרקע עולם וק"ו הוא מדברי הר"ן שסובר יען ששרשי' של אילן מדובקין היטב בארץ לא נאסר אילן דנחשב כמחובר מעיקרא עיי' יו"ד סי' קמ"ה וק"ו בן בנו של ק"ו בנידן הנ"ל ואפי' לשיטת רש"י הובא ג"כ בט"ז שם שדוקא אילן שצמח מגרגיר לא נאסר אבל נטע אילן בארץ נאסר יעו"ש שאני התם שעץ ועפר אין להם חיבור כוחניות שנאמר שנעשה אחד כי הלא הגבור יעתיק וישריש האילן מן הארץ כי גם שם בארץ הוא נבדל לעצמו אבל מה שהוא עפר ועפר וה"ה שאר דברים אשר מתחברי' בכח

כחניי לאחד אז לכ"ע הוא קרקע עולם ולא נאסר דהמה כמחובר מעיקרא משנת ימי בראשית ואם שלא מצאתי גילוי עינים לזה בכל זאת לדעתי הוא אמת וברור בעזה"י:
עוד אקדים לבאר בעזה"י אופן וצורה של עשיית המזבח שהי' נעשה כך שהיו מעלי' דפוס ומלבן על מקום אשר יעמוד שם המזבח ואח"כ זורק בו אבנים הרבה גדולי' וקטנים יחד עד שנתמלא ואח"כ שופך בו דברים המדבקים האבנים יחד וגם מחבר אותם לארץ שיתאחדו והדברי' אשר פעלו החיבור היו זפת וסיד וקוניא כמבואר הכל באר היטב ברמב"ם פ"ב מה' בית הבחירה הל' ט"ז וגם צריך להיות תחתית המזבח באדמה ולא ע"י כיפין עי' רמב"ם פ"א הל' י"ג מה' הנ"ל ובמ"ל דשם שפי' מזבח אדמה הוי מחובר באדמה אבל גוף המזבח של אבנים דוקא יעו"ש היוצא מזה שהיו במזבח שני דברים א) אבנים ב) זפת וסיד וקוני' וא"כ גוף האבנים דהמה לעצמן ואין להם חיבור כחניי להיות לאחד ממש עם הארץ באמת נאסרו בעבודת היונים אבל הסיד וזפת וקוניא אשר היו ע"י הצקה ונתחברו ממש בארץ להיות לאחד לא נאסרו דהמה קרקע עולם ממש וספרו חכז"ל הגם שהיונים עבדו ע"ז על המזבח כולו כאשר הי' עומד בכל זאת לא גנזו רק אבני המזבח שהאבני' בחשבו לתלוש ונאסרו אבל שאר הדברים אשר יסודם בעפר לא הקדישו אחר תחתיהם רק לקחו אותן למזבח החדש כי הוא קרקע עולם ולא נאסר והבן אבל עכ"פ קשה היכי נתצו וסתרו בני ישראל את המזבח הלא על ידי שסתרו להבדיל אבנים שאסורים סתרו ג"כ מן הסיד ומן הזפת ובו יש סתירה דמה שסותר מן המזבח הכל בלאו זה הגם דחכז"ל אמרו נותץ אבן הוא לאו דוקא דה"ה זפת או קוני' או עפר או סיד דבקרא כתיב ונתצתם את מזבחותיהם ואח"כ כתיב לא תעשו כן לד' אלקיכם מה שנכלל בכלל מזבח יש בו לאו דנתיצה דזה נשאר בקדושתו מזה הוכיח הר"י אלכסנדרי דמה דצריך לתיקון שרי וכמבואר ברמב"ם פ"א הל' י"ז רק השיב דשם אי אפשר בענין אחר עיי' בב"י סי' רע"ו אבל הגמ' חקר למה הובדלו הנך אבנים הלא לא נאסרו דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו ומשני שפיר שגם להדיוט נאסרו האבני' דכבר נתחללו ע"י יונים וע"כ הוצרכו לאבנים אחרי' ומזה דסתרו ללקט האבנים הא נשאר הסיד והזפת והקוניא דלא נתחלל ולא נאסר ובסתירתם יש לאו דנתיצה לכן הוכיח הר"י דלצורך תיקון שרי והבן זה ואין להשיב דלמה לא מביא ראי' דקנסו כלים מזה דנאסר גם זפת וסיד הנ"ל זה טעות דאינו מבואר דלא לקחו עוד הפעם סיד או זפת הנ"ל דהלא הקבלה הוא רק שאבנים נגנזו ומיושבי' פליאות של הדר"כ נ"י על חידוש שלי:
ולכאורה עלה בדעתי דלאו דלא תעשה כן הוא דוקא בנתיצת אבן דהוא השחתה דאי אפשר לתקן דאבן שנשבר אי אפשר להשלים עוד דקרא הקפיד על נתיצה אבל כמו

עפר או סיד או זפת דראוי להצקה חדשה ליכא לאו הנ"ל דאין זה השחתה דראוי ליצוק חיבור מחדש אבל חזרתי לאחורי דהא בבית טמא הנתיצה מטהר אפי' חלקו לתנור נטהר הגם שיוכל להיות אחד ועי' בפסחים כ"ז ובמג"א תנ"א ולא אכחד שכמדומה לי שלמדתי פעם א' שאם רוב מזבח חרב אין בו עוד נתיצה וכאן הלא אבנים הוא הרוב והמה חולין א"כ אין עוד איסור בנתיצת הסיד וק"ל אבל בעוה"ר לא אוכל למצוא המקום אשר ראיתי זאת (ועי' רמב"ם מה' עכו"ם הל' י"ב נתיצת מזבח מהני בע"ז בנתיצת רוב והוא מגמ' דף נ"ג ע"ב) ואולי כבודו יחזיר לי אבדתי ולפ"ז מיושב כל מה שהי' פליאה בעיניו כנלפע"ד:

ולא אוכל להעלים מן דעת תורתו נ"י שבער אנכי מאיש לדעת בינת קדושים שאיך נאמר דבאו פריצים וחללוה נעשה הכל חולין ונפקע הקדושה ואין בו עוד איסור נתיצה א"כ איך מצאנו ידינו ורגלנו בכל הסוגי' הנאמרין בענין קדושה ראשונה או קדושה שני' שקדשה לעתיד לבא ועיין בשבועות וברמב"ם וראב"ד בה' בית הבחירה ועיי' במג"א סוף ה' ת"ב שחייב האיש העולה כרת הלא באו בה פריצי' וחללוה ונפקע הקדושה אם נימא שגם המחובר נפקע ע"י ביאת פריצים ועיי' ברמב"ן במלחמות שגוף בית המקדש נפקע דבאו בה על בהמ"ק קאי עי"ש וא"כ איך נשאר קדושת בהמ"ק לכרת וצע"ג וכ"ל מזה ראי' דקדושת גוף הארץ אשר נתקדש לא יתחלל בביאת הפריצי' דכתיב לד' הארץ בשלמא גוף בנין בית המקדש נתחלל שהוא תלוש ונתחבר אבל קדושת הארץ לא נתחלל וה"ה שגם עפר וסיד ואדמה אשר יש להם חיבור בארץ לא נתחללו ונראה לי שהוא נכון:

ואני מסתפק מאוד אם א' עוקר מן הקרקע משכן דרך השחתה מקצת עפר אם עובר בלאו דלא תעשה כן דילמא התורה הקפידה דוקא במה שיד אדם עשה לכבוד ד' שלא ישחית שום איש וכמו שמצוה להרוס בע"ז מה שיד אדם עשה לכבוד ע"ז כמו אשירה או מזבח שיד אדם פעל שיהי' בעולם הבנין ונטיעה וה"ה יש לאו מי שעושה כן לד' אבל עקירת אבן מן ההר אשר עליו נבנה הבהמ"ק אין בו איסור דהא לא נעשה ע"י אדם לכבוד ד' וצע"ג [ומכהן נוטל עפר לסוטה אין ראי' דלמצוה שאני ועי' מגילה דכ"ט]:

ומה שהביא חת"ם סופר ראי' ממגילה כ"ט מרש"י שהביא יכני' אבנים ועפר והקשה מי התיר לו להוריד מקדושת בהמ"ק לקדושת בה"כ וע"כ דפריצים חללוהו לפי מ"ש לא מהני זאת לעפר הבנין ומכ"ש לעפר הקרקע אבל הראי' פלא בעיני דילמא הוי הפי' ברש"י שהביא אבנים ועפר רק מירושלים דפסוק קאי שם על בנין עיר ציון אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה כי בא מועד כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו וכן מבואר בכתובות דף קי"ב רב אשי מנשק כיפי דעכו והביא הגמ' פסוק הנ"ל כי רצו

עבדין וצע"ג: ותחת לשוני לא אכחד את אשר בלבי בדעת ר"י אלכסנדרי ואם כי יראתי לפתוח פי בכל זאת לא להלכה ולא למעשה אני מגלה דעתי רק להרחיב גבולי תורה ובינת קדמונים והוא דנ"ל דבר חדש אם איש א' יבנה מממון שלו מזבח לד' ואינו מכוון להקדיש אותו מזבח להיות קודש אבל רק מכוון לבנות מזבח באותו מקום להיו' להקריב לפני ד' ופשיטא שפסול להקריב עליו שתורה הקפידה שיהי' גם המזבח מקודש בקדושת המזבח בכל זאת האי גברא בנה מזבח לד' והנותץ אותו עובר על לאו דנתיצה והטעם דתור' אמרה לא תעשו כן לד' אלקיכם וכמו שיש מצוה לנתוץ מזבח של ע"ז אשר הוקרב עליו לע"ז ה"ה במה שנבנה לשם ד' הגם שלא הוקדש לד' ואפי' אם עכו"ם יבנה אותו לצורך ישראל שבודאי לא כוון בבנינו להקדיש אותו עכ"פ נבנה זה לשם ד' ואסור להרוס אותו ועי' ברמב"ם פ"ז מהלכות יסה"ת ובכ"מ לולי שהוא רק גורם הי' בשם הנכתב על הבשר איסור לא תעשה כן לד' והוא מגמ' וא"כ במזבח כזה יש לאו הנ"ל רק תלי' בהזמנה מילתא אבל זאת נ"ל בודאי אם נבנה מזבח כדת וכתורה והוקדש לזמן ואפילו נימא קדושה פקעה בכדי עיי' נדרים דף כ"ט ונעשה אחר שנה חולין אבל עכ"פ הוקרב עליו לד' ומזבח ד' הוא והנותץ חייב בשלומא אם לא נבנה לד' ולא כוון עליו הגם שנעשה באותו מקום במקדש וגם בדמותו לא הוי מזבח ד' אבל בזה שנעשה חולין לא נפקע דהוא מזבח ד' ואסור להרוס ולפ"ז הגם שבאו בה פריצים ונעשה חולין בכל זאת אסור לנתוץ אותו כנלע"ד ועי' בש"ך יו"ד סי' רע"ו ס"ק י"ב שאפי' שם שלא ככתב בקדושה אסור למוחקו חוץ לצורך תיקון רק לענין גזיזה ולגנוז מחלק בין שם שנכתב בקדושה ודוק: וד' האיר עיני ומצאתי בפרמג"ד בט"ז סי' קנ"ג שמשמע מרמב"ם הנ"ל שאפי' נכתב שלא בקדוש' אסור למוחקו והביא עוד מט"ז סי' של"ד ושמחתי בו מאוד בעזה"י:

ואיידי דאיירי לא אמנע להשאיל שפליאה דעת ר"י מאי ראי' יש משם הלא גרם מחיק' אינו אסור מדאורייי' ודילמא בית חשמונאי הרסו מזבח הנ"ל ע"י עכו"ם וקטנים דאין שליחו' להם ואולי רק אדם שהולך למרחץ והמים יעשו מחיקה הוא דמותר לגרום אבל לעשות שליח רק לזאת לגרום הריסה אסור דשם עכ"פ אינו מכוון למחיקה אבל כאן דמכוון להריסה אסור ועיי' ר"ן בנדרים בנודר ממעין ועי' פנ"י פסחים דף כ"ו באריכות ועדיין צע"ג:

ומה שנתקשה כ"ת בדעת ר"י ימחול לעיי' בחת"ס סי' רס"ח שהעלה כן הגאון ר' סענדר ז"ל ואדמו"ר דחה לו היטב ומה שחקר עוד במה קנאה עכו"ם באיזה קנין קנאו אי בתורת הגבהה או כיבוש מלחמה ימחול לעיי' בבעה"מ פרק ר' ישמעאל שדחה כיבוש

מלחמ' מהני נגד אדם אבל נגד ד' שלד' הארץ ומלואה לא מהני כיבוש מלחמה ולכן פריך הגמ' היכן נאסרו האבנים ותי' לפי פירושו דרשעי ישראל מעלו בו ואז נכון דקנאו יונים מישראל ע"י כיבוש מלחמה וק"ל ולרמב"ן דגזירת הכתוב דכתיב ונתתי לרשעים ארץ לשלל עיי' שם במלחמות א"כ הוא קנין הקב"ה שלא צריך שום מעשה וקנין בלל וק"ל ועיי' קצה"ח סי' ל"ט בשם ריטב"א ודו"ק לשיטת רש"י דמשמע דהי' הפקר ואח"כ קנאום העכו"ם ע"י קנין היטב דיבר כ"ת אחר שכבר נעשה הפקר תו לא שייך אין אדם אוסר דבר שאינו שלו טוב הדבר ונכון מאוד דפח"ח: ונ"ל להוסיף דהוא מנועם יאוש שכבר נתיאשו ישראל ע"י המלחמה והוא אבוד מכל אדם כמו המציל מן הנהר עיי' במג"א בדליקה שמציל את של חבירו ובאופן זה בודאי יש קנין אפי' לעכו"ם:

ומה שחקר הלא שימוש אינו חזקה ויונים לא כוונו רק לשמש נ"ל הלא פרץ הוי חזקה ובאו בה פריצים וחללוהו עיי' נדרים ס"ז כיון שפרצו נעשה חולין והבן ובגוף הדבר לא נכון חקירתו הלא כוונו לשמש בהם לע"ז להוציא מרשות גבוה אלקי ישראל ולהכניס לרשות ע"ז ובכלי שרת אשר השימוש אסור גם השימוש הוי כקנין כמו בכל הקדש כיון שמעל נפק לחולין ממילא הוי ג"כ קנין דאין מעילה בלא הוצאה מרשות לרשות ועיי' נדרים דף ט"ו וקצרתי הגם שיש להאריך בו:

ועוד נ"ל להעמידו על דבר אחד אשר ראיתי שכבודו במבוכה הכי כוון כל איש יוני לעשות קנין ואחד לחבירו לא מהני דאין שליחו' לעכו"ם כאשר האריך במכתבו ולי נראה בעזה"י דבר חדש כי יד פועל ויד עבד שאני עיי' בב"מ דף י' ובמנחות כ"ז ועיי' ברמב"ם שם דצריך קרא למעט סמיכה דכתיב ידו והנה אנשי צבא אשר הולכי' על מחשבת שר צבאם והמה עבדיו אשר כפי מחשבת אדוניהם פועל מעשה ידם ואם הוא מכוון לקנות בפועל ידם אז המה עבדיו ויד עבד כיד רבו ועיי' תומים סי' ק"ה ולא נוגע כלל לענין שליחות ודו"ק בזה ועלה בדעתי דיש לחקור אם לא נימא בדמים קנינהו עיי' סנהדרין ואולי זה הטעם דכיבוש המלחמה קונה והגם דדין דבדמים קנינהו ילפי' מפסוק ובישראל הוא דכתיב אפ"ה נ"ל שהוא ג"כ קנין בעכו"ם ויש ליתן טעם חדש לדין שעכו"ם שגזל אינו מחויב בהשבון דהוא יען דנתחייב מיתה ובדמים קונה לגזילה ואין זה רק הערה בעלמא תן לחכם ויחכם עוד:

עוד השיג על שחדשתי שלאו זה של נתיצה הוא דוקא על קדושת השם או קדושת הגוף הלא בה"כ שלנו שהוא אפי' במכירה ע"י טובי העיר ובודאי אין זה קדושת הגוף ואעפ"כ אומרי' כל הפוסקי' שיש בה לאו דנתיצה דעתו פליאה בעיני שידעתי שלא נעלם ממנו שהכל רק תשמישי מצוה רק בהכ"נ יש סמך שהוא בהמ"ק מעט ולכן עשו בו כל

החומרות הנ"ל כאלו הוא בהמ"ק ממש יען שהוא המקו' אשר תפילות ישראל עולים שם ונחשב למזבח יען שנשלמה פרים שפתינו אבל מנ"ל שעל שאר קדושה יש לאו זה לפי ענ"ד נראה שאין בו מדאורי' לאו הנ"ל והגם שפרג"מ אשר הביא מעלתו במכתבו נסתפק בסי' קנ"ב אולי מנועם נדר יש יען שקבלנו להיות בהמ"ק מעט היינו שנותץ עובר על כדר ולא על לאו דנתיצה כמו שהעיר בט"ז שיהי' מטעם נדר: ומה שציין מן הספרי שהביא הט"ז בסי' קנ"א הלא גם רמ"א הביאו בסי' קנ"ב שהכל יש בו לאו דנתיצה וכבר כתבתי במכתבי הראשון שדבר זה תלי' בדעת רמב"ן ובעה"מ:

וראיתי שהעיר איך שורפין גוילין דברי תורה הלא הרמב"ם חושב המאבד כתבי קודש עובר בלאו נראה לי מה שנכתב לשם קדושה ובאותיו' קדושים אבל כתיבת ד"ת שנעשה בכתב שלנו שאינם אותיות קדושות רק אשר בדה רש"י ז"ל שלא להשתמש באותיות קדושות ולא לכתוב רק לזכרון ולא לשם כתיבת קדושה אין בכלל זה וב"ה מעולם נזהרתי בזה שלא להשתמש בכתב עברית שלנו תשמיש גנאי יען שאותיות הנ"ל נעשי' תשמיש לכתיבת חדושי תורה ורמז לדבר זה שנהגתי למדתי במדרש רבה פ' ויגש וז"ל אעין דשטים הוי במגדלא והיו נוהגי' בו איסור משום קדושת ארון אתון ושאלון לר"ח בחריהון ורבנן אמר להם אל תשנו ממנהג אבותיכם עכ"ל אך באמת אין ראי' דשאני התם שהושתלו מתחילה לצורך המשכן באותו מקום של מגדל צבעים אבל נעשה מצותו ונהגו איסור במותרות אבל אין איסור לשמש באותיות שלנו שימוש גנאי ודוק רק שגיאות מי יבין:

ומה שחדשתי שרק עצי' שנערכו וראוי' למערכה הוי קדושת הגוף אבל קורה לא והארכתי בזה והדר"כ נ"י שפך כלי בקיאותו נגדי ממשנה פ"ב דתמיד וז"ל ימחול לעיין בתי"ט שעל מזבח פחות מב' אמות ומצאתי בעירובין שדי לקורה נופח נמצא ששם קורה אינו תלי' בגדול וקטן רק אם נעשה לסכך כמו המקרה סוכתו בשפודין עכת"ד:

במכ"ת לא ירד פה בחדרי מחשבתי דבכל התנ"ך מבואר דקורה מורה על הסיכוך כמו קורות בתינו ארזים וכדומה המקרה במים עליותיו וכמו שחשב כבודו נ"י רק כוונתי דשם קורה מורה על דבר שלא נתקן וצורתו כמו קרדום הבוקע בעץ עי' מלכים ב' ויהי' אחד מפיל הקורה עכ"ל כאשר יפול כן יהי' אבל גזרי עצים מורה על דבר שמתוקן ונחתך בכוונה כמו גזרו הילד הגוזר ים סוף לגזרי' וכדומה הנה בודאי לא העלו על המזבח עץ כמו שנופל מן האילן עם כל ענפים קטנים וקשרים וכדומה רק גזרו ממנו להיות שוה ונאה ולכן נקרא גזרי עצים בהמשנה בתמיד מסופר שהיו כהני' במרביות של תאנה שהי' גדול אבל זה לא נמצא שם שהי' אילן כאשר נפל על פני השדה ושם קורה מורה כאשר

יפול העץ וחסר עוד תיקון ולא ראוי למערכה והוי רק קדושת דמים ואם שלא מצאתי ראי' בכל זאת כתבתי שם שהוא מסברא בעזה"י ועיי' בחכז"ל נחש כקורת בית הבד:
אבל הדר"כ נ"י ירה חצי שכלו גם על הסברא מאי הוי דחסר ביקוע הלא קרבן בעי שחיטה והפשטה וכדומה ומי טוב זה יותר מחסרון ביקוע עצים והוא פלא בעיניו מאוד ונ"ל דלא דיבר נכונה דבשלומא שם השחיטה היא כבר מתיקון הקרבן לכפרה שהשחיטה היא מד' עבודות הגם שכשרה בזר ובעבודת כל אחת מצוה בפני עצמה והפשטה באמת לא מעכב עיי' פסחים פ' ד' ויכול לחתוך ולהוציא הבשר והחלב ואינו פועל התיקון הכשר בגוף הדבר אשר נעשה בו גוף המצוה של הבאת קרבן אבל כאן אם הדין דצריך ביקוע להיות ראוי להקריב אז מקודם אין כאן קדושה דעדיין חסר הגוף להיות ראוי להתחיל בו המצוה דתיקון עץ הנ"ל אינו מצוה כלל רק בלא תיקון אין כאן דבר שראוי להיות נקרב והבן זה:
ולא אכחד שרבות בשנים השגתי על נב"י שהשיג על הב"י שאסור ב' מוהלין כנודע והשיג הגאון הלא בקרבן שבת הי' אחד שוחט ואחד זורק ואחד מקטיר וכדומה אעפ"י שיוכל להיות באחד ולא אמרו דראשון הוא מחלל שבת וגם שם שחיטה בלא זריקה והקטר' אינו כלום עיי"ש בחלק ב' ולדעתי לק"מ דשם כל אחת מצות עשה בפני עצמה רק לקרבן יש ד' מצות עשה ואז כל עשה בקרבן דוחה שבת אבל במילה איך יחללו על מצוה אחת ב' אנשי' איסור שבת ודו"ק ויש לי בענין הנ"ל אריכת דברי' וקצרתי רק להערה:
ומה שהשיג עלי שהשגתי על הרמב"ם לא אאריך רק אכתוב בקיצור כוונתי לרמב"ם דשניהם מועילים בכל הדברים וקשה מנ"ל הא לרמב"ם דילמא המשנה בעצי המערכה ושם פריך הגמ' דראוי להיות דשניהם מועילים וצריך לתרץ בגזבר אבל בעלמא אפי' בלא גזבר אין מועיל אחר מועיל וכן כתבתי במכתבי שקשה לי דין הרמב"ם ולא הקשתי על הגמ' אבל בכל זאת למדתי מדברי מעלתו שהדברים נכונים שרמב"ם סבר א"כ מנ"ל לגמ' להקשות דילמא איירי בעצי מערכה אלא ע"כ דאמת כן בכל הקדש ואני מודה על האמת אבל כבודו הבין שאני מקשה שהמשנה איירי דשניהם מועילי' בעצי המערכה ולא אוכל לירד למחשבתו איך ראה זאת במכתבי ומה שהעלה כבודו הבדל בין מטלטלי' של בה"כ שהוא מטעם נדר ימחול לעיי' שהקדימו בחת"ס בא"ח: ומה שכ' שלשון הרשב"א מורה שהיא בדק הבית ולא כמו שכתבתי בכוונתו האמת אגיד לו שעלתה קצת במחשבתי א"כ לפ"ז יהיו ג' קדושות (א) קדושת דמים (ב) קדושת בדק הבית (ג) קדושת הגוף ומעולם בכל אשר למדתי לא מצאתי רק ב' קדושו' קדושת דמים וקדושת הגוף וכמה

ימים אני חושב אנה ואנה ולא אוכל למצוא באר מים חיים אולי יש באמתחתיו ועיי' ברמב"ן ובעה"מ פ"ד דע"ז וברמב"ן ובעה"מ בסוכ' פ' לולב הגזול וברמב"ן ובעה"מ סוגי' דהרהינו ומה שהעיר על בה"כ החדשים אם לחשוב באו בה פריצים עיי' בעה"מ פריצים ישראל אבל חלילה לחשוב זאת כי הלא מקבלי' שמע ישראל וקדושה ומתפללים ח"י ברכות על בנין ירושלים וביאת משיח ואם בחוצות ושוקים עושי' תועבות וגם משני' מנהגי ישראל בכל זאת אעפ"י שחטא ישראל הוא כחכז"ל יתמו חטאים ולא חוטאים: ולסיומא דמילתא אעתיק שו"ת של רבינו הרמב"ם כפי אשר מצאתי מרגליות טובה בש"מ בב"מ דף כ"ד ע"ב ז"ל שאלה מי שקנו מן השוללים ספרי קודש לקצת בתי כנסיות שבמדינות אם נאמר שקנה או אם נכפהו על לקיחתו ממנו ואם נאמר שילקח בעל כרחו אם ינתן לו הסך שקנהו בו ואם יחזיר לאותו בהכ"נ עצמו או זולתו? תשובה אם ביזה זו היתה במצות המלך קנה ובטל דין הקדש ואפי' כלי מקדש כשנשללו בטלה קדושתן אמרו ובאו בה פריצים וחללוה אמנם אם נשללו בלי רשות המלך או נגנבו ישבע בנק"ח כמה הוציא ויטול ויחזיר זה הספר למקומו כדין מי שנתבררו לנו בו שנגנבו לו כליו וספריו וכתב משה עכ"ל ואי"ה במקום אחר אבאר מה שלמדתי מדבריו:

סימן כו

שלום וכ"ט לי"נ הרב הגדול החריף ובקי מהו' דוד יהודה נ"י:

עתה באתי כיד ד' הטובה עלי על פלפול אשר שלח לי לפני ר"ה שעבר ראיתי לכ"ת נ"י שמשתאה לדעת דעתי במה שחדשתי מה דלא והני הביטול בחמץ אין הכוונ' שרבנן אסרו מחדש איסור אחר שכבר נתבטל החמץ רק הכוונה שאמרו שביטול לא יהי' מועיל ונשאר החמץ בתורת איסור דאורייתא וכ"ת נ"י שופך כלי זעמו עלי (א) איך יהי' זה דהא אנן אזלינ' השתא דאין קנין דרבנן פועל להיו' דאורייתא וה"ה שלא יוכלו לומר שקנין דאורייתא לא מהני וציין שהאבני מילואים כתב כן בפירוש בעוה"ר זה י"ב שנים שלא זכיתי לראות ח"א של ספר הנ"ל ואולי הוא נמצא בגבולו ימחול לשלוח לי ובכסף מלא אשלם לו באלף תודות אי"ה (ב) הקשה עלי מרש"י בב"מ דף מ"ח הגם שרבנן אמרו מעות קונות אם קדש אשה מקודשת ה"ה לענין ביטול איך יוכלו חכמים לומר שביטול לא מהני [ולא ידעתי מה חידש הלא זה נכלל בהשגה א'] (ג) השיג עלי אם הטעם חיוב בדיקה בשביל שלא יאכל חמץ בודאי אין כאן מקום לדברי אלא אפי' לטעם שלא יבטל בלב שלם ג"כ לא יעמדו וכ' וז"ל בודאי לא עשו חכמים זאת לספק גמור דמן הדין אוקי בחזקת כשרות שביטל כדינו רק דחששי' מדרבנן אבל ודאי מי שביטל לא עבר על ס' דאורייתא אלא אף בתר התקנה אמרי' בכ"מ דמה"ת בביטול יצא ולא נשאר רק דרבנן

עכ"ל העתקתו ועוד התחכם בקו' א"כ לדברי מי שקנה במעות ואח"כ עשה משיכה נימא קנין מעות נתעקר לגמרי וקנין משיכה לא אהני מדאורייתא ואין לזה קנין כלל והאריך וכפל ושילש דברי רש"י בב"מ והתפלא עלי ברוב דברים במשא לא אוכל לכחד תחת לשוני כי היטב חרה לי לא חלילה בעבור שהשיג עלי נהפוך הוא יהלמני צדיק ויוכיחני כי נאמנים פצעי אוהב אבל ראיתי בפעם הזאת שם דברי כמטרה לחץ והכביד במלין פעמים ושלש בדבר אחד ומרוב דברי' אשר הכביד לא יכולתי לדעת דעתו בנקל ולא יעשה כן במקהלות חכמים:

ואבוא להתבונן בדברים בעזה"י כאשר למדתי בעיון ה' בדיקה וביטול עמדתי משתאה עידן ועידן על דין הנ"ל שלא מועיל הביטול ואם לא בדק ומכר שנאסר החמץ והקשתי הלא כח של חכמים הוא בא רק מלא תסור מן הדברים כנודע אבל רק לעשות גדר ומשמרת לדת והנה התור' אמרה דביטול מהני דתשביתו היינו ביטול עיי' רש"י ותוס' פסחים או מצד הסברא עיי' ר"ן ריש פ"ק דפסחי' דכאו מהני הביטול בלב מתורת הפקר עיי"ש וא"כ החמץ אינו עוד של בעלים כלל ולא נקרא עוד חמץ ישראל שאין לחמץ עוד בעלים ואיך יוכלו חכמי' לומר הגם שביטול יהי' החמץ נאסר הלא מדאורייתא מועיל הביטול דכל אדם יש לו חזקת כשרות שלא ירצה לעבור בב"י והלא ידענו שביטל האיש ומאי משמרת יש עוד בתקנתם וגם מי נתן לחכמים כח לאסור דבר הפקר הוא החמץ שנתבטל הלא כל כחם רק לעשות דבר בתורת מצוה ואם יעבור האיש יוכלו לחרום כל רכושו אבל לאסור הפקר של רבים מי נתן להם כח זה ועיי' בח"י סי' תמ"ח ס"ק כ' כ"ח ועיי' טו"ז יו"ד סי' קי"ז וא"ח בט"ז סי' תרפ"ו ועיי' תוס' איזהו נשך ועיי' נוב"י א"ח ח"א ומי נתן כח לחדש נגד התורה הלא התורה סמכה על ביטול והמה יעקרו תיקון התורה רק אמרו לבדוק דאולי יש חמץ בסתר ועיי' מג"א תל"ד אבל לולי זאת אין עוד ביטול בעולם גם פלא בעיני על כל רעש מג"א בסי' תמ"ח איך מהני סמטותא וקשה הלא מדאורייתא מהני בביטול ונשאר איסור דרבנן ומהני דרבנן לדרבנן וצע"ג ועוד הרבה קו' היו לי [וחדושי' הנ"ל נגנבו או נאבדו ממני זה ד' שנים] ויצאתי לחדש אז דכאן לא מהני חזקת כשרו' דחששו שאדם טועה בדעתו ומאמין אם יאמר שחמצו יהי' הפקר די הגם שלבו אין עמו לבטל בלב שלם יען הגם אם מפקיר בלב שלם אינו מרצון טוב דהא הוא מוכרח לעשות זאת כדי שלא לעבור בב"י והוי כאונס על ההפקר דדוקא מי שמפקיר מדעתו הוא מפקיר בלב שלם אבל מי שמוכרח להפקיר אינו הפקר ממש הגם שתלוי וזבין הוי זבינא אגב זוזי גמר ומקנה אבל תלוי ונותן לא מהני עיי' ח"מ ס"י והגם שכאן הוי מצות התורה עיי' רמב"ם בכופין אותו עד שיאמר רוצ' אני דנחשב רצון שאני התם שיש כפיית ב"ד

אבל כאן שאין כאן כפיית הגוף והוא מבטל במוכרח ע"י ציוות התורה וגם מקוה לזכות בו אחר יו"ט אז יחשבו בני אדם שהעיקר לשמור מצות ד' שצוה לבטל אבל לא יתן ללבו להפקיר הפקר ממש כאלו לא יהי' מוכרח וזה הסבר רבותינו ז"ל שמא אינו מבטל בלב שלם שהוא עושה ההפקר בתורת ציות התורה ולא בשביל לעקור הממון מביתו ולכן לא הניחו חכמים לפעול על הדאורייתא בביטול ואמרו מי שאינו רוצה לבדוק ולבאר החמץ רק לסמוך על ביטול שלו אנו מפקיעי' ממונו ממנו בתורת הפקר שלא יהי' לו כה לבטל ויעבור על הדאורייתא שברגע שרוצה לבטל מפקיעי' ממנו ממונו שלא יפעול הביטול וממילא יעבור בב"י ולזה הי' להם הכח שיוכלו לומר שאדם צריך לבדוק ולבער אבל באמת מי שמבטל בלב שלם ורוצה לקיים גם תקנת חכמים הניחו לו שהביטול מועיל להפקיע הדאורייתא ואם שכח או נאנס לא עבר אדאורייתא כלל וממילא אם ביטל בלב שלם או הפקיר ולא קיים תקנת חכמי' אח"כ אין חמץ נאסר מדאוריי' אבל מי שמחשב מתחילה רק לבטל ולא לבער החמץ אז החמץ נאסר מדאורייתא שעל אופן זה הפקיעו חכמים כחו בכח הפקר ב"ד והחמץ אסור מדאורייתא נמצא החמץ שאדם רוצה להנות אחר הפסח ואינו רוצה לבערו מן העולם אז לא פועל עליו הביטול כלל וצריך קנין דאורייתא לכך חקרו כל הפוסקי' בקנין מכירת חמץ שצריך להיות קנין דאורייתא והבן זה מאוד וזה פשיטא דיש להם כח לצוות מצות בדיקה וביעור ומי שאינו רוצה לשמוע להם אז יכולי' להפקיע ממנו ממונו בשעת הביטול ומזכי' לו אח"כ עיי' רשב"א גיטין ל"ז ותוס' בב"ק ס"ח ועובר על הדאורייתא והבאתי ראי' מחמצן של עוברי עבירה חולין דף ד' זה חדשתי מאז והי' לי פלפול ארוך והבאתי עשר ראיו' שמי שרוצה רק לבטל ושלא לקיים תקנת חכמים הוא עובר על איסור דאורייתא זה תמצית קונטרס:

ועתה נחזי שרמזתי לכבודו נ"י כל זה בקיצור שרבנן עשו תקנה בכח הפקר ב"ד שלא יפעול הביטול ואם קנין דרבנן תחיל' קודם הביטול אז הביטול אינו מועיל כלל דממון אינו שלו ואם קנין דרבנן תחילה לא הוי שלו לבטל ואם קנין דרבנן לא מהני והוא רוצה עתה רק לבטל עובר על ב"י דבאופן הזה לא פעל הביטול ואם יבטל תחילה אז קשה איך ימכור דבר שאינו שלו וסיימתי במכתבי אבל עכ"פ אם ביטל בלב שלם הוי החמץ הפקר ואינו נקרא עוד שלו לענין שיכול למכור אותו חמץ בקנין עכ"ל וממילא אין אחר ביטול גמור עוד תיקון וגם סיימתי דאז אפשר לומר שהפקיע הממון שלו מכח הפקר ב"ד עיי"ש דלא נטעה בממנ"פ אם הפקיע אין כאן איסור חמץ עוד שזה אינו שרק החמירו והבן ועתה כל השגותיו אזדו דאיך ידמה קנין דרבנן להפקר ב"ד דמי יכחיש דיש כח ביד חכמים להפקיר שלא יהי' לו הכח להפקיר חמצו ואין דבר זה מגיע כלל לדברי

הראשוני' ואחרונים אי קנין דרבנן מהני לדאוריי' וגם מי יכחיש דמי שביטל ולא בדק דעבר רק על דרבנן ומה שהתחכם בקו' לא ידעתי הכי עקרו שם קנין מעות רק אמרו שצריך משיכה ג"כ אבל כאן אם מבער ובודק אין צריך ביטול רק משום פן יש לו חמץ שאינו ידוע אבל גוף הביטוול בעבור חמצו עקרו לגמרי ובגוף ענין הנ"ל יש לי הרבה לכתוב אבל אין העת לזאת ולדעתי פי' אחר ברש"י שם ולא נעלם ממני שיטת הכל בו ופנ"י ופר"ח אם מהני ביטול בחמץ ידוע וק"ל:

ומה שהשיב על מה שדחיתי לו אם יש קנין דרבנן והלא קנה החמץ שוב אין מועיל ביטול או מכירה דאיך ימכור דבר של חבירו או יבטל והתפלא א"כ קשה מרש"י בב"מ איך יקדש המוכר אשה במעות הנ"ל לא ידעתי מחשבותיו הכי יכחיש דבדבר אשר זכה אדם הן מדאורייתא הן מדרבנן שוב אין למוכר עוד כח למכור יען שאין כאן לוקח כי מה יקח אם לא יזכה בו בדין וכאן ע"י קנין דרבנן זכה הלוקח הראשון ומה נשאר עוד למוכר כל הרוחו' שבעולם לא יכחישו זאת אבל שם נהפוך הוא ודאורייתא כבר זכה המוכר במעות והלוקח בחפץ והגם שמדרבנן עדיין לא זכה אבל עכ"פ עומד לזכות בו דהא אפי' מי שפרע יש בחזרה והא עדיין לא חזר הלוקח אבל כאן שכבר מכר באורייי' מה ימכור או יבטל דבר זה שוא וכזב ולא האמנתי שקולמסו יפלוט עוד מגן ומחזה ע"ז:

גם מה שחדשתי סברא שאין איסור דרבנן הנ"ל אסור משם חמץ רק משם לא חסור וכבודו קילס הסברא רק התפלא הלא חכמים אסרו נוקשה הרי שנותני' שם איסור חמץ במכ"ת נ"י שגג מאוד בודאי הם נתנו שמות אבל הכי יש כח בידם לחדש שם איסור רק יוכלו לאסור אפי' בהנאה כמו ערלה דרבנן א"ה והבן וידעתי אם יראה פעם שנית מכתבי ימצא נחת:

ומה שרוצה כבודו נ"י לחדש דאין כח הביטול פועל עד שמגיע זמן האיסור והשבתי לו ממה שהעירו הפוסקי' שלא יבטל עד אחר שקיים מצות שריפ' ומעלתו השיב הגם אם נכונה ראי' הנ"ל אבל מן הסברא אינו כן כיון דלשיטת הר"ן דביטול פועל רק שבלא"ה אינו ברשותו וא"כ קודם זמן איסור איך יפעול הביטול יפה העיר כ"ת נ"י וזאת אשר נפל ברעיוני בעזה"י דמכבר הבאתי ראי' דג"כ הביטול בחמץ צריך לחול מיד ולא בזמן האיסור דהנה הר"ן בנדרי' דף י"ז פי' המשנה יש נדר בתוך נדר בחקירה גדולה דמה שאדם פועל בדיבור פיו אם אין מקום לחול מיד הגם שימצא אח"כ רווחא אינו חל יען שאז אין הדיבור בעולם וכן הסביר ביותר דף ח"י דרק יען שחכם עוקר הנדר מעיקרו לכן אם שאל על הראשונה חייל השניי' ע"ש היטב הכוונה אם אדם דובר בסתם ולא מפרש דיבורו על לאחר זמן אז צריך להיות מיד מקום לחול אבל בודאי יוכל לנדור על

לאחר עשר שנים או להקדיש לאחר עשר שנים וזה ברור בהבנה דבריו ולפ"ז אם אינו מפרש שביטול יחול רק בזמן וברגע שגלוי לפני ד' שהוא אסור רק מבטל בסתם א"כ צריך לחול מיד ונכון שיטת רמ"א אבל עדיין נשאר חקירת כבודו למה מהני באמת ויהי' נוסח הביטול בפירוש על רגע שגלוי לפני ד' שאז הוא זמן איסור וצ"ע לכאורה:

ונ"ל דסברת הר"ן הוא כך מה שיוכל להיות נשאר ממון של אדם שישאר החפץ שלו קנין עולמית אז לא מהני הפקר גמור אבל בחמץ שעכ"פ בזמן האיסור איסור הנאה מפקיעו רק הקב"ה אוקמי' ברשותו לעבור על ב"י ולא שיהי' כשאר ממונו ולכן מהני גילוי דעת ולפ"ז גם קודם זמן איסור לא נשאר בידו קנין עולמית רק קנין לזמן עיין ר"ן נדרים כ"ט להסביר דברי אביי עי"ש עיי' בראש"ש וקצוה"ח לענין אתרוג וכעת אין בביתי לציין הסימן ועל קנין לזמן מהני הפקר גרוע ג"כ והגם שיוכל לכלות ולאכול החמץ עד זמן האיסור אבל לא יוכל להשאר בידו לקנין עולמית ולכן באמת ביטול כזה גם קודם זמן איסור מהני דלא דמי לשאר הפקר עיי' ר"ן בכתובות ריש פרק הכותב כנלפענ"ד כעת [ועיי' סוף נדרים דזמן ממילא בא לענין היתר הנדר]:

ודע דלולי דמסתפינ' הי' לי חקירה בענין חמץ כמו בתוספת שבת הגם שזמנו מועט אבל אם מקבל חיוב הנ"ל מקודם אז אסור מקודם וה"ה לקולא עיי' במג"א סי' רס"ז ורס"ח ה"ה כאן שיוכל להמשיך זמן הנ"ל עיי' בט"ז הלכות חנוכה ור"ח וק"ל ובפרמ"ג שם ויש כאן לחזק הדבר דתורה אמרה אך חלק ומזה ילפי' מקצת היום אסור ומקצת מותר אבל אין מפורש כמה מן היום והגם שקבלת חכז"ל משש שעות בכל זאת יוכל האדם להמשיך ולהקדים הזמן וק"ל וזה רק לשירה בעלמא יהי' נחשב בעיניו:

ולא אכחד תחת לשוני כי רבות בשנים אשר קשה לי להבין חקירת הר"ן שהקשה שהוא בלב ואין כאן ג' עיי"ש הלא דברים שבלב שגלוי לכל הוי דברים והלא כאן גלוי לכל ואנן סהדי שביטל והפקיר מכח חזקת כשרות וגם בלא זה בודאי יהי' חמצו אסור ואם מבטל אולי לא יזכה בו אדם והוי אנן סהדי כמו בחזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות והן הן עדי יחוד ועדי ביאה וכדומה מן חזקות שיסודם בחזקת כשרות וצ"ע אצלי סימן כ"ז שלום וכל טוב להרבני הרב המה"ג כמו"ה דוד יהודה נ"י:

מה שהקשה כ"ת על מה שחדשתי בעפר מזבח יען שנושק לארץ יש לו דין מחובר והשיב כ"ת נ"י א"כ למה בשביל שתודח הכותל הר"ז בכי יותן הלא הוא מדיח בשביל הטיט שיש על פני הכותל כמו שכ' המג"א בה' ט"ב דסתם כותל טוח בטיט ולטיט יש לו דין מחובר כפי דברי עוד הקשה ממג"א סי' תרכ"ט שמותר להניח כלונסות ע"ג כותל דיש לו דין תלוש והלא הטיח והסיד הוא מעמיד העיקר ויש לו דין מחובר ועוד הקשה

א"כ מאי מקשה תוס' חולין ט"ז ממשנה בע"ז שעצו ועפרו אסור ומשמע למ"ד כתלוש א"ש וקשה הלא הטיח דין מחובר יש לו לפי דברי עכ"ד ימחול לי שטעה בהבנת התוס' שהתוס' לא הקשו קו' רק למה לא מביא הגמ' משנה הנ"ל לראי' לענין ע"ז יש לו דין תלוש דלולי כן למה נאסר ע"ש וא"כ אכתי יש ראי' עכ"פ מאבניו ועציו שנאסרו והבן רק צריך להקשות עלי מן המשנה למה באמת נאסר העפר נא להטות אוזן אל מחשבתי בודאי בכל כותל אשר לוקח הסיד והטיח או לדבק האבנים או ליפות הבנין אז הנופל בטל לגבי העיקר אבל במזבח אשר לא נבנה כדרך הבנין רק נשפך יחד אבנים גדולות וקטנו' וע"י סיד וגרפי' נעשה גוף אז לא שייך שנתבטל הסיד לגבי אבנים דבכל כותל נעשה השורש ועובי חללו מאבנים ורק לדיבוק לוקח טיט וסיד אבל במזבח נתמלא גם עובי' וחללו בסיד ולא יש שם טפל רק הכל עיקר ולא שייך שנתבטל עיקר לגבי עיקר והגם שרש"י כ' באיזה מקומן נ"ד שהו מדבק אבנים אמת הוא שפעל דיבוק אבל דין דיבוק אין כאן ועיי' בסי' ר"ח בא"ח סעיף ג' וב' ובט"ז ובפרמ"ג ובס"ק ז' ועיי' ברמב"ם ה' טומאת צרעת פי"ד ודל"ב ועיי' בפרק ק"ק דדרשי' מזבח אדמה שיהי' אטום באדמה ועיי' ברש"י שם כנלענ"ד [ודין שאין דבר המעמיד בטל אין ענין לכאן]:

ולא אשיב ידי אחור מלהודיע לו כי על ראי' שהבאתי מן ההרים רקדו כאילים הכי נאמר שנאסרו יען שנתלשו פעם אחת אלא מוכח מה שנתחבר ממש באדמה דין מחובר לו אחר ששלחתי לכ"ת נ"י המכתב נפל ברעיוני אולי אין זה ראי' דתורה אמרה אלקיהם על ההרים ולא ההרים אלקיהם וזה עכ"פ נקרא הר אבל אבנים אשר נאבדו מהם שם הר רק אנו דנין שעכ"פ הוא מחובר לקרקע ונקרא גם הוא ע"י החיבור שם ארץ ע"ז אמרי' דנקרא כתלוש ולעצמו אין לו שם הר וק"ל ועוד נפל ברעיוני דהר הגם שנתלש אין לו דין תלוש יען שאין הוא דבר המטלטל דוגמ' במקוואו' בגל שנתלש שטובלי' בו ועי' בתיו"ט שם ובש"ך ה' מקוואות וככלי שגדול שיכנסו בו מ' סאה שאין מקבל טומאה ועיי' במג"א ה' שבת סי' ש"ך אבל אבנים אשר יוכל אדם לטלטל ומקבל שם תלוש אז ע"י חיבור אין נאבד ממנו שם תלוש ועי' בר"ן סוגי' דנ"ט בנ"ט ובש"ך סי' צ"ה ועיי' בה' נט"י ובזבחים דף ל"ו ועי' ברמב"ם ה' פרה אדומה ובה' ס"ת:

ולענין קו' חת"ם סופר מן החומות עיי"ש נפל ברעיוני דבר חדש דלאו דנתיצה הוא דוקא אם נבנה הדבר לשם ד' או שנסרו העצים לשם ד' אבל דבר שכבר נבנה ומתוקן כשהי' חולין ואח"כ הוקדש לגבוה ליכא בו לאו הנ"ל דתורה אמרה לא תעשה כן לד' אלקיכם וכמו שמזבחות ע"ז הוא דוקא בבנין לע"ז דאין הקדש לע"ז ה"ה באופן זה שייך דוקא הלאו דלא תעשו כן לד' אלקיכם והכה יעי' בגמ' ובסוף ה' מעילה דכל החומות נבנו

בחולין ואח"כ הוקדשו אז ממילא לא הי' הבנין לשם ד' וליכא לאו הנ"ל ועיי' בתוס' ע"ז וברמב"ם וראב"ד ה' איסורי מזבח:

ושרצה לברר לי דיש ג' קדושות קדושת מזבח וקדושת בדק הבית וקדושת דמים מרשב"ם בב"ב דף ע"ט ימחול לי שרשב"ם מפרש רק שזה מעלות ע"ג מעלות שא' קל מחבירו שזה גופו קרבן ומרגליות או זהב או כסף ראוי לשמש בו לפני ד' וקדושת דמים אי אפשר לשמש בו ובכל יש מעילה אבל באמת אין לנו רק ב' קדושות אחד קדושת הגוף שהוא רק מה שנקרב ע"ג המזבח והשני שנעשה בו שימוש לעבודת ד' ובו נכללו כלי שרת ובגדי כהונה וכל הכלים אבל אין זה אלא קדושת דמים יען שלא נקרב עצמו לד' ודבר זה ילמוד כ"ת מסוגי' דבר פדא נדרים כ"ט ובב"מ ד' ק"א ועי' במ"ל פט"ז מה' מעשה קרבנות הל' י"ג וקידושין ד' ז' וברמב"ם פט"ו ממעילה ופ"ה ממעשה קרבנות:

ואודות אשר הביא ראי' לדברי שעצי מערכה קדושת הגוף ותוס' תמורה דף ל"א אודיע לכ"ת נ"י כי ה' האיר עיני בשתים (א) מה שכתבתי יען דכתיב גזרי עצים משמע שיש להם תמונה ידועה ולא קורה מפרק ק"ק דף ס"ב הובא ברמב"ם פ"ז מה' איסורי מזבח וז"ל אמה ארכו ואמה רחבו ועובי כמחק גדיש של סאה וכמותן עושין לדורו' עכ"ל ושם הביא שהיו רגילין במורביו' של תאנה ועי' במ"ל הל' ג' ב' פירושים ולכאורה הדברים סותרים ברמב"ם מני' ובי' אך עיי' במ"ל שהיו ג' מערכות ודבר זה צ"ע ושקידה רבה לברר וללבן הדברים ועיי' פט"ז ממעשה קרבנות ובכ"מ שם ודל"ב שיראה שהנחני ד' בדרך אמת (ב) האיר ד' עיני בסוגי' דבב"מ ד' ק"א ובתוס' מנחות ד' ל' מבואר דקודם שנתקנו העצים בשיפוי הוי העצים קדושת דמים ואחר התיקון נעשי' קדושת הגוף:

ומה שהאריך דבקדושת דמים אין בו לאו ובדבר ב"ה יש לאו ול"ק קו' חת"ס ז"ל לא ידעתי מה חידש הלא הן הן הדברים שכתבתי לו באגרת ראשון שרק בקדושת הגוף יש לאו זה אך בדבר שמשמש בו בקדושה תלי' ברמב"ן ובעה"מ אי נקרא קדושת הגוף כי לפי דעתי אין שם בד"ה שם בפני עצמו רק כ"ת נ"י עושה בד"ה שם בפני עצמו ונשאר גם חילוק זה אבל על כ"פ טוב יותר שעצום שם הקדושה של עצי מערכה שהוא קדושת הגוף ומנ"ל לחדש עוד ולכן לא הבנתי כוונת דבריו:

מה שהערותי איך אפשר שקדשה לעתיד לבא הלא באו בה פריצים אלא ודאי שלא יוכלו לחלל גוף קרקע קדושה רק תלוש כמו בע"ז ציין לי כ"ת נ"י לעיי' בחת"ס רל"ג שהקדמני עיינתי שם שביאר כן כוונת ראב"ד ואלף תודות לו שהראני שזכיתי לכוון לאדמו"ר ז"ל אבל אני הקשתי איך סובר מ"ד קדשה והוא מסביר שיטת ראב"ד דלא קדשה ולא ידעתי מה יענה הרמב"ם להך סוגי' דע"ז בלי חולק ואולי פליגי בחקירה שלי ואין לי כעת

בירור: וראיתי כי ישר בעיני כ"ת נ"י סברא שלי שלא ידומה דבר שמכר בקנין דרבנן שלא יבא עוד ללוקח שני ובין דבר שיבוא לידו לבסוף בקנין דאורייתא ואבני מילואים אין בידי שכ"ת כ' שחלק ומשוה אותם וכ"ת העיר הא גופא פלא למה לא מהני קנין דרבנן הא הבעלים מתיאשים ובהיתרא בא לידו ויהי' שלו בתורת יאוש וצ"ע ומה שתי' דהא אינו רוצה לקנות רק בתורת קנין והיטב דיבר וכן זכיתי במקום אחר אבל בגוף החקירה ימחול לי יאוש מהני אם הזוכה עשה בו קנין דאוריית' למשל משיכה אם הוא קנין דאורייתא מהני אחר יאוש משיכת הכלי אבל שיהי' פועל יאוש אם הזוכה לא עשה בו קנין דאורייתא זה אי אפשר וא"כ כאן למשל אם משיכה אינו קונה והוא עשה רק משיכה או אם כסף אינו קונה והוא עשה רק קנין כסף ויש כאן החסרון שהלוקח לא עשה עדיין קנין מאי מהני יאוש אפי' אם יהי' הפקר ויעשה בו קנין דרבנן ג"כ לא מהני יען דלא עשה עדיין פעולה שיהי' הוא הבעל על החפץ ולא אוכל לירד לסוף חקירה הנ"ל ודנתי לכף זכות דכוון לסברת התוס' דבהפקר לכ"ע משיכה קונה וא"כ אם משך ולא נתן מעות הגם שמשיכה קנין דרבנן אבל אחר יאוש יקנה:

עתה אודיע לו סברא שאמרתי לכלל בענין יאוש והוא סתירה לחקירה הנ"ל יאוש מטעם הפקר וכמו דהפקר לא' לא מהני דאינו הפקר עד שיהי' מופקר לכל ה"ה יאוש צריך להיות בכח יאוש שיהי' מופקר לכל ומה שמהני יאוש לגבי גזלן הוא הטעם דבעלים מתיאשי' ממונם וחפצם שיהי' יד הכל שוה בו ולא יחפצו שיהי' לגזלן רק מחמת גזלן מתיאשים וי לחסרון כיס או יאוש מחמת שטיפת נהר או יאוש שור הנסקל אבל יאוש לגבי א' לא הוי יאוש ובזה יצאתי נגד קו' פנ"י בגיטין אשר הבאתי בספרי תיפוק לי' כיון ששלח בגט לעבד מתיאש אפי' לא יכתוב לשמה יהי' הב"ד נותן יעו"ש ואמרתי דהוי יאוש לגבי העבד לבדו דתכלית שיחרור הוא שיהי' העבד אדון לעצמו והבן ונשמט מספרי וקו"א לא עשיתי מפני טעמי' כמוסים וה"ה כאן המוכר מתיאש רק נגד הלוקח הנ"ל ואולי לא יהי' מועיל ללוקח לאיש אחר לא מחשבתו ליאוש והבן ואתו הבחירה:

ועוד נ"ל דאין זה יאוש הוא מתיאש יען שהוא חפץ של חבירו עכ"פ מקנין דרבנן ויאוש צריך להיות על חפץ שלו ועוד יאוש הוי וי לחסרון כיס אבל כאן דשווי' כבר קיבל או יקבל ומאי יאוש יש אם אין כאן חסרון כיס ודו"ק ועוד נ"ל כיון דעכ"פ קנין דרבנן פועל בתורת הפקר ב"ד רק חבירו לא קנה עד שיעשה בו קנין דאורייתא אבל יאוש בעלים ראשונים לא מהני דמכח קנין דרבנן אין החפץ שלהם שהוא מתיאש בדבר שאינו שלו כנלענ"ד בקיצור. מה שרצה לומר דבאמת כמ"ש בדבר שלא יזכה לא נשאר בו זכות אבל עכ"פ בשאר לו בו זכות שאין הלוקח יכול לקדש בו אשה עד שיחזור ויקנה אותו זכות

שנית מן המוכר עמדתי משתאה הכי ימכור הכלי פעמים ללוקח א' והגם אם קנה בכסף והדין יהי' משיכה לבד קונה מדאורייתא הכי צריך הלוקח לקנות מחדש הלא יכול לילך ולמשוך בו ויהי' לו קנין דאורי' בלי קני' שנית ואעפ"כ קודם שמשך לא יוכל לקדש בו אשה יען דלא נעשה עדיין קנין תורה ועוד אודיע לכ"ת נ"י זכות הוי מה שיש לאדם בו כח שהוא ישלוט עליו כרצונו אבל שיהי' נחשב זכות מה שאיש אחר לא יוכל לקדש בו אשה וגם הוא לא יכול לקדש בו דעכ"פ גוף החפץ אינו שלו שלעולם לא יזכה בו עוד אין זה זכות כי עכ"פ הוא לא יכול לקנות מגוף החפץ רק יכול לעכב חבירו ואפי' לעכב לא יכול רק חבירו צריך לעשות בו קנין אפי' שלא ברצונו שימשך בחפץ דהא הוא מחויב מכח קנין דרבנן ליתן רשות לזכות ולא לעכב ועוד אין זה זכות בגוף החפץ רק דבר שחוץ ממנו עיי' מקו"ח בפירוש פלוגתא טובת הנאה ממון וק"ל:

וכ"ת נ"י השיג על שהשגתי על נוב"י דלא דמי מילה בב' מוהלים לב' כהנים בקרבן א' דשם ד' מצות ובמילה מצוה אחת והתפלא כ"ת נ"י שכל שם קרבן הוי מ"ע כגון עולה או שלמים אבל ד' עבודות יהיו ד' מצות לא מצא בכל מונה מצות טוב ראה כי אי אפשר להיות ד' עבודות ד' עשה דהא בכל קרבן (אא) והמה בכלל כל קרבן שהם סדרם אבל כוונתי דכל עבודה נחשבת למצוה יען שנאמרה בפרט מן הקב"ה כל עבודה בפני עצמה ומצאתי תל"י למ"ל פ"א מה' קרבנות בשם רמב"ן כשעושה כהן אחת מן העבודות מברך ואם ד' כהנים עשו בו עבודה כל אחד עושה מצוה בשם אחר זה קבלה וזה זריקה אבל במילה בב' מוהלים בודאי אין שניהם מברכי' יען דחיתוך ופריעה מצוה אחת לגמרי ועיי' במג"א אי ציצית ותפילין מלוה אחת:

ושהפליא על מה שאמרתי שאין לחכמים כח רק לאסור חפץ דיחרם כל רכושו כתיב אבל לאסור דבר של הפקר אין כח בידם ממה שאסרו ספיחי שביעית אהובי נ"י בענין זה יש לי חקירות רבות אבל מקוצר הזמן אשיב ידי למו פי רק מלעורר על האמת לא אוכל להתאפק נהפוך הוא דהנה ספיחי שביעית הם של בעלים והוא ממון שלהם רק התורה צותה מצות עשה שהבעלים יפקירו אותם והוא דכתיב ונטשתם ומזה ילפי' כל הפקר יחיד יש לך נטישה אחרת והוא הפקר עיי' רמב"ם פ"ד מה' שמיטה הל' כ"ד מ"ע להשמיט וכו' ומי שנועל עובר על מ"ע עיי"ש ועיין בכ"מ ברייתא יכול יכניס לבית ויפקיר ואח"כ יחלק ועיין ברמב"ן וברש"י פ' בהר באריכות אבל אם רוצה לעבור ולא להפקיר יוכלו עניים ליטלו בע"כ דכתיב ואכלו אביוני עמך ועי' רמב"ן שם היטב נמצא דאסרו חכמים ממון של איש משום סייג וגדר לתורה והבן בקיצור:

עוד השיג עלי במה שאמרתי שלא יוכלו לאסור חמץ של הפקר שהלא חמץ של עכו"ם אסור בפסח במכ"ת שגה מאוד זה איסור בפני עצמו שתורה אסרה שם חמץ ח' ימים אבל שחכמים יעשו עוד איסור שיהי' חמץ לעבור עליו ולהיות אסור גם אחר פסח לא שמענו: ומה שפלא בעיניו שכתבתי דלא יוכלו לאסור הפקר של רבים הכוונה דבר המופקר לכל וכ"ת כתב שהסברא בהיפך אם יוכלו לאסור דבר של איש מכ"ש דבר של הפקר עכ"ד לא כן עמדי כאשר רמזתי דכח ב"ד הוא יען דתורה צותה לא תסור מדבריהם שמצוה לשמוע אליהם ומדברי קבלה יחרם כל רכושו מי שלא ישמע להם וזה דוקא שיוכלו לאסור לאיש העובר על דבריהם אבל דבר שהוא הפקר וכבר נפקע שם בעלים והמה באים לאסור החפץ על זה חקרתי מי נתן להם הכח וק"ל:

סימן כח

שאלה ישראל שקנה בהמות עם נכרי בשותפות ואח"כ כאשר הי' צריך לנכרי מעות השכיר חלקו בבהמות לישראל על רביעית השנה וכעת בא לישראל פקודה שצריך ליתן סוסיו להביא אבנים לעשו' דרך אשר נחרב ע"י מים אם מותר ליתן בהמות הנ"ל או שעובר על שביתת בהמתו וצריך לפזר ממון רב בעבור זה:

תשובה לכאור' כראה דליכא כאן איסור שביתת בהמתו דמבואר בש"ע א"ח סי' רמ"ו סעיף ה' וז"ל אם ישראל ועכו"ם שותפין בבהמה מותר לעשות בה עכו"ם מלאכה בשבת על ידי שיתנה עם העכו"ם בתחילה עכ"ל וביאר במג"א דאם לא התנה מתחיל' הגם דליכא בשותפו' עכו"ם שביתה עכ"פ הוא נוטל שכר יום אחד כנגד שבת יעו"ש בס"ק י"ג א"כ בנידן דידן דליכא משום הרוחה אז ליכא איסור כלל ולא צריך לפזר הון רב משום שינוח בהמו' השותפות כן נראה לפום רהיטא:

אמנם עיינתי בב"י שהביא דברי ריב"ש אות באות וז"ל אבל אם לא התנו מתחיל' אלא לאחר שנשתתפו אומרי' טול אתה חלקך בשבת ואנו חלקנו בחול זה אסור אף אם אין כאן משום שביתת בהמתו מאחר שיש לעכו"ם חלק בבהמות ואינו נמנע מעשות בהם מלאכה בע"כ של ישראל עדיין יש איסור בלוקח ריוח יום חול כנגד יום שבת עכ"ל וביאר עוד שטוב שלא להתנות וליטול חלקם שכר שבת בהבלעה ומסיים וז"ל ומשום שביתת בהמתו ליכא כיון שהעכו"ם עושה בה מלאכה מחמת חלקו ע"כ של ישראל ושלא ברצונו אלא שעשו הישראלי' איסור מתחילה להשתתף עם עכו"ם בלא תנאי ועכו"ם יעשו מלאכה בבהמות בעל כרחם עכ"ל הריב"ש מבואר מדבריו שסובר דלעולם יש איסור שביתת בהמתו אפי' בשותפות עכו"ם רק שישראל אנוס הוא שגוי עובד בע"כ שלא ברצון ישראל וא"כ אנוס הוא על עבירה זאת כמובן ולפ"ז בנידן דידן שחלק נכרי

שכור הוא אצל ישראל ויש ביד ישראל שלא יעבוד בהמתו א"כ בודאי עובר על שביתת בהמתו משום חלק שלו הגם אם לא קני' השכירו' חלק הנכרי עכ"פ יש בידו שחלק שלו לא יעבוד ואם נותן בהמותיו לעבודה עובר על שביתת בהמתו ודו"ק:

ולכאורה עלה בדעתי שגם לריב"ש יש היתר בנידן דידך כי לכאורה דברי ריב"ש נפלאו מאוד כי הב"י קיצר דבריו ואעתיק את אשר הב"י לא העתיק שכתב התנה מתחילה מותר כמו בפ"ק דע"ז בשדה אם התנה מתחילה מותר וכ' וז"ל ואע"ג דלא דמי לגמרי דהתם אין ישראל מצווה על שביתת שדהו וגם דהתם השדה לקחו באריסות וכיון שהתנו מתחילה הרי העכו"ם נתחייב בעבודת השדה בשבתות וישראל נסתלק ממנה ואין העכו"ם שלוחו ואין ישראל נוטל בדרך זה שכר שבת אבל בנידן זה הרי בחלק ישראלים בבהמות איכא אכתי משום שביתת בהמתו אלא שיש לומר כיון שהתנה בזה מתחיל' הרי הוא כאלו הבהמו' קנויות לעכו"ם ביום שבת ואין לישראלים חלק בהן וביום חול כנגדו הבהמות לישראלים ואין לעכו"ם חלק בהן וגם יש טעם להתיר לפי שעכו"ם לא ימנע מעשות מלאכה בבהמות כיון שיש לו חלק בהם ואין לישראל ליטול שכר שבת כיון שכבר התנה מתחיל' עכ"ל [ובב"י הגי' אין ישראל נוטל שכר שבת והוא נכון] ולכאורה נגלה דריב"ש הקשה לנפשי' מאי מהני התנה בשדה ליכא חיוב שביתה אבל בבהמה יש שביתה ותי' דהוי כאלו בשבת קנוי' לגמרי ועוד הוסיף שיש טעם להתיר דאין כאן איסור שביתה דגוי לא ימנע מלעשות מלאכה בבהמות כיון שיש לו חלק בהם וא"כ לפי ועם זה בודאי אסור לכתחילה להשתתף עם הנכרי אפי' אם מתנה עמו דלא דמי לשדה דכאן יש שביתת בהמתו וע"י תנאי לא פועל כאלו קנה הגוי לגמרי על יום השבת ועיי' בר"ן נדרי' פ' השותפין בנדרים לענין אחד מן שותפין שהדיר הנאה ודו"ק וא"כ איך סיים הריב"ש שעשו מתחילה איסור בהשתתפו' נכרי הגם שליכא איסור שביתת בהמות יען שגוי עובד בהם בע"כ עכ"פ לא הי' להם להשתתף עמו וקשה אפי' אם ירצו להתנות ג"כ אסור לפי תי' שני של ריב"ש דגם בהתנה מתחילה צריך האי טעמא דגוי עובד בו משום חלקו וצע"ג:

ונ"ל דעיי' בט"ז בסי' רמ"ו סק"ד בשם רוקח ובב"י סי' ש"ה בשם רבינו האי גאון דשביתת בהמה הוא דוקא בבהמתו של ישראל וישר' נהנה מאותו מלאכ' אבל במלאכת גוי ואין ישראל נהנה מותר ועיי' בתשובה נפלאה מאדמ"ו בחת"ס א"ח סי' ס"ב שהביא בשם הגאון מהר"ז מרגליות ראי' מתשו' רשב"א והוא החזיק אחריו בטעם ודעת וחיזק דבריו מרמב"ן בתורה ומרש"י וריטב"א יעו"ש:

ולפ"ז מתוק מדבש דברי ריב"ש דאם התנה מתחילה א"כ אין ישראל נוטל שכר שבת דהא לענין השכר בודאי מהני התנה מתחילה וא"כ אין ישראל נהנה ממלאכת גוי ואז בודאי מהני שלא יעבור ישראל על שביתת בהמתו וכי תימא שימחה לו מלעבוד דהא רואה בעיניו שגוי עובד בבהמתו ע"ז השיב הריב"ש שבודאי לא ימנע העכו"ם מלעבוד משום חלקו בבהמו' וליכא כאן איסור שביתה כלל אבל אם לא התנה מתחילה אז יש תרתי לריעותא דאז נוטל הישראל או שכר שבת בפני עצמו או שכר שבת בהבלע' עכ"פ נהנה ישראל ממלאכת הגוי וא"כ יש כאן איסור שביתה רק אעפ"כ אין ישראל עובר דהא בע"כ של ישראל עובד בו הגוי משום חלקו:

וראה זה פלא דאז בהתנה מתחילה כ' הריב"ש וז"ל ויש טעם להתיר דבודאי לא ימנע העכו"ם מלעבוד בו משום שיש לו חלק בבהמות עכ"ל ולא הוסיף לומר בע"כ של ישראל אבל בחלוקה לא התנה כ' פעמים וז"ל שלא ימנע מעשות בהם מלאכה בע"כ של ישראל עכ"ל והוא הדבר אשר דברתי דבלא התנה שאז נהנה ישראל ממלאכת גוי ויש כאן איסור שביתת בהמתו רק שישראל אנוס בדבר שגוי עובד בע"כ בבהמות ישראל ואז בודאי חיוב על ישראל לעשות כל טצדקי שגוי לא יעבוד בהם אבל אם התנה אז אינו נהנה אין צריך רק למחות שלא יהי' נראה כאלו נעשה מרצונו וכאן דלא ימנע הגוי אף אם ימחה הישראל ולעשות טצדקי שהי' מוכרח הגוי לפסוק בעבודתו זה אין ישראל מחויב ואקוה כי זה ברור בעזה"י:

ובזה מיושב לי למה לא ביאר הריב"ש בתשוב' שם שישראלי' מחויבי' לעשות הוצאות ממון על זה שלא יעברו על שביתת בהמתם דאם שביתת בהמה לאו אז מחויבי' לפזר כל ממונם והגם שהוא רק עשה אעפ"כ צריך פיזור עכ"פ חומש ועי' ברמ"א בא"ח סי' תרנ"ו ולפמ"ש נכון דהא כאן אם לא יקח השכר ולא יהנה ממלאכת הגוי א"כ אין כאן איסור כלל דשביתת בהמה ולמה יפזר עוד ממעותיו ודו"ק ועדיין צע"ג דהא יש בידו להנות אם ירצה ליקח מן הגוי ואז עובר אפי' אם לא יקח דמתנה הוא דנותן לגוי ועובר ג"כ על לא תחנם וק"ל:

ולכאורה יצא מזה היתר לנידן דידן דהא כאן אין ישראל נהנה ממלאכת הנכרים אשר עוסקי' בבהמותיו לעשות הדרך וא"כ אין כאן איסור שביתת בהמתו אך אולי יען דדינא דמלכותא דינא ובא על הישראל חיוב לסייע לתקן הדרכים ובמה שנותן בהמותיו נפטר מחיובו א"כ הוא נהנה במלאכת הגוי בבהמותיו וא"כ עובר על שביתת בהמתו וצריך לעשות כל טצדקי לפזר הון שלא לעבור על לאו או עשה ודו"ק:

אך ראה פלא דמג"א בסי' רמ"ו ס"ק י"ג העתיק דברי ריב"ש וז"ל אבל אם לא התנה מתחילה אלא לאחר שנשתתפו אמר לו טול אתה בשבת וכו' אעפ"י שאין כאן משום שביתת בהמתו כיון שיש לנכרי חלק בו אסור דמ"מ הוא נוטל יום אחד כנגד יום השבת והוי שכר שבת שלא בהבלעה עכ"ל הרי שכתב סתם דבשותפות גוי ליכא איסור שביתת בהמתו שלא העתיק מריב"ש יען שגוי עושה מלאכה בע"כ של ישראל ומצאתי בדג"מ שהגיה במג"א יען שגוי יעשה מלאכה בע"כ של ישראל אבל פלא איך השמיט המג"א שורש הדברים וצע"ג: ועלה בדעתי דאולי במחשבה תחילה השמיטו המג"א דברי' אלו מדברי ריב"ש וסובר דאין איסור שביתת בהמתו רק אם כל הבהמה לישראל לבד אבל בשותפות גוי ליכא כלל איסור שביתת בהמתו דהא בתורה כתיב למען ינוח שורך וחמורך כמוך ומשמע דוקא של ישראל לבד צריך לשבות וה"ה בשותפות ישראל דכולם הוין במצות שביתה אבל אם יש לגוי חלק כחלק בה אז לא נקרא שורך וחמורך כמבואר בראשית הגז דף קל"ו יען דכתיב בקרך וצאנך וביתך ודגנך דוקא שותפות ישראל חייב אבל שותפות עכו"ם פטור דשותפות ישראל הוי לשון יחיד דכולם מחויבי' במצוה הנ"ל אבל שותפות עכו"ם לא נכלל בלשון יחיד יען דאין הגוי מחויב במצוה הנ"ל יעו"ש ברש"י ותוס' ועיי' בכורות דף ט' ע"ב דגם ר"י מודה דשותפות גוי ליכא עליו איסור גיזה ועבודה יען דכתיב בכור שורך ועיי' היטב ברש"י ובתוס' דף ב' ע"א ועיי' תוס' בכורות שיש לחקור בין אם יש לגוי חצי בבהמה או רק אוזן בבהמה יען דכתיב כל פטר רחם בישראל יעו"ש אבל בשותפות ממש יש לדון שאין כאן איסור שביתה יען דכתיב שורך וחמורך והבן כי חדש מאוד: אבל לפ"ז גדלה התימא ביותר למה לא התיר הריב"ש מטעם דכתיב שורך וחמורך משמע של ישראל לבד ועל ראשונים אנו מצטערים דהלא המחבר בסי' רמ"ו לא פסק אפי' כריב"ש וסובר דישראל עובר על שביתת בהמתו הגם דגוי עובד בע"כ של ישראל כמבואר במחה"ש ס"ק י"ג והגם שיש לי לדון אחריו בכל זאת נשאר הדבר לפלא למה לא נדרש חמורך ושורך בשבת כמו לא תגוז בכור צאנך או כמו ראשית גז צאנך וצע"ג:

ונלע"ד דיש הבדל בדבר אם החיוב בא מכח הממון לבד כמו בתרומה דגן של ישראל נתחייב בתרומה שדה של ישראל נתחייב בפיאה דגן של ישראל נתחייב במעשר בהמות ישראל חייבת בבכורה ובהמת בכור ישראל נתחייב שלא יעשה בו גיזה ועבודה אז כל החיוב על הגברא בא מכח שיש לו חפץ דלולי שיש לו שדה או דגן או בהמה לא נשאר מן המצוה על הגברא אז דרשי' מדלא כתיב שדה שור צאן וכתיב שורך שדך צאנך משמע שיהי' כולו של ישראל עכ"פ אבל גבי שבת נהפוך הוא עיקר מצות עשה של השביתה

נאמרה על הגברא שהוא מחויב לשבות ואותו מ"ע של השביתה של גופו אמרה התורה יהי' ג"כ עליו אם בהמתו יעשה מלאכה ולא ינוח בשבת דכתיב [למען ינוח שורך וחמורך כמוך] נמצא דגילתה התורה דבכלל חיוב שביתתו נכלל גם ששורו וחמורו ינוח ואם הם לא ינוחו לא שמרו הבעלי' שביתה אשר מונח עליהם אז כיון דבכל אופן יש עליו חיוב שביתה מתפשט ג"כ על חלק בהמותיו ודו"ק:

המורם מזה דעובר על שביתת בהמתו משום חלקו דאיסור שביתת בהמה הוי אפי' בחלק מן בהמה רק בנידן דריב"ש הוא אנוס דבע"כ של ישראל עובד בו הגוי אבל כאן דמושכר חלק הגוי ביד ישראל ואין כאן אונס א"כ ממילא עובר ישראל על חלקו משום איסור שביתה וק"ל:

וברעיוני עלה לחדש דגם אם ליכא איסור שביתה בשותפו' דעכו"ם דנדרוש חמורך ושורך שצריך להיות כולו של ישראל אפ"ה יש בנידן דידן איסור דהא שכירות קני' לחומרא כמבואר במג"א סי' רמ"ו בשם הג"ה וא"כ כאן דחלק הגוי בשכירות אצל ישראל וקונה לחומרא והוי כאלו כל בהמות לישראל:

אמנם אחר עיון היטב נ"ל לחדש דבר דגם אם אמרי' שכירות קונה לא הוי כמכירה ממש אלא פועל השכירות דהמשכיר עם השוכר הוין שותפין בדבר ואי לא הוי שכירות קנין אז נחשב הדבר כולו למשכיר ואין לשוכר חלק בו ואבאר הדבר בעזה"י:

הנה יש לחקור בהבנת הגמ' בע"ז דף ט"ו מתחילה סברו שכירות קני' ואח"כ מסיק הגמ' שכירות לא קני' וצריך התבוננת לדעת אי מסברא הוי שכירות קנין או לא ועוד דמסיק שם השתא דשכירות לא קני' גזירה משום שכירות גזירה משום שאלה וקשה דילמא שכירות לא קני' ושאלה קונה וצע"ג: ונ"ל והוא דכל אדם הקונה חפץ הוא קונה גוף הדבר ואז כיון שהחפץ שלו אז ממילא שימוש בא לו משלו שמעולם לא שמענו שמי שקונה כלי יתנה שיוכל לשמש בו דהוא דבר שפתים דשימוש אינו קונה רק שקונה החפץ וממילא בשלו משמש ולפעמים אדם קונה כלי הגם שלא צריך להנאת שימוש שלו רק שלבו חפץ שכלי ההוא יהי' שלו אבל בשכירות נהפוך הוא השוכר לא מבקש גוף הכלי ולא מתאוה לו רק צריך להנאת השימוש של הכלי ולצורך תשמיש צריך ליקח לביתו הכלי ולרוב לא בא הנאת השימוש מגוף החפץ או הכלי רק שע"י הכלי בא לו הנאה מעלמא אבל לא שיצמיח הנאה מגוף הדבר אשר אצלו בשכירות כגון ששוכר בהמה לחרוש או לישא משא אין שום דבר יוצא מגוף הבהמה רק על ידה בא לו הנאה מעלמא והריטב"א חידש זאת בקידושין דף מ"ח דמשיכה לא מהני בשאלה חוץ בבית שאדם יוכל לזרוע בקרקע ויהי' לו הנאה שבא לו מגוף השאלה אבל במטלטלין שהוי הכלי

רק ממוצע לבוא לו הנאה מעלמא אז אין המשיכה שהוא נעשה בגוף הכלי מעין דבר שהוא שואל הלא צריך רק הנאת תשמיש הכלי שבא ומעלמא יעו"ש כי מתוק מדבש ונופת צופים ועיי' במק"ח ה' פסח סי' תל"א דמסביר כעין זה בפלוגתא דטובת הנאה וממון או לא הכוונה דהלא מגוף התרומה לא יוכל ישראל לקבל חלק בעבור זה שנותן לכהן השאר רק שע"י התרומה יקבל מעות שיתן תרומה לבן בתו כהן על כל פנים מגוף התרומה לא יצמיח לו הנאה אז סובר המאן דאמר טובת הנאה אינה ממון לקדש בו אשה דבגוף החפץ אין לו אחיזה ומאן דאמר טובת הנאה ממון כיון שעל ידי התרומ' יבא לו ממון נחשב כזכי' בגוף החפץ יעו"ש ומתחילה חקר הגמ' יען דע"י השכירות יבא לו הנאה מעלמא נחשב כאלו יש לו אחיזה בגוף החפץ אבל לבסוף מסיק דשכירות לא קני' דמגוף החפץ לא יבא זכות והנאה והוא שוכר רק הנאת שימוש ואין לו אחיזה בגוף הדבר ובשלמא בשאלה בבית דיש עליו חיוב אונסי' וגם יוכל להוציא הנאה מגוף הקרקע שראוי לזריעה אז הוי אפי' שאלה כמו מכירה לזמן אבל שאלה בבהמה דלא בא הכאה מגוף הדבר אז הוי אפי' שאלה כמו שכירות דאין לו אחיזה בגוף החפץ וזה רמזו השתא דאמרת שכירות לא קני' דאין לו אחיזה בגוף הבהמה יען דהנאה בא מעלמא א"כ ממילא גם שאלה לא מהני בבהמה ודו"ק:

ולפ"ז אני אומר בודאי אפי' אי שכירות קני' לא הוי רק כאלו נעשה שותף בו דלשוכר הוי קנין פירות ולמשכיר קנין הגוף דלו יהי' שכח שכירות פועל אחיזה בגוף החפץ אבל בודאי לא מהני רק על זמן ששכרו ואז כאשר נשלם הזמן ממילא חוזר הכלי לרשות בעלים ראשונים ולא צריכים לקנות חפצם בקנין וא"כ הוי לשוכר רק קנין פירו' ועיי' בר"ן נדרים דף כ"ט דכל דבר אשר חוזר לבעלי' אחר שנים ממילא הוי רק קנין פירות ומכ"ש בשכירות דאין חיוב אונס על השוכר בודאי לא נחשב קנינו לעקור לגמרי שם המשכיר דבשלומא במכירה לזמן דיוכל למכור גם הוא על אותו זמן ואם נשבר או נאבד ואולי אפי' בפשיעה פטור א"כ נעקר שם בעלי' ראשונים אבל אטו בשכירות נעקר שם בעלי' ראשוני' הלא שמם עליו ואבאר דבר זה דכל מכירה פועל עקירת שם בעלים ראשונים אבל אם נשאר שם בעלי' הגם שלא יוכל להנות ע"י מעשיו לא נקרא מכירה כמו שאמרו בב"ק דף ע"ו דאם הקדיש הגנב לא משלם ארבעה וחמשה ומסביר הגמ' בשלומא במכרו להדיוט מעיקרא תורא דראובן והשתא דשמעון אבל בהקדש מעיקרא תורא דראובן והשתא תורא דראובן והגם שע"י ההקדש לא יוכל להנות עוד כיון שלא נעקר שמו לא הוי מכירה וזה דוקא בקדושת הגוף אבל בקדושת בדק הבית נעקר שמו לגמרי יעו"ש בתוס' וא"כ בודאי בשכירות דלא נעקר שם של משכיר אז בודאי לא הוי שכירות כמכירה

גמורה ומצאתי באלי' רבה סי' רמ"ו ס"ק י"ב וז"ל הנה תוס' בע"ז כתבו דשכירות לא קני' מדאורייתא אבל בסה"ת סי' קל"ט אף דשכירות כמכר מ"מ אינו קרוי בהמתו וביתו של שוכר כי אם של משכיר עכ"ל נגלה בגלוי עינים דסה"ת הבין הדברים כמו שבארתי הגם שיש קנין לשוכר בשכירות אבל לא שנסתלק המשכיר לגמרי דכל מכירה פועל סילוק שם בעלי' ראשונים אבל בשכירות נשאר שם משכיר רק השוכר הוי שותף לזמן אבל המשכיר נשאר שמו עליו ועיי' בח"מ סי' שי"ג והארכתי בזה בחדושי בעזה"י:

וראה דחכז"ל לא אמרו דשכירו' הוי מכירה רק אמרו שכירות קני' ששכירות פועל קנין בגוף החפץ אבל בודאי שם משכיר לא נעקר רק למשכיר הוי קנין הגוף ולשוכר קנין פירות הגם שקונה בגוף החפץ אבל קנין לזמן הוי כקנין פירות סוף כל סוף גם אי שכירות קני' הוי רק שותף עם המשכיר ולא שנעקר המשכיר ויהי' של שוכר לגמרי ודו"ק:

ומעתה מה שהקשה הגמ' בע"ז דף הנ"ל אי שכירות קני' כי קמעייל לביתי' לנפשי' קמעייל הכוונה יען דבתור' כתיב לא תביא תועבה אל ביתך ודרשי' דוקא בית של ישראל לבד או אפי' שותפות ישראל דשניהם מחויבי' באיסור הנ"ל אבל שותפו' ישראל עם הגוי אז לא מחייב ישראל דלא נקרא ביתו לבד ואינו עובר אם הגוי מכניס בתוכו ע"ז דהגם אם הגוי אסור אפי' לעבוד ע"ז בשותפו' עיי' בתשו' מעיל צדקה ונוב"י מהד"ת ביו"ד ס"י היינו בגוף עבודה אבל באיסור לא תביא תועבה אל ביתך היינו להנות מע"ז לא נאסר עליו ומכ"ש בהבאת ע"ז לתוך ביתו [ועיי' בטו"א במס' חגיגה דף י"ג שהביא ראי' מפסחי' השוחט חטאת בחוץ בשבת לע"ז דאמרו תיקן להוציא מאבמה"ח לבני נח דפח"ח] וזה קו' הגמ' אי שכירות קני' לביתי' קמעייל ומשני הגמ' שאני ע"ז דחמיר דכתיב לא תביא תועבה אל ביתך ופי' הריטב"א דבע"ז אסרו רבנן שלא לגרום הבאת ע"ז לתוך הבית דשמו של ישראל על הבית ומסיים הריטב"א וז"ל ואפי' היכא דאגרא או שאלו דמ"מ שמו עליו וביתך קרינא בי' עכ"ל הכוונה דשם משכיר לא נעקר ע"י השכירות והוא שפה אחת עם הסה"ת ודו"ק וכן מה דהקשה הגמ' מתחיל' שאלה קנין אגרא קניא הגם שיהי' כמו שותפות גוי עם ישראל ואית בי' איסור שביתה לשיטת הריב"ש וצ"ע:

נ"ל הכוונה דבשלומא אי שאלה ושכירות קני' א"כ פועל השכירות או השאלה קנין בגוף הבהמה ועל מה שפעל הקנין ע"י השאלה ושכירות בודאי לא יהי' איסור שביתת בהמתו על ישראל אם הגוי יעבוד בו בשבת דהא בחלקו הוא עובד והגם שהגוי יעבוד בכל הבהמה ויש כאן איסור שביתה מחלק ישראל דהא שכירות לא פועל שיהי' הבהמה של גוי לגמרי אבל עכ"פ במה שפעל השכירו' בזה לא יעבור ישראל איסור וא"כ איך נאסר מכירה אטו שכירו' הא שכירות גופא מותר דהא אסרו חכז"ל שלא יהי' גוי עם ישראל

שותף בלקיחת בהמה דבודאי מותר לישראל להיות שותף עם גוי בלקיחת בהמה הגם שגוי יעבוד בע"כ של ישראל בכל הבהמה בשבת מאי הוי הא הוי לא אפשר ולא קמכוון ולא נהנה כלל במה שגוי עובד גם בחלקו וליכא איסור שביתה כלל ובשעה שמשתתף עמו ליכא זמן איסור אבל אי שכירות לא קני' והוי כל הבהמ' של ישראל והשכירו' אשר מקבל לא בעבור קנין רק יען שמרשה לו לעבוד בבהמתו וא"כ עובר ישראל על שביתת בהמתו ודו"ק ועיי' תשו' רשב"א סי' נ"ט ותמצא ראי' לדברי בעזה"י:

אמנם לפ"ז פלא על הגהת אשרי שהביא בשם רבינו אפרי' דאם ישראל שכר בית מנכרי לא יניח ע"ז בתוך ביתו דשכירות קני' קצת יעו"ש בפ"ק דע"ז וקשה אטו יהי' טוב מה שפוסק ששכירות קונה קצת מאלו אשר ס"ד דגמ' דשכירות קונה אפי' להתיר שכירת בהמת ישראל על שבת ואעפ"כ הקשה הגמ' אי שכירות קונה לביתי' קמעייל ולפי מה שבארתי כוונת הגמ' הגם ששכירות הוי רק שותפות אעפ"כ מותר להכניס דכתיב ביתך דוקא של ישראל לבד או שני ישראלי' דשניהם מחויבי' בלאו זה לאפוקי עכו"ם דלא מחויב בהאי לאו רק הגמ' משני לפי' הריטב"א דשם של משכיר שהוא ישראל עליו וא"כ אם ישראל שכר מגוי דנשאר שם משכיר שהוא גוי וגם הוי הגוי שותף עם ישראל א"כ ליכא איסור דלא תביא וכו' וצ"ע:

ונלע"ד ליישב דיש לדקדק בלשון רבינו אפרים שכ' וז"ל שאם שכר בית מעכו"ם אסור לישראל להניח ע"ז בתוכו עכ"ל אבל בד"מ סי' קנ"א הביא הג"ה הנ"ל וז"ל השוכר בית מעכו"ם אסור להניח בו ע"ז דשכירות קונה במקצת עכ"ל וכן בש"ע סעיף י' נקנו השוכר בית מעכו"ם יש להחמיר שלא להניח שם ע"ז של עכו"ם עכ"ל ופלא בעיני על ששינו הלשון מלשון עבר לבינוני שהג"ה נקט אם שכר בית ורמ"א מביא השוכר בית ואולי הי' הגירסא לפניו השוכר בית אבל פלא תיבת להניח ולא נקנו אשור להביא ע"ז בתוך ביתו כמו שהוא לשון הקרא לא תביא תועבה אל ביתך ונ"מ שצריך להקפיד שגוי לא יביא לביתו תועבה אם רוצה ליתן שם למשמר או אם יליין אצל ישראל צריך להקפיד שלא יביא תועבה בידו אבל תיבת להניח מחוסר הבנה וצע"ג ועוד דטוב הי' לשון אם שכר בית מעכו"ם שכל זמן שהבית בידו בשכירות אסור להניח שם ע"ז אבל השוכר בית מעכו"ם אסור להניח משמע דעל שעת שכירות בשעה ששוכר הבית אז אסור להניח שם ע"ז אבל אחר שכבר שכרו מותר להניח שם והוא פלא וצע"ג:

לכן לבי אומר לי שיש כאן הבנה אחרת דלפעמים יש לגוי ע"ז אשר עומד בתוך הבית בחצר או בחדר והוא קבוע שם במסמרי' בל ינוע ובל ינוד ממקומו והוא נחשב בכלל הבית ומי ששוכר הבית שוכר האליל בכלל השכירות ואין רשות למשכיר להוציאו משם

אם גוי חבירו הי' שוכר הבית וא"כ אם ישראל שוכר הבית הוי כאלו שוכר חלילה האליל גופו ואי שכירות קונה קצת אם קנה ישראל האליל ונעשה ע"ז ביד ישראל ועובר בודאי על לא תביא תועבה אל ביתך אם הוא קונה ברשותו אליל בשלומא אם שכירות לא קניא א"כ לא קנה האליל אבל כיון ששכירות קונה לחומרא א"כ אסור לישראל להניח בביתו אשר שוכר ע"ז דהוי בכלל שכירת הבית ואפי' אם יתנה עם הגוי שאינו שוכר בכלל הבית אותו ע"ז אשר מונח שם בכל זאת אסור מפני מראית העין דאין העולם יודעי' שהתנה כן וסתמא הוי בכלל שכירות ונעשה ע"ז ביד ישראל עיי' ר"ן בע"ז פ' כל הצלמים כיון שמגבי' הישראל ע"ז נאסרו כמו שיש קנין בחמץ בפסח דאם לא יהי' נאסר א"כ יש קנין והוא סברא מתוקה מדבש יעו"ש ולכן נקטו הג"ה ורמ"א השוכר בית מעכו"ם שבשעת שכירות צריך להקפיד שלא להניח שם ע"ז שלא ישאר שם האליל אשר עומד בתוך הבית אבל באמת אם שכר בית בלא ע"ז וגוי מביא אח"כ שם ע"ז מעולם לא אסרו הרמ"א או רבינו אפרי' ולפי הגי' שלפנינו שאם שכר הבית בודאי ניחא שאסור להניח שם אלא צריך לבערה מצד הדין דהוי לי' ע"ז ביד ישראל דהוית בכלל שכירות וקניא במקצת רק סתמא אמרי' אם לא ידע ישראל מזה אמרי' איסורא לא ניחא לי' דלקני ועיי' ר"ן נדרי' דף ט"ו ודו"ק אבל בודאי ישראל ששכר בית ועכו"ם ואח"כ מכניס שם גוי אשר לן שם ע"ז אין ישראל עובר כלל הגם דשכירות קני' עכ"פ לא נקרא ביתו לבד דגם המשכיר שותף עמו ושמו עליו כנלע"ד:

ודע דעלה בדעתי להביא ראי' מסוט' דמ"ג דחוזר ממערכי מלחמה דוקא בנה בית או שקיבל בית במתנה או אם ירש אבל אם שכר בית ולא חנכו לא אמרו אלא בודאי דשכירו' לא הוי כלוקח אלא בודאי דשוכר הוי כשותף ושותפין פוסק בירושלמי דאינו חוזר וק"ל אך ראיתי דא"כ קשה למה אם השכיר ביתו ולא קיבל שכירו' חוזר וקשה להוי כשותפין ואינו חוזר ועוד לפי פי' הכ"מ בפ"ז מה' מלכים פליג גמרא דידן ושותפי' חוזרי' ועוד בגמ' ממעט מפסוק שגזל בית אינו חוזר וקשה תיפוק לי' הלא הגזלן לא קונה בגזילו רק הנאת שימוש כאשר הארכתי בספרי פלס חיים בכלל הקדש ונדר וא"כ קשה למה לי הכי יהי' טוב יותר משוכר אלא פשיטא כולה חדא שגגה היא דשם קאי מי שמשמח בבית ושפתותיו רנה בחינוך הדבר וזה בודאי מי שגוף הדבר שלו או שמחזיק בו כשלו על לעולם כמו גזלן ומשכיר או שותפי' שמחזיקי' בו כל אחד על חלקו לעולם אבל איך יחנך שוכר בית ולשמחה מה זו עושה וק"ל:

ובזה אמרתי פרפרת נאה ליישב שיטת רש"י בע"ז דף ט"ו בישראל ששכר פרה מכהן יאכילנה כרשיני תרומה פי' רש"י במזונות על ישראל והקשה בתוס' א"כ לידוק מרישא

דשכירות לא קני' והוא קו' עצומה לרש"י וצע"ג: ולפמ"ש נכון בעזה"י דהנה כרשיני של תרומה אסור לישראל בהנאה של כלוי אבל בודאי בהדי דכהן נהנה מותר לישראל להנות כמו בנר של שמן טמא של תרומה ועיי' בר"ש סוף מס' תרומה ועיי' במ"ל בה' מעשר ובה' תרומה וביותר אם אי אפשר אעפ"י דקמכוון אז בכל איסורי הנאה ליכא איסור כמבואר בפסחי' דף כ"ו ועיי' כתובות דף נ"א וא"כ הגם אי שכירות קני' וישראל שכר פרה מכהן הוי ישראל שותף עם הכהן קנין הגוף לכהן וקנין פירות לישראל ונחשב כשותפין בגוף הבהמ' ואי אפשר למפלג בבהמה שחצי' תאכל וחצי' לא תאכל כמובן בשכל וא"כ לכן הישראל נותן לה כרשיני' דחלק הכהן מותר לאכול ובאותו אכילה הוי לא אפשר ולא קמכוון בהדי דחלק כהן נהנה גם חלק ישראל נהנה ולכן אפי' שכירות קני' מותר לישראל ליתן לה כרשיני' אבל מסיפא דכהן ששכר פרה מישראל לא יתן לה כרשיני תרומה אז קשה אי שכירו' קני' והוי הכהן שותף עם ישראל א"כ למה לא תאכל אלא בודאי מוכח דשכירות לא קני' ודו"ק ומצאתי און לי בדברי ריטב"א בע"ז דף ט"ו בד"ה הגם שמכח לאו דלפני עור תלי' בהיתר אבל בענין שביתת בהמה צריך לעשות שמירה מעולה כמו שצריך לעשות בגופו בדבריו הנעימי' תמצא ראי' יעו"ש:

אמנם דע דכל זה באכילת בהמה בכרשיני תרומה דאין כאן אכילת ישראל רק הנאת ישראל במה שבהמה אוכלת אז נכון הסברא כיון דחלק הכהן מותר לאכול כרשיני ה"ה מותר לחלק ישראל להנות דהוי בהאי אכילה לא אפשר ומחשב כהנאה הבאה לו לאדם בע"כ או בלי מעשה כמו בכתובות נ"א באשת ישראל שנאנסה ואמרה בסוף ביאה הניחו לו דמותרת דהסביר הפנ"י בפסחי' דף כ"ו יען דעל המעשה יצרה תקפה מתחילת ביאה באונס והוי אחר כך כהנאה הבאה לו לאדם בלי מעשה ומותר דתורה אמרה נפשות העושות יעו"ש אבל בודאי עבד של שותפות כהן וישראל או חצי עבד של כהן וחציו משוחרר אז בודאי אסור באכילת תרומה דעבד הוא מחויב בכל הל"ת כמו אשה וגוף שלו עושה עבירה מחלק זר שבו באכילת תרומה כמו שחצי' עבד וחצי' בן חורין לא יוכל לישא אשה לא שפחה ולא בת חורין ולא נאמר יען דחציו אוכל תרומה יען שהוא עבד כהן יהי' שאר חצי הגוף ג"כ אוכל דהוי לא אפשר ולא קמכוון או שנאמר יען שחצי עבדות בועל שפחה או חצי בן חורין בועל בת חורין יהי' שאר חצי הגוף מותר גם כן בבעילה דהיכא דעביד בר חיוב מעשה בגופו בודאי חייב דמכח חלק האסור צריך לימנע עצמו ולא לאכול תרומה כלל ודוקא באכילת בהמה שאין כאן לדון על שם אכילת בר חיוב רק שע"י בהמה בא לישראל הנאה של כילוי אז חדשתי שע"י אכילת בהמה מחלק כהן הוי הנאה הבא לישראל כלא אפשר וקמכוון ובהדי דנהנה הכהן נהנה ישראל ומותר

ובזה יש ליישב קו' מג"א על הג"ה דסובר שכירות קונה במקצת לחומרא והקשה מגמ' דישראל נותן כרשיני תרומה לפרה ששכרה מכהן אלמא אפילו לקולא אמרי' שכירות לא קני' ולפי מה שבארתי נכון דאיסור שביתה הוי על בהמו' שותפות ואיסור כרשיני' לא הוי על בהמת שותפות ושכירות אם קונה לחומרא הוי השוכר עם המשכיר שותפין ודוק: ומיושב לי בזה קו' אשר הקשה לי תלמידי החביב הבח' המופלג החרוץ כ"ה משה יהודה כ"י מנ"ל לגמ' להוכיח דשכירות לא קני' מכהן ששכר פרה מישראל וקשה דילמא לעולם שכירות קני' רק כל שכירות לא הוי רק קנין פירות ונחשב כשותף עם המשכיר והלא תוס' ביבמות דף ס"ז בד"ה אוכלין איתא דבתרומה הכל הולך אחר קנין הגוף ולכן כאן בכהן ששכר פרה מישראל דקנין הגוף הוי לישראל א"כ לא יאכילנה כרשיני תרומה והוא קו' חזקה וצריך עיון גדול:

ולפי מה שביארתי נכון מאוד בודאי באכילת עבד בתרומה דהוא בר עונשי' בודאי אסור לאכול אפי' בשותפות ולכן הכל הולך אחרי קנין הגוף אבל באכילת בהמה דבודאי כהן וישראל שיש להם פרה בשותפות תאכל כרשיני תרומה כמו שבארתי למעלה בסברא דהוי הנאה דלא אפשר אז אי שכירות קני' הוי ג"כ כשותף ומותרת הפרה לאכול כרשיני תרומה ודוק [ויש לי עיון בזה לענין שכירות בטומאת נגעי' עיי' מ"ל פי"ד הל' י"ב יעוש"ה]: וראי' ברורה לדברי בעזה"י דתני' ביבמות דף ס"ז דעבדי' לא יאכלו בתרומה מפני חלק העובר דבמעי אמו הוי העובר זר או ילוד מאכיל שאינו ילוד אינו מאכיל וכן פסק הרמב"ם בפ"ז מה' תרומות הל' ט"ז והוא מירושלמי תרומות או מגמ' יבמות דף ס"ז כאשר בארתי בתשובה אחרת אבל לא בש"ס ולא ברמב"ם נזכר דכמו דעבדים אסורי' לאכול בתרומה מכח חלק העובר ה"ה שבהמות אסורי' בכרשיני' מכח חלק העובר אלא בודאי אכילת עבד בתרומה אסור אם יש לזר חלק בו אבל באכילת בהמה ליכא איסור הגם שיש לישראל או זר חלק בו ודוק:

וניחא לי ליישב בזה קו' אשר קשה לי למה לא פושט הגמ' דשכירות לא קני' מדגלתה התורה תושב כהן שכיר לא יאכל בו וע"כ דשכירות לא קני' דאי שכירות קני' א"כ למה לא יאכל שכיר בתרומה הא אשה או עבד אוכל מפני שהוא קנין כספו וע"כ דשכירות לא קני' וצע"ג אך כפי אשר דברתי לק"מ דשכירו' פועל שותפות עם המשכיר ועבד השותפות אסור לאכול בתרומה אבל אשה או עבד המה שלו וקנינו לגמרי ולא נחשב לשותפות ודוק: ודע דלא נעלם ממני דיש לדחות קו' זו בלא"ה הגם אי שכירות הי' קנין גמור ולא כשותפות בלבד בכל זאת לא קשה למה לא יאכל שכיר תרומה דיש לומר בשלומא אם החפץ הוא בר מכירה ובר קנין כמו בהמה או אם גוי ישכיר עצמו לישראל

או בית וכדומה אז אפי' שכירות הוי קנין גמור לזמן אבל ישראל שהוא גוף קדוש וליתא במכירה כלל איך יה' שכירות כקנין הגוף רק באשה שהיא קנינו לאישו' כי יקח איש אשה כאשר בארתי בתשובה אחרת אז תאכל בתרומה ודו"ק אך דבר זה תלי' באשלי רברבי אם יש קנין הגוף בעבד עברי עי' תוס' קדושין דף ט"ז ובריטב"א שם ובמ"ל פ"ד מה' עבדים ואין כאן מקומו להאריך:

היוצא מזה הגם דשכירות קני' לא הוי אלא שותף וא"כ אי שותפות ישראל ועכ"ום פועל דלא יהי' בו שביתת בהמה א"כ אף דשכר ישראל חלק הגוי עכ"פ הוי ג"כ שותף עם הגוי ולא יהי' בנידן דידן איסור מכח שכירות ששכר וגוי דמה לי שותפות חלק גדול או שותפות חלק קטן ואפי' לתוס' בכורות דף ב' דצריך לימוד בבכור כל בישראל היינו לרבות אפי' שותפות בדבר שאינו עושה אותה טריפה אבל בשותפות שעושה טריפות או נבילו' או נטילת נשמה בודאי אין חילוק אם חלק הגוי שוה לשל ישראל או חלק רביעי:

ואוסיף נופך דעלה בדעתי דכיון דבגוי בדיניהם שכירות קני' כאשר ביאר הרא"ש בע"ז וכבר בארתי בתשו' אחרת בשם רמב"ן הובא באדמ"ו חת"ס דדיניהם מהני לדין תורה א"כ ממילא לכ"ע בנידן דידן שכירות קונה מן הדין וא"כ לכל הפוסקים עובר ישראל על שביתת בהמתו לא להג"ה בלבד אם נימא דשכירות הוי קנין גמור אבל האמת נ"ל כמ"ש דהוי רק כשותף רק שביתת בהמה הוי בשותפו' ישראל עם הגוי רק אם הוא אנוס כמ"ש הריב"ש כנלע"ד:

ואיידי דאיירי אכתוב דבר בשם בן אחי הב' החרוץ כמו"ה משה נ"י ליישב קו' מג"א בסי' רמ"ו על הג"ה שפסק שכירות קונה לחומרא מגמ' דישראל נותן כרשיני תרומה לפרה ששכר מכהן אלמא אפי' לקולא אמרי' דשכירות לא קני' וצע"ג ותי' בן אחי נ"י דיש לדקדק בהג"ה שציין עצמו על תי' השני של הרא"ש דחידש דמותר להשכיר לגוי דבדיניהם שכירות הוי כמכירה ולא ציין עצמו מיד על מתני' דישראל לא ישכיר בית לנכרי הי' להג"ה לומר אם ישראל שוכר בית מגוי אסור להניח שם ע"ז דמאי שייכות להג"ה לזה דבזמן הזה משכירין בתים לנכרי וצע"ג לכן נראה דבודאי גם רבינו אפרים מודה דשכירות לא הוי קנין אפילו לחומרא כקו' מג"א רק הלא בנכרי בדיניהם הוי שכירות כמכר ורא"ש סמך ע"ז אפי' להקל להשכיר לגוי בית הגם שמכניס לתוכו ע"ז א"כ בודאי דאזלי' בתר דיניהם אם שכר ישראל בית או בהמה מגוי דאסור להניח שם ע"ז או אם מחמר אחריה חייב חטאת יען דקנה ישראל הבית או הבהמה מכח דיניהם דהגם דהרא"ש בתי' הראשון אינו מוכרח דמהני דיניהם שיופקע שם בית מישראל דהא מכח הישראל לא הוי שכירו' קנין אבל זאת נאמר דישראל קונה מגוי יען שבדיניהם הוי

שכירות קנין והוי כאלו הגוי מכר הבהמה לישראל ונסתלק המשכיר לגמרי ודוק והביא ראי' דאל"כ הלא הרבינו אפרים ע"כ סובר דמחמר לא הוי רק בבהמתו דאל"כ אפי' אי שכירו' לא קני' וישראל מחמר אחרי' חייב כמבואר בר"ן וע"כ דסובר דוקא בבהמתו יש לאו דמחמר וא"כ למה לא נקנו אם ישראל שכר אפי' ובהמת חבירו ומחמר אחרי' חייב חטאת וצע"ג אלא בודאי בישראל וישראל אפי' להקל שכירות לא קני' ודוקא בשכר בהמה מגוי אז מדיניהם הוי שכירו' קנין קצת ודו"ק ולפי זה בישראל ששכר פרה מכהן דאז בודאי גם רבינו אפרים מודה דשכירות לא קני' אפילו להקל ודו"ק והגם שרמ"א ביו"ד סי' קנ"א מתיר רק להשכיר יען שגוי לא מכניס ע"ז בקבע ואינו סומך להקל על תי' שני של הרא"ש דאזלי' בתר דיניהם אבל לחומרא שלא יכניס ע"ז בתוך בית אשר שכר ישראל מגוי העתיק דברי הג"ה עד כאן דבריו דברי פי חכם חן:

ואנכי אשבע בד' כי זה קרוב לחמשה שנים אשר חדשתי זאת ששכירות קני' יהי' כשותפי' וגם אי שכירות קני' יהי' מותר להכניס ע"ז בתוך הבית אם הבית בשכירו' יען דכתיב ביתך למעט שותפות נכרי ועכשיו בא לידי שו"ת הגאון רבי עקיבא איגר וראיתי בסי' ס"ו שהעיר על החקירה ואעתיק לשונו בד"ה ולכאורה וז"ל למ"ש הג"ה ספ"ק דע"ז דאם שכרו בית מנכרי אסור להניח ע"ז בתוכו דשכירות קני' קצת והובא לדינא בש"ע יו"ד סי' קנ"א בשם י"א א"כ מהראוי דשוכר בית יתחייב במזוזה דמקרי ביתך ולומר אף דקני' קצת מ"מ מקרי ג"כ דמשכיר והוו שותפי' מ"מ בשוכר בית מישראל יתחייב דהא פשיטא דשותפי' ישראל חייבי' במזוזה גם אף בשוכר מנכרי הא גופא יקשה כי היכי דממעטי' במזוזה מביתך למעט שותפות נכרי הכי נמי בקרא דלא תביא תועבה אל ביתך נמעט שותפות נכרי וממילא שוכר מנכרי ג"כ הוי כשותפות נכרי וכנ"ל עכ"ל משמע מלשונו דרק אם שכירות קני' קצת הוי השוכר כשותפין ולדעתי אפי' אם שכירות קונה להקל או אם אזלי' בתר דיניהם של הגוי הוי ג"כ שכירות רק כשותפות כאשר בארתי כל הסוגי' בעזה"י ומה שהקשה דלמה פוסק הרמ"א שישראל השוכר בית מנכרי לא יניח ע"ז בתוכו וקשה דנדרוש ביתך ולא של שותפי' במכ"ת הקדושה נ"ל דהג"ה קאי שלא ישכור ישראל בית וגוי ולא יניח ע"ז בביתו יען שאז הישראל קונה ע"ז בשכירות אבל אם גוי מביא ע"ז בבית המושכר מגוי לישראל אין איסור לישראל דאין זה ביתו לחוד דיש לגוי חלק בו מכח השכירות והבן ועל הקו' ממזוזה ועל יתר הדברי' אכתוב הוספה בתשובה אחרת אי"ה:

סימן כט

נשאלתי מא' מבעלי בתים שקנה ד' מינים לכבוד מצוה שלא יצטרך לצאת ידי חובתו ע"י שותפות הקהל ובעי"ט שלח אצלו גיסו ובקש ממנו שישלח לו אתרוג שלו כי לא נמצא בגבולו רק אתרוג א' אשר כשר רק על צד הדוחק ושאל הבעה"ב אם לא נחשב זאת לבזיון מצוה אם ישלח לגיסו אתרוגו וגם אם הדין שלא יקרה לו עון בזה אם הוא מחויב לשלח לו אתרוגו כי קשה עליו הדבר לבטל הידור מצוה אשר חשב לעשות:

ונראה לפע"ד לחקור בעזה"י ומתחילה אחקור איך יהי' הדין אם לא יהי' לחבירו אתרוג כלל בגבולו אם הוא מחויב לשלוח לו אתרוגו הכי זה בכלל ערבות שאיש יבטל עצמו שלא יתנאה לפני ד' בחפצו ויזכה מצותו לאיש אחר כדי שלא יהי' אנוס במצוה שאין לדמות זאת לנידן הש"ס שחבר תורם שלא מן המוקף כדי שלא יאכל חבירו טבל שאני התם שלא עושה המצוה כתקנה שלא יבוא חבירו לעבירה אבל לבטל מהידור מצוה כדי לזכות לחבירו מצוה כי עבירה אין לו שיהי' אנוס בדבר רק שמצוה אין לו כמובן זה לא מצינו שאדם מחויב לבטל עצמו מלהתנאות לפני ד' במצוה כדי שיזכה חבירו במצוה ועי' במג"א סי' ש"ו ס"ק כ"ט יעו"ש היטב דוגמא לזה שיש הבדל בין אם יהי' לחבירו עבירה או שחבירו הוא אנוס בעבירה והבן וא"כ מסברא חיצונה נראה שאין עליו חיוב לשלוח האתרוג וביותר כפי סברת הב"י בסי' ש"ו שדוקא אם יבוא לע"ה איסור על ידי החבר שם צריך לחטוא בעבורו עיי' רש"י עירובין דף ל"ב אבל שאיש יעשה איסור בעבור להציל חבירו מן איסור לא יע"ש אז בודאי הסברא שה"ה במצוה אין איש צריך ליתן חפצו לזכות חבירו באתרוגו והוא לא יוכל לעשות המצוה כאות נפשו ועיי' תוס' ישנים יומא דף ל"ט ע"א שצנועי' לא לקחו לחם הפנים כדי שיגיע לחבירם כזית יען דשם הוי המצוה רק בזה שהלחם יאכל מן הכהנים בכלל ואין מצוה פרטית על כל גוף וק"ל. ולכאורה מבואר ההיפך בש"ע תרנ"ח במג"א ס"ק י"ב וז"ל אדם שיש לו אתרוג מיוחד ובעיר אחרת אין להם כלל מוטב שישלחנו לשם והוא יברך על של הקהל עכ"ל בשם מט"מ אבל באמת ששם הוא לזכות רבים ידי חובתם אז בודאי טוב וישר לזכות רבים באתרוגו דלא לחנם נקט המט"מ ובעיר אחרת אין להם כלל עי' מג"א סי' תמ"ו סק"א אבל בעבור איש יחיד לא וגם אצל הרבים אינו מצד החיוב ועיי' בט"ז סימן תרנ"ה דכ' בפירוש דלולב נקרא עשה דרבים וק"ל ועיי' בש"ע סי' תרצ"ו סעיף ז' ובמג"א שם ואין כאן מקומו להאריך אבל עכ"פ המט"מ התיר דוקא לזכות רבים אבל לא לזכות יחיד כמו שאמרו בשיחרור מצוה דרבים שאני עי' ברכות הנלע"ד:

אבל בודאי אם לא' יש ג' בדי הדס ולחביריו בכפר אין לו הדס כלל מוטב שיעכב לעצמו רק הדס אחד ויתן לחביריו ג"כ הדס לכל א' וא' דעיי' בסי' תרנ"א סעיף א' שיוצא גם בהדס א' יעו"ש וא"כ טוב לעשות האיש המצוה בהדס א' ויתן חלק לחביריו דאין כאן הידור באיכות המצוה רק בכמות המצוה ודוק:

ועלה בדעתי להביא ראי' ממג"א בה' חנוכה סי' תרע"א סק"א שחידש שאם יש לא' שמן לעשות כמהדרין ולחבירו אין לו שמן שמוטב להדליק בכל לילה רק נר אחד ויתן היתר לרעהו יע"ש מבואר שטוב שלא לעשות כמהדרין ויתן לחבירו לקיים המצוה וה"ה כאן בנידן הנ"ל טוב לברך על אתרוג שאינו מהודר וישלח לחבירו אתרוג שלו כמובן:

אך באמת יש לחלק שם בחנוכה הוא יוצא עכ"פ החיוב מהודר דהא מדליק נר א' עכ"פ בכל לילה רק שלא מדליק עוד נרות לעשות כמהדרין שמוסיפי' נר בכל לילה אבל כאן באתרוג שלא יעשה גוף המצוה מהודר מהכ"ת שיהי' מחויב ליתן אתרוגו לאחר והוא יהי' יוצא בשל קהל באתרוג השותפות שצריך למתנות ולא יוכל לעשות נענועי' בשעת הלל והבן זה:

וכן יש להסתפק במי שיש לו רק ב' זתים מצה משומרת אם יתן לחבירו כזית א' והוא יוצא בא' עיי' סי' תע"ז וכן במרור שיתן לרעהו כזית אחד והוא לא יעשה כריכה וצריך עיון גדול:

אמנם בנידן שאלתינו שיוכל לצאת בכפר הסמוך בודאי אין הבעה"ב מחויב לשלחו לגיסו אבל אם שולח לו לו קודם זמן חיוב המצוה כמו בערב יו"ט אין בזה בזיון למצוה ודוק:

סימן ל

נסתפקתי אם מותר לאיש גדול ישראל לקיים עצות חינוך לקטנים בשופר של איסור הנאה ואת"ל שהוא אסור לתקוע להם אם מותר עכ"פ להושיט להם השופר של א"ה והמה יתקעו עליו בר"ה כי מצות חינוך דרבנן ואיסור הנאה של שופר הוא איסור דאורייתא וצע"ג:

תשובה מתחילה אחקור בעזה"י אם מותר לגדול לתקוע לקטנים בעבור מצות חינוך ולכאורה תלי' זה אי אמרי' גם במצוה דרבנן מצוה לאו ליהנות נתנו או לא בר"ה דף כ"ח אמר רבא המודר הנאה מחבירו מותר לו לתקוע תקיעה של מצוה המודר הנאה משופר מותר לתקוע בו תקיעה של מצוה [ורב אלפס גרס אצל המודר הנאה משופר מותר לתקוע לו שופר של מצוה ואצל המודר הכאה מחבירו גורס מוסר לתקוע לו תקיעה של מצוה ולכאורה יפלא למה לא נקטו מותר לתקוע בו ונקט מותר לתקוע לו וצ"ע להבין: מזה

נגלה עין בעין דסובר כשיטת הכל בו הובא בב"י סי' תקפ"ו דמי שמודר הנאה משופר אסור לתקוע בעצמו יען שנהנה מגוף התקיעות הכאת הגוף וזה לא הותר לו ולכן נקט מותר לתקוע לו שאיש אחר תוקע ואין כאן רק הנאת מצוה וק"ל:

והרז"ה כ' וז"ל וקיימ"ל כרבא דאמר מצות לאו ליהנות נתנו והמודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו בשופר של מצוה דוקא בשופר של ר"ה שמצותו מן התורה אבל בחצוצרות בתעניות לא והמודר הנאה משופר מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה לאפוקי גמיעא מים דלא שרי למיגמע בי' גמיעא עכ"ל וכ' הר"ן דלפי דברי הרז"ה א"כ גם בשופר של ר"ה צריך לדקדק שיש בהן תקיעות שהמה מדרבנן ואסורי' לשיטת הרז"ה והר"ן חולק דה"ה במצוה דרבנן אמרי' ג"כ לאו להנות נתנו וא"כ תלי' ספק הנ"ל אם מותר לגדול לחנך בשופר של איסור הנאה אי אמרי' אפי' במצוה דרבנן לאו להנות נתנו דלהרז"ה אסור ולר"ן מותר וק"ל:

הן אמת שדברי בעה"מ סותרי' זה את זה דבפ' לולב הגזול כ' על הא דאמר רבא ואם נטלו כשר וז"ל והא דאמר רבא אם נטל כשר אעפ"י שלא הזכירו הרי"ף ובע"ז דאית לה ביטול דלא מכתת שעורי' ואם נטלו כשר אפילו קודם הביטול כיון דאית לה ביטול ומצות לאו להנות נתנו וכשר ביו"ט שני דלא בעינן לכם והוא אינו מתכוון לזכות כדי שתאמר שהוא ע"ז ביד ישראל שאינה בטילה עולמי' עכ"ל הרי מבואר דבמצוה דרבנן כלולב בי"ט שני אמרי' באיסור הנאה דאורי' מצות לאו להנות נתנו וצע"ג:

אך מצאתי בשעה"מ פ"ח מלולב שתי' באופן כאות דבשופר דיש הכאת הגוף זה לא שרי במצוה דרבנן רק במצוה דאורי' אבל בלולב דליכא רק הנאת מצוה ומצות לאו להנו' נתנו אז מצוה דרבנן מותר מק"ו ומצוה דאורי' יעו"ש דפח"ח וא"כ עכ"פ בשופר דיש הנאת הגוף מוכח לבעה"מ דאסור להנות בעבור מצוה דרבנן וא"כ אסור לגדול לחנך קטנים לתקוע להם ודוק:

אמנם תורה היא וללמוד אני צריך עפר אני תחת רגלי תורה של שער המלך אבל כאן לא דק היטב כי לדעתי גם בר"ה סובר הבעה"מ דאמרי' אפי' בשופר מצות לאו להנות נתנו והבנת הר"ן נעלם ממני אבל השער המלך העתיק בטעות דברי הבעה"ע ואקדים הקו' אשר הקשו האחרונים על בעה"מ בר"ה (א) הא מבואר בעירובין דף ל"א דמערבין לדבר מצוה בבהק"ב משום מצות לאו להנות נתנו א"כ חזי' דאפי' במצוה דרבנן אמרי' לאו להנות נתנו וצ"ע (ב) וכן קשה ממעילה דף י"ג שלקחו ערבה של הקדש משום מצות לאו להנות נתנו ומשמע ה"ה בי"ט שני ובשער המלך העיר לפי דבריו יען דלא הי' שם הנאת הגוף דאינו כהנה מן בהק"ב רק מן המשתה ומודה הרז"ה יעו"ש: ונראה לפע"ד

לבאר בעזה"י והוא דבגמ' אמרי' המודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה והמודר הכאה משופר מותר לתקוע לו שופר של מצוה והקשתי לכאורה ברישא אצל המודר הנאה מחבירו הי' ראוי שינקוט הגמ' מותר לשמוע ממנו תקיעה של מצוה דזה פשיטא שחבירו מותר לתקוע העיקר הוא שהוא מותר לשמוע אף עפ"י שהדיר הנאה מחבירו בשלומא בסיפא נקנו שפיר אם הגירסא מותר לתקוע בו הוי רבותא שהוא בעצמו מותר לתקוע בו דלא ככל בו ולגי' הכל בו מותר לתקוע לו אשמעי' לאפוקי דהוא בעצמו לא יתקע בו אבל אצל המודר הנאה מחבירו אין מובן במה דאשמעי' מותר לתקוע לו עיקר החידוש שהמודר מותר לשמוע ממנו וצע"ג:

ולתרץ זה אמרתי דיש רבותא גדולה דהנה בכפות תמרי' דף כ"ט מעורר דמ"ע של שופר הוא משני חלקים (א) מעשה התקיעה לנפוח בשופר דמות קולו' הידועו' והוא מעשה וע"ז שייך שליחות (ב) השמיעה לשמוע אותן קולות היוצאות משופר ע"י בר חיוב וע"ז אין שייך שליחות רק כל אדם צריך לשמוע בעצמו [ועי' בנדרים דע"ב בחדושי הרא"ש מידי דממילא לא שייך שליחות] ושניהם יחד המה מ"ע של שופר אבל רמב"ם ושאר פוסקי' סוברי' דעשה הנ"ל רק בשמיע' הקולו' יע"ש:

והנה הר"ן בסוגי' הובא בב"י תקפ"ט דדוקא אם מעצמו תוקע לו אבל אם מצוה לו לתקוע לו אסור דשליחותו עביד והביא ראי' מנדרי' דף ל"ה ודף ל"ו יעו"ש הובא להלכה פשוטה בסי' תקפ"ט סעיף ז' ולכאורה אי מצות שופר רק בשמיעה ולא צריך שליחות על התקיעה אז ניחא סברת הר"ן דאם מצוה לו נראה כשליחות אבל אם לא מצוה לו אז אין נראה כנהנה ממנו אבל אי חיוב שופר גם במעשה התקיעה וצריך שליחות וא"כ בכל אופן קשה הא נהנה שעושה שליחותו וצע"ג וצריך לומר כיון שלא צריך לצוות לו להיות שלוחו רק הוא מעצמו תוקע לו יען שכל ישראל נכנסו במצות בכלל ערבות שצריך לעזור לחבירו לעשו' מצוה וא"כ אינו עושה השליחות בתקיעה לטובת חבירו רק לטובת עצמו דלולי שמסייע גם לחבירו לעשות המצוה הוי כאלו הוא לא עשה המצוה כמבואר בר"ן סוף פ"ב בר"ה וז"ל תני ר"א ברי' דר"ז כל הברכות כולן אעפ"י שיצא מוציא שהרי כל ישראל ערבין זה לזה במצות וכיון שלא יצא חבירו כמי שלא יצא הוא דמי עכ"ל יעו"ש וא"כ אינו עושה השליחות לטובת חבירו אלא לטובת עצמו וחבירו אינו נהנה רק המצוה ומצות לאו להכות נתנו ולא מבעי' אם הוא תוקע לצורך עצמו לצאת המצוה שיכול לכוון שגם המודר מממונו הנאה יצא בו זה בודאי מותר אלא אפי' אם הוא כבר יצא חובתו וכל תקיעתו יהי' רק לטובת המודר ממנו הנאה אף עפ"כ מותר לתקוע לו בעבור המודר לבדו יכול לתקוע דהא הוא מחויב בערבות וק"ל ואי הי' נקט הגמ' מותר

לשמוע ממנו הי' ס"ד דוקא אם תוקע לעצמו אז גם המודר יכול לצאת דהא אינו עושה לו למודר הנאה דהא אינו תוקע בעבורו לבד אשמועי' דמותר לתקוע לו בעבור המודר הנאה לבד ודוק [וער"ן ופי' הרא"ש נדרים דל"ו ד"ה הכל צריכי' דעת]:

אך זה ניחא בתקיעת דאורי' יש ערבות כגון שופר שיש מצוה שא' צריך לעזור לחבירו [ובכלל זה גם הקולות דרבנן דהא צריך לצאת הדאורי' כמו שצוו החכמים לעשות באופן זה ודלא כר"ן שכ' שלשיטת הרז"ה אסור בקולות דרבנן יעו"ש] וא"כ אינו נהנה בשליחותו אבל בחצוצרות בתעניות שהכל מצוה בעבור הכאת הגוף או בעבור הצר הצורר או בעבור רעב וכדומה מן הצרות עיי' רמב"ם הל' תענית באורך ואין מצוה שכל אחד יתקע שנימא שיש ערבו' שהוא צריך לתקוע בחצוצרות בעבור חבירו אז בודאי אסור לתקוע לו דנהנה משליחות שחבירו תוקע רק לעשות לו שליחות להנות אותו ואסור וכל זה במודר הכאה מחבירו והוא עושה לו טובה בשליחות מעשה התקיעה אבל המודר הנאה משופר שהוא בעצמו תוקע אז בודאי מותר לתקוע הכל בין שופר של ר"ה או מצוה דרבנן וזה שכ' הבעה"מ מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה איזה תקיעה של מצוה שיהי' דהא עכ"פ אינו נהנה משופר רק מצוה ומצוה לאו להנות נתנו רק לאפוקי גמיעי מיא דלא שלא יהנה משופר הנאת הגוף אשר אין בו מצוה כלל אבל בודאי דביו"ט שני מותר הלולב של איסור הנאה דעל כ"פ מצות לאו להכות נתנו אפי' מצוה דרבנן ומיושבי' כל הקו' ודוק היטב ובשער המלך כ' שם בשם הרז"ה דאסור לתקוע קולות דרבנן בדין הנודר הנאה משופר ושגגה יצא מקולמסו דבעה"מ כ' דינו על המודר הנאה מחבירו כמו שבארתי ולשון הר"ן הטעתו אבל המעיין בבעה"מ יראה כמו שבארתי תל"י:

וראיתי שם בשעה"מ בה' שופר שהשיג על הש"ע שהביא דעת הר"ן להלכה פשוטה דאסור לצוות לתקוע לו דנהנה בשליחותו הלא דעת רא"ש דמותר למודר הנאה לצוות שילמוד עם בנו תורה יען דלא צריך שליחות ומהני בלא זה וא"כ ה"ה בשופר ובאו"ח לא הביא המחבר דעת הרא"ש וביו"ד הביא יעו"ש שנתקשה הרבה בזה:

ולדעתי לק"מ בעזה"י דבשלומא בת"ת או בהשבת אבידה דיש מצוה על כל א' וא' מישראל שילמוד עם בן חבירו תורה או להשיב לו אבידתו ובשעה שלומד עם בן המודר או שמשיב לו אבידה הוא עוסק במצוה גמורה אשר מוטל עליו ואי אפשר לעשות בתורת שליחות דהא עליו יש מצוה לעשות לעצמו החיוב אשר הטיל עליו התורה וא"כ מאי יזיק אם הוא מצוה לו לעשות הא אי אפשר לעשות בתורת שליחות רק בכח החיוב שעל גופו והוי הציווי פטומי מילי בעלמא אבל בשופר העיקר המצוה על חבירו רק הערבות מוטל שיעזור לחבירו אם אי אפשר לו לעשות המצוה וא"כ עיקר המצוה על

חבירו והוא עוזר לו אבל לעשות לו נחת רוח שנעשה שלוחו ברצונו זה אסור רק אם מדעת עצמו עוזר לו דכאן לא שייך שעושה המצוה בעבור עצמו נהפוך הוא בכל אופן צריך לעשות שחבירו יעשה מצוה והוא יהי' שלוחו וצריך להיות שלא יהנה בשליחותו ודו"ק ובזה מיושב קו' שעה"מ וטו"א ר"י דסובר מצות להנות נתנו איך יפרנס משנה מפורשת שמותר ללמוד עם בן חבירו תורה וצע"ג ולפמ"ש לק"מ לימוד תורה הוא מצוה שבגופו שיש עליו מצוה ללמוד תורה עם בן חבירו ואינו יכול לאסור על חבירו שיהי' בטל ממצותו אבל לעזור לחבירו למצותו אז הוי מצוה בכלל הנאה ודוק:

המורם מזה דמותר לכ"ע אפי' במצוה דרבנן לתקוע בשופר וא"כ אם הדיר הנאה משופר ורוצה לתקוע לחנך ילדים אם אינו נהנה מן התקיעה הנאת הגוף לכ"ע מותר ואם נהנה הנאת הגוף אז תלי' אם מותר הנאת הגוף אצל מצוה ובמצוה דרבנן מסתברא דלא שרי הנאת הגוף כסבר' שער המלך ודוק: אבל אי מותר ליתן לקטן שופר של איסור הנאה שיתקע בו בעבור מצות חינוך צריך התבוננת דלכאורה נראה לאסור דלכ"ע עכ"פ אין ספין בידים לקטן לאכול נבילות הגם שאין מצווין עליו להפרישו חוץ בסוכה יען דבידו לאכול בסוכה עיי' סי' רס"ט וסי' תרט"ז ותר"מ במג"א היטב וא"כ הקטן נהנה משופר של איסור הנאה ומצוה אין עליו רק לגבי האב או הב"ד דמחויבי' לחנך אותו א"כ אסור להכשילו אם נהנה משופר בשעת תקיעה כן נראה לכאורה:

ואוסיף טעם לשבח בעזה"י דאפי' אם נאמר דאצל מצוה דרבנן ג"כ בטל הנאת הגוף אשר נהנה בשעת המצוה דלא כשעה"מ שהבאתי זה דוקא בישראל גדול דעליו יש חיוב דאורי' דלא תסור מדבריהם וא"כ כל מצוה דרבנן נחשב כדאורייי' עי' רמב"ם בס' המצות כנודע וכל זה בישראל גדול דחל עליו המצוה של תורה אבל הקטן דלא חל עליו עדיין כל המצות אשר נאמרי' בתורה וא"כ גם לא תסור לא חל עליו והוי אצלו מצוה דרבנן כדבר רשות וא"כ בודאי לא בטל אצלו איסור הנאה אשר נהנה בתקיעתו ויש בכלל הנתינה של שופר א"ה איסור דספי לו בידים איסור נבילו' ודו"ק: ואחר העיון ראיתי דנהפוך הוא דלכ"ע מותר דבשלומא אם כבר האיסור בעולם כגון נבילות או טריפות שאנו נותנין ביד קטן לאכול או יין קודם קידוש או יין ביום כפורים בטומאה וכדומה אז אסור לספות לו בידים יפן שאנו נותנין לו איסור אבל בשופר דאין בנתינת השופר איסור אשר יעבור אח"כ רק הוא מחדש האיסור בנפיחתו בשופר לא הוי ספי בידים יען דמה שיעבור אין עדיין בעולם ועיי' במג"א סי' תרט"ז סק"ב ודוק [ועוד דכל איסור דלא ספי' לו בידים איסור הוא כדי שלא יהי' רגיל לעבור כשיגדל וכאן נהפוך הוא כשיגדל יהי' בטל הנאת גופו אצל המצוה וק"ל ויש לפלפל ע"ז] סוף דבר נ"ל דאין איסור ליתן לקטן

שופר של א"ה כנלע"ד: ואיידי אזכיר מה שחדשתי זה רבות בשנים על קו' רמב"ן על רמב"ם דסובר דכל איסור דרבנן הוא איסור דאורייי' מלאו דלא תסור א"כ למה נשתנה איסור דרבנן שספק בו להקל מאיסור דאורייי' שספק בו להחמיר והקו' הולך וסער בעולם כנודע וצע"ג:

ולע"ד נראה ליישב בעזה"י והוא הגם דלא תסור דאורייי' בכל זאת יש הבדל בין איסור דאורי' לאיסור דרבנן דלמשל איסור חלב או נבילה או חזיר המה איסור דאורייי' טרם שיעבור אדם עבירה רק כאשר המה מונחי' על השולחן המה איסורי תורה איסור חפץ אבל כל איסורי דרבנן אז כל זמן שהחפץ מונח על השולחן הוא מותר מדאורייי' ואסור רק מדרבנן אשר אי אפשר להיות דאורייי' דלא תוסיפו כתיב רק אז כאשר יעבור הגברא על איסור של החכמים הוא עובר לאו דאורייתא דלא תסור אבל אין זה איסור חפץ ואין על אכילה שם איסור חלב בריש מעיא באמתא] רק איסור גברא ושם האיסור לאו דלא תסור ולא לאו דאכילת חפץ כמובן וא"כ מבואר הבדל בספק איסור בשלומא בספק חלב או ספק נבילה דיש ספק איסור דאורייי' כאשר מונח על השולחן אז ספק דאורי' לחומרא אבל בספק איסו' דרבנן כל זמן שהחפץ מונח הוי רק איסור דרבנן וספק דרבנן להקל ומותר לאכול ואין כאן לאו דלא תסור דהא החתיכה נעשה היתר מכח ספק עצמו שהוא דרבנן דהספק בחתיכה הי' היתר טרם שאכל ולא כולד לאו דלא תסור דאורייתא והבן זה כי עמוק בעזה"י:

סימן לא

שאלה שושן פורים שחל בשבת אי לעשו' לבן י"ג אשר ביום א' הוא בר מצוה ובשבת הי' עדיין קטן הסעודה ביום א' דנימא דעיקר חיוב סעודה בא ביום א' וא"כ גם הוא מחויב בסעודה או נימא החיוב בא בפורים והסעודה ביום א' הוא רק תשלומין וצע"ג:

תשובה מתחילה נחקור אחר השורש אי הסעודה צריכה להיות ביום א' או מותר לעשותה בשבת בש"ע א"ח סי' תרפ"ח כ' המחבר בסעיף ו' דעושי' הסעודה אחר השבת והוא מירושלמי במגילה אבל המג"א והט"ז שם הביאו דברי רלב"ח שחולק שעיקר הסעודה בשבת ובפר"ח שם ובנב"י ח"ר סי' מ"ב האריך ואת אשר חנן לי אלקים בזה אבאר בעזרת החונן דעת:

בירושלמי פ"ר דמגילה הל' ד' וז"ל סעודת פורים מאחרין ולא מקדימין ר"ז בעי קומי ר' אבוהו ויעשו אותן שבת א"ל לעשו' אותם ימי משתה ושמחה את ששמחתו תלוי' בב"ד יצא זה ששמחתו תלוי' בידי שמים עכ"ל מכאן מוכח דלעשות הסעודה אחר השבת והפר"ח כתב דטעמא דירושלמי משום אין מערבי' שמחה בשמחה ורב אשי דחולק

דטעמא דאין נושאין נשים במועד משום ושמחת בחגך ולא באשתך לא ס"ל דאין מערבין שמחה בשמחה יעו"ש ובעיני יפלא דכאן בירושלמי הוא ר' אבוהו דהשיב הך דרש לעשו' אותם ימי משתה ושמחה ור' אבוהו בעצמו הובא בירושלמי פ"ק דמ"ק אמר בשם ר' אלעזר דאין נושאין נשים הוא מפני הטורח ולא מטעם דאין מערבין שמחה בשמחה והוא פלא על הפר"ח שלא הרגיש בזה:

והנראה לי בזה דבפסוק כתיב לעשות אותם ימי משתה ושמחה משמע דתיקן מרדכי ואסתר שימים האלו יהיו אסורי' בתענית רק צריך לאכול ולשתות ולשמוח (ועיי' בדף ד' שמחה מלמד שאסורי' בהספד ומשתה שאסורי' בתענית ועי' בב"י תרצ"ג דמלעשות אותם ימי משתה ושמחה ילפי' דפורים אין מבטל כל האבלות ודוק) ועיי' בדף ז' ע"ב דאמר רבא דצריך לאכול סעודת פורים ביום דכתיב ימי משתה ושמחה ועיי' בסי' תרצ"ה דאסור להתענות כל היום ועיי' במג"א בתענית חלום וזה לעשות אותם ימי משתה ושמחה ואם הוא בשבת שבלא"ה אסורי' בתענית א"כ אין שמחתו תלוי' בב"ד רק בידי שמים ואין בשנה הזה למוקפי' יום משתה ושמחה מכח פורים ולכן באופן שחל פורים בשבת הי' מתחילה מתקנת מרדכי לעשו' הסעודה ביום א' כנלע"ד ואין הסעודה ביום א' מכח תשלומין רק מכח עיקר החיוב ודלא כפר"ח שהשיב על ראי' מהרלב"ח דכיון דסעודה ביום א' רק מכח תשלומין דיום אתמול שפיר מיקרי במגילה דף ל' זכירה ועשי' בהדי הדדי ולפמ"ש אין זה תשלומין דעיקר ציות מרדכי ואסתר הי' לעשות פעולה ביום והבן ועיי' בחגיגה בתוס' בדף ב' הבדל בין חיגר ובין איסור יום ודוק:

אך הרלב"ח יצא לחלוק לעשות הסעודה בשבת דתלמוד דידן חולק על ירושלמי מגמ' מגילה דף ל' דבחל פורים בערב שבת רב אמר מקדימין כי היכי דלא תיקדם עשי' לזכירה ושמואל אמר מאחרין כיון דאיכא מוקפין דעבדי בחמיסר עשי' וזכירה בהדי הדדי קאתו והנה הך מוקפי' דעבדו בחמיסר אי אפשר לפרש מקרא מגילה דהא בשבת אין קורין מגילה כמבואר בדף ד' ועוד קריאת מגילה זכירה מקרי וע"כ הך קעבדי הוי הפי' הסעודה ומבואר שתלמוד שלנו חולק על הירושלמי וכן הקשה בטו"א בדף ל' ועיין בנב"י סי' מ"ב והוא קושי' גדולה:

והגאון נב"י בסי' מ"ב יצא להביא ראי' דרב סובר כירושלמי דאל"כ בחל פורים בע"ש דאמר רב מקדימין דלא תיקדם עשי' לזכירה וקשה הא אצל מוקפין לא הוי הקדימה דשניהם הוין ביום א' וצריך לדחוק משום הפרזים צריכין גם המוקפי' להקדים וקשה למה לא אמר האמת דצריך זכירה קודם לעשי' אליבא דרב וממילא גם המוקפי' צריכין להקדים וכי תימא משום דלר"ה נקט הכי דר"ה סובר אליבא דרב דשניהם יחד שפיר דמי

הלא הא גופי' קשה מנ"ל לעשות פלוגתא אליבא דרב אי שניהם יחד שפיר דמי דילמא כ"ע סוברי' דצריך קדימה לזכירה קודם עשי' רק פליגי אי מהני המוקפי' לפרזים דאם חל בשבת הוי אצל המוקפי' זכירה קודם לעשי' וממילא לר"ה מהני גם כן לפרזים ור"נ סובר דמוקפי' לא מהני' על הפרזים אבל בחל פורים בע"ש דאז ליכ אפי' אצל המוקפי' קדימה אז אמר רב מקדימין אלא מוכח דרב סובר כירושלמי וא"כ אפי' בחל פורים בע"ש יש ג"כ זכירה קודם עשי' דהסעודה הוי ביום א' וע"כ דפליגי אי מהני שניהם בפ"א אך א"כ קשה א"כ איך אמר ר"נ אפי' בחל בשבת צריך להקדים דשניהם ביחד לא מהני וקשה הא לירושלמי דהוי הסעודה ביום א' א"כ הוי זכירה קודם עשי' והוא קושי' גדולה וצע"ג:
והוסיף הגאון נב"י להקשות על ר"נ דאמר דשניהם ביחד לא מהני והקשה הנ"ל הא במגילה נזכרי' ונעשים כתיב ונזכרים הוי קריאת מגילה ונעשי' הוא הסעודה והוין ביום א' דמתחילה קוראי' המגילה ואח"כ עושי' סעודה וא"כ מוכח אחד משנים או דשניהם יחד ביום אחד שפיר דמי או דזה מקרא מתחילה נזכרי' ואח"כ נעשי' וצע"ג:
ועוד קשה לפי הבנת כל הפוסקים בגמ' מגילה דף ל' דעשי' היינו סעודה וזכירה מקרא מגילה א"כ בדף ז' דדרש רבא מדכתיב ימי משתה ושמחה דצריך לעשות סעודה ביום ורב כהנא דלא ידע זאת כעס על התלמידים על שלא עשו סעודה בלילה וקשה הא מקרא אלקי אקרא יומם דדרשי' דצריך לקרות המגילה ביום ועיקר חיוב מגילה ביום מדהתחיל אלקי אקרא יומם ולילה הוי טפל מדכתיב רק ולא דומי' לי וא"כ בודאי הסעודה צריכה להיות ביום דנזכרי' זה מקרא מגילה ונעשי' זה סעודה וצריך להקדים זכירה לעשי' וצריך סעודה ביום וכ"ש שאינו יוצא בסעודת לילה דאל"כ הוי עשי' קודם לזכירה וא"כ איך כעס רב כהנא על התלמידי' וגם למה צריך רבא קרא דכתיב ימי משתה ושמחה וצע"ג:
ונלע"ד לבאר ביאור חדש וידעתי גם ידעתי שעפר אני תחת כפות רגלי כל גאוני ישראל אך תורה הוא וללמוד אני צריך ואולי מקום הניחו לי אבותי ורבותי לחדש אותה של תורה:
לכאורה יש לי לדקדק בלשון הגמ' דף ל' שאמרו עשי' וזכירה בהדי הדדי קאתו והלשון מופלא הלא מתחיל' הוא קריאת מגילה ואח"כ הסעודה ומשתה ומשלוח מנות וא"כ הי' להם לומר זכירה ועשי' בהדדי קאתו וכמו לשון הפסוק נזכרים זה מגילה ונעשים זה משתה ושמחה סעודה ומשלוח מנות ולמה הפכו הסדר עשי' וזכירה בהדי הדדי קאתו וצע"ג להבין ועוד פלא בעיני שהגמ' לא הביא כאן כלל פסוק זה והימים האלה נזכרים ונעשים ואם כל מחלוקת רב ושמואל על פסוק הנ"ל למה לא הביאו אותו לדעת מחלקותם וצע"ג:

אמנם להבין עמקות חכז"ל הוא כך דהנה בפרשת בשלח כתוב סיפור מעשה עמלק אשר בא ללחום עם ישראל ברפידים ובפרשת כי תצא במשנה תורה כתיב זכור את אשר עשה לך עמלק וצותה התורה שם לזכור מעשה הרשע של עמלק אשר קרך בדרך ויזנב בך כל הנחשלים אחריך ולא ירא אלקים נמצא מבואר דמה שסיפרה התורה בפ' בשלח ביאת עמלק ומלחמתו נקרא מעשה עמלק דהתור' צותה לנו לזכור את אשר לך עמלק נמצא דפ' בשלח נקרא מעשה עמלק ופ' כי תצא נקרא זכירת עמלק כמובן וחכמז"ל צוו לקרות בשבת קודם פורים הפרשה של משנה תורה זכור את אשר עשה לך עמלק כמבואר במשנה דף כ"ט ובש"ע סי' תרפ"ה וצוו ג"כ לקרות בפורים פ' בשלח ויבא עמלק וילחם כמבואר במשנה בדף ל' ע"ב ובש"ע סי' תרצ"ג ועיי' ברמב"ם ובטור וכן כתוב בנביאים פקדתי את אשר עשה עמלק לישראל והוא הפטרת פ' זכור כי שם בפ' כי תצא כתיב לזכור מעשה עמלק וכן אמר ד' פקדתי את אשר עשה לך עמלק וזה ברור בעזה"י:

ועתה נתבונן למה אמרו חכמים לקרות שני פרשיות הנ"ל קודם פורים וגם למה סדרו לזכור בשבת קודם פורים ע' כי תצא זכור את אשר עשה לך עמלק ובפורים לקרות ביאת עמלק מצד השכל יהי' בהיפך בשבת קודם יהי' נקרא מעשה עמלק ובפורים מצות זכירת עמלק דמהכ"ת להזכיר מחיית עמלק טרם ששמענו המעשה את אשר עשה וא"כ יפלא מה ראו חכז"ל להפך הסדר וצע"ג: אך נכון הדבר מאוד מאוד דהנה המג"א בסי' תרפ"ה העיר משום מצות עשה לזכור מחיית עמלק הוא די באיזה שבת שקורין פ' הנ"ל רק חכמים סמכו מחיית עמלק למחיית המן וממילא חידש שם דלא צריך לשמוע פ' זכור שדי במה ששומע פ' בשלח כי הכל אחד:

ונראה לי להתבונן בדבר כי במקרא מגילה יש לחקור על ג' דברים (א) אם אין כאן בל תוסיף להוסיף מגילה בכתב עיי' בדף ז' כתבוני לדורו' ולא רצו הסנהדרין עד שמצאו כתוב הלא כתבתי לך שלישים זאת הוא בתורה זכרון הוא בנביאים בספר הוא מגילה ועיי' בפנ"י שם דבר מתוק מדבש שדרשו זאת היא התור' בכלל דתורה זאת זאת התורה אשר שם משה וממילא גם משנה תורה בכלל ונשאר להם ספר על כתובים ועדיין לא נזכר עמלק בכתובי' וע"כ על המגילה קאי והבן ודפח"ח (ב) צריך לדעת אם צריך לקרות המגילה מתוך הכתב אבל קורא בעל פה לא יצא אך בדף ח"י דרשו אתי' זכירה זכירה כתיב והימים האלה נזכרים וכתיב כתוב זאת זכרון בספר מה להלן בספר אף כאן בספר וממאי דהאי זכרון קריא' דכתיב זכור ואל תשכח דמאל תשכח ידעי' שכחת הלב ומה אני מקיים זכור בעל פה יעו"ש ועיי' שם בפנ"י דבר נחמד דמזה נראה דפ' זכור לא צריך ספר דאל"כ למה צריך הגמ' להביא הפסוק של כתוב זאת זכרון בספר ולא אמרו כתיב

התם זכור וכתיב הכא נזכרי' גז"ש מה להלן בספר אף כאן בספר וזה נגלה דזכור לא צריך ספר ועוד דהאי זכרון בספר דרשי' בדף ז' קאי על מה שכתוב בנביאים או במגילה אלא ע"כ דכמו דהאי זכרון דכתיב בתורה קאי על כתיבה בספר ה"ה הך נזכרי' קאי על ספר ומה שצריך לקרו' בעל פה ולא במחשב' ילפי' מן זכור ואל תשכח והוא כתפוחי זהב במשכיות כסף והבן דברי מחהש"ק בסי' תרפ"ה דכתב דפ' זכור או פ' בשלח לצאת תחת פ' זכור צריך ספר יעו"ש פלא בעיני דהא ע"כ האי זכרון בספר נדרש בדף ז' לכתוב מעשה עמלק או בנביאים או במגילה ולא יהי' בכלל דברים שבעל פה אי אתה רשאי לאומרם בכתב ומנ"ל דצריך קריאת פ' זכור בתוך הספר וצ"ע: היוצא מזה דמפ' בשלח ילפי' היתר קריאת מגילה וגם שיהי' בכתב ובספר ומן פ' כי תבא ילפי' שצריך זכירה בעל פה ולא במחשבה וא"כ סדרו חכז"ל פ' בשלח בפורים דמשם ילפי' עיקר היתר קריאת מגיל' בכתב ובשבת הקודם סדרו זכור כי כמו שם נזכר לקרות בעל פה ולא במחשב' מעשה עמלק כך תקנו מרדכי ואסתר לקרוא מעשה המן והבן ואוסיף עוד נופך טעם לשבח דכמו דנזכר בפ' בשלח שהקב"ה נשבע בכס יה כי מלחמה לד' בעמלק מדור דור כך קיים דיבורו במעשה המן שבליל' ההוא נדדה שנת המלך והקב"ה הי' הלוחם בעבור ישראל והבן:

אבל בודאי מה שכתוב במגילת אסתר והימי' האלה נזכרי' ונעשי' הוי הדרש שמרדכי ואסתר תקנו לעשות זכר לנס בזכירה הוא קריאת מגילה ואמירת על הנסים וקריא' התורה בענין מעשה עמלק ונעשי' זה משתה ושמחה לאכול ולשתות ולשלוח מנות ומתנות אביונים אבל מעולם לא הקפידו אם הזכירה קודם עשי' או עשי' קודם הזכיר' דסוף סוף נתקיימו שני הדברים זכר לנס בימים ההם ומהכ"ת יהי' קפידא בזה הלא מתחילה קבלו היהודים לעשות ימי משתה ושמחה טרם שקבלו קריאת מגילה עיי' בפנ"י דף ז' בתחיל' קבעו בשושן יעו"ש ומהכ"ת נימא שיש קפידא דצריך להיות קריאת המגילה קודם הסעודה הלא שניהם חובת היום ועיי' בסוגי' דתדיר ומקודש ובט"ז א"ח סי' תרפ"ד דאינו מעכב בדיעבד יע"ש ומכ"ש כאן דשניהם זכר לנס מהכ"ת היו מקפידי' מרדכי ואסתר להיות מעכבי' זע"ז והבן: ועתה אבוא לבאר דברי הגמ' בדף ל' דאם חל פורים בערב שבת א"כ ע"כ יקראו בערב שבת חובת היום פ' בשלח שהוא מעשה עמלק ואם אח"כ בשבת הבא יקראו זכור א"כ קדמה בקריאת התורה עשי' הוא מעשה עמלק קודם הזכירה הוא פ' כי תצא זכור את אשר לך עמלק והלא החכמי' בקשו שיהי' הזכירה שהוא פ' זכור קודם שקורין פ' ויבא עמלק שהוא עשי' והבן ושמואל פליג כיון דאיכא מוקפי' שהמה יקראו בשבת שני פרשיות הנ"ל אבל בודאי מתחילה פ' בשלח שהיא

חובת היום ואח"כ פ' זכור אשר הוקבעה לרוב רק בשבת הסמוך לפורים א"כ עשי' היא פ' בשלח וזכירה היא פ' כי תצא בהדי הדדי קאתו ולשון הגמ' מוקפי' קעבדי בחמיסר הוא לשון מושאל כמו בדף ב' אלא שושן דעבדי כמאן הכוונה נוהגי' פורים בכל המצות הנוהגי' בו ודוק ואין כאן קדימה לזכירה דכל מה שנעשה ביום אחד לא מקרי קדימה אז הגם שאצל הפרזים הוי עשי' קודם לזכירה דפרזים קראו אתמול פ' ויבא עמלק והיום יקראו זכור לית לן בה דאצל המוקפי' זכירה ועשי' יחד והבן ואח"כ פליגי בחל פורים בשבת דאז אמר רב הונא דגם רב מודה דקורין אז פ' זכור הגם דיהי' צריך להקדים פ' ובא עמלק מכח חובת היום ואח"כ יקרא פ' זכור מה שהוא ביום אחד לית לן בה דזה לא נקרא עשי' קודם לזכירה דהכל ביום אחד ואצל המוקפי' הוי זכירה קודם לעשי' דהם קוראי' היום פ' זכור ולמחר פ' ויבא עמלק ועיי' בלשון רש"י ודוק אבל ר"נ אמר גם בזה פליג רב דהלא אין כאן זכירה קודם עשי' דע"כ יהיו צריכי' לקרוא מתחיל' עשי' הוא פ' בשלח ואח"כ הזכירה וחכמים בקשו שלעולם תהי' קריאת הזכירה קודם קריאת מעשה עמלק והבן:

ולפ"ז מיושב קושי' נב"י דהלא בכל פורים הוי המגילה וסעודה ביום אחד וע"כ דזה הוי זכירה קודם לעשי' דהא מתחילה קוראי' המגילה ואח"כ הסעודה וגם מה שהקשתי דלמה צריך רבא קרא דעיקר סעודה ביום וקשה כיון דעיקר קריאת מגילה ביום ע"כ גם הסעוד' ביום דנזכרי' ונעשי' כתיב ולפמ"ש לק"מ דכוונת הגמ' רק על קריאת פ' ויבא עמלק ופ' זכירת עמלק אבל אין שום קפידא מן הקרא לעשות הסעודה אחר המגילה ודו"ק: אך קושי' הראשונה של נב"י דלמה אמר בחל פורים בע"ש דלא תקדים עשי' קודם לזכירה עדיי' נשארה לכאורה דלמה לא אמר הטעם גם לפי פירוש שלי כדי שיהי' הזכיר' קודם לעשי' וצע"ג:

אמנם אחר עיון הדק היטב לק"מ דרב אמר מקדימי' כדי שלא תקדים עשי' לזכירה ופליגי ר"ה ור"נ בדבריו דכיון דכוונת רב דלא תקדים עשי' לזכירה הוא קריאת פ' בשלח קודם פ' כי תצא וא"כ פליגי ר"ה ור"נ רק בזאת לר"ה הוא דוקא אם יש קדימה מיום ליום כגון שחל פורים בע"ש וקורין בו פ' בשלח ולמחר בשבת יקראו פ' כי תצא זכור אבל בחל פורים בשבת שאז שניהם ביום אחד נקראים הגם שמכח חובת היום פ' בשלח קודם אין זה קדימה ולר"נ גם זה בכלל עשי' קודם לזכירה הגם דאצל המוקפי' יש זכירה קודם לעשי' אבל לפרזי' יש עכ"פ ביום זה עשי' קודם לזכירה ולר"ה מודה רב בזה כיון דאצל הפרזי' עכ"פ שניהם ביום אחד ואצל המוקפי' יש זכירה קודם לעשי' ולכן אמר רב רק זאת שלא תהי' עשי' קודם הזכירה דאפי' אם אמר שצריך זכירה קודם עשי' יש ג"כ עוד

פלוגתא דר"ה ור"נ דמה דהוי ביום אחד לית כאן קפידא כיון דשניהם מחמת היום באים רק יש קדימה לחיוב היום כנלענ"ד והבן:

ובירושלמי פ"ג וז"ל ר"ז אמר קורין לשעבר ר"י אמר קורין להבא מתני' סייעה לר"ז איזה שבת ראשונה כל שחל ר"ח אדר בתוכ' אפי' בע"ש מתנו מסייעה לכ"א בשם ר"י איזה שבת שני' כל שחל פורים להיות בתוכ' אפי' מע"ש רנב"י בעי הגע בעצמך שחל ט"ו בשבת לקרות מגילה א"א שאין קורין בכתבי קודש בשבת ויקראו זכור א"ל כן אמר רב והימים האל' נזכרי' ונעשים שתהי' הזכרתן קודם לעשיתן ר"א בעי הגע עצמך שחל י"ד להיות בשבת הרי שקדמו אזכרתן לעשיתן א"ל ולא כבר אותבת דלית אפשר ואם אפשר איחור הוא לעירות עכ"ל ועיי' במפרש שם וצריך עיון להבין:

ונלע"ד לבאר בעזה"י דלכאורה פלא בעיני הלא בריש פרק א' כתב בירושלמי וז"ל ויהי' אלו לקריאה ואלו לסעודה ר"ח ר"ח והימים האלה נזכרים ונעשי' נזכרים בקריאה ונעשי' בסעודה זאת אומרת מגילת אסתר ניתנה להידרש עכ"ל מבואר דהך קרא והימים נזכרים ונעשי' קאי על שתי החיובי' של חובת היום היינו קריאת מגילה ולעשו' סעודה ולא יוכל להקדים הסעודה יום או יומים קודם קריאת מגילה ואיך דרש כאן תיבת נזכרים על פ' זכור ונעשי' הוא קריאת מגילה דאי אפשר לפרש כאן בכוונת ירושלמי הסעודה נדרש מן ונעשים דהא בירושלמי פ"א הל' ד' דרשו מימי משתה ושמחה שהסעודה הוא ביום א' אם חל ט"ו בשבת וא"כ אין עושי' הסעודה רק ביום א' ורק קריאת מגילה היא בערב שבת דאי אפשר ביום א' דלא יעבור כתיב וע"כ דדרשו כאן ונעשי' על קריאת מגילה ונזכרי' על פרשת זכור והוא סותר לדרש דלעיל דדרשו נזכרי' קריאת מגילה ונעשי' לסעודה על יום פורים עצמו ושניהם כאמרו בשם רב והוא פלא וצע"ג:

אמנם נ"ל דעי' דבר נפלא בפנ"י דף ז' בגמ' מתחילה קבעו בשושן ואח"כ בכל העולם דמתחיל' לא קבלו רק עשי' משתה ושמחה אבל קריאת מגילה לא קבלו רק אחר שמצאו הסנהדרין רמז בקרא כתוב זאת זכרון בספר קבעו עליהם לחוב גם קריאת המגילה והפסוק והימים האלה נזכרי' ונעשי' אינם מאגרת הראשון יעו"ש וא"כ בודאי פשטות הקרא קאי על קריאת מגילה ועל הסעודה והחמירו על קריאת מגילה בלא יעבור ועל הסעוד' לא גזרו ולא יעבור כמבואר בר"ן ויבואר לקמן בעזה"י אבל גם הקילו בקריאת מגילה להקדים לבני כפרים אבל בסעודה לא עשו הקדימה אפי' לבני הכפרים נמצא בכל אופן הזכירה הוא קריאת מגיל' קודמת לסעוד' והבן זה מאוד וסובר הירושלמי יען דאחר דמצאו הסנהדרין הפסוק כתוב זאת זכרון בספר רמז למקרא מגילה וחפצו להיות נזכר מתחיל' קודם קריאת מגילה זכירת עמלק הוא פ' זכור ואח"כ מעשה עמלק הוא פ'

וילחם עם ישראל בבשלח כמו שהארכתי לעיל והפסוק הזה והימים האלה נזכרי' ונעשי' נכתב אחר שמצאו זאת סמך הירושלמי על פסוק הנ"ל נזכרי' ונעשי' שתהי' זכירת עמלק קודם המעשה אבל בודאי עיקר הדרש על קריאת מגילה וסעודה ופסוק הנ"ל רק רמוז לתקנת מרדכי ואסתר עם הסנהדרין שיהי' זכירת עמלק נזכר בכל שנה קודם מעשה עמלק כמובן היטב בעזה"י:

ובזה אבוא לבאר כוונת ירושלמי רנב"י בעי הגע בעצמך שחל ט"ו בשבת לקרות מגילה א"א שאין קורין מגיל' בשבת ויקרא זכור הכוונה קושי' כב"י דעכ"פ המוקפי' יקראו זכור בשבת דעכ"פ אין כאן קדימת עשי' לזכירה דהא אצלם הוי שניהם ביום אחד ותי' כן אמר רב והימים האלה נזכרי' ונעשי' שתהי' הזכירה הוא פ' כי תצא קודם לעשי' שהוא פ' בשלח וכאן בט"ו בשבת ע"כ יקראו מתחילה חובת היום פ' בשלח קודם לפ' זכור וא"כ העשי' קודם לזכירה ובעי ר"א הגע עצמך שחל י"ד בשבת א"כ יהי' אצל מוקפי' הזמן מחר לקרות פ' בשלח וא"כ יקראו בשבת שלפניו זכור שאז הזכירה קודם לעשי' ותי' חדא דלא משכחת לה י"ד בשבת ועוד אם אפשר לחול עכ"פ איחור הוא לעירות דאצל הפרזים אשר הוא פורים בשבת צריכים לקרות מקודם פ' בשלח ואח"כ זכור וכוונת הסנהדרי' אשר רמזו ברמז והימים נזכרי' ונעשי' היינו שיהי' הזכירה הן לפרזים כמו למוקפי' קודם עשיתן טרם שתחול העשי' אצל הפרזים כבר יהי' עבר הזכרון גם למוקפי' ובעבור כך נקנו הירושלמי לשון רבים אזכרתן קודם לעשיתן ובאופן הזה יהי' הזכירה למוקפי' אחר שכבר הי' עשי' לפרזי' וגם זה לא חפצו הסנהדרין ודוק כי קצרתי מאוד:

ולכאורה עלה בדעתי אלשון ירושלמי שנקט ויקרא זכור שע"כ צריך לקרות פ' בשלח ביום קריאת מגיל' אבל מצאתי בב"י ובש"ע סי' תרפ"ח שאם חל ט"ו בשבת קורין המגילה בערב שבת ופ' בשלח בשבת הבא וק"ל ובזה מיושב קושי' פנ"י בדף ד' ע"ב בד"ה בגמ' ע"ש:

תמצית העולה כי לדעתי תלמוד בבלי וירושלמי חקרו שיהי' זכירה קודמת לעשי' היינו זכירת פ' עמלק קודם זכירת פ' בשלח שהוא מעשה עמלק אבל אין קפידא כלל שיהי' קריאת מגילה קודם הסעודה או משלוח מנות או מתנות אביונים דבזה אין קפידא כלל:

ודע דפלא בעיני דלפי הבנת כל הגאונים אשר הבינו שיה' קריאת מגילה קודם הסעודה מן פ' והימים נזכרי' ונעשי' וגם הבינו שבכלל עשי' יש משתה ואכילה ושמחה ומשלוח מנות עיי' במג"א ובפר"ח ובנב"י בזה וא"כ מוכח מקרא דצריך להיות קריאת מגילה קודם משלוח מנו' כיון דבכלל עשי' הוא ג"כ מצות שלוח מנות וא"כ יפלא בעיני עיי' בדרכי משה סי' תרצ"ה דהוציא מלשון הרא"ש דמשלוח ענות ביום דוקא יעו"ש וקשה

למה לו ללמוד זאת מלשון הרא"ש ולא למד זאת יען דכתיב נזכרי' ונעשי' דזכיר' צריך להיות קודם עשי' ועיקר קריאת מגילה ביום דוקא וא"כ ע"כ שלוח מנות ג"כ ביום וצע"ג ועיי' בפנ"י דף ז' ע"ב שכתב ששלוח מנות צריך להיו' ביום מכח היקש עשי' לזכיר' מה זכירה ביום אף עשי' ביום יעו"ש ופלא בעיני הן אמת דבדף ב' מבואר דזכירה הוקש לעשי' אבל דנימא דעשי' הוקש לזכירה לא מצינו ועי' ברי"ט אלגזי בדף נ"ו ע"ב בד"ה ואולם והבן זה שצע"ג שוב ראיתי שגם הר"ן נקט בפ"ק איתקש עשי' לזכירה ועיי' במשנה אלו מקדימין ודוק:

ולכאורה לפי מה שחדשתי דכוונת הגמ' בדף ל' הוא רק שלא יהי' קריאת פ' זכיר' עמלק קודם קריאת מלחמת עמלק אבל באמת אין קפידא לענין הסעודה אם תהי' הסעודה קודם קריאת מגילה קשה לי קושי' משכלת עיי' בדף ב' שפריך הגמ' ואימא שיתסר ושיבסר ומשני ולא יעבור כתיב ולכאורה קשה לי הלא בפסוק כתיב רק להיות עושי' את שני הימים האלה וא"כ דילמא דוקא על הסעודה עשה מרדכי ואסתר שלא יעבור הזמן אבל לענין קריאת מגילה מותר לאחר וצ"ע אך לק"מ דא"כ הוי עש' קודם לזכירה והא כתיב נזכרי' ונעשי' שצריך זכירה היינו קריאת מגילה קודם הסעודה וכיון דעל עשי' כתיב ולא יעבור ע"כ נדע דאי אפשר להרבות שיתסר ושיבסר ודוק אבל לפי פירוש שלי דאין קפידא לענין הסעודה אי קודמת לקריאת מגילה א"כ נשאר קושי' הגמ' ואימא שיבסר דכי כתיב ולא יעבור על עשי' הוא דכתיב וצע"ג וכי תשיב דאיתקש זכירה לעשי' וכמו שיש על עשי' ולא יעבור ה"ה על הזכירה יש הך ולא יעבור א"כ מרישא נשמע הך היקש א"כ ואי פריך הגמ' על הסיפא דמתני' דנשתנו המוקפי' מן הפרזי' אשכחן עשי' בזכירה מנ"ל ומשני דאיתקוש זכיר' לעשי' יעו"ש וקשה הא כבר ע"כ ידע הגמ' מן ההיקש דאל"כ נשאר קושי' ראשונה דילמא שיתסר ושיבסר ומשני דכתיב ולא יעבור וקשה הא ולא יעבור בעשי' הוא דכתיב וע"כ דאיתקש זכיר' לעשי' וצע"ג ועוד הא גופי' קשה למה לא הקשה הגמ' לעיל מיד אחר דמשני ולא יעבור כתיב הי' לגמ' להקשות אשכחן עשי' זכירה מנ"ל ולישני איתקוש זכירה לעשי' וממילא לא הי' קשה על הסיפא למה המתין להקשות אשכחן עשי' עד סיפא דמתני' וצע"ג:

הן אמת שמצאתי בירושלמי בריש מגילה שדרשו מדכתיב ולא יעבור ולא יעברו יעו"ש והנה הך ולא יעברו הוא בפסוק י' שמתחיל והימים האלא נזכרי' ונעשי' וא"כ מבואר דלא יעבור קאי גם על קריאת מגילה וכיון דבכלל לא יעברו הוי על הזכירה כמו על העשי' הגם שעל הזכירה שלא הוזכרה מתחילה והוי עליו רק פעם אחד דלא יעבור וא"כ דילמא אינו מעכב בכל זאת השכל מחייב מסתמא הוא עובר על הקריאה בלא יעברו

כמו על עשי' דנזכרה שני פעמים בלא יעבור ודוק אבל בגמ' דידן לא דרשו כלל הך ולא יעברו דבפסוק י' הוי רק הבטחת רוח הקודש שלא יופסק פורים לעולם והוא הבטחה שלא יעברו ולא בתורת לאו ולכן דרשו רק הך ולא יעבור דבפ' ט' וא"כ הדק"ל:

אמנם אבאר הדבר בעזה"י דהנה הירושלמי סובר דאם חל ט"ו בשבת עושי' הסעודה ביום א' אח"כ הובא בריי"ף פ"א דמגילה והקשה הר"ן איך יעשה הסעודה ביום א' הא עברו על ולא יעבור ותי' דרק על מגילה קאי ולא יעבור אבל לא על משתה וסעודה ע"ש באורך והוא פלא מלבד שהוא מחוסר הבנה למה לא תקנו ולא יעבור על הסעוד' כמו על קריאת מגילה בלא"ה הוא בלי הבנה הלא בפסוק ט' כתיב ולא יעבור להיות עושי' שני ימים וא"כ עיקר האיסור דלא יעבור אצל עשי' הוא דכתיב שהוא הסעודה וצע"ג:

ונלע"ד והוא דכבר כתבתי בחידושי זה איזה שנים לברר דבאגרת ראשון לא ביקש מרדכי ואסתר רק עשי' להיות עושי' משתה ושמחה ולא חפצו בקריאת מגילה וגם הסנהדרין לא הסכימו אז להוסיף על התורה מגילה בכתב ולא הקריאה לדורות שמעורר שנאה באו"ה ואז תיקן מרדכי ואסתר דוקא שני ימים י"ד וט"ו ולא תקנו להקדים לכפרי' וגם לא מצינו שמרדכי ואסתר כתבו באגרת ראשון הך ולא יעבור אבל אחר שהסכימו הסנהדרין בכתיבת וקריאת מגיל' והוסיפו להקדים לכפרי' בי"א בי"ב בי"ג אז חדשו שלא כמו שיש קדימה לפניו ה"ה יש תשלומין לאחריו אז אמרו ולא יעבור אבל השמח' והמשתה אשר קבלו מתחיל' לא תקנו כלל ולא יעבור דלמא להם להוסיף על תקנת מרדכי ואסתר הא הם לא תקנו ולא יעבור ומצאתי און לי בפנ"י דף ז' שביאר בפי' שפסוק קימו וקבלו היהודי' ולא יעבור הי' אחר אגרת הראשון ולכך הכתיב וקבל והקרי וקבלו שמתחילה קבלו רק יחידי' דהא הסנהדרי' לא הסכימו אבל אח"כ כאשר מצאו רמז בקרא קבלו שניהם להיות נכתב ונקרא לעולם יע"ש דפח"ח והארכתי שם לבאר דפסוק י' הוא רק ביאור לפ' ט' וכל האיסור דולא יעבור הוא רק מסנהדרי' על קריאת מגילה דמצינו קדימה לפי תקנתם ולכן גדרו שלא יאחר אבל על עשי' מעולם לא אמרו ולא יעבור ור"ן מסביר רק הטעם דלא עשאו הך רק ולא יעבור גם על העשי' ומיושב מה שהקשתי ודוק כי קצרתי:

ואכתי פש גבן לברר למה סובר הירושלמי לאחר ולא להקדים הסעודה ובמגילה תקנו להקדים ולא לאחר ונ"ל דהנה עיי' בפנ"י בדף ד' שמברר בכמה מקומות שבזמן מרדכי ואסתר לא הי' עדיין הגזיר' דרבה (או גזירה דאין קורין בכתבי קודש בשבת ועיי' בפר"ח סי' תרפ"ח שהכל חד) רק אח"כ נתחדש גזירה דרבה יעו"ש נמצא דלפי תקנתם של מרדכי ואסתר יהי' מקרא מגילה לעולם בי"ד לפרזי' ובט"ו למוקפי' רק ראו שצריך זמנים

טובא לבני כפרים לכן הקדימו ולא לאחר מרוב ישראל אשר זמנם בי"ד או בט"ו אבל לענין שמחה ומשתה שחידש מרדכי להיות עושי' יום משתה ושמחה ולא אשר שמחתו תלוי' בידי שמים וא"כ כל ישראל לא יוכלו לקיים השמח' בשבת וע"כ מעיקרא לא צוה לעשות משתה ושמחה בשבת רק על יום אחר וא"כ מהכ"ת שיעשו להקדמה ולא לאחר הא מסתבר לאחר דהא להקדים לא מסתבר דהא אכתי לא בא זמן החיוב כמו במגילה דיש זמן חיוב מיום י"א עכ"פ לכפרים ולירושלמי מר"ח והבן זה:

ולפ"ז מי שנתגדל בט"ו בשבת חייב בשמח' ביום א' דאינו בא בתורת תשלומין רק בתורת חיוב מחדש ועיי' בט"ז ביו"ד סי' ש"צ לענין קטן לאבילות או לחיוב הבדלה במוצאי שבת והבן זה:

סימן לב

שפעת ברכות ורב הצלחות להרבני החרוץ מופלג בבקיאות רב כחרב פיפיות דברותיו כמו"ה אהרן שמואל נ"י כעת אב"ד בק"ק קאהט יע"א:

אשר הפליא כ"ת נ"י על המ"ל אם אדם יוצא במצוה בשלכדה"נ מרש"י בחולין דף ק"ב בהמחהו וגמעו ובפסחים שפי' רש"י דלאו דרך אכילה אכיל עכ"ל אזכיר לכ"ת נ"י הערה אחת מחידושי אם אדם אוכל דבר באופן שממעט הנאתו ויכול לאכול מאכל זה ברוב הנאתו זה מקרי שלכדה"נ אבל אם אדם משנה איזה מאכל למשקה שמשנה תואר וצורת הדבר עד שדרך הנאתו נשתנה אבל גוף הנאה לא נשתנה זה מקרי שלא כדרך אכילה למשל אם עירב דבר מר במצה שגוף מעשה אופן אכילה לא נשתנה רק שפעל בדבר שחיך לא יהנה בכל כחו הוי שלכדה"נ אבל בהמחהו שהחיך נהנה מן שתי' כמו מן אכילה רק שנשתנה גוף החפץ מן מאכל למשקה זה מקרי שלא כדרך אכילה ואקוה שלא ימצא מן הגמרא ופוסקים נגד זה ומיושב קו' כ"ת נ"י:

מה שהקשה כ"ת נ"י על סוגי' דזבחי' צ"ו דהקשו יבא עשה וידחה לל"ת והקשה כ"ת למ"ל שיוצא בשלכדה"נ אפשר לקיים שניהם כבר הקדימו בקו' זו הגאון חתם סופר בא"ח סי' קל"ז עי"ש ושם כתבתי בגליון וז"ל לולי שפה קדוש הקשה זאת אמרתי דבר חדש בודאי בכל מ"ע כגון מצה וכדומה י"ל כגאון מ"ל שיוצא בשלכדה"נ דלא נתנה אכילה להנות בה אבל באכילת קדשים דכתיב למשחה בהם שדרכו כדרך המלכים אוכלי' עיי' תוס' אז בודאי דצריך להיות אכילה אשר כהנים משולחן גבוה קזכו אכילה כדרך הנאתו ושלא כדרך הנאתו אינו מקיים מצות ואכלו אותו אשר כופר בהם ועיי' רא"ש בנדרים דף ד' ע"ב ד"ה קשריא ובפרט לשיטת תוס' ביומא דאפי' אם הרבה כהנים

יאכלו ולא בא לאחד כזית יוצא הא חזינן דהתורה קפיד דקרבן יהי' נאכל ולא הוי חובת הגוף אלא חובת הנאכל כנלע"ד:

אחרון אחרון חביב שהקשה פלא על מג"א בסימן תע"ה שסברו במ"ע צריך אכילה בב"א מירושלמי נזיר דף ח"י בפ"ו שמבואר במצה שדי בחולקו תוך פיו וצע"ג. ונרא' לע"ד בקצירת אומר כמו שנפל ברעיוני וד' יאיר עיני בתורתו ויצילני משגיאות הנה בירושלמי שם אמרו בנמלה פלוגתא דר"י ור"ל ר' מייאשא בעי בענבה מהו א"ל התם איסור וטומאה מקום שבטלה טומאה בטלה איסור ברם הכא איסור ולא טומאה הכוונה בשלומא באמ"ח ובנמלה שיש ב' דברים קשורים איסור וטומאה וכיון שנחלק פרחה טומאה וע"כ גם איסור אין כאן ולכן הפלוגתא אי פיו כלפנים או כלחוץ הכוונה הגם אם בלע כא' ויש הנאת גרון והנאת מעיים כאחד כיון שעכ"פ חלקו בפיו אי דינו כחוץ נפרח טומאה וע"כ אין כאן איסור אבל באיסור כיון שבלע כאחת אטו יען שנחלק בפיו לא יהי' איסור לחייב נזיר הכי כאן קפידא שיבלע ענבה ביחד הלא דרך אכילה רק שבפיו נחלקה הענבה ובעבור כן השיב בירושלמי שם רבי אם כדין שואלין אם אותו אתם שואלין יהי' חייב אפי' באמ"ח דדרך אכילה בכך הוא יע"ש רק באמ"ח נקשר בטומאה אבל בענבה נשאר בסברא הגם אם חלקו בפיו כיון שבלע כאחת יהי' חייב דברי' לקח לאכול והלא אכל כדרך אכילה וע"ז בעי במצה דנאמר דמצות מצה יהי' כאמ"ח שגם אם חלקו בפיו יהי' פטור אפי' בלע כאחת כסברת מחצית השקל דאכילת מצוה דומה לאמ"ח וע"ז השיב כיון שחיך נהנה בפעם אחת עכ"פ חייב אבל לבלוע בב' פעמים נשאר דאינו יוצא דאין מצות כאסורין להצטרף בב' בליעות כנלע"ד וקצרתי ועי' בזבחים דף ל"א ויקץ כישן בפגול ועיי' רמב"ם פ"ה מה' מ"א ועי' בהל' אבות הטומאה ועיי' בפרק עור והרוטב וק"ל:

ומה שהקשה כ"ת למ"ל שיוצא אכילת מ"ע בשלכדה"נ מחולין י"ב לכ"ע היכי אכל פסח וקדשים וכן בנזיר כ"ט הקשה הגמ' איך אכלו הכהנים מליקה הא הוי נבילה וקשה דילמא בשלכדה"נ וצע"ג נ"ל דאמת כמ"ש בקדשים לכ"ע צריך להיות בדרך הנאה דמה שנאכל משולחן גבוה צריך להיות אכילה למשחה בהם אמנם בלא"ה לק"מ דפשיטא לא נאמר דתורה כתבה אכילה ולא משכחת רק בשכלדה"נ בשלומא באמת דמצה נאכל בכדה"נ חקר המ"ל שיוצא גם בשלכדה"נ שמצוה לא ניתנה בעבור הנאת הגוף אבל לר"מ לא משכחת רק בשלכדה"נ איך אמרה תורה תאכל הכי כדרך הנאה לא הוי בכלל אכילה אבל עדיין נשאר הקו' מנזיר דשם הוי רק במקרה אצל חינוך הקטן אך שם הוי קדשים כנלע"ד:

אמנם לעשות מטעמים למ"ש דלא נוכל לומר דקרא לא משכחת אלא בשלכדה"נ דבלא"ה יש לחקור דאכילה זה ג"כ יחשב לענין איסור כיון דנחשבת לאכילת מצוה ורק בתורת איסור לבד מותר שלכדה"נ רק בחידושי כתבתי דזה אינו סברא דאכילת מצוה לא הוי אחשבי' דהוא מוכרח לאכול מה לי כפאו אדם או כפאו הקב"ה דלאיסור באמת כפאו אדם פטור אבל במצה כפאו לאכול יצא ובפרט אם יש לו כוונה והבן זה ולכן נהפוך הוא לאכילה הוי מצוה בשלכדה"נ דמצות לא נתנה להנאה ולאיסור פטור דאין אכילת כפי' חייב דאונס רחמנא פטרי' ודוק אבל אם התורה איירי לאכול הפסח בשלכדה"נ וקרא לאכילת שלכדה"נ אכילה אז בודאי דחייב על אותו אכילה בשלכדה"נ דהא התורה קראה לאכילה הנ"ל שם אכילה ואיך יהיו תרתי דסתרו בחד מעשה והבן ועדיין יש לפקפק דבאמת הוי אכילה רק כפאו פטור ואפי' לסברת פנ"י בסוגי' דמצ"כ דיוצא בכפי' שכן נהנה כמו מתעסק דחייב שכן נהנה ועיי' רש"י שם זה אם אוכל בכדה"נ אבל בשלכדה"נ הגם שהוי אכילה אבל הנאה אין כאן וצ"ע וכתבתי רק להערה בעלמ' כי הוא חקירה חדשה ונאותה: עוד הקשה מאי פריך הגמ' מאכילה גסה במצה מאכילה גסה ביוה"כ שהוא פטור הלא למ"ל יש חילוק בין עבירה למצוה והאריך כ"ת נ"י צריך אני להעמידו על האמת דנפרדו זה מזה בשלומא באכילה שלכדה"נ דהמאכל טוב וגם האדם תאב לאכול רק גרונו לא נהנה ע"י תערובת דבר מר אז אין חסרון לא בגוף המאכל ולא בגוף אדם האוכל רק כל החסרון בהנאת האכילה ויש לחקור דנימא דגם זה נקרא אכילת מצה והנאה לא צריך במצוה אבל באכילה גסה שאדם שבע לבלוע וקץ במאכל ואין הגוף נהנה מן המאכל גם המעיים לא נזונים מתה שהוא מזיק הגוף אז לכ"ע אין כאן כלל אכילה דאין נקרא איש אוכל רק אם כחות גופו נהנים הגם אפי' שגרונו לא נהנה אבל אם זורק אבן בקרבו ולובש קללה כמדו אין זה נקרא אכילה כלל והבן. ונא להשמיע לאזנו הלא אנו אומרי' ביוהכ"פ אשר כתיב תענו נפשותיכם שהמצוה בעינוי וזה אכל אכילה גסה אמרי' שנקרא שנפש יעונה איך יסבול הדעת שיהי' נקרא במצה אכילה הגם שיוכ"פ קיימ"ל דצריך כותבות היינו בכמות אבל באיכות האוכל הי' השכל נותן שגם אכילה גסה פועל שנפש לא מעונה ואפ"ה פטור דהוי כאלו אכל אבני' ושבע מהם ומכ"ש באכילת מצה וזה ברור:

וראיתי בדברי מעלתו וז"ל ועוד נ"ל ליישב דליכא למיכל מצה שלכדה"נ דהא צריך לאכול פסח מצה ומרור ופסח צריך לאכול בכדה"נ דאל"ה אינו יוצא י"ח דעל זה כאמר בהוריות דף י"א ופושעים יכשלו בם עכ"ל במכ"ת ששגג מאוד (א) דבמ"ל זה מבואר

שמסופק ג"כ בקרבן פסח אם יוצא בשלכדה"נ עיי"ש (ב) המ"ל נסתפק בשלא כדה"נ ובהוריות איירי באכילה גסה עיי"ש ואקוה שיקבל האמת:

ומ"ש ליישב קו' התוס' בחדש דמצוה הוי הנאת מעיו ובאיסור הנאת גרון ואינו בעידנא דמיעקר לאו מקיים עשה ועוד תי' קו' רבינו יהונתן ז"ל על ירושלמי שלא אכלו מעבור הארץ שהקשה דנימא יבא עשה וידחה לל"ת והקשה הגאון הנ"ל הא נשכחו השעורין כשמת משה רבינו וא"כ איך יאכלו אולי יקחו מעט מכזית הניתן ע"י משרע"ה א"כ יאכלו חצי שיעור איסור ולא יקיימו מצוה ואולי יהי' יותר מכזית של משה רבינו וא"כ יאכלו חצי שיעור איסור יתר מה שלא צריך למצוה ולזה תי' כ"ת נ"י שיאכלו שלא כדה"נ וכדי שיעור הצריך יהי' ממנ"פ אחשבי' לאכילה אבל ביתר נשאר דשלכדה"נ מותר עכ"ד מעלתו. בימי בחרותי ג"כ אמרתי גוף הדבר ואעתיק לכ"ת בקוצר כאשר אמרתי ויתענג נפשו בו מתחילה הקשתי הא לא הוי בעידנא וממאי מקשה התוס' ותרצתי דבלא"ה קשה הא נשכחו השיעורין וגם קשה מדוע לא אכלו בשלכדה"נ ועתה יצאתי בפילפול אם יאכלו בשלכדה"נ מגו דהוי אכילה למצות נחשב גם כן לאכילה לאיסור אמנם זה ניחא בשעה שבא למעיים דאז יש קיום המצוה נחשב ג"כ אכילה לאיסור אבל בגרון דעדיין ליכא קיום מצוה ממילא לא הוי העברת איסור דאין כאן ממנ"פ עדיין ולפ"ז קו' התוס' דבאמת יאכלו המצה בשלא כדה"נ ואין כאן איסור חדש רק ממנ"פ מגו דנחשב לאכילה למצוה ה"ה לאיסור זה דוקא חל בשעת הנאת מעיו וא"כ הוי בעידנא ויבא עשה וידחה ל"ת דהוי שפיר בעידנא אם אוכל בשלכדה"נ ודוק כי חרוץ הוא מאוד:

אך מעת אשר נתתי ללבי ללמוד ולאהוב האמת לא חסתי על עמלי בזה ואמרתי שכל הקו' לק"מ דהוי בעידנא ואחלק לו לכ"ת נ"י לאות שירגיל גם עצמו לבקש האמת דגם אם אמרי' במצוה הנאת מעיו הכוונה שצריך גם הנאת מעיו אבל צריך ג"כ הנאת גרון דהא כרכו בסיב לא יצא עיי' ברמב"ם פ"ו מה' ח"ומ ולענין איסור כרכו בסיב מסופק המ"ל פי"ד מה' מ"א ובודאי מי שיוכל להוריד המצה בגוף ע"י רשת דקה לא יצא יען שמצה לא נגע בגרון והנה יעוין בנמ"י ב"מ דף ל' דהגבהת אבידה נקרא לכמה ראשונים בעידנא יע"ש ושם עדיין ליכא התחלה מגוף השבה אבל כאן דכבר התחיל גוף קיום המצוה בודאי נקרא בעידנא הגם שלא יגמור עדיין בשלימות קיום של המצוה ודוק היטב ויש לי עוד השגות רבות:

ראיתי לכ"ת מפלפל במ"ל פרק א' מח"ומ בדברי מהר"ם שאכילה בכ"ש והלכה אפקי' והמ"ל הקשה א"כ במצוה מאי מהני קרא וכ"ת נ"י אומר לענין שלכדה"נ לדעתי צריך

להיות נשאר לענין כמות האכילה כמו על חצי שיעור לאיסור אבל לשלכדה"נ שהוא איכות האכילה אין זה משמעות הקרא וק"ל:

ואיידי דאיירי לא אמנע להודיעו דבר טוב תל"י המ"ל נתקשה להר"ם הנ"ל דהוציא' הלכה הקרא לגמרי לר"ל א"כ יכתוב התורה לא תאכל ביוכ"פ והלכה יאמר בכותבת ע"ש שיצא לחלק שר"ל לשיטתו לא אמר הר"ם אכילה בכ"ש ואני אמרתי בזה תל"י מרגליות דחדשתי זה ח' שנים לר"ש דאמר כ"ש למלקות ולא נאמר כזית אלא לקרבן ויצאתי לדון שמה שמלקין על כ"ש הוא דוקא אם לא אכל אלא כ"ש אבל אם לוקח כזית לאכול ביוכ"פ ואוכל ועדים מתרין בו בכל כ"ש וכ"ש אינו חייב אלא א אבל אם לוקח חתיכה מכמה זיתים והתרו בין כזית וכזית חייב אפי' מאה מלקות דאכילה משמע כ"ש וגם משמע כזית אם לוקח כ"ש נחשב זאת לאכילה אבל אם רוצה לאכול כזית גם השאר נטפל והבן וה"ה כן להרא"ם אכילה סתם בכ"ש אבל גם בכזית ואינו חייב אלא אחת ואתא הילכת' שרק סוף אכילה אשר פועל גבול לעונש בין אכילה לאכילה הוא נשאר לעונש ולא כ"ש אבל שנאמר דהלכה משנה מתורה מאכילה מכזית לכותבת שאז לא נשאר מן מקרא כלל לכן לא כתיב אכילה בקרא והבן:

סימן לג

שלום רב ושפע הצלחות לראש תלמידי הרבני המופלג מורג חרוץ בעל פיפיות ידיו רב לו בפלפול וסברא האברך כמו"ה ליפמן נ"י:

שמחתי בראותי כי עוד תחזק בתומתך לאהוב אילת אהבים תורת ד' סלסלה ותרוממה ואלקים יהי' עמך לברך את מעשה ידיך ותגדל מעלה מעלה לשתי שולחנו' ועתה באתי בעבור ח"ת שלך בסוגי' דנפש חולין דף ק"כ לדעתי ישמח לבך בו בעזה"י ולא אצא בכותבת הגסה רק להאיר עיניך בדברים מועטים ועוד חזון למועד אי"ה:

א הקשית לשאול איך ילפי' מהטמאין לאסור צירן ורוטבן וקיפה שלהן דילמא דוקא בנמחה גוף האיסור שעכ"פ שותה גוף האיסור מה שהי' אוכל אבל מנ"ל לאסור משקין היוצאין מהם הלא ר"ש בתוס' חידש סברא זאת בכלאים הגם דלא כתיב בה אכילה אעפ"כ לולי דילפי' מבכורי' הי' מתירין המשקין דאינן גוף הפרי וצע"ג:

ונלע"ד ליישב בעזה"י דהנה הש"ך ביו"ד סי' ק"ז סק"א בסוף חידש דבר הגם דציר דגים טמאים דרבנן ה"מ מה שיוצא ע"י מליח' אבל מה שיוצא ע"י כבישׁ' ומכ"ש מה שיוצא ע"י בישול הוא גוף הלחלוחית והטעם הוא אסור מדאורייתא עכת"ד יעו"ש מבואר מה שיוצא ע"י מליחה שכח המלח מעורר לצאת הוא זיעה אבל מה שיוצא ע"י כבישה או בישול שהוא בכח הוא דאורייתא דאינו זיעה אלא הגוף הכח של הדבר וכן מבואר דוגמא

לזה בט"ז או"ח סי' ר"ה ס"ק ו' מה שזב מאיליו מפירות מברכי' שהכל אבל מה שיוצא ע"י כבישה או סחיטה או בישול הוא גוף כח הפרי ומברכי' בורא פרי העץ יעו"ש נמצא דשני הגאונים הש"ך יו"ד וטו"ז או"ח מסכימי' לסברא אחת: ולפ"ז לק"מ קושייתך אין הכוונ' כאן על ציר הנוטף מעצמו אלא ציר היוצא ע"י מכבש שיוצא גוף הלחלוחית והוי כמו רוטב וקיפה שהוא ע"י בישול או מיחוי הממש וה"ה במליחה בבשר הוי כבישול אבל בגדים הוי רק זיעה בעלמא עיי' תוס' חולין דף צ"ט וק"ל והא דהביא הגמ' משקין היוצאי' מהן כמותן פי' רש"י חדש שעושין שכר מן השעורין עכ"ל שאז יוצא הגוף הפרי וכן בהביא ענבים ודרכן מה שיוצא דרך דריכה ובפרט בענבים וזיתים הוי בודאי גוף הפרי ועיי' בא"ח סי' ר"ב ובטו"ז יעו"ש היטב ובמג"א ובאמת לדעתי זה כוונת התוס' דבכלאי' לא הוי גוף הפרי דתוס' הבינו שיוצאין מעצמן וק"ל אך ידעתי שדבר זה צריך התבוננת ועיי' בנוב"י יו"ד סי' כ"ו ח"א ועיי' בחו"ד סי' ק"ה ובפלתי שם ולא כתבתי אלא להערה בעלמא:

ב עוד הקשית לשאול למה צריך קרא בהטמאים הלא כיון שאסורין בכ"ש אסור בשלכד"ה והוי כאלו לא כתוב בהו אכילה כמו בכלאים לסברת התוס' אלא הקרא קאי על משקין היוצאין אפי' ומיושב קושי' א' עכ"ד: נ"ל להאיר עיניך בעזה"י דלא נכון הדבר להשוות דין דמ"ל לשיעור של שרצים דהנה שיעורי' נאמרו הלכה למשה מסיני ונתן בשאר איסורי' כזית ובשרצים כעדשה וביוכ"פ ככותבת והנה המ"ל חידש דינו אם אפי' כל שהוא אסור ולוקין שלא ניתן בו שיעור כלל רק החלק הקטון שממנו הוי כגדול ואז במשהו בעלמא ודאי אין בו הנאה ואפ"ה לוקין ה"ה בשלא כדרך הנאה אבל בשרצים דנתנה התורה שיעור רק שהקטין בשיעורו דהוי בכעדשה אבל פחות כ"ש מכעדשה לא נאסר נמצא דהקפידה התורה שיהי' הנאה עכ"פ משיעור עדשה אבל שלכד"ה אינו נאסר וה"ה משקין היוצאי' אינן נאסרים והבן זה דכיון דהקפידה התורה על חשיבת כמות האיסור ה"ה דהקפידה על חשיבת איכות האיסור שיהי' בכעדשה ממש ולא מיחוי ולא משקין היוצאי' ודוקא בדרך הנאה דהתורה ירד בו שיהי' חשוב בגבולו והבן זה כי הוא ברור בעזה"י ועיי' בטו"ז יו"ד סי' ק"ד:

ג הקשית לר"ל דסובר יש דיחוי באיסורי' במנחות נ"ד א"כ יקשה ל"ל קרא בהטמאי' ת"ל טע"כ וכי תימא דוקא בבא אח"כ לתוך אוכל אבל מקודם לא נאסר א"כ כבר נדחה ואינו חוזר ונראה להיות נאסר והנחת בצע"ג: נ"ל דלק"מ דשם נדחה האיסור שאין כאן שיעור אשר אסר' תורה דחצי שיעור מותר מן התורה לדידי' ומן היתר לא ישוב איסור אבל כאן דנעשה מן גוף דבר לח ואם יאכל בלח הוא פטור יען שלא נהנה מן האיסור

כדרך הנאתו בחשיבתו עיי' צל"ח פסחי' דף כ"ד ויהי' הפטור מכח הגברא ולא מכח החפץ אז לא שייך יש דיחוי אצל איסורי' דהדיחוי לא הי' מכח האיסור רק מכח הגברא והבן זה ובעיקר קושיתך פלא הלא כאן יש בידו לעשות מציר או רוטב או מיחוי הקיפ' שיבשל על האור ויקפה וכל שבידו לאו כמחוסר מעשה ולא מקרי דיחוי עיי' פרק לולב הגזול הואיל ובידו למעטן אבל שיתפח בשמש אין בידו ונקרא דיחוי וק"ל:

ועתה אהובי תלמידי נ"י אודיעך שאין בית המדרש בלא חידוש אשר הרו והגו רעיוני בדרך השקפה בהעיון אבל בעוה"ר כעת אין לי פנאי להעמיק בסוגי' ללמוד וללמד ובכל זאת אודיעך מה שנלענ"ד:

הרמב"ם בה' שאר אבה"ט נקט בהמח' חלב ומא שאוכל כשותה והלח"מ התפלא הלא תוס' הקשו קושי' זו ותי' דדוקא בדבר עומד נשתי' אבל בהמחה צריך הגמ' ריבוי דנפש וא"כ למה שביק הרמב"ם דרש דנפש ונקט אוכל כשותה וצע"ג ותי' של לח"מ דוחק גדול כנודע:

ונלע"ד ליישב בעזה"י דנרא' לי לחדש דבר דבהמחה חלב יש לנו לחקור על ב' דברים אם יהי' חייב על הנאתו:

א הלא החלב הי' דבר גוש מבריאתו מטבעו הוא לאכול ולא לשתות והוא שינה הדבר לגרעותה אז לא חייבה התורה אם לא כהנה מאיסור בחשיבות והגם ששתי' בכלל אכילה היינו בדבר שעומד לשתי' כגון ביין ושמן וכדומה אבל להמחו' חלב לא וא"כ אפי' אם שתה שני מדות חלב בפעם אחת אעפ"כ פטור:

ב הגם אי אמרי' כיון דנהנה ממנו חייב דעכ"פ לאחר שנשתנה ונעשה משקה הוא עומד לשתי' הוי כאילו הי' משקה מעיקרו אעפ"כ נימא דוקא אם שתה שיעור שתי' דבכל משקין האסורין הוי השיעור רביעית אבל אם המחה כזית חלב ולא נעשה רביעית עיי' בשבת דף ע"ו ובפר"ח בה' תערובו' בסי' צ"ח הוא פטור דהגם אם שתייתו נחשבת שתי' אבל עכ"פ צריך לשתות שיעור שתי' והבן:

ולפ"ז מיושב קושי' התוס' למה לי נפש תיפוק לי' שתי' בכלל אכילה ועיי' רשב"א וחדושי ר"ן בזה ולפמ"ש לק"מ דמכח שתי' בכלל אכילה לא הי' חיוב אלא על שיעור שתי' שהוא רביעית לכן גילתה התורה אצל אכילה נפש לרבות השותה שאם המחה כזית חלב ושתה חייב על כזית דכיון דשיעורו הי' מתחילתו בכזית ע"י אכילה אעפ"י שהמחהו לא צריך רביעית רק חייב על שיעור אכילה כנלענ"ד בעזה"י:

וז"ל הרמב"ם פרק י"ד מהלכות מאכלות אסורות הלכה ט' השותה רביעית סתם יינם או שהמחה את החמץ בפסח או שהמחה את החלב וגמעו מעט מעט או ששתה מן

הדם מעט מעט אם שתה מתחילה ועד סוף כדי שתית רביעית מצטרפין ואם לאו אין מצטרפין עכ"ל נראה עין בעין דבייי"נ נקט ששתה רביעית אבל בהמחה חמץ או חלב לא נקט ששתה רביעית יען כיון דהמחה שיעור אכילה מן חלב או חמץ חייב ומה שלא נקט בדם שתה רביעית יען דאם שתה כבריאתו צריך רביעית ואם קפאו הוי כזית דם רביעית עיי' בשבת דף ע"ו והבן אבל פלא א"כ למה תלי' הצירוף בשיעור כדי שתית רביעית ולא באכילת פרס ואולי כיון דנהנה דרך שתי' ולא דרך אכילה תלי' הצירוף ברביעית והבן: ובן אחי הב' החרוץ כ"ה משה נ"י הביא ראי' לדברי מגמ' דצריך קרא בשרצים דלולי כן אמרי' דיו לבא מן הדין מה התם בכזית אף הכא בכזית א"כ מבואר דבהמחה את החלב די בכזית ולא צריך רביעי' ונכון מאוד ולפ"ז הרמב"ם בפ"ג מאבה"ט דאיירי לענין טומאה שאדם נטמא מהמחה החלב וגמעו דלא איירי מכזית אז אם באמת שתה רביעית טמא מכח שתי' בכלל אכילה וק"ל:

ולכאורה צריך חקירת חכם עדיין לפי מה שהעיר המהרש"א דבאמת מרבי' מנפש גם משקין היוצאין אפי' לא המחה גופן דאל"כ מה הקשה הגמ' בטבל וחדש לגמור מהנך וקשה הלא בחלב וחמץ המחה הגוף האיסור אבל כאן אינו גוף הפרי לסברת ר"ש שבתוס' יעו"ש הנה באופן זה נ"ל הגם דנפש מרבה כל מילי אבל בודאי אינו חייב אלא ברביעית דמשקה היוצא אינו ממשות של איסור דנימא דדי כדמעיקרו שהי' חייב על כזית הנ"ל דהלא מתחילה לא הי' כח היוצא מן האיסור רק איסור ממש דאל"כ קשה לי מה רצה הגמ' לומר לגמור מהנך וקשה הלא בכלאים והקדש דלא כתיב אכילה אז בודאי ליכא חיוב במשקין היוצא רק ברביעית דהא לא כתיב בהו אכילה וא"כ איך נילף מהנך הלא שם כתיב אכילה וחייב על כזית משקין שהוא שני חלקי רביעי' כנודע אלא ודאי שגם בחלב וחמץ ליכא במשקה היוצא איסור רק ברביעית והבן וא"כ פלא שמנפש מרבי' המחהו וגמעו וה"ה משקה היוצא מהן כמותן ואיך נאמר בהמחהו חייב על כזית ובמשקין היוצא יהי' צריך רביעית וצע"ג וחקירה הנ"ל צריך עיון ושקידה רבה בה' פסח בשכר ובה' ברכת הפירות בסי' ר"ב ור"ה ובה' נדרים וכעת שאני רק עובר לכבודך לא יכולתי לצאת בכותבת הגסה ולא באתי רק לעורר לבך:

ואיידי דאיירי אודיעך מה שפליאה בעיני על קושי' תוס' שחמץ הי' לו שעת הכושר הלא חלב שליל כמי מותר יעו"ש מה שתירצו ולדעתי הקושי' פליא' דהנה באמת משכחת גם בחמץ שלא הי' לו שעת היתר כגון שנתחמץ בפסח שמתחילת הוית העיסה הי' איסור חמץ בעולם אלא אעפ"כ הוא קל ע"י שהי' לשם חמץ שעת הכושר שבכל השנה יש להשם הנ"ל היתר רק בשבוע שלישי' של חודש ניסן בא שם איסור על שם שהי' מותר

בכל השנה ואיסור שתלוי בזמן הוא קל נגד איסור עולם וא"כ מאי קשה בחלב הלא במעי אמו הי' חלב שליל מותר נמצא דהי' רק אותו חלב מותר אבל שאר חלב דעלמא הי' אסור והי' עכ"פ זמן איסור על שם חלב בעולם ולא נקרא שהי' לו שעת הכושר וצע"ג:
ובזה אשים קנצי למלין כעת ולא כתבתי אלא להראותך שככחי אז כחי עתה לאהוב אותך ופעם אחרת תכתב לי ח"ת כי יהי' לך דבר קושי' או שאלה הודיענו דברי רבך הדש"ת:

סימן לד

ברכות לראש משביר בר התורה ולחם היראה העומד לנס בקו הבינה ומודד חומת השכל על טירת ראשונים ואחרונים ה"ה כבוד הרב ר' אביגדור אבעלעס אב"ד דק"ק קונסענמיקלאש:
מה שהעיר על דברי במצות כותי שהגם דפסקי' דחשוד על הממון פסול לכל זה דוקא אם הוא ישראל ועובר למלאות תאותו אז הוא פסול אבל כותי זה שאינו חושב זאת לעבירה ולא הוחזקו לממון ועריות חמור להם אז לא שייך דבר זה בעזה"י תורת אמת ועל הבדל הנ"ל אמר אחד מן גאוני פראג ברוך שבחר בהם ובמשנתם וקילס אותו ברבים וכבודו השיג עליו שזה אינו לפי דברי הש"ך ביו"ד סי' קי"ט שכ' הש"ך הגם דחשוד כשר על אחרים להעיד זה אם הוא רשע על איסורין אבל החשוד על הממון נקרא רשע וכתיב אל תשת רשע עד וא"כ דגזה"כ הוא שהוא עד פסול א"כ הגם שכותי אינו חושב זאת לעבירה הוא פסול לעדות עכ"ד:
הנה טרם שאגלה לו שכבודו נ"י דומה להאי עורבא דמביא כורא לקוניא דנהפוך הוא דמשם הבאתי ראי' לדברי שזכיתי לכוון האמת אשעשע עמו מכח הסברא הנה כלל גדול בתורה אומר מותר שוגג הוא דכיון דלבו יגיד לו שזה הוא היתר אין זה מזיד דלבו אנסו ועיי' בכלל גדול ובפ"ב דשבועות וביו"ד סי' צ"ט בט"ז דאומר מותר טוב יותר משוגג וכן בכל תורה כולה אפי' בע"ז אומר מותר שוגג חוץ בגלות יען דכתיב הרבה פעמים בשגגה ועיי' במ"ל פט"ו מהלכו' ומאכלות אסורות שהקשה מרמב"ם ה' תרומות והגאון חות דעת תי' זאת על נכון עיי"ש וברמב"ן בתורה על פ' צעקה הנערה המאורסה עיי"ש והנה מבואר במג"א סימן שי"ח דטעה בהוראת חכם מקרי שוגג עיי"ש שהביא בשם הרד"ך ולדעתי מבואר כן בהוריות וברמב"ם ה' שגגות ובמ"ל עכ"פ הדין אמת שטעות ע"י הוראת חכם שוגג הוא ועתה הכותי שהוא מוטעה בדין עפ"י הוראת חכמים אטו זה נקרא רשע שנאמר עליו אל תשת רשע עד אין רשע אלא מזיד וזה שוגג הוא שחושב שמותר לו בממון וזה ברור בעזה"י. ויותר נ"ל לחדש אפי' מאן דסובר אומר מותר מזיד הוא היינו אם הוא חשב שמותר אבל אם בהוראה של כל הורי' סובר שמותר בודאי שוגג

דבשלומא אם הוא חושב אמרי' דהי' לו לשאול לכהן אשר הוא בימיו אבל זה שמורי' לו כן בודאי שוגג הוא וקרוב לאונס ועי' בתוספ' יבמות דף ל"ו ע"ב ובמ"ל פ"ו משגגות ביבמה שהיתה מעוברת עיי"ש ולפי זה בכותי קרוב הדבר שנחשב לאונס אליבא דכ"ע אך באמת אונס לא מקרי דלא טוב מיחיד שעשה בהוראת ב"ד דחייב קרבן עיי' בה' שגגות ובמ"ל ועיי' בנוב"י ח"ב יו"ד סי' צ"ו להסביר באמת למה ביבמה פטור ובהוראת ב"ד חייב דרוב ה"ה שמותר וגם אם הי' מן המיעוט ליכא איסור דכך גזרה התורה אבל עדים שהעידו שקר או הוראת ב"ד בטעות נגלה שהי' בטעות ולא הוראה והוא דבר נחמד ומתקבל על הלב והבן ועל דין עדות יש לפקפק דגם עדות הוא על פי רוב עיי' רמב"ם בה' יסה"ת והארכתי בזה במק"א אבל עכ"פ הכותי נחשב שוגג ולא מזיד שעשו כפי הוראת רבותיו כנלע"ד כעת: אמנם בגוף השגתו נפלאתי הלא הרמ"א מביא בסעיף ז' וז"ל ומי שהוא חשוד בדבר דלא משמע לאינשי עבירה לא מקרי חשוד עכ"ל והש"ך האריך בפירושיו וכ' וז"ל ועוד י"ל דלענין עדות ממון כשר להעיד ולא נקרא חשוד עכ"ל והוא תשו' רשב"א הנ"ל על איש העובר על לא תחמוד קאי ואעפ"כ כשר להעיד יען דלא משמע לי' שהוא עבירה וה"ה מי שחושב דמותר לו להעיד שקר בממון דלא מקרי עד חמס להיות עד פסול בעריות דמי שמאמין דתורה אוסרת זאת ועובר הוא הוי רשע דחמס הגם שאומר אמת עדותו בטל שהוא גזה"כ דעד חמס אינו עד אבל הכותי לפי מחשבתו אינו עד חמס שהוא רשע כנלע"ד בכוונת ירושלמי:

ומה שהקשה מעלתו נ"י לפי דברי המחבר שמי שאינו מאמין בדברי רבותינו ז"ל ה"ה כעכו"ם וא"כ בודאי הכותים שאינם מאמינים בדברי רבותינו ז"ל למה יהי' נאמן להעיד וצע"ג ולפמ"ש נכון מי שהוא מעדת ישראל והוא פורק עול שלא להאמין בדברי רבותינו הוא כעכו"ם אבל מי שהוא מן כת הכותים אשר מאמינים בדברי רבותיהם רק הן הנה בעוכריו אשר אומרי' שכת אחרת בדה זאת מלבם וא"כ הכותי כתינוק שנשבה בין הנכרים ולא שייך שהוא אינו מאמין וע"ז נאמר יוחן רשע בל למד צדק כנלפענ"ד וראי' משחיטה דמומר להכעיס הוי דינו כעכו"ם עי' סי' ב' ועיין שם בדין שלא להכעיס ושלא לתאבון וכמה דברי' אשר הכותי אינו מאמין ואעפ"כ שחיטתו כשרה ודו"ק כי קצרתי ועיין תב"ש:

ומה שהעיר על קו' מהרש"א למה לא הקשה תוס' ארישא דמותר באכילה וקשה דילמא הוא חמץ ותי' מעלתו נ"י דאירי שנותן לכותי במתנה ע"מ להחזיר ולא יעבור הכותי בבל יראה אך חזר בו כבודו נ"י דאולי הוא שיאור שהוא דרבנן ואינו חושש הכותי עכ"ד יפה חקר וכן כתבתי בקונטרסי על סוגי' הנ"ל רק על חשש שיאור תירצתי דהוי

ס' דרבנן ולקולא וק"ל אך אני לא כתבתי מכח מתנה ע"מ להחזיר רק שנותן לו כזית במתנה וישראל יאכל השאר ולא ידעתי מה לו לזו דאז יש חשש אולי אינו מכוון להקנות בחזרה ואז המתנה בטילה למפרע ולא עובר הכותי כלל ודוק אבל אני חזרתי מאופן זה דאולי הוא חמץ גמור והוי איסור הנאה שאין ישראל עוד בעליו להקנו' לזה דא"ה אין לו בעלים להקנות לאחר ואז מאי מהני מתנה הנ"ל הלא הכותי יודע שאינו עובר בזה והבן ומכ"ש אי אמרינן דאין באיסור הנאה קנין אז פשיטא דליכא בזה תקנה אלא אפי' אם יש בא"ה קנין היינו אם מכוון לזכות מהפקר אבל אם מכוון לקבל ומתנה ולא לקנות בתורת הפקר אז פשיטא דאין כאן מקנה ולא קונה המושך חמץ ועיי' בתוס' זבחים ובנוב"י ח"ב בה' פסח ודבר זה הוא כמוס עמדי והוא קלורין לעינים בעזה"י. ולא אמנע את עצמי מלהעתיק לו מחדושי בסוגי' הנ"ל כי כבודו יראה בספרי שכתבתי שם שיש לי בענין הנ"ל קונטרס גדול אשר בו תל"י ירדתי להעמיק בכל עניני כותי כפי אשר ידי מגעת וזה אשר כתבתי על קו' מהרש"א ונ"ל ליישב קו' מהרש"א והוא דכלל גדול בתורה דאזלי' בתר חזקה והנה אם יש חשש שמא הוא חמץ גמור אז א"ה אין לו בעלים ונעשה כהפקר ובפרט בחמץ דהכל מצווין עליו לבערו עיי' בב"ק דף צ"ח ע"ב וא"כ אמרי' אוקי ממון בחזקת מרי' דמתחילה הוא ממון שלו ואמרי' דנשאר ממונו ולא חיישי' דנעשה א"ה ועי' בש"ך יו"ד סי' קכ"ז סק"ג ודוק ועוד דיש לעיסה חזקת היתר שהי' מתחילה היתר ונשאר היתר בחזקת קמייתא ומנ"ל לחוש דנעשה חמץ להוציא מחזקת היתר דאין הכותי חשוד שמכוון בכוונה להכשיל אם יוכל לעשות בהיתר רק אם נעשה איסור אינו מודיע עיי' רש"י חולין דף ג' ובריטב"א שם ולכן ל"ק מחשש חמץ אבל לענין מצה משומרת דצריך כוונה לשם מצות מצוה דע"ז ליכא חזקת ממון ולא חזקת קמייתא אז קשה דילמא לא כיוון הכותי לשם מצוה ודוק כנלע"ד:

עוד ראיתי שחקר בתוך הדברי' אם יש לסמוך בעיסה שעשה הכותי אחר חצות אם יש לסמוך שהכותי לא יעבור אז בבל יראה אעתיק לו הערה מקונטרסי ברש"י ד"ה מצות כותי מותרת וז"ל מותרת באכילה בפסח ולא חיישי' שמא החמיצה עכ"ל לכאורה תיבת בפסח ויותר פשיטא דעל פסח קאי וצ"ע ונ"ל דבע"פ אסור לאכול מלות כותי בתורת מצה מבושלת אפי' דכותי לא דרש אך חלק וסובר ביום ראשון של פסח דוקא ולכן המצה אסורה בע"פ אבל בפסח מותרת או מצה שלו או מצה שלש בפסח ודוק:

וגם עוררתי על תיבת החמיצה דמשמע שחימץ בידים והוא פלא דלא פי' דלא חיישי' שמא נתחמצה ועיי' רש"י בחולין ד' דפי' רק דלא חיישי' לחמץ בפסח ולא הזכיר החשש שהוא החמיץ דלא מצינו זאת על כותי שעושה בידים איסור כדי להכשיל וצ"ע ועיי'

בהשמטות לספרי דבר חדש וכלל גדול אשר חדשתי דכותי לא נותן חמץ לישראל שעל איסור שיש בשוגג בקרבן הכותי חושש על לפני עור יעו"ש ויתר הדברי' אשר כתב דאיירי באכילה שלכדה"נ או במצה מאיסו' חדש הכל כחלום יעוף ולא ירגיל כבודו בבינת שכל כאלה אזני לא יוכל לשמוע כי מעט גברי' אשר יעבדו ד' ללמוד ויהי' על דרך אמת:

מה שהקשה כ"ת נ"י על אוהל מועד מובא בש"ע סי' ב' דלא מהני שבועה באומר לתאבון דחשי' דמושבע מהר סיני וא"כ למה בנושא נשים מהני נידר ועובד מאי מהני הנדר הא כבר מושבע:

נלע"ד דאין דמיונו עולה יפה בשלומא להאמינו על אותו דבר שהוא חשוד בו שהוא חשוד על נבילה אבל כאן הוא חשוד על עריות רק בעבור קנס לא שבקו לעבוד עבודה עד שמקבל לשוב ומחזק התשובה בנדר כי אז אם יבעול אותה יעבור ב' איסורי' איסור האשה ואיסור הנדר ואטו תהי' עבודה פסולה אם לבסוף לא גירש ודוק אבל כאן בחשוד לנבילה איך מאמיני' לו על הבהמה שאינה נבילה ע"י השבועה הלא מכבר הוא מושבע שלא לאכול נבילה ועיי' ר"ן נדרים דף ח' שרי לזרוזי נפשי' וק"ל ועיין בנקה"כ וביותר פלא בעיני על דמיון כ"ת נ"י בודאי אם האוכל נבילה מתחרט ועושה תשובה ומקבל בשבועה שלא לאכול עוד אז בודאי גם שם ביו"ד נאמן ששחט כעת כשר כמו בנודר ועובד אבל ביו"ד מיירי שהוא אינו חוזר מלאכול נבילה רק על בהמה זו נותן שבועה ששחט כשר אז אינו נאמן והוא נכון וברור ופשוט בעיני שוב מצאתי שתב"ש הרגיש בקו' והנלע"ד כתבתי: ואיידי דאיירי אעתיק מ"ש בחדושי וז"ל עיי' נוב"י ח"ב יו"ד סי' צ"ו שהעיר על למה יחיד שעשה בהוראת ב"ד או אשה שנשאה בעל עפ"י עדים ואח"כ נודע שב"ד טעו או העדים העידו שקר יש חיוב קרבן ולמה ביבמה פטורה אם נשאה אחר ג' חדשים והיתה מעוברת פטורה או אשה שראתה בשעת תשמיש שלא בשעת וסתה גם כן פטורה מקרבן יעו"ש ותירוצו יען שזה נעשה עפ"י עדים וזה עפ"י דין תורה בלי עדים או אנשים יעו"ש לא נכון בלשון כאשר הארכתי במק"א בעזה"י:

ונלע"ד לברר הדבר בעזה"י כשמלה והוא דתיבת אנוס הוא דוקא אם זוכר אדם על מעשה העבירה ואעפ"כ נעשה הדבר כגון בנערה מאורסה דיודעי' שנבעלת רק שאין הבעילה ברצונה וכן כל אונסי' והבן והנה מה שסמכי' על עדים אינו בתורת רוב רק בתורת ודאי דהא אין הולכי' בממון אחר רוב ובעדים מוציאין ממון וכן בדיני נפשות הוא מתורת ודאי עיי' רמב"ם ה' יסה"ת מכח חזקת כשרות של העדים וכן מה שיחיד עושה עפ"י הוראת ב"ד אינו בתורת רוב אלא בתורת ודאי שבודאי פוסק הב"ד דין צדק ואמת אלקים

נצב בעדת אל ועיי' רמב"ן בתורה בטעם כאשר זמם ולא כאשר עשה שבודאי לא הי' בא לב"ד מכשול עי"ש נמצא אם הי' אנו חושבי' שבודאי הדבר היתר כאשר פסקו הב"ד ואחר כך נודע שטעו או שאנו חושבי' שבודאי אמת כאמירת העדים ואח"כ נודע שהי' שקר אז נחשב שגגה שהא המעשה נעשה בתורת היתר ודאי ונודע שהי' איסור אבל ביבמה או באשה שלא בשעת וסתה שהיינו מתירין המעשה מכח רוב ומאי הוא רוב הגם שאנו חושבי' שיש כאן מיעוט כמו רוב בהמות כשרו' וידענו שיש מיעוט טריפו' ואם אח"כ נמצא טריפות אעפ"כ אכלנו היתר דתורה צותה לסמוך על הרוב וזכרנו מיד בשעת מעשה אולי הוא מן מיעוט הטריפות ואף עפ"כ צותה התורה לילך בתר רוב נמצא שמתחילה לא הי' ההיתר ברור ואעפ"כ הי' ההיתר ליבמה לנשוא ואשה להיות נבעלת לבעל ואז הוי אנוסה דזכרה על האיסור ואעפ"כ התירה התורה לעשות המעשה מכח רוב וזה כמו אנוסה דיודעת וזוכרת על מעשה העבירה ומה לי אנוס על ידי אדם או אנוס על ידי דין רוב והבן כי עמוק:

סימן לה

שאלה אם נזרקו עגולי ברזל משריפת הקנה בחי' בשעת ציד' ואח"כ כאשר שחטו החי' מצאו אותן עגולין במספר תחובי' סביב לבני מעיים באופן דליכא חשש שמא נקבו בני מעיים אם יש לחוש עכ"פ לנחמרו בני מעיים או לא:

תשובה נלענ"ד לחקור בעזה"י לכאור' עלה בדעתי לפום רהיטא יען דחכז"ל נקטו בלשונם נפלה לאור ונחמרו בני מעי' משמע דוקא בשלהבת עצמה יש לחוש על נחמרו בני מעיים אבל בכל דבר הנתחמם ע"י אור שהוא כח של אור לא שייך נחמרו בני מעי' אבל זה שקר מוחלט דודאי ברזל חם לא גרע מאש דהא הרוקח פסק אפי' כפלה למים חמין יש בו משום נחמרו בני מעי' הובא בתב"ש סי' נ"ב ס"ק א' והוא תולדות אש כמו גחלת עיי' חולין דף ח' ע"א ומכ"ש חימום ברזל וזה ברור:

אמנם ראה זה מצאתי לאדמ"ו ז"ל בחתם סופר יו"ד סי' נ"ד שנשאל אי שייך נחמרו בני מעיים אם בהמה שתתה מים חמין והשיב יען דנקטו נפלה לאור משמע דוקא אור דאל"כ הי' להם רק לומר נחמרו בני מעי' יעו"ש והוא פלא שנעלם ממנו לפי שעה דברי רוקח הנ"ל עוד הוכיח לנידן שאלתו דע"כ בשתית מים חמין ליכא נחמרו דאל"כ למה נקטו באור מזה הוכיח הרא"ש דבבהמה ליכא חשש נחמרו דעור מגין שבעבור זה נקטו חכז"ל רק עוף וגם אמרו אין נחמרו בריאת עוף דצלעות מגיני' למה נקטו נפלה לאור טוב הי' לנקוט סתם נחמרו בני מעי' ע"י חמין ששתתה הבהמה או העוף ונכלל בו הכל בבהמ' כמו בעוף וכן בריאה אע"כ ליכא נחמרו אלא באור יעו"ש הנה זה הוכחה נגד

שתית מים חמין אבל אין זה מתנגד לדינו של רוקח בנפלה לחמין שאז פשיטא שעור הבהמה וצלעות עוף מגיני' ונכון דין הרוקח גם לדעתו הגם שנעלם ממנו והאמין שדוקא באור ממש שייך נחמרו ומה שהקשה א"כ לנקטו סתם נחמרו בני מעי' פליאה בעיני הלא כבר התעורר הט"ז בסי' נ"ב ס"ק י' ופי' שמתני' נקט זאת להודיענו הגם שלא ראינו נחמרו בני מעי' רק כיון שנפלה לאור ושהתה שם שיעור חימום אז חיישי' לנחמרו וטריפה בלי בדיקה יעו"ש היטב אבל אי נקטו רק נחמרו היינו טועים דדוקא בידוע שנחמרו בני מעיים אבל נפיל' לאור בלבד לא מטריף מספק ודו"ק ובזה נסתר קושי' שלו שהבאתי הלא המתני' רצה להשמיענו דטריפ' אפי' שלא ראינו שנחמרה רק אם שהתה כשיעור ג"כ טריפ' וזה לא שייך בשתית החמין דהלא המים נשארו בתוכה ופשיטא אם ראינו שנחמרה דטריפה אבל באש אשר משכחת שיצא' מן האש וקמ"ל שנפיל' אש ושהתה שם כשיעור שתוכל להחמר טריפה וזה לא משכחת בבהמה או בריאה בעוף ודו"ק: ולכאורה עלה בדעתי ראי' ברורה לדברי אדמ"ו ז"ל דבשתית חמין ליכא נחמרו כלל דהנה הר"ן השיב על רמב"ם דמכשיר בבהמה דלא שייך גבה נחמרה דא"כ הי' לו לתנא ליתני שיתר עליהן עוף בדין נחמרו ועיי' בב"י שנדחק יען שמה שאין בבהמ' נחמרו הוא מטעם שעור מגין לא נקרא יתר עליהן עוף דאם הי' משכחת נחמרו בבהמה יהי' באמת טריפה יעו"ש ואם נימא דבשתית חמין שייך נחמרו בבהמה וא"כ קושי' הר"ן שיבוש גדול דיחשב יתר עליהן עוף בנחמרו הלא גם בבהמה יש דין נחמרו בשחית חמין ואיך יש כאן יתר בעוף מבהמה אע"כ דלא משכחת כלל בשתית חמין נחמרו וא"כ קשה ליחשוב יתר עליהן עוף הגם שלא משכחת אצלה יען שיש לה מגינים על כל פנים נוהג שם טריפות אחד יותר בעוף מבהמות ודו"ק היטב:

ולפ"ז נפשוט ג"כ דבעגולי קנה השריפה ליכא נחמרו דאל"כ ג"כ קשה מאי הקשה הר"ן דליתני יתר עליהן עוף בנחמרו זה א"א דמשכחת גם בבהמ' כגון עגולי ברזל של קנה שריפה או ע"י חץ המלובן באש אע"כ גם בעגולי' ליכא חשש לשמא נחמרו ודו"ק:

אך יפלא אם דין של רוקח אמת דבנפלה למים חמין הוי נחמרו למה לא יהי' ג"כ נחמרו בשתית חמין או למה לא יהי' נחמרו בעגולי ברזל מלובן באש והוא פלא גדול לכאורה אבל זאת יקח אוזן שכלי נועם נפלא בעזה"י: דהנה הט"ז בס"ק א' הביא ב' פירושים בתיבת נחמרו (א) מלשון חמרמרו מעי נתקווצו (ב) שהוא נתחממו יעו"ש ועתה נ"ל בשלומא בנפלה לאור שהרוח אשר תשאף הוא חם וגם מחוץ תסובב השלהבת שיש כאן חום מבית ומבחוץ אז יתקווצו המעיי' ויתחממו דהא כולם יתחממו ברגע בלי מגין מציגה אשר צריכי' הבני מעי' אבל אם שתתה מים חמין הן אמת שמבפנים יבא חום

אבל הבני מעיי' ישארו מצד חוץ בלי חמימה אז כיון שנשאר צד אחד בלי חימום אז לא יתקווצו ולא יתחממו הבני מעיים וכן בעגולי ברזל אותו צד שכנגד העגולי' יתחמם אבל לא צד שבפנים אשר תשאף הרוח ע"י כלי נשימה אבל נפלה למים חמין אז יש ג"כ מחוץ ומבפנים כח חימום אז שייך נחמרו במים חמין כמו בשלהבת כנלענ"ד:

ודע דבנידן דחתם סופר דבהמות שתו מים חמין בודאי אין לחוש דהא בטריפות בבהמות קתני נפלה מן הגג ואמרי' דוקא נפלה הא מעצמה לא חיישי' לריסוק הובא להלכה בש"ע סי' נ"ח סעי' י"א ועיי' בט"ז בשם הר"ן דמשערת מתחיל' אם תרסק ע"ש בס"ק י"ב וה"ה כאן בעוף כתיב נפלה לאור היינו דוקא נפלה שלא מדעת אבל אם היא שותה מים חמין בודאי משערת עצמה אם חימום כזה יחמרו מעי' אז בטפה ראשונה הפרישׁ' עצמה וכן הרוקח נקט נפלה לחמין שלא מדעת אבל מדעת בודאי לא תחמור מעי' ומה שמתו הבהמות היינו ששתית חמין בעלמא פעל להם מיתה כמו אם אדם ישתה הרבה מים חמין שמזיק לו ומית' בא מחמת חולי שגרם המים כנ"ל ברור בעזה"י (ועיי' חולין מ"ו אנסה עצמה מאי) והוא אבעי' דלא איפשטא (ועיי' מ"ש הבל"י הובא בפרמ"ג בתרנגולת שנכוו רגלי') אבל אם יש רודף אחר התרנגולת וברחה לתנור או ברודף בבהמה אז בודאי לא תוכל לשער בדעתה וק"ל:

ולולי דמסתפינא הייתי מחדש דבר דנחמרו לא הוי רק בחימום הבא מבחוץ כגון בנפלה לאור או נפלה לחמין שהצדדי' הם מחיצה בין האש או המים ובין הבני מעיים ואעפ"כ החימום דוחק עצמו לפעול באמצעו' הדפנו' אז קבלו חכז"ל שזה אינו פועל נקב ואינו מכוה שהיא תולדת אש ואעפ"כ הוי טריפות בפני עצמו אבל אם הבהמה שתתה חמי חמין או שנגע שם חום עגולי קנה שריפה אז ליכא מחיצה בין החום ובין הבני מעיים אז ליכא חשש נחמרו רק יש חשש נקבו שתולדת אור שורף בחומו את הבני מעיים ונראה בעינינו אם נחלשו הבני מעיי' ואינו מסוג נחמרו כנלענ"ד אך ראה זה מצאתי בפרמג"ד בסי' נ"ב בט"ז אות א' דמביא בשם רמב"ם פי' נחמרו נשרפו ולדעתי צ"ע דאז הוי בכלל נקב:

שוב ראיתי לאדמ"ו ז"ל בסי' נ"ג שכ' וז"ל ועוד צריך חקירת חכם בהני חצים של קנה שריפ' רובם בשעת יריית שורפי' כאש בוערת מיקד יקוד הפולפער ואיכא למיחש לחמירת בני מעיים באותו מקום ותמהתי על הגאון שב יעקב שלא עמד בזה עכ"ל ופלא בעיני א"כ קשה לינקוט נחמרו באופן זה וליחוש בנחמרו אפי' בבהמה ובריאת עוף כמו שהקשה הוא עצמו בסי' נ"ד ויקשה ג"כ מאי הקשה הר"ן על הרמב"ם כמו שהארכתי

למעלה סוף דבר שלדעתי לא שייך דין נחמרו בעגולי ברזל של קנה השריפה כנלענ"ד בעזה"י:

סימן לו

שלום וכ"ט להרבני המופלג החרוץ שלשלת היוחסין כבוד מו"ה ר' ישראל נ"י:
שאלתו ע"י ציר נאמן לשולחי' שמעתי ומלתי בפי שליח שמתי שאכתוב עב"ד כפי אשר יחנן ד' לעבדו פתשגן השאלה כדת שהובא מן השדה צבי שבור למטה ברגל במקום שאין עושה טריפות ובדקו כל החלל ולא מצאו עגולי ברזל אבל בשבת מצאה אשה אחת עגולי' אשר רגילי' לשום בקנה שריפה שקורין שרעט בתוך הבשר של עובי הירך ונפשו בשאלתו ווה יעשה בכלי' הנ"ל או בבשר אשר עדיין נשאר ממנו כי יש כאן לחוש אולי היו כאן הרבה עגולים אשר ירדו חדרי בטן ונקבו בני מעיים ואין אנו בקיאי' בבדיקה בעגולים קטנים:
ונלע"ד לבאר בעזה"י וראשית אחקור מה שצוה מעלתו לבדוק כל החלל אם לא ימצאו עגולי ברזל הוא רק חסידות אבל מדינא לא הי' צריך בדיקה דהנה כאשר חקר הרשב"א בחדושיו בסוגי' דטריפות הריאה אי סירכא כסדרן צריך בדיקה כ' וז"ל ואפשר לומר דאפי' בדיקה אינה צריכה ואינו דומה לספק דרוסה ולישב לה קוץ בושט דהתם איתילדה בה ריעותא בבהמה כלומר שהחל בה מעשה המטריף אלא שאנו מסופקי' בגמר המעשה שהרי אמרי' לקמן על ארי בינייהו ונמצאת צפורן על גבו של אחד מהן דרגלים לדבר שדרסן כיון דאיהו שתיק ואינהו מקרקרן או ישב לה צפורן בגבה אלא שאנו מסופקי' אם דרסן דריסה האוסר' אם לאו וכן אם ישב לה קוץ שאנו מסופקי' אם גמר הקוץ לנקוב ויצא לחוץ אם לאו וכיון שכן מספק צריכה בדיקה אבל בזו שאין כאן שום הוכחת איסור ולא התחלתו שהרי סירכא זו יש לתלותה בליחות הבאה שלא מחמת נקב כלל אף בדיקה אינה צריכה ותדע שהרי היכא דעל ארי בינייהו והוא שתק ואינהו שתקן או צווח ואינהו מקרקרן תלינן לקולא דאימר שלמא הוא דעבד או בעותי מבעתי אהדדי ולא ודאי קאמרי אלא אימר עכ"ל והובא להלכה בסי' ל"ט בי"ד סעיף ד' רק הרמ"א חושש לשיטת רש"י דאין סירכא בלא בקב יעו"ש ועיי' בט"ז סי' נ"ז ס"ק כ' וכ"א ודוק וכ"כ בת"ה בענין כרס הפנימי שניקב וז"ל ויש לדחות דלא תלינן להקל אלא בשיש לפנינו ממש דבר לתלות בו (כגוף כזאב וידי' דטבחא אבל בכ"מ שנמצא שם ענין הטורף ולא ידענו ענינו אין תולין להקל בו והראי' ס' דרוסה דאמר התם נמצאת צפורן בגבו של אחד מהם כיון דאיכא למימר בכותל וא"ל ארי דרסה א"ר כשרה רב לטעמי' דאמר אין חוששי' לס"ד אלמא לדידן דחיישי' לס"ד אסורה וכן חרותא ס' בידי שמים

ס' בידי אדם אסורה עד שתיבדק בפושרין וכמש"ל גבי ריאה עכ"ל מבואר דוקא אם התחיל הטורף אז צריך בדיקה אבל אם לא התחיל ענין הטורף כמו שניהם שותקי' כשר ועי' בסי' נ"ז סעיף ט' ובט"ז סע"ק ט"ו ועיי' בסעיף י"ג ובש"ך ס"ק ל"ב וסעיף י"ב ובש"ך ס"ק ל' ובפר"ח שם ולפ"ז בנידן דידן שמצא הציד צבי שבור בסוף הרגל מקום שאין שם טריפות הגם אם מצא שם אותן עגולי' של ברזל ג"כ אין כאן ריעותא דנ"ל סברא ישרה דבשלומא אם נמצא ריעותא במקום שיוכל להיות שם טריפות אז נקרא ריעותא דהתחיל מעשה המטריף כגון צפורן בגבו של שור אבל בסוף הרגל שלא שייך שם טריפות כלל אפי' אם ירה שם עגולין של שריפת הקנה ע"כ ליכא התחלת מעשה טריפה ולא צריך בדיקה כלל והבן ומכ"ש אם לא נמצאו שם עגולין מהכ"ת ניחוש אם רגל הצבי הולך שפי ולכן הי' הבדיקה רק למי שלבו נוקפו לעשות לפנים משה"ד:

א ועתה באתי לדון אם הי' נמצא מיד בע"ש עגול ברזל של שריפת הקנה בשעת הבדיקה באותו מקום אשר נמצא בשבת היינו בבשר הירך נ"ל ג"כ דכשר לכל ברי לבב ולא מיבעי' אם העגול גדול כגרגיר קטניות שביאר בשב יעקב דמהני בדיקה לאברים הפנימים ומכ"ש בנמצא בירך דהוי מקום ידוע עי' בש"ך יו"ד סי' נ"א ס"ק ג' וגדולה מזה התיר בחת"ם סופר סי' נ"ג בנמצא בכבד ומכ"ש כאן בירך דליכא חשש כלל שמותר אפי' אם קטן מקטניות וזה פשוט מאוד אך גם אם נמצאו הרבה עיגולין של ברזל הנ"ל שאז כ' אדמ"ו ז"ל באותו תשובה שיש לחוש שיש עוד בבני מעיי' ושמא הבריא יעו"ש ולי תלמידו הקטן נראה שבמכ"ת הוא שלא כדת התורה של מהרש"ל שהובא בט"ז ביו"ד סי' נ"ז ס"ק ט"ז דדוקא בדבר שמני' קא רבי אז הדין בג' פעמים הוי חזקה דכמו שנתעפש עד שהורם תולעים מספר ג' כן יהיו עוד רבות אבל מה שבא מבחוץ אז מספר ג' לא הוי חזקה יעו"ש וכן הוסכם ממג"א בסי' תס"ז ס"ק י"ב דג' שעורים לא הוי חזקה שיש עוד ומה שהביא החק יעקב ראי' משכונה של קברים לק"מ יען דדרך של בני אדם לעשות בית הקברות ואז ג' הוי שכונה להראו' שכאן הוא המקום אשר נקבע לבהק"ב מבני אדם בכוונה שע"כ בני אדם עושי' בהק"ב ועיי' במקו"ח שם ועיי' בט"ז סוף סי' נ"ז וא"כ כאן דהנך עיגולין אתו מעלמא מהכ"ת נחוש יען שנמצאו ג' שיש עוד עיגולין סתום בבני מעיי' והבריא הוא חוץ משכל ועי' משנה למלך ה' חמ"ומ פ"ב הל' ח' יעו"ש היטב:

ולכאורה עלה בדעתי להביא ראי' להגאון ח"י וחת"ס הנ"ל דאפי' בדבר דאתי מעלמא הוי ג' פעמי' חזקה ודין מפורש ביו"ד רע"ט סעי' ג' וז"ל ס"ת שנמצאו בו ג' טעיות אסור לקרות בו עד שיגיהנו כי הוא מוחזק במוטעה עכ"ל המחבר ואטו כי נפסקו ג' אותיות או

נמחקו יהיו עוד טעותים שלא יהני תיקון עד שנבדק כל הספר אע"כ אפי' אתי מעלמא ג' פעמים הוי חזקה וצע"ג:

אמנם נ"ל דלק"מ בודאי אם נמחקו אותיות או אבדו דיו שלהם וכדומה מה שיש לתלות שנעשה ע"י סיבה בעלמא מחוץ אז בודאי מה שנמצאו ג' פסולים ליכא חזקה אבל אם נמצא בו סתומה במקום פתוחה או כתיבה חוץ לשיטה או אותיות בלי הקפת גויל או אותיות מחוברי' יחד וכדומה אשר מורה שכותב הספר לא הי' בקי בדיני ה' ס"ת או לא הי' אומן במלאכת הקודש אז בודאי שלשה פעמים הוי חזקה איש שנעלם ממנו ג' דינים או אינו זהיר במלאכתו טעה עוד יותר כמו שמחזיקין לשוחט בג' שחיטות שהוא אומן במלאכתו אבל בפסולים שנעשים מסיבות חיצונות למשל שנפסקו אותיות או נמחקו או נקב הגויל וכדומה אז ג' פסולים לא הוי חזקה ובעבור זה נקט המחבר ג' טעיות ולא נקט ג' פסולים אלא הכוונה טעות דמעיקרא כנלענ"ד בעזה"י ובזה יש ליישב קושי' בני יונה הלא בילקוט פ' בהעלותך מבואר פ"ה אותיות ולפמ"ש יש ליישב שם איירי בטעותים דאתו מעלמא אבל תשו' רשב"א וש"ע איירו בטעותי' דמעיקרא כנלענ"ד (ומצאתי אחר זמן רב בפרמ"ג יו"ד סי' פ"ד ס"ק ל"ב שהעיר):

ב ואבוא אל ההיתר השני הגם אי נימא שחיישי' על הרבה עיגולין ה"מ אם הרגישו בע"ש שיש כאן עגולין ומצאו שלשה אבל באופן שבע"ש לא מצאו כלל ובשבת מצאו אז אמרי' כיון שיצא הדבר בהיתר שבדקו הבני מעיים ולא מצאו מהכ"ת אם נמצא בשבת שנחוש שיש עוד בתוך הבני מעיים והבריא הבשר הא כבר נחזק הבשר בחזקת היתר ולא נוכל לאסור מספק ומנא אמינא לה מהא דבסי' ח"י ביו"ד סעיף י"ג בנאבד הסכין ואח"כ נמצא פגום דתלי' שיבר בה עצמות ובסעי' ט"ו פסק אם נפל הסכין על הארץ דצריך דוקא ליפול בחוד לארץ אבל מס' אסור ותי' הט"ז בס"ק י' בשלומא בכאן בנאבד הסכין כבר יצא בהיתר ע"י הוראה אם הי' בא לשאול עליו אבל כ"ז שהסכין כאן לא קיבל חזקת היתר עד שנבדק יעו"ש ועיי' בש"ך ס"ק כ"ה ובפר"ח טען עליהם מה בכך שיצא בהיתר הלא נגלה אח"כ שהי' פגומה ויצא באיסור אבל התב"ש הוציא לאור צדקת הט"ז והש"ך דמוכח מגמ' כתובות כ"ד שדבר אשר מעולם לא נתברר הדבר בכשרות רק נמצא ביד אדם והוא מוחזק בו להתיר לא יוכל הב"ד להוציא מחזקתו וכן הוא בקידושין דף ע"א וה"ה כאן כיון שהי' הבשר מותר לאכול אתמול לא נוכל אותו להוציא רק בעדות ברורה כגון אם לא יהי' שום דבר לתלות הפגימה יעו"ש כי הוא נכון מאוד וה"ה כאן שיצא הבשר בהורא' להיתר שאין כאן עגולין של שריפ' בכל אברים הפנימיים והגם שנמצא היום עגולין בבשר הירך לא חיישי' שמא יש ג"כ סתום בבני מעיים דכבר יצא

בהיתר ועדיין לא איתרע דהא עגולין בבשר הירך אינו מטריף ואתמול ג"כ לא היינו אומרי' רק זאת שאין כאן עגולין במקום שעושה טריפה ונשאר חזקת הוראה בחזקת היתר ודו"ק:

אך יש עוד לחקור דראיתי בפרמג"ד סי' ח"י ס"ק י' בט"ז הקשה קושי' עצומ' על סברת ט"ז וש"ך והוא דמבואר סי' כ"ד סי"ז אפי' אם נפל העוף על דבר קשה שיוכל לפעול שמוטת סימני' אפ"ה פסול ועיי' בתב"ש שם והא בסי' כ"ה סעיף א' מבואר דאפי' בדיקה אין צריך אחר שמוטה וא"כ בודאי יצא בהיתר ואפ"ה פסול בנמצא. שמוט והוא קו' גדולה וחזקה ותי' דעיקר הסברא של התב"ש דסכין איתרע בהמה לא איתרע כמ"ש התב"ש עצמו בס"ק כ"ט וא"כ כאן דנמצאו העגולין בבשר ואיתרע הבהמה עצמה אז לא שייך יצאה בהיתר הגם שנמצא במקום שאין עושה טריפה אבל עכ"פ נמצאת הריעותא בגוף הבהמה דגוף הבהמה חד הוא וצ"ע:

אבל לא אכחד תחת לשוני דנ"ל בעזה"י דלק"מ קושי' פרמג"ד דנ"ל סברא אחת דבשלומא שם בסכין דהוי הדין דצריך לכתחילה בדיקה פן נפגם ובכל זאת הוי הדין אם נאבד הסכין כשר הבשר וע"כ היינו צריכי' לדון על הסכין דלולי שאנו דנין ואומרי' שהסכין נשאר בחזקת שאינו פגום ע"כ היינו צריכי' לאסור הבשר דהא הדין הוא דבשר אסור בלי בדיקת הסכין אז נחשב ליצא בהיתר אבל שם בשמוטה נהפוך הוא יען דהדין הוא דאין חוששי' לשמוטה כלל ואין צריך בדיקה אפי' לכתחיל' נמצא דעדיין לא היינו דנין אי בשר עוף הנ"ל כשר מחמת איסור שמוטה כי הלא מה שהי' לבעל הבית מותר לאכלו הוא יען שאוקמי בחזקת שאינו שמוט כמו דסומכי' בכל ח"י טריפות על הרוב בהמו' כשרות ואם אח"כ כולד ריעותא אז נגלה שיש כאן חשש שהוא מן המיעוט ובשחיטה כל ספק פסול. והבן וראי' ברורה לזה דאל"כ בכל ספק טריפות כגון במים במוח עיי' סי' נ' ובד"מ סי' ל"א נימא יצא בהיתר אע"כ מה שהיינו אוכלי' מכח רוב בהמות כשרות ולא נולד לנו מקודם חשש כלל זה לא נקרא יצא בהיתר והבן כי זה נלענ"ד אמת לאמתו של תורה בעזה"י:

ולפ"ז בנידן דידן יש הבדל אם היינו יודעי' בע"ש שנזרקו בצבי הנ"ל עגולי ברזל כגון בעובדא דשב יעקב שמצאו עגולי' בכבד והיינו בודקי' ולא נמצאם עוד ובש"ק היינו מוצאי' בבשר הירך אז יהי' זה היתר שכבר יצא בחזקת היתר דהא הבדיקה היתה מדינא אבל בנידן דידן דלא ידענו כלל אם נזרקו בו עגולי' והי' כשר מכח רוב אז אם נמצאו בשבת הרבה יהי' טריפה דכאן לא שייך יצא בהיתר כנלענ"ד נכון בעזה"י:

ולכאורה קשה על סברא שכתבתי כי הלא שם בבני ברזילי בכתובות כ"ד ובקידושין דף ע"א דלא היינו דנין עליהם והלא זה נחשב לריעותא במה שאין להם יחוס עיי' בקידושי' בתוס' שם ואעפ"כ אמר עזרא שנשארו בחזקתם וצע"ג אך לק"מ דבלא"ה נפלאי' בעיני דברי תב"ש דבשלומא הי' להם חזקה מכח עצמם שהחזיקו עצמם בגולה לכהנים ואיך יוציאם עזרא אבל כאן הכי הי' לבהמה חזקה של היתר בעצם רק אנו מתירין אם נאבד הסכין יען דסמכי' על חזקת הסכין היכא דליכא לברורי וא"כ עכשיו דמצינו בסכין פגימה אז אנן מכשרינן אנן מטרפינן כמו שאמרו בשאר מקומות אנן מחתינן אנן מסקי' (ועיי' בח"ו בא"ע סי' קט"ו שיש הבדל בין עד שני המכחיש לראשון בין תרומה ובין שאלת נדה) וצע"ג לכאורה:

ולפמ"ש הכל נכון דשם בכתובות וקידושין אעפ"י שלא היינו דנין עליהם הלא הם לא היו צריכי' לפסק דין דהוחזקו לכהנים מעצמן מאבותיהם אבל בנידן דנאבד הסכין הכי הבשר בעצמו החזיק להתיר רק אנן היינו מורין להיתר ואז דוקא בנאבד הסכין דהי' צריך להיתר דאל"ה הי' אסור אז נקרא יצא בהיתר אבל בשמוטה דיש תרתי לריעותא דלא הי' צריך להתיר וגם מעצמו ליכא חזקת היתר רק מכח רוב בהמות אינם שמוטי סימני' אז בנמצא שמוט יש איסור כנלענ"ד מה שהשיג יד עני בדעת:

תמצית הדברים שעכ"פ בנידן דידן שלא נמצא רק עגול אחד בירך לית שום חשש לחוש שיש עוד בבני מעיים וזה ברור כשמש בצהרי' וכל הבשר מותר יאכלו ענוים וישבעו ויחי לבבכם לעד:

ואיידי דאיירי לא אמנע מלהעלות פרפרת אחת מה שתרצתי קו' הגאון ס"ט בחידוד הלכה על הגמ' מ"ט דשמאי דהעמד אשה על חזקתה ואשה בחזקת טהרה עומדת והקשה הגאון א"כ בזבה שטבלה ולמחר ראתה אם חיישי' שכותלי בית רחם העמידו דם א"כ סתרה למפרע והיא בחזקת טומאה מאז וצע"ג ותי' שיש חזקת מעין סתום והוא דבר חדש מאוד:

ונלע"ד ליישב והוא דקשה לי על אריכות הלשון העמד אשה על חזקתה ואשה בחזקת טהרה עומדת למה לא נקטו בקיצור העמד אשה על חזקת טהרה כמו דנקט העמד מקוה על חזקתה וצע"ג אמנם כך הכוונה דהנה התב"ש חידש בסי' ח"י דדבר שיצא בחזקת היתר הוי חזקה הגם שלא ידענו בירור הדבר מעיקרא כמו הכהנים בקדשי הגבול כי כח זכות ויפה כח הוי חזקה וה"ה זכות הכשר הבשר אשר החזקנו מעיקרא נעשה חזקה עד שנדע בבירור שטעינו יעו"ש וא"כ ה"ה אתמול בלילה שטבלה האשה מכח ספירת טהרת זכתה בטבילה זכות הכשר לטהרות וזכות היתר לתשמיש בעלה וזה כח של

חזקת טהרת אשה זכות הנאת בעלה וזכות אכילת טהרו' וקדשי' ואם אח"כ כולד לנו ספק אולי מעיקרא הי' הזכות ויפוי כח בטעות כיון שעכ"פ יצאה פעם אחת מאתנו בזכו' הנ"ל כי בלילה היינו מתירין אותה לבעל ולא היינו חוששי' אולי יש בכותלי בית רחם דם הגם שנולד עכשיו ספק ע"י ראית דם אולי גם אתמול הי' הדם מעוכב וסתרה למפרע מספק לא תצא מזכות שלה והבן:

ולפ"ז מיושב לשון חכז"ל טעמא דשמאי העמד אשה על חזקתה שיצאה מאתנו בהיתר ואז נולד שאשה בחזקת טהרה עומדת הגם שאפשר שסותרת למפרע אבל במקוה שנמדד שהי' לה בודאי פ"א חזקת שלם אז אמרי' בפשטות העמד מקוה אחזקתה והבן זה כי קצרתי מאוד:

סימן לז

שלום וכ"ט להרבני המופלא החרוץ ידיו רב לו בפלפול וידו הדה למלחמת התורה כבוד מהו' ר' ישראל ראטב נ"י:

מכתבו הגיעני בשבוע זאת אך מרוב טרדותי לא מצאתי ידי לאחוז בקסת סופר וכעת כחצות לילה יצא הלבלר בקולמסו אבל לא בכותבת הגסה רק להשיב מפני הכבוד לנפש היפה:

ראשית באונו שר אלקי' למלל רבבן על הגאון אדמ"ו בעל ח"ס בסי' נ"ג שמתיר בשהיית הכלים שנים עשר חדשים וכ"ת משיג שדוקא ביי"נ נאמר דבר זה בסי' קל"ז ולא בשאר איסורי' ובודאי גם אחר י"ב חדשים אסורי' הכלים עכ"ד כ"ת נ"י פליאה בעיני איך מדחה מדעתו דינו אם אין לו מקור כנגדו מה לי איסור יי"נ ומה לי שאר איסורי' ולא יעשה כן בישראל למשיג בלי ראי' ואני אביא להדר"כ נ"י שני גדולי עולם הגאון חכם צבי והגאון ר' נפתלי כהן הסכימו בקדירת חמץ שהי' אחר י"ב חודש ונתבשל בו בפסח שמותר המאכל דאחר י"ב חדשי' כל בלוע עפר ולכן אפי' בחמץ שנטל"פ אסור אבל ישן י"ב חדשי' הוי עפר בעלמא ומותר והביא ראי' בסי' ע"ה מיי"נ ומברי' שמותרת אחר י"ב חדשים דכל מה שנעשה כאפר ועפר הוא היתר ואם התירו בחמץ ביישון י"ב חודש מכ"ש בנבילה וטריפה ויפה דיבר אדמ"ו ז"ל:

אמנם רבות בשנים השגתי על הגאון חכ"צ מדברי ר"ן פ' כל הבשר בסוף ד"ה סכין ששחט בה וז"ל אבל טעמו ולא ממשו הבלוע בסכין אפי' הדחה לא בעי ואע"ג דאשכחן גבי יי"נ דכלי הבלוע ממנו בעי הדחה ואע"ג דצונן הוא מיי"נ ליכא למגמר שהרי נשתנה דינו מכל איסורין שבתורה שהרי החמירו במכניסו לקיום ובכלי חרס שתחילת תשמישן באיסור ובכלי הגת שלא להתירה אפילו בהדחה והכשרו של יי"נ ג"כ משונ' משאר

איסורי' שלא מצינו הכשר עירוי וניגוב ולא יישון שנים עשר חודש אלא ביי"נ בלבד ולפיכך אין ללמוד ממנו לשאר איסורי' עכ"ל מבואר בפי' בר"ן שישון יב"ח לא מהני רק ביי"נ ולא בשאר איסורי' והוא פלא גדול:

ואולם להציל הגאון חכ"צ יש ליישב דר"ן בפסחי' דף ל' כ' דמהני עירוי ג' ימים בחמץ כמו ביי"נ ואפשר דה"ה דמהני בחמץ יב"ח כמו ביי"נ אבל על הגאון אדמ"ו ז"ל פלא איך נעלם ממנו דברי ר"ן הנ"ל וצע"ג: אך לדון לאדמ"ו ז"ל לכף זכות נ"ל דהנה בחכ"צ חקר מעצמו אם באמת מהני י"ב חדשי' בכל איסורי' א"כ למה לא הוזכר זה רק ביי"נ ותי' בסברא ישרה בשלומא בשאר איסורי' דמותר בדיעבד אפי' אינו בן יומא בלבד ואם אנו אומרי' עוד דאחר יב"ח יהי' מותר לכתחילה אז יטעו העולם שגם בתוך יב"ח מותר לכתחיל' דהא באמת בדיעבד מותר אפי' בתוך יב"ח אבל ביי"נ דאסור בדיעבד תוך יב"ח אז מותר לכתחילה אחר יב"ח וביאר שם דלא הוי גזירה לגזירה יעו"ש היטב וכיון דיש הרבה צדדי' באותו שאלה בלא"ה אז לא גזרי' דילמא יטעה להשתמש לכתחיל' כנלענ"ד שוב האיר ד' עיני ומצאתי בפרמג"ד ביו"ד סי' ק"ג סק"ב פלפול גדול אי מהני יב"ח בשאר איסורי' והביא תשו' רשב"א דלא מהני ויצא לחלק בין כלי חרס שאינו יוצא מדופי' לעולם ובין כלי מתכת ופלא שלא הביא דברי ר"ן סוף דבר יראה שלא נאה למלל רברבן על גאון ישראל בלי ראי' מגמ' או מסברא: שנית מה שהשיג על מכתבי הראשון הנה חליל' לי לחשוב עליו שלא ידע אבל אני דן לכף זכות שלא ראה בעין טוב מכתבי מה שהשיג שדוקא לענין שנחשב לודאי צריך להיות בטבע שלא מהני ס"ס אבל ספק דאורייי' הוי בכל גווני והביא דברי ט"ז בסי' נ"ז לא ידעתי הכי לא הבאתי דברי ט"ז הנ"ל והבאתי דברי מג"א בסי' תס"ז והוא מסברא כל דבר שהי' בחזקת היתר לא יצא מחזקה הגם שבמינו יש ריעותא הן אמת שיש לדון לזכות דברי אדמ"ו ז"ל דבסי' תס"ז כל חטה בפני עצמה וכן בדרוסה כל בהמ' לפני עצמה אבל כאן שכל גוף הבהמ' אחד הוא אם ראינו ג' עגולין בגוף זה יש לחוש שימצאו עוד שם דיש ריעותא בגוף זה אבל בחטין אטו חטה אחת קשורה בחברתה או בהמה אחת בחברתה וכמו שאין מחזיקי' ריעותא ממקום למקום עיי' סי' תס"ז הוא הדין שאין מחזיקי' מגוף לגוף הגם שמונחי' או רובצי' יחד אבל כל זה אינו אמת דמדבר דאתי מעלמא לא חיישי' על מה שלא נמצא ולא נראה כנל"ע דעתי אבל לומר דבספק אחד חיישי' אפילו אתי מעלמא לא ידעתי מה יענה לדין דג' חיטי' או שעורי' בסי' תס"ז ודי כעת:

ומ"ש כ"ת נ"י דבדרוסה הטעם משום חזקת שלא נדרס אבל כאן איתרע חזקה מכח ג' עגולין שנמצאו בה ובאיתרע חזקה יש לחוש זה שגגה גדול' שאם נמצאו עגולין ברגל או

בבשר במקום שאין טריפות מאי איתרע חזקה יש כאן הלא החזקה היא כמו שנולדה בלי טריפו' כך היא גם עתה בלי טריפו' אבל אטו הי' לה חזקה שלא תחבול בשרה ומעגולין אין ריעותא רק שנחבל בשרה אבל עדיין אין ריעותא שנשתנה דבר שיש בו טריפות והוי כמו סירכא כסדרן וטוב מזה דשם עכ"פ ניכר סירכא במקום שיוכל להיות טריפה אבל כאן כיון שאותן עגולין אשר מצאנו ידענו שלא הטריפו ומעתה מה נשאר עוד דנימא שאיתרע חזקתה וכן גוררת רגלי' הוי ריעותא דאולי בא מפסיקת החוט אבל כאן החזקה נשארת טוב מאוד סוף דבר שלא דבר נכונה ועיי' בתב"ש סי' כ"ט ובחו"ד:

שלישית מה שיצא להשיב על אשר חקרתי בעגולין הנ"ל שיצא בהיתר וכ"ת נ"י השיב בשלומא שם תלי' שנפגם אחר שחיטה אבל כאן דע"כ באו עגולין מחיים ודומה למים במוח בסי' ל"א וסי' נ' הכי נאמר שם שיצא בהיתר עכ"ד הנה לא אתווכח על גוף הענין יצא בהיתר דאם אין בידו ספר תב"ש לא יבין הסברא אבל על דמיונו אני משתומם איך מדמה עגולין למים במוח הנה התב"ש בסי' כ"ט ביאר הענין יען דרוב בהמות אין להם מים במוח אפי' על צד שאינו עושה טריפות וזו שיש לה מים במוח נשתנית מכל שאר בהמות לו יהי' אם הקיף המים עכ"פ כשתנית משאר בהמות וכיון דליכא לברורי אם הי' על צד שנשארת הבהמה כשרה היא טריפה דומה לגמ' כתובות רוב נשים בתולו' נשאות אבל רוב אית להם קלא וזו הואיל ואין לה קול איתרע רובא והבן ולכן איך שייך שם שיצא בהיתר הלא אנו הכשרנו מחמת הרוב והלא נגלה שבהמה זו יצאה מרוב אבל כאן במה נגלה לו ע"י עגולין שיצאה מחיים מרוב בהמות הכי נולד לה בגוף איזה שינוי נגד שאר בהמות אטו בעבור שיש בבשרה עגולי ברזל נשתנית משאר בהמות בחיי' יבחן זאת וישכיל בדעתו ואם הי' רוצה להשיב הי' יוכל לומר שאני אמרתי שלולי סברתי אשר חדשתי שמה שאנו מתירין מחמת דאזלי' בתר רוב לא נקרא יצא בהיתר והבאתי ראי' מן מים במוח שם בודאי יוכל לומר דשם בודאי לא מהני יצא בהיתר יען שניכר שריעותא בא בחיי' אבל על עגולין בבהמה לומר שדומה למים במוח פליאה גדולה איך דמיונו כוזב לו ודי כעת הן אמת שכבר הארכתי במק"א פלפול נגד הגאון הנ"ל אבל אין הזמן מסכי' כעת:

ורביעית מה שהשיג מסי' נ"א אם יהי' מחט במקום ידוע בירך ולמחר נמצא מחט בבני מעיים הכי נאמר יצא בהיתר עכ"ד יאמין לי כי ניים ושכיב כ' זאת הכי אתמול שידענו ממקום ידוע במחט הי' חשש עוד על כל בני מעיים והצרכנו בדיק' ויצא בהיתר הלא מכח מחט במקום ידוע לא בא חשש שיש עוד מחט בגוף ולא בדקנו כלל ואיך שייך יצא בהיתר אבל כאן בעגולין כתבתי אם הי' הדין דצריך בדיקה הי' הבדיק' אשר נעשה

מאתמול פועל שנימא שיצא בהיתר אבל כיון שאתמול לא הי' צריך בדיקה לא שייך שיצא בהיתר ובזה אמרתי ניחא במים במוח ובכל ס' טריפות שנולד דלא שייך יצא בהיתר יען דלא היינו דנין אתמול שיציאה פועל היתר רק הרוב פעל היתר ועכשיו נגלה ספק טריפות כנגד הרוב ועתה מה בא כבודו נ"י להתחכם במה שנודע היום במקום ידוע במחט הכי מחט זה התעורר על עוד מחט ואין לחקור רק אם מה שהתרנו מכח הרוב נקרא יצא בהיתר או לא וכאשר השגתי על פרמג"ד שלא הבין כן ותו לא מידי:
ואחתום בכל ברכות מקור חיים ואגיד לו כי אני אוהב להשיב לכל איש אשר יתן ללבו לעיין היטב ואם נפשו אותה לעשות אני עומד על משמרתי לשרת בקודש אבל אם הזמן בוגד בו אז בזולת זה אני מברכו מכל לבי דברי הדש"ת ולכל דורשי תורה:

סימן לח

שלום רב וכל טוב לי"נ העמוד הימיני בעמו ה"ה הרבני המופלג בתורה מורג חרוץ בעל פיפיות הקציץ כמו"ה ר' חיים זאב שפיטצר נ"י: נעימות מכתבו הגיעני ואודות ח"ת אשר העיר כ"ת נ"י להביא ראי' להטור בסי' ש"נ שכתב בשם הרמב"ם שאם עשה שליח לשחוט בשבת חייב ומ"ל דקדק בפ"ג מה' גניבה מלשון הרמב"ם שאם צוה בפי' לשחוט בשבת פטור יעו"ש ויצא כבוד מעלתו נ"י להביא ראי' דגם תוס' סברו דאפי' בפי' שעושה שליח לשחוט בשבת מהני דהנה ביבמות דף פ"ג ע"ב הקשה תוס' לר"ש דסובר אין אדם אוסר דבר שאינו שלו בכלאים מאי שנא מנותן נבילה או חלב בתבשיל ותי' דדוקא שתלה במחשבה אמרי' א"א אוסר דבר שאינו שלו יעו"ש וע"כ דתוס' לא הבין פלוגתא דר"ש ור"מ דוקא בכלאי' דפליגי אי דרשי' כרמך ולא כרם של אחר עיי' בר"ש פ"ב דכלאים משנה ה' דא"כ לא הקשה תוס' מחלב ונבילה כמובן שתוס' הבין דר"ש סובר בכל מקום אין אדם אוסר דבר שאינו שלו ולפ"ז קשה מבב"ק דף ע"א דפריך הגמ' אי בטובח ע"י אחר מ"ט דרבנן דפטרי ומשני מאן חכמי' ר"ש דסובר שחיטה שאינה ראוי' לא שמה שחיטה ובתוס' שם בד"ה בשלומא דסוגי' אזלא למ"ד אדם אוסר דבר שאינו שלו יעו"ש וקשה הא ר"ש גופי' סובר בכלאי' אין אדם אוסר דבר שאינו שלו וע"כ צריך לתרץ דשאני התם דלצעורי' קמכוון אבל כאן איירי בעשאו שליח לשחוט לע"ז וכן מבואר בתוס' שם בא"ד יעו"ש וקשה הא בכל מקום אין שליח לדבר עבירה רק בטביחה והא כאן מעורב בו איסור אחר דהא הרשה לו לשחוט לע"ז וע"כ דגם באופן זה מהני השליחות על הטביחה ומזה למד הטור הדין גם לשבת עכ"ת דברי מעלתו בהוספת טעם לשבח אשר הוספתי כי קיצר מאוד בדבריו:

ונלע"ד דעדיין יש להבדיל דאמת עם המ"ל דאם מתערב בו איסור אחר אז גם על הטביחה אין שליחות לדבר עבירה אבל כל זה אם האיסור אחר הוא ג"כ בתורת שליחות אבל אם רק מרשהו לו לשחוט בשבת אז בודאי גם המ"ל מודה דאין מתערב בשליחות איסור אחר אז מהני שליחות על הטביחה וכן משמע מראשית הלשון של המ"ל והגם שמסיים אבל אי צוה לו לשחוט והלך השליח ושחט בשבת חייב יעו"ש לאו דוקא אלא אפי' הרשה לשחוט לו בשבת ג"כ חייב כיון שלא הוי שליחות לשחוט בשבת והכה תוס' בב"ק דף ע"א נקטו בלשונם וז"ל כגון שנתן רשות לשליח לשחוט כרצונו אפ' לע"ז עכ"ל ולא נקטו כגון שצוה לשליח לשחוט לע"ז אלא כיון שנתן רשות לשחוט כרצונו אפי' לע"ז עכ"פ לא שייך עוד לצעורי קמכוון אבל אפשר אם צוה לשחוט לע"ז מודה תוס' לסברת המ"ל דנתבטל כל השליחות ולכן אין כאן ראי' לשיטת הטור דאפי' צוה לשחוט בשבת ודו"ק:

אמנם אמרתי לדבר על אוזן שומעת ליישב לו בהערה אחת אשר כתבתי בחדושי בסוגי' דאא"א דבר שאינו שלו ח"ל יש בג' אופנים אשר אחד אוסר דבר של חבירו (א) שכשך יין הגם שעשה מעשה לאסור היין אבל כאשר יסיר האצבע ישוב היין לאיתנו (ב) כגון זורע כלאים הגם במה שמסכך גפנו על גבי תבואתו עשה מעשה אשר ניכר אבל לא עשה מעשה בגוף התבואה של חבירו ועכ"פ לא שינה בדבר אשר יהי' נאסר ע"י מעשה שלו (ג) כגון ששוחט בהמה לע"ז שפעל במעשה איסור שלו שינוי בגוף החפץ של חבירו ששחט לע"ז: ועתה יש לחקור במי שמפיל חלב לתבשיל של חבירו שע"י החלב או נבילה קיבל התבשיל טעם אחר או גם מראה אחרת אם יש לומר א"א אוסר דבר שאינו שלו ע"ז אמרי' דכאן דומה לשחיטה שנשתנה ג"כ גוף הדבר דהא קיבל טעם ואפי' מאן דסובר דאפ' בעשה מעשה בגוף החפץ ג"כ לא מהני כאן מודה דמהני דשם הגם שעשה שינוי ששחט הבהמה אבל מחשבתו שחשב שתהי' השחיטה לע"ז הוא אינו ניכר אבל כאן שלא צריך מחשבה והטעם ניכר אז לכ"ע אסור ומכ"ש מי שמודה דמהני שחיטה לע"ז יען שעשה מעשה נאסר מכ"ש כאן דנאסר אבל בכלאים הגם שאמת שעשה מעשה אבל לא שינה בגוף התבואה אז פליג ר"ש וסובר אין אדם אוסר אבל בשחיטה לע"ז שעשה שינוי בגוף הבהמה אפשר דמודה ר"ש למ"ד דאדם אוסר בעשה בה בגוף החפץ מעשה וז"ל התוס' ביבמות פ"ג ע"ב וא"ת ומ"ש מנותן חלב או נביל' בתבשיל של חבירו שנאסר ואור"י דבדבר התלוי במחשב' הוא דאמר הכי כגון המשתחו' לבהמת חבירו דספ"ב דחולין דאפי' עשה בה מעשה כגון ששחטה איכא למ"ד דלא אסרה ואיסור כלאים נמי תלוי במחשבה עכ"ל מבואר דתוס' מדמה סיכוך דכלאי'

למשתחוה לבהמה ש"ח שבשניהם לא ניכר שינוי בגוף החפץ וכתבו דהא אפי' עשה בה מעשה כגון ששחטה ג"כ יש מ"ד דאין אוסר אבל בודאי אפילו מאן דסובר עשה בה מעשה כגון ששחטה אסרה אעפ"כ בכלאים פליג יען דתלוי במחשבה וגם לא עשה בה בגוף החפץ מעשה והבן זה ובזה יהי' אור במושבותיו ותנוח דעתו שאין מכלאי' קו' על שחיטה ודוק:

ואיידי אודיע דבר מחידושי נסתפקתי מי אמרי' דישראל לצעורי קמכוון הוא מטעם חזקת כשרות דכל זמן שאמר שעובד ע"ז ואין איש שמתרה בו שמפקיר עצמו למית' אמרי' חזקת כשרות שהוא רק משחק אבל באמת אינו עובד ע"ז כלל ולכן מותר בהמת חבירו דבשלומא בבהמת עצמו אמרי' שווי' אנפשי' חתיכה דאיסורא אבל בהמת חבירו לא יוכל לאסור רק על דידי' אבל על חבירו אינו נאסר רק אם נעשה הבהמה תקרובת ע"ז ויש לנו חזקת כשרות שלא עובד ע"ז כלל רק מצחק לצער חבירו או נימא בהיפך הוא בודאי עובד ע"ז ומכוון לעשות שחיטה הנ"ל לשם ע"ז וחייב בו מיתה אבל מה שאומר שמכוון לעשות הבהמה תקרובת ע"ז בזה הוא משקר דאנן אמרי' דלא כיון רק לעשות מעש' השחיטה לע"ז ולא שמתכוון לשחוט הבהמה לתקרובת ע"ז דהגם דשוחט לע"ז והוי רע לשמים בכל זאת רע לשמים אינו רע לבריות לאסור בהמות חבירו דאם מתכוון לאסור תהי' נאסרת ויש חזקה דאינו רע לבריות לעשות לחבירו רעה לאסור בהמתו ולכן הוא חייב מיתה אצל הקב"ה ובהמה מותרת וצע"ג:

ונלע"ד לפשוט דהוא פלוגתת ראשוני' הלא המה הרא"ה ורשב"א ואבאר בעזה"י וז"ל הרא"ה בבד"ה שער א' מה' שחיטה והיכא דלית לי' שותפות בה לא מיתסרא בהנאה אבל באכילה אסורה דלאו משום דאסר דבר שאינו שלו אלא משום דהאי גברא לא חזי לשחיטו' והוי לי' כנוחר ובגמ' כמי אמרי' דוקא בישראל מומר הא לאו הכי אמרי' לצעורי קמכוון ולא מיתסרא בהנאה אבל באכילה אסורה דלא חזי לשחיטה עכ"ל ורשב"א במ"ה השיג עליו בב' קו' גדולות (א) א"כ מאי פריך משוחט חטאת בחוץ אשחוטי חוץ לא לחייב הא אפי' אם אין אדם אוסר הא לשיטת הרא"ה הוי כנוחר והתורה אמרה אשר ישחט ולא הנוחר וצע"ג (ב) מאי הקשה בהיפך ואי אמרת אין אדם אוסר אפילו חטאת בהמה כמי וקשה מאי פריך הגמ' בחטאת בהמה דהוי כנוחר ופטור משחוטי חוץ וצע"ג:

אמנם בעזה"י אוציא לאור שיטת הרא"ה והוא דנ"ל לחדש דבר אם אדם שוחט לע"ז על מחשבה שע"ז צוה לעבוד לה בשחיטת ב' סימנים מבהמה אבל אינו מכוון ששוחט כאן הבהמה לע"ז שיהי' תקרובת רק כמו שכל ישראל מכוון בברכתו שקב"ה מצוה אותנו מצות שחיטה כך הוא שוחט הבהמה שקיבל מע"ז צווי הנ"ל שישחוט הבהמ'

ויטול הנפש ואינו עושה הזביחה בתורת ציות ד' לעשות מצות הקב"ה רק שוחט לעשות מצות ע"ז אז הבהמה אינה נאסרת דהא לא עשה אותה תקרובת לע"ז רק בנטילת נפשה עובד הוא ע"ז אבל עכ"פ לא היתה השחיטה בתורת שחיטת ד' כמו כל שוחט דעלמא שמכוון בשחיטתו שד' ציוה לשחוט ואותה שחיטה שנעשית בתורת ציות הע"ז אינה מכשרת לאכילה דאיש העושה זביחה לע"ז אינו מתיר בהמה לאכילה דכתיב וזבחת כאשר צויתיך הגם ששחיטה לא בעי כוונה אבל עכ"פ לא תהי' בתורת ציות ע"ז: אך מה שיש לחקור אי הוי כמתה מאלי' ומטמאה במשא או נימא הכי בעבור זה שעבד הגברא ע"ז בנטילת נפש בהמה זו לא יהי' נקרא בר זביחה כל שחיטת בר זביחה מטהר מידי נביל' רק שחיטת עכו"ם הוי נבילה הגם שאינו עובד ע"ז יען דהוא אינו בר זביחה כלל אבל ישראל דהוי בר זביחה רק הך זביחה לא עשה בתורת ציות ד' אז אין שחיטתו מתיר באכילה אבל עכ"פ טהרה מידי נבילה אבל בודאי אם עבד ע"ז ועשה הבהמה תקרובת לע"ז אז הזבח נקרא זבחי מתים מה מת מטמא אף תקרובת נטמא והוי הבהמה נבילה ממש ואינו יוצאת מידי נבילה ודו"ק:

ולפ"ז יוצא כאור שיטת הרא"ה דסובר דכוונה לצעורי קמכוון בודאי הוא עובד ע"ז רק לא כוון לעשות הבהמה לתקרובת דרע לשמים אינו רע לבריות אבל עכ"פ זאת נאמין לו שעושה השחיטה בתורת ציות הע"ז ואז כיון שאינו זובח בתורת שחיטה כאשר צוה ד' נהפוך הוא שעושה אותו שחיטה בעבודת ע"ז אז גברא לא חזי להתיר הבשר באכילה אבל עכ"פ הוא הוי בר זביחה ויצאת מידי טומאת נבילה רק אסורה באכילה ולכן דייק הרא"ה פעמים וז"ל אבל אסורה באכילה עכ"ל ולא אמר אבל הוית נבילה דאז יש לטעות דמטמא' כמו נבילה וזה אינו שרק אסור' באכיל' ודו"ק וראה נפלאות דכתב וז"ל והוי לי' כנוחר עכ"ל ולא כ' והוי שחיטתו נחירה אלא רמז בזה דנוחר ממש מטמא בתורת נביל' אבל כאן הוי שחיטתו רק כנוחר לענין אכילה ולא לענין טומאה והוי נבילה לענין אכילה ולא לענין טומאה דוגמא בגמ' דף כ"ט שיש נבילה מחיים אבל אינה מטומאת מחיים ועיי' בפלתי ובתב"ש סי' ל"ג והבן זה:

ועתה מיושב קו' משמרת הבית דהא לענין שחוטי חוץ שחיטה שאינה ראוי' הוי שחיטה כנודע ולכן אי אמרי' אין אדם אוסר דבר שאינו שלו ואז הגם שהוא כוון שתהי' הבהמ' תקרובת ע"ז לא נאסרת רק עכ"פ הוא עבד ע"ז בהאי שחיטה ולא הוי חזי האי גברא עתה לשחוט דקצר המצע מהשתרע אבל עכ"פ טהרה מידי נבילה דהוי עכ"פ בר זביח' אם לא יעבוד ע"ז בשחיטתו ואז בודאי חייב משום שחוטי חוץ כמו אם נטרפה דג"כ לא חזי לאכילה ואעפ"כ חייב משום שחוטי חוץ אבל אם אדם אוסר דבר שאינו שלו אז

נעשה הבהמה תקרובת ע"ז והוית זבחי מתים שמטמאת ג"כ והוי כעפר וקשה אשחוטי חוץ לא לחייב ודו"ק וכן קו' ב' לא קשה דגמ' הכי פריך אי א"א אוסר ליתני בהמה הגם דנאסרת באכילה עכ"פ נוחר לא הוי ממש דהיא אינה מטמאה וחייב אשחוטי חוץ דשחיט' שאינה ראוי' שמה שחיטה ודו"ק:

ומה שיש להסתפק אי זה בכלל זביחה דחייב בע"ז אפי' אין דרכה בכך עיי' רמב"ם ה' ע"ז או נאמר דוקא זביחת תקרובת ע"ז שהוא כעין זביחת קרבן בפנים הוא מד' עבודות חייב אפי' אין דרכה בכך אבל מה שהוא שוחט לע"ז בתורת מצוה אין חייב אלא אם עבודתה בכך וצע"ג:

אמנם הרשב"א סובר דהטעם דלצעורי משום חזקת כשרות כיון שיש לתלות שאמר כן לצעורי אמרי' שלא עבד ע"ז כלל ולפ"ז בודאי מותר באכילה ג"כ ואין בו סרך איסור וז"ל במשמרת הבית ואי לאו מומר ואינו עושה אלא לצער את חבירו מותרת לכ"ע אפי' באכילה שהרי זה שאומר ששוחט לע"ז אינו אומר אלא לצער את חבירו אבל בלבו אין מתכוון לע"ז כלל וכדברי רש"י ז"ל לצעורי לחברי' קעביד ואין לבו לע"ז וזה דבר פשוט עכ"ל מבואר כמש"ל שהבין שאינו עובד ע"ז כלל והבן זה בעזה"י:

וראה שב"ה מצאתי שהנחני ד' בדרך אמת וז"ל הרא"ה בדף י"ח בסוגי דשוחט בשבת דהקשה רשב"א איך שחיטתו כשרה הא הוי מומר וכתב הרא"ה וז"ל ואינו נכון שפסולו ופסול שחיטתו באי' כאחד ולאלתר הוי פסולה שחיטתו אבל הא (היינו סוגי' דאותו ואת בנו) כבר תרגמי' רבינו משה ז"ל דישראל מומר לע"ז אין שחיטתו נבילה דמכל מקום ישראל הוא ולא אמרי' נבילה אלא בשחיטת נכרי וכיון דמהני לטהרה מידי נבילה דינא הוא דמחייב באו"ב למ"ד שחיטה שאינה ראוי' שמה שחיטה מידי דהוי אשור הנסקל דמחייב באותו ואת בנו עכ"ל ובמ"ה השיג שם ג' קו' (א) השוחט לע"ז ממש הרי הוא זבחי מתים ולריב"ב היא מטמא באהל (ב) ממנ"פ אם הוא ישראל ונקראת שחיטת ישראל א"כ למה היא פסולה (ג) א"כ מאי פריך הגמ' ברבוצה בשוחט חטאת בחוץ בשבת לע"ז מחתך עפר הא בשחוטי חוץ בודאי שחיטה שאינה ראוי' שחיט' והשחיט' אהני לטהר מידי נבילה ולא הוי מחתך עפר וצע"ג:

ולפמ"ש ל"ק קו' הרשב"א כיון דהוא שוחט לע"ז הגם דהוי בר זביחה ומטהר מידי נבילה אבל עכ"פ אסורה באכילה דלא נעשה השחיט' רק לע"ז שמכוון לקיים מצות שחיטה בעבור ע"ז והתור' אמרה וזבחת כאשר צויתיך וחולין לא בעי כוונה דסתם ישראל מכוון שרוצה בשחיטה כאשר צוה ד' רק קדשים בעו כוונה מיוחדת למצות זביחת קדשים אבל עכ"פ מומר הוי בר זביחה ואצל או"ב חייב אשחיטה שאינה ראוי' לאכילה עיי' ב"ק

דף ע"ו ע"א וק"ל אבל אם עושה תקרובת ע"ז שמכוון שיהי' השחיטה עבודת התקרובת אז בודאי הבהמ' נבילה ולר' יהודה מטמא באהל ולרבנן ג"כ עיי' תוס' חולין דף י"ג ע"ב ובתוס' פסחי' דף ע"ב ולפ"ז שם בתקרובו' בודאי מטמא ובסוגי' דרבוצה פריך אם אדם אוסר דבר שאינו שלו ועושה הבהמ' תקרוב' ע"ז אז בודאי הוי מחתך בעפר ולא תיקן מידי ולא נקראת שחיטה כלל כנלענ"ד בעזה"י שזכיתי למרכז האמת:

ועוד אודיע מה שהעלתי ספק אחד בחידושי נסתפקתי אם ישראל אחד רבץ בהמתו לפני ע"ז ורוצה לשחוט אותה לע"ז ובא ישראל חבירו ומשתחוה לה אם נאסרה מי נימא דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו אלא א"כ עשה בה מעשה כדר"י המשתחוה לבהמת חבירו לא אסרה עביד בה מעשה אסרה או נימא זה דוקא אם בהמת חבירו רבצה ממילא ולא גילה האיש שניחא לי' בע"ז אז צריך מעשה אבל כאן שגילה דעתו שרוצה לעבוד בבהמ' הנ"ל ע"ז אז אפשר שיוכל חבירו לאסור אותה בהשתחוי' לבד או נימא כיון דהאיש אשר בהמה שלו גילה רק לעבוד ע"ז במעשה זביחה דוקא שתהי' הבהמ' תקרובת ע"ז אז גם חבירו יוכל לאסור דוקא לעשות ממנה זביחה לע"ז אבל לעשות הבהמה עצמ' ע"ז זה לא יכול וצע"ג:

ונלע"ד ממה דאמרי' בע"ז דף נ"ג ישראל שזקף לבינה ובא נכרי והשתחוה אסרה ומביא הגמ' ראי' מאשירה היכי יוכלו הנכרי' לאסור הלא ירושה א"י מאברהם אלא יען דגילו ישראל דעתם בעגל דניחא להו בע"ז יעו"ש משמע דוקא אם ישראל זקף לבינה להשתחות לה לעשות הלבינה לע"ז עצמה או כמו שכנענים עשו אשירה לע"ז עצמה שהשתחוו לאשירה עצמה עיי' בעז במשנה דף מ"ח ר"ש אומר כל שעובדי' אותו וכן פסק הרמב"ם פ"ח מעכו"ם הל' ד' וא"כ משמע דוקא אם ישראל עשה הלבינה בזקיפה ובא נכרי והשתחוה שנעשה רצון הישראל אז נאסרה הלבינה או האשיר' אבל אם זקף ישראל לבינה לעשות אותה לע"ז עצמה ובא נכרי ועשה אותה לתקרובת לא אסרה דלהאי לא גילה דעתו כנלענ"ד:

אך זאת צריך חקירה אם נאמר דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו אפ' במעשה וכן פסק הרמב"ם פ"ח מה' עכו"ם הל' א' אם נימא באופן שחבירו גילה להקריב בהמ' הנ"ל לע"ז אם חבירו השוחט אותה יכול לאסר' כמו שמהני זקיפת הלבינה שחבירו יוכל לאסור אותה ה"ה כאן שגילה שבהמה הנ"ל תהי' תקרובת ע"ז גם חבירו יוכל לאסור או נימא דוקא אם רוצה שלבינה או אשירה יהי' ע"ז עצמה אז ניחא לי' אם נעשה ע"ז ע"י אחר אבל תקרובת ע"ז אינו מחדש ע"ז אלא עובד לע"ז אז אמרי' לא ניחא לי' רק שהוא בעצמו יקריב בהמתו וצע"ג:

ולכאורה יש לפשוט מגמ' חולין דף מ' דאמרי' אמר ר"ה היתה בהמת חבירו רבוצה לפני ע"ז כיון ששחט בה סימן אחד אסרה סבר לה כי הא דעולא אר"י אעפ"י שהמשתחוה לבהמת חבירו לא אסרה עשה בה מעשה אסר' יעו"ש ולכאורה היכי מוכח זה דילמא כאן דחבירו רבץ בהמתו לע"ז ורוצה לעשות ממנה תקרובת ע"ז אז גם חבירו יוכל לעשו' ממנה תקרוב' ע"ז אבל בדין דעולא אר"י לעולם פליג שמי ששחט בהמת חבירו אם לא היתה מזומנת לפני ע"ז לא יוכל לאסור אפי' במעשה אלא משמע דאצל תקרובת לא מהני גילוי דעת דבמה שחבירו עובד עבודה הוא עדיין לא עבד וע"כ דטעמא דר"ה ג"כ מטעם דבמעשה יוכל אדם לאסור דבר של חבירו ולכן הוא דין דעולא ודו"ק אך לפ"ז קשה באמת לווה נקנו כלל שהית' רבוצה לפני ע"ז דמשמע שבעלי' הרביצו שם דאם במקרה נעשה כך הוא דבר שפתים וצע"ג וכן יש ראי' מע"ז דף נ"ד דאמר ר"י דין הנ"ל דבמעשה נאסר בהמת חבירו ואמר ר"נ פוקא כבר תירגמא עולא בבבל דאמר היתה בהמת חבירו רבוצה לפני ע"ז כיון ששחט בה סי' אחד אסרה וקשה ר"ה דנקט רבוצה לפני ע"ז דגילו הבעלים שניחא להו שבהמה הנ"ל תהי' תקרובת אז חבירו יוכל לאסור במעשה כל מה דבעלי' רוצי' לעשות אבל כאן שיהי' יוכל לאסור בהמת חבירו בלא גילוי דעת מבעלי' זה לא אמר עולא ור"י אשמועי' דבר חדש מאוד אלא משמע דאצל תקרובת לא אהני גילוי דעת וגם טעמא דעולא הוי דאא"א דש"ש במעשה ודו"ק כנלענ"ד כעת:

סימן לט

שפעת ברכות ורב הצלחות מאלקים העונה מצוקו' ומשיב הנדחו' לראש היושב על מדין ידיו רב לו בחריפות ובקיאות בגמרות וסברות כבוד מהו' רב ר' מרדכי אבדק"ק אס"פ: אחד"ש אודיע כי קבלתי מכתבו מקול המיות לבו אך יבטח בד' הוא אל המושיע ולא ישמע קול נוגש ועתה באתי לגלות דעתי בענין שאלתו אודות שוחט אחד אשר קל הוא על פני מי התורה ושחט שור אשר הי' צולע על ירכו ולא ראה אם נפסקו או נתעכלו ניביו ואחר שכבר נמכר הבשר במקולין נשמע מע"א כשר שהוא ראה השור ביד עכו"ם והי' נשמט בוקא דאטמא דשף מדוכתי' וגם יש עדות עכו"ם מסיח לפי תומו שהי' שמוט והפסד עולה מאוד מה לדון בהנך כלים או בבשר הנמלח ליונים רבים ואבאר דעתי בעזה"י:

א ראשית נחקור יען כי שאלת כ"ת ני' לא פירש אם העד ישראל הגיד זאת לעדי' קודם השחיט' או לא ואבאר הנה אם הע"א כשר הנ"ל סיפר זאת קודם שנשחט השור ויש ע"ז עדים שהעד הנ"ל אמר שנשמט הירך אז פשיטא דבשר וגם הכלי' יהיו אסורי' הגם דע"א אינו קם לממון ואיך יהי' נאמן להפסיד לק"מ דנ"ל ברור בדין הגם שלא מצאתי

עדיי' רמז לזה לא בראשוני' ולא באחרוני' דדוקא אם ע"א מעיד על ממון ישראל אז צריך ב' עדים דכתיב עפ"י שנים עדים יקום דבר אבל אם ישראל אומר עדות להפסיד ממון גוי כמו שאומר שיין של הגוי נתנסך והגוי מכחישו או אומר איני יודע דהכל חד הוא דהוי הדין ביין ישראל אם הבעלים אומרים איני יודע דהיין מותר דע"א אינו קם להפסיד ממון חבירו אבל בממון גוי ע"א נאמן ואם יקחנו ישראל או הגוי נותן לו במתנה אסור היין לישראל כיי"נ גמור ומנא אמינא לה מק"ו דהנה דרשי' לא יקום ע"א באיש לכל עון זה מיתה ולכל חטאת זה ממון כנודע והנה עיי' רמב"ם פ"ט מה' מלכים דגוי נהרג עפ"י ע"א וא"כ על מיתה שלו ע"א נאמן מכ"ש על ממון שלו דע"א נאמן ודו"ק כי חדש הוא ויותר מזה אם ע"א כשר אומר שבהמה זו של גוי היא טריפה ואכל ישראל ממנה אח"כ בהתראה מלקי' אותו דכיון שע"א נאמן על ממון גוי שהוא טריפה ונאמן שהוא איסור אז מלקי' האיש האוכל וכדפ' הרמב"ם בפט"ז מסנהדרין ועיי' פנ"י בקידושין ס"ג בקו"א שהביאו שאם נתחזק האיסור עפ"י ע"א אז לוקין עליו כגון אחד אמר זונה אשה זו והתרו בו אח"כ שנים לוקי' עליו והוא מירושלמי פ"ו דסוטה ועיי' במ"ל יעו"ש ופשיטא אם הע"א הנ"ל בנידן שלפנינו הגיד מקודם ששור הנ"ל הוא שף מדוכתא והוא נאמן והבשר ס' טריפה אז פשיטא דגם הכלי' אסורין ולקמן אבאר היתר אפילו לזה ודו"ק:

ולפ"ז יצמיח עוד דין חדש הא דעכו"ם אינו נאמן זה דוקא אם יגיד עדות על ישראל אז פסקי' דגוי לא בר עדות עיי' ה' שחיטה סי' ט"ו וה' מליחה סי' ס"ט וה' תערובו' סי' צ"ח וה' יי"נ סי' קכ"ז וה' בכורות סי' שי"ג אבל אם יגיד עדות לגוי נאמן ומנ"ל נשמענה מן הרמב"ם שהבאתי שפסק בה' מלכים שם שאפי' עפ"י קרוב יומת גוי בע"א ועיי' ברה"מ והוא גמ' מפורשת בסנהדרין ונאמר ק"ו אם נאמן הגוי על גופו לא יהי' נאמן על ממונו ק"ו הוא ודו"ק:

ולפ"ז כפי מה שכ' כ"ת נ"י שיש כאן עכו"ם שמעיד כן קודם שנתוודע הדבר יהי' נאמן על ממון חבירו אפי' בלא מסיח לפי תומו ויהי' כאן עדות ישראל ועדות כשר של הגוי על ממון של נכרי חבירו ויהי' כאן כב' עדים ודו"ק:

ועלה בדעתי בודאי מה שהוא עבירה אצל הגוי כגון שבע מצות שלהם אז הוי הגוי אפי' ע"א בלבד עדות עליו אבל באיסור שהוא רק לישראל אז אין עדות הגוי נוגע רק לישראל כגון שאומר שיינו נתנסך הלא לגוי חבירו אין זה איסור רק נוגע לישראל אז אין הגוי עדות כלל דמה שנוגע לישראל לא הוי בר עדות ועיי' גיטין דף י' וברא"ש ובמרדכי ובח"מ בעדות וביבמות דף מ"ז ולפי"ז לא מהני עדות הגוי כלל לענין טריפות ודו"ק: וכדמות ראי' מרא"ש פ' אלו מגלחין סי' ע"ט דעל פירו' שלו נאמן דיכול לאוסרם יעו"ש משמע

אבל על פירות חבירו אינו נאמן הגם שהוא גוי וע"כ יען דכל האיסור נוגע רק לישראל אינו נאמן בעדות וכן כתב ברשב"א סי' קי"ח דרק על שלו נאמן דהוא אוסר את שלו משמע על דאחר אינו נאמן אפי' הדבר של גוי חבירו או נאמר בהיפך דזה פשיטא דגוי אחר נאמן רק הוא על עצמו לאו עדות הוא וצריך לבידו לאסרם כמו דישראל נאמן לאסור את שלו וצ"ע אך מרא"ש פ' א"מ שכתב בפי' וז"ל אבל לאסור פירות חבירו לא מהימן מבואר אפי' על פירו' גוי חבירו אינו נאמן וע"כ כמש"ל יען דאיסור נוגע רק לישראל אז פסקי' אין גוי נאמן ודוק בזה (שוב מצאתי שתב"ש בסי' נ"ז ס"ק מ"ה העיר על חקירה אם גוי נאמן על של חבירו ולא מצא רק סמך מתשובת רשב"א עיין שם):

אך בזה נשאר סברתי דע"א על ממון גוי נאמן אם אומר נתנסך יין שלו דממנ"פ לענין ממון של גוי הוי ע"א ישראל נאמן דכמו שנהרג בע"א ה"ה הפסד ממונו ועל איסור שיי"נ הוא נאמן הוא מכח שע"א נאמן באיסורי' יען שלא מפסיד בזה ממון ישראל אבל גוי לא יוכל לאסור שאין לו נאמנות באיסו' וכדמוכח בב"מ קי"ד ועיי' בט"ז בה' בכורות באריכות אבל אם גוי אחד יעיד שחבירו לוה מגוי שלישי ממון נאמן להוציא מק"ו כמש"ל: תמצית הדברים אם בשאלה הנ"ל הע"א העיד מקודם שלקחו ישראל מן הבהמה שהוא שף מדוכתי' ויש ע"ז עדי' אז נאמן הע"א ואם הוא אומר שהי' ודאי טריפה הי' הדין שלוקי' מי שאוכל ממנו בהתראה כדברי הרמב"ם פ"ב מכריתות ואם הוא אומר ספק טריפה הוי ס' טריפה ודו"ק:

ב יען כי שאלת כ"ת נ"י לא פורש אם בשעה שהעיד ע"א אם הי' כבר כל הבשר נמכר או אם הי' מקצת במקולי' של גוי:

הנה אם הבשר כבר נמכר ואח"כ בא הע"א פשיטא לי דאינו נאמן דהנה דכיון דכבר לקחו הבשר הוו הבעלי בתים הבעלים וכפי עדותו רוצה להפסיד ממון שלהם וכבר מבואר דתורה אמרה לא יקום ע"א באיש להפסיד ממון חבירו דדוקא להתיר נאמן ע"א אבל לא לאסור ועיי' תוס' גיטין דף ב' ע"ב ובפנ"י נתן טעם לזה דלהתיר יש חזקה דאין אדם חוטא ולא לו אבל בלאסור לצעורי' קמכוון יעו"ש ודוקא בידו או הי' בידו אז נאמן בפעם ראשון עיי' גיטין כ"ג וש"ע יו"ד סי' קכ"ז סעי' א' בש"ך סק"א וב' אבל אדם אחר אינו נאמן חוץ אם הבעלי' שותקי' דאז שתיקה כהודאה דמי' ודוקא אם העד אומר אתה ידעת מהאיסור דאל"כ אינו נאסר ועיי' ש"ך ס"ק ט"ו שהעיר ב' שיטות דדוקא אם נאמר שתיקה כהודאה אז צריך לומר בפניך אבל אם נאמר כשיטת הר"ן פ' האומר דע"א נאמן עפ"י דין התורה אם הבעלי' אינם מכחישי' אז אפי' אם אינו אומר בפניך ולא ידע מהאיסור אעפ"כ נאמן והביא כמה ראיות יעו"ש והש"ך הפליא שם בכמה קושיות:

ונ"ל בסברא אחת והוא בשלומא אם העד אומר אשתך זינתה שנשארת אשתו רק איסור בעילה יש כאן וה"ה בכהן שאומר שאסור בעבודה וה"ה בגט אם אומר שהוא לשמה וכן במקוה וכן בטבל בא העד רק על האיסור ולא בא בעדותו להפסיד ממון של חבירו רק הוא בא שבעל לא יבעול האשה שהוא עובר איסור אבל כח קנין באשה לא הפסיד וכן בכהן שמגיד לו שאסור לא להקריב קרבנו' וכן בטבל בא שנסתלק האיסור וכן במקוה שהיא כשירה להטביל בו ולא בא להפסיד כי העדות מתחיל על הגברא באיסור או איסור חפץ או היתר חפץ אבל בנתנסך יינך ונטמאו טהרותיך אז מתחיל העדות שיין זה אינו שוה עוד למכור ולא הוי ממון בעלים וכן בנטמאו טהרותיך שאינם עוד ממון בעלים וכמ"ש הש"ך בסק"ג ולפ"ז היכא שלא בא להפסיד נמון רק לאסור אז אמת כסברת הר"ן דדי אם אינו מכחיש אבל ביי"נ שבא להפסיד ממון של חבירו צריך דוקא שתיקה כהודאה שאומר בפניך ודו"ק היטב כי סברא נכונה היא:

תמצית הדברים אם הב"ב אינם מאמינים לו שע"א אינו נאמן בעיניהם כב' רק אומרי' אין אנו יודעי' אין ע"א נאמן להפסיד ממונם ועיי' רמ"א שמלמדי' אותו לומר איני מאמין להם וזה דוקא ביי"נ עיי' ש"ך ס"ק ט"ז אבל עיי' ש"ך ס"ק י"א ובנה"כ וזה דוקא לגלות להם שלא ישתקו אם אינם מאמינים לו ולא ישתקו מחמת ספק יעו"ש והבן והנה כאן שאין הע"א שומר ולא הי' בידו עי' ש"ך סק"א אז אינו נאמן להפסיד זה ברור מאוד ולא מיבעי' לשיטת הסוברים וכאשר פסק הש"ע דצריך בפניך ואתה ידעת זה בודאי לא שייך כאן דאטו כל ב"ב ראו השור וגם אם ראו לא ידעו אם שף מדוכתי' רק בנתנסך יינך אז העד אומר אתה ראית הנסך או שמעת מנסך אבל כאן מי הוא הבקי בשמוטת ירך ודו"ק ואפי' לשאר שיטות אם אומרי' אין אנו מאמינך באמת אז הבשר מותר ודוק:

ג אך בהא יש לספק אם בשעה שע"א העיד הי' עדיין בשר במקולין והרבה נמכר בזה נסתפקתי איך לדון בהאי דינא מי נימא כיון שעל הבשר שנשאר במקולין נאמן כמש"ל בדין א' א"כ ע"כ נאסר גם חלק הבעלי בתים או בהיפך יען שעליהם אינו נאמן גם על הנשאר אינו נאמן דהעד לא בא להעיד על ממון רק על חלק הגוי שנחשב רק שמעיד על איסור ומסתעף ממנו ממון חלק הב"ב וצע"ג:

ולכאורה עלה בדעתי לברר ס' זה ממה שהובא ברמ"א סי' קכ"ז ביין של שותפות וע"א אומר נתנסך מי שמאמין לו חלקו אסור ומי שאינו מאמין חלקו מותר ולכאורה זה אי אפשר או שהכל אסור או הכל מותר וע"כ יען כיון שחבירו אינו מודה אמרי' כן וה"ה כאן מה שביד ב"ב מותר ומה שנשאר בחנות אסור ונ"ל דתלי' בפלוגתא דבודאי זה אי אפשר שחצי יין יהי' היתר וחציו איסור רק הלא לנו ב' טעמי' בע"א ובעלים שותקי'

הא' יען דשותק הוי כהודאה הב' יען כי הוא אינו מכחיש אז האמינ' התור' לע"א לאסור אפי' עיין ר"ן ובזה תלי' בשלומא אי העד אינו נאמן רק הוי שתיק' כהודאה אז פשיטא בהודאתו לא יוכל לחייב חבירו והודאתו הוי רק שיוכל לאסור חפצו על העולם אבל אי כסברת ר"ן דאם אינו מכחיש אז נאמן הע"א וזה פשיטא או דכולו נאסר או דכולו היתר ודו"ק ולפ"ז הרמ"א פסק דהטעם דשתיקה כהודא' ועיי' ש"ך ס"ק י"ד שכתב בפי' כן אז שפיר הביא דין הגהת אלפסי אבל לשאר שיטו' שהוכיח הש"ך בס"ק ט"ו אז פשיטא דליכא למיפלג ביין ודו"ק כנלענ"ד ולפ"ז בנידן דכאן דהוי ספק טריפות בכל הבהמה א"א להיות חצי חלק מותר וחצי חלק אסור וא"כ צריך לחקור בנידן כזה ועיי' בא"ע בב"י סי' קע"ז:

אמנם נ"ל דדבר זה תלי' בפלוגתא חבל באחרוני' בסי' ק"י בט"ז סק"ה בכבש שנתערב וחצי נשאר בקביעו' וחצי כבר נמכר דחידש הט"ז דאפי' מה שכבר פירש אסור יען דכיון דחצי הנשאר כאן אסור אז גם מה שכבר נמכר אסור ובתשובת גאונים בתראי הביאו בשם הגאונים דהכל מותר דקבוע דרבנן הוא והפר"ח כתב בקו"א דחצי הנשאר אסור ומה שכבר נמכר מותר ע"ש שהחליט כן והגאון שב שמעתא הסביר דבריו יען דהוא ס' עצמיות אז אין הנשאר מכריע את הנמכר ולא הנמכר מכריע הנשאר יעו"ש אבל במקוה וטהרות הגם שיש לטהרו' חזקת היתר ואפ"ה נגררו אחר המקוה יען ששם הטהרות נגרר ממקוה אבל בטריפה הוי ס' עצמיות משו"ה דין דפר"ח אמת מסברא ודוק:

אמנם הביא ראי' הגאון ש"ש לסתור דעת פר"ח דהנה בכתובות דף י"ג סוגי' דראוה מדברת שאמרה איש פלוני וכהן הוא פליגי חד אמר מאן דמכשיר בה מכשרי בבתה ואחד פוסל בבתה ומכשיר בה ואנן פסקי' כמאן דמכשר בה מכשיר בבתה והקשה הנ"ל הא כאן הוי ספק עצמיו' דאנו דנין על האיש אם הוא פסול אז ממילא האשה וגם הולד פסולי' ואפ"ה מכריעי' מכח האם הולד וע"כ כדעת גאוני' בתראי דחלק ההיתר מכריע חלק הנשאר ואפי' באיסור דאורייתא וכן פסק הגאון ש"ש:

ונלענ"ד ליישב דעת פר"ח ונהפוך הוא משם יש ראי' לדבריו ואבאר בעזה"י דבר נחמד לדעת וטוב למשכיל בר לבב ורעיון והוא דהנה עיי' בד"מ ביו"ד סי' ל"א בבהמה במים במוח שפסק רמ"א שאסור וכן הביא בש"ע סי' כ' והסביר יען דיש ריעותא מחיים לא אמרי' נשחטה הותרה ומהר"ם לובלין חלק עליו ועיי' בט"ז סי' מ"ח ובש"ך סי' נ' האריך לפרש פלוגתת פוסקי' הנ"ל ועיי' תב"ש ופר"ח סי' כ"ט ופרמג"ד בהקדמת טריפות ובסי' נ' ובפלתי והנה בא"ע סי' קכ"ז סעי' ז' הסביר פלוגת' פוסקי' הנ"ל דעת רמ"א שאזלי' בתר שעה שנולד הס' בבהמ' וע"כ כיון דעכשיו אחר השחיטה ידענו שבחיי הבהמה

נולד ס' טריפה ואז הי' לבהמה עדיין חזקת איסור ולכן ס' הנולד הריעותא מחיים אסור ושאר פוסקי' אזלו אחר שעה שנודע לנו הספק וכיון דלפנינו נודע אחר השחיט' כבר הי' אז לבהמה חזקת היתר יעו"ש בנועם דבריו והבן:

והנה כלל גדול בבעילות האסורות דכיון שהערה בה הכנסת עטרה חייב ועיי' ברמב"ם פ"א מה' א"ב חוץ משפחה חרופה וגם זה כלל גדול דאין אשה מתעברת רק בגמר ביאה ועיי' תוס' יבמות כ' שלא שייך בנין ביה אחיו בהעראה ולפ"ז אם אנו דנין על שעה שנולד הס' אז בא לפנינו מתחיל' רק לדון על האשה בלבד דבשעת הערא' לא שייך לדון על ולד דאז לא תוכל להתעבר ואנו דנין רק על האשה וכיון שמכח חזקת כשרות החלטנו שאיש הזה הוא כשר אז בודאי א"א לומר שולד הבא ממנו בגמר ביא' זאת יהי' פסול דכבר אמרנו שהוא איש כשר אבל באמת אם כולד לפנינו בשעה אחת ס' על גוף הבהמה ואח"כ נמכר החצי דסמכי' דהי' מן הכשר איך יכריע זה את חלק הנשאר שאינו טריפ' הגם מה שנמכר כשר מכח דכל דפריש מרובא פריש אבל הנשאר בודאי אסור כמ"ש הפר"ח ולפ"ז יובן מאן דסובר מכשיר בה ובבתה סובר דאזלי' בתר הזמן שנולד הס' וכדפסק רמ"א בס' מים במוח ומאן דפוסל בבתה סובר דאזלי' בתר שעה שנודע הספק ואז בא ס' עצמיו' לפנינו משו"ה האם כשרה והולד פסול וממילא מוכח כשיטת פר"ח ויש להאריך בזה והבן כי עמוק:

ובזה יובן לי ראי' אחת שחקרתי מסוגי' דיבמות מ"ז ע"א ששאל שם יש לך בנים א"ל הן יש לך בני בנים א"ל נאמן אתה לפסול עצמך ואי אתה נאמן לפסל בניך ועיי"ש בתוס' דכיון דיש בני בנים אפי' על הבן אינו נאמן וכן פסק הרמב"ם וכן הביא ברה"מ שם והסבירו יען דאי אפשר שהבן פסול ובן הבן יהי' כשר מזה נגלה לכאור' בס' עצמיות אי אפשר לחלוק החצי מן האחד:

ולפמ"ש נכון דכיון דאם נפסל הבן ונאמן שהוא ממזר וע"כ אנו דנין על שעה שנולד הס' הוא לידת הבן הגם שלא נודע לנו עד היום וכיון דכמה שנים קודם הי' הבן פסול אז בודאי בן הבן ג"כ פסול וכיון דבן הבן לא יוכל לפסול אז מכרעי' שגם הבן לא נפסל ודוק ויש לעיין אם זה לא דומה למקוה דלא הוי ספק עצמיות ודו"ק:

תמצית הדברים הגם אם העד נאמן לגבי הבשר שעדיין במקולין אעפ"כ מה שנמכר מותר לפי דעת הפר"ח ומה שנשאר אסור אבל לדעת קצה"ח בש"ש אפי' באיסור דאורייתא אמרי' מכריע קצתו את קצתו אך הש"ש חידש כן במקום רוב דהוי כודאי כגון במעשה דט"ז אבל כאן לא הוי רק חזקה דאתי' מכח הרוב וכן שהביא ש"ש מחזקת האם לבת דמהני אפי' חזקה זה חזקת קמייתא דאם בודאי הי' מותר אבל כאן שהוא רק חזקה מכח

רוב אז באמת אינו מוכח דמכריע קצתו את קצתו זה נגלה להמעיין בעינא פקיחא בעניני חזקות וגם הוא מודה דמה שנמכר מותר ומה שנשאר אסור כנלענ"ד והבן זה:

ד אם יש כאן אנשים שמאמינים לו מבואר מהגהת אלפסי שהבאתי דלאותן אנשים אסורין לשאר מותרי' כמש"ל בביאור היטב וק"ל וגוי מסיח לפי תומו לא מהני כאן אפי' באיסור דאורייתא בלבד אינו נאמן מכ"ש כאן שאינו נאמן להפסיד ממון של ישראל ועיי' ש"ך סי' קכ"ז וק"ל וב' קרובים או פסולי עדות עיי' בש"ך סי' קכ"ז סק"ך ועיי' בט"ז סי' צ"ח: (ה) עתה דאתי לעיי' על גוף הטריפות הגם אם נאמין לשוחט או לשוחט עצמו אי מותר לו לאכול מתוך הכלים או לא הנה לכאורה בנידן דידן אם השוחט נאמן הבהמה טריפה לכ"ע דהנה הש"ך בסי' נ' פסק היכא דאיכא ריעותא מחיים אפי' בהפסד מרובה אסורה הבהמ' חוץ אם ההיתר שכיח טפי עיי' בתב"ש סי' כ"ט שהמתיק הדבר יען דחזקת היתר דבהמה הוי רק מחמת הרוב וא"כ כיון דיש בבהמה ריעותא מה שלא נמצא ברוב איתרע רוב כנגדה והוא תורת אמת כמובן ואפי' לשיטות תוס' וסמ"ג וסה"ת ומהר"ם לובלין דספק מחיים בשקול ג"כ מותר זה בשאר טריפות אבל בשמוטה ולא ידענו אי עיכול ניבי' הוי חסרון ידיעה וכ"ע מודו דס' אסור ודו"ק ובפרט נ"ל בנידן דידן איסור חדש אליבא דכ"ע דלסברת הב"ש הוי פלוגתת הפוסקי' רק אם לא נודע הריעותא עד אחר השחיטה שאז פליגי אם הולכין אחר זמן הנולד או אחר זמן הנודע אבל כאן שראה העד השמוטה מחיים ונודע אפי' הס' מחיים אז לכ"ע אסור והוא דבר חדש אשר לא הערו האחרוני' בזה: (ו) אמנם נ"ל בכח דהיתרא והוא דפר"ח חקר בסי' נ"ה סק"ט היכא דיש ספק אם עיכול אם לא וגם ס' אם נפסק כלל הוי ס"ס א' דילמא לא איפסוק ואת"ל איפסוק דילמא לא נתעכל ותי' דהוי ס' חסרון ידיעה כוונתו דבנפסק גם עתה אנן בקיאין רק הוא לא ראה והוי חסרון ידיעה כך כוונתו יעו"ש בס"ק שאחר זה והנה התב"ש חידש בסי' כ"ט דדוקא אם החפץ מונח לפנינו לבדוק רק הוא לא יבין אם הוא כך או כך אז הוי חסרון ידיעה אולי אחר יכיר אבל בנאבד דאז אין החפץ כאן לראות הטריפו' אז הוי לכ"ע ס' מעלי' יעו"ש וכן אמרתי מכבר חילוק הנ"ל ולפ"ז כאן בשעה שבא לפנינו כבר נחתך ונמכר ואי אפשר בעולם לבדוק הס' ואז יש לנו ס"ס מעלי' ס' נפסק או לא ואת"ל נפסק שמא לא נתעכל ובס"ס בודאי אפי' ריעותא מחיים מהני ודו"ק בזה והס"ס הוא טוב מאוד דכל ס' מחדש ענין חדש הא' הנפסק והב' העיכול ודו"ק:

ולכאורה עלה בדעתי לפקפק דהנה כלל גדול לרוב הפוסקי' דצריך ס"ס שיכול להתהפך וכאן לכאור' א"א להתהפך דבשלומא אם נתחיל ס' נפסק ואת"ל נפסק שמא לא עיכול ניבי' הוי ס"ס מעלי' אבל אם נתחיל ס' נתעכל ס' לא נתעכל איך נאמר אח"כ ואת"ל

נתעכל שמא לא נפסק זה שקר דכבר מבואר בש"ך בשם מהרש"ל באיעכול בודאי נפסק וליכא כאן ס"ס ולט"ז דסובר דמשכחת עיכול בלא נפסק עיי' פרמ"ג שהוכיח כן שיטתו הלא לדידי' נטרפה בנפסק בלבד ובעיכול בלבד וממנ"פ ליכא ס"ס רק הפר"ח לשיטתו אזיל בסי' ק"י דלא צריך ס"ס להתהפך שפיר חקר אבל לדידן ליכא כאן ס"ס להתהפך ואין כאן היתר וצע"ג:

ונלע"ד סברא אחת נפלאה בעזה"י והוא דבשלומא אם אנו מזכירין ס' אחד לא נכלל בו השני וכן להיפך אם נתחיל בצד הס' האחר לא נזכר בו הראשון אז צריך ס"ס דיוכל להתהפך כגון בנשבר הגף בשאלת מנחם עזרי' עיי' בש"ך יו"ד סי' ק"י כגון שם דהוי הס"ס ס' דילמא לאחר שחיטה נשבר ואת"ל מחיים דילמא לא יצא לחוץ אבל להפך אי אפשר את"ל יצא לחוץ אז ע"כ מחיים הוי יעו"ש בש"ך דשם אמרי' דילמא נתחיל בס' יצא או לא דאז הוי רק חד ס' אבל כאן כיון דעיכול בלחוד כשר רק יען שאי אפשר להיות עיכול אם לא שנפסק קודם אז גם אם נתחיל בס' עיכול לא יהי' טריפות רק יען שנפסק ג"כ וא"כ צריך אתה לדון אם נפסק או לא ואח"כ יש לך לחקור אם נתעכל בהדי איפסוק והוי ס"ס שמא לא נפסק ואת"ל נפסק שמא לא ע"י עיכול דגם טריפות עיכול הוי רק יען שנפסק ע"י עיכול אבל שם עכ"פ זה אמת אם יצא מחיים הוי טריפות בפני עצמו ומטריף ואפי' נאמר כנגד הש"ך סוף הענין שחידש שבדרוסה צריך להתחיל מתחילה שם דאם לא נכנס לא דריס יעו"ש שהוא מתוק אפי' אם גם שם טריפה היינו שעכ"פ ס' דרוסה הוי טריפות בפני עצמו וס' על הוי רק ס' איך בא לדרוס אבל כאן עיכול לא הוי טריפות רק שנפסק נמצא על גוף הטריפות צריך אתה להחליט שהי' נפסק וע"כ נתחיל בה וסברא זו ברור' ומזהיר' עיני התבונ' בעזה"י ופשיטא דלא הוי שם אונס חד ודו"ק:

ז עוד נ"ל היתר דכבר הערותי דנימא אוקמי הכלים בחזקת היתר ומס' לא נאסרו וכדמות סברת הט"ז כנגד מהרש"ל לענין תבשיל שנתבשל בקדירת גוי עיי' טו"ז סי' קכ"ב ביו"ד אמנם מצאתי סתירה לזה בט"ז סי' א' בשוחט ששכח שאפי' בס"ס אוסר הט"ז הכלי' יעו"ש אמנם באמת לק"מ דבשלומא אם אנו דנין על ס' בשחיטה דהי' לו חזקת איסור וכיון דאמרי' ס"ס לא מהני הוי ודאי נבילה ולכן אוסר הט"ז הכלים אבל שם בסי' קכ"ב דבכל אופן הוי רק ס' איסור טריפה אז פסק דיש לתבשיל חזקת היתר ודו"ק שוב מצאתי סמך לט"ז בפרמ"ג דהוא סובר דבסי' א' הוי ודאי נבילה יעו"ש ודו"ק ובפרט שיש כאן אחר מעל"ע דהוי נטל"פ ולכן יהי' כאן הכלי' ודאי מותרים אך ראה זה מצאתי בפרמ"ג בשם מהריב"ל בסי' א' בס' טריפה שנתבשל שהכלים אסורי' אפילו אחר מעת לעת והביא שהתב"ש רצה להתיר אפי' בנידן השוחט והשיג עליו יעו"ש וכן מצאתי בב' כתי

עדים על חתיכ' אם טריפה היא כתב הפרמ"ג בהקדמה לה' שחיטה דתבשיל טריפה וגם מצאתי בפר"ח בסי' ק"י אות ח' האריך בשם מהריב"ל שאפי' אחר מעל"ע הכלים טריפה והסביר ב' סברות א' יען דס' עצמו אסרנו ואח"כ באנו להתיר הכלי' וזה אסור וסברא הב' יען שהכלי' היו בתוך מעל"ע ספק דאורייתא יעו"ש שהאריך:

אמנם מזה יצמיח היתר דבשלומא אם כבר נודע מהטרפו' אז שייך דס' עצמו אסרנו וגם סברא ב' שהי' בתוך מעל"ע ס' דאורייתא אבל בנידן דידן שכבר נתבשל הבשר קודם בא הע"א אז בודאי הכלי' מותרי' מכח חזקת היתר ודו"ק:

וד' האיר עיני שכוונתי לאמת שמצאתי בפרמ"ג בכללי ס"ס אות א' שאם לא נודע הטריפות קודם שנעשה הכלי מעל"ע שהי' נטל"פ דרבנן אז הכלים מותרין:

ח אמנם זה שכתבתי למעלה הוא אם נאמין לע"א הנ"ל אבל כיון שבררתי שע"א אינו נאמן הגם דשוחט מודה שהיתה צולעת על ירכה וס' אצלו אי לא היתה שמוטה ונאמר דע"א נאמן לברר ס' איסור כנודע לק"מ מב' טעמים ובצרופן היתר אחד דהנה נ"ל ברור בסברא דריעותא מחיים לא הוי רק אז בודאי נשמטה ויש ס' על הניבי' אבל אם יש כאן ס' אי יש ריעותא מחיים אז אין שום פוסק מהמובאי' בש"ע אוסר בכה"ג דאז כ"ע מודו דאוקמי' בחזקת היתר דיען דיש ס' על ריעותא גופא וכאן לא שייך ריעותא מחיים דהבהמ' יצאה מרוב דע"ז אנו דנין אם יצאה ע"י ריעותא מרוב ודו"ק: וראיתי תשובת חיי אדם שהרא' במכתבו כ"ת נ"י ובמכ"ת של הגאון ז"ל לא ידעתי מי הכריחו לפנוס בין שמוטה מחמת חולי או שאר דברי' ולא יצא לחלק כמש"ל דרק הוא צולע ולא ידעי' אי כשמנו אי לאו אז בודאי הבהמ' מותרת דלא שייך סברת תב"ש יען שיצאה מרוב בהמות דזה דוקא אם ידענו שיש כאן ס' טריפו' עכ"פ אבל כאן בנשמט הוי ודאי ס' טריפות אבל אי לא ידענו דנשמטה אז אמרי' דלא נשמטה וליכא כאן ריעותא מחיים כלל דריעותא לא כקרא רק ס' טריפות כמו ביבמות ס' גירושין או קידושי' ופליאה בעיני אם ימצא כנגד סברא זו והבן (ועל הס"ס שחידש הגאון בתשובה יש להתפלא אך הזמן בוגד בי כעת להשיג עליו ולחקור בדעתו) וכיון דבצולע לבד כשאר חזקת היתר אינו נאמן ע"א לברר וראי' לזה מדברי הש"ך בסי' קכ"ז ס"ק כ"ג דלא משכחת כלל שע"א יפעול אם יש לדבר חזקת היתר ודו"ק וא"כ מכח דברי השוחט שהיתה צולע איכא עדיין חזקת היתר וע"א אינו נאמן לאסור ודו"ק:

ועתה אכתוב לו בקיצור היתר שאל' הנ"ל והדיני' היוצאי' ממונה בעזה"י: (א) אם הע"א העיד לפני ב' עדי' קודם השחיט' שהבהמ' היא שמוטה אז ע"א הנ"ל נאמן דיען על ממון עכו"ם נאמן ע"א ישראל הגם שאין בידו ולא הי' נשאר על הבשר הנ"ל רק היתר ו' דהוי

ס"ס אם נאבד או נחתכה הבהמה: (ב) אבל אם יש עדים שעכו"ם הגיד זאת מקודם אינו נאמן דגוי לאו בר עדות אפי' לנכרי חבירו רק בז' מצות אבל לא באיסור הנוגע לישראל כנידן דידן:

ג ואם הקצב שהיתה בהמה שלו אמר כן קודם שנשחטה לפני ב' עדים שהיא שמוטה גוי נאמן על שלו כמבואר ברא"ש פ' א"מ ובתשו' רשב"א שהבאתי וכיון שהאמינו לו בשלו אז נאמן גם אם לקח ישראל:

ד גוי מסיח לפי תומו אינו נאמן באיסור דאורייתא אפי' אם מכוון להשביח מקחו כן מבואר בש"ך בסי' קכ"ז ובראש פ' א"מ ובהרבה מקומות ועיי' ט"ז בכורות:

ה אם הבשר כבר כמכר בודאי אינו נאמן כמבואר בסי' קכ"ז ומותר להודיע לעולם שלא ישתקו שהם אינם מאמיני' ולשיטת המחבר אפי' שתקו אינו נאמן דלא שייך בפניך שהם לא ידעו אם שמוטה היתה והגם דיוכל אז לברר זה אינו עיי' בד"מ ובש"ך סי' הנ"ל ס"ק כ"ד אם לא בררו מותר רק אז צריכי' לברר דבריו אם אפשר יעו"ש:

ו אם מקצת נמכר כבר ומקצת עדיין כאן וכן אם מקצת אנשים מאמינים לו תלי' בפלוגתת פר"ח וגאונים בתראי ובש"ש מתיר הכל אפי' בדאורייתא בס' א' ובפרט כאן דיש ס"ס כמש"ל אפי' על גוף הטריפות בודאי הכל מותר אפי' הבשר ובפרט אם אין נשאר עוד בשר בשעת עדותו רק אנשים מאמיני' לו:

ז אפי' העד עצמו מותר לאכול מן הבשר דיש כאן ס"ס כמש"ל באות ו' רק חלילה לסמוך על היתר זה בלבד אבל על הכלי' יש לדון עליו דהי' להם חזקת היתר אך אצלו הוי שוי' אנפשי' חד"א מכח ס' א' א"כ נ"ל ברור כיון שהכלים נטל"פ ויש כאן ס"ס בגוף הטריפות מותר לסמוך על הכלים כמובן [ויש עוד לעיי' בכלי' הנ"ל לענין העד כי יש לי דבר חדש בעזה"י שבשוי' אנפשי' חד"א לא שייך טעם כעיקר דבשלומא אם הי' לנו קבלה הלכה מסיני דמה שאסרה התורה בלאו או בכרת כגון נבילה או חלב נכלל בו בין הממש ובין הטעם שהכל בכלל לא תאכל נבילה או לא תאכל חלב בין העיקר או הטעם אז ממילא אם אחד אומר חתיכה זו נבילה ואוסר על נפשו לח"ד הי' גם כן אסור בטעם כמו בממש אבל באמת הלא בכל איסורי' לא נכלל בלאו שלהם או בכרת שלהם טעם כעיקר כנודע דילפי' טע"כ מפסוק אחר וליכא בו מלקות או כרת נמצא הוי טע"כ איסור חדש אשר חדשה התורה אבל מי שאוסר חתיכת היתר שאומר שהוא חלב או נבילה לא אסר על נפשו רק איסור דחלב או נבילה ולא נכלל בו גם איסור טע"כ והארכתי בזה בחידושי בעזה"י ואין כאן מקומו כי צריך עיון ושקידה רבה]:

ח אבל חוץ לעד הנ"ל הי' ראוי אפילו הבשר להתיר דע"א אינו נאמן ולא הוי ריעותא מחיים ולכלי' ג"כ חזקת היתר ונטל"פ ולא נודע ונ"ל ברור שהכלי' מותרי' לכל איש ואיש מישראל לבשל בהם כנלענ"ד ברור להלכה ולמעשה בעזה"י:
ונא ימחול כ"ת נ"י לעיי' ואקוה שישמח בו וד' יתן לכ"ת משאלות לבבו לטובה:

סימן מ

שלום וכל טוב להרב הגדול ידיו רב לו בפלפול ובקיאות כבוד הרב דק"ק סענדרע נ"י:
שאלה בשור שנפל מעצמו בארץ שוה שאין מכריסו לארץ רק או ד' או, ה' טפחים והלך אח"כ אבל צולע על ירכו ונשחט מיד בלי שהית מעת לעת ונבדק משוחט ונמצא שהי' נשמט עצם השוק מעצם הקוליות באופן שהוא כשר מי נימא שיש לחוש בו על ריסוק אברי' יען שהליכתו הי' בצליעה או לא נחוש על ריסוק וצע"ג:
ונלע"ד לחקור בעזה"י הנה לכאורה מבואר בט"ז בסי' נ"ח ס"ק א' בשם רש"ל דכל שלא כפלה י' טפחי' אפי' לא עמדה כלל היא כשרה ואין לחוש כלל אבל בתב"ש סי' ל"ב הוכיח דוקא אם לא עמדה כלל אז אנו מתירין בפחות מיו"ד אבל אם עמדה ואינה הולכת בטוב חיישי' על פסיקת החוט והשיג בזה על הש"ך סי' ל"ב ס"ק י"ב יעו"ש ומצאתי בנב"י ח"א יו"ד סי' כ"ב שחקר בדין הנ"ל וכ' ג"כ כמו שחידש התב"ש אבל חזר והשיג עליו מגמ' בב"ק דף נ"א שפריך לר"נ ממעקה יעו"ש והקשה הגאון א"כ למה אין צריך מעקה בבית פחות מי' הלא יש חשש על פסיקת חוט השדרה וכ"ת מן הסתם ליכא לחוש על נפילה של פחות מי' אבל אי ראינו ריעותא דלא עמדה ולא הלכה חיישי' א"כ דילמא ר"כ חשש על ריסוק אברים יען דראה ריעותא אבל מן הסתם לא חיישי' ופטור ממעקה וצע"ג ובמכ"ת של הגאון נ"ל דלק"מ דמה שנראה שבהמ' צולעת ומשגרת רגלי' אחרי' אינו ריעותא על ריסוק אברים דמכח ריסוק לא בא גרירת רגלים אבל הוא ריעותא על פסיקת חוט השדרה יען דחוט הנ"ל מקשר כל האברי' וברגלים כבר נחלש כחו ואם יש פסיקת החוט הטבע שיבא גרירת רגלים ועיי' רשב"א בחדושי חולין דף מ"ג ובתב"ש ופר"ח סי' כ"ט ולכן בסי' ל"ב דאיירי לפי הבנת תב"ש בנפלה בפחות מי' לא חיישי' על ריסוק אברים כלל רק חיישי' על פסיקת החוט דמה שגוררת רגלי' הוא ריעותא לחוש לפסיקת חוט לבד ופסיקת החוט שייך גם בפחות מיו"ד טפחים דמחוזק הנפיל' נפסק החוט אבל זאת בודאי לא נאמר יען דבהמה לא הלכה בטוב נחוש לריסוק ונצריך בדיקת כל הגוף דאין ריסוק בפחות מיו"ד טפחים וגרירת רגלים אין ראי' שנחוש על ריסוק וא"כ ר"נ דפסק יען ששחט השור קודם ששאל בבהמ"ד הפסיד לעצמו דאם אזיל לבהמ"ד הי' שוני' לו שהה מעל"ע כשרה יעו"ש בגמ' נמצא שחשש ר"נ על ריסוק אברי' דאם הי'

חושש על פסיקת החוט הי' יוכל גם עכשיו לבדוק בחוט (וע"ז פריך הגמ' אי יש חשש ריסוק בפחות מי' קשה ממעקה למה לא נחוש על ריסוק וע"כ דליכא חשש ריסוק ואי חשש על פסיקת החוט א"כ הי' לו לר"נ לצוות לו לבדוק החוט ולא יאמר שהי' לו לשהות מעל"ע שהוא להוציא מחשש ריסוק וזה ברור בעזה"י [ועיי' רש"י בב"ק דף נ"א שפי' שהשור הזה לא עמד נמצא שלא נודע ריעותא על פסיקת החוט דדוקא אם בעינים נראה שאינה הולך בטוב אז יש חשש על פסיקת החוט אבל אם נשחט מיד אין זה ריעותא כלל לסייע לחשש פסיקת החוט וכן מצאתי בדג"מ סי' ל"ב שאם לא עמדה אין ריעותא שתולין מחמת כאב הוא אבל אם הלכה וגוררת רגלי' חיישי' אפי' בפחות מיו"ד טפחים וא"כ גם לענין ריסוק אברי' דוקא אם לא יכולה לילך ולא יכולה לעמוד הוי ריעותא אבל אם נשחטה מיד ליכא שום ריעותא ודו"ק]:

היוצא מזה דשפיר כ' התב"ש בשוגרת רגלי' יש לחוש אפי' בנפילה של פחות מיו"ד טפחים ולפ"ז בנידן השאלה דנפל השור הגם שהי' פחות מיו"ד טפחים כיון שראינו שלא יוכל לילך ומשגר רגליו אחריו יש לחוש על פסיקת החוט וכיון דלא בדק אסור הבשר כן נראה לכאור':

אך לדינא נ"ל דמותר הבשר דאני אומר סברא אחת בשלומא אם לא נשבר עצם מרגלי השור ואעפ"כ לא יוכל לילך על ארבע וגורר אחריו רגליו אז הגרירה מורה ריעותא על פסיקת החוט אבל בעינינו ראינו שנשבר עצם השוק רק שבאותו עצם ליכא טריפות אבל מי יכחיש ששבירת עצם לא יפעל כאב שלא יוכל לילך בטוב אז ממילא אין מגרירה הנ"ל ראי על פסיקת החוט ונשארה הבהמה על חזקת כשרות ולא חיישי' על טריפות פסיקת החוט והבן זה מאוד ולפ"ז כאן דהי' שבירת עצם כשר הבשר אפי' לא בדק החוט כנלענ"ד ברור בעזה"י:

ודע דנ"ל לחדש דבר דאם נפל עוף בפחות מעשרה הגם שגוררת רגלי' אומרי' שגרונא נקטה ולא חיישי' לפסיקת החוט אפי' להתב"ש דלפמ"ש למעלה דכוונת התב"ש משום דגרירת רגלים הוי הוכחה על פסיקת החוט יען דחוט השדרה הוא הקושר אברי הגוף ומכח שהחוט נפסק בא זאת דשגרן כרעייהו א"כ לפי מה שחידש הדג"מ בסי' ל"ב סעיף ב' דאם יש ספק פסיקת החוט לא מהני הילוך בעוף יען דרגלים רחוקים מאוד מחוט השדרה אצל עופות אז פסיקת החוט לא יפעל על ההילוך ויכולה לילך בטוב הגם שנפסק החוט יעו"ש וא"כ אין זאת הוכחה יען דאינה הולכת בטוב יש ראי' שנפסק החוט הלא בעוף אין פסיקת החוט פועל על ההליכה יען דהחוט רחוק מן הרגלים וא"כ

אין מזה אות על פסיקת החוט ואמרי' דכאיב לי' או שגרונא נקט ולא צריך בדיקה כלל אפי' לחוט כנלענ"ד:

אמנם לפ"ז קשה לי על הרמ"א בסי' ל"ב סעיף ז' דכ' וז"ל וה"ה בעוף נמי דינא הכי והוא מהג"ה במרדכי עיי' ט"ז ס"ק ו' וקשה למה התיר המרדכי דוקא בלא ראינו שנפלה הלא בעוף אפי' ראינו שנפלה אין חשש בפחות מעשרה ולפי הבנת התב"ש ודג"מ קאי דין הנ"ל על נפילה בפחות מעשרה שכתב המחבר שאז לא אמרי' שגרונא וקשה בעוף אפי' בנפלה אמרי' שגרונא נקט וצע"ג על דג"מ הנ"ל אך דברי דג"מ נפלאים מאוד כאשר הארכתי כבר בחידושי שם:

ולולי דמסתפינא הייתי מחדש דבר על נידן השאלה שהיתה הבהמה צולעת רק על רגל אחד שאז ליכא חשש דפסיקת החוט בנפלה אפי' מעשרה דדוקא אם השני רגלים גוררין בתרה אז אמרי' דחיישי' על פסיקת החוט אבל אם רגל אחד נגרר אחרי' אז אמרי' אי הי' פסיקת החוט היו נגררים השתי רגלים ומדלא נגרר אלא רגל אחד ניכר שהוא מחמת חבט הכאה או שגרונא ובזה גם התב"ש מודה וכן משמע מלשון הגמ' ורמב"ם וטוש"ע שנקטו בסעיף ו' וז"ל בהמה שגוררת רגלי' אחרי' עכ"ל משמע דוקא אם גוררת שתי רגלים אז צריך הטעם ששגרונא שכיח ובנפלה חיישי' אבל בגוררת רגל אחד אולי אפי' בנפלה אין צריך בדיקה על פסיקת החוט דהלא בסוף החוט מתפצל והולך בשתי יריכים ואם הי' נפסק במקום שפועל טריפות עיי' ב"י בסי' ל"ב היו גוררי' השתי רגלים ומדלא נגרר אלא רגל אחד ע"כ ליכא פסיקת החוט והבן שוב ראיתי שגם הרב השואל עמד על החקירה הנ"ל:

אך כל אדם כוזב בחפזו דהנה הש"ע בסי' נ"ח סעי' ו' ב' וז"ל הלכה כשירה ואינה צריכה בדיקה אעפ"י שלא שהתה מעל"ע בד"א כשהלכה הילוך יפה כדרכה אבל הלכה והיא צולעה צריכה בדיקה ורמ"א הוסיף וז"ל וי"א דאנן האידנא לא קים לן בבדיקה ואין להתיר רק בהלכה והכי נהוג ולא נקרא הלכה רק כשהלכה ד' אמות הילוך יפה כמו שהלכה קודם שנפלה או כשאר בהמה עכ"ל ולכאורה פלא גדול בעיני הלא מבואר בחדושי רשב"א ובת"ה בדין הנ"ל בדף נ"א דאחר ששהתה מעל"ע אין צריך בדיקה רק משום חוט השדרה וז"ל בת"ה והרמב"ן נתן טעם לדבר דעקרה רגלי' להלוך לא מפיק לן מידי דחשש פסיקת חוט השדרה עד שתהלך כדרכה דלא איבעי' כי לא הלכה כלל אלא אפי' הולכת וצולעת על ירכה איכא למיחש לה ותדע לך דהאי אמרתא דהוית בי רב חביבא דהות משדרה כרעה בתרה ואשכח דהוי פסיקת חוט השדר' ואפ"ה הוית מהלכת קצת אלא ודאי עד דהלכה חיישי' לה עכ"ל ובחדושיו הוסיף ק"ו דשם הוי משדרת תרתין

כרעה בתרייהו עכ"ל נשמע דכל החשש משום פסיקת החוט ואפ"ה הגם שצולעת רק על רגל אחד חיישי' ולדידן דאין בקיאי' טריפה עד שתלך הילוך יפה כמו קודם שנפלה וקשה הא צולעה על רגל אחד ליכא פסיקת החוט דבהאי אימרתא דשגרן תרתי כרעה בתרייהו הוא דחיישי' על פסיקת החוט אבל בצולעה על רגל אחד למאי ניחוש אלא ע"כ דה"ה ברגל אחד יש חשש פסיקת החוט ומה שצולעה על רגל אחד ולא בכל השנים אין ראי' דאולי רגל אחד בכח גדול ותוכל לילך גם בפסיקת החוט דהא באמת גם אם נפסק החוט אין הכרח שתצרך להיות צולעה כמבואר בסי' ל"ב סעיף ו' ודו"ק ועוד מדכתב הרשב"א בחידושיו דהולכת וצולעה אין מוציא מחשש פסיקת החוט מהאי אימרתא דשגרן תרתי כרעה בתרייהו יעו"ש וקשה נהפוך הוא דשם דכל שני רגלים היו שגרן יוכל להיות נפסק החוט אבל ברגל אחד ליכא חשש נפסק החוט דלמה לא צולעת על ב' רגלים אלא מוכח כמ"ש וק"ל:

ולכאורה יש להשיב דכוונת הש"ע רק לחדש דכל שנפל' אינה יוצאת מחשש ניקב כל זמן שלא הלכה כדרכה וכן הבין הישׁ"ש בחולין פרק א"ט סי' ס"ה דכוונת רמב"ן דעדיין נפולה היא ואיכא חשש ניקב על כל אברים יעו"ש היטב אבל בלשון הרשב"א נגלה דליכא חשש רק על פסיקת החוט כמבואר היטב בלשונו אשר הבאתי למעלה ודו"ק:

ומה שהתעורר הגאון נב"י שם א"כ אם משכחת פסיקת החוט אפי' בפחות מיו"ט למה פטור בית שאין גבוה י' טפחים ממעקה הלא יש לחוש על פסיקת חוט השדרה אלא ע"כ מוכח דבפחות מעשרה ליכא חשש פסיקת החוט ולכאורה היא קושי' גדולה:

ונלע"ד ליישב בעזה"י דבמעקה כתיב לא תשים דמים בביתך ועיי' רמב"ן שם שכ' וז"ל או שהיא מחודשת או מלא תעמוד על דם ריעך דהתורה הקפידה שלא לראו' או לגרום מיתת חבירו והנה דוקא בנפילה דיוכל לפעול מיתה שם ציוה ד' לעשות מעקה אבל אם לא יפעול מיתה רק שיוכל לעשות אחד מטריפות אשר לבסוף יצמיח מזה מיתה לא נקרא בקרא לא תשים דמים בביתך והנה בפ' משפטים דכתיב אם יום או יומים יעמוד לא יוקם ופי' הרמב"ן דאם מת ביום שני נקרא ומת תחת ידו אבל אם אח"כ מת לא נקרא ומת תחת ידו והנה חכז"ל דרשו שם שיומים ג"כ דוקא כ"ד שעות והובא ברמב"ן שם נמצא למד אותו הכאה שפועל מיתה בתוך כ"ד שעות נקרא ומת תחת ידו אבל מה שפועל מיתה אחר כ"ד שעות לא נקרא ומת תחת ידו והנה בביצה אצל עוף הנדרס חידש רש"י דהלכה מסיני דריסוק אברי' לא יחי' כ"ד שעות וכן משמע מר"ן בחולין בסוגי' דר"א יעו"ש וא"כ דוקא אחר עשרה טפחים דמשכחת ריסוק אברי' חשש הקב"ה וציוה לעשות מעקה דילמא יפול הנופל ואבריו יתרסקו ולא יחי' כ"ד שעות ושם דמים

בביתו אבל בפחות מיו"ד טפחים דלא משכחת ריסוק רק אולי יהי' פסיקת החוט שהוא טריפות שיוכל לחיות ולא נקרא שימת דמים בבית ולכן לא צריך מעקה כנ"ל לחדש דבר חדש מאוד:

וראה זה מצאתי בעזה"י ברמב"ם פי"א מה' רוצח הל' ד' וז"ל אחד הגג ואחד כל דבר שיש בו סכנה וראוי שיכשל בה אדם וימות כגון שהיתה לו באר או בור בחצירו בין שיש בו מים ובין שאין בו מים חייב לעשות חולי' גבוה י' טפחים או לעשות לה כיסוי שלא יפול בו אדם וימות וכן כל מכשול שיש בו סכנת נפשו' מצות עשה להסירו וכו' ואם לא הסיר והניח המכשולות המביאין לידי סכנה ביטל מ"ע ועבר בלא תשים דמים עכ"ל משמע שדוקא מיתה ממש או עכ"פ סכנת נפשות שיבאו מנפילה אז חייב במעקה אבל באופן שלא יצמיח מיתה רק טריפות לא ציוה הקב"ה לעשו' מעקה דלא שם דמים בביתו וק"ל:

סימן מא

שלום וכ"ט לידיד נפשי איש המוכתר במעלות ומידות תרומו' כבוד הרב המה"ג אב"ד דק"ק סענדרע נ"י ולכל החוסים בו יאמר שלום:

ראשית אחלה פניו על שאחרתי עד הנה יאמנו דברי שלא יכולתי עד העת לעיין בדבריו כי הי' לפני שאלה חמורה אשר פניתי עלי' לטובה וכעת אמרתי לו ראשית הבכורה ואת אשר ישים ד' בפי אותו אשמור לדבר אשר הרו והגו רעיוני בענין אשר ערך בנידן שור שנפל ואבא במשפט אשר שפט על מכתב הראשון אשר שלחתי למעלתו:

הנה בב"ק נ"א בהאי מעשה דר"נ סבר הגמ' דר"נ סובר יש חבט פחות מעשרה ולבסוף אוקמי הגמ' בנפל בדרך נפילה ומכריסא דתורא עד ארעא ד' טפחים והרי"ף פסק בנוסחה ישנה כרב והשיגו עליו הראשונים וביותר אשר שם אותו למטרה לחצי שכלו הוא הרשב"א בחידושיו בד"ה אלמא בסוף וז"ל ומן התימה על הרב אלפסי ז"ל שהביא בהלכות הלשון הראשון ולא האחרון וכבר כתבתי בפרק אלו טריפות ולפי דברי הרב ז"ל שפסק כרב א"כ יחייב בבור אפי' פחות מעשרה כמו שאמרתי ותימא הוא דא"כ כשפטרו במשנתינו בפחות מי' הי' להם לחלוק בין בור לבור בר"ה לרב ועוד דודאי משמע דאפי' לרב בבור אינו חייב על המיתה בפחות מעשרה מדאמרי' לקמן (בדף נ"ג) אמר רב חסדא מודה רב בבורו ממנ"פ אם הבלא קטלי' הבלא דידך קטלי' ואי חבטא קטלי' חבטא דילך קטלי' ואם איתא למה לי ממנ"פ הא ודאי חבטא קטלי' ועוד דבבור פחות מעשרה אין הבל מיתה ואם יש חבט למיתה הא ליכא ממנ"פ ואפ"ה חייב אלא

ודאי משמע דליתא כלל ודברי רב צ"ע עכ"ל ולא ראיתי מי שמאסף אותו צדיק הביתה ליישב דבריו והוא פלא וצע"ג לדעת אמרותיו הטהורים והזכים:

ונלע"ד ליישב בעזה"י דלכאורה קשה לי כפי המסקנא דאם נפל השור לבור ו' טפחי' נחשב חבט מעשרה דמכריסי' דתורא עד הבור הוי ד' ובור ו' הוי י' טפחים אבל אי אמרי' כרב דעל חבטא לא חייבה התורה רק על הבלא ואין הבל מיתה פחות מי' טפחים א"כ בדף נ' ע"ב דהקשה הגמ' מאי ביניהו בין רב ושמואל ותי' הגמ' בכפל מגובה על הקרקע למה לא משני הגמ' נ"מ אם נפל שור על רגליו בבור ו' טפחים דלרב פטור דליכא אלא בעומק י' טפחים ולשמואל חייב משום חבטא או דכפל השור על רגליו מגובה ו' טפחים דג"כ לשמואל חייב ולרב פטור אך זו יש לדחוק דילמא באמת כוונת הגמ' כך היא דעבד גובה ברה"ר ובאמת גובה ו' טפחים אבל קושי' ראשונה קשה לימא נ"מ בנפל שור לתוך בור של וי"ו טפחים וצע"ג:

אמנם קושי' זו יש ליישב בעזה"י או דאפי' שמואל מודה דצירוף ד' דמכריסי' עם ששה טפחים ליכא בו משום חבטא או דגם רב מודה דבכה"ג חייב משום חבטא ואבאר דבר זה בטוב טעם דבגמ' הקשה מאי ביניהו בין רב ושמואל והביא בש"מ בשם תלמיד הר"ר פרץ וז"ל מאי ביניהו כלומר מכדי היכא דלרב ושמואל מחויב ואפי' נשבר' מפרקתו מחויב גם לרב משום דאיכא למימר הבלא נמי קטלי' וא"ת מה סברא היא זו הלא דבר הנראה לעינים הוא שמת מחמת חבט שנשברה מפרקתו י"ל אפ"ה איכא למתלי בהבלא דלולי הבלא הי' השור מעמיד עצמו על רגליו בכח ולא הי' ניזק כלל אבל ע"י ההבל חלה השור וכיחש מחמת החולי ולא הי' בכחו להעמיד עצמו ועל כן נפל באותו ענין שנשבר' מפרקתו וכה"ג מצינו לקמן דקאמר כיון דאהני בי' אהני עכ"ל ועיי' ברש"י דף נ"ג ע"א מבואר מזה שרב מודה אם ההבל גורם לחבטה שחייב על החבט דרב פוטר רק משום דקרקע עולם ופי' רש"י שאינו שלו אבל אם ע"י גרמתו של הבל פעל חבטה אז מחייב רב גם על מיתת החבט וא"כ הלא בבור של ו' טפחים יש עכ"פ הבל לנזק וראב"ד סובר דאפי' לטריפות יש בו כח רק לריסוק ומיתה אין כח בלי י' טפחים ועיי' בדג"מ בסי' ל"ב יעו"ש וכאשר אבאר אי"ה א"כ עכ"פ גרם ההבל שכיחש השור ונעשה ברגע זו חולה ופעל בו החבט וחייב גם לרב בנפל בדרך נפילה לבור ששה טפחים וליכא נ"מ בין לרב לשמואל ודו"ק:

אבל יש נחדש איפכא שגם לשמואל אין בזה שנפל השור דרך נפילה על רגלי' דין חבט רק דין הבל דש"מ הביא בשם ראב"ד בד"ה צריכא וז"ל וראב"ד כתב וז"ל תינח לדעת רב אלא לשמואל למאי איצרכא אם נפל על אפיו איכא הבלה וחבטה ואי נפל על אחוריו

חבטא מיהת איכא ולגבי חבטא כולהו כי הדדי נינהו ונ"ל דאין חבט מיתה כשהוא נופל על פניו מפני חללו של כרס ועוד ידיו ורגליו מגינות עליו שאין כריסו נבקע גם השדרה אינה נשברת בנפילה זו ולקמן בשמעתין מוכחא מילתא במילתא דר"נ הילכך כשהוא נופל על פניו אינו מת אלא מהבלא ולהכי צריכא כולה אף לשמואל עכ"ל וכ' עוד בד"ה ח"ל הראב"ד תנן הי' פחות מעשרה טפחי' ומת פטור מאי לאו דנפל על אחריו ומת בחבטה אפ"ה אם הוזק בו חייב א"נ דאי הוי עשרה חייב לא דנפל על אפי' ומית בהבלא ולית בי' הבלא למיתה א"ה אם הוזק בו חייב וכי יש הבלא לחלק בין מיתה לנזקין א"ל אין יש הבלא לנזקין ואין בהם הבל למיתה עכ"ל היוצא מתורת הראב"ד ז"ל הוא זה כשהבהמה נופלת על רגלי' כדרך נפילה אין בה משום חבטא דרגלים וחלל הכרס מצילין אותה מחבט אבל יש בו משום הבלא וא"כ אפי' לשמואל ליכא משום חבט בנופלת כדרכה על רגלי' וא"כ מה שאמרו בגמ' מכריסי' עד ארעא ד' טפחים ובור ו' טפחים אשתכח כי חביט מעשרה חביט ע"כ הכוונה שע"י ההבל נעשה חבטא (או הכוונה כסברת התלמיד הר"ר פרץ דע"י ההבל נעשה חבטא) שנשבר המפרקת וכדומה מטריפות וא"כ ע"כ גם לשמו טעמא משום דהבל גורם אם נפלה מכריסה לבור ו' טפחים וא"כ גם לרב חייב ודו"ק:

ולפ"ז מיושבים דברי הרי"ף דסובר כמו שבארתי דלשון השני נכון גם לרב ומה שהרעיש הרשב"א בכל הקושי' שהבאתי למעלה נ"ל דלק"מ דכתב הרשב"א וז"ל מתני' דאגדר מסתברא דלא למימרא דמתני' דתני י' והיו פחותין מיו"ד דוקא דאגדר הא נפל כדרכי' אפי' בשיתא סגי אליבא דשמואל דא"כ לפלוג וליתני בדידה בד"א במתגלגל אבל נפל כדרכו אפי' בששה ועוד דא"כ אפי' אגדור ונפל בתוך וי"ו ומת ליחייב דה"ל תחילתו בפשיעה וסופו באונס באגדר וליחייב אלא נ"ל דה"פ דמתני' דלתשלומין ואיכא מגדר דאין בו כדי להמית בפחות מיו"ד לפיכך שנינו י' ולומר שלא חייבה תורה אלא בבור שיש בו לעולם כדי להמית ואפי' במגדר עכ"ל וכן הובא בש"מ בשם הרא"ש וא"כ אני אומר השתא בנפלה כדרכה על רגלי' שרוב בהמות נופלי' על רגליהם כדרך הילוכם עיי' ברשב"א ואפ"ה פטור יען דלא משכחת מיתה בשלא כדרך נפילה כגון במגדר ומכ"ש לרב דלא מחייב על נפלה שלא כדרכו דרך אחורה הגם שיש בו חבט יען דלא משכחת בו חיוב מיתה בכדרך נפילה אם נפלה על רגלי' דאז אין הבל פחות מיו"ד זה ברור כשמש בעזה"י וא"כ נכון המתני' דלא מחלקה לרב שחייב בבורו אפחות מיו"ד וכן בדף נ"ג נכון הממנ"פ דע"כ איירו בבורו עמוק יו"ד טפחים ודו"ק:

ובזה יש לי נקודה נפלאה על הט"ז ופלתי דטרחו ליישב למה לא הביא הטור והמחבר בח"מ סי' ת"י דין דמכריסי' עד ארעא ד' טפחים יעו"ש ולפי דברי רשב"א ורא"ש לק"מ דלענין נזקין לא מחייב אלא א"כ משכחת נזק בכל גווני אפי' דרך אחוריו לענין טריפות כיון דמשכחת ריסוק מכריסי' עד ארעא הבהמה אסורה וק"ל:

ועתה אני אומר דין חדש דלכאורה קשה לי אי אמרי' אין חבט פחות מעשרה א"כ צריכה הבהמה ליפול באויר מגובה לארץ י' טפחים אבל כיון שרגלי' אשר הם תוקף הגוף היו בתוך י' טפחי' אין בו משום חבט כי מסוף רגלי' עד הארץ אין בו עשרה רק כיון שנפלה בעומק ו' טפחים אשר שם יש הבל שפועל חולשה אשר לא תוכל להעמיד רגלי' על הארץ וצריכי' אנו לחשוב מכובד הכרס ושטח הגוף ואז הי' נפילה עשרה טפחים ויש בה משום חבט ומשכחת ריסוק אפי' בעומק ו' טפחים אבל אם קפצה מעמוד גבוה ו' טפחים אז בודאי לא שייך לומר מכריסי' עד ארעא הוי עשרה טפחים והוי חבט זה אי אפשר כיון דאין כאן הבל הפועל עלי' אז הבהמה מעמידה רגליה וצריכים אנו לחשוב מסוף כפות רגלי' ולא נפל גם הגוף עשרה רק ו' טפחים דברגע שנפלה כדרכה נפלה על רגלי' שלא הי' חבט רק ו' טפחים דהא הגוף עומד באויר ד' טפחים הגם שאח"כ נפלה בשטח הגוף עד קרקע הארץ הוא נפילה שנית ואיך יהי' כאן ריסוק ולכן לא מצרכי' בבית גבוה ששה טפחים מעקה דהא מכריסי' של אדם עד הארץ הוי וי"ו טפחים ועי' בש"מ שתלמיד הר"ר פרץ הקשה קושי' זאת ולפמ"ש לק"מ דלכ"ע אין מצרפי' מכרס עד לארץ רק אם נפלה בעומק ששה אבל בגובה בלבד צריך לחשוב מסוף כפות רגלים כנלענ"ד:

ואם כנים דברי יצא לאור משפט דין הרמב"ם פ"ט משחיט' הל' ח' וז"ל נפולה כיצד הרי שנפלה בהמה ממקום גבוה שגבוה י' טפחים או יתר ונתרסק אבר מאברים הר"ז טריפה עכ"ל והקשה בכ"מ שם למה לא נקטו דמצרפין מכריסי' עד לארץ העשרה טפחי' יעו"ש וצע"ג ולפמ"ש לק"מ דדוקא באריתא דדלאי בשור דר"נ דנפל בעומק ששה טפחי' שפועל ההבל עכ"פ שלא תוכל להעמיד רגלי' וממילא יצא חבט מכריסי ועד ארעא אבל בנפלה מגובה ששה טפחים אז הרגלים פועלים שגוף לא יפול ברגע ראשונה רק ששה טפחים וליכא חשש ריסוק והבן:

ולכן בער אנכי מאיש להבין דעת הטור וב"י בסי' נ"ח דהטור כ' וז"ל נפולה אסורה כיצד בהמה שנפלה מדבר גבוה או שנפלה לבור אם יש מכריסה עד המקום שנפלה שם י' טפחים חוששין שמא נתרסקו אברי' עכ"ל והב"י הביא בשם הפוסקים והביא בשם הרשב"א דין של הטור וכ' שטעמם שמצרפי' מכריסה עד ארעא דנלמד זה מדר"נ ולדעתי הוא פלא ר"נ איירו בנפלה בעומק ששה טפחים אבל בנפלה ממקום גבוה לכ"ע צריך

י' טפחים ובאמת ברשב"א ת"ה לא הביא דין זה שמצרפי' מכריסה לארעא רק בנפלה בעומק ו' טפחים אבל בחדושיו הביא כמ"ש הב"י משמו ולדעתי הוא נקודה נפלאה ולכל הפחות לא הי' לו להב"י להשיג על הרמב"ם וצע"ג:

ולכאורה ליישב דעת הטור נ"ל דסובר הגם דמבואר בגמ' דף נ"ג כסברת ש"מ דהבל פועל שיבא לבהמה חבט היינו דוקא אם נפלה בבור עמוקה י' טפחים דיש בו הבל חזק שיוכל לפעול מיתה אז אפי' מתהפכת ונפלה לאחרי' והוי משום חבט עכ"פ ההבל גרם אבל בנפלה בעומק ו' טפחים שליכא הבל למיתה לא יפעל ההבל כלל וא"כ ע"כ מה שאמר ר"נ בהאי שור שטריפה אין הטעם שהבל פועל לחבט רק משום חבט בעצמו הוי עשרה דכיון דנפלה עכ"פ מסוף הגוף מכפות רגלי' אויר ששה טפחים היא קופצת ארכובה הנמכרת עם השוק ונחשב כנפלה כל הגוף עשרה דאין רגלי' מעמידי' בכה"ג וכן משמע ברשב"א בב"ק דרק לשמואל אתא לישנא בתרא דלרב אין הבל כלל בפחות מעשרה יעו"ש וחולק הרשב"א על הראב"ד שהבאתי למעלה עכ"פ דעת רמב"ם וראב"ד מבואר דצריך דוקא שנפלה מגבוה י' טפחים מסוף רגליה ודו"ק כי הוא היתר גדול בדין נפולה במעשה שאלתו:

ולא אמנע הטוב מלהודיעהו בקוצר אמרים שבזה יש ליישב דברי נוסחא החדשה ברב אלפס שפוסק כשמואל וז"ל ואסיקנא טעמא דר"נ משום דקסבר מכריסי' דתורא עד ארעא ארבעה ואריתא דדלאי שיתא הא יו"ד ומשום חבטא טורפא דילמא נפסק חוט השדרה והא דקתני היו פחותין מיו"ד דנפל לתוכה או שור או חמור פטור באגנדר אגנדורי לבור דליכא הבלא ולא חבטא ואי דרך נפילה נפל ומת בחבטא חזינן אי איכא עשרה מכריסי' לקרקע הבור חייב ושמעי' מינה דר"נ כשמואל ס"ל ובהגהת חדושי אנשי שם שאצל הרי"ף התפלא עליו בהפלא ופלא (א) מתחילה נקט ואי דרך נפילה נפל משמע דסובר כרב שצריך ליפול דרך נפילה ואינו חייב על חבטא ואח"כ וסיים דש"מ מדר"נ דהלכה כשמואל וצע"ג (ב) עוד הקשה איך מוכח מדר"נ דהלכתא כשמואל הכי פליג רב על מתני' נפלה מן הגג שהיא טריפה הלא רב מודה לענין טריפות והכא היינו טעמא דלענין נזקין לא חייבה תורה אקרקע שאינו שלו והיא קו' קשה כברזל וצע"ג (ג) עוד הקשה הגם אם לא נשמע מדר"נ דהלכתא כשמואל מסוגי' דגמ' נשמע כן דלרב אפי' בלא אגנדרי פטור כמתני' משום דאין בו הבל עשרה וצע"ג:

נלע"ד ליישב בעזה"י דהנה הגמ' מוקי דמתני' באגנדר אגנדרי ויש לפרש בב' אופני' (א) דדוקא בנפלה מאחוריו צריך י' טפחים אבל בנפלה כדרכה על פני' חשבי' מכריסה ועד לארץ ביו"ד טפחים ולא צריך לבור רק עומק שש טפחים (ב) דכיון דמשכחת אופן כגון

דנפלה מאחורי' דצריך י' טפחי' אז אפי' בנפלה על פני' צריך ג"כ י' טפחי' דהא בשאר גרמא בנזקין פטור וכאן חידשה התורה דחייב ודוקא אם עשה גורם שבכל אופן יוכל לבא היזק וכן הסביר בש"מ הטעם לרב דלא מיחייב אלא על הבלא בד"ה איכא ביניהו בשם הרא"ה וז"ל אמר רב בור שחייבה תורה להבלא ולא לחבטא אלמא קסבר חבטא קרקע עולם הוא דמזקי לי' פי' דבור בין בהבל ובין בחבט גרמא בעלמא הוא ומן הדין ראוי שיפטור כגרמא בנזקין דעלמא דפטור אלא דרחמנא הוא דחייבי' בהכשר נזקיו וחייבו על בורו והבלו וכיון דלא חזינן דחייבו אלא בהבלא בחבטא כדקאי קאי ומן הדין פטור הוא דהא ליכא אלא גרמא בעלמא וליכא למימר אהא ולא שייך נמי כלל לחייבו מדין תחילתו בפשיע' וסופו מרצון דהוי בפשיעה אהבלא דהא לחבטא גופי' הוי פושע ואפ"ה מפטר וליכא למימר תבו"ב חייב אלא היכא דסופו בפשיעה חייב עכ"ל כוונתו מבואר דכל חיוב בור הוא חידוש ודי אם מחייבי' על הבל וה"ה דנאמר די אם עשה עכ"פ בור דיוכל לבוא לידי חבט אז חייבה התורה אפילו בנפלה על פני' אבל כי ליכא לחייבו על חבטו אז גם שמואל מודה דפטור ודו"ק:

והנה הבאתי לעיל דרשב"א ורא"ש סוברי' דלא מחייב מתני' בבור ששה כיון דלא משכחת דאגנדרי יעו"ש אבל הרי"ף חולק בזה וסובר דמתני' דוקא באגנדרי אבל אם נפלה כדרכה חייב אפי' על ששה טפחים וזה שכתב הרי"ף והא דקתני היו פחותין מיו"ד פטור באגנדרי דליכא הבלא ולא חבטא אבל אי דרך נפילה נפלה הוא נקרא אם נפלה מלפני' וכן הוא מבואר ברשב"א דדרך נפילה על פני' אז מחייב אם יש מכריסה ועד ארעא יו"ד טפחים מבואר דרשב"א סובר כפי' השני ורב אלפס כפי' הראשון ודו"ק:

ולפ"ז מיושבי' דברי הרי"ף דלפמ"ש אי אפשר לפסוק כרב כלשון הראשון דגמ' חזר דאחשבי' מכריסי' דתורא וגם למה לא מחלק המשנה בין בור ברה"ר ובין בור ברה"י ועוד מגמ' דלקמן דליכא ממנ"פ אי יש חבט בפחות מעשר' וכקושי' הרשב"א ותירצתי דבאמת כיון דמשכחת אופן אם נפל כדרכו צריך י' טפחים א"כ בכל אופן פטור ה"ה לרב כן כמו שהארכתי אבל לנוסחא החדשה דסובר הרי"ף דבאמת באגנדרי דוקא ואם נפל מלפניו באמת חייב על בור ששה טפחים א"כ א"א לפסוק כשמואל ומיושב דברי הרי"ף ודו"ק: ודע דפלא בעיני למה הביא הרי"ף שגמ' השיב מסיפא דמתני' פחות מי' פטור ובגמ' דידן הקשה מרישא דבור הוא י"ט וצ"ע ועיי' בש"מ בשם ה"פ וק"ל:

ועתה באתי בחקירה אחת ולדעתי מקום הניחו לי מן השונים להתגדר בו והוא לדינא דיש לחקור במהות ריסוק אברי' בב' פנים:

א אם נפלה מן הגג גבוה עשרה טפחים וחיישי' על ריסוק אברי' הוא הטעם דאולי מכח החבט נתרסקו כל האברי' שלא נשאר אבר אחד אשר לא נתחלחל ולא נשתנה צורתו ע"י חבט הנ"ל אבל באמת לא משכחת לה שע"י אבר אחד יהי' ריסוק והשאר לא יתרסקו דאין שם ריסוק רק ברעדה או חבטה אשר כל עצמות וגידים קבלו השתנות:

ב אם נפלה ממקום גבוה יוכל להיות גם זאת שאבר אחד נתרסק בלבד וכל הגוף לא קיבל לא בחוץ ולא בפנים שום השתנות או רפיון שיש חבט אשר פועל רק ריסוק באבר אחד ומאותו אבר מקבל כל הבהמה שם טריפות של ריסוק נמצא דהוי שם טריפות של ריסוק כמו שארי טריפות של ח"י טריפות כמו שם ניקב שפעל באבר בלבד ומכח אותו אבר נטרפה כל הבהמה ה"ה שם ריסוק פועל רק על אבר אחד ומאותו אבר הנ"ל נטרפה כל הבהמה וצע"ג: ולכאורה עלה בדעתי לפשוט מלשון הרמב"ם פ"ט משחיט' דיש ריסוק באבר אחד בלבד דז"ל כ"מ שאמרנו אין חוששין לה מותר לשחוט מיד ואין צריך לבדוק שמא נתרסק אבר וכל מקום שאמרנו חוששי' לה אם שוחטו צריך לבדוק כנגד כל החלל כולו מקדקוד הראש עד הירך ואם מצא בה טריפה מטריפות שמנינו או שנתרסק אבר מן האברי' שבפנים ונפסד צורתו הר"ז טריפה אפי' נתרסק אבר מן האברים שאם נטלו כשירה כגון טחול וכליות הרי זה טריפה חוץ מבית הרחם שאם נתרסק הרי זה מותרת עכ"ל ראה זה שבלשונו הזהב נקט שבבית רחם כשר אפי' נתרסק וקשה הגם שבבית רחם אינו פועל הריסוק עכ"פ נדע דהי' כאן ריסוק ויהי' טריפה מכא שאר האברים אלא פשיטא דיש ריסוק באבר אחד בלבד וכיון דלא ראינו יותר שנתרסק אלא הבית רחם ובו הריסוק אינו מזיק ועל שאר אברים לא חיישי' שנתרסקו וק"ל וגם מראב"ד שחלק עליו בטחול וכליות שיש ספק אם נתרסקו אם הבהמה טריפה יעו"ש וקשה כיון דעכ"פ נגלה שהי' בבהמה הנ"ל ריסוק וע"כ היא טריפה דהא שאר אברים ג"כ נתרסקו וגם מה חידש הרמב"ם שגם בהם יש טריפות הריסוק וע"כ דמשכחת טריפות הריסוק באבר אחד בלבד ודו"ק וכן משמע מטור סי' נ"ח שכ' וז"ל וכן אם נתרסק אבר שאם ניטל כולו כשר כגון טחול וכליות טריפה שהריסוק יותר מניטל עכ"ל וכ"כ הרשב"א בחדושיו וז"ל ואם נתרסק בה אבר אחד ונפסד צורתו אפי' הי' אותו אבר מן האברי' שאם נטלו או חסרו או נקבו כשירה כגון טחול או כבד או כליות הר"ז טריפה שהריסוק מכאיבה יותר מן הנטילה והנקיבה עכ"ל משמע לולי שריסוק מכאיב יותר הי' כשר וקשה הא עכ"פ יש מופת שנתרסקו גם שאר אברי' שתלוי בהם החיות וע"כ דמשמע דמשכחת רק אבר אחד שנתרסק וכיון שהוא אבר שאין בו חיות יהי' כשר וצריך לומר שמכאיבה ביותר ודו"ק:

אמנם כד דייקת לית מכאן ראי' דהנה טריפות הריסוק גילה משה רבינו בהלכה מסיני שאם נעשה ריסוק גדול בחיות הבהמה מחמת חבט אז הוי טריפות שאין כמוה חי' ואותו כח של ריסוק פועל שינוי צורה באבר שנתרסק ולולי שהי' הריסוק גדול כל כך שפועל על קירוב מיתת הבהמה לא יבא השינוי באברים וא"כ דילמא באמת שגם כל חבל הפוסקי' מודי' שאין ריסוק הוי טריפות רק אם נתרסקו כל אברי' וחוליות בבהמה ובכל זאת הגם שנתרסקו כל האברי' לא נגלה הריסוק רק באבר אחד והבן זה אבל אם הריסוק חלוש ולא הי' בכח גדול לקרב מיהת הבהמה אז אינו פועל הריסוק החלוש שינוי באותן אברי' שיש בהם חיות הבהמה אבל האברי' שאין בהם חיות אז ע"י ריסוק החלוש נעשי' הם מרוסקי' ויהי' השכל מחייב שיהי' כשר כי הגם שעכ"פ הי' כאן ריסוק אשר פעל על אבר הזאת והוי כאלו ניטל הלא ניטל כשר בהם קמ"ל הרמב"ם והטור והרשב"א שטריפה דריסוק מכאיב יותר מניטל או ניקב והגם שריסוק כזה אינו טריפו' מחמת שם ריסוק הוי עכ"פ משם טריפות כל שאין כמוה חי' הוא טריפה והבן זה (ועיי בגמ' חולין דף מ"ב ודו"ק):

ועתה אבא להביא ראי' בהיפך דאין ריסוק רק אם נתרסקו כל אברי' אבל אי אפשר להיות טריפות הריסוק באבר אחד לבדו הנה בפשטו' לשון הגמ' שנקטו בכל מקום ריסוק אברים משמע שהחשש על כל אברי' הגם שיש לפרש על אבר אחד מכל האברים והוי הפי' שהחשש הוא על ריסוק אברים דיש לחוש על ריסוק שיוכל לבוא באברי' מכל מקום פשטות הלשון מורה כן וכן מבואר מלשון רש"י דף מ"ב נפלה מן הגג וז"ל אעפ"י שאין שבר נראה בה חוששין שנתרסקו ונתפרקו אברי' עכ"ל משמע שהחשש שכל אברים נתרסקו ונתפרקו ויותר מזה מבואר בלשון רש"י בביצה דף ל"ד ע"א בד"ה הכי גרסי' וז"ל ושהי' דמעל"ע איצטרך דאי לא שהתה אעפ"י שבדקה ולא מצא סימן טריפות טריפה שזו היא אחת מח"י טריפות ונקרא רסוקי אברי' שאברי' מתפרקין כולן ואעפ"י שאין רושם ניכר בה וזה סימנה אם שהתה מעל"ע בידוע שלא נתרסקו אברי' דקי"ל לרבנן מסיני דבריסוק אברי' אינה חי' מעל"ע אבל שאר מיני טריפו' חי' כל שנים עשר חודש עכ"ל מבואר בפי' שכל האברי' מתפרקי' אם נעשה ריסוק והבן וכן פירש"י דף נ"א ע"ב בד"ה אבל בדיקה בעי בחוט השדרה ובשבירת רוב צלעות ובעקירת חולי' והיכא דלא עמדה אפי' בדקנוה ונמצאת שלימה טריפה משום החבט שנתפרקו פרקים וחוליותי' ואם הלכה אפי' בדיק' לא בעי עכ"ל מבואר שחבט גורם פירוק על פרקי' וחוליותי' שהמה עיקר בנין הגוף ובהם כח עמיד' ובריסוק יתפרקו כל פרקים וכל החוליות ודו"ק:

ואם תשאל מאי נ"מ אי הריסוק דוקא בכל האבר או באבר מן האברי' הלא מ"מ אם לא נראה רק אבר אחד שנתרסק טריפה לשיטת הרמב"ם ולשיטת הר"ן עכ"פ צריך שהי' מעל"ע ואם שחטה בתוך הזמן טריפ' בלא עמדה כמובן אני אשיב שהנ"מ גדול אם נפלה בהמ' ממקום גבוה שכנגד הריאה יש עשרה טפחים ויוכל להתרסק אבל מכנגד צומת הגידין ליכא י' טפחים נמצא דאי אפשר שימצא ריסוק בצוה"ג אם אנו אומרי' שהגם אם לא נתרסק אלא אבר אחד הוי ריסוק נמצא יש לחוש בבהמה זו על טריפות הריסוק וצריכה מעל"ע אבל אם אנו אומרי' אין ריסוק רק אם כח הריסוק מתפשט בכל אברים א"כ במקום צוה"ג דלא משכחת שיתרסק דהא הבהמה מלפני' וליכא משם עשרה טפחים וע"כ דכל הבהמה לא נתרסקה וצע"ג:

ונלע"ד בעזה"י דבזה פליגי הרמב"ם ורשב"א והרא"ה והר"ן דבפ"ו מה' שחיטה הל' ח' כתב הרמב"ם וז"ל נפולה כיצד הרי שנפלה הבהמה ממקום גבוה שגבהה י' טפחים או יתר ונתרסק אבר באברי' הר"ז טריפ' וכיצד הוא הריסוק שיתרוצץ האבר ויחלה מחמת נפילה עד שתפסל צורתו ותארו אעפ"י שלא ניקב ולא נסדק ולא נשבר הר"ז טריפה וכן אם הכה אותה באבן או במטה ורצץ אבר מאברי' טריפ' באיזה אברי' אמרו באברים שבחלל הגוף עכ"ל וכ' הראב"ד ח"ל א"א אומר אני בכלל אבר שאם נשבר תהי' בו טריפה אפי' נתרסק אבר מן האברים שאם נטלו כשרי' עכ"ל ועיי' בכ"מ ובלח"מ שרמב"ם וראב"ד הלכו לשיטתן בהל' י"ז וכל הרואה יראה שזה הלחץ זה הדחק:

אמנם בחסדי ד' נ"ל הבנה עמוק' בדבריה' הנה הרמב"ם סובר שטריפות ריסוק הוי אפי' אם לא נתרסק רק אבר אחד כמפורש יוצא בהל' הנ"ל וז"ל ונתרסק אבר מאברי הר"ז טריפה עכ"ל וכן אח"כ וז"ל וכיצד הוא הריסוק שיתרוצץ האבר ויחלה מחמת נפילה עד שתפסד צורתו ותארו עכ"ל מבואר עין בעין שכל הריסוק הוא רק באבר אחד אפי' וכן הוסיף וז"ל אם הכה אותה באבן או במטה ורצץ אבר מאברי' טריפה עכ"ל משמע שגם בהכה ולא נתרסק אלא אבר אחד טריפה ואח"כ כ' וז"ל באיזה אברי' אמרו באברים שבחלל הגוף עכ"ל משמע דוקא באברים שבחלל הגוף אז נטרפת בריסוק אבר אחד אבל אם הכה רק כנגד צומת הגידין שזרק בחץ למשל אז לא נטרפת בריסוקו דא"כ למה אמר דוקא שבחלל הגוף ע"ז השיג הראב"ד אני אומר בכל אבר שאם נשבר תהי' בו טריפה שייך בו חשש ריסוק וה"ה בצוה"ג שייך בו דין ריסוק הלא אפילו אם נתרסק אבר שאם ניטל כשרה פוסק הרמב"ם דשייך בו ריסוק וא"כ כ"ש באבר ששייך בו טריפו' דשייך בו ריסוק והבן וכן בהל' י"ז כ' וז"ל וכ"מ שאמרנו אין חוששין לה מותר לשחוט מיד ואינו צריך לבדוק שמא נתרסק אבר וכ"מ שאמרנו חוששי' לה אם שחט' צריך לבדוק

כנגד כל החלל כולו מקדקוד הראש עד הירך ומצא בה טריפה מן הטריפות שמנינו או שנתרסק אבר מן האברי' שבפנים ונפסד צורתו הר"ז טריפה עכ"ל מבואר שדוקא עד הירך צריך בדיקה שהוא מבפני' אבל בירך עצמו לא צריך לראו' אם נתרסק וק"ל (ובהל' הנ"ל השיג הראב"ד דיש ספק אם שייך ריסוק בטחול וכליות אבל לעיל בהל' ח' משמע שמודה שיש בו ריסוק והוא שהשיג שם לדעת הרמב"ם ודו"ק):

ודע דיש לי פליאה נשגבה דבסי' נ"ז כ' הטור בדרוסה צריך בדיקה עד סוף הירכי' וביאר הב"י שהוא מהגי"א סוגי' דנפולה וכאן בסי' נ"ח הביא הב"י לשון הרמב"ם שצריך בדיקה עד הירך משמע אבל הירך עצמו לא ובאותו הג"ה עצמה מבואר דיש ריסוק בצוה"ג עיי' בהג"ה אצל הרא"ש בסוגי' דנפולה והוא פלא למה לא ביאר כאן הטור עד סוף הירכים ויותר יש להפליא על הש"ע בסי' נ"ז סעיף ט"ז וז"ל כיצד היא הבדיק' שוחטין את הנדרס ובודקי' כל החלל שלו מכף הירך עד הקדקד עכ"ל ובסי' נ"ח סעיף ג' כ' וז"ל ואם שהתה מעל"ע ואח"כ שחטה צריך לבדקה כנגד כל החלל כולו מקדקוד הראש עד הירך עכ"ל משמע דבדרוסה צריך בדיקה אפי' בירכים ועיי' בש"ך ס"ק ל"ז ובסי' נ"ח כ' לשון הרמב"ם שמקדקוד עד הירך צריך בדיקה ולכן מהפך הלשון מתחיל בקדקוד ומסיים עד הירך ובסי' נ"ז מתחיל מכף הירך ומסיים בקדקוד ועיי' ברשב"א בת"ה ובמ"ה בסוגי' דדרוסה ועיי' בראי"ש בסוגי' דנפולה והוא פליאה נשגבה ומלבד זה קשה לי הלא הבדיקה אחר מעל"ע הוא לר"ן דוקא בעבור שאר טריפות ולרמב"ם גם בעבור היכר ריסוק אבל עכ"פ גם בעבור טריפו' עיי' בב"י וא"כ מהכ"ת לא נבדוק גם עד סוף הירכים שמא נפסקו הצוה"ג אטו מי יכחיש דמחמת חבט משכחת הפסק צ"ה:

ובאמת קושי' ראשונה לק"מ שיש לומר באמת יש ריסוק גם בצוה"ג אבל שם לא יראה הפסד בצורת תמונתה מכח ריסוק ולמה יבדוק אבל אותן שבחלל הגוף שיש היכר אם נפסדה צורתן לכן צריך לבדוק הגם ששהה מעל"ע ויצאה מחשש ריסוק עכ"פ אולי יהי' ניכר ריסוק ותהי' טריפה אבל באבר שאי אפשר להכיר הוא כשר כמו בעמדה דהוא כשר הגם שיש לחוש אם שהה עוד הי' מגלה עצמו הריסוק עיי' בפרמג"ד בט"ז אות ג' בסי' נ"ח ודו"ק אבל בדרוסה דליכא היתר רק הבדיקה וגם אפשר להכיר אז צריך בדיקה עד סוף ירכים ולדידן דאי אפשר להכיר טריפה יען דאין לנו הוכחה שלא נדרסה והבן זה כי ישר מאוד אבל קושי' שני' קשה עכ"פ למה לא יבדוק מחמת פסוקת צוה"ג אולי נפסקו וצע"ג:

ונלע"ד ליישב בעזה"י דימים רבים נתקשתי בדקדוק אחד דמתני' נקט ח"י טריפות נקובת הושט ופסוקת הגרגרת סיפר לנו רבינו הקדוש שאם ניקב הושט טריפה ואיך

נקט נפלה מן הגג הלא הוא רק ס' טריפ' דהא מהני הליכה או עמידה והי' לו לומר ריסוק אברי' שהטריפו' הוא ריסוק וצע"ג: אך על שפתיו הוסיף לקח דנ"ל לחדש דבר דאי אפשר שבעל חי יפול גבוה או עמוק עשרה טפחים ולא יתרסק כי כך קבלנו שריסוק בא מנפילת י' טפחים אבל לפעמים נעשה הריסוק בכח גדול עד שנתרסקו כחי החיות עד אבדון ואין רפואה למכתה ויש שנעשה ריסוק בכל כחו' החיות אבל אין הריסוק גדול כל כך שתקח נפש אבל ריסוק נעשה בטוח ולכן יש בנפלה מן הגג ריסוק אברי' בודאי אבל אם הוא טריפה הוא תלי' אם הי' הריסוק גדול כל כך שעקר החיות כמו בדרוסה שנקט דרוסת הזאב שביאר הרשב"א במש"ה שאינו בטוח טריפה והשיג בזה על הרא"ה בסוגי' דדרוסה יעו"ש והבן זה מאוד: וכבוד חכמים חקור דבר דז"ל הלכה אינה צריכה בדיקה ואעפ"י שטריפות חיות י"ב חודש ומהלכות שאני הכא דאם איתא שמחמת החבט נטרפה לא היתה יכולה לילך עכ"ל ולכאורה הוא פלא מה לי שניקב' הריאה או ניטלה המרה מעצמה או מחמת החבט וצע"ג:

אמנם הוא הדבר אשר דברתי שבכל נפולה מגבוה עשרה טפחים נעשה ריסוק בודאי וגם אם עמדה או שהתה מעל"ע וניכר שלא נעשה ריסוק גדול עד להמית אבל עכ"פ האברי' נחלשי' ומכח אותה חולשה קרובי' המה לקבל טריפות ואז אם מחמת הריסוק בא הטריפות אז יש תרתי לריעותא חולשת הריסוק וגם הטריפות אז אותו טריפו' אשר נולד מכח חולשת הריסוק הגם שלא הי' הריסוק גדול להביא גמר מיתה עכ"פ אותו טריפות מכח ריסוק לא תוכל להלוך והבן זה:

וראה זה מצאתי בר"ן שכ' וז"ל הניח בהמה למעל' ומצאה למטה אין חוששי' מחמת ריסוק אברי' משום דלא חיישי' בי' אלא בנפול' ודאי שלא לדעת אבל בסתמא אמרי' דקפצה מדעתה וכל לדעת אין בו משום ריסוק אברי' משום דאיהי אמדה נפשה ואפי' אנו רואים שאינה יכולה לילך אפ"ה כל לדעת עצמה אינה מתרסקת כל כך שתטרוף מחמת ריסוק אברי' עכ"ל וכ' עוד שם וז"ל זכרים המנגחים זה את זה אין חוששין משום ריסוק אברים שאין בהכאתם כדי ריסוק אברי' להטריף עכ"ל מבואר מר"ן דבקפצה לדעת אז בזכרים יש ריסוק בודאי אבל אין הריסוק גדול עד שיטריף ודו"ק בזה: ובזה יובן לי להבין דעת הר"ן דסובר דהבדיק' אחר מעל"ע לא הוי משום ריסוק דכו הקבלה אם שהתה מעל"ע לא חיישי' עוד לריסוק וגם אי אפשר להכיר ריסוק כלל וכל הבדיקה היא משום אולי נטרפה יעו"ש ולכאורה יפלא הלא הנפילה הוא ריעותא על ריסוק וכיון דחזי' דלא נתרסקה דהא שהתה מעל"ע וא"כ נימא אוקמי הבהמה אחזקת כשרות ובודאי לא נעשה מעשה הטריפות וצע"ג:

ולפמ"ש לק"מ דהנפילה פעלה בטוח ריסוק רק דיש ספק אי ריסוק גדול דנוטל החיות אפי' או רק חולשה בכל אברי' וכיון ששהתה יש ראי' דלא נולד ריסוק הנוטל חיות ונשאר הס' אם לא פעל עכ"פ חולשה באברי' שיוכל לשלוט בו טריפו' משאר ח"י טריפות ולכן צרי' בדיק':

ולפ"ז אי אמרי' שאין ריסוק שולט בצומת הגידין ולא נחלשו מחמת ריסוק באמת לא חיישי' על טריפות שמא נפסקו דמהכ"ת נחוש שנטרפו הלא הנפילה אשר מביאה חשש על ריסוק לא פעל על הגידין חולשה כלל ואוקמי אותן על חזקת כשרות ובשאר חלקי גוף לא ניכר ריסוק וכן הסימני' קשין אצל ריסוק וממילא אינם צריכי' בדיקה בעבור טריפות דכיון דליכא חשש שנחלשו בריסוק לא נשאר נקום לחוש בהם על טריפות ודו"ק אבל אי אמרי' שיש ריסוק בצוה"ג קשה מאוד למה לא נבדוק עכ"פ בעבור נפסק שנחלשו מחמת ריסוק ונפסקו וצ"ע:

ואמת יורה דרכו שמצאתי ביש"ש ובפר"ח שהעתיקו דברי הג"ה של מהרי"ח ולא הזכירו תיבת ריסוק הגידין רק פסיקת הגידין משמע דאין בצוה"ג חשש ריסוק דגמ' נקט רק כנגד כל החלל משמע אבל במקום שאינו חלל לא שייך ריסוק ועיי' רא"ש בסוגי' לענין מוח אי צריך בדיקה ודו"ק וגמירי חכז"ל דרק כנגד חלל פועל החבט לרסק אבל בדבר שאין חלל לא משכחת מכח חבט ריסוק או דגמירי חכז"ל שאין ריסוק אלא באברי' ולא בגידין דאברי' הם חלוקים מגידין כמחז"ל רמ"ח אברי' ושס"ה גידי' ומעולם לא נכנסו גידין בשם אברים ויען שגמ' נקט מכל מקום ריסוק אברי' נשמע שאין בצוה"ג משום ריסוק ועיי' בחולין באבמה"ח מצרפי' משהו בשר גידין ועצמות וק"ל וא"כ נשארו דברי השגת הראב"ד בלי הבן וצע"ג:

ונלע"ד דראב"ד סובר דאין ריסוק אלא בכל אברי' שיש בהם חיות שאם נעשה ריסוק גדול שנוטל החיות של הבהמ' צריך להיות ריסוק בכל אברי חיות כשיטת רש"י שהבאתי ולכן בכל אבר ששייך בו טריפות אם נראה בו ריסוק הוא הסימן דנתרסקה כל הבהמה והוי טריפה אבל האברים שאין החיות תלוי בהם אז בריסוק קטן נראה בהם ריסוק כי כחם חלש ובנקל יתרסקו ואין וזה סימן שנעשה ריסוק אשר פועל לקרב המיתה וא"כ הגם אם נראה ריסוק באבר שאם נוטל כשר כיון שיש עכ"פ בו חיות שאם הוא ניקב יהי' טריפה שייך בו ריסוק וכן לענין עצם הקוליות עיי' ש"ך סי' נ"ה ס"ק ז' ועיי' סי' מ"ה לענין ניקב האם אבל לא מחמת שכואב לה יותר כהבנת הטור רק יען כיון שבעינינו ראינו ששלט הריסוק באבר שתלוי בו החיות ממילא ידענו ששלט הריסוק בכל האברים וטריפה מחמת שאר האברים וזה שכ' הראב"ד א"א אומר אני בכל אבר שאם נשבר

בו טריפה אפי' נתרסק אבר מאברים שאם נטלו כשרי' עכ"ל הכוונה הגם שניטל כשר כיון שיש עכ"פ בו חיות שנקב פוסל בו או עצם שאם נשבר טריפה אז הריסוק מורה שהי' ריסוק גדול בכל האברי' והבן אבל בהל' י"ז שכ' הרמב"ם אפי' טחול וכליות אז כ' הראב"ד וז"ל א"א זה ספק עכ"ל הכוונה בכליות שכשר הן בניקב הן בניטל רק לקתה בכולי' טריפה אז אי גם בזה נאמר מדנרסקו הכליות מוכח דנתרסקה כל הבהמה זה הוא ספק דהא ניטל וניקב אינו פועל בו טריפות רק לקתה והבן זה:

ודע אם נראה בכבד ריסוק שלא במקום מרה וחיות אעפ"כ טריפה דעכ"פ אם מקצת אבר נתרסק חיישי' על כל האבר ואמרי' שלא נתגלה בכל האבר דאי אפשר שמקצת אבר יהי' נתרסק והשאר מאותו אבר לא נתרסק וכן מצאתי בט"ז סי' נ"ח סק"ד שכ' אם נתרסק' הכבד שלא במקום מרה וחיות טריפה דאמרי' ששלט בכולה רק שלא נגלה אלא במקצת יעו"ש ולפ"ז בין לרמב"ם בין לראב"ד טריפה במקצת הכבד שנתרסקה והבן זה:

ומעצור אין לרוחי מלהודיע לו נקוד' נפלאה הלא לכאור' אין הבנה לחקירת ט"ז הנ"ל דמאי הוי שהריסוק שלא במקום מרה וחיות הלא ריסוק מכאיב יותר מניטל כמ"ש הטור וצע"ג ומצאתי בפרמג"ד שהרגיש בזה ותי' דבר מושכל בשלומא בטחול וכליות שמשכחת עכ"פ בו טריפות אצל טחול פוסל נקב ואצל כליות פוסל לקותא והוי אבר שהנשמה תלי' בי' ולכן ריסוק מכאיב יותר ומטריף בו דאין ריסוק כניטל בטחול או כניקב וניטל בכליות אלא הוי כניקב בטחול וכלקתה בכולי' אבל בכבד שלא במקום חיות ומרה דלא משכחת בו טריפות כלל ואין נשמה תלוי בו מהכ"ת נימא דריסוק מכאיב יותר מניטל והבן דפח"ח שנאמרי' בהשכל ובדעת אבל מה אעשה שבמכ"ת של הגאוני' הנ"ל נעלם מהם בהרף עין דברי רשב"א בת"ה שכ' וז"ל ואם נתרסק בו אבר אחד ונפסדה צורתו אפי' הי' אותו אבר מאברי' שאם נטלו או שחסרו או שנקבו כשרה כגון טחול וכליות או כבד הר"ז טריפה שהריסוק מכאיבה יותר מן הנטילה והנקיבה וכ"כ הרמב"ם ז"ל עכ"ל ואי אפשר לומר שנתרסק הכבד במקום מרה וחיות א"כ ניטל כל הכבד הוי טריפ' וע"כ בנתרסק שלא במקום מרה וחיות קאי ששם חסר כשר ומסיים הרשב"א שהוא טריפה יען דריסוק מכאיב יותר דלא כט"ז וכהבנת דברי פרמג"ד וצע"ג ולתרץ זאת נאמר שט"ז בא רק לתרץ על המחבר וטור שכ' כלשון הרמב"ם רק טחול וכליות ולא נקטו כבד וע"כ דבמקצת כבד טריפה בלא טעם דכאיב לי' יותר וע"כ יען דשלט בכל הכבד והבן אבל הרשב"א דפריך בכבד מטעם דכאיב לה יותר שהוא רחוק משכל כהסברת פרמג"ד מזה נגלה דסובר דמשכחת שרק מקצת אבר נתרסק ולא יותר וכעת צע"ג:

היוצא מזה אם נתרסק הכבד במקצת שלא במקום חיות ומקום מרה טריפה מב' טעמים אפי' לרמב"ם (א) דכאיב לה יותר מאלו ניטל (ב) מטעם דאמרי' כל האבר נתרסק רק שלא נגלה אלא במקצת וק"ל:

וכל זה איננו שוה לי דהנה לדעתי יש ב' פירושי' בהבנת תיבת ריסוק אברי' (א) שמכח החבט יתפרקו החוליו' ואברי' וכל אשר בחלל הבהמה ומביא חולשה גדולה בכל הבהמה עד שלא תוכל לעמוד על רגלי' וכך קבלנו אם הבהמה לא תוכל לעמוד מחמת חבט אותה חולשה הוא טריפות בפני עצמו (ב) דמכח חבט הנפילה נעשה שינוי בכח הפנימי של אברי' עד שנשתנה תמונת אברים כמו שישתנה אבר אדם מכח איזה חבט הכאה שמתחילה יש יסורים בתוך כח הפנימי ואז בשעה ושתים או יום או יומים יהי' איזה שאת בבשר במראות משונות אדמדמו' או שחורות או לבנות וכדומה ובזה נראה דפליגי רש"י ור"ן עם הרמב"ם וטור והר"ן כ' וז"ל נפלה מן הגג כלומר שאעפ"י שאין אנו רואי' בה שבר ולא מכה חוששי' לריסוק אברי' וכל שלא שהתה מעל"ע ולא עמדה ולא הלכה אפי' בבדיק' לא מתכשרה מדאורי' בגמ' עמדה אינה צריכה מעל"ע אבל בדיקה ודאי בעי מכלל דכי לא עמדה אפי' בבדיקה לא מתכשרה וכי שהתה מעל"ע ושחטה כשרה כדתנן לקמן גבי עוף מיהו דוקא בבדיקה כדאיתמר עלה בגמ' מכלל דכי לא שהתה אפי' בבדיקה לא מתכשרה וא"ת מהני לה בדיקה בתר שהי' אמאי לא מהני לה קודם שהי' י"ל דבנפלה חיישי' לתרתי חדא לריסוק אברי' ודבר זה אינו ניכר בבדיק' כלל דאעפ"י דלא נשתנו אברי' ולא נפסד מראיתה חוששי' שמא מחמת נפילה נתרסק אעפ"י שאינו ניכר ואיכא למיחש שמא נקבו אברי' או נפסקו ודבר זה אפשר לעמוד בבדיקה וכל ששהתה מעל"ע או שעמדה יצאנו מחשש ריסוק אברים דקי"ל לרבנן דכל שנתרסקו אברי' אינה עומדת ואינה שוהה מיהו אכתי איכא למיחש שמא נקרעו אברים או נפסקו ומשו"ה בעי בדיקה ולפי שיטה זו אין צריך לבדוק אלא אם נקרעו אברי' או נפסקו אבל ריסוק אברי' אין לו ענין בבדיקה כלל אבל הרמב"ם כ' בפ"ט מה' שחיטה שצריך לבדוק ג"כ אם נתרסקו אברי' כלומר אם נשתנו מראיתן אפי' באותן אברים שאם נקבו או נטלו כשרים אם נשתנה מראיתן טריפה לפי שריסוקן מכאיב אותן יותר מנטילתן ומנקיבתן ולפ"ז בב' דרכים בודקים אותה אם נפסקו או נקרעו אחד מאברי' שהוא מיטרף בהן ואם נשתנה אחד מאיברים הפנימים מחשש ריסוק איברים וכ"ת כיון שריסוק דבר שאפשר עליו לעמוד בבדיקה כי לא שהתה נמי אמאי לא סגי בדיקה י"ל לפי שאין הריסוק ניכר לאלתר עד שישהה מעל"ע שאז כל אבר שיש בו מריסוק תפסד צורתו ותתגלה בהתותי' עכ"ל מבואר דלר"ן הוי הריסוק דבר שאינו ניכר רק דכל שנתרסקו אברי' אינה עומדת

וכן משמע ברש"י ע"ש בהג"ה וכן הבאתי למעלה בשם רש"י בביצה וכן משמע מרש"י דכ' סימני' אין צריכי' בדיקה וז"ל משום שמא נעקרו משמע דעל ריסוק לא משכחת בדיק' אבל לרמב"ם מבוא' דפי' ריסוק דנשתנה האבר ונפסד צורתו וכן מבוא' בחבורו ופי' לענין סימני' שא"צ בדיקה משו' ריסוק אברי' עיי' בחבורו הל' י"ז ובפי' משניו': ולכן לא נח לי דראב"ד סובר דריסוק הוי בכל אברי' דא"כ איך יסבור דריסוק כיכר באברים ולכן מחוורתא דראב"ד קאי על עצם הקוליות או עצם המוח וכדומה כנלענ"ד:

וראה זה מצאתי יוצא מפורש דרא"ה סובר דאין ריסוק באבר אחד אלא הוי בכל האברי' שבד"ה עוד כ' וז"ל ודברי' אלו אינן שאין בטריפות של ריסוק אברי' בדיקה ואין בדיקה באה בזה לבדוק טריפות זה שאי אפשר לעמוד עליו בבדיקה ותמה על עצמך איזה בדיקה אפשר לעשות להוכיח ולברר בה חשש ריסוק אברים אלו דברים בטלים אלא הוכחה שלו וסימן שבו הוא כשאינה עומדת ואז ראוי לחוש לה שמא נתרסקו אברי' שהוא טריפות בעצמו ואיני באבר אחד אלא בעצמותי' בשדרתה ובחוליותי' שהן בנינו של אדם שאף בהכה אותה בשדרתה חששו לטריפות זה וטריפות זה יתברר בשהי' מעל"ע עכ"ל מבואר בפי' שאין ריסוק באבר אחד רק בכל הבנין של הגוף ולכן אי אפשר לשום בדיקה בו רק זאת האות אם נתרסקה לא תוכל לעמוד וב"ה שהנחני בדרך אמת:

אמנם הרשב"א סובר דריסוק הוי באבר אחד והוי הפי' ריסוק שישתנה צורת האבר ויפסד דכ' במש"ה וז"ל אמר הכותב באמת האמת בטל באוזן שאינה שומעת ובודאי שלא עמד על אחד מן הראשוני' ז"ל שטריפות הריסוק ניכר בין באברי' שאם נטלו או שנקבו טריפה ואפי' באותן שאם נטלו או נקבו כשרה כגון טחול וכליות והוא שאם נפסדו מחמת ריסוקן כואבות בו הרבה יותר משאלו ניטל וזה ידוע ומנוסה בטבע אפי' באדם ולפיכך אם נפסדה צורת אחד מן האברי' הפסד זה מביא לידי מיתה ולפיכך כל תוך מעל"ע אין ניכר בו שינוי ההפסד וזה נמצא תמיד אדם נגוף באחד מאבריו ולא נראה בו שינוי צורה כלל ולאחר שעה או שתים יהפך מקום הכאה לאדמימות או לשחרות והלכך כל שהגיע לה באחד מאברי' שינוי צורה זאת עושה טריפות וכ"כ הרמב"ם ז"ל וכן הודה לו הרמב"ן ז"ל שכ"כ הרמב"ם ז"ל דבשהתה בדקי' בה שלא נתרסק ונתמעך בה אבר ונפסדה צורתו ואפ' נתרסק בה אבר מן האברי' שאם נטלו כולן או נקבו כשרות כגון טחול וכליות הר"ז טריפה וע"ז כ' הרמב"ן ז"ל יפה פי' בדיקה בריסוק אברי' נמי היא הילכך בשוהה מעל"ע בודק בזה עכ"ל מבואר מזה דרשב"א חולק וסובר דריסוק הוי אפי' באחד מאברי' ולכך הוי הפי' ריסוק דנשתנה צורת האבר ולכן מהני בדיקה לריסוק:

היוצא מזה דלרמב"ם ורשב"א ורמב"ן הוי ריסוק באבר אחד ולרש"י ורא"ה ור"ן אין ריסוק אלא בכל הגוף ובזה יש לי פליאה על דעת דג"מ בסי' נ"ח סעיף ג' אם הוכתה באבר אחד אין צריך בדיקה אלא כנגד אותו אבר ובש"ך סק"ד אם הכה בעוף נגד ריאה שלו צריך בדיקה ולדידן דא"א בקיאי' הוי טריפה ולכאור' דברי הש"ך נפלאי' הא בבדיקת חד אבר אנו בקיאי' עיי' ט"ז סי' ל"ב ומצאתי בפרמג"ד שהרגיש בזה ותי' יען דמחבר פוסק דצריך בדיקה גם משום ריסוק ובזה אין אנו בקיאי' והוא נכון ולפ"ז אין הבין על הדג"מ שכ' וז"ל מסתימת דבריו משמע קצת דגם הולך לא אהני כיון שאין הריעותא אלא באבר אחד אבל עיי' מ"ש לעיל בסי' ל"ב ודו"ק עכ"ל והוא פלאי הלא למחבר לשיטת הרמב"ם בכל נפול' ג"כ אין החשש רק שמא נתרסק אבר אחד וא"כ אולי נתרסק רק הריאה או הלב וכדומה משאר אברי' שבחלל הגוף ואיך פסק המחבר דמהני הלכה ורמ"א מסכים בסעיף ו' שהלכה מהני הגם שאין אנו בקיאי' בבדיקה וא"כ כחוש שמא נתרסק רק אבר אחד ואין אנו בקיאי' וצע"ג וגם מה שמסיים אבל עיי' מ"ש בסי' ל"ב הוא ג"כ פלא דשם אין חשש על ריסוק אברי' רק על פסיקת החוט דריעותא דגוררת רגלי' מראה על פסיקתו ולכן מהני הולך אבל כאן ע"כ הוי הטעם משום ריסוק אברים כאשר ביאר הפרמג"ד דבדיקת אבר אחד אנו בקיאי' וצע"ג ועוד אם הוא הבין דכוונת הש"ך מטעם נקבה הריאה או נקרע הריאה ולא משום ריסוק א"כ הלא שם דן הדג"מ בסעיף ו' על בהמה שאיירי בי' המחבר אבל בעוף פסק בעצמו דאין הילוך ראי' אפי' על פסיקת החוט ומכ"ש על ריאה שלא תלי' בה ההילוך והש"ך קאי על הכה בעוף נגד ריאה שלו וצ"ע גדול ועוד ע"כ הלא הר"ן ביאר דבכל ח"י טריפות לא מהני הילוך ולמה מהני כאן ותי' דאם מחמת חבט נטרפה לא היתה יכולה לילך וא"כ ה"ה אם נטרפה בריאה מחמת חבט לא היתה יכולה לילך מה לי ריאה מה לי שאר אברי' שתלוי בהן טריפות וצע"ג:

ונ"ל דסובר דלא חיישי' בהכה על אבר אחד על ריסוק דאם הי' חבט על כל הגוף הגם דלא נתרסק אלא אבר אחד הוי טריפות ריסוק אבל אם לא הי' החבט אלא באבר אחד אז ליכא למיחש על ריסוק של טריפות רק על שאר טריפות אשר שייכי' לאותו מקום שבא עליו החבט דאל"כ למה הכה במקל על השדרה דסובר הרא"ה בפי' דהוי מטעם ריסוק ואפ"ה הביא המחבר דין זה בסי' ל"ב דאין בו רק חשש פסיקת החוט ומכ"ש בהכה על אבר אחד דאין בו משום ריסוק רק מחמת חבט יוכל לבא שם כנגדו טריפות ובעבור זה נקט הש"ך כנגד ריאה של עוף אפי' אי אמרי' דאין ריאה לעוף לנפול היינו נפילה מיו"ד טפחי' היינו דאין בו ריסוק אבל עכ"פ על הטריפות מחמת חבט חיישי' אפי' על ריאה של עוף ולדידן דאין אנו בקיאי' טריפה דלא שייך תי' הר"ן דאם מחמת חבט נטרפה לא

היתה יכולה לילך היינו באבר שמקבל ריסוק אבל בריאה של עוף דשם ליכא ריסוק רק חשש טריפות יכולה לילך וא"כ לדידן דאין אנו בקיאי' טריפה כקו' הר"ן דכל ח"י טריפו' מהלכות ודו"ק וזה שרמז הדג"מ דמשמע מסתימת דבריו דלא מהני הילוך כיון שאין הריעותא אלא באבר א' שחבט לא הי' אלא באבר אחד אין כאן חשש ריסוק אלא חשש נקב ולא מהני הילוך אבל רמז לעיי' במ"ש סוף סי' ל"ב שהשיג אם משכח' אופן שגם הלכה לא מהני א"כ קשה לוקמי' בזבחי' בכה"ג כגון שהכה באבן במקום אחד וע"כ דהלכה מהני בכל מקום ודו"ק וראי' לזה דאם נאמר דבהכה באבן על מקו' א' איכא ג"כ ריסוק אברי' א"כ למה נקט רבינו קדוש נפלה מן הגג אלא פשיטא יען דבנפלה שכל הבהמה מקבלת חבט אז איכא חשש ריסוק אבל אם אבר אחד מקבל חבט אין כאן חשש ריסוק וק"ל אך קשה הא בדיקת אבר אחד יש בדיקה וצע"ג:

ויען שהעתקתי לשון הרא"ה לא אפטרנה בלא לוי' במ"ש וז"ל ואינו באבר א' אלא בעצמותי' בשדרתה ובחוליותי' שהן בנינו של אדם ולכאורה אדם מאן דכר שמי' הלא כל הענין בבהמה וצ"ע והכוונה יען דרבינו הקדוש נקט נפלה מן הגג ולא נקנו כפלה ממקום גבוה וגם מאי הגג בה"א הידיעה ונ"ל יען דאין ריסוק פחות מיו"ד טפחים שהוא המדה של גבהות הגג אשר חייב במעקה עיי' בב"ק דף נ"א ורמז על הגג של תורה שחייב במעקה שם שייך ריסוק אברי' ודו"ק וכיון דעיקר טריפו' הריסוק אשר מקרב המיתה בשעורו נלמד ממיתת אדם לכן נקט הרא"ה שהוא עיקר בנינו של אדם וק"ל: ומעתה לולי דמסתפינא שמא יקיפו עלי בעלי מרי נפש הייתי מחדש דבר כיון דבררתי דלרש"י ור"ן ורא"ה אין ריסוק אלא דוקא בכל אברים וגם לרמב"ם ורשב"א ורמב"ן דהוי ריסוק גם באבר אחד אבל עכ"פ צריך להיות כפילה על הגוף ואז אפי' לא נתרסק אלא אבר אחד טריפה אבל אם אין חשש אלא על אבר אחד כגון הכה במקל או באבן על אבר אחד ליכא חשש ריסוק רק חשש בריבה ומשו"ה הביא הש"ע דין מקל בסי' ל"ב ועיי' בישו"ש שגם לר"ן דנקט ריסוק ג"כ הכוונה רק על פסיקת החוט ועיי' תב"ש בסי' ל"ב ס"ו יעו"ש וא"כ ממקו' שמתחיל הצוה"ג ואבר האמצעי משם צריך להיו' י"ט בנפילה שארכובה בלבד הוי ד' טפחים ומה שאמרו בגמ' דמכריסי' דתורא לארץ הוי ד' טפחים יען דשם הוי ששה טפחים בלא"ה ונקטו דמכריסי' דתורא הוי בודאי ד' טפחים אבל באמת צריך מתחילת ארכובה עד לארץ ד' טפחים וכ"ת איך נקט הגמ' מכריסי' דמשמע דאנו חושבי' מכריסי' והלא אולי אין מארכובה עד לארץ ד' טפחי' לק"מ דגמירי דמתחילת ארכובה עד לבסוף יש ד' טפחים וק"ל אך בכל זאת אני מודה על האמת דפשטות לשון הגמ' מורה דחשבי' מכריסי' דתורא והדבר תימא למה לא נאמר לרא"ה ורש"י ור"ן דסוברי' שכל

בהמה נעשה מרוסק למה לא נאמר שגם מצוה"ג צריך להיות יו"ד ופחים וכן לרמב"ם הגם שנטרף בריסוק אבר א' עכ"פ כל הגוף צריך ליפול גבוה עשרה וצע"ג:
ואיידי דאיירי חשבתי בלבי ליישב פליאת פר"ח ופלתי הלא יש בצוה"ג לבד ט"ז אצבעות שהוא ד' טפחי' וא"כ איך אפשר שמכריסי' יהי' ד' טפחי' ובעבור זה החמיר הפלתי בעומק ה' טפחים וסמך דבריו על דברי רשב"א והמעיין ברשב"א יראה שכ' שלאו דוקא ארבעה אבל שיהי' די בבור עומק ה' זה לא כתב הרשב"א אלא יצא מכלל חמשה ולכלל ששה כא בא ובבור עמוק רק חמשה גם הרשב"א מודה דליכא משום ריסוק ע"ש ובראי"ש מבואר דאין מכריס' אלא ד' ע"ש וא"כ קו' פר"ח קשה מאוד:
ונלע"ד דמקום הניחו לי מן השמים להתגדר בו לברר דעת הגמ' והפוסקי' והוא מלבד דנודע דרגלי השור הולך עצם אמצעי באלכסון בשפוע בולט לחוץ ואח"כ מחובר הארכובה באלכסון נכנס לפנים כנודע וא"כ הגם שיש באורך העצם והגידי' ט"ז אצבעות אבל אם נמדוד מהתחלת הירך בקו הישר הוא פחו' הרבה כנודע זאת לכל בעל שכל וא"כ אין מגידי' ראי' על החלל בקו הישר ומבלעדי זאת אברר דעת חכז"ל והוא דממנ"פ אם השור נפל לבור או אם נפל ממקו' גבוה אם נשאר השור בעמידה על רגליו כאשר נפל ממקום גבוה או שנפל בבור ולא נעשו ידיו ורגליו כפופים מכח הנפילה ג"כ לא נפל השור י' טפחים דמתחילה עמד על הארץ ואח"כ עמד בבור ואין מן הארץ עד קרקע הבור רק ששה טפחים ולא קבל חבט רק ששה טפחים דהא חלל הכרס הי' לו תומך על ידיו ורגליו וזה פשוט וע"כ דמכח הנפילה שלא מדעת כאשר בא באויר נעשו ידיו ורגליו כפופים ולא נפל בעמידה על ידיו ורגליו רק בכפיפה נפל ואם נעשו ידיו ורגליו כפופי' אז מונח עצם האמצעי על הארכובה זה על זה כאשר בעינים נראה אם השור מונח על הארץ לנוח ועתה כפי שיעור עובי הירך ארכובה לא נפל הגוף על שטח הארץ וכי נחשבי' אורך החלל כאשר יעמוד על רגליו ונחשבי' כנגד מה שלא נוכל לחשוב מן עמקות הבור יען שמפסיק בין הכרס והקרקע עובי שני אברים הנ"ל אשר עליהם נפל כובד הגוף לא נשאר רק ד' טפחים דלענין חבט אנו צריכי' לחשב שחלל הגוף יפול יו"ד טפחים והגם אם מוכח השור על ארץ נדמה לנו כאלו בטנו דבוק בארץ היינו טבור הבטן ולא כל החלל ועוד אם משם אנו מחשבי' לא נשאר רק ד' טפחים וזה אמת לאמתו בעזה"י: ואחת אשאל ואותה אבקש לדעת לרמב"ם ורשב"א ורמב"ן והטור והש"ע דסוברים דאם נתרסק אבר אחד ג"כ טריפה א"כ הכי נאמר הלא אדם גבוה ג' אמות באורך עיי' תוס' בב"ב דף ק' ע"ב א"כ אם יפול אדם לאחוריו או על פניו או אם בהמה תפול בכה"ג הכי נאמר הלא בודאי יש עשרה מן כנגד החזה עד לארץ ויהי' בו ריסוק אברים או יהי' בבהמה

ריסוק בשדרה עכ"פ ויהי' טריפה דאולי נתרסק אבר מן התלוים בחצי גוף העליון וכ"ת הכי נמי א"כ איך פריך הגמ' בב"ק אי יש חבטה פחות מיו"ד למה לן בית הסקילה גבוה והשיב הגמ' ולטעמיך ונעבד גבוה י' יעו"ש למה לא השיב הגמ' ולטעמיך לא נעבד כלל רק נפיל אותו על שטח הארץ ויהי' שטח העליון מרוסק אלא ע"כ מטעם ואהבת לרעך כמוך אף האמת יורה דרכו אפי' גבוה מאה אמה כל זמן שלא נעקרו רגליו מן הארץ ובא באויר לא משכחת ריסוק כלל רק בנפל ממקום גבוה או נפל בבור שנעקרו רגליו ובא החבט על כל הגוף אז משכחת ריסוק אבל אם נפל שור כאשר עומד אפי' אם יהי' גבהו מאה אמה לא שייך בו ריסוק יען דלא נעקרו רגליו משטח הארץ חוץ בזכרים המנגחים זה את זה דיש כח אחרי' וכל אחת סוברה שתגבור על חברתה ואז אפי' בפחות מעשר' טריפה אבל אם יודעת כגון אדם בבהמה בבית מטבחים היא מתאמצת ואין בה ריסוק אפי' בגבוה י' עיי' פר"ח בס"ק ב' סי' נ"ח ודו"ק ולפ"ז צריך הגמ' רק להקשות ולטעמיך נעבד עשרה אבל אם משליכי' אדם כאשר עומד בשטח הארץ ויודע שרוצי' להפילו לא משכחת ריסוק והבן (ועדיין צ"ע הלא נוכל לקשור את רגליו כמו בבהמה אם קשורים רגלי' יש בה ריסוק עיי' פר"ח):

עכ"פ זה נראה מסברא שאם יפול אדם ובהמה מעצמם לית בו משום ריסוק אברי' כיון דעכ"פ החצי גוף לא נפל כלל בחבט שלא נעקר מן הארץ גם שאר הגוף לא יתרוסק כנ"ל בעזה"י ברור משכל ומצאתי בפרמג"ד סק"א שמביא בשם פר"ת שאפי' בנפילה בכח אחרים צריך נפילת ד' טפחים ודו"ק: ועתה באתי על נידן שאלתו ותורתו (א) מה שחשש בנפל השור מעצמו על חומרת הפלתי ופר"ח במכ"ת נ"י זה אינו דגם הם לא החמירו רק אם כפל השור עכ"פ ה' טפחים באויר הבור או בגובה ה' אבל לחוש על נפילת השור מעצמו וליחשוב מכריסי' דתורא עד הארץ שהוא יתר על ד' ולהטריף משום ריסוק זה לא אמר אדם מעולם דלא משכחת ריסוק אלא אם אחר מפיל השור בכח בלא דעת עצמו וגם שם חידש הפר"ת שצריך עכ"פ ד' טפחים אבל בנפל מעצמו על שטח הארץ ליכא שום חשש בעולם והלא הרא"ש כ' בפי' שליכא מכריסי' אלא ד' טפחים ואף הרשב"א לא החמיר אלא דלא צריך בור ששה אבל עכ"פ צריך יתר על ה' טפחי' ופלתי מצריך עכ"פ שיהי' בור עמוק ה' טפחי' אבל בנידן דשאלתו בודאי אין לחוש כלל על ריסוק אברים וביותר כפי מה שבארתי דעת חכז"ל שבאמת אין לחשוב מכריסי' עד ארעא רק ד' טפחים ודו"ק:

ב שיצא לתרץ ב' הקו' שהקשתי במכתבי הראשון שאם נחוש בפחות מיו"ד יען דיש ריעותא שגוררת רגלי' על פסיקת החוט א"כ אין בעוף ראי' מהילוך לשיטת דג"מ א"כ

איך העתיק הש"ע עוף עם בהמה בדין שוה בסי' ל"ב וצע"ג וגם מאי מדחה הנב"י לתב"ש מסוגי' בב"ק דף נ"א הלא פסיקת החוט אפשר למבדק ור"נ הצריך מעל"ע ומעלתו הוסיף קו' א"כ איך מהני הליכה בעוף בסי' נ"ח ולתרץ כל זה כ' וז"ל אבל הדבר נכון מאוד ודברי דג"מ שרירין וקיימין דהנה בנפלה יש כאן חשש ריסוק אברי' ויוצא מחשש זה ע"י הילוך טוב וקשה מאי ראי' ההילוך הרי אם הבהמה נטרפת ע"י ניקב הריאה או נקבו המעיים הולכת בטוב אבל עמד בזה הר"ן במקומו וכ' ליישב דריסוק שאני שנחבט חבט גדול עד שנתרסקו אברי' לכן מחמת חולשה לא יכולה להלוך ואם הולכת ודאי שלא נחבטה כ"כ שנטרפה ע"י ריסוק אברי' ולפ"ז יש כאן ב' דברים הפועל על הליכה אחד שאם נטרפה מחמת ריסוק אברי' אינה יכולה להלך ב' אם נפסק חוט השדר' ג"כ אינה יכולה להלך בטוב ואני אומר כמ"ש בדעת התב"ש ודג"מ שסוברי' דבפחות מיו"ד לא נחבטה על הרוב אבל לפעמים שנתרסק גם בנפלה בפחות מיו"ד רק דלא חיישי' לה בסתמא בלי ריעותא וה"ה אני אומר להיפך בנפלה מגבוה יו"ד דאיכא חבט היינו על הרוב אבל לפעמים אין חבט רק דחוששי' מכח רוב המצוי אם לא דהולכת שאז שוב ליכא שום חשש דאם היתה נתרסק מחבטא לא היתה מהלכת ולפ"ז בבהמה בהולכת בטוב יצאה מחשש נפולה מחמת שהלכה וגם מחשש פסיקת החוט אבל לא לבד בשביל זה יצאה מחשש פסיקת החוט כי לולי נפסק החוט לא היתה מהלכת אלא אף גם אם בבהמה ג"כ לא ה' פיעל החוט על ההליכה הי' ג"כ כשר מטעם ברור דנחזי אכן בלא נפלה כלל ודאי דליכא חשש פסיקת החוט אף בריעותא ובנפלה אבל לא מגבוה יו"ד ג"כ דלא חיישי' כלל עכ"פ בדליכא ריעותא לכ"ע ולמה נחוש א"כ לפסיקת החוט בנפלה מגובה יו"ד מטעם שיש חבט מגובה יו"ד הרי אם הי' חבט כ"כ היתה נתרסקה באברי' ולא היתה מהלכת בנוב [אף דעדיין אין הליכה ראי' על שלא נפסק החוט אם נאמר בנפסק החוט יכולה להלך בטוב אבל עכ"פ לא היתה מהלכת מכח חבטא דריסוק] ומדהלכה נדע שזו מן המיעוט שלא נחבטה ומיד שנאמר שלא נחבטה מה לי מגובה יו"ד או לא נפלה כלל או כפלה בפחות מיו"ד בלי ריעותא דאין חוששי' לפסיקת החוט ולא לכלום והוא נכון עכ"ל מלה במלה ובזה מוצא מעשה חדודי' דבסי' נ"ח אם נתרסקה לא היתה יכול' להלך וכיון שמהלכת יוצאת מחשש ריסוק ולא נשאר עוד מקום לחוש על פסיק' החוט אבל בסי' ל"ב בנשבר השדרה ומכח זה יש חשש פסיקת החוט אז שפיר דין של דג"מ דבעוף לא מהני הילוך ובזה מיישב קו' שלי על הדג"מ דכיון דאיכא ריעותא דגוררת רגלי' חיישי' על ריסוק החוט וה"ה על ריסוק כל האברי' הגם דהוי פחות מיו"ד בדאיכא ריעותא חיישי' על המיעוט דנתרסקה אף בפחות מיו"ד וכי תקשה למה נקטו פסיקת

החוט ולא נקטו ריסוק אברי' זה לק"מ דבהמה דבא גרירת רגלים מכח פסיקת החוט אז באמת אנו אומרי' דהיא מן הרוב דלא נתרסקה בפחות מיו"ד והך גרירת רגלים בא מן החוט וכל זה בבהמה דיש לתלות הגרירה בחוט אבל בעוף דליכא גרם מחוט על גרירת רגלים חיישי' על ריסוק ובזה מיישב קושי' שלי על הנב"י דאם ר"נ יבדוק ויוצא החוט שלם נמצא דלא הי' הריעותא מכח החוט יהי' טריפה מכח ריסוק ולכן לא בדק ר"נ כלל והטריף עכ"ד:

ולדעתי לא דיבר נכונה וידעתי גם ידעתי שמבקש רק האמת ולכן אבאר ואברר הדבר לפניו כשמלה בעזה"י (א) א"כ בבהמה שגוררת רגלי' ואנו בודקי' וראינו שלא נפסק החוט יהי' טריפה דחיישי' על ריסוק חוץ אם שהתה מעל"ע ואפי' שהתה יהי' צריכה בדיקה בכל אברים אם לא נתרסק אבר מן האברי' חס מלהזכיר זאת שלא עלה זאת על לב אדם מכל הפוסקי' כמובן (ב) א"כ התב"ש פסק לדינא דבנפלה פחות מיו"ד צריך בדיקה ודוקא אם לא בדק טריפה וקשה אם נראה שהחוט שלם יהי' טריפה מכח ריסוק וק"ל ומה שהביאו לידי זה הוא יען כפי אשר העתקתי לשון כ"ת נ"י נודע לי שלא ירד לעומק הר"ן שסובר כבודו נ"י רק אם נטרפה מחמת ריסוק לא יכולה לילך והוי הליכה אות על שלא נתרסקה ולפ"ז בהלך שאזל החשש ריסוק אין אנו חוששי' על נפסק החוט ובמכ"ת נ"י מעולם לא עלה זאת על דעת הר"ן דדעתו דבחבט יש ב' חששות כמש"ל באריכות (א) אולי נעשה ריסוק באברי' שנתפרקו חוליותי' ואברי' אבל לא נעשה שום טריפו' מח"י טריפות רק הריסוק הוא טריפות בפני עצמו (ב) הגם שלא נתרסקה שלא נעשה ריסוק גדול אשר נוטל נפש הבהמה אבל עכ"פ שמא מחמת החבט אשר פעל עכ"פ ריסוק א"כ שמא נעשה אחד מן הטריפות כנטלה הכבד או ניטל הלב או נקבה הריאה או נשברו הצלעות וע"ז חידש אם מחמת חבט נטרפה הבהמה כיון שעכ"פ הי' חבט אשר ראוי לפעול אפי' ריסוק שנוטל הנפש והגם שבעינינו ראינו שלא נעשה ריסוק כזה רק חוששי' שמא פעל הריסוק המעט לגרום בחבט איזה טריפו' כיון שטריפו' הנ"ל יהי' נעשה מכח פעולת ריסוק אז טריפה כזאת אינה יכולה להלך הגם ששאר בהמות טריפו' הולכי' בטוב אבל שנאמר אם הליכה אות שלא נתרסקה אז ממילא לא חיישי' על פסיקת החוט אפי' אם נאמר בבהמה ג"כ אין ההילוך אות על שלא נפסק החוט זה שקר מוחלט ונהפוך הוא דצריך הליכה לפעול על חשש פסיקת החוט או שאר טריפו' דהא אפי' בשהתה מעל"ע דידענו שלא נתרסקה לשיטת הר"ן כמו שבארתי באריכות אפ"ה נשאר חשש שמא פעל החבט עכ"פ מעשה טריפות ולא מתכשר בלא בדיקה אלא בהילוך ועיי' בש"ע סי' נ"ח והבן זה ואם הולכת מיד פועל ההליכה על ב' אותות אחד

שלא נתרסקה והשנית שלא נטרפה בשאר טריפו' וזה ברור ומעולם לא הי' הטועם בעוף בסי' ל"ב מטעם ריסוק דא"כ אין מקומו בסי' ל"ב אלא בסי' נ"ח דאיירי לענין ריסוק וק"ל וא"כ חזרו שני קושי' שלי על הדמ"ג למקומם וצע"ג:

אמנם מה שהקשה איך מהני הילוך בסי' נ"ח בעוף הלא לדג"מ אין מהילוך עוף ראי' והיא הקו' אשר הביא לכ"ת לחדש הגם דאין הילוך ראי' על פסיקת החוט כיון שעכ"פ הוא ראי' שלא נתרסק ממילא לא חיישי' על פסיקת החוט הנה כבר גליתי לו שזה אינו אמת אבל הקו' בלא"ה לק"מ דזה מודה הדג"מ אם היא נטרפה מחמת חבט אז לא תוכל להלך אפי' לא נתרסקה כסברת הר"ן כאשר הסברתי דבריו כיון דיש עכ"פ ריסוק ומאותו ריסוק אשר הביא חולשה נעשה הטריפות לא תוכל להלך הגם ששאר טריפות הולכו' ויש לי על זה חבילות ראי' והמה כתובי' בחדושי ואנכי אשבע כי הקו' של כ"ת נ"י היתה לי ראי' אחת ואכתוב לו עוד ראי' אשר כתבתי שם (א) אם נאמר כדג"מ דהילוך אין ראי' על עוף א"כ קשה בגמ' אמרי' דעוף כיון ששט מלא קומתו די ופירש"י וז"ל הוי לי' כהליכה שאינו צריכה בדיקה עכ"ל משמע דכ"ש שהילוך מהני וכן הביא הב"י בסי' נ"ח בשם הכל בו וז"ל וכ' הכל בו דכי חיישי' בי' דוקא בשלא הלך ולא פרח ופשוט ע"פ מה שנתבאר לעיל עכ"ל וע"כ דאו הלך או פרח סובר הכל בו דכשר וק' לדברי דג"מ אין מהילוך עוף ראי' וכן הטור כ' שט הוי כהילוך עכ"ל וקשה כהנ"ל וצ"ע (ב) קשה לי אם נאמר כדג"מ א"כ במקום שליכא שם כח החוט אין ראי' מתנועתה שלא נפסק החוט א"כ לשיטת הרי"ף ורמב"ם וטור דסברו דכח החוט בעוף עד התחלת כנפים עיי' בטור ובב"י בסי' ל"ב אבל כנגד כנפים כשר דכבר פסק הכח שם א"כ מאי מהכי דשט עוף בכנפי' או פורח בכנפי' הלא אינו מתנגד אצלה מכח פסיקת החוט שכבר כלה שם הכח ושט דמהני הוא גמ' מפורשת וצע"ג ובפרט הרשב"א בחדושיו כ' דגם פעולת שט היא שנענעה ברגלה ולא בא מכח כנפי' יעו"ש בודאי קשה מאי מהני פעולת הרגל בעוף וצע"ג ודוחק בעיני יען דשם אצל כנפי' קרוב למקום החוט ורגלי' רחוקי' מן החוט ועיי' בדג"מ שכ' שם הטעם בבהמה יען דחוט מהלך בין רגלים ראשונים וא"כ כיון שנפסק הכח בעוף קשה מאי מהני הילוך או פרח וצע"ג (ג) קשה לי לשיטת דג"מ דבעוף אין הילוך ראי' מגמ' בתרי גפי אסור וכ' רש"י וז"ל אא"כ עמד והלך א"כ מבואר דהילוך מהני (ד) שהג"מ כ' בפ"ט וז"ל בבהמה או עוף שיש בהם ספק ריסוק אברי' טוב להמתין עד שילך עכ"ל הנה מבואר דהילוך מהני בעוף וצ"ע מכח זה חדשתי דדג"מ חידש דינו רק אם יש חשש פסיקת החוט בלא ריסוק אבל אם הטריפות של חוט בא מכח חבט אז גם

הוא מודה דמהני הילוך על החוט כמו שמהני על שאר טריפות רק אז לא הי' לי הסבר הדברי' כאשר בארתי לעיל בהבנת הר"ן וק"ל:

תמצית הדברים לדינא דשור בנידן שאלתו אין ראוי לשום חשש על ריסוק אברי' דכבר הוצאתי לאור משפט הרמב"ם דלא מצרפי' כלל מכריסי' עד ארעא אם לא נפל כלל בבור וגם בררתי שאם עכ"פ אין הפסק אויר בנפילה רק עמדה על הארץ ונפלה מעצמה אין שייך ריסוק כלל ומכ"ש שלא לחוש שיש מכריסי' עד ארעא יותר מד' טפחים והשור מותר לכ"ע יאכלו ענוים וישבעו כנלע"ד:

וטרם אכלה לדבר על לב כ"ת נ"י אעוררהו כי דעת התב"ש והדג"מ לחוש גם בנפלה בפחות מיו"ד על פסיקת השדרה כבר הקדים הראב"ד ז"ל לחשוב זאת בדעת הרי"ף הובא בש"מ בב"ק דף נ"א ד"ה אלמא וז"ל והשני להראו' אע"ג שאין חבט מיתה בפחו' היכי דאגנדר איגנדרי מ"מ חבט לנזקין איכא הילכך לענין טריפות אע"ג דריסוק אברי' ליכא חשש טריפות אחר איכא ובעי בדיקה שמא נשברה השדרה והחוט שלה או שמא נחבסה גלגלתו או שמא נשברה רגליו למעלה מן הארכובה וכיוצא באלו עכ"ל מבואר בדעת הראב"ד שאפי' על שבירת הרגל או נחבסה גלגלת חיישי' כמו שחיישי' על נפסק החוט והוא מחמיר יותר מן גאוני' הנ"ל שהם מחמירי' רק אם יש ריעותא דגוררת רגלי' ודוקא על החוט חוששי' ולא חוששי' על גלגלת ועל שבירת הרגל והוא פלא אבל בפסק המאירי כ' בפי' דבפחו' מי"ד טפחי' לא חיישי' על שום טריפות יעו"ש ואפשר בשלא ראינו ריעותא רק דלא עמדה אבל בגוררת רגלים גרע טפי ודו"ק:

סימן מב

שפע רב וכל טוב לי"נ האוחז בטוב תורה עם דרך ארץ דורש טוב לכל עבדי ד' כבוד הרבני המופלא ומופלג בתורה וביראה מו"ה ר' יהודה נ"י: שאלה לישראל א' אשר יש לו עדר ממאה וחמשים צאן והמה אצל רועה עכו"ם בביתו ויהי היום שבא הרועה והגיד לו כי באישון לילה שמעו קול הצאן חזק מאוד והשכימו ממשכבם ויצאו למקום הדיר וראו שהצאן פרצו הגדר ויצאו לחצר כי ב' זאבים ברחו ובפיהם שני צאן מהעדר ומנאו הצאן ומצאו שנים שהומתו ועוד שנים כיכר בהם רושם אדום וא' מת ביום שלאחריו וא' נשאר חי ועתה בעל הצאן בא לשאול לדעת מה יעשה בשארית הצאן אי מותרי' לאכול או למכור לנכרי או לשהות י"ב חדשים ומה יעשה בחלב תוך השנה אי מותרת לאכול או לא:

ונלע"ד לבאר בעה"י כפי אשר יורוני מן השמים ואבאר את אשר יש לחקור להתיר צאן הנ"ל (א) אם העכו"ם נאמן שהיו בעדר ב' זאבים אולי יען שרואה שחסרים שנים וחובלו

שנים יאמר זה שראו זאבים את"ל שכ"כ לא משקר מי נאמין לו שהיו ב' זאבים דילמא הי' כאן רק זאב א' וצע"ג: הנה לכאורה הדבר פשוט מאוד דאין עדות לעכו"ם לא לאיסור ולא להיתר ואנו מסלקי' דבריו כאילו אינו דאשר פיהם דיבר שוא והוי כאילו בא בעל הצאן ומצא אותן חסרים וגם מקצת שמתו ושנחבלו שיתלה במצוי שגנבו מקצת ומהם מתו מחמת שפרצו הגדר וכדומה ואין כאן חשש איסור עיי' בש"ך סי' קכ"ז שכלל כלל זה דאין עדות לגוי בכלום בין לאיסור או להיתר וק"ל: אמנם הדבר צריך ביאור רחובות דהנה הגם שאין ע"א נאמן לאסור יין של חבירו חוץ אם נאמן אצלו כ' הרמ"א בסעיף א' וז"ל ואם הבעלים אומרי' אינו מאמינך אע"ג דבלבו מאמין לו כבי תרי אין להחמיר ודוקא ביי"נ שאין לדקדק בו כל כך אבל בשאר איסורי' לא מהני אם אמר אינו מאמינך אם מאמין בלבו עכ"ל ועיי' בש"ך שם ס"ק ט"ו שגם ביי"נ אם מאמין בלבו אסור לו לומר שאינו מאמינו אלא הכוונה שיוכל לומר לו בזה אני איני מאמינך יעו"ש וא"כ מבואר הגם דע"א אינו נאמן לאסור ולהפסיד ממון חבירו עיי' ש"ך סק"ב בכל זאת אם נאמן לו מהני ע"א אפי' להפסיד ממון ה"ה הגם שאין עדות לגוי יען שהוא משקר בכל זאת אם בלבו מאמין לו שרועה שלו יגיד לו האמת אז הוי כאילו ישראל יעיד לו:

ולכאורה נ"ל לחלק בשלומא בע"א ישראל שיש לו נאמנו' על איסור מה"ת למשל אם יהי' מונח חביות של יין הפקר בשוק וע"א יאמר שנתנסך שאז בודאי נאמן שאינו מפסיד בזה ממון לבעלים ורק אם מעיד על יין שיש לו בעלים אינו נאמן דע"א לא קם להפסיד ממון בעלים ועיי' בר"ן קדושין דף ס"ו שהקשה אמאי אינו נאמן לומר מעות שהטמין אביכם של מעשר שבי הוא הא ע"א נאמן באיסורין ותי' דהוי הוצאה מרשות הדיוט לרשות גבוה יעו"ש משמע שלולי כן שהוי הוצאה מרשות לרשות הי' ע"א נאמן ולכן כיון דעל האיסור הי ע"א נאמן רק יען שיש בעדותו הפסד ממון לבעלי' אינו נאמן ולכן אם מהימן לי' כבי תרי ומהני כנגד הבעלי' כב' עדים ועל גוף האיסור הא ע"א נאמן אבל עכו"ם דאינו בר עדות כלל ואין לו נאמנות מה"ת על איסור אפי' במסיח לפי תומו עיי' בש"ך סי' שי"ג ובסי' צ"ח וקל"ז ובסי' ס"ט ובא"ח תקי"ג והסברא דע"א נאמן באיסורי' ילפי' מקרא עיי' גיטין דף ב' בתוספ' ומה שהקשה הפנ"י דהוא סברא דאין אחו"ל כבר השגתי עליו בספרי פלס חיים דעד צריך להיות נאמן בדיבורו ולא מכח הוכחה שאומר אמת ועיי' בט"ז סי' צ"ח שרוצה לחדש דמסלפ"ת נאמן באיסורין אבל להלכה חזר בו והוא הדבר כיון שצריך הוכחה שאומר אמת אינו עדות וגוי בעצמו אינו בר עדות והבן א"כ לא מהני אם נאמן אצלו והוי כאילו אין כאן לדון על ממון הלא אפי' על איסור בלא ממון ג"כ אין עכו"ם בר עדות והבן:

אך אם אנו כבני אדם ראשונים כמלאכים הלא הלכה פסוקה היא בש"ע יו"ד סי' ט"ז סעיף י"א דלענין אם עכו"ם מעיד שהוא אותו ואת בנו אם מהימן לי' אסור יעו"ש ועיי' בש"ך ס"ק כ"ד שהוא מתשובת הרשב"א ועיינתי שם שהביא ראי' מהאי סמי' בקדושין אי מהימן לך שאפי' בלא מסלפ"ת נאמן העכו"ם לאיסור יעו"ש מבואר שרשב"א חקר הלא בדבר שבערוה אין עדות לע"א אפ"ה אם נאמן לו אסור באשתו ה"ה גוי שאינו בר עדות אם נאמן לו אסור לו וא"כ ה"ה בנידן דידן אם מאמין לגוי שבאו זאבים ודרסו נאמן הגוי לאסור ודוק (ועי' תוס' כתובות דף ט' ע"א ועי' קידושין דף ס"ה בתוס' ועי' בב"ש סי' מ"ב וסי' ד'):

אמנם נ"ל לחדש דבר בודאי בע"א כשר אז אם הבעלים מאמינים אסור גם לכל העולם אפי' כשיצא מידו כמו אם בעלים יאמרו על חפצם שהוא אסור שנשאר אסור לעולם אפי' כשיצא מרשותם ה"ה אם מאמין הבעל לעד ואין כאן לדון על ממון ועל האיסור נאמן העד עפ"י דין תורה אבל בגוי דאינו בר עדות הגם שהוא נאסר בחפצו דיש לגוי אצלו נאמנות אבל כשיצא מרשותו אין על אחרים איסור כלל דלנו אין עדות שיהי' אסור הלא אתה לא ידעת מהאיסור וגוי אין עדות לנו אטו אם מת הסמיא קודם נתינת הגט תהי' היא אסורה משו' זונה יען שהבעל מאמין לעד והבן ועי' ריטב"א קדושין דף פ' והבן שם היטב ותמצא נחת ועי' היטב בנקה"כ סי' קכ"ז:

היוצא מזה דין חדש הגם שהוא מאמין לגוי ואסורי' הצאן לו וממילא אסור לו למכור אותן גם לישראל אחר אבל מותר לו למוכרן לעכו"ם ולא חיישי' שמא ימכור ממנם לישראל דמאי הוי הלא ישראל אחר אין מאמין לגוי הנ"ל ומותרי' לו הצאן בשלומא הוא לא יוכל למכור לישראל כיון שלפי דעתו הצאן אסורי' שנדרסו ואיך ימכור ממנם לאכול לישראל אבל ליחוש אלפני דלפני שגוי ימכור לישראל ימכור וימכור הלא באמת אין הישראל אוכל איסור בזה כלל. (ב) יש לחקור גם לכל העולם שלא מאמיני' לרועה העכו"ם אם הצאן אסור יען שבעינינו ראינו שנדרסו מן הצאן מי נימא שבודאי הי' עכ"פ פה זאב א' או נימא דילמא כלבא או משאר חיות שאין להם ארס עשה זאת ואי יש הבדל אם ישראל שמע עכ"פ קירקור הצאן או לא וצע"ג: ונלע"ד לבאר בעזה"י ויען כי הוא דבר עמוק אשר אקוה שמקום הניחו לי מן השמים אתהלכה ברחבה בגמ' ספק על ספק לא על אימא לא על ספק כלבא ספק שונרא אימר כלבא וכ' הרשב"א בחדושיו וגם כפל בת"ה דזה דוקא בדאיכא קמן כלבא ושונרא הא ליתנהו קמן במצוי תולין אי כלבא יותר מצוי תלינן בכלבא ואי שונרא יותר מצוי תלינן בשונרא עכ"ל מבואר אי כלבא שכיח יותר תלינן בכלבא ה"ה בודאי כלבא שכיח יותר מזאב ותלינן בכלבא ומכ"ש לשיטת

הרא"ה אפי' אינו קמן כלבא ושונרא תלי' בכלבא ואז פשיטא שמותר כאן דתלי' בכלבא כ"נ לכאורה פשוט מאוד:

אמנם כד דייקת נ"ל דאסור בין לרשב"א ובין לרא"ה כי יש בזה דברי' מכוסי' מן העין הנה יש לנו בספק כלבא ספק שונרא ב' אופני' (א) כגון דלא שמענו מקרקרי' כלל רק ראינו שלפני הדיר יש כלבא ושונרא או כלבא וארי' ואח"כ נמצא בעוף או בבהמה סימן דרוסה אדום כנגד בני מעיים או ממסמס קועא דמא ומן הריעותא שניכר בעוף או בבהמה בא לנו חשש הנ"ל שנדרסה העדר בהמות או עופות או שאוזא ממסמס קועא דמא והיא בין הקנים והי' שם שונרא או חשש שהי' שם שונרא אז בודאי לולי שיש קמן כלבא ושונרא לפנינו תלינן להקל בכלבא אבל אם אין לפנינו כלבא תלינן במצוי בשונרא ששכיח בבית טפי ואם כלבא שכיח תלינן בכלבא אופן (ב) כגון שיש לפנינו כלבא ושונרא או כלבא וארי' או קניא ושונרא ואנו רואי' בבהמו' או בעופות שום ריעותא ושמענו קרקור הבהמות וצפצוף העופות אז הגם שקרקור הוא האות על הדריסה שמבעיתה בעבור הדורס שמיראתו הדרך לקרקר קיר אבל בעבור כלב אין דרך שכל העדר ישאגו מחרדת לוכד בכל זאת כיון שאיכא קמן כלבא כמו שיש לפנינו שונרא או ארי' תלינן להקל אבל בודאי אם אין לפנינו כלבא כמו שיש לפנינו הריעותא ושמענו הקרקור שהוא אות על דורס שעושה מעשה בודאי לא תלי' שקרקור הי' מחמת כלב או קניא ותלינן בדורס הגם שכלבא יותר מצוי מזאב והבן זה:

ובזה יש לנו לחדש דבר חדש הנה הרא"ה חולק על רשב"א דאפי' אי ליכא קמן כלבא תלינן בכלבא דאל"כ אפי' איכא קמן למה לא חיישי' הא יותר יש לתלות בשונרא דשכיח יותר דשונרא ידרוס מכלב אלא ע"כ דלא תלינן בדרוסה דשונרא וז"ל דדרוסה מילתא אחריתא היא עכ"ל ולכאורה דבריו הם חלילה כתפל בלי מלח הדעת מאי זה שדרוסה מילתא אחריתא מה נשתנה טריפו' דרוסה מטריפת נקובת הושט וצע"ג:

אך הוא הדבר דגמ' אמר בהאי בר אתא מי לא אמר רבא ס' כלבא ס' שונרא כלבא הכי נמי ס' קני' ס' שונרא קניא מזה הוכיח רשב"א דצריך להיות כלבא קמן יעו"ש והנה אם הספק כלבא ג"כ באופן זה שניכר רעותא בעוף ולא שמענו קרקור או צפצוף כמו בהאי בר אוזא דראינו ריעותא קועא דמא ולא שמענו קרקור אז כל הריעותא בא מצד שראינו דם מטפטף או חבורה ולולי ריעותא הנ"ל אין לנו שום חשש שיהי' כאן דורס וריעותא הנ"ל אינה מורה רק על מכה שתוכל להיות מכלב או מקנה שבור ומנ"ל לחוש עוד שמכה הנ"ל נעשה מהארי שמשליך עוד ארס בו במקוש שעושה חבורה או מקום אדום וזה עומק הרא"ה הלא דרוסה מילתא אחריתא הוא השלכת הארס ועל זה אין שום

אות ומופת ממה שראינו קועא דמא ולכן לא חיישי' לדרוסה והבן אבל בודאי אי שמענו הבהמות מקרקרין שיש כאן הקרקור המורה על דריסה גם הרא"ה מודה שצריך להיות הכלב קמן ולולי כן מחזיקי' לדרוסה והבן זה מאוד:

ובזה נ"ל דבר נפלא מאוד הנה הטור בסי' נ"ז כתב וז"ל והא דחוששין דוקא כשידענו שנכנס הארי אבל אם הוא ספק אם נכנס אם לאו או שהוא ספק ארי או כלב או שמא בקנה נגף אין חוששין עכ"ל וכ' הב"י וז"ל ואהא דתלינן בכלב או קנה כ' הרשב"א יראה לי דדוקא כשיש לפנינו כלב או חתול או חתול וקנה שיש בפנינו דבר לתלו' בו להקל אבל כשבא לפנינו ולא ידענו במה תולין במצוי בין להקל בין להחמיר וסעד מצאתי לדברי בדברי קצת וגדולי המורים הראשונים וכ' רבינו דברים אלו לקמן עכ"ל הב"י מבואר מזה דהב"י העיר שהטור יכתוב כאן דברי הרשב"א שדוקא בשיש לפנינו כלב וזאב ובסי' הנ"ל כ' הטור וז"ל בהמה או עוף שבא לפנינו כשהוא מבעבע דם ולא ידענו מה היה לו ומה אירע לו תולין להקל ואמרי' בקנה הוכה או כלב הכה אותו וא"צ בדיקה אלא במקום שהדם מבעבע וכן אם ניקב אפי' בפנים כשירה וכתב הרשב"א דוקא שיש לפנינו כלב וחתול או קנה וחתול שיש דבר לתלו' בו להקל אבל כשבאו לפנינו כך ולא ידענו במה לתלות אין תולין אלא במצוי בין להקל ובין להחמיר עכ"ל וכ' הב"י וז"ל וכבר כת' דין זה לעיל בסמוך ולא חזר לכותבו אלא כדי לכתוב עליו וא"צ בדיקה אלא במקום שהדם מבעבע כלומר דהיינו מה דנ"מ בין אי תלינן בקניא או בכלבא לאי בשונרא עכ"ל:

ולכאורה הדברי' נפלאי' שדברי הטור בלי הבנה לעיני הב"י שלעיל כת' חצי וכאן החצי ובאמת דברי טור אין בהם יתרת כלל דהנה דאם ליכא לפנינו כלבא אז תלינן במצוי דהיא השונרא שמצוי בבית אבל כלב אינו מצוי לדרוס יען שאינו מצוי בבית כמו שונרא עי' בחדושי רשב"א וז"ל אבל היכא דליכא כלבא קמן דנתלי בי' בשונרא מחזיקין כיון דשונרא שכיח טפי בביתא עכ"ל וזה דוקא בהאי בר אוזא שיש לחתול דריסה בעוף אבל בבהמות כגון שוורים שאין לשונרא דריסה בהם אלא צריך לחוש לזאב או ארי אז אפי' אין לפנינו זאב וכלב תלינן בכלב דכלב שכיח טפי בבית מזאב או ארי לכן כ' הטור דתלינן בכלבא ולא הזכיר דברי רשב"א שדוקא ביש לפנינו זאב וכלב והבן אבל לקמן דהזכיר בהמה או עוף שבא לפנינו והוא מבעבע דם כ' ג"כ דתלי' להקל שהוכה ע"י כלב וקנה ואז מביא דברי רשב"א שדוקא אם לפנינו כלב ושונרא אבל לולי כן אין תולין להקל בעוף שהוא ע"י כלב או קנה יען דשונרא שכיח טפי בבית וא"כ דברי הטור ישרי' ונכונים למוצאי דעת ומה היה לו לב"י לעשות ערבובי' ברבינו הטור וצע"ג מאוד:

אבל בבית צדיק הוא יוסף הצדיק יש חוסן רב דעמוקי' דבריו דהן אמת אם בא לפנינו בהמה שמסמס קועא דמא ולא שמענו קרקור כלל שמורה על דרוסה אז בודאי תלינן להקל שהוא מן הכלב ולא חיישי' לזאב וארי דכלב שכיח טפי אבל הטור קאי כאן אם שמענו קרקור השורים דכת' והא דחוששין שהוא הדין הנזכר למעלה בהוא שתיק והן מקרקרין וע"ז קאמר הטור והא דחוששי' בידענו שנכנס ארי אבל בס' כלבא ס' ארי או ספק זאב ספק קנה אין חוששי' ובאופן זה דשמענו קרקור אז בודאי אם אין כאן כלב או קנים לפנינו אין תולין להקל דכלב הי' נושך דמהכ"ת יהיו כל הצאן מקרקרי' אם כלב נושך לא' מן הצאן או שאחת מן הצאן ניזק בקנה הא קרקור הוא מן אותות הטבע שהשווורי' או הצאן מרגישים אם יעלה עליהם טורף מי שטבעו להרוג אותם ולטרוף בשרם ולשתות דמם אבל מן כלב או קנה לא יצעקו מכאב לב ואז בודאי הקרקור אות על ארי ולא תלינן להקל בכלב אבל אם יש כלב וארי לפנינו אז תלינן להקל בכלב ולכן שפיר ישיג הב"י דגם כאן צריך שיש כלב או קנה לפנינו והבן זה כי הוא דבר נפלא:

ולולי דמסתפינא הייתי מחדש דבר דרשב"א נקט וז"ל ומסתברא לי דדוקא בדאיכא קמן כלבא ושונרא עכ"ל ולכאורה תיבת שונרא הוא שפת יתר והי' לו לכתוב ודוקא בדאיכא כלבא קמן ואז אפי' אי איכא ג"כ שונרא תלינן להקל אבל באמת הא אפי' ליכא שונרא קמן צריך כלבא דאל"כ חיישי' לשונרא וצע"ג ונ"ל דדוקא בדאיכא שונרא וגם כלבא קמן אז תלי' בכלבא הגם ששמענו שמקרקרין השווורי' או העופות בכל זאת תלי' להקל דאולי היו מקרקרין יען שהרגישו ג"כ דורס וא' נכנס אצלם ורגזו וחלו שהאמינו שדורס עלה עליהם אבל אי לא הי' דורס שם רק כלבא או קנה אז אמרי' אם לא עלה עליהם רק כלב או נחלץ בקנה לא היו מקרקרין והבן אבל יש לדחות דממנ"פ אם מכח הקרקור הי' כאן דורס נמצא שע"כ הי' כאן שונרא וכלבא או ארי וכלב ומצריכי' להקל והבן:

ובנתי בספרן של אחרונים וראיתי לאדמ"ו הגאון חתם סופר יו"ד סי' ס"ד בד"ה ורשב"א שהפליא על הש"ע סעיף י"ג שכ' בדוקא שיש לפנינו ארי וכלב והתפלא הגאון ז"ל דזה דוקא בעופות דשונרא שכיח טפי בבית אבל בארי וכלב לענין בהמות בודאי כלבא שכיח והניח בצ"ע:

ולפמ"ש לק"מ דש"ע נקט והא דחוששי' דקאי אדלעיל דשמענו דאינהו מקרקרין ואז דאיכא מופת על דורס בודאי צריך דאיכא כלבא קמן ודו"ק ואחר כך הביא באמת אבל בעוף שבא לפנינו מסמס קועא דמא אזלינן אחרי מצוי איזה דשכיח טפי אם לא שמענו קרקור אז בודאי תלינן בכלבא דשכיח טפי כנלע"ד שהוא אמת לאמתה של תורה בעזה"י:

וראה זה חדש הוא יוצא מפי אדמ"ו ז"ל שם בתשובה ד"ה נמצא וז"ל נמצא לולי דברי הגוי ושמענו מקרקרי' ומצאנו א' נפצע ולא בעל חי נכנס ולא יוצא לכל הפוסקי' הנ"ל מותר אפי' אותו הנפצע באכילה דתלינן במצוי בבית ואין זאב וארי מצוי' בבית ולרוב הפוסקי' אפי' בלא טעם כלבי' המצוי' בבית בלא"ה נמי מותר מי לא נשאלנו על הפצוע רק על השלמים עכ"ל ובמכ"ת הקדושה לי התלמיד נראה דלכ"ע אסור דכיון דשמענו הקרקור בודאי תלי' דנפצע מדבר הדורס מזאב או ארי דקרקור מורה על דורס אבל אם בא עוף במסמס קועא דמא אז אין הריעותא אות ומופת שנעשה קרע זה והוטל בו עוד ארס ואז דרוסה מילתא אחריתא כמש"ל והבן:

ואיידי דאיירי לא אמנע מלכתוב דבר פלא בעיני על מרן הב"י בש"ע סעיף י"ג דהנה הרשב"א בת"ה הוכיח בספק על מותר אפי' אם שמענו קרקור דאל"כ אפי' על ואיתב אימר שלמא שוי' אלא ע"כ בספק על מותר אפילו שמענו קרקור יעו"ש ולכאורה פלא בעיני דילמא בקרקור הוא אסור דקול הקרקור הוא מופת דעל ארי או הזאב או השונרא אבל אם יש ספק לפנינו אולי הי' קרקור כגון דלא נשארנו שם לשמוע אם יקרקרו אז אנו מתירין מכח ס"ס שמא לא על ושמא שלמא שוי' אבל אי ידענו דנכנס אז צריך לידע בודאי דלא הי' קרקור אבל אם יש ספק לפנינו אסור אבל לעולם אם יש קרקור אפי' בס' על אסור דקרקור הוא אות על שעלה הדורס ודרס וצע"ג: אמנם לק"מ דרשב"א בחדושיו ד"ה הא כ' לבסוף וז"ל אבל ודאי היכא דלא ושבה צפורן בגב א' מהן ולא ידעי' אי שתיק ואי צוח ואי מקרקרן אינהו ואי שתקן הא אמרי' לקמן דלא חיישי' לה אפי' שמואל לא פליג בה וה"ה לארי ולכל הדורסים וכמו שכתבנו כאן בשם ר"ת אע"ג דאמרינן רוב אריות דורסי' לא דורסי' ודאי קאמרי' אלא ראוין לדרוס עכ"ל מוצא מבואר דס"ל לרשב"א אפי' ודאי על ארי ויש ספק אי צוחו אי שתקו אעפ"כ מקלינן וע"כ בספק על מותר אפי' שמענו דקרקרן דאל"כ שיש ספק אי הי' קרקור מותר אפי' ודאי על ודוק ולפ"ז אם יש לפנינו כלבא ושונרא מקילנן אפי' שמענו שהי' מקרקרן דכיון דגמ' מדמה ס' על אמרי' לא על ובס' כלבא ס' שונרא אמרי' כלבא וכמו שבס' על אין הקרקור מזיק ה"ה בס' כלב וס' שונרא או זאב או ארי אין הקרקור מזיק דבס' כלב הוי ג"כ הטעם דהוי ס' על דאמרינן כלבא על ושונרא או ארי לא על והבן אבל לשיטת הר"ן הובא בד"מ סי' נ"ז דבספק על מותר דוקא אי לא ידעינן דנכנס ארי אבל אם ידענו דנכנס ארי אינו מותר רק אם ידענו בבירור שלא הי' קרקור אבל אם יש ס' אי הי' קרקור יהי' אסור דכיון דיש דורס לפנינו דז"ל הר"ן ספק על ספק לא על אימר לא על פירש דוקא היכא דאיכא למיתלי בלא על הוא דשרי אבל היכא דודאי עלה אלא דלא ידענו כי הוא בינייהו אי הוי איהו שתיק

ואינהו מקרקרן או כולהו שתיק לשמואל ודאי חיישי' והיינו דתלינן הכא היתרא בלא על עכ"ל א"כ אם נכנס ארי צריך לידע בבירור דלא הי' מקרקרן נמצא אפשר בס' על מותר דוקא בס' אי היו מקרקרן אבל בודאי קרקור אסור דהקרקור מופת דעל דורס דהא הרשב"א לא הוכיח דקרקור אינו מזיק יען דאל"כ מותר אפי' ודאי על והלא לשיטת הר"ן בודאי על אסור בספק קרקור ואין ראי' שמותר כאן רק ס' קרקור אבל ודאי קרקור אסור ודוק ולפ"ז אם יש לפנינו כלבא ושונרא או כלבא וארי אינו מותר ג"כ רק בס' קרקור דהא ס' כלבא ס' שונרא הוי ג"כ הטעם דהוי ס' על על הדורס אבל בקרקור אסור אפי' איכא כלבא לפנינו דקרקור הוא אות ומופת דעל הדורס וגמ' מדמה ומשוה ס' על וספק כלבא ושונרא והבן:

ולפ"ז בער אנכי מאיש להבין דעת הש"ע שהביא בסעיף י"ב יש מי שאומר היכא דלא ידעי' אי שתיק ואי צוח ואי מקרקרן אינהו ואי שתקי לא חיישי' לה וכ' הרמ"א ויש אוסרי' בכה"ג והן הנה הרשב"א בחדושיו ור"ן הנ"ל ובסעיף י"ג כ' סתם והא דחוששי' דוקא כשידענו דנכנס ארי אבל אם הוא ס' אם נכנס או לאו או שהוא ס' ארי או כלב או שמא בקנה נגף אין חוששי' עכ"ל והוא קאי אדלעיל באי שתיק ואינהו מקרקרן והוא פלא הלא לשיטת הר"ן אין מותר בס' על או בס' כלבא ושונרא או כלבא וארי אלא כשיש ס' אי הי' קרקור אבל בודאי קרקור מנ"ל להתיר לשיטת הר"ן וגם רמ"א לא מגי' כלום משמע דמודה להב"י דדין זה לכ"ע והוא פלא גדול בעיני:

ונלע"ד ליישב בעזה"י דהנה בגמ' אמרי' אתמר רב אמר אין חוששי' לספק דרוסה ושמואל אמר חוששין דכ"ע ספק על ס' לא על אימר לא על ספק כלבא ספק שונרא אימר כלבא על שתיק ואיתב בינייהו אימר שלמא שוי' קטע ראשו דחד מינייהו אימר כח מרוגזי' איהו צוח ואינהו מקרקרן בעותי מבעתי אהדדי כי פליגי דאיהו שתיק ואינהו מקרקרן נמצא דגמ' מפרש דפלוגתת רב ושמואל איירי באינהו מקרקרן וע"ז קאי שבחמשה אופנים לא פליג שמואל עלי' דרב הגם שאיכא הוכחה קצת לאסור בכל זאת תלינן להקל ומפרש הגמ' הגם ששמואל אוסר יען שדורס שותק ואינהו מקרקרן שיש ב' הוכחות מצד הדורס (א) שהוא שותק שזה הדרך הדורס שהוא שותק בשעה שעביד בהו מעשה (ב) יען שהן מקרקרין שהוא ג"כ אות שחרדו מחמת שרואי' שעושה בהם מעשה אבל אם יש רק הוכחה אחת מיקל שמואל והוא בג' אופנים (א) על שתיק ואיתב בינייהו אימר שלמא שוי' וכ' ברי"ף וברמב"ם וברשב"א ת"ה ובחדושיו ובטוש"ע איהו ואינהו שתקין עכ"ל הנה הגם שמשתיקתו יש הוכחה שדרס אבל יען ששתיקתם מורה בהיפך שלא דורס ובחד לריעותא מודה שמואל דמותר והבן (ב) קטע ראשו דחד מינייהו

נח מרוגזי' הכוונה הגם שאיהו שתיק ואינהו מקרקרן וכן מפורש בטוש"ע אפי' איהו שתיק ואינהו מקרקרין עכ"ל אעפ"כ מותר הגם שיש תרתי לריעותא איהו שתיק ואינהו מקרקרן (ג) הוא והן מקרקרין הגם שקרקור שלהן אות שדרס אבל יש הוכחה כנגדו שגם הוא קרקר כי פליגי איהו שתיק ואינהו מקרקרין שיש ב' הוכחות על הדרוסה (א) מצד שתיקתו (ב) מצד קרקור שלהן אבל כל זה אם בטוח שארי ביניהן שיש כאן דורס אז אם הוא שתק והן מקרקרין אסרי' אבל בספק על או ס' כלבא שאין כאן בטח ארי אז הגם שיש הוכחות הנ"ל הוא שתיק והן מקרקרין מודה שמואל דמקיל דאמרי' לא על או שהי' כלב וג"כ לא על ארי' דאל"כ אינו בא כלל לרב ושמואל דפליגי רק באיהו שתיק ואינהו מקרקרין והך כ"ע ל"פ לא יהי' באופן הזה דאיהו שתיק ואינהו מקרקרין ומזה הוכיח הב"י בש"ע דבס' על או ס' כלב גם הר"ן מודה דמותר אפי' איהו שתיק ואינהו מקרקרין ודוק ואם תעיי' בל' הרי"ף ורשב"א וטוש"ע תראה שה' אופני' שבגמ' נחלקו לב' מחלקות (א) ס' על ס' לא על ס' כלבא ס' שונרא שיש מעלה שאין כאן בודאי דורס (ב) יש כאן בודאי דורס רק יש מעלה או שניהם שותקי' או שניהם צווחי' או קטע ראש דחד מינייהו ותיבות על ואיתב ביניייהו הוא רק הפסק בגמ' לומר עד עתה הי' היתר מכח דמיקלנן שלא על אבל אם בודאי על אז ההיתר מכח הסימן שלא דרס ויש מן הראשוני' שמקדימי' ג' האחרוני' אם שניהם צווחין או שניהם מקרקרי' או קטע ראשו דחד ואח"כ כתבו דינים דס' על או ס' כלבא ודוק:

ודע שפלא גדול בעיני על הש"ע ורמ"א שהביאו שיטת רשב"א דבודאי נכנס ארי וספק קרקור מותר ודעת הר"ן נדחה והוא נקודה נפלאה הלא מבואר ברי"ף כר"ן דכ' וז"ל על ואיתב ביניייהו איהו שתיק ואינהו שתקו אימר שלמא שוי' עכ"ל מבואר בפירש דאם ודאי על צריך לדעת דשניהם שתקו וכן מבואר ברשב"א בת"ה ובחדושיו וכן מבואר ברמב"ם דוקא שניהם שותקי' אמרי' שלמא שוי' וא"כ אם הרי"ף כותב בפי' שדוקא איהו והן שותקין מנ"ל להתיר אם לא ידענו דשותקין וצע"ג וביותר פלא על רשב"א בחדושיו דמתיר בודאי על וס' קרקור והביא לקמן בד"ה אלא איהו ואינהו שותקין אימר שלמא שוי' וא"כ מבואר דדוקא אם ידענו דשניהם שתקו וצע"ג כעת: אך לא אכחד תחת לשוני דגם לר"ן צע"ג הלא בגמ' נקט לשמואל דוקא באיהו שתיק ואינהו מקרקרין דסובר שמואל מעשה קעביד וא"כ משמע דוקא בידוע דאיהו שתיק ואינהו מקרקרין ולמה לא נקטו רבותא דאפי' בלא ידענו אי קרקרן אינהו ג"כ שמואל פליג כאשר רות הרשב"א בד"ה הא בסוף דבריו אך יש ליישב דנקט באיהו שתיק ואינהו מקרקרין לאשמועי' כח דהיתרא דרב עתיר אפי' בזה אבל באמת לשמואל אסור אפי' בספק קרקור ודו"ק: תמצית

הדברי' אם הספק אי הי' כלב או זאב אז בלא שמענו קרקור כלל ולגוי לא נאמין וכל הריעותא דנמצא צאן נדרס אז תלינן בכלב דמצוי בבית טפי אבל אם שמענו קרקור הגם שכלב מצוי טפי הקרקור אות על שהי' כאן דורס ואסור בין לרשב"א ובין לרא"ה חוץ אם בטוח שהי' שם כלב שאינו בן תרבות אז תלינן בכלבא אבל נ"ל פשוט דכלבא שהוא בן תרבות לא מוציא מחשש דריסת זאב דהא בחתול בן תרבות מקילי' שאינה דורסת וה"ה כלבא בן תרבות והבן ובזה מיושב קו' אדמ"ו על המחבר ודו"ק:

ולולי דמסתפינא אומר אני רק במסמס קועא דמא אז תלי' בקני' או בכלב דזה הדרך שיוכל גם הקני' או הכלב לחבול כמו שונרא אבל בנמצא מת דנימא דכלב בא והרג זה לא נראה לי דאין הדרך הכלב להמית ולהניח מת ונגלה שזה זאב או ארי:

ג יש לחקור בנידן דמחר מצא מן הצאן נדרסי' והזאבים והצאן שותקי' מי נימא הגם דלא אמרי' נח רוגזי' אי מצינן נדרסי' כמבואר בש"ע סעיף ט' היינו באיהו שתיק ואינהו מקרקרין אבל בשניהם שותקי' אז לא צריך דוקא קטע ראשו דחד מינייהו דהלא מצד הסברא היינו אומרי' שלמא עבד והגם דחזינן דדרס עכ"פ אמרי' דנח רוגזי' בדריסה וצע"ג וכן יש לחקור בנידן המובא ברמ"א שם סעי' ט' דאפי' קטע אם מצינו עוד א' שנדרס כל הצאן אסורי' אם זה דוקא אם הי' קרקור או נימא אפי' בשניהם שותקי' כיון דחזינן דדרס כל הצאן אסורי' וצע"ג:

אמנם כבר האיר לנו עינים הגאון הש"ך וז"ל ס"ק כ"ו אבל אם פצע ומשמע דבכה"ג אפי' שניהם שותקי' אסורי' כדלקמן סעיף י"ד עכ"ל ובס"ק כ"ז וז"ל וה"ה דרס אפי' לא פצע וכן משמע להדי' בת"ה דף מ"ד ע"ב עכ"ל אבל לכאורה טעמא בעי וצע"ג:

ונלע"ד והוא דהש"ך בס"ק כ"ה כ' וז"ל ואם חתך וה"ה אם הרגה ולא חתך וכן משמע בכל הפוסקים עכ"ל ובפר"ח ובפרי מגדים הביאו דברי צמח צדק דהבדל יש אם מצינו קטע ראשו הגם שלא נודע עד למחר אמרי' נח רוגזי' אבל אם מצא צאן מת אז אסור דחיישינן דלמא בשעה שדרס לא מת מיד רק אח"כ מת מחמת הארס וכיון שלא נקמתו בפניו לא נח רוגזי' והפר"ח קלס מאוד לדברי צמח צדק הנ"ל אמנם הפרמג"ד בס"ק כ"ה הקשה קו' נפלאה הלא כמו דפסק המחבר אי יש ספק אם הי' קרקור אזלי' לקולא ואמרי' שלמא עביד ה"ה כאן למה לא ניקל ונימא דאותו הצאן מת מיד ונשארי' השאר על רוב בהמות כשרות וגם חזקת שלא נדרס וכי תימא דנוקמי אותו הצאן על חזקת חי כמו ראוהו חי מבערב זה אינו דבשלומא שם אמרי' דאותו אשר המית אותו בא אחר כך בבוקר ולא קודם אבל כאן כיון דעכ"פ מת מחמת אותו הכאה מהכ"ת דנימא דמת אח"כ דילמא מיד ונשארו שאר הצאן בחזקת כשרות יעו"ש שלא תי' על קו' הנ"ל וצע"ג:

אך במכ"ת של הגאון מאור ישראל נ"ל דלק"מ דהנה הש"ך בסי' מ"ח ס"ק כ"ג השיג על המחבר דפסק אם יש ספק אם יצא המחט לחוץ ונמלח או הודח שלא יוכל לבקר על קורט דם שהוא טריפה והשיג הש"ך דרשב"א איירי ביש ספק אם יצא המחט לחוץ וקורט דם יברר זאת צריך בדיקה לברר ס' איסור אז אם אי אפשר לברר אוקמי בחזקת איסור אבל אם בטוח לא יצא המחט לחוץ רק אם המצא תמצא קורט דם יהי' יוצא מחזקת היתר אז אם אי אפשר לברר אוקמי בחזקת היתר יעו"ש שזה מתוק מדבש ונופת צופים לחיך הטועם וה"ה כאן דמכח הקרקור אוסר שמואל דאמר מעשה עביד בהו ולכן צועקי' ולכן אם שניהם שותקי' אימר שלמא שוי' דהך אימר אינו ודאי עיי' פרמ"ג במש"ז ס"ק י"ד שמבאר כן לרשב"א שכל זמן שלא שמענו קרקור ליכא הוכחה על איסור ועתה אם יש ספק אם הי' קרקור אין אנו מוציאי' הבהמות מרוב בהמות כשרות או חזקת שלא נולדו דרוסי' דמספק לא נוציא דבר מחזקת כשרות אבל אם שמענו קרקור ואז לשמואל אמרי' חיישי' דקרקור ראי' על דריסה דעביד בהו מעשה רק אם קטע רישא אמרינן נח מרוגזי' ומוציאין אותן מחזקת איסור אשר בא עליהם מכח הקרקור ועתה אם בודאי מת בפני הדורס דראה נקמתו אז אמרי' דבודאי נח מרוגזי' אבל אם יש ספק אולי אז לא מת מיד רק אח"כ אי אפשר להוציא הצאן מחזקת איסור הבא עליהם מקודם מכח הקרקור והבן זה ולשיטת הר"ן דסובר דכל אימר הוי ודאי דכיון דשניהם שותקי' הוי הוכחה דשלמא שוי' ואז באמת הקרקור לשמואל לא הוי רק ספק ואפ"ה אסור ויהי' קשה קו' פרמג"ד דהלא קרקור לא הוי חזקת איסור וא"כ נימא לתלות להקל דמת מיד אך לר"ן בלא"ה לק"מ דהוא סובר דספק אי שותקי' אי מקרקרין אסור דגם ספק אם נדרס אסור ולכן נכונים מאוד דברי צמח צדק:

אבל אי קשי' הא קשי' במה שהעיר הר"ן דקטע רישא נח מרוגזי' וז"ל ולא חיישי' שמא דרס תחילה דכיון שהן עומדי' במקום שיכולין לדרוס איזה שירצה אמרי' זה דרס תחילה עכ"ל ומשמע שמכח ספק מיקל הר"ן דתולין לומר דמיד דרס אותו צאן שקטע ראשו ולכן לא חיישינן דלמא דרס מתחילה לשאר הצאן והוא פלא למה ניקל להר"ן הלא כיון דיש קרקור איכא כאן ספק איסור מהכ"ת להקל הלא בספק קרקור אוסר הר"ן ובודאי קרקור וספק אם נח רוגזי' מיד מיקל הר"ן והוא פלא:

ולכאורה לק"מ דהא דהר"ן אוסר בס' אי שתקין אי צווחין הוא הטעם דרוב אריות דורסי' ועד דנודע בבירור שעשה שלום אזלינן בתר רוב אריות דורסי' ובודאי הי' גם קרקור אבל זה תינח שבודאי דרס אבל אם נחקור אי דרס לכולם או רק לא' שהרג אז ליכא

רוב בעולם שרוב אריות דורסי' לכל הבהמות דנהפוך הוא אינו דורס רק דשככה חמת המלך והבן:

ולפ"ז הדרא קו' פרמג"ד על צמח צדק מהכ"ת לחוש שלא הרג מיד אותו צאן נימא שאוקמי השאר על חזקת כשרות שלא היו דרוסי' ורוב בהמות כשרות ונתלה להקל הגם דר"ן מחמיר בס' קרקור דשאני התם אם נימא שלא דרס כלל הוא נגד הרוב שרוב אריות דורסי' אבל שנימא שהרג א' ונח רוגזי' אין זה נגד הרוב וצע"ג ומכ"ש דקשה לשיטת הרשב"א דסובר דרוב אריות רק ראוי' לדרוס אבל אינם דורסי' בפועל וא"כ בודאי הגם ששמענו קרקור ויש הוכחה שנעשה דרוסה אבל די אם נאמר שא' נדרס והוא אותו שנהרג ונתלה להקל שמיד מת ולא דמי לסברת הש"ך בסי' מ"ח שהבאתי דשם איתחזק האיסור באותו חתיכה אבל כאן נהפוך הוא נתלה שהרג מיד צאן הנ"ל נמצא דקרקור אמת והשאר נשארו בחזקת כשרות וצע"ג ובפרמ"ג סקכ"ה וז"ל ועוד דע"כ סובר הר"ן משום דרוסה שידרוס אבל כאן אפשר יודה דנח רוגזי' ולא שכיח הוא וא"כ למה נחמיר עכ"ל אולי רמז על כל הנ"ל וצע"ג:

אמנם בעזה"י אוציא לאור משפט צמח צדק הנ"ל דז"ל הרשב"א בת"ה והא דאמרי' קטע רישא דחד מינייהו אימר נח רוגזי' דוקא קטע אבל דרס חדא מנייהו לא דאדרבה כל שדרס וברחה מידו רגיז טפי ומצלת עצמה כמצלת מאחרי' דמי' ובכי הא אמר בר' אף במקום שאמרו אין דריסה במקום שיש מצילין יש דריסה עכ"ל ובחדושיו כפל ושילש דבר זה בד"ה הא דאמר וז"ל ונראה כיון דחוששין לה משום צפורן שתחובה לו בגבו ואמרי' שזה אותו שדרסה הארי אפי' כל השאר צריכי' בדיקה ואעפ"י שלא ידענו אם צווח אם שותק ואם מקרקרין ואם שותקי' דהא חזינן לי' דדרס ומכיון דדרס אחד מהם איכא למיחש לכולהו ולא דמי להא דאמרי' קטע רישא דחד מנייהו נח רוגזי' דדוקא קטע רישי' אמרי' הכי דנח רוגזי' אבל בדריסה לבד לא דאדרבה כ"ש שחמתו בערה בשלא יכול להורגה וכענין שאמרו למעלה דבמקום שיש מצילין יש דריסה ומצלת עצמה כמצלת מאחרי' דמיא עכ"ל ובד"ה קטע וז"ל כבר כתבנו דדוקא קטע דאז נייח רוגזי' אבל דרס חד מינייהו כ"ש דחיישי' דכ"ש דרגיז עכ"ל ובפסק הלכה בד"ה בא בתוך השורים וז"ל ולא אמרו בקטע רישא דחד מינייהו דאימר נח רוגזי' אלא כשהרגו אבל בדרס אחד מהן כ"ש שכועס ומכה ודורס עכ"ל וכן הוא בש"ע סעיף ט' ח"ל ודוקא הרגו אבל פצע אחד מהן חוששי' לכולם דכ"ש שחמתו בוערה בו כשהציל עצמו ולא הרגו עכ"ל ולכאורה יפלא למה לי כולי האי הלא בקיצור יוכל הרשב"א וש"ע לומר זה דוקא קטע אז נח רוגזי' כסברת צמח צדק יען שראה נקמתו לפניו שרמס וטרף אבל בפצע או

בדרס לא נח רוגזיה ובעבור זאת נקטו קטע ולא נקטו דרס ומה להם שפת שכ"ש שחמתו בוערה בו וכ"ש שכועס ומכה ודורס או כ"ש דרגיז טפי והוא פלא:

ונלע"ד ליישב דהנה ביאת ארי הוא על שני אופנים (א) שהוא כועס ונתמלא חמה לנקום נקמתו לחבול ולחבל בצאן ולא בא לעשוק להמית נפש חי רק להכו' מכה רבה (ב) אם נתמלא עברה וזעם וחימה שאז יארוב במסתר עד שיחטוף וירמוס ויטרוף ויאבד נפש אז חמת המלך שככה שפעמיו רחצו בדם ונפל שדוד חלכאי' תחת רגליו והנה בודאי אם הדורס בא על עסקי נפשות ומצפה ומבקש להמית אז אפי' אם דרס מאה לא נח רוגזי' כסברת צמח צדק דלא ראה נקמתו לפניו אבל אם לא נתמלא זעם ולא בא רק לנקום לקבוע נפש אז בודאי מסתברא דדי אם דרס אחד דכל מה שדורס מבקש לעשו' די לו באחד שעשה אשר זמם והנה אם מצינו שדרס אחד תקשי לכאורה נילך להקל ונאמר שלא בא בעבור עסקי נפשות שהגם שרוב אריות דורסי' אבל אין רוב אריות ממיתין להמית נפש וא"כ נימא להקל שבודאי לא בא על עסקי נפשות רק לנקום נקמתו ולא דרס אלא אחד ויהיו השאר מותרי' וצע"ג:

וכד דייקת לק"מ דבאמת אם בא על עסקי נפשות די באחד דכבר נתפייס כעסו הקדום באחד ולא נחוש שבא לו עוד זעם ועברה מחדש אבל אם דרס הגם שכעסו הקדום הלך כאשר דרס לאחד זה אם לא ברחה הבהמה והיתה עומדת כאבן ונתנה גוה לקבל הכאה אבל בשעה שדורס הארי טבע הבעל חי לברוח ואז כאשר ראה שהיא מצלת עצמה נתמלא חמה מחדש והולך ודורס לחברתה וכן תמיד יחודש לו כעס חדש והולך ודורס אפי' למאה בהמות אבל בקטע או המית אז כעסו הקדום הלך ע"י שנפלה תחת רגליו ומאין יכעוס עוד והבן ובעבור זאת הוסיף הרשב"א בכמה מקומות אבל דרס לא מהני יען שהיא מצלת עצמה הוי כמוצלת מאחרים ולכן כאשר ברחה רגיז טפי וכ"ש שכועס ומכה וטורף לרמוז שבא לו כעס חדש ולכן דרס לא ודו"ק:

ועתה נחזה אם מצינו בבוקר אחד מת ולא נודע לנו אם מת תחת יד הארי או שהארי דרס אותו ולא המיתו רק אח"כ מת אם נימא לתלות להקל שמת מיד תחת יד ארי ויהי' שאר הצאן מותרי' או ניחש דלא מת מיד רק שנדרס ואח"כ מת וכל הצאן אסורי' וצע"ג:

ונ"ל דבין לרשב"א ובין לר"ן לק"מ דלרשב"א בחדושיו פוסק כר"ת דרוב אריות דורסי' אינם ממש דורסי' אלא ראוי' לדרוס ואז אמרי' אפי' מן אותן הדורסי' אינם דורסי' להמית נפש רק להכות ולפצוע לנקום נקמה אז יש כאן ראי' והוכחה שלא מת תחת ידו דמהכ"ת נימא שדרס וגם המית חד הלא בלא קרקור היינו תולי' שעשה שלמא לשיטת רשב"א ועכשיו ששמענו קרקור די שנימא שדרס אבל לא נאמר שבא להמית נפש עד דחזינן

דקטע רישי' או שמת תחת ידו אבל אם נמצא מת אמרי' מסתמא עשה רק מעשה דריסה ואסור כל הצאן ודו"ק ולר"ן דסובר דרוב אריות דורסי' ממש אבל עכ"פ אין רוב אריות באים על עסקי נפשות נמצא דיש ספק אי בא על עסקי נפשות או רק לעשות נקמה כגון שנמצא מת אזלי' לחומרא מכח ס"ס לאיסור דילמא בא רק לעשות נקמה ולא בא על עסקי נפשות ואת"ל דבא על עסקי נפשות דילמא מתחילה דרס איזה צאן ואח"כ הרג ולא חמל אבל בקטע ראשו דע"כ בא על עסקי נפשות וליכא רק ספק דילמא דרס מתחילה אז אמרי' דאזלי' לקולא הגם דרוב אריות דורסי' הלא בזה דאמרי' דהרג מיד ונח רוגזיה אין מתנגד לרוב דאין שיעור כמה צריכי' לדרוס נמצא דין דצ"צ ברור כשמש בעזה"י:

וראה זה מצאתי לאדמ"ו בחת"ס יו"ד סי' נ"ז בד"ה מכל הלין שהקשה על הר"ן מהכ"ת שלא כחוש דלמא דרס תחילה ואח"כ קטע וכתב דהר"ן סובר כדרישה דיש חזקה שאין כח להנדרס להציל מתחת יד הדורס עד שראינו בעינינו שדרס ולא המית ומסיים וז"ל אבל זולת זה כשראינו שהמית א"כ אדרבה נימא כדרכו עביד דכל הבא לידו לא ימלט מידו ואינך לא נגע בהו דאל"ה לא יצאו מתחת ידו עכ"ל ובד"ה ולפ"ז משיג על הצ"צ שחושש שאח"כ מת שהוא נגד חזקה שקים להו לחכז"ל שהנדרס לא יוכל להמלט מיד הדורס יעו"ש ובמכ"ת של גאון ישראל אדמ"ו ז"ל נ"ל בהיפך דר"ן סובר דמספק אנו מקילין יען כיון דעכ"פ דרס לאחד אין זה מתנגד לרוב גם מה שאצלו לחזקה שמה שבא תחת יד ארי יכך למיתה ולענ"ד נהפוך הוא הגם שרוב אריות דורסי' היינו שבאי' לנקמה אבל לא באו על עסקי נפשות ועל זה בנה הצ"צ דינו והבן:

ובזה יש מקום אתי ליישב קו' פרמג"ד על הש"ך בס"ק כ"ו שמביא ראי' אפי' שניהם שותקי' חיישי' מהא דסעיף י"ד והקשה הפרמ"ג למה לו ראי' הא שניהם שותקי' הוי הנועם משום שלמא עביד והשתא דחזינן דדרס ונגלה שלא עבד שלמא ממילא דכולן אסורי' דכמו דדרס להך דרס לכולן יעו"ש שהניח בצע"ג והוא קו' נפלאה:

ולפמ"ש נכון מאוד יען דמחבר קאי על קרקור שאז הכל בחזקת איסור אז מצד השכל אין אנו תולין להקל שרק זאת דרס ונח רוגזיה וכן לא תלינן אם מת ולא נודע אם תחת יד הדורס מת דאולי מת אח"כ או דרס הרבה אבל בשניהם שותקי' דנתחזק היתר רק אח"כ ראינו שדרס אחד אז נאמר בהיפך אולי לא בא רק על נקמה וכיון שדרס אחד אמרי' נח רוגזי' וכ"ש אם נמצא מת אחד אמרי' שמת תחת ידו קמ"ל הש"ך דאפי' שניהם שותקי' אסור דבאמת שבא רק לדרוס ולא חשב על עסקי נפשות אבל כיון שמצלת עצמה אז רגיז טפי וכועס מחדש והכל אסורי' כמו בסעיף י"ד דאסורי' כל השורי' אפי' בשניהם שותקי' דשם חידש הרשב"א דינו בחדושיו דמצלת עצמה כמוצלת מאחרי' והבן:

ואורו עיני דהנה הטור והמחבר הביאו אבל פצע אחד מהם והש"ך בס"ק כ"ז הביא דרשב"א נקט דרס יעו"ש ועוד הרגשתי דרשב"א בחדושיו בד"ה הא כ' וז"ל אבל דרס לא דאדרבה כ"ש שחמתו בוערה בו בשלא יכול להרגה עכ"ל משמע דבאמת לא הי' ברצון הארי להרוג רק עכ"פ מבקש הבחירה שיהי' יוכל להרוג אבל כשברחה ולא יוכל להרוג אז חמתו בוערה בו וטור והמחבר נקטו ז"ל וכ"ש שחמתו בוערה בו כשהציל עצמו ולא הרגו עכ"ל משמע שהי' רצון ארי להרוג את זה ויען שלא הצליח בידו להרוג בעבור זה חמתו בוערה בו והוא פלא גדול:

אמנם הוא הדבר אשר עיני כהן שדעתו יפה הרגיש דאפשר לטעות דרק בפצע דחזינן שרצה להרוג ולטרוף דהא פצע אז אמרי' שחמתו בוערה אם לא הרג אבל בדרוסה לבד יש לתלות להקל שלא בא על עסקי נפשות ואמרי' נח רוגזי' בדריסת אחד דכן משמע לשון שהציל עצמו ולא הרגו דמשמע שהוא בא עכ"פ להרגו קמ"ל הש"ך דמת"ה מבואר דה"ה בדרס חיישי' דכעס יותר דעכ"פ מבקש הארי שיהי' יכול להרוג ודו"ק היטב:

ואכתי צ"ע דמרשב"א אין ראי' רק בקרקר אז אפי' דרס יש לאסור וה"ה פצע אפי' שניהם שותקי' אבל שניהם שותקי' וגם זאת שלא פצע רק דרס אין ראי' מרשב"א ובאמת זה תלוי' בר"י וב"י בסעיף י"ד אבל הש"ך כ' רק על המחבר דקאי אם הי' קרקר אז אסור אפי' דרס ולזה ראי' מת"ה ובזה מיושב קו' פרמג"ד ס"ק כ"ז למה מביא הש"ך מת"ה ולא הביא מסעיף י"ד דאיירי ג"כ רק בדרס יעו"ש ולפמ"ש נכון דבאופן דאיירי המחבר בקרקע מבואר מרשב"א ומודה בזה הר"י אפי' ובס"ק כ"ו בפצע ושניהם שותקי' אז אפי' ר"י מודה יען דבא על עסקי נפשות או כמש"ל דקאי רק לשיטת הב"י ופר"ח כ' בס"ק כ"ז וז"ל ודע דבדרס או פצע אפי' כולם שותקי' אסורי' כדלקמן סעיף י"ד עכ"ל כלל שניהם יחד דרס וגם שתק ולכן הכל תלי' בסעיף י"ד וק"ל:

ודע דבנמצא שנים דקטע רישא מינייהו והיו שם ב' זאבי' אי תלינן דכל זאב קטע חד רישא ונח רוגזי' משניהם או ניחוש דאחד הרג ב' כבשים והשני דרס לכל הצאן הביא הפרמג"ד בשפ"ד דמהר"ם לובלין אוסר והגאון הנ"ל השיג למה לא נימא דכל אחד מזאבים הרג חד והביא בשם צמח צדק דאזלי' בכה"ג לקולא ופסק כן להלכה יעו"ש ולדעתי צע"ג כיון דבזאב אחד ונמצאו שנקטעו שנים או שלשה כבשים אמרי' דזאב הרג כל אלה ואח"כ נח רוגזי' ושאר הצאן מותרי' וכן הביא הפר"ח בס"ק כ"ח בשם צ"צ דלא כאו"ה וד"מ וב"ח נמצא דאם בא על עסקי נפש אמרי' דלפעמי' לא נח רוגזי' עד דהרג הרבה וא"כ לפיוש"ל הגם דרוב אריות דורסי' אבל רוב לא באו על עסקי נפש רק לנקום נקמה ומכ"ש לרשב"א דרוב אריות רק ראוים לדרוס אז בודאי מסברא לא נאמר שבאו

על עסקי נפש וא"כ בשני זאבי' נימא ע"כ אחד בא על עסקי נפש והוא הרג השנים וזאב השני דרס ולא הרג ויהי' הדין כמהרמ"ל ודוק:

שוב מצאתי לפרמג"ד ס"ק ט"ז במש"ז כתב דר"ן מקיל מספק וז"ל וכ"ת הא בסעיף ב' אי לא ידעי' אי קרקר אוסר הר"ן דסובר דרוסה שכיח או רוב אריות דורסי' כפי' רש"י וכל שאין הוכחה ששותקי' אימא מעשה עביד ולא אוקמי' אחזקה משא"כ בקטע כיון די"ל דקטע מיד ונח רוגזי' תולין אף לר"ן להקל עכ"ל הכוונה כמש"ל דרוב אריות דוקא שדורס אבל אין שיעור כמה ידרוס ולכן אי אמרי' דקטע מיד לחד ונח רוגזי' לא מתנגד לרוב אבל אי אמרי' יען דלא שמענו אי קרקרו שלמא עביד ונוציא ארי זה מן רוב הדורסי' אז אזלי' אחר הרוב ודו"ק וכתב עוד שם וז"ל ומ"ש הא חזינן דיש כח לברוח לק"מ דאני אומר לא בא אלא לנקום נקמה משא"כ כשהרג בא על עסקי נפשות אלו דרס לא היתה יכולה לברוח עכ"ל כאן רמז הגאון באותיות קצרות ומעוטות דיש הביאה בשני אופנים או שבא רק לנקום ולא להמית ולפעמים שבא להמית רק הוא תי' בזה דברי הדרישה שכ' שלא היתה יכולה לברוח ואני בארתי בעזה"י שרוב לא בא על עסקי נפשות וגם בדריסה נח רוגזיה בחד רק ע"י בריחה בא רוגז מחדש וב"ה אשר תנחני בדרך אמת וד' יגל עיני תמיד בתורתו תורת אמת:

היוצא ממ"ש דאפי' שניהם שותקי' כיון דנמצא עוד שהי' נדרס חיישינן לכולם דעל ידי הבריחה בא לו ארס מחדש ודורס עוד וכן כולם וק"ל: (ד) יש לחקור אם ידענו שהי' ארי בתוך העדר אם נכבשינהו דניידי או שניקח אחד מהם ונאמר כל דפריש מרובא פריש כי הלא יש לנו כמה ספיקות שמא לא דרס ואת"ל דרס דילמא למטה מחלל והגם דבכל זאת חיישי' עיי' ט"ז סי' כ"ט אבל עכ"פ לדידן נימא כל דפריש:

ונלע"ד לבאר בעזה"י הנה ז"ל רשב"א בת"ה דף מ"ה ואני תמה על ויתיב ושתיק ואינהו מקרקרין למה אנו חוששין להם דהא כל חדא וחדא בס"ס עומדת שמא לא דרס לזו ואפי' תמצי לומר שזו היא שדרס שמא במקו' שאינה נטרפת בכך דרסה וכל מקום שאתה מוצא ס"ס אפילו בדאורייתא מותר ולא היא שכולן בספק א' הן שמא כולן דרס וכיון שכן אפי' נתפזרו אסורות דהא אין כאן מותרת בודאי שנתלה בו ונאמר כל דפריש מרובא פריש עכ"ל. ולכאורה השתוממתי על מראה זאת הלא הקו' הי' שהוא ס"ס דהא י"ל שמא זו לא נדרסה ותי' שהספק הוא שמא כולן דרס והא הוא גופא קשה למה ניחוש שכל הבהמות נדרסות הלא די אם כאמר מכח הקרקור שארי דרס דהא רוב אריות דורסי' אבל מהכ"ת שדרס כולן וצע"ג ועוד קשה שכתב ואפי' נתפזרו אסורות דהא אין כאן מותרת בודאי שנאמר כל דפריש מרובא פריש דבר זה מחוסר הבנה אם אנו אומרי' כל דפריש

מרובא פריש הוא בדוקא אם רוב בהמות כשרות שרוב לא נדרסו אבל אם יש לחוש שעל כ"פ חצי העדר נדרס א"כ אי אפשר לומר אח"כ האי דפריש מרובא פריש דהא אין כאן רוב מותרות וא"כ לאיזה צורך הזכיר הרשב"א שהחשש הוא שכולן נדרסו אפי' אם כחוש שחציו של העדר נדרס ג"כ אין שייך עוד כל דפריש מרובא פריש בשלומ' לקו' ראשונה שנאמר ס"ס צריך לחדש שהחשש שכולן נדרסו דאם ליכא חשש רק על חציו של העדר א"כ אכתי איכא על כל א' ס"ס שמא זו לא דרס ואת"ל דרס שמא למטה מחלל אבל לענין כל דפריש צריך להיות דוקא שרוב לא נדרסו והוא פליאה גדולה:

אמנם עמוקי' דבריו והמה כעצם השנים לטוהר ואבאר בעזה"י כיד ד' הטובה עלי דהנה בגמ' אמרינן כי פליגי באיהו קשתק ואינהו מקרקרן רב סבר בעותי מבעתי אהדדי ושמואל סבר מעשה קעביד בהו ולכאורה לרב דמבעתי אהדדי מובן היטב דהצאן מקרקרן והוא בעית מקולן ותלי' דלא נדרס אפי' אחת הגם שאפשר שאחת מן הצאן לא קרקר בקולו עכ"פ הוא בעית מרב הקולות וירא מלדרוס אבל לשמואל דסובר דמעשה קעביד בהו בודאי אי אפשר לומר דבשעת הקרקור לא יצעקו אלא הנדרסי' זה יוכחש מן השכל הלא אי אפשר לדרוס ברגע אלא אחת ואנו שומעי' הקול מן מאה צאן אלא הכוונה הוא ידרוס ואז כל הצאן הרואי' יצעקו מכאב לב ונהפוך הוא אפשר שגוף הצאן אשר קפץ עליו הזאב לא יצעק מרוב רעדה וחיל אשר אחז אותו עיי' תרה"ד בדוב על השור המובא בב"י ובש"ע אבל עכ"פ יען שיצעקו יש לחוש שהוא דורס אבל עכ"פ אין משתיקתו או מן קרקרן ראי' שכולן נדרסו הלא אם לא נדרס אלא אחת יגביהו כולם את קולם:

וגם זאת צריך לדעת אי הקרקור לשמואל פועל הוכחה שבודאי דרס בתוך העדר או נימא שהוא רק ספק שמא דרס ולכאורה זה תלי' בפלוגת' דהרשב"א ור"ן דלשיטת רשב"א דבודאי על וספק קרקר מותר נמצא דספק נשאר להקל גם באיסור דרוסה דהא אנו מקילי' לומר שהיו שניהם שותקי' נמצא ע"כ אם הי' קרקר הוא אות והוכחה ברורה שדרס דאל"כ שהוא ספק אם דרס נימא ספיקא להקל שלא דרס אבל לשיטת הר"ן דספק אם הי' מקרקרן אסור דספק דרוסה להחמיר נמצא הקרקור אינו פועל רק ספק שמא דרס ואפ"ה אסור דס' דרוסה לחומרא ועפרמ"ג משז"ז אות י"ד והבן:

ולפ"ז קשה לרשב"א הגם שסובר שקרקר הוא הוכחה שדרס הארי או הזאב עכ"פ לפמש"ל אין מקרקר ראי' אם דרס אחת מן הצאן או הרבה וא"כ נימא ספק דרוסה להקל הגם שאפשר שדרס כולן דבמקום שיש מצילין חמתו בערה בו מהכ"ת לחוש על כך

נימא תולין להקל כמו בספק אם הי' קרקור תלי' שהיו שותקי' ה"ה כאן הגם שבודאי דרס דלולי כן לא הי' קרקר אבל עכ"פ נימא שלא דרס הרבה ומכ"ש כולן וצע"ג:
ואחר העיון לק"מ בשלומא בספק אי שתקו תלינן מכח חזקת קמייתא הבא מכח חזקת שלא נדרס ואמרי' דכולן נשארו היתר דהא הספק אי נעשה כאן דרוסה כלל אבל בקרקר לשיטת הרשב"א דיש הוכחה שבודאי דרס הזאב אבל הספק בכמות אי דרס חד או אלף אז כל ס' שיסתפק לך בדרוסה אסור עיי' רמב"ם אין לך בפי' בתורה אלא דרוסה וכל ספק אסור עיי' פ"ג מה' שחיטה כיון דהי' כאן מעשה דריסה ויש באפשרות שכולן נדרסים אנו מחמירין ודו"ק: ולכאורה אכתי קשה הא עכ"פ יש ספק אי דרס ארי למטה מחלל במקום שאינו עושה טריפות או למעלה מחלל במקו' שעושה אותה טריפה והלא יש לבהמו' עדר הנ"ל חזקת כשרות הבא מכח רוב בהמות כשרות וא"כ נימא הגם דחזקת שלא נדרס איתרע מכח הקרקר עכ"פ נתלה לקולא דדרס שלא במקום חלל ונשאר החזקת כשרות הגם שהי' דריסה והגם שאי אפשר אם דרס כל הבהמות שלא דרס גם למעלה מחלל עכ"פ בצירוף יחד הלא אפשר שלא דרס אלא מיעוט ואת"ל שכולן דרס הלא אפשר שרוב נדרסי' למטה מחלל ואז נימא עכ"פ כל דפריש מרובא פריש מרוב הכשרות שבעדר דמי יכחיש שאפשר להיות בעדר הנ"ל הרוב שלא נדרסו במקום שנעשי' טריפות וכאן לא שייך לומר כל ספק בדרוסה אסור דהא אפשר שלא דרס אלא מיעוט והכל למטה מחלל ולא התחיל עכ"פ טריפות הדרוסה כלל בעדר וצע"ג:
אך לק"מ דכמו דיש באפשרות דלא נטרפה אחת שהיו כולן למטה מהחלל ה"ה דיש באפשרות שהי' הכל נדרס למעלה מהחלל ואנו אין אומרי' כל דפריש מרובא פריש רק אם עכ"פ יש בו בתערובות היתר בודאי למשל אם הי' אנו יודעי' בטוח שא' מהם לא נדרס ונשאר היתר אז אמרינן כל דפריש מרובא פריש דאנו אזלי' להקל דרוב לא נדרסי' במקום שעושה טריפות דהא אפי' אם הרוב יהיו אסורי' וא' היתר ופריש א' מהן יש ג"כ ספק אולי ההיתר פריש אם לא אזלי' בתר רוב האסורי' ועכשיו דרוב הוא היתר ואזלי' בתר רובא בודאי יש לתלות כל דפריש מרובא פריש שהוא א' מן הרוב שהמה היתר אבל כאן שיש אפשרות שכולן נדרסו במקום שעושה אותו טריפות דהא אנו חוששי' שכולן נדרסו מכח הקרקר דהוא הוכחה שנעשה דרוסה רק הספק דעכ"פ אין הוכחה שנדרסו במקום שעושי' טריפות וא"כ נימא דרוב לא נדרסו במקום שעושי' טריפות ונשארו הרוב בחזקת כשרות וכל דפריש מרובא פריש ע"ז נאמר דוקא אם בטוח א' היתר שלא נדרס שלא יהי' מקום לחוש אולי גם הוא נדרס במקום טריפה אז אמרי' כל דפריש ותלי' לקולא שגם כרוב בהמות מן העדר לא נטרפו אבל כאן דאפשר לומר

שכולן נטרפו מכח הדריסה אז אי אפשר לומר כל דפריש דאולי כל העדר טריפה והבן זה כי עמוק מאוד: וחזי דאתאי דזה רמז הרשב"א הלא הוא ס"ס דילמא לא דרס את זו והגם שאפשר שחמתו בערה בו ודרס לכולן הלא אין אנו חוששין לחומרא כמו שאם יש ספק אי שותקי' ואי מקרקרן אזלי' לקולא ה"ה כאן הגם שקרקר הוא הוכחה שדרס הזאב עכ"פ אזלי' לקולא שלא ניחוש על כולן וא"כ יש ספק ספיקא והשיב הרשב"א דכאן חיישינן שמא כולן דרס דכאן לא שייך אוקמי אחזקת שלא נדרס דכיון דעכ"פ מקצת נדרסו חיישינן על כולן דכל ספק בכמות הדרוסה אסור וביאר שבזה מיושב לו למה לא נאמר כל דפריש מרובא פריש הגם שנפל חזקת שלא נדרס עכ"פ חזקת כשרות הבא מכח רוב בהמות כשרות לא איתרע דהא אפשר שלא נדרס אחד במקום שעושה טריפות וא"כ נימא עכ"פ הרוב לא נדרסו במקום טריפות דהא יש ספק אולי לא נדרסו הרוב כלל ואת"ל נדרסו אולי הרוב לא נדרסו במקום טריפות דכאן לא שייך איתרע דהא אולי אין אחד נדרס במקום טריפות וע"ז השיב הלא אנו נוכל לומר גם בהיפך אולי כולן נדרסו ובמקום שעושין טריפות נמצא דאין כאן א' שמותר בודאי ואז הגם שמכח שתלי' להקל יש בודאי רוב שנשארו בחזקת כשרות אבל עכ"פ אי אפשר לומר כל דפריש רק אם יש א' שמותר אבל כאן אולי הכל טריפה והבן זה בעזה"י:

וד' האיר עיני שמצאתי לרשב"א בחדושיו בד"ה כי פליגי וז"ל אלא דקשי' לי היכא דאיכא שוורי' הרבה במקום א' ועל ויתיב ארי בנייהו ואיהו שתיק ואינהו מקרקרן אמאי צריכי' בדיקה הא ס"ס הוא דכל חד וחד איכא למימר שמא לא דרס זה דהא ליכא למימר דודאי כולהו דריס להו דלא די לנו אם נחוש לספק דריסתו ונעשה הספק כודאי משום דשתיק ואינהו מקרקרן אלא שנאמר שכולן הוא דורס וכיון שכן איכא למימר שמא זו לא דרס ואת"ל דרס אימר דרס שלא כנגד החלל שאין דריסה פוסלת בו ושמא י"ל דלא שרי' ס"ס אלא היכא דלא אפשר לעמוד על בוריו של דבר אם הוא אסור או לאו אבל במקום שאפשר לעמוד על בוריו של דבר בודקי' וכן הדין נותן עכ"ל הנה מבואר שהקשה הרשב"א הקו' שהקשתי לעיל הגם שקרקר ראי' והוכחה שדרס הזאב או הארי ומשו"ה חוששי' ואסרי' הגם שבספק אם שותקי' או קרקרו אזלי' לקולא אבל שנאמר שבודאי דרס לכולן ע"ז אין הוכחה מדקרקרו וא"כ נימא ספק לקולא רק כאן תי' דבאיכא לברורי מבררי' ובת"ה ביאר האמת דספק כזה לחומרא וחיישי' לכולן וק"ל עוד שם כאשר חקר לענין אם נתערב בשאר שוורי' כ' וז"ל מ"מ אין לדמותו לטבעת של ע"ז שמותר מטעם ס"ס דהתם כל הטבעות הראשונות היו ודאי מותרות חוץ מן האחת שנפלה שם והתם שייך שפיר להתיר מטעם ס"ס אבל הכא אין בשוורי' הראשוני' א'

מהן ודאי ומותר וכולן בספק א' הן שמא דרסן לכולן ועוד שהרי יכול לעמוד על היתרן עכ"ל הרי מבואר שחוששש שאין א' מהן מותר בודאי שכולן בס' א' שדרס לכולן במקום שנטרפו אפי' ודו"ק:

ולא אוכל להשיב ידי אחור מלהודיע צערי שפלא בעיני על ראי' דצריך לברר אפי' בס"ס מדתנן בגיד אע"פ שיש מאה צריך בדיקה אחרת יען שיכול לעמוד עליו ולברר והוא פלא דשם אנו דנין על ביטול ברוב שיתבטל הודאי גיד מכח התערובות אבל כאן שיש ס"ס שאין אנו מתירין איסור כלל דנימא שמא זו לא דרס ואין כאן איסור ואת"ל שזה דרס שמא למטה מחלל וג"כ אין בו איסור אז הס"ס שהוא מכח רוב להתיר שאין כאן איסור והגם אם יקח תמיד על ס"ס הנ"ל סוף כל סוף לא נודע שעבר איסור כלל דאולי הי' למטה מחלל וצע"ג כעת:

היוצא מזה הגם דחיישי' שכולן נדרסו וגם אין אנו מתירין לאמר כל דפריש מרובא קפריש הוא יען דעכ"פ בודאי הי' כאן דרוסה ואין א' מהן מותר בודאי אבל באמת הגם שאסורין כל הצאן אבל נשאר באמת הרוב שלא נטרפו רובן דאולי לא נדרסו רק מקצת ואת"ל שנדרסו כולן במקו' שעושה טריפה לא נדרסו כולן ודי שנאמר שחציו נדרסו במקום שעושה טריפות ועכ"פ החלב שנחלב ונותן יחד בחביות אין צריך לשער ס' נגד כל הצאן הנדרסי' דהא אולי למטה מחלל ובזה נכון דברי השובת מהר"ם לובלין בסימן ק"ד שישער כנגד כ' צאן בארבעי' פרות שהן כנגד ד' מאות צאן ועוד ג' מאות צאן שיש ס' בחלב כנגד החלב טריפה והשיג עליו הגאון אדמ"ו בח"ס י"ד סי' ס"ב שטעה בחשבון שהי' צריך י"ב מאות צאן יעו"ש שהפליא עליו מאוד ולפמ"ש נכון הגם שנדרסו כ' צאן אבל בודאי אין הרוב נדרסי' במקו' שנעשו טריפה ולכן כנגד החלב די בחצי בשבע מאות הוי ס' נגד החלב טריפה ודו"ק:

ה יש לחקור אם מהני בדיקה בספק דרוסה ואם צריך להיות הארס בפנימו של הושט והקנה או לא:

ונלע"ד לבאר בעזה"י דבדף מ"ג כתב הרא"ש בחידושיו וז"ל אמר רבה ושט אין לו בדיקה מבחוץ אלא מבפנים למאי נ"מ לספק דרוסה כיון דדם אדום וגם ושנו מבחוץ אדום לא מינכר עד דבדיק ובפנים שהוא לבן תמי' לי כיון דאין לו בדיקה מבחוץ איך מכשירין לי' ע"י בדיקה מבפנים דילמא אי הוי מצו למיבדק מבחוץ הי' מוצאי' את הארס וסופו לחלחל לבפנים ודוחק הוא לומר הא דאמר עד שיאדימו סימני' עצמן רצה לומר האדימו מבפנים דהא מדקאמר עד שיאדים בשר כנגד בני מעיים משמע האי דקאמר סימני' עצמן אתי לאפוקי דאם האדים העור והבשר כנגד הסימני' אין לחוש אבל מ"מ אם

האדימו סימני' עצמן אפילו מבחוץ טריפה ועוד אי לא מטרפי' הסימנים אם האדימו מבחוץ מאי קאמר הכא ושט אין לו בדיקה מבחוץ אלא מבפנים ונ"מ לספק דרוסה אפי' אם יש לו בדיקה מבחוץ למה יבדקו הואיל ולא מיטרפא בהכי וצ"ל דהקילו בספק דרוסה הואיל ואי אפשר בענין אחר וגם י"ל דרוב פעמים אפשר שיהי' כיכר טיפת דם הארס אף על הושט מבחוץ אלא להחמיר קאמר דאין לסמוך על בדיקת חוץ לפי שחיצון אדום ופעמים שאינו ניכר וצריך לבדקו אף מבפנים כי הארס נתחלחל לפנים ולא נשאר מבחוץ אלא רושם אדמימות של הארס ואותו אינו ניכר מחמת אדמימות הושט אבל בעוד שלא נתחלחל הארס ועבר לפנים טפות דם הארס נכרות יפה בעודן מונחות על הושט וספק דרוסה דאתא לקמי' דרבה בדק מבחוץ ועשה כאלו לא הי' רוצה לבדוק יותר לחדודי לאביי האי ס"ד דאתא לקמי' דרבה הוה בדיק מאבראי א"ל אביי והא מר הוא דאמר ושט אין לו בדיקה מבחוץ אלא מבפנים אפכי' ובדקה ואשכח עלי תרי קורטי דמא וטרפי' ורבה לחדודי דאביי הוא דבעי עכ"ל:

ולכאורה שפת יתר יש בקו' השנית למה העתיק תיבות ונ"מ לספק דרוסה הלא כל הקו' שלו למה יהי' בודק מבחוץ הלא אינו טריפה בהכי וא"כ אי אפילו אמר רבה נ"מ לודאי דרוסה ג"כ קשה למה יבדוק הלא אינו טריפה בהאדים מבחוץ וא"כ הי' לו להקשות למאי אשמעי' רבה דוושט אין לו בדיקה מבחוץ למאי יבדוק הלא לא נעשה טריפה אפי' האדים מבחוץ וצע"ג:

ונלע"ד דדבר גדול רמז הרא"ש בזה דהנה לכאורה יש לי קו' נפלאה על דבריו דלמא לעולם דלא מיטרפא אלא אם האדים מבפנים כשיטת הרשב"א בת"ה ובחדושיו עיי' בסי' ל"ג ובסי' נ"ז בב"י וכי תקשה למאי אמר לן רבה דושט אין לו בדיקה מבחוץ לק"מ דנ"מ אם נבדק מבפנים ולא יהי' קורט דם וגם מבחוץ לא ניכר קורט דם ואז חידש הרשב"א בת"ה הובא בטור בסי' נ"ז דטריפה והסביר הב"י בשלומא אם נמצא מבחוץ ולא מבפנים אז חזינן דלא נכנס הארס וכשר הדבר אבל כי לא מוצא דם כלל אז אמרינן דכבר התפשט הארס לבני מעיים וטריפה ולפ"ז אם יש לושט בדיקה מבחוץ ואנו בודקי' ולא מוצאי' דם מבחוץ וגם בודקי' בפנים ולא נמצא דם אז הוא טריפה אבל כיון דאין לושט בדיקה מבחוץ דלא מינכר אז אם לא נמצא דם גם מבפנים הוא כשר דאנו אומרי' דארס עדיין מבחוץ רק דלא מינכר ולתכלית זה אשמעי' רבה דלושט אין בדיקה מבחוץ ואז אם לא נמצא בפנים הוא כשר דתולין דדם בעור החיצון ואינו טריפה עד שיאדים בפנים וא"כ מאי ראי' הביא הרא"ש וצע"ג:

אמנם לק"מ דזה דוקא בודאי דרוסה דאמרי' דרוב הדורסי' נותני' ארס עיי' בפרמ"ג ס"ק ל"ג בשפ"ד וא"כ אי לא מצינו לא מבחוץ ולא מבפנים חיישי' שנכנס לפנים אבל בספק דרוסה הגם שהי' קרקר שהוא הוכחה על דריסה עכ"פ ודאי לא הוי אז מסתבר אם לא מצינו ארס דאנו תולין שלא רגז בכעס ולא הטיל ארס דהא בלא"ה יש ספק אולי לא דרס כלל כמבואר בטור ואפי' אם לא בדק מיד דהחמיר בב"י אם לא מצא כלל ארס חלק הד"מ דבספק דרוסה יש ס"ס שמא לא דרס ואת"ל דרס שמא לא ירד וניקב יעו"ש ומכ"ש בבדק מיד ולא מצא דלא חיישי' שירד הארס לפנים וא"כ רבה דאמר נ"מ לספק דרוסה ועל זה הקשה הרא"ש שפיר דספק דרוסה למה יבדוק הא אפי' לא יהי' כלל לא מבפנים ולא מבחוץ אפ"ה כשר והבן:

אך עדיין דברי רא"ש קשין מאי הקשה הרא"ש למה יבדקנו הלא רבה אצריך לאשמעי' שלא יסמוך אם יבדוק בחוץ ולא ימצא ארס שיקל שאין כאן עוד חשש דרוסה ולא יבדוק כלל בפנים אבל באמת אם ימצא דם על החיצון אכתי לא יטרוף עד שיראה בפנים וצע"ג ומצאתי בפר"ת ובראש יוסף שנתקשו בזה ונדחק מאוד לישב קו' הנ"ל:

ונ"ל אי רבה רוצה לאשמועי' דלא יוכל לסמוך על בדיקת חוץ אם לא ימצא קורט דם א"כ הי' צריך לאשמועי' תיקון הדבר והי' לו לומר וושט צריך לבדוק בפנים וממילא כשמע דבחוץ לא יכול לבדוק וגם לא צריך לבדוק דלא יפעל לו כלל ומה יתרון לו בעמלו אשר יעמול אבל יען דנקט וושט אין לו בדיקה מבחוץ אלא ובפנים משמע דלא אשמעי' שלא יבדוק בחוץ אלא דעדיין כשאר בדיקת חוץ שצריך לבדוק אלא שאין הבדיקה מועלת להתיר עד שיבדוק גם מבפנים וע"ז הקשה הרא"ש לאיזה תכלית יבדוק מבחוץ אם אין עליו דם פשיטא דבדיקה טירחא יתירה ואם יש עליו קורט דם עדיין אינה טריפה אלא פשיטא אם ימצא עליו קורט דם טריפה אפי' אם לא יכנס לפנים ודוק כי ישר בעזה"י:

ולא אכחד תחת לשוני דבעיקר הדבר אשר חדשתי דלכך נקט הרא"ש שרבה קאי על ספק דרוסה דעל ודאי דרוסה ל"ק קו' הרא"ש דאם יש בדיקה לושט מבחוץ אז אם לא יוצא לא מבחוץ ולא מבפנים טריפה נ"ל דרשב"א חידש זאת רק בהאדים הבשר כנגד בני מעיים אבל כנגד הסימני' גם הרשב"א מודה אי לא מצינו לא מבפני' ולא מבחוץ כשר יען דסימני' קשי' אצל דרוסה ותלי' דלא קבלו הארס עיין רש"י דרוב סימני' לא מקבלי' ארס וא"כ אי אפי' יש לושט בדיקה מבחוץ ולא אשכחן כלל כשר אפי' בודאי דרוסה וא"כ כאן דאיירי בושט שהוא מסימני' אז אפי' אם נאמר יש לושט בדיקה מבחוץ ולא אשכחן כלל ארס אפ"ה כשר וא"כ חוזר הדבר לאיזה צורך העתיק הרא"ש דרבה קאי על ספק דרוסה וצע"ג:

אמנם ד' האיר עיני בסברא ישרה דדוקא אם האדים הבשר בפנים אז אמרי' סימני' קשי' ולא חיישינן שקבלו ארס אשר נראה בבשר אבל בודאי דרוסה ולא מצינו ארס בבשר ולא בסימני אז לסברת הרשב"א בת"ה אמרי' דכבר נכנס הארס לפנים ובעבור זאת לא נמצא האדים דכנגד הרוב דסימני' לא מקבלי' ארס יש רוב אחר כנגדו רוב הדורסי' מטילי' ארס וא"כ אשמעי' רבה אם לא נמצא לא בבשר ולא בסימני' כשר דאמרי' דארס הוא בעור החיצון של ושט ואינו טריפה כיון שלא נכנס עדיין לפנים ולכן דייק הרא"ש דרבה קאי על ס' דרוסה:

ובזה יהי אור בתי' הרא"ש דבספק דרוסה הקילו הואיל ואי אפשר בענין אחר ופר"ח בסי' ל"ג סקי"ד הקשה הא הוי ספק דאוריית' ובתב"ש תי' דרוב סימני' קשין אצל דריסה והוי רק אדרבנן ולכן הקילו יעויין שם והתפלא עליו הראש יוסף אם הרא"ש סובר דסימני' קשי' הוי רוב א"כ למה אמר דהקילו בספק דרוסה אפי' בודאי דרוסה הי' להם להקל דהא יש רוב דסימני' לא מקבלי' ארס וצע"ג ולפמ"ש נכון דבודאי דרוסה יש רוב אחר רוב דדורסי' מטילי' ארס וע"כ דנכנס לפנים אבל בספק דרוסה אמרי' סימני' קשין ולא חיישי' שנדרסו והבן:

ובכל זאת לא מצאתי מרגוע לנפשי א"כ למה פסק הב"י בסי' נ"ז בסוף הסי' דלרא"ש אפי' לספק דרוסה לא מהני בדיקה וקשה הלא יש כאן רוב דסימני' קשין אצל דריסה ומצאתי בר"י שהעיר בזה על תב"ש שאפי' על ודאי דרוסה קשה למה פסק הב"י בסי' ל"ג דאי אפשר בבדיקה נימא נסמוך על הרוב סימני' קשין אבל באמת על ודאי לק"מ אבל על הב"י בסי' נ"ז דפסק לרא"ש אפי' ספק דרוסה אין לו בדיקה קשה וצע"ג:

ולולי דמסתפינא הייתי מחדש דבר הא דסימני' קשי' הוא בדוקא אם גוף הארס נשאר בבשר רק שהאדים הבשר מכח הארס דבבני מעיים הוא טריפה דכיון דהאדי' הבשר כנגדו אז כח החמימות של הארס פועל גם על בני מעיים לעשות טריפות הגם שגוף הארס לא ירד לבני מעי' אבל הסימני' קשי' אצל דריסה שאם נדרס הבשר לא יקבלו חום הארס אבל אם גוף הטפות של הארס נפל על הסימני' אז בודאי נשרפי' הסימני' מהארס כמו שישרף הבשר מגוף הארס ואפילו עצם מקבל ארס דהא צריך לבדוק מכפא דמוחא ששם יש עצם הגלגולת ומכ"ש סימני' יקבלו גוף הארס וא"כ אם לא האדים הבשר חיישינן שהדורס נעץ בצפורניו בעומק עד שירד מגוף הארס על הסימנים ועור החיצון אדום ולא ניכר ולכן לדינא דאין בקיאי' להבין אם הבשר נדרס וחיישי' שירד הארס וטריפה אבל בזמן הגמר' שבקיאי' אם הארס בבשר וכל החשש שמא האדים גם

עור הושט אז שפיר כ' הרא"ש לפי הבנת התב"ש דסימני' קשי' וספק להקל ודוק כי חדש מאוד:

הן אמת דמלשון רש"י בדף נ"ג ע"ב בד"ה עד שיאדימו הן עצמן לא משמע כן דכ' וז"ל אבל משום האדמת בשר שכנגדן לא מיטרפא דרוב סימני' קשי' הן ואין ארס שולט בהן אבל כי האדימו הן עצמן הרי נגלה ששלט בהן עכ"ל מדנקט ואין ארס שולט בהן ולא נקט חום ארס שולט בהן משמע דאפי' גוף הארס אין שולט בהן עפ"י רוב ויש לדחוק דקאי דנתאדם הבשר ואין ארס שבבשר שולט בסימני' וק"ל:

ונראה לי דזה הוא שיטת הרא"ה דבספק דרוסה אנו אומרי' סימני' קשין דיש ס"ס דאולי לא דרס ואת"ל דרס דילמא ארס קל דלא נחית לפנים ומן האדימה בלבד לא מיטרפא סימנים אבל בודאי דרוסה דרוב דורסי' מטילין ארס אז חיישי' דשדא תיכלא בכולה דירד הארס על הסימני' ודוק אבל הרשב"א במשה"ב סובר דסימני' הוי כמו סימני' קשי' אצל נפילה שאפי' ארס ממש לא יקבלו עפ"י הרוב כנלפענ"ד:

היוצא מזה דאין להקל לבדוק ספק דרוסה ולסמוך הלא סימני' קשי' אצל דריסה דאין אנו בקיאי' בבדיקה כי הבדיקה דאורייתא ולא דרבנן דאולי הארס עבר לפנים ודו"ק:

ועדיין צריך אני לבאר תי' שני של הרא"ש דכתב דלרוב ניכר הדריסה מבחוץ רק לחומרא צריך לבדוק מבפנים פלא בעיני הא גופא קשה הלא בכל התורה אזלי' בתר הרוב ואפי' איכא לברורי ע"י טירחא לא מבררי' ועי' בא"ח סי' תל"ז במג"א ובדג"מ וא"כ למה יצרך כאן לברר וביותר בבהמה שאי אפשר בענין אחר בודאי נסמוך על הרוב ולמה אמר היכי נעביד נבדקה והדר נשחטה הא אמר רבה ושט אין לו בדיקה מבחוץ הא גופא קשה למה לא נילך אחר הרוב וצע"ג:

ונלע"ד ליישב בעזה"י דהנה הרא"ה בבדה"ב הקשה על רוב דמצויין אצל שחיטה מומחין דסמכי' על רוב הנ"ל למה לא נימא סמוך מיעוטא דאינו מומחין לחזקה דבהמה בחזקת איסור ואיתרע רובא ותי' הרשב"א בשמרת הבית וז"ל עוד אני אומר דשאני האי מיעוטא דהתם בפרק האשה שהלך בעלה משום דאותו מיעוט מרע הרוב ממש ומן הרוב אתה מסלקו כלומר מאותו חלק המרובה שמתעברו' יש מקצתו שמפילות שאין לומר שכל הרוב מתעברו' ויולדו' שא"כ הכל מתעברות והרוב יולדות ומיעוט מפילות והא ודאי ליתא דאיכא עקרות ואיילונית אלא הרוב מתעברות ומיעוט אין מתעברות והרוב המתעברות יולדות ומיעוט מפילות ולפיכך חשוב לעמוד כנגד הרוב בצירוף החזקה אבל הכא וכדהאי דעיסה בבית מיעוטו הצפרדעים אינם מגרעי כח הרוב של שרצים

ממש אלא שהוא מיעוט שהוא עומד לגמרי כנגד הרוב ומיעוט כזה אינו חשוב להצטרף עכ"ל יעו"ש שהביא עוד ראיו' ברורות לסברא ישרה הנ"ל:

ולפ"ז אני אומר ה"ה כאן בודאי אי אמרי' רוב פעמים ניכר הארס מבחוץ ומיעוטו שאינו ניכר אז בודאי אזלינן בתר הרוב ולא יהי' מעכב המיעוט שיצרך לבדוק ומכ"ש שלא יהי' בבהמה עיכוב להטריף אבל באמת יש מיעוט אשר אי אפשר להיות ניכר מבחוץ כגון שהארס חלש והוא דומה ממש למראה הושט או שהוא חזק ביותר שמהפך גם מראה סימני' למראה הארס כי כן טבע הארס להפך האבר למראיתו כמו שנראה מתוס' חולין דף נ"ג ע"ב בד"ה דרוסה וז"ל וכן פי' הריבר"ם דודאי דרוסה אין לו בדיקה שלפעמים מאדים הבשר ואינו יכול לכוון יפה עכ"ל הכוונה שהארס פועל האדמה על הבשר סביבו ובעבור זאת לא ניכר הארס והבן זה אבל לרוב הארס הבא מדריסה נוכל להכיר שיש אפשרות להכיר אותו כגון אם נשאר בעור החיצון ולא ירד לתוכו לפנים מן העור העליון אבל אם נתחלחל ויורד לפנים אז אי אפשר להכיר אותו מבחוץ וא"כ יש כאן מיעוט אשר אי אפשר להכיר מכח הארס בעצמו מבחוץ וגם מן הרוב אשר בטבע הארס שנוכל להכיר נפל עוד מיעוט אשר עכ"פ אינו ניכר יען שמחלחל ויורד לפנים אז בכה"ג אמרי' סמוך מיעוט הנ"ל אשר נפל מן הרוב היינו שחלחל הארס ויורד לפנים לחזקת איסור ואיתרע רובא ואסור עד שנבדוק מבפנים ונראה שלא חלחל וירד לתוכו נמצא אם הוא הארס מן הרוב אשר ניכר בחוץ גם כאן הי' ניכר מבחוץ ולא נשאר אלא לחוש דלמא הי' מן מיעוט ארס אשר לא ניכר בחוץ אז אזלי' בתר הרוב ומותר באמת ודו"ק בזה:

ועתה בא ברוך ד' וראה בעיניך נפלאות מתורת הרא"ש שכ' וז"ל ועוד י"ל דרוב פעמים אפשר שתהי' ניכרת טפת דם הארס על הושט אף מבחוץ עכ"ל ולכאורה שני תיבות אפשר שתהי' המה מיותרי' ומחוסרי הבנה למה לא כ' דרוב פעמים ניכר טיפת דם כמו שמסיים וז"ל ולפעמים שאינו ניכר הי' לו לכתוב כאן לרוב פעמים ניכר ולמה הוסיף אפשר שתהי' ניכר וצע"ג אך הוא הדבר אשר דברתי אם הי' רוב פעמים ניכר אז לא הי' חשש כלל ולא צריך לבדוק מבפנים דאזלי' בתר רובא לכך רוח הרא"ש בלשונו הזהב שמיעוט יש שלא נוכל להכיר ורוב יש אשר אפשר להכיר אם לא חלחל אבל אם חלחל הארס אז נפל מאותו רוב מיעוט אשר לא נוכל להכיר והבן זה:

אך דבריו צריכי' התבוננת א"כ עכ"פ הוי פלגא דניכר בחוץ א"כ בכל אופן צריך למיבדק בחוץ וא"כ שפיר עשה רבה דבדק מבחוץ ומאי השיב לו אביי והא מר הוא דאמר ושט אין לו בדיקה מבחוץ וצע"ג ונ"ל דלא לחנם כ' הרא"ש וז"ל אבל בעוד שלא נתחלחל הארס ועבר לפנים ניכרת יפה בעודה מונחת על הושט עכ"ל הכוונה כל זמן שלא נתחלחל

הארס מוכח הדם על הושט וניכר מיד כאשר עין הרואה יביט עליו ולא צריך לפשפש ולבדוק אם לא ימצא רושם אדמימות כי הדם ניכר יפה כאשר יביט על הושט ולכן רבה דבדק מאבראי מורה כאלו אינו רוצה לבדוק מבפנים כי הגם אם חלחל וירד גוף הארס לפנים בכל זאת בעין פקיחא יכיר איזה רושם אדמימות מבחוץ ועל זה השיב אביי הא מר אמר וושט אין לו בדיקה מבחוץ אם הדם כבר חלחל לפנים ולא נשאר רק רושם אדמימו' אשר צריך בדיקה להכיר זה אי אפשר בושט דאותו רושם אדמימות אינו אדום יותר ממראה אודם עור החיצון של וושט ולמה אתה בודק ולכן רמז הרא"ש דרבה עשה עצמו כאלו לא הי' רוצה לבדוק יותר ועשה כן לחדודי והבן:

תמצית הדברי' הוא כלל גדול אשר נלמוד מתורת חכם הרא"ש הא דאין לושט בדיקה מבחוץ הוא דוקא אם גוף הארס שהוא טיפות דם עבר לפנים ולא נשאר רק רושם אדמימות מבחוץ אז אותו רושם אינו אדום יותר ממראה עור החיצון של וושט אבל בוודאי גוף הארס שהוא דם ניכר על עור החיצון של הוושט דמי לא יכיר הבדל בין אודם עור הושט ובין דם ארס כאשר כ' הרא"ש בפירוש דטיפת דם ניכר יפה אבל אם נתחלחל הדם ולא נשאר מבחוץ רק רושם האדמימו' הוא לא ניכר כי גם בעור הושט יש אדמימות ודו"ק: וראה בעיניך שסברא זו אשר חדשתי בהבנת הרא"ש לדעתי היא גם שיטת רש"י דעי' בדף מ"ג ע"ב בד"ה לספק דרוסה בסוף דבריו וז"ל עד שיאדימו הסימנים עצמן ולא שניקב אלא שהארס מאדים הסימן ומחלחל ויורד לחללו ובוושט אינו ניכר האדמימות אלא מבפנים שהעור לבן עכ"ל ובד"ה ההיא ס' דרוסה בסוף וז"ל ואם בהמה היא כמי אית בה תקנתא דבשלומא גבי נקב איכא למימר דילמא במקום נקב שחט אבל גבי דרוסה כיון דמקומו מאדים אפי' שחט בו יש היכר במשהו עכ"ל ובד"ה קורטא דמא שחילחל הארס ונכנס עכ"ל הכוונה מבואר דמתחילה הארס מאדים הסימני' ואח"כ אשר עורות הסימני' נשרפי' נעשה חלחל ויורד הארס לתוכן ובודאי אם כבר הארס שהוא הדם ירד ומונח על הסימנים ניכר על עור החיצון אפילו אבל אם הארס בבשר ומכח חומו מאדים הבשר וגם הסימני' אותו אדמימות לבד לא מינכר בעור החיצון של וושט אבל בעור הלבן מינכר אפי' אדמימות של חום הארס והבן אפילו באדמימות לבד הוסיף רש"י דניכר בבהמה אחר שחיטה הטבע של אדמימות הארס שבכ"מ שנוגע הוא פועל אדמימו' בכל סביבו וזה שכ' רש"י וז"ל כיון שמקומו מאדים הכוונה שפועל להאדים סביבו לכן יש גם אחר השחיטה היכר משהו ויען שרבה אשכח ב' טיפות דם פרש"י יען שכבר חלחל הארס וירד והבן זה:

ובזה יש מקום אתי ליישב דברי הטור בסי' ל"ג שהעתיק דברי בעל העיטור שגם לבהמה יש בדיקה אחר השחיטה ושוב העתיק דברי הרא"ש דלנקב יש בדיקה מבחוץ והתקשה אמו"ר הגאון בח"ס יו"ד סי' כ"ו שהוא פלא גדול דממנ"פ דמהאי בר אוזא מוכח חד מתרי או דאין לנקב בדיקה מבחוץ ואיירי בחשש נקובה או בספק דרוסה ומוכח דלא מהני בדיקה אחר שחיטה ובעבור זאת אמר היכי ליעבד אבל להטור דמקיל דמהני לנקב בדיקה מבחוץ ופוסק דמהני בדרוסה בדיקה אחר שחיטה הוא תרתי דסתרי אהדדי והוא קו' עצומה וצע"ג:

ולפמ"ש יש ליישב בעזה"י דהאי בר אוזא דאתי ממסמס קועא דמא ואם אנו חוששי' לספק דרוסה ע"כ חיישי' דארס ניכר שמונח בחוץ רק אולי שהאדימו הסימני' בפנים וא"כ אז פליג הרא"ש ותוס' דלא מינכר האדמימות אחר שחיטה דאולי רק כחוט של מחט התחיל להאדים בפני' ואז לא מינכר אחר השחיטה כמו דחיישי' במקום נקב קשחיט בחולין דף י"א או לרש"י אם החשש בעבור ספק נקב ה"ה החשש אולי האדים רק כראש המחט והוא נחתך לשנים ולא מינכר דאינו כמו ארס שמאדים סביביו שבודאי ניכר וגם מראיתו חלוש ואינו מבהיק אם נשאר רושם קטן מאוד ורש"י סובר דגם האדמתו של ארס מאדים סביביו אבל אם אנו בודקי' בחוץ לדרוסה ולא מצאנו האדים בבשר ולא טיפת ארס על הסימנים אז מאי יש לחוש שמא חלחל וירד לפני' אז אם גוף הדם של ארס נכנס לפנים בודאי ניכר אחר השחיטה דאם כבר נתחלחל הושט ונכנס הדם ממש אי אפשר שלא להכיר בפנים ואי לחוש שדם לא נכנס עדיין לפנים א"כ ע"כ הי' ניכר בחוץ כסברת הרא"ש שניכר יפה על הסימן אם מונח עליו קורט דם בלי חיפוש רב יראה עין בעין טיפת הארס והבן: והביטה וראה כי כנים דברי בעזה"י דהטור כ' וז"ל וכיון שעור החיצון אדום ופנימי לבן אין לו בדיקה בחוץ אצל דרוסה שצריך בדיקה כדאיתא לקמן דכיון שהוא אדום אין אודם הארס ניכר בו אלא מבפנים וכיצד יעשה אם עוף הוא בודק בחוץ ושוחטו ואח"כ מהפך הושט ובודקו מבפנים ובעל העיטור כ' שגם אם בהמה היא שוחטה ובודקה מבפנים אם יש בה קורט דם פסול ואם לאו כשירה ולא חיישי' שמא במקום דם שחנו דמינכרא מילתא ע"כ ודבר קשה הוא להתיר בבהמה שהוא מתלכלך בדם השחיטה ואין קורט של הארס ניכר בו עכ"ל ולכאורה נפלאו דברי בעל העיטור למה נקנו אם יש בה קורט דם פסול ואם לאו כשירה הכי יכחיש בעל העיטור שאם האדים הושט שהוא טריפה אפי' בלי קורט דם והי' לו לומר אם האדים בפנים פסול (תיבת פסול פלא הי' לו לומר טריפה שהוא היפך מן כשירה) ואם לא האדים כשירה וגם מה שכ' ולא חיישי' שמא במקום דם שחט גם הוא פלא הי'

לו לומר שמא במקום האדים שחט וגם הטור השיב שנתלכלך בדם שחיטה ואין קורט הארס ניכר בו הי' לו לומר אין האדמימו' ניכר בו וצע"ג ועוד איך שכח הטור השגת הב"י דדם שחיטה עובר ע"י הדחה ודם הארס אינו עובר ע"י הדחה וד"מ מודה להב"י לקבלתו שאינו עובר קורט דם:

אמנם הכל נכון בעזה"י דבעל עיטור סובר כסברת הרא"ש דאם קורט דם מונח על הסימנים אז ניכר יפה מבחוץ רק כל החשש שמא כבר נתחלחל העור וירד הדם לתוך העורות כמבואר ברש"י שהבאתי למעלה שאז לא נשאר בעור החיצון רק רושם אדמימות זה לא ניכר ועכשיו אם בא לפנינו דרוסה ואנו רואי' שאין בבשר ובעור החיצון קורט דם ומאי איכא למיחש שמא כבר ירד הדם ורושם לא ניכר בעור החיצון אז אנו שוחטי' ובודקי' בפנים אם הי' הדם בחוץ רק האדים בכ"ש לפנים אשר נחתך ע"י השחיטה א"כ בחוץ הי' לנו לראות קורט דם ואם נתחלחל הדם א"כ גוף הדם בפנים אז בודאי ניכר הארס ולכן אם אין קורט דם בפנים כשר דהיכן הוא דם הארס אע"פ שניכר אדמימות אין אדמימות מכח דרוסה כיון שלא מצאנו קורט דם כלל בשלומא אם יש בבשר קורט דם אז אמרינן האדים בשר בפנים או האדימו סימני' עצמן טריפה דניכר שאותו קורט דם המונח בחוץ החמים כל בני מעיים או הסימנים אבל בהאדמה בלי קורט דם מניין לנו לחוש שהוא מכח דרוסה ואע"ג דאיהו קשתיק ואינהו מקרקרן דחיישי' היינו לבדוק אולי נמצא קורט דם או אם נמצא האדים הבשר נגד בני מעיים או האדים הבשר וגם הסימני' אז אמרי' דהאדים הבשר והסימני' מחמת דריסה שנדרסה הבהמה אבל אי לא נמצא האדים הבשר ולא מצינו טיפת הארס בפנים אז אין האדימה ריעותא כלל כי כמה סימנים יש בהם מקום אדום ועי' תוס' דף נ"ג ע"ב דהקשו על רש"י דמוכח דאפי' לודאי דרוסה יש בדיקה וז"ל מדאמרי' האדים הבשר כנגד בני מעיים ובסימני' עד שיאדימו סימני' עצמן אבל אם האדים הבשר כנגד הסימני' ולא האדימו סימני' כשירה אע"ג דודאי נדרסה שהרי האדים הבשר א"כ איכא ודאי זיהרא עכ"ל הרי מבואר דסברו דהאדים הוי הוכחה שודאי נדרסה הבהמה היינו בהאדים הבשר ג"כ אז אמרי' דהאדימה הוי הוכחה אבל אם בבשר ליכא אדמימות ובושט יש האדמה כשר דהאדמה מעלמא אתא כנלענ"ד:

ולכאורה עלה בדעתי ראי' לזה דהנה שם בסי' ל"ג הביא הטור דעת האוסרי' בשניהם אדומי' אבל בעל העיטור מכשיר יעו"ש והט"ז בסק"ח התפלא על הב"ח שסובר שרש"י אוסר בשניהם אדומי' משום דרוסה אפי' אי לא על ארי ביניהו והחליט הט"ז דאיירי באיהו שתיק ואינהו מקרקרן כמו שהביא רש"י ראי' מתרי קורטי דמא יעו"ש וא"כ משמע דבעל עיטור מתיר בשניהם אדומי' ואפי' בספק דרוסה והוא פלא איך משכחת

זאת בספק דרוסה והאדים בפנים שיהי' כשירה אלא ע"כ אם אין בבשר אדמימות אפי' האדימו סימני' אין חוששי' בספק דרוסה דתלינן דהאדמה מעלמא אתי ודו"ק ויותר מזה מצאתי לראש יוסף שהקשה בדף נ"ג לתירוץ הראשון של הרא"ש דהקילו רק בספק דרוסה וא"כ איך יובן דברי הגמ' ובסימני' עד שיאדימו סימני' עצמן הא הוא ודאי דרוסה מדהאדים וא"כ נימא דארס הוא בעור החיצון ותי' דבספק דרוסה איירי ותלינן דהאדים הבשר מעלמא הוא יעו"ש ומכ"ש בלא האדים הבשר דיש ראי' דהאדמת הסימן מעלמא הוא ודוק אך יש להשיב דבהע"ט איירי בשניהם אדומי' בלי חשש דרוסה כמו שיטת רש"י שהביא בת"ה ומטעם לקותא ופשוט:

תמצית הדברי' שהטור איירי דנוכל לבדוק בבשר ולראות שאין בו אדמימות ולכן אין אדמימות מזיק בסימני' רק אם יש בו טיפות דם ארס בפנים וזה לכ"ע ניכר אחר השחיטה דטור לא הביא במסמס קועא דמא רק בנדרס איירי אבל בגמ' במסמס קועא דמא דניכר טיפת דם בחוץ ואז אם הוא דרוסה הוי טריפה אם יש אודם בפנים ואז אי אפשר לשחוט דלמא במקום דרוסה קשחיט ודוק:

אך בכל זה אינני שוה לי דהנה גם תוס' בדף כ"ח שחולקי' על רש"י כתבו וז"ל ואתא שפיר דקאמר ושט אין לו בדיקה מבחוץ אלא מבפנים והיינו משום דאין אדמימות הדרוסה ניכרת בעור ושט החיצון האדום אלא מבפנים אבל בנקב יש לוושט בדיקה מבחוץ עכ"ל משמע ג"כ כסברת הרא"ש דטיפת דם ניכרת רק אדמימות לא ניכר ואעפ"כ חולקי' בדף מ"ג על רש"י דכתב דמשכחת בבהמה לישחט דניכר מבפנים וכתבו לפי מה שפירשו בדף כ"ח דבספק דרוסה איירי א"כ אי אפשר בבהמה לשחוט יעו"ש ולפי מה שבארתי לק"מ משם דאיירי בספק דרוסה פי' רש"י איהו שתיק ואינהו מקרקרן וא"כ יוכל להיות בבהמה תקנה וכגון דבדק בבשר ולא ניכר אדמימות ואז אין לחוש על אדמימות בפנים אלא על קורט דם ולזה יש בדיקה מזה נגלה דתוס' סובר דבאיהו שתיק ואינהו מקרקרן טריפה אפי' אין בבשר רושם אדמימות ויש בפנים רושם אדמימות טריפה ולא אמרי' א"כ הי' לו למצוא בפנים דם (או לכל הפחות אדמימו' רחב אם כבר הלך הדם לגוף) וצע"ג:

ונלע"ד בעזה"י לבאר דבר זה בטוב טעם ודעת דבעל העיטור ותוס' לשיטתן אזלי ואז יצא לאור משפט דהנה זאת אומר אני בטח הגם אם נאמר באיהו שתיק ואינהו מקרקרן אפי' לא האדים בבשר רק האדים בפנים טריפה היינו משום דיש הוכחה על דרוסה אבל בשניהם שותקי' או בשניהם צווחין אפי' אם נאמר כשיטת הסוברי' דצריכי' בדיקה היינו אם נמצא אדמימות בבשר וגם בסימני' אז הוא טריפה אבל נמצא האדמימות בפנים

ולא בבשר אז בודאי נכון סברא שלי מהכ"ת לחוש שהיא דרוסה הלא ליכא ריעותא כלל שהי' דרוסה רק חשש דילמא דריס ואז אי דריס הי' לנו למצוא או אדמימות בבשר ובסימני' או דם בסימני' ודוק:

ולפ"ז הנה בהע"ט הוא א' מן הסוברי' כן דבאיהו שתיק ואינהו מקרקרן לא והני בדיקה רק בשניהם שותקי' או בשניהם צווחין עיי' רשב"א בחדושיו והובא בטור ובב"י בסי' נ"ז יעו"ש וא"כ ע"כ לבהע"ט הסוגי' בדף מ"ג איירי בספק דרוסה כגון שניהם שותקי' או שניהם צווחין ואז אם לא ניכר אדמימות מבחוץ לא חיישינן אם יש לפנים אדמימו' חוץ אם נמצא קורט דם והוא ניכר אבל בדף כ"ח דראינו דם בחוץ אז אם יש בפנים אדמימות טריפה אבל התוס' לשיטתן דפסקו דאפי' בודאי דרוסה ומכ"ש באיהו שתיק ואינהו מקרקרן מהני בדיקה וכן רש"י פי' האי ספק דרוסה באיהו שתיק ואינהו מקרקרן איירי והשיגו שפיר על רש"י ודו"ק:

ובזה נכון אשר הי' לפלא גדול בעיני הנה הב"י בסי' ל"ג הביא דכמו שכ' הטור בשם בעל העיטור כן הוא דעת רש"י יעו"ש ולכאורה הוא פלא גדול איך שכח הטור שזה הוא דעת רש"י אשר הובא גם בתוס' ורשב"א וכ' זאת בשם בהע"ט הלא דבר הוא וביותר פלא בעיני איך לא השיגו תוס' בזה על דעת רש"י אם האמת הוא כהבנת ד"מ שדם ארס נשטף כמו דם שחיטה א"כ אין לך השגה גדולה מזה וכן קשה לי בהיפך איך שכח הטור דבר אשר הוא טבע שדם ארס אינו הולך ברחיצה ודם שחיטה הולך בשטיפה כהשגת הב"י וצע"ג: ולפמ"ש הכל נכון בעזה"י דז"ל הטור וכיון שעור החיצון אדום ופנימי לבן אין לו בדיקה אצל דרוסה שצריך בדיקה כדאיתא לקמן עכ"ל הנה מבואר דלא כ' הטור אופן הדרוסה רק כמבואר בסי' נ"ז יען דשם הביא דעת בעל העיטור דלא מהני בדיקה רק במקום שאמרו אין חוששי' שם אמרו דצריך בדיקה והביא גם דעת החולקין שהוא הרא"ש ורש"י ורשב"א ורמב"ם עיי' בב"י ולכך סתם אצל דרוסה שצריך בדיקה כדאיתא לקמן כל אחד לפי שיטתו לבהע"ט בשניהם שותקי' ולרא"ש אפי' באיהו שתיק ואינהו מקרקרן ולכן הביא אח"כ שבהע"ט כ' לפי דעתו שאין בדיקה רק במקום שאין חוששי' ואעפ"כ סובר צריך בדיקה דמהני אפי' לבהמה דאז צריך למצוא דוקא קורט דם וזה ניכר וע"ז השיג הטור דיטעה בדם שחיטה דהן אמת דיש הבדל בין דם שחיטה ובין דם ארס דבדם שחיטה לא נשאר אפי' רושם אדמימות ובדם ארס הוא פועל הגם אם יסולק הטיפה אבל עכ"פ נשאר רושם אדמימות אבל לבהע"ט דרושם אדמימות לא יזיק רק קורט דם ממש ודם ממש הוא ילך בהדחה כמו דם שחיטה אבל לרש"י דהולך בס' דרוסה דאיהו שתיק ואינהו מקרקרן כמבואר בדף מ"ג דרש"י חולק על בהע"ט וכן תוס' חולק

כמבואר בדף נ"ג דרש"י וריב"ם סוברי' עכ"פ דמהני בדיקה גם בהנך דאמרי' חוששי' ואז גם רושם אדמימות הוא טריפות אז אי אפשר להשיב דאינו ניכר בין דם שחיטה ובין דם ארס דקשה כקו' הב"י דדם שחיטה הולך בהדחה ודם ארס אינו הולך ודוק וכל זה הציג הטור דעת בהע"ט רק לשיטתו דגם בשניהם שותקי' צריך בדיקה אז הי' אפשר לומר דמהני גם לבהמה בדיקה דרושם אינו פוסל רק דם ממש ולא השיג רק מסברא שקשה להכיר אבל לא יוכל להביא שיטת רש"י דמהני בדיקה לבהמה זה אי אפשר כקו' חת"ס דהא הביא אח"כ דעת רא"ש דמהני לנקב בדיקה וא"כ איך יפרנס הגמ' והבן זה כי לדעתי הוא אמת בעז"ה:

היוצא מזה דטור לא הביא דעת העיטור רק לשיטתו דסובר דגם בהנך גווני דאמרי' אין חוששין צריך בדיקה אז סובר דמהני בדיקה לבהמה אחר שחיטה אבל באיהו שתיק ואינהו מקרקרן אז ליכא מאן דסובר דמהני בדיקה בבהמה דהא כיון דאמרי' דיש לנקב בדיקה אי אפשר שיהי' לדרוסה בדיקה דאפי' אדמימות פוסל וזה אי אפשר להכיר ומכ"ש להלכה דאין אנו בקיאי' בבדיקה כלל ולפ"ז יש לי נקודה נפלאה על אמ"ו הגאון ח"ס בי"ד סי' כ"ו שכ' וז"ל ולדינא יש לומר נהי דבודאי דרוסה בבהמה וספק דרוסה בעוף אין לסמוך להקל לבדוק בהמה אחר שחיטה או ספק עוף אבל עכ"פ ספק דרוסה בבהמה כ"ל הסומך להקל לא הפסיד עכ"ל ולדעתי הוא פלא דבהע"ט אינו מקיל רק לשיטתו אבל באיהו שתיק ואינהו מקרקרן שנטרף אפי' באדמימות כ"ש מאן ספין לסמוך על בדיקתינו נשגבה לא אוכל לה להבין דעתו וצע"ג: ואיידי דאיירי לא אמנע מלכתוב שפלא בעיני על הגאון אמו"ר בתירוץ הראשון באותו תשובה דטור סובר דגמ' קאי דוקא על עוף שקליש זיהרא אבל בבהמה הכתם רחב וניכר גם אחר שחיטה יעו"ש ולענ"ד נ"ל הן אמת שטיפת דם ארס הוא כתם רחב אבל דוקא בחוץ במקום שיפול הארס אבל מה שהארס פועל אדמימות לפנים אז אי אפשר להכחיש שאותו אדמימות הוא לפעמים רק כל שהוא אפי' בבהמה וראי' ברורה לזה דהא אמרו בגמ' קנה דשיעורו בכאיסר דרוסתו בכמה ואמרו במשהו דמקלא קלי והנה מבואר דרק בבהמה שעורו בכאיסר אבל בעוף לפי גדלו וקטנו עיי' בב"י בסי' ל"ד וא"כ על בהמה קאי ואף עפ"כ אמרו במשהו וע"כ דמשכחת דארס מן זאב וארי בבהמה הוא במשהו וע"כ הגם דגוף הארס כתם רחב אבל אדמימות שלו משכחת במשהו: סוף דבר הכל נשמע ששיטת רא"ש נכון מאוד רק ראיתי בר"י דף מ"ג שהקשה אי אין דרוסה ניכרת לפנים א"כ בהס"ד דלא ידע שמשכחת לשחוט העוף בסימן אחד (ואולי יען דלכתחילה צריך גם בעוף שני סימני') וא"כ איך משכחת דין דרבה דושט אין לו בדיקה מבחוץ אלא מבפנים הא לרא"ש

יש לנקב בדיקה מבחוץ רק דרוסה אין לו בדיקה מבחוץ והא מבפנים ג"כ לא משכחת דחיישי' דבמקום דרוסה קשחיט וצע"ג:
ונ"ל דלק"מ דמשכחת דראינו שדרס סמוך לראש ואנו שוחטי' למטה סמוך לתורבץ דאז ליכא חשש דילמא במקום דרוסה קשחיט ועיי' בב"ח שהביא דין זה בשם רוקח בסי' ל"ג ופשוט:

סימן מג

שלום וכ"ט לי"נ הרב המאה"ג הצדיק כבוד מו"ה ר' דוד ליב נ"י מורה בק"ק סענטע יע"א:
אודות ח"ת אשר שלח השגה אחת על הש"ש וגם על החו"ד ותורף דבריו הנה בט"ז סימן ס"ט באשה ששכחה אם מלחה השיג החו"ד דלא נקרא חזקת איסור דלא דמי לטבל שהכל אסור אבל כאן אין האיסור רק דבוק שהוא הדם כסברת הט"ז בסי' קכ"ז וכ"ת השיג דהנה הש"ש הסביר בשמעתא ו' השגת נקה"כ שם דבניקור יש חזקת שאינו מנוקרת כמו בחמץ חזקת שאינו בדוק אבל בשחיטה יש חזקת איסור ממש ולכן הרא"ש מחלק דשם בשחיטה יש חזקת איסור על כל הבשר אבל בירך יש שם בשר שלא נאסר מעולם ולגיד לא יהי' היתר לעולם רק המה יחד לכן אם נודע שהתחיל לנקר כבר נפל חזקת שאינו מנוקרת אבל בשחיטה צריך דוקא לידע במה נשחטה אבל בסי' קכ"ז דלא ידעי' כלל אם התחיל לנקר אז יש עכ"פ חזקת שאינו מנוקרת ומעלתו נ"י יצא לחלק בסברא דכך כוונת הט"ז דהלא יוכל ליקח הבשר ולהניח הגיד ויש יכולת שלא צריך לסלק הגיד רק הוא חותך הבשר לבדו והגיד נשאר ואינו דומה לחזקת שאינו בדוק דהלא אין כאן מצוה לסלק הגיד כמו שיש שם מצוה לסלק החמץ נמצא שמעולם לא הי' על הבשר חזקה לאיסור כלל וצדקו דברי הט"ז אבל כאן שע"כ אי אפשר לסלק הבשר ולהשאיר הדם וע"כ צריך לפעול לסלק הדם ודמי לחזקת שאינו זבוח ולחזקת שאינו בדוק עכ"ד ודפח"ח:
ונלע"ד בעזה"י כי יש לי השגה אחרת על הגאון חו"ד ובזה יהי' ג"כ השגה על דברי חכמתו דז"ל חו"ד ועוד נ"ל דבלא"ה לא מקרי כאן חזקת איסור רק כמו טבל דלא נתקן דכל החתיכה אסורה משא"כ כאן דלא הוי החתיכה אסורה רק שהאיסור דבוק עלי' כמ"ש הט"ז בסי' קכ"ז ס"ק ו' ע"ש עכ"ל הבין הגאון הנ"ל דט"ז חוקר על חזקת איסור ובמכ"ת לא דק דהנה נודע לכל באי שערי מליחה דדם אברים שלא פירש מותר ועיי' בסי' ס"ז בט"ז סק"ד שאם נתן בשר בחומץ מותר אפי' לקדירה בלא מליחה ובעבור זה סובר הרא"ש אם נתבשל בשר בלא מליחה אם יש ס' הכל מותר דלא שייך חענ"נ דלא הי' כאן איסור מעולם ודם שעל פני החתיכה שכבר פירש ע"י החתך הולך ע"י הדחה

ראשונה עיי' בב"י סי' ס"ט ובט"ז סק"א וא"כ כל זמן שהבשר חי אין עליו שום שם איסור כי הוא היתר גמור אבל אז כאשר בא לבישול אז מחום המים ע"י האש מתעורר הדם לפרוש ואז נאסרה החתיכה מכח הדם חוץ אם נמלח שאז יש ב' סברות או מטעם שהכל יצא ע"י מליחה או שיצא מה שיש בדפנות והשאר יהי' מקווץ ע"י חום עי' ברשב"א וברא"ה ובש"ך ובט"ז וא"כ אם יש ספק אם נמלח קודם הבישול או לא נמלח הוי הספק אם נולד איסור בחתיכה דאולי כבר נמלח ולא יוכל להוליד איסור אבל אם לא נמלח אז נולד איסור אבל חזקת איסור לא הי' מעולם על חתיכת בשר אחר הדחה או שרי' במים ולכן שגגה יצא משליט הגאון מליסא:

אמנם צריך לדעת תוכן ענין החזקה שחקר הט"ז אבל הכוונה כך הנה מתחילה הי' לחתיכה חזקה שיש בה דם אבל הדם מותר כל זמן שלא נפרש ועכשיו נולד בבטח מעשה אשר יוכל להפריש הדם שהוא מעשה הבישול ונתהפך עתה לאיסור ואוסר גם הבשר רק יש לנו ספק אם לא הוציא הדם מתחילה אז נאמר אוקי אחזקה שבכל מקום אם נולד לנו ספק אם נעשה מעשה או לא אמרינן בודאי לא נעשה מעשה וממילא אם נשאר הדם נאסר עכשיו הבשר על ידי הבישול וז"ל הט"ז וא"ל דמוקמי לה אחזקה דמעיקרא שלא היתה מלוחה עכ"ל מבואר דט"ז חקר על חזקת קמייתא שהבשר הי' לו דם והספק אולי נמלח שהמלח מוציא הדם ואוקמי אחזקה שלא נמלח ונשאר הדם עי' תוס' בב"מ דף ק' ודוק וע"ז השיב הט"ז יען דדרך הנשים בישראל להיות מורגל למלוח הבשר טרם שיבשלו אותו אז הרגל המוטבע נעשה רוב גמור שעפ"י רוב הסירה את הדם ולא הי' הבישול יוכל לחדש איסור והבן:

ובזה יובנו לי דברי הט"ז שסיים שרוב עדיף מחזקה כמבוא' ברא"ש בסוגי' דפתח פתוח והוא פלא הכי אין מבוא' כלל זה רק ברא"ש הלא הוא כלל גדול בכל הש"ס עי' חולין בסוגי' דרוב דמבואר זה בפסוק מפרה וחזקת טמא דגברא והוא פלא גדול:

אמנם הוא הדבר דכאן הרוב אינו רוב בטבע רק רוב ההרגל אשר האדם רגיל לעשות כן והוא כמו רובא דתלי' במעשה דהוי רוב גרוע אבל יען שמוטבע בטבע הנשי' למלוח טרם שתתן הבשר בקדירה הגם אם לא נתנה דעתה הרגל נעשה טבע שגם בלא דעת תעשה כן כמנהגה ונחשב כטבע רוב תנוקת מטפחות הנה ז"ל הרא"ש שם ולא היא דאיכא הכא כנגד הברי רוב דברצון דאונס לא שכיח ויש קול לאונס ורובא עדיף מחזקה עכ"ל הכוונה הלא הקושי' היה שיש כאן ברי וגם חזקה חזקת היתר ע"ז השיב נגד ברי יש רוב ברצון וכנגד חזקת היתר יש כאן ריעותא דאלו היתה אנוסה הי' קול דרוב אנוסי' יש להם קול ורוב עדיף מחזקה נמצא יש רוב נגד ברי ורוב נגד חזקה והבן ומה דסיים

הרא"ש הילכך לא מהני ברי שלה יען דהתחיל דברי שלה יהי' פועל ודוק ולולי שזאת הכוונה נפלא בעיני שלא כ' כמבואר בתוס' דף ט' והגם שהקול באנוסה תלוי ברצון אנשים ואינו רוב בטבע וחזקת היתר וצדקת היא חזקת קמייתא אלא ע"כ יען שהרגל אנשים לספר מאנוסה דוחה ג"כ רוב הנ"ל החזקה וה"ה כאן רוב הרגל מליחה דוחה חזקת מעיקרא ויש לי להאריך בהבנת דבר רוב ברצון אם הכוונה מכח האיש או מכח האשה וק"ל:

אך במה שהביא הט"ז ראי' מדין המוזכר בש"ע אם יש ספק בהדחה אחרונה ששם יש חזקת איסור ממש דם ממש ממה שיצא לחוץ וגם המלח אשר בלע דם ועי' בש"ע סעיף ט' ויש עוד חזקת דמעיקר' דהי' מלא דם ומלח הנאסר מדם ויש כאן ב' חזקות (א) חזקת איסור (ב) וחזקת דמעיקר' ואפ"ה מתירין יען שיש מסיח לפי תומו ועכו"ם קפיד אנקיותא ובמעשה שהובא בקובץ בישראל בהדחה אחרונה שיש ג"כ ב' חזקות הנ"ל חזקת איסור מדם ומלח שעל פני הבשר וחזקת דמעיקרא ואעפ"כ שרינן דדם הנמלח או מבושל דרבנן ויש ג"כ רוב דבודאי עשה כהרגל שמדיח טרם שיתן הבשר לבשל ורוב עדיף מחזקה (הגם שיש כאן ב' חזקות או שרוב עדיף מב' חזקות כתשובת הריב"ש או כסברת נב"י מ"ג בא"ע יען שהמה קשורים נחשבים כחזקה אחת או יען שרק איסור דרבנן אז רוב עדיף אפי' מב' חזקות) ואז בודאי נכוני' דברי חו"ד שדומה לדברי ט"ז בגיד דכמו ששם יוכל ליטול הבשר ולהניח הגיד ה"ה כאן אם חותך כל ד' דפנות שלא יהי' עוד חשש בעבור דם ומלח שעל פניו מותר שאר הבשר בלא הדחה אחרונה כלל וגם כל הדם ומלח שעל פניו הוא כחתיכה בפני עצמו רק דבוק בבשר כמו גיד והבשר ולא שייך לחקור כאן חזקת איסור שאיסור הוא חפץ בפני עצמו וההיתר חפץ בפני עצמו ולא נשאר גם כאן אלא חזקה דמעיקרא שיש ספק אם סלקנו האיסור במעשה או לא וממילא דומה גם ספק בהדחה אחרונה כמו אם יש ספק אם נמלח הבשר ועל חזקה הנ"ל חקר הט"ז ודו"ק:

ונשאתי עיני וראיתי שהש"ך בנקה"כ השיג וז"ל מעשה בא לידנו נ"ל דלא טב הורה דודאי לא אמרי' בכה"ג ספק דרבנן לקולא דא"כ למה הוצרכו כל הפוסקים הכא למסלס"ת או ליוצא ונכנס הא בלא"ה שרי מטעם ס' דרבנן וכן לעיל סי' ס"ח סי"ב גבי מליגה לא שרינן אלא ביוצא ונכנס דמירתת העכו"ם הא לאו הכי אסור אע"ג דהוי ס' דרבנן והקובץ ישן הוא נגד כל הפוסקי' אלא ודאי שאני הכא כיון דאתחזק איסורא לא אמרי' ס"ד לקולא כמ"ש בש"ך סי' ק"י עכ"ל עפר אני תחת כפות רגליו של רבן ישראל וכאן לא נכוני' דבריו בעיני כי בנידן הט"ז שיש ספק שהבשר שרה במים רק הספק אם

נמלח או לא הלא כאן מעולם לא הי' כאן חזקת איסור דכל הספק אם נשאר הדם ונולד איסור בבישול או לא כמו שהארכתי למעלה ועל דין דש"ע וקובץ בהדחה אחרונה ליכא ג"כ איתחזק איסור דהא הבשר שנתבשל לא הי' נאסר אחר המליחה רק המלח או הדם שעל פניו והוי כגיד עם בשר רק בזה אזיל לשיטתו בסי' קכ"ז אבל בעובדא דט"ז לא ידעתי מה הי' לו עם הט"ז ובער אנכי מדעת להבין דברי קדשו ומעולם לא חקר הט"ז על חזקת איסור רק על חזקת מעיקרא וכנגד זה מהני או רוב גוים דקפדי אנקיותא או רוב נשים הורגלו להדיח או למלוח:

סוף דבר הכל נשמע מה שהשיג כ"ת נ"י על חות דעת לא נכון בעיני כי בנידן דט"ז דהספק אם נמלח לא הי' מעולם חזקת איסור ואם קאי החו"ד על נידן דקובץ אז בודאי דומה לגיד עם הבשר דגם כאן נפרד המלח ודם שעל פניו מבשר שבתוכו ועיי' רא"ה ובמש"ה ודו"ק:

ועוד לא אוכל לשום מחסום לפי שנפלא בעיני הש"ך Nדמה הכא לחזקת איסור שהמלח ודם שדבוק בחתיכה דומה לגיד ובשר בסי' קכ"ז שכתבתי למעלה שאזיל בזה לשיטתו ועכשיו התבוננתי דלא דמי ואבאר בעזה"י סברא אחת: ונלע"ד לבאר בעזה"י דהנה כל אבר בבהמה הגידין אשר בתוכה לבשר נחשבו כי כן דרך גידול הבשר והאוכל כזית נבילה בשר וגידין נלקה או האוכל כזית בשר פסח יוצא אם הי' הכזית מבשר וגידין וא"כ הירך שהוא אבר מבהמה הוא גידין ובשר לא נחשבו לשתי חפצים או שני דברים או שני חתיכות כי מה שמחובר ע"י גידולו בטבע הוא א' ולכן בירך עם הגיד נחשב רק חתיכה אחת ומקצת ממנו אסרה התורה הוא הגיד ומקצת ממנו התירה הוא הבשר וא"כ בודאי נחשב דכל החתיכה הוי בחזקת איסור יען דגם הגיד הוי מקצת מאבר הנ"ל וכל זמן שלא נפרד האיסור מן ההיתר נחשב הירך בחזקת איסור יען דהתורה הטילה על ירך איסור הגם שאפשר לחתוך הבשר ולאכול או לחתוך הגיד ולזרוק ולאכול הבשר עכ"פ כל זמן שלא הפריד יש על ירך איסור ולא מקרי שיש איסור מעורב בירך כמו אם יבלע חלב בתפוח בצד א' דהא האיסור שהוא הגיד הוא ג"כ הירך וכל הירך בחזקת איסור וז"ל הש"ך בנקה"כ בסי' קכ"ז דחתיכת בשר שאינה מנוקרת דמי לטבל דכי היכי הטבל קודם תיקונו כולו אסור ואח"כ כשמפריש ממנו המעשר הוא מותר ה"ה בחתיכה שאינה מנוקרת שקודם הניקור כולו אסור ואיתחזק איסורא בהאי חתיכה ומה לי בזה שיש כאן ספק איסור סוף סוף איתחזק איסור' פעם א' בודאי בהאי חתיכה משא"כ בב' חתיכות דמעולם לא איתחזק איסורא ודאי בהאי חתיכה אלא כל חתיכה וחתיכה בפני עצמה ס' איסורא הוא עכ"ל הכוונה כמו בטבל שמקודם שמפריש הכל אסור ואחר כך

אפריש מיני' מקצת ויצא הנשאר להיתר כך הגיד במקום גידולו בטבע עם הבשר יחד הכל נקרא ירך איסור מחמת שמקצת מן הירך הוא איסור וכל זמן שלא ידענו איזה הגיד אז כל מקצת מן הירך ס' היתר וס' איסור דהא בהאי שם ירך נתחזק איסור ודו"ק:

אבל כל זה במקום גידולו של גיד כל זמן שלא נעקר אז גם הגיד בכלל ירך אבל משעה שנעקר ממקומו הגם שיהי' נדבק אח"כ ע"י שומן בבשר אז בודאי גם הש"ך מודה לט"ז דהוו ב' חתיכות נפרדות ודיבוק לא פועל שיהי' נקרא איתחזק איסורא ולפ"ז גם כאן משעה שנפרד הדם מתום ויצא לחוץ הגם שנדבק על פני הבשר הוי כב' חתיכות שמדובקות ולא שייך לומר שבעבור הדם שעל פני הבשר יקרא התחזקות איסורא בבשר כנלענ"ד בעזה"י לאמת והוא עמוק למבין ודברי הש"ך בנקה"כ בכאן סי' ס"ט נפלאים ממני כעת: ודע דעלה בדעתי להביא ראי' נגד סברת הט"ז במה שמחדש דתלי' דאשה בודאי עשתה כדרכה כמו בק"ש וגם דרוב מולחי' קודם שמבשלי' א"כ קשה לי במשנה א' פ"ב דמקוואות טמא שירד לטבול ספק טבל ספק לא טבל ספיקו טמא עי' בפי' הרמב"ם ואפי' אם עשה טהרות טמא עי' בר"ש משנה ב' וקשה לי הא מדנקט טמא שירד לטבול משמע אפי' ירד במים ערום רק מסופק אם הכניס כל הגוף ג"כ טמא וכל הטהרות טמאי' וקשה למה נימא בודאי עשה כדרכו כדרך אנשי' שטובלי' וגם רוב נטהרי' טרם שיעסקו בטהרות ואם תשיב שט"ז סומך בזה רק בדם שבשלו דרבנן אבל בטומאה דאורייתא לא אמרי' חזקה ורוב הנ"ל הא גופי' קשה הא רוב דאוריית' וחזקה דאוריית' ובפרט חזקה דאתי' מכח הסברא עיי' בב"ב דף ה' וצע"ג:

ולולי דמסתפינא הייתי אומר שקושי' זו קשה גם לנקה"כ שהשיג על הט"ז שלא דמי לק"ש אם טעה בוכתבתם דמליחה עסק גדול ואיך שכחה עסק גדול ואינו דומה לק"ש כוונתו נ"ל בשלומא בק"ש עכ"פ יודע שהתחיל לקרות דהא בפיו תיבת למען ירבו רק כל הס' אם אמר פרשה שני' והוי הס' אם גמר הקריאה כדינו אבל כאן הוי הס' אם התחילה כלל למלוח ולכן כ' וז"ל ומסתברא דלא מלחה עכ"ל יעו"ש משמע אבל אם יודעת שהתחילה למלוח אבל הס' אם מלחה כל הצד או החתיכה כולה עי' רשב"א במליחה מצד א' גם הש"ך מודה לט"ז והבן לפ"ז כאן שיודע שנכנס במקוה ובא עד ראשו במים אבל אינו יודע אם הכניס גם הראש יקשה גם לנקה"כ נימא בודאי טבל כדרכו ורוב העושי' נוהרות טובלי' מתחילה כדינו וצע"ג:

ולכאורה עלה בדעתי ליישב בסברא ישרה בעזה"י בודאי אם יולד ספק הנ"ל בטבילה דלא בעי כוונה אז באמת היינו סומכי' שבודאי כיון שנעשה הסוף הי' התחלה ג"כ כהוגן כמו במליחה הכי צריך מליחה כוונה אם יפול בעצמו המלח ג"כ הותר הבשר אז בודאי

נעשה הדבר ומה שלא זכרה יען שעשתה האשה שלא בכוונה דוגמא מה שאמר שמואל מחזיקנא טבא לרישא דכרע במודים נמצא דפיו מדבר על הרגל לשונו ולבסוף לא יזכור אדם שאמר הברכו' כסדר בעוה"ר אבל שם במקואות דאיירי בטהרות דצריך הטבילה כוונה כנודע וא"כ מה מהני אם בודאי ובל כלימודו הלא אפשר שטבל בלא כוונה ולא מהני לטהרות ואם לומר שטבל בכוונה ושכח אנן נאמר בהיפך אלו טבל בכוונה הי' זוכר שטבל דגם בק"ש אין צריך כוונה רק עד על לבבך ולכן אמרי' שאמר על ההרגל והבן זה מאוד:

אמנם אכתי צריך עיונא דהנה במג"א סימן תקפ"ט הביא בשם רדב"ז וז"ל מ' שבא לבהכ"נ לצאת י"ח עם הציבור אע"פ שבשעה ששמע לא כיוון לבו אלא סתמא יצא אבל הבא לבהכ"נ סתמא לא יצא עכ"ל נלמד מזה הגם שמצות צריכו' כוונה בכל זאת ביאתו לעשות המצוה פועל הגם שנעשה אח"כ סתמא נחשב ככוונה וא"כ ה"ה בטבילה כיון שנכנס במחשבתו למקוה לטבול לטהרות הגם שנעשה אח"כ הטבילה סתמא מהני וא"כ הדרא הקושי' לדוכתא נימא שבודאי טבל כהוגן וצע"ג:

ולפמש"ל יש ליישב דבשלומא בעובדא דט"ז אין כאן חזקת איסור ואין אנו באין להתיר חפץ שנאסר דאנו דנין שלא נולד איסור או בעובדא שהובא בקובץ ישן הוי חתיכה אחרת אבל כאן נתחזק הגברא בחזקת טומאה צריך להיות ודאי ויעי' ברמב"ם בפי' המשנה פ"ב משנה א' ותבין או הטעם דרוב תלי' במעשה ולא מהני בדאורי' ועי' במג"א סי' ח' ותוס' בכורות כ': בכל זאת לא אכחד דאפשר דלא דמי נידן דמג"א לטבילת טהרות דשם סתמא נשאר בחזקת מחשבה ראשונה אבל בטהרות צריך להיות הכוונה בשעת עשי' אבל ראשית המחשבה לא מהני דטהרות חמור דבשעת הטבילה צריך הכוונה ועי' רשב"א חולין דף י"ג והבן:

ואיידי דאיירי אכתוב לו פליאה דהנה כאשר עיינתי כעת נפל ברעיוני ספק איך יהי' הדין אם אשה באה לביתה ויש לה ספק אם סרקה שערות ראשה שם במקוה או לא כי מונח במקוה מסרק ואפשר שסרקה ולכאורה לסברת הט"ז לא צריכה טבילה שני' דבודאי עשתה כלמודי' לסרוק קודם שתטבול דהא עסקה בחפיפה בודאי גם סרקה ועל הרוב אין הולכי' לטבילה בלא סריקה וכל הסריקה הוא איסור דרבנן מתקנת עזרא כנודע אבל לשיטת נקה"כ אין תולין דגם כאן הוי מעשה גדול נטילת המסרק במקום נטילת המלח והסריקה במקום המליחה ובודאי לא סרקה והוי ג"כ ספק אם התחילה לסרוק ודוק:

וחפשתי בספרן של הפוסקי' ומצאתי בס"ט סימן קצ"ט ס"ק ו' שהביא בשם שבות יעקב שאלה הנ"ל אבל באופן ששאלה המסרק מחברתה והתיר והס"ט מוסיף חומרא דוקא

אם שמשה עם בעלה ולדעתי תלי' בפלוגתא של הט"ז וש"ך אפי' אם לא שאלה מחברתה המסרק אך לא זכיתי לראות ספר שב"י ולא ראינו אינו ראי' לדעת טעמו ונמוקו ואולי כמ"ש יען שיש שם חזקת איסור נדה בגוף הנ"ל ואיתחזק איסורא ודו"ק:

ודע דיש לי הערות רבות בהלכות רבתות בחקירה הנ"ל איך יהי' הדין אם שכח הסופר אם נכתב הגט לשמה או אם שכחה אשה אם בדקה ביום הראשון וביום השביעי ואיך הדין אם כנס ג' אנשים ושכח אם התרו לו הנדר או אם שכח אם השלים התענית שקיבל עליו או אם הי' מסייע לנכרי בעיבוד עורות או בעבודת ציצית או באפיית הפת או אם הניח עירוב או אם ספר ספירות או אם שמע תקיעת שופר או קריאת מגילה וקידוש לבנה או אם תיקן הטעותי' בתפילין או בס"ת וכדומה כי כאשר הרהרתי יש בענינים הנ"ל חלוקי דינים בין אם יש כאן חזקת חיוב או הוא עשיית מצוה או רק הכשר הדבר ובין אם כבר נכנס בחיוב או להתחיל החיוב או בין עשיית עבירה או תיקון דבר אך רבו טרדותי כעת ועוד חזון למועד אי"ה ויגמור ד' בחסדו לברר וללבן עמקי התורה ולכן כעת תהי' פה שביתת קולמסי אוהבו בכל לב:

סימן מד

שלום ורב טוב להרבני המאה"ג איש הבינים עיניו כיונים על אפיקי ראשונים ואחרונים המפולפל מאוד ידידי מו"ה דוד יהודה נ"י זילבערשטיין:

ראשית אודיע לו כי באו עלי מכתביו שתים שהן ארבע אבל ד' יודע שטרדותי רבו ולא אוכל להשיב מרוב טרדותי ויאמנו דברי כי כזה כחמשה שבועות התחלתי לכתוב לכבודו נ"י ובאמצע הוצרכתי להפסיק ומאז ועד עתה לא מצאתי מנוחה לפני רעיוני ולכן אתו הסליחה ואודת מקום הידוע כבר נתקבל שם איש ע"י שופט המלך והכל משמים לטובה וד' ישלח עזרו מקודש ע"ע. ועתה באתי אותיות אהבה מה שהשיג כ"ת נ"י על אשר השגתי על החו"ד שסובר שבנידן ט"ז בהל' מליחה הוי הטעם דאיתחזק איסור ואני השגתי דבשר בדמו אין איסור דהוי דם אברים שלא פירש ובשעה שיולד איסור הוא הבישול הוי ספק דילמא הי' נמלח וכ"ת נ"י משיג עלי דזה דומה לגמ' יבמות דף ל"א כמו שם דאזלי' לקולא אפי' ואמרי' אשה זו בחזקת היתר לשוק עומדת ואל תאסרנה מספק והלא שם מעולם הי' לה חזקת אשת איש ואפ"ה אנו אומרי' הי' לה חזקת היתר מכח העתיד שאם ימות בעלה תהי' מותרת ואנו מחזיקי' חזקה על העתיד ה"ה כאן חתיכה זו בחזקת איסור עומדת אם תתבשל בלא מליחה ובלא חליטה ואל תתיר אותה מספק דכאן הוי מליחה בדמות שם הגט לערוה ומסיים וז"ל יעיי' בזה וימצא דדומה ממש ואפי' השיטות דסוברי' דאין מחזיקי' מאיסור לאיסור אבל עכ"פ מודי' בלא

מחזקי' מהיתר להיתר כיון דעומדת בחזקת איסור אשר יולד כגון כאן שעומדת בחזקת איסור לכשתבשל עכ"ד:

ונלע"ד במכ"ת נ"י שלא דיבר נכונה אחר העיון היטב וידעתי שבזאת יחפוץ לברר האמת ואבאר בעז"הי דבשלומא התם איך הי' חזקת איסור בחיי בעלה איזה שם הי' לאיסר הנ"ל הלא פשוט שם איסור אשת איש ומה הוא הבנה של שם זה שאשה זו יען שיש לה בעל והיא אשתו לכן אסורה באיש אחר ממילא בתוך שם איסור הגדנו שמשעה שלא תהי' לה בעל ולא תהי' אשת איש ממילא תהי' מותרת דהא לא תהי' עוד אשת איש אז שפיר אמרי' שגם בחיי בעלה יש לה חזקת היתר לכשימות בעלה יען דאיסור הוא משום שיש לה בעל ושם בעל מחדש לה איסור וממילא משעה שיסולק שם בעל חזרה לאיתנה הראשון ותהי' מותרת כמו מקודם שנשאת לאיש ואז כאשר מת הבעל אנו אומרי' הלא החפץ אשר הטיל אלי' שם איסור של אשת איש בודאי הלך דהא מת בעלה רק אנו מסופקי' אם אין חל אלי' איסור יבם אז אנו אומרי' הלא כיון שמת בעלה הלא נשארת בחזקת היתר שהי' לה שאם ימות בעלה תהי' מותרת לכל עולם ובודאי הלך איסור ראשון ואיסור השני איסור יבמה לשוק אשר יחול מחדש הוא נגד חזקת היתר שלה שאם ילך איסור ראשון תהי' מותרת לכ"ע אבל כאן הלא החתיכה היא מותרת בעצמה יען דהיא בעצמה בשר שחוטה שהוא היתר ואותו היתר אינו קשור בשם שתאמר שרק אם תהי' חי היא מותרת אבל כשיסולק שם חי תהי' אסורה הכי אין בשר מבושל בעולם שיהי' מותר הכי יש בבשר חק שלא יהי' מבושל כמו קרבן פסח הלא בודאי שם בישול לא מביא לו איסור ומה תאמר אבל אם תתבשל בלא מליחה תהי' אסורה הלא אני שואל מפני מה תאסור ותשיב יען שיצא דם לחוץ ונאסר הדם וחוזר ונבלע בתוכו והוי כאלו בא מן העולם דם או חלב או שומן חזיר ונבלע בו שדבר אחר גורם לאיסו' יען שבא איסור ונתערב בו אבל מחתיכה בעצמה בלא תערובות שבא מחוץ לא תאסור ואטו נאמר בכל חתיכת היתר שיש לה חזקת איסור יען שתוכל להיות נאסר מדבר שחוץ ממנה אשר יאסור חתיכה הנ"ל חלילה וחלילה להזכיר זאת והבן:

ואוסיף טעם לשבח הלא אם תאסור מכח הדם איזה שם תהי' לה אפי' אי אמרי' חענ"נ הלא בודאי שם חתיכת דם ולא חתיכת נבילה ואם כפלה לבשר הוי לר"י מין בשאינו מינו כמבואר זה בארוכה בת"ה בסוגי' דט"ח בד"ה ובמש"ה יעו"ש היטב נמצא אפי' אם נאסור לא תהי' איסור חתיכה שהיא בשם בשר רק על שם דם ואיך כאמר חתיכה בחזקת איסור עומדת הלא שם בשר לעולם לא יהי' בשם איסור אבל שם אשה הנ"ל גוף

שלה עומד בחזקת איסור אשת איש אותו גוף עצמו יקבל אח"כ שם היתר והבן זה כי הוא קלורין לעינים בעזה"י:

ומ"ש על הקושי' שהקשתי על הט"ז מן המשנה ספק אם טבל או לא וכ' כבודו דבנידן הט"ז אין ריעותא דאפשר בשעת מעשה ידעה ואח"כ שכחה אבל כאן אם לא ידע בשעת טבילה דומה לרוב נשים בתולות נשאת יש להם קול וזו הואיל ואין לה קול איתרע עכ"ד במכ"ת לא דבר נכונה דשם שהיא טוענת בתולה הייתי ואומרת שיצאה בהינומה ואז מסתברא שיהי' לה קול ויען כי אין לה איתרע רוב שלה אבל כאן אטו אינו בטבע שלא ידע אם יצאו שערות הראש או מקצת מגוף כאשר בעינינו נראה מעשה בכל יום וק"ל:

וראיתי במכתבו שיצא להאיר עינים בכלל שכלל לנו הפרמ"ג ביו"ד סי' כ"ה בש"ך סק"ב דלא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה רק אם יש לדון לפנינו בספק שנולד ולכן אין חוששי' לבדוק הושט או לראות אם הסימני' שמוטי' אבל צריך לראות אם נשחט הרוב וכ' הד"כ נ"י דבשלומא בחולבת דאנו רוצי' להוציא מכח החליבה החזקה שרוב אינן יולדת אמרי' סמוך מיעוטא לחזקה אבל לחוש דילמא ניקב הושט או נשמטה הגרגרת מהכ"ת לחוש שנעשה מעשה הלא אין אנו מבקשי' לומר שנתחדש דבר נהפוך הוא אנו אומרי' שלא נתחדש בבהמה כלל אבל אם אנו דנין שנתחדש בבהמה שחיטת רוב הסימני' צריכי' אנו לברר אם נעשה מעשה אשר יתיר חזקת איסור עכ"ד דפח"ח ויש לעיי' ביבמות דף ל"ו ובנמ"י שם ודוק אבל לא אכחד להגיד אשר כמוס בלבי כלל גדול בענין הנ"ל אשר לדעתי הוא דבר חדש הגם אם יסתיר הרבה אחרונים: ונ"ל והוא דאין אנו אומרי' סמוך מיעוטא לחזקה רק לסמוך המיעוט על שם חזקה בכלל אבל אין אנו אומרי' סמוך מיעוט לחזקה בפרט והוא בשלומא אם אנו דנין על מיעוט מפילות סמוך מיעוט לחזקת שם איסור בכלל על האשה או דנימא לפי הבנת הרא"ה סמוך מיעוטא דאינם מומחים לחזקת הבהמה שהיתה בכלל שם איסור או סמוך מיעוטא דחולבת לחזקת חיוב בכלל שתהי' בכור או סמוך מיעוט דלא נשחט הרוב לשם חזקת איסור בכלל דהי' לבהמה חזקת איסור אבל הלא ע' טריפות יש בבהמה ובחיי' היתה בחזקת איסור שאינה זבוח ועתה נימא סמוך מיעוטא דניקב הושט או נשמטה הגרגרת לחזקת איסור שהיתה בחיים הלא רוב בהמות כשרות ואין בהם א' מכל ע' טריפות ומיעוט בהמות טריפות שיש בהם בכל א' איזה מהטריפות של הע' טריפות ואיך נימא סמוך מיעוטא דנקיבת הושט לחזקת איסור הלא בכלל המיעוט לא הי' דוקא נקיבת הושט או שמוטת הגרגרת הכי יש בכל א' מן הטריפות כל ע' טריפו' הלא אפי' אם הבהמה מן המיעוט עדיין היא אינה מן הטריפות בושט או בשמוטת הגרגרת אבל שם מיעוטו חולבת אעפ"י שאינה יולדת ואם

הבהמה מן המיעוט נמצא דחייבת בבכורה או אם השוחט לא שחנו הרוב אז הבהמה אסורה מכח שלא נשחטה כהוגן או אם האשה הפילה אז היא חייבת ביבום יען שאין לה ולד או אם השוחט אינו בקי בה' שחיטה נמצא שלא שחט כהוגן וע"כ צריך לומר סמוך המיעוט בכלל שהמה טריפה בא' מן ע' טריפות אז עדיין איכא רוב דליכ' טריפות בושט ובשמוטה וא"כ נשחטה כהוגן ואמרי' נשחטה הותרה והבן ועי' בט"ז סימן ל"ט ס"ק כ"ב דוגמא לסברא הנ"ל אם נאבדה הריאה טריפה יען דמצוי' הרבה סירכות בריאה ורוב הסירכות טריפה יען דרוב הוא בשלא כסדרן ורק אם אזלה הסירכא כסדר כשרה אבל כל סירכא יכולה לילך לאלף מקומות שלא כסדר וכיון דמצוי סירכות בריאה בכלל ורוב הוין טריפה בכללות הריאה בשלא כסדרן אבל אם אנו הי' רואי' הריאה וכולה יפה רק במקום אחד יש לנו ספק אי היתה בכסדרן או לא אז בודאי לא נוכל לומר שבמקום זה יש סירכות שלא כסדרן מצוי טפי מסירכו' כסדרן ואז אזלי' לקולא משום חזקת היתר ובזה מיושב כמין חומר סתירת הש"ע והגם ששם יש כבר חזקת היתר נשחטה הותרה עכ"פ מצינו סברא הנ"ל וה"ה כאן החזקה הי' משם א' על כל הבהמה והמיעוט יהי' רק על חלק א':

ותוכו רצוף אהבה שיצא ברחבת ידים בחזקה דאיתרע ומי יתן שיהי' רחבת הזמן כי ב"ה כתבתי בזה הרבה וחלקתי ג"כ בד' מיני ריעותא בטריפות והוא כתוב בחדושי ובל"נ אם יהי' רווחה אודיע לו כי בדבריו יש לי לטייל ארוכות וקצרות ראיתיו נבוך בהבנת הרמב"ם דבה' שגגות פסק דהבא על אשה שהיא ס' גרושה חייב אשם תלוי וע"כ דחזקה דאיתרע לא הוי חזקה ולמה פסק בה' שחיטה בס' אם שחט הרוב הוי ודאי נבילה וע"כ דחזקה דאיתרע הוי חזקה ומכח זה נדחק דאיירי בה' שגגות בשתי נשים אחת גרושה ואחת נשואה דאיקבע איסור:

ונלע"ד דלק"מ בעזה"י דכבר בארתי בחדושי (א) דתורה אמרה וזבחת כאשר צויתיך מלמד שנצטוה משה על פה על רוב א' בעוף ועל רוב שנים בבהמה נמצא דתורה צותה לזבוח בדמות כאשר ציוה היינו שחיטת ב' סימנים כולם או רובם ואז נקרא זביחה אבל אם שחט רק חצי סימן בעוף או ב' חצי סימני' בבהמה או סימן אחד לא הוי עליו שם זביחה או שחיטה רק שם נקב או קרע או חתך אבל לא שם זביחה דתורה לא קרא שם זבח רק אם נשחט רוב א' בעוף ורוב שנים בבהמ' ומקודם זה הוי שם נקב והארכתי בזה בסוגי' דישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף ובסוגי' דרבוצה ועיי' חדושי רשב"א חולין דף כ' והבן (ב) חמשה הלכות של ה' שחיטה דהמה קבלה בע"פ אז הוי שם שחיטה דעכ"פ נשחטו רוב הסימני' אבל הוי שחיטה פסולה דלולי הלכות הי' קפידא רק בחיתוך

רוב סימני' ומי שמקבל לעבוד ע"ז בשם זביחה אינו חייב רק אם שחט רוב סימני' אבל בחצי סימני' הוי רק נקב והוא אינו מכוון לעבוד רק בשם זביחה אבל אם זובח רוב ב' סימני' הגם אם עשה שהי' או דרסה או חלדה חייב דעכ"פ בשם זביחה עבד לע"ז ויעיי' בסנהדרין וברמב"ם ועיי' בתב"ש בחדושיו (ג) שחנו בסכין פגום יש לי ספק אם הוי בכלל זביחה או לא מי נימא דתורה אמרה וזבחת וזה הוי קורע עיי' בתב"ש סי' ח"י ס"ק א' או הנועם מצד עיקור עי' בב"ח סי' כ"ד ובתב"ש ועי' בפרמ"ג בסי' ח"י סק"א ובפתיחה לה' שחיטה ועי' בש"ך סי' ח"י סק"א ודוק ובפר"ח סכ"ט ובתב"ש יעו"ש היטב ודבר זה צ"ע ושקידה: ועתה אני אומר בעזה"י דאם ספק אם שחט רוב או לא אז הוי הספק אם הי' כאן מעשה אשר הי' יכול לפעול שם זביחה דהא אם שחט רק החצאי סימני' לא נעשה כלל מעשה אשר ראוי' לפעול שם זביחה אז לא שייך דנעשה עכ"פ מעשה אשר יוכל ליתן מגרוע לחזקה הא על זה אנו דנין אם הי' כאן מעשה אשר יוכל לפעול כנגד החזקה אבל אם הי' כאן מעשה שיוכל לפעול נגד החזקה רק יש ספק אולי הי' שהי' או פגימה עכ"פ נחתכו הסימני' וצורה זאת אם נעשה כהוגן הוי שחיטה מעליא ולכן בכל שאר ספיקות הוי ספק נבילה אבל אם יש ספק אם נשחט הרוב אז הוי הספק אם יש כאן שום שינוי אשר הי' מעשה שיוכל להכשיר דהא אולי עדיין לא נחתכו רוב סימני' ולכן בספק אם נשחט הרוב הוי ודאי נבילה בבירור אבל בספק בזריקת הגט ספק קרוב לו ספק קרוב לה עכ"פ נעשה זריקת הגט אשר הי' יכול לפעול כריתות אם היתה עומדת קרוב למקום נפילת הגט דעכ"פ בנתינת הגט או בנתינת הקידושין ליכא חסרון אז הוי החזקה איתרע אבל ספק אם הגט נכתב לשמה וכדומה אז יש ספק אם הי' בעולם אופן שיכול להיות גט אז היא אשת איש גמורה והבן כי זה כלל גדול שכמה חקירו' פנ"י המה כאין נגד סברא הנ"ל ובזה ימצא הרבה סתירות נגד מכתבו ולהד"כ משפט האמת ובזה נסתרו כמה דברים מן אדמ"ו ז"ל בספרו שערי תורה חלק ב' והנני מעתיק לו בסוף התשובה אשר כתבתי בגליון ספר של אדמו"ר הגאון שערי תורה ח"ב כלל ג' והגם שרק מקצת השגות מגיע לנידן הנ"ל אעתיק כולם אולי יוכל להאיר לי אותם:

טרם אכלה לדבר כעת אודיע לו דבר א' על דברי תוספ' בחולין ובנדה שהביא במכתבו שהקשו ממנ"פ איך ילפי' מסוטה לטמא ברה"י מספק אפי' איכא חזקה אי נחשב בסוטה חזקת טהרה א"כ מנ"ל לטהר ברה"ר אפילו ליכא חזקה ואי אמרי' כיון דקינא לה איתרע חזקתה א"כ מנ"ל לטמא ברה"י אפי' איכא חזקה וצע"ג:

ונ"ל לתרץ והוא דיש ב' אופנים ס' סוטה (א) אם ראינו שנסתרה ולא ידענו אם נגע בה אפי' ומכ"ש שלא ידענו אם בעל אותה אותו האיש אשר הבעל מקנא לה הימנו ויש ספק

אם התחיל כלל מעשה זנות דהא בלי קינוי אין איסור כלל עיי' סוטה דף כ"ח בתוס' בלי קינוי אין שם דבר ומסיימו וז"ל דלא נחשדו על עריות יעו"ש וספק סוטה נתהוה מכח שהי' קינוי לפני סתירה אבל עדיין יש ספק השקול אם נבעלת או לא ואעפ"כ ברה"י היא אסורה ודוק (ב) דבאו עדים או הבעל ורואי' שאשה או אשתו שוכבת והאיש בועל אותה אבל לא נודע אם התחילה באונס ואחר כך יצרה תקפה ולכן כעת לא תצעוק עוד כמבואר בכתובו' דף נ"א הגם שסוף ברצון אינה נאסרת או הי' גם התחלה ברצון ומדעתה והיא נאסרת ואעפ"כ ברה"ר היא מותרת לבעלה וכן מפורש דין הנ"ל ברא"ה בשער התערובות בת"ה הובא בספרי פ"ח בסוגי' דפ"ד ושם הארכתי לבאר דברי משמרת הבית וגם פורש הבנת הרא"ה יעו"ש: ולפ"ז מיושב קושי' התוס' מהא דאסרי' סוטה ברה"י הגם שלא הי' רק סתירה ולא ראינו שום ביאה הלא כאן נשאר חזקת כשרות שלה וחזקת היתר על גופה וגם חזקת טהרה פי' חזקת כשרות שלא זינתה ועשתה עבירה וחזקת היתר שהיתה מותרת לבעלה ואם היא זנתה נאסרת וגם חזקת טהרה דהא איסור זה הוא טומאה ודוק ומוכח אפי' איכא חזקת טהרה וחזקת היתר וחזקת כשרות אפ"ה אסורה ברה"י אבל אם ראינו שנבעלת דאז כבר ראינו בעינים שינוי בחזקות הנ"ל אעפ"כ מותרת לבעלה מוכח הגם דליכא חזקת טהרה מותר ספק טומאה ברה"ר והבן:

ודע שפלא בעיני שרא"ה נקנו שם בשער התערובות חזקת היתר ומשמרת הבית נקנו חזקת כשרות ותוס' נדה נקטו חזקת טהרה ולדעתי יש עוד חזקה חזקת שם דאם זנתה קבלה שם חדש שם זונה ואוקמה בחזקה שלא קבלה שם חדש ולדעתי חזקת יין וחומץ הוי רק מסוג חזקת שם ופלא שלא מצאתי לחזקת שם הא מעיקרא הי' חזקת היתר ועכשיו קבלה שם איסור זונה:

ואתחיל בהעתקת הגליונות (א) כלל ג' פרט א' אות ד' שורה ג' נ"ל במכ"ת של אדמ"ו ז"ל שיש להבדיל דשם ברשב"א דהוי ב' דברים נפרדים כגון ליבון וטבילה ואנו דנין איזה להקדים ע"ז כ' הרשב"א כיון דלא כתיבה לעיכובא וממילא אם היפך והטביל מקודם ג"כ מהני אבל בנידן דתוס' שנימא שדבר א' אסור מדאוריית' ובדיעבד לא הוי איסור כלל זה לא מצינו דמה שאסרה התורה הוא איסור אפי' אם עבר אבל בהכשר כלים אנו דנין על סידור ההכשר ודוק כי מרחק גדול ביניהם והבן בקיצור (ועי' נמ"י יבמות דף מ"ו לענין טבילה קודם מילה ודוק) ועיי' תוס' תמורה דף י"ב ע"ב ד"ה הא דפי' דג"ש שהוא מקובל על לכתחילה לבד והוא פלא גדול דגז"ש דאורייתא על דבר שאינו מעכב בדיעבד וצע"ג:

ב באות ו' שורה ח' כתבתי וז"ל במכ"ת של אדמ"ו ז"ל נ"ל דכוונת רשב"א דוקא אם החל מעשה הטריפות וס' על גמר הדבר אבל בס' אם נדרסה ושמא לא פגע דורס כלל זה לא הוי התחיל מעשה המטריף אבל איתרע חזקה הוי בזריקת קדושי' לבד הגם אם הוא קרוב לו ולא התחיל מעשה קידושי' יען שעכ"פ רצו לסתור חזקת פנוי ודו"ק:

ג בפרט ז' ריש אות ח' כתבתי וז"ל צ"לע בדין הנ"ל מש"ע יו"ד סימן י"ב סעיף י"ב ובש"ך ס"ק ד' יעו"ש והבן:

ד באות זה דף ח' ע"א שורה ט"ו כתבתי וז"ל לדעתי כל חבל נביאים שהביא ודאי מודי' דבנידן תוס' בכתובות לא איתרע חזקה כמש"ל דאם הגט או הקדושי' נפלו קרוב לו אז לא התחיל פעולת קידושי' כלל רק שהתחיל דבר אשר הי' ראוי' לפעול קידושי' אבל אין ידוע אם התחיל כלל אבל ראשונים שהביא שם התחיל מעשה ידוע רק הספק אם נגמר וק"ל:

ה סוף אות י"א כתבתי וז"ל נ"ל דט"ז לא כ' דילמא לא נתחמץ דאז קשה קושי' אדמ"ו ז"ל רק כ' אימר לא לתת בדרך שנתחמץ עכ"ל הכוונה באופן שאין ראוי להחמיץ כלל ודוק:

ו באות י"ב בשורה הששית קודם שנגמר הפרט בד"ה אלא ע"כ טעמא דתוס' כתבתי וז"ל לדעתי נראה כיון דיהי' עכ"פ ספק איסור אז לא מעייל אינש נפשי' לספיקא ואין אוסר עצמו כלל בשר עוף אך דבר צע"ג עיין נזיר דף ח' ונדרים י"ט ובמ"ל שם ודוק:

ז בפרט ג' אות ט"ו בשורה י' כתבתי וז"ל נ"ל חזקת זכות שהוציא התב"ש הוא דוקא בדבר שאין לכל העולם כגון שם בקידו' לתרומה וכן בנידן דט"ז שהבהמה כשרה אבל חזקת היתר לנישואין שהוא לכל העולם בתולדה לא נקרא חזקה ודוק ומה יש יפוי ביד כל אשה הלא הוא רק העדר ודו"ק:

ח ובפרט ד' אות כ"א שורה ט' כתבתי וז"ל נ"ל במכ"ת של אדמ"ו ז"ל מ"ש כאן פלטה קולמסו שגיאה חזקה דאיתרע הוי רק אם יש ספק אולי כבר נפסק החזקה כגון בקידושין וגט ס' קרוב לו או קרוב לה אם הי' קרוב לה כבר נפסקה חזקת פנוי אבל כאן דעדיין הגט לפנינו קודם נתינת השליח ליד האשה ואנו דנין אם ליתן לה הגט מכח אמירת השליח אז עדיין בודאי האשה אשת איש ולא איתרע חזקתה כלל ודו"ק:

ט בפרט ה' אות כ"ג בשורה ל"ח בד"ה כיון דאגודין זה בזה כתבתי וז"ל נ"ל דאינם אגודי' זה בזה דהא לפי דברי מהרי"ק הובא בא"ה סי' קע"ח אם אינה יודעת שזנות אסור אעפ"כ אסורה לבעלה וחזקת כשרות ליכא אם אינה יודעת מאיסור אבל חזקת היתר איכא דעכ"פ אם זנתה אסורה לבעלה ודוק וגם בקטנה שזינתה דליכא חזקת כשרו' ואף עפ"כ

אסורה עיי' רמב"ם וגם חזקת כשרות בלי חזקת היתר אם זינתה בשוגג והוא מזיד עיי' רש"י סוטה דף כ"ח יעו"ש היטב ועיי' בב"ש סימן י"א ובמ"ל הל' סוטה ודו"ק היטב בזה:

י שם בשורה מ"ג ד"ה ועומד בחזקת כשרות לדבר חמור כתבתי וז"ל הגם שאינני כדאי אבל תורה היא שנ"ל בודאי חשוד לקל אינו חשוד על חמור אם אינו נכלל בקל אותו עבירה החמורה אבל כאן אטו הייחוד הוא אסור אלא יען שהוא הכנת הזנות אז נכלל במי שעוברת הקל שהוא הייחוד החשד על הזנות שהוא החמור זק"ל:

יא באותו אות בדף ד' שורה ב' כתבתי ח"ל דקינוי בעיר א' אין איסור ביחוד כמבואר בגמר' קידושין פרק א' ובש"ע ס' כ"ב סעיף ח' וכי תקשה אם אין הבעל בעיר קשה קושיתו נ"ל עיי' בראש סוף נדרים דאיסור עולם לא משקרת אשה ולכן אשה שאמרה שגרשה בעלה נאמנת יעו"ש וה"ה כאן הגם שחשודה על איסור שעה של יחוד אבל לבעול שתאסור על הבעל לעולם ותעשה איסור בכל ביאה לא נחשדה אבל איסור שעה בלבד חשוד מן הקל על החמור ודו"ק:

יב בפרט י"ב באותו כלל באות ס"ג שורה ל"א כתבתי וז"ל במכ"ת נ"ל לחלק בסברת התוס' בחזקה דאיתרע הוי דוקא אם אין חסרון בגוף דעכ"פ האשה ראוי' לקבל קידושי' או גט ונעשה מעשה לזה וס' אם הי' באופן המועיל אז נקרא איתרע חזקה אבל אם יש ספק אם זה הגוף יכול לעשות מעשה זה כלל כגון הכא אם אינו פקח אז גוף זה אינו בר נדר והוי דבורו פטומי מילי אז כשאר חזקת היתר ודו"ק וראי' לזה מתוס' קידושי' דף ע"ט אם קידשה אבי' גרידא מודה שמואל דאוקי אחזקת פנוי והגם שנעשה מעשה ואיתרע חזקת פנוי אבל הוא הדבר דילמא היא בוגרת ולא יכול אבי' לפעול ואז בספק אוקמי' אחזקת פנוי ודו"ק:

ועתה אברכהו ואתו הסליחה כי על דברי התב"ש בסימן ח"י יש לי תשובה אחת אשר כתבתי בנידן א' אבל הזמן בוגד בי ד' יהי' אתו ויצליחהו בכל אשר יפנה לעלות לציון ברנה אוהבו בכל לב ע"ע:

סימן מה

שאלה איש אחד אשר מחי' את עצמו ואנשי ביתו בפיטום אווזות שישחוט וימכור אותם אברי' אברי' ושכיח אצלו טריפות רבות אשר צריך למכרם לאינו ישראל ושכנו ביקש ממנו שימכרם לו תמיד כי יש לו מלון אורחי' בפתח העיר אשר תמיד צריך אווזות מפוטמים והתפשר עמו בכתב שכל אווזות טריפות אשר יהי' לו יקח אותם בשוה בסכום ידוע שלא יצרך לפסוק בכל פעם להבדיל בין טוב לרע וכעת נודע לישראל ששכינו הנ"ל הוא ישראל מומר אשר המיר דתו ופחד הישראל אם ימצא לו און בזה במה שמוכר

לישראל מומר נבילות וטריפות אז יבחר לשלם קנס למומר כפי אשר התנה עמו ולא יחטא לאלקי' אבל אולי יש מזור ותעלה לזה שלא יצרך לשלם קנס ולבא בערכאו' עם שכינו ויהי' אופן שמותר ליתן לו הנבילות וטריפות כפי אשר עשו בשטר עד כאן השאלה:

תשובה לכאורה הדבר פשוט שצריך לעשות כל הצטדקו' בעולם שלא למכור לו נבילות וטריפות כי הישראל עובר על לפני עור לא תתן מכשול כי אף על פי שחטא ישראל הוא וא"כ המוכר לו נבילות וטריפות עובר על לפני עור ועי' בט"ז בא"ח סי' תמ"ח סע"ק ד' שאסור למכור לישראל מומר חמץ קודם פסח ואם מכר לו נאסר החמץ הנמכר לו כי אעפ"י שחטא ישראל הוא יעו"ש וא"כ ה"ה אם מוכר לו נבילות וטריפות עובר על לפני עור לא תתן מכשול וק"ל:

אך אחר עיון היטב יש מקום להתבונן להתיר הדבר כפי אשר אבאר בעזה"י בע"ז דף ו' מבואר מניין שלא יושיט כוס יין לנזיר ואבמ"הח לב"נ משום לפני עור לא תתן מכשול וה"מ בדקאו בתרי עברי דנהרא אבל אם יוכל ליקח בעצמו אין כאן לפני עור יעו"ש ויש לחקור אם יש לנזיר כוס יין או לב"נ אבר מן החי אם מותר לישראל להושיט לו עוד כוס או עוד אבמה"ח מי נימא דוקא אם אין לו מן האיסור כלל יש לפני עור אם ישראל מושיט לו דהא על ידו הוא מתחיל העבירה ונחשב שהוא נותן לו מכשול אבל אם יש בידו להתחיל העבירה שיש לו לנזיר כוס יין אחד או לב"נ אבמה"ח אחד אז רבוי בשעורי' מה שישראל מוסיף לו עוד מן האיסור ליכא לפני עור דהא מבלעדו אשר מושיט לו יוכל להתחיל בעבירה או נימא כיון שאם אנו מתרי' לנזיר בין כוס לכוס אז חייב מלקות על כל א' וא' א"כ יש גם ברבוי שעור לאו דלפני עור לא תתן מכשול דעכ"פ הוא מוסיף לו להכפיל האיסור והוא ספק עצום וצע"ג:

ולכאורה עלה בדעתי דתורה לא הקפידה על לפני עור רק אם הנותן גורם שחבירו יתחיל בעבירה על ידו לפני עור לא תתן מכשול שלא יגרום שיתחיל שם מכשול אבל אם יש ביד החשוד לעבור ולהתחיל בעבירה אין בהוספה לאו דלפני עור כלל דבדף ו' איבעי אי הא דאין מוכרי' להם בהמה לפני יום אידם הוא משום הרוחה או משום לפני עור נ"מ אי אית לי' בהמה לדידי' משום הרוחה איכא משו' לפני עור ליכא ופריך הגמ' מר' נתן דלא יושיט כוס יין לנזיר ואבמה"ח לב"נ ומשני דר"נ אייריי בתרי עברי דנהרא וקשה בשלומא ביין בנזיר או באבמה"ח אם לא קאי בתרי עברי דנהרא שיוכל ליקח היין או האבר בעצמו ובכל אופן יוכל לעשות עבירה בחפץ הזה ואינו המושיט מוסיף לו איסור לעבור חטא על פשע אבל בבהמה הגם דאית לי' בהמה לדידי' עכ"פ בזה שישראל מוכר

לו עוד בהמה יוכל להוסיף בקרבנות לע"ז מזה נגלה דאין בהוספה לאו דלפני עור יען שעכ"פ בלי שמוכר לו בהמה יפול במכשול הנ"ל נוה שכופל העון כמה פעמים ודו"ק:
והגם דהשכל גוזר דעכ"פ הוא מסייע לעוברי עבירה במה שגורם לו להוסיף קרבנות לע"ז דהא אפי' אם יוכל ליקח בעצמו הוי מסייע ידי עוברי עבירה כמבואר ברא"ש בפ"ק דשבת במה דבעה"ב נותן לתוך ידו של עני הוי איסור יעו"ש וא"כ לכאורה יפלא למה מותר למכור לו בהמה וצ"ע גדול נ"ל דלק"מ דאיסור מסייע ידי עוברי עבירה הוא דוקא על ודאי אם בבטח הוא יעשה עבירה כגון בעני שפשט ידו לפנים שידענו שרוצה להוציא או כגון בע"ז דף נ"ה שלא לעזור לישראל הדורך בטומאה או כגון כלי שמיוחד רק למלאכה למכור בשביעית עיי' פ"ה דשביעית ובפי' משניות שם אבל אם יש ספק אם צריך לעבירה אז אם אין לו חפץ כזה ששייך לאו דלפני עור אז אפי' סתמא אסור אבל אם יש לו חפץ כזה ויוכל להתחיל לעשות עבירה משלו רק שיש לחוש שאנו מוסיפי' לו ולא הוי לפני עור כלל ומשום מסייע ליכא דהא לא ידענו שצריך לעבירה כנלע"ד:
וראה בעיניך שמצאתי און לי בריטב"א בע"ז דף ו' וז"ל ת"ל לפני עור הכא במאי עסקי' בתרי עברי דנהרא וכן הלכה מיהו הנ"מ לענין לפני עור לא תתן מכשול דכל היכא דתבעה לה סתמא דומי' דמתני' והא דנזיר ואבמ"הח שאנו חוששי' לתקלה כל היכא דמצי עביד איסור שלא על ידינו ליתא משום לפני עור ואעפ"י שאפשר שמרבה באיסור על ידינו לא חיישי' אבל מ"מ אי תבע לי' בפי' לאיסורא נהי משום לפני עור ליכא אכתי איסורא במילתא משום מסייע ידי עוברי עבירה כל שאנו גורמי' לו לעשות איסור או להרבו' באיסור וכדקי"ל שאין מסייעי' ידי ישראל בשביעית ואפילו לומר להם הוחזקו אסור ולא עוד אלא שאנו חייבי' למחות בידו דכל ישראל ערבים זה בזה וכ"ש שאסור להם לגרום לעשות שום איסור או להרבות באיסור כלל כדאמרי' בפרק שנים אוחזי' דאי לא תימא הכי אנן חיותא לרועה היכי מסרי' וכדפרישנא התם עכ"ל מבואר בדבריו היקרי' דדוקא אם אין לחשוד איסור כלל אז יש לפני עור אבל אם יש לו חפץ שיוכל לעבור בו עבירה רק שאנו מוסיפי' לו שיוכל לעבור כפלים ליכא משום לפני עור אבל אם עכ"פ הוא ודאי שיעשה בהוספה עבירה אז אסור לו להרבות משום מסייע ידי עוברי עבירה אבל אם אינו ודאי שיכפיל העבירה הגם שיש אפשרות שיוסף לחטוא ליכא בו אפי' משום מסייע ידי עוברי עבירה וב"ה שזכיתי לכוון דעת קדושים:
ומצאתי בש"מ בב"מ דף ה' בד"ה דאלת"ה אנן חיותא לרועה היכי מסרי' הא עברי' משום לפני עור לא תתן מכשול וז"ל פי' אע"ג דהיכא דאית לי' בהמות מדידי' דבלאו דידן מצי עביד איסורא לית בי' משום לפני עור כדאיתא בפ"ק דע"ז מ"מ אין לנו לגרום איסור'

דמסייע ידי עוברי עבירה איכא והכא נקטי' קרא לרוחא דמילתא ועוד דלמאן דמסרה לי' מעיקרא היכא דלית לי' בהמות אחרינא דידי' ודעלמא איכא משום לפני עור משא"כ בכוס יין לנזיר דאפשר דלאו למישתא בעי לי' הריטב"א עכ"ל מפורש יוצא מדבריו דכיון דהוא ודאי שהרועה מרעה בהמותיו בשדות אחרי' וכפי ס"ד דגמ' דגם לבהמות אחרים מרעה שם א"כ היכן מסרי' אם יש לו בהמות של עצמו אז ליכא לפני עור דאין בהוספת איסור לאו דלפני עור לא תתן מכשול אבל עכ"פ יש משום מסייע ידי עוברי עבירה דהא בודאי ירעה אותם בשדות אחרי' ואם אין לו בהמות של עצמו אז הראשון שמוסר לו בהמותיו הוא עובר על לפני עור ממש אבל בנזיר אם לא קאי בתרי עברי דנהרא מותר להושיט לו וליכא אפי' משום מסייע ידי עוברי עבירה דאין זה ודאי שישתה וק"ל ומה דאסר אבוה דשמואל בב"מ דף צ' הנך שוורי' דסרסם גוים דב"כ מצווי' על סירוס וקעברי בכי מערבא על לפני עור היינו שלא היו לגוים בהמות של עצמן לסרס או יען שעשו הסירוס לצורך ישראל אז נחשב כאלו נתן להם מכשול בסירוס דהא לעצמן לא היו מסרסין ועכ"פ הוי כמסייע לעוברי עבירה ודוק:

היוצא מדברי ש"מ בשם הריטב"א הגם דגמ' מזכיר לפני עור בכל זאת יוכל להיות הכוונה על מסייע ידי עוברי עבירה דהוא המסתעף מן לאו דלפני עור אם התור' הקפידה שלא ליתן מכשול למי שסוגרו עיניו מן התאוה אז הוסיפו חכמים שלא לסייע לעוברי עבירה ובזה יובנו לי דברי רמב"ם בפרושו פ"ה דשביעית משנה ו' שכ' וז"ל אמר הכתוב ולפני עור לא תתן מכשול ר"ל מי שסגרה עיניו התאוה ויצה"ר אל תעזור אותו להוסיף בעורונו ותוסיף להרחיקו מן היושר ומפני זה אסור לעזור לעוברי עבירה ולא יתקנו להם כלים אבל ראוי לקלקל להם עכ"ל ביאר הדברי' שכל טעם דלפני עור הוא שלא להיות עזר להוסיף בעורונו ולהרחיקו מן היושר שע"י העזר יבא לידי פעולה הרעה אשר יצה"ר מסית אותו ומסמא לו עינים וממילא ידעי' שאסור לסייע ידי עוברי עבירה ולכן שם למכור לו כלים למלאכה או למכור לו פרה חורשת בשביעית אסור ממנ"פ אם אין לו כלים או פרה הראוי' למלאכת איסור א"כ יש לאו דלפני עור ואם יש לו כיון דצריך ודאי לאיסור א"כ יש עכ"פ מסייע ידי עוברי עבירה ועיי' בר"ש משנה ח' ועי' ברמב"ם פ"ח מה' שמיטה ודו"ק:

ובזה מיושב לי קו' אחת אשר נפלאת בעיני אם ליכא לפני עור בהוספת איסור כמבואר בריטב"א בע"ז דף כ' א"כ בדף כ"ב פריך הגמרא למה לו משום שנקראת על שמו ת"ל משום לפני עור לא תתן מכשול יעו"ש וקשה דילמא איירי דאית לי' לכותי שדה אחת וא"כ ליכא לפני עור במה שאנו מוסיפי' לו למכור שדינו אבל מפני שנקראת על שמו

איכא איסור בשלומא אם יש בהוספת איסור לפני עור פריך הגמ' שפיר אבל לשיטת ריטב"א קשה וצע"ג ואחר רבות בשנים מצאתי קושי' הנ"ל בטורי אבן חגיגה דף י"ג בקו"א יעו"ש]:

ולפמ"ש נכון דעיי' בריטב"א שם בד"ה חדא ועוד שביאר דבס"ד דגמ' סברו דכל כותי לא ציית ובודאי יעבוד בחוה"מ וא"כ פריך הגמ' שפיר ות"ל משום לפני עור דאם אין לו שדה קודם א"כ יש לפני עור ממש ואם יש לו שדה מקודם עכ"פ כיון שהוא בודאי עובד בחה"מ אז עכ"פ מסייע ידי עוברי עבירה שהוא ג"כ בכלל לפני עור ודו"ק:

ואכתי צריך לבאר לשיטת הריטב"א הא דתנן אין מעמידין בהמות בפונדקאות של נכרי' מפני שחשודי' על הרביעה ופי' רש"י משום לפני עור דגוי מצווה על הרביעה יעו"ש וצריך לומר לשיטת ריטב"א ג"כ היינו אם ליכא שם עוד בהמות ואם יש שם בלא"ה בהמות יש עכ"פ מסייע ידי עוברי עבירה וסובר הריטב"א כשיטת רש"י בע"ז דף נ"ה הובא במג"א סי' שמ"ז דבמצוה דמצווה הגוי אסור לסייע לו כמו שאסור לסייע לישראל דמסייע ידי עוברי עבירה הוא מסוג דלפני עור כמש"ל בהבנת רמב"ם פ"ה דשביעי' ודוק: ועיין בחגיגה דכ"ה חבר ועם הארץ שבאו לחלוק בנכסי אביהם יוכל לומר טול אתה חיטין במקום פלוני ואני חיטין במקום פלוני אבל לא יאמר טול אתה חיטי' ואני שעורי' פירש"י דאין ברירה נמצא החבר מחליף עם ע"ה ועובר על לפני עור יעו"ש וקשה הא בעכ"פ יש לאח ע"ה החצי וא"כ הוי רק מרבה באיסור ולא הוי לפני עור וצריך לומר גם כן מסייע ידי עוברי עבירה הוי והוא בכלל לפני עור וק"ל [ויש לעיי' בריטב"א בב"מ הובא בש"מ דף י' בכהן ששלח לישראל לקדש לו גרושה שהקשה התוס' הא הישראל עובר על לפני עור ותי' הריטב"א דאיירי שכהן יכול לקדש בעצמו יעו"ש וקשה עכ"פ הוי מסייע ידי עוברי עבירה וצריך לומר יען שהוא דרבנן יש שליח לדבר עבירה ודלא כנוב"י סימן ע"ה בד"ה ואם שחולק על המ"ל יעו"ש וה"ה שיכול הריטב"א לתרץ דאיירי שהי' לו לכהן אשה גרושה אשר קידש א"כ ה"ל רק הוספה באיסור ואין כאן רק מסייע ידי עוברי עבירה ואין כאן מקומו להאריך ואי"ה במק"א אבאר]:

ובמרדכי פ"ק דע"ז וז"ל אמר רבי אבי עזרי בשם אביו רבינו יואל להתיר למכור לע"ז בגדי הכומרי' שקורין קשקל"ש כל היכי דאית לי' לכומרי' אחרינא אע"ג דברור דזבני לע"ז עכ"ל הובא ברמ"א ביו"ד סי' קנ"א סעיף א' יעו"ש ולכאורה פלא מה בזה דיש להם בגדים אחרים הלא מוסיף איסור בשלומא מה שהובא ברמ"א בשם מרדכי אם יכולין לקנות במקו"א ניחא אבל אם לא יוכלו למצוא במקו' אחר לקנות ואעפ"כ מותר למכור להם כיון שיש להם בגדי' קשה שפיר הא מוסיף להם בזה בגדים וצ"ל דיש חוק קבוע

כמה כומרי' יהי' שם וידוע שיש לכל הכומרים בגדים ולא יקחו רק להחליף שבוע אחר שבוע דעכ"פ יש בה מסייע ידי עוברי עבירה אם נאמר דגם בגוי שייך מסייע ידי ע"ע וק"ל [ועי' פלתי סי' ס"ב בישוב דברי טור שאבר מן החי נוהג בטמאים]:

המורם מזה אם יש למומר הנ"ל אוזות נבילות וטריפות אשר קנה מגוי או שהמית בעצמו אז מותר לישר' להוסיף באיסור ומשום מסייע אין כאן דהא יש לו מלון אורחי' אשר גוים אוכלי' אצלו ואין ברור איסורו שהוא ובני ביתו יאכלו מהם ואין כאן מסייע אבל ביום שאין בביתו נבילות וטריפות אסור למכור לו משום לפני עור ודוק ואם שכיח עכ"פ בשר במקולין מותר למכור לו אוזות דמה לי שיאכל בשר נבילה וטריפה של שור או של עופות נהפוך הוא הלא יש למ"ד שאין שחיטה לעוף מה"ת ואין בעוף שם נבילה מה שיפסל בשחיטה רק שם טריפה ודומה למ"ש רמ"א אם שכיח לקנות בגדים לכומרים ליכא איסור יעו"ש וק"ל:

ברם מה שחדשתי מלשון ריטב"א דאין בהוספת איסור לאו דלפני עור לאו דכ"ע הוא דבא"ע סי' ה' סעיף י"ד הביא הרמ"א דעת האוסרי' למכור לגוי בהמות או עופות אם ידענו שהוא מסרס אותם וכ' הב"ש בס"ק ח"י וז"ל ויש אוסרי' קאי על מכיר' כותי ואח"כ כ' וז"ל אם באפשר ליקח ממקום אחר אין איסור משום לפני עור כמ"ש בש"ס בנזיר וביו"ד סי' קנ"א מיהו כאן י"ל דאסור דאפשר שיסרס כולם אלא דבר העומד להקריב לע"ז או לאכילה אז אמרי' בודאי אל יקרב כולם עכ"ל נגלה שהבין בשלומא בדבר שיש גבול כמה צריך כגון להקריב לע"ז בהמה או לבונה וה"ה אם יוכל הנזיר או הב"נ ליקח איסור ממקום אחר מותר להוסיף לו דתלי' שלא יצרך אלא מעט אבל בסירוס דיוכל לסרס כולם וגם דרך לסרס כולם דמי יעכב בהמות בלי סירוס יש בהוספה איסור דלפני עור ואולי כוונתו דבודאי איסור דלפני עור ליכא בשום אופן דאין בהוספה איסור לאו רק עכ"פ אם יוכל לסרס כולם ודרך לסרס כולם עכ"פ מסייע ידי עוברי עבירה כמו שביאר הריטב"א אם ידענו שצריך לאיסור יש בהוספה איסור של מחזיק עוברי עבירה אבל בנזיר וביו"ד דיש לתלות דלא צריך כולם אז אין בו אפילו איסור מסייע וכן מורה לשונו שכ' וז"ל מיהו כאן י"ל דאסור דאפשר שיסרס כולם עכ"ל ולא כתב מיהו כאן י"ל דעובר אלא שרמז שרק איסור יש בדבר משום מסייע ולא משום לפני עור וק"ל ומה דאמרי' בע"ז באית לי' בהמה אחת מותר למכור לו הגם דנקל הוא שיקריב ב' קרבנות צ"ל או שאין הדרך שאדם יקריב כל בהמותיו רק שמשייר מקצת או שלא הי' הדרך שיקריב אדם יותר מבהמה אחת דאנו תלי' שיהי' באופן דלא יגרום ישראל איסור כמובן:

אך לשון תוס' מורה שיש בהוספה איסור דלפני עור שכתבו בדף י"ד ע"ב בד"ה מקום שנהגו פי' משו' חשש רביעה ועבר אלפני עור ומדלא מפליג הכא בין אית לי' בהמה ובין לית לי' בהמה אלמא משמע אפי' אית לי' לעכו"ם בהמה אחרינא אסור וקשה להר"ר אלחנן מ"ש מדלעיל גבי תקרובת דאי אית לי' לדידי' בהמה שרי ללישנא דלפני עור והכא קיימי' לאותו לישנא כדפי' ותי' ר' יהודה דשאני רביע' שהוא מתאוה לכל בהמה ובהמה עכ"ל משמע דבהקרבה לא הי' דרך להקריב אלא אחת מהני מה דאית לי' בהמה לדידי' אבל ברביעה שהוא לכל בהמה ובהמה ויוכל לבעול כולם א"כ יש בהוספה לאו דלפני עור דלא כריטב"א אבל כד דייקת יש לומר דתוס' מודה לריטב"א דלכאורה יש לדקדק דהי' לתוס' לתרץ שאני רביעה דחיישי' שיבעל כל הבהמות או שאני רביעה שהוא מתאוה לכל הבהמות וי"ל דכוונתם דעי' רמב"ן בתורה בפסוק למען ספות הרוה את הצמאה שמי שנטבע בים תאות המשגל אז מתאוה לבהמה כמו שבני אדם מתאוים למינם על נשים יעו"ש וכאשר בעינים נראה שאדם אינו מתאוה לאשתו או לאשה שכבר בעל אותה פעמים רבות אבל לאשה יפת תאר או לגוף חדש אפילו כעורה הוא מתאוה כן הוא ברביעה לבהמה שלו אשר כבר רבעה לא יתאוה ולבהמה חדשה גוף חדש הוא מתאוה ובסרט כחכז"ל חביבה להם בהמתן של ישראל יותר מנשותיהן אז לא מהני מה שיש לו בהמה משלו דהוא מתאוה לכל בהמה ובהמה שכל בהמה מעוררת לו תאוה מיוחד' ולבהמתו אינו מתאוה ולבהמה חדשה יתאוה והוי כאלו אין לו בהמה כן כראה לפענ"ד:

סוף דבר הכל נשמע שלא מצאתי מבואר שיטה אחת החולק על הריטב"א דיהי' בהוספת איסור לאו דלפני עור וא"כ אם יש למומר נבילות וטריפות בבית או שיוכל ליקח מן המקולין בשר בהמה אפי' ליכא אישור לאו דלפני עור וק"ל [ולא אצרך לבאר שלא יטעה אדם מן תוס' סוף איזה נשך דעוברי' העדים אלפני עור או מתוס' חגיגה דף י"ג דישראל עובר אם לומד תורה עם גוי דדלמא אם כבר הלוה או למדו שלא יהי' בהוספה איסור דלפני עור דדוקא אם יש בידו לעשות איסור מחדש חידש הריטב"א זאת אבל לא מהני מה שכבר עבר ולא יטעה בו תינוק בבית רבו]:

ואוסיף נופך דדעת הש"ך ביו"ד סי' קנ"א סעק"ו דליכא במומר כלל מסייע ידי עוברי עבירה דאין הב"ד מצווין רק בישראל אבל לא בגוי או במומר וא"כ אפי' אם אין למומר בית מלון אורחי' שברור שהוא יאכל אעפ"כ כיון שטריפות מצויים בידו ואין כאן לפני עור ואיסור מסייע לא שייך בו וק"ל:

הן אמת שהדג"מ השיג עליו הלא מומר הוי ישראל גמור ולמה לא יהי' ב"ד מצווין להפרישו ויהי' איסור לסייע ויצא לדון דאין ב"ד מצווין להפריש רק בקטן שמזיד שלו הוי כשוגג או בישראל גדול כשוגג אבל לישראל גדול במזיד אין ב"ד מצוין להפריש והוא דבר חדש מאוד ודבריו נפלאי' בעיני הלא עיי' ריטב"א בב"מ דף ה' שהבאתי למעלה שפי' בגמ' אכן חיותא לרועה היכי מסרי' דמפרש קו' הגמ' משום מסייע ידי עוברי עבירה הגם שרועה הוא גזלן במזיד וכ"ת דאנן אין מצווין להפרישו אלא אנו שב ואל תעשה וא"כ עדיין קשה קו' דגמ' היאך אנו עושי' מעשה לסייע למומר בידים וצע"ג ועוד קשה לי לפי מה שהסביר הריטב"א בעז דף ו' דאיסור מסייע הוי משום ערבות ומהאי טעמא מצווין אנו להפרישו יעו"ש א"כ פשיטא דיש ערבות אפי' על מזיד ועי' רמב"ן בתורה על פסוק ארור האיש אשר לא יקים את דברי התורה הזאת מי שבידו למחות והוא מירושלמי ומדרש חז"ל ועי' בא"ח סי' תר"ח במג"א סק"ג ולא אוכל לירד לדעת דגול מרבבה וצע"ג: ובעיקר הקו' של דג"מ נ"ל בודאי אם יש ביד ב"ד להפריש העושי רשעה שלא ישוב לכסלה אז בודאי ב"ד מצווין להפרישו למזיד כשוגג אבל אם אין אנו יכולי' למחו' ביד עושי רשעה ובכל אופן יהי' עובר עבירה הנ"ל רק ישראל מקרב לו הנאתו אז בודאי אין על זה ערבות ואין כאן חיוב לאו אשר לא יקים ואז בודאי אין על הב"ד להפרישו לאחר העבירה ואין כאן איסור מסייע ידי עוברי עבירה וזה לדעתי ברור בכוונת הש"ך אבל בתרי עברי דנהרא נשאר המומר כישראל גמור שאסור להכשילו דהוא ישראל גמור ודוק:

אמנם מה שהעיר בדג"מ דבפשט העני ידו לתוך הבית בפ"ק דשבת איירי בשוגג כדמשמע ברש"י דף ג' נכון מאוד להבין דעת רא"ש היכי מדמה שיש כאן איסור במסייע כמו בקטן ב"ד מצווין להפרישו דלמא שם אם אנו מפרישי' לא נעשה איסור אבל כאן בכל אופן נעשה איסור אלא פשיטא דכאן איירי בשוגג וא"כ יש כאן חיוב מצוה להפרישו וא"כ כ"ש שלא יסייע לו שוב מצאתי בטו"א באבני מלואים בחגיגה דף י"ג שהקשה זה על הרא"ש אבל אם נידן של עני בשוגג איירי נכונים דברי רא"ש כמ"ש:

ודע דיש לעיי' בא"ח סי' קס"ג במג"א ובמה"ש שם ובא"ח סי' שמ"ז ובפרמ"ג ובסי' קצ"ט וביו"ד סי' קי"ט ובב"י שם וביו"ד סי' קנ"א ובסי' כ"ז ובר"ן ובתוי"ט פ"ק דשבת ובבכורות שכהנים חשודים על הבכור ובמ"ל פ"ד מה' מלוה ולוה ובחולין דף פ"ב שיש הבדל בין גופין מחולקין ובין ב' לאוין רק הזמן בוגד בי ולא באתי להורו' חלילה אלא להעיר לפני מבקשי דעת ואי"ה אבאר במק"א וכעת די בזה:

סימן מו

שאלה כהן שעשה שליח לישראל לקדש לו נערה אחת אשר היא חללה וכאשר שמעו אנשי המקום והגידו לב"ד את אשר נעשה והודיע הב"ד במכתב לחתן שלא יוכל לישא אותה כי היא חללה והודה שידע בדבר רק הוגד לו שאם יקדשנה לא יצרך לגרשה וכאשר צחקו הב"ד על דבריו ברח למדינה אחרת ונשארת עגונה ואבי הנערה מתחנן אולי ימצא מקו' להתיר עפ"י דת התורה שבתו תהי' מותרת להנשא בלי גנו כי השליח לא ידע מזה שהנערה היא חללה ונשבע שבשום אופן לא הי' נעשה שליח למעול מעל בד' לקדש חללה לכהן ע"כ השאלה:

תשובה בהיתר עגונה הנ"ל אחפש בנרות התורה שני דרכים (א) אם מהני השליחות משולח לדבר עבירה ואין שליח לדבר עבירה (ב) יען שהשליח לא ידע שפועל בשליחות עבירה א"כ הי' שליחות בטעות ואין כאן שליח על הקידושין ואשר יתן ד' בפי אותו אשמור לדבר ואני תפילה גל עיני ואביטה נפלאות ותורתך:

א הנה כפי הנשמע בשאלה שהב"ד הוצרכו להודיע לחתן בכתב א"כ משמע שהחתן לא הי' במקום הכלה ולא הי' יכול לקדשה בעצמו כי הדרך ירט לנגדו וא"כ הוי כמו כוס יין לנזיר בתרי עברי דנהרא דעובר השליח על לפני עור וא"כ אין שליחות לדבר עבירה כך עלה בדעתי לפום רהיטא: אמנם דבר זה תלי' באשלי רברבי הנה בב"מ דף י' ע"ב יש פלוגתא בטעמא דאין שליחות לדבר עבירה ח"א משום כי אמרי' אשל"ע היכי דאי בעי עביד ואי בעי לא עביד אבל חצר דבע"כ יש שלד"ע וח"א היכא השליח בר חיובא אשלד"ע אבל חצר דלאו בר חיובא יש שלד"ע ואמרו נ"מ כהן שאמר לישראל קדש לי גרושה אי אמרי' משום דאי בעי לא עביד לא מחייב שולחו ואי הטעם משום בר חיובא מחייב שולחו או באיש שאמר לאשה אקפי לי קטן אי משום בעי עביד לא מחייב המשלח אבל אי הטעם משום בר חיוב מחייב המשלח ובתוס' בד"ה דאמר לישראל קדש לי אשה גרושה וא"ת אפי' אמר לכהן נמי וי"ל דכהן מקרי בר חיובא הואיל ואם מקדשה לעצמו חייב אבל ישראל אע"ג דעובר משום לפני עור לא תתן מכשול כשמקדשה לכהן כיון דאי מקדשה לעצמו לא מחייב לא מקרי בר חיובא וא"ת מאי נ"מ בין למ"ד אי בעי עביד ובין למ"ד שליח בר חיובא לא לקי על הקדושין לרבא דאמר בי' יוחסין קידש אינו לוקה בעל לוקה וי"ל דכי בעל אח"כ לוקה אף על הקדושין כדמוכח בריש תמורה א"נ י"ל דאף לרבא נ"מ דאי יש שליחות חלין הקדושין ואי אין שליחות אין חלין הקדושין עכ"ל מבואר מדברי תוס' כיון דאי מקדשה לעצמו ליכא איסור במעשה הנ"ל אז הגם אם מקדשה לכהן ועושה איסור של לפני עור לא נחשב למעשה עבירה דנימא אין שלד"ע

כמובן וא"כ מה לי איסור גרושה לכהן או חללה לכהן כיון שאם ישראל קדשה לעצמו לא הוי עבירה ה"ה דלא נחשב לעבירה דלפני עור לאמר אין שליחו' לד"ע וק"ל אבל הש"מ הביא בשם הריטב"א תי' על קו' התוס' וז"ל ועי"ל דמיירי כשכהן בעצמו הי' יכול לקדשה לעצמו דבכי הא ליכא משום לפני עור כדאיתא בפ"ק דע"ז עכ"ל מבואר דסובר הריטב"א דגם עבירת לפני עור הוי ככל שאר עבירות שבעולם ואם הוי בתרי עברי דנהרא אין כאן שליחו' דאין שלד"ע כמובן וא"כ נידן שאלתינו תלי' בפלוגתא של תוס' וריטב"א וצע"ג: ולכאורה דברי תוס' תמוהים למה לא תירצו כריטב"א דאיירי דכהן יוכל לקדשה ומצאתי אחר כך שנתקשה הנוב"י בע"א סי' ע"ה מנ"ל לתוס' להקשות ולפני עור דילמא איירי דכהן יוכל לקדשה בעצמו והוכיח מכאן דתוס' סברו שאפי' באיסור דרבנן ג"כ אשלד"ע וא"כ אפילו יוכל הכהן לקדשה בעצמו יש עכ"פ איסור דרבנן מסייע ידי עוברי עבירה יעו"ש ודבריו סותרי' למ"ש בדג"מ ביו"ד סימן קנ"א מסייע הוי רק בשוגג ולא במזיד דאין מצווין להפרישו רק שוגג כמו קטן דהוא שוגג בכל אופן יעו"ש אבל בלא"ה פלא בעיני מנ"ל לתוס' להקשות דילמא סובר הגמ' דצריך להיות איסור דאורייתא:

ונ"ל לחדש דבר בעזה"י דבשלומא במושיט כוס יין לנזיר או אבמ"הח לב"נ או מוכר בהמה לגוי לפני יום אידם או מוכר יער לפני כומרי' או מכה בנו הגדול בכולם לא עוזר לפני עור לעשות גוף עבירה רק מכין לפניו החפץ שהוא מעצמו יוכל לעשות ע"י חפץ הנ"ל פעולת עבירה והוי פעולת הנתינה רק עזר וסיוע להכין דבר אשר חבירו יתחיל מעצמו לעשות עבירה אז השכל גוזר בשלומא אם חבירו צריך אותה הכנה של החפץ עובר הנותן על לפני עור אבל אם הנזיר יוכל ליקח מעצמו א"כ אין במסייע זה ממש ולא נחשב כאלו הוא נתן מכשול שיפול עליו העור אבל בכהן שצוה לישראל לקדש לו גרושה ואם אח"כ בעל הכהן את האשה הוא נלקה גם על הקידושין ועיי' ש"מ בב"מ דף י' ובריטב"א קדושין דף ע"ח א"כ נעשה הישראל שליח לעשות חלק מגוף העבירה ולא נקרא נותן מכשול לפני חבירו אלא נקרא מכשיל חבירו ברצונו א"כ הגם שחבירו יוכל לעשות בעצמו העבירה בלי שליחות עכ"פ עכשיו פועל השליח לו להיות כמשלח לעשות גוף העבירה אז הגם שהמשלח הי' יכול לעשות בעצמו אעפ"כ הוא עובר על לפני עור לא תתן מכשול היינו שהוא משגה עור בדרך ופועל מיד במעשיו העבירה ומה יהי' מועיל מה שהמשלח ה' יוכל לעשות בעצמו עכ"פ מעשה שליחותו פועל עבירה ואז מי שנעשה עזר להיות יד פשוטה לעשות עבירה עובר בכל אופן על לאו דלפ"ע כנלפענ"ד: ואוסיף נופך דבשלומא אם הנזיר יוכל ליקח בעצמו הכוס א"כ כא נעשה כלל נתינה למכשול אבל כאן בכל אופן צריך להיות מעשה העבירה וגם הכהן הי' עובר אם עשה

בעצמו אותו מעשה א"כ איך יהי' השליח פטור דוגמת השגת מ"ל פ"ד מה' מל"ול יעוש"ה:

אבל כל זה אם נאמר דאם בעל אח"כ לוקה שתים חד על הקדושין וחד על הבעילה א"כ הוי הקדושין מגוף העבירה אבל אם נאמר אפי' בעל אח"כ אינו לוקה אלא אחת על הבעילה משו' לא יחלל א"כ הוי הקדושין רק הכנת החפץ אם כן נשאר הדין דיש הבדל אם יוכל הכהן לקדש בעצמו וא"כ הריטב"א בתי' השני סובר דלוקי' רק מלקות אחד משום לא יחלל א"כ נכון התי' דאיירי דכהן יוכל לקדש בעצמו וק"ל [אך האמת אגיד דריטב"א בקידושי' סובר כתוס' דכאן דלוקין שתים ועי' במקנה שם]:

אך קו' תוס' וריטב"א פלא בעיני איך אמרי' אשלד"ע אם המשלה שלחו לעשות עבירה כהריגת הנפש או גניבה או אכילת הקדש הוי השליחו' על פעולת העבירה אבל כאן כיון דשליח לא הוי בר חיובא על אשה גרושה ועבירת לפני עור הוא השליח עושה ורצונו הטוב אבל המשלח נא שלח אותו לעבור עבירת לפני עור בשלומא אם אחד עשה שליח ליתן כוס יין לנזיר הוי השליחות על עבירת לפני עור אבל זה מצווה לקדש לו גרושה גוף השליחו' לא הוי איסור אצל שליח ועל לפני עור לא שלחו ומצאתי שבנוב"י א"ע סי' ע"ח הביא באות ט' שנתעורר בזה מהגאון אב"ד דבראד רק הוא העמיס זאת בהבנת דברי תוס' בתירוץ ואין זה אמת דא"כ הי' לתוס' לתרץ בקיצור שאני לפני עור דלא שלחו על זה אבל זאת אמת שצריך ביאור רחובות מאוד:

והנוב"י סי' פ' אות א' השיג על השואל הנ"ל דהלא כהן שצוה לקדש לו גרושה הוי הישראל ג"כ שליח על לפני עור דהא גם היא מוזהרת שלא לנשא לפסולי' וא"כ כהן הנושא גרושה מלבד איסור של עצמו עובר על לפני עור שהרי מכשיל גם אותה וא"כ איך מהני של כהן הא שנח לישראל לעבור על לפני עור דמכשיל לאשה אלא ודאי אפי' שליחות על איסור לפני עור יש שליחות דאיסור לפני עור קיל הוא יעו"ש:

ולדעתי יש לחקור על דין זה דנימא דמלבד איסורו יעבור עוד בלאו דלפני עור לא תתן מכשול (א) דנחזי אנן הלא הכהן עומד לפנינו כאילו ליכא עליו איסור גרושה וכאלו הוי הדין דרק היא מוזהרת שלא תנשא לכהן דהלא הנוב"י חקר מלבד איסור שלו יהי' עובר על לפני עור מכח איסור דידה א"כ כיון שקדשה והיא אשתו הוי הכהן כלא אפשר ולא מכוון להכשילה רק שמבקש להנו' הנאת בעילתו והגם שפנ"י מחדש בפסחים ק"ו יען דמתעסק בחלבים ועריות חייב א"כ ה"ה לא אפשר ולא קמכוון אסור היינו אם אנו דנין על איסור הנאת תשמיש אשר אסור בו אבל לאו דלפני עור שהוא איסור כמו כל איסורין שבתורה הוי בודאי לא אפשר כיון שהוא הולך בדרך גבר בעלמה שהיא אשתו

וע"כ היא נבעלת דאין משמש בלא משמשת וגם לא מכוון להכשילה כלל שלא מבקש שהיא תהנה רק הוא רוצה להנות והוי על איסור דלפני עור לא אפשר ולא מכוון דמותר רק איסורו נשאר שהוא אסור לבעול גרושה אבל מלבד איסורו אין כאן איסור לפני עור והבן זה כי עמוק בעזה"י (ב) נחזי אנן אם הכהן יבעול גרושה המקודשת לו לאונסה אז בודאי הוא עבר עבירה דהא בעל גרושה אבל לא עבר על לפני עור לא תתן מכשול דהא לא הכשילה כי אונס רחמנא פטרה בשלומא אם נותן כוס לנזיר והוא עובר במזיד או בשוגג דיש לנזיר מכשול או עון מזיד או חטא שוגג אז עובר הנותן משום לפנ"ע אבל אם אנס אותה אז כיון דאין עלי' שום עונש אין כאן מכשול ופשיטא דלא עבר הוא על לפני עור כמובן ומעשה בעילת איש שוה אם היא באונס או שוגגת או מזידה דבכל אופן היא קרקע עולם והוא רובץ לפתח חטאת א"כ בבעילתו לא נתן דבר להבדיל בין אנוסה או שוגגות ומזידה רק דעתה ורצונה שמעצמה שוכבת ומכוונה לבעילתו הוא גורם לה שגם היא תענש כי עוברת במחשבה בהנאת בעילה א"כ אין הוא הגורם לה מכשול רק היא בעצמה גורמת המכשול ונחשב כאלו היא הביאה עלי' הזכר ואיך יעבור הוא על לפני עור ואטו יען שהוא החפץ אשר בו היא עוברת עבירה נימא שעבר על לפני עור הכי נימא מי שהוא חפץ אשר אחר יפעול בו מדעת עצמו עבירה יעבור הוא על לפנ"ע הלא התורה אמרה לא תתן מכשול שאדם לא יפעול מדעתו ליתן מכשול לאחר אבל מה שאדם אחר פועל בו עבירה מדעתו זה לא נכלל בלאו דלפנ"ע ודוק בזה מאוד (ג) התורה אמרה לפני עור לא תתן מכשול שאדם לא תמין חפץ לחבירו אשר בו יכשל כגון השנות כוס יין לנזיר או אבמה"ח לב"כ או עץ לפני הכומרי' או בהמה לפני יום אידם שהי' בדעת אדם שמותר לו להושיט זאת לחבירו יען שבהושטה אין בו מעשה עבירה אז אמרה התורה שהכנה זאת אני אוסר אבל מי שנעשה שותף לגוף העבירה שגם הוא עובר במעשה ההוא עבירה כמו חבירו הנכשל בו איך נאמר שעובר על שנתן מכשול לחבירו הלא גם לעצמו נתן אותו מכשול ולא יהי' חיי חבירו חביב משלו אם על עצמו לא חס איך יחוס על חבירו מהכ"ת שיהי נכלל בלאו דלפני עור דבר שאסור לו מכח מכשול של עצמו ודו"ק (ד) התורה אמרה אם הכנה לעבירה נעשה קודם התחלת העבירה כגון השנות כוס יין לנזיר ואבמה"ח לב"נ וכדומה זה אסור יען דנותן אבן בדרך עור שיגרום מכשול מכח הכושל לבד אבל אם לא משכחת הכנה רק הוא נעשה גרם ועזר בעשיית העבירה בשעת פעולה עבירה אז אין זה בכלל לפני עור לא תתן מכשול דזה לא נתן מכשול רק הוא גופו נעשה מכשול וחבירו יפול בו מעצמו והבן זה ובחילוקי' הנ"ל נדחו דברי שב שמעתא שמעתא ו' פרק י"ט אם היא חתיכה דאיסור מי שבועל אותה בע"כ

עובר על לפני עור יעו"ש ולפמ"ש דבר זה אינו וק"ל ועי' בשבת בשנים שעשו מלאכה [ובחילוק זה נסתר מה שכתבתי לעיל לבאר למה תוס' מאן בתי' הריטב"א]:

[ואחר שבועות שתים שהן ארבע מצאתי בנמ"י בנדרי' דף ט"ו ע"ב שכ' בד"ה תשמישך עלי שאמרה קונם הנאת תשמישך עלי וכבר פירשנו דהוי כאלו אמרה תשמיש גופי או גופך או שאמרה בפי' אליבא דמ"ד שהוא דבר שיש בו ממש והשתא היא יכולה לאסור הדבר על עצמה לפיכך חל הנדר ואסור לכופה לפי שאין מאכילין לאדם דבר האסור לו משום ולפני עור לא תתן מכשול וכי ה"ג מוקמי' ההיא דשלהי מסכתין נטולה אני מן היהודי' יפר חלקו ותהא משמשתו דאמרי' שהבעל נכלל עמהן אבל אי אסרה גופה עליהם אין צריך להפר דלאו כל כמינה להפקיע שעבודיה אפי' בכולל זה דעת הריטב"א ז"ל עכ"ל והריטב"א כ' בזה הלשון דאמר ר' כהנא הנאת תשמישי עליך כופין אותה ומשמשתו פי' דלא חייל נדרא לאפקועי שעבודא דבעל וכיון שכן יכול לכופה לשמשו וליכא משום לפני עור לא תתן מכשול והיינו דאמרי' דשעבודי משתעבדא לי' כלומר אלמוה רבנן לשיעבודא דבעל תשמישך עלי אסור פי' וחייל נדרא ואינו יכול לכוף משום לפני עור לא תתן מכשול שאין מאכילין לאדם דבר האסור לו והא נמי באומר גופי אסור עליך בתשמיש כדכתי' לעיל עכ"ל מדברי ראשוני' הנ"ל נסתרו ג' החלוקי' שחקרתי להשיב על הגאון נוב"י דנימא שבעל יכוף אותה דהוי לא אפשר ולא קמכוון וגם נאמר הלא יכול לבעול אותה באונס ואם היא מכוונת משום זה לא עבר הוא על לפנ"ע וגם נאמר שהוא רק עזר לעבירה והיא נכשלת בו ויש ליישב כיון דהיא אסורה לו והנדר חל אז אין מאכילין לאדם דבר האסור לו הגם שלא יהי' לפנ"ע ממש עכ"פ דבר האסור נותן לחבירו ודוק וראה זה מצאתי ברשב"א בנדרים דף הנ"ל בד"ה והא אמרת וז"ל ולענין פי' דמתני' איכא מאן דמפרש שאת נהנית לי כגון שאוסר תשמישה עליו אם תלך היא לבית אבי' ואסורה בהנאתו דקתני היינו נמי משום לאו דלפני עור שתעבירו על בל יחל ואינו מחוור לי כלל חדא דאינו עובר על לפנ"ע אלא כעין מושיט כוס יין לנזיר ואבר מה"ח לב"נ בדקיימי בתרי עברי נהרא דאין זה יכול לעבור עלי' אלא אם יושיטנו לו חבירו וכדאסיקנא רפ"ק דע"ז עכ"ל משמע כמו שהבנתי להשיג על הנוב"י יען דיש ביד הבעל לבעול בע"כ אז ליכא לפני עור דהוא לא נותן לה מכשול בבעילתו ודו"ק]:

והנלע"ד בהבנת תוס' כך הוא דגמ' לא נקנו היכא אמרי' אין שליח לדבר עבירה היכא דשליח בר עבירה אלא הגמ' נקט בר חיובא היינו אם אנו יכולין לחייב השליח באיזה חיוב לאפוקי אשה הגם דהיא בר עבירה על גניבה דהא היא מצווה על כל ל"ת שבתורה ועיי' בנב"י סי' ע"ה שהרגיש בזה ולדעתי אם אנו יכולין לחייבו באיזה חיוב אז אשלד"ע

בר חיוב צריך להיות ולא בר עבירה בלבד ואם היינו לוקי' על לאו דלפני עור הי' ישראל בר' חיובא הגם שלא הי' עליו חיוב גוף העבירה כמו המשלח אבל כיון דעל לפני עור אין אנו לוקין דהוי לאו שבכללות א"כ אין השליח בר חיובא כלל דבשליח כהן הוי עכ"פ בר חיובא אם קידש לעצמו גרושה אבל שליח ישראל דאם קידש לעצמו ליכא חיוב ולפנ"ע הוי לאו שבכללות ואין לוקין וא"כ הוי רק בר עבירה ולא בר חיובא או אשה בס"ד דגמ' הוית בת עונש ולא בר חיוב ולא כמ"ש הנוב"י שדוקא באותו חיוב שחייב בו המשלח צריך להתחייב בו השליח וק"ל:

ומה שנתקשה הנוב"י בס"ד דגמ' א"כ בא לאשה מלקות על הגניבה דהא לא ניתן אצלה לתשלומין יעו"ש פלא בעיני אטו אם איש אחר ישלם ממונו בעבור הגנב כדי לפטור לו לא מהני הכי יש קפידא בתורה שתשלומין צריך להיות מממון של הגנב וה"ה כאן אולי הבעל או קרוב ישלם בעדה או שמא תקבל ממון ע"מ שאין לבעלה רשות בה ותשלם ואיך אנו לוקי' אותה אבל עכ"פ כיון שאין לה ממון ס"ד דגמ' דהיא לאו בר חיובא ודו"ק: סוף דבר דדבר זה תלי' לדעת ריטב"א הוי בלאו דלפנ"ע אשלד"ע ולתוס' אין לאו דלפני עור פועל דנימא אין שליח לדבר עבירה וא"כ בנידן דידן אין היתר לעגונה ובפרט למהר"י אבוהב דסובר דנראה רק כלפני עור והבאתי דבריו בתשובה אחרת:

אמנם בזה שהשליח רוצה לישבע שבועה חמורה שלא ידע מזה שהיא אסורה למקדש ואלו ידע חלילה לא קבל השליחות בכל אופן בעולם הוא היתר גמור דכבר ביאר הנוב"י בח"ר סי' ע"ט ובסי' פ' אות כ"ו ובמה"ת סי' קי"ב אות ד' סברא ישרה מאוד הגם דכמה פוסקים סוברים דבשוגג יש שלד"ע היינו בדבר דאי אפשר לבטול המעשה שנחשב כאלו לא הי' כהריגת הנפש וכדומה דשם בע"כ מעשה עבירה נעשה א"כ אמרי' בשוגג יש שליח ויתחייב המשלח ולא שליח דאל"כ יהי' העבירה על השליח והוא הי' שוגג אבל בדבר דאפשר לומר דמעשה לא חשוב כלל כיון שהשליח הי' שוגג בעבירה הי' שליחו' בטעות אדעתא דהכי לא הי' נעשה שליח אז אמרי' בהיפך השליחות בטל ולא נעשה דבר לא המשלח ולא השליח עברו עבירה ודבר זה מתוק מדבש ובמק"א הארכתי והבאתי סמוכי' לסברא הנ"ל ולפ"ז בנידן דידן דשליח איש מהימן ואמר בשבועה דלא ידע שהיא חללה ואלו ידע לא הי' לשליח בדבר זה נאמן והוי השליחות בטעות ויש רפואה למכתה כנ"ל דקדושי' לא מהני' דאין כאן שליח דהשליחות הי' בטעות מצד השליח ודוק: ולולי דמסתפינא חדשתי היתר מצדה כיון שהנערה לא ידעה שהיא חללה ושהיא אסורה לכהן א"כ אדעתא דהכי לא נתקדשה אך דבר זה צריך עיון ושקידה ועיין בנוב"י ח"ר יו"ד סי' ס"ט ובנב"י מהד"ת א"ע סי' כ' באריכו' ואין פנאי כעת ועיי' רשב"א יבמות ק"ג ועי'

בח"צ סי' מ"א: ומצאתי בתשו' הגאון ר"ע איגר ז"ל בסי' קצ"ד בד"ה והנראה לע"ד שחקר חקירת נוב"י הנ"ל דכהן עובר על לפני עור אם בועל גרושה ופלא שלא הזכיר שהנב"י הקדימו בחקירה זו ולפי דעתי כמש"ל בכמה חילוקי' דאין הכהן עובר על לפנ"ע אך הגאון הנ"ל הוסיף עוד דגם היא עוברת על לפני עור יען שכהן נכשל על ידה יעו"ש ולדעתי יש לדון גם על זה שהיא בודאי אינה עוברת על לפני עור כאשר אבאר בעזה"י:

הנה בב"ק דף ל"ב איבעי להו המזיק אשתו בתשמיש המטה אם חייב לשלם לה או לא ורצה הגמ' לדמות כמתני' זה בא בחביתו וזה בא בקורתו יען שלזה רשות להלך ולזה רשות להלך פטור והשיב רבא ק"ו מיער שכל אחד נכנס לרשותו אעפ"כ חייבה התורה מכ"ש בשנכנס לרשות חבירו אלא טעמא דמתני' התם תרווייהו כהדדי נינהו הכא איהו קעביד מעשה ופריך הגמ' והיא לא והכתיב ונכרתו הנפשו' העושות מקרב עמם ומשני הגמ' הנאה לתרווייהו אית להו ואיהו קעביד מעשה וכ' התוס' בד"ה איהו וז"ל מיהו לענין חטאת ומלקות חייבת דרחמנא אחשבה להנאה מעשה עכ"ל מבואר בגמ' דאשה שהיא קרקע עולם בביאה ולא רוכל לומר שהיא עבדה מעשה בבעילה דכל פעולתה בביאה רק שהיא מונחת כאבן לפני הבעל אבל לענין עונש הן במיתה או קרבן או מלקות אחשבה התורה להנאתה כמעשה ואמרה התורה ונכרתו הנפשות העושות מכח הנאתה נחשב לה כעשי' אבל לענין דבעי מעשה אז הבעל בלבד נחשב למזיק כמובן ועי' ביו"ד סי' קפ"ה:

ולפ"ז אני אומר התורה אמרה לפני עור לא תתן מכשול שאדם לא יעשה מעשה להכשיר חבירו אבל בודאי בשב ואל תעשה למשל אם הוא בעצמו מונח ולא פעל מאומה ואחד נכשל על ידו אינו עובר על לפני עור למשל אם אחד עומד ובא חבירו ומפילו להזיק לאחר ולא מיחה בידו אינו עובר על לפני עור ועי' תוס' סנהדרין דף ע"ג וא"כ האשה דהוית קרקע עולם רק על עבירת ביאה אם היא אסורה אחשבה התורה הנאה כמעשה אבל לענין לפני עור אינה עוברת דהא לא עשתה מעשה ודו"ק ועיין רמב"ן במלחמות בסנהדרין בהעלה טינא על לבו יעו"ש:

ואיידי אזכיר מה שכתבתי זה רבות בשנים לאחי הגדול בתורה ומפורסם בצדקות בעולם הרה"ג ר' יעקב שלום ז"ל בישוב קו' מ"ל פ"ד מה' מלוה הל' י' דשם כתב הרה"מ אם מצא המלוה מעות יותר יוכל לתלות במתנה דסמכי' על חזקת של הלוה שלא הי' נותן איסור למלוה הלא הוא בעצמו כ' בפ"א מה' אישות הל' ד' ע"כ איסור פנוי' דאוריי' דאל"כ איך סמכי' על חזקת א"א עושה בעילתו בעילת זנות הלא על איסור דרבנן כ"ע לא זהיר יעו"ש:

ואמרתי לתרץ דיצאתי לחדש דמי שנותן לחבירו דבר אשר אסור מדרבנן עובר הנותן על לפני עור דאורי' דאטו גרע איסור דרבנן מאלו נותן לו אבן בדרך ומצאתי עזר לזה בתוס' ע"ז דף כ"א יעו"ש וגם חדשתי דתורה אמרה לא תתן מכשול היינו במעשה אבל בשב ואל תעשה ליכא לפני עור ואשה קרקע עולם בביאה ולא נחשב לענין לאו דלפנ"ע בעילת אשה כמעשה כמו שבארתי: ולפ"ז אמרתי הגם שבעילת פנוי' איסור דרבנן לבועל אבל הוא עובר בקום ועשה בלפני עור אשר הוא מכשיל אותה ואיכא אצלו חזקה א"א עושה בעילת זנות כדי שלא יעבור על לפני עור במה שמכשיל אותה אבל היא דהוית בשב ואל תעשה ליכא לפני עור רק איסור דרבנן של גוף הביאה ועל איסור דרבנן ליכא חזקת כשרות וא"כ איך אנו סומכי' על חזקה אין אדם עושה בעילת זנות הא בקידושי' צריך דעת שניהם לקדושין והלא אצלה ליכא חזקה הנ"ל דגוף הביאה הוא איסור דרבנן ולפני עור לא שייך גבה וע"כ מוכח דביאת פנוי' הוא בעצמו איסור דאוריית' אבל שם בריבית הגם דגוף הנתינה בריבית מאוחרת הוי איסור דרבנן אבל במה שמכשיל למלוה בקום ועשה עובר על לפני עור דאוריי' לכן דייק הרה"מ בפ"ד מה' מלוה וז"ל שאין תולין בריבית מאוחרת שלא יהי' הלוה מאכיל איסור למלוה ואחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקי' וכ"ש לנזקין לא חיישינן עכ"ל לווה נקט שלא יתן למלוה איסור ולא כתב שהוא לא יעשה איסור אך איסור של עצמו הוא איסור דרבנן אבל ליתן למלוה הוא איסור דאוריי' והארכתי בזה כח"י שנים עברו מיום אשר כתבתי זאת לאחי הצדיק ז"ל:

ובמכתבו השיב לי שדבר זה שיהי' על איסור דרבנן לפני עור דאוריי' כבר ישב על חקירה הנ"ל הגאון בית אפרים חלק א"ח והסכים דליכא לאו דאוריית' באיסור דרבנן ואני לא זכיתי לראות תשו' הגאון הנ"ל גם עד היום לדעת גבורותיו אבל כהיום נ"ל להבדיל בין אם הכשיל חבירו בשוגג באיסור דרבנן ליכא לפני עור דכבר בארתי במק"א דמי שאכל בשוגג איסור דרבנן לא עשה איסור כלל דחכמי' לא יוכלו לעשות רק סיג לתורה והיינו דוקא אם ישראל יודע שזה החפץ אשר נאסר אבל אם אכל בשוגג שיהי' לו עון לזה אין להם כח יען שאין בזה גדר לתורה והבאתי ראי' ממי שמכר בשר טריפה מדרבנן ואכל שלא צריך להחזיר הדמי' ועי' בסמ"ע שנתקשה בזה ובש"ך יו"ד סי' קי"ט ולפי מ"ש מתוק מדבש אבל אם נותן לחבירו לעבור במזיד איסור דרבנן נ"ל דהוי דאוריי' דלא גרע מאבן בדרך:

עוד השיב הכוונת הרה"מ בה' מלוה דאין על הלוה איסור כלל רק על המלוה בריבית דרבנן ולכן נקט הרה"מ דלא הי' נותן מכשול למלוה דפח"ח אבל עיי' בח"ד ובמ"ל פ"ד מה' מלוה שדבר זה תלי' בחבל נביאים כי יש סוברים שגם הלוה עובר:

וגם האריך לבאר בפלפולו דאשה נחשבת רק לקרקע עולם יען דתבעל בע"כ וכיון דבכל אופן תבעל אז אם אין רצון נפשה בבעילה לא הוי שכיבה לתשמיש כמעשה אבל אם ברצון נפשה שוכבת לתשמיש בודאי נחשב למעשה ובפרט אם פועלת איזה קירוב בשר בתשמיש כדרך נשים וציין לעיי' בנוב"י מהד"ת יו"ד סי' פ"ה הבדל על הרמ"א אם אמרה נטמאתי ושמטה עצמי מחויבת ואני בעניי איני מסכי' לדבריו הגם שדבר דבר השכל כי לדעתי אשה קרקע עולם היינו שבנין גופה לתשמיש לא משכחת במעשה כי מקום התשמיש מינח נייחא בשטח הגוף ואם גם מגבהת עצמה ברגלי' או בידי' ומקרבת פתח עכור לרובץ חטאת היינו קירוב הגוף לבועל אבל התשמיש רק מדידי' דוגמת סברת התוס' בב"מ דף ט' ע"ב בד"ה ספינה מינח נייחא ומים הוא דממטי לה הגוף הולך אבל היד מינח נייחא כך היא מקרבת עצמה לבועל אבל מקורה נברא בטבע במקום דלא שייך דעבדה מעשה בשעת ביאה והבעל משמש עם אשתו בהכנסת האבר במקום אשר לא שייך בו מעשה רק הנחה וכל פעולתה רק כאלו הניחה כר תחתי' חוץ בפרישה כאשר חידש הנוב"י שם נחשב למעשה שנהנית במעשה פרישה והארכתי בביאור הדבר בפלוגתא של בעה"מ ורמב"ן בסנהדרין דף ע"ג:

ועל שחדשתי דאין לפני עור רק במעשה העיר דלפמ"ש התוס' ורא"ש בסוגי' דחזקה שליח עושה שליחותו אם יבא המשלח לידי מכשול נראה דעובר על לפני עור אפילו בלי מעשה דשם יעבור המשלח על ידו והוא יהי' שב ואל תעשה ולדעתי שם שבא למשלח מכשול ע"י הבטחה שלו הוי כמעשה עיי' תוס' גיטין דף ס"ו דבורא אמרו מעשה לא עבדי אם בדיבור נעשה מעשה הוי הדיבור כמעשה אך באמת לא דמי אם הדיבור פועל מיד והעדים משקרי' נחשב כמעשה אבל כאן בשעת הבטחה חושב השליח לעשות ולא הי' הדיבור להכשיל למשלח ומה שאח"כ מתרשל או מתחרט מלעשות הוי שב ואל תעשה ולא שייך שנותן מכשול בדיבור שאז לא הי' בדעתו מכשול ובלא"ה כבר בארתי במק"א שאם יהי' כוונת התוס' דשליח יעבור על לפני עור א"כ הי' לתוס' לומר שאם יסמוך המשלח עליו יבוא השליח לידי מכשול וכוונת התוס' דאז דרך בני אדם לשמור הבטחה שלא יאבד באמונתו אצל העולם וק"ל:

שוב מצאתי לאדמ"ו הגאון בשערי תורה חלק שני כלל מ"ב פרט ד' אות י"ט שהעיר על גוף החקירה דלפני עור לא יהי' רק במעשה ולא בשב ואל תעשה וגם הוא הבין כוונת תוס' ורא"ש בחזקה שע"ש משום דיעבור על לפני עור רק העיר יען שהבטיח בדיבור הוי כמעשה והאריך כדרכו בבקיאות גדול ובמ"ש יש להשיב על דבריו אבל חלילה לי

להמרות פני עליון הוא אדמ"ו ז"ל מחשבותי בטלי' ומבוטלי' נגד מחשבותיו הקדושי' אבל כעת נ"ל נכון דאין הבעל או האשה עוברי' על לפני עור כמו שבארתי בעזה"י:

סימן מז

שאלה ישראל האופה לחם למכור במשקל ליטרא וחצי ליטרא כפי רצון איש ואיש וראה כמה פעמי' שבאי' מעוברי דרך ולוקחי' ואוכלי' בלא נטילת ידים ובא ושאל לפני אם לא ישא עון בדבר הזה כי הוא לבד מוכר לחם ואם לא ימכור להם לא ימצאו להם לאכול ואם לא ימכור עד שיטלו ידיהם מיד אז הרבה סוחרים יעברו לפניו ולא יקנו לחם עד שיבאו למקום מספוא ולא ירויח להחיות נפשו ונפשות אנשי ביתו:

תשובה לכאורה הדבר פשוט לאיסור כי הגם שנטילת ידים דרבנן עכ"פ הנותן לאכול בלי נטילה עובר על לפני עור לא תתן מכשול כמבואר בתוס' ע"ז דף כ"ב ע"א בד"ה תיפוק לי' יעו"ש וכן מבואר ביו"ד סימן ק"ס שבריבית דרבנן עובר הלוה על לפני עור יעו"ש וכן מצאתי מפורש בא"ח סי' קס"ג ברמ"א בשם ר"י שאסור להאכיל למי שלא נטל ידיו משום לפני עור לא תתן מכשול ומבואר שם במג"א סק"ב אם נותן משלו או שקאי בתרי עברי דנהרא עובר משום לפני עור ואם הפת של האיש שלא נטל ידיו אסור משום מסייע ידי עוברי עבירה יעו"ש במחצה"ש וא"כ כאן דכיון דלא נמצא ליקח רק אצל יהודי זה בודאי אסור למכור למי שלא נטל ידיו:

אך קשה מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף ומה אהני לן רבנן בכחא דאיסורא אמרתי לחפש בנרות לפתוח בכחא דהיתרא ואבאר כאשר יגל ד' עיני למשפט להורות בע"ז דף ו' מניין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר ואבמה"ח לב"נ ת"ל לפני עור לא תתן מכשול והנה הדבר צריך התבוננת מה טיבו של הלאו מי נימא דוקא אם בבטח יש מכשול אז הנותן עובר על הלאו דלפני עור אבל אם יש ספק אם נותן מכשול כגון ליתן לחם לחשוד על נט"י אז הגם שלבסוף נגלה שנעשה מכשול אעפ"כ אינו עובר על לאו דהא בשעת נתינה לא הי' המכשול ברור ולא שייך לפני עור לא תתן מכשול או נימא בהיפך כיון דיש בעולם לאו דלפני עור אז אפי' אם יש ספק מכשול בשעת נתינה כיון שלבסוף נעשה מכשול עבר על הלאו דתורה הזהירה לישראל שישמור עצמו שלא יתן מכשול לפני עור והוא שלא נזהר ונותן מכשול עבר על הלאו וצע"ג:

ולכאורה אמרתי לפשוט מרש"י דף ו' שכתב וז"ל לא יושיט כוס יין לנזיר שמא יבא לשתותו עכ"ל מדכתב שמא יבוא לשתותו נלמד הגם שיש ספק אם נזיר הנ"ל יעבור על נזרו או אם הבן נח יעבור על מצותו דהא לא תבעו בפי' לאכול ולשתות אף עפ"כ עובר אם אכל או שתה דתורה הזהירה שלא ליתן דבר ביד אדם אשר יוכל לבא למכשול

ועכ"פ ספק הוא שמא ישתה נזיר יין יען שמורגל בו דהא סחור סחור לכרמא לא תקרב אמרי' לנזיר וה"ה אין חזקת כשרות לב"נ שלא יאכל אבמה"ח וא"כ כיון שהוא ספק שמא ישתה יש עבירות לאו דלפני עור וכן משמע מרא"ש שכ' וז"ל תימא אמאי נקנו כוס יין ואבמ"הח טפי מנבילה ותי' וי"ל דנקט כוס יין לנזיר לפי שאינו נזהר כ"כ מלשתות יין כי הורגל כל ימיו בשתיתו גם רואה הכל שותין יין הלכך אפי' שואל בסתם לא יתן לו אולי ישכח נזירותו וישתה אבל מותר להושיט נבילה בסתם וכו' עכ"ל מדכתב שמא ישכח נזירותו ולא כתב שמא שכח נזירותו כלשון תוס' משמע דעל ספק שמא ישכח יש לפני עור כשיטת רש"י:

אמנם אין מזה ראי' דבנזיר עכ"פ הוא נותן מכשול לפניו בזה שמושיט לו כוס יין דהא מסתמא למשתי קאי דהוא רק כוס יין או אבמה"ח שהוא דרכו לאכול מיד והלא לא משכחת אופן שיהי' מותר באכילה או בשתי' אבל ליתן לאדם לחם שיש בידו ליטול ידיו ולאכול בהיתר אז הגם שהוא עובר ואוכל בלי נט"י עכ"פ בשעת נתינה הי' ספק אולי יטול ידיו ולא יהי' הנתינה לאכול לחם למכשול ובאמת בחביות יין שאין הנתינה מורה למשתי אפשר באמת אין כאן לפני עור דהא נתנו לסחורה ועי' ביו"ד סי' קנ"א סעי' א' וק"ל:

וראה זה מצאתי בתוס' בד"ה עניין שכתבו וז"ל נראה דה"ה בכל שאר איסורין אלא להכי נקנו כוס יין לנזיר משום דמסתמא למשתי קבעי כיון דכ"ע שתי חמרא ושמא שכח נזירותו עכ"ל מדלא קצרו בדבר לכתוב דשמא שכח נזירותו ממילא אין לסמוך על חזקת כשרות שלו שלא ישתה דדילמא שכח שהוא נזיר ושמא רוצה לשתות מזה נגלה דתוס' סברו דליכא לאו דלפני עור אלא אם חבירו בודאי יכשל שיעשה איסור אבל אם יש ספק אם יבא מנתינה הנ"ל מכשול אז אפי' אם לבסוף נעשה מכשול עכ"פ הוא לא נתן למכשול לכן החכימו יען דכ"ע שתו חמרא והוא ג"כ תובע כוס יין אז מסתמא למשתי קבעי ונחשב כאלו ודאי ישתה ויהי' מכשול לכן עובר המושיט בלפני עור ואח"כ הסבירו איך אפשר שיהי' כודאי שישתה הגם שתבע וכ"ע שותי' הלא הוא נזיר ע"ז כתבו את"ל דלא יהי' ודאי יען שיש לו חזקת כשרות אז אמרי' שמא שכח נזירותו אבל עכ"פ בודאי ישתה ודוק וכן ראי' מסוף דבריהם וז"ל ולפי זה אסור להושיט למומרי' דבר איסור אעפ"י שהיא שלהם כי הדבר ידוע שיאכלהו עכ"ל משמע דוקא יען שהוא ודאי שיאכלוהו אז אסור להושיט להם ולמה לא כתבו כי חיישי' שיאכלו כשמע דאין לפני עור רק אם בודאי יבא לעולם מכשול אבל אם יש ספק אם יהי' מכשול אז ליכא לפני עור וק"ל וכן משמע בע"ז דף ט"ו ע"ב בתוס' בד"ה רבה זבין חמרא לישראל חשוד והקשו

בתוס' הא רבה השיב לר"ה אשר תולה אימר לשחיטה זבין ותירצו וז"ל דלא דמי דלעיל ליכא למתלי כל כך בשחיטה דרובא לרדי' זבני עכ"ל כיכר דוקא אם יש רוב לאיסור אז יש לפני עור אבל בספק ליכא לאו דלפני עור:

ולולי דמסתפינא אמרתי לחדש דבר מדאמרה התורה לפני עור לא תתן מכשול משמע בפשטות דומי' דנותן אבן בדרך שיפול בו עור שהוא אם אין דרך לנטות ימין או שמאל וה"ה הנותן לחבירו עצה שאינה הוגנת או שחבירו עור בעינים עיי' בפי' הרמב"ם פרק ה' דשביעית ומדאוריי' אינו עובר אלא דוקא אם יבא מכשול בודאי אבל אפי' אם יש רוב שיהי' מכשול כיון שיש מיעוט שלא יהי' מכשול אינו עובר דעכ"פ הוא לא נתן מכשול אבל מדרבנן עובר על לפני עור אפי' אם יש רגלים לדבר שיצמיח מכשול ואם יש רוב להיתר אז סמכי' על הרוב דלא יהי' מכשול או אפי' ליכא רוב דלא יהי' מכשול אבל עכ"פ הנותן הוא יכול לתלות בדבר היתר אז אפי' מחצה על מחצה יש להקל דכל האיסור הוא דרבנן והנותן יכול לתלות שמחשבתו להיתר ולא לאיסור למשל במ"ק דף טו"ב דמכה בנו הגדול עובר על לאו לפני עור דשמא יבעט בו בנו וכן בקידושי' דף ל"ב בקרע בגד בנו של זהב או בנדרים דף ס"ב שמכר יער לכומרי' כל הנך לפני עור הם רק מדרבנן דבכל הני ליכא ודאי איסור אולי לא יבעט הבן או לא ימרוד בכבוד אביו או הכומרים לא יעשו מן העץ פסל והגם שקרוב שיהי' עבירה אין כאן לאו דאורייתא כנלפע"ד:

ובנתי בספרן של ראשונים ומצאתי מרגליות בריטב"א בע"ז דף ט"ו ע"ב בד"ה מי דמי וז"ל תמי' לי מילתא מאי קאמר אדרבה נהי דהתם אין אדם מצווה על שביתת בהמתו בשביעית איכא איסורא אחרינא והיינו איסורא דלפני עור והכא חמור שהוא איסור שבגופו טפי מאיסורא דהכא שאינו בגופו ומסתברא לי דהכי קאמר דהתם כיון דליכא אלא לאו דלפני עור אין לאו דלפני עור אלא כשנותני' לו למי שיעשה עבירה ודאי ורבנן אסרו אפי' סתמא היכי שיש רגלים לדבר לחוש שיעבור בו זה עבירה ועשו סתמו כפירושו וכל היכי דאיכא למיתלי לקולא דלאו לעבירה בעי לה אוקמי רבנן אדינא והתירוהו אבל הכא שהוא מוזהר מן התורה על השביתה כ"ה דאיכא חשש מלאכה חיישי' ואסרו רבנן ולא תלי' לקולא והיינו דאחמור רבנן מכירה אטו שכירות שתחילת איסורו מה"ת בבהמתו אבל מן הס' הוא שיש לו לזהור שמירה מעולה בבהמתו שלא לעשות מלאכה אפילו ע"י אחרים אפי' כשנטלו ממנו למידי דהיתרא כמו שהוא מוזהר על עצמו עכ"ל מדבריו הקדושי' אנו למדין (א) שאין מדאוריי' לאו דלפני עור אלא אם נותני' לאיש אשר יעשה עבירה בודאי אבל אם יש רק רגלים לדבר שיעשה עבירה אין כאן מדאוריי' לאו דלפני עור (ב) שהגם שמדאורייתא אין כאן לאו דלפנ"ע אפי' בשיש

רגלים לדבר שאיש רוצה לעשות בו עבירה עכ"פ מדרבנן יש איסור דלפנ"ע ביש רק רגלים לדבר שחפץ לעשות בו עבירה שנחשב כאלו פי' בדבריו שחפץ לעשות בו עבירה (ג) הגם היכא דאיכא רגלים לדבר עשו רבנן לאו דלפני עור זה דוקא אם אין לנותן מקום לתלות שצריך הדבר להיתר ולא לאיסור אבל אם יש מקום לתלות בהיתר אז הגם שיש רגלים לדבר שאיש הזה יעבור בו איסור בכל זאת המושיט אינו עובר שתולה בהיתר ובכל לבי אודה ד' שזכיתי לזה משכלי תל"י:

ומצאתי עוד לריטב"א בדף כ"ב בד"ה חדא ועוד קאמר באמצע הדיבור וז"ל חדא ועוד קאמר חדא דלפני עור לכותי החשוד דלא ציית ולסתם כותי דציית ליכא משום לפנ"ע דמעיקרא כשמכרנו לו סמכנו על הרוב דציית וכי לא ציית לנו אונס ומי' איכא משום שנקראת על שמו עכ"ל הכוונה דעכ"פ ודרבנן צריך דוקא רוב בהיתר דאל"כ יש לפנ"ע דרבנן אבל מדאוריי' אפי' אין כאן רוב להיתר ליכא לפני עור ודו"ק [ועיי' בב"מ דף ע"ה דמלוה בלא עדי' עובר בלפנ"ע היינו מדרבנן יש לפנ"ע]:

היוצא מזה מרש"י ורא"ש משמע דיש לאו דלפני עור על ספק אם יהי' עבירה אבל עכ"פ צריך דוקא להיו' שלא ימצא בדרך היתר כגון יין לנזיר ואבמה"ח אבל בהושטת לחם דיש ביד האיש לאכול בנט"י או במפה על ידיו דיש כאן הושטה לאכול על צד היתר א"כ המושיט לו לא הושיט לו איסור כלל רק הוא מחדש איסור באכילתו והוי כמו בנדרים דף ס"ב יען דרוב עצים להסקה הגם שכומרי' עובדי' ע"ז בשלהבת ובאור עיי' ר"ן שם אעפ"כ תלי' להקל ה"ה בנידן שאלתינו דהוא אינו מכיר איש העובר אולי נטל ידיו שחרית והתנה לאכול כל היום ונזהר בידי' עיי' סי' קס"ד או דילמא רוצה לאכול פחות מכזית דלא צריך נט"י עי' ט"ז בזה או דלמא הוא קונה ולא יאכל עד שיטול ידיו אפילו לרש"י אין כאן לפנ"ע ומכ"ש לתוס' או לריטב"א דמדאוריי' אין כאן לפנ"ע רק אם יש רוב לאיסור או ודאי לאיסור ומדרבנן צריך עכ"פ רגלים לדבר שרוצה לעשות עבירה א"כ בעוברי' ושבי' שיש אופני היתר ואין כאן רגלים לדבר מותר למכור להם לחם ואין כאן חשש לפני עור ובני ישראל יש להם חזקת כשרות ולא צריך לחוש על המיעוט שלא נודע ולא ניכר לו כנלע"ד ועיי' דוגמא לסברא הנ"ל במג"א סימן תרט"ז סק"ב הבדל בין נתינת מאכל לקטן ביוכ"פ ובין נתינת מאכל לקטן חוץ לסוכה יעו"ש היטב:

ועיינתי ברבינו יונה אשר ממנו יצא הרמ"א בסי' קס"ג וראיתי שר"י איירי אם א' רוצה להאכיל ליתן לתוך פיו של חבירו אז אוסר ר"י אם איש אשר רוצה לאכול לא נטל ידיו דאז בודאי יש לפנ"ע דהא נותן לתוך פיו אבל בנידן דידן הוא ברור שמותר למכור לכל עובר ושב וידין כל אדם לכף זכות כנ"ל בעזה"י:

שוב מצאתי לאדמ"ו הגאון בשערי תורה ח"ב כלל מ"ב פרט ד' שהביא דעת שלטי גבורים ותב"ש דליכא לפני עור רק בודאי מכשול ולא בספק ותב"ש הוכיח כן מתוס' בכורות דף כ"א ואדמ"ו ז"ל האריך שבודאי אם יש מכשול ע"י רובא דעובר ג"כ על לפני עור דרובא מהני בכל התורה כולה יעו"ש שמחתי שזכיתי לעמוד על החקירה אבל פלא בעיני על אדמ"ו הגאון אשר הי' מרא דבקיאות שלא העיר על דעת רש"י ותוס' וריטב"א בע"ז שהבאתי אבל סוף הכל נשמע שגם דעת שלטי גבורים ותוס' ותב"ש סוברים דאין לפני עור על הספק והוא סוף להיתר בנידן דידן וברוך ד' אשר הנחני בדרך הצדק:

סימן מח

נשאלתי מאיש א' שהלוה לגיסו מאה כסף בלי עדים ושנים חלפו ולא שילם לו וכעת הוא רואה שדעת גיסו להכחיש בו וזכר מאמר חכז"ל המלוה לחבירו בלא עדי' עובר על לפני עור לא תתן מכשול ושאל אם ימחול לגיסו את הלואה וינצל מעבירת לפני עור כי ע"י הכחשת גיסו יעבור הוא על לאו דאוריי' של לפני עור והצל לא יציל מאומה כי קרוב שגם אם ילך עם גיסו בדינא ודיינא יכחיש ע"כ שאלת צורבא מדרבנן:

תשובה עצה זאת מצורף למעשה כי ירא וחרד על דבר ד' למחול על הלואה כדי שלא יבא לעבירת לפני עור כמו שמבואר בב"מ דף ע"ה ומופסק להלכה בח"מ סי' ע' סעי' א' וא"כ טוב למחול החוב כדי שלא יעבור על לאו וד' ישלם לאיש כפעלו:

אבל הדבר צריך התבוננת אם מחילת החוב מהני לפטור מלאו דלפני עור דלשון הגמ' בב"מ דאמרו מי שיש לו מעות ומלוה אותן שלא בעדי' עובר משום לפני עור לא תתן מכשול פירש"י בד"ה עובר וז"ל שעולה על רוחו של לוה לכפור עכ"ל מדלא פי' אם כפר אח"כ הלוה הוא הכשילו משמע כיון שהלוה שלא בעדי' ועולה על רוח הלוה לכפור הגם שבאמת לא כפר ושילם לבעליו עכ"פ הוא נתן מכשול לפניו שעולה בדעת לוה לכפור דתורה אמרה לפני עור לא תתן מכשול הגם שבאמת לא נכשל העור אעפ"כ הנותן אבן בדרך עובר על לא תתן וה"ה כיון שהלוה בלא עדים שהי' יוכל הלוה לכפור אעפ"י שלא כפר עבר על הלאו וכן משמע ברש"י ע"ז דף ו' מניין שלא יושיט כוס יין כ' רש"י וז"ל שמא יבא לשתותו עכ"ל משמע דמיד הוא עובר דשמא יבא לשתות אעפ"י שבאמת לא שתה הנזיר יין וכ"כ הרא"ש שם שמא ישכח נזירותו עכ"ל משמע כיון שיוכל לבא מכשול בנתינתו הוא עובר מיד בלאו דלפני עור וכן לפי' הלח"מ בפ"ב מה' מלוה דאין חשש שיכפור במזיד רק דילמא ישכח אעפ"כ מיד כשהלוה בלא עדי' עובר על לפני עור יען דמשכחת מכשול ע"י שכחה כמו דעובר המושיט יין לנזיר יען דמשכחת שכחה שלא יזכור שהוא נזיר ודו"ק:

וראי' לזה מדברי תוס' בב"מ דף י' ע"ב בד"ה דאמר לישראל וז"ל וא"ת אפי' אמר לכהן נמי וי"ל דכהן מקרי בר חיובא הואיל ואם מקדשה לעצמו חייב אבל ישראל אע"ג דעובר משום לפני עור לא תתן מכשול כשמקדשה לכהן כיון דאי מקדשה לעצמו לא מחייב לא מקרי בר חיובא וא"ת מאי כ"מ בין למ"ד אי בעי עביד ובין למ"ד שליח בר חיובא לא לקי על הקדושין לרבא בפ"יי קידש אינו לוקה בעל לוקה וי"ל דכי בעל אח"כ לוקה אף על קידושין א"נ אף לרבא נ"מ דאי יש שליחות חלין הקדושי' ואי אין שליחו' לא חלין הקדושין עכ"ל ולכאורה נפלאת בעיני א"כ דעל קדושין לבד לא מחייב הכהן רק אם בעל אח"כ מחויב גם על הקדושין א"כ עדיין בשעת קידושין גם המשלח שהוא כהן לא נכשל ומכ"ש שהשליח עדיין לא עבר על לפני עור ומהכ"ת יתבטלו הקדושין [או נימא אין שליח לדבר עבירה ולא יתחייב המשלח] הא בשעה שפועל השליח אין בעולם לפני עור ואת"ל שבעל אח"כ ופעל מעשה השליחות עבירה וגם השליח עבר על לפני עור למפרע דילמא כיון דבשעת מעשה ליכא עבירה ואפשר שלא יבא בעולם עבירה אז לכ"ע יש שליחות דאין ברור שיכשל המשלח אבל כהן שהוא בר חיובא שאסור לו לקדש אשה גרושה אז הוי בר חיוב כמו המשלח ואין שליחות וצע"ג אלא פשיטא כיון דהשליח פעל עכ"פ גרם מכשול דבלא קידושין אפי' בעל אינו עובר על לא יקח דשורש איסור הוא ביאה דרך אישות עי' במקנה בקידושין ובריטב"א שם בסוגי' ועכ"פ פעל נעשה השליח שאם יבעול ילקה הכהן על לא יקח אז הגם שלא בעל הכהן עבר השליח מיד על לפני עור לא תתן מכשול והוצרך התוס' לתרץ יען דאם מקדשה לעצמו ליכא שום איסור אפי' לאו דלפני עור לא יהי' בעולם או דלאו דלפני עור לא פועל להיות השליח בר חיובא על שם גרושה ודו"ק:

וכן משמע מלשון רמב"ם פי"ב מה' רוצח הל' י"ד מי שנותן לחבירו עצה שאינה הוגנת עובר על לפני עור ומשמע הגם שקב"ה היפך הדבר מקללה לברכה בכל זאת הוא עבר על לפנ"ע ועיי' בסמ"ע בח"מ סי' קמ"ז ס"ק ל"ט משמע שאם הצליח בעצה שלו עובר גם על משגה עור בדרך ואין הוכחה מלשונו יעו"ש:

ומצאתי בספר יד מלאכי כלל ל' אות שס"ז שחקר על החקירה אם לא שתה הנזיר הכוס אם עבר המושיט על לפני עור ופשט דעבר מיד מגמר' דמ"ק דף טו"ב דאמתא דבי רבי אמרה להוי האי גברא בשמתא דהכה לבנו הגדול ועבר על לפני עור ופירש"י וז"ל דכיון דגדול הוא שמא יבעט באביו והו"ל איהו מכשילו עכ"ל מבואר דכיון שהכה האב את בנו הגדול עבר מיד על לפנ"ע יעו"ש שהעיר דמקדושין דף ל"ב משמע בהיפך דוקא אם רתח הבן עובר על לפנ"ע אבל להלכה פסק דעובר מיד אלפני עול הגם שלא נעשה

מכשול וא"כ לכאורה בנידן דידן כיון שהלוה בלא עדים עבר מיד על לפני עור לא תתן מכשול והגם אם ימחול עכשיו לא נפטר מאיסור דלפני עור ודוק: אמנם נלע"ד הגם אי עובר מיד על לפנ"ע היינו כגון אם אחר שגרם המכשול אין בידו לתקן כגון שמושיט כוס לנזיר ואבמה"ח לב"נ דאין בידו להציל שלא יעבור אחר כך או אם מכה בנו הגדול או קורע בגדו דאין בידו שלא ירתח בנו או שלא יבעט בו או כגון בנדרי' ס"ב דאם מוכר היער אין בידו שלא יבערו מהעצי' לע"ז או אם הוא עד על ריבית שאין בידו שלא יתן הריבית [ובפרט שמלוה עובר על השמה בלאו דלא תשימון ועובר הלוה והעדים על לפנ"ע] או בקידש גרושה לכהן דאין ביד ישראל שכהן לא יבעול אותה אבל כאן שבכל רגע יש בידו למחול החוב אז עדיין לא נתן מכשול ואינו עובר רק עד שתבע ללוה וכפר בו כנלענ"ד מסברא ולא מגמ' ואין בידי כעת לברר יותר דין הנ"ל:

ואחר שכתבתי זאת מצאתי לש"מ בב"מ דף י' ע"ב בד"ה דאמר לישראל וז"ל וריטב"א כ' וז"ל וא"ת והאיכא משום לפני עור ואפשר לומר דהאי סוגי' כרבא דהילכתא כוותי' דאמר לא בעל אינו לוקה וכיון שהקדושין תלוין בבעילה לא חשיב בר חיובא משום לפני עור כנ"ל עי"ל דמיירי כשכהן עצמו הי' יכול לקדשה לעצמו דבכי הא ליכא לפנ"ע כדאיתא פ"ק דע"ז עכ"ל נ"ל סברא אחת על הקו' דאין עבירת לפנ"ע לנותן רק אם א' נכשל באמת על ידו אבל כיון דבקידושין בלא בעילה ליכא מכשול לכהן א"כ אין השליח עבר על לפני עור על הקדושין ואם הכהן בועל אח"כ אין השליח גורם בה כלל הוא עיקר העבירה ולזה אין השליח עוזר כלל בשלומא בכוס יין לנזיר או אבמ"הח אז מקרב לו גוף החפץ אשר בו נעשה האיסור אבל כאן הבעילה היא מעשה העבירה וכי מושיט לו האשה לקרב הבעילה דנימא שעובר על לפני עור וזה לדעתי סברת מהר"י אבוהב הובא בש"מ וז"ל מאי בינייהו י"ל דלימא א"ב ישראל שאמר לגוי צא וגנוב כליו ורבי' כאלה ונאמר דאה"נ שיש הבדלי' אחרי' אבל הגמ' נקט הני לפי שמביא בהם חדוש גדול והוא שאפי' זה הישראל נראה כעובר משום לפני עור לא תתן מכשול אין לו עונש כלל מהר"י אבוהב עכ"ל מבואר דסובר דרק נראה כעובר על לפני עור אבל באמת אינו עובר ולכאורה לפום רהיטא הבנתי דסובר דאין לפני עור רק אם נעשה מכשול מיד אבל כאן אין השליח עובר על לפנ"ע יען דלא נעשה מכשול מיד ולפמ"ש סובר מהר"י הנ"ל אין כאן לפני עור יען דלגוף מעשה עבירה לא עזר כלל אבל במושיט כוס יין לנזיר שמושיט לו גוף החפץ אשר בו נעשה עבירה אפשר עובר מיד על לפני עור הגם שלא נעשה בו אח"כ עבירה ודוק אבל מדברי ריטב"א שהבאתי משמע יען דע"י קדושין לא נגמר המכשול הגם שגרם עי"ז שאם אח"כ בעל הכהן עשה עבירה למפרע בגוף הקדושין

ועבר על לפני עור עכ"פ בשעת הקידושין אי אפשר לבטל הקדושין דנימא אין שליח לדבר עבירה יען דבקדושין לחוד לא עבר עדיין על לפני עור ומהני מעשיו למשלח אבל עכ"פ מודה הריטב"א דעובר השליח על לפני עור רק דלא נקרא בלפני עור שאינו נגמר מיד בר חיובא ודוק:

סימן מט

שאלה ישראל ששכר או קנה אילן מן הנכרי ויש בו אילני פירו' והוא רוצה להפך הגן לשדה ואם ישארו האילנות יביאו לו היזק גדול ראשית עיכוב המחרישה אצל כל אילן וגם מקום האילנות וכל סביבות הענפים אשר קרני השמש לא יוכלו לבוא על התבואה וגם עוד הפסד שע"י אילני פירו' יבואו גנבי לילה ללקוט פירות ודורסים התבואה ברגליהם לכן נפשו אותה לכרות כל אילני פירות ולשדד אחריהם עד שרשיהם ושאל אם מותר לו מן התורה לנדוח גרזן עליהם או הוא אסור וגם שמעו אזניו שבדבר זה יש גם חשש סכנה שהנשים ממללות אומרות כי האיש אשר יכרות אילני פירות ימות אחד מבני בית האם יש בזה ממש או הוא מדרכי אמורי אשר לא יפחד כי לא נחש ביעקב ובישראל לא קסם על כל זאת יחפוץ לבו לדעת דרך הישר לנטות ימין או שמאל ע"כ השאלה אשר הושאל:

תשובה מראש צורים ממקור התורה אראנו ומגבעות חכז"ל אשורנו כי יש בזה לחקור על איסור דאוריית' וגם על חשש סכנה אבל יען כי שורש הדבר עמום וסתום עד היום אמרתי אחכמה ואני תפילה גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך ד':

הנה לכאור' כפי הפשטות אין בזה רק חשש סכנה דאמרי' בב"ב דף כ"ו ע"א רבא בר רב חנן הוו לי' הנהו דקלי אמיצרא דפרדיסא דר"י הוו אתו ציפורי יתבו בדקלי ונחתי בפרדיסא ומפסדי לי' א"ל זיל קוץ א"ל והא ארחקי לי א"ל ה"מ לאילנות אבל לגפנים בעינן טפי א"ל אנא לא קייצנא דאמר רב האי דקלא דטעין קבא אסור למקצייי' ואר"ח לא שכיב ברי אלא דקץ תאנתא בלא זמנא מר אי ניחא לי' ליקוץ ע"כ דברי הגמ' יעו"ש ומפשטות הגמ' משמע דסמכו דברי ר"ח להבין דברי רב דלכך אסור לקוץ אילן דטעין קבא יען דר"ח אמר דמת בנו עי"ז דיש סכנת נפשות בדבר דאם יש איסור בפני עצמו א"כ למה הביא הגמ' דברי ר"ח כיון שהוא איסור למה לי שיהי' עוד סכנה בדבר כנ"ל ועוד דרב יוסף אמר מר אי ניחא לי' ליקוץ ואם הי' איסור בדבר איך השיב לו שיקוץ ויעביד איסור אלא פשיטא דאין כאן אלא חשש סכנה ולכן אנא גברא קפדנא דחושש לסכנה ואם אתה לא תחוש אז קצוץ כמובן לכאורה:

אמנם יש להשיב דלו יהי' שהוא איסור ממש אעפ"כ אם מזיק לאחרים ונטיעתו הי' באיסור אז בודאי אין עבירה בכריתתו דכל העומד לקוץ כקצוץ דמי ואטו אם א' יטע אילן בגבול חבירו יהי' איסור בכריתתו בשלומא אם הקמתו ונטיעתו הי' בהיתר רק כהיום רוצה לעקרו ולהשחיתו אז הוא איסור וגם סכנה אבל בודאי מי שנוטע בגבול ריעו שמותר להשחית ולהכרית הנטיעה שנעשה באיסור וא"כ כיון דפרדס דר"י הוה קדום ולא הרחיק אילנותיו כשיעור אשר גבלו חכז"ל א"כ הוה נטיעה באיסור ואין כאן איסור כלל ולו יהי' שיש סכנה עה איכפת לי' לבעל הפרדס שהגם שאונס רחמנא פטרי' אבל אונס רחמנא חייבי' לא אמרינן ועיי' בר"ן כתובות ובש"ך ח"מ סי' כ"א ודוק וא"כ הגם שרבא פטור מלכרות ולסלק ההיזק עכ"פ מותר לר"י לקוץ ולא יבא לו היזק ואלו הי' כאן תחילתו בפשיעה בודאי הי' צריך רבא לכרות האילנות רק כאן דטעה והאמין שגם בין גפנים לאילנות די בשיעור כמו בין גפן לגפן ובין אילן לאילן וא"כ לא הי' פשיעה אצל רבא רק באומר מותר שקרוב לאונס עי' מג"א סי' ש"ח ושייך אצלו אונס רחמנא פטרי' אבל בכל זאת מותר לו לר"י לקוץ אילני דרבא דגם אונס רחמנא חייבי' ג"כ לא אמרינן ולכן א"ל מר אי ניחא לי' קצוץ והבן וביותר מלאתי סברא בש"מ דכל ת"ח שאמר שמועתו קודם מעשה נאמן לאחר מעשה אינו נאמן עיי' ביבמות דף ע"ח וא"כ השיב ר"י הלא אתה מחדש זאת שבין אילנות וגפנים צריך הרחקה יתירה וא"כ מר דיודע בנפשו שאין זה שיעור חכז"ל דצריך יותר בין אילנות וגפנים וא"כ מותר לך לקוץ אבל לדידי שהאמנתי שדי בשיעור שהנחתי וא"כ נטיעתי בהיתר ואסור לי לקוץ יעו"ש כי מתוק מדבש וק"ל ולדעתי פשוט דאם נטעה באיסור ליכא איסור ולא סכנה יען דמיום שהוצב בארץ הי' עומד לעקור ובזה מיושב קושי' התוספ' דבמתני' תנן קוצץ ונותן דמים יעו"ש ולפמ"ש כנעקר דכיון דנטעו סמוך להזיק של חבירו אז נחשב לנו כנעקר מעיקרו ודוק אבל עדיין קשה הלא גוף הנטיעה היתה בהיתר דמשום כך קוצץ ונותן דמים עיי' רש"י שם בד"ה ונותן דמים וצע"ג ונ"ל כיון דיודע שלבסוף יזיק לבור חבירו וצריך לעקור הוה כאלו נטעה לזמן ואז ליכא איסור בקציצה ועיי' גיטין נ"ה ינוקא שתלא תורנתא ואח"כ קייצי' יעו"ש ועיי' נדרים דף כ"ט ברשב"א וק"ל ובר"ן שם ובפ"ב דתמיד:

אך יש לחקור אם הוא איסור מלבד הסכנה מאי שמו של איסור אם הוא איסור בעלמא כמו טעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין עליו ה"ה כאן אסור למקצץ אבל אם קצץ אין עליו מלקות או נימא דהך איסור הוא איסור לאו ולוקין עליו:

ולכאורה בפשוט משמע דאסור ואין לוקין עליו דאם הוא איסור מלקות א"כ הי' לו לרב לומר הקוצץ אילן דטעין קבא לוקין עליו ולמה אמר אסור למקציי' משמע שיש רק איסור

בקציצה אבל מלקות ליכא ועוד למה צריך להביא רבא דמת שכחת ברי' דר"ח שקץ תאנה בלא זמנה בלא"ה כיון דלדעתו די בהרחקה שלו א"כ נשאר איסור לאו דקציצה אלא משמע דיש בו איסור אבל אין לוקין עליו ואולי כל האיסור רק לאו שבכללות דלא תשחית ששם נכלל כל השחתת ממון שלא לצורך כמבואר בספרי אם הקב"ה חס על עץ עושה פרי מכ"ש על הפרי הובא בילקוט פ' שופטי' ועיי' תוס' מכות דף ח"י: וחפשתי בעמקי חכז"ל ומצאתי שרבינו הרמב"ם פ"ו מה' מלכים כתב בפירוש דלוקין על השחתת אילן מאכל משום דלא תשחית את עצה שלאו דוקא במצור אלא ה"ה בכל מקום חייב על השחתת האילן וז"ל אין קוצצין אילני מאכל שחוץ למדינה ואין מונעים ממנה אמת המים כדי שייבשו שנאמר לא תשחית את עצה וכל הקוצץ לוקה ולא במצור אלא בכל מקום כל הקוצץ אילן מאכל דרך השחתה לוקה עכ"ל מדכתב דלוקין עליו וע"כ דהוא לאו דאורייתא דאין זה לאו שבכללות כמבואר בתוס' מכות דף ח"י ועיי' בשורש התשיעי בספר המצות כללים ופרטים על כלל לאו שבכללות וברמב"ן ובמג"א שם ובכ"מ נתקשה שם מאין הוציא הרמב"ם דלוקין בכל מקום על קציצת אילן פירות וכבר השיג עליו הגהת מ"ל שם יעו"ש ובאמת פלא גדול בעיני שלא מצא הכ"מ מבואר הלאו הנ"ל:

ובענייי הכינותי מקום שהיא גמ' מפורשת במכות דפריך הגמ' בדף כ"ב על הך משנה דחורש שחייב שמונה לאווין ופריך הגמ' וליחשוב עוד לאו הקוצץ אילנות טובים והזהרתה מהכא כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות יעו"ש מבואר דחייב מלקות דשם בודאי לא איירי דוקא במצור וכן מצאתי בתוס' בב"ק דף צ"א ע"ב בד"ה החובל שחידשו הא דאחרים מחייבים על קציצת נטיעות חבריהם הוא דוקא אי אמרי' לוקין ומשלם דאל"כ הלא מחוייב מלקות על קציצת אילנות טובות משום ואותו לא תכרות ופטור מתשלומין יעו"ש הרי מבואר דתוס' הבינו דבכל מקום מחויב מלקות על קציצת אילנות טובות דאל"כ אין מקום לקושייתם הכי החורש תלם אחד איירי דוקא במצור ודוק וכן כתב הרשב"א ושמ"ק דע"כ קאי למ"ד לוקין ומשלם יעו"ש בספרן של צדיקים הנ"ל הרי מבואר דינו של הרמב"ם מפורש בגמ' ואחריו כל ישרי לב הבעלי תוס' והרשב"א ושמ"ק והוא פלא על הגאון כ"מ שלא ידע לפי שעה שדברי הרמב"ם ממקור ים התלמוד יצאו וצע"ג:

והוא פלא בעיני שהרמב"ם נקט הלאו מלא תשחית וכן במנין המצות בל"ת נ"ז כתב וז"ל שלא להשחית אילני מאכל וכן כל שיש בו השחתה אסור שנא' לא תשחית את עצה עכ"ל משמע שהלאו הוא בלא תשחית את עצה וכן כתב הרשב"א בב"ק דף צ"א דהלאו

הוא משו' לא תשחית את עצה [ובפי' המשנה בשביעית יש ט"ס שכתב הרמב"ם הלאו לא תכרות את עצה וזה לא נמצא בתורת משה] אבל הגמ' במכות דף כ"ב אמרה והזהרתה מהכא כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות וכן היא הגירסא בתוס' בב"ק דף צ"א ד"ה החובל ועי' בתוס' ברכות דף ל"ז שגרסו משום לא תשחית את עצה וכן כתב הר"ש וברטנורה פ"ד משביעית דהלאו הוא משום כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות יעו"ש ובספר המצות כתב הרמב"ם כל השני פסוקים ובמצוה נ"ז כ' וז"ל שהזהירנו מהשחית אילן כשנצור על עיר כדי להצר לאנשים ולהכאיב לבם הוא שאמר יתעלה לא תשחית את עצה וכן כל הפסד נכנס תחת לאו זה כגון מי שישרוף בגד לריק או ישבור כלי ג"כ עובר משום לא תשחית ולוקה ואמר אזהרתה מהכא כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות וכבר נתבארו משפטי מצוה זו בב"ק ובב"ב עכ"ל התחיל בלאו דלא תשחית ומסיים בלאו דלא תכרות והיא נקודה נפלאה להתבונן עלי':

ודע דהשתוממתי על המראה הזאת דבס' המצות שהבאתי כ' הרמב"ם סתם שהזהירנו מלהשחית אילנות כשנצור על עיר כדי להצר לאנשי' ולהכאיב לבם עכ"ל ולא הזכיר אילני מאכל משמע שבכל אילנות יש לאו זה אפי' באילן סרק אם יש בו שווי' וכן הוסיף עוד שכל הפסד נכנס בלאו זה כגון שריפת הבגד או שבירת כלי עכ"ל הכי נגלה דלאו דוקא באילני מאכל יש לאו אלא בכל הפסד עובר בלא תשחית ולוקין עליו וכן במנין המצות שכ' וכן כל שיש בו השחתה אסור שנא' לא תשחית את עצה עכ"ל משמע שבכל השחתה יש בו לאו דאורייתא והוא פלא שבפ"ו מה' מלכים ביאר שדוקא באילני מאכל יש בו לאו ושאר השחתות הוה מכת מרדות מדבריהם וצע"ג עוד קשה לי על דבריו בפ"ו מה' מלכים שכ' וז"ל אין קוצצין אילני מאכל שחוץ למדינה ואין מונעין ממנה אמת המים כדי שייבשו שנאמר לא תשחית את עצה וכל הקוצץ לוקה עכ"ל משמע אפי' לא הוה בדרך השחתה ג"כ לוקין עליו דהא לא הקפיד שיהי' בדרך השחתה ואיך הוסיף עוד וז"ל ולא במצור בלבד אלא בכל מקום כל הקוצץ אילן מאכל דרך השחתה לוקה עכ"ל הרי מבואר שדוקא בדרך השחתה יש לאו והוא פלא שיהי' במצור עובר בלי השחתה ובחוץ למצור דוקא בדרך השחתה וצע"ג:

ונלע"ד ליישב בעזה"י דיש ב' אופנים בהשחתה (א) מי שכורת עץ או משבר זכוכית או שורף בגד או דורס מאכל בעפר וכדומה ואין במחשבתו להכעיס בזה לאיש ולהדאיב נפש אדם רק בטוב לו ומשרירו' לבו מרוב הבטלה שמביאה לידי ביעוט נוטל כלים ומפסידן או שורף וקורע בגדים (ב) נהפוך הוא שכפי רצון לבו יהי' מקיים העץ והזכוכית ויצניע הבגד ויאסוף המאכל אך לצער לחבירו ולהכביד עליו כאבו נוטל מחמדי עינו

ומכלה אותם לעיניו משבר כליו ושורף בגדיו וכדומה כמובן וכל השחתה הנעשי' על אופן הראשון שאין במחשבתו להצר לשונא רק שנפשו אותה לכלות הדברים ולהפסידן אז אין כאן לאו דאורייתא דאדם יכול לעשות בשלו מה שירצה דאם הי' בכל השחתה לאו דאוריית' א"כ הי' צריך לכתוב לאו בפני עצמו לא תשחי' כל דבר כמו דכתיב לאו דלא תאכל חזיר או חלב ולמה כתבה התורה הלאו דלא תשחית אצל מצור ואפי' אם הלאו דלא תשחית דוקא באילני מאכל ג"כ קשה למה גילתה התורה דוקא במצור ולא גילתה לאו בפני עצמו על השחתת אילני מאכל אלא הוא הדבר שאין בהשחתה כזה לאו דאורייתא אבל בהשחתה כגון במצור שהוא מכלה ומפסיד הדבר רק להצר לשונא להכאיבו ולצערו ולקצר נפשו בעמל עינו הוא לאו דאורייתא אשר בא עליו מלקות ובאמת לאו דוקא באילן מאכל אלא ה"ה בכל החפצים כיון שעושה לקצר נפש השונא לוקין עליו ולו יהי' שגוף הכליון לא הוה דרך השחתה כגון שאילן המצור הוא מפסיד לגפנים וכדומה כיון שהוא כורת האילן כדי להכעיס ולהכאיב נפש העם לוקין עליו במצור:

אמנם ראינו דהתורה הכפילה פעם שנית הלאו כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות מזה נגלה דאם העץ עומד לאכילה יש איסור בכריתה אפי' בלי טעם דמכאיב לאנשי העיר רק בעבור שאנחנו אשר חונים סביב לעיר יאכלו וישבעו מפרי העץ ואסור מצדנו לכרות אילן פירות מזה למדנו דיש איסור לאו בכריתת אילן פירות אשר ראוי' לאכילה וא"כ לאו זה נוהג בכל מקום ובכל זמן וא"כ קשה למה גילתה התורה לאו זה מכריתת אילן מאכל במצור הלא הוא נוהג בכל מקום ובכל זמן אלא לגלות לנו שצריך להיו' הכריתה בדרך השחתה שיהי' כאב לב שנכרת אילן אשר הי' ראוי ליתן חילו ושווין הפירות יותר מעצו ואין מזיק לכל דבר אבל אם אין הכריתה דרך השחתה כגון שמזיק לגפן או שעצו שוה יותר אז מותר לכרות אילן מאכל בכל מקום ובכל זמן ובעבור זה אמרו במכות דף כ"ב וליחשוב נמי קוצץ אילנות טובות והזהרתה מהכא כי ממונו תאכל ואותו לא תכרות כי רק מפסוק הזה אנו ידענו דיש לאו באילן מאכל אפי' שלא במצור וק"ל אבל דוקא דרך השחתה אבל באמת שעושה כדי להכאיב וכדי לצער נפשות העיר יש איסור אפי' שלא בהשחתה ולזה רמזה התורה שני דברים (לא תשחית את עצה לנדות עליו גרזן כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות כי האדם עץ השדה לבא מפניך במצור) ביארה התורה כי הלאו דלא תשחית את עצה הוא משני פנים (א) אם הפירות שווין יותר מן העץ אז הוא איסור בפני עצמו שיש השחתה בגוף הדבר להכרית עץ מאכל אם הפירו' שווין יותר

מן העץ (ב) הגם אם אין הפירות שווין יותר כיון שאתה עושה כדי להכעיס ולצער אנשי העיר יש איסור כי אין עץ השדה כאדם לבוא מפניך במצור והבן:

היוצא מזה דיש הבדל בדינים (א) דבמצור יהי' לאו דלא תשחית על כל דבר אפי' על בגד או כלי וכדומה כיון שעושה להכעיס אנשי העיר (ב) אפי' אם אין בכריתת האילן השחתה בגוף כגון שעצו שוה כפירותיו כיון שעושה להכעיס ולהדאיב יש בו איסור לאו (ג) שלא במצור אין בהשחתת כלים לאו כלל אבל באילן מאכל יש לאו אבל דוק' בהשחתה שפירותיו שווין כעצו ודוק:

ולפ"ז מיושבים דברי הרמב"ם שבמצור אסור אפילו שלא בהשחתה ובכל מקום דוקא בהשחתה אבל שלא בהשחתה מותר בכל מקום אבל אצל מצור אסור אפי' שלא בהשחתה ולכן לא הביא הרמב"ם דין הנ"ל שאם האילן מזיק או עצו שוה יותר אצל מצור רק על כל מקום חוץ למצור שם יש הבדל הנ"ל ודוק ולכן בספר המצות כתב שהזהירנו מלהשחית אילנות כשיצור על עיר כדי להצר לאנשי' ולהכאיב לבם הוא אמרו יתעלה לא תשחית את עצה וכן כל הפסד נכנס תחת לאו זה כגון מי שישרוף הבגד לריק או ישבור כלי ג"כ עובר משום בל תשחית ולוקה עכ"ל ראה בעיניך שלא כתב אילני מאכל רק סתם מלהשחית אילנות יען שנתן הטעם במצור שלא לצער אנשי העיר א"כ מה לי אילן מאכל או שאר אילנות אשר יקרו בעיני בעליהן וה"ה בגדים וכלי זכוכית כל דבר היקר בעיני בעליו אסור להשחית לריק יען שיש השחתה בגוף הדבר וכיון שיש השחתה בעצם אז הזהרתה כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות והבן אבל בחיבורו חזר בו בה' מלכים כי בלא תשחית את עצה הי' במשמע אפי' אילני סרק אסור להשחית כדי להכאיב וה"ה כל דבר אך יען דכתיב כי ממנו תאכל גילתה התורה שעצה דכתיב למעלה דוקא עץ מאכל אסור בלא תשחית משמע דליכא בל תשחית דאורייתא רק בעץ מאכל לבד והתורה חלקו לשנים לגלות שבמצור לוקין אפי' שלא בהשחתה ובחוץ למצור דוקא בהשחתה אבל על שאר דברים חוץ מאילן מאכל ליכא בל תשחית רק מדבריהם ולכן בחר הגמ' במכות רק לאו בקוצץ אילנות טובות ולא בהשחתת שאר דברים וא"כ ליכא לאו אפי' במצור על השחתת שאר דברים רק על אילן ואכל לבדו כנלע"ד כעת ומדוקדק לשון הרמב"ם שכפל לשונו בהלכה ח' מתחילה כתב שנאמר לא תשחית את עצה וכל הקוצץ לוקה וחזר וכת' ולא במצור וכו' אלא כל הקוצץ אילן מאכל דרך השחתה לוקה עכ"ל ולא קיצר בדברים וכך הי' לו לכתוב אין קוצצין אילני מאכל שחוץ למדינה ולא במצור בלבד אלא בכל מקום שכל הקוצץ אילן מאכל דרך השחתה לוקה דכתיב לא תשחית את עצה ומה זאת שהאריך את הדרך וכפל לשונו פעמים לוקה ולפמ"ש נכון

הדבר דבמצור הוה אפילו שלא בהשחתה ובשלא במצור דוקא בהשחתה ודוק היטב:
המורם מזה דלרמב"ם בחיבורו יש הבדל בין מצור למדינה דבמצור אסור אפי' בלא השחתה ובמדינה אסור דוקא בהשחתה:
אך יש לחקור איך הדין אם מותר לכרות במצור לצורך הכיבוש אילני מאכל או לא:
ולכאורה הדבר מבואר ברמב"ם פ"ו מה' מלכים סוף הלכה ח' וז"ל אבל קוצצין אותו אם הי' ותיק לאילנות אחרים או מפני שמזיק בשדה אחרים או מפני שדמיו יקרים לא אסרה התורה אלא דרך השחתה עכ"ל עוד כתב בהלכה ט' וז"ל כל אילן סרק מותר לקוץ אותו ואפי' אינו צריך לו וכל אילן מאכל שהזקין ואינו עושה אלא דבר מועט שאינו ראוי לטרוח בו מותר לקוץ אותו עכ"ל ופי' הכ"מ שהרמב"ם מפרש רק אשר תדע זה אילן מאכל הכוונה אילן שהזקין דוקא יעו"ש ומשמע לכאורה שדוקא אילן סרק או אילן זקן התירה התורה לצורך מצור אבל אילן מאכל טוב לא התירה התורה ועיי' בלח"מ הלכה ט' שהרגיש בזה יעו"ש וכן משמע מהלכה ח' שלא הזכיר רבינו שמותר לכרות לצורך המצור אלא פשיטא דאפי' למצור אסור להכרית אילן מאכל טוב ודוק אבל קשה הכי יגרע לצורך כבישת עיר ממעולה בדמים שמותר לכרות וצע"ג ולפמש"ל נכון דבאמת דמעולה בדמים לא מהני רק במדינה אבל במצור אסור אפילו במעולה בדמים יען שמכאיב לאנשי העיר וק"ל: אמנם בכל זה לא שקטה דעתי דנכון בסברא אם הוא כורת העץ להכעיס לעיר יהי' אסור בכל אופן במצור כמש"ל אבל אם אינו עושה להכעיס רק יש לו צורך לעשות דיק עד שיכבש העיר איך יהי' אסור לכרות עץ מאכל אפי' אם הוא משחית הלא אינו מכוון להשחית רק יש לו צורך לכבישת עיר שהוא מקלקל ע"מ לתקן ויהי' מותר אפי' בהשחתה ומכ"ש בשלא בהשחתה וצריך להבין דעת הרמב"ם שלא התיר כריתת אילן לצורך מצור וצע"ג:
עוד קשה על הרמב"ם מסוגי' דגמ' בב"ק דף צ"א אמר רב דקלא דטעין קבא אסור למקצי' מיתיבי' כמה יהי' בזית ולא יקצצו שאני זתים דחשיבי ואר"ח לא שכיבה שיבחה ברי אלא משום דקץ תאנתא בלא זמני' אמר רבינא אם הי' מעולה בדמים מותר תניא נמי הכי רק עץ אשר תדע זה אילן מאכל כי לא עץ מאכל הוא זה אילן סרק וכי מאחר שסופו לרבות כל דבר מה ת"ל כי לא עץ מאכל להקדים אילן סרק לאילן מאכל יכול אפי' מעולה בדמים ת"ל רק עכ"ד הגמ' ולהרמב"ם פלא התורה לא גילתה שרק אילן סרק קודם לאילן זקן ובמעולה בדמים מותר להקדים אילן זקן לאילן סרק אבל לעולם אילן מאכל צעיר לימים אסור אפי' אילן סרק מעולה בדמים וא"כ ליכא ראי' לרבינא שמעולה בדמים מותר וצע"ג:

גם זאת אדרוש לפלא אי הפי' בקרא כמ"ש הכ"מ עץ אשר תדע הוא אילן זקן כי לא עץ מאכל הוא אילן סרק יעו"ש א"כ קשה דלמא לצורך המצור התירה התורה הן אילן זקן או אילן סרק רק הקדים אילן סרק לאילן זקן אבל מנ"ל שמותר לכרות אילן שלא לצורך המצור וברמב"ם הלכ' ט' כתב וז"ל כל אילן סרק מותר לקוץ אותו אפי' אינו צריך לו וכן אילן מאכל שהזקין ואינו עושה אלא דבר מועט מותר לקוץ אותו עכ"ל מבואר שמותר לקוץ אילן זקן אפי' במדינה וקשה דילמא דוקא במצור וצע"ג ועוד יש להקשות כמ"ש אי"ה לקמן:

והנלע"ד הוא כך דבשני אופנים יש דרך המלחמה (א) אם הוא תל תלפיות לכבוש העיר כגון שכורתים העצים ועושים ממונם מערכות לאנשי חיל לכבוש העיר ואין התכלית בכריתה להשחית דאם הי' אפשר לבנו' דיק וסוללה מהאילנות ובכל זאת יהיו נשרשים בארץ לא הי' כורת אותם כלל רק שאי אפשר כי אם בכריתה ונעשה השחתה לפירות והוה לא אפשר ולא קמכוון זה לא נקרא השחתה כי אין השחתה אלא המכוון לכליון הדבר אבל כל השחתה הנעשית לתיקון דבר לא הוה השחתה דאל"כ תהי' שחיטת הבהמה השחתה עיי' חולין דף ח' דבחיי' עומדת לג' דברים כמובן ואין השחתה אלא המכוון להשחית (ב) כגון שאנשי המלחמה לא יצרכו להעצים כלל רק ישחיתו הכל סביב סביב כי פן יבואו מאנשי העיר חוצה לה וימלטו נפשם שימותו ברעב ובצמא ומחוסר כל וזה הוה השחתה שלא צריך כלל לכריתת האילנות ואינו פועל רק להשחית וצותה התורה כי תבואו אל עיר להצר עלי' לא תשחית עצה להאביד ולהרוס עצה לכל גבולי' שאם אחד ימלט על נפשו לא ימצא מחי' ושארית בארץ זה אסור לנו לעשות והוסיפה התורה שגם זאת הוא איסור לכרות אילן מאכל גם בלי השחתה [כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות] שהוא אסור בכל מקום ובכל זמן הגם שיש בו צורך קצת כיון שעכ"פ הוה השחתה נגד השווי' אסור הכריתה והטעם השני כי האדם עץ השדה לבוא מפניך במצור כי אתה באת למלחמה על העיר אבל על האדם אשר רוצה להמלט על נפשו וצריך לפירות להחיות את נפשו לא תוכל לבקש שיבוא מפניך במצור כמו עץ השדה אשר בא לפניך במצור עיין ברמב"ם פ"ו ממלכים הלכה ז' שבמדין מצינו שלא להקיף עיר מד' רוחותי' כדי שיוכלו אנשי' להציל מתוכם יעו"ש בשם ספרי ואם יוכרתו כל אילני פירות סביב סביב גם האדם בא במצור והוסיפה התורה רק העץ אשר תדע כי לא עץ ואכל הוא אותו תשחית וכרת ובנית מצור עד רדתה הכוונה לצורך כבישת עיר מותר בין כריתה ובין השחתה למשל לכרות אילנות לבנות דיק ולהשחית אילני פירות כדי להיות נקל לכבישה והרמב"ן בתורה אותו תשחית וכרת כתב וז"ל וטעם אותו תשחית

וכרת כי מותר אתה לכרות אותו לבנו' המצור וגם להשחיתה עד רדתה כי לפעמים תהי' השחתה צורך כיבוש כגון שיהי' אנשי העיר יוצאים ומלקטים עצים ממנו או נחבאי' שם ביער להלחם בכם או הם לעיר למחסה ולמסתור ואבן נגף עכ"ל הזהב מבואר אם אנו צריכין לעשות דיק לכבישה לא נקרא השחתה רק כריתה אבל אם נעשה רק אבדון אז נקרא השחתה: ולפ"ז בודאי מותר להמשיך אמת המים כדי שייבשו האילנו' של פירות העומדי' בתוך העיר או אם אפשר שיעלה הכורת עליהם כי מה שנפעול נגד אנשי העיר אשר בתוכה מותר בין בכריתה ובין בהשחתה כי באמת אין זה השחתה מה שהוא לצורך הכבישה אבל להשחית חוץ למדינה אשר אנו באים למלחמה כדי שאם יברחו האנשים לא ימצאו מחי' בארץ הוא אסור לעשות כי אז הוה רק השחתה כי אין זה פועל כיבוש לעיר אשר נצור עלי' רק פועל להמית הנמלטים ברעב והוה השחתה וזה אסור לא בלבד יען כי הוא עת מצור ולא ישאיר מקום לפליטה להבורחים אלא בכל מקום אסור השחתת אילן פירות כיון שיש השחתה בגוף הדבר שהפירות שווין יותר מהעץ ולכן התחכם הרמב"ם אחר שכ' בהל' ז' שצריך להיות רוח א' בלא מצור כ' בהל' ח' אין קוצצין אילנות פירות שחוץ למדינה ואין מונעים מהם אמת המים דכתיב לא תשחית את עצה וכל הקוצץ לוקה ולא במצור בלבד יע"ש ולכאור' פלא למה נקט שחוץ למדינה ולא נקט שחוץ לעיר וצ"ע:

אמנם נכון מאוד דכיון שלא השלימו א"כ במלחמת מצוה אסור ליתן מחי' ושארית בארץ אפי' לקטנים וכ"ש לגדולים א"כ בודאי יהי' מותר להשחית כדי שלא ימצאו מחי' וימותו אבל בחוץ למדינ' במלחמת רשות אסור להשחי' אילני פירות דכיון דאין לנו צורך בהשחתה הנ"ל עובר על לא תשחית ולכן נקט הרמב"ם שחוץ למדינה והבן אבל מה שהוא צורך כבישה לעיר זה בודאי מותר ולית דין צריך לפנים כנלע"ד בעזה"י:

ומצאתי מבואר באר היטב ברמב"ן דמותר להשחית לצורך מצור וז"ל ולא אסרה התורה רק אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא אלא להקדים ולומר שאילן סרק קודם לעץ מאכל א"כ פי' הפרשה לדעתם שהזהירה התורה לא תשחית את עצה לכרות אותם דרך השחתה שלא לצורך המצור במנהג המחנות והטעם כי הנלחמים משחיתים בעיר וסביב הארץ אולי יוכלו לה כענין שנאמר וכל עץ טוב תפילו וכל מעיני מים ואתם לא תעשו כן בהשחתה כי תבטחו בשם שיתן בידכם עכ"ל הוסיף טעם לשבח דכל מה שאנו צריכים לכבישת העיר מותר להשחית אפי' אילן מאכל אבל להחריב סביבות העיר שעי"כ שהארץ חורבן תהי' העיר מוכרחת לפתוח שערים זה אסור לעשות והבן:

אבל עדיין נשארה הקושי' להרמב"ם מנ"ל שמותר לקוץ אילן מאכל טוב בעבור מעולה בדמים דילמא דוקא אילן זקן מותר במעולה בדמים להכרית וצע"ג:

ונלע"ד ומראשית אבאר כי הבנת הרמב"ם מבואר בספרי הובא בילקוט וז"ל לא עץ מאכל זה אילן סרק אם סופנו לרבות אילן סרק מה ת"ל מאכל מלמד שאילן סרק קודם לאילן מאכל יכול אפי' מעולה בדמים וכדברי ר"א ברבי ת"ל רק אותו תשחית וכרת עושה את ממנו תיקין ודוגיאות עכ"ל וספרי הנ"ל מחוסר מלח השכל בשלומא בתלמוד דידן גרסי' אם סופנו לרבות כל דבר מה ת"ל כי לא עץ מאכל דכל דבר הוה הפי' אפי' אילן מאכל א"כ קשה מה ת"ל לא עץ מאכל הלא הוא ק"ו אבל בספרי דגרס אם סופנו לרבות אילן סרק מה ת"ל מאכל הוא מחוסר הבנה בשתים (א) איך מרומז ברק אילן סרק דוקא דילמא הוה רק מיעוט אפי' על אילן מאכל (ב) א"כ קשה בהיפך יקשה הספרי כיון דאילן סרק מבואר בפי' עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל רק למעט אילן סרק למה לי וצע"ג (ודוחק בעיני יען דכתיב רק מקודם בפסוק): אך באמת יש שני מיני אילני סרק (א) שיש סוג אילנות אשר מינם אינם מביאים פירות בעולם לא בנעורם ולא בזקנותם כגון ארז אשר אינו מוציא פירו' וכדומ' כנודע (ב) שהמין מוציא פירות כגון עצי תפוח שנודע שמין עץ כזה מוציא פירות אבל כאשר הזקין וסר כחו ממנו אז אינו בכחו עוד להוציא פירות רק מעט מזעיר אשר ריחם כמר וטעמם פג ושניהם יחד נחשבו לאילני סרק [ועיי' ברבה בראשית שואלים לאילני סרק למה קולכם הולך והשיבו שפירותיו קלים] והתורה אמרה רק עץ אשר תדע משמע שמכיר בטבע של האילן שאינו נושא פירות וזה אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא שהאילן אינו מסוג אילנו' אשר מביאים מאכל בעולם והוא אילן סרק ממש בתולדה ומרק אנו מרבינן מעולה בדמים שהאילן נעשה זקן ולא יוכל ליתן כחו וחילו שאז העץ שוה יותר מפירותיו מותר ג"כ לכרות והוה שפיר דרק ממעט שגם מאילני מאכל יש היתר דהוה גם כן אילן סרק שמעולה בעצו יותר מדמיו וא"כ כיון דמרבינן בסופו אילן סרק הגם שגוף העץ הוא מסוג אילני מאכל מכ"ש עץ אשר תדע כי לא אילן מאכל הוא שהוא סרק בתולדה ומשני להקדים אילן סרק לאילן מאכל הגם שעכשיו שניהם סרק עכ"פ זה הוה ממין עץ מאכל וסרק ממש אינו ממין עץ מאכל ודוק א"כ מבואר דינו של הרמב"ם בספרי כנלענ"ד בעזה"י אך לפי ומה שאכתוב בסמוך אי"ה הבנה אחרת בדברי כ"מ שבאמת אין הבדל בין אילן סרק ממש לאילן זקן א"כ דברי הספרי מחוסרי הבנה וצע"ג:

רק בכל זה הוספתי רק מים וקמח שנפלאים דברי הגמר' שלומדים מכאן להכרית אפי' אילן מאכל טוב עבור מעולה בדמים:

וד' האיר עיני לברר הדבר הזה כשמלה ואקדים דיש לדקדק בלשון הגמ' בב"ק דנקטו מאחר שסופו לרבות כל דבר אשר לא עץ מאכל למה לי עכ"ל הגמ' והוא פלא דלשון שסופו לרבות משמע שלבסוף אנו מרבינן כל דבר ונהפוך הוא מתחילה הרבינו כל דבר דרק עץ אשר תדע זה אילן מאכל וא"כ הי' הגמ' לומר מאחר שהרבינו כל דבר למה לי אשר לא עץ מאכל הוא וצע"ג עוד קשה לי דאמרו עוד בגמ' יכול אפי' מעולה בדמים ה"ל רק והוא פלא למה לי קרא הלא התורה לא אסרה רק בלא תשחית את עצה ואם העצים שווין יותר מן הפירו' א"כ אין בהכריתה שום השחתה וסברא הוא למה לי קרא רק למעט וצע"ג עוד פלא בעיני להבנת הרמב"ם דרק עץ אשר תדע זה אילן זקן וא"כ הוה בסברא שמותר לכרות אפי' שלא לצורך המצור דהא לא הוה השחתה כאשר באמת פסק הרמב"ם כן בהל' ט' בפ"ו מה' מלכים וא"כ למה לן דגלי התורה במצור שמותר לכרות אילן סרק או אילן זקן וגם למה באמת צריך להקדים אילן סרק לזקן הלא מותר להכרית אילן זקן אפי' שלא לצורך כלל וצ"ע הן באמת ברמב"ם משמע דיש חשיבות לאילן זקן מאילן סרק דבאילן סרק ביאר בפירוש אפי' בשלא לצורך מותר לכרות אבל באילן זקן לא כתב בפירוש שמותר לכרות בשלא לצורך יעו"ש והבן משמע דצריך איזה צורך באילן זקן וא"כ ממילא זה נלמד מן התורה יען דבריך להקדים אילן סרק לזקן מזה אנו למדין דצריך באילן זקן צורך ובאילן סרק אפי' לא לצורך כלל ודוק אבל שני קושי' ראשונים צע"ג:

ונלע"ד לבוא על עומק ענין הנ"ל והוא דבודאי יש ב' מינים להחריב אילנות אופן הא' דפועל גרעון וחסרון בגוף אשר כבר עומד בכחתו ואין זה כמו השובר כלי או השורף בגד דמשנה גוף הדבר שמעיקרא הי' ראוי למלאכה ע"י שהי' שלם בדמות וצורת כלי ועכשיו שנשבר ונשרף נשתנה גוף הדבר אבל המונע אמת המים עד שיבשו כחות העץ משרשיו מתחת ומענפיו ממעל נשאר העץ בארץ ולא יוסיף תת כחו זה הוה השחתה ועל זה הזהירה התורה לא תשחית את עצה שנשאר עוד עץ השדה רק נשחת בכח שיעמוד עץ השדה ולא יתן כחו עוד וביאר בספרי זה המונע אמת המים וכ"כ הרמב"ם פ"ו מהנ"ל. אופן השני שכורת עץ המאכל אבל נשארו בארץ השרשים ומריח המים יוכל להפריח ויעשה קציר כמו נטע ובגוף הכריתה אינו משחית הכח של העץ מאכל רק שפועל לעשות מעץ מאכל ואילן טוב גורן אטד למשרפות אש אך גם ע"ז הזהירה התורה לא תנדוח עליו גרזן כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות הגם שלא הוה בגדר השחתה אבל אסור משום שהפירות ראוי' לאכול ואי אתה רשאי להכרית אותו כלל ולעשות מעץ השדה עץ בית ודוק וביארה התורה מה שאסרתי לך לנדוח עליו גרזן הוא מטעם כי

ממנו תאכל ואותו לא תכרו' הגם שאין זה השחתה כי נשאר השורש בארץ ומריח המים יפריח בכל זאת אתה מפסיד הפירות אשר הם יהיו ראוי' לאכילה ועיי' בספרי וז"ל כי ממנו תאכל מצוה עכ"ל כי מצוה לאכול ואסור לכרות אילן מאכל על חנם ומה שאסרתי לך לא תשחית את עצה הוא מטעם כי האדם עץ השדה לבא לפניך במצור כי זה מדרך המצור להפסיק אמת המים שיצמאו למים וימותו בצמא כל האנשים אשר נמצאו בתוך העיר אבל לעצי השדה לא מותר לך להמית אותו בצמא שיחלש כחו וימות גזעו בארץ אבל באמת מה שאסרתי לך על האילן בשני פנים (א) בהשחתה (ב) בכריתה הוא רק מה שאינו לצורך כבישת העיר אבל אותו תשחית וכרת ובנית מצור עד רדתה מה שהוא לצורך כבישת העיר לא אסרתי לך כלום שבין בהשחתה כגון למנוע אמת המים או בכריתה הכל מותר לבנות מצור עד רדתה כי לא אסרתי לך רק השחתה וכריתה מה שאינו לצורך כבישה רק לצער האויב ולדאבו אבל מה שפועל לכבישת עיר הכל מותר זה הוא עיקר הפרשה ובתוך הענין גילתה התורה [רק העץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא] בזה נכלל ב' מיני אילנו' (א) אילן זקן שאינו נושא פירות אלא מועטים (ב) אילן סרק שאינו נושא פירו' כלל מעולם ואי"ה אבאר עוד שמותר לכרות אילנות כאלו ועתה קשה אם סוף הפסוק [אותו תשחית וכרת ובנית מצור) מרבה כל דבר אפי' אילן מאכל טוב מותר להשחית ולכרו' לצורך המצור דאל"כ היאך אמר' התורה תשחית וכרת הלא באילן סרק לגמרי או באילן זקן לא שייך השחתה כלל ומותר יען דלא הוה משחית וע"כ דמותר אפי' להשחית אילן טוב וא"כ פשיטא שמותר לכרות אילן אשר לא עץ מאכל וזה שדייק הגמ' מאחר שסופנו לרבו' כל דבר דמסוף הפסוק ילפי' היתר להשחית אפי' אילן טוב אשר לא עץ מאכל למה לי פשיטא וק"ו הוא שמותר להשחי' אילן סרק ואילן זקן ומשני להקדים אילן סרק לאילן מאכל דיש לטעות אם יש צורך לבנות מצור אז כיון שניתן רשות להשחית אין צריך להבחין בין טוב לרע הכל מותר להשחית אפי' אם יש כאן אילני סרק לגמרי או אילנות זקנים יהי' ג"כ מותר להשחית אילנות טובות דכיון דהותר לצורך מצור הותר לגמרי אפי' אם אפשר בשאר אילנות ומה שאסרה התורה לא תשחית ולא תכרות הוא אם אינו צורך כלל בהשחתה ובכריתה קמ"ל שגם בעת צורך כבישה צריך ג"כ להקדים להכרית ולהשחי' אילני סרק ואילנו' זקנים ולהשאיר אילני מאכל אבל דוקא אם אילני מאכל שווין יותר מאילני סרק אבל אם אילני סרק שווין יותר מאילני המאכל אז מותר להשחית אילני מאכל ולשייר אילני סרק דכתיב רק ואין אכין ורקין אלא למעט והבן:

ולפ"ז למדנו אם מותר לכרות אילן מאכל טוב לצורך מצור ולשייר אילן סרק יען דהוא מעולה בדמים ושווי' שלו הוה יותר משווי' של אילן מאכל הגם שבמקו' שאפשר לצורך מצור באילני סרק לא התירה התורה כריתה של אילן מאכל אעפ"כ מותר לכרות האילן מאכל ולשייר האילן סרק יען שהוא מעולה בדמים מכ"ש אם הפירות שווי' בפחות מגוף העץ של עצמו דהוה העץ מעולה בדמים כנגד הפירו' שמותר לכרות האילן וק"ל:

ובא ברוך ד' וראה בעיניך כי העקוב נעשה למישור דבודאי אילן סרק ואילן זקן מותר לכרות אפי' שלא לצורך כלל אפי' בכל מקום ובכל זמן אפי' שלא בשעת המצור וכדברי הרמב"ם בה' ט' רק דהתורה הקפידה להקדים לכרו' אילן סרק ואילן זקן קודם שנשחית אילן מאכל טוב אבל אם האילן סרק או הזקן מעולה בדמים מותר להכרית לצורך מצור האילן מאכל ומזה אנו למדים ה"ה אם העץ של האילן גופו שווה יותר מפירותיו והבן זה מאוד ומיושבים כל הקו' דגם לרמב"ם מותר בין להשחית בין לכרות לצורך כבישת עיר רק מה שהוא חוץ למדינה אסור ששם אין כיבוש רק להביא האדם במצור או להשחית אבל אילן זקן או אילן סרק מותר בכל מקום להשחית אפי' שלא לצורך ובמעולה בדמים מותר להשחית אילן מאכל טוב ולהניח אילן סרק ולזה צריך קרא דכתיב רק וקצרתי:

ונתתי שמחה בלבי כי מצאתי בחסדי ד' אות שהנחני ד' בדרך אמת וישר כי השמ"ק כ' בב"ק דף צ"א בשם ר"ח וז"ל וכי מאחר שסופנו לרבות כל דבר פי' לרבות כל דכתיב אותו תשחית וכרת שהרי ריבה בכאן לכרות כל דבר מפני מה אמרה התורה כי לא עץ מאכל לרבות עצי סרק שמותר לו לכורתן אם אילן מאכל מותר לכורתו אילן סרק לכ"ש אלא להקדים אילן סרק לכורתו יכול אפי' אילן סרק מעולה בדמים מאילן מאכל תכרות האילן סרק ותניח האילן מאכל ת"ל רק וקיימ"ל אכין ורקין מיעוטין ש"מ מותר להניח אילן סרק אם הוא ועולה בדמים ולכרות בבנין מצור אילן מאכל עכ"ל הרי מבואר שהבין שסופו לרבות כל דבר הוא מדכתיב אותו תשחית וכרת ומעולה בדמים לא הוה הפי' כפי' רש"י שעץ שוה יותר מהפירו' רק דאילן סרק שוה יותר מהאילן מאכל וגם דאיירי בבנין מצור דהותר אז לכרות אילן מאכל אבל דוקא באין שם אילן סרק או שאילן סרק מעולה בדמים אבל אם אינו מעולה בדמים צריך להניח אילן מאכל ולכרות אילן סרק והבן וכן מצאתי ב"ה הנוסחא בילקוט בשם ספרי וז"ל יכול אפי' מעולה בדמים ת"ל רק אותו תשחית וכרת עושה את ממנה תיקין ודוגיאות עכ"ל נלמד דעיקר הקרא הוא כך רק אותו תשחית וכרת להתיר אילן מאכל לצורך מצור וק"ל:

היוצא ממ"ש (א) דרמב"ם ותוס' ורשב"א ושמ"ק כולם סוברים דיש לאו דאורייתא על השחתת אילן מאכל בכל מקום ובכל זמן (ב) דבמצור יש איסור אפי' ליכא בשווי'

השחתה כיון דעושה לצער ולהכאיב ואינו פועל לכבישת העיר יש לאו (ג) דבכל מקום שלא במצור צריך דוקא דרך השחתה ובלא"ה מותר (ד) אבל לצורך כבישת עיר יש היתר בין בהשחתה ובין בכריתה אבל אם אפשר לבנות מצור מן אילני סרק או אילנות זקנים אסור להשחית ולכרות אילן מאכל טוב (ה) שאין הבדל להשחית אילן סרק ממש או אילן זקן שהמה שווין לגמרי (ו) במעולה בדמים מותר להניח אילן סרק ממש ולהכרית אילן מאכל ומכ"ש אם העץ שוה יותר מן הפירות (ז) שאם האילן נטוע מתחילה באיסור שמזיק לחבירו אז אונס רחמנא חייבי' לא אמרינן ובפרט דהוה לא אפשר ולא קמכוון ואז ליכא איסור בכריתה כן כראה לפענ"ד:

אמנם א"כ בודאי צריך התבוננת מה שדקדקתי מראשית א"כ דהוא לאו מפורש בתורה א"כ מאי אשמעי' רב דאסור לקוץ הי' לו לומר דמי שקוצץ אילן דטוען קבא לוקה וגם למה צריך לומר שלא יקוץ יען דשכיב ברי' דר"ח תיפוק לי' דהוא לאו וצע"ג:

ונלע"ד לברר וללבן דין הנ"ל בעזר אלקי השמים אשר לו אני תפילה גל עיני ואביטה נפלאות מתורתיך ולדעתי מקום הניחו לי מן השמים להתגדר בו לדעת הדין בנידן השאלה אם מותר לכרות אילני פירות כי צריך המקו' לד"א:

לכאורה יש לחדש דבר דהתורה לא אסרה השחתת אילן רק אם כורת ולא צריך לא לעץ ולא למקומו של העץ שאז הוא מבעט בברכת ד' דהא אכוון להשחית אבל אם צריך למקום של האילן דהוה לא אפשר ולא קמכוון דהא הוא אינו רוצה בהשחתה רק דממילא נעשה השחתה אבל עכ"פ הוא לא מכוון לקלקל ולהשחית וליכא איסור כלל אפי' לפי מה שהעיר הגאון פנ"י בפסחים דף כ"ו דאם יש פסיק רישא אסור בעושה מעשה בידים יעו"ש דאל"כ יהי' כל מלאכת שבת וי"ט מותר ע"ש בנועם דבריו כי חיים הם למוצאיהם נ"ל סברא ישרה בע"ה דזה דוקא בכל דבר שהוא בעצם מעשה איסור כגון מלאכת י"ט ושבת או הנא' בעילה או אכילה או הנאת ע"ז ואין המחשבה פועלת לעשו' מאיסור היתר חוץ אם הוה בשב ואל תעשה דהותר רק מנועם אונס אבל כאן הלא הכריתה לאילן לא הוה מעשה איסור רק יען שפועל בו להשחית ונעשה המעשה איסור ע"י המחשבה וא"כ אם הוה לא אפשר ולא קמכוון שוב אין כאן מעשה איסור כלל ומותר לכ"ע אפי' במעשה כנלע"ד בעז"ה נכון מאוד בסברא ולפ"ז בצריך למקומו ליכא איסור כלל ודו"ק:

ומצאתי ברא"ש בב"ק אחר שהביא דברי הגמ' כתב וז"ל וכן אם הי' צריך למקומו נראה דמותר עכ"ל וכן כתב הטור בקיצור פסקי הרא"ש וז"ל ואם הוא מעולה בדמים או צריך למקומו מותר עכ"ל ודבריו נפלאים בעיני לפי הבנת רש"י דאילן המעולה בדמים הוה

הפי' דעץ שוה יותר מן הפירות א"כ מנ"ל לרא"ש דינו דבשלומא אם העץ שוה יותר א"כ ליכא השחתה כלל במה שכורתו כי אין זה מקלקל אלא מתקן אבל באילן טוב רק שצריך למקומו דעכ"פ עושה בגוף הכריתה השחתה רק שירויח במקום מנ"ל שמותר להשחית בדבר זה שיריוח במקום אחר כמו בדין של הרא"ש שמרויח במקום ומשחית לאילן וצע"ג ולפמ"ש ניחא דבכה"ג דצריך למקום הוה לא אפשר ולא קמכוון ולכ"ע מותר והרא"ש לא כתב דנלמד דין זה מדין דמעולה בדמים רק כתב מסברא דנראה דמותר בצריך למקומו כלענ"ד:

ולדעתי תלי' ענין הנ"ל אם מותר לכרות לצורך מקומו או לא בחבל הנביאים של ראשונים ז"ל הובאו בשמ"ק דלדעת רש"י וראב"ד והר"ר יונתן שפירשו הבנת הגמ' מעולה בדמים שהעץ שוה יותר מהפירות אז ליכא הוכחה מן הגמ' לנידן הרא"ש כמש"ל דאז אם הפירות שווין יותר לא נעשה השחתה כלל אבל בצריך למקומו נעשה עכ"פ השחתה בגוף הכריתה אבל לשיטת ר"ח והגאון והרמ"ה שפירשו שאילן סרק שוה יותר מאילן מאכל אז בודאי נגלה דמותר להשחית אילן מאכל טוב יען שמרויח באילן סרק וה"ה בצריך למקומו כנלענ"ד:

אך עדיין צריך התבוננת דלמא דוקא במצור דהותר עכ"פ גם קציצת אילן מאכל רק שצריך להקדים אילן סרק אז חידשה התורה אם האילן סרק שוה יותר מותר להכרית האילן מאכל יען דהתורה התירה לצורך מצור להשחית אילן מאכל אבל שלא בשעת מצור דיש איסור בהשחתת אילן מאכל מנ"ל שיהי' מותר להשחית בגוף האילן משום דמרויח במקום וצע"ג והרמ"ה הובא בשמ"ק וז"ל רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל שידעתו ואתה נהנה ממנו זה אילן מאכל [נ"ל דפי' תדע כמו אדם ידע את חוה שבעל אותה ונהנה ממנה כך כאן אשר תדע שאכל מפירות שלו] כי לא עץ מאכל הוא זה אילן סרק רע ועל שניהם הוא אומר אותו תשחית וכרת ובנית מצור וכי מאחר שסופו לרבות אפי' אילן מאכל לקציצה לצורך המצור מה ת"ל כי לא עץ מאכל הוא להקדים קציצת סרק למאכל יכול אפי' האילן מאכל מעולה בדמים כלומ' שעצו מעולה בדמים וראוי לעשו' ממנו מצור יותר מאילן סרק יכול נקדים סרק למאכל ת"ל רק הא למדת שבזמן שהעץ מאכל מעולה בדמים ועצו חשוב יותר מפירותיו ומותר לקוצצו עכ"ל היקר מפז למדנו מדבריו חדשות (א) שרק אם עצי אילן מאכל מובחרים למצור אז מותר להשחית אילן מאכל אבל בעבור שאילן סרק שוה בדמיו יותר וירויח בו טפי אי אתה רשאי להכרית אילן מאכל ולהרויח באילן סרק דבשלומא אם אילן מאכל חזק יותר מאילן סרק ויפה הוא למצור אז התירה התורה השחתה דוקא לצורך המצור אבל בעבור להרויח

ממון אסור להכרית אילן מאכל ודוק (ב) שדוקא אם העץ שוה יותר מן הפירו' אז מותר לכרות בכל מקום אילן מאכל אבל אם צריך לעץ ויש כאן אילן סרק ואילן מאכל אסור לקוץ אילן מאכל ולהניח אילן סרק יען דשוה יותר בדמיו זה אסור דגם במצור אסור לקוץ אילן מאכל עבור להרויח באילן סרק ולכן לא מסיים כאשר כתב הר"ח וז"ל ש"מ מותר להניח אילן סרק אם הוא מעולה בדמים ולכרות בבנין מצור אילן מאכל עכ"ל דנשמע מזה שמותר לכרות אילן מאכל במצור עבור להרויח דמים באילן סרק והרמ"ה מסיים דוקא אם העץ שוה יותר מפירו' יען דשם לא נעשה השחתה כלל אבל להשחי' עבור להרויח אסור ופשיטא דלצורך מקומו ג"כ אסור ודוק וגם לשיטת ר"ח והגאון אפשר דוקא במצור דשם הותר עכ"פ השחתת אילן מאכל רק דיש מצוה להקדים של סרק אז אם הוא מעולה בדמים מותר להשחית של מאכל לצורך מצור אבל שלא במצור גם הם מודים דאסור להשחית עבור להרויח במקום ולכן מחוורתא דהרא"ש כ' דינו רק מסברא חיצונה משום דהוה לא אפשר ולא קמכוון כנלע"ד:

ודע דעלה בדעתי לחדש דכל הפרשה איירי רק אם אפשר באילני סרק אז כראה הכריתה של אילן מאכל כהשחתה אבל אם אין כאן סרק אז מותר לכרות כל אילן מאכל לאיזה צורך שיש בו אבל מצאתי בשמ"ק בשם הרב המאירי ז"ל רבותי פוסקים דוקא באילן העומד על המצור הא אין עומדין על המצור אסור אף באין שם של סרק עכ"ל ואי אפשר לפרש שהמאירי רוצה להשמיע בשם רבותיו דיש איסור השחתת אילן מאכל בשלא לצורך בכל מקום דא"כ הי' לו לכתוב דרבותיו אוסרים קציצת אילן בכל מקום וגם הלא הוא הדין של הגמ' אלא הכוונה דלא נטעה דדוקא ביש כאן סרק אסור בשל מאכל אבל באין כאן סרק מותר להכרי' אילן מאכל לצורך קמ"ל דדוק' לצורך מצור מותר אבל לשאר צורך אסור אפי' אין שם של סרק אשר יוצלח כגון שצריך עץ לארגז אסור לקוץ אילן מאכל ודוק אבל בכל זה אפשר דמודה הרב המאירי בצורך מקומו כמש"ל דהוה לא אפשר ולא קמכוון ודוק:

תמצית הדברים כי צורך מקומו אין כאן הוכחה מגמרא אי מותר או לא: ואבוא בחקירה דיש לי לחדש היתר בקציצת אילנות דהנה אמרו בב"ק דף צ"א דקלא דטעין קבא אסור למקצצה מיתיבי' כמה יהי' בזית ולא יקצצו רובע שאני זיתים דחשיבי אר"ח לא שכיב שיבחה ברי אלא דקץ תאנתא בלא זמנה ע"כ ועלה בדעתי להבין באמרי חכז"ל הנה בכל התורה כולה הוה גורם קל מגוף הפעולה ונ"ל דדוקא אם עומד הדקל וכבר הוא טעון פירות אז אם יש עליו רק קב או בגפן רק גרגר או אשכול אחד אסור להשחית כי ברכה בו יען שכבר הוא טעון פירות ועדיין לא נתבשלו כל צרכן ואם הוא קוצץ החיות הוא

משחית ברכת ד' אשר ברכה בו שכבר הכח בעולם כמו בישעי' סי' ס"ה [כה אמר ד' כאשר ימצא התירוש באשכול ואמר אל תשחיתהו כי ברכה בו] יען שברכה בו נקרא השחתה אבל מי' שקוצץ אילן טרם שחנט עכ"פ שאין כאן עדיין רושם פרי ולא בוסר ולא גומל ואינו משחית בשעת כריתה רק גורם שלא יוציא פירות בקיץ זה לא נקרא משחית כלל ומותר לכרות אילן בחורף והבן ורב אוסר דקלא דטעין קבא הגם שעדיין לא הצמיח בו יותר אסור ופריך הא תנינא כמה יהי' פירות כבר בעץ הזית רובע הקב אלמא כיון שהצמיח בו רובע הקב אסור ומשני שאני זיתא דחשיבי וע"ז אר"ח דשכיב שיבחה ברי דקץ תאנה בלא זמנה הכוונה ורם שהבשילו לגמרי כחכז"ל במדרש רבה קהלת על פסוק מתוקה שנת העובד וז"ל מה בין מיתת נערים למיתת זקנים ר' נחמי' אומר התאנה הזאת כל זמן שהיא נלקטה בעונתה יפה לה ויפה לתאנה וכשאינה נלקטת בעונתה רע לה ורע בתאנה עכ"ל עוד שם במשל בבעל התאנה וז"ל אומרין יפה בעל התאנה יודע עונתה של תאנתו אימתי היא ראוי' להלקט והוא לוקטה עכ"ל והנה יען שקצץ תאנה בלא זימני' שלא הגיע עדיין העת והזמן אשר תהי' התאנה ראוי' להלקט לכן שכיב דעבר על לאו דלא תשחית אבל באמת אם אין בו פירות עדיין ליכא בל תשחית ודוק:

וראה זה מצאתי בלשון הזהב של רבינו הרמב"ם פרק ד' משביעית משנה ט' כיון שבא לעונת המעשרות וז"ל כיון שבא לעונת המעשרות מותר לקוצו מפני שהוא כשר לאכילה כמו שבארנו ויקח מפריו ויאכלנו ומותר לו לקוץ האילן ובלבד שיהי' בדמים יקרים בעצים ואז יהי' מותר לכרות אותו אבל אם לא יהי' לעצים מחיר גדול עד שיאמרו יותר יש לו תועלת בכריתתו ולהניחו אסור לכרות אותו מפני שהוא נושא פירות שהאילנות העושים פרי אסור מן התורה לכרות אותן בשום זמן מהזמנים אלא על זה הדרך שאמרנו והוא מה שאמר הכתוב לא תכרות את עצה ולזה הענין נתכוון באמרו כמה יהי' בזית ולא יקוצץ רוצה לומר שאסור לכרתו בשנה משאר השנים מפני שהוא עושה פרי ורובע הוא רובע קב ר"ל מן הנצנים מכל שאר האילנות מלבד הזתים משעה שיציץ ציץ כשיעור קב אסור לכרתו אלא ליוקר דמי עצו כמו שאמרנו עכ"ל הכוונה מבוארת כי הגיע לעונת המעשרות הוא הבאת שליש עיי' פ"א וא"כ שיהי' מותר לכרות אם לא נגמר בישולו צריך דוקא שיהי' העץ שוה יותר מפירות אבל אם אינו שוה יותר אסור לכורתו מפני שהוא עושה פרי ודייק רבינו בלשונו שכפל ח"ל שהאילנו' העושים פרי אסור מן התורה לכרות אותן בשום זמן מהזמני' עכ"ל כל זמן שהם עושין פירות שהפירות צריכין לאילן והם עליו אסור לכרות ולכן ביאר ברובע הקב וז"ל ר"ל מן הנצנים מכל שאר האילנות מלבד הזתים משעה שיציץ ציץ כשיעור קב אסור לכרתו עכ"ל מבואר דוקא משהציץ

ציץ איסור הכריתה אבל אח"כ בשעה שאין עליו פירות מותר לכורתם ודוק וכן מורה לשון המשנה כמה יהי' בזית רובע הקב משמע שעדיין יש בזית רובע הקב ודוק וכן משמע בברכות דף ל"ז ע"ב דהקשה התוס' וא"ת בלא שביעית נמי תיפוק לי' דאסור משום לא תשחית את עצה ותי' דלא טעין קבא או דעץ שוה יותר יעו"ש ולא הקשה בתוקף דאפילו אין בו פירות אסור לקצוץ משום איסור דלא השחית את עצה וצ"ע אלא פשיטא דהתוס' סברו ג"כ דאין איסור דלא תשחית רק אם יש בו פירות ולכן אמר רב שמואל למחר אייתי לי מקורייהו הגם שצריך להחריב גוף הפירות מיד ודוק ומיושב לי בזה דהרמב"ם פ"ה משביעית הל' י"ז וח"י הביא דקודם שבאו הפירות ואח"כ משהגיע לעונת המעשרו' מותר לקוץ יעו"ש משמע ג"כ דאם אין בו פירות ליכא איסו' משום השחתה אילן אך באמת אינו ראי' דהרמב"ם עסק שם רק לענין שביעית ואיירי ג"כ דלא טעון קבא או דעץ שוה יותר וק"ל:

ולפ"ז מיושב לי דאמרו בסוכה דף ל"א על ד' דברים מאורות לוקין וחד על הקוצץ אילנות טובות עיי' רש"י דשם איירי דלא נמצא עליו פירות בשעת קציצה שם הוה רק ליקוי מאורות וק"ל:

ובזה מיושב קושי' שהקשתי מפ"ב דתמיד דחקרו בגמ' עצי מזבח אם הי' משל עץ תאנה ושאר אילני מאכל והקשתי הלא להרמב"ם יש לאו בקציצת אילן מאכל וצע"ג ושוב הראני ד' שהגאון מ"ל שם הקשה קו' בשם באר שבע וב"ה שזכיתי לכוון קו' הנ"ל והגאון מ"ל יצא לחלק דאין בכריתת ענפים שום איסור יעויין שם ולפי מ"ש ניחא דשם כרתו העצים או קודם שחנטו האילנות או אחר גמר בישולם ודו"ק:

ומיושב בזה אשר עוררני הרבני כמו"ה ר' יהודה נ"י מדברי מדרש פ' תרומה שאדם ילמוד דרך ארץ מהקב"ה שצוה לבנות משכן עצים שאינם עושי' פירות שצוה מן הארזים ה"ה אדם הבונה בית לא יבנה מן אילני פירו' וקשה תיפוק לי' דיש לאו בקציצת אילנות טובות ואם קצצם נכרי לעצמו למה יהי' אסור לבנות בו וצע"ג ולפמ"ש נכון שזה ילמוד מוסר שלא לבעוט בברכת ד' ולכרות אותם בזמן שאין עליהם פירות שאז אין איסור אבל עכ"פ דרך ארץ הוא שלא למעט ברכת ד' כפי' רש"י בסוכה דף ל"א ודוק: אך ראה זה מצאתי בשמ"ק בב"ק דכתב וז"ל בלא זימני' שהיתה עדיין טוענת תאנים עכ"ל משמע דקאי על העץ דדקל ראוי' עוד להוציא פירות הגם שאין פירות עתה עליו אסור וק"ל אבל בגמ' דידן הגירסא בלא זמנה משמע דקאי על התאנה דלא בא עדיין זמן לקיטת התאנים אבל בב"ב נמצא הגי' בלא זימני' יעו"ש משמע דעל העץ קאי דלא בא זמן העץ

אשר אינו נושא פירות מרוב ימים וצע"ג ואולי סכנה יש אפי' אין עליו פירות אבל לאו דלא תשחית דוקא ביש עליו פירות ודו"ק:

וכן משמע מתוס' בב"ק דף צ"א דהקשו התוס' איך חייב הקוצץ אילן חבירו הא אין לוקה ומשלם ולכאורה לק"מ קו' הנ"ל דמתני' איירי שקץ בזמן שאין על אילנות פירות אז ליכא לאו אבל חיוב תשלומין יש דדמי אילני פירות עולין יותר מדמי עצים בעלמא ודוק וכן מוכח ממה שהקשה תוס' הא אמרי' במתני' יקוץ ונותן דמים יעו"ש ולפמ"ש לק"מ דשם איירי לקוץ בשעה שלא יהי' עליו עוד פירות וע"כ דתוס' סברו דאפי' אין על האילן פירות יש בו לאו דל"ת:

אלא א"כ הדרה הקו' לדוכתי' מפ"ב דתמיד ומדברי המדרש שהבאתי למעלה וצע"ג:

ונראה ליישב דכבר הערותי למעלה דהשכל גוזר דוקא אם נטע אילן מאכל להיות עומד לעולם אז יש איסור בהשחתה אבל אם נטע אילן לזמן שיגדל בעץ אז ליכא איסור דלא תשחית ועוררני בן אחי הבחור ר' משה נ"י דמבואר פ"א דערלה דנוטע לגדר ולקצוץ פטור מערלה דכתיב ונטעתם כל עץ ואכל דוקא שיהי' נטוע לשם עץ מאכל אבל לסיג ולקורות פטור יעו"ש ולפ"ז שם בפ"ב דתמיד נטעו מיד לעצים ואז ליכא איסור בהשחתה דאין זה עץ מאכל אשר יהי' מחויב עליו ומיושב ג"כ דברי המדרש דילמוד אדם דרך ארץ שלא יטע מתחילה אילני פירות לבנות מהם בית וק"ל ועדיין צ"ע למה לא יבנה מהם בית אם מיד נטעם לכך:

ודע דפלא בעיני דברי הגמ' דילפי' דאילן סרק קוד' לאילן מאכל אבל במעולה בדמים האילן מאכל קודם דכתי' רק והנה באמת יפלא הלא גם על אילני סרק יש פירות ומבואר בש"ע א"ח סי' ס"ג סעיף ד' דמברכין על פירות אילני סרק בפה"א ובט"ז ס"ק א' חולק דמברכין לפעמים בפה"ע יעו"ש וא"כ מה לי אילן מאכל או אילן סרק כיון דהטעם משום הפירות ועי' בילקוט בשם ספרי ר"י אומר ק"ו אם על העץ עושה פרי חסה התורה על הפרי עצמה לכ"ש יעו"ש וא"כ מה לי עץ מאכל או אילן סרק כיון דיש עליו פירות אסור להשחית וע"כ צ"ל כמש"ל דאיירי התורה דבכל אופן צריך לכרות אילנות לצורך כיבוש העיר ואז הקדימה התורה להניח עץ מאכל ולכרות אילן סרק הגם שיש גם עליו פירות מ"ו אינם חשובים כמו פירות עץ מאכל בטבעו וא"כ גילתה התורה דוקא במעולה בדמים שמותר להניח אילן סרק היינו כיון דגם על אילן סרק יש פירות רק שאינם טובים כמו פירות עץ מאכל וכאן שפירות האילן סרק שווין יותר בשווי' מפירות עץ מאכל מותר לכרות העץ מאכל אבל לעולם לכרות עץ מאכל ולהניח אילן סרק אשר אין עליו פירות יען ששוה העץ בדמים יותר מנ"ל להתיר בזה להשחית אילן מאכל אך מברייתא

אין קושי' דילמא באמת הוה הפי' כן דאם פירות האילן סרק מעולין בדמים אז מותר להניח אילן סרק ולכרות אילן מאכל אבל א"כ איך מביא הגמ' ראי' לדברי ר"ח דבמעולה בדמים מותר לקוץ אילן מאכל מנ"ל האי דילמא דוקא אם יש באילן סרק לצורך כיבוש העיר ג"כ השחתת אילן פירות אז פועל שווי' בדמים להניח אילן סרק אבל ללא דבר לא פועל שווי' של דמים וצע"ג:

ונ"ל לחדש דבר דוקא אם האילן טוען פירות במלאת ספקו כדרך כל האילנות אז יש איסור לאו אבל אילן דכבר הוכחש רק דנשאר שיעור קבא או בזית רובע קב ובגפן כל דהוא זה דוקא דרבנן ובו אין לאו רק סכנה כי האדם עץ השדה לבוא מפניך במצור מי שקוצץ אילן אשר מתחיל להזקין אז בא אדם במצור שימות בו ולכך נקנו ר"ח דקלא דטעין קבא אסור לקצוץ וה"ה דשכב שיבחה ברי דקץ תאנתא בלא זמנא יען שהוזקן אבל לא נתמלא לו הזקנה שלא יוציא פירות כלל כנלע"ד:

העולה מכל זה דלא מצאתי היתר ברור לקוץ אילן פירו' דהוא מבורר בשם רמב"ם ורשב"א ותוס' דהוא לאו מדאורייתא בכל מקום ובכל זמן והיתר מקומו אשר חידש שם הרא"ש תלי' בחבל הראשונים אשר הביא השמ"ק וגם דמבואר שיטת התוס' דאסור לקוץ אפי' אם אין עליו עדיין פירות וגם אין מוכרח אם מותר להשחית אפי' ענפים לכן אין היתר רק למכור לנכרי האילנות ולהתנות עמו שצריך לעקרם עם שרשיהם ולטעם בתוך גן אחר עיי' ב"ב דף ל"ז ואז הגם אם ישנה דיבורו הוה רק גרם ע"י נכרי שכולי האי לא חיישי' קודם שיש על האילן פירות כנלע"ד שאז ליכא איסור ולא סכנה וד' יאיר עיני בתורתו ויטהר לבבי לעבודתו:

ומצאתי בט"ז סי' קי"ז שהביא דברי הגמ' שיש סכנה וגם לאו שכן מנה הסמ"ג והתפלא על הש"ע שלא הביא דין הנ"ל והדג"מ מביא שהרמב"ם מנה ללאו ובכל זאת העתיק דברי הרא"ש לצורך מקומו מותר ולדעתי יש בנידן לחקור כמו שהארכתי בעזה"י ומלשון הט"ז שם משמע שהיתר לבנות בית הגם שצריך לקצוץ אילנות שיש בהן פירות יעו"ש ולא נראה לענ"ד כמש"ל: ויש לי מקום עיון בסנהדרין דף ק' דפריך על בן סירא מקרא דלא תשחית והוא פלא גדול הלא לא תשחית את עצה הוה לאו דאורייתא והשחתת שאר דברים הוה דרבנן עיי' רמב"ם פרק ו' מהל' מלכים וצ"ע גדול ויש לי לעיין בנידן דאחר דקצץ בנטיעות ועבב"ב דל"ז בשמ"ק הבדל בין דקלא לאילן ומסוגי' הנ"ל יש לעיין הרבה ועי' בב"ק דצ"ה אבל אין הזמן מסכים עמי וכעת תהי' שביתה קולמסי:

סימן נ

בב"י יו"ד ס' קכ"ז וז"ל מצאתי כתוב מה שפי' ר"ת דע"א שאמר נתנסך יינך ומכחישו או אומר איני יודע דאינו נאמן נראה דהיינו לב"ה ובני ביתו דוקא שמפסידו להם ממון אינו נאמן אבל אחרי' לאו כל כמיני' לסמוך על הכחשת דב"ה דע"א נאמן באיסורי' ומורי הגביר אמר ע"א נאמן באיסורין אינו אלא להתיר היכא דלא איתחזק איסור אבל לאסור דבר שנתחזק היתר לאו כל כמיני' כיון דמכחיש לי' לא מהימן כבי תרי וק"ל דבפ' האומר אמרי' מקוה פסולו ביחיד אם אמר ע"א שחסר משום ע"א נאמן באיסורין עכ"ל ודבריו נפלאי' בעיני כל רואיו (א) למה נאמן לב"ה ולא לעולם ואם כדבריו יען שמפסיד ממון ואינו נאמן א"כ גם לעלמא יהי' מותר כיון שלא נתקבל עדותו ככל ועי' ש"ך (ב) נתקשה אדמ"ו הגאון ז"ל בתשובה למה לא יהי' הבעלי' כע"א בהכחשה דאוקמי' הדבר בחזקת היתר וע"ש שתי' דהטעם דהוי נוגע בדבר והוא בחיו"ד סי' קכ"א (ג) מה שכ' מורי הגביר דע"א נאמן באיסורי' אינו אלא להתיר היכא דלא איתחזק איסור ולנה לא כתב ג"כ שנאמן לאסור היכי דלא איתחזק היתר ואם הוא סובר דזה כ"ש כשיטת הרא"ש בגיטין א"כ למה כתב אינו אלא להתיר הי' לו לומר רק אם יש ספק אבל כנגד חזקה אינו נאמן [ורא"ש בפ' אלו מגלחין שכ' דיותר מסתבר דע"א נאמן להתיר מלאסור הוא בהיפך מה שכת' בגיטין אות א' אך אחר העיון לק"מ עי"ש ודו"ק] (ד) מה שהשיב מורי הגביר דכיון דנתחזק היתר לאו כל כמיני' דלא הוי כבי תרי ע"ש קשה בי תרי מאן דכר שמי' הא לא נזכר כלל זה (ה) ויותר תמוה הקו' מקדושין דבשותק איירי לרבא ולאביי מטעם שלח ואחוי ע"ש וצע"ג ליישב:

ונלע"ד לתרץ והוא דראיתי בב"י שהביא פלוגתא דר"ת שסובר הגם דבעלי' מאמיני' לו יכולי' לומר איני מאמינך וראבי"ה ותוס' מחולקי' ע"ז ע"ש ולפענ"ד אחר נשיקת כפות רגליו כי שפה אחת להם ודברי' אחדים ולא פליגי כלל וכלל וז"ל המרדכי ור"ת פסק דכל היכי דאמר אינו נאמן א"צ להחמיר אפי' נאמן כבי תרי ומיהו אומר הר"ם שבעל נפש יש להחמיר היכי דנאמן ואנו יודעי' שלא לקנטרו ולהפסידו אומר כן עכ"ה ולפי הבנת הב"י דהכוונה אעפ"י שנאמן לו העד כבי תרי בלבו אעפ"כ מותר לו לומר בפה שאינו נאמן לו ולפ"ז הי' לו לכתוב אפי' נאמן לו כב' ולמה נקט אפי' נאמן כב' דמשמע דנאמן לכ"ע הלא הכל תלי' אם נאמן לבעלי' שמותר לשקר וגם דברי הר"ם מוקשי' דכתב שיש להחמיר היכי דנאמן ואנו יודעי' שלא לקנטר בא למה אנו יודעי' דמשמע דעולם יודעי' הי' לו לכתוב והוא יידע שלא לקנטר בא דעיקר סברת הר"ם שהוא לא ישקר בפה אם מאמין לו בלבו והוא פלא לכאורה עוד כ' המרדכי וז"ל והיכי שהעד אומר נטמאו

טהרותיך ובכ"מ דמהני הכחשה פסק ר"ת אפי' אי מהימן לן כב' יכול להכחישו ולומר איני מאמינך הא דאמר רבא ההוא סומא אי מהימן לך כב' זיל אפקה היינו היכי דשתיק אבל היכא דלא שתק אע"ג דמהימן עלי' כב' לא מהימן ה"מ דלא מהימן בדברי' שישנן בחזקת היתר אבל דברי' שישנן בחזקת איסור מהימן ור"מ כתב דאם ידוע שהוא נאמן יש לחוש ויש מביאי' ראי' לדבריו מההוא סומא דאמר לי' אי מהימן לך ואמאי לא אמר לי' מר שמואל אל תאמן לו וכ"כ ראבי"ה דדבר זה תלי' ביראת שמים שלא יבדה ולבו לומר על העד דבר שאינו כדאי לטהר טהרותיו או שלא נתנסך יינך עכ"ל גם כאן קשה כנ"ל למה כתב המרדכי אפי' מהימן לן לפי סברת הב"י הי' לו לכתוב נאמן לו גם כת' אבל היכי דלא שתק אע"ג דמהימן עלי' כב' לא מהימן הי' לו לכתוב אף על פי שמהימן לו אבל לשון עלי' משמע שאנו יודעי' שנאמן עליו אבל הוא לא ידע וגם לשון ור"ם כ' דאם ידוע שהוא נאמן לו יש לחוש קשה מאי איכפת לן בעולם אם ידוע או לא כך הי' לו לכתוב ור"מ כתב שאם מאמין לו יש לחוש כלל הדברי' שכולו מוקשה וצע"ג:

ונ"ל דזה בודאי פשיטא דאם מאמיני' הבעלים בלב שעד אומר אמת והוי כאלו נודע שהיין נתנסך מאי איכפת לן בשפתי שקר שאומר שאיני מאמין לו דבאיסורי' אין צריך עדים רק אמתיות הדברי' ועיי' בט"ז סי' צ"ח ביו"ד ודו"ק וכיון שנודע לו בלבו שיין הוא אסור מאי איכפת לן בהכחשה בדבר שפתים אך נחקור אם משה רבינו ואהרן דנחשבו כע"א עיי' בד"מ אומרי' דיין נתנסך וכל עולם יודעי' שאמת דברו אך הבעלי' אומרי' פיהם ולבם שוה שאינם נאמני' להם יותר מע"א דעלמא ולא מאמין למשה כב' עדים אז יש לחקור אם יש אפשרות לבעלי' להכחיש עד כזה דיהי' כע"א דעלמא ובאמת הם נאמני' ומותרי' באותו יין כיון דעכ"פ אצלם נחשב משה רבינו כע"א והם מכחישי' ושורת הדין נותן שמותר היין הגם דלכ"ע נאמן העד כב' עדים כיון דאצלם אינו נאמן אבל אם הבעלים מאמינים לו כב' עדים בודאי אסור היין הגם דעולם לא מאמין לו כב' ודו"ק:

ומיושב שפיר לשון המרדכי ור"ת פסק היכי דאמר אינו נאמן היינו אם מכחיש ע"א שאינו נאמן עליו כב' א"צ להחמיר אפי' אם נאמן כבי תרי הכוונה הגם שנאמן על עולם כולו דעכ"פ הוא א"צ אסי להחמיר כיון דאצלו אינו נאמן ע"ז אמר הר"ם כיון דעכ"פ אכ"ע נאמן העד כבי תרי אז אכ"ע אסור היין (כסברת מצאתי כתוב) ומדוייק הלשון היכי דנאמן דאנו יודעי' עכ"פ שלא לקנטר בא וגם על הבעלי' אינו נאמן כב' עדים הא לכ"ע הוא נאמן ואסור היין ודו"ק כי קרוב לאמת וזה גם כן כוונת המרדכי פסק ר"ת אעפ"י שנאמן לן כבי תרי אעפ"כ יכול להכחישו כיון דהוא עכ"פ באמת מכחישו ואשמועי' רבותא יותר אעפ"י שגם עליו הי' נאמן כב' עדים כיון שעכ"פ בעדות הזה הוא מחליט

שאינו נאמן לו וזה שאמר אעפ"י, שנאמן עלי' ור"מ כתב שאם הוא נאמן שכל עולם יודעי' שאינו משקר יש לחוש שגם הוא יגרש אותה ומביאי' ראי' דשמואל אמר אי מהימן לך כבי תרי יען דאיש ההוא הי' נאמן דלא משקר ולכך פתח שמואל בלשון אם הוא מהימן עליו הגם אם רק מכבר הוא נאמן אצלו אפקה ולכך לא אמר לו אל תאמן לו הכוונה שילמוד אותו טענות וספקות כדי שלא יאמין לו אך יען דשליח הי' איש נאמן ולכך גם הוא יחוש גם עתה ומובן שפיר לשון גמ' אי מהימן לך ולמה לא אמר לו נאמן עליך כב' דמשמע דעתה צריך להיות לו נאמן כב' ודו"ק היטב:

ולפ"ז התוס' איירי אם הבעלים מאמינים באמת להעד כבי תרי ולכך כתבו דאסור דדייקו בלשונם היינו גברא דלא ומהימן לי' כבי תרי מבואר דגם לבעלים נאמן כב' עדים אבל המרדכי איירי אכ"ע נאמן כב' עדים אבל לא לבעלים ולא פליגי כלל ודוק היטב:

ואבוא לביאור והוא דהמצא כתוב דן על דברי ר"ת הנ"ל באופן דעד הוא נאמן כב' עדים ובודאי מצד הדין יהי' נאמן הגם שיש בדבריו הפסד ממון הא אפי' בדבר שבערוה אם נאמן העד כב' עדים אוסר רבא כמו שהסביר התוס' בקידושין יען דצריך רק לדעת אמתיות הדבר וגם באיסורי' ובממון לא אברי סהדי אלא לשקרא וכיון שנאמן כב' נאמן ג"כ על הפסד ממון שבו רק יען שבעלים מכחישי' שלא נאמן עליו כב' אבל לכ"ע אסור דהוי כב' עדים ול"ק קו' ראשונה דבעלי' שאני ודוק רק דהי' אפשר לטעות דכיון דעכ"פ לגבי בעלים אינו נאמן וא"כ הבעלים גופי' הוי עד המכחיש דעד א' נאמן באיסורי' ויוכל העולם לסמוך על הכחשת הבעל הבית ולא שייך סברת אדמ"ו ז"ל בתשובה יען דנוגע לכך אינו נאמן זה אינו דעכ"פ כנגדו בודאי אינו נאמן ולכך כ' אבל אחרי' לאו כל כמיני' לסמוך על הכחשת בעל הבית יען דהוא אחד נאמן באיסורי' והעד הוא נאמן כבי תרי ומיושב קו' הב' ודוק אך בלשון המרדכי יש לדקדק שכתב וה"מ דלא מהימן בדברי' שישנן בחזקת היתר אבל דברי' שישנן בחזקת איסור מהימן עכ"ל וכוונתו כמ"ש הרא"ש דבאתחזק איסור ע"א נאמן מנדה גמרי' להתיר אבל לאסור את המותר אינו נאמן מבואר מזה דע"א נאמן נגד חזקת איסור ע"ז אמר מורי הגביר דע"א אינו נאמן אלא להתיר היכא דלא איתחזק איסור ובזה מחולק על ר"ת אבל בזה מודה לו דלאסור את המותר לאו כל כמיני' דכיון דמכחיש לי' לא הוי כב' כמ"ש המרדכי בשם ר"ת ומיושב קו' ג' וד' ודוק היטב היוצא מזה דרק באופן דעד נאמן כב' אז יש פלפול אם יוכל להעיד נגד חזקת היתר אבל בעד דעלמא ובעלי' אומרי' איני יודע בודאי אינו נאמן נגד חזקת היתר וקשה בקדושין דהוכיח רבא דצריך ב' עדים בדבר שבערוה דמקוה פסולו ביחיד וקשה הא לרבא מהני אפי' חד אי מהימן כבי תרי וע"כ דפלוגתא דר"ע ור"ט הוא אפי' אם העד

בעלמא ושם במקוה הוי כאיני יודע ועי' רמב"ן קדושין ואעפ"כ ע"א יוכל לפסול מבואר מזה דע"א דעלמא דאינו נאמן כב' יוכל להוציא מחזקה ור"ת פסק דוקא אם מהימן עלי' כבי תרי וקשה שפיר ודוק דשם מבואר דע"א נאמן נגד חזקת היתר דרבא לא סובר שלח ואחוי ודו"ק היטב כי לדעתי דבר אמת בפי:

הש"ך נתקשה בסי' קכ"ז על או"ה שכתב דעד הב' אינו נאמן להכחיש כיון דבעלי' שתקו והקשה הש"ך ממתני' דכריתות דמבואר הגם דשתק דע"כ איירי כן ואפ"ה עד השני נאמן שלא יביא חטאת ע"ש שהאריך בזה:

ולענ"ד נראה ליישב בג' אופני' (א) בשלומא ביי"נ שהוא ממון והבעלי' לבדם נגעו בזה אז אפשר להאמין להעד והשני אינו יוכל להתירו דכבר האמינו לראשון אבל בקרבנות שבשעה שמאמין לראשון צריך מיד לזכור איך באפשרות להאמין הא הכהנים לא יקרבו דהם לא יאמינו לו ואז נאמנות שלו אינו מועיל כלום לגבי כהנים ולכך הב' ג"כ נאמן והגם שביבמות פ"ח אמרי' גם בקרבן שתיקה כהודאה היינו שנאמנות העד הוא בשתיקה אבל זה אי אפשר שלא יאמין ג"כ לשני ודוק היטב בזה:

ובזה יובן שפיר מ"ש בתוס' דאם באו העדים זאח"ז אין השני נאמן דכל מקום שהאמינו תורה ע"א לכאורה קשה הא תוס' הוכיחו דע"כ איירי דוקא בשתיקה ואז הוי הנועם מכח נאמנות הבעלי' ואנן אמרי' דוקא כל מקום שתורה האמינה כגון בסוטה ועגלה ערופה דליכא נאמנות בעל דבר וצע"ג אך תוס' ס"ל דבקרבן לא שייך נאמנו' בעל דבר ודוק היטב שם:

[ודברי תוס' שם צריכי' ביאור שנקטו הא בשבועה בלבד הימנו תיפוק לי' הגם אי גם לדבר אחר נאמן עכ"פ קרבנות ממועטי' בפירוש בתורה לא יקום לכל חטאת וצ"ע אך אפשר לפרש דעתם שלא לומר דוקא קרבן חטאת דלשון חטאת דוקא ולכך כתבו המפרשי' בשם הרמב"ם ע"ש בלח"מ פ"ח משגגות וכאן איירי תוס' לענין אשם תלוי ולכך כתבו דוקא לשבועה נאמן ולא לשום דבר אחר ממילא ממועט כל קרבנות וק"ל אך גם תוס' כתבו בסוף הסוגי' הא לא איכחש מהימן ג"כ דקדוק זה דלא יקום ע"א רק לשבועה ושם קאי על חטאת וצ"ע לפ"ז דקדוק הנ"ל:

אך נלע"ד לבאר היטב והוא דלכאורה יש לומר ב' טעמי' למה ע"א אינו נאמן בקרבנות הא' יען דעד בא להפסיד ממון דמי שווי' של קרבן והב' דתורה דן על איסור קרבנות שמא מביא חולין בעזרה וצריך ב' עדים כמו בדבר שבערוה או מיתה ונ"מ אם הבעלי' רוצי' להאמין לע"א אם הטעם משום ממון וכיון שהבעלי' מוחלי' ממון שלהם ולגבי האיסור נאמן הע"א אבל אי הכוונה שאיסור קרבן צריך ב' עדים אז גם ברצון נפשם

א"א להקרי' ולפ"ז י"ל דלעולם או הודע אליו איירי בהכחשה רק דשם אשמועי' תורה דמפסוק לא יקום דאיירי תורה על העד שהוא אינו יכול לחייב אבל הבעלים ברצון נפשם יכולי' ואשמועי' מפסוק דאו הודע אפי' לגבי בעלי' ג"כ א"א להקריב ולפ"ז התוס' דרוצי' להוכיח דגם באינו יודע אינו נאמן העד ואי אפשר למענו רק דע"כ רק בשבועה נאמן העד משמע דלגבי איסור קרבנות אינו נאמן זה ג"כ ממועט מפסוק דלא יקום ע"א באיש ופסוק או הודע איירי באיני יודע ודו"ק]:

באופן ב' נ"ל והוא דאמרתי ליישב קו' התוס' הא כל מקום שהאמינו התורה הרי הוא כב' וע"כ בבת אחת ע"ש שכתבו כן ותרצתי דהנה בקרבן יש ב' דברי' הא' אם האיש מחויב בקרבן והב' הגם אם מחויב אין ממשכני' אותו בע"כ ואנו דנין על הבאתו אם יביא קרבן שמחויב בו אעפ"י שהב"ד אין כופין אותו ולפ"ז העד הראשון שאמר שאכל חלב זה לא בא בעדותו רק שהאיש ומחויב בקרבן אבל לענין שיביא קרבן ע"ז לא מהני עדותו והב' שאומר לא אכל חלב כל עדותו רק להציל אותו שלא יביא חולין בעזרה דלענין חיוב הגוף אם מחויב בקרבן מאי איכפת לך בזה וע"כ שהוא בא שלא יביא ולפ"ז אני אומר הא דאמרי' כל מקום שהאמינה תורה לא' הרי הוא כב' זה דוקא אם אנו מאמיני' להשני שסותר לעני' עדות הראשון כגון בעגלה ערופה לענין שהב"ד יערוף העגלה אם אנו מאמיני' לעד הב' אז נראה סתירת עד הראשון אז הוי הדין דהראשון נאמן אבל בכה"ג הגם אם אנו נאמין לעד הב' שלא יביא קרבן בזה לא נראה סתירת עד הראשון דגם אם מחויב בקרבן אפשר שאינו רוצה להביא וביש כאן עד הב' אז אנו אומרי' לו שיהי' שב ואל תעשה שלא יביא קרבן ול"ק קו' התוס' ודוק ולפ"ז מיושב ג"כ קו' הש"ך דשם ביין אם אנו מאמיני' לדברי העד הב' שלא נתנסך ואנו שותין היין אז ניכר שדברי עד הראשון בטלו אז הראשון כבר האמינו הבעלי' ואי אפשר לחזור מזה אבל בכריתות הגם שהאמינו לראשון לענין החיוב יאמינו לב' לענין הבאה ודו"ק:

סימן נא

נשאלתי בנידן ענבים יבשים שנקראים טראקענבעער שדרך עושי יין ליתן אותן ענבים יבשי' בעריבה ואחר ימי' רבי' זב ממנו יין שקורין עסטענץ ואח"כ דורכי' ברגליהם אותן ענבים היבשים עד שנעשה עב מאוד כעין מרקחת ואח"כ שופכי' עליהם יין חזק והוא שנקרא אויסברוך אבל בשנה הזאת לא זב מענבי' היבשי' משקה עסטענץ הנ"ל יען שהיו יבשי' מאוד מרוב חמה ואירע באחד שצוה לעכו"ם להדריכם ברגליהם עד שנעשה עב כמרקחת ושפך עליהם יין כשר טוב מאוד ושאל אם יינו כשר או אם צריך למכרו בשם יי"נ וההפסד גדול מאוד מאוד וצע"ג:

תשובה כפי אשר הרו והגו רעיוני נ"ל לפתוח בשערי היתר וד' יצילני ממכשול ושגיאה הנה מבואר ברמ"א סי' קכ"ג סעיף כ"א וז"ל אבל בעריבה שאין דרך למשוך משם מותר לדרוך עמו וכן לקנות ממנו ענבים דרוכות בעריבה הואיל ואין דרך למשוך בעריבות עכ"ל ובש"ך ס"ק מ"ז וז"ל ואע"ג דלסוף אתרמי לפעמי' דכששואבי' מאותה עריבה לתת באותה גיגית שיש יין קצת צלול מ"מ אין לחוש בכך חדא דלעולם יש הרבה גרעיני' ענבים מעורבין עם יין ועוד דכיון שאינו מתכוין העכו"ם להמשיך היין לא הוי המשכה כמו שכ' בתוס' ר"פ עכ"ל מהרי"ק ומביאו הב"י וכיוצא בזה כתבו התוס' בעכו"ם דף נ"ה וכ"כ הג"א מא"ז פר"י בשם ראבי"ה ומביאו הפרישה עכ"ל וא"כ בשנה הזו שלא ה' זב מהם משקה יין שנקרא עסענץ ועכשיו דרכו אותן העכו"ם ולא כדי להמשיך ממנו יין רק כדי לעשות אותן כמרקחת לשפוך עליהם יין נמצא דלא מתכוון העכו"ם להמשיך יין שאם הי' בו יין הי' זב מעצמו קודם הדריכה ואם יצא יין מכח הדריכה הלא נשאר באותן חרצנים וזגים ונבלל עמהם להיות כמרקחת אז אין איסור כלל ומותר אפי' לכתחילה לעשות ע"י עכו"ם אם לא בשביל גזירה שלפעמים בשני' אחרי' יהי' נמשך ממנו יין שקורין עסענץ שאז הדרך שהגיגית או העריבה עומד דרך מדרון כדי שימשך ממנו היין הזב מעצמו למטה ואז בודאי נגיעה אוסר אפי' אם נגע בענבים לבד עיי' סי' קכ"ג סעיף י"ז ואסור לדרוך עם ישראל ביחד משום חשש שמא יגע ביין ועיי' בזה סעיף כ"א ובש"ך ס"ק מ"ג ומ"ד שהאריך אבל בשנה הזאת שלא נמשך בודאי מותר בדיעבד אפי' אם נגע עיי' בש"ך ס"ק מ"ד בשם מהרי"ק וכן הובא מהרי"ק הנ"ל בט"ז ס"ק י"ד ועיי' ט"ז סק"י (ועי' בש"ך ס"ק ל"א):

אמנם התבוננתי דדוקא אם העכו"ם אינו מתכוון להמשיך היין מן הענבים שכיחא לי' אם יהי' היין נשאר שמור בענבים אז הגם שנמשך הוי המשכה שלא בכוונה וז"ל התוס' בע"ז נ"ה ע"ב בד"ה בשלומא בגיגית קטנות שבוצרין בהן ומביאין אותן מן הכרם אין לחוש כי אין דרך להמשיך יין מהם עכ"ל מבואר דוקא בגיגית שמביאין בהם הענבים מן הכרמים שלא מתכוון כלל שיצא היין מן הענבי' וז"ל הראב"י הובא בהגהת אשר"י שם וראב"י כתב ובלבד שיתכוון להמשכת היין אבל אם כוונתן שמשכה כדי שיכניס בגיגית הרבה ולא כדי שיזוב למשוך היין לצד אחר אין נראה בזה להחמיר עכ"ל מבואר דוקא אם כוונתו רק למען החלל כדי שיכניס בגיגית הרבה ענבים אבל אין תכליתו שיצא מהם היין להפריד היין מן הזגי' אז מותר יען שאין תכליתו בזיבת היין רק למען החלל בשבירת ודחיקת ענבי' אבל אם יהי' באפשרות למען אותן ולא יצא כלל היין ג"כ ניחא לי' א הוי המשכה שלא בכוונה אבל אם אכוון שיזוב היין ולעשות מזגים מרקחת יין פנים

חדשות ועיקרו של מרקחת הנ"ל לבלל הזגין עם הכח יין אשר מוכח בו ויצא מרקחת הנ"ל אז כיון שמכוון על המשכה עכ"פ מצד לצד באותו זגים נאסר בהמשכתו ודוק:
ולכאורה יש להשיב בשלומא בנידן דתוס' וראב"י דאיירי בחשש דבאמת היין נעשה נפרד שם מחרצני' וזגי' ולבן צריכי' דוקא מנועם דלא מתכוין להמשיך אבל כאן הגם שמתכוון להוציא היין מתוך הענבים אבל עכ"פ אין היין נפרד מחרצני' וזגים שבו ובאופן זה אם אינו מקפיד מתערובות חרצנים וזגים לא מקבל שם יין לנסך כמבואר בסי' קכ"ג סעיף ח"י וז"ל אבל אם לקח חרצנים עם היין לא הוי המשכה ואפי' אם לקחן עכו"ם ביחד מותר להחזיר המותר עכ"ל והוא משנה מפורשת וא"כ כאן דלא נבדלי' עכ"פ הזגי' מן היין ליכא בו שום איסור וצע"ג:
אך כד דייקת לק"מ דרמ"א כ' בסי' קכ"ג סעיף י' וז"ל יין צמוקי' פי' שנתן מים על ענבים יבשים הרי זה כיין ומתנסך עכ"ל ובש"ך ס"ק כ"ד וז"ל ומתנסך ולא בעי' המשכה ואע"ג דלקמן בסעיף י"ז אינו נקרא יין להתנסך עד שימשך שאני התם דאיו דרך להניח ענבים עם היין משא"כ הכא שדרך הוא להניח הצמוקי' בתוך החביות ושם נעשה יין גמור כיון דכבר עברו עליו ג' ימים עכ"ל והובא בט"ז בס"ק י"ג בביאור רחובות בטעם לשבח יעו"ש וא"כ כאן שמעשה אומנתו בכך ואינו עומד להתפרד אז נעשה יי"נ אם נתערבו יחד וק"ל ועיי' מג"א סימן תמ"ב סק"א בשם רשב"א ודו"ק:
שוב התבוננתי דיש לחלק דבשלומא ביין צמוקי' נשאר היין לעצמו והזגי' בו לגומרו שבו יתחזק כחו להיות למים שם יין אז אינו מגרע הזגי' ליין שלהם לקבל שם יי"נ אבל כאן שלא פועלי' הזגי' שהיין היוצא מהם יקבל שם יין נהפוך הוא על ידם נאבד שם היין דמעיקרא משקה ועתה אוכל אז בודאי כיון שהיין מעורב מיד בהם לא מקבל שם יין להתנסך דלא גרע מיין שבתבשיל או יין נקרש עיי' בסי' קכ"ג סעיף ה' דלא מקבל יי"נ ומה שמצינו שם בסעיף כ"ו דדבש ישמעאלים אסור והוא יין הנתעבה כדבש עיי' ש"ך וט"ז יען דהי' יין צלול מעיקרא ודוק דלא לחנם נקנו הריב"ל וז"ל ושם נעשה יין גמור עכ"ל הכוונה שהוא פועל בו שם יין והבן:
תמצית הדברי' שיש להתיר מב' טעמי' (א) דאינו מכוון להמשיך כלל והגם שכתבתי לעיל דוקא אם אינו מכוון להמשכה כלל אבל כאן מכוון שהיין יצא זה אינו דהמשכה נקרא דוקא אם יפרד לצלול ולא לפרוד להשאר בתערובות שאין דרך המשכת יין בכך וכן יש לכוון גם כן בכוונת ראבי"ה שמסיים וז"ל ולא כדי שיזוב היין לצד אחר עכ"ל ולא כ' בקיצר שכאן הכוונה רק למעך ולא כדי שיזוב היין למה הוסיף עוד ב' תיבות - לצד אחר- משמע ג"כ שלא נקרא מתכוון להמשיך רק אם תכליתו לפרוד היין מן הזגים

ומה שכ' מתחילה שיש כוונה כדי שיכנס שם הרבה היינו להוסיף מעלה שבגיגיות מן השדה אינם מתכוון כלל להמשיך אלא להרבות בו ענבים אבל לדינא וסיים שצריך ג"כ כוונה להפריד היין מן הזגי' ודוק (ב) יען שעושה המשכה באופן שיאבד ממנו שם משקה ויקבל שם אוכל ודו"ק:

סוף דבר בנידן שאלתינו אשר אין אחד בכל גבולינו אשר זב לו מענבי' משקה עסענץ הידוע אין דריכת הנכרי אוסר מטעמי' שכתבתי ויש לצרף עוד יען שישראל מעיד שלא נגעו ביד רק ברגל והיין כשר לכל בר לבב כנלע"ד: ודע דכ"ז כתבתי דוקא אם לא נשפך עליהם יין מתחילה אבל אם נשפך עליהם יין כשר כפי אשר שמעתי אם הענבי' יבשי' יש מן האנשים ששופכים עליהם מעט לפעול המשכה למשקה עסענץ וענבים הצמוקים בלעו היין אז אם רק נשאר טופח אפילו אין בו להטפיח הכל נאסר על ידי נגיעת עכו"ם דהנה מבואר בתשוב' רשב"א סימן ל"ח הובא בש"ע סימן קכ"ג סעיף י' וז"ל יש להזהר מלהוציא החרצנים והזגים מהגתות ע"י עכו"ם או כנענים אפי' אחר שהוציא מהם יין ראשון ושני עכ"ל ובש"ך ס"ק י"ט הביא לשון רשב"א וז"ל דשמא יש בו טופח יין ואוסר עכ"ל יען שלא נעצרו בקורה וגלגל וכ"ש אם נשפך עליו יין ממש ונשאר טופח שנאסר במגע עכו"ם ודו"ק וכ"ת דוקא טופח ע"מ להטפיח זה אינו כמבואר במחבר סי' קכ"ט סעי' י"ג ובש"ך סי' קכ"ג ס"ק ל"ב ובסי' קכ"ו בש"ך סק"י ודו"ק:

סימן נב

חיים ושלום וישע רב בתלמידי החביב ירא שמים בסתר כבוד הרבני המורג חרוץ בעל פיפיות חרב חדה מונח על סברו כמוהר"ר חיים פנחס נ"י: שאלה אשה אחת שנעקר מקורה ולפעמים חתיכו' אדומי' נופלים לה חוץ לפרוזדר ואחר זה היא למודה למצוא כתמים על חלוקה ואינה יכולה לידע בבירור אם גם בלא בשר חוצה לה באים הכתמים כי היא אינה מרגשת כלל שיהי' דבר זב ממנה והורה לך רב אחד שבתוך כ"ד חודש ללידתה אינה צריכה לחוש על כתמי' ורק שאלת על אחר כ"ד חודש אם צריכה לחוש על כתמים הנ"ל עוד שני' אם מותר לה ללבוש בגדי צבעונין שאין מקבלין כתמים זה תוכן השאלה וספיקות שלך:

תשובה אבאר הסוגי' מקור של הענין והוא בנדה דף כ"ב ע"ב בעי מיני' ר' ירמי' מר' זירא הרואה דם בשפופרת מהו בבשרה אמר רחמנא ולא בשפופרת או דילמא האי בבשרה איבעי' לי' שמטמא בפנים כבחוץ א"ל בבשרה א"ר ולא בשפופרת דאי בבשרה מבעי' לי' שמטמא בפנים כבחוץ א"כ נימא קרא בבשר מאי בבשרה ש"מ תרתי והאמר ר"י בשם רשב"י המפלת חתיכה קורעה אם יש בה דם אגור טמאה ואם לאו טהורה הכי השתא

התם דרכה של אשה לראות דם בחתיכה הכא אין דרכה של אשה לראות דם בשפופרת לימא שפופרת תנאי דתניא המפלת חתיכה אעפ"י שמלאה דם אם יש עמה דם טמאה ואם לאו טהורה ר"א אומר בבשרה ולא בשפיר ולא בחתיכה ר"א היינו ת"ק אימא שר"א אומר בבשרה ולא בשפיר ולא בחתיכה וחכ"א אין זה דם כדה אלא דם חתיכה ת"ק נמי טהורי מטהר אלא דפלי פלוי איכא בינייהו ת"ק סבר בבשרה ולא בשפיר ולא בחתיכה וה"ה לשפופרת וה"מ היכא דשיעא אבל פלי פלוי טמאה מ"ט בבשרה קרינן בי' ואתו רבנן למימר אע"ג דפלי דפלוי אין זה דם נדה אלא דם חתיכה הא דם נדה ודאי טמא ואפי' בשפופרת נמי אמר אביי בשפופרת כ"ע ל"פ דטהורה כי פליגי בחתיכה מ"ס דרכה של אשה לראות דם בחתיכה ומ"ס אין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה רבא אמר כ"ע אין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה והכא באשה טהורה ומקור מקומו טמא קמיפלגי דר"א סבר אשה טהורה ודם טמא דהא אתי דרך מקור ורבנן סברי אשה טהורה ומקור מקומו טהור עד כאן סוגי' הגמרא:

טרם אחוז בקסת הסופר אודיעך כי לא אבוא להורות ולסדר תשובה כי הענין חמור מאוד מאוד ארזי לבנון יחרדו לפסוק פסק להתיר בנידן זה כי לא פורש מקור הדברי' אבל מה שחנני ד' לברר דעת רש"י ותוס' אודיעך ותראה בו כח דהתירא ותשאל פי זקן מורה דעת ובסוף ענין אכתוב לך איזה דברי' אשר קשי' לפני בהבנת הרא"ש וגם איזה דבר שצריך לי עיון על אדמ"ו בחת"ס יו"ד סימן קמ"ה ואצפה לשמוע ממך ע"י אגרת את אשר יורו המורים ומה מהדברי' אשר נכוני' בעיניך ועל מה שיש להשיב ועתה באתי בשם ד': (א) וזה החלי בעזה"י בשיטת רש"י וז"ל בשפופרת. הכניסה קנה חלול באותו מקום ונמצא בתוכה דם עכ"ל בבשרה. דם יהי' זובה בבשרה שיצא דרך כותלי בית הרחם ואין מפסיק והאי קרא בנדה כתיב ופרשה שני' נאמרה בזבה ואשה כי יזוב זוב דמה עכ"ל שמטמא בפנים כבחוץ מאחר שיצא מן המקור לפרוזדר והעמידו כותלי' מיד היא מטמאה משא"כ בזב ובעל קרי שאין מטמאין עד שתצא טומאתן לחוץ עכ"ל ויש לדקדק בלשונו הזהב (א) שכתב הכניסה קנה חלול באותו מקום ולא ביאר עד היכן הכניסה אם עד המקור או עד בין השנים ובראי"ש כת' הרואה דם בשפופרת וז"ל כגון שהכניסה שפופרת עד המקור ויצא דם דרך שפופרת עכ"ל חרי שביאר שהכניסה עד המקור ועיין ברמב"ם פ"ה מה' א"ב שמקור הוא החדר שיוצא ממנו הדם נדה יעו"ש וא"כ משמע מלשון הרא"ש שצריכה להכניס למעלה ובין השנים עד חדר ממש עיי' רמב"ם שם הל' ב' אבל לא הכניסה בחדר עצמו ובטוש"ע כתבו וז"ל הכניסה שפופרת והוציאה בה דם עכ"ל משמע שהכניסה השפופרת בתוך החדר והוציאה בה דם ורמב"ם כ' בפ"ה מא"ב

הלכה ט"ז אשה שהכניסה שפופרת בפרוזדר וראתה הדם בתוך השפופרת עכ"ל ביאר שהכניסה רק בפרוזדר שהוא למטה בין השנים כמבואר שם בהל' ג' אבל רש"י לא ביאר כלל רק כתב באותו מקום משמע בכל אותו מקום ערוה אם הכניסה שפופרת מבעי' לי' לר"י והוא פלא גדול הלא כיון שיצא הדם מבין השנים אשה טמאה וכן להרמב"ם קשה כנ"ל כיון שיצא מבין השנים טמאה כמבואר שם בפ"ה הל' ב' וצריך ע"ג (ב) עוד יש לדקדק בלשון רש"י שכתב וז"ל ונמצא בתוכה דם עכ"ל משמע שלא יצא הדם דרך השפופרת לחוץ הגוף רק שבדקה השפופרת ומצאה שם דם וכן משמע לשון הרמב"ם שכ' וראתה הדם בתוך השפופרת עכ"ל ולא כתב ויצא הדם דרך השפופרת משמע שמוצאה הדם בתוך השפופרת והוא פלא למה לא כתבו כלשון הרא"ש שכתב ויצא דם דרך שפופרת עכ"ל שהי' קנה חלול ודם יצא דרך שם לחוץ והוא פלא על רש"י ורמב"ם וצע"ג (ג) מה שכת' בבשרה שיצא דרך כותלי בית הרחם ואין מפסיק עכ"ל הנה לא כתב שיזוב בכותלי ב"הר בלי מפסיק משמע שמודה רש"י שאם זב הדם בחלל בית הרחם גם כן טמאה כגון שעמדה במרחב רגלים זה מזה שנטף הדם מפי המקור לחוץ בלי נגיעת כותלי הרחם (וכן מבואר בנב"י ח"ר סימן נ"ב שאם נטף מן אותו מקור לחוץ בלי נגיעה אם הוא בלא הרגשה אין ונטמא טומאת ערב יעו"ש משמע שמשכחת לה כזה) וא"כ כיון שהחלל ואויר בהר"ח מטמא א"כ למה אם יש מפסיק לא יטמא וצע"ג ועוד דאפי' אם הטעם דכל ראוי לבילה אין בילה מפסיק כאשר סובר ר' זירא בכל התורה למה לא נקט רש"י שיצא דרך כותלי בהר"ח בלי חציצה אבל תיבת בלי מפסיק משמע שלא יהא דבר אשר מפסיק הדם מלזוב עוד למרחוק שפוסק הזלת הדם וצע"ג (ד) עוד יש לדקדק מאי בעי רש"י בזה שהאי קרא בנדה כתיב ופרשה ב' נאמרה בזבה ועיי' דף מ"א ע"ב (ה) מה שכ' שמטמא מבפנים וז"ל מאחר שיצא מן המקור לפרוזדר והעמידו כותלי' מיד היא מטמאה עכ"ל תיבות והעמידו כותלי' הוא שפת יתר בלי הבין כך הי' לו לומר מיד שיצא מן המקור לפרוזדר היא טמאה מאי נ"מ אם העמידו כותלי' אפי' אם הוא זב על כותלי' תמיד בכל זאת היא טמאה מיד אם נגעה בטהרות ברגע זו שיצא מן המקור לפרוזדר טרם שיצא לחוץ וצע"ג:

ונלע"ד לבאר בעזה"י דרש"י סובר בודאי אם אשה הכניסה שפופרת קנה חלול עד פי המקור והי' חלל הקנה מכוון נגד פי המקור ונפל הדם בחלל הנ"ל ויצא לחוץ בודאי היא טמאה כיון שארגשה פתיחת פי המקור ויצא הדם דרך כותלי בהר"ח וא"כ זב הדם בחלל בשרה ומה יזיק שהי' סביב כותלי הרחם מבפנים צדדי השפופרת הלא אם לא יהי' שפופרת וינטף הדם בחלל ולא יגע בצדדי' היא טמאה ה"ה אם יש קנה סביב הצדדים

כיון שיצא הדם דרך בהר"ח היא טמאה רק ר' ירמי' בעי שהיא לקחה שפופרת אשר יש לו חלל בראשו אבל לא נקוב מעבר לעבר שיוכל הדם לזוב לחוץ רק שבראשו יש לו חלל וכאשר יצא הדם ויפול מפי המקור יפול בתוך חלל השפופרת וינוח שם שלא יוכל לזוב לחוץ וע"ז בעי ר' ירמי' הלא התורה אמרה דם יהי' זובה בבשרה משמע שיוכל הדם לזוב לחוץ אבל אם יש מפסיק אשר מעכב הנזילה שלא יוכל לזוב בבשרה היינו לצאת לחוץ עכ"פ בדרך כותלי בהר"ח א"כ אין כאן דם יהי' זובה בבשרה שמשמע שצריך להיות זיבה דרך בשרה וזה שכתב רש"י שהכניסה קנה חלול ונמצא בתוכה דם יען שלא הי' הדם יכול לזוב ולצאת לחוץ ובודאי בזיבה דכתיב ואשה כי יזוב זוב דמה שקאי התורה על גוף שלה שהיא תתן ימים רבים זוב דמה אז טמאה אפי' ע"י שפופרת דעכ"פ זב הדם ממנה מן המקור לפרוזדר אבל בנדה כתיב דם יהי' זובה בבשרה משמע שצריך הדם אשר זב ממכה זובה בבשרה ע"ז בעי ר' ירמי' אם מהני אם נעשה מפסיק בתוכה אשר יפסיק נזילת הדם שלא יוכל לזוב לחוץ וא"כ אפי' הכניסה הקנה רק באותו מקום ולא דחקה עד למקור עכ"פ פעל מפסיק לדם שלא יוכל לזוב לחוץ או דילמא האי בבשרה מבעי' לי' שמטמא בפנים כבחוץ ופירש"י והעמידו כותלי בהר"ח מיד היא טמאה הכוונה עמוקה מאוד דלכאור' יש לדקדק בלשון שמטמאה מבפנים כבחוץ הלא כיון דאשה מטמאה מיד כאשר יצא הדם מן המקור לפרוזדר א"כ כל אשה מתטמאת מבפנים ולא משכחת אשה שמתטמאת מבחוץ דאי אפשר לצאת לחוץ טרם שנכנס הדם לפרוזדר א"כ הי' לומר בבשרה מלמד שמטמא' בפנים ולא בחוץ:

אמנם לשון חכמים מחכים התורה אמרה ואשה כי תהי' זבה דם יהי' זובה בבשרה וטמאה שבעת ימים משמע בודאי שצריך להיות מתחילה נגמר זיבת הדם בבשרה אח"כ היא מקבלת טומאת נדה דלולי דרש דבבשרה הי' בסברא חיצונה שצריך לצאת הדם לחוץ וכן מצאתי ברשב"א דף כ"ב דבאיש הי' בסברא לטמא בפנים שאין דרך זרע לעכב אבל באשה דרך להתעכב הרבה בכתלי' והי' בסברא שלא לטמא עד שיצא וצריך קרא לטמא בפנים יעו"ש וא"כ דוקא אם באמת מתעכב גילתה התורה ומנ"ל אפי' לא נח הדם כלל רק התורה חידשה בבשרה שמטמאת מבפנים אך זה דוקא אם זב הדם לפרוזדר וכותלי בהר"ח העמידו את הדם שינוח שם ולא יזוב כעת עוד ונגמר זיבת הדם אז גילתה התורה שמה שנגמר זיבת הדם מבפנים נחשב כאלו זב לחוץ ונגמרה הזיבה אבל אם כותלי בהר"ח לא העמידו הדם שינוח שם ויפסוק מלזוב רק הדם זב לאט על הכתלי' ואנו רוצי' לטמא הטהרות שנגעה ברגע זו שזב הדם מבפני' טרם שיצא לחוץ אז אמרי' שתורה לא טימאה האשה כל זמן שלא נגמרה עכ"פ זיבת הדם בפנים ולא נטמאת עד שיצא הדם

לחוץ וא"כ אם הכותלי בהר"ח לא פעלו העמדה אז באמת אינה מטמאה מבפנים רק מבחוץ אך אם זב בבשרה וכותלי' העמידו הדם אז מטמא מבפני' כמו מבחוץ וזה שדייק רש"י מאחר שיצא מן המקור לפרוזדר העמידוה כותלי' אז אחר העמדת דם מיד היא טמאה ולא קודם דמהכ"ת נימא שהתורה חידשה שלא צריך להיות גמר זיבת הדם והוא דבר חדש מאוד בעזה"י אך מרש"י דף מ' במשנה לא משמע כן וזה הי' ספק של ר' ירמי' או דילמא האי בבשרה מבעי' לי' שמטמא בפנים כבחוץ כיון שכותלי בית הרחם אוקמי הדם ועיכבו שלא יזוב הדם לחוץ הוא טמא ה"ה אם עיכב השפופרת הדם שנטמאת דמה לי שהבשר מעכב הדם מלצאת או השפופרת מעכב מלצאת והגם שזה דרך הנשים לראות דם ולעכב בבשר בהר"ח ואין דרכה שיעוכב הדם בשפופרת בתוך בשרה כיון דעכ"פ בבשר' בא להחמיר לטמא מבפנים כמבחוץ הגם שמעכב הדם עכ"פ ליכא קרא מיותר למעט שפופרת ע"ז השיב בבשרה אמר רחמנא למעט שפופרת דאי לטמא בפנים כבחוץ ובשפופרת יהי' ג"כ טמא א"כ נימא קרא בבשר לדעת שגם בפנים טמא למה כתיב בבשרה אלא ללמד דדוקא עיכוב על ידי בשר שדרכה בכך לאוקמי שם דם הוא טמא אבל עיכוב ע"י דבר אחר מה שאינו בשרה אינו טמא והבן זה ופריך הגמ' הא אמר ר"י המפלת חתיכה אם יש בה דם אגור טמאה ומשני הכי השתא התם דרכה של אשה לראות דם בחתיכה הכא אין דרכה של אשה לראות דם בשפופרת ופירש"י וז"ל אם יש בה דם אגור טמאה ומ"ש משפופרת עכ"ל ובד"ה דרכה של אשה הלכך בבשרה קרינא בי' דמב"מ לא חייץ עכ"ל הכוונה אם דם אגור טמא הגם שנתאסף הדם בחתיכה אעפ"כ טמא ולמה אם נתאסף הדם בשפופרת יהי' טהור וזה שדייק רש"י "ומ"ש משפופרת" מה לי שהתאסף הדם בחתיכה ויצא החתיכה ומ"ש שהתאסף הדם בשפופרת והוציאה השפופרת עכ"פ אין הדם זב שיוכל לצאת ומשני דרכה של אשה לראות דם בחתיכה כמו שדרך שיתעכב הדם בכותלי בהר"ח וטמא התורה יען שהוא דרכה כך הדרך שיתאסף הדם בחתיכה לראות אח"כ הדם בחתיכה והוי הראי' כדרך (ומראי' עד יציאה לחוץ לא נעשה עיכוב בהזלה) אבל אין דרכה של אשה לראות דם בשפופרת אפי' אם תתחב השפופרת למקור רק שאח"כ נתאסף בשפופרת שלא יוכל לזוב כאשר התחיל הראי' וזה שהחכים רש"י כיון שדרכה לראות בחתיכה ולא נשתנה דבר הילכך בבשרה קרינא בי' דמה שמוקף בשר סביב הדם לא מעכב דבמ"ב לא חייץ גם בפי המקור והוי כאלו ראתה הדם בחלל הרחם שג"כ לא נגע הדם בכתלים ה"ה כאן אבל בשפופרת דאין דרכה של אשה לראות דם ע"י תחיבות השפופרת למקור רק אנו רוצי' לומר דעכ"פ יצא מאשה דם נדה רק שנתעכב ע"י שפופרת כמו שהכתלי' מעכבי' דם נדה על זה אמרינן בבשרה

דוקא בבשר עצמה ומהני לטמא מבפנים הגם שיש עיכוב בבשרה אבל לא בעיכוב ע"י דבר אחר ודו"ק:

היוצא מזה (א) אם ראתה בקנה שתחבה עד למקור ומאת ד' היתה נסבה שפתח המקור והוציא דם ונפל לחוץ ע"י השפופרת טמא' כיון דעכ"פ יצא מפי המקור ונגע בבשר המקור עצמו (ב) שפופרת אשר יש לה בית קיבול שלא יוכל הדם לזוב טהור יען שאין כאן זיבה בבשרה היינו בבית הרחם שלא יוכל לזוב לחוץ ואין דרכה בכך אפי' אם תתחב שפופרת במקור לא תראה דם וא"כ אין קבלת השפופרת נחשב לעיכוב כדרכה כמו שגילתה התורה דמטמא מבפני' כבחוץ דשאני התם הוי עיכוב בדרך ראי' אבל כאן הוי עיכוב בשלא כדרך ראי' דבשלומא אם יהי' דרכה של אשה לראות ע"י שפופרת אם תתחוב למקור אז בודאי כיון דמשכחת קבלת דם בשפופרת כדרך ראי' שהוא יציאת דם מן המקור לא הי' דרשי' הקרא למעט שפופרת דהא מהאי קרא ילפי' שמטמא בפנים יען שדרך נשים לראות כך שמעכב הדם בבית החיצון וממילא ה"ה בשפופרת דגם כן דרכה בכך והי' דרשי' בבשרה ולא בשפיר ולא בחתיכה אם אין בה דם אגור או עד שתרגיש בבשרה (ג) הגם שאמרי' שדם מטמא בפנים כמו בחוץ זה דוקא אם כותלי בהר"ח כבר העמידו הדם אבל אם הוא נוזל לצאת אינה טמאה רק עד שיצא לחוץ:

ואוסיף נופך להסביר מנ"ל שצריך להיות הראי' כדרכה לראות והוא דתורה אמרה ואשה כי תהי' זבה דם יהי' זובה בבשרה וטמאה שבעת ימים וכל הנוגע בה יטמא עד הערב הנה תיבות דם יהי' זובה בבשרה אינם כתובי' רק לפרש תיבת זבה הכתוב מקודם שאשה תהי' זבה ומאי זבה דם יהי' זובה בבשרה ומה שדרכה של אשה לראות דם כך הוא נכלל בכלל זבה בין לקולא ובין לחומרא כגון כאן דדרשי' בבשרה לטמא בפנים כבחוץ הוא להחמיר באיסור נדה ודרשי' למעט שפופרת או בדף נ"ז אמר שמואל עד שתרגיש בבשרה או למעט שפיר וחתיכה הוא להקל באיסור נדה ואיך אפשר שתיבה אחת יה' בא להחמיר ולהקל והוא פלא גדול בעיני:

ולפמ"ש נכון דתורה אמרה אשה כי תהי' זבה ומפרש מה הוא זבה שיהי' דם זובה בבשרה איך שדרכה לראות בעת ווסתה וא"כ כיון שדרכה לראות בעיכוב דם בכתלי' היא טמאה מבפנים כבחוץ וכיון שדרך נשים לראו' בהרגשה צריכה לרגוש וכיון שאין דרך בשפופרת או בחתיכה היא טהורה בלא הרגשה או אם ראתה בחתיכה ודו"ק:

ובכל זה אינני שוה לי איך נימא שהטעם שמטמא בפנים יען שדרך הדם לעכב בכתלי' והוא ודאי רק מיעוט בעלמא דהא פליגי ב"ש וב"ה בדף ג' אי כותלי בית הרחם מוקמי דם או לא וע"כ כיון דשכיח' לראות גם בעיכוב הכתלי' או לראות דם אגור בחתיכה לפעמים

דהוי גם כן רק מיעוט בעלמא נקרא דרכה בכך ואיך נימא דצריכה הרגשה הגם שרוב ראיות המה בהרגשה אבל מי יכחיש שיש גם ראית דם נדה בלי הרגשה (ועיי' בס"ט אי הטעם דבלא הרגשה אפי' ודאי מן החדר טהור או הטעם כיון דבלא הרגשה אימר מעלמא קאתי) וצע"ג ועוד דלשון הגמ' בכאן ובדף נ"ז משמע שמייתור הלשון גמרי' יען דכתיב בשר ילפי' טומאה בפנים ומדכתיב בשרה משמע הרגשה:

ובמש"ל דצריך דוקא שכותלי בהר"ח העמידו הדם יש לי ליישב השגה של אדמ"ו הגאון חת"ס דחידש דעיקר הרגשה הוא הרגשת זיבת דבר לח דהא מבשרה דרשי' שמטמאה בפנים כבחוץ והוא חוץ לבין השנים ואותו בבשרה דרשי' עד שתרגיש בבשרה וע"כ דזה הרגשת זיבת דבר לח שהוא ג"כ שם ולא פתיחת פי המקור והקשה אמ"ו ז"ל הלא מבשרה דרשי' ולא בשפופרת וע"כ הוא על פי המקור דאל"כ עד פי השנים א"כ כבר נטמאה כיון שיצא עד בין השנים בלא שפופרת וע"כ שגם הרגשה הוא בפי המקור יעו"ש ולפמ"ש לרש"י אפי' אם הכניסה רק בפרוזדר כמ"ש הרמב"ם בפירוש גם כן ממעט שפופרת יען דנפסק נזילת הדם ולא יכול לזוב דאין מטמאה בפנים רק אם העמידו הכתלים והבן:

אבל קשה לי א"כ לב"ש דסובר דכותלי בהר"ח לא מוקמי דם ועי' ברשב"א שם דמשמע דסובר ב"ש דאי אפשר כלל לאוקמי הכי פליג ב"ש על הדרש דמטמאה בפנים כבחוץ דהא אם הכתלי' לא מוקמי דם לא משכחת שיטמא בפנים כבחוץ וצע"ג:

ודע דהי' פלא בעיני לפי פשטות הבנה וכפי שכ' הרא"ש בפירוש דכוונת רואה דם בשפופרת שתחבה עד המקור ויצא הדם דרך השפופרת א"כ אי נימא שצריכה הרגשת זיבת דבר לח א"כ למה צריך קרא למעט שפופרת הא לא משכחת הרגשה על הבשר כיון דאיכא שפופרת מפסיק עד למקור וצע"ג וע"כ דשניהם הוי הרגשה הרגשת פי המקור והרגשת זיבת דבר לח ועיי' בחו"ד סי' ק"ץ והבן:

ומה שפלא בעיני למה דרבינו קדוש השמיע לנו דין שמטמאה בפנים כבחוץ במשנה דף מ' ודין הרגשה חידש שמואל ודין שפופרת חידש ר' ירמי' ודין חתיכה חידש ר"א למה השמיע רבינו במשנה החומר' אשר נדרש מקרא הנ"ל ולא השמיע הקולות אשר יוצאי' מבשרה:

ועוד פלא בעיני מלבד דרק דין דמטמאה בפנים נשנה במשנה משמע דזה עיקר הדרש דמבשרה וגם בגמ' כאן דבעי ר' ירמי' או דילמא האי בבשרה מבעי' לי' שמטמא בפנים כבחוץ משמע שיש יתר שאת למעט מבשרה דין שמטמאה בפנים מאשר נדרוש זה למעט שפופרת וקשה לי הלא הרשב"א והר"ן בחדושיהם הקשו בדף כ"ב למה באים

צריך קרא למעט שלא יטמא בפנים וע"כ דלולי הקרא הי' הסברא נטמא בפנים וא"כ למה בנדה צריך קרא להרבות טומאה בפנים ותירצו יען דדרך להתעכב הדם בבהר"ח באשה והי' מסברא שלא לטמא עד שיצא הדם וא"כ צריך קרא להחמיר לטמאות בפנים אבל באיש שאין דרכו להתעכב והי' מסברא שיטמא מבפנים יעו"ש וא"כ קשה לי מנ"ל לדרוש נגד הסברא דילמא באמת אשה אינה מטמאה בפנים והקרא אתי למעט שפופרת ואנן חזינן אי הי' כתוב בבשר לבד בלא ה' הי' דרשי' ביותר לטמאו' מבפנים מאשר נדרוש לטהר בשפופרת או בחתיכה או למעט שצריך הרגשה והגם שבאמת כתי' בשרה וממועט תרתי אבל בהס"ד דלא ידע מתרתי ש"מ איך רצה ר' ירמי לצדד למעוטי שפופרת ובחר שקרא אתי לטמאות בפנים כבחוץ מנ"ל למדרש נגד הסברא וצע"ג:

ונלע"ד דהנה מצינו דאות ב' מורה בשמות על ג' דברי' (א) אם נעשה פעולה ע"י חפץ כמו ויך האתון במקל שמקל הי' הכלי שע"י נעשה הפעולה וכן כאן אי דרשי' שיזוב הדם ע"י בשרה ולא בשפופרת ולא בחתיכה שיהי' נעשה הפעולה ע"י בשרה ולא בד"א (ב) מצינו שמורה הב' הדבוק לשם שע"י אותו הדבר הנרמז בשם הוא הי' התחלת הכח לפעול הפעולה כמו באלקים נעשה חיל והוא יבוס צרינו כך דרשי זובה בבשרה שפתיחת פי המקור אשר הרגישה הוא פעל שיזוב הדם וזה בבשרה עד שתרגיש בבשרה שאז הרגשת המקור פועל הטומאה של הזלת הדם (ג) מורה הב' אצל השם על תוך במקום כמו וישב אברהם בבאר שבע או והוא יושב בפתח האוהל וכן כאן בבשרה שזב בתוך בשרה היא טומאה ולא צריך לזוב לחוץ והבן ומסתבר לרבינו הקדוש שבפשטו' מורה הב' על תוך במקום ולכן דרש הראשון שמטמא בפני' כבחוץ אבל אי דרשי' עד שתרגיש או בבשרה למעוטי שפופרת אז הוא חוץ ממשמעות הוראת הב' בשם טוב לדרוש אם הב' מורה תוך במקום והבן ובזה ניחא לי בדף נ"ז שחקר הגמ' כמו כאן מנ"ל שתרגיש הא צריך בבשרה לטמא בפני' כבחוץ וכאן הקשה כן נגד שפופרת למה לא נאמר דהכל נלמד מלשון בבשרה בבשרה עד שתרגיש בבשרה ולא בשפיר בבשרה שמטמאה בפנים כבחוץ כמו דדרשי' מן לך בחמץ לך ולא של עכו"ם לך ולא משל גבוה ולא משל אחרי' ופי' שם בתוס' דהכל ממועט דלא הוה לך ה"ה כאן הכל ממועט דלא הוי בשרה וצ"ע ולפמ"ש נכון דכאן צריך הב' ובכל דין צריך להיות לב' הוראה אחרת ולכן צריך דוקא שיש כאן יתור ה' של בשרה ודו"ק והגם שיש לתרץ כאן יש דבר והפוכו שמטמאה בפנים הוי הוראה על חומר דין נדה ואיך יורה אותו אות להקל בשפופרת ובחתיכה ובהרגשה דוקא ולכן צריך הגמר' יתור ה' ומיתור ה' דרשינן באמת תרתי כדמשני התם תרתי ש"מ והבן: גמ' לימא שפופרת תנאי היא דתני' המפלת חתיכה אעפ"י שמלאה דם אם יש

עמה דם טמאה ואם לאו טהורה רא"א בבשרה ולא בשפיר ולא בחתיכה ר"א היינו ת"ק אימא שר"א אומר וחכ"א אין זה דם נדה אלא דם חתיכה ת"ק נמי טהורי מטהר אלא דפלי פלוי איכא בנייהו ת"ק סבר בבשרה ולא בשפיר ולא בחתיכה וה"ה שפופרת וה"מ היכא דשיעא אבל פלי פלוי טמאה מ"ט בבשרה קרי' ביי' ואתו רבנן למימר אע"ג דפלי פלוי אין זה דם נדה אלא דם חתיכה הא דם נדה ודאי טמאה ואפי' בשפופרת:

ובער אנכי מהבין דברי הברייתא דנקט אע"פי שמלאה דם אם יש עמה דם טמאה מאי רבותא יש בזה אע"פי שמלאה דם כיון דיש עמה דם בודאי טמאה אפי' אינה מלאה דם נהפוך הוא לענין אם אינה עמה דם שטהורה שם יש רבותא אע"פי שמלאה דם והי' לברייתא לומר המפלת חתיכה אם יש עמה דם טמאה ואם לאו אע"פי שהיא מלאה דם טהורה דכאן יש רבותא בזה שטהורה אעפ"י שמלאה דם יען דר"א אומר ולא בשפיר ולא בחתיכה וצע"ג: ונ"ל דהא הגמ' מוקי בפלי פלוי ופרש"י דהיינו דקתני אם יש עמה דם טמאה וחכ"א גם בפלי פלוי טהורה דאין זה דם נדה אלא דם חתיכה וא"כ נקט רבותא לת"ק בודאי חתיכה שאינה מלאה דם מבפנים רק שיש בקעים על החתיכה מבחוץ ושם יש דם בודאי טומאה דמהכ"ת נימא שזה דם חתיכה הא לא ראינו שחתיכה הנ"ל יהי' דרכה לגדל דם אלא אפי' מלאה דם מבפנים וראינו בעינינו שחתיכה זו מגדלת דם אז יש לומר הגם שמונח דם גם בבקעים מבחוץ אינה טמאה שבודאי גם דם שבבקעי הוא דם חתיכה כמו שרבנן סוברי' באמת שגם פלי פלוי מותר שהוא דם חתיכה לכן נקנו הת"ק אע"פי שמלאה דם אם יש עמה דם טמאה שאין הטעם באין עמה דם דטהורה יען שהוא דם חתיכה אלא שר"א אומר לא בשפיר ולא בחתיכה ילפי' מבשרה מכח גזירת הכתוב מטעם חציצה ולכן דוקא בלא פלוי אבל אם יש בקעי' טמאה הגם שמלאה וידענו שמגדלת דם:

גמ' ר"א היינו ת"ק קשה לי למה לא משני ר"א פליג דאפי' בפלי פלוי דהיינו אם יש עמה דם אפ"ה טהור דסבר אין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה ואין התורה מטמא' רק אם ראתה כדרך שנשים רגילי' לראות וה"ה שפופרת יהי' טהור מכח דאין דרך נשים בכך וחכ"א דאין זה דם נדה אלא דם חתיכה הא דם נדה טמא אפי' בשפופרת וא"כ מוכח דשפופרת תנאי ומדברי דר"א הוא בר פלוגתא דת"ק וצע"ג:

אמנם לק"מ דא"כ בהך מפלת חתיכה ליכא פלוגתא בין ר"א וחכמים דעכ"פ בין לר"א ובין לחכמים אשה טהורה אפי' יש עמה דם היינו בפלי פלוי אפי' והגם שאיכא בנייהו לשפופרת אין זה נ"מ יען דלא הוזכר שפופרת בברייתא ודו"ק:

ופלא בעיני שראיתי במהרש"א וברשב"א שגמר' יאמר שפופרת איכא בנייהו יעו"ש ולפמ"ש הוא פלא איך יאמר שפופרת איכא בנייהו הלא עכ"פ בדין מפלת חתיכה ליכא נ"מ בין ת"ק וחכמים ודוק וראי' לזה דעכ"פ קשה למה לא אמר הגמ' פלי פלוי ושפופרת א"ב אלא ודאי שפופרת ליכא לומר נ"מ דהם פליגי על דין מפלת חתיכה ודוק ומה עמקו דברי רש"י שפי' בד"ה טמאה וז"ל דקרינן בבשרה והיינו דקאמרי אם יש עמה דם דפלי פלוי טמאה עכ"ל הכוונה דע"כ צריך הדבר להיות מפורש בברייתא על מה דפליגי חכמים דאל"כ קשה עכ"פ למה אמרו רבנן טעם אחר על הך הברייתא לכן החכים רש"י דיש עמה דם היינו שיש בקעים ובתוכם דם א"כ מפורש בברייתא דפלוי טמא באו חכמים לפלוג דיש עמה ג"כ טהור דהמקשה הקשה ת"ק נמי טוהורי מטהר באין עמה דם ומשני דחכמי' פליגי על יש עמה דם והבן אבל שנאמר דפליגי חכמים בעבור דבר שלא נזכר בפירו בברייתא אי אפשר לומר דא"כ יפלגו על דבר זה בפירוש והבן:

ובזה מיושב קו' רשב"א על רש"י בד"ה הא וז"ל ועוד אם איתא לא הוי להו למינקט פלוגתייהו בדשיעא דהא בדשיעא כ"ע טהורי מטהר לי' אלא בדפלי פלוי דהוא עיקר פלוגתייהו ה"ל למינקט וליתני המפלת חתיכה מלאה דם אם יש בה בקעים הר"ז טמאה וא"ל טהורה וחכ"א אין זה דם נדה דבשלומא לל"ק א"ל דנקט מיהא משום דיוקא הא ד"נ טמאה ולאשמעי' בשפופרת טמאה אבל השתא לא לדיוקא איצטרך ולא לגופי' דאדרבה גופי' הוי עדיף משתמע מינה דאין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה אי נקנו לה בפלי פלוי בהדי' עכ"ל ובמכ"ת הקדושה דלק"מ דלרש"י הוי אם יש עמה דם הכוונה פלי פלוי וא"כ מפורש בהדי' דאיירי בפלי פלוי:

גמ' אלא דפלי פלוי א"ב ויל"ד למה אמרו אלא הי' לגמ' לומר מאי לאו פלי פלוי א"ב דהא אין זה ברור דפליגי בפלי פלוי רק השתא רצה לומר דפליגי בשפופרת תנאי וע"כ צריך לומר דפליגי בפלי פלוי וצע"ג מזה ראי' דגם בתי' נשאר הפלוגתא בפלי פלוי כדפירש"י לקמן שגם אביי מתרץ דפליגי בפלי פלוי אבל לשיטת התוס' דבתי' אביי ליכא פלוגתא בפלוי וא"כ הי' זה רק ס"ד דמקשן א"כ הי' לגמ' לומר מאי לאו דפליגי בפלי פלוי ואביי יתרץ דלא פליגי בפלוי אבל לשון אלא פלי פלוי א"ב משמע שזה ברור דאי אפשר לאוקמי אלא בפלי פלוי וצע"ג ומצאתי בראש"ש שהי' לו הגי' ח"ל אלא לאו דפלי פלוי א"ב עכ"ל והוא נכון דמקש' סבר דפליגי בפלוי אך פלא לשיטתו כפירש"י א"כ נשארה הפלנגתא בפלוי א"כ הי' הגמ' יוכל לומר אלא דפלי פלוי א"ב וצע"ג:

פלי פלוי א"ב כ' רש"י וז"ל שיש בה שורות שורות בקועים מבחוץ והדם שם עכ"ל ולכאורה כפי פשטות הבנת הגמ' הוי הפי' פלי פלוי שחתיכה הנ"ל המלאה דם יש

בדופני' קרעים אשר שם הדם נוגע ברחם א"כ הי' לרש"י לומר שיש בקעים בדופני החתיכה לחלל שיש שם דם אך הכוונה הלא בברייתא קתני אעפ"י שמלאה דם משמע אבל ה"ה אם אין החתיכה מלאה דם כיון שיש עמה דם טמאה וע"כ האי עמה הוא פלי פלוי וע"כ הפי' שיצא ממנה חתיכה ומבחוץ יש לחתיכה חתוכים שורות שורות בקועי' מבחוץ הגם שאין לחתיכה חלל כלל רק על פני' יש לה בקועים ובתוכם מונח הדם והוי הפי' בפלי פלוי (כמו פולח ובוקע בארץ או יפלח כליותי) וצדדי הבקעים רחבים זה מזה ואז נוגע הדם ברחם וא"כ אין הפי' פלי פלוי כמו בחולין דאמרי' בשר דאית בה פילי דפילי היינו בקעים הגם שצדדי' נוגעי' זה בזה למעלה וכאן הוי הפי' שבקעי' רחבי' שאין צדדי הבקעים נוגעי' למעלה זה בזה דאם כן אין הדם נוגע ברחם וא"כ אין הפי' בגמ' וה"מ דשיעא שהחתיכה סתומה מצד צד ואין בה בקעים אלא שיעא הוי הפי' שצדדי הבקעי' דבוקי' זה בזה למעלה שאין הדם נוגע ברחם כמו שאני לב דשיע עיי' בב"י ביו"ד סי' ע"ב וז"ל רש"י לקמן וה"מ דשיעא חתיכה והדם בחתיכה לא נגע עכ"ל הכוונה הגם שיש בקעי' מבחוץ כיון דצדדי' נוגעי' זה בזה ודבוקי' א"כ אין הדם המונח בבקעי' נוגע ברחם וכ"כ עוד וז"ל אבל היכי דפלי פלוי והדם שם ונוגע ברחם עכ"ל הכוונה שדם מונח בין הבקעי' ואין צדדי' דבוקי' ונוגע הדם ברחם והבן:

רש"י בד"ה דת"ק ח"ל לא מטהר לה אלא מגזירת הכתוב סבר האי דם טהור הוא ומשום חציצה היא טהורה ומשום גזה"כ וה"ה לשפופרת כיון דטעמא משום חציצה הוא עכ"ל ולכאורה נפלא בעיני מה שכ' ר"שי ולא מטהר אלא מגזה"כ וסבר האי דם טהור הוא הוא פלא בעיני כיון דגזה"כ מטעם חציצה אפי' אם הדם טמא היא טהורה דעכ"פ הוי השפיר או החתיכה חציצה בין דם לבשר' והרבה נתקשתי בזה וצע"ג:

אמנם ד' האיר עיני דהנה בברייתא קתני ואם לאו טהורה ומשמע בין מטומאת ז' ובין מטומאת ערב והנה בשלומא לרבנן דאין זה דם נדה אלא דם חתיכה ניחא דטהורה לגמרי שאין כאן אפי' טומאת מגע מה שדם נוגע בבשרה דהוא דם חתיכה אבל אם הי' דם נדה אפי' אם מיעטה התורה בבשרה ולא בשפיר ולא בחתיכה היינו שהיא אינה נדה דמתורת ראי' מיעט הכתוב אבל לא מתורת טומאת מגע דמה שבשר החתיכה מקיף לדם אינו ממועט מטומאת מגע דבמ"ב אינו חוצץ וא"כ איך אמר ת"ק שר"א אומר בבשרה ולא בשפיר וחתיכה תקשי תינח מתורת ראי' מיעט הכתוב אבל עכ"פ טומאה טומאת מגע ואיך אמר טהור' דמשמע טהורה לגמרי לכך בא רש"י והסביר דת"ק מטהר לה מגזה"כ דמה שאינה טמאה טומאת ערב הוא דסובר שהאי דם טהור הוא שמקור מקומו טהור והיא טהורה מטעם חציצה הגם שמב"מ אינו חוצץ כאן גילתה התורה שחוצץ

וזה שכ' רש"י וז"ל והיא טהורה מטעם חציצה ומשום גזה"כ עכ"ל דכאן גילתה התורה שיהי' לענין ראי' מב"מ חוצץ וממילא מסברא שה"ה לשפופרת טהורה והבן. רש"י בד"ה טמאה וז"ל ורבנן בתראי לא דייקו לישנא דקרא עכ"ל ראיתי בס"ט סי' קפ"ח בתשובה שני' הקשה מנ"ל לרש"י דלא דייקי לישנא דקרא דילמא דייקי רק הם סברי הטעם דלא בשפיר ולא בחתיכה יען שהוא דם חתיכה ולא דם נדה לכך מעטו הכתוב וממילא הוי בשפופרת טמא יען דהוי דם כדה אלא מוכח אם הוא דם חתיכה לא צריך קרא ודלא כדעת השואל יעו"ש והוא פלא בעיני איך אפשר לרש"י לפרש דרבנן סברו ג"כ דייקי' רק דרשו הטעם של הקרא משום דהוי דם חתיכה בשלומא אם הי' מפורש בתורה ששפיר וחתיכה אינם מטמאים הי' אפשר לומר דהטעם משום דהוי דם חתיכה ולא דם נדה אבל באמת בקרא כתיב רק בבשרה ודרש ר"א לא בשפיר ולא בחתיכה יען שדייק שדם צריך ליגע בבשרה ולא בחציצה ממילא ממעט שפיר וחתיכה וה"ה שפופרת יען דהוי חציצה אבל איך אפשר למידק מבשרה למעט דבר אשר הוא חסרון בדם שאינו דם נדה אבל לא הוי חסרון יען שאינו נוגע בבשרה נהפוך הוא שנוגע בבשרה רק לא הוי אותו דם שכתבה התורה וא"כ הי' צריך להיות נכתב אותו ה' אצל דם למשל שיכתוב התורה דמה יהי' זובה בבשר וה' שכתיב בבשרה מורה יותר למעט דבר אם הדם אינו זב בבשרה אלא בשפופרת ואיך נימא שרבנן מטמאי' בשפופרת לכך בא רש"י ופי' דרבנן לא דייקי כלל לישנא דקרא רק מסברא חיצונה ממעטי' מה שאינו דם נדה ומה שלא דרשו אותו ה' למעט שפופרת הוא דלא דרשו בבשרה אלא לטמא בפנים כבחוץ וממילא שפופרת טמא ודוק ועיי' לקמן שמייתור ה' לא ממעטי' שפופרת:

רש"י בד"ה טמאה וז"ל ורבנן בתראי לא דייקי לישנא דקרא דמטהרי משום דלאו דם נדה הוא הילכך לא שנא בתוכה כי שיעא לא שנא פלי פלוי דנגע ברחם טהורה אבל שפופרת דם נדה הוא טמאה דלא דרשי' בבשרה אלא לטמאה בפנים כבחוץ עכ"ל ולכאורה אין דברי רש"י מסודרי' דמתחיל דרבנן לא דייקי לישנא ולא פי' למאי דרשו בבשרה ואח"כ אחר שביאר למה מטהרי בחתיכה יען שהוא דם חתיכה ולא ד"נ סיים רש"י שפופרת טמא דד"נ הוא דלא דרשו בבשרה אלא לטמא בפנים כבחוץ כך הי' לו לרש"י לסדר הדברי' רבנן לא דייקי לישנא דקרא דלא דרשו בשרה אלא לטמא בפנים כבחוץ והאי דמטהרי משום דאינו ד"נ אבל שפופרת דד"נ הוא טמא שאז היו הדברי' ערוכים וצע"ג:

עוד קשה לי למה חידש רש"י דרבנן לא דייקי לישנא דקרא דילמא לעולם דייקי רק דרשו אותו יתור ה' בבשרה עד שתרגיש בבשר' והא בדף נ"ז הקשה הגמ' אכתי מיבעי' לי' (אותו ה') בבשרה ולא בשפיר ולא בחתיכה ומשני תרתי ש"מ ופי' הר"ן שם דבשפיר

וחתיכה ליכא הרגשת דם רק הרגשת שפיר וחתיכה יעו"ש וא"כ לרבנן דכאן דסברו דשפיר וחתיכה הוי דם חתיכה וממועט מסברא ולא צריך קרא א"כ בודאי נכון דנדרוש מן יתור ה' עד שתרגיש בבשרה רק ר"א סובר דדם בחתיכה הוי דם נדה וצריך למעט חתיכה מפסוק וצריך הגמ' לומר תרתי ש"מ וא"כ ברווחה יוכל רש"י לפרש לרבנן דלא צריכי קרא על חתיכה ושפיר דרשו ה' למעט בלי הרגשה אבל שפופרת לא מעטו דהוא ד"נ ומה לי שזב בחלל הרחם או ע"י שפופרת וצע"ג:

ונלע"ד לחדש דבר מה שדרש ר"א בבשרה לא בשפיר ולא בחתיכה אינו מיתור ה' רק אפי' אם אין כאן אות יתר בכל זאת לשון הקרא משמע דם יהי' זוב בבשר גופה ומלשון הקרא דם יהי' זובה בבשרה ולא בשר שאינו בשרה שחתיכה אינה מגופה כאשר משמע מפשטות הגמ' בדף נ"ז תרתי ש"מ הכוונה ה' יתר יען דלא כתיב בשר דרשי' עד שתרגיש בבשרה ובכל זאת משמע מלשון הקרא דוקא אם זב בבשר של גופה ולא בבשר שאינו בשרה אבל ר"ז שדייק ולא בשפופרת יען דכתיב בבשרה יש לפרש בשתי פנים כאשר אבאר בעזה"י: דהנה יל"ד בלשון הגמ' בעי מיני' ר"י מר"ז הרואה דם בשפופרת מהו בבשרה א"ר ולא בשפופרת א"ד האי בבשרה מבעי' לי' שמטמאה בפנים כבחוץ א"ל בבשרה א"ר ולא בשפופרת דאי בבשרה מבעי' לי' שמטמאה בפנים כבחוץ א"כ נימא קרא בבשר מאי בבשרה ש"מ תרתי עכ"ל הגמ' ויש לי לדקדק בלשון הגמ' (א) למה השיב ר"ז בדבר שפתים בקיצור הי' לו להשיב דאי לטמא בפנים כבחוץ נימא קרא בבשר מאי בבשרה ש"מ למעט שפופרת כמו בדף נ"ז שדרש שמואל בבשרה עד שתרגיש בבשרה והקש' האי בבשרה מבעי' למטמא בפנים כבחוץ א"כ נימא קרא בבשר מאי בבשרה ש"מ עד שתרגיש וא"כ ה"ה הכא ישיב דאי לטמא בפנים נימא קרא בבשר מאי בבשרה ש"מ ולא בשפופרת וצע"ג (ב) עוד נפלא בעיני שהשיב בבשרה א"ר ולא בשפופרת לשון זה משמע שתורה אמרה בבשרה רק בעבור למעט שפופרת כמו שבעי ר"י בבשרה א"ר דכפי איבעי' שלו הי' סובר דאי אפשר לדרוש שניהם יחד אלא או למעט שפופרת או להרבות טומאה מבפנים ונקט שפיר אמר רחמנא אבל ר"ז שהשיב שתרתי ש"מ א"כ הי' לו להשיב לעולם בבשרה למעוטי שפופרת דאי לטמא' בפנים נימא קרא בשר אבל א"ר משמע שרק בעבור שפופרת א"ר בבשרה והוא שקר מוחלט וצע"ג (ג) פלא בעיני הלשון בבשרה אמר רחמנ' ולא בשפופרת דאי בבשרה מיבעי' לי' שמטמא בפנים כבחוץ א"כ נימא קרא בבשר משמע דבאמת לא מיבעי בבשרה למעט בפנים כבחוץ דאי מיבעי' לי' א"כ נימא בבשר ומסיים מאי בבשרה ש"מ תרתי א"כ משמע דסוף כל סוף מטמא בפנים כבחוץ נלמד ג"כ מבשרה כך הי' לו לומר א"ל בבשרה א"ר ולא בשפופרת דאי למטמא

בפנים כבחוץ בלבד נימא קרא בבשר מאי בבשרה ש"מ תרתי כלשון הגמ' בדף נ"ז דאי לטמא בפנים כבחוץ נימא קרא בבשר מאי בבשרה עד שתרגיש בבשרה וצע"ג (ד) עוד קשה לי להבין ר' ירמי' איך נפל ברעיוניו לשאול שבשרה יבא למענו שפופרת אי לא ידע ממשנה בדף מ' שכל הנשים מטמאות בביה"ח דכתיב דם יהי' זובה בבשרה א"כ הי' לר' ירמי' לומר כך הרואה דם בשפופרת מהו בבשרה א"ר למעוטי שפופרת או האי בבשרה להרבות שמטמאה בפנים כבחוץ שהי' במשמע שהי' מסופק אי בבשרה אתי למענו שפופרת או אם בא להרבות טומאה בפנים ומדנקט א"ד האי בבשרה מיבעי לי' שמטמא' בפנים כבחוץ משמע שזה הי' נודע לו שאשה מטמא' בפנים כבחוץ הוא נלמד מבשרה שידע ר"י המשנה מפורשת וא"כ כפי מחשבתו שלא ידע שיש ללמוד שניהם מבשרה איך עלה בדעתו לשאול שהאי בבשרה יבא למעט שפופרת הלא ראה במשנה שבשרה בא להרבות טומאה בפנים כבחוץ וצע"ג:

אמנם הכל נכון בעזה"י דבודאי אי הי' הפירוש בתורה בבשרה ולא בשפופרת ידעי' ג"כ שמטמא בפנים כבחוץ דבשלומא אי הטומאת נדה הוא בפנים מיד שיצא הדם מן המקור לפרווזדר אז יש מקום לומר בסברא שדוקא אם הדם זב בכותלי הרחם שם חידשה התורה טומאת נדה אבל ע"י שפופרת לא יען דלא זב בבשר אשר שם נתחדש טומאת נדה אבל אי אין מטמא בפנים אלא בחוץ א"כ אין הבשר של כותלי הרחם פועלי' טומאה רק אויר העולם כאשר יצא הדם באויר עולם נעשי' האשה טומאת נדה א"כ מהכ"ת יהי' ממועט מבשרה ולא בשפופרת מה לי שיצא לאויר העולם ע"י בשרה או ע"י שפופרת א"כ אם ידעינן ששפופרת טהור ע"כ הטעם דכל טומאת נדה מתחלת בפנים ולא בחוץ ודוק ומצאתי און לי בגמ' בדף כ"ב ע"א בעי מיני' רבה מר"ה הרואה קרי בקיסם מהו ממנו א"ר עד דנפיק מבשרו ולא בקיסם א"ד האי ממנו עד שתצא טומאתו לחוץ ואפי' בקיסם ע"כ מבואר סברא הנ"ל אי ממנו מורה מעצמו ולא בקיסם או אם ממנו מורה שיצא הקרי לחוץ ואז הוה בסברא אפי' בקיסם דעכ"פ יצא לחוץ וה"ה כאן אי אין טומאה בפנים רק עד שתצא לחוץ למה יהי' שפופרת טהור אלא מוכח ממאי דשפופרת טהור שאשה מטומאה מבפנים כבחוץ ודוק אבל בהיפך אין הוכחה אי בבשרה בא להרבות טומאה בפנים כבחוץ לא ידעי' עדיין דשפופרת טהור דדילמא התורה החמירה שאפי' בשפופרת יהי' טומאה אם יצא הדם לחוץ ואפשר שאפי' גם בפנים יש טומאה משיצא ממקור בתוך השפופרת כנגד בין השנים ונהפוך הוא כיון דתורה החמירה שמטמאת בפני' יש לומר שהחמיר' עוד שנטמאת בראי' ע"י שפופרת וק"ל:

ועתה הכל נכון זה הי' איבעי' של ר"י אי בבשרה א"ר רק למעט שפופרת דבשרה ולא בשפופרת וממילא ידעי' שמטמאת בפנים כבחוץ או דילמא בהיפך עיקר הקרא מיבעי' לטמא בפנים כבחוץ ואז אין שפופרת ממועט לא מקרא ולא מסברא והשיב לו ר"ז האי בבשרה א"ר רק למענו שפופרת וטומאת בפנים כבחוץ ממילא נשמע דאי בהיפך דתורה כתבה בבשרה למטמאה בפנים כבחוץ וע"י שפופרת יהי' ג"כ טומאת נדה א"כ נימא קרא בבשר ג"כ ידעי' שאפי' בתוך הבשר נעשית נדה מאי בבשרה ש"מ תרתי שקרא קאי למעט שפופרת וממילא ידעי' שמטמאת בפנים כבחוץ ודוק דלק"מ ג' קו' שהק':

ולכאורה יש להשיב דאכתי קשה למה לא השיב ר"ז בפשוט תרתי ש"מ דאי משום מטמא' בפנים כבחוץ נימא בבשר מאי בבשרה למעוטי שפופרת דמשורש התיבה בבשר נלמד טומאה בפנים ומיתור ה' נלמד ולא בשפופרת הגם שר"י הוצרך למבעי' על זה הסברא יען דלא ידע שדי אם כתיב בבשר אבל ר"ז הי' לו לתרץ בפשוט כמו בדף נ"ז דאמרינן א"כ נימא קרא בבשר מאי בבשרה עד שתרגיש בבשרה וצע"ג:

אך הכל ישר ונכון דנ"ל אם אנו לומדי' מיתור ה' אבל שורש התיבה שהוא בבשר קאי להרבות טומאה בפני' כבחוץ אז א"א למילף מן ה' הנ"ל רק לא בשפיר ולא בחתיכה שהן ג"כ מין בשרה וגילתה התורה יתור ה' שצריך הדם לזוב בבשר של גופה שזה מורה ה' בבשרה ולא בשר שאינו מן גופה אבל אין למילף מיני' למענו שפופרת דאיך מרומז באות ה' שהוא מורה שהוא בשר של הזבה למעוטי דבר שאינו מין בשר כלל הוא יחוץ משכל והבנה אבל אם כל התיבה של בשרה מיותר אז דרשי' משורש התיבה דוקא בבשר ולא בשפופרת שאינו של בשר אבל לקמן דנ"ז דרשי' שפיר שתרגיש בבשרה שמורה ה' שע"י הרגשת בשרה הוא פתיחת פי המקור אשר מרגיש בשרה זוב הדם והבן ולכן ר"א שממעט בבשרה ולא בשפיר ולא בחתיכה מרומז שפיר דוקא בבשר של גופה צריך לזוב ולא בבשר שאינו מגופה ואפי' אינו מיותר כלל אותו ה' שהוא מורה על הרגשה בכל זאת ממועט ולא בשפיר ולא בחתיכה מפשטו' משמעות הלשון כמו שאמרו בגמ' בדף נ"ז תרתי ש"מ ודוק:

תמצית הדברים דשפיר וחתיכה נלמדו מלשון הקרא דכתיב בשרה הגם אם לא מיותר כלל כגון דדרשי' בשר לטמאות בפנים וה' עד שתרגיש בבשרה בכל זאת לשון הקרא ממעט בשר שאינו בשרה דאיך יכתוב בשרה אם אפי' בשפיר וחתיכה שאינם בשרה ג"כ די א"כ ממשמעו' הלשון ממועט שפיר וחתיכה ודוק (ב) דאי דרשינן בשרה ולא בשפופרת אז מעיקר תיבת בשרה ילפי' זאת ולא מיתור ה' ואז ממילא ידעי' דמטמא בפנים כבחוץ אבל אי דרשינן עיקר תיבת בשרה להרבות טומאה בפנים כבחוץ אז ע"כ

שפופרת טמא דאפי' אם יש יתור ה' של בשרה ליכא למילף מיני' ולא בשפופרת כמש"ל באריכות: ולפ"ז לשון רש"י מזוקק שבעתים דרבנן בתראי דמטמאי שפופרת ובחתיכה סוברי' דהוא סברא חיצונה דאין זה דם נדה א"כ בתרתי פליגי (א) דלא דייקי לישנא דקרא דלשון בשרה משמע ולא בבשר שאינו בשרה דבלא"ה טהורה שהוא דם חתיכה ולא ד"נ ואפי' בפלוי טהורה וזה שרמז רש"י וז"ל רבנן בתראי לא דייקי לישנא דקרא ומטהרי' חתיכה אפי' בפלוי יען שאינו ד"נ (ב) עוד פליגי רבנן בתראי שהמה מטמאי' בשפופרת דלא דרשו עיקר תיבת בבשרה למעט שפופרת וממילא נדע שמטמאה בפנים נהפוך הוא שהמה ידרשו עיקר תיבת בבשרה לטמא בפנים כבחוץ וממילא שפופרת טמא דהוא דם נדה וזה הביא לרש"י לחלק הדברים יען שהמה דברים נפרדים ודו"ק:

ומעתה מיושב קו' שלי דרש"י יאמר דדרשו ה' יתור על הרגשה דלר"א צריך ללמוד מה' ב' דברים ולרבנן בא ה' הנ"ל על הרגשה ולפמ"ש לק"מ דשפופרת לא מיתור ה' ממועט לת"ק אלא מעיקר התיבה תחת שנלמד בבשר שמטמאה בפנים נימא בבשר ולא בשפופרת והוצרך רש"י לומר שדרשו הפסוק על טומאת פנים ולא בשאר בבשר למענו שפופרת והוא דבר נכון וישר ולדעתי הוא אמת לאמתו ב"ה:

ובזה מיושב הקו' שהקשתי לעיל איך הקדים רבי ללמד במשנה הדין דמטמאה בפנים ולא למד שבבשרה מורה למענו שפופרת וכן ר' ירמי' רצה להפיל דרש בבשרה בעבור דרש לטמא בפנים וקשה הא לרשב"א ור"ן הי' בסברא שאשה לא יטמא בפנים וא"כ טוב יותר להדחות דין דמטמא' בפנים ונימא שנשאר בסברא שאינה מטמאה בפנים ונדרש בבשרה למעט שפופרת וצע"ג ולפמ"ש לק"מ אי דרשי' בבשרה ולא בשפופרת ג"כ נלמד טומאה בפנים כבחוץ דאל"כ למה יהי' שפופרת טהור וא"כ מסתבר בהיפך לדרוש הקרא על שמטמא בפנים כבחוץ אבל ע"י שפופרת ג"כ טמאה ודוק כי ישר תל"י:

ונכון בזה במה שהערותי אם הטעם דמעטה התורה דאין דרכה לראות כלל בשפופרת אבל מטומאה בפנים כבחוץ יען דדרכה של אשה להעמיד דם בכתלי' וכאשר נראה בגמ' שגם בחתיכה תלי' אי דרכה לראות בחתיכה אז ראתה כדרך שהנשים רגילות לראות וטמאה א"כ למה בהרגשה שיש ג"כ רגילות לראות פעמים בלא הרגשה ואף עפ"כ טהורה ולפמ"ש נכון יען דעל הרגשה יש יתור ה' להורות שבעי' שתרגיש בבשרה אבל מה דנפק מן שורש התיבה בבשר אז אמרי' דתורה טימא אם רגילות שדם יהי' זוב בבשר בכה"ג חוץ בשפופרת דאין דרכה לראות כלל ודוק ולהבין איך פליגי אם דרכה של אשה לראות בחתיכה אבאר לקמן בעזה"י:

גמ' אמר אביי בשפופרת כ"ע לא פליגי דטהורה כי פליגי בחתיכה מר סבר דרכה של אשה לראות דם בחתיכה ומ"ס אין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה ופירש"י וז"ל דטהורה דאין דרך רואה בכך עכ"ל כי פליגי בחתיכה וז"ל ודפלי פלוי דת"ק סבר בבשרה למעוטי תוך חתיכה אבל דם הנראה בבקעים טמא דהא בבשרה קרינן בי' ורבנן בתראי סברי אפי' פלי פלוי טהורה דאין זה דם נדה דאין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה עכ"ל ובלשונו הזהב יש לי כמה דקדוקי' (א) מה שכ' דת"ק סובר בבשרה למעוטי תוך חתיכה עכ"ל למה לא מסיים ואין הדם נוגע כמ"ש בעצמו לעיל בד"ה וה"מ דשיעא חתיכה והדם בתוכה לא נגע עכ"ל אבל לשון תוך חתיכה משמע דוקא שחתיכה מליאה דם אבל אין בה בקעי' אשר בהם מונח דם אבל בבקעי' ובהם דם אפי' לא נגע ברחם טמא וצע"ג (ב) מה דכ' וז"ל אבל דם הנראה בבקעי' טמא עכ"ל בודאי קשה למה לא מסיים ונגע ברחם כמ"ש בעצמו לעיל בד"ה אבל דפלי פלוי וז"ל והדם שם ונגע ברחם עכ"ל ומלשון שכ' אבל דם הנראה בבקעים משמע ביותר אם רק נראה דם בבקעים הגם שלא נגע ברחם טמא וצע"ג (ג) יל"ד דכל הלשון הוא דבר שפתי' כך הי' לו לכתוב דת"ק סבר בבשרה למעוטי חתיכה דשיעא אבל חתיכה דפלי פלוי טמא דקרינן בה בבשרה דהא כבר פי' רש"י לעיל בסוגי' מאי הפי' של שיעא ושל פלי פלוי למה הכפיל לפרש הפי' של פלי פלוי וצע"ג (ד) יל"ד בלשונו שכ' אבל דם הנראה בבקעים טמא דהא בבשרה קרי' בה עכ"ל תיבת דהא הוא מחוסר הבנה משמע יען דגלוי וידוע שקרי' בה בבשרה ובאמת הם חידשו זאת שקרי' בה בבשרה והי' לרש"י לכתוב אבל דם הנראה בבקעי' טמא דבבשרה קרי' בה כמ"ש בעצמו לעיל בד"ה טמאה וז"ל דקרינן בבשרה עכ"ל וצע"ג: ונלע"ד לבאר בעזה"י בודאי הסברא חיצונה דדם בחתיכה יהי' כקרא בבשרה כדפירש"י לעיל דמין במינו אינו חוצץ אבל זה דוקא אם דם נדה נתאסף בחתיכה אז אם יצא אותו דם של החתיכה בלא חתיכה הי' בודאי מטמא דאטו יען שנתכנס במקור בחתיכה נאבד ממנו השם שהוא דם המקור זה בודאי שקר דעדיין נשאר שמו עליו שהוא דם החדר ואם למשל הי' נקרעת החתיכה בשעת יציאה הי' בודאי הדם הנוזל מהחתיכה מטמא לאשה טומאת נדה אז אמרי' אפי' לא נקרעה החתיכה ואזל הדם כנוס בתוך החתיכה מב"מ אינו חוצץ ונחשב כאלו יצא הדם בלא החתיכה וזה שאמר ר"י בשם רשב"י המפלת חתיכה קורעה אם יש בה דם אגור טמאה הכוונה אם יש בה דם הרבה כפירש"י וז"ל דם אגור דם הרבה עכ"ל שזה האות שנאגר הדם נדה לתוך החתיכה רק אח"כ נסתמה מכל צד טמאה דהא דם נדה הוא ומב"מ אינו חוצץ והוי הפי' אגור (כמו אגרה בקציר מאכלה) וזה שהשיב הגמ' הכי השתא התם דרכה של אשה לראות דם בחתיכה הכוונה

שדרך שיתאסף הדם נדה בחתיכה וילך ממנה והוי גוף החתיכה מב"מ דאינו חוצץ ומהכ"ת נימא דתורה ימעט ד"נ ההולך בחתיכה אבל הכא דאין דרכה של אשה לראות בשפופרת והוי שלא כדרך ראייתה ומסתבר דכ' רחמנא בבשרה ולא בשפופרת וק"ל אבל בודאי אי אין דרך שיכנוס דם החדר בחתיכה אז לו יהי' שמב"מ אינו חוצץ וגוף החתיכה אינו חוצץ עכ"פ החתיכ' מורה שאין זה ד"נ ותורה לא טימאה רק בדם המקור שהוא, ממעיינות שלה עיי' ס"ט בסי' קפ"ח תשובה שנית בד"ה ותו כתב יעו"ש ודו"ק:
והנה כאשר בס"ד דגמ' דלימא כתנאי רצה הגמ' לומר דבבשרה למעט חתיכה הוי גזה"כ הגם דבכל מקום מב"מ אינו חוצץ כאן גילתה התורה דבמ"ב חוצץ וה"ה שפופרת ממועט מטעם חציצה אבל כאן מתרץ הגמרא דשפופרת ממועט מטעם דאין דרכה של אשה לראות דם בשפופרת וחזר הגמ' מזה דשפיר וחתיכה יהי' גזה"כ מטעם חציצה דאז אפי' אם הדם נראה בבקעי' כיון דשיעא חתיכה היינו שצדדי הבקעים דבוקי' למעלה הוי ג"כ חציצה נהפוך הוא דכל פלי פלוי טמא כיון שדם נראה בבקעי' הגם שלא נוגע ברחם הוי כאלו הדם נוגע ברחם שדרכה של אשה לראות דם כדה בחתיכה הכוונה שמאסף הדם מחדר בתוך החתיכה והוי דם נדה ומב"מ אינו חוצץ ובשרה ממעט דוקא דם תוך חתיכה וסתום מכל צד דאז לא הוי הרגשת הדם רק הרגשת החתיכה דבשלומא אם הדם נראה בבקעים הוי הרגשת הדם נמי אבל בדם סגור בתוך חתיכה ממעטי' מבשרה שאין כאן כלל הרגשת הדם או שאין דרך הרואה בכך שיכנוס דם בתוך חתיכה ויסגור בשר בעדו והבן וזה שסיים רש"י דהא בבשרה קרינן בי' דכיון דממעטי' שפופרת מטעם אין דרך לראות בשפופרת ולא מטעם חציצה א"כ אי לאו גזה"כ הדרי' לסברא דמב"מ אינו חוצץ והוי בבשרה והבן:
בא"ד ברש"י וז"ל ורבנן בתראי סברי אפי' פלי פלוי טהורה דאין זה דם נדה דאין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה עכ"ל וראיתי בראש שהקשה על רש"י א"כ הי' לאביי לומר כדמעיקרא אין זה ד"כ כאשר אמר מתחילה עוד הקשה א"כ לימא רק בשפופרת כ"ע ל"פ כי פליגי בחתיכה דהא אביי לא מחדש בדבריו אלא דיש לחלק בין חתיכה לשפופרת:
ונ"ל ליישב בעזה"י דהנה יל"ד בלשון הגמ' ואתו רבנן למימ' אע"ג דפלי פלוי אין זה דם נדה אלא דם חתיכה הא ד"נ ודאי טמא ואפילו בשפופרת עכ"ל הגמ' ולכאורה יש כאן שפת יתר בתיבת ודאי הי' די אם אמר אין זה ד"נ אלא דם חתיכה הא ד"נ טמא מה הוא תיבת ודאי וצע"ג עוד יל"ד בלשון כך הי' לגמ' לומר הא דם כדה ודאי כגון שפופרת טמא דהא לא משכחת לה ד"כ ודאי שיהי' טמא אלא שפופרת דכל חתיכה הוא דם חתיכה ומלשון הגמרא משמע הא דם נדה טמא היינו שמשכחת לה בחתיכה שיהי' דם נדה

וטמא ואחר כך הוסיף ואפילו בשפופרת נמי הכוונה שגם בשפופרת טמא כמו בחתיכה אם הוא ודאי ד"נ וצע"ג:

אמנם הכל נכון בעזה"י דיש לחדש דבר דדוקא בחתיכה מליאה דם אז אעפ"י שיש גם בקעים ומלאים דם על פני היינו פלי פלוי שהוא הפי' של הברייתא אם יש עמה דם הוא דפליגי רבנן על ת"ק דת"ק מחדש אף עפ"י שמלאה דם אם יש עמה דם טמאה שהכוונה הגם שנגלה שדרכה של חתיכה הנ"ל לגדל דם דהא מלאה דם בקרבה אעפ"כ אם יש גם בבקעי' דם טמאה דאמרי' דדם שבבקעי' הוא דם כדה או שת"ק סבר דכל מה שנתגדל בחדר הוא ד"נ רק בתוך חתיכה התורה ממעט מטעם חציצה אבל שאר דם הכל טמא ונחשב לד"נ ע"ז פליגי רבנן כיון דחתיכה מלאה דם אז אין זה ודאי ד"נ אלא תולין להקל שהוא דם חתיכה דכיון שדרכה של החתיכה לגדל דם אנו תולין גם דם הבקעי' שהוא דם חתיכה וסוברי' דתורה לא מטמא אלא דם שנתרבה בחדר ולא דם שנתגדל בחתיכה ולא סברו דרש של בשרם כלל וזה רמזו בלשונם הזהב ואתו רבנן למימר אע"ג דפלי פלוי אין זה ד"כ אלא דם חתיכה שאנו תולין שגם דם הבקעי' הוי דם חתיכה דהא אשה בחזקת טהרה עומדת ואל תטמאנה מספק דלולי זאת מהכ"ת יוכלו רבנן לומר אין זה ד"נ אלא ד"חת דהא השתא לא ידעינן שאין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה כאשר אבאר אי"ה פשט דברי הגמ' ומדייק הגמ' הא ד"נ ודאי טמא הכוונה כגון חתיכה שאינה מלאה דם רק יש על שטח פני' בקעים ובתוכם דם שאז הוא ד"נ ודאי דחדר מלא דם ואין דרכה של חתיכה לגדל דם בבקעי' וע"כ הוא ד"נ מודו רבנן שהוא טמא אפי' אם אין הדם נוגע ברחם רק מונח בבקעי' שזה פי' שיעא אעפ"כ טמא דגזה"כ לא סברו וא"כ אפי' שפופרת נמי ממילא ידעי' דבשפופרת טמא ודוק ומשני אביי דכ"ע שפופרת טהור כי פליגי בחתיכ' מ"ס דרכה של אשה לראו' דם בחתיכה ומ"ס אין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה הכוונה כי ד"נ אשר נשים רואות מן החדר לעתים ידועי' הוא נקרא דרך (כמו דרך נשים לי) וגם אורח כמו (חדל להיות לשרה ארח כנשים) ופליגי בזה מ"ס דרכה של אשה לראות דם בחתיכה שגם דם ווסת רגילה לראות בחתיכה ומ"ס אין דרכה של אשה לראות דבח"ת שדם הווסת אין רגילה לראו' בחתיכה כי הדם הנמצא בחתיכה הוא אינו דם ממעין שלה רק דם הבא מן בשר החתיכה ומה שאמרו חכמים אין זה דם נדה אלא ד"חת לא הוי יען שחתיכה מלאה דם וראינו שהחתיכה מגדלת דם אלא בלא"ה אין זה ד"נ דאין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה ואפי' אם אין בחתיכה דם רק בבקעי' ג"כ טהורה שאין זה ד"נ אלא דח"ת וזה שסיים רש"י ח"ל אפי' פלי פלוי טהורה דאין זה ד"כ דאין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה עכ"ל ראה בעיניך שרש"י לא נקט אין זה

ד"נ אלא דם חתיכה רק כ' דאין זה ד"נ דאין דרכה של אשה לראות הכוונה יען דראינו דם בבקעי' ידענו שאין זה ד"נ אלא רק דם חתיכה ודו"ק:

ולפ"ז אין לדייק מאין זה ד"נ אלא דח"ת הא ד"נ ודאי טמא דנהפוך הוא דלא משכחת לה בחתיכה ד"נ והוא בודאי דם חתיכה אבל אי הי' דרכה לראות דם נדה בחתיכה הי' מודי' לת"ק דמלאה טהור מכח בשרה ופלי פלוי טמא אפי' אין נוגע ברחם דמב"מ אינו חוצץ כמש"ל באריכות ודוק:

ועתה לק"מ ב' קו' הרא"ש על רש"י דעתה מחדש הגמר' דלא בעי נוגע ברחם וגם זאת מחדש הגמ' לרבנן אפי' חתיכה ריקנית ויש בה בקעי' טהורה דזה בודאי שאין ד"נ בחתיכה ודו"ק:

ועתה אבאר בעזה"י שיטת התוס' בסוגי' בד"ה כי פליגי בחתיכה וז"ל ה"ה ודפלי פלוי וקשה דא"כ השתא אין דרך לראות דם בחתיכה פירוש שאינו דם נדות לא הוי כההוא דאין דרכה לראות בשפופרת דהתם הוי דם נדות מן המקור אלא שאין דרכה לראות באותו ענין ויש לומר (נ"א לפרש) דפליגי בחתיכה העשוי' כמין שפופרת והוי חציצה בין דם לבשר דת"ק מטמא דדרכה לצאת בענין זה ורבנן סברי אע"ג דדם נדות הוא אין דרכה לראות בענין זה ואין זה דם נדה דקאמרי רבנן ה"ה אין זה ד"כ שטימא הכתוב אבל בפלי פלוי גם רבנן מטמאין כיון דדם נדות הוא ונוגע בבשרה עכ"ל מזה התוס' חולק הב"ח בסי' קפ"ז על הר"ש שהביא הטור בשם הרא"ש שגם בפלי פלוי מותר מטעם דאין דרכה לראות יען דלפי' התוס' מיושבי' קו' הרא"ש על רש"י וסברו דפלי פלוי גם רבנן מודי' דטמאה וא"כ באשה שנעקר מקורה וראתה דם טמאה יעו"ש:

ונלע"ד לבאר בעזה"י שיטת התוס' דיש לי לפרש בהבנתם (א) מה זה דפליגי בחתיכה כמין שפופרת דקשה לי להבין הכי תלי' אם החתיכה עגולה או ארוכה כשפופרת דהלא לשיטת התוס' משמע דבחתיכה שאינה עשוי' כמין שפופרת גם ר"א מודה שטהורה אפי' בפלי פלוי דבודאי אין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה רק בחתיכה כעין שפופרת פליגי אי טמאה או טהורה ובפלי פלוי גם רבנן מודי' דטמאה והוא מחוסר הבנה וצע"ג:

ב מה שכתבו בחתיכה העשוי' כמין שפופרת והוי חציצה בין דם לבשר הוא מחוסר הבנה דהי' לתוס' לומר והוי ד"נ כמו שכתבו אח"כ וז"ל ורבנן סברו אע"ג דד"נ הוא אין דרכה לראות בענין זה עכ"ל כך היו צריכי' לחדש מתחילה אליבא דת"ק דהוי דם נדות מזה משמע יען דחתיכה עשוי' כמין שפופרת נודע ממילא שהוא ד"נ וצע"ג:

ג פלא בעיני השינוי לשון דאליבא דת"ק כתבו וז"ל דת"ק מטמא דדרכה לצאת בענין זה עכ"ל ואח"כ אליבא דרבנן כתבו וז"ל אע"ג דד"נ הוא אין דרכה לראות בענין זה עכ"ל הלא דבר הוא למה שינו את טעמם ולא נקטו אליבא דרבנן ג"כ אין דרכה לצאת בענין זה:

ד פלא בעיני קוצר לשונם שסיימו וז"ל אבל בפלי פלוי גם רבנן מטמאין עכ"ל הי' להם להאריך אבל בחתיכה שפלי פלוי דלשון אבל בפלי פלוי משמע שקאי דוקא על חתיכה כמין שפופרת דוקא וצע"ג:

ה הקשה במהר"ם לובלין איך משמע מת"ק דמטמא בחתיכה עשוי' כמין שפופרת הלא הלשון שר"א אמר לא בשפיר ולא בחתיכה משמע טפי דמטהר וצע"ג ומה שתי' יען שרבנן מטהרי כמין שפופרת יען דאין זה ד"נ שטימא הכתוב ע"כ ששמעו מת"ק שמטמא הוא דוחק גדול אשר דאבה נפשנו למשמע אוזן דהלא הקו' היא מנ"ל לפרש כך אליבא דרבנן וגם אליבא דר"א וצע"ג: אמנם נראה לבאר בעזה"י דתוס' חדשו דאליבא דאביי דאומר בשפופרת כ"ע לא פליגי ה"ה בחתיכה כ"ע ל"פ דטהור אבל דוקא בחתיכה סתומה אשר הדם מינה קרבי אשר אין זה ד"כ או אפי' הוי ד"נ עכ"פ אין הדרך שיצא הדם גנוז בחתיכה והוי אין דרכה לראות וממועט מבשרה כמו שפופרת אבל פליגי בחתיכה אשר סתומה מצדדי' ובגובה ובמטה פתוחה אשר זה בטח שהדם בא מן המקור לתוך הפה של החתיכה אשר יש לה חלל שהחתיכה נעשה כמין שפופרת להכניס בפה דם מן המקור ולהוציא ע"י פה שלמטה הדם אז הוי בודאי ד"נ כי איך יהי' דם חתיכה אם אין לחתיכה מקום לעכב הדם רק שנתהוה במקור חתיכת בשר חלול כמו שפופרת והוא נמצא דרך המקור ונתעכב בבשרה והדם של מקור זב דרך שם וממילא פועל החתיכה הנ"ל מחיצה בין ד"נ שבא מן המקור שלא יוכל ליגע ברחם ות"ק מטמא שסובר כיון שעכ"פ הדם אינו סגור בחתיכה רק זב דרך החתיכה זה הוי דרכה לצאת בענין זה הגם שמודה ת"ק שלרוב אין המקור נפתח לראית דם רק ע"י שהדם נוזל ופותח המקור ואז עם נזילת הדם הולך החתיכה כעין קנה חלול ומשעה שנתעכב הבשר כעין שפופרת זב הדם דרך שם אבל שתחילת ראי' יהי' מן חתיכת בשר כעין שפופרת בלא שנפתח המקור ע"י דם זה אין דרכה שתחילת ראי' יהי' על אופן זה כיון שעכ"פ דרכה לצאת בענין זה משעה שמעוכב החתיכה כעין שפופרת יזל הדם דרך שם אז כבר מטמא דבבשרה ממעט רק אם הדם מונח בתוך החתיכה ורבנן סברו אע"ג דד"נ הוא שבודאי בא הדם מן המקור וגם דרכה לצאת בענין זה עכ"פ אין דרכה לראות שיתחיל ראי' של ד"נ ע"י שילך מתחילה כמין שפופרת חתיכת בשר ואין זה ד"נ דקאמרו רבנן הוי הפי' אין זה ד"נ שטימא הכתוב וסיימו אבל בפלי פלוי הכוונה עשוי' כמין שפופרת וגם פלי פלוי שיש לחתיכה כמין

שפופר' עוד בקעי' אשר שם הדם נוגע ברחם בודאי טמא כיון דד"נ וגם נוגע בבשרה וזה הפי' בגמ' בשפופרת כ"ע לא פליגי דאין דרכה לראות ד"נ בשפופרת כי פליגי בחתיכה אם ראתה ד"נ ע"י חתיכה חלול מ"ס דרכה של אשה לראות דה בחתיכה שהדם הולך בחלול חתיכה בשר ומ"ס אין דרכה לראות דם בחתיכה שראית וסת מתחילה לא הוי ע"י חתי' חלולה ומיושבי' קו' א' ב' ג' וד' והבן ולפ"ז לא פליגי ר"א ורבנן במפלת חתיכה שמלאה וגם פלי פלוי אי טהורה או טמאה דלפי' התוס' גם ר"א מודה שחתיכה אשר לה בית קיבול דם אפי' פלי פלוי טהורה דתורה ממעט בבשרה ולא בשפיר ולא בחתיכה אפי' פלי פלוי דאין דרכה לצאת בענין זה ופי' הברייתא המפלת חתיכה אעפ"י שמלאה דם דוקא אם יש עמה דם היינו על פני חתיכה ולא בתוכה דבתוכה אפי' פלי פלוי טהורה שרא"א בבשרה ולא בשפיר ולא בחתי' כל דם המונח בתוך חתיכה והולך בתוך החתיכה טהורה אבל דוקא דם המונח בשפיר או בחתיכה אבל זב על ידי חתיכה עשוי כמין שפופרת שאז אין הדם מונח בחתיכה טמאה דחתיכה דומי' דשפיר ע"ז פליגי רבנן דגם זב ע"י חתיכה טהורה ומיושב קו' מהר"ם לובלין:

וז"ל מהרש"א בד"ה הא ד"נ וז"ל וי"ל דפליגי בחתיכה העשוי' וכו' עכ"ל לכאורה לפי' זה דלא פליגי חכמי' אדרשה דבבשרה דקאמר ר"א בהדי' ולא חש המתרץ להא דנראה לו למקשן דחכמים פליגי אמאי דקאמר ר"א בהדי' אבל קשה א"כ אמאי לא שבק המתרץ סברת המקשה דפליגי בפלי פלוי ולא פליגי חכמי' אדרשה בבשרה כדסבר המקשה דהשתא בשפופרת לא פליגי חכמים עכ"ל ולכאורה ראשית דבריו מחוסרי הבנה שכ' וז"ל ולכאורה לפי' זה דלא פליגי חכמים אדרשה דבבשרה דקאמר ר"א בהדי' עכ"ל וצריך להבין מה כוונתו אי כוונתו יען דבשפופרת טהורה ע"כ דסברו הדרש של בבשרה א"כ בקיצור הי' לו להקשות לכאורה קשה כפי המתרץ דממעט שפופרת וע"כ דדרשו דרש של בבשרה וא"כ למה לא שבק המתרץ דפליגי בפלי פלוי ומהרש"א כ' מתחילה דלפירוש זה מוכח דלא פליגי חכמים אדרשא דר"א ולא חש ע"ז מה דסבר המקשה דחכמים פליגי אדרשא דר"א בהדי' ואח"כ הקשה למה לא שבק המתרץ סברת המקשה דפליגי בפלי פלוי ומסיים הקו' דחכמים לא פליגי על דרשא דבבשרה דהשתא בשפופרת לא פליגי וצע"ג:

ולפמ"ש נכון בעזה"י דלפי פי' התוס' א"כ בחתיכה אשר דומה לשפיר שהדם מונח אגור בה אז אפי' בפלי פלוי כ"ע מטהרי דכ"ע סברו בבשרה ולא בשפיר ולא בחתיכה ולא פליגי אלא בחתיכה כמין שפופרת ומזה הוכיח המהרש"א דלפי' התוס' ע"כ חכמים לא פליגי אדרשה דבבשרה דאמר ר"א בהדי' וא"כ קשה למה לא נשאר המתרץ בסברת

המקשה דפליגי בפלי פלוי ורבנן לא פליגי אדרשה דבבשרה דהא בשפופרת לא פליגי חכמים ותוס' הוכיח לעיל דלולי דפליגי בשפופרת ע"כ לא פליגי אמאי דאמר ר"א בהדי' והשתא נאמר דבשפופרת לא פליגי וע"כ דדרשא בבשרה כר"א ופליגי בפלי פלוי כסברת המקשה ודו"ק וע"ז תירץ המהרש"א דלפי פי' של תוס' פליגי חכמים אדרשה דר"א לא ממעט מבשרה חתיכה כעין שפופרת וחכמים מעטו גם זה מדרשא דבבשרה יע"ש: היוצא מזה דלשיטת תוס' פליגי חכמים ור"א רק בחתיכה כעין שפופרת אשר אין בה דם רק הדם הולך דרך שם ואז בחתיכה כעין שפופרת ופלי פלוי מודי' חכמים דטמאה דאז הוי דרכה לצאת וגם דרכה לראות דהוא דם נדות וגם נוגע בבשרה (דתוס' מפרשי' פלי פלוי שיש בחתיכה בקעים כמו קרעים בעובי הצדדי' מעבר לעבר ולא כמו שפרשתי למעלה לשיטת רש"י דפלי פלוי היינו בחתיכה עבה יש בקעים מבחוץ ושם מונח הדם) אבל באשה שנעקר מקורה כנידן דר"ש שהובא בב"י גם התוס' מודי' דאין דרכה לראות בזה הענין ועיי' במהרש"א שכ' ועיי' בר"ש שלפי פירושו מתישב יותר דפליגי רבנן אמאי דאמר ר"א בהדי' שנגלה שהבין גם כן דתוספ' ור"ש בחדא שיטה קיימו והבן זה:

עיין רא"ש פ' מפלת שם בשם ר"ש מקוצי דפי' דפליגי ר"א ורבנן בטעמא דקרא דר"א סובר דממעטי' שפופרת מטעם הפסקה וכן חתיכה היכא דאין הדם נוגע בבשרה אבל פלי פלוי קרינן שפיר בבשרה ורבנן סברי טעמא דשפופרת משום דאין דרכה של אשה לראות דם כך עכ"ל ולכאורה א"כ לר"א אי פלי פלוי יהי' טמא הגם שאין דרכה לראות כך דהא אין לנו רק דרש בבשרה דמיני' דרשי' ולא בשפופרת ועכשיו אנו חוקרי' טעמא דממעט התורה שפופרת ולר"א דהוי הטעם משום חציצה א"כ בפלי טמא הגם שאין דרכה בכך דהא לולי דיש בשפופרת הפסקה לא הי' התורה ממעט לר"א רק מטעם הפסקה וא"כ בפלי דליכא הפסקה יהי' טמא וא"כ למה אומרו בגמ' דר"א סובר דרכה של אשה לראות דם בחתיכה והוסיף הר"ש וז"ל וכיון שראתה כדרך שנשי' רגילין לראות טומאה עכ"ל וקשה לו יהי' דאין דרך נשים יהי' טמא דעכ"פ אין כאן הפסקה וצע"ג עוד פלא בעיני הלא ר"א נקט בבשרה ולא בשפיר ולא בחתיכה ולא הזכיר בבשרה על שפופרת והר"ש נקט בהיפך דדרש בבשרה קאי על שפופרת רק דפליג ר"א עם רבנן בטעמא דשפופרת למה לו לר"ש זאת הלא הי' יכול לומר כ"ע דרשו בבשרה ולא בשפיר ולא בחתיכה רק פליגי בטעמא דקרא דר"א סובר מטעם הפסק' ורבנן סברי טעמא דקרא משום דאין דרכה לראות והנ"מ חתיכה בפלוי וצע"ג:

עוד פלא בעיני מנ"ל לרבנן לפרש טעמא דקרא משום דאין דרכה לראות דם בשפופרת דילמא הוי הטעם משום הפסקה אבל בפלוי טמא מנ"ל לדרוש טעמא דקרא אפי' בפלוי להקל מי הגיד להם שטעמם אמת דילמא טעם דר"א אמת וצע"ג:

ועוד קשה לי הכי כתיב בתור' ולא בשפופרת הלא בבשר' כתיב ושם בדרך העולם יש תרתי לטיבותא שזב הדם בלא מחיצה וגם בדרך שנשים רואות וא"כ מנ"ל לר"א לומר הטעם משום מחיצה הלא דוקא אם יזוב בבשר' שאין כאן מחיצה וגם דרכה לראות אז טמא אבל אם אין דרכה לראות הגם שאין כאן מחיצה כשר וצע"ג אך באמת לק"מ דהא הכא סבר ר"א דרכה של אשה לראות דם בחתיכה ובפלי פלוי אין כאן מחיצה ויש תרתי לטיבותא להיות טמא אך א"כ הי' לרא"ש לומר טעמא דר"א דמטמא בפלי פלוי דתורה כתב בבשרה וממעטים שפופרת מב' טעמים אחד משום שאין דרכה לראות כך ושנית מטעם הפסקה אבל בחתיכה פלוי הוי דרכה בכך וגם זב בבשרה בלא מחיצה ולכן טמא ולמה צריך לומר שטעם שפופרת מטעם הפסקה וצע"ג:

ועוד קשה לי איך אמרו למעט שפופרת שם יש ב' טעמי' לטהר יש מחיצה וגם אין דרכה לראות הלא אפילו בחתיכה דשיעא דדרכה לראות רק יש מחיצה ג"כ ממועט דתורה אמרה זובה בבשרה כדרך סתם זיבה או אם נימא חתיכה אין דרכה לראות אז כשר אפי' בפלוי שליכא מחיצה ולמה נקטו שפופרת דאין בו שום מעלה דהלא יש מחיצה וגם אין דרכה לראות וצע"ג:

ועוד קשה לי כיון דרבנן סברו אין דרכה לראות בחתיכה א"כ לא יהי' טעמא דשפופרת משום הפסקה אעפ"כ טהור דר"א לא מטמא בפלוי רק יען שסובר דרכה של אשה לראו' דם בחתיכה אבל אם אין דרכה שגם שליכא הפסקה טהור דאל"כ למה נקט ר"א דרכה של אשה לראות דם וצע"ג:

ועיין לאדמ"ו הגאון בחתם סופר יו"ד סי' קמ"ה בד"ה הנה וכתבתי על הגליון וז"ל אני התלמיד לא אבין הבנתו בדברי ר"ש דנ"ל דר"ש סובר דעיקר הדרש בבשרה ולא בשפופרת רק פליגי רבנן ור"א בטעמא דמיעט התורה שפופרת וממילא ילפי' חתיכה לר"א דוקא בשיעא ולרבנן אפי' בפלוי והא פשיטא דאין דרך ראי' בשפופרת ובמה שכתב אדמ"ו כאן ולקמן בד"ה אלא נראה דהוא הבין דר"ש דבבשרה ממעט חתיכה ונהפוך הוא דדרש בבשרה קאי רק על שפופרת:

סימן נג

שאלה אשה אחת אשר נחלה במעיה עד שכל הרופאים אומרים שאם תתעבר עוד תמות לכן אין אפשרות להעמיד שלום בית רק בזאת אם מותר לה לשמש במוך כי כבר יש להם

חמשה בנים וקיימו פ"ו ואם לא תוכל לשמש במוך לא נשאר מקום כי אם לגרשה ומה יעשה לאלה הצאן המה הבנים הקטנים לכן נפשו בשאלתו לדעת דין תורה אם לא ימצא לו עון בדבר הזה לשמש במוך: תשובה הנה לכאורה אין רפואה למכתה כמבואר בתוס' יבמות דף י"ב ליתן מוך בשעת תשמיש הוה כמטיל זרע על עצים ואבנים רק ליתן אחר התשמיש מוך מותר לר"ת אליבא דר"מ ולרבנן אסור אפי' בג' נשים ור"מ ורבנן הלכתא כרבנן ולכן אסור ליתן מוך בין בשעת תשמיש בין לאחר התשמיש וכן ביאר הגאון בית מאיר בסי' כ"ג בא"ע ואדמ"ו הגאון בחת"ס סי' קע"ב ואדמו"ר הגאון באמרי אש סי' ס"ח טרחו להתיר ליתן מוך אחר התשמיש ברצון הבעל דוקא וא"כ בשעת תשמיש ליכא מאן דמתיר וא"כ מן השמים ירחמו עלי':

אמנם גדול השלום שבין איש לאשתו אמרתי אני בלבי קטן וגדול שם הוא לירד בעומק יהושפט למצוא מזור ותרופה לאשה הנ"ל ואת יגיע כפי ראה אלקי' ויוכח אמש כי האיר עיני בתורתו ומצאתי היתר לשמש במוך והגם שידעתי כי אני כרמש לפני הפיל בכל זאת אשיחה וירוח לי וזה החלי בעזה"י:

בפרק כל היד המרבה לבדוק בנשים משובחות ובאנשים תקצץ בגמ' מאי שנא נשים ומאי שנא אנשים נשים לאו בנות הרגשה נינהו משובחו' אנשים דבני הרגשה נינהו תקצוץ והרשב"א בחידושיו הביא דעת ר"ת דלאו בנות איסור הרגשה נינהו והרמב"ן הקשה עליו וז"ל אע"ג דאינם מצווי' על פ"ו אסורות הן בהשחתת הזרע והכל לקו בדור המבול ואעפ"י שאין בהם דין סירוס ומותרות הן להשחית כלי זרע אבל אינן מותרות להשחית הזרע עכ"ל והמ"ל בהל' מלכים פ"ז הלכה ז' פי' דבריו דהלא גם הנשי' נענשו בדור המבול הגם שלא נצטוו על פ"ו וא"כ דהשחתת זרע לא תלי' במצו' פ"ו הגם דמותרים להשחית כלי זרע אבל להשחית הזרע אסורי' יעו"ש והוא קושי' גדולה על שאר הראשונים וצע"ג:

ונלע"ד ליישב בעזה"י דיש השחתת זרע בשני פנים (א) אם האיש מחמם בשרו עד שמוציא זרע ביד או שדש בפנים בעמק התאוה ומוציא אצבעו לחוץ ושופך זרעו או שבועל שלא כדרך כל הארץ בעמק עכור אין ראוי' לזרוע זרע על פני הארץ וכן באשה המסלסלת עד שיצא זרעה או אם תהי' בת הרגשה ותבדוק ביד ויבוא זרעה או אם תתן מוך מבפנים שגם אם יזורר הבעל עלי' ויצא זרעו וגם זרעה יבוא זרעה במוך מבפנים וזרע הבעל יבוא במוך מצד חוץ זה אופן אחד משחית זרע (ב) אם אדם יבעל אשה ויתערב כחו בכחה ונתאחדו זרעם ונקשרו בקשר הטבע להיות ולד מוצר ונפעל כבר כל הפעולה מבני אדם ליצירת ולד ולא חסר רק הגמר ע"י הקב"ה אשר פקודתו ישמור

אותו הכח להיות אדם בצלם אלקי' כאשר אמרו חכז"ל על פסוק [כי אבי ואמי עזבוני וד' יאספני] אז אם האשה מקנחת במוך את הזרע אשר כבר הוכן בטבע להיות נוצר ממנו אדם או אם תרחוץ במים לשחת אותו הזרע או שתקפוץ עד שיפול ממנה הזרע או תתהפך להשחית אותו זרע אשר הוא הכח והכנה לבריאת אדם הוא ג"כ נקרא השחתת זרע כמובן:

ומי הוא זה ואיזה הוא אשר לא מלאו לבו להבדיל ביניהם כי עין בעין נראה שהשחת' על פנים הראשון אינו השחתה של נפש אדם דמזרע איש או מזרע אשה לבד לא יוצר נפש כל אדם ואין הזרע של אחד מהם רק כח אשר על ידו הי' יוכל לעשות צירוף עם כח אחר ולהכין כח נפש חיה ומי שמצווה על פ"ו אסור לו להשחית זרעו כי הי' יכול לבעול אשה ולברוא מזרעו זרע אדם אבל מי שאינו מצווה על פ"ו ולא הטילה עליו התורה להרבות בני אדם בעולם מותר לו להשחית זרעו ולא יפנה הזרע לצרף עם עוד כח זרע ולברוא אדם אבל השחתת זרע על פנים השני שכבר נתאחדו זרע איש עם זרע אשה ונתהו' הכח לנפש אדם אשר ברוב ימים יוגמר הצלם אלקי' אז מי שמשחית זרע הנ"ל הוא מחבל נפש אדם ממקור ישראל מה לי אם המשחית מצווה על פ"ו או לא הלא זה אינו אסור משום שמשחית זרעו רק לו יהי' שהוא זרע איש אחר עכ"פ נפש הוא חובל ממקהלות ישראל ואז הכל אסורי' בהשחתת זרע הריון אשר כבר הוכן לולד והבן:

ולפ"ז מיושב קושי' הרמב"ן הנ"ל דבדור המבול השחיתו את דרכם על הארץ לאחר שכבר הכינו את אשר הביא להרבות צאצאי תבל אז הפעילו לשחת זרע הריון האשה קפצה והתהפכה ורחצה וכדומה להשחית זרע הריון ואז בודאי גם הנשים נענשו אבל הר"ת וסיעת מרחמוהי דנו על שימוש במוך על הרגשה של בדיקה שמשחיתה רק זרעה טרם שקבל כח איש אז שפיר חדשו שאשה שאינה מצווית על פ"ו מותרת להשחי' זרעה כנלע"ד ברור בעזה"י:

ובזה מיושבי' ב' קושי' שהניח המ"ל בצע"ג על הרמב"ן שהן אמת דמוכח מדור המבול דגם הנשים שאינן מצווי' על פ"ו אעפ"כ לקו אבל היא גופי' תיקשי' היכן הוזהרו על השחתת זרע היכן מרומז זה לבני כח וצע"ג ועוד הקשה א"כ למה מנו חכמי' ז' ממצוות שנצטוו בני נח הלא שמונה המה וצע"ג (קושי' הנ"ל צריך עיון מדברי רש"י סנהדרין דף נ"ז בד"ה ותשחת דכתב רש"י וז"ל מדאיענוש עלייהו ש"מ דאיפקוד עלייהו עכ"ל):

ולפמ"ש ניחא דהשחתת זרע הריון שכבר נגמר הכח והכנה דרבה מאיש ואשה יחד ליצירת נפש אדם הוא מן אביזרייהו דשפיכת דמים דמבואר בסנהדרין דף נ"ז דב"נ מצווין על עוברין דכתיב שופך דם אדם באדם דמו ישפך יעו"ש והגם דלא נקרא עובר

עד שנגמר יצירת הדמות שהוא מ' יום וקודם זה הוא מיא בעלמא עיי' ח"מ סי' ר"י ש"ך ס"ק ב' ואפי' לשיטת הסוברין דנחשב תוך מ' יום לעובר עכ"פ צריך קליטת האם לזרע מ"מ מאביזרייהו דשפיכת דמים הוי שחובל נפש אדם ודו"ק:

ומאוד מתקו לחכי דברי מג"א בה' יוהכ"פ סי' תר"ו שאוסר לילך לאשה סמוך לוסתה או סמוך לטבילה בתוך ג' ימים משום השחתת זרע הריון יעו"ש והגאון אדמו"ר בתשובת חת"ס סי' קע"ב התפלא עליו להבין טעם הדבר מה לי ג' ימים יעו"ש ונכונים מאוד דבריו דאחר דכבר נבעלה האשה ואיכא כאן זרע הריון אשר נתערבו שני כחות יחד ולא חסר רק היצירה ולכן בסמוך לוסתה או לטבילתה אסורה לטבול דמים משחיתים הזרע אשר הוכן להריון והשחתת זרע כזה אסור גם לאשה ולכן כתב תיבת זרע הריון ודוק ועיי' ביו"ד סי' קצ"ו ובפלתי וס"ט בעיון:

היוצא מזה דין חדש דיותר נכון לשמש במוך דאז הוה השחתת זרע רק על הפנים הראשון שעוד לא נתערבו הכחות יחד ולא נעשה מעולם זרע הריון מאשר נתיר לתת מוך אחר התשמיש אם המוך בודאי משחית הזרע כי בזה נעשה השחתת זרע ונפש הוא חובל אשר על עון זה נלקה דור המבול ודו"ק: אך מה שעומד למולי הוא דברי התוס' בשם ר"ת ביבמות ודברי כ"י ז"ל התוס' בדף י"ב ור"ת אומר דלפני תשמיש ודאי אסור ליתן שם מוך דאין דרך תשמיש בכך והרי הוא כמטיל זרע על עצים ואבנים כשמטיל על המוך אבל אם נותנת מוך אחר התשמיש אין נראה לאסור דהאי גברא כי אורחי' משמש מידי דהוה אקטנה ואיילונית דלא איתסרו בתשמיש משום דלאו בני בני נינהו והאשה שנותנ' אח"כ מוך לא הוזהרה אהשחתת זרע כיון דלא מיפקדה אפרי' ורבי' ומשמשות במוך דקתני הכא היינו צריכו' לשמש במוך עכ"ל מפשטות הלשון משמע דלשמש במוך בשעת תשמיש אסור גם בג' נשים אפי' לר"מ ולשמש במוך אחר תשמיש מותר אפי לכל הנשים לר"מ ולכן הקשו התוס' א"כ מאי האי דג' נשים משמשות במוך וע"כ הוה הפי' שאר נשים מותרות וג' נשים צריכו' וא"כ מבואר ההיפוך ממש"ל דכאן מבואר דלשמש במוך בשעת תשמיש אסור לג' נשים ואפי' לר"מ ולאחר התשמיש מותר לר"מ ואסור לרבנן והוא מהיפך להיפך ממה שחדשתי דבשעת תשמיש ליכא השחתת זרע הריון עכ"פ ולאחר תשמיש יש השחתת זרע הריון והוא חטא דדור המבול וצע"ג:

ואומר אני אם אמנם שכן הבינו שלשה רועי ישראל הם המה הגאון בית מאיר ואדמו"ר בחת"ס ואדמו"ר באמרי אש בכל זאת ראיתי אני בלבי אחרי נשיקת עפר כפות רגלם הבנה אחרת בדברי תוס' וטרם שאציע פירושי אבאר בעזה"י כי רבו לי בדברי התוס' הנ"ל קושי' ודקדוקים:

א קשה לי להבין מה שכתבו וז"ל ור"ת אומר דלפני תשמיש אסור ליתן שם מוך דאין דרך תשמיש בכך מה הנה התיבו' אסור ליתן שם מוך הכי נתינת המוך הוי האיסור הלא אפי' אם מונח באשה מוך מטרם שנשאת לאיש אעפ"כ אסור לבעל לשמש עמה במוך דעכ"פ כאשר יבעול הוא מטיל זרעו על עצים ואבנים א"כ בקיצור הי' לו כר"ת לומר לשמש במוך בשעת תשמיש אסור דהוי כמטיל זרעו על עצים ואבנים וא"כ תיבת ליתן הוי דבר שפתים:

ב מה שנתן טעם לאסור וז"ל דאין דרך תשמיש בכך עכ"ל הוא מחוסר הבנה לו יהי' שהי' טבע של מוך שפועל הנאת תשמיש ביותר ורוב בני אדם משמשים במוך אעפ"כ אסור לישראל לבעול במוך יען דהוי כמטיל זרעו על עצים ואבנים והי' לר"ת לומר יען דמוך פועל לשאוב הזרע ולא יפעל ליצירת ולד והוי כמטיל זרע על עצים ואבנים וצע"ג:

ג מה שכתב וז"ל אבל אם נותנת מוך אחר התשמיש אין נראה לאסור הוא משולל הדעת דהאי אין נראה לאסור משמע שקאי על האשה שהיא אינה עושה עבירה יען דאינה מצווה על השחתת זרע וא"כ אין זה מדין הראשון דמתחילה דיבר על האיש שאסור ליתן מוך דבעל עושה איסור דמטיל זרעו על עצים ובהאי אין נראה לאסור ע"כ קאי על האשה דהא הבעל הוא משמש בלא מוך והיתה ראוי' בשעת בעילה להיות נעשית מעוברת כמובן וא"כ אינו דומה האי אין כראה לאסור להדין ראשון וכך הי' לו לומר אבל מותרת ליתן מוך אחר תשמיש דהא הבעל משמש כדרכו והיא אינה מצווי' על פ"ו וצע"ג:

ד מה שכתב וז"ל ליתן מוך אחר תשמיש אין נראה לאסור עכ"ל משמע שהוא מסוג איסור הראשון הגם שכתב אופן שיש מעשה הנ"ל איסור מכל מקום יש ג"כ אופן דלא נעשה איסור והלא באמת אין דין האחרון מסוג דין הראשון דמתחיל' דיבר על האיש שאסור לו לשמש במוך יען דנעשה השחתה והוא נודע דאסור להטיל זרעו על עצים ואבנים וכאן דיבר הר"ת דלאחר תשמיש מותר לה ליתן מוך יען דאשה מותרת להשחית זרע וא"כ רבותא בהיתר נתינת המוך הוא רק מדין יען דמותר לאשה להשחי' זרע וא"כ הי' לו לכתוב זה בתורת דין חדש וכך הי' לו לומר אבל אשה דמותרת להשחית זרע מותרת ליתן מוך אחר התשמיש וצע"ג:

ה מה שכתב וז"ל דהאי גברא כי אורחי' משמש מידי דהוה אקטנה ואיילונית דלא איתסרו בתשמיש דלאו בני בנים נינהו עכ"ל הוא מחוסר הבנה לו יהי' אפי' אם התשמיש עם הקטנה ואיילונית יהי' אסור הוה הטעם יען דאי אפשר שלא יה' השחתת זרע דהא הוא בטוח דהנך נשים לא מתעברות אבל כאן הלא בשעת ביאה הי' הבעיל' ראוי' להזריע

רק אח"כ היא גורמת השחתת זרע אבל עכ"פ בשעת ביאה ליכא בודאי השחתה ואיך נאסר אנן ביאה הנ"ל הכי בשביל דהיא תעשה אח"כ השחתה בהיתר נאסר אנן לבעל בעילה של היתר אפי' לשיטת הרז"ה בשבת שאוסר למילה יען דידענו שצריך אח"כ להחם חמין שאני התם דצריך אח"כ לעשו' חילול שבת אבל כאן לאסור היתר בעבור היתר זאת לא שמענו מעולם וא"כ למה צריך ראי' מן קטנה ואיילונית והוא פלא גדול:

ו כאן אוסר ר"ת לשמש במוך דהוי כמטיל זרעו על עצים ואבנים רק לאחר התשמיש מדמה לדין דמותר לבעול קטנה ואיילונית ובכתובות דף ל"ט לאחר שהביא תוס' פי' רש"י מותרת דוקא בג' נשים והקשה ר"ת הלא מותר לשמש עם קטנה ואיילונית ולא הוה השחתת זרע כיון דהוי דרך תשמיש יעו"ש והוא פלא איך נתהפכו דבריו מקצה אל קצה כאן ביבמו' הביא תוס' דשימוש במוך הוה כמטיל זרעו על עצים ואבנים וע"כ דלא דמי לקטנה ואיילונית רק לשמש במוך אחר תשמיש ואיך הביא תוס' בכתובו' להיפך:

ז עוד יש להפליא שם בכתובות הביא תוס' קושי' ר"ת הא שימוש במוך דומה לבעילת קטנה והביא מיד ומפרש ר"ת משמשות במוך לאחר התשמיש עכ"ל והוא פלא כיון דשימוש במוך דומה לבעילת קטנה וא"כ צריך לפרש משמשות במוך בשעת תשמיש וה"ה בשאר נשים מותר שימוש במוך אפי' בשעת תשמיש רק בשאר נשים רשות ובג' נשים צריכות לשמש בשעת תשמיש במוך וא"כ מנ"ל לר"ת לפרש משמשות במוך לאחר התשמיש וצע"ג:

ח כאן ביבמות לא כתב התוס' רק זאת משמשות במוך צריכו' לשמש במוך ולא סיימו ועצה טובה קמ"ל ובכתובות סיים התוס' צריכות לשמש ועצה טובה קמ"ל וצע"ג והלשון בעצמו הוי סתירה צריכות משמע חיוב ועצה טובה הוי רשות וצ"ע:

ט שם בכתובו' הביא תוס' בשם ר"י ליישב פי' הקונטרס וז"ל דבנדה משמע שהמוך מונח במעי' כל שעה והוי כמטיל זרע על עצים ואבנים עכ"ל והוא פלא גדול הכי משום דמוך מונח שם תמיד הוי כמטיל זרע על עצים ואבני' הלא יען דעכ"פ המוך אצלה בשעת תשמיש הוי כמטיל זרע על עצים אפי' אם המוך לא יהי' מונח בה תמיד וצע"ג:

י עוד פלא בעיני שם בכתובות הביא תוס' בשם ר"י וז"ל ועוד אפי' היתה נותנת מוך אחר התשמיש אסורה דאעפ"י שאינה מצוות על פ"ו אסורה בהשחתת זרע עכ"ל והוא פלא גדול איך עלה בדעת הר"י לאסור קנוח אחר תשמיש במוך הלא משנה מפורשת בפ"ח דמקואות הובא ביו"ד סי' קצ"ו סעיף י"א להלכה שמותר לאשה לכבד את ביתה לאחר התשמיש במוך ע"ש וצע"ג: (יא) עוד נפלא בעיני על לשון הר"י שהביא התוס' וז"ל ועוד הוסיף הר"י דאפי' אם היתה נותנת המוך אחר תשמיש אסורה עכ"ל משמע שגוף

נתינת המוך באותו מקום לא הוי איסור רק אחר הנתינה אסורה לעשות דבר ובאמת לדעת הר"י אסורה ליתן מוך אחר תשמיש יען דמוך שואב הזרע וכך הי' לו לכתוב ועוד אומר הר"י אפי' ליתן מוך אחר תשמיש אסורה דאעפ"י שאינה מצוות על פ"ו אבל עכ"פ אסורה להשחית זרע והוא פלא וצע"ג:

הן אחד עשר כוכבי' אשר הביאו לי אור לפרש הבנה אחרת בדברי הר"ת והר"י בעזה"י וזה החלי:

ונלע"ד לבאר בעזה"י דהנה דקדקתי בלשון הגמ' ג' נשים משמשו' במוך משמע דר"מ ורבנן פליגי אי מותר להם לנשים לשמש במוך אבל מן הגברא אם מותר לבעל לבעול במוך לא דברו כלל דא"כ הי' להם לומר מותר לשמש במוך עם ג' נשים אלא משמע דעל הבעל ליכא חקירה דמצדן של אנשים בודאי ליכא איסור רק החקירה מצד הנשים אם מותר להם לשמש במוך והוא פלא למה יהי' מצד הבעל היתר גמור ומצד האשה איסור וצע"ג:

אמנם הכל נכון בעזרת החונן דעת דהנה יש שני פנים בהבנת שימוש במוך (א) אם האשה תמלא כל חלל צואר הרחם עד השפיו' ועגבות במוך ואז כאשר ידפוק הבעל באצבעו על הפתח ויעשה כמין גומא או נקב באמצע המוך ולא יגע גוף האבר בצדדי יריכה כי האבר יסובב מן המוך אשר מונח בפנים או שהיא מניחה על אותו מקום מלמעלה מוך רחב ואז כאשר ידחוק הבעל בכח גבורת איש יסובב האבר מן המוך ויבא האבר בקרבה אבל עכ"פ לא יגע אברו בבשרה כי כפי אשר יבא בעומק חורה כן יסובב אצבעו מן המוך (ב) אם האשה תדחוק בידה מוך בצואר הרחם עמוק עמוק עד שיגיע המוך עד פי האם ומונח מלמעל' במקום שפוסק השמש לדוש או גם במקום שהשמש דש אבל שאר צואר הרחם עד החוץ שהוא מקום נשיקת העטרה שם לא תתן מוך ואז האבר אינו מסובב במוך וגם מקום חלל שלה לא רצוף ממוך והבעל מכניס אצבעו בתוך בין בתרי בשר וגם היא מסבבת גבר כח איש וגבורתו כדרך כל הארץ שאהבה דוחקת את הבשר כמובן:

ואומר אני סברא אחת אם האשה תתן מוך על שטח פניה של מטה וכאשר ידחוק הבעל על פיה ויבוא בה כמו מכחול בשפופרת יהי' אצבעו מסובב ממסך המוך שלא יגע האבר בבשרה בצדי ירכי' אז הבעל מחויב על עון השחתת זרע לבטלה דדרך שימוש הוא ודבק באשתו והיו לבשר אחד שבשרו יגע בבשרה והגופי' נהנים זה מזה והמהלך נפש שהוא הזרע מוסיף הנאת הגופי' אשר היו לאחד אבל במסך מוך מבדיל בין בשר לבשר אין זה דרך גבר בעלמה והוא שופך זרעו במוך ולא על בשרה כלל והוי זורע על עצים ואבנים

דמה לי אם המוך מונח על הארץ ואיש יהי' שופך עליו זרעו או שהמוך מונח בתוך האשה והוא שופך זרעו במוך ואין התשמיש מותר רק אם האיש מחמם בשרו בבשר האשה ושופך זרעו על בשרה בפנים אמנם אם תדחוק מוך בעומק רחמה סמוך לפי האם אבל כל צואר הרחם נשאר בלא מוך והבעל בא עליה כדרך כל הארץ שאהבה דוחקת את הבשר והוא יעבור בתווך בין בתרי בשרה וגם היא תסבב אותו ונהני' זה מזה יחד והוא מוציא זרעו בהנאה מרובה ברשפי אש תאות בשר רק כאשר בא זרעו סמוך להאם שם יש מסך מבדיל שלא יקלוט האם את הזרע אין זה כמו שופך זרעו על עצים ואבנים דשם לא יצא זרעו מחימום תשמיש דרך כל הארץ אבל כאן הכי נתמעט הנאתו יען שיש בעומק רחמה כדור מוך ואז כיון שמוציא זרעו בהנאת תשמיש ליכא איסור כלל עליו והוא היתר גמור והבן:

ואוסיף מיא ואוסיף קמחא ליתן טעם לשבח לדין חדש הנ"ל דהנה בנדה ילפי' איסור מיתה על עון מוציא זרע לבטלה מדכתיב באונן וימת גם אותו יען כי שחת ארצה לבלתי נתן זרע לאחיו ע"ש בדף י"ד וכן בער ויעש הרע בעיני ד' כתיב דמת ג"כ באותו עון של אונן עיי' יבמות דף ל"ד ובב"ר פ' פ"ה דרשו על ער וז"ל חורש בגנות ומשפך לאשפה עכ"ל ועל אונן דרשו וז"ל דש מבפנים וזור' מבחוץ עכ"ל וכן כתב רש"י בתורה באונן שהי' חטאו שהי' דש מבפנים וזורה מבחוץ יעו"ש ובד"ה קאפיטל ב' פסוק ג' ויהי ער רע בעיני ד' פי' רש"י חורש בגנות בעל שלא כדרך יעו"ש אבל ביבמות דף ל"ד אמרו רבותינו ששניהם חטאו בביאה שלא כדרכה והוא פלא ובנדה למדו עוד עון זה מפסוק שוחטי ילדים דרשי' סוחטי שמנאפים ביד יעו"ש:

ולפ"ז אני אומר בשלומא אם הוא דש בפנים וישבע מבשרה לחמם אברו להביא זרע ואח"כ הוא פורש ממנה ושופך זרעו על הארץ שממעט בהנאת תשמיש כנודע בטבע שאם יתן הזרע כאשר האצבע בה יתוסף הנאת תשמיש והוא עושה פעולה למענו הנאת תשמיש כדי שלא יתן זרע לאחיו הוא חבר לאיש משחית דהוא משחית זרעו מבלי שיהנה הנאת תשמיש וכן אם בועל שלא כדרך תמיד דמוציא זרעו שלא כדרך הנאת תשמיש אבל דוקא אם עושה כן תמיד אבל שלא בהרגל רק באקראי להרבות הנאת גופו מותר אפי' בהוצאת זרע עיי"ש בתוס' יבמות דף ל"ד וכן אם שוחט ילדים שמנאף ביד דאינו מוציא זרעו דרך הנאת תשמיש אבל לבעול כדרך כל הארץ הגם שלא תוכל האשה להתעבר מותר להבעל להוציא זרעו דאין זה לבטלה רק להנו' תענוג תשמיש ביותר וכל דדרך הנאתו לא נקרא השחתה והבן זה:

אמנם כל זה דוקא בבעל שכל הנאת תשמיש של איש הוא בשפיכת זרעו באותו מקום אבל לעולם אינו נהנה משעה שהזרע יזל על שטח בשרה התחתון וא"כ המוך אשר מונח בעומק רחמה אינו ממעט הנאת תשמישו אבל אצל האשה אשר לא תנוח ולא תשקוט מרגשת אהבתה ואש התאוה לא תכבה עד שיזל הזרע בשטח התחתון של כל צואר הרחם כנודע בטבע ואם המוך מפסיק ויבא הזרע בתוך המוך נמצא הוי תשמיש שלה במיעוט הכאה כי זרעה יבוא במוך מבפנים וזרעו יבא במוך מבחוץ ולא יבואו יחד שתשיג היא הנאת תשמישה אז מצדה יהי' גם באופן זה דרך השחתה והבן זה מאוד:

אך לא אמנע הטוב לברר עוד דין אחד אם אמנם שביארתי בסברא דליכא איסור לבעל לבעול אשה אשר יש לה מוך ברחם יען שאצלו המוך לא ממעט הנאת תשמיש וא"כ לא הוי הוצאת זרע לבטלה יען שיציאת הזרע מוסיף תענוג בביאה זה דוקא אם המוך בא בה בדרך היתר אז אין הבעל מחויב לפרוש ממכה או לצוות לה להוציא המוך אבל ליתן מוך לפני תשמיש בודאי אסור ואם הבעל בועל אותה הוא מוציא זרע לבטלה דהא בודאי אם התשמיש במוך יהי' מוסיף לו הנאת תענוג של תשמיש יהי' מותר אפי' לו ליתן שם מוך דכל להנאתו מותר ולא הוי השחת' אבל באמת אין המוך מוסיף לו הנאה או תענוג וא"כ הוי הנתינה שם רק לקבל הזרע ולהשחית אותו והוא אסור דאז הוי ג"כ חבר לאיש משחית דהא נעשה פעולה להשחית זרע והבן אבל אם בא המוך בקרבה למשל על תכלית אחר כגון אחר ששמשה פעם אחת היתה ניתנת שם מוך לקנח הזרע אשר תפלוט בעתיד עיי' פ"ח דמקואות אז אם נשאר בה המוך מותר לבעל לבעול אותה דהמוך עכ"פ אינו ממעט הנאת תשמישו וזה ברור בעזה"י היוצא ממ"ש שלדעתי יש דיני דינים בענין משמשו' במוך ואבארם אחד לאחד בעזה"י:

א אם יותן על שטח פנים של מנוה מוך כדי שיסובב אבר האיש או אם המקום כולו ממולא במוכין רק באמצע המוך יהי' חור לכניסת האבר אז אסור לבעל לבעול דהוה השחתת זרע:

ב אבל אם המוך מונח בעומק הרחם והאבר נכנס בה ומגיע בשר בבשר יחד ונהנה הנאת תשמיש כדרך כל איש אז ליכא על הבעל איסור בביאתו דלכל להנאתו מותר:

ג וכל זה אם לא ניתן המוך שם כדי להשחית הזרע רק לשם דבר אחר אבל אם הונח שם רק כדי להשחית אסור להבעל לבעול אותה דמוך לא מרבה התענוג:

ד והא דמותר ליתן מוך בעומק רחמה הוא דוקא רק מצד האיש דאצלו אין המוך ממעט הנאת תענוג אבל מצדה המוך ממעט בתענוג והוי אצלה השחתת זרע ואם האשה מצווי'

על השחתת זרע אז יהי' אסור לשמש במוך מצדה אבל אם ליכא אצלה השחתת זרע איסור אז בודאי מותר השימוש אם ניתן המוך על צד היתר כמובן והבן זה:

והנה אם הפי' של ג' נשים משמשות במוך הוי שנותנה מוך רק בעומק רחמה ולא שממלאת כל אותו מקום מוך וגם לא שתתן מוך על שטח פני' מלמעלה א"כ אין כאן חקירה על האיש דהא אחר שתשמש פעם אחת תוכל להניח שם מוך ויהי' נשאר בה ומותר לבעל לבעול אותה רק כל החקירה אם היא אינה עושי' איסור דאם היא עושת איסור אפי' קטנה אסורה לשמש ואסור לבעל לבעול אותה הגם דקטן אוכל נבילות ואין מצווין להפרישו הא כאן הוי ספי לה בידים לכן נקטו חכז"ל ג' נשים משמשות במוך ליתן אות שעל הבעל בודאי ליכא איסו' השחתת זרע רק החקירה על האשה והבן:

וטרם שאבוא לבאר שיטת ר"ת ור"י אבאר בעזה"י דעת רש"י בהבנת ג' נשים משמשות במוך וז"ל רש"י בנדה דף ג' ע"א בד"ה משמשות במוך ממלאה אשה אותו מקום מוכין לשאוב את הזרע שלא תתעבר ואינו נוטלתו משם אלא בעת הצורך ושמא מוך העמיד את הדם עכ"ל מבואר עין בעין שרש"י פי' שהיא ממלאה כל החלל של אותו מקום מוכין בעומקו ורוחבו עד החוץ מקום השפיות ועגביו' דאל"כ יש לחוש שלא תדחוק היטיב וכאשר ישפוך הבעל הזרע יוכל לכנוס בצדדי הרחם ותתעבר וחמירא סכנתא מאיסורא לכן צריכה למלאות כל אותו מקום מוך וכאשר ידפוק הבעל על הפתח באצבעו יבוא בתוך המוכין והבן וביבמות דף י"ב פי' רש"י וז"ל משמשות במוך מותרת לתת מוך במקום התשמיש כשהן משמשות כדי שלא תתעבר עכ"ל הכוונה שהיא מניחה על אותו מקום מלמעלה מוכין ואז כאשר ידפוק האצבע על הפתח יבא האבר בתוכה מסובב מכל צדדין במוכין ויכנוס הזרע בתוך המוכין המסבבין את האבר כי לולי כן יש לחוש לעיבור וק"ל נגלה שפי' רש"י בהבנת משמשת במוך באופן שלא יגע אצבעו בבשרה כלל והוי ממש שפיכת זרע על עצים ואבנים כמו שהארכתי למעלה ובאמת פלוגתא דר"מ ורבנן לא הוי באשה אלא ג"כ על האיש אם הוא אינו עושה איסור של הוצאת זרע לבטלה דר"מ מתיר מפני סכנת נפש וחכמים פליגי דשומר פתאים ד' דעל הרוב קטנה ומניקה ומעוברת לא יתעברו ולחוש למיעוט ולהתיר איסור חמור אמרי' אפי' במקום סכנה אזלי' בתר רובא ושומר פתאים ד' והבן:

ובתוספתא א פ"ב דנדה כתב וז"ל ג' נשים משמשות במוך קטנה מעוברת ומניקה קטנה שמא תתעבר ותמות איזה קטנה מבת אחת עשרה שנה ויום אחד ועד בת י"ב שנה וי"א פחות מכאן ויתר על כאן משמש כדרכו ואינו חושש מעוברת שמא תעשה עוברה סנדל מניקה שמא תהרוג את בנה שהי' ר"מ אומר דש מבפנים וזורה מבחוץ וחכמים אומרים

משמש כדרכו משמר על ידיו שנאמר שומר פתאים ד' עכ"ל ראה בעיניך שהתוספתא מדמה שימוש במוך לדש מבפנים וזורה מבחוץ א"כ ע"כ איירי לשימוש במוך בשעת תשמיש והאבר יהי' מסובב ממוכין שנחשב שימוש במוך כמו זורה מבחוץ וגם נקנו התוספתא ב' פעמי' משמש כדרכו ולא נקט משמשת כדרכה משמע שיש לחקור על האיש אם הוא רשאי לשמש ואינו עושה איסור בבעילתו ובש"ס דילן כתיב משמשת כדרכה אולי יען דקטנה לאו בת עונשין נקט התוספתא האיסור עליו בלבד וש"ס דילן סובר יען דהוי איסור אשר הבעל ספי לה בידים יש ג"כ איסור על צדה ובפרט באיסור כזה אשר הבעילה פועל לחדש לברוא העון כנלע"ד: ולהבין דבר זה איך מתיר ר"מ בג' נשים הא הבעל שופך זרעו על עצים ואבנים דהוא עון מער ואונן וחטא דור המבול נ"ל דעיי' בפסחי' דף כ"ו הנאה הבאה לו לאדם בע"כ בלא אפשר ולא קמכוון הכל מודים דמותר והנה כאן הוי לא אפשר דהא יש לחוש לסכנה שתמות וגם לא קמכוון דאינם מכוונים להשחית זרע רק לתענוג עונה ועי' בפנ"י שם בתוס' ד"ה לא אפשר שחידש בהבנת דברי תוס' כיון דלא אפשר מותר אפי' בפסיק רישא ובמקו"א חדשתי דבר דכל מעשה הנעשה ע"י חיוב מצוה לא נחשב למעשה רק כממילא דהא הוא מוכרח על גוף המעשה וא"כ כיון דלא מכוון להשחתה רק לתענוג הגוף ויש ג"כ חיוב מצות עונה אשר מכריח אותו על המעש' בודאי מותר היכא דלא אפשר כגון בג' נשים דאיכא סכנה אבל שאר נשים דאפשר לבעול בלא מוך אז באמת אסורים להשתמש במוך דהוי השחתת זרע כנלע"ד בהבנת דברי רש"י:

ואוסיף נופך דהנה באונן כתיב ושחת ארצה והנה דוקא אם מכוון לשחת כגון באונן דהי' יכול ליתן הזרע להריון ולא רצה אבל במקום סכנה ולא מכוון לשחת אז ליכא איסור כלל ולא דמי לשאר איסורין אם לא מכוון לאיסו' עכ"פ נעשה איסור אבל הכא כל האיסור הוא אם מכוון לשחת דעיי' בקידושין דף כ"ד ע"ב ושחתה עד שיכוון לשחת ועי' בט"ז ביו"ד בסי' קי"ז בשם הרא"ש בהשחתת אילן ועיי' ברמב"ם פ"ח מה' יסודי תורה הנותץ אבן מן המזבח דרך השחתה לוקה ועי' מזרחי בתורה פ' ראה פלפול נגד רמב"ן על דברי ר' ישמעאל והבן בקיצור:

ועתה אבוא לבאר דברי ר"ת בעזה"י הנה ר"ת מפרש משמשות במוך דעיקר הפלוגתא רק על האשה אם אין איסור עלי' לשמש במוך אבל הבעל בודאי מותר לשמש עמה במוך דהוא מפרש פי' משמשת במוך לא כפי' רש"י שהיא ממלאה כל המקום מוכין ולא שהיא מניחה חלק גדול ממוכין על שטח פניה מלמעלה רק משמשת במוך הכוונה שבעומק רחמה מניחה מוך שלא תוכל האם לקלוט הזרע אבל שאר צואר הרחם הוא

בלא מוך וא"כ אין לחקור הבעל דמהכ"ת יהי' מצדו איסור הלא השמש דש בין בתרי בשרה עומד בין השפים ונהנה בשרו מבשרה והמה דבוקים יחד לבשר אחד והמוך אשר מונח בעומק רחמה אינו ממעט הנאת תשמישו וא"כ מאי איסור יהי' בבעילתו התורה לא אסרה הוצאת זרע כי אם ממעט בהנאתו כגון ער שבעל תמיד שלא כדרך כל הארץ שלא להכחיש יפי' ואונן דש מבפנים וזורה מבחוץ הלא עיקר הנאה תשמיש הוי בשעת שפיכת זרע ואז שפך ארצה או בדרך אחורים שאין שם תשמיש כל אדם ולא נקרא ודבק באשתו כמבואר בסנהדרין דנ"ב דרצה הגמ' לומר שגוי חייב אם בעל אשתו שלא כדרך דכתיב ודבק באשתו ואין זה דביקות והגם שחזר בו משום איכא מידי ודרשי' בהיפך אם בעל אשת רעהו בשלא כדרך פטור דרק בדביקה חייבה תורה ע"ש והבן אבל תשמיש פנים בפנים ונהנים זה מזה ביגיעת בשר אין על הבעל שום איסור והבן: אבל כל זה אם לא הי' הנתינה בעבור זאת לקבל הזרע ולשחתו כגון אם הניחה מוך אחר תשמיש פעם הראשון כדי לקנח הזרע ונשאר בה המוך מותר להבעל לבעול אותה אבל להניח מוך כדי לקבל הזרע אסור דבשלומ' אם הי' המוך פועל הוספת הנאה הי' גם זה מותר ליתן שם מוך דכל להנאתו ליכא בו משום השחתה אבל באמת דמוך לא מרבה תענוג א"כ הוי נתינת מוך רק לשחת הזרע והוי כמטיל זרע על עצים ואבנים ודוק:

ובזה יובן למה באמת מותר לאיש לבעול קטנה ואיילונית או זקנה או עקרה הלא באמת הכא האיש משחית זרע אבל לפמ"ש נכון כיון דעכ"פ ליכא מסך מבדיל והגופי' נהנים זה מזה יחד והוא הוצאת זרע להנאת גופו בדרך כל הארץ אז ליכא בו איסור השחתה וק"ל:

ועתה בא ברוך ד' וראה בעיניך שזה הבנת דברי ר"ת שהביא תוס' וז"ל ודאי ליתן שם מוך לפני תשמיש אסור דאין דרך תשמיש בכך והוי כמטיל זרע על עצים ואבנים עכ"ל הכוונה אם יתן מוך לפני תשמיש באותו מקו' כדי לקבל הזרע גם הבעל אסור לשמש דהוי השחתת זרע יען דאין דרך תשמיש בכך אם הי' במוך הוספת תענוג אשר הבעלי תאוה יתנו זאת להרבות הנאתם אז הי' מותר ליתן מוך אפי' לפני תשמיש דכל להנאה ליכא בו איסור השחתה אבל דבאמת אין דרך תשמיש במוך יען דאין מוסיף תענוג א"כ אם יותן שם מוך כדי לקבל הזרע אם בעתיד יבעול הבעל הוה רק השחתה ואסור והבן ואח"כ כתבו וז"ל אבל אם נותנת מוך אחר התשמיש אין נראה לאסור דהא האי גברא כי אורחי' משמש עכ"ל הכוונה אבל אם היא נותנת המוך אחר התשמיש כדי להשחתת זרע שכבר נתן הבעל בה ונשאר המוך עוד בקרבה מותר לבעל לבעול אותה הגם שמוך בה באותו מקום דאין נראה שיהי' איסור לבעל לבעול אותה אם המוך בה דהלא אין המוך ממעט הכאתו וכיון שנשאר הנאתו הגם שיש מוך בקרבה ונשאר שימושו בהנאתו

כמו אם ליכא בה מוך אין עליו עוד איסור לבעול ולא צריך להסיר ממנה המוך דהא הוא משמש כדרכו בהנאה והבן וסיימו וז"ל מידי דהוי אקטנה ואיילונית דלא מיתסרו בתשמיש משום דלאו בני בנים נינהו עכ"ל הכוונה כמו שמותר לבעול קטנה ואיילונית אע"ג דלא הוו בני בנים יען דעכ"פ יש בהם הנאת בעילה ולא הוי השחתה וכתבו עוד וז"ל ואשה שנותנת אח"כ מוך לא הוזהרה על השחתת זרע דלא מיפקדה על פ"ו עכ"ל הכוונה כמש"ל באריכות דאצל הבעל הוי השימוש בדרך הנאה הגם שמוך בקרבה כי אצל האיש הוי התענוג בעילה בשפיכת זרעו בחלל ולא נהנה האיש אם יגיע הזרע על בשרה או על המוך ולכן אם המוך בא בה בדרך היתר כמו לקנח אחר תשמיש ליכא עוד השחתה דכל להנאתו לית בו משום השחתה אבל אצל האשה הוא עיקר התענוג אם יזל הזרע על בשרה כנודע בטבע ואם יש הפסקת המוך ולא תהנה מזרע האיש אז הוי הזרע אשר היא מטילה לתוך המוך רק השחתת זרע וא"כ יהי' התשמיש במוך אסור מצדה לכן חידש ר"ת דמצד האשה ליכא איסור הגם דהוי השחתה הלא היא לא הוזהרה על השחתת זרע דלא מיפקד' על פ"ו והבן וסיימו עוד וז"ל ומשמשות במוך דקתני הכא היינו צריכות לשמש במוך עכ"ל הכוונה דליתן בכוונה מוך לפני תשמיש ודאי אסור גם בג' נשים דהא אפשר שיבעול אותם פעם אחת ותתן מוך אחר התשמיש וישאר שם תמיד וליכא איסור כלל מהכ"ת להתיר זרע לבטלה ליתן מוך לפני תשמיש ועוד הלא הלשון משמשות במוך משמע תמיד על כל ימי הנקה וקטנות וע"כ דקאי אם יש שם מוך אשר הונח אחר תשמיש אז מותר לבעול תמיד במוך וא"כ קשה הלא זאת מותר גם לכל הנשים לר"ת דאיש משמש כדרכו והיא אינה מצוות על השחתת זרע וא"כ מאי רבותא דג' נשים אלא ע"כ ג' צריכות לשמש במוך בשעת תשמיש ע"י שנותנת פעם אחד המוך אחר התשמיש ולשאר נשים רשות כנלענ"ד:

היוצא מזה דלרש"י מותר ליתן המוך אפי' לפני תשמיש ודוקא בג' נשים אבל לר"ת אסור ליתן מוך לפני תשמיש אפי' בג' נשים אבל אם נתנה מוך אחר התשמיש לקנח את ביתה אז מותר לבעל לבעול אותה אפילו במוך אשר בקרבה וה"ה לשאר נשים מותר זאת ומיושב קושי' א' ב' ג' ד' ה' וק"ל: ובוא אוהב אמת וארחך כי נחני אלקי' בדרך אמת להבין אמרי תוס' בכתובות דף ל"ט וז"ל ג' נשים משמשות במוך פי' בקונטרס מותרות לשמש במוך אע"ג דשאר נשים אסורות משום השחתת זרע ואין נראה לר"ת דהא קטנה ואיילונית מותר לשמש בהדייהו ולא הוי השחתת זרע כיון שהוא דרך תשמיש ומפרש ר"ת משמשות צריכות לשמש במוך אחר התשמיש ועצה טובה קמ"ל עכ"ל הכוונה כי שם בכתובו' כ' רש"י וז"ל מותר להן לשמש במוך ואינן כמשחיתות זרע עכ"ל ולא הזכיר

כלל שמותר ליתן מוך לפני תשמיש רק שמותרת לשמש במוך אשר בקרבם וע"ז הקשה הר"ת הלא באופן זה דלא נעשה מעשה להשחית זרע בודאי גם נשים אחרים מותרות לשמש במוך דהא הבעל נהנה מבעילה והוי תשמיש כדרך כל הארץ כמו שמותר לשמש עם קטנה ואיילוני' יען דנהנה כדרך כל הארץ לכן מפרש ר"ת דהכוונ' צריכות לשמש במוך אחר תשמיש שיבוא המוך בדרך היתר וזה עצה טובה שיוכל לשמש אח"כ במוך גם בשעת תשמיש יען דלא ניתן המוך להשחית והבן אבל ביבמות דכת' רש"י וז"ל מותרת לתת מוך במקום תשמיש כשהן משמשות כדי שלא יתעברו עכ"ל דמפורש דבשעה שרוצת לשמש מניחה המוך ואז השיב ר"ת דזה אסור דהוי כמטיל זרעו על עצים ואבנים ודוק אבל סוף כל סוף המה אחדים ומיושב קושי' ו' ז' ח' ודוק היטיב:

והוסיף תוס' בשם הר"י ליישב פי' הקונטרס וז"ל דבנדה משמע שהמוך מונח בה כל שעה והוי כמטיל זרעו על עצים ואבני' עכ"ל הכוונה שם בגמ' דף ג' פריך משמשו' במוך מאי איכא למימר הלא המוך מעמיד דם וא"כ ע"כ שהמוך מונח תמיד ולא הי' יכול הדם לבוא וע"כ שלפעמים נטלתה המוך משם כמ"ש רש"י שם וז"ל אינה נוטלתו אלא בשעת הצורך עכ"ל וא"כ כיון שהמוך מונח בה תמיד ולעת הצורך נוטלתו וא"כ ע"כ אחר שעשתה צרכי' היא מחזירה המוך בקרבה ובאופן זה שלא נותן לאחר התשמיש לקנח הזרע ונשאר המוך מונח שם אלא שכבר בא המוך לחוץ והונח שם עוד כדי לקבל אח"כ הזרע גם הר"ת מודה דהוי כמטיל זרע על עצים ואבנים ואעפ"כ מותר לג' נשים וע"כ דג' נשים דוקא וכפי' רש"י ומיושב קושי' ט ודו"ק (ולהבין בדעת למה צריך להיות שם תמיד לדעת רש"י דאולי נשאר זרע בקמטי רחם ובשעת התאוה אשר תבא לאשה תוכל לשאוב הזרע להאם ותכולה להתעבר כמו באמבטי' עיי' א"ע בח"מ סי' א' וק"ל):

אך כל זה לדעת רש"י דממלאת אותו מקום מוכין וע"כ דצריך ליטול את המוך בעת הצורך אבל לר"ת דמפרש שדוחקת המוך רק בעומק רחמה אז בודאי אינה צריכה האשה ליטול משם בעת הצורך דמקום השתן הוא למטה מזה כנודע והבן:

והוסיפו עוד בשם הר"י וז"ל דאפי' היתה נותנת המוך אחר תשמיש אסורה דאעפ"י שאינה מצוות על פ"ו אסורה להשחית זרע כדמשמע בנדה עכ"ל הכוונה פשוטה דסובר רש"י דאפי' אם נותנת מוך אחר התשמיש אסורה לשמש אח"כ במוך הנשאר בה שהוא הדין של ר"ת שבאופן זה שהמוך מונח בה מותר יען דהוי דרך תשמיש ע"ז השיב הר"י בודאי אצל הבעל ליכא איסור דהוא משמש כדרכו אבל האשה אסור' לשמש דהמוך ממעט אצלה הנאת תשמיש כמש"ל ולא הוי אצלה דרך תשמיש וא"כ הוי בעילתה

השחתת זרע ואשה מצוות על השחתה כדמשמע בנדה וכיון דע"כ מתירין השחתת זרע מפני הסכנה צדקו דברי רש"י דדוקא ג' נשים והבן:

אמנם מעולם לא עלה על דעת הר"י לאסור הקנוח של מוך לאחר תשמיש דהוא משנה מפורשת שמותרת לכבד את ביתה ואפי' אם יהי' אצל אשה איסור השחתת זרע וביותר כמו שהארכתי דזרע הריון ודאי אסור גם לאשה וא"כ המוך אחר תשמיש בודאי יהי' אסור אעפ"כ מותרת לקנח במוך אחר התשמיש והטעם בזה הוא אם היא אשה דעלמא אשר אינה מקפדת אם תתעבר רק היא מבקשת לטבול עי' שם במשנה שמקנחת בעבור שלא תפלוט זרע וא"כ הוי לא אפשר ולא קמכוון ופסיק רישא לא הוי דאולי כבר נתעברה ועי' בס"ט סי' קצ"ו פלפול נאה אם רוב נשים קולטין הזרע מיד ולא תזיק עוד שום קנוח או רחיצת מים עכ"פ פסיק רישא לא הוי דהא יש אפשרות שלא תשחית והבן ואפי' בג' נשים דמכוונת שלא תתעבר אבל עכ"פ הוי לא אפשר ופסיק רישא לא הוי ומותר לכ"ע אלא כוונת הר"י הגם שנתנה מוך אחר תשמיש תהי' אסורה אח"כ לשמש במוך אשר בקרבה דהיא משחית זרעה ומיושב קושי' י' וי"א והבן:

המורם והמונף מכל אשר הארכתי עד הנה המה הדיני' אשר אסדר לפניך: (א) לקנח במוך אחר התשמיש לא עלה על דעת אדם לאסור דרוב נשים מקבלות זרע הראוי' להריון מיד ואם נקלט הזרע ליכא עוד השחתה ועכ"פ אפשר שנקלט הזרע מיד והי' לא אפשר ולפעמים הוי ג"כ לא קמכוון ופסיק רישא לא הוי ומותר לכ"ע:

ב לרש"י מותר בג' נשים אפי' ליתן מוך בשעת תשמיש ומכ"ש אם כבר מונח שם ולר"ת צריכה ליתן המוך פעם הראשון אחר תשמיש אבל אח"כ מותר לבעול אותה אפי' המוך בקרבה ואפי' לשאר נשים מותר זאת ואפשר שגם רש"י מודה זאת לר"ת והבן:

ג דהשחתת זרע הריון במקום דאיכא פסיק רישא אסור אפי' לנשים אפי' אם אינם מצווי' על השחתת זרע אבל על השחתת זרע הריון בודאי נצטוו והוא הי' חטא דור המבול והבן: ולפ"ז לק"מ קושי' חות יאיר המובא בחת"ס סי' קע"ב מאי פריך הגמ' ביבמות דף ל"ה אנוסה מאי איכא למימר וקשה הלא אנוסה בודאי תקנח עצמה אחר התשמיש יעו"ש ולפמ"ש נכון מאוד דמעולם לא עלה על דעת ר"ת דקנוח של מוך אחר תשמיש יפעול שלא תתעבר נהפוך הוא דרוב נשים מתעברו' מיד ולא יועיל קנוח ובעבור זה מותרת לקנח אחר התשמיש במוך דלא הוי פסיק רישא ור"ת התיר מכח הנחת מוך לשמש אח"כ במוך ודוק:

ובזה ארי' שאג מי לא ייירא שצדקו דברי הגאון שאגת ארי' בטו"א במגילה שפי' דברי התוס' שמרדכי שימש עם אסתר במוך והקשה עליו אדמו"ר שם הלא הוא איסור חמור

לשמש במוך בשעת תשמיש יעו"ש בלחץ שהדחיק עצמו ולפמ"ש נכון דאסתר קנחה עצמה בודאי במוך אחר כל ביאה של אחשורוש והניחה למוך שם והי' מותר למרדכי לשמש עמה והבן:

ומיושב בזה קושי' החמורה של הגאון בית מאיר בסי' כ"ג מכתובו' דף ע"ב שאם הבעל מבקש שתמלא ותשפוך לאשפה שצריך לגרש והקשה אם מותר לר"ת לכל הנשים לשמש במוך אחר התשמיש א"כ תעשה רצונו י עו"ש שהניח בצ"ע: ולפמ"ש לק"מ דממנ"פ הלא משנה מפורשת דמותרת לכבד את ביתה וע"כ הטעם יען משום דלא מכוונה להשחית ולא אפשר ולא הוה פסיק רישא ומעולם לא חקר הר"ת לאסור זאת כמש"ל ובמקום דהיכא פסיק רישא בודאי אסור דהוי זרע הריון והוא חטא דור המבול ושם שתלך מהר ברגלי' להשחית זרע הריון בכוונה והוי השחתה בודאי עיי' שמ"ק שם דטענת בעינן חוטרא לידי' ואסור והבן:

ולא אכחד תחת לשוני כי מה שכתבתי למעלה בהבנת דברי התוס' דאם הבעל אינו עושה איסור הגם שמוך מונח בה כיון שנהנה מהביאה והוי כדרך השימוש והאשה שלא נהנה במוך כדרך כל הנאת ביאות הלא האשה אינה מצוות על פ"ו יעו"ש שלאחר העיון ראיתי שיש לפקפק כיון שהבעל נותן זרע שראוי להוליד וע"י המוך אשר נותנת בקרבה נפסד ונאבד זרעו א"כ היא הגורמת להשחית זרעו שלא יוליד ותהי' אסורה לישמש יען שהיא משחתת זרע בעלה ומה לי אם איש יגרום לאיש אחר להשחית זרעו יהי' איסור ולמה יהי' לה רשות להשחית זרעו וצע"ג:

ולכאורה כ"ל לפשוט מדברי רשב"א בנדה דף י"ד שהביא דברי ר"ת שנשים לאו בנות איסור הרגשה ושרמב"ן הקשה עליו וז"ל ורמב"ן הקשה עליו אעפ"י שאינן מצוות על פ"ו מ"מ אסורות הן בהשחתת זרע והכל לקו בדור המבול ע"ז ואע"פ שאין בהם דין סירוס ומותרות הן להשחית כלי זרע אבל אינן מותרות להשחית הזרע עכ"ל מבואר דמכח זה שנלקו הנשי' בדור המבול מוכח הגם דלא מצוות על פ"ו ומותרות להשחית כלי זרע בכוס עיקרין אבל להשחית גוף הזרע אסורי' עיי' במ"ל בה' מלכים ומכח זה הוכיח דלאו בני הרגשה נינהו אבל בנות איסור הוי יעו"ש ברשב"א וקשה מנ"ל זאת דילמא על זרע עצמן אינן מחויבו' אבל להשחית זרע הבעל מצוות דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה ולכך לקו בדור המבול שהנשים שמשו במוך והשחיתו זרע בעליהן אבל לעולם על זרע עצמה ע"י הרגשת בדיקה בידים אינן מצוות מזה נגלה דאשה אינה מצוות על השחתת זרע איש יען דהיא אינה מצוות על השחתת זרעה ולא שייך כאן השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה דהיינו אם אנו דנין שגם היא תהי'

אסורה בהשחתת זרעה אבל אם היא אינה מצוות על השחתת זרע עצמה איך תתחייב על זרע בעלה כנלענ"ד ברור:

וראי' ברורה לסברא הנ"ל דחדשתי דלא אמרי' השוה הכתוב אשה לאיש רק אם אנו דנין שתהי' האשה בכלל האיסור כמו האיש שנאמר כמו שאסור לאיש להשחי' זרעו כך אסורה היא להשחי' זרעה אבל לומר שאסור לאשה להשחית זרע האיש דהשווה הכתוב אשה לאיש כמו דאסור לאיש להשחית זרע איש אחר ה"ה דאסורה היא להשחית זרע איש זה לא אמרי' יען דהיא לא נכנסה בסוג איסור זה לעצמה ומותרת להשחית זרעה ה"ה דמותרת להשחית זרעו והבן נ"ל דמוכח סברא הנ"ל מדברי תוס' נדה דף י"ד שהקשה לר"ת וז"ל ועוד נהי דלא מיפקדה על פ"ו להשחית זרע הוקשו לאיש לכל עונשין שבתורה וי"ל דה"ט דנשים מזריעות מבפנים ושם הוא דרך להזריע יעו"ש וקשה עכ"פ איך מתיר ר"ת לכל הנשים לשמש במוך הא הם משחיתין זרע בעליהן ונימא דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין אלא פשיטא כיון דליכא בדידה השחתה ליכא לחדש עלי' איסור בזה שמשחיתה זרע בעלה וק"ל הגם דלסברת התוס' הוי הטעם דלא משכחת אצלה השחתה דמזרעת מבפנים ושם דרך להזריע סוף כל סוף היא אינה בכלל איסור השחתת זרע של עצמה ואינה חייבת על של בעלה כנלענ"ד ומצאתי לאדמו"ר באמרי אש סי' ס"ט שתירץ קושי' מ"ל דאסור לאשה להשחית זרע בעלה דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה במכ"ת לאלף שגגה יצאה מפי השליט:

ודע שיש לי צ"ע על דברי תוס' הנ"ל דילמא דוקא בעונשין של ב"ד דומה אשה לאיש אבל בחייבי מיתה בידי שמים אינה מושוה אשה לאיש ועונש של מוציא זרע לבטל' הוא מיתה בידי שמים והמגדול עוז בפ"ג מה' איסורי ביאה כתב וז"ל קבלת האמת בידינו כי העונשי' הם המלקות והכריתות ומיתות ב"ד כדקיימ"ל השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשי' שבתור' והן הזהרות שיש בהן עונשי' אבל הקרבן מצות עשה ולא השווה בהן איש ואשה עכ"ל הזהב ויען שהוא דבר חדש רמזתי לו מרגליות הנ"ל וצע"ג: וראה זה מצאתי מרגליות טובה בכתובות דף ל"ט בשמ"ק בשם הריטב"א וז"ל רשאות לשמש במוך אפילו משחיתות זרע בעליהן שרינן להו משום סכנה דידה או דעובר כלומר אע"ג דאיתתא לא מיפקדא על פ"ו אסורה להשחית זרע בעליהן וכולן לקו בדור המבול אע"ג דלגבי דידיה שרינן לבעול בעיל' שאין בה זרע כגון קטנה מעובר' או זקנה או עקר' ולא חשיב השחתת זרע שאני איהו משום מצות עונה ועוד דהוי דרך תשמיש אבל להשחי' זרע הראוי' להוליד ולאבדו במוך אסור אפי' לדידה ואפי' הי' המוך מונח בשעת תשמיש

כל זה למדנו מדברי רבותינו ז"ל עכ"ל וידוע שרבו של הריטב"א הוא הרמב"ן כנודע לכל הוגה דעה:

הביטה וראה קורא נעים נפלאות מתורתן של ראשונים כי ספון וטמון בהם מרגליות הדעת:

א שחידש הגם דאשה לא מצוות על פ"ו ותהי' מותר' להשחית זרעה אבל עכ"פ אסורות להשחי' זרע בעלה והוא הי' החטא של דור המבול שהשחיתו זרע בעליהן ודוק והוא פלא שא"כ דברי רמב"ן שהביא הרשב"א בנדה דף י"ד שאוסר גם לה להשחית זרעה ורק כלי זרע מותר לה להשחי' וכפי שהביא הריטב"א דברי רבו הרמב"ן אין איסור עלי' להשחית זרעה רק שלא תשחית זרע הבעל והוא נקודה נפלאה:

ב יש ללמוד מדבריו הגם שמוכח מחטא דור המבול ועונשם שאסור לאשה להשחית זרע הבעל אעפ"כ מותר לאשה להשחית זרע בעלה שלא יהי' לה או לולדה סכנה ולקמן אבאר אי"ה אי רבנן פליגי ע"ז ואוסרי' או גם רבנן מודי' דמותרת לשמש במוך מפני סכנה רק פליגי שמותרות לשמש כדרכן: (ג) יש ללמוד דלגבי הבעל ליכא איסור שימוש בקטנה וחברותי' יען דהוא מוכרח לבעול משום עונה וגוף השימוש הוי כדרך תשמיש הכוונה כמש"ל דהגופי' נהני' זה מזה אבל להשחית זרע הראוי להוליד ולאבדו במוך אסור אפי' לדידה הגם שלא נצטוות על פ"ו אבל להשחית זרע הבעל אסורה ולא מיבעי' ליתן שם מוך לפני תשמיש דאז הוי הבעל כמטיל זרע על עצים ואבני' אלא אפי' שהי' מונח בה המוך בשעת תשמיש אעפ"כ אסור דמכח הבעל יהי' זה היתר יען דהוא נהנה ממנה וכל להנאתו לית בו משום השחתת זרע אבל היא משחיתה זרע הבעל ולא מתענגה ע"י המוך וחייבת משום השחתת זרע הבעל דאל"כ אין מובן לדבריו דמאי אפילו אם הי' המוך מונח בשעת תשמיש נהפוך הוא הלא הוא בודאי השחתה אם הוא בועל במוך בשעת תשמיש אלא הכוונה כמ"ש הגם שמונח בה משעה שקנחה אחר התשמיש אף עפ"כ חייבת על השחתת זרע הבעל אם לא בג' נשים מפני הסכנה ודו"ק שם כי כן מפרש שיטת רש"י וא"כ יהי' אסור לרש"י בשאר נשים לשמש במוך אפי' אם מונח בה המוך מכבר ולר"ת זה מותר אפי' בשאר נשים כמו שהארכתי למעלה והבן זה מאוד:

עוד מצאתי בשמ"ק שם בשם הרא"ש וז"ל אי נמי נוכל לפרש פי' רש"י אעפ"י שנשים אינן מצוות בהשחתת זרע מ"מ אין לה להשחית זרע האיש אם לא מפני הסכנה ולא דמי לקטנה ואיילונית דאע"ג דלאו בנות בנים נינהו המשמש עמהם אין בו משום השחתת זרע דשאני התם דדרך תשמיש בכך והכא נמי אם היתה נותנת המוך לאחר התשמיש לא

הי' בו צד איסור אבל בשמעתא קמייתא דכל היד מוכח דנתינת המוך קודם התשמיש הלכך בשאר נשים אסור דהוי כזורע על עצים ואבנים לשון הרא"ש עכ"ל מבוא' ממנו ג"כ דינים הרבה ואסדרם אחת לאחת בעזה"י:

א דאף על פי שאינן מצוות בהשחתת זרע היינו זרע של עצמה אבל להשחית זרע האיש אסורות ואף עפ"כ מתירין בג' נשים משום סכנה:

ב אם היתה נותנת מוך אחר התשמיש לא הי' בו צד איסור שמותר לבעל לבעול אותה אפילו במוך יען דנהנה מהבעילה ומה שנמצא בה מוך לא מגרע הנאת בעילה אבל ליתן מוך לפני תשמיש כדי לאבד זרעו אסור דהוי כמטיל זרע על עצים ואבנים והגם דבעל לא נתן מוך כדי לאבד זרעו עכ"פ מצדה שמכוונת להשחית וגורמת לו לבעל שיהי' נשחת זרעו עשתה איסור שנתנה מוך כדי להשחית זרעו והבן:

ושם בשמ"ק הביא דעת הרא"ה וז"ל פי' רש"י מותרת לשמש וליתא להאי פירושא דא"כ לפום האי טעמא רבנן אסרו והאי מאי טעמייהו כיון דמסתכנא ואמרי' נמי התם לחד לישנא דאילו נתעברה ודאי מתה וכיון דכן רבנן כי קאמרי מן השמים ירחמו היינו דלא מיעברא דאי מיעברא לא סגי' דלא מתה וכיון שכן מ"ט לא שרי' לה במוך אלא ודאי חייבות לשמש במוך קאמר וחכמים אומרים דאינן אסורות אבל הרשות בידן אבל איסור לבעליהן ליכא שהרי הם אינן משחיתות ותו משום מצות עונה ע"כ לשון הזהב מאמרות של הרא"ה יצא אור הדעת כמו שאסדר:

א במקום דאיכא אי אפשר לרבנן מותר לשמש במוך ולא נאמר שתפרוש מבעלה דכמו דכל חולה מותר להתרפאות בכל איסורי' דכתיב וחי בהם ולא שימות בהם ה"ה כל דבר אשר יוכל להביא אותה לידי סכנה אינה מצווה לעשו' דלא תצווה התורה שתקפיד על השחתת זרעה ותסתכן עצמה והלא כל איסור השחתת זרע ילפינן מער ואונן ומבול שם הי' ראוי' להוליד ולא יסתכנו אבל במקום סכנה לא ציוה הקב"ה שלא להשחית זרע:

ב כיון דאם מתעברי' היא מתה אז בודאי לד"ה מותרת לשמש במוך דבכל אופן לא יהי' זרע קיימא ולמה נאסר השימוש במוך:

ג שכל הפלוגתא דר"מ ורבנן הוא דוקא אם יש היתר לאשה לשמש במוך אבל לבעל ליכא שום איסור משני טעמים חדא דהוא אינו משחית והוא כמש"ל דנהנה בהוצאת זרע והשנית דהוא עוסק במצות עונה ולא מכוון להשחית זרע כי דוחק בעיני שכוונת הרא"ה יהי' יען דהוא אינו נותן המוך רק האשה ודוק:

ובשם הריטב"א הביא פי' רש"י והוא השיב וז"ל אבל מ"מ אין פירושו מחוור חדא דא"כ כי קתני פחות מכאן משמשה כדרכה אסורה לשמש במוך קאמר והא אין כאן השחתת

זרע ותו רבנן דאמרו אחת זו ואחת זו משמשו' כדרכה והולכת היינו שאסורה לשמש במוך והא אמאי כיון שיש סכנה בדבר וכי משום שומר פתאים ד' תהי' אסורה בזה ותכניס עצמה בסכנה לכן פירשו בתוס' ג' נשים חייבו' לשמש עכ"ל נלמד ג"כ מדבריו דינים הנ"ל: (א) במקום דליכא השחתת ולד דלא יוכלו להתעבר ליכא איסור השחתת זרע: (ב) דבמקום סכנה ליכא איסור להשחי' זרע ולא תסמוך על הנס:

ולכאורה נפלאים כל חבל הנביאים ראשונים שמתנבאי' בשפה אחת ובדברים אחדים שמותרת לשמש במוך במקום סכנה מנ"ל הא דילמא תיפרוש עצמה מבעלה או יפרוש הבעל עצמו ממנה ולא יחטא בכל יום בעון חמור של השחתת זרע וצע"ג:

ונלע"ד דמזה נשמע דין תורה כי האשה היא קנין כספו כחכז"ל אוכלת בתרומה משום קנין כספו והגם שלא יכולה למכור אותה וכן מעשה ידי' ומציאה דרבנן אבל עכ"פ קנין כספו היא מן התורה להנאת תשמיש שיכול לבעול אותה בע"כ כרצונו ולא יזיק אותה בגוף התשמיש עיי' בב"ק שחייב אם מזיק אותה אבל דוקא אם משחית אותה בגוף התשמיש אבל בודאי אין צריך לחוש שאם יבעול אותה ותתעבר ותמות דמה איכפת לו במה שעתיד להיות ע"י הולד כיון שבשעת תשמיש אינו מזיקה ולא צריך לפרוש כי היא שמלתו לעורו במה ישכב הוא רק גורם ולא מכוון להזיק וא"כ הבעל יבעול אותה מכל פנים והיא תסתכן לכן בודאי צדקו דברי הריטב"א למה תכניס עצמה בסכנה והבן ועיי' רמב"ן ורא"ה באשתפך חמימי ועיי' במג"א במפליגי' בספינה ועי' בש"ך הל' מילה בסוף:

ובחפזי אמרתי שרמב"ן חולק ולא עתיר שימוש במוך בעבור סכנה דבשמ"ק הביא דברי רמב"ן וז"ל ג' נשים משמשות במוך פי' רש"י מותרות לשמש ואיכא דקשי' להו דכולהו נשי נמי מותרת דלא מיפקדו על פ"ו ולדידי לק"מ הא מ"מ זרע גברייהו אסור להן להשחית אלא הא קשי' אי מותרות קאמר ר"מ חכמים במאי פליגי עלי' הא ס"ל לרבנן נמי דלא מיעברי כר"מ ואמאי אסרו לשמש במוך אלא ה"פ חייבות לשמש קאמר דלא ליתו לידי סכנה ובלא מוך אסור להן ולבעליהן לשמש וחכמים אומרי' הרשות בידה לשמש בלא מוך ומן השמים ירחמו עלי' עכ"ל מזה משמע דדוקא משום דאיכא תרתי לטיבותא חדא דתסתכן שנית דעכ"פ בשום אופן לא תתעבר אז סובר ר"מ חייבות לשמש במוך ורבנן אומרי' שהוא רשות אבל אם תוכל להתעבר רק שיש סכנה בדבר אז אסור בין לר"מ ובין לרבנן דאל"כ למה הקדים הרמב"ן דרבנן נמי מודי' לר"מ דלא מיעברא ולא הקשה בסתם אי מותרות קאמר אמאי פליגי רבנן על ר"מ ואסרו הא יש סכנה בדבר הכי תסתכן עצמה משום שומר פתאים ד' כמו שהקשה הריטב"א בקיצור כמו שהבאתי

דבריו למעלה מזה נגלה דסובר הרמב"ן דמפני הסכנה בלבד יפרישו זה וזה ולא נתיר השימוש במוך ודוק כך עלה בדעתי בחפזי:

אמנם אחר העיון ראיתי שנהפוך הוא דהא ג' נשים הן הנה מעוברת ומניקה וקטנה ובודאי בקטנה החוש יעיד דלא תוכל להתעבר אבל המניקה בודאי תוכל להתעבר הלא עשו חכז"ל גזירת מניקת שלא תישא לאיש שלא תתעבר עיין כתובות ובש"ע א"ע וא"כ כוונת רמב"ן איך אפשר דמותרות לשמש קאמר ר"מ ורבנן אוסרי' הלא בכלל שלשה נשים אחת מהנה היא קטנה וקשה הלא היא לא תוכל להתעבר ולהוליד וא"כ אמאי אסרו רבנן אלא ע"כ הפי' צריכות לשמש במוך וקשה בהיפך הלא בכלל ג' נשים יש ג"כ מניקת והיא ראוי' להתעבר ואיך מחייב ר"מ שצריכות לשמש במוך ולרבנן הוי עכ"פ רשות הא יכולה להתעבר אלא ע"כ מפני הסכנה לבד ג"כ מחייב ר"מ שימוש במוך ולרבנן עכ"פ מותר הדבר שאין לחוש על השחתת זרע במקום סכנה ומכ"ש שלא נאמר שיפרישו זה מזה:

תבנא לדינא דכל חבל הראשונים הנ"ל מתירין אפילו לרבנן לשמש במוך במקום סכנה או במקום דלא תוכל להוליד ולד הן הנה הריטב"א ורא"ה ורמב"ן ורא"ש ולרש"י ולר"ת עכ"פ מותרת לשמש במוך אם הניחה המוך אחר תשמיש ונשאר בה מונח מותר אפי' לכל הנשים ומכ"ש במקום סכנה וא"כ תעשה האשה העלובה הזאת פעם ראשון תבעול לבעלה בהעראה בלבד שאין אשה מתעברת בהעראה עי' יבמות דף כ' ובכריתות בשפחה חרופה צריך גמר ביאה דשכבת זרע כתיב ועיי' יבמות דף ל"ד או תבעל לו פעם ראשון שלא סמוך לווסתה ולא סמוך לטבילה דאין אשה מתעברת אלא בשני זמנים ועי' תוס' כדה דף י' ע"ב שני תירוצים אם הוי רק רוב נשים אין מתעברו' ואז חמירא סכנתא ולא סמכי' על הרוב אבל לתי' השני אין שום אשה מתעבר' אלא סמוך לווסת' או סמוך לטבילה ודוק או תבעל לו דרך אחורי' שלא כדרכה דמותר באקראי עי' תוס' יבמות ל"ד ואח"כ תניח מוך בעומק רחמה בחזקה ותוכל לשמש בכדרכה תמיד ובכל פעם אשר מוציאה המוך צריכה לעשו' בעילה אח"כ פעם א' באופן מג' אופנים (א) בהעראה (ב) בשלא כדרכה (ג) בשלא סמוך לווסתה כנלע"ד בעז"ה שמקום הניחו לי מן השמים להתגדר בו: שוב מצאתי בב"י א"ע סי' כ"ג אשר רמז עלי' בחת"ס סי' קע"ב וז"ל מי שדש מבפנים וזורה בחוץ אסור לשמש וגרוע משמשות במוך דהתם הוא משמש כדרך כל הארץ אעפ"י שאין זרעו ראוי להזריע מידי דהוי עקרה וזקנה וקטנה עכ"ל ואדמ"ו ז"ל נכנס שם בפירצה דחוקה דהכוונ' דגרוע משמשות במוך לר"מ אבל לרבנן אסור ולפמ"ש נכון דהוא נהנה הנאת תשמיש וליכא עליו איסור כלל ואצלה דהוי איסור תלי' אי כרש"י

מותר אפי' ליתן מוך ולר"ת מותר עכ"פ אם המוך מונח בה אבל דש בפנים וזורה בחוץ הגברא עושה האיסור וב"ה שהנחני בדרך אמת לאור:

ובנותי באמרי אש של הגאון אדמו"ר בסי' ס"ח שהביא דעת השואל שחידש בנידן שאלתו שהיתה הוחזקה לנפלים שאין כאן השחתת זרע וסמך עצמו על נמ"י שהקשה על רש"י למה יהי' אסור לשמש קודם הזמן במוך הא אינה מתעברת ואדמ"ו השיב שנמ"י הוא מדברי ריטב"א והריטב"א בודאי קאי על אחר התשמיש דאל"כ מאי הקשה על רש"י הלא הוא עצמו כבר חילק דלא דמי מוך לשימוש קטנה משום לתא דידי' דשופך זרעו על עצים ואבני' יעו"ש ובמכ"ת לפמש"ל לק"מ נהפוך הוא מצדו ליכא איסור דנהנה במוך כמו בלא מוך אבל עכ"פ אצלה הוי איסור לשחת זרעו הראוי להוליד ולכן הקשה בקטנה דאין ראוי לזרעו להוליד א"כ ליכא איסו' כלל אבל לעולם קאי על שימוש מוך בשעת תשמיש ודו"ק:

ומצאתי שם שבירר שדעת ראב"ד להתיר מוך בשעת תשמיש דאל"כ יהי' כל בדיקת טהרה השחתת זרע יעו"ש ושמחתי שנמצא שראב"ד וריטב"א וראה"ו וראש בפרושיו וראש בתשובותיו ורמב"ן כולם סוברי' דמותר בשעת סכנה אפילו בשעת תשמיש להיות שם מוך ולדעתי לולי דמסתפינא הייתי אומר שמותר לבעול גם בליל טבילה משו' מצות עונה במוך אפי' ליתן מוך קודם התשמיש אבל בשאר פעמים אם ירצה לבעול צריך לבעול באחת מג' פנים שכתבתי ואח"כ תתנה שם מוך ויהי' נשאר בה ואז יבעול כדרכו שימוש במוך כנלע"ד בעזה"י:

סימן נד

שפעת ברכות ורב הצלחות לראש המופלג החרוץ ידיו רב לו המהולל בשערי פלפול והלכות כבוד הרב ר' יהודה רב אב"ד בק"ק שעניע נ"י:

אותיותיו הגיעני על בי דואר ואתו הסליחה אם קצרתי בתשבחות כי לא ידעתיו עד היום ואודות הקו' אשר הקשה לפי דעת הש"ע סי' רל"ד סעיף נ"ז ובטור ובב"י הובא חבל ראשונים אשר חקרו אם הבעל יוכל להצטרף עצמו לב"ד להתיר נדרי אשתו והקשה כ"ת נ"י למי שסובר שיוכל לצרף עצמו לב"ד א"כ לפי המבואר בסי' רכ"ח סעיף י"ד דאין צריך לפרט הנדר בפני כל אחד וא' רק שרק אחד צריך לידע מהנדר א"כ קשה מסוגי' דגיטין דף ל"ה שפריך שבעל יוכל להפר ומשני אין הבעל מיפר בקודמין ופריך שתלך אצל חכם ומשני שצריך לפרט הנדר והלא עדיין יצרף הבעל לב' אחרים והוא בלבד יהי' יודע הנדר ויתיר לה עכ"ד וצע"ג:

נלענ"ד ליישב בעזה"י והוא דיש ב' מיני נדרים באשה (א) נדרים שיש בהן עינוי נפש או דברים שבינו לבינה שעל אותן נדרים יש לבעל כח להפר ביום שמעו וגם יוכל להקים שבהפרתו לא צריכה פתח חרטה דבעל מעצמו יוכל להפר מכח כל הנודרת על דעת בעלה היא נודרת וגם הקמתו נותן בו כח שלהרבה שיטות אחר הקמת הבעל אין חכם יכול להתיר עיי' בב"י סי' רל"ד הובא בש"ע שם סעיף כ"ג דעות בזה ועיי' היטב בד"מ ובאותן נדרים שיש בהן עינוי נפש או דברים שבינו לבינה בודאי אין יוכל הבעל לצרף עצמו עם עוד שנים אחרים להתיר הנדר דכתיב לא יחל דברו דכמו שאין אדם יוכל לצרף עצמו לשנים להתיר מה שהוא נדר כמו כן נדרי אשתו אשר נוגעי' לו ועל זה לא חלק אדם מעולם שבעל לא יוכל להתיר נדרי אשתו בדברים שנוגעי' בינו לבינה או עינוי נפש (ב) בנדרים שאין בהם עינוי נפש או דברי' שבינו לבינה שאז אין לבעל כח להפר ביום שמעו או לקיימו ואז נדר כזה אי אפשר להתיר אלא בפתח חרטה ולית נידנוד ספק שלא יוכל החכם או ג' הדיוטות להתיר הנדר אחר שהבעל מקים בפיו דכאן הבעל כאיש זר אז יש פלוגתא דת"ק ור"י אם הבעל יכול להתיר דת"ק סובר דכמו דהבעל אין לו כח כאן להפר או לקיים והוי כאיש זר ה"ה שיוכל להתיר נדרי' כאלו ור"י פליג דבעל כאשתו דאשתו כגופו (ועי' סנהדרין דף ח' ובדף כ"ט אשתו כגופו ואשה כבעלה והוא פלא) ועל זה יש חבל השיטות אי פסקי' כר"י או כת"ק והנה בגיטין דנודרי' אותה בעינוי נפש ובדברי' שנוגעי' לבעל שהקשה הגמ' שאם תנשא יפר לה בעל רק שאין הבעל מיפר בקודמין ובדברי' שהבעל יוכל להפר אם נדרה תחתיו ע"כ הן או דברי' שבינו לבינה או נדרי עינוי נפש א"כ פשיטא שלא יוכל לצרף עצמו עם עוד ב' אחרים דהא כתיב לא יחל דברו והבן זה:

וז"ל ירושלמי נדרה אשה ושמע בעלה ולא הפר לה פשיטא שאינו מיפר לה לענין הבעל מהו שיפר לה לענין הזקן מה אנן קיימין אם בנדרי' שבינו לבינה נדרי עצמו הן אלא כי אנן קיימין בדברים שבינה לבין אחרים ולא ר"י הוא תני בשם ר"י ר"ח תני לה בשם חכמים עכ"ל בפ"ח מנדרי' הובא ברא"ש פי"א מנדרים מבואר דדברים שבינו לבינה נדרי עצמו הן וממועטין מקרא דלא יחל דברו ועי' במפרש פני משה ובמראה פנים ודוק: וראיתי במכתבו שהתפלא על ב"י שכ' בפירוש דברי טור שכתב וז"ל וא"א הרא"ש ז"ל כ' שאין הבעל מתיר אפי' כשאר חכם עכ"ל שהכוונה אפי' הבעל עם עוד שנים לא יוכלו להיות ב"ד להתיר נדרה והתפלא כ"ת הא מבואר ברא"ש פ"ב דנגעי' דמותר לבעל לצרף עם עוד ב':

אמנם במכ"ת כ"י לק"מ דעיי' בהגהת הר"ש פ"ב דנגעים שהשיב אי אמרי' הטעם דאשתו כגופו דמי' אז לר"י הוי ג"כ כנדרי עצמו ופסול הבעל בצירוף עוד ב' אחרים ובראב"ש פי"א דנדרי' מסיים להלכה וז"ל שמעי' מהא דהלכה כר"י דאין הבעל מתיר נדרי אשתו מאי טעמא אשתו כגופו דמי' ואין חכם מתיר נדרי עצמו עכ"ל מבואר דרא"ש סובר דלר"י הוי הטעם דאשתו כגופו ודמי' לנדרי עצמו ובנדרי עצמו פשיטא דפסול הוא בצירוף עוד שנים ורא"ש הנ"ל הובא בב"י שם ולכן שפיר פי' דזה כוונת הרא"ש להלכה והבן:

אך לא אכחד דפלא בעיני דלדעתי הכוונה פשוטה בטור דבדברי' שבינו לבינה לא צריך להאשה פתח חרטה ולא פירוט הנדר אבל בדברים שבינה לאחרי' צריכה פתח חרטה ופירוט הנדר כמו לכל אדם אשר יבקש היתר לנדרו מחכם וקמ"ל הטור שאין הבעל מתיר אפי' כשאר חכם אם תגיד לו פתח חרטה וגם תפרוט הנדר לא יוכל לצרף ולהתיר לה הנדר ומכ"ש הוא לבדו כנלע"ד וזולת זה אברכהו יהי ד' עמו תמיד:

ולדינא מה ששאל על אודות הנדר באשה אחת שאינה רוצית לגלות לשום אדם הנדר ולכן הבעל שיודע בנדרה רוצה להיות מן הב"ד לפי מה שבארתי יש לחוש אולי הוא נדר בדברים שבינו לבינה או נדרי עינוי נפש ואז פשיטא דבעל פסול להיות מן הב"ד כמו שבארתי שבזה ליכא פלוגתא דכתיב לא יחל דברו ואפילו אם הוא נדר שבינה לבין אחרים הא ברא"ש בנדרים מבואר דהלכה כר"י דאשתו כגופו ואז הוא פסול מה"ת והגם שברא"ש בפירוש דנגעים מבואר דמותר להיות א' מן הב"ד הלא נודע מכללי פרמ"ג ליו"ד היכי דפסקיו סותרי' לתשובה הפסקים עיקר ומכ"ש כנגד פי' המשנה ולדעתי זה כוונת כה"ג דפסקיו עיקר כנגד תוספותיו ופרמ"ג נתקשה שם בכלל ט' ומכ"ש שהטור בפסקי הרא"ש פרק י"א כ' בפי' הטעם דאשתו כגופו ולפסקי הרא"ש יש ג"כ כח יותר מתשובותיו וביותר שהטור מעיד בשם אביו ועי' בפני משה שמוציא לאור שדעת רמב"ן כן יעו"ש בפ"ח דנדרים והיא הלכה פסוקה בש"ע לכן לדעתי ממנ"פ היא בנדרה עד שתתיר מב"ד כשר כנלע"ד:

סימן נה

שאלה איש חסיד שקיבל עליו בנדר אם יזכהו ד' לעקור מכפר ולדור במקהלות עם ד' אז לא ישתה יין רק מכרם ישראל וד' שמע תפלתו ומאויו נתן לו שזכה לעשירות ועקר דירתו מכפר לעיר רבתי עם עבדי ד' ונשאר לו מן יין טוב אשר אינו מכרם ישראל כשתי חביות אשר ממנו לקח לקידוש ולהבדלה לכבוד ד' אשר כדמותו לא ימצא שם לקנות ונפשו בשאלתו אם לא ימצא לו היתר שיוכל עוד ליקח מן היין לצורך מצות ד' עד השנה הבע"ל כי אז יטרח למצוא יין טוב כמוהו מכרם ישראל:

תשובה דבר זה צריך התבוננת כי לכאורה תלי' בגדולי מפרשי' הלא המה רש"י ורא"ש בחולין דף טו"ב בעי ר' ירמי' אברי בשר נחירה שהכניסו ישראל עמהן לארץ מהו פי' רש"י וז"ל אליבא דר"ע מהו לאכלן אחר כניסתן מי אמרי' כי אסר רחמנא בשר נחירה לאחר ביאה ה"מ לנחור אחרי כן לאכול אבל הנחורות ובאות מן המדבר הואיל ובשעת נחירתן היתר היתה תו לא מתסרי או דילמא לא שנא ודרוש וקבל שכר הוא שצריכי' אנו לעמוד על האמת ואעפ"י שכבר עבר עכ"ל מבואר מרש"י דעכשיו אינו נוהג דין זה בדבר שנאסר הגם שהי' לו שעת היתר מקודם אעפ"כ משעה שחל זמן איסור גם הנותר מזמן הקודם נאסר וא"כ הגם שיין הנ"ל הי' לו מקודם שקיבל עליו שלא לשתות עוד יין של כרם אינו ישראל אעפ"כ אסור לו יין הנ"ל ולא יוכל לעשות בו חביבת מצוה וק"ל:
ולכאורה טעמא בעי מהכ"ת הי' ר' ירמי' מסופק דיהי' מותרי' אברי נחירה הכי נאמר דחתיכת חמץ שנשאר מן הכבר אשר אכל קודם פסח יהי' מותר לאכול בפסח וא"כ ה"ה לר"ע הגם שבמדבר הי' מותר להם נחיר' כיון שבאו לא"י ונאסר להם בודאי גם אברי' שנשארו נאסרו וצע"ג:
ונ"ל דהנה בגמ' חולין דף פ"ה מ"ט דר"ש דשחיטה שאינה ראוי' פטור מכיסוי דיליף מטבוח טבח והכן מה להלן שחיטה ראוי' אף כאן שחיטה ראוי' וכתב הריטב"א וז"ל איכא דקשי' לי' הניחא למ"ד בפ' גיד הנשה דפרע להם בית השחיטה אמר להם אלא למ"ד צא ונחור אמר להם אדרבא שחיטה פסולה לד"ה כדתנן הנוחר והמעקר פטור מלכסות וי"ל דה"מ לדידן אבל בב"נ נחירתן זו היא שחיטתן עכ"ל הכוונה בודאי מתה מאלי' דהוי נבילה לא אכלי אבל נחיר' שלוקח חיות בהמ' בידים זה הי' שחיטתן וצוה יוסף שינחרו בידים דהוי נחירה במקום שחיטה וק"ל ובמדבר הי' לישראל מותר רק בשר נחירה דהי' הנחירה במקום שחיטה וא"כ נסתפק ר' ירמי' כיון דבשר הנ"ל הי' מותר בתורת שחיט' רק במדבר הי' השחיטה בדמות זה ובארץ ישראל בדמות אחר אבל עכ"פ הוא נשאר משם שחיטה ויהי' מותר וזה שדייק כי אסר רחמנא בשר נחירה ה"מ לנחור אח"כ שתור' לא מבקש בא"י השחיטה בתמונת נחירה אבל עכ"פ הבשר הוא בשר שחוט אבל בודאי אם התור' מניח על שבעה ימי פסח איסור חמץ וקודם פסח ליכא איסור בחמץ מהכ"ת יהי' ככר הנשאר מותר בפסח וה"ה בנדר אם נדר שלא לאכול עוד בשר או שלא לשתות יין הנשאר מן קודם זמן חלות הנדר אסור ודוק:
ונ"ל להביא ראי' דדוקא באברי נחירה בעי ר' ירמי' יען שנחירה הי' במדבר בתורת שחיטה דאל"כ הכי נאמר דקטן שאכל נבילה או טריפות קודם י"ג שנים ונשאר לו מן האיסור עד אחר י"ג שנים שיהי' מותר לאכול איסורים הנ"ל משיתגדל אלא פשיטא מה

שלא הי' מותר בתורת שם היתר לא מבעי' לר' ירמי' רק באברי נחירה הי' מסופק יען דמעשה נחירה הי' בתורת שחיטה ודוק:

אך אין מזה ראי' דבאמת אין נבילות היתר לקטן דהא יש פלוגתא אם אין ב"ד מצווין להפרישו ומכ"ש שאסור ליתן לו בידים רק שאינו בר חיוב ובר עונשין כמו שוטה שאין לו דעת אבל לא הי' היתר אצלו ועיי' במג"א סי' שמ"ג דאם הזיק כשהי' קטן כשיתגדל ישלם לצאת ידי שמים והבן: אבל יש ראי' מן גר אם הוא והיא נתגיירו הכי נימא יען שבעל אשתו קודם שנתגייר בנדותה ואח"כ נתגייר והיא בתוך ימי נדותה יהי' מותר לבעול אותה או אם נשאר לו מן טריפות ונבילו' אשר אכל קודם שנתגייר אלא פשיטא דשאני גר דמקודם לא הי' מצווה על תרי"ג מצות והיו כל איסורי' מותרי' לו אבל לא בתורת מצות וממילא מרגע שנתגייר אסור בכל אסורי' יען דמצווה על המצות ור' ירמי' נסתפק רק בבשר נחירה יען דהי' מותר בתורת טביחה דמקרי טבוח טבח והכן ודו"ק:

אמנם אין מגר ראי' דנ"ל דר' ירמי' לא נסתפק לאמור יען שאברי נחירה היו מותרי' במדבר יהיו מותרי' גם בארץ ישראל רק יען דביאת ארץ לא פעל שם חדש דאטו כשהיו אבותינו במדבר לא היו בעלי דת ובעלי תורה הלא בסיני נכנסו לכלל ישראל ויצאו מכלל בני נח ובביאת ארץ לא נכנסו בדת חדש ולא קבלו שם חדש רק נשארו בשמם ראשון ואעפ"כ הי' מותר להם במדבר בשר נחירה א"כ מסתבר מה שנשאר בידם מן בשר הנחירה יהי' נשאר בהיתר והקב"ה לא אסר רק שלא לנחור מחדש שבא"י יהי' נוהג מעשה שחיט' לאכילת בשר אבל גוי שנתגייר שנשתנה שמו מתחילה הי' ב"נ ועכשיו קיבל שם ישראל מתחילה הי' בר פטור מאיסורי' ועכשיו נעשה בר חיוב מהכ"ת נימא דיהי' מותר לו לאכול נבילות וטריפו' שבידו מימי קדם הלא נשתנה גברא משם ב"נ לשם ישראל נשתנה דינו שמתחילה היו איסורי' מותרי' לו ועכשיו בקבלת דת ישראל נאסרו לו ופשיטא דמרגע גרות נאסר בכל איסורי' כמו ישראל רק בבשר נחירה שהי' מותר להם אחר שקבלו שם ישראל אז בעי ר' ירמי' מה שהי' להם אתמול היתר לא יהי' נאסר בביאת ארץ ודו"ק אבל לעולם בנידן דנדר כגון בשאלתינו דלא נשתנה שם הנודר דגם מתחילה הי' בר ישראל וע"י הנדר לא נשתנה שמו אפשר לומר דמותר לשתות היין אשר לו מקודם וק"ל:

וראי' ברורה בעזה"י להבדל הנ"ל דלכאורה קשה לי קו' עצומה לר' ירמי' אשר מסופק מה שהי' לאדם מותר פעם אחד אז הגם שבא זמן שנאסר לו זה עכ"פ הנשאר מקודם נשאר בהיתרו וא"כ בשעה שבאו ישראל להר סיני וקיבלו התורה הי' מן הנשאר מן האיסורים אשר הי' בידם היתר אצלם וא"כ למה דרשי' בהוריות דף י' ע"א תני' אדם כי יהי' מן

הדבור ואילך והלא דין הוא טמא בזב וטמא בנגעים מה זב מן הדיבור ואילך אף נגעי' מן הדבור ואילך לא אם אמרת בזב שכן אין מטמא באונס תאמר בנגעי' שמטמא באונס ת"ל אדם כי יהי' מן הדבור ואילך פי' רש"י בד"ה אדם וז"ל דנגעי' בין באדם בין בבתים פטור בהן לפני הדיבור דאותן נגעי' שארעו לפני הדבור אין מטמאי' לאחר הדיבור עכ"ל ועיי' ברמב"ם פ"ב מחוס"כ הל' ב' יעו"ש וקשה למה לי קרא על נגעי' וזב אשר הסוף נתלה מראש שלא מטמאין לאחר הדיבור אם ארעו קודם הדיבור הלא אפי' חלב וחזיר נבילה וטריפה מותר לאכול אשר הי' בידם קודם הדיבור מכ"ש דטומאת נגעי' לא מטמאי' יען שארעו לפני הדבור אלא פשיטא דכל אסורי' נאסרו מיד בסיני וצריך קרא על טומאת בתים וא"כ מאי מספקא לי' לר' ירמי' לפשוט מקרא הגם דהי' מותר פעם אחד נאסר מזמן איסור וצע"ג ולפמ"ש לק"מ דשאני התם דאבותינו יצאו מכלל בן נח לכלל ישראל ואשתני גברא ואשתני דינו גר שנתגייר כקטן שנולד ונאסר מיד בכל איסורי' וצריך קרא על טומאת בתים ונגעי' אבל באברי נחירה דלא נשתנה שמם מעיקרא ישראל ועכשיו ישראל אז מסופק ר' ירמי' אם נאסרו האברי' ודו"ק:

וכדמות ראי' מדברי רמב"ן בתור' פ' ויחי פסוק ואקברה ביאר שלכך לא הוליך יעקב רחל למער' המכפל' שהי' בוש מאבותיו שנשא שתי אחיות ולאה נשא בהיתר ורחל לקח באהבתו אותה בנדרו אשר נדר לה ללקחה עכ"ל הפי' הכי חלילה בעבור אהבה או נדר שנדר לה עבר על איסור שתי אחיות רק בפ' תולדות פ' חקותי ביאר שאבות שמרו התורה בשכל אבל רק בארץ ישראל כי המצות משפט אלקי ארץ ויעקב נשא שתי אחיות רק בחוצה לארץ יעו"ש ולכן מכח הנדר באהבתו אותה לקח אותה לאשה כי לא הי' איסור לאבות בח"ל כמובן ועכ"פ קשה כיון שנשא אות' בהיתר בח"ל א"כ נשארת לו היתר גם בארץ ולמה לא קבר אותה במערת המכפלה ולפמ"ש נכון כי באבות בח"ל הי' להם דין ב"נ ובארץ ישראל דין ישר' ואישתני גברא אישתנא דינא וק"ל: ודע דעלה בדעתי להביא ראי' ברורה להבדל שחלקתי שיש חילוק אם נשתנה השם אז בודאי נאסר מיד דאל"כ יהי' לפלא הכי נאמר דנזיר יהי' מותר לטמא למת אשר מת קודם שקיבל הוא נזירות או יהי' מותר לשתות יין אשר הי' מקודם שקיבל נזירות הלא דבר זה שוא ובטל ועי' בנזיר דף ג' לאסור יין מצוה כיין רשות יעו"ש וקשה לספיקת ר' ירמי' יהי' לנזיר היתר לשתות יין או לטמא למתים או לכנוס לבה"ק של מתים ישנים דהא קודם שהי' נזיר הי' מותר בכל אלה אלא הוא הדבר אשר דברתי דנזיר מקבל בנזירתו שם אחר אז בודאי נאסר לו יין דמקודם כמו יין שנברא אח"כ ואסור לטמא למת שכבר מת כמו שאסור לטמא למת שמת אחר קבלת נזרו ודו"ק:

וכד דייקת ליכא מזה ראי' כלל דנ"ל סברא אחת בעזה"י דעד כאן לא איסתפק ר' ירמי' רק באברי נחירה דבזה שנאסר להם בא"י בשר נחירה אינו מוכרח שיהי' גם בשר הקודם מן המדבר בכלל האיסור וה"ה אם אחד מקבל שלא לאכול מן פירות ידועי' יש לחקור שיהי' מותר לו לאכול מן שיש בידו מזמן קודם דהלא אם קיבל בפי' שיאכל מה שבידו הי' מהני עיי' ברא"ש בחולין דף טו"ב אבל גדר שם נזיר הוא שלא יגלח ושלא יטמא למתים ולא ישתה יין ומי שמקבל נזירות נכלל בו לנהוג בפרישת ג' דברי' שהמה הנזר אלקיו על ראשו שע"י שהוא נדר להיות נזיר אחיו אסרה לו התורה ג' דברים הנ"ל ועיי' ברא"ש בפי' שלו בנדרים דף ב' ע"ב בד"ה לאפוקי שבועה וז"ל ונזיר אעפ"י שנאסר ביין אין היין נאסר עליו אלא בגופו תלוי הנזירות שאומר הריני נזיר וממילא נאסר ביין ובתגלחת ובטומאה עכ"ל הזהב וא"כ למשל איך נימא שיהי' מותר לו ליגע במת נפש אדם אשר מת קודם שקיבל הנזירות אטו לא יתטמא במת זה הלא אפי' ישראל אם נגע במת זה נטמא רק אצלו אין איסור בטומאה ובנזיר יש איסור בטומאתו שנזיר צריך להיות טהור ולא טמא ואיך נאמר שיהי' נזיר ויגע במת אשר מת מקודם הלא עכ"פ הוא נטמא וא"כ אינו נזיר וזה שני הפכי' בנושא אחד והבן זה וה"ה כיון ששם נזירות הוא בקדושת פרישת שתיית יין וא"כ איך יהי' שותה יין אשר לו מקודם ודו"ק כי הוא סברא ישרה בעזה"י: המורם מזה דאין לרש"י ראי' שאין נ"מ לדורו' אבל מסברא סובר רש"י דאבעי' דר' ירמי' רק יען דנחירה הוי שחיטה אבל בנדר נאסר גם אשר בידו מקודם וא"כ לשיט' רש"י ברור דאסור לקדש על יין שאינו מכרם ישראל יען דנאסר עליו בנדר ודו"ק:

אך ברא"ש שם פליג על רש"י וכתב וז"ל פירש"י דרוש וקבל שכר ולא נהירא וכו' ונ"ל דנפקא מיני' בבעי' זו לאדם שאסר עצמו באחד מן המינין מזמן ידוע ואילך וכשהגיע הזמן הי' לו מאותו המין שהי' אוכל ואוכל עד שהגיע הזמן אם מותר לאכול מה שנתותר בידו א"נ כגון שרצו ב"ד לאסור דבר אחד כמו שאסרו גבינו' העכו"ם ושלקות וכיוצא בהן אם אסור מה שיש לו ממנו מאותו המין ביד ישראל עכ"ל ולפום פשטות הבנה יש לחקור דלשיטת הרא"ש יהי' מותר לו לשתות אותו יין של כרם אינו ישראל אשר כבר שתה ממנו קודם קבלת נדרו ובפרט כפי השאל' לא הזכיר שם רק שקיבל בתורת נדר שלא לשתות אז יין מכרם אינו ישראל ועיי' בש"ך יו"ד סי' רי"ח שחקר שבאופן זה יהי' ספק דרבנן יעו"ש:

וכאשר ירדתי לעמק יהושפט לעיי' באותיות טהורות נ"ל דגם לשיטת רא"ש אין היתר לאיש לשתות יין הנ"ל דיש לי דקדוקי' רבי' בדבריו כאשר אסדר אי"ה (א) למה נקט וז"ל שהי' אוכל והולך עד שהגיע זמן איסור עכ"ל הוא חלילה כשפת יתר אפי' לא אכל כלל

עכ"פ הי' בידו מקודם שחל זמן איסור וצ"ע (ב) למה נקט שאוכל והולך עד שהגיע זמן איסור עכ"ל למה לי' זאת למה לא נקט שאכל מאותו המין מה לי שאוכל עד זמן איסור תמיד או רק שאכל ממנו קודם זמן איסור הלא דבר הוא (ג) למה כתב וז"ל אם מותר לאכול מה שנתותר בידו עכ"ל ולא כ' אם מותר לאכול מה שיש בעולם מקודם שחל איסורו וצ"ע (ד) למה נקט הרא"ש לאדם שאסר עצמו באחד מן המינין מזמן ידוע ואילך עכ"ל ולא נקט אפי' אם אסר על עצמו המין מיד עכ"פ יש לחקור אם מותר לו לאכול מה שהי' בידו ממקודם וצ"ע (ה) בנ"מ השני לא נקט אוכל והולך רק נקט מה שיש תחת ידי ישראל (ו) למה נקט שיש תחת יד ישראל ולא נקט מה שיש בעולם מקודם זמן איסור (ז) למה נקט הרא"ש וז"ל כגון שרצו הב"ד לאסור דבר אחד עכ"ל ולא נקטו כגון שאסרו הב"ד דבר אחד וצ"ע כל אלה התאספו יחדיו אשר לוחמי' לי לבאר דברי הרא"ש בעזה"י: ונלע"ד לבאר דלכאורה יש לדקדק בדברי ר' ירמי' למה נקט אברי בשר נחירה ולא נקט בהמות נחורות שהכניסו לארץ ישראל אם מותרות למה בחר באברי בשר וצ"ע אמנם נ"ל בודאי מי שאוכל תפוח ואחר שכבר אכל החצי נדר שלא לאכול עוד תפוחי' אז נאסר מיד אפי' באותו חצי שנשאר תחת ידו ולא נאמר יען שכבר אכל מן תפוח זה קודם האיסור יהי' הנשאר מותר גם אחר שאסר על עצמו מין תפוחי' דאיזה טעם יש בזה מתחילה לא הי' שם תפוח איסור עליו ומשעה שנדר נאסר לו שם תפוח ולכן הגם שאכל חצי תפוח ראשון בהיתר חצי השני נעשה לו איסור יען דהא פסק מלאכול ואסר על עצמו מין תפוחים אבל במי שאסר על עצמו אחר חודש לאכול תפוחים אז יש הבדל משעה שבא זמן איסור אסור לאכול תפוחי' הגם שיש תחת רשותו תפוחים מקודם זמן איסור מה בכך הלא תלה האיסור בזמן מרגע החודש נאסרו התפוחי' עליו אבל אותו תפוח אשר הוא אוכל קודם זמן איסורו ונשאר מקצת ממנו על אחר זמן איסורו אז מסתבר שלא הי' בדעתו לאסור אותו מקצת דאטו מקצת תפוח יהי' היתר ומקצת איסור והגם שאפשר לאכול החצי ולאסור השאר בכל זאת אנו אומרי' שלא הי' בדעתו לאסור מקצת התפוח אשר נשאר בידו וממנו הוא אוכל אז כאשר מגיע זמן האיסור וה"ה ב"ד שאוסרי' דבר משום גזירה של כלים אז מסתבר בשכל שלא לגזור רק שלא ליקח מגוי משעת גזירה אבל מה שיש תחת רשות ישראל לא נאסר הגם שעדיין לא אכל ממנו כלום כיון דשכל גוזר דעיקר גזירה הי' רק שלא יקח ישראל מגוי עוד או נימא דלא עבדי' דבר הסותר למראית עינים שנאמר תפוח זה מותר יען שאכל ממנו וחצי תפוח אשר בא עתה מתפוח שלם אסור סתמא כיון דדעתו לאסור על עצמו מזמן ידוע שם תפוח אז כל אשר נקר' שמו עליו תפוח הוא אסור הגם שאי אפשר שחצי תפוח יהי' היתר בעצם וחצי יהי'

איסור [ועי' בט"ז סי' ק"י בנמכרה חצי בהמה ואחר כך נמצא טריפות במקולין ובפר"ח ובש"ך] עכ"פ דעתו של אדם על שם החפץ ולא על החפץ עצמו או שנימא שלקות זה מותר ושלקות אחר אסור כיון ששניהם המה שלקות של גוי ודו"ק:

והנה הרא"ש הבין בעי' דר' ירמי' הוי כך בודאי בהמה נחורה שלמה אשר לא נאכל ממנה בודאי נאסרה בביאת ארץ רק באברי' אשר נשארו ולא נאכלו כולם אז מסופק ר' ירמי' דהוי תרתי דסתרי דמקצת הי' היתר ומקצת איסור אי הי' ציות הקב"ה שלא נתחיל לאכול עוד מבהמה נחורה אבל אם כבר נאכל מן הנחורה לא הטילה התורה איסור על הנותר או הלך התורה אחרי השם כיון שמביאת הארץ נעשה שם נחורה איסור אז כל בשר אשר נקרא עליו שם בשר נחורה נאסר וכ' הרא"ש נ"מ מי שאסר על עצמו מין פירות לזמן ידוע והוא אוכל והולך עד שהגיע זמן איסור אם הנשאר בידו מותר יען שכבר אכל חלק ממנו אבל בודאי אם יש מאותו מין פירות שלמי' תחת רשותו אסורי' עליו הגם שכבר אכל מאותו מין וה"ה אם אסר על עצמו מיד בודאי אסור גם הנשאר בידו אבל יען שקבע זמן אחר כך אימתי יחול האיסור והוא אכל עד אותו זמן ונשאר בידו השכל מסתבר שלא הי' דעתו שיהי' חלק הנשאר בידו איסו' וה"ה אם ב"ד רוצי' לאסור דבר על איזה אופן יעשו איסורם אם על החפץ ויהי' הנשאר מותר דמהכ"ת יאסרו מה שכבר ברשות ישראל הגם שלא אכל ממנו או נימא שאזלי' בתר שם החפץ ונאסר גם מה שיש ביד ישראל ואי חזי' דאזלינן בתר השם ממילא ידעי' ג"כ בנדר או בב"ד שרוצי' לאסור על איזה אופן יעשו גדרם ותקנתם כנלע"ד ומיושבים כל הקו' ודו"ק:

ובזה מיושב דברי רשב"ץ שהובא בב"י באחד שנשבע שלא יעשה יין למכור שאסר לו הרשב"ץ גם יין שיש לו מזמן קודם אסור למוכרו והט"ז השיגו מדברי רא"ש ותרה"ד סי' רפ"א אם קהל עשו תקנה שלא למכור בשר ביוקר שפושט מדברי רא"ש להיתר ולפמ"ש יש הבדל בתקנת הקהל מהני גם על שלא התחיל לאכול ממנו רק שיש תחת יד ישראל אבל ביחיד הנודר אסור אם לא שנשאר חלק ממה שאכל כבר ודו"ק:

סוף דבר הכל נשמע דלא מיבעי' מאותו חביות שעדיין לא שתה בודאי אסור לשתו' אלא אפי' מן החביות ששתה מקצת דעת הש"ך ביו"ד סי' רי"ח סק"ג שבנדרי' הולכי' אחר לשון בני אדם ואסור וא"כ אסור לאיש הזה אפי' לקדש או להבדיל או לברך ברכת המזון על יין זה כי הכל אסור ומכ"ש אם נדר בשם שהוא דאוריית' וק"ל:

ועלה בדעתי להביא ראי' מגמ' חגיגה דף כ"ו דחקרו אם הנשאר מן החביות מותר לו למכור אחר י"ט דנימא דטמא למפרע וקשה מאי שנא מן אברי בשר נחירה דמותר דנשארו ג"כ מזמן היתר ולהגאון נוב"י בכה"ג הי' מותר אפי' לנזיר לשתות יין ולתי' השני

של הגאון יען דאיסור נדרים וטומאת מת הי' בעולם ולא דמי לאברי נחירה שלא הי' אז בעולם כלל שם האיסור ניחא דגם כאן יש בעול' שם טומאה אפי' ביו"ט ומכ"ש קודם יו"ט אך לתי' ראשון קשה וצ"ע:

שוב התבוננתי דכאן ההיתר רק מכח הזמן דתורה עשה כל ישראל כחברי' ברגל א"כ אם עבר הזמן א"א לומר דנשאר היתר דמתחילה לא הי' ההיתר אלא על זמן דכל ישראל כחברי' ודוק:

ואיידי אעתיק עה שנוגע לסי' הנ"ל ברא"ש מה שכתבתי זה שנים על דברי הש"ך ר"ח ס"ק א' וז"ל נ"ל כמ"ש הב"י דהנה יש ב' פירושים (א) סתם להחמיר אם הנודר אומר שהי' דעתו כמו שיפרשו חכמי' ופרושן להקל ולהחמיר אם בעצמו מפרש מה שכוון בנדרו אבל אם לא מפרש מחשבתו וגם אינו דעתו כמו שיפרשו חכמי' רק שנדר סתם אז הוי ספק איסור (ב) הוי סתם נדרי' להחמיר הגם שלא גילה דעתו כלל אנו אומרי' שבודאי כוון להחמיר ועיי' בלח"מ פ"ב הל' ח' והבן ואפ"ה נאמן לפרש דבריו ולפ"ז לפי' א' הוי החידוש סתמא להחמיר שאנו מפרשי' להחמיר ולפי' ב' הוי החידוש שפירושן להקל ועי' בראש ותבין ורמב"ם מסדר תחילה פרושן להקל ואח"כ מסדר דין סתם נדרי' להחמיר וגם סתם נדר אסור משמע יען שלא פי' כלל אסור וזה מורה כפי' א' של רא"ש אבל הטור וש"ע מסדרי' תחילה סתם נדרי' להחמיר דלפירושם הוי זה החידוש ואח"כ מסדרי' פרושן להקל ודוק וצ"ע לדינא אם נדר סתם ולא פירש כלל ע"כ לשוני על הגליון:

וחפשתי בבית אוצר האחרונים ומצאתי בנוב"י מהד"ת סי' ס"ד ביו"ד שנתקשה לשיטות הרא"ש א"כ יהי' מותר לנזיר לטמא למתים שכבר מתו והא מבואר בנזיר דף טו"ב בעי רבא נזיר והוא בבה"ק צריך שהי' למלקות וקשה הא רגע קודם נזירות הי' מותר לטמא להם וא"כ לא יאסר ותי' שני תירוצים עד כאן לא מספקא לר' ירמי' אלא יען דהקב"ה צוה במדבר על הזביחה וקבע זמן לאיסור שיתחיל אחר מועד כשיכנסו לא"י אז יש להקל אם האיסור מתחיל מיד גם הנמצא מקודם אסו' ובעבור זה נקנו הרא"ש שאסר עליו פירות לזמן ידוע אשר יתחיל אח"כ או שדוקא יען שאיסור נחירה לא הי' בעולם ולא הי' נוהג לשום אדם אבל מי שנודר לאסור עצמו בדבר או נזירות ויש לאיסור זה מקו' בעולם אצל שאר נודרי' ונזירי' אז נאסר גם אשר יש בעולם מן הקודם ולכן חקר הרא"ש כגון שב"ד רצו לאסור דבר אשר לא הי' האיסור בעולם מקודם יעו"ש דפח"ח:

ואני אומר עפר אני תחת כפו' רגליו אבל במכ"ת הקדושה יצאה שגגה מתחת ידו דלפי דבריו כתי' הראשון אם אומר אחד אהי' נזיר אחר ל' יום יהי' מותר לו לטמא למתי' אשר מתו קודם חלילה שעלה זאת על דעת הרא"ש דלא דמי כלל כמו שבארתי לשיטת

רש"י דנזיר שאני דשם נזירות תלוי בפרישת ג' דברי' שלא ישתה יין ולא יטמא ולא יגלח ומי ששותה יין או נטמא או יגלח אין עליו נזר אלקיו על ראשו וא"כ מה לי שהיין הי' נעשה מקודם או אח"כ עכ"פ מי ששותה יין אין גופו קדוש הכי יש בנזירות איסור בעבור היין רק כל האיסור שחילל נזירותו ומכ"ש בטומאת מת הלא אפי' ישראל נטמא במות רק שאין הטומאה איסור לישראל ולנזיר הוי הטומאה איסור שמחלל נזירותו וא"כ איך נימא שנזיר יהי' יוכל ליגע במת ישן הלא עכ"פ יתטמא הנזיר ונזיר צריך להיות טהור ולא ידעתי להצדיק איך יצא דבר זה מקולמס גאון ישראל כמוהו:

וראיתי עוד שם בתשובה שהביא שבחדושיו הקשה לרש"י דאיבעי' רק לר"ע הא גופא קשה למה לא בעי ר' ירמי' אבותינו שקבלו התורה בהר סיני אם היו אוכלי' החלב ודם וחזיר וכל איסורי' אשר הי' להם מקודם מתן תורה אלא מזה מוכח דכל דבר דנאסר מיד גם אשר נמצא מזמן קודם אסור ולכן מסופק רק באברי נחירה עכ"ד:

ולדעתי אחר בקשת מחילה מעוצם תורתו לק"מ דכבר בארתי דמוכח מהוריות דצריך קרא על נגעי' של קודם מתן תורה אבל שאר אסורי' התחילו מיד רק בפסל צריך לא יהי' לך דאל"כ יש טעות דכתי' לא תעשה לך דוק' לעשות פסל אסור אבל מה שכבר יש בידו מותר ועיי' בט"ז ובנקה"כ ביו"ד סי' רי"ח אבל בכל איסורי' נאסרו מיד יען דיצאו מכלל ב"נ ונעשו בני ישראל אשתני גופם בשמם אישתני דינם וכן גר שנתגייר נאסר מיד בכל איסורי' יען דנעשה ישראל ונשתנה שמו וכן קטן שנתגדל יען שנשתנה גברא ונעשה גדול והבן זה היטב ובזה מיושב גם הקו' מנזיר שאסור ביין דקודם ובמת שיש מקודם דנשתנה שמו להיות נזיר אחיו כנלע"ד ברור בעזה"י:

סימן נו

שאלה אירע מעשה באשר הכינו לסעודת חתונה נטרף איזה עוף ושאר העופות היו כשירות ופעם הלכה המשרתת להביא דבר הצריך לה ובאו הילדים ועירבו הטריפה בין הכשירו' ואשה המשרתת לקטה העוף הטריפה מבין הכשירות כי אמרה שהיא מכירה בט"ע העוף הטריפה מבין הכשירות מאי לסמוך על ט"ע שלה כי עולה על הפסד מרובה וכדת מה לעשות:

תשובה דבר זה תלי' באשלי רברבי ויסודתו בהררי קודש גל עיני ד' ואביטה נפלאות מתורתיך -ולכאו' הדין פשוט דאשה המשרתת נאמנת דהגם דאיתחזק כאן איסור והיתר אבל לברר ע"א נאמן עיי' ר"ן קידושין שאפי' בדבר שבערוה ע"א נאמן לברר עיי' דף ס"ג ובכל מקום שע"א נאמן אשה נאמנת עיי' יו"ד סי' קכ"ז ונודע דט"ע עדיף מסימנים דהא

על ט"ע קטלינן ועל סימני' לא קטלי' עיי' חולין דף צ"ו וא"כ פשיטא דהיא נאמנת שיש לה ט"ע בכשירות והבשר מותר לאכול והוא פשוט:

אמנם נתתי ללבי דזה צריך חיפוש גדול ללמוד מפי המורי' לדעת אם להימין או להשמאיל דבחולין דף צ"ו אמר מרישא אמינא סימנא עדיף מט"ע דהא מהדרי' אבידה בסימנים ולא מהדרי' בט"ע השתא דשמעתינ' להני שמעתא אמינא ט"ע עדיף דאלת"ה איך סומא מותר באשתו ובני אדם מותרין בנשותיהן בלילה תוס' בד"ה ולא וז"ל תימא שאני התם דחשדי' לי' דילמא משקר שאינה שלו דהא לצורבא מרבנן מהדרי' בט"ע וי"ל דהכא מיירי בט"ע כל דהו והא דמהדרי' לצורבא מדרבנן היינו בט"ע גמור דכל הני אמוראי דהכא לא הי' להם ט"ע דאל"ה מה הי' להם לשאול אי הוו ידעי בודאי לא הי' מסופקי' כלל ע"כ לשונו והשתומתי על המראה א"כ לפי דברי התוס' איירי הסוגי' בט"ע כל דהו וע"ז חידש רבא כיון ששמע להני שמעתא אמינא ט"ע עדיף מסימני' היינו ט"ע כל דהו והביא ראי' מסומא ור"א הביא מדקטלי' על ט"ע ולא קטלי' על סימני' וכן ממעשים בכל יום אם מצוה לקרוא לחבירו והוא פלא גדול בעיני:

א א"כ קשה מני' בי' הלא בט"ע כל דהו לא אהדרי' אבידה אפי' לת"ח דלא שייך בי' חשש משקר ובסימני' מהדרי' אפי' לעם הארץ וא"כ מבואר דסימן עדיף מט"ע כל דהו וצע"ג:

ב איך מביא ראי' מן סומא ומן בני אדם שמותרי' בנשותיהן בלילה הכי שם הוי ט"ע כל דהו הלא אדם מדבר עם אשתו לאלפי' ולרבבות עד שמכיר קולה בט"ע דקלא ט"ע גמור שאין למעלה ממנו ומה תדע הוא זה על ט"ע כל דהו וצע"ג:

ג מאי ראי' א"כ דט"ע עדיף דקטלי' נפש על ט"ע מי הגיד לו דקטלי' על ט"ע כל דהו דילמא באמת לא קטלי' רק על ט"ע גמור דשפטו העדה והצילו העדה כתיב בשלומא על ט"ע גמור מוכח דקטלי' דאם לא כן איך משכחת עדים אבל ט"ע כל דהו מנ"ל והוא פלא:

ד מאי ראי' הביא ר"א דבסימן לא ידע ובט"ע חזי לי' ידע לי' נהפוך הוא דבט"ע כל דהו לא ידע לי' מיד רק מי שמכיר בט"ע גמור אז מכיר אותו מיד כנודע:

ונראה לפע"ד לתרץ ומראשית אבאר בעזה"י להבין מה נקרא ט"ע גמור ומאי נקרא ט"ע כל דהו דממעשי' בכל יום אנו למדי' ט"ע בשני פנים הראשון טוב מהשני כמו שאבאר:

א יש לפעמים שנאבד מאדם כלי או מאכל אשר הבעלי' שבעו מלראות את הדבר עד שנחקק בכח זכרונם תמונת החפץ ודמות דבר המאכל שכאשר יראו חפצם ומאכלם מרחוק יביטו בו יכירו מיד ולא יהי' נשאר בלבם שום ספק וחשש שאין זה שלהם אף גם זאת אם יעמדו עדים להגיד שהחפץ והמאכל הוא של איש אחר יעיזו בם שהמה סהדי שקרא כי איך יכחיש החי את החי הלא ידעו בנפשם שרק חפץ זה ומאכל זה שלהם לא

שיכירו מכח שמצאו בחפץ איזה סימן או תמונה שדומה לחפצם ומאכלם נהפוך הוא אם יתערב חפצם באלף הדומים בכל זאת עין רואי יבדיל ויאמר זה הוא שלי והאחרים אינם שלי ובאופן שלא נשאר בלב בעלים שום ספק להכיר מיד בשעת ראי' ולא יצרכו להכיר מכח סימנים ותמונות בהשקפת עין זה ט"ע גמור:

ב אם נאבד כלי או מאכל והבעלי' לא הכירו מיד בשעה ראי שהוא חפץ שלהם או מאכל שלהם אבל אחר הסתכלות יפה הכירו בתמונה ודמות שזה חפצם כי עין בעין כראה שהוא שלהם אבל אם יעמדו עדים נגדם ויעידו שזה החפץ או המאכל הוא של איש אחר ינזרו הבעלים לאחור יען כי לא שבעו עינם מראות להיות נחקק בלבם בבטח שהוא שלהם רק מכאשר השקיפו על החפץ ויזכרו שהוא שוה בשוה ככלי או המאכל שנאבד להם הכירו אבל לא יעיזו לאמר הני סהדי שקרא נינהו ונהפוך הוא יתלו שדמיונם כוזב להם וט"ע כל דהו נקרא זה יען שט"ע הניח אחריו עוד שום ספק וחשש דילמא אינה שלהם: ועתה בהאי בשר שנאבד או בחוטין של תכלת אשר שאלו אמוראי ור"ה ור"נ ור"ח שאלו אי אית להו סימנים אמרו לא שאלו עוד אית לכו ט"ע אמרו הן איזה ט"ע הי' כאן אשר עליו התירו איסורא דאורייתא אי ט"ע גמור או ט"ע כל דהו אי הי' להו הכרה כל כך שמכירי' בודאי שהוא שלהם אפי' אם יהיו עדים כנגדם יכחישו את העדי' או הי' להם רק ט"ע שמכירים כפי הצורה והתמונה שדבר זה שלהם אבל לא נחקק בלבם להיות ודאי שלהם שיוכלו להכחיש עדי' כנגדם ויאמרו הני סהדי שקרא נינהו וצע"ג: אולם ברור כשמש דלא הי' להם טביעת עין גמור היינו שלא יהי' בלבם שום ספק אולי הבשר אין שלהם דא"כ שהיו ידעו בבירור שזה בשר שלהם או זהו החוטין של תכלת והי' ברור בעיניהם שיוכלו להכחיש אם יעמדו עדים כנגדם א"כ הם אומרי' ברי לנו אז אין כאן שאלה להורות להם דכל חוקי התורה הם רק לאיש שאינו יודע בירור הדבר שאז מהני כללי תורה כגון רוב וחזקה ועדים וכדומה אבל לאיש שיודע בירור הדבר כנגדו לא ימצא חוק ומשפט מכל רוב וחזקה או עדים כנודע כלל זה מרשב"א הובא בפנ"י כתובות דף כ"ב ובקו"א ועיי' בכור שור ועיי' בכריתות דף י"ב אדם נאמן על עצמו ובתוס' שם ומכ"ש כאן שאין עדים מכחישי' שבודאי נאמנים לעצמן אם ידעו בבירור שהוא שלהם ולמה בא בשאלה אלא ע"כ דלא הי' להם ט"ע גמור להכיר בודאי שהוא שלהם רק מכח הצורה והדמות נדמו להם שהוא שלהם לכן היו צריכי' לבא לשאלה דהגם דמהני ט"ע כל דהו על פי הדין עכ"פ צריכין לבוא לשאול ולא להורות לעצמן דין תורה דאפי' ביעא בכותחא לא לישרי איניש במקום רבו וביותר בממון של עצמו עיי' יו"ד סי רמ"ו עיי' בט"ז בה' יו"ט אבל בדבר שאינו דין תורה דידעו בנפשם שזה הוא לא

הי' באים לשאול בשלומא אי לא הי' להם ט"ע רק סימן הגם שסימני' דאורייתא בכל זאת הוי רק דין תורה וצריכי' לבא לשאול אבל מה שהוא בירור כעצם השמים לטוהר ומהני נגד דין תורה כנגד רוב וחזקה זה לא צריך שאלה:

וחסדי ד' אזכיר כי אורו עיני בנעימת לשון התוס' שסיימו וז"ל דכל הני אמוראי דהכא לא הי' להם ט"ע גמור דאל"ה מה הי' להם לשאול אי הוי ידעו ודאי לא הוו מסופקי' כלל עכ"ל ולכאורה די במה שכתבו הוכחה דאל"ה מה הי' להם לשאול מה זה שהוסיפו שפת יתר אי הוו ידעו ודאי לא היו מסופקים כלל וצע"ג:

אמנם מתוק מדבש דמאי הוכח' הוא זה יען שבאו לשאול ע"כ לא היו להם ט"ע גמור דילמא לעולם הוי להם רק לא רצו להורות לעצמן דין ע"ז בא תוס' בחכמה הלא ט"ע גמור הוא אם לא נשאר בלב שום ספק שלאו שלהם וא"כ כיון שלא נשאר בלבם ספק אין כאן לדון על דין תורה דברי שלהם מהני אפי' כנגד כללי תורה ולמה באו לשאול וזה אי הוו ידעו ודאי לא היו מסופקי' כלל והבן זה:

ולכאורה יש להשיב דילמא באו לשאול שלא ידעו אם יוכלו לסמוך על ט"ע גמור הגם שבלבם אין ספק שהוא שלהם אולי הוי הדין תורה שלא לסמוך אפילו על ברי של ט"ע גמור אך זה אי אפשר דהלא ידעו שאדם יכול לסמוך על ט"ע גמור דאל"כ איך סומא מותר באשתו איך פיקח מותר באשתו בליל' אלא פשיטא שכל אדם יוכל לסמוך על ט"ע גמור ודוק:

והנה מה דאהדרי' לת"ח אבידה בט"ע אי הוי דוקא בט"ע גמור או בט"ע כל דהו נ"ל דתלי' בפלוגתא דר"ש ורבנן בב"מ דף כ"ג ע"ב אי צריך דוקא ט"ע גמור שלא ישאר בלבו שום ספק וכפי חשבונו יכחיש לעדים אם יאמרו שהוא של איש אחר אז בודאי צריך כלי ששבע בו העין אבל כלים חדשים שלא שבע בו עין אי אפשר שיהי' בו ט"ע גמור שלא ישאר בלבו שום ספק וחשש כיון שלא שבעתו עין אבל אי מהני ט"ע כל דהו אם מכיר החפץ אחר הסתכלות בו נדמה הצורה והבנין ככלי שלו אז מהני בת"ח אפי' לא שבעתו בו עין דבודאי לא משקר וגם לא טועה בדמיונו וק"ל ועי' תוס' דף כ"ד ע"א בד"ה ומודה שכתבו דרבנן פליגי על ר"ש וסברו דת"ח נאמן אפי' לא שבעתן העין יעו"ש:

ולפ"ז אבוא לבאר הסוגי' לשיטת התוס' בודאי לא עלה על דעת רבא לומר דסימנים עדיף מט"ע גמור דהא על ט"ע גמור קטלי' נפש ועל סימנים לא קטלי' ועוד אם סומא מותר באשתו וסמכי' על ט"ע גמור דקלא איך לא נחזור אבידי' אבל רבא חקר רק זאת דסימן עדיף מט"ע כל דהו דהא מהדרי' אבידה בסימן אמצעי וכא חיישי' דילמא יש סימן כסימן הגם דבודאי אי אפשר לבעל הסימן להכחיש בסימן שלו עדים כמבואר בב"מ דף כ"ז

סימנים ועדי' עדים עדיפין ואעפ"כ מהדרי' בסימנים אפי' לעם הארץ ובט"ע כל דהו לא מהדרי' אפי' לת"ח יען דאין ט"ע שלו חזק כ"כ שיוכל להכחיש לפי דעתו לעדים והלא בסימני ג"כ לא יוכל להכחיש לפי דעתו לעדים דהא אם יש עדי' יש הוכחה שאתרמי סימן כסימן וע"כ דט"ע כזה שאינו חזק בדעתו לודאי גרוע מסימני' כמובן השתא דשמע הך שמעתא נודע לו שט"ע כל דהו עדיף מסימני' דהא סמכי' אפי' באיסור דאורייתא על ט"ע כל דהו ואם ט"ע כל דהו מהני אז בעצם ט"ע עדיף מסימן דהא ט"ע מורה שהוא מכיר החפץ אבל בסימנים הוא בעצמו לא יודע עד מה שהחפץ זה שלו רק מודיע שהי' לחפץ שלו סימן כזה אבל אולי אתרמי סימן כסימן והבן זה ובאמת מהדרי' אבידה בט"ע כל דהו לת"ח דאם פועל ט"ע לאיסור דאורייתא לא יפעול ג"כ לאבידה וביאר דבריו דאם תשוב דילמא הנך שמעתא היו בט"ע גמור אבל באמת ט"ע כל דהו לא מהני בין באבידה ובין באיסור ע"ז אמר דאי אפשר דהנך שמעתא השמיעו דט"ע כל דהו מהני דאי בט"ע גמור איך באו לשאול הכי לא ידעו דט"ע גמור מהני מסומא מותר באשתו והוסיף ר"י תדע שאי אפשר להיות מסופק בט"ע גמור דהא אי אמרי פלוני דהאי סימנא והאי סימנא קטל נפש לא קטלי' וע"כ דחיישי' דילמא איתרמי סימן כסימן ואי אמרו ט"ע קטלי' נפש וע"כ דט"ע גמור הוי עדות ברור שאין למעלה ממנו וא"כ למה שאלו כלל על היתר ט"ע אלא ע"כ דהנך שמעתא איירי בט"ע כל דהו והוסיף ר"א תדע דט"ע מברר לקרוא לחבירו הגם דע"י סימן לא יודע לקרוא לו וע"כ דט"ע גמור נודע לבירור:

ודע דאפשר לומר עוד הגם אם פסקי' הלכה כר"ש דצריך דוקא כלי ששבעתן עין בכל זאת אמת דמחזירין אבידה לת"ח בט"ע כל דהו דבשלומא אם לא שבעתו בו עין מתחילה טרם שנאבד ומעולם לא הכירו בשביעת עין אז לא מהדרי' אפי' לת"ח דחיישי' שטוע' בדמיון יען שלא דקדק בו מעולם אבל אם קודם שנאבד הי' העין שבע בו רק היום אינו מכיר אותו יפה יפה שהוא זה עד שיוכל להבטיח ודאי שהוא זה אעפ"כ מהני ט"ע כל דהו אם נדמה לו שהוא שלו הגם שלא ברור בעיניו להכחיש בט"ע שלו אם יהיו עדים כנגדו והבן זה:

וראה זה מצאתי בישש"ש חולין פ"ז סי' כ"ו שכתב בפי' לשיטת התוס' דיש הבדל בין ט"ע כל דהו ובין כלי שלא שבע בו העין דשם לא הכירו מעיקרא היטב אבל אם פעם אחד דקדק בו הגם שעכשיו לא מכירו היטב הוי ט"ע כל דהוא ומהני וב"ה שהלכתי בדרך אמת וגם הוספתי לשבח לדעת הבדל בין ט"ע גמור ובין ט"ע כל דהו ודוק:

והשתא בנידן דידן כיון שהאשה הוליכה העוף למורה הורא' והסתכלה בעוף היטב אחר שנטלו ממנו הנוצות וביותר שהראתה לכל השכני' בשעה שנטרף ואמר' גם

עתה שמכרת העוף הטריפ' הגם שלא מוחזק בה הט"ע כ"כ שתוכל להכחיש עדי' בכ"ז לשיטת התוס' נאמנת בט"ע כל דהו דלגבי איסורי' ע"ה ות"ח שוין כמבואר בר"ן וברשב"א וברה"מ ונאמנת להכשיר שאר הבשר ודו"ק:

אך אשא עיני אל ההרים המה המורים בהלכה פסוקה וראיתי שדין הזה צריך בשש הרמב"ם כתב בפ"ח מה' מ"א בהלכה י"ב וז"ל ולא עוד אלא הלוקח בשר והניחו בביתו ונעלם מן העין אסור אא"כ הי' לו בו סימן או שהי' לו בו ט"ע והוא מכירו ודאי שהוא זה או שהי' צרור וחתום עכ"ל מבואר דהבין דכל הני אמוראי מיירי בט"ע גמור שמכירי' ודאי שזה החפץ הוא שלהם הובא להלכה בש"ע יו"ד סי' ס"ג סעיף א' יעו"ש משמע שצריך ט"ע גמור ומצאתי בפר"ח שם שכתב דהרמב"ם וש"ע פליגי על תוס' חולין דף צ"ו שסברו דדי בט"ע כל דהו וא"כ כיון שאשה המשרתת לא מכירה להתרנגולת לומר בודאי הוא זה בלי שום ספק וחשש אינה נאמנת וצע"ג:

אמנם ד' האיר עיני לדרוש ולחקור במהות וסוג ענין ט"ע ומלאכה היא לד' כי יש הבדל בשם הנ"ל ויפרד לשלשה ראשים כאשר אבאר בעזה"י ואני תפילה גל עיני ואביטה נפלאות מתורתיך הכה יש לאדם ט"ע בחפץ על ב' פנים והב' טוב מא' והג' מהשני:

א אם אחד רואה אדם או כלי מתכת או בגד או דבר מאכל אבל לא שם עיניו בו להכיר הצור' ודמות להיות חקוק בלוח זכרונו ומכח דמיונו הדמות והצור' להכיר הדבר ברוב ימים רק ראה הדבר ואח"כ הלך הוא דרך גבר בעולם או שנעלם ממנו הדבר ואם יבוא רעהו וחקרו אם יכיר אותו אדם או החפץ או המאכל אשר ראה בבקר או אתמול או כתמול שלשום ישיב לו הקשית לשאול כי לא הסתכלתי בו להיות רשום זכרונו בתוך עיני ולכן לא אוכל להבטיח אם אכיר הגם אם החי או התמונה לנגד עיני אבל אולי אם אראה אותו אכירהו כי הוא האיש אשר ראיתי זה מלפנים או הוא החפץ או הכלי או המאכל אשר ראיתי בבוקר או אתמול באותו מקום ובאותו זמן וכאשר באמת יעמוד לנגד עיניו האיש או החפץ או המאכל מיד יכיר אותו ויאמר כי הוא זה אשר ראיתי אז כי טוב עין יעיד בו הנה ט"ע כזה גרע מאוד כי לא הי' רשום בזכרונו צורת האיש או תמונת החפץ או דמות המאכל לדעת להגיד מראשית אחרית שכפי אשר חקוק הדמיון והתואר בזכרונו יכיר מיד החפץ רק עכשיו הוא רואה האיש או החפץ ומעיד בו שהוא האיש או הכלי או המאכל ונקל הוא שעינו הטעתו ולט"ע כזה אני קורא שם חדש ט"ע שלא הי' בעולמו כי קודם ראיית האיש או החפץ לא הי' הט"ע בעולם והבן: (ב) אם אחד ראה איש או אשה והסתכל בהם היטב או הביט על החפץ לדעת הצורה והתמונה או שם לבו על תואר ומראה מאכל או נתן עיניו על אורך ורוחב ועובי הדבר וכדומה לאלף

אשר ילטש בו עין האדם עד שנרשם בכח זכרונו ומצופן בלוח דמיונו האיש או האשה או הכלי או המאכל ואם יבוא ריעו וחקרו אם יכיר האיש או החפץ אשר ראה זה ימים מלפנים יעמוד מחריש לדעת ויעלה על זכרונו אשר ראה בו והסתכל עליו עד שנדמה לו כאלו יעמוד הדבר לפניו ויראה בו כל האותות מן הדמות והצור' ותואר אז יבטיח לרעהו שהוא יכיר האיש או החפץ כי זה צלמו ודמותו תוארו וגבולו עוביו ורחבו גובהו וקומתו וכדומה אשר ידע בנפשו שאם יראהו יכירו ויענה בו ואם אח"כ יעמוד האיש או הכלי לנגד עיניו יכירהו בכל אותות אשר עלה על זכרונו מקדם ויאמר כי זה הוא האיש או החפץ אשר אני מכיר בו ובמהרה לא יבא לטעות ע"י ט"ע כזה והוא טוב בהרבה מעלות כנגד ט"ע הראשון אשר זכרתי למעלה ולט"ע כזה אני קורא שם חדש ט"ע שהי' בעולמו כי טרם שראה אותו הי' הט"ע בעולם בכח זכרונו והבן:

ג אם אחד נתגדל עם בן עירו או הי' שותף עם איש במסחרו והי' עמו במלון אחד רבות בשני' או איש ואשה שדרי' יחד ונעשי' כגוף אחד שמכירי' זה את זה או אב ואם שמכירי' את בניהם או הבנים שמכירי' לאבותיהם או תלמידי' שמכירי' את רבם או הרב המכיר את תלמידיו אשר מרוב הרגל חקוק בזכרון תואר בן עירו או דמות אבותיו או תבני' ריעו אשר כנפשו או צורת בעלה או צלם פני רבם וכן להיפך ומרוב דבקות והתאחדו' יכירו זה את זה עד למאוד מאותו' רבות אשר גם הפה לא יוכל לדבר כאשר הלב יודע כי הוא זה ואם יעמדו משה ואהרן ושמואל וישבעו לס"ת לאיש שאין זה אשתו או אין זה בעלה או אין זה שותפו או אין זה רבם או אי זה האבו' יכחשו בפניהם ששקר ענו בם הגם שמעול' לא נתנו על לבם לעשות לעצמן ט"ע בהם אבל הלא הט"ע ממילא נחקק בלב בכל אותותיו וגבוליו אשר אין למעלה מהם שאם יקוץ משנתו ויהי' כגבור מתרונן מיין בעין נים ותיר יכיר איש רעו או אשתו או בניו או רבו ולא צריך העין להסתכל היטב כי אם מרחוק יביט יעוררו אלף הכחות כי הוא זה ולזה אני קורא ט"ע שאין כמוהו בעולמו שאלף כתות עדים ואלף הוכחות לא יעידו עדות ברור כט"ע הנ"ל והבן זה:

וטרם שאבוא לביאור ארחיב קצת שגם סימן יפרד לב' שמות כאשר אסדרם לפניך:

א למי שנאבד ממנו כלי או חפץ או מאכל או שראה אדם וכאשר ישאל לו רעהו אם מכיר הכלי או האדם או המאכל לא יזכור הסי' אבל כאשר יעמוד לפניו יזכור שראה חפץ או אדם או מאכל בסימן הנ"ל אתמול או תמול שלשום אבל טרם שיראה בעיניו החפץ לא יזכור לא הדבר ולא את הסימן ונקל הוא לטעות אם יאמר אח"כ אני זוכר שראיתי האדם או החפץ או המאכל וסימן זה הי' בו יען. שלא זכר טרם ראותו שיש לדבר סימן כזה וכזה: (ב) למי שנאבד כלי או חפץ או מאכל או ראה אדם ונתן על לבו להסתכל בו

בסימן להיות שמור בעיניו לעת מועד אם יצרך להעיד על החפץ או האדם שיכירו ע"י סימן הנ"ל אשר נתן אל לבו ואם ישאל רעהו לו אם יכיר אותו חפץ או המאכל או האדם יענה מיד איש הזה או החפץ או המאכל יש לו סימן הנ"ל כי שמור בלבי סימן לאות להגיד עליו ולהכירהו וכאשר יראה בעיניו יכיר מיד החפץ או את האיש ע"י הסימן השמור בלבו ובסימן כזה ודאי לא יבוא לטעות כי שם עינו ולבו על הסימן חוץ אם ניחוש שאתרמי סימן כסימן והבן ואם ירבה בסימנים באורך ורוחב גבהו ועמקו צורים ומראות וכדומה הן אלה רק סימנים הרבה ואם ע"י רוב סימני' הוא רשום וחקוק בעיניו בעצמו אז נכנס בגדר ט"ע ולא נקראו סימנים כלל שורש הדברים ט"ע הוא דבר אשר אי אפשר לספר במה מכיר וסי' הוא מה שהפה יוכל לספר לחבירו והבן זה מאוד:

ועתה נחקור על איזה סימן או ט"ע כיוונו חכ"זל בכל התלמוד נ"ל מסברא דוקא על ט"ע אם יודע מתחילה טרם ראות החפץ או מאכל או האדם שיש לו ט"ע או סימן שזה האות ששבע העין מלראות אם נשאר חקוק בזכרון תואר ודמות ותבנית הדבר ובודאי לא טועה אח"כ אם יראה החפץ ויכיר הדבר בסימן או בט"ע שלו אבל אם לא יודע טרם ראות הדבר אם יש לו סימן או ט"ע רק אם יראה החפץ יזכור שזה הסימן או דמות של חפצו או מאכלו ע"ז לא סמכי' כי נקל לטעות ולא סמכי' על ט"ע כזה בין בת"ח ובין בעם הארץ והבן:

הנה בב"מ דף י"ט רבב"ח אירכס לי' גיטא בבהמ"ד אמר אי סימנא אית לי בגווי' אי ט"ע אית לי' בגווי' אהדרי' לי' אמר ולא ידענו אי משום סימנא אהדרי' וסימני' דאורייתא או משום ט"ע ודוקא צורבא אדרבנן פי' רש"י וז"ל מכירו אני בכתב ידי סופר והעדים מידת ארכו ורחבו כאדם המכיר את חבירו בט"ע שטבע בו ואין זה סימן עכ"ל מבואר שרבב"ח אמר מתחילה שיודע בנפשו שיש לו ט"ע וטרם שהחזירו לו הגט אמר בהבטח' שיש לו בו ט"ע דומי' שאמר שיש לו בו סימן ויוכל להגיד הסי' מקודם כן הבטיח על ט"ע אבל באמת ט"ע אחר ראות החפץ לא מהני כי הדמיון כוזב לו ויאמין שיש לו ט"ע כי הדמיון מכזב כמו בכלים חדשים בב"מ יען שלא שבעתם עין גם הת"ח טועה בדמיון וה"ה בכל ט"ע אחר ראות החפץ תלוי בטעו' הדמיון והבן זה:

ובזה מיושב לי סוגי' דחולין דר"ה ור"נ ור"ח שאלו אית לך סימנא בגווי' א"ל לא אית לך ט"ע בגווי' א"ל אין אמרו א"כ זיל שקול ולכאור' יפלא בעיני לשון חכמים מאי זה תיבת א"כ פשיטא יען שנמצא היתר סימני' הוא מתיר והי' די אם יאמרו זיל שקול וצע"ג עוד קשה לי הלשון זיל שקול פשיטא שיטול ולא יניח הי' להם להשיב א"כ מותר וצע"ג:

אמנם נכון מאוד דהגמ' מספר לנו שנאבד מהם כרכשתא וגבא דבשרא ותכלת ובאו לשאול מיד טרם שלקחו בידם לראות הנאבד כי לא הוזכר בגמ' שמצאו מקודם טרם שבאו לשאלה אלא ספרו שמיד שנאבד מהם באו לשאול ושאלו ר"ה ור"נ ור"ח אי אית להו ט"ע אי ידעו בנפשם ששבעו עינם מלבלוע בחפץ הנאבד ויש להם בבטח בו ט"ע א"ל לא שלא יוכלו להבטיח שיש להם ט"ע אפשר אם יראו החפץ הנאבד יכירו בט"ע אז שאלו להם אם יש להם סימני' אי ידעי בו סי' טרם שיראו את דבר הנאבד השיבו אין ידענו בו סי' אז אמרי א"כ שטרם ראות קודם שלקחתם ביד את הנאבד יש לכם סימן זיל שקול מותר לכם לשקול ולראות אם נמצא בו הט"ע ואז יהי' מותר לכם והבן כי הוא כפתור ופרח בעזה"י:

ובזה יובנו דברי הגמ' מריש אמינא סימנא עדיף מט"ע דהא מהדרי' אבידה בסימני' ולא מהדרי' בט"ע כיון דשמענא להנך שמעתא אמינא ט"ע עדיפא דאלת"ה איך סומא מותר באשתו ובני אדם מותרי' בנשותיהן בלילה הכוונה מתחילה סבר רבא דמהני באיסר גם ט"ע שלא הי' בעולמו אם גם מתחילה טרם ראות החפץ או המאכל לא ידע אם יש לו בו ט"ע רק אח"כ אחר הראות מכיר בט"ע מהני ובט"ע כזה שלא שבעתו עין לא מהדרי' אביד' כמבואר בב"מ וא"כ סימן עדיף מט"ע אבל כיון ששמע הנך שמעתא דט"ע כזה שלא הי' בעולמו לא נכנס בשם ט"ע כלל אפי' באיסורי' שבודאי ע"א נאמן ומכ"ש על עצמו אלא דוקא ט"ע שהי' בעולמו שקודם ראות החפץ יודע שיש לו ט"ע אז אמר בודאי ט"ע עדיף מסימן דאלת"ה איך סומא מותר באשתו אלא בט"ע דקלא יען שכל אדם יודע מקודם שמכיר קול אשתו והבן והוסיף עוד תדע דפלוני דהאי סימנא והאי סימנא קטל נפשא לא קטלי' אפי' אם נתנו סימנים טרם שבא הרוצח תחת ידם להכיר הסימן ואלו אמרו אית לן ט"ע בגווי' היינו שידעו שיש להם ט"ע ברוצח טרם שעומד לפניהם כפי' רש"י וז"ל מכירין אנו בו עכ"ל קטלי' נפש אבל בודאי על ט"ע שלא הי' בעולמו לא קטלי' והבן זה:

היוצא ממ"ש דין חדש דלא מהני ט"ע אא"כ שכבר רשום בזכרונו סימן ידוע או תואר ודמות חפץ הנאבד ואם בשעה שרוא' החפץ מכיר בו כמו שהי' רשום בזכרונו מקודם סי' הידוע או ט"ע הידוע ולא נשתנה כלל מאשר הי' חקוק בלוח לבו וכח זכרונו אז מהני היכר הסימן וט"ע יען שיודע בבטח שהוא החפץ הנאבד שמצא בו הכל כאשר הי' חושב:

ובא ברוך ד' ואראך מטעמים בלשון הזהב של רבינו הרמב"ם שהבאתי למעלה שכתב וז"ל אסור אא"כ הי' לו בו סימן או שהי' לו בו ט"ע והוא מכירו בודאי שהוא זה עכ"ל

ולכאור' מה שכופל שני פעמי' תיבת הי' הוא פלא כך הי' לו לכתוב אא"כ יש לו בו סי' או יש לו בו ט"ע דהא הוא צריך להכיר עכשיו ע"י סימן או ט"ע ולמה נקטו הי' שמשמע שהי' לו כבר בעבר וצע"ג אך הוא הדבר אשר דברתי דמרמז לנו דין הנ"ל דלא מהני אם מכיר עתה בסי' או בט"ע כיון שטרם שראה החפץ לא הי' יודע לא מסימן ולא מט"ע כי בהכרה אחר ראות החפץ בקל יטעה שהי' לחפצו סימן הנ"ל או מראה הנ"ל שמראית עינים הטעתו לכן נקט שאסור אא"כ שהי' לו סימן או ט"ע בחפץ מקודם שראה ועכשיו ע"י ראי' הוא מכיר בודאי שהוא זה שע"י שידע מקדם סימן או ט"ע הוא מכיר עכשיו בכח הסימן או הט"ע אשר שמור בו החפץ שהי' לו בו סימן או ט"ע הנ"ל והבן ובזה מדויק שנקנו הרמב"ם שהוא זה ולא כתב שזה הוא וצע"ג ולפמ"ש נכון שאין הכוונה שזה שנמצא הוא שאבד הוי ודאי אלא שהוא הסימן או ט"ע שרשום בזכרון שלו זה נמצא בחפץ המונח לפנינו והבן:

ודע דכל זה דצריך לידע בנפשו שרשום בזכרונו הט"ע זה דוקא בט"ע כל דהו כמו שבארתי לעיל שאין ברור בעיניו להכחיש מי שיאמר כנגדו אבל בודאי בט"ע גמור שמהני בדבר (אא) שברור בעיניו כשמש בצהרי' אז גם אם לא יוכל לשער בנפשו הט"ע עד שראה מהני דט"ע גמור או סימן גמור לא יטעה לעולם ולכן לא כתב הרמב"ם פי"ג מגירושין ובש"ע א"ע סי' כ"ד והכירוהו בודאי שזה הוא וצע"ג לכאור' ולפמ"ש נכון דשם דמזכיר שהוא פלוני מעיר הזאת שהוא ט"ע גמור אז אפי' לא הי' רשום בזכרונו מקודם הט"ע אעפ"כ מהני כנלענ"ד ועיי' א"ע סי' קל"ב ובב"ש סי' י"ז ס"ק ס"ח דבלא"ה יש באדם ט"ע ביותר יעו"ש ודוק:

העולה מזה דגם הרמב"ם וש"ע יו"ד סוברים דמהני ט"ע כל דהו רק שצריך לידע מתחילה טרם ראות החפץ או שיוכל לשער עכ"פ שידע גם מקודם הט"ע והסי' נמצא בנ"ד שהאשה אומרת שהי' לה ט"ע משעה שהראתה לשכינות א"כ יש לסמוך עלי' אם מכירה התרנגולת גם עכשיו ומותר שאר הבשר ודו"ק: ובנותי בחדרי אחרוני' ומצאתי להגאון נב"י ח"א סי' ל"ט שכתב דט"ע כל דהוא אהני לשיטת התוס' בחולין דף צ"ו דהם פירשו דאיירי בט"ע כל דהוא ועל זה מסיק הגמ' דעל ט"ע כזה קטלי' נפשא יעו"ש ובמכ"ת של הגאון הנ"ל עפר אני תחת עפר כפות וכאן לא כיוון יפה חלילה לקטול נפש על ט"ע כל דהו ופשט הגמ' פרשתי למעלה יפה דאיירי ע"כ בט"ע כל דהו דבט"ע גמור לא היו מסופקי' כלל דמוכח דמהני דהא ע"י קטלי' נפש והבן: וחפשתי בחלק שני בא"ע ומצאתי שם תשובה להגאון ר' שמואל לנדא זצ"ל שהשיב לשואל אחד שהשיג על אביו מפ"ח שהוכיח דרמב"ם וש"ע פליגי על תוס' והשיב בנו הגאון הנ"ל שפלא למה

לא התנה הרמב"ם וש"ע א"ע שצריך להיו' מכירין בודאי כמש"ל ויצא לחלק דכוונת רמב"ם וש"ע יו"ד שצריך להיות מכירין בודאי שהוא זה הוי הכוונה שצריך מתחילה ט"ע טוב אבל לבסוף מהני ט"ע כל דהו אבל בצורת אדם הוי הכרה היטב יעו"ש ואם שב"ה דרך הגאון בפי' שכתבתי בכל זאת בעזה"י הרואה יבין דבר לאשורו ההבדל אשר עשיתי בדברי כנגד דבריו ועיי' ברשב"א ובישו"ש ויש להאריך כי לשון רשב"א משמע שצריך עתה ט"ע גמור ולא כהגאון מהר"ש לנדא ומקוצר הזמן אסיים בכי טוב:

סימן נז

שאלה יהודי שדר בכפר עם עכו"ם ולקח היהודי ממנו פרה אחת ובשעת מקח סיפר לו המוכר שילדה פרה הנ"ל זה שנתים שנה אחר שנה ונתן שניהם במתנה לבנו וזה ימים לא כבירים בא הגוי המוכר וביקש מיהודי שישכיר לו פרה הנ"ל למלאכה קלה שצריך להביא מים בחביות לבנין שלו ויען כי כבר היתה מורגלת פרה הנ"ל עם פרה שלו למלאכה לכן מבקש לשכור ממנו הפרה ונתרצה הישראל והשכיר לו הפרה על כ"ה ימים בעד י"ב זהובים כסף והגוי לקח הפרה ועבד בה וביום הרביעי ילדה זכר אם הולד מותר לישראל או יש לו דין בכור ספק ע"כ:

תשובה לכאורה הדין פשוט דקדוש עכ"פ מספק הגם דגוי הי' מסיח לפי תומו שכבר ילדה אבל הלא מבואר בסי' שט"ז דמסלפ"ת אינו נאמן באיסור בכור שהוא דאורייתא כנודע ומה שהיתה מושכרת ביד גוי הלא מבואר דשכירו' לא קני' ולרוב השיטות אפי' לחומרא לא קני' אבל לקולא לכ"ע שכירות לא קני' עיי' ע"ז דף ט"ו ובא"ח סימן רמ"ו וא"כ הוי ספק בכור וק"ל: אמנם כי גדולה המצוה להרים מכשול אשר יגיע מספק בכור אמרתי לירד בעומק יהושפט למצוא היתר לולד הנולד ואחלק אותו לשני חלקים (א) היתר לפי תומו אשר הסיח הנכרי (ב) דשכירות הוי קנין לפטור מבכורה בנידן הנ"ל גל עיני ד' ואנ"מ:

א הנה נחקור על שורש הדברים אשר מובא להלכה בש"ע יו"ד סי' שט"ז בסעיף א' וז"ל ואפי' אם עכו"ם מסל"ת שכבר ביכרה אינו נאמן עכ"ל והוא מתוס' ורא"ש בכורות דף כ"א בד"ה אשתבוחי אשתבח וז"ל פי' בקונטרס שכבר ביכרה ולא תסתכן בלידה עוד אבל עכו"ם אי כמי אמר לי' הכי אין בדבריו אמת ויש ללמוד מפירושו דעכו"ם אפי' מסל"ת אינו נאמן דלהשביח מקחו אומר כן ועוד יש לפרש אשתבוחי אשתבח היינו שכבר נפטרה מבכורה עכ"ל עיי' בב"י שמתוס' ורא"ש הנ"ל העתיק הטור דינו ובש"ך סק"ב הביא דעת הב"ח דלכך אינו נאמן יען דאנו אומרי' דלהשביח מקחו אומר כן שכבר ביכרה שחלב טוב יותר וגם לא תסתכן בלידה עוד אבל הדרישה חולק דעכו"ם אינו נאמן

במסל"ת באיסור דאורייתא אפי' אם אינו אומר לשבח מקחו וכן הביא שתה"ד בפסקיו סק"ל השיג על הרא"ש דמבוא' בב"ק סוף פ' גוזל בתרא דעכו"ם אינו נאמן במסל"ת באיסו' דאוריי' כלל ועוד השיג הש"ך מרמ"א סעיף ג' דאי לאו טעם דחולבת לא סמכי' על עכו"ם מסל"ת יעו"ש ועי' בט"ז סימן קכ"ב ובש"ך סי' קכ"ז ובסי' צ"ח ועי' בט"ז סי' שט"ז סק"ג ובסי' קל"ב:

ולכאורה הדבר נפלא איך נעלם חלילה מב"י ועט"ז וב"ח גמ' מפורשת אשר הובא בתרה"ד ואקדי' לסדר שדברי תוס' ורא"ש נפלאים ביותר ואסדר הקו' אחת לאחת (א) למה צריך התוס' ורא"ש לומר שאינו נאמן במסל"ת דלהשביח מקחו אומר כן משמע הא אם ליכא לחשוד אותו נאמן והלא מבואר בכ"מ דעכו"ם אינו נאמן במסל"ת באיסו' דאוריי' כקו' תרה"ד וצע"ג (ב) הכי מכאן צריך ללמוד דין דגוי אינו נאמן במסל"ת הלא גמ' מפורשת היא ומצאתי ברי"ט אלגזי שהביא קו' זו בשם מהראנ"ח שזה בא ללמוד ונמצא למוד יעו"ש (ג) עוד קושי' גדולה הקשה מהריט"א הנ"ל דבשלמא אם אנו דנין על אמירת גוי שאמר שבכרה שתהי' נפטרת מבכורה אז יש לחקור דגוי אינו נאמן אפי' במסל"ת אבל כאן בסוגי' דאמרי' יען דישראל לא אשתבח בודאי לא בכרה וה"ה הגוי' יען דלא אשתבח למקחו שכבר בכרה ממילא יש אות והוכחה שלא בכרה ודוחק לומר דגוי יודע שאינו נאמן אצל ישראל לכן לא דבר כלל [ובט"ז סי' שט"ז סק"ג מפרש כן כוונת התוס' ונעלם ממהרי"ט ברגע הנ"ל] וצע"ג:

ונלע"ד ליישב שיטת התוס' ורא"ש בעזה"י דהנה הש"ך ביו"ד סי' קכ"ז סק"כ הביא דעת רבינו האי גאון שחקר לענין נאמנות עכו"ם וכ' וז"ל אין סומכי' על דבריו של עכו"ם לא לאיסור ולא להיתר מדאמרי' פרק אחרון דיבמות עכו"ם שהי' מוכר פירות בשוק ואמר של ערלה הן של עזקה הן לא אמר כלום שלא נתכוון זה אלא להשביח מקחו עכ"ל ונתקשה הש"ך שם מתחילה כללא כייל דעכו"ם אינו נאמן לא לאיסור ולא להיתר ואח"כ מביא הטעם דלהשביח מקחו כן ותי' דבודאי על של אחרים אינו נאמן לא לאיסור ולא להיתר אפי' אם לא שייך טעמא דחשדא אבל עכו"ם על שלו נאמן אבל דוקא אי לא שייך שאומר לשבח מקחו אבל אם אמר לשבח מקחו אינו נאמן לאסור אפי' בשלו דהתם ביבמות שבא למכור פירותיו ואמר של ערלה הם אמר הגמ' הטעם דלשבח מקחו אומר כן וחיזק דבריו מתשו' רשב"א ומרא"ש פא"מ ומת"ח יעו"ש כי נעים ונחמד להשכיל:

ואקדים עוד דמדברי ט"ז בסי' שט"ז שכ' וז"ל וא"כ בנידן דידן דאם איתא דהאי פרה היא ילדה ולא בכרה אצל העכו"ם והאי ולד שעומד אצלה אינו שלה הי' לו להשתבח מקחו ולומר שהיא ילדה דאין כאן סברא מתנגד' לזה עכ"ל משמע דסובר דזה הוא מעלה אם

הבהמה ילדה שלא הי' לה ולד דהא כאן לא מזכיר הט"ז דהוי שבח יען דשמע מן הלוקח כל שהיא ילדה טפי הוא נותן יותר בדמי' דנימא דוקא גבי נידן דידי' גילה הלוקח דהוי מעלה אצלו מה שלא ילדה כלל רק שזה בעצמו הוי מעלה ושבח מה דלא ילדה כלל רק בסוף ס"ק הנ"ל אשר חקר הט"ז שיהי' נאמן יען דמפסיד לעצמו כמו בסופר שנאמן יען שמפסיד לעצמו שם מזכיר הט"ז ששמע מן הלוקח שכל כמה שהיא ילדה טפי הוא נותן יותר בדמים דוק ותמצא שכן הוא מן המושכל רק שיש סברא המתנגדת שאין אדם מבקש פרה שלא ילדה כלל יען דשכיח סכנה בלידה ראשונ' כמו שהזכיר הט"ז בסוף דבריו יעו"ש או מטעם שהובא בש"ך סק"ב דחלב מבכרת טוב יותר יעו"ש:

ועתה נחקור הלא רב אמר בכור ודאי אם איתא דבכרה אשתבוחי אשתבח ומבואר דמכח הוכחה הנ"ל שלא שיבח המוכר ללוקח את מקחו הוי בעינינו כאלו אמר בפירש דלא בכרה דאל"כ איך אמר רב בכור ודאי כמובן ולכאורה דילמא חשש המוכר דהלוקח יחפוץ בפרה דלא ילדה כלל ובעבור כן שתק ויהי' עכ"פ ספק בכור וצ"ע אך לק"מ דהלא אצל ישראל הוי בכרה מעלה גדולה שאם תלד זכר לא יצרך ליתן לכהן והגם שתלד נקיבה דילמא תסתכן ואז בודאי הוי בכרה מעלה גדולה דלא ימצא אדם אחד מאלף אשר לא יחוש לסכנת האם בצירוף חשש הפסד הולד וא"כ למה לא שיבח' המוכר ללוקח שכבר בכרה אלא הוא אות ומופת שלא בכרה:

אמנם כל זה בישראל לישראל שיודע דין דולד זכר ראשון לכהן אבל בגוי שמוכר לישראל בודאי אין אות ומופת שודאי לא בכרה יען דלא שיבח לו המקח שבכרה ואין אצלה חשש סכנה נהפוך הוא המוכר חשש דילמא ניחא לי' ללוקח פרה שלא ילדה כלל מאשר חושש על זה שלא תסתכן כי הלא עינינו רואות שרוב פרות לא מתו' בולד ראשון ומהכ"ת לא יהי' נוח לו יותר אם היא ילדה כל כך שלא ילדה כלל ויהי' לו גם ולד ראשית אונה וכחה ולכן שתק ולא דיבר מאומה ואז בודאי לא הוי ודאי בכור וצריכי' אנו רק לחקור איך יהי' הדין אם הגוי יאמר בפירש שלא בכרה אם יהי' ודאי בכור ומסברא יהי' נאמן דהא מעיד בשלו וגם הוה לאיסור שממילא הולד בקדושת בכור אך זה תלי' אי לא שייך בזה דמשביח מקחו בזה שאומר שלא בכרה אז הוא נאמן במסל"ת בשלו אבל אם הוא סובר דזה הוא שבק ללוקח דלא בכרה כלל ויקוה לולד ראשית אונה של הפרה אז אינו נאמן אפי' בשלו והוי כאלו לא העיד וממילא הוי ספק בכור ודו"ק:

ובא ברוך ד' וראה נפלאות מבינת תוס' ורא"ש הלא רב אמר בכור ודאי יען דלא שיבח' המוכר ללוקח הוי כאלו אמר דלא בכרה אבל במתני' אצל גוי שמוכר לישראל הוי ס' בכור ע"ז בא תוס' לפרש וכ' וז"ל אבל עכו"ם אי כמי אמר לי' הכי אין בדבריו אמת עכ"ל

הכוונה כמו שאנו לומדי' מדלא שיבחה הישראל הוי כאלו אמר דלא בכרה והוי ודאי בכור וה"ה איך יהי' אם הגוי אמר לי' הכי שאמר בפירש דלא בכרה אז יהי' ודאי בכור זה אינו דלעולם לא משכחת בישראל שקנה מגוי אלא ספק בכור דאין בדבריו שאמר דלא בכרה אמת יען דאנו חושדי' שגוי אמר זאת להשביח מקחו דהאמין דטוב לישראל פרה דלא בכרה מאשר יחוש לחשש סכנה בלידה וסיימו וז"ל ויש ללמוד מפירושו דעכו"ם אפי' מסל"ת אינו נאמן דלהשביח מקחו אומר כן עכ"ל הכוונה אפי' מסל"ת בשלו ג"כ אינו נאמן אם יש לנו לומר דלהשביח מקחו אומר כן דמגמ' פ' הגוזל לא מוכח רק בעדות של אחרים אבל שלא יהי' נאמן בשלו אם יש חשש שאומר להשביח מקחו ומגמ' יבמות בפירות של ערלה אין מוכח דשם אמרו לא נתכוון זה אלא להשביח מקחו דהוי ודאי משביח אלא אפי' באופן זה בבכור דיש סברא גם לכאן דילמא ניחא לי' ללוקח שכבר בכרה דלא תסתכן אף עפ"כ אנו חוששי' על שום טעם דילמא הגוי סובר דניחא לי' דלא בכרה כלל ואינו נאמן והבן:

וכתבו עוד וז"ל ועוד יש לפרש אשתבוחי דהכא היינו שכבר נפטרה מן הבכורה עכ"ל הכוונה בודאי זה לא נחשב שבח שבכרה דלא תסתכן בולד דהא רובא דרובא נשארים חיים ולא מתים דהוי רוב חזק בטבע ומי לא יבחר יותר בולד ראשית אונה של הבהמה מאשר יחוש שתמות בלידה רק הוי שבח דהא אם תלד זכר יצרך ליתן לכהן וא"כ בגוי דלא ידע דין הנ"ל אם אמר בפירוש דלא בכרה הוי בודאי שאמר לשבח מקחו ולכן אינו נאמן אפי' בשלו והוי כמו פירות אלו ערלה שלא אמר אלא לשבח מקחו אבל באמת נשאר בספק אם מגיד באופן דיש לפרש שלא אמר לשבח מקחו אם לא יהי' נאמן בשלו והבן:

ולפ"ז מיושבי' כל הקו' קו' (א) לק"מ דלולי ששייך כאן להשביח מקחו הי' נאמן לומר שלא בכרה דגוי נאמן בשלו וגמ' בב"ק איירי בשל אחרים וק"ל קו' (ב) לק"מ דרק מכאן יש ללמוד אם יש לפרש שאומר לגרעון ויש לומר שאומר לשבח דאינו נאמן דזה לא נלמד מגמ' דיבמו' ומכ"ש מגמ' דבב"ק ודו"ק קו' (ג) בודאי לק"מ דאם הגוי לא משבח בודאי אינו דומה לישראל דיהי' ודאי בכור אלא אפי' אם אומר בפי' דלא בכרה הוי ג"כ רק ספק בכור ודוק:

ולדעתי פליאה גדולה על גאון מהרי"ט אלגזי שהבין דכוונת התוס' אם הגוי שותק אם יהי' כישראל יען דלא שיבח מקחו הלא מבואר בלשון תוס' וז"ל אבל בעכו"ם אי כמי אמר לי' הכי עכ"ל מבואר דתוס' חקרו אם הגוי דיבר ולא בשותק ואקוה שהנחני ד'

בדרך הישר ומצאתי בט"ז סי' שט"ז שהבין ג"כ כוונת תוס' דאיירי דעכו"ם שותק יען דיודע דלא נאמן למה ידבר והוא פלא גדול:

אך להצדיק שלשה רועים המה הב"י והעט"ז והב"ח אשר חדשו דינם אפילו אם הגוי אמר שבכרה לפטור מן הבכורה ואפ"ה אינו נאמן לקולא דוקא אי שייך חשש דלהשביח מקחו עדיין נשאר בקו' מאד הלא כלל גדול דאינו נאמן לקולא באיסור דאורייתא אפי' בלא טעם דלשבח מקחו אומר כן וצע"ג: לכן יצאתי לחדש דבר חדש מאד ואני תפילה שלא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חבירי והוא דנ"ל דיש לנו לחקור עדות עכו"ם במסל"ת על שני אופנים שונים זה מזה (א) אם זמן האיסור וגם החפץ אשר יהי' נאסר כבר בא לעולם ויש לנו לדון אם החפץ זה מותר או אסור ועכו"ם מעיד או להתיר או לאסור אז אין עדות עכו"ם מועיל כלל לא לאסור ולא להתיר ונשאר החפץ בחזקת ספק איסור כאשר הי' בלא עדותו כמו בסי' ט"ו אם הגדיי' בני ח' ימי' או בסי' ט"ז סעיף י"א אם מעיד על אותו ואת בנו או בנידן דגוי הוציא מסמר מבהמה בט"ז סימן מ"ח יעו"ש או כמו שהקשה הב"י סי' ס"ט למה נאמן המשרת שבשר נמלח אם מספר מסלפ"ת או בסי' צ"ח אם מעיד במסלפ"ת דאין בו טעם חלב שנתקשה הש"ך יעו"ש או בקנקנים של י"נ בדין הריב"ש הובא בש"ך שם ס"ק ב' יעו"ש ובסי' קכ"ב אם הגוי אומר שקדירה הוי בן יומא דלא נאמן לש"ך דלא כמהרש"ל ועיי' בט"ז שם או בפירות אלו ערלה הובא בש"ך סי' קכ"ז ס"ק כ' או בסי' ק"ץ בש"ך ס"ק ס"ג או בסי' שי"ג אם עכו"ם אומר במסל"ת שישראל צוה לעשות מום או לענין הבצים שהביא הגוי ביו"ט ואומר מאתמול הובא בשם תרה"ד בה' יו"ט סי' תקי"ג בכל אופנים האלו החפץ אסור משום ספק וכבר שם איסור חפץ בא לפנינו: (ב) אם בשעה שהגוי אומר עדיין אין כאן לדון על חפץ איסור כגון שגוי אומר פרה זו בכרה אבל אפשר שאין הפרה מעוברת ואת"ל מעוברת שמא נקיבה ואת"ל זכר עכ"פ עובר במעי אמו זר כמבואר בחולין דרק הרחם מקדש ביציאתו לעולם או הגוי יאמר במסל"ת בקדירה זו נתבשל בשר או שאומר בהמה זו נשחטה זה שני ימים ואנו דנין על דין בישול באיסור ג' ימים וכדומה אשר הגוי מעיד מסל"ת טרם שיש לדון על חפץ אם הוא אסור או מותר או גוי שיספר במסל"ת עיסה זה חמץ קודם שיגיע זמן פסח: ונ"ל הבדל גדול ביניהם בודאי אם כבר יש לדון על החפץ וצריך עדות לברר הספק אז אין הגוי בר עדות דלולי דגילתה התורה ע"א נאמן באיסורין לא הי' אפי' ישראל נאמן ובעכו"ם שלא נכנס לנו בגדר עדות אינו נאמן אבל אם מברר דבר טרם שיש לנו לדון עליו והוא מגלה שזו הפרה כבר ילדה ולד וא"כ לפי גילוי דעת הנ"ל לעולם לא יכנס ולד הבא אחריו בשום ספק איסור אז בודאי עכו"ם נאמן במסל"ת שלא

יחודש לנו ספק ונידנוד איסור דוגמא לזה סברת הרמב"ם איסור בע"א יוחזק יען דבשעה שהוא אמר שהוא חלב לא הי' בעולם לחקור על מלקות ומיתה רק שם צריך להיות ע"א ישראל דלולי כן אינו נאמן לומר שהחתיכה חלב או אשה הנ"ל זונה ודוגמת סברת תשו' מיימנית הובא בשמעתא ו' בס' שב שמעתא אם ע"א אומר קדשתי לראובן שאין זאת דבר שבערוה שלפי דבריו אין נכנס בשם ערוה ולא עדות הצריך בדבר שבערוה יעו"ש [והגם שאין הנידן שוה הבאתי לדוגמת סברא] ולכן אם טרם שהגיע זמן איסור אומר הגוי במסל"ת נאמן בתורת גילוי דעת ובירור ובתורת הוכחה עיי' ט"ז סי' צ"ח ביו"ד שלא יולד לנו ספק כלל כנלע"ד:

ומעתה מיושבי' כל הקו' דבכל העולם אין עכו"ם נאמן במסיח לפ"ת אם כבר נידן האיסור בעולם חוץ בעגונא הגם שכבר יש בעולם איסור אשת איש אף עפ"כ נאמן בעדות אשה משום עגונא אבל בבכור אם מעיד טרם שבא לפנינו האיסור אז הגוי נאמן חוץ אם שייך בו להשביח מקחו דגילוי דעת מהני טרם שנולד איסור ולא צריך עדות עוד כלל טרם שבא לעולם האיסור וגילוי דעת הוי בטוב במסל"ת קודם שנולד האיסור וצדקו שלשה הרועים הנ"ל וצדקו דברי תוס' ולא קשה ג' קו' הנ"ל וסמכתי על המעיין דוק ותשכח:

ובנידן דידן דגוי אמר בשעת מכירה שהי' לה שתי ולדות ואם הי' רוצה רק לשבח מקחו הי' די לו שיאמר שילדה פעם אחת ואז הוי שבח שלא תסתכן בלידה עוד ולמה סיפר עוד שהיו לה ב' ולדות ונתן שניהם לבנו במתנה הלא אין בזה שבח מקח והוי בזה רק מסל"ת מקודם שנולד חפץ איסור ואז בזה נאמן הגוי ופטורה מן הבכורה ודוק:

אמנם אפי' כפי אשר הבינו הש"ך ודרישה דבכל אופן אין הגוי נאמן באיסור דאוריי' במסל"ת בכל זאת אחפש בעזה"י בנרות התורה לברר כאן היתר במסל"ת דעיי' בט"ז סי' שט"ז שחידש דבר דבודאי סברת רב דאמר אם איתא דבכרה אשתבוחי הוי משתבח הוא סברא גדולה ור"י פליג ואמר חולין ודאי יען דיש סברא אחרת דאם איתא דלא בכרה אודוע הוי מודע לי' יען דאיכא איסור אבל אם ליכא סברא מתנגדת אז כ"ע מודו לסברת אשתבוחו הוי משתבח וא"כ אם הגוי אומר שפרתו ילדה איזה ולדות בזה מגרע מקחו והלא הוו שבח אם אמר דלא ילדה אלא ולד אחד ומדאמר שילדה יותר ולא משתבח מקח הוי הוכחה גדולה שאמת כן והגם שט"ז מסיים שם יען ששמע שישראל נותן יותר בילדה ומפסיד לעצמו וא"כ בנידן דידן דלא אמר הישראל שרוצה ליתן יותר בילדה וליכא טעמא שמפסיד לעצמו זה לק"מ דהמעיין בט"ז היטב יבין הדבר דמתחילה לא מזכיר הט"ז רק זאת מדלא שיבח דלא ילדה אז כ"ע מודו לסברת רב ולא מזכיר כלל מזה שמפסיד לעצמו רק בסוף דבריו אשר דן שנידן שאלתו טוב יותר ממסל"ת וגם טוב יותר

מסברת רב יען שמפסיד לעצמו אז הזכיר הט"ז יען שאמר ישראל שנותן בילדה יותר ע"ש ותראה האמת אבל מי יכחיש שאפי' דלא מפסיד לעצמו עכ"פ דרך המוכר לשבח מקחו וזה שלא שיבח אז יש הוכחה שאומר אמת ועי' בט"ז סימן צ"ח שבכל איסורין די בהוכחה ולא צריך עדות יעו"ש סברא מתוקה וא"כ כאן דסיפר הגוי שילדה שתי ולדות ולא שיבח מקחו שילדה רק א' בודאי הוי הוכחה וגם מסל"ת וכ"ע מודו בזה דאין זה בתורת עדות גוי רק אנן סהדי ממנהג העולם וק"ל:

אך הדרנא בי דבודאי בישראל יש לומר דסומכי' על דלא אשתבח דהוי ודאי בכור דאם בכרה הי' משבח מקחו וכי תקשה הגם דלא בכרה למה לא שיבח מקחו ויאמר דבכרה זה שיבוש גדול דא"כ יכשיל לישראל ועובר על לפני עור ועוד שארית ישראל לא ידבר כזב אבל בגוי קשה בהיפך לו יהי' שילדה שנים למה לא שיבח מקחו דלא ילדה אלא אחת הכי חס על שקר הלא ימינם ימין שקר או לפני עור מונח על לבו ואם הי' בלבו לשבח המקח הי' בודאי משבח בשקר אלא בודאי דלא הי' רוצה לשבח מקחו דשוה אצלו אם ימכור או לא ימכור לו ואולי נוח לו שלא למכור מלוה עייל ונפיק אזוזי וכדומה אשר מכריח לו למכור נגד רצונו הפנימי ולכן לא שם ללבו לשבח ואפשר נהפוך הוא שאמר שילדה ב' ולדות שלא יקחנה ישראל או שדיבר כפי סומא בארובה כאשר בא לפיו וא"כ אין לסמוך על שלא שיבח ביותר לכן דין הט"ז דוקא אם מפסיד לעצמו במה שאמר שילדה הרבה ולדות אז לדבר להפסיד לעצמו יש הוכחה שאמת בפיו דלמה לא ידבר להרויח לעצמו אם ימכרנה ואז כאשר יש הפסד אצל גוי אז דומה דאם איתא דהי' רוצה לשקר הי' משבח לי' ביותר שלא יפסיד כלום ובודאי קושטא קאמר ואז דומה כמו בישראל דסמכי' דאם איתא דבכרה הוי משבח למקח אפי' אם לא ירויח במה שישבח מקחו ולכן החכים הט"ז אחר שהביא התה"ד שגוי אינו נאמן במסל"ת אפי' אם לא שייך שעושה כן לשבח מקחו עכ"פ באופן שמפסיד לעצמו נוכל לדמות אח"כ לסברת רב דאם איתא אשתבוחי הוי משבח ובעבור זה סיים הט"ז וז"ל ולמה הפסיד לנפשו לומר שזה ולד רביעי אלא ודאי קושטא קאמר ובזה כ"ע מודי' לרב דאם איתא אשתבוחי הוי משבח לי' עכ"ל והוא פלא שעירב חלילה שני דברים טעם אשתבוחי הוי טעם לעצמו אפי' בלא הפסד דהא רב חידש זאת דמשבח אפי' אם לא מפסיד וטעם מפסיד מהני בסופר בגיטין אפי' דלא שייך אשתבוחי הוי משבח וצע"ג ולפמ"ש נכון מאד דאם מהני בישראל אשתבוחי הוי משבח אז מהני בגוי אם ירויח ע"י שישתבח דאז בודאי הוי משבח דלולי הפסד לא נוכל לסמוך דבכל אופן קשה למה לא השתבח ועל הוכחה דהפסד אין לסמוך דכאן לא הפסיד משלו כמו באומן דקנה בשבח כלי ויש לו שכר טרחו ואומנתו ואומר

להפסיד עצמו משלו אבל כאן במה דלא עשה פעולה להרויח יותר לא הוי הפסד אבל יען שהתחיל לשבח ולא שיבח יותר להרויח עוד אמרי' ממנ"פ אם שקר במקצת כדי להרויח למה לא שיבח ביותר להרויח כפלים אלא ודאי שהוא לא יבקש להרויח אלא בצדק כי יש אנשי אמונה אשר לא יבקשו תרמית ולא ידברו כזב והוא מן אותן המעוטי' והבן זה: וא"כ בנידן דידן הגם דהי' יכול לשבח יותר אבל עכ"פ אין הפסד לו אם לא ישבח אז אין לסמוך בעכו"ם יען דלא השביח דאולי שוה אצלו למכור או לא למכור והגם אם ידענו דרצה למכור ברצון גמור בכל זאת לא כחלק בין עכו"ם לעכו"ם דלפעמים שוה אצלו ואין הוכחה מדלא שיבח ביותר וגם מי יודע רבות מחשבות בלב איש:

ובכל זה לא נח דעתי דמנ"ל לרב בכור ודאי ויהי' מוקרב ע"ג מזבח וכהן מוציא ממנו בע"כ ועכ"פ תקפו אין מוציאין דהא בכור ודאי הוא יען דיש הוכחה דלא שיבח מקחו וקשה ג"כ דילמא הי' הישראל עשיר ושוה לו אם יקחנה הלוקח או לא מה לו לדבר בשבח בהמתו או שמא הי' ניחא לו שלא יקחנה ולא יצרך לשלם מיד מעותיו כי מי יכחיש שכמה פעמים הוי מכירה שלא יחפוץ בה ונוח לו אם לא ימכור ומהכ"ת לסמוך ע"ז להוציא ממון מיד המוחזק אפי' אם נאמר דרוב המוכרים ישמחו אם ימצאו למכור בהמות שלהם וא"כ מותר להקריב על גבי מזבח דבאיסורי' הולכי' בתר רוב עכ"פ קשה בזה"ז דליכא מזבח וגם ליכא מלקות ואנו דנין רק לענין אם יהי' ממון בעלים או ממון כהן דלענין ירעה עד שיסתאב הוי אפי' אם הוא בכור ספק וא"כ מנ"ל על הוכחה יען דלא שיבח נוציא ממון מיד בעלי' וכ"ת רב לשיטתו דסובר דהולכי' גם בממון אחר רוב ועיי' תוס' דף כ' בד"ה ר' יהושע סבר חוששין ועיי' ברי"ט אלגזי ובפסק רמב"ן שם א"כ קשה עכ"פ לשמואל למה צריך ליתן טעם בכור ספק יען דסבר לשחיטה זבן ת"ל דאין הולכי' בממון אחר הרוב וכ"ת דצריך שמואל טעם זה דאל"כ בזמן הבית יהי' צריך להקריב מכח הרוב וממילא אין לדון על הממון דממון נגרר אחר האיסור ולכן חידש דאין ראי' מדלא שיבח יען דסבור לשחיטה זבין זה אינו דא"כ אם הי' באופן דידענו דמוכר הי' מוכרח למכור שלא ברצונו הי' מודה רב דלא הוי בכור ודאי ואיך סתם רב לוקח מישראל בכור ודאי ולא חילק כלל וגם זה דוחק דטעמא דשמואל יהי' רק בזמן הבית דראוי ליקרב ע"ג מזבח הלא בודאי משמע דבכל אופן הוי לרב ודאי בכור ולא מטעם רוב ולשמואל בכל אופן ס' בכור ורק מטעם דסבור דלשחיטה זבין וא"כ נשאר הקושי' וצע"ג:

ונ"ל דכוונת רב אשתבוחי הוי משתבח היינו שהוא חזקה מכח מנהג העולם שטבע המוכר לשבח מקחו ואם יחפוץ למכור אז משבח קודם גמר הקנין והגם שלא יחפוץ ברצון גמור למכור בכל זאת עכ"פ משבח אחר שנגמר הקנין הגם שאין לו עתה ריוח

במה שמשבח ולא הפסד אם לא ישבח בכל זאת נובע האדם לשבח מה שימכור ולכל הפחות משבח אחר המקח וזה שלא שיבח לא קודם המכר ולא אחר שנגמר המקח אז אמר אם איתא דבכרה אישתבוחי הוי משתבח וזה שלא דיבר שבח כלל ללוקח בודאי שלא בכרה כלל והוי ודאי בכור מכח סברת חזקת המנהג דהוא עדיף מרוב כנודע ודוק והגם שרש"י מפרש וז"ל אשתבוחי המוכר אמר קונהו דכבר בכרה ואין צריך ליתן עוד ולדה לכהן עכ"ל הכוונה שעפ"י הרוב הוא משבח קודם הקנין ומספר לו המעלות [(א) שכבר בכרה וממילא נשמע שלא תסתכן בלידה (ב) וגם זאת שאין צריך ליתן הולד לכהן ולכן לא נקט רש"י בהיפך קונהו שאין צריך ליתן עוד ולדה לכהן שכבר בכרה דהא עיקר המעלה שלא יצרך ליתנו לכהן והאי שכבר בכרה הוא רק ביאור למה לא צריך ליתנו לכהן יען שכבר בכרה ורש"י נקט מתחילה שכבר בכרה משמע שזה מעלה בפני עצמו ואחר כך נקט ואין צריך ליתן עוד ולדה לכהן ולא נקט שאין צריך ליתן עוד ולדה לכהן אלא נראה בעינים ששני דברים הם ראשית שכבר בכרה ולא יחוש עוד לסכנה ועוד ואין צריך ליתן ולדה ועי' בתוס' שהביאו ב' פירושים ודוק] ועל ידי זה נעשה ההרגל שבכל אופן אדם משבח מקחו אפי' גם אם לא ישמח לקראת לוקח ואם לא מספר קודם הקנין מספר עכ"פ אחר המקח וזה שלא סיפר כלל ע"כ דלא בכרה ודוק וא"כ אם חזקה מכח טבע בני אדם הוא בודאי גם על עכו"ם יש חזקה הנ"ל וכיון שהתחיל לשבח שכבר ילדה למה אמר שכבר היו לה ב' ולדות אלא בודאי קושטא אמר וכ"ת א"כ אפי' הוא אמת שכבר היו לה ב' ולדות למה לא הי' משקר לשבח מקחו זה לק"מ דאמרי' דלא הי' שמח על המכר ומה לו לשקר לשבח אבל האמת אומר לשבח הגם שלא ישמח על המקח כי כן טבע אנושי להלל מקחו עכ"פ באמת ומה שהצריך הט"ז לחדש יען דעושה לעצמו הפסד זה הוא בנידן שאלתו דהי' קודם הקנין ושמע שישראל אמר שנראה לו הפרה כאילו ילדה ח' ולדות והוא אומר תאמין שרק ד' ילדה א"כ כראה שחפץ הגוי שישראל יקנה הפרה ומשבח אותה כדי שיקנה אז בודאי צריך הוכחה שאומר אמת מכח שמפסיד לעצמו דאל"כ פלא למה לא שיקר כדי לשבח המקח וע"כ שמתירא שלא יאמין לו ישראל שתחת שהוא חושב שילדה ח' יהי' ההיפך שילדה רק ולד אחד ולכן הי' ירא לשבח וא"כ צריך ראי' אם אמת דלא ילדה רק מצריך לשקר באחד בעבור סכנה דילדה רק אחד וא"כ למה אינו אומר וירויח גם מעו' ומה לו לשקר אשר על ידו יפסיד הלא יטעון האמת המעיד לעצמו וירויח ג"כ והבן זה וא"כ בנידן דידן דכבר עבר המקח ובכל זאת ירד לשבח אז בודאי נשאר החזקה למה לא שיבח ביותר דלא ילדה רק ולד אחד אלא בודאי קושטא אמר והבן זה כי נכון:

ואוסיף נופך לבאר דברי רש"י שהבאתי שפי' שמוכר אומר קונהו ולא פי' בקוצר שבודאי שיבח לו עכ"פ או קודם גמר הקנין או אחר גמר הקנין וצע"ג אמנם מתוק מדבש דלכאורה פלא בעיני על רב דאמר בכור ודאי יען דלא אשתבח לי' וקשה לי הלא הגמ' מביא ראי' לר"י דמוכר צריך להודיעו ומשני דשם על המוכר תלי' מילתא אבל כאן בבכורה על הלוקח תלי' מילתא ועיי' בפירש"י ותוס' כאשר אבאר אי"ה וא"כ אם החיוב על הלוקח לדרוש וכל ישראל יש להם חזקת כשרות בודאי אם יהי' נ"מ באיסור בכורה הי' הלוקח דורש עליו ומדלא דרש א"כ יש הוכחה דלוקח קונה לשחיטה ולא צריך לדרוש אם כבר בכרה וזה גופא הי' אות ומופת למוכר יען דהלוקח אינו דורש על האיסור בודאי צריך לשחיטה וא"כ מאי ישבח לו דכבר בכרה הא נגלה לו דלוקח קונה לשחיטה וא"כ איך יאמר רב בכור ודאי וצע"ג: אמנם לק"מ דבודאי יש חיוב על הלוקח לדרוש אם נפטר' מן הבכורה אבל אימת בא חיוב זה עליו בזמן שיפריד מן המוכר אז צריך לדרוש אבל קודם הקנין מה לו לדרוש הלא בדעתו ליקח הבהמה אפי' לא בכר' דאם ירצה שלא ליתן לכהן הולד ימכור קודם הלידה הפרה לגוי ואם לא ימכור יקיים מצות נתינ' לכהן אבל בשעת פירוד מן המוכר צריך עכ"פ לדרוש לדעת אם הוא בכור דבזמן הבית נ"מ להקרבה ובזה"ז נ"מ לדעת אם לא ימכור אי הוי חולין או קודש נמצא דאחר המקח בא החיוב על הלוקח ודרך המוכר לשבח מקחו קודם גמר הקנין וא"כ איך סמך המוכר יען שלא דרש הלוקח לכן בודאי צריך לשחיטה דזה נכון על שלא שיבח אחר גמר הקנין אבל הלא דרך של מוכר לשבח קודם הקנין וזה דלא שיבח ע"כ דלא בכרה וזה רמז רש"י דכאן הוי רק הוכחה מדלא שיבח קודם הקנין לומר קנהו אבל ומה דלא שיבח אח"כ אין הוכחה כלל דהלא ראה דהלוקח לא דרש ודוק אבל בעכו"ם בודאי יש הוכח' דעכ"פ למה לא שיבח מקחו אח"כ וק"ל:

אלא לפ"ז הדרא הקו' לדוכתא למה לא השמיע רב הדין אם המוכר לא שמח לקראת הלוקח דאז בודאי לא שייך אשתבוחי הוי משבח ומה שתרצתי דא"כ עכ"פ הי' משבח לו אחר הקנין זה אינו דאחר הקנין ראה דהלוקח לא דרש עליו וע"כ לשחיטה בעי לה וא"כ אין בידו לשבח לפניו וצע"ג:

אך לק"מ דבלא"ה קשה לי דעדיין נשאר לרב קו' הגמ' בלוקח מישראל מאי אם פירש הלוקח בשעת קנין שלוקח לשחיטה דאז אין הוכחה מדלא שיבח אם אח"כ התחרט הלוקח ולא שחטה וילדה מאי יהי' בולד וכן לר"י דאמר מדלא אמר שלא בכרה חולין ודאי איך יהי' הדין אם הלוקח אמר בשעת הקנין שקונה לשחיטה דאז בודאי לא הי'

המוכר צריך להודיע איך יהי' הדין אם לא שחטה וילדה למה לא ביאר רבינו הדינים כמו שביאר בלוקח מעכו"ם דהשתא ישראל ועכו"ם שוין והוא קו' גדולה:
ונראה מזה דהכל בכלל אם איתא דבכרה הגם שלוקח אומר שקונה לשחיטה אעפ"כ ישבח לו שאם ירצה להעמיד אותה לגדל ולדות לא יצריך ליתן ולדה לכהן ולא תסתכן בלידה ויהנה חלב טוב וגם לר"י צריך לחוש עכ"פ אולי יתחרט אח"כ להעמיד הבהמה יהי' יודע שלא נפטרה מן הבכור' וזה שאמר רב אם איתא דבכרה בכל אופן הוי משבח אפי' אם אומר בפירש שקונה לשחיטה וה"ה לר"י אם איתא דלא בכרה כיון דאיכא אסור' דמשכחת לי' איסור הי' מודיע לו ומדלא הודיעו ש"מ לרב בכור ודאי ולר"י חולין ודאי ודו"ק: ולכאורה עדיין קשה לשמואל דאמר בכור ספק דסבר לשחיטה וקשה עכ"פ קו' הגמ' בישראל מאי אם הקונה אמר בפי' שקונה לגדל ולדות איך הוי הדין אם כרב בכור ודאי או כר"י חולין ודאי וצע"ג:
אבל נכון מאוד דהט"ז בסי' שט"ז מחדש דרב לא חייש לסברת ר"י אם איתא דאיכא איסורא הוי מודיע לי' ואליבא דשמואל כ' הט"ז וז"ל ושמואל ס"ל הנך סברות שקולים הם דהיינו אישתבחי הוי משבח הוי לאיסור ואיכא סברא כנגדו דאודועי הוי מודיע לי' הוי הוכחה להיתר או דיש סברא לומר לשחיטה קבעי' לה וא"כ אין כאן שבח על כן עושה ספק מזה עכ"ל והשתוממתי על המראה א"כ דשמואל סובר שקולי' הסברות והוי ספק בעצם ולמה צריך להוסיף או דסבר לשחיטה קבעי ועוד הלא הגמ' אמר רק סבר לשחיט' קבעי מי שם לו לט"ז לחדש עוד סברא לשמואל מה דלא בארו חכמי תלמוד ונהפוך הוא אם שמואל סובר דמכח שני סברות הסותרים הוי ספק לא הי' הגמ' מוסיף עוד טעם דסבר לשחיטה בעי לה ועוד א"כ הי' נאה שמתחיל' יביא הגמ' סבר' ר"י דאם איכא אסורא הוי מודיע לי' ואח"כ יביא דברי שמואל דהוי ספק אז נרמז בו דסובר כל ב' הסברות ועושה מהם ספק בכור וצע"ג:
ולפמ"ש מעולפת ספירים דברי הט"ז דאם אומר בפירש שקונה לגדל ולדות אז שייך סברת רב דבודאי הי' משבח וגם סברת ר"י דהי' מודיע האיסור והוי שני הוכחות דסתרי אהדדי והוי ספק בכור ואם אמר בפירוש דקונה לשחיטה אז לא שייך סברת אשתבוחי ולא סברת דהי' מודיעו דמשום שמא ישתנה רצון הלוקח לא שיבח וגם אינו חושש על לפני עור והוי בודאי ספק רק אם מכר סתם אז סובר שמואל דאודועי לי' בודאי לא שייך דעל מה יחוש המוכר הלא יודע הלוקח דלא יוכל לסמוך על שלא הודיע לו המוכר יען שקנה סתם אבל אשתבוחי הוי משבח הי' מקום לטעות דעכ"פ דרך המוכר לשבח מקחו אעפ"כ כיון שלקח סתם סבר המוכר דלוקח לשחיטה והבן:

ובמ"ש מיושב לי קו' גדולה על הט"ז דחידש דשמואל סובר השני סברות וממילא הוי ספק בכור א"כ מאי פריך הגמ' נימא תהוי תיובתא דשמואל דבוא"ב החיוב על המוכר להודיעו וקשה בודאי הלא שמואל סובר דבודאי יכול הלוקח לשחוט דאם יהי' איסור הי' המוכר מודיעו ומה שסובר כאן בבכור דהוי ספק יען דיש סברא כנגד סברא הנ"ל אם איתא דבכרה הוי משבח לי' אבל שם באו"ב דליכא הוכחה כנגדו דמאי הי' לו למוכר לשבח דמותר לשחוט אותו הלא כל הקונה בד' פרקים הוא קונה לשחיטה וא"כ פשיטא דיש ראי' מדלא הודיע לו המוכר והוא קו' קשה כברזל וצע"ג:

ולפי האמור נכון דשמואל סובר דהוי ספק מכח שני סברו' הוא אם אמר לגדל ולדות אבל בסתם חידש שמואל דלא נאמר דהי' משבח יען דסבר לשחיטה בעי אבל על מה דלא נאמר אודוע הוי מודע לי' דיהי' חולין על זה לא חושש שמואל דסומך יען שלוקח קנה סתם בודאי לא יוכל לסמוך עליו וכאן באו"ב סומך על המוכר הגם שקנה סתם ומשני שם בד' פרקים סתמא לשחיטה ויש על המוכר החיוב אבל כאן החיוב על הלוקח לשאול או לגלות דעתו שבעי לגדל ולדות לרש"י דכתיב מבקרך ומצאנך ולתוס' דחיוב עליו לדרוש על חיוב בהמתו אבל באו"ב סתמא לשחיטה ויש חיוב על המוכר להודיע האיסור ודוק:

וממילא מיושב לי' קו' חמור' מאי פריך הגמ' נימא תהי' תיובתא לרב דילמא רב מודה לסברת ר"י דמוכר צריך להודיע האיסור רק כאן יש סברא מתנגדת דאשבוחי הוי משבח וסובר דסברת אשבוחי טוב יותר מסברת אודוע הוי מודע לי' יען דבזה דלא שבח לי' ללוקח מקחו בזה הוא מודיע שלא בכרה דאי בכרה הי' משבח ואין לך הודעה גדולה מזה אבל שם באו"ב דליכא סברת אשבוחי אז בודאי כיון דליכא דבר המודיע ללוקח האיסור בודאי צריך להודיע לי' ללוקח והוא קו' גדולה עד מאוד:

אמנם כפי מה שבארתי ניחא דרב בכל אופן אמר בכור ודאי אפי' אם אמר בפירש דקונה לשחיטה דשם לא הוי הודעה מה שלא שיבח דילמא יען ששמע דקונה לשחיטה לא שיבח ואי יסבור רב דיש חיוב על המוכר להפריש הלוקח מן איסור א"כ הי' צריך להודיע בפירש דדילמא יתחרט המוכר אח"כ ומשני הגמ' דשם על המוכר לאודועי דיש ודאי איסור והמוכר יודע דהוא ישחוט היום והוי ודאי לפני עור אבל כאן על הלוקח יש חיוב לשאול אם משנה דעתו אבל המוכר יוכל למכור בלא הודעה דהוי ספק לפני עור עיי' בתבואת שור סימן ט"ז יעו"ש או כפירש"י דחיוב על המוכר באו"ב וכאן חיוב על הלוקח דכתיב בקרך וצאנך [או שם יוכל הלוקח לסמוך על המוכר דאם יודע דיש לו אותו ואת בנו צריך להודיע ואם המוכר לא יודע אין הוא צריך לחוש דיש ספיקא טובא עיי' בסי'

ט"ז ביו"ד אבל כאן דילמא גם המוכר לקח מגוי ולא ידע בבירור דלא בכרה אבל הלוקח אשר עליו יש איסור הנאת בכור עליו לחקור ממוכר לדעת מה יעשה בבכור אשר יולד לו ודוק אבל עכ"פ בכור ודאי דאם ידע ישראל דבכרה הי' משבח מקחו ואם לא ידע לשבח דלקח מגוי אז הוי כמו לקח מגוי ודוק ודבר זה צריך עיון מדף הקודם]: ובזה מיושב לי קו' אחת מאי מביא הגמ' ראי' תני' כוותי' דר"י מן או"ב דילמא שם דליכא כנגד סברת דחיוב על המוכר להודיע סברא מתנגדת דלא שייך שם לחקור חקירת למה לא שבח אז יוכל הלוקח לסמוך על חזקת המוכר דלא הודיעו אבל כאן דיש סברא כנגדו אז דילמא סברת אשתבוחי הוי טוב יותר מסבר' אדועי הוי מודיע או דילמא כשמואל והוי עכ"פ ספק בכור והגם דט"ז חידש דסברת אודועי הוי טוב יותר מסבר' אשתבוחי זה הוא סבר' ר"י מדעת עצמו אבל עכ"פ אין ראי' לו מברייתא:

ובאשר אמרתי נכון דהא ר"י בכל אופן אמר חולין ודאי אפי' אם אמר הלוקח שקונה לשחיטה ואז מודה ר"י לסברת שמואל כיון דלוקח גילה שקונה לשחיטה שוב לא שייך סברת אשתבוחי כלל אבל סברת אי איכא איסור בשום אופן הי' צריך להודיעו והביא ראי' מאותו ואת בנו וממילא באמת כאשר מדחה הגמ' התם על המוכר להודיע דיש ודאי לפני עור אבל כאן על הלוקח לשאול אבל המוכר אין צריך לחוש על חשש רחוק דלפני עור דאולי ישחוט או אולי תלד נקיבה או אולי יחוש הלוקח וימכור אותה קודם לידה וגם לא הוי עדיין זמן איסור בעולם כאשר פרשתי למעלה דעדיין הפרה אינה מחויבת באיסור בכורה רק כאשר תלד אז יבוא בעולם חשש לפני עור ומי יימר דלאו לפני עור שייך אם האיסור עדיין אינו בעולם והארכתי בזה במק"א בתשובה אחת אז באמת ליכא ראי' גם לר"י ועיי' בכ"מ פ"ד מבכורות ביאר דהרמב"ם פסק כר"י ולא כ' משום דתני' כוותי' בגמ' ודו"ק אבל רמב"ן בהלכותיו על בכורות כ' דהלכה כר"י דתניא כוותי' בגמ' והוא פלא הלא בדחיית רב ושמואל ליכא ראי' לר"י חוץ אם נאמר דפליגי בזה דרב ושמואל סוברי' בבכור הוי החיוב על הלוקח ור"י סובר דהחיוב על המוכר וצע"ג אך מדלא אמרו בגמ' נימא תני' כוותי' דר"י ותיובתא לרב ושמואל ביחד רק סדרו תניא כוותי' דר"י ואח"כ אמרו שיקשה לרב ושמואל משמע כדברי רמב"ן והוא נעלם ממנו להבין האמת בזה:

והגם שיצאתי מגדרי לבאר הסוגי' לפי הט"ז יען שלא אחד מהאחרונים אשר ראיתי שמאסף אותו הביתה והנקה"כ שלא השיג עליו הוי כהודאה כנודע וגם רי"ט אלגזי לא שם עיניו עליו וחזות קשות ראיתי בו הארכתי קצת ועוד אשים עיניו עליו לטוב' אי"ה

אבל המורם עכ"פ דסברת אשתבוחי הוי סברא טובה ונוכל לומר יען דשבח הגוי ולא הפליג בשבחו ובצירוף שגם לא הי' איסור בעולם כ"ע מודו שמסל"ת נאמן בזה ודוק:
ואיידי דאיירי ארמוז בקיצר מה שהביא הט"ז ראי' יען דמפסיד לעצמו נאמן כמו בסופר בגיטין נ"ד לכאור' קשה דילמא התם הוא ע"א כשר אשר מעיד דמעולם לא הי' הספר כשר והוא נאמן דאפי' בדבר שבערוה נאמן אם הוא עוקר החזק' מעיקרו כמו בתשו' מיימונית רק שם יש חזקת אומן עושה כהוגן ואינו נאמן לגרוע חזקת אומנו' לכן כשמפסיד לעצמו מרע לחזקת אומנות ואז נשאר לנאמן בתורת ע"א כשר אבל בגוי שלא הוי בר עדות רק שמפסיד לעצמו אטו משום הפסדו יהי' לו שם עד זה בודאי אינו וא"כ מנ"ל לט"ז שמכח הפסדו אנו סומכי' על דבריו וצע"ג [ועיי' רמב"ם פי"ב דתרומת וביו"ד קי"ט וח"מ רל"ו]:
אמנם דברי ט"ז עניים במקום זה ועשירים במקום אחר דביו"ד סי' צ"ח ס"ק ב' הא דאין גוי נאמן במסל"ת היינו בדבר שצריך עדות אבל איסורין לא צריך עדות רק הוכחה שהוא כן ואין לנו הוכחה יותר ממסל"ת רק שהביא שם שטוש"ע בסי' שט"ז פליגי וסובר בבכור דגוי מסל"ת אינו נאמן וע"כ דפליגי ע"ז וא"כ דן הט"ז דזה דוקא אם לא יש עוד הוכחות הפסד ממון אבל אם יש עוד סברת אשבוחי מכח הפסד ממון אז בודאי הגם דאין מכח דיבור הנכרי שם עדות עכ"פ הוכחה יש לפנינו ומביא ראי' מן גיטין דר' אמי אמר מדאמר גויליו לא עבדתי לשמן ומפסיד לעצמו קושטא קאמר וקשה הלא עד שצריך הוכחה או מגו לא הוי עד דתורה אמרה על פי שנים עדים שעד צריך להיות נאמן בתורת אמירה ולא שיצרך הוכחה או מגו או שבועה ועיי' בתוס' קדושין דף מ"ג ע"ב בד"ה והשתא וע"כ דשם ג"כ אינו נאמן בתורת עדות רק בתורת הוכחה ועיי' היטב בלשון הזהב של בעל הט"ז ותמצא שכוון לזה והבן ויש לי עוד הערות ברמב"ם פ"ד מה' בכורות וכן בסוגי' אבל הוא חוץ מנידן השאלה וכתבתי בחדושי בעזה"י:

ב דנחקור פטור מבכורה מכח שכירות קני' הגם דישראל מישראל לא קונה בשכירות וה"ה נכרי מישראל לא קונה בשכירות כל זה מדין תורה אבל בזמנינו דשכירו' קונה בגוי אז הוי גם קנין אפי' מה שנוגע לענין איסור שבת או פטור בכורה ואל תתמה על הדבר דניזל בתר דיניהם דהוי שכירות קנין ולא בתר דין תורה דהא בע"ז דף כ' דאמרי' אסור להשכיר בתים לנכרי משום שמכניס לתוכו ע"ז וחקר הרא"ש בפסקיו ולמה אנו מקילין להשכיר לנכרי ותי' בתירוץ השני וז"ל ועוד נהי לדידן שכירו' לא קני' כיון שיד האומות תקיפה ובדיניהם שכירות ליומא נמכר ואף אם נפל ביתו של משכיר אינו יכול להוציאו הוי כמכר עכ"ל מבואר דאזלינן בתר דיניהם אפי' לקולא להקל באיסור דלא

תביא תועבה אל ביתך וה"ה לענין בכורה כיון דבדינהם אפי' תמות פרתו של משכיר לא יוכל לחזור משכירתו אשר השכיר פרה השנית לגוי ושכירו' ליומא ממכר הוא בדיניהם וכיון שילדה ברשות גוי בתוך ימי שכירות פטורה מבכורה ודו"ק: אמנם יש לחקור בגוף הדין שחידש הרא"ש דאזלי' בתר דיניהם והלא מבואר בגמ' בכורו' ד' י"ג דאזלי' בתר דיניהם שפסקה להם דין תורה כאשר השיג המג"א סי' תמ"ח על המ"ב דחידש דמהני סמטותא בחמץ מכח דבגוי הוי זה קנין והשיג עליו המג"א מגמ' בכורות הנ"ל והוא פליאה נשגבה על הרא"ש וביותר על הש"ך בסי' קנ"א ביו"ד שהביא דברי הרא"ש להלכה שאפי' אם הגוים מכניסי' בקביעות ע"ז בתוך ביתם מותר להשכיר להם בית דיש לסמוך על דברי הרא"ש דבגוי שכירות קני' והוא פלא איך לא העיר מגמ' בכורות וצע"ג: ונלע"ד לחדש דבר בעזה"י בודאי דינא דמלכותא דינא וכל תנאי שבממון מהני וכל גוי ואומה יכולה לחדש קנינים אשר על ידם יהי' מכר ומקח ואז כיון שדבר אשר הסכימו העם ונעשה חק ומשפט בנימוסיהם אז מהני בין לחומרא ובין לקולא אם מכר או קנה ישראל מגוי ע"י קנינים הנ"ל ועיי' במג"א ובט"ז סי' ד"ש בא"ח שדיניהם מהני שיהי' לעבד כנעני של ישראל אשר רבו מצווה עליו על שביתתו וע"י שנותן החק שיוכל בהמרת דת להיות בן חורין אז מותר עבד ישראל לעבוד בשבת יעו"ש היטב אך כל זה לחדש קנינים אשר התורה לא חלקם ביעקב ולא הפיצם בישראל שלא יעדה התורה אותם להיות קנינים לבני ישראל ולא לעכו"ם רק שלא נזכרו ולא נפקדו קנינים הנ"ל אשר קבעום האומות בתורה שיהיו נחשבי' לקנינים אבל אם התורה נתנה לישראל קנין כסף ונתנה לעכו"ם קנין משיכה ולא כסף נמצא הגם דתורה אחשבה לכסף לקנין אעפ"כ מיעטה התורה שכסף לא יהי' קנין לעכו"ם אז אפי' אם כל האומות יסכימו וינהגו שיהי' אצלם קנין כסף לקנין לא מהני דהא התורה לא חפצה שיהי' אצלם כסף לקנין ולא יוכלו להתנות נגד דין תורה ואז מה שנוגע בין ישראל לעכו"ם על דין תורה בין לקולא ובין לחומרא לא נחשב קנין כסף שלהם למאומ' דבטל' דעתם והסכמתם נגד דעת והסכמת התורה אבל לחדש קנינים חדשים מהני אם הסכימו להיות לקנין והבן זה:

ובזה מיושב כמין אשכול המור השגת מג"א מעל משאת בנימין דשם בבכורות דן הגמ' בישראל שנתן כסף לעכו"ם או שעכו"ם נתן כסף לישראל על פרה איך הדין לענין בכורה וא"כ כיון דר"ל לעמיתך שתורה עשה הבדל בין ישראל לעכו"ם דגוי קונה בכסף וישראל במשיכה א"כ אי אפשר לפרש בדיניהם ממש דהא ר"ל אמר שישראל נתן מעות לעכו"ם בדיניהם אעפ"י שלא משך קנה וחייבת בבכורה ואם עכו"ם נתן מעות לישראל בדיניהם אעפ"י שלא משך קנה ופטורה מבכורה וא"כ לולי לר"ל שתורה נתנה להם קנין כסף אלא

אם התור' נתן להם קנין משיכ' ולישראל קנין כסף אז לא מהני דיניהם כנגד רצון התורה דהא כסף הוי קנין לישראל בישראל ואעפ"כ מיעטה התור' שלא להיו' קנין לעכו"ם מעכו"ם לכן ע"כ הוי הפי' שדיניה' שפסקה להם התורה דלישראל נתנה התור' משיכ' ולעכו"ם כסף אבל בהאנדשלמGג או מסירת מפתח או רושם וכדומה אשר התורה לא דן עליהם להיות קנינים יוכלו בני אדם לעשות הסכמה להיות קנין ודוק [ועיי' תומים סי' ס"ח]: ולפ"ז מיושבים דברי רא"ש וש"ך שהביא דבריו להלכ' דהא דשכירות לא קני לאו מקרא ממועט אלא מסברא ואז מהני דאזלי' בתר דיניהם ואבאר דבר זה בעזה"י באר היטב דתלמידי הבח' המופלג החרוץ החבר ר' משה יהודא נ"י הקשה לי קו' חמורה על דברי הרא"ש הנ"ל בודאי אם אנו דנין על קנין חדש אשר הסכימו כל עם ועם להיות פעולת הקנין אז נכון הסברא שיוכלו לחדש להם פעולת קנינים כיון שעכ"פ שאין חסרון בדברים הנקנים כגון האנדשלאג בקנין חמץ או בבכור אבל הא דשכירו' לא קני' אין החסרון מחמת פעולת הקנין דהא לדידן דשכירות לא קני' אפי' עושה משיכ' וגם קנין כסף אעפ"כ לא מהני יען דאין דבר נמכר קנין הגוף רק קנין תשמיש כאשר אבאר אי"ה ואם החסרון שאין כאן חפץ אשר נקנה איך מהני דיניהם לעשות מדבר שאינו בר קנין להיות בר קנין והוא ק' גדולה וצע"ג:

ונלע"ד ליישב בעזה"י דלכאורה דקדקתי בלשון הרא"ש שכ' וז"ל שאפי' נפל ביתו של משכיר אינו יכול להוציאו עכ"ל והוא שפת יתר מה הי' חסר אם כ' רק ראשית דבריו דבדיניהם שכירות ליומא כמכר עכ"ל ואזלי' בתר דיניהם שיד גוים תקיפה עלינו:

אך ד' האיר עיני בהלכה עיי' פרק האומנים וברמב"ם פ"ו משכירות ובח"מ סי' שי"ב דאם מצריך בעל הבית ביתו יכול להוציא לשוכר מיד ולא צריך להפקידו עליו מקודם חוץ אם התנה לזמן והוא מחמת תנאי אבל סתמא לא והמחבר כ' בסעיף י"א נפל בית המשכיר שהי' דר בו הר"ז יכול להוציא השוכר מביתו ואומר לו אינו בדין שתהא אתה יושב בביתי עד שתמצא מקום ואני מושלך בדרך שאין אתה בעל זכות בבית הזה יותר ממני ודוקא בשוכר סתם אבל בשוכר לזמן ידוע אינו יכול להוציאו תוך זמנו עכ"ל וכ' הסמ"ע ס"ק נ"ז ז"ל נראה דהיינו דוקא שכבר דר בו ל' יום אבל בתוך ל' ראשונים לשכירתו כיון שאין שכירות פחות מל' יום הוי לי' כהשכיר לזמן דכ' המחבר אח"ז מיד דאינו יכול להוציאו תוך זמנו עכ"ל וראיתי בנתיבו' המשפט שהשיג שהסמ"ע סותר דבריו אשר כ' בסק"ו דשם פי' כל המחבר אשר כ' דצריך המשכיר להודיע ל' יום מקודם ופי' הסמ"ע דוקא בשכרו לחודש דאילו סתם ממש יכול להוציאו אפילו באותו יום יעו"ש והש"ך השיג עליו מגמ' ר"ה דאין שכירו' פחות מל' יום יעו"ש עכ"פ הסמ"ע בעצמו לא

הי' לו לכתוב בס"ק נ"ז מה שסותר לסק"ו וצע"ג: ולדעתי במכ"ת של הגאון נ"ל דלק"מ בודאי מי יכחיש סברת הש"ך מגמ' דאין אדם שוכר דירה על פחות משלושי' יום כי קשה טלטול כלי בית ממקום למקום והוי כאלו התנו שיהי' לשלושים יום אבל אם כבר עברו שני חדשים או יותר בודאי בשכרו סתם שמשלם ליום או לשבוע כך וכך והי' דר בו כמה חדשים אז יוכל המשכיר להוציאו מיד דהא כבר דר ל' יום וחזקה מחכז"ל שבעבור ל' יום אדם נוסע ממקום למקום וא"כ כיון ששכר סתם אז כל יום זמנו הוא אשר המשכיר יוכל להוציאו כמובן וזה שפי' הסמ"ע בסק"ו שכ' המחבר שצריך המשכיר להודיע לשוכר ל' יום מקודם משמע אפי' דר בו זה כמה חדשים אעפ"כ צריך להודיע לו ל' יום מקודם ע"ז כ' הסמ"ע דזה דוקא אם שכרו לחדשים אבל בשכרו סתם ודר בו כמה חדשים או שנים ושילם כפי הימים או שבועות אז בודאי יוכל להוציאו כל יום וכל שעה אבל בסעיף ט"ז שאם נפל בית המשכיר שיוכל להוציאו מיד דלא יהי' השוכר עדיף ממשכיר אז בא הסמ"ע לפרש דוקא שכבר דר בו לכל הפחות ל' יום אבל אם לא הי' דר בו כשלושים יום אז בודאי אינו יכול להוציאו דאין אדם שוכר דירה לפחות מל' יום נמצא דברי הסמ"ע קיימים וקו' הש"ך מיושב והבן: והנה הא דשכירות לא קני' ולא הוי כמכירה לזמן כמו מוכר בית על שנה הוא מטעם הנ"ל דאז במכירה לזמן מסולק המוכר לגמרי בכח מכיר' רק יען שאמר עד שנה אז התנאי פועל שיופסק המכיר' כאשר יבוא כעת בתקופת השנה אבל בתוך השנה מסולק המוכר לגמרי אפי' אם יהי' מושלך בדרך אין לו תביעה על הלוקח אבל בשכירו' נהפוך הוא דבכח שכירות לא הוי בטוח שעה אחת דבכל רגע אם יצריך המשכיר חפצו הוא קודם לשוכר רק עד ל' יום לא יוכל להוציאו יען דאין אדם שוכר על פחות מל' יום א"כ הוי סתמא כפירושו כאלו התחייב עצמו המשכיר שלא להוציאו מהבית עד שלושים יום אבל אין זה בכח השכירות דמכח השכירות יוכל להוציאו מיד וה"ה אם כבר דר בו פעם אחד ל' יום יכול להוציאו כל שעה לכן אין שכירות כמכירה דהא ראי' דשכירות לא פועל להחזקת החפץ כשלו לכן בא הרא"ש והחכים יען דבדיניהם אפי' נפל ביתו של משכיר אינו יכול להוציאו אז בודאי שכירות הוי קנין והבן זה:

אמנם א"כ יפלא בעיני למה פסקי' בא"ח סי' רמ"ו דאסור לישראל להשכיר בהמתו דעובר על שביתת בהמתו וקשה הלא ביו"ד סמך הש"ך על סברת הרא"ש דאזלי' בתר דיניהם וא"כ לשיטת הרא"ש הי' מותר לישראל לשכור בהמתו דבדיניהם שכירות קני' וצע"ג:

ונראה מזה לחדש דבר דהרא"ש קאי רק על איסור דרבנן שהקדים בתי' הראשון דהך לא תביא תועבה אל ביתך קאי רק על ישראל שלא יביא ע"ז לתוך ביתו ורק בגוי שמביא ע"ז

בקביעות אסרו אבל לא אם באקראי בעלמא מכניסי' ע"ז תוך ביתו ע"ז הוסיף הרא"ש דמהני שכירות בגוי דאזלי' בתר דיניהם וכן מצאתי בריטב"א בע"ז דף ט"ו דהאריך בשם רבו דאיסור לא תביא תועבה לא הוי דאוריי' לאסור לשכור בית לנכרי וכ"כ בדף כ"א בד"ה מתני' וז"ל והוכי' דהאי דרשה מדרבנן הוא שאסרו לנכרים הכנסת ע"ז בבתינו ואסמכוה אהאי קרא דאלו קרא גופי' לא מיירי אלא באיסור ע"ז והנאתה ושלא נכניסנה לבתינו ליהנות ממנו הילכך בא"י או בסורי' שנצטוינו לעקור השם ע"ז בכל כחינו גזרו אבל לא בח"ל עכ"ל וכן משמע ברמב"ם פ"י מה' עכו"ם דליכא איסור דאוריי' ועי' במפרש בירושלמי שהעיר כן מדלא כתב הרמב"ם ועובר על לא תביא תועבה יעו"ש וא"כ דוקא באיסור דרבנן אזלינן אפי' להקל בדיניהם אבל אם נוגע להקל באיסור דאורייתא דוקא בתר דין תורה אזלי' כהבנת מג"א בסי' תמ"ח וא"כ אסור גם עתה להשכיר בהמה לגוי לעבוד בשבת וכן אינו פוטר מבכורה ע"י קנין השכירות ודו"ק:

וראה זה מצאתי לאדמ"ו הגאון בחת"ס יו"ד סי' שי"ח בד"ה ותי' שהאריך שראה בתשובה המיוחסת לרמב"ן שביאר שדיניהם מהני לדין תורה אפי' להקל ותשובה הנ"ל הי' בהעלמת עין ממג"א יעו"ש והגם שבעיני רחש כמוני הייתי אומר שכנגד הקנין אשר מיעטה התורה אותם לא מהני כלל דיניהם רק על שאר קנינים דעשו לעצמן זה מהני מדאו' אבל נאמן הדיין הגדול אדמ"ו ז"ל שרמב"ן מתיר אפי' בכסף ומכ"ש שאני אומר בבטח בשכירות דעשה קנין תורה אשר נכון לפניו כסף ומשיכה רק דאנו דנין בישראל לא הוי שכירות דבר הנקנה א"כ כיון שהעיד הרא"ש שבדיניהם שכירות הוי קנין הוא מהני אפי' לבכורה ודו"ק:

ובכל זה לא שקטה דעתי דא"כ כפי סברת רמב"ן דמהני דיניהם אפי' להקל באיסור דאוריית' וכפי עדו הרא"ש דבדיניהם שכירות הוי קנין א"כ יהי' מותר לישראל להשכיר בהמותיו לנכרי לעבוד בהם כל מלאכות ולמה לא העיר המג"א בסי' רמ"ו אם בדיניהם שכירו' קני' יהי' לשיטת המשאת בנימין מותר להשכיר בהמות ישראל בשבת לגוי והוא פלא גדול:

וה' ראה בעמלי והאיר עיני בתורתו לברר דרק בשכירות בתים מהני דיניהם אפי' אם יהי' איסור דלא תביא תועבה איסור דאוריי' אבל לענין שכירות בהמות ישראל לגוי על שבת או לענין פיטור קדושת בכור אפי' אם הוי שביתת בהמה או קדושת בכור רק איסור דרבנן אעפ"כ לא מהני דיניהם ומכ"ש דאיסור שביתת בהמה בשבת או פטור בכורה הוי איסור דאוריי' בודאי לא מהני שכירות הגם דהוי קנין בדיניהם ואבאר דבר זה בעזה"י:

הנה בקידושין דף מ"ז ע"ב אמרו בש"ס השואל קורדם מחבירו ביקע בו קנאה לא ביקע

לא קנה ונתקשה הריטב"א הא שאלה הוי מתנה ליומא ע"מ להחזיר ואמאי לא קנה השואל במשיכה ותי' וז"ל ותירץ לי רבינו נ"י דלהכי לא מקני כלי בשאלה במשיכה משום דבשאלה לא מקני לי' גוף הכלי כלל אלא תשמיש שבו ואין התשמיש ההוא ראוי לקנות במשיכה כשם שאין אותיות נקנות במסירה לחודא לענין שיעבוד שבהם שאין משיכה קונה אלא במושך גוף הדבר הנקנה וכ"ת דהכא קנין הגוף איכא לתשמישו דומיא דנותן דקל לפירותיו וכיוצא בה דמקני בחזקת הקרקע וכן בנותן כלי לתשמישו דמשמע דנקנה במשיכה איכא למימר דאנן לא אשכחן הקנאת גוף לפירות אלא בקרקע העושה פירות שפירות יוצאי' מגופו ומש"ה מהני להו קנין גוף הקרקע וכנותן בית לדירה מכיון דקרקע עולם וחזי לפירות ממש חזי לאקנויי לדירתו אבל בנותן כלי לתשמישו שאין התשמיש דבר יוצא מגופו לא שמענו שיהי' נקנה במשיכה ולא בקנין בשום מקום ואפי' את"ל דנותן כלי לפירו' ותשמיש קונה במשיכה התם גופא ממש מקני לפירותיו לאותו זמן ואין מקבל המתנה חייב באונסי' מן הסתם תוך הזמן ההוא אא"כ מתחייב בכך דהוי בחיובא אחרינא ואפי' בנותן ע"מ כן חיובא הוא דרמי נותן אמקבל אבל גופא אקני לי' מה שא"כ בשואל דלא מקני לי' גופא דהא נתחייב בסתמא באונסי' ואלו הוי קני לי' היכי מתחייב סתמא באונסי ממונו אלא ודאי דלא קני גופא ואפי' פטרו משאיל מן האונסי' פטורא אחרינא הוא אבל גופא לא מקני לי' בשום שאלה ולפיכך אינו נקנה במשיכה ובהגבהה והא דמקני בביקוע לאו דינא הוא אלא תקנתא דרבנן שתקנו כן כדי שיהי' קיום לדבריהם שלא יחזור בו בחצי מלאכתו של זה ויפסיד פעולתו עכ"ל הזהב היוצא מדבריו דבנותן בית ודירה דיש שם קרקע עולם הראוי לפירות שייך בו הקנאת הגוף שיהי' פועל בו קנין כמו דקל לפירותיו יען שפירות יוצאי' מגופו אבל בנותן כלי לתשמישו שאין התשמיש יוצא מגופו אז לא שייך בו משיכה שמורה קנין הגוף ובהנאת תשמיש לא שייך בו משיכה יען דלא מקני לי' גוף הדבר וא"כ בשלומא בבית דשייך בו הקנאת גוף הדבר כמו דקל לפירותיו רק דשכירו' לא קני' יען דיוכל המשכיר לחזור בו אם יצטרך הבית אז שפיר חידש הרא"ש דבדיניהם לא יוכל להוציאו וגוף הבית לשכירות הוי כמו מכר לזמן אבל בבהמה דאין הנאת תשמיש יוצא מגופה ולא שייך בו שכירות קנין גוף הדבר אז גם הרא"ש מודה דלא מהני בו דיניהם דעכ"פ אין שייך בו קנין יען דאין הנאת תשמיש יוצא מגופה וממילא בין בשביתת בהמה או לענין בכור לא מהני שכירות מה שהוי מכירה בדיניהם דדין שלהם לא יוכל לפעול דבר אם החפץ אינו בר קנין ודוק:

אך א"כ נפלא בעיני איך סבר הגמ' בפשטות בע"ז שאלה קני' אגרא קני' עד דהוכיחו מכהן ששכר פרה מישראל וקשה איך ס"ד דשאלה ושכירו' יהי' קנין לענין איסור שביתת בהמתו הלא אין התשמיש יוצא מגופה וגם דלא מחויב באונסין ואם הוי מכירה ליומא איך חייב באונס ממונו כהוכחת הריטב"א וצע"ג לכאורה:

אמנם כראה דריטב"א חידש סברתו על קנין משיכה דלא מהני בשאלה ושכירות דמשיכה מורה על הוצאת החפץ מרשות לרשות ואם גוף החפץ לא נותן לו אלא להנאת תשמיש שחוץ ממנו א"כ איך יוכל להמשך הנאתו אבל בודאי בקנין כסף יוכל לקנות חפץ אפי' להנאת תשמיש דהלא אינו עושה קנין בגוף החפץ להיות מורה שהחפץ נכנס ברשותו אלא בתורת כסף קנינו קונה הדבר ואז אם שוכר בכסף יוכל להיות שקונה בשכירות הבהמה אפי' לענין איסור שבת רק דממתני' דפרה שנשכר מכהן לישראל או בהיפך דקתני בכל אופן לא יאכילנה כרשיני תרומה מוכח דשכירות לא הוי קנין ודו"ק:

ודע דעלה בדעתי קו' אחת דלמה צריך לגמ' לומר השתא דאמרת שכירות לא קני' ת"ל אפי' אם שכירות קני' זה דוקא אם נתן מעות אבל במשיכה כא קונה לפי סברת הריטב"א וא"כ איכא למיגזר דילמא ישכיר לו ולא יתן הגוי מיד השכירות ואז לא קנה הגוי וצ"ע:

ונ"ל יען דהא אנן רוצי' למיגזר מכירה אטו שכירות ואז יש רק לחוש שישכור באופן שמוכר וא"כ אי אמרינן בעכו"ם מעות קונה בודאי לא יתיר לעצמו לשכור רק כמו שמוכר דאז יש מקום שיטעה מה לי מכר עולם או מכר לזמן וה"ה שאלה דהוי כמתנה לזמן דהא אם יאנס צריך לשלם לו כקו' הריטב"א דשאלה הוי כמתנה לזמן אבל ליחוש שישכיר לגוי בלא מעות הלא אם נחוש לזה נחוש מיד שימכור בלא מעות דג"כ לא הוי קנין וע"כ אי בגוי כסף קונה לא חיישי' שימכור ישראל בהמתו בלא מעות דהלא יודע במה קונה גוי מישראל וה"ה דליכא למיחש שישכיר לו בהמתו בלי שיקבל מעות ועיי' בש"ך יו"ד סי' ש"ך ודו"ק:

ולולי דמסתפינא אמרתי לחדש דבר הא דחידש הריטב"א דלא מהני משיכה בשאלה חוץ בקרקע דראוי לפירו' זה דוקא בקנין משיכה ד' אמות דחידשה התורה שמושך ד' אמות ברה"ר הגם דלא מכניס לביתו רק שמורה שיצא החפץ מרשות הקודם אז נכון סברת ריטב"א דבשאלה לא מהני משיכה כזה דהא הגוף לא הקנה לו אבל אם מכניס החפץ לביתו כמו שכל אדם עושה בשלו אז משיכה לביתו מהני גם בשאלה ושכירות כמו שהסביר אדמ"ו הגאון בחת"ס יו"ד סי' ש"י ושט"ז דזה הקנין מהני אפי' אם אין משיכה קונה בנכרי דזה הי' הקנין מעולם גם קודם מתן תורה שמורה הקנין בגוף הדבר שהוא מכניס החפץ ברשותו יעו"ש כי מתוקי' וערבי' בטעם כעיקר דאוריי' דפח"ח והגם

ששם עכ"פ אין גרעון בגוף החפץ אבל כאן יש גרעון שלא קונה הלוקח רק לתשמיש בכל זאת מסתבר מה שמכניס לבית ממש הוי קנין אפי' לשכירות ושם חקר בקע בו קנאו אפי' לא הכניס לבית כנלע"ד:

אלא לפ"ז הדרא החקירה לדוכתא דלמה לא מצינו שיהי' מועיל שכירות בבהמות ישראל בשבת אם בדיניהם שכירות קני' הוא מועיל בבהמת ישראל אם שילם לו השכירו' מערב שבת וצע"ג:

ולא אכחד תחת לשוני דעדיין צ"ע בשאלה הנ"ל דאולי כיון דפרה כורעת לילד א"כ לא יכולה לעבוד ונתבטל השכירות דזה העיכוב בא מצד המשכיר ולא מצד השוכר דהשכיר לו פרה שלא יכולה לעבוד וא"כ בשעת לידה כבר אינה שכורה הפרה ונתקדש הולד וצע"ג אך עיי' בתוספ' פרק האומנין דף ע"ט מבואר אם שילם מיד לא יוכל לבקש השכירות בחזרה וה"ה בנידן השאלה ששילם מיד לישראל וגם לא החזיר הפרה לבעלי' שמכוון לעבוד בה אחר ימים מועטים כאשר תתחזק אז בודאי לא נפסק השכירות ועוד שקרוב לודאי שידע הגוי שהיא קרובה לילד ואין כאן ביטול המקח כנלענ"ד:

המונף מכל אשר כתבתי שיש לסמוך כאן שהי' גוי מסל"ת קודם זמן איסור ויש הוכחה דלא אשתבח ביותר וגה היתה מושכרת על זמן מרובה וכבר קיבל הישראל דמי השכירות והגוי לקחה לביתו ואכלה אצלו בודאי אין הולד בכור ואין בו שום קדושה כנלע"ד להלכה בעזה"י:

אחר זה זכרתי שהש"ך בח"מ סי' של"ד הביא דעת ראשוני' דגם בישראל פסקי' בכל התורה שכירות הוי כמכר ליומא רק הש"ך השיג עליהם וגם צריך ביאור לדעתם הך סוגי' דע"ז ואי"ה במק"א אבאר שיטתם עכ"פ יש לצרף דעתם להיתר נידן שאלתנו:

ושישו בני מעי כי ד' העיר לי אוזן לשמוע כלמודים שמצאתי בפרמ"ג א"ח סי' רמ"ו סק"ח וז"ל והוי יודע דשכירות לקולא לא קני' אף במידי דרבנן שהרי הרב אומר כן ביו"ד קנ"א ובש"ך אות י"ז דע"ז לבית ישראל מדרבנן לתירוץ א' ואף לתי' ב' לא יחלק על זה יע"ש בראש ואפ"ה ישראל ששכר מעכו"ם לא יכניס עכו"ם לתוכו ע"ז אבל לחומרא קני' ושם כ' הש"ך כתי' הב' בדיניהם שכירות קני' היינו להתיר איסור דרבנן לא איסור תורה כי הכא נ"ל עכ"ל אודה לד' בכל לבבי שזכיתי לזה לכוון לדעתו בהבנת הרא"ש אבל ניכר מזה אם מהני בדיניהם אפי' לאיסור תורה הי' מותר להשכיר בהמתו על שבת לגוי וכיון דאדמ"ו הגאון ז"ל העיד כן בשם רמב"ן בתשובה א"כ אהני לענין שבת וה"ה לבכורה ודו"ק:

סימן נח

שאלה יהודי הדר בכפר וילדה לו אשתו בן זכר ולא נמצא מוהל בכל גבולו והלך למרחוק וביקש ממוהל שיבא ליום מועד להכניס בנו בבריתו של אברהם אבינו ובתוך היונים שמע היהודי הנ"ל כי בע"ח שלו נפל בחובותיו וכל הקודם זכה הוצרך לעזוב ביתו ומרוב דאגות שכח לצוות על המצוה וכאשר בא יום ח' בחצות היום כבר הצליח כי איש נאמן ערב בעד מעותיו ויש להשיג עוד ע"י הוצאות ממון רב אם ישלם עגלה עב"ד להשיג לבית המוהל ולבא קודם ערב לביתו לקיים המצוה קודם לילה ושאל אם יכול לסמוך על הבטחת המוהל או אם צריך לפזר ממון לקיים מ"ע של ביום השמיני ימול ע"כ השאלה:

תשובה לכאורה כיון דחזקה שליח עושה שליחותו הוא רק לחומרא ולא לקולא והסביר בש"מ בנזיר דף י"ב דהוי ספק עושה ספק אינו עושה ולכך בדאוריי' ספק דאוריי' לחומרא ובדרבנן ספק דרבנן לקולא יעו"ש ומ"ע של מילה ביום השמיני הוי דאוריית' ודוחה שבת דכתיב ביום השמיני ימול א"כ לא סמכי' על חזקת שע"ש וצריך לפזר האב כמו על כל מ"ע עיי' בא"ח סי' תרנ"ו ובש"ך יו"ד סי' קנ"ז לבא לביתו לראות אם נתקיים ואם לא נתקיים למול לערב קודם הלילה ופשוט:

אמנם נ"ל לחדש דבר כפי מה שבארתי בתשובה אחרת לבאר שיטת הש"ך בח"מ סימן צ"א דחנוני לוקח מבעה"ב משום חזקה שע"ש והקשה בתומי' אם באיסור דאוריי' לא סמכי' על חזקה שע"ש מכ"ש להוציא ממון וצע"ג ותרצתי דחזקת חנוני שהוי שליח לבעה"ב לפרוע לפועליו הוי כחזקת אומן לא מרע אומנתו וכמו חזקת סופר שכותב ס"ת לשמו כן הוא חזקת חנוני אשר דרכו בכך להקיף וזה אומנתו הוא בודאי עושה שליחותו אבל אדם מעלמא אשר אין דרכו להיות שליח רק שנתרצה בפעם הזה לעשות שם הוי ספק עושה אבל חנוני ודאי עושה והבאתי ראי' מלשון בעה"ת יעו"ש:

ומעתה במוהל שהוא ירא שמים ומחזיק באומנתו זה כמה שנים אשר אחז במצוה ומשתדל להיות מן המזכה רבים באומנתו ליקח שכרו בעוה"ב הוא בודאי לא מגרע אומנתו שמבטיח לבא ולא יבא מלבד חזקת כשרות שהבטיח לאביו להיות שלוחו למול בנו הלא יחשוב בלבו אם אעזוב את הבטחתי מי יסמוך עוד עלי ליקח אותי למוהל והוא כחנוני שעושה שליחותו בודאי חוץ אם יבא לו אונס אשר רחמנא פטרו ועל זה לא חיישי' דאונס לא שכיח כנלע"ד:

ולולי דמסתפינא אמרתי עוד דכאן יש בודאי חזקה שע"ש דכל הספק אשר יש לנו אם הוא חזקה דשליח עושה שליחותו הוא כמ"ש רש"י בעירובין דף ל"א ע"א בד"ה מתחת ידו ז"ל שליח דקביל עלי' מחבירו איכא למימר דמיאש ולא עביד דסבר ההוא לא סמיך

עלי עכ"ל וכל זה בתחומין אפשר לו דלא ילך או יניח בעצמו או בשחיטה ובתרומה אפשר לו שלא לאכול וכן בקרבנות אפשר להם להמתין לפי ס"ד דלא ידעו שאין הב"ד מתעצלין] וכן בגט יתן בעצמו גט וכן בקידושין שיקדש בעצמו אשה וכדומה וא"כ חושב השליח גם אם לא אעשה לא יסמוך עלי ולא יבא בעה"ב המשלחו לידי עון אבל בנידן הזה שאביו הי' רוצה להיות במילת בנו ולא בקי להיות יוכל למול בעצמו הגם אם יתבטל המצוה א"כ בכל אופן צריך לעשות הדבר ע"י שליח המבטיחו לבוא ביום מועד ובבטח ידע המוהל שאבי הבן ימתין עליו כל זמן שאפשר ובנקל לא יוכל להשיג מוהל אחר וקרוב לודאי שיתבטל ממצות ביום השמיני ימול אז בודאי העון תלוי על המוהל אם לא בא מחמת פשיעה וכל ישראל בחזקת כשרות ובודאי בא ומהל כבר בשחרית:

ועוד נ"ל דכבר הביא אדמ"ו ז"ל בספרו שערי תורה כלל מ"ב פרט א' בשם מחנה אפרים דסמכינן בכמה מקומות על הבטחה כגון בבן לוי בכור מעשר ולשחוט פסח דשארית ישראל לא ידברו כזב וא"כ איך חזקה שע"ש הוי ספק יעו"ש ותרצתי דכל מקומות שהביא הן הנה זכות וזכה בו אבל כל עניני חשע"ש הוי רק שליחות לתקן איסור ולא הוי זכות שזוכה בהבטחה יעו"ש וא"כ כאן שהבטיחו לזכות במצוה שלו אז בודאי שייך הן שלך יהי' הן כי גם המוהל זכה במצוה שלו ע"י דיבור רק דבר זה צריך ביאור רחובות בכמה מקומות אי זכות עשיית מצוה הוי זכות אשר מזכה לו ודו"ק:

ומלבד אלה הטעמי' נ"ל דהנה בחדושי דקדקתי למה נקט הגמ' חזקה שע"ש הי' להם לומר אדם עושה הבטחתו ותרצתי דנ"ל לחדש דבר דבכל דבר דצריך שליחות שרק בתורת שליחו' מהני הדבר ואם עשה אדם בלא שליחו' לא נעשה דבר כגון בהפרשת כרי או שחיטת פסח וה"ה במעשה גט וקידושי' דבלא שליחות לא מהני וה"ה הנחת עירוב דבעי משלח בעבור הקנין לשביתתו [ומכ"ש בשחיטת חולין דלא צריך כלל כח שליחות רק להיות שלוחו שלא יהי' מזיק חיותו ויצרך לשלם לו] אז אין לשליח יתר שאת בפעולתו רק הוא כלי ביד משלחו אם הוא מצוה שיהי' למשלח המצוה ואם אינו מצוה כלל הוי רק למלאו' רצון ונחת רוח למשלחו אז יש לחקור שהשליח יחשוב מה בצע כי אעשה וימנע ואינו עושה אבל במקום שיש מצוה לשליח כמו על משלח רק שיש למשלח מצות קדימה כגון בהריגת שור הנסקל שיש מצוה לכל אדם או מצות ביעור חמץ שהכל מצווין עליו לשורפו או מצות מילה שמצוה על כל ישראל רק שיש קדימה לבעלי' אם הם רוצי' לעשות בעצמן אבל אם אינם רוצי' לעשות או שאין הבעלי' כאן המצוה על כל ישראל ואפי' אם הבעלים בכאן ורוצי' לעשות והקדי' אחר ועשה קיים המצוה רק דצריך לשלם לבעלי' עשרה זהובי' [ועי' פלתי סי' כ"ח במכבד לחבירו עושה

המוהל כל המצוה ואין האב מקיים כש"ך ח"מ שהאריך בזה ועיי' דבר מתוק באדמ"ו חת"ס סי' רצ"ה בד"ה ועדיין יעו"ש היטב] אשר מלבד שעושה נחת רוח למשלחו הוא עושה ג"כ בשלו דזה מצות כל ישראל אז במקום שעוסק גם במצוה דילי' לכ"ע חזקה שע"ש דזה הוא גם מצותו אפי' בלי שליחות המשלח יש ג"כ מצוה בעשייתו רק בכהנים בקרבנות הגם שהוא מצוה של כהנים אפי' דהא כהני שלוחי דרחמנא חקר הגמ' אי שע"ש יען דשם אזלינן אי עשו בהקדמת הזמן הגם שיש להם זמן ועוד דעוסקי' בודאי בקרבנות מצוה אבל מנ"ל בקיני זבין או בעומר הלא יש זמן אח"כ ואולי הקדימו שאר קרבנות ודו"ק ומכ"ש כדרך שבעלי בתים עושי' שאומרי' אני מכבדך במצות מילה וגם המוהלים מאמינים שהם מקיימי' בעצמם מצות עשה אז בודאי יש לסמוך על חזקת ישראל שעושה מצוה אשר נכרתו עלי' י"ג בריתות ודוק ומסי' תרע"ו בא"ח שר"ז סמך על אשתו בהדלקת נר חנוכה אין ראי' דהוא דרבנן וק"ל: סוף דבר כ"ל דישראל קדושי' שמצות מילה עדיין עושי' בשמחה ומכל הלין טעמא אין לחוש שמוהל לא מל וגם אם לא בא שלחו אחריו ואין האב מחויב להרבו' הוצאות כאלה אם לא ממדת חסידות להיות מן החרדי' על דבר ד' כנלע"ד:

סימן נט

שלום וכ"ט לתלמידי הרבני המופלג חו"ש ידיו רב לו בפלפול וסברא המוכתר במעלות ומדות כמו"ה ר יום טוב כ"י:

מכתבך קבלתי ושמחתי בשלומך ומשאלותך אמלא בעז"ה וכעת אודיעך איזה גרגרי' מח"ת ונפשך ידושן עד חזון למועד להשיב דבר ולא חצי דבר: (א) בכריתו' אמר ר"מ אם הביאו שנים לידי מיתה החמורה אמרו לו מה אם ירצה לומר מזיד הייתי לכאורה התיבות מה אם ירצו לומר הלא לפי דברי תוס' הוי הפי' שהוא אומר לא אכלתי הכוונה לא אכלתי בשוגג אלא במזיד וא"כ הי' לחכמי' להשיב הכי אינו נאמן לומר מזיד הייתי וצע"ג ועוד איך עלה על דעת ר"מ לדמות זה לשנים שמחייבי' מיתה שם הוא מכחיש העדים אבל כאן אין הכחשה נגד העדי' דהא מבואר בתוס' בשם התוספתא אם הי' אמר רק לא אכלתי בלבד מחייב ר"מ ואפי' אם יאמר אח"כ שהי' דעתו מתחילה שהי' מזיד יעו"ש ואיך מדמה זה לשנים שמביאי' לידי מיתה הכי במיתה הרגי' נקי וצדיק ועיי' פנ"י כתובות קו"א:

ונלע"ד בעזה"י דהנה הר"י ביבמות פ"ח חידש סברא דגם אם יאמר לא אכלתי לא שוגג ולא מזיד נאמן דמה שאומר לא הייתי שוגג ליכא הכחשה כנגדו ומה שאומר לא הייתי מזיד אין זה דבר השייך לחיוב קרבן עיי"ש כי מתוק ולכאורה קשה א"כ לווה לא השיבו

חכמים יותר מה אם ירצה לומר לא אכלתי לא שוגג ולא מזיד ולמה נקטו דוקא מה אם ירצה לומר מזיד הייתי וצ"ע אך לק"מ דבאמת שידענו שנאמן לומר מזיד הייתי אז חידש הר"י דזה פועל עכ"פ שנאמן לומר שלא הי' שוגג וממילא נאמן גם לומר שלא הי' מזיד דלא שייך הך הכחשה לפטור מקרבן דכיון שכבר נפטר מחיוב קרבן במה שאומר שלא הי' שוגג אבל אי לא הי' ידעי' דנאמן לומר מזיד הייתי אז בודאי הוי הכחשת עדים בזה שאומר לא אכלתי כלל וע"כ הוצרכו לחדש הדין שאדם נאמן לומר מזיד הייתי כמובן אבל באמת שנאמן לומר מזיד הייתי אז אם משיב לא אכלתי אמרינן הפי' לא אכלתי כלל לא שוגג ולא מזיד ואעפ"כ נאמן דמה אם ירצה לומר מזיד הייתי א"כ ליכא בזה שאומר לא הייתי מזיד הכחשת חיוב קרבן דהא אם הודה ואמר שהי' מזיד הי' גם כן פטור מקרבן והבן זה כי עמוק ובזה פליגי ר"מ וחכמים ר"מ סובר כיון שאומר לא אכלתי שהוי הפי' לא אכלתי כלל הוי הכחשת עדים לגמרי כמו שמכחיש שני עדי' הבאי' לחייבו מיתה אבל באמת מודה ר"מ אם אומר מזיד הייתי פטור רק בלא אכלתי כלל הוי הכחשת עדים כספק של ר"י בחד צד וע"ז השיבו חכמים מה אם ירצה לומר מזיד הייתי הי' פטור א"כ הגם שמכחיש שלא הי' אפי' מזיד זה לא שייך כלל לעדות חיוב קרבן דגם אם יאמר מזיד הייתי פטור ובמה שנכלל בו שלא הי' שוגג ע"ז בודאי נאמן והבן זה מאוד: (ב) עיי' יבמות ד' פ"ז בתוס' ד"ה מכלל דרישא וכל דברי תוס' מופלאי' מאד ונ"ל דהכוונה דב' קו' יש כאן (א) כיון דע"א האמן בס"ד מדאוריי' א"כ למה קרי בע"א רשות ב"ד מה לי ע"א או ב' עדים (ב) אם ע"א נאמן מדאוריי' למה תהי' אסורה לחזור כיון שעכ"פ ע"א נאמן יהי' הדין כמו בב' עדים וע"ז תי' התוס' מתחילה קו' א' וז"ל שיש דברים שאין נאמן להם שצריכי' לשאול לב"ד להתירה לינשא על פיו אבל בשנים הדבר הידוע שהיא מותרת עכ"ל ולכאורה פלא הא גופא קשה מה לי ע"א או ב' עדים וצע"ג: ונ"ל דתוס' בקדושין דף מ"ד חדשו דעל פי שנים עדים שרק בדבורם צריכי' להיות נאמנים ולא ע"י שבועה או ע"י מגו דעל פי כתיב בלא הוכחה אבל בע"א נ"ל הגם דנאמן מדאוריי' או בדבר שבערוה אם הבעל מאמין לו כבי תרי עיי' קדושין דף ס"ו יען דבע"א צריך בירור לדעת אם אמת יהגה חכו בלא שפתי מרמה ולכן בע"א חיישי' בדדמי ולא בב' עדים עיין רמב"ן במלחמות בסוגי' דע"א במלחמה וכדומה דבתורה לא יקום ע"א באיש לכל עון ולכל חטאת אם יהי' נאמן בדבורו והוא קם בכח עדותו אבל על פי שנים עדים יקום דבר והבן ולכן הגם אם ע"א נאמן בס"ד מדאוריי' בעגונא אבל יש דברי' שאינו נאמן דהא צריך אותיות אמתיית על דבריו ולכן נקרא רשות ב"ד אבל עכ"פ אם נראו דבריו לב"ד אז נאמן מדאוריי' וקשה א"כ למה אסורה לחזור מה לי ע"א או שני עדים

והוא קו' שני' של תוס' וע"ז תירצו וז"ל דבע"א ה"ל למידק אע"ג דהאמינתו תורה עכ"ל ולכאורה פלא הא גופא קשה כיון שתורה מאמין למה תידוק עוד להיות חסודה וצנועה: אך הכוונה כסברת נוב"י בס"ס שנוכל לברר אם אפשר לברר ב' הספיקות או לאיסור או להיתר צריך לברר אבל לברר ספק א' ולהיות נשאר ספק השני ואז יהי' ספק דאוריי' ולחומרא זה לא צריך לעשות מהיתר ספק איסור והבן וה"ה כאן בשלומא בב' עדים הגם אם תידוק ותמלא ב' עדים כנגדם הוי תרי ותרי ס' דאורי' ולמה תעשה מן היתר ספק איסור אבל בע"א הגם שע"א נאמן אבל אם באו ב' ומכחישין אין דבריו של אחד במקום שנים עי' סוטה דף ל"א וא"כ הי' לה לידוק אולי תמצא ב' עדים שיכחישו לע"א והבן זה כי עמוק בעזה"י אבל עדיין לא רפתה רוחי בקו' הראשונה שהי' לתוס' להקשות למה צריכה רשות ב"ד ולא להקשות למה קרי רשות ב"ד ועיי' רשב"א שהקשה באמת כן למה צריכה רשות ב"ד ולשון התוס' משמע דזה ניחא דצריך הסכמת ב"ד אבל הקו' היא שלא יהי' נקרא רשות ב"ד וצע"ג:

ונ"ל דכוונת התוס' שתהי' חייבת בקרבן כמו בב' עדים עיי' רש"י במתני' דפטור קרבן הוא דוקא בהוראת ב"ד אבל לא בנאמנות עדים ולכן תירצו שנקרא רשות ב"ד דצריך הוראתם אם מותרת לינשא דיש דברים שאין העד נאמן להם ודוק ויש ראי' לפי' זה דהי' להם לכתוב רק זאת שיש דברים שאין נאמן להם וצריכי' לשאול לב"ד ולמה סיימו עוד להתירה לינשא על פיו וצ"ע ולפמ"ש מדויק שצריכה הוראתם ונקרא יחיד שעשה בהוראת ב"ד ודו"ק:

ג ראיתי בריי"ף שכ' אם ע"א אומר קברתיו אז נאמן וה"ה ב' עדים דוקא דאמרו וקברתיו אבל אי לא אמרו קברנוהו אפי' שנים אינם נאמני' יעו"ש ורז"ה ורמב"ן השיגו הלא ב' עדים נאמני' בכה"ת ומהכ"ת שנחוש על דאמרו בדדמי הכי צריכי' חכמי' להיות כנגד דין תורה יעויין שם באריכות: ונ"ל לחדש דבר דעיי' בהאשה רבה אם נישאת עפ"י עדי' ובעלה בא חייבת בקרבן אבל אם התירוה ב"ד עפ"י ב' עדים פטורה מקרבן יעו"ש במשנה והנה פשיטא אם ב' עדים אמרו מת בעלה שהיא מותרת לינשא ולא חיישי' על בדדמי לאמור לה שלא תוכל לסמוך על ב' עדים דהא על פי שנים עדים יקום דבר כתיב אבל אם היא מבקשת שב"ד יקבלו העדות ויתירו לה לינשא אז הב"ד לא יתירו שיש לחוש אולי אמרו בדדמי ולא נוכל אנו ליתן לה היתר מחמת כח ב"ד דאין בשכלינו ראי' שהוא אמת רק זאת דהמה עדים והלא זאת גם היא ידעה מה יתן ומה יוסיף כאן כח ב"ד כיון דמצד שכלם יש חשש בדדמי רק שיש כאן עדים ולכן הב"ד אומרי' לה הלא אתה תוכל לסמוך על עדים כאות נפשך רק אנו אין נותני' לך היתר ודו"ק וראי' ברורה

דרי"ף כ' וז"ל ואי לא קמסהדי הכי אפי' תרי סהדי לא קסמכינהו עלייהו עכ"ל והוא פלא למה לא כתב אפי' תרי סהדי אינם נאמני' כמו שכ' למעלה בע"א דנאמן ולפמ"ש ברור כשמש הא ודאי דהם נאמני' והאשה תוכל לסמוך על דבריהם רק אנן ב"ד לא סומכי' להגיד לה שתינשא יען שאנו ידענו היתר מכח עדים משום דלב"ד יש לחוש שאומרי' בדדמי כנלע"ד ברור כשמש בעזה"י ובזה נדחה ראית רמב"ן מירושלמי דשם כתיב רק זאת דעדים נאמני' אבל לא שיסמוך הב"ד ולהוצי' מכח ב"ד פסק אם כפי שכלם יש חשש שאומרי' בדדמי רק שמחויבי' לסמוך על עדי' אשר גם האשה יודעת זאת שתורה האמינה לב' עדים ודו"ק:

ואוסיף הסבר הלא הרמב"ם בה' יסה"ת הסביר דנאמו' עדים מכח חזקת כשרות יעו"ש ועתה אם העדי' יאמרו שקר אשר ידעו מזה שמכזיבי' ומתעי' הב"ד ע"ז יש חזקת כשרו' אבל כאן כפי דמיונם מאמיני' שהוא מת ואינם מכזיבי' ואינם מתעי' לב"ד אז על זה ליכא חזקת כשרות כמו שלמדו לנשים לקרוע בגדים לבא לפני ר"י יען שרבנן סברו שגם בלא זה נאמנת ועיי' ש"ך סי' קי"ט ופר"ח בא"ח ודו"ק רק האשה תוכל להאמין לעדים שאין לבה נוקפה שאמת בפי עדים מכח דיבורם ואם יש לעדי' דבר שאומרי' בדדמי אז ג"כ אין לבה נקפה שגם היא מחשבת כמו העדי' וע' רמב"ן במלחמות בסוגי' אבל הב"ד לבם נוקפם אולי יש בדדמי ואעפ"כ אין היתר לאשה ולכן לא יסמכו להורות מפסק שלהם היתר לאשה ודו"ק וכן הוא נכון בעצה שע"י כן שב"ד לא יפסוק הפסק רק היא מעצמה תוכל לסמוך עליהם תהי' דייקת טפי לדרוש ולחקור בעולם אבל אם הב"ד יפסקו על פיהם אז בודאי לא תידוק עוד ודוק והגם שרי"ף לא כתב רק מה שנ"מ בזה"ז ושם ליכא נ"מ רק לקרבן זה לק"מ דעכ"פ הדין כן שב"ד לא יתנו פסק על מנה שלא יבינו בשכלם שאמת אתם עפ"י העדות ודוק:

ד האשה שהלכה היא ובעלה למדה"י שלום בינה לבינו ושלום בעולם באה ואמרה מת בעלי תנשא מות בעלי תתיבם פלא בעיני למה לא נקט בעל שהלך עם אשתו למדה"י שלום בינו לבינה ושלום בעולם ובאה ואמרה מת בעלי שלא נקנו כאן שלום בינה לבינו כי העיקר אם מבעל הלך השלום שהוא לא יתחרחר ריב עמה שעי"ז לבה חלוק ממנו ותשקר בעבור שנאה וכך ראוי ברישא שהלך בעל עם אשתו והי' קיצור לשון אבל יען שרבינו קדוש נקט האשה שהלכה צריך לכפול היא ובעלה וצע"ג ועוד יש לדקדק דראוי לקצר בלשון ולכתוב האשה שהלכה עם בעלה למדה"י או ינקוט אשה ובעלה שהלכו למדה"י אבל האשה שהלכה היא ובעלה הוא משונה בלשון וצע"ג:

ונ"ל לחדש דבר לא מבעי' אם הבעל הי' המתחיל בדבר לילך למדה"י והיא הלכה בע"כ עמו או שהי' הוא המתחיל בהליכה והיא ג"כ היתה ורוצית בנסיעה אז בודאי אם שלום בעולם שנאמנת אם אמרה בחזרתה מת בעלי דהלא אין לנו הוכחה שהיא רוצית לילך למקום אחר למען לבוא ברוב ימי' בחזרה ולאמר מת בעלי אלא אפי' אם היא התחילה לילך למדה"י והבעל הלך אחרי' או בע"כ או למלאו' רצונה בזה הי' הס"ד כאן צריך בירור שמת דאולי פעלה כל זאת שילך למדה"י כדי שתוכל לבוא בחזרה ולומר שמת בעלה קמ"ל כיון דאין לנו ידיעה שיש קטטה בינו לבינה נאמנת לומר מת בעלי ועיי' בגמ' שלום בינו לבינה לאו דוקא הוא קתני רק בעבור הסיפא ולא מפרש דבאופן הזה צריך לדעת שיש שלום בינו לבינה נשמע שגם בסתם אמרי' שיש שלום ביניהם אפי' בכה"ג נאמנת ולכן נקט רבינו קדוש האשה שהלכה היא היתה המתחיל בהליכה ואח"כ כפל שלא נעשה קטטה עי"ז היא ובעלה בלב אחד הלכו למדה"י זה נקרא שלום בינו לבינה ונאמנת לומר מת בעלי כנלע"ד ודמות ראי' מרות דכתיב [וילך האיש מבית לחם יהודה לגור בשדי מואב הוא ואשתו ושני בניו] ילקוט שם וז"ל אלימלך מגדולי הדור הי' וממפרנסי דור כיון שבאו שני רעבון אמר עכשיו יהיו כל ישראל מסובין בקופתן על פתחי מה עשה עמד וברח מפניהם דהא גרמא לי' דכתיב וילך איש מבית לחם] ואח"כ שם וז"ל [אמר ר' פנחס באותו שעה הקב"ה דן את העולם וב"ד של מעלה עומדין והקדוש ב"ה מסתירו שנאמר וילך איש עמדה מדה"ד והזכירו שנאמר ושם האיש אלימלך ומיד נגזר עליו ועל בניו מה כתיב בתרי' וימת אלימלך] שם [ושם האיש אלימלך ושם שני בניו מה צריך הכתוב להכריז עליו ועל אשתו ועל בניו לפי שלא היו מעכבי' זה את זה מצרות עין שהיתה בכולן בזמן שהאיש רוצה ואשה ובני' אינם רוצי' או איפכא הגזירה מסתלקת אבל בזמן שאין אחד מעכב על חבירו הגזירה חלה עלי' עכ"ל] מבואר שאלימלך הי' המתחיל וכתיב מתחילה וילך איש ויען שגם ה"א נתרצית לעצתו כתיב אח"כ הוא ואשתו ושני בניו יען שהסכימו בעצתו וע"ז רמז במשנתינו כיון שבעל הסכים לעצתה נחשב לשלום בינו לבינה ונאמנת כנלע"ד בעז"ה לנכון והן אמת דבגמ' מבואר דהך קטטה הוי הפי' שפעם אחת היתה מעיזה לומר גרשתני ועדים אומרי' כנגדה יעו"ש משמע אבל שאר קטטות אינם נקראי' שנאה לחשוד אותה למשקרת או לטועה בדמיון שלה ואפי' באופן אם היא התחילה לילך למדה"י ודוק אבל יש לי בזה אריכות דברים ולא באתי רק לעורר שיהי' לך לשעשע עד היום המוגבל בעזה"י: (ה) בדף קט"ו רש"י בד"ה דאי בעי שהקשה ממשנה דע"כ מתני' באמרה מת במלחמה דאי מת על מטתו אפי' מלחמה בעולם נאמנת יעו"ש ולכאורה פלא בעיני להבין קו' הנ"ל דנ"ל אם שלום

בעולם ואמרה אשה מת בעלי נאמנת הוי הדין הגם שאשה לא תגיד שהיתה בשעת מיתה וראתה שהוא מת אלא אפי' אם היתה אז במקום אחר ובאתה בחזרה ולא תמצא עוד בעלה ושכני' אומרות שמת והמה קוברי' אותו כדרך שנמצא בעולם אופני כזה למאות אעפ"כ נאמנת דמהכ"ת לא נאמין לה כיון שאומרת מת בעלי מאי נחוש בודאי לא תגיד זאת אם לא יודעת בנפשה שכן הוא אפי' אם שומעת שם מנשים אשר הי' שכנותי' הלא היא דייקא אבל במלחמה אם אמרה מת בעלי בודאי אינה נאמנת אא"כ אומרת שראתה מת שהיא בעצמה ראתה אותו מת על מטתו אז סומכי' עלי' אבל אם אומרת אני לא ראיתיו מת על מטתו רק הוגד לי כן שמת על מטתו בודאי אינה נאמנת דאולי אחר כזב בה או אשה אחרת טעתה בדמיון עד שתבי' אותו העד לב"ד ויעיד ונדע הדבר וא"כ הכא איירי דאשה החזיקה מלחמה ואומרת מת אבל לא על מותו ויש לנו ספק אי אמרי' מגו ומאי קו' ממתני' לעולם במשנה איירי בלי מלחמה אפי' על מטתו אבל היא לא ראתה אותו מת על מותו ואעפ"כ נאמנת וצע"ג:

סימן ס

תוס' פסחי' דף ט' ע"ב בד"ה היינו שהקשו מאי מדמה הגמ' ט' חניות לט' צבורין של חמץ ומצה הא שם בחניות ליכא חזקת היתר אבל כאן איכא חזקת בדוק יעו"ש והקשה המהרש"א בדף י' בד"ה ספק על א"כ קשה למה אמרי' בגמ' בב' בתים דדוקא יען שביטל דלא נשאר אלא בדיקה דרבנן וקשה הא יש שם חזקת בדוק וצע"ג וראיתי בצל"ח שהשיג עליו בזה דכמו שחדשו תוס' בנדה דף ב' שהגם שאיתרע חזקת טהרה בסוטה עכ"פ אינה ודאי טמאה ומדהחזיקה התורה לודאי טמאה נשמע דספק טמאה ברה"י טמא א"כ ה"ה כאן בב' בתים מה לי שאמרי' שהבית בדוק נעשה ספק בדוק או שנימא שבית ספק בדוק נעשה ודאי חמץ אבל בבית אחד וספק אם העכבר הכניסה חמץ או מצה שם שפיר כתבו תוס' דיש חזקת בדוק יעו"ש והוא דבר נאה לשמוע לכאורה: אמנם כד דייקת לא נ"ל ואבאר הדבר בעזה"י דהנה כיון דגילתה התורה דס' סוט' מותר דהא ברה"ר דכבר איתרע חזקת טהרה שלה אעפ"כ נשארת מותרת וע"כ אי לא היתה ספק ברה"י אסור לא תוכל התורה לקרוא אותה סוטה או זונה ודאי שנאמר והיא נטמא' וע"כ דתור' גילתה דספק ברה"י טמא אפילו כנגד חזקת טהרה דאל"כ איך קראה התורה טמאה הלא היא רק ספק טמאה דהא מעיקרא הי' לה חזקת טהרה והגם שאיתרע חזקתה עכ"פ ההיפך ליכא שהיא ודאי נטמאה וע"כ דס' הוי כודאי אפי' נגד חזקה אבל כאן בבדיקה דחיוב בדיקה לא נתוקן אלא לבדוק לחפש אחר חמץ אשר לא נודע והוא עיקר בדיקת חמץ אבל על חמץ ידוע לא שייך מצות בדיק' כי מה יבדוק אלא יש עליו מצות ביעור חמץ

ואפי' אם נאמר כיון דעכ"פ לא נודע המקום אשר מונח שם הככר חמץ יש על חיפוש הנ"ל שם מצות בדיקה נמצא שהוי הבדיקה ג"כ על ספק שיש ספק באיזה מקום מונח החמץ והוי בכלל דבדיק' תקנו חכמי' על הספק והא ראי' דאפי' אם לא מצא כלל חמץ ג"כ עשה מצוה עיי' סי' תל"ד ותל"ג נמצא מה שכתבו התוס' חזקת בדוק הכוונה כי יש חיוב על הבית להיות נבדק מחמץ שהבדיקה והחיפוש הוא מצוה בפני עצמו בין שמצא חמץ ובין שלא מלא הכל שוה בכל אופן קיים מצות בדיקה וכיון שאין הבדל לענין המצו' של בדיקה בין אם יש בודאי חמץ בבית או ספק חמץ ובין אם מצא חמץ או לא מצא הכל שוה א"כ אין הבדל בין בית שהוא ספק בדוק או בודאי אינו בדוק והבן אבל בסוטה דמטהר התירה ספק ברה"ר וע"כ דספק כשר וטהור וא"כ אי הוא ברה"י רק ספק יהי' מותר דספק סוטה מותרת רק התורה אסרה בודאי וקרא אותה ונסתרה והיא נטמאה דתורה מחשב אותה כודאי טמאה וא"כ שפיר כתב התוס' הגם דאיתרע חזקת טהרה אבל לא הוי ודאי טמאה והתור' קראה טמאה וע"כ אפי' נגד חזקה דבסוטה יש הבדל דספק סוטה מותר' ובודאי נטמאה היא אסורה:

ובזה נדחה מה שחידש הצל"ח לקמן בסוגי' דלא שייך כלל חזקת בדוק דכמו דיש לבית חזק' שלא הי' בו מחמץ של הצבורים ה"ה יש חזקה שלא הי' בו מן המצה של הצבורי' וממנ"פ איתרע חזקה מן הבית ועוד חידש דאוקומי הככר על חזקתו שעדיין הוא בעולם ואז אפי' בככר קטן חיישי' דלא כתוס' ועוד חידש דמיד איתרע כיון שנכנס עכ"פ העכבר בחתיכת לחם וכן הרעיש הפנ"י מאי מהני חזקת הבית הלא בגוף הככר אין כאן חזקה ואז בשעה שראינו העכבר ולחם בפיו אמרי' ספק דאורייי' לחומרא ואיך נוכל להקל אח"כ מכח חזקת בדוק של הבית יעו"ש שהאריך מאוד וכדומה אשר העיר שם: ולפמ"ש לק"מ בעזה"י דנ"ל דכל זמן שאנו רואי' הככר בפי העכבר אז לא נאבד מן הבית חזקת בדוק שלא צריך עוד בדיקה לקיים מצות בדיקה כי החמץ אשר אנו רואי' ויודעי' לא צריך בדיקה אלא ביעור מן העולם רק משעה שנתעלם מן העין שליכא לפנינו נולד הספק אולי הוא חמץ ונתפזר בבית וצריך לבדוק הבית מחדש ואז שחל הספק על הבית אמרי' אוקומי אחזקה ודוק:

ומה שחקר הצל"ח דנימא אוקי החתיכ' על חזקתה שעדיי' קיימת במכ"ת לא נכנסו דבריו באזני הא הככר בפי העכבר מסתמא נטלה לאכלו ולא לשמור הככר בשלומא אם אנו דנין אם הפירות קיימות שלא נרקבו לענין מעשר שיוכל להפריש עליהם בחזק' קייומן הוא נכון דמהכ"ת נימא נרקבו או נאבדו אבל הככר בפי עכבר ואנן נאמר שנוקי'

אחזקתו הכי אין עומד הככר לאכול הלא בחולדה שגררה חמץ אמרי' שהוא קרוב לודאי שאכלה עיי' בתוס' דף ט' מכ"ש שראינו הככר בפי העכבר והבן:
ואיידי דאיירי אזכיר לתרץ מה שהרעיש הפנ"י על קו' התוס' שהקשה הא ספיקא דרבנן לקולא הא יש כלל היכא דאיכא לברורי מבררי' כמו בסי' א' וסי' ח"י ואפי' בספק טומאה ברה"ר אמרי' הא איכא מיא זיל טבול עיי' ע"ז דף ל"ז ובר"ש וא"כ למה לא יבדוק כאן וצע"ג:
ונ"ל ליישב בעזה"י דלא אמרי' צריך לברר רק כגון התם דכל השחיטה פועל על הבשר שיהי' מותר לאכול והבשר עדיין בעולם וצריך לברר אם הוא בשר היתר או בשר איסור או בציצית בא"ח סי' ח' דצריך לברר אם מותר ללבוש בגד של ד' כנפות וכן בטהרות צריך לברר אי מותר לו לעסוק בטהרות יען דאנו רוצי' לעשות מעשה על סמך חזקה או רוב או לאכול הבשר או ללבוש בגד או לעשות בטהרות אבל כאן דכבר הבית בדוק שעשינו מצות בדיקה ועכשיו נולד ספק אם לא חל עליו עוד הפעם מצוה הנ"ל ואנו אומרי' ספק דרבנן להקל או אוקומי אחזקת בדוק ולא צריך לעשות מעשה בדיקה רק יהי' שב ואל תעשה דהא לא נשאר דבר אשר רוצה לעשות מעשה על סמך החזקה הקודמת אז בודאי לא צריך לברורי והבן ולא קשה מסי' תל"ז דצריך לשאול אם המשכיר בעיר אם בדק חמץ לק"מ דשם הי' בחזקת חמץ רק שבא חזקה אחרת שחזקתו שבדק המשכיר אז צריך לברר אם המשכיר פעל זאת שבדק כנגד חזקת הבית אבל כאן דבדק פעם אחד וכל הספק אי לא בא חיוב מחדש ע"י הכנסת חמץ מהכ"ת ניחוש לזה שיבדק מחדש והבן:
ומצאתי אחר שנים רבות און לי בפנ"י בברכות דף י"ב הגם דספיקא דאורייי' לחומרא היינו אם אנו רוצי' לעשות מעשה על צד הקולא אז אמרי' מספק לא יעשה אדם מעשה אבל בספק ברכות דאם לא יברך הוי שב ואל תעשה אז השכל מסתבר דספק דאורייי' לקולא שיהי' שב ואל תעשה ולא יברך מספק אבל בודאי יש רשות לברך על הספק יעו"ש ומכ"ש שנכונים דברי שלא אמרי' היכי דאפשר לברורי אלא יהי' שב ואל תעשה ולא צריך לבדוק מספק מחדש ודוק:

סימן סא

תוס' נדה דף ס' ד"ה תולה בשומרת יום כנגד יום וז"ל מספקא לי' להר"י אם טמא קל כגון סופרת מקצת או הכל ולא טבלה תול' בלא סופר' כלל בין בנדה ובין בטמא מת ושבילי דשמעתין לא איירי אלא בטהור וטמא עכ"ל ובמ"ל בה' איסורי ביאה פ"ט הל' כ"ט בד"ה ודע כ' וז"ל ודע שהתוס' בד"ה תולה כתבו דמספקא לי' לר"י אם טמא קל כגון סופרת מקצת או הכל ולא טבלה תולה בלא סופרת כלל בין בנדה ובין בטמא

מת ושבילי דשמעתין לא איירי אלא בטהור וטמא ע"כ וראיתי למרן הב"י ביו"ד סי' ק"ץ שכ' דכשאמרו חכמי' דתולה ל"ש בין אם טהורה לגמרי או שהי' בספירת שבעה נקיים דבחזקת טהרה היא והכריח דין זה ממ"ש הרשב"א בת"ה פעמי' שהיא תולה בעצמ' כיצד הרי שלבשה חלוק כשהיא נדה ולא בדקתו עכשיו ולבשתה בימי טהרתה או בספיר' הנקיים חלה הר"ז תולה בנדתה יסובר מרן ז"ל דכי היכא דבספיר' ז' נקיים תולה בעצמה בזמן נדתה ה"נ תולה בחברתה ודע דאין חילוק בזה בין אם חברתה היא נדה או זבה דלעולם כל שלא התחילה לספור ז' נקיים תולה בה האשה שהיא בספירת ז' נקיים ומיהו אם כולן התחילו לספור ז' נקיים כולן טמאות וסותרות כל מה שספרו ואין לחלק בין אם האשה ספרה יותר ממה שספרת חברתה וזה פשוט ודע דבהא דנסתפקו התוס' קיי"ל כהרשב"א חדא דכתמי' דרבנן ואזלי' בתר המיקל ותו דלא שבקי' ודאי של הרשב"א משום ספיקן של התוס' ומש"ה מרן ז"ל לא הביא דברי התוס' הללו עכ"ל:

ונלע"ד בעזה"י דהבנה אחרת בדברי תוס' בודאי אם אשה סופרת ימי טהרת זיבה תולה באשה אשר היא בימי נדה אבל תוס' מסופקי' בשתי נשים שנעשו זיבו' בפעם אחת רק אחת סופרת ימי נקיים ואחת לא ספרה שבעה נקיים אז יש ספק אי האשה הסופרת יכולה לתלות בשאינ' סופרת יען דהלא השאינה סופרת ג"כ אינה בחזק' רואה ואם הי' ברצונה להתטהר היתה יכולה למנות ז' נקיים ואיך נאמר יען שלא ספרה הגם שבדק' עצמה כעת ולא מצאתה דם שנאמר שתלי' בה הכתם של חלוק חברתה אטו יען שלא סופרת דמים שכיח אצלה רק כל הספק עכ"פ כיון שלא ספרה עדיין טומאה חמורה עלי' דתורה אמרה שבלא ספירה לא תוכל לטהר וחברתה כבר ספרה מקצת כגון ביום הראשון ובאמצע ואם תבדוק היום יש עתה זמן טבילתה או שסופרת הכל שספרה ז' ימים זה אחר זה וראוי לטביל' ואותה שלא ספרה אינה ראוי' לטביל' כלל ולכן יש להקל מלתלות באשה אשר כבר אינה עוד הטומא' בעצם רק טומאה ישנה יש עלי' ונתלה זאת באשה אשר לא ספרה כלל שהיא בעצם עוד הטומאה יען שלא ספרה והגם דאמרי' בגמ' בסופרת ז' שלא טבלה ומשמע שכבר עבר הז' של הספיר' ואפ"ה תולין בה היינו יען שיש לחברתה חזקת טהרה ולזו יש עכ"פ חזקת טומאה אבל בנידן שיש לשניהם חזקת טומאה רק לאחת יש עוד עליה עיקר הטומאה שכל הטבילות לא יועילו לה וצריכה ספירת נקיים והשנית מהני טבילה מיד ולכן יש ספק אם תוכל לתלות וכן בנדה משכחת זאת כגון אשה אחת כבר בדקה עצמה וראתה שפוסקת דם בשביעי ותוכל לטבול אם תרצה והשנית לא בדקה עצמה כלל וכן בטמא מת אחד שהזה עצמו בשני ובשביעי והשני לא הזה עצמו כלל לכן יש ספק אם אחד יוכל לתלות בהשני הגם ששניהם בחזקת

זיבה או נדה או טומאה רק אחד הוא בתוקף הטומאה והשני קל לו הטומאה וזה שדייק התוס' או סופרת מקצת או כולה יוכל לתלות במי שלא ספרה כלל שהגם השנית היתה זבה וצריכה ספירה רק שלא ספרה וכן אחת היתה נדה ובדקה ואחת לא בדקה וכן בטמא מת אחד הזה עליו שני ושביעי ואחד שלא הוזה עליו בשני ושביעי אבל שני שבילי' שם כתוב בפירש אחד טמא ואחד טהור אבל בנד' ובזבה עכ"פ אפשר לפרש דאיירי בשניהם נדה ושניהם שומרת יום אבל בטמא מת מבואר דאחד טהור ודו"ק אבל הרשב"א איירי לתלות בימי נדה ושם מודה תוס' דתולין והבן: ואיידי אזכיר הרהורי דברי' מה שיש לי על הגאון שב שמעתא שהקשה בשמעתא ו' פרק ו' מאי חקר תוס' למה אשה נאמנת לומר טבלתי יעו"ש והקשה הנ"ל תיפוק לי' מתורת בעלי' יעו"ש ולדעתי פלא כיון דתשמיש אי אפשר בלא בעל הבועל א"כ לא שייך בעלי' על גופה בשלומא בס"ת או בגיד או בפירו' דאפשר לעד לבדו הענין אם כשר או לא אבל כאן לא שייך על גופה שם בעלי' דהא הכל רק בצירוף איש וצע"ג ובזה מיושב לי מה שהרעיש הגאון הנ"ל בפרק איך משכחת בנדה שהיתה משמשת עם הבעל ואומרת נטמאתי שהבעל מחויב קרבן הא כל אשה בחזקת טהרה לבעלה א"כ היא ע"א בגד חזקה ואינה נאמנת אלא בתורת שוי' אנפשה חתיכה דאיסורא אבל איך משכחת שהבעל יהי' מחויב קרבן יען שעבר על איסור כרת דנדה יעו"ש שהניח בצ"ע:

ונ"ל דנאמנת על עצמה בתורת בעלי' שנאמני' נגד החזקה והגם שהוכיח שם דא"כ איך ילפי' מן וספרה ע"א נאמן באיסורי' הא היא הוי בתורת בעלי' לק"מ דבשלומא לטהר עצמה לבעלה לא שייך נאמנת מצד בעלי' דלא משכחת בעילה בלא בעל דבשלומא ייני נסך או שומן שלי חלב דמשכחת הנידן רק לבעלי' לבד ושייך שם בעלי' ונאמן ממילא גם לאחרי' אבל לא משכחת תשמיש בלא בעל וע"כ דע"א נאמן באיסורי' אבל אם אומרת נטמאתי ולא מבקשת בעילה אז היא נאמנת בתורת בעל שהיא חפץ אסור ותהי' חייבת אם תתרצה לבעילה דלו יהי' שאינה נאמנת לבעל ומותר לבעל לבעול אותה בע"כ אבל עכ"פ היא חייבת אם תתרצה לבעילה וממילא נאמנת גם עליו ותורת בעלים וחייב גם הבעל עלי' והבן זה:

ומה שמביא שם ראי' מר"ן כנגד מהרי"ט שפוסק מחזיקי' מאיסור לאיסור ומר"ן מוכח דלא מחזיקי' מדלא חיישי' שראת' עוד דם יעו"ש והוא פלא בשלומא שם במת במקוה יש ריעותא ברור שהי' יכול לבוא עכ"פ טומאה חדשה ולכן מחזיקי' מאיסור לאיסור אבל באשה הכי יש כאן בעולם דבר שיוכל לפעול ריעותא שנאמר שראתה ונטמאת ואי אין ע"א נאמן באיסורי' היינו חוששי' שראתה ומכח נאמנות שלה לא נשאר חשש

שנולד ריעותא כלל אבל איך שייך שנחזיק מאיסור לאיסור הלא אנו דנין אם נולד דבר שיהי' יוכל לפעול איסור שני והוא פלא גדול בעיני:

ועוד קשה לי עליו דבנדה לא שייך כלל מחזיקי' מאיסור לאיסור דכאן אם ראתה בתוך ז' נקיים לא יצאה מכלל שם איסור ראשון ולא מתחיל איסור חדש רק כיון שראתה עוד א"כ לא נפסק שם טומאה של ראיו' ראשונו' אבל ראיות אחרונות לא פעלו אבל שם במת במערה הטומאה הראשונה הי' ראוי' ללכת ומקוה הי' מטהר אותו בבטח רק יען שנטמא מחדש אנו חוקרי' להחזיק מאיסור ראשון לאיסור חדש מאותו שם בעצמו דשניהם שם איסור טומאת מת והבן זה ועיי' תוס' כתובו' בדף ע"ה בנגע וק"ל:

עוד שם בפ"ו שהקשה איך נאמנת לומר שיש לה מכה הא הוי נגד חזקת הגוף וקשה מסי' קפ"ז יעו"ש לדעתי פלא בשלומא אם נ"מ אם הי' לה מום כמו בכתובות אז הוא נגד חזקה אבל כאן דלא נ"מ על חזקת גופה אם שלם רק לענין איסור נדה יש נ"מ מהכ"ת שלא תהי' נאמנת שיש לה מכה ועוד שם בכתובות אנו דנין על מום שבגלוי אבל מכה בסתר אינו נגד חזקת שלם של הגוף וצע"ג ועוד הכי הפי' שם מכת שבירה או בועא רק אולי שנפתח מן הצד איזה גיד ויוצא משם דם והיא מרגשת שם גבהות או כאב או מרגיש באצבע וכי נאמר שזאת שנפתח גיד של דם הוי נגד חזקת שלם של הגוף בשלומא בכתובות במומין שיש בגוף אשה שינוי משאר גופי' של נשים הוי סתירה לחזקת הגוף אבל דבר כזה שנעשה פתיחה לפי גיד של דם יהי' סתירה לחזקת הגוף לא נראה לעיון שכלי:

סימן סב

שפעת ברכות ורב הצלחו' לראש העומד על הקודש ידיו רב לו בחקירה וממולו יפרש תבונתו בחריפו' ובקיאו' כבוד המורה דרך לעדתו קרא שמו בשם רב ר' משה צבי כהנא אבדק"ק נאסלאב:

אם תואר פני דמותו לא אכיר תבנית שכלו הישר ראיתי מרקמי מחשבות העולים בתבונתו ואל יתמה על כי אחרתי קול קסת הסופר מאת ד' היתה זאת, וכעת אשר הרחיב לי הזמן אחזתי חקירותיו ולא ארפנה עד כפי כור בחינתי ולו משפט הדת לקרב ולרחק כפי אות נפשו ולבו:

ראיתי שחקר כ"ת נ"י אם העשה של מצות יבום נאמר על היבם והיבמה או עליו לבד ועלה בדעתו שנפרש מגמ' יבמות יבוא עשה וידחה ל"ת וקשה איך היא עוברת על הל"ת הא אין עלי' עשה כפי סבר' התוס' בגיטין דף מ"א עכ"ד בכוונתם ונ"ל לבאר בעזה"י הנה שם במתני' קתני אלמנה לכ"ג גרושה לכ"ה ממזרת ונתינ' כנודע והנה בקדושי' דף

ע"ח סובר רבא בכל חייבי לאוין קידש ולא בעל אינו לוקה בעל ולא קידש אינו לוקה חוץ מאלמנה לכ"ג שאם בעל ולא קידש לוקה משום לאו לא יחלל יעו"ש היוצא מזה דבכל ח"ל בלא קדושין לא נאמר הקרא של הלאו ולפ"ז לכאור' קשה לא צריך כאן משום שעשה דוחה ל"ת ת"ל שהיא בעילה בלא קידושין וליכא לאו כלל ותהי' נבעלת לו מכח יבמה יבוא עלי' אמנם זה טעות דבשלומא בעלמא אם בועל ח"ל ולא קנה אותה לאשה וקרא כתיב כי יקח זה דוקא ע"ד אישות עם בעלה אבל כאן ביבמה דכתיב ולקח' לו לאשה עי' יבמות דף ל"ט כנודע ובש"ע וא"כ פשיטא היא ל"ת דשם כתיב לא יקח שדרש רבא בקדושין דוקא דרך לקיחה וכאן הביאה היא הלקוחין דפשיטא היא אם יקדש חייבי לאוין בביאה שנלקה וה"ה כאן ולכן הקשה הגמ' יבוא עשה וידחה ל"ת אבל בלא עשה דלו תהי' אסור ליבם לבעול היבמה ודו"ק:

והנה לפ"ז נ"ל לחדש דבר דהנה אם נאמר דצריך קידש ובעל צריך להתרות בו משום הלאו של האיסור ועיי' בפט"ו מה' אסורי ביאה שהסביר הכ"מ בשם בנו של הרמב"ם יען דכתיב לא יקח או דכתיב לא יבא בקהל זה דוקא ביאה דרך קידושי' יעו"ש מתוק מדבש ולפ"ז אני אומר הגם שהדין מפורש במשנה מי שבעל יבמתו באונס או בשוגג כיון שמתכוון לשם ביאה קנה יבמתו הגם שלא כוון לשם לקוחין והסביר הנמ"י שהתורה הקנתה בביאתו יעו"ש בכל זה פשיטא אם בעל ח"ל אינו עובר על הלאו הנ"ל דהוא אינו מתכוון רק לביאת זנות שהיא מותרת לו מן התורה ואם התורה הקנה לו בביאה אשה הנ"ל עכ"פ אינו עושה לקוחין ואיך יעבור על ביאתו בשלומא במקדש בביאה ח"ל שפיר עובר שהוא בועל דרך לקיחה ומתרי' בי' משום לא יקח והוא עובר משום לא יקח אבל זה שמפרש שעושה דרך זנות ואינו משום לא יקח ודו"ק אבל אי מתכוון לשם מצות יבום שהוא הקנין שקונה בביאה הנ"ל האשה אז שפיר עובר על לאו לא יקח דהא עושה לקוחין כמובן והנה לפ"ז א"ש דגמ' פריך דוקא משום עשה דוחה ל"ת דאין לנו לומר לו שיבעול לשם זנות דהא לאבא שאול קרוב להיות הולד ממזר וגם לחכמים בודאי מצות חליצה קודמת משיכוון לשם זנות ולא לשם אישות ואבא שאול מחמיר הגם שהוא רוצה ג"כ לקנותה רק שיכוון בבעילתו לשם נוי ודו"ק ועכ"ד דאמרי' שיבם יבעול אותה דרך יבום בכוונה כלל ומעולם לא מצינו בגמ' שאפי' אבא שאול יחוש אם היא מכוונת דרש"י פי' דדרש יען דכתיב יבמה יבוא עלי' למצוה יעו"ש שזה קאי על היבם שאמר הכונס את יבמתו לשם נוי לשם אישות הכל קאי על היבם וא"כ היא תוכל לכוון לשם זנות וליכא עלי' עשה כלל ודו"ק ובזה מיושב קו' התוס' דהקשו איך שכח רבא אם בעלו קנו ולפמ"ש מתוק לחיך מאוד דרבא פי' אם בעלו היינו אם בעל לנוי או באונס ע"י עכו"ם וכדומה

שלא עבר עשה כלל אז קנה אותה אבל אם באנו מצד עשה דוחה ל"ת אז אמרי' דיוכל לתקן בחליצה ודו"ק אמנם לכאורה קשה קו' כ"ת נ"י מן אלמנה דשם גם רבא מודה דאבעיל' בלבד לוקה וא"כ קשה הלא אין העשה עכ"ל ונ"ל ליישב דהנה בנדרים דף צ' אמרי' במשנה אחרונ' אם אומרת טומאה אני לך אינה נאמנת והקשו בת"י שם הא שוי' אנפשי' חתיכה דאיסורא ותי' דהיא אינה מוזהרת על הכהן והקשו הלא מבואר ביבמות באיסורי כהונה דכל היכא דהוא מוזהר היא מוזהרת יעו"ש שהניחו בקו' ואמרתי מכבר דלק"מ דבאמת עיקר האיסור על הכהן נאמר דהוא אסור משום קדושתו אבל האשה אין זה איסור עלי' רק אנן אמרי' כל היכא דהוא מוזהר על האיסור גם היא מוזהרת בעבורו אבל כאן דהוא מותר עלי' אז כיון דלדידי' ליכא איסור ממילא גם היא אינה מוזהרת כך סובר ה"ר אליעזר ודוק ולפ"ז כאן דביאה מותר לו משום עשה דוחה ל"ת ממילא ליכא עלי' איסור ודו"ק ועיי' תוס' יבמות דף ה' בד"ה אכתי ולפמ"ש יובן כוונת הקו' דמכחה אינם עוברת ותי' התוס' דגלוח עדיף דשם היא עושה איסור כמו הכהן והבן כי קצרתי אמנם כל זה כתבתי לתירוץ אבל באמת פשיטא אין עלי' עשה כלל רק לאו דל"ת החוצה ועל היבם עשה של יבום וראי' לזה ממנין המצות לרמב"ם יעו"ש ומג"א וש"ע סי' קס"ו דיבם צריך עכ"פ כוונת בעילה והיא אפי' ישנה יעו"ש ודו"ק:

ויש לי עוד ראי' לסברת הרמב"ם פט"ו דלא כראב"ד אמתני' גיטין דף מ"א דאמרו לעבד לא תקנתם לישא שפחה אינו יכול בת חורין אינו יכול והלא תיבת לישא הוא מיותר ולרמב"ם נכון מאוד דוקא נישואין ומיושב קו' התוס' יבוא עשה דפ"ו ולשיטת הרמב"ם לק"מ דהא יכול לקיים בפנוי' שמותרת לו אבל השיב לא תקנתם ליקח אשה וק"ל ועיי' בא"ע שמקיים בפנוי' פ"ו יעו"ש:

ולפמ"ש יש להבין בגמ' דשם התחיל אלמנ' מן האירוסין יבוא עשה ולכאורה הלא הקו' על כל המתני' והי' לו להקשות סתם למה לא דוחה עשה הל"ת כמו שהקשה אח"כ ממזרת ונתינה מא"ל וצ"ע ולפמ"ש ניחא דמתחיל' פריך מ"ל אלמנה שם בודאי אם אצלו דוחה עשה לל"ת אין אצלה עשה כלל וקשה על המתני' גם לאביי בקדושין דף ע"ח שסובר על הבעילה בלבד לוקה ובגמ' בא רבא ותי' והקשה הא אם לשיטתך תקשי ממזרת ונתינה מא"ל הא לדידך גם כאן שייך עשה דוחה ל"ת ודוק כי דבר חרוץ הוא בעזה"י:

אחר רבות בשנים אמרתי ליישב קו' השואל בדבר חדש דלעולם דליכא עשה עלי' וכדמשמע בתוס' יבמו' דצ"ד בד"ה כי יעו"ש ומתוס' גיטין נ"ל דל"ק דביבום בא העשה מצדה ובעבד בא העשה מצדו בשלומא אם העשה בא מצד' עליו כמו ביבום או באונס

כתובות דף מ' אז נכון סברתו הגם שלגבי דידה ליכא עשה מותרת יען שהיא הכלי שבה נעשה המצו' והיא הסבה הגורמת אבל בודאי אם יש עליו עשה והיא אינה הסבה הגורמת לו העשה רק הוא מצד עצמו מחויב ורוצה לקיים העשה והאשה אסורה עליו אז בודאי הוא בכלל אין אומרי' לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך דמה איכפת לה שהוא יקיים המצוה ולא מותר לה לעבור יען דאין עשה שלו בא מצדה כמו ביבמה שלולי שהיא אשת אחיו לא הי' עליו עשה שיבעול אותה רק יען שהיא בית אחיו ומחמתה בא ליבם העשה וכן באונס מחמתה בא עליו העשה שתהי' לו לאשה אז נחשב לכלי המצוה דהוי כלא אפשר ולא מכוון דמצות לאו להנות נתנו דאי אפשר לקיים המצוה רק בה והוא אנוס לקיים המצוה וממילא היא כקרקע עולם ועיי' פנ"י פסחים דף כ"ו אבל שם בעבד דאין עשה של פ"ו בא מכחה אז אין אומרי' לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך ודו"ק:

שוב ומצאתי שבס' כרם שלמה בה' יבום הביא בשם הפלא"ה הוכחה שעשה גם עלי' מתוס' גיטין הנ"ל ותשו' רשב"א וס' כפות תמרי' מבואר דאין עלי' עשה ובס' הנ"ל תי' מה שקשה עליהם אתוס' גיטין הנ"ל דביבום היא משועבדת לו לקיים המצוה ונתקשה בשני יבמות א"כ תהי' כל אחת מדחה אותו יעו"ש ועיי' תוס' כתובות דף מ' והנלע"ד כתבתי:

ודע דעלה בדעתי דאם נאמר דליכא עשה עלי' יש להשיג על הגאון נב"י עיי' בסוף חלק הראשון שרמב"ם פסק אם בעל חייבי עשה קנה והשיג עליו מהרש"ל דאין עשה דוחה עשה והוי הדין דלא קנה כמו בכה"ג בנשואה והשיג עליו הגאון נוב"י דאין עשה דוחה עשה הוי רק סברא דאורייתא דמאי אולמא הך עשה מהך עשה אבל אם עבר ובעל ליכא כאן עבירה דאמרי' בהיפך מאי אולמא ולכן קנה יעו"ש כי מתוקי' דבריו ולפמ"ש הדין עם מהרש"ל בודאי בעלמא בעשה ועשה נכון כסברת נוב"י אבל כאן דליכא גבי דידה עשה ואיך תדחה העשה דידי' לגבי דידה וע"כ כיון דתורה חפצה שיקיים בה העשה ממילא היא אינה עוברת וזה דוקא בעשה ול"ת דיש חיוב עליו לבעול ולדחות הל"ת דכך הדין בכל עשה דוחה ל"ת כמו כלאים בציצית וכדומה אז שפיר היא אינה עוברת אבל בעשה ועשה כיון שהוא סברא דמכח מאי אולמא אין התורה מבקש שיבעול אותה ממילא נשאר עשה דידה והוי הך עשה דמצרי ואדומי חזק יען דאי אפשר הך בעילה רק בב' גופי' שיעברו העשה ודוק: אך להצדיק הגאון דעכ"פ דבכח בעילתו הוי רק עשה כנגד עשה ונשאר מאי אולמא ואז גם היא לא עוברת ודוק:

ועוד עלה בדעתי להשיג על נוב"י דכיון דאין עשה דוחה עשה א"כ הדרא לאיסורא קמא ונשארת באיסור אשת אח דוגמת סברת רשב"א שהקשה לפי הס"ד דאין עשה דוחה ל"ת

ואסור אפילו באלמנה מן הארוסין וקשה נילף מכאן דאין עשה דוחה ל"ת ותי' דיבום חידוש הוא ובלבד שלא יתערב בו עוד איסור ואם יש כאן ל"ת נשאר בכלל איסור הראשון ודוק יעו"ש [דוגמא לסברת רשב"א הנ"ל ברמב"ם ה' מעילה אם יש בו עוד איסור נתבטל כל השליחות יעו"ש פ"ו ממעילה ובש"ך סי' ק"י בשם הר"ן לנידן קבוע] וא"כ באיסור עשה נשאר אח"כ איסור אשת אח כיון דלא מצינו היתר בתורה רק שעשה דוחה ל"ת אבל לא מצינו שעשה דוחה עשה וכיון דלא מצינו היתר בתורה נשארת באיסורא דא"א והוא בכרת אבל נ"ל דרשב"א חידש זאת רק בהו"א אי אמרי' דאין עשה דוחה ל"ת ביבמה הגם שהוא כלל בכל התורה אז צריך לחדש היכא דיש איסור נשאר באיסור הקודם אבל כיון דגמ' חזר דגם כאן אמרי' מתורת עשה דוחה ל"ת ממילא ילפינן דבכל אופן פקע איסור אשת אח ונשאר כאן רק כלל דאין עשה דוחה עשה או אין עשה דוחה ל"ת ועשה ודוק בזה ועיי' בדף י' אם קידש חלוצה ובדף י"ג ע"ב בתוס' ובש"ע סי' קנ"ט בב"י:

ומה שהקשה קו' סתירת הגמ' בכתובות דף מ' אמרינן באונס משום כך לא תנשא משום שאי אמרה לא בעינא ליכא עשה כלל ובתמורה אמרי' דרבי רחמנא קדושי' יתרי' כפי' רש"י ותוס' והשתוממתי מאד בראותי קו' הנ"ל איך יפלא זה מן כל העוסקי' בסוגי' הנ"ל והניחו לו מקום מן השמים ולתרץ בעזה"י נ"ל כי מאד עמקו מחשבותיהם ואין נלוז במעגלותיהם ודרכיהם הנה ביבמות פ"ד אמרינן דהיא מוזהרת כל היכא דהוא מוזהר היא מוזהרת דכתיב לא יקחו ופריך הא נפקא זה מן הנפשות העושות השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתור' ומשני זה דוקא בלאו השוה בכל אבל באיסור כהונה דוקא מלא יקחו כל היכא דהוא מוזהר והנה הבאתי לעיל סברא אשר אמרתי ליישב קו' התוס' בנדרים דבאיסור כהונה היא עוברת אם הוא עובר אבל אם הוא אינו עובר אז היא ג"כ אינה עוברת כמובן ועתה בין תבין אשר לפניך שם בכתובות באונס שלא יוכל ליקח אותה לאשה ואינה שותה בעציצו ופריך הגמרא יבוא עשה וידחה ל"ת ופי' רש"י וז"ל דאינה ראוי' לבוא בישראל כגון ממזרת ומשני אי אמרה לא בעינא מי איכא לעשה כלל והקשו התוס' שם א"כ למה צריך קרא דכיבוד אב אינו דוחה שבת ותי' דהכא איכא הלאו עלי' דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה ועשה אין עלי' ולכך לא יוכל ליקח אותה אבל בתמורה דקאי על כהן שנשא את האנוסה וגירש אותה וחיוב עליו להחזירה וצריך לעבור על לאו דגרושה אז לא יוכל הגמ' לתרץ אי אמרה לא בעינא זה אינו דהא עכ"פ אם העשה דוחה ל"ת אצל הבעל הכהן אז ממילא היא אינה עוברת איסור כלל וצריך לתרץ דרבי רחמנ' קדושי' יתרים אבל שם דאיירי בישראל דלא שייך תי' זה אבל הוי ממזרת דאיכא גם עלי' הלאו ודוק היטב כי הוא אמת וברור אבל

במכות דף ט"ו שחקר התוס' הגם שרבי קדושי' יתרים והוי עשה אבל היא אינה שוה בכל ונשאר קו' התוס' יבא עשה וידחה ל"ת ועשה שאינו שוה בכל ותי' כיון דאי אמרה לא בעינא ליכא עשה כלל אז אינו דוחה ל"ת ועשה אפי' שאינה שוה בכל ודו"ק היטב ומצאתי בפ"י שהקשה שם א"כ איך אמרי' ביבמות כ' שידחה העשה לל"ת הא יכול' לומר שאינה רוצה ביבום כלל ואז אינה דוחה כלל ותי' שיש גם עלי' עשה של יבום וישמח כ"ת נ"י שספק שלו מבואר בפנ"י ולדעתי ל"ק כמובן וקו' שלו לק"מ דכאן לא נשאר כלל העשה אבל שם נשאר עכ"פ חליצה וקצרתי כעת:

סימן סג

בימי חורפי זכיתי שהקשה לי הרב הגאון ר' אברהם אולמאן זצ"ל קושי' אחת ביבמות דף ל"ט שאבא שאול אומר אם בועל יבמתו לשם נוי חייב כרת וקרוב להיות הולד מותר והקשה הנ"ל במכתבו וזה לשונו אבא שאול אומר הקשה הרמב"ן בחדושיו הלא קיימא לן הבא על יבמתו בין בשוגג באונס ומזיד קנאה אלמא אפילו בלא כוונה קנאה ומתוך זה כמעט מדחה מהלכה דברי אבא שאול אבל הבית שמואל בסי' קס"ו אות ה' תי' דאין ענין זה לזה אף דלאבא שאול עשה איסור בביאתו איסור אשת אח אפ"ה קנאתה ואבא שאול מודה דקנאה רק עשה עבירה עי"ש ויש להקשות ע"ז הלא זה פשוט אף לאבא שאול דעושה עבירה בביאתו שלא לשם מצוה הוא דוקא בביאה ראשונה אבל אם בעל בפעם הראשון לשם מצות ייבום שוב קנה אותה והוי כאשתו לכל דבר ובועל כמו שירצה ופשוט וממילא לדברי הב"ש דאף ע"י ביאת איסור ג"כ קנאה ממילא אף בביאת איסור הדין כן לאחר שבא עלי' היבם אף שבעל שלא לשם מצוה שוב בפעם השני אינו עושה עבירה דכיון דקנה אותה היא כאשתו וא"כ קשה למה דקיימינן אחד המערה ואחד הגומר קנאה א"כ אין עושה עבירה אפי' בביאה ראשונה דהלא מיד שהערה בה קנאה ושוב אין איסור בגמר ביאה רק זה אינו דשפיר קאמר אבא שאול דעושה איסור עכ"פ בשעת הראה דהעראה חייב בכל עריות אבל צא ופרנס סיום דברי אבא שאול דסיים וקרוב בעיני להיות ולד ממזר וקשה ממזר מאי עבידתי' הא לא נתעברה אלא בגמר ביאה ואז היתה אשתו משעת הראה ואין כאן עבירה בגמר ביאה וצ"ע עכ"ל והוא קו' קשה כברזל:

וזה תורף התשובה אשר השבתי להגאון באריכות ואין בידי העתקה ממנה: ונלע"ד ליישב ביבמות דף ל"ט ע"א כנסה הר"ז כאשתו לכל דבר למאי להוציאה ולהחזירה בגט ופריך הגמ' פשיטא ומשני ולקחה לו לאשה ויבמה ס"ד עדיין יבומי עלי' ופריך ומחזירה בגט פשיטא ומשני דס"ד מצוה דרמי רחמנ' עליו עברה קמ"ל ופריך ואימא

הכי נמי ומשני ולקחה לו לאשה כין שלקחה הרי היא כאשתו לכל דבר יעו"ש מבואר מגמ' הנ"ל דהי' הו"א כיון שמגרשה חזרה לאיסור אשת אח ועתה אני אומר הגם דאמת לאבא שאול קנאה לשם נוי ולשם אישות כמתני' בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון זה דוקא להיות קנינו דמן השמים הקנו לו אותה מכח קנין דאחיו עיין כתובות דף נ"ז ע"א אבל בודאי אסורה עליו דהא דאמרי' דקנאה בין בשוגג או באונס או רצון וכדומה ילפי' בדף נ"ד מדכתיב יבמה יבא עלי' מכל מקום והנה מיבמה יבא עלי' לא ידעי' שהיא כאשתו לכל דבר אחר הביאה וממילא אמרי' אעפ"י שקנאה בביאה הנ"ל מ"מ נשארת באיסורה אבל אם כוון לשם מצות יבום ליבם אותה לשם מצוה אז יש לו דעת קידושי' כמו אם יקדש אשה בביאה דכתיב כי יקח איש אשה ובעלה שביאה עושה לקוחין אז גילתה התורה ולקחה לו לאשה אם יש לו דעת קיחה היא נעשית כאשתו לכל דבר אבל זה לא יוכל להיות רק ויבמה אם יודע ומכוון לבעול לשם ייבום ולא שיבם בא עלי' בלא דעת יבום וא"כ גילת' התורה כיון שלקחה בתורת יבום היא כאשתו לכל דבר אבל בלא דעת יבום אין כאן לקיחה וקנאה אבל נשארת באיסור אשת אח והגם שתוס' כתובו' דף פ"ב ע"ב כתבו דבכל אופן היתה מותרת עד שעת גירושין ולא תאסר מיד אחר ביאה ראשונה יעויין שם היינו דוקא יען דכתיב ויבמה אז חדשו סברתם דלא ס"ד דתורה יצוה ליבם ויצטרך מחר לגרש אבל כאן אם לא קיים ויבמה אז שיבם בא עלי' אז בודאי אינה כאשתו ואסורה מיד אחר העראה כמובן וזה שאמר אבא שאול אם בועל לשם נוי הוא כאלו פוגע בערוה שעשה עבירה והגם שקנאה אבל עכ"פ אין כאן לקיחה ונשארת אחר העראה באיסורה וקרוב להיות הולד ממזר ודו"ק: ואחר רבות בשנים אשר האיר ד' עיני לחדש זאת שאם הי' הייבום שלא מדעת הוא קונה יבמתו אבל נשארת באיסור עולם מצאתי און לי בתורתנו הקדושה פ' וישב ויאמר יהודה צדקה ממני כי על כן לא נתתי' לשלה בני ולא יסף עוד לדעתה והביא רש"י וז"ל י"א לא הוסיף עכ"ל וכתב הרמב"ן בנמוקי חומש שלו וז"ל ולא יסף עוד לדעתה אחרי שקיים זרע לבניו לא רצה להיות עמה אעפ"י שהי' ברצונו כי איננה אסורה עליו והיתה אשתו כמשפט הייבום וזה הטעם האומר לא פסק כתיב הכא ולא יסף וכתיב התם קול גדול ולא יסף עכ"ל והוא פלא גדול אחרי שבסוטה דף י' מבואר הך פי' דהך ולא יסף הוי הכוונה ולא פסק למה החזיק הרמב"ן בדעת י"א שלא הוסיף לדעתה אם הדין דמותרת לו למה לא קיים יהודה מצות עונה וצע"ג וכן נפלא בעיני על מעשה דר"י בן חלפתא הובא ברבה פ' וישב פ' פ"ה שבעל חמש יבמות לכל יבמה ביאה אחת ועיי' במ"כ שסובר לאסור לבעול ליבמה רק ביאה אחת וקשה הכי לא ידע ריב"ח דין כיון שלקחה הרי היא כאשתו לכל דבר וצע"ג:

אך הוא הדבר דהנה יהודה חשב לתמר לזונה לקדשה עלי דרך היושבת בפתח עינים א"כ לא חישב למצוה לקנות אותה בביאה הנ"ל והגם שמצות יבום נתקיים בכל אופן אבל עכ"פ נשארת באיסור כלתו יען שנעשה הבעילה בלי כוונת לקוחין ולכן לא רצה עוד לדעתה והבן ומצאתי ברבינו בחיי שמביא בשם רמב"ן (הגם שלא מצאתי דבריו ברמב"ן) וז"ל צדקה ממני יותר ממני שאני נתכוונתי לזנות והיא נתכוונה למצות יבום וזה שאמר על כן לא נתתי' לשלה בני כלומר על נכון עשתה כן כשלא נתתיה לשלה בני כי שלה הוא היבם ואני הגואל אחריו אם לא יחפוץ לקחת את יבמתו עכ"ל מבוא' כי יהודה הודה שנתכוון רק לזנות ולכן לא רצה לבעול אותה עוד ודוק ומהאי טעמא לא רצה ריב"ח ליגע ביבמות שלו שירא לנפשו פן לא היתה מחשבתו שלימה מקודשת רק לשם מצות יבום ואז נשארת באיסור כל ימי':

אמנם יש לחקור הלא בכל קנין מהני כוונת המקנה הגם שהקונה לא חשב לעשות עתה קנין כמבואר בנמ"י פ' חזקת בשם הראב"ד דדוקא בעודר בנכסי גר לא מהני יען דאין כאן מקנה אבל ברב ענן דשקיל בדקא דארעא הגם דלא ידע רב ענן אלו המזכה ידע הי' מהני כוונת המקנה וכן הביא הקצו"ח בסי' ער"ה וקמ"ג בשם רשב"א בגיטין דף כ' יעו"ש וא"כ תמר כוונה להקנות עצמה במעשה יבום והיא היתה מכוונת רק למצות יבום וזה הי' סברת רב שמואל בסוטה דף י' שלא פסק מלדעתה יען שסמך עלי' שהיתה מכוונת למצות יבום ולא לתאוה בעלמא וזה לדעתי עומק דברי רש"י בסוטה דף י' ע"ב בד"ה כיון שידעה וז"ל כיון שידעה שידע בה שהיא צדקת ולשם שמים נתכוונה עכ"ל ראה נפלאות מתורת ד' תמימה שרב שמואל סובר משעה שהכיר בה שהיתה מכוונת לשם שמים והאמין לה שהיא צדקת אז בעל אותה ואקוה שמקום הניחו לי מן השונים להתגדר בו בעזה"י:

ועדיין יש לברר אם כוונת המקנה מהני ביבום הגם אם תמר חשבה למצוה הלא כי יקח איש אשה כתיב ודרשו חכז"ל ולא תלקח אשה לאיש ועיי' ר"ן נדרים דף ל' ע"א בד"ה ואשה כמי כשפדאוה אחרים דמי שהקשה הר"ן אדרבה כיון שלא יצאה מרשות או מרשות עצמה א"כ הוי כפדאן הוא שלא יצא מרשות הקדש או מרשות שלו ותי' וז"ל וניחא לי דאי מצי אשה לקדש עצמה לאיש הכי נמי דהוי היא דומי' דמקדש נטיעות ממש אלא כיון שתורה אמרה כי יקח איש אשה ולא אמרה כי תלקח אשה לאיש לא כל הימנה שתכניס עצמה לרשות הבעל ומשו"ה אמרי' פ"ק דקידושין דאי אמרה היא הריני מאורסת לך אין בדברי' ממש אלא מכיון שהיא מסכמת לקידושי האיש היא מבטלת דעתה ורצונה ומשוה נפשה אצל הבעל כדבר של הפקר והבעל מכניסה לרשותו הילכך

אין אנו דנין בקידושין מצד האשה אלא מצד הבעל ולגבי הבעל כשפדאוה אחרי' דמי דבקידושין הראשונים היא ברשותו ולאחר גירושין יצאה מרשותו ומשו"ה לא מצינן למיפשט גבי קידושין דחיילי מפדאן הוא דלא דמי' כדכתיבנא ומפדאן אחרים נמי לא מצינן למיפשט דלא חיילי משום דלא דמי לגמרי דהא הכא האשה ג"כ מכנסת עצמה לרשותו במקצת ואיכא לדמויי לפדאן הוא והיינו דליכא למיפשטא מהא כלל עכ"ל הזהב ודברי הר"ן המה מחוסרי תבלין הבינה ומרוב קו' בלשונו לא אכתוב רק בקיצור אשר פרשתי דברי בלמדי עם תלמידים מס' הנ"ל הנה בכל קנין יש ב' דברים (א) פעולת הקנין מעות או משיכה או הגבהה וחליפין וכדומה אין מספר לענפי קניינים כנודע (ב) מחשבת הקנין דאין נתינת מעות או משיכה או הגבהה וכדומה מן מעשה קנינים מועילים חוץ אם יש כאן כוונה שבמעשה זה מכוון לזכות בחפץ הנ"ל שיהי' שלו מכאן ולהבא כמובן וב' דברים הנ"ל נפרדים זה מזה המעשה קנין לא מהני מן המקנה החפץ שגם אם יעמוד ראובן ויכוון לקנות חפץ שמעון ושמעון יעשה משיכה או הגבהה בעבור ראובן לא מהני יען דאין החפץ יוצא מרשות לרשות ובעבור זאת מי שעושה שליח ונותן לו מעות לקנות לו חפץ לא יוכל השליח למכור לו חפץ שלו בקנין עיי' ר"ן כתובות פ' אלמנה נזונת ועי' בב"י א"ע סי' ק"ך רק ראובן צריך לעשות מעשה קנין בעצמו או ע"י שלוחו איש נכרי אבל לענין מחשבת הקנין מהני מחשבת שמעון לראובן כמבואר בנמ"י ורשב"א שהבאתי למעלה ופועל המקנה שיכנס החפץ ברשות אחר הגם שראובן הנ"ל לא חישב בשעת הפעולה שיפעול לקנין והבן זה אבל בדבר של הפקר שאין כאן מקנה צריך הקונה לעשות פעולת הקנין וגם מחשבת הקנין כמבואר בעודר נכסי גר וסבר שהן שלו כמובן:

והנה אם יהי' לדמות קנין אשה כשאר קנינים אז אם איש עושה באשה מעשה קדושי' והיא כוונה להתקדש בו ואנו ידענו שמסתמא הוא הי' מכוון לדעתה אם הי' יודע דעתה אז מהני מחשבתה תחת מחשבתו כי הוא עשה מעשה הקנין והיא הדעת האחרת המקנה שמקנת גופה לו אבל התורה אמרה כי יקח איש אשה שהוא יפעול הקנין וכאן האשה פועלת ג"כ לכן לא מהני אם האיש נותן מעו' והיא אמרה הריני מאורסת לך דאז היא מקנת עצמה לו אלא הכל צריך להיות מן האיש רק היא תהי' מרוצית לאיש הזה ואז היא מבטלת רצונה ודעתה ומשוה נפשה כדבר של הפקר שאין כאן מקנה רק קונה כן הוא בקידושי' שלא צריך דעת מקנה כלל רק הבעל פועל הכל כמו מי שמוצא מציאה שפועל המוצא הנ"ל הכל והתורה חידשה ג' קנינים באשה אבל כולם צריכי' פעולת הבעל ודעת קנין של בעל אבל מאשה כלל וכלל לא ולכן אינו דומה לפדאן הוא ששם הוא או ברשות

הקדש או ברשותו ובידו להקדיש להשיב רשות הקדש כמו בראשונה אבל כאן עכשיו היא ברשותו ואחר גירושי' יצאה מרשותו ומצדה אין לחקור דנאמר דהיא הוי או ברשות הבעל או ברשותה יען כי אין הקדושי' באי' מצדה כמו שבא ההקדש מצדו אבל לפדאן אחרי' ג"כ לא דמי יען דכאן עכ"פ גם היא פועלת במקצת במה שמשוה נפשה לגבי הבעל כדבר של הפקר שיוכל לעשות קנין בה כנלענ"ד הבנת הר"ן:

ועתה יש לחקור אם יש לדמות יבום למעשה קדושי' לגמרי דנימא כמו דלא מהני בקידושי' דעלמא מחשבה אשר האשה חושבת להיות קנינו ה"ה דלא מהני ביבום או דנימא בהיפך דהא כאן אפי' בלא מחשבתה היא נעשית קנינו דמן התורה הוקנתה לו וכל המחשבה הוא רק לענין אם נשארת לו קנין היתר לשם נוי או שהיא נשארת לו באיסור בעילה אעפ"י שהיא קנינו אז מסתבר דלענין זה מהני מחשבת האשה שיהי' בעילה הנ"ל גם לקנין היתר ולכן סובר שמואל שלא פסק יהודה מלדעתה שסמך על צדקתה והבן:

ואיידי דאיירי אזכיר עי' נוב"י א"ע מ"ב שחקר הגאון מהר"ש אם בב"נ אזלי' בתר רוב כל דפריש מרובא פריש יען דאחרי רבים בישראל כתיב ומיישב בזה קו' שג"א סי' מ"ט שהקשה למה בני קטורה חייבי' במילה הא סנחריב בלבל כל האומות ופסק הרמב"ם פי"ב מא"ב ותי' הגאון דב"נ לא יוכל למיזל לקולא אחר רוב ולפ"ז קשה לי אם יש לאבות דין בן נח איך בעל יהודה לתמר שהיתה מכוסה בפני' וחשבה לזונה [ועיי' בגמר' דף נ"ח אימתי התרתה משפרעה ראשה] דא"כ שלא ראה אותה איך בעל אשה אשר לא הכירה דילמא היא מקרוביו בשלומא אם אזלינן בב"נ בתר רוב י"ל דסמך על הרוב כל דפריש מבית לדרך מרובא פריש ועי' נזיר י"ב בתוס' אבל אי לא אזלי' בתר רוב כל דפריש א"כ איך בעל יהודה זונה הנ"ל דילמא היא אחת מעריות שלו בשלומא הא לא קשה לי איך לא חשש יהודה דלמא היא אשת איש אשר ב"נ נהרג עלי' משום ודבק באשתו ולא באשת חבירו ויש רוב לאיסור דרוב נשים המה נשואות דזה לק"מ דהיא אומרת לו שהיא פנוי' וגוי נאמן על גוי אפי' אם לא הוחזק לו ששומר מצותיו בלא נתחזק איסור אבל למה לא חשש דלמא היא אחת מעריות אשר לא הבטיחה דהא באמת היתה תמר אלא ודאי דאזלי' בתר רוב וצע"ג ואולי שהיא נבעלת ועושה איסור כמוהו וגם עוברת על לפני עור דהיא מכשיל אותו אז כאשר גם היא עושה איסור סמך עלי' דהיא יכולה להכיר אותו והוא לא הי' יכול להכיר אותה שכסתה פני' ודו"ק או דהבטיחה לו בסתם שמותרת לו דהיא ידעה שיש לו בה ייבום ועי' רמב"ן בתורה ודוק:

סימן סד

ברכת חיים ושלום והצלח' לראש הרבני המופלג החריף הצדיק תמים במעשיו כבוד י"כ מהו' פישל נ' ולכל מרבית ביתו יאמר שלום:

מכתבו קבלתי ושמחתי בראותי כי שם עיניו הטהורים על ספרי לפלס במשקל השכל את דברי ובחצי בינתו משיב מלחמה השערה אני אוהבי אהב ואשיב כיד ד' הטובה עלי ואתהלכה ברחבה וכפי עיונו יחלק שלל לקרב או לרחק וזה החלי בעזה"י:

א מה שחדשתי בספרי פ"ח בדף ג' דספרה לה אצל זבה כתיב ובשעה שאומרת האשה שפסקה מלראות עדיין היא בטומאתה ואינו נגד חזקת איסור וכ"ת כתב על זה שהוא כסברת הנמ"י אם העד אומר להתיר אשה לבעלה עכ"ל במכ"ת לא כן עמדי כי שם הכוונ' הגם שבכלל הוא אם הבעל מת היא מקבלת כתובה אבל עכ"פ העד אינו בא על זאת אכן סברתי הוא יען דליכא לאשה חזקה שתראה תמיד וא"כ מה שאמרה שפסקה מלראות אינו נגד חזקה ובודאי נאמנת דהא עדיי' היא נשארת באיסורה וממילא אחר שבעת ימים תוכל לטהר עצמה ע"י טבילה דאכן סהדי שראוי' לטבול דהא עברו ז' ימים ולכן נאמנת שטבלה יען שטבילה בידה כמובן שרחוקה סברא הנ"ל מסברת הנמ"י וק"ל: (ב) ומה שפלפל בדעת שבסברא הנ"ל רצה ליישב קושי' הגאון מפוזנא שהובא' בנוב"י ח"ב סי' ס' בא"ע איך ילפי' להחזיר גט בסימן דילמא בשמלה ליכא חזקה אבל כאן בגט יש חזקת איסור וצע"ג ובזה מיושב דהגט נאבד מן השליח ואם אנו מחזיקי' שזה הוא הגט שנאבד עכ"פ היא עדיין בחזקת איסור וממילא נוכל לגרש אח"כ אבל א"כ קשה לו איך מקשה הגמ' ביבמות דף ק"כ להתיר בסי' במת הבעל מגט דמחזירי' בסימני' דילמא בגו נשאר חזקת איסור אבל במיתה מיד נסתרה החזקה אם אנו סומכי' על החזקה וצע"ג:

ונלע"ד ליישב בעזה"י ואצא לחדש דבר חדש מאוד ויהא רעוא דאימא מילתא לאמתו ירושלמי פ"ו מסוטה חקר אם ידענו שאינה שותתת ובא ע"א שנטמאת אם יהי' נאמן כתב וז"ל ממה דר"י אמר פלוני אכל חלב והתרתי בו אינו לוקה אמר לו אחד חלב הוא והתרו בו שנים לוקה ועיקר עדותו לא בע"א הוא ממה דר"י אמר פלוני נזיר ונטמא התרתי בו אינו לוקה אמר לו ע"א נזיר אתה והי' נוהג נזירות על פיו שתה יין ונטמא למתים והתרו בו שנים לוקה ועיקר עדותו לא בע"א ממה דר"מ אמר פלוני כהנת וזינתה ובא עלי' בעלה ובעלה כהן התרתי בו אינו לוקה נסתרה בפני שנים אמר אחד אני ראיתי' שנטמאת ובא בעלה עלי' כהן והתרו בו שנים לוקה ועיקר עדותו לא בע"א הוא עכ"ל ועיי' רמב"ם פט"ז מסנהדרין ובפ"ג משגגו' ובמ"ל ובפ"ט דנזירות ופ"א מא"ב ובכ"מ ובהר"מ ובמגדל עז יעו"ש: ולכאורה פלא בעיני להבין במה שכתב הירושלמי פלוני אכל

חלב והתרתי בו אינו לוקה ע"כ שהי' אצל התראה עוד ע"א דאל"כ הא לא יקום ע"א באיש לכל עון ולכל חטאת שאין ע"א מחייב מלקות וע"כ שהי' אצל התראה עוד ע"א וקשה ממנ"פ אם גם עד השני יודע שהוא חלב אז בודאי דהוי התראה טובה ללקו' דהא פסקי' דהתראת ע"א מהני עיי' במכו' דף ו' וברמב"ם פ"ד מעדות ואי עד השני לא הי' יודע שהוא חלב איך יוכל להעיד עליו שפלוני אכל חלב וע"כ דשמע מתחיל' מעד הראשון שחתיכה הנ"ל היא חלב וקשה א"כ כיון דע"א נאמן באיסורי' וא"כ גם השני יוכל להתרות ואכתי קשה א"כ הא התרו בו שנים כמה שכתב הירושלמי בעצמו אם אמר אחד שהוא חלב ואח"כ התרו בו שנים לוקה אעפ"י שעיקר עדותו על פי ע"א ומה לי ששנים שמעו מפי ע"א או אחד שמע מע"א וא"כ למה אינו לוקה וצע"ג ואם הכוונה יען שהוא בשעת מעשה א"כ אפי' אם אחד אומר שהוא חלב ושנים מתרי' בו לא מהני ולמה נקט הירושלמי והתרתי בו וצע"ג ועוד לו יהי' שלא שמע מתחילה מע"א שהוא חלב הלא הוא שומע בשעת התראה שהוא חלב וע"א נאמן באיסורין ויודע עד השני שהוא חלב ויוכל גם הוא להתרות בו וא"כ יש כאן שני עדים ולמה אינו נלקה והוא פלא גדול בעיני עד שכמעט לא אוכל להבין דברי המפרשי' שלא שמו על לב לפרש ירושלמי הנ"ל:

אמנם נ"ל לברר הדברים בעזה"י דנ"ל הגם דחידש לן דע"א נאמן לקבוע איסר אשר על ידו יבא לבסוף מיתה או מלקות היינו דוקא אם בא ומעיד בתורת עד על החפץ שמגלה האיסור שאומר חתיכה זאת היא חלב או אשה זו זינתה או אשה זו סוטה וכדומה שאז לא דבק דיבורו להעניש נהפוך הוא שבא לגלות לדעת שחפץ הנ"ל הוא איסור וממילא כל השומע יפרוש ממנו שכל ישראל בחזקת כשרות ולא יחטא לאלקים שזה הוא גדר עדות שמעיד שהוא יודע שהוא זאת או ראה או ידע וממילא אם בא אח"כ רשע עריץ ורוצ' לעבור על דבריו ולאכול או לבעול אז מי שמתרה בו הוא יודע שחתיכה זו חלב או אשה זו זונה או סוטה וחייב מלקות או קרבן דהא המגלה האיסור לא כיוון להעניש והי' נאמן ונתחזק החתיכה לאיסור ומי שבא ומתרה מתרה כדין אבל אם אחד רוצה לאכול חתיכ' ובא ע"א ואומר אל תאכל שאם תעבור ותאכל ילקו אותך משום חזיר או נביל' או זוכה או סוטה שהוא מגלה האיסור לא בתורת עדות להעיד על החפץ רק בא להתרה על העונש שהתראה הוא הכלי להביא העונש ובתוכו מגלה שם איסור של החפץ אז אין ע"א נאמן דלא יקום ע"א באיש לכל עון ולכל חטאת כתיב וזה קם לעון ולחטאת ואינו נאמן כלל וזה כוונת ירושלמי דבעי אם כבר נודע דאינה שותתת ובא ע"א אם יהי' נאמן להפסיד כתובתה ופשט מהנך בבא דכמו אם ע"א אומר התרתי בו אינו לוקה יען

כיון שאמר דההחתיכה חלב בשעה שמתרה ולא בא העד על החפץ בתורת גילוי דעת להגיד טיבו של החפץ רק הודיע איסור החפץ בתוך התראה אשר כוונתו להעניש אינו נאמן ואינו לוקה וכן בנזיר וכן בסוטה וה"ה כאן בשלומא אם בא שלא להשקותה אז הוא בא להעיד על חפץ שהיא סוטה אבל אם ידענו שאינה שותתת ובא אז הוי ביאתו להעיד להפסידה הכתובה וזה שסיים ועיקר עדותו לא בע"א הוא הכי כאן אין עיקר עדות שלו מיוסד בע"א ואינו נאמן והבן זה (ועיי' במראה פנים שמפרש שפושט שנאמן להפסיד הכתובה ואז הוי הכוונה ועיקר עדותו לא בע"א אע"פ שעיקר עדותו נסמך על ע"א אעפ"כ אם התרו שנים לוקה):

והרמב"ם פט"ז מסנהדרין כתב וז"ל אינו צריך שני עדים למלקו' אלא בשעת מעשה אבל האיסור עצמו בע"א יוחזק עכ"ל ולכאורה הי' לו לכתוב אין צריך שני עדים אלא על המעשה אבל האיסור יוחזק בע"א אבל מה שכתב בשעת מעשה לכאורה אין לו מובן וצ"ע ולפמ"ש נכון מאוד דבשני עדי' די אם מגלי' בשעת אכיל' אל תאכל ואם תאכל תחייב משום חלב וכדומה אבל בע"א לא מהני אם מגלה האיסור בשעת מעשה אבל יוחזק בע"א דאז לא בא על איש להעניש רק לגלות טיבו של החפץ כמו שמבאר זונה אשה זו או חלב כליות הוא זה והבן:

ועתה שהתחלתי לבאר הנני מחדש עוד סברא אחת הא דגילו לן רבותינו ז"ל דעיקר האיסור יוחזק בע"א אפי' למלקות היינו דוקא בכל גווני דירושלמי ורמב"ם דע"א בא דע שזה חלב או כלאי כרם או אשה זו זונה או גרושה דבא לגלות על החפץ שם איסור למען דעת להפריש ולא יצמח מהם עון ועמל לאיש אבל אם ע"א בא לומר גט זה כתוב לשמה ואנו חוקרי' אמאי יהי' נאמן בדבר שבערוה דצריך שנים ואנו נאמר הלא קודם גירושין הוא בא רק להחזיק הגט ואח"כ אנו מגרשים אחר שכבר הוחזק בע"א זה אינו דלמאי נ"מ תאמין לו שנכתב לשמה הלא רק כדי לגרש בו ואז כיון שאנו חוקרי' שיבוא ע"י כריתות אז ע"א אינו נאמן רק משום טעם חכז"ל רוב ספרי דדייני מיגמר גמירי ומשום עיגונא והבן סברא הנ"ל ומצאתי בתורת גיטין בחידושיו בסוגי' דלשמה דכתב דלשיט' רמב"ם שאיסור בע"א יוחזק נאמן ע"א להגיד שהוא לשמה מן הדין דעדיין לא מעיד על דבר שבערוה יעו"ש ולדעתי לא דבר על נכון כי בדין של הרמב"ם בא העד לומר שלא יאכל אדם ולא בא לעון ולחטאת אבל כאן מה תכלית שנכתב הגט לשמה ע"כ כדי לגרש בו ובא על דבר שבערוה ודו"ק:

ולא אוכל להשיב ידי אחור להגיד לו בקול קולמסי פליאה על הגאון הנ"ל שכתב שם שיען דכעת השליח אינו מעיד רק על הגט לא נקרא דאינו נאמן נגד איתחזק איסור

דאל"כ איך ע"א מעיד על מקוה שיש בה מ' סאה ואח"כ טובל בו טמא כמלא ע"א מוציא מחזקת איסור אלא ע"כ יען דבשעת הגדתו אינו מוציא אותו מחזקת טמא יעו"ש ולדעתי פלא שם העדו' לגלות שזה הוא מקוה של מ' סאה שלא תפסל במים שאובין ולטבילת ידים או אם יבוא טמא בה לא יקבל טומאה ומעיד על חפץ אבל כאן בגט תכלית כתיבת לשמה רק לגרש אשת איש הוא והבן:

ולפ"ז מיושב קושי' מעלתו על סוגי' דיבמות דשם אם אנו חוקרי' על הגט שנאבד מן השליח אם האי גט שנמצא הוא שנאבד וע"כ לגרש בו ומיד אנו דנין על חזקת אשת איש כמו במת אבל במה שחדשתי דזבה שאומרת שפסקה מלראות אבל עדיין היא באיסור' שנאמנת על זה שאינה רואה עוד שאינו נגד חזקה שם אין אנו צריכי' למאי נ"מ בזאת אלא לטבילה דגם בלא זאת יש נ"מ אם תמצא דם והיתה עוברת בשוק הטבחי' שנתלה הדם בו ולא יטמא כי הדם זיבה אז הטומאה כנודע ולכן נאמנת שפסקה ואח"כ אנן סהדי שראוי' לטהר עצמה לבעלה כנלענ"ד לחדש כעת:

ובזה נ"ל לחדש דבר כפי פירושי בירושלמי יצא דאין חדש הגם אם בשעת אכילתו לחלב או לכלאים בא ע"א ואמר חלב או כלאים הוא זה ושנים מתרי' בו חייב דאין קפידא בזה אם הוחזק מכבר שהוא איסור אלא הקפידא הוא אם מודיע האיסור בתוך התרא' אינו קם לעון ולחטאת אבל אם הוא אומר רק שהוא חלב שיפריש עצמו מלאכול ושנים מתרי' בו אם יאכל עוד אז חייב אם מתרי' בו מיד אבל בחתם סופר יו"ד סי' קע"ה בד"ה ונ"ל לא משמע כן וק"ל:

ואיידי דאיירי לא אמנע מלהודיע לו השגה אחת אשר כתבתי שם על הגאון אדמו"ר שהביא ראי' לדין ירושלמי ורמב"ם הנ"ל מהא דצריך קרא משפט שע"א אינו נאמן לקידוש החודש ות"ל איך יהני ע"א א"כ איך נהי' לוקי' למחלל יו"ט או החובל ביוה"כ או חמץ בפסח וע"כ דלולי קרא הי' נאמן דכיון דהוחזק עפ"י ע"א נאמן עכ"ד וכתבתי על הגליון וז"ל יש לו להביא ראי' מן ירושלמי שפוסק קידוש החודש די בע"א הובא בפנ"י דף כ"ב וע"כ כרמב"ם אבל פליאה בעיני על ראי' שלו הלא בקידוש החודש מפורש בדף כ"ה אתם אפי' מזידים אתם אפי' מוטעי' וא"כ בכל אופן יש בט"ו ניסן פסח וביו"ד תשרי יוה"כ הגם אם העד שקר העד עכ"פ הב"ד קבעו יום זה לפסח או ליוה"כ ונעשה כן בשמים לאל גומר עלי ומי שעובר נענש כדת אבל שם בחלב לא תלי' רק אם החתיכה באמת חלב עכ"ל וצע"ג:

ואתו הסליחה במה שכתב שם וז"ל דלכן מדייק רש"י שפיר שנאבד מן השליח קודם שניתן לה מה שא"כ לאחר שניתן לה ואנו צריכי' לגט לעיין בו אם הוא כשר או פסול

בודאי יש כאן חזקת איסור א"א כנגדו ולא מהדרי' בסימני' אם צריכה לגנו להנשא בו עכ"ל פליאה נשגבה בעיני נהפוך הוא אם כבר נותן הגט ואנו צריכי' לגט לעיין בו ונכיר בסימני' שהוא אותו הגט או כבר היא מגורשת ואין החזרה פועל מאומה לכריתות ומה שנותני' לה הגט בידה הוא לראי' בעלמא כמו כתב אחר מן הב"ד ואיך שייך שלא מהדרי' בסימני' אם צריכה הגט להנשא בו הכי בנתינה הנ"ל אנו מוציאי' אותה מחזקה כלל הלא כפי הסימנים כבר היא מגורשת ומתוך הסימנים אנו יודעי' שקודם הנתינה הי' הגט הכשר ביד השליח והכרת הסימני' עכשיו על למפרע והבן זה מאד:

ג ובמה שפירשתי בכוונת הרמב"ן השיג כבודו נ"י דנהפוך הוא הגם לעצמה נאמנת לבעל אינה נאמנת כמו חקירת האחרונים דאדם יוכל לעשות נגד עדי' דרק הב"ד מקושרי' בהגדת עדים ולא האיש היודע אבל לא לומר יען שנאמנת על עצמה נאמנת לאחרים עכ"ד לא ידעתי את שיחו הלא הבאתי בעצמי שם דברי הבכור שור שעמד לראשון על החקירה הנ"ל והבאתי הנמ"י והפכתי בו ודמיונו לא הבנתי בשלומא נגד העדים נאמן הבע"ד רק לעצמו אבל כאן בנדה הכי יש עדים בהיפך דיבור' רק אנו חוקרי' מנ"ל שנאמנת נגד החזקה ע"ז חדשתי דאדם נאמן על עצמו אם ליכא כנגדו עדים וגם אינו נוגע לאדם אחר ואז נאמנת גם לאחרים דוגמת סברת הרמב"ם שמחדש אם הוחזק האיסור מהני גם למלקות ה"ה כאן אם עפ"י דין היא נאמנת להגיד אם היא כדבר טמא או כדבר טהור ואז אח"כ נאמנת גם לבעלה ולכן פליאה דעתו ממני מאד:

ד מה שהשיג על חקירה שלי בסוגי' דג' דרכי' למה לא נותני' השחרור דהא יש רוב ואם יבוא הבעל ויערער יהי' נאמן לברר כנגד הרוב ויחזור העבד ליקח שפחה ועבירה ליכא כמו באכילה של בשר דסמכי' על הרוב והשיב כבוד מעלתו הגם שע"א יוכל לברר המיעוט מן הרוב אבל יוכל המיעוט להאמין לרוב עכ"ד בקוצר אמרו רמז דבר נכון לכאורה דשם בקידושין יש בירור אבל כאן העבד יוכל לומר אני מאמין לשליח שיש לו נאמנות מכח הרוב ואני משוחרר ע"ז אני עוררהו על דבר נכון דבעבד אשר הוא כשורו וחמורו של אדונו אז אם הבעל והאדון טוען עליו וכפי דבורו הוא עבדו אין כאן לדון מכחו שאומר שהוא מאמין לרוב דהא על גופו הוא טוען והבן ויש לי בחקירה הנ"ל הערות רבות. ומה שהשיב על החקירה שיש כאן ג"כ כתקנת עגונות שלא לעשות אותה זונה יפה דיבר דפח"ח:

ואשים קנצי למילין כי ד' יודע שרק בחפזון מרוב טירדו' אשר מטרידי' אותי פניתי לראות בדבריו זה מיום אתמול ולכן קצרתי ואם יבוא דברו אחבקם ובישועת ד' אנופף ידי אז לרווות צמאונו ידידו הדש"ת הק' חיים סופר:

ואיידי דאיירי בחקירת רמב"ם הנ"ל לא אמנע מעטי לחקוק למזכרת אשר העלו רעיוני בעזה"י הגאון ש"ש שמעתא ו' הביא דברי רמב"ם מפט"ז ה' סנהדרין דע"א נאמן לומר אשה זו גרושה או זונה והקשה הגאון דהוא כנגד סוגי' דקדושין דצריך דוקא ב' עדים בבן גרושה או חלוצה ומתוך זה יצא לחלק בין אשה גרושה לבן גרושה דאשה גרושה הוי דבר שנתהוה במקרה אבל פסול בתולדה הוי כמו פסול ממזר יעו"ש:

ולע"ד נ"ל ליישב דבהל' סנהדרין כ' וז"ל אבל האיסור עצמו בע"א יוחזק כיצד אמר ע"א חלב כליות הוא זה כלאי ברם הם פירות אלו גרושה או זונה אשה זו ואכל או בעל בעדים אחר שהתרו בו לוקה אף עפ"י שעיקר איסור בע"א בד"א שלא הכחיש העד בעת שקבע האיסור אבל אם אמר אינו חלב זה וזו אינה גרושה ואכל או בעל אחר שהכחיש אינו לוקה עד שיקבעו האיסור שני עדי' שתק בעת שהעיד העד אחד בקביעות איסור וכו' אין שומעין לו עכ"ל והנה בלשונו הזהב יש לדקדק הרבה דמהפך כל הדברים וכך הי' לו לכתוב אמר העד זה הוא חלב כליות פירות אלו הם כלאי כרם אשה זו גרושה או זונה דמזכיר החפץ ומזכיר עליו שם איסור ולמה שכל את לשונו שעד מתחיל בשם האיסור ואח"כ מזכיר החפץ וגם יתר לשונות בדבריו וז"ל בד"א שלא הכחיש העד בעת שקבע האיסור מאי זה לשון קביעות הי' לו לכתוב בעת שהחזיק וגם בסוף מסיים וז"ל עד שיקבעו האיסור שני עדים הי' לו לומר עד שיחזיקו האיסור שני עדים וגם מסיים עוד וז"ל שתק בעת שהעיד העד בקביעות האיסור עכ"ל והוא פלא גדול הלא על ידי דיבורו של העד נקבע האיסור והעד הוא קובע איסור ואיך שהעיד העד בקביעת האיסור והי' לו לכתוב בשעה שהעיד לקבוע האיסור וגם תיבת האיסור ה' יתירה יש כאן הי' לו לומר בקביעת איסור וכמעט כולו מוקשה מראש עד סוף:

אמנם ד' האיר עיני בדבריו הקדושי' דהנה דין של הרמב"ם יש לחקור בב' פכים:

א אם הי' לפנינו חתיכה של מאכל או עומד לפנינו אשה ואין לנו שום ספק כלל שיהי' החתיכה איסור או האשה פסולה ובא ע"א ומגלה לנו בדבורו שזה החתיכה היא של חלב או הפירות הם כלאי כרם או אשה הנ"ל היא זונה או חללה ואז בודאי צריך להזכיר מתחילה החפץ ואח"כ האיסור כי עדותו פועל לחדש לנו שם איסור על החפץ וצריך להזכיר שחתיכה הנ"ל היא של איסור ואשה זו פסולה כי כן דרך הלשון אם אחד מעיד דבר חדש להזכיר את הגוף ואח"כ שם האיסור כי אין לפנינו רק גוף אחד והוא מזכיר על הגוף שם איסור:

ב אם יש לפנינו ב' חתיכות או ב' גופי' וידענו שאחד של איסור ואחד של היתר רק אין אנו בקיאי' להכיר איזה חתיכה היא של איסור או לא ידענו איזה האשה היא הגרושה

ובא עד ואמר שהוא מכיר איזה חתיכה או איזה האשה האסורה שכל עדותו רק לברר ואז מתחיל העד בשם האיסו' קודם שמזכיר החפץ דהלא גם אנו ידענו מן שם האיסור ואומר העד חלב כליות שאתה ידעת הוא זה אותה חתיכה שאני מראה לך היא בשם חלב שאתה ידעת וכן כלאי כרם שאתה ידעת הם אלו או גרושה שאתה ידעת אשה זו או שם זונה שאתה ידעת היא זו שכבר יש כאן לפנינו קביעו' איסור והוא מברר רק איזה חפץ ומחזיק בו שם האיסור שידענו מכבר והי' לנו ספק בכל חתיכה וחתיכה והוא מחזיק השם על חתיכה אחת והבן:

ועתה בא ברוך ד' שיקר מפז לשון הרמב"ם דאיירי בב' חתיכות ובב' נשים והעד מברר רק איזה היא הזונה או איזה הגרושה ואיזה חתיכה היא חלב כליות או איזה פירות כלאי כרם ולכן נקט שלא הכחיש העד בעת שקבע האיסור ולא נקט לשון החזיק כי כבר הוחזק כאן איסור אבל העד הוא קובע אותו על א' משני חתיכות או משני הגופי' ומדויק מאד שנקנו עד שיקבעו האיסור בשני עדים שאותו האיסור שכבר נודע לנו צריך להיות נקבע עפ"י שני עדים וכן בטוב מה שמסיים שתק בעת שהעיד בקביעות האיסור שאין פעולת העד רק לברר האיסור הנודע לנו (ומה שחידש ששני עדים יוכלו לקבוע שהוא שפת יתר ולפמ"ש נכון אף עפ"י שאין מחדשים דבר בעדותם רק בירור) זה הוא הכוונה בהל' סנהדרין:

ובזה יובן לי להבין שבפ"ג מה' שגגות מסיים וז"ל אעפ"י שעיקר העדות בע"א עכ"ל נקנו לשון עדות ובהל' סנהדרין נקט אעפ"י שעיקר האיסור בע"א עכ"ל נקט על שם האיסור וצע"ג ולפמ"ש נכון דכאן בה' סנהדרין דידענו שיש כאן אחד של איסור ובא העד רק להחזיק האיסור אבל שם בשגגות איירי הרמב"ם אם העד מגיד עדות על חתיכ' אחת אשר לא הי' לנו ספק עלי' ומחדש עדות חדש ודו"ק ולפ"ז לק"מ קושי' ש"ש דרמב"ם איירי בלברר אבל הגמר' איירי לחדש שם זונה ודו"ק:

והנה שפתי לא אכלא הגם שיראתי מאד לדבר דבר בדברי הרמב"ם הנ"ל אשר לא הקדמני אדם כי מן אשנבי האחרוני' נגלה שהבינו דברי רמב"ם בפשטות שאיסור יוחזק עפ"י עד אחד אבל בעיני ובלבי לא כן הוא ואצא לדון בפי' חדש מאוד:

הלום ראיתי אחרי רואי שגם הגאון שב שמעתא ישב על מדוכא של הגאון פנ"י שהעיר שדברי רמב"ם נפלאי' שפסק שאיסור יוחזק בעד אחד ופסק ג"כ שאינו נאמן רק למשואין ולא למיתה עי' שמעתא ו' פי"ב שהאריך למעניתו: ולע"ד נראה לחדש בעזה"י והוא דמודה הרמב"ם הגם אם ע"א בא ואמר שחתיכה הנ"ל חלב ובא איש נכרי ומבקש לאכול החתיכה ועדים מתרי' בו שלא יאכל ועבר ואכל שאין לוקין עליו שהוא יאמר סוף כל

סוף מאין אתם ידעתם שהחתיכה חלב הלא עפ"י ע"א ואני לא אאמין לעד הנ"ל והגם אם מאמין לעד עכ"פ העדים המתרי' בו ג"כ אינם יודעים שהוא חלב רק עפ"י ע"א והוי בכלל לא יקום ע"א באיש לכל עון ולכל חטאת ולכך לא כ' הרמב"ם דינו שאם בא ע"א ואמר על חתיכה שהיא חלב ואח"כ בא איש מעלמא ועדים מתרי' בו לא תאכל חתיכה הנ"ל שהיא חלב שלוקין אותו רק נקט בפ"ג משגגות וז"ל א"ל ע"א חלב הוא זה ושתק וחזר ואכלו בשגגה מביא חטאת ואם התרו בו לוקה עכ"ל משמע דוקא אם מתחילה אמר העד עדותו לאותו האיש ושתק דשתיקה כהודאה והוי כאלו אמר הוא בעצמו מתחילה שחתיכה זו חלב ואדם נאמן על עצמו באיסורין בתורת עדות ולא בתורת שוי' אנפשי' חתיכה דאיסורא דילפי' מן וספרה לה או מן ושחט את בן הבקר וכדומה דלא יקום ע"א באיש היינו אם יקום על איש אחר להעיד עליו אבל על עצמו נאמן כל איש ועי' רשב"א באומרת ברי לי ועיי' בש"ך סי' קכ"ז ועיי' בנמ"י בריש בב"מ והבן זה וכן בה' נזירות נקט הרמב"ם שאמר לו בפניו ושתק יעו"ש מבואר דדוקא אם אדם בעצמו אמר שהוא חלב או אחד אמר בפניו ושתק ואח"כ התרו בו עדים ועבר ואכל אז הוא נלקה אעפ"י שאיסור עצמו בע"א הוחזק הלא הוא האמין להעד אבל אם ע"א מעיד על חתיכה ואח"כ בא איש מעלמא ורוצה לאכול ועדי' מתרי' בו ועבר ואכל אינו לוקה דע"א לא יקום לכל עון ולכל חטאת כנלע"ד:

ולפ"ז אני אומר סברא מתוקה בשלומא בהעיד עד לפני איש ושתק אז הוי שתיקה כהודאה יען דלא הכחיש אותו והוי כאילו אמר בעצמו שהוא חלב ואדם נאמן על עצמו כמאה עדים וחייב אם התרו בו שנים אבל אם אב אמר קידשתי את בתי דהתורה הימנתו לנישואין ולא למיתה אז הגם אם עמד האיש הבועל אז ושתק אעפ"כ לא הוי שתיקתו כהודאה דאיך יוכל להכחישו אם התורה הימנו ע"כ הי' צריך לשתוק וכיון דהתורה לא הימנו לאב למיתה ממילא הוי האיש השותק כאיש נכרי הבא מעלמא דאין ע"א מחייבו בעדותו מיתה כנלע"ד ברור בעה"י ועי' תוס' חולין דף צ"ו ועי' בחת"ס סי' קע"ה וק"ל:

ובגליון ש"ש כתבתי השגה על הגאון הנ"ל שיש הבדל אם העד בא לעשות בעדותו אדם כשר לבן גרושה או לבן חלוצה או לעשות בעדותו אשה לזונה אז צריך ב' עדים כדמוכח בגמ' אבל אם העד אמר זונה אשה זו שכבר היא נעשית זונה בשני עדים במקום אחר בב"ד ולא מחדש בעדותו לעשות אותה זונה אז נאמן כמו שאם אומר חלב הוא זה או כלאי כרם שאינו מחדש בעדותו איסור רק מעיד שכבר הי' חתיכה הנ"ל איסור ובזה אייתי דברי הרמב"ם בסנהדרין ובזה מיושב ג"כ קושי' פנ"י אם האב רוצה לחדש שבתו זונה אינו נאמן והבן ועי' בש"ש שמעתא א' פרק י"ד שחידש באיסור טומאה להרמב"ם

לא הוי דבר ערוה יעו"ש ולפמ"ש לא קרב זה אל זה והבן ועיי' תוס' בקידושין דף ס"ה דוגמת חקירה בענין דבר שבערוה:

סימן סה

שאלה אשה אשר פתח קברה קטן וצר מאוד ובעלה כאיש כן גבורתו לא הי' יכול לבוא בעמק עכור לעשות ביאה גמורה רק להעיר בה ופזר ממונו אצל רופאים בקיאים ואמרו שלא יוכלו לשנות פי הטבע ואירע מקרה לא טהור גברא שלא הי' מעצור לרוח איש ובעל אותה בכח גדול והזיק אותה מאוד ומבקשת גנו ושואלת אם אין הבעל מחויב לשלם לה על אשר הזיק אותה בגופה וגם הוא אמר אם הדין תורה מחייב לשלם לה אז חלילה לו שלא לשלם והגם שאין לו עכשיו בכל זאת יתן לה שטר חוב לתבוע ממנו בכל עת שיהי' לו אבל אם אין מחויב לשלם מן התור' אז יתן לה כפי ישרו ויכלתו: תשובה לכאורה הדין מפורש בתלמוד בב"ק דף ל"ב המזיק אשתו בתשמיש המטה חייב לשלם לה דלא דמי לזה בא בחביתו וזה בא בקורתו דפטור דשם שניהם עושי' מעשה אבל בתשמיש הוא עושה מעשה והיא קרקע עולם רק בעריו' גם היא מחויבת יען ששניהם נהני' אבל מעשה ליכא גבי אשה וא"כ הבעל חייב והוא הלכה פסוקה ברמב"ם פ"ד נה' חובו"מ הל' י"ז הובא בש"ע א"ע סי' פ"ג סעיף ב' ובש"ע ח"ו סי' תכ"א סעיף י"ב בלי חולק וא"כ מחויב לשלם לה ופשוט:

אמנם ירדתי בעומק יהושפט וראיתי שדין הנ"ל בשאלתינו צריך בושש כי יש אופן בתוך אופן שיהי' הבעל פטור אם הזיק אותה בתשמיש ובכל זאת דברי התלמוד וש"ע המה אמתיים ואשר יתן ד' בפי אותו אשמור לדבר לפני יודעי דת ודין וזה החלי בעזרת חונן לאדם דעת:

הנה התורה אמרה וכהן כי יקנה נפש קנין כספו הם יאכלו בלחמו מזה אנו לומדי' דבין אשת כהן אוכלת תרומה וכן שעבד כנעני אוכל בתרומה וה"ה בהמת כהן אוכלת בתרומה דכולם הם בכלל נפש קנין כספו כמבואר בגמ' בפ' כה"ג ובפ' אעפ"י ובמשנה סוף תרומות הובא ברמב"ם פ"ו מה' תרומות בהל' א' וג' אך הדבר צריך התבוננת בשלומא העבד כנעני או הבהמה אם המה שוה כסף ויוכל הכהן למכור לאחר או להנחיל אותם לבניו לכן נקראו נפש קנין כספו אבל האשה דליתא במכירה או במתנה או בירושה רק בכסף קדושין אסרה אכ"ע ועושה אותה כהקדש על כ"ע כמבואר בר"ן נדרים דף ל' איך נקראת האשה קנין כספו מאי קנה בה הלא מעשה ידי' דרבנן וירושת הבעל דרבנן ולמה אוכלת תרומה וצע"ג:

ועלה בדעתי דמיתור הכתוב למדו חכז"ל כי באמת יפלא למה כתבה התורה וכהן כי יקנה נפש קנין כספו הכי דוקא אם קנה בכסף אוכלת בתרומה הלא אפי' מצא בהמה מופקרת וזכה בה אוכלת בתרומה או ירש או קיבל במתנה אוכלת בתרומה וא"כ הי' לתורה לכתוב וכהן כי יהי' לו נפש קנין כספו אז הכל במשמע בין זכיי' מהפקר או ירש או קיבל מתנה ותיבת כי יקנה נראה חלילה כשפת יתר וצריך התבוננת לכאורה:

אך נכון מאוד אם התור' אמרה וכהן כי יהי' לו נפש קנין כספו הי' במשמע דוקא עבד כנעני או בהמה שהוי שוה כסף ויש לכהן בהם קנין כסף המה יאכלו בלחמו אבל אם קידש אשה בכסף הגם שקנאה בכסף עכ"פ לא נעשית קנינו להיות לו בה שוה כסף לכן אמרה התורה וכהן כי יקנ' נפש קנין כספו שקאי קנין כספו לפרש תיבת כי יקנה שהחפץ נקנה לו בקנין כספו וא"כ גם האשה נקנית לו בקנין כספו וגם היא אוכלת בתרומה וה"ה אם קנאה בביאה או בשטר יען שאיתקוש היות להדדי וגם היא ראוי' להיות נקנה בכסף וה"ה היבם מאכיל יען כיון שלקחה הרי היא אשתו וקנין אישות נקנה בכסף לכן בכל אופן שנעשי' אשתו אוכלת בתרומה ומה שעבד ובהמה אוכלי' בתרומה הוא מק"ו שהמה קנין כסף ושוה כסף וה"ה אם זכה מהפקר או ירש עבד או בהמה דאוכלי' בתרומה דהלא המה בעצמן שוה כסף וראויי' לקנות בכסף שאין חסרון בגופם שלא יוכלו להיות נקנים בכסף והבן: ובכל זאת לא מצאתי קורת רוח לפני דדילמא כתבה התור' וכהן כי יקנה להורות על דבר אחר דלעולם דוקא עבד ובהמה יש להרבות יען שבהם קנה קנין כסף ממש שהם עצמן קנין ממש כמו זהב וכסף או בית ושדה ומה שלא אמרה התורה וכהן כי יהי' לו קנין כסף דאז הי' במשמע דאם אשת כהן נשארת אחר מות בעלה מעוברת אז עבדי' אוכלי' בתרומה הגם שיהי' זכר ויש לעובר חלק בעבד דבירושה דממילא לכ"ע העובר זוכה אפ"ה אוכלי' העבדי' תרומ' דהא המה קנין כספו ממש שוה כסף ואוכלי' מחמת העובר היורש אפי' לכן רמזה התורה וכהן כי יקנה שדוקא אם הכהן ראוי לעשות קנין בנפש אז יאכל בלחמו אבל העובר אינו מאכיל דמזכה לעובר לא קנה עיי' בב"ב דף קמ"ב לר"י רק ירושה שמן השמים מזכי' לו זוכה העובר אז אינו מאכיל לעבדי' ועיי' פ' כה"ג ילוד מאכיל שאינו ילוד אינו מאכיל אבל לעולם צריך דוקא קנין ממון ממש וק"ל:

וראי' לזה מגמ' יבמות דף ס"ז ע"א דבמתני' תנן בת ישראל שניסת לכהן ומת והניח' מעוברת לא יאכלו עבדי' תרומה מפני חלקו של עובר דברי ר' יוסי' ובגמ' איבעי' להו טעמא דר"י דקסבר עובר במעי אמו זר או ילוד מאכיל ושאינו ילוד אינו מאכיל נ"מ לעובר במעי כהנת בתוס' בד"ה למאי נ"מ לעובר במעי כהנת אע"ג דע"כ דרשי' האי

דרשא דילוד מאכיל דמהאי טעמא אמרי' לקמן דבת ישראל לכהן והניחה מעוברת דלא מאכיל דהתם לא שייך טעמא דעובר במעי זרה זר הוא דאפי' זר מאכיל את אמו ואפי' ממזר כדאמרי' לקמן מ"מ מיבעי' ליה לענין עבדי' דאיכא למימר דוקא לענין אמו דכתב בה קרא יליד ביתו הם יאכלו דמיני' דרשי' ילוד מאכיל אבל עבדי' שאוכלי' מטעם קנין כספו לא קאמר קרא ילוד מאכיל שאינו ילוד לא עכ"ל ולכאורה יפלא א"כ מאי קמבעי' להו ומאי ס"ד לחדש דבר כנגד הסברא הלא טוב יותר לפרש טעמא דר"י משום עובר במעי אמו זר אבל בודאי בעבדי' שהם קנין כסף יאכלו מחמת עובר כהן אפי' אינו ילוד ומכ"ש שצריך התבוננת ברמב"ם פ"ח מה' תרומות דפוסק להלכה להך שאינו ילוד אינו מאכיל עיי' בכ"מ הל' ד' ועיי' בתיו"ט במשנה פה וצע"ג: ולפמ"ש נכון בעזה"י דאי אמרי' שהך נפש קנין כספו אין הפי' שלקחו ע"י כספו אלא שגוף הדבר צריך להיות קנין כספו שוה כסף וא"כ למה כתבה התורה כלל וכהן כי יקנה הכי יש קפידא אם קנה הלא עיקר קפידא אם יש לו בחפץ שוה כסף וטוב שתורה אמרה כי יהי' לו קנין כסף אלא ודאי דתורה גילתה כאן בשלומא אם הכהן ילוד שכבר בא לעולם וראוי לקנות דבר דמשעה שנולד יוכל אחר לזכו' בעבורו ולזכות לו דבר אז קנין כספו אוכל בלחמו אבל בעובר דמשכחת שיהי' לו קנין כספו ע"י ירושה במה שתורה זכתה לו בלי קנין אלא ממילא נעשה שלו עיי' ר"ן נדרי' דף מ"ב אבל שיהי' לו דבר ע"י קנין לא משכחת לר"י דסובר המזכה לעובר לא קנה ואין ראוי לקנות קנין כסף אז אינו מאכיל וזה החקירה דטעמא דר"י יהי' גם מטעם ילוד מאכיל ושאינו ילוד אינו מאכיל או נימא דהך כי יקנה בא להורות שיבא לו ע"י קנין הגם שאינו שוה כסף באמת אבל לא לדרוש שיהי' האדון ראוי לקנות והבן ודברי רמב"ם יבוארו אי"ה במק"א כי יש לי לטייל שם ארוכות בעזה"י:

ובנתי בלשון רמב"ם פ"ו מה' תרומות שכ' בהלכ' א' שעבדים הכנענים ובהמתן של כהנים אוכלים בתרומ' וז"ל דכתיב וכהן כי יקנה נפש קנין כספו עכ"ל ולא חשב כאן שגם נשים של כהני' אוכלי' בתרומ' אבל בהל' ג' כ' שבת ישראל ניסת לכהן אוכלת בתרומ' מה"ת משעה שנתארס' וסיים וז"ל שהרי היא קנינו עכ"ל מדלא חשב בהל' א' הנשי' ולסיים דכתיב וכהן כי יקנה נפש קנין כספו משמע לכאור' שחלקם לשתים יען שעבד ובהמה המה ממש קנין כסף ואשה היא רק נקנית בכסף ובעל קנה אותה בכסף אך באמת אי אפשר זה דא"כ הי' לו לסיים בהל' ג' שהרי היא נקנית לו בכסף מדכתב מפני שהיא קנינו משמע שגם האשה נחשבת לבעל לקנין גופה ומה שחלק בהלכות הוא דעבד ובהמה אוכלי' בתרומ' אין זה מעלה אצלם רק גרעון ובאשה הוא למעלה וכמו שבארתי בספרי פלס חיים בסוגי' דאיני זנך ואיני מפרנסך עיי"ש ותמצא נועם לנפשך

בדברי פי' משניות שהבאתי שם וק"ל וא"כ הדרא החקיר' לדוכתי' שצריך לדרוש לדעת מנ"ל להרבות אשה באכילת תרומה וצע"ג:

והנלע"ד לחקור בזה בעזה"י דבר חדש הנה בודאי אין לאדם כח ורשות לבוא לאשה שתשמע לו להיו' נבעלת לו ואם לא תשמע לו אז יכוף אותה בע"כ ויבעול אותה כי מי שבועל אשה בע"כ הוא גזלן מה לי שאדם גוזל מאדם אחר חפצו ומכ"ש אם גוזל ממנה גופה להכחיש נוי' ותפארתה ומכ"ש שצריך לשלם לה הנאת תשמישו אשר כהנה ממנה ואם ציער אותה ועינה אותה בתשמיש בודאי צריך לשלם לה גם צערה ואם נתעברה מביאה זו בודאי אין לבועל כח אם ילדה בת שהוא ימכור אותה לאמה או לשפחה כי הבת ירך אמה ומכחה ומזרעה ומדמה ילדה אותה ואיך יקח הבועל חלק האשה וה"ה אם בעל קטנה ונתעברה שבע"כ תמות עיי' יבמו' דף י"א אז הבועל חייב גלות או אם מתה מחמת התשמיש עצמו חייב גלות שהוא רוצח בשוגג כי הוא קם על אשה ורצח נפש וגזל ממנה רשותה וכח הנאת תשמיש שלה רשע הוא וק"ל:

ומצאתי און לי ברמב"ם פ"ח מה' מלכים הל' ט' דבן נח נהרג על בעיל' יפת תואר מפני גזל והוא מגמ' דף נ"ז בסנהדרין ופי' רש"י שהכל משום גזל וה"ה בייחד שפחה לעבדו פירש"י שם דאין כאן אישות רק גזל וכן כ' הרמב"ם בהל' י"ד שלכן נתחייבו אנשי שכם מיתה שהרי שכם גזל והם ראו וידעו ולא דנהו ואטו ידעו בני יעקב ששכם גזל לדינה לעכב אותה עולמית דילמא רק לשבוע תאותו ואחר זה ישלחנה לנפשה אלא יען דכתיב בקרא ששכב אצלה ויענה ובעל אותה בע"כ ובעינוי א"כ אין לך גזלן גדול מזה במה שבעל אותה בע"כ וראב"ן פ' וישלח שפליג עליו הוא רק יען שדינים הוא עשה ורק אזהרתן הוא מיתתן ולא על עשה נהפוך הוא בב"נ יוכל להשמיט עצמו אם לא ירצה להיות דיין אבל שמעשה שכם הוי גזל לא פליג על הרמב"ם ובני יעקב אמרו הכזונה יעשה אחותינו שעומדת לבעילה אבל אחותינו אינה עומדת לזנו' ומי שבועל אותה הוא גזלן גמור ובודאי הגם שישראל אינו נהרג על ביאת אשה פנוי' אבל אם בעל אותה בע"כ הוי גזלן וחייב לשלם לה צער והנאת תשמיש אשר נהנה ממנה כי תשמיש שלה הוא קנין האשה ומי שבועל בע"כ הוא גזלן והבן זה מאוד:

ואיידי דאיירי לא אמנע מה שהעירותי במק"א על פלוגתא דרא"ה ורשב"א בשער התערובות בסוגי' דפתח פתוח שחקר הרשב"א במ"ה שאם אנו רואי' איש שבועל אשה ולא ידענו אם באונס אם ברצון היא אסורה מספק יעו"ש דלא כרא"ה שסובר שמהני בזה חזקה יעו"ש והקשתי דמסתברא דברצונה בעל אותה הגם שהיא אשת איש והבועל רע לשמים אבל מנ"ל דהוא גם רע לבריות שעשה חמס ונעשה גזלן והוא רע לבריות

ובודאי גם היא היתה מרוצה והגם שבכל אופן הוא רשע מכח בעילת ערוה הלא המ"ל בה' א"ב הביא שבועל נדה אמרי' בו חזקה אין עושה בעילתו בעילת זנות והביא ראי' מרמב"ם ה' תרומה והגם ששם בידו ואולי כאן אינו בידו שתשמע לו לרצון ואז אמרי' מדראינו שהוא רע לשמים בודאי נעשה ג"כ רשע דחמס להפיק זממו ותאותו מ"מ מנ"ל הא דילמא בהיפך טרם שיה' רע לבריות הי' פורש ולא עבר עבירה כלל וא"כ מסתבר לומר שנבעלת ברצון ואולי יען שיש לה לעצמה חזקת כשרות וחזקת צדקת וחזקת היתר לבעלה וחזקות דידה לא איתרעו וחזקה שלו איתרע עכ"פ ודו"ק] ותרצתי בדברי חדושי הר"ן בסנהדרין שכל בועל ערוה הוא רשע דחמס שפוגם את האשה והארכתי בזה כי דברי הר"ן יש להם פנים אחרי' ג"כ ואין כאן מקומו להאריך:

ונחזי אנן משפט בעל באשתו הוא יכול לכוף אות' לתשמיש שלו עפ"י הדין ויכול לבעול אותה די תאותו באין מעצור הגם שתשמיש קשה לה וגם יש לו כח לבעול אותה עפ"י דת ודין בשולחן הפוך כחכז"ל אשה אחת באתה לבהמ"ד ואמרה רבי ערכתי לו שולחן והיפך אותו והשיב לה בתי יכול לאכול בשר בין צלי ובין מבושל ועיי' גמ' נדרי' דף ד' ותוס' סנהדרין דף נ"ח ע"ב ד"ה מי איכא מידי ועיי' בש"ע א"ח הגם ששולחן הפוך הוא עינוי לאשה אעפ"כ בידו לעשו' כן ואם ילדה לו בת יכול האב למוכרה לשפחו' או להשיא אותה למוכה שחין וכסף קידושי' שלו ואין לאם הבת חלק בבתה כאלו היתה שפחה שבת לאדון לבד ועיי' ביבמות דף י"ב ר"מ אומר משמשת במוך שמא תתעבר ותמות ורבנן אומרי' ישמש כדרכו ומן השמי' ירחמו עלי' והגם שמשכחת שתמו' בכל זאת הבעל בועל ואינו חושש כי לאישות היא קנינו ואם מתה בודאי הבעל אינו גולה כי גופה שלו ואטו אם הבעל יבעול אשתו נדה ישלם לה הנאת תשמיש הגם שאין משועבדת לו לימי נדה בכל זאת לא ישלם כי גופה שלו וגם אם ארוס יבעול אריסתו הגם שאסורה עליו כנדה בכל זאת לא ישלם לה כי משעה שקדשה היא שלו ומה שלא יוכל למוכרה או להנחיל או שאין שלו מדאורייתא מציאתה ומעשה ידי' וירושתה הוא מטעם אחר יען שקנה אשה ולא שפחה כי קנה גופה רק לאישות מה שנוגע ענייני אישות וכמו שתורה חידשה קנין שפחות ועבדות כן חידשה התורה קנין אישות ואין בשם אישות רק הנאת גופה דבר הנעשה ע"י תשמיש ולא דבר שבא חוץ ממנה מה שהוא קנינה והבן:

ולפ"ז שפיר ארוסה אוכלת בתרומה שהרי היא קנינו שקנה גופה בכסף להיות שלו ממש כמו שקנה עבד ובהמה לקנין ממש וזה ברור ואקוה שמקום הניחו לי מן השמים להתגדר בו [ועי' קדושין דף כ"ג ע"א אשה מכניס גט לרשו' שאינו שלו ה"ה עבד פירש"י

דגופה אין קנוי לו היינו בדבר מה שנוגע לממון אשר חוץ מגופה אבל גופה להנאת תשמיש היא גופה שלו]:

ויצאתי על שדה אחרונים ומצאתי להגאון אבני מילואים בתשובותיו סי' טו"ב שהעיר איך נחשבת אשה לקנין כסף הלא מדאורייתא אין לבעל זכיי' במעשה ידי' ומכח חקירה הנ"ל יצא לדון דאכילת תרומה תלי' בקנין איסור ולא בקנין ממון ולכן אשה אוכלת בתרומה יען דיש לבעל בה קנין איסור שאסורה לכ"ע ומשו"ה המפקיר עבדו אוכל בתרומ' הגם שיצא מאדון קנין ממון אבל הלא נשאר אצלו קנין איסור והתפלא על תוס' ביבמות דף ס"ז שאמרו שעבדי מלוג לא יאכלו בתרומה יען שאין הגוף לכהן והביאו ראי' מן מפקיר עבדו שאוכל בתרומה מזה נשמע שאכילת תרומה תלי' בקנין הגוף והסביר הגאון הנ"ל שאכיל' תרומה תלי' בקנין איסור והוא קנין הגוף שלא הביאו ראי' מזה שאשה אוכלת בתרומה מוכח דתרומה תלי' בקנין איסור לבד ושוב נתקשה א"כ למה בהמת כהן אוכלת בתרומה הלא ליכא גבה צד איסור רק קנין ממון ולחץ עצמו בלחץ זה הדחק והניח בצ"ע כעת ועוד נתקשה אח"כ איך עבד המופקר או האשה אוכלי' בתרומה הלא בתורה כתיב קנין כספו ותירץ שהכוונה שקנה הקנין איסור ע"י כסף שלו ונתקשה עוד איך היבם מאכיל לאשתו הא הוא לא קנה אותה בכסף ותירץ משום דאיתקוש הוויות להדדי ולא תחלק בין ביאה לביאה יעו"ש:

ואני אומר במכ"ת הקדושה ובמחילת עוצם תורתו הזכה בלבבי לא כן ידמה כי בעל באשתו יש לו קנין ממון ממש בגופה כמו שבארתי למעל' ומה שעבד המופקר אוכל בתרומ' יען שמתחיל' קנה בו קנין ממון וקנין איסור וקנין איסור הוא היתר שפחה להוליד לאדם בנים להיות לו לעבדים והגם שהפקיר אותו והפקיר מקצת קנינו כיון שעדיין קנינו קיים על הבנים אם יבעול שפחה הבנים קשורי' באדוניהם ויהיו עבדיו א"כ לא נפקע קנינו דהלא צריך גט שחרור [ואני מסתפק אם האדון יכול למסור לו שפחה כנענית שלו בע"כ להוליד לו עבדים כיון שהפקירו לא יכול לכוף לו לבעול שפחתו להיות לו עבדי' ועיי' גיטין דף ל"ח משם יש לפשוט יעו"ש] וכל זמן שלא שחררו הוי לענין בעילת השפחה של אדונו כעבד לגמרי שהבנים לאדון דאל"כ איך שייך לומר שיש לאדון קנין איסור שבו מאי קנין הוא לאדון אם איש אחר יוכל לבעול שפחה ודו"ק אבל באשה אם אין לו קנין ממון בה מאי קנין הוא לבעל שהיא אסורה לעולם בבעילה אלא ברור כמ"ש ואוסיף נופך אפי' אם מהני במפקיר עבדו קנין איסור לאכילת תרומ' הוא יען שכבר זכה לאכול בתרומ' מתחילת קנינו שהי' לאדון בו קנין ממון כמו שהי' לו בו קנין איסור והגם שעכשיו נפקע הממון נשאר עכ"פ קנין איסור ולא יצא מהיתר הראשון

אבל באשה מעולם לא הי' לו בה רק קנין איסור [ועיי' ר"ן חולין הבדל בין נ"ט בר נ"ט דהיתר ובין נ"ט בר נ"ט דאיסור כעין חילוק זה] ואכילת עבד ואשה ובהמה הכל משם אחד שהם קנינו ממש קנין כספו רק ביבם דלא משכחת שתהי' שלו מכח קנין כסף לכן בא רש"י שאיתקוש הויות להדדי הגם שאשה הקנה לו מן השמים אעפ"כ מובדל מן זכי' לעובר אשר בא לו מן שמים בירושה:

ומה שתמך דבריו על דברי שיטה מקובצת בכתובות שכ' וז"ל והאי כמי קנין כספו שקנאה בכסף קידושין שלו עכ"ל והבין הגאון שהכוונה שאין לבעל באשה רק קנין איסור וקנין איסור בא מחמת קנין כסף במכ"ת הכוונה פשוט' הגם שאין היא נחשבת לקנין כסף כמו בהמתו ועבדו דהמה כסף במכירה ולהנחיל ואשה לא יוכל למכור ולהנחיל ע"ז הסביר הש"מ דכתיב כי יקנה קנין כספו ובעל קנאה לאשה בגופה בכסף קידושין הגם שלא קנאה להיות לו חפץ שוה כסף למכור ודוק:

המורם מזה דבעל קנה לאשה קנין בגופה לאישות להנו' בתשמיש כאות נפשו ולא צריך לחוש על צערה או אם תתעבר תמות כי הלא היא קנינו לתשמיש ומה שנוגע לעניני אישות נחשבת האשה לקנין גופו כמו שנחשב העבד לאדונו קנין גופו לכל מלאכה:

ואם כנים דברי שאשה היא קנין הגוף במה שנוגע לאישו' היינו לתשמיש וא"כ צריך התבוננת למה יתחייב הבעל אם הזיק לאשתו בתשמיש המטה הלא היא קנוי' לתשמיש ושלו הזיק הכי יתחייב הבעל בגלות אם תמות אשתו מחמת שבעל אותה והיא היתה מחולשת ומתה הלא כספו היא לתשמיש וצע"ג: אמנם נ"ל הבדל גדול בודאי מה שנעשה ונתהוה מגוף התשמיש היא קנינו ויכול לבעול כדרכו ואינו חושש שמא תמות היא אבל למשל אם מרוב חומו ומגודל יצרו לא שמר נפשו לדחוק באצבעו על פתח ממש רק שקד על דלתי בטנה על השפיים ועגבות אשר מתפשטים למעלה ולמטה מפי מקורה והזיק אותה בזה ודאי חייב דהלא הי' יכול לשמש כדרכו אם שמר נפשו לבוא באמצע הדרך והוא הי' אץ ברגלו וחייב עליו דהוא מזיק בגופ' מה שלא בא לעניני אישות אבל בודאי כל היזק שבא לה ע"י תשמיש כדרכו הבעל פטור דהא היא קנינו לתשמיש כדרכו ודו"ק:

ובעמלי ראה ד' ויוכח שמצאתי בש"מ בב"ק דף ל"ב בד"ה המזיק וז"ל המזיק את אשתו בתשמיש המטה בהיזק שהי' אפשר לו להשמר ממנו חייב בארבעה דברי' ואם מתה גולה על ידה עכ"ל הכונה כמ"ש בודאי היזק הבא מגוף התשמיש כדרכו אז הוא פטור דהיא קנינו לתשמיש אבל אם הזיק במה שאפשר להשמר כגון שדפק שלא על הפתח והזיקה אז חייב וק"ל:

ומעתה נחקור בנידן שאלתינו דפתח קברה צר וקטן מאוד שלא יכול הבעל להכניס עטרה ולעשות גמר ביאה והלא כל הבועל דעתו לעשות גמר ביאה אמרו חכז"ל כי שם עיקר הנאת תשמיש ועיי' רמב"ם פ"ה מה' א"ב ובפעם שרצה להכניס אצבעו הזיקה נ"ל לפטור אותו מלשלם דהא היזק בדרך תשמיש בבעילת כל הארץ ולא שייך כאן דה"ל לעיוני זה דוקא לשמור עצמו בתחילת ביאה הי' לו לעיין להשען על ביתו על מזוזת הבית ולא יהי' אץ ברגלים אבל כאן ששען על ביתו כדרך כל הארץ והזיק אותה בגוף השימוש של אישות לזה האשה קנינו ממש ולא צריך לשלם ודו"ק:

ואוסיף עוד בטענה לפטור לבעל דבשלומא אם בהתחלתו אשר העמיד אצבעו שלא על פתח מקורה הוי התחלה בפשיעה וחייב אבל כאן שהתחיל בהעראה בהיתר רק אח"כ יצרו וחמימו תקפו ששקד בכח לכנוס ולעשו' ביאה גמורה על זה הוא אונס גמור ופטור מדין תורה ואבאר זה בעזה"י:

הנה בכתובות דף נ"א ע"ב אמר אבוה דשמואל אשת ישראל שנאנסה אסורה לבעלה חיישי' שמא תחילתה באונס וסופה ברצון ומסיים הגמ' ופליגא דרבא דאמר רבא כל שתחילתה באונס וסוף ברצון אפי' היא אומרת הניחו לו שאלמלא נזקק לה היא שוכרתו מותר מ"ט יצר אלבשה יעו"ש וכ' הפנ"י בד"ה ופליגי וז"ל והא דאמרי' בכריתות דבועל חייב על כל ביאה ולר"א על כל כח וכח ולא אמרי' יצר אלבשו שאני התם דהוא פשע והלביש יצרו לעצמו משא"כ באש' דיצר אלבשה באונס עכ"ל היוצא מדבריו דוקא אם התחלת הביאה הי' באיסור אז חייב על כל כח וכח שכל תחלתו בפשיעה הגם שסופו באונס נחשב לפשיעה אבל באשה התחילה באונס אז הגם שסופה ברצון הוי כאונס דהכל הולך אם התחלה הי' או באיסור ועיי' ריטב"א במכות בקרע מעזיבה דחייב על הטומאה שהמתיק שכל תחלתו מעשה נחשב הסוף בלי מעשה כאלו עשה מעשה יען שהכל בא ע"י מעשה יעו"ש כי מתוק מדבש וא"כ כאן שהתחיל הביאה בהיתר גמור בחיוב עונה באותו מקום רק אח"כ יצר אלבשו ולא מצא מעצור לרוחו שלא לעשו' הכנסת אבר אז אין לך אונס גדול מזה ופטור על הוספת הכחות בהכנסת אצבעו ודו"ק:

ואולם ראיתי בהפלא"ה שם בכתובות שהשיג על הפנ"י בקו' גדולות מאד ואסדרם הנה (א) משבועות דף ט"ז הי' משמש עם טהורה ואמרה נטמאתי ופירש ומיד חייב דהיציאה הנאה לו כביאה וקשה הא כאן התחיל בהיתר וא"כ נימא על היציאה יצרו אלבשו (ב) וכן בשבועות דף ח"י מפרש מתני' דנמצא על שלו חייב בשלא סמוך לווסת ועל הפרישה וקשה ג"כ דנימא יצרו אלבשו וצע"ג (ג) הקשה מתוס' יבמות דאמרו גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שניי' ופי' בתוס' לאו דוקא ביאה שני' אלא שמא יעשה גמר ביאה דיבמה

נקנית בהעראה וקשה איך נגזור העראה בעבור שמא יגמור הא אפי' אם יגמור אנוס הוא דהא התחיל בהיתר בביאת מצוה וצע"ג:

ונ"ל ליישב ב' קו' ראשונות של הפלא"ה דבמכ"ת הטהורה נ"ל דלק"מ דסברת יצר אלבשו הוא דוקא בביאה אחת אם כבר התחיל איש לבעול אשה באונס אז גם יצרה נתחזק ע"י שאצבע האיש התעורר בה תאות התשמיש עד שהאשה מבקשת גמר אותו ביאה אשר כבר הוחל בה אבל זאת לא נאמר אם אשת ישראל נאנסה והבועל גמר כבר ביאתה והיא שוכרתו לבעול אותה שנית שתאמר לו שיתקשה פעם שנית ויוצא ממנה שהנאה של יציאה הוא כמו הנאה של ביאה דנימא ג"כ יצר אלבשו אז בודאי היא זונה דאטו אם העלה לב אשה טנה מרוב תאותה עיין סנהדרין ותזנה לא תהי' אסורה דיצרה אלבשה הלא פחד ד' צריך לפעול נגד יצרי הגוף אבל בחד מעשה משעה שבועל הערה בה אז התחלת המעשה פועל על סוף המעשה דכח של העראה פועל תשוקה על גמר ביאה וכח זה גדול מאד שלא תוכל האשה שלא להיות לרצון אבל היצר מהנאה ראשונה אל הנאה שני' הוא יצר כמו בכל ביאה של זנות שגדול כח היצה"ר ורש"י כתב בכתובות שם וז"ל תחילתה באונס תחילתה של בעילה וסופה וז"ל וסופו של בעילה עכ"ל וכ' עוד בד"ה יצר אלבשה וז"ל וגם זה אונס שבתחילת בעילה שהיא באונס הלבישה הבועל יצר עכ"ל הכוונה שלא נטעה בהבנת הגמ' תחילתה באונס וסופה ברצון קאי על מעשה הזנות שאשת ישראל שנאנסה הגם שסופה ברצון כגון שכניסה הי' באונס ופרישה באבר חי הי' ברצון דנימא דיצר של הכניסה הלביש אותה על היציאה שהי' ברצון אלא הכל קאי על מעשה בעילה אחת העראה הי' באונס וגמר ביאה ברצון שהסוף תולדה דהתחלה אבל מהכניסה על היציאה שהמה כשני ביאות גמורות שהיציאה הנאה כביאה אז בודאי ממעשה למעשה לא אמרי' יצר אלבשה לחשוב כאונס ודוק: ולזה רמז רש"י שבתחילת בעילה הלבישה הבועל יצר שפעולת העראה מעורר תשוקת גמר ביאה אבל מיציאה על הכניסה הוא יצר של היצה"ר והבן וכן מורה לשון הרמב"ם בפ"א מה' א"ב וז"ל אשה שתחילת ביאתה באונס וסופה ברצון פטור מכלום דמשהתחיל לבעול אין בידה שלא תרצה עכ"ל הזכיר בפירש שתחילתה באונס הוי הפי' שתחילת ביאה אחת הי' באונס וסופה של אותה בעילה הי' ברצון ועיין עוד ברמב"ם פכ"ד מאישות שכ' ז"ל וכל שתחילת ביאתה באונס אעפ"י שסופה ברצון מבואר דהכל מעשה פעולת ביאה אחת אמרי' יצר אלבשה אבל מכניסה ליציאה הוי כמו אם מתחילה נבעלה ביאה של אונס ואח"כ משעה שטענה טעם מים גנובים ולחם סתרים זינתה במזיד בודאי אסורה לבעלה דאין זה מלבוש של הבועל רק מלבוש של היצה"ר ובפרט כפי אשר ביאר הרמב"ם בפי'

המשניות בסנהדרין דהוצאת הזרע אין פועל בבעילה אסור' מאומה רק הכל בהכנסת האבר וא"כ הי' יכול למעט בשפיכת זרע בגמר ביאה רק הוא מתאוה תאוה להנות ביציאה כמו בביאה אבל מה שמתאוה הגוף ע"י הראה לגמר ביאה הוא תולדה של יצר הבועל שהתחלה פועל יצר על גמר ביאה והבן:

וראי' ברורה לזה דאל"כ שגם היציאה נחשב לאונס דאלבש' היצה"ר ומה שאמר רבא תחילתה באונס וסופה ברצון הוי הפי' הכניסה באונס והיציאה ברצון א"כ פלא דלמא אבוה דשמואל דפליג וחושש על סופה ברצון הוא דסובר דיצר הכניסה אינו פועל על היציא' אבל אם התחלת כניסה באונס הגם שסוף הכניסה ברצון מודה דאמרי' יצר אלבשה והוה אנוסה ומאי פריך הגמר' אלא אונס דשרי' רחמנא היכי משכחת לה דילמא ברצון דסוף הכניסה ולא צריך לדחוקי בצווחה מתחילה ועד סוף אלא בודאי דאבוה דשמואל אוסר אפי' אם סוף הכניסה הוי ברצון וא"כ פליג רבא בסברת דיצר אלבשה דוקא מהראה על גמר ביאה אבל מכניסה על יציאה לא אמרי' יצר אלבשה ודו"ק: ולפ"ז מיושבי' קו' הפלא"ה בודאי מכניסה על היציאה לא אמרי' יצר אלבשה ולכן אם פירש באבר חי חייב אבל בחד ביאה כמו ר"א דמחייב על כל כח וכח דכניסה שפיר הקשה הפנ"י דנימא יצר אלבשה וצריך לתרוצי יען דהתחלה הוי באיסור והבן:

ודע דמה שחדשתי דמכניסה על היציאה לא אמרינן יצר אלבשה הוא דוקא שלא להיות נחשב כח דיצר אשר נלבש להיות כאונס אבל בודאי מי יכחיש שביאת הכניסה מעורר יצר על הנאת היציאה הלא אבר קטן מרעיבו שבע אמרו חכז"ל ובזה יובנו דברי תוס' בשבועות דף י"ז ע"ב בד"ה ואי בת"ח וז"ל חדא הוא דמחייב אעפ"י שמזיד על הפרישה מכל מקום על הכניסה חשבי' לי' שב מידיעה דאימא יצר אלבשה כדאשכחן בכתובות פרק נערה עכ"ל הכוונה בודאי לא נימא מכניסה ליציאה יצר אלבשו לפוטרו אפי' מחדא אבל עכ"פ שב מידיעתו הוי הגם שאינו שלא הפריש עצמו מלצאת באבר חי הגם שידע שהיא נדה הוא יען שכבר הוא עוסק בהנאת בעילה אבל אם היתה נדה טרם שהתחיל לבעול הי' פורש עצמו שלא לטעום עכשיו טעם בעילה והוי עכ"פ שב מידיעתו ע"י הסברא של יצרו אלבשו רק שם הכל בביאה אחת הוי אונס דשם בודאי יצר אלבשה אבל כאן מכניסה ליציאה הוי רק מקום לתלות שמכח שעוסק בטעם ביאה יצר אלבשו ואינו פורש מחמת עבירת נדה אבל אם לא התחיל לבעול הי' פורש שלא לטעום טעם בעילה מחמת עבירת דם נדה כנלע"ד ברור בעזה"י:

אך קו' ג' מיבמות שגזרי' הראה בעבור גמר ביאה שהכל בחד מעשה של הכניסה צע"ג ונ"ל במכ"ת לק"מ דכוונת התוס' דיש לחוש שבאמת לא יהי' אצלו יצרו תקפו שמסתמא

כל הבועל לשם יבום דמכוון לבעילת מצוה ולא לשם כוי ובפרט אם הבעילה מחייבי לאוין לא יבעול בשעה שמרגיש תוקפת היצר דהא לאבא שאול הוי הולד קרוב לממזר כנודע רק חיישי' שלא יהי' בקי בהעראה ובשעה שירצה לעשות העראה יעשה בהכנסה גמר ביאה דאין גמר ביאה כל אורך האצבע עד טבורו רק כל א' וא' שפליגי בשיעור העראה עיי' יבמות רב ושמואל ועיי' בתשובה נפלאה ונוראה בנב"י מהד"ת בא"ע אם מכניס מאצבעו יותר הוי גמר ביאה וא"כ זה כוונת התוס' דלגזור מביאה אחת על השנית הוא גזירה רחוקה כי הלא ידע שביאה שנית אסורה טוב אם אמרו גזרי' העראה משום גמר ביאה שלא יהי' יוכל לשער שיעור העראה אבל באמת לא יהי' לו יצר לעשות גמר ביאה להשביע נפש התאוה ואז בודאי עובר ולכן טוב לחלוץ מלייבם וק"ל:

וראיתי בהפלא"ה שם שתירץ דיצר אלבשה אינו רק ספק רק באשה סמכי' בצירוף חזקת כשרות וחזקת היתר אבל במקום דליכא חזקו' הנ"ל אין סברת יצר אלבשה סברא יעו"ש פלא בעיני הלא הרמב"ם כ' בפ"א מה' א"ב וז"ל משהתחיל לבעול אין בידה שלא לרצות עכ"ל מבואר דיצר אלבשה הוי ודאי ודלא כהפלא"ה ז"ל ובמק"א בארתי להבין לרמב"ם טעמא אבוה דשמואל דמהני צווחה מתחילה ועד סוף ואין כאן מקומו:

ומעתה ק"ו בן בנו של ק"ו בנידן שאלתינו דלא הי' כנגדו פחד ד' שאין בבעילתו עבירה כלל והתחיל בהעראה בהיתר ולבשו היצר לעשות גמר ביאה דלא נחשב זה לפושע ומזיק דנאמר אדם מועד לעולם דהלא היצר אלבשו ואנוס הוא על גמר הכניסה מה הוי לי' למיעבד ופטור מתשלומין עפ"י דין תורה כנלע"ד:

ואיידי דהבאתי דברי אבני מלואים בתשובה סי' טו"ב לא אעלים עין מן הפליאה אשר כתבתי שם על הגליון שנתקשה הגאון שם על דברי תוס' קדושין דף ט"ז שכתבו דע"ע גופו קנוי היינו לענין שצריך גט שחרור אבל לענין מצות לא והא דמותר בשפחה כנענית היינו משום שצריך לעבוד את רבו בין ביום ובין בלילה והקשה הגאון הנ"ל וז"ל לא הבנתי בעניותי דאם הוא אסור בשפחה וכי משום דצריך לעבוד את רבו בלילה יעשה איסור הא אסור לעבד עברי לחלל שבת ויו"ט לצורך רבו ומ"ש איסור שפחה שיהי' מותר לצורך רבו וצ"ע כעת עכ"ל והוא פלא גדול הלא אדון עבד כנעני הוא מוזהר על שביתת עבדו ומכ"ש שמוזהר על שביתת עבדו ישראל הכי גרע עבד ישראל מעבד כנעני והגם שעבד כנעני מוזהר ג"כ על שבת מעצמו כמו נשים דמחויבי' על שבת אעפ"כ גם הרב מוזהר עליו עיי' רמב"ן פ' יתרו וא"כ מאי קו' שיחלל העבד עברי שבת או יו"ט בעבור רבו הלא רבו עובר עליו אם הוא עושה מלאכה וא"כ לא ידעתי מה נתקשה משבת הן אמת שהארכתי במק"א לבאר דשביתת עבד כנעני ובהמה הוא דוקא על שם מלאכה

אשר עליו חטאת וחיוב מיתה אבל חיוב שבתון שהוא מ"ע אם אדם עושה בחצרו פינוי אבנים ממקום למקום אשר חידש הרמב"ן בתורה פ' אמור זה לא חל על עבד ומכ"ש על בהמה ויהי' נשאר קו' הגאון על אופן זה אבל לא עלה זה במחשבתו כנראה מדבריו דנקט לחלל שבת או י"וט וצע"ג על גאון כמותו ועוד פלא עליו הלא מבואר בקדושין דף כ"א ובירושלמי קדושין פ"א ה' ב' שאפי' עבד עברי כהן מותר בשפחה שהוא היתר שיצא מכלל איסור ואין כאן איסור כלל לעבד והטעם עי' רמב"ם פי"ב מה' א"ב יען דשפחה נתגיירה ומחוייבת בכל המצות שנשי' מחויבות יצאה מכלל עכו"ם ולכלל ישראל לא באה אבל בודאי מי שבועל שפחה אין קנאי' פוגעי' בו ואפי' לישראל שאינו עבד ליכא ברור איסור דאוריית' ודו"ק ומה שנת קשה המ"ל פ"ג מה' עבדי' למה לא גזרו רבנן לעבד איסור שפחה כמו שאסורה לשאר ישראל נ"ל דלק"מ כפי כלל של הט"ז בה' ר"ה ובכמה מקומות מה שמפורש להיתר בתורה לא יוכלו חכמים לאסור וכאן שתורה גילתה משנה שכר שכיר א"כ לא יוכלו לאסור יעו"ש והבאתי ראי' לזה מתוס' בב"ב בסוגי' דיאוש ואין כאן מקומו:

ולא אמנע להעתיק בקיצור אשר הערותי בחדושי על דברי רמב"ם הנפלא פ"ו מתרומו' אשר הביא הגאון אבני מלואים שם בשם כ"מ שהתפלא על שמנה רבינו שעבד עברי הרי הוא כתושב ושכיר והוא פלא הלא תושב ושכיר הוא עבד עברי והוא פליאה גדולה: ונלע"ד ליישב דעיי' בגיטין דף ל"ח דגוי קונה לישראל בקנין שבוי דכתיב וישב ממני שבי ועי' ברשב"א בחדושיו שם שגוי קונה גופו של ישראל בקנין מלחמה דלא כרש"י שמפרש שהי' קנין עבד כנעני של ישראל אשר נעשה שבוי אלא הי' ישראל ממש דבקנין מלחמה קונה גוף ישראל כמו שקונה קרקע וכ"כ הרמב"ם פ"ט מה' עבדים הל' ד' ועיי' בכ"מ הגם שגוי לא קונה גוי אלא למעשה ידיו אעפ"כ ע"י מכירת דינא דמלכותא קונה גופו יעו"ש ועיי' בבעה"מ פ"ד דע"ז באו בה פריצי' שפי' שכיבוש מלחמה פעל חילול ועיי' ברמב"ן במלחמות שם ועיי' במג"א סי' ד"ש לענין מלאכת עבדי' בשבת ובמחה"ש שם וא"כ השמיע הרמב"ם אפי' ישראל אשר הוא עבד עברי ע"י כיבוש מלחמה וכהן קנה אותו מיד השבוי אעפ"כ אסור לאכול תרומה דעכ"פ הוא זר שלא הלך ממנו ע"י שנמכר לעבד כנלע"ד ולא כתבתי רק להערה:

סימן סו

שאלה עבד של שני שותפין כהנים ועמד אחד ושיחרר חלקו ונשאר העבד חציו עבד וחציו בן חורין אם מותר לאכול תרומה ואת"ל שאסור לאכול תרומה מכח צד חירות שלו אם אכל במזיד אם לוקין אותו כמו שאר זר שאכל תרומה לוקין כמבואר ברמב"ם

פ"ו מה' תרומות הל' ו' או נימא כיון שהוא חציו עבד כהן אין לוקין עליו דהא מכח חציו עבדות הוא ראוי לאכילת תרומה: תשובה לכאורה מבואר בתוס' בגיטין דף מ"ב ע"ב בד"ה מעוכב שהקשו מאי נסתפק הגמ' אי מעוכב גט שיחרור אוכל בתרומה הא מפורש בכריתות דף כ"ד דמעוכב גט שיחרור אוכל בתרומה ותי' דהתם איירי במפקיר עבדו שמותר לאכול תרומה כמו שמותר בשפחה אבל כאן איירי בחציו עבד וחציו בן חורין מבואר מתוס' שהגמר' נסתפק שחציו עבד יאכל בתרומה ופליאה גדולה בילקוט פ' אמור הביא איבעי' הנ"ל וסמך על איבעי' ת"ש יליד בית שפושט קנין כספו אעפ"י שאינו שוה כלום והמעיין בגיטין דף מ"ב יראה שהך ת"ש הוא על איבעי' עבד שמכרו רבו לקנס יעו"ש והוא פלא]:

וראיתי בפנ"י שהרעיש שם כדעת מהרש"ל שחציו עבד וחציו ב"ח אסור לאכול תרומה מכח צד זרות שבו והביא דעת רמב"ם בפ"ז מה' תרומות בעבד של שני שותפין שא' כהן וא' ישראל אסור לאכול תרומה ובכ"מ ביאר שהוא מן ת"כ ומן ירושלמי והפנ"י הביא שהוא גמ' מפורשת ביבמות ריש פ' אלמנה לכה"ג דבת ישראל שנשאת לכהן ונתאלמנה לא יאכלו עבדיו בתרומה מפני חלק העובר שהוא זר במעי אמו א"כ מבואר כיון שיש לישראל חלק עם הכהן אסורי' העבדים בתרומה יעו"ש א"כ מבואר דעת רמב"ם ות"כ וירושלמי וגם גמ' דידן סוברי' דחציו עבד אסור לאכול בתרומה ודברי תוס' נפלאים: אמנם השתוממתי על המראה איך נעלם מעיני הכ"מ גמ' מפורשת ביבמות שהביא הפנ"י והביא ממרחק לחמו מירושלמי ואמרתי מראשית לברר כי ראתה עינו של ב"י מה שלא ראו עיני של פנ"י דרק בירושלמי הדין מבוא' ומגמ' דידן לית שום ראי' שדין הרמב"ם מדין הגמ' רחוק מאד דהרמב"ם כ' וז"ל עבד של שותפין שהי' אחד מהן כהן אינו מאכיל הר"ז העבד אסור לאכול עכ"ל ויל"ד בלשונו הזהב (א) הכי החסרון יען שיש א' כהן נהפוך הוא יען שיש אחד ישראל אסור לאכול שחלק הזר מפסיל אותו מן התרומה וא"כ הי' לרמב"ם לומר עבד של שותפין שהי' אחד מהן ישראל וצע"ג (ב) מאי זה שכ' שהי' אחד מהן כהן אינו מאכיל הרי זה העבד אסור לאכול דהוא כפל לשון פשיטא כיון שאינו מאכיל ודאי אסור לעבד לאכול כך הי' לו לומר אף עפ"י שא' מהן כהן אסור להעבד לאכול (ג) פלא עליו מאי זה דנקט אינו מאכיל בודאי הכהן מאכיל לעבדו ומפני חלק הכהן הי' רשאי לאכול ואעפ"כ אסור לעבד לאכול יען שיש בגופו גם חלק זר כמו שחציו עבד וחציו בן חורין אסור לישא שפחה או בת חורין דיש צד עבדות אם יבעול בת חורין ויש צד חירות אם ישא שפחה וה"ה כאן מצד הכהן מותר לאכול אבל מצד חלק ישראל אסור לו לאכול וצע"ג:

ונלע"ד ליישב בטוב טעם ודעה בעזה"י דבשותפות עבד מכהן וישראל שאסור לו לאכול תרומה יש לחקור משני פנים (א) דרק קנין ממון של כהן מותר לו לאכול תרומה אבל קנין ממון של ישראל לא הותר באכילת תרומה ויען שעבד הוא מחויב בכל הל"ת שנשים מחויבות וא"כ איך יאכל תרומה הגם שמצד חצי קנין של כהן יהי' מותר באכילת תרומה הלא החצי קנין של ישראל הוא מעכב שלא יוכל לאכול דצד חלק ישראל הוא צד זר ויעשה איסור אבל אם עבר ואכל אי אפשר ללקות אותו דהלא החצי גוף הי' מותר באכילת תרומה ואיך אנו מלקי' כל הגוף התורה לא חייבה רק אם כל הגוף מחויב אבל לא חצי גוף מחויב וחצי פטור (ב) דתורה אמרה וכהן כי יקנה נפש קנין כספו ואכל בלחמו אם כל הקנין שיש בנפש ההוא הוא כספו מיוחד לכהן לבדו אז יאכל בו אבל אם אין כל הקנין בנפש ההוא מיוחד לכהן לבדו לא נתנה התורה כח לחלק הכהן לאכול בתרומה וא"כ בעבד של שני שותפין אחד כהן ואחד ישראל אז כל העבד אסור באכילת תרומה לא מצד חלק ישראל לבד אסור באכילת תרומה אלא גם מחלק הכהן אסור לאכול תרומה ונחשב העבד כאלו יהי' כולו של ישראל ואם אכל לוקין אותו משום זר לא יאכל קודש ודו"ק:

ובא ברוך ד' והבן בדברי רמב"ם שכ' אם אחד מהן כהן אינו מאכיל אם הי' אומר שאחד מהן ישראל שאינו מאכיל שאסור לעבד לאכול הי' במשמע שרק יען שיש בו צד זר משו"ה אסור לאכול מכח חלק ישראל אבל מצד חלק הכהן הוא מותר באכילת תרומה לכן בא בחכמה וכ' שא' מהן כהן אינו מאכיל שתורה לא חידשה היתר אכילת תרומה רק בכספו מיוחד של כהן לבדו אבל אם אינו כספו מיוחד אז גם הכהן אינו מאכיל והר"ז העבד אסור לאכול לא שצד ישראל מעכב באכילתו רק שכל העבד אסור באכילת תרומה ודו"ק: ולפ"ז מיושב קו' הפנ"י למה רמז הכ"מ לירושלמי ולא לגמ' דידן דבירושלמי פי"א מתרומות מבואר בזה הלשון מניין לפרתו של כהן שהיתה שומא אצל ישראל שאינו מאכילו בתרומה ת"ל וכהן כי יקנה קנין כספו וגו' יכול לא יאכילנה בכרשינין ת"ל הם אית תני' תני יכול לא תאכל בכרשינין ובתילתן ר' יחזקי' ר' ירמי' ר' יחיא בשם ר"י לית כאן תילתן דבר תורה לא כן תני מניין לכהן שקנה עבד ולישראל בו שותפות אפילו אחד ממאה בו שאינו מאכילו בתרומה ת"ל וכהן כי יקנה תני בר קפרא אחד זו וא' זו לא תאכל בתרומה עכ"ל:

והנראה לי בהבנת ירושלמי דלכאורה השתוממתי איך הביא ר"י ראי' יען דעבד השותפין שאחד מהן ישראל אסור באכילת תרומה ה"ה אסור לישראל ליתן תילתן לפרתו של כהן אשר אצלו בשומא דהוי ג"כ כשותפות כהן עם ישראל הלא לכאורה יש לחלק דבעבד

דהוא בן אדם ומצווה על כל ל"ת כאשה וא"כ הגם שמכח חלק הכהן ראוי לאכול עכ"פ חלק ישר' אסור לאכול והגם דהוי כלא אפשר וקמכוון או כאפשר בחולין ולא קמכוון דכיון דמכח חלקו של כהן מותר לאכול תרומה וחלק ישראל ע"כ נהנה אבל בחלבי' ועריות אפי' מתעסק חייב שכן נהנה וכ"ש באכילה שהוא הנאה הבאה ע"י מעשה ועיי' באר רחובות בפנ"י בפסחים דף כ"ו אשר הם מאירות עינים אבל בבהמה של שותפות כהן וישראל שאין כאן איסור על אכילת הבהמה רק שישראל נהנה מן התרומה בהנאה של כילוי וא"כ כיון שחלק הכהן מותר אפי' בהנאת כילוי וחלק ישראל נהנה בע"כ דאי אפשר לחלק באכילה אחת שלא יהנה ג"כ חלק ישראל רק דמכוון להנו' אז באמת מותר ליתן תילתן לבהמת כהן הגם שישראל שותף בה מכח שקבלה בשומא כמו אם הכהן מדליק להנאתו שמן שגם ישראל נהנה ממנו ועיין בר"ש סוף תרומות וק"ל ובודאי מותר להאכיל לבהמת שותפות כהן וישראל תלתן אפי' דבר תורה ומעבד ליכא למילף דחלק זר מחויב על הנאת אכילה והוא קושי' גדולה וצ"ע גדול: ואמת מורה דרכו בודאי בהמת שותפות הי' מותר לאכול בתרומה אם הכהן מאכיל לחלקו אבל אם התורה הקפידה שצריך להיות קנין כספו מיוחד לכהן לבדו אבל אם יש לישראל חלק בו אז אין כח הכהן מאכיל א"כ נחשב הבהמה כאלו כולה לישראל ואסורה לאכול בתילתן שהיא תרומה דאורייתא אבל בכרשיני' דסובר הירושלמי דלא הוי מה"ת אנו מתירין מכח שותפות כהן עם ישראל וזה שרמז הירושלמי מניין לכהן שקנה עבד ולישראל בו שותפות אפי' א' ממאה שבו שאינו מאכיל לא בלבד שהעבד אסור לאכול מכח חלק זר שבו אלא גם מצד חלק כהן לא יוכל לאכול שכח הכהן לא מאכיל אם אינו קנין כספו מיוחד לו לבדו ת"ל וכהן כי יקנה שהוא לבד קונה ולא שגם ישראל קונה עמו ואם אפי' כח הכהן אינו מאכיל א"כ בודאי אפילו בבהמת שותפות כהן וישראל אסורה בתרומה דאורייתא והבן [ואולי לזה רמז בר קפרא שאמר א' זו וא' זו לא יאכל בתרומה ולא צריך ללחץ המפרש יעו"ש]: ומעתה מיושב קו' פנ"י בשלומא ביבמות דף ס"ז דמבואר שעבדים אסורי' לאכול מפני חלק זר עדיין לא מוכח דכח הכהן אינו מאכיל לחלקו דאפי' אם הכהן מאכיל לחלקו עכ"פ אסור לעבד לאכול מכח חלק ישראל אבל בירושלמי מבואר דכהן אינו מאכיל אפי' לחלקו דממועט מפסוק דכהן אינו מאכיל רק לכספו מיוחד א"כ שם מבואר כדברי רמב"ם אם א' מהן כהן אינו מאכיל ואז כל העבד אסור לאכול והבן זה:

ודע הגם דמלשון הירושלמי ורמב"ם שהבאתי משמע כמו שבארתי דגם חלק הכהן נחשב כזר יען שאינו כספו מיוחד או קונה מיוחד אבל מתוספת' פ"ט דיבמות שכתבה וז"ל כהן שקונה עבד ולישראל אפי' א' ממאה שבו אין אוכל בתרומה עכ"ל מדנקטה

דעבד אינו אוכל ולא נקטה כלשון ירושלמי ורמב"ם שהכהן אינו מאכיל משמע דכהן לא הפסיד זכותו רק העבד אסור לאכול מכח חלק זר:

ולדעתי הוא פלוגתא בין רש"י ותוס' ביבמות דף ס"ז רש"י בד"ה ואינו מאכיל וז"ל אם בת ישראל לכהן ומת והניחה מעוברת אין בעובר כח להאכילה וה"ה לעבדים עכ"ל ובתוס' בד"ה פוסל כ' וז"ל נראה לפרש שהעובר פוסל בעבדי אביו וסיימו ובקו' פי' כולה מילתא אאמו ואף ע"ג דאעבדי' קאי ה"ק שהעובר פוסל ואינו מאכיל את אמו וה"ה לעבדיו דפוסל עכ"ל ולכאורה פליאה נשגבה על רש"י כיון דפוסל על עבדים קאי למה לא פי' כפשוטו פוסל בעבדי אביו וצ"ע ועוד קשה לפי הבנת תוס' בדברי רש"י שהכוונה וה"ה לעבדיו דפוסל א"כ הי' לו לרש"י לכתוב תיבות הללו [וה"ה לעבדיו] על פירושו שפוסל אם בת כהן שנשאת לישראל שפוסל את אמו שם הי' לרש"י לסיים וה"ה לעבדיו אבל לא על הסיפא ואינו מאכיל כקו' התוס' אם הוא פוסל מכ"ש שאינו מאכיל וצע"ג:

אך האמת יורה דרכו בקודש והוא דנ"ל דתיבת פוסל מורה אם העובר גורם הפסד מה שהוא פועל כגון בת כהן שנישאת לישראל ומת בעלה לולי העובר יש לה היתר לאכול בתרומה כמו בנעורי' והעובר מפסיד לה זה זה נקרא שפוסל גוף זה מהיתר הראוי לו אבל בת ישראל שנשאת לכהן ומת שאז חידשה התורה אם יש לה בן שהוא כהן שמותרת לאכול מכח בנה אבל כ"ז שולד במעי אונו שהוא זר או אינו ילוד אז לא חידשה התורה שעובר מאכיל את אמו א"כ לא נקרא העובר פוסל את אמו דמאי פועל העובר הלא אם העובר אינו בעולם בודאי אין לה היתר לאכול ולא שייך פוסל רק שאינו מאכיל את אמו ודו"ק:

ולפ"ז נחזי אנן אם שייך לומר שעובר פוסל בעבדים הלא כיון שמת אב העובר אז אין אדון לעבדי' הנ"ל ולא הוו עוד קנין כסף של כהן ונפלו לירש לעובר והוא זר ואין בו כח להאכיל אותם תרומה ואין זה נקרא שפוסל אותם מתרומה הכי מבלעדו היו אוכלי' אפי' אם היו נשארי' הפקר ג"כ לא יאכלו בתרומה והוא פועל רק שאינו מאכיל אותם כאלו לקח ישראל עבד מכהן שאדון אינו פוסל אותו בתרומ' רק שאינו מאכיל אותו בשלומא הכהן המוכר עבדו לישראל או נותן לו גט שיחרור נקרא שפוסל עבדו מתרומה שהרי יש בידו שלא למכור ושלא לשחרר ויהי' נשאר קנין כספו ויאכל בתרומה ומה שאדון מבטל ממנו היתר זה נקרא שהוא פוסל את עבדו מתרומה עיי' גיטין דף י"ב ודוק אבל מכח ישראל הזוכה או העובר היורש שאין בידם להאכיל אותם וכח הראשון שהי' מאכילו נפסק קנינו איך נופל כאן שעובר פוסל עבדיו בתרומה והבן לכן החכים רש"י וכת' וה"ה לעבדיו שאינו מאכיל כמו אם בת ישראל הנשאת לכהן ומת בעלה והיא

מעוברת שלא נקרא עובר פוסל רק הוי שאינו מאכיל את אמו ה"ה שעובר אינו מאכיל עבדיו אבל ברישא בבת כהן שנשארה מעוברת דשם הוי נכון עובר פוסל לא שייך ה"ה לעבדיו ודו"ק וכן כ' רש"י בד"ה והניחה מעוברת וז"ל ויש לעובר בהן חלק ואין לעובר כח להאכילן עכ"ל מבואר דעובר אינו פוסל רק שלא יוכלו לחדש היתר אכילה לתרומה ולפ"ז לק"מ למה לא פי' רש"י שעובר פוסל בעבדי אביו דרש"י סובר דלא נקרא זה כלל עובר פוסל רק שאינו מאכיל וע"כ עובר פוסל קאי על בת כהן שניסת לישראל ודוק כי אקוה שמקום הניחו לי בזה מן השמים:

אמנם כ"ז הוא אי חלק הזר הוא רק מעכב מלאכול אבל מכח חלק הכהן הי' מותר לאכול א"כ לא שייך העובר פוסל בעבדי' דמצדו מעולם לא זכו העבדים באכילת תרומה ובחלק האח הנולד אין זה פוסל רק מעכב דהא אם אכל לא עשה חלק הכהן שום איסור אבל אם נאמר כשיטת הרמב"ם שגם חלק הכהן מפסיד היתר שלו על ידי חלק הזר א"כ שייך שפיר שעובר פוסל ולפ"ז תלי' ספק הנ"ל בשיטת רש"י ותוס' ודו"ק:

ולכאורה עלה בדעתי להביא ראי' מסוגי' להבנת רש"י שחלק זר הוא רק מעכב אבל אינו פוסל חלק הכהן דהא בגמ' בעו אי הטעם דר"י משום עובר במעי אמו זר או משום ילוד מאכל שאינו ילוד אינו מאכיל ונ"מ עובר במעי כהנת יעו"ש ונ"ל מסברא בודאי אי העובר הוא זר אז שייך לומר שגם חלק הכהן אסור לאכול דתורה הקפיד' קנין כספו אוכל אבל אם יש לזר שותפות בו אין הכהן מאכיל לקנין חלקו תרומה אבל אם נימא דעובר במעי אמו לא הוי זר והוא נחשב לכהן רק שאינו ילוד אינו מאכיל אז בודאי חלק העובר הוא מעכב מלאכול אבל אינו פוסל גם חלק הכהן דגם חלק העובר הוא קנין כסף של כהן ולפ"ז הי' לגמ' לומר כ"מ אי טעמא משום שעובר הוא זר א"כ גם חלק הכהן אסור בתרומה אבל אי הטעם דילוד מאכיל שאינו ילוד אינו מאכיל א"כ חלק הכהן לא נפסל אלא פשיטא הגם אי העובר נחשב לזר גם כן אינו פוסל לחלק הכהן רק מעכב עליו ודו"ק:

שוב התבוננתי דהלא במתני' אנו דנין על לכתחילה אם העבדים מותרי' לאכול ונקט הגמ' נ"מ עובר במעי כהנת אי מותרי' העבדי' אפי' לכתחילה לאכול אבל אם ינקוט הגמ' נ"מ בעובר במעי ישראלית לענין אי נפסל חלק הכהן הוא נ"מ על אם עבר ואכל דלכתחילה בודאי אסור דעכ"פ חלק הזר מעכב מלאכול ודו"ק:

היוצא דבעבד השותפין מכהן וישראל בודאי אסור באכיל' תרומ' אבל אי כל גופו אסור אפי' מכח הכהן או רק שחלק ישראל מעכב בו הוא פלוגתא לירושלמי ורמב"ם ותוס' כל העבד אסור אבל כפי אשר משמע מרש"י ובפשטות התוספתא הוא רק איסור מכח

חלק ישראל לבד ונ"מ לענין עבד אם אכל לענין מלקות ולענין אכילת בהמה בשותפות בתילתן שהוא דאורייתא ועיי' ברמב"ם פ"ו מה' תרומות הל' ט"ז ובמ"ל שם הל' א' ועיי' בתיו"ט ריש פרק ז' דיבמו' ודוק:

הנה בררתי דין עבד של שותפות כהן וישראל שאסור לאכול תרומה אבל עדיין צריך חקירה אם חצי עבד משוחרר וחצי נשאר לכהן אם מותר לאכול בתרומה כדעת התוס' דף מ"ב או כדעת מהרש"ל שהבאתי:

ראה זה מצאתי באבני מילואי' בתשובותיו סי' טו"ב שביאר כוונת התוס' בודאי בעבד של שני שותפין שאחד מהם ישראל אסור לאכול תרומה כדעת רמב"ם זה דוקא אם יש לו אדון זר אבל אם הי' חציו משוחרר וחציו עבד דאי אפשר לומר דצד עבדות הוי קנין לחצי גופו המשוחרר דהא יש על חצי העבדות כח אדון אשר הוא קנינו א"כ אמרי' בהיפך דחצי המשוחרר הוי לחלק העבדות כקנין שקנה קנין דאוכל בתרומ' הגם שאין לרבו שום הנאה כמו עבדי' שזכו בעבדי' בע"מ שאין לרבו רשות בהם דאוכלי' בתרומה כמבואר בגמ' וה"ה כאן הגם שאין לרבו זכות בחלק המשוחרר אעפ"כ אוכל צד חירות תרומה מכח כח עצמו שהוא לצד עבדות כקנין שקנה קנין והוא חכמה נפלאה ועצה עמוקה יעו"ש:

כבודו מונח במקומו ואחרי בקשת מחילה מעוצם תבונתו נ"ל דלא דק דבודאי אם עבד קנה עבד אוכל בתרומה יען דעבד לעבדים הוא עכ"פ דבר הנקנה אלו האדון עצמו קונה אותו לעבד בודאי הי' אוכל תרומה ה"ה גילתה התורה אם העבד של כהן הוא ג"כ אדון לעבדו שיאכל בלחמו אבל צד חירות שנעשה בר ישראל עם קדוש דליכא עוד בר קנין שהוא גוף קדוש ולא שייך בו עוד שיהי' קנין לאדם אחר א"כ פשיטא דלא נחשב חציו המשוחרר לקנין צד עבדות דנימא שהוא קנין שקנה קנין הלא החציו המשוחרר ליכא בעצם בר קנין הלא הישראל שמכר עצמו לכהן לעולם לא אוכל בתרומה יען דהוי רק כשכירו ולקיטו ולא נעשה קנין שלו והבן עיי' בספרי פלס חיים דף מ"ג ע"א ד"ה ומצאתי וק"ל:

ואוסיף נופך דהא דעבד אוכל תרומה אין זה כח במעל' שנתעלה עבד גוי אצל הכהן מעבד ישראל אצל הכהן נהפוך הוא יען שעבד עברי הוא חשוב לעצמו ולא נעשה כשור וחמור לאדונו אבל עבד כנעני נעשה לכהן כשורו וחמורו ודבר זה מבואר באר היטב בפי' משניות לרמב"ם בגיטין דף י"ג ז"ל ומה שהשיבו חכמים לו מפני שהוא כקנינו רוצה לומר שזה העבד באכילת התרומה או בהיותו בועל כנענית לא הוסיף בעצמו מעלה עד שתאמר שחובה הוא לו כשיוצא לחירות ואמנם זה כמו שתאכל בהמת כהן תרומ' מפני

שהוא קנין כספו לפיכך אינו מעלה שיפסידנה עכ"ל וא"כ איך נאמר כאן שחציו ב"ח יאכל תרומה דהוי קנינו של קנין וא"כ יהי' עתה חציו של חירות נחשב כשורו וחמורו הוא דבר שאין השכל סובלו בשלומא עבדי' של עבד כהן יוכלו להיות כשור וחמור אבל בן חורין לא יוכל להיות כשור וחמור ודו"ק:

ובעמלי ראה ה' ויגל עיני למשפט שמצאתי בילקוט פ' אמור בשם ת"כ וז"ל כי יקנה נפש קנין כספו יכול אפי' עבד עברי ת"ל כסף יצא ע"ע שאין לו בו כסף אוציא את ע"ע ולא אוציא את של שותפין ת"ל כספו פרט למי שחציו עבד וחציו בן חורין עכ"ל לכאורה פלא גדול מתחילה נקט הת"כ ולא אוציא את השותפין והי' צריך לסיים ת"ל כספו פרט למי שהוא של שותפין ולמה מסיים פרט למי שחציו עבד וחציו ב"ח וצע"ג:

אך נכון מאוד דת"כ סובר ג"כ שאם לא הוי כספו מיוחד לכהן אז גם חלק הכהן אינו מאכיל וכל העבד אסור לאכול תרומה וא"כ בהבנת ולא אוציא את השותפין אי אפשר להבין אם יש כאן אדון שני שהוא ישראל דזה פשיטא דלא יאכל דעכ"פ יש כאן חלק זרות ואיך יאכל תרומה הא הוא מצווה בכל עבירות שנשים מצוות בהם אלא בעבד שחציו עבד וחציו ב"ח הי' מקום טעות שיאכל הגם שיש כאן שותפות חצי ב"ח שיהי' נחשב כקנין שקנה קנין קמ"ל דלא הוי כספו מיוחד ודו"ק:

ולא אכחד האמת כי לא רפתה רוחי בזה כי לשון שותפין משמע שיש שותפין בעבד ובאופן זה בחצי ב"ח עכ"פ הצד חירות לא הוי שותף עם הכהן על הצד עבדות כמובן לכן נראה יותר דעיקר הקרא באמת להורות שצריך להיות כספו מיוחד של כהן ולא חצי עבד וחצי ב"ח וממילא ממועט במכ"ש בשותפין ממש אם יש לכהן ולישראל עבד בשותפות ובהס"ד סברו דלולי דכתיב כספו מיוחד הי' אפי' עבד שותפין ממש אוכל בתרומה כאשר חקר פנ"י בגיטין דף מ"ב דעל עבד עברי הצריך התורה קרא תושב ושכיר לא יאכל בו יען שאין עליו שם קנין כסף מכהן אבל באמת דכתיב כספו מיוחד יותר מסתבר דבא הקרא למעט אפי' חציו ב"ח הגם דנקרא קנין כסף של כהן ואין עליו שם אחר עכ"פ לא הוי כספו מיוחד ודו"ק:

סוף דבר הכל נשמע דמבואר בת"כ דחצי עבד וחצי ב"ח ממועט ג"כ מקרא דבאופן הזה גם כח הכהן אינו מאכיל ונחשב כמו זר ואם אכל מסתבר דלוקה ואם אכל בשוגג צריך לשלם אם יש לו ממון ביום שעובד לעצמו או אחר שנשתחרר לגמרי ודוק והוא נקוד' נפלאה איך הי' בנעלם לפי שעה תורת כהנים הנ"ל מבעלי תוספות ומהרש"ל ופנ"י וקצו"ח ואולי מקום הניחו לי להתגדר בו בזכות אבותי ז"ל:

ודע דהי' לי הער' על ת"כ שחקר בחצי עבד וחצי ב"ח באכיל' תרומ' וממעטו מקרא וקשה לירושלמי פ' השולח הלכה ה' דמצא מציא' ביום של רבו היא של רבו וביום של עצמו לעצמו וכן בקדושין וכן בגירושין דיום של עצמו כבן חורין גמור וביום של רבו עבד גמור יעו"ש א"כ בודאי גם לענין תרומה כן ביום של עצמו הוא כישראל גמור וביום של רבו אוכל בלחמו וכן פלא על ירושלמי שלא חקרו על אכילת תרומה אך ירושלמי הנ"ל סותר עצמו לירושלמי פסחים כאשר רמז ע"ז המ"ל פ"ב מה' קרבן פסח ויש לי בו חקירו' רבות ובמקום אחר ברצות ד' דרכי אבאר כל זה:

סימן סז

שאלה בן עשיר דבקה נפשו בבת עני והילך ויהי היום ובאו יחד בבית איש אביון אשר עסקו לילך בכפרי' ובחליל יאספו אליו נערים ונערות ויובילו לו סחובי בגדים בעד טבעות של עופרת או בדיל והיו מטבעות הנ"ל מפוזרי' בביתו אחת הנה ואחת הנה והגבי' בן העשיר טבעת אחת מן הארץ ואמר להנער' אם אהבת עולם אהבתני לקח ממני טבעת עופרת לקדושין ואמרה הן אז אמר הבן עשיר לשני אנשי' אשר המתינו על בעה"ב שרצו ליקח ממנו סחובי בגדים אשר לו ראו כי עזה כמות אהבה ונתן הטבעת על אצבע הנערה ואמור לה הרי את מקודשת כי בטבעת זו כדמ"וי והיא השיבה לו יקר בעיני טבעת עופרת כטבעת פז וכאשר שמע אבי החתן את המעשה קרא לבנו ואמר לו מה עשית הנערה הזאת היא מבנות הארץ אשר יצאו לזנות מבית אביהם והביא לו עדים נאמנים ומתחרט הנער על הדבר אשר עשה וחקר המורה כי יש כאן ספק ספיקא להתיר ספק אם יש בטבע' כזה שוה פרוטה ועוד דהבעה"ב לא הי' בבית א"כ קדשה בגזל דאחרי' ובהצנע לכת נכספה נפשו לדעת דין תורה אם אין כאן חשש קידושין:

תשובה לכאור' אין כאן חשש קידושין דממנ"פ אם הטבעת שוה פרוטה א"כ הוי קדשה בגזל דאחרי' ואם אין בו ש"פ א"כ אין כאן קידושין דאין אשה נקנית בפחות מפרוטה ומותרת ממנ"פ בלא גט כנלע"ד לפום רהיטא: אמנם דבר זה צריך עיון גדול בש"ס ופוסקי' גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך וזה החלי בעזה"י הנה הרמב"ם פ"ה מה' אישות הל' ח' כתב וז"ל אם קדשה בדבר שאין בעה"ב מקפיד עליו כגון תמרה או אגוז הר"ז מקודשת מספק עכ"ל וכ' הלח"מ שם דע"כ איירי דשוה פרוט' דאל"כ יש ספק ספיקא שמא אינו שוה פרוטה ואת"ל שוה דילמא מקפיד הבעה"ב אבל אי איירו בשוה פרוטה לא נשאר רק ספק אחד אי מקפיד או אינו מקפיד וספק דאוריי' לחומרא אבל המ"ל הביא פי' אחר דבודאי הבע"הב אינו מקפיד ולא שוה פרוטה והספק קידושין הוי

שמא שוה פרוטה במדי אבל הבעל מגי' הביא שרוב אחרונים הבינו דספק קידושין הוי שמא מקפיד הבע"הב וע"כ דשוה פרוטה והוא כדעת הלח"מ:

ולפ"ז נסתר הממנ"פ שכתבתי דהא יש כאן דבר שאין בעה"ב מקפיד דהא היו הטבעות של עופרת מושלכי' בבית ואפי' יש בו שוה פרוטה היא מקודשת מספק לדעת רמב"ם לפי הבנת לח"מ וב"ש בסי' כ"ח ס"ק מ"ה ואפ' אין בו שוה פרוטה יש כאן חשש שמא שוה פרוטה במדי לפי' המ"ל ופרישה וריב"ץ דבודאי אין מקפיד ואעפ"כ חיישי' על קדושין דשמא שוה פרוטה במדי דאצל הקפדה אזלי' בתר המקום אם אין שוה כאן פרוטה הבעל הממון מוחל ולענין קדושין חיישי' שמא שוה פרוטה במדי וא"כ לכל הדיעות יש כאן ספק קדושין ודו"ק:

אך לדעתי נ"ל לברר בעזה"י כדעת הב"ש דרמב"ם איירי דוקא אם שוה פרוטה וכל החשש משום הקפדה דאי כוונת רמב"ם דאגוז או תמרה לא הי' שוה פרוטה א"כ למה נקט הרמב"ם אם הי' דבר שאין בעה"ב מקפיד תיפוק לי' כיון שאין בו שוה פרוטה אין כאן בישראל דין גזל כלל דתורה לא קראה גזל על החפץ רק אם יש בו שוה פרוטה אבל בפחות מפרוטה הגם שאסור לגזול אעפ"כ החפץ לא נקרא גזל כאשר אבאר בעזה"י:

ונלע"ד לבאר בעזה"י דהנה בסנהדרין דף נ"ז ע"א תני' על הגזל גנב וגזל וכן יפת תואר וכן כיוצא בהן עכו"ם בעכו"ם ועכו"ם בישראל אסור וישראל בעכו"ם מותר ופריך הגמ' גזל מאי היא אמר רב פפא לא נצרכה אלא לפחות משוה פרוטה א"ה עכו"ם בישראל אסור הא בר מחילה הוא ומשני נהי דבתר הכי מחיל לי' צערא בשעתי' מי לית לי' רש"י בד"ה צערא וז"ל הילכך גזל הוא אלא שאין ב"ד ישראל נזקקין להשיבו דבתר הכי אחיל לי' ובישראל בישראל נמי אסור ומעבר לא עבר דכתיב לא תגזול והשיב את הגזילה אמידי דהשבון קרי גזל ואידך לא אבל בעכו"ם דלאו בר השבון הוא שכל דינו למיתה לא נפיק פחו' משוה פרוטה מכלל פרוטה ואפי' מישראל דמחיל לי' בתר הכי עכ"ל ולכאורה דברי רש"י נפלאי' מאוד כיון דישראל בישראל אסור וא"כ ע"כ הוא עובר ג"כ רק שלא צריך להשיב יען דישראל מוחל על גזילה פחות מפרוטה אבל עכ"פ עבר הישראל על לא תגזול ואם נאמר דמידי דלאו בר השבון לא קראה התורה בשם גזילה וא"כ איזה איסור יש בדבר אם לא נקרא גזילה וצע"ג:

אמנם נ"ל לחדש דבר דבודאי פחות משוה פרוטה לא ניתן להשבון דאין ב"ד נזקקין לפחות מפרוטה ועיי' תוס' שבועות דף ל"ט ע"ב בד"ה מה בשם ירושלמי יעו"ש וכן בב"מ דף כ"ז דצריך קרא שלא צריך להשיב רק אבידה של שוה פרוטה ופי' בתוס' דיש לומר דצריך להשיב יען דכתיב כל אבידת אחיך משמע אפי' פחות מפרוטה ועיי' בש"מ בשם

תוספתא יש לו תובעי' הוי פי' שוה פרוט' דאין שמלה פחות מפרוטה יעו"ש וכיון דאין החפץ חשוב לצרוך השבה א"כ מתחילה לא נקרא החפץ גזל דתורה לא קראה גזילה רק דבר שצריך להשיב אבל בכל זאת אסור לגזול פחו' משו' פרוט' דהוא חמס שחומס מרעהו דבר בזרוע ובחוזק יד וכל הנוטל דבר בחזקה מרעהו עובר על איסור חמס אבל בעכו"ם דלא אמרה תור' השבה אז פחו' מפרוט' הוי ג"כ בכלל גזל והגם דישראל מוחל לי' בתר הכי הוא מתנה דיהיב לי' אבל איסור גזל כבר נעשה אבל ישראל בישראל עבר על איסור חמס אבל החפץ שהוא פחות משוה פרוטה קנה לי' כיון שחושב לגזול להיות שלו כנלענ"ד [ומתוס' עירובין דף ס"ב אין סתירה אחר העיון ודו"ק]:

וראי' מפורשת מצאתי במדרש רבה פ' נח פרשה ל"א וז"ל כי מלא' הארץ חמס מפניהם איזהו חמס ואיזהו גזל אר"ח חמס אינו ש"פ וגזל ששוה פרוטה וכך היו אנשי דור המבול עושי' הי' אחד מהם מוציא קופתו מליאה תורמסים והי' זה בא ונוטל פחות מש"פ וזה בא ונוטל פחות מש"פ עד מקום שאינו יכול להוציא ממנו בדין א"ל הקב"ה אתם עשיתם שלא כשורה אף אני אעשה עמכם שלא כשורה הה"ד נסע יתרם בם ימותו ולא בחכמה בלא חכמת התור' עכ"ל ממוצא דברי' אתה לומד כי אין גזל רק בפרוטה אבל חמס הוי בפחות מפרוט' וגם זאת נלמד כי אין ב"ד מוציאי' מיד חמסן גזל שהוא פחות משוה פרוטה ודו"ק ועיי' ביפה תואר בירושלמי פ"ד בב"מ שנתקשה הלא אפי' בפרוט' לא ניתן להשבון בעכו"ם ותי' היינו שאין השבון מכפר על העבירה אבל עכ"פ הב"ד מוציאי' הגזילה מידו יעו"ש ויש להמתיק דבריו בדברי רש"י בע"ז דף ע"ב דב"נ אינו בתורת גזילה כל היכא דאיתא ברשותא דמרא איתא וא"כ הוציא הב"ד הגזילה אם היא בעיני' אבל בודאי אם אינה בעיני' אז פטור מלשלם דאינו במצות השבה ודו"ק ומה שהקשה ביפ"ת הלא ב"נ נהרג אפי' על פחות מפרוטה נ"ל היינו האי שהוסיפו במדרש רבה על ירושלמי הנ"ל שנסע יתרם בם ימותו בלא חכמת התורה שדור המבול חטאו בזה שהגביהו לב שיש יתר בם שאינם אכזרי' ומוחלי' זה לזה בפחות מפרוטה עיי' רש"י דף נ"ט שבני נח אכזרי' ולאו בני מחיל' נינהו יעו"ש שעברו דייני דור המבול ולא המיתו לאיש אשר חטף מחבירו פחות משוה פרוטה כנגד דעת התורה שעכ"פ צערא לי' לחברי' בשעת חטיפה ואצלם דליכא מצות השבה אז חייב מיתה על שצער לחבירו כמו שחייב ב"נ על פחות מפרוטה אם גזל מישראל על שציער לי' עכ"פ נלמד מדברי חכז"ל שכך הדין עכ"פ בישראל שעל פחות משוה פרוטה ליכא גזל רק הגברא עושה איסור שחומס של רעהו אבל על החפץ ליכא שם הגזל שלא יקנה הגנב החפץ בקנין גזילה כאשר בארתי בספרי פלס חיים וגם בתשובה הארכתי שגזלן קונה בקנין גזיל' לחפץ ובפחו' משוה פרוטה

לא נקרא החפץ בשם גזילה יען דבפחות מפרוטה ליכא שם השבה לפי שאין ב"ד נזקק לכך או יען שישראל מוחל עליו בבטח וא"כ לא הוי החפץ גזילה ולא עבר על לא הגזול רק עשה חמס והבן זה:

ואוסיף נופך להסביר דרק איסור חמש יש שלא לגזול אפי' מפחות משוה פרוטה אבל לא מתחיל כלל בישראל שם הגזילה על החפץ דישראל בני מחילה ומוחל בשעת גזילה לישראל חבירו כדי שלא יבא על ידו ללאו דלא תגזול והגם שהוא מכוון לגזילה מהני מחילת בעל הממון שיהי' בתורת מתנה ולא בתורת גזילה וראי' לזה דמהני מדברי ים של שלמה בב"ק דבעל הממון מכוון בתורת שכירות הגם שרעהו מכוון לגזול יעו"ש בסי' צ"ו ולזה מורה לשון רש"י בסנהדרין דף נ"ט ע"א דאמרו ליכא מידי דלישראל שרי ולב"נ אסור ופריך והרי פחו' משוה פרוט' ומשני התם משום דלאו בני מחילה נינהו וכתב רש"י בד"ה משום וז"ל שאף בישראל נצטוו על הגזל אלא שפחות משוה פרוטה אינו נחשב גזל בעיניהם שעוברין על מידתן שרחמנין הן ומוחלין על דבר קל אבל בני נח אכזרי' הם עכ"ל מזה נשמע שלא נחשב מתחילה לגזל בעיניהם שמוחלין על דבר קל וכדי שלא יכשל חבירו על ידו הוא מוחל בשעת גזילה דאל"כ שאח"כ הוא מוחל אז אפי' אם גם בני נח בני מחיל' הן עכ"פ כבר עבר על הגזל ונהרג כמו שפי' רש"י בדף נ"ז הגם שישראל מוחל בתר הכי לא מהני אלא פשיטא דכאן בדף נ"ט דקשה רק מי איכא מידי אז יש לתרץ דישראל מוחל מיד בשעת גזילה ובני נח אכזרים המה ולא מוחלי' על דבר קל דבישראל הוי מחילה קודם איסור גזילה ודו"ק ומה שבן כח נהרג אם גזל פחות מפרוטה מישראל הגם שישראל מוחל מיד לק"מ דחייב שציער לישראל דהא הי' חומס מידו ומצער אותו בשעת חטיפה אבל גזל אין כאן ועי' רש"י בע"ז דף ע"ב היטב שכתב וז"ל אע"ג דגבי ישראל לאו ממונא הוא דמחיל עלי' עכ"ל משמע כדברי ודו"ק אבל בדף נ"ז דחידש רב פפא דישראל מחיל בתר הכי ולא מיד בשעת גזילה הוצרך רש"י לחדש דישראל לא עבר על גזל יען דאין עליו דין השבון א"כ כא כקרא גזל אבל אסור משום חמס לגזול מתחילה אפי' בפחו' מפרוטה ודו"ק [ועיי' תוס' עירובין דף ס"ב ועיי' קצו"ח סי' שנ"א]:

ובזה יובן מ"ש הרמב"ם בריש ה' גזילה ואבידה ובריש ה' גניבה שאסור לגזול או לגנוב אפי' כל שהוא הגם שאינו שוה פרוטה לא צריך לטעם שחצי שיעור אסור מה"ת יעו"ש בכ"מ אלא תיפוק לי' דעובר על איסור חמס דהוא אפי' בפחות מפרוטה וק"ל ויש ליישב בזה קו' הלח"מ בפ"א מה' גזילה וק"ל:

ובתשובה אחת בארתי דאין מחילה מהני בגזל אם הגזילה קיימת ומה דמהני בפחות משוה פרוטה דשאני התם דהוא מוחל ולא יתחיל לבא על החפץ שם גזילה אבל אם כבר חל על החפץ שם גזילה לא מהני מחילה כלל דאין תיקון רק בהשבת החפץ אם הוא בעולם עדיין אבל אם אין הגזילה בעין מהני מחילה דתשלומי ממון לא הוי רק תיקון איסור ולא קיום מצוה ואין כאן מקום להאריך:

סוף דבר דאם אין בתמרה או אגוז שוה פרוט' אז בודאי אין כאן גזל דנאמר קדשה בגזל אינה מקודשת דלא משכחת על פחות מפרוטה שם גזל והוי שלו דקנה אותו מיד אבל דבר שאין בעה"ב מקפיד אפי' הוי שוה פרוטה אעפ"כ הוי קדושין אם ידעי' בבטח שאינו מקפיד דאין כאן לא חמס ולא גזל רק שמרוצה בעל הממון למי שיקח דבר שלא נחשב בעיניו ומכוון לזכות בו שיהי' שלו ודו"ק:

ודע דנ"ל ברור הגם אם ידעי' שחפץ זה הוי דבר שאין בעה"ב מקפיד בו בכל זאת הוי של בעה"ב ונחשב לממון שלו כל זמן שלא נטל איש החפץ ומכוון לזכות בו דאטו הפקיר בעה"ב ממונו דנימא שהוא הפקר לכל אלא הגם שהוי בסתמא ממון של בעה"ב בכל זאת דעתו אם יבא אחד ויכוון לזכות בו לעצמו שהוא מקנה לו אבל אם הזוכה בחפץ לא מכוון לזכות בו משל בעה"ב רק יחשוב לקנות משל הפקר אז בודאי אינו זובה בו דבעה"ב מזכה למי שרוצה לזכות בו משלו וזה שלא כוון לזכות משל בעה"ב רק לקנות מהפקר אינו קונה כלל דהא בעל הממון לא הפקיר מאומה ודו"ק:

ולדעתי זה כוונת הרמב"ם שכתב שהוי ספק מקודשת ונתקשה במ"ל שם מהכ"ת לא יהי' ודאי קדושין כיון דהוא בטח דבעה"ב אינו מקפיד ולמה אנו חוששי' שמא מקפיד והוא קו' גדולה על הבנת הב"ש ורוב אחרוני' יע"ש ולפמ"ש הוי הספק דילמא הוא לא כוון ליקח בתורת גזילה או מתנה רק חשב ליקח בתורת הפקר או שחשב דהוי כשלו יען שבעה"ב אינו מקפיד וכיון שכן אז לא קנה כלל ודוק:

וראי' לדבר דודאי לא טוב דבר שאין בעה"ב מקפיד עליו רק מנכסי גוי אי אמרי' גזל גוי מותר וחידש המג"א בסי' תרל"ז בשם ס' יראים וז"ל אפי' למ"ד גזל גוי מותר אפ"ה לא מקרי לכם עכ"ל הכוונה פרשתי זה שנים רבות בודאי מותר לגזול מגוי אבל צריך עכ"פ לכוון שרוצה לקנו' בקנין גזילה להוציא מרשות גוי ולהכניס לרשות עצמו ע"י קנין הגבהה או משיכה או חזקה בקרקע ואז קונה בקנין גזילה אבל אם לא מכוון לקנו' בקנין גזילה אז נשאר החפץ לנכרי דהא יש לגוי קנין בממונו וא"כ מי שבונה סוכה ברה"ר ולא מכוון לגזול אינו יוצא מצות סוכה והבן זה וא"כ בדבר שאין בעה"ב מקפיד אין בו איסור גזל ומותר לכל איש לגזול או לזכות בתורת מתנה אבל בלי כוונת קנין

גזילה או ומתנה רק שמכוון לזכות בו מהפקר או שחושב יען שכל יד ממשמש בו נחשב כשלו בודאי לא קנה כנלע"ד: וגם נ"ל פשוט דכל זמן שלא זכה בו איש אז נחשב דבר שאין בעה"ב מקפיד בו לממון של בעה"ב ואטו נימא באיש ישראל אופה חמץ אשר אינו מקפיד על זיתי שאור המושלכי' בביתו על הארץ שאינו עובר על איסור בל יראה ובל ימצא יען דאינו מקפיד עליו לא הוי שלו זה שקר מבואר בכל הל' פסח עיי' סי' תל"ג ותמ"ב ותמ"ה וסוף תמ"ח וסי' תמ"ו ותס"ו אלא פשיטא כל זמן שלא זכה בה אדם הוי דבר שאין בעה"ב מקפיד עליו ממון של בעה"ב ועובר עליו חוץ מפרורין דממילא בטלו והוי כאלו אמר בפירש שהן הפקר ואפי' אם יאמר בפי' דמקפיד עליהם המה הפקר ועיי' מג"א סי' ת"ס סק"ב וסי' תל"ד ודו"ק אבל בודאי בדבר שאין בעה"ב מקפיד אם יאמר בפירש מעכשיו אני מקפיד הוי גזל וא"כ ממילא הוי שלו כל זמן שלא זכה בהן אדם ועובר על בל יראה ודו"ק:

וחפשתי באוצרן של אחרונים ומצאתי להגאון אדמו"ר חת"ס בא"ע סי' פ"ה בד"ה אך שכתב דדין הרמב"ם דדוקא בדבר שאין בו שוה פרוטה אבל דבר שיש בו פרוטה הוא חשוב והוי גזל והגם שמשמע בסופי תאנים דלא הוי גזל כמבואר ברמב"ם פ"א מה' מעשר דשאני התם דיש לבעה"ב ברכה בשדותיו ולא לקטם לאלו אפי' על שוה פרוטה לא הוין חשובי' אבל בשאר מקומות דומה לחמץ הגם דפרורי' ממילא בטלי אבל כזית הגם שנדרס בעפר לא בטלי יעו"ש היטב:

ואחר בקשת מחילה לאלף מעוצם תורתו נ"ל כמו שכתבתי בודאי בכל מקום שיש זוכה לדבר שאין בעה"ב מקפיד בו מה לי פרוטה מה לי חצי פרוטה כיון שבעה"ב אינו מקפיד אין בו גזל מה לי שיש לבעה"ב שדה מבורכת ולא לקטם לאלו או שיש בית מבורכת בחמץ ולא מקבץ לזיתי חמץ אבל ההבדל ברור דשם אם בא אחד לזכות בו אז אין מקפיד בעה"ב ויוכל כל איש ליקח אותו דבר ואין בו משום חמס או גזל אבל כל זמן שלא זכה בהם איש הווה של בעה"ב דהא לא הפקיר אותם ולכן עובר בכזית חמץ אפי' מושלך ע"ג הארץ אבל פרורי' בטלו ממילא אפי' אין זוכה בו איש כנלע"ד לאמת בעזה"י:

ועלה בדעתי להביא ראי' לזה דהא בחמץ אם יש בו כזית הוא עובר הגם שאינו שוה פרוטה דעל שיעור חמץ הקפיד התורה ולא על שווי' של חמץ וא"כ בודאי קשה קו' אדמ"ו אם אין בו שוה פרוטה וגם מושלך על הארץ למה בעה"ב עובר על בל יראה וצע"ג ולפמ"ש נכון דכל זמן שלא זכה בו איש הגם שאין שוה פרוטה וגם אין בעה"ב מקפיד בו הוי ממון של בעה"ב כנלע"ד:

שוב ראיתי באבני מלואים בסי' כ"ח ס"ק מ"ט שהביא דברי נוב"י א"ע סימן נ"ט דדבר שאין בעל הבית מקפיד הוי הפקר והוא השיג עליו דא"כ גם בעה"ב הי' צריך לזכות בו מחדש ואם לא יזכה מחדש הר"ז עובר על בל יחל אלא בודאי אינו הפקר והוא של בעה"ב רק שנותן למתנה למי שיטול שלא מדעתו יעו"ש כי נכונים מאד דבריו ולדעתי יש ראי' מחמץ כמו שבארתי למעלה וגם הזוכה צריך לכוון שזוכה מן בעה"ב הן בתורת קנין גזל או מתנה אבל אם מכוון בתורת הפקר לא זכה ושישו בני מעיי כי הלכתי בדרך הישר אבל מה שהביא בס"ק מ"ח בשם שו"ת רשב"ץ ואחריו החזיק אדמ"ו בחת"ס סי' פ"ה דדוקא בדבר שאין בעה"ב מקפיד וליכא שוה פרוטה יש חשש קידושין לדעתי אין זה אמת דאין ראי' מחמץ ונהפוך הוא דיש ראי' מסופי תאני' ודו"ק:

וראיתי בנוב"י שם סי' נ"ט שנתקשה לדעת מאין הוציא הרמב"ם דין זה דדבר שאין בעה"ב מקפיד אין בו איסור גזל יעו"ש בד"ה והנה שהניח בצ"ע:

ונראה לי לברר דבריו בעזה"י בירושלמי פ"ב דערלה וז"ל הכא את אמר צריך להרי' והכא את אמר אין צריך להרי' ר' יעקב בר זבדי רבי אבהו בשם ר"י מפני גזל השבנו ותני כן כל תרומה שאין הכהנים מקפידין עלי' כגון תרומת הכליסין והחרובין והשעורי' שבאדום אין צריך להרי' עכ"ל הובא להלכה ברמב"ם פי"ג מתרומות הל' א' וז"ל וכל תרומה שאין הכהנים מקפידין עלי' כגון תרומת הכלוסין והחרובין והשעורי' של אדום אינו צריך להגבי' הואיל ונפלה במאה בטלה והכל מותר לזרי' עכ"ל וכ' בכ"מ וז"ל ירושלמי פ"ב דערלה וטעמי' כיון שאינו מרים אלא מפני גזל השבט כל שאין מקפידי' אין כאן גזל עכ"ל הנה מבואר דאפילו ביותר משוה פרוטה בדבר שאין בעה"ב מקפיד אין כאן גזל כלל ונסתפק הרמב"ם דילמא דוקא היכא שנתערב ונתבטל האיסור רק צריך להרי' דממון דחברי' לא נתבטל עיי' ביצה דף ל"ח יאכל הלה וחדי יעו"ש לכן בדבר שאין מקפיד אין צריך להרים אבל לוקח מתחילה דבר שאין בעה"ב מקפיד להיות כשלו אז בודאי צריך כוונת קנין לשם גזל או מתנה ודילמא לא כוון לזה והוא ספק קדושין כנלע"ד בעזה"י דמקום הניחו לי רבותי להתגדר בו שמירושלמי הנ"ל יצא דינו של הרמב"ם:

ובזה נ"ל לחדש דבר מי שנתערב לו איסורי הנאה של חבירו יבש ביבש חד בתרי ונעשה היתר אעפ"כ אין צריך לשלם לחבירו הגם שא"ה של חבירו נעשה היתר ע"י התערובות יען דא"ה הוי דבר שאין בעה"ב מקפיד בו ואין בו משום גזל ודוק אחר חיפוש גדול מצאתי בפרמ"ג יו"ד ס' ק"ט סק"א במש"ז שנסתפק אם צריך לשלם בחבירו האיסור הכאה ותי' מסתמא א"ה הוי הפקר וזכתה לו לבעל התערובות חצרו יעו"ש ולדעתי הוי דבר שאין בעה"ב מקפיד ואפי' בחצר בעה"ב אין בו דין גזל כנלע"ד:

סוף דבר הכל כשמע בנידן דידן דנ"ל דאין כאן חשש קידושין הגם שלדעתי שאפי' בש"פ שייך דין הרמב"ם אבל כאן לא הוי דבר שאין בעה"ב מקפיד כי מה שמפוזר בחדרו אחת הנה ואחת הנה הוא יען שבניו הקטני' משחקי' בו אבל בכל עת הוא יכול ללקט אותם ולמכור ומה אביו מוותר נגד בניו בכל זאת הוי דבר המקפיד ברובו של עולם ואין כאן קידושין אבל אני טרוד מאד ולא באתי אלא להעיר לב כבוד מעלתו ולא להלכה ולא למעשה אני משיב ילך אל המורי' הגדול' בעם והמה יורו לו דרך הקדש: ואיידי דאיירי אמרתי לולי דמסתפינא דחייכא עלי בבי מדרשא אמרתי לחדש דה"ה בהקדש בדק הבית דהוי הגזבר הבעה"ב עיי' ר"ן נדרי' דף ל"ד וברמב"ם הל' מעילה יש גם כן הדין בדבר שאין הגזבר מקפיד להכניס להקדש רק מניח בשוק לאבדון אין בו דין מעילה דאיסור מעילה הוא רק חומר על גזל גבוה וגזל הדיוט ועיין במ"ל פ"א מהלכות מעילה ובדבר שאין מקפיד ליכא גזל הדיוט ולא מעילה בגבוה ובזה יובנו דברי הפי' משניות בפ"ג ממעילה וז"ל וכשצומחת ערבה בשדה הקדש הואיל ואינה נמכרת ואינה ראוי' לשום דבר לא נהנין ולא מועלין לד"ה עכ"ל ועי' בטו"א בר"ה דף כ"ח שנתקשה בו הא מבואר בשבת דראוי' הם לתשמיש יעו"ש ולדעתי יען שדברי' המה מצויים ולא נמצאו עליהם קונים וגם אינם ראוים לתשמיש דבר בהקדש גופא וא"כ הוי מן דברי' שאין הגזבר מקפיד לכן אין בהם מעילה כנלע"ד לשיחה בעלמא:

סימן סח

רב אלפס פ"ב דיבמות וז"ל הא דתנן ובנו הוא לכל דבר חוץ ממה שיש לו מן השפחה ומן הנכרית אמרו רבואתא ה"מ בשפחה דאחרי' דומיא דנכרית דלית לי' קנין בגווה אבל שפחה דידי' לא דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ואיתמר משמי' דרב נטרונאי גאון הכי הא דתנן וכל מי שאין לה עליו ולא על אחרי' קדושין הולד כמוה ואיזה זו וולד שפחה ונכרית ה"מ שפחה דאחרי' דומיא דנכרית דלית לי' קנין בגווה אבל בא על שפחה דידי' וילדה ממנו בת אע"ג דלא נקיטא גט חירו' בתו היא דאמר רבנן אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ואם בא עלי' חייב משום בתו ואם בא עלי' בנו חייב משים אחותו וחזינן לגאון אחר דמספקא לי' מילתא ומתוך דבריו נקטינן בהא מילתא לחומרא לגבי איסורא דהיכא דאית לי' איתתא ומית ולית לי' זרעא אלא האי דאוליד מן השפחה נקטינן לחומרא וחולצת האי איתתא ולא מתיבמת ולענין ממונא נקטינן לקולא ולא ירית לי' אבל איהו גופי' לא מזבני לי' יורשין ואי בעא למיסב בת ישראל מצריכין גט שחרור ואי קדיש מקמי גט שחרור מצריכין לה גיטא מיני' ואי בעי למינסב שפחה לא שבקינן לי' עכ"ל:

הנה ראיתי לרא"ש שהביא דעת גאון הנ"ל ביבמות דף כ"ב והחזיק אחריו אבל הרמב"ם בפ"י מה' גירושין ופ"ט מה' עבדים ופ"ד מה' נחלות שפך כלי זעמו על דעה הנ"ל ואחריו מלאו דעת רה"מ ורשב"א הובא לשני דעות בה' עבדים בי"ד סי' רס"ז ובא"ע סי' קנ"ו ועי' בב"ש ובט"ז ובלח"מ ה' נחלות ועי' בא"ע סי' ד' וסי' כ"ו וסי' קמ"ט אבל לא מצאתי מי שיבאר דעת הגאון נטורונאי ז"ל כי יש להפליא עליו הרבה כאשר אבאר: (א) דבשלומא בשאר אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות היינו שבשעה שבועל יש בידו לבעול לשם קדושין ומהכ"ת יעשה בעילת זנות הלא חזקה יש לכל איש אשר עומד בחזקת כשרות דלא שביק היתר ואוכל איסור אבל כאן דילמא בשעה שיצרו תקפו עליו ובעל שפחתו לא הי' בידו גט שחרור וע"כ דנימא דמעיקרא שיחרר אותה מהכ"ת נימא זאת שהכין עצמו לכך וצע"ג:

ב קו' רה"מ בה' נחלות דאם ליכא עדים בשעת ביאה ע"כ הוא בועל בעילת זנות פנוי' בלא קדושין אשר בעבור זאת אמרי' בכל הש"ס אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ובועל לשם קדושין אבל בביאה בלי עדים ע"כ בעילתו בעילת זנות א"כ מהכ"ת נימא דשחרר אותה כדי שלא יעשה בעילת זנות בשפחה עכ"פ הך ביאה הוי בעילת זנות וצע"ג:

ב הלא יש חזקת שפחות והגם שיש חזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות הוי חזקה מול חזקה והוי ספק ומהכ"ת נימא דחייב משום אחותו או דיפטור מיבום או הוא יורש ודאי הלא די שיהי' ספק וצע"ג:

ד הקשה הרה"מ הא מפורש בת"כ מה ת"ל האשה וילדי' להביא הרב שבא על שפחתו שהילדי' עבדים כמוה יעו"ש וא"כ מבואר בפירש דלא כהגאון וצע"ג: ונלע"ד לבאר דעת הגאון בעזה"י ואני תפילה גל עיני ואביטה נפלאות מתורתיך הנה בקדושין דף ס"ז במתני' וכל מי שאין לה לא עליו ולא על אחרים קדושין הולד כמותה ואיזה זה ולד שפחה ונכרית בגמר' דף ס"ח שפחה כנענית מנ"ל אמר ר"ה אמר קרא שבו לכם פה עם החמור וולדה כמותה מנ"ל אמר קרא אשה וילדי' תהי' לאדוני' נכרית מנ"ל מלא תתחתן בם וולדה כמותה מנ"ל כי יסיר את בנך מאחרי ולרבנן מסיק הגמ' מדכתיב ואחר כן תבא עלי' ובעלתה משמע מעיקר' לא תפסו בה קדושין וולדה כמותה נלמד כי תהיינה וילדו לו כל היכא דלא שייך תהיינה לא שייך וילדו לו אי הכי שפחה כמי ומשני אין הכי כמי והאשה וילדי' הוא לאומר לשפחה רש"י בד"ה א"ה שפחה כמי וז"ל דולדה כמותה תיפוק לן מהאי קרא דהא לא קרינן בה כי תהיינה כדכתיב עם החמור עם הדומה לחמור עכ"ל מבואר מרש"י הא דאין קדושין תופסין בשפחה וגם ממילא וגדה כמותה הוא הטעם יען דשפחה נמשלה לחמור ואין קדושין תופסין בה וממילא ולדה כמותה

דהא כיון דלא שייך בה הווי' אז וולדה כמותה וק"ל ועיי' רש"י ביבמות דף כ"ב ע"ב בד"ה שאין אישות לאביך בה וז"ל בשפחה ונכרית לא תפסו בה קדושין במסכת קדושין נפקא לן מקראי שפחה עם הדומה לחמור כנענית דכתיב ואח"כ תבא עלי' ובעלתה ומעיקרא לא עכ"ל מבואר ג"כ דהא דאין קדושין תופסין בשפחה הוא מטעם דשפחה דומה לחמור דלולי כן השכל גוזר שיתפסו בה קדושין דהא מחויבת במצות כמו אשה ישראלית רק לאשה ישראלי' יש חייס אבל שפחה שהיא עם הדומה לחמור ולית בה אישות ודוק ובעבור זה אמרו בגמ' דף כ"ג לר"י צריך תרי קראי דאי אשמועי' שפחה דאין לה חייס פירש"י עם הדומה לחמור אבל נכרית דאית לה חייס אימא לא ואי אשמועי' נכרית משום דלא שייכא במצות אבל שפחה דשייכא במצות אימא לא צריכא ועי' בתוס' ד"ה מאן תנא יעו"ש סוף דבר הכל נשמע דכל הטעם דלא תפסו קדושין בשפחה או שזרע שפחה לא נחשב לזרע הוא מטעם דהיא עם הדומה לחמור הגם שחייבת במצות כמו אשה ישראלית שאני אשה ישראלית דחייבת במצות וגם יש לה חייס ונכרית הגם דיש לה חייס כמו אשה ישראלית שאני אשה ישראלית דיש לה חייס וגם מחויבת במצות:

ולפ"ז אמרתי לחדש דבר דמשכחת שפחה שתופס בה קדושין וגם וולדה הולך אחרי הזכר אשר נחשב לזרע לאביו ישראל ושפחה כזאת וזרע כזה אינו נכלל במה שאמרו דולד שפחה כמותה יען דדוקא שפחה דומי' דנכרי' אמרו וולדה כמותה אבל לא בשפחה שאינה דומית לנכרית ואבאר דבר זה בעזה"י: הנה יש לאדון בעבדו או בשפחתו שני קניני' (א) קנין ממון דהא גופו קנוי לו כשורו וחמורו שיוכל לעבוד בו כרצונו ולמכור אותו ולהנחיל אותו לזרעו אחריו (ב) שיש לאדון בעבדו ובשפחתו קנין איסור הגם שעבד חייב בכל המצוה שנשים מחויבות בהם בכל זאת רשות אדון פועל בהם איסור שלא יכנסו בכל כח קדושה להיות עם קדוש כמו איש ישראל גמור אשר אין עליו אדון אחר רק אדון אדונים כי לי בני ישראל עבדי' ודבר זה מתורת ריטב"א פ"ק דקדושין דף ט"ו אמר רבה זאת אומרת עבד עברי גופו קנוי כתב וז"ל וקשיא לן היכי אמר דעבד עברי דגופו קנוי דהא אית לי' יד לכל דבר ואין ידו כיד רבו לא לגבי מציא' ועירוב ופדיון מעשר דבכולן מזכה על ידו ולא בשום מידי אחרינא ואיכא למימר דאילו בעבד כנעני יש לרב בו שני קנינים קנין מעשה ידיו וקנין איסור שבו שאסור בבת ישראל ומשום קנין איסור שבו לא סגי לי' בדברי' דלימא לי' זיל וצריך גנו שחרור להתירו בבת ישראל דומיא דגנו אשה שצריכה גט להתיר איסור שבה ולא סגי לה בדברי' ולפיכך המפקיר עבדו אעפ"י שיצא לחירות ופקע מעשה ידיו צריך גט שחרור וכן עבד כנעני הנמכר לעכו"ם כשלא כתב עליו אונו ומשום האי טעמא כמי אמר רבה דבעבד עברי נמי הא איכא צד קנין

הגוף דקנין איסור שבעודו עבד מותר בשפחה כנענית ומפני קנין זה ודין איסור זה דרמי עלי' בעודו עבד חשיב קנין הגוף להצריכו גט ולא סגי לי' בדברי' והשתא דאתי' להכי כי אמרינן דלא נפיק בדברי' היינו להפקיע קנין איסור זה לאסרו בשפחה אבל קנין מעשה ידיו פקע בדברי' והוי לי' דומי' דמפקיר עבדו שיצא לחירות וצריך גט שחרור וה"ה נמי שהמפקיר עבדו עברי יצא לחירו' וצריך גנו שחרור עכ"ל הזהב:

ונראה לי דודאי הגם שהפקיר אותו רבו וקנה עצמו בקנין ממון שלו אבל בזה לא נפקע ממנו האיסו' דבודאי משעה שנטבלו וקבלו המצות המה בכלל ישראל רק קנין האדון פועל כח איסור בהם שלא יכנסו לגמרי בקדושת ישראל דהא התורה אמרה עליהם לא יהי' קדש ולא תהי' קדישה שפי' אונקלוס שזה איסור של עבד ושפחה וקנין איסור לא פקע אלא בגט שחרור כמו שאיסור אישות אשר בא ג"כ ע"י קנין כסף לא פקע אלא ע"י גט ה"ה איסור לא יהי' קדש וקדישה לא פקעו אלא ע"י שטר אבל זולת זה האיסור כיון שחייב במצות והוי אדון לעצמו לא שייך בו שהוא עם הדומה לחמור דחמור אין לו קנין [כאמרם קני את וחמור מתוך שחמור לא קנה גם האדם לא קנה] שיקנה דבר לעצמו רק יוכל להיות חצר לפני האדון לקנות על גבו כלים אבל עבד המופקר שיש לו קנינים לעצמו בודאי אינו דומה לחמור והגם שנכרי הוי בר קנין אינו דומה לעבד דנכרי אינו בר מצות לכן אין דינו כישראל אבל עבד המופקר שיש לו קנין לעצמו וגם חייב במצות אז בודאי אינו בכלל דומה לחמור ובפרט בשפחה אשר אדון הפקירה דחייבת בכל המצות כאשה ישראלית בודאי אינה דומית לחמור או לנכרית כמובן: ומעתה נ"ל דמי שבועל שפחה המעוכבת גט שחרור אז בנה הנולד נקרא על שם אביו בנו לכל דבר דהא לולי הקרא היינו אומרי' כמו שאפי' ממזר נקרא בנו של הבועל כ"ש בנו מן השפחה רק הקרא גילה ששפחה גרע יען שהיא כחמור שאין לו חייס מזרע אביו ומסתבר דוקא בעבד גמור כמו שהי' באברהם עבד גמור אבל עבד אשר הפקירו אדוניו ויש לו קנין ממון וגם חייב במצות אינו כחמור ונקרא הולד על שם אביו הבועל ובשפחה כזאת תופס בה קדושין הגם שיש לאו דלא יהי' קדש או קדשה מאי הוי הא קדושין תופסין בחייבי לאוין ובן הנולד מחייבי לאוין נקרא בן לאביו והבן זה כי נכון בסברא בעזה"י:

ועיין בשבת דף ח"י ובש"ע או"ח סי' רמ"ו דמכח איסור שביתת בהמתו סמכי' על הפקר בינו לבין עצמו יעו"ש במג"א סק"ט ובמחה"ש שם ומכ"ש דמהני אם מפקיר שפחתו בינו לבין שפחתו דהא היא קונה עצמה מיד והוי כאלו הפקיר בפני שלשה עיין ר"ן נדרים הפקר צריך ג' ובריש פסחים אצל ביטול חמץ יעו"ש:

ובא ברוך ד' ואעשה לך מטעמי' כאשר אהבת שאין כונת הגאון ששחרר אותה מקודם בגט שחרור אלא כוונתו בשפחתו אמרי' א"א עושה בעילתו בעילת בהמה ובודאי בשעת ביאה הפקיר אותה ואז קונה עצמה לקנין ממון וממילא הוי הבן הנולד לה בנו לכל דבר דבשפחה מופקרת תפסי קדושין והולד הולך אחרי אביו דאין שפחה כזאת אשר יש לה קנין ממון ומחויבת במצות כאשה ישראלית דמתה לחמורה והבן זה ומיושב קו' ראשונה דדלמא עכשיו יצרו תקפו דלק"מ הלא יש בידו בשעת שיצרו תקפו להפקירה ודוק:

ובזה מיושב קו' ב' אשר הקש' הרה"מ דע"כ עושה בעילת זנות דאין כאן עדי' על הקידושין לק"מ דכל חזקה א"א עושה בעילתו בעילת זנות היינו חזקה לא שביק היתר ואכיל איסור אם יש בידו לעשות קדושין עושה ואינו חושש על הפסד ממון עיי' חולין דף ד' חמצן של עוברי עבירה מותר מפני שהן מחליפין יעו"ש וא"כ שלא לבעול בעילת בהמה להיות ולדו עבד עיי' רמב"ם פי"ב מה' א"ב גדול העונש הבועל שפחה גמורה וז"ל שגורם לסור הבן מאחרי ד' שהבן מן השפחה הוא עבד ואינו ישראל וגורם לזרע קודש להתחלל להיו' עבדי' עכ"ל אשר בידו שלא לעבור אם יפקיר את שפחתו יש חזקת כשרות אבל שלא לבעול בעילת פנוי' זה דוקא אם בידו לקדש בהיתר אבל כאן בכל אופן יעשה גם איסור בקדושין דהא עדיין לא קבלה גט שחרור ונהפוך הוא בעל ולא קידש טוב מאשר אם קידש ובעל דאז עובר בודאי על לאו דלא תהי' קדישה ועי' רמב"ם וראב"ד פי"ז מה' א"ב ודו"ק: ומיושב קו' ג' הלא יש חזקת שפחות נגד חזקת א"א עבב"ז ויהי' רק ספק ולפמ"ש לק"מ דהא רק הפקירה ועדיין נשארת בחזקת שפחות ולא נסתר חזקה שלה שהיא שפח' רק הפסד ממון יש כאן וע"ז אמרי' חזקת כשרות של ישראל פועל שניחא לי' בהפסד ממון שלא לעשו' שבנו יסור מאחרי ד' והבן: ובמ"ש ניחא לי מהכ"ת נימא דשחרר אותה ועבר על עשה דלעולם בהם תעבודו ולפמ"ש נכון דבודאי אין בזה לא תחנם אם מבקש שיהי' לו בני' ממנה אשר יחשבו לו לבנים כמובן ודו"ק:

ובדבר זה מיושב לי קו' גדולה אשר העיר הבית מאיר בסי' ט"ז איך פליג המ"ל על רש"י דסובר דליכא איסור דאורייי' בשפחה מגמ' דעבד מותר בשפחה והשיב המ"ל הלא בשפחה לכהן יש ג"כ איסור זונה יעו"ש והקשה הגאון איך משכחת לרמב"ם אי' זונה בשפחה הא לשיטתו אינו עובר בכל חייבי לאוין רק בקידש ובעל ובשפחה לא תפסו קדושין וא"כ לא משכחת לאו דזונ' יעו"ש שתי' בדוחק ולפמ"ש משכחת שפחה שהפקירה אדונה ותפסי בה קדושין ויש בה איסור זונה וק"ל:

ובירושלמי פ' השולח וז"ל בניו מה הן היוצא בשן ועין בניו עבדי' והיוצא משום ייאוש בניו בני חורין אריב"ב לא מסתברא חלפוהין היוצא בשן ועין הואיל ושחררתו תורה בניו

בני חורין והיוצא משום ייאוש הואיל ולא שחררתו התור' בניו עבדי' עכ"ל ובפנ"י דף מ' נתקשה בדבר ממנ"פ אם בעל שפחה הרי ולדה כמותה עבדי' אפי' אם דינו כבן חורין ואם בא על בת חורין בניו בני חורין ואפי' אם אמרי' עבד שבא על בת ישראל הולד ממזר עכ"פ עבד לא הוי והניח בצע"ג:

ולפמ"ש יש ליישב דבעל שפחה שהפקירה אדוני' שאז הולד הולך אחריו אם הוא עבד הווין הבנים עבדים ואם הוא ב"ח גם בניו בני חורין דדוקא אם בעל בת ישראל הולד כשר אבל בשפחה שהפקירה אדונה הבני' כבועל ועדיין צריך ביאור ודו"ק:

ודע דנ"ל דדוקא בשפחה מופקר' תפסו בה קדושין כמש"ל דהא יש לה קנין וגם חייבת בכל המצות שאשה ישראלית מחויבת בהם אבל בעבד מופקר שקידש בת ישראל אין תופסי' קדושיו יען דממנו חסרי' כל מ"ע שאיש ישראל מחויב בהם והוא פטור מהם ומיושב לי בזה קו' אחת הלא במתני' גיטין פ"ח איתא אם אמר חוץ מעבד ונכרי לא הוי חוץ יען שאין בהם אישות וקשה הא משכחת עבד מופקר דיש בו קדושין רק לאו דלא יהי' קדש וא"כ הוי כמו שאר חייבי לאוין [והגם שיש לתרץ דמיירי בעבד גמור] ולפמ"ש נכון דשם קאי חוץ על עבד איש שאמר לאשתו חוץ מעבד וא"כ לא מהני הפקר שיוכל לקדש בת ישראל ודוק:

ועלה בדעתי דתלי' בפלוגתא דרש"י ותוס' גיטין דף ל"ח אם עבד מופקר אסור בשפחה כמו בבת ישראל אם אסור ע"י הפקר בשפחה ה"ה ששפחה מופקרת אסור' בעבד א"כ נמשך הבן אחרי הבועל אבל אי מותר בשפחה ושפחה מותרת בעבד א"כ אין בנה הולך אחרי הבועל אך יש להשיב הגם שמותר בשפחה הוא יען דלא בא עדיין לכלל קדושה גמור' ועיי' ברמב"ם פי"ב מה' א"ב ועיי' בב"ש סי' ט"ז וסי' ל"ה ועיי' ברש"י גיטין דף י"ב מפני שהוא קנינו ועיי' בלשון הזהב של הרמב"ם בפי' המשניות ועיי' ברש"י גיטין דף מ"ג מאי מאורסת מיוחדת שפי' רש"י שפחה גמור' שאין קדושין תופסין שהיא דומה לחמורה ועיי' ברש"י בגיטין דף ל"ח אמרו לפניו ר' אמי מי אתה מודה וולדותי עבדי' ועיי' דף מ' לאפוקי מר"ש ובפנ"י שם וקצרתי ועיי' בכריתו' דף י"א ע"א ברש"י לר' ישמעאל וק"ל:

ומיושב קו' ד' דכיון דטעם משום שהפקירה א"כ צריכה היא זכיי' בעצמה אבל אם אמרה בפי' שלא רוצית לזכות בעצמה או אם היתה קטנה כי בדורו' ראשוני' ילדו אפי' לשבע שנים עיי' פנ"י בהקדמה בבת שבע אז לא שייך זכתה בעצמה אשמועי' התורה שבניו בשפחתו הווין עבדי' דבשעת ביאה לא היתה יכולה לזכות בעצמה או דר"נ ס"ל דהפקר צריך לבוא לרשות זוכה וא"כ לא יוכלו לזכות בעצמן ועיי' פנ"י גיטין דף ל"ט וקצרתי

ועיי' ביבמו' דף י"א וק"ל ויש להאריך שטה שהביא הרי"ף גאון אחר שמסופק בדבר היינו דאצלה ליכא חזקה שנתרצית לזכות בעצמה דע"י תצריך לקבל גנו שחרור ועבד בהפקירא ניחא לי' אך אין רצוני להאריך שלא באתי רק להעיר על דעת הגאון נטרונאי:

סימן סט

שלום ורב טוב לאיש חמודות עיניו כיונים על אפיקי ראשונים ואחרוני' ידיד נפשי הרב המאור הגדול החריף ובקי כמהו' ר' דוד יהודה נ"י: אותיות אהבה הגיעוני שמחתי בו מאוד כי שוקד על ספרי פ"ח כי על זה התפללתי ישיבו לי יודעי עדותיך כי הבוחן לבבות יודע שלא הדפסתי רק להפיץ אור הדעת ולא לאסוף הון ועושר או לקבוץ על יד כבוד המדומה אשר עשה יעשה כנפים בכלימה ובוז:

ועתה באתי אודו' אשר הציבני כמטר' לחץ במה שחדשתי בספרי בדף כ"ט ע"ב דגבי גניבה צריך ב' דברים כמו במקח וקנין (א) מעשה קנין כמו הגבהה או משיכה (ב) כוונת הקנין שמכוון לקנות להיות שלו במעשה קנין שעושה ולולא כן לא הוי לא גנב ולא גזלן וע"ז יצא כגבור לרוץ אורח שלא יבין זאת ואי יהי' כוונת הקנין להיו' שלו הכי תלוי זאת בדעתו הלא התורה חייבו בע"כ הגם שגניב' לא פועל אצלו קנין להיו' שלו בכל זאת יהי' מחויב באונסין וחיוב זה לא בא מכח מחשבתו במשיכה רק כיון שגונב הקב"ה מחייבו והביא ג' ראיות כנגדי (א) מאי פריך הגמ' בכתובות דף ל"א על אביי מר"נ בגונב חלבו של חבירו שהוא חייב מדאגבי' דילמא מירי אביי בלא נתכוון לקנות ע"י הגבהה (ב) הא מבואר בש"ך ח"מ סי' שפ"ו שאפי' במזיק חייב מדאגבי' והתם ודאי לא נתכוון לקנות בהגבהה (ג) מאי אמרי' בגיטין בסוגי' דמטמא ומדמע מדאגבי' קני' והא התם לא נטלו להיות שלו רק לנסך מזה שפט דגניבה וגזילה לא בעי כוונה דלא כמ"ש לפשיטות בספרי עכת"ד:

ונלע"ד לבאר בעזה"י איזה שרשים שהן גופי תורה אבני' יקרים אשר לדעתי מקום הניחו לי מן השמים ורבים מישני אדמת עפר אשר זכרם בקודש לא הבינו כן ולכן אתהלך ברחבה כפי אשר יושת עלי מחונן הדעת עצה ומזימה לחקור ואני תפילה גל עיני ואביטה נפלאות מתורתיך:

א דגרסי' בב"ק דף צ"ו ע"ב האי גברא דגזל פדנא דתורי מחברי' אזל כרב בהו כרבא זרע בהו זרעא לסוף אהדרינהו למרי' אתא לקמי' דר"נ אמר להו זילו שומו שבחא דאשבח אמר לי' רבא תורא אשבח ארעא לא אשבח אמר מי קאמינא נשיימו כולי' פלגא קאמינא א"ל סוף סוף גזילה הוא וקא הדרה בעינא דתנן כל הגזלנין משלמין כשעת הגזילה א"ל לא אמינא לך כי יתיבנא בדינא לא תימא לי מידי דאמר הונא חברין עלאי אנא ושבור

מלכא אחי בדינא האי אינש גזלנא עתיקא הוא ובעינא דאיקנסי' עכ"ל הגמ' וכתב הרי"ף דמהא שמעי' דקנסי' בכה"ג בחוץ לארץ והביא ראי' מסנהדרין דב"ד עונשי' שלא מדין תורה יעו"ש ולכאור' פלא גדול בעיני הא אמרי' בריש הפרק הנ"ל דהא דשבח דגזלן הוא רק מפני תקנת השבים משמע דמדין תורה הכל לנגזל רק החכמים עשו תקנה לפתוח שער לדופקי בתשוב' וא"כ מאי כתב הרי"ף בשלומא בדבר שהוא רק קנס ולא דין תורה אז באמת אין קונסי' בחוץ לארץ כלל אבל כאן דמדאורייתא חייב להשיב גם השבח רק מתקנת חכמים הוא פטור דהם תקנו דשבחא דגזלן בעבור תקנת השבי' ובגזלן עתיק הניחו על דין תורה הם אמרו והם אמרו טוט אסור וטוט שרי והוא קושי' עצומה וגדולה מאוד:

אמנם מאוד עמקו מחשבותיו בודאי כל גנב וגזלן אשר גזל וגנב ועשה בו קנין להחזיק כשלו ובעבור זאת חייב באונסין כשער של עכשיו אפי' אם הוזל אח"כ החפץ הכל ברשות גזלן הוא דקנה החפץ עד השבה לשימוש שכל מה שנהנה ממנו בשלו הוא כהנה דקנין שעשה ומחשבתו שרוצה לעכב החפץ בשלו פועל מדין תורה קנין השימוש ובעבור זאת חייב באונסי' דשלו נאנס וכן אם הוקר הכלי ונאנס או נשבר או נאבד מעצמו שלא הזיק בידים לא צריך לשלם אלא כסכום של שעת הגניבה עיי' בש"ע ח"מ סי' שס"ב סעיף י' ואם הוזל אח"כ אפי' נאבד או נשבר ממילא חייב לשלם כשער של שעת הגזילה עיי' שם בסעיף י"א דהתורה גזרה שקנין הגנב או הגזלן פעל שיהי' הכלי נחשב כשלו וכל דבר שאירע בין להפסד הנגזל ובין להפסד הגזלן הכל נחשב משעת הגזילי' אבל אם הוקר הכלי ואבדו בידי' צריך לשלם כשער של עכשיו יען שהתור' חייבה להחזיר גוף הכלי ולכן הגם דהגנב קונה השימוש בכל זאת לא קנה גוף החפץ כשלו דהא צריך להחזיר בעינא ומתחיל עתה גזילה חדשה עיי' בש"ע סי' שנ"ד ובסמ"ע ס"ק ה' וסק"ו:

ובזה דעת לנבון דר"י אמר גזל ולא נתיאשו הבעלי' שניהם אין יכולים להקדישו זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו הכוונה כיון דגזלן קנה לעצמו הנאת שימוש שלא צריך לשלם בעבורו ולא הוי משתכר בממונו של חבירו רק בשל עצמו דמשעה שגנבו וגזלו קנאו לתשמיש של הגניב' והגזילה אבל גוף החפץ לא קנה דצריך להחזיר גוף החפץ לבעליו ואם יתבר או יאבד צריך לשלם הדמים נמצא דיש לגנב רשות השימוש ולנגזל השווי' אבל התורה אמרה כי יקדיש ביתו קודש מה ביתו שלו ששוי' לאדם וגם רשותו הוא הנאת השימוש דגם אם יתן אדם כל הון דעלמא בעבור חפץ חבירו בכל זאת אינו רשאי ליטול דלאנשי משמע לא תחמוד בלא דמי אבל באמת אפי' עם דמים עובר על לא תחמוד ואם נוטל הוי גזלן חוץ בתלוי וזבין דאגב אונסי' דזוזי גמר ומקנה

וזה אשמעי' ר"י דגזלן לא יוכל להקדיש הגם שיש לו הנאת השימוש אבל אינו שלו בשווי' והנגזל שיש לו הנאת השוי' אבל חסר לו הנאת השימוש ולכן אינו קודש כלל והבן זה מאוד:

ואיידי דאיירי לא אמנע טוב מבעליו לבאר לו דבר נפלא בעזה"י הנה פריך בגמ' בע"ז דף ע"א אי משיכה אינה קונה בנכרי מהא דאר"י גוי נהרג על פחות משוה פרוטה ולא ניתן להשבון ואי אמרי' משיכה אינה קונה אמאי נהרג ומשני משום דצערי' לישראל ומאי לא ניתן להשבון אינו בתורת השבון ופי' רש"י וז"ל אמאי נהרג הא לא קני' להך גזילה וכל היכא דאיתא של ישראל היא ובתוס' שם ד"ה דאי התפלא הא ישראל ג"כ לא קנאה להיות שלו אפ"ה חייב באונסי' החיוב דשייך בי' ה"ה נכרי קנאה לחייב מיתה דהוא חיוב דשייך בו:

ולפמ"ש נכון מאוד דעת רש"י והוא דהתור' כתבה והשיב את הגזילה דגזלן קנה בקנין שלו הנאת שימוש שכל מה שנהנה מן הגזיל' הוא שלו ולא צריך לשלם לנגזל דמשל עצמו נהנה דכל זמן שלא מחזיר הגזילה קנה אותה לתשמיש ואז כשמשיב מחזיר גם הרשו' שהוא השימוש לנגזל וזה והשיב את הגזילה ואותו שימוש במה קנה הוא דוקא אם עשה קנין הגבהה או משיכ' ומחשב לקנות הכלי להיו' שלו אז קנה במעשה קנין את הרשו' שהוא השימוש ובעבור זה הגם שלא קנה את השוי' שזה כקרא שלו של הנגזל עכ"פ קנה בחפץ את הרשות וחייב באונסי' דכל הנאה שלו הוא אדין תורה כמו בשואל דכל הנאה שלו הוא מדין תור' אבל אי אין בעולם משיכה להיות קנין אצל גוי א"כ לא קנה בחפץ שום רשות שהוא הנאת השימוש כי במה יקנה השימוש הא אין לו קנין במשיכת חפץ ונשאר החפץ של מרא קמא כמו שנשאר חפץ הפקדון ברשות בעלי' וזה שכתב רש"י אמאי נהרג הא לא קנה כלל להך גזיל' וכל היכא דאיתא של ישראל הוא לגמרי ואמאי נהרג הבן נח הא לא גזל כלל ומשני משום דצערי' לישראל ופריך הגמ' א"כ מאי לא ניתן להשבון מה ישיב אם לא קנה כלל אפי' השימוש נמצא כל היכא דאיתא דמרא היא ומאי יפעול כאן השבה מה ישיב אם לא קנה מעולם בו שום קנין ומשני שאינו בתור' השבון ופי' רש"י וז"ל דכל היכא דאיתא דמרא היא עכ"ל דלא שייך בו השבה וא"כ לק"מ קושי' תוס' בישראל הגם דלא קנה השוי' עכ"פ קנה החפץ על הנאת השימוש אבל בנכרי שלא קנה כלל א"כ איך יתחייב על הגניבה או גזילה מיתה והבן זה היטב:

אמנם כל זה בהנאת שימוש של הגניבה והגזילה אבל בשבח שבא מחמת הגזילה וישנו עוד עליו או הגם שנפרד כעת אבל עכ"פ הי' אותו שבח בגוף הגניבה וגזילה מתחילה אז

בודאי זה מדאורייתא של הנגזל דכל מה שדבק בגוף הגזילה הוי של נגזל דאין זה הנאת שימוש שנאמר בשעת הגזילה קנה בו השימוש הלא השבח לא הי' אז בתוך הגזילה והוא רק מתקנת רבנן שלא תנעול דלת מפני השבי' ולפ"ז בראש הפרק דאירי דגוף הגניבה או הגזילה מושבח או השדה הגזולה נשבח אז מה שדבק בגוף הגזילה או מה שיצמח מגוף הגזילה הוי מתורת התקנה אבל כאן דכרב כרבא דהוא הנאת שימוש שזה הוא שלא מדאורייתא ואעפ"כ קניס ר"נ והוכיח הרי"ף שפיר דקנסי' קנס כזה בגלות כנלענ"ד בעזה"י נכון:

והיום באתי להצדיק צדיק הוא יוסף הצדיק בב"י ח"מ סי' שס"ג הביא שיטת הרמ"ה הגם שנחית בתורת גזילה אם השכיר הגזילה לאחר התשלומין לנגזל ולא לגזלן והב"י כתב וז"ל בעיני יפלא פסק דין של הרמ"ה דכיון דקי"ל דכל הגזלנין משלמין כשעת הגזילה מה לי עשה בה מלאכה בעצמו או השכירה לאחרים עכ"ל ובד"מ חרה אפו עליו איך אדם עושה סחור' בפרתו של חבירו והביא ראי' משוכר דפטור אם נאנסה ואם השאילה לאחר התשלומין בנאנס לשל משכיר יעו"ש ולפמ"ש נכון מאוד דלענין הנאת שימוש אשר נעשה מחמת הגזילה התור' הקנה לגזלן הנאת שימוש עד שיחזיר הגזילה ואם משכיר הנאת שימושו לאחר אין עושה סחור' בפרתו של חבירו לא בפרת עצמו אבל בשוכר שהוא השכיר לו בהמתו ושכירות אינו קנין עיי' ע"ז ט"ו ועושה סחורה בפרתו של חבירו והבן זה כי נכון בעזה"י:

וחפשתי באמתחת ראשונים אם לא אמצא גילוי דעת לחקירה הנ"ל אם הנאת שימוש מדינא לגזלן או לא ומצאתי ליש"ש בב"ק סי' ז' ז"ל א"ל רבא סוף סוף הא מחזיר הגזילה בעיני' וא"כ אין לנגזל שום שבחא דתנן כל הגזלנין משלמין כשעת הגזילה ואף שפירשתי לעיל בסי' ד' דמתני' לא איירו אלא ביוקרא וזולא מ"מ שמעת כמי מיני' כפשוטו שאין הנגזל נוטל יותר אלא כגזילתו היכא דאיתא בעיני' דהא אפי' היכא דליתא בעין אינו משלם יותר אלא דמי הגזילה כשעת הגזילה ק"ו אי איתא בעיני' דלא שקיל יותר עכ"ל מזה נגלה דסובר דהנאת שימוש מדאורייתא לגזלן כמו אם ליתי' בעיני' די שמשלם כשעת הגזילה ומכ"ש וק"ו דאם מחזירה בעיני' דלא נותן יותר והבן ובשמ"ק מצאתי וז"ל סוף סוף גזילה היא והא הדרא בעיני' וכיון דבעיני' הדרא אם נהנית ממנו אין לנו לחוש דהא הקפידה תורה אשבת דבהמה כמו שהקפידה אשבת גופו דכתיב רק שבתו יתן ומשני פשיטא דודאי לאו דינא הוא דלשלם כלל משבחא אלא דגזלן להוי כולה שבחא משום תקנת השבים אלא האי גזלן מפורסם ורגיל הוי ורצה ר"נ לקנסו שלא יהי' לו למחצה לשליש ולרביע כמנהג המדינה עכ"ל והנה בודאי יש כאן חסרון הדפוס במ"ש

שהקפידה תורה אשבת דבהמה נהפוך הוא דאין דין שבת בבהמה עיי' בטור סי' ש"ז ובב"י כנודע וגם הלא קושי' רבא הי' שלא ישלם כלל ואם יש שבת בבהמה א"כ ע"כ צריך לשלם בעבור השבת וע"כ צריך לגרוס דלא הקפידה תורה אשבת בבהמה כמו שהקפידה באדם דכתיב רק שבתו יתן ודו"ק וא"כ פי' הש"מ דקושי' רבא הי' דמדין תורה אין צריך לשלם כלל דאין לנו לחוש אם נהנה כיון שהדרא בעינא וא"כ למה כתב בתי' דלגזלן יהי' כולא משום תקנת השבים התקנה צריך בשבח שע"ג הגזילה ולא בהנאת שימוש והוא לדעתי נקודה נפלא' ובער אנכי להשיג חכמת תורתי וצע"ג כעת: וחקרתי בפוסקים ומצאתי לש"ך בסי' שס"ג ס"ק ה' כתב וז"ל מוכח מסעיף זה ומסעיף שאח"ז דמטלטלין דנגזלין אם גזלן ועשה בהן מלאכה ולא פחתן אפי' קיימא לאגרא פטור כיון דגזלן ברשות גזלן היו ובדידי' דנפשי' קעבד מלאכה ודוק וכן משמע לקמן סי' שע"א עכ"ל מבואר כמ"ש אם נחית לגזילה קנה הגזילה לשימוש ועשה מלאכה בשלו כאשר הצדקתי דברי הב"י אבל ראה זה מצאתי לסמ"ע שם בס"ק י"ג שכתב וז"ל וכן אם עשה בה הוא מלאכה תקנו שלא יוציאנו מידו שכר בדנחית בתורת גזילה משום תקנת השבים אלא משלם כעין שגזל עכ"ל נגלה דסובר דגם הנאת שימוש הוא מכח תקנת השבים וכדמשמע מתי' של שמ"ק ודו"ק:

ודע שטרם אכלה לדבר בענף זה צריך אני להביא במשפט הבינה איך אפשר לומר דגזלן קונה הנאת השימוש מן התורה בקנין הגבהה או משיכה הלא כיון דאינו קונה גוף הכלי רק הנאת שימוש ולזה אינו פועל משיכה או הגבהה דהוא מורה שמושך הכלי מרשות לרשות שבעבור זה אין משיכה לשומרי' מן התורה רק מתקנת חכמי' ודבר זה מתורתו של ריטב"א למדנו בחידושיו לקידושין דף מ"ז ע"ב וז"ל הא דאמר ר"ה השואל קרדום מחבירו בקע בו קנאו לא בקע בו לא קנאו תמיהא מילתא דהא שאל' מתנה ליומי' היא ע"מ להחזיר ואמאי לא קני' במשיכ' כמתנת מטלטלין דעלמא דהוי לזמן וקני' במשיכה ותו כיון דלא מקני במשיכה אמאי מקני בביקוע שלא מצינו קנין זה בשום מקום שיהי' כלי נקנה בהתחלת מלאכה ותירץ לי רבינו נר"ו דלהכי לא מקני כלי בשאלה במשיכה משום דבשאלה לא מקני לי' גוף הכלי כלל אלא תשמיש שבו ואין התשמיש ההוא ראוי לקנות במשיכה כשם שאין האותיות נקנות במסירה לחודא לענין שיעבוד שבהם שאין משיכה קונה אלא במושך גוף הדבר הנקנה וכי תימא דהכא קנין הגוף איכא לתשמישו דומי' דנותן דקל לפירותיו וכיוצא בו דמקני בחזקת הקרקע וכן בנותן כלי לתשמישו דמשמע דנקנה במשיכה איכא למימר דאנן לא אשכחן הקנאת גוף לפירות אלא בקרקע העושה פירות שפירות יוצאין מגופו ומשו"ה מהני להו קנין גוף הקרקע וכנותן בית

לדירה כיון דקרקע חזי לפירות ממש חזי לאקנויי לדירתו אבל בנותן כלי לתשמישו שאין השימוש דבר יוצא מגופו לא שמענו שיהי' נקנה במשיכה ולא בקנין בשום מקום ואפי' את"ל דנותן כלי לפירות ותשמיש קונה במשיכה התם גופא ממש מקני לפירותיו לאותו זמן ואין המקבל מתנה חייב באונסין מן הסתם תוך הזמן ההוא אא"כ מתחייב בכך דהוי בחיובא אחרינא ואפי' בנותן ע"מ כן חיובא הוא דרמי נותן אמקבל אבל גופא אקני לי' משא"כ בשואל לא מקני לי' גופא דהא מתחייב מסתמא באונסין ואילו הוי קני לי' היכי וחייב סתמא באונסי' ממונו אלא ודאי דלא קני לי' גופא ואפי' פטרי לי' משאיל מן האונסין פטורא אחרינא הוא אבל גופא לא מקני לי' בשום שאלה ולפיכך אינו נקנה במשיכה והגבהה והא דמהני ביקוע לאו דינא אלא תקנתא דרבנן עכ"ל והנה מדברים הנ"ל המלאי' זיו ומפיקים נגה בכמה הלכות גדולות אנו למדין דבר אחד יען דשומר מחויב באונסי' מוכח דלא קני גוף הכלי ומשו"ה לא אהני בו קנין על השימו' וא"כ ה"ה גזלן דמחויב באונסי' וע"כ דלא קנה גוף הכלי וא"כ איך יקנה הנאת השימוש בקנין משיכה וצע"ג:

אך כד דייקת לק"מ דכבר הערותי בחידושי זה רבות בשני' בסוגי' דקרדום דלכאורה דברי ריטב"א נפלאים דילמא לעולם דמשאיל מקני לי' גופא וכי תשוב למה חייב באונסי' הא ממונו הוי זה לק"מ דבשעה שהשאיל לו נתחייב אז מיד בדמי חפץ השאלה וא"כ הגם שעכשיו שלו נאנס ולא משלם על נזק שנעשה עתה רק שהוברר עכשיו שכבר נתחייב מאז דמי הכלי מרגע שנכנס הכלי ברשותו אבל על שעת אונסי' באמת לא בא לו חיוב כלל והוא פלא גדול:

אמנם כנים דבריו דנודע דרבו של ריטב"א הוא הרמב"ן ורמב"ן לשיטתו אזיל דפוסק דשומר נעשה מחויב משעת פשיעה עיי' בש"ך ח"מ סי' שמ"א ס"ק ו' באריכות וא"כ אם החיוב בא אז בשעת פשיעה או אונס א"כ שפיר מוכח דלא קני לי' גופא דאל"כ איך יתחייב עתה על אונס דהא על שעת משיכה לא נתחייב שומר נמצא דממונו אבד והבן אבל בגזלן דכ"ע מודו דחיובו בא משעת גזילה דאפי' אם הוקר אחר הגזילה ונאבד או נשבר ממילא לא משלם אלא כשעת הגזילה עיי' בח"מ סי' שנ"ד יעו"ש א"כ מהני משיכ' או הגבהה להנא' תשמיש ודוק כנלענ"ד ויש להמתיק עוד דקנין תורה חזק הגם דהוי חצי קנין מהני עיי' קצוה"ח סי' ל"ט בשם ריטב"א ועיי' רמ"ה בטור סי' שס"ג דאם נחית לגזלנא הוי קנין אבל לא קנין גמור אבל כל זה דחיוב גזלן בא מתורה אבל חיוב שומרי' לא הוי רק דתור' נחית לדעת בני אדם שרוצ' כל אדם לחייב עצמו בשומר חנם כך ובשוכר ונושא שכר כך ובשואל כך ואז לא אפשר חצי קנין אך דבר זה זכרתי שמצאתי

גילוי עינים בשמ"ק אבל נעלם ממני כעת המקום על כן שמתי יד למו פי ומצאתי בתוס' אעפ"י דף נ"ו יעו"ש:
תמצית הדברים דיש מחלוקת ראשונים ואחרונים אם גזלן או גנב קונה הנאת שימוש מן התורה או רק מדרבנן אבל זאת מוסכם דעכ"פ קונה הנאת שימוש אם לא בגנב הרגיל דאז קנסי' לי' וק"ל:

ב ועתה באתי לבאר אם גנב או גזלן שלא הי' מחשבתו להחזיק חפץ זה לעצמו לעולם רק לעשות בו מלאכה ידוע אבל עכ"פ לא הי' בדעת הגנב והגזלן לתכלי' להחזיק בחפץ כשלו אי הנאת שימוש לגנב או לגזלן או לא: ונלע"ד לבאר בעזה"י הנה בב"ק דף צ"ו גרסי' אמר רב התוקף בעבדו של חבירו ועשה בו מלאכה פטור מאי ס"ד עבדא כמקרקעי דמי אמאי פטור ברשותא דמרי' קאי הכא במאי עסקי' שלא בשעת מלאכה עוד שם בגמ' איתמר התוקף ספינתו של חבירו ועשה בה מלאכה אמר רב רצה שכרה נוטל רצה פחתא נוטל ושמואל אמר אינו נוטל אלא פחתא אמר רב פפא לא פליגי הא דעבידא לאגרא הא דלא עבידא לאגרא ואב"א הא והא דעבידא לאגרא הא דנחית לי' אדעתא דאגרא הא דנחי' לי' אדעתא דגזלנותא ע"כ ומצאתי בסי' שס"ג בב"ה וז"ל ויש לתמוה על מ"ש אינו חייב לתת לו כלום ולמה לא ישלם מה שביטלה ממלאכתו כמו גבי עבד דבסמוך וי"ל דהכא שאני שנתכוון לגזול הבהמה עצמה משא"כ שם שלא נתכוון לגזול העבד עצמו עכ"ל ועיי' בסמ"ע ס"ק י"א שמתרץ אפי' לרי"ף דסובר עבדי כמטלטלי דמי אעפ"כ צריך לשלם ביטול מלאכתו יען דלא נתכוון לגוזלו יעו"ש:
ולכאורה פלא בעיני לפי מה שפי' דלשון התוקף משמע שלא נחית לגזילי' וא"כ מה הקשה הגמ' למעל' ומי אמר רב עבדי כמקרקעי הא אמר התוקף עבדו של חבירו פטור וקשה לו יהי' דהוי מטלטלי הא איירי בתוקף שלא נתכוון לגזילה וע"כ צריך לשלם שוב מצאתי בש"ך ס"ק ט' שכתב על הסמ"ע וז"ל ובש"ס לא משמע כן עכ"ל ואולי רמז על קושי' הנ"ל:
ונלע"ד ליישב בעזה"י והוא דנסתפקתי לפי המבואר דגזלן משלם רק הפחת אבל אדעתא דאגרא משלם שכירות וא"כ איך יהי' הדין בשואל שלא מדעת מי נימא דשואל שלא מדעת גזלן הוא והוי לי' דין גזלן ממש ומשלם כשעת הגניבה ולא צריך לשלם דמי הנאת שימוש או נימא כיון דנחית בתורת שאלה הגם שלענין אונסי' חייב כגזלן אבל שלא ישלם אלא כשעת הגזילה כולי האי לא נחשב לגזלן ממש דהא הוא לא הי' מתכוון לגזול וצע"ג: הנה לכאורה נ"ל דהנאת תשמיש שלו ואינו משלם אלא פחתא דהא במתני' תנן כל הגזלנין משלמין כשעת הגזילה תיבת כל מרבה אפי' שואל שלא מדעת הגם שלא

הוי גזלן ממש כיון דעכ"פ אנו קוראי' אותו גזלן יש לו דין לשלם רק כשעת הגזיל' וזה רמז לנו הגמ' הא דנחי' אדעתא דאגרא כיון שמכוון לשלם שכירות אז לא נכנס להיות שואל שלא מדעת דהא שואל כל הנאה שלו אבל הוא מכוון לשלם ולא נחשב שנחית על דעת גזלן אבל הא שנחית אדעתא דגזלנותא כמו שגזלן מכוון להנות משל חבירו בלא תשלומין כך הוא נחית בלי שיכוון שישלם לו והוי שואל שלא מדעת דנחשב ג"כ לגזלן ואין אשלם אלא כשעת הגזילה והבן דאל"כ למה לא משני הגמ' הא דנחית לשאלה הא דנחית לגזילה אלא משמע דוקא דנחית לאגרא אבל אם לא כוון לאגרא הוי אדעתא דגזלנותא ודו"ק:

ולפ"ז מיושב הבנת הגמ' דתוקף מורה עכ"פ שלא נתכוון להחזיק כשלו ממש לקנין עולם שגוזל החפץ דא"כ יאמר הגוזל אבל משמע שמחזיק בו רק לזמן להנאת שימוש אבל יש בב' אופנים (א) שמבקש לשמש בו ולשלם אח"כ השווי' (ב) שמבקש לשמש בו ולהחזיר בלא תשלום ורב ושמואל פליגי ועתה אם פי' תיבת התוקף שמכוון לשלם ע"כ הא בדקיימא לאגרא והא בדלא קיימא לאגרא ואב"א שניהם בדקיימא לאגרא רק רב איירו בנחי' אדעתא לאגרא ושמואל דנחית אדעתא דגזלנותא ודו"ק:

היוצא מזה דתוקף מורה או בשכר שדעתו לשלם השכירו' או על דעת שלא לשלם ולהיות שואל שלא מדעת ושפיר הקשה הגמ' הא סתמא תנן התוקף משמע שיוכל להיות על דעת שלא לשלם והוי גזלן ומשו"ה פטור אבל אי עבדי כמקרקעי א"כ בכל אופן קשה שישלם דקרקע אינה נגזלת והבן כי עמוקי' דברי השמ"ק וסמ"ע:

וברוך ד' אשר הנחני בדרך אמת ראה זה מצאתי בש"מ וז"ל ובתוקף שלא לגזול קיימי' דאי בתוקף לגזול אפי' קיימא לאגרא אינו נוטל אלא פחתא שכל הגזלנין משלמין כשעה הגזילה דמטלטלין היא אלא בשלא נתכוון לגזול קאמר והיינו הא דקאמרי' התוקף ולא אמר הגוזל וללישנא בתרא אמרי' הא דנחית אדעתא דאגרא הא דנחי' אדעתא דגזלנותא דאי נחית לה אדעתא דגזלנותא אינו נוטל אלא פחתא הרשב"א ז"ל וכתב עוד וז"ל אי נחית לה אדעתא דגזלנותא אינו נוטל אלא פחתא קשה לי אי פחת דאית בי' שינוי הא אמרי' אין שמין לא לגנב ולא לגזלן אלא הגזלן נוטל השברים ומשלם הספינה מעלי' דהא קיימ"ל שינוי קונה ואי בפחת דלית בי' שינוי דלא קני לי' אמאי משלם פחתא להוי ככחשה דהדר כיון דלא הוי שינוי אומר לו הרי שלך לפניך ואיכא למימר התם כיון דהדר לא משלם אבל ספינה דלא הדר משלם ולא מחוור אלא נ"ל דהאי דאמר דנחית לה בתורת גזלנותא לאו לגזילה ממש שלא יחזירנה לעולם אלא להשתמש בה בחנם ולהחזירה לו דכיון דהכי הוא ה"ל כשואל שלא מדעת דאע"ג דמשוינן לי' כגזלן לענין

מתה מחמת מלאכה ולכל אונסי' אפ"ה לא נפיק ליה מכלל שואל ואפי' בפחתא דאית בה שינוי שמין לו השברים כשואל דלא קנסי' לי' כולי האי ולישנא נמי הכי משמע דקאמר התוקף ובין לרב ובין לשמואל קאמרי' עכ"ל ואחר כך בפסק כתב וז"ל ואי נחית לה בתורת גזלנותא לאחזוקי בי' לנפשי' אין לו אלא פחתא דה"ל גזלן דתנן כל הגזלנין משלמין כשעת הגזילה וה"ה בתורת שאלה דנהי נמי שואל שלא מדעת גזלן הא קיימ"ל כל הגזלני' משלמין כשעת הגזילה עכ"ל ראה בעיניך שגם הש"מ הבין דכל הגזלנין מרבה שואל שלא מדעת דהוי גזלן וגם פי' אדעתא דגזלנותא שרוצה רק לעבוד בחנם בלי תשלום שכר וגם פי' מדנקט התוקף ולא הגוזל משמע שבין לרב ובין לשמואל לא איירי מגזל ממש ואוד' לד' אשר זכיתי לזה שוב מצאתי להגאון מליסא שחקר בהבנת התוס' כאשר הבין המהרש"א ויש לי בזה לחקור הרבה אבל הזמן אין מסכים לזה כעת:

ג יש לחקור אם נקרא גנב אם נטל החפץ אפי' לעולם אבל לא לתכלית שיהי' שלו רק להפסיד לחבירו הנאת שימוש או כדי לצערו אבל במעשה קנין שעוש' למשל משיכה או הגבהה אין דעתו שעושה זאת כדי שיהי' שלו רק שלא יהי' החפץ מצוי דק ריעו אם נקרא גנב או גזלן או לא:

ונלע"ד לבאר בעזה"י דהנה הרמב"ם פסק פ"א מה' גניבה וז"ל אסור לגנוב כל שהוא דין תור' ואסור לגנוב דרך שחוק או לגנוב ע"מ להחזיר או ע"מ לשלם הכל אסור שלא ירגיל עצמו בכך עכ"ל ועיי' בלח"מ הלכה ב' דהכוונה או להחזיר החפץ בעין או לשלם אם יאבד יעו"ש ובהל' א' מבאר הלח"מ דכל הני שכתב הרמב"ם הוין רק אסמכתא אבל מדאורייתא לא הוי גנב או גזלן יעו"ש ועיי' בש"מ פ' א"נ ד"ה ע"מ וז"ל יש מפרשים דמיירו שאינו רוצה לעכב הגניבה בידו אלא הוא גונב כדי לצערו ולא נראה דהא מעשי' בכל יום שעושי' כך לכך י"מ דודאי דעתו לעכב הגניבה בידו אבל אינו גונב בשביל שום הנאה אלא כדי לצערו עכ"ל:

ולכאורה פלא בעיני לפי' הש"מ הוי ע"מ למיקט שגונב לעכב הגניבה בידו לעולם אבל אינו מכוון להנאתו אלא כדי לצער את חבירו וכפי שפוסק הרמב"ם הוי זה רק אסמכתא ומדאורייתא לא הוי גנב וא"כ פשיטא דלא מחייב באונסי' דרמב"ם לא כתב רק שאסור לעשו' כן כאשר מסיים כדי שלא ירגיל עצמו בכך אבל בודאי חיוב אונס לא יחויב וא"כ איך משכחת שיתחייב גנב או גזלן באונסי' הא יכול לומר הי' בדעתי ע"מ להחזיר או ע"מ לשלם לא עשיתי אלא כדי לצער לחבירי ואפי' מסתמא אנן נטעון כך דכל ישראל יש להם חזקת כשרות ובודאי לא עשה אלא לצער את חבירו ואפי' אם הוא יאמר שכיון לגניבה או לגזילה נימא אין אדם עושה עצמו רשע וצע"ג:

ועלה בדעתי דכאן לא שייך חזקת כשרות דבכל אופן עבר עבירה ואיתרע חזקתו וכן לא שייך אאמע"ר דבכל אופן עשה מעשה הרשע ובודאי נאמן אם מוד' שכוון לגנוב או לגזול עיי' בב"מ דף ג' לא אכלתי שוגג אלא מזיד ועיי' בספרי פ"ח סוגי' דפג"ד:

אמנם זה אינו דאפי' אם אנו רואין שעשה איסור ונוכל לומר שעשה איסור קל אין אנו אומרי' שעשה איסור חמור ודבר זה למדתי מתורת שמ"ק בב"מ ד' מ"א בד"ה אמאי ומ"ד שליחות יד א"צ חסרון ניחא לי' טפי לאוקמי בשנטלה לשלוח בה יד או משום דכל דאפשר לאפוקי דלא להוי גזלן מפקי' לי' או משום דטלטלה קתני או משום דכל ישראל בחזקת כשרים עכ"ל נגלה דיותר אנו אומרי' דנטלה בתורת שליחות יד מדנימא שנוטלה ע"מ לגוזלה (ועיי' במ"ל שאפי' בעל אשה נדה אמרי' אין אדם עושה בעילת זנות והוא מגמ' תמורה יעו"ש) ומכ"ש אם נוכל לומר שלא עשה עבירה דאורייתא רק דרבנן שאוקמי' אחזקת כשרות וצע"ג:

אך לק"מ והוא דנ"ל הגם שלא נקרא גזלן דאורייתא אם נקט ע"מ לשלם או ע"מ להחזיר או ע"מ לצער חבירו זה שעל נטילתו לבד לא מתחייב דנימא שמשעה שמשך הגניבה יהי' מיד גזלן או גנב אבל אם נהנה מהגניבה או מחסרה או מאבדה אז אפי' אם נהנה ע"מ לשלם או ע"מ להחזיר או ע"מ לצערו כיון שנהנה הוי גזלן או גנב דאוריי' יען שעושה בחפץ חבירו כמו שעושה בשלו והבן:

וראי' ברורה לזה מגמ' בב"ק דף צ"ו בתוקף ספינתו הא דנחית לאגרא רצה פחתה נוטל רצה שכרה נוטל וכ' רש"י וז"ל ואם פחתה יתר על שכרה נוטל דמי פחתה דהא ע"כ שקלה וגזלן הוא עכ"ל מבואר הגם שרוצה לשלם בכל זאת כיון שנהנה הוי גזלן ודו"ק ועיי' בש"מ בב"מ דף ו' בגמ' בד"ה ואבייי וז"ל והר"ר יוסף הלוי כתב בתשובה וז"ל וששאלתם על אומרי' הכופר במלוה כשר לעדו' ובפקדון פסול לעדות ואמרתם למה לא נאמר ג"כ הכופר בפקדון דילמא ספק מלוה ישנה יש לו עליו ויהי' כשר לעדות תשובה עיקר מה שנאמר דילמא ספק אלוה ישנה יש לו עליו הוא לענין שלא נחשוד אותו שנשבע לשקר אמנם לענין הכשרות והפסלות אפי' שנתברר שמלוה ישנה יש לו עליו בהיותו כופר בפקדון הוא פסול לעדות לפי שאין לו לקחת אותו בחובו להיות גוף הפקדון של מפקיד ויש לו לפדותו ממנו ואם לקחה בחובו בלתי שיתרצה בעליו בזה אכתי גזלן הוא ופסול לעדות הלא תראה מי שאנס חבירו שימכור לו נכסיו גזלן הוא אעפ"י שנותן דמים משלם כן זה אעפ"י שמקבל אותו בחובו הואיל ולא הסכים עמו חבירו ע"כ גזלן הוא אך לא התפשט זה הגזלנות עד שיגיע לגדר שנאמר שמי שמורה בו היתר ג"כ יורה היתר שישבע לשקר ויהי' חשוד על השבועה לפי שלא יהי' חשוד על

השבועה אלא מי שיחשיד ליקח ממון חבירו אבל מי שאין לוקח אותו אלא לסיבה אין חשוד על השבועה עכ"ל ועתה אפי' אם כופאו ונותן לו הדווים הוי גזלן מכ"ש אם דעתו בגזילתו לשלם אלא ע"כ כל זמן שלא נהנה ממנו ולא מחזיק בו כשלו אז לא הוי גזלן דאורייתא בע"מ לשלם אבל מרגע שמחזיק בו כשלו ונהנה ממנו אז אפי' בע"מ לשלם או להחזיר הוי גנב וגזלן ודו"ק: ולפ"ז בודאי משעה שנהנה מגזילה או מחסרה ומחזיק בו כשלו הוי מחויב באונסי' אפי' אם דעתו לשלם הכל דהוי גזלן דאורייתא וק"ל ובכל זאת לא מצאתי קורת רוח דא"כ לא משכחת חיוב אונסי' מיד אחר הגניבה רק אם נתברר שהחזיק בו כשלו וצע"ג כעת:

ובנתי בבית אוצר של הכהן שדעתו יפה בקצוה"ח סימן שמ"ח ס"א ומצאתי שאהבה נפשי שנסתפק אם יש חיוב אונסי' בע"מ למיקט והביא בשם שמ"ק דשולח יד חייב אפי' בע"מ לשלם אבל גזלן אינו חייב בע"מ לשלם ולפ"ז מכ"ש בע"מ למיקט ע"ש שהניח בצ"ע ולדעתי דבר פשוט דפטור מאונסי' דכפי המבואר בלח"מ בהבנת הרמב"ם לא הוי גזלן דאורייתא דאסור רק בעבור שלא ירגיל עצמו להיו' גנב וגם אוסיף נופך דשואל וגזלן חייבי' באונסי' דכל הנאה שלהם אבל בע"מ למיקט ולא כהנה אז אין הנאה שלו וממילא פטור מאונסי' ודוק אבל זאת אני אומר בטח דשמ"ק שהביא כוונתו ג"כ דוקא נטלה ע"מ לשלם ולא נהנה עדיין פטור מאונסי' אבל שולח יד בפקדון חייב אפי' נטלה ע"מ לשלם הגם שלא נהנה אבל אפי' בגזלן וחישב ע"מ לשלם משעה שנהנה חייב דכוונת מחשבה לשלם לא פוטר אותו מלהיות גנב או גזלן ודוק דאל"כ אין משכחת חיוב אונסי' אצל גנב או גזלן הלא יאמר ע"מ למיקט או ע"מ לשלם או ע"מ להחזיר כנלע"ד לאמת בעזה"י ועיי' בב"ק דף נ"ו ע"ב בתוס' ורא"ש וש"מ בשם ירושלמי בנטלה לאבדה פטור וע"ש היטב בש"מ בפסק הלכה ויש לי לחקור בהבנת סוף דבריו במה שהקשה הא הם מתכוונים לקנות אך אין הזמן מספיק כעת:

המורם והמונף מכל מה שחקרתי שמחשבה לקנות החפץ פועל הנאת תשמיש או מדאורייתא או מדרבנן אבל אי דעתו שלא להחזיק החפץ רק להנאת תשמיש על זמן ידוע צריך לשלם הנאת תשמיש אבל אם גזל או גנב ע"מ למיקט או ע"מ לשלם או ע"מ לאבד ולא להנות ממנו כלל פטור מאונסי' ועיי' בספרי פ"ח דף ע"ז ע"א שרמזתי הרבה מזה אבל אם נהנה אעפ"י שרוצה לשלם הוי גזלן למפרע על שרוצ' להחזיק בגוף חפץ של חבירו כמ"ש למעל' בשם שמ"ק בב"מ וה"ה המגבי' להזיק חבירו בשעה שעושה מעשה קנין להפסיד לשל חבירו החפץ הוי גזלן משעת מעשה הקנין ועיי' ריטב"א במכות בכלאים וטומאה: וחזי דאתי כל מה שחקרתי בספרי שבגניבה צריך ב' דברים

(א) מעשה קנין אבל במחשבת קנין לבד לא מהני מבואר בקצה"ח סי' שמ"ח ובכמה מקומות בש"ס וגם בשמ"ק [(שהביא מעלתו) שהבאתי למעלה בכתובות דף ל"א (ב) דצריך כוונת הגזילה או גניבה דלולי שרוצה להחזיק בשלו בלי תשלום לא מחייב משעת גניבה על אונסי' אבל בודאי אם מזיק ומפסיד בידים חייב משעת הגבהה ועתה בכתובות ל"א שמגבי' לאכול או בב"ק שהובא בש"ך שפ"ו או בגיטין נ"ג כיון ששולח יד להפסיד ומפסיד באמת שלא הדר החפץ כמו שהוא בודאי הוי גנב וחייב באונסי' שלא כרצונו אבל בכל גנב צריך ב' דברים שרמזתי והבן ומה שהביא בשם שמ"ק כתובות דף ל"א אין ענין לכאן דשם אנו דנין אם יוכל לכוון שלא יקנה לו קנין הגבהה או משיכה דומי' בנפילה ניחא לי' ולא בארבע אמות שכתב הנמ"י דבקנין דאורייתא לא מהני זאת יען דרוצה לקנות ויעיי' בח"ס י"ד ס' שי"ג וזה שחידש השמ"ק דיש הבדל בין הגבהה דהוא קנין דעדיף כמו שביאר בד"ה דאי בעי גחין שפועל בע"כ עכ"פ בגנב ויש לי עוד הרהורי דברים אבל כעת אקצר ועוד חזון למועד ידידו הנאמן:

סימן ע

שאלה יהודי א' אשר יש לו שדות רבות יצא קודם הפסח לחרוש ולזרוע ומצא בתוך שדותיו תל גבוה וחשב אולי נטמן שם מטמון בחורף כאשר התחיל לפתוח מצא שם בגד ד' כנפות וכאשר חפר עוד ראה שמונח שם אדם אשר נקבר בחורף הנ"ל ושאל אם מותר לפנותו משם בתוך היער אשר לו כי בה"ק רחוק מאוד או יען כי רואה שהוא יהודי יהי' אסור לו לפנותו אבל קשה לו מאד כי הוא כהן וברוב ימים יטעה וילך במקום ההוא וגם יש לו הפסד קרקע עכ"ה:

תשובה יפה הורית דמותר לפנותו דכן מבואר בגמר' סנהדרין דף מ"ז ובש"ע יו"ד סי' שס"ד סעיף ב' דקבר הנמצא מותר לפנותו ומותר אח"כ בהנאה ואפילו לגירסת הרמב"ם המובא בש"ע מודה כאן דהלא ידע מכמה שנים דלא היו שם קברי' וגם הקבר מוכיח שנעשה בחורף וא"כ לכ"ע מותר בהנאה אחר שפינהו רק אם בעה"ב כהן צריך ליזהר אם לא נשאר שם דבר הגורם לו טומאה ופשוט:

אך מה שהקשית על הש"ך סק"ד שנתקשה למה לא חיישי' שמא הוא מת מצוה שקונה מקומו ותי' דמת מצוה קלא אית לי' והי' פלא בעיניך למה לא תי' דאזלי' בתר רובא דעלמא דאינם מת מצוה ומהכ"ת ניחוש שהוא הי' מת מצוה שנמצא מת בשדה כמו שביאר הש"ע בסעיף ג' אך ראית שדברי הש"ך הם רק דברי גמ' בסנהדרין דף הנ"ל ונשאר הקו' על הגמ' וצע"ג:

ועלה בדעתי ליישב דיען דנמצא קבור בקרקע שאינו שלו אשר אמרו חכז"ל גנאי הוא למת שיהי' נקבר בקרקע שאינו שלו מכ"ש בקרקע גזולה ובפרט מהכ"ת לחשוד שמטפלין של המת היו קוברין אותו בקרקע גזולה ויש חזקת כשרות למטפלין דאלמלא שהי' מת מצוה שקונה לא היו מקברי' אותו בקרקע גזולה ולכן פריך הגמ' שפיר דילמא מת מצוה הי' ומשני דמת מצוה יש לו קול וזה שלא הי' לו קול איתרע לי' רוב הנ"ל דרוב ישראל בחזקת כשרו' ולא היו קוברי' אותו בקרקע שאינו שלו וכ"ת א"כ עדיין יהי' ספק עכ"פ כמו בכתובות דף ט"ז זה אינו דיש כאן נגד רוב ישראל שאינם קוברי' בקרקע גזולה רוב מתים לא הויין מתי מצוה וגם הוכחה דמת מצוה יש לו קול וזה אין לו קול אז בודאי לא הוי מת מצוה ודו"ק:

אמנם עדיין נשאר קו' שלך על קו' הגמ' דלא שייך לומר דניחוש שהוא מת מצוה יען דיש חזקת כשרות למקברים שלא היו קוברי' בשדה שאינו שלהם זה אינו דחזקת כשרות שייך לומר אם אנו דנין על אדם ידוע דמסתמא הוא מרוב ישראל אבל אם אנו דנין על אדם שאינו ידוע שעשה שלא כהוגן לא שייך לומר חזקת כשרות דהא כמה רשעי' יש אשר אין להם חזקת כשרות וסברא זו מבואר בתוס' שבועות דף מ"ו ע"ב בד"ה ספרא דאגדתא יעו"ש וא"כ מאי יש לנו לדון כאן דהי' מת מצוה על חזקת כשרות של אנשים שאינם ידועי' לכו להוציאם מן הרוב וצע"ג:

לכן עלה בדעתי לחדש דבר חדש דרוב לא שייך רק אם אנו רוצי' לחוש על המיעוט ע"כ נשתנה הגוף או החפץ כנגד הרוב כמו רוב בהמות כשרות ולא נשתנה בהם טריפות או רוב אנשי' בחזקת כשרות ולא עברו חק ומשפט ברצון נפשם או רוב נשים מתעברות ויולדות שטבע גופם הוא לקבל הריון ולא חיישי' שנשתנה אצל זאת סדרי הטבע או רוב ולדות בר קיימים שנשלם בהם כח החיות וקיום בנין גופם מכח הטבע או רוב מטפחות זה דרכם כסל למו לטפח בכל אשר ימצא להם או רוב בני אדם אינם סריסין שנשלם בהם כח הטבע או רוב לרדי' הוא מנהג הלוקחין או רוב גנבי ישראל שהוא מכח הלחץ והדחק ורוב אינם מטנפות אא"כ יולדות הוא רוב כח הטבע וכן חזקה הביאה סימני' בשנת י"ג שהוא מרוב הטבע או רוב מצויין אצל שחיטה הוא מכח חזקת כשרות וכדומה אשר נמצא בש"ס בכל אלה וכדומה לו אנו דנין על חפץ או גוף אם יצא משלימותו או טבעו או מנהגו או כשרותו ולא תלוי מסיבו' חיצוניות אשר יגרום לו להיות מן המיעוט דרוב ילפינן מן שחיטת בהמה עיי' חולין דף י"א דלא חיישי' דילמא במקום נקב שחט אבל באופן הנ"ל שכל אדם עומד למות אשר אחרי' צריכי' לטפל בו ולקבור אותו ולרוב נמצא אצלו קרובי' המטפלי' בו ולפעמי' הוא מת בשדה ואין לו קרובי' המטפלין בו ואז

הוא מת מצוה אבל בכל זה לא נעשה שינוי בגופו או בטבעו או בשלמותו או כשרותו רק מסבות חצוניות תלוי אם הוא מן מיעוט או רוב אז לא אזלי' בתר רובא כנלע"ד להערה בעלמא כי אין לי עיני איה לראות כל סניפי רוב:

ועתה אודיעך מה שחדשתי בהרהורי דיומא כאשר עיינתי בסוגי' קשה לי מאי פריך הגמ' ודילמא מת מצוה ונפלאת בעיני בשתים (א) למה לא נימא אוקמי קרקע על חזקת היתר דאם הוא מת מצוה קונה מקומו ואסור בהנאה וא"כ כיון שיש ספק אם הוא מת מצוה אוקמי קרקע על חזקת היתר (ב) עוד קשה לי למה לא נוקמי הקרקע על חזקת מרא קמא מתחילה היו ד' אמות של הקבר ממון בעלי' ועכשיו אם הוא מת מצוה קונה מקומו ואין לבעלי' עוד ממון זה וא"כ אוקמי הקרקע על חזקתו הראשונה וצע"ג:

ולכאורה יש להשיב דהא איתרע החזקה דהא הקבר מוכיח עליו שנמצא עכשיו בו מת וחזקה דאיתרע לא הוי חזקה דוגמת סברת התוס' בכתובות דף כ"ב בזרק לה קדושין ס' קרוב לו שחדשו כן והפנ"י בגיטין דף כ"ח הוכיח שמדאוריית' לא הוי חזקה וא"כ לא מהני כאן חזקות הקודמות ודו"ק: רק זה אינו וצריך אני להודיעך מה שבארתי במק"א הנה ראיתי לפנ"י גיטין דף כ"ח שהעיר חקירה חדשה דחזקה דאיתרע לא הוי חזקה הוא דאורייי' עיי' תוס' כתובות דף כ"ב והביא ראי' מיבמות דף קי"ג דחייב על אשת חרש אשם תלוי וקשה נוקמי האיתתא בחזקת פנוי' אלא פשיטא יען דאיתרע החזקה במעשה הקדושין נתבטל החזקה יעו"ש והוא קו' גדולה נגד רוב גדולים אבות ראשונים דסברו דסברת התוס' הוי רק חומרא וצע"ג: ונ"ל ליישב והוא דבלא"ה קשה לי דכבר הוכחתי מתוספ' קדושין דף ע"ט שחידשו דאם קדשה אבי' בלחוד גם שמואל סובר אוקמי' אחזקתה חזקת פנוי' וקשה הא איתרע החזקה בקבלת הקדושין ועיי' מהרש"א שם דה"ה קשה קו' התוס' על קדשה היא בלבד וע"כ צ"ל ג"כ כתי' התוס' וצע"ג אבל אמרתי דלק"מ דתוס' בכתובות חדשו סברתם דוקא באשה דעכ"פ זאת בטח שהיא ראוי' להתקדש וכל הספק לפנינו רק על קדושין אלו אם היו קרוב לו או קרוב לה אז נכון סברת התוס' כיון דגוף זה הי' ראוי לפעול קדושין גמורי' בקבלה הנ"ל וגם עשה מעשה לגמור קדושי' באשה זאת אז אמרי' כיון דנעשה מעשה שראוי עכ"פ לגמור ולסתור החזקה איתרע החזקה אבל אם קדשה אביה בלבד וס' אם היא אינה בוגרת ויש ספק אם האב יוכל לפעול כלל בעבורה להיות אשת איש וכן אם קיבלה היא בלבד אולי היא עוד נערה ואין קבלתה יוכל לפעול אצלה אישות נמצא דנולד ספק אם הוא כלל באפשרות לעשות במעשה הנ"ל קדושין אז אין כאן ונעשה אשר יהי' נחשב לריעותא נגד החזקה דהא אם היא בוגרת אז הוי קבלת קידושין של אבי' היתול וצחוק וה"ה אם היא נערה אז קבלתה

הוי פטומי מילי ולא נחשב לריעותא כלל לגרוע החזקה והוא סברא נכונה והארכתי במק"א להביא ראי' מרשב"א ת"ה: ולפ"ז בחרש דיש ספק אולי גוף האיש הזה אין ראוי כלל ליתן קדושין ומעשה קדושין שלו הוא היתול ומעשה הבל ואז פשיטא קשה דנוקמי אשה על חזקתה דאין כלל ריעותא דע"ז אנו דנין אם התחיל כאן מעשה אשר הי' ראוי לפעול וצע"ג:

אמנם נ"ל במכ"ת של פנ"י אין כאן קו' בשלומא בס' גנו או קדושין דספק נולד בפעולת הגט או קדושין ומקודם לא הי' כאן ספק בעולם אז מס' שייך לחקור אוקמי אחזקה אבל בחרש אם הוא ספק אם יש לו דעת צלולה או לא או אם הוא עתים שוטה ועתים חלים עכ"פ על גוף זה יש לידון על תרומה ונדר והקדש ושחיטה וכל הדברי' הנוגעי' לדין תורה ואם שמואל סובר כר"א דתרומתו תרומה וכדומה א"כ על גוף זה אנו דנין קודם מעשה קדושין ואמרי' שכל מעשיו המה ספק יען דגופו הוא ספק בן דעת ואטו אם קידש אחר כך אשה נכריע מחזקתה נגד מה שהחזקנו שהוא ס' בן דעת ודו"ק בזה אבל בקדושין היא חייבת בכל תורה משעת נערות ודין בוגרת מחדש לענין קדושין ודו"ק:

ואם כנים דברי א"כ הגם שיש מת בקבר עכ"פ יש ספק אם הי' כאן כלל מת מצוה שראוי לאסור שדה של חבירו וא"כ נימא אוקמי קרקע על חזקת קמא וחזקת היתר וצע"ג:

ולפום רהיטא עלה בדעתי לחדש דבר מדקדוק לשון הגמ' דאמרו קבר הנמצא מותר לפנותו ומותר בהנאה משמע דוקא אחר שפינהו משם המת אז חוזר מקום הקבר להיתר הנאה אבל כל זמן שהמת בתוכו בודאי הקבר אסור בהנאה דהוא עכשיו תשמיש המת ובעבור זה לא אמרו קבר הנמצא מותר בהנאה ומותר לפנותו אלא לאשמועי' דכל זמן שלא פינוהו אינו מותר בהנאה רק אח"כ חוזר להיתר הנאה וק"ל:

ובזה יש לי סברא דלו יהי' שאינו מת מצוה עכ"פ קודם שנפנה משם המת נאסר הקרקע רק יש ספק אם לא יחזור להיתר הנאה אחר שפינהו משם א"כ כיון שנכנס בודאי לאיסור וספק אם יצא דאולי הוא מת מצוה שקונה מקומו עולמית א"כ נשאר באיסור דוגמת סברת הגמ' בנזיר דף ח' הגם שספק נזירות להקל היינו אם חל נזירות אבל אם אמר מלא קופה נזירות וספק אם כדלועין או כגרגרי שומשמין אז כיון שנכנס בנזירות אינו יוצא יעו"ש היטב וא"כ כאן דעכ"פ חזקת היתר וחזקת ממון נפסק לשעה עכ"פ אז הי' קו' הגמ' שיהי' נשאר בספק באיסור עולם ודו"ק:

ומה אעשה דלשון הש"ע לא משמע כן דבסעיף א' אם נתן המת אדעתא לפנותו התנה הש"ע שדוקא אחר שפינהו מותר בהנאה ובסעיף ב' לא התנה זאת משמע מכח א"א אוסר דבר שאינו שלו אין חל כאן שום איסור אפי' קודם שפינהו ולכל הפחות אין

כאן איסור הכאה מגוף החפץ רק שלא להנות מפני כבוד המת וא"כ נשארו הקו' על מקומם וצע"ג:

שוב התבוננתי דלק"מ דאין אנו מתחילי' לדון על הקרקע אם נאסרת בהנאה רק אנו מתחילי' לדון אם יש היתר על הגברא לפנות את המת מקבר אולי הוא מת מצוה ואסור לפנותו דהוי מעשה הפינוי למת ספק איסור ואז ממילא אם נלך לחומרא גם הקרקע אסורה או אפשר דגם אם נשאר המת שם מותר בהנאה וקו' הגמ' הי' רק על זה שתני שם קבר הנמצא מותר לפנותו ופריך הגמ' דילמא הוא מת מצוה ויש איסור אם מפנים למת דקנה מקומו אבל על היתר הנאה לא פריך הגמ' כלל ודו"ק:

ואיידי אכתוב לך איזה צע"ג על רבינו בחיי פרשת כי תצא שמבאר שאיסור הלכת מתים בלאו ועשה הוא דוקא בארץ ישראל ולא בח"ל וז"ל והנה כלל מצוה זו שהמלין התלוי או המת בארץ ישראל עובר בשנים בלאו ועשה משום לא תלין ומשום עשה דקבור תקברנו עכ"ל אבל ברמב"ן שם מבואר שגם בחוצה לארץ עובר בלאו ועשה דעל אדמתך לאו דוקא יעו"ש וכן מורה פשטות הגמ' בסנהדרין דף מ"ו ועיי' ברמב"ם בה' סנהדרין ובמנין המצות ודעת רבינו בחיי פלא בעיני וצע"ג כעת:

סימן עא

שאלה באחד שהי' חבוש בבית אסורים וכאשר שמע שהעלילה אשר נפלה עליו היא גדולה עד שנפש בעליו יקח זכר שלא קיים פ"ו וזכרו יסוף מעמו אז דיבר אל אוהבו אשר הי' לו רשות לצאת ולבוא אליו אם נא מצאתי חן בעיניך עשה עמדי חסד לך וקדש לי נערה בתולה אשר לא ידעה איש ותבטיח לה אם תכנס אצלי בבית אסורי' ותתעבר ממני אז כל עשרת אלפי' כסף אשר יש לי יהי' לה ולשליתה ואם לא תתעבר אז תהי' לה חמשת אלפים והשאר יהי' לקרובי משפחתי ונערה עני' אשר יודעת שאחר מיתתי יהי' לה עושר גדול כזה תתרצה ותקדש אותה בשבילי ותטהר עצמה מטומאת נדתה ותבואה לשומר האסורים והוא יביאה אותה לי בלילה כי כן הבטיח לעשות נחת רוח כי הוא מכיר אותי מנעורי ויודע תומתי כי אין בי און רק אנשי בליעל עללו עלי עלילות ברשע ואלקים מצא עון עבדו ותהי' עוד זאת נחמתי אם אבנה להיות שמי בישראל והלך אוהבו ולקח בידו כסף קידושי' זהב אדום ולא בא בחזרה רק אחר חודש ימים באה נערה אחת וכתבה מכתב ונתנה לשומר אסורי' ליתן לחבוש שם בשמו הידוע ומיד הלך וקרא לסופרי העיר וכתב רצונו שיש לו אשה ושמה כך ומה תהי' לה אם הוא ימות בבית זה ואם יהי' לה ולד מה יהי' לו וכאשר רצתה הנערה לבוא לבית הטבילה שאלה האשה אשר בבית המרחץ מי היא וספרה לה המעשה ובאתה האשה לשאול אם תרשה לה

לטבול ושאל אותה המורה מי היא ואמרה המעשה אבל אין בידה שום כתב מהשליח וחקר המורה אם יש לה עדים על הקדושין ואמרה שלא הביאה אותם וספק לפניו אם להתיר להחבוש הפנוי' בלא קדושין יען כי הוא אחרית חיותו או נאמר שצריך לקדש אותה מחדש ואם אי אפשר אז לא נטבול אותה כדי שלא יעבור על איסור דלא תהי' קדישה בעבור מצות פ"ו ע"כ השאלה: תשובה לפום רהיטא יש להתיר לטבול אותה ושתהי' נבעלת לו דעיי' ברמב"ם פ"א מאישות דסובר דאיכ' לאו בפנוי' בלא קדושין משו' לא תהי' קדישה וראב"ד פליג דוקא מופקרת לכל יש בלאו הנ"ל ולא במיוחדת הובא בש"ע א"ע סי' כ"ו ועיי' בב"ש שם שהאריך דמלקות ליכא אפי' לרמב"ם ועיי' בלח"מ בה' מלכים פ"ד הל' ד' שהאריך שגם הרמב"ם בעצמו סובר שליכא מלקות אלא במופקרת לכל ועי' בב"ש סי' כ"ו שאם גלוי לכל שבועל לשם אישות הוי כאנן סהדי והגם שבבית מאיר משיג עליו דזה דוקא אם הי' חופה וקדושין אבל אם לא עוש' קנין מהכ"ת שאנן סהדי לקדושין יעו"ש אבל בנידן כזה שעשה כל הטצדקאות שחפץ באשה ע"י קדושין אז לכ"ע יכולין אנו להיות עדים בדבר ופרט במקום מצוה עוברת במצות פ"ו לכ"ע מותר לו לבעול אותה ובפרט שהוא מאמין לה שהיא נתקדשה לו והיא אשתו א"כ אין בזה קדשה ודו"ק:

ולולי דמסתפינא אמרתי דבר הא הרמב"ם סובר בכל פנוי' יש לאו דלא תהי' קדישה זה דוקא אם לאחר בעילתו היא מותרת גם לאיש אחר אז כיון שמתחילה לזנות נחשבת כמופקרת דמה ישלם לה האיש אשר יבעול אותה בע"כ אין כאן לא בושש ולא פגם אין לו לשלם רק דמי הנאת בעילתו שנהנה מגופה וממילא היא מופקרת דאין גדר בעדה עוד שלא תבעל מאנשים רבים כמו מופקרת ממש שתוכל ג"כ לתבוע דמי הנאת בעילה וה"ה לזאת שנבעלת מאיש היא עומדת להפקר להיות קדשה בין מדעתה ובין שלא מדעתה אבל בתולה שיש עלי' קנס ובושת וצער א"כ היא משומרת ודו"ק:

אמנם כל זה אם היא פנוי' ומותרת לכל העולם אבל בודאי בכל ספק מקודשת אשר העולם אסור עלי' מכח ספק אשת איש אז מותר לאיש אשר עשה לה ספק קדושין לבעול אותה דגם אם אינה מקודשת לו א"כ היא פנוי' ואיסור קדשה לא שייך גבה וגם איסור כלה בלא ברכה לא שייך דדילמא אינה כלתו עיין בכסף משנה בה' מלכים ובה' אישות ברה"מ ובב"ש סי' הנ"ל וה"ה אם האשה אומרת נתקדשתי לאיש הזה בעדים א"כ שוי' נפשה חתיכה דאיסורא על כל העולם ומי שבועל אותה בע"כ עובר לכל הפחות על לאו דלפני עור לא תתן מכשול עי' שב שמעתא שמעתא ו' פי"ט שביאר זאת יעו"ש ועיי' בפר"ח יו"ד סימן קי"ט ובא"ח סוף הל' פסח וא"כ ליכא על האיש שאומרת שנתקדשה

לו שום איסור משו' לא תהי' קדשה ובזה מיושבי' כמה קו' על הרמב"ם יעו"ש וא"כ כאן בנידן דידן מותר לאיש לבעול אותה כנלענ"ד:

אך נידן הנ"ל צריך חקירה ודרישה כי יש כאן חשש איסור חמור של עריות יען דשליח לא בא בחזרה ולא הודיע למשלח איזה אשה קידש לו ואולי הוא קידש אחת משבעה קרובות של הנערה העומדת לפנינו רק היא באתה בערמה לקחת ממון זה מיד האיש אשר קרוב לרדת שחת ומי יעיד לפנינו אם לא קידש השליח אמה או אחותה והיא שומעת ובאה להכשילו או נימא שהיא נאמנת על עצמה שמותרת לו שהיא אשתו ומתוך שנאמנת על עצמה נאמנת נמי לגבי האיש וצע"ג:

ונלע"ד לירד לעומק הלכה לברר בעזה"י כי לדעתי תלי' באשלי רברבי גדולי ראשונים ואחרונים בקדושין דף ס"ג קדשתי את בתי ואיני יודע למי קדשתי' ובא אחד ואמר אני קדשתי' נאמן בגמ' פליגי רב ורב אסי רב סובר נאמן לגרש דאא"ח ולא לו אבל אינו נאמן לכנוס דשמא יצרו תקפו ורב אסי סובר דנאמן גם לכנוס דאב לא יחפה עליו אם יכיר שלא הוא ומתיירא לשקר אבל אם היא אומר' נתקדשתי ואיני יודעת למי ובא א' ואמר אני קדשתי' אינו נאמן דהיא תחפה עליו ותכחיש לכל מי שיבוא ויאמר אני קדשתי' עיי' רש"י שם א"כ כאן בנידן דידן שאין השליח לפנינו דלא מרתתה וחיישי' דמשקרת בעבור ממון כמו דחיישי' באיש דמשקר דיצרו תקפו מה לי יצה"ר דממון או יצה"ר דזנות וכיון דחזקה שליח עושה שליחותו ובודאי קידש לו השליח אשה וכיון שלא פירש איזה אשה ולא בא השליח בחזרה א"כ הוא אסור בכל הנשים שבעולם כמבואר בנזיר דף י"ב וא"כ אין האשה נאמנת שהיא מותרת לו דדילמא היא ידעה דמת השליח או הלך למדינת הים ולא מתיירא בעבור הכחשת השליח ובאתה בערמה להיות אשתו ולהוציא ממון והוא אסור בכל הנשים ואין היא נאמנת להוציאו מן הספק דילמא היא אחת משבעה קרובים שקידש השליח כן נראה לפענ"ד:

אמנם יש להשיב דבשלומא שם חיישי' על יצרו תקפו הגם דאפשר דברוב ימים יתגלה ערעור בכל זה הוא נהנה מן האשה עד אז כי זה תוקף יצה"ר של זנות שחושש על הנאת שעה ולא זוכר האחרית כמו בכתובות דף נ"א תחילתו באונס וסופו ברצון יצרה תקפה יעו"ש שגוברת התשוקה על הנאת בעילה אחת אפי' רק באב מתירא שמיד יכיר אותו אבל באשה שאומרת נתקדשתי אינו נאמן דיודע משתתרצה בו ומחפה עליו והגם שאפשר שיתגולל הדבר ויבואו עדי הקדושין ויאמרו לא זה הוא בכל זה הי' לו הנא' שעה והיא תאמר שדמיונה הטעתה שהוא בעלה שלא הכירו שאינו הוא ולא ההי' מרשעת בעיני העולם [והגם שיש כו לחוש שיבא בעלה ממש כי יחפש אחר אשתו על זה פי'

רש"י שם והכחיש כל הבא עוד] והגם שבכל זה יצרכו לפרוש זה מזה אם יבואו עדים עכ"פ נהנו הנאה זמנית וכל זה בעריות שנפשו של אדם מחמדתן אבל ליחוש שהיא תעבור איסור עריות בעבור ממון על זה אין יצרה תקפה ובפרט שתירא אולי ברוב ימים יתגלה השקר או ע"י השליח או ע"י עדי קדושין אז תפסיד גם הממון ואין לה כסות עינים איך עשתה רעה כזאת ולכן אין לחוש ע"ז וק"ל:

אך בכל זה הדבר צריך התבוננות רב אם היא נאמנת שהיא אשתו או נימא שאינה נאמנת דעיי' בנזיר דף י"ב אם עשה שליח לקדש אשה סתם אסור בכל הנשים שבעולם דחזקה שליח עושה שליחותו והסביר תוס' בגיטין דף ס"ד וכן החזיק אחריהם הר"ן שם דהוי רק קנסא ולא מדין תורה דאל"כ יאסרו כל העולם או הקטנות שיש חשש שקיבל אביהן קדושין עבורם אבל הובא שם בר"ן דרמב"ן חולק וז"ל והרמב"ן ז"ל הקשה דאי הכי מאי מוכח מהא דחזקת שליח עושה שליחותו לעולם אימא לך דאין חזקה ואפ"ה קנסי' לי' דמכל מקום הכניס עצמו לספק הזה ועוד מאי אסור בזה וכי הי' לו לחוש שימות השליח ועוד אי משו' קנס היאך יעלה בדעתם בגמ' דאפי' לקולא נאמר כן לכך פירש דכל הנשים מותרות לינשא אפי' קטנות שמת אביהן לפי שבחזקת פנויות הן ואין חזקת שע"ש מוציאן מחזקה ועוד חזקה על האב שאינו מקדש בתו ושותק לקלקל עלי' שאלו קדשה הי' מודיע לה ולאנשים הרבה אבל הוא אסור בנשים שיש להן קרובות לפי שאין חזקה של קרובות שאינן באות לדון בפנינו מועלת לו הא אלו באו קרובות ואמרו לא קדשנו שליח מותר בהן דעד אחד נאמן באיסורין וכ"ש הכא דלא איתחזק איסורא וחששא בעלמא היא וכ"ש שמתוך שנאמנות על עצמן ונשאות לאחרים נאמנות הן לזה אלו דבריו וז"ל:

והנה טרם שאבאר שיטת תוס' ור"ן אבאר כוונת רמב"ן כי הדברים מכוסי' ומופלאים ובפרט שראיתי לנוב"י ח"ר יו"ד סי' ו' שנתקשה בו השואל (א) למה מהני חזקת הסכין לגבי בהמה הלא לרמב"ן לא מהני חזקת של הקרובו' לגבי חבירתה והנוב"י השיב בכמה קושיות (ב) למה נותנין גנו בחזקת שבעל חי מה מועיל חזקת חיים דבעל לאשה (ג) ועוד למה מטמאין הנכנס לבית טומאה או לשרוף קדשים מה מועיל חזקת נגע קירות הבית להוציא אדם הנכנס מחזקת טהרה (ד) עוד נתקשה בהבנת הראב"ן כיון דאשה בחזקת פנוי' שלא נתקדשה לשליח איך נאסר אחותה משו' אחות אשה מה בין חזקתה לעצמה או לאחותה ותי' דכוונת רמב"ן דוקא חזקת פנוי' לא הוי חזקה יען שעומדת להתקדש ושמא אם היא לפנינו הי' אומרת שנתקדש' יעו"ש וכל הרואה בלבבו יבין שאין לשון הרמב"ן סובל זאת המחשבה שמסיים שאלו אומרת היו נאמנות משום ע"א

נאמן באיסורין ולהבנת נוב"י בלא"ה כיון שלא אומרי' נתקדשנו ממילא יש חזקה ומה שמסיים מכ"ש דלא איתחזק איסור ומכ"ש מתוך שנאמנות על עצמן מה לו לרמב"ן כל זה תיפוק לי' כיון דלא מודי' נתקדשנו איכא חזקת פנוי' ולא אוכל להבין מחשבות נוב"י איך הבין כן ברמב"ן:

ונראה לבאר דבריו בעזה"י דבודאי אם יש לנו לדון על אשה על השמות אם היא פנוי' או אם קבלה שם אשת איש דיש לנו נ"מ אם היא פנוי' או אם היא אשת איש אז בודאי הוי חזקת פנוי' כמו כל שאר חזקות הגם דכל פנוי' עומדת להתקדש בכל זאת עכ"פ צריך להיות מעשה אשר יסתור חזקת פנוי' והלא אפי' חזקת חי אשר בטוח סוף כל חי למות הוי חזקה גדולה לכ"ע רק אם כבר ידענו שמת אי נימא עכשיו מת או מקודם מת יש פלוגתא עי' ט"ז ה' אבילות סי' שצ"ז והארכתי בזה במק"א ומכ"ש חזקת פנוי' אשר אפשרות להשאר פנוי' כל ימי' וצריך מעשה חדש ורצון איש ואשה יחד אז בודאי מי יכחיש שיש לחזקת פנוי' דין חזקה דאורייתא כל זמן שלא ידענו שנתעסקו באשה לסלק חזקת פנוי' ולחזקת פנוי' יש עוד סעד ועזר חזקת היתר לכל העולם דפנוי' מותרת לבעילה לכל עולם ולמה יגרע חזקת פנוי' מנחלת אבות שאר החזקות:

אבל אם אין לנו נ"מ בשמות אם היא בשם פנוי' או בשם אשת איש כי הכל שוה לנו רק יש לנו כ"מ בגוף השם אשת איש אם היא א"א ואסורה לכל עולם מכח שמעון או אם היא א"א לכל העולם מכח ראובן כגון ראובן שרוצה ליקח אשה ואנו חוששי' אולי אחותה של אשה העומדת לפנינו כבר מקודשת לראובן הנ"נ אז ממילא אסור ראובן ליקח אחות אשתו זו האשה העומדת לפנינו או אולי אחות של אשה העומדת לפנינו אינה מקודשת מראובן אז מותר ראובן באשה זו העומדת לפנינו א"כ אין אנו חוקרי' על אחות של אשה העומדת לפנינו אם היא פנוי' או אשת איש רק אנו חוקרי' לדעת מאיזה איש היא נעשית בשם אשת איש אבל אם פנוי' או א"א הכל שוה לנו א"כ כיון דאין לנו לדון על שם פנוי' ואין לכו נ"מ בעיקר השם מהכ"ת שנסמוך לאמור בודאי אחות אשה הנ"ל העומדת לפנינו לא נתקדשה מראובן יען כי יש לה חזקת פנוי' בשלומא אם יש לך לחקור על שורש השם אי אשה זו בחזקת פנוי' או בחזקת מקודשת ונ"מ לבעול אות' אז בודאי נסמוך על חזקת פנוי' ואמרי' דלא נשתנה שמה ולא נעשה בה מעשה אבל כאן דאין אנו רוצי' לחקור על אחות הנ"ל אם מותרת לבעילה רק אנו חוקרי' אם אחותה מותרת לראובן או אסורה לו ובזה אין נ"ע בשם פנוי' רק לדעת אם היא אשת איש מראובן או משמעון אז אי אפשר לצרף חזקת פנוי' דתורה לא חדשה חזקה רק אם יש לך נדון עלי' אם נשתנה הדבר או לא אז חדשה התורה דסמכי' על החזקה כמו

בנגע דאנו חוקרי' אם נתקטן הנגע ונפרח הטומאה מן הבית וממילא יהי' אדם הנכנס בו טהור אמרי' בהיפך אוקמי הבית על חזקתו ונשאר הבית טמא וגם האדם נטמא אבל אם אין לנו נ"מ בגוף הדבר לא חדשה התורה חזקה כנלענ"ד:

ומעתה דברי רמב"ן ברורי' בעזה"י בודאי כל אדם מותר לישא אשה וה"ה אפי' קטנה מותרת להתקדש ולא חיישי' שמא נתקדשה ע"י אבי' דאז אם אנו דנין על גוף לחקור לדעת אם היא פנוי' או אשת איש אז מוקמינן אותה בחזקת פנוי' ומחזקי' דגם עתה היא פנוי' דחזקת פנוי' הוי חזקה כמו כל שאר חזקות אבל מי ששלח לקדש לו אשה סתם אסור בכל הנשים מדינא יען דחיישי' שמא אחות של אשה אשר רוצה לישא נתקדשת לו וא"כ היא אסורה משום אחות אשתו ולא שייך דנימא אוקמי אחותה אחזקת פנוי' יען דאין לנו לדון על אחותה אם היא פנוי' דלו יהי' שהיא אשת איש מעלמא רק לא מן המשלח הנ"ל הוא מותר לקדש את האשה אשר מבקש לישא וזה שכתב וז"ל אבל הוא אסור בכל הנשים שיש להן קרובות לפי שאין חזקה של קרובות שאינן באות לדון בפנינו מועלת לו עכ"ל הכוונה בשלומא אם אנו רוצי' לדון עליהם אם מותרו' לינשא אז יש מקום אשר מועיל החזקה דהא יש לנו לחקור אם היא פנוי' או אשת איש אבל כיון שהמה אינן באמת לדון בפנינו וכל עסקינו רק לדעת אם לא אחות אשה אשר עומדת לפנינו היא אשת ראובן אז אין לנו לחקור על חזקת פנוי' רק לדעת מאיזה איש היא נעשית אשת איש וק"ל:

ולפ"ז מיושבי' כל הקו' של נוב"י בשלומא בסכין שיש לנו לחקור אם נעשית הבהמ' שחוטה ע"י חיתוך הסכין או נבילה אז אמרי' אוקמי לסכין אחזקתו שלא נפגם דהא יש לנו נ"מ אם הי' פגום בשעת חיתוך הסימני' וכן בחזקת חי דיש לנו לדון אם הבעל חי או לא דאם הבעל חי יש כאן אישות באשה הנ"ל ויש כאן גט אבל אם הבעל מת א"כ אין כאן לא אישות אשר צריכה גט ולא גט דכיון דמת פקע אישות ופקע ממונו עי' בספרי פ"ח דף מ"ג שהארכתי בזה וא"כ כיון שיש לנו נ"מ אם הוא חי אמרינן אוקמי אחזקה וכן בנגע דיש לנו נ"מ אם הבית טמא או טהור אם האיש טהור או טמא תלי' בנגע וכיון שיש לנו כ"מ על החפץ אשר בו שייך לחקור אוקמי אחזקה אז אזלינן בתר חזקה דאי אפשר להתחיל בחפץ שבו שייך לחקור החזקה דאין לנו לדון על הבהמה רק על הסכין ואין לנו לחקור הגט רק אם יש כאן בעל ואין לנו לחקור על אדם הנכנס רק על הבית אשר שם הנגע ועי' ביו"ד בש"ך סי' ק"י סברא אימתי לא צריך ס"ס שיוכל להתהפך יעו"ש] וכיון שכן אזלי' בתר חזקה אבל כאן שאין כלל לדון שתהי' אחותה פנוי' שגם אם היא אשת איש אין מזיק לנו בקדושי אחותה אז על שאין לנו לדון לא חדשה התור' חזקה כי

כל כח חזקה שחדשה התור' הוא רק אוקי אחזקה שאותו חפץ לא תוציא ממה שהי' רק בראי' וכל זמן שאין לך ראי' שנשתנה נשאר הדבר בזכות או בכח ראשון ועיי' רמב"ם בפ"א דמקוואות והבן זה:

ובכל זה יש עוד לאלקי מלין לברר יתר דברי רמב"ן והוא דלפמ"ש בכוונת רמב"ן דאין חזקה רק אם יש לדון עלי' דיש לנו נ"מ אי אוקמי אחזקה או לא א"כ בודאי אם באו יחד שבעה קרובות ממשפחה ואומרות כולנו פנויות אנחנו וראויים להתקדש לכל איש אז א"כ אותו משלח יוכל לקדש כל אחת מהן א"כ יש לנו לדון עכשיו על חזקת פנוי' שלהם מצד עצמם דהא משלח יוכל לבחור איזה שירצה לקדש וצריכי' אנו לחקור מתחילה אם המה ראוים להתקדש אם אינם אשת איש אז כיון שהי' לנו לדון על כל אחת אם היא ראוי' להתקדש לו שהיא פנוי' ממילא איזה שיבחור או שבוחרת בו מהני דהא יש לנו לדון עכשיו על חזקת פנויות והוא בבטח דכל אשה נאמנת לומר פנוי' אני דע"א נאמן באיסורין וכ"ש בנידן כזה דאין כאן רק חשש רחוק דקרוב הוא דשליח קידש אשה בעולם ולא נתחזק איסור כלל דלא ידענו בבטח אם נאסרה עד עתה על איש זה ע"י קידושין שבעה קרובי' דדילמא קידש אשה שאין לה קרובי' כלל ואז בבטח אין איסור עליו לישא אשה ממשפחה זו שיש לכל אשה שבעה קרובי' אבל למשל אם קידש אשה ואנו רוצי' לדון אם מותר לבעול אותה ונסמוך שקרובות באות ואומרו' פנויות נחנו זה לא מהני דכאן אין לנו עכשיו לדון על חזקת פנויות שלהם דמאי נ"מ דהלא אצל המשלח ממנ"פ אסורות דגם אם המשלח לא קידש לו אשה ממשפחה הנ"ל הוא בעצמו קידש אחת מהן ונאסר על שאר קרובו' בממנ"פ וא"כ מאי יש לדון על שאר קרובות אם הם פנויות וא"כ דבורם לבד דאין ע"א נאמן כלל בדבר שבערוה לברר שאשה אשר היא ספק ערוה לו תהי' מותרת ע"י ע"א או עדות נשים שהם כע"א אפי' אם מאה יגידו עדות כמבואר בכמה מקומות בש"ס אבל אם הקרובות באו ונשאו אנשים אשר אז באו לדון על גופם אם המה פנויות וראינו שנבעלו לבעליהן וכיון שנאמנות על עצמן שלא נתקדשו אז נאמנות גם על אחרים דאנן סהדי דלא נתקדשו דאלו קבלו קדושין מן השליח לא קבלו קדושין ונבעלות מאיש אחר ודו"ק:

ובא ברוך ד' וראה בלשון זהב של הרמב"ן וז"ל הא אלו באו קרובו' ואמרו לא קדשנו מותר בהן דע"א נאמן באיסורין וכ"ש הכא דלא איתחזק איסורא וחששא בעלמא הוא עכ"ל ראה איך דייק שבאו קרובות ואמרו לא קדשנו מותר בהן דעדיין לא קידש אחת ממשפחה הנ"ל א"כ יש לדון על כל אחת אם מותרת לו להיות לו לאשה וא"כ כיון שיש לנו לחקור על כל אחת אם היא פנוי' להיות לו לאשה א"כ סמכינן על חזקת פנוי' והגם

שיש לאיש הזה נשים בעולם אשר אסורי' עליו הלא ע"א נאמן באיסורין לומר אנו לא נאסרנו על איש הזה ומכ"ש הכא בשליח דלא מוחזק שנאסרו עליו נשים פנויות דדילמא לא קידש השליח כלל או קידש אשה דלית לה קרובות כלל ומהכ"ת לא יהי' ע"א נאמן לומר אני מעולם לא נאסרתי עליך ודו"ק:

וכל זה אם באי' הקרובו' יחד והמה עדיין פנויות ועומדי' לפניו להתקדש אבל אם לא באו יחד אז צריך להמתין עד שנשאו לאחרי' כמש"ל בביאור וזה שהוסיף הרמב"ן וז"ל שמתוך שנאמנות על עצמן ונשאות לאחרים נאמנות הן לזה עכ"ל דפשיטא אם עשו מעשה ונשאות לאנשים שיש חזקה שלא יהיו באיסור כל ימיהם עיי' רא"ש סוף נדרים דף ץ' א"כ פשיטא דנאמנות הן מה שמסובב למשלח הנ"ל אבל דוקא נשאות לאחרים אחר הנשואים אבל לא בקדושין כנלענ"ד ויש להסביר עוד בסבר' רמב"ם פ"ג משגגות אחרי שהוחזקנו נאמן אפי' לעונש מלקות ומיתה ודו"ק שם:

ואוסיף עוד נופך להמתיק דברי רמב"ן דכפי מה שבארתי באמת כל הקטנות מותרות מכח חזקת פנויות לבד דכיון דיש לדון על גופה אם היא מותרת לבעילה או אסורה אבל אם הקרובות באות לדון כדי להתיר אחת מהנה אז מצדם הי' די בחזקת פנוי' אבל איך הוא מותר בהן הלא הוא נאסר בכל הנשים שבעולם אז ע"ז אמר רמב"ן כיון אם הם באי' כולם וכל אחת רוצית להיו' אשתו ויש לדון על גופם דמותרות מכח חזקת פנוי' אז מהני דבורם עליו על האיש שגם הוא מותר בהם דע"א נאמן באיסורי' והמה מבררי' שבהם לא נאסר מעולם אבל אם הם לא רוצים להנשא לו אז בדבורם לבד אינן נאמנות דע"א אינו נאמן לברר דבר ערוה אם לא שיש לדון על גופו כמו אם האשה רוצה להנשא לו כמו שבארתי למעלה ונ"ל להוסיף טעם לשבח בשיטת רמב"ן והוא דתוס' ור"ן הביאו דיש לומר דקרובות אינן נאמנות וז"ל אפי' באו כל הקרובות ואמרו לא נתקדשו לא סמכינן אדיבורא בעלמא עכ"ל והשתוממתי על המראה הלא כל עדות הוי רק דיבור בעלמא אבל יען שע"י הדיבור אנו עושי' מעשה הוי דיבור עדות כמעשה וא"כ מאי הבנתם דלא סמכינן על דיבורא בעלמא וצע"ג:

ונ"ל דכל עדות הן בנפשו' או בממון או באיסור או בחיוב או בטומאה או טהרה הוא אם בדיבורו הוא אומר לאחד מאלו או לחייבו או לפטור או להתיר או לאסור חפץ אבל עכ"פ הוא אומר דבר ברור וכיון שמחליט דבר הוא מסוג עדות ובדבר שצריך שני עדים עובר משום לא תענה ברעך עד שקר אם משקר בדבורו עיי' פנ"י גיטין דף י"ב ע"ב ד"ה גמ' יעו"ש ובמקנה קדושין דף מ"ד ברש"י בד"ה והשתא יעו"ש דבר נחמד להשכיל ובאיסורי' דלא צריך עדי' בב"ד לא שייך לא תענה אבל עכ"פ הוא בלפני עור ועליו

עכ"פ שם עד דהא אומר דבר ברור כמו בעדות גמור וה"ה כאן אם הקרובות באי' לישא למשלח ואומרות על עצמן אנחנו לא נתקדשנו שגופינו חתיכת היתר לך אז הוי בגדר עדות שמעידי' שהיא אינה אשת איש כלל אבל אם הם אינם רוצי' להנשא למשלח הנ"ל רק הוא שואל אם יוכל ליקח אחותם או בתם או אמם וכדומה אז כל אחת אומרת לא נתקדשתי בזה אינה אומרת שאחותה מותרת דאולי היא אסורה מכח האם וכן אם האם אומרת לא נתקדשתי אינה אומרת שמותרת לו האשה אשר חפץ דאולי נתקדשה אחות' אז מכל אחת אין כאן עדות על חפץ להיות ברור היתר א"כ אין כאן עדות אלא דבור בעלמא דוגמת סברת תוס' בגיטין דף ס"ו דאמרו בגמ' דיבורא אמרו מעשה לא עבדו ונתקשו שם בתוס' הלא בעדות עיגונא ליכא אלא דיבור ותירצו דשם נגמר ע"י דיבור היתר מיד אבל אומר אמרו כתבו גט ותנו לאשתי דלא נגמר ההיתר על ידם אז חיישי' דעדי' ישקרו דזה לא נחשב רק לדיבור יעו"ש כי נכון וה"ה כאן אם כל אחת אומרת על עצמה פנוי' אני להנשא למשלח אז הוי גדר עדות דע"א נאמן באיסורין לומר אתה היתר לי שאין אני אשת איש וממילא מסובב מכל ז' קרובי' דאין כאן כלל חשש עריות וכח קרבות קדושין אבל אם אינן מעידין על עצמן להנשא לו רק אומרו' לא נתקדשתי משלוחך ובכל זה אין היתר ברור שאחותה מותרת אז אין בעדות כזה רק דיבור בעלמא דהא אם היא אשת איש או לא אינה חפיצה להעיד עתה ורק זאת מעידה שלא נתקדשה משלוחו כמ"ש כנלע"ד:

והלום ראיתי במקנה סי' ל"ו סעיף י"א שהקשה לרמב"ן הגם שחזקת קרובות לא מהני לה למה לא מהני לה חזקת היתר של עצמה דהיתה פעם אחת מותרת לו ונשארה בחזקת היתר ותי' דא"כ יתפסו בה קדושין מן המשלח ולא תהי' מותרת לעלמא ואמרי' בהיפך דאחותה נתקדשה ולא תפסו בה קדושין של משלח ותשאר בחזקת היתר לעולם יעו"ש שמעתי ולא אבין תירוצו הכי מפני שאנו רוצי' אח"כ לסלק החזק' א"כ תאבד חזקת היתר שלה עד עתה ונאמר שכבר נתקדשה אחותה והיא נאסרת עליו וצע"ג ועוד פלא בעיני הלא נוקמי אותה בחזקת היתר לו ולעלמא ונ"מ אם מותר לבעול אותה בלא קדושין דאם היא אחות אשתו נאסרת עליו בלי קידושין דקידושין אין תופסי' באחו' אשתו סוף דבר לא אוכל לירד לסוף דעתו וגוף הקו' נ"ל דחזקה לא מהני רק אם באנו לסתור אותה מכח מעשה אשר נעשה באותו גוף אבל אם מצד אחותה נסתור חזקת היתר שלה ובגופה באמת לא נעשה שינוי על זה לא הוי לה חזקת היתר דצד אחר פועל סתירה:

היוצא מזה לשיטת רמב"ן אם היא מעידה על עצמה נאמנת גם לברר איסור כנגד האיש וא"כ בנידן שאלתינו דהיא מעידה על עצמה שנתקדשה ע"י השליח ורוצית ליבעל לו

לעשות בעצמה איסור עריות אם השליח קידש אחותה א"כ מתוך שנאמנת על עצמה יען שהיא מעידה שמותרת לו נאמנת נמי לגבי האיש כמו לולי דחיישי' דיצרו תקפו הי' נאמן אפי' אם היא אומרת נתקדשתי ואיני יודע למי הי' האיש נאמן לומר ברי לי שאת אשתי יען דהוא מעיד על גופה שהוא כחתיכת היתר ה"ה שאשה נאמנת לומר ברי לי שאתה בעלי דהיא מעידה על גופו שהוא לה כבשר היתר וק"ו הוא שם אצלה רוב עולם אסור לה חוץ מאיש אחד הוא נאמן דהיא אשתו אם לא שיש חשש דיצרו תקפו מכ"ש כאן דרוב נשים מותרות אפי' אם קידש השליח אשה בעבורו וגם לא איתחזק איסור באשה הנצבת לפניו נהפוך הוא דהיתה מקודם מותרת לו בודאי הגם שאין חזקה מעליא כמש"ל עכ"פ מהכ"ת שלא תהי' נאמנת לומר אתה בעלי ודו"ק:

אמנם צריך חקירה לשיטת הר"ן בגיטין בסוגי' דחשע"ש שהשיג על הרמב"ן וז"ל ולא נתבררו אצלי דמדאמרי' סתמא אסור בכל הנשים שבעולם לא משמע דבעדו' קרובו' בלחוד סגי ועוד אי מדינא אסור בכל הנשים שבעולם ואי לאו משום קנסא בלחוד היאך הוא מותר בעדות ע"א ה"ל דבר שבערוה ואינו פחות משנים אע"ג דלא איתחזק איסורא שהרי אפי' לאסור אמרי' כן גבי אשתך זינתה בע"א אינה נאסרת לרבא בפ' האומר דקדושין דף ס"ו לפיכך נראה כדברי התוס' דקנסא בעלמא הוא שאין אמרי' חזקת שע"ש אלא במה שהוא בידו וכאן אין בידו ומה שהקשה אי משום קנס הוא היאך עלה בדעתם בגמ' כאן ובמס' חולין לומר דאפי' לקולא נאמר כן לק"מ דאנן הכי קאמרי' בשלומא אם אמרי' חזקה שע"ש כלומר דכל מה שהוא בידו ודאי עושה אף כאן אעפ"י שאין בידו ראוי לקנסו דכיון דודאי יעשה כל יכלתו הי' לו לחוש שמא ימצא אלא אי אמרת דאפי' מה שבידו לעשות אין חזקתו לעשות שליחותו כ"ש הכא שאינו בידו שאין החשש כ"כ מצוי שיהי' ראוי לקנסו מפני שלא חשב בו דהא איכא ספיקא טובא שמא לא ישתדל שליח כלל לעשות שליחותו ואת"ל יעשה שמא לא ימצא ואת"ל ומצא שמא יחזור ויודיענו עכ"ל כוונת דבריו במה שהוכיח מדאמרי' אסור בכל הנשים לא משמע דמהני עדות קרובות נ"ל דלכאורה למה לא נקט אסור בכל אשה שבעולם מאי רבותא יש דנקט בכל הנשים אך יש בלשון חכמים חידוש דין למשל בזה אם ילך למקום אחד ויקדש שם ז' קרובות של משפחה זה אחר זה אז ממילא מוכח דלא קבלה אחת קדושין דאל"כ איך קבלה כל אחת קדושין הלא הנשי' הנ"ל לא ידעו שמו ולא שם מקומו וא"כ אין לך עדות גדול מזה לשיטת רמב"ן דהלא על עצמה מעידה ואז ממילא קדושין ראשונים תפסו וקדושין אחרונים לא תפסו דאין קדושין תופסין בעריות ומשכחת לו אשה אך אי אפי' אם הקרובו' באות לדון בפנינו ונשואו' לאנשי' לא מהני כשיטת הר"ן גם זה לא מהני

ונקט הגמ' רבותא אפי' אם יקדש כל הנשים הוא אסור באשה וק"ל ולרמב"ן לא משמע לי' דבאופן זה הוי ג"כ כאלו מעידות לפנינו ולשון בכל הנשים רבותא אפי' הוא הי' עני ופחות משפחה ונשים המה אז בת שוע איש כנעני אפ"ה חיישינן וק"ל:

אך קו' שני' צריכה ביאור שהקשה וז"ל ועוד אי מדינא אסור בכל הנשים ואי לאו משום קנסא בלבד איך הוא מותר בעדו' ע"א ה"ל דבר שבערוה ואינו פחות משני' אע"ג דלא איתחזק איסורא עכ"ל ולכאורה יש דבר שפתים חלילה מה שכ' אי מדינא ואי לא משום קנסא בלחוד דמשמע דלרמב"ן יש שם פי שנים מדינא וגם משום קנס והוא סובר דהוי רק קנסא ומנ"ל שלרמב"ן יש ג"כ משום קנס וצע"ג ונ"ל דלכאורה גם לרמב"ן דסובר דחזקה שע"ש הוי גם בקידושין חזקה מעליא עכ"פ אין בעולם רק משפחה אחת שאסורה לו דרוב משפחות מותרו' למה לא ניזל בתר רובא והגם דאמרי' אשה הדרא לניחותא עיי' נזיר דף י"ב והוי קבוע הלא ג"כ ס"ס דהוי כרוב דכל חזקה שע"ש הוי ספק עושה ספק אינו עושה לכן לחומרא אמרי' חזקה שע"ש דהוי ספק דאורייתא לחומרא ובדרבנן אמרי' אין שע"ש דספיקא דרבנן לקולא כן הסביר בש"מ בנזיר שם אפילו להסוברי' דמשלח אסור מדינא יעו"ש וספק אם הוא שליחותו עביד ספק נתרצה אשה בקידושין וא"כ אפי' בקבוע דאוריי' מהני ביטול ברוב ופי' הש"ך בסי' ק"י ס"ק כ"ג יען דקבוע חידוש הוא ואין לך בו אלא חדושו ולא כשנתערב הגם שבשאר ספק טריפות לא מהני יעו"ש מכ"ש קבוע שאינו ניכר ויש לך ספק ספיקא בעיקר הקביעות אם נולד איסור קבוע כלל מהכ"ת יהי' אסור בכל הנשים לכן הוצרך לומר שגם לרמב"ן כיון שיש כאן סרך איסור דאוריי' דהא לחומרא אמרי' חזקה שע"ש קנסו רבנן לו וק"ל ובש"מ שם וז"ל וא"ת מ"מ נימא כיון דנאבדו בטלה הפרשתו דה"נ אמרי' פ"ק דזבחי' מידי דהופרש לחוב זה ואבד כשר לחוב אחר וי"ל מ"מ שפיר קאמר תלמודא אם איתא לדר"י כי היכי דאסור בכל הנשי' מטעם קנס ואע"ג דקרובי של האשה שנתקדשה בטלי' ברוב ה"כ הוי לן למקנסי' ולשווי' לי' כל העופות באיסור עכ"ל והוא נקודה נפלאה דנימא ביטול ברוב הא הם נודע בעצמן ועיי' תוס' חולין דף י"א בנסקלין בנשרפין וצע"ג כעת:

אבל בשורש קו' הר"ן על רמב"ן צריך עיון רב דכאן רוב נשים בעולם מותרות למשלח אעפ"כ חידש הר"ן דע"א אינו נאמן בדבר שבערוה ובקידושין דף ס"ג דע"א נאמן לומר אני קדשתי' ביאר הר"ן שם כיון דאינו עוקר איסורה רק מברר הגם שרוב אנשים אסורי' לגבה ואחר רבות בשנים מצאתי למקנה על הש"ע סי' ל"ו הרגיש בסתיר' הנ"ל אך לא ביאר הקו' כמו שבארתי וצע"ג:

ועלה בדעתי לתרץ במה שאמרתי כבר לתרץ אשר שמעתי קו' בשם הרב הגדול ר' צבי מאגליד ז"ל שהי' אב"ד דק"ק סענגר' בגמ' חולין דף צ"ו הוכיח דסמכינן על טביעת עין דקלא דאל"כ איך סומא מותר באשתו ואיך בני אדם מותרי' בנשותיהן והקשה הנ"ל למה מקשה הגמ' אנשים מן סומי' דמותרי' בנשותיהן דיש ספק עכ"פ את"ל דלאו נשותיהן אפ"ה אפשר דלא עבדו איסורא כגון שהמה פנויות דמותרו' ולא הקשו איך סומות מותרו' בבעליהן דילמא אנשים זרים הם ולא משכחת אצלם ביאת היתר כלל וע"כ דסמכי' על ט"ע דקלא אפי' בנשים שדעתן קלות ולא חיישי' שלא יתנו לב להכיר בט"ע והגם דלא משכחת אצלם רק ביאת איסור אם אין הבעילה מבעליהם וצ"ע: ואמרתי לתרץ דהנה הב"ש בסי' ד' ס"ק ס' הביא הגם בדלא איתחזק איסור ע"א נאמן זה דוקא איש שהוא ע"א כשר אבל אשה דהוה מפסולי עדות ואינה נאמנת אלא במילתא דעל"ג יעו"ש והנה כאן בשימוש בעל עם אשתו אין כאן אלא לברר דבר שבערוה שהוא בעלה והיא אשתו כמו בקידושין דף ס"ג וא"כ אי הגמ' הי' מקשה איך סומית מותרת בבעלה לא הי' קשה דהוא ע"א כשר ונאמן אם לא איתחזק איסורא [דאצל סומא הי' הקו' על ביום וק"ל] ולכן החכים והקשה איך סומא מותר באשתו דאשה אינה נאמנת אפי' לא איתחזק איסור ולפ"ז שם בקדושין דבא איש ואמר אני קדשתי' כאן חידש הר"ן דע"א נאמן לברר אפי' בדבר שבערוה אבל כאן בקרובות שהם נשים אינן נאמנות אפי' לברר ושפיר הקשה הר"ן ודו"ק:

ברם המעיין בר"ן יראה בשתי עינים כאחת דלא כוון לחלק בין איש לאשה דמביא מהך סמי' בקידושין ולמד ק"ו אם לאסור אינו נאמן מכ"ש להתיר נגלה דאפי' איש אינו נאמן וא"כ נשאר סתירת הר"ן וצע"ג:

ונלע"ד לברר בעזה"י דעת הר"ן דהנה בקידושין דף ס"ג כתב וז"ל אמר רב הא דתנן בא אחד ואמר אני קדשתי' נאמן ליתן גט נאמר דנאמן וסמכי' עלי' שהוא קידש וגטו גט שאין אדם חוטא ולא לו בדבר שאינו נהנה ממנו להתיר אשת איש חנם בלא קבלת גט מן המקדש ואעפ"י שהוא לישא אותה הי' מתכווין תחילה אפ"ה כיון שהוא רואה שאנו אוסרי' אותה עליו אם איתא שלא קידשה הי' מודה בדבר ורב אסי אמר אף נאמן לכנוס דלא חציף למימר גבי האב שקיבל הקדושין אני הוא דמירתת דילמא מכחיש לי' ואמר ידענא דלאו את יהבית לה קדושין ואעפ"י שאין דבר שבערוה פחות משנים וע"א דמהימן לומר מת בעליך היינו טעמא משום דאיהי דייקי ומינסבא ומתוך חומר שהחמרת עלי' בסופו והכא ליתא להאי טעמא הוא להוציא' מחזקתה אבל זה שמעמיד' בחזקתה אלא שאומר שנתקדשה לו נאמן עכ"ל והגם שכל אחרונים הבינו בר"ן הנ"ל

יען שאינו עוקר דבר שבערוה רק מברר שהוא לא נאסר בה מעולם בדעתי לא כן הבנתו כי לא נזכר בדבריו כלל שטעמא דהכא שבא לברר ויהי' בירור דבר שבערוה כמו בירר היתר מתוך איסור בשאר איסורי' עיי' יו"ד סי' קכ"ז:

ולדעתי נ"ל בו הבנה אחרת דהנה דכיון דאמרי' דחזקה שע"ש וקידש לו אשה והוי קבוע כמחצה על מחצה מאז נדמה לנו כאלו חצי נשים שבעולם נתקדשו וקרובותיהן נאסרו למשלח וכן מבואר בש"מ בנזיר דף י"ב וז"ל אמינא לך איסורי' דניידי דבשעה שקדשה השליח היתה נחה וקבועה בביתה הילכך היתה חשובה בין כל הנשים שבעולם כמחצה על מחצה ואלו עשאו שליח לקדש לו נשים וקדש חצי הנשים שבעולם היו נאסרות כל הנשים משום ספק קרובות אפי' אי ניידי משום דרוב כל הנשים אסורו' עליו משום ספק קורבא השתא נמי נאסרות כל הנשי' כיון שהאיסור קבוע אעפ"י שאין הנאסר קבוע ואת אמרת לי איסורא דנייד העוף פורח הוא נד בעולם וכיון דלא הוי קבוע אין לו כח לאסור דבטל הוא ברוב קנין שבעולם אבל אי הוי קבוע חשבינן כאלו חצי קנין שבעולם אסורי' דחשבינן האשה המקודשת כאלו חצי הנשים שבעולם קדש עכ"ל מבואר דנחשב בעינינו כאלו קידש חצי הנשי' שבעולם [ומה שכתב ורוב נשים אסורו' יפלא בעיני דלו יהי' שנחשב כאלו קידש חצי נשים אבל זאת עכ"פ דרוב נשים מותרות בעולם דדי דנימא לענין גוף האשה כאלו אין בעולם רק שתי משפחות ואחת נאסרה אבל זאת ידענו בבטח דרוב נשים מותרות דכל קבוע חידוש הוא ולא נאמר שיסתעף עוד לאמור איסור קבוע על הקרובי' כאלו קידש ממש חצי נשים שממילא יש רוב נשים אסורות דלכל מקודשת יש ז' קרובי' וק"ל וצע"ג] וא"כ כיון שנדמה בעינינו שחצי נשים קידש ורוב נשים אסורות או חצי נשים אסורות הווין כל הנשים שבעולם אצלו לספק איסור ערוה ואם יבואו עכשיו הקרובו' או ע"א ויגיד שמשפחה זו לא קידש השליח א"כ ע"כ עפ"י עדותו אנו מקטיני' הנאסרות שמקודם היו גם נשים אלו בכלל איסור ועפ"י העדות אנו מתירין הגופי' אשר אסרנו מתחילה מספק ערוה ואם יבואו כן אלף משפחות ויעידו אנו מוציאין כולן מאיסור ספק ערוה ואם יבואו כל המשפחות ויעידו כן א"כ יהיו כולן מותרי' חוץ ממשפחה אחרונה דאל"כ יעקר חזקת שע"ש ואם רק רוב משפחות שבעולם יעידו כן ג"כ נעקר כמעט החזקה דמצד הסברא איסורא ברובא איתא עיי' בט"ז ביו"ד סי' ק"א ס"ק י"ד ודו"ק שם היטב ואפי' אם לא יבא רק משפחה אחת נפעל עכ"פ להוציא את גוף הזה אשר רוצה לקדש מחלק הנאסר מכח ספק וא"כ בכל מקום שיופעל שיסולק שם איסור ערוה מגוף הוא בכלל דבר שבערוה ואין ע"א נאמן כלל הגם דלא איתחזק איסור בהך גוף עכ"פ גם גוף זה נאסר בכח איסור ערוה אשר לפנינו וזה שטען הר"ן

על הרמב"ן אם חזקה שע"ש הוא חזקה ומדינא נאסר מכח קבוע בכל הנשים א"כ אין ע"א נאמן להוציא גוף מאיסור ערוה דאין דבר שבערוה פחות משכים אפי' להוציא גוף מספק איסור ערוה ודו"ק:

אמנם בקידושין דף ס"ג אם אמר אחד אני קדשתי' מתחילה הי' האשה אסורה לכל עולם חוץ מאיש אחד שהוא בעלה וגם אחר דבורו נשאר אותו גוף ג"כ נאסר לכל עולם חוץ מאיש אחד שהוא בעלה א"כ נשאר הגוף שהי' נאסר מתחילה עדיין באיסורו בשם אשת איש כמקדם וגם נשאר בכמות איסור כמקדם שכל אנשי' אסורו' לה חוץ מאיש אחד וכיון שנשאר אותו גוף באיסורו וגם כמות האיסור לא נחסר וכל עדותו פועל שהוא האיש אשר ידענו מקדם שבעלה מותר בה אז נאמן ע"א דהא הוא מעמיד' בחזקתה עכ"ל דלא מוציא אותה מחזקת איסור ולא מגרע בה כלל האיסור וטוען ברי לי שהיא אשתי ולמה לא יהי' נאמן כמו שאדם נאמן ברוב החתיכות טריפות ברי לי שחתיכה זו כשרה מעולם בך הוא נאמן גם בעריות אם לא מקטין הדבר שבערוה מכאשר הי' עד עתה אבל לשנות דבר בדבר שבערוה הגם שבא רק לברר אינו נאמן יען שבא לעקור מגוף איסור ערוה בין ספק איסור בין ודאי איסור חדא היא כנלענ"ד סתירת הר"ן ודו"ק:

ולפ"ז בנידן שאלתינו שבאה האשה ואמרה אני נתקדשתי לאיש הזה לאשה א"כ היא אינה רוצית לבטל או לגרוע איסורו דאומרת ברי לי ששאתו אני וזה ידענו בודאי שחד אשה מותרת לו אשר השליח קדשה לו וא"כ גם לר"ן נאמנת אפי' אי חזקה שע"ש דאורייתא וכ"ש שהוי רק קנס ודו"ק:

אך זה בורכא דממנ"פ אם היא נאמנת שנתקדשה ע"י השליח א"כ לא נאסרו לו רק קרובותי' ושאר נשים שבעולם מותרות לו וא"כ היא מוציאה שאר נשים אשר היו בחזקת אסורי' לו ושם בקידושין נשארת היא באשת איש לכל העולם אבל כאן אפי' הוי מטעם קנס ג"כ אינה נאמנת להוציא גופי' מחזקה שע"ש אשר פעל ספק איסור ערוה על כל הנשים ודו"ק:

ומצאתי און לי בתוי"ט פ"ג דקדושין משנה ט' בד"ה ואמר קדשתי את בתי וז"ל נראה בעיני דדומה לאותה ששנינו במשנה ז' קדשתי את בתי ואיני יודע למי ה"נ שאומר קדשתי אחת מהן ואיני יודע איזה ואע"ג שהמקדש יאמר שזו היא שקידש אינו נאמן דהתם היינו טעמא דנאמן כמו שכתבתי בשם הר"ן דהתם חזקתה מקודשת ואינה מוציא' מחזקתה אבל הכא דילמא לא זו היא שקידש ונמצא שאותה שנתקדשה באמת מוציא מן הספק שיש לנו בה ואין דבר שבערוה פחות משנים מלבד האב שהאמינתו תורה שנאמר את בתי נתתי לאיש הזה עכ"ל וא"כ כאן שנהי' אנו מוציאין ע"י דיבורה שאר הנשים מן

הספק אינה נאמנת דאין דבר שבערוה פחות משנים ודו"ק וא"כ לכאור' לשיטת הר"ן לא תהי' נאמנת וצע"ג:

ונ"ל לחדש דבר לשיטת הר"ן דאין כאן לדון מכח קבוע עפ"י הדין יען דאין בידו לקדש והוי רק קנס יען שעשה שליח סתם א"כ דוקא בנידן דנזיר דעשה שליח ולא ידע איזה אשה קנסו לו דאסור בכל נשים שבעולם יען דעשה שלא כהוגן אבל כאן שבאה האשה והלא היא לא עשתה שלא כהוגן דהא השליח אמר לה מקום הבעל ושמו ושם משפחתו וא"כ אין מקום לקונסה ואם אנו נאסרי' אותה מכח חזקה הנ"ל גם עלי' יעבור הקנס אז גם לו לא קנסו וסמכי' על דין תורה דליכא בעולם איסור ומותר לבעול אותה דהיא אינה מתירה כלל איסור ובפרט במקום אנוס דהוא יושב בבית אסורי' ולא ידע אם ימצא השליח אשה אשר תתרצה לבוא במאסר ולידע שבקרב ימי' תהי' אלמנה ואיך יקבע לו מקום או שם אשה ודו"ק ועוד באופן זה לא שייך כלל חזקה שע"ש דרוב נשים בודאי לא יתרצו ליקח גבר אשר דמו בראשו והוא יוצא בקולר על צוארו וא"כ גם לר"ן נאמנת כנ"ל:

ודע דבכל הני דקנסו חכז"ל כמו בבכורות ל"ד בצורם אוזן בכור או במ"ק דף י"ב במכוון מלאכתו במועד או במוכר עבדו לגוי היינו לדידי' אבל לא לבנו יעו"ש ועיי' בנוב"י ח"ר שה"ה בחמץ אם מת בתוך הפסח לא נאסרו על בניו במוצאי פסח עיי' באורך בסי' ך' באר היטב אבל אם מת במוצאי פסח כיון שנאסר שוב נשאר גם לבניו אסור יעו"ש כל זה לא נוגע לסברא שלי דשם משכחת שיהי' קנס לו לבדו לכן הי' ספק בגמ' אם יעבור הקנס גם לבניו אבל כאן דלא משכחת קידושין בלי אשה מהכ"ת נימא כיון שהיא לא חטאה דנקנסה וא"כ מסתבר שבעבורה לא קנסו גם אותו באופן דחכז"ל עשו רק קנס שלא ליקח אשה בעולם אבל האשה אשר אומרת דנתקדשה לו לא קנסו וממילא גם הוא מותר לבעול אותה ושאר כל הנשים מותרות לו שמתוך שנאמנת על עצמה ולא חל הקנס ה"ה לגבי אחרי' כנלענ"ד בעזה"י ישר בסברא:

וראי' לזה יען שנאמנת על עצמה לינשא נאמנת על אחרי' מצאתי במקנה בקדושין דף ס"ג דקשה בשלומא לינשא שפיר דנשארת באישו' אבל איך נאמן ליתן גנו דהלא מקודם היתה אסורה לכ"ע ותירץ כיון שנאמן לגבי עצמו לכנוס ממילא נאמן לגבי עולם לגרש דאל"כ יהי' תרתי דסתרי אהדדי יעו"ש שהאריך מאוד:

היוצא מזה דין חדש אם אשה עשתה שליח שרוצית להתקדש לאיזה איש בעולם ומת השליח ובא איש אחד שהוא קדשה דשייך ג"כ סברא שלי דמהכ"ת נימא שגם לדידי' קנסו הלא הוא ידע מקומה ושמה ויהי' נאמן אפי' לישא אותה והגם שכאן לא שייך מירתת דאין כאן להכחיש אותו אבל עכ"פ שהיא תחפה עליו ג"כ לא שייך דהיא לא

ידעה מאומה וליכא כאן איסור ברור אלא מטעם קנס וזה לא שייך הכא וגם לרמב"ן עכ"פ אם כנס לא יוצאה עיי' ר"ן שם בשם רשב"א ועיי' בדף ס"ג במקנה שחקר ששם יש ריעותא יען דאב או היא לא מכירי' אותו:

וראה זה מצאתי במקנה בסי' ל"ה סעיף י"א שחקר לרמב"ן דקטנות מותרות להתקדש משום חזקת פנוי' א"כ אם היא עשתה שליח ומת השליח מותרת לנשוא משום חזקת פנוי' והשיב דלכאורה פלא לשיטתו דחזקה שע"ש הוי חזקה א"כ מאי מהני חזקת פנוי' הלא בעירובי' דף ל"א מוכח דחזקת שע"ש מוציא מידי חזקה אחרת אלא ע"כ דגם רמב"ן סובר בזה כשיטת התוס' דקטנות מותרו' משום שיש עוד ספקות אחרות משא"כ בשליח קבלה של אשה דליכא רק חזקת פנוי' לא מהני ותי' שגם כאן איכא ס"ס שמא חזר בו השליח ושמא לא נתרצה יעו"ש ולדעתי יפלא שנימא לשיטת רמב"ן שמא חזר בו השליח דהא לשיטתו חזקת שע"ש הוי חזקה אלימתא וצע"ג:

ונלע"ד דלרמב"ן חזקת פנוי' אשר היא וודאית טוב מחזקת שע"ש דמהכ"ת יאבד מאשה כחה אשר מחזקת בידה ומעירובין לק"מ בשלומא אם השליחו' הי' לסלק חזקה מחפץ ידוע כגון לשחוט לו העופות במקום ידוע או לתקן הכרי של תבואה במקום ידוע או לגרש אשה פלונית אשר היא אשתו או לקרוב קרבן אשר היא מחויבת אז כיון שהשליחות הי' לסלק מחפץ הזה חזקת איסור אז חזקה שע"ש טוב מחזקת קמא דהא השלימות לסלק מכאן חזקה הנ"ל אבל כאן ששלח לקדש לו אשה ויש בכח שליחו' לסלק מאשה חזקת פנוי' אבל לא הי' השליחות על אשה הנ"ל ממשפחה זו אשר הוא חפץ ליקח לו אשה כעת הזאת אז בודאי חזקת פנוי' של אשה זאת עדיפא דלא נתקדש ממשפחה זו ונשאר חזקה שע"ש באשה ממשפחה אחרת או מאשה אשר אין לה ז' קרובות וא"כ אם נשאר גם חזקת שע"ש אז בודאי מועיל חזקת פנוי' שלא נתקדשה אשה זאת ולא קרובי' אבל שם אם אנו מחזיקי' בחזקה כמקדם אז נעקור חזקת שע"ש ודו"ק:

ואוסיף עוד נופך לרמב"ן בודאי יש לומר כן דאשה שלא נודעת לנו ואינה עומדת לפנינו לדון אחר חזקת פנוי' לא יהי' טוב כמו האשה אשר לנו לדון עלי' שהיא אשה אשר עומדת לפנינו ויש חזקת פנוי' ומי מוציאה מחזקתה ועיי' בסי' י"ז בקו"ע בב"ש ס"ק פ"ד ועיי' בנוב"י סי' ל"א בא"ע והבן זה כי יש לי להאריך בישוב דברי ב"ש אבל אין כאן מקומו: ובאמת הי' הגמ' יוכל לחקור אם היא עשתה שליח ומת שאסורה לכל רק בה ליכא חידש כ"כ דאם השליח עשה שליחותו הכל אסורי' עלי' ונקטו אפי' גבי איש דרוב נשים מותרות לו הגם שקידש לו השליח אשה אעפ"כ קבוע שאינו ניכר פועל שכל הנשים אסורו' לו שוב מצאתי שמקנה בסי' ל"ה בש"ע נתקשה בזה אם היא עשתה שליח

ותירץ יען דאצלה ליכא ס"ס יעו"ש ולדעתי בשלומא באשה דטב למיתב טן דו מלמיתב ארמלתא אז חיישי' שעשה שליח שליחותו וקדש אשה אבל גבי איש דלא שייך זה מהכ"ת נימא שהי' יכול לקדש אותה אמרי' בהיפך בודאי לא מצא איש אשר יקדש אשה בלא ראי' וגם דאסור לקדש אשה בלי ראי' ולכ"ע לא הוי חזקה שע"ש וק"ל ועוד נ"ל דגמ' רבותא אשמעי' באיש הגם דאסור לאדם שיקדש אשה עד שיראנה וא"כ אם השליח מקדש לו אשה בלי ראי' א"כ הוא עובר על לפני עור לא תתן מכשול ופי' בסברא שלא נסמוך כאן על חשע"ש דהא יש לשליח חזקת כשרו' אעפ"כ חיישי' דלאו כ"ע מזהיר זהיר על לפני עור אבל אם היא עשתה שליח דליכא גבה איסור להתקדש בלי ראי' אז בודאי חיישי' דלמא נתקדשה מאיזה איש דלא נודע לנו ובודאי יש כמה בעלי עבירות עיי' תוס' שבועות דף מ"ו שוב נזכרתי שאדמ"ו הגאון בשערי תורה ח"ב כלל ח' חקר בזה אי סתם נזהר על לפני עור וגם אם שייך באדם שאין ניכר חזקת כשרות וקצרתי: סוף דבר הכל נשמע דבנידן שאלתינו אשר הנערה באה והגידה שהשליח קדשה הגידה שמו וכל אשר הבטיח לה ועשתה מעשה לטבול ורצתה להזדקק ואומרת ברי לי אז לכ"ע בין לרמב"ן ובין לר"ן נאמנת אפי' לכנוס כנלענ"ד לא למעשה לסמוך עלי רק לגלות שכן דעתי נוטה:

סימן עב

שאלה אשה אחת אשר הלך בעלה להוביל עצים על כהר דאנוי הוא ורעהו עדולמי וכאשר קרבו למקום חפצם נתפרד החבילה של הקורות אשר ישבו עליהם שקורי' פלעסע ורצו לדלוג על שפת הנהר ועדולמי הצליח אבל בעל האשה הנקרא בשמו אלכסנדר נפל למים ושהה חבירו שם כשתי שעות שנדמה לו כאלו ראה אותו שט על שטח המים ובא אצלו וכאשר לא ראהו עוד ורץ למקום יישוב לבקש בעל ספינה אשר יחפש רעהו ולשוא הי' עמלו וליום הרביעי נמצא איש למרחוק ג' פרסאות והי' לו סימן צלקת סמוך לעין וגם האניג פלעק והכיר בבגדי' שלו ט"ע גמור וגם נמצא אצלו חותם שלו וכיס למעות אשר עשה לו אשתו למתנה כשהית' כלה ומרוקם בו שמה לזכרון אהבה ועתה מה יעשה לאשה מותרת היא לעלמא או לא:

תשובה לכאורה אם נחקור בנפרד אין תרופה לכבלי עיגון שלה אבל אשר לא יצדק נפרד יצדק מחובר בהצטרף כל המאורעו' יש מזור ותעלה לה ואבאר את אשר יש לחקור בהיתר העלובה זו (א) מה שנמצא בו הסימן של צלקת והאניג פלעק הוי רק סימן אמצעי ואנו צריכי' סימן מובהק (ב) מה שיש ט"ע בבגדיו לא מהני דחיישי' לשאלה (ג) מה שנמצא אצלו חותם שלו וגם כיס של דורון אהבה שעליהם אין חשש שאלה בכ"ז יש

לחוש לגניבה או אבידה ולכן אין היתר מכל היתר לבד אבל בהצטרפם יחד יש כחא דהיתרא ב"ה: הנה בודאי זה אמת וברור דאיש הדר עם אשתו באהבה לא ישאל ולא ימכור בכל הון את כיס המעות אשר רוקם בה שמה לזכרון אהבה כי בזה יבזה כבודה ומפריד אלוף אבל יש חשש גניבה ואבידה כי כן גנב לא יבחין בין טוב לרע הכל יקח וא"כ יש חשש שמא נאבד או נגנוב ממנו הכיס והחותם והגנב או המוצא אבידה טבע במים והושלך שה וא"כ אין בזה די היתר להתיר העלובה דכבר מבואר בח"מ סי' י"ז ס"ק מ"ב דחיישי' על אבידה ומכירה וחידש הנוב"י ח"ר א"ע סי' ל"ב דה"ה על גניבה חיישי' א"כ אין להתיר בעבור החותם וכיס של זכרון אהבה והוא פשוט:

ולכאורה דברי ח"מ תמוהי' מאוד דא"כ בב"מ דף כ"ז וביבמות דף ק"כ דפריך הגמ' אי חיישי' לשמה קשה מהא דמצאו קשור בכיס וארנקי ומשני כיס וארנקי לא מושלי אינשי דחייש לזיוף משו' ריע מזלא והקשה הגאון הנ"ל הא תינח דלא חיישי' לשאלה אבל תיקשי ניחוש לאביד' או לגניבה דמי שנאבד לו אין שייך משום דחייש לזיוף לא נאבד ממנו כיס וארנקי וה"ה הגנב לא חייש על ריע מזלא והוא קו' גדולה:

ונלע"ד ליישב דבודאי בבגדי' חיישי' דאחד מרובא דעלמא מצא הבגדי' או החפצים והוא האיש אשר מצאנו מת אבל בגט דנכתב בגט שמו ושמה שם עירו ושם עירה וכן נמצא בגט הנמצא קשור בכיס או ארנקי וא"כ צריך לחוש דגם לפלוני אשר השאיל כיסו הי' שמו ושמה שם עירו ושם עירה הכל בשוה כמו במשאיל מהכ"ת כחוש לזה א"כ מאי פריך הגמ' ניחוש לשאלה וצע"ג אך לק"מ דהלא אין שאלה אלא מדעת וא"כ כיון שאין אדם משאיל חפצו לרובא דעלמא רק לאוהבו כנפשו הוא משאיל וחיישי' דאחד אשר שוה עמו בשמו ובשם אשתו ובשם עריהם השאיל וממילא אם הי' לחבירו גט לגרש את אשתו ע"כ הי' צריך להיות לו גט אשר שוה עמו עד כחוט השערה אבל הא ניחא על שאלה אבל אי חיישי' לגניבה או אבידה אשר נעשה שלא מדעתו רק ממילא נפל או נגנב א"כ איך נחוש שמצא או שגנב א' אשר שוה עמו בשם עצם ובשם העיר נילך בתר רובא דעלמא דאינם שוים עמו בשם עצם ובשם עיר וא"כ כיון דמשני דלא מושלי אינשי שוב לא חיישי' לא על גניבה ולא על אבידה דאזלי' בתר רוב דעלמא אבל בבגדי' דכל איש ראוי לגנוב בגדי' או למצוא בגדי' בתורת מציאה א"כ רובא דעלמא ראוי' לבגדי' וחיישי' שפיר דילמא נגנב או נאבד ממנו ושפיר חש ודאג הח"מ גם על אבידה וה"ה גם למכירה והבן:

אמנם לכאורה יש לאשה היתר דהא יש ט"ע בבגדי' ויש כאן סימן האניג פלעקן וצלקת דהוי עכ"פ סימן אמצעי ותלי' בפלוגתת מהר"ל מפראג עם תשובת ב"י הובא בב"ש סי'

י"ז ס"ק ס"ט דחידש הגאון מהר"ל ממנ"פ מהני אי כתי' הראשון דחיישי לשאלה והני סימן אמצעי ואי כתי' אחרון דסימנים דרבנן א"כ לא חיישי' לשאלה ומהני ט"ע בבגדים אבל הב"ש בשם הב"י חולק וסובר דאי סימן דרבנן וא"כ צריך סימן מובהק אז פועל חשש שאלה דלא הוי סי' מובהק כיון דלפעמים משאיל וחידש עוד דאפי' כיס וארנקי לא הוי סימן מובהק דלפעמי' משאיל גם זה יעו"ש שהאריך והגאון נוב"י בסי' ל"ב הוכיח דחשש גניבה תלי' ג"כ אי סימני' דאורייתא ולא צריך סימן מובהק אז לא חיישי' על גניבה אבל אי צריך סימן מובהק אז חיישי' אפ' על גניבה יע"ש וא"כ צריך לברר אי כשיטת מהר"ל או כב"י: הנה הגאון נוב"י שם בסי' ל"ב הוכיח בב' קושי' כמהר"ל מפראג דלשיטת הב"י קשה מאד (א) דגמ' רצה להוכיח דסימני' לאו דאורייתא ממתני' דיבמות דאין מעידין אעפ"י שיש סימני' בגופו ובכליו ומשני גופו ארוך וגוץ כליו דחיישי' לשאלה ופריך אי חיישי' לשאלה חמור בסימני אוכף היכי מהדרי' והקשה הגאון מאי הקשה הגמ' מחמור ואלא מאי דלא חיישי' לשאלה וא"כ מוכח ממתני' דיבמות דסימני' דרבנן וא"כ צריך סימן מובהק וא"כ ממילא נשאר חשש שאלה דמכח חשש שאלה לא הוי סימן מובהק וא"כ בודאי קשה איך מהדרי' חמור בסימני אוכף ניחוש לשאלה ולא הוי סימן מובהק עכ"פ והוא קו' קשה כברזל אשר מחריד כל הוגה דעה וצע"ג (ב) א"כ כפי שיטת הב"י דאפי' כלים דלא מושלי אינשי חיישי' לשאלה דלפעמים אדם משאיל ולא הוי עכ"פ סימן מובהק א"כ קשה מאי משני הגמ' אימא בעידי אוכף וקשה אכתי ניחוש לשאלה הגם דאוכף לא מושלי אינשי מ"מ לפעמים משאיל ולא הוי האוכף סימן מובהק על החמור ומאי מהני עידי אוכף והוא קו' גדולה וצע"ג:

ונלע"ד ליישב בעזה"י לבאר שיטת הרב"י גל עיני ד' ואביטה נפלאות מתורתיך ראיתי לגאון נוב"י בסי' מ"ג שהקשה איך אמרו כליו חיישי' לשאלה הלא יש לנו כלל גדול חזקה כל מה שתחת אדם הוא שלו וא"כ זה המת הנופל בדרך ע"כ הי' לבוש בבגדי' הנ"ל בחייו וע"כ המה שלו ואז בודאי הוא בעל האשה הזאת ולמה ניחוש לשאלה כלל וצע"ג:

אמנם ידעתי מך ערכי בכל זאת אדברה נגד מלכי רבנן בהבנת חכז"ל ואקוה בחסדי ד' שלא אבוש הנה זה ברור דגם אם אנו מכירי' בגדי המת הנופל בדרך אפילו בט"ע גמור אין זה יותר מסימן בגופו דכמו שאנו מכירין שבעל האשה העומדת לפנינו הי' לו צלקת או שומא וכדומ' ועכשיו ראינו בגוף המת צלקת או שומא אנו אומרי' שבודאי בעל האשה מת יען שנמצא בו אותו הסימן אשר ראינו עכשיו בגוף המת ה"ה אם אנו מכירי' הבגדי' ולא חיישינן לשאלה נעשה הכרת הבגדי' בט"ע סימן על המת כמובן כמו אם הכרנו סימן בגופו כך הווין הבגדי' סימן על גופו אך סימן ע"י ט"ע של הבגדים יוכל

האיש להסיר מעליו הבגדים ולא נשאר בו הסימן אפי' אם ידענו שאין בעולם עוד בגדים כאלו בכל זאת חיישי' שמא הסיר מעליו הסימן ושם על איש אחר ובסימן בגופו הגם שאי אפשר להסיר מעליו הסי' אבל חיישי' דילמא איתרמי סימן כסימן בעולם:

היוצא מזה דמובדלין הם סימן בגופו מסימן ע"י ט"ע של בגדים כי סימן גופו אי אפשר להסיר אבל יש בו ריעותא דחיישי' דנמצאו עוד אנשים בסימן כזה וסימן הבא ע"י ט"ע של בגדים הוא בהיפך דלא חיישי' דיש עוד בגדי' כאלו דהלא אנו מכירי' בגדי' הנ"ל בט"ע אבל חיישי' שאיש אשר הי' לו בגדי' הנ"ל הסיר מעליו הסימן ושם אותם על שכם איש אחר וק"ל: ולפ"ז סימן הבא ע"י ט"ע של בגדי' גרע מסימן בגופו דבסימן בגופו אנו ידענו בבטח שלבעל האשה העומדת לפנינו הי' לו דבוק בגופו סימן ידוע כמו צלקת או שומא ועכשיו ראינו במת סימן צלקת או שומא יש לנו לדון עכ"פ אם המת המונח הוא בעל האשה דהא בבטח ידענו שיש לבעל האשה העומדת לפנינו סימן דבוק בגופו כאשר אנו רואי' לפנינו עין בעין רק אנו חוששי' אולי נמצא עוד איש בעולם אשר הי' לו בחייו סימן כבעל האשה העומדת לפנינו והוא מת אבל בסימן ע"י ט"ע של בגדים דאפשר להסיר מעליו הבגדי' וא"כ יש ספק אם הי' לבעל האשה כלל סימן דבאופן דהשאיל בגדיו לאחר לא נשאר לו כלום להיות לו ג"כ סימן כמו לחבירו ופועל חשש שאלה שיש לנו ספק אם יש לבעל האשה העומדת לפנינו סימן דאם לא השאיל לחבירו יש לו סימן ואם השאיל אין לו סי' כלל ומי שמע כזאת שנתיר אשת איש אם יש לנו ספק אם יש לבעלה סימן אשר אנו מוצאי' במת והבן כי עמוק:

המורם מזה דבשלומא בסימן דבוק בגוף אפי' אם ניחוש שיש עוד איש בעולם בסימן כזה והוא מת מ"מ יוכל להיות עכ"פ שמת המונח הוא בעל האשה העומדת לפנינו דהא יש לשניהם סימן בעל האשה העומדת ולאיש אחר בעולם אבל בסי' ע"י ט"ע של בגדי' דאי אפשר לשנים שיהי' להם סימן הנ"ל וכיון שבגדי' אינם דבוקי' בבשר ואפשר להפשיט מעליו אז יש ספק דלא ידענו אם הי' סימן הנ"ל לבעל האשה העומדת לפנינו או הי' הבגדי' סימן לאיש אחר בעולם והבן זה:

וטרם שאבוא לבאר אחקור בהבנת חכז"ל כליו דחיישינן לשאלה דיש לי לפרש בתיבת לשאלה ב' פירושים (א) הלא אנו מוצאי' איש נופל בדרך מת ולא ידענו מי הוא מה שמו ומאיז' עיר הוא רק מלבושיו ניכרי' לנו שהמה מלבושי ראובן בן יעקב מן ירושלים אז אנו רוצים לומר בודאי ראובן בן יעקב מירושלים מת והוא המונח לפנינו דהא המת המונח מלובש באותן כלים אשר ידענו שהלך בהן ראובן הנ"ל אז יש לנו לחוש דילמא לעולם המת המונח הוא אינש דעלמא דרק שבא לראובן בן יעקב אשר הוא בעל הבגדים

להשאיל לו בגדיו וראובן הנ"ל השאילם ולכן נמצאו מלבושי ראובן בן יעקב על איש אחר נמצא דהוי הפי' חיישי' לשאלה שבא אדם מעלמא והשאיל לצורך עצמו הבגדים (ב) יש לפרש חיישי' לשאלה דהלא אנו רוצי' לומר דמת המונח לפנינו הוא ראובן בן יעקב מירושלים בעל האשה העומדת לפנינו יען דבגדי' הנמצאי' על המת שמלובש בהן הי' על גוף ראובן בן יעקב בשעה שהלך מביתו וע"כ ראובן הנ"ל מת ע"ז אנו חוששי' שמא השאיל ראובן הנ"ל בגדיו לאיש אחר בין אם ראובן הנ"ל חי או מת אי אפשר שיהי' מלובש בבגדיו שהלך מביתו ואם אנו מוצאי' איש מת מלובש בבגדיו ע"כ הוא איש אחר דהא ראובן השאיל בגדיו לאיש אחר ואי אפשר שיהי' ראובן מלובש בו נמצא דהוי הפי' חיישי' לשאלה דאנו חוששי' שבעל הבגדי' השאיל בגדיו לצורך אדם אחר והבן:
והנ"מ בין שתי פירושים גדול מאד אי הפי' דאנו חוששי' דאיש המונח מת לפנינו השאיל לצורך עצמו הבגדי' מן ראובן בן יעקב בעל הבגדי' נמצא שאנו רוצי' לדון דמת המונח לפנינו הי' לבוש בבגדי' שאולי' שלא הי' שלו דילמא להיפך כל מה שביד האדם הוא שלו והוי בודאי בגדיו שהן קנינו ואז ע"כ האי מת הוא ראובן בן יעקב בעצמו דאל"כ איך הי' אפשרות להיות מלובש בבגדי' הנ"ל אבל אי הפי' דראובן בן יעקב השאיל בגדיו לאיש אחר ולא נשאר מלובש בבגדי' שהלך בהם מביתו וא"כ אם ראובן הנ"ל הי' המת המוטל לפנינו הי' צריך להיות מלובש בבגדי' אחרי' וא"כ ע"כ אין המת המונח ראובן בן יעקב ושוב אין לנו לדון כלל על המת ומי יכחיש שיש אנשים בעולם ששואלי' לעצמן בגדי' ויוכל להיות בנקל שראובן בן יעקב השאיל לאדם בגדיו דבשלומא אם אנו דנין על הוות שהוא אדם פרטי שהוא הי' מלובש בבגדי' שאולי' שייך לחקור חזקה שבגדיו הם שלו דהא הם תחת ידו אבל אין אנו דנין על הוות רק דנין אפשר שראובן הנ"ל בעל האשה העומדת לפנינו השאיל בגדיו לאיש עני בן טובי' בעולם מי יכחיש זאת שימצאו אנשים בעולם שיקחו מלבושי' בתורת שאלה ועל המת המונח שלבוש בהם אין לנו לדון כלל עי' תוס' שבועות דף מ"ו ועי' בר"ן סוגי' דחזקה שליח עושה שליחותו בחזקת קרובי' שאינם לפנינו: ולפ"ז מיושב קו' נוב"י בכפלים דאיך נימא דע"כ לא חיישי' לשאלה דחזקה דכל מה שיש ביד אדם הוא שלו דכי הגיד לנו חזקה זו דלעולם אם נראה בגדי ראובן מלובשי' על אדם ע"כ הוא ראובן זה בודאי אי אפשר במתנה ובממכר ובהפקר ובשאילה שלא ישארו ביד ראובן וע"כ דחזקה הנ"ל הגיד לנו רק זאת דאיש אשר נמצא אתו דבר החפץ הוא שלו וא"כ איך נוכיח שע"כ הוא ראובן דילמא הוא איש אחר ולקחם מראובן וכי תשיב הלא אוקמי' הכלים בחזקת מרא קמא והלא ידענו שהמה של ראובן א"כ הקו' מעיקרא לק"מ דחזקה כל שנמצא תחת יד אדם הוא שלו הוא דוקא אם אין אנו יודעי'

למי הוא החפץ אבל כאן הלא אנו מכירי' שהן של ראובן וא"כ עדיין הן של ראובן ואם תשיב דמכח חזקת מרא קמא אנו מוכרחי' לומר שאיש שמת שאל הבגדי' מן ראובן ואם נאמר שראובן מת נתקיימו ב' חזקות חזקת מרא קמא וחזקת כל מה שיש תחת יד אדם הוא שלו זה לק"מ דאנו מתחילי' ראובן השאיל לאדם א' בעולם בגדיו ואי אפשר שמי שמת בבגדי' הנ"ל יהי' ראובן וא"כ ע"כ מכח חזקת מרא קמא אוקמי' הבגדי' בחזקת ראובן וא' בעולם אשר אין אנו דנין עליו בא לראובן והשאיל לו הבגדים ודוק כי הוא אמת לאמתו של תורה בעזה"י:

ובזה נסתר כל רעש אחרונים שרצו לחתור שאם יש ט"ע בבגדי' וסימן בגופו לא שייך חשש שאלה דהוי שאלה דיחיד דאיש אשר יש לו סימן כמותו בא להשאיל לעצמו בגדיו עיי' חכם צבי ונוב"י והוא חקירה נאותה ולפמ"ש לק"מ דבשלומא אם הוי הפי' חיישי' לשאלה שאיש המת המוטל לפנינו שאל הבגדי' ובעל האשה העומדת לפנינו אז הוי שאלה דיחיד דלא חיישי' דאיש אשר לו ג"כ סימן כסימן בעל הבגדי' בא לשאול אותם כמו בב"ב דף קע"ב דאיש א' עומד ושטר בידו ורוצה לגבות דניחוש שמא השני שנקרא ג"כ שמו כשם איש העומד עם השטר בידו שיש שני אנשים בשם יוסף בן שמעון דיש לנו ע"כ לדון על שניהם אז לא חיישי' דמיוסף בן שמעון נפל ויוסף בן שמעון מצאו עיי' רשב"ם שם והבן אז שפיר נאמר מהכ"ת ליחוש שאיש אשר לו ג"כ סימן בגופו בא לאיש כמותו בסימן לשאול בגד והוי שאלה דיחיד כמו נפילה דיחיד אבל באמת הוי הפי' חיישי' לשאלה דאין אנו יכולין להחזיק ט"ע של הבגדים כמו סימן בגוף יען דסימן בגוף אי אפשרות להסיר מגופו אבל סימן ע"י ט"ע של בגדי' הוי ספק סימן דאולי השאיל בעל הבגדי' מלבושיו לאחר ועכ"פ כא נשאר בגופו סימן ואין לנו שוב לדון למי השאיל דמאי איכפת לן מי הוא המת וא"כ הוי ט"ע בבגדי' ספק סימן ומי שמע להתיר עגונה אם יש לנו ספק אם הי' לבעלה סימן כזה אשר אנו מוצאין במת המונח לפנינו כנלע"ד שמקום הניחו רבותי להתגדר בו בעה"י: ועתה נחזה מלשון חכמים מחכים היכן דעת חכז"ל נוטה בהבנת חשש שאלה אי הכוונה על המשאיל שבעל החפץ השאיל או הכוונה שגוף אשר מלובש בו שאל דיש לפרש חיישי' לשאלה שבעל הבגדים השאיל או המת המונח שאל וכן יש לפרש באוכף דמסקב לחמרא בעבור זאת לא משאיל בעל האוכף אוכפו לחבירו יען דילמא חבירו יש לו חמור שמן ויתרחב האוכף ואם שוב ילבוש חמורו האוכף יסקב לי' או הכוונה שבעל החמור לא שואל אוכפא דילמא האוכף רחב מחמורו ויסקב לי' לחמורו:

ולכאורה הדבר פשוט דהכל קאי על בעל החפץ דבכיס וארנקי אמרו חכז"ל לא משאלי אינשי כיס וארנקי כיס משום דמסמני פי' רש"י דמי שמשאיל כיסו מוכר מזלו עכ"ל וטבעת משום דמזייף פי' רש"י דיעשה זה חותם כנגד חותמו ויזייף בו את שליחותיו עכ"ל א"כ מבואר דבעל כיס וטבעת לא משאיל דחושש דמזלו יסיר ממנו או יזייף לו חותמו וכן כ' רש"י בקו' כי מצאו קשור בכיס אמאי כשר ניחוש לשאלה וז"ל שמא השאיל כיסו לאחר עכ"ל ממילא משמע דה"ה הוי הפי' בגמ' דפריך לעיל בחמור ניחוש לשאלה הוי הפי' דבעל האוכף השאיל אוכפו לחבירו וכן כאשר תי' הגמ' על מתני' דיבמות כליו דחיישי' לשאלה הוי הפי' דשמא בעל הבגדים השאיל בגדיו וכן פי' רש"י וז"ל חיישינן שמא השאילום לאחר ואותו אחר ראו מת עכ"ל מבואר כמ"ש דהכוונה חיישי' לשאלה הכל קאי על בעל החפץ שהוא השאיל לאיש אחר או לא משאיל לאיש אחר והבן:

אמנם קשה דגמ' משני אוכפא לא שאלי אינשי אוכפא משמע דקאי על בעל החמור דאין איש אשר יש לו חמור שישאול לחמורו אוכף מרעהו דאל"כ הי' לגמ' לומר לא משאלי אינשי אוכפא משו' דמסקב לי' לחמרא וביותר מצאתי ברש"י ביבמות אוכף לא שיולי אינשי וז"ל בעל החמור לא הי' שואל אוכפו של זה לחבירו עכ"ל מבואר שקאי שאין איש שואל אוכף דאל"כ הי' לרש"י לומר בעל האוכף לא השאיל אוכף של זה לחבירו והוא פלא גדול למה לא אמרו חכז"ל באוכף ג"כ לא משאלי אינשי וצע"ג:

ועלה בדעתי ליישב עומק דבריהם דהנה הטעם דלא חיישי' באוכף לשאלה הוא משום סיקוב החמור דשמא חמור א' רזה והשני שמן ואז אם יתרחב האוכף ע"י שהי' על החמור השמן אז אם יושם על החמור הרזה יוזק הבשר מנידוד האוכף אנה ואנה וא"כ אי הפי' שאוכף לא משאלי על בעל האוכף צריך להיות שחמור של בעל האוכף רזה ושל השואל שמן ויתרחב עליו ואם ישוב השואל האוכף למשאיל יסוקב החמור של בעל האוכף דאל"כ דחמור של בעל האוכף שמן א"כ לא יתרחב עוד ומאי יפסיד בשאלתו אבל אי הפי' לא שאולי אינשי אמרי' דאין הבעל החמור שואל אוכף דילמא חמור של בעל האוכף שמן וחמורו רזה ויסקב האוכף לחמורו וא"כ אין אנו צריכי' לומר דבעל האוכף לא משאיל דהלא משכחת דמשאיל כגון שחמורו שמן וע"כ יהי' הפי' אם חמורו רזה אז נלך בפשוטו דאין איש שואל אוכף דלמא חמורו רזה ויסקב האוכף לחמורו ואמרי' לא שאולי אינשי אבל בכיס וארנקי וטבעת דלא משכחת חשש נזק לשואל אמרינן לא משאלי דבעל החפץ לא משאיל והבן: ואוסיף עוד טעם לשבח למה בחרו חכז"ל לומר לא שאולי ולא אמרו לא משאלי שיהי' הפי' על בעל האוכף והוא דע"כ לא הי' נעשה האוכף

באופן שיהי' ביד בעליו כחומר ביד היוצר ברצותו מרחיב וברצותו מקצר דא"כ לא שייך חשש סיקוב וע"כ הי' נעשה חזק שעליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע וממילא נשמע שאותו אוכף שראוי לחמור צעיר לימים לא יוצלח לחמור זקן בשנים דנתדלדל הגוף ובשרו נעשה שמן וא"כ יש לחוש דילמא הי' למשאיל אוכף אשר הי' לחמורו בנערותו ולא יוכל כעת ליתן עוד עליו ולכן השאיל לכל איש המבקש אותו יען דהוא עומד למכור ואם יתרחב קצת לא יזיק דבכל אופן צריך הוא למכור אוכף הנ"ל לחמור אשר שוה כמדתו אבל בעל החמור אשר צריך לרכוב עליו כעת לא ישאל אוכף כזה אשר רחב כעת ויסקב לחמורו מיד לכן לא ישאל איש אוכף כי פן האוכף רחב ויסקב לחמורו אבל המשאיל לא יפסיד כלל דבכל אופן לא יצלח לפניו וימכור אותו למי שילבוש כמדתו לכן בחרו חכז"ל לשון ערומי' אוכפי לא שאולי אינשי והבן:

ועמלי ראה ד' ויוכח שהאיר עיני לראות נפלאו' שמצאתי בש"מ וז"ל אוכף לא משאלי אינשי למה כי לפעמי' שתהי' בהמת בעל האוכף רזה ובהמת השואל שמינה וכשנותני' עלי' זה האוכף מתפתח וכשמחזירו על בהמתו המשאיל מסקב בה פי' עושה בה חבורה עכ"ל יקר מפז ומכתם אופיר שהי' בגרסתו לא משאלי אינשי שקאי על המשאיל וצריך לפרש דחמור של בעל האוכף רזה וחמור השואל שמינה וליכא הפסד לשואל אבל יש הפסד למשאיל דמסקב לחמור של המשאיל אח"כ כשמחזירו והבן והוא פלא גדול למה לא אמרו לא שאולי אינשי דאין איש שואל אוכף דדילמא האוכף רחב מחמורו ויסקב לי' לחמרי' וצע"ג:

ונ"ל דעת ש"מ דעל השואל יש לחוש דילמא איתרמי לפניו איזה עסק בקנין או מסחר או דבר נחוץ אשר ירט הדרך לפניו ולא יחוש על הפסד חמורו אבל המשאיל לא יכנס עצמו להשאיל אם יוכל לבוא היזק כי מה יבצע בשאלתו וק"ל אי נמי דעת הש"מ דצריך לגרוס לא משאלה דעל השואל יש חשש דילמא שאל לראות אם שוה כמדת חמורו ואם לא יהי' שוה יחזור לבעליו וכאשר ראה ששוה כמדתו החזיק בו לשאלה אבל המשאיל לא יתן לאדם בשאלה אוכפו כי חושש שחמורו רזה וחמור השואל שמינה ויחזיק בו השואל ולא יחוש שיצמיח למשאיל היזק ודוק כי נכון בטעמו מאד:

אך לפ"ז חוזר חלילה שפלא גירסא שלפנינו ודעת רש"י שפי' לא שאולי אינשי הלא יש לחוש שהשואל שאל וראה שהוא כמדת חמורו וגם אולי הי' הדרך ירט לנגדו ששכרו יותר מהפסדו ושאל אוכף מחבירו שלא לדחוק השעה וצע"ג:

ונלע"ד לחדש דבר בהבנת חכז"ל למה נקטו בחמור לא שאולי אינשי דהנה בהבנה פשוטה אין הבדל בין זה שאמרי' שלא חיישי' לשאלה באוכף ובין זה דאמרי' שלא

חיישי' לשאלה בכיס וארנקי וטבעת אבל כד דייקת הבדל גדול ביניהם דהא דלא חיישי' באוכף לשאלה הוא מב' פנים והא דלא חיישי' בכיס וארנקי לשאלה הוא מאופן א' ואבאר בעזה"י טעם דלא חיישי' באוכף הוא מב' פנים (א) בודאי טעם זה דלא משאיל איניש אוכף משום דמסקב לחמור הוא מספיק רק לעשות סברא בעלמא דלרוב לא ישאיל איש אוכפו דיצמיח לו היזק בזה ומה לו לכנוס בספק הפסד אבל מי יכחיש שלפעמים בא לו קרובו או אוהב כנפשו או הי' הדבר נחוץ מאד להציל חולה מחליו שמשאיל איש אוכפו הגם שיבא לו משאלה הפסד ולכן אי אמרי' הבעל החמור לא שואל אוכף דילמא יזיק האוכף לחמורו אם האוכף רחב מחמורו הוא דוקא לרוב לא שואל אבל לפעמים שרוצה לעשות מסחר גדול או לראות אבותיו או אירע מקרה לא טהור בביתו וכדומה לא יחוש על הפסד חמורו ושואל אוכף הגם שיזיק לחמורו אבל לרוב לא ישאיל הבעל האוכף ולא ישאל הבעל החמור ודוק (ב) כיון דעכ"פ יש לזה האיש חמור רק שאנו ניחוש דילמא השאיל לחמורו אוכף מרעהו ע"ז כאמור כיון דהוא אמת דאוכף של חמור לא יוצלח לחבירו וא"כ מי פתי יקח לעצמו חמור בלי אוכף מה יעשה בחמור בלי אוכף הכי יוכל לסמוך שאם יצרך לעשות מלאכה ישאל מרעהו הלא לרוב לא ישאיל לו הבעל האוכף משום דמסקב לחמורו וגם מסקב לחמור שלו וע"ז אמרו לא שאולי אינשי הכי יש סברא שיקנה חמור ויסמוך שאוהבו ישאל לו למלאכתו אוכף אשר בו מזיק לאוהבו או שמזיק לעצמו וע"כ יש חזקה מן הסברא שלא שאל הגם שמשאיל יתן לו אוכפו יען שהוא אוהבו אבל ממנ"פ הכי דרך האוהב שיסמוך בשאלה לגרום רעה תחת טובה והבן:

אמנם בכיס וארנקי וטבעת הגם שאמת שאדם חושש שילך מזלו ממנו או שמא יזייף השואל את חותמו אבל בכל זה לפעמים בא אוהבו אשר כנפשו ומשאיל לו שבטח לבו בו שלא יזייף את חותמו או שהוא אדם שלא חיישי שילך מזלו כי סומך על הפסוק כי לא נחש ביעקב וכי תימא שאין איש אשר ישאל מרעהו כיס וארנקי וטבעת נהפוך הוא הכי תמיד יצרך כיס וארנקי וטבעת דלמא אין לו חפצים ומעות שיצרך כלים הנ"ל וכן דלמא לא ישלח הוא דברי' אשר יצרך לחתום (ודברי רש"י נפלאים שלא פי' שיזייף חתימתו על השטר) וגם אם ישאל לא יבוא הפסד לא לעצמו ולא לחבירו אז אין כאן מעלה מצד השואל רק מכח המשאיל שעפ"י הרוב לא ישאיל והבן:

ועתה בא ברוך ד' וראה כי מתורצי' ב' קו' של הגאון נוב"י אשר הרעיש העולם בהם דהב"י חידש סברתו בכיס וארנקי וטבעת הגם דלא משאלי אינשי אבל כיון דעכ"פ השואל בודאי ישאל גם כיס וארנקי וטבעת דמצדו לא יוכל לבוא לו היזק וגם אין לנו

הוכחה דיהי' לכל אדם כיס וארנקי וטבעת רק אירע כהיום שהוצרך לכלים הנ"ל וא"כ לא נשאר רק דבעל הכלים לא ישאיל משום דחושש לזיוף או על ניחוש שילך מזלו טעמי' הנ"ל אין פועלי' שרק לרוב לא משאיל וא"כ אי סימני' דאורייתא ולא צריך לסימן מובהק שהוא לאחד מאלף רק די בסימן אמצעי יען דלרוב לא ימצא סימן כסימן וא"כ סמכינן ג"כ על רוב דלא משאלי אינשי כלים כזה אבל אי סימני' דרבנן ולא סמכי' רק על סימן מובהק שהוא אחד מאלף וא"כ כלים כזה לא מהני דלפעמי' אדם משאיל אבל בחמור דיש עוד סברא מלבד דבעל אוכף לא משאיל בלא"ה יש סברא לא שאולי אינשי יען דיוכל לסקב החמור וע"כ קנה מיד לחמורו אוכף והגם דמשכחת אופן רחוק כגון שקנה חמור ונתקלקל בתוך הזמן האוכף והוצרך ליתן לאומן לתקנו ובתוך כך בא לו דבר נחוץ אשר הוצרך לרכוב על החמור ואוהבו השאיל לו ולא חשש להפסד זה הוי דבר רחוק כסימן מובהק דסמכי' יען שהוא א' מאלף ולכן אם יש עדי אוכף סמכינן שפיר ולא חיישי' לשאלה בחמור אבל על סימני' א"א לסמוך דסימנים דרבנן ודילמא איתרמי כסימן ומיושבת קושי' ב' שהבאתי לסברת הב"י לא מהני אפי' עידי אוכף אכתי ניחוש לשאלה כמו שחידש הב"י בכיס וארנקי ולפמ"ש בחמור הוי כסימן מובהק יען דגם בעל החמור לא שואל אוכף והבן:

ולא אמנע טוב בעזה"י כי נלענ"ד ליישב קו' הנ"ל בפשוט גדול והוא דבר חדש מאד דמסברא נ"ל דמוצא אבידה לא מקיים מצותו כי אם שמשיב כל האבידה לבעליו אבל אם יחזור מקצת ויעכב מקצת לא קיים מצותו ודכל מה שמצא צריך להשיב דמעולם לא שמענו שמי שמצא אבידה והוא חפצי' רבים שיקיים בו עשר פעמים מצות השבה הכי נאמר שמי שביער כזית א' של חמץ והשאר הניח בביתו שקיי' מצות ביעור חמץ ומכ"ש כאן מה שמצא צריך להחזיר:

ולפ"ז אומר אני סברא אחת כיון דעכ"פ עפ"י רוב ליכא חשש שאלה באוכף דלא שאלי אינשי אוכף רק הב"י חידש יען דלפעמי' משאיל א"כ לא הוי סימן מובהק א"כ האי גברא דמביא עדי' על עדי אוכף פועל עכ"פ שנכנס חבירו בחיוב השבה להשיב לו האוכף ועל החמור יש ג"כ כאן רוב שהוא שלו דעל רוב לא משאיל איניש אוכף וכיון דרוב אומר שצריך להשיב לו גם החמור א"כ עפ"י הרוב לא יצא מחיוב השבה שנתחייב בו ואפי' בספק נזירות שהוא להקל אמרי' בנזיר דף ח' שאם בוודאי נכנס לנזירות צריך לצאת בוודאי והוא נזיר כל ימיו מכ"ש אם נכנס בודאי שב חיוב השבה ורוב אומר שלא יצא עדיין מחיובו שמחויב להשיב ולא יחוש על המיעוט לבטל מצותו והבן בשלומא לענין עגונא אמרי' דצריך דוקא בירור סימן מובהק וכלים הנ"ל לא הוין כסימן מובהק אבל

אם נכנס בבטח בחיוב השבה ועפ"י רוב לא יצא מחיובו מהכ"ת לא ישוב החמור לקיים מצותו בשלומא אי סימנים דרבנן ולא נכנס בחיוב השבה כלל מן התורה רק דרבנן אמרו להשיב עפ"י סימני' לא שייך לומר יען דנכנס בחיוב השבה של האוכף ישוב ג"כ החמור דזה טעות דהם אמרו להשיב האוכף עפ"י תקנתם מכח הפקר ב"ד הפקר והם אמרו שלא להשיב החמור דאין סימן האוכף פועל על החמור דסימן פועל רק על גוף החפץ שהסימן בו אבל בעדי אוכף דנכנס בחיוב השבה מן התור' אז בודאי צריך להשיב לצאת מן חיובו ולא יחוש על מיעוט לבטל מצותו והבן זה:

ועתה בא ברוך ד' וראה דלא קשה קו' א' של הנוב"י דהקשה א"כ מאי פריך חמור בסימני אוכף היכי מהדרי' וקשה ואלא מאי דלא חיישי' לשאלה וע"כ סימני' דרבנן וא"כ פשיטא קשה חמור בסימני אוכף היכי מהדרי' וכי תימא בעדי אוכף ג"כ קשה לסברת ב"י אי סימני' דרבנן הלא חיישי' לשאלה ולפמ"ש לק"מ כיון דנכנס בחיוב השבה ויש כאן רוב דלא יצא מן החיוב בודאי צריך להחזיר והבן זה כי נכון בעזה"י ומיושב שיטת הב"י דלא כמהר"ל מפראג:

אבל לא נח ולא שקט רוח הגאון הנוב"י שם בסי' ל"ב ושם את שיטת הב"י כמטור' לחץ והרעיש בקו' גדולה בלשון הגמ' אמר רבא ל"ל דכתב רחמנא שמלה דאי לא כתב רחמנא שמלה הו"א בעדי דגופא ובסי' דגופא כתב רחמנא חמור והקשה הגאון דמלשון זה משמע יען דכתיב שמלה הי' בא טעות הנ"ל דלא מהדרי' חמור בסי' אוכף הלא אי לא כתיב שמלה ג"כ היינו טועי' דדוקא בסימני דגופא דהא חזינן דצריך קרא לרבות חמור ואי לא כתיב חמור רק כל אבידת אחיך היינו אומרי' דוקא עדי דגופא וסימני דגופא ומאי נקטו דאי כתב רחמנא שמלה והוא קו' גדולה וצע"ג:

ונלע"ד ליישב בעזה"י ויען כי אצפה שמקום הניחו לי גאוני דור מן השמים להתגדר בו לפרש אמת לאמיתיו' של תורה ארחיב בו כפי אשר חנן אלקי' את עבדו ואתפלל לפני חונן הדעת גל עיני ואביטה נפלאו' מתורתך חכמני ממצותיך כי בו חפצתי:

במתני' תנינ' אף השמלה היתה בכלל כל אלו בגמ' מאי בכלל כל אלו אמר רבא בכלל כל אבידת אחיך והוא פלא בעיני (א) דתנא דמתני' נקטו לשון רבים בכלל כל אלו ובא רבא לפרש לשון יחיד בכלל כל אבידת אחיך הי' לתנא לנקוט אף השמלה היתה בכלל כל אבידת אחיך וצע"ג (ב) למה התנא דמתני' דרש רק דרש דשמלה ולא דרש מה שיש לדרוש על שור וחמור ושה כאשר דרש רבא וצע"ג:

אך גם בגוף הסוגי' דדרש רבא למה לי דכתב רחמנא שור וחמור שה ושמלה ומשני צריכא משמלה ידעי' רק עדי דגופא וסימני דגופא כתב רחמנא חמור דמהדרי' חמור

בסימני אוכף ושור מורה לגיזה זנבו ושה קשה ופריך הגמ' דילמא קאי שה להורות על סימנים ומשני מדתנא התנא סימני' לגבי שמלה דקתני מה שמלה מיוחדת שיש בה סימני' ויש לו תובעי' חייב להכריז אף כל דבר שיש בו סימני' ויש לו תובעי' חייב להכריז מכלל דשה לאו לסימני' אתא ע"כ הסוגי' בקיצור וקשה לי מאוד (א) למה שינה רבא ועיקם הכתובים הלא בתורה כתיב שור ואח"כ שה ואח"כ חמור ובאחרון כתיב שמלה ורבא נקט שור וחמור שה ושמלה בכל פעם נקט יתור אחד מן פסוק הראשון ואחד מן פסוק השני והוא פלא (ב) מאי משני הגמ' מדנקט התנא סימני' לגבי שמלה מכלל דשה לאו לסימני' אתא הלא הוא גופא פלא למה דרש משמלה ב' דרשות סימני' ותובעי' למה לא דרש סימני' משה ועיי' רש"י שהרגיש ותי' מכלל דידע התנא דצריך שה לאיזה דרשה אשר לא ידענו והוא פלא (ג) פלא גדול על אריכות מדנקט התנא סימני' לגבי שמל' ומספר כל לשון המתני' מה שמלה יש לה סימני' ותובעי' חייב להכריז אף כל שיש לה סימני ויש לה תובעים חייב להכריז הלא הוא שפת יתר בקיצור הי' לגמ' לומר מדנקט תנא סימנים לגבי שמלה מכלל דשה לאו לסימנים אתא וצע"ג: וטרם שאבאר הסוגי' רואה אני לפרש פרשת אבידה פ' כי תצא לא תראה את שור אחיך או שיו נדחים והתעלמת מהם השב תשיבם לאחיך ואם לא קרוב אחיך אליך ולא ידעתו ואספתו אל תוך ביתך והי' עמך עד דרוש אחיך אותו והשבותו לו וכן תעשה לחמורו וכן תעשה לשמלתו וכן תעשה לכל אבידת אחיך אשר תאבד ממנו ומצאתה לא תוכל להתעלם] והנה הפסוק איירי אם אחד מוצא שור או שה תועה בשדה והכיר מיד שהוא שור של רעהו או שיו של שכנו רק ירצה להתעלם שלא להשיב לאחיו וצותה התורה שצריך להחזיר אבידת אחיו ואין לו רשות להעלים עין מהם כמובן אבל הפסוק השני אם לא קרוב אחיך אליך ולא ידעתו הוא איירי שאינו מכיר כלל האיש שהוא בעל הממון של השור והשה ועיי' בספרי הובא ברמב"ן בתורה רק הוא מכיר שהוא בהמת ישראל בסימני' או ששם רוב ישראלים בכל השכונה אבל אי אפשר לומר שמכיר בט"ע למי הוא הבהמה כיון שאינו מכיר את הבעלים עכ"פ בהמת אחיו הוא וצריך לאסוף לתוך ביתו ויהי' הבהמה אצלו עד דרוש אחיו את אבידתו ואז ישיב לו ולכן כיון שאינו מכיר את האיש אשר יבוא לבקש את האבידה צוה הקב"ה לדרוש אותו אם אינו רמאי כחכז"ל עד דרוש אחיך אותו דרשהו אם רמאי הוא והבן:

והנה מה דחקרי' אי סימני' דאורייתא או דרבנן יש לפרש בשני פנים כאשר אבאר בעזה"י (א) אחד מצא גט או מלבוש או בהמה והוא מכיר מיד בסימנים שהוא של חבירו או שאשה מצאה הרוג ומכירה מיד בסימנים שהוא בעלה או הבעל מצא הגט ומכיר מיד

שהוא גיטו וכדומה אשר מיד בשעה שראה את הסימן הכיר שהוא של חבירו ודו"ק (ב) אם המוצא את הגט או השמלה או הבהמה או את ההרוג אינו מכיר מיד למי הגט או השמל' או הבהמ' ומי הוא ההרוג רק אח"כ בא איש ואומר שלו הגט או המלבוש או הבהמה או אשה באה ואומרת שהיא בעלה והאיש או האשה נותנים סימנים אשר נמצאים בכלי או בבהמה או בהרוג ודו"ק ועל שני האופני' יש לחקור אי סימני' דאוריי' או דרבנן אי מותר להחזיר וגם אי צריך להחזיר האבידה או הגט ואם להתיר בסי' העגונא ואי אמרי' סימנים לאו דאורייתא יש בו ב' טעמי' [א] דילמא איתרמי סימן כסימן הגם דליכא בנתינ' הסימן שום רמאות וערמה אלא דחיישי' דאיתרמי גם בבגד או באיש אחר כסימן ואז לא מהני אפי' אם האשה עצמה מצאה לבעלה שהרוג או אפי' אם נאבד הגט מבעל ומצא בעצמו הגט או המוצא האבידה הכיר בעצמו ע"י סימן שהוא בהמת שכנו דחיישי' דיש עוד אחר בסימן הזה [ב] דבאמת לא חיישי' שיתרמי סימן כסימן ואם המוצא אבידה בעצמו מכיר האבידה או האשה מכיר לבעלה או הבעל מכיר לגיטו לא חיישי' כלל שהוא של אחר ונדמה לזה שנאבד אבל אם הם בעצמן לא הכירו רק בא איש ונותן סימן באבידה או בגט או בהרוג אז חיישי' דאיתרמי סימן כסימן יען דחיישי' על ערמה ובאמת יהי' מעידים בעגונא על סימנים גופו דלא שייך ערמה והבן זה:

ולפ"ז יש הבדל אי ילפי' סימנים משה נדע רק סימנים דאורייתא אי המוצא אבידה מכיר שהוא של חבירו ושכנו ולא צריך להנותן סימן להאמין שלא עשה ערמה או דילמא דיבר כסומא בארובה דלא נשאר רק דילמא באמת איתרמי סימן כסימן וע"ז גילתה התורה דלא חיישי' אבל אם המוצא אבידה לא מכיר אינו מחזיר בסימנים דדילמא עשה ערמה או איתרמי דבדה מלבו הסימן אבל אי ילפי' סימני' משמלה דפסוק איירי דלא מכיר בעל האביד' ואעפ"כ צותה התורה להחזיר בסימני' וידעי' דלא חיישי' אפי' על ערמה ותחבולה או איתרמי שבדה מלבו הסימן והבן זה היטב:

והנה מאי דתנא במתני' השמלה היתה בכלל כל אלו יש לפרש בב' פנים (א) הלא מקודם כתיב בקרא שור שה חמור ונוכל ללמוד משה סימנים וחמור על סימני אוכף ושור לגיזת זנבו נמצא דלא צריך שמלה אלא לגלות מה שמלה שיש לה תובעי' ע"י סימני' לאפוקי מידי דמיאש ולפי' זה הי' הקו' דרבוי דילפי' משמלה היתה בכלל היתורי' רבי' של שור ושה וחמור ודו"ק (ב) יש לפרש דהי' לרבינו קדוש קשה הרבוים של שור ושה וחמור והוסיף דגם על שמלה קשה שהוא מיותר דאותו קו' שקשה על שור ושה וחמור שהכל בכלל כל אבידת אחיך קשה ג"כ על שמלה שהוא ג"כ בכלל כל אבידת אחיך ודו"ק:

אך לשון המתני' מורה על פי' השני דרבי נקט אף השמלה היתה בכלל ובשלומא אם הי' קשה לרבי גם שור ושה וחמור שייך לומר שאף השמלה היתה בכלל באותו כלל שיש שור ושה וחמור הי' אף השמלה בכלל אבל אי לא הי' קשה לרבינו קדוש רק יתור דשמלה א"כ מאי אף השמלה הי' לו לומר השמלה היתה בכלל כל אלו והי' במשמע שבכלל שור ושה וחמור הי' גם שמלה בתוכם ומדנקט אף משמע שלא די שקשה לו על שמלה אלא על כולם קשה לו אבל גם על שמלה קשה לו ואמר רבא מאי בכלל כל אלו דהלא הלשון משמע ששמלה הוא בכלל היתורי' של שור ושה וחמור ומפרש דהכוונה בכלל של כל אבידת אחיך בכלל רבים הנכללים בכל אבידּ' אחיך שם הי' אף השמלה בכלל וחזר ואמר רבא ל"ל דכתב רחמנא שור וחמור ושה ושמלה דשור וחמור יש להם דרש אבל שה ושמלה מיותרי' ויען כי שמלה הי' מיותר כמו שה נקט רבי אף השמלה ומבואר מאי הוא למותר שהי' רבינו יכול לומר אף השמלה ומפרש דעל חמור יש דרש ועל שור יש דרש אבל שה נשאר מיותר והי' קשה לו גם על שמלה רק שמלה בא להורות מה שמלה יש לה סימני' ויש לה תובעי' אף כל דבר שיש לו סימני' ויש לו תובעים חייב להכריז והבן ומשום זה חלקן רבא שור וחמור בלחוד דעליהם ליכא קו' ושה ושמלה בלחוד שהם מיותרים ודו"ק: ואוסיף לבאר דברי רבא שאמר ל"ל דכתב רחמנא שור וחמור שה ושמלה דאינם מסודרי' כמובן וגם למה לא דרש כסדר שור לגיזת זנבו שה לגזיזותיו חמור לסימני אוכף דאי כתב רחמנא שמלה הו"א סימנים דגופה ועדי' דגופה והוא פלא גדול אמנם באמת יש לדרוש כל הנך יתורי' שור לעדי דגופה שה לסימני דגופ' חמור לאוכף דמהדרי' חמור בעדי אוכף ושמלה לתובעי' ואז יהי' חמור גילוי על שור לאו דוקא עדי' דגופה אלא ה"ה עדים אוכף ושמלה פי' על שה לאו דלכל דבר מהדרי' אלא דוקא דומי' דשמלה שיש לה תובעי' ע"י סימני' ה"ה שה דוקא אם יש לו סימן שבעלי' אינם מתיאשין ולכן נקט רבא ל"ל דכתב רחמנא שור וחמור שהמה כדבור אחד וה"ה שה ושמלה שהמה אגודי' יחד אך באמת זה טעות גדול איך אפשר למדרש שור על עדי דגופה הלא בפסוק הראשון איירי התורה שהוא בעצמו מכיר שהוא של חבירו ולא צריך עדי' כלל בשלומא משה יש ללמוד עכ"פ סימני' דגופה שהוא בעצמו מכיר שהוא של אחיו ע"י סימני' אבל שור אי אפשר להורות על עדים דגופה וע"כ צריך לדרוש שור על גיזת זנבו וסימני' ילפי' מן שמלה דשם יש לפרש עדים דגופה וסימני' דגופה דהלא פסוק אחרון איירי דמוצא אבידה לא מכיר למי השמלה ע"כ יש לפרש או ע"י עדי' או ע"י סימני' לכן כתב רחמנא באותו פסוק אחרון חמור לגלות דמהדרי' חמור ע"י אוכף בסימני' [דאי אפשר לומר דבא רק לגלות על עדי אוכף וא"כ שמלה בא על עדי' דגופה

וקשה שמלה למה לי אטו מי גרע עדי' דגופה מאשר אם הוא מכיר בסימן שהוא של חבירו וא"כ נוכל ללמוד זאת משה דמורה עכ"פ על סימנים אם הוא מכיר שזה השה שייך לאחיו ע"י סימני' אלא ע"כ דשמלה מורה להחזיר בסימנים למי שבא מעלמא ונותן סימן וא"כ ע"כ חמור דכתיב בקרא ג"כ בסימנים דלא נחלוק הפסוק דוכן תעשה לחמורו וכן תעשה לשמלתו דחד בעדי' וחד בסימנים ולכן דרשי' חמור רק על זאת דמהדרי' חמור בסימני אוכף] אבל עכ"פ שה נשאר מיותר ופריך הגמ' הא יש לנו ספק אי סימני' דאורייי' או דרבנן נפשוט משה דסימני' דאורייתא ומשני מדנקט התנא סימנים גבי שמלה דקתני מה שאלה יש לו סימנים ויש לו תובעי' אף כל דבר שיש לו סימנים ויש לו תובעי' חייב להכריז והקשתי שהי' לגמ' לקצר ולא להעתיק כל לשון המתני':

אמנם נכון מאוד דרבינו קדוש גילה לנו סימני' גבי שמלה שיש לו תובעי' ויש לו סימנים להורות דלא מיבעי' אם המוצא אבידה מכיר החפץ בסימני' שהוא של חבירו דצריך להדר יען דתובעי' יש לו שאינו מתיאשים הבעלים ממנו דהא יש לו סימנים והוא בעצמו מכיר בסימן שהוא של חבירו ולא שייך בו ערמה ורמאו' אז צריך להדר בסימני' דלא חיישי' שמא איתרמי סימן כסימן וסימנים כזה נוכל ללמוד משה אבל רבי רוצה לגלות שאפי' אם המוצא אבידי' לא מכיר בסימן שהוא של חבירו רק איש מעלמא יבא ויתן סימן לאות ולמופת מנ"ל דסימני' דאורייתא הלא התורה אמרה אם לא ידעתו ואספתו עד דרוש אחיך אותו ודילמא היכן דחששה התורה על רמאות צריך דוקא עדי' ולא מהני סימנים אבל אי ילפי' משמלה דכתיב בפסוק השני דלא מכיר הסימן שהוא של חבירו ואעפ"כ מחזירי' בסימני' אז מוכח דסי' פועל מדאורייתא אפי' אם שייך רמאות הגם שסימן אמצעי שכיח ושייך בו רמאות אעפ"כ מהדר האבידה וזה רמזו מדנקט תנא גבי שמלה כל שיש לו סימני' ויש לו תובעי' חייב להכריז אפי' שלא ידע המוצא למי האבידה שלא מכיר הסימן אף עפ"כ מחזירין וע"כ דשה לאו לסימני' אתא דלסימני' כזה אי אפשר למילף משה רק משמלה ומשם אין להוכיח דסימני' דאוריית' דדלמא בא שמלה רק להורות על תובעי' לחוד והבן:

ולפ"ז אבא לישב קו' נוב"י למה אמר רבא דאי כת' רחמנא שמלה הו"א דוקא בעדי וסימני דגופה הלא בלא"ה דכתיב שמלה יש ג"כ טעות הנ"ל דהא באמת צריך קרא להחזיר בסימני' והי' לגמ' לומר שמלה לסימני' וחמור על סימן אוכף וע"כ פלא לשון רבא ותי' הגאון דבאמת אם ליכא חשש שאלה אז הסברא החיצונה דמהדרי' חמור בסימני אוכף וא"כ בודאי לולי שמלה לא צריך קרא על חמור באוכף רק מדכתיב שמלה הו"א דבא למעט אוכף וכ"ת איך אפשר דבא למעט הלא משמלה נפקא סימני' דזה לק"מ דהיינו

אומרי' סימני' לאו דאוריי' ובא רק למעט חמור מעדי אוכף אבל באמת דכתיב חמור אז מיותר שמלה וילפי' סימני' ולפ"ז מוכח שיטת מהר"ל דממנ"פ אי סימנים דאורייתא וע"כ משמלה ילפינן א"כ מהכ"ת ללמוד שבא שעלה למעט הלא הוא בא לרבות סימנים ולא מיותר תיבת שמלה ואי סימני' לאו דאורייתא א"כ מן הסברא חיישי' לשאלה כסברת הב"ש וא"כ שמלה למה לי אלא בודאי אי סימני' לאו דאורייתא הוא בסברא חיצונה דלא חיישי' לשאלה והי' לטעות דשמלה בא למעט אוכף וצריך חמור לרבות אוכף ואז נשאר שמלה וילפינן סימני' עכ"ד:

ולפענ"ד במכ"ת של הגאון נוב"י אף שאמר דבר חכמה וחריצות גדול לא נכנסו דבריו באזני (א) הלא יש כאן ד' יתורי' שור שה חמור שמלה שנימא שלשה מהם באי' לרבות כח בחיוב השבה להשיב אפי' גיזת זנבו וגזיזותיו ולהשיב חמור ע"י אוכף ושמלה יהי' בא למעט הגם שנוכל לרבות בו סימני' נימא שלא מרבה סימני' אלא למענו סבר' חיצונה הגם שסברא דלא חיישי' לשאלה בא שמלה כנגד סברא חיצונה מי הי' טועה אם נוכל לרבות בשמלה סימני' נימא שפסוק בא למעט וא"כ לשיטת מהר"ל דמסברא לא חיישי' לשאלה א"כ לא יכתוב התורה חמור ומהכ"ת נימא ששמלה בא למעט והוא פלא (ב) הלא התורה אמרה וכן תעשה לחמורו ושמלתו דקאי על סיום פסוק שלפניו ואספתו אל תוך ביתך והי' עמך עד דרוש אחיך אותו והשבותו לו משמע שתורה בא לרבות השבה ולא למעט ובעבור זה דרשי' במתני' מן שמלה סימני' ותובעי' ומנ"ל למידרש תרתי יען דאי אפשר רק למעט למעוטי דבר שאין לו תובעי' דכל יתורי' בפרשה באי' לרבות וע"כ דמרבה סימנים רק יען דתורה נקט לרבות שמלה ולא נקטה חפץ אחר מזה ילפי' דדוקא שמלה ודומה לו שיש לו תובעי' אבל שנימא ששמלה בא רק למעט אי אפשר דכל הפרשה בא לרבות וצע"ג על הגאון נוב"י שנדחק למה ילפי' משמלה תרתי ודרך בלחץ זה הדחק שהי' קבלה למידרש תרתי יעו"ש בסוף:

אמנם אקוה לברר שמלה זה כשמלה והוא דכבר בררתי לעיל דבאמת נוכל ללמוד משה סימני' אבל דוקא סימני' אם בעל המוצא אבידה מכיר בסימני' שזה שיו של רעהו דאז לא שייך בו רמאות רק חשש דילמא איתרמי סימן כסי' ע"ז לא חיישי' וסימני' כהך הוא דאוריי' אבל להדר בסימני' דאז יש חשש ערמה ותחבולה לא נוכל ללמוד משה דבפסוק הראשון איירי הקרא אם המוצא אבידה מכיר מיד שהוא של חבירו אבל משמלה דכתיב בפסוק האחרון שאם לא ידע המוצא למי הוא החפץ ואם גילתה התורה שם דמחזירין בסימני' אז בודאי מוכח דלא חיישי' אפי' לערמה דסימן הוי כעדי' ודוק ובודאי אם יש עדים על שה שהוא של רעהו שהם מעידי' על סימני' לא גרע מכאלו הוא בעצמו המוצא

אבידה מכיר בסימני' דעל פי שנים עדים יקום דבר ולא חיישי' על ערמה ותחבולה ועל סימן כסימן לא חיישי' כללא דמילתא עדי' על סימני' שווין כמו אם המוצא מכיר הסימני' אבל בעל החפץ שנותן סימן גרע מאלו אם יהיו עדי' על סימנים או בעל האבידה מכיר בסימנים וזה ברור כשמש בעזה"י:

אך אם א' מצא חמור באוכף ומכיר האוכף בסימן או יש עדים על סימני אוכף אבל מוצא האבידה או העדים לא מכירי' גם החמור בסימני' רק אנו נאמר מה שנמצא האוכף על החמור יהי' סימן שגם החמור שלו זה לא יהי' טוב יותר מאלו בא בעל החפץ ונותן סימן בחמור אם יהי' הדין דמה שבעל החפץ נותן סימן בכלי לא מהני דחיישי' לערמה מהכ"ת לא נימא דחיישי' גם כאן לערמה דהוא השאיל האוכף ועכשיו מבקש גם החמור וק"ו ה"א אם חיישי' שבא איניש מעלמא ונותן סימן בכלי בשקר הגם דצריך לפחוד אולי יבוקש הדבר ולא ימצא מכ"ש כאן שלא צריך לפחוד כלל דהא האוכף בודאי שלו ויודע שלא יוכחש בשום אופן ואי אפשר לדמות להחזיר חמור בסימן אוכף אפי' אם המוצא אבידה או העדים מכירי' האוכף כמו אם העדים או המוצא מכיר הסימני' שבגוף החפץ זה ברור מאוד:

ולפ"ז אבא לחדש בעזה"י סברא חדשה ומתוקה הנה בודאי נכון אי סימני' לאו דאורייתא דאפי' אם המוצא האבידה מכיר החפץ בסימני' לא מהני וע"כ דחיישי' דילמא אתרמי סימן כסימן דהלא חשש ערמה לא שייך בכאן ואף עפ"כ לא מהני הכרת המוצא האבידה להחזיר בסימן וע"כ דתורה בקש בירור גמור ויש חשש דילמא איתרמי סימן כסי' אז בודאי חיישי' ג"כ לשאלה דכיון דמשכחת שאלה ולא הוי בירור גמור ולא מהני עדי אוכף על החמור וכן אי הכרת המוצא האבידה או הכרת העדי' בסימני' מהני דלא חיישי' על סימן כסימן מדאורייי' אבל נתינת הסי' של בעל האבידה לא מהני דתורה חייש לערמה ה"ה דלא מחזירין חמור בסימני אוכף דחיישי' לערמה כיון דעל החמור ליכא ראי' דלית בו תחבולה אלא אפי' אם גילתה התורה שמהני נתינת הסימן של בעל האבידה בגוף החפץ בכל זאת עדיין יש להסתפק אם מחזירין החמור ע"י סימן האוכף אם בעל האבידה נותן סימן באוכף דבשלומא אם נותן סימן בחפץ יש לו לפחוד דיוכחש ויהי' נראה כרמאי אבל באוכף אין לו פחד כלל והבן סברא זו:

ואוסיף נופך בודאי אי הכרת מוצא האבידה או הכרת עדי' ע"י סימני' לא מהני וע"כ דחיישי' על סימן כסימן אז בודאי הוי חשש שאלה דאוריית' דעכ"פ לא הוי בירור כסימן מובהק כסברת הב"ש אבל אי הכרת מוצא האבידה מהני או הכרת הסימן ע"י עדים וע"כ דלא חיישי' לסימן כסימן אז לא חיישי' לשאלה עכ"פ בדברי' שאינם דרכם להשאיל

כסברת הב"י ואפשר דחשש שאלה אפילו בדברי' שדרכם להשאיל הוי רק כמו דלמא אתרחש סימן כסימן דלא חיישי' ה"ה דלא חיישי' שמא איתרמי דהשאיל דאפי' אם יהי' הדרך להשאיל אוכף כיון דאוכף שלו בודאי גם החמור שלו והבן זה דנקוט מיהא פלגא בידך כעת ואי"ה אברר דבר זה בעזה"י:

ועתה אבוא לבאר בעזה"י דברי הגמ' דאי כתב רחמנא שמלה הו"א עידי דגופה וסימני דגופה אבל חמור בעדי אוכף וסימני אוכף לא מהדרי' כתב רחמנא חמור חמור בסימני אוכף מהדרי' ודקדק הגאון נוב"י דפתח בתרתי בעדי אוכף וסימני אוכף ומסיים בחדא בסימני אוכף בלבד ושייר עדי אוכף וצע"ג:

ואקדים לבאר שורש גדול בסוגי' אשר לא ראיתי לאיש אשר שם על לב לברר הדברי' ולהעמיד הלכה בב"מ דף כ"ז בתוספ' ד"ה מה שמלה הקשו וז"ל במרובה אמרי' בגניבה ילפי' יאוש מאבידה וא"ת ואבידה גופא מנ"ל וי"ל דמהכא נפקא לן דמה שמלה מיוחדת שיש בה סימן ואין הבעלי' מתיאשין אלא תובעי' שיחזרו להם בסימנין אפי' אי סימנין לאו דאורייתא ואין מחזירין אלא בעדים מ"מ ילפי' משמלה דוקא דבר שיש בו סימן חייב להחזיר דע"י שיש בו סימן ימצא עדי' שיאמר להם מכירי' אתם שמלה שלי שהי' בה סימנין כך וכך וגם המוצא לא יוציא השמלה להראותה לכל אדם אלא למי שיתן בה סימנין אעפ"י שאינו מחזירו בכך מ"מ דומה שהיא שלו ומראה אותה לעדי' אבל דברים שאין בהם סימן הוי שלו לפי שהבעלים מתיאשי' עכ"ל ולכאורה מה שכתבו וגם המוצא לא יוציא וכו' הוא דבר שפתים דהלא די במה שאמרו שבלא סימני' לא ימצא עדים ובתוס' בב"ק דף ס"ו לא כתבו יותר מזה שע"י סימני' ימצא עדי' ולא דברו כלל מזה שהמוצא לא יראנה וצע"ג ובתוס' בב"ק דף הנ"ל כתבו וז"ל וקשה לר"ת למ"ד סימני' לאו דאורייתא א"כ בין בדבר שיש בו סימן ובין בדבר שאין בו סימן אין מחזיר לבעלי' מן התורה אלא ע"י עדים ואי מתיאש מדבר שאין בו סימן כך מתיאש מדבר שיש בו סימן דזה וזה אין מחזיר לבעלי' אלא ע"י עדים א"כ לא יחזיר אבידה לעולם ותי' דאע"ג דסימן לאו דאוריי' ואין מחזיר אלא בעדים מ"מ אין מתיאש מדבר שיש בו סימן ששואל לבני אדם ראיתם טלית שלי שאבדתי שהי' בו כך וכך סימני' אבל כשאין בו סימן מתיאש שאין יודע מה לשאול ואין סבור למצוא עדים מעולם עכ"ל בדבור הנ"ל נפלא בעיני הקושי' הכי זו דרך הגיון להקשות מן הדין כנגד הסברא נהפוך הוא הדרך הלימוד להקשות מן הסברא כנגד הדין וכאן הסברא חיצונה דלא מיאש אם יש בו סימני' דע"י ידרוש ויוצא עדי' אבל קשה בהיפך אפי' אם אין בבגד סימני' ימצא עדים וכך הי' לתוס' להקשות כיון שאין מתיאש בדבר שיש בו סימן הגם שאין מחזירין לו בסימן יען

דיוכל למצוא עדים א"כ אם אין בחפץ סימן אין מתיאש דיוכל למצוא עדים ויהי' נכון תי' התוס' דביש בחפץ סימן ימצא עדים אבל בלא סימן לא ימצא עדים ומתיאש אבל בעלי תוס' שינו את טעמם להקשות שלא משכחת להחזיר אבידה דמיאש אפי' מחפץ שיש בו סימן וכן לא יעשה בלי דבר וראה פלא שמצאתי בתוס' גיטין דף כ"ז ע"ב הקשו באמת אי סימני' דרבנן למה לא יכריז אפי' אין בו סימן הלא ימצא בזה כמו בזה יעו"ש וא"כ למה שינה ר"ת טעמו ונמוקו וצע"ג:

ונלע"ד לחקור בדבר חדש הגם שחידשה לנו התורה ע"פ שנים עדים יקום דבר ונאמני' שני עדי' להעיד על כל אדם הן על גופו והן על ממונו ולא יוכל אדם לומר שלא מאמינם שהמה אנשי כזב ובעלי שקר דתורה האמין להם כמו בע"א באיסורי' דאמרי' בגיטין מה אעשה התורה האמין לו יעו"ש דף נ"ג וה"ה שנים נאמני' עיי' בטור ח"מ סי' ל"ח שעדים זוממין הוי סברא שעל גופיהם מעידי' בכל זאת אין זה רק מחוקת התורה אבל מי יכחיש שימצא פועלי און ואנשי חמס והמה יעידו בשקר הנה בירושלמי פ' נגמר הדין מצאתי וז"ל מעשה בחסיד א' שהי' מהלך בדרך וראה שני בני אדם נזקקין לכלבא אמרין כן ידעין דו גברא חסידא אזיל ומסהיד עלן ומרן דוד קטיל לן אלא לקדמי' ונסהוד עלוי אסהידו עלי' ונגמר דינו ליהרג הוא שדוד אמרה הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי מחרב מחרב של אורי' מכלב מכלבו של חסיד עכ"ל נגלה לעיני' הגם שהוא הי' ע"א ולא יוכל לחייב אותם מיתה דדבר זה נודע בכל זאת יראו לנפשם שדוד יקטל אותם שיאמין לחסיד הנ"ל ואמרו עליו שבעל כלב ונגמר דינו למיתה ומכ"ש שיש לחוש שיעשו עדים שקרות בממון ועיי' רמב"ם פ"ז מה' יסה"ת שכתב שהטעם להאמין באות ומופת אם יבא נביא הוא דמעמידי' אותו בחזקת כשרות וסיים וז"ל כמו שנצטוונו לחתוך את הדין עפ"י שני עדים כשרים אעפ"י שאפשר שהעידו בשקר הואיל וכשרי' הם אצלינו מעמידין אותן על כשרותן עכ"ל וכן כתב ברבינו בחיי פ' ראה ככל הדברי' יעו"ש בטוב טעם ודעת ופלא שלא הביא דברי רמב"ם הנ"ל ועיי' ברמב"ן פ' זוממי' תכלית הדברי' מה שהאמין לתורה לעדי' אין זה בירור שהוא אמת רק הוא חוקת התורה להאמין לשני עדי' למיתה ולמלקות ולממון ודוק:

ולפ"ז נ"ל לחדש דין חדש בעזה"י בודאי אם כבר יש כאן ב' עדים אשר יעידו עדות לפני ב"ד או ליחיד ומספרי' מה שראו או שמעו ובשעת ראי' או שמיעה כעשו עדי' אז צריך כל אדם להאמין להם ואם שנים ראו החפץ שנמצא ואומרי' שמכירי' בט"ע למי החפץ הזאת צריך להאמינם יען דכבר הם עדי' משעה שראו החפץ והכירו בט"ע שלמי הוא ותורה אמרה עפ"י שני עדי' יקום דבר אבל אם באו שנים ואומרי' לאדם שיראה להם

החפץ שמצא אולי יכירו הם בט"ע למי החפץ אז יוכל כל אדם לומר אני לא אראה לכם החפץ כי אני אחשוב שאתם אנשי רשע ופועלי און ולמה לי זאת למכשול ולפוקה לעשות אתכם לעדים כי אז כאשר תראו החפץ צריך אני להאמין לכם שאתם מכירי' בט"ע שלמי החפץ הלא טרם שתראו החפץ לא תדעו להגיד דבר ולא קבלתם עדיין שם עדים וכל זמן שאין אתם עדים לא אאמין לכם שאתם אנשי בצע ואין בזה עון ופשע לאיש אשר לא יאמין לשנים לעשות אותם לעדי' ועי' במכות דף ו' בתוס' ורא"ש והבן זה:
ולכאורה נ"ל ראי' ברורה לדין חדש הנ"ל דתורה גילתה מה שמלה שיש בו סימן ויש לו תובעי' חייב להכריז אבל אין בו סימן פטור מלהכריז דבודאי הבעלים מתיאשין וקשה בשלומא אם הדין דלא צריך להראות לעדי' שאולי יכירו בט"ע וא"כ ע"כ הבעלי' מתיאשין הגם שיוכל לדרוש אחר עדי' אשר יכירו בט"ע לבגד שלו הלא מה יעשה לעדי' הלא המוצא אבידה לא יראה להם הבגד כי יאמר אני איני עושה אתכם לעדי' ולא מראה להם החפץ הגם שמשכחת שיתרמי באקראי בעלמא דעדים יראו את החפץ ויכירו שהוא שלו הוא דבר רחוק לצפות על זה ומתיאשין הבעלי' אבל אי אמרי' דצריך להראות עדים אולי יכירו את החפץ בט"ע א"כ אפי' אין בה סימן למה יתיאש הלא יכול לחקור עדים אשר ראו חפצו ויוציא על ידם החפץ אלא מדגילתה התורה שצריך לבגד סימן אבל בלא סימן פטור מלהכריז שיש בודאי יאוש נשמע הדין דלא צריך להראות לעדים בגד שאין בו סימן ודו"ק:
אמנם לפ"ז קשה לי למה אם יש בו סימן צריך להכריז הלא אי סימני' לאו דאוריי' הוי הסי' כאלו אינו דחיישי' דאיתרמי סימן כסימן וא"כ אפי' בא בעל האבידה ונותן סימן ומביא גם עדים אשר מבקשי' לראות הבגד לא יראו להם החפץ וא"כ ע"כ הוא מיאש מן החפץ דמהכ"ת יחשוב שיהי' אופן שעוד יבוא היום אשר המוצא האבידה יגלה הבגד ויבואו עדי' שלא במתכוון ויכירו שהוא שלו וצע"ג:
אך יש ליישב משני פנים (א) הגם אי סימני' לאו דאוריי' היינו שתורה לא סמכה על סימנים בלחוד אבל בודאי כל כך מהני סימנים מן התורה שצריך להראות לעדי' אולי יכירו שהוא חפץ של פלוני דכיון שיש הוכחה שנותן סימן ולא נשאר רק דילמא איתרמי סימן כסימן או דילמא נותן הסימן בערמה כל כך פועל הסימן עכ"פ שצריך להראות לעדים ודו"ק (ב) אפי' אם נימא סימני' לא מהני כלל ולא צריך להראות החפץ להעדי' שאולי יכירו הבגד למי שהוא שלו בכל זאת אין מתיאש מחפץ שיש בו סימן דבשלומא אם יש לחפץ סימן יודע הוא להשאיל לבני אדם לא ראיתם במקרה בגדי ביד מי ולפעמים ראו העדים החפץ ויגידו לו אצל מי ראו בגד שלו אבל אם אין לחפץ סימני' לא יוכל

לשאול לבני אדם לא ראיתם בגד שלי ביד איש דבוז יבוזו לו על איזה בגד אתה שואל הכי מעולם לא הי' לך אלא בגד אחד ולכן מיאש ודו"ק:

ובא ברוך ד' וראה נפלאות בהבנת דברי תוס' דבב"ק הלכו בסברא אפי' אם יש לחפץ סימנים אין צריך להראות לעדים אם סימנים לאו דאורייתא וא"כ אז מן הסברא הוי דמיאש גם מבגד שיש לו סימן כמו שמיאש בבגד שאין לו סימן ולא משכחת השבה אלא אם ימצא עדי' שראו החפץ ביד המוצא אבידה והכירו שהוא של בעל האבידה שזה דין תורה שצריך להחזיר ע"י ראי' שראו הבגד בידו ואי אמרי' שמיאש בדבר שאין בו סימן ה"ה ביש בו סימן וא"כ לא יחזיר אבידה לעולם ותי' הן אמת דאפי' ביש לו סימני לא צריך להראות החפץ למשוי אותן לעדים אבל ביש בו סימן יודע לשאול אחריו אולי כבר ראו בגדו ביד איש אבל אם אין לבגד סימן לא יודע לשאול לעולם לא ראיתם בגדי ביד איש ולכן אין צריך להכריז ודו"ק אבל בב"מ סברו התוס' דודאי אם צריך לשאול אולי כבר ראו בגדו יה' מיאש אבל באמת הוי הטעם דאם יש בבגד סימנים ימצא עדי' שיאמר להם מכירי' אתם שמלה שלי שהי' בו כך וכך סימנים לא ישאל אם ראו טלית שלו שאבד כמ"ש בב"ק רק כתבו מכירין אתם שמלה שלי שהי' בה סימני' הכוונה אם יש להם ט"ע בבגדו שיש בו סימן כך וכך ולא קשה מה יעשה בעדי' הלא המוצא אבידה לא מראה החפץ לעדי' ע"ז ביאר תוס' בדבריהם שהוא המוצא האבידה לא יראה הבגד לכל אדם ולכן אם אין בבגד סימן לא יראנה לעדי' ובעבור זאת הבעלי' מתיאשי' אבל אם יש בו סימן הגם שאינו מחזיר בסימן וגם אינו מחויב להראות הבגד מ"מ דומה שהוא שלו ומראה אותו לעדי' דכך דרכו של עולם אם ישמע סימני' אז לא יחשד לעדי' ומראה אותו לעדי' ועכ"פ כיון שדרכו של עולם להראות לעדי' אחר נתינת הסימן א"כ אין הבעלי' מתיאשי' והבן ובגיטין סברו התוס' דצריך עכ"פ להראות לעדי' אפי' ליכא סימני' דהיכא דאיכא לברורי צריך לברר ולא יוכל לטעון שמא הנך עדים רמאים נינהו כיון דאין זה ממונו דהוא עומד להשיב לבעלי' וגם יש עליו חיוב מצות השבה וצריך לצאת ידי המצוה דעפ"י רוב לא יבואו עדים ויגידו שקר ולכן סברא חיצונה דאפי' אין בו סימן אין הבעלים מתיאשים ולכן הקשו בהיפך אפי' אין בו סימן יהי' מחויב להכריז דאינו מתיאש אפי' אין בו סימן דימצא עדים בזה כמו בזה ותי' שני תירוצי' אחד דבלא סימן לא יכירו עדים בט"ע ועוד תי' דע"י סימן שואל אם יש מכיר אותו דבר שיש בו סימן כך וכך דע"י כך יוצא עדים אבל כשאין בו סימן אין יודע האיך לשאול עכ"ל הכוונה הגם דמוצא האבידה צריך להראות אבל בעל אבידה לא יודע לשאול אחרי עדים ודו"ק:

היוצא ממ"ש דתלי' חקירה הנ"ל בבעלי תוס' והוא על ג' פנים (א) תוס' בב"ק סובר

דמוצא אבידה אין צריך להראות לעדים אפי' יש בו סימן כיון דסימנים לאו דאוריי' וגם באמת לא מראה לעדים דדילמא סהדי שקרא נינהו ולא צריך לעשות אותם לעדות ולכן באין בו סימן מתיאש (ב) תוס' בב"מ סובר ג"כ דלא צריך להראות אבל דרך בני אדם להראו' כיון שיש בו סימן ופלוני מגיד הסימן ולכן ביש בו סימן אין מתיאש (ג) תוס' גיטין דמחויב אפי' להראות לעדים אפי' אין בו סימן רק אם אין בו סימן לא יודע לשאול אחרי עדים ומיאש והבן:

ובזה יומתק מתוק מדבש איך ילפי' משמלה שני דברים סימנים ותובעי' אשר נתקשה בו הגאון נוב"י אבל נכון מאוד דתורה אמרה שמלה ובשמלה יש סימני' וגם יש לו תובעי' והוא מה דגילתה התורה דוקא שמלה שיש בו סימנים צריך לאסוף האבידה עד דרוש אחיך אותו וקשה אפי' ליכא סימן יוכל להכריז ויביא בעל אביד' עדי' שמכירי' את החפץ בט"ע והגם שהוא לא צריך להראות להם בכל זאת יכריז אולי יבואו עדי' אשר בטח בהם לבו של המוצא שלא יעידו בשקר כמו אם יבואו משה ואהרן ושמואל אלא פשיטא דבכה"ג שלא יוכל לשאול אחריו דהא אין לו בו סימן ולא יודע לבקש עדי' אז הוא מיאש ונעשה הפקר מזה ידעי' דבמקום שאין תובעי' אין צריך להחזיר אבל מדצותה התורה להכריז לאסוף השמלה ולהמתין עד דרוש אחיו וקשה במאי ידרוש הלא אם יבואו אלו עדי' יוכל המוצא אביד' לומר אני איני מראה לכם החפץ דילמא תגידו בשקר כי עדיין אין אתם עדים לא אעשה לכם לעדי' ע"כ נשמע אם יש כאן סימני' הוא מראה לעדי' אך יש לספק אי הטעם דצריך להראות לעדי' דסימנים עכ"פ דאוריי' שצריך להראו' לעדים כמו שהסברתי שתוס' בגיטין סוברי' כן או הטעם דדרך עולם כיון שאחד נותן סימן דומה שהוא אמת ומראה עכ"פ לעדי' וא"כ עכ"פ הבעלי' אינם מתיאשין והגם אם מוצא האבידה גומר בלבו שלא להראות לעדי' אפי' אם יתן סימני' עכ"פ בעל האבידה אינו מתיאש וצריך להכריז דכיון שלא הי' יאוש בשעת הגבהה שאתי לידי' בהיתרא שוב לא מועיל יאוש עיי' תוס' בב"ק דף ס"ו ע"א ד"ה הכא נמי יעו"ש ורמב"ן במלחמו' פ' אלו מציאו' הביא בשם הגאון ג"כ דין הנ"ל דנעשה שומר משעת הגבהה ושוב לא מועיל יאוש דבית שומר הוי ביתו של בעל האבידה והוי כאלו עבירות עיי' תוס' שבועות דף מ"ו שוב נזכרתי שאדמ"ו הגאון בשערי תורה ח"ב כלל ח' חקר בזה אי סתם נזהר על לפני עור וגם אם שייך באדם שאין ניכר חזקת כשרות וקצרתי:

סוף דבר הכל נשמע דבנידן שאלתינו אשר הנערה באה והגידה שהשליח קדשה הגידה שמו וכל אשר הבטיח לה ועשתה מעשה לטבול ורצתה להזדקק ואומרת ברי לי אז לכ"ע

בין לרמב"ן ובין לר"ן נאמנת אפי' לכנוס כנלענ"ד לא למעשה לסמוך עלי רק לגלות שכן דעתי נוטה:

סימן עב

שאלה אשה אחת אשר הלך בעלה להוביל עצים על נהר דאנוי הוא ורעהו עדולמי וכאשר קרבו למקום חפצם נתפרד החבילה של הקורות אשר ישבו עליהם שקורי' פלעסע ורצו לדלוג על שפת הנהר ועדולמי הצליח אבל בעל האשה הנקרא בשמו אלכסנדר נפל למים ושהה חבירו שם כשתי שעות שנדמה לו כאלו ראה אותו שט על שטח המים ובא אצלו וכאשר לא ראהו עוד ורץ למקום יישוב לבקש בעל ספינה אשר יחפש רעהו ולשוא הי' עמלו וליום הרביעי נמצא איש למרחוק ג' פרסאות והי' לו סימן צלקת סמוך לעין וגם האניג פלעק והכיר בבגדי' שלו ט"ע גמור וגם נמצא אצלו חותם שלו וכיס למעות אשר עשה לו אשתו למתנה כשהית' כלה ומרוקם בו שמה לזכרון אהבה ועתה מה יעשה לאשה מותרת היא לעלמא או לא:

תשובה לכאורה אם נחקור בנפרד אין תרופה לכבלי עיגון שלה אבל אשר לא יצדק נפרד יצדק מחובר בהצטרף כל המאורעו' יש מזור ותעלה לה ואבאר את אשר יש לחקור בהיתר העלובה זו (א) מה שנמצא בו הסימן של צלקת והאניג פלעק הוי רק סימן אמצעי ואנו צריכי' סימן מובהק (ב) מה שיש ט"ע בבגדיו לא מהני דחיישי' לשאלה (ג) מה שנמצא אצלו חותם שלו וגם כיס של דורון אהבה שעליהם אין חשש שאלה בכ"ז יש לחוש לגניבה או אבידה ולכן אין היתר מכל היתר לבד אבל בהצטרפם יחד יש כחא דהיתרא ב"ה: הנה בודאי זה אמת וברור דאיש הדר עם אשתו באהבה לא ישאל ולא ימכור בכל הון את כיס המעות אשר רוקם בה שמה לזכרון אהבה כי בזה יבזה כבודה ומפריד אלוף אבל יש חשש גניבה ואבידה כי כן גנב לא יבחין בין טוב לרע הכל יקח וא"כ יש חשש שמא נאבד או נגנוב ממנו הכיס והחותם והגנב או המוצא אבידה טבע במים והושלך שם וא"כ אין בזה די היתר להתיר העלובה דכבר מבואר בח"מ סי' י"ז ס"ק מ"ב דחיישי' על אבידה ומכירה וחידש הנוב"י ח"ר א"ע סי' ל"ב דה"ה על גניבה חיישי' א"כ אין להתיר בעבור החותם וכיס של זכרון אהבה והוא פשוטו:

ולכאורה דברי ח"מ תמוהי' מאוד דא"כ בב"מ דף כ"ז וביבמות דף ק"כ דפריך הגמ' אי חיישי' לשמה קשה מהא דמצאו קשור בכיס וארנקי ומשני כיס וארנקי לא מושלי אינשי דחייש לזיוף משו' ריע מזלא והקשה הגאון הנ"ל הא תינח דלא חיישי' לשאלה אבל תיקשי ניחוש לאביד' או לגניבה דמי שנאבד לו אין שייך משום דחייש לזיוף לא נאבד ממנו כיס וארנקי וה"ה הגנב לא חייש על ריע מזלא והוא קו' גדולה:

ונלע"ד ליישב דבודאי בבגדי' חיישי' דאחד מרובא דעלמא מצא הבגדי' או החפצים והוא האיש אשר מצאנו מת אבל בגט דנכתב בגט שמו ושמה שם עירו ושם עירה וכן נמצא בגט הנמצא קשור בכיס או ארנקי וא"כ צריך לחוש דגם לפלוני אשר השאיל כיסו הי' שמו ושמה שם עירו ושם עירה הכל בשוה כמו במשאיל מהכ"ת נחוש לזה א"כ מאי פריך הגמ' ניחוש לשאלה וצע"ג אך לק"מ דהלא אין שאלה אלא מדעת וא"כ כיון שאין אדם משאיל חפצו לרובא דעלמא רק לאוהבו כנפשו הוא משאיל וחיישי' דאחד אשר שוה עמו בשמו ובשם אשתו ובשם עריהם השאיל וממילא אם הי' לחבירו גט לגרש את אשתו ע"כ הי' צריך להיות לו גט אשר שוה עמו עד כחוט השערה אבל הא ניחא על שאלה אבל אי חיישי' לגניבה או אבידה אשר נעשה שלא מודעתו רק ממילא נפל או נגנב א"כ איך נחוש שמצא או שגנב א' אשר שוה עמו בשם עצם ובשם העיר נילך בתר רובא דעלמא דאינם שוים עמו בשם עצם ובשם עיר וא"כ כיון דמשני דלא מושלי אינשי שוב לא חיישי' לא על גניבה ולא על אבידה דאזלי' בתר רוב דעלמא אבל בבגדי' דכל איש ראוי לגנוב בגדי' או למצוא בגדי' בתורת מציאה א"כ רובא דעלמא ראוי' לבגדי' וחיישי' שפיר דילמא נגנב או נאבד ממנו ושפיר חש ודאג הח"מ גם על אבידה וה"ה גם למכירה והבן:

אמנם לכאורה יש לאשה היתר דהא יש ט"ע בבגדי' ויש כאן סימן האניג פלעקן וצלקת דהוי עכ"פ סימן אמצעי ותלי' בפלוגתת מהר"ל מפראג עם תשובת ב"י הובא בב"ש סי' י"ז ס"ק ס"ט דחידש הגאון מהר"ל ממנ"פ מהני אי כתי' הראשון דחיישי' לשאלה מהני סימן אמצעי ואי כתי' אחרון דסימנים דרבנן א"כ לא חיישי' לשאלה ומהני ט"ע בבגדים אבל הב"ש בשם הב"י חולק וסובר דאי סימן דרבנן וא"כ צריך סימן מובהק אז פועל חשש שאלה דלא הוי סי' מובהק כיון דלפעמים משאיל וחידש עוד דאפי' כיס וארנקי לא הוי סימן מובהק דלפעמי' משאיל גם זה יעו"ש שהאריך והגאון נוב"י בסי' ל"ב הוכיח דחשש גניבה תלי' ג"כ אי סימני' דאורייתא ולא צריך סימן מובהק אז לא חיישי' על גניבה אבל אי צריך סימן מובהק אז חיישי' אפ' על גניבה יע"ש וא"כ צריך לברר אי כשיטת מהר"ל או כב"י: הנה הגאון נוב"י שם בסי' ל"ב הוכיח בב' קושי' כמהר"ל מפראג דלשיטת הב"י קשה מאד (א) דגמ' רצה להוכיח דסימני' לאו דאורייתא ממתני' דיבמות דאין מעידין אעפ"י שיש סימני' בגופו ובכליו ומשני גופו ארוך וגוץ כליו דחיישי' לשאלה ופריך אי חיישי' לשאלה חמור בסימני אוכף היכי מהדרי' והקשה הגאון מאי הקשה הגמ' מחמור ואלא מאי דלא חיישי' לשאלה וא"כ מוכח ממתני' דיבמות דסימני' דרבנן וא"כ צריך סימן מובהק וא"כ ממילא נשאר חשש שאלה דמכח חשש שאלה לא הוי

סימן מובהק וא"כ בודאי קשה איך מהדרי' חמור בסימני אוכף ניחוש לשאלה ולא הוי סימן מובהק עכ"פ והוא קו' קשה כברזל אשר מחריד כל הוגה דעה וצע"ג (ב) א"כ כפי שיטת הב"י דאפי' כלים דלא מושלי אינשי חיישי' לשאלה דלפעמים אדם משאיל ולא הוי עכ"פ סימן מובהק א"כ קשה מאי משני הגמ' אימא בעידי אוכף וקשה אכתי ניחוש לשאלה הגם דאוכף לא מושלי אינשי מ"מ לפעמים משאיל ולא הוי האוכף סימן מובהק על החמור ומאי מהני עידי אוכף והוא קו' גדולה וצע"ג:

ונלע"ד ליישב בעזה"י לבאר שיטת הרב"י גל עיני ד' ואביטה נפלאות מתורתיך ראיתי לגאון נוב"י בסי' מ"ג שהקשה איך אמרו כליו חיישי' לשאלה הלא יש לנו כלל גדול חזקה כל מה שתחת אדם הוא שלו וא"כ זה המת הנופל בדרך ע"כ הי' לבוש בבגדי' הנ"ל בחייו וע"כ המה שלו ואז בודאי הוא בעל האשה הזאת ולמה ניחוש לשאלה כלל וצע"ג:

אמנם ידעתי מך ערכי בכל זאת אדברה נגד מלכי רבנן בהבנת חכז"ל ואקוה בחסדי ד' שלא אבוש הנה זה ברור דגם אם אנו מכירי' בגדי המת הנופל בדרך אפילו בט"ע גמור אין זה יותר מסימן בגופו דכמו שאנו מכירין שבעל האשה העומדת לפנינו הי' לו צלקת או שומא וכדומ' ועכשיו ראינו בגוף המת צלקת או שומא אנו אומרי' שבודאי בעל האשה מת יען שנמצא בו אותו הסימן אשר ראינו עכשיו בגוף המת ה"ה אם אנו מכירי' הבגדי' ולא חיישינן לשאלה נעשה הכרת הבגדי' בט"ע סימן על המת כמובן כמו אם הכרנו סימן בגופו כך הווין הבגדי' סימן על גופו אך סימן ע"י ט"ע של הבגדים יוכל האיש להסיר מעליו הבגדים ולא נשאר בו הסימן אפי' אם ידענו שאין בעולם עוד בגדים כאלו בכל זאת חיישי' שמא הסיר מעליו הסימן ושם על איש אחר ובסימן בגופו הגם שאי אפשר להסיר מעליו הסי' אבל חיישי' דילמא איתרמי סימן כסימן בעולם:

היוצא מזה דמובדלין הם סימן בגופו מסימן ע"י ט"ע של בגדים כי סימן גופו אי אפשר להסיר אבל יש בו ריעותא דחיישי' דנמצאו עוד אנשים בסימן כזה וסימן הבא ע"י ט"ע של בגדים הוא בהיפך דלא חיישי' דיש עוד בגדי' כאלו דהלא אנו מכירי' בגדי' הנ"ל בט"ע אבל חיישי' שאיש אשר הי' לו בגדי' הנ"ל הסיר מעליו הסימן ושם אותם על שכם איש אחר וק"ל: ולפ"ז סימן הבא ע"י ט"ע של בגדי' גרע מסימן בגופו דבסימן בגופו אנו ידענו בבטח שלבעל האשה העומדת לפנינו הי' לו דבוק בגופו סימן ידוע כמו צלקת או שומא ועכשיו ראינו במת סימן צלקת או שומא יש לנו לדון עכ"פ אם המת המונח הוא בעל האשה דהא בבטח ידענו שיש לבעל האשה העומדת לפנינו סימן דבוק בגופו כאשר אנו רואי' לפנינו עין בעין רק אנו חוששי' אולי נמצא עוד איש בעולם אשר הי' לו בחייו סימן כבעל האשה העומדת לפנינו והוא מת אבל בסימן ע"י ט"ע של בגדים דאפשר

להסיר מעליו הבגדי' וא"כ יש ספק אם הי' לבעל האשה כלל סימן דבאופן דהשאיל בגדיו לאחר לא נשאר לו כלום להיות לו ג"כ סימן כמו לחבירו ופועל חשש שאלה שיש לנו ספק אם יש לבעל האשה העומדת לפנינו סימן דאם לא השאיל לחבירו יש לו סימן ואם השאיל אין לו סי' כלל ומי שמע כזאת שנתיר אשת איש אם יש לנו ספק אם יש לבעלה סימן אשר אנו מוצאי' במת והבן כי עמוק:

המורם מזה דבשלומא בסימן דבוק בגוף אפי' אם ניחוש שיש עוד איש בעולם בסימן כזה והוא את מ"מ יוכל להיות עכ"פ שמת המונח הוא בעל האשה העומדת לפנינו דהא יש לשניהם סימן בעל האשה העומדת ולאיש אחר בעולם אבל בסי' ע"י ט"ע של בגדי' דאי אפשר לשנים שיהי' להם סימן הנ"ל וכיון שבגדי' אינם דבוקי' בבשר ואפשר להפשיט מעליו אז יש ספק דלא ידענו אם הי' סימן הנ"ל לבעל האשה העומדת לפנינו או הי' הבגדי' סימן לאיש אחר בעולם והבן זה:

וטרם שאבוא לבאר אחקור בהבנת חכז"ל כליו דחיישינן לשאלה דיש לי לפרש בתיבת לשאלה ב' פירושים (א) הלא אנו מוצאי' איש נופל בדרך מת ולא ידענו מי הוא מה שמו ומאיז' עיר הוא רק מלבושיו ניכרי' לנו שהמה מלבושי ראובן בן יעקב מן ירושלים אז אנו רוצים לומר בודאי ראובן בן יעקב מירושלים מת והוא המונח לפנינו דהא המת המונח מלובש באותן כלים אשר ידענו שהלך בהן ראובן הנ"ל אז יש לנו לחוש דילמא לעולם המת המונח הוא אינש דעלמא דרק שבא לראובן בן יעקב אשר הוא בעל הבגדים להשאיל לו בגדיו וראובן הנ"ל השאילם ולכן נמצאו מלבושי ראובן בן יעקב על איש אחר נמצא דהוי הפי' חיישי' לשאלה שבא אדם מעלמא והשאיל לצורך עצמו הבגדים (ב) יש לפרש חיישי' לשאלה דהלא אנו רוצי' לומר דמת המונח לפנינו הוא ראובן בן יעקב מירושלים בעל האשה העומדת לפנינו יען דבגדי' הנמצאי' על המת שמלובש בהן הי' על גוף ראובן בן יעקב בשעה שהלך מביתו וע"כ ראובן הנ"ל מת ע"ז אנו חוששי' שמא השאיל ראובן הנ"ל בגדיו לאיש אחר בין אם ראובן הנ"ל חי או מת אי אפשר שיהי' מלובש בבגדיו שהלך מביתו ואם אנו מוצאי' איש מת מלובש בבגדיו ע"כ הוא איש אחר דהא ראובן השאיל בגדיו לאיש אחר ואי אפשר שיהי' ראובן מלובש בו נמצא דהוי הפי' חיישי' לשאלה דאנו חוששי' שבעל הבגדי' השאיל בגדיו לצורך אדם אחר והבן:

והנ"מ בין שתי פירושים גדול מאד אי הפי' דאנו חוששי' דאיש המונח מת לפנינו השאיל לצורך עצמו הבגדי' מן ראובן בן יעקב בעל הבגדי' נמצא שאנו רוצי' לדון דמת המונח לפנינו הי' לבוש בבגדי' שאולי' שלא הי' שלו דילמא להיפך כל מה שביד האדם הוא שלו והוי בודאי בגדיו שהן קנינו ואז ע"כ האי מת הוא ראובן בן יעקב בעצמו דאל"כ איך הי'

אפשרות להיות מלובש בבגדי' הנ"ל אבל אי הפי' דראובן בן יעקב השאיל בגדיו לאיש אחר ולא נשאר מלובש בבגדי' שהלך בהם מביתו וא"כ אם ראובן הנ"ל הי' המת המוטל לפנינו הי' צריך להיות מלובש בבגדי' אחרי' וא"כ ע"כ אין המת המונח ראובן בן יעקב ושוב אין לנו לדון כלל על המת ומי יכחיש שיש אנשים בעולם ששואלי' לעצמן בגדי' ויוכל להיות בנקל שראובן בן יעקב השאיל לאדם בגדיו דבשלומא אם אנו דנין על הות שהוא אדם פרטי שהוא הי' מלובש בבגדי' שאולי' שייך לחקור חזקה שבגדיו הם שלו דהא הם תחת ידו אבל אין אנו דנין על הוות רק דנין אפשר שראובן הנ"ל בעל האשה העומדת לפנינו השאיל בגדיו לאיש עני בן טובי' בעולם מי יכחיש זאת שימצאו אנשים בעולם שיקחו מלבושי' בתורת שאלה ועל המת המונח שלבוש בהם אין לנו לדון כלל עי' תוס' שבועות דף מ"ו ועי' בר"ן סוגי' דחזקה שליח עושה שליחותו בחזקת קרובי' שאינם לפנינו:

ולפ"ז מיושב קו' נוב"י בכפלים דאיך נימא דע"כ לא חיישי' לשאלה דחזקה דכל מה שיש ביד אדם הוא שלו דכי הגיד לנו חזקה זו דלעולם אם נראה בגדי ראובן מלובשי' על אדם ע"כ הוא ראובן זה בודאי אי אפשר במתנה ובממכר ובהפקר ובשאילה שלא ישארו ביד ראובן וע"כ דחזקה הנ"ל הגיד לנו רק זאת דאיש אשר נמצא אתו דבר החפץ הוא שלו וא"כ איך נוכיח שע"כ הוא ראובן דילמא הוא איש אחר ולקחם מראובן וכי תשיב הלא אוקמי' הכלים בחזקת מרא קמא והלא ידענו שהמה של ראובן א"כ הקו' מעיקרא לק"מ דחזקה כל שנמצא תחת יד אדם הוא שלו הוא דוקא אם אין אנו יודעי' למי הוא החפץ אבל כאן הלא אנו מכירי' שהן של ראובן וא"כ עדיין הן של ראובן ואם תשיב דמכח חזקת מרא קמא אנו מוכרחי' לומר שאיש שמת שאל הבגדי' מן ראובן ואם נאמר שראובן מת נתקיימו ב' חזקות חזקת מרא קמא וחזקת כל מה שיש תחת יד אדם הוא שלו זה לק"מ דאנו מתחילי' ראובן השאיל לאדם א' בעולם בגדיו ואי אפשר שמי שמת בבגדי' הנ"ל יהי' ראובן וא"כ ע"כ מכח חזקת מרא קמא אוקמי' הבגדי' בחזקת ראובן וא' בעולם אשר אין אנו דנין עליו בא לראובן והשאיל לו הבגדים ודוק כי הוא אמת לאמתו של תורה בעזה"י:

ובזה נסתר כל רעש אחרונים שרצו לחתור שאם יש ט"ע בבגדי' וסימן בגופו לא שייך חשש שאלה דהוי שאלה דיחיד דאיש אשר יש לו סימן כמותו בא להשאיל לעצמו בגדיו עיי' חכם צבי ונוב"י והוא חקירה נאותה ולפמ"ש לק"מ דבשלומא אם הוי הפי' חיישי' לשאלה שאיש המת המוטל לפנינו שאל הבגדי' מבעל האשה העומדת לפנינו אז הוי שאלה דיחיד דלא חיישי' דאיש אשר לו ג"כ סימן כסימן בעל הבגדי' בא לשאול אותם

כמו בב"ב דף קע"ב דאיש א' עומד ושטר בידו ורוצה לגבות דניחוש שמא השני שנקרא ג"כ שמו כשם איש העומד עם השטר בידו חיש שני אנשים בשם יוסף בן שמעון דיש לנו ע"כ לדון על שניהם אז לא חיישי' דמיוסף בן שמעון נפל ויוסף בן שמעון מצאו עיי' רשב"ם שם והבן אז שפיר נאמר מהכ"ת ליחוש שאיש אשר לו ג"כ סימן בגופו בא לאיש כמותו בסימן לשאול בגד והוי שאלה דיחיד כמו נפילה דיחיד אבל באמת הוי הפי' חיישי' לשאלה דאין אנו יכולין להחזיק ט"ע של הבגדים כמו סימן בגוף יען דסימן בגוף אי אפשרות להסיר מגופו אבל סימן ע"י ט"ע של בגדי' הוי ספק סימן דאולי השאיל בעל הבגדי' מלבושיו לאחר ועכ"פ כא נשאר בגופו סימן ואין לנו שוב לדון למי השאיל דמאי איכפת לן מי הוא המת וא"כ הוי ט"ע בבגדי' ספק סימן ומי שמע להתיר עגונה אם יש לנו ספק אם הי' לבעלה סימן כזה אשר אנו מוצאין במת המונח לפנינו כנלע"ד שמקום הניחו רבותי להתגדר בו בעה"י: ועתה כחזה מלשון חכמים מחכים היכן דעת חכז"ל נוטה בהבנת חשש שאלה אי הכוונה על המשאיל שבעל החפץ השאיל או הכוונה שגוף אשר מלובש בו שאל דיש לפרש חיישי' לשאלה שבעל הבגדים השאיל או המת המונח שאל וכן יש לפרש באוכף דמסקב לחמרא בעבור זאת לא משאיל בעל האוכף אוכפו לחבירו יען דילמא חבירו יש לו חמור שמן ויתרחב האוכף ואם שוב ילבוש חמורו האוכף יסקב לי' או הכוונה שבעל החמור לא שואל אוכפא דילמא האוכף רחב מחמורו ויסקב לי' לחמורו:

ולכאורה הדבר פשוט דהכל קאי על בעל החפץ דבכיס וארנקי אמרו חכז"ל לא משאלי אינשי כיס וארנקי כיס משום דמסמני פי' רש"י דמי שמשאיל כיסו מוכר מזלו עכ"ל וטבעת משום דמזייף פי' רש"י דיעשה זה חותם כנגד חותמו ויזייף בו את שליחותיו עכ"ל א"כ מבואר דבעל כיס וטבעת לא משאיל דחושש דמזלו יסיר ממנו או יזייף לו חותמו וכן כ' רש"י בקו' כי מצאו קשור בכיס אמאי כשר ניחוש לשאלה וז"ל שמא השאיל כיסו לאחר עכ"ל ממילא משמע דה"ה הוי הפי' בגמ' דפריך לעיל בחמור ניחוש לשאלה הוי הפי' דבעל האוכף השאיל אוכפו לחבירו וכן כאשר תי' הגמ' על מתני' דיבמות כליו דחיישי' לשאלה הוי הפי' דשמא בעל הבגדים השאיל בגדיו וכן פי' רש"י וז"ל חיישינן שמא השאילום לאחר ואותו אחר ראו מת עכ"ל מבואר כמ"ש דהכוונה חיישי' לשאלה הכל קאי על בעל החפץ שהוא השאיל לאיש אחר או לא משאיל לאיש אחר והבן:

אמנם קשה דגמ' משני אוכפא לא שאלי אינשי אוכפא משמע דקאי על בעל החמור דאין איש אשר יש לו חמור שישאול לחמורו אוכף מרעהו דאל"כ הי' לגמ' לומר לא משאלי

אינשי אוכפא משו' דמסקב לי' לחמרא וביותר מצאתי ברש"י ביבמות אוכף לא שיולי אינשי וז"ל בעל החמור לא הי' שואל אוכפו של זה לחבירו עכ"ל מבואר שקאי שאין איש שואל אוכף דאל"כ הי' לרש"י לומר בעל האוכף לא השאיל אוכף של זה לחבירו והוא פלא גדול למה לא אמרו חכז"ל באוכף ג"כ לא משאלי אינשי וצע"ג:

ועלה בדעתי ליישב עומק דבריהם דהנה הטעם דלא חיישי' באוכף לשאלה הוא משום סיקוב החמור דשמא חמור א' רזה והשני שמן ואז אם יתרחב האוכף ע"י שהי' על החמור השמן אז אם יושם על החמור הרזה יוזק הבשר מנידוד האוכף אנה ואנה וא"כ אי הפי' שאוכף לא משאלי על בעל האוכף צריך להיות שחמור של בעל האוכף רזה ושל השואל שמן ויתרחב עליו ואם ישוב השואל האוכף למשאיל יסוקב החמור של בעל האוכף דאל"כ דחמור של בעל האוכף שמן א"כ לא יתרחב עוד ומאי יפסיד בשאלתו אבל אי הפי' לא שאולי אינשי אמרי' דאין הבעל החמור שואל אוכף דילמא חמור של בעל האוכף שמן וחמורו רזה ויסקב האוכף לחמורו וא"כ אין אנו צריכי' לומר דבעל האוכף לא משאיל דהלא משכחת דמשאיל כגון שחמורו שמן וע"כ יהי' הפי' אם חמורו רזה אז כלך בפשוט דאין איש שואל אוכף דלמא חמורו רזה ויסקב האוכף לחמורו ואמרי' לא שאולי אינשי אבל בכיס וארנקי וטבעת דלא משכחת חשש נזק לשואל אמרינן לא משאלי דבעל החפץ לא משאיל והבן:

ואוסיף עוד טעם לשבח למה בחרו חכז"ל לומר לא שאולי ולא אמרו לא משאלי שיהי' הפי' על בעל האוכף והוא דע"כ לא הי' נעשה האוכף באופן שיהי' ביד בעליו כחומר ביד היוצר ברצותו מרחיב וברצותו מקצר דא"כ לא שייך חשש סיקוב וע"כ הי' נעשה חזק שעליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע וממילא נשמע שאותו אוכף שראוי לחמור צעיר לימים לא יוצלח לחמור זקן בשנים דנתדלדל הגוף ובשרו נעשה שמן וא"כ יש לחוש דילמא הי' למשאיל אוכף אשר הי' לחמורו בנערותו ולא יוכל כעת ליתן עוד עליו ולכן השאיל לכל איש המבקש אותו יען דהוא עומד למכור ואם יתרחב קצת לא יזיק דבכל אופן צריך הוא למכור אוכף הנ"ל לחמור אשר שוה כמדתו אבל בעל החמור אשר צריך לרכוב עליו כעת לא ישאל אוכף כזה אשר רחב כעת ויסקב לחמורו מיד לכן לא ישאל איש אוכף כי פן האוכף רחב ויסקב לחמורו אבל המשאיל לא יפסיד כלל דבכל אופן לא יצלח לפניו וימכור אותו למי שילבוש כמדתו לכן בחרו חכז"ל לשון ערומי' אוכפי לא שאולי אינשי והבן:

ועמלי ראה ד' ויוכח שהאיר עיני לראות נפלאו' שמצאתי בש"מ וז"ל אוכף לא משאלי אינשי למה כי לפעמי' שתהי' בהמת בעל האוכף רזה ובהמת השואל שמינה וכשנותני'

עלי' זה האוכף מתפתח וכשמחזירו על בהמתו המשאיל מסקב בה פי' עושה בה חבורה עכ"ל יקר מפז ומכתם אופיר שהי' בגרסתו לא משאלי אינשי שקאי על המשאיל וצריך לפרש דחמור של בעל האוכף רזה וחמור השואל שמינה וליכא הפסד לשואל אבל יש הפסד למשאיל דמסקב לחמור של המשאיל אח"כ כשמחזירו והבן והוא פלא גדול למה לא אמרו לא שאולי אינשי דאין איש שואל אוכף דדילמא האוכף רחב מחמורו ויסקב לי' לחמרי' וצע"ג:

ונ"ל דעת ש"מ דעל השואל יש לחוש דילמא איתרמי לפניו איזה עסק בקנין או מסחר או דבר נחוץ אשר ירט הדרך לפניו ולא יחוש על הפסד חמורו אבל המשאיל לא יכנס עצמו להשאיל אם יוכל לבוא היזק כי מה יבצע בשאלתו וק"ל אי נמי דעת הש"מ דצריך לגרוס לא משאלה דעל השואל יש חשש דילמא שאל לראות אם שוה כמדת חמורו ואם לא יהי' שוה יחזור לבעליו וכאשר ראה ששוה כמדתו החזיק בו לשאלה אבל המשאיל לא יתן לאדם בשאלה אוכפו כי חושש שחמורו רזה וחמור השואל שמינה ויחזיק בו השואל ולא יחוש שיצמיח למשאיל היזק ודוק כי נכון בטעמו מאד:

אך לפ"ז חוזר חלילה שפלא גירסא שלפנינו ודעת רש"י שפי' לא שאולי אינשי הלא יש לחוש שהשואל שאל וראה שהוא כמדת חמורו וגם אולי הי' הדרך ירט לנגדו ששכרו יותר מהפסדו ושאל אוכף מחבירו שלא לדחוק השעה וצע"ג:

ונלע"ד לחדש דבר בהבנת חכז"ל למה נקטו בחמור לא שאולי אינשי דהנה בהבנה פשוטה אין הבדל בין זה שאמרי' שלא חיישי' לשאלה באוכף ובין זה דאמרי' שלא חיישי' לשאלה בכיס וארנקי וטבעת אבל כד דייקת הבדל גדול ביניהם דהא דלא חיישי' באוכף לשאלה הוא מב' פנים והא דלא חיישי' בכיס וארנקי לשאלה הוא מאופן א' ואבאר בעזה"י טעם דלא חיישי' באוכף הוא מב' פנים (א) בודאי טעם זה דלא משאיל איניש אוכף משום דמסקב לחמור הוא מספיק רק לעשות סברא בעלמא דלרוב לא ישאיל איש אוכפו דיצמיח לו היזק בזה ומה לו לכנוס בספק הפסד אבל מי יכחיש שלפעמים בא לו קרובו או אוהב כנפשו או הי' הדבר נחוץ ואד להציל חולה מחליו שמשאיל איש אוכפו הגם שיבא לו משאלה הפסד ולכן אי אמרי' הבעל החמור לא שואל אוכף דילמא יזיק האוכף לחמורו אם האוכף רחב מחמורו הוא דוקא לרוב לא שואל אבל לפעמים שרוצה לעשות מסחר גדול או לראות אבותיו או אירע מקרה לא טהור בביתו וכדומה לא יחוש על הפסד חמורו ושואל אוכף הגם שיזיק לחמורו אבל לרוב לא ישאיל הבעל האוכף ולא ישאל הבעל החמור ודוק (ב) כיון דעכ"פ יש לזה האיש חמור רק שאנו ניחוש דילמא השאיל לחמורו אוכף מרעהו ע"ז כאמר כיון דהוא

אמת דאוכף של חמור לא יוצלח לחבירו וא"כ מי פתי יקח לעצמו חמור בלי אוכף מה יעשה בחמור בלי אוכף הכי יוכל לסמוך שאם יצרך לעשות מלאכה ישאל מרעהו הלא לרוב לא ישאיל לו הבעל האוכף משום דמסקב לחמורו וגם מסקב לחמור שלו וע"ז אמרו לא שאולי אינשי הכי יש סברא שיקנה חמור ויסמוך שאוהבו ישאל לו למלאכתו אוכף אשר בו מזיק לאוהבו או שמזיק לעצמו וע"כ יש חזקה מן הסברא שלא שאל הגם שמשאיל יתן לו אוכפו יען שהוא אוהבו אבל ממנ"פ הכי דרך האוהב שיסמוך בשאלה לגרום רעה תחת טובה והבן:

אמנם בכיס וארנקי וטבעת הגם שאמת שאדם חושש שילך מזלו ממנו או שמא יזייף השואל את חותמו אבל בכל זה לפעמים בא אוהבו אשר כנפשו ומשאיל לו שבטח לבו בו שלא יזייף את חותמו או שהוא אדם שלא חייש שילך מזלו כי סומך על הפסוק כי לא נחש ביעקב וכי תימא שאין איש אשר ישאל מרעהו כיס וארנקי וטבעת נהפוך הוא הכי תמיד יצרך כיס וארנקי וטבעת דלמא אין לו חפצים ומעות שיצרך כלים הנ"ל וכן דלמא לא ישלח הוא דברי' אשר יצרך לחתום (ודברי רש"י נפלאים שלא פי' שיזייף חתימתו על השטר) וגם אם ישאל לא יבוא הפסד לא לעצמו ולא לחבירו אז אין כאן מעלה מצד השואל רק מכח המשאיל שעפ"י הרוב לא ישאיל והבן:

ועתה בא ברוך ד' וראה כי מתורצי' ב' קו' של הגאון נוב"י אשר הרעיש העולם בהם דהב"י חידש סברתו בכיס וארנקי וטבעת הגם דלא משאלי אינשי אבל כיון דעכ"פ השואל בודאי ישאל גם כיס וארנקי וטבעת דמצדו לא יוכל לבוא לו היזק וגם אין לנו הוכחה דיהי' לכל אדם כיס וארנקי וטבעת רק אירע כהיום שהוצרך לכלים הנ"ל וא"כ לא נשאר רק דבעל הכלים לא ישאיל משום דחושש לזיוף או על ניחוש שילך מזלו טעמי' הנ"ל אין פועלי' שרק לרוב לא משאיל וא"כ אי סימני' דאורייתא ולא צריך לסימן מובהק שהוא לאחד מאלף רק די בסימן אמצעי יען דלרוב לא ימצא סימן כסימן וא"כ סמכינן ג"כ על רוב דלא משאלי אינשי כלים כזה אבל אי סימני' דרבנן ולא סמכי' רק על סימן מובהק שהוא אחד מאלף וא"כ כלים כזה לא מהני דלפעמי' אדם משאיל אבל בחמור דיש עוד סברא מלבד דבעל אוכף לא משאיל בלא"ה יש סברא לא שאולי אינשי יען דיוכל לסקב החמור וע"כ קנה מיד לחמורו אוכף והגם דמשכחת אופן רחוק כגון שקנה חמור ונתקלקל בתוך הזמן האוכף והוצרך ליתן לאומן לתקנו ובתוך כך בא לו דבר נחוץ אשר הוצרך לרכוב על החמור ואוהבו השאיל לו ולא חשש להפסד זה הוי דבר רחוק כסימן מובהק דסמכי' יען שהוא א' מאלף ולכן אם יש עדי אוכף סמכינן שפיר ולא חיישי' לשאלה בחמור אבל על סימני' א"א לסמוך דסימנים דרבנן ודילמא איתרמי

כסימן ומיושבת קושי' ב' שהבאתי לסברת הב"י לא מהני אפי' עידי אוכף אכתי ניחוש לשאלה כמו שחידש הב"י בכיס וארנקי ולפמ"ש בחמור הוי כסימן מובהק יען דגם בעל החמור לא שואל אוכף והבן:

ולא אמנע טוב בעזה"י כי נלענ"ד ליישב קו' הנ"ל בפשוט גדול והוא דבר חדש מאד דמסברא כ"ל דמוצא אבידה לא מקיים מצותו כי אם שמשיב כל האבידה לבעליו אבל אם יחזור מקצת ויעכב מקצת לא קיים מצותו ודכל מה שמצא צריך להשיב דמעולם לא שמענו שמי שמצא אבידה והוא חפצי' רבים שיקיים בו עשר פעמים מצות השבה הכי נאמר שמי שביער כזית א' של חמץ והשאר הניח בביתו שקיי' מצות ביעור חמץ ומכ"ש כאן מה שמצא צריך להחזיר:

ולפ"ז אומר אני סברא אחת כיון דעכ"פ עפ"י רוב ליכא חשש שאלה באוכף דלא שאלי אינשי אוכף רק הב"י חידש יען דלפעמי' משאיל א"כ לא הוי סימן מובהק א"כ האי גברא דמביא עדי' על עדי אוכף פועל עכ"פ שנכנס חבירו בחיוב השבה להשיב לו האוכף ועל החמור יש ג"כ כאן רוב שהוא שלו דעל רוב לא משאיל איניש אוכף וכיון דרוב אומר שצריך להשיב לו גם החמור א"כ עפ"י הרוב לא יצא מחיוב השבה שנתחייב בו ואפי' בספק נזירות שהוא להקל אמרי' בנזיר דף ח' שאם בוודאי נכנס לנזירות צריך לצאת בוודאי והוא נזיר כל ימיו מב"ש אם נכנס בודאי שב חיוב השבה ורוב אומר שלא יצא עדיין מחיובו שמחויב להשיב ולא יחוש על המיעוט לבטל מצותו והבן בשלומא לענין עגונא אמרי' דצריך דוקא בירור סימן מובהק וכלים הנ"ל לא הוין כסימן מובהק אבל אם נכנס בבטח בחיוב השבה ועפ"י רוב לא יצא מחיובו מהכ"ת לא ישוב החמור לקיים מצותו בשלומא אי סימנים דרבנן ולא נכנס בחיוב השבה כלל מן התורה רק דרבנן אמרו להשיב עפ"י סימני' לא שייך לומר יען דנכנס בחיוב השבה של האוכף ישוב ג"כ החמור דזה טעות דהם אמרו להשיב האוכף עפ"י תקנתם מכח הפקר ב"ד הפקר והם אמרו שלא להשיב החמור דאין סימן האוכף פועל על החמור דסימן פועל רק על גוף החפץ שהסימן בו אבל בעדי אוכף דנכנס בחיוב השבה מן התור' אז בודאי צריך להשיב לצאת מן חיובו ולא יחוש על מיעוט לבטל מצותו והבן זה:

ועתה בא ברוך ד' וראה דלא קשה קו' א' של הנוב"י דהקשה א"כ מאי פריך חמור בסימני אוכף היכי מהדרי' וקשה ואלא מאי דלא חיישי' לשאלה וע"כ סימני' דרבנן וא"כ פשיטא קשה חמור בסימני אוכף היכי מהדרי' וכי תימא בעדי אוכף ג"כ קשה לסברת ב"י אי סימני' דרבנן הלא חיישי' לשאלה ולפמ"ש לק"מ כיון דנכנס בחיוב השבה ויש כאן רוב

דלא יצא מן החיוב בודאי צריך להחזיר והבן זה כי נכון בעזה"י ומיושב שיטת הב"י דלא כמהר"ל מפראג:

אבל לא נח ולא שקט רוח הגאון הנוב"י שם בסי' ל"ב ושם את שיטת הב"י כמטר' לחץ והרעיש בקו' גדולה בלשון הגמ' אמר רבא ל"ל דכתב רחמנא שמלה דאי לא כתב רחמנא שמלה הו"א בעדי דגופא ובסי' דגופא כתב רחמנא חמור והקשה הגאון דמלשון זה משמע יען דכתיב שמלה הי' בא טעות הנ"ל דלא מהדרי' חמור בסי' אוכף הלא אי לא כתיב שמלה ג"כ היינו טועי' דדוקא בסימני דגופא דהא חזינן דצריך קרא לרבות חמור ואי לא כתיב חמור רק כל אבידת אחיך היינו אומרי' דוקא עדי דגופא וסימני דגופא ומאי נקטו דאי כתב רחמנא שמלה והוא קו' גדולה וצע"ג:

ונלע"ד ליישב בעזה"י ויען כי אצפה שמקום הניחו לי גאוני דור מן השמים להתגדר בו לפרש אמת לאמיתיו' של תורה ארחיב בו כפי אשר חנן אלקי' את עבדו ואתפלל לפני חונן הדעת גל עיני ואביטה נפלאו' מתורתך חכמני ממצותיך כי בו חפצתי:

במתני' תנינ' אף השמלה היתה בכלל כל אלו בגמ' מאי בכלל כל אלו אמר רבא בכלל כל אבידת אחיך והוא פלא בעיני (א) דתנא דמתני' נקט לשון רבים בכלל כל אלו ובא רבא לפרש לשון יחיד בכלל כל אבידת אחיך הי' לתנא לנקוט אף השמלה היתה בכלל כל אבידת אחיך וצע"ג (ב) למה התנא דמתני' דרש רק דרש דשמלה ולא דרש מה שיש לדרוש על שור וחמור ושה כאשר דרש רבא וצע"ג:

אך גם בגוף הסוגי' דדרש רבא למה לי דכתב רחמנא שור וחמור שה ושמלה ומשני צריכא משמלה ידעי' רק עדי דגופא וסימני דגופא כתב רחמנא חמור דמהדרי' חמור בסימני אוכף ושור מורה לגיזה זנבו ושה קשה ופריך הגמ' דילמא קאי שה להורות על סימנים ומשני מדתנא התנא סימני' לגבי שמלה דקתני מה שמלה מיוחדת שיש בה סימני' ויש לו תובעי' חייב להכריז אף כל דבר שיש בו סימני' ויש לו תובעי' חייב להכריז מכלל דשה לאו לסימני' אתא ע"כ הסוגי' בקיצור וקשה לי מאוד (א) למה שינה רבא ועיקם הכתובים הלא בתורה כתיב שור ואח"כ שה ואח"כ חמור ובאחרון כתיב שמלה ורבא נקט שור וחמור שה ושמלה בכל פעם נקט יתור אחד מן פסוק הראשון ואחד מן פסוק השני והוא פלא (ב) מאי משני הגמ' מדנקט התנא סימני' לגבי שמלה מכלל דשה לאו לסימני' אתא הלא הוא גופא פלא למה דרש משמלה ב' דרשות סימני' ותובעי' למה לא דרש סימני' משה ועיי' רש"י שהרגיש ותי' מכלל דידע התנא דצריך שה לאיזה דרשה אשר לא ידענו והוא פלא (ג) פלא גדול על אריכות מדנקט התנא סימני' לגבי שמל' ומספר כל לשון המתני' מה שמלה יש לה סימני' ותובעי' חייב להכריז

אף כל שיש לה סימני ויש לה תובעים חייב להכריז הלא הוא שפת יתר בקיצור הי' לגמ' לומר מדנקט תנא סימנים לגבי שמלה מכלל דשה לאו לסימנים אתא וצע"ג: וטרם שאבאר הסוגי' רואה אני לפרש פרשת אבידה פ' כי תצא לא תראה את שור אחיך או שיו נדחים והתעלמת מהם השב תשיבם לאחיך ואם לא קרוב אחיך אליך ולא ידעתו ואספתו אל תוך ביתך והי' עמך עד דרוש אחיך אותו והשבותו לו וכן תעשה לחמורו וכן תעשה לשמלתו וכן תעשה לכל אבידת אחיך אשר תאבד ממנו ומצאתה לא תוכל להתעלם] והנה הפסוק איירי אם אחד מוצא שור או שה תועה בשדה והכיר מיד שהוא שור של רעהו או שיו של שכנו רק ירצה להתעלם שלא להשיב לאחיו וצותה התורה שצריך להחזיר אבידת אחיו ואין לו רשות להעלים עין מהם כמובן אבל הפסוק השני אם לא קרוב אחיך אליך ולא ידעתו הוא איירי שאינו מכיר כלל האיש שהוא בעל הממון של השור והשה ועיי' בספרי הובא ברמב"ן בתורה רק הוא מכיר שהוא בהמת ישראל בסימני' או ששם רוב ישראלים בכל השכונה אבל אי אפשר לומר שמכיר בט"ע למי הוא הבהמה כיון שאינו מכיר את הבעלים עכ"פ בהמת אחיו הוא וצריך לאסוף לתוך ביתו ויהי' הבהמה אצלו עד דרוש אחיו את אבידתו ואז ישיב לו ולכן כיון שאינו מכיר את האיש אשר יבוא לבקש את האבידה צוה הקב"ה לדרוש אותו אם אינו רמאי כחכז"ל עד דרוש אחיך אותו דרשהו אם רמאי הוא והבן:

והנה מה דחקרי' אי סימני' דאורייתא או דרבנן יש לפרש בשני פנים כאשר אבאר בעזה"י (א) אחד מצא גט או מלבוש או בהמה והוא מכיר מיד בסימנים שהוא של חבירו או שאשה מצאה הרוג ומכירה מיד בסימנים שהוא בעלה או הבעל מצא הגט ומכיר מיד שהוא גיטו וכדומה אשר מיד בשעה שראה את הסימן הכיר שהוא של חבירו ודו"ק (ב) אם המוצא את הגט או השמלה או הבהמה או את ההרוג אינו מכיר מיד למי הגט או השמל' או הבהמ' ומי הוא ההרוג רק אח"כ בא איש ואומר שלו הגט או המלבוש או הבהמה או אשה באה ואומרת שהיא בעלה והאיש או האשה נותנים סימנים אשר נמצאים בכלי או בבהמה או בהרוג ודו"ק ועל שני האופני' יש לחקור אי סימני' דאורייי' או דרבנן אי מותר להחזיר וגם אי צריך להחזיר האבידה או הגט ואם להתיר בסי' העגונא ואי אמרי' סימנים לאו דאורייתא יש בו ב' טעמי' [א] דילמא איתרמי סימן כסימן הגם דליכא בנתינ' הסימן שום רמאות וערמה אלא דחיישי' דאיתרמי גם בבגד או באיש אחר כסימן ואז לא מהני אפי' אם האשה עצמה מצאה לבעלה שהרוג או אפי' אם נאבד הגט מבעל ומצא בעצמו הגט או המוצא האבידה הכיר בעצמו ע"י סימן שהוא בהמת שכנו דחיישי' דיש עוד אחר בסימן הזה [ב] דבאמת לא חיישי' שיתרמי סימן כסימן ואם

המוצא אבידה בעצמו מכיר האבידה או האשה מכיר לבעלה או הבעל מכיר לגיטו לא חיישי' כלל שהוא של אחר ונדמה לזה שנאבד אבל אם הם בעצמן לא הכירו רק בא איש ונותן סימן באבידה או בגט או בהרוג אז חיישי' דאיתרמי סימן כסימן יען דחיישי' על ערמה ובאמת יהי' מעידים בעגונא על סימנים גופו דלא שייך ערמה והבן זה:

ולפ"ז יש הבדל אי ילפי' סימנים משה נדע רק סימנים דאורייתא אי המוצא אבידה מכיר שהוא של חבירו ושכנו ולא צריך להנותן סימן להאמין שלא עשה ערמה או דילמא דיבר כסומא בארובה דלא נשאר רק דילמא באמת איתרמי סימן כסימן וע"ז גילתה התורה דלא חיישי' אבל אם המוצא אבידה לא מכיר אינו מחזיר בסימנים דדילמא עשה ערמה או איתרמי דבדה מלבו הסימן אבל אי ילפי' סימני' משמלה דפסוק איירי דלא מכיר בעל האביד' ואעפ"כ צותה התורה להחזיר בסימני' וידעי' דלא חיישי' אפי' על ערמה ותחבולה או איתרמי שבדה מלבו הסימן והבן זה היטב:

והנה מאי דתנא במתני' השמלה היתה בכלל כל אלו יש לפרש בב' פנים (א) הלא מקודם כתיב בקרא שור שה חמור ונוכל ללמוד משה סימנים וחמור על סימני אוכף ושור לגיזת זנבו נמצא דלא צריך שמלה אלא לגלות מה שמלה שיש לה תובעי' ע"י סימני' לאפוקי מידי דמיאש ולפי' זה הי' הקו' דרבוי דילפי' משמלה היתה בכלל היתורי' רבי' של שור ושה וחמור ודו"ק (ב) יש לפרש דהי' לרבינו קדוש קשה הרבוים של שור ושה וחמור והוסיף דגם על שמלה קשה שהוא מיותר דאותו קו' שקשה על שור ושה וחמור שהכל בכלל כל אבידת אחיך קשה ג"כ על שמלה שהוא ג"כ בכלל כל אבידת אחיך ודו"ק:

אך לשון המתני' מורה על פי' השני דרבי נקנו אף השמלה היתה בכלל ובשלומא אם הי' קשה לרבי גם שור ושה וחמור שייך לומר שאף השמלה היתה בכלל באותו כלל שיש שור ושה וחמור הי' אף השמלה בכלל אבל אי לא הי' קשה לרבינו קדוש רק יתור דשמלה א"כ מאי אף השמלה הי' לו לומר השמלה היתה בכלל כל אלו והי' במשמע שבכלל שור ושה וחמור הי' גם שמלה בתוכם ומדנקט אף משמע שלא די שקשה לו על שמלה אלא על כולם קשה לו אבל גם על שמלה קשה לו ואמר רבא מאי בכלל כל אלו דהלא הלשון משמע ששמלה הוא בכלל היתורי' של שור ושה וחמור ומפרש דהכוונה בכלל של כל אבידת אחיך בכלל רבים הנכללים בכל אביד' אחיך שם הי' אף השמלה בכלל וחזר ואמר רבא ל"ל דכתב רחמנא שור וחמור ושה ושמלה דשור וחמור יש להם דרש אבל שה ושמלה מיותרי' ויען כי שמלה הי' מיותר כמו שה נקט רבי אף השמלה ומבואר מאי הוא למותר שהי' רבינו יכול לומר אף השמלה ומפרש דעל חמור יש דרש ועל שור יש דרש אבל שה נשאר מיותר והי' קשה לו גם על שמלה רק שמלה בא להורות

מה שמלה יש לה סימני ויש לה תובעי אף כל דבר שיש לו סימני ויש לו תובעים חייב להכריז והבן ומשום זה חלקן רבא שור וחמור בלחוד דעליהם ליכא קו' ושה ושמלה בלחוד שהם מיותרים ודו"ק: ואוסיף לבאר דברי רבא שאמר ל"ל דכתב רחמנא שור וחמור שה ושמלה דאינם מסודרי' כמובן וגם למה לא דרש כסדר שור לגיזת זנבו שה לגזיזותיו חמור לסימני אוכף דאי כתב רחמנא שמלה הו"א סימנים דגופה ועדי' דגופה והוא פלא גדול אמנם באמת יש לדרוש כל הנך יתורי' שור לעדי דגופה שה לסימני דגופ' חמור לאוכף דמהדרי' חמור בעדי אוכף ושמלה לתובעי' ואז יהי' חמור גילוי על שור לאו דוקא עדי' דגופה אלא ה"ה עדים אוכף ושמלה פי' על שה לאו דלכל דבר מהדרי' אלא דוקא דומי' דשמלה שיש לה תובעי' ע"י סימני' ה"ה שה דוקא אם יש לו סימן שבעלי' אינם מתיאשין ולכן נקנו רבא ל"ל דכתב רחמנא שור וחמור שהמה כדבור אחד וה"ה שה ושמלה שהמה אגודי' יחד אך באמת זה טעות גדול איך אפשר למדרש שור על עדי דגופה הלא בפסוק הראשון איירי התורה שהוא בעצמו מכיר שהוא של חבירו ולא צריך עדי' כלל בשלומא משה יש ללמוד עכ"פ סימני' דגופה שהוא בעצמו מכיר שהוא של אחיו ע"י סימני' אבל שור אי אפשר להורות על עדים דגופה וע"כ צריך לדרוש שור על גיזת זנבו וסימני' ילפי' מן שמלה דשם יש לפרש עדים דגופה וסימני' דגופה דהלא פסוק אחרון איירי דמוצא אבידה לא מכיר למי השמלה ע"כ יש לפרש או ע"י עדי' או ע"י סימני' לכן כתב רחמנא באותו פסוק אחרון חמור לגלות דמהדרי' חמור ע"י אוכף בסימני' [דאי אפשר לומר דבא רק לגלות על עדי אוכף וא"כ שמלה בא על עדי' דגופה וקשה שמלה למה לי אטו מי גרע עדי' דגופה מאשר אם הוא מכיר בסימן שהוא של חבירו וא"כ נוכל ללמוד זאת משה דמורה עכ"פ על סימנים אם הוא מכיר שזה השה שייך לאחיו ע"י סימני' אלא ע"כ דשמלה מורה להחזיר בסימנים למי שבא מעלמא ונותן סימן וא"כ ע"כ חמור דכתיב בקרא ג"כ בסימנים דלא נחלוק הפסוק דוכן תעשה לחמורו וכן תעשה לשמלתו דחד בעדי' וחד בסימנים ולכן דרשי' חמור רק על זאת דמהדרי' חמור בסימני אוכף] אבל עכ"פ שה נשאר מיותר ופריך הגמ' הא יש לנו ספק אי סימני' דאוריי' או דרבנן נפשוט משה דסימני' דאורייתא ומשני מדנקט התנא סימנים גבי שמלה דקתני מה שמלה יש לו סימנים ויש לו תובעי' אף כל דבר שיש לו סימנים ויש לו תובעי' חייב להכריז והקשתי שהי' לגמ' לקצר ולא להעתיק כל לשון המתני':

אמנם נכון מאוד דרבינו קדוש גילה לנו סימני גבי שמלה שיש לו תובעי' ויש לו סימנים להורות דלא מיבעי' אם המוצא אבידה מכיר החפץ בסימני' שהוא של חבירו דצריך להדר יען דתובעי' יש לו שאינו מתיאשים הבעלים ממנו דהא יש לו סימנים והוא בעצמו

מכיר בסימן שהוא של חבירו ולא שייך בו ערמה ורמאו' אז צריך להדר בסימני' דלא חיישי' שמא איתרמי סימן כסימן וסימנים כזה נוכל ללמוד משה אבל רבי רוצה לגלות שאפי' אם המוצא אבידי' לא מכיר בסימן שהוא של חבירו רק איש מעלמא יבא ויתן סימן לאות ולמופת מנ"ל דסימני' דאורייתא הלא התורה אמרה אם לא ידעתו ואספתו עד דרוש אחיך אותו ודילמא היכן דחששה התורה על רמאות צריך דוקא עדי' ולא מהני סימנים אבל אי ילפי' משמלה דכתיב בפסוק השני דלא מכיר הסימן שהוא של חבירו ואעפ"כ מחזירי' בסימני' אז מוכח דסי' פועל מדאורייתא אפי' אם שייך רמאות הגם שסימן אמצעי שכיח ושייך בו רמאות אעפ"כ מהדר האבידה וזה רמזו מדנקט תנא גבי שמלה כל שיש לו סימני' ויש לו תובעי' חייב להכרת אפי' שלא ידע המוצא למי האבידה שלא מכיר הסימן אף עפ"כ מחזירין וע"כ דשה לאו לסימני' אתא דלסימני' כזה אי אפשר למילף משה רק משמלה ומשם אין להוכיח דסימני' דאוריית' דדלמא בא שמלה רק להורות על תובעי' לחוד והבן:

ולפ"ז אבא ליישב קו' נוב"י למה אמר רבא דאי כת' רחמנא שמלה הו"א דוקא בעדי וסימני דגופה הלא בלא"ה דכתיב שמלה יש ג"כ טעות הנ"ל דהא באמת צריך קרא להחזיר בסימני' והי' לגמ' לומר שמלה לסימני' וחמור על סימן אוכף ומ"כ פלא לשון רבא ותי' הגאון דבאמת אם ליכא חשש שאלה אז הסברא החיצונה דמהדרי' חמור בסימני אוכף וא"כ בודאי לולי שמלה לא צריך קרא על חמור באוכף רק מדכתיב שמלה הו"א דבא למעט אוכף וכ"ת איך אפשר דבא למעט הלא משמלה נפקא סימני' דזה לק"מ דהיינו אומרי' סימני' לאו דאוריי' ובא רק למענו חמור מעדי אוכף אבל באמת דכתיב חמור אז מיותר שמלה וילפי' סימני' ולפ"ז מוכח שיטת מהר"ל דממנ"פ אי סימנים דאורייתא וע"כ משמלה ילפינן א"כ מהכ"ת ללמוד שבא שמלה למעט הלא הוא בא לרבות סימנים ולא מיותר תיבת שמלה ואי סימני' לאו דאורייתא א"כ מן הסברא חיישי' לשאלה כסברת הב"ש וא"כ שמלה למה לי אלא בודאי אי סימני' לאו דאורייתא הוא בסברא חיצונה דלא חיישי' לשאלה והי' לטעות דשמלה בא למענו אוכף וצריך חמור לרבות אוכף ואז נשאר שמלה וילפינן סימני' עכ"ד:

ולפענ"ד במכ"ת של הגאון נוב"י אף שאמר דבר חכמה וחריצות גדול לא נכנסו דבריו באזני (א) הלא יש כאן ד' יתורי' שור שה חמור שמלה שנימא שלשה מהם באי' לרבות כח בחיוב השבה להשיב אפי' גיזת זנבו וגזיזותיו ולהשיב חמור ע"י אוכף ושמלה יהי' בא למענו הגם שנוכל לרבות בו סימני' נימא שלא מרבה סימני' אלא למעט סבר' חיצונה הגם שסברא דלא חיישי' לשאלה בא שמלה כנגד סברא חיצונה מי הי' טועה אם נוכל

לרבות בשמלה סימני' נימא שפסוק בא למעט וא"כ לשיטת מהר"ל דמסברא לא חיישי' לשאלה א"כ לא יכתוב התורה חמור ומהכ"ת נימא ששמלה בא למעט והוא פלא (ב) הלא התורה אמרה וכן תעשה לחמורו ושמלתו דקאי על סיום פסוק שלפניו ואספתו אל תוך ביתך והי' עמך עד דרוש אחיך אותו והשבותו לו משמע שתורה בא לרבות השבה ולא למעט ובעבור זה דרשי' במתני' מן שמלה סימני' ותובעי' ומנ"ל למידרש תרתי יען דאי אפשר רק למעט למעוטי דבר שאין לו תובעי' דכל יתורי' בפרשה באי' לרבות וע"כ דמרבה סימנים רק יען דתורה נקט לרבות שמלה ולא נקטה חפץ אחר מזה ילפי' דדוקא שמלה ודומה לו שיש לו תובעי' אבל שנימא ששמלה בא רק למעט אי אפשר דכל הפרשה בא לרבות וצע"ג על הגאון נוב"י שנדחק למה ילפי' משמלה תרתי ודרך בלחץ זה הדחק שהי' קבלה למידרש תרתי יעו"ש בסוף:

אמנם אקוה לברר שמלה זה כשמלה והוא דכבר בררתי לעיל דבאמת נוכל ללמוד משה סימני' אבל דוקא סימני' אם בעל המוצא אבידה מכיר בסימני' שזה שיו של רעהו דאז לא שייך בו רמאות רק חשש דילמא איתרמי סימן כסי' ע"ז לא חיישי' וסימני' כהך הוא דאוריי' אבל להדר בסימני' דאז יש חשש ערמה ותחבולה לא נוכל ללמוד משה דבפסוק הראשון איירי הקרא אם המוצא אבידה מכיר מיד שהוא של חבירו אבל משמלה דכתיב בפסוק האחרון שאם לא ידע המוצא למי הוא החפץ ואם גילתה התורה שם דמחזירין בסימני' אז בודאי מוכח דלא חיישי' אפי' לערמה דסימן הוי כעדי' ודוק ובודאי אם יש עדים על שה שהוא של רעהו שהם מעידי' על סימני' לא גרע מכאלו הוא בעצמו המוצא אבידה מכיר בסימני' דעל פי שנים עדים יקום דבר ולא חיישי' על ערמה ותחבולה ועל סימן כסימן לא חיישי' כללא דמילתא עדי' על סימני' שווין כמו אם המוצא מכיר הסימני' אבל בעל החפץ שנותן סימן גרע מאלו אם יהיו עדי' על סימנים או בעל האבידה מכיר בסימנים וזה ברור כשמש בעזה"י:

אך אם א' מצא חמור באוכף ומכיר האוכף בסימן או יש עדים על סימני אוכף אבל מוצא האבידה או העדים לא מכירי' גם החמור בסימני' רק אנו נאמר מה שנמצא האוכף על החמור יהי' סימן שגם החמור שלו זה לא יהי' טוב יותר מאלו בא בעל החפץ ונותן סימן בחמור אם יהי' הדין דמה שבעל החפץ נותן סימן בכלי לא מהני דחיישי' לערמה מהכ"ת לא נימא דחיישי' גם כאן לערמה דהוא השאיל האוכף ועכשיו מבקש גם החמור וק"ו ה"א אם חיישי' שבא איניש מעלמא ונותן סימן בכלי בשקר הגם דצריך לפחוד אולי יבוקש הדבר ולא ימצא מכ"ש כאן שלא צריך לפחוד כלל דהא האוכף בודאי שלו ויודע שלא יוכחש בשום אופן ואי אפשר לדמות להחזיר חמור בסימן אוכף אפי' אם המוצא

אבידה או העדים מכירי' האוכף כמו אם העדים או המוצא מכיר הסימני' שבגוף החפץ זה ברור מאוד:

ולפ"ז אבא לחדש בעזה"י סברא חדשה ומתוקה הנה בודאי נכון אי סימני' לאו דאורייתא דאפי' אם המוצא האבידה מכיר החפץ בסימני' לא מהני וע"כ דחיישי' דילמא אתרמי סימן כסימן דהלא חשש ערמה לא שייך בכאן ואף עפ"כ לא מהני הכרת המוצא האבידה להחזיר בסימן וע"כ דתורה בקש בירור גמור ויש חשש דילמא איתרמי סימן כסי' אז בודאי חיישי' ג"כ לשאלה דכיון דמשכחת שאלה ולא הוי בירור גמור ולא מהני עדי אוכף על החמור וכן אי הכרת המוצא האבידה או הכרת העדי' בסימני' מהני דלא חיישי' על סימן כסימן מדאוריי' אבל נתינת הסי' של בעל האבידה לא מהני דתורה חייש לערמה ה"ה דלא מחזירין חמור בסימני אוכף דחיישי' לערמה כיון דעל החמור ליכא ראי' דלית בו תחבולה אלא אפי' אם גילתה התורה שמהני נתינת הסימן של בעל האבידה בגוף החפץ בכל זאת עדיין יש להסתפק אם מחזירין החמור ע"י סימן האוכף אם בעל האבידה נותן סימן באוכף דבשלומא אם נותן סימן בחפץ יש לו לפחוד דיוכחש ויהי' נראה כרמאי אבל באוכף אין לו פחד כלל והבן סברא זו:

ואוסיף נופך בודאי אי הכרת מוצא האבידה או הכרת עדי' ע"י סימני' לא מהני וע"כ דחיישי' על סימן כסימן אז בודאי הוי חשש שאלה דאוריית' דעכ"פ לא הוי בירור כסימן מובהק כסברת הב"ש אבל אי הכרת מוצא האבידה מהני או הכרת הסימן ע"י עדים וע"כ דלא חיישי' לסימן כסימן אז לא חיישי' לשאלה עכ"פ בדברי' שאינם דרכם להשאיל כסברת הב"י ואפשר דחשש שאלה אפילו בדברי' שדרכם להשאיל הוי רק כמו דלמא אתרחש סימן כסימן דלא חיישי' ה"ה דלא חיישי' שמא איתרמי דהשאיל דאפי' אם יהי' הדרך להשאיל אוכף כיון דאוכף שלו בודאי גם החמור שלו והבן זה דנקוט מיהא פלגא בידך כעת ואי"ה אברר דבר זה בעזה"י:

ועתה אבוא לבאר בעזה"י דברי הגמ' דאי כתב רחמנא שמלה הו"א עידי דגופה וסימני דגופה אבל חמור בעדי אוכף וסימני אוכף לא מהדרי' כתב רחמנא חמור חמור בסימני אוכף מהדרי' ודקדק הגאון נוב"י דפתח בתרתי בעדי אוכף וסימני אוכף ומסיים בחדא בסימני אוכף בלבד ושייר עדי אוכף וצע"ג:

ואקדים לבאר שורש גדול בסוגי' אשר לא ראיתי לאיש אשר שם על לב לברר הדברי' ולהעמיד הלכה בב"מ דף כ"ז בתוספ' ד"ה מה שמלה הקשו וז"ל במרובה אמרי' בגניבה ילפי' יאוש מאבידה וא"ת ואבידה גופא מנ"ל וי"ל דמהכא נפקא לן דמה שמלה מיוחדת שיש בה סימן ואין הבעלי' מתיאשין אלא תובעי' שיחזרו להם בסימנין אפי' אי סימנין

לאו דאורייתא ואין מחזירין אלא בעדים מ"מ ילפי' משמלה דוקא דבר שיש בו סימן חייב להחזיר דע"י שיש בו סימן ימצא עדי' שיאמר להם מכירי' אתם שמלה שלי שהי' בה סימנין כך וכך וגם המוצא לא יוציא השמלה להראותה לכל אדם אלא למי שיתן בה סימנין אעפ"י שאינו מחזירו בכך מ"מ דומה שהיא שלו ומראה אותה לעדי' אבל דברים שאין בהם סימן הוי שלו לפי שהבעלים מתיאשי' עכ"ל ולכאורה מה שכתבו וגם המוצא לא יוציא וכו' הוא דבר שפתים דהלא די במה שאמרו שבלא סימני' לא ימצא עדים ובתוס' בב"ק דף ס"ו לא כתבו יותר מזה שע"י סימני' ימצא עדי' ולא דברו כלל מזה שהמוצא לא יראנה וצע"ג ובתוס' בב"ק דף הנ"ל כתבו וז"ל וקשה לר"ת למ"ד סימני' לאו דאורייתא א"כ בין בדבר שיש בו סימן ובין בדבר שאין בו סימן אין מחזיר לבעלי' מן התורה אלא ע"י עדים ואי מתיאש מדבר שאין בו סימן כך מתיאש מדבר שיש בו סימן דזה וזה אין מחזיר לבעלי' אלא ע"י עדים א"כ לא יחזיר אבידה לעולם ותי' דאע"ג דסימן לאו דאוריי' ואין מחזיר אלא בעדים מ"מ אין מתיאש מדבר שיש בו סימן ששואל לבני אדם ראיתם טלית שלי שאבדתי שהי' בו כך וכך סימני' אבל כשאין בו סימן מתיאש שאין יודע מה לשאול ואין סבור למצוא עדים מעולם עכ"ל בדבור הנ"ל נפלא בעיני הקושי' הכי זו דרך הגיון להקשות מן הדין כנגד הסברא נהפוך הוא הדרך הלימוד להקשות מן הסברא כנגד הדין וכאן הסברא חיצונה דלא מיאש אם יש בו סימני' דע"י ידרוש וימצא עדי' אבל קשה בהיפך אפי' אם אין בבגד סימני' ימצא עדים וכך הי' לתוס' להקשות כיון שאין מתיאש בדבר שיש בו סימן הגם שאין מחזירין לו בסימן יען דיוכל למצוא עדים א"כ אם אין בחפץ סימן אין מתיאש דיוכל למצוא עדים ויהי' נכון תי' התוס' דביש בחפץ סימן ימצא עדים אבל בלא סימן לא ימצא עדים ומתיאש אבל בעלי תוס' שינו את טעמם להקשות שלא משכחת להחזיר אבידה דמיאש אפי' מחפץ שיש בו סימן וכן לא יעשה בלי דבר וראה פלא שמצאתי בתוס' גיטין דף כ"ז ע"ב הקשו באמת אי סימני' דרבנן למה לא יכריז אפי' אין בו סימן הלא ימצא בזה כמו בזה יעו"ש וא"כ למה שינה ר"ת טעמו ונמוקו וצע"ג:

ונלע"ד לחקור בדבר חדש הגם שחידשה לנו התורה ע"פ שנים עדים יקום דבר ונאמני' שני עדי' להעיד על כל אדם הן על גופו והן על ממונו ולא יוכל אדם לומר שלא מאמינם שהמה אנשי כזב ובעלי שקר דתורה האמין להם כמו בע"א באיסורי' דאמרי' בגיטין מה אעשה התורה האמין לו יעו"ש דף נ"ג וה"ה שנים נאמני' עיי' בטור ח"מ סי' ל"ח שעדים זוממין הוי סברא שעל גופיהם מעידי' בכל זאת אין זה רק מחוקת התורה אבל מי יכחיש שימצא פועלי און ואנשי חמס והמה יעידו בשקר הנה בירושלמי פ' נגמר הדין

מצאתי וז"ל מעשה בחסיד א' שהי' מהלך בדרך וראה שני בני אדם נזקקין לכלבא אמרין כן ידעין דו גברא חסידא אזיל ומסהיד עלן ומרן דוד קטיל לן אלא לקדמי' ונסהוד עלוי אסהידו עלי' ונגמר דינו ליהרג הוא שדוד אמרה הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי מחרב מחרב של אורי' מכלב מכלבו של חסיד עכ"ל נגלה לעיני' הגם שהוא הי' ע"א ולא יוכל לחייב אותם מיתה דדבר זה נודע בכל זאת יראו לנפשם שדוד יקטל אותם שיאמין לחסיד הנ"ל ואמרו עליו שבעל כלב ונגמר דינו למיתה ומכ"ש שיש לחוש שיעשו עדים שקרות בממון ועיי' רמב"ם פ"ז מה' יסה"ת שכתב שהטעם להאמין באות ומופת אם יבא נביא הוא דמעמידי' אותו בחזקת כשרות וסיים וז"ל כמו שנצטוונו לחתוך את הדין עפ"י שני עדים כשרים אעפ"י שאפשר שהעידו בשקר הואיל וכשרי' הם אצלינו מעמידין אותן על כשרותן עכ"ל וכן כתב ברבינו בחיי פ' ראה ככל הדברי' יעו"ש בטוב טעם ודעת ופלא שלא הביא דברי רמב"ם הנ"ל ועיי' ברמב"ן פ' זוממי' תכלית הדברי' מה שהאמין לתורה לעדי' אין זה בירור שהוא אמת רק הוא חוקת התורה להאמין לשני עדי' למיתה ולמלקות ולממון ודוק:

ולפ"ז נ"ל לחדש דין חדש בעזה"י בודאי אם כבר יש כאן ב' עדים אשר יעידו עדות לפני ב"ד או ליחיד ומספרי' עה שראו או שמעו ובשעת ראי' או שמיעה נעשו עדי' אז צריך כל אדם להאמין להם ואם שנים ראו החפץ שנמצא ואומרי' שמכירי' בט"ע למי החפץ הזאת צריך להאמינם יען דכבר הם עדי' משעה שראו החפץ והכירו בט"ע שלמי הוא ותורה אמרה עפ"י שני עדי' יקום דבר אבל אם באו שנים ואומרי' לאדם שיראה להם החפץ שמצא אולי יכירו הם בט"ע למי החפץ אז יוכל כל אדם לומר אני לא אראה לכם החפץ כי אני אחשוב שאתם אנשי רשע ופועלי און ולמה לי זאת למכשול ולפוקה לעשות אתכם לעדים כי אז כאשר תראו החפץ צריך אני להאמין לכם שאתם מכירי' בט"ע שלמי החפץ הלא טרם שתראו החפץ לא תדעו להגיד דבר ולא קבלתם עדיין שם עדים וכל זמן שאין אתם עדים לא אאמין לכם שאתם אנשי בצע ואין בזה עון ופשע לאיש אשר לא יאמין לשנים לעשות אותם לעדי' ועי' במכות דף ו' בתוס' ורא"ש והבן זה:

ולכאורה נ"ל ראי' ברורה לדין חדש הנ"ל דתורה גילתה מה שמלה שיש בו סימן ויש לו תובעי' חייב להכריז אבל אין בו סימן פטור מלהכריז דבודאי הבעלים מתיאשין וקשה בשלומא אם הדין דלא צריך להראות לעדי' שאולי יכירו בט"ע וא"כ ע"כ הבעלי' מתיאשין הגם שיוכל לדרוש אחר עדי' אשר יכירו בט"ע לבגד שלו הלא מה יעשה לעדי' הלא המוצא אבידה לא יראה להם הבגד כי יאמר אני איני עושה אתכם לעדי' ולא מראה להם החפץ הגם שמשכחת שיתרמי באקראי בעלמא דעדים יראו את החפץ ויכירו שהוא

שלו הוא דבר רחוק לצפות על זה ומתיאשין הבעלי' אבל אי אמרי' דצריך להראות עדים אולי יכירו את החפץ בט"ע א"כ אפי' אין בה סימן למה יתיאש הלא יכול לחקור עדים אשר ראו חפצו ויוציא על ידם החפץ אלא מדגילתה התורה שצריך לבגד סימן אבל בלא סימן פטור מלהכריז שיש בודאי יאוש נשמע הדין דלא צריך להראות לעדים בגד שאין בו סימן ודו"ק:

אמנם לפ"ז קשה לי למה אם יש בו סימן צריך להכריז הלא אי סימני' לאו דאוריי' הוי הסי' כאלו אינו דחיישי' דאיתרמי סימן כסימן וא"כ אפי' בא בעל האבידה ונותן סימן ומביא גם עדים אשר מבקשי' לראות הבגד לא יראו להם החפץ וא"כ ע"כ הוא מיאש מן החפץ דמהכ"ת יחשוב שיהי' אופן שעוד יבוא היום אשר המוצא האבידה יגלה הבגד ויבואו עדי' שלא במתכוון ויכירו שהוא שלו וצע"ג:

אך יש ליישב משני פנים (א) הגם אי סימני' לאו דאוריי' היינו שתורה לא סמכה על סימנים בלחוד אבל בודאי כל כך מהני סימנים מן התורה שצריך להראות לעדי' אולי יכירו שהוא חפץ של פלוני דכיון שיש הוכחה שנותן סימן ולא נשאר רק דילמא איתרמי סימן כסימן או דילמא נותן הסימן בערמה כל כך פועל הסימן עכ"פ שצריך להראות לעדים ודו"ק (ב) אפי' אם נימא סימני' לא מהני כלל ולא צריך להראות החפץ להעדי' שאולי יכירו הבגד למי שהוא שלו בכל זאת אין מתיאש מחפץ שיש בו סימן דבשלומא אם יש לחפץ סימן יודע הוא להשאיל לבני אדם לא ראיתם במקרה בגדי ביד מי ולפעמים ראו העדים החפץ ויגידו לו אצל מי ראו בגד שלו אבל אם אין לחפץ סימני' לא יוכל לשאול לבני אדם לא ראיתם בגד שלי ביד איש דבוז יבוזו לו על איזה בגד אתה שואל הכי מעולם לא הי' לך אלא בגד אחד ולכן מיאש ודו"ק:

ובא ברוך ד' וראה נפלאות בהבנת דברי תוס' דבב"ק הלכו בסברא אפי' אם יש לחפץ סימנים אין צריך להראות לעדים אם סימנים לאו דאורייתא וא"כ אז מן הסברא הוי דמיאש גם מבגד שיש לו סימן כמו שמיאש בבגד שאין לו סימן ולא משכחת השבה אלא אם ימצא עדי' שראו החפץ ביד המוצא אבידה והכירו שהוא של בעל האבידה שזה דין תורה שצריך להחזיר ע"י ראי' שראו הבגד בידו ואי אמרי' שמיאש בדבר שאין בו סימן ה"ה ביש בו סימן וא"כ לא יחזיר אבידה לעולם ותי' הן אמת דאפי' ביש לו סימני' לא צריך להראות החפץ למשוי אותן לעדים אבל ביש בו סימן יודע לשאול אחריו אולי כבר ראו בגדו ביד איש אבל אם אין לבגד סימן לא יודע לשאול לעולם לא ראיתם בגדי ביד איש ולכן אין צריך להכריז ודו"ק אבל בב"מ סברו התוס' דודאי אם צריך לשאול אולי כבר ראו בגדו יה' מיאש אבל באמת הוי הטעם דאם יש בבגד סימנים ימצא עדי'

שיאמר להם מכירי' אתם שמלה שלי שהי' בו כך וכך סימנים לא ישאל אם ראו טלית שלו שאבד כמ"ש בב"ק רק כתבו מכירין אתם שמלה שלי שהי' בה סימני' הכוונה אם יש להם ט"ע בבגדו שיש בו סימן כך וכך ולא קשה מה יעשה בעדי' הלא המוצא אבידה לא מראה החפץ לעדי' ע"ז ביאר תוס' בדבריהם שהוא המוצא האבידה לא יראה הבגד לכל אדם ולכן אם אין בבגד סימן לא יראנה לעדי' ובעבור זאת הבעלי' מתיאשי' אבל אם יש בו סימן הגם שאינו מחזיר בסימן וגם אינו מחויב להראות הבגד מ"מ דומה שהוא שלו ומראה אותו לעדי' דכך דרכו של עולם אם ישמע סימני' אז לא יחשד לעדי' ומראה אותו לעדי' ועכ"פ כיון שדרכו של עולם להראות לעדי' אחר נתינת הסימן א"כ אין הבעלי' מתיאשי' והבן ובגיטין סברו התוס' דצריך עכ"פ להראות לעדי' אפי' ליכא סימני' דהיכא דאיכא לברורי צריך לברר ולא יוכל לטעון שמא הנך עדים רמאים נינהו כיון דאין זה ממונו דהוא עומד להשיב לבעלי' וגם יש עליו חיוב מצות השבה וצריך לצאת ידי המצוה דעפ"י רוב לא יבואו עדים ויגידו שקר ולכן סברא חיצונה דאפי' אין בו סימן אין הבעלים מתיאשים ולכן הקשו בהיפך אפי' אין בו סימן יהי' מחויב להכריז דאינו מתיאש אפי' אין בו סימן דימצא עדים בזה כמו בזה ותי' שני תירוצי' אחד דבלא סימן לא יכירו עדים בט"ע ועוד תי' דע"י סימן שואל אם יש מכיר אותו דבר שיש בו סימן כך וכך דע"י כך ימצא עדים אבל כשאין בו סימן אין יודע האיך לשאול עכ"ל הכוונה הגם דמוצא האבידה צריך להראות אבל בעל אבידה לא יודע לשאול אחרי עדים ודו"ק:

היוצא ממ"ש דתלי' חקירה הנ"ל בבעלי תוס' והוא על ג' פנים (א) תוס' בב"ק סובר דמוצא אבידה אין צריך להראות לעדים אפי' יש בו סימן כיון דסימנים לאו דאורייי' וגם באמת לא מראה לעדים דדילמא סהדי שקרא נינהו ולא צריך לעשות אותם לעדות ולכן באין בו סימן מתיאש (ב) תוס' בב"מ סובר ג"כ דלא צריך להראות אבל דרך בני אדם להראו' כיון שיש בו סימן ופלוני מגיד הסימן ולכן ביש בו סימן אין מתיאש (ג) תוס' גיטין דמחויב אפי' להראות לעדים אפי' אין בו סימן רק אם אין בו סימן לא יודע לשאול אחרי עדים ומיאש והבן:

ובזה יומתק מתוק מדבש איך ילפי' משמלה שני דברים סימנים ותובעי' אשר נתקשה בו הגאון נוב"י אבל נכון מאוד דתורה אמרה שמלה ובשמלה יש סימני' וגם יש לו תובעי' והוא מה דגילתה התורה דוקא שמלה שיש בו סימנים צריך לאסוף האבידה עד דרוש אחיך אותו וקשה אפי' ליכא סימן יוכל להכריז ויביא בעל אבידו' עדי' שמכירי' את החפץ בט"ע והגם שהוא לא צריך להראות להם בכל זאת יכריז אולי יבואו עדי' אשר בטח בהם לבו של המוצא שלא יעידו בשקר כמו אם יבואו משה ואהרן ושמואל אלא פשיטא

דבכה"ג שלא יובל לשאול אחריו דהא אין לו בו סימן ולא יודע לבקש עדי' אז הוא מיאש ונעשה הפקר מזה ידעי' דבמקום שאין תובעי' אין צריך להחזיר אבל מדצותה התורה להכריז לאסוף השמלה ולהמתין עד דרוש אחיו וקשה במאי ידרוש הלא אם יבואו אלו עדי' יוכל המוצא אביד' לומר אני איני מראה לכם החפץ דילמא תגידו בשקר כי עדיין אין אתם עדים לא אעשה לכם לעדי' ע"כ נשמע אם יש כאן סימני' הוא מראה לעדי' אך יש לספק אי הנועם דצריך להראות לעדי' דסימנים עכ"פ דאוריי' שצריך להראו' לעדים כמו שהסברתי שתוס' בגיטין סוברי' כן או הנועם דדרך עולם כיון שאחד נותן סימן דומה שהוא אמת ומראה עכ"פ לעדי' וא"כ עכ"פ הבעלי' אינם מתיאשין והגם אם מוצא האבידה גומר בלבו שלא להראות לעדי' אפי' אם יתן סימני' עכ"פ בעל האבידה אינו מתיאש וצריך להכריז דכיון שלא הי' יאוש בשעת הגבהה שאתי לידי' בהיתרא שוב לא מועיל יאוש עיי' תוס' בב"ק דף ס"ו ע"א ד"ה הכא נמי יעו"ש ורמב"ן במלחמו' פ' אלו מציאו' הביא בשם הגאון ג"כ דין הנ"ל דנעשה שומר משעת הגבהה ושוב לא מועיל יאוש דבית שומר הוי ביתו של בעל האבידה והוי כאלו מיאש מחפץ שמונח בבית ולא נאבד יעו"ש מתוק מנופת צופים עכ"פ נדע משמלה כל הב' דרשות ממה דפטרו התור' להשיב אם אינו דומה לשאלה ידעי' דע"כ הוי הטעם יען שאין לו תובעי' דאל"כ הא משכחת לו עדי' כקו' התוס' ומה דחייבה התורה אם יש לו סימני' ע"כ הטעם יען דע"י סימנים הוא מראה לעדי' אך אי צריך להראות לעדי' אם יש סימנים או הטעם דעכ"פ הוי הדרך להראות לעדים וא"כ ליכא יאוש זה הוא הספק אי סימני' דאורייתא והבן: ובא ברוך ד' וארא עומק חכז"ל דגמ' רצה לפשוט דסימני' דאורייתא מדקתני במתני' מה שמלה שיש לו סימנים ויש לו תובעי' ע"כ סימני' דאוריי' ומשני תנא תובעי' איצטרכא לי' סימנים כדי נסבה ולכאורה פלא הכי רבינו קדוש כותב דבר שפתים אשר יוכל לבוא מזה טעו' גדול הלא יוכל אדם לטעות ולומר סימנים דאורייתא כאשר טעה בזה המקשן: אמנם נכון מאוד דבאמת דבכל אופן הוי הטעם בשמלה משום שיש בו סימן מזה יצמיח דיש לו תובעי' ולכן חייב להחזיר ואין זה ספק כלל דתור' גילתה בהשבת אביד' בתיבת שמלה סימנים ותובעי' אבל יש ספק אי הטעם דסימנים משום דסימנים גופא הוי דאורייתא עכ"פ שצריך להראות לעדים הגם שלא צריך לסמוך על סימני' דאולי עושה ערמה או בודה בלבו הסימן כסומא בארובה אבל עכ"פ הוי סימן דאורייתא שצריך להראות לעדי' או נימא הטעם של סימן הוא דתורה ירדה לסוף דעת אדם שאם יאמר לו סימן הוא מראה לעדי' ולא חושד לעדים שיעידו בשקר וא"כ עכ"פ בעל האבידה לא מיאש בשעה שנאבד ממנו דסומך דבודאי ע"י שיתן סימן הוא יראנה לעדים ואז אפי' אם המוצא לא

רוצה להראות וגם אינו מחויב להראו' לעדי' עכ"פ הוי יאוש לבתר דבא לידו של המוצא באיסור ולא מהני יאוש וצריך להחזיר והבן זה מאוד וזה שהמקשן רצה להוכיח דסימנים דאורייתא דרבי נקט במתני' סימנים ואח"כ תובעי' וע"כ דסימנים דאורייתא דלא ינקוט ברישא דבר שפתים ואח"כ הדין שהוא תובעי' ע"ז השיב התרצן בודאי עיקר הטעם הוא סימנים דע"י סימנים יש תובעי' ולא מיאש אבל עכ"פ אין סימנים דאורייתא רק התורה ירדה לתוך דעתן של אדם תובעי' איצטרך לאשמועי' וסימני' נקט כדי דידעי' דטעם של תובעי' אשר גילתה התור' הוא מכח סימני' והבן [דוגמא לזה שתורה יורד לדעתן של אדם ונותן ע"ז דין תמצא בתוס' אעפ"י אצל שומרי' דתורה יורד לדעתן של בריות מה ששומרי' רוצי' לחייב עצמן]:

שוב פקחתי עיני שתוס' בב"מ ובב"ק הקשו למה דחק הגמ' שתנא נקט סימנים כדי הלא ע"י סימנים יש לו תובעי' ותירצו דממילא ידעי' מסברא דע"י סימנים הוא דיש לו תובעי' יעו"ש ולפמ"ש תבין עומק חכמתם ועומק לשון חכז"ל מאין בא להם שתובעי' הוא בודאי דרש וסימני' דאורייתא הוי ספק ודו"ק:

ואורו עיני להבין הסוגי' הסתום מאוד דגמ' הקשה דתנינן דרשהו אם רמאי הוא מאי לאו דרשהו בסימנים ומשני לא בעדי' ונתקשה בו כל הוגה דעה בקו' (א) איך רצה הגמ' מזה לדרוש דורשהו בסי' הא מבואר בדף כ"ט ע"ב דדרשי' מזה שלא להחזיר לרמאי בסימני' עיי' תוס' ובש"מ בשם כל ראשונים (ב) עוד הקשה איך משני הגמ' לא בעדי' וא"כ לרמאי לא משיבי אפי' בעדי' וזה דבר אשר לא יקובל בשכל אם הוא רמאי לא יועילו לו שני עדים (ג) עוד פלא גדול אם ע"י עדים קרא למה לי הא ידעי' דעל פי ב' עדים יקום דבר וצע"ג:

ולפמ"ש נכון בעזה"י דגמ' רצה לפשוט דסימנים דאוריי' דאל"כ מאי דרשהו אם כבר ראו עדים החפץ ביד המוצא אבידה והכירו שהוא לבעל אביד' פשיטא קרא למה לי אלא ע"כ דעדיין לא ראו וא"כ איך נוכל לומר סימנים לאו דאורייתא רק דרשהו בעדי' הא לא משכחת לה דהמוצא אבידה לא יראנה לעדי' דיוכל לומר אתם עדי' שקרי' תהיו ואני לא אעשה אתכם לעדים ואי סימנים לאו דאורייתא הוי יש בו סימן כאין בו סימן ולא יראנה לעדים אלא ע"כ דסימנים פועלי' וא"כ סימנים דאוריי' ומשני לא בעדי' דלעולם סימנים לא מהני וצריך עדי' להעידו בט"ע אבל בלי סימני' לא יראנה אבל אם יש סימן יראנה או הטעם דתורה ירדה לסוף דעתן של בריות שדרך להראות ע"י סימן לעדים וא"כ לא מהני עוד יאוש שלא יוכל לקנות האבידה בתורת הפקר וא"כ יראנה לעדי' או דעכ"פ כל כך פועל סימני' דצריך להראות לעדי' וא"כ ל"ק קו' התוס' דלקמן דרשי' דלרמאי אין

מחזירין בסימנים יען דיש חשש רמאות דנותן סימן שקר וא"כ אפי' בעדי' אין מחזירין דלא מראה מוצא האבידה החפץ לעדי' וכפי תי' הגמ' הוי הפי' בעדי' דע"י סימנים מחזירין בעדי' אבל לרמאי אינו מראה החפץ לעדי' כיון דנתינת סימן שלו הוי כאלו אינו ואינו מחזיר אלא בעדי' שראו החפץ כבר והכירו שהוא של רמאי והבן ולא קשה עוד בעדים פשיטא זה אינו דזה גופא אשמועי' התורה או שצריך להראות לעדים אם בעל החפץ נותן סימן או שהתורה ירדה לדעת הבריות שהדרך להראו' לעדים ע"י סימנים ולא מיאש מתחילה ושוב לא מהני יאוש וצריך להחזיר ודו"ק כי עמוק: ולפ"ז מאי דרצה הגמ' להוכיח דסי' דאורייי' מחמור בסי' אוכף ומשני לא בעדי אוכף אין הכוונה דעדי' יש שמכירי' בט"ע אבל בעל האוכף לא נותן סימן באוכף זה אינו דאין צריך להראות לעדים דדילמא סהדי שקרא יהיו אלא דאיירי דנותן סימנים ואז צריך להראות לעדי' ומזה רצה הגמ' להוכיח דסימנים דאורייתא דתנן דחמור בסימני אוכף מהדרי' ומשני שם בעדי אוכף דיש גם עדים שמכירי' בט"ע וע"י סימנים הוא מראה להם האוכף ולכן תנינא חמור בסימני אוכף ודו"ק ובזה מיושב לי דלא משני הגמ' תני בעדי אוכף ומשני רק אימא בעדי אוכף דמשמע דלא צריך למחוק תיבת סימנים וצ"ע ולפמ"ש נכון דשניהם צריך להיות ודו"ק ומיושב בזה דעת מהרש"א דסובר בלי סימנים לא משכחת עדי' על אוכף בט"ע והקשה הגאון פנ"י דנעלם ממנו דברי רש"י בעדי אוכף שמחזירי' בט"ע יעו"ש ולדעתי לק"מ דכאן הוי הפי' ע"כ דיש כאן סימני' ואז פועל עדי אוכף והבן ועיי' תוס' גיטין בדף כ"ז בתי' הראשון דסוברי' כמהרש"א יעו"ש וקו' שנית של פנ"י דא"כ מאי צריך התור' לאשמועי' דאין צריך להכריז בלי סימן תיפוק לי' דלא משכחת עדים אם אין בו סימן וצע"ג נ"ל ג"כ דלק"מ דאשמועי' התורה דלא חיישי' דילמא יש לבגד איזה סימן מובהק בסתר אשר ימצא קמ"ל דלא חיישי' לזה שאין אנו רואי' והארכתי שם בחידושי וק"ל: ולכאורה נפל ברעיוני להקשות על תוס' בב"ק ובב"מ דסברו אפי' אם יתן סימנים ויבואו עדי' ולא צריך להראות לעדים כיון דסימנים לאו דאורייי' א"כ קשה איך כתבה התור' ואספתו לתוך ביתך עד דרוש אחיך אותו ודרשי' בעדים וקשה לתוס' הנ"ל דלא צריך להראות לעדי' וא"כ צריך להביא עדי ראי' שראו החפץ כאשר פרשתי לשיטת תוס' בב"ק שכתבו שדורש אם לא ראיתם חפץ שלי וא"כ מאי ידרוש אם יבאו עדי ראי' בשלומא אם ע"י סימני' צריך להראות לעדי' אז נכון שידרוש בסימני' ואח"כ יראנה לעדי' אבל אם אין צריך להראות לעדי' אפי' ע"י סימני' אז קשה מאי ידרוש עוד וצע"ג: אמנם נכון מאוד דבודאי לולי שגילתה התורה בשמלה שבדבר שאין בו סימן יש יאוש וממילא נודע דין יאוש דהוי הפקר וקנה המוצא האבידה החפץ לא עלה בלבנו

ספק וחשש דסימני' לאו דאוריי' ולא יצרך להחזיר בסימני' דמי יכחיש שלרוב פעמים הוי הסימן עדות שהדבר הוא של האיש הנותן סימן בחפץ וסוף סוף לא יזכה בו המוצא דיאוש לא הוי הפקר והוי ממון במציאה כמו איסור והולכי' בו אחר הרוב שמי שיתן סימן הוא שלו רק כיון שגילתה התורה בשמלה קנין חדש דיאוש הוי הפקר ממילא כל מוצא אבידה קנה החפץ רק אם נשאר אות ברור דבעלי' אינם מתיאשין ולכן יש ספק אולי לא סמכה התורה על סימנים וא"כ הוא חפץ של מוצא אבידה דכיון דסימן לא הוי בירור מהכ"ת יחזיר זה בסימני' ומפסיד בזה שוי' של אבידה שהוא זכה בו והגם דעל פי רוב הוא ממון של בעל הסימן ואיך יהנה בו המוצא אביד' זה טעות דכיון דלא צריך להדר בסימנים מיאשי' ממנו הבעלים ויאוש הוא הפקר והוי בודאי של מוצא אביד' אבל כיון דמשכחת אופן דלא מיאש כגון שידרוש לעדי ראי' או שסומך שבודאי יראנה לעדי' ולא נעשה הפקר אז בודאי צריך להראו' דאזלי' בתר רובא דהוא של הנותן סימן ואפי' אם סימן הוא ספק צריך להחזיר מכח ספק גזל דעכ"פ המוצא אבידה לא יזכה בו דבאיסורא בא לידי' והבן סברא זו כי עמוקה מאוד מאוד:

ומיושב בזה קו' נוב"י למה נקט הגמ' דאי כתב רחמנא שמלה הו"א עדי דגופא וסימני דגופא הלא בלא"ה צריך חמור על סימני אוכף וצע"ג ולפמ"ש נכון מאוד דלפמ"ש לולי שכתיב שמלה בודאי הוי מהדרי' בסימני' אבל יען דכתיב שמלה דנלמד ממנו יאוש א"כ יש למוצא אבידה זכות בו וצריך לבעל אבידה אות עד שישיב לו את האביד' ונשאר ספק אי סימנים דאורייתא ולכן צריך להחזיר או סימנים לאו דאורייתא אבל עכ"פ פועל הסימן שלא מיאש הבעל האביד' וצריך המוצא להחזיר לו ע"י סימן וזה שאמרו אי כתב שמלה הו"א עדי דגופה וסימני דגופה עדי' אי סימנים לאו דאורייתא וסימנים פועל רק שלא מיאש בעל האבידה או סימני דגופה אי סימנים דאורייתא אבל דוקא עדי דגופה אי סימני' לאו דאורייתא או סימנים דגופא אי סימנים דאורייתא אבל דוקא סימנים דגופה דומיא דעדי' דליכא רמאו' כגון שיש עדי' על הסימני' אבל חמור בסימני אוכף דשייך רמאות דהא אינו נותן סימן בגוף הדבר דנימא דעל רוב הוי סימן אות ומופת אז לא מהדרי' כתב רחמנא חמור וכיון דכתיב דמהדרי' אפי' חמור בסמני אוכף אז אי אפשר לומר דצריך לאשמועי' עדי דאוכף הא דמהדרי' חמור בסימני גוף לא הוי רק כסימן בעלמא כמו אם לא הכיר המוצא אבידה רק בעל האבידה נותן סימן וממילא ידעי' דלא צריך לאשמועי' עדי אוכף והבן:

ושישו בני מעיי אם ספיקות שלכם כך שמצאתי בש"מ בד"ה אבעי' להו סימני' דאוריי' וז"ל וי"א דהא מהדרי' בעדי' כגון שראו העדי' האבידה מאליהם בידו והכירוהו שהיא

אותה שמלה שהיתה קודם לכן בחזקת שלו ולמכירה לא חיישי' אבל לא ראוה בידו מאליהם אין לא להוציאה לפניהם שיכירוה שהיא שלו ויכול למימר כדו לא מפיקנא לה דחיישינא דלמא אתו לאיערומי שיראו אותה כדי שיראה בה סימן מובהק ויאמרו אותו סימן לאינש דעלמא ודעת מורנו בשם רבו דה"מ כשאין הלה בא בברי ואינו נותן סימני' אבל אם הוא נותן סימנים דרבנן ודאי מפקי' לעדים דלחזיהו לא חיישי' להכי עכ"ל הזהב:

ראה בעיניך שחקר הריטב"א חקירה הנ"ל שכל זמן שלא נעשו עדי' וראו הבגד מעצמן אין צריך להראו' להם שחושדם שיעשו רמאות אבל בעומק כוונתו מרמז דבר חדש לא שחיישי' שמא יאמרו מכירי' אנחנו את החפץ שהוא של איש התובע הגם שאינם מכירים ע"ז לא חיישי' אבל חיישי' שמא יאמרו אין אנו מכירי' וילכו לדרכם ולמחר יגידו לאחד סימן מובהק של החפץ כי הגם שתורה האמינה לב' עדי' היינו אם ע"י עדותם יוגמר דבר אבל אם הם אינם גומרי' דבר ויעשה הנבלה ע"י איש אחר אז נחשדו אפי' שני עדי' שמא בעבור חימוד ממון עושי' ערמה להוציא דבר בשקר כמבואר בגיטין בגמ' דף ס"ו בסוגי' דאומר אמרו דחשדינן שמא שכרתן ופריך הגמ' הא לא חשדי' לשני עדים ומשני דבורא אמרי מעשה לא עבדי ופי התוס' בודאי אם בדבורם נגמר דבר נחשב הדבור כמו המעשה שהרי אם עדי' יאמרו מת בעליך האשה מותרת אבל דיבור אשה יוגמר הדבר ע"י איש אחר ע"ז נחשדו עדי' כמו אומר אמרו שכת השני יתן גט אז חיישי' שמא שכרתן יעו"ש כי מתוק מדבש וה"ה כאן בודאי לא חיישי' שיאמרו שיש להם ט"ע מעידי' שהוא של אותו איש המחזיר אחר האבידה דלא יגמרו דבר בעדות שקר כי מעשה לא עבדי אבל חיישי' שיאמרו אין אנו מכירי' הבגד ויראו בו סימן מובהק ואח"כ ילכו ויגידו לאיש אחר סימן מובהק הנ"ל ויוציא האבידה מתחת ידו ע"ז יש לחוש שפיר אבל אם איש המחזיר נותן סימן אז יש ידים מוכיחו' שהוא שלו אז יראנה לעדים דעכ"פ פועל הסי' להצריך להראות לעדים ולא חיישי' על רמאות ודו"ק:

אבל סוף דבר הכל נשמע שמצאתי מרגליות טובה בש"מ בשם רשב"א שסובר כמהר"ל מפראג כיס וארנקי לא מושלי אינשי כ' בש"מ וז"ל שמעי' דמעידין עליהם אפי' למ"ד סימנים לאו דאורייי' דהא מהדרי' גיטא עלייהו ולא חיישי' לשאלה בכל כי הא וסמכי עלייהו להדורי גט אשה וה"ה לעדי מיתה עכ"ל מבואר אפי' אי סימני' דרבנן אעפ"כ סמכי' עלייהו בעדי מיתה כמו דסמכי' עלייהו בגט אשה ולא אמרי' כיון דסימנים דרבנן וצריכי' סימן מובהק וכלים דלא מושלי הוי רק כסימן אמצעי וכיון דחיישי' על מיעוט דאיתרמי סימן כסימן ה"ה דחיישי' למיעוט דמשאלי גם הנך כלי' כסברת הב"י שהובא

בב"ש ס"ק ס"ט זה לא אמרי' דאפי' אם סימן דרבנן אבל בכלים דלא מושלי לא חיישינן לשאלה ודו"ק:

ונלע"ד ליתן תבלין לדבריו דבשלומא ליחוש שמא יתרמי סימן כסימן חיישי' דהוא בא במקרה אבל שנימא שיצא זה האיש מן הרוב דלא מושלי והי' מן המיעוט דמשאלי גם הנך כלים מהכ"ת נימא על אדם ידוע שיצא מן הרוב הכי הוא זה רוב דמשנה עצמו הלא רוב זה הוא רוב מעלי' ואזלי' בתרה עיי' קידושין ובר"ן סוגי' דסבלונות ולכן אמרי' בודאי הוא האיש אשר הי' מן הרוב ולא השאיל כנלע"ד וה"ה בחמור בסימני אוכף אם הוא רוב דלא מושלי אוכף משום דמסקב לחמרא אז אפי' אי סימן דרבנן לא חיישי' לשאלה דהוא טוען שהוא מן הרוב ומהכ"ת דלא נחזיר לו החמור וק"ל:

וראיתי בב"ש שיצא לחלק בין גט דצווח שלא השאיל ובין מת דאינו עומד חי לומר דלא השאיל ולפמ"ש בשם רשב"א נגלה דמדמה הנך כלי' דלא מושלי במיתה כמו בגט דלא כב"ש שמחלק ביניהם דא"כ מנ"ל לגמור מכאן לעדי מיתה והבן:

ואיידי אעתיק איזה דין חדש אשר חדשתי חומרא בענין הנ"ל ובקונטרסי כתבתי וז"ל:

מתני' בין שיש להן סוף ובין שאין להן סוף אשתו אסורה אר"מ מעשה אר"י מעשה שוב מעשה בעסי' אמרו חכמים מן ארכובה למעלה תנשא מן ארכובה ולמטה לא תנשא ויש לי בסוגי' איזה קו' ודקדוקי':

א פלא בעיני למה נקנו רבי ברישא אשתו אסורה ובסיפא נקט מן ארכובה ולמטה דאיירי באין להם סוף לשון לא תנשא למה לא נקט אשתו אסורה וצ"ע (ב) למה מקדי' יש להם סוף לאין להם סוף הלא אין להם סוף מסתבר יותר לאיסור שעל זה אין פלוגתא ועל יש להן סוף איכא פלוגתא דר"י שסובר שלא לחיות תחת מים כ"כ (ג) למה הביא ר"י מעשה שנייי' על מים שאין להם סוף הלא הוא לא פליג רק ביש להם סוף שסובר שלא יוכל אדם לחיות במים יותר מב' שעות אבל על אין להן סוף למה צריך ר"י ראי' הלא ר"מ אמר ג"כ מים שאין להן סוף אשתו אסורה ולא הביא ראי' על זה רק על מה שמחמיר ביש להן סוף מביא ראי' לאיסור אבל אין לו סוף הוא סברא חיצונה וצע"ג:

ונלע"ד ליישב בעזה"י דנ"ל דבר חדש מאוד אם הגם שר"י חידש שדי בשיעור שתי שעות שהוא זמן שתצא נפשו דלא כר"מ שסובר שיוכל אדם לשהות תחת המים יום או יומים עיי' רש"י הוא דוקא אם לא הגבי' הראש בנתים למעלה מן המים שאז יצא נפשו בב' שעות אבל אם מגבי' ראשו למעלה לפעמי' אז מודה ר"י לר"מ שיוכל אדם לשהות במים יום או יומים כי אז כאשר יגבי' ראשו למעלה מן המים ושואף רוח חדש ויוכל לשהות עוד שתי שעות תחת המים ומה שאמרו בגמ' בעומד ורואה מד' רוחותיו לא די אם נדע

ע"י שומרי' סביבות המים שלא עלה מן המים ליבשה בתוך שתי שעות אלא צריך דוקא שעמד ורואה שבתוך ב' שעות לא הגבי' ראשו למעלה אבל בזה שידענו שלא עלה ליבשה לא די כי יש לחוש שנשאר במים יום או יומים והגבי' לפעמי' ראשו למעלה ואח"כ עלה ליבשה והבן:

והנה לכאורה נפלא בעיני לר"י דסובר דאין אדם יכול לשהות במים רק ב' שעות כמבואר בגמ' במעשה דר"ח א"כ למה אוסר במים שאין להם סוף אפי' אם הי' בני אדם עומדי' על מהלך ב' שעות וראו שבכל מהלך ב' שעות לא יצא אדם מן המים וא"כ ע"כ שוות האיש בתוך המים בתוך ב' שעות וצע"ג:

אמנם לק"מ דחיישי' שמא גל השפלו אותו בתוך חצי שעה כמה פרסאות בודאי אם הוא ישוט יש לדעת כמה יוכל אדם לשוט בזמן ב' שעות למשל עשר פרסאות אבל אם גל הוליכו בתוך המים אז הוא מובל בחצי שעה כ' פרסאות וא"כ יש חשש שמא יצא למרחוק והבן:

ולפ"ז ומה דאמרי' בנים שאין להם סוף אם נשאת לא תצא זה דוקא אם ראינו שבתוך מהלך ב' שעות לא יצא ולפמ"ש שלא נשא את ראשו למעלה ולא נשאר רק חשש שמא גל נשאו או מחילה של דגים וכדומ' אז אמרי' בדיעבד לא תצא אבל בודאי לר"מ שיוכל אדם לחיות תחת המים יום או יומים אז בודאי חיישי' שהוא שט תחת המים למרחוק ויצא ואפי' נשאת תצא וזה רמז המתני' לר"מ דאוסר במים שיש להם סוף דסובר שיוכל לחיות במים ה"ה דבמים שאין להם סוף אשתו אסורה לא די שלא תנשא אלא אפי' בדיעבד אסורה אבל לר"י דמתיר במים שיש להם סוף אם שהה בשיעור יציאת נפש אז הביא מעשה דרק לא תנשא לכתחיל' אבל בדיעבד לא תצא וק"ל:

וז"ל הרמב"ם פי"ג מגירושי' הל' ט"ז ואם נפל למים מקובצי' כגון בור ומערה שעומד ורואה כל סביביו ושהה כדי שתצא נפשו ולא עלה מעידי' עליו שמת ומשיאין את אשתו עכ"ל ולכאורה תיבת ולא עלה הוא דבר שפתים כיון ששהה שיעור שתצא נפשו ע"כ הוא מת ולא עלה דאי עלה פשיטא שלא יעידו שמת ועיי' בכ"מ בהל' ך' שפי' ולא עלה היינו שהמתין שיעור שתצא נפשו אבל כאן דכתיב בפי' ששהה שיעור הנ"ל א"כ מאי הכוונה בתיבו' ולא עלה והוא פלא גדול:

ולפמ"ש נכון מאד דהכוונה דוקא ולא עלה שלא הגבי' עצמו אפי' תוך המים באמצע הנהר בראשו למעלה דאלו עלה למעלה אז שאף רוח ויוכל לחיות עוד שיעור שתצא נפשו הוא ב' שעות עיי' ריב"ש בזה ולקמן במים שאל"ס שהוי הדין אם נשאת לא תצא

היינו דגל השפילוהו הוי מיעוט שאינו מצוי אבל אם הגבי' עצמו בראש למעלה חיישי' מה"ת שיצא למרחוק ולכך הקפיד שלא ראהו עלה והבן:

סימן עג

שפע רב ורוב הצלחות לראש תלמידי החביב לי כבוד הרבני האברך החריף ובקי אבן טוב ממשפחה יקרה בישראל כמוהר"ר עמרם נ"י בלום:

מכתבך הנעים לי הגיע לידי בין כסא לעשור אשר לא יוכל אז לצאת הלבלר בקולמסו ואחרתי עד עתה ומה אנחמך על אבידתך רק אברכך ד' יבנה ביתך במהרה בזיוג שני באשת חיל ובכל אשר תפנה יצליח ד' דרכך ותעלה מעלה מעלה:

ועתה באתי אודות דברי תורה אשר הבאת לאות אהבה על שקידתך בספרי פ"ח והגעת בשרביט שכלך על חקירה חדשה אשר חדשתי בענין שליחות בסוגי' דתופס לבע"ח ופתשגן הדברים דהתורה לא חידשה שליחות רק במקום שיש למשלח כח ומבלעדם לא יכון המעשה בארץ כגון בגט ופסח ותרומה שאם לא עושה הפועל המעשה בתורת שליחו' לא נשאר לו כח לפעול הפעול' אבל במציאה שיוכל לזכות במציאה לעצמו ואין למשלח זכות בחפץ יותר מאשר יש לשליח אז אין כאן דין שליחות כלל ועל זה פקחת עיניך שמיושב בזה שיטת או"ז ביו"ד סי' רס"ד שלא יוכל האב לעשות שליח למול בנו והד"מ התפלא מאי שנא מכל תורה כולה דיוכל אדם לעשות שליח ולפי סברא שלי נכון כיון דאם השליח מל בלי שליחת האב רק מרצון עצמו מל את בן חבירו מהנו מעשיו וא"כ אינו מוכח מתוך מעשיו שעושה בשליחות ואז לא חידשה התורה שליחות כלל וכיון שהרמ"א ותב"ש חולקי' על או"ז הנ"ל א"כ מוכח דלא שמיע להו סברא שלי עד כאן דבריך בקוצר:

אהובי תלמידי נ"י אשעשע עמך בענין הנ"ל להודיעך אשר כמוס עמדי בענין הנ"ל אבל לא ארחיב דבורי לגלות לך הכל אפס קצהו תראה וכולו לא תראה כי הזמן בוגד בי וזה החלי בעזה"י:

א ביבמות דף כ"ד מצוה בגדול ליבם ואם קדם הקטן זכה וכן הובא בש"ע א"ע סי' קס"א יש לחקור אי צריך הקטן לשלם לגדול עשרה זהובים על שחטף ממנו המצוה כמו בכיסוי הדם שיש לשוחט קדימה מי שמכסה בלא רצונו צריך לשלם עשרה בדמים וכן מי שחוטף מהאב מצות מילה צריך לשלם י' זהובים יען שהתורה זיכתה לשוחט במצות כיסוי וכן לאב במצות מילה בראשונה וה"ה ביבום דילפינן שם בגמ' מן פסוק הבכור אשר תלד שמצוה בגדול ואפילו כשבע שלא לייבם אין השבועה חלה עיי' בש"ע סי' קס"א הגם שיש כאן אח קטן וע"כ דמצוה בגדול וא"כ השכל גוזר שישלם לו עשרה

זהובי' אך א"כ למה נקנו המשנה אם קדם הקטן זכה ואם הי' הדין שצריך לשלם לאח הגדול על שחטף המצוה שלו איך שייך זכה דמשמע זריז ונשכר דוגמא בחולין דף פ"ב ע"א שנים שלקחו פרה ובנה איזה שלקח ראשון ישחוט ראשון ואם קדם השני זכה ואמרו בגמ' זריז ונשכר ועיי' ביו"ד בט"ז סי' ט"ז ובש"ך ובתב"ש יעו"ש וא"כ משמע שזכה במצות יבום ולא צריך לשלם וא"כ קשה מאי שנא ממילה וכיסוי דם וצע"ג:

אמנם אחר העיון היטב נ"ל לחדש סברא אחת הגם דבמילה וכיסוי או בהריגת שור של א"ה או ברכת המזון או בעלית התורה תחת כהן אם הוא דאורייתא עיי' מג"א סי' ר"א דלא כש"ך ח"מ סי' שפ"ב חייב לשלם לו עשרה זהובים מכל מקום במצות יבום פטור אח הקטן מלשלם והוא הדבר בשלומא בכיסוי הדם שהוא זכות מצוה מעצמו יען דשחט העוף זכתה לו התורה במצוה אבל אם לא כסה הטילה התורה מצוה הנ"ל על כל איש ישראל וכן במילה יש קדימה לאב יען שהוא שותף להקב"ה ביצירת בנו הנולד שהוא כחו ואונו ויש לו קדימה בעצמו במצות מילה רק אם לא ירצה למול או שלא נשאר בחיים נשארה המצוה של מילה על כל ישראל וכן בהריגת שור הנאה לבעלים אשר השור ממון שלהם יש הזכי' בעצם ובראשונה רק אם לא יהרג אותו יש המצוה על כל ישראל וכן בברכת המזון יש הזכי' של כוס הברכה בעצמו לאורח עפ"י הדין לברך הבעה"ב או לכהן אשר יש לו בעצם יען שהוא כהן לברך ראשון וכדומה בכל הנך יש למוקדמי' זכי' בעצמן מכח מעלותן או פעולתן וגם לכל ישראל יש הזכי' אח"כ בעצמותן יען שהם בני ישראל אז מי שחוטף ומפסיד לבעלים זכותם אשר יש להם בעצמן חייב לשלם להם דהוא עם החוטף המצוה לא באים מכח זכות אחד ושם אחד אבל ביבום דלא משכחת כח יבום רק באשת אח שמת בלא בנים אמרה התורה שאח של המת יקים שמו בישראל אז אין לגדול זכי' בעצם רק יען שהוא אחי המת ואטו אח הקטן לא נקרא אח המת הלא כח אחד ושם אחד לשניהם יחד וכיון שיש להם זכי' מכח ושם א' אז אין הקטן משלם עשרה זהובים הגם שיש חיבוב בגדול ליבם מכל מקום בעבור זה אין תשלום ממון דקטן יאמר מאי אולמא ולכן זכה הקטן והבן: ובזה מיושבי' לי שני קושי' של הב"ש בסי' כ"ח שהשיג על הש"ך שמחדש שאב לא יוכל לעשו' שליח והשיג עליו (א) מיבמות מ"ג שאם מרוצה הגדול יכול הקטן לייבם אחת (ב) מבב"ק דף קט' שכהן יוכל ליתן קרבנו לכהן אחר לעשו' עבודה ועי' בקצו"ח סי' שפ"ב שהשיג עליו יעו"ש ולפמ"ש לק"מ בשלומא ביבום באים שניהם מכח א' וכן ב' כהנים הן בכח א' ואז יש שליחות הגם שהוא בעצמו יוכל לעשות אבל במילה שיש לאב כח וחיוב מיוחד בעבור שהוא אב אז אין כאן שליחות דגט ותרומה ופסח המה רק מצות אשר באים מכח שם

ישראל אבל במילה מלבד שאב הוא ישראל יש כאן כח וחיוב יען שהוא אב ואבאר הדבר בעזה"י הגם שאף בגט יש רק לבעל כח לגרש אבל אין זה מעלה לגופו יען הא דאיש אחר לא יוכל לעשות לה כריתות הוא מטעם דמה יכרות הלא היא אינה אגודה רק בבעלה מכח קנינו וכן תרומה הגם שלא יוכל איש לתרום כריו של חבירו רק הבעלי' יכולי' לתרום בכל זאת אין זה מעלה לגופו יען הא דאיש אחר לא יוכל להפריש הוא מטעם דמה יפריש לכהן אם אין לו בו ממון וכן בקרבן פסח דמה ישחוט הלא לאיש אחר אין זה קרבנו אבל במילה שהוא מצוה שהתינוק יהי' נימול והוא מצוה אשר חל על כל ישראל ובכל זאת יש בו כח וזכות מיוחד לאב אז אין כאן שליחות דמכח שם ישרהל יהי' חיוב על השליח מכח עצמותו ומה שזיכתה התורה לאב יען שהוא בנו ע"ז לא שייך שליחות והבן זה וכן השוחט לא יוכל לעשות שליח לכסות ועיי' תב"ש סי' כ"ח ודו"ק:
אך באמת יש הבדל בין כיסוי דם ובין מילה דבמצות כיסוי דם אין לנו קרא יתירה רק דרשי' ושפך וכסה מי ששפך הוא יכסה ואז הוא בסברא שאין לשוחט אלא מצות קדימה אבל אם אחר כסהו שלא מדעתו נתקיים מצות כיסוי דם עיי' בט"ז ביו"ד סי' כ"ח סק"ח שכתב בפירוש דברי טור שמצות כיסוי הוא כשאר כל המצו' שאפי' אם השוחט רוצה לכסות בכל זאת כבר באה המצוה על כל ישראל ושלא נטעה דלא בא מצות כיסוי על כל ישראל רק אם השוחט אינו רוצה לכסות יעו"ש אבל במילה דיש קרא יתירא וימל אברהם את יצחק בנו ועיי' במנין המצות להרמב"ם רט"ו מצוה למול את הבן והא דיש חיוב על כל ישראל ילפי' מן פסוק ימול לכם כל זכר אז יש חיוב על הב"ד דוקא אם האב אינו רוצה למול בנו או שאין האב כאן ועיי' ברמב"ם ה' מילה פ"א כנלע"ד:
ואיידי דאיירי לא אמנע מלכתוב פליאה על הט"ז הנ"ל שהביא ראי' דע"כ הגם ששוחט רוצה לכסות אם כסה אחר עשה מצוה דאל"כ אמאי חייב עשרה זהובי' אלא ע"כ יען שקיים המצוה ונהנה י' זהובי' יעו"ש ולדעתי פלא בעיני דרש"י כתב בחולין שמשלם יען שהפסיד לראשון והוא מגדר קנס על שהזיק לחבירו וצע"ג כעת וכן פשטות הגמ' בחולין ובש"ע סי' כ"ח משמע שמצות כיסוי בא לכל ישראל אז כאשר השוחט אינו רוצה לכסות או שנאנס ולא יכול לכסות ודוק וכן משמע לשון הגמ' בקידושין וביו"ד סי' רס"ה שגם במילה ליכא חיוב מצוה כל זמן שאב כאן ובזה דחיתי דברי אמ"ו בחת"ס ביו"ד סי' ש"ה שחידש שתשלומין של מצות כיסוי ומילה הוי הטעם דחוטף לא יוכל לעשות המצוה בעבור האב או השוחט דהוא בעצמו מחויב יע"ש דפח"ח והארכתי במק"א ויצאתי לדון בדבר חדש בעזה"י:

ונלע"ד הלא התינוק עומד למול והדם הנשפך לכסות והשור עומד ליהרג ואז חידשה התורה שיש חיוב מצוה כמו הנחת תפילין על האב והשוחט ועל הבעלים של השור לעשות מצוה בחיתוך ערלה ובכיסוי בעפר ובהריגת השור וכל זמן שהבעלים רוצים לשמור מצותן אין על כל ישראל חיוב אבל נשאר מצות רשות כמו בלבישת טלית שאם לובש עושה מצוה אבל אין מחויב ללבוש טלית בד' כנפות אבל משעה שאין האב והשוחט ובעלי השור רוצי' בקיום מצוה שלהן אז בא חיוב המצוה על כל ישראל ולכן בודאי יוכל לעשות הדבר בעבור הבעלים שהוא עדיין אינו מחויב לעשות ועל הבעלים יש חיוב לקיים המצוה אבל אם חטף ועשה מצוה דרשות חייב לשלם לבעלים והבן זה: הן אמת שמדברי מג"א בסי' תל"ב שמדמה מילה לחמץ ששליח יכול לברך כמו שליח במילה והדג"מ השיג עליו דממילה אין ראי' דחיוב על הב"ד יעו"ש נגלה מזה דמג"א סובר שדוקא אם אין כאן אב או שאב אינו רוצה למול או נאנס אז בא החיוב על הב"ד אבל כל זמן שאב כאן ורוצה במצותו אז אין קיום מצוה כלל בכל ישראל והגם שאם אחד חטף צריך לשלם עשרה בדמים ועכ"פ התינוק נימול אין זה שאיש אחר עשה מצוה רק כיון שעכ"פ התינוק נימול מאיש ישראל אשר מחויב באותו דבר במצות מילה אז נעשה התינוק נימול הגם שהמוהל לא קיים מצוה כלל והוי כאלו נימול תוך שמנה שלא הגיע לזמן חיוב מצות מילה דחידש הגאון שג"א בסי' נ"ב הגם דלא נעשה בו מצות מילה אף עפ"כ אין צריך להטיף דם ברית יען דאין לתינוק עוד ערלה יעו"ש ואם נימל בזמנו ע"י שחטף א' בכריתת הערלה נעשה התינוק נימול אבל לא נתקיים מצוה לאיש המל אותו ולכן צריך לשלם לאב יען שהפסיד לו המצוה כי האב הי' מקיים בבנו מצות מילה ואעפ"כ יכול האב לעשות שליח למול בנו והוכיח המג"א שה"ה יוכל לעשות שליח לבדוק חמצו והבן ובזה יש תבלין לדין חדש שחידש הגאון קצו"ח בסי' שפ"ב דמה דפסקי' בסי' רס"ד דקטן יכול למול היינו שאין צריך להטיף דם ברית אבל האב לא קיים מצותו אם לקח מוהל קטן יעו"ש ולפי מ"ש נכונים דבריו ודו"ק ומה שהתפלא הדג"מ על המג"א על שלא הביא ראי' מתרומה יעו"ש בארתי בתשובה אחת זה שנתים דלק"מ דשם פועל התורם לעצמו שהכרי נעשה היתר ואם יאכל אפי' בתורת גזל לא אכל טבל אבל בחמץ לא פועל לעצמו כלל והארכתי בבירור הדברים ואין כאן מקומו:

ועתה באתי להגיד את הרשום בכתב לא הודעתיך רק שראיתי במכתבך אחר שתרצת בסברא שלי את דברי או"ז כתבת וז"ל ואל ישיבני דהאי קרא דהמול לכם לא נאמ' אלא בשאין כאן אב למול אבל באיכא אב אין אחר רשאי למול בלא רשות אב הא ליתא מתרי טעמי חדא גם בדאיכא אב ומלו אחר בלא רשות אב מהני מילתו רק שחייב לאב י'

זהובים משום שחטף ממנו המצוה עכ"ל ובמ"ל תראה שיש דברי' בגו שיש ראי' מלשון הגמ' ומרמב"ם וש"ע ומג"א שכל זמן שאב רוצה במצותו אין אחר מקיים מצוה כלל ואגב הודעתיך את הכמוס עמדי על דברי או"ז הנ"ל להצילו מיד חזק ממנו הוא הגאון תב"ש וגם על יתר דברי תב"ש יש לי לדבר דבר על אופניו אבל אין עת האסף פה ודי לך בזה:

וראיתי במכתבך שכתבת וז"ל וזאת שנית דוקא בגט ותרומה ופסח ניכר שעושה בשביל הבעלים דאם אין כאן בעלים אין כאן גט ופסח ותרומה אבל כאן אפי' אי נימא באב קיים לא מהני מילת אחר מ"מ אינו ניכר במעשיו שעושה לשם אב דאולי אין כאן אב למול ואף שבאמת חי ורוצה למול מ"מ אין זה מוכרח במעשיו כיון שיוכל להיות מצות מילה בלא אב וזה ישר בסברא עכ"ל אהובי תלמידי נ"י השתוממתי על המראה הלא שגית ברואה אטו ניכר בכרי מי הוא הבעלים או בפסח אני כתבתי שם כיון שלא צריך רק גילוי דעת שזה אשת ראובן או גילוי דעת שזה הכרי של ראובן אז לא מהני רק בשליחת בעלים אבל במציאה הלא באמת אין למשלח כח יותר מאשר יש לשליח יעו"ש וכאן עכ"פ אם יש גילוי שיש לבן אב אז ניכר בו כח משלח אבל אתה דברת ואצדיק דברך שבכל הני אם אין הוא שליח נשאר הדבר כמו שהי' האשה אשת איש והכרי נובל אבל כאן עכ"פ נימול ובכל זאת אינו נוגע למה שחדשתי וק"ל:

ב ראיתי במכתבך שיצאת לדון על הקושי' שלי בספרי דף מ"ז איך אשה עושה שליח קבלה הא אין בשליחות הנ"ל מעשה וכפי הסברא של הקצו"ח בסי' קפ"ב בסברת תוס' רי"ד אין שליחות רק בפעולה אבל אין גוף השליח כגוף המשלח וצע"ג ויצאת לחלק כי סברת תוס' רי"ד הוא דהתורה חדשה שכח שליחות הוא רק הוספת כח למשלח אבל אי צריך השליחות על אבר מסוים להיות פיו כפיו ואוזן כאוזן וראש כראש וכדומה שם אין שליחות ובזה בתרומה וגט ופסח צריך רק כח המשלח אבל להיות נקרא שתפילין מונחי' על הראש או על היד וישיבת ראשו ורובו בסוכה או פיו באכילה שיהי' אבר השליח כמשלח שם לא שייך שליחות ובזה הארכת לחדש חדושים הרבה: אהובי תלמידי נ"י אין רצוני לפלפל עמך כי נתינת תרומה הוא רק או בפיו או נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר והוא תלי' רק במחשבה ועי' סברא נפלאה בשג"א בסוגי' דטבילת כלים וגם לא אחקור על כתיבת הגט שצריך דוקא יד ימנית עיי' בפלפול ב"ש בסי' קכ"ג סק"ד כי הדבר אשר חדשת לא נכון בעיני לא בסברא ולא בגמ' כי השליחו' הוא רק מסירת הכח שלוחו של אדם כמותו וכיון שהגוף כמותו יכול לפעול ותוס' רי"ד צריך לחדש דבר בעיקר השליחות כפי הבנת קצו"ח בסי' קפ"ב הוי החילוק דרק בפעולה שייך שליחות

ולא על מידי דממילא שעל פעולת הנחת תפילין שייך שליחות אבל מקום הנחת תפילין שהוא הראש צריך להיות מן המשלח ע"ש כי מתוק מאד ובסימן שפ"ב חוקר בו כוונה אחרת שאם ניכר בו המשלח או נשאר דבר למשלח אז יש שליחות אבל אם לא ישאר דבר למשלח לא שייך בו שליחות וה"ה במילה וכיסוי דם לא שייך שליחו' יעו"ש ודבריו בסימן קפ"ב לסימן שפ"ב סותרי' זה את זה וצע"ג אבל לומר שכח שליח הוי כמשלח וידו לא הוי כיד המשלח הוא דבר אשר לא נכנס באזני ולא שמיע לי וגם מן הגמ' אוכיח ואערכה לעיניך שלא דברת על נכון (א) הלא בנדרים יש פלוגתא אי יש שליחות על הפרה ואפילו מאן דסובר דאין שליחות הוא מדכתיב אשר יפירנו משמע הא לאו קרא אז בודאי יש שליחות וקשה הא שאין אוזן כאוזן ופיו כפיו הוא סברא חיצונה שאין שליחות ודו"ק (ב) הא בגמ' נדרים חקרו אי כהנים שלוחי דידן או שלוחי דרחמנא ורצה הגמ' לפשוט ממתני' הנודר הנאה מקריבין עליו קינין חטאות ואשמות והנה מבואר דבחטאת צריך זריקה באצבע דוקא עיי' רמב"ם פ"ה מה' מעשה קרבנות הל' ט' וקשה איך רצה הגמ' לפשוט מכאן דשלוחי שמים תיפוק לי' איך אפשר בכל חטאת שיקרב כהן הא באבר ידוע ליכא שליחות וע"כ דשלוחי שמים או הכל צריכי' דעת חוץ ממחוסרי כפרה ואיך שכח המקשה שמוכרח דין דהכל צריכי' דעת חוץ ממח"כפ מכל חטאות דעלמא אלא ע"כ דיש שליחות אפי' על אבר ידוע ודוק (ג) הא איסור שבועה הוא ע"י כלי מיוחד דכתיב לבטא בשפתים וכבר הוכיח הגאון נב"י ח"כ ביו"ד סי' ס"ז דשבועה ע"י שליח יען דמצינו תנאי בשבועה וכל דבר שאי אפשר ע"י שליח אי אפשר להטיל בו תנאי יעו"ש ראה בעיניך שאפי' על אבר מסוים יש שליחות ודו"ק (ד) ועוד בירושלמי פרק איש מקדש בהתחלה יליף מקרא ואם המיר ימיר הוא ולא שלוחו יעו"ש וקשה הא תמורה תלי' רק בפה כמבואר בגמ' עקימת שפתיו הוי המעשה ולולי הקרא הי' יכול להמיר ע"י שליח וק"ל (ה) עוד אביא לך ראי' מבכורים דשליח אינו קורא דכתיב אשר נתת לי ד' עי' בילקוט בשם ספרי והנה קריאת הפרשה צריך דוקא בפה בלה"ק דכתיב כאן ועניתּ ובלוים וענו הלוים מה להלן בלה"ק אף כאן בלה"ק ושני דינים הובאו להלכה ברמב"ם ה' בכורים בפ"ה הל' י' מבאר שדוק' בלה"ק ובפ"ד הל' ז' ממעט ששליח מדכתיב אשר נתת לי יעו"ש הרי מבואר שלולי קרא הי' יכול לעשות שליח על הקריאה שיהי' פי השליח כפי המשלח ודוק ומכאן דצריך קרא למעט שליח בקריאה יש לי חקירה על הר"ן ורמב"ן בב"ב דסברו דעל מילי ליכא שליחות הא חזינן דלולי קרא הי' שליח מביא וקורא וצ"ע ויש ליישב יען דיש כאן גם מעשה הבאת הבכורים דוגמת סברת הר"י מדריו"ש בטבעת קידושי' וק"ל:

ומ"ש מן הרמב"ן בתורה פ' ויקרא ד"ה ואיך שכתב וז"ל ולא ידעתי א"כ למה הכתיב הכתוב בכל שאר סמיכות את ידו ואולי להוציא ממנו מה שדרשו ידו ולא יד שלוחו כי שמא הי' במשמע ידיו להביא את שתיהן ולא כמעט בו השליח אבל עכשיו שהסמיכ' בשתי ידים לא כתב לשון יחיד אלא למעט שלוחו אעפ"י ששלוחו כמותו לא נדון כן בסמיכו' ובת"כ וסמך אהרן את שתי ידיו מלמד שהסמיכה בשתי ידים בנין אב לכל הסמיכות שיהיו בשתי ידים עכ"ל ויצאת לדון דא"כ דרק יען דצריך שתי ידיו וכתב לשון יחיד ידו ילפי' דלא מהני שליחות א"כ משמע אי הי' כתיב ידיו הי' בסברא חיצונה דמהני שליחות כמו בגט דכתיב ונתן בידה ומהני שליחות וא"כ קשה לשון הרמב"ן שמא הי' במשמע להביא את שתיהן תיפוק לי' דסברא חיצונה הו ששליח של אדם כמותו וצ"ע ועוד קשה שכתב ולא נמעט בו השליח הלא נהפוך הוא שהי' לו לומר ומרבי' שליח עכ"ד השתוממתי עליך איך היית בשעה זו כוונת דברי הרמב"ן כך הוא דהנה תיבת ידו דרשי' ולא שלוחו עיי' מנחות דף צ"ג כי אות וי"ו הוא כינוי כמו בנו בתו ביתו עבדו שמורה הוי"ו שהוא קנין שלו ובאמת אי הי' כתיב ידיו יש ג"כ במשמע ידיו ולא ידי שלוחו כמו בניו ביתיו עבדיו שמורה הוי"ו ג"כ כינוי הקנין ולא ידים של השליח אך כל זה אם דרשי' שהי' ראוי לכתוב וסמך יד עליו וכתיב ידו ע"כ למעט יד שלוחו כמו דדרשי' בחליצה וחלצה נעלו מעל רגלו רגלו ולא רגל שלוחו עיי' רא"ש יבמות דף ק"ה שאין בחליצה תנאי דאי אפשר בשליח ועיי' רש"י כתובות דף ע"ד והבן ולולי דכתיב נעל נעל ריבה הי' דרשי' נעלו שלו עיין יבמות דף ק"ג ע"ב א"כ ה"ה אם הי' כתוב וסמך ידיו ג"כ ממועט שליח דאל"כ הי' ראוי וסמך ידים עליו אבל הרמב"ן רוצה לומר דהגמ' לא דרש מן הוי"ו יען דכתיב ידו ולא כתיב יד דדרך הלשון לכתוב ידיו דהא הקרא קאי על הבעלים רק יען דדין הוא שצריך שתי ידים ותורה כותב לשון יחיד מזה נגלה דתורה מבקשת למעט שליח אבל אי הי' כתוב ידיו לא הי' דרשי' הוי"ו שיהי' דוקא ידיו שהמה קנין שלו וזה שכ' הרמב"ן שמא הי' במשמע שידיו בא רק להורות להביא את שתיהן שיהי' סמיכה בשתי ידים ולא בא גם למעט שלוחו הגם שבאמת אפי' אי כתיב ידיו יש ג"כ במשמע ולא ידי שלוחו כי הוי"ו מורה על ידיו של גופו אבל שמא הי' מקום לטעות שידיו לא ממעט שלוחו וגם מן ידו לא ממעטי' שליח יען דכתיב ידו ולא כתיב יד דאורחא דקרא הוא לכתוב כאן ידו רק יען דבאמת צריך שתי ידים וכתיב לשון יחיד מזה ממעטי' שליח והבן זה ועי' מנחות דף הנ"ל וברמב"ם שם היטב והזמן בוגד בי להשיב על יתר דבריך רק בסברא אשר חדשת שקנין דרבנן מהני דוקא אם אין חסרון בגוף החפץ שהוא ראוי להקנות רק המעשה קנין הוא דרבנן אבל אם יש חסרון שהחפץ אינו בר הקנאה אז לא

יוכלו רבנן לעשות את שאינו ישנו הוא סברא ישרה וב"ה זה שלשה שנים אשר חדשתי סברא זו בפלפול אשר הי' לי עם הצדיק הרה"ג ר' דוד יהודה נ"י אשר הוא כעת דר בארץ ישראל והארכתי אז וכעת לא אוכל להודיעך מן הדברים חזק ואמץ ויהי' ד' עמך ויצא שמך בעולם לכבוד ולתפארת דברי רבך אוהבך כמאז ומקדם:

ואכתוב לך איזה דבר צריך עיון אצלי אולי תמצא מקום ליישב עיי' רמב"ם פרק י' מה' ס"ת שמנה את הפסולין בס"ת וכתב וז"ל (ב) שנכתב על עור בהמה טהורה שאינה מעובד (ג) שהי' מעובד שלא לשם ס"ת עכ"ל ופלא בעיני אם מעובד שלא לשם ס"ת א"כ אם אינו מעובד כלל ג"כ פסול דהא לא נעשה בה עיבוד לשמה ואיך יוכשר וצע"ג ועלה בדעתי דבדיעבד כשר סתם ורק אם הי' היפך כוונה לשם דבר אחר הוא פסול דוגמת סברת ר"י במצות צריכות כוונה ולכן נקטו הרמב"ם שהי' מעובד שלא לשם ס"ת ולא כתב ולא הי' מעובד לשם ס"ת דהי' במשמע עיבוד סתם ג"כ פסול ונקט שהי' מעובד שלא לשם ס"ת וע' תוס' מנחות ד' מ"ב והבן ובעבור כן הצריך לאשמועי' דבלא עיבוד כלל פסול אבל אם הי' מעובד כשר אפי' אם לא נעבד לשמה ואח"כ אשמעי' אבל כעבד שלא לשם ס"ת כגון מעובד בכוונה לשם מזוזה פסול ועיי' ב"י בסי' ל"ב ודוק אבל ראה זה מצאתי בפ"א מה' תפילין בהל' י"ד ובהל' ח"י שכתב שס"ת ותפילין צריך עיבוד לשמן שכותב וז"ל עורות שלהם אינם מעובדין לשמן עכ"ל משמע סתם פסול וא"כ הדק"ל שיש ק"ו אם לא נעבד כלל פסול ועיי' בפ"א מה' תפילין שכ' בהל' י"א אם נעבד שלא לשמן ובער אנכי להבין דעת קדושים וצע"ג:

סימן עד

שאלה אחד תובע מחבירו מאה זהובי' שהשאיל לו והלה כופר ומביא התובע ע"א שהי' אז אחורי הדלת ושמע איך בקש ממנו להלות ולבסוף אמר לו לשלם המאה אחר חודש והכיר קולו אבל לא ראה אותו עין בעין אם הכרת קול מהני לחייבו שבועה ע"י ע"א של הכרת קול או אין ע"א מחייבו שבועה דהוא יאמר לאו אנא הוי וע"א טועה בטביעת עין דקלא וצע"ג לדינא: תשובה הדבר פשוט דמהני ט"ע דקלא דהא בחולין אמרינן דסומא מותר באשתו ע"י ט"ע דקלא והשתא דסומכי' באיסור ערוה מכ"ש שסומכי' על ט"ע דקלא בממון ואם יהיו שני עדים המכירים ע"י ט"ע דקלא מחייבי' אפי' ממון כן עלה בדעתי:

אמנם נ"ל לחקור דאין ראי' מכאן דהנה בקידושין דף ס"ג קידשתי את בתי ואיני יודע למי קדשתי ובא אחד ואמר אני קדשתי' פליגי אי נאמן אפי' לכנוס או נאמן רק לגרש דמאן דסובר אפי' לכנוס נאמן דמירתת מפני האב אבל אם היא אומרת נתקדשתי ואיני

יודע למי אינו נאמן לכנוס דהיא תחפה עליו ותכחיש למי שיבא אח"כ יעו"ש והקשה הר"ן הא אין דבר שבערוה פחות משנים ותי' היינו לעקור איסור הערוה אבל כאן בא רק לברר דהא עדיין תשאר היא אשת איש לעלמא רק לו תהי' מותרת דלכל אשת איש יש בעל שמותרת לו אז ע"א נאמן אפי' בדבר שבערוה יעו"ש ולפ"ז קשה לכאורה מאי פריך הגמ' איך סומא מותר באשתו דילמא יען דהיא אומרת לבעלה הסומא שהיא אשתו ומבררת לו שהוא בעלה ובכל מקום שע"א נאמן גם אשה נאמנת עיי' יו"ד סי' קכ"ז וא"כ ע"א נאמן בערוה לברר אבל לעולם דט"ע דקלא לא מהני וצע"ג:

אך משבשתא היא דבשלומא שם בקידושין דאנו מכירי' את האיש שאמר אני קדשתי' שהוא בר ישראל והוא עד מדין תורה באיסורין ומתירא פן יוכחש מהאב ולכן נאמן אבל כאן יש חשש אולי היא נכרית או קטנה והיא אשת איש ויש חשש אולי לא הוית בר עדות באיסורין כלל ואיך יסמוך עלי' ועוד דשם מתירא לשקר דהא נודע לעיני כל רואי שמש מי הוא אבל כאן איזה פחד יש לה הלא הוא סומא ואינו יודע לומר מי היא וגם אם יאמר שהכיר בט"ע דקלא מי היא תכחיש אותו דהא אין כאן עדים לדעת אם היא רוצה לזנות אתו וע"כ דט"ע דקלא מהני להכיר שזו אשתו והבן:

ועתה נבין דט"ע דקלא פועל רק זאת להכיר בקול אשתו להיות לו ע"א שהוא מותר לה כמו אם יקח בשר או יין מאיש שקשה ג"כ איך יאכל הסומא דילמא נכרי מוכר לו בשר טריפה או יי"נ אלא שמכיר בט"ע דקלא שהמוכר הוא קצב דעיר או הסוחר של יין כשר ה"ה מכיר באשתו שהיא ע"א כשר ומבררת לו שהיא מותרת לו וק"ל:

תמצית הדברים שאין כאן רק דבר שנאמן ע"א כשר אז פועל הט"ע דקלא כמו עדות ע"א אבל לעולם למיתה ולהוצאת ממון לא מהני ט"ע דקלא והגמ' הביא דע"כ ט"ע עדיף באיסורי' מסימן דאלת"ה איך סומא מותר באשתו וע"כ בטביעת עין דקלא דמהני במקום שע"א נאמן באיסורי' והבן:

ודע דפלא בעיני למה לא נקט הגמ' דאלת"ה איך סומא אוכל בשר או שותה יין או לובש בגד דילמא נכרי מוכר לו זאת וכ"ת ששני ישראלים אומרי' לו שהוא כשר דילמא גם הם נכרי' וע"כ בטב"ע דקלא ואולי על ט"ע מג' קולות או משנים לא היינו מסופקי' כלל אם מכיר קולות משונו' אבל איך מותר באשתו בודאי ליכא גברא שם בשעת תשמיש ודו"ק:

והנה כלל גדול בעדות שדוקא אם שנים מחייבין ממון אז ע"א מחייב שבועה דהא אם יהי' עוד אחד יהי' מחייב ממון אבל באופן דהוי העדות דשנים אין מחייבי' ממון ה"ה ע"א אין מחייבו שבועה וא"כ כיון דלא מוכח דשני' מהני' בערוה בט"ע דקלא וה"ה בממון דלא מהני ט"ע דקלא להוציא ממון בעדים ע"י ט"ע ה"ה דע"א אין מחייב שבועה

כנלע"ד לכאורה: בכל זאת לא רפתה רוחי מלחקור בשורש הנ"ל דנ"ל מסברא דתורה אמרה והוא עד או ראה או ידע אם לא יגיד ונשא עונו וכ' הרמב"ן בתורה וז"ל והוא עד או ראה או ידע אינם שלשה ענינים כי אין עד בלא ראי' ובלא ידיעה אבל יאמר אם שמע קול אלה שנשאו עליו להאלות בדבר שהוא עד בין בראי' ובין בידיעה אם לא יגיד יש עליו עון עכ"ל הרגיש כי פשטות הקרא מורה על ג' ענינים דאל"כ הי' צריך לכתוב והוא עד ראה או ידע מדכתיב ב"פ או משמע שיש כאן ג' דברים (א) והוא עד (ב) או ראה (ג) או ידע ועיי' רש"י שם:

ונלע"ד דיש לחקור ג' אופנים עדות דחכז"ל דרשו על או ראה או ידע יש ראי' בלא ידיעה שראו העדים נתינת המעות ולא ידעו על מה או ידיעה בלא ראי' כגון ששמעו שהודה לו מנה בפני עדים והובא בקוצר ברמב"ן שם ונ"ל עוד אופן כגון שעמדו אחורי דלת ושמעו באחד שלוה מחבירו מנה ולא ראו אותו רק הכירו בקולו כגון שאמר הלוה הלוני מנה ומלוה אמר הן הרי לך וחזר הלוה ואמר מניתי את הכסף והוא מנה ואשלם לך אחר ל' יום שאין כאן לא ראי' ולא ידיעה שלא הודה בפניהם ולא ראו נתינת המעות אבל הכירו בקול ואמרה התורה שישמע קול המשביע לכל מי שהוא עד שהי' עומד בהכמנה שהכמין עדים אחורי דלת כי לרוב לא יכחיש הלוה אם יודע שהיו עדים בשעת הלואה או שהי' מודה לפני עדים אבל אם לא ידע מעדים כלל רק המלוה הכמין עדים אז נקל הוא בעיניו להכחיש כחכז"ל [מי שמלוה בלא עדים צועק ולא נענה] וע"ז משביע המלוה באלה מי שהוא עד בהכמנה או ראה או ידע שהוא ראי' בלא ידיעה או ידיעה בלא ראי' וכי תשוב אם כן דהוא עד הוי בהכמנה דמכיר בטביעת עין דקלא נמצא דהוי מסוג ידיעה רק דבא לו הידיעה בשעת מעשה ויש ידיעה בלא ראי' דהוי גם כן ידיעה ברורה דשמע דהודה לו רק דלא הוי בשעת מעשה א"כ הי' לתורה להסמיך והוא עד או ידע או ראה דראית נתינת המעות ולא ידע על מה הוא גרוע משני האופנים הקודמים ולמה כתבה התורה או ראה בין שתי ידיעו' הנ"ל נ"ל דתור' רמזה כאן דהא דמהני הכמנה בט"ע דקלא הוא רק באופן דהי' ראוי לראות דעד אינו סומא שהי' יכול לראות וכל הראוי לבילה אין בילה מעכב דמהני הכרת הקול כמו הראי' אבל בסומא שאינו ראוי לראות לא מהני ט"ע דקלא כנלענ"ד להערה בעלמא בעזה"י ועיי' גיטין דף כ"ב ועיי' בב"ב דף קכ"ח וברשב"ם ודו"ק:

המורם מזה דמשמע מלשון הקרא דמהני ט"ע דקלא אם אפשר לראות את המעשה אבל סומא אינו בר עדות הגם דמכיר בט"ע דקלא חוץ באיסורין כמו בשליחות הגט או לבעול אשתו דהוי רק נגד איסור דע"א נאמן לברר בדבר שבערוה וק"ל:

ועמלי ראה אלקים ויוכח שהאיר עיני שמצאתי מרגליות טובה הרמב"ם כ' בפ"ט מה' עדות הל' י"ב וז"ל הסומי' אעפ"י שמכירין הקול וידעו האנשים הרי אלו פסולי' מן התורה שנאמר והוא עד או ראה מי שהוא ראוי לראות הוא שמעיד והסומא בא' מעיניו כשר להעיד עכ"ל הזהב האיר עינים דוקא סומא שאין יכול לראות פסול להעיד על ט"ע דקלא אבל מי שראוי לראות מותר להעיד על ט"ע דקלא מן התורה דאל"כ למה לא מחדש דינו אפי' בפקח וגם שביאר שצריך העד להיות ראוי לראות והבן זה שישו בני מעי כי אקוה שמקום הניחו לי מן השמי' להתגדר בו:

ולפ"ז אם שנים מחייבי' ממון או מיתה על טביעת עין דקלא עיי' בכ"מ שם בפ"ט הנ"ל מכ"ש דאחד מחייבו שבועה וק"ל:

וחפשתי באמתחות אחרונים אם לא אמצא רמז לחקירה הנ"ל אם ט"ע דקלא מהני כמו ט"ע דפרצוף פנים ומצאתי את שאהבה נפשי שהכהן שדעתו יפה הוא הגאון קצו"ח בסי' פ"א עמד על החקירה אם מוציאין ממון ע"י עדים שעמדו בהכמנה והכירו את הקול והביא גמ' בסנהדרין דף ס"ו דאמרו כיצד מכמין על המסית מדליקין את הנר בבית הפנימי מושיבי' לו עדים בבית החיצון כדי שיהיו רואין אותו ושומעין את קולו וכ' רש"י וז"ל והן רואין אותו לאור הנר שעמו דאי לא מצי חזי לי' לא מצי מסהדי עלי' לחיובי' קטלא אע"ג דשמעי לקלא דמצי למימר לא הואי אנא עכ"ל מזה מבואר דלא מהני ט"ע דקלא לקטלא וה"ה דלא מהני לממון וכן הביא שפר"ח והרמ"ה הוכיחו מכאן דלא יכול אדם להעיד רק על ראית פניו ולא על ט"ע דקלא יעו"ש בס"ק י"ג והנה דין הנ"ל גמ' מפורשת הובא ברמב"ם פ"ה מעכו"ם הל' ג' ולכאורה כפי מה שבארתי לעיל דעת הרמב"ם בעדו' דמהני ט"ע אם ראוי לראות יהי' נעלם מרמב"ם גמ' הנ"ל ויהי' סותר דבריו ממקום למקום וצע"ג:

אמנם עפר אני תחת כפות רגליו דנ"ל הבנה אחרת בזה בודאי אם אחד מכיר קול חבירו זה רבות בשנים ובשעה שהוא שומע את קולו הגם שלא יראה גופו ידע מהקול שהוא קול חבירו הנקרא בשמו ראובן בן יעקב הוא נקרא ט"ע דקלא ומהני כמו ראות פרצופו ומהני אפילו לקטלא והוא הט"ע דקלא בחולין דף צ"ו שסומא מותר באשתו דכל איש מכיר קול אשתו שבשעה שישמע קולה הגם שלא יראנה ירגיש בקול שאשתו מדברת אבל בודאי אם אחד לא הכיר בקול חבירו רק ישמע כעת שהוא מדבר להסית לריעו ויבא לב"ד להעיד עליו יען שבעל הבית קרא אותו שיעמוד וישמע בבית החיצון איך ראובן בן יעקב יהי' עמו בלבד וידבר כדברי' האלה וע"ז יבא העד הלא אתה בלבד היית עם בעל הבית כי בעיני ראיתיך שיצאת מביתו ולא הי' עמו עוד איש ואני שמעתי שדברת כך

וכך אז יכחיש מנ"ל שאני דברתי אליו הכי היית מכיר את קולי שידעת שאני דברתי וכי בשביל שלא ראית עוד איש שם תוכל אתה להעיד עלי התורה אמרה שעד צריך לראות או לדעת דבר שראה או ידע מן האיש אבל מהוכחה שלא הי' שם איש לא תוכל להעיד עלי כי מאלף אומדנות לא יהרג איש אולי בעל הבית שינה את קולו ולא הכרת בקול שהוא קול בעל הבית אשר אתה מכיר דעכ"פ קולי לא הכרת והגם אם העדים יאמרו הלא שמענו הקול כמו הקול אשר אתה דובר עתה מזה נדע שגם אז אתה דברת אין זה עדות שבשעת הסתה לא הכירו את הקול עיי' רשב"ם פ' יש נוחלין דף קכ"ח אבל ט"ע אשר מכיר מן הקול שהוא האיש אשר מדבר קטלי' נפש ורש"י לא כתב ואע"ג שמכיר את קולו אלא כ' ואע"ג דשמעי לקלא עכ"ל ששמע קול של המסית וקול בעל הבית הוא מכיר ולא הכיר בקול אשר שמע שיהי' קול בעה"ב מזה יש הוכחה שאיש הנכרי אשר נודע לו דיבר להסית בכל זאת יוכל להשיב לאו אנא הואי דאין אתם העדים מכירין קולי והבן זה ובאמת אם יהי' איש המסית אשר העדים מכירי' את קולו מכבר לא צריכי' לראותו והבן ומה שהביא שהפר"ח הוכיח דט"ע דקלא לא מהני רק באיסור ולא לקולא מכח דברי רש"י הנ"ל אין בידי לעיין אבל לפי דעתי לא דיבר יפה כנלענ"ד ברור בעזה"י: ומה שהביא הקצו"ח בשם הרמ"ה וז"ל ומהא שמעי' דלא יכולים העדים להעיד על דבריו של אדם אא"כ ראו אותו ושומעי' דבריו עכ"ל הכוונה כמ"ש הגם אם ידעו שלא הי' איש בבית זה רק הבעה"ב עם איש הזה שיצא בפני עדים היושבים בבית החיצון כיון שעכ"פ לא הכירו קולו צריכי' לראות אותו ולשמוע בקולו כי על אומדנות ליכא עדות וק"ל:

ודע דיש לדקדק בדברי רש"י שכ' וז"ל דאי לא מצי חזי לי' לא מצי מסהדי עלי' עכ"ל תיבת מצי פלא בעיני כך הי' לו לכתוב דאי לא חזי לי' לא יוכלו להעיד דיוכל לומר לאו אנא הואי אבל מצי חזי לי' משמע כיון שיוכלו לראות די וצע"ג:

ואולי כוונת רש"י הגם דלא חזי לי' לגופו של מסית בשעת הסתה רק ראה אותו מקודם כיון דעכ"פ הי' ראוי לראות בשעת הסתה די ועיי' בח"מ בא"ה סי' מ"ב על תשו' רשב"א סי' אלף קע"ט אם ראו האשה מקודם נתינת הקדושי' די אח"כ אם אמרה נתקדשה וק"ל:

אמנם כל זה כתבתי לפי פירושי בדברי רש"י דלא הכי הקול מקודם אבל אם הפ' ברש"י כפי הבנת קצו"ח נ"ל ליישב בפשוט דבשלומא אם ראוי לראות אז אהני ט"ע דקלא אפי' למיתה אבל אם לא מצי חזי לי' אז אינו פועל ט"ע דקלא כמו שגיל' לנו הרמב"ם דבעד שיוכל לראות מהני ט"ע דקול אבל בסומא פסול לעדות הגם שמכיר בט"ע דקלא וה"ה אם יש מחיצה ביניהם שלא הי' יכול לראות לא מהני ט"ע דקלא אבל אם יוכל לראות אז

בכל אופן מהני דלולי שנודע לו בודאי שמכיר היטב בקול הנ"ל הי' מציץ בין החרכים והסתכל בפרצופו עד שהכירו היטב כנלענ"ד בעזה"י:

ופקחתי עיני וראיתי להגאון מליסא בנתיבות סי' פ"א שכ' לחלק בממון דמהני ידיעה מהני ט"ע דקלא ובנפשות דבעי' ראי' צריך דוקא ראי' ולא מהני ט"ע דקלא יעו"ש בס"ק ז' ולדעתי מוכח מד' רמב"ם דמהני אפי' בנפשו' ט"ע דקלא חוץ אם הי' סומא כנלענ"ד: ולולי דמסתפינא אמרתי דבר והוא דכל עד נעשה עד בשעה שרואה או שומע הדבר אשר מעיד עליו שאז מכוון להעיד אבל אם לא אכוון להיות עד אינו עד עיי' כריתות דף י"ב ע"ב לא נתכוונתי לעדות ובתוס' ישנים שם ובספרי פ"ח בסוגי' דערכאות הארכתי בשורש חדש הנ"ל אבל עכ"פ השם עד בא על אדם בשעה שנתהוה הדבר אשר מעיד עליו לימים ימימה ולפ"ז נ"ל בודאי אם בשעה שנעשה הדבר לא ראה ולא שמע מגוף אשר ניכר לו בט"ע בגופו ובפרצופו רק בא לו ידיעה מכח ט"ע דקלא ע"ז בודאי לא יכול להעיד בכל דבר שצריך עדות וכוונה להיות עד דע"י ט"ע דקלא לא מקבל שם עד כלל דאינו דומה ראית העין בגוף להכרת הקול אבל אם בשעה שנעשה הדבר וקיבל שם עדות הי' רואה האיש וראה מעשיו או שמע דברים היוצאי' מפי האיש אשר רואה בעיניו רק אח"כ בשעה שבא להעיד הוא מעיד שהוא מכיר האיש רק ע"י ט"ע דקלא הוא כשר מדין תורה יען דעכ"פ נעשה עד ע"י ראי' או שמיעה ממש אבל עכ"פ צריך להיות ראוי לראות אבל בסומא פסול הגם שמכיר הקול שהוא האיש אשר ראה ממנו המעשה זה ימים בראי' ממש עין בעין כגון פקח ונסתם עיי' בב"ב דף קכ"ח לזה רמז הרמב"ם בפ"ט שכ' וז"ל אעפ"י שמכירין את הקול ויודעי' האנשי' עכ"ל ולכאור' תיבות ויודע האנשי' הוא שפת יתר כיון דמכירין את הקול ע"כ יודע מי האיש אשר מכירין ממנו את הקול וצע"ג ולפמ"ש נכון שרמז הגם שמכירין ע"י הקול מי האנשי' אשר אז ראו את האנשים עין בעין אעפ"כ פסול דכתיב והוא עד או ראה או ידע שבשעה שמבקשין מפיו שיגיד עדות צריך להיות ראוי לראות או לדעת כנלענ"ד ובזה לא קשה ממסית ששם צריך בודאי לראות ולא מהני ט"ע דקול ובזה יש להצדיק שיטת ר"ת הובא בקצו"ח סי' מ"ו ס"ק ח' יעו"ש וגם שיטת רב האי גאון המובא בש"ך שם ודו"ק אבל בודאי דברי רש"י שכ' אעפ"י ששמע את הקול יען דיוכל להכחיש לאו אנא הואי משמע דמהני ט"ע דקלא אם מכיר הקול מכבר וכפי אשר חנן אלקי' אותי כתבתי עד אשר ירחיב ד' גבולי אז אנופף ידי בעזה"י:

סימן עה

שאלה בכפר אחד הי' להם מגילת אסתר מהודר מאוד שמור בארגז בה"כנ ונגנב מהם ואחר שעברו ימים רבים נסעו מבני הכפר למרחוק יום אחד והראה אחד להם שקנה מגילת אסתר בכתב יפה וראו את המגילה והכירו מיד בט"ע ובסימנים שזה מגיל' שלהם ועמדו שני אנשי' והגידו עדות שהכירו בט"ע ובסימני' וצוח האיש אין אתם עדי' בדבר הזה כי רק המגיל' אתם מבקשי' מי יודע עי בידו מגיל' שלכם הביאו עלי עדים אחרי' ואתן לכם מגילה שלי ושאל המנהיג כדת מה לעשות באיש ההוא אם יצאו ידי שמים לכוף אותו בערכאו' להחזיר להם או אם אינם נאמנים אם אין להם עדים אחרים רק אלו שני אנשים ממקום ההוא:

תשובה לכאור' הדין פשוט ומבואר בח"מ סי' ל"ז סעיף י"ו בני עיר שנגנב ס"ת שלהם הואיל ולשמיעה קאי שאי אפשר לאדם לסלק עצמו ממנו אין דנין בדייני אותה העיר ואין מביאי' עדי' מאנשי אותה עיר וכן כל כיוצא בזה הג"ה ועיי' לעיל סי' ז' דביש להם ס"ת אחרת מותר וה"ה כל כיוצא בזה כגון בה"כנ או שאר ספרים וכדומה להם שבני עיר דייני' עליהם עכ"ל א"כ נגלה שה"ה במגילה דלשמיע' קאי וא"א לסלק חוץ אם יש להם מגיל' אחרת אז יוכלו העדי' ודייני' לסלק עצמן מהן וידיינו ויעידו עליו אבל אם אין להם מגיל' או שעדים ודייני' לא סלקו עצמן הדין עם האיש ההוא וק"ל:

אמנם אחר העיון הדבר צריך התבוננת רב כאשר אבאר בעזה"י הנה הקצו"ח בסימן ל"ז הקשה קו' גדולה בשם אחיו ז"ל הלא כלל גדול דבדבר הנגזל שניהם אין יכולי' להקדישו או למכרו זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו וא"כ קשה מאי מהני סילוק בשדה של השותף הלא זה בא לערער שקרקע גזולה בידו ובשעת סילוק ליכא כאן עדים שיוכל להוציא בדינין וא"כ איך יוכל להקנות לחבירו רק בקרקע שייך לומר הלא עם סילוק בא הכח שיוכל להוציא בדינין כמ"ש הרשב"א פ' מרובה שבעבור זה מהני הקדש אחר יאוש דבא ההקדש ושינוי רשות ביחד אבל במטלטלין דאפילו יוכל להוציא בדינין ג"כ לא מהני להקדיש או למכור או להפקיר וא"כ מאי מהני סילוק והניח בצ"ע והוא קושי' גדול' ומושכלת מאוד וצע"ג:

ואמרתי לתרץ בעזה"י דנ"ל ברור הגם דנגזל אין יכול להקדיש לפי שאינו ברשותו וכח רשות גזלן מפסיק עליו שלא יוכל למכור או להקדיש היינו דוקא כל זמן שהגזיל' תחת יד הגזלן אבל בודאי אם הנגזל חטף הגזילה מיד הגזלן הגם שלא רוצה לקנו' החפץ בתורת קנין גזיל' עכ"פ הוי חפץ ברשותו ואע"פי כיון שאין לו עדים שהחפץ זה נגזל ממנו ויש עדים שחטף ובודאי יפסקו הב"ד שצריך להחזיר החפץ לרשות הראשון עכ"פ כלפי

שמים גלי' שחפץ שלו הוי עתה ברשותו וחל עליו הקדש באותו רגע שישנו תחת ידו הגם אח"כ יצוו לו הב"ד להחזיר החפץ לגזלן ההוא אם ברוב ימי' ישיב לו הגזלן החפץ לקיים והשיב את הגזילה הוי החפץ מכח אותו הקדש אשר הקדיש אז כאשר הי' גזיל' שלו וברשותו אבל אם הקדיש הנגזל קודם שהשיג' ידו אפי' אם בא הגזיל' אח"כ לידו אינו מוקדש ודו"ק: וראי' לזה מתוס' בב"מ דף ו' ד"ה והא הכא יעוש"ה:] ולפ"ז מיושב קו' קצו"ח כיון דקרקע ביד השותפי' רק איש בא לערער שקרקע גזולה ובא להוציא מידם ואם יבואו עדים בסוף שקרקע של השותפי' א"כ מבורר שמתחיל' היה הקרקע שלהם וגם ברשותם דהא ברשותם ודאי היה דהמערער בא להוציא וכיון שנגל' בסוף שמערער הוא שקרן א"כ נודע שהי' גם שלהם ואם הקדישו או מכרו אז הגם שבנתים הוציא יהודה המערער הקרקע מידם אם יבואו עדי' אח"כ ויבררו שבגזיל' הוציא יהודה הקרקע מהם והב"ד יחזיר להם קרקעם נגלה דקרקע כבר הוקדש וכבר נמכר וא"כ ה"ה כאן לענין סילוק דעכשיו הקרקע ברשות השותף והוא מקנה אותה לחבירו אם אח"כ אחר הסילוק יעידו נגלה דבשעת סילוק לא היה חסר מאומה לא השלו ולא הרשות ומהני הסילוק אבל בעלמא אם הקרקע ביד הגזלן וחסר הרשות היינו השימוש הגם שהשלו לא חסר עכ"פ כיון שלא יוכל להוציא הרשות בדינין לא מהני לא הקדש ולא מכר אבל כאן הלא השותף מסלק עצמו בשעה שלא חסר הרשות דלו יהי' שאמת עם המערער דקרקע גזולה ביד השותף עכ"פ הרשות בידו דהא המערער צריך להוציא בדינין והבן זה כי ישר. [ולא צריך למ"ש הקצו"ח שבאו שניהם יחד כמו בהקדש אחר יאוש:] ומיושב נמי מס"ת דאירי דהכירו ס"ת שלהם עיי' רשב"ם שיש עדים שראו שגנבו יעו"ש וכאשר הכירו לקחו הס"ת ביד חזקה מן הגנב או הלוקח מן הגנב והכניסו לרשותם רק צריכים לישב בדין לדעת אם להחזיק בו בס"ת כי הוא שלהם או אם להשיב הס"ת לאיש ההוא כי בלי עדות לא יודע האמת עם מי וא"כ בשום אופן לא חסר הרשות ואם לבסוף יבואו עדים שהוא ס"ת שלהם נגלה דמעיקרא משעה שבא הס"ת בידם לא הי' חסר מאומה לא השלהם ולא הרשותם ואם הקדישו או מכרו אז הי' חל הקנין או ההקדש ולכן מהני סילוק ויעידו ונגלה שהיה מהני הסילוק ודו"ק:

ומעתה בנידון שאלתינו דמגיל' ביד אחרי' לא מהני סילוק כלל כקו' הקצו"ח דהלא אין בידם להקדיש או ליתן במתנה לאחר כיון דלא יוכלו להוציא בדינין וק"ל:

שוב מצאתי לש"מ בב"ב בסוגי' בד"ה דכתב דין ודברים שהקש' וז"ל אע"ג דכל שאינו יכול להוציא בדינין הקדישו אינו מוקדש ואפי' במקרקע וה"ה שאינו יכול להקנותו הכא עם הקנא' יכול הקונ' להוציא בדינין דהא אית ליה סהדי עליה בתר הכי עכ"ל

הרי שהקש' קו' הקצו"ח על קרקע ותי' כדבריו דעם ההקנא' באו העדי' שיוכל להוציא בדיני' ולכאור' יפלא כמו שבארתי דכאן יש הרשות ביד השותף ואם לבסוף יגל' שגם הי' שלו א"כ נגל' שהי' מהני הסילוק וצע"ג [ויש לדקדק בלשון הש"מ שתי' וז"ל הכא עם ההקנאה יוכל הקונ' להוציא בדיינין דהא אית לי' סהדי בתר הכי עכ"ל והוא פלא הלא הקושי' הי' על המקנ' איך יוכל להקנות כמו שלא יוכל להקדיש אם אינו יכול להוציאו בדינין כמו שמסיים הש"מ בקו' וז"ל וה"ה שאינו יכול להקנותו עכ"ל וא"כ הי' לו לתרץ הכא עם ההקנא' בא לו בבת אחת רשותו וקנייתו ולמה שינה הש"מ את טעמו ונקט שהקונה יכול להוציא בדייני' וצע"ג ואפשר שסובר דאם לא יוכל להוציא בדינין שלא מהני הוי החסרון בקונ' ולא במקנ' יען דמה יקנ' אם לא יכול להוציא בדינין ובמק"א כתבתי בזה:] ונראה דש"מ רצה לתרץ אפי' אם הקרקע כבר ביד יהודה המערער והשותף מסלק עצמו כדי שחבירו יוציאו מיד יהודה וצריך לתרץ דשניהם באו כאחד אבל לפ"ז יפלא א"כ קשה בס"ת דשם לא אהני אפי' יכול להוציא בדינין כקו' קצו"ח ומדוע לא הקש' הש"מ קו' שלו על ס"ת כי משכחת גם בס"ת שעדיין הוא ביד גנב וצע"ג:

עוד נפלא בעיני א"כ למה שתקו כל הפוסקים ובש"ע להשמיע חידוש כזה הא דמהני סילוק אם יש להם ס"ת אחרת דוקא אם החפץ ביד בני עיר אבל אם הוא ביד הגנב לא מהני סילוק וצע"ג:

וה' האיר עיני שמצאתי בש"מ שם בסוגי' בסוף ד"ה אלא שכ' וז"ל הא דאמרי' ולסלקי בי תרי מנייהו פירושו אם יסתלקו ומוחלים את חלקם אין לשאר בני עירו אלא חלקם וחלקם של אלו נמחל אצל היורשים ואם מסתלקי' ונותנים את חלקם לבני עירם הכל לבני עיר כענין שאמרו בשותפי' הרשב"א ז"ל עכ"ל ולכאורה מה שכתב וחלקם של אלו נמחל אצל היורשים הוא פלא ע"כ דעל יורשים גנב או גזלן קאי דאל"כ על יורשי' של אלו המעידים א"כ אכתי נוגעי' בעדותם להגיד בעבור קרובם כמובן וע"כ על יורשי' דגנב או גזלן קאי וא"כ למה נקט שנמחל אצל היורשי' ולא אמר אצל הגנב אשר נמצא אתו הס"ת וצע"ג:

ונלע"ד לחדש דבר דסובר דוקא מחילת הנגזל כנגד יורשי הגזלן מהני דלגבי יורש עצמו לא בא מתחילה באיסור אבל לגבי גזלן גופי' לא מהני מחיל' יען דהוא עבר על לאו דלא תגזול וצריך לקיים השבה דוקא שמשיב את הגזיל' ברצון לבעליו ואז מהני גם אצלו אם הנגזל מוחל לו בהרני כאילו התקבלתי אבל מחילת הגזיל' כל זמן דאינו מודה בדבר וירצה להשיב לא מהני ולכך נקט הש"מ דמוחל חלקו אצל היורשים של הגזלן ודו"ק [ובמק"א חקרתי דלא מהני מחיל' אצל גזלן כלל כמו דלא מהני מחיל' בריבית אצל

המלוה עיי' נמ"י פרק איזהו נשך ובש"ך ח"מ סי' ל"ד ס"ק כ"ח לא משמע כן:] אך הא גופא קשה איך מהני מחילה לגבי יורשי' הא חסר גובייגא ואם הס"ת כבר ביד בני עיר א"כ למה נקט אצל אם רוצים ליתן לבני עירם כתב ונותנים חלקם ולא כתב ומוחלים חלקם וצע"ג:

ועוד פלא בעיני איך כ' הש"מ דאלו מוחלים חלקם עכ"ל הלא בחפץ בעין לא מהני מחילה רק אם אומר שנותן במתנה כמבואר בתשובת הרא"ש הובא בטור ח"מ סי' ע"ג ורמ"א בסי' רמ"א הביא שגם דעת מהרי"ק כן יעו"ש וא"כ איך מהני מחיל' בעדים אלו שכאן הגזיל' קיימת ולא מהני מחילה וצע"ג: ועלה בדעתי שזה דוקא בדבר אשר הוא בפקדון אצל חבירו שכל היכא דאיתא ברשותא דמרא הוא דהא ראי' מהרי"ק מגמ' קידושין יען דעבד עברי גופי' קני לא מהני בו מחילה יעו"ש אבל בגזיל' דהוא ברשות הגזלן ועכ"פ אינו ברשות בעלים ואותו רשות הוי קנין אצל הגזלן דקונה לגזיל' ולא צריך לשלם בעד מה שנהנ' מגזיל כאשר הארכתי לברר דבר זה בספרי פלס חיים בכלל הקדש ונדר יעו"ש ועיי' בב"ש סי' כ"ח שגזלן יוכל להקדיש את קנין שלו בצירוף הנגזל יעו"ש ס"ק ט"ז רק יש לנגזל תביעה עליו ומשו"ה מהני בו מחילה רק הגזלן אינו קונה דבאיסורא בא לידו ומהני מחילת אלו העדי' ליורשי' עכ"פ דיורש כרעא דאבוה ועי' ר"ן ריש פ' הכותב שבן לא יוכל לסלק עצמו מנכסי אביו בעוד אביו חי יעו"ש אך גם זה רחוק מאמת וצע"ג:

והנלע"ד הוא דאקדי' כלל גדול אשר גילה לנו הט"ז באו"ח סי' קנ"ד ס"ק י"ב דבכל צרכי עיר כגון ס"ת וכדומ' אין לאדם חזקה בגוף החפץ שיקרא מוחזק בו דממ"נפ אם אין נעשה תנאי בשעת קנין החפץ הוי הדין מי שהלך מהם אין לו שום הביע' שישלמו לו בני העיר חלקו דהא נקנ' החפץ שיהי' החפץ לצרכי בני עיר ואעפ"י שאם התנו שאם יסע אחד והם צריכי' ליתן לו חלקו אז הקהל מחויב לשלם לו מעות ע"י תנאי לכן אם יש ספק בהבנת התנאי כגון הוא תובע לפי שווי' של היום וקהל רוצ' ליתן לו כפי שווי' של שעת הקנין הוי הוא תובע ועליו להביא ראי' יעו"ש כי מתוק מדבש: ואבאר דברי הט"ז דבודאי כל זמן שאדם דר בעיר כל אחד בעלי' של חפצי צורך העיר דהא הוא ממונם דפשיטא אם ימכרו כל בני עיר חפצם אז מגיע לכל אחד חלקו ועיי' במגיל' פ' בני עיר אבל אם רוצ' למכור חלקו לאחר אין לו כח כי רק להנות בו הוי הוא שותף ואפי' אם יש תנאי שאם יסע לדור בעיר אחרת צריך הקהל לשלם לו היינו שיש לו תביע' על בני עיר לשלם לו מעות מכח התנאי אבל בגוף החפץ אין לו כח אחר רק להנות בו כל זמן

שהוא דר במקום ההוא עיי' היטב בסוף דבריו כי שותף בבית או בשדה יוכל למכור חלקו לאחר אבל לא בצרכי עיר יעו"ש:

ולפ"ז הגם בס"ד דגמ' דלא ידעו דס"ת לשמיעה קאי ולא יוכל לסלק אלא סובר המקש' דיוכל לסלק מס"ת כמו משאר דברים עכ"פ לא עלה על דעתו שימכרו חלקם דלו יהי' שאדם יכול למכור אפי' דבר שאינו ברשותו עדיין רק שיוכל להוציא אח"כ בדיני' היינו בדבר שאיתא במכירה אבל בס"ת או שאר צרכי עיר דלית לבעלי' כח בו למכור לאחר חלקם אפי' אם לא נגנב הס"ת ומכ"ש איך ימכור חלקו אם נגנב הספר אלא הכוונה דהא יש לו שיעבוד על חפצי צרכי רבים להנאתו דאין בני עיר יכולי' למחות בו שלא ישתמש בחפצי צרכי עיר ואותו זכות פועל נגיעת עדות א"כ ימחול על שיעבודו והנאתו ממילא לא יהי' נוגע דחוץ משיעבוד להנאתו אין לו מאומה בחפצי בני עיר וא"כ אם אלו שני אנשים אשר רוצי' להעיד אומרי' סתם אנו מוחלי' שיעבוד שלנו אשר יש לנו בו בחפץ הוי מחילה לנגד הגזלן או הגנב דכיון דנגנב הס"ת א"כ אין להם תביע' על בני עיר וכל שיעבורם רק אצל האיש אשר נמצא אתו הס"ת כי על הס"ת יש להם שיעבוד ונחשב לנו הס"ת כמשכון על השיעבוד וא"כ כיון שהס"ת בידו פועל סתם המחילה אצל הגנב רק יען שבא הס"ת באיסורא לידו מהני רק נגד היורשי' שלו ולכך מדייק הש"מ הם מוחלי' חלקם אבל לא אמרו בפ' ליורשי' רק ממילא נמחל חלקם לגבי היורשים והבן זה מאוד ואם הס"ת ביד בני עיר אז יכולי' ליתן חלקם לבני העיר דהא יש בידם הרשות וגם השלו ויכול להקנות לבני העיר ודו"ק:

סוף דבר הכל נשמע שיסלקו שני עדי' הנ"ל וימחלו חלקם בסתם ויהי' חלקם נמחל אצל היורשי' ואח"כ יעידו בו ויוציאו המגילה לפני בני עירם מיד איש אשר נמצא אתו רק צריך בירור אם הוא לקח מגנב שאינו מפורסם צריכי' להחזיר לו דמי מקחו מפני תקנת השוק עי' סי' ל"ז סעיף ט"ו ברמ"א כנלענ"ד:

סימן עו

שאלה עשיר א' אשר שכר משרת לעסקיו בן אחיו אשר נשאר יתום במות אביו ואמו ונתגדל בביתו עד שהגיע לפרק נשואין והי' לו אצל דודו דמי עבודתו כאלף זהובים כסף ונתקשר עם בת עני בן טובי' והלך דודו העשיר לסוחר עירו אשר מקיפו לעשיר בכל אשר ילקח לביתו משנה לשנה מן הצמר ופשתים וצוה לו ליתן לבן אחיו לעשות בגדי נשואין בכל אשר ימצא חן בעיניו וכן עשה בן אחיו הנ"ל וכאשר קרבו ימי החתונה שלח הסוחר להעשיר אם יכתוב סך הקפה של בן אחיו לחובות אשר אשת עשיר לקחה מן הסחורות לצרכי ביתה או אם ירצה לשלם לו מיד שהוא עולה לסך מן הצמר לקח כך

ומן הפשתים כך ועולה לשלש מאות וחמשים כסף וקרא העשיר מיד לבן אחיו ולסוחר ועמדו לפניו ומכחישי' זה את זה ומתוך המריבה יצאו שניהם בחרי אף ובין כך נסע החתן לכלתו לקבוע יום הנשואין ומת אצל המיועד להיות חמיו ועכשיו תבע הסוחר מעותיו והעשיר יענה הלא כיחש בפניך הגם שגם אתה כחשת בפניו אין אני משלם לך עד שתשבע לי כמה לקח ממך כי ראה כל בגדיו מונחי' אצלי ואינם עולי' לחצי סכום אשר שאלת והסוחר משיב הכי שומר בן אחיך אנכי אולי שלח מקצת סחורה לחמיו או לכלתו כי הבגדי' אשר אתך אינם עולי' אפי' להסך אשר הוא מודה ההסכן הסכנתי לעשות כה הלא רבות בשנים אשר לקחת ממני בהקפה לא הי' מריבה בינינו וקרבו לפני המשפט לדעת דת ובין תורה אם צריך הסוחר לישבע שבועה או לא:

תשובה השאלה הזאת צריך בשש כי יש בה לדרוש ולחקור אם יש להבח' החתן שמת אחים או אחיות או אם יש לו דודי' אחרי' או אם אדונו הוא לבדו יורש אותו כי בזה תלי' אם הסוחר צריך לשבע או לא וכל אשר יתן ד' בפי עבדו אשמור לדבר ואני תפילה גל עיני ואביטה מתורתך נפלאות וזה החלי בעזה"י:

הנה הטור בח"מ סי' צ"א הביא דעת רמב"ם הא דחנוני ופועלי' צריכי' שבועה ואח"כ נפרעו מבעה"ב זה דוק' ששניהם חיים וקיימי' ונוטלי' מבעה"ב אז צריכי' שניהם לישבע יען דבעה"ב משלם על חד תרין אבל אם החנוני מת ופועלי' לבדם תובעי' או שמתו פועלי' וחנוני לבד נוטל אז אין כאן שבועה שאין הבעה"ב משלם רק תשלום א' והרמ"ה חולק דוקא במת חנוני נוטלי' פועלי' בלא שבועה דהא הבעה"ב הוי כאיני יודע אם פרעתיך אבל במתו פועלי' וחנוני רוצה ליטול צריך שבועה דהוי הבעה"ב כאיני יודע אם נתחייבתי לך הובא בש"ע סי' צ"א סעיף ב' דעת רמב"ם הוא דעת המחבר ודעת הרמ"ה הוא דעת רמ"א והש"ך בסק"י הביא דעת ראב"ן דיורשי פועלי' יכולין להוציא מבעה"ב בשבועה שלא פקדנו אבא וא"כ מאי הוי דמתו הפועלי' הלא היורשי' יוציאו מבעה"ב ויהיו עליו שני תשלומין ותי' הש"ך דרמב"ם איירי שאין לפועלי' יורשי' ע"כ ובאורי' סי' הנ"ל אות י"א נתקשה הכי יש אדם בישראל שאין לו גואלין והסביר שאיירי דבעה"ב הוא הגואל הקרוב היורש הפועלי' יעו"ש ובתומים סי' הנ"ל סק"ב השוה דעת הרמב"ם עם רמב"ן אם הכחיש הפועל בחייו אז יוכלו היורשי' לתבוע אבל אם לא הכחיש הפועל איך יהיו היורשי' נאמני' הגע בעצמך מי ששלח לפרוע הקפותיו ואחר מיתת המלוה יוכלו היורשי' לומר פקדנו אבא שאתה חייב לו וא"כ מוכרח כתי' השני בש"ך ס"ק י"א דאיירי דלא הכחישו זה את זה ואעפ"כ אם הי' עליו שני תשלומין היו צריכי' לישבע הגם שאין כאן טענת ברי יען דבאו להוציא ממון יעו"ש כי מתוק מאוד:

ולפ"ז בנידן שאלתינו אם יש כאן יורשי' אחרים חוץ מהאדון הנ"ל א"כ באו היורשי' לתבוע ירושתם השכירות אשר הי' לקרובם ביד אדונו וגם לחנוני צריך לשלם ויש כאן שני תשלומין דהא המשרת שמת הכחיש בחייו להסוחר ויוכלו הם לשבע שבועה דלא פקדנו יורשינו ואדונו צריך לשלם דהא הוי איני יודע אם פרעתיך שדמי שכירות בידו וגם לחנוני צריך לשלם דהא ערב בעדו וא"כ מחויב החנוני לשבע וק"ל [ועדיין צ"ע דדילמא דוקא הכחשה בב"ד מהני שיורשי' יוכלו לתבוע וכן משמע בתומי' סוף סק"ב אבל מלשון אורים ס"ק י"א משמע דדי אם הי' הכחשה יעו"ש]:

אך אם אדונו הוא היורש ואין כאן רק תשלמין אחד צריך התבוננת אם הלכה כרמב"ם או כרמ"ה וגם אי הלכה כרמב"ם אם אין צריך לשבע כלל או אם צריך עכ"פ לישבע היסת ואבאר אי"ה הלכה הנ"ל:

הש"ך בס"ק י"ב שמר דעת להצדיק דברי רמב"ם ומחבר שפסקו שחנוני נוטל בלא שבועה יען שאין כאן אלא תשלום אחד ולכאורה צדקו כל הראשונים אשר צווחו עליו הלא הבעה"ב כנגד החנוני הוי כאיני יודע אם נתחייבתי לך דקיימ"ל מנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור וא"כ הוי רק תקנה שיטול החנוני בשבועה וא"כ איך נאמר יען שיש רק תשלום אחד יטול בלא שבועה ות' הש"ך דחנוני נוטל מדין כמו שפועלי' נוטלי' מדין משני טעמים (א) הגם דאמרי' בפ' הגוזל דברי של תובע ושמא של נתבע לאו ברי עדיף היינו יען דאוקי ממונא בחזקת מרא וזה דוקא שם שתובע לו שחייב לו מנה והוי התביעה נגד חזקת ממון דדילמא אינו חייב אבל כאן סוף כל סוף תיפוק האי ממון מרשות בעה"ב ולא קאי בחזקתי' יש לי בזה צ"ע על ירושלמי הובא בר"ן קדושי' דף ס"ג מי שאמר מכרתי שדה שלי ואיני יודע למי ובא אחד ואמר אני לקחתי אינו נאמן יע"ש וקשה הא הממון סופו לצאת מרשותו וזה טוען ברי והוא שמא א"כ נימא ברי ושמא ברי עדיף וצ"ע וי"ל ודו"ק (ב) דהלא יש לחנוני כנגד חזקת ממון חזקה שליח עושה שליחותו ונשאר ברי כנגד שמא וברי עדיף עכ"ד:

ולכאורה מ"ש הש"ך בתי' הראשון ז"ל וא"כ דוקא התם שייך לומר כן דאוקי ממונא בחזקת מרי' והיכא דקאי קאי לא תיפוק מרשותי' משא"כ הכא דס"ס האי ממונא תיפוק מרשותי' ולא קאי בחזקתי' עכ"ל יש לי בו שני הבנות (א) דבשלומא אם אחד אומר לחבירו מנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור דכפי מה שאומר איני יודע אינו נכנס בחזקת חיוב כלל דהא אינו יודע אם חייב מכח איש זה פרוטה ולכן אמרי' אוקי ממונא בחזקת מרי' ולא יצא ממנו שום ממון אבל כאן שגם בעה"ב יודע שיש עליו חוב משכר הפעולה והוא צריך להוציא ממון מרשותו כפי שכר אשר הבטיח לפועלי' רק הספק נולד

באיזה מקום יתן שיפטר מחובו א"כ צריך ליתן כל כך עד שיודע בבטח שנפטר מחובו ולא שייך כאן לחקור אוקי ממונא אחזקתי' דהא ע"כ צריך להוציא ממון מרשותו דהא ממון אחרי' אצלו והגם שהוא חייב מנה וצריך לשלם לחנוני מנה ולפועלי' מנה ומפסיד מאה אעפ"כ צריך לשלם עד שיסלק חזקת חיוב מעליו וכן משמע שזה הבנת הש"ך בסי' צ"ב ס"ק י"ד בד"ה ולענין מ"ש שכתב וז"ל ונהי דקיימ"ל התם כר"נ דפטור היינו משום טעמא דמפרש התם דאוקי ממונא בחזקת מרי' ולא מפקי' ממונא כלל משא"כ הכא דס"ס מפקי' ממונא מבעל הבית עכ"ל מבואר שהש"ך הבדיל בין אם הספק שלא חייב כלל ולא נכנס בחזקת חיוב אבל כאן עכ"פ צריך הוצאת ממון לפטור חובו רק שאינו יודע אצל מי יוכל לפטור עצמו אז צריך לשלם עד שיצא מחובו בבטח ודוק (ב) בודאי אין זה סברא יען שנכנס בחיוב מנה יצרך לשלם שנים עד שיודע שיפטר מחובו נהפוך הוא הלא יש לו חזקת פטור על יתר ממנה אחת ולא ישלם יותר ממה שיודע שיש עליו למשל אם לקח סחורה במנה אחת ובאו חמשה בני אדם לתבוע ממנו והוא אינו זוכר מי הי' המוכר לא אמרי' יען שהוא מחויב במנה יצרך לשלם לחמשה נהפוך הוא שמניח המנה ביניהם ומסתלק אבל כאן בחנוני ופועל הלא הבעל הבית נכנס בחיוב שכר הפעולה ואם החנוני הקיף לפועל א"כ מכח שיעבודא דר' נתן חייב הבעה"ב לחנוני וא"כ יש ספק באותו חיוב שנכנס בעבור הפעולה אם נתחייב לפועל או נתחייב מכח הפועל לחנוני ומכח חיוב אשר נכנס הבעל הבית לפועל צווח החנוני שאותו חיוב הוא שלו שהוא עומד תחת הפועל בשלומא בלקח מחמשה בני אדם שם אי אפשר אם לקח מראובן וחייב לו שיהי' נכנס בחיוב שמעון ואם לקח משמעון אי אפשר להיות נכנס בחיוב ראובן וא"כ יאמר לכל אחד כנגדך אני איני יודע אם נתחייבתי לך הגם שלקחתי מקח אבל מה לך שמעון חלק ונחלה במכר של ראובן או מה לך ראובן חלק ונחלה במכר של שמעון ולכל אחד הוי כאיני יודע אם הלויתני אבל בחנוני ופועל אשר החנוני צועק הלא אתה בעל הבית נכנסת בחזקת חיוב תשלומין של הפעולה ואותו שכר הפעולה אני מבקש וגם הפועל מבקש רק אותו שכר ושניהם אינם תובעי' רק מנה של שכר הפעולה ומכח הפועל בא החנוני על אותו מנה שצריך לשלם ולא יוכל בעה"ב להשיב הגם שאני חייב מנה שכר פעולה מה לך שמעון החנוני בשכר ראובן הפועל דשמעון החנוני משיב רק לי יש בשכר ראובן כי אני בא מכחו משיעבוד דר' נתן ושכר הפועל אשר אתה נתחייב אני מבקש וכן הפועל עומד וצוח שכר הפעולה אני מבקש והוי הדין דצריך לשלם לשנים דגם החנוני טוען ברי על אותו מנה שכר הפעולה אשר צריך ליתן וכן משמע בהבנת הש"ך סי' צ"א ס"ק י"ב שכ' וז"ל התם קמפרשי טעמא משום דאוקמי ממון בחזקת מארי'

וא"כ דוקא התם שייך לומר כן דאוקי ממונא בחזקת מרי' והיכא דקאי קאי לא תיפוק מרשותי' משא"כ הכא דס"ס האי ממונא תיפוק מרשותי' ולא קאי בחזקתי' עכ"ל ראה בעיניך שדייק תיבת האי ממונא תיפוק מרשותי' הכוונה הלא שניהם מבקשי' רק אותו מנה של חיוב שכר הפעולה אשר נכנס הבעל הבית בחזקת חיוב ומכח חיוב הנ"ל בא גם החנוני וכל א' טוען ברי א"כ עפ"י הדין ברי עדיף רק אם צריך הבעה"ב לשלם לשנים יש שבועת המשנה אבל אם אין עליו אלא תשלום אחד הניחו על דין תורה שברי עדיף ואפי' מתו הפועלים ובעה"ב הוא יורש נאמן החנוני שלא יוכל לירש יען שהוא זכה בכח חיוב הפועל ודו"ק כי בזה יובנו דברי הש"ך אשר פורש אין להם איך יצא ממון מרשותי' אם בעה"ב הוא יורש הפועל ולפמ"ש נכון הש"ך קאי על עיקר הדין בגמ' אם שניהם כאן ומכחישי' זה את זה הוי הדין דחנוני נוטל בלא שבועה וממילא חידש הרמב"ם אם ליכא על בעה"ב שני תשלומין הניחו על דין תורה שחנוני טוען ברי ובעה"ב שמא ומה בכך שאח"כ מתו הפועלי' והוא נעשה יורש כנלע"ד בה"י:

וראיתי בתומים סק"ג שהקשה על הש"ך הלא סברתו מחדשי' תוס' בב"מ דף ל"ז דבגוזל אחד מחמשה צריך לשלם לכולם אפי' לר"נ דלא ס"ל ברי עדיף דשאני התם דדלמא לא נתחייב כלום אבל בגזל בודאי נתחייב רק לא יודע אי לזה או לזה יעו"ש אבל באמת למסקנא הוי בגזל רק קנס אבל בלקח לא משלם להם אלא מנה אחת וה"ה כאן דיודע דחייב רק לא יודע אי לזה או לזה ולא מהני ברי אפי' אם בודאי חייב יעו"ש שהניח בצ"ע על הש"ך ולפמ"ש הבדל יש בין לקח מחמשה דיכול לומר לכל אחד איני יודע אם נתחייבתי לך ומאי איכפת לך בחברך אבל בחנוני ופועל דבא החנוני מכח הפועל ושניהם לא מבקשי' רק שכר הפעולה ובכח החיוב של בעה"ב לפועל נכלל בו כח החנוני כמש"ל ובגמ' בב"מ דמדמה חנוני לשנים שהפקידו היינו יען שאיכא רמאי נימא יהי' מונח אבל כיון שתי' הגמ' דחנוני אומר הפועל לא מהימן לי ואנא שליחותא דידך עבידנא עי' רש"י אז באמת נחלק דין חנוני מפקדון ומגזל וממקח ודו"ק:

עוד תי' הש"ך שיש כאן נגד חזקת ממון חזקת שליח עושה שליחותו ונשאר ברי נגד שמא ולכ"ע ברי עדיף והתומי' סק"ג דרך קשת יונתן וזרק חציו עליו בכמה קו' גדולות ואבאר מה שנ"ל כי שפתי כהן ישמרו דעת וקו' התומי' לק"מ (א) הקשה התומים איך עלה על דעת הש"ך דמכח חזקה שע"ש מוציאי' ממון מבעה"ב הלא אפי' באיסורי' אמרי' דלא סמכי' על חזקה שע"ש להקל אלא להחמיר ובממון דחמור נימא דמכח חזקה שע"ש נוציא ממון מיד המוחזק והוא קו' גדולה:

ועלה בדעתי ליישב דבשלומא אם הי' כבר חזקה בעולם אשר על ידי פעולת השליח יסולק החזקה אז לא סמכי' על חזקת שע"ש כמו בשחיטה לסלק חזקת שאינו זבוח או בכרי לסלק חזקת איסור טבל או בקרבנות לסלק חזקת איסור של יולדת או בגיטין דף ס"ד בגט לסלק חזקת אישות או בעירובי' דהא האיש בא בע"כ באיסור תחום רק אם הניח עירוב אז מסלק ע"י העירוב חזקת איסור של תחום ביתו מן אותו צד לבד אבל כאן בחנוני נהפוך הוא שגוף השליחות לשלם לפועלי' שלא יבא בעה"ב לאיסור בל תלין או לעושק שכר שכיר או לגזל ואם החנוני משלם באותו יום א"כ לא נולד אפי' חזקת איסור דאין שכירות משתלם אלא לבסוף וכבר קבל מיד החנוני ואפי' איירי ששכר הפעולה בא לו מאתמול שיש כאן חזקת איסור אשר החנוני בא לסלק בכל זאת לא דמי דשם בכל הנך גוני איירי לעשות מעשה לאכול הדבר אשר נתחזק באיסור אבל כאן אשר אנו דנין רק על זה שבעה"ב יוכל לסמוך שנסתלק איסור עושק שכר שכיר ע"י שצוה לשליח לשלם ויוכל בעל הבית להיות שב ואל תעשה וא"כ פשיטא דאנן סמכינן אתמול על השליח שבודאי עשה שליחותו ושילם לפועלים וממילא הוי המסובב שצריך היום הבעה"ב לשלם לחנוני אין כאן נגד חזקת איסור ומכ"ש נגד חזקת ממון הגע בעצמך אחד שצוה לשוחט שישחוט בעבורו בכפר אחד והבטיח לו לשלם שכר הלוכו ושכר שחיטה ובא השליח בחזרה דנאמן שעשה שליחותו כמבואר בריטב"א ואם יתבע השליח שכרו יכול הוא להשיב לענין ממון לא אסמיך על שליח עושה שליחותו דאלים חזקת ממון מחזקת שע"ש זה טעות גמור דכיון דנאמן דשחט ממילא חייב לו ממון ה"ה כאן כיון דהי' אתמול חזקה הנ"ל בעולם שבעה"ב יוכל לסמוך שחנוני ישלם איך אם יבא היום לדון היום שישלם לו אשר הבטיח בשליחותו נאמר דלא סמכי' על חזקה שע"ש לענין ממון סוף דבר דעת התומי' נעלם ממני לפום רהיטא:

אמנם אחר העיון ואחר בקשת מחילה של עוצם תורתו של התומים ראיתי שיש כוונה אחרת בהבנת הר"ר יוסף פלא"ט אשר הביא בעה"ת אשר ממנו לקח הש"ך סברא הנ"ל והוא כמו דיש לנו חזקה אין אדם אוסר כרמו בנטיעה אחת וחזקה אין אומן מרע אומנתו וחזקה שהשומר שומר כהלכתו וחזקת הסופר שכותב השם וכל הס"ת לשמה שכל חזקות האלו הוה טובי' מחזקת קמא יען דאם לא יעשה באופן המועיל א"כ לא יוצלח למלאכה אשר העמיד עצמו ה"ה יש חזקה סברית איש אשר הוא חנוני ומקיף לבני אדם אם יצוה עליו אחד מבעלי הבתים אשר לוקחי' אצלו בהקפה ליתן לפועלי' כפי שכרם יש חזקה שהקיף דאם יבטיח ולא ישמור אז מי האיש אשר יקרב אליו ליקח אצלו בהקפה ויהי' בטל ממלאכתו מלהיות חנוני כי העמדת חנוני כשמקיף לבני אדם

ולא יוכל לעמוד מבלעדו ויש חזקה חדשה חזקת חנוני שלא ימעול פיו להבטיח ולא ליתן אבל שליח דעלמא אשר הבטיח לעשות דבר לרצון חבירו ואין אומנתו בכך אז אמרי' בדאוריי' לא סמכי' ששליח עושה שליחותו אבל חנוני אשר אומנתו בכך הוא ודאי חזקה דאתי מכח מנהגי חנונית ואלימי מחזקת כהנים זריזי' ומחזקת חבר ודו"ק:

ובעמלי ראה ד' ויוכח כי זכיתי לכוון האמת כי הבעה"ת בשער כ"ט אות ו' הקשה למה המוציא הוצאות על נכסי אשתו צריך שבועה וחנוני אין צריך שבועה תי' וז"ל משום דאיכא גבי חנוני תרתי חדא חזקה שע"ש דהא מזומן ועומד להקיף לבני אדם ואיכא ברי ושמא עכ"ל ובאות ז' אשר חקר אם לא קץ הבעה"ב כמה יתן אפ"ה נוטל החנוני בלא שבועה כ' וז"ל דכי היכי דכי א"ל הב לי' מנה אמרי' קבל שליחותו ובחזקה שעשאו הואיל ומזומן לשליחות הקפות הם ה"נ דאמר לי' הב לי' מאי דצריך פועל חזקה קביל עלי' וסמכא דעתי' ועביד שליחותי' וכקציצה דמי עכ"ל ראה בעיניך שבאר פעמים שיש כאן חזקה שעשה שליחותו והקיף דהא מזומן ועומד הוא להקיף וכל משא ומתן של חנוני הוא להיות מקיף ומצפה עליו כל היום וזה שכ' וז"ל הואיל ומזומן לשליחות הקפו' עכ"ל וכ' עוד וז"ל דהא מזומן ועומד להקיף לבני אדם עכ"ל כנלע"ד:

ב עוד הקשה התומים אפי' אי חזקה שע"ש הוי חזקה היינו בדליכא חשש נוגע אבל אם איכא חשש נגיעה לא שייך חזקה כלל שע"ש וראי' לזה מגמ' קדושין דף מ"ג דקודם שנתקן שבועת היסת היו העדים רק נאמני' מכח מגו דאהדרינהו ללוה אבל מכח חזקה שע"ש לא היו נאמני' שנתנו למלוה וע"כ במקום נוגע ליכא חזקה כלל דדילמא משום נגיעה לעכב הממון לא עשה שליחות ועוד דרוב הפוסקי' סברו אם עשו שלוחי' לקדש לא הוי קדושין כלל כי הוי כקדושין בלא עדים כמבואר בב"ש סימן ל"ה יען שהשלוחי' נוגעי' וקשה הא אנן סהדי דחזקה שלוחי' עשו שליחותן ואנן סהדי דקושטא קאמרי והשתא אם לא נתן להם מעות רק צוה ליתן משלהם כמו בחנוני אמרי' שעשו השליחות ונתן החנוני משלו מכ"ש אם הוא מסר להם כסף קדושי' בודאי יש חזקה שנתנו וא"כ למה לא הוי קידושי' מדאוריי' אלא ברור במקום נוגע ליכא כלל הך חזקה שע"ש עכ"ד וצע"ג:

ולפום רהיטא עלה בלבי דבר שכל הלא הריטב"א בעירובי' דף ל"ב ביאר דרק על תכלית המשלח אמרי' שע"ש אבל לא מה שנוגע ליבם אם יעבור עבירה יעו"ש ולפ"ז יש לחלק בשלומא שם יש לחשוד העדים שעכבו לעצמן ואמרו קדשנו לך האשה אז המשלח אינו מפסיד כלום דאלו באמת קדשו האשה הי' ג"כ המשלח מפסיד כסף קידושין הגם שהאשה מפסדת הא לגבה לטובתה לא שייך חזקה שע"ש אבל כאן ממנ"פ אם יודע

החנוני שבעה"ב יצרך לשלם בכפלים וא"כ הוא מפסיד למשלח ואם יחשוב החנוני שבעל הבית לא ישלם לפועלי' א"כ יכשילו בלאו דעושק שכר שכיר ודוק ואחר העיון יש להשיב ע"ז:

אך בעיקר הקו' נראה לי לבאר והוא דתוס' בב"מ דף ה' ע"ב ד"ה חשוד הקשו למה גזלן פסול לשבועה נימא מגו דחשיד אממון לא חשוד אשבועה ותי' בשם ר"י חסיד סברא בודאי מי שכבר הוא גזלן כשם שחשוד על איסור גזילה חשוד גם לשבע לשקר אבל זה שאנו חושדי' אותו שרוצה לגזול אנו נותני' לו שבועה ומחזקי' לי' שיפריש עצמו ולא יעשה ב' איסורי' יעו"ש ועיי' בש"מ דף ה' ד"ה מגו ובדף ו' ד"ה ותו תמצא נועם לנפשך בביאור הדברי' יעו"ש היטב ועוד אעתיק דברי רמב"ן הובא בש"מ דף ו' ע"א וז"ל והא דאמרי' הכופר במלוה כשר לעדות ל"ק כיון די"ל מתוך שלא הי' יכול לשלם כפר ונשמט אינו חשוד להעיד עדות שקר דעלמא שהרי אינו חשוד לגזול מיד חבירו מה שברשותו ואעפ"י שהוא חשוד לכפור מה שבידו מתוך דחקו כדאמרי' בעלמא תרתי לא עברו לפיכך כשר לעדות דעלמא אבל על ממון זה שכפר בו נעשה עליו כגזלן מתוך דחקו שישבע עליו שהרי לא חמור להו לאינשי איסור שבועה יותר מאיסור גזילה אלא ש"מ דלא אמרינן מגו דחשוד אממונא חשוד אשבועה עכ"ל מדברי ראשוני' אנו למדי' דיותר יש לחשוד לאדם שכופר בממון של עצמו אשר הוא שלו רק שמחויב לשלם מאשר יעשה מעשה בידים לגזול מחדש ומכ"ש אם אנו צריכי' לחשוד לאדם שיבקש לגזול מחדש ע"י מעשה בידים להוציא ממון וגם לשבע לשקר ודו"ק:

ומעתה בא ברוך ד' וראה שם אנו חושדי' שהשלוחי' לקחו לעצמן כסף הקדושין וחשבו מתחילה ליתן אחרי' תחתיהן ואם הי' שוה כסף אשר לא הי' רשות בידן להוציאן דילמ' נגזל ונגנב מידם ע"י פשיעה אשר הוצרכו ליתן אחרי' תחתיהן אנו חוקרי' דדילמא מעלו מעל במעות אשר הוצרכו לשלם למלוה או לקדש את האשה או שהם פשעו וחייבי' לשלם מכיסם ועכשיו כאשר בא הלוה והמלוה או האשה ובעלה לתבוע ויצרכו להיות מודי' שלא עשו שליחותן חיישי' דילמא עכשיו ישקרו כדי שלא להחזיר הכסף ומדין הגמר' אשר לא צריכי' שבועה בודאי יש חשש נוגע שהם מוכרחי' לומר נתנו למלוה או שקדשו האשה דאל"כ יצרכו לשלם מכיסם לולי דיש מגו החזרנו ללוה או החזרנו לבעל ובאמת דצריכי' היסת א"כ אין כאן עדות דנוגעי' לאו עדים המה אבל כאן איך נאמר שאתמול לא שמר החנוני הבטחתו אשר הוא חזקה שע"ש כדי שיוכל היום לתבוע מיד בעה"ב לגזל וגם ישבע על הגזל הלא הכלל הוא שטרם שישבע לשקר יפרוש שלא לגזול מחדש מכ"ש שלא נאמר שלא שמר אתמול הבטחתו כדי לגזול ולשבוע לשקר אז אמרי'

בהיפך שבודאי שמר אתמול חזקתו שהקיף ועכשיו לא יגזול ולא ישבע לשקר וגם אם מתו פועלי' ובעה"ב יורש דליכא עליו שבועה אעפ"כ יש חזקה דעשה אתמול שליחותו דאטו הי' נביא שפועלי' ימותו או ילכו למד"ה טרם שיתבעו שכר פעולתם והבן זה כי נכון בעזה"י:

היוצא מזה מה שהי' הקו' של התומים אם אמר לשלוחי' שיקדשו את האשה משלהם יוכלו להוציא ממון מכח חזקה ואם הוא נתן להם כסף קדושי' לא אמרי' חזקה ולפמ"ש כן הוא אם אנו באי' לדון שעכשיו יגזלו מחדש מבעה"ב וישבעו לשקר לא חשדי' כלל דנעשו רשעי' מאתמול לעבור שתי רשעות ואז בודאי עשו שליחותן ודו"ק:

אבל לפמש"ל דכאן יש חזקת שע"ש יען שהוא חנוני ולא מרע אומנתו בודאי לק"מ קו' התומי' דשם בשלוחי' אין כאן מורא שמרע אומנתם דהמה תרתי עדי' ולא יפחדו מהכחשת בעל דבר ואין אומנתם להיות עדים בודאי לא סמכי' על חזקה שע"ש כקו' ראשונה של תומים דאין מהני אפי' באיסור דאורייתא ומכ"ש לענין ממון ובכל זה אני אומר אם צוה לעדים לקדש או לשלם למלוה משלהם יהיו נאמני' בשבועה דאז יש חזקה שע"ש ולא שינו אתמול חזקה הנ"ל כדי שיוכלו למחר לגזול מחדש ולשבע לשקר ודו"ק ולא מצאתי גילוי לדין הנ"ל ומסמ"ע ס"ק כ"ט סימן קכ"א אין ראי' וגם לא קו' עיי"ש ותמצא ומדברי תשו' מיימוני' בה' אישות סי' ג' שסמך להאמין לשליח שטעה בדבורו שאמר מקודשת לי אבל דעתו הי' למשלח יען שחזקה שע"ש משמע אפי' נוגע דאולי יצרו תקפו והוא מבקש לישא אותה ואין לך נוגע יותר מזה ויש לדחות דהא צריך גם דעתה וק"ל:

ולולי דמסתפינא אמרתי לחדש דבר כלל חדש בדין חזקה שע"ש ויתורץ קו' התומי' דנ"ג בכל עניני שע"ש דהובאו בגמ' הוא דוקא אם המשלח עשה שליח לשחוט או לתרום לו או יגרש אשתו או יניח לו עירוב או שיקדש לו אשה או שכהני' יקרבו קרבנות שם לא דיבר המשלח בפי' לשליח שיסמוך עליו והשליח לא ענה אותו סמוך עלי ולא יקרה לך בדבר זה עון שאם תאשם עלי קללתך יבא אנכי אערבנו מידי תבקשנו רק המשלח שלח אותו והשליח הלך לדרכו שם פליגי ר"נ ור"ש לר"נ אין חזקה שע"ש ופי' רש"י בעירובי' דף ל"ב בד"ה מתחת ידו וז"ל אבל שליח דקביל עלי' מחבירו איכא למימר דמיאש ולא עביד דסבר האי לא יסמוך עלי עכ"ל הכוונה הגם שקבלתי לילך בשליחות אבל לא הבטחתי שיוכל לסמוך עלי ואשמו בראשי ויען שלא הבטחתי לו לסמוך עלי בודאי לא יסמוך עלי ור"ש סובר מאחר שנתרצה לילך בשליחות בודאי ישמור הבטחתו ופי' רש"י בחולין דף י"ב וז"ל חזקה שליח עושה שליחותו כל השלוחין עושי שליחותן ומחזקי' לי'

בכך מאחר שנתרצו בשליחותא עכ"ל אין הכוונה במלת כל השלוחין שהוא ודאי ולא רוב בלבד כמו שפי' הרא"ה כל המצויין אצל שחיטה מומחין הן יעו"ש דא"כ אין מובן איך נתהפך אח"כ לומר בד"ה אין חזקה וז"ל ספק עושה ספק אינו עושה עכ"ל מתחילה הוי ודאי יותר מרוב ואח"כ ספק השקול וגם מהכ"ת שיהי' כל השלוחי' הלא די אם יהי' רוב השלוחין עושי' שליחותן ונסמוך על הרוב והארכתי בזה בחדושי אבל הכוונה אמתיית לא די אם הבטיח השליח למשלח שיוכל לסמוך עליו והוא ישא עונו אז אין זה נוגע לדין חזקה כי כאן אנו דני' על כל השלוחים אפילו לא הבטיח למשלח שיעשה השליחו' שהמשלח יסמוך עליו רק כיון שקיבל להיו' שליח וכ"ת איך מחזיקי' לסמוך עליו באיסור ופי' ומחזקי' לי' בכך מאחר שנתרצו בשליחותא בודאי ישמור הבטחתו ובאמת פליג ר"נ וסובר דע"י שנתרצה הוי רק ספק ור"ש סובר דרוב אנשים שומרי' מה שנתרצו ולשיטת התוס' סובר ר"ש דוקא חזקה הנ"ל באופן שיראה השליח שאם יסמוך עליו המשלח יבוא לידי מכשול אז הגם שבבטח אין השליח עובר על לפני עור דהא לא אמר לו שיוכל לסמוך עליו עכ"פ כיון שעל ידו יכשל המשלח שהוא יאמין שיוכל לסמוך עלי אז השליח עושה באמת הפעולה שלא יבא על ידו תקלה ומכשול ובתוס' עירובין דף ל"ב ד"ה ר"ש כתבו וז"ל ואומר"י דמכל זה אין רא' דר"ש נמי לית לי' חשע"ש אלא במקום שאם לא יעשה שליחותו יבא המשלח לידי עבירה אם יסמוך עליו עכ"ל ולא כתבו אלא במקום שיבא השליח לידי עבירה של לפני עור אלא ברור דמהכ"ת יעבור השליח על לפני עור הכי אמר לו שיאכל או ילך חוץ לגבולו הלא לא הבטיח לו שיוכל לסמוך עליו אלא כיון שעכ"פ אם יסמוך עליו המשלח יהי' מכשול למשלח עכ"פ אז הוא עושה שליחות שלא יגרום על ידו חטא ועון ודוק:

אמנם אם אחד יבטיח לחבירו שינקר לו הגיד וימלח הבשר ויבשל לו כדי שיאכל מיד כאשר יבא אל ביתו והבטיח לו שיאכל ולא יחוש כי הוא יהי' ערב בדבר ואשמו יבא על ראשו אם יקרה לו עון בזה אז בודאי יש חזקה שע"ש דאורייתא מכס חזקת כשרות של השליח שלא יעבור על לפני עור לא תתן מכשול דהא אמר שהמשלח יסמוך עליו ואפי' אם אירע לו אונס שלא הי' יכול לתקן הי' צריך להודיעו כי הבטיח וערב לו אז בודאי יש חזקה שע"ש מכח חזקת כשרות של השליח ועיי' נדה דף ט"ו כל הנשים בחזקת טהרה לבעליהן ודו"ק:

ולפ"ז הלא סתם בעה"ב אשר מצוה לחנוני ליתן לפועלים הוא כדי שלא יעבור בבל תלין ואם הוא אחר היום כדי שלא יעבור על לאו דלך ושוב ומחר אתן ועיי' בסמ"ע סי' של"ט ודרכו לקבל עליו החנוני ולפטור לבעה"ב ועיי' בטור סי' של"ט דאם לא קיבל החנוני

בפירש לא נפטר הבעה"ב יעו"ש וא"כ הוי חזקת חנוני כאלו פטרו בפירש שיוכל לסמוך עליו שלא יעבור איסור כי הוא יפרע לפועלי' ובאופן זה לכ"ע יש חזקה שע"ש לודאי וק"ל אך לא שקטה דעתי כי הדין אם לא תבעו פועלים ליכא דין בל תלין ועושק וגזל או לך ושוב ליכא אם דעתו דבעה"ב לשלם וממילא לא נעשה כאלו הבטיח לו שיאכל הבשר שהבטיח לו בפירוש על האיסור ודברי התומי' שרצה לומר דיש כאן איסור למשלח משום עושק ש"ש או גזל הוא פלא הלא הבעה"ב לא מחשב לגזלם וגם בלא"ה פלא קו' התומי' כפי הבנתו יש כאן בחנוני שלא יבא המשלח לידי עבירה אבל שם בקידושין ליכא סרך איסור עביר' אם לא יעשה השליחו' כמו שבארו בתוס' בשם הר"י בעירובין דף ל"ב ובן אחי נ"י הקשה הלא יודע החנוני שבעה"ב יצרך לשלם לפועלים דבודאי ישבעו דהא באמת לא קבלו שכרם וצע"ג:

אך בעיקר הבנת התומי' אני משתאה שחשב שחזקה שע"ש בחנוני פועל ודאי להיות אנן סהדי אפי' שנאמר שהוי קדושי' והוא פלא דא"כ למה צריך השיך לומר יען דיש חזקה שע"ש כנגד חזקת ממון אמרי' ברי ושמא ברי עדיף תיפוק לי' דמכח חזקה יש אנן סהדי ובעדי' ודאי מפקי' ממון אפי' כנגד ברי וצע"ג ועוד הלא אי אפי' חזקה שע"ש מהני בדאורייי' היינו אם השליח בעצמו לא יאמר שלא עשה אבל הוא בעצמו בודאי נאמן לומר לא עשיתי ועיי' רש"י בגיטין דף ס"ד עד שיאמר לא קדשתי לך שום אשה יעו"ש והארכתי בחקירה זו במק"א ובודאי אם באו השלוחי' ואמרו לא קדשנו לך נאמני' ואיך נאמר אנן סהדי שעשו שליחותם מכח חזקה שע"ש וצ"ע: ולדעתי הוי הך חזקה שע"ש רק חזקה דאתי מכח מנהג בני אדם שרוב השלוחי' עושי' כאשר התרצו לעשות אבל אנן סהדי הוי דוקא בדבר שהוא ודאי כמו אין אדם פורע חובו תוך זמנו או כדבר שהוא חזקה מגדר השכל או מכח הטבע אבל כאן שנבנה יען שנתרצה השליח לעשו' איך נהי' אנן סהדי שעשה דילמא עכשיו הוא רואה שיצמיח לו הפסד או נזכר שהמשלח עשה לו בימים ראשונים רעה וכדומה והש"ך טען רק זאת שיש כאן חשע"ש נגד חזקת ממון אז אנו מוציאי' ממון בברי כנגד שמא אבל שם בקדושי' יש כנגד חשע"ש חזקה שהעדי' מחויבי' ליתן וטרם שאבאר אעתיק דברי רשב"א בחדושיו שם וז"ל אי קסבר המלוה את חבירו בעדי' א"צ לפרעו בעדי' עדים ל"ל פי' דקס"ד דמקשה דכיון דחזקה שע"ש ועוד דאינהו אמרו פרענו ומהימנו יכול לוה למימר לי' בברי פרעתיך ונ"מ כששלח ע"י קרובי' דאינם נאמנים מחמת עדות נאמני' הם לסמוך עליהם ולטעון על ידם טענת ברי שפרעו ואהדר לי' כיון דלאו איהו אמר לו אנא פרעינהו ניהלך אלא ע"י שליח לאו ברי גמור הוא לומר על ידיהם פרעתיך אלא שאם כשרי' הם נאמני' הם מתורת עדות וכ' עוד

בד"ה והשתא דתקון רבנן שבועת היסת משתבעי הני עדים ומשתבע מלוה וא"ת עדי' אמאי צריכי' שבועה דאיהו לא ידע אי פרעינהו אי לא ומספק האיך הוא משביען ועוד חזקת שע"ש וי"ל כיון דחייבי' הם ליתן למלוה או ללוה ושניהם טועני' אותם ברי זה שלא נתנו וזה שלא החזירו מצרפין טענותיהם לטענת ברי וחייבי' לשבע היסת וא"ת ומלוה למה הוא נשבע והלא זה אומר לו הלויתני ואיני יודע אם החזרתיו לך אם לאו כיון דעדי' נוגעין בעדותן הן יש לומר דה"נ כיון שזה ברי ששלח לו וחזקה שע"ש והעדים טוענ' ברי שנתנו לו עושי' טענתו כברי ועוד שהוא נוטל עכ"ל מבואר מדבריו בהס"ד דגמ' סברו דחזקה שע"ש פועל להיות אנן סהדי שאפי' אם שלח ע"י קרובי' שאינם עדות אעפ"כ יכול הלוה לומר למלוה בברי שפרעתיך ומשני הגמ' דחשע"ש לא הוי כאנן סהדי דיכול הלוה לומר בברי גמור פרעתיך וחזקת חיוב שהוא ודאי טוב מחזקה שע"ש שאינה ודאית חוץ אם השלוחים אינם קרובים ונאמנים בתורת עדות אבל קשה לו לרשב"א עכ"פ יש כאן חשע"ש א"כ איך יכול המלוה להשביע אותם וחזקה מכריע לכל הפחו' שאין הלוה יוכל לטעון ברי כנגדם נהפוך הוא מכח החזק' שע"ש קרוב לודאי שנתנו ותי' דהלא השלוחין נכנסו בחזקת חיוב יתן כיון שקבלו המעות בא עליהם חיוב שצריכי' לעשות נתינה או ללוה או למלוה והמלוה והלוה שניהם טוענ' ברי שלא קבלו וא"כ יש חזקת חיוב ליתן וברי כנגדם נמצא כנגד חזקה שע"ש יש חזקה שמחויבי' ליתן וברי יש שלא יצאו מחזקת חיוב ליתן והבן והקשה עכ"פ למה צריך המלוה לישבע הא העדי' הוי נוגעי' בעדותן וא"כ הוי לי' איני יודע אם פרעתיך ותי' הגם שהם נוגעי' בעדותן וליכא עדות אבל עכ"פ הלוה שיודע ששלח ע"י השלוחים יש לו חזקה שע"ש והשלוחי' אומרי' שעשו השליחות ומכח חזקה שע"ש טוען הלוה ברי דהא בהס"ד רצה הגמ' לומר אפי' בקרובים וגם נוגעי' פועל החזקה להיות ברי ודאי ואעפ"י שהגמ' חזר שחזקה שע"ש אינו פועל ברי ודאית כאנן סהדי אבל עכ"פ פועלת להיות כברי לחייב המלוה שבועת היסת וזה שכ' רשב"א וז"ל עושי' טענתו כברי עכ"ל ולמעלה כ' וז"ל ע"י שליח לאו ברי גמור הוא עכ"ל מבואר בעזה"י כמו שפרשתי ודו"ק:

מבואר מתורת רשב"א דלעולם נשאר חזקה שע"ש אפי' בנוגעי' בעדותן רק דלא הוי אנן סהדי וחזקה הנ"ל פועל לחייב המלוה שבועה ואעפ"כ צריכי' השלוחי' לשבע דנכנסו בחזקת חיוב ליתן ויש כאן ברי שלא יצאו מחזקת חיוב וא"כ בחנוני דטוען שנתן וליכא ברי משניהם נגדו דבעה"ב לא יודע אם לא נתן ועוד דפועלים לאו בעל דברי' דידי' הם כמבואר בב"מ דף ג' הוי א"כ נשאר נגד חזקת מממון חזקת שע"ש ואח"כ ברי שלו נגד שמא דבע"הב ומוציא ממון ע"י ברי ושמא ולא ע"י חזקה של שע"ש ודו"ק אבל בדין

הפוסקי' המובא בא"ע דלא הוי קדושי' יען דנוגעי' הוא נכון מאוד כיון דחזקה שע"ש לא הוי אנן סהדי א"כ לא נשאר עדות דעדי' נוגעי' בעדותן רק מכח חזקה שע"ש יש הוכחה שהוא אמת ובקדושין צריך עדות ולא הוכחה דבדבר שבערוה צריך ראי' ולא מהני ידיעה כאשר האריך התומי' בסי' ץ' ס"ק י"ד ועיי' בספרי פ"ח בסוגי' דערכאות שהארכתי בחקירה זו אבל בודאי מכח חזקה שע"ש לא הוי עדות שיפעל דבר שבערוה וזה ברור בעזה"י:

ג עוד הקשה התומי' וז"ל ועוד כל חזקה משום דשארית ישראל לא ישקרו א"כ אף חזקה זו בפועלי' דלא ישקרו להכחיש ולומר דלא קבלו במקום דקבלו וחזקה אין אדם מעיז ג"כ חזקה ולמה הך אלימתא מהך חזקה עכ"ל: ואודיע צערי שלא אוכל להבין דבריו היכן מרומז דטעם של חזקה שע"ש הוא מטעם דשארית ישראל לא ישקרו דילמא הטעם משום חזקת מנהג בני אדם מאחר שנתרצו לעשות או יען שחושש שלא יכשל חבירו על ידו יען שהוא סומך עליו אבל לעולם חיישי' שכל אדם כתב שבעבור נגיעת ממון ישקר אדם הלא כל שבועות התורה ושבועות המשנה ושבועת היסת הוא דחיישי' בעבור הנאת ממון ישקר איש ואפי' בלא הנאת ממון ג"כ שאדם משקר רק מאחר שנתרצה לעשות לחבירו טובה א"כ מנהג בני אדם לעשות שאין לך אדם שאין לו שעה ופן יוכל להיות שמחר ישלם לו טובתו כאשר עשה וכל זה בחנוני שנתרצה לבע"הב לשלם לפועליו יש חזקה שע"ש אבל אצל פועלי' בודאי חיישי' שמשקרי' בעבור לקבל שכרם פעם שנית ואפי' בחנם ג"כ משקר איש לצער חבירו וצע"ג:

הן אמת שמצאתי לאדמ"ו הגאון שערי תורה ז"ל בחלק ב' כלל מ"ב פרט א' שהתחיל לחקור שיהי' הטעם של חשע"ש מטעם שארי' ישראל לא ישקרו והביא ראי' מפסחי' צ"א דסמכי' על זה לשחוט הפסח אם הבטיחו לצאת מבית האסורים ובב"מ דף צ"א שחידש הנמ"י אם הבטיחו הבעלי' לעשות במלאכתו הוי שכירות בבעלי' משום דשארית ישראל לא ישקר וכן בב"מ דף מ"ט ובנמ"י דבן לוי שהובטח מישראל כור מעשר יוכל הלוי להפריש עליו משום שארית ישראל לא ישקר וכן סובר אביי בקדושין דף מ"ה דלא חיישי' דחזר בו אבי' משום שארית ישראל והביא שמצא שהעיר כן בספר מחנה אפרים בה' שלוחין יעו"ש כל זה בהבטיחו אבל אצל הפועלי' מאי חזקה יש שלא ידברו שקר אי אפשר שהתומי' יטעה בזה ולבי עלי דוי שלא אבין דבריו: ולא אכחד שגם דברי אדמ"ו ומחנה אפרים לא נכנסו באזני דנ"ל בודאי אם אחד מבטיח לחבירו זכות חדש אז סמכא דעתו עליו ויש מחוסר האמנה אם חוזר ושארית ישראל לא ישקרו כגון ליתן לו בתו לאשה או להוציא מבית אסורי' או לעבוד עמו במלאכתו וכדומה או זכות ממון או זכות

הגוף אז יש שארית ישראל לא ישקרו לחזור מאשר הבטיח לו זכות חדש אבל בשליחות לתקן לו דבר שביאר רשב"א בנדרי' דף ל"ו דלא מקרי זכי' רק נייח נפשא אז אין כאן זכות שיהי' נקנה בדברים ואין כאן משום שארית ישראל לא ישקרו כנלענ"ד:

ואם כוונת התומי' שיש כאן חזקה אין אדם מעיז למי שעשה לו טובה שהלא החנוני הטיב עמהם וכמו שאין אדם מעיז מפני בע"ח יען שהטיב עמו ה"ה יש כאן חזקה שאין הפועלי' יוכלו להעיז לפני החנוני שהטיב עמהם והוי חזקה אין אדם מעיז נגד חזקת שע"ש גם זה לא אבין דלא דמי מכמה טעמים (א) דא"כ בקיצור הי' לו להקשות הא יש נגד חשע"ש אין אדם מעיז ולמה הקדי' שכל חשע"ש הוא מטעם שארית ישראל (ב) זה דוקא יען שמלוה הטיב ללוה דהא הלוה לו אבל כאן החנוני הטיב עם בע"הב ולא נתכוון להטיב עם הפועלים אלא או לטובת עצמו להרויח או לטובת בע"הב ומהכ"ת לא יעיזו נגדו (ג) שם בלוה יש חזקה הנ"ל דהא בהכחשתו רוצה להפסיד למלוה מעותיו אבל כאן יודע הפועל דחנוני יוכל לשבע שנתן ויטול מעותיו מבע"הב ולא יבא לידי הפסד ואולי כיון שלא יגרום לו הפסד בהעזה מעיז ומעיז (ד) כאן אמרו בגמ' בב"מ דף ג' דחנוני אפי' בשבועה אין מאמין להם דהוא לא ידע מי הם ומכ"ש שבהעזה שלהם לא יפסיד החנוני וקצרתי בזה:

ד עוד הקשה התומי' קו' גדולה מאוד דהש"ך רכב אתרי רכשי דהוא פסק דפועלי' גובין מן הדין דהא הו"ל איני יודע אם פרעתיך וגבי פרעון ברי ושמא ברי עדיף לכ"ע וקשה הא הוי ברי וברי דהא בעה"ב טוען ברי מכח חשע"ש והו"ל ברי דפרע החנוני וע"כ דחזקה הנ"ל הוי רק ספק ולא ברי וא"כ איך פוסק דחנוני נוטל ממון מיד בעה"ב מכח חשע"ש וצע"ג: ונלע"ד לתרץ בעזה"י הנה כבר בארתי במק"א הגם דחשע"ש הוי ספק אבל בודאי אם בא השליח ואמר עשיתי שליחותי נאמן לכ"ע ואפי' אם נאמר דע"א אינו נאמן נגד חזקת איסור אבל בודאי שליח שבא ואמר עשיתי שליחותי נאמן בתורת חשע"ש דלא ישקר לומר עשיתי שליחותי ולא עשה דע"ז בודאי יש חזקה שע"ש אם אומר שעשה ואפ"ה בגט לא מהני דכיון דצריך אמירת שליח א"כ אין דבר שבערוה פחות משנים בשלומא אם לא צריך אמירתו כלל אז הי' החזקה כאנן סהדי אבל כיון דצריך הגדתו אין כאן כמו ראי' שצריך בדבר שבערוה אבל באיסורי' שדי באמתיות הדבר אז באמירת השליח נעשה חזקה והוי הוכחה על אמתיות הדבר והארכתי בתשובה בזה וא"כ כיון דחנוני טוען ברי שסילק אתמול חזקת איסור של בל תלין או גזל או עושק שכר שכיר או חיוב פריעת בע"ח מצוה הוא נאמן כמו אם השליח בא בחזרה הפרשתי תרומ' או שחטתי דיוכל בע"הב לסמוך עליו לכ"ע ועיי' ריטב"א עירובין דף ל"ב ומכח שטוען

החנוני ששילם לפועלי' נתחזק חזקה של שע"ש ונולד ברי שלו שבע"הב חייב לו כמובן והבע"הב ע"כ צריך להאמין לו הן לחזק החזקה והן לברי דהא הימני' ועשה אותו שליח וכמו שצריך להאמין לו אם ישבע שבועה דהא הוא צוה לו לשלם לפועליו אבל הפועלי' אשר משיבי' לבע"הב אפי' על שבועה אין אנו מאמיני' לו כמבואר בב"מ דף ג' דהם לא האמינו לו ומכ"ש שלא יאמינו לו מה שאמר שעשה השליחות דהא הם מכחישי' בבירור שלא עשה השליחות וטענו שלא קבלו ממנו וא"כ נשאר רק חזקה לבד דעכ"פ הבע"הב יודע שעשה אותו לשליח ליתן להם אבל לא כאלו בא השליח ואמר עשיתי שליחותך וחזקה בלבד בלי אמירת השליח הוי רק ספק אפי' באיסורין ואין לבע"הב ברי נגדם והבן כי הוא ישר ועמוק בעזה"י ומצאתי מרגליות בש"מ בב"מ דף ג' בד"ה אמרי התם מ"ט וז"ל פי' כוונת התי' הזה בלשון כך הוא דהתם אין לפועלי' ולחנוני תביעה זה עם זה ואינם מתעצמין כלל אלא כ"א מהם תובע שלו מבע"הב בודאי וכ"א מהן ברי אצלו והוא שמא והוא פשע בעצמו להאמין לכ"א מהן ובדין הוא שיטול כ"א מהן ממונו בלא שבועה כאומר ענה לי בידך והלה אומר הלויתני ואיני יודע אם פרעתיך אלא דרבנן הוא דתקון דלישתבעו הריטב"א ז"ל עכ"ל הרי מבואר כש"ך ומרומז בו הרבה ממה שרמזתי וק"ל:

ואוסיף נופך דלפמש"ל דחזקת חנוני הוי חזקה בפני עצמה חזקה סברית יען דדרכו להקיף לבעה"ב חזקה לא מרע אומנתו כמו חזקת הסופר לכתוב ס"ת לשמה ועיי' ש"ש שמעתא ו' שביאר בסופר כן יעו"ש כי מתוק וה"ה כאן יש חזקת שע"ש בחנוני מכח סברא בודאי לק"ו קו' התומים ודו"ק:

וטרם שאכלא שפתי אביא עוד אחת אשר ראיתי פלא על התומי' שם שהביא דעת תוס' בכתובות דף פ"ז ד"ה ישבע דמדינא בין פועלי' ובין חנוני לא יטלו אפי' בשבועה והקשה הגאון הנ"ל תינח אי ברי ושמא לאו ברי עדיף אבל אי ברי ושמא ברי עדיף א"כ קשה בין החנוני ובין הפועלי' יטלו מן הדין בלא שבועה ותי' דדומה ללקח לר"ע כמו לר"ט בגזל שחידשו התוס' לר"ט מניח גזילה ומסתלק יען דיש לגזלן ברי שלא חייב אלא מנה אחת וא"כ בחנוני דדומה ללקח מחמשה בני אדם גם ר"ע מודה דיש לבעה"ב ברי שלא חייב אלא או לחנוני או לפועלים יעו"ש והוא דבר פלא בעיני בשלומא הן בגזל או בלקח מחמשה בני אדם לא נכנס אלא בחיוב אחד ולאדם אחד וא"כ אם יאמר לו אחד מחמשה התובעי' מה לי ברשעי ארץ שתובעי' לך בחנם אני איני מכיר אותם ושלם לי אז משיב לו בעה"ב אם אין אתה מכיר אותם גם אני אין מכיר אותך הגם שאני חייב דמי מקחי מה לך בזה שאני חייב לאחרי' עכ"פ איני יודע אם נתחייבתי לך כמו שבארתי בתחילת

התשוב' אבל בפועל וחנוני שבע"הב נכנס בבטח בחיוב לפועל דהא עבד לי' עבידתא כמ"ש בבע"הת וגם נכנס בבטח בחיוב השליח דהא צוה לו ליתן וחזקה שע"ש וא"כ טוען הפועל לבע"הב במה אתה יוצא מחזקת חיוב נגדי בטענת חנוני ואני איני מכיר אותו ואיני מאמין לו שהוא רמאי הכי יוכל בע"הב להשיב לפועל א"כ גם אני איני מכיר בך זה שקר מוחלט דהא נכנס בחיוב כנגדו דעשה לו עבודתו וכן יטעון החנוני שלם לי כי נכנסת בחיוב אצלי במה אתה יוצא מחיוב שלך בטענת פועלי' המה רמאי' אני איני מכירם הכי יוכל בע"הב להשיב שלא מכיר החנוני הלא צוה עליו ליתן לפועליו ודו"ק: המורם לנידן שאלתינו אם אין כאן יורש רק האדון אשר יורש בן אחיו ואין עליו רק תשלום אחד אז סמכי' על חזקה שע"ש של חזקת החנוני וברי שלו כשיטת הרמב"ם אשר הוצאתי לאור וכשיטת הש"ך ובעה"ת והרז"ה כי השגות התומי' בארתי בעזה"י דלא קשים על הש"ך:

ואוסיף עוד שגם הרמ"ה וסיעתו מודי' בנידן שאלתינו דבשלומא אם הפועלי' טענו דלא קבלו א"כ יש ספק אי התחיל השליח לעשות שליחותו כלל והו"ל הבע"הב כאיני יודע אם הלויתני ולא נכנס בחיוב אצל חנוני אבל בנידן שאלתינו שגם בן אחיו שהוא הפועל הודה שהקיף לו החנוני וגם בעה"ב מודה שבגדי בן אחיו הם מאשר הקיף החנוני לבן אחיו שהוא פועלו רק אנו מסופקי' על הסכום כמה לקח בן אחיו אז בודאי נאמן החנוני דהא אין לו עליו אלא תשלום אחד וק"ל:

שוב התבוננתי נהפוך הוא כאן אף הש"ך מודה דכאן אין לחנוני חזקה המסייעת בשלומא אם הפועלים אומרי' לא קבלנו כלל אז יש לחנוני חזקה מסייעת דבודאי הי' נותן מכח חזקה שע"ש אבל כאן שפועל טוען שלקח בסך מועט וחנוני טוען דלקח יותר אז לא שייך חזקה דהא בודאי עשה השליחות רק דלא ידענו כמה חפץ הפועל ועיי' בש"ך ס"ק כ"ב ודו"ק ומעתה אם הכחשה שלא בב"ד הוי הכחשה לכ"ע מחויב החנוני שבועה כמבואר בסי' צ"א בש"ך ס"ק ל' ואי הכחשה שלא בב"ד לא הוי הכחשה אז לכ"ע אפי' להרמ"ה אין צריך שבועה כאשר הסביר הסמ"ע בס"ק כ"ב ועיי"ש בתומי' סק"י כיון שבעה"ב האמין לפועל ולא נתן קצבה כמה יתן לו החנוני מהכ"ת הי' לו לפועל ליתנו בעדים וה"ה לנידן שאלתינו שלא נתן העושר קצבה לסוחר כמה יתן לבן אחיו ודו"ק ועיי' בספר נתיבו' המשפט סי' צ"א ס"ק כ"ב בחדושים להצדיק לשון רמ"א משמע למחבר אפי' מכחישי' אין צריך החנוני לשבע יען שאין כאן אלא תשלומין של אחד וק"ל:

סוף דבר הכל נשמע בעובדא דידן אם אדוניו הוא היורש אותו ושכר פעולה אתו יותר מאשר החנוני תובע ובעה"ב צוה ליתן לפועל בן אחיו ככל אשר יתאוה ויחמוד בלבו והכחשת הפועל בן אחיו לא הי' לא לפני ב"ד ולא לפני עדים רק לפני אדונו לבדו ורגלים לדבר יש שהאמת עם החנוני שנתן מהסחורה לכלתו או להמיועד להיו' חמיו דהא הסחורה אשר לו בבית אדוניו לא עולה לסכום אשר הודה בעצמו ומעולם לא הי' מריבה בין בעה"ב לחנוני שתובע יותר מאשר חייב לו אז פטור החנוני משבועה דהא אינו משלם משלו רק שע"י תביעת החנוני לא יוכל לירש הרבה ודו"ק כנלענ"ד:

סימן עז

שאלה במעש' שאיש בא לגור בכפר ודר איזה שנים וקנה מקום בבה"כנ לקנין עולם ואחר רוב שנים בא עליו עליל' שהוא ממדינ' אחרת ואין לו רשות לעכב פה ועמד וברח לנפשו וחביריו פגעו בו בדרך וסיפר להם מה שעבר על נפשו וכאשר באו אל ביתם ספרו כי אמר הבורח וי לחסרון כיס שלעולם לא יהנה ממקום בה"כנ אשר קנה ועמד צורבא מרבנן והחזיק בו שקונ' את המקום מדין יאוש ואח"כ בא איש אחד אשר הלוה לו מעות בשטר ותבע את המקום בעד חובו כי כעת כבר הגיע זמן פרעון ורצה להחזיק באותו מקום בה"כנ לפרעון חובו וטען הצורבא מרבנן אני קניתי ביאוש ושניהם עבדי ה' ולא ירצו לילך בערכאות ושאלו לדעת דין מדת של תורה:

תשובה לכאורה הדבר פשוט דהדין עם הבעל חוב משני טעמים (א) דהלכה מבואר בש"ע ח"מ סי' שע"א שקרקע אינה נגזלת ולא מהני יאוש בקרקע דלעולם היא בחזקת בעלי' ועיי' בראב"ד פ"ט מגזיל' דמהני גזיל' בעבדי' מדמהני בהם יאוש וממילא בקרקע דאינה נגזלת לא מהני בה יאוש (ב) כיון דקרקע משועבדת לבע"ח אז אין ביד הלוה כח למכור או ליתן במתנה או להפקיר הקרקע ויאוש מטעם הפקר נגעו בה ולא מהני יאוש להזיק לאחרי' וא"כ בנידן שאלתינו דיש תרתי למעליות' חדא דאין יאוש לקרקע ואת"ל יש יאוש לקרקע היינו אם אינה משועבדת לבע"ח אבל כאן לא מהני יאוש שלו וצורבא מרבנן צריך לשלם הבע"ח בדמי' כנלענ"ד:

וכאשר ירדתי בעומק העיון ראיתי כי דין הנ"ל צריך התבוננת רב כי תלי' באשלי רברבי ואבאר בעזה"י כאשר עם לבבי לחקור על ב' טעמי' הנ"ל: א' הנה לכאור' דעת הרא"ש דמהני יאוש בקרקע רק סתמא לא מיאש וכן הוא דעת ירושלמי הובא בתוס' סוכה באריכות דף ל' בד"ה קרקע ועיי' בתו' פ' חזקת הבתים דף מ"ד וא"כ הוי ספיקא דדינא ויוכל המחזיק לומר קי"ל כהנך פוסקים והגם שבש"ע פסק דלא כותיהו היינו אם בעל השדה בעצמו תובע אבל כנגד הבע"ח אשר רוצה לזכו' בו יוכל הזוכ' לדחות אותו הבא

ראי' דלא קניתי השדה וק"ל [ועיי' בראש פ"ק דמציעא מי שבא לקנות אחר שעשה אחד ספק קנין:] ועוד עלה בדעתי בודאי יאוש הבא מחמת גזיל' לא מהני בקרקע יען דצריך ליאוש עוד שינוי רשות וזה לא משכחת אצל קרקע דבחזקת בעלים עומדת אבל מי שמיאש מקרקעו בלי גזלן אז בודאי מהני יאוש לבד כמו דמהני יאוש במטלטלין חוץ בגזלן דצריך עוד שינוי רשות יען דבאיסורא בא לידו וזה לא משכחת בקרקע וא"כ בנידן דידן דליכא גזיל' רק שברח מפני חמת המציק אז לכ"ע יאוש לבד מהני ודו"ק: שוב מצאתי לכפות תמרי' בסוכה דף ל' בד"ה ונרא' לי שישב על מדוכה הנ"ל והעמיס בלשון התוס' שהביאו ראי' לרש"י דיאוש לא מהני בקרקע מב"ב דף מ"ד דדוקא בפרה וטלית מהני יאוש ולא בקרקע וכתבו וכי תימא דטעם דלא אהני יאוש משום דלא משכחת שינוי רשות הא כל הטעם דצריך שינוי רשות משום דבאיסורא בא לידו והא ביד לוקח בא בהיתר יעו"ש ונתקשה הגאון הנ"ל מאי נ"מ אי הטעם דיאוש לא מהני בקרקע בעצמותו או הטעם דלא משכחת בקרקע שינוי רשות בין כך ובין כך לא מהני בקרקע אפי' יאוש עם שינוי רשות ותי' דנ"מ מי שברח והניח קרקע שלו כאן ושמענא דמיאש אי הטעם דלא מהני יאוש בקרקע בעצמותו א"כ גם בהניח קרקע שלו וברח לו ג"כ לא מהני יאוש אבל אי הטעם משום דלא משכחת שינוי רשות ובאופן זה דהוא מעצמו ברח ומיאש עצמו מהני יאוש גרידא בקרקע והביאו ראי' דא"כ אי מהני יאוש לבד בקרקע א"כ עכ"פ קנה הלוקח הקרקע בתורת יאוש דלא בא לידו באיסורא וא"כ מאי נגיעת עדות יש אלא פשיטא דבקרקע לא מהני יאוש אפי' בלי זה דבא ליד גזלן באיסור דצריך שינוי רשות יעו"ש חכו ממתקים וכולו מחמדים שפתים יושק דפח"ח:

אך לדעתי יש להשיב דהן אמת אם כוון הלוקח לזכות מן היאוש דקנה אותו אבל הלוקח מחזיק בו דחושב שקונ' השדה מן המוכר שיש כאן דעת מקנה ואינו עולה בדעתו לקנות מן היאוש שהוא תורת הפקר ועיי' פנ"י סוכה דף ל' וא"כ אינו קונה את השדה ויוכל הוא להוציא אח"כ דמשעה שמגיע ליד הלוקח אינו מיאש עוד ויאוש אינו פועל לצאת מיד המיאש עד שבא ליד הזוכה כאשר האריך לבאר בנתיבו' המשפט סי' רס"ב רק תוס' לשיטתם משמע דמשעה שמיאש אינה לבעלים ודו"ק אבל לדינא אין ראי' משם דלעולם יאוש בלי גזילה מהני בקרקע ובב"ב הוא הטעם דלוקח לא חישב לקנות מן היאוש הא למה זה דומ' לעודר בנכסי גר וכסבור שהן שלו דלא קנה יען דלא כוון לקנות והגם ששם סבור שהן שלו והאמין דלא צריך קנין כלל וכאן עכ"פ כוון לקנו' רק הוא בדעתו שקונה מן המוכר ובאמת הוא קונה מן ההפקר אך במק"א הארכתי דאין דבר נקנה מן היאוש

רק אם מכוון לקנות מן היאוש דדומי' דאבידה ומצאתה דיודע שמגבי' דבר שנאבד ומן בעליו ואין כאן מקומו להאריך:

ומה שנתקשה הכפ"ת על תוס' מאי נ"מ אי הטעם דלא שייך ענין יאוש בקרקע או הטעם דלא שייך בו שינוי רשות עכ"פ לא מהני בקרקע אפי' שינוי רשות עם יאוש כ"ל דאם לא שייך ענין יאוש בקרקע א"כ הוי כאילו לא היה כאן יאוש כלל כמו שלא שייך בו גזילה וא"כ צריך לשלם הפירו' שנהנ' או הנאה שימוש שנהנ' כאילו יורד לתוך שדה חבירו ואכל פירו' אבל אי יאוש מהני רק דלא משכחת שינוי רשות דבאיסור' בא לידו היינו על גוף הקרקע שייך לומר הוא לא קנה הגם שיצא' מרשות בעלי' אבל הנאת פירות או שאר הנאת שימוש אשר נהנה אחר היאוש לא צריך לשלם לבעליו דזה לא בא באיסורא לידו דכבר הי' יאוש וכבר העירותי על חקיר' הנ"ל בחידושי' בסוגי' דיאוש באריכו' בעזה"י:

וראה זה מצאתי בנתיבות המשפט סי' שס"ג וסי' שע"ב שהאריך לבאר הטעם דאינו מועיל יאוש בקרקע הוא הטעם כסברת הרמב"ן דיאוש לא מהני רק אם החפץ הוא חוץ המיאש אבל אם מונח תחת רשותו לא מהני יאוש וא"כ קרקע שיכול להוציא בדינים הוי ברשותו ולא מהני יאוש אבל באמת בקרקע שאינה יוכל להוציאה בדיני' מהני יאוש יעו"ש מתוק מדבש וא"כ בנידן שאלתינו דלא הוי יאוש ע"י גזיל' רק מעצמו יאש יען שהצריך לברוח וגם לא יכול להוציאה בדיני' אז בודאי מהני יאוש לכ"ע ובפרט שמצאתי לכפ"ת בסוף דברי תוס' בסוכה שהאריך שאפי' ביאוש של קרקע גזולה יכול לומר קים לי כשיטת ירושלמי ותוס' ורא"ש ומכ"ש כאן כנלענ"ד:

ב' אמנם הגם דיאוש מהני וזכה הצורבא מרבנן בקרקע בכל זאת צריך לשלם לבע"ח המוקדם בחובו ליאושו דלא עדיף יאוש ממתנה או הפקר דלא מהני נגד בע"ח ה"ה יאוש דלא מהני וכן מצאתי בתומי' סי' ל"ז ס"ק ח"י שנתקשה למה לא הזכיר הטוש"ע דלשיטת רא"ש ותוס' אם שמענו משמעון דנתיאש גם בשדה יכול להעיד ותי' דלכאור' קשה ניחוש שמא יש לו בע"ח והוא מעיד כדי שיוכל בע"ח לפרוע מהשדה וכ"ת הא נתיאש זה אינו דכמו דלא יוכל ליתן השדה במתנה או במכיר' או להפקיר ה"ה דלא מהני יאוש שלו דהוא נתיאש אבל הבע"ח לא נתיאש רק הגמ' אזלה לתי' הראשון נח והשני קשה ממני דאז ע"כ דלא חיישי' שמעמיד' בפני בע"ח דמה איכפת לו אם יהי' לבע"ח קשה לגבו' עכ"פ לוה רשע כא יהי' וכיון דלא חיישי' לבע"ח מהני יאוש בקרקע אבל באמת דחיישי' לבע"ח לא מהני יאוש בשדה דחיישי' שמעמידה בפני בע"ח דיאוש לא מהני אם יש עליו בע"ח יעו"ש כי מתוק מדבש והשיג עליו הנתיבות בס"ק י"ג דדוקא ליתן מתנה או להקדיש או להפקיר אינו יכול יען דמכח החוב נחשב הדבר כאינו ברשותו

דרשות מלוה עליו כאשר ביאר רש"י בפסחי' דף ל"א דע"י שיעבוד הבע"ח הוי אינו ברשותו וא"כ ממילא שמעי' דיאוש מהני אפי' בבע"ח דהא לא מהני יאוש רק אם הוא חוץ לרשותו [כאשר הסביר הרמב"ן במלחמות פ"ד דבב"ק] וברשותו לא מהני היאוש וא"כ מאי מעכב אצלו דלא יהי' יוכל ליאש דהלא הבע"ח פועל רק שיהי' החפץ כאילו אינו ברשותו [והלא בגזלן דלא יוכל הנגזל להקדיש משום דאינו ברשותו ואעפ"כ מהני יאוש בגזיל' וה"ה בבע"ח דשיעבד פועל רק דלא יהי' ברשות הלוה ומהכ"ת לא יוכל ליאש בבע"ח כמו בגזילה] יעו"ש היטב:

ולדעתי האמת עם התומים כאשר אבאר בעזה"י הנה בגיטין דף מ"א אמרי' הקדש חמץ ושיחרור מפקיעין מידי שיעבוד פירש"י דוקא קדושת הגוף אבל קדושת דמים לא כדמוכח בערכין ותוס' בד"ה הקדש הביאו קו' בשם ר"ת ממנ"פ אי נחשב הנכסים ברשות הלוה אפי' קדושת דמים נמי ואי לא חשיבי הנכסי' ברשות הלוה אפי' קדושת הגוף כמי לא דכי יקדיש איש את ביתו כתיב מה ביתו ברשותו ותי' התוס' בשם הר"י דלעולם הנכסי' ברשות הלוה וכיון שחל הקדש שעה אחת שוב קדושת הגוף לא פקע' דלא עדיף שיעבוד מפדיון דמי' אבל קדושת דמי' דיוצא בפדיון ושיעבוד טוב כפדיון יעו"ש ולכאור' פלא א"כ נשאר קושי' תוס' לרש"י בפסחי' דף ל' ע"ב דכתב וז"ל כ"ע לא פליגי אפ' לרבא דאמר עד עכשיו הי' ברשות לוה מודה הוא דאין מכירתו לאחרים מכירה ואין הקדשו הקדש שהרי ממושכנין הן למלוה ואע"ג שהן שלו אינן ברשותו ורחמנא אמר איש כי יקדיש את ביתו קודש מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו עכ"ל א"כ לרש"י דלא נחשבו הנכסי' לרשותו וא"כ קשה איך חל קדושת הגוף וצע"ג:

ונלענ"ד לתרץ וליישב שיטת רש"י ואקדים דבר בכל חפץ יש לבעלי' שני כחות (א) ששוי' של חפץ אשר הוא שוה כסף שאפי' אי לא כתיב לא תחמוד והי' מותר לכל אדם ליטול חפץ חבירו אם חומד אותו היינו דוקא אם נותן לו הכסף בשווי' דאל"כ הוא עובר על לא תגזול שגזל ממנו דמי שווי' (ב) מלבד השווי' יש לאדם כח בחפץ שלו דגם אם יותן כל הון בעולם לא יוכל אדם ליטול חפצו בע"כ כי הוא רוצ' בחפץ הנ"ל ולא בשווי' וע"ז נאמר לאו דלא תחמוד [וחכז"ל אמרו לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע אבל האמת אינו כן] ושני כחות אלו נקראי' שלו ורשותו השלו השווי הוא דבר שהוא קנינו היינו מה שיש לו אחיזה לשמש בו ולעשו' כל צרכיו ואיש אחר לא יוכל לשמש בו הגם אם יתן כל עשרו בעבורו והקפידה התורה איש כי יקדיש ביתו קודש שלא יוכל אדם להקדיש אלא אם השווי' שלו לאפוקי גזלן שאין השווי' של החפץ שלו הגם שקנה בקנין גזיל' הנאת שימוש דאין צריך לשלם בעד השימוש כאשר בארתי בספרי פלס חיים בסוגי' דהקדש

ונדר יעו"ש וגם הקפידה תורה על רשותו לאפוקי נגזל הגם דשווי' שלו עכ"פ הנאת תשמיש קנה הגזלן עד שישיב לו החפץ או ע"י עצמו או ע"י ב"ד או אם חטף מרשות הגזלן והכניס לרשות עצמו [ובמק"א חקרתי אולי אין רשות לנגזל לשמש בחפצו הגזול ברשות גזלן שלא מדעתו דכיון שלא יוכל לחטוף גוף החפץ בחזרה דליעבד דינא לנפשי' א"כ קנה הגזלן הקנין שימוש ואם הוא משמש בו שלא מדעת הגזלן ברשות הגזלן הוא עוש' איסור והבן] וחסר מנגזל הרשות ולא מהני הקדישו רק אם שניהם יחדיו השלו והרשות ביד אחד אז מהני הקדישו והבן:

והנה אם נאמר דלוה לא יוכל להקדיש דחסר ממנו הרשות אין הכוונה הנאת שימוש חסר ממנו דנהפוך הוא החפץ ברשות לוה לשמש בו וכל הנאת תשמיש שלו רק הכוונה השווי של החפץ משועבד למלוה דע"י שהלוה לו מעות משועבד למלוה השווי של הלוה אבל אין שיעבוד על גוף החפצים כי אין על הלוה לשלם רק כסף וכל זמן שלא הגיע זמן הפרעון וגבהו בחובו גם השווי של החפצים לא הוי שלו של מלוה רק ברשותו הן עומדי' דמיום הלואה אין רשאי הלוה לכלות השווי' כי שיעבודו של מלוה עליו וכאילו השווי מונח כבר ברשות המלוה שלא יוכל הלוה להנות בו דעיקר הנאת השווי הוא למכור אותו או ליתנו במתנה או להקדיש ולא משכחת הנאת שווי' רק לכלות הדבר והבן זה וזה שרמז רש"י אפי' לרבא דסבר מכאן ולהבא הוא גובה ועד עכשיו היו הנכסים ברשות לוה דהא כל הנאת שימוש הוא ללוה מודה הוא דלא יוכל למכור או להקדיש כי אז הוא מוציא השלו היינו השווי' מרשותו לרשות אחר והשווי' של החפץ עכ"פ אינו ברשות של הלוה הגם שגם השווי' הוא שלו עכ"פ אינו ברשותו של הלוה והתורה אמרה איש כי יקדיש את ביתו קודש שהכל צריך להיות שלו וברשותו וכאן הגם שהנאת החפץ כולו של לוה וגם השלו של השווי הוא של הלוה לרבא דסבר מכאן ולהבא הוא גובה עכ"פ השלו של השווי הוא ברשות מלוה והבן זה כי עמוק מאוד ועי"ז מובן שרשו מתחיל שהם ברשות לוה וסיים אע"ג שהן שלו אינן ברשותו וצ"ע ולפמ"ש השימוש גם עכשיו ברשות לוה אבל הרשות משווי הוא ברשות מלוה ודו"ק: היוצא מזה דשיטת רש"י בפסחים שהחפץ הכל ברשות הלוה רק לכלות השווי במכירה או במתנה או הקדש כנגד זה פעל כח השיעבוד דלא יוכל הלוה להוציא הנכסים מרשותו ולהכניס לרשות אחר דאז נפסק השיעבוד של המלוה דהא נפסק מהחפץ שם של הלוה דכל כך פעל השיעבוד שבע"כ ישארו הנכסי' ברשות לוה ולא יוכל להפקיע שמו מנכסיו כי כאשר ישארו נכסיו בשמו יוכל המלוה לבוא ולפרוע חובתו ממנם ודו"ק:

והנה בב"ק דף ע"ו אמרו דהקדש לא פעל בגניבה שינוי רשות דמעיקרא תורא דראובן ועכשיו תורא דראובן ולא נעקר שמו ולא דמי למכירה דמעיקרא תורא דראובן ועכשיו תורא דשמעון ובתוס' ד"ה והשתא הקשו הא מבואר דף ע"ט גנב והקדיש חייב ותי' דכאן איירי בקדשי מזבח דנשחט ונזרק לשמו אז לא נפקע שמו מהחפץ אבל בדף ע"ט איירי בבדק הבית אז לכ"ע הוי הקדש כמכיר' להדיוט ועיי' בתוס' דף ע"ט ע"א ד"ה גנב:

ולפ"ז יובן שיטת רש"י דסובר דבודאי מסתבר כיון דלרבא מכאן ולהבא הוא גובה א"כ החפץ עדיין ללוה להנאת תשמיש וגם השווי עדיין לא נקנה למלוה א"כ השיעבוד אינו פועל רק זאת שלא יוכל הלוה להפקיע שם עצמו מנכסיו רק צריך להשאר שמו עליו וא"כ בקדושת הגוף שנשאר השור בשמו של ראובן ולא עוקר בהקדשו שמו א"כ ראוי להקדש לחול ושוב לא נפקע דקדושת הגוף לא פקע כיון שחל פעם אחד אבל בקדושת דמים דיהיה נעקר מיד שם בעלי' המקדישי' והשיעבוד פעל עכ"פ שיהי' נחשב השווי של החפץ ברשות המלוה שלא יוכל הלוה להפקיע שם של עצמו ולהכניס החפצי' בשם אחר והבן זה ומבואר היטב בחדושי לסוגי' דהרהינו ועיי' בבע"המ וברמב"ן במלחמות שם וקצרתי כאן:

ונחזי אנן הא דנגזל אין יכול להקדיש אין החסרון דשווי' משועבד לגזלן דמי שיעבד לו הלא באיסור הוא בידו ובודאי השווי היינו השלו נשאר לגמרי לנגזל רק השימוש של החפץ הוא נקנה ביד הגזלן וכל הטעם דנגזל לא יוכל למכור או ליתן במתנה או להקדיש הוא דכל הקנין הוא שמוציא מרשותו ומכניס לרשות אחר היינו שמתחילה היה לו הנאת שימוש החפץ ועכשיו מכניס השימוש לרשות אחר וכיון שאין החפץ בידו ואין לו כח שימוש בחפץ איך ובמה יכניס לרשות אחר אבל אם מקנה לגזלן באמת מהני דלא יהיה חסר ללוקח הוא הגזלן השימוש וא"כ כיון דכל עיכוב הוא דלא יוכל להכניס לרשות אחר מה שאינו ברשותו ונגלה דדוקא להקדיש או למכור או ליתן אינו יכול אבל ליאש שאינו מכניס לרשות אחר רק פועל להוציא גם קנין שלו מה עיכוב יהיה שהרשות ביד הגזלן או שנאבד החפץ הלא אינו רוצה לעשות הכנסה לרשות אחר רק להוציא גם קנין שלו ובקנין שלו לא היה לו חסרון מעולם ומהני יאוש אבל בבע"ח דנהפוך הוא דבשימוש לא היה מעולם חסרון ללוה דהא היה רק לו השימוש רק השלו היינו השווי' שהוא קנין כסף היה משועבד למלוה וח"כ כיון שיש חסרון בגוף השלו דהוא הוי ברשות המלוה איך יהיה פועל יאוש אם גוף השלו משועבד לבע"ח אם הוא מיאש הלא המלוה אינו מיאש מן השווי' בשלומא מן המטלטלי' דיוכל כל איש ליטול המטלטלי' דעכ"פ פעל יאוש הלוה על השימוש שהוא לגמרי ללוה ואיך יבקש המלוה אח"כ הכלי' א"כ גם

הבע"ח מיאש אבל בקרקע מהכ"ת יאוש הבע"ח הלא הארץ לעולם עומדת ויאוש לוה לבד לא מהני דגוף השווי משועבד למלוה ואקוה שהוא אמת לאמתו של תורה בעזה"י: סוף דבר הכל נשמע כיון דיש כאן בע"ח לא מהני יחוש של הלוה כי אם הוא מיאש עצמו הלא הבע"ח ששווי' שלו לא מיאש עצמו א"כ יכול הבעל חוב לתבוע מעותיו מן מקום בה"כנ שאחז בו הצורבא מרבנן בתורת יאוש אבל אם מקום הנ"ל שוה יותר מן החוב אם קנה עכ"פ אותו המקום והוא ישלם לבע"ח או דנימא כיון דלא פעל יאוש שלו בעבור הבע"ח א"כ לא פעל היאוש כלל ונ"מ אם הבע"ח יזכה בו עכשיו בקנין יאוש וגם בעבור פרעון חובו דבר זה צריך ביאור אחר עיון ואין עת מקומו:

סימן עח

שאלה התאספו נדיבי בני ישראל לעשו' כפי רשיון המלך פדות לבחור אחד אשר עלה בגורל לצאת בצבא ודברו אל איש אשר יודע את הדרך להוציא את הבחור חפשי שהוא יעשה פדיון הנ"ל ונדרו מיד איש ואיש כפי יכלתו ויען כי לא ידעו היטב סך העולה לפדיון איש נתנו לו כתב בטחון שאם יעלו ההוצאות יותר אז כל א' מן המתנדבים יוסיף כפי ערך אשר נתן עכשיו למשל אם יעשו הוצאות על מאה זהובים יותר מאשר יש בידו אז כל א' יוסיף כפי הערך אשר נתן עתה מי שנתן מאה יוסיף אז עשרה זהובים ומי שנתן חמישי' יוסיף אז חמשה ומי שנתן עשרה יוסיף אז זהוב א' אך תנאי הותנה ביניהם שלא יה' א' ערב בעד חבירו רק הוא יחוש לאסוף את המעות אשר התנדבו ואם יבוא אצל א' להפסד שלא יהי' ראוי לגבות יהי' הפסידו עליו [על איש אשר עומד בראש לפדות את הבחור הנ"ל והאיש גמר מצוה זאת ופדה את בחור הנ"ל וכאשר בא לגבות חובותיו ותבע מאיש מאה כסף אמר לו אני נדרתי מאה שיין ולא כסף והביא עדי' מן הנודרי' לפדיון שבפירש אמר מאה שיין וא"כ חסר מן החשבון וצריכי' להוסיף כל אחד וא' כפי ערך אשר נדר ורבים מן המתנדבי' אומרי' שאינם מאמיני' לאנשים ההם אשר מעידי' שאיש הזה כדר במעות שיין יען שהם נוגעי' בדבר והעדים צועקים הלא בעדות שלנו אנו עושי' הפסד לעצמינו כמו לכם למה לא תאמינו לנו ובא המעשה לפני לדעת אם העדות של שני המתנדבים עדות מעלי' או לא: תשובה לכאורה הדבר פשוט דנאמני' והוא הלכה פשוטה בח"מ סי' ל"ז סעיף ו' אם טען א' מהשותפים דבר שהוא חובה לו ולחבירו נאמן בע"א לחייב שבועה את חבירו ולפטור משבועה את שכנגדם ואם שני שותפים העידו חובתם נאמני' לחייב את חביריהם עכ"ל וכ' הסמ"ע בס"ק י"ט וז"ל פי' או לפטור והיינו כשאין לאותו המעיד הנאה במה שיתחייב חבירו או יפטור וכן כתב המחבר בב"י במס"ח עיין שם עד כאן לשונו הרי מבואר דשותף נאמן להעיד

על חבירו אם אין מגיע לו הנאה ובאורים סעיף קטן ט"ו ביאר דלאו דוקא כפי' הסמ"ע בסעיף קטן ח"י דאינו שותף בדבר הזה אלא אפי' הוי שותף בדבר הזה ואין מגיע לו מעדותו שום הנאה נאמן להעיד על שותפו יעו"ש וא"כ בנידן שאלתינו שאין מגיע לעדים הנ"ל שום הנאה בעדותם נהפוך הוא שמפסידי' לעצמם שצריכי' לשלם אותו הוספה כסי ערך הנתינה אשר נדרו מכבר וגם אינם ערבי' זה בעד זה לשתדלן בפדות אלא כל הפסד עליו רק אם היו מגידי' שנדר האיש מאה זהובים כסף אז היו נוגעי' לטובתם שלא יצרכו להוסיף על מה שנדרו וא"כ עכשיו שאמרו לחובתם נאמני' דכבר מבואר בסי' ל"ז בש"ך סק"א דנוגע נאמן לחובתו וז"ל מ"מ אין זה עיקר דנוגע לאו כקרוב הוא דהא קרוב פסול להעיד אפי' לחובה ונוגע כשר להעיד לחובה וכן מוכח לקמן בסוף סעיף י"ז בהג"ה ובכמה דוכתא וכ"כ הנמ"י פ' חז"ה להדיא אהא דאמרינן התם כיון דאסהיד דלוי הוא היכי מצי מפיק לה וז"ל שמעי' מהא דאמרי' כיון דאסהיד דפסול נוגע בעדות אינו כפסול קורבה דאלו קרוב אינו מעיד כלל בין לזכות ובין לחובתו אבל מאן דאית לי' צד נגיעת עדות כל שהוא מעיד בענין דלא מטי לי' שום הנאה מקבלין עדותו וכשר הרנב"ר ז"ל עכ"ל ועיין בסמ"ע סק"א וא"כ בנידן שאלתינו שאמרו לחובתם לא הוון נוגעי' ונאמנים ודו"ק:

אמנם ראיתי למ"ל פט"ו מה' עדות שרמז לתשובת הרא"ש כלל ו' סי' כ' שחולק בדבר וסובר שאינו נאמן אפי' לחובתו וראיתי להעתיק תשו' הרא"ש הנ"ל וז"ל ועדי' שפורעי' המס בעלי דבר הם דאינן יכולי' להעיד לא לזכות ולא לחובה דאין חילוק בעדות והפסול פסול לכל חלקם יכולי' לוותר בהודאתם עכ"ל והתפלא עליו שמסתברא דלחובתו נאמן יעו"ש ולכאורה יפלא יותר איך יפרנס הסוגי' ראי' הנמ"י מגמ' שאמרו כיון דאסהיד דלוי היכא מצי מפיק דמוכח דנוגע נאמן לחובתו וצע"ג:

ונראה דהבדל גדול יש בין נידן שבא לפני הרא"ש ובין האי אם מסהיד דלוי הוא ואבאר בעזה"י דיש ב' אופנים אשר יוכל אדם להעיד לחובתו (א) אם בעדותו אשר מעיד לחובתו אנו יודעי' שפועל לעצמו חוב הגם שלא זוכרהו על שפתיו בעדותו כגון בנידן דסוגי' שראובן גזל השדה משמעון ומכרה ללוי ויהודה מערער אם בא שמעון שהוא הנגזל באמת ומעיד דלוי הוא השדה אם כן במה ששמעון מעיד עדות שהשדה הוא של לוי עשה חוב לעצמו שלא יוכל עוד לבא בעדים שראובן גזל השדה ממנו אבל בגוף העדות אין בו זכר שרוצה חוב לעצמו דלשון העדות הוא שמעיד ששדה זו של לוי ואם אמת עדותו שהוא של לוי א"כ אינו עושה חוב לעצמו רק אפי' אם יודעי' שעדותו אינו אמת כגון ששמענו מעידי' שראובן גזל ממנו השדה אעפ"כ לא יוכל להוציא השדה דממילא

נעשה הודאת בע"ד בזה שהעיד דשדה דלוי הוא והודאת בע"ד הוי יותר ממאה עדים דמי יכחיש שלא הי' עיקר העדות לעשות הודאת בע"ד שהי' משכחת עדות זו עצמו בלי לעשות חוב לעצמו כגון אם לא הי' שדה זו גזולה ויהי' כל כח עדות שלו רק נגד יהודה והבן:

ב כגון שאדם מעיד עדות בב"ד כנגד ממונו דעו לא שפלוני לבד חייב השטר הזה אלא גם אני חייב במקצת או אני מעיד ששורי נרבע ומחויב סקילה וכדומה לזה שמעיד החוב לעצמו והוא עיקר עדותו והודיע החוב או גם שיש לו עוד כוונה אחרת עכ"פ החוב נזכר בפירש בתוך העדות שמעיד דבר אשר בו עושה חוב לעצמו באופן כזה יש הודאת בע"ד בנגלה שמעיד לחובתו וכמו בנידן דרא"ש בתשובה שהשר הטיל מס על היהודים סכום ידוע ויש על אותו עדה ידועה לשלם כך וכך להשר ובמשא הזה הוכנסו כל היהודים הנמצאי' בתוך העדה והשר לא ישאל מי ומי הנותנים או לדעת מספר האנשים אשר יכולי' ליתן הוא יטול חלקו ועל היהודי' המחשבי' כפי ראות עינם מאין יבוא ביחד סך הנ"ל וא"כ בתוך העדות שאיש פלוני נפטר מקהל ממס נזכר בתוך העדות חוב לעצמן דכיון שחסר כאן איש אחד אשר יעזור למלאות הסכום א"כ ע"כ שארי יהודי' צריכי' ליתן יותר א"כ נזכר החוב בתוך העדות שמעיד לעשות חוב לעצמו בממונו:

ולפ"ז סובר הרא"ש בודאי אם בגוף העדות אשר העד אומר בדברי' ליכא חוב לעצמו דהוא עדות מפורש לאיש אחר ולא נשמע קול עדות לחוב לעצמו אז הוי עדות מעלי' כגון אם מעיד שדה זו של לוי שלא העיד חוב לעצמו דאטו יש הכרח אם הוא מעיד ששדה זה של לוי שגזולה ממנו ועושה כאן חוב לעצמו דהלא יוכל להיות עדות זה בלי לעשות חוב לעצמו רק יהי' לכו לחוש אולי עדותו אין אמת והוא מכוון בעדות זאת רק שיהודה לא יוציא השדה מיד לוי ויחזיר הוא עליו אז אמרי' כיון שאמר של לוי הוא נעשה ממילא הודאת בע"ד ולא יוכל לתבוע עוד וגוף עדותו על לוי הוא עדות טוב שלא מפורש בו שמעיד חוב לעצמו אבל בנידן הרא"ש בפרעון המס כיון שעדים אומרי' שקהל פטרוהו לאיש פלוני לפרוע המס א"כ ע"כ שאר בני הקהילה יפרעו כל המס לאדון המדינה א"כ גוף אמירת העדות הוי לעשות חוב לעצמו ולשאר בני הקהילה אז שפיר פסק הרא"ש כמו שאין אדם עד לחפש לעצמו זכות ה"ה אינו עד לעשות לעצמו חוב רק חלקם יכולי' לוותר בתורת הודאת בע"ד ולא בתורת עדות ודוק:

ואוסיף נופך בשלומא אם אומר שדה זה של לוי א"כ הוא עוקר בעדותו ואומר שהוא קנין של לוי ואינו עושה חוב לעצמו דהא הוא מגלה ואומר שאינו שלו אבל בנידן תשו' הרא"ש העדי' אומרי' שקהל פטרוהו אבל מתחילה הי' מחויב לעזור בפרעון המס א"כ

מודי' שהמה היו בעלי דברי' כי כל איש אשר פורע המס הוא בעל דבר משר הארץ לתבוע חלק משאר אנשי' וא"כ מודי' שעושי' חוב לעצמן ועיי' בתשו' מיימונית פ"ב מה' אישות וזה שדייק תשו' הרא"ש וז"ל עדי' הפורעי' המס בעלי דבר עכ"ל: וראיתי לתומי' בסי' ל"ז ס"ק כ"א שהביא הך תשו' הרא"ש והתקשה עליו בראי' הנמ"י ותי' ליישב תשו' הרא"ש וז"ל ובדקדוק הנמ"י מהך דינא דפריך כיון דמסהיד דלו וכו' מלבד דיש לדחות דכאן אין נגיעה גמורה רק חשש רחוק וכיון דאודי דלוי הלא אסתלק החשש וגלאי מילתא למפרע דלחנם חשדוהו דישנו בו נגיעה לו והר"ז כשר מתחילה ועד סוף אף גם הא כתב הרשב"ם להדי' דס"ל דמסהיד הך שדה של לוי ולאו דיהודה איהו וא"כ כשאמר שהוא של לוי אסתלק וכשמעיד אח"כ דלאו דיהודה הרי כשר להעיד דכבר נסתלק והא קיימ"ל דבפסול ממון לא בעי' תחילתו וסופו בכשרות וא"ש ולק"מ עכ"ל:

ואחר בקשת מחילה לאלף מעוצם תורתו בער אנכי מהבין דבריו (א) מה שכ' דלא הי' כאן נגיעה גמורה רק חשש רחוק הוא פלא דבשמ"ק מבואר דאיירי דיש כאן עדי' שראובן גזל שדה משמעון או ששמעון כבר התרעם בב"ד שראובן גזל השדה ממנו או שהוציא קול שראובן גזל השדה ממנו ועל ידי כך אנו חושדי' אותו לנוגע יעו"ש בד"ה ומ"ש וא"כ אין זה חשש רחוק רק קרוב לודאי שהוא נוגע לעדות (ב) מ"ש וכיון דאודי דלוי הוא אסתלק החשש וגלאי מילתא למפרע דלחנם חשדוהו דישנו בו נגיעה והר"ז כשר מתחילה ועד סוף עכ"ל הוא פלא גדול הלא יהודה יכול לטעון כיון שהוא נוגע דהא עדי' אמרו שגזל שדה ממנו או הוא בעצמו המוציא קול הגם שמודה עכשיו שהוא של לוי א"כ עושה עכשיו הודאת בע"ד אבל אין הודאת בע"ד פועל רק מזמן הודאה ואילך אבל מתחילה הי' נוגע ולא הי' כשר לעדות מתחילה ואיך תקבלו ממנו הודאת בע"ד להיות עד נגדי אלא בודאי שאדם נאמן לחובתו בתורת עדות וא"כ אנו מאמיני' בתורת עדות שהי' השדה מעולם ללוי יען שהיא לחובתו ודו"ק (ג) ומה שכ' דרשב"ם אמר דכוי הוא ולאו דיהודה דכיון דאמר דלוי נסתלק וכאשר מעיד אח"כ לאו דיהודה הוי כשר דבממון תחילתו בפסלות וסופו בכשרות כשר פלא דכיון דאמר דלוי הוא נכלל בו ממילא דלאו דיהודה הוא דמה שהוי קנין לוי לא הוי קנין יהודה דאטו אחר שהעיד שהוא של לוי הי' יכול לומר אח"כ דהוא של יהודה הלא כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד וה"ה כבר נכלל בו דאינו דיהודה דלא יש בידו לומר דהוי דיהודה וא"כ באמירת דלוי הוא הוי נוגע ושם טמון עיקר העדות דלאו דיהודה וע"כ דלחובתו נאמן בתורת עדות הגם שהוי נוגע ודו"ק (ד) עוד פלא בעיני הלא הטעם דכשר בממון תחילתו בפסול יען דמי שמעיד על ממון מעיד על בעל הממון ולא על גוף הממון וא"כ כיון שנסתלק מעיד על גוף אחר

אשר הי' מתחילה כשר לו עיין בנמ"י בב"ב היטב וא"כ כיון שהעיד מתחילה על לוי שהוא שלו בפסלות ואם מעיד אח"כ דלאו דיהודה א"כ למי שייך השדה ג"כ ללוי וא"כ מעיד לאחר הסילוק לאותו איש עצמו אשר העיד מתחילה בפסלו' והבן זה מאד ולפי מה שאבאר לקמן הבנת רשב"ם במה שאומר לאו דיהודה היינו לפסול עדי יהודה א"כ ל"ק מה שהשגתי באות ג' וד' אך א"כ בלא"ה לק"מ ודו"ק:

אמנם ראיתי שהעיר התומים בעוצם חריפתו ובקיאתו בשורש הנ"ל אם אדם עד לחובתו או לא ויש לי הרהורי דברי' אחריו אמרתי בלבי דאגה בלב אדם ישיחנה ולברר הדברי' עד שידי מגעת בעזה"י:

הנה התומים יצא להביא ראי' דמהני עדות לחובתו מזבחי' דף ע"א שור שהמית את האדם עפ"י ע"א או עפ"י בעלי' ופירש"י וז"ל שור שהמית עפ"י הבעלים איפטר לי' מסקילה דמודה בקנס פטור עכ"ל ותוס' בד"ה עפ"י הקשו על רש"י ממכות דף ד' ותי' וז"ל ונ"ל טעמא דאין נהרג עפ"י הבעלי' אם אין ע"א עמו כדאיתא פרק כל האיסורי' זה וזה מותרת באכילה מנ"ל דאי ס"ד להדיוט אסירא ל"ל למענו רובע ונרבע לגבוה עכ"ל מבואר דרש"י פוטר יען דמודה בקנס פטור וגם לתוס' רק יען שאין עוד עד עמו אבל בלא"ה נהרג וקשה הא הוי נוגע בממונו אלא פשיטא דנוגע הוי עד לחובתו עכ"ד: ולדעתי אין ראי' דרש"י ותוס' סברו כנמ"י דנחזי אנן בנידן דגמ' בשמעון שמעיד ששדה של לוי הוא יש בהגדת עדות זה שני כחות עדות נפרדות (א) אלו לא גזלה ראובן משמעון הנ"ל ובא יהודה לערער שראובן גזל השדה ממנו הי' די אם שמעון יאמר לאו דיהודה דכיון דאינו של יהודה ממילא נשאר השדה ללוי כמובן (ב) אם באמת שדה של לוי אשר לקח מראובן הי' גזולה משמעון אבל לא הי' בא יהודה לערער בשקר שראובן גזל ממנו השדה וחפץ שמעון ששדה יהי' כשאר ביד לוי הי' די אם יאמר שדה זה של לוי אז כבר עשה הודאת בע"ד ולא יוכל לערער עוד ולא צריך להעיד דלאו דיהודה ועכשיו אירעו שני דברי' ביחד שיהודה מערער דראובן גזל השדה ממנו וצריך שמעון להעיד כנגד יהודה וגם רוצה שמעון שישאר השדה ביד לוי א"כ בוחר להעיד שני דברים ביחד במה שאומר דלוי הוא מעיד דאינו של עצמו אבל אין זה עדות אשר יהי' כנגד יהודה כי נגד יהודה צריך עדות דלאו דיהודה כי לולי כן הוי תרי ותרי דהא ליהודה יש עדים שהשדה שלו עיי' רשב"ם בד"ה רישא וע"כ דאומר ג"כ דלאו דיהודה בס"ד דגמ' דמפקי' השדה מיד יהודה וכמו שביאר הרשב"ם דאומר דלוי הוא ולאו דיהודה עכ"ל במה שאומר דלוי הוא הגם שממילא נשמע דלאו דיהודה לא מהני רק במה שאומר דלאו דיהודה הוא כגון שאומר עדיו פסולי' או לפני הודה שהוא של לוי הוא עדות כנגד יהודה כמובן:

היוצא מזה דשמעון מעיד ב' עדות נפרדות במה שאומר דלאו דיהודה הוא הוי עדות נגד המערער אבל שם הוי נוגע בעדות ואינו עושה חוב לעצמו רק בעדות ב' שאומר של לוי הוא שם עושה חוב לעצמו ואטו אם א' יגיד עדות שהוא בו נוגע רק ינדר המעות אשר יקבל לצדקה נאמר דנאמן בעדותו יען שמנדר המעות ולא יהנה המעות וה"ה כאן מה מהני שעושה הודאת בע"ד על השדה ללוי עכ"פ בגוף העדות נגד המערער שהוא לאו דיהודה שם הוי נוגע ובו ליכא שום דבר לחובתו בשלומא בשורי נרבע יש בגוף עדות החוב לעצמו שממונו נאסר בהנאה אז אדם עד על ממונו אבל כאן אין בעדות דלאו דיהודה שום חוב לעצמו רק זכות לעצמו דלא יוציאו יהודה המערער וע"כ יען דמתחילה אמר של לוי ונאמן לחובתו בתורת עדות א"כ ממילא לא הוי אח"כ נוגע אם מעיד דלאו דיהודה וא"כ קשה בהיפך דילמא דוקא כאן נאמן יען דבעדות זה דלוי אינו עושה חוב לעצמו דכיון דאם לא יגיד דלאו דיהודה בכל אופן לא יפיק מיהודה דהא תרי ותרי נינהו וגם אינו נוגע דבעדות זה לבד לא מגיד נגד יהודה כמו שבארתי לעיל דבס"ד איירי דשדה ביד יהודה וא"כ אפי' יש ללוי או לשמעון שני עדים שהוא שלהם לא יוכלו להוציא השדה מיד יהודה דתרי ותרי נינהו עיי' רשב"ם ד"ה ומקשינן יעו"ש ונאמן נגד עצמו לבד וממילא נאמן אח"כ דלאו דיהודה דהוא עדות שני אבל בשורי נרבע יש עדות א' ונוגע בממונו מנ"ל לרש"י ותוס' דנוגע הוי עד לחובתו:

ונלע"ד דבשורי נרבע הוא ענין אחר ואינו נוגע לחקירת הנמ"י ותשו' הרא"ש כאשר אבאר בעזה"י דיש לנו עדות בעלי' על ממונם לחובתם על שני פנים (א) עדות בעלי' על ממונם (ב) עדות בעלי' נגד ממונם כאשר אבאר בודאי אם הבעלי' אומרי' חפץ זה שלנו נשתנה ע"י מעשה אשר יפעול שם איסור על החפץ וממילא יופקע ממנו שם ממון נאמני' כגון אם הבעלי' אומרי' שור שלנו נרבע היינו שנעשה בו מעשה תועבה וע"י מעשה זו יאסר השור בהנאה ואיסור הנאה אין לו דמים נמצא ע"י עדות' יפסידו ממונם אבל אין כאן הוצאת ממון מרשות לרשות שב"ד יוציא ממון מרשות אחד ויכניסו לרשות שני לזה גם בעלי' הווין עדים דהלא אם הבעלים יאמרו יין שלנו נתנסך נאמני' הגם שיפסידו עי"ז ממונם אפ"ה בעלים נאמנים בתורת עדות ולא בתורת שיוכלו להפסיד ממונם כי אז יהי' רק שווי' אנפשי' חתיכה דאיסורא] דהא אין כאן הוצאת ממון מרשות לרשות רק יש כאן השתנות לעשות וממון אינו ממון ואחר שנאמין העדות שאסור בהנאה ג"כ לא נפקע שם בעלים מאיסור הנאה עיי' ריטב"א בזה רק שם ממון נפקע וה"ה בשורי נרבע מספרי' הבעלי' שבשורם נעשה מעשה תועבה עי"ז יהי' נגמר שורם ויאסר בהנאה ויפסידו ממונם אבל לא נפקע שם בעלי' ממנו הגם שנאסר בהנאה והגם שתורה מבקש

עלי' על מיתת השור כמו על מיתת בעלים על זה אמרי' אין אדם קרוב נגד ממונו והוי עד מעלי' להעיד על ממונו והבן אבל אם אנו דנין להוצי' ממון מרשו' זה ולהכניס לרשות אחר אבל גוף החפץ לא ישתנה ולא ילך להפסד רק יהי' נשאר ממון רק העדות יפעול להוציא בכח ב"ד ממון מרשות זה ולהכניס ברשות אחר כמו שבעלי' יה' נאמנים להעיד על ממונם אשר הוא ברשותם עד עתה שהוא של חבירו והב"ד יפסוק שהוא של חבירו ע"י עדות בעלים אז אין בעלי' עדים כלל בין לזכות ובין לחוב דהא הם מבקשי' שיופסק מממונם שם בעלים ועל זה צריך עדות מאחרים אשר יעידו לפני הב"ד דזה הוא עדות נגד ממונם וא"כ אין ראי' משורי נרבע דבעלים נאמני' דהוא עדות על ממונם אבל כאן בנידן דתשו' הרא"ש הוי עדות נגד ממונם והבן והארכתי בשורש הנ"ל בחדושי בע"א נאמן על הערת הש"ך בסק"ג בסי' קכ"ז איך ע"א נאמן באיסורי' הא מפסיד לבעלי' מעון ואין עת האסף פה:

ואוסיף נופך בשלומא בשורי נרבע הא לענין דנאסר לגבי מזבח הוי רק איסורי' וע"א וה"ה בעלים נאמן באיסורי' וכיון שנאמן על המעשה הי' הב"ד דן אותו שור ויגמרו דינו ונאסר ע"י פי הב"ד ונמצא דהוא אינו מעיד חובתו דאלו שחטו אותו קודם גמר דין מותר הבשר רק הב"ד עושי' לו חוב ע"י דבורו אבל אם החוב נגמר מיד בעדותו עפ"י עצמו מנ"ל דיכול להיות עד לחובתו כמו בנידן דרא"ש אז מסתבר דאין אדם נאמן לחובתו ומכ"ש אם עדותו מפורש לעשות חוב לעצמו כמו שבארתי ודו"ק:

ובזה אבוא היום אל העיון לברר כשמלה גם דעת הנמ"י והש"ך אשר סברו שאדם הוי עד לחובתו והתומים נתקשה מאד (א) איך הבין הנמ"י דאדם הוי עד לחובתו א"כ אדם עצמו הי' נאמן לסקול שורו לולי דהוי מודה בקנס ולתוס' עכ"פ בצירוף עד אחר נאמן ואלו יבוא משה ויגיד עדות על שור אהרן אחיו אינו נאמן דלא יומתו כתיב ואיך יובן דבר זה בשכל הוא בעצמו אינו קרוב לממונו ואחיו הוי קרוב לממון שלו והוא פלא גדול (ב) איך העלה הגמ' בסנהדרין דאין אדם קרוב אצל ממונו יעו"ש דף י' וקשה הכי בעל השור לא הוי קרוב לגבי ממונו כמו אחיו של בעל השור וצע"ג (ג) לשיטת הש"ך ודעמי' הוי הטעם דנוגע דחיישי' דמשקר אבל לולי כן הי' נוגע נאמן כיון שאומר אמת וקרוב אינו נאמן אפילו אומר אמת כנודע דפסול קרובי' הוי גזה"כ אפי' אומר אמת וצע"ג:

אמנם נ"ל שכפי מה שהערותי יובן הדבר לאשורו בעזה"י ואקדים דברי הנמ"י בסוגי' דף מ"ג מאי מהני אם מסלקי בי תרי מן אנשי העיר הא הוי תחילתו בפסלו' וסופו בכשרות דלא מהני העדות כמו בב"ב דף קכ"ח וסי' וז"ל ותי' הרמב"ן שלא נאמר תחילתו בפסלות אלא במי שהי' קרוב ונתרחק או פסול הגוף אחר שהרי זה מעיד למי שהי' קרובו בשעת

ראי' אבל כאן שעכשיו נסתלק מממון זה אין זה מעיד לקרובו ולא למי שהי' קרובו בשעת ראי' שהרי ממון אחרי' הוא ולא שלו ולאחרי' הוא מעיד כללו של דבר אין אדם מעיד לאותו שהי' פסול לו בשעת ראי' אבל הי' פסול לזה בשעת ראי' מעיד באותו עדות לאחרי' שהרי תחילתו כשר הוא אצלם וזה הטעם מספיק למי שהי' יודע עדות לקרובו ונסתלק אותו קרוב מאותו ממון שהוא כשר ע"כ ונ"ל שהרב ז"ל סובר דלא אזלי' אלא בתר גברא משום דהאי דמסהיד לו מסהיד ולצורך האיש ההוא מעיד שהרי אינו מעיד לצורך הממון עצמו אלא כל היכא שלא נסתלק שלו הוא ועל עצמו מעיד ואם נסתלק וממנו לאחרים הוא דמעיד דלא שייך גבי ממון למימר שיהי' בו פסול לעדות שלעולם יש לממון בעלי' הילכך כשנסתלק מממון לגבי אדם שהממון שלו כשר הוא לו וכן לגבי הממון לא שייך למימר בי' פסול עכ"ל הכוונה באיסורי' דע"א נאמן הגם שבא הפסד לבעלים יען דהוא מעיד על החפץ דיין הזה אסור בהנאה ולא מזכיר בו שם בעלים רק מעיד שנפסק מהחפץ שם ממון דה"ה על הפקר יוכל להיות עד כזה כמו אם הי' היין הפקר ג"כ יוכל להעיד שנתנסך דעיקר עדותו רק על החפץ אבל אם לא נשתנה גוף החפץ מממון לאינו ממון רק רוצה להוציא ממון מרשות לרשות אז צריך הגדה על האיש אשר עד עתה הי' החפץ ברשות שלו וע"ז כאמר לא יקום ע"א באיש לכל עון ולכל חטאת דהא צריך להזכיר שתכלית עדותו להוציא ממון מרשות לרשות כמו אם מעיד לכל עון היינו לחייב איש במיתה או במלקות שקאי העדות על האיש ה"ה לכל חטאת זה ממון שחייב האיש חטאת שמעיד עליו על האיש שיוצא ממון מרשות לרשות נמצא דאם עדי' מעידי' על ממון עיקר עדותם על הבעלים ולא לצורך החפץ והארכתי בזה בסוגי' דע"א נאמן באיסורין לבאר שבעבור זה אם אמר ראיתי אביכם שהטמין מעות בשדה ואמר של מעשר נאמן אבל אם אמר שהטמין בבית אינו נאמן שבשדה הוא מעיד על ממון שבידו ליטלו ולא צריך להזכיר שם בעלי' אבל בבית שיש על המעון שם בעלי' אז הוי עדות על האיש ועיי"ש בר"ן בשם רמב"ן והבן:

ולפ"ז מה נמרצו אמרי יושר של חכז"ל בודאי אם הבעלי' אומרי' שורי נרבע א"כ הוא מעיד על ממון שלו א"כ אין כאן עוד איש אשר עליו יהי' פעולת העדות והוי כאלו יאמרו עדות על שור הפקר שאין כאן איש אשר עליו יפעול העדות רק אם הממון קרוב אצל אדם א"כ אין עד על קרובו אבל כיון שממון אינו קרוב של אדם א"כ הוא עד כשר על הממון לבד מבלי שיעיד על איש ונאמן ע"א בממון במקום שאינו מעיד גם על גברא אבל אם בא אחיו של בעל השור להעיד שורו נרבע אז גזרה התורה יבוא בעל השיר ויעמוד על שורו ואין מקבלין עדות שלא לפני בעל הממון וא"כ הוי העדות על האיש

שעדי' מעידי' עליו ששורו נרבע וא"כ כיון שהעדות על הגוף והוא הוי האח של בעל השור ואין מקבלין עדותו קרוב הוא לגופו דנחשב כאלו מעיד על גופו שחייב מיתה כך אם מעיד עליו ששורו חייב מיתה ודו"ק כי הם דברי' קלורין לעינים בעזה"י:
וראיתי בנתיבות המשפט סי' ל"ז שישב על מדוכא זו אשר העיר התומי' איך יהי' הבעל דבר נאמן ואחיו אינו נאמן על שורו ותי' דמכח שני טעמי' צריך עדי' על הריגת השור (א) דהוי גזה"כ דצריך שני עדים על הריגת השור הגם אם לא יהי' בו הפסד ממון (ב) יען דע"י הרביעה יופסד לבעליו הממון צריך שני עדים כמו על כל הוצאת ממון ואדם אינו קרוב אצל ממונו ונאמן וה"ה אח של בעל השור מכח הטעם דהוא גזה"כ דצריך ב' עדי' אבל הלא יש ג"כ הפסד ממון רק הבעלי' נאמני' להפסיד ממונם אבל אח של בעל השור דאין בידו להפסיד ממון אחיו ומכח עדות הוא פסול על ממון אחיו דלא יומתו כתיב זה תוכן דבריו יעו"ש בסק"א ובמחכ"ת דבריו לא נכנסו באזני [א] מה שכתב שרק הוי האח עד על זה דבעי' עדים מכח גזה"כ דכמיתת הבעלים כך מיתת השור אבל יען שמפסידו גם ממון הוא פסול מטעם קרוב הוא פלא גדול הלא זה הדבר אשר התפלא התומים אם אדם על ממונו לא הוי קרוב ונחשב לעד כשר ולא בתור' הודאה שמפסיד לעצמו ממון] איך יהי' אח של בעל המעון קרוב לממון הנ"ל ולמה לא יהי' משה עד כשר אם מעיד על שור של אהרן אחיו דאם אנו אומרי' אדם לחובתו הוי עד ע"כ דאדם על הפסד ממונו נאמן בתורת עד כמו כל עד כשר דעלמא ודו"ק [ב] מ"ש יען שאדם יוכל להפסיד ממונו לכן בעל השור נאמן הוא לדעתי נקודה נפלאה דודאי אדם נאמן להפסיד ממונו ונאמן לומר נתנסך ייני וכדומה אבל שיהי' נאמן להפסיד ממונו ויעמוס על הב"ד לישב על שורו בדין ויגמרו אותו למיתה ויסקלו אותו ויאסרו אותו בהנאה מי שמע כזאת או מי ראה כאלה שיוכל אדם לעשו' מאויו בב"ד של כ"ג אם לא שנאמן בתורת עדות שנעשה המעשה בשור הזה ומחויב הב"ד לעשות זאת יען שיש כאן עדות טוב ולא יבא ההפסד מכח הבעלים רק מכח הב"ד עפ"י חקי התורה ודו"ק: [ולא אכחד שגם על התומי' השתוממתי שכ' שם דאפשר שגם רש"י סובר כרא"ש דאדם על עצמו אינו נאמן אפי' לחובתו רק הי' קשה לרש"י נימא עכ"פ הודאת בע"ד כק' עדי' דמי ע"ז תי' רש"י דהוי מודה בקנס אבל אם מעיד גם על האיש והוי עד לגבי האיש הוי ג"כ עד לגבי השור יעו"ש ודבריו נפלאים דמשמע דלולי מודה בקנס פטור הי' נאמן בתורת הודאת בע"ד אפי' דלא הוי עליו תורת עד והוא פלא אטו הב"ד של כ"ג משרתי כל איש אשר רוצה להפסיד ממונו שהמה ישבו על שורו בדין ויגמרו אותו למיתה אלא ודאי שנאמן בתור' עד דאל"כ מי שיאמר על מצה שלו שהוא חמץ יהי' כל ישראל מחויבי' לשרפו

בפסח עיי' בב"ק דף צ"ו ומכ"ש שהב"ד של כ"ג יהיו עבדי כל איש שגעון רוח לסקול שורו הלא המה רק עבדי דת ותמה אני על שני שרי צבאות ישראל מה ראו לחדש כן וצע"ג כעת :] (ג) עוד פלא בעיני על נתיבות שלפי דבריו יהי' אח של בעל השור עם בעל השור עדים כשרים על שור הנסקל דהא לפי דבריו גם האח עד מעלי' מכח גזה"כ דבעי שני עדים ועל הפסד ממון הלא בעל השור נאמן להפסיד ממונו וכ"ת יען שגם האח מעיד עמו והוא עד פסול על ממון אחיו א"כ הוי נמצא אחד מהן קרוב או פסול וכל העדות בטלה זה שיבוש גדול דמה שבעלים מפסידי' לעצמן הממון בתורת הודאת בע"ד לא נחשב לעדו' שנאמר עליו עדו' שבטלה מקצתו ואין הודאת בע"ד מבוטל יען שגם אחיו אומר כן והבן זה בקיצור (ד) עוד השיג דרש"י סובר דנאמן דוקא יען שאומר ג"כ עדות על האיש אבל על שורו לבד אינו נאמן דאין אדם עד על ממונו אפי' לחובתו יעו"ש במחכ"ת שגה ברואה דרש"י בזבחי' וכן תוס' שם איירי דמעיד רק על השור ולא מעיד על האיש שרבע ואפ"ה דוקא מטעם מודה בקנס פטור ולתוס' יען שאין עוד עד עמו אבל בלא"ה נאמן מזה הוכיח התומי' דסובר' אדם נאמן על ממונו לחובתו ועיי' תומים ותראה כן והבן וגם דעת התומי' אשר הבאתי למעלה באות ב' פלא בזה וק"ל:

עוד יצא התומים שם להביא ראי' מגמ' לשיטת הרא"ש שגם לחובתו אין אדם נאמן על ממונו מסוגי' דקדושין דף ס"ו נרבע השור עפ"י ע"א או עפ"י בעליו ופריך הגמ' ובעלים מאי קאמרו אי דהודו לו היינו עפ"י בעלי' וקשה למה לא פריך הגמ' אי דהודו לו א"כ להדיוט נמי אסור דהוא יוצא לסקול וע"כ דבעלי' אינם נאמנים אפי' בצירוף ע"א והוא קו' נפלאה על תוס' זבחי' דף ע"א דבעל בצירוף ע"א נאמן וצע"ג:

ולדעתי דבריו נפלאי' מכמה פנים (א) הא כלל גדול דעדות לאיסורי' לא צריך הגדה בב"ד אלא בכל מקום שעד פוגע בבעלי' ומודיע להן הן בעל פה הן בכתב הן ברמז הוי הודעה לאיסור אבל אם יהי' נגמר דבר בכח ב"ד סמוכי' ומומחי' צריך גם הגדת עדות דוקא בב"ד אבל חוץ לבית דין לא מהני ההגדה ויוכל לטעון אח"כ כנגד דבריו הראשונים ועיי' בט"ז סי' צ"ח ביו"ד ועיי' בחו"ד שם ובספרי פלס חיים בסוגי' דלשמה שהארכתי בזה וא"כ שם איירו שלא קרא העד אותו לב"ד רק בשוק הגיד לו שורך נרבע ואסור לגבוה דהוא רק איסורי' ונאמן אפי' שלא בב"ד (ב) כלל גדול בעדות עפ"י שנים עדים יקום דבר היינו הגדת עדות בע"פ סיפר הדבר מה שראה או ששמע אבל בודאי אם ע"א יספר עדותו ועד שני לא יספר העדות רק יאמר אמת דברת אין זה עדות כי עד שני צריך לספר לפני עצמו כמו שמספר העד הראשון כל זה בדבר שצריך עדות פי שנים אבל באיסורין אפי' התחזק היתר וע"א בא לאסור והבעלים מודי' לו שאמת בפיו בודאי נאמן ע"א באיסורי'

בכה"ג ולפ"ז לק"מ קו' התומים דגמ' פריך אי דהודו לו בעלי' היינו שאומרי' אמת דברת אבל אין הבעלים צירפו עמו לבוא ביחד להעיד לפני אחרי' ויספרו כמו העד רק שיחזקו דברי העד שאין שקר בפיו ופריך הגמ' עכ"פ לאסור לגבוה מהני בהודו לו בעלים על המעשה א"כ הוי כמו עפ"י בעלי' אבל איך יפרוך הגמ' הא הוא יוצא לסקול הלא אין הבעלים מצרפי' עמו להעיד עדות והבן ואוסיף נופך הלא כמיתת הבעלי' כך מיתת השור ואפי' אם ראה העדו' עמו ולא חישב לצרף עמו להעיד לא מהני עיי' תוס' כריתו' דף י"ב ובספרי פלס חיים בסוגי' דערכאות מכ"ש אם לא מצרף עמו ולא כוון להעיד וגם לא מספר עדות רק אומר דבר אלקי' אמת בפיך ודו"ק (ג) בודאי אם עד אחד מצרף עם בעל השור ובא להעיד על השור לא יוכל לומר לא נתכוונתי להמית השור רק כוונתי לאסור אותו לגבי מזבח דהא לגבי מזבח הי' די באמירת בעלים לבד ולמה לך לצרף לבוא ביחד להעיד אבל אם הבעלי' עומדי' בב"ד והעד אומר לו שורך נרבע יוכל העד אח"כ לומר לא באתי להרוג השור רק לאסור אותו למזבח הכי הייתי יודע שגם אתה תגיד עדות נגד שורך וא"כ הוי עדות שאין אתה יכול להזימה והתורה אמרה כמיתת הבעלי' כך מיתת השור וא"כ לא יוכל הגמ' לפרוך שהוא יוצא לסקול ועיי' בסנהדרין עידי נערה מאורסה יכולין לומר לאסור על בעלה באנו ודו"ק והוא פלא בעיני איך יהי' עדות שיכול להזימו אם הבעל השור הוא עד נגד שורו ואין עת להאריך בזה ועיי' בש"ך ח"מ ובנב"י סי' ע"ב בא"ע יעו"ש:

ומה שהעלה התומי' דרא"ש לשיטתו אזיל דפי' בסנהדרין דף י' כפי' הראב"ד דאין אדם קרוב אצל ממונו ולא הוי כבעל דבר ומתוך שבטל העדות לגבי' בטל נמי לגבי רובע וקשה א"כ דלא הוי בעל דבר למה בטול העדות לגבי האיש הלא לסברת רש"י אם מעיד על שורו פטור רק מטעם מודה בקנס ולתוס' דוקא שאין עד עמו אבל בצירוף עד עמו נאמן ואטו אם פטור משום עודה בקנס יהי' נחשב לעדות שבטלה במקצתה אלא ע"כ דאין אדם עד לעצמו אפי' לחובתו ורא"ש לשיטתו פסק דאין עדות אפי' לחובה עכ"ד יעו"ש:

נ"ל דמובדל נידן דסנהדרין מנידן דבב"ב והוא דשמ"ק הביא הקו' איך מהני סילוק הא הוי תחילתו בפסלו' ותי' בלשון אחר בשם הראב"ד וז"ל דגבי ממון לא מקרי תחילתו בפסלות דכיון דמטי לי' הנאה מיני' לאו בר עדות הוא כלל והשתא הוא דאחיל עלי' שם עד וה"ל תחילתו וסופו בכשרות וההיא שעתא לאו עד הוא כלל דאין אדם מעיד לעצמו ודמי' להההיא דאמרי' במס' מכות א"מ רובע יציל הורג יציל במקיימי דבר הכתוב מדבר והני לאו עדים נינהו אבל בפסול אחר עדים פסולים מקרי עכ"ל והשמ"ק הקשה עליו

הלא מבואר בגמ' בסנהדרין דאין אדם קרוב אפל ממונו והוי עד על ממונו יעו"ש שהניח בקו' וצע"ג:

ואמרתי במקום אחר ליישב בעזה"י דבודאי אם אדם מעיד להוציא ממון מרשו' אחר ולהכניס לרשותו אז מסתבר שאין על אדם אשר מעיד על ממון חבירו כדי להכניס לרשותו שם עד דהלא הוא זכות לפני עצמו והוי בעל דבר ולא עד זה שרמז הש"מ וז"ל דכיון דמטי לי' הכאה מיני' לאו בר עדו' הוא כלל עכ"ל דמי שמעיד לטובת עצמו לא מקבל שם עד כלל דאין אדם מעיד לעצמו לצורכו לטובתו ולהנאתו אבל אם אדם מעיד להזיק ממון שלו אז לא הוי בעל דבר דנימא שאין עליו שם עד רק הוי עד פסול כמו אם אחיו יעיד על ממונו וכל זה שם בא עכ"פ להעיד נגד ממונו אבל אם מסלק עצמו מממונו ומעיד דשדה זה של לוי כאלו לא מפסיד לעצמו כלום שהוא עוקר שם עצמו מן הממון כאלו לא הי' מעולם שלו וגם אין מעיד להנאתו ולצורכו אז השכל מחייב דגם הרא"ש והראב"ד מודי' לנמ"י בנאמן לחובתו בתורת עדות ודברי הנמ"י אם מודה דלוי הוא דנאמן לחובתו עם נידן דרא"ש בסנהדרי' בשורי נרבע רחוקי' זה מזה כנלענ"ד וקצרתי מאוד ועיי' בשמ"ק בד"ה אלא הבדל בין מחילת אחריות ובין סילוק בגזילה יען שבסילוק מודה שלא נתחייב באחריו' גזילה זו מעולם ודו"ק:

סוף דבר הכל נשמע שלדעתי אין אדם חולק על דין דנמ"י דאדם הוי עד לחובתו אבל דוקא אם אין עדותו מפורש לעשות חוב לעצמנו אבל אם מפורש שכל העדות לעשות חוב לעצמו כמו בנידן בתשו' הרא"ש אז סובר הרא"ש דאינו נאמן אפי' לחובתו וה"ה בנידן שאלתינו יכול המנדב לטעון קיימ"ל כרוב הפוסקי' שאדם נאמן לחובתו ואולי גם הרא"ש מודה בנידן דידן דאין מפורש בו שמדבר לטובת עצמו דמשכחת דדי במעות הנ"ל אשר בידו עם צירוף מאה שיין אשר התנדב האיש ועוד דכאן הגם אם אינם נאמני' הנך שנים שהתנדב רק מאה שיין עכ"פ אין כאן עדים שהתנדב מאה כסף וא"כ הוי רק מודה במקצת שאיש הפודה טוען שהלוה בעבורו מאה כסף והוא טוען מאה שיין וחייב רק שבועה וא"כ יכול להיות שבכל אופן יהי' להם חוב זה וכל נאמנותם רק לפטור משבועה ונאמנים כנלענ"ד להלכה ולא למעשה:

סימן עט

שאלה מעשה באחד שנגנבו לו כמה תכשיטי' של זהב וכסף ואחר רוב ימים גירש שכנו את אשתו ואחר הגירושי' העיד הבעל עם עוד אחד שגרושה הנ"ל גנבה כל הכלים הנ"ל והמה ברשותה רק כל זמן שהיתה אשתו לא רצו לגלות הדבר הבעל לא רצה בעבור חרפתו והעד אמר חשבתי שאני ע"א ולא אהי' מהימן אבל עכשיו העידו יחד ובכל זאת

לא רצתה להשיב מרצונה ואמרה להביא שני עדי' חוץ מבעל' אשר גירש אותה ובין כך חלתה הגרושה וזכרה את הרע אשר עשתה לבעלה כי הציקתהו וכתבה כל נכסי' לבעלה הגרוש כי יראה מפני אימת הדין ובקשה מחילה ממנו ומתה ובא האיש אשר נגנבו ממנו כל הכלים ותבע אותם מבעל הגרוש כי הוא הי' העד בדבר והשיב האיש הבא עלי עדים כשרים אז אשיב אותם אליך אבל בלא זה לא אשיב אותם כי היא טענה בחיי' שלא תקבל אותי לעדות ונשארו הכלים שלה ועכשיו גם אני לא אתן לך בלי עדים כשרי' כי אמת דברה שהגדתי בעבור שנאה והנגזל צועק ככרוכי' וקובל לפני יודעי דת ודין להציל העשוק מעושקו:

תשובה לכאורה נראה פשוט מג' טעמים דהוא צריך להשיב הכלים (א) דבעל באשתו לא מקבל שם עד כלל דהיא כגופו כמבואר בסנהדרין דף י' פלוני זנה עם אשתי ונחשב כבעל דבר ולא שייך לומר דתחילתו בפסלות וסופו בכשרות פסול להעיד דזה דוקא אם קיבל שם עד אבל בעל באשתו לא הוי עד כלל דמהאי טעמא ביאר הש"מ בב"ב דף מ"ג מהני סילוק בנוגע דמתחילה הוי בעל דבר ולא מקבל שם עד ולא שייך לומר שגם אחר הסילוק לא יועיל עדותו דתחילתו הוי בפסלו' יעו"ש ומכ"ש בעל באשתו דהיא כגופו ואחר הגירושין דנפרד עבותות אהבה הוא עלי' עד כשר וכיון שהגיד אז שוב אינו חוזר ומגיד שהעיד לשנאתה וק"ל (ב) הלא בכל נגיעת ממון כשר תחילתו בפסלות וסופו בכשרות כמבואר בש"ע ח"מ סי' ל"ג סעיף ט"ו וביאר בסמ"ע הטעם יען דיש בידו לסלק הנגיעה ולא מקבל כלל שם עדות פסול וה"ה בעל באשתו דבידו לגרש בע"כ של אשה וא"כ הוי בידו לסלק הפסול ואולי יען שיש בזה"ז חרם דר"ג שלא לגרש בע"כ לא נקרא עוד שיש בידו לסלק (ג) הלא הוא עכ"פ הודה לפני השופט שהיא גנבה אותן כלי' ועשה הודאת בע"ד ונאמן אפי' יותר מעדים מכ"ש שהוא בעצמו לא יוכל לחזור כך עלה בדעתי לפום רהיטא:

וכאשר ירדתי בעומק הלכה ראיתי שהדין עם האיש שלא צריך להחזיר הכלי' וצריך אני לברר לסתור הנך ג' טעמים שכתבתי ואסדר הדברים זה אחר זה בעזה"י:

ראשית מה שנראה לכאורה דהוי עד מעלי' דכל זמן שהוא הי' בעלה הי' אשתו כגופו ונקרא בעל דבר ולא עד ולא נקרא תחילתו בפסלות כמו דנוגע לא הוי עד רק בע"ד:

ונלע"ד דבעל שמעיד על אשתו הגרושה בעדות אשר ראה קודם הגירושין נקרא עד פסול ואעתיק דברי השמ"ק שנתקשה מאי מהני סילוק העדים הא הוי תחילתו בפסלות וסופו בכשרות שפסול ותי' וז"ל ולשון אחר פירשו דלגבי ממון לא מקרי תחילתו בפסלות דכיון דמטי לי' הנאה מיני' לאו בר עדות הוא כלל והשתא הוא דאחיל עלי' שם עד והו"ל

תחילתו וסופו בכשרות וההיא שעתא לאו עד הוא כלל דאין אדם מעיד לעצמו ודמי' להההיא דאמרי' במס' מכות אלא מעתה רובע יציל הרוג יציל ומשני במקיימי דבר הכתו' מדבר והני לאו עדי' נינהו אבל בפסול אחר עדים פסולי' מקרי עכ"ל הזהב:

ולכאורה קשה לי במה שכתב שמתחילה הוי בעל דבר ועכשיו אחר הסילוק נעשה עד וז"ל והשתא הוא דאחיל עליו שם עד עכ"ל הלא כל הטעם דתחילתו בפסלות לא מהני משום דכתיב והוא עד או ראה או ידע בשעת ראי' צריך להיות נעשה עד עיי' רשב"ם בב"ב דף קכ"ח ע"א ד"ה בפסלות וז"ל כלומר כל שתחילתו בפסלות שעת ראיית העדות והשתא סופו בכשרות פסול דמעיקרא לא הי' ראוי' לעדות זו וקרא כתיב והוא עד או ראה דבשעת ראיית העדות יהי' ראוי' לעדות זו עכ"ל וא"כ כאן בשעת ראיית המעשה הי' בעל דבר ולא הי' ראוי' להיות עד איך נעשה הוא עד אחר הסילוק הלא אז ליכא מעשה והתורה אמרה בשעת ראיית המעשה צריך הוא ראוי להיו' עד וא"כ איך נעשה עכשיו עד הלא ליכא עכשיו ראיית המעשה וצע"ג:

אמנם יש לתרץ דבודאי אם העד ראה מתנה או הלואה או שמע הודאה או דבר עבירה אשר הוא עד על מעשה או דיבור אשר נעשה ברגע ולאחר הזמן כלה ועבר אותו מעשה או דיבור אז הוא פסול אם כא נעשה עד מיד אבל אם הי' בשעת מעשה פסול להעיד הגם שנתכשר אח"כ לא מהני דהא הגדה עדות ע"כ צריך להיו' על המעשה אשר ראה או שמע אז כאשר הי' פסול ולא קיבל שם עד דלא הי' אז ראוי' להגדה [ולולי דמסתפינא אמרתי טעם על דין הנ"ל דהלא מבואר בכריתות דף י"ב אם לא כוון להיות עד בשעת ראיי' לא יוכל להיות עוד עד בדבר ועיי' בתוס' ישנים ובספרי פ"ח סוגי' דערכאות שהארכתי בשורש הנ"ל וכלל גדול בידינו מילתא דלא רמי' עלי' דאינש לאו אדעתי' אפי' אומר אח"כ ברי לי שהי' כן עיי' הל' שחיטה ובכמה דוכתא בש"ע כנודע וא"כ כיון דבשעת ראי' הי' פסול ולא הי' עליו חיוב עדות א"כ לאו אדעתי' ליתן לבו ועיניו על הדבר דהלא ידע שגם אם יהי' יודע לא יקובלו דבריו לעדות וא"כ הגם שנתכשר אח"כ הוא פסול דהא לא כוון להעיד בשעת מעשה הגם שאומר ברי לי לא נאמן לנו ודו"ק] אבל כל זה אם צריך עכשיו להעיד מכח אותו המעשה או הדיבור אשר ראה או שמע בשעה שהי' פסול להעיד אבל אם מעיד בכח טביעת עין אשר הכיר הספר אז כאשר הי' פסול ובא להעיד כאן לא קשה הא לא הי' ראוי להעיד אז כאשר ראה הספר ומאי מהני הסילוק זה אינו דהא יוכל גם עכשיו להסתכל בספר ולהכיר בט"ע או בסימני' ונעשה עד ע"י ראי' דעכשיו דמאי אולמא דראה מקודם והכיר הספר או שמביט בו עכשיו ומכיר הספר שזה של בני העיר א"כ כיון דלא צריך להגיד העדות על מעשה של שעת פסול אז הוא עד

כשר אחר הסילוק דהוא כשר מתחילתו ועד סופו דאין כאן עדו' אשר תלי' משעת פסול דבשלומא אם לא הי' מתחילה בעל דבר והי' נקרא עד ואעפ"כ הי' פסול לעדות ספר הנ"ל אז לא הי' הסילוק מהני דכבר קיבל שם עד פסול לעדו' של ספר הזה אבל כיון דמתחילה הי' בעל דבר ולא נקרא עד פסול ולא חסר רק זאת שעד צריך להגיד עדותו של ראי' כשרה וכאן שבידו להסתכל פעם שנית בספר א"כ אין עדותו על שעת פיסול ודו"ק כי ישר בעזה"י: ודע דעלה בדעתי דיש להשיב דזה ניחא אם כל טענתם על הספר שבני עיר טוענ' דזה הוא ס"ת שלהם ומבקש' את ספרם בחזרה [ואחר תקנת השוק הם רוצים ליתן את דמי מקחו בחזרה מתה"ש] והוא טוען לא אאמין לכם שזה ספרכם אבל עכ"פ גם בני העיר לא מבקש' רק ספרם שמכירי' הספר בט"ע או בסימנים ולא ירצו לברר שזה האיש גנב הספר וישלם כפל או יהי' רשע פסול לעדו' אז נכון מה שתרצתי דהא אינם צריכי' להעיד על שעת גניבה רק יוכלו גם עכשיו להסתכל בספר אבל אם בני עיר טוענ' הוא האיש אשר ראינו אותו שגנב ספרינו ומבקש' שישלם כפל בזמן שיש סמוכי' או עכ"פ מבקש' אותו לפסול לעדות וגם שלא ישולם דמי מקחו אשר הוא טוען א"כ צריכי' להעיד שראינו שהוא גנב ס"ת שלנו ומעידים על שעת גניבה א"כ נפסל עדותם לגמרי דהוי תחילתו בפסלות וסופו בכשרות ולא מהני סילוק ודו"ק:

שוב התבוננתי דלו יהי' שהם טוענ' שזה ספרם ואיש הזה גנבו א"כ הם מעידי' שתי עדות נפרדות (א) שזה הספר אשר נמצא אתו הוא ספרם שמכירי' אותו בט"ע (ב) עוד מעידי' שזה האיש הוא גנב שהוא גנב ספרם א"כ אמרי' באמת מה שמעידי' שראו שגנב ספרם אינם נאמני' דעל זה לא מהני סילוק דעכ"פ צריכי' להעיד על שעת גניבה והוי תחילתו בפסלות אבל מה שמעידי' שזה הספר אשר נמצא הוא ספרם נאמני' דהא יוכלו גם עכשיו ליתן עיניהם על הספר ויכירו אותו בט"ע או בסימנ' ופלגי' דבורא להאמין עדות אחד ולא השני והבן:

וברשב"ם דף מ"ג בד"ה אין דנין וז"ל אין דנין הגנב והוא טוען לקחתיו בדמי' או שום טענה עכ"ל עוד שם בד"ה ראי' וז"ל עדים שראוהו שגנבו או שמעידין שזהו ס"ת של אותה עיר דכולן שותפין ונוגעין בעדותן עכ"ל הכוונה מבואר אם הגנב טוען לקחתיו בדמים ומבקש רק הדמים בחזרה ושני בני עיר ע"כ טוענ' שראוהו שגנבו והוא בעצמו הגנב וגם זה הספר גנב וזה שדייק שראוהו שגנבו להך ספר ואם הוא טוען שום טענה היינו על גוף הספר שירש מאבותיו או הוא בעצמו כתבו ורוצה להחזיק בספר גופו אז די שמעידין שזהו ס"ת של אותו עיר שמכירי' הספר בט"ע או בסימנים ודו"ק: אך כל זה דנוכל להתיר ע"י סילוק דנחשב מתחילה לבעל דבר ועכשיו מתחיל להיות עד

היינו אם הוא עדות אשר לא צריך להעיד על מעשה שהי' בשעת פסולו או אפי' אם מעיד שני מיני עדות בדיבור אחד עדות אחת אשר לא צריך להגיד על שעת פיסול כמו בספר דמכיר עכשיו הס"ת אז נאמני' לו עדות זה ופלגי' דבורו על עדות שני שראה שהוא בעצמו גנבו אבל אם מעיד רק עדות אחד אשר ראה מעשה אז כאשר הי' פסול אז ממנ"פ לא יוכל להעיד אם רוצה להגיד על שעת מעשה הי' פסול ולא הוי בשעת ראי' עד ואם לאחר הסילוק ליכא מעשה אשר רואה שיוכל להגיד על ידה ופסול לעדות יען דאינו עד כלל ודו"ק:

ולפ"ז בנידן דידן שרוצה להעיד שראה שאשתו גנבה כלי כסף וזהב מבית ריעו וע"כ לא נעשה עד בשעת ראי' דאשתו כגופו דמי' גם עכשיו לאחר הגירושין לא יוכל להעיד דהא תחילתו בפסלות ועכשיו אחר הגירושין ליכא מעשה גניבה ועל מה יעיד וא"כ ליכא ממש בעדות איש אשר מעיד על אשתו הגם שגרשה כיון שהמעשה הי' קודם גירושין ודו"ק:

וחדאי נפשאי שמצאתי בש"ך ח"מ סי' ל"ג סק"י שכתב וז"ל נראה דמי שגירש אשתו אינו כשר להעיד לה רק בעדות שראה לה קודם שנשאת אבל בעדות שראה לה אחר שנשאת לא משום דבעינן תחילתו וסופו בכשרו' ואפי' להראב"ד וסייעתו לקמן סי' ל"ד סק"ו ועמ"ש לקמן סי' ל"ד גבי מה שהשגתי על הריב"ש סי' של"ט עכ"ל הרי מבואר דבעל פסול להעיד אחר גירושין על מה שראה כאשר היתה אשתו כמו שחקרתי ושישו בני מעי תל"י:

ועיינתי בסי' ל"ד ס"ק כ"ח וראיתי שהביא דברי ריב"ש שמכשיר אפי' אם הלוה מעיד לדידי הלוה אפי' אם מעיד דשקל ריבית דלא כדעת המרדכי דמקפיד שדוקא אם אמר דלא נטל ריבית כשר הלוה להעיד דאם נטל הוי נוגע ופסול וריב"ש חולק כיון דפלגי' דיבורי' אז אנו מסלקי' חלק עדות אשר בו הנגיעה והביא ראי' מדברי ראשונים הנ"ל שהקשו מאי מהני סילוק ותירצו דנוגע לאו עד מקרי רק בעל דבר וא"כ חזינן אפי' בעדות נגיעת ממון לא מקבל עליו שם עד כלל אפי' עדות פסולה לא מקרי וא"כ פלגי' דבורו ע"כ תוכן דברי ריב"ש והש"ך חולק עליו בכמה קו' (א) דוקא אם אינו נוגע אז פלגי' דבורו אבל אם נוגע חיישי' שבשביל עצמו מעיד כן כמו באריס דאינו מעיד יען שהוא נוגע לפירות וקשה נימא פלגי' דבורו אע"כ דחיישי' דמעיד בשביל הנאתו ולא מהני פלגי' דבורו וה"ה הכא בלוה וצע"ג (ב) א"כ אי נימא דפלגי' דבורו אפי' אם יש לחוש שמעיד בעבור הנאתו א"כ קשה סילוק למה לן נימא פלגי' דבורו וע"כ יען דבלא סילוק ניהו דלא הוי עד לגבי עצמו עכ"פ נוגע מקרי וצע"ג (ג) דכל תי' של ש"מ הנ"ל אינו מחוור דניהו

דלא אמרי' ביה עדות שבטלה מקצתה דלא מקרי עד עכ"פ תחילתו בפסלות הוי דאל"כ הלא בעל באשתו בודאי הוי כבעל דבר דאשתו כגופו כמבואר בגמ' וא"כ יהי' הבעל כשר לעדות באשתו גרושה הגם שראה העדות קודם הגירושי' ודבר זה לא נשמע מעולם אלא בודאי הגם דהוי בעל דבר תחילתו בפסלו' קרינן בי' עכ"ד:

ולפמ"ש מיושב שיטת ריב"ש בעזה"י דבודאי מי יכחיש סברת הש"ך דלא נוכל לקבל עדות אשר העד מעיד בעבור הנאתו כמו דמוכח באריס דאסור להעיד בעבור שהוא נוגע בפירות אבל כל זה באותו עדות אבל אם העד מעיד ב' עדות נפרדות בדבור אחד כמו לוה שהעיד על מלוה שהלוה בריבית לו ונטל הריבית הנה יש כאן שני עדות שהלוה איש הזה בריבי' ובו ליכא פסול נגיעת הנאה שנית שלקח ממנו הריבית ובו יש נגיעה בעבור הנאתו שיחזיר לו הריבית אז הגם שהוא עושה משני עדיות עדות אחת לדידי הלוה בריבית וגם נטל אותו בכל זאת אמרי' פלגי' דבורו ומקבלי' שהלוה בריבית וגם נטל ריבית מאיש אחר ומה שאמר שהלוה לו וממילא שנטל ממנו הריבית אנו אומרי' שלא נאמין שהלוה לו ונטל ממנו רק נאמין שהלוה בריבית וגם נטל ריבית מאיש אחר אבל לא ממנו או שהלוה אפי' לו אך לא נאמין עדות שני שנטל ממנו הריבית כמו בעדות בני עיר אם מעידים שראוהו שגנבו יש כאן שני עדות נפרדות אחד מה שמכירין הספר בו צריך סילוק שלא יהיה בו נגיע' וממילא לא הוי תחילתו בפסלות דלא צריך להגיד מכח שעת פסול דגם יוכלו להכיר הס"ת ועדות השני שהוא גנב לא נקבל יען שהיה בשעת ראי' פסול הגם שבני עיר אומרי' שני עדו' ביחד ונימא כיון שבטל חד עדות מכח שם פסלות גם השנית יהיה מבוטל אמרי' דעל עדות זה לא קיבל שם פסול כל זמן שהיה כאן חשש נגיעה ופלגי' דבורו ומקבלי' חד עדות והשנית מבטלי' א"כ ה"ה לדידי הלוה בריבית ונטלו אמרי' מה שהוא נוגע לא הוי שם עדות דנימא עדות שבטלה מקצתו בטל גם עדות השני אבל אי היה לנוגע שם עדות פסול אז בודאי כיון שאמר בדיבור אחד שני עדות ועל עדות אחד הוי עד פסול אז גם עדות השני בטל דעדות שבטל מקצתו בטל כולו שבאותו מעמד אשר הגיד עדות השני היה עד פסול אבל סילוק בעי דאל"כ הוי נוגע גם בעדות זה שמגיד שזה ס"ת של בני עיר א"כ הריב"ש סובר סברת הש"ך אבל מחלק שאין עדות אשר אין בו נגיעה מבוטל בביטול עדות השני אשר בו הוי בעל דבר ולא עד פסול אבל בעל באשתו בודאי פסול להעיד דאיך יעיד בשעת מעשה לא הוי עד ואח"כ אינו רואה עדות ולק"מ קו' הש"ך והבן:

ולהצדיק הש"ך נ"ל דתלי' בשני טעמי' שהובאו בש"מ בב"ב דף מ"ד למה נוגע פסול להעיד (א) דחיישי' מכח נגיעתו הוא משקר (ב) דהוא גז"הכ הגם שאומר אמת הוא פסול

להעיד כמו גזירת קרובי' דפסולים יעו"ש וא"כ הש"ך סובר טעם דנוגע משום דמשקר כמבואר בסי' ל"ז סק"א דלא כע"ש יעו"ש א"כ מה בכך דהם שני עדיות ופלגי' דבורו לחד עדות עכ"פ הוא בא להעיד כל השני עדיות בעבור נגיעתו דמבקש שיוחזר לו ממון אשר טוען שנתן ברבית א"כ שקר ענה בו אבל אי הטעם הגם שאומר אמת הוי גז"הכ שלא נקבל עדות אשר הוא נוגע א"כ השכל גוזר דוקא אותו עדות אשר בו הוי הנגיע' אבל פלגי' דבורי' ומקבלי' עדות השני אשר בו לא הוי נוגע כנלענ"ד:

וראיתי בתומי' סי' ל"ד ס"ק כ"ו שכתב דתלי' בפירש דפלגי' דבורו אי הפי' דאמרי' הלוה ולא לו אז האמת עם הריב"ש דאין לך סילוק גדול מזה דאמרי' דלא הלוה לו אבל אי הפי' דאמר' פלגי' דבורו הגם דאמת דהלוה לו אבל בעל דבר אינו עד אז כיון שאמת הדבר א"כ צדקו דברי הש"ך הוא הוי עכ"פ נוגע יעו"ש ולדעתי מה בכך שהוא אמת שהלוה לו ונתן לו ריבית כיון שהוא רק גז"הכ א"כ די לפסול אותו עדות אבל לא עדות השני וריב"ש סובר דנוגע הו' בעל דבר כמבואר בש"ך סי' ל"ו ס"ק ט"ו ולכן מהני כאן פלגי' דבורו כמו שבארתי למעלה ועיי' תומי' סי' ל"ז סק"א שתמה על הש"ך שסובר נוגע משום משקר סותר דברי עצמו וק"ל:

המורם מזה דנסתר היתר א' דמתחילה הוי בעל דבר לדברי ש"מ בשם ראב"ד דזה אינו לדברי הש"ך הוי תחילתו בפסלו' הגם דלא נקרא עד וכפי מה שבארתי יען דלא נעשה עד בשעת ראיית המעש' עכ"פ בעל באשתו גרושה לא הוי עד כלל ודו"ק:

שנית יען דבידו לסלק לא חל עליו שם פסלות וא"כ בעל באשתו דבידו לגרש לא חל עליו שם פסלות כלל כמו דמהני סברא דבידו לסלק בכל עדות ממון והא גופא קשה על הש"ך למה פסול הבעל להעיד באשתו גרושה הא לא חל עליו שם פסלות כלל דהא בידו לגרש:

ונלע"ד לבאר הנה הבאתי למעלה דברי ש"מ אשר חידש בשם הראב"ד דנוגע לא מקבל עליו שם עד רק אחר הסילוק ונתקשתי בו מדברי רשב"ם בב"ב דף קכ"ח דצריך להיות עד בשעת ראיית המעשה וצע"ג ונ"ל לתרץ באופן אחר ממ"ש למעל' והוא דבכל מקום פסקי' כל הראוי לבילה אין בילה מעכב בו וגם אמרינן כלל גדול כל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי וא"כ כיון שבידו בשעת ראית העדות לסלק עצמו ולמחול חלקו או ליורשי גנב או לבני עירו כמ"ש הש"מ בד"ה ולסלקי א"כ נחשב לנו והוא עד או ראה דהא היה בידו להיות עד בשעת ראי' ורשב"ם סיים בב"ב דף קכ"ח וז"ל והוא עד או ראה דבשעת ראית המעשה יהיה ראוי לעדות זו עכ"ל הרי מבואר דדוקא על זה קפדי' דיהיה ראוי' להיות עד הגם שבאמת לא נעשה עד מיד דכל הני דחשיב שם הגמ' דוקא בפסלות

שאין בידו לסלק כגון נתחרש או סומא דאין ביד איש לסלק פסלות שלו וא"כ בבני עיר שבידם לסלק נעשה עד משעת ראי' ודו"ק: ולכאורה עלה בדעתי להוציא דין זה מגוף הברייתא דנקט היה יודע לו עדות עד שלא נעש' חתנו ונעש' חתנו פסול אבל היה יודע לו בעדות עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו ומתה בתו כשר משמע דחותן יודע בעדות לחתנו שלקח בתו אז אם מתה בתו כשר ולא נקט הברייתי' אם החתן היה יודע בעדות לחותנו משנעש' חתנו פסול אבל אם היה יודע בעדות קודם שנעש' חתנו ואח"כ מתה אשתו כשר אלא הוא הדבר דבשלומא אם החותן יודע עדות לחתנו פסול דהא אין בידו לסלק הפסול דאין בידו שחתנו יגרש לבתו אבל אם החתן יודע עדות לחותנו דבידו לסלק הפסול שיוכל לגרש אשתו בע"כ א"כ כיון שראוי' להכשיר עצמו אז אפי' אם ראה משנעשה חתנו וגירש אשתו או מתה יוכל להעיד ודו"ק:

אבל יש לדחו' דהא כוונת הברייתי' ג"כ לאשמעי' דתחילתו וסופו בכשרות כשר הגם שיש באמצע זמן פסלות ונקט בכה"ג שלא היה בידו לסלק הפסול אעפ"כ אם תחילתו וסופו בכשרות כשר דהוי כח דהתירא אבל אם הי' נקנו בעדות החתן לחותן הו"א דוקא אם יש בידו לסלק הפסלות אז תחלתו וסופו בכשרות כשר אבל אצל החותן דאין בידו לסלק הפסול לא מהני אפי' תחילתו וסופו בכשרות קמ"ל אבל לעולם דאפי' אם החתן יודע עדות לחותנו משנעשה חתנו ג"כ פסול רק משום הסיפא דיש רבותא בחותן נקט ג"כ רישא בחותן לחתנו ודו"ק וכל זה איננו שוה לי עכ"פ הסברא מחייב דחתן לחותן יהיה עדות הגם שראה העדות בשעה שהי' חתנו דהא יוכל לקלס הפסול כמו דמהני טעם זה בממון בבני עיר יען דבידו לסלק ולמה לא השמיע פוסק אחד דין זה דחתן לחותנו הוי עד הגם שתחילתו היה בפסלות וצע"ג:

וידעתי שיש לדחוק דבממון יש בידו לסלק עצמו מיד בשעת ראיית המעשה אבל באשתו אי אפשר מיד הגם דיוכל לגרש בע"כ מי יימר דאשתו עמו ויוכל לכופה אבל זה דוחק דעכ"פ משכחת לה דאשתו עמו וקשורה וגט מוכן בידו והי' לפוסקי' לבאר וראיתי שסמ"ע בסי' ל"ג ס"ק כ"ב רמז לחילוק זה שכ' וז"ל שהיה יכול לסלק עצמו מיד משא"כ בפסול קורבה עכ"ל ולא נ"ל וק"ל: לכן אמרתי לחדש דבר בעזה"י דנחזי אנן בבני עיר שנגנב ס"ת שלהם ויש עדים מבני עיר שפסולים להעיד בעבור שהם נוגעי' בעדותן אבל אטו הווין הנך עדי' פסולי' לגבי האיש אשר נמצא אתו הס"ת הלא אם עכשיו יעידון הנך עדים עליו שלוה מאה זהובי' או שנתן איזה מתנה או שעבר עבירה בכל עדות שבעולם אשר אין להם הנאה מהעדות אז בודאי המה עדים כשירי' אצלו גם עכשיו רק בעדות זה של ס"ת המה נוגעים ואסורים להעיד נמצא שלא נאבד מן עדים הנ"ל שם עדים לגבי

איש הזה רק אנו דנין הגם ששני אנשים הנ"ל יוכלו להיות עדים לגבי האיש אבל עכ"פ בעדות זה לא נקבל עדותם יען שנוגעי' הן אז אמרי' כיון שיש בידן לסלק מנגיעה ולא יופסקו מהם שם עדים גם לגבי עדות זה ופועל הך בידן לסלקן שלא יבוטל מהם שם כשרות לעדי' אבל בחתן היודע עדות לחותנו אחר שמתה אשתו דכל זמן שאשתו חי הוא פסול לחותנו לכל עדות שבעולם ונתבטל ממנו שם עד לגבי חותנו אז לא מהני בידו לגרש ולסלק הפסלות לעשות מעד פסול עד כשר וכלל גדול יעלה בידי שיש לסלק פועל רק זאת שלא יתבטל שם עד לעדות זה כמו שהוא עד לגבי איש זה עצמו לכל עדות שבעולם אבל לפעול בידו לסלק לעשות עד לגבי איש זה כמו שהוא עד לגבי שאר אנשים זה לא אמרי' [דוגמא לדבר בר"ן חולין שם איסור לא נפסק מנותן טעם בר נותן טעם אבל גם לא חל שם איסור בנ"ט בר נ"ט דהיתר:] ולפ"ז מיושב קו' הש"ך למה לא מהני עדות בעל בגרושתו אשר ראה עדות כאשר היתה אשתו ולפמ"ש לק"מ דש"מ וראב"ד חדשו זאת בנגיעת עדי' ואנשי עיר כיון שהוי בעל דבר כאשר היה נוגע לא חל עליו שם עד פסול וכ"ת עכ"פ הוי תחילתו בפסלות כקו' הש"ך זה אינו דהיה בידו לסלק וכל זה דוקא בבני עיר דלא נסתלק מהם שם עדי' בשאר עדיות לאותו איש אבל בעל באשתו דהיה פסול לה לכל עדות שבעולם דאשתו כגופו דמי' כמבואר בסנהדרין דף י' אז בודאי נשאר סברת הש"ך הגם דהוי בע"ד עכ"פ תחילתו בפסלות היה והבן זה מאוד:

היוצא מזה דאפי' סילוק לא מהני בעדות בעל באשתו גרושה ונסתר טעם שני שכתבתי וק"ל:

וחפשתי במקורן של הדברים וראיתי בב"י שציין לעיין במרדכי בב"ב וראיתי שם בסי' תקל"ט שהקש' קו' הנ"ל הא הוי תחילתו בפסלו' ותי' דיש לחלק בין איסור לממון בין לדון או להעיד וכ' עוד שני תירוצים וז"ל ועי"ל כיון שמתחיל' היה בידו לסלק עצמו קרי' בי' תחילתו וסופו בכשרות ולא דמי להאי דיש נוחלין דהתם לא מצי לסלק עצמו אי כמי לא דמי לשאר פסולין כגון קרוב ונתרחק פתוח ונסתמא דהתם פסול לכל עדות אבל הכא אינו פסול כי אם לדבר הזה בלבד עכ"ל ראה בעיניך את הדברי' אשר בארתי שהבין בתי' הראשון אם יש בידו לסלק מהני והאי דיש נוחלין אין בידו לסלק דאין ביד החותן שחתנו יגרש לבתו כמו שאין ביד העור להיות גלוי עיני' וכדומ' ובתי' הב' חידש דדוקא בנגיעה מהני סילוק דכשר גם לאיש זה לכל עדיות שבעולם אבל בהני דיש נוחלין כגון קרוב או פתוח ונסתמא דפסול לכל עדיות שהקרוב פסול לקרוביו לכל עדיות שבעולם הנוגעי' לקרוב והנסתם פסול לכל מיני עדיות לכן הוי קרוב ונסתם דעכ"פ למי שהוא

פסול לא משכחת להיות עד אצלו משא"כ בבני עיר דכשרין לאיש ההוא בעצמו לכל עדיות אשר לא יהיו נוגעי' וברוך ה' אשר הנחני בדרך אמת של ראשונים:

וראיתי בתומי' סי' ל"ד ס"ק כ"ח שחקר על חקירת הש"ך אי מהני בשב מרשעו שיכול להעיד מה שראה ברשעתו או נקרא תחילתו בפסול שכ' וז"ל ולפענ"ד נראה בהיפך דמרדכי נתן שני טעמים למה בפיסול ממון לא בעי' תחילתו וסופו בכשרות טעם א' משום דבידו לסלק עצמו בכל עת טעם ב' דאין זה פסול לכל אדם כמו קרובי' רק לזה שנוגע בממון עכ"ל: והנה לטעם הב' דשרשן של הדברי' דכיון דיכול להעיד לאחר כיון שנסתלק הרי הוא כאחר בפסול מחמת רשעות לא שייך האי טעמא דהרי פסול לכל עולם יותר מקרובי' דפסול רק לקרובי' וזה פסול לכל העולם עכ"ל הבין דכוונת המרדכי בתי' ב' דסילוק מהני להיות כמו עד לאיש אחר ונתקשה באמת הלא קרוב פסול רק לקרוביו והבין דבנוגע מהני סילוק דהוי רק פסול לאיש הזה בלבד ולא לשאר אדם כמו שמבואר מלשון שהעתקתי ובמכ"ת לאלף הכוונה מבואר כמ"ש דמרדכי מחלק אם ראוי להגיד שאר עדיות גם באיש הזה אז מהני סילוק אבל אם לאיש הזה פסול לכל עדות אז לא מהני סילוק אבל אם כשר לשאר בני אדם לא עלה על דעת המרדכי מעולם ולא ידעתי מה הי' לו לתומי' לפרש בדרך הזה:

ובנתי בדברי התומי' ס"ק הנ"ל וראיתי שנתקשה בתי' הראשון של המרדכי דאם יש בידו לסלק לא פוסל את העד הגם שתחילתו בפסלות ונתקשה הגאון א"כ למה פסול אם הי' יודע לו עדות משנעשה חתנו הא יכול לגרש את אשתו ואשה מתגרשת בע"כ והניח כמעט בקו' יעו"ש ובמכ"ת שם איירי דחותן יודע עדות לחתנו ואטו יש ביד החותן שחתנו יגרש בתו אבל בהיפך אם החתן יודע עדות לחותנו דילמא באמת כשר יען שבידו לגרש אשתו בע"כ כמו שבארתי למעלה באר היטב והוא פלא על גאון ישראל כמותו איך לא הביט על זה:

המונף מכל מה שכתבתי דלתי' השני ודאי בעל באשתו גרושה לא הוי עד הגם שמסולק אח"כ מנכסי' כמו שכתבתי לעיל:

שלישית דנימא עכ"פ הוא עשה הודאת בע"ד שהיא גנבה כלי' מאיש וחייב להחזיר מטעם הודאה דהודאת בע"ד כמאה עדים דמי וצ"ע אך לסתור הטעם הזה צריך אני להרחיב בשורש א' אשר לא ראיתי עד עתה מי שעמד עליו לחקרו ולבארו וזה החלי בעז"ה:

נסתפקתי מי שמעיד ונודע שהוא קרוב ולא מקבלי' העדות מי נימא אם יש בו בעדות חוב לעצמו מקבלי' העדות עכ"פ לחובתו דהודאת בע"ד כמאה עדי' דמי ועשה עכ"פ

הודאת בע"ד או נימא הכי כוון הוא לעשות הודאת בע"ד הוא כוון להעיד ובשלומא אם הי' מקבלי' העדות אז נאמן גם לחובתו אבל כיון שאין מקבלי' עדות מפי קרוב וא"כ גם לענין חובתו לא מקבלי' העדות לעשות ממנו הודאת בע"ד וצע"ג:

ונלע"ד לבאר דהנה דעת הנמ"י דנוגע נאמן לחובתו הובא בש"ך סי' ל"ז סק"א אבל דעת הרא"ש בתשובה דנוגע אינו נאמן לחובתו כמו שאינו נאמן לזכותו עיי' כלל ו' סי' כ' וסיים וז"ל ועדים מפורעי מס בעלי דבר הן דאינן יכולי' להעיד לא לזכות ולא לחובה דאין חילוק בעדות הפסול פסול לכל חלקם יכולי' לוותר בהודאתם עכ"ל ויש לדקדק למה כתב חלקם יכולי' לוותר בהודאתם ולא כתב חלקם מוותר בהודאתם דהא המעשה הי' שכבר העידו העדות וא"כ הלא עשו כבר הודאת בע"ד וא"כ למה השיב הרא"ש שיכולי' לוותר ולא כתב הלכה למעשה חלקם מוותר בהודאתם וצע"ג מזה נגלה יען דלשיטתו הוי נוגע כמו קרוב כמו שקרוב אינו עד לחובתו כמו לזכותו ה"ה נוגע אינו נאמן בתורת עד לחובתו כמו לזכותו וא"כ הנך עדים דבאו להיות עדים בדבר ובתוך העדות עשו לעצמן חוב ואנו לא מקבלי' דבורם לעדות א"כ אין אנו יכולי' לעשות מעדות אשר לא נקבל לעדות הודאת בע"ד לענין שלא יכול לחזור בו כמו שהוכיח הנמ"י בריש ב"מ דאל"כ הוי כל הודאה מתנה יעו"ש כי נעימי' דבריו דזה דוקא אם בא לעשות הודאה או שבא להגיד עדות ובתוך עדות יש ג"כ לחובתו ונתקבל העדות מהני גם הודאת בע"ד אבל אם בא להעיד ואנו אין מקבלי' עדותו לא נוכל לעשות בע"כ הודאת בע"ד לכן השיב הרא"ש אם אינן חוזרי' עוד יכולי' לעשות וויתור בחלקם מחמת הודאת בע"ד אבל בודאי יכולי' עדיין לחזור מדבורם כנלע"ד ואם הוא כן בנוגע מכ"ש בקרוב שהגיד עדות וכפי כלל התורה אין קרוב עד א"כ אין מקבלי' העדות להודאת בע"ד כנ"ל פשוט:

ובזה אוציא לאור צדקת שיטת הראב"ד פ' המדיר הובא בר"ן דף ע"ב וז"ל ואי לא ידע מנא ידע מי אמר לו אח"כ שהוא בא לפנינו להוציאה והאי דלא אוקמי במודית כ' הראב"ד משום דאינה נאמנת דאין אדם משים עצמו רשע ולא נראה דלהפסיד כתובתה ודאי נאמנת דהודאת בע"ד כמאה עדי' דמי אלא משום מילתא דלא שכיח לא אוקמי בה וכל הרואה ישתומם איך נעלם מראב"ד חלילה דאדם נאמן על ממון לעשות עצמו רשע אפי' אומר גנבתי או גזלתי וצע"ג:

ובמ"ש נכון שיטת הראב"ד הלא היא באה להעיד שהאכילתו איסור כי טבעה רע ואם אנו מקבלי' עדותה הוי הדין שיוכל להוציאה בגט בלא כתובה וכיון שעל גוף העדות אינה נאמנת א"כ איך אפשר לעשות מעדות שאין אנו מקבלי' הודאת בע"ד בשלומא אם אנו מקבלי' העדות אז בודאי נאמנת גם על כתובתה בתורת הודאת בע"ד אבל כיון

שאינה נאמנת בעדות איך נוציא הודאת בע"ד אבל באומר גנבתי או גזלתי אז עשה בפיו הודאת בע"ד שיש בידו גניבה או גזילה אבל אם רק צפון בתוך העדות הודאת בע"ד אז אם ליכא עדות ליכא הודא' כנלע"ד בעזה"י וראיתי בפנ"י שתי' כיון שהוא קנס רק יען שעברה על דת וכיון שלא עברה על דת ליכא קנס והיא לא הודית להפסיד כתובה ולפמ"ש אפי' הי' זאת צפון בתוך עדותה לא מפסדת כתובתה כנ"ל בעזה"י:

ולפ"ז אפי' לשיטת נמ"י המובא בש"ך סק"א שנוגע הוי עד לחובתו דאין אדם קרוב אצל ממונו היינו דוקא שאין בעדותו שום צד הנאתו דאז הוי עד מעלי' אבל אם באמת יש שום צד הנאה אפי' יש בעדותו מצד אחר עדות לחובתו לא אמרי' דעכ"פ נקבל מעדות הודאת בע"ד דכיון שבא להעיד ועדותו לא נקבל מצד נגיעה א"כ גם הודאת ע"ד אין כאן כמו בקרוב דלא הוי אפי' הודאת בע"ד:

ולכאורה קשה לי א"כ דמי שבא להעיד אם הוא נוגע אין כאן אפי' הודאת בע"ד א"כ איך הקשו בגמ' כיון דאסהיד דלוי הוא איך מצי מפיק מאי קו' נחזי אכן הלא שמעון הנגזל הוי נוגע דהא כבר הביא עדים לב"ד שראובן גזל שדה ממנו [וראיתי לתומים ס"ק י"ז שנתקשה לשיטה הנ"ל א"כ מאי משני הגמ' הראשון נח לי הלא אם יש לו עדים כבר בב"ד דאל"כ הוי רק קול א"כ יכול להוציא בעדים אפי' מיהודה מכ"ש שיכול לעכב מיד ביד לוי וא"כ יערער מיד בעדים ולא נשאר עוד לחשוד אותו לנוגע בעדות יעו"ש שתי' בדוחק גדול במכ"ת לאלף לק"מ דעדים יש שנגזל משמעון שדה וראובן גזלו אבל לא ידעו איזה שדה שיש לראובן כמה שדות נוגע הוי דהוא יודע בעצמו שהוא הדה זה שיש עתה ביד לוי אבל לא יוכל לערער לעכב מיי ביד לוי דהא אין כאן שמכירי' שזה הוא השדה שנגזל ממנו עיי' בש"מ דמדייק שהביא עדים שגזל ממנו שדה ולא כ' שראובן גזל השדה ממנו והארכתי בזה בלשון התוס' בלימוד] או שהי' נוגע ע"י קול עפ"י עצמו או עפ"י אחרים עיין בש"מ ובטור סי' ל"ז עכ"פ טרם שמעיד אנו ידענו שהוא נוגע לשדה הנ"ל אם יעיד עליו א"כ אמאי נקבל עדותו כלל ויהי' הודאת בע"ד לחובתו איפכא מסתברא לא נקבל ממנו עדות ולא יהי' הודאת בע"ד בשעת הגדה לחובתו דבשלומא אם אפי' לא מהני עדותו נשאר הודאת בע"ד א"כ ע"כ צריכי' אנו לקבל ההודאה ואז ממילא נסתלק הנגינה והוי עד אבל אי אמרי' אם אין כאן עדות אין כאן הודאה א"כ אנו צריכי' להתחיל שהוא עד ואח"כ נעשה הודאה וקשה שפיר איך נתחיל שהוא עד הלא מתחילה הוי נוגע וצע"ג:

אמנם לק"מ דלשיטת נמ"י אם אדם מעיד לחובתו נאמן בתורת עדות ולא בתורת הודאת בע"ד רק יען דאין אדם קרוב אצל ממונו ובפרט אם לפי דבורו אשר מעיד ללוי הוא הוא

עוקר שם בעלי' כאלו לא יעשה לעצמו חוב א"כ כל נוגע הוי ספק נוגע אם יגיד לחובתו הוי עד ולא נוגע ואם יגיד לזכותו הוי בעל דבר ולא עד ואז אפי' הודאת בע"ד לא הוי א"כ טרם שנשב לב"ד אנו שומעי' מה שרוצה להגיד אם לחובתו אז ידענו דהוי עד ומקבלי' עדותו ואם נשמע ממנו שיש לו בו הכאה אז הוא נוגע לא נשב לב"ד לקבל עדותו דלאיזה תכלית נקבל כיון שאומר לזכותו אפי' הודאת בע"ד לא הוי לכן אז אין מקבלי' ממנו עדות כלל ודו"ק:

וחסדי ד' אזכיר שהאיר עיני להבין בזה תורת רשב"א המובא בש"מ בב"ב דף מ"ד בד"ה דאמר אנא ידענא דלאו וכו' וז"ל מהכא שמעי' דכל שהוא בעדותו נוגע בעדות מחמת ממון ובא להעיד אין דוחי' אותו מיד לומר נוגע בעדות ואין שומעי' לו בין לזכותו ובין לחובתו כבנגיעת עדות דקורבא אלא שומעי' אם יש בעדותו לפי ראות דייני' שום נגיעת עדות להנאתו אין מקבלי' ממנו בשם רשב"א ז"ל עכ"ל ולשונו מוקשה (א) אם כוונתו להוכיח מזה דאדם נאמן לחובתו כשיטת נמ"י א"כ למה הוכיח זה מדתירצו דאמר אנא ידענא דלאו דיהודה הלא יותר יש להוכיח מקו' הגמ' דהקשה וכיון דאסהיד דלוי הוא וע"כ דהוא עד לחובתו כאשר הוכיח הנמ"י דין זה מקו' הגמ' ולמה ציין רשב"א להוכיח דינו מאנא ידענא דלאו דיהודה וצע"ג (ב) אם כוונתו להוכיח שאדם נאמן לחובתו א"כ הי' לו לומר מהא שמעי' דאדם הוי עד לחובתו מה לו להאריך אם שומעי' או לא שומעי' פשיטא אם הי' נאמן לחובתו ע"כ ידענו דשומעי' לו וצע"ג (ג) מה זאת עשה לנו הרשב"א שיהי' ס"ד שדוחי' אותו מיד ואין שומעי' לו הלא השומע אינו מפסיד מה לנו בשמיעה הי' לו לומר שדוחי' אותו ואין מקבלי' עדותו וצע"ג (ד) מה שסיים אלא שומעי' לו ואם יש לו בו הנאה אין מקבלי' עכ"ל הוא דבר שפתים חלילה דפשיטא דאין מקבלי' ממנו עדות להנאתו וצע"ג:

אך הן הן הדברי' אשר אמרתי דדבר ברור אם בא קרוב להעיד אין שומעי' לו כלל שאולי יגיד דבר שהוא לחובתו ויהי' עכ"פ הודא' בע"ד זה אינו דכיון דהוא בא להגיד עדות ובתורת עדות לא מהני' דבריו ממילא ליכא אפילו הודאת בע"ד שלא בא לעשות הודא' [ולא דמי לסי' ע"ה וסי' פ"ז בח"מ לענין הודאה מתוך כפירה דמהני עיי' בב"י ובש"ך שם דרחוקי' זמ"ז כרחוק מזרח ממערב כמובן] והי' ס"ד דגם בנוגע נעשה כן דהא אנו יודעי' שהוא נוגע וא"כ אפי' אם יצמיח מעדותו להנאתו גם הודאת בע"ד לחובתו מצד אחר בכל זאת הדין דאפי' הודאה אין כאן ולכן אזלינן בנוגע כמו בקרוב שלא נשמע אליו כלל דבכל אופן לא יהי' נאמן בתורת עדות וממילא כל השמיעה לבטלה אבל באמת אינו כן בנוגע לחובתו הוי עד אבל אמת להנאתו אפילו הודאה אין כאן ולכן אנו שומעי'

דבריו לא בתורת עדות ואם יש שום צד הנאה שאינו עוד בגדר עדות אז לא מקבלי' עדותו דהא ידענא דאפי' הודאת בע"ד לא יהי' ולמה נשב לקבל עדות ודו"ק: ועתה בא ברוך ד' וראה כי נכונים דבריו מתחילה אעורר על דקדוק א' בסוגי' מתחילה הק' הגמ' כיון דמסהיד דלוי הוא נקט הגמ' לשון עדות ומשני הגמ' דאמר אנא ידענא למה לא נקט הגמ' דאסהיד דלאו דיהודה וצע"ג ומזה חידש הרשב"א וז"ל מהכא שמעי' דכל שהוא בעדותו נוגע בעדות מחמת ממון שאנו יודעי' מתחילה שהוא נוגע בעדות זה שהוציא בעצמו קול מתחילה [כהובא בש"ע שם מקודם בשם רשב"א] ובא להעיד אין דוחי' אותו מיד לומר נוגע בעדות ואין שומעי' לו בין לזכותו ובין לחובתו כבנגיעת עדות דקורבא כמו בקרוב אין שומעי' דאפי' אם יגיד לחובתו אין אנו עושי' ממנו הודאת בע"ד ה"כ בנוגע בעדות כיון שלזכותו לא הוי עד ממילא לחובתו ג"כ אינו עד וא"כ אפי' הודאת בע"ד ליכא א"כ לאיזה תכלית נשמע דבריו שמגמ' מוכח אם מגיד לחובתו הוי עד ולכן שומעי' דבריו מתחילה לא בתורת קבלת עדות ואם יש בו להנאתו אז באמת אפי' אם יצמיח מצד אחר גם לחובתו אינו נאמן מתורת הודאה יען שבא להעיד לכן אין מקבלי' עדות אם יש בו להנאתו אבל לחובתו הוי עד לכן אם באמת אמר דלוי נקנו לשון כיון דאסהיד אבל אם לא אמר כן א"כ באמת לא קבלנו עדות נקט הגמ' דאמר דלאו דיהודה וא"כ כשמע אם יש בדבריו צד הנאה אז לא מקבלי' עדותו כלל אפי' בתורת הודאה ואקוה שפי' זה ברור ואמת בהבנת רשב"א ז"ל ודוק:

סוף דבר הכל נשמע כי נראה מרא"ש וראב"ד ורשב"א דאם אין אנו מקבלי' עדות אז לא ניקח ממנו הודאת בע"ד וא"כ כאן שבעל לגבי אשתו פסול לעדות א"כ לא נקבל ממנו הודאת בע"ד מאותו עדות כי הוא כוון להעיד וכיון שלא נקבל עדותו לא פלגי' עדותו לקבל החצי ודו"ק:

עוד עלה בדעתי דאין אומרי' הודאת בע"ד כק' עדי' דמי רק אם עכ"פ בשעת העדות הוא בעל הממון באמת או יכול להיות בעל הממון כפי הודאת חבירו עיי' רשב"א גיטי' דף ע"ח מתרי הודאת בע"ד שסותרי' זה את זה אבל כאן בשעה שעשה הודאה על הכלי לא הי' בעל הממון כי הכלי' או של איש הטוען או של אשתו הגרושה וא"כ ליכא בעולם הודאת בע"ד ודו"ק ובזה יש ליישב ג"כ הראב"ד שהבאתי לעיל כי אין אשה בעלת ממון בכתובתה כי לא נתנה לגבות מחיים אלא או במיתה או בגט ושניהם מחוסרי מעשה וגם אין בידה א"כ לא מהני הודאת בע"ד שלה על ממון שאין עכשיו שלה ולא ראוי להיות עכשיו שלה והבן אך דבר זה צריך בירור גדול בשורש הודאה אם הטעם דהודאה אמת עיי' רש"י אשר יאמר עליו כי הוא זה ונאמן על עצמו יותר מעדי' עיי' קצוה"ח סי' ל"ג

וסי' ל"ז או מטעם חיוב חדש ותלי' עוד אי הודאת בע"ד מהני למפרע וכעת אין פנאי לזה ולא באתי רק לעורר על הדבר:

ואחר שגמרתי התשובה מצאתי בש"מ בב"ב דף מ"ד בפסק הלכה בד"ה ועלה בידינו שבתוך הפסק כתב וז"ל כמו שהקרוב פסול לעדות כך כל מי שנוגע בעדות ונראה לדייני' שיש לו צד הנאה בו פסול לאותו עדות חומר בקרוב מבנוגע בעדות שאם הי' יודע לו עדות משנעשה חתנו ומתה אשתו פסול להעיד באותו עדות הואיל ותחילתו בפיסול היתה אבל אם הי' יודע לו בעדות כשהי' נוגע בעדות וסלק עצמו מאותו ממון שהי' נוגע מחמתו בעדות כשר לאותו עדות הקרוב פסול להעיד בין לזכות ובין לחובה והנוגע בצד אחד בעדות שומעי' דבריו אם יעיד בדרך שנוגע בה בעדות עדותו פסולה ואם הוא מעיד בדרך שאינו נוגע בעדות עדותו כשרה עכ"ל מדבריו יש ללמוד ראי' למה שחדשתי:

סימן פ

שאלה בגט הנאבד מיד השליח המביאו ונמצא ברחוב ברה"ר וכאשר נשמע שנמצא הגט בא איש וצועק כי הוא שליח מארץ רחוקה והוא נותן סימן בגט שראה בו נגד אור השמש נקב באות ע' ברגלה אם מהדרי' לו הגט לגרש או ניחוש אולי עבר איש אחר וממנו נאבד הגט הגם שנותן סימן באות ע' יש נקב ברגלה מי נימא כיון שאינו יודע באיזה התיבה כתוב בו אות ע' אולי לא הוי סימן מובהק או נימא שסימן כזה הוי סימן מובהק וצע"ג: תשובה נלענ"ד להתהלך ברחבה לחקור ולדרוש בלשון חכמים מחכים כי הוא דבר צריך עיון גדול ולדעתי מקום הניחו לי רבותי ז"ל להתגדר בו ואני תפילה גל עיני ואביטה נפלאות:

בגטין דף כ"ז ע"ב רב אשי אמר כגון דקאמר נקב יש בו בצד אות פלונית דהוי לי' סימן מובהק ודוקא בצד אות פלוני דהוי לי' סימן מובהק אבל נקב בעלמא לא מספקא לי' סימנין אי דאורייתא אי דרבנן ולכאורה אין פותר ללשון חכז"ל:

א הלא רב אשי אמר כגון דקאמר נקב יש בו בצד אות פלוני דהוי לי' סימן מובהק וא"כ מה שכתב ודוקא בצד אות פלוני דהוי לי' סימן מובהק הוא לשון בעל מסדר הגמ' שבא לפרש דברי רב אשי כמ"ש רש"י וז"ל ודוקא נקט רב אשי בצד אות פלוני דהוי סימן מובהק דאין עדות ברורה מזה עכ"ל וא"כ מאי כופל הבעל מסדר כל דברי ר"א בקיצור הי' לו לומר ודוקא בצד אות פלוני אבל נקב בעלמא לא או שהי' לו לפרש ודוקא סימן מובהק כזה אבל נקב בעלמא לא דמספקא לי' לרב אשי אי סימני' דאורייתא או דרבנן וצע"ג:

ב גם על רב אשי קשה שהי' לו לומר כגון דנותן סימן מובהק אבל סימן אמצעי לא הכי בא כאן לרב אשי לפרש מאי סימן מובהק הלא לא בא רק לתרץ דאיירו באמר תנו נותנין כגון דאמר סימן מובהק מאי זה שמפרש כאן דנקב בצד אות פלוני הוי סימן מובהק:

ג מנ"ל דמספקא לרב אשי אי סימני' דאורייתא אי דרבנן דילמא פשיטא לי' דסימני' דרבנן מדנקט מפורש נקב בצד אות פלוני דהוי לי' סימן מובהק ואי מספקא לי' הי' לו לסתום ולתרץ כגון דאמר סימני' ממילא אי סימנים דאורייתא מהני סימן אמצעי ואי סימנים דרבנן צריך סימן מובהק ומדפריש סימן מובהק בודאי סימנים דרבנן וצע"ג:

ד פלא דמסיים אבל נקב בעלמא לא נקב בעלמא לא הוי אפי' סימן אמצעי ולא נקרא סימן כלל דתיבת בעלמא מורה שלא מגיד רק זאת שים בגט נקב והוא שכיח מאוד וא"כ כיון שרב אשי אמר בפי' נקב בצד אות פלוני שהוא סימן מובהק אז כל מה שלמטה ממנו כגון שיציין קצת נקב בשורה ולא באות דהוי סימן אמצעי ג"כ לא מהני דעכ"פ סימן מובהק לא הוי וא"כ מאי חידש המסדר הגמ' שנקב בעלמא לא הוי כסימן מובהק הוא דבר שפתים אך למחסור חלילה וצע"ג:

אמנם הכל נכון בעזה"י דהנה לשון שבחר רב אשי נקב יש בו בצד אות פלוני יש לבאר בשני פנים ואיזה אופן הוא האמת תלי' אי סימנים דאורייתא אי דרבנן (א) נקב יש בו בצד אות פלוני' הכוונה כגון שנותן סימן שיודע שיש נקב באות ידוע למשל שאומר שנמצא בו אות ה' ובצדו יש נקב אבל אינו יודע אם אות ה' עומד בשורה ראשונה או באמצעי' או באחרונה שנמצא שמציין עכ"פ סימן טוב שיודע שיש לגט נקב באחת מכ"ב אותיות ויודע האות שהוא אות ה' ואשמעי' שסימן כזה הוי סי' מובהק הגם שאינו מציין השורה ומקום עמידת האות בראש השורה או בסוף השורה עכ"פ מציין האות שהוא אות ה' ולא בצד אחת משאר האותיות וסימן כזה הוי סימן מובהק אבל אם אמר רק זאת שיש בצד אחת מן האותיות נקב ואינו יודע גם זאת באיזה אות מן כ"ב אותיו' אז הוי סימן בעלמא כמו ארוך וגוץ ודוק (ב) נקב יש בו בצד אות פלוני' הכוונה שאינו זוכר שם האות אשר הנקב עומד בצדו רק זאת הוא יודע שבראש השורה השלישית בצד אות הראשון של השור' הזאת יש שם נקב אבל אינו יודע אם האות הראשון שם הוא ה' או פ' או ק' יהי' שם האות ההוא ווה שהוא אני יודע שבאות הראשון של השורה השלישית יש מצדו נקב והוא סימן מובהק ביותר שיודע לצמצם ולשער עמיד' הנקב שהוא בהתחלת אות הראשון מן השורה השלישית ומכ"ש אם יודע עוד שאות הראשון שם נקרא בשמו למשל שאומר שאות הראשון שם הוא ה' או פ' או ק' וכדומה אבל באמת אם אומר רק

זאת שבאות ה' או פ' או ק' יש בצדו נקב אבל איני יודע מקום עמידת האות לא הוי סימן להדר גט אשה יען דהוי רק סימן אמצעי ולא מהני והבן:

ועתה נבוא לבאר דיש לדקדק בלשון רב אשי נקב יש בו בצד אות פלוני' דהוי לי' סימן מובהק תיבות דהוי לי' מחוסרי' הבנה כך הי' לומר נקב יש בצד אות פלוני' דהוי סימן מובהק דהך סימן של נקב בצד אות פלוני' סימן כזה הוא סימן מובהק אבל לשון דהוי לי' משמע דהוא בעצמו לא הוי סימן מובהק תמיד דמשכחת נמי דלא יהי' סימן מובהק ולכן אמר רב אשי שאיירי שאומר נקב יש בצד אות פלוני' ובאופן דהוי לי' סימן מובהק והוא פלא לכאורה:

אך הכל כמין חומר בעזה"י דבנקב יש בו בצד אות פלוני' יש לפרש כמש"ל בשני פנים או דאומר רק זאת שבאו' ה' יש לו מצדו נקב אבל אינו יודע המקום שעומד אות ה' הנ"ל אם בראש או בסוף השורה או בראש או בסוף הגט ובכל זאת הוא נותן סימן נקב בצד אות פלוני' לכן החכים רב אשי כגון דקאמר נקב יש בו בצד אות פלוני' אבל איזה אות פלוני' דהוי לי' סימן מובהק שיציין עמידת המקום של האות ולא שיודע שם האות דאז לא הוי סימן זה של נקב יש בצד אות פלוני סימן מובהק והבן זה או הכוונה דקאמר נקב יש בו בצד אות פלוני כגון שאומר שבצד אות פ' יש נקב בצדו וחדש רב אשי דהוי לי' סימן מובהק דבשלומא אם אינו מציין אפי' האות רק יאמר סתם שיש בגט נקב או שיאמר שיש בשורה ד' נקב זה לא הוי סימן מובהק אבל כיון שאומר שאצל אות ידוע יש נקב הוי לי' הך סימן סימן מובהק ובא בעל המסדר הגמ' ומפרש דאין כוונת רב אשי לומר דכל נקב בצד אות פלוני' הוא סימן מובהק אלא הכוונה אבל נקב בעלמא לא אם הסימן של נקב בצד אות פלוני' לא הוי אלא נקב בעלמא כגון דאומר שבאות ה' או פ' של הגט נמצא נקב לא מהני יען דלא יודע לציין מקום הנקב דהא בכל מקום בגט אשר נמצא אותו אות יוכל להיות הנקב זה לא מהני והבן אבל הא גופא קשה מנ"ל לפרש כך דילמא הוי הפי' דסתם נקב באות פ' הוי ג"כ סימן מובהק אך יען דנקט כב אשי דאומר סימן נקב בצד אות פלוני' דהוה לי' סימן מובהק ולא תי' בקוצר כגון דאומר השליח סימן מובהק מזה נשמע דרב אשי מספקא לי' אי סימני' דאורייתא או דרבנן ונקט שהשליח נותן סימן אשר משכחת בו גם סימן אמצעי אי סימני' דאורייתא כגון אם יציין רק אות ידוע ולא ידע מקום האות היכן הוא עומד ולמ"ד סימני' דרבנן משכחת בו ג"כ דהוי סימן מובהק אם מציין השורה ועמידת האות אשר הנקב מצדו ואשמעי' רב אשי הגם דספק אי סימנים דאורייתא לא מהדרי' אלא דוקא אם הוי הסימן שיש בו נקב מצד אות פלוני' גם סימן מובהק אבל אי סובר רב אשי סימני' דרבנן וידענו מכבר שצריך סימן מובהק

ויהי' כוונת רב אשי לאשמעי' דכיון דאומר נקב יש בו מצד אות פלוני' הגם דלא מציין מקום עמידתו הוי סימן מובהק א"כ איך בא זה לכאן לפרש מה דהוי סימן מובהק הלא הוא לא בא אלא לתרץ דמשכחת תנו אם נתן סימן מובהק מה לו להאריך כאן איזהו סימן מובהק והבן אבל אי מספקא לי' לרב אשי אולי סימנים דאורייתא ומהני בתור' סימן אמצעי אם יציין נקב יש בצד אות פלוני' ולא יציין מקום עמידתו אז צריך לפרש לדעת דמכח סימן אמצעי לא מהדרי' יען דיש ספק אי סימנים דאוריי' והבן זה מאוד בעזה"י כי הוא קרוב לאמה:

ולפ"ז מיושב קושי' רש"י בד"ה מספקא לי' למה לא משני בפשטות דסובר סימנים דרבנן יעו"ש ולפי מה שכתוב נכון דממנ"פ דרב אשי אמר דהוי לי' סימן מובהק והי' לו לומר דהוא סימן מובהק ואי לאשמועי' דסתם נקב בצד אות פלוני' הוי ס"מ כיון שמזכיר שם האות זה לא שייך כאן שבא רק לתרץ דאמר תנו נותני' ואי דבא ר"א לפרש דדוקא נקב יש בצד דהוי סימן מובהק שמציין מקום האות דוקא אבל אם אומר רק באות פ' לא מהני דלא הוי זה סימן מובהק א"כ למה נקט כל הנ"ל הי' לו לתרץ בקיצור כגון שאומר ס"מ יהי' איזה סי' מובהק שיהי' אלא ע"כ דמספקא לי' אי סימנים דאורייתא ואשמעי' אופן דמשכחת סימן אמצעי ואי סימנים דאוריי' יהי' מהני ואשמעי' דצריך שיתן סימן בנקב בצד אות פלוני' דיהי' סימן מובהק דסי' אמצעי הוי ספק אי פועל בגט והבן זה:

תמצית הדברים דיש לפרש דברי רב אשי דבא לחדש הגם שלא אמר רק זאת שיש נקב באות ידוע כגון למשל באות פ' הגם שאינו יודע באיזה שורה והתיבה עומד אותו אות פ' בכל זאת הוי סימן מובהק דאל"כ למה לא סתם רב אשי כגון דקאמר ס"מ בא המסדר הגמ' ומפרש דאין זה הבנת רב אשי דאין כאן המקום לפרש אתה סימן הוי סימן מובהק ונהפוך הוא דרב אשי מסופק אי סימנים דאורייתא וא"כ אם לא נותן סימן רק באות ידוע ולא מציין מקום עמידת האות לא הוי סימן דאין זה סימן מובהק וכיון שיש ספק אולי סימנים דרבנן צריך ליתן סימן בנקב יש בו בצד אות פלוני' באופן דהוי לי' ס"מ כגון שמציין גם מקום עמידת האות אבל אם הסימן של נקב יש באות פלוני בלי ציון עמידת מקום דלא הוי אלא נקב בעלמא ופי' רש"י וז"ל ובאשת איש לא סמכי' אסימנא בעלמא עכ"ל וכן בד"ה סימנים דאורי' וז"ל שלא נתן בו סימן מובהק אלא סימנא בעלמא עכ"ל הכוונה נקב בעלמא הוי כמו סימנים בעלמא שהוא סימן אמצעי וע"כ דמציין עכ"פ האות למשל שבאות פ' יש נקב דאל"כ אלא שאומר סתם שיש בנייר הגט נקב לא הוי סימן כלל והבן זה מאוד:

וד' העיר עיני ברוב חסדו כי לדעתי חקיר' הנ"ל אם מהני רק סימן נקב באות ידוע כגון אות פ' ולא מציין השור' והתיבה תלי' בנוסחות הבאים לפנינו בדברי הגמ' גיטין הנ"ל דהנה לשון הגמ' נקב יש בו מצד אות פלוני' ולכאור' תיבת בו אין לו פי' דדי אם ר"א אמר כגון דקאמר נקב יש מצד אות פלונית דפשיטא הוא שהשליח או הבעל נותני' סימן אשר נמצא בו בגט וצ"ע:

אבל אי אמרי' דמהני אם נותן סימן באות ידוע כגון באות פ' או אות ה' למשל אבל אינו יודע מקום עמידת האות נמצא מדויק תיבת בו דאומר על כל הגט סימן שזאת בטוח שיש בו בגט בכלל נקב באות פלוני' כגון באות פ' אבל אינו יודע מקום עמידת אות הפ' דאפשר שאותו פ' עומד בשורה ראשונה או באמצעי' או באחרונה ולכן נקט בו לאשמועי' דאפ' אם הוי אפשר שעומד הסימן בכל מקום של הגט אעפ"כ כשר וזה כפי' אשר הדחתי למעלה והבן וכן גרס רב אלפס בב"מ נקב יש בו מצד אות פלונית עכ"ל וכן כתב הרמב"ם בפ"ג מגירושין וז"ל כגון שאמרו נקב יש בו מצד אות פלונית עכ"ל וכן הוא לשון הטור והמחבר בא"ע סי' קל"ב ע"ש אבל גי' רש"י בגיטין וז"ל כגון דקאמר השליח נקב יש בצד אות פלונית עכ"ל וכן גרס התוס' שם בגיטין וז"ל כגון דקאמר נקב יש בצד אות פלונית עכ"ל וכן מביא השמ"ק בשם הריטב"א נקב יש מצד אות פלונית עכ"ל אז בודאי משמע כמש"ל דדוקא אם מציין השורה והתיבה אעפ"י שלא יודע אם האות שם נקרא פ' או ה' עכ"פ מציין גם מקום עמידת האות אבל אם נותן סימן רק זאת שבאות פ' יש בצדו נקב ולא מציין מקום עמידת האות לא הוי סימן מובהק ולכן לא הי' בגירסתם תיבת בו כנלענ"ד ברור בעז"ה:

והנה לגירסת הרי"ף ורמב"ם וש"ע דגרסו נקב יש בו שבארתי דמהני באמת אם אומר רק סימן שיש נקב בצד אות פלונית כגון בצד אות פ' הגם שאינו יודע מקום עמידת האות בגט וא"כ ע"כ דיש עוד אופן דמהני אי סימנים דאורייתא אשר עליו כיוון רב אשי לאשמעי' דצריך דוקא נקב בצד אות פלונית דהוה לי' סימן מובהק אבל שאר סימן נקב בצד אות פלונית לא מהני מכח ספק כמו שבארתי בהבנת דברי הגמ' וצע"ג לכאורה:

ונ"ל דהנה משכחת עוד סימן אשר הוא סימן אמצעי והוא אם השליח נותן סימן התיבה דיודע למשל שבתיבת ופטרית או בתיבת ותריכת שם יש נקב אבל אינו יודע באיזה שורה התיבה עומד או שיודע ליתן סימן נקב בשור' ג' למשל אבל אינו יודע אצל איזה תיבה הנקב עומד שאינו יודע לציין הנקב באות ידוע זה הוי סימן אמצעי ואי סימני' דאורייתא מהני ציון כזה שאומר נקב יש בשורה ג' או נקב יש בתיבה זאת אבל דילמא סימנים דרבנן ולא מהני שום סימן אלא אם אומר אות ידוע שיש נקב באות פ' למשל וזה

חידש רב אשי דקאמר נקב יש בו בצד אות פלונית דהוה לי' סימן מובהק דסימן כזה הוי ס"מ ובא המסדר הגמ' לפרש דדוקא נקב בצד אות פלוני' הוה לי' ס"מ אבל נקב בעלמא כגון שנותן סימן השורה או סי' התיבה הגם דהוי סי' בעלמא אצל אבידה כגון בשטרות הוי זה סי' טוב אבל כאן בגט לא מהני דמספקא לי' אי סי' דאורייי' או דרבנן ואשמעי' ר"א ג"כ דצריך דוקא ציון אות דהוי לי' ס"מ למעוטי סי' התיבה או סימן השורה ודו"ק:

המורם מזה שיש ספק אם אחד נותן סימן באות ידוע בגט אבל אותו אות בא בנוסחת הגט איזה פעמים תלי' בב' נוסחאות אי גרסי' נקב יש בו מצד אות פלוני' מהני סימן האות הגם שלא יודע מקום אותו אות אשר מצדו הנקב אבל אי גרסי' נקב יש בצד אות פלונית משמע שצריך לציין גם מקום עמידת האות ודו"ק:

ודע דמדבר זה יש לחקור דין חדש אם אחד נותן סימן בגט ואומר ידעתי שיש נקב בתיבה ידוע בשורה שלישית אבל איני יודע באיזה אות אי הוי סימן מובהק יען דמציין השורה והתיבה או נימא כיון דלא יודע באיזה אות מאותו תיבה לא הוי סימן מובהק אי אמרי' פי' אות פלוני' שהזכיר הגמ' קאי על שם האות שמזכיר כגון שאומר יש נקב באות פ' למשל הגם שלא ידע עמידת אות הנ"ל ואעפ"כ הוי סימן מובהק מסתבר דה"ה אם מציין הנקב בשורה ותיבה הוי ג"כ ס"מ אבל אי הפי' בגמ' אות פלונית על מקום ידוע אשר כתוב שם אות הגם שאינו יודע שם האות כגון שאומר בשורה שלישית באות הראשון מן השור' יש בצדו נקב אז אינו מועיל אם נותן סימן השור' והתיבה דעכ"פ אינו מציין מקום הנקב כ"כ כמו אם מזכיר שבאות ראשון של שורה שלישית יש נקב:

ולכאורה עלה בדעתי דכוונת הגמ' במה שאמרו נקב בצד אות פלונית קאי על שם האות ולא על מקום עמידתו דבשלומא אם הכוונה על שם האות כגון שאומר נקב באות פ' לא קשה למה לא אמר רב אשי דקאמר נקב יש בו מצד שטה פלונית דאז הוי במשמע דצריך סימן המקום דוקא ובאמת אם מזכיר רק שם האות ג"כ מהני לכן נקט ר"א דקאמר נקב יש מצד אות פלונית דדי לסימן מובהק אם יודע שם האות הגם דאינו יודע מקום עמידתו אבל אם אמרי' באמת דהכל תלוי' אם מציין מקום עמיד' הנקב א"כ הי' יכול רב אשי לנקוט כגון שאומר נקב יש בו בצד שטה פלוני' דאז הי' מבואר באר היטב דהכל תלוי' אם מציין מקום עמיד' הנקב דבודאי אם מציין הנקב ואומר שיש נקב בשורה שלישית מצדה מהני הגם שאינו יודע איזה תיבה כתובה שם ואיזה אות כתוב שם בראש השורה ולמה נקט ר"א נקב יש מצד אות פלונית שיש לטעות דדי אם יודע שם האות אלא משמע דבאמת די בזה אם יודע שם האות הגם שאינו יודע מקום עמידתו לכן בחר לשון ערומים

דאם הי' נקט מצד השטה הי' משמע דיש קפידא שיציין הנקב בגט במקום ידוע דוקא והבן זה:

אמנם כד דייקת אין מזה ראי' דילמא לעולם הכל תלוי' שצריך לציין מקום ידוע בגט אשר שם הנקב ולק"מ למה נקט נקב מצד אות פלונית ולא נקט נקב מצד שטה פלונית דיש הבדל ביניהם דאם מזכיר נקב מצד אות או הגם שלא זוכר לציין אם הנקב מצד ימין של האות או מצד שמאלו הוי סימן מובהק דמקום האות קטן ולא צריך לציין הנקב על שערה אחת אבל אצל שורה אם אומר נקב יש מצד שורה שלישית לא הוי ס"מ עד שיציין אם מצד ימין או מצד שמאל או באמצע השורה דמרחק רב ביניהם וצריך לציין מקום ידוע אבל אם אומר נקב מצד אות די בכך ולא צריך לציין צד ימין או שמאל דאצל אות הכל שוה והבן כי הוא דין חדש בעזה"י:

ובזה מיושב לי דיקדוק אחד למה האריך רב אשי נקב יש בו מצד אות פלונית ולא אמר כגון דיש נקב בו במקום ידוע וכי אם נתן סי' בנקב במקום ידוע אפי' רחוק מן הכתב ולא יהי' סימן מובהק כיון שמציין המקום כגון שנותן סימן הנקב שעומד כרוחב אצבע מן צד הקלף בצד ימין וא"כ למה נקט ר"א מצד אות פלונית וצע"ג ולפמ"ש נכון דאז הוי במשמע שצריך לכוון על נקודה מקום הנקב וזה שקר שאפי' על בסמוך מהני הגם שאינו מצמצם על חוט השערה לכן נקט מצד אות פלוני' להודיע דדי אם אינו מכוון צד ימין או שמאל והבן ובזה מיושב ג"כ למה לא נקט בפי' נקב יש בו מצד שטה פלונית מימין או משמאל דאז ס"ד שצריך לכוון על נקודה או בהתחלת השורה או בסוף השורה שצריך לצמצם על שערה לכן נקט מצד אות שלא מציין הצד כלל וק"ל:

ולפ"ז יוצא דין חדש אם בא ואומר סימן נקב יש בשורה פלונית סמוך לראש או סמוך לסוף לא מהני דבשלומא מצד אות שאין גדול כל מקום האות הוי סימן מובהק הגם שלא מציין הצד אם הוא ימין או שמאל אבל סמוך לראש או סמוך לסוף שיש הבדל רק במקום איזה תיבות זה לא הוי ס"מ דאל"כ הי' לו לר"א לומר נקב יש בשטה פלונית סמוך לראש או סמוך לסוף א"ו כמ"ש דאין זה ציון מקום:

והנחני ד' בדרך אמת שמצאתי בשמ"ק בפסק הלכה בשם הרמ"ך וז"ל הבעל אומר סימני הגט והיא אומרת סימני הגט ינתן לה כיון דאומרת ס"מ כגון נקב יש בצד שטה פלוני' במקום זה בראשה או בסופה או באמצע' והיא ודאי מגורשת ואם מת בעלה לא חולצת ולא מתייבמת עכ"ל האיר עינים דכוונת הגמ' שצריך לציין מקום עמידת האות הגם שלא יודע שם האות רק שאומר בשטה פלונית במקום זה יש נקב בראשה או בסופה או באמצעה כגון בראש ממש של שורה שלישית יש נקב או בסופה ממש או באמצעה

ממש או מצד האות הראשון של השורה או מצד האות האחרון של השורה או מצד אות אמצעי של השורה הגם שאינו יודע אם מצד ימין של אות הראשון או האמצעי או האחרון או מצד שמאל של אות הראשון או אמצעי או האחרון של השטה השלישי' מהני נמצא שנשמע הכל שצריך להיות הסימן על מקום ידוע של השטה בצד ואז מהני הגם שאינו יודע שם האות כיון שהוא אות פלונית של השטה ידוע אבל בסמוך ראש השטה או בסמוך סוף השטה לא מהני והוא דבר חדש ב"ה:

ובט"ז סימן י"ז ס"ק ל"א שהאריך דלא מהני סימן צלקת אם אינו מצמצם המקום אבל אם מצמצם מהני וכתב וז"ל אבל אם יודע את מקומה בצמצום דהיינו באותו אבר עצמו הוא מראה בסמוך לראש האבר או בסופו או באמצעיתו הוי סימן כמו בגט דנקב יש בצד אות פלונית דהוי סימן ובצד תיבה פלונית לא הוי סימן ה"נ כן הוא אם יודע שפיר לצמצם המקום הוי סימן מובהק עכ"ל הכוונה אפי' אם מציין השטה וגם התיבה לא מהני רק אם מציין גם האות אצל התיבה והשטה והבן:

ואורו עיני בעזה"י דדבר זה תלי' בפלוגתת המשאת בנימין עם הט"ז בסי' י"ב ס"ק ל"א שאם נותן סימן צלקת סמוך לעין אבל אינו יודע אם עין ימין או עין שמאל דלמ"ב הוי סימן מובהק כיון שמציין עכ"פ שהצלקת עומד על עין ולט"ז לא הוי ס"מ כיון שיש שתי עינים ולא יודעת אצל איזה עין יעו"ש א"כ ה"ה כאן אם נותן רק סימן נקב סמוך לאות פ' ולא יודע אצל איזה אות פ' בגט הנקב עומד בצדו למ"ב הוי סימן מובהק ולט"ז ולב"ש לא הוי ס"מ ותלי' פלוגתתם בפשט הסוגי' אי הפי' נקב מצד אות פלוני' דקאי על שם האות או הכוונה על מקום עמידת הנקב בגט אצל אות של שטה שלישית בראשו או בסופו ודו"ק:

ועתה בשאלה דידן דנותן סי' רק בזאת שיש נקב אצל אות ע' ולא יודע מקום מעמד הע' בגט למ"ב הוי ס"מ וכשר לגרש בו אבל לט"ז ולב"ש אסור לגרש בו כנלענ"ד:

אמנם יש לחקור בנידן דידן דנתן סימן לנקב באות ע' שבתוך רגל ע' בתוך עוביו של הרגל יש נקב קטן מאוד אשר הדיו עבר עליו ולא כראה רק נגד השמש נקב כזה הוי סימן בעצמו ואז מהני אם מציין רק אות ידוע הגם שיש כמה ע' בגט ולא יודע באיזה ע' כמו דמהני במעשה דמהרי בורנא שהובא בט"ז שם בנקב מפולש בשן ולא יודע באיזה שן הוי הנקב דבגמ' אייריי בנקב גדול שאין הדיו עובר עליו דגמ' נקט בצד אות פלונית משמע שלא עבר עליו כתב הגט אבל בנקב בתוך הכתב שהדיו עובר עליו ולא נראה אלא כנגד השמש ומציין ברגל הע' הוי כמו נקב מפולש בשן ועיי' בשבת דף ק"ח ובא"ח סי' ל"ב בט"ז ס"ק ז' ובמג"א ס"ק ט"ו ובפמג"ד שם כנלענ"ד ודבר זה צריך עיון ושקידה רבה:

סימן פא

שאלה בזקן אחד חשוכי בנים שבק חיים לכל ישראל והעיד אח של הגזבר דחברא גמ"ח עם עוד ע"א שעשה צוואה לפניהם שביתו יהי' לדירת עולמי' לפני הלמדן אחד ומקום בה"כנ שלו יהיה ללמדן אחד ע"מ שילמדו בכל יום משניות פרק ערבית ופרק שחרי' לזכות כשמתו וכאשר יאספו אל מעונותם לאחר אריכת שנותיהם של שני הלומדים יהיו הרוחים לבני הקהילה להחזיק בני ענייי' לת"ת ושאר חפצים אשר נמצאי' ברשותו יהיו לפלוני ופלוני קרוביו ומפי העדי' נכתבה הצוואה בפנקס הקהלה והחזיקו שני לומדי' בירושת המת ושנתים אחר הצוואה נתגלגל הדבר עפ"י סבה מאת ה' שבאו קרובי' ללמדן אשר החזיק בבית וכאשר באו בני העיר לבקרו אחר הצהרי' בש"ק דברו מענין לענין ונתברר הדבר שהגזבר הוא שני בשני עם הלמדן ולא הכירו זה את זה מעולם ונגלה לעין כל כי אמת הדבר ובכל זאת נתעוררו בני המשפח' של המת ואומרי' א"כ אין עדותו בצוואה מהני כי העיד אח של הגזבר להנאת לקרובו ונוגע פסול לעדות והגזבר צווח הכי ידענו שהלמדן קרוב שלנו וגם איך אפשר לבטל הצוואה הכי מוכרח הייתי ליתן לזה שנתגלה שהוא קרוב הלא היה יכול להיות שבררתי למדן אחר כאשר באמת אם הייתי יודע שזה קרוב שלי הייתי בררתי אחר לצאת ידי הבריות ורוח העוררי' לא כח ושאלו הדין עם מי:

תשובה דבר זה צריך התבוננת מכמה פנים (א) אם כל הצוואה בטלה כדעת בני משפחה או לא (ב) אם הגזבר עכ"פ אינו יכול לברר הלומדי' יען שנתגלה שאחד מן הלומדי' של בני עיר הוא קרוב שלו או הוא יכול עוד לברר (ג) הגם אם הגזבר נשאר בשירותו לברר אם יכול לבחור עוד בלמדן הקרוב שלו:

ולכאורה הדבר מבואר בש"ע סי' ל"ז סעיף ט' בהמחבר וז"ל הגזברי' כל זמן שאין להם ולא לקרוביהם שום זכות בנכסי ההקדש ולא בפירותיהם כשרי' להעיד עכ"ל וברמ"א וז"ל וכ"ש שקרובי' כשרי' להעיד אעפ"י שהגזבר מחלק הממון למי שירצה למ"ד טובת הנאה אינה ממון ואעפ"י שנותן אח"כ לקרוביו ענייי' מ"מ אין מבטלי' העדות משום זה מאחר שלא היה הנאה ניכרת בשעת העדות עכ"ל ועיי' בסמ"ע ס"ק כ"ג שהאריך שאם טובת הנאה ממון והעידו בבת אחת הכל בטל אבל בזאח"ז ולא היה ידוע גוף ההקדש אינו בטול אבל לא שיחלק הגזבר למי שירצה אבל רמ"א פסק דטובת הנאה אינה ממון א"כ כיון שלא הנאה ניכרת בשעת עדות מהני ויוכל אותו גזבר לחלק אפי' לקרוביו אך הש"ך בסק"י חולק וסובר דבשום אופן אין רשאי ליתן לקרוביו דלענין עדות טובת הנאה ממון יעו"ש וא"כ לכאורה בנידן שאלתינו תלי' בפלוגתא דש"ך ורמ"א לרמ"א מותר ליתן

אפי' לקרוביו ולהש"ך זה ודאי אסור אלא אפי' לא יוכל להיות עוד גזבר בדבר בעבור טובת הנאה דנחשבת ג"כ להכאה ודו"ק:

ונלע"ד לבאר דעת הרמ"א בעזה"י ולסלק קו' הש"ך מעליו אשר לכאורה נפלאי' על הרמ"א (א) איך פסק רמ"א דקרובי' יעידו דט"בה אינה ממון דזה דוקא אם אנו דנין לענין שבועה או קדושין או תשלומי כפל וכדומה שאנו צריכין דבר של ממון אבל לענין נגיעת עדות ע"כ אין אנו צריכי' דבר של ממון דהא אנו חוששי' שמעמיד' בפני בע"ח כדי שלא יקרא לוה רשע ולא ישלם א"כ חזי' דלא צריך נגיעת ממון רק איזה שום הנאה ומי יכחיש דטב"ה הוי דבר שנהנה בו והוא קו' גדולה וצע"ג:

ונראה ליישב ואקדים דברי ש"מק בב"ב דף מ"ג ע"א בד"ה אלא אחריות דנפשי' וז"ל כלומר אחריות דבע"ח לבד וקשה לי דאכתי נוגע בעדות הוא דניחא לי' דתיקום בידי' דלגבי בע"ח דידי' כי היכי דלא לקריו' לוה רשע ולא ישלם ואי משום דקבל נמי אחריות דנפשי' להאי בהא לא איכפת לי' דא"ל מאי אפסדתיך וי"ל דכל שאינו יכול לשלם מה שקיבל על עצמו רשע מקרי וכ"ש להכניס עצמו בזה לכתחיל' כנ"ל ועוד קשי' לי אכתי ניחוש לקנוני' דהא בעלמא חיישי' שמא זה מסתלק כדי שיעיד ויחזיר ויחלוק עמו בקרקע או בכספא ונראה דכל שאין לו בו עכשיו כלום נסתלקה נגיעתו ואין אנו חוששי' לו שאם אתה אומר כן ניחוש לכל העדים שמא שכורי' הם עכ"ל והקשתי קושי' עצומ' דאכתי ניחוש לקנוני' דבשלומא בשאר עדי' לא חוששי' שמא שכורי' הם דיש להם חזקת כשרות דלא יעברו על לא תענ' ברעך עד שקר בעבור ממון אבל כאן דחיישי' שמא מעמידה בפני בע"ח והקשה הש"מ לקמן דף מ"ד בד"ה דאמר מהכ"ת נחוש לזה הלא עובר על לא תענה ברעך ותי' דכן דרך בני אדם טוב להיות רשע בעבירה חמורה לפני ה' אשר לא נודע לבני אדם מלהיות לוה רשע ולא ישלם שנודע לבני אדם כי גדולה הבושה יעו"ש וא"כ ניחוש דילמא יש לו בע"ח אשר אינו רוצה לוה רשע וכ"ת הא קיבל אחריות ויהיה אצלו לוה רשע זה אינו דהוא עשה קנוני' עם השותף שיחזיר לו כסף כדי שיהיה לו לפרוע לבע"ח וא"כ לא יהיה כנגד שום אדם לוה רשע דעם השותף עשה קנוני' ובע"ח שלו יפרע ולא קשה איך נחוש שעשה קנוני' דמוכרח הוא לעשות כן ולעבור על לא תענה משום שלא יהיה לוה רשע אצל בע"ח שלו אבל בעלמא דליכא חשש בע"ח מהכ"ת נחוש על שכירת עדים אבל כאן נחוש משום שלא יהיה לוה רשע עשה קנוני' [ואם הטעם דנוגע הוי בע"ד הגם שאומר אמת א"כ בודאי יש לחוש שרוצ' לשלם לבע"ח ועשה קנוני' להציל שלו ולשלם לבע"ח וצע"ג.] ואם תשיב א"כ גם בעלמא ניחוש על עדים שכורים שיש להם בע"ח ומעידים כדי שיהי' להם לפרוע לבע"ח שלהם זה אינו

דדוקא כאן שנותן חלקו לחבירו חיישי' שעושה כן בעבור בע"ח שלו יען שנותן לשותף חלקו ומהכ"ת יעשה כן הלא אם יסלק בודאי אין תקוה לחלקו שיהיה שלו ואם יקח מערער יוכל עוד לבוא היום לברר שהנך סהדי שקרי והגם שאפשר שעושה כן לקיים שמו בצדק או לקיים תמות נפשי עם פלשתים שגם לי וגם למערער לא יהיה בכל זאת אנו חוששי' ג"כ שמא חושב שלא יפסיד בזה רק ירויח להעמיד לפני בע"ח וה"ה במוכר שלא באחריות חיישי' שמעמיד בפני בע"ח יען דסתם קרקע אחריות ט"ס וע"כ דהתנה שלא באחריות וא"כ יען דקפיד על שלא באחריות וע"כ שירא מפני בע"ח דבעבור גזילה הלא חוזר עליו לרב פפא לכן חיישי' שמא יש לו בע"ח ואפי לר"ז דיש לומר שמתנה כן בעבור דילמא יהיה השדה גזולה מ"מ יותר יש לחוש שמתנה כן בעבור בע"ח מאשר נאמר שמתנה כן בעבור גזילת קרקע דלא שכיח אבל בעלמא מהכ"ת ניחוש שמעמיד בפני בע"ח וקרקע שלו אינו ברשותו עיי' רש"י פסחי' דף ל"א טוב שנאמר מה שתחת יד אדם הוא שלו וגם ברשותו והבן זה מאוד:

ובזה מיושבים לי כמה קו' התומי' (א) שהקשה מאי הקש' הגמ' וכיון דאסהיד דלוי הוא היכא מצי לאפיק מיני' והקשה הנ"ל ניחוש שמעמיד לפני בע"ח ולא יהיה מהני הודאתו (ב) הקש' נימא פי' אחריותו עליו ואין אחריותו עליו דמהני יאוש בקרקע אבל מה מהני יאוש אם יש לו בע"ח וא"כ יפה הפי' בקרקע אינו מעיד מפני שאחריות דנגזל עליו שיבא בע"ח לפרוע ממנו והוי נוגע אבל במטלטלי' שאין אחריות הבע"ח עליו מהני יאוש (ג) הקשה מאי מהני שמכיר בה הלוקח שהיא בת חמורו דילמא יש לו ללוקח בע"ח ולא יהיה מהני הודאתו עיי' בתומים סי' ל"ז אות י"ד ח"י ך' יעו"ש שפלפל הרבה:

ולפמ"ש נכון דכיון דהודה דלוי אמרי' בודאי אמת הודה דאדם נאמן על עצמו יותר ממאה עדים ועיי' בקצו"ח סי ל"ו אשר יאמר עליו כי הוא זה משם ילפי' שאדם נאמן שאומר אמת טל עצמו הגם שהוציא קול שנגזל ממנו או שנשמעו עדי' שאמר שגזול' ממנו ומכ"ש כיון שאין עדי' לפנינו אמרי' הוא נאמן על עצמו ואומר האמת ומהאי טעמא הסביר הש"מ דמהני אפי' אם מכיר אח"כ שהיא בת חמורו יען שכפי עדותו אומר שמעולם היה שלו ולא דמי אם מוחל לו עכשיו אחריות שמהנה אותו במה שמוחל לו אבלי כאן כפי דבורו אומר שבאמת הוא של חבירו יעו"ש בד"ה אלא ודו"ק וא"כ מהכ"ת ניחוש שיש לו בע"ח וה"ה אם מיאש עצמו מקרקע שלו אשר כגזל ממנו מהכ"ת נאמר דיש לו בע"ח והוא נוגע בעדות וכן אם אומר שהוא מכיר שהיא בת חמורו מהכ"ת נאמר שיש לו בע"ח נאמר בהיפך שהוא אמת שמכיר בו ולא רוצה לגזול ממנו שאין לפנינו

דבר אשר יעלה במחשבתינו חשש בע"ח שנאמר שהוא נוגע והבן זה עכ"פ הדרה קו' לדוכתי' נחוש לבע"ח וגם על קנוני' וצע"ג:

ואמרתי לתרץ קו' הנ"ל ואקדים דקדוק אחד בגמ' המוכר שדה שלא באחריות אינו מעיד עליו מפני שמעמידה בפני בע"ח ופלא מאי זה שמעמידה בפני בע"ח היה לו לומר מפני שחיישי' שיש לו בע"ח ולא רוצה להיות לוה רשע אבל לשון מעמידה משמע שהקפידא הוי שהוא מעמיד השדה שבעל חוב יפרע ממנו ולא בעבור גוף הדבר שיש לו הנאה שבע"ח יגבה ממנו ולא יהי' לוה רשע וצע"ג ועוד למה לא אמר מפני שלא יהיה לוה רשע וצע"ג:

אמנם אותיות חז"ל מאירות עינים ואקדים מה שהעיר הקצו"ח בסי' ל"ז סק"ה על שיטת הסוברי' דנוגע אינו משקר רק שהוא קרוב ופסול להעיד א"כ קשה אמאי חשש אם מעמיד' בפני בע"ח הא אם אומר בפי' תן לי שכר להעיד שתשנם לבע"ח שלי בעבורי הוי רק נוטל שכר להעיד וכשר מה"ת ומהאי טעמא אם אין לו עכשיו נכסים לא חיישי' שמא יתעשר דכל החשש הוא מדרבנן דאל"כ יהיה לוה נאמן ששטרו פרוע אם אין לו נכסים אלא פשיטא מעיד לעצמו הוא נוגע ופסול מדאוריית' אבל מעיד לבע"ח דאינו מעיד לעצמו רק נוטל שכר להעיד שהוא פסול דרבנן ולכן לא חיישי' שמא יתעשר וא"כ כיון דכל החשש שמעמיד בפני הבע"ח ואין לו נכסים ליכא איסור כלל וא"כ אם הטעם משום נוגע דמעיד לעצמו ולא משום משקר א"כ מאי איסור יש אם מעמידה לפני בעל חוב [יעו"ש שהמציא בזה דרמב"ן בחז"ה לא הביא הטעם רק משום משקר והוא דוחק:]

ולדעתי יש לישב והוא דנודע אם המלוה בא לפרוע מן הלוקח אשר קנה שעבודו מאיזה כח בא עליו המלוה הוא רק יען שהשדה היה משועבד לו ולא הי' יכולת ביד הלוה למכור גוף השדה לקנין עולמית רק לקנין זמן לאכילת פירות עד זמן הפרעון של חובו כמבואר ברש"י פסחי' דף ל"א דאינו ברשותו של לוה להקדיש או למכור כי הוא משועבד למלוה וא"כ המלוה בא לגבות חובו מן שדה הלוה כי המכירה לא מהני ונשאר השדה שלו נמצא אח המוכר מעיד ללוקח ומכוון בו כדי שישאר השדה לפרוע לבע"ח שלו הוא כאילו מעיד נגד המערער שהשדה שלי הוא דאם יש לו בע"ח לא מהני מכירתו ונחשב לו כאילו מערער רוצה להוציא ממנו השדה והוא אומר שלי הוא ולא לך ואינו דומה לאלו הבטיח לו אחד שיעיד לו על השדה שלו ויפרע לבע"ח דשם עכ"פ אין לו הנאה מגוף העדות דבגוף העדות אינו מעיד לעצמו דהוא מעיד על שדה של אחר אבל כאן במה שאומר ששדה הוא של לוקח בו בתוכו רצוף עדות שהשדה שלי הוא א"כ הוא

מעיד לעצמו ממש דתוכו של העדות הוא לטובת עצמו ולא שהעדות יביא לו הנאה חוץ ממנו והבן זה:

אך כל זה אם מחשב על זה שיבא בע"ח שלו ויפרע מן השדה א"כ הוא חושב להעיד לעצמו ממש אבל אם וחשב שהוא יסלק לבע"ח בזוזי וישאר השדה ביד הלוקח וכל תכלית עדותו רק לזה שמקחו לא יתבטל ויהיה נשאר השדה ללוקח אז הגם שאנו יודעי' שאם לא ישיג ידו לפרוע לבע"ח יבוא הבע"ח ויקח ממנו השדה בפרעון וא"כ הוא נהנה שנפטר מחובו ומי פעל זאת שיצמיח לו הנאה זאת הוא רק עדותו שע"י שמעיד כנגד יהודה נשאר הקרקע ביד לוי ומשם יוציאו הבע"ח ופועל עדותו לו הנאה אבל עכ"פ הוא לא מחשב שישאר השדה שלי לפרוע לבע"ח א"כ עכ"פ לא הוי מעיד לעצמו דהן אמירת העדות או מחשבת העדות לא הוי לעצמו רק ממילא יוכל להשיג הנאה והוי רק נוטל שכר להעיד דזה הנאה נחשב לנו כשכר אשר יותן לו להעיד אבל בגוף העדו' אינו מעיד לעצמו ודו"ק:

וזה שרמזו חז"ל אמר רבין המוכר שדה אינו מעיד יען דחיישי' שהוא מעמידה לפני בע"ח שהוא בעצמו מחשב בשעת עדו' שמבקש שלא יוציא המערער שדה הנ"ל כדי שיבא בע"ח שלו ויפטור מחובו בשדה שלו כי המכירה לא מהני והוא עדיין מעמיד השדה לפני בע"ח כמו אם היה בני חורין וא"כ הוא מעיד לעצמו ממש ופסול מדאורייי' רק מהכ"ת נחשוד אותו שדעתו שבע"ח יפרע ממנו ומחשב לעכב השדה לעצמו ומשני הגמ' משום דלא ניחא לי' להיות לוה רשע ולא ישלם א"כ הוא חושב על זה שיאמר לבע"ח הנחתי לך מקום לגבות וק"ל:

ולפ"ז מיושב קושי' שהקשתי דניחוש על קנוני' יען דיש לו גם בע"ח ויפרע במעות קנוני' את הבע"ח וא"כ אכתי נוגע בעדות הוא דלק"מ דאם רק במעות אשר יתן לו השותף יפרע הבע"ח א"כ אינו מעיד לעצמו והוי רק כאילו נוטל שכר להעיד דהוי פסול דרבנן ולא חיישי' מספק על פסול דרבנן וזה שרמז הש"מ וז"ל כל שאין לו עכשיו בו כלום נסתלקה נגיעתו עכ"ל כיון שאין בו בתוך עדות הרווחה אין חוששי' מספק כמו כל ספק דרבנן להקל ואם לחוש שמעמיד גוף השדה בלי קנוני' הוי בכל אופן לוה רשע ודו"ק:

ועתה שמלה לך שדבר ברור דיבר רמ"א בשלומא במעמיד' לפני בע"ח והוא מעיד על שדה שלו שהוא ממון גמור אז הוי נוגע אבל בטובת הנאה שאינו ממון גמור אז לא הוי נוגע שלא יהיה נאמן בעדות ודו"ק:

ואוסיף טעם לשבח דעיי' במקו"ח סי' תל"א בד"ה ועתה שהעיר דפלוגת' דטב"ה ממון הוא דבודאי טוה"נ שוה כסף רק פליגי מאן דסובר טב"ה ממון מחשב הטב"ה כאילו

יש לו אחיזה וקנין בגוף החפץ וממנו בא לו הכסף ומאן דסובר טב"ה אינה ממון סובר דאין לו שוה כסף בגוף החפץ רק מחוץ מאבי אמו של כהן בא לו כסף עכ"פ בגוף החפץ אין לו יעו"ש וא"כ יפה פסק רמ"א אם אנו פסקי' דטב"ה אינה ממון ואין לו הנאה בגוף החפץ א"כ אין זה נוגע דעדותו על החפץ ושם בתוכו אינו מעיד לעצמו ודו"ק:

ובעמלי ראה ה' ויוכח שמצאתי תל"י שיש רמז למ"ש בש"מ בב"ב דף מ"ג בד"ה ת"ש שהקשה למה לא חיישי' גם כאן דלמא יש לו ללוה בע"ח וא"כ מלוה המעיד הו"ל נוגע בעדות ותי' הש"מ וז"ל ונ"ל דהיינו טעמא דחיישי' גבי מוכר שדה לחבירו שלא באחריות שמא יש עליו חוב אעפ"י שאין ידוע אצלינו משום דאיכא למיחש לודאי נגיעת עדות שאם יש עליו חוב ולית לי' ארעא אחריתי ודאי מעיד על עצמו הוא שהרי יפרע חובו מאותו שדה כאלו הוא שלו ולא יתחייב לשלם כלום ללוקח כיון שלקח שלא באחריו' אבל הכא לענין מלוה מעיד ללוה אפי' אם יש על הלוה חוב מקודם ידוע אצלינו אין כאן ודאי נגיעת עדות לפי שהמלוה עיקר כי קא מוזיף על אמונת הלוה מלוה הוא ומקנקנו יפרעו או מעות הילכך אין כאן אלא ספק נגיעת עדות שמא חושש המלוה אולי לא תמצא יד הלוה לפרעו וחפץ שיהיה ללוה אחריות נכסים הילכך כיון שאפי' אם ישנו ללוה חוב ידוע אין כאן אלא ספק נגיעת עדות עכשיו שאין עליו חוב ידוע אצלינו אין לחוש מספק עכ"ל הזהב ראה בעיניך שדייק וז"ל ודאי מעיד על עצמו הוא שהרי יפרע חובו מאות' שדה כאילו הוא שלו עכ"ל והבן זה:

היוצא ממ"ש למעלה שאין עיקר הטעם מה דאין רשאי למוכר להעיד משום לוה רשע דהא זה לא נזכר בדברי שמואל אלא עיקר הטעם דמעמיד השדה לפני הבע"ח והוי מעיד לעצמו בממון רק למה חיישי' על זה שחושב להעיד על עצמו ע"ז יש תבלין דלא מבקש להיות לוה רשע א"כ בגזבר עצמו יש לפלפל אם לא יהיה עדות אבל קרובים פשיטא ומצאתי בתומים סק"ג ובקצו"ח ס"ק י' שמכריעי' שקרובי' יכולים להעיד לגזבר וא"כ בנידן דידן לא מבעי' שהצוואה אינה בטילה אלא אפי' יכול לחלק אפי' לקרוביו והבן:

ולכאורה יש להשיב כל מה שבארתי הוא נכון אם הטעם של נוגע משום דהוי מעיד לעצמו והוי בעל דבר אבל אי הטעם משום משקר א"כ מי יכחיש שאם טובת הנאה שוה כסף מה לו למעיד אם טוב"ה שוה כסף בדין תורה או לא עכ"פ יש לחוש שמשקר בעבור הנאה המגיע לו [באמת אפי' אם נוגע משום בע"ד עכ"פ בודאי יש לחוש גם למשקר ומתומי' באמת לא משמע כן ולא ידעתי למה] וצע"ג:

ונ"ל בנידן שאלתינו דלא ידע הגזבר שהוא קרוב מלמדן ההוא כאשר גם בני המשפחה של המת אשר הניח אחריו לזכות נשמתו בית והון מודים דנגלה עין בעין שגזבר הנ"ל

לא ידע מעולם מהקרבו' א"כ איך שייך שעדותו בטל משום משקר מהכ"ת שהיה משקר אז בעדותו אם לא ידע מקרבות ואפשר אפי' הטעם משום בע"ד דלעצמו מעיד היינו אם ידע אז שמדבר אז לטובת עצמו אבל הלא אח של גזבר לא ידע אז מקרבות כלל וא"כ עכ"פ לא שייך שמעיד לעצמו וא"כ אף שהש"ך בסק"י חולק וסובר שאינו נאמן לחלק לקרוביו בנידן דידן שלא נודע בשעת עדות מקרבות גם הש"ך מודה ודו"ק:

ומה שהקשה הש"ך הא שני נח לי הוי ג"כ נגיעה בעדות לא הבנתי כלל קו' הנ"ל דשם הוי הפי' דילמא יהודה גבר אלם או שיש לו פחד מיהודה לבא עמו במשפט וע"כ יפסיד שדה שלו וכן מצאתי שביאר אותו התומים בס"ק ח"י וא"כ הוי נוגע בממון ממש ודו"ק:

ועלה בדעתי לחדש דבר דבנידן דידן דכבר נתקבל העדות שהלמדן החזיק בדין בבית הזה הגם שעכשיו נתברר שהי' נוגע שה' מהנה לקרוביו כמו שנתעורר הש"ך בסק"י בזה מ"מ אי אפשר לבטל להוציא הבית מיד למדן הנ"ל דעיי' רשב"ם בסוף ד"ה ארעא היכא דקיימא תיקום דהסביר לכך הוי שמעון נוגע דאם ישאר ביד לוי יוכל להוציא ממנו והגם שיהודה יבוא פעם שנית בעדיו לא נקבל עדותו דכבר פסל שמעון וע"א עמו עדים של יהודה המערער יעו"ש והוא פלא גדול הכא יהודה יצעק ככרוכי' בב"ד עתה אני בא להראות להם כי שמעון הי' נוגע בדבר במה שפסל עדים שלי שנגלה הדבר למפרע ועיי' תומי' ס"ק ח"י וס"ק כ' שנתקשה בזה וצע"ג:

ובחדושי אמרתי לתרץ דרשב"ם כ' וז"ל ובתר הכי אפי' מייתי יהודה סהדי דהאי ארעא דידיה הוא לא מצי מפיק לי' משמעון שכבר פסל שמעון עצמו וע"א עמו עדיו של יהודה עכ"ל ולכאורה מה שכתב וע"א עמו הוא דבר שפתים חלילה אנא ידענא שהי' ע"א עמו דאל"כ איך היה בכח שמעון לבדו לפסול שני עדי' ע"א אינו נאמן אלא לשבוע' ולא לפסול ב' עדים וא"כ ע"כ היה ע"א עמו:

אמנם על שפתיו הוסיף לקח ליתן תבלין לדבריו דהנה בש"מ בד"ה דאמר הביא קו' בשם הראב"ד למה אנו חוששי' כאן על המוכר שהוא נוגע הא אמרי' ביבמות עדי' החתומי' על המקח לא חששו חכמים ופי' בירושלמי לפי שאין עד השני מצוי לחטוא בשביל חבירו וא"כ הלא גם כאן יש ע"א עמו וא"כ למה ניחוש שהאחד הוא נוגע ותי' הראב"ד התם בשעת עדות על השדה שאיש ההוא לקח השדה היה בלא שום חשד רק עכשיו שהעד בא ליקח השדה מיד אותו לוקח נגלה חשד למפרע אז סמכי' על ע"א אשר העיד עמו ולא חיישי' על למפרע אבל הכא בשעת העדות נוגע בדבר שמעיד לעצמו א"כ לא מתחיל העדות ע"י ע"א שעמו דלעדות בעי תרי עכ"ד תמצית הדברים אם כבר נתקבל העדות בהכשר אז יצא הדבר בהיתר ונתחזק כך ולעורר למפרע לסתור העדות אשר

קבלנו סמכי' על הוכחה מע"א אשר אינו נוגע [ועיי' בט"ז ובתב"ש יו"ד סי' ח"י אם הסכין יצא בהיתר] אבל אם יש חשש נוגע בשעת עדות אז בודאי לא מהני שיש ע"א עמו דא"כ כל כח עדות עפ"י עד אחד והבן זה: ולפ"ז מתוקים ודבש אמרי רשב"ם אם יהיה הדין שאין אנו חוששי' עתה ששמעון נוגע אלא נקבל העדות נגד עדי יהודה אז הגם אם ברוב ימים יבוא יהודה ויוציא השדה מיד לוי ויחזור יהודה לבוא עם עדיו אז אמרי' הלא כבר נפסל עדי יהודה וכ"ת נימא ליחוש למפרע ששמעון היה נוגע על זה רמז הרשב"ם הלא נפסלו ע"י ע"א עמו אשר אינו נוגע ושפיר סמכי' דגם שמעון העיד אמת שעדי יהודה פסולים נינהו ולא חיישי' לסתור עדות אשר קבלנו לאמר דנגלה למפרע שהיה נוגע ושקר העיד והבן [ואפי' אם הטעם מכח בע"ד ולא מועיל מה שאמרו אמת עכ"פ לא נקבל עדי' כאלו אשר ידענו שגזלני' נינהו ודו"ק:] אך האמת אגיד שלדעתי פי שנים ברוחו של הראב"ד דבשלומא בעדי מקח אין כאן חשש נגיע' עדות באמת דמהכ"ת העיד העד בשקר דילמא לא יתרצה למחר הלוקח למכור לו השדה הלא אין בידו לכופו שימכור לו השדה וכ"ת שנתן לו משכון או שט"ח לבטחון על זה הלא א"כ ע"כ צריכי' לחוש על עדי' שכורי' אשר אין אנו חוששי'] אבל כאן נוגע דאורייי' הוא דהוא יודע שיש לו עדי' שיוכל להוציא מיד לוי וזה שדייק הראב"ד וז"ל חששא בעלמא הוא על הלוקח למפרע עכ"ל הרי מבואר שאין כאן חשש ממש רק חשש בעלמא:

לכן אמרתי להתבונן בהבנה אחרת ואקדים דברי ש"מ בסוגי' שחקר בשני תי' הגמ' משום דראשון נח לי או דאיכא סהדי להאי ואיכא סהדי להאי לפי תי' השני לא חשבי' משום הראשון נח לו משני לנוגע ואם אירע שליכא חשש נגיעה רק דנח לו הראשון הוי ספק נוגע ולא מקבלי' ממנו עדות והקשה ע"ז וז"ל ואע"ג דמספקא לן מילתא אם נוגע בעדות הוא מטעם זה וקיי"ל בשתי כתי עדי' המכחישי' זא"ז כל אחת באה בפני עצמה ומעידה משמע דמקבלי' עדותם אעפ"י שהיא ספק מוכחשת משום דהעמיד הגוף על חזקת כשרות התם הוא דלא מפקי' להו לעדים מחזקתם כדי לפסלם אבל הכא לא בעי למפסלם לשאר עדיות אלא דחיישי' שמא הוא נוגע בעדות בדבר זה ואסור להעיד ואם נתקבל עדותו נראה דלא מפיק יהודה מלוי מספק דשמא לא הוי שמעון נוגע בעדות עכ"ל וחזות קשה חזיתי בדברי הש"מ במה שכ' וז"ל התם הוא דלא מפקי' להו לעדי' מחזקתם כדי לפסלם עכ"ל והוא פלא בעיני (א) דנהפוך הוא התם הוא דלא פסלי' להו כדי שלא להוציאם מחזקתם דאם נאמר דלא מקבלי' מהם עדות א"כ נסתר חזקתם והיה לו לומר התם לא פסלי' להו כדי שלא להוציא מחזקתם וצע"ג (ב) ועוד פלא דלשון משמע דלא מפקי' מחזקתם כדי לפסלם באמת והוא מחוסר הבנה הלא לא נפסלו והיה לו לומר

כדי שלא לפסלם דאין אנו רוצים לפסלם ולכן אנו סומכי' על חזקתם וחסר תיבת שלא וצע"ג (ג) ומה שסיים וז"ל אבל הכא הא לא בעי למפסלם לשאר עדות עכ"ל ג"כ משמע דכאן אין אנו רוצי' שיהיו פסולי' אבל התם אנו רוצי' שיהיו פסולי' כך היה לו לומר אבל כאן לא נפסלו לשאר עדות אלא דחיישי' לדבר זה בלבד וצע"ג (ד) ומה שמוסיף וז"ל אלא דחיישי' שמא הוא נוגע בעדות בדבר זה ואסור להעיד עכ"ל הוא חלילה כדבר שפתים הלא די במה שתי' דכאן לא בעי' לפסול אותו לשאר עדיות וא"כ כיון דלא נפסלו אין סומכין על חזקתם ולמה מוסיף וז"ל ואסור להעיד עכ"ל הוא למותר לו יהיה דמותר להעיד עכ"פ אין אנו מקבלי' מנוגע עדות וגם הכי כאן הוא המקום לבאר שנוגע אסור להעיד זאת ידוע וצ"ע:

ונראה לבאר בעזה"י דבאמת התי' הוא פלא דשכל גוזר דכאן בודאי סמכי' על חזקת כשרות דק"ו הוא ומה התם שיש ספק אולי המה עדים פסולי' דיש כאן בודאי רעותא דכת אחת העידו שקר ואותו כת נסתר חזקתם לגמרי ואעפ"כ אין אנו רוצי' לסתור חזקת כשרותם של הבאים לפנינו מכח ספק מכ"ש כאן לו יהי' דהוא נוגע כשר לשאר עדות מהכ"ת לא נסמוך על חזקת כשרות שלו שגם לעדות זה הוא כשר ק"ו הוא שספק נוגע יהי' כשר וצע"ג: מזה נגלה דהטעם משום בע"ד ואז אפי' אומר אמת לא מהני וראי' לזה דשיטה הנ"ל סובר הטעם משום בע"ד דבשלומא אי הטעם משום בעל דבר אז שייך לומר שיש איסור עליו להעיד דתורה מבקש עדות ואמיתיות הדבר לבד לא מהני ואדם על עצמו אינו בגדר עדות ואסור לגברא להעיד אם הוא נוגע אבל אי הטעם משום משקר התינח שאנן לא מקבלי' עדות דדילמא הוא משקר אבל פשיטא דאין עליו איסור להעיד דהלא הוא יכול לדעת שאינו משקר וסובר שיטת עליות שהביא הש"מ שבודאי נוגע יש איסור על הגברא להעיד [וכן משמע לשון הגמ' שנקטו אם הוא מותר להעיד] ואם יש ספק נוגע אסור להעיד מכח ספק איסור לחומרא [ועיי' בסמ"ע סי' ל'] וזה שדייק הש"מ דחיישי' שהוא נוגע ויש איסור עליו להעיד הגם שיודע שהוא אמת וא"כ גרע ספק נוגע משתי כתות עדים דשם תלי' אם אמרו אמת או שקר וכל כת אומרת אנו הגדנו אמת אבל כאן הגם שאומר אמת יש ספק איסור אם הוא עד וספק דאורייי' לחומרא ומיושב הקושי' ודו"ק:

אמנם אי הטעם דנוגע משום משקר אז באמת הוי הדין בספק נוגע כגון שאין כאן נגיע' רק הראשון נח לו דהוא כשר לעדות דלא גרע משתי כתות עדים דבודאי איתחזק פסול דכת אחת העידו בשקר וק"ל [דדוחק בעיני לומר דחזקה אינו מועיל רק שאם לא יועיל נסתר כל החזקה שזה יהיה כוונת ש"מק:] אלא לפ"ז צריך התבוננת הלא לטעם דמשקר

הוי כל נוגע רק ספק נוגע דאולי אין משקר בעדותו וכן משמע בש"מ בד"ה דאמר דהוי רק ספק משקר שכתב וז"ל ומשו"ה חיישי' דילמא מסהיד עדות שקר כי היכי דלא להוי לזה רשע עכ"ל נגלה שהוא ספק דילמא משקר כמובן ובכל זאת אין אנו מקבלי' אותו לעד דכיון דהוא ודאי נוגע חיישי' שמשקר ואין אנו מקבלי' עד אשר יש לחוש בו למשקר אבל ספק נוגע מקבלי' דהוי כעין ס"ס ספק אם הוא נוגע שיהיה לחוש בו למשקר ואת"ל נוגע הוי רק ספק שמא משקר אבל ודאי נוגע הוי רק ספק אחד שמא משקר ואין אנו מקבלין עדות כזה וא"כ לפי מה שהבאתי דברי ש"מ וז"ל אם נתקבל עדותו נראה דלא מפיק יהודה מלוי מספק דשמא לא הוי שמעון נוגע בעדות עכ"ל נשמע מזה אם הוי ספק נוגע אז אי אפשר להוציא הקרקע מהמוחזק דילמא לאו נוגע הוא ולטעם נוגע משום משקר הוי ודאי נוגע רק ספק נוגע דדילמא לא משקר רק לכתחילה אין אנו מקבלין נוגע דשמא משקר אבל אם כבר מוחזק אז אי אפשר להוציא ממנו ודו"ק:

ואם כנים דברי הלא מבורר דעת הרשב"ם דסובר נוגע מטעם משקר וא"כ אם כבר יהיה הקרקע ביד שמעון אז לא יוכל יהודה להוציא ממנו דגם דנתגלה דהיה נוגע הלא ודאי נוגע הוי רק ספק נוגע ויטעון יהודה אמת דברתי ומי יוציא הקרקע מידו ודו"ק. ויש להוסיף דשני תירוצי' של רשב"ם תל' בשני פירושי' בטעם נוגע וק"ל:

ויצמיח מזה היתר בנידן שאלתינו דכבר ירד והחזיק הלמדן בירושתו וא"כ מי יוציא אותו מירושתו מי יברר אם העד היה נוגע ובפרט שלא נודע אז הקרבות סוף דבר הכל נשמע שערעור בני המשפחה לאו כלום ומי יבא אחרי הגזבר אשר כבר עשה כנלענ"ד:

סימן פב

הרמב"ם פרק ט"ז מה' מאכלות אסורות הל' כ"ב כתב וז"ל תנור שהסיקו בקליפי ערלה ובכלאי הכרם בין חדש ובין ישן יוצן ואח"כ יחם אותו בעצי היתר ואם בישל בו קודם שיוצן בין פה ובין תבשיל הר"ז אסור בהנאה יש שבח עצי איסור בפת או בתבשיל גרף את כל האש ואח"כ בשל או אפה בחומו של תנור הרי זה מותר שהרי עצי איסור הלכו להן עכ"ל:

והרה"מ בד"ה ויש לדקדק בדברי רבינו כתב וז"ל ויש לתמוה למה לא חילק בין חדש לישן בהא דגרף כל האש וכו' וכן בישל ע"ג גחלי' משמע דליתנהו אלא בישן שלא ציננו דכיון דאין אבוקה כנגדו מותר בדיעבד אבל בחדש שלא צננו אעפ"י שאין אבוקה כנגדו משמע דאסור כיון דהוי כולו גורם דאיסורא ואפשר לומר שרבינו סובר שכל שאין אבוקה כנגדו מותר בדיעבד אפי' בחדש שלא צננו לד"ה מאחר שכלו עצי איסור והכי דייק לישני' שכתב גבי גרף כל האש שהרי עצי האיסור הלכו להן וגבי בישלה ע"ג גחלי'

כ' שכיון שנעשו גחלי' הלך איסורן ויש הוכחה לדבר מדבעי בגמ' לאוקמי הא דתני' חדש יותץ כר' למימרא דר' סבר זוז"ג אסור ואף ע"ג דקתני אפלוגתא דר' ורבנן בישלה ע"ג גחלי' ד"ה מותר אלמא דאע"ג דהוי ס"ל לרבי זוז"ג אסור אפי' בדיעבד ה"מ כשעדיין עצי האיסור קיימי' אבל כשכלו עצי האיסור ולא נשאר אלא גחלי' אין כאן גורם של איסור ובדיעבד שרי וא"ת בחדש שלא צננו אע"פ שכלו עצי האיסור מ"מ הא איכא תנור דאיסור וליכא שום גורם דהיתרא ומי גרע מזוז"ג דאסור למ"ד ואפי' בדיעבד אסור מדאיכא מאן דפליג עלי' דאלו לכתחיל' ליכא מאן דשרי כמו שנתבאר וי"ל כיון דתנור גופא אין איסור עצמו אלא שנגמר בעצי איסור ועצי האיסור הלכו להם נמצא שאין כאן איסור כלל ועדיף מזוז"ג ולפ"ז צ"ל דהא דקתני אפו בו את הפת רבי אומר הפת אסורה וכו' קאי לחדש וישן שלא ציננם ואבוקות עצי איסור כנגדם הא לא"ה הפת מותרת ואפי' בחדש שלא ניתצו ולא ציננו ואפי' למ"ד זוז"ג אסור מודה בהא דשרי והיינו דקתני סיפא בשלו ע"ג גחלי' ד"ה מותר כנ"ל לדעת רבינו אעפ"י שאין נראה כן דעת המפרשי' עכ"ל: והנה חזיתי חזות קשה בדברי הרה"מ שכולו מוקשה בעיני לפום רהיטא כאשר אסדר (א) מה שאמר דתנור חדש אפילו בלי אבוקה כנגדו הוי כאלו גורם דאיסורא הוא בלי הבין דהלא הגחלי' הוין גורם היתר ואיך אומר הרה"מ דהוי כולו גורם איסור וצע"ג (ב) מה שתי' שאפשר שסובר הרמב"ם יען שאין אבוקה כנגדו וכלו עצי איסור מותר בדיעבד אפי' בתנור חדש שלא ציננו הוא פלא איך מסופק בדבר שמפורש ברמב"ם שגחלי' מותרי' מאחר שכלו עצי איסור והלכו להך וצע"ג (ג) מה שהקשה אח"כ וז"ל וא"ת בחדש שלא ציננו אעפ"י שכלו עצי איסור מ"מ הא איכא תנור דאיסורא וליכא גורם דהיתר עכ"ל הוא מחוסר תבלין הבינה הלא כיון שכלו עצי איסור א"כ הוין הגחלים גורם היתר וצ"ע (ד) יש לדקדק בלשונו בקו' הראשונה נקט שהוי הכל גורם איסור וכאן נקט שאין כאן גורם היתר למה שינה את טעמו ביד הלשון (ה) מה שתירץ שאין התנור גופי' איסור רק נגמר בעצי איסור והעצי' כבר הלכו להן נמצא דאין כאן גורם איסור יעו"ש הוא הפלא ופלא דא"כ אפי' באבוקה כנגדו יהי' מותר עיי' מהרש"א פסחי' וצע"ג (ו) הקשה באבני מלואים בתשובה שהוא מחוסר הבנה דא"כ למה יותץ הלא אם יוצן בודאי הלכו עצי איסור ואיך יהי' עתה מותר ואח"כ אסור וצע"ג (ז) מאי מבקש הרה"מ לאשמועי' שמותר הפת אפי' למ"ד זוז"ג אסור תיפוק לי' הרמב"ם פסק זוז"ג מותר וצע"ג (ח) הוא תמי' נגלה לעיני כל רואי שמש שהרה"מ הקשה קו' אחת פעמים וחלילה לו מלעשות זאת וצע"ג:

ונלע"ד לתרץ בעזה"י דמסתבר בשכל אפי' גחלי' לוחשות יהי' מותרי' דהלא ערלה וכלאי הכרם המה מן הנשרפי' ואפרן מותר דאין לך דבר שנעשה בו מצותו ויהי' אסור עיי' תוס' תמורה דף ל"ד וא"כ כיון שעיקר מצותן בשריפ' משעה שאדם עשה את שלו שהצית אש עד ששלהבת עולה מאלי' ומכ"ש אם כבר אכל האש את החפץ עד שנעשה גחלת כבר עשה אדם את המצוה דלא נשאר עוד לעשות דבר וא"כ אפי' גחלי' מותרי' בהנאה דהא כבר נעשה מצותו ודו"ק:

ואוסיף נופך דאפי' מה שנאפה או נתבשל משלהבת אשר בוער בחפץ יהי' ג"כ מותר דכיון דאין השלהבת עולה מן החפץ בעין אלא מן המשהו הנשרף עיי' תוספ' פסחי' ובמג"א סי' תמ"ה וכיון בכל כזית אשר שורף עושה מצוה אין לך דבר שנעשה מצותו ואסור:

אמנם עלה בדעתי לחדש דבר דזה דוקא מי ששורף ערלה וכלאי כרם לקיים מצות שריפה אז משעה שהשלהבת עולה עושה בכל כזית הנשרף מצות שריפה [עיי' ריטב"א במכות דף ט"ז דכל הנגרר מן המעשה נחשב כאלו עשה מעשה יען שתחילת הדבר נעשה ע"י מעשה ואם כהן או נזיר שוהה בבהק"ב לוקין אותו הגם שלא עשה מעשה והבן זה] וא"כ מותר השלהבת והגחלת והאפר אבל אם הצית האש כדי להנות בו ולא כוון לעשות המצוה אז כל הנאה אסור דלא נעשה מצות שריפה ודו"ק:

ולא מיבעי' אם נאמר מצות צריכות כוונה או עכ"פ היפך כוונה מזיק דאז בודאי לא נעשה כאן מצותו אלא אפי' אם מצות אין צריכות כוונה וגם היפך כוונה אינו מזיק אפ"ה כאן לא נעשה מצותו דיהי' השלהבת או גחלים ואפר מותרי' דנ"ל הבדל בודאי כל מצות אשר מוטלי' על האדם לעשות מכח גופו כגון ק"ש ואכילה מצה ותקיעת שופר ומגילה ולולב ואכילת פסח וברכת כהני' וברכת נהני' וכדומה אז שייך לומר כיון דיש חיוב על הגוף לעשות המצוה נתפסת הפעולה בחיובו אבל מצות שריפת ערלה וכלאי כרם שאין כאן מצוה מכח גברא רק מכח החפץ שתורה אמרה שאיסורי הנאה יושרפו אבל מי שמניחן ואינו שורף אותן לא עשה עבירה א"כ יש תרתי לריעותא דאין כאן מצות הגוף מכח הגברא וגם אין כאן חיוב לעשות מכח החפץ אז בודאי אם לא מחשב האדם לקיי' בו מצות שריפה בעבור שם של עצמן לא עשה מצוה כלל ונשארו הגחלים והאפר אסור ודו"ק:

ואפי' אם נאמר דגם כאן עשה מצוה וגחלתן ואפרן מותר דעיקר הקפידא שיהי' הערלה וכלאי הכרם נשרפי' וכיון דנשרפו פעם אחד ואי אפשר לשרוף פעם שנית אז דומה לאכילת בשר פסח או שחיטת קדשים או מצות מילה שחידש הטו"א בר"ה דף כ"ט

דלכ"ע לא צריך בהם כוונה יען דמצוה מקושר בחפץ זה דוקא ולא דמי לאכילת מצה דצריך כוונה דשאני התם דאינו מוקשר דדוקא בכזית זה יקיים המצוה דהא אפשר במצה אחרת אבל באכילת פסח או מילה ושחיטת קדשי' נקשר המצו' בחפץ זה דוקא אז לכ"ע סתמא לשמה ונעשה קיום מצוה יעו"ש כי מתוק מדבש וה"ה בשריפה איסורי הנאה דנקשר המצוה בחפץ זה אז לכ"ע נעשה המצוה וגחלי' ואפרן מותרי' ודו"ק:

בכל זאת יש לצדד ולומר היינו דוקא בתנור ישן שלא נהנה עכ"פ בשעת עשיית המצוה היינו בשעת שריפה אבל בתנור חדש שנהנה בשעת שריפה דהא נתחזק התנור ולא עשה מעשה מצוה כלל דבשלומא אם לא נהנה בשעת שריפה אז עשה שריפה לאיסור הנאה אבל אם נהנה בשעת שריפה א"כ לא שרף כדרך ששורפי' איסור הנאה שעושה מדורה לבער החפץ ולא ששורף את החפץ בעבור הנאתו וק"ל:

ואת"ל הגם שלא שרף בעבור שהוא איסור הנאה וגם נהנה משלהבת מיד אף עפ"כ כיון שהוא עומד לשריפה ואי אפשר לשלהבת רק ממעט שנשרף א"כ ממילא נעשה מצותו דעיקר המצוה הוא להיות האיסור נשרף ואפי' אם נפל דליקה על איסור הנאה בלי פעולת אדם רק שיצא אש ואכל גדיש של איסור הנאה אעפ"כ מותר הכל דגוף החפץ שיהי' שרוף הוי המצוה בכל זאת מסתבר לומר דוקא אם אין כאן דבר אשר נכנס בו השבח של איסור הנאה שצריך שריפה מכח השם ערלה או כלאי כרם דכיון שהלך לו השם איסור הנאה לגמרי מותר ממילא הגחלים והאפר אבל אם השבח איסור עבר על דבר אחר כגון תנור חדש שנגמר ע"י הסקת איסור שעדיין יש בעולם שארי' של איסו' הנאה שצריך ביעור אז השכל מחייב שלא נעשה הגחלת והאפר היתר דעדיין בעולם שם איסורו ודו"ק:

אך באמת גם זה אינו בשלומא אם נתהוה דבר מן איסור הנאה אשר כל הויתו מאיסור אז צריך שריפה מכח שארית איסור הנאתו ולא נחשב כאלו נעשה מצותו של א"ה עיי' בראש חולין דף ח' בשוחט בסכין של ע"א אבל הכא שלא נתהוה התנור מן איסור הנאה רק שנתחזק ונגמר להתקיים כמבואר ברש"י נגמר ונתקיים כולו עכ"ל וכ"כ הרמב"ם בהל' כ' פת או תבשיל שבשלו או אפאו בערלה ישרוף וסיים וז"ל שהרי הנאתו ניכרת עכ"ל ואסור לאפות בו אח"כ יען שנהנה מדבר שנתקיים ע"י ערלה או כלאי כרם אבל עכ"פ אין התנור נחשב להויתו ע"י איסור שנאמר שמחויבי' לקיים בו מצות נתיצה או שריפה א"כ לא נשאר עוד קיום מצוה וא"כ גם בזה מותרי' הגחלי' והאפר [ועיי' תוס' מנחות דף נ"ב בד"ה אפר פרה] ודו"ק: ועתה בא ברוך ד' וראה הרה"מ הקשה למה לא מחלק הרמב"ם בין תנור חדש לישן דמסתבר בשלומא בישן ואין אבוקה כנגדו שלא

נהנה מן האיסור בשעת שריפה א"כ הגם שלא עשה מעשה השריפה רק לשם מצוה עכ"פ נעשה מעשה שריפת ערלה וכ"כ כדרך מצותו דהלא לא נהנה בשעת שריפה ולכן הגחלי' והאפר מותרי' אבל בחדש ואבוקה כנגדו אסור דהא נהנה מן האיסור בשעת שריפה ולא נעשה מעשה מצוה היינו שריפה בלי הנאה מן השריפה וא"כ בתנור חדש דנגמר התנור בשעת שריפה ולא קיים מצות ביעור כלל וגוזר השכל שישארו גם הגחלים והאפר איסור א"כ ליכא גורם היתר כלל ותירץ ע"ז דאפשר סובר הרמב"ם כיון שכלו עצי איסור ולא נשאר אלא חום וגחלי' נעשו היתר הגם שלא קיים מצות שריפה דאל"כ קשה למ"ד זוז"ג אסור ואעפ"כ מחיר בבישלה ע"ג גחלי' וקשה הא לא נעשה מצותו וגחלי' אסורי' אע"כ בשכלו עצי איסור הגם שלא קיים מצוה הגחלי' ואפרן מותרי' ודו"ק: והוסיף להקשו' הא תינח בתנור ישן שמותר הגחלת לזה יש ראי' מגמ' אבל בתנור חדש אע"פ שכלו עצי איסור עכ"פ הלא נשאר אחרית איסור הנאה הוא התנור אשר שבח עצי' נמצא בו וכיון שיש שארית איסור נמצא ועדיין לא נעשה מצותו וממילא גם הגחלת אסור וא"כ ליכא גורם דהיתר כלל וזה שדייק שע"י התנור לא הוי הגחלת גורם היתר ותי' ע"ז דאין התנור גוף איסור רק האיסור פעל בו התקיימות אבל עכ"פ לא נתהוה מהאיסור דנימא בו דצריך נתיצה או כליון בתורת מצות ביעור ערלה או כ"כ ומה שצריך נתיצה הוא יען דקיומו וחזקו ותקפו בא על ידי גרם איסור אם יהנה בו הוא כהנה מאיסורי הנאה בהנאה ניכרת דלולי דנתחזק מאיסור הי' התנור נופל ברוב ימי' או לא הי' יפה לאפות בו אבל לאפות בו עתה הוא נהנה מחום עצי איסור דכלו כבר ואפי' למ"ד זוז"ג אסור מותר הפת דליכא איסור כלל דלולי כן אפי' אי זוז"ג מותר הי' כאן אסור דליכא גורם היתר כלל דלא נעשה מצותו והבן כי מיושבי כל הקו' בעזה"י דוק ותשכח:

סימן פג

שאלה מעשה אירע שהיו ד' בעלי בתים שותפין בעסק משא ומתן שלקחו כמה מאות צענטנר קנאפערן והמעות אשר הצריכו לזה לקחו בהלואה רק המלוה ביקש מג' שותפי' השטר חוב ולא רצה בחתימת הרביעי וכאשר ראו השלשה שותפי' שהרביעי נהנה ע"י שהמה ערבי' והסחורה התחילה להתייקר דחקו את הרביעי על המעות שידעו שלא יוכל ליתן אם לא ימכור הסחורה ואז יסתלק מן השותפות אז בחר באחד מהם ומכר לו חלקו ע"מ שלא ימכור חלק שלו אשר קונה מאתו לכלל השותפות אשר דחקו אותו על המעות והוא עבר התנאי ומכר חלק של רביעי אשר קנה להשותפות ואח"כ נתיקר השער של הקנאפערן ובא המוכר וטען שהלוקח עבר על התנאי והמכירה בטילה ומבקש להחזיר דמי המקח וליקח חלקו בהשותפות והשותפי' טענו שעושה זאת בעבור שנתיקר השער

שבשוק ואם אין לו ללוקח כח למכור להם א"כ חוזר המקח שלהם וישאר לשותף הנ"ל חצי סחורה אבל הוא מה מבקש הלא לו ממנ"פ אין תביעה ובא המשפט לפני לדעת דת תורתינו הקדושה הדין עם מי:

תשובה דבר זה תלי' באשלי רברבי שורשו פתוח עלי מים רבים אשר יזכו ממעין ראשוני' ואשר יתן ה' בפי אשמור לדבר:

לכאורה הדין ברור בתשו' הרא"ש כלל פ"א שאם אב נתן ממונו לשני בניו והתנה שלא יוכל א' למכור מנכסיו עד שיהי' הקטן בן עשרים שנה ועמד הגדול ומכר קודם שהגיע הקטן לשנת עשרי' ופסק הרא"ש דאח הקטן נוטל חצי חלק של הגדול דכיון דעבר ומכר נתבטלה המתנה וחזר חלקו לאביו ונפל לשניהם בירושה ויחלוקו דאי אפשר לומר יען שהתנה האב שלא יוכל א' למכור א"כ המכירה אינה מכירה ונשאר המתנה קיימת אצל בן הגדול זה אי אפשר דאם המתנה טוב א"כ יוכל לעשות בשלו מה שירצה וע"כ הוי התנאי שאם ימכור יהי' המתנה בטלה וחזרו הנכסי' לאחיו והגם שלשון התנאי הוי שלא יוכל למכור הוי הפי' כמו לא תוכל לזבוח הפסח באחד שעריך או לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך יעו"ש הובא להלכה פסוקה בלי חולק בטוש"ע ח"מ סי' רמ"א סעיף י"א וא"כ ק"ו בנידן דידן שהתנה בפי' ע"מ שלא ימכור חלק הנ"ל לשני שותפי' וכיון שעבר התנאי ומכר לשותפי' הנ"ל א"כ בטל המכר וחזרו קנאפערן הנ"ל למוכר והוא פשוט:

אמנם מצאתי למ"ל בפ"ג הל' ו' שהביא שהרה"מ בפ"ח מגירושין כ' ג"כ כתשובת הרא"ש הנ"ל אבל מתוס' גיטין דף פ"ג ע"א בד"ה ועמדה לא משמע כן שכתבו אם התנה הבעל ע"מ שלא תנשאי לפלוני ועברה ונשאת לו אין הגט בטל דאין הקדושי' חלין משום איסור אשת איש ולא משכחת רק אם נשאת לו אחר מיתת המגרש שאז חלין הקדושי' והגט בטל למפרע ובנים ממזרים מבעל השני יעו"ש וא"כ משמע דתוס' סובר דלא די אם נשאת בדרך נשואין א"כ ה"ה במכר אין המכירה חל והמתנה קיימת והניח הדבר בצריך תלמוד וא"כ נידן שאלתינו בספק דיכול המוחזק לומר קים לי כתוס' וצע"ג:

וחפשתי באוצרן של אחרונים ומצאתי באבני מלואים סי' קמ"ג סעיף ט"ז שחידש דבר דבאמת הר"ן בפ' המגרש חידש דבר דלעולם דאיירי דבעל ראשון אשר גירשה חי ונחשב כאלו אמר אם תנשא לפלוני תהי' אשת איש עד שעת קידושין וגם אחר הקדושי' תהי' אשת איש רק על רגע הקדושי' תהי' מגורשת כדי שתעבור על התנאי יעו"ש רק באישו' פליג תוס' ורמב"ן דסברי דאי אפשר לגט לחול רק על שעה אחת או משום דפסקה פסקה אבל בממון דאפשר במכירה על שעה אחת א"כ פועל התנאי שתהי' המתנ' רק

על שעת מכירה ואח"כ חוזר המקח ובא החפץ לבעל הנותן דהא עבר המקבל על התנאי ומשו"ה נפסק בש"ע ח"מ דלא כתוס' ורמב"ן הנ"ל דפח"ח וא"כ בנידן שאלתינו חזר המקח למוכר וק"ל:

וטרם אענה ונבאר שלדעתי גם הר"ן מודה לתוס' שמתנ' קיימת ורק באישות חידש הר"ן סברתו דחל הגט על שעה אחת אבל במקח וממכר מודה הר"ן דאי אפשר לומר שחל על שעה אחת אבוא בעזה"י לבאר דעת הר"ן אשר נתקשה בו האבני מלואי' מאוד כי רבו הקו' עליו וגם חסר לפום רהיטא תבלין הסברא ומלח הדעת אבל באמת כנים דבריו ואעתיקם הנה אחר שהביא חי' התוס' ותי' רמב"ן כתב שם וז"ל ולי נראה כיון שאי אפשר להגט להתבטל אלא מחמת חלות הנשואין ע"כ הנשואין חיילין שאין לך דבר שמעכב אותן מלחול שהרי מגורשת גמורה היא [אצל כל אדם אלא שהתנה עלי' בתנאי בעלמא] והרי הוא כאלו אמר לה הרי את מותר' לכל אדם ולהנשא לכל מי שתרצי אלא שאם תנשאי לפלוני הרי את אשתי [עד שעת נשואין ומשעת נישואין ואילך אלא שבשעה נשואין אי את אשתי] ואע"ג דמסקי' לקמן בהיום אי את אשתי ולמחר את אשתי דכיון דפסקה פסקה ה"מ היכי דיום אחד פסקה לגמרי אבל הכא לא פסק אלא לענין שאפשר לנשואי אותו פלוני לחול עכ"ל ורבו בו הקו' והפליאות ואסדרם אחת לאחת:

א הקשה הגאון בהגה"ת אבני מלואים סי' קמ"ג איך אפשר לקדושי שני לחול לזמן היינו רק בשעת קדושין דהא אח"כ חזרה לאישו' הא אנן פסקי' דאין קדושין לזמן כמבואר בר"ן נדרים דף כ"ט וצע"ג:

ב הקשה באבני מלואים קדושי שני במאי פקעו ומכח זה חידש דצריכה גט משני יעו"ש והוא פלא ומאי יהי' אם לא ירצה לגרש הכי לא תהי' אשת איש מראשון הא לא גירש רק על זמן הנשואין ואח"כ תהי' אשתו כבראשונה ואם נאמר דצריכה גט גם מהשני א"כ משכחת אשת שני מתים ופלא שהג"ה מחולק עליו מסברא דלא צריכה גט שלא עמד בזה וצע"ג:

ג הקשה בהג"ה שם הלא לר"ע מהני חוץ אפ"ה מודה דאמרי' כיון דלא שרי אותה לעולם למאן דמתיר אותה כמבואר בדברי רבא מכ"ש לדידן דפסקי' דחוץ לא מהני דודאי לא מהני מה שמתיר אותה רק על שעת קדושין וצע"ג: (ד) עוד הקשה באבני מלואי' שם הלא לדברי הר"ן היא ראוי' להתקדש בע"מ שלא תנשאי לכ"ע דהא אפילו מאותו פלוני תפסו בה קדושין ומכ"ש משאר בני אדם וא"כ איך אמרו בריש הסוגי' דלא דמי ע"מ דשייר בגט לשאר תנאי דעלמא דלא שייר בגט וקשה הא גם בלא תנשאי לא שייר בגט

דיכולה לקבל קדושין אפי' מאותו פלוני לפי דברי ר"ן וא"כ קשה מאי שנא משאר תנאי דעלמא וצע"ג:

ה עוד פלא להבין סברת הר"ן במאי דמחלק הך דין מדברי גמ' דאמרי' כיון דפסקה פסקה דכאן לא פסק לגמרי מאי הוי דלא פסק כאן לגמרי והבין האבני מלואים דשם פסק האישות על אותו יום לגבי כ"ע אבל כאן לא התירה אלא לנשואי פלוני ולא הוי הפסק לגמרי אלא א"כ הקשה הא אין לך שיור גדול מזה שלא התירה אלא לגבי הך פלוני [ועיי' בהג"ה שנתקשה בהבנת אבני מלואי' בדברי ר"ן ולפמ"ש יובנו דבריו שהבין מלשון הר"ן דלא פסק לגמרי היינו שלא הותרה רק לגבי פלוני ולא נפסק האישו' לגמרי דנימא כיון דפסקה פסקה]:

ונלע"ד בעזה"י לבאר דברי הר"ן דלכאורה פלא בעיני באיכות שקדוש' ראשונה נתמעט מקדושה שני' שמתחזק כמו כאן הגם שאישו' של אשה נקרא' קדושת הגוף עכ"פ אישו' הראשון נתמעט ונתחלש ע"י ספר כריתות אשר מתיר הקדושה רק כשאר שארית קדושה לגבי איש אחד והשני שמקדש את האשה הוא התפיס בה קדושה מחדש לגבי כ"ע וחפץ בכל האישות אז בודאי קדושת הגוף של השני מוציאה מקדושה ראשונה וזה לא נקרא בכדי אלא קדושה נפקע בעבור קדושה ודו"ק:

ואין להשיב מדברי ר"ן נדרים דף כ"ט ע"ב ד"ה אמר דחידש בפי' הגמ' אפי' אמר מתחילה לאחר שלושים יום עולה ועד ל' יום שלמי' אעפ"כ לא פקעה קדוש' שלמי' הגם שקדושת עולה חמורה ואעפ"כ לא פקעה אלמא שגם אם יופקע אצל קדושה אחרת אפילו אותו קדושה חמורה נקרא שאין קדושה ראשונה פקעה בכדי וצ"ע לכאורה:

דאחר העיון לק"מ דכיון דאיש זה עומד ורוצה להקדיש קדושת שלמים וגם קדושת עולה א"כ הוא בא לקרב שניהם הן קדושת שלמי' והן קדושת עולה אז שייך מאי אולמא דנימא קדושה ראשונה פקעה בעבור השני' הא למה זה דומה כמו דלא אמרי' פקעו קדושי דראובן אם קדשה ראובן חוץ משמעון ובא שמעון וקידשה סתם שחידש התוס' דלא שייך פקעו קדושי דראובן וגמרו קדושי שמעון יען דשניהם לקרובה קאתו יעו"ש בדף פ"ב בתוס' ד"ה כגון וא"כ כ"ש וק"ו אם איש אחד בא לקרב השני קדושות דלא נימא פקע קדושה ראשונה בעבור השני' אבל קדוש' אחר גט שייך קדושה מוציא לשארי' קדושה:

נהפוך הוא מדברי ר"ן משמע ראי' למה שחדשתי שקדוש' מפקעת קדושה ולא נקרא קדושה פקעה בכדי שכתב וז"ל ולא תימא ה"מ היכא דאמר שור זה שלמים כל ל' יום דבכגון זה קדושת שלמי' מתפשטת והולכת שאין לה מונע אלא אפי' כשהתפיס בו לאחר מכן קדוש' עולה סד"א חיילא דכי האי גונא לא מקרי פקעה בכדי דאדרבה קדוש' בתרא

מעלי' טפי והוי מן קדושה קלה לחמורה עכ"ל הרי שהעיר הר"ן דמה שנפקע בעבור קדושה אחרת לא נפקע בכדי מקרי רק באמת אינו כן יען שהאיש מקרב השני קדושות אבל בקדושין אחר גט נשאר סברת הר"ן לזה העיר ת"ח אחד ונכון הוא:

והנה לכאורה פלא בגמ' דאיבעי אם אמר היום אי את אשתי (ולמחר את אשתי) אם מהני בין לר"א ובין לרבנן בתר דאיבעי' הדר פשטא כיון דפסקה פסקה ופי' רש"י ותוס' דמגורשת לעולם יעו"ש וקשה דילמא נימא בהיפך כיון דלא מהניא להיו' למחר אשתו א"כ לא חל הגט כלל ומנ"ל לומר להקל א דהיא מגורשת לעולם ועי' ברמב"ם שפי' באמת כן אבל א לר"א דמתיר בחוץ אבל מודה דאח"כ שרי דפקעי קדושי' ראשונים וגמרו קדושין שניים והוא הטעם דסובר נתרוקן דאל"כ איך יהי' מהני חוץ בגט הא אי אפשר לבעל שני לבעול אותה דהא משתמש בצד אישות שבה וכן הביא הגאון ר' ענזיל ז"ל בהג"ה סי' קל"ז סמוכי' מדברי תשובת הרא"ש כלל מ"ה יעו"ש אבל עכ"פ זה דוקא אחר הקדושין שכבר היא אשה של השני אז נתרוקן לו חלק הנשאר אבל בודאי בשעת קדושין לא הי' חלק הנ"ל נכלל בקדושין כי אין קדושין רק שהיא עושה עצמה כהפקר לגבי האיש עיי' נדרים דף כ"ט וכאן הי' חלק אישות אשר לא היתה יכולה לעשות עצמה כהפקר לגבי בעל שני אלא בודאי לא היה בכלל קדושין רק אח"כ נתרוקן לו כאשר בארתי במקו"א באריכות וקשה ג"כ הא חלק אישות הנ"ל לא הי' בכלל גט הראשון וא"כ קדושה ראשונ' במאי פקעה איך נפסק אישו' בלא גנו וצע"ג: אך ברורי דמילתא כך הוא חכז"ל אמרו בנדרים דף כ"ט קדושת הגוף לא פקעה בכדי הכוונ' אם יש כאן חפץ אשר נכנס בקדושה וראוי להיות בקדושה הנ"ל זמן ארוך רק האיש אשר פועל הקדושה חפץ שהקדושה יהי' רק לזמן קצר ואח"כ יצא מקדושה לחולין אז אמרי' אין הקדושה נפקעת על לא דבר שזה מורה תיבת בכדי אבל בודאי שקדושה נפקעת בעבור קדושה אחרת אשר חזקה ממנו לפי' רש"י ותוס' קשה מנ"ל לפשוט דמגורשת לעולם וצריך ביאור רחובות:

ונראה לבאר בעזה"י דמדבעי רבא לר"נ אם יוכל איש לגרש על יום אחד משמע דיש צד בעולם שיופסק האישות על יום אחד ואח"כ יחזור האישות למקומו דהא בעבור זה כותבי' בגט מיומא דנן ולעלם לאפוקי דלא נימא שגירש על יום א' וא"כ איך ברגע אחת נתהפכו כל העשתונות דבתר דאיבעי' הדר פשטה כיון דפסקה פסקה לגמרי ועיי' בתוס' ד"ה כיון שלא הי' מסיים או דילמא לא שנא יען דהבין כיון דפסקה פסקה יעו"ש וא"כ צריך להבין למה הוא סברא חיצונה כך:

אבל האמת יורה דרכו דתורה אמרה ויצאה והיתה שאין גירושי' אם לא יפעל הגט כח שתהי' ראוי' לקבלת קדושין מאיש אחר ואם ימצא מי שמגרש אשתו ולא יכולה לקבל קדושי' אז לא הוי גו כלל וא"כ אי הוי הדין דמי שאומר לאשה היום את אשתי ולמחר אי את אשתי שיוצאת למחר בלא גט עיי' נדרי' דף כ"ט א"כ משכחת קדושי' לזמן אז השכל מחייב שגם יוכל הבעל לגרש אשתו ואומר היום אי את אשתי ולמחר את אשתי דהא יכולה להיות לאיש אחר לקדושי לזמן על אותו יום אבל אם באומר לאשתו היום את אשתי ולמחר אי את אשתי לא יצאה בלא גנו דקדושת הגוף לא פקעה בכדי א"כ לא משכחת באשה הנ"ל קדושי' לזמן וא"כ ממילא לא יוכל גם לגרש על יום אחד ולומר היום אי את אשתי ולמחר את אשתי דהא לא משכח' לה קדושין על יום אחד דאין קדושת הגוף פקע בכדי ועל קדושי' עולמית לא גרשה וכי תימא שבעל שני יגרשנה באותו יום זה אינו דכיון דקדושת הגוף לא פקעה בכדי א"כ צריך הבעל הראשון לגרש אותה שתהי' ראוי' להויי' לבעל שני לעולם ומכח הגט לא יכולה לקבל קדושין להויית עולם ואין כאן קדושין כלל והבן זה: [ודע דעלה בדעתי דבלא"ה ניחא דאם אין אשה יוצאה בלא גנו א"כ לא משכחת אצלה הוייה דאי אפשר לומר עכ"פ יש בה הויי' שיתן לה בעל שני גט דאז תהי' אסורה לבעל ראשון דכתיב ושנאה האיש האחרון וכתב לה ספר כריתו' או כי ימות איש האחרון לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה בשלומא אי קדושת הגוף היינו אישות פקעה בכדי אז לא קשה איך מסופק רבא דמהני היום אי את אשתי ולמחר את אשתי וקשה הא כתיב ויצא' והיתה שתהי' ראוי' לבעל שני וכאן אי אפשר דא"כ איך תהי' למחר אשתו וצע"ג זה לק"מ דתורה אמרה דוקא אי הי' לבעל השני קנין עולמית אשר צריכה ממנו ספר כריתו' או שמיתתו יתיר אותה לבעל הראשון אז יש איסור לשוב לקחתה אבל כיון דקדושת הגוף פקעה בכדי ואפי' בעל שני יהי' חי וגם לא יתן לה ספר כריתות פקעו קדושיו אז אין איסור לבעל הראשון לשוב לקחתה אבל אי קדושת הגוף לא פקעה בכדי ובעל שני צריך ליתן לה גט אז בודאי אסורה אח"כ לבעל ראשון ואיך תקבל קדושי' הא לא תהי' ראוי' להיו' למחר אשתו ודו"ק:

אך התבוננתי דא"כ יהי' הפלא ופלא איך הבין האב"מל דלשיטת הר"ן צריכה גט מאותו פלוני דקדושיו חלין רק אחר הקדושי' חזרה להיות אשתו וקשה הא הוי מחזיר גרושתו וא"כ איך נימא שכוונת המגרש הי' שקודם מעשה הקדושין ואחרי הקדושין מפלוני תהי' אשתו הא הוי מחזיר גרושתו אלא ודאי זה שיבוש דתורה אסרה לבעל הראשון שלא ישוב לקחתה היינו אם גירש לעולם וצריך קדושי' מחדש שיקדש אותה מחדש זה

אסרה תורה אבל כאן היא חזרה מאלי' דאשתו היא מלקוחי' ראשונים שעשה בה ולא צריך ליקח אותה שיעבור על לא ישוב לקחתה ודו"ק]:

ולפ"ז קשה איך פשט רבא מסברא כיון דפסקה פסקה והוי מגורשת נהפוך הוא דהא רבא לשיטתו דהשיב על אביי בנדרים דף כ"ט אשר סובר דאישות פקע בכדי והוא סובר דאישות הוי קדושת הגוף דלא פקע בכדי ואם אמר היום את אשתי ולמחר אי את אשתי אינה יוצאה בלא גט יעו"ש וא"כ לא משכחת קדושין לזמן וממילא לא משכחת גירושין לזמן כמו שבארתי וא"כ מסתבר לומר דלא התירה לאיש אחר ואינה מגורשת וצע"ג:

אמנם לק"מ דבאמת אם הבעל התנה בתנאי ואמר היום אי את אשתי ע"מ שלמחר את אשתי אז הי' בסברא כיון שאי אפשר להיות למחר אשתו ממילא גם היום אינה מגורשת [וכאן לא שייך לומר כל תנאי שאי אפשר לקיים בסופו אם התנה עליו מתחילתו אינו תנאי וא"כ היא מגורשת לעולם זה טעות דהוא לא גירש אלא על יום אחד ואין כאן תנאי אשר צריכה היא לקיים הך ע"מ לא הוי אלא גילוי דעת שגטו רק על יום אחד ואח"כ תהי' ממילא אשתו זה הוא גירושין שלו ואם זה אי אפשר ממילא לא גירש כלל ולא דמי לשאר תנאי שהוי דבר חוץ ממנו] אבל כאן שאמר היום אי את אשתי ולמחר את אשתי א"כ לא גילה דעתו שרק ע"מ כן גירש אלא שאומר מגרש אני שהיום אי את אשתי ואני חפץ שלמחר את אשתי וא"כ כיון דגירושי' של היום אינם קשורי' באישו' דלמחר א"כ מסתבר שגירושין חלין ולא מפסיק כיון דלא התנה בע"מ אמרי' כיון דפסקה פסקה ודו"ק:

ומעתה אומר אני דין חדש דאם אמר היום אי את אשתי ע"מ שלמחר את אשתי אז באמת מהני גירושי' לזמן וגם תוכל לקבל קדושי' לזמן וככלו' היום חזרה ממילא לאישות הראשון דכבר בארתי למעלה סברת ר"א דנתרוקן הוי דקדושה שנייה היינו אישות השני מפקיע קדושה הראשונה היינו אישות הראשון זה לא נקרא פקעה בכדי וא"כ לכאורה קשה למה לא נימא אם אמר היום אי את אשתי ולמחר את אשתי דמגורשת על יום זה וכ"ת מי יפקיע אישות השני אם תקבל קדושין דקדושת הגוף לא פקע בכדי וא"כ לא הוי ויצאה והיתה זה לק"מ דהא חזר אישות של בעל הראשון ונפקע אישות בעבור אישות ולא הוי בכדי וצע"ג:

רק אחר עיון לק"מ דהא בעל ראשון בא לקרב ובעל שני בא לקרב דשניהם חפצים באישות האשה אז בשניהם בקדושי' ולקרובי באו לא אמרי' פקעו זה בעבור זה כמו שכתב בתוס' וא"כ מאי אולמא אישות דראשון מאישו' דשני ואמרי' כיון שהתחיל אישות השני היום שוב לא פסק ודו"ק:

וכל זה נכון אם לא אמר ע"מ א"כ הוי הדין אם נאמר דלא פקעו קדושי שני היא מגורשת לעולם מן הראשון אז באמת אמרי' כן דמאי אולמא אישות דראשון מאישות דשני דהתחיל אבל אם אמר ע"מ שלמחר את אשתי א"כ יה' הדין דאם נאמר דלא פקעו קדושי שני אחר כי פנה היום אז לא חלו קדושיו כלל דהא הראשון אמר ע"מ וא"כ ע"כ יש כאן יתר שאת ויתר כח לקדושי ראשון אז באמת פקעו קדושי שני בעבור קדושי ראשון ויש קדושין לזמן דקדושה מפקיע קדושה ממילא יש גירושי' לזמן דהא משכחת הוויי' לשני והדרי' לסברא דיש גירושי' לזמן דהא הבעל מגרש רק לרצונו וא"כ אם אמר ע"מ שלמחר את אשתי היום אי את אשתי אמרי' באמת דמהני גירושין לזמן והבן זה כי עמוק מאוד וישר בעזה"י:

היוצא מכל מה שכתבתי (א) דקדושה לא פקעה בכדי אבל אם קדושה אחרת אשר יש לה מעלה אז קדושה מוציא קדושה ולכן פעל קדושה שניי' היינו אישות השני להתיר החוץ וה"מ אם הראשון ריחק האישות והשני קירב האישות אבל אם השתי קדושות עומדי' במדרגה אחת לקירוב כגון בשני קדושי' אז אין קדושה מוציא מקדושה (ב) גט לזמן תליי' אי יש קדושי' לזמן אם משכחת הויי' לזמן אז מהני גט לזמן אבל אי לא משכחת קדושי' לזמן לא משכחת באשה הנ"ל גט לזמן דכתיב ויצאה והיתה (ג) אם אמר היום אי את אשתי ע"מ שלמחר את אשתי שאז הוי הדין אם לא יהי' קדושי' לזמן לא יתחיל הגט כלל וא"כ יש ע"כ כח חזק לאישות הראשון לבטל לגמרי אישו' השני אז באמת יש קדושי' לזמן ומהני גט לזמן אבל אם לא אמר ע"מ אז אם נאמר דקדושי שני לא יופסקו אז ע"כ נפסקו קדושי הראשון אז באמת אמרי' כן מאי אולמא קדושי דראשון להפקיע קדושי שני ואמרי' כיון דפסקו קדושי דראשון פסקו לגמרי ודו"ק:

ובזה מיושב כל הקו' קו' (א) לק"מ אמת קדושי' לא הוין לזמן דקדושי' לא פקעו בכדי אבל כאן אישות דבעל ראשון מפקיעי' אישות דבעל השני דכיון דאמר ע"מ שלא תנשאי לפלוני הוי כאלו אמר היום אי את אשתי ע"מ דמחר את אשתי ודו"ק. קו' (ב) לק"מ קדושי שני במאי פקעו דכאן דיש כח לאישות הראשון אז קדושה מוציא מידי קדושה דרק בכדי לא פקע קדושה אבל דקדושה ראשונה היינו אישות ראשון מפקיע אישות השני יען דאמר ע"מ ויש כח לאישות הראשון על אישות השני ודוק קו' (ג) לק"מ דר"א מודה דהיום אי את אשתי ולמחר את אשתי גרע מחיץ היינו אם לא אמר ע"מ אבל כאן באומר ע"מ אז קדושה מוציא מידי קדושה והוי גט גמור על אותו רגע. קו' (ד) לק"מ איך אמרו בע"מ שלא תנשאי דהוי שיור בגט יען דכל הסברא דמהני אם אמר ע"מ הוא יען דאי לא פקעה לא הוי קדושי' כלל לגבי אותו פלוני א"כ נגלה דשייר בקדושין והיינו

שייר בגט ודו"ק קו' (ה) לק"מ מאי הבדל יש בין שם בגמ' דנקרא פסק לגמרי וכאן נקרא לא פסק לגמרי ולפמ"ש נכון שם דלא אמר על מנת רק שרצונו שהיום אי את אשתי ולמחר את אשתי כיון דגירושי' דהיום לא קשורי' באישות דלמחר אם כן נפסק היום אישות לגמרי וכיון דאיפסק נפסק אבל כאן לא פסק לגמרי דהא קשור גירושי' דהיום באישות דלמחר דהא אמר ע"מ והוי רק גירושי' לזמן ואיך נאמר איפסק איפסק לגמרי והבן כי נכון ואקוה שמקום הניחו לי מן השמים להתגדר בו:

ולכאורה פלא בעיני על הר"ן הנ"ל איך נימא דגט חל רק על אותו שעה דנעשו נשואי פלוני דילמא אדעתא דהכי לא קבלה גט רק על גירושין עולמי' אך זה שיבוש גדול מאוד הכי בעינן דעת אשה בגט הלא הבעל מגרש בע"כ שלא ברצונה א"כ הכל תלי' איך ברצונו לגרש ואמרי' דבכח ע"מ שלא תנשאי לפלוני הוי כאלו פירש שמגרש בע"כ רק על שעת נשואין כמובן ופשוט אך עדיין קשה נימא איש פלוני המקדש אותה לא קידש אותה אלא שתהי' אשתו עולמי' ולא שתהי' אשתו שעה אחת וא"כ בטלו הקדושין למפרע ולא עברה על התנאי כלל אך גם זה טעו' דכל איש מקדש אשה אינו מתנה שתהא קדושה עולמית שעיקר הקדושי' הוי שאוסר אותה על כולי עלמא כהקדש וממילא כמו באיסור הקדש כל זמן שיוכל להיות קודש נמשכה הקדושה הוא הדין כל זמן שיוכל להיות קדושת האישות נמשך קדושת האישות וכאן שאי אפשר להיות נמשך קדושה של אישות רק על זמן אם כן ממילא נתבטל אח"כ איסור קדוש' של בעל שני ואיך יאמר אדעתא דהכי לא קידש וגם אין הבדל בין קדושין לזמן ובין קדושין לעולם אין קדושין אלא בפרוטה והכל שוה אם לשעה או לעולם [ומכ"ש אם ידע מתנא של בעל ראשון שהתנה בגט ע"מ שלא תנשא לו א"כ ידע שקדושיו אינם רק לשעה] ועוד הלא גם קדושיו הוין לעולם רק אישות דראשון מפקיע אישות של השני ונפקע קדושה בעבור קדושה אבל קדושין של בעל שני הוין ג"כ לעולם בכח עצמן לולי שקדושה אחרת מפקיע אותם ודו"ק:

אמנם במי שנותן מתנה לחבירו ומתנה עמו בתנאי ע"מ שלא למכור איך נימא אם עבר ומכר הוי רק מתנה על אותו שעה שמכר אבל על מקודם ואח"כ הי' של נותן זה אי אפשר מכמה טעמים (א) מי נימא שמקבל מתנה הי' מרוצה ליקח קנין שעה דילמא כיון שלא מהני מתנה לעולם בקנין שעה לא חפץ כלל והלא בקנין צריך דעת קונה כמו דעת מקנה ומי פתי יחפוץ בקנין שעה הנ"ל הלא ע"י כן נקרא שעבר על התנאי ויפסיד הקנין עולם וכ"ת הלא קיבל בשעת המתנה החפץ על תנאי זה והי' מרוצה לתנאי א"כ קיבל עליו הקנין שעה זה שיבוש גדול אז קיבל המתנה שחישב לשמור התנאי אבל עכ"פ בשעה שעובר התנאי ונימא שמקבל עכשיו קנין שעה מי פתי יעשה זאת הלא

מי שאמר שיקבל קנין שעה יוכל לחזור מדבורו ודו"ק. (ב) במכר נימא האיש הקונה את החפץ לא רצה לקנות רק קנין עולם ולא קנין שעה שמי פתי יקנה קנין שעה אם הוא קונה קנין עולם והלא הדמי' מודיעי' אם הלך לקנות קנין שעה או קנין עולמית וגם בכל קנין יאמר בפי' אם קונה קנין שעה או קנין עולם ובודאי הקונה חפץ לקנין עולם לא רצה לקנות קנין שעה וא"כ נתבטל הקנין ולא עבר המוכר תנאו ודו"ק. (ג) בקדושי' קדושי יום אחד או קדושי עולמי' שווי' בשם אשה איש אבל בקנין קנין עולמי' הוי קנין הגוף וקנין שעה הוי קנין פירו' א"כ קנין שעה נגד קנין עולמית הוי קנין אחר ודו"ק. (ד) בשלומא בקדושין שייך קדושה מפקיע מיד קדושה אבל בקנין לא שייך שקנין של הנותן מפקיע קנין עולמית של המוכר הכי שמענו שקנין ממון מפקיע קנין ממון של איש אחר ודו"ק: ומעתה לא אוכל לירד לדעת אבני מלואי' בסי' ק"מג סעיף ט"ז שכתב שלכך לא חשש הש"ע בח"מ לדעת תוס' בגיטין יען דרק באישות חולק תוס' דליכא כריתו' לזמן אז אמרי' דאם נשאה בחיי בעל ראשון לא מהני הקדושי' ולא נתבטל הגט אבל בממון דיש מכירה לזמן גם תוס' מודה לדעת הר"ן דאמרי' דהוי מתנה על שעה של מכירה כדי שיעבור על תנאי יעו"ש ולפמ"ש נ"ל בהיפך בגט שהוא בע"כ וגם מקדש לזמן או לעולם שוה אז שייך דהוי גירושי' לשעה אבל במקבל מתנה דתלי' ברצונו אם רוצה בקנין שעה וגם תלי' בדעת הקונה אם יחפוץ קנין שעה אז לכ"ע לא שייך לומר דהוי קנין לשעה שיעבור על תנאי:

ודע דמלבד מה שהשגתי על אב"מל יש לי עוד פליאה עליו דלכאורה השתוממתי על הר"ן דחידש דע"מ שלא תנשאי לפלוני הוי כאלו אמר אם תנשאי לפלוני תהי' אשתי עד שעת נשואין ואחר הנשואין אלא שבשעת נשואין אי את אשתי והקשתי הלא אז אין כאן גט ומאין תתגרש אלא דלק"מ דאיירי דהגט קיים ועדיין הוא ברשות' והר"ן לשיטתו אזיל בפ' הזורק במשנה כנסי שטר חוב שביאר שם כיון שהי' נתינ' מיד בעל ליד אשה אפי' לא הי' אז לשם גירושין רק לשם פקדון ואח"כ אמר הר"ז גיטך מגורשת היא דעכ"פ נעשה נתינה מידו לידה הגם שלא הוי בשעת כריתו' יעו"ש וא"כ אם הגט קיים בשעת נשואין לפלוני הוי גנו מעלי' דהא נעשה נתינה מידו לידה וק"ו הוא כאן דהא נותן מתחילה לגירושי' אם לא תנשאי לפלוני ודו"ק וראה פלא שאבני מלואים בסעיף ט"ז כשהביא תי' הר"ן כתב בשמו וז"ל והתנאי הי' כל שתהי' נשאת לפלוני לא יהי' גט חל כלל לא להבא ולא למפרע רק בעת נשואי פלוני יהי' הגט קיים וחל עכ"ל הרי שלב חכם השכיל פיו והוסיף מן דילי' תיבות יהי' הגט קיים נראה עין בעין שהרגיש איך תהי' אז מגורשת אם אין כאן גט ע"ז הוסיף יהי' הגט קיים והבן:

וא"כ פלא הלא בקנין ג"כ משוך פרה ולא תקנה אלא לאחר ל' יום לא קנה דאזלה משיכה ואם יהי' רק מתנה בשעת מכירה שעובר על תנאי איך יקנה אז אם קנה החפץ באחד מהקנינים אשר ספו תמו מיד אחר המעשה וצע"ג על גאון כמותו אך זה עכ"פ לתרץ דנימא יהי' קנין שעה משעת מתנה עד שעת מכיר' לעבור על תנאי ויצדקו דברי ש"ע אבל לפי השגות שבארתי למעלה לא מהני כלל סברת הר"ן ודו"ק:

והנלע"ד ליישב למה לא חשש הש"ע בח"מ על דעת תוס' גיטין הנ"ל והוא דרא"ש שם בתשובה ביאר שאי אפשר להתנו' שלא יוכל למכור ואם ימכור יהי' המכיר' בטל ומתנה קיימת דזה אי אפשר אם יהי' המתנה קיימת א"כ יוכל אדם לעשות בשלו מה שלבו חפץ א"כ אפי' כתיב שלא יוכל למכור ע"כ רק הכוונה אם יעשה מעשה מכירה תהי' המתנה בטלה יעו"ש א"כ נלמד דע"כ מי שמתנה תנאי במתנה צריך לעשות אופן דמתנה תהי' בטילה דלולי כן התנאי בטל כמובן:

אך מי יכחיש שדעת נותן חפץ שתהי' מתנה קיימת רק שמקבל מתנה לא יעבור התנאי וא"כ מסתבר דלא יהי' כוונתו אם ירצה לעבור תנאי הגם שבאמת לא יהי' העברת תנאי תהי' המתנה בטלה רק כוונתו אם יהי' באמת עברת התנאי אז תהי' המתנ' בטלה רק שם במכיר' לא יבא לעולם זמן אשר יהי' משכחת באמת עבירת התנאי דכל זמן שימכור קודם עשרי' שנה אשר התנה שלא ימכור הנכסי' יהי' תמיד המכירה בטילה דאין אדם מוכר דבר שאינו שלו וע"כ צריכי' אנו לומר דכוונת הנותן הי' רק אם ירצה לעבור התנאי תהי' המתנה בטילה אבל בגט אם אמר הר"ז גיטך ע"מ שלא תנשאי לפלוני לעולם א"כ משכחת באמת עבירת התנאי אשר יהי' מועלי' קדושי' שלו כגון שתנשא לו אחרי מות בעלה הראשון שאז אין אישו' מפסיק ומהני קדושין של פלוני א"כ מהכ"ת לומר שאם קבלה קדושין מפלוני גם בחייו יהי' הגט בטל הלא נוכל לומר בהיפך הבעל הקפיד אם יהי' באמת עבירת התנאי דהא משכחת העברת התנאי אחר מיתתו ותוס' בא רק לפרש פי' הגמ' והבן [ומה שהביא התוס' ראי' מתוספתא הגם ששם לא משכחת לעולם העברת התנאי באמת דלעולם לא יהי' קדושי' תופסי' באב היינו דבודאי יש הבדל בין אבא ואביך דשם לא חיישי' על נשואין יען דשני גופי' הללו אין בהם תפיסת קדושי' כלל מכח עצמן וכאן הוי רק מכח אישות שמעכב רק הביאו דכמו דשם לא אמרי' דהקפיד על דרך נשואין בדמות נשואין ה"ה כאן נימא שלא הקפיד על דרך נשואין רק על נשואין ממש דהא הבעל בא לרחק אותה שתהי' מגורשת ותירצו דבאמת כן כאן שאפשר לומר עברת תנאי באמת א"כ חיישי' רק על אחר מיתת הבעל ונשאת לפלוני ודו"ק]:

המורם מזה דהוא הלכה פסוקה בתשובת הרא"ש דמיד שעובר התנאי ומוכר חזרו הנכסי' לרשו' הראשון וכן הוא שיטת הרמב"ן הובא ברשב"א ובר"ן בשמו בגיטין דף פ"ג שבדרך נשואין בלבד נתבטל הגט וכן הוא דעת הרה"מ ולדעתי גם הר"ן בעצמו כפי פירושו ותוס' מודי' בממון נתבטל מיד המקח א"כ בנידן שאלתינו כיון שעבר הלוקח תנאו אז חוזר המוכר להיות שותף בקנאפערן הנ"ל וזה ברור בעזה"י מה שטענו הצד שכנגדו מה הי' אם הוזלו זה אינו טענה שרק ביד המוכר לחזור בתנאי לטובתו אבל הלוקח אין בידו לחזור דהא הוא עשה תנאי הנ"ל רק לטובתו כדי לצער שני שותפי' הנשארי' אשר דחקוהו על הממון ועיי' בגיטין פ' מי שאחזו וק"ל:

והיה בדעתי להאריך דכאן בכל אופן צריכי' השותפי' להחזיר רק הספק אם למוכר או ללוקח א"כ לא שייך קים לי דהוא רק להחזיק הממון ולא כאן שלא ישאיר ברשות המוחזק ועיי' דוגמא בב"ב סוגי' דפרה וטלית ברשב"ם שביאר כן וכן מצאתי דוגמא בש"ך ח"מ סי' צ"א אם הבעל הבית צריך ליתן או לחנוני או לפועלי' וכן מצאתי דוגמא בש"מ כתובות דף י"א בגר קטן בד"ה התם קנסא אך כאן יש לחקור דלוקח שעבר התנאי יש לו יד בלא"ה מכח השותפות ובאותו כח שותפו' הוא פושט ידו על החצי ועיי' תוס' בב"מ דף ב' הבדל בין אם זה טוען כולה שלי והשני מודה בחצי ואומר חציו שלי ובין בב"ב ספק וביבם שיבם ודאי יורש יעו"ש אמנם ראיתי שאין צורך לזה כלל כי הדין ברור בתשובת הרא"ש וכפסק הש"ע וקצרתי בזה:

סימן פד

שאלה מי שמת ונתיאשו מלקוברו עיי' יו"ד סי' שע"ו ונשאת אשתו לאיש אחר ואח"כ בא רשות לקבור בעלה הראשון וצריכי' הקרובים להתאבל כמבואר בש"ע שם אם גם אשתו אשר כבר נשאת לאיש אחר מחויבת באבילות או נימא כיון בשעה שחל חיוב האבילות כבר נשאה לאיש אחר ונתפרדה החבילה בינה ולבין בעלה הראשון א"כ פטורה מלהתאבל עליו:

תשובה הלכה זו רופפת שכפי פשטות המושכל האשה מחויבת כמו שאר קרובי' רק מצאתי לאדמ"ו בחת"ס יו"ד סי' שנ"ה שמסתפק בזה דכיון דקרבות האשה לבעלה בא ע"י נשואין א"כ כמו שנשואין דראשון פעלו קרבות כך נשואי' דשני פעלו להפקיע את הקרבות דראשון והוא דבר חדש מאד:

וטרם שאקרב לגשת אל הקודש להשיב על תשובת אדמ"ו באתי לברר איזה דברי' בסוגי' דחוץ ואסדר מחשבותי אחד לאחד:

א במתני' דף פ"ב כיצד יעשה יטלנה ממנה ויחזור ויתננה לה ויאמר הרי את מותרת לכל אדם ונתקשה הפנ"י לשיטת הסוברי' דע"מ מותר לכ"ע למה לא קתני כיצד יעשה שיאמר ע"מ שלא תנשא לפלוני יעו"ש שהאריך:

ועלה בדעתי ליישב בדבר חדש דהנה ריח הגט הוי אם אומר הרי את מגורשת ממני ואי את מותרת לכל אדם וילפינן מפסוק ואשה גרושה מאישה אפי' לא נתגרשה אלא מאישה פסולה לכהונה עי' יבמות דף צ"ב ודברי רש"י סותרי' עצמם מדף נ"ב לדף צ"ב שפעם א' פי' אם המגרש כהן אסור בה ופעם פי' שאם מת בעלה אסורה לכהן והארכתי בחדושי לחקור איך חל איסור גרושה על איסור אשת איש דהא אסורה לכ"ע ולגבי בעל לא שייך האיסור גרושה בלי קיחה ולקיחה לא שייך דהא אינם קידושי' אם לא פועלי' איסור לעלמא ואביי ור"י פליגי בקידושי' דף ס"ח אי צריך קידושי' או בעילה בלבד אסור ולכן בחר רש"י פי' אביי לשיטתו ור"י לשיטתו אבל אין כאן מקומו להאריך] ולכאורה פלא אם הגט לא מהני לגבי עלמא למאי נקראת גרושה מאישה שנימא שיש כאן איסור לגבי כהן וצע"ג:

ואמרתי ליישב בעזה"י דהנה הקידושי' פועלי' ב' דברים (א) קנין ממון דהאשה נעשית קנינו ומשועבדת לו לתשמיש בחנם והגם שתשמיש קשה לה הוא בועל אותה אפי' בשולחן הפוך כחכז"ל ערכתי לו שולחן והפכו ואפילו הזיקה בתשמיש אשר עשה כדרך כל הארץ פ טור וע"י אותו קנין היא אוכלת בתרומה אם היא אשת כהן ואי ירושת הבעל דאוריי' הוא יורש אותה כמובן (ב) קנין איסור שע"י קידושין היא אסורה לכ"ע כהקדש וכל נהנה ממנה בבעיל' נהרג עלי' ואין בה תפיסת קדושי' ונסתלק ממנה איסור בעילה לגבי בעל אם בעילת פנוי' אסור עי' רמב"ם וראב"ד ומכח זה אסורה לעולם לשבעה קרובי' ויצמיח איסור יבמה ומי שמגרש סתם פועל בגט לכרות ב' דברים הנ"ל שלא תהי' עוד קנינו שלא תהי' משועבדת לו לבעילה וגם אי ירושת הבעל דאוריי' שלא יירש אותה וגם לא תאכל עוד בתרומה דהא אינה עוד קנין ממון שלו וגם נפסק ע"י הגט הקנין איסור ששוב ליכא עלי' איסור אם יבעול איש אותה וגם נתפסי' בה קידושי' ולא תהי' עוד משועבדת ליבם אם ימות בעלה ועל זה רמזה התורה וכתב לה ספר כריתות אשר יפעול ושלחה מביתו שלא תהי' עוד ביתו או קנינו וגם ויצאה והיתה לאיש אחר ולכן לא מהני לומר לשפחה הרי את מותרת עי' במתני' דלקמן יען דזה הוי רק היתר אישות ולא פטור קנין ואי"ה אבאר עוד דבר זה: אך אם הבעל רוצה רק להכרית קנין ממון שלו שלא תהי' משועבדת לו לתשמיש ולא תאכל עוד בתרומה אם הוא כהן וגם שלא יירש אותה אם ירושת הבעל דאוריי' וכדומה אבל קנין איסור אשר היתה אסורה מכח קידושיו על כל

העולם וגם לא היתה בת קידושין זה אינו רוצה להכרית אומר לה הרי את מגורשת ממני שאין לי עליך עוד תביעה מכח קנין ממון שלך אשר לי הוא נכרת אבל אי את מותרת לכל אדם שקנין איסור ישאר עליך ואמר' התורה כיון שפעל הגט כריתות לגבי הבעל על כח ממון והיא גרושה מאישה עכ"פ הגם שלא נכרת קנין איסור להיות גרושה גם לגבי העולם עכ"פ אסורה לכהונה ודו"ק [ובגמ' מסופק בחוץ מתרומתיך היינו שמפסיק קנין איסור ומשייר מקצת קנין ממון ונשאר בספק יען שהלא כרת כל קנין איסור וגם קנין שיעבוד בעילה רק השאיר קנין ממון לגבי תרומה אשר לא נמצא רק באשת כהן אבל עכ"פ הוא שיור במקצת קנין ממון]:

והנה הרשב"א בגיטין דף ע"ה הקשה הא נתינה בע"כ לא שמי' נתינה ובגט כתיב ונתן בידה ואף עפ"כ מהני נתינת גט בע"כ ותי' דבר שכל בודאי אם האשה כופית לבעל ליקח המאתים זוז אשר התנה בגט שתתן לו ותהי' מגורשת אם אח"כ אין הבעל רוצה ליקח אותם רק היא נותנת לו בע"כ לא מהני דהוא אינו מוכרח להפסיד קנינו הוא אשתו דהוי קנין של בעל וכן בבתי ערי חומה הלא הלוקח קנה הבית רק התורה אמרה שיחזור למוכר בתוך שנה או שנתים אז לא מהני החזרה בע"כ דהלא יפסיד ביתו אבל הבעל בודאי יוכל לגרש בע"כ דהוא אינו חפץ עוד בקנינו זה אשתו וכן יוכל לשחרר עבדו בע"כ שלא חפץ עוד בקנינו ואם לא יהי' מהני בע"כ אז נחשב כאלו הקנין יכריח לאדון שלא ימאס בו ומי שמע כזאת שאדם לא יוכל לעשות בקנין ממון שלו שלא יהי' עוד שלו והבן כי המה קלורין לעינים:

ולפ"ז יצמיח דין חדש אם נתן מתחילה גט וכרת קנין ממון שלו אז אם יתן עוד הגט פעם שנית להכרית לעולם גם קנין איסור שוב לא הוי גט בע"כ דכבר היא אינה קנין כספו וה"ה בחוץ דהתיר אותה אפי' לכ"ע ובודאי עכ"פ כרת כל קנין ממון והגם דלא מהני על העולם יען ששייר באישות היינו ששייר בקנין איסור וצריך ליתן גט לכרות כל קנין איסור עכ"פ לא מהני עוד הגט בע"כ ולהתנו' בו תנאי לכן נקט רבינו קדוש יחזור ויתננה לה שתהי' מותרת לכ"ע דאין לו עוד כח להטיל בו תנאי כרצונה וכאות נפשה ודוק:

כך עלה במחשבה לפני אך יהי' פלא דמשכחת לה גט שאינו בע"כ וזה לא שמענו מעולם שימצא גנו אשר צריך רצון האשה [וגם א"כ הי' לרבינו קדוש לפרש שאפי' אם רוצה להתירה לכ"ע צריך שיהי' נתינה ברצון דוקא] וגם מי יוכל לכוף לבעל שישאר אצלו קנין איסור אטו מי שהפקיר עבדו ורוצה אח"כ להתיר קנין איסור בגט שחרור לא יוכל האדון לכוף לעבדו שיקבל השחרור אלא בודאי כמו שיכול לכוף שלא חפץ עוד בקנין ממון שלו ה"ה יכול לכוף שלא יחפוץ עוד בקנין איסור שלו ומה לי עבד ומה לי אשה

ועוד א"כ בכל גט נימא שיש ביד הבעל או האדון רק לכוף לסלק קנין ממון אבל לא קנין איסור דזה אינו נוגע עוד לו וע"כ כל מה שזכה ע"י קנין יוכל לסלק בע"כ שאינו חפץ בו עוד וא"כ מה לי שעושה זאת בפעם אחד או בשתי פעמים ומה לי קנין ממון או קנין איסור וא"כ הדרה הקו' לדוכתה וצע"ג:

והנלע"ד לתרץ בעזה"י הוא כך דצריך התבוננת במתני' דנקט רבינו קדוש ר"א מתיר וחכמי' אוסרי' כך הי' לו לנקוט ר"א אומר מגורשת וחכ"א אינה מגורשת דהא לרבנן לא הוי גט כלל ולא שייך דנקט לאשמועי' כח דהתירא לר"א דהא המתני' איירי בדיעבד המגרש את אשתו ואומר לה הרי את מגורשת חוץ מפלוני ר"א מתיר וחכ"א וא"כ יותר טוב לומר ר"א אומר מגורשת וחכ"א אינה מגורשת וצע"ג [ועוד דוחק לומר שהשמיע כח דהתירא מן ר"א דלית הילכתא כוותי' וק"ל]:

אמנם הכל בצדק ואקדים לברר דבר הנה בגמ' מ"ט דר"א אר"י משום זקן אחד והיתה לאיש אחר אפי' לא התירה אלא לאיש אחד ורבנן האי איש לכל איש ואיש ור"י אמר טעמא דר"א משום אשה גרושה מאישה ורבנן חומרא דכהני' שאני וצריך להבין במאי פליגי שכל א' בוחר דרך לעצמו בטעמא דר"א ובטעמא דרבנן מה זה ועל מה זה עשו כן וצע"ג:

וחשבתי דרכי דר' ינאי ור"י כל אחד הולך לשיטתו ואבאר זה בעזה"י עיי' בירושלמי שכתב וז"ל שמועתא רבה ממשנתינו דמשנתינו שלא אסרה אלא לא' ושמועתא בשלא התירה אלא לאחד טעמא דר"א גט מתיר ומיתה מתיר מה מיתה מתיר ומחצה אף גט מתיר ומחצה עכ"ל ובפני משה פי' דמיתה אינה מתיר אותה לקרובי' של בעלה יעו"ש זה הלחץ הוא הדחק:

והנראה לי בהבנת הדברי' והוא דבגמ' אמרו דלר"א אם נתאלמנה או נתגרשה מן השני שמותרת לאותו שנאסרה והביא הגהת אבני מלואים בסי' קמ"ג דבספר מכתב מאלי' ביאר דבש"ס דילן משמע דנשואי' של בעל שני מתירי' אותה אבל הירושלמי סובר מיתת השני או גירושי' שלו מתירי' והגאון ר' ענזל ז"ל צווח ככרוכי' א"כ בעל שני בועל אשת איש הוא הצד אישות שנשאר אצל בעל הראשון לגבי אותו חוץ יעו"ש שהאריך:

ואחר העיון זממו רעיוני דלק"מ והוא דמלבד שפועל הגט כריתת קנין ממון וקנין איסור שהמה שני קניני' אף גם זאת שקנין איסור בעצמו נחלק לשני דברי' (א) הקידושי' הראשונים פעלו על האשה איסור זנות שמי שבועל אותה חייב מיתה בהתראה ואם זנתה במזיד אסורה לבעל ולבועל לעולם וע"י הגט מותרת בזנות ואם זנתה והבעל רוצה להחזירה ליכא איסור כלל (ב) מתחילה לא היתה בת קידושי' ואין קידושי' תופסי'

באשת איש אפי' לחומרא שיהי' נאסרי' ז' קרובי' אבל ע"י גט היא נעשית בת קידושין שתהי' אשת חבירו ואיש המגרש צריך לפעול על זה ולהגיד זאת בפירוש שהוא מתיר כל כח איסור לעולם דהא צריך לומר לה הרי את מגורשת ממני והרי את מותרת לכל אדם והוא מגופו של גט ובו מתיר אותה בין לזנות ובין לקידושי' אבל במה שאומר הרי את מגורשת ממני לא די דצריך ליתן לה כח היתר לעלמא כמובן ואם א' נתן גט ואמר חוץ מפלוני לר"א דסובר נתרוקן א"כ אחר מיתת בעל שני או אם גירש מותרת האשה לאותו פלוני בין בזנות ובין באישות דמיתת בעל שני או גירושיו מתירי' האשה לפלוני כמו לכ"ע ופעלו הנשואי' לגבי אותו חוץ כל השני כחות היתר זנות והיתר נשואין ודו"ק:

[ובמק"א הארכתי לבאר הא דחקרו בגמ' הרבה תנאים מיתת הבעל מנ"ל דמתיר יעו"ש היינו בודאי אין איסור אישות אלא כל זמן שהיא דבוקה בבעל אבל אם הבעל מת ואינו בעולם כיון שאדם מת ואינה אשת איש אז בודאי אין עלי' איסור אישו' ומותרת בזנות אבל כל החקיר' מנ"ל דקנתה עצמה במיתת הבעל להיות ראוי' לקבל קידושי' מאחר כמו שקנתה עצמה בספר כריתות דכתיב ויצאה והיתה לאיש אחר דמותרת באישות לאיש אחר וע"כ שקנתה עצמה לגמרי ויכולה לעשות עצמה כהפקר לגבי המקדש עיי' ר"ן נדרי' דף כ"ט אבל איסור זנות בודאי ליכא רק לא תהי' בר קנין לאיש אחר וחקרו מיבמה דע"כ ליכא איסור אישות אם א' בועל אותה ויש מי שסובר שאין קידושי' תופסי' בה עי' יבמות דנ"א ומכלל דשאר אשה אשר אינה עומדת ליבום קנתה עצמה לגמרי ומשני הגמ' דילמא ליבמה יש קנין באישות ליבם ויש לה בני' אסורה לכ"ע ורצה הגמ' ללמוד מאלמנה לכה"ג מכלל דלכ"ע מותרת ומשני לכ"ע בעשה ולכה"ג בלאו ומדחה הגמ' ממנ"פ מאין יבא העשה או דלא תופסי' בה קידושי' או דליכא אפי' עשה וע"ז משיב הגמ' דילמא יצאה ממיתה ואוקמי בעשה לאלומי לקו' על התרצן שנוכל לומר אפי' כן ומסיק דילפי' מאו כי ימות האיש האחרון מה גט מתיר אפי' לקנות עצמה לנשואי' וה"ה מיתה ובזה מיושבי' כמה קו' וחקירות מפנ"י ומהפלא"ה ושאר אחרונים ואין כאן מקומו להאריך]:

והנה תוס' בסוגי' דף פ"ב ע"ב בד"ה כגון הקשו למה סובר ר"א בגט בחוץ דפקע אישות דראשון בעבור נשואין דשני דמותרת אח"כ להאי חוץ ולמה בקדושי' אם קדשה ראשון בחוץ והשני בסתם לא פקעי קדושי' דראשון ותי' וז"ל וי"ל התם בגירושי' כיון שהתחיל לנתקה על ידי שנשאת לאחר מנתקה לגמרי אבל הכא שבא לקדשה ע"י שנתקדשה לאחר לא נתקה עכ"ל הכוונה נ"ל דבשלומא בגט אין מחשבת המגרש שאומר חוץ יען שחפץ בקרבות האישו' של האשה דהא היא אשתו ומי יכוף אותו לגרשה וגם הלא הוא

מתירה לכל העולם אם כן נראה עין בעין שמרחק לאישות רק הוא מקפיד שלא להתירה להאי איש אשר אומר עליו חוץ מזה שלא תהי' מקורבת לו אבל האיש הבא לקדש את האשה הוא חפץ בקרבתה ומבקש לבעול אותה ומי מעכב שלא יכול לבעול מכח צד האישות הוא החלק אשר נשאר אצל המגרש אשר הקפיד חוץ מפלוני תהי' אשתי עי' רשב"א בחדושיו בזה א"כ המגרש אשר לא חפץ בעצם בצד האישות נפקע לגבי מקדש את האשה שהוא בא לקרב ומעוכב ע"י השיור א"כ נפקע ונתרוקן אצלו שלא יהי' לו עיכוב בקרבות שלו אבל בקידו' דשניהם מקדשי' ובאי' לקרב את האשה לעצמן אז מאי אולמי חלק מקדש של השני מחלק המקדש הראשון ושניהם קיימי' והבן זה:

אמנם אם אמרי' רק פקעי בעבור שמעכב באישות הנ"ל הבעילה של השני אז די אם נאמר שפקע האישו' גם מהאי חוץ אבל להביא מיד היתר קדושי' לגבי האי חוץ אי אפשר דהא גם המקדש השני בא לאסור את האשה שלא תוכל להיות אשה של האי איש אשר הותנה עליו בגט הראשון בחוץ והלא אסר האשה אפי' על כל עולם שלא יכולה לקבל קידושי' משום אדם ומהכ"ת נימא שיפעל מיד שתהי' ראוי' להתקדש להך חוץ אבל אם מגרש אח"כ הבעל שני או שימות מתיר אותה לכ"ע בקידושי' אז יש בכח היתר שלו גם היתר נשואי' להך איש חוץ כאשר הוכיח בקונטרס של בן הפלא"ה ז"ל מפסוק לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה וקשה אם לא התירה אלא לאחד והוא מת איך יקדש אותה בעלה הראשון הא הקדושי' לא מהני דבלא"ה אסורה לכ"ע יעו"ש וע"כ דאז בשעת מיתה נתרוקן לו כל הכח אפי' להתירה בנשואי' לאיש אשר התנה עליו בעל הראשון חוץ ממנו והבן זה:

אך הא גופא פלא בשלומא אם לא אמר חוץ אלא נגד איש אחד אז הוי בסברא דנאמר נתרוקן דהא התיר אותה לכ"ע אבל אם לא התירה אלא לאיש א' א"כ גט דומה לקידושי' דכאן ג"כ הי' יכול לקדשה על כ"ע ואמר חוץ מאיש א' ובגט ג"כ חפץ עוד בקרבות האשה רק לגבי איש א' אינו מקפיד ומנ"ל דמהני חוץ אפי' לא התירה אלא לאיש אחד דילמא דוקא אם לא אסרה אלא לאיש א' וצע"ג ועוד בשלומא לכרות כח אחד היינו היתר זנות ולהשאיר כח אחד היינו איסור נשואין זה הוא מסברא אבל לפעול עוד מן כח השני היינו היתר נשואין לגבי אחד ולהיות נשאר באיסור נשואין לגבי כ"ע שפועל חציון בכח אחד מנ"ל הא:

ע"ז השיב הירושלמי ילפי' מן מיתה שמתיר ומחצה הכוונה נילף מן יבמה דמיתת הבעל מתיר האישות דמי שבועל יבמה בודאי אינו בועל א"א להמית אותו ולהתיר קידושי' שתהי' לו לאשה פועל דוקא לגבי היבם אבל לכ"ע לא יכולה להיות אשה בקידושי' א"כ

מצינו דמיתה מפקיע איסור אישו' ובכח שני רק מחצה ה"ה יש אופן זה בגט שמפקיע מיד לגבי כ"ע שהמה באיסור חוץ האישות אבל היתר קידושין רק לגבי איש אחד וכשם אם היבם מגרש אח"כ או מת מותרת לכ"ע ה"ה גבי חוץ אחר מיתת בעל שני או גירושיו מותרת אפי' בנשואין לגבי אנשים הנאסרי' בחוץ וזה מה מיתה מתיר האישות ומחצה בכח היתר נשואין וה"ה בגט והבן ולק"מ קו' הגהת אבני מלואי' הא השני בועל אשת איש זה אינו דאישות פקע מיד אבל היתר לשני לא בא רק אחר כן אחר מיתה או אחר גט ודו"ק [והנ"מ אם יש היתר בזנות מכח בעל הראשון מיד בנשואי' בעל שני יבואר אי"ה]:

וכל זה ניחא אם גם ביבמה אין קידושי' תופסי' מן העולם אז יש דוגמא לגט בחוץ שמצינו היתר קידושי' לאחד ולהשני אין לו כח קידושי' אבל אם נימא קידושי' תופסי' ביבמה אז הגם שאיכא לאו לא תהי' אשת המת החוצה עכ"פ פעל המיתה היתר תפיסת קדושי' לגבי כ"ע אבל שנימא שגט יפעל היתר קדושי' לא' ולהשני לא יפעל היתר קדושי' זה לא שמענו רק אם התירה לרוב העולם אז הוא בסברא אבל אם לא התירה רק לא' הוי חוץ מסברא ודוק:

ולפ"ז ר"י ור' יוחנן לשיטתם אזלי דביבמות דף נ"א פליגי בזה אי קידושי' תופסי' ביבמה ר' ינאי סובר אין קידושי' תופסי' ביבמה א"כ נוכל ללמוד מיבמה ולכן דורש היתר חוץ מן ויצאה והיתה לאיש אחר אפי' לא התירה אלא לאיש אחר ור' יוחנן סובר קדושין תופסי' ביבמה א"כ מוכרח לדרוש מן ואשה גרושה מאישה ודוקא אם התירה לרוב העולם עי' תוס' דף פ"ב ע"ב בד"ה ואפי' ודוק:

והנה מדאיצרכו רבנן למילף מפסוק דחוץ לא מהני הוכיח בפנ"י דע"כ דסברא חיצונה דחוץ יהי' כשר וא"כ מסתבר דדוקא להיות בת קדושי' לאיש אחר שם פסול חוץ דאם אמר חוץ מפלוני לא בא היתר נשואין כלל אבל לענין דתהי' מותרת בזנות מהני גנו אפי' אם אמר חוץ דהא בתור' כתיב ושלחה מביתו היינו כריתות כח קנינו ויצאה והיתה לאיש אחר היינו כריתות כח אישות שתוכל להיות לאיש אחר לאשה שם כתיב לאיש לכל איש ואיש שרק להיות בה הויית קידושי' הקפידה תורה אם ראוי' היא לכל איש ואיש אבל האישות פקע גם אם אמר חוץ כסברא חיצונה ודוק:

ובזה א"ש דנקט רבי במתני' ר"א מתיר וחכמים אוסרי' הכוונה שר"א מתיר אפי' לישא לאיש אחר וחכ"א לינשא לאיש אחר דפליגי רק אם הוית בת הוי' אבל האישו' נפסק אפי' לחכמי' ואם הי' נקט ראי"א מגורשת וחכ"א אינה מגורשת יש לטעות דחכמי' סוברי' שגם איסור האישות לא נפסק כמובן ודו"ק:

ואם כנים דברי דלרבנן ג"כ נפסק האישות רק שאי אפש' לינשא לאיש עד שתהי' מותרת לכ"ע [ואפשר מכח קו' ארבעה זקנים אשר קשי' אם תהי' מותרת גם בנשואי' אבל לא קשי' כלל אם נפסק רק האישות] א"כ מסתבר אם יתן הבעל אח"כ גט להתירה אפי' להאי איש אשר הי' החוץ אז אין הגט השני פועל הגירושי' לגבי עלמא רק הגט הראשון עשה הכריתות וכל זמן שלא הותרה לכל עולם לא נעשית בת הווי' אבל עכשיו שהותרה גם לאיש החוץ א"כ ממילא פועל הגט הראשון ההיתר דהא לא הי' חסרון בכריתות רק היתר נשואין לא בא עד שתהי' מותרת לכל העולם ועכשיו שבא היתר גם לאותו איש נשאר כח גט הראשון להתירה גם לגבי עלמא וה"ה אם נוטל גנו הראשון ונותן לה פעם שנית להתירה לאותו איש נעשית מגורשת לגבי העולם מכח נתינה הראשונה ודוק ואין להשיב א"כ איך מגרש בגט זה שפעל בנתינה ראשונה י"ל דמשולבות זה בזה ולא קשה ממ"ש הרשב"א מחוץ לשלשים יום הגם דמשולבות זב"ז לק"מ דשם חידש הרשב"א דלא מהני למפרע אבל משם ולהלאה באמת מהני]:

גם זה מבואר מתוס' ד"ה ואשה גרושה ובפנ"י שם דכל גנו צריך לפעול היתר גמור בפועל עכ"פ לאיש א' בלי שום תנאי אבל אם אמר הר"ז גיטך ע"מ שתהי' אסורה לכ"ע הגט פסול הגם שע"מ לא הוי פסול כמו חוץ אבל עכ"פ חסר עיקר פעולת הגט שאין גט בלי שיתיר את האשה בנשואין ממש יעו"ש כי מתוק ועיי' באבני מלואים שהביא סמוכי' מדברי גמ' יעו"ש: ומעתה מיושב קו' פנ"י למה לא תנא רבי כיצד יעשה שיטלנה ממנה ויאמר ע"מ שלא תנשאי ולפמ"ש לק"מ דכיון דמגרש אח"כ בגט אפי' להאי חוץ פעל נתינה ראשונה היתר לכ"ע ונתינה שנית רק לאיש החוץ וא"כ אם יתנה בו ע"מ לא פעלה נתינה השנית כלל וע"כ אי אפשר להתנות עכשיו ע"מ שלא תנשאי לפלוני ודוק [וידעתי שיש לפקפק דשני נתינות פעלו רק גירושין אחד ובכח גירושין הנ"ל התיר אותה עכ"פ לכל העולם רק על איש א' בתנאי דע"מ דע"כ המה אחד דהא מגרש בגט אחד פעמים וע"כ דנתינה השנית רק שארית כריתות הראשון וא"כ לא דמי למאי דחידשו תוס' ופנ"י דשם יהי' גירושין ולא השיגה האשה היתר נשואין אבל כאן בכח כל הגירושי' יש לה היתר נשואין בכל זאת נ"ל כיון דצריך עכשיו נתינה חדשה לעשו' כריתות נגד חלק המשויר באישות לגבי האי חוץ דנשארת אשת איש על חלקו כמבואר ברשב"א דאם בועל אותה איש אחר בועל אשת חבירו אם לא נאמר פקע כר"א א"כ צריך שם כריתות לפעול היתר בפועל נגד איש אחד ודו"ק]:

וזה ניחא אי צריך קרא לרבנן למענו חוץ אבל מסברא הי' חוץ מהני א"כ לא נוכל ללמוד מן ויצאה והיתה רק זאת שאין בגט בחוץ כח הויי' אבל האישו' נפסק גם לרבנן אבל

אם נימא דחוץ ממועט מסברא דאין זה כריתות ולא צריך קרא א"כ בודאי נשאר אפי' איסור האישות בגט אשר נותן בכח חוץ ומדויק שפיר בברייתא שנקטו לא נחלקו חכמי' עם ר"א בחוץ דאינה מגורשת לשון חכמי' מחכי' אם לא נחלקו בחוץ דלכ"ע חוץ פסול מסברא אז בחרו לשון בחוץ דאינה מגורשת ולא נקטו בחוץ שאסורה ודוק [ועיי' רשב"א סוף הסוגי' פלוגתא אי חוץ פועל אפי' ריח הגט ומובן לפי דברי וק"ל]:

ב בגמ' בעי ר"א בקידושי' היאך תיבעי לר"א תיבעי לרבנן ע"כ לא אמר ר"א אלא דכתיבי קראי אבל הכא קנין מעלי' בעינן א"ד ויצאה והיתה תיבעי לרבנן ע"כ לא אמרי רבנן הכא אלא דבעי' כריתות וליכא אבל התם קנין כל דהוא א"ד ויצאה והיתה לבתר דאיבעי הדר פשט בין לר"א ובין לרבנן בעי' ויצאה והיתה יעו"ש בסוגי':

והרמב"ם פ"ז מאישות הל' י"ג כ' וז"ל האומר לאשה הרי את מקודשת לי חוץ ופלוני כלומר שלא תאסור עליו אלא תהי כאשת איש על כל העולם ולפלוני כפנוי' הרי זו מקודשת מספק עכ"ל והוא פלא בכפלים (א) קו' הרה"מ הלא אמרו בגמ' דדרשי' ויצאה והיתה וא"כ כמו דחוץ לא מהני בגט כרבנן ה"ה דלא מהני חוץ בקידושין וצע"ג (ב) קו' לח"מ אי הרמב"ם סובר כאביי שאת"ל איתא לדר' אבא הילכתא היא א"כ הי' לו להביא דין זה בה' יבום באשת שני מתים וצע"ג:

ונלע"ד לתרץ בעזה"י דלכאורה קשה לי איך פשטו דלר"א אמרי' ג"כ ויצאה והיתה ומהני קידושי חוץ דילמ' באמת אין אישות אלא בכולו דאין אישות לחצאין רק בגט לא יהי' לחצאין דהא כיון דמגרש לרחוקה קאי והמקדש בא לקרב אז יש בסברא דפקע אישות דראשון ונגמרו קידושי' דשני ויהי' לו כל האישות לכן מהני גנו בחוץ דכל תכלית הגט שתנשא לאיש ויהי' לו כל האישות אבל בקידושי' בחוץ שאז אם בא אחד וקידש אותה יש לכל א' בה קנין לחצאין דהא שניהם לקרובה באו כמבואר בתוס' ולכן לא מהני קידושי חוץ וכי תימא ויצאה והיתה זה אינו דיש סברא גדולה בין קידושי' לגירושין כמו דלא אמרי' ויצאה והיתה שתהי' קידושי' בע"כ של אשה יען דיש הבדל לגירושי' שבעל מסלק ממונו וקנינו כמבואר ברשב"א גיטין דף ע"ה ובין קידושי' שבא לקנו' את האשה ואין קנין אלא מדעת המקנה וה"ה כאן יש הבדל גדול בין קידושי' לגירושין ולא שייך היקש ועיי' בבית מאיר סי' קל"ז בחרשת וצע"ג אמנם לק"מ דהנה ר"א דסובר דחוץ מהני ומודה דאם נתארמלה מותרת להאי חוץ הוא הטעם יען דפקע האישות מבעל הראשון דאל"כ איך יבעול אותה בעל השני הא משתמש בצד אישות כמבואר בתשו' הרא"ש הובא בהגה"ת אבני מלואי' סי' קל"ז יעו"ש שביאר זאת באר היטב וא"כ מסתבר שדוקא בשעת נשואי' או בבעילה ראשונה אחר הנשואי' אז נפקע אישות דראשון והיינו שפי'

בתוס' נתרוקן לו האישות אחר שכבר נהג בה אישות נתרוקן לו גם אישות דראשון אבל בודאי בשעת קידושי' עדיין לא נתרוקן לו אישות דראשון דכל זמן שלא קנה אותה והויה אשתו לא שייך לומר דחלקו יהי' חזק לפקוע אישות דבעל ראשון דהא עדיין אינה עומדת לבעילה ובאמת אסור לעשו' קידושי ביאה ואם בעל עשה בעילת אשת איש דבשעת קידושי' אין כחו גדול שיכול לפקוע אישות דראשון רק אם בעל אחר הקידושין כנ"ל וכן משמע לשון הגמ' מודה ר"א שאם נשאת לאחר ונתאלמנה שמותרת לזה משמע נישואי' דוקא אבל אם רק נתקדשה לאחר ונתארמלה אינה מותרת לזה שנאסרה עליו ודו"ק:

ולפ"ז נ"ל דלעולם נשאר באשה הנ"ל צד פנוי' דבעל שני לא יוכל לקנות אותה לגמרי דא"א לבעל שני לקדש אותה פעם אחר לקנות גם חלק הנ"ל אשר נשאר אצל בעל הראשון אז בגירושין שלו ונפקע עכשיו בשעת נשואין דהא בלא"ה אסורה אכ"ע מכח קדושי' ראשונים אשר עשה ואין בקידושי' השניים כח לאסור על שום אדם כמובן ובכח קידושי' הראשונים לא הי' באפשרות להקנות גם חלק זה דהא חלק זה הי' של בעל הראשון ואיך אפשר לה לעשות עצמה כהפקר לגבי המקדש עיי' ר"ן נדרי' דף כ"ט שזה הוא פעולת האשה גבי קידושי' וא"כ קדושי' של בעל שני הווין רק קדושין לחצאין שלעולם יהי' נשאר חלק פנוי' לגבי בעל הראשון אשר לא נכלל בכלל קדושי שני:

ולכאורה תקשי א"כ לשיטת הרמב"ם פ"ד מאישו' דאיסור פנוי' הוי לאו דאוריי' וא"כ איך יבעול אותה בעל שני הא נשאר צד פנוי' שאסור לו בלאו דוגמת חקירת הרשב"א דהשני שמקדש בחוץ פועל איסור לבעול אותה דכל אחד משמש בצד אשת איש וצע"ג:

ואחר העיון לק"מ דפנוי' אסורה מכח מופקרת יען דכל איש שבעולם יכול לבעול אותה א"כ נחשבת כקדשה וכזונה אבל כאן שרק בעל שני יכול לבעול אותה דכנגדו ליכא באשה הנ"ל איסור אשת איש אבל כל העולם לא יכול לבעול צד פנוי' הנ"ל אפי' בעל הראשון לא יכול לבעול צד פנוי' הנ"ל מכח צד אשת איש שיש בה א"כ ממילא הותר חלק פנוי' לבעל שני בבעילה דאין בזה איסור קדשה ומותר לו חלק פנוי' וליכא בו סרך איסור כלל והבן זה כי חדש וישר הוא בעזה"י:

ואם כן מיושב קו' הנ"ל דהא לר"א דרשי' ויצאה והיתה לאיש אחר אפי' לא התירה אלא לאיש אחר וכיון שהי' גט בתורת חוץ א"כ ממילא הי' קידושין של בעל שני קנין לחצאין דהא נשאר אישות אצל בעל ראשון כנגד אותו איש החוץ ומוכח דגם בקידושי' מהני קנין לחצאין וק"ל:

אבל בודאי עדיין נשאר ספק הגם שאם קידש אחד אשה ואמר חוץ מראובן דמהני לר"א הגם שהוא קנין לחצאי' אבל אם בא אח"כ ראובן הנ"ל וקידש את האשה אם קידושיו

תופסי' בה דבשלומא הראשון יבא ע"י קידושין שיוכל לבעול את האשה דהגם שיש בה צד פנוי' זה לא מזיק דלא גרעה ממיוחדת דמותרת ומכ"ש כאן דלא יוכל אדם לבעול אותה מצד אישות שלו אבל השני הוא מקדש אשה שאינה ומותרת לו בבעילה ואפי' למ"ד קדושין שאינן מסורי' לביאה הוין קדושין שם ליכא עכ"פ חסרון בקנין דהא קנה כל הגוף רק שם איסו' מפסיק וגם שם מה שאינה ראוי' לבעילה אינו מכח שם אישות אבל כאן שם אישות של חבירו מפסיק בקדושיו [דוגמת סברא של הגמ' בע"מ שלא תנשאי לפלוני לא הוי כשאר תנאי דעלמא דלא שייר בגט הכא שייר בגט ה"ה הכא כאן יש שיור בגוף פעולת הקדושין וק"ל] ולא הוי קנין טוב יען דיש חסרון בקנין ודו"ק:

והנה דקדקתי בלשון הגמ' דנקט לר"א הספק אי מהני קדושי חוץ דקנין מעלי' בעי' ולא נקטו דקנין גמור בעינן דהא קדושי חוץ הוי רק קנין כל דהוא דהא לרבנן נסתפק ג"כ אי מהני קדושי חוץ ונקטו בלשונם אבל התם קנין כל דהוא הלא דבר הוא:

ולפמ"ש נראה לפרש פי' חדש דבודאי איש אשר מקדש את אשה ואומר לה חוץ מראובן בודאי מהני קדושיו דהוא עושה קנין מעלי' עכ"פ דהיא ראוי' לבעילה דאיסור פנוי' אין כאן מכח צד ששייר כמו שפרשתי דהא לא גרעה ממיוחדת ואפי' אם מהני אחריו קדושי חוץ ותאסר לשניהם אח"כ כמו שביאר הרשב"א עכ"פ בשעת קנין הוי קנין טוב [וגם אפשר לו בקדושי ביאה דהוא אינו עושה איסור בבעילתו] והגם שלא הוי קנין גמור דהא שייר לגבי אותו חוץ הוי עכ"פ קנין מעלי' כי יקח איש אשה ובעלה ואם מהני לר"א קדושין באשה שקבלה גנו בחוץ מאיש פלוני דנשאר ג"כ חלק פנוי' לעולם רק שתהי' מותרת לו אח"כ [ושם אי אפשר בקידושי ביאה כמש"ל] ומכ"ש בקידושי חוץ דודאי מהני הגם שנשאר צד פנוי' ודו"ק ואפילו לרבנן מסתבר דיהי' מועיל קדושי חוץ דהלא אין עיכוב כלל בהויי' אבל בגט יש חסרון שאינו כורת לגמרי ומשייר באישות הגם שהגט כורת האישות וא"כ אכתי אגידא בי' ואין כאן ספר כריתות אבל בקדושי' למה לא יוכל לשייר בקנין חוץ אם נאמר יען שקדושי' קדושת הגוף ומצא מקום לפשוט בכולה אז אין קדושה לחצאין עי' קדושין דף ז' אבל השכל מחייב דיהי' מועיל קדושי חוץ מפלוני כמובן:

רק אם בא איש שני אחריו וקידש את האשה אם קידושי השני מהני על זה נסתפק ר' אבא בין לר"א ובין לרבנן דאפשר דאפי' ר"א מודה דלא מהני קידושיו דהא לא הוי קנין מעלי' דעיקר קידושי' אינם ראוי' לבעילה מכח אישות דראשון והלא עיקר קידושין כי יקח איש אשה ובעלה ואפ' אם קשמס"ל הוי קידושין שאני התם דאיסור אחר מפסיק אבל כאן יש חסרון בגוף הקנין כמש"ל וא"כ אפי' לר"א לא מהני וכן יש להסתפק אי לא

מהני אפי לרבנן דבגט כיון שמשייר לא גירש כלל דאין כאן ספר כריתות דהא משייר באישו' ואינו כורת לגמרי א"כ לא עשה מאומה אבל בקידושי בעל שני הגם שלא עשה קנין מעלי' יען שאין ראוי' לבעיל' עכ"פ קנין כל דהוא עשה ומשני הגמ' דלר"א מהני מכח היקש דיצאה והיתה כיון שמהני גט בחוץ ה"ה אם יש קידושי' בחוץ ולרבנן לא מהני מכח היקש אבל עדיין נשאר בספק אולי קידושי דראשון מהני אפי' לרבנן כיון דלא משכחת קידושין עוד מאיש אחר א"כ ליכא חסרון כלל בקידושי חוץ דראשון דהא לעולם תהיה אשתו ויכול לבעול אותה דהא אי אפשר שיבא איש אחריו ויעש' האשה עליו באיסור אישות וגם איסור פנויה ליכא בזה וא"כ השכל גוזר שמהני חוץ אם כאמר יען שהיא ראוי' להיות כולה באישו' ולא יכול לשייר בקדוש' הגוף והבן זה:

ואם כנים דברי א"כ משכחת קידושי חוץ אבל אשת שני עתים לא משכחת דדוקא קידושי דראשון מהני הגם שאמר חוץ אבל קידושי שני לא מהני דאי אפשר בבעילה וזה שרות אביי אם איתא לדר"א דמהני לר"א קידושי חוץ אפי' מאיש השני שמקדש אחר קידושי חוץ דראשון א"כ משכחת אשת שני מתים אבל באמת משכחת קידושי חוץ ואשת שני מתים לא משכחת לה דאל"כ מאי מספר אביי דלר"א משכחת אשת שני מתים פשיטא אלא להשמיענו שלא נטעה דר"א קאי על קידושי דאיש ראשון ולא משכחת אשת שני מתים קא משמע לן דר"א קאי על קידושי שני אבל אם לא מהני קידושי חוץ בראשון לרבנן לא נפשט מכאן ודו"ק:

ועתה בא ברוך ה' וראה שרמב"ם לא באר שם איך יהי' אם יבוא האי איש חוץ ויקדש ג"כ האשה אם צריכה גט גם מאיש החוץ הנ"ל והלא אם קידושי חוץ הוי ספק בדין א"כ משכחת שצריכה שני גטין מראשון וגם מהשני וצע"ג ולפמ"ש נכון דבקדושי איש אשר הי' בתורת חוץ לקידושי' הראשוני' בודאי לא צריכה גט דנפשט לרבנן מכח ויצאה והיתה דלא מהני אבל קדושי' דראשון דלא נפשנו בגמ' זה נשאר בספק ושפיר פסק הרמב"ם ומיושב קושי' הר"המ ודו"ק וממילא לק"מ קו' הלח"מ דאשת ב' מתים לא משכחת דקדושי שני לא מהני מכח ויצאה והיתה ותבן:

ג במתני' חוץ מאבא ואביך לא הוי חוץ אבל חוץ מאלמנ' לכ"ג הוי שיור ובגמ' חוץ מזנותיך מהו ורצה לפשוט מחוץ מאבא ואביך ומשני בעבר ונשאה יעוש"ה ברש"י והסוגי' פלא (א) א"כ מאי חילוק יש בין תפיסת קדושין או לא עכ"פ בזנות אסור (ב) איך תלי' זה כלל אם יש קדושי' עיי' באבני מלואי' ובהג"ה שם שרבו מאוד הקו' בסוגין: ונלע"ד ליישב בעזה"י והוא דעל פסול גנו אם אמר חוץ מפלוני יש ב' טעמים (א) יען דתורה אמרה ונתן לה ספר כריתות שהספר צריך לפעול כריתות בין הבעל לאשתו ואם

אמר חוץ א"כ שייר לעצמו חלק אישות באשה כנגד אותו איש שאומר עליו חוץ מזה וא"כ לא עשה הבעל כריתות דהא האשה אגידא בי' גם מכאן ואילך (ב) לו יהיה דתורה לא הקפידה על כריתות בין איש לאשתו או שנאמר שגם זה בכלל כריתות יען שהאשה יכולה להיות לאשה לכל יתר האנשי' בכ"ז הגט פסול יען דתורה אמרה היקש שהויי' שני' צריכה להיות כמו הויי' ראשונה כל מה שבעל הראשון קנה באשה כן צריך בעל השני לקנות באשה הנ"ל כמו תשו' ר"י:

והנ"מ לדינא בין ב' טעמים הנ"ל הוא כך אם אחד מגרש אשתו ואמר לה חוץ מזנותיך שאז האיש המקדש אותה אח"כ אין מחדש בקדושיו איסור זנות דהא בזנות בלא"ה אסורה מכח אישות דראשון ולא פעלו קדושיו רק שלא יתפיסו באשה הנ"ל קדושי' מאיש אחר וגם שתהיה מותרת לו בבעילה ואם הטעם דשיור בגט פסול דלא הוי כריתות דאגידא בי' הי' שיור בזנות כשר דדוקא אם משייר בדבר אשר מותר אם אינו משייר זה נקרא שיור דאגידא בי' בדבר אשר הי' בלא"ה מותר אבל אם גם בלי זה ששייר היה הדבר אסור לא נקרא אגידא בי' כסברת הגמ' ובלי שיורו ג"כ זנות אסור הגם שעכשיו ע"י שיורו הוי הזנות באיסור מיתה ובלא שיורו הוי זנות רק לאו עכ"פ היתר לא הוי ודו"ק אבל אם שיור פסול יען דמקיש הויי' שניי' להוי' ראשונה שכל מה שפעל הראשון בקדושיו צריך לפעול גם השני בקדושיו גם בשיור דזנות פסול הגט דראשון פעל בקדושיו מאיסור לאו [לשיטת הרמב"ם דזכות דפנוי' בלאו] ולכל הפחות [אפי' לשיטת הראב"ד דפליג על הרמב"ם] בגרושה לכהן הדיוט ובאלמנה לכה"ג מאיסור לאו לאיסור מיתה והשני לא יכול לפעול זאת בקדושיו דבלא"ה אסורה לכ"ע בזנות במיתה ודו"ק:

אמנם נכון בסברא דוקא אם הפלוני הנ"ל שמשויר הוא בר קדושי' כנגד אשה הזאת א"כ מי שמקדש את האשה פעל בקדושיו גם כנגד איש המשויר בחוץ דלא יוכל הוא לקדש את האשה לעצמו ממילא צריך לפעול כנגדו גם לענין זנות אבל אם בזנות אסור מכח בעל הראשון ובנשואי' אסור מכח בעל שני לא מהני הגט דהא מי שמקדש אותה ויפעל בקדושיו לא יפעל בכולו כמו שפעל בעל הראשון שהוא פעל בזנות וגם בנשואי' אבל אם התנה על איש שאי אפשר לו לקדש את האשה נמצא אפי' אם לא היה שיור בגט מבעל הראשון מה היה פועל בעל השני משמקדש את האשה כנגד איש הנ"ל רק איסור זנות שעכשיו תהיה אסורה באיסור אשת איש הזנות [אבל לענין נישואין לא פעל דלא תפסי קדושי' באשה הנ"ל] ואם בעל הראשון שייר בזנות באי' אשת איש נגלה דלא נכנס איש הנ"ל בכח קדושי' של בעל שני דהא לא פעלו כנגדו כלל וכיון דלא נכנס בכח קידושיו כלל לא הוי שיור וטעם אגידא בי' לא שייך בדבר שבלא"ה אסור כמו

זנות ובפרט מאיש שאין קדושיו תופסין בה והבן זה מאוד [ואין להשיב דפעלו כנגדו אם ימות בעל הראשון דלק"מ דקדושי' צריכי' לפעול כנגדו בשעת קדושי' ויש לפקפק דעכ"פ פעלו כנגד העולם:] ולפ"ז מיושבי' תרתי קו' דאבני מלואי' דזנות תלי' בקדושי' אם יש לו בה קדושי' הוי זנות שיור ואם אין לו בה קדושי' לא הוי זנות שיור ודו"ק ובזה יש ליישב קו' הר"ן דאם הראשון נשא אלמנה או גרושה ופעל ואיסור לאו לאיסור מיתה צריך גם השני לפעול כן אבל אם הראשון נשא פנוי' נמצא אינו דומה לגמרי להאיסור שאנו דנין בה וק"ל: הן הנה הדברים אשר רציתי לבאר בסוגי' דחוץ כי שלשה דברים הנ"ל משולבי' זה בזה והגם שלא זכיתי לבארן היטב כי המה צריכי' עיונא רבא בכל זאת דרושים הם על דרך האמת אבל תמצית היוצא לנידן דידן הוא הגם דר"א סובר נשואין מפקיעי' אישות דראשון הוא משני טעמים (א) יען דראשון המגרש הוא עושה פעולה לנתק את האישות ולא חפץ באשה (ב) יען דאישות הראשון מעכב בנשואי שני דלולי דנפקע האישות הוא בועל צד אשת איש וק"ל:

ובתשו' חת"ס סי' שנ"ה בד"ה וכלענ"ד וז"ל נלפענ"ד דלא שפיר דמי למעבד הכי ואפי' גוף האבילות כגון מי שמת ונתיאשו לקוברו אחר שכבר נשאת לאחר עיין סימן שע"ה סעיף ו' אפשר שאינה מתאבלת עליו עיקר האבילות ומכל שכן יום ליקוט עצמות משום דנשואין שניים מפקיעין קורבת הראשון לגמרי ומנא אמינא לה מהא דאיתא בת"כ דמייתו רי"ף ורא"ש ריש ה' טומאת כהנים דמדכתיב אחותו הקרובה אליו מרבי' אחותו ארוסה דעדיין קרובה אליו אבל אשר היתה לאיש מפקיע קורבת האח ובטומאת אשתו כתיב לשארו הקרובה אליו למעוטי ארוס' שעדיין אינה קרובה אליו עד שתנשא לו נמצא ק"ו השתא קורבה שבתולדה כגון אחות לאח נפקע ע"י נשואין קורבה של אשה לבעלה שהנשואין גרמו אינו דין שתפקע ע"י נשואין לשני נשואין קרבו נשואין רחקו ודומה זה כעין ריש פ' המגרש פקעו קדושי ראשון וגמרו קדושי שני שאעפ"י שהגירושין או המיתה לא הפקיעו קדושי' הראשוני' לגמרי נשואי' השניי' מפקיעי' לגמרי ושוב אינה קרובה לבעלה ה"נ דכוותי' עכ"ל ובער אנכי מהבין דבריו (א) באחותו גילה התורה אם היא אינה קרובה לבעלה בשאר בשר היינו נשואין אינה קשורה באהבתו ולא יטמא לה בעלה עיי' נמ"י בה' קטנות וה"ה כל זמן שלא נקרבת לבעלה בשאר בשר היא נקראת עוד קרובה לאח ויטמא לה האח אבל משנשאת אז אינה קרובה אל אח יותר מאהבתו בבעלה אז חידש הקב"ה שלא יטמא לה האח אבל בודאי קרבת הטבע לא נפקע דהא הרמב"ם פסק פ"ב הל' ב' שאפילו באחותו הנשואה צריך האח להתאבל א"כ חזינן הגם דע"י שנשאת לא נקראת עוד קרוב' אעפ"כ צריך האח להתאבל וע"כ דלא נפקע קרבת האח

ע"י נשואי' וא"כ ה"ה ע"י שנשאת לבעל אחרון לא נפקע הקרבות לענין אבילות מבעלה הראשון וק"ל [והגם שהלח"מ הביא שרמב"ן תמה על הרמב"ם דהא חיוב האבילות תלי' במי שכהן מטמא לו יעו"ש לא אוכל להבין דבריו דכלל הוא כך אותן גופי' שחידשה התורה בהם טומאת כהן א"כ אותן גופי' נקראו קרובי' לענין האבילות והגם שע"י נשואי' נפקע שלא יוכל הכהן לטמא לאחות אבל עכ"פ חזינן שגוף הנ"ל קרוב ומחויב באבילות דאין האבילות נקשר בחיוב של כהן אשר יטמא רק תלי' בגופי' שקרובי' לאדם עד שאפי' כהן נחשב לקרוב לאותו גוף ודו"ק] ועיי' בחידושי אנשי שם שם על הנמ"י והבן:

ב מנ"ל לאדמ"ו ז"ל לדמות קרבות האשה לבעלה לקרבו' האח לאחותו דילמא דומה לקרבת האב לבתו שאפי' נשאת לאיש מטמא לה האב כמבואר במ"ל פ"ב מה' אבילות הל' ז' יעו"ש וה"ה קרבות האשה לבעלה שאין אשה אוגדת את לבה אלא למי שעשה אותה כלי ואיזה אשה תשכח בבעל נעוריה וא"כ אם בעלה הראשון נשא אותה בבתוליה תהיה מחויב באבילות ומי יודע לשער אם אין אהבת אשה בבעלה לעולם כאהבת האב לבתו ובפרט כאשר האריכו ספרי דעה איש באיש יודבקו ורוח יביא ביניהם ופירשו תיבת אלמנה אל תהא למנה וקצרתי:

ג מה שהביא מפ' המגרש שם בא הבעל לרחק ובעל שני בא לקרב דהראשון גירש אותה והשני קידש אותה אז שפיר דנשואין ראשונים נפקעו ע"י השני אבל שיהיה נפקע קרבות הראשון שמת ע"י נשואין של השני לא ידעתי ומה שכ' אדמ"ו וז"ל אע"פי שהגירושי' או המית' לא הפקיעו קדושי' ראשוני' לגמרי הנשואי' השניים מפקיעי' עכ"ל מה שמזכיר או המיתה לא ידעתי היכן מצא שם רמז שהמיתה לא הפקיע הא שם נזכר רק בגירושי' אבל חוץ במיתה לא נזכר שם [ויבמה הוא ענין אחר דמכח היבם היא אסורה לעולם ואם נשאת לו וגירשה או מת מותרת דאין כאן דבר שיעכב ודו"ק] וא"כ מנ"ל שקרבות אשה מבעלה שמת נפקע בנשואין:

ד הלא בארתי דדוקא שם אמרי' מפקיעי' האישות יען שאישות של ראשון מעכב אישות של בעל שני לענין בעילה אבל מנ"ל שגם הקרבות נפקע ע"י נשואי' ואדמ"ו מסיים וז"ל נשואי' השניים מפקיעי' לגמרי ושוב אינה קרובה לבעלה ה"נ דכוותי עכ"ל ולא ידעתי היכן מצא שגם הקורבה נפקע ואם תשיב יען שבעל הראשון גירשה רק שייר חלק אישות ואם האישות נפקע ממילא מופקע גם הקרבות א"כ מנ"ל ראי' אם בעל' הראשון מת שנפקע הקרבות ע"י נשואין של השני ובודאי אדמ"ו ז"ל הביא הך דהמגרש רק לדוגמא ועיקר יסודתו על ת"כ שכהן אינו מטמא לאחותו שנשאת לאיש והוא פלא

בעיני כמש"ל ומי שדעתו רחבה מדעתי ילמדני ויהיה אלופי ומיודעי גל עיני ה' ואביטה מתורתך נפלאות:

סימן פה

שפעת ברכות ורב הצלחו' לראש תלמידי החביב לי הרבני הצדיק ידיו רב לו בפלפול וחקירה בקי בשבילי התורה כמ"הו ר' עמרם ישי נ"י שאלה מי שתורתו אומנתו ודר בריחוק מקום מאביו אם צריך לבוא אצלם לקיים מצות כיבוד אב ואם או אם תלמוד תורה קודם למצות כיבוד [וכמה כקרא ריחוק מקום שיפטור מזה וגם אם אין יכולת הבן לעשות הוצאות אם יוכל להשתדל לבוא לשם בחנם אם צריך להשתדל ליסע עם איש אחר ולענות בדרך כחו כדי לקיים מצות כיבוד וגם אפי' דר בקירוב מקום כמה פעמים חייב לבוא לקבל פניו ולכבדו אי בכל שבת או בכל חודש או בכל רגל:] תשובה חקירתך אם ת"ח צריך ליסע למקום רחוק לבקר אבותיו ולכבדם הגם שמבטל תורתו שהיא אומנתו נ"ל דפטור ואבאר טעמי:

הנה בנדרי' דף ח' ע"א האומר אשכים ואשנה פרק זה נדר גדול לאלקי ישראל ופריך הגמ' מאי קמ"ל לזרוזי נפשי' היינו רב גידל קמייתא ומשני הא קמ"ל הואיל אי בעי פטר נפשי' בק"ש שחרית וערבית וכ' שם הר"ן וז"ל מסתברא לי דלאו דוקא דבהכי מיפטר נפשי' שהרי חייב כל אדם ללמוד תמיד יום ולילה כפי כחו ואמרי' פרק קמא דקדושי' ושננתם שיהיו דברי תורה מחודדין בפיך שאם ישאלך אדם דבר אל תגמגם וק"ש שחרית וערבית לא סגי להכי אלא מכאן נ"ל ראי' למה שכתבתי בשבועות דכל מידי דאתי מדרשא אעפ"י שהוא מה"ת כיון דליתא מפורש בקרא השבועה חלה עליו עכ"ל והרמב"ם כ' בפ"ו מה' ממרים הל' י"ב וז"ל מי שאמר לו אביו לעבור על ד"ת בין שאמר לו לעבור על מצות ל"ת או לבטל מ"ע אפי' של דבריהם הרי זה לא ישמע לו שנאמר איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו כולכם חייבי' בכבודי עכ"ל וכ' הכ"מ וז"ל ומ"ש רבינו אפי' של דבריהם נראה שהטעם משום כיון דקי"ל דכל מילי דרבנן אסמכינהו אלאו דלא תסור הרי הוא ככל דברי התורה ע"כל:

ולפ"ז כיון דיש דרשה מה"ת שיש מצוה תמיד ללמוד תורה ואם אביו יאמר לו שלא ילמוד אין מחויב לשמוע אפי' אסור לשמוע לו וא"כ ממילא פטור לנסוע בריחוק מקום ולמעט בתורה כדי לכבד אבותיו דלו יהי' שאביו מבקש ממנו שיבא לכבדו אסור לשמוע לו שיבטל מד"ת:

אמנם יש לחקור דבשלומא אם כל ציות האב רק לעבור על ד"ת הן של דאורייי' או דרבנן כגון שאומר לו אל תחזיר אבידה או הטמא למת עי' סוף אלו מציאות כיון שכל שאלת

האב רק לעבור על ד"ת [הגם שלא אמר בפי' בשל לי בשבת עכ"פ בתוך הציווי צפון בו לעשות עבירה דהא שבת היום] אז אסור לשמוע לו אבל אם האב מבקש (שבנו יבקר אותו הנה בגוף בקשת האב) אין בו עבירה רק הבן אי אפשר לקיים משאלות אביו חוץ אם יבטל מ"ע אז תלי' רק אה שני מצות מונחי' לפני אדם וא"א לקיים שתיהן איזה שיבחר לעשות ה"ה בנידן שאלתינו שמונח לפניו מצות כיבוד אב ומצות ת"ת וצריך חקירה איזה יעשה ואיזה יתבטל מאליו ודו"ק:

אך גם זה אינו דהלא אביו מחויב ג"כ במצוה וצריך לבטל כיבוד שלו בעבור מצות ד' וראי' לזה מקדושי' דף ל"ב הובא ברמב"ם בהל' י"ג שאם אביו אומר השקוני מים ומצוה לפניו אמר ר"א מניח אני כבוד אבא בעבור המצוה ואיסי בן יהודה אומר אם אפשר למצו' ע"י אחרי' יעשה כבוד אב ואם ואם אי אפשר לעשות ע"י אחרי' יעשה המצוה ויניח כבוד אב וסיים הרמב"ם וז"ל שהוא ואביו חייבי' בדבר מצוה עכ"ל הרי מבואר הגם שהאב לא ציוה לבטל מצוה רק ציוה דבר שאין בו סרך עבירה כיון שע"י הכיבוד יתבטל הבן ממצוה צריך להניח כבוד אב ולעסוק במצוה וה"ה בת"ת שאסור לו לבטל לימוד התורה שהוא עשה והגית בו יומם ולילה בעבור מצות כיבוד אב ובזה מיושב לי דברי תוספ' ביבמות דף ה' בד"ה כולכם שפירשו שכאן בקידושי' ילפינן מברייתא דהתם ולכאורה פלא א"כ מאי אשמועי' ר"א הלא הוא ברייתא ולפמ"ש נכון שם מצוה לו לעשות עבירה אבל כאן נדחה מצוה בעבור מצוה דבגוף ציווי אביו ליכא עבירה כלל ודו"ק:

אולם נ"ל לחלק בשלומא בקידושי' אנו דנין על מצוה שכל ישראל מחויב להתעסק בה עד שתהי' ברוב עם כגון לוית המת או קבורת המת אז כיון שהאב מחויב בכח אותו מצוה שמונח לפני הבן אז מופקע מצות כיבוד בעבור המצוה כי הלא גם האב מחויב לקבור מת מישראל או ללות אותו וא"כ כבוד המצוה עדיף וראה פלא שרש"י כ' בקדושי' בד"ה השקוני מים וז"ל ויש מצוה אחרת לפניו לעשות כגון לקבור את מת או לויה עכ"ל ולא נקט להניח תפילין או ליטול לולב וכדומה אלא פשיטא מצוה שאין החיוב של המצוה הנ"ל מונח גם על האב אז מצות כיבוד אב שוה לכל שאר מצות שבעולם דמה איכפת לי' לאב שמונח על הבן מצוה דילי' כגון תפילין או לולב הלא בגוף המצוה של הבן אין לאב חלק בה ולא מוטלת עליו כקבורת מת או לוית מת או כהשבת אבידה דקבורת מת והלוית מת לא הוי חיוב פרטיית על כל א' רק מכלל ישראל צריכי' להיות שם לכל אחד לפי כבודו כמבואר בש"ע סי' שס"א והבן:

ראה בעיניך שרמב"ם וטור בסי' ר"מ נקטו סתם וז"ל אמר לו אביו השקני מים ומצוה לפניו לעשות וכו' יעסוק במצוה ויניח כבוד אב שהוא ואביו חייב במצוה עכ"ל ולא הנה בגוף פירשו קבורת מת או לוייו כמו שפי' רש"י משמע כיון דאביו מחויב עכ"פ בכל מצות ד' אז המצוה קודמת לכיבוד אב וא"כ אם הבן מחויב לבטל ת"ת דילי' תלי' בפלוגתא בין רש"י ורמב"ם לרש"י יהי' חייב ולרמב"ם וטור יהי' פטור ודו"ק:

שוב מצאתי שבב"י סי' ר"מ הסביר דעת רש"י שכוונתו שיש לפניו מצוה עוברת אבל אם המצוה אינה עוברת כיבוד אב קודם ולפירוש זה העתיק בש"ע סעיף י"ב היה לפניו מצוה עוברת ובער אנכי מאיש מנ"ל לב"י זה הלא גם במצה ולולב ותפילין משכחת מצוה עוברת כגון שהוא בשעה אחרונה מן הלילה או מן היום וגם בלויית המת וקבורה משכחת דלא עוברת שיוכל לרהוט אחריהם או דיספידו למת באמצע הדרך והלא יש לפרש שבכוונה מיוחדת נקטו רש"י דוקא מצוה כזאת שהאב מחויב באותו מעשה אשר הבן מחויב בעבור מת זה שיש מצוה במקהלות עם לעשות מעשה קבורה או לוייו ודו"ק:

ולכאורה עלה בדעתי להביא ראי' למה שחדשתי בהבנת רש"י דאמרי' במגילה דף ט"ז ע"ב גדול ת"ת יותר מכיבוד אב ואם שכל שנים שהי' יעקב אבינו בבית עבר לא נענש יעו"ש והוא פלא מאי אשמועינן הכי לא ידעי' שת"ת הוא מ"ע כמו שאר מ"ע וכיון שכל מצוה שא"א לעשותה ע"י אחרי' דוחה מצות כיבוד אב ואם א"כ גם מצות ת"ת דוחה מצות כיבוד ומאי השמיע לנו ר"י בזה ואיך קאמר גדול ת"ת יותר מכ"א מאי גדולה ינתן בזה הלא כל מ"ע יש להם גדולה הנ"ל וצע"ג אלא ודאי דאם יש לפני הבן מצוה שלא בא גם מכח אביו אז מצות כיבוד אב שקול ככל המצות אבל ת"ת גדול מכולם ודו"ק:

אלא דא"כ יהי' פלא הלא הרמב"ם שנקנו סתם דמצוה קודמת לכיבוד אב ואם תקשי עליו מגמ' הנ"ל ויותר יש להפליא הלא בסוף הל' י"ב אשר פסק דמצוה קודמת לכיבוד אב מסיים וז"ל ות"ת גדול מכיבוד אב ואם עכ"ל והוא פלא ביותר איך מביא דבר הסותר אם כל מצוה טוב יותר מכיבוד אב א"כ ה"ה ת"ת ואיך כ' שת"ת גדול מכיבוד אב ואם מאי גדולה הלא ת"ת ג"כ מצות עשה וצע"ג:

ואחר העיון ראיתי דלק"מ דכיון דאי בעי פטיר נפשי' בק"ש ערבית ושחרית וחל שבועה עליו כמו על דבר רשות כמבואר בר"ן נדרים ושבועו' הגם שמקיים מצוה אם לומד כל היום ס"ד דלא יהי' מצות כיבוד אב ואם נדחה מפני ת"ת קמ"ל שגדול ת"ת שנדחה כיבוד אב ואם מפניו ומסברא הי' כמו שמצוה שאפשר לעשות ע"י אחרים גרוע ממצות כיבוד אב ואם הגם שאם איש אחר יעשה המצוה לא לו יהי' שכר מצוה אעפ"כ מצות כיבוד אב קודם וה"ה בת"ת דיכול לפטור נפשי' הו"א דיהי' כיבוד אב קודם קמ"ל ולכן

סמך הרמב"ם דין זה כאן ולא סידר אותו בראש הפרק ודו"ק ובזה מיושב קו' מהרש"א וטו"א מנ"ל דגדול ת"ת דילמא שוין המה ולכן לא נענש יעקב וצע"ג ולפמ"ש הגם אם שוין הם שלא יענש בכ"ז ניכר גדולה של ת"ת שזה מצוה מחויבת לכבד אב ומת"ת יכול לפטור נפשי' ואעפ"כ שוין המה ולא נענש יעקב ודו"ק:

באופן אחר יש ליישב קו' שהקשתי וקו' מהרש"א דיעקב הי' יכול ללמוד אצל אביו ולקיים שניהם כיבוד אב ות"ת ואפ"ה לא נענש דגדול ת"ת שטוב ללמוד במקו' שאדם חפץ כנודע מחכז"ל ומטעם זה הסמיך הרמב"ם זה הדין כאן ודוק ועי' ח"א במהרש"א:

סוף דבר הכל נשמע שלדעתי גדול ת"ת שלא צריך ליסע ממקום למקום לכבד אבותיו ולהיות בטל שיעורים הקבועי' שהוא פיזר הנפש אבל בודאי אם נוסע שעושה מצות כיבוד אב ולא הוי מצוה הבא בעבירה כי הלא בידו לפטור עצמו בק"ש ובהרהור ד"ת ולקיים ובלכתך בדרך באפשר לעשות שניהם ודוק:

ואין מעצור לרוחי שלא אודיעך אהובי תלמידי נ"י אשר הגדתי פעם אחת לפני התלמידים ליישב קו' מהרש"א וטו"א שהקשו מנ"ל דגדול ת"ת מכיבוד אב ואם דילמא שוין הם והקו' חזקה מאוד:

ואמרתי לתרץ בעזה"י דבפ' יוהכ"פ הביא הר"ן דעת ראב"ד אם חולה צריך בשר בשבת אם נשחוט בעבורו או אם יותן לו בשר נבילה שחוקר אם איסור נבילה מעכב או איסור שבת מעכב בודאי נבילה מעכב כמו שבת וא"כ טוב להאכילו נבילה שהוא איסור קל והר"ן השיג עליו וז"ל ול"נ דלגבי חולה אין איסור נבילה קל מאיסור שבת דנהי דנבילה איסור לאו ושבת איסור סקילה איכא חומרא בנבילי' לפי שהאוכלם עובר בלאו כל זית וזית שבה כדאמרי' לגבי נזיר שהי' שותה יין אמרו לו אל תשתה אל תשתה חייב על כל אחת ואחת אבל לענין שבת לא עבר אלא בשעת שחיטה וחד לאו הוא דאיכא דמעשה שבת מותרי' דקי"ל היא קודש ואין מעש' קודש ומשו"ה לאוין הרבה דנבילה לא מקרי איסו' קל לגבי חד לאו דשבת ואע"ג דהוי איסור סקילה עכ"ל והקשה בכפ"ת קו' נפלאה א"כ איך יכלכל דברי הגמרא בן תימא אומר טבל ולא תרומה יען דתרומה חמורה וקשה הלא טוב להפריש תרומה וליתן לו לאכול אח"כ התרומה וגם החולין דאז יאכל כזית א' איסור חמור שהוא תרומה ואם לא יפריש יאכל עשרה זיתים טבל והוא קו' גדולה וחזקה מאד: ונלע"ד ליישב בעזה"י ואקדים הקדמה קטנה הגם שר"ן חידש דנבילה לא מקרי קל כנגד שבת יען דהגם שבת חמור באיכות האיסור אבל נבילה חמור בכמות האיסו' שצריך לעבור עשרה פעמי' איסור לאו הוי כמו פעם אחד איסור סקילה לכן הוין שוין אבל לא חידש דעשרה פעמים איסור לאו הוי חמור ופעם א' איסור חמור הוי קל

כנגדו זה לא חידש הר"ן דייק בלשונו ותראה שבראש דבריו כתב ח"ל ונ"ל דלגבי חולה אין איסור נבילה קל מאיסור שבת עכ"ל וכן בסוף דבריו כ' וז"ל ומשו"ה לאוין הרבה דנבילה לא מקרי איסור קל לגבי חד לאו דשבת ואע"ג דהוי איסור סקילה עכ"ל ראה בעיניך שלא הזכיר דנבילה חמורה יען שצריך לעבור י' פעמים רק ביאר בעין יפה שיען שצריך להרבות לעבור הלאו לא הוי קל כנגד שבת אבל מודה הר"ן דשוין הם ודוק:

ונקודה נפלאה בעיני דברי מג"א בסי' שכ"ח סק"ט שכ' וז"ל שוחטי' לו דשבת הותרה אצל פיקוח נפש ומשמע ברא"ש ביומא דאפי' איסור דבריהם אין מאכילי' אותו אבל הר"ן כ' הטעם דבנבילה עובר על כל כזית ממנה ובפחות מכזית איכא נמי איסור דאורי' אעפ"י שאין בו מלקות והוי הרבה לאוין וחמירי מלאו א' דשבת עכ"ל ביאר בהדי' דהרבה לאוין חמורי' מאיסור שבת שהוא בסקילה אליבא דהר"ן ולא ידעתי היכן ראה כן הר"ן השיג על הראב"ד דסובר דנבילה קל כנגד שבת וחידש הר"ן דלא הוי קל כנגד שבת אלא שקולי' המה וא"כ תלי' איזה איסור שבא לפני החולה אי איסור נבילה מעכב אותו או איסור שבת מעכבו כאשר חקר הראב"ד ופלא שלא הרגיש אחד מהאחרונים בזה שיש להפליא על המג"א וצע"ג כעת:

ולפ"ז נ"ל לחדש סברא אחת השכל גוזר התורה אמרה וחי בהם ולא שימות בהם ומותר לאכול איסור כדי לרפאות מחליו רק מאכילין קל קל תחילה ולא החמור זה דוקא אם מונח לפנינו ב' איסורי' כנבילה וחלב לדחות אז הקל נדחה והחמור כשאר אבל אם יש לפנינו רק איסור חמור וראוי מן התורה לדחות מפני החולה מהכ"ת נעשה אנחנו מעשה ולחדש איסור שעדיין לא בא לעולם כדי שיודחה מפני החולה כדי שישאר החמור נימא הך איסור שפגע בו החולה הוא יודחה ולא לברוא איסו' אשר לא נפל לפני החולה לדחו' [הלא במצוה אמרי' צריך להתחיל לעשו' מצוה קלה הגם שנדחה עי"כ ממצוה חמורה יען מצוה שבא לידך צריך להתחיל ולא בא עליו מצוה השנית עי' רשב"א סוכה דף כ"ה] וא"כ למ"ד ובל חמורה דסובר דמפרישי' התרומה ואח"כ מאכילי' לו התרומה והחולין ביחד קשה אמאי אנו בוראין איסור חדש כדי לדחות יהי' טבל נדחה וצע"ג:

אמנם משבשתא הוא דתורה אמרה על כל איסורי' ביחד וחי בהם ולא שימות בהם שכלל גדול שלא ימות אדם ע"י איסורי' וא"כ נדחה איסור כדי לרפאות אותו והקל נדחה ולא החמור וא"כ כיון שאפשר לרפאות על ידי איסור קל לא נפל לפניו איסור החמור להיות נדחה וא"כ צריכי' אנו לברוא את האיסור הקל ולא לדחות איסור חמור כי מעולם לא הותר לפניו החמור אם יש לרפאות אותו בקל ודו"ק:

אך כ"ז בחמור כנגד קל אבל בב' איסורי' שוין אז בודאי אם שניהם בעולם ונפלו לפניו לדחות ויוכל לברר איזה שירצה אבל אם הא' בעולם והשני אינו בעולם אז בודאי מאי חזית לחדש איסור להיות נדחה לפניו הלא אם יהי' בעולם יהי' ג"כ חמור כמו האיסור שכבר נפל לפני החולה וא"כ יש לזה מעלה שהוא לא נברא עדיין ולא נפל לדחות והאיסור שכבר בעולם כבר נפל לפני החולה להיות נדחה ועי' סברת ר' יהושע בר"ה דף כ"ח טוב לעבור בל תגרע מבל תוסיף יעו"ש] אז בודאי אסור לברוא איסור ולהאכיל טוב לדחות את זה שלפנינו ודו"ק:

ומעתה מיושב קו' כפות תמרי' דלמ"ד תרומה חמורה מאכילין אותו טבל הגם שמאכילי' לו כמה זיתי' ושוה כמו כזית תרומה שהוא חמור באיכות האיסור אפ"ה מאכילין לו טבל דלו יה' שיהי' כאן כזית תרומה בעולם [ויהי' די לו בכזית תרומה חיטין טובי' כמו ד' זיתי' חיטין רעי' של טבל] אז יה' איסורן שוה השתא שטבל כבר בעולם ותרומה אינו בעולם לא נחדש איסור בעולם אשר יהי' שוה עם איסור שישנו פה והבן:

ומדי דברי אודיע לך שסברת הר"ן דוקא אם הרבה איסורי' הנ"ל משם אחד כמו לאכול עשרה זיתים נבילה אז שוה הרבה איסורין משם אחד כמו איסור חמור פעם אחד אבל איסור חמור כנגד הרבה איסורי' מכמה לאוין אז כל הלאו בשם שלו נדחה בעבור איסור החמור ומיושב קו' שעה"מ שהקשה למה במת מצוה מטמא נדר ולא כהן שקדושתו חמור' הא יש בנזיר ד' לאוין יעו"ש ולפמ"ש מיושב דשם לאוין נפרדי' ור"ן איירי לכפול לאו אחד כמה פעמים ודו"ק:

והנה כיבוד אב ואם נמנה בכל מקום רק למצוה אחת עיי' פרשת דרכי' ח"א מדרך מצותיך אבל בודאי מקיים מצוה אצל האב ומצוה אצל האם רק לענין מנין המצות נחשבי' לאחת ואם האב מצוה לבן שיעשה דבר וגם האם מצוה דבר כל אחד אומר הבא לי מעט מים מקיים שתי מצות בפעם אחד אבל ת"ת אי אפשר לקיים ברגע אחת שתי פעמי' וליעקב הי' אב זה יצחק וגם אם זו רבקה ובכל זאת לא נענש על התורה שלמד בבית עבר וע"כ שגדול ת"ת יותר מכיבוד אב וגם כיבוד אם ואם ת"ת רק שוה עם מצות כיבוד א"כ מעילא יש למצות כיבוד מעלה שהיא מעולה בכמות מה שלא משכחת בת"ת וע"כ גדול ת"ת יותר מכיבוד אב ואם והוי ת"ת ברגע מצוה אחת שקול כנגד כיבוד אב ואם שמקיים ברגע ב' מצות ודו"ק:

ואגב גררא אכתוב לך חקירה אחת אשר אין בידי לברר נסתפקתי אם יש כאן חולה שיש בו סכנה ואומרי' הרופאים שצריך לאכול כזית ויש כאן לפנינו חצי זית היתר וע"כ צריכי' אנו לצרף חצי זית איסור כדי שיאכל כזית ומונחי' לפנינו כמה חצאי זיתי'

איסור כגון נבילה וחלב או תרומה וטבל וכדומה אם צריכי' אנו לדקדק ליקח חצי זית מאיסור קל דוקא ולהניח חצי זית חמור או נימא כל חצי שיעור נאסרו רק ברבוי דכל חלב דגילתה התורה שחצי שיעור אסור מכח חזי לצרופי א"כ כולם שוין בין אם הוא חצי שיעור מאיסור קל או מאיסור חמור וצע"ג:

ועלה בדעתי לפשוט מלשון הזהב של רש"י בד"ה מאכילין כ' וז"ל אם אין לנו דברים מותרים כדי צרכו ויש לפנינו מינים אסורים מאכילי' אותו הקל עכ"ל ולכאורה השני תיבות שכ' רש"י כדי צרכו הוא כדבר שפתים חלילה כך הי' לו לומר אם אין לנו דברי' מותרים ויש לפנינו מיני' אסורים כמובן אלא רמז ע"ז אפי' אם יש לפנינו מקצת היתר רק שהוא אינו כדי הצורך כגון שצריך כזית ואין כאן אלא חצי זית היתר וצריכי' אנו לצרף חצי זית איסור אפ"ה צריכי' אנו לראות להאכילו הקל ודו"ק: אך בסברא הוא פלא הלא חצי שיעור אסור רק משום חזי לצרופי וכאן אי אפשר צירוף דאם יאכל אח"כ חצי שיעור איסור אשר אינו צריך לרפואתו אפ"ה לא יצרף דחצי זית ראשון הי' מותר לו מכח פקוח נפש ואם יאכל אח"כ כזית א"כ אין צריך צירוף דחצי זית מקודם דהא אכל עכשיו כזית כמובן מרוב פשיטות וא"כ למה יהי' בחצי שיעור הבדל בין חמור לקל וצע"ג כעת:

ועתה אהו' תלמידי נ"י על שאר ד"ת שלך באגרת הקודם וגם באגרת הזה תמחול לי שמרוב טרדו' לא אוכל לפנו' לראו' עמלך בלמעל' מן השמש ועוד חזון למועד אי"ה:

סימן פו

שלום רב וכל טוב לי"נ הרבני הקצין מוה' אהרן נ"י ולכל מרבית ביתו יאמר שלום:

אודות אשר שאל אם אין דבר בפי להסביר פסקי ש"ע שרמ"א פסק בסי' תרמ"ט דלא מהני ליקח לולב של חבירו רק ביו"ט שני שהוא דרבנן אבל ביו"ט א' לא שהוא מדאורייתא ובטלית שג"כ שאול פטור אפ"ה לוקח טלית של חבירו ותי' מג"א בסי' י"ד סק"ח דחוק והמעיין בט"ז או"ח סי' י"ד ובתרנ"ח במג"א ובכל מקומות המצוין יראה מבוכה בענין זה:

תשובה זה איזה שנים אשר ערכתי קונטרס גדול בעניני הנ"ל רק שלחתי את הדברי' לאחי הגדול הקדוש ר' יעקב שלום זצ"ל ולא נשאר בידי מאומה רק אני זוכר רמזי' ואשר יש לאל ידי לעשות מטעמים לכבודו אודיע לו לעשות קורת רוח לי"נ:

הנה מראשית ימחול לעיין בכל מקומות אשר דברו חכז"ל בחקירת ניחא לי' לאינש לעבוד מצוה בממוני' ויעיי' פ"ג משקלי' ובפ"ב דבכורו' ובתיו"ט שם ובא"ח סי' תל"ז במג"א ובפר"ח שם ועתה באתי מה שהרו והגו רעיוני בזה בעזה"י:

נלע"ד סברא ישרה מכח חזקת כשרות אמרי' ניחא לי' לכל בר ישראל לפעול זאת לפזר ממונו כדי לפעול מצוה אפי' אם חבירו יזכה לעשות מצוה ע"י ממון שלו דכמו שיש לאדם מצוה בצדקה אם נותן לעני די מחסורו הגם שהעני נהנה אעפ"כ תחשב לו לצדקה נהפוך הוא הצדקה אינה משתלמת אלא לפי החסד שבה וה"ה אם מפזר ממונו לעזור לחבירו למצוה ג"כ לצדקה יחשב לו כמו בהנחת תפילין או בדיקת חמץ שמזכה לחבירו בפיזור ממונו מצוה והוא בכלל מצות צדקה וק"ו אם מקיים מצות צדקה אם מחי' גוף של חבירו מכ"ש אם מחי' נפש חבירו בממון שלו:

אך כל זה אם בשעה שנעשה המצוה עדיין הוא ממונו אז פועל האדם מצוה אם החפץ עדיין ממון שלו כמו בצדקה שמקיים מצוה בשעת נתינה לעני שאז הממון שלו ועושה מצוה בממונו כגון בתפילין או בדיק' חמץ שלא צריך להקנו' ממונו לחבירו קודם עשיית המצוה אבל בלולב שאין אדם יוצא רק אם החפץ שלו דכתיב ולקחתם לכם א"כ בשעה שנתקיים המצוה היינו נטילת לולב צריך להיו' ממון של הנוטל לצאת בו ואם אחד מזכה לחבירו לולב שלו אז נתן לו רק מתנה בעלמא אבל מצוה לא מקיים במתנה הנ"ל והמקבל הלולב עושה אחר כך המצוה בממון של עצמו ולא בממון של חבירו אם כן בשעת עשיית המצוה לא הוי ממון שלו דנימא ניחא לי' לאדם שיעשה מצוה בממונו רק יהי' גורם שחבירו יעשה מצוה ובעבור לגרום לחבירו מצוה אין אדם מזלזל בממונו דלא דמי לצדקה ששם עושה מצוה בגוף הנתינה ובתפילין ובדיקת חמץ נעשה גוף המצוה בממון שלו אבל בלולב יש תרתי לריעותא דגוף המתנה לא הוי מצוה ובשעת המצוה אין הממון שלו ודו"ק:

אמנם כל זה דוקא באתרוג כיון דצריך להיות ממון של עושה המצוה ולא יהי' נעשה המצוה בממון שלו נמצא דליכא חזקה דניחא לי' ואינו מקנה לו ואז חבירו לא יקח לולב כלל אבל בטלית דבכל אופן יקחנו להתעטף בו כמבואר במג"א סק"ח וז"ל וצ"ע בשלומא לטלו שרי דניחא לי' ליעבד מצוה בממונו אבל למה יברך עליו עכ"ל וכיון שבכל אופן יעשה חבירו המצוה בטליתו ויבא לו ההפסד אשר נתקלקל הטלי' מהלבישה אז בודאי מזכה אותו לעשו' המצוה כהוגן לברך על המצוה שעוש' והגם שעי"כ לא יהי' המצוה בממונו אבל עכ"פ אם לא יקנה לחבירו לא יוכל חבירו לעשו' המצוה כהוגן עד שיוכל לברך על המצוה והבן זה כנלע"ד ברור מאוד בעזה"י ודו"ק בכל המקומות ותראה כי כן:

ואיידי דאיירי לא אמנע מלכתוב ישוב על קו' תיו"ט פ"ג משקלי' הא יש היזק הרבה במתנות שיחייב ליתן לכהן יעו"ש שהניח בצ"ע ובמחכ"ת לא קשה מידי דשאני התם שהוא פועל בזה שממתין עד הגורן שיבא לידי חיוב שאז שכבר בא על הבהמה שם

מעשר הוא מחויב ליתן מתנות עפ"י דין של תורה כמו שאמרו בברכו' דורו' ראשוני' הכניסו דרך חצירות שיתחייבו במעשר ואז בודאי כל ישראל יש להם חזקה כשרו' שרוצה בהפסד אשר הוא מחויב עפ"י דין תורה דחיוב מתנות בא אחר שכבר קרא לבהמה שם מעשר ואינו דומה לכל שאר עניני' דניחא לי' לאדם לעשו' מצוה בממונו שהוא פיזור ממון על מצוה שאינו מחויב עליו כמו על בדיקת חמץ של איש אחר בסי' תל"ז או שירעה בכור של הכהן בחצירו בפ"ב דבכורות או שאחר יתלבש בטלי' או בתפילין שלו שאיש אחר עושה המצוה אז בהפסד מרובה לא ניחא לי' דמאי איכפת לי' שאחר יעשה מצוה אבל כאן שהפסד יהי' לפטור חובו והבן ומה שאמרו שממתין עד הגורן משום דניחא לי' לאיניש לעשות מצוה בממונו הכוונה דהלא אנו חוששי' שלא יבא איש למכור בהמות לעולי רגלי' יען שעדיין לא נתעשרו בהמותיו ע"ז חקרו למה לא ימכרו הלא עדיין המה פטורי' ממעשר ע"ז אמרו חכז"ל דנמנעי' מלמכור דניחא לי' לאינש להמתין עד זמן הגורן ויכניס עצמו לחיוב מעשר שיבא מצוה בממונו והבן זה מאוד כי הוא דבר לאמתו של תור':

סימן פז

שאלה יהודי דר בכפר ונתארח אצלו אורח אחד ומתוך אומר ודברים סיפר ההילך שזה ד' שבועות הי' נתאכסן לאכול על שבת אצל קצין אחד ופתאום מתה אשתו ולא יודע אם הי' מיתתה קודם ליל שבת והוי היום לאחר ל' או הי' המיתה בליל שבת ונמצא היום בתוך ל' ויהודי הוא הבן של אותו אשה אם צריך לנהוג שבעה ושלושים או די לו בשעה אחת ע"כ השאלה:

תשובה דבר זה נפתח בגדולי הפוסקי' בין הט"ז והש"ך ביו"ד סי' שצ"ז וחכם צבי ונוב"י כנודע ומראשיתי אני אומר דצדק דין הט"ז ואקוה שמקום הניחו לי מן השמי' להתגדר בו וזה החלי בעזה"י:

בנזיר דף ח' ע"א במתני' הרני נזיר כמלוא הבית כמלוא קופה בודקי' אותו אם אמר אחת גדולה נזרתי הוא נזיר שלושים יום ואם אמר סתם נזרתי רואין את הקופה כאלו מלאה חרדל בגמ' רואין כאלו מלאה חרדל ונזיר כל ימיו ואמאי ולחזיי' כאלו מלאה קשואין ודילועין ותהוי לי' תקנתא אמר חזקי' במחלוקת שנוי' ור"ש היא דאמר אדם מכניס עצמו לדבר שספיקו חמור מודאי דתני הרני נזיר על מנת שיהיה בכרי זה מאה כור והלך ומצאו שנגנב או שאבד ר"ש אוסר שספק נזירות להחמיר ור"י מתיר שספק נזירות להקל ור"י אומר אפילו תימא ר"י התם לא נחית לי' לנזירות הכא נחית לי' לנזירות במאי לסלוקי עיני' אמאי לא לחזיי' לקופה כאלו מלאה קשואין ודילועין ותהוי ל' תקנתא הא ס"ד

נזירות קיבל עלוי דר"י סבר לה כר' דתנן רבי אומר אין זה מגלח אחת לשלושי' יום ואיזה מגלח אחת לשלשי' יום האומר הרי עלי חירות כשער ראשי כעפר הארץ ע"כ יעו"ש בפי' רש"י ותוס' כיון דלרבי לא הוי נזירות מופרשי' אלא נזירות אריכא וא"כ כיון דאפי' אם נימא מלא קשואין ודילועין הוי רק חיוב נזירות ארוכה וכיון שנחית לנזירות לא יצא מכלל חיוב רק אם מלאה כחרדל הגם דספק נזירות להקל היינו אם דבין שלא לירד מספק לנזירות אבל כיון דיורד לחירות ויש ספק אם די בעשר שנים או בחמשים שנים אז ספק נזירו' להחמיר שלא לצאת מספק והוא סברא נפלאה ונכונה ועיי' רמב"ם פ"ג מה' נזירות בלח"מ ובמ"ל באריכות:

והנה קשה לי אנן דאמרי' ספק אבילות להקל וא"כ למה צריך הט"ז לחדש דשעת מציאתן עדיף מחזקת חי לו יהי' דלא הוי טוב שעת מציאתן מחזק' חי ולומר מדהשתא מת מעיקרא ג"כ מת עכ"פ קשה הוי חזקה נגד חזקה וספק אבילות להקל בשלומא בפסח ובממון ובעגונא דהוי ספק דאורייתא לחומרא צריך סברת הט"ז אבל באבילות תקשי עכ"פ למה לא החליט הט"ז דפטור מלהתאבל דהא ספיקא לקולא [שוב ראיתי שהט"ז סיים שהך ספק אבילות להקל להיתר לפני עצמו ולפמ"ש הוא פלא עליו וק"ל]:

אמנם הכל נכון בעזה"י דהנה האבילות אינו דבר שהוי כל יום חיוב חדש אלא מיתה וקבור' מפיל במרירו' חיוב אבילו' של ז' ול' יום לשמועה קרוב' ושל שעה לשמועה רחוקה ולכן אם האיש הי' פטור בהתחלה כגון שהי' אז קטן הגם שיגדל בתוך ז' ול' הוא פטור מאבילות הגם שחייב בהבדלה וסוכה דשם כל חיוב יום בפני עצמו וכאן כל הימי' אחד עיי' בט"ז סי' שצ"ו באריכות שמתוקי' מדבש אמרותיו המזוקקי' וא"כ כיון הגם שהוא אחר ל' נכנס עכ"פ בחיוב אבילות רק יפסוק אחר שעה ואם הוא בתוך ל' יום אז ממשיך האבילות כל שלשים אז הגם שספק אבילו' להקל היינו לענין שלא לכנוס כלל באבילות אבל כיון שנכנס לאבילות אז ספיקו לחומרא ולא יוצא אלא בבירור שהוא אבילות ל' יום והבן זה:

ועתה באתי לברר סברת הט"ז בודאי הוא מודה דחזקת חי הוי חזקה טובה הגם דכל אדם עומד למות בכל זאת כל זמן שלא ידענו שאיתרע חזקת חי אנו סומכי' על חזקה ולמשל אם אנו נותני' גט בחזקת חי והיא נשאת לאיש ואח"כ נשמע שעת בעלה הראשון לא ניחוש שלא תיבעל לבעל השני וניחוש יען דשמענו שמת דילמא כבר מת ודי שהגיע הגט לידה דמהכ"ת לחוש לזה הלא אנו אומרי' בשעת נתינת הגט לידה שבודאי הבעל חי ברגע הנתינה אבל לא החזקנו שלא ימות בעתיד דהא לשמא מת לא חיישי' ולשמא ימות חיישי' ומה איכפת לן אם ימות אחר נתינת הגט וא"כ אם שמענו אח"כ שמת אורי'

בודאי כן הי' שבשעת נתינת הגט הי' חי ואח"כ מת כמו אם מוצא בהמה טריפה שלא מחמת מכה אשר מוכח שהי' ג' ימים מקודם אמרי' בודאי כן הוא שאכלנו אתמול חלבה הי' בהיתר או אפי' אם נתנבלה מעצמה אעפ"כ אמרי' אתמול היתה בכשרות והיום נטרפה או פגע בה מלאך המות ה"ה בגט אמרי' בודאי לא טעינו דאז בשעת נתינה הי' חי ואח"כ מת ולא אמרי' מדהשתא מת מעיקרא הי' מת ועשינו חזקה בשקר חס מלהזכיר זאת אבל בנידן אם כבר אנו יודעי' שמת רק אנו חוקרי' עתה לדעת באיזה שעה הוא מת ואנו רוצי' לעשות חיוב שנאמר מסתמא הי' חי לפני ימים רק בקרוב מת כגון באבילות דכל זמן שלא ידענו שמת אין לנו לחקור על חיוב אבילות כי האבילות תלי' במיתה רק עכשיו ששמענו שמת אנו רוצי' לומר הלא הי' חי ומסתמא מקרוב נפסק חיותו כמו בשאר חזקות שאוקמי' על חזקה הגם שידענו שעכשיו אין הדבר כמו בראשונה ע"ז חידש הט"ז בשלומא אם הי' אנו דנין על חיותו ולאמר שהוא חי עדיין אז הוי חזקת חי חזקה אבל לדון לאחר מיתה ולהחליט שבקרוב נפסק חיותו ולעשות עתה חזקה מחזקת חי אז אמרי' דנהפוך הוא מדעכשיו מת דילמא כבר מת דאדם עומד למות ואין לעשו' מחדש מחזקת חי חזקה לאחר מיתה אבל אם כבר החזקנו חזקת חיותו כגון בנתינת הגט והיינו אומרי' שהוא חי בשעת נתינ' הגט לידה אז בודאי כא מזיק אם אנו שומעי' אח"כ שמת בעל האשה יען דאנו אומרי' דבאמת כן הי' שאחר שהגיע הגט לידה מת בעלה של האשה הזאת והבן זה:

וראי' ברור' לזה מדברי טו"ז ביו"ד סימן ח"י בנאבד הסכין הגם שנמצא אח"כ פגום אין אנו חוששי' יען שיצא בהיתר מקודם שבודאי הסכין לא נפגם שוב הגם שנמצא הסכין פגום לא חיישי' דהי' מעיקרא פגום ואעפ"י אם הי' הסכין לפנינו צריך בדיקה לסכין דאולי נפגם ועי"ש בתב"ש דמה שנתחזק פעם אחד הוי חזקה הגם שמעולם לא הוחזק בודאי שהוא היתר יעו"ש בנופת דבש שכלו מכ"ש אם כבר החזקנו בשעת נתינת הגט שבעלה חי שלא נחוש אח"כ אם נשמע שמת דלמא הי' כבר מת בשעת נתינת הגט אבל באבילות שלא החזקנו על שלשים יום שעברו אם הוא חי רק אחר שכבר שמענו שמת נעשה עתה חזקה על חיותו זה לא אמרי' והבן זה בעזה"י:

ולפ"ז מה שהקשה הט"ז שם וסי' ס"א בגבינה או ממקוה בריש נדה וקשה בשלומא בנידן דאבילות או בגל או בחמור או במצאו הרוג דלא החזקנו עדיין לדון על חזקת חי אז אמרי' מדהשתא מת מעיקרא ג"כ מת דאי אפשר לומר במפקח את הגל שבודאי הוא חי דהא יש ריעותא לפנינו עיי' בנקה"כ רק הט"ז הרגיש בזה דאין הכרח שמת מיד בשעת נפילת הגל ואפשר דבשעת שחיט' חי הי' אבל עכ"פ כיון דאיתרע אין אנו יכולין להחזיק

אותו בודאי בחזקת חי כזו בנתינת הגט דליכא ריעותא בשעת נתינה והחזקנו שבודאי הוא חי ועשינו מחיותו חזקה אבל בגל אי אפשר לעשות מחיותו אחר נפילת הגל חזקה וא"כ כיון שהגל הזה הרגו רק אנו חוקרי' איזה רגע הרגו אז הוי לעשות מחיותו חזקה אחר מיתתו והבן וכן בחמור ובנמצא הרוג דאנו באי' לדון על חזקת חי ולעשות אותה לחזקה אחר שכבר נפסק החיות אבל במקוה ובגבינות דהחזקנו מכבר לבהמה כשרה ולמקוה כשירה אז פשיטא דלא נהרוס חזקה שכבר החזקנו וא"כ מאי הקשה הט"ז ממקוה ומגבינות דשם כבר החזקנו המקוה בחזקת שלימות בשעה שעשינו עליו טהרות וכן בגבינות כבר אכלנו מחלבה ובאופן זה מהני אפי' בחזקת חי וצע"ג לכאורה:

אמנם אחר עיון היטב נ"ל לחדש סברא נפלאה בודאי בכל מקום דסמכי' על הרוב או על חזקה מעלי' אז בודאי לא שייך לומר יען דכבר היינו דנין עליו נקרא יצא בהיתר דהא אתמול היינו סומכי' שבודאי הבהמה מרוב אשר אינם טריפות ולא יטרפו לעולם וכן במקוה היינו סומכי' שתהי' בחזקת שלם עד עולם דאין מוגבל הזמן שיהי' המקוה קיים וא"כ מעיקרא שהיינו סומכי' על רוב ומכח חזקה פעל שלא נכנס בשום ספק [בשלומא בנאבד הסכין דאם הי' לפנינו הי' צריך בדיקה ואעפ"כ אם נאבד היינו מתירין אותו אז כקרא יצא בהיתר דהא הי' לנו ספק ובכל זאת הכרענו להתיר] ואם ראינו אח"כ שטעינו ברוב או בחזקה לא שייך יצא בהיתר יען דמעיקרא לא הי' נכנס בספק דמהכ"ת תהי' הבהמה מן המיעוט או ניחוש שיצאה המקוה מחזקתה רק כיון שיש חזקה מעלי' חזקת קמייתא במקוה או חזקת כשרות דבהמה מכח הרוב לא צריך יצא בהיתר יען דאמרי' עכשיו יצאה מן הרוב או עכשיו נפסק החזקה והבן וכבר הארכתי בזה במקו"א אבל חזקת חי הוי חזקה גרוע דכל חי עומד למות ואין רגע אשר אין מעותד למיתה דהא אם נדר שלא אפטר מן העולם עד שאהי' נזיר צריך לקבל מיד הנזירות או באשה הר"ז גיטך שעה אחת לפני מותי אסורה מיד בתרומה עיי' נדרים דף ג' ע"ב דלשמא ימות חיישי' עיי' יבמות דף קי"ט ובנמ"י וברשב"א שם וא"כ כאן הוי הבדל אם כבר היינו דנין על חזקת חי דמשעה שנטל השליח הגט עד שעת נתינה הי' החשש שמא מת רק אנו אומרי' הר"ז נותן בחזקת שהוא חי ואז פשיטא שלא חיישי' אח"כ אם נשמע שמת בעל האשה שכבר מת טרם שהגיע הגט לידה דבשעת נתינה החלטנו שהוא חי אז והגם שמת אמרי' אח"כ מת אבל אם לא היינו דנין על חזקת חי מכבר רק אחר ששמענו שאיש הזה מת אנן ניקום ונידון המת הזה לא מת מכבר דאוקמי המת על חזקת חי זה לא שמענו שחזקת חי יהי' חזקה רק אם אנו דנין עליו כל זמן שישאר בחזקת חי וזה שהקשה הט"ז מגבינה ומקוה דשם לא שייך יצא בהיתר יען דהא סמכי' על חזקה ורוב והוא דומה כמו בחזקת

חי לענין אבילות שלא יצא חזקת חי בהיתר ע"ז השיב דשם הוי חזקה ורוב מעלי' אבל כאן הוי חזקה גרוע ולא הוי חזקה כלל אם כבר מת האיש והבן זה:
וראיתי בנוב"י ח"ר סי' ל"א שהתפלא הגאון על הט"ז שא"כ איך אנו נותני' גט בחזקת שהוא קיים א"כ תלך האשה ותנשא לאיש ואח"כ נדע שמת בעלה ותהי' זקוקה ליבם ובניה ממזרין הכי זה דרכי נועם של התורה וצע"ג:
ולפמ"ש לק"מ דשם הט"ז מודה דכבר החזקנו שהוא חי בשעת נתינת הגט והחלטנו אז שהוא חי עוד אבל לומר לאחר מיתה שמת זה מת בקרוב הגם שלא יצא מעמנו בהיתר שסמכנו על חזקת חי שם חידש הט"ז שאין חזקת חי חזקה מעלי' והבן:
עוד ראיתי להגאון קצו"ח בש"ש שמעתא ג' שהקשה אמתני' גיטין פ"ז שאם נתנו גט אחר י"ב חודש ולא ידענו אם הגט קודם למיתה או המיתה קודם לגט דהוי ספק מגורשת ולהט"ז נימא ודאי אינה מגורשת מדהשתא מת מעיקרא מת וצע"ג:
ולק"מ בעזה"י דשם שכבר נתנו לה הגט והחלטנו שהוא חי אז הוי חזקת חי חזקה מעלי' ודו"ק אבל קשה א"כ נימא שהיא ודאי מגורשת וכן הקשה לשם הש"ש לשאר שיטו' דפליגי על הט"ז וחשבו חזקת חי לחזקה מעלי' ולפמ"ש קשה גם לט"ז קו' הנ"ל ומה שתי' הש"ש יען דיש חזקת אשת איש כנגדו ומחזיקי' מאיסור לאיסור יעו"ש הוא פלא א"כ תקשי קו' הגאון נוב"י איך אנו נותני' גט בזקן או בחולה הכי זה דרכי נועם ובער אנכי מהבין דילמא הוי הפי' כגון דיש ב' כתות עדים כת אומרת שהי' חי וכת אומר' שהי' מת ואולי לשון אינו ידוע משמע שאין כאן ספק בעדים רק ספק לפנינו אם הי' אז חי או מת וק"ל:
והלום ראיתי עוד להגאון ש"ש שהקשה אתוס' חולין דף צ"ו שהקשו איך קטלי' אשה שזנתה אשר התרנו עפ"י סימנים הגם שיש עדים שכבר מת בעלה הראשון בשעת הזנות נימא שבשעת קידושי' של בעל שני הי' בעל הראשון חי וחידש התוס' דבאמ' לא קטלי' לה יעו"ש ולהט"ז נימא מדהשתא מת מעיקרא כמי מת וסהדי במרומי' שאני זכיתי ג"כ לקו' הנ"ל וצע"ג:
ונלע"ד ליישב בעזה"י ולחדש דבר חדש מאוד כלל גדול בעדות מה שכתבה התור' עפ"י שנים עדים יקום דבר הוא הפי' דבר שלם ולא חצי דבר שעדות אשר יהי' עפ"י שני כתות עדים לא הוי עדות כלל עיי' בב"ק דף ע' ועי' תוס' גיטין דף ס"ג ע"ב ובפנ"י שם והנה כל עידי קידושי' בגרושה או בעגונא או באלמנה הגם שהמה צריכי' לעדי גירושי' או עדי מיתה בכל זאת הוין עדי קדושין דבר שלם כמו דהוי עדי טביחה דבר שלם יען דעדי גניבה לא צריכין לעדי טביחה והוין עדי גניבה דבר שלם ממילא מהני גם עדי טביחה

יעו"ש בב"ק שה"ה כאן עדי גירושי' או עדי מיתה לא צריכי' לעדי קדושין דהא הם פעלו דבר שלם שיצאה מאיסור אשת איש ונעשית פנוי' כמובן ומהני עדי קדושי' והוא טוב מעדי בעילה דצריכי' לעדי קדושין עיי' תוס' בב"ק דשם לא הוחזקו והכא כבר התחזק והבן אך כל זה אם יש עדי' ממש שנתגרשה או שמת בעלה והותרה לעלמא אז הוי עדי קידושי' עדו' מעלי' כמו עדי מיתה דהוי עדות טוב והבן:

ולפ"ז אם אנו נתיר לאשה להיות נשאת עפ"י סימני' אבל על סימני' לבד אין אנו קטלי' לה אם זנתה רק נאמר יען דיש לפנינו עדי' שבעלה מת בשעת זכות א"כ נימא מדהשתא מת בודאי מעיקרא מת נמצא דעדי קידושי' צריכי' לעדי המיתה הבאי' אח"כ א"כ כל כת עדי' פועלי' רק חצי דבר דעדי מיתה לא פועלי' להיתר לזנו' יען שאמרו דבעל מת א"כ מדהשתא מת מעיקרא ג"כ מת והו"ל אשת איש ולא מותרת לזנות ולהגיד שהיא אשת איש מבעל שני לא פעלו דלא ידעו מקידושי' ועדי קידושי' לא יפעלו דבר שלם דהא עדיין קודם קידושי' לא באו עדי מיתה וסימנים לבד לא מהני לאיסור אישות למיתה רק אם אנו מצרפי' עדי קידושי' וגם עדי מיתה יצא עדות שלם אז אמרי' עפ"י שנים עדים יקום דבר דבר שלם ולא חצי דבר והבן זה ושפיר החליטו תוס' דלא קטלי' לה הגם דיש עדי' בשעת זנות על מיתת בעלה הראשון והבן:

ואיידי דאיירי לא אמנע מלכתוב נקודה נפלאה לדעתי על הגאון נוב"י שם בסי' ל"א הקשה מנ"ל לט"ז להחמיר בנמצא ולא ידעי' אי מת בתוך ג' ימים או מקודם משום דכיון שידענו שמת איתרע חזקת חי ואזלי' כשעת מציאה דילמא בהיפך ניזל בתר שעת מציאה כמו שמצאנו הפרצוף עכשיו כך הי' בצלמו מקודם ולא נשתנה פניו הלא במחט אמרי' כן כמו שהיא עכשיו מלא חלודה כך היתה מקודם חלודה וא"כ ע"כ הוא האיש ואינו סותר חזקת חיים של האיש אבל אי אזלי' בתר שעת מציא' לט"ז ומת מקודם והוי סתירה לחזקת חיים עי"ש והוא קו' גדולה:

ונלע"ד ליישב לחדש דבר הא דאנו הולכי' בתר חזקה היינו אם יש בו נ"מ לדינא הן לענין איסור או טומאה או חיוב וכדומה למשל בנגע דשינוי הנגע פועל טומאה או טהרה וכמו חזקת חיוב הן בממון או במצות דאם נשאר על חיוב הראשון הוא מחויב עוד לשלם או לעשו' המצוה ואמרי' מסתמא לא נשתנה ונשאר בחיוב וכגון במחט ששבורה וחלודה שהשבר והחלד פועלי' לבטל הטומאה וכן באבילות שאבילות קשור במיתה שהוא סתירת החיו' ובדבר שתלוי בו טומא' וטהרה או איסור והיתר או חיוב או פטור וכדומה שם חידשה התורה חזקה דלא נוציא דבר מחזקתו או חזקה כאשר נמצא כן הי' בתמונה וממילא לא נשתנה גם החיוב או פטור טומאה או טהרה אבל בנמצא הרוג דאין

התמונה פועל כלל להיתר האישות דאם ההרוג הוא בעל האשה העומדת לפנינו היא מותרת הגם שנשתנה פניו ואינו דומה לצורה שהי' לבעלה ואם אין ההרוג בעלה הגם אם ידמה לו בכל קלסתר פניו נשארת היא באיסורה ואין אנו חוקרי' על הצורה רק לדעת אם המת הוא בעל אשה הזאת או לא דמכח צורתו נכיר אם מת בעלה או איש אחר ואין אנו משתמשי' בהכרת הצורה רק לתכלית עדות אבל גוף הצורה לא יפעל היתר או איסור להאשה אז לא שייך חזקה שנימא כמו שצורת המת עכשיו כך הי' בשעת מיתתו וא"כ ע"כ הוא בעלה כיון דלא תלוי בשינוי הצורה שום היתר או איסור לא חידשה התורה דין חזקות דחזקה מנגע ילפי' דפועל ההשתנות דבר אם הבית טמא או טהור אבל במקום שאין השתנות פועל באמת שום דבר שם לא חידשה התורה דין חזקה כנלענ"ד וכעת לא ידעתי סתירה והוא כלל חדש בחזקות: ודע דנפלא בעיני דברי נקה"כ שהשיג על ראי' ט"ז מן מחליף פרה בחמור שצריך בעל החמור להביא ראי' ולא אוקמי' על חזקת חי והשיג הש"ך מתוס' בב"מ דף ק' ע"א בד"ה הא דחזקת מרא קמא עדיף וה"ה כאן חזקת מרא קמא עדיף ולכאורה פלא למה לא השיג מתוס' שם על ראי' א' של הט"ז דתוס' הקשו לאוקמי על חזקת מעוברת והא מעוברת עומדת לילד כמו שחי עומד למות וא"כ לסברת הט"ז חזקה דשעת מציאתן עדיף בכה"ג א"כ נשמע מתוס' דה"ה דחזקת חי עדיף משעת מציאתן וצע"ג:

אך שפתי כהן ישמרו דעת דט"ז לא חידש דינו רק בחזקת חי דהגם האדם אשר חי מאה שני' בכל זאת הי' יכול למות דלא ידע אדם עתו אבל במעוברת כיון דרוב ולד מעלי' ילדו עיי' יבמו' קי"ט א"כ ידענו חדשי העיבור בטבע בגסה כך וכך חדשים ובדקה כך וכך כנודע ובתוך חדשי העיבור אין עומדת לילד א"כ מתחילה הי' הבהמה בחזקת ריקן שלא היתה מעובר' והגם שראינו אותה עכשיו מעובר' אמרי' בודאי נתאחר הריונה בכל מה דאפשר ועכשיו לא מלאו ימי' ללדת עד הרגע הזאת והוי חזקת מעוברת לאמר עכשיו ילדה חזקה מעלי' והגם שבודאי פעם אחת תלד זה אינו מזיק דמעיקרא ידענו שחדשי העיבור כך וכך לא פחו' ולא יותר אבל בחזקת חי שפעמים בא בארוכה ופעמים בקצרה שם חידש הט"ז דאין זה חזקה והבן ויש לי צ"ע בנדה דף כ"ט בסוגי' דטועה יעו"ש:

ואגב גררא אעתיק מחדושי וז"ל ראיתי בש"ש ש"ז שהשיב על קושי' נוב"י שהקשה על הב"ש מה לי חזקת חי של בעל האשה או חזקת חי של אדם אחר בעולם עכ"פ מת זה המוכח הי' חי והשיב הש"ש כמו בשני כתות עדים ובשני שבילי' הגם דחזקות מתנגדות מוקמי' כל אחת שבאה לפנינו על חזקתו ולא מוציאי' אותן מחזקתם בשביל כת האחר

ה"ה כאן לא נוציא ראובן מחזקת חי שלו בעבור חזקת חי של איש אחר ובפרט שאותו האחר אינו לפנינו ואין דכין עליו יעו"ש:

ולדעתי לא דבר נכונה (א) דבשלומא התם הוי הטעם דמוקמי' כל כת על חזקתן ולא נוציא כלל מחזק' אבל כאן ע"כ חזקת חי של אחד נסתר דהא מונח מת לפנינו ומהכ"ת שנימא שאיש אחד אבד בעולם חיותו דילמא ראובן הנ"ל ואז כיון שהוי ספק השקול ממילא אמרי' אוקמי הגוף המונח מת לפנינו שחי עד זמן קרוב ואז ע"כ הוא ראובן יען שניכר בפרצוף פניו שהוא ראובן והבן (ב) הלא איזה מעשה מעורר לנו לחקור שמת אחד בעולם הוא רק יען שמצאנו מת בשדה או הרוג בשדה וצריכי' אנו לחקור רק על זמן חיותו שזה המת הי' חי עד זמן קרוב וממילא ניכר בפרצוף שהוא ראובן ולא שייך לומר כתי' הב"ש דאנו מתחילי' לומר ראובן עוד חי גם עתה וע"כ זה המת הוא יותר מג' ימים ונשתנה לדמות ראובן דמהכ"ת להתחיל בחיות ראובן הלא המעשה שמצאנו אחד מת הוא המעור' אותנו אם כבר מת או עכשיו מת מכח חזקת חיות שלו ונ"מ אם נגע אחד בו בלילה לפני ב' ימים אם יהי' טמא או טהור וכדומה ואמרי' בודאי גוף זה מת אח"כ וממילא הוא ראובן והבן (ג) פלא על הש"ש שם הכתות עדים או בשני שבילין האנשים שיש להם חזקת כשרות או טהרה עומדי' לפנינו אבל כאן הלא ראובן אינו כאן כמו שאיש אחר אינו כאן הגם שראובן יש לו כאן אשה ובני' שיש עליהם לדון הלא המה רק המסובב של חיות ראובן וראובן עכ"פ אינו לפנינו ועיי' ר"ן בגיטין דף ס"ד והבן:

ומדי דברי בו זכור אזכור מה שכתבתי במק"א בפ' חזקת הבתים דף נ' ע"ב ברשב"ם בד"ה שניהם ישכן וז"ל ופטורי' דספק נפשות דבעלי' שהכוהו ומי נהרג מהם להקל דנפקא לן מושפטו העדה והצילו העדה עכ"ל ובתוס' בד"ה וספק נפשות הקשו עליו ז"ל ואין נראה דבלאו הכי נמי לא קטלי מספיקא דאפי' ממונא לא מפקי' מספיקא עכ"ל וכתבתי שם ליישב שיטת הרשב"ם וזה התמצית דהנה לעיל פי' הרשב"ם השני אינו בדין יום או יומים דמי שיהרוג עבד כאלו הורג ישראל דגמר לה לה מאשה ואפי' מת לסוף שנה עיי' ברשב"ם בד"ה מפני שהוא תחתיו וד"ה ישנו יעו"ש וא"כ הוי כמחויב ודאי דהא נפש מישראל הרג רק אם יברר שהוא האדון אז פטרה אותו התור' וכאן שנולד ספק אם הוא נחשב כאדון וא"כ יש חזקת חיוב שהרג נפש ישראל לכך פי' רשב"ם ושפטו העדה והבן ועיי' נזיר דף ח' סברת הגמ' ועיי' ש"ך ח"מ סי' ע"ה סעיף י' ודו"ק:

סימן פח

שאלה התנדבו יחידי סגולה בבני ישראל לעשות הוד והדר לתורת ד' ולקחו כלי קודש מצורף ישראל והוא קיבל עליו אחריות וכתב להם שהוא מחויב להחזיר להם המעות

אם המצא תמצא שיש איזה פסולת בזהב או שיוקח מהם ע"י ערעור ואחר שעברו שתי שנים בא איש מרחוק וטען שאותן כלי קודש המה שלו וכאשר נקראו המתנדבי' ושמעו את דבריו רצו להכות את המערער הלא אנו ידענו שהצורף בעצמו עשה אותם מחדש וקראו לצורף והגידו לו והביא עדים מבני השותפים אשר קנו הכלי קודש הנ"ל והעידו העדים כאשר התחיל לעשות כלי הקודש הנ"ל חמדו אותם ליקח לעצמן אותן כלי קודש רק שלא רצה הצורף להקיף אותם אז עמד המערער והבי' עדיו והגידו עדות שהם כלי קודש של המערער אז הסתכלו הצורף והעד אשר עמו בפני העדי' וצוחו בקול גדול העדי' הנ"ל גנבי' וחומסי' מחללי שבת חברים הם לכל איש משחי' והשיב המערער אנשי' ההם שלמים הם ואתם אנשי בליעל להחזיק בגזילה תחת ידכם בכל זאת את אלקים אני ירא הביאו עלי עדים כשרים לפסול עדים שלי אז ארף מאתכם ובאו יחדיו לדרוש מעל ספר תורת ד' כדת מה לעשות:

תשובה דבר זה צריך התבוננת להלכה ואחלק השאלה לשני סעיפים (א) אם העדים אשר עם הצורף שהמה נוגעי' כי יש להם חלק בשותפות] אם אפשר להם להעיד ע"י סילוק (ב) הצורף עצמו אם אפשר לו להיות עד הגם שאחריות עליו יען כי הלוקחי' מאמיני' לו ואני תפילה גל עיני ד' ואביטה נפלאות מתורתך:

ראשון לחקור אם יוכל העדים אשר המה נוגעי' לכלי קודש הנ"ל לסלק עצמן ולהקנות חלקם לחבריהם ויהיו כשר לעדות או נאמר שלא מהני סילוק להיות עדים בדבר הזה:

הנה בגמ' בב"ב דף מ"ג גבי ס"ת שנגנב מבני עיר פריך הגמ' ולסלקי בי תרי מנייהו ולדייני ומשני שאני ס"ת דלשמיעה קאי ולא מהני סילוק משמע דבדבר אחר ומהני סילוק אפילו בעדים וכן מבואר בשמ"ק ת"ל לסלקי תרי ולדיינוהו בעדותם וכן תלתא מנייהו להיותם דיינים עכ"ל וא"כ יכול העד לסלק עצמו ואז הוא עד בדבר והוא פשוט:

אמנם הש"ך סי' ל"ז סקל"ב חולק והביא דעת כמה פוסקי' שחולקים בדבר דדוקא דיינים יכולי' להיות דלא בעינן בהם תחילתו וסופו בכשרות אבל אי אפשר להיות עדים דהא בעי' תחילתו וסופו בכשרות וא"כ לכאורה לא מהני סילוק של עד הנ"ל אך הש"ך נדחק ברא' הרא"ש דמוכח דמהני סילוק אפי' בעדי' מהא דמהני סילוק בשותפין ומעידי' זה לזה וכתב הש"ך דראה העדות אחר הסילוק וככר צוח התומי' אטו יען שהי' לפני שנים קדמוניו שיתפי' קרי לי' שותפי' יעיי' בדבריו ס"ק כ"ב שהאריך לפרש:

ולדעתי יש לתרץ בלא"ה דהנה בגמ' שם הקשו על הך דשותפים מעידי' זה לזה אמאי נוגעי' בעדותן ולכאורה יפלא למה בחר הגמ' להקשות שהמה נוגעי' בעדו' ולא הקשה הא לעצמן הן מעידי' בשלומא לפי' הרשב"ם שפי' שמערער לא בא רק על חצי שדה וכל

הפסול הוי יען שאם יוטל מחבירו השדה יצרך הוא ליתן לו חצי מחלקו יען דלא הי' חלוקה לגמרי יעו"ש עכ"פ בחלק חבירו אשר מערער רוצה ליטול אין לו בו חלק וא"כ אינו מרויח בגוף העדות שלו דנימא דהוי מעיד לעצמו רק פועל בעדותו שלא יפסיד משלו שלא יצרך ליתן מחלקו לחבירו אבל לפי' הטור דמיירי דמערער בא ליטול כל השדה ופסול הוי דע"י שהוא מעיד על חלק של חבירו בא על חלקו מחצה א"כ הוא מעיד שיקבל חצי חלק והוי מעיד לעצמו ולמה נקט הגמ' נוגעי' בעדותן שוב מצאתי בש"מ שנתקשה בזה דלמה נקט הגמ' נוגעי' ולא נקט לעצמן מעידי' יעו"ש שהדחיק עצמו שתכלית הקו' על קו' שניי' ואי מהני סילוק וצע"ג:

ונראה לבאר בודאי אם הנאתו נכלל בגוף העדות כגון בבני עיר שנגנב ס"ת שלהן אז אם בני העיר מעידי' שזה ס"ת של בני העיר והלא גם הוא א' מבני העיר והוי מעיד לעצמו דתוכן ענין העדות הוי לומר שזה ס"ת שלי רק יען שגם מעיד על חלק אחרים של חביריו לכן בוחר לומר ס"ת של בני העיר דנכלל בו עדות לעצמו ועדות לאחרים ואין אדם מעיד לעצמו דאי אפשר לו לומר שמעיד רק על אחרים ולא מחשב בדעתו להעיד לעצמו דהא הבנת העדות סותר מחשבתו דבתיבת ס"ת של בני עיר גם הוא בתוכם אבל אם בא מערער לומר שדה זו גזולה והביא עדים על זה ובאו השותפי' ומעידי' הנך עדים גזלנים הם אז מי האיש אשר יבין מגוף העדות שמעידי' לעצמן הלא כל העדות הולך על הנך עדים לפסול אותם לכל עדות שבתורה רק יען שיש ערעור על שדה של השותפים אשר עדים הנ"ל מחזקי' הערעור ואם יהי' נפסלי' עפ"י השותפי' ממילא אין המערער יוכל להוציא השדה ויצמיח להם הנאה מעדותם אבל אין זה ודאי שזה כוונתם אפשר רוצי' רק להגיד שהנך עדים פסולי' נינהו וגם אין בעדותם אשר פוסלי' להעדים של המערער שום הוכחה שמחשבי' לטובת עצמן דמי ששומע עדותם לא יבין שיש בזה טובה לעצמן רק אנו חוששי' שמחשבי' לפסול העדים כדי שיצמיח להם ממילא הנאה אז כקרא נוגעי' בעדותן ולכן מדויק לשון הגמ' אצל שותפי' שפוסלי' עדים בגזלנותא הוין רק נוגעי' בעדותן והבן [ומיושב בזה קו' נתהמ"ש סל"ז סק"ב בד"ה ודע יעו"ש]:

ולפ"ז אבוא לתרץ הא דאמרינן תחילתו בפסלות וסופו בכשרות פסול הוא דוקא אם מתחילה הי' הפסול מכח דבר אשר טמון בגוף העדות כגון סומא או אלם שהי' חסרון בתוך העדות שעדות סומא או אלם אינו עדות או שהחותן הי' יודע עדות לחתנו שהי' חסרון בקרבות שעדות קרוב לא הוי עדות וה"ה בס"ת של בני העיר כיון שמעיד זה ס"ת של בני העיר הוי כאלו אמר זה ס"ת שלי ואין אדם עד לעצמו וכיון שהי' חסרון פסלות בגוף העדות אז הגם שבא זמן הכשר לא מהני דהי' מתחילה פסול בתוך העדות זה עצמו

אבל בשותפי' שמעידי' שעדי מערער פסולי' מכח גזלנותא הלא גוף העדות שמעידי' שב' אנשים גזלנים ליכא בו פסול ואין בעדות הנ"ל שום פסול דנאמר דהשותפים פסולי' לעדות זה רק יען שבפיסול של האנשי' ירויחו ממילא הוי נוגעי' בעדותן אז מהני סילוק שלא ישיגו הנאה מן העדו' ובגוף העדו' לא היה מעולם פיסול והוי גוף העדו' תחלתו וסופו בכשרות ולכן אין ראי' משותפי' דמהני סילוק בעדי' דשאני התם דלא הי' פסול בעדות גופי' רק צד אחר הי' מעכב אבל בבני עיר דהי' פסול בגוף העדות דמעיד לעצמו לא הוי עדות כלל אז באמת לא אהני סילוק ודו"ק ולכן הקשה תוס' הקו' על בני עיר ולא הקשו על שותפי' כאשר העיר הש"ך וק"ל: וראיתי לתומים שם שתי' דאם איירי דשותפים פוסלי' לעדי' בגזלנותא לא שייך תחילתו בפסלות דאטו ידעו העדים שמערער יביאו אותם אח"כ לעדי' דא"כ איך יעיד אדם על איש שעבר עבירה דילמא יביא אחד אותו לאיש נגדו יעו"ש ראי' הנ"ל איני מכיר דבודאי אם כבר העיד על איש שהוא רשע בעבירה ונתקבל העדות לא חיישי' לנגיעה אפי' אם יבוא אחד אחר כך ויביא אותו לעד דלא חיישי' לנגיעה למפרע ואנו אין מקבלין עדות מן עד שנפסל כבר אבל כאן הלא קבלנו עדות עדי יהודה ואחר קבלת העדות רצו השותפי' לפסול העדים ואנו חוששי' לנגיעה ולא נקבל עדות השותפים לפסול שני עדים אשר עומדים בהכשר לפנינו וצע"ג אבל שורש חקירתו נכון דעכ"פ בשעת ראית העדות לא הי' בעולם פסלות כמו בבני עיר שבשעת ראית העדות יש הפסלות בעולם אבל באופן אם השותפי' ראו בעדי' מעשה העבירה אחר שכבר נולד הערעור וידעו שאנשים האלה יהיו עדים בדבר יהי' באמת תחילתו בפסלו' ולפמש"ל גם זה אינו דעכ"פ בגוף העדות ליכא פסלות ודוק:

אך בזה לא נתקררה דעתו של התומים עד ששם דברי הש"ך כמטרה לחץ שהרבה להפליא עליו בקו' (א) אם הדין דבעדות פסול תחילתו בפסלות מאי הקשה הגמ' הא כיון דאסהיד דלוי הוא איך מצי מפיק מיני' וקשה אמת עכשיו אמר דלוי ומבטל זכותו שיש עליו דראובן גזלה ממנו מ"מ בשעת ראי' או שמיעה ליבטל עדות יהודה הי' נוגע כי אז עדיין לא הגיד שהשדה של לוי הוא והי' נוגע להוציא את שלו והוי תחילתו בפסלו' והגם שיש ליישב דאיירי דפוסל לעדי' בגזלנותא לא שייך תחילתו בפסלות [כמו שהבאתי למעלה בשמו] אבל הא קשה מנ"ל דאיירי דפוסל לעדים בגזלנותא דילמא איירי דמעיד דיהודה הודה דלאו שלו הוא וא"כ הוי תחילתו בפסלות ולכן לא יעיד וכתב שזה כמעט ראי' שאין עלי' תשובה וצע"ג (ב) עוד הקשה איך אמרו סתמא בפרה וטלית מעיד וקשה הא אם ראה העדות טרם שמכר הגזלן השדה או אפי' מכר רק הי' חי עודנו והי' הוא נוגע דהוי תחילתו בפסלות אז באמת לא יכול להעיד וא"כ הי' לגמ' לחלק גם בפרה

וטלית דאם ראה העדות לפסול לעדים כל זמן שלא נמכר השדה או אפי' נמכר ועדיין הגזלן חי אפי' אם מת אח"כ הגזלן לא יעיד דהוי תחילתו בפסלו' וסיים שמתמי' עצמו על המחברי' שלא הזכירו ראי' הנ"ל וצע"ג (ג) הלא הש"ך בעצמו בסי' ל"ד הסכי' לדעת המרדכי הא דפסול להעיד לדידי הלוה בריבית הוא דוקא אם אמר שלא נטל ריבית וקשה עכ"פ בשעת קציצה הוי תחילתו בפסלות אולי יטול ריבית ויהי' נוגע וסיים שראי' זו יש לדחות ולא ביאר במה יש לדחותה וצע"ג (ד) מהא דמבוא' בסי' ל"ד דבע"ד ושני נגזלין יכולי' להעיד לפסלו לגזלן וקשה הא בשעת הגזילה הי' נוגעי' דהלא נטל את שלהם וצע"ג:

ולע"ד במכ"ת לאלף קו' הנ"ל לא קשה ככל על הש"ך דבשלומא בבני עיר שנגנבו ס"ת שלהן ורוצי' להעיד שיבא הס"ת בחזרה לבני עיר וע"כ צריכי' להעיד גם על הגזילה דבמה שמעידי' על הגזלן שהוא גזל ס"ת יהי' מחויב רק דמים אבל לא ישיגו את הספר אשר נמצא [ועי' רשב"ם שמכירי' הס"ת בט"ע] וע"כ שמעידי' שזה הס"ת נגנב או נגזל מהם והוא בכלל ס"ת של בני עיר גם העדים בכלל וא"כ אי אפשר להעיד להוציא הס"ת חוץ אם יעשה סילוק בקנין שלא יהיו מעידי' לעצמן והלא כל קנין או סילוק מועיל רק מכאן ולהבא ולא על למפרע וא"כ הגם שבסילוק יוכשרו לעדות עכ"פ בשעת ראית מעשה הגניבה אין בידם להיות מיד כשרי' דהא חסר מעשה סילוק או קנין וסילוק אשר יעשו אח"כ אינו פועל שלא היו עכ"פ נוגעי' מתחילה וא"כ כיון שאי אפשר בעולם לעקור הפסלות משורש שלו רק יכול לגוז הפסלות א"כ נחשב לתחילתו בפסלות וכ"ת שהי' בידם שלא לתבוע הגזילה ויוכלו להעיד עליו שהוא גזלן זה שיבוש גדול [וגם הלא על חלקם יכולי' למחול אבל על חלק בני עיר איך ימחלו הלא יעברו על אם לא יגיד ונשא עונו] דהלא אז הוי עדות אחרת לפסול איש אבל עדות זה שס"ת הנ"ל הוא של בני עיר שהוא עדות זה לא משכחת שלא יתחיל עכ"פ הפסלות דהא גם הם בכלל בני עיר והבן זה מאד אבל בכל המקומות אשר הקשה שם התומים כגון בשדה שנגזל משמעון הלא גם בשעת ראיית המעשה רשעה של העדים יש בידו לבוא להעיד דשדה הוא דלוי וכן בפרה וטלית הי' בידו בשעת ראית המעשה רשעה לבוא להודות דלוי וכן הלוה שלוה בריבית הי' בידו בשעת הלואה לחשוב שיבוא להעיד עליו רק זאת שהלוה בריבית או שלוה לו בריבית אבל לא יגיד שנטל ריבית [ובריבית בלא"ה הי' בידו שלא ליתן לו ריבית] וכן בשני נגזלי' הי' בידם בשעה שגזל מהם לבוא רק להעיד עליו שהוא גזלן ולא יעידו שגזל מהם או שמוחלי' לו הגזילה ולא יבקשו כלל ממנו שיחזיר להם הגם שיש ג"כ בידם להעיד רק דלאו דיהודה הוא או שנטל ריבית או שגזל מהם ועדיין לא חטפו ממנו

הגזילה וכדומה עכ"פ יש מיד שני דרכים א' להעיד באופן שלא יתחיל נגיעה ובאופן שלא יופסק הנגיעה גם עד היום שמעידי' וא"כ אם בחרו אח"כ להעיד באופן שלא יתחיל הנגיעה וא"כ באופן זה לא הי' מעולם שעת פסלות דמיד בשעת ראית המעשה רשעה הי' בידם להעיד באופן שלא יהי' אפי' התחלת נגיעה אבל בס"ת דלא משכחת עדות על חזרת הספר רק אם יעשו סילוק וסילוק פועל רק לגוז הפסלות אבל לא לעקור הפסלות ואז תחילתו בפסלו' וסופו בכשרות פסול כנלע"ד ברור בעזה"י בהבנת הש"ך ול"ק כלל קו' התומים והבן זה [ובתשובה אחרת בארתי דבס"ת בבני עיר אי אפשר לעשות קנין וסילוק רק משעה שבא הס"ת ליד בני עיר כקו' קצו"ח בסי' ל"ז דנגזל אינו יכול להקדיש אפי' יוכל להוציא בדייני' יעו"ש וא"כ תבין ביותר הבדל הנ"ל אשר כתבתי וק"ל]: ודע דפלא בעיני על קו' ראשונה דאם הוא בא עם עד אחר ואומר דלוי הוא אז הם עדות על פי ידיעת עצמן שהם יודעי' דלוי הוא וממילא עשה הודאת בע"ד כמאה עדים דמי ולא יוכל להוציא אח"כ מיד לוי אבל אם אומר הוא וע"א דלוי הוא יען דשמענו מפי יהודה דהודה דשל לוי הוא אין זה עדות על אמתיות הדבר דלוי הוא דאפ' שמעו זאת מפי עדים כשרים הוי רק עד מפי עד דלא הוי עדות ומכ"ש דשמעו מפי בעל דבר שהוא יהודה דהא יש לו עדים שהוא בעל דבר של השדה רק הוי עדות שבעל דבר עשה הודאת בע"ד דשדה זה דלוי וא"כ אנו עכ"פ עדות דלאו דיהודה דהא הוא עשה הודאת בע"ד אבל אין אנו עדים באמת דלוי הוא דמנא נדע הדבר אולי השדה לאיש אחר ורשב"ם בתי' הגמ' דאמר לאו דיהודה שם פי' הרשב"ם או דפסל לעדים בגזלנותא או שאמר שיהודה הודה דלוי הוא והוי שורש העדות דלאו דיהודה אבל בס"ד דגמרא שהקשה דאמר דלוי ע"כ דהוא וע"א אומרי' מפי עצמן דלוי ופוסלי' לעדים דמערערים בגזלנותא דאל"כ רק דאמר דלוי הוא וגם אומר דלאו דיהודה היינו שיהודה הודה דלוי הוא וא"כ בשעת הודאת ראובן הי' הוא נוגע כקו' התומים זה אי אפשר דכיון דהוא ועד אחד מעידין לעצמן דלוי הוא אם כן הוי עדות מוכחשת עם עדי יהודה ואינו נאמן עוד להעיד עדות על קרקע זו עיי' דף ל"ב ועוד סלי"ק לאו דיהודה לגמרי הו"ל תרי ותרי ואמרו רבנן ארעא היכא דקיימא תיקום ולכן ברשב"ם ד"ה רישא לא נקנו רק שפוסל עדי דיהודה בגזלנותא יען דמקום הגמרא נראה כן דאי שבס"ד הוי הפי' דיהודה אמר דלוי הוא א"כ איך הקשה הגמ' מאחר דהודה דלוי הוא אם הוא אומר מפי יהודה לא הוי רק שאומר לאו דיהודה ולא נקרא שאומר דלוי הוא כמובן וא"כ מאי הקשה התומים מנ"ל לגמ' בס"ד דפריך מאחר דהודה דלוי הוא שאיירי בגזלנותא ולא הוי תחילתו בפסלות דילמא הפי' דשמע מיהודה דהודה דלוי הוא והוי תחילתו בפסלות הלא זה הפי' דשמע מפי יהודה היינו בתי' הגמ' דאמר לאו

דיהודה אבל בס"ד דאומר דלוי הוא ע"כ שאומר מפי עצמו דלוי הוא וע"כ צריך לפסול עדי יהודה בגזלנותא דאל"כ הוי עדות מוכחשת וארעא היכי דקיימא תיקום הוא כלל גדול בש"ס [ובתי' הגמ' הוי החידוש רק דאיירי בשני כתי עדים ודוק] ואינו יכול עוד לומר עדות דיהודה הודה דלוי הוא לעשות עצמו נוגע לסתור גם עדו' מפי עצמו דלוי הוא ועדות על אותו קרקע לא יכול להגיד עוד וא"כ ע"כ בס"ד דאומר מפי עצמו דלוי הוא ע"כ איירי דפוסל לעדי' בגזלנותא ועל זה כוון הרשב"ם בקו' הגמרא דלוי ולאו דיהודה היינו דעדיו גזלנים ולא כהבנת התומים דיהודה הודה ובמכ"ת של התומים לא דיבר נכונה בקו' א' הארכתי בזה כי הוא יסוד גדול בסוגי' ורק אתר יגיעה מצאתי זה ודו"ק:

ומעתה שבררתי שיטות שהוצאתי לאור שיטת הש"ך ודעמי' א"כ לכאורה לא מהני סילוק להיות עד אך התבוננתי דזה אינו דהלא הש"ך בעצמו פסק רק דמוחזק יכול לומר קים לי כשיטת הסוברי' דתחילתו בפסלות לא מהני בעדות וא"כ בנידן שאלתינו דבני עיר מוחזקי' בכלי קודש בודאי יוכלו לומר קים לן כשיטת הסוברי' דמהני סילוק בעדות ולא נחזיר הכלי קודש אשר בידינו והבן זה וא"כ ברור דעדי' הנ"ל יוכלו לסלק עצמן ויהיו עדים כשרים שראו כאשר עשה אומן הצורף הנ"ל כלי קודש מתחילת הוויתו כמובן:

שנית יש לחקור אם יכול להיות הצורף ג"כ עד בדבר הזה אם לא ירצו השני עדים לסלק עצמן רק אחד יסלק עצמו ויצרף עצמו עם הצורף להעיד מי נימא דצורף נוגע מכח דאם נמצאו גזולי' צריך להחזיר המעות שלקח בעד כלי קודש או נימא יען שבני עיר מאמינים לו לא הוי נוגע צריך אני להרחיב הדבור בו בעזה"י:

הרמב"ם בפרק ט"ז הל' ד' כ' וז"ל ראובן שמכר פרה או טלית לשמעון ובא יהודה לערער ולהוציא מיד שמעון ראובן מעיד לו עלי' שהיא של שמעון שאפי' עמדה ביד שמעון אין בעל חובו של ראובן טורף מן המטלטלי' ואפי' הי' אפותקי בד"א כשהי' שמעון מודה שזו הפרה והטלית הם של ראובן המוכר בודאי והוא יודע שבאמת הן שלו אבל אם לא הודה שמעון אין ראובן מעיד לאבד זכות והודה שאם תצא מתחת ידי שמעון יחזיר שמעון ליתבע דמים ויאמר לו מכרת לי דבר שאינו שלך שהרי באו עדים ואמרו שהן של יהודה עכ"ל ופלא בעיני במה שהוסיף ח"ל והוא יודע שבאמת הן שלו עכ"ל למה לו זה הא כ' מתחיל' וז"ל בד"א כשהי' שמעון מודה שזו הפרה וטלית הם של ראובן המוכר עכ"ל וא"כ כיון ששמעון הודה דהמה של ראובן המוכר א"כ עשה הודאת בע"ד ולא יכול עוד לתבוע מן המוכר דמיו וא"כ אין המוכר נוגע עוד ונאמן להעיד ואת"ל שיש בעולם איזה סברא דלא מועיל כאן הודאת בע"ד רק אמתיות הדבר מועיל אם אמת הוא ששמעון יודע שהי' של ראובן המוכר א"כ קשה מאי מהני ששמעון אומר שהוא

יודע באמת שהן של המוכר הלא המערער יטעון אין זה אמתיות הדבר רק עכשיו עושה הודאת בע"ד וצע"ג:

ונלע"ד לבאר דעת רבינו הרמב"ם ואקדים דבגמ' אמרו במכיר בה שהיא בת חמורו והביא הב"י בסימן ל"ז דעת נמ"י דוקא שהכיר בה מעיקרא קודם הערעור אבל אח"כ לא מהני דמעיד בעבור הנאה הנ"ל כמו דלא מהני אם פוטר לו עכשיו מן האחריות אבל בש"מ בד"ה אלא חולק וסובר דמהני מכיר בה שהיא בת חמורו אפי' אחר הערעור דבשלומא פטרו מאחריות לא מהני דהא מודה דעכ"פ הי' לו לתבוע ממנו אבל כאן שהוא מכיר א"כ מעולם לא הי' לתבוע ממנו והוא חילוק נכון ועי' בש"מ דף כ"ט בד"ה כגון יעוש"ה ודו"ק ומדכתב הרמב"ם וז"ל אבל אם לא הודה שמעון אין ראובן מעיד וכו' שאם תצא מידי שמעון יחזיר שמעון ויתבע דמים עכ"ל משמע דוקא אם לא הודה אפי' אחר הערעור אז פסול להעיד אבל אם עכ"פ אין עליו לתבוע דמי' מהני גם עכשיו הודאתו ולכן כ' ברישא בד"א כשהי' שמעון מודה ולא כ' בד"א כשהודה שמעון דמשמע שכבר הודה וכ' כשהי' שמעון מודה משמע אפי' עכשיו אחר הערעור מהני הודאה שלו וק"ל:

ולפ"ז קשה לי הגם שרמב"ם פסק דמהני סילוק אפילו להיות עד כמבואר בפ' ט"ו הל' א' יעו"ש אבל הא גופי' קשה הא הוי תחילתו בפסלות רק בשותפי' וס"ת מהני סילוק דהא בידם לסלק כמו שביאר המרדכי הובא בסמ"ע סי' ל"ג אך כל זה אם יש בידו לסלק דכל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי ולא חל עליו שם תחילה בפסלות אבל כאן דאינו בידו שהלוקח יכיר בו שהוא בת חמורו וא"כ כיון שהסילוק תלוי בדעת אחרי' לא מהני הסילוק שלא יהי' תחילתו בפסלות כדמוכח בגמ' בב"ב דף קכ"ח אם יודע החותן עדות לחתנו הוי תחילתו בפסלו' יען דאין ביד החותן שחתנו יגרש לבתו והארכתי בזה בתשובה אחרת וא"כ מאי מהני כאן שהלוקח מכיר בו שהוא בת חמורו ונסתלקה עכשיו הנגיעה עכ"פ הוי תחילתו בפסלות וצע"ג:

אמנם לק"מ דנוגע בעדות הוי אם בא לו ע"י העדות הבאה מחודשת כגון להוציא גזילתו מתחת גזלן או להעמידה בפני בע"ח או להסיר תערומות אשר יהי' עליו עפ"י דין או פטור אחריות אשר הוא מחויב לשלם ע"פ דין וכדומה זה מקרי נוגע בעדות שבא לו הנאה ע"י עדות אשר לא השיגה ידו בלי פעולת העדות ונקרא לעצמו מעיד או יש לחוש שישקר אבל אם ראובן מכר לשמעון טלית או פרה ובא אח"כ איש בליעל בעלילת רשע ובעדים שקרי' ומוציא הפרה או הטלית מיד שמעון א"כ כלפי שמיא גלי' דראובן אינו מחויב לשלם לשמעון דהא באמת הגזלן בא על שמעון ונסתפחה שדהו וגם שמעון בעצמו אם יודע שהוא בת חמורו ושותק אם כנוטל מעותיו בחזרה בגזילה הוא נוטל

שבא על המוכר כגזלן ועכשיו שמודה שמעון שמכיר שהוא בת חמורו הוא רק זאת שאינו רוצה לגזול מן המוכר ומאי נימא דתחילתו בפסול דדלמא לא יגיד שמעון האמת שמכיר שהוא בת חמורו ואז הוא חוזר על המוכר ולא יוכל המוכר להעיד דהוי נוגע זה טעות גדול דאז הי' בא בגזילה אבל עכשיו שמודה הוא אינו רוצה להיות גזלן ונגלה דלא הי' אפי' תחילתו בפסול דבאמת גם אם לא הודה הלוקח הי' עדות המוכר רק מבריח ארי מנכסיו שלא יזיק לו ועכשיו מודה הלוקח שאינו רוצה להיות ארי שמזיק לו וא"כ אין כאן הנאה מחודשת אשר יהי' נעשה נוגע ובהודאת הלוקח נגלה שלא הי' מעולם התחלת פיסול ודוק:

אך כל זה אם הלוקח יודע באמת שזה פרה וטלית הוא של מוכר וא"כ לא הי' מעולם בידו ליטול על פי דין מעותיו מן המוכר בחזרה ולא התחיל הנגיעה ולא שייך אם אומר שהוא מכיר שהוא בת חמורו שהוי תחילתו בפסלות אבל אם הלוקח אינו יודע באמת שזה פרה וטלית המה של המוכר רק עכשיו עושה הודאת בע"ד שהמה של המוכר אבל עכ"פ הי' בידו לומר תן לי מעותי בחזרה הגם שאפש' שכלפי שמיא גליא שהמה של המוכר כיון שאני איני יודע האמת ויש לפני ב' עדים שמעידים שחפצים גזולים א"כ אני סומך על העדות כפי חקי התורה ואפי' אם בלבו שמאמין למוכר בכל זאת יכול לומר שאיני מאמין למוכר יותר משני עדים המעידים כנגד המוכר ועיי' בב"י יו"ד סי' קכ"ז בשם מצאתי כתוב שמלמדי' אותו לומר איני מאמין לך הגם שבלבו מאמין לו ואפי' לחולקי' שם היינו באיסורי' וליכא עדים המכחישי' לעד אבל כאן יש ב' עדי' המכחישי' לבעל דבר בודאי יכול לומר איני מאמינך וזה ברור כשמש בעזה"י] וכיון שהי' יכול ליטול מעותיו עפ"י דין אם יאמר עכשיו אני מאמין למוכר יותר מעדי' שהחפצים אינם גזולי' ונסתלקה הנגיעה דהודאת בע"ד יותר ממאה עדים אבל רק עכשיו נסתלקה והי' עכ"פ תחילתו בפסלו' דהא לא הי' ביד המוכר לפעול שהלוקח יאמין לו יותר מק' עדים והוי תחילתו בפסלות ולא מהני עדות המוכר ולכן כ' הרמב"ם שמודה שהם של המוכר וגם יודע שבאמת הן שלו ולא שיעשה הודאת בע"ד ודוק היטב כי עמוק וישר בעזה"י:

ואכתי נשאר חצי קו' מנ"ל דהוא נאמן שהוא מכיר באמת שהוא בת חמורו הלא המערער יאמר אין זה אמתיות רק שהוא עושה הודאת בע"ד וצע"ג: ואחר העיון נ"ל בב' טעמים (א) דלו יהי' שעשה רק הודאת בעל דין שהוא מכיר שזה פרה וטלית של המוכר עכ"פ פעל אותו הודאה שאפי' אם המוכר יודע בעצמו שהלוקח אינו מכיר שלא ראה אריגת הבגד או לידת הפרה בכל זאת אין צריך להחזיר לו דמי מקחו כמו בטענו חטין והודה לו בשעורי' דפטור אפי' משעורי' עיי' בראש שם הטעם הובא בש"ך ח"מ סימן פ"ח

מטעם מחילה או מתנה וכדומה יעו"ש וא"כ נפסק מן המוכר פסול שהוא נודע בעדות מחמת הנאת ממון רק יש לחקור אולי הוא אינו כשר בהעיד בעדות זה יען שתחילתו בפסול וא"כ כל הספק לפנינו רק זאת אולי הוא פסול להעיד בעדות זה אפי' בלי הנאת ממון כמו שאר עד פסול אז הוא נאמן על עצמו לומר אין אני עד פסול דהלא הוא עד בכל עדיות שבעולם [ולא דמי לשאר ספק פסול דלא מקבלי' ממנו עדות עיי' בסי' ל"ד דשאני התם דאולי הוא פסול לכל עדיות שבעולם ואיך נאמין לו בדבורו שהוא עד כשר הלא הספק אם הוא אינו עד פסול לכל אבל כאן הלא הוא עד כשר לכל עדיות שבעולם ומה שאומר שאינו עד פסול לעדות זה לא גרע מאלו יעיד איזה עדות בעולם אפי' לגוף זה והבן] אפי' לגוף זה רק אנו מסופקי' אם הוא כשר גם לעדות זה ולמה לא יהי' נאמן לומר אני עד כשר כמו שמאמיני' לשאר עד אם אומר שהוא אינו עד פסול לעדות הנ"ל ולכן אנו מאמיני' לו גם את זה שהוא מכיר באמת שהוא בת חמורו ולא הוי עד פסול לעדות זה כמו שאינו פסול לשאר עדיות אשר מגיעי' למערער או ללוקח הנ"ל ודו"ק כי הוא נכון מאוד בעזה"י (ב) הלא כלל גדול בידינו חזקה לא שביק אינש היתר ואוכל איסו' כנודע ונחזי אנן אם הלוקח אינו מכיר באמת שהוא בת חמורו א"כ עכ"פ צריך לחוש דאולי האמת עם המערער שגזולי' הפרה והטלית ובפרט דיש לו ב' עדי' ע"ז וא"כ מהכ"ת יאמר הלוקח שהוא מכיר שהוא בת חמורו כדי שיהי' המוכר יוכל להיות עד בדבר ולא יצרך להשיב החפצים והוי הוא מחזיק ידי עוברי עבירה ועובר על לפני עור לא תתן מכשול הלא טוב לו שלא יאמר כן שהוא מכיר שהוא בת חמורו ויקח המערער את החפצי' והוא יחזיר על המוכר ולא יהי' לו הפסד מעותיו אלא בודאי דנהפוך הוא שהוא יודע שהאמת עם המוכר ויודע שאסור לו ליקח מעותיו מן המוכר וגם מציל בזה את המערער שלא יכשל באיסור גזילה ולא יגמור מחשבתו הרעה או שדמיונו ודמיון עדים כוזבים להם ולכן אומר האמת שמכיר שהוא בת חמורו ולכן מכח חזקה כשרות של הלוקח ובפרט מכח חזקה לא שביק היתרא [דאם אינו מכיר יוכל לסמוך עפ"י דין תורה על עדי המערער ובהיתר יקח מעותיו בחזרה מן המוכר] ואוכל איסור אנו מאמינים לו שבאמת הוא מכיר ודו"ק היטב:

ויובן לי בזה לשון הרמב"ם שסיים וז"ל שאם תצא מתחת ידי שמעון יחזיר שמעון ויתבע דמים ויאמר לו מכרת לי דבר שאינו שלך שהרי באו עדים ואמרו שהן של יהודה עכ"ל ופלא בעיני אריכת הלשון למה לו ללוקח להגיד לו שבאו עדים ואמרו שהן של יהודה אטו הוא אינו יודע מזה הי' לרמב"ם לומר בקיצר שהרי הב"ד הוציאו מידי ונתנו ליהודה שהמה שלו ולו יהי' שהב"ד פסקו מאיזה טעם שיהי' עכ"פ שמעון יאמר מכרת לי דבר

שאינו שלך שהרי הב"ד הי' מוציאי' מידי ואנא ידענא דבודאי הי' לב"ד עדים אבל אין זה דבר אשר מגיע ללוקח עיקר טענתו שהב"ד פסקו שמכרת לי דבר שאינו שלך והוא דקדוק עצום למבין וצע"ג:

ולפמ"ש ניחא דבודאי כיון שהוא אינו יכול להעיד באמת שהוא מכיר שהוא בת חמורו א"כ צריך הב"ד להאמין לעדים שחפצים הנ"ל גזולי' וצריך להחזירם לבעלי' אבל בכל זאת משכחת שהלוקח לא יוכל לתבוע מן הדין המעות של מקח בחזרה מן המוכר אם מהימן לי' כבי תרי והלא המוכר אומר שמכר לו בת חמורו ואיך יקח ממנו מעות מקחו ע"ז הוסיף הרמב"ם טעם לשבח דהלוקח יאמר לו הגם שאתה אצלי איש מהימן אבל אנא על העדים סמיכנא שמעידי' עדות ברור שהן של יהודה ועל פי שנים עדים יקום דבר אמרה התורה ואיך אאמין לך כנגד ב' עדים אשר התורה האמינם ולכן הוי נוגע בעדות ודו"ק:

ואורו עיני להבין במה שכתבתי עמקי דברי רשב"ם דף מ"ד ע"ב בד"ה ומשני במכיר בה וז"ל הלוקח ומודה בפני עדים שהפרה זו בת פרתו של מוכר הוא ולא גזלה מעולם וכן הטלית נארג בביתו והודאת בע"ד כמאה עדים דמי ואידך מערער בעי לאפוקי מיני' בעדי שקרי' או טועי' בין בהמת המערער לבהמות המוכר דהשתא לא הדר לוקח עלי' דמוכר כיון דמודה דשלו היתה והילכך מעיד לו מוכר לפסול עדיו של מערער דלאו נוגע בעדותו הוא עכ"ל והמהרש"א נתקשה בדבריו הלא די בטעם דהודאת בע"ד כמאה עדים דמי ולא יכול עוד הלוקח להדר עלי' דמוכר וצע"ג:

ולפי דברי נכון דרשב"ם סובר דמהני מכיר בה שהיא בת חמורו אפי' אחר הערעור כמבואר וז"ל הלוקח מודה בפני עדי' שפרה זו בת פרתו של מוכר היא ולא גזלה מעולם עכ"ל מדנקט מודה ולא נקט הודה משמע דעכשיו מודה וגם משמע מלשונו שהלוקח אומר ולא גזלה מעולם וא"כ קשה הא הוי תחילתו בפסול דלא הי' ביד המוכר שהלוקח יאמר שהוא מכיר שהיא בת פרתו ולכן ביאר שהלוקח אומר שהוא אומר אמת וטוען שעדי המערער שקרי נינהו ובעדי' שקר' רוצה המערער להוציא החפצים או שטוען הלוקח שעדי המערער טועי' בט"ע או בסימנים שלהם וא"כ כיון שאומר הלוקח שהוא יודע בודאי שהם של מוכר אז מן הדין לא הדר הלוקח על המוכר כיון דמודה דשלו הן ולא שעושה הודאת בע"ד ולא הי' מעולם נוגע ולכן מעיד המוכר ודוק בזה ומצאתי לתומי' ס"ק י"ד שמיישב כוונת רשב"ם שאם יכול להעיד שעדי מערער שקרי נינהו לא קשה קו' רמב"ן דהוי נוגע מכח תקנת השוק יעו"ש ולדעתי יכון הפי' שלי יותר בלשון רשב"ם וק"ל והרואה יבחר:

המורם מזה דבודאי אם כל בני השותפי' לכלי קודש יוכלו לומר שמכירי' שהוא בת חמורו היינו שראו שהצורף עשה הכלי קודש שלהם אז הי' יכול הצורף לצרף עם ע"א של בני החברא לפסול העדים שאין סילוק גדול מזה שאומר העד שהוא מכיר שהוא בת חמורו אבל כיון שרוב בני החברא של כלי קודש הנ"ל לא יוכלו לומר שהם מכירי' באמת שהוא עשה אותם מתחילת הוייתן וא"כ הגם שיאמרו שיאמינו לצורף לא מהני הגם שעשה הודאת בע"ד עכ"פ תחילתו בפסלות הי' ולא יוכל להיות עד ולכן אין אפשרות רק אם יסלקו בי תרי מנייהו ויעידו כמו שבארתי למעלה ודו"ק:

סימן פט

ברכות והצלחות לראש האברך הצדיק הרבני החריף ובקי יודע לספר אותיות ראשונים כבוד בן אחי מהו' ר' משה סופר נ"י:

מכתבך קבלתי שמחתי בהצלחתך ד' יהי' עמך ועם כל החוסי' בך ואל תתמה על איחור מעשה אצבעותי כי זוגתי הרבנית תחי' היתה חולנית והגיעה עד שערי מות רק ד' פקדה לחיים ותהי' לעזרתי עד עולם:

ועתה באתי בעבור ח"ת אשר הודעתני מאביך הצדיק ז"ל שתי' קושי' הפנ"י בכתובות דף י"א למה נקט ר"ה גר קטן מטבילין אותו על דעת ב"ד ולא נקנו מלין והוסיף בקו' דאז לא הי' קשה קו' הגמ' מאי קמ"ל דהא השמיע הגם שמתחיל בחוב בצער מילה אעפ"כ אזלי' בתר עיקר הדבר שהוא זכות וצע"ג ותי' אביך ז"ל בהקדים קו' נקודת הכסף על הט"ז בסי' ש"ה ביו"ד שכ' שאין יכולין לפדו' יתום קטן דניחא לי' לעשות מצות פדיון בעצמו לכשיגדיל והשיג עליו הש"ך א"כ איך מגיירי' גר קטן הא הוי חוב דניחא לי' לעשו' המצוה בעצמו לכשיגדיל והוא קו' גדול' ותי' דבשלומא בתרומה ופדיון שבודאי יצטרך לקיים בגדלות אז שייך דלא ניחא לי' שיעשה אחר בקטנותו בעבורו יען דאם לא יעשה אחר בעבורו ע"כ יעשה הוא בעצמו אבל בגר קטן הא חזי' בעבד הוי חוב יען דבהפקירא ניחא לי' רק משום שנתגייר בעודו קטן ולא יטעום טעמא דאיסורא אז יגיע שיהי' לו זכות יען שנעשה ישראל ואיך נימא ניחא לי' לעשו' בעצמו לכשיגדיל אז לא ירצה דניח' לי' בהפקירא ובזה מיושב קו' פנ"י דלא מבעי' מילה בודאי ניחא לי' דאולי כשיגדיל לא ירצה לסבול יסורין כמו בישמעאל שהתפאר עצמו כנגד יצחק שנתן נפשו למול בן י"ג שנים אבל עכ"פ בטבילה נמתין עד שיעשה בעצמו ויוגמר הגירות ע"י עצמו דירויח דילמא יבחר בהפקירא קמ"ל דטוב לגמור עכשיו הגירות יען דלא טעים טעמא דאיסורא אז זכות הוא לו לכנוס מיד לישראל גמור עכ"ד אביך הקדוש ז"ל ודבריו טעם ודעת: ולדעתי יש להשיב על דבריו דהא אפשר לגדל אותו בדת יהודית ויהי' מחונך

בתורת ד' ובכל זאת גוף הגירות יקיים בעצמו לכשיגדל ומטעם זה כתב בש"מ דליכא ראי' לר"ה ממה דכתיב בנשי מדין החיו לכם וילפי' דכשרים לכהונה די"ל דנתגדלו בדת יהודית ואח"כ נתגיירו יעו"ש: אך יש לי הרהורי דברי' על קו' הר"ן וריטב"א ורא"ה איך משכחת הך דין דיכולין למחות הא קודם גדלות לא מהני מחאה ואחר שנתגדל שעה אחת לא מהני מחאה וא"כ איך משכחת הך דהגדילו יכולין למחות ונ"ל לחדש דבר דהלא נודע דשערות ושנים דגורמי' גדלות הוא מכלל שיעורי' שנתנו לישראל אבל לבן נח דלא נתנו שעורי' א"כ גדלות שלהם תלוי רק בשכל ודעת אם הגיע לשכל אנושי כל אחד ואחד לפי חכמתו ודעתו וכן הכריח אדמו"ר בחת"ס סי' שי"ז מרמב"ם דפוסק בפ"ט מה' מלכי' דלא נאמרו שיעורי' לב"נ ובפ"י פסק דאין מענישי' לקטן ב"נ וע"כ דעכ"פ טרם שהגיע לפלגות חקרי לב אז בודאי גם בב"נ אין מענישי' לקטן אבל אם שכלו שלם רק שלא הגיע לכלל י"ג שני' בזכר וי"ב בנקיבה או שלא הביא שערו' בשיעורן הוא מכלל שיעורין שנתנו לישראל בלבד יעו"ש והוא אמת [ואולי משום זה נהרג גוי בע"א דכל מקום שנאמר עד הוא שנים הוא ג"כ מכלל שיעורי עדות ובגוי דלא ניתן שיעורין א"ב הוי עדות בע"א]:

ולפ"ז נ"ל בודאי גוי שהוא בר דעת ושכלו שלם ובא להתגייר בודאי לא יכול למחות עוד דכיון שהוי גדול לכל עניניו ונהרג אם עבר על ז' מצות דידי' מהכ"ת שלא יהי' נחשב לגדול לענין אם בא להתגייר והגם שאחר הגירוה יהי' נחשב לקטן לכל תורה כולה כמו ישראל קנון שמותר בכל ל"ת ואינו מצווה על מ"ע הוא יען דכבר נעשה ישראל והקב"ה לא נתן תרי"ג מצות רק לאיש שגדול בשנים וגם יש לו שערות אבל עכ"פ גר הוי ולא יכול לחזור עוד דהא עכ"פ בן נח גדול הי' שדעתו שלם ויוכל לחסות תחת כנפי השכינה כנלענ"ד בעזה"י:

ואם כנים דברי נ"ל אפי' אם נתגייר פחות מג' שני' אשר לא הי' דעתו שלם והוי הדין דיכול למחות זה דוקא עד שיגדיל ויהי' דעתו שלם ויהי' בתורת בן נח גדול אז יכול למחות במה שנעשה עמו גירות כאשר הי' קטן אפילו בתורת ב"נ אבל אם המתין עד שהגיע לכלל שנים והביא שתי שערות שנעשה גדול אפי' בתורת בן ישראל אז לא יכול למחות בגירות דאם הי' רוצה לחזור מגירות יען שבשעה שנתגייר לא היה לו דעת א"כ הי' לו למחו' משעה שנעשה דעתו שלם שנעשה גדול בתורת בן נח [דהא אם מבקש להשאר בן נח אז גדלו' שלו לא תלי' בשנים ושערו'] ומהכ"ת נימא שלענין המחאה להיות נשאר ב"נ יהיה תלי' בגדלות שניתן רק לישראל בתורת שיעורין והבן זה מאוד:

ומעתה יובנו דברי ר' יוסף שאמר הגדילו יכולי' למחות היינו משעה שנעשה שכלו שלם יוכל למחו' תמיד עד שיגדיל גם בדין תורה היינו אחר י"ג שנים וגם הביא שתי שערות אבל כיון שהגדיל שעה אחת גם בגדלות של תורת בני ישראל היינו שעה אחר י"ג שנים וגם הבאת שערות וכבר נכנס להיות בר עונשי' גם בישראל אז לא יכול למחות דאלו עבר עבירה והתרו בו היה מחויב מיתה או מלקות ואיך בעשה לו לעולם עונש אם יכול למחו' וע"כ כיון שלא מיחה טרם שנעשה בר עונש שוב לא מהני מחא' ודו"ק [ולא יהי' פלא קו' הגמ' מאלו נערות שיש להן קנס שכבר הגיעה לנערו' שהוא אחר גדלות של דין תורה דעיי' בש"מ דקו' הגמ' הי' לרבנן שגם לקטנה יש קנס רק אח"כ הקשה הגמ' אפילו לר"מ יען דס"ד דלעולם יכולה למחות ומשני כיון שהגדילה לא יכולה למחות יעו"ש וק"ל]:

והרמב"ם כתב בפ"י מה' מלכי' וז"ל ואם הי' קטן כשהטבילוהו ב"ד יכול למחות בשעה שיגדיל ויהי' גר תושב בלבד וכיון שלא מיחה בשעתו שוב אינו מוחו' אלא הוא גר צדק עכ"ל ולכאורה פלא בעיני על מ"ש הרמב"ם וז"ל וכיון שלא מיחה בשעתו עכ"ל למה לא כתב כיון שלא מיחה בשעת גדלות וצ"ע ולפמ"ש נכון מאוד דהוא יכול למחות משעה שנעשה גדול בתורת ב"נ עד שעה שנעשה גדול בישראל וזה שרמז כיון שלא מיח' בשעתו היינו בין גדלות ב"נ לגדלות ישראל איש ואיש כפי שכלו וק"ל:

הן אמת מה שחדשתי למעלה דאם הגיע לשכל שלם ודעת ברור וגייר את עצמו לא יוכל לחזור ולמחות אח"כ לא משמע כן מלשון הפוסקים שלא חילקו בזה והטעם דכיון דרוצה לכנו' בדת ישראל אזלי' בתר דיננו שלא נחשיב אותו לגדול עד י"ג שנים ויום אחד והבאת ב' שערות אבל זה היה נ"ל נכון דשעת מחאה מתחיל משעת גדלות בב"נ עד שעת גדלות בישראל אבל מבינת ראשונים לא משמע כן ולכן אקצר הגם שהיה לי להאריך על הר"ן שחידש שאם הב"ד מגייר קטנים מהני והב"ח התפלא עליו בסימן רס"ח יעו"ש וק"ל: שוב מצאתי בהפלא"ה בד"ה ה"מ גדול דלא טעים טעמא דאיסורא שנתקשה הא קטנה משיודעת טעם ביאה אסורה ביחוד וא"כ מנ"ל דלא ידעה טעמא דאיסורא ותי' דר"ה איירי דוקא בקטן שאין לו דעת שלא הגיע לכלל פעוטו' דאז בודאי לא טעים טעמא דאיסור' יעו"ש [ודבריו נפלאי' דהכוונה שלא ידע להבחין בין טעם איסור לטעם היתר דדוקא גדול שיצרו תקפו שטעם הפקירות טוב יותר מטעם צניעות אבל קטנה הגם שמבינת טעם ביאה אבל לא טעמה טעמא דאיסורא דוקא ורש"י כ' וז"ל גדול שגדל במדות הפקירו' וטעים לי' טעמא דאיסורא עכ"ל רמז על מה שכתבתי ודו"ק] ובד"ה אר"י הגדילו כ' עוד וז"ל שלפי דבריו שר"ה איירי מקטן שלא הגיע לכלל פעוטו'

א"כ אולי אם התגייר משהגיע לכלל שנים לא יוכל אח"כ למחות רק לשון הפוסקים לא משמע כן יעו"ש ראה בעיניך שעמד על החקירה בדין אבל לא ירד לחקור מכח מה שבארתי שיש כאן חקירה עצומה יען שלא כאמרו שיעורי' לב"נ ומשיש לו דעת הוא גדול לז' מצות שלו ודו"ק ובזה יש להצדיק דברי אביך למה לא נמתין בגירות רק נחנך אותו כמו שהקשתי זה אינו דמשעה שנעשה גדול בב"נ חייב מיתה אם שבת בשבת וא"כ ע"כ צריכים אנו לגייר אותו וצדקו דברי אביך ז"ל [ודע דצריך לי עיון איך יכול למחות ופירש"י ואין לנו לעונשו בב"ד וקשה הא המחאה עוקר הגירות למפרע וא"כ משעה ששכלו נעשה שלם הוא מחויב מיתה על ששמר שבת או עסק בתורה ועיי' רמב"ם פ"י מה' מלכי' שגם על שמיר' מועד חייב מיתה ואולי יען ששמר בתורת גירות ולא דת חדש לעצמו פטור מכולם וכן משמע ברמב"ם שם ודו"ק. ולא אמנע מלהודיע לך את אשר נפלא בעיני על קו' נקה"כ הנ"ל שנתקשה איך מגיירי' לגוי קטן הלא ניחא לי' למיעבד מצוה דילי' בעצמו והרעיש בזה על הט"ז: ונלע"ד דיש להצדיק דברי ט"ז והוא דכלל גדול בתורה דכל ישראל מושבע ועומד מהר סיני כחכז"ל אשר ישנו פה ואשר איננו פה והגם שקטן פטור מכל המצות ומותר לאכול חלב וטריפו' היינו שאינו בר עונש אבל לספות לי' בידים אסור כי הוא כבר ישראל רק עונש אין לו אבל זה ברור דאם יגיע לכלל י"ג שני' אז הוא מחויב בכל התור' דכבר מושבע ועומד וא"כ כאשר יגדל הקטן אז יהי' עליו מצוה פדיון או מצות הפרשת תרומ' וכדומה א"כ יוכל הקטן לומר שניחא לי' לעשו' המצו' בעצמו בתורת חיוב בתור' מצווה ועושה אבל כעת שהוא לא בר חיוב ולא מצווה לעשות ולא יוכל לעשות בעצמו רק אחר מזכה לו מצוה זה חוב לפניו אבל בגירות בשלומא אם הי' אחד משבע מצות שכל גוי יגייר עצמו ויהי' נעשה ישראל אז היה קשה קו' הש"ך שניחא לי' לעשות המצוה בעצמו דהא כשיגדל יהיה הגירות עליו מצוה ולכן יחפוץ לקיים המצוה בעצמו אבל באמת מעולם לא הי' זה מצוה על ב"כ שיגייר עצמו ולהיות ישראל דהנביא צוח [כל העמי' ילכו איש בשם אלהיו ואנחנו בשם ד' אלקינו] ואם גוי גדול מגייר עצמו לא קיים מצוה בגוף הגירות כי הוא רק תיקון גוף שיוכל לבוא למצות בני ישראל והגם שמוהל מברך אשר קדשנו למול גרים אבל הגר לא מברך אשר קדשנו לכנס בבריתו של אברהם אבינו ואם כן הגם ששכרו גדול אשר בא לחסות תחת כנפי שכינה כאשר אמר בעז לרות ישלם ד' לך וגו' אשר באת לחסות אבל עכ"פ גוף הגירות לא הוי מצוה אצלו וא"כ לא שייך מצוה דילי' ניחא לי' לקיים בעצמו דהא לעולם לא יעשה מצוה בגירות ומכ"ש שלא מושבע ועומד גם בקטנות שיעשה מצות גירות בגדלו' ול"ק קו' נקה"כ על הטו"ז והוא נקודה נפלאה בעיני על שלא הרגישו

בו האחרונים: ומה שהודעתני הערה אחת מאביך ז"ל איך מהני גירות בתורת זכי' לגר קטן אם לו הוא זכות לאחרי' הוא חוב כי קשי' גרי' לישראל כספחת ואם כן כמו שלא מהני תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים יען דזכות לזה פועל חוב לאחרי' ה"ה כאן זכות לזה גוי קטן פועל חוב לאחרים דליכא למימר דבידו לגייר אח"כ ויבוא החוב לכלל ישראל אז כשיגדל דהא אם יגדל לא ינייר עצמו דטעים ליה טעמא דאיסורא עכ"ד אביך ז"ל אהובי בן אחי נ"י אם ארצה להשיב יתום הנייר ולא יתמו התשובות רק הבן בלשון חכז"ל שקשי' גרי' לישראל אבל גוף הגירות לא קשה לישראל אבל שם התפיסה הוא החוב לאחרינא וק"ל:

ועתה באתי על ח"ת שלך אשר יצאת ליישב קו' הש"ך בנקה"כ איך אמרו בעלי תוספת דגירות גוי קטן מדרבנן הלא באמת מבואר בקדושי' דף מ"ב דמהני זכות ב"ד לקטנים אפילו יש צד חוב דאיכא דניחא בהר ואיכא דניחא ליה בבקעה וכן העיר בפנ"י במקומו ותרצת דיש לראות על התחלה אם תחילת המעשה זכות והחוב בא במסובב ע"י שעשינו לו זכות כמו שם לולי דנותני' לו נחלה בארץ א"א לבא לו חוב רק ע"י זכות שנתנו לו נחלה אז בא במסובב החוב אבל עכ"פ הב"ד נותני' לו נחלה לעשות לו זכות ולא יודעי' אפי' שיבא במסובב חוב אז מהני כח ב"ד וכן משמע מלשון רש"י ור"ן בקידושין שמה שאמרו לחוב ע"מ לזכות הכוונה לזכות הגם שבא אח"כ במסובב חוב אבל כאן הוי התחלה חוב צער מילה ואח"כ אחר הטבילה בא במסובב זכות אז גם כח ב"ד לא מהני עכ"ד בקיצור והארכת לתרץ קו' פנ"י וקו' אביך למה נקט ר"ה מטבילי' ולא נקט מלין דבאמת מילה לא דהוי חוב בתחילתו ולא יהי' מדאורייי' אבל אם כבר נימל בלא רשות ב"ד אז טובלין ע"ד ב"ד כמו שבארת היטב:

אהובי בן אחי נ"י ערבים עלי דבריך אבל האמת אני אוהב ביותר ואודיע לך אשר כמוס עמדי בזה בעזה"י דנ"ל בשלומא חוב הבא לו ע"י שנעשה אנחנו מצותו כגון לעשות אותו לישראל או שנפריש תרומתו או שנפדה אותו שאז אם הוא חוב לו ולא נוכל לעשו' זאת בלא דעתו ונתבטל המעשה וממילא לא נעשה חוב כמו בתרומה אם הוי ההפרשה חוב א"כ לא מעשה הפרשת תרומה דהא לא הי' שליחות וממילא לא בא לו לקטן חוב אז באמת המצוה תלי' אם היא זכות ויש כאן מצוה ואי הוי חוב אין כאן מצוה אז יש לחקור אם הפעולה היא זכות או חוב אבל בדבר שאפי' אם לא נעשה מעשה הנ"ל בתורת זכי' ולא מהני הפעול' לפעול דבר הן לחיוב או לפטור אעפ"כ נעשה אותו חוב כגון במילה שעשינו השתנו' בתבנית גופו שאפי' לא נעשה לשם פעול' גירות אעפ"כ א"א לבטל החוב דהא נחתך ערלתו וסבל הצער אז לא שייך לומר איך נמול אותו הא הוי חוב הלא

אין החוב בא יען שעושי' מעשה זאת לשם מצוה דאפי' אם לא נעשה לשם מצוה סבל ג"כ צער הנ"ל נמצא דאין החוב בא לו ממצות גירות אז יש לנו רק לחקור אם הגירות גופו הוי חוב דאז אין הפעולה יכולה לפעול גירות אבל אם הגירות גופו הוי זכות לפניו לא שייך לומר הלא חיתוך הערלה הוי יסורים שהוא חוב לפניו דהלא חוב זה נוכל לעשות בלא גירות והגם שבודאי לא כחתוך ממנו ערלה אם לא בעבור גירות אבל עכ"פ לא שייך לומר דגירות לא מהני יען שהי' לו צער דגירות הוי רק סיבה גורמת שאנו חותכי' ערלתו ואז מהני עכ"פ הגירות עפ"י דין יען דגוף הגירות הוי רק זכות ולא חוב אבל בתרומה ופדיון הוי גוף הפסד כרי או הפסד מצוה החוב לקטן ודו"ק [ועי' ר"ן בכתובות דף פ"ו טעם למה נותני' לכושל סברא כעין זה ועיי' רשב"א יבמות דף ק"ג כעין סברא זו]:

הן אמת שמצאתי אח"כ בש"מ מקצת דבריך שעמד על דקדוק פנ"י שנקט ר"ה טבילה ולא נקט מילה ותי' וז"ל ואפשר דלהכי נקט טבילה משום דחשיבא זכות גמור אבל מילה כיון שנצטער לא חשיבא זכות ולא שייך בו למימר ע"ד ב"ד ומיהו דכיון דכבר מל אפי' הוי חובתו כבר יצא ידי מילה ושוב כשהטבילוהו ה"ל זכות דנגמרה מלאכתו ע"ד ב"ד שפיר כנ"ל ואפשר להכי כתבו תוס' מטבילין אותו ע"ד ב"ד דזכות הוא עכ"ל ראה שזכית לכוון דעת של ש"מ אבל בשם ראשוני' הביא שנתקשו בדקדוק הנ"ל ולפמ"ש נ"ל ברור דדעת ראשוני' כמ"ש דלא שייך כאן לומר דמילה חוב הוא ודו"ק: ולא אוכל להתאפק מלהודיעך אשר הי' פלא בעיני על שני גאוני' הש"ך ופנ"י וביותר על תוס' שסברו שזכו' לקטן עפ"י ב"ד לא הוי דאורייתא והש"ך ופנ"י צווחו מגמ' קדושי' ומשם אין כ"כ ראי' דהי' עפ"י גורל ואורים ותומים עיי' תוס' בקידושי' ובפנ"י שם דקדק דינו רק מתוס' יעו"ש ופלא שיהיה חלילה בהעלם עין תוספתא מפורשת פ"ט דיבמות חרש שוטה וקטן שקנו עבדים אין אוכלים בתרומה אבל אם קנו להן ב"ד או שמנו אפוטרופין או שנפלו להן בירושה ממקום אחר הרי אלו אוכלים בתרומה עכ"ל וקשה הלא עבד מחויב בכל לאוין כמו ישראל וא"כ איך יאכלו עבדים תרומה ע"י קנין ב"ד אם לא שכח ב"ד יפה לזכות להם מדאוריי' ולאכול אפי' תרומה דאורייתא כמו אם כפלו להן עבדים בירושה ממקום אחר ודו"ק ובתוספתא הנ"ל יש לי פלא על רשב"א יבמות דף ס"ז וכתבתי במק"א]: ועוררני תלמידי הבח' המופלג כ"ה יעקב צבי נ"י דיש לפקפק על ראי' נקה"כ דשם בקדושין הוא ב"ד השבט אשר המה אבי יתומים להם יש כח לזכות אפילו לקטן אבל כאן בגירות דפי' רש"י בהדי' על דעת ב"ד ע"ד שלשה אנשים כמו בשאר גרים שלוקחים ג' אנשים אפילו הדיוטו' דיושבי קרנות ומהכ"ת נימא על ג' אנשי' מן השוק דכח ב"ד יפה לזכות לקטן אפי' אם זכי' לא מהני וצע"ג ודוחק בעיני לומר דשלוחי ב"ד הגדול נינהו עיי' סנהדרין

פ"ק דלמה הי' לב"ד הגדול לעשות שלוחים לזה הכי יש מצוה לגייר גוי קטן איזה תיקון יש בזה דיעשו לכל העולם שלוחים וצ"ע כעת ועיי' במ"ל פ"י מה' מלכים שחקר אם החכמים עושי' גדרי' וסיגות לבן נח אלמא אלים כח ב"ד אפי' לב"נ ודו"ק:

סימן צ

שפע רב וכל טוב לתלמידי הבח' המופלא ומופלג חרוץ ושנון כבוד הבח' החבר כ"ה ליבש נ"י מכתבך עם חדושי תורה קבלתי בימיני בנעימות שמחתי בו שראיתי שהגה מפיך יצא שדבריך טובי' והגם שלפום ראות עיני יש לפלפל עליהם בכל זאת המה בנוים על אדני יושר חזק יאמיץ ויהי' אלקים עמך ולאות אהבה אכתוב לך איזה חדושי תורה למען יהי' רוחי נח עליך גם אם עיניך לא רואים מוריך:

הרמב"ם פ"ד מה' ו"ט הל' י"ז כתב וז"ל כלי שנטמא מערב יו"ט אין מטבילין אותו ביו"ט גזירה שמא ישהה אותו בטומאתו עכ"ל ופלא בעיני הלא בגמ' לא נזכר רק שמא ישהא ופי' רש"י שישהה בטומאתו וישתמש בו תרומה ויבוא לידי תקלה יעו"ש ובר"ן פי' שישהא במלאכתו במועד יעו"ש וכיון שהרמב"ם הבין שהטעם משום טומאה הי' לו לפרש ויבא לידי תקלה ע"י טומאה הנ"ל ולמה קיצר וכתב רק שישהא בטומאה ואנחנו לא נדע מה יהיה אם ישהא בטומאה כיון שהתחיל לפרש הבנת שמא ישהא היה לו לגמור הפי' שיבא לידי תקלה בתרומה וצע"ג:

ונלע"ד שרבינו הרמב"ם גילה לנו פי' חדש בהבנת רב שאמר שמא ישהא דלפי' רש"י שהטעם שיבא לידי תקלה שיטמא תרומה קשה לי דקדוק עצום דרבה שאמר שמא יעבירנו ד' אמות א"כ ביאר רבה טעם הגזירה יען שיוכל לבא לאיסור העברת ד' אמות שנודע לאיסור דאורייי' וכן ר"י שאמר שמא יסחוט מבואר טעם גזירה משום איסור דאורייתא וכן רבא שאמר משום מתקן מבואר טעם גזירה משום איסור דאורייתא דמתקן אבל רב ביבי דאומר שמא ישהא הוא קיצר טעם הגזיר' מה איסור יש אם ישהא וחסר לידע גוף האיסור אשר בעבורו אנו גוזרי' טבילת כלים מה זאת עשה לנו ר"ב שלא גילה גוף האיסור אשר בשבילו נאסור ט"כ והיה לו לפרש משום מכשול תרומה וצע"ג: לכן בחר הרמב"ם בפי' חדש שיהי' נזכר בדברי ר"ב גוף האיסור אבל טרם שאבוא לבאר צריך אני להקדים דבר אחד אשר כמוס עמדי זה כמה שנים עיי' ברבינו יונה במשנה א' דברכות שחקר מי שלא קרא ק"ש עד חצות ולא שמר גדר חכמים לקרוא קודם חצות אם יקרא אותו אחר חצות או לא ופסק הוא שלא יקרא דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת בשב ואל תעשה יעו"ש והשג"א בסי' ד' הרעיש כנגדו ומלבד גמ' הקשה ב' קו' מכח הסברא (א) בשלומא אנו עוקרי' קיום מצוה בשב ואל תעשה כדי שלא יבא לידי

איסור מצד אחר בקום ועשה כגון סדין בציצית אנו עוקרי' קיום מ"ע ומצווין להיות שב ואל תעשה גזירה שמא יעשה מעשה וילבש כלאים בלילה ויעבור האיסור בקום ועשה אבל לעקור מ"ע של ק"ש בשב וא"ת שמא יעבור פעם אחר ק"ש בשב ואל תעשה זה לא שמענו דמאי אולמא ק"ש של מחר מק"ש של היום וצע"ג (ב) עוד הקשה השכל אומר אנו מבטלים מצות עשה בשב ואל תעשה בעבור שלא יבא האדם לידי עבירי' אבל לעקור היום מצות ק"ש בודאי משום שמא יבא למחר לידי ביטול מצות ק"ש זה אין הדעת סובל שנעקור בודאי מצוה של ק"ש משום שמא ובא לידי ביטול מצות ק"ש פעם אחרת א"כ הגזירה חמור מן המכשול איך נניח את הודאי משום ספק וצע"ג:

ואמרתי ליישב בעזה"י דכל מצוה מחויבת עומדת לפנינו בשני פנים למשל מצות תפילין יש בה משני כחות (א) אם מניח תפילין מקיים מ"ע ומקבל שכר בעד פעולה הנ"ל שעשה לשם כבוד ד' כמו אם לבש טלית עם ציצית או אם נתן לחמו לדל (ב) אם לא מניח תפילין אז לא די שלא קיים מצוה ואין לו קבלת שכר כמו אם לא לובש בגד של ד' כנפות רק של ג' כנפות או אחר שכבר נתן המעשר לעניים ודלים ולא יתן עוד שאין לו לא שכר ולא עונש אלא נקרא פושעי ישראל בגופו יען שלא הניח תפילין ונענש על זה יען שלא קיים מצות תפילין וה"ה בכל מצות מחויבות יש בהן שני פנים הנ"ל אם עושה המצוה יש לו שכר ואם אינו עושה המצוה יש לו עונש ועיי' בנזיר דף כ"ג בשנים שאכלו פסחיהם:

והנה אם החכמים רוצים לעשות גדר למצוה למשל שיהי' ק"ש קודם חצות משום שמא ישכח ולא יקרא ק"ש אין הטעם שרוצים לעשות תיקון שלא יבא לידי הפסד שכר מצוה שאם ישכח ולא יקרא ק"ש לא יקבל שכר דהא בעבור זה שיקבל אדם שכר מצוה לא נתנה התורה כח ביד חכמי' לעשות גדר אלא שאם לא יקרא ק"ש יעשה עבירה בעבור זה יוכלו לגדור גדר שלא יבא אדם לעבירה דכתיב ושמרו את משמרתי כאשר רמזו במשנה בברכו' ולמה אמרו חכמי' עד חצות כדי להרחיק את האדם מן עבירה מבואר באר היטב שכל גדרם היה בעבור חלק עבירה שיש במצוה מחויבת דאם לא יקיים אותן מצות יש לאדם עבירה והבן:

ובתוס' בשבת דף ד' בד"ה קודם חדשו סברא הגם שעל פי דין תורה יהי' איש הנותן פת בתנור חייב סקילה יען שלא רודה את הפת בעבור שאסרו רבנן אינו חייב סקילה דאנוס הוא עפ"י חכמי' יעו"ש וכן ביאר במג"א סי' תמ"ו שאם מוצא חמץ ומניח אותו מלשרוף בעבור איסור מוקצה שהוא דרבנן אינו עובר על בל יראה דאנוס הוא ואין לו עבירה:

ולפ"ז מיושבים ב' קו' הנ"ל בשלומא אם לא יקרא היום ק"ש הגם שמדאוריי' יש עוד זמן לקרות עד השחר רק שחכמים אסרו לו אז הגם שאין לו שכר כמו אם יקרא ק"ש אבל עכ"פ עבירה אין לו דהא אנוס הוא על פי חכמי' אבל אם לא יעשו גדר והוא ישכח פעם אחרת ולא יקרא ק"ש כל הלילה אז לא די שאין לו שכר ק"ש אלא יהי' לו גם עבירה א"כ שפיר יש לעזוב היום הודאי ק"ש שאין לו עכ"פ עביר' משום שמא ישכח ויהי' לו עבירה רק מנ"ל דיש כח ביד חכמים לעקור מאיש קיום המצוה דהא על פי דין תורה יש בידו לקיים מצוה של ק"ש דעדיין הוא לילה ע"ז מביא ראי' הלא גם בציצית יש קיום מצוה וחכמים מבטלי' קיום מצוה כדי להצילו מן העבירה ה"ה כאן מבטלי' קיום מצוה כדי להצילו פעם אחרת מן עבירה ודו"ק היטב: ואחר שהודעתי זאת אבא לבאר פי' חדש בדברי ר"ב דעיי' במהרש"א שבת קי"א גיל' דבר גדול דכמו שיש מצו' על האדם לטהר גופו ברגל נכלל במצו' הזאת שיטהר כליו ברגל יעו"ש וכ"כ בברטנורא וז"ל חייבי' ברגל לטהר אדם וכלים וכן הביא האבני מלואי' בתשובה בשם ש"מ וז"ל כיון שהוא בהול לקיים מצות טבילת כלים איכא למיחש עכ"ל ראה בעיניך שלשה מטיבי לכת שיש מצוה בטהרת כלים לרגל כמובן:

ומעתה נולד לנו טעם חדש למה גזרו על טבילת כלים ביו"ט דיש לחוש שמא יאמר הא יש זמן ויש שהו' עוד היום גדול לטהר הכלי' ולבסוף או ישכח או יפשע מלטבול אותם ונמצא שביטל מצות טבילת כלים שהיא מצוה מחויב' עיי' ר"ה דף ט"ז חייב אדם לטהר עצמו ברגל ובכלל זה נכלל גם טהרת כלים לא די שלא קיים מצוה אף יהיה לו עונש כמו בשאר מצות מחויבת לכן גזרו שלא להטביל ביו"ט ואז הגם שאין לו שכר קיום מצוה עכ"פ עבירה אין לו אבל אם לא יעשו גדר ולא יטביל אז יהי' לו גם עבירה ובעבור זה אסרו טבילת כלים ביו"ט אבל על האדם לא גזרו שהוא מחויב לכנוס למקדש ויטהר עצמו בודאי כדי לעלות בהר ד' רק על הכלים גזרו שמא ישהא אותן בטומאתן ויבטל ממצות טהרת כלי' נמצא שמפורש בדברי ר"ב טעם האיסור וזה שרמז הרמב"ם שכל הטעם שישהא אותן בטומאתן ויבטל מטהרת כלים ולא מטעם תקלת תרומה ודו"ק:

רב אלפס פסק כר"ב והקשה הרא"ש הלא במגילה שופר ולולב פסקי' כטעמא דרבה משום שמא יעבירנו וא"כ למה שבק בט"כ לדרבה ועיי' בט"ז סי' שכ"ג:

ונלע"ד ליישב קו' הרא"ש על הרי"ף והוא דיש הבדל בין מצות שופר ולולב ומגילה ובין מצות ט"כ שהגם שיש לחוש בלולב ומגילה ושופר על שמא יעברנו בכ"ז אצל ט"כ ליכא חשש הנ"ל דבשלומא בשופר וחביריו שהמצו' הוא פעם אחד במעשה אחת בכל שנה ושנה דאם כבר נטל הלולב או תקע בשופר או קרא המגילה שוב ליכא סרך מצוה אם

יכפיל הדבר וע"כ דאנו חוקרים אם יקיים המצו' כלל אם יטול לולב או יתקע שופר או יקרא מגילה כלל אז שייך שמא יהי' בהול ויעבור ד' אמות דהא עדיין לא קיים המצוה כלל אשר בא עליו בשנה זאת לעשות אותם אבל בט"כ הגם אם נאמר דיש מצוה בטהרת כלים אבל בודאי הוא רק ענף של מצות טהרה ברגל אשר האדם חייב לטהר עצמו ברגל דכתיב ובנבלתם לא תגעו עיי' ר"ה ט"ז ואם אדם טיהר עצמו קודם הרגל או אפי' ברגל כבר קיים מצו' הנ"ל רק שיש חיוב עליו לעשות אותו מצוה אפילו מאה פעמי' לטהר גם כליו ובכל כלי שמטהר מקיים מצות טהר' ברגל ואז כיון שלא עוסק רק לכפול המצוה כמה פעמים אינו בהול כ"כ שישכח שבת ויעבור ד' אמות והגם שרבה סובר כיון דיש עכ"פ מצוה בכל כלי וכלי אשר מטהר ביו"ט שייך בו שיהי' בהול ויעבור ד"א אבל שאר אמוראי נאדו מטעם זה יען דסברו דלא שייך בהילות לקיים מצוה אחת מאה פעמים הגם שיש חיוב עליו לעשות עכ"פ כבר קיים אותו שם מצוה היום ומשום זה שביק הרי"ף בטבילת כלי' טעמא דרבה ופסק כר"ב ודו"ק: ובזה יתורץ קו' נפלאה של אבני מלואים בתשובה סי' י' על הש"מ שפי' שלרבה מותר לטבול ולד הטומאה יען שטהרתו רק מצוה דרבנן ולא שייך בה בהילות והקשה הגאון א"מ הלא מגילה ג"כ מצוה דרבנן ואעפ"כ גזר שמא יעבירנו הרי שגם במצוה דרבנן שייך בהילות וצע"ג:

ולפמ"ש נכונים דברי ש"מ דבשלומא במגילה שייך בהילו' יען דלא קיים כלל המצוה וטובים דודיך מיין חביבי' מצו' דרבנן כיינו של תור' ושייך בו שהוא בהול וה"ה בט"כ הגם שקיים היום מצות טהרה בגופו שייך בהילות יען שהוא דאורייי' אבל ולד הטומא' יש בו תרתי למעליותא שכבר קיים היום מצות טהרה לרגל רק לכפול עוד מצות טהרת כלי' מדרבנן ואז בודאי גם רבה סובר דלא בהיל ודו"ק:

ודע דאין להשיב שטהרת גופו וטהרת כל כליו למצוה אחת נחשבו וכל זמן שנשארו אפי' מקצת כלי' לא נגמר עשיית המצוה כלל וא"כ שייך בטבילת כלים בהילות מצוה כמו בשופר דזה אינו אמת דכבר הארכתי במק"א דכל מצוה אשר אינה נגבלת בכמות אז הגם אם יתרבה בכמות יש קיום מצוה בכל חלק למשל בזה בדיקת חמץ או השבתת חמץ כיון דאם אין לו אלא זויות אחד חייב בבדיק' או אם אין לו אלא כזית חמץ חייב בהשבתה אז אפי' אם יש לאדם כמה בתים ומאות חדרים או כמה מאות זיתים חמץ והוא שרף כזית חמץ או בדק חדר אחד קיים מצוה שלימה והגם שצריך לבדוק כל החדרים ולשרוף כל הזיתים חמץ היינו שיש חיוב לכפול את המצוה אפי' מאה פעמים ומצאתי תל"י שגם הנוב"י ח"ר א"ח סי' י"א בד"ה וראיתי גילה דעתו שהדין בחמץ שמקיים המצוה בכל כזית יעו"ש וה"ה כאן בט"כ שאין כאן שיעור מוגבל במצות טהרה ברגל אז הן בגופו לבד

הן בכל כלי וכלי שמטהר יש מצוה בפ"ע בשלימות והבן אבל במתנו' כהונה ובנתינ' תרומה ובמעשר ובפדיון הבן וכדומה שם הארכתי בחלוקי' אם נתן המקצת אם כבר קיים מצות נתינה רק צריך לכפול מצות נתינה או ליכא מצות נתינה בשלימות למשל אם נתן הזרוע ולא נתן הלחיים וכדומה אבל אין עת האסף פה ורבו טרדותי מאוד שלא אוכל לצאת בכותבת הגסה:

ברה"מ בה' יו"ט ביאר דברי רמב"ם הגם שסובר ט"כ דרבנן בכל זאת מודה לרשב"א דאסורי' לטבול דבשלומא בולד הטומאה שמותר להשתמש בו מקודם עכ"כ לחולין לא הוי כמתקן כלי אבל בכלים חדשים הנקחין מן עכו"ם דאסור להשתמש בו כלל אז נראה כמתקן ע"ש:

ולדעתי יפלא דלולי דברי קדשו נראה בהיפך דבשלומא בולד הטומאה דאפי' נפל המאכל מעצמו לתוכו או ע"י קטן או גוי אעפ"כ נטמא המאכל ואינו ראוי לימי טהרה ואם המאכל קודש יוצא לשריפה והלא כאן לא שייך לומר שגברא עשה איסור דהלא מעצמו נפל או ע"י גוף שלא עשה איסור ואפ"ה פעל הכלי הפסד למאכל והטביל' יפעל שלא יטמא הכלי עוד למאכל זה דומה לתיקון מנא דכמו כלי שנשבר לא יוצלח לתשמיש מעצמותו ואחר התיקון יוצלח לתשמיש ה"ה כאן נעשה ע"י הטבילה תיקון כלי אבל בכלי' חדשים שלא מבעי' אם נפל לתוכו מאכל מעצמו או ע"י קטן וגוי שלא נאסר המאכל אלא אפי' אם ישראל גדול בישל בו במזיד לא נאסר המאכל רק שגברא עשה איסור כמבואר בה' טבילה ביו"ד א"כ פועל הטבילה תיקון על הגברא שהוא לא יעשה איסור אבל אין נראה כאן תיקון מנא דכל תיקון מנא פועל על תשמיש הכלי ודו"ק:

ובזה עלה בדעתי ליישב קו' שג"א על הרא"ש שכתב לשיטת הרי"ף דפסק כר"ב א"כ מותר לטבול כלים חדשים ביו"ט והקשה הגאון שג"א ממנ"פ אי ט"כ חדשים דאוריי' א"כ יש לגזור שמא ישהא ויבא לידי תקלה ואי ט"כ חדשי' דרבנן ואז לא חיישי' לתקלה כמו דמטבילין ולד הטומא' א"כ קשה איך כ' הרא"ש דלטעמא דרבה ורבא אסור להטביל הא הם מודים דמותר להטביל ולד הטומאה וצע"ג:

ולפמ"ש ניחא דלעולם ט"כ חדשים דאורייתא רק עכ"פ המאכל אינו נאסר הגם שגברא עשה איסור המאכל אינו נאסר אבל בטומאה נאסר המאכל הגם שליכא איסור גברא כגון שנפל מעצמו המאכל נטמא בכלי ועיי' תוס' חולין דף ה' בד"ה בהמתן של צדיקים שחמור מכשול איסור מאכל ממכשול בשוגג איסור גברא ועיי' במג"א בה' סוכה ובה' יוה"כ וה' קידוש] ולכן לא חיישי' בכלים חדשים על מכשול יען שליכא איסור מאכל:

אך מה אעשה עיקר הדבר שחדשתי יען שמאכל אינו נאסר רק הגברא עושה איסור לא נחשב הטביל' לתיקון כלי מצאתי שגם הרא"ש חולק דהוא כ' לטעמא דרבא משום מתקן אסור לטבול כלי חדשי' יעו"ש ולפמ"ש לא שייך בכלי' חדשים תיקון מנא יען דכלי אינו פועל איסור מאכל וכן מצאתי במחה"ש סי' שכ"ג דלא שייך בכלים חדשים שמא ישהא דהמאכל אינו נאסר אבל משום מתקן איכא יעו"ש הרי שעמד הגאון על זה שהמאכל אינו נאסר ואעפ"כ כתב שיש בו משום מתקן מנא ובטל דעתי בבטל דמעיקרא משמע אבל בסברא יפלא בעיני ובער אנכי מאיש להבין דעת קדושי':

ואיידי אודיעך איזה דבר אשר צריך לי עיון מכבר על המ"ל פט"ז מה' טומאת אוכלין הל' י' שחידש הטעם דכל ישראל חבירים ברגל הוא מכח חזקת כשרות שחמור להן קדושה בהמ"ק ומטהרין עצמן יעו"ש שהאריך דהא דכל ישראל חבירי' מצינו כשעלו ישראל למלחמה בפלגש בגבעה ואז בודאי לא שייך שחמור להם קדושת בהמ"ק וע"כ הטעם דטומאה הותר' בציבור ואם רוב עמא דארעא אינם בקיאים בטהרת גופן א"כ הותרה הטומאה וה"ה ברגל ודברי המ"ל פלא בעיני. - וד' ימלא כל משאלותיך לטובה:

סימן עא

שפעת ברכות ורב הצלחות לראש אחי הרב המאה"ג החריף ובקי דורש טוב בעמו כבוד מו"ה זוסמן אב"ד ור"מ דק"ק האלאש נ"י ולכל מרבית ביתך יאמר שלום:

מכתבך עם ח"ת קבלתי זה כמה וראיתי דבריך בהעברה והנחתי אותו במקום משומר להיות למשמרת עד שאוכל לפנות מעמלי ולשים עיני לטובה עליו ועד הגיע העת לראות טובים דודיך מיינו של תורה ואיננו כי לא ידעתי איה המקום אשר הנחתיו שמה ורק פליאה אחת אשר משך אז דעתי זכרתי כי מילתא דתמי' מדכר דכירי אינשי ואשר הגו רעיוני אחלק לך למנה ואז אשאל פי שנים ברוחך בעזר ד':

הפלאת ביום ההוא במכתבך על תשו' אדמ"ו חת"ס י"ד סי' שכ"א שהביא קו' בשם הגאון ר' בונם איגר ז"ל על מהרי"ט שפוסק שאין אדם יכול לעשות שליח להקדיש שור להקדש דמילי לא מימסרן לשליח והקשה הנ"ל מגמר' נדרי' דף ל"ו דאין אדם מביא חטאת או פסח על חבירו בלא דעת משמע מדעתו יכול להפריש א"כ מבואר דמהני שליחות להקדיש קרבן ואמ"ו הלך לחלק בין אם החיוב קרבן כבר עליו רק חסר ההפרשה אז מהני שליחות כמו בתרומה אבל להקדיש בהמה בלי חיוב מקודם צדקו דברי מהרי"ט והקשית שם איירי שאדם מקדיש בהמתו ממון שלו בעבור לפטור חבירו אז כיון שבעל הממון מקדיש רק מכוון להיות לקרבן לחבירו זה בודאי מהני אבל להקדיש בהמת

חבירו לצורך חבירו והוי רק שליח על אמירת המילי שיהי' השור קודש אז חידש מהרי"ט מילי לא מימסרן לשליח והוא קו' גדולה איך נעלם זה מתרי גדולי ישראל:
אהובי אחי נ"י גם אני זכיתי לזה שהי' לפלא בעיני זה כמה שנים ולא זכיתי לדון אותם לזכות עד כעת אשר זהרת אותי אולי יש מענה בפ' פקדתי את הדבר והגו רעיוני לדון לזכות כי עיני עדה לא שגו ברואה חלילה דעי' כריתות דף י' ובדף כ"ז ובזבחים דף מ"ה ובמנחות דף ק"ז ובתוס' בכל הנך מקומות תראה כי כלל הוא מדאורי' צריך להיות אשם בשני סלעים וחטאת אפי' בדנקא ועיי' ברמב"ם ובמ"ל פ"ג מה' פסולי מוקדשי' הל' כ"ב וכ"ג:
וברבינו יונה בברכות בריי"ף דף ד' כ' וז"ל ובע"ש ג"כ אם הוא יום המעונן יקבל אותו מבעוד יום מס' וזה עיקר היראה ליזהר מהספיקות ושלא לעשות המצות ע"ד ההרגל שעונש הספק יותר מהודאי וכן מצינו שעל הודאי מביא חטאות ואמרי' דחטאת בת דנקא כלומר שאפי' לא יהי' דמי כשבה או שעירה שיביא לחטאת אלא דנקא די לו בזה ודנקא היא מעות שתות הדינר כדאמר שש מעין כסף דינר ואם מביא אשם על הספק כגון שהי' לפניו ב' חתיכות א' של שומן וא' של חלב ואכל אחת מהן ואינו יודע איזה מהן אכל צריך להביא ב' סלעים שהן מ"ח מעין ועל הודאי סגי במעה והטעם בזה למה החמירו על הספק יותר מן הודאי אומר מורי הרב שהוא מפני שעל הודאי משים האדם החטא אל לבו ודואג ומתחרט עליו וחתר בתשובה שלימה אבל על הספק עושה סברות ואומר אותה חתיכה שאכלתי אולי היתה מותרת ולא ישית אל לבו לשוב ולזה החמירו בו יותר עכ"ל מזה משמע דקרבן צריך להיות ממון של בעל החוטא וע"כ דמקנה לו מקודם ועי' בנקה"כ סי' ש"ה ביו"ד וא"כ קשה עכ"פ מחטאת איך מביא אחר מדעתו שע"כ מקנה לו מתחילה להיות ממון החוטא ואח"כ יקדיש אותו לחטאת חבירו ואז לא שייך ניחא לי' לאינש ליעבד מצוה בממונו כמו אם הב"ד מזכין המעות לקטן כדי לעשות לו פדיון וקשה עכ"פ הוי מילי להקדש ונקוט מיהא פלגא בידך שקשה קו' הגאונים מחטאת עכ"פ ודוק כל זה רק להצדיק קדוש: ודע שדברי אדמ"ו ז"ל אשר הסביר דשליחות ילפי' מתרומ' וגירושין וקדשים דשם מוסר לשליח לעשות מעשה אבל להקדיש שור הוי רק שליחות על דיבור בלבד לא מהני שליחות אבל אם כבר מחויב בקרבן אז הוי עיקר השליחות רק על הפרשה של השור ודומה לתרומה ובהכי מיושב קו' השואל יעו"ש לפום רהיטא נפלאתי עליו בשלומא בתרומה מונח החיוב בכרי דאפי' ימכור כריו אעפ"כ מחויב בתרומה גם אצל הלוקח וגם אם הבעלי' אינם רוצי' לאכול ממנו יש חיוב מכח הכרי לפרוש תרומה ועיי' בטו"ז יו"ד סי' ב' יעוש"ה אבל אם א'

קיבל מכבר הרי עלי קרבן הוי רק חיוב גברא כמו שאר כדר דעלמא אבל שיהי' השור קדוש הוי השליחות על גוף ההקדש אך לפי מה שבארתי בספרי פ"ח בכלל הקדש ונדר דברי רמב"ן פ' מטות דכל נדר צריך להיות בחפץ ולא חיוב הגוף בדבר שאין בו ממש רק משעה שאמר הרי עלי קרבן נשתעבדו נכסיו רק קדושת החפץ חל אח"כ משעה שמפריש וא"כ צדקו דברי אמ"ו ז"ל דשם תרומה ג"כ חל רק משעה שמפריש וה"ה אם כבר החיוב עליו בקרבן שלא חסר רק שם הקדש ודו"ק:

והנה אדמ"ו בחת"ס שאלה הנ"ל השוה דברי רמב"ן בב"ב ודברי ר"ן בפסחי' ודברי ב"י סי' תל"ד ודברי מהרי"ט לשפה אחת ודברי' אחדי' אבל הגאון מהר"ש לנדא בספרו שיבת ציון סי' צ"ה ביאר הדברים דדוקא נדר ונזירות או הפקר לא מהני ע"י שליח וה"ה ביטול חמץ שהוא מטעם הפקר ולכן נקנו הר"ן דביטול מטעם הפקר דלולי כן גם המה מודים דיוכל משלח לעשו' שליח גם למילי אבל בהקדש גם הבל נביאים הנ"ל מודים דמהני שליח דלא כמהרי"ט יעו"ש ובנוב"י מהד"ת יו"ד סי' קמ"ז השיג הגאון מהר"ש הנ"ל על מהרי"ט ששגג ברואה דמילי לא מימסרן לשליח היינו משליח לשליח אבל ממשלח לשליח לכ"ע מהני שליחות אפי' למילי והא ראי' דהלא צריך קרא למעט שבעל לא יוכל לעשות שליח על הפרה יעו"ש:

והנלע"ד דסברת מהרי"ט כך דבכל שאר שליחות צריך המשלח רק לגלות לשליח הענין אשר מבקש ממנו לעשות לפניו למשל לאמר כתבו גנו לאשתי ולא שיפרש וכתוב לשמה או שיאמר גרש את אשתי ולא שיאמר לו ואמור לה הרי את מותרת או יאמר קדש לי אשה ולא יאמר לו אמור בשבילי הרי את מקודשת וכדומה אז בודאי מן המשלח לשליח מהני אפי' שליחות למילי כגון שיאמר הפר נדרי אשתי ולא יאמר לו באיזה לשון יפר כמובן: אמנם בהקדש כתיב ואיש כי יקדיש ביתו קודש לד' גילתה התורה שרק בעל הממון יוכל להקדיש ע"י שיאמ' ביתי יהי' קודש לד' ודוקא הדבור ולא במחשבה כנודע וא"כ לא ידעי' שיוכל להיות חפץ מקודש לד' רק אם בעל הממון אמר הקדושה מפיו רק מהרי"ט דן שאמר לשליח צא והקדש חפץ שלי ואמור בשבילי ששור הנ"ל יהי' קודש לה' א"כ מסר לשליח התיבות שיאמר בשבילו קודש יהי' השור הזה וא"כ כיון שהשליח צריך לדבר הדברים אשר אמר המשלח אז בודאי מילי נינהו שאין בדברי כח להיות נמסרי' ומה לי למסור אותם להדיוט או למסור אותם לגבוה כנלפענ"ד להערה בעלמא: ועתה באתי להודיעך דבר בענין הנ"ל ראיתי לקצו"ח סי' רמ"ד שהביא דברי קדוש מדריוש שהובא בב"ש סי' ל"ה מי שעשה שליח לקדש לו אשה ומסר לו טבעת אפ"ה לא יוכל השליח לעשות שליח אחר דמילי לא מימסרן לשליח דלא דמי לשליח הגט דיכול לעשות

שליח אחר יען דיש לו בידו גט מבעל דשאני גירושי' דהוי בע"כ א"כ נגמר הדבר ולא הוי מילי אבל בקידושי' אם לא תאבה האשה אינה מקודשת א"כ הוי רק מילי יעו"ש והגאון בקצו"ח השיג א"כ איך אמרי' ספ"ב דגיטין דאשה יכולה לקבל את גטה ולעשו' שליח במקום פלוני ליתן לה הגט לשם גירושי' וקשה הא היא יכולה שלא לעשות שליח ליתן לה גט ואפי' אם תעשה שליח יכולה לבטלו וא"כ איך מהני הגט כלל הא הוי מילי יעו"ש ס"ק ב' שהאריך בקו' וצע"ג:

ואמרתי ליישב בעזה"י ואקדים (א) דתורה תלה גוף הגירושי' רק באיש בלבד אם הוא נותן גט בידה או ברשותה הגם שהיא לא מכוונת לקנות וגם דעתה שלא להיות מגורשת אעפ"כ נתגרשת ולכן אפי' אם נתינה בע"כ לא שמה נתינה בגט הוי נתינה כאשר הסביר הרשב"א בגיטין דף ע"ה דתורה לא אמרה ונתן לה רק ונתן בידה הגם שאצלה לא הוי נתינה עכ"פ נתן הגט בידה יעו"ש כי מתוקי' דבריו ומהאי טעמא כשר הגט אם כתבו הבעל על איסורי הנאה הגם שלא שייך בו זכיי' יען דתורה לא אמרה ונתן לה שיהי' מקרי נתינה גם אצלה רק ונתן בידה היינו הנחת הגט בגופה ועיי' קצו"ח סי' ר' סק"ב יעו"ש ונהפוך הוא טלי גטך מע"ג קרקע פסול דאז היא מגרשת עצמה ותורה אמרה שכל הגט ופעולתו צריך להיות רק מצד הבעל כמובן (ב) הגם ששליח הוי כמשלח היינו אם עושה השליחו' ופועל הפעולה אז הוי כמשלח למשל אם השליח יוכל לפעול הגט אז הוי השליח כבעל אבל אם יש דבר אשר אנו אומרי' שלא יוכל לגרש אז ממילא לא הוי שליח כמשלח ואין כאן בעל כלל כמובן:

המורם מזה דלא משכחת בעולם שיהי' כאן שליח כמשלח בגט היינו שיהי' פעולת גירושי' אשר האשה פועלת כלום לגירושי' דכח גירושי' הוי רק אם בא מצד הבעל בלבד ולא שהאשה פועלת שרצונה להתגרש ולקנות הגט ולכוון להיות מגורשת דאין פעולת גט מצדה רק מכח הבעל:

אבל בקידושי' דאין אשה מתקדשת בע"כ שאפי' אם יעמוד האיש אשר חפץ בה ויתן הטבעת על אצבעה והיא לא מגלת דעתה שרוצית בו לא מהני הקידושי' הגם שיש כאן מקדש עכ"פ היא לא עשתה עצמה כהפקר לגבי איש הנ"ל עיי' ר"ן נדרים דף כ"ט הגם שקדושי' צריך להיות מן האיש דכתיב כי יקח איש אשה ולא שתלקח עכ"פ היא צריכה להשוות נפשה כהפקר לגבו וכ"ש אם השליח מקדש אותה בעבור איש אחר שלא מהני מעשה קדושי' בלי גילוי דעת שחפצה באיש המשלח כנודע:

ולפ"ז מיושב קו' קצו"ח בשלומא שם בספ"ב דגיטין הגם שיש ביד אשה שלא לעשות שליח אשר יגרש אותה או אפי' אם עשתה יכולה לבטול השליחות ויכולת לפעול שלא

יהי' כאן איש אשר עומד במקום הבעל לגרש ולא יבא לעולם מעשה גירושי' כלל אבל אם יהי' בעולם מגרש ויהי' נפעל מעשה גירושי' אז אין הגט אלא בע"כ ולא צריך דעתה שחפצה בפעולת הגט וא"כ שפיר קאמר הקדוש מדריוש בשלומא בגט שהבעל עושה שליח לגרש שיפעל מעשה גירושי' אז הוי בע"כ של אשה והגם שאפשר שתברח האשה או שהיא חזקה ממנו או שערכאות יעכבו שלא לגרש בע"כ וכדומה היינו שלא יהי' מעשה גירושי' כלל אבל אם יהי' גירושי' אשר לזה הוא עושה אותו לשליח אז יפעל פעולתו בע"כ אבל בקידושי' הגם אם יעשה מעשה קדושי' צריך עוד דעתה לכן הוי מסירת קידושי' רק מילי יען דאין קדושין בלא דעת אשה וזה שדייק וז"ל אם לא תאבה האשה אינה מקודשת עכ"ל מבואר כמש"ל שבעבור זה נחשב למילי והבן זה מאד:

ובזה מיושב לי קו' אחת אשר הקשתי כפי מה שחידש הנוב"י בא"ע סי' ב' דגם בזמן הגמ' לא מהני לגרש אשה בע"כ ע"י שליח יען דשליח הוי תופס לבע"ח ולכאורה יפלא א"כ איך יובנו דברי הקדוש מדריוש הלא ע"י שליח ליכא גנו בע"כ ולפמ"ש ונצדק קדוש דאי אין שליחות לגרש בע"כ משום תופס לבע"ח א"כ הוי הטעם דלא מהני בע"כ יען דאין שליחות ואין כאן מגרש וא"כ לא נעשה מעשה גירושי' דאין אדם מגרש אשת חבירו אבל אם יהי' מעשה גירושי' היינו שלא תמחה האשה אז בשעת גירושי' עכ"פ אין צריך דעתה להיות מגורשת רק יש בידה שלא יהי' כאן מגרש אבל אם יש כאן מגרש שהיא אינה מוחה אז לא צריך דעתה אבל בקידושין הגם שיש כאן מקדש צריך דעתה שתהי' ניקנת לו והבן [וכדמות סברא הנ"ל חדשתי בספרי פ"ח בדף ח"י בד"ה אמנם יעוש"ה] והארכתי עוד בזה ליישב כל הקו' אשר הקשו הגאונים על חידוש דין של הנוב"י שאין גט בע"כ ע"י שליח אפי' בזמן הגמ' אבל מה אעשה שהגאון נוב"י בעצמו במהד"ת סי' קי"ב כתב שקדוש מדריוש הוא נגד דינו אבל לדעתי שזכיתי לכוון האמת בדברי קדוש הנ"ל וגם דין של נוב"י אמת הגם שהוא לא הבין כן בהבנת גט איתא בע"כ ואתה תראה ותבחר בטוב והבן:

וראיתי בתשו' אמ"ו חת"ס ז"ל א"ע סי' ו' שהתפלא על דין של נוב"י הנ"ל דהא התורה בגט אפילו הקדיחה תבשילה או לא מצאה חן בעיניו והוי הגירושי' חוב לה ואעפ"כ נתן לו הקב"ה כח לגרש בע"כ והוא בתיבות ושלחה מביתו ומן האי ושלחה ילפי' שליחות וא"כ אטו בסכינא חריפא מיפסקא לקרא הבעל מגרש בע"כ ומה שמורבה בו שעושה שליח הוא דוקא מרצונה יעו"ש ולפמ"ש נכון הדבר אם רוצה לגרש האשה בע"כ ולא צריך רצונה הוא בין אם מגרש ע"י עצמו או ע"י שלוחו בכל אופן אין גירושי' אלא בע"כ אבל אם היא מרוצה לקבל חוב הנ"ל אשר הבעל מבקש לעשות לה אז לא הוי שליח

תופס לבעל חוב ויוכל להעשות שליח לבעל ואם האשה אינה מרוצת לקבל החוב ובעל אז לא יכול איש אחר להיות שליח לבעל וא"כ אין כאן שליח אבל אם נמצא לבעל שליח היינו שהיא מרוצית לקבל החוב מבעלה אז משכחת לבעל שליח והוי השליח עם הבעל שוה לגרש בע"כ את האשה ולא ידעתי מה השיב אמ"ו ז"ל הלא לדברי נוב"י הוי החסרון שאין לבעל שליח אבל בודאי שליח מגרש בע"כ כמו הבעל והבן זה כי הוא פלא מאד: ומה שרוצה להמציא אמ"ו ז"ל שם משעה שנתן דעתו לגרש את האשה נפסקו מבעל כל החיובי' וממילא אין גוף הגירושי' אח"כ חוב לאשה יעו"ש נוראות נפלאתי הלא החיובי' לא נפסקו רק אחר הגירושי' שפסק האישו' דאל"כ אטו אם הבעל רצה לגרש את אשתו והיא היתה בורחת לפניו ולא הי' יכול לכופה הכי נאמר משעה שרצה לגרשה נפסקו כל החיובים הגם שתורה נתן לו כח לגרש בע"כ אבל בודאי עכ"פ עד אחר שגירש לא נפסקו החיובים כי הלא בעבור זה שיהי' יוכל לפסוק שיעבודו הוי אצל גט נתינה בע"כ שמה נתינה עיי' רשב"א גיטין דף ע"ה שביאר כן יעו"ש ואם כבר משעה שדעתו לגרש נפסקו החיובים א"כ לא יהיו אחר כך גירושי' בע"כ והגם שיש לדחות יען שיוכל לגרש בע"כ א"כ נפסקו החיובי' אבל הוא רחוק מסבר' דנימא משעה שרוצה לגרש יצא מחיובי שלו הלא האישות מטיל עליו החיובי' וכל זמן שלא נפסק האישות לא נפסקו החיובי' ודוק ועוד אם הוא רוצה לגרש והיא נעשית חולנית או נשטתית נימא הגם שאונס רחמנא פטרי' אבל עכ"פ נימא אונס רחמנא לא חייבו עיי' ש"ך ח"מ סי' כ"א ויהי הבעל פטור ממזונות אי מזונות דאורייי' ודו"ק:

ועוד הוסיף שם וז"ל וגם היא אדעתא דהכי נתקדשת לו עכ"ל לא ידעתי מנ"ל זאת דילמא בהיפך הוא קידש' אדעתא דהכי שיהי' משועבד לה עד שתצא ממנו בגט כריתות שיופסק האישות ועי' בחכם צבי סי' מ"א ובנוב"י ח"ר יו"ד סי' ס"ט ודוק והגם שע"כ נכנסת לקבל גנו בע"כ עכ"פ מבעל אבל בודאי לא נחתה לקבל אפי' משליח וק"ל וכעת לא אבין דבריו:

וטרם אשים קנצי למילין אגלה לך אשר הרהרתי הבנה בדברי מהרי"ט אשר השיג עליו מהר"ש לנדא ז"ל דנעלם ממהרי"ט הבנת מילי לא מימסרן לשליח דהוי דוקא משליח לשליח יעו"ש ונ"ל דבשלומא בפסח ותרומה וגט שכבר יש דבר בעולם אשר צריך לפעולה הנ"ל למשל הפסח צריך שחיטה הכרי צריך תרומה וגם איסור האישות כבר בעולם ולהיות מותר גילתה התורה תיקון הגט ועכ"פ בשעת שליחות כבר הדבר בעולם אשר צריך פעולת הגט אז בודאי יוכל המשלח למסור דבריו לשליח אבל לעשות דבר הקדש או נזירות או הפקר אשר רוצה לחדש באמירת פיו אשר קודם האמירה אין כאן

דבר אשר יצריך השליחו' והגם דמשכחת דיש על הגוף חיוב קרבן היינו שהוא הגברא מחויב בקרבן אבל השור לא הי' מקודם קשור בו איזה חיוב במו בתרומה שהכרי מחויב בתרומה והקרבן בעי שחיטה לשם בעלי' ולשם פסח והאשה צריך כריתות האישות וזה יפעל השליחות אבל ההקדש יפעל בחפץ אשר מקודם לא הי' בעולם חיוב בו והגם שנכסי' נשתעבדו הוי רק שיעבוד ממון אבל לא קדושה ורק באמירת פיו מחדש מקדשה עי' רש"י פסחים דף מ"ו ע"ב כל דבר הקדוש באמירת פה אז הוי רק מילי ולא נמסרו לשליח כנלע"ד בהבנת דברי מהרי"ט:

ודע דפלא בעיני עי' ילקוט פ' כי תבא בשם ספרי שליח אינו קורא דכתיב אשר נתת לי ד' וקשה לי מדכתיב ועונית ואמרת איך נימא דמהני שליחות הא הוי מן המצוה תלוי בגוף ואטו יהי' מהני שליח לברכת המזון או לתפלה או להניח תפילין על גוף אחר עי' תוס' רי"ד ובקצו"ח בזה וה"ה כאן הקב"ה מבקש אמירת בעלים וביותר קשה לשיטת מהרי"ט וצ"ל דביכורי' מקרי תרומה תרומת ידכם אלו בכורי' ועי' ר"ש פ"ב דערלה והי' ס"ד דמהני שליחות כמו בשאר תרומות קמ"ל ודו"ק:

ולא אוכל להתאפק מלהודיעך אשר כתבתי זה ג' שנים על תשובה הנ"ל בד"ה ושמעתי שנתקשה אמ"ו ז"ל על המג"א בסי' תמ"ו שמתיר להשליך החמץ ע"י גוי במים להשבית החמץ בי"ט והתפלא עליו הגם שהחמץ יבוער עכ"פ אין שליחות לגוי ולא קיים הישראל המצוה וכן תי' בקו' אוהל דוד שנימול ע"י עכו"ם כשר א"כ למה מחלל ישראל שבת בעבור עצות מילה הלא אפשר ע"י גוי אלא בודאי הגם שתינוק נימול אבל עכ"פ נתבטל המצוה דאין שליחות ע"י עכו"ם יעו"ש:

ולדעתי צדקו דבריו על הקו' ממילה אבל בחמץ הדין עם המג"א והוא דקיום מצות עשה יש בשתי פנים (א) בתרומה ומילה הוי גוף הפרשת הכרי וגוף הסרת הערלה הקיום של המצוה דתורה צותה שאיש ישראל ירים תרומה וגם יכרית הערלה א"כ האדם עושה כל פעולת המצוה (ב) בהשבתת חמץ ע"י מים אז גוף המצוה הוי הביעור שאיסור הנאה הנ"ל מתבער וכלה שלא נשאר ממנו שארית בעולם וא"כ מי הוא הפועל גוף ההשבתה המים והאדם הוא רק גורם במה שמטיל החמץ למים שאז יפעלו המים כליון של הדבר אבל האדם לא עושה הכליון בפעולתו רק הוא הגורם להביא דבר אשר יפעול הכליון ודוק: ולפ"ז אם המצוה הי' שאדם יביא בעולם פעולה ואותו פעולה ישבית החמץ ואעפ"כ כתיב תשביתו שאור מבתיכם אשר מגלה שגוף השבתה הוי המצוה וע"כ צ"ל כיון שהשבתה נעשה ע"י גרמת ישראל נחשב השבתת המים כאלו האדם יעשה פעולת השבתה ואם כן מה לי שהוא בעצמו מטיל למים החמץ או שגוי עושה להוביל החמץ

למים ע"י גרמתו הוא הטלה למים לא הוי קיום המצוה ולהיות גורם לפעולת השבתה הוי ע"י גוי בגרמתו כמו אם יעשה בעצמו הגורם בודאי במילה שגוף הסרת הערלה הוי קיום המלוה אז בודאי צדקו דברי אדמ"ו ז"ל אבל בחמץ שהשבתה הוי המצוה ולאדם רק ההתקרבו' החמץ עם המים אז אפי' ע"י קוף או גוי כיון שנפעל בגרמת ישראל תחשב לו למצוה והבן ואולי סובר אדמ"ו ז"ל שגוף השלכה לים הוי השבתה כיון שמבוער החמץ שלא יוכל יד האדם לשלוט בו זה הוי השבתה שלו וא"כ שהטלה לים הוי המצוה גופא אז שפיר השיב על המג"א וק"ל [אבל בשריפת קדשים שיוכל להצית האור בשעת שריפה אני נבון]:

ואודיע לך איזה גרגרי תורה ואשר תשפוט עליהם הודיעני ואסדרם לפניך באותיות אהבה:

א ביבמות דף מ"ח סובר רש"י שגר תושב אסור לחלל שבת דכל המחלל שבת כאלו עובד ע"ז ועל ע"ז נצטוו בני נח והקשו תוס' א"כ יש ח' מצות לב"נ והלא אמרו ז' מצות נצטוו ב"נ ועוד נהפוך הוא הלא אמרו גוי ששבת חייב מיתה יעו"ש ולכאורה הוא פלא גדול על רש"י וצע"ג:

ונלענ"ד ליישב בעזה"י דעיי' רמב"ן בפ' אמור דבכלל מלאכות הוין דוקא הל"ט מלאכות שמנו חכז"ל אם יצא חייט במחט לרשות הרבים חייב ואם תולש גרגיר ענבי' הוי תולש וכדומה אבל בחצר גדול המוקף מחיצות יכול מן התורה לסדר קורות ולהפך באבנים ולסדר לבנים ואין בזה מלאכה הגם שטרח ועמל גופו מאד אבל מ"ע של שביתה עבר עכ"פ דהלא לא שבת בגופו יעו"ש כי מתוק ולפ"ז יש לחדש במה שאמרו חכז"ל גוי ששבת חייב מיתה הוא דוקא אם עשה שביתה שמלבד שלא עשה מלאכה שמר עוד שלא לטרוח ושלא לעמול כמו שישראל שובת בשבת אז חייב מיתה דכתיב יום ולילה לא ישבותו דעל כ"פ אסור שביתה לגוי ואם סידר לבנים ועמל וטרח עצמו שוב אינו עובר דהא לא שבת שביתה אבל אם עשה גם מלאכה וחילל שבת הוי כעובד ע"ז והלא על ע"ז נצטוו בני נח כשיטת רש"י ומכל מקום לא יוכל לחשוב ח' מצות דממנ"פ איסור מלאכה הוא בכלל ע"ז שנצטוו ושמירת ושביתת שבת באמת אסור ודוק כנלע"ד ויש בזה להאריך על קו' פר"ד איך שמרו האבות שבת אך במקום שאמרו לקצר אין רשאי להאריך:

ב ראיתי בשג"א סי' מ"ט שחקר בטעם הרמב"ם פ"ו מה' מלכים שפסק דבני קטורה לא נהרגו על המילה אי הכוונה יען שנתערבו בבני ישמעאלי' ולכן מספק לא נהרגי' או הטעם דרק על ז' מצות נהרגו ולא על יותר כמו בגוי ששבת או עסק בתורה דפסק הרמב"ם דלא נהרג וכן מצאתי במ"ל שם בפ"י שחקר בטעם הנ"ל והוסיף לחקור אם

מל בלילה או בתוך ז' אם יהרג אבל ודאי בני קטורה אשר אין ספק בהם נהרגין יעו"ש שפסק כן וצע"ג: ובמכ"ת לא נראו דבריהם דדוקא בז' מצות דנאמר בהם אזהרה ולא נאמר בהם עונש אמרי' אזהרתן זו היא מיתתן וחייבי' מיתה בידי אדם אבל חיוב מילה בבני קטורה ילפי' בסנהדרי' דף נ"ט מן ואת בריתי הפר לרבות בני קטורה ובאותו פסוק כתיב מקודם וערל זכר אשר לא ימול בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההיא מעמי' את בריתי הפר וא"כ מסתבר כיון דמפורש באותו פסוק דבזרעו של יצחק הוי העונש על שלא מל רק כרת וא"כ מן סוף הפסוק שמרבי' מואת בריתי הפר היינו בני קטורה הוא ג"כ דוקא בכרת כמו בזרע מיוחס של אברהם אבל בשאר שבע מצות דלא נאמר עונש כלל אז אזהרה הוא המיתה ודו"ק:

ג עי' מ"ל פ"י מה' מלכים שעמד בחקירה אם הוי הדין בב"נ שמשך ערלתו שצריך למול פעם שנית כגון בני קטורה שחייבי' במילה ומשכו ערלתם אי צריכי' מילה שנית שלא מצא באיזה מקום שעשו חכמים גדרים וסיגות לב"נ יעו"ש ולדעתי יפלא דמשמע שהי' כח ביד חכמים לעשות להם גדרים ולא אבין מי שם לב"ד של ישראל שופטים על או"ה בני ישראל מחויבי' לשומען דכתיב לא תסור מדבריהם אבל לבני כח לא נאמר לאו דלא תסור וא"כ מהכ"ת שיהי' להם כח לגדרים וסיגות וצע"ג ודוחק בעיני לומר שדוקא מצות דרבנן נפקי מלא תסור אבל גדרים וסיגות ילפי' מן ושמרו את משמרתי לעשו' משמרת למשמרת על זה יש להם כח כמובן גם זה אינו מובן לי דב"ד של ישראל אין להם כח על ב"נ וצע"ג ועי' בנקה"כ יו"ד סי' ש"ה ובחת"ס סימן רצ"ה שנתקשה מי הוא הכח ב"ד יפה לגוי והביא סמוכי' מרמב"ן בתורה:

ד במ"ל בה' מלכים הל' הנ"ל הביא בשם מהרש"ל שלכן לא הקשו תוס' ממילה דשם באמת הוי שלא להשהות כשהוא ערל והשיג עליו המ"ל א"כ תקשי קו' הגמ' דף נ"ח לחשוב נמי שבת ומשני קו"ע לא קחשיב ולסברת מהרש"ל קשה דהוי ג"כ לא תעשה שלא ישהא יום א' בלי מלאכה וכ"ש הוא דבשבת כתיב יום ולילה לא ישבותו כמעט כתיב ל"ת בפירש ואעפ"כ לא הוי רק עשה מכ"ש במילה דכתיב לשון הקרא בקו"ע המול ימול דלא נחשב לל"ת וצע"ג ועפר אני תחת כפות רגלי מ"ל אבל כאן לא נחית לרוחו של מהרש"ל דבשלומא בשבת הוי העשה שלא ישבות ממלאכה אלא יעשה מלאכה בכל יום א"כ לא נוכל למימר עוד לחשוב גם לל"ת שלא יהי' בטל ממלאכה דהא אי אפשר להיות בטל ממלאכה דאם ישבות ממלאכה א"כ ביטל העשה אשר מצוה לב"נ לעשות מלאכה אבל במילה דאם חי עשרים או שלשים שנה ומל עצמו אז ג"כ קיים העשה של מילה כמו אם ימול עצמו אחר שנת י"ג דהא א"א למול אלא פעם א' בכל ימי חייו וא"כ

מה לי עכשיו או אחר כמה שנים אז שפיר נוכל לומר שבכל יום שמשהה עצמו בערלתו ולא מקדי' עצמו במילה הוי ל"ת הגם שמל עצמו אח"כ דהא בישראל עובר בכל יום כרת ועיי' במג"א סי' רמ"ט ותמ"ד ובמחה"ש שם שהעיר בטוב אבל בשבת דכל שבת בפני עצמו אז לא משכחת לקיים עשה וגם לעבור הל"ת ומשני הגמ' שפיר קו"ע לא קחשיב ודוק ולפמש"ל דלא ישבותו קאי רק שיעמול ולא ינוח אבל בכל זאת לא צריך לעשות מלאכה אז צדקו דברי המ"ל ודו"ק:

סימן צב

שאלה באחד שנשבע על חצי זית נבילה של בשר שור וחצי זית נבילה של בשר תרנגול שיאכלם בבת אחת אי חל שבועתו כמו בנשבע על חצי זית בלבד כמבואר ביו"ד סי' רל"ח סעיף ב' דהא גם כאן הוי מכל מין רק חצי שיעור וחלה השבוע' וצריך היתר לשבועתו או נימא כיון דעכ"פ נשבע על כזית נבילה לא חל שבועתו ולא צריך התרה כלל:

תשובה דבר זה תלי' באשלי רברבי בפלוגתת אבות המורי' כאשר אבאר בעזה"י רק טרם שאבאר נידן שאלתינו אברר דין של חצי שיעור נבילה שמבואר בש"ע שחל שבועה עליו אם הוא מוסכם לכ"ע שחל שבועה על חצי שיעור נבילה:

הלום ראיתי שפרמג"ד ליו"ד בפתיחה לה' שחיטה בשורש שני העיר בדבר חדש מאוד לשיטת תוס' שבועות דף כ"ד האוכל נבילה ביוהכ"פ דאכילת בשר שאינו זבוח הוא באיסור עשה דוזבחת ואכלת ולא כדעת שזביחה הוי רק תיקון לאו דנבילה או אבמ"ח יעו"ש א"כ יש עשה אפי' בחצי שיעור דנבילה דהגם דבכל התורה הוי אכילה בכזית היינו היכא דכתיב אכילה במניעה כגון לא תאכל חלב או לא תאכל חזיר או בציווי כגון בערב תאכלו מצות אבל באכילת רשות כגון וזבחת ואכלת אז אפי' כל שהוא נקרא אכילה והוי באיסור עשה והביא סמוכין מדברי תבואת שור דפסק מי שחשוד לאכול חצי שיעור נבילה אפי' נשבע אח"כ שביפה שחנו אינו נאמן כמבואר ביו"ד סי' ב' דהוא מושבע ועומד מהר סיני יעו"ש [ואמת מה דנקטו חכז"ל בביצה פ"ב אי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה ולא נקטו אי אפשר לבשר בלא שחיטה לא משמע כפרמ"ג הנ"ל ודו"ק] רק נתקשה בדבר נפלא הנה הרמב"ם פ"א מה' שחיטה וכן הסמ"ג עשין וכן חדושי הרשב"א ות"ה הקצר כולם כתבו וז"ל מ"ע לשחוט מי שירצה לאכול עכ"ל וא"כ דהוי וזבחת עשה א"כ לא חל שבועה על חצי שיעור נבילה דבאכילת רשות הוי פי' אכיל' כ"ש והרמב"ם פ"ה דשבועות ובש"ע יו"ד סי' רל"ח פסקו דשבועה חל על חצי שיעור נבילות ואם וזבחת הוי עשה ואפי' בכ"ש אין שבוע' חל עליו דעל איסור עשה אין שבועה חל כמבואר בתוס' שבועות דף כ"ד וא"כ סותרים אהדדי והניח בצע"ג:

ונלע"ד ליישב בעזה"י וטרם שאתרץ דברי רמב"ם אקדים לבאר חידוש דין הנ"ל שחידש הפרמג"ד דיש לי קו' נפלאה א"כ דאיכא איסור עשה על כ"ש נבילות א"כ בשבועות דף כ"ג דאמר הגמ' במפרש חצי שיעור אליבא דר"ל וקשה הא בנבילה הוי עשה אפי' בחצי שיעור וכן הקשה לי הרבני החריף מהו' דוב נ"י מק"ק מיקאלאש וצע"ג:

ותרצתי להרבני הנ"ל דנ"ל להסביר ד' הפרמ"ג דבזבחת הוי העשה אפי' בכ"ש הוי הנועם דבאמת לר"ש אפי' כ"ש למלקות והסביר הריטב"א דכיון דאכל במזיד הא אחשבי' אפי' למלקו' יעו"ש ור"י דסובר דאין מלקות על חצי שיעור הוא הטעם דכיון דתורה אסרה אכיל' איסור וחייבה לאדם מלקות הוא רק לפי חשיבו' רוב בני אדם אשר נקרא אצלם אכיל' רק בכזית אבל פחות מזית נחשב רק כטעימה בעלמא עיי' מג"א סי' ר"י ביערת דבש דיונתן ואם אחד רוצה לחשב כ"ש אז בטלה דעתו אצל רוב בני אדם ואין אדם יכול לחייב עצמו מלקות אבל באכילת רשות דדיברה התורה אם אתה בן אדם חשקה נפשך לאכול בשר תעשה זביחה או יהי' מבשר אשר נעשה בו זביחה אז תלוי רק ברצון אדם ושייך אחשבי' ודו"ק:

וזה רבות בשנים אמרתי על חקירת שאגת ארי' סי' צ"ו למה לא נאמר לר"ש דסובר כ"ש למכות ה"ה שיהיה יוצא אדם אכילת מצה בכ"ש וחשבתי ליישב הלא טעמא דר"ש משום דאדם באכילה מחשב הכ"ש שיהי' נחשב לאכיל' [כמו בשבת ק"ג מחשבתו עושה לו מקום] וזה דוקא אם בלא חשיבותו יש איסור בחצי שיעור ונ"מ דאם אחד מוכר חצי שיעור איסור בתורת היתר ואח"כ נודע ללוקח שמכר לו איסור שהוי הדין דצריך להחזיר לו דמי מקחו דאכילת איסור דאורייתא לא נחשב הנאה עיי' יו"ד סי' קי"ט וא"כ כיון דחצי שיעור הוי איסור דאורייתא אפילו בשוגג אז אם אכל במזיד שייך אחשבי' דהא היה חשוב אצלו הנאת חצי שיעור שעבר בעבורו איסור דאורייתא וממילא חייב אפילו מלקות דלא שייך לומר דאכל החצי שיעור יען דהיה היתר דהלא אפי' אם אכל בשוגג עשה איסור אבל אי חצי שיעור מותר אז אדם האוכל חצי שיעור לא הוי חשוב אצלו לאכיל' ולא שייך אחשבי' דאיך יעשה מהיתר איסור הא התורה אמרה דרק כזית הוי איסור וחצי שיעור הוי היתר אבל אי חצי שיעור הוי אסור עכ"פ אז יוכל לחשוב מאיסור למלקות וא"כ במצוה לא שייך אחשבי' דנהפוך הוא מלבד שאין איסור באכילתו אף גם זאת איך נימא שמחשב אכיל' הזאת הלא המצוה מטיל עליו אכילה זאת לעול על צוארו עיי' רש"י ר"ה דף כ"ח מצות לאו להנו' רק לעול וא"כ לא נחשב אכילת כ"ש לאכילה ודו"ק [ואם אכל כ"ש איסור כגון מצה של טבל יש לחקור לר"ש בתורת ממנ"פ]:

ולפ"ז כיון דסברת פרמג"ד דעובר בעשה דאינו זבוח הוא רק יען דבעשה דרשות לכ"ע שייך אחשבי' וזה דוקא באמת דפסקי' כר"י דחצי שיעור אסור מן התורה אבל שם בשבועות דאמרו במפרש ואליבא דר"ל והוא סובר חצי שיעור מותר מה"ת א"כ אפי' באכילה דרשו' לא הוי איסור עשה בחצי שיעור נבילה והבן:

ובמקו"א הארכתי במה דאמרי' בע"ז נבילה שאינה ראוי' לגר אינה קרוי נבילה הגם שלא היה סרוח מעיקרא דהוי עפר בעלמא אלא אפי' היתה משובחת ונפגמה עד שאינה ראוי' לגר אינה קרוי' נבילה אבל בודאי הגם ששם נבילה נפקע אבל עכ"פ השם עצם לא נפקע ונקרא עוד בשר וא"כ יהי' נבילה שאינה ראוי' לגר באיסור עשה דאינו זבוח דעכ"פ לא הוי בשר זבוח ואין להאריך:

אמנם במה שחידש הפמג"ד דלרמב"ם ג"כ הוי חצי שיעור באיסור עשה מדכתב מ"ע לשחוט וא"כ פלא למה פסק דשבועה חל על חצי שיעור נלענ"ד דזה אינו דא"כ דיש בנבילה גם איסור עשה דאינו זבוח קשה לי קו' עצומ' דהא ביומא פ"ו מבואר דחולה שיש בו סכנה מאכילי' לו הקל קל תחילה והרמב"ם שם כ' להלכה וז"ל נבילה וספיחי שביעית שביעי' עכ"ל ונתקשה שם הכפ"ת למה נקט ספיחי שביעית שהוא דרבנן ולא נקט אפילו שביעית דאוריי' ותי' דרמב"ם סובר דעשה חמור מלאו ושביעי' דאורייתא הוי איסור עשה יע"ש ואי נבילי' הוי ג"כ בעשה דאינו זבוח א"כ בודאי יפלא למה נותנים לו נבילה כנגד שביעית דאורייתא הלא נבילה בלאו ובעשה ושביעי' רק בעשה וצע"ג:

אך במכ"ת של פרמג"ד לאלף רחוקים דברי רמב"ם וסמ"ג ורשב"א מדברי תוס' שבועות כרחוק מזרח למערב ואבאר דבר זה בעזה"י דיש הבדל בין מצות עשה ובין איסור עשה מצות עשה הוי חיוב דרמי התורה על גברא שיעשה פעולה ידוע והוא רק חיוב גברא אם אפשר לו לעשות הפעולה אבל אם אי אפשר לו לעשות לא חל עליו החיוב ובכל אופן אין נתפס החפץ אשר בו נעשה המצוה בשום איסור או חיוב שלו ולכן אם אמר הנאת סוכה עלי חל השבועה דאין מצוה על הסוכה רק הגברא לבד מחויב במצוה עיי' נדרים ותוס' ר"ה דף כ"ח אבל נהפוך הוא באיסור עשה דשם נתפס החפץ באיסור כמו כל איסורי לאוין המה אסורי חפץ עיי' ר"ן נדרי' דף ט"ז ואם הגברא יאכל איסור עשה באכילתו עבירה שאכל איסור רק שאין לוקי' עליו ולכמה שיטות חמור איסור עשה כמו איסור לאו עיי' כפות תמרי' ביומא שהאריך ובודאי אין שבועה חל נגד איסור עשה כמו שאינו חל על איסור לאו:

ומעתה הבדל גדול ביניהם הרמב"ם וסמ"ג ורשב"א כתבו ששחיטה הוי מצות עשה על הגברא אם יש לו בהמה או עוף אשר רוצה ליקח נפשה ולאכול את הבשר אז יש מצוה

שלא ינחור את הבהמה או העוף רק ישחוט אותם בדרך אשר צוה ד' אבל אם מתה הבהמה מאלי' או הגוי נחרה אותה או ששחט ונפגם הסכין וא"כ א"א לו לעשות בבהמה הנ"ל מצות שחיטה א"כ אין על הבשר רק איסור נבילה לבד שתורה אסרה בשר נבילה אבל עשה אין כאן דאונס רחמנא פטורה איך ישחוט את המת ואפי' נחר בידי' עבר רק הגברא שביטל מצות עשה אבל על הבשר ליכא איסור ולכן שפיר פסק דשבועה חל על חצי שיעור נבילה דעל הבשר ליכא איסור כלל ודו"ק ולכן שביעית דאוריי' ונבילה מאכילים נבילה דאיסור עשה חמור מאיסור לאו והבן ועיי' במנין המצות אות קמ"ו שחושב הרמב"ם במנין מ"ע לשחוט את הבהמה או חי' ועוף ואחר יאכל את הבשר יעו"ש מבואר שהוי רק מ"ע על הגברא אבל הראב"ד השיג עליו שם וכתב שהוי לאו הבא מכלל עשה ואז יש לחקור אם יש איסור בשר ודו"ק:

ואיידי דאיירי בהבדל בין מצות עשה ואיסור עשה לא אוכל להתאפק מלהודיע את אשר אמרתי על קו' פרמג"ד בפתיחה כוללת לא"ח בחלק ג' אות א' שהקשה על דברי תוס' מנחו' דף ס"ח שלא גזרו בעומר ביום דעל עשה לא עשו חכמים גזירה יעו"ש והקשה הנ"ל הא בסוכה גזרו ראשו ורובו בסוכה פסול וכן בציצי' גזרי' לא יתפור תוך שליש שמא ישאר חוט הרי דגזרי' גם בעשה יעו"ש:

ואמרתי ליישב דיש הבדל בין מצו' עשה ובין איסור עשה בודאי במצות עשה גזרי' דהא מצות עשה טוב יותר מל"ת דכלל גדול בתורה עשה דוחה ל"ת ואם על ל"ת גזרי' עיי' יבמות דף קי"ט מכ"ש דגזרי' על מ"ע שמא ע"י מעשה זה יבוא לידי ביטול מצוה ע"י שכחה והגם שלא יהי' מזיד אבל עכ"פ מצוה לא יהי' לו אבל באיסור עשה דהוא עבירה אם יעשה זאת אמרי' שלא גזרי' לעשות הרחקות דדילמא יבא לעשות זאת דאסור בעשה דהא חזי' דעבירה הנ"ל אינה חמורה דהא אם יעבור אפילו במזיד אין לוקי' עליו ואז לא גזרי' לעשות הרחקות ודו"ק [ועיי' נוב"י ח"ר בא"ח סי' ך' שחקר אי גזרי' בעבור עשה דתשביתו בחמץ ועיי' רמב"ם פ"ך מה' שבת דגזרי' בע"ז דף ט"ו בעבור שאלה ושכירות ויבא לעבור על עשה דלמען ינוח ועיי' בר"ן שם] ומה שהקשה הפרמג"ד שם דגזרי' בחייבי עשה ביאה ראשונ' אטו ביאה שניי' וכאן קשה קו' שלו דהוי רק איסור עשה וצע"ג:

נלענ"ד דיש להבדיל אם הדבר אשר רוצה לעשות הוא היתר גמור לא גזרי' בעבור איסור עשה אבל אם נתיר המעשה רק מכח עשה דוחה ל"ת אז אמרי' שגם בעבור גזירת איסור עשה לא יבא העשה לדחות לל"ת ודו"ק כי קצרתי: המורם מזה דהלכה ברורה היא דלרמב"ם וסמ"ג ורשב"א וש"ע מוסכם דשבועה חלה על חצי שיעור נבילו' כמובן:

וראיתי שיצא הפרמ"ג שם לחדש דשבועה חל על עשה מדצריך קרא בשבועות דף כ"ז מלהרע או להטיב דאין שבועה חל על מצוה וקשה תיפוק לי' אין איסור חל על איסור אלא ודאי על עשה חל שבועה יעו"ש ולפמ"ש לק"מ דכבר ביאר בתוס' רי"ד קידושין דף נ' דלכן אין איסור חל על איסור יען דאסורי' המה אסורי חפצי' וכיון שמסובב החפץ באיסור ראשון לא מצא השני מקום לחול אבל בבת אחת שניהם חלין דהי מנייהו מפקית יעו"ש וכל זה באיסור עשה דיש כאן איסור חפץ אבל בכל מצות עשה דהוי רק חיוב גברא ואטו אין הגברא מחויב אפי' בתרי"ג מצות שנימא שלא יוכל להיות מחויב בשני חיובי' כמו שמצינו שגברא עובר על אכילה אחת ד' חטאות ועל נמלה ה' לאוין וה"ה אם נשבע לקיים מצוה מחויב בכפלים אבל יען דמושבע ועומד היא וכלל גדול דאין שבועה חל על שבועה וחסר ממנו כח לישבע והבן זה [וצריך עיון מתוס' שבועות דף כ"ז ד"ה מצוה]:

ומדי דברי בו זכור אזכרנהו לפרמ"ג שנתקשה שם על תוס' בד"ה דמוקי שכתבו דאין בצדקה רק עשה דנתן תתן והוא פלא הלא יש לאו דלא תקפוץ את ידך ובאמת נקט הגמ' אילימא מתנה לעני מושבע ועומד דכתיב נתן תתן משמע דליכא רק עשה לרמב"ם לא דייק לי' דכוונת הגמ' על לא תקפוץ יעו"ש שהאריך עפר אני תחת כפות רגליו וכאן לא דק דיש נתינת צדקה בב' פנים (א) אם אדם רואה עני שצריך לצדקה אבל יש לו בושת פנים ולא מבקש צדקה אעפ"כ יש חיוב מצות עשה ליתן לו אבל לאו דלא תקפוץ ליכא (ב) שיש כאן עני המבקש צדקה והוא יחפוץ ליקח שבא לישאל ממון במתנה אז מי שסוגר רחמיו וקופץ ידו שלא ליתן לו עובר בלאו דלא תקפוץ והנה בדף כ"ה שקאי הגמ' על המתנ' שאמר שאתן ופריך הגמ' אי מתנה לעני היינו שנשבע ליתן מתנה לעני אחד בעולם ואין כאן עני המבקש אז ליכא רק עשה ואין כאן לאו ודו"ק:

והרמב"ם בפ"ז מה' מתנות עניי' הל' א' וב' כ' ז"ל מ"ע ליתן צדקה לעניי ישראל כפי מה שראוי לעני אם היתה יד הנותן משגת שנאמר פתוח תפתח את ידך לו ונאמר והחזקת בו גר ותושב וחי עמך ונאמר וחי אחיך עמך וכל הרואה עני מבקש והעלי' עיניו ממנו ולא נתן לו צדקה עבר בל"ת שנאמר לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ידך מאחיך האביון עכ"ל הכוונה מבואר אם אין עני מבקש נקרא נתינת הצדקה פתיחת יד ליתן לו והוי בעשה אבל אם העני מבקש והוא העשיר קופץ יד מליתן אז עובר בל"ת כנלענ"ד לאמת ברור בעזה"י [ועיי' תוס' בב"ב פ"ק מדכופין על צדקה דיש בה נמי לאו לק"מ דבהך מצוה יש ג"כ לאו לכן כופי' אפי' על עשה ועוד אצל הגבאי הא קיימי עניים עיי' בב"ק פ"ד והבן]:

ומה שהביא הפרמ"ג ראי' דלאו חל על איסור עשה מדברי מ"ל בפי"ו מה' א"ב הל' ה' שלא מצא הרמב"ם שתהי' האם זונה והולד כשר רק מי שבא על זקוקה ליבם והקשה המ"ל למה לא מנה הרמב"ם מי שבא על מצרית ואדומית שנית דנעשי' האם זונה והולד הוא שלישי כשר ותי' דגמ' הקשה בקדושי' איך חל איסור זונה על שם גרושה ותירצו מיגו דפוסל שם זונה בישראל הכוונה שם זנות משכחת לאיסור בישראל ושם גרושה לא משכחת לאיסור בישראל יעו"ש בקידושי' דף ע"ז וא"כ בפסולי קהל דאסור לישראל לא חל עלי' שם זונה יעו"ש וא"כ מוכח הגם דאיסור זונה הוי לאו לא חל על עשה דמצרית ואדומי' והוא ראי' נפלאה וצע"ג:

ונראה לתרץ והוא דבודאי אם יהי' זה איסור לאו ממה שאשה מקבלת עלי' שם זונה אז בודאי חל שם זונה שהוא בלאו על איסור עשה דמצרית אבל באמת אין חלות השם זונה על אשה עבירת לאו דאין שם זונה רק שם התואר על אשה הנבעלת באיסור רק אח"כ שכבר קבלה שם זונה בא איסור לאו על כהן שבועל אותה אשה שהיא זונה וא"כ צריכי' אנו מתחילה לחקור אם חל שם זונה על איסור גרושה ומתרץ הגמרא יען דהוא איסור כולל שאסור בישראל אבל אם אינו כולל כגון בעשה דמצרית ואדומית לא שייך שלאו של זונה יחול על עשה מכח הלאו דהלא בעיקר שם זונה ליכא לאו בשלומא בכהן טמא שאכל תרומה טמאה אפשר לומר שפיר דאיסור לאו שעובר הכהן באכילת טומאת גופו חל על שם איסור תרומה טמאה אבל שם איסור אשר אינו בלאו בעצמו אפשר דלא חל ואין ראי' מכאן דלא חל לאו על עשה אבל האמת הוא דלא חל אפי' לאו ממש על עשה ודברי תוס' שבועות דף כ"ג ע"ב בד"ה דמוקי דכ' דאין איסור לאו חל על עשה והביאו ראי' מגמ' דפריך בצדקה והא מושבע ועומד יעו"ש פלא בעיני איך הביאו ראי' ממצות עשה על איסור עשה ואין כאן מקומו להאריך] אך דבר זה צע"ג כי החילוק דק מאד:

ואגב גררא אזכיר שראיתי בפרמ"ג בד"ה מדי דברי בו שהתפלא על המ"ל שכתב בפסולי קהל לא חל שם זונה א"כ פלא הלא בפי"ח הל' ב' כ' הרמב"ם זונה הנעשי' מאיסורי עשה ולא משכחת רק כאשר ביאר בפרק א' מה' אישות שהמה ג' מצרי ואדומי ובעולה לכה"ג ולדברי מ"ל היכי משכחת לה והניח בקו' יעו"ש:

ולדעתי הוא נקודה נפלאה דדברי המ"ל המה אם האשה הנבעלת הוית מצרית או אדומית שנית דלא נעשית זונה ע"י ביאת כהן דלא חל שם זוכה עלי' ובזה חקר המ"ל בפי"ט שרמב"ם יחשוב כהן שבועל מצרית או אדומית שנית שקאי שהנקבה היא מפסולי קהל כמובן בשכל אבל מצרי או אדומי זכר שבועלי' בת ישראל בודאי נעשית זונה שע"י ביאת פסול מאיסור עשה נעשית היא זונה ומאי יעכב שלא תהי' נעשית זונה

ובפ' ח"י מה' א"ב קאי הרמב"ם על בת ישראל שנבעלת ממצרי ואדומי יעו"ש ובפ"א מה' אישות מונה הרמב"ם איסורי חייבי עשה ומונה הרמב"ם מצרי ואדומי בין זכרים ובין נקבות וכל דברי הרמב"ם נכונים ובער אנכי מאיש להבין מה הי' לו לפרמ"ג שהתפלא על המ"ל:

אך אם נחשב חצי זית נבילת שור וחצי זית בשר תרנגול לאחד שיתחייב עליו מלקות וממילא אין שבועה חל עליו או אין עליו מלקות וחל שבועה עליו הוא מבוכה גדולה:

הרמב"ם פרק י"ד מה' מאכלות אסורות הל' ו' כתב וז"ל יראה לי שכל החייב בתרומות ובמעשרו' מצטרף לכזית בטבל מפני שהוא שם אחד הא למה זה דומה לנבילה השור ונבילת הצבי ונבילת השה שהן מצרפי' לכזית כמו שבארנו עכ"ל והראב"ד השיג עליו דבעי' טעמן שוה כמבוא' בירושלמי בג' מינים ושם א' אמר חזקי' במיני מתיקה אלמא אפי' באיסור א' היינו שם אחד בעי' טעם א' והני ז' מיני טבל לאו חד טעמא נינהו עכ"ל:

וטרם שאבאר במה פליגי הרמב"ם וראב"ד אתרץ קושי' הפלתי בסי' צ"ח בד"ה לכאורה שהתפלא על רש"י ותוס' דסברו שגם באיסור אחד צריך מין אחד והביא ראי' לרמב"ם הנ"ל מגמ' בע"ז דף ס"ו שהקשה מתבלין שנים ושלשה שמות ממין א' מצטרפי' ואמר חזקי' במיני מתיקה בשלומא לאביי ניחא דחד טעמא אלא לרבא קשה ומשני הא מני ר"מ דאמר כל שתיעבתי לך הוא בבל תאכל והקשה הנ"ל איך יהי' עדיף לר"מ שכללה התורה כל איסורי' בלאו דלא תאכל כל תועבה מלרבנן ג' מיני' מכלאי' או מערלה שהוא ג"כ לאו אחד ואם הגמ' מקשה לרבא לא מהני ג' שמות מאיסור אחד מאי מתרץ הא מני ר"מ דמצרף כל איסורי' בלאו א' אטו יהי' טוב לר"מ כזית מנבילה וערלה מלרבנן כזית משני מינים בערלה והוא קו' גדולה וצע"ג:

ונלע"ד ליישב והוא דבמעילה דף ט"ז אמרי' פיגול ונותר מצטרפי' דכתיב לא יאכל כי קודש הם ופירש"י וז"ל אמר לי רבי שאם הי' חצי זית פיגול וחצי זית נותר אי התרו בו משום פיגול או משום נותר לבד חייב משום לאו זה שהתרו בו ועיי' היטב בתוי"ט שם ודוק וא"כ כמו דפליגי בהיתר מצטרף לאיסור ואז חייב על חצי זית בשר היתר וחצי זית בשר נבילה משום לאו דנבילה ה"ה גילה התורה אפי' אם היתר לא יצטורף עכ"פ שני איסורי' של קודש כגון פיגול ונותר שאכל מכל אחד חצי זית חייב על איזה שם מהם שהתרו דעכ"פ אכל זית קודש פסול וחייב על שם פיגול או על שם נותר הגם שהוא רק חצי זית דחצי זית איסור אחר מצטרף לו שיהי' נחשב האי חצי שיעור שהתרו עליו ללקות עליו יען דיש לשני חצאי זית שם א' עכ"פ פסול קודש ואי"ה יבואר טעמא דמילתא וה"ה לר"מ דנכללו כל איסורי תורה בלאו א' דלא תאכל כל תועבה א"כ יש לכל

איסור של תורה שם עצמן כגון חזיר ונבילה וחלב וגם שם כולל שהוא לאו דלא תאכל כל תועבה כמו שיש לפסול קודש שם עצמן פיגול ונותר ואח"כ שם כולל כל שפסולו בקודש וכמו שחייב על חצי זית פיגול אם התרו בו משום פיגול לבד ה"ה שחייב לר"מ אם התרו בו משום ערלה ואכל חצי זית ערלה עם חצי זית כלאים או טבל חייב משום ערלה וכאן לא שייך לחקור דהוי לאו שבכללות דהלאו לאו שהתרו בו מפורש בתורה ולא תאכל כל תועבה פועל רק זאת שנצרף חצי זית איסור אחר להיות נחשב לאכילה ואח"כ מחויב מלקות על חצי זית איסור שהתרו בו והבן [ובזה מיושב לי סתירת תוס' דבע"ז כתבו דלא הוי לאו שבכללות ובזבחים דף ע"ח בפיגול ונותר שבללן זב"ז כ' תוס' דהוי לאו שבכללות ולפי מ"ש יובן אם התרו בו על חצי זית איסור שבו חייב אבל אם התרו בו משו' לא תאכל כל תועבה פטור ויש להאריך בזה]:

ולפ"ז מיושב קו' הפלתי דילמא לעולם שעל אכילה שיתחייב אדם עלי' מלקות צריך להיות שוה בשם איסור שלו וגם בטעמא רק לר"מ דמצרפי' אפי' חצי זית חלב עם חצי זית חטה של טבל יען דיש קרא לא תאכל כל תועבה אז חייב אם התרו בו משו' חלב לחוד או משו' טבל לחוד יען דאכל כזית איסו' אשר נכלל בלאו א' מכח לא תאכל כל תועבה ואז חייב על שם עצמו אפי' על חצי זית [כמו בפסול קודש] אבל אותו חצי זית שוה בשם איסור וגם בטעם אבל לרבנן דלא דרשו לא תאכל כל תועבה ללאו כולל לכל איסורי' א"כ לא כשאר רק שם איסור עצמו כגון נבילה או חלב או טבל וכדומה וא"כ צריך ליקח כזית משם אחד משום חזיר או חלב או טבל ובא החיוב מלקות על כזית משם אחד אז בודאי צריך הכזית להיות שוה בטעם ולרבא צריך להיות שוה בשמא ואפי' פילפל לבן עם שחור לא מצטרף לרש"י ולתוס' שם עצם ממש כגון כרכום וקנמון ודוק ואקוה שמקו' הניחו לי להתגדר בו:

ומדי דברי אזכיר מה שאמרתי ליישב שיטת רש"י פילפל לבן ושחור ותוס' השיג מפ' מקבל דף קי"ד ומשבת דף ק"ב דפי' שמות היינו שמות איסורי' וכן הבאתי ראי' ממכות דף ב' לא שם המביא לידי מלקות ומצאתי אחר כך מרומז בתוס' בשבת וכן מכריתות דף ט"ז שמות מחולקים וגופי' מחולקי' ותרצתי בלימוד התלמידים דכל מקום שאנו דנין ללקות אם כבר עבר עבירות רבות במעשה אחד ואנו חוקרי' אם ללקות כמה מלקות אז נקראו איסורי' שמות יען דכל מלקות בא מכח שם איסורו אבל אם אנו דנין אם יהי' החפץ מותר או אסור כגון בתבלי' שנפלו לקדירה אם יהי' מותר באכילה אז אין נ"מ בשמות איסורי' דעכ"פ הכל איסור והלא טוב יותר אם הכל מאיסור אחד וגם אפי' לא נדע שם איסורו עכ"פ הוא איסור אז טוב להזכיר איסורי' מלהזכיר שמות אז ע"כ

הפי' שמות שנקראו כל אחד בשמו ולפ"ז רש"י שפי' אסורי' ומצטרפי' קאי הכל לאסור הקדירה אז אי אפשר לפרש שמות כפי' התוס' שמות אסורים אבל תוס' מפרשי' בשבת דף ע"ו בד"ה אסורי' אוסרי' לקדירה ומצטרפי' למלקות אז אם איירי לענין מלקות פירשו שפיר שמות היינו איסורי' [אך דברי תוס' נפלאי' שהביאו גמרא שבת דף ק"ב ולא הביאו שהוא משנה בכריתות דף י"ב וגם הביאו הגירסא חייב ה' חטאות ובכריתות לא נזכר רק ד' חטאות וגם זאת שהביאו בקו' גמ' דפרק המקבל ובתי' הביאו גמ' דשבת ואין כאן מקומו להאריך:

אמנם לבאר במה פליגי הרמב"ם וראב"ד נ"ל דהנה הקשתי לשיטת הרמב"ם דמצרפי' אפי' גפן וחטה באיסור טבל א"כ מנ"ל לדרוש מכל חלב חצי שיעור אסור מה"ת דילמא התורה מרבה שכל מיני חלב מצרפי' הגם שאינם שווין בטעם כיון ששמן חלב טמא מצרפי' אבל לעולם חצי שיעור מותר מה"ת וצע"ג [ודוחק לומר דכל מיני חלב טעם א' יש להן]:

ונ"ל ואקדי' לבאר טעמא דרמב"ם שחידש דין הנ"ל וראב"ד דפליג תלי' בחקירת מ"ל פ"א מה' חמץ ומצה דמה דאמרי' דאין אכילה אלא בכזית יש לפרש משני פנים (א) בודאי התורה דכתבה בכל איסורי' לא תאכל הוי המחשבה של הקב"ה דוקא בכזית רק שהי' מקום לטעות שמחשבת התורה בכ"ש אפי' כאשר סובר ר"ש באמת כ"ש למכות בא הלכה למשה מסיני שפי' של לא תאכל הוא דוקא בכזית וחצי שיעור אסור מכח ריבוי דכל חלב ומסברת חזי לאצטרופי (ב) בודאי ציות התורה לא תאכל הי' המחשבה אפי' על כ"ש והל"מ חידש הגם דאסור לאכול אפי' כ"ש בכל זאת לענין עונש מלקות או קרבן או כרת הוא דוקא אם אכל כזית אבל על פחות מזית ליכא עונש והוא פלוגתא בין הר"ן ומהר"ם יעו"ש:

ולכאורה יפלא לפי' השני מהכ"ת נימא זאת דמתחילה ציוה הקב"ה האיסור לאו ואעפ"כ חידש הל"מ דלא ילקה אלא בכזית מה זאת עשה אלקים לנו להיות הלאו נשאר לאיסור ולא למלקות וצע"ג:

אך הדבר נכון מאד דתורה אמרה שעל כל שהוא בא לאו למלקות אפי' רק הל"מ חידש דוקא אם אכל כזית איסור מאותו שם עכ"פ כגון שאכל חצי זית גפן וחצי זית חטה חייב על שם טבל או אם אכל חצי זית נבילת שור וחצי זית נבילת שה חייב מלקות הגם שאין שוין בשמא ולא שווין בטעמא כיון שמחד שם איסור אכל כזית אז חייב מלקות על חצי זית שבו ששוה בשם ובטעם וכמו שחייב על חצי זית פיגול יען שאכל חצי זית כנותר עמו שהוא מאיסור אחד שם קודש ה"ה חייב על חצי זית טבל של גפן הגם שחצי

זית שני הוא של חטה יען דעיקר הלאו נאמר אפי' על חצי שיעור והל"מ חידש רק זאת שיאכל כזית מאותו שם איסור ודוק:
אבל אי הל"מ גילה רק פי' בתורה דתחילת מחשבת אמרו' ד' הי' שיאכל כזית א"כ לא נתחדש דבר בהלכה ונשאר על סברא דכזית איסור הנ"ל צריך להיות שוה בשם ובטעם דזה ברור על מה שחייבה התורה לאו צריך להיות שוה בטעם ובשמא ודו"ק:
ומעתה הרמב"ם סובר הלכה אפקיע מעונש א"כ מחדש הך דין דמצרפי' חצי זית גפן וחצי זית חטה משו' לאו דטבל אבל יען שאין זה ברור דילמא הי' הל"מ לפרש מחשבת התורה לכן כ' יראה לי והראב"ד סובר דהלכה גילה רק פירוש בתורה א"כ נשאר בסברא דצריך להיות שוה בטעם והבן ומה שהשיג הראב"ד על הרמב"ם מחזקי' שאמר מיני מתיקה וגם למה בחר הראב"ד להביא ראי' מירושלמי ולא מגמ' דידן בארתי יפה דעת רמב"ם ודעת ראב"ד בחדושי בעזה"י:
ובזה מיושב הקו' שהקשתי מנ"ל דחצי שיעור אסור דילמא בא כל חלב להרבות לצירוף זית חלב משני טעמי' ולפמ"ש זה בזה תלי' אי פי' התורה לא תאכל בכ"ש יש מקום לדברי רמב"ם וממילא מוכח חצי שיעור אסור ולר"ל הוי הלכה לגלות שעיקר מחשבת התורה דוקא בכזית עיי' מ"ל שם ודוק: ולא אכחד תחת לשוני את אשר אמרתי זה רבות בשנים לבאר במה פליגי ר"ש דסובר כ"ש למכות עם ר"י דדוקא כזית הוי השיעור והוא דכ"ע סוברי' דהל"מ חידש דלוקי על כ"ש וסובר ר"י מהכ"ת אם אכילה בתורה הוי הפי' כזית בודאי לא בא הלכה לעקור שיעורי תורה רק בתורה יש לטעות דצריך כזית שוה בשמא ובטעם וגילה הלכה דאפי' על כל שהוא מלקין אותו אם אכל חצי זית גפן וחצי זית חטה של טבל והתרו בו על החטה חייב על חצי זית יען דעכ"פ אכל אכילה של אותו שם איסור ואז חייב אפי' על כל שהוא שהתרו בו ור"ש סובר דתורה אמרה כזית בעבור השוגג או לשיטת ירושלמי פסחי' שאפי' באיסור כרת צריך דוקא כזית אפי' לר"ש רק למלקות חייב ר"ש בכ"ש ולכן דברה התורה באכילת כזית אבל הלכה מחדש שגם משכחת אכילה בכ"ש היינו במזיד או לירושלמי בחייבי לאוין ולא תאכל משמע אכילה חשובה לפעמים הוי בכזית ולפעמים בכ"ש אבל לכ"ע הלכה חידש חיוב כל שהוא ודוק:
ולזה הביא לי ידיד נפשי הרבני הרב הגדול העמקן מו"ה ר' אהרן נ"י ראי' מפי' משניות דאמר כלל גדול הוא דליכא פלוגתא בהלכה למשה מסיני [ועי' פלתי סי' כ"ט] וא"כ איך פליג ר"ש עם רבנן בשיעורי דאוריי' בהלכה למשה מסיני ולפמ"ש נכון מאוד בעזה"י:

נחזור לענין שאלתינו בזה שנשבע על חצי זית נבילי' מבשר שור וחצי זית מתרנגול כרמב"ם מצרף לכזית ואין שבוע' חלה עליו אבל לראב"ד ודעמי' אין מצרף אותם למלקות דמחולקי' בטעמם ואין מצרפי' [ומצאתי ברמב"ם פ"ד מה' מ"א הל' י"ז שנקט בצירוף נבילות שלקח בשר נבילת השור ונבילת הצבי ונבילת התרנגול עכ"ל ופלא שבפר' י"ד נקט תחת תרנגול נבילת השה עכ"ל יעו"ש]:

ועלה בדעתי דראב"ד חולק דוקא על צירוף חצי זית גפן וחצי זית חטה דנפרדי' בסוגם אבל אם כולם נועם בשר הגם שמובדל טעם בשר תרנגול מטעם בשר שה או בשר שור הכל שוה בטעם מקרי ולכן לא השיג הראב"ד בפ"ד כאשר כ' הרמב"ם שמצרפי' כל מיני בשר לכזית רק בפי"ד כאשר כתב שאפי' חטה עם גפן מצרפי' השיג הראב"ד ולכן כ' בפי"ד יראה לי ובפ"ד לא כ' יראה לי כי יש לזה ראי' מגמ' מעילה דאי אמרי' איסור חל על איסור מצרפי' בשר של פרה עם בשר גמל לאבר מן החי הגם שבודאי משוני' בטעמם יען דעכ"פ טעם בשר אחד הוא וא"כ בנידן שאלתינו כ"ע מודי' דחייב מלקות על חצי זית של בשר נבילת שור וחצי זית של תרנגול והבן:

אך מצאתי לפלתי בסי' צ"ח בד"ה והנה שהקשה אם בשר שור ואיל שוה בשמא א"כ מאי ראי' הביא הרמב"ם לחצי זית גפן וחצי זית חטה מדין בשר שור ואיל ושה יעו"ש וראיתי שדבר זה צריך חקירה ודרישה עיי' יש"ש פרק ג"ה סי' ל"ב וב"י בסי' צ"ח ובפר"ח שם ואין בידי לברר כעת עד שירחיב ד' לי ויגל עיני במאור תורתו:

ומילתא דתמיהא מידכר אינשי שראיתי לחו"ד בסי' צ"ח שכתב שטעמא דר"מ שמצטרף לכל איסורי' לאו משום לא תאכל כל תועבה דהוא לאו שבכללות רק זה הוי דכל איסורי' אין מבטלי' זא"ז יעו"ש ואני לא אבין דבריו דשם בזבחים יש מכל אחד כזית ואם אין מבטלי' זה את זה ממילא חייב דאכל כזית איסור אבל כאן שלוקח ב' חצאי זיתי' הגם שאין מבטלי' עכ"פ אין כאן שיעור איסור כזית וצע"ג כעת:

סימן צג

במוצאי מנוחה יבא ברכ' והצלחה לראש תלמידי הצדיק המשים לילות כימים הבקי בשבילי הפוסקים ומורים אשרי יולדתו כבוד מהו' ר' עמרם ישי נ"י לעולם:

מכתבך קבלתי בשמחה כי ראיתי שעודך חי על התורה ועבודה אשרי לחותנך נ"י שמחזיק בך יברכהו ה' שיוכל להיות לעזר לך עוד רבות בשנים: ועתה באתי אודות ח"ת שלך אשר באו במכתבך ואשר יתן ד' בפי אשמור להודיעך:

א מה שתרצת קו' קצו"ח שהניח בקו' דברי חדושי ר"ן בסנהדרין דף ע"ב שתי' בשם הר"ר דוד דאתנן אסור אפי' בא על אמו יען שחייב אדם לעמוד בדבורו אבל בהני דברי דרב

כיון שבדמי' קנהו א"כ אין עליהם שום חיוב והקשה הנ"ל א"כ מאי הקשה הגמ' בע"ז פ' השוכר את הפועל אם אמר טלי זה אסור אפי' אחר ג' שנים הא מחסרי משיכה וקשה הא חייב אדם לעמוד בדבורו כיון שהבטיח לה וצע"ג ותרצת בכל נתינה יש ב' דברים יציאה מרשות נותן וכניסה לרשות זוכה והמה אינם אגודי' זה בזה כמבואר בקונה שדה מנכרי שאמרו חכז"ל לא יתן מעו' קודם וע"כ יש ריוח בינתים מיציאה לכניסה וא"כ יש לחקור אי בא איסור אתנן זונה יען שבועל נותן וחל איסור אתנן מיד שהוא מוציא מרשותו או אז כשהיא זוכה יען שהיא מקבלת בעבור בעילתה ובודאי בטלה סתם לא הוי אפי' נתינה מצדו אבל בטלה זה סובר המקשן כיון שמבורר הוי עכ"פ אתנן מצד הנותן וחל שם אתנן אבל המקשן פליג בסברא וסובר שבלא קבלתה לא מקבל שם אתנו והוצרך לתרץ דקאי באופן דלא מחסרי משיכה ובזה יובנו דברי הר"ן עכ"ד: אהובי תלמידי נ"י שמחתי בגוף החקירה אם איסור אתנן בא מכח הנתינה או מכח קבלתה כי לדעתי יש נ"מ גדול אם הבועל נותן לה האתנן בע"כ והיא אינה רוצית והוי נתינה בע"כ וכבר השריש לנו הרשב"א כלל גדול נתינה בע"כ הוי רק נתינה לפטור הנותן מחיובו אבל המקבל אינו זוכה בע"כ יעו"ש א"כ יש נ"מ לדינא אם הוי אתנן או לא וצע"ג כעת אבל להבין בזה דברי הר"ן לא יכולתי לראות סוף סוף דברי גמ' המה כנגדו הודיעני נא את דרכך:

ולא אמנע מלהודיעך שלא זכיתי להבין קו' קצו"ח הנ"ל דלדעתי אין כאן קו' כלל והוא בשלומא אם נתן בשעת ביאה אתנן לאמו ואלו לא היתה אמו שיש על הבעיל' חיוב מיתה הי' זה אתנן מעלי' שלא חסר מאומה לצורך הקנין רק יען שיש כאן חיוב מיתה על הבעילה א"כ אין לה מן הדין לתבוע חיוב בעילתה אשר יטיל עליו החוב אשר בעבורו קנתה האתנן בקנין ויהי' דומה כאלו אחד הקנה לאדם דבר בעד חוב אשר יש לו אצלו בקנין מעלי' אבל נמצא אח"כ שלא הי' חייב לו שנתבטל המקח הגם שאין חסרון בקנין יען שעכ"פ יש כאן קנין בטעו' וה"ה כאן הוא הקנה האתנן בעבור שכר בעילה ובאמת בעבור הך בעילה לא בא לו חוב דמים יען שמחויב על הבעילה מיתה ע"ז תירץ הר"ן דעכ"פ הוא הבטיח לה שכר בעילה והקנה לה האתנן רק עפ"י דין אינו מחויב לשלם לה שכר בעילה עכ"פ הוא מחויב לעמוד בדבורו אשר הבטיח לה תשלומין ואם הוא עומד בדבורו שאינו חוזר מתשלומין א"כ נשאר הקנין והוי אתנן מעלי' וזה נקרא חייב לעמוד בדבורו וממילא לא הוי קנין בטעות והבן אבל בפ' השוכר את הפועל הוא בהיפך הגם שהיא אינה אמו ואין כאן איסור אשר יפטור אותו מליתן והוי הנאת בעילתה כאלו נתנה לו דמים בעד הטלה עכ"פ הא חסר משיכה והגם שהבטיח לה וחייב לקיים דבורו היינו שהוא מחויב ליתן לה בקנין אבל עכ"פ עדיין לא נתן לה וחסר הקנין במה יהי' האתנן

שלה אטו מי שיקבל בעד חפץ הדמים אשר בודאי מחויב מכח מי שפרע לעמוד בדבורו עכ"פ חסר מצד המקנה ההקנאה ומצד הזוכה הקנין ולא הוי של הקונה הגם שהמקנה חייב לקיים בדבורו וצריך להקנות אבל אם מקיים דבורו ומקנה אח"כ לא יהי' הקנאה למפרע ולא ידעתי איך דימה הגאון קצו"ח חייב לעמוד בדבורו אל חייב לקיים דבורו והוא פלא בעיני מאוד:

וכעין סברא הנ"ל חדשתי זה רבות בשנים על חקירת מ"ל פ"ד דמעילה הל' ט' וז"ל נסתפקתי אם מעל בזדון לוקה ב' משום לא יחל דברו ומשום לאו דמעילה נראה דלוקה ב' רק הו"ל לרמב"ם לבאר זה עכ"ל ואמרתי במכ"ת נ"ל מן הסברא דאינו לוקה ב' דבשלומא אם אסר על נפשו חפץ או אסר על אחרים חפץ דלא פעל דבורו רק איסור הנאה שלא יהנו אחרים או הוא מן החפץ אבל לא פעל דבר לשנות על החפץ שיצא מרשות או יכנוס לרשות א"כ נשאר רק דיבור של האיסור ואם עבר ונהנה א"כ חילל דבורו ועובר על לא יחל דברו אבל אם הקדיש חפץ אז פעל אמירה לגבוה קנין דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט מתחילה הי' החפץ שלו וע"י ההקדש הוא קם ברשות גבוה ועי' בתוס' בב"ק דף ע"ו מעיקרא תורא דראובן ועיי' במ"ל פ"א מה' מעילה וא"כ פעל הדיבור שלו קנין ויען שפעל קנין והוי חפץ של הקדש הוא נלקה שנהנה מקדשי שמים ואיך יהי' עובר על לא יחל דברו הלא אי אפשר לו לחללו דהא נלקה בעבור הקדש שזה פעולת דבורו ואין הוא אסור להנות בו יען שהוא הקדיש דהא גם בהקדש דאחרי' אסור להנות או אפי' הקדש אשר נקנה ע"י חצר של הקדש עיין מעילה דף י"ג ואיך יחלל דברו אם כבר פעל דברו אבל בשאר איסור כדר צריך לקיים דברו והבן זה רק באוסר פירותיו על כל העולם ונעשי' הפקר לכל העולם ופעל דבורו הפקר יש לכאורה לומר דליכא בל יחל דברו עיי' רשב"א ור"ן נדרים דף פ"ה אך זה אינו דדבורו לא פעל ההפקר יען שממילא מיאש עצמו ונעשה ההפקר וזה רק מסובב מן הדבור אבל עכ"פ דבורו לא פעל קנין בכח עצמו ודו"ק:

ולא אוכל להתאפק שלא להודיעך דבר אשר חדשתי זה ארבע עשרה שנה עיי' מכות דף ה' אם עדים אמרו בחד בשבתא הרג פלוני את הנפש ובאו עדי' והזימו אותם ואמרו בערב שבת הרג פלוני את הנפש נהרגי' דבעידנא דקמסהדי גברא לאו בר קטלא ופי' רש"י הטעם דאלו אתי והודה הוי מיפטר נמצא שהם היו מחייבי' אותו מיתה ובתוס' בד"ה בעידנא הקשה א"כ כל חייבי מיתות יפטרו עצמן דיודו ויפטרו יעו"ש ואמרתי לתרץ שיטת רש"י והוא דלכאורה קשה לי הלא בכל הורג נפש יש בו ב' עונות (א) ששופך דמי' נקיים אפי' אם אין לו דמי' בשווי' שלא יהי' שוה למכור אפי' בפרוטה עיי' גיטין כגון מוכה שחין אעפ"כ יש בו עון שפיכת דם נקי (ב) הלא יש לכל אדם קרובי' אשר המה

יורשיו וכל אדם יש בו שווי' להיות שכיר או עבד וע"י שנהרג הוא מפסיד ליורשיו עכ"פ השווי' אשר הי' שוה למכור בשוק וא"כ כל הורג נפש יהי' צריך לשלם גם ממון ליורשיו רק הא כיון שחייב מיתה א"כ קלבד"מ דאין עונשי' שתי רשעיות ועכ"פ חייב ההורג לשלם לצאת ידי שמים ואם תפסו היורשים לא מפקי' מינייהו ומצאתי אחר רבות בשנים בקצו"ח סי' ת"י סק"ד בשם הגהת אשרי פ' שור שנגח [וחפשתי ולא מצאתי] וז"ל ראובן שהרג את שמעון אעפ"י שחייב מיתה משלם דמים ליורשים בבא לצאת ידי שמים א"נ אי תפסי יורשים לא מפקי' מיני' עכ"ל ברוך ד' שזכיתי לזה לכוון דעת ראשונים והדבר ברור שהנך דמים הוא שאנו חושבים כמה הי' שוה למכור לשוק דאל"כ אין לשער גורם ההיזק אולי הי' נתעשר לאלפי' אלא ברור כמ"ש:

והנה בב"ק דף ע"ו אמרי' אמר גנבתי ואח"כ באו עדים פטור באו עדים על הגניבה והוא הודה טבחתי ואח"כ באו עדי' חייב דבגניב' חייב עצמו בקרן אבל בטביח' לא חייב עצמו כלום ופי' רש"י דאם אחייב עצמו בקרן הוי הודאה גמורה ואם אינו חייב עצמו לא הוי הודאה גמורה והגאון מהר"ם מינץ בסי' כ"ז נתן תבלין בזה דלכאורה כל מודה בקנס שאומר גנבתי או פתיתי עושה עצמו רשע ואין אנו מאמיני' לו לעשות עצמו רשע וא"כ לא קבלנו הודאתו אבל אם מחייב עצמו בקרן א"כ קבלנו הודאתו לחיובו אז ממילא הוי מודה בקנס ופטור דפח"ח ויובנו ביותר בדברי ר"ן כתובות דף ע"ב דלענין ממון לחיובו אמרי' אדם משים עצמו רשע יעו"ש תמצית הדברי' שדוקא אם מחייב עצמו דבר אז נחשב להודאה שנוכל לאמר מודה בקנס פטור כמובן:

ולפ"ז יובנו דברי רש"י בשלומא כאן שאמרו פלוני הרג את הנפש הי' ביד הרוצח לבא לב"ד אני הרגתי את פלוני ומחויב אני לשלם לצאת י"ש דמי שווי' ליורשיו ואז מחייב עצמו בקרן לשלם דמי' וממילא אפי' באו עדים אח"כ הוי מודה בקנס ופטור אבל שאר חייבי מיתות שחילל שבת או בעל א"א וכדומה דלא מחייב עצמו במידי ולא הוי מודה בקנס דלא מאמיני' לו מתחילה דאין אדם משים עצמו רשע ואפי' אם אמר הדלקתי בשבת גדישו של פלוני אז אמרי' אנו מאמינים לו שהדליק גדיש חבירו אבל לא מאמינים לו שהדליק הגדיש בשבת דלא נקשר חיוב תשלומי שריפה ועכ"פ יוכל להיות שהדליק בחול נהפוך הוא אם אנו מאמינים לו שעשה בשבת לא יוכל הב"ד לחייב דהוי שתי רשעיות אבל אם אנו אומרי' דבחול היה א"כ יוכל הב"ד לכופו שישלם רק יש להשיב דכאן אפי' אם אנו מאמיני' שהי' בשבת צריך לשלם דאם נאמר דהוי מודה בקנס ופטור א"כ לעולם לא יפסקו לו הב"ד שתי רשעיות והבן זה אבל ברציח' הנפש בא חיוב תשלומין רק על שהרג הנפש וא"כ כבר הי' אנו מאמיני' לו המעשה כדי לפסוק חיוב

תשלומי' לצאת ידי שמים או אם יתפסו היורשים דלא מפקי' והבן זה כי עמוק בעזה"י:
אהובי תלמידי נ"י יען ששמחת את לבי כי הודעתני כי הרב הגאון הצדיק אב"ד דעירך דבר טוב על ספרי פלס חיים כי מצאו דברי חן בעיניו וכאשר אקוה בעזר ה' שכשם שאני תפלה זה ח"י שנים ערב ובוקר שד' יסיר ממני דרך שקר בתורה ויגל עיני רק בתורת אמת כן יבא הזמן שמבקשי אמת יהגו בספרי ושמחתני בזאת ששמעתי שלא אלמן ישראל מאנשים אשר לא יתגאו ויקבלו האמת מפי אמרו לכן אקוה לשמוח לבך לגלו' כך דבר טוב אשר חדשתי רבות בשני' והוא כמוס עמדי עד היום וזה החלי בעזר אשר לא ימנע הטוב:
הרמב"ם בפ"א מה' מעילה הל' ג' כ' וז"ל כל המועל בזדון לוקה ומשלם מה שפגם מן ההקדש עכ"ל א"כ פסק לוקין ומשלם ובפ"ו מה' תרומות הל' ו' כתב וז"ל זר שאכל תרומה בזדון בין שהי' טמא ובין שהי' טהור בין שאכל תרומה טהורה בין שאכל טמאה חייב מיתה בידי שמים שנאמר ומתו בו כי יחללוהו ולוקה על אכילתה ואינו משלם דמי מה שאכל שאינו לוקה ומשלם עכ"ל ובדבר זה הרגיש הרב הגדול ר' שלמה כמבואר בהג"ה בפ"א מה' מעילה יעו"ש שלא העלו דבר להבין דברי רבינו:
ואמרתי לתרץ בעזה"י דהנה נחזי אנן איסור דאכילת תרומ' אשר יוצא מפסוק וכל זר לא יאכל קודש יש לו משכחת בלא איסור גזל שאפי' אם ירש מאבי אמו כהן או שלקח מכהן או קיבל מתנ' וכל איסורו משום קודש שאסור לישראל לאכול תרומה ואפי' אם אכל כזית ואין בו שוה פרוטה דליכא איסור גזל אעפ"כ חייב על אכילת תרומה דאיסור אכילת תרומ' לא תלי' באיסור גזל כמו שלא תלי' איסור אכיל' חלב באיסור גזל והוא פשוט וכן איסור גזל אשר הוא דוקא בשוה פרוטה כא תלי' באיסור תרומה דמה לי שגזל תרומה בשוה פרוטה או חולין הלא לאו דלא תגזול כתבה תורה בממון חבירו שהוא חולין ומשכחת ללאו דלא תגזול בלא איסור תרומה כגון שגוזל פירות חולין בשוה פרוטה והוא פשוט ואם אירע מעשה שאחד גזל כזית תרומ' והי' שוה פרוטה א"כ נעשה מעשה אחד בשני עבירות נפרדות אשר משכחת לעבור כל עבירה בפני עצמה רק עכשיו נידון שעבר האדם השני עבירות במעשה אחת ויתחייב בעבור שני עבירות אשר אינם אגודים להיות תמיד ביחד:
אך משכחת שני עבירות במעשה אחת אשר המה אגודים וצמודים יחד כגון באיסור מעילה שנהנה מן ההקדש בדבר שדרכו להנות או פגם בהקדש בדבר שדרכו לפגום והנאה או הפגם הוי בשוה פרוטה עיי' פ"א מה' מעילה הל' א' וגזל האיש מן ההקדש ואמרה התורה שיתחייב בתשלומין כמו אם גזל מהדיוט פרוטה רק יען שחמור גזל גבוה

מגזל הדיוט יקבל גם מלקות יען שעשה זה להנות מקדשי שמים א"כ באו שני עבירו' איסור גזל ואיסור מעילה ביחד היינו שני חיובי' על מעשה גזל אחת והמה אגודים שלא משכחת איסור מעיל' בלא איסור גזל דכל נהנה מפרוט' גזל מהקדש וגם נהנה מקדשי שמים ולא יתפרדו לעולם כמובן:

והנה אנן ילפי' מועגשו אותו כדי רשעתו משום רשעה אחת אתה מחייבו ואין אתה מחייבו משום שתי רשעיות עיי' גמ' כתובות הכוונה אם שם העבירה אחת היא אז משום רשעה אחת אתה מחייבו אפי' שתי עונשים ממון ומלקות אבל אי אתה מחייבו שתי עונשי' משום שתי רשעיות משום שני שמות עבירות ובעבור זה נקטו חכז"ל משום רשעה אחת אתה מחייבו אפי' כמה עונשי' אבל אם יש במעשה אחת שתי רשעיות אז אי אתה מחייבו משום שתי רשעיות:

ומעתה דברי הרמב"ם על מקומם יעמודו דבה' תרומות שהם ב' עבירות נפרדות איסור גזל ואיסור תרומה רק אירע שאדם זה עבר ב' עבירו' נפרדו' במעשה אחת אז אין אנו רשאי' לענוש ב' עונשי' בעבור ב' עבירות הנעשי' במעשה אחת לכן לוקה ואינו משלם ממון אבל בה' מעילה שבאו ב' עונשי' על עבירה אחת אז פסק הרמב"ם לוקי' ומשלם והבן ויבואר עוד לקמן בסברא אי"ה:

ובזה מיושב קו' תוס' פסחי' דף כ"ט וכתובו' דף ל' דהקשו הסוגי' אהדדי למה משלם אם אכל תרומת חמץ בשוגג וע"כ כיון דגלי גלי וא"כ קשה מן האוכל תרומות הקדש יעו"ש ולפמ"ש ניחא דבהקדש הוי תמיד ב' עונשי' על עבירה אחת וזה הוא מסברא דמחייב כמש"ל ולכך אם הוא עוד חמץ פטור דנעשה עכשיו ב' עונשי' על ב' עבירו' אבל בתרומה דהוי תמיד ב' רשעיות אף דלא הוי חמץ ולכך אמרי' כיון דגלי גלי ודו"ק:

ומיושב בזה קו' הצל"ח שהקשה למה נקט הגמ' הדין בשוגג לענין מעיל' ואליבא דרנחב"ה דהוא שלא כהילכתא ולא נקנו הגמ' לענין אם אכל הקדש במזיד דפטור דאין לוקין ומשלם וצע"ג ולפמ"ש ל"ק כלל דבשלומא חמץ דהוא איסור בפני עצמו וכן הקדש הוי איסור בפ"ע ובפעם הזה באי' שני עבירות במעשה אחד אז הווין ב' רשעיות אבל בהקדש גרידא הוי ב' עונשי' על רשעה אחת וזה לא נתמעט מן וענשו אותו כדי רשעתו כמש"ל בבירור הדברי' ודו"ק [ועיי' בב"מ דף צ"א וברמב"ם פי"ג משכירו']:

וכאשר הצעתי הדברים לפני י"נ הרב הגאון העמקן מהו' אהרן זינגער נ"י בק"ק מט"ד קלס את הדבר ושמח בו עד מאוד רק השיב לי שקשה לו א"כ מאי אמרו במכו' דף ד' ע"ב דר"מ סובר בכל מקום לוקי' ומשלם ויליף ממוציא ש"ר דלוקה ומשלם וקשה הא שם

באו שני עונשים על עבירה אחת על שהוציא ש"ר על בתולת ישראל א"כ גם רבנן מודי' דלוקי' משלם אבל בכל שאר ענינים מנ"ל אף כל לוקה ומשלם והוא קו' גדולה וצע"ג:
והשבתי לו לבאר הדברים בעזה"י דלכאורה לפי מה שבארתי לשון חכז"ל משום רשעה אחת אתה מחייבו היינו העבירה ובעבורה אתה מחייבו אפילו כמה עונשים אבל משום שתי רשעיות היינו ב' עבירות במעשה אחת אז אי אתה מחייבו משום שני העבירות הגם שנכון בלשון עכ"פ טעמא בעי למה נחייב שני עונשים על עבירה אחת אם אין אנו מחייבי' ב' עונשים על ב' העבירו' ומדהא דמחייבי' כמה מלקות על עביר' אחת כגון אכל נמלה לוקה חמש אכל צרעה לוקה שש אין ראי' דשאני התם דכל העונשים מסוג אחד שלוקי' אותו שש פעמים מלקות אבל מלקות וממון הוין העונשי' משני שמות והא ראי' דאפי' אם התאחד כמה עבירות משמות נפרדות במעשה אחת לוקי' שמונה עיי' פסחים דף מ"ו יש חורש תלם אחד וחייב משום שמונה לאוין וע"כ יען דכולהו שם עונש אחד שמונה מלקו' אבל ממון ומלקות המה שני סוגי עונש וצע"ג:
ונלע"ד בודאי במעילה שעיקר העבירה הוא החסרון אשר חיסר מרשות גבוה דמה לי גזל גבוה ומה לי גזל הדיוט כמו בגזל הדיוט הקפי' תורה על חיסור ממון חבירו ואם עבר וגזל צריך לשלם לו כך הוא בגזל גבוה עיקר העבירה שחיסר רשות גבוה רק בגזל הדיוט אם עבר וגזל ועבר על מימרא דרחמנא יש לו תיקון אם משלם הגזל מנותק גם העבירה אבל בגזל גבוה צריך לשלם כמו בגזל הדיוט ועל שעבר אמימרא דרחמנא שגזל מן ההקדש ונהנה מקודש חייב מלקות אז כיון שהמלקות הוא מסובב מן הגוף עבירה שהוא חסרון ממון הקדש אז השכל מחייב שבודאי יתקן גם גוף העבירה שהוא תשלומי ממון הגם שהוא ב' עונשי' על מעשה אחת לא מיעטה התורה ובעת נ"ל ראי' ברורה דנהנה מן ההקדש הוי העבירה חסרון ממון מרשות גבוה שלא נאמר דחפץ הקדש לא נחשב לממון רק כל העביר' שהנאת הקדש הוי עביר' כמו אכילת חלב מדאמרי' בכריתות דף ח"י ע"ב נהנה ונהנה אפי' מכאן ועד ג' שנים חייב דכתיב כי תמעל מעל ופריך ונימא יוכ"פ שבנתיי' מכפר ומשני יוכ"פ מכפר על איסור ולא על ממון יעו"ש א"כ מבואר דממון הקדש לא נחשב לאיסור בלבד אלא מה לי שגזל מהדיו' שאין יוכ"פ מכפר ומה לי שגזל מהקדש ודו"ק:
אמנם במוציא שם רע דתורה חידשה יען שעשה נבלה בישראל להוציא ש"ר על בתולת ישראל א"כ ענש יענש בשני עונשי' בממון ובמלקות ואין כאן לחקור שהממון יהיה המסובב מן המלקות או שהמלקות יהיה מסובב מן הממון רק שני עונשי' חייבה התורה על הנבלה אשר עשה בהוצאת ש"ר אז בודאי השכל גוזר אם הקב"ה מצוה לחייב שני

עונשים נפרדי' בעבור עבירה אחת מכ"ש שיש להעניש ב' עונשים נפרדי' בעבור ב' עבירו' וזה שאמרו יליף ממוציא ש"ר אף כל לוקה ומשלם ולכאורה יפלא מאי בעי כאן מן כל לוקה ומשלם בכל התורה הלא די באמרו ה"ה בעדים לוקי' ומשלם דעל עדי' זוממי' קאי וצ"ע ולפמ"ש נכון דר"מ יליף במכ"ש בכל שאר לוקי' ומשלם דהווין השני עונשים נפרדים עכ"פ מעבירות נפרדות ועיי' בתוס' בפי' הסוגי' במאי פליגי ר"מ ורבנן ובחידושי ריטב"א שם כנלענ"ד ברור בעזה"י ועי' בתוס' בב"ק דף ד' ויובנו לפי דברי ועיי' בקצו"ח סי' ת"י ויש לי מבוכה רבה מכמה מקומות פעם לבנות ופעם לסתור ובכל זאת אקוה שהנחני ד' בדרך אמת בזה:

ואגב גררא אזכיר לך שראיתי בשב שמעתא מקצו"ח שמעתא ו' פ"ד דהוכיח מקו' תוס' מעילה דף כ"א שהקשו שפרוטה של הקדש יבטל בתוך הכיס דע"כ דבממון הקדש אין לנו לדון רק על שם איסור שבו אבל לא נחשב לממון דאל"כ איך שייך ביטול על ממון יאכל הלה וחדי אלא ודאי אין בו תורת ממון אלא תורת איסור יעו"ש ולדעתי פלא בעיני מגמ' כריתות דף ח"י שהבאתי למעלה דאמרו אין יוה"כ מכפר אלא על איסור ולא על ממון ודוחק בעיני לפרש יען שהוא חייב ממון לכפר העון של איסור וצע"ג:

ולסיום אעתיק לך דבר קטן מקונטורס שלי בסוגי' דתרומ' חמץ נסתפקתי אם אכל כזית תרומה ולא היה בשוה פרוטה דהוי הדין דמחויב לשלם אם צריך לשלם לאותו כהן שגזל ממנו או לא מי נימא בשלומא בכזית דשוה פרוט' הוי גזל שאינו מוחל אז צריך לשלם לבעליו אבל בפחות מפרוטה דמוחל עליו הגם שתורה גילתה כאן שצריך לשלם שיהיה לו כפרה עכ"פ יש לו רשות ליתן לכל כהן שירצה או נימא שדוקא לבעליו צריך לשלם אך משבשתא הוא דהא בכזית ואין בו שוה פרוטה דצריך לשלם ילפי' מאיש כי יאכל קודש ושם כתיב ונתן לכהן את הקודש את שגזל ממנו ישלם א"כ נגלה דצריך לשלם דוקא לבעליו כמובן אבל טעמא בעי ונ"ל דהטעם הוא כך דבאמת גם פחות משוה פרוטה הוי ממון דהא בן נח נהרג עליו רק בישראל פטור דבעלים הוא הנגזל מוחלים על ממון פחות מפרוטה אם כבר נגזל ממנו אבל כל זה אם הגזלן יוכל לעכב לעצמו אז הוא מוחל לו אבל בתרומ' דבכל אופן יצרך הגנב לשלם השו' וא"כ מהכ"ת נימא שמוחל על ממונו כדי שיאכלו אחרים כחו ודו"ק ולפ"ז מיושב קו' אור חדש למה לא ילפי' דין דכזית הנ"ל מקרא הקודם וכל זר לא יאכל קודש ותי' דלא הוי ידעי' שצריך לשלם וקשה אי הטעם משום כפרה מהכ"ת שלא ישלם לכפר עון שלו ולפמ"ש נכון דמסברא לא הוי ידעי' רק דצריך לשלם אבל יוכל ליתן לכל כהן שירצה אבל השתא דילפי' מאיש כי

יאכל וכתיב בו ונתן לכהן את הקודש ידעי' שאפילו בפחות מפרוטה צריך ליתן לבעליו דוקא ועיי' בש"מ בסוגי' דגר קטן מטבילין ע"ד ב"ד יעוש"ה:

ב מה שהקשית למה צריך להפריש דמים הא יש ספק ספיקא דילמא לא הכניס דרך שער ולא נתחייב כלל ואת"ל שהכניס דרך הבית דילמא נתן מעשר והוי ס"ס מעלי' עיי' ש"ך סי' ק"י בשם מנחם עזרי' קו' זו לא נ"ל מכמה טעמים (א) דרוב מכניסי' דרך שער הגם שפלתי בבית הספק בד"ה והנה חקר ג"כ על דמאי דילמא הכניס דרך גגין היינו שלא יהי' איתחזק איסורא דעכ"פ יש מיעוט שעושי' כן אבל בודאי הרוב מכניסי' דרך פתח הבית עיין בט"ז יו"ד סי' ק"ץ ברוב דמי' באי' בהרגשה יעו"ש. (ב) א"כ אי המוכר אומר שהכניסם דרך פתח הבית שהוא נאמן על חפצו ועיי' בש"ך סי' קכ"ז יהי' צריך להפריש ומחזי כחוכא (ג) דלמא למחר אחר שכבר אכל יתברר שהכניס דרך פתח הבית והוי רק ספק חסרון ידיעה לכ"ע] דאולי שכנו ראה שהכניס דרך שער וק"ל:

ואודיעך כלל אחד אשר חדשתי בעזה"י בספיקא דאוריי' ובספק ספיקא אי צריך לברורי עיי' בטו"א חגיגה דף ד' דפריך הגמ' בטומטום איצטריך קרא למעוטי ספיקא ונתקשה הגאון הלא איצטריך קרא דספק דאוריי' לחומרא ואיצטרך קרא למעט יעו"ש:

ונלע"ד והוא דאבאר יש לנו ב' אופני ספיקא דאורייתא בגברא הן לענין איסור או לענין מצות (א) כגון אדם גדול מישראל שבודאי מחויב הוא באיסור אכילת נבילה או טריפה רק נולד לו ספק אם חתיכה הנ"ל היא נבילה או טריפה או לא אבל עכ"פ הוא נכנס בודאי להיו' בר חיוב על שם איסור נבילה או טריפה וה"ה במצוה שיש ספק אם השחיטה יצרך לכסות הדם או לא או ספק אם אכל כשיעור שצריך לברך ברכהמ"ז או אם כבר נכנס שבת ויו"ט או עדיין הוא חול וכדומה שעכ"פ הוא מחויב באותו שם מצוה רק יש ספק על מעשה הנ"ל אם גם עתה צריך לעשות מעשה מכח אותו חיוב שלו שנכנס בעול מצות [בין תבין שבחרתי במשל שלא יהי' חזקת איסור או חזקת חיוב] (ב) כגון תינוק המושלך שנמצא ספק נולד מעכו"ם או מישראל ויש כאן ספק אם הגוף הנ"ל נכנס בחיוב תרי"ג מצות או לא או ספק כהן או ישראל ויש ספק אם נכנס גוף זה באיסור טומא' מת או לא או אם נכנס בחיוב מצות פדיון הבן או לא וכדומה או ספק זכר ספק נקיבה שיש ספק אם הגוף הנ"ל נכנס בחיוב מ"ע שהזמן גרמא או לא וכן תינוק ספק אם הגיע לי"ג שנים ויום אחד ונכנס לחיוב עבירות ומצות או לא שבכל הנך יש לפנינו בבטח חפץ איסור או חיוב המצוה אבל יש ספק אם נכנס גוף הנ"ל כלל בסוג מצוה הזאת או בתורה הזאת:

והנה אם האדם בודאי בר חיוב של סוג איסור הנ"ל או של חיוב מצוה הנ"ל רק נולד על הך חתיכה או על זה הזמן ספק אז בודאי השכל מחייב דנימא כיון דגברא נכנס בחיוב הנ"ל גם הספק אסור לו אבל בכל הספיקות אם הגוף נכנס כלל בחיוב מצוה הנ"ל והוי ספק בעיקר החיוב של אותו סוג מצוה או תורה בכה"ג ספק דאורייתא להקל אליבא דכ"ע ושפיר פריך הגמ' בטומטום ספק זכר ספק נקבה איצטרך קרא למיסר ספיקא ומכ"ש ספק ספיקא בעיקר החיוב לכ"ע מותר ולא צריך לברורי והבן זה ויש באופן ספיקו' בעיקר החיוב עוד הבדלי' בכל משלי' שאמרתי שיש הבדל בספק גוי שהוא ספק בכל עיקר קבלת התורה ובין ספק כהן או ישראל וכן יש הבדל בין כהן ספק ובין תינוק שנכנס עכ"פ בחיוב הר סיני על אחר שנת י"ג בכל זאת לא מנעתי מלהודיעך רק שורש הדבר ואם תמצא כנגד הכלל סתירה מש"ס וראשונים תודיע לי וספק נזירות הוא אצלי בחקירה לאיזה סוג יהיה ואי אפשר להודיעך כעת כי לא זכיתי עדיין לברר הדבר בכל המקומות אשר רעיוני נבוכו בו:

ועתה אהובי תלמידי נ"י מחול לי שלא אשיב לך על יתר התורה כי לא אחפוץ לסתור מה שבנית עלה והצלח עד עולם ואי"ה אעתיק איזה פליאות אשר כתבתי על ספר אמרי אש של אדמ"ו הגאון הקדוש ז"ל ואכתוב אותם לבנו הגאון הצדיק הרב נ"י אולי אשמע ממנו דבר ותראה אותם שם ואם יהיה בפיך מענה תודיעני במהרה ואתן, תודה לאלף:

סימן צד

נשאלתי מאשה אחת אשר מבית אמה היא למודה לבדוק בשבעה ימי ספירת נקיים בעומק צוואר הרחם בכל חורין וסדקין אבל זה כחצי שנה היא מקולקלת ע"י בדיקה הנ"ל שבנקל לא תוכל לטהר לבעלה ושאלה לרופאי' ואמרו שהיא מקולקלת בצואר הרחם ע"י שתמשמש בעומק בחורין וסדקין ולכן נפשה בשאלתה אם אין להקל שתבדוק רק במעט אותו מקום שאם לא נתיר לה לא יודעת מה תהי' באחריתה כי בעלה ממר לה מאד:

הנה עיי' בב"י יו"ד סי' קצ"ו שהאריך שצריך בדיקת חורין וסדקין כל שבעה אבל הנוב"י בסי' מ"ו בתשובותיו ליו"ד ח"ר יצא לחדש דמהני קנוח לכל הפחות בשאר ימי' רק בהפסק טהרה וביום הראשון יהי' בדיקת חורין והביא ראיו' ברורו' מגמ' דבת שבע קנחה בי"ג מפות יעו"ש ותמצא נועם: ולע"ד אחר מכ"ת ז"ל נ"ל להוכיח דרמב"ם סובר שאינו קנוח לבעלה דוקא בדיקה ולא כמו שכ' הנוב"י דלבעלה אקרי קנוח בדיקה ומ"ש בפ"ו מא"ב בדיקה הוא רק קנוח:

ואקדים דנ"ל דבודאי לרמב"ם אינה מותרת לבדוק אחר הביאה בכדי שיעור חטאת כונו שהוכיח הרה"מ בפ"ד שם דר"י אמר לא תבדוק אם כן לבו נוקפו ופורש אמנם אחר שיעור חטאת כ' הרמב"ם אפי' אשה שיש לה וסת צריך בדיקה ולכאורה קשה למאי צריך בדיקה הנ"ל אי לענין לחייב קרבן אי אפשר דהא הוי לאחר שיעור חטאת ואי לענין לידע שהיא טמאה ואסורה לשמש מכאן ואילך הא לענין זה סגי אם תבדוק עצמה אחר שיעור כדי שתרד מן המטה ותהי' היא טמאה ולא יסופקו כלל דלמא שימש עם הטמאה וגם הא אם כל הבדיקה היא לדעת אולי היא טמאה ואסורה לשמש עוד הי' טוב יותר לבדוק בחורין וסדקין אולי תמצא דם ותהי' אסורה על הבעל הגם שלבעלה אמרי' כותלי בית הרחם לא מוקמי דם עכ"פ הא כל בדיקה לאשה שיש לה וסת הוי רק מכח חומרא אולי תמצא דם שבא בשעת שימוש תיחוש נמי לזה אלא כך נ"ל בודאי בדיקה שאשה בודקת להציל הבעל שלא יכשל באיסור כדה בודאי צריך בדיקה בחורין וסדקין דאולי תמצא דם דבודאי אם דבר זה אי אפשר שכותלי בית רחם יעכבו דם גם לטהרות כא הי' חשש רק דרוב דמי' באים מיד ומיעוט מעכב ואיכא לברורי בבדיקה ולא סמכי' על הרוב לכתחיל' ועי' במג"א ה' ציצית סי' ח' ואם להפסק טהרה פשיטא דצריך בדיקת חורי' וסדקים והוא דכבר בירר הגאון מחצית השקל בסי' ח' על סתירת מג"א דבר נכון כל מה דאנו רוצי' לסמוך על חזקה בלבד צריך לברר היכא דאפשר כמו בציצית אמנם אם יש רוב כגון חזקת כשרות של בהמות שאין אנו בודקי' אחר הטריפות יען שרוב הוא גדול מחזקה דרוב וחזקה רוב עדיף אז אין צריך לברר אבל אם יש חזקה מנגדת לרוב אז גם ברוב צריך לברר כגון בדיקת חמץ יעו"ש:

וא"כ באשה שיש חזקת טומאה כנגד ואנו רוצי' בהפסק טהרה לסתור חזקת טומאה ואיכא לברורי אם פסקה בטהרה בודאי צריך לברר אלא אפי' בלא הפסק טהרה ג"כ צריך לברר והוא בשלומא אם אנו סומכי' על חזקה ואין מתחילי' לברר בודאי ניחא אבל אם אפי' בתוך הזמן שבין וסת לוסת שיש לה חזקת טהרה ואעפ"כ אין אנו סומכי' שלא לבדוק כלל וא"כ חזקה גרועה היא ומתחילין לברר אז צריך לברר לגמרי אבל לברר חצי הדבר זה לא פועל כלל אי אנו סומכי' על החזקה לא נברר כלל ואם אין סומכי' אז צריך בדיקה לגמרי ודוק ולדעתי זה כוונת הרשב"א שכ' אי חושש לה אפי' לחורי' וסדקי' חושש לה ואם אי אתה חושש לחורי' וסדקי' למה את מצריך בשאר מקומות והנוב"י השיב יען דלטהרו' חששו לכותלי בית רחם מוקמי דם ולבעל לא חששו לטמא למפרע וכמו לענין לטמא למפרע לא חיישי' וסמכי' אי הוי דם מעיקרא הוי אתי ה"ה בבדיקה:

ולפמ"ש לק"מ דבודאי שכבר מצאה האשה דם ואנו דנין לטמא לבעל להיות בועל נדה למפרע סמכי' על הרוב דדם מעיקרא אתי וכתלי' לא מוקמי דם דשם לא שייך איכא לברורי אבל כאן אם אנו סומכי' על הפסק טהרה פעם אחד כמ"ש הרמב"ן ויש לנו חזקה ולמה מצרכי' בדיקה ככל וע"כ חזקה גרועה היא ואיכא לברורי צריך לברר או כמש"ל דבכל חזקה אם איכא לברורי מבררי' וצריך לברר היטב ולא לחצאי' דאין זה בירור ואם אתה סומך על החזקה לח תהי' צריכה בדיקה כלל כנלע"ד ברור:

ובזה מיושב עוד מה שהשיג הנוב"י וס"ט על הרשב"א שהשיב על הראב"ד איך יהי' איסור הבעל בכרת קל ממעלות הטהרות והשיבו הגאונים הא חזי' דלבעל' לא צריכה בדיקה ולטהרות צריכה בדיקה ועוד דכמה דברים החמירו בטהרות בעניני חציצות והס"ט השיב הא חזי' דחמור לענין לטמא למפרע ע"ש:

ולפמ"ש בודאי במה דהחמירו בטהרות מצד חומרא ולא מצד הדין אז ל"ק על לבעלה דקל הוא דלבעלה חולי' הוא אבל מה שהצריכו לגבי בעל ע"כ אינו מצד חומר' דהא חזי' דאמרו דלבעלה לא צריכה בדיקה יען דסמכי' על החזקה ומחמת מעלות טהרות חיישי' להחמיר מכח חומרא וכיון דחזי' דמה שנוגע לבעל לא עשו חומרו' רק מה שמצד הדין ואז מה שנוגע מן הדין בודאי הבעל חמור שהוא כרת ולפ"ז בתוך שבעה נקיים ולהפסק טהרה שאם הוא מצד חומרא הא לבעל לא עשו חומרא רק מה"ת צריך הפסק נקיים ספורי' לפנינו ואז מה שנוגע מצד הדין הבעל חמור וממילא ל"ק מן מטמא למפרע בטהרות ולא בבעלה יען ששם אדרבה שרוב אינו מעכב הדם בכותלי בית רחם ומצד הדין אינו מטמא למפרע רק עשו חומרות בטהרות אבל מה שנוגע להפסק נקיים לא שייך זה כנלענ"ד נכון:

והנה לשיטת הרמב"ם דאשה שאין לה וסת צריך בדיקה וצד הדין אפי' קודם השימוש ה"ה אפי' אשה שיש לה וסת מצד צניעות והוי הבדיקה לברר שלא יכשל באיסו' נדה צריך בחורי' וסדקי' דכל מה דאיכא לברר צריך לברר זה הוא לענין בדיקה קודם התשמיש:

אמנם בדיקה שאחר התשמיש דאז מה שעבר עבר וחטאת ליכא דהא הוי שלא בשעת וסתה ואנוס וגם שהוא אחר שיעור חטאת כמ"ש הרה"מ ואם לדעת להציל מכאן ואילך הי' מצד השכל שיהי' ג"כ בדיקה דוקא דהא איכא לברר וגם הי' כדי אחר שיעור כדי שתרד מן המטה ומה תבדוק בכדי שתטול ויהי' ספק שמא בעל אותה בנדתה ומדברי רמב"ם משמע שבודקת בכשיעור כדי שתטול עד מתחת הכר שכ' בפ"ד מא"ב הל' י"ד וז"ל ומקנח האיש במטלית נכונה לו ואשה מקנחת במטלית נכונה לה ורואי' שמא

ראתה דם בשעת תשמיש והנה אם היא תבדוק בכשיעו' כדי שתרד אז א"א לדעת שהי' דם בשעת התשמיש וכך הי' לו לכתוב ותראה אולי בא דם מחמת התשמיש כמובן:
לכן נ"ל דמלשון הרה"מ משמע שרק בכשיעור שיש קרבן אסורה לבדוק עצמה שאז לבו נוקפו ופורש אבל בכשיעור כדי שתטול עד הגם שטמאי' מס' כמו שמבואר פה משגגות עכ"פ כיון דפסק הרמב"ם שליכא קרבן הגם שהוא ס' דאורייי' אז מצרכי' לבדוק אולי תראה דם ויהי' ס' דאורייי' שהי' דם בשעת תשמיש ואם יהי' כן ג' פעמים אז היא אשה שרואה דם בשעת תשמיש ואסורה לבעלה וזה שדייק הרמב"ם ורואי' בהם שמא ראתה דם בשעת תשמיש דזה הוי תכלית הבדיקה אחר תשמיש אבל לא כ' אחר התשמיש מיד דבאופן זה כ' בפ"ה משגגות דהוי חטאת ואז אסורה לבדוק מדר"י אבל אחר שיעור חטאת תקנח כדי לדעת אם היא אשה שתראה מחמת תשמיש ודוק אבל זה דוקא אם תקנח אז הוי עכ"פ ס' דאורייי' אבל אם תבדוק אז הוי אחר אחר ולא נדע שהיא רואה מחמת תשמיש [הגם שס"ט כ' בסי' קפ"ז דשיעור כדי בדיקה הוי ג"כ ס' דאורייי' אבל גם זה הוכיח שם דאם העד אינו בידה לבדיקה אז הוי אחר אחר ומסתמ' עד אין בידה לכך צריך דוקא קנוח] ולכך אחר התשמיש שכל הפעולה רק כדי לדעת אם אינה רואה מתשמיש צריך דוקא קנוח ולא בדיקה ולפ"ז מדויק היטב לשון הרמב"ם שכ' בהל' י"ד מקנחת האשה במטלית שלה ובהל' ט"ו כ' והבגד שמקנח בו נקרא עד שלו ובגד שמקנחת היא נקרא עד שלה יען שהתחיל כדרך בני ישראל ובנות ישראל לבדוק עצמם אחר התשמיש וכיון שקאי על הבדיקה שאחר התשמיש כתב אח"כ קנוח ובהל' ט"ז הצנועו' אין משמשות עד שיבדקו עצמן קודם התשמיש ואשה שאין לה וסת אסורה לשמש עד שתבדוק יען שקאי על הבדיקה שקודם התשמיש כתב לשון בדיקה כמש"ל ודוק ובהל' י"ז כ' אלא מקנח הוא בעד שלו והיא בעד שלה אחר כל ביאה וביאה וכ' עוד בהל' הנ"ל שמשה מטתה וקנחה בעצמה ואבדה יען דבהל' הנ"ל הוא בדיקה לאחר התשמיש כ' לשון קנחה ודוק ובהל' ח"י וי"ט שאיירי הכל בבדיקה שאחר התשמיש שאז כל הנשים צריכי' קנוח כמש"ל בהל' י"ו לכך מדייק חזקתו מן הקנוח וכן כ' קנחה עצמה בעד הבדוק קנחה עצמה בעד שאינו בדוק ודוק ומפני שמקדים שכל קנוח אחר התשמיש הוא מטעם לדעת שראתה בשעת תשמיש ולפ"ז יש לצרף אפי' ביאה ראשונה דהא בדקה עכ"פ בכשיעור ס' דאורייי' מה לי קרבן או לאו עכ"פ ספק דאורייי' הוא וצריכה גט ולכך כ' מיד דין ראתה דם מחמת תשמיש שגם ביאה הנ"ל נחשב לג' ביאות שמותרת לו ודוק וקאי על לעיל מי שראתה דם בשעת תשמי' הוי הדין כמ"ש ודוק:

ולפ"ז מיושב ראי' נוב"י מבת שבע דנהפוך הוא יען שבדק' י"ג מפות אחר התשמיש כמו שהביא בשם רש"י לכך אמר י"ג מפות קנחה בת שבע דבדיקה לא מהני אחר התשמיש רק קנוח ומזה גופא הוכיח רש"י שפי' שקנחה בין תשמיש לתשמיש דילמא הוי הפי' קודם כל תשמיש כמ"ש נוב"י בהג"ה שם ולפמ"ש ניחא דקודם התשמיש לא מהני רק בדיקה לאשה שאין לה וסת הוי חיוב ולאשה שיש לה וסת עכ"פ אם תרצה להיות מן הצניעות צריך דוקא בדיקה ודו"ק:

ובפ"ו מא"ב כ' זבה שבדקה בדיקה דוקא יעו"ש בנוב"י וברוך ד' שהנחני בדרך אמת ומצאתי ראי' לדברי מלשון הרמב"ם בפכ"ה ה' אישות הל' ז' כמו שאבאר וז"ל הנושא אשה שאין לה וסת וכו' הר"ז לא תשמש אלא בב' עדים שבודקת בהן עצמה אחד לפני התשמיש ואחד אחר התשמיש עכ"ל הנה כ' לשון בודקת יען שהוא רק שם על בירור הדבר וכמו שמתחיל בפ"ה מא"ב דרך בני ישראל לבדוק עצמם ומפרש קנוח יעו"ש וכן כאן מתחיל שצריכה ב' עדים לבדוק לברר הדבר אם אסורה לו וז"ל בהל' ח' ואעפ"י שמום גדול הוא זה לא הפסידה כלום שהרי בודקת עצמה קודם ומשמשת הרי שבודקת עצמה ונבעלה ובעת שקנתה עצמה היא והוא נמצא דם אם אירע זה ג' פעמי' אסורה לישב עם בעלה עכ"ל ראה בעיניך שעל קודם התשמיש כתב ב' פעמים לשון בדיקה ועל הבדיקה שלאחר התשמיש כ' לשון קנוח כמש"ל ומה שהביא ראי' בנוב"י ומדברי רש"י בדף ט"ז שכ' וז"ל או תשמש לאור הנר ותבדוק לאחר התשמיש עד שקנחה בו עכ"ל מזה הביא ראי' דקנוח סגי יעו"ש ולפמ"ש נהפוך הוא יען דשם הוי הבדיקה שלאחר התשמיש צריך דוקא קנוח אבל קודם התשמיש בדיקה מעלי' בעינן ודוק ועיי' בפ"ז מא"ב הל' י"א י"ב י"ג י"ד וט"ו הכל מבואר שכ' לשון בדיקה בכל המקומות וכן מורה לשון המתני' כל הנשים המרבים לבדוק משובחות ושם לבעלה איירי ונקט המרבי' לבדוק משמע שעכ"פ איזה בדיקה הוי חיוב:

ועוד אביא ראי' ממ"ש הרמב"ם בפ"ד ממשכב ומושב הל' ו' בתוך הלכה אבל אם לא עסקה בטהרות אינה צריכה בדיקה לבעלה שכל הנשים שיש להן וסת בחזקת טהורות לבעליהן כמו שבארנו והנה שם קאי על שם בדיקה שצריך בטהרות שהיא בחורי' וסדקי' וכ' דוקא אשה שיש לה וסת אינה צריכה בדיקה משמע אבל אשה שאין לה וסת צריכה בדיקה בחורי' וסדקים כנלע"ד: היוצא ממ"ש דודאי קודם הבעילה באשה שאין לה וסת ומכ"ש בהפסק טהרה בכל הנשים צריך בדיקה בחורי' וסדקים אבל אחר הבעילה דוקא קנוח ולא בדיקה כנלע"ד בשיטת הרמב"ם כמש"ל:

ואיידי דאיירי לא אמנע מלכתוב פליאה בעיני על הכ"מ בה' מו"מ פ"ד הל' ו' שהקשה הראב"ד על הרמב"ם הא אמרי' בגמ' אם אינה עסוקה בטהרות אפי' אשה שאין לה וסת אין צריך בדיקה ותי' הכ"מ דמ"ש בגמ' לא שנו אלא בעסוקה בטהרות זה דוקא בקודם הבעילה אבל אחר הבעילה צריך בדיקה כן כתב הרה"מ ולא אבין דבריו דשם השיג הראב"ד רק על הך דין של הרמב"ם דאשה שיש לה וסת צריך אחר התשמיש בדיקה מר"י שמנע מלבדוק ע"ז טוב דיבר הרה"מ אבל כאן השיג הראב"ד על אשה שאין לה וסת שמצריך הרמב"ם בדיקה הא מפורש בגמ' דבאינה עסוקה בטהרות לא צריך בדיקה קודם תשמיש עכ"פ ע"ז לא שייך תי' הרה"מ הנ"ל ושם תי' הרה"מ שסובר כר"ח יעו"ש והוא פלא להבין:

דבר זה שחדשתי על נוב"י ערכתי בשנת תר"ח לפני י"נ הרב הגאון ר' אהרן זינגער נ"י וזאת תשובתי על מכתבו אשר השיב לי:

סימן צה

שפעת ברכות והצלחות לראש האיש הגדול נודע בשערי תורה המפורסם החריף ועמקן סיני ועוקר הרים משנתו קב ונקי שבילי התורה נגלו לפניו קולע אל השערה עמקי ש"ס ופוסקים סדורי' לפניו ה"ה י"נ כמו"ה אהרן נ"י: אחד"ש אבוא לפניו להצדיק דברי ראשונים ולטייל על הערותיו כפי יד ד' הטובה עלי וחדשתי בו חדשו' וימחול כא לעיין בו ופה אל פה אדבר אתו אם ייטיבו לו:

ראשית מה שהקשה עלי הדרכ"ת נ"י אם אחר הבעילה דוקא קנוח א"כ איך פסק הרמב"ם במו"מ שם שעד שאחר הבעילה והני למעט מפקידה וצע"ג מאוד תמהתי דאני בעצמי אמרתי דאפשר עכ"פ בדיקה ג"כ דהא חיוב אשם תלוי הוי בשיעור הבדיקה רק אם האשה צריכה לפשוט ידה וליטול עד אז אי אפשר בדיקה זה מבואר ברמב"ם פ"ה משגגות יעו"ש רק באשה שאינה עוסקת בטהרה דכל הבדיקה היא משום חשש לדעת אם הוא רואה בשעת תשמיש שאז די אם תקנח עצמה בשיעור אשם תלוי ומסתמא אין עד בידה ומשום כך תקנו שתקנח עצמה דאם נאמר דתבדוק הלא עפ"י הרוב אין העד בידה ואז יהי' אחר אחר ולא נבוא על הבירור אבל באשה שעסוקה בטהרות שאנו צריכי' גם בדיקה בעבור חורי' וסדקי' אז באמת עשתה שהי' עד בידה ותוכל לבדוק ג"כ בשיעור הנ"ל ושפיר כ' הרמב"ם שהעד שקודם אין ממעט מפקידה אבל העד אחר הבעילה בכל אופן שהי' בדיקה מהני למענו מפקידה זה נכון ופשוט לפי ענ"ד:

ומה מאוד ישמח לבי שד' האיר עיני שמה שחלקתי שקודם הבעילה צריך בדיקה ואחר הבעילה קנוח כמ"ש שמצאתי לרש"י שס"ל כן וכן מורה לשון מתני' דרך בנות ישראל

משמשות בב' עדים והצנועו' מתקן להם שלישי לתקן את הבית ופי' רש"י אחד לו ואחד לה לקנח לאחר התשמיש והצנועות לתקן את הבית כלומר לבדוק לפני התשמיש להכין לבעלה עכ"ל הזהב מבואר דאחר התשמיש הוא דוקא בקנוח ולקודם תשמיש דוקא בדיקה ומזה המתני' כ' הרה"מ שהוציא רמב"ן דין שלו נכון מאוד שעומק המקום הוא נקרא בית כדאמרי' נשים מטמאין בבית החיצון זה נלענ"ד ברור כשמש ומזה הוציא המרדכי שרש"י סובר שעכ"פ אשה שאין לה וסת צריכה בדיקה ועי' בב"י בסי' קפ"ו וק"ל [ובאמת בער אנכי ולא אבין חוץ לרמב"ם למה נשנה דבר זה ג' פעמים במתני' בריש נדה המשמשת בעדים ובגמרא מסקי' תני' משמשת שהוא חיוב ובמתני' בדף י"א פעמי' שצריכה בודקת ובדף י"ב]:

ומה שהעיר כבודו נ"י למה לא כ' הרמב"ם בפ"ד ממו"מ צריכה להיות בודקת אחר התשמיש והאריך בזה על הנוב"י שסמך בזה על א"ב שאפי' בלא טהרו' צריכה בדיקה אף שדברי חכמה המה אינם נכונים בעיני יען שמשכחת לה נמי באשה שביום מחר יהי' זמן וסתה וביום לא תשמש ובעבור הטהרות צריכה בדיקה אבל בודאי בעבור לדעת אם תראה מחמת תשמיש לא צריכה בדיקה רק כיון שעכ"פ תבדוק עצמה בעבור ראית נדה חששו ג"כ לקנח בכשיעור כדי שתרד לדעת בעבור אם היא רואה בשעת תשמיש אבל אם בעבור בעילה לבעלה אינה בודקת נימא שתבדוק עצמה לדעת אם היא רואה מחמת תשמיש זה לא תקנו חכמים כנלפענ"ד נכון:

ובזה נכון מה שהשיג עלי הדכ"ת נ"י הלא וסתת דרבנן מהכ"ת ניחוש לזה לבדוק עצמה ובאמת גם אני מודה שבעבור זה לבד לא הי' מתקנין בדיקה אבל כיון שע"כ צריכה בודקת בעבור אם היא טמאה נדה לבעלה תקנו שתבדוק בכשיעור הנ"ל כן נרא' לע"ד וגם למה ניחא להדרכ"ת נ"י שרש"י כ' שאינה מותרת לבעל ראשון שלא יבא לידי כרת וקשה הא וסתת דרבנן אלא פשיטא שעכ"פ עבר איסור כרת באונס והלא חכמי' עשו שיגרש אפי' אשתו ראשונה שאמרו בסנהדרין כמה קשה גירושי' שהתירו ליחד ולא לגרש וכאן חששו לוסת אפי' לגרש וע"כ הגם שוסת דרבנן אעפ"כ חששו על איסור כרת כזה ובאמת נ"ל טעם נכון על זה דהנה בודאי גוף הוסת שנאמר שאסור לבעול עוד בזמן הוסת הוא מדרבנן אבל בודאי אם תוך הבעילה תרגיש אז בודאי יש לחוש כיון שע"י הרגשה ראתה ג' פעמי' באותו יום בחודש וטעתה שהוא הרגשת השמש והי' דם מסתמא גם היום הוא הרגשת המקור שכל דבר שנתחזק שע"י הרגשה בא דם הוי חזקה והיא תטעה שהוא הרגשת שמש כמ"ש כל אחרונים שקרוב הוא לטעות והחות דעת החליט שא"א לידע על בוריו בין הרגשת המקור והרגשת שמש עיי' בסי' ק"ץ ובפרט

נ"ל ברואה דם מחמת תשמיש שאמרי' שהאבר גורם על פי המקור אז בודאי רחוק לידע שהוא הרגשת המקור ואז יהי' נחשב למזיד גמור וחייב כרת ומפני זה גזרו שצריך לגרש שיש בו חשש איסור כרת ולדעתי חמור זה הוסת בעבור שאי אפשר להכיר הרגשת שמש אבל בשאר וסת בודאי הבעילה מותרת מדאוריי' אבל אם באמת הרגישה ולא נתנה אל לבה אם הוא הרגשת המקור היא קרוב למזיד והבעל מחייב חטאת וברואה דם מחמת אבר התשמיש שאי אפשר להכיר אז אם נתחזקה ג' פעמים הוי ספק דאוריי' אם תרגיש וא"א לבעילה כלל שלא יבא לידי טעות כנלע"ד הגם שידעתי שמש"ע ואחרונים ניכר שאינו רק איסור דרבנן גרידא ולדעתי יש לעיין הרבה:

ומיושב בזה חקירת הרא"ה על סוגי' דשבועות איך אפשר לחייב חטאת אם וסתת דרבנן יעו"ש ולפמ"ש נכון מאד דבודאי שמותר לבעול בזמן הוסת אולי לא תרגיש כלל ואם באמת תרגיש ירף ממנה מיד [ולרשב"א שם שחשש על רגע אחת עכ"פ אז הוי אונס] אבל אם היא הרגישה וע"ז יש חזקה שאם באותו יום בא הרגשה אז בא דם והוי חזקה דאוריית' רק שאנו נחוש ע"ז מתחילה שיבא דם ויבא באמת הרגשה זה הוא דרבנן אולי לא יבא הרגשה כלל וגם לא יבא דם אבל אם בא הסימן של הרגשה אז יש חזקה שבא דם שכבר נתחזקה ג' פעמים על סימן כזה כמו כל חזקה שבעולם ולפ"ז יש חילוק גדול בין שעת וסת אז אם הרגישה הגם שגוף הוסתת דרבנן אבל אם הרגישה אז הוא דאוריי' וחייב עליו כרת או אם אינו יודע דין זה של חזקה חטאת אם הרגישה ותלתה באבר התשמיש אבל שלא בשעת וסתה אז תוכל לתלות בהרגשת שמש והוי אנוס וע"ז גופא נלע"ד חידש התורה סמוך לוסתת ג"כ שאז קרוב שיבא דם כמו בזמן וסת ואם הרגישה ולא פרש ממנה נחשב למזיד או בשוגג חטאת וזה הוא עשה לפרוש מנשותיהן באבר מת אם תאמר ארגשה ומפני כך גם בת שבע קנחה דאם תרא' ג' פעמים דם בשעת תשמיש הגם שמותרת לבעול לו עכ"פ אם תרגיש בעצמה אז חיוב לפרוש מדאוריי' ואם לא הקדימני אדם לדעתי מקום הניחו לי להתגדר בו כי לדעתי יהי' זה יסוד לדין הנ"ל [ולפמ"ש יש להסביר למה חשו חז"ל לוסתת יען דמה"ת שצריך הרגשה אז ליכא חזקה דדילמ' לא תרגיש אבל כיון שרבנן אסרי דם בלא הרגשה ע"ז יש חזקה שתרא' דם וממנ"פ בלא הרגשה אסורה מדרבנן ובהרגשה מדאוריי' אבל בכל אופן אסורה אז חששו גם לוסתת בהרגשה ועיי' בט"ז סי' ק"ץ ודו"ק]:

אמנם אודות גוף הערה של הדכ"ת נ"י נ"ל לבאר דבר נכון בעזה"י שאין לרמב"ם בדיקה בעולם וז"ל רמב"ם בפ"ג מה' מו"מ הל' ד' הנדה והזבה וכו' וזהו הנקר' ממת לעת שבנדה כיצד אשה שהיתה טהורה ואין לה וסת ובדקה בשחרית ומצאה טהורה ובחצי יום

בדקה עצמה ומצאה דם וכו' ע"ש ונפלא מאוד בעיני למה נקט אשה שאין לה וסת הכי אשה שיש לה וסת וראתה בימי' שבין וסת לוסת ג"כ יש דין הנ"ל שמטמאת כ"ד שעות למפרע ויש חילוק בין פקיד' לפקידה כמבואר בגמ' בנדה ד' וברמב"ם פ"א מא"ב ובפ"ד כאן בהל' ז' ולמה לא נקט סתם אשה שבדקה שחרית ומצאה אח"כ והוא פלא גדול:

ונ"ל והוא דבמתני' בדף י"א לא מצינו במתני' רק בדיקת שחרית וערבית ובשעה שעוברת לשמש את ביתה אבל שתצרוך אחר תשמיש בדיקה לטהרות זה לא מצינו שם ורישא ומשמשת בעדים זה לאו בטהרות רק דמתני' אתנו לן דלבעלה צריך בדיקה ולאו דוקא בדיקה רק קנוח אמנם בגמ' אמרי' אר"י א"ר מתוך שצריכה בדיקה לטהרות בעי נמי בדיקה לבעלה נשמע שאחר תשמיש בודאי צריך בדיקה לטהרות ולבעלה קודם הבעילה ולכאורה הי' קשה לי למה לא אמר יען שצריך בדיקה אחר תשמיש לטהרות בעי נמי קודם הבעילה בעבור הטהרות ועיי' בס"ט בס"ק פ"ו שכ' שם לרי"ף אם בעי בדיקה אחר תשמיש בעי כמי בדיקה קודם מק"ו השתא מטהרות לבעלה אמרי' מכ"ש באותו נידן גופו אם צריך בדיקה אחר תשמיש שצריך ג"כ קודם הבעילה וצ"ע לכאורה: אמנם זה שיבוש בשלומא לבעל שבלא"ה אין אנו מצריכי' בדיקה ובעבור הטהרות עשו שגם לבעל צריכה בדיקה ומהני שפיר לראות אם בא דם אבל בטהרות אמר רב יהודא בעצמו לעיל דף ה' דמתוך שמהומה לביתה אינו ממעט מפקידה וא"כ אינו עושה פעולה לטהרות וע"כ שלבעלה עשו חומרא והנה לכאורה הגמ' שם צריך ביאור דפריך והא המשמשת קתני ומשני תני ומשמשת ורש"י נדחק שם מאד:

ונ"ל כי לענד"נ סברא אחת בודאי אם נאמר דאשה שאין לה וסת בעי בדיקה קודם תשמיש לבעלה אפי' אז יש חשש שהיא לא תבדוק יפה בחורי' וסדקי' מתוך שמהומה לשמש יעו"ש דהא האשה הנ"ל ע"ב צריכה לבדוק עצמה והיא מוכרחת לבדיקה ואינה בודקת רק לפטור החיוב אז אינה בודקת יפה דחוששת שמא אם תבדוק בחורי' יבא קלקול והיא משתוקקת לשמש אבל באשה שיש לה וסת שאינה חייבת מצד הדין רק אם תרצה להיות צנועה ואז אם היא רוצי' להחמיר על עצמה אולי יהי' טפה בכותלי בית רחם אז בודאי בודקת יפה דאם היא משתוקקת לשמש אז יראתה לנפשה מה לה לכנוס לצרה זאת לבדוק כלל וע"כ שאינה משתוקקת לבעילה ורוצי' להחמיר על עצמה אז בודאי תבדוק שפיר בכל חורי' וסדקים והנה הרמב"ם סובר דאשה שאין לה וסת צריכה בדיק' קודם תשמיש מצד הדין אז יש לחוש שאינה בודקת יפה בחורי' וסדקים דהא היא אינה בודקת בעבור טהרות דהא גם אם אינה עוסקת בטהרות היא צריכה לבדוק לבעלה וכיון שהוא לבעלה אינה בודקת יפה אבל אם היא יודעת שתבדוק רק בעבור הטהרו'

שעשתה מקודם ואשה יודעת שלטהרו' צריכה בדיקה בחורי' וסדקי' ובודקת שפיר רק אם היא תעשה הבדיקה לבעלה וגם מחויבת בה אז יש חשש הנ"ל ולכך נקט הרמב"ם אשה שאין לה וסת כדי לכתוב שאז אינו ממעט ודוק:

היוצא מזה אם הבדיקה חיוב אז לבעלה אז לא מהני לטהרות אבל אם באשה שיש לה וסת שאז לבעלה לא צריך בדיקה רק בעבור טהרות אז בודאי הוי בדיקה מעלי' הבדיקה שקודם תשמיש:

והנה בדף ה' דאמר רב יהודא עד שלפני תשמיש אינו ממעט ופריך א"כ פשיטא ומשני כדתנן בנות ישראל וכו' אב"א ב' בדיקות אצרכה רבנן וכי קתני הר"ז כפקידה אלאחר תשמיש ופריך המשמשת קתני ומשני תני ומשמשת ועיי' ברש"י שם שלשון המשמשת משמע רשות ומשמשת משמע חוב ורש"י נדחק שם לפרש:

והנה הרמב"ם פוסק כן בא"ב כתי' זה וסובר כמ"ש לעיל בודאי באשה שאין לה וסת שאז חיוב הבדיקה בעבור לבעלה גם אם אינה עוסקת בטהרות אז אמרינן מתוך שמהומה לביתה אינה בודקת שפיר אבל באשה שיש לה וסת אז באמת מהני הבדיקה שקודם התשמיש דכיון שזוכרת שבודקת בעבור טהרות אז בודקת שפיר וזה הי' קו' הגמ' איך אמרת שקודם תשמיש לא מהני הא המשמשת קתני משמע רשות וכיון שאינה חובה והאשה תעשה זאת או לצניעות או לטהרות ובודאי מהני ומשני תני ומשמשת שהבדיקה חיוב לבעלה והוא באשה שאין לה וסת אז לא מהני כיון שהבדיקה חוב ובזה נכון מאוד דאמרי' בגמ' ב' בדיקות אצרכו' רבנן וקשה איך שייך שרבנן אצרכוה הא אמרי' לקמן במתני' שהוא רק לצניעות ולשיטת רמב"ם נכון מאד דזה דוקא באשה שיש לה וסת אז הוא צניעות אבל באשה שאין לה וסת הוי חוב וז"ל רמב"ם בפ"ד ממו"מ וכל אשה בודקת בשעה שעוברת לשמש את ביתה מפני הטהרו' עכ"ל ולכאורה אין מובן לדבריו כיון דאמרי' דעד שלפני התשמיש אינו ממעט מפקידה וע"כ שבדיקה לפני תשמיש הוי לבעלה יען שצריך בדיקה אחר תשמיש לטהרות וע"כ לא הוי הבדיקה מפני טהרות וגם שנקנו שם מתחילה שבדיקת שחרית מהני לטהרות של לילה וה"ה להיפך ונקט שבדיקה לשמש את ביתה מפני הטהרות נשמע מדבריו כמו שבדיקה שחרית מהני לטהרות שקודם ה"ה בדיקת שימוש מהני ועוד דלא מזכיר שם שצריך בדיקה אחר תשמיש ואיך כ' שצריך בדיקה לפני תשמיש יען שצריך אח"כ ג"כ בדיקה הא לא הזכיר שם כלל בדיקת אחר תשמיש והוא פלא גדול אמנם הוא הדבר אשר דברתי יען דשם עוסק באשה שיש לה וסת אז מהני בדיקה שקודם תשמיש וזה הוא חיוב מדרבנן כמו בדיקת שחרית וערבית שחששו חכמים להציל טהרות שעשתה מקודם ולכך קתני

במתני' ובשעה שעוברת לשמש את ביתה והיינו באשה שיש לה וסת אז חיוב הבדיקה בעבור טהרות יען שבדיקה מהני אז אבל אחר תשמיש אין חיוב עלי' לבדוק מדרבנן שיש בידה שלא לעסוק עוד בטהרו' מכאן ולהלן אבל במתני' בריש נדה דשם קתני ומשמשת בעדים בלשון חיוב יען דבדיקה שקודם תשמיש לא מהני ויש חיוב בדיקה אחר תשמיש בעבור טהרות ג"כ להציל טהרות שעשתה קודם התשמיש דהא בדיקה שקודם תשמיש לא מהני באשה שאין לה וסת ועתה מזוקקי' דברי רמב"ם באשה שאין לה וסת הביא שלא מהני בדיקת קודם תשמיש ובדיקה שאח"כ מהני אבל באשה שיש לה וסת אז דוקא מהני בדיקה שקודם התשמיש ומבדיקת שאחר התשמיש באשה שיש לה וסת לא תקנו בטהרות כלל ואפשר שלא מהני בה בדיקת אחר תשמיש יען שלבעל חיוב דוקא קנוח ומה שהיא עושה בדיקה זה אינו חיוב ולא מהני ועיי' במ"ל שם הל' ד' ודו"ק:

ובזה יש לפרש למה תי' הגמ' אב"א ומדחיק עצמו ליתנו תחת המשמשת ומשמשת הלא כבר הי' לגמ' דרך ישר שלא נימא ש"ז כיסה את הדם יעו"ש ולפמש"ל נכון מאד דבודאי הסברא שחדשתי שאם הבדיקה אינה חיוב לבעלה רק שיודעת שעושה זאת לצניעות או לטהרות שחוששי' לטהרות לכותלי בה"ר מוקמי דם לבדוק שחרית וערבית קודם תשמיש הגם שלבעלה לא צריכה וסמכינן לכותלי בה"ר לא אוקמי דם ובטהרות חששו וחמור בעיני נשים ובודקת שפיר אבל בחוב לבעלה היא מקילה דהא יודעת שנשים שיש להן וסת אינן בודקו' לבעליהן וגם שאחר תשמיש גם לבעלה לא תעשה אלא קנוח אז הוא קל בעיני' כמש"ל ולכאורה רב יהודא א"ש לא ס"ל סברא זו דהוא גופי' אמר לקמן דאשה שאין לה ושת אינה צריכה בדיקה לבעלה ואף עפ"כ כ' כאן שבדיקה קודם תשמיש לא מהני וע"כ דלית לי' חילוק זה אבל הגמ' בעצמה ס"ל חילוק זה כמ"ש הרמב"ם וע"כ דין דרב יהודא אין לו התקיימת באשה שיש לה וסת ותי' אב"א ורמב"ם שפסק באמת שם לא כריא"ש לכך פסק שפיר בה' מו"מ ודו"ק:

אחר שכתבתי זאת עיינתי בפי' משניות וב"ה אשר הנחני בדרך אמת וז"ל שם במשנה ראשונ' ואמרו המשמשת בעדי' לא תבין ממנו שהאשה תשמש בלא עדי' אמנם ירצה בו שאם שמשה אשה ביתה אין מותר עלי' אלא בעדים עכ"ל ואח"כ הביא שמה שאשמועי' חז"ל שמהני בדיקת אחר תשמיש שלא נאמר תתפנה שכבת זרע ואח"כ וז"ל אמנם העד אשר תקנח בו קודם התשמיש כמו שיתבאר שזה מחייבה לא ממעט יעו"ש הנה הקדים הרמב"ם שבדיקת קוד' תשמיש הוא חיוב דהא כ' שאין מותר אלי' אלא בעדים וכן מסיים על בדיקה שקודם התשמיש היא מחייבת רק אח"כ ביאר מאי חידוש הוא שמהני

בדיקת אחר תשמיש משום ש"ז ובדף י"א כתב הרמב"ם ומשמשת וז"ל וכן כל המשמשת משמשת בעדי' ואחר התחיל בהבדל אחר וכל אשה שתעסוק בטהרו' תצרוך שתבדוק עצמה בג' עתות והם שחרי' וערבית וקודם התשמיש אמנם אם לא תהי' עסוקה בטהרות לא יחייב עלי' בדיקה קודם תשמיש לפי שעיקר אצלינו כל לבעלה לא בעי בדיקה ואפי' אשה שלא קבעה לה וסת לא תצטרך בדיקה לפני תשמיש ואין הלכה כר"י עכ"ל הנה מבוא' כמ"ש הרה"מ שמשמשת בעדים אכל הנשי' קאי שכתב כאן שאחר כך מתחיל באשה העסוקה בטהרות והנה הרמב"ם שחשב כל העתים שצריכה לבדוק בטהרות ולא מנה רק בדיקה שקודם הבעילה ולא לאחר התשמיש אפי' לטהרות אמנם לפמש"ל נכון הדבר דהא רמב"ם מסיים דאשה שאין לה וסת דאמר ר"י שאינה צריכה בדיקה לבעלה אין הלכה כר"י דבאמת צריכה בדיקה וע"כ המשנה בדף י"א שחשב בדיקת קודם תשמיש לטהרות כמו בדיקת שחרית וערבית שהוא מפני הטהרות להכשירם שלא יהי' ספק אם הם טמאים אבל בלא טהרות אינה צריכה בדיקה וע"כ באשה שיש לה וסת איירי מתני' וא"כ אין חיוב רק קודם התשמיש כמש"ל אבל במשנה ראשונה שדן על אשה שאין לה וסת כ' הרמב"ם שפיר שצריכה בדיקה קודם תשמיש לבעלה מחייבת ואז אין ממעות מפקידה רק בדיקה שאח"כ ממעטת ובזה נכון דאיך כ' שהיא מחויבת בעד שקודם תשמיש לבעלה דהא להיות מותר אלי' צריכה ב' בדיקות והוא בעצמו כ' לקמן שרק לטהרות צריכה בדיקה קודם תשמיש וביאר עוד במתני' באשה שיש לה וסת הבדיקה קודם השימוש הוי רק צניעות ולפמ"ש נכון דשם דן על אשה שיש לה וסת וכאן באין לה וסת וזה גופא נ"ל הוי הטעם דפסק דלא כר"י יען דלפי דבריו הוי בדיקה בשעה שעוברת לשמש רק לבעלה דלטהרו' לא מהני ואיך חשב דמתני' זה אצל בדיקות שחרית וערבית שהוא תיקון לטהרות ולפמ"ש לשיטת הרמב"ם נכון מאד:

ובזה יש להעלות לפרש דברי כ"מ אשר השתוממתי מאד באגרת ראשון שכ' על קו' הראב"ד במו"מ שמתני' משמשת בעדי' קאי על כל הנשים יעו"ש איך נתחלפו לו שזה על אחר תשמיש וכאן קאי קו' ראב"ד על בדיקת קוד' תשמיש יעו"ש ולפמ"ש נכון הדבר דאם המשמשת בעדי' קאי לטהרות אז נזכר במתני' בדיקת אחר תשמיש ויל"פ דמתני' אשמועי' שבשעה שעוברת לשמש את ביתה צריכה בדיקה היינו לבעלה יען שצריכה בדיקה אחר תשמיש לטהרו' כריא"ש ואפשר באמת שאשה שאין לה וסת אינה צריכה בדיקה לבעלה אמנם אי קאי הך המשמשת בעדי' רק לבעלה כמ"ש בפי' משניות שכאן עסק המתני' באשה לבעלה ואח"כ התחיל המתני' בעסוקה בטהרות ואיך נימא שמתני' מזכיר כאן בדיקה לבעלה יען שצריכה בדיקה אחר תשמיש לטהרות מה שלא נזכר

במתני' דמה שנזכר לעיל דצריך לבעלה אחר תשמיש היינו קנוח כמ"ש באגרת ראשון ולא נזכר כאן בדיקה מה שצריך לטהרו'] וע"כ שבאמת אינה צריכה בדיקה אחר תשמיש רק הבדיקה שקודם תשמיש ממעט וע"כ באשה שיש לה וסת איירי מתני' ומה שאמרי' לעיל שדוקא אחר תשמיש ממעט לפקידה היינו באין לה וסת וקשה באמת למה אינה ממעט כמו ביש לה וסת אע"כ יען שהיא צריכה בדיקה לבעלה מכח חיוב וא"כ אינו ממעט ושפיר פסק הרמב"ם ודו"ק:

ומה שנתקשה הדרת כ"ת נ"י על הנוב"י איך הביא ראי' מרמב"ם דדין רמב"ם מקורו ממתני' דרך בנות ישראל לשמש בב' עדים והיינו לבעלה כל פרק הנ"ל וע"כ מהני קנוח אבל במקום שנזכר בדיקה צריך בדיקה כאשר הוכיח רשב"א עכ"ד בקיצור:

נפלאתי על הדרכ"ת כ"י דהא בדף ה' דפריך הגמ' מאי לאו חד קודם תשמיש וחד לאחר תשמיש ומשני דתרווייהו לאחר תשמיש כדתנן דרך בנות ישראל והכוונה של הגמ' דמתני' ריש נדה סומך על המתני' דלקמן דתנן דרך בנות ישראל וכו' ואם אשה עשאה כן ממעט מפקידה וכן מבואר בפי' משניות וא"כ אי שם איירי רק בקנוח וכאן במתני' בטהרות שצריך בדיקה איך אפשר שמתני' יאמר שאותו דרך בנות ישראל ממעט מפקידה וע"כ שמשמשת נמי משמע כמו בדיקה ובאמת בטהרות כמי מהני קנוח חוץ משוכבת אפרקדן כמו שביאר הנוב"י שם בהג"ה דבמתני' כאן לא איירי רק בשימוש ואם איירי בשימוש כל לשון משמשת גם בדיקה:

ואם ישיב הדרכ"ת נ"י גם לפמ"ש ק' קו' זה אינו דלפמ"ש באמת כולל בדיקה אם עוסקת בטהרות רק בא"ב דעוסק הרמב"ם לבעלה מסתמא אין עד בידה והוי רק קנוח ובמו"מ הוי אחר תשמיש בדיקה כמש"ל ודו"ק: ומה שהשיג עלי היכן ראיתי שרמב"ם מצריך בדיקה בכשיעור שתטול עד ולא אח"כ שרמב"ם כתב סתם אחר תשמיש כבר בארתי באגרת ראשון דהבדל יש אם הבדיקה הוי רק לדעת אם היא נדה שחימוד תשמיש גורם אז אם גם בשעת תשמיש לא ראתה רק אחר גמר בעילה והיא טמאה עכ"פ זה נקרא מחמת תשמיש שהתשמיש גרם שיבא דם אבל הרמב"ם מדייק לראות אם ראתה בשעת תשמיש וע"כ שהבדיקה בכשיעור אשם תלוי כמ"ש שם וגם א"א לפרש שכוונת רמב"ם שתבדוק בשיעור חטאת דהלא בפ"ה משגגות כ' קנחה מיד וכאן לא כתב מיד וע"כ רק בשיעור אשם תלוי כנלענ"ד:

ומה שהשיב שזה דוחק יען דוסתת כזה דרבנן ספק מותר לפמש"ל שגרע וסתת ונוגע לכרת בודאי נכון וק"ל:

ומה שרצה לחדש דלרמב"ם תוכל לבדוק בשיעור חטאת ולא שייך לבו נוקפו ופורש יען שמותר לשמש אח"כ נעלם ממנו באותו שעה דברי תוס' בדף י"ב שהכריחו שגם אצל זה שייך לבו נוקפו דאל"כ הי' לו לספק אם תבדוק קודם תשמיש ותניח העד עד בוקר אלא שכבר השיב לו א"כ לבו נוקפו ופורש הגם שמותר לשמש עמה אעפ"כ שייך לבו נוקפו שעכ"פ יחוש אולי כבר נתברר שהיא טומאה ואני משמש עמה כנלענ"ד [ואפשר כיון שעכ"פ צריכה בדיקה לא שייך זה] אוהבו לנצח - יום ב' פ' פנחס תר"ח לפ"ק הק' חיים סופר:

סימן צו

שאלה איש אחד היה לו חמורה שלא בכרה וכאשר קרבה ללדת אמרו לו שכיניו שימכור את חמורה מעוברת לגוי שאם לא יעשה כן ותלד זכר יצרך או לפדות בשה או לערוף והי' כצחוק בעיניו ולא מכרה לגוי וילדה זכר ואמרו לו שיפדה או יערוף הפטר החמור ודחקו עליו ופתח פיו שלא יפדה ולא יערוף ונשבע על זה שלא לעשות גם אחת משתים ואח"כ בא קרובו אל איש בעל חמורה וסיפר לו משכניו הרעים אשר רצו לצחק בו אז הגיד לו כי דבר זה מפורש בכתוב ובא הקרוב לשאול אם חל שבועתו ואין רשאי לעשות אחת מאלה או לא חלה שבועתו ובידו לעשו' איזה שירצה או פדי' או עריפה: תשובה דבר זה צריך התבוננת רב למען דעת לעשות כדת של תורה: הנה בבכורות דף י"ג מצות פדיה קודמת למצות עריפה מצות יבום קודמת למצות חליצה וכתב הרמב"ם בפ' י"ב מה' בכורים הל' א' וז"ל מ"ע לפדות כל אדם מישראל פטר חמור בשה ואם לא רצה לפדותו מ"ע לערפו שנאמר ופטר חמור תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו ושתי מצות אלו נוהגות בכל מקום ובכל זמן ומצות פדיה קודמות למצו' עריפה עכ"ל ויש לי לדקדק בלשונו הזהב למה כ' לפדות כל אדם מישראל פטר חמור ולא נקט פטר חמורו שיהיה מבואר שדוקא הבעלים מחויבים לפדות פטר חמורם אבל איש אחר פטור ממצוה הנ"ל אבל לפדו' פטר חמור משמע שכל איש מישראל מחויב לפדות פטר חמור אשר נמצא בישראל וצע"ג:

ונלע"ד לחדש דבר בעזה"י כיון דבכור נעשה קדוש מרחם אפי' בלי הקדש בעלי' רק הקב"ה הקדיש לעצמו כל פטר רחם א"כ מעיקרא רמי' הקב"ה מצות פדי' או עריפה על כל ישראל רק מסתבר דהבעלים קודמים בגוף המצוה כדי להרויח מה דביני וביני אם החמור שוה עשרים כסף והשה שוה רק עשרה כסף ואפי' אם עבר אחר ופדאו טרם שנפדה מבעלים נשאר החמור לבעלי' כמבואר בבכורו' דף י"א ע"א דהא ממונם הוא אבל בודאי מי שפדה החמור אין צריך לשלם עשרה בדמים בעבור שהפסיד המצוה

לבעליו דהא המצוה נתן הקב"ה מיד על כל ישראל דהא לא כתיב בתורה ופטר חמורך תפדה בשה דיהיה משמע שיש כאן החיוב מצוה על הבעלים דוקא אלא פטר חמור כתיב כל שהוא פטר רחם בישראל יש מצוה על כל איש מישראל לפדות אותו ואין כאן תשלומין עשרה כסף לבעלי' דלא דמי למילה וכיסוי דם דשם יש גילוי בפסוק דיש לאב ולשוחט מצות קדימה אבל במצות פדיה של פטר חמור יד הכל שוין בה וזה גופא השמיע ר"ה דלא תימא דמצות פדיה הוא רק חיוב בעלי' וא"כ יש ספק אם מהני הפדיה מי שפודה פטר חמור של חבירו אלא כאן בודאי מהני הפדיון רק לכתחילה יניח המצוה לבעל הממון אבל אם פדה אותו מהני ונסתפק הגמ' כיון דכאן רמי' התורה המצוה מיד על כל ישראל אם לא הדין שהחמור יהי' של הפודה ופשט מן הגונב פטר חמור שמשלם כפל דנשאר הממון לבעלי' דנהי דגוף המצוה נתן הקב"ה לכל איש ואיש מישראל כמו לבעלי' אבל הרוחת הממון נשאר לבעלים כמו אם הם יפדו בעצמן ולכן נקט הרמב"ם מ"ע לפדות כל אדם מישראל פטר חמור ולא נקנו פטר חמורו ודו"ק: אך במצות עריפה שחל אחר ל' יום ועיי' ברמב"ם פ' י"ב הל' ו' ובכ"מ אז הב"ד כופין לבעלי' לערוף ולא יכול לומר אולי ימצא איש אחר אשר יפדה את החמור בעבור המצוה וירויח הוא את החמור אלא הוא הפסיד ממון של כהן דהא אם יפדה בשה יהי' לו החמור [אבל איש אחר אשר לא פודה לא שייך לומר שהוא מפסיד ממון של כהן דהא אם הוא יפדה יפסיד ממון של עצמו היינו השה דהא החמור יהי' נשאר לבעלים ומהכ"ת יפסיד של עצמו כדי להרויח לכהן] לכן כופי' אותו לערוף כדי שגם הוא יבוא לידי הפסד ועשו שעובר אחר ל' יום אם לא יערוף אבל בודאי עריפ' הוי ג"כ מ"ע על כל ישראל אבל יש תמיד זמן לקיים העשה אפילו אחר שנה או שנתים אבל הב"ד כופה לבעלים לערוף כדי שלא ירויח השה יען שרוצה להפסיד ממון הכהן ומיושב קו' הראב"ד בהשגות על הרמב"ם [ועיי' ברש"י בגמ' דף י' תנא ללוי הוא הפסי' ממון של כהן וק"ל] דלוי חידש כיון דלא פדו הבעלים בתוך ל' וא"כ יש ביד כל ישראל לערוף החמור וגרמו הבעלים הפסד ממון של כהן א"כ הגם שלא נמצא איש אשר מבקש לערוף החמור אנו כופי' לבעליו ודו"ק ודע דיש לי הערה אחת דבאמת דהלכה כרב ששת דמצות פדיה הוי מיד א"כ עיקר חיוב מצות פדיה הוי עד ל' יום וכל ישראל שוין בה ואחר ל' שבא מצות עריפה אז באמת הוי עריפה מצוה כמו פדי' שהכל רק תשלומי מצות פדי' שהיא עד ל' ויש לי סיוע מלשון הרמב"ם בהל' ו' שכ' וז"ל מאימתי חייב לפדותו משיולד ועד שלושים יום ומאחר ל' יום אם רצה לערפו ערפו ואם רצה לפדותו פודה ואין כאן אלא מצות עיכוב בלבד עכ"ל משמע שעיקר חיוב פדי' הוי רק עד ל' יום ומאז ואילך שוה עריפ' לפדי' ולכן הקדי'

עריפה לפדי' יען שהכל שוה שאין כאן אלא מצות עיכוב שצריך לעשות דבר תשלומי עיכוב מצוה שלא קיים בתוך ל' אבל דבר זה צריך עיון גדול ולא באתי רק להעיר טל אוזן שומעת וק"ל:

וחפשתי בבית אוצר התשובו' של אדמ"ו חתם סופר ז"ל ומצאתי ביו"ד סי' רצ"ה בסוף ד"ה ועדיין שהביא דברי תוס' בכורות דף י"א ד"ה הפודה אשר נתקשה בו המ"ל בה' תרומות וכ' אדמ"ו וז"ל ולענ"ד כוונתם מבואר לפי הנ"ל דס"ל שאני פדיון פטר חמור דלא כתב פטר חמורך כמו בכור בכך אלא פטר חמור נמצא דאין המצוה מוטלת על הבעלים כלל אלא על כל אדם הקודם לפדותו זכה ואם פדאו אינו נעשה שלוחו כלל ולא אתי מדין תרומ' כלל ויעיי' ויראה כי כוונתי האמת עכ"ל ראה בעיניך שאדמ"ו הגאון חידש ג"כ יען דלא כתיב חמורך רק חמור הוי המצו' על כל ישראל רק שלא ביאר אם יש לבעלים קדימה לאחר או לא וגם לא ביאר אם גם מצות עריפה על כל ישראל ולא הביא ראי' מלשון הרמב"ם ודו"ק:

המורם מזה דאין מצות פדיה או עריפה על הבעלי' לבד אלא מדאוריי' כל איש מישראל חייב לעשות מצות פדי' או עריפה כמובן:

ואקדים עוד דבר אחד אשר חדשתי בסוגי' דכולל דדקדקתי בלשון חכז"ל שנקטו בכ"מ נשבע לבטול את המצוה או לעבור על המצות עיי' נדרים דף ט"ד ולא נקטו נשבע שלא לעשות את המצות וגם למה נקנו המתני' כגון סוכה לולב ותפילין הכי אין אנו יודעי' רמ"ח מ"ע וצ"ע:

ואמרתי לחדש דבר בעזה"י דיש לנו שני אופני מצות (א) מצות אשר כל אחד יכול לקיים ואין פעולת אחד מונע חבירו מלעשות וגם א"א שאחד יעשה זאת בעד חבירו כגון הנחת תפילין או אכילת מצה או ישיבת סוכה או הגדת עדות וכדומה ששם כל אחד מישראל מחויב במצו' הנ"ל ואין אחד פוטר את חבירו וגם אין אחד מונע מחבירו שפעולתו יפעול שחבירו לא יוכל לעשות כמובן (ב) כגון מצות מילה או כיסוי דם או הריגת שור המחויב מיתה וביעור קדשי' וביעור חמץ עיי' בב"ק דף צ"ח הכל מצווין עליו לשרפו] שאין כאן אלא פעולה אחת וכל אחד מישראל מחויב לעשות אבל א"א שיעשה רק ע"י אחד אשר יזכה לקיים המצוה כמובן:

וההבדל גדול ביניהם אם נשבע שלא יניח תפילין א"כ נתבטל פעולה המצוה דהא במה שאיש אחר מניח תפילין בכ"ז נתבטל שהוא לא הניח ואם גם הוא הניח הי' כאן בעולם עוד קיום מצוה וה"ה בטלית או סוכה או הגדת עדות [עיי' מכות דף ה' שנים או שלשה מקיש שנים לשלשה וק"ל] והוי נשבע לבטל את המצוה אבל מי שנשבע שלא יכסה את

הדם או לא יהרוג את השור או לא ישרוף הקדשים הוי רק נשבע שלא לעשות המצוה אבל עכ"פ לא נתבטל המצוה דהא אפשר שאחר ישרוף הקדשים או יכסה דם וכדומה ובכל אופן יותר מאיש אחד לא יוכל לקיים את המצוה א"כ אין בשבועתו ביטול מצוה וחלה השבועה ולכן נקטו נשבע לבטל את המצוה ונקטו במשל סוכה תפילין לולב ורמב"ם הוסיף בפ"ה מצות ציצית והגדת עדות והבן:

ולכאורה יש להשיב ממה דפסקי' בא"ע סי' קס"א אם נשבע הגדול שלא ליבם ולא לחלוץ הוי נשבע לבטל את המצוה הגם שיש שאר אחים אשר יוכלו לייבם או לחלוץ וצע"ג לק"מ דשם עיקר המצוה בגדול דוקא ועיי' יבמות אי לא עדיף חליצה דגדול מיבום דקטן הגם דלא פסקי' כן עכ"פ עיקר המצוה בגדול כי חיוב יבום בא מכח האחוה והוי נשבע לבטול את המצוה ועיי' במג"א סי' כ"ה ודו"ק:

ואין להשיב ממה דפסקי' ביו"ד סי' רל"ט במלמד שנשבע שלא ללמוד דלא הוי נשבע לבטל את המצוה יען דחיוב הלימוד על האב ות"ל דאפשר באיש אחר ואין כאן ביטול מצוה וצ"ע נ"ל דקושטא דמילתא נקט או שנודע שלא ימצא שם איש אשר יוכל ללמוד כ"א מלמד הנ"ל או שאין התינוק מקבל ללמוד אלא מאיש הנ"ל וק"ל:

היוצא ממ"ש שני דברים דמצות פדיה או עריפה מוטל על כל איש ואיש מישראל וגם מצוה שמונח על כל איש חל שבועה עלי' א"כ כיון דפדיית חמור מוטל על כל ישראל חל שבועתו ואין רשאי לא לפדות ולא לערוף רק יעשה זה איש אחר או פדי' או עריפה ודו"ק:

אמנם באמת לשון הטור בסימן שכ"א וכן המחבר שם שכתבו וז"ל וזה מצותו שכל ישראל שיש לו חמורה שבכרה פודהו בשה עכ"ל משמע דוקא הבעלים מחויבים לפדות אבל איש אחר אינו מחויב לפדות שאין עליו מצוה כלל לפדות פטר חמור של חבירו ולכן כתבו מי שיש לו חמורה שבכרה ופלא על אדמ"ו שלא הרגיש לפום רהיטא שלשון הטור וש"ע לא משמע כדבריו רק הוא עוסק רק לפרש פי' התוס' ולא לפסוק דין הנ"ל ואפשר שטור וש"ע לא ס"ל כן וק"ל עכ"פ לנידן שאלתינו יש נ"מ גדול דאם המצוה רק לבעליו אין השבועה חלה לבטל המצוה וצע"ג ועוד ק"ל א"כ דהמצוה על כל ישראל בודאי מסתבר אם הבעלים אינם רוצים לעשות לא פדי' ולא עריפה אין ביד הב"ד לכופם לעשו' המצוה דהא דמצינו שהב"ד כופין לאיש אשר אינו רוצה לעשות מ"ע ומכין אותו עד שתצא נפשו היינו דוקא במצוה שמוטלת על האיש בגופו לקיים וא"א שאחר יעשה המצוה רק הוא לבדו מחויב בה כמו תפילין שאינו מניח או סוכה שאינו עושה או שאינו רוצה לקיים פריעת בע"ח מצוה שהוא חיוב גברא אשר מונח עליו עיי' כתובות דף פ"ו אבל מעולם לא מצינו שב"ד כופה לשוחט שיכסה דם בעצמו או יהרוג שור שמחויב

מיתה בעצמו או שיבער קדשיו המחויבים שריפה יען כי הוא חיוב על כל ישראל ומאי אולמא לכפות אותו יעשה הב"ד בעצמו המצו' דממנ"פ אם הוא יעשה המצוה לא יוכלו המה לעשות וא"כ כיון שהחיוב מוטל גם עליהם עד שיכופו אותו לקיים המצוה יעשו המה חיובם ויקיימו המצוה והוא סברא ישרה הארכתי במ"א:

ודע שלא נעלם ממני שתשב"ץ בח"ג סי' ח' כעס על הב"ד שלא כפאו לאב למול בנו ביום ח' שחל בתשעה באב יען שלא יוכל לעשות סעודה שהוא לשיטתו אזיל שבמילה אין חיוב על הב"ד כל זמן שאביו בכאן רק אם כבר עבר הזמן או שאב של הילד איננו בביתו אז חל החיוב על כל ישראל לכן שפיר חידש התשב"ץ שהי' לב"ד לכפו' לאיש הזה שיקיים המצוה המוטלת עליו לבדו והבן ודברי תשב"ץ הנ"ל סותרי' דברי אדמ"ו ז"ל בסי' רצ"ה שמסביר שתשלומי י' זהובי' במי שחטף מצות מילה היינו יען שצריך לעשות בשביל עצמו ולא בשליחות האב ולפ"ד התשב"ץ אינו חל מצות מילה על כל ישראל כ"ז שלא עבר יום ח' אם האב רוצה למול את בנו או אפי' אינו רוצה והוא בכאן שיוכל הב"ד לכופו ועיי' בתב"ש סי' כ"ח ודו"ק: ולפ"ז קשה עיי' רש"י בכורות דף י' ע"ב בד"ה יופסד ממונו שכ' בפי' שהב"ד כופי' לבעלים לערוף את פטר החמור ובתוס' עירובי' דף כ"ז בד"ה כופי' נתקשו למה אין כופי' על מצות פדי' יעו"ש וקשה איך שייך כפיי' לבעלי' אם גם הב"ד מחויב לעשות בעצמן מצוה זו וצע"ג אלא בודאי שרש"י וגם תוס' סברו דאין מצות פדי' או עריפ' רק על הבעלי' ודו"ק: וגם בארתי במקו"א מכמה ראי' דאין מצו' פדי' או עריפ' רק על הבעלים שהמה מקיימי' מצות אבל איש אחר הגם שמהני פדי' החמור מותר אבל מצו' לא עשה ודוגמא לזה פרש"י בכורו' די"ב ע"ב בד"ה שאם פדאו פדוי וז"ל הא דקתני לעיל פדיון פטר חמור לאלתר שאם פדאו לאלתר [פדוי] אבל עיקר מצות פדי' לא מקיים עכ"ל הרי שמשכחת שיהי' פדוי ולא נתקיים בו מצוה וה"ה פדאו אחר החמור פדוי אבל לא נתקיים בו מצוה והבאתי דוגמות כעין זה חידש השג"א בסי' נ"ב תינוק שנימול תוך ח' הוא נקרא מהול אבל מצוה לא נעשה ועיי' מהרש"א ע"ז דף כ"ז לענין מיל' בנכרי ועיי' דוגמא בתוס' רי"ד קדושין ס' חטה אחת פוטרת את הכרי אבל מצוה לא קיים כללא דמילתא דנ"ל דלא כאדמ"ו ז"ל דמצות פדי' מוכח רק על הבעלי' ודו"ק: ומה שפלא למה לא כתיב פטר חמורך נראה שיש ליישב בפשוטו דאלו כתיב פטר חמורך יש לטעות דאם נולד הבכור אצל ראובן יש רק עליו המצו' אבל אם מוכר או נתן במתנה לשמעון אין חל החיוב על שמעון יען שלא נולד ברשותו לכן כתיב פטר חמור כיון שהוא פטור חמור אז מי שהוא בעליו מחויבים בפדיון וכן הוא הדין כמבואר בגמ' ובש"ע יו"ד סי' שכ"א שמי שלקח הפטר החמור מחויב בפדיונו אבל

בודאי אין אדם מחויב לפדות פטר חמור של חבירו אבל אם פדאו מהני רק לא נתקיימ' המצוה ואפשר דצריך לשלם י' זהובים מי שחטף מחבירו מצות פדי' אבל אין זה ברור יען דבעלים מרויחי' בלא"ה גוף החמור ודו"ק:

אמנם אמרתי לחדש דין חדש בפטר חמור ואז יובן למה לא כתיב פטר חמורך ואני תפילה שלא אכשל בדבר הלכה גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך: הנה הגאון טורי אבן ועבודת הגרשוני עמדו על חקירה אי מהני הפקר לענין לפטור מבכורה מגמ' דר' מרי בר רחל יעו"ש אך הגאון מהרי"ט אלגזי בספרו דף ד' הביא תוספתא מפורשת דהפקר פטור מבכורה דמפורש שם וז"ל בהמת מדבר והקדש וגר שמת ואין לו יורשי' פטורה מבכור' עכ"ל ונתקשה הגאון הא גופא קשה הא הרחם מקדש את הבכור ולא צריך הקדש בעלי' א"כ למה לא יהי' ג"כ בהמת הפקר קדוש בקדושת בכור ותי' יען דכתיב בפ' משפטים בכור בניך תתן לי וכן תעשה לשורך ולצאנך וכן בפ' ראה כתיב בכורות בקרך וצאנך ועיי' רש"י חולין דף ק"ל דמשמע אם בשעת לידה הי' לבהמה בעלים יש קדושת בכור אבל הפקר פטור עכ"ד בקיצר ואדמ"ו בחת"ס יו"ד סי' שט"ז וסי' שי"ז הוסיף טעם לשבח דאמרי' היקש דמה בכור בניך אינו בהפקר ה"ה בכורות בהמה דהא מכח היקש הנ"ל ממעט הגמ' בבכורו' דף נ"ו לקוח ומתנה יעו"ש סוף דבר דמפסוקי' הנ"ל ממועט הפקר מקדושת בכורה ודו"ק:

ומעתה יש לי לחדש דבר הגם דשותפות גוי מהני לפטור בכורה אפי' בבהמה טמאה היינו פטר חמור עיי' רמב"ם פ"א הל' ב' יען דדרשי' פטר רחם בישראל באדם ובבהמה וכן פוטר שותפות אם מפסוק מכל מקניך תזכר עיי' בגמ' דף ב' ובתוס' שם ובב"י בה' בכורות וברי"ט אלגזי שם היינו דתיבת בהמה כולל בין מין טהור ובין מין טמא וכן תיבת מקניך כמו ויקרא אדם שמות לכל הבהמה ולעוף השמים ולחית הארץ או מקנה רב הי' לבני ראובן שהם שמות הכוללין כל מין בהמה בין טהור ובין טמא כנודע וממילא ממועט דמהני שותפו' גוי גם בפטור חמור אבל כל הנך פסוקי' דמורי' על פטור הפקר מבכורה דכתיב בם בקרך וצאנך או לשורך ולצאנך שהם בודאי רק בהמה טהורה א"כ מורי' הפסוקי' דרק בהמה טהורה של הפקר פטורה מבכורה אבל בהמה טמאה שאינה בכלל בקרך וצאנך אז גם הפקר חייב בקדושת בכור ופטר חמור של הפקר קדוש ומי שזוכה בו צריך לעשו' או פדיון או עריפה ולכן לא כתיב חמורך שאז הי' ממועט גם הפקר כמו שממעטי' מן צאנך ובקרך שהפקר פטור הגם שזוכה בו אח"כ וזה לא הי' רצון התורה אלא מי שזוכה בו יהי' חייב בפדי' או בעריפה ולכן כתיב ופטר חמור ולא חמורך

אבל באמת דוקא הבעלים מחויבים ולא שיהיה החיוב מוכח על כל ישראל כנלע"ד ברור בעזה"י:

ואוסיף נופך בטעם כעיקר דאורייתא בעזה"י דהגאון מהרי"ט אלגזי שם בד"ה והנה נתן טעם לדברי תוספתא דהפקר פטור מבכורה הגם דקדוש מרחם ולא תלי' בהקדש בעלים ותי' בשלומא אם יש לו בעלים וראוי להקדישו א"כ כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו וחל הקדושה אפי' בלי הקדש אבל אם אין לו בעלים ואין ראוי לבילה שאין כאן איש להקדישו אז בילה מעכבת בו ולא חל קדושה דפח"ח:

והנה עיי' רמב"ם פ"א מה' בכורות הל' ד' שכ' וז"ל מצוה להקדיש בכור בהמה טהורה ויאמר הר"ז קדוש שנ' תקדיש לד' אלקיך ואם לא הקדיש הר"ז מתקדש מאליו וקדושתו מרחם עכ"ל והוא מגמ' פ' המקדיש שדהו שילפי' זאת מן דברי' ק' ט"ו מפסוק כל הבכור אשר יולד בבקרך וצאנך הזכר תקדיש לד' אלקיך יעו"ש והנה כאן כתיב בקרך וצאנך והוא רק בהמה טהורה כמובן וכן הרמב"ם דייק מצוה להקדי' בכור בהמה טהור' עכ"ל וא"כ בבהמה טהור' דיש עכ"פ מצוה להקדישו כמו שיש מצוה במנחה לבלול אז שייך סברת מהרי"ט אלגזי אם ראוי לבילה היינו שיש כאן בעלי' שראוי' להקדיש אין בילה מעכב וחלה קדושה בלי הקדש אבל בהפקר דאין ראוי להקדיש שאין כאן בעלים אין קדוש' חלה בהפקר אבל בפטור חמור דלא כתיב מצוה להקדיש א"כ חל מעצמו הקדושה בהפקר כמו אם יש בעלי' והבן זה מאוד ודברי הרמב"ם בספר המצות ע"ט פ' פ"ב ופ"ג יש לעיין בהם הרבה אך הזמן בוגד בי כעת]:

וראה כי ד' שלח עזרו מקודש והאיר עיני דפלא בעיני למה כ' התוספתא דין הנ"ל בפ"ב דבכורות ולא כ' התוספתא דין הנ"ל בפ"ק דבכורות אלא הוא הדבר דפרק השני שהוא הלוקח עובר פרתו שאיירי בבהמה טהורה שם חידש התוספתא שהפקר פטור אבל בפרק ראשון שעוסק מן שותפות שהוא אפי' בבהמה טמאה שם גם הפקר חייב זה נלענ"ד שמקום הניחו לי רבותי להתגדר בו:

היוצא מזה דאפי' בהמת הפקר חייב בפטר חמור אבל דוקא המצוה על הבעלים ולא על איש אחר וגם כבר הארכתי בתשו' אחרת מכמה ראי' מגמ' דאין החיוב רק על הבעלים וא"כ בנידן שאלתינו הוי נשבע לבטל את המצוה ולא חל שבועתו ודו"ק:

אך יש לפקפק יען דבידו ליתן לאחר הפטר חמור במתנה או במכירה ויחול המצוה על חבירו והוא יהי' פטור מלעשות המצוה וא"כ יש לקיים שניהם לקיים השבועה וגם לקיים המצוה אבל באמת הוא נשבע שלא לעשות פדי' ועריפה הגם שהוא שלו והוי

נשבע לבטל המצוה ולא חלה השבועה כאשר יצאה מפיו עיי' ר"ן בנדרי דף י"ז וח"י ולא באתי רק לגלות שלא נעלם ממני פקפוק הנ"ל:

ואגב גררא אזכיר מה שכתבתי על הגליון בסי' שכ"א על הט"ז סק"ה שנתקשה אם פדה חמור בשה דומה אם מת אח"כ החמור אין יכול להוציא מיד הכהן והקשה הט"ז מדברי מהרי"ל בספק בכור שנתן ישראל לכהן שלא ידע שלא הי' צריך ליתן אותו לכהן דהוי נתינה בטעו' וצריך הכהן להחזירו לבעליו וכתבתי שם שיש ליישב בדברי הט"ז סק"ז דלכך אין מברכי' בנתינת בכור טהור כמו בנתינת השה בפטר חמור יען דבכור טהור קדוש מאליו וזוכה בו הכהן מיד הקב"ה ואין לישראל על מה לברך אבל בפדיון פטר חמור הוא נותן משלו יעו"ש:

ולפ"ז בבכור טהור שהוי ספק עשה הישראל רק מעשה קוף בעלמא שהוליך לכהן ממונו של עצמו שזוכה בו מיד הקב"ה וא"כ אם נודע אח"כ שבכור הוא ספק לא שייך לומר דקיבל מיד בעלים ברצון דהא הבעלי' לא נתנו משלהם דלהוי כתפיסה ברשות אבל בפדיון פטור חמור דמברך יען דנותן משלו א"כ כיון שהישראל נתן לו השה הוי כתפיסה ברשות ולא הוי כתופס מעצמו כנלענ"ד נכון בעזה"י. ומדי דברי בו בדברי הרמב"ם וראב"ד אם עריפה הוא מצוה או קנס זכור אזכרהו מה שכתבתי בחי' פי' בירושלמי שנתקשה בו האור חדש:

ירושלמי פ"ב דפסחים וז"ל ר' ירמי' בעי פטר חמור שהמית מיתתו במאי בסקילה או בעריפ' עכ"ל ולא נפשט והק' האור חדש בקידושי' דף נ"ז מאי ספק יש הלא סקילה קל דדמיו מותרי' ומן עגלה ערופ' דמיו אסורי' עיי' רמב"ם פי"ב דבכורים הל' ד' וצע"ג:

ונלע"ד לפרש דבריהם בעזה"י והוא דנודע בהמה או חי' או אפי' עוף שהרג את הנפש נהרגי' משום מ"ע דובערת הרע מקרבך עיי' רמב"ם בה' חקי ממון ועיי' תוס' מכות דף ב' ועיי' רמב"ם פי"ב דבכורי' דסובר דעריפ' הוא מ"ע והראב"ד פליג דהוי רק קנס כמו שמורה פשטו' הגמ' בכורות דף י' הוא הפסיד ממון של כהן יופסד ממונו דלא כרמב"ם דסובר דהך ואם לא תפדה וערפתו הוי עשה יעו"ש ובודאי אי סקילה הוי מ"ע ועריפה הוי רק קנס אז סקילה עדיף לקיים ובערת הרע אבל אי עריפה ג"כ מ"ע אז מסתבר עריפה עדיף דחמור כקו' אור חדש וזה גופא הי' ספיקו דר"י אי סקילה דעריפ' הוי רק קנס או עריפה מצו' ואז עריפ' עדיף ודו"ק [ויהי' שפת יתר לפרש שבמצות עריפה לא נתקיים ובערת הרע עיי' תוס' מכות דבעריפה הוא עוסק במצותו לבד היפך תמונת מצות סקילה ומינו מחריב בה עיי' ר"ן ר"ה דף ל"ג וק"ל]:

סימן צז

עץ החיים יתן פריו וגפן השלום ברכתו לראש אחי הגדול הצדיק הרהמ"ג עיניו כיונים על אפיקי פוסקי' ומורים כבוד הרב ר' נפתלי אב"ד דק"ק ק"ב נ"י ולכל ביתך יאמר שלום: אהובי אחי נ"י אערוך לפניך פסק אחד אשר כתבתי והודיעני נא דרכך הייטב דבר בעיניך אם לא ואדעך בשם:

שאלה אשה אחת התודה לפני בעלה בחלי' שמעלתה בו מעל גדול שלפני שלשה שני' שהיתה איזה שבועו' בבית אביה כאשר התאספו שמה כל יוצאי חלציו ויהי היום שהיתה חולנית בראשה מעט ושכבה על המטה בחדר לפני' מחדר ואין איש מאנשי הבית שם בבית רק השפחות אשר המה בחדרם ובא איזה קרוב לראות הטוב לה בפעם אחד קפץ על המטה מלובש בבגדיו והטה אותו על אחורי' ביד חזקה ורצתה לצעוק וסגר את פיה בידו אחת וביד השני הוציא קשת רשעו ונכנס בה בכל עטרה ואז הסיר את ידו מפיה ושאל אותה אם יפרוש ממנה כי מתחרט על מעשהו והשיבה לו כיון שכבר עשית את המעשה עשה בעין טובה כי נתעורר בה התשוקה ובכל זאת רצה לפרוש והחזיקה בו ואמרה אם לא יכנוס בה בכל כחו אז תודיע רשעתו לאביו ואם ימלא משאלותי' אז אהבת עולם תאהבנו ונכנס בה וגם נער קשתו בתוכה וכעת אשר נחלתה ופחדה מד' וכבר הגידה עונה לפניו בקשה גם ממנו מחיל' ואח"כ חזרה לאיתנה הראשון ושאל הבעל אם מותר לבעול אותה או אסורה ויגרש אותה:

תשובה לכאורה הדבר פשוט להתירה לבעלה ישראל כיון שהיתה אנוסה עד שעשה הרשע אשר זמם לעשות שנכנס בכל עטרה רק אח"כ נתרצית והוי תחילתה באונס וסופה ברצון והיא בכלל אנוסה שמותרת לבעלה דאנן פסקי' כרבא בכתובות דף נ"א וכן פסק הרמב"ם בפ' כ"ד מאישות ובפ"א מה' א"ב וכן פסק הב"ש בסי' מ"א סק"ג ולית מאן דחולק וא"כ האשה מותרת לבעלה ישראל ככל אנוסה שמותרת והוא פשוט מאוד: וכד דייקת הדבר צריך עיונא רבא כי לא פורש לא מן ראשונים ולא מן האחרונים וד' יצילני ממכשול ומעון ואני תפילה גל עיני ד' ואביטה מתורתך נפלאות. בפנ"י בכתובו' התעורר בקו' איך חייב ר"א בכתובות ט"ו וביבמו' ל"ד על כל כח וכח שעושה איש בבעילה נימא יצרו תקפו ותי' דשאני הכא שתחילתה באונס ויש כאן חזקת היתר וחזקת כשרות אבל אם התחיל בעבירה אז לא מהני תוקף היצר יעו"ש ובהפלאה בסוגי' התפלא עליו דהלא מבואר בשבועות דף ח"י דהי' משמש עם הטהורה ואמרה נטמאתי ופירש באבר חי חייב וקשה הא כאן התחיל בעילתו בהיתר ונימא יצרו תקפו וכן הקשה ממשנה דאותיום דשניהם חייבי' וקשה נימא יצרם תקפם דהא התחילו בתשמיש בהיתר וכן

קשה מיבמות דגזרי' העראה אטו גמר ביאה וקשה לו יהי' שיעשה גמר ביאה הא התחיל לבעול בהיתר וגם סרך מצוה יעו"ש שנדחק:

ונלע"ד ליישב בעזה"י דבשלומא באשה שנאנסה דבכל אופן עומד הנואף לעשות בעילתו ואי אפשר לה ליתן מתג ורסן לפי חמדתו ובכל אופן תהנה היא מאבר חי הגם שבאונס הנאתה מועטת וברצון הנאתה מרובה בכל זאת נחשבת לאנוסה יען כי יצר של הבועל מעורר בה תשוקה ונתרצית לבעילתו אבל בודאי אם אנו דנין על האיש אשר עשה העראה בהיתר ויכול לפרוש אח"כ שנימא שיצרו תקפו לעשות גמר ביאה באיסור דלא יהי' עון דיצרו תקפו הלא בכל התאות יצרו תקפו ואעפ"כ חייב שמפחד ד' ינזור אחור [והלא אם העלה רבו טינא מגודל היצה"ר אעפ"כ חייב אם בעל בעילות איסור] וא"כ חייב שהי' לו לפרוש אחר העראה ולא יבא להנות כלל מן גמר ביאה וכן ימתין עד שימות האבר ולא יבא להנות כלל מן היציאה אבל כאן בהאשה הלא הבועל משדד עמקים אחרים ויודעת בנפשה שהוא יגמור תאותו ותהנה עכ"פ באונס מאבר חי של הנואף אז הגם שנתרצית לו ונהנית ביותר לא נאסרה עי"ז לבעלה דיצר שלו מלביש אותה להתרצות אבל האיש שיש בידו בכל רגע לפרוש אז מחייבו ר"א אפי' על כל כח וכח שמוסיף לדוש בה ודו"ק דרבא לא מתיר רק אם הבועל בא לנאוף בכל אופן ובכ"ז חושש אבוה דשמואל שמא נתרצית לו בסוף כאשר הקשה הגמ' א"כ אנוסה דשרי' רחמנא היכי משכחת לה ע"ז אמרי' ופליגא דרבא דהוא מתיר אם נתפסה בתחיל' באונס הגם שנתרצית אח"כ דהא כיון שיודעת האשה שבכל אופן הנואף יגמור בה ביאתו ותרגיש הנאת תשמיש אז יצר אלבשה להיות מרוצית להנאה דבאה עלי' בע"כ דהא אין בידה לפרוש אותו שלא יבא בתוך עומק פיה שיופסק כל הנאה אבל בודאי אם הבועל רצה לפרוש עצמו שלא לעשו' גמר ביאה ואחזתה בולמס התאוה עד שיגמור ביאתו על פיה היא זונה ונאסרת והבן: ואל תשיבני ממ"ש תוס' שבועו' דף ח"י דהוי שב מידיעתו על הכניסה הגם שעובר ביציאה דשאני יציאה דיצרו תקפו יעו"ש ולפמ"ש לא אמרי' יצרו תקפו מכניסה ליציאה דהא יש בידו לפרוש לגמרי שלא יהנה באבר חי וצע"ג לק"מ דבודאי מי יכחיש דמכח הנאת כניסה יש יצר באדם על היציאה שהוא הנאה כמו כניסה רק אין זה פוטר אותו מחטאת ומלקו' או מיתה דהי' לו לשבור עצת חטאין בעבור מורא של הקב"ה אבל עכ"פ הגם שחטא ביציאה שלא משל ברוח לגבור נגד יצרו מ"מ הי' גובר על יצרו שלא לכנוס בה ולא יתחיל להנות מן ביאת איסור אבל משעה שנהנה ונתעורר היצר לא גבר נגד יצרו והוי עכ"פ שב מידיעה על הכניסה אבל בודאי אין יצר אלבשה פוטר מעונש הן מקרבן או מלקו' או חייבי מיתו' ב"ד אם מן ביאה לביא' או

מהעראה על גמר ביאה ולר"א אפי' מכח אחד על כח אחר רק באשה אשר בכל אופן היתה נהני' מאבר חי של הנואף דהא הוא בא בה לגמרי רק אם נשארת אנוס' הי' לה הנאה מועטת ונתרצית ונהנית בהנאה מרובה אז אמרי יצר של הבועל אלבשה ודו"ק:
ומ"ש בתוס' שם בשבועות וז"ל כדאשכחן בכתובות עכ"ל הכוונה רק כמו בכתובות מהני יצר אלבשה אפילו לחשוב אותה כאונס גמור יען שבכל אופן תתהנה מאבר חי של הנואף כאן שעכ"פ הי' צריך להנות הנאה מועטת לפרוש באבר מת ולאביי הוי הנאת אבר מת הנאה גדולה להתחייב עלי' אפי' מיתה יעו"ש בסוגי' ועכ"פ אפי' למאן דפליג עליו דאינו חייב מיתה אבל עכ"פ פועל הנאה מועטת הנ"ל אשר יהנה בכל אופן שאם פירש באבר חי דנחשב ליצר אלבשה שלא יהי' בכלל לא שב מידיעתו על הכניסה וק"ל:
ודע דבודאי מה שאומרת האשה אחר שכבר נתרצית לבעילתו ע"י שיצר לבשה שאפי' אם הי' בדעתו שלא לגמור בעילתו היתה נותנת לו אתנן שיגמור הבעילה אינו פועל לאסור אותה דיען שכבר טעמה טעם ביאתו אז נתלבשה בתאותה מרוב תענוג עד שאומרת זאת אבל אם באמת היה רוצה לפרוש ממנה והיא אחזה בו מודה רבא דאל"כ למה לא חידש רבא חידוש יותר תחילתה באונס וסופה ברצון מותרת אפי' אם שכרתה על סוף הבעילה מ"ט יצר אלבשה אלא ודאי אם באמת הוא היה רוצה לפרוש ממנה והיא שכרתו אסורה לבעל רק אם הבועל עשה גמר ביאה כפי תאותו לאונסה רק היא נתרצית באמצע הביא' ועכשיו האשה אומרת אלמלא נזקק לה הית' שוכרתו לבעול אותה אז אמרי' דאמירה זו בא ע"י שלבשה יצר של הבועל אשר גמר ביאתו ולבשה היצר ועי"כ אומרת כך שמה שאנס אותה באמת אלו לא עשה כך היתה שוכרתו והרמב"ם כ' וז"ל ואפי' אמרה הניחו לו שאלמלא לא אנס אותי הייתי שוכרתו הר"ז מותר שיצר לבשה ומתחיל [היתה] באונס עכ"ל הרי מבואר שהיא אומרת רק זאת שמה שעשה הנואף באונס היתה שוכרת אותו לעשות זאת והבן:
המורם מזה דדוקא אם התחילה היא באונס ובכל אופן היה הבועל עושה גמר ביאה ובאמצע נתרצית עד שאמרה עכשיו אלו לא אנס אותה כלל היתה שוכרתו זה התיר רבא אבל אם באמת שוכרתו באמצע הביאה אסורה דהא סוף הביאה הי' ברצון גמור ומה שהי' לה יצר עליו הוי רק כמו באיש שגבר יצרו עליו ואעפ"כ חייב אפי' על כל כח לר"א [ועיי' רש"י יבמות דף ל"ד דה"ה לרבנן אם יש ידיעה בין כח לכח יעו"ש] וא"כ בנידן שאלתינו שרצה לפרוש והיא היתה משדלתו בדברים עד שגמר ביאתו אז היא אסורה לבעלה ישראל והבן:

אמנם באמת נלענ"ד לחדש ולברר בעזה"י דאפי' אם הבועל רצה לפרוש והיא השתדלה בדברי' שיגמור ביאתו מותרת לבעלה כאשר אבאר בעזה"י: דלכאורה יפלא בעיני הלא רבא חידש זאת מסברא דמותרת לבעלה דיצרה אלבשה רק הגמ' הביא תני' כוותי' דרבא מברייתא שיליף מפסוק והיא לא נתפשה דתחילתו באונס וסופה ברצון מותרת והוא רק אסמכתא עיי' תוס' יבמות דף נ"ו ואפי' אם הוא דרש גמור עכ"פ רבא לא הביא פסוק רק אמר סברא מ"ט יצר אלבשה ועוד דהוא מוסיף אפי' אמרה הניחו לו אלמלא נזקק לה ועל זה ודאי ליכא ראי' מפסוק דדלמא הא נתפשה מותרת דוקא אלו שתקה ולא אמרה הניחו לו אלא פשיטא דרבא חידש דין שלו מסברא והברייי' דחידש רק דין דתחילתה באונס וסופה ברצון מותרת היא כרבא ולא כאבוה דשמואל דמוקי התור' בצעקה כמובן וא"כ קשה לי למה חקר רבא רק לענין אשת ישראל שנאנסה אם מותרת לבעלה דלא חיישי' על סופה ברצון דיצר אלבשה ולא חקר על כל חייבי מלקות ומיתה או קרבן אם הי' תחילתה באונס וסופה ברצון והתרו העדים בה אם תתחייב קרבן או מלקות או מיתה ויחדש רבא אפילו קבלה התראה פטורה דיצר אלבשה ונחשבת כאנוסה וצע"ג:

ואוסיף להקשות דבזה יש רבותא יותר אעפ"י שהתירה עצמה למיתה אעפ"כ נחשב רצון שלה כאונס אבל בזנתה ברצון שאמרה הניחו לו אין הוכחה כל כך שהיה בשעת ביאה רצון גמור [ועיי' בנוב"י מהד"ת בא"ע סי' י"א להחזיק דברי בה"ג] וצע"ג:

לכן לבי אומר לי שרבא חידש רק זאת לענין היתר לבעלה אבל לענין מלקות או מיתה חייבת אפי' סופה באונס אבל יש אופן בתוך אופן שפטורה גם מעונש מיתה או מלקות בתחילתה באונס וסופה ברצון כי יש חלוקי דינים בזה (א) אפי' אם הראה הי' באונס והבועל רוצה לפרוש עצמו והיא משתדלת שיגמור ביאתו אפ"ה מותרת לבעלה אבל אם התרו בה לענין עונש מיתה או מלקות חייבת אם היא פעלה הגמר ביאה (ב) אם הבועל עשה בכל אופן הגמר ביאה רק אחר שהערה בה נתרצית לגמר ביאה ולא השתדלה לשמוט מידו פטורה אפילו מעונשי' כיון שתחילתה באונס (ג) אם זנתה במזיד ובאמצע הביאה התרו בה העדים למיתה או למלקות אז אם יש בידה להשמט מידו חייבת אם יכול' לשמוט מידו [ולענין תחילת הראה ברצונה ובסוף לאונסה בארתי בתשו' אחרת בעזה"י] ואבאר את הדברי' כפי אשר יחנן אלקים את עבדו לטוב:

הנה הט"ז ביו"ד הביא דברי מהרי"ק דהגם דאומר מותר נחשב לשוגג אבל אשה שזנתה באומר מותר אסורה לבעלה דלא כתיב כי תמעול מעל בד' רק כי תמעול מעל באישה והיא מעלה עכ"פ בבעלה הגם שלא ידעה שיש בזה חטא לפני ד' יעו"ש וזה רבות בשנים כתבתי בחדושי להביא ראי' לדבריו דמבואר בסוטה דף כ"ו הובא ברמב"ם פ"א מסוטה

הל' א' דמקנין לשחוף וממילא אם נסתרה עמו ונטמאה אסורה לבעל והלא מבואר בפ"א מה' א"ב הל' י' דאין על ביאת אבר מדולדל מיתה או מלקות וביאר הרה"מ שהוא שחוף הנזכר בסוטה רק אסור ולוקין מכת מרדות וציין במ"ש בפ"א מה' שבת יעו"ש] הרי מבואר יען דיש בשחוף הנאה מועטת הגם דאין זה ביאה לעונשים עכ"פ מעלה מעל באישה דהא ס"ד דגמ' שם שאפי' בדרך אברי' תהי' אסורה יען דבעל מקפיד הגם דלאו להלכה הוא רק בביא' נאסרת עכ"פ חזי' דעונש תלי' אם מעלה מעל באישה ע"י בעילה ודו"ק כסברת מהרי"ק: ומעתה אני אומר דאפי' אם יודעת מהאיסור דתורה מקפדת על עבירת זנות ועברה וזנתה אינה נאסרת מחמת עבירה רק נאסרת משום דמעלה מעל באישה דהא אם הכשילתו באיסור נדה אינה נאסרת לבעלה יען דלא מעלה מעל בבעלה רק מעלה בד' אבל בזנות ברצון נאסרת משום דמעלה מעל בבעלה לטעום תחתיו טעם ביאה מאיש אחר אבל בודאי בעבור העבירה לא נאסרת לבעלה כמו שאינה נאסרת בעבור עבירת נדה כמובן אבל בודאי אם זנתה אפי' הבעל יודע ומרוצה לכך אעפ"כ נאסרת יען דגוף הזנות הוי מעילה בבעל רק הוא מוחל על מה שהיא מועלת בו וזה לא מהני דבטלה דעתו נגד דעת המקום דהא לא יכול למחול דגוף הפעולה הוי עבירה [ועיי' בסמ"ע בח"מ טעם דאין שליחו' לדבר עביר'] וכמו דלא מהני אם מוחל על מעילה שלה אחר שכבר זנתה ונאסרת עליו ה"ה אם מוחל מקודם על מעילה שלה כנגדו לא מהני (ועיי' נמ"י דלא מהני מחילה בריבית] והבן זה:

ולפ"ז אני אומר דבר חדש בודאי הגם שתחילת העראה הי' באונס ויצרה תקפה בכל זאת אינה נחשבת כאנוסה להיות נפטור מעונש קרבן או מלקות או מיתה יען דמפחד ד' ומהדר גאונו צריך האדם לגבור ברוחו שלא לתור אחרי תאות לבו וכיון שהי' בידה שלא להיות גמר ביאה והיא גרמה גמר ביאה אז מחויבת בכל העונשים שבתורה אבל לענין שתהי' נאסרת יען דמעלה מעל באישה נחשבה כאנוסה יען דיצרה אלבשה והבעל יודע אם הוא מתחיל לבעול ועשה העראה כי קשה עליו לפרוש שלא לעשו' גמר ביאה אפי' בביאת היתר קשה על האדם לפרוש טרם שגומר בעילתו [כדאמרי' בקדושי' דף י' כל הבועל דעתו על גמר ביאה] ואם בועל אשתו ואומרת לו נטמאתי קשה לפניו לפרוש באבר מת או שלא לירד בחדרי רחמה וביותר באשה אשר טבעה שיצר גובר עלי' ומתאוית לגמר ביאה [עיי' נוב"י סי' נ"ז בא"ע ח"ר] וא"כ מה שגבר היצר עלי' שבקשה גמור בעילה אין זה מעילה בבעל שיודע שקשה זאת לאשה לפרוש וכיון דלא נחשב למעילה בבעל א"כ לא נאסרת לו הגם שלפני ד' היא נחשבת כמזידה לענין היתר לבעל נחשבת כאנוסה והבן:

ובזה יש להבין למה נקט אבוה דשמואל ורבא חקירת תחילה באונס וסוף ברצון לענין אשת ישראל לאיסור לבעלה ולא נקטו לענין חייבי מלקות וחייבי מיתה דשם בודאי נחשבת למזידה רק פליגי אם נחשב ג"כ הך רצון דאשה בגמר ביאה לרצון אפי' לאסור אותה לבעלה או לא ודו"ק:

ומיושבי' כל קו' הפלא"ה וגם קו' פנ"י מה דתלי' בעונש תחילתה באונס וסופה ברצון נחשב לרצון גמור הן למלקות הן למיתה אבל לענין לאסור האשה על בעלה אז נחשב הרצון דבסוף כמו אונס דיצרה אלבשה ודו"ק ויובן גם דברי תוס' בשבועות דף ח"י אם יצרה לבשה פועל שנחשב רצון סוף ביאה לאונס אז ממילא שלענין עונש חייב על היציאה ולא נימא יצר אלבשה אבל עכ"פ הוי כשב מידיעתו והבן כי נכון:

ומה רחוק מדעתי דברי הפלא"ה שהאריך שאבוה דשמואל אוסר מטעם מהרי"ק הגם דהוי לא אפשר וקמכוון שמותר לכתחילה אפי' דעכ"פ מעלה מעל באישה ופי' דברי תרגום יונתן יעו"ש ולדעתי לא יקובל זאת שמה שהטבע פועל לגבור תאותה אם אי אפשר בלי גמר בעילה כאשר הבין ההפלאה לא נקרא מעילה בבעל דהלא היצר לבשה והוא מועל בבעל אבל לפמ"ש דפליגי שחיישי' על סוף ביאה דשמא נתרצית בכל אופן שאפי' אם ירצה לפרוש תהיה שוכרתו אז פליגי אי נחשב לרצון כמו שנחשב לרצון לכל עונשים שבתורה אז נכון פלוגתתם ודו"ק:

והא דאמר רבא אלמלא נזקק הייתי שכרתו ולא נקנו אם באמת שוכרתו כמו שהקשתי למעל' לק"מ דלא מבעי מה ששכרתו על סוף ביאה דלא אוסר דיצרה אלבשה אבל ס"ד אם לאחר ביאה אומרת אלו לא אנס אותי בתחילה הייתי שכרתו הגם שכבר עבר המעיל' בבעל' תהא מתחרטת עכ"פ [כחכז"ל ילקוט תהילי' כי רוח עברה בו ואיננו יצה"ר שהלך עמו אינו בא עמו בחזרה] כי רשעי' מלאים חרטה כל היום והיא שאמרה גם עכשיו שהיתה שוכרתו תהיה אסורה ע"י הבעילה בסוף ברצון קמ"ל דיצר אלבשה גם על זה לאמר כן ודו"ק:

ונכון בזה נוסחת הברייתא שלפנינו שגרסה הא נתפסה מותרת ויש לך אחרת אעפ"י שלא נתפסה מותרת ואיזה זה תחילת' באונס וסופה ברצון ובש"מ הביא דתלמידי ר"י גרסו רק הא נתפסה מותרת ואיזה זה תחילתה באונס וסופה ברצון יעו"ש שהתפלא על גירסת רש"י וצע"ג ועוד הקשתי דהוא פלא הלא לרבא יצר אלבשה והוה כאנוסה וא"כ הוית נתפסה ולמה קראה הברייתא ויש לך אחרת אעפ"י שלא נתפסה וצע"ג ולפמ"ש נכון דמרמזת אפי' אם הסוף ברצון שהיא תובעתו לגמור ביאה אעפ"י שהוא רוצה לפרוש

ממנה אחר העראה או בתוך העראה והיא אחזה בו לגמור ביאתו אעפ"כ מותרת וזה שפיר הוי אחרת אעפ"י שלא נתפסה מותרת ודו"ק:

אך אם הבועל התחיל אדעתא לגמור הביאה ולא התחרט מאשר זמם לעשות והי' תחילתה באונס שלא היו לה מושיעי' ואח"כ באמצע הביאה באו מושיעי' והיא אומרת הניחו לו שאינה חוששת לפגמה הגם שהי' סופה ברצון פטורה ממיתה דכאן היא אינה גורמת לגמר ביאה דהא הוא עולה בשלהב' הניאוף לגמור בעילתו רק היא נתרצית למחשבתו ואינה מוחית בידו לעשות כאשר זמם אפ"ה פטורה ממיתה דאל"כ לאיזה תכלית חדשה התורה ולנערה לא תעשה דבר פשיטא דפטורה מאי הוי לה למיעבד וכבר נתקשה בזה ההפלאה ותי' דאיירי התורה דנתרצי' מתחילת הבעילה רק שתפסה בע"כ ואפ"ה פטורה דהוי לא אפשר וקמכוון והגם דלרבא יש במכוון איסורא עכ"פ מיתה ליכא יעו"ש שהאריך ועדיין לא הועיל דאכתי קשה לאיזה תכלית צריכה התורה לגלות זאת הלא הוא כן בכל התורה והקו' גדולה מאוד:

ולפמ"ש נכון דאפי' אם יש בידה לבטל מאויו שלא יגמור בעילתו ונתרצית לו שיוכל לעשות זימת לבו אעפ"כ פטורה דיצר אלבשה ואין בידה שלא להתרצות לו עכ"פ ודו"ק:

ובנתי באותיות הטהורות של רבינו הרמב"ם ונפקחו עיני בעזה"י דהוא כ' בפ' כ"ד מאישות הל' י"ט וז"ל האשה שזנתה תחת בעלה בשגגה או באונס הר"ז מותרת לבעל' שנאמר והיא לא נתפסה הא נתפסה מותרת בין שאנסה עכו"ם בין שאנסה ישראל וכל שתחילת ביאתה באונס אעפ"י שסופה ברצון ואפי' אמרה הניחו לו שאלמלא לא אנס אותי הייתי שוכרתו הר"ז מותר שיצר לבשה ומתחילה [היתה] באונס עכ"ל וכ' עוד בפ"א מה' א"ב הל' ט' וז"ל אונס פטור מכולם מן המלקות ומן הקרבן ואין צ"ל מן המיתה שנאמר ולנערה לא תעשה דבר בד"א בשנאנס הנבעל אבל הבועל אין לו אונס שאין קישוי אלא לדעת ואשה שתחילת ביאתה באונס וסופה ברצון פטור' מכולם שמשהתחיל לבעול באונס אין בידה שלא תרצה שיצר האדם וטבעו כופה אותה לרצות עכ"ל:

ונוראות נפלאתי בלשונו הקדוש (א) דבה' אישות לא הזכיר כלל תיבת שמשהתחיל לבעול באונס אין בידה שלא תרצה ובה' א"ב הזכיר תיבו' הנ"ל (ב) למה לא כ' בא"ב שמשהתחיל לבעול יצרה לבשה כמו בה' אישות (ג) מאי הלשון אין בידה שלא תרצה משמע דהוא ודאי רצון ולא הזכיר זה בה' אישות (ד) מאי הפי' אין בידה שלא תרצה משמע שהיא מרוצית לדעתו ולא כ' אין בידה שלא להיות לרצון (ה) שסיים בה' א"ב שיצר האדם וטבעו כופה אותה לרצות משמע שיצר וטבע של הבועל פועל זאת בקרבה

לרצות ובה' אישות נקנו סתם שיצר אלבשה משמע יצר של עצמה אלבשה עוד יש דקדוקי' להמעיין בלשונו מה זה עשה לנו רבינו הגדול:
ובא ברוך ד' וראך נפלאו' מתורת רבינו משה כי מתוקי' מדבש ונופת צופים בעזה"י בה' אישות אשר עסק בענין אם אשה נאסרת לבעלה ע"י שתחילתה באונס וסופ' ברצון אז הוי הדין אפי' אם הבועל רוצה לפרוש עצמו מן גמר ביאה והיא השתדלה בדברים או אפי' בשכר לגמור הביאה אפ"ה מותרת לבעלה דרק בסוטה דלא נתפסה כלל לא בתחיל' ולא בסוף אסורה הא נתפסה הגם שבאמת היא נקראת לא נתפסה על גמר ביאה אפ"ה מותרת הגם שעל גמר ביאה לא לבשה היצר של טבע הבועל דהא הוא רוצה לפרוש לגמרי אבל עכ"פ יצר של עצמה לבשה ע"י תחילת ביאה של אונס ולא הוי מעלה מעל באישה ומותרת לו ולא שייך כאן להזכיר שאין בידה שלא תרצה דהא הבועל רוצה לפרוש עצמו ואז יש בידה שלא תבקש גמר ביאה ובאמת לענין עונשי' הן למלקות הן למיתה נחשבת כמזידה בכ"ז לא נאסרה לבעלה דעכ"פ לא הוי מעילה בבעל יען שתחילת המעשה הי' באונס אז יצרה לבשה שגם הבעל מבין שיצר של אדם מבקש גמר ביאה ע"י תחילת ביאה ולכן לא נאסרה והבן: אמנם בה' א"ב שעסק הרמב"ם לענין עונש על עריות וביאר שאונס פטור ממלקו' ומכ"ש מן מיתה דכתיב ולנערה לא תעשה דבר ומקרא זה מוכח שגם תחילתה באונס וסופה ברצון פטורה אבל דוקא אם הבועל זמם לעשות גמר ביאה אז הגם שנתרצית לדעתו שלא למחות בידו אשר זמם לעשות אז פטורה שטבעו של הבועל אשר בכל אופן מבקש תענוגו מעורר בה עכ"פ שתשמע לו ותתרצה למעשיו ולכן כ' שיצר האדם וטבעו כופה אותה לרצות שלא תמחה בידו ובאופן זה פטורה אפי' מעונש אבל בודאי אם כל גמר הביאה נעשה מרצונה והבועל רצה לפרוש עצמו והיא מעוררת בו תאות היצר חייבת בעונש של תורה והבן [ורה"מ כ' שנלמד מכתובו' דף נ"א ולדעתי הוא מקרא וק"ל] וכן משמע מתוס' בב"ק דף מ"א בד"ה קפץ דאם הי' תחילת ביאה באונס אז פטורה מעונש אפי' נתרצית לבסוף והיינו יען דשור בועל מדעתו ולא שהוא רוצה לפרוש והיא משתדלת שיגמור הביאה לכן אפי' נתרצי' פטורה וק"ל: וכל זה אם תחילתה באונס אבל אם תחילתה ברצון ובתוך הביאה התרו בה עדים משמע לכאורה דמחויבת בכל העונשים דהא הרמב"ם בה' א"ב כ' וז"ל ואשה שתחילתה באונס וסופה ברצון פטורה מכולם עכ"ל וקאי על תחילת הלכה וז"ל אונס פטור מכלום מן קרבן או מלקות ואצ"ל מן מיתה עכ"ל שגם בתחילה באונס פטורה ממלקות או מיתה וע"כ בהתרו בה עדים ומשמע דוקא יען שתחילתה באונס אבל אם גם התחלה הי' ברצון ובאמצע הביאה התרו בה עדים חייבת כסברת הפנ"י דאין יצר

אלבשה פוטר אם התחלה היה ברצון ועיי' ריטב"א מכות בפרע מעזיבה] דאל"כ למה לא השמיע הרמב"ם אפי' אם ההתחלה הי' ברצון והתרו בה באמצע פטורה דאין בידה שלא לרצות אלא ברור כל שתחילתה בפשיעה חייבת על הסוף הגם שיצרו וטבעו כופה אותה כנלענ"ד בעזה"י:

ואגב גררא אזכיר שיש לדקדק בלשון הרמב"ם שכ' וז"ל שיצר האדם וטבעו כופה אותה לרצות עכ"ל ויל"ד למה כ' יצר האדם וטבעו ולא נקט בקוצר יצר הבועל כופה אותה לרצות וצע"ג:

ונ"ל דרמז על דבר גדול דעי' בב"ק דף מ"א ע"א ובתוס' בד"ה כמאן בקפץ עלי' השור והקשה בתוס' שם א"כ תחילתו באונס וסופה ברצון ותי' זה אם הי' תחילת ביאה באונס אבל כאן הוי תחילת ביאה ברצון רק שיצרה אחוז משעת קפיצה יעו"ש אבל בש"מ שם הביא חבל נביאים ראשונים דתירצו דוקא אם הבועל הוא אדם דמצא מין את מינו אז אמרי' יצר אלבשה אבל שור עם אדם דהוי מין בשאינו מינו לא אמרי' יצר אלבשה יע"ש והוא מתוק מדבש וא"כ רמז הרמב"ם דדוקא יצר האדם וטבעו כופה אותה לרצות אבל בבהמה תחילתה באונס וסופה ברצון חייבת והבן אבל בה' אישות לא צריך לומר יצר האדם וטבעו דהא פסק בפ"א מה' סוטה הל' ו' דאין אשה נאסרת לבעלה ע"י ביאת בהמה דהא לא שכב איש אותך כתיב בפרשה והוא מגמ' סוטה דף כ"ד וא"כ ע"כ באיש אייריי ולא בבהמה ודו"ק:

ונחזור לענייננו דלענין איסור לבעלה אפי' אם הי' הבועל רוצה לפרוש עצמו שלא לעשות גמר ביאה והיא השתדלתו עד שגמר ביאתו הגם שלענין עונשים מסתבר דמחויבת יען דלא יראה מפחד ד' אבל עכ"פ לא מעלה מעל באישה ומותרת לבעלה וא"כ בנידן שאלתינו היא מותרת לבעלה כנלע"ד לא למעשה ולא להלכה רק להגדיל גבולי תורה בעזה"י:

ונקודה נפלאה בעיני שמצאתי אחר ימים בנוב"י מהד"ת א"ע סי' ק"ן בד"ה אמנם שחקר בדין אשר חידש תשו' ב"י דאם גוי בועל ישראלית לא אמרי' קנאין פוגעים בהם וכ' הנוב"י הטעם דכיון שהוא פוגע בה בשעה שכבר התחילה הבעילה א"כ סופה באונס דיצר אלבשה ומחדש עוד דאפי' לענין חייבי מיתות ב"ד אם זנתה האשה ברצון ולא התרו בה מתחילה רק התרו בה באמצע ביאה הגם שיש בידה שישהה בלא דישה עד שימות האבר או להשמט מתחתיו והיא אינה עושי' כן רק גומרת ברצון פטורה דר"א דמחייב על כל כח היינו לבועל אבל האשה יצרה אלבשה:

ולדעתי שגגה יצאה מתחת יד השליט הגדול דכבר בארתי שהרמב"ם בה' א"ב קאי על חייבי מלקות או מיתה ופוטר דוקא אם תחילתה באונס וסופה ברצון וע"כ בהתרו בה דאל"כ אין חיוב בלא התראה ודוקא אם תחילתה באונס אבל תחילתה ברצון והתרו בה באמצע חייבת דתחילתה בפשיעה וסופה באונס נחשב כמרידה דאל"כ הי' לו להשמיע רבותא כזה אלא בודאי רק אם התחלה באונס נגרר הסוף אחר ההתחלה אבל אם התחלה במזיד חייבת דהיא גררה היצר בנפשה וכן משמע בפנ"י כתובות נ"א דאין הבדל בין איש לאשה רק בין תחיל' באונס או תחילה במזיד וכמו שבארתי למעל' בד"ה וכל יעו"ש ועיי' בסנהדרי' מ"א עדי נערה מאורסה דמקטלי המ"ל ויש לעיין הרבה בזה אך הזמן בוגד בי יעו"ש] ודו"ק:

ואכתי פש לברר בנידן שאלתינו דתהי' נחשבת כמזידה יען דלא צעקה על המשרתים רק כבר העיר הרמב"ן בחדושיו דמה שעשתה שאר סימנים שקורעת בגדיו וכדומה ג"כ מהני יעו"ש והחזיק אחריו הנוב"י מהד"ת סי' כ"א רק בררתי במק"א שדוקא אם האמינה שיש בידה לבטל הביאה אבל אם לא האמינה לבטל הבעיל' רק הכתה אותו לצערו וגם כי לבה דוה על האונס להראו' לו שלא נתרצית אז אסורה על אשר לא צעקה ויש לי בזה דבר מתוק לפרש לשון התורה שהכל תלי' בעיר ובשדה אם צעקה או לא ובכ"ז דברי רמב"ן שרירין וקימין אבל אין כאן מקומו להאריך:

ואיידי דאיירי אמרתי להעתיק בקיצור מה שהשגתי על הש"ש שמעתא א' פט"ו שהעיר על חקירת הפנ"י איך חשש אבוה דשמואל על סופה ברצון נימא אוקי איתתא בחזקת היתר לבעלה וחזקת כשרו' והוא פלא גדול [ובאמת י"ל דלכ"ע סופה ברצון כמו שהעיר הפנ"י מירושלמי סוטה וכמו שמשמע מלשון הרמב"ם פ"א מא"ב רק פליגי אי נחשב סופה לרצון או נחשב הרצון לאונס כמו פתוי קטנה אונס וממילא לק"מ קו' הפנ"י שוב מצאתי בנוב"י מהד"ת א"ע סי' קל"ט שפי' כן דברי הגמ' יעו"ש שהאריך] והגאון ש"ש יצא לתרץ כמו שחידש תוס' בפ' כשם שאצל נדה לא שייך ספק טומא' בר"ה לענין אם היא טמאה או לא יען דמקור הוא מקום סתר ולא שייך ספק טומאה בר"ה טהור דוקא אם יכול להיות בגלוי יעו"ש ה"ה בזנות אשת ישראל הרצון הוא מקום סתר ולכן אפי' ספק אסור ולא מהני חזקה דהוי כה"י אבל כל זה אם סופה ברצון אוסר אבל אם סופה ברצון מותר רק תחילה ברצון והוא יכול להיות בגלוי אולי צעקה מתחילת בעילה ושפיר הקשה תוס' בכתובות והוא דבר נחמד לפום רהיטא:

ולע"ד נראה שבמכ"ת לא דבר על נכון בכח הדמיון בשלומא בנדה יציאת דם מן המקור וזוחל בבית החיצון מטמא אותה וא"א להיות בגלוי רק אם כבר נתחדש הטומאה בסתר

ושוב אם פירש לחוץ לגמרי אינו מוסיף טומאה ולא שייך בו כלל גלוי לפני בני אדם לכן אפי' היא עומדת ברה"ר עכ"פ הטומאה א"א להולד ברה"ר אבל בזנות הכי לא משכחת בגלוי אפי' שהי' תחילתה ברצון רק באמצע הביאה התרו בה או שרצו להרוג את הנואף ואמרה אני שכרתיו או בקשה בפה גמר הביאה הגם שהוא רוצה לפרוש ממנה או שמגבי' עצמה להכות ביותר וכדומה אלף סימניה אשר ניכר בהם הרצון והוי משכחת בגלוי ואז בכל אופן הוי ספק טומאה ברה"ר ודו"ק:

ואוסיף נופך הכי הרצון מטמא אותה רק מעשה הזנו' אם הי' ברצון נאסרת יען שמעלה מעל בבעלה בשאט נפש ועכ"פ המעשה אוסרה שהוא רק בגלוי והרצון אינו רק לדעת אם המעשה הוא מעל באישה או לא ודו"ק:

סימן עח

שאלה אשה אחת נסעה עם בעלה על שוק אחד ובאו בדרך במלון אל קרוב ממשפחת בעלה ויהי לעת ערב אמר הבעל הבית שהוא בעל האשה ילין בחדרו במטה לבדו כי אשתו נסעה לבית אבי' והיא תשכב בחדר השני במטה לבדה ויהי כן ובחצות הלילה בא בעל הבית לחדרה עלה למטה והטה אותה על אחורי' והאמינה שהוא בעלה אבל כאשר הרים בגדי' אמרה לו שמא ישמע בעה"ב כי באת אצלי ויצחק בנו כל היום והשיב הוא ישן ולא ישמע והכירה בקולו כי אין זה בעלה רק בעה"ב וקראה אותו פושעי ישראל לך ממני ותפסה בגדה מידו אבל בכל זה לא רפתה רוחו והחזיק בה והכתה אותו ובכ"ז גבר עלי' ואחזה בזקנו ותלשה שערו ובכ"ז לא נכבה תאותו וקרב אלי' בקשת רשעו ובעל אותה בכל האבר ובכל שעת מעשה עד שנער קשתו לא פסקה מלהכותו מכה רבה גם אחר שפרש ממנה הכתה אותו עד שירד מן המטה והי' עלי' אימת מות ממעשה הנ"ל עד שבחולשא גדולה קמה ממטתה והדליקה כר וכאשר הי' בה רוח הקיצה לבעלה כי אמרה שהיא חולנית ותחוש לבא על השוק וילך לרופא וכאשר באה אל ביתה הלכה לרב לשאול אם מותרת לבעלה ישראל ושאל הרב למה לא צעקה על בעלה מיד והשיבה כי יודעת טבעו שהוא אסטניס בדברי' כאלה ואם יהי' יודע רק זאת שקרב אלי' והחזיק בידה חיי' אינם חיים ק"ו שימצא איש במטתה ולכן לא רצתה לעורר אותו ושאל הרב אם האמינה שתגבור על בעה"ב שיצרך לירד מן המטה והשיבה שהי' רחוק בעיני' שלא תאנס כי הוא הפיל עצמו עלי' כאשר יקום איש על רעהו להרגו והיא נחלשת מפחדו מאד ושאל הרב ולמה הכתה אותו אם אין אפשר לשנות הדבר והשיבה שלא יהנה מעבירה כאשר המר לה כן ימר לו תאותו ולכן הגם שראתה שכלתה אלי' הרעה הכתה אותו מכה רבה ומרטה שערות זקנו וראשו וכמה ענוים שלא יהנה מעבירה ולא יענה

עוד הן אותה הן שאר נשים כשרות מישראל וקפצה ונשבעה שהיתה אנוסה מראש ועד סוף כל זמן הבעילה עשתה לו ענוים קשים עד כאן ספרה וזה השאלה לדעת לעשות כדת של תורה: תשובה לכאורה הדבר פשוט מאד שמותרת לבעלה ישראל דהא אפי' תחילתה באונס וסופה ברצון מותרת דיצרה אלבשה מכ"ש אם היתה אנוס' מתחילה ועד סוף כאשר קפצה ונשבעה דהכתה אותו ומרטה ראשו וזקנו עד סוף אין הוכחה גדולה מזו שהיתה אנוסה בכל הביא' ודבר גדול דיבר הנוב"י בח"ר א"ע סי' ע"א הגם שהמרדכי סובר אשה שנתיחדה ובאנסה אינה נאמנת היינו אם ידעי' מהיחוד אבל אם היא מספרת זאת אז הפה שאסר הוא הפה שהתיר יעו"ש וא"כ כאן מהכ"ת שלא תהי' נאמנה שהיתה אנוסה מראש ועד סוף ושהכתה אותו מכה רבה בלתי סרה עד שפירש ממנה וא"כ מותרת לבעלה וק"ל: אמנם כד דייקת יש לעיי' בדבר זה כי קרוב הדבר שהיא אסורה לבעלה כי מעלתה בו מעל הגם שלא היתה מרוצי' לבעילה עכ"פ במה שלא צעקה עליו שיבא להצילה הוא המעל אשר בעבורו נאסרת עליו ואשר יתן ד' בפי אותו אשמור לדבר לפני היודעי דת של תורה ב"ה:

הנה הפנ"י בכתובות דף נ"א הביא תרגום ירושלמי וז"ל אין לנערה חטא מות לית לעולמתא דין קטול אלהן בעלה יפטרינה מיני' בגטא עכ"ל ונתקש' הגאון שזה כאבוה דשמואל דחושש על סופה ברצון והוא פלא הלא הלכה כרבא דיצר אלבשה וצע"ג:

ונלע"ד לבאר בעזה"י ואקדים קו' הרמב"ן בהבנת התור' פ' כי תצא דכתי' כי יהי' נערה בתולה מארשה לאיש ומצאה איש בעיר ושכב עמה והוצאתם את שניהם אל שער העיר ההוא וסקלתם אותם באבנים ומתו את הנערה על דבר אשר לא צעקה בעיר ואת האיש על דבר אשר ענה את אשת רעהו ובערת הרע מקרבך והקשה הרמב"ן ז"ל ולא יקרא ענוי רק השוכב באונס וזו כבר חייב אותה במזנה לרצון אבל ענין הכתוב כי כאשר כראה שהאיש אוחז בה ושוכב עמה נדון האשה כמתרצה בעבור שהיתה יכולה להוושע ממנו ונחשב האיש כמענה אותה כי לא פתה ולא דבר על לבה להשמע אליו עכ"ל והוא חלילה כתפל בלי מלח הטעם לאיזה תכלית כתבה התורה זאת יען שלא פתה ולא דבר על לבה הוא נקרא מענה אשת רעהו וכי לא משכחת לבוב העין אשר נפשה קשורה בנפשו אשר היא זנתה ברצון כי נפתה לבה אחריו:

אך מתוקי' אמרי נועם תורתינו הקדושה והטהורה כל אות מאיר כספיר וכל תיבה מאור השמש להמחכים לגלוי עינים בעזר שדי והוא מה דחייבה התורה מיתה על זנות ברצון גם לאשה יש לדון מב' פנים (א) יען דמעשה הזנות תועבה בעיני ד' והיא נהנית ברצון ממעשה עבירה חייבת מיתה כמו שבא כרת על הנאת אכילת חלב כך בא מיתה על

הנאת בעילת איסור אם נהנית ברצון אבל אם נהנית באונס גמור לא נחשב הנאה הנ"ל להיות מחויבת מיתה כמו שלא בא כרת על אונס אכילת חלב כי רק מתעסק חייב בחלבים ועריות אבל אונס פטור וכמו אם נאנס על אכילת חלב הגם שהי' בידו לצעוק שיבאו מצילי' ולא צעק אעפ"כ כיון שהוא יודע שעד בשחק נאמן עליו שלא אכל אלא באונס פטור אפי' מקרבן ה"ה יהי' כן בזנות א"א כיון שהיא אונס בגוף הבעילה שכל זמן משך הבעילה הכתה אותו ותלשה שערות ראשו וקללה אותו ואבותיו בקללות נמרצת וכמעט מרוב צערה לא טעמה נועם ביאה היא פטורה מעונש הגם שהי' בידה לצעוק על מושיעי' ולא צעקה עכ"פ הי' הנאתה באונס ופטורה מעונש והבן (ב) שאין התורה מחייבת לאשה מיתה על זנות ברצון יען שנהנית מבעילת איסור שיהי' בא עונש מיתה על הנאת ביאת עבירה דכל הנאה דממילא בלי מעשה מותר בכל תורה כולה עיי' פסחים דף כ"ו בפנ"י רק התורה מקפדת שמעשה תועבה של זנות לא יבא לעולם ואם האשה מזנת ברצון א"כ גם היא גורמת למעשה תועבה שבאתה לעולם וחייב הקב"ה גם לה מיתה דכתיב ונכרתו נפשות העושות עיי' בב"ק דף ל"ב יען דגם היא גרמה שבא המעשה לעולם דבלי רצונה לא הי' הוא עושה המעשה וא"כ אפי' אם היא היתה אנוסה בכל שעת בעילה ולא נהנית כלל מן הביאה כיון שעכ"פ הי' בידה לצעוק על מושיעי' להצילה ולא הי' בא לעולם מעשה תועבה הנ"ל ולא צעקה א"כ היא מזידה על המעשה שבא לעולם הגם שלא נהנית ברצון רק באונס חייבת מיתה על שלא בטלה המעשה ודוק:

ומעתה דן התורה אם בעיר שכב עמה אפי' בכתה לפניו ותלשה שערות ראשו וקורעת בגדיו כיון שעכ"פ ראתה שהוא גובר עלי' ולא תוכל להציל נפשה ממנו ובכ"ז לא צעקה על מושיעי' לבטל המעשה הגם שבכל שעת הבעילה הראתה סימנים של אנוסה ואפי' ידעי' שהוא מאוס בעיני' עד למות אשר בודאי היתה הבעילה בענוי גופה בכ"ז תמות על דבר שלא צעקה לבטל מעשה התועבה וגם הוא יומת דהא עינה אשת רעהו דהא ידעי' דכל הבעילה הי' לאונסה דתורה לא מחייבת לאשה מיתה על הנאת עבירה אם זנתה ברצון רק יען שהיא גרמה שבא מעשה התועבה לעולם וא"כ איירי התורה שהוא באמת מענה אשת רעהו ובכ"ז היא מחויבת יען שלא צעקה והבן כי זה אמת בעזה"י [ובדעתי שרמב"ן רמז על זה במ"ש וז"ל כדון אותה כמתרצה בעבור שהיתה יכולה להוושע ממנו עכ"ל הכוונה הגם שהיא אנוסה באמת נדון אותה כמתרצה יען שלא עשתה פעולה לבטל מעשה תועבה ודו"ק אך במ"ש בראש דבריו שם וז"ל על דעת רבותינו יתחייבו שניהם סקילה שגם האשה בחזקת מזנה לדעת כיון שלא צעקה כלל כי דרך כל אנוסה לצעוק בעיר להושיע ולהצילה עכ"ל משמע מדבריו דנהפוך הוא יען שלא צעקה אנו

אומרי' חזקה דבודאי נתרצית ואולי כוונת רמב"ן שאשה בחזקת מזכה לדעת הגם דחזי' דהיא אנוסה שמורטת שערות ראשו רק עכ"פ כיון שלא צעקה לבטל גוף המעשה הוי כאלו גוף הזנות לדעת רק הנאת הזנות שלא מרצונה הוא ודוק]: ואבא לבאר פרשה שני' דכתיבא בתורה ואם בשדה ימצא האיש אה הנערה המאורסה והחזיק בה האיש ושכב עמה ומת האיש אשר שכב עמה לבדו ולנערה לא תעשה דבר אין לנערה חטא מות כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה כי בשדה מצאה צעקה הנערה המאורשה ואין מושיע לה והקשה בס' הפלא"ה לאיזה תכלי' ספרה התור' אין לנערה חטא מות ולא תעשה לה דבר פשיטא סברא הוא למ"ל קרא מהכ"ת לענוש אותה אם היא אנוסה וצע"ג: ונלע"ד לבאר בעזה"י והוא דנחקור אם איש אוחז באשה וגובר עלי' הגם שאם לא תתרצה לו יהי' בועל אותה אבל באמת העלה לבה טינא בעבורו שברצון נשמעת לו אבל הוא אינו חושש אם רצונה בכך כי הולך לבעול כמאנס וגם אין מושיע לה שאפי' אם אין רצונה בכך אף עפ"כ תבעל לו האשה פטורה מכל העונשי' דבשלומא אם העונש של עריות בא בעבור שנהנית מן העבירה אז כיון שגם היא מזידה ונהנית בהנאה מרובה בשאט נפש מן העבירה חייבת אפי' מיתה כמו באכילת חלב או נבילה אם אחד יכפה לחבירו לאכול איסור והוא אוכל לתאותו ונהנה בהנאה מרובה דחייב דדוקא אכילת שוגג או אונס פטור דהוא צער לו עיי' סמ"ע ח"מ ובש"ך יו"ד סי' קי"ט אבל אטו אם הזדון בעל התל ובעל החריץ יהי' פטור הוא כופה אותו לאכול והוא אוכל להשביע יצרו כי התאוה תאוה אבל יען שבעריות הקפידה התורה רק שמעשה תועבה לא יבא לעולם ולא בעבור שהיא נהנית מהנאת עבירה ושניהם מזידין חייבי' יען שהי' ביד כל אחד לפעול שלא יהי' נעשה מעשה תועבה הנ"ל ולכן אפי' אם ברצון נבעלת לו אינה חייבת עונש וכמו באסתר אם אחשורוש קרא לה ויודעת שבכל אופן תבעל לו אז הגם אם נתרצית היא ג"כ כי חומדת לבעילתו אינה נענשת בדין תורה דאטו אסרה התורה הנאת בעילה התורה אסרה שלא יעשה המעשה דכתיב ונכרתו נפשו' העושות על עשיי' בא העונש ועיי' בר"ן בשם הרא"ה ועיי' ש"מ בכתובות דף כ"א ודו"ק:

אך כל זה לענין עונש התורה אבל לענין לאסור אותה על בעלה נראה שהיא אסורה לו דעיקר הקפידא יען שמעלה מעל באישה כמו שהביא הט"ז יו"ד סי' צ"ט בשם מהרי"ק אם האשה האמינה שזנות מותר מה"ת אעפ"כ אסורה כי מעלה מעל באישה יעו"ש וה"ה אשה אשר ברצון נפשה נבעלת כי חמדה לו הגם שהבועל עשה אשר זמם בכל אופן כיון שהיא עכ"פ נשמעת לו ברצון הטוב ונהנית בהנאה מרובה כי חמדה יפיו בלבה אין לך מעל גדול מזה כנגד אישה דעכ"פ הי' לה לבכות או להכות אותו ולצער עצמה

על כי אחר יכרע עלי' ותטחן לזרי' כחה ולכן לולא דיצרה אלבשה ותחילת ביאה על סוף הביאה היתה נאסרת אם סוף הביאה ברצון אפי' הגם שבכל אופן הי' נעשה גמר ביאה באונס עכ"פ דהא מעלה בו מעל שנרצית לו בסוף ביאה רק יען דיצרה אלבשה ויודע הבעל שנובע האשה כך למשוך אחרי טבע אדם הבועל עיי' רמב"ם פ"א מא"ב הל' ט' ומכח זה אפי' אם היא תובעת גמר ביאה אפ"ה מותרת לבעלה הגם שלענין עונשי' חייבת כמו שבארתי במק"א יען דאין זה מעל באישה אם הטבע כופה אותה וחידש רבא אפי' אמרה הניחו לו שאלמלא נזקק לה היא שכרתו והבן [ולכן אמרה אסתר וכאשר אבדתי אבדתי הגם שלענין עונש שמים פטורה שהלכה להציל כל ישראל ועיי' בתשו' ש"י עכ"פ הוי מעל באישה דעד עתה לא הלכה אא"כ נקראת בשם ואי אפשר להראות לפני המלך סימני אונס אבל עכשיו הלכה מעצמה והבן:] והנה התורה דן ואם בשדה ימצא האיש את הנערה והחזיק בה ושכב עמה ומת האיש ההוא לבדו משמע כיון שהוא החזיק בה הגם שהיא לא עשתה שום התנגדות כנגדו לא קללתו ולא קרעה בגדו ולא כעסה עליו נהפוך הי' ששכב עמה באחדות גמור אפ"ה ימיתו הב"ד רק אותו ומספרת התורה ולנערה לא תעשה דבר אין לנערה חטא מות הגם שהיא זנתה ג"כ ברצון בכ"ז כיון שהוא בא לבעול אותה בע"כ אז הוא הדבר כמו אם יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה [שאול הרג את עצמו יען שראה שפלשתים ימיתו אותו אז מה שלוקח לעצמו חיותו לא יקרא לו עון] צעקה נערה המארשה ואין מושיע לה וכיון שעכ"פ לא הי' לה מושיע אז הגם שלא צעקה וזכתה ברצון גמור ג"כ פטורה ורמב"ן כ' שם וז"ל ואם יראה אותה בשדה שיחזיק בה וישכבנה הר"ז בחזקת אנוסה ופטורה וטעם צעקה יתכן שצעקה או טעמו אם צעקה אין מושיע לה כי אפי' שמעו שלא צעקה פטורה כיון שאין שם מושיעי' הכלל אם יש לה מושיעי' בין בעיר ובין בשדה חייבת אין לה מושיעי' בין בעיר ובין בשדה פטורה שלא דבר הכתוב אלא בהווה עכ"ל הבין ג"כ שהכתוב בא לגלות שאפי' לא צעקה אינה מזיק ולפמ"ש איירי הקרא שהוא בא לאנוס אותה והיא היתה מרוצי' בזדון לבה רק הוא עשה אשר זמם בתורת אונס כיון שלא הי' בידה לבטל המעשה אינה חייבת מיתה אפי' שנהני' בהנאה מרובה ומיושב קו' הפלא"ה מהכ"ת שיהי' לה משפט מות ולפמ"ש הי' השכל גוזר הלא זנתה ברצון ומחויבת מיתה:

וכל זה לענין עונש מיתה אבל לענין לאסור אותה לבעלה דתלי' בתמעול מעל באישה אז כיון שלא צעקה ולא בכתה ולא קורעת בגדיו להראות סימני אונס רק זנתה לרצון להנות מזרים היא נאסרת לבעלה ולכן כתב תרגום ירושלמי אלהן בעלה יפטרינה בגטא רק משפט מות אין לה אבל גנו בעי ודוק:

ובהפלא"ה תי' דאיירי דצעקה בשעת תפיסה רק מתחיל' ביאה נתרצי' לו ופטורה יען דכל לא אפשר וקמכוון פטור אבל אסור ואפ"ה אסו' לבעלה דהוי מעל באישה יעו"ש ולדעתי לא כן ידומה דבודאי אם צעקה מתחילה רק משעה שראתה שכלתה אלי' הרעה שא"א להנצל מביאה נתרצי' לו אין זה מעילה בבעל דרצון גופו אונס הוא מאי הוי לה למיעבד אלא ברור כמ"ש הוא בא עלי' כרוצח לעשות בעילה באונס והיא נתרצי' מיד בלי מחיי' כנגדו ואעפ"כ פטורה כיון שתועבה הי' נעשה בכל אופן אז אינה מחויבת על הנאה דממילא והבן:

היוצא מזה אם א"א לה לבטל מעשה התועבה וזנתה ברצון פטורה מעונש אבל אסורה לבעלה אבל אפי' היתה אנוסה בכל המעשה אבל הי' בידה לבטול גוף המעשה ולא בטלה מחויבת בעונשי התורה וכן מסתבר שיהי' נחשב למעל באישה דהי' בידה לבטל גוף המעשה אם צעקה עליו והיתה נקי' מבלי לטעום בעילת אחר וכיון שלא עשתה כן אסורה הגם שלא נתרצי' להנות בהנאה מרובה וא"כ כיון שאשה הנ"ל הודית בעצמה שידעה שיגבור עלי' ובכ"ז לא צעקה על בעלה הוי מעל באישה ואסורה ויש לעיי' ברמב"ם פ"א מא"ב ובתוס' בב"ק מ"א ובש"מ שם והזמן בוגד בי]:

ורמב"ן מסיים שם וז"ל ולא ידעתי בדין הצעקה אם ראינו נערה שהחזיק בה איש והיא נלחמת בו בכל כחה ובוכה ואוחזת בבגדיו או בשערותיו להמלט ממנו ולא ידעה לצעוק למה תסקל אלא גם הצעקה בהווה לדון בה מן הסתם בעיר מפותה עכ"ל ראה שמדייק אם חשבה שתוכל להמלט מבלי בעילה אבל בודאי אם יודעת שתהא נבעלת ממנו רק מרטה שערותיו לצערו היא חייבת על שלא צעקה על מושיעי' והבן וה"ה לענין איסור לבעלה אם חשבה להמלט ממנו אז לבה אונסה שהאמינה שלא תבעל ולא יהי' מעל באישה אז מותרת לבעלה אבל אם יודעת שלא תמלט ובכ"ז לא צעקה אסורה לבעלה כי מעלה בו ודוק:

וראה זה מצאתי בנוב"י מהד"ת סי' כ"א שהאריך שם וז"ל ולכן אם אשה הזאת אומרת בברי שנתחלמה כנגדו עד הכנסת אבר והיתה סבורה שיהי' בכחה למונעו עד שהכניס האבר פטורה היא מותרת לבעלה ואינו מגרע כחה מה שלא צעקה עכ"ל והביא הרמב"ן שהבאתי לעיל ראה שדייק אם סברה שתוכל לבטל הבעילה אז מותרת משמע אבל אם יודעת שלא תוכל לבטלה אסורה יען אשר לא צעקה ודו"ק:

סימן צט

שאלה אשה אחת באתה לפני הרב להתוודת על עונה שאירע שנסעה על נשואי בן אחי בעלה וכאשר שבה היתה במלון בלילה אצל קרוב מאמה ונתן לה חדר מיוחד שתישן

שם וסגרה הדלת טרם עלתה על המטה ולא ידעה שיש להחדר עוד דלת ויהי בחצי הלילה והנה איש אחז בה כי לא שמעה רגליו כאשר בא בעל הבית ובקשה ממנו שלא יטמא אותה וילך לדרכו אז השיב כי לא לבעול אותה בא רק להנות ממנה בדרך אברים וכל זה אם תשמע לו אבל אם תצעוק יבעול אותה בע"כ כי כבר סגר אחריו כל דלתים ושמעה לקולו בבטחון שלא יבעול אותה וכאשר שכב עלי' ורצה להעמיד קשתו בין עגבי' נגד פי המקור הכתה אותו וגבר עלי' וכאשר נכנס בה במקצת עטרה אחז אותה בולמוס התאוה ובקשה שיכנוס בה וישפוך זרעו וכן עשה ואח"כ עמדה ממטתה ושבה אל ביתה ולבה דוה ושאלה אם היא אסורה לבעלה או לא שיודעת בנפשה שיאמין לה בעלה וישלח אותה בגט אם תודיע לו עונה כי היא נטמאה ומעלה בו מעל: תשובה לכאורה האשה מותרת לבעלה כי הלא סגרה הדלת אחרי' ולא ידעה שיש עוד דלת בחדר וכאשר אחז בה במטה בכתה שלא יטמא אותה וכאשר העיז איש רשע להעמיד קשתו הכתה אותו רק גבר עלי' והי' תחילתה באונס אז הגם שסופה ברצון הלא פסקינן כרבא בכתובות דף נ"א ע"ב שתחילתה באונס וסופה ברצון מותרת וכן פסק הרמב"ם בפרק כ"ד מה' אישות הל' י"ט ובפ"א מה' א"ב הל' ט' יעו"ש וכן פסק הב"ש בא"ע סי' ו' ס"ק כ"ג וא"כ אשה זו מותרת לבעלה וטוב השתיקה מדבורה והוא נראה פשוט מאד:

אמנם הדבר צריך עיונא רבה דרמב"ם בפי' משניות פ"ז דסנהדרין כ' וז"ל ומערה נקרא המכניס כל עטרה והמשמש הוא המכניס כל האבר כולו אבל הכנסת קצת עטרה הנה הוא כמו שבא דרך אברים ואין להוצאת זרע בענין חיוב עונשי' סרך בשום פכים עכ"ל ועיי' בב"ש סימן כ' סק"ג שהאריך כנגד דעת הט"ז שסובר שהעראה נקרא אם הכניס מקצת עטרה ורק נשיקת האבר באותו מקום פטור דנהפוך הוא עד שיכניס כל עטרה לא מקרי מערה יעו"ש שהביא ראי' מן הגמ' ועיי' ט"ז סי' ה' והכל מיבמות דף נ"ו:

ולפ"ז בשלומא אם הבועל עשה בעילה באונס היינו הכנסת עטרה אז הגם שבגמר ביאה האשה מרוצי' היא מותרת דיצר התחלת הביאה לובש בה יצר וכופה אותם לרצות אבל בודאי מי שחבק ונשק באשה ומעך לה בין שדי' ואח"כ בעל אותה ברצונה אין אנו אומרי' יצר אלבשה דאין גדול היצה"ר כך שתחשב לאנוסה רק אם הכניס כל עטרה אז נתלבש היצה"ר בה ומבקשת גמר ביאה אבל מן ביאת אברי' לבד לא אמרי' יצרה תקפה וא"כ בנידן דידן דהוא הכניס רק מקצת עטרה והיא בקשה שיכנוס בה בכל עטרה אז לא אמרי' יצרה תקפה דהא הכנסת מקצת עטרה הוי רק כביאת אברי' ולא נקרא אפי' מערא ואז מה שתבעה בפה שיכנוס בה הוי כל הבעילה במזיד ואסורה לבעלה וצע"ג:

ונלע"ד לחדש דבר בעזה"י דהגם דביאת אברים לא פועל לומר יצר אלבשה אבל הכנסת עטרה במקצת באותו מקום הגם שלא חייב בעונשי תורה רק בהכנסת כל עטרה אף עפ"כ אמרי' יצר אלבשה ונחשבת כאנוסה ומותרת לבעלה דמשעה שבא האבר באותו מקום בעומק קצת כופה טבע האדם לבקש בעילה גמורה:

דהנה הרמב"ם בפ"א מה' א"ב הל' י"ט וז"ל אין העדים נזקקי' לראות המנאפים שהערו זה בזה והכניס כמכחול בשפופרת אלא משיראו אותן דבוקין זה עם זה כדרך כל הבועלי' הרי אלו נהרגין בראי' זו ואין אומרי' שמא לא הערה מפני שחזקת צורה זו שהערה עכ"ל ועיי' ברה"מ שהוא ממכות דף ז' אמר שמואל משיראו כדרך המנאפי' יעו"ש היוצא מזה דאין חזקת צורה זו ראי' רק על זה שהערה בה אבל אין ראי' על גמר ביאה רק בכל עריות די בהערה בה כדילפי' ביבמות נ"ד דכתי' את מקורה הערה וא"כ יש חזקת צורה זו שעכ"פ הי' הערה וק"ל:

ומעתה הקשתי קו' גדולה אבוה דשמואל חידש אשת ישראל שנאנסה אסורה לבעלה דחיישי' על סופה ברצון ואין לפרש דבריו שאין כאן עדים על הזנות רק היא אומרת שנאנסה אנו חוששי' שמא סופה ברצון הגם שיש לה מגו שיכולה לשתוק אעפ"כ יען דרוב אנוסות סופם ברצון אינה נאמנת נגד הרוב כמבואר בפנ"י דלכך חשש אבוה דשמואל על סוף ברצון הגם שיש חזקת היתר וחזקת כשרות כנגד החשש יען דרוב אנוסות סופם ברצון והביא ראי' מירושלמי יעו"ש אך א"כ קשה לי מאי פריך הגמ' אונס דשרי' רחמנא היכי משכחת לה וקשה הא התורה הצריך לכתוב הדין דאונס בישראל שרי' כדי אם אשת ישראל נאנסה שלא תצרך להגיד לבעלה דהא היא על עצמה בודאי נאמנת נגד הרוב וחזקה כמבואר באחרונים כלל גדול הנ"ל דכל חזק' ורוב הוא בפני ב"ד אבל אדם נאמן על עצמו כנגד כל רוב וחזקה ועיי' בפנ"י בקו"א בכתובות ועיי' בבכור שור וא"כ יען שגילתה התורה שאונס בישראל שרי' אז ממילא אשה שנאנסה ויודעת בעצמה שלא נתרצית לא תגיד לבעלה וצע"ג: אך לק"מ דהא דילפי' דאונס בישראל שרי' הוא מפסוק דהיא לא נתפסה הא נתפסה מותרת וקרא עוסק בפ' סוטה דקנא לה בעלה ונסתרה עפ"י עדים ותורה חשבה לספק סוטה כאלו ודאי נטמאת עיי' תוס' נדה דף ג' דכתיב והיא נטמאה ועל זה קאי והיא לא נתפסה ודרשי' מכלל הא נתפסה אפי' ג"כ ידעי' שנטמאת היא מותרת וע"כ איירי דיש עדים שנאנסה ופריך הגמ' שפיר היכי משכחת לה ודו"ק:

ובזה מיושב מאי דנקט ויש לך אשה אחרת ונתקשה בהפלא"ה מאי אחרת הלא הכל על אשה אחת ואינו דומה לדרש הבריית' שדרש אחרת כגון קטנה יעו"ש ולפמ"ש נכון אשה

אחרת שידעי' ג"כ שנבעלה כגון דיש עדים דלא נטעה על אשה שנאנסה בלי עדי' והיא בעצמה חוקרת לדעת אם מותרת לבעלה וק"ל: וראיתי בהפלא"ה בד"ה בשבוי הקילו שחידש אם אשה אומרת שנאנסה הגם שיש לה מגו של שתיקה ושייך הפה שאסר הוא הפה שהתיר אעפ"כ אינה נאמנת נגד הרוב דאל"כ מאי הקשה הגמ' היכי משכחת לה הא משכחת אם היא הודית ולפמ"ש לקמ"ם דאשה אחרת ע"כ דומית לסוטה שקראה התורה והיא נטמאה שיש עדים על הסתירה שנחשב כאלו ראו שנבעלו ה"ה אשה אחרת שיש עדים על הזנות ודוק:

היוצא מזה דאי אפשר לפרש דברי אבוה דשמואל אם היא אומרת שנאנסה דאז בודאי היא נאמנת דפה שאסר הוא שהתיר ואם שתקה בודאי נאמנת על עצמם וא"כ ע"כ דאבוה דשמואל איירי ביש עדים שנאנסה והגם שעדי' לא ראו כמכחול בשפופרת רק חזקת צורה הנ"ל ואין עדות רק על שהערה בה ואעפ"כ חושש אבוה דשמואל שמא תחילת העראה הי' באונס וסוף של העראה הי' ברצון וכן פי' ר"ת בקדושין דף י' תחילת ביאה קונה או סוף ביאה קונה שהכוונה אי תחילת העראה קונה או סוף העראה יעו"ש בתוס' ה"ה כאן הכל קאי על העראה בלבד וחיישי' תחילת הכנסת עטרה הי' באונס וסוף הכנסת עטרה הי' ברצון וקו' הגמ' אונס דשרי' רחמנא המ"ל הגם שאין העדו' פועל רק על העראה בלבד הלא שמואל חושש דילמא סוף העראה הי' ברצון ומשני בצוחה ותחילה ועד סוף וע"כ לא הי' רצון בהעראה דהא ליכא עדות רק שעשה העראה בדביקות הנ"ל ורבא יליף מוהיא לא נתפסה שתחילתה באונס וסופה ברצון מותרת אם ראו עדי' שנתפסה מתחילה והלא כל העדו' הוא רק שעכ"פ הערה בה ואעפ"כ אם שתקה לבסוף מותר דמשעה שמתחיל לעשות העראה יצר אלבשה וכופה אותה לרצות ומוכח דמשעה שמתחיל לבעול ודש על פתח קברה יצרה תקפה ודו"ק:

וראי' ברורה שתחילה באונס וסופה ברצון קאי הכל על העראה בלבד מלשון הגמר' ופליגא דרבא דאמר רבא תחילתה באונס וסופה ברצון אפי' היא אומרת הניחו לו אלמלא נזקק לי היא שכרתו מותרת מ"ט יצר אלבשה ופלא בעיני להבין מה זה שאומרת הניחו לו אי קאי על העונש אם רצו להענישו אחר כך אז היא אומרת שלא לעשות בו דין אטו האיש אינו מחויב עונשו אפי' אם היא ברצונה כמו אם הי' באונסה ואי קאי שבאו אנשים לפרוש אותו מעבירה ואטו אם היא אומרת הניחו לו אין ב"ד או כל ישראל מצווין להפרישו מן עבירה וע"כ הפי' דאיירי דרצו להצילו בנפשו להרוג אותו יען שרדף אחר הערוה עי' משנה בסנהדרי' דף ע"ג דעל כל חייבי מיתות ב"ד ממיתין אותו ר' יהודה אומר אם אומרת הניחו לו אין ממיתין אותו עיי' שם בגמ' ובדף הנ"ל ע"ב אמר רבא

במקפדת על פגמה ומניחו שלא יהרגנה פליגי ר"י ורבנן ופי' רש"י שם בד"ה במקפד' על פגמה וז"ל דאי בשאינה מקפדת לא קאמרי רבנן למקטלי משום עבירה לא חמור מע"ז ושבת עכ"ל מבואר דאם היא אינה מקפדת על פגמה אז לכ"ע אם אומרת הניחו לו אסור לאחרי' להורגו וע"ז אמר רבא אפי' אומרת הניחו לו שאלמלא נזקק לה היא שכרתו בזה היא מגלה דעתה שאינה מקפדת על פגמה ואסור לאחרי' להרוג אותו אעפ"כ מותרת לבעלה דמכח יצר אלבשה אינה חוששת על פגמה ואעפ"כ נחשבת לאונס שמותרת לבעלה כנלענ"ד ברור בעזה"י:

ולכאורה משמע דוקא שהיא אומרת אלמלא נזקק לה היא שכרתו בעבור זה יניחו לו הא אם היא תקפיד על פגמה ימיתו אותו וע"כ שעדיין לא הערה בה דאם כבר הערה בה א"כ כבר נעבד בה עבירה ואסור להורגו כמבואר ברמב"ם פ"א מה' רוצח הל' י"ב כיון שהערה בה אסור להורגו אלא בב"ד יעו"ש וע"כ דבשעה שרצו להורגו עדיין לא הערה בה רק הכניס מקצת עטרה ואעפ"כ אמר רבא שמותרת לבעלה וע"כ כיון שנזקק לה כמער איש ולויו' כבר אלבשה יצר ונחשבת כאונס ודוק:

והרמב"ם בפ"א מה' א"ב הל' ט' כ' וז"ל ואשה שתחילת ביאתה באונס וסופה ברצון פטורה מכלום שמשהתחיל לבעול באונס אין בידה שלא תרצה שיצר האד' וטבעו כופין אותה לרצות עכ"ל הכוונה משהתחיל לבעול היינו ג"כ משעה שהכניס מקצת עטרה כבר כופה הטבע לרצות אבל בודאי אם הכניס אברו רק בין עגבותי' או בין השפיות שהמה מירכי' עיי' ירושלמי פ"ה דיבמות ובנוב"י מהד"ת א"ע ס' כ"ג שפי' כן שהשפיות לא הוין מן הבעילה אז לא נקרא התחיל לבעול ולא אמרי' יצר אלבשה רק אם כבר נכנס במקורה במקצת עכ"פ ודוק [וכן כוונת רש"י בסוגי' שפי' תחילתה של בעילה וסופה של בעילה וכן פי' בתחילת בעילה שהיא באונס הלבישה הבועל יצר יעו"ש הכל קאי על הערה בה בלבד מקצת עטרה קרוי תחילת בעילה והכנסת עטרה לגמרי הוי סופה של בעילה ודוק]:

ובזה יובן לי דברי הגמ' תני' כוותי' דרבא היא לא נתפסה הא נתפסה מותרת ויש לך אשה אחרת אעפ"י שלא נתפסה מותרת ואיזו זו כל שתחילתה באונס וסופה ברצון ופלא בעיני (א) למה היא בכלל לא נתפסה הא כיון שהסוף ברצון ואעפ"כ מותרת יען דיצר אלבשה וטבעו של אדם כופה אותה לרצות א"כ גם הסוף נתפסה ע"י התחלה ולמה קראה הברייתא שיש אחרת אעפ"י שלא נתפסה מותרת וצע"ג (ב) למה האריך הברייי' ולא דרש בקיצור והיא לא נתפסה כלל אסורה הא נתפסה אפי' במקצת כגון תחילתה באונס הגם שבסוף לא נתפסה מותרת ודן הברייתא רק מן שתי נשים מאשה שלא

נתפסה כלל ומאשה שנתפסה בתחילתה אבל כפי מה שלפנינו דן הברייי מג' נשים מן הסוטה שלא נתפסה כלל ומן אשה שנית שנתפסה לגמרי ואח"כ מאשה שלא נתפסה בסוף ונתפסה מתחילה עיי' רש"י שכ' בפי' כן בסתם אשה תלי' בלא נתפסה הא נתפסה מותרת ויש אשה אעפ"י שלא נתפסה וצע"ג:

לפמ"ש הכל נכון דבודאי אם הי' תחילתה באונס היינו שהכניס כל עטרה והערה בה רק אח"כ נתרצי' לגמר ביאה היינו הכנסת כל אבר כולו ברצון זה כקרא תחילתה נתפסה דהא על הערה לבד יש חיוב מיתה וזה הי' באונס אז הגם שסופה ברצון זה יצר אלבשה והכל גורר אחר נתפסה דרישא כמובן בשכל אבל אם תחילתה באונס הי' רק הכנסת מקצת עטרה שזה נחשב כביאת אברי' לבד לא נחשבת לזונה ולא מהני אם הבעל קינא לה דרך אברי' כמבואר ביבמות נ"ה ע"ב דלא מהני קפידת הבעל להיות סוטה לשתות מים מרים ועיי' רמב"ם פ"ג וסוטה הל' כ"ד וז"ל אשה שזכתה באונס או בשגגה או שבא עלי' דרך אברי' אין המים בודקי' אותה שנאמר והיא לא נתפסה פרט לאנוסה שהרי נתפסה בחזקה ותמעול מעל באישה פרט לשוגגת ושכב איש אותה שכבת זרע פרט לבא עלי' דרך אברי' עכ"ל ועיי' במ"ל בהל' הנ"ל דאפי' בנשיקה אינה נאסרת לבעלה כמו שאינה מחויב' מיתה [ומה שתמה המ"ל לדידן דהעראה הוי הכנסת עטרה למה לא כ' הרמב"ם למעוטי נשיקה נ"ל דלק"מ דאפי' הכנסת עטרה במקצת הוי בכלל דרך אברי' כמו שביאר בפי' משניות בסנהדרין ולכך לא ביאר הרמב"ם הדין לענין תחילתה באונס וסופה ברצון שאינה שותת לדידן דפסקי' כרבא דיצר אלבשה דהוי בכלל אנוסה שנתפסת בחזקה דמכח תחילה באונס נתפסת על סוף שברצון ודוק] יעו"ש אז אם הי' הכנסת מקצת עטרה באונס ואח"כ ברצון לא הי' מסתבר דנימא שפטורה דהא לא הי' עדיין אצלה תפיסה אשר אם הי' זה ברצון ליאסר על בעלה וזה נקרא לא נתפסה דהא אין בתפיסה של מקצת עטרה שם ביאה לאסור והבן:

אמנם נחזי אנן דמוכח דאפ"ה מותרת לבעלה דאלו בודאי אם אשה היתה מרוצי' שנואף יכנוס מקצת עטרה במקורה ואח"כ יצרה תקפה על גמר הביאה בודאי היא זונה דאוריית' דהא אתחלה של ביאה שהי' ברצונה פעל לכפות אותה על גמר ביאה הגם שבשעת התחלה לא הי' בדע' לזנות רק במקצת עטרה עכ"פ כיון שהטבע כופה אותה לרצות אז חייבת על הסוף משום התחלה שהי' ברצון ועיי' בפנ"י שלכך חייב הבועל לר"א על כל כח וכח יען שהתחלה הי' באיסור יעו"ש וה"ה באשה אם התחילה הכנסת עטרה במקצת ותקפה יצרה שחייבת ודוק:

ומצאתי ראי' ברורה לזה מדברי הכ"מ פ"ה משגגות הל' ו' שאם נטמא בנדתה גם שלא בשעת ווסתה רק שאין לה וסת ולא בדקה קודם תשמיש לא נחשבת עוד לאונס ואפי' יש לה וסת רק צנועות בודקות עצמן קודם תשמיש והיא לא שמרה לא נחשב עוד לאונס מכ"ש כאן שהיא הביאה עלי' היצר באיסור דהא דרך אברי' הוי עכ"פ לאו לשיטת הרמב"ם וביותר בהכנסת מקצת עטרה גם הרמב"ן מודה דהוי לאו עיי' פ"כ מה' א"ב ברה"מ שם:

אך אם הי' הכנסת מקצת עטרה ברצון וסוף הכנסת עטרה באונס שצוחה והכה אותו וכדומה שלא גבר עלי' יצרה רק פחד אלקי' לנגד עיני' שלא לעבור איסור מיתה או להיות אסורה על בעלה יהי' מאיזה טעם שיהי' עכ"פ שיודעת בעצמה שלא היתה מרוצי' להכנסת עטרה כולה דבר זה צריך התבוננת אם נחשבת כאנוסה יען דשורש הבעילה אשר תאסור אותה היתה לאונסה או נימא כיון שהיא גרמה שהיתה מרוצי' בתחילה ועי"כ בעל אותה לא נחשבת כאנוסה וצע"ג:

ואין לפשוט ומדברי כ"מ שהבאתי למעלה שאם רק לא בדקה עצמה לא נחשבת לאונס דשאני התם דעכ"פ רצתה להיות נבעלת ולעשות המעשה אשר נתגלה שהי' בעבירה אבל כאן היא חשבה רק לעשות ביאת אברי' שאין זה בכלל זנות רק לאו לפ"ע והכנסת כל עטרה שנקרא בעילה לא היתה מרוצי' לעשות לא בתחילה ולא בסוף והיא אנוסה על גוף המעשה ודוק:

ודע דלא דמי למה שהביא הפנ"י שרבינו שמחה אוסר אם יחדה עצמה בפרוצי' ונאנסה הובא בא"ע סי' קע"ח יעו"ש ברמ"א שהסביר הפנ"י יען דלא נאנס מתחילה יעו"ש זה אינו דהוא דן יען דרוב המה ברצון רק יצר אלבשה פועל להיות כאונס אז אם יחדה עצמה בפרוצי' נאסרה דלא בא היצר מחמת אונס אבל אם באמת יודעת בנפשה שהיתה אנוסה בסוף הגם שתחילתה הי' ברצון עכ"פ גוף הביאה אשר אוסרת הי' באונס וק"ל:

וכן לא דמי למה שאמרי' בשומרי' תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב ועיי' בח"מ סי' רצ"א דשאני התם דהי' מתחילה פשיעה על כל החפץ ואח"כ בא האונס על הך חפץ גופא שפשע בו וכבר נכנס בחיוב עליו אבל כאן היא היתה פשיעה על לאו דקריבות אבל על חיוב דעיקר הזנות לא נכנסה לפשיעות ויש לחלק עוד בכמה חילוקי' ודוק ועיי' במג"א סי' ק"ח וק"ל:

אבל בודאי אם יש עדים שראו שנבעלה מתחילה ברצון ואח"כ צעקה והיתה באונס אסורה דבשלומא אם צעקה מתחילה ועד סוף סמכי' בצירוף חזקה היתר וחזקת כשרות דלא גבר היצר עלי' אבל אם מתחילה ברצון אז הגם שצעקה בסוף אסורה לבעלה יען

דיש רוב דסוף הוא ברצון דיצר תקפה אפי' אם התחלה הי' באונס מכ"ש אם התחלה הי' ברצון אין הצעקה מוציאה מרוב דברצון דכאן אין לה חזקת כשרות דהא תחילת ביאה הי' ברצון ולכך משני הגמ' לאבוה דשמואל דלא משכחת אנוסה דשרי' רק אם צעקה מתחילה ועד סוף אבל אם היא זנתה בסתר ותחילתה ברצון וסוף הכנסת עטרה באונס אין המים בודקי' אותה וגם מותרת לבעלה ולא צריכה להגיד לו ואפי' אומרת לו נאמנת במגו דשותקת ועיי' בנוב"י מהד"ת סי' כ"א אם לא ידעי' שנתיחדה נאמנת אם אומרת נאנסתי יעו"ש כי נכון מאוד על דברי רמ"א בסי' קע"ח והבן זה:

המורם מזה דתורה אשר איירי ביש עדי' בנתפסה דומי' דסוטה כמש"ל ע"כ איירי רק בנתפסה מתחילה ועד סוף אבל לא נתפסה מתחילה הגם שנתפסה לבסוף אסורה דאינה נאמנת אפ' צעקה כנגד הרוב דסוף הוי ברצון ומכ"ש אם התחלה הי' ברצון וגם לא איירי הנתפסה בתחילה באונס היינו הכנסת קצת עטרה באונס וסוף הכנסת עטרה ברצון דזה לא נקרא נתפסה דהא לא עשה מעשה בעילה אשר על ידו תהי' טמאה אם לא נתפסה ואין התחלת עטרה נקרא בסוטה והיא לא נתפסה ותהי' טמאה לענין מים מארורי' וע"כ הך נתפסה קאי בנתפסה מתחילת הכנס' עטרה עד סוף הכנסת עטרה ועל יותר לא ידעי' מחזקת צורה של דבוקי' זע"ז אבל מתיבת והיא דרשי' ויש לך אחרת שלא נתפסה ומותרת כגון תחילתה היינו הכנסת מקצת עטרה באונס וסוף היינו הכנסת כל עטרה ברצון ואעפ"כ מותרת דיצר אלבשה והבן ומיושב ב' קו' שהקשתי כנלענ"ד:

וראה שהאיר ד' עיני ומצאתי בש"מ בד"ה והיא לא נתפסה אסורה הא נתפסה מותרת וז"ל פי' מדהוי מצי למיכתב ולא נתפסה בלחוד וכתיב והיא לא נתפשה משמע דלמעט בא וקרי בי' הכי והיא לא נתפסה כלל אסורה הא נתפסה מותרת כלומר היא נתפסה אבל לא לגמרי מתחילה ועד סוף מותרת ג"כ לבעלה ואיזה זו שתחילתה באונס וסופה ברצון אעפ"י שמתרצי' בסוף הבעילה כיון שע"י האונס הראשון תקף לה יצרה וקרי' בה שאם לא מפני האונס שנאנסה תחילה לא הי' יצרה תקפה ומותרת לבעלה ישראל תלמידי הר"ר יונה ז"ל ורש"י ז"ל לא פי' כן דוק ותשכח עכ"ל:

בעיניך תביט שהי' לתלמידי ר"י הגי' בבריי' רק הא נתפסה מותרת ולא גרסו ויש לך אחרת אעפ"י שלא נתפסה מותרת וכו' ופי' כמו שהקשתי למעלה אבל רש"י הי' לו גירסא שלפנינו שקרא לתחילה באונס וסוף ברצון לא נתפסה ולכן פי' כאלו ידבר על לא נתפסה לגמרי ועל נתפסה לגמרי ועל נתפסה במקצת הכנסת עטרה ורצון בסוף הכנסת עטרה והיא נקראת לא נתפסה ואעפ"כ אמרי' יצר אלבשה ומובן דברי רש"י בעזה"י:

וחדי נפשאי שמצאתי בש"מ בד"ה חיישי' ובד"ה פליגי שחקר אם אין לפרש תחילתו וסופו על התפיסה קאי אף על פי שתחילה ביאה הי' ברצון אף על פי כן נאמר יצר אלבשה רק שהשיב א"כ מאי פריך הגמ' אונס דשרי' רחמנא היכי משכחת לה וקשה הא משכחת בצעקה מתחילה ולמה צריך לתרץ שצעקה ותחילה ועד סוף אע"כ הוי הפי' תחילתה וסופה של בעילה שפי' בזה למה מספר הגמ' ופליגא דרבא יעו"ש היטב א"כ בודאי מסתבר דעכ"פ מהכנסת מקצת עטרה הגם שלא נחשב לביאה לענין עונשי' עכ"פ נאמר דיצר אלבשה ונחשבת לאונס דוק ותשכח כי נכון:

המונף מכל מה שכתבתי שבנידן שאלתינו שבכתה לפניו שילך רק כאשר הבטיח שמבקש רק ביאת אברים ואם לא תשמע לו יבעול אותה בע"כ אז היתה מרוצית שבמלאת ספקו בחיבוק ונישוק יניח אותה וכאשר הי' כעיר פרוצה אין מעצור לעצת יצרו הכתה אותו עד שגבר עלי' בהכנסת מקצת עטרה רק אח"כ לבשה אותה היצה"ר ובקש' שיכנוס בה ויתן זרעו היא מותרת לבעל' דזה מקרי תחילתה באונס וסופה ברצון שהתורה התירה וכאן בודאי נאמנת דהא יש מגו דבעי שתקה ומהכ"ת שלא להאמין לה אפי' כשמואל נאמנת ומכ"ש לדידן דפסקי' כרבא ודו"ק ויש עוד סניף להיתר מרמב"ן בתורה צעקה נערה מאורסה כנלע"ד ולא למעשה חלילה:

ואני אשבע שאחר שכתבתי תשו' הנ"ל מצאתי לאדמ"ו הגאון ז"ל בחתם סופר א"ע ח"ב תשובה צ"ה שחקר באשה שהתודה עונה שזנתה ברצון רק שהתחרטה ודחפתו לחוץ שלא גמר ביאתו והביא שדברי נוב"י בסי' כ"ג אמתיים ששפת הרחם אינו בכלל ביאה רק פה הרחם ובכל זאת אינה נאמנת חדא משראו דרך מנאפים הוי חזקה לענין זנות ואפי' לבה"ג דסובר כמכחול בשפופרת וקשה דילמא לא הגיע רק לשפת הרחם אלא ודאי שעשה כאשר זמם לעשות וסיים שם וז"ל ועוד הא אמר אבוה דשמואל כתובו' דף נ"א אשת ישראל שנאנסה אסור' לבעלה דחיישי' שמא תחילתה באונס וסופה ברצון אא"כ שצוחה עד סופה ואנן לא קי"ל הכי משום דיצרו אלבשה עיי"ש א"כ חזינן דהיא ראוי' שתאסר לבעלה אלא אנן חשבי' אונס מה שיצרה אלבשה איך נוכל להאמין מי שהיתה תחילה ברצון שתחזור באמצע ביאה נדחות בעה"ב לחוץ אנן סהדי דמכזבה ולא דמי להא דנוב"י שצוחה מתחילה ועד סופה עיי"ש עובדא הכי הוי אבל הכא לא נאמין אע"ג דיש להתעקש ולומר היא הנותנת הואיל ועדיין לא נכנס השמש לפני ולפנים לא אלבשה יצרה והי' בה יכולת לדחותו זה אינו דאש בוערת ואינו שורף היחתה איש וכו':

ואחר מחילת כבוד קדשו לאלף יש לי לחקור על דבריו (א) מה שהקשה אפי' אם נימא כמכחול בשפופרת שמא לא בא לתוך פה הרחם רק בשפת הרחם עיי' נוב"י מהד"ת

סי' בא"ע שהביא דברי רש"י שפי' כדרך המנאפי' וז"ל משינהגו עסק ניאוף ששוכבי' בקירוב בשר ונוהגי' בדרך תשמיש עכ"ל ופי' הגאון הנ"ל שראו שמתנענע עלי' ועוסק בדישה יעו"ש דפח"ח ולשפת הרחם אין צריך דישה ולהיות נע ולזורר עלי' אחת למעלה ושבע למטה ויש עכ"פ ראי' שבא אל פה הרחם דבעבור שפת הרחם שהוא פתוח לרוחה לא צריך להיות נענע למעלה ולמטה כמובן ואפי' אם לא צריך לראות כמכחול בשפופרת כיון שראו שמנענע עצמו כדרך איש שמנענע עצמו בפה הרחם אז בודאי הערה בה ודוק:
ובזה מיושב לי מה שהקשתי בחדושי זה שלש עשרה שנה איך דיינו רבנן כשמואל משיראו כדרך המנאפים בשלומא שמואל לשיטתו שסובר שהעראה היא נשיקת אבר לבד אז בודאי יש חזקה שנשק עכ"פ בפה הרחם אבל לדידן דפסקי' העראה הוי הכנסת כל העטרה מנ"ל מחזקת צורה שהכניס עטרה לרחם וצע"ג:
ולפמ"ש הכל נכון שיראו כדרך המנאפי' הוי לכל איש בשיעור העראה לדעתי לשמואל כדרך המנאפי' בנשיקות פה הרחם ולרבנן כדרך המנאפי' בהכנסת עטרה והכל נכלל כדרך המנאפי' בחלק הניאוף הצריך ועי' נוב"י בתשו' הנ"ל שרק הסתכלות על אותו מקום אינם צריכים לראו' אבל כל הוכחות ותנועות על הביאה צריכי' לראות ודוק:
ודע דנוב"י נתקשה שם בהבנת הר"ר יונתן שכתב משיראו כמנאפי' כלומר שיעמוד האיש על כרסה של אשה עכ"ל והבין הנוב"י שהוא לא מצריך תנועת התשמיש יעו"ש ולדעתי אין כוונת הר"י על שכיבת האיש על כרסה של אשה דהא נקנו בלשונו שיעמוד האיש וכו' ואין שכיבה נקרי' העמדה אלא הפי' כך הוא דבשעת התשמיש אשר האיש משדד בעמק עכור אז מטה ראשו וכל גופו לדביקת האשה אבל בשעה שמרגיש שגבורת האיש בא אז מגבי' חצי הגוף של מעלה כדי להעמיד קשתו לירות כמו חץ וזה נקרא העמדה על הכרס וזה שפי' הר"י משעה שיעמוד על כרסה שהוא קולא יותר שאז בודאי גמר ביאתו והבן: ולולא דמסתפינא שיחשדוני השומע בדבר אשר ד' יודע שאני נקי מעולם אמרתי דבר דנפלאת בעיני למה לא אמר שמואל משיראו כדרך המשמשי' ונקט כדרך המנאפי' הלא אין ניאוף אלא ביאת זנות כמו לא תנאף וכמו נואף אשה חסר לב והוא פלא אך הוא הדבר כי האיש המשמש עם אשתו שאין תאוה בשריית גוברת כל כך הוא משמש כדרך הרגיל בטבע אבל הנואף הוא מכוון רק להנאת יצרו ובאש יצרו יצא להב החמדה רק להרבות בהנאתו כחכז"ל [אין טעם ביאה רק לעוברי עבירה] ואמרו ג"כ [מים גנובי' יומתקו ולא תמית לבעל] אז למנאפי' יש תענוגות אחרות בשעת תשמיש מתוקף יצרם ומשראו דרך מנאפים אז יש חזקה שהי' ניאוף וסנהדרי' הבינו הכל כחכז"ל בבן עזאי ששיער שיעור זמן התשמיש הגם שלא בעל אשה בסוד ד' ליראיו:

(ב) מה שהביא אדמ"ו ז"ל ראי' מאבוה דשמואל פלא שם זנתה בפני עדים אז בודאי אזלי' בתר רוב דסופה ברצון אבל אם היא מתודית על עונה ואומרת שהי' הסוף באונס שיש מגו דבעי שתקה בודאי נאמנת דאין יצרה תוקף ודאי שנימא אנן סהדי בה שהיתה מזכה ברצון:

ומה מאוד תמוה בעיני דמיון של אדמ"ו ז"ל שאומר אני סברא ישרה בעזה"י בודאי אם נעשה גמר ביאה רק אין אנו יודעי' אם סוף הביאה הי' באונס או ברצון אז כיון שהי' סוף הביאה היתה בודאי ברצון אבל אם אנו דנין אם נעשה סוף ביאה כלל מהכ"ת לא נאמין שמכח פחד ד' דחפתו לחוץ שלא תהנה כלל מסוף ביאה לא באונס ולא ברצון אבל אם כשאר בה האצבע והי' גמר ביאה אז בודאי נתרצי':

וביותר פלא בעיני מה שחידש הגם שלא נכנס השמש לפנים מדלתי הרחם שג"כ יש חזקה שיצרה אלבשה דכתיב היחתה איש יעו"ש היא נפלאת בעיני מי יכחיש הטבע שאין תוקף היצר רק משעה שבא האצבע במקום צר ואטו אם הי' תחילת ביאת הנואף רק בשפת הרחם באונס וכל גוף הביאה ברצון תהי' מותרת לבעלה דיצרה אלבשה זה רחוק משכל רק תחילת ביאה היינו הכנסת עטרה בפה הרחם הוא מעורר היצר על סוף הביאה כמ"ש לעיל ולדברי אדמ"ו ז"ל תהי' אשה כזו מותרת לבעלה חלילה לפה קדוש לאמור כן ומעתה איך נימא אנן סהדי דלא דחפתו ואינה נאמנת אם אין כאן עדי זנות רק הפה שאסר הוא הפה שהתיר ודוק:

ועוד בודאי באיש אשר יצרו תוקף מאוד קודם הביאה בודאי קשה לפרוש מתאותו אם רק כבר עבר שפת הרחם ונשק בפה הרחם היינו אם אין מניעה מצד האשה היחתה איש כתיב אבל אצל האשה אין יצרה תוקף אלא בסוף הביאה וכן חידש הנוב"י ח"ר בא"ע סי' נ"ז בד"ה וכל שר' נחמן לא אמר בעריות יצרו תוקפו רק באיש אבל באשה אין יצרה תקפה אלא בגמר ביאה וכן הוא מן המושכל ומהכ"ת לא נאמין לה שמכח פחד ד' דחפתו לחוץ והבן: שוב מצאתי בנוב"י מהד"ת א"ע סי' י' שדן באשה שהודית בפני בעלה שנזנתה רק מסתפקת אם נגע האבר באותו מקום שביאר הגאון שאם ברור לה שלא עבר כל עובי הסדק אין כאן בית מיחוש אבל אפי' עבר ביאר שם בתוך התשו' תלי' בט"ז ובב"ש כפי שביאר במק"א והוא סי' כ"ג ומזה תראה דלא כאדמ"ו ז"ל שהקשה מאי מהני כדרך המנאפי' דלמא לא הגיע לפה הרחם אלא בודאי אז יש חזקה שזנתה ואינה נאמנת כנגד אנן סהדי יעו"ש ודו"ק: סוף דבר הכל נשמע שלדעתי האמת כמו שבארתי בתוך התשובה ויש לי לעיי' שדברי נוב"י ודברי אדמ"ו החת"ס ז"ל תלי' בתוס' בב"ק דף

מ"א בקפץ השור עם פי' חבל ראשוני' שתי' בענין אחר קו' התוס' עיי' בש"מ שם דו"ק ותשכח אבל כעת אין פנאי וברוך ד' שהנחני בדרך ישר:

סימן ק

שאלה באחד ששבק חיים לכל ישראל והלך לעולמו בלא בנים ונפלה אשתו לפני אחיו יחידו לחליצה אך הוא לא רצה לחלוץ רק בכמה מאות רוב רכוש אשר נשאר כי לכופו לחלוץ לא הי' אפשר כי הי' צעיר לימי' והמתינה עד שהי' בן עשרים שנה וגם אז לא רצה לחלוץ רק אם יותן לו רוב רכוש אשר נשאר לה וכאשר ראתה כי כלתה אלי' הרעה נתרצית ליתן לו כל אשר יחפוץ רק לקבל חליצה וכאשר בא לפני הרב ראה שאין לו שערו' בזקן וציוה לבודקו בכל הגוף ולא נמצא בו שערות כלל אפי' גומא לא נמצא בו כפי ראות עינים ולא רצה הרב להרשות לו ליתן חליצה כי אמר שהוא עדיין קטן מאז התחילו עדים ממשמשי' ובאין והעידו שהי' עמו כמה פעמי' במרחץ וראו כאשר השתין כלפי מעלה ולא עשה כיפה כדרך איש ומהם אמרו שאין קולו כקול איש רק כקול אשה ואחר איזה ימים ברח למדינת אמעריקא ואי אפשר להשיג חליצה והיא בכתה מאין הפוגות על ימי נעורי' וירדה אל ההרים אלו המורים אם אין צרי ומזור לפטור אותה מחליצה להתירה מחבלי עיגונא מלהיות גלמודה לעולם עכ"ה:

תשובה לכאורה אין רפואה לה כי מבואר בש"ע א"ע סי' קע"ב סעיף א' ברמ"א דלא מחזקי' איש לודאי סריס רק אם ראו בו מיד כשנולד שאינו עושה כיפה אבל אם לא ראינו מיד כשנולד רק אח"כ הוי ספק סריס דיש לחוש שנתקלקל אחר לידתו והי' לו שעת הכושר וצריך לחלוץ ועיי' בב"י שם שפי' דברי הגמ' דף פ' ביבמות דאמר אביי מנא ידעינן הכוונה הלא סימני סריס א"א להכיר בקטנות ומשני דאינו עושה כיפה יוכל להבחין מיד וכן פי' הריב"ש סי' תע"ד וא"כ בנידן דידן שלא נבדק האיש בקטנותו לדעת שמיד אחר לידה לא הי' עושה כיפה א"כ צריכה חליצה מן הדין ונשארת באיסור אשת המת לא תהי' חוצה ודו"ק [ופלא בעיני שהב"ש בסק"ב כ' שלאו דוקא סימן שאינו עושה כיפה ניכר בקטנותו שה"ה סימן שאין מימי רגלי' מחמיצי' ניכר מיד ולמד כן מדברי הריב"ש שהביא הרמ"א והמעיי' בריב"ש בתשו' כ' בפי' בד"ה ואם שסימן כיפה ניכר בקטנותו אבל שאר סימני' לא ניכרי' בקטנות יעו"ש וצ"ע כעת]:

אמנם כד דייקת הדבר תלי' באשלי רברבי בפלוגתא של חבל ראשוני' ופוסקי' ויען כי ראיתי מבוכה רבה בהבנת הרמב"ם וראב"ד ונמ"י וטור ולא מצאתי איש מן האחרונים אשר שם על לב לברר הדברי' אמרתי אפרש שיחתי וירוח לי ואני תפילה גל עיני ד' ונפלאות אביטה מתורתיך והורני שלא אכשל בדבר הלכה ואבאר מראשית דברי

הרמב"ם ואח"כ דברי ראב"ד ואחר כך דברי הטור ובאחרונה דברי הנמ"י וכל דבר הקשה אביא לפני יודע דת ודין בעזה"י:

א הרמב"ם כ' בפ"ב מאישות הל' י"א וי"ב וז"ל הגיע לזמן הזה ולא הביא ב' שערות אף עפ"י שנראו בו סימני סריס הרי הוא קטן עד שיהי' בן כ' פחות ל' יום הגיע לזמן הזה ולא הביא ב' שערו' למטה ולא הביא שתי שערות בזקן אם כראה בו אחד מסימני סריס הרי הוא סריס ודינו דין הגדול לכל דבר ואם לא נראה בו סימן וסימני סריס עדיין קטן הוא עד שיביא שתי שערות למטה במקום הראוי להן או עד שיהי' בן ל"ה שנים ויום א' הגיע לזמן הזה ולא הביא שתי שערות הר"ז סריס אעפ"י שלא נראה בו א' מסימני סריס הגיע לשנת כ' פחות ל' יום ולא הביא ב' שערות למטה והביא ב' שערות בזקן אעפ"י שנולד א' מסימני סריס אינו סריס אלא הרי הוא בקטנותו עד שיולדו לו כל סימני סריס או עד שיהי' בן ל"ה שנה ויום א' עכ"ל והנה יש לדקדק בדבריו הרבה:

א יש בו אריכות לשון הרבה וכך הי' לו לסדר הלשון בהלכה אחת הגיע לזמן הזה ולא הביא שתי שערות למטה אם לא הביא ב' שערות בזקן כיון שנראה בו סימן אחד מסימני סריס ואם הביא ב' שערות בזקן ונראו בו כל סימני סריס הרי הוא סריס ודינו דין הגדול לכל דבר ואם לא נראה בו אפי' סימן א' בלא הביא ב' שערות בזקן או לא נראו בו כל הסימנים בהביא ב' שערות בזקן הרי הוא בקטנותו עד שיולדו לו ב' שערות למטה או סימני סריסות או עד שיגיע לל"ה שנה הגיע לזמן הזה ולא הביא הר"ז סריס אעפ"י שלא נראה אחד מסימני סריסות וצע"ג:

ב למה בהל' י"א כ' ואם לא נראה בו סי' מסימני סריס עדיין קטן הוא עד שיביא ב' שערות למטה ובהל' י"ב כ' רק הרי הוא בקטנותו עד שיולדו לו כל סימני סריס ולא כ' עד שיביא ב' שערות למטה או עד שיולדו כל סימני סריס דכיון דהוי הדין דב' שערות בזקן סימן אחד לבד שוה לאם אין לו שערות בזקן ולא הביא אפי' סימן אחד וא"כ צריך לבאר שהוא קטן עד שיביא ב' שערות כמו שביאר בהל' י"א וצע"ג:

ג קשה לי כיון שבהל' י"א סיים עדיין קטן הוא עד שיביא ב' שערות למטה או עד שיהי' בן ל"ה שנה ויום אחד למה האריך עוד בהתחלה הל' י"ב הגיע לזמן הזה ולא הביא הר"ז סריס אעפ"י שלא נראה בו א' מסימני סריס הוא דבר שפתים הלא כבר אמר שהוא קטן רק עד שיביא ב' שערות למטה או עד ל"ה שנה ואנא ידענא דאחר ל"ה שני' הרי הוא גדול:

ד למה סיים בהל' י"ב אלא הרי הוא בקטנותו עד שיולדו לו כל סימני סריס או עד שיהי בן ל"ה שני' וקשה הא כבר השמיע בהתחלת הלכה הנ"ל כיון שהגיע לשנת ל"ה שנה נעשה סריס ואם כן למה כפל הדבר בתוך כדי דיבור:

אמנם לשונו מתוק מדבש והוא דלכאורה יש לחקור אם לא הביא ב' שערות ולא סימני סריס דאמרי' בגמ' ביבמות דף צ"ז ובנדה דף מ"ה ובב"ב דף קנ"ה ובלא נולדו לו סמני סריס עד כמה אר"ח עד רוב שנותיו למאי נחשוב האיש מי נימא כיון שלא הביא ב' שערות עד רוב שנותיו אנו מחליטי' שהוא נולד סריס מבטן אמו רק לא נתגלה מהותו בסימני סריס ובזה שלא הביא ב' שערות עד ל"ה שנה ויום א' שהוא רוב שנותיו אנו נדע שהוא סריס מבטן אמו ואינו חולץ ואינו מיבם ואין חולצי' לאשתו או נימא בהיפך אין סריס מבלי שיש לו סימני סריס אבל בלא סימני סריס הוא מרוב בני אדם שאינם סריס רק כיון שלא הביא ב' שערות עד רוב שנותיו אם עכשיו לא רעשה גדול אימתי יבוא לגדלות ונחשב בעינינו כאלו הביא אתמול ב' שערות למטה קודם שהגיע לרוב שנותיו ונעשה עכשיו גדול אבל סריס לא הוי דכמו דחידש הלכה מסיני שבצירוף ב' שערות נעשה אדם גדול לי"ג שנים וכמו דחידש הלכה מסיני דנעשה גדול לכ' שנים ע"י סימני סריסות בלא סימני שערות כך חידשה הלכה מסיני דרוב שני' הוי ג"כ סימן גדלות והוא באמת גדול ולא סריס וחקירה זו צריכה התבוננת מאוד: ולכאורה כ"ל להכריע מסברא דהוי סריס דכבר רמזו בעלי תוס' בד"ה עד שיהי' בכולן שהקשו למה אין קטן מיבם לר"מ שחושש שמא ימצא סריס נבדוק אותו אם עושה כיפה א"כ א"א לו להיות סריס ותי' דסימן דאינו עושה כיפה פועל לחשוב ודאי סריס אבל באמת הגם אם אין לו סימני סריס אעפ"כ יוכל להיות סריס יעו"ש [ודברי תוס' בקדו' דף ד' ע"א פלאי כאשר התפלא עליהם בשעה"מ פ"ב מה' אישות ובמ"א בארתי בזה בעז"ה] נגלה מזה דאפשר לסריסות בלא סימני' דאין מוכרח שהסריסות יביא עדיו באותות א"כ בודאי השכל מחייב דאם לא הביא לא שערו' למטה ולא סי' סריסות עד ל"ה שנה דנאמר שהוא סריס דהא חזי' דרוב העולם מביאי' שערות על גדלותם בשנה הי"ג וכל הדין דמופלא סמוך לאיש דחידשה התורה היינו דאמרי' שבודאי יהי' לשנה הבא גדול שיביא ב' שערות עיי' תוס' נדה דף מ"ה ע"א ודף מ"ו ע"ב ואפי' המיעוט המתאחרי' לבוא בשנת הי"ג מביאי' עד שנת כ' ובעבור זה הגם שהקדימו סימני סריסות ואח"כ הביא קודם שנת כ' ב' שערות לא הוי סריס ואם מביא שערו' אחר כ' והקדימו סימני סריסו' אמרי' הנך שערות שומא נינהו עיי' תשו' ריב"ש סי' תע"ד והמתאחר בהבאת שערות מביא עכ"פ קודם שנת ל"ה וזה האיש אשר לא הביא שערות עד רוב שנותיו בודאי הוא סריס דסריסות מעכבו מלהביא

שערות דלולי שהי' סריס איך לא הביא שערות בשני רגלים לא בשנת י"ג ולא בשנת עשרים ולא עד רוב שנותיו אלא בודאי הוא סריס וכ"ת אם כן שהוא סריס למה לא הביא סימני סריס זה לא הוי ריעותא דאין כאן רוב שסריסים יביאו סימנים דנאמר שרוב סריסי' מביאי' סי' סריס א"כ למה חושש ר"מ בקטן שמא ימצא סריס הא אמרי' בנדה דף ל"ב שר"מ חושש רק במעוטא דשכיח וא"כ קשה קו' תוס' נבדוק אם עושה כיפה ואז יש לנו ב' רובות (א) רוב אנשים לאו סריסי' (ב) ורוב סריסי' אינם עושי' כיפה ומהכ"ת ליחוש שמא הוא סריס שהוא ממיעוט סריסי' וממיעוט שעושי' כיפה זה הוי בודאי מיעוט דלא שכיח שניחוש כנגד ב' רובות ולמה חושש ר"מ שמא ימצא סריס אלא בודאי מעולם לא הי' רוב שיש לסריסי' סימני סריסו' רק בהיפך יש חזקה אצל מי שנמצאו סימני סריסות שמנו חכמי' הוא בודאי סריס אבל אין רוב סריסי' יש להם סימני' שמנו חכז"ל והבן וא"כ כאשר נמצא איש שאין לו שערות ואין לו סימני' עד ל"ה שנים בודאי מסתבר לומר שהוא סריס ובעבור זה לא הביא ב' שערות מאשר נאמר דאינו סריס דאז אין לנו ליתן טעם למה לא הביא שערי גדלות ודו"ק וכי תשוב הלא רוב עולם אינם סריסים וטוב לחלוט שהוא קטן ועכשיו נתגדל ועל כ"פ סריס לא הוי זה לק"מ לא מבעי' אי פסקי' כרב למפרע נעשה סריס בודאי מסתבר שטוב לומר שהוא סריס ונעשה גדול בשנת י"ג כרובא דעלמא משנאמר עכשיו נתגדל אחר ל"ה שנים אלא אפי' לשמואל דסובר דמכאן ולהבא נעשה סריס אף על פי כן נכון דכבר יצא הוא מן הרוב דרוב אשר אינם סריסי' מביאי' שערות בשנת י"ג ועיי' ריב"ש סי' תע"ד שהעיר בזה דזה שלא הביא שערות עד ל"ה פועל שיצא מן הרוב חוץ אם לא נבדוק דנוכל לומר נשרו ולא יצא מן הרוב שהרי אנו אומרי' שהביא שערו' והבן זה מאד:

אך כל זה בלא הביא לא שערות ולא סימני סירוס אבל אם הביא ב' שערות בזקן ולא הביא ב' שערות למטה ונעשה בן ל"ה שנה אז מסתבר דנעשה גדול אחר ל"ה ולא סריס דהנה לרמב"ם דהבין בגמ' שאם איכא שערות כ"ע לא פליגי דעד יהי' בכולן דיעין דהביא ב' שערות בזקן דהוא סימן עליון באיש הגם שלא פועל גדלות גמור עיי' הל' ט"ו עכ"פ הוא מופת על גדלות ולא מהני עוד סימן אחד של סריסות רק עד שיהיו כולם ה"ה נאמר אם יש לו שערות בזקן דיש כאן מופת על גדלות ולא על סריסות וכיון דלא הביא עד ל"ה שנה לא שערות למטה ולא כל סי' סריס נעשה גדול ולא סריס דיותר מסתבר לומר דנגמר הגדלות משנאמר שהוא סריס דהא יש לנו מופת בהיפך שהביא ב' שערות בזקן והגם שלא הביא ב' שערות למטה עד ל"ה שנה לא נחשב לנו יותר להחזיקו לסריס אלא כשאר סימן סריסות למ"ד דדי באחד מהן וא"כ בהביא שערות בזקן דלא מהני סי' א' של

סריסות רק עד שיהי' כולם ה"ה שלא מהני הך סימן שלא הביא שערות עד ל"ה שנים רק לסימן אחד של סריסות וזה לא מהני ולכן נעשה אחר ל"ה שנים גדול ולא סריס ומותר ביבום והוא גדול לכל דבריו אבל לא בתורת סריסות אלא בתורת גדלות והבן זה:

ודע שמה שחדשתי דמופת שלא הביא ב' שערות למטה אינו נחשב אלא לסי' אחד של סריסות זה דוקא ביש לנו ריעותא דהא הביא ב' שערות בזקן דמורה על גדלות אבל בדליכא ב' שערות בזקן דמורה באצבע על גדלות אז נחשב לנו זה שלא הביא ב' שערות לא למטה ולא למעלה ככל שאר סי' סריסות דאל"כ תקשי לר"פ דאמר עד שיהי' בכולם קו' הגמ' ביבמות דף צ"ז דמשני שם על הפירכא ממתני' דנדה דלמעלה מעשרים פטור מחליצה ומיבום על המתני' דבן עשרים הוי כבן תשע ומשני שם בנדה איירי ביש לו סימני סריסות וכאן בלא נולדו לו ופריך וכי לא נולדו לו סי' סריס עד כמה ומשני עד רוב שנותיו ומשמע דאחר רוב שנותיו הוי כבן עשרים והביא סי' סריס עיין תשו' ריב"ש ס' תע"ד וקשה הא לר"ה דסי' אחד לא מהני א"כ איך מהני רוב שנותיו הא לא הוי אלא סי' אחד אלא פשיטא דלדידי' איירי דלא הביא סי' סריס אבל עכ"פ אין לו שערות לא בזקן ולא למטה ואז דליכא סי' על גדלות מהני רוב שנותיו כמו כל סי' סריס ודו"ק ולקמן אבאר דבר זה ואנופף ידי עליו בעזה"י:

וטרם אבוא לבאר דברי רמב"ם נחקור חקירה אחת על אבן הבוחן דהנה אם הביא סי' סריס ואחר כך ב' שערות אמרי' סריס הוא והנך שערות כשומא נינהו עיי' יבמות דף פ' בנולדו לו סי' סריס ואח"כ הביא שערו' דאמר רב נעשה סריס למפרע וזה ברור וגם להיפך אם הוא אחר עשרים ומביא ב' שערות למטה אעפ"י שהביא אח"כ סימני סריס הוא גדול ולא סריס דרב אמר דוקא אם נולדו לו סי' סריס ואח"כ ב' שערות אבל בודאי אם הביא אחר עשרים ב' שערות אפי' הביא אח"כ סי' סירוס הוא גדול דאמרי' האי סריסות חולי הוא עיי' ריב"ש סי' תע"ד ומכ"ש בלא הביא אח"כ סי' סירוס דלא מגרע לגדלות מה שאיחר להביא השתי שערות כמובן בפשוט:

ולפ"ז נ"ל לחדש דבר לר"י דמהני אפי' סימן אחד אבל ביש לו ב' שערות בזקן מודה דצריך כל סימני סריס ואם נולד רק סימן אחד של סריסות לא הוי סריס יען דיש כנגדו מופת גדלות ע"י השערות בזקן אבל עכ"פ לולי שערות הנ"ל בזקן הי' הוא סריס ע"י סימן א' של סריסות שהביא א"כ פועל הסימן סריס אחד עכ"פ דלא מהני אח"כ הבאת שערות למטה להיות גדול מיד רק לא נעשה גדול עד רוב שנותיו דהגם דשתי שערות בזקן גרעי לכח סימן סריסות שהביא שלא נחזיק אותו לסריס אלא נשאר בקטנו' אבל עכ"פ יש כאן סימן סריסות שבא אחר עשרים טרם הבאת שתי שערות דלמטה ושתי שערות הבאי'

אחר סימן סריסו' הוין כאלו אינם ונשאר בקטנות עד רוב שנותיו ואז נעשה גדול ולא סריס דבשלומא בלא הביא שום סי' סריסו' רק הך דאין לו שערות בזקן וזה בלבד לא הוי סימן סריסו' להחזיקו לסריס כאשר אבאר אי"ה דעת הרמב"ם דחסרון הנ"ל דלא הביא שערות בזקן לא הוי סימן סריסות בפני עצמו דהוא רק אות ממוצע בין קטנות לגדלו' ובעבור זאת מצריך הרמב"ם עוד סימן סריסות למשל לא הביא ב' שערו' בזקן וגם לא עושה כיפה] לכן אם ליכא סימן סריסות רק שלא הביא ב' שערות בזקן מהני אח"כ עד רוב שנותיו ב' שערות למטה להיות גדלות אבל בדאיכא סי' סריסות גמור רק דסימן הנ"ל לא הי' מהני להחזיקו לסריס יען דהי' לו שערות בזקן שהוא מורה על גדלות ולא על סריסות אבל עכ"פ נראה בו סימן סריסות גמור אחר כ' שנים טרם שנראה בו סימן שני שערות למטה שהוא סי' גדלות ולא פועלי' כלל:

ועדיין דבר זה צריך בירור מן הש"ס הנה ביבמות דף צ"ז פריך הגמ' על מתני' דקתני אחד בן תשע ואחד בן עשרים שלא הביא ב' שערות והקשה הגמ' ממתני' דנדה דף מ"ה דתנן לא חולץ ולא מייבם ומשני הא איתמר עלה והוא שנולדו בו סימני סרי' אמר רבא דיקא נמי דקתני והוא הסריס וחקרו וכי לא נולדו סימני סריס עד כמה אר"ח עד רוב שנותיו והנה נפלא בעיני מפשטות הלשון משמע דחקר הגמ' לדעת על המתני' דנדה דהוי סריס אם נולדו לו סימני סריס ומיבעי לי' הגמ' לדעת אם אין לו סימני סריס ואעפ"כ יהי' סריס להיות פטור מלחלוץ ומליבם ועיי' בריב"ש סי' תע"ד ולכאור' צריך הבנת הריב"ש התבוננת מנ"ל כך דלמא הוי הפי' כך דהגמ' משני דשם בנדה איירי דנולדו בו סימני סריס וע"כ דמתני' דיבמות דבן עשרי' דומה לבן תשע איירי דלא נולדו לו סימני סריס ופריך הגמ' עד כמה יהי' נחשב הבן עשרי' כבן תשע להיו' כקטן ומשני עד רוב שנותיו אבל בהגיע לרוב שנותיו ולא הביא סימני סריס הוי גדול ולא סריס דאין סריס בלא סימני סריסות וא"כ מנ"ל לריב"ש דין הנ"ל דבלא הביא סימני סריסות נעשה סריס לל"ה שנים דילמא נעשה גדול ולא סריס וצע"ג: אמנם הריב"ש הוכיח דע"כ כוונת הגמ' עד כמה שהיה השאלה איך יהי' סריס בלא סימני סריסות דאל"כ דגמרא מסופק לדעת על מי שלא הביא סימני סריסות מתי יהי' גדול ולא יהי' נחשב כקטן א"כ הי' לגמ' למבעי וכי לא נולדו לו ב' שערות עד כמה דהא במתני' דיבמות קתני דבן עשרי' שלא הביא ב' שערות דומה לבן תשע והוא קטן וא"כ צריך למבעי וכי לא הביא ב' שערות עד כמה דזה נזכר במתני' ולתרץ עד רוב שנותיו ואנא ידענא דאחר ל"ה שנה הוא גדול בלא סימני גדלות דהשכל גוזר דצריך להזכיר באיבעי' אותו דבר שנזכר במתני' לטעם שהוא כקטן ולשאול עד כמה יהי' הבן עשרים קטן אם לא נולדו לו שערות ומדנקט הגמ' וכי לא

נולדו לו סי' סריס עד כמה ע"כ קאי על המתני' דדן על סריס בסימני סריסות ועתה מבעי' איך נדע שהוא סריס בלי סי' סריסות ובעבור זה לא שאל הך ספק עד כמה עד שתי' לו דשם איירי בסי' סריסו' ולא חקר על המתני' דיבמות דקתני שבן כ' דומה לבן ט' עד כמה ואח"כ יפרוך שמתני' הנ"ל סותר למתני' דנדה דשם הוי בבן כ' סריס אע"כ דהאבעי' היה על סריס בלא סימן:

ואוסיף נופך דאי קאי על המתני' א"כ הי' צריך לתרץ שהוא קטן עד שיביא ב' שערות או עד רוב שנותיו דהלא שערות ג"כ מהני' אחר עשרים אם לא נולדו לו סי' סריסות אע"כ דמבעי' לי' עד כמה ימתין בלא סי' סריסות ויהי' סריס וא"כ לא יוכל לשנות עד שיביא שתי שערות דאז יהי' גדול ולא סריס והוא חקר לדעת סריס בלא סימני סריסות ולא יוכל לתרץ רק זה עד רוב שנותיו ודו"ק:

אך הא גופא קשה למה לא חקר הגמ' על מתני' דיבמות דקתני שבן עשרי' הוי כקטן עד כמה יהי' קטן ויתרץ עד הבאת ב' שערות או עד רוב שנותיו אלא ע"כ דאז הוי במשמע דנעשה לרוב שנותיו גדול ולא סריס והגמ' ידע דבכל אופן כיון דלא הביא ב' שערות הגם דלא הביא ג"כ סימני סריסו' אעפ"כ הוי סריס ואם ישיב הגמ' על המתני' דיבמו' עד רוב שנותיו הי' במשמע ברוב שנותיו נעשה גדול וזה אינו ודו"ק וכי תקשה למה לא מבאר הגמ' דב' שערות מהני אחר עשרים לק"מ דהא קתני במתני' שבן עשרי' שוה לבן תשע וכמו דמהני לבן תשע שערות ולכן צריך להמתין עד שיגדיל ויביא שערות וה"ה לבן עשרים שצריך להמתין על שערות וכן פי' רש"י במתני' וז"ל אחד בן תשע ובן עשרים כל כמה דלא מייתי שערות קטן הוא וק"ל [לא הקשתי למעלה שיחשב ג"כ הבאת ב' שערות רק אם כוונת הגמ' להקשות עד כמה יהי' לו דין קטן במתני' והוא משני לו עד רוב שנותיו אז קשה שישיב לו שני אופני' יש לדעת גדלות אחר עשרים אבל בודאי ל"ק למה לא חקר הגמ' על המתני' עד כמה וישיב לו עד הבאת שערות משום דמרומז ב' שערות במתני' והבן זה:

אבל כל זה אינו שוה לי דא"כ איך בא דין זה וכי לא הביא סימן סריס עד כמה לכאן ביבמות דף צ"ז שם בנדה דף מ"ה שקתני במתני' דין עשרי' והוא הסריס שאינו חולץ ואינו מיבם שם מקומו לחקור אם לא הביא עד כמה אבל כאן דקתני במתני' דאם לא הביא שערות הוי קטן איך בא לכאן וכי לא הביא סי' סריס עד כמה ימתין ויהיה סריס הוא שלא בדרי דאונא וצע"ג ועוד פלא בעיני א"כ לא שייך הלשון עד כמה דלשון זה משמע מה שאנו מחזיקי' אותו עכשיו עד כמה יהי' בחזקה זו ומשמע הא במתני' קתני ששוה בן עשרי' לבן תשע והוא בחזקת קטנות עד כמה יהי' בכלל קטן ורש"י כ' וז"ל עד

כמה נידון כקטן עכ"ל מבואר דהחקירה הוא כמה יהי' קטן ומשני עד רוב שנותיו ואז לא נקרא קטן אלא גדול ולפי' הריב"ש הי' לגמ' לומר וכי לא הביא סימני סריס מתי יהי' סריס שיתחיל דבר אחר אשר לא הי' עד עתה וצע"ג:

לכן נ"ל דבאמת יש לנו ב' אופנים בבן עשרים שלא הביא סימני סריס (א) שלא הביא ב' שערות כלל לא בזקן התחתון ולא בזקן העליון דאז בסימן א' נעשה סריס וע"כ הך בלא הביא סימני סריס איירי דליכא אפי' סימן אחד של סריסות (ב) כגון דהביא ב' שערות בזקן עליון ולא בתחתון דאז לא הוי סריס אלא א"כ נמצאי' בו כל סימני סריסות וא"כ האי וכי לא הביא סימני סריס איירי דלא הביא כל סי' סריס וההבדל ביניהם דבלא הביא ב' שערות כלל אז מהני ב' שערות בזקן התחתון עד ל"ה שני' אבל אם לא הביא אותם נעשה לל"ה שני' סריס אבל בהביא ב' שערות בזקן עליון ולא הביא כל סי' סריסו' אז לא מהני עוד שערו' עד ל"ה שנה יען שכבר הקדימו איזה סימני סריסות אבל בשנת ל"ה לא נעשה סריס רק נעשה גדול יען דמכבר התחילו שערות בזקן העליון שמורי' על גדלות רק לא נגמרו וכן הסריסות לא נגמר דהא לא הביא כל סימני סריסות וא"כ מסתמא הוא מרוב בני אדם שאינם סריסי' ונגמר עכשיו הגדלות והבן והגמ' פריך וכי לא נולדו סימני סריס עד כמה על שני פנים הנ"ל ומשני עד רוב שנותיו דאז פעם נעשה סריס לרוב שנותיו ופעם נעשה גדול לרוב שנותיו ודו"ק: ועתה בא ברוך ד' וראה שזה רמז הרמב"ם במתק לשונו הטהור שבהל' י"א שאיירי שלא הביא ב' שערות בזקן לכן הזכיר שהוא בקטנותו עד שיבי' ב' שערות למטה אבל בהל' י"ב לא הזכיר רק שהוא בקטנותו ולא הזכיר עד שיביא ב' שערות למטה יען דכבר הביא מקצת סי' סריסות שוב לא מהני עוד שערות ומיושב קו' א' ודו"ק ולכן הזכיר בהתחלת הל' י"ב שאם לא הביא לא שערות ולא סימני סריסו' נעשה סריס לל"ה שנה סריס ולא גדול ודו"ק ובעבור זאת בסוף הל' י"ב כ' רק הרי הוא בקטנותו ולא הזכיר שהוא סריס לל"ה שנה כי באמת כאן בהביא ב' שערות למעלה דאז נעשה גדול ולא סריס ודו"ק ולכן האריך ועשה מדין הנ"ל ב' הלכות כי נפרדים המה מאוד מאוד להבדיל בין הדבקי' והבן זה ועיין במגדל עוז שכ' מה שקשה למורה הא כיון דאין לו שערות א"כ הוי אחד מסימני סריסות ותי' דשני שערו' נתנו לסימן גדלות וזקן הוי הרבה שערו' יעו"ש ולכאורה פלא הא כאן איירי על שתי שערות למעלה ולא על למטה שנתנו לסימן גדלות וצע"ג ולפמ"ש נכון דלרמב"ם שערות למעלה המה אות על גדלות רק לא די בהם להיות גדול עכ"פ יפעלו שלא יהיו מועילי' עוד סימני סריסו' ועיי' בהל' ט"ו ודו"ק: אך דעת ראב"ד צריך התבוננת דגמ' חקר אם לא הביא סימני סריס עד כמה ומשני עד רוב שנותיו וקשה אם לא הביא ב' שערות למעלה א"כ הביא סימני

סריסות דלראב"ד די בזה לבד ואם הביא ב' שערות בזקן א"כ לא משכחת עוד שיהי' סריס לל"ה שנה וע"כ הפי' לרוב שנותיו הוי גדול ולא סריס וא"כ לא משכחת שיהי' נעשה סריס לל"ה שנה לזה עוררני ב"א הב' החרוץ כמ"ה משה נ"י וצע"ג:
ונ"ל דוקא לדעת רמב"ם דסובר בהל' ט"ו דיש גם באיש סימני' למעלה שמורי' על גדלו' אז לא משכחת סריס לל"ה שנה אם הביא מתחילה ב' שערות בזקן אבל לראב"ד דצוח ככרוכיא דזה דוקא באשה ולא באיש ואין בשערות בזקן רק סימן סריסות אז אם יש לו ב' שערות בזקן אעפ"כ אחר ל"ה שנים יוכל להיות סריס כנלענ"ד:
וכל זה דוקא בסריס ממעי אמו אבל סריס הנעשה ע"י פחד או חולי לא נקרא סריס חמה רק סריס אדם וסריסות מחמת חולה לא יביא לעולם סי' סריסות דבשלומא אם המקור משחת שבמעי אמו אל לאשה חמימות וקרירות יפעל הקדחת שישתנה הגוף אבל אם מטבע הי' הריון מעלי' רק אח"כ נתהפך בקרבו דבר מחמת חולי אז לעולם לא יביא סימני סריסו' בגוף וזה לדעתי כוונת הרמב"ם בפ"ב מאישו' הל' י"ד וז"ל וסריס זה נקרא סריס חמה בכ"מ אבל הבן שחתכו או נתקו או מיעכו גידיו או ביציו כמו שהעכו"ם עושין הוא הנקרא סריס אדם וכשיהי' בן י"ג שנה נקרא גדול שאין זה מביא סימן לעולם עכ"ל הכוונה הא דלא מחזקי' איש לגדול אלא עד שיביא שערות או סריסות הוא יען דיש ריעותא הא דלא הביא ב' שערו' דאין לומר שמחמת חולשא אינו מביא דא"כ הי' לו להביא סימני סריסות דאז ידענא שאין לגוף הנ"ל כח להביא שערות דחולשת סריסות מעכב מלהביא ואמרי' בודאי יביא אח"כ או שערות או סימני סריסות אבל בסריס אדם הוא לא יביא בגופו סימני סריסות דאטו יען דנאבד ממנו כח זרע יהי' שערו לקוי ובשרו מחליק או אינו עושה כיפה ע"כ סימני סריסו' לעולם לא יבוא ומה שלא הביא שערות לסימני גדלות הוא דאמרי' יען דנתמעטו כוחותיו בשביל דנעשה סריס ולא יצמיח בו שערו' לעולם וכאן אין ריעותא דא"כ למה לא מביא סימני סריסו' דסריס אדם אין לו סימני סריסו' וא"כ אמרי' בהיפך בודאי הוא מן הרוב בני אדם אשר מביאי' שערו' לי"ג שנים דאטו יען דנעשה סריס אדם יצא מן הרוב שנולדי' בטבע להביא בשנת י"ג שערו' בשלומא ביש סימני סריס חמה שייך סברת הריב"ש דע"כ יצא איש הזה מן הרוב דאין להם סימני סריסו' הבאים בטבע מבטן האם אבל כאן במה שנשתנה לסריס ע"י פעולה לא מגרע כח הרוב בטבע בתולדה ואמרי' בודאי הוא מן הרוב שנעשי' גדולים לשנת י"ג ויום א' ומה דלא הביא ב' שערות יען דנעשה סריס אין לו כח להתאו' תאוה על אשה וכח התאו' מביא שערו' וזה שאין לו כח מתאוה בודאי לא יביא שערות לעולם ונעשה מיד גדול: אמנם כל זה אם מבטן אמו יצא כהוגן רק אח"כ נחתכו או נמעכו גידיו או ביציו

הוא לא יביא סימני סריסו' יען דהושלך מרחם אמו שלם בכל כחותיו אז הגם שנאבד ממנו כח הזרע בכל זאת לא ישתנה גופו בבנינו ובתוארו אבל מי שיצא מרחם אונו בכח הריון בביצי' נמוחי' או עקורי' או פצועי' כל שינוי הנעשה בתולדה פועלת על כל כחות הגוף ויתן עדיו בכל הבנין והוא בכלל סריס חמה שלא ראה שעה אחת בכשרותו ומביא סי' סריסות בגופו וכל זמן שלא הביא סימני סריסות אמרי' דגם אם לא הי' סריס ג"כ לא היה מביא ב' שערות דיש מיעוט שאינם מביאים לי"ג שנים סי' גדלות: ובזה יובנו דברי הרה"מ שם שכ' בהל' י"ד וז"ל מתבאר בסוגי' דסתמא דמתני' הכין עכ"ל הכוונה יען דגמ' מפרש סי' סריס חמה דקתני במתני' ולמא לא בארו רבנן מסימני דסריס אדם דקתני ג"כ במתני' דלר"ע חייב ביבום וחליצה ולר"א פטור לדעת ג"כ איזה סריס אדם אלא בודאי דסימני סריס חמה המה מבטן אמו ומפרשי רבנן סימניהם וכל שלא נעשה סריס מבטן אמו לא משכחת בעולם סימני' על סריסות אדם מה שנעשה אחר התולדה ומה שלא מביא ב' שערות אין זה סימני סריס לרמב"ם דגם בסריס חמה לא אהני זאת רק אם יש עוד סי' אחר לשיטת הרמב"ם ולראב"ד הוי נכלל סי' סריס חמה והבן:

וד' האיר עיני שמצאתי בלח"מ הל' י"ד שביאר בפי' וז"ל מי שלקה אחר שיצא ממעי אמו בין בידי אדם ובין בידי שמי' נקרא סריס אדם עכ"ל מבואר שהבין ג"כ דרמב"ם סובר דכל שראה שעה אחת בכשרותו לא נקרא סריס חמה יעו"ש אבל לא ביאר כוונת הרמב"ם וראי' מן הגמ' כאשר בארתי בעזה"י:

והלום מצאתי בנוב"י ח"א בא"ה סי' ו' כאשר האריך להשיב להרב מראדוויל שחקר למה נקט הרמב"ם שחתכו כדרך הערביי' עושי' ולא נקנו הרמב"ם כולד בנימוכי ביצים וכדומה אלא פשיטא דדוקא הנעשה ע"י פעולת אדם אינו מביא שערות אבל נולד כך יוכל להביא שערות יעו"ש ולפמ"ש האמת אתו אבל במכ"ת לא ירד לעומקו של דבר דרמב"ם סובר במי שנולד ממעי אמו צריך להביא סי' סריסו' דאל"כ אנו חוששי' שמא מבלי שנעשה סריס ג"כ לא היה מביא ב' שערות עד כ' או ל"ה שנים דכמו דחיישי' על קטן בסתם שלא הביא ב' שערות ולא סמכי' על חזקה דרבא לקולא יען דיש ריעותא שלא הביא סימני שערו' ה"ה בסריס הנ"ל כיון דיוכל להביא סי' סריסות א"כ כל זמן שלא הביא סי' סריסות חיישי' דבלי סריסות ג"כ לא הי' מביא שערות אבל בסריס אדם דלעולם לא יביא סי' סריסות א"כ ליכא ריעותא כלל דמה שלא הביא ב' שערות הוא מחמת סריסו' וא"כ סמכי' בודאי הוא מן הרוב שנולדי' בטוב בטבע שמביאי' שערות לי"ג שנים ונעשי' גדולים לזמן הזה אבל בודאי אי סריס ע"י אדם אינו מביא שערו' גם סריס שנמוכו ביציו או נדעכו לא יביא שערו' כי חסר כח התאוה במקום ערוה להביא

שערות למטה עיי' רמב"ם פ"ב מאישות ובפי' המשניות בנדה מ"ה והבדל ביניהם שכאן יש ריעותא שלא מביא ס"ס:

וראיתי בבית מאיר סי' קע"ב שירד לעומק העיון מה בכך שהוא סריס אבל עכ"פ מנ"ל שהוא גדול דילמא הגם שהוא סריס אעפ"כ הוא קטן והוכיח מכאן דחזקה דרבא הוא דאורייתא אפי' לקולא ולהוציא ממון רק אם איכא לברורי מבררי' אבל במת דליכא לברורי כגון בב"ב סמכי' על חזקה דרבא יעו"ש שהחליט לדין מכח דין הנ"ל ובמכ"ת הקדושה לא נכון בעיני דבשלומא כאן בסריס אדם דיש לתלות מניעת שערות בסריסות וריעותא אין כאן דהוא לא יביא סימני סריסו' אז אמרי' כיון דנולד שלם רק אח"כ נעשה סריס שמעכב לשערות הוא בודאי מן הרוב המביאי' לי"ג שנים אבל בקטן בעלמא דליכא דבר לתלות מניעת השערות כיון דראינו שאין לו סי' סריסות אמרי' דלמא לא הביא עדיין אלא יביא אח"כ שערות אם הי' חי דיש מיעוט המואחרי' להביא סימנים ולא סמכי' על חזקה דרבא רק אם יש דבר לתלות כמו בסריס אדם דזה לא יוכל להביא שערות וקו' נוב"י מתוס' בב"ב דף קנ"ג בארתי בחדושי שם דלק"מ דכוונת התוס' יען דהא מצינו שערות רק שניחוש שמא נשתנו אחר מיתה ע"ז הקשו נסמוך על חזקה דרבא ובודאי לא נשתנו והבן בקיצור:

תמצית הדברים דלרמב"ם לא משכחת סריס חמה רק הנולד מבטן אמו אבל מי שנעשה אח"כ סריס הוא סריס אדם וליכא בו סי' סריס כלל דכל הסימנים המוזכרים בגמ' הוא סריס חמה מבטן אמו ודו"ק:

אך מה שפלא בעיני שלא מצאתי לרמב"ם ה' יבום אשר ביאר שם שסריס חמה פטור מחליצ' ומיבום ולא מפרש מאומה שזה דוקא אם בדקנו גם מתחילה וראינו סימני סריסות משנולד וצע"ג ועוד נפלא בעיני על שבפ"ב מאישו' שביאר שאם אין לו שערות בזקן צריך עוד סימן אחר להיו' מוחזק לסריס למה לא ביאר שדוקא באחד סימני' שניכרי' בו מיד כשנולד כגון סימן כיפה או מי רגליו אין מחמיצי' וצע"ג:

לכן לבי אומר לי שיש לרמב"ם הבנה אחרת בגמ' דלכאור' יפלא בעיני דגמ' הקשה וניחוש שמא הבריא בנתים ומשני כיון דלקוי תחילה וסוף לא חיישי' והוא פלא דהיה לגמ' לומר כגון דבדקו בתחילה ובסוף וכיון דלקוי תחילה וסוף לא חיישי' וצע"ג ועוד פלא בעיני אם איירי דבדקו אותו מיד אחר לידה והכירו בתינוק שמטיל מים ואינו עושה כיפה א"כ יש כאן חזקה דמעיקרא ומהכ"ת ניחוש שמא הבריא הלא בכל התורה אזלי' בתר חזקת קמייתא ולמה יצריך בדיקה לבסוף כלל דבשלומא בבכורות צריך בירור דאולי הוא מום עובר ויש לו רפואה אז לא נחשב לקדשי' לצאת מקדושת הגוף אם יוכל

להתרפאות אבל כאן דבל סריס חמה יוכל להתרפאות אעפ"כ כיון שלא נתרפא עדיין פטור מליבם ולחלוץ וא"כ אוקמי אחזקה דבודאי עדיין אין עושה כיפה:
ואין להשיב יען דע"י אותו סימן יהי' סריס ויש רוב כנגדו רוב אנשים אינם סריסים ואם רוב כנגד חזקה צריך בירור מכ"ש חזקה כנגד רוב עיי' מג"א סי' תל"ז ובמחה"ש סי' ח' ויש בידינו לברר אם גם עכשיו אינו עושה כיפה זה אינו דכאן דהי' ניכר סימן סריס מיד אחר לידתו בזה יצא מרובא דעלמא דרובא דעלמא אין להם סי' סריס בתולדתן ועי' תשו ריב"ש סי' תע"ד וא"כ יפלא למה צריך בדיקה לבסוף וצע"ג:
אך לק"מ יען דידענו שיש לסריס חמה רפואה צריך לחוש אולי נתרפא מכבר דמעולם לא הי' לנו חזקה שלא יתרפא ואולי כבר נתרפא וצריך בירור [כמו חזקה העשוי' להשתנות]:
אבל א"כ קשה מאי פריך הגמ' וניחוש שמא הבריא בנתים הוא פלא הלא יש חזקה דמעיקרא וחזקה דהשתא אשר מתאחדים שהי' סריס וגם עכשיו נמצא שהוא סריס ומהכ"ת ניחוש שהבריא בנתים וצע"ג:
ונלע"ד שבעבור הנ"ל יש לרמב"ם פי' אחר דבודאי כל סימני סריס שמנו רבנן המה מופתים שאיש הזה נולד ממעי אמו בכח סריסות סריס דומיא דאיילונית דלולי שנולד עמו בטבע מבטן אמו רק אח"כ בא לו חולי ונעשה סריס היינו שפועל החולי שלא יוליד אבל שיתן סימני' בגופו שישתנה הטבע באותו' בגופו זה לא יהי' רק אם יצא מבטן ונאכל חצי בשרו אבל גם מי שנולד מבטן אמו בסריסות יוכל להיות שכבר נתרפא מסריסות אך בנקל יחזרו לו סי' סריסות ע"י פחד רעם או חולשת החולי יען כי טבעו הוכן מבטן אמו לקבל סריסות [טוט שרי וטוט אסיר] מה שנתרפא חוזר לאיתנו ע"י מקרה לא טהור ואביי שאמר סימן שמטיל מים ואינו עושה כיפה היינו שאנו רואי' עכשיו שמטיל מים ולא עושה כיפה נודע לנו על למפרע שנולד מבטן אמו בסריסות דלולי שמרחם אמו הביא עמו כח סריסו' לא יוכל לבוא לו סימני סריסו' ומביא הגמ' שהסימני' באי' רק מחמת דאמו אפאה פת בצהרים ושתתה ירקה לדעת שסימן שאינו עושה כיפה לא יהי' אלא בצאתו לאויר העולם אחזו השבץ ואבות אכלו בוסר ולכן מספר הגמ' דר' יוסף שמע מאמו כל ממעי אמו לקוי ולכאורה יפלא לאיזה תכלית מספר הגמ' שר"י הבין דברי אמו אלא רמזו אחר ששמע שלא יבוא סימן כיפה אלא אם אשה אפאה בצהרי' ושתתה ירקה מזה הבין דברי אמו שסימני סריס חמה לא יוכלו להיות אלא אם הובאו מבטן אבל מעולם לא איירי הגמ' דבדקו אותו תינוק בשעת לידה רק עכשיו אנו בודקי' אותו ומזה שאינו מטיל מים בכיפה ידענו שהוא לקוי ממעי אמו ופריך הגמ' כיון דמעולם לא בדקנו לדעת בבירור שהי' לקוי בסימן זה שאינו עושה כיפה משעת לידה רק עכשיו אנו

רואים שאינו עושה כיפה גזרנו לנו שע"כ בצאתו מרחם הי' ג"כ לקוי בכח סריסו' אעפ"י שלא הוחזק מעולם לפנינו ועי' תוס' חולין בחזקה שלא נתבררה מעולם ועיי' בנוב"י ח"ר בקו"ע] וא"כ ניחוש הגם שידענו עתה שבא לעולם בכח הנ"ל ניחוש שמא נתרפ' על שעה אחת דהא סריסות בידי שמים יש לו רפואה רק עתה חזר ע"י פחד או חולי וא"כ הי' לו שעת הכושר ומשני כיון דידענו מבדיקה שהוא לקוי תחילה וסוף לא חיישי' שמא נתרפא מסריסות אשר בא מבטן אמו רק שבא לו החזרה רק אמרי' כמו שנמצא כן היה ולא היה לו שעה אחת אשר נתרפא מסריסותו דמהכ"ת נימא סימנים ראשונים אזלו לעלמא והנך אחרינא נינהו [ועיי' בתוס' בב"ב דף קנ"ג ע"ב בד"ה השתא הגם שמת אעפ"כ לא אמרי' מחליו הראשון אלא אח"כ נחלה ומת דרוב חולי' לחיים אבל כאן לא שייך רוב סריסי' יתרפאו ושוב יבא עליהם סריסות במקרה ועיי' תוס' ביבמות דף פ' ע"ב בד"ה כד שיהיה בכולן דכתבו דלא שייך רוב חנונים סריסים אם יתגדלו אינם סריסי'] ודו"ק: היוצא מזה דלרמב"ם לא משכחת סימני סריסות בגוף רק אם הוא נולד בסריסו' מבטן אמו ובאמת לא מצריך הרמב"ם בדיקה מיד כשנולד רק כל זמן שאנו בודקים אותו ונמצאו בו סימני סריסו' ידענו שהוא סריס מבטן אמו ולא הי' לו שעת הכושר מאחר דנלקה תחילה וסוף ודוק:

ב הראב"ד כתב בהשגות בפ"ב מאישות הל' י"א וז"ל א"א אנו אין לנו אלא שזה שלא הביא ב' שערו' בזקן הוא סימן סירוס וקיי"ל כר"י דאפי' באחד מהם ואין אנו צריכי' עוד לסימן אחר עכ"ל ובהל' י"ב כתב וז"ל כ' הראב"ד ז"ל ולא אפי' נולדו בו השאר שהרי חסר סי' זה שהוא הגדול מכולם עכ"ל והכ"מ והלח"מ נתקשו בו (א) הלא לראב"ד הכל תלוי בשערות הזקן אם אין לו שערו' בו הוא סריס בודאי ואם יש לו שערות הנ"ל כל שאר סימני סריסות לא יעשו אותו סריס וא"כ קשה למה מנו חכמים כל הנך סימני סריס וצע"ג (ב) למה אמר ר"י אפי' באחד מהם הא הוא קאי על ליכא שערו' בזקן וזה הוא סימן של סריסות א"כ הי' לו לומר אין לו שערות בזקן הוא סריס וצע"ג (ג) עוד הקשה הלח"מ מאי משני הגמ' ר"נ סיכי דיקני הוי לי' וקשה א"כ לראב"ד די בזה שלא יוכל להיות סריס ולמה ציוה לעיי' אי בשרו מעלה הבל יעו"ש שהניח בצע"ג:

ונלע"ד ליישב בעזה"י ואקדים לבאר דברי תוס' ביבמות דף פ' בד"ה עד שיהי' בכולן ז"ל ואע"ג דאמרי' לעיל דבעי' שיהי' לקוי ממעי אמו ויש סימנים שאין יכולים להוודע משנולד כיון שניכר מיד שאינו עושה כיפה ושאר סימנים ניכרי' כל אחד בזמנו הוכיח הראשון על האחרי' שממעי אמו הוא לקוי אלא שלא היו ראוין להיות ניכרי' סמוך ללידתו עכ"ל מדכ' ושאר סימנים ניכרי' כל אחד בזמנו מוכח דאיירי שבדקו על כל סימן

וסימן מיד בשעה שראוי להיות ניכר כמו שנדבק מיד אחר הלידה על סימן כיפה בזמנו אבל אם סימן כיפה הי' נבדק אחר הלידה ועל שאר סימני סריסות לא נבדקו כל אחד בזמנו שראוי להיות ניכר כגון שהמתינו אח"כ עד שנת ח"י אז לא מהני הבדיקה אשר מצאנו עכשיו כל שאר סימני סריסות יען דחיישי' שמא יש מן השאר סימן אשר הי' להן שעת הכושר רק אח"כ נתקלקל הטבע ונשתנה לסימני סריסות ור"ה מצריך עד שיהיו בכולן שכל הסימני סריסות צריכין להיות שנלקו ממעי אמו ותוס' הקשו הלא מיד אחר לידה א"א להכיר כולם ותי' כיון שסימן כיפה ניכר בעתו אחר הלידה ושאר הסימנים ניכרים בזמנן הראוי להיות ניכרי' די בזה להחזיק לודאי סריס ודו"ק וע"ז הקשו א"כ למה לר"מ קטן אינו חולץ ואינו מיבם הא לר"ה צריך שכל הסימני' צריכי' ליקוי ממעי אמו וא"כ אפי' אם לבסוף ישתנה ולא יעשה כיפה וגם שאר כל הסימני' יובדקו בזמנם ויהי' לחוש שכולם לקוי ממעי אמם אפ"ה עכ"פ סימן כיפה אינו לקוי ממעי אמו ולא הוי סריס כנלענ"ד הבנת דברי תוס':

ופלא בעיני שראיתי למהרש"א שהקשה הלא קו' תוס' קשה ג"כ לר"י שסובר דדי באחד עכ"פ ביבום דצריך לקוי ממעי אמו א"כ אין די באין לו שערו' בזקן וע"כ בכולן וא"כ אם עושה כיפה יהי' מותר לחלוץ ולייבם יעו"ש שהאריך ודבריו נפלאים הכי לא משכחת הגם שעושה כיפה ועכ"פ שאר סי' סריסות המה לקויין ממעי אמו אבל אין הוכחה שהמה ממעי אמו כיון שלא הי' ניכר מיד סימן כיפה וא"כ לפטור אותו מחליצה ויבום שהוא קולא אי אפשר גם לר"י חוץ אם לא הי' עושה כיפה מיד אחר שנולד אבל להקשות לר"י שיהי' מותר לחלוץ או לייבם בעודו קטן יען שעושה כיפה זה לק"מ דלדידי' נעשה סריס בסימן אחד יהי' איזה סימן מהסימני סריסות והלא יש ספק בכל סימן סריס שניכר אח"כ בזמנו דילמא הוא לקוי ממעי אמו וא"כ אסור לייבם דילמא הוא סריס ע"י סימן שיביא אח"כ ומהכ"ת להקל והוא בעיני נקודה נפלאה מאוד:

הארכתי במקצת חוץ לעניננו אבל לכאורה קשה מנ"ל לתוס' הא דלר"ה צריכי' אנו לידע בבירור שיש לו כל סימני סריס ואז קשה איך נברר שכולם לקויים ממעי אמו דלמא די אם אנו יודעי' שאינו עושה כיפה אז סמכי' שבודאי הוא סריס חוץ אם נדע שנמצא בו סימן להיפך כגון שראינו שבשרו מעלה הבל או שזרעו אינו דיהה וכדומה ולר"י אפי' אם ראינו סימן בהיפך שמורה שאינו סריס כיון שעכ"פ ידענו בו סימן אחד של סריסו' די בזה וכמו שמורה באצבע פשטות הגמ' דלעיל מנא ידעי' אמר אביי כל שאינו עושה כיפה משמע שדי בבדיקת סימן אחד הנ"ל וצע"ג אמנם לק"מ דר"ה אמר עד שיהי' בכולן משמע שצריך בירור שהוא איש שנמצאו בו כל סימני סריסות דאל"כ הי' לר"ה לומר

אם חסר אחד מסימני סריסות לא הוי סריס הי' משמע דוקא אם מבורר שחסר אחד אבל אין צריך לבדוק אם חסר סימן אחד וכן מר"י דאמר אפי' באחד מהן משמע שדי אם נדע שיש לו סימן אחד וסימני סריסו' ולא צריך לברר שהוא לקוי בכל סימני סריסות אבל בודאי אם ידענו שיש לו סימן שהוא סריס כגון שזרעו דיהה אבל יש לו היפך סימן שבשרו מעלה הבל וכדומה אז אמרי' מה מעלה להאי סימן מהך סימן ויש תרי סימני' דסתרי אהדדי והוי ספק סריס ודו"ק:

ובן אחי הב' החבר ר' משה נ"י השיב לי א"כ הא גופא קשה למה לר"י די בסימן אחד לפטור מחליצה ומיבום למה לא נבדוק לברר אולי המצא תמצא סימן הסותר ויהי' ספק סריס וצריך ליתן חליצה מספק ומהכ"ת להקל באיסור לא תהי' אשת המת החוצה וצע"ג:

והשבתי לו טובים דבריך לפום רהיטא כי כלל גדול בש"ס כל היכא דאיכא לברורי מברר' ויש לאל ידי לדחות קו' הנ"ל בנקל דבאמת אם יש לברר מברר' רק פליגי אם א"א לברר דלר"ה יש עיכוב בדבר שאינו סריס רק אם נדע שיש בו כל סימני סריס ולר"י לא צריך אבל אם יש בידנו לברר מברר' וכן משמע מלשון הראב"ד שכ' וז"ל וקיי"ל כר"י דאפי' באחד מהם ואין אנו צריכי' עוד סימן אחר עכ"ל השיג בזה על הרמב"ם שפוסק אם אין לו שערו' בזקן צריך עוד סימן אחר אז משיג הראב"ד שאין אנו צריכי' להיתר עוד סימן שדי בסימן אחד אבל מכח איכא לברורי צריכים אנו לבדוק אם נמצאו בו כל הסימנים [ונ"מ שאין קפידא על שאר סימנים לבדוק כל אחד בזמנו הראוי להיו' ניכר רק אז כאשר אנו רוצים לסמוך להקל בעבור סימן שערות אמרי' הלא איכא לברורי] והבן זה:

רק אערוך לפניך שכאן לא צריך לברר דאיש אשר לא הביא לי"ג שנים שערות למטה וגם לא הביאם עד אחר עשרים הוא כבר יצא מרובא דעלמא שאינם סריסים דרובא דעלמא מביאים לי"ג שנים שערות גדלו' ולכל הפחו' עד עשרי' ורוב אנשי' אשר יצאו מרוב דעלמא ויש להם אפי' רק סימן א' של סריסו' נמצאו בהם כל סימני סריס כמובן בסברא לר"י שאומר שדי באחד מהן אז הגם אם אנו בודקי' אותו ונמצא בו סי' שאינו סריס כגון שבשרו מעלה הבל יהי' סי' מול סי' ונשאר עכ"פ ספק סריס דהא נמצא בו סי' א' של סריס ולא שייך לומר כיון שיש סימן כנגד סימן א"כ אמרי' דהוא מהרוב שאינם סריסים זה אינו דהא כבר יצא מרוב דלא הביא ב' שערות וגם נמצא בו סימן סריסות [ועיי' תשו' ריב"ש סי' תע"ד] א"כ מהכ"ת שלא לסמוך על הרוב ונתחיל לברר אולי יהי' היפך סימן ויהי' נשאר עכ"פ ספק סריס וזה לא נקרא בירור לעשות מן רוב ספק והוא סברא ישרה בעזה"י גדולה מסברת נוב"י ביו"ד סי' נ"ז לענין ס"ס דאיכא לברורי]: וא"כ

מיושב קו' הכ"מ למה הוזכרו שאר סימנים לשיטת הראב"ד הא אם יש לו שערות ע"כ אינו סריס ואם אין לו שערות נעשה סריס ע"י סימן זה ולפמ"ש לק"מ לכך מנו חכמים לדעת כל סימני סריסות שאם יהי' לו סימן של כיפה אבל נמצא בו סימן בהיפך שבשרו מעלה הבל אז יהי' ספק סריס וחולץ ואינו מיבם ומנו לדעת כל סימנים אולי ימצא אחד בהיפך והבן זה [ולפמש"ל בהבנת הרמב"ם יש ליישב קו' הנ"ל גם מצד השני שאפי' אם יש לו שערות בזקן מהכי אח"כ ביאת שתי שערות למטה אבל אם נולדו סימני סריסות שוב הבאת שערות למטה לא מהני ונשאר קטן עד ל"ה שנים ויש להאריך בזה וקצרתי]:

אמנם דע הא דחדשתי דלראב"ד מהני סימן סריסו' כגון שאינו עושה כיפה אבל ידעי' שבשרו מעלה הבל הוי ספק סריס ובעבור זה הודיעו חכז"ל לדעת כל סימני סריס זה דוקא בשאר סימני סריס אבל אם יש בו ב' שערו' בזקן שהוא סימן גדול שמורה שאיש הזה ראוי להביא שערו' אז אפי' אם ניכר בו כל שאר סימני סריס לא הוי ספק סריס אלא נשאר בקטנות דכיון דגוף הנ"ל מביא שערות בזקן שוב לא אפשר שיהי' סריס דהגם דב' שערות בזקן לא פועלים לעשות אותו גדול יען דרגיל לבוא שם שערות עיי' ברא"ש ביבמות דף פ' אבל זאת פועלים עכ"פ שסימני סריסות לא יועילו להחזיקו בסריס אלא נשאר בקטנותו עד ל"ה שני' ואז נעשה גדול ולא סריס דכמו אם אין לו שערו' בזקן אז אין לך סימן סריס גדול מזה ה"ה יש לו ב' שערות בזקן שוב א"א להיות סריס עוד דהא חסר הראש מסימני סריסות וזה הבנת הראב"ד בגמ' אם הביא שתי שערות בזקן כ"ע ל"פ עד שיהי' כולם וזה א"א להיות דכמו לר"ה דאמר עד שיהי' בכולם הוי הכוונה שאם חסר סימן אחד נשאר בקטנות ולא בסריסות ה"ה לר"י אם הביא ב' שערו' בזקן כ"ע ל"פ שנשאר בקטנות דעד שיהי' בכולם הוי הפי' כל סימני סריס אשר מנו רבנן וזה א"א ונשאר כקטן והבן:

וראי' ברורה לזה דרמב"ם פ"ב מאישות הל' י"ב כ' וז"ל הגיע לשנת כ' פחות ל' יום ולא הביא ב' שערות למטה והביא ב' שערות בזקן אעפ"י שנולד לו אחד מסימני סריס אינו סריס אלא הר"ז בקטנותו עד שיולדו לו כל סימני סריס או עד שיהי' בן ל"ה שנה ויום א' עכ"ל מבואר לרמב"ם שדוקא כל סימני סריס צריך אם הביא ב' שערו' בזקן אבל ע"י סימן אחד או שתים הוא נשאר בקטנותו ועל אותו הלכה השיג הראב"ד וז"ל כ' הראב"ד ולא אפילו נולדו בו השאר שהרי חסר סימן זה שהוא גדול מכולם עכ"ל מבואר לשיטתו דסובר דראש מסימני סריסות הוי סימן דאין לו שערות בזקן וכיון דיש לו שערות בזקן חסר ראש סימן הסריסות ונשאר בקטנות ועיי' כ"מ שפי' בפירש דלראב"ד חסר סימן

אחד ור"י אמר דצריך כל הסימני' וזה א"א יעו"ש וא"כ הוי לראב"ד כמו לרמב"ם שאם חסר סימן אחד נשאר קטן גמור והבן זה כי הוא דבר חדש בעזה"י:

ולפ"ז יש ליישב קו' השני של כ"מ למה אמר ר"י אפי' באחד מהם ולא אמר אין לו שערות בזקן הוא סריס ולפמ"ש נ"ל ליישב דהא הם קאי על הסימנים דמנו רבנן ור"ה אמר הך דמנו רבנן סריס חמה דלא הביא שערות למטה ויש לו כמה סימני סריס הוא דוקא בכולם ע"ז משיב ר"י אפי' באחד די כל זמן שלא ידעי' שיש היפך סימן ואם יש היפך סימן הו' ספק סריס חוץ אם יש לו שערות בזקן אז הוי ודאי קטן דצריך כולם וזה אי אפשר ודו"ק: ומה שהקשה הלח"מ מר"נ כמו שהבאתי בקו' ג' נ"ל ליישב דראב"ד סובר בודאי ב' שערות בזקן למעלה במקום אחד מוציאים מידי סריסות דכמו דב' שערות למטה מהכיס לעשו' אדם לגדול ה"ה המה סימני' שאדם זה לא הוי סריס אבל הגם אם יש בזקן למעלה כמה שערות אבל המה מפוזרים בקצוות הזקן בכל פאה שערה אחת שערות כאלו לא מוציאי' מידי סריסות כי הפיזור מורה שהמה שומות ולא שערות כלל תה כוונת הגמ' סיכי דיקני הוי לי' כמו יתדות אוהל שיש אחד בכל פאה כך הי' לו לר"נ שערות ולכן ציוה לראות אם בשרו מעלה הבל ומצאתי און לי ברש"י שכ' וז"ל סיכי דיקני יתדות הזקן כלומר בכמה מקומות הוי לי' שער בזקנו עכ"ל מבואר שהי' לו רק יתדות הזקן בכמה מקומות הי' לו שערות אבל לא הי' לו ב' שערות במקום אחד כנלענ"ד לאמתו בראב"ד:

ואכתי פש לתרץ קו' הב"ש על הראב"ד שהקשה בסי' קע"ב לראב"ד דדי באין לו שערות בזקן א"כ ומנא ידעי' דהוא סריס ממעי אמו ותי' בדוחק דמתחילה לא הי' עושה כיפה ועכשיו עושה כיפה רק אין לו שערות בזקן גם זה נקרא תחילה וסוף לקוי יעו"ש ולפמש"ל בשיטת רמב"ם דכל סימני סריס המה באי' דוקא ע"י סריסו' מבטן אם אבל מה שנעשה סריסות אח"כ ע"י איזה סיבה אינו פועל סימני סריסות א"כ כיון דלראב"ד הוי אין לו שערות בזקן ראש מסימני סריסות א"כ ממילא ידענו שהוא לקוי ממעי אמו שקו' הגמ' הי' רק זאת שמא נתרפא בנתים ודו"ק היטב:

ג הטור בח"מ סי' רל"ה כ' וז"ל אי כמי עברו רוב שנותיו ולא הביא ב' שערו' אעפ"י שלא נולדו לו סימני סריסות בין הביא אח"כ ובין לא הביא ב' שערות איגלאי מילתא למפרע שהי' סריס ממעי אמו הלכך כל שאלו הביא ב' שערו' קודם שמכר הי' ממכרו ממכר עתה נמי שנתברר שהוא סריס הוי מכר למפרע עכ"ל והנה כאן לענין מקח וממכר הי' די אם יהי' נעשה סריס אחר שהי' בן י"ג שנים דכיון דנעשה סריס למפרע עכ"פ בשעה שמכר גדול הי' אעפ"כ כ' כיון דהביא לשנת כ' סימני סריס או שנעשה ל"ה ולא הביא שערות

וגם לא סימני סריסות דאיגלי עכשיו שהוא סריס ממעי אמו וע"כ דסובר דלא משכחת סימני סריסות חוץ אם נולד בטבע לסריס ומדעכשיו סריס ידעי' דהי' מתחילה סריס ועי' בב"י שהביא בשם הריב"ש דיש הפרש בין שערות לסריסו' דבשערו' לא נעשה גדול למפרע ובסריסו' נעשה סריס למפרע מבן י"ג שנים שכ' וז"ל משום דעתה נתברר שהי' סריס ממעי אמו עכ"ל ואי משכחת שאחד יביא סימני סריסות אשר אינם מבטן אמו למה לו לריב"ש להוסיף שנתברר שהי' סריס מבטן אמו די לו שיאמר דפסקי שסריס נעשה סריס למפרע וגם לא הזכי' דאיירי דהי' בודקים בשעת לידה ונראה בו סימן סריסות אלא ודאי נשמע דלא משכחת סימני סריסו' רק אשר נולד מבטן אמו ודי אם ראינו עכשיו שהוא סריס נדע שהוא סריס מבטן אמו רק אצל יבום שצריך שלא הי' לו שעת הכושר חקר הגמ' פן נתרפא בנתים ומשני דלא חיישי' שנתרפא וחזר לסריסות:

ואוסיף בטעם כעיקר להסביר דברי ריב"ש שלולי כן שלא משכחת סי' סריס אא"כ הי' מבטן אמו איך נאמר דמה שמכר מ"ג שני' מהני הגם שלא הביא ב' שערו' דהוי הטעם דעכשיו נתברר דמה שלא הביא ב' שערות אחר י"ג שנים הי' מסיבת סריסות דילמא עכשיו נעשה סריס מחמת פחד רעם או חולי נמצא דאחר שנת י"ג הי' ראוי להביא ב' שערות רק שנתאחר אצלו הגדלות והי' מביא אותם עד שנת כ' רק בתוך כך נעשה סריס אבל עכ"פ בשעת מכירה ה' קטן ממש דאז לא הי' בעולם סיבה המונעת מלהביא סימני שערות ואיך נוציא ממון הנכסים אשר היו בחזקת הקטן מספק אם הי' בעל מכר אלא ודאי דלא משכחת סימני סריסות אא"כ נולדו לו מבטן אמו ומצאתי לרמב"ם בפי' משניות בפ' הערל שלכך נקרא סריס חמה שלא ראה חמה בשלימות רק משעה שראה החמה הי' סריס דפח"ח ודו"ק:

אמנם לכאורה יש להשיב דהגם אם לא הי' הוכחה מדנמצאו סימני סריס ע"כ הי' סריס מבטן אמו אעפ"כ נאמר דמכירה שמכר אחר י"ג שנים מהני דנעשה סריס למפרע דתלי' דסריסות הי' מעכב הבאת ב' שערות ומה שנפלא בעיני דנימא דנעשה סריס ע"י חולי או פחד והוא נעשה אחר המכירה ולא הי' בשעת המכירה סיבה שלא להביא ב' שערות וא"כ קטן ממש היה אז כשמכר ונוקמי הנכסים בחזקתן ויש לחזק הקו' דנימא כיון שהיה מתחילה ראוי להביא שערו' רק נסתרס נימא אוקמי אחזקה ועכשיו נסתרס וכל זמן שנוכל לאחר שנעשה סריס הוא טוב משנימא נסתרס כבר קודם י"ג שנה והוא הי' הסיבה שלא הביא ב' שערות וצע"ג:

על זה נאמר דלק"מ דהנה יש לנו רוב אנשי' נעשי' גדולים בשנת י"ג שנים ומביאים שערות להראות גדלותם ורבא אמר שחזקה הביאה סימני' ועיי' תוס' בב"ב דף קנ"ד

שמוציאים ממון עפ"י חזקה הנ"ל יען שחזקה הוא מכח רוב בטבע ועתה בשלומא אם נאמר דכבר נסתרס קודם שנת י"ג לא יצא אדם זה מרוב בני אדם שנעשים גדולי' לשנת י"ג דגם הוא נעשה גדול אז ומה שלא הי' ב' שערות היה בסיבת סריסות שלו אבל אם נאמר דאח"כ נסתרס ואעפ"כ לא הביא ב' שערו' אחר י"ג וע"כ יצא מרוב בני אדם שנעשי' גדולי' אחר י"ג שנים מיד אז טוב יותר לומר שנסתרס קודם י"ג שנים ובאמת נעשה גדול משנת י"ג וכ"ת א"כ יצא מכלל רוב דלא הוי סריסים זה אינו דבכל אופן יצא מרוב בני אדם שאינם סריסים כלל והוא הוי סריס ואמרי' שנסתרס כבר קודם י"ג שנים ונעשה עכ"פ גדול בשנת י"ג ודו"ק: ולפ"ז הדרא הקו' לדוכתא למה צריך הריב"ש להזכיר דהוי סריס מבטן דאפי' אם לא הוי מבטן אמו עכ"פ תלי' שנסתרס קודם י"ג שנים ולא הי' ראוי להבאת שערות ונעשה גדול למפרע וכן באכילת חלב ביבמות דף פ' דאמר רב נעשה סריס למפרע דמשם יצא דין הריב"ש הנ"ל אינו מוכרח דהוא סריס למפרע רק דמחזיקי' שנסתרס קודם י"ג שנים ולא הי' ראוי להבאת ב' שערו' ונעשה גדול בשנת י"ג ולא תלינן שנסתרס אח"כ דא"כ יצא מכלל רוב בני אדם שנעשי' גדולים לשנת י"ג וצע"ג:

אך נלענ"ד דלק"מ דהנה רוב בני אדם לא נולדי' סריסים מבטן אמם אבל מיעוט בבי אדם הוין סריסי מבטן אמם למשל ממאה הנולדים יש עשרה סריסים אבל להיות נעשה סריס אח"כ ע"י חולי או פחד או קול רעם הוא אחד מני אלף אשר נעשה אח"כ סריס ועתה אם אנו רואי' איש אשר נעשה סריס ואנו חוקרי' אם הוא סריס מבטן אמו או שנעשה אח"כ סריס אמרי' בודאי שהוא סריס מבטן והוי מן המיעוט השכיח מאשר נאמר דנולד ולא הוי סריס ויצא מן הרוב ונעשה סריס דהוא מיעוטו אשר לא שכיח כלל ולכן החליט הריב"ש כיון דראינו אותו בסריסו' אמרי' דנולד מבטן אמו לסריס והבן זה כי ישר:

ובכל זאת איננו שוה לי דעכ"פ לאיזה תכלית הזכיר הריב"ש שהוא סריס ממעי אמו נימא סתם סריס למפרע דאם הוא סריס ממעי אמו בודאי טוב וגם אם אינו סריס ממעי אמו עכ"פ אמרי' מכח רוב המביאים ב' שערו' בזמנן דנעשה סריס קודם י"ג שנים וא"כ למה מזכיר שהוא סריס מבטן:

ונ"ל דהן אמת דמכח הרוב שמביאים לי"ג ראוי לומר דנסתרס קודם י"ג שנים וגם זה אמת דיותר טוב לומר שהוא מן מיעוט הנולדים בסריסות משנאמר שהוא ממיעוט דלא שכיח שנולדים אינם סריסי' רק נעשי' סריסים אח"כ אבל עכ"פ הא אין הולכים בממון אחר רוב היכא דאיכא חזקת מרא קמא וא"כ למה נאמר דמהני מכירה וכן באכל חלב הא הי' לו חזקת קטנות וחזקת פטור ואיך נימא מכח הרוב לחייב אותו מלקות או קרבן ובפרט כאן שהוא להכניס איש בחיוב התורה דילמא קטן הוא ולא נכנס בכלל החיוב

לילך בתר רוב והארכתי בסברא זו במק"א דרוב מהני לגדול שמחויב במצות אחרי רבים להטות אבל מי שהוא ספק אם מחויב בתורה אז יש ספק דלא נכנס כלל בחיוב זה דרוב מהני והבן ועיי' דוגמא בפנ"י חדושי דף ס"ג אלא בודאי דלא משכחת סי' סריסו' אלא במי שהוא סריס מבטן אמו והבן זה שלכך הזכירה ריב"ש שאיגלאי שהוא סריס מבטן אמו ודו"ק:

היוצא מזה בנידן שאלתינו יש להתיר ולסמוך על הרמב"ם וראב"ד וטור הגם שתוס' מחולקי' עליהם ומכ"ש שלא תעגן כל ימי' די מה שראינו סי' סריסות בגדלות ודו"ק:

אך ראיתי מבוכה גדולה על הש"ע שריב"ש פוסק בסי' תס"ח שאם מכר אחר י"ג שנים והביא סימני סריס עד עשרים או עד רוב שנותיו איגלאי מילתא למפרע דהוא סריס ממעי אמו ומהני המכירה וכן נפסק בש"ע ח"מ סי' רל"ה סעיף י"ג להלכה ורמ"א לא הגיה שאם לא נבדק אחר הלידה מיד דלא סמכי' שהוא סריס ממעי אמו והוי ספק מכירה ובריב"ש סי' תע"ד פוסק בחליצה ויבום דצריך דוקא בדיקה אם עושה כיפה מיד אחר הלידה ואם לא נבדק הוי ספק סריס ממעי אמו וצריכ' חליצה מספק והובא ברמ"א בש"ע א"ע ס' קע"ב והוא פלא בעיני אי סמכי' שהוא סריס ממעי אמו להוציא ממון למה לא נסמוך באיסור לאו של אשת מת החוצה וצע"ג:

וגם זאת אדרוש מרמ"א בסי' קע"ב בא"ה שבסעיף א' מביא דברי ריב"ש שצריך מיד אחר לידה סימן שלא עושה כיפה ואם לאו הוי ספק ואח"כ בסעיף ה' שמונה הש"ע סימני סריס כ' הרמ"א עליו באין לו שערות בזקן די בסימן אחד מאלו והוא פלא הא יש בסימני' הנ"ל סי' אשר אינם ניכרי' ממעי אמן וא"כ הי' לו לפרש אם יש לו סימן אחד הניכר ממעי אמו וצע"ג: ונ"ל דלעיל קאי לפטור גם מחליצה מצריך דוקא סימן כיפה שניכר מלידתו אבל בסעיף ה' כוונת רמ"א בסימן אחד מכל אלו הוי עכ"פ ספק שמא הוא סריסות ממעי אמו דבסי' א' מאלו הוי עכ"פ סריס וא"כ אסור עכ"פ לייבם אבל ביש לו שערות בזקן דצריך כל הסימנים ואם חסר אחד מותר אפי' לייבם ודו"ק:

ועוד זאת מצאתי שרמ"א מחמיר בסי' קע"ב שבזמן הזה חוששי' על השערות שמא נשרו וא"כ נתפרדה כל החקירה חוץ אם נאמר במקום עיגון יש לסמוך על הדין:

ד הנמ"י ביבמות דף פ' וז"ל ה"ד סריס חמה אמר ר"י וכו' לאו לשון שאלה הוא אלא מדבריו של ר"י הוא שמפרש סריס חמה דמתני' שהוא בענין שלא היה לו שעת הכושר מעולם כיון שסריס אדם חולץ משום שהיה לו שעת הכושר דאל"כ הא מפרשי' לקמן סימנים כל שלא ראה וכו' שלקה ממעי אמו כיפה בולטו בלע"ז שאין הקלוח השתנתו הולך למרחוק כשהוא מטיל כלפי מעלה ואין נעשה ככיפה זה הוא סימן מיוחד ומובהק

למי שהוא סריס חמה ממעי אמו ואלו סריס חמה דעלמא הא לקמן נתפרשו בו סימנים הרבה סימני סריס אין עושי' בו מעשה להחזיקו בגדולי' עד שיהי' בן כ' שנים שלימות ולא הביאו ב' שערות דהשתא נדונים לסריסים וגדולים אבל קודם לכן נדונים כקטנים אעפ"י שנולדו בהן סימני סריס ואיילונית עכ"ל: ואקדים דנ"ל לברר דבר הא דשמואל פליג על רב אי אמרי' נעשה סריס למפרע או לא היינו דוקא אם לא הי' סימני סריס ממעי אמו כגון בשעת קטנות הי' עושה כיפה ובשרו העלה הבל רק אח"כ נולדו בה סי' סריס אז פליג שמואל כיון שבשעה שהגיעה הנערה לשנת י"ב לא הי' לה סי' סריסות והיינו מחזיקי' אותה לקטנה מכח רוב בני אדם שאינם סריסים אז הגם שנולדו סי' סריסות ונתחזקו בשנת ח"י לא אמרי' סריס למפרע דנהפוך הוא דהא מעיקרא הי' לה חזקה שלא נולדה בסריסות דהא לא הי' לה סי' סריסו' מבטן אמה וגם בשעה שהיתה ראוי' לשערות בשנת י"ב עדיין לא היו בה ס' סריסות הגם שנולדו בין שנת י"ב לשנת ח"י ונתחזקו בשנת י"ט דעדיין לא הביאה ב' שערות ועכשיו היא סריסה בודאי בכל זאת אמרי' אוקמי אחזקתה קמייתא מכח רוב בני אדם שאינם נולדים סריסים והיתה ראוי' להביא ב' שערות רק במלאות ח"י שנים נעשית סריסה וזה שדייק קטן הי' באותו שעה בשנת התחלת י"ג היתה מוחזקת לקטנה דהא לא היו לה אז סימני סריס ולכן לא אמרי' נעשה סריס למפרע וזה שדייק רש"י וז"ל קטן הי' באותו שעה דלא מחזקי' לי' בגדול אלא מי"ח ואילך שהוא מוחזק בסריס עכ"ל אבל אם הי' לה סי' סריס משעה שנולדה אז מתחילה לא התחלנו לומר יען שלא היתה מביאה ב' שערו' עד י"ב שנה קטנה היא דנימא שלא הוי' סריסה מכח רוב אנשים אינם סריסים זה אינו דרוב אנשים שאינם סריסים לא נולדו עמהם מבטן אמם סימני סריס וזו שנולדו עמה סי' סריס וגם בשנת י"ב לא הביאה שערות הגם דבכ"ז לא נוכל להחזיקה ודאי סריסה עד שנת ח"י אבל אם אז נתחזק אח"כ הסריסות אמרי' למפרע היא סריסה דהא בשעת אכילת חלב לא הי' מחזיקי' אותה לקטנה נהפוך הוא רוב מביאים סימנים בשנת י"ג לזכר וי"ב לנקבה וזה יצא מרוב הנ"ל ולא הביא ב' שערות ונצרף עוד רוב בני אדם לא נולדו בהם סי' סריסות מבטן אמם וזה יש לו סי' סריסות והוי תרתי לריעותא הגם שלא מחזיקים עד עתה לודאי סריסות אבל משעה שנתחזק לסריסות אמרי' למפרע הוי סריסות אפי' לשמואל ודו"ק: ומצאתי און לי בתשובת ריב"ש סי' תע"ד באחד שנמצאו בו סימני סריס בשעת מיתה אם אשתו מותרת להתיבם דנימא מכח חזקה דרבא דבודאי הביא ב' שערות קודם שהביא סימני סריסות ומותרת להתיבם והשיב דחזקה דרבא לא מהני רק לחומרא ולא להקל ויש חשש שמא לא הביא סימנים קודם וכ"ת סריסים מעוטא נינהו אזלי' בתר רוב דאינם

סריסים ואמרי' דהביא ב' שערות שלא נחזיק אותו לסריס זה אינו כיון דרוב אנשי' אין להם סימני סריס ולזה יש סי' סריס איתרע לי' רובא כמו בכתובות רוב נשי' אית להם קול ולזו אין קול איתרע רובא וכן בפ' החולץ רוב נשים ניכר עוברן וזו שלא ניכר איתרע רובא דיולדת לתשעה יעו"ש:

אבל קשה לי א"כ שם דפריך ר"י לרב דמשכחת לר"מ דיש לאיילונית קנס וקשה א"כ גם לשמואל תקשי הא משכחת לה קנס כגון אם הי' לה סי' סריס ממעי אמה דאז גם שמואל מודה דנעשה סריסות למפרע וצע"ג ונ"ל דבשלומא לשמואל יש לתרץ דסתם איילונית אשר לא ניכר ממעי אמה סי' סריסות אין להם קנס לר"מ אבל לרב קשה הלא לכל איילונית יש להם קנס דכל איילונית נעשו' גדולו' למפרע ודו"ק:

ומעתה נ"ל לחדש דבר דיש ב' סריסי חמה (א) סריס חמה בטבע ממעי אמו (ב) סריס חמה הנעשה ע"י חולי או רעם דבגמ' יבמות דף פ' ע"א ה"ד סריס חמה אר"י כל שלא ראה שעה א' בכשרותו מנא ידעי' אמר אביי כל המטיל מים ואינו עושה כיפה ע"כ בדף הנ"ל ע"ב ה"ר איזהו סריס חמה כל שהוא בן כ' ולא הביא ב' שערות ואפי' הביא לאחר מכאן הרי הוא כסריס לכל דבריו ואלו הן סימניו אין לו זקן ושערו לקוי ובשרו מחליק ומביא הגמ' רשב"ג אומר כל שאין מימיו מעלי' רתיחות וי"א כל המטיל מים ואינו עושה כיפה ואח"כ פליג ר"ה ור"י ר"ה אומר עד שיהיו כולם ר"י אומר אפי' בא' מהן וקשה לי (א) הא לעיל שאל הגמ' איזה סר"ח והשיב ר"י שלא ראה שעה אחת בכשרותו ומנא ידעי' ומשני כל שאין עושה כיפה משמע שליכא שום סימן אחר רק זה ובסי' זה די לדעת שלא הי' לו שעת הכושר ובע"ב מפ' הגמ' אין לו זקן ובשרו מחליק ושערו לקוי והך דאין עושה כיפה הוא רק בשם י"א משמע דלאו כ"ע מודי' שהוא סימן וגם אם נאמר שר"י שהשיב אינו עושה כיפה סובר באחד מהן די וה"ה שיכול להשיב כל שאין מימיו מעלה רתיחות אבל מהכ"ת שרבנן אשר נמנו לספר סי' סריס לא יזכרו סי' שאין עושה כיפה וצ"ע (ב) הלא בת"ר לא נתחדש רק ב' דברים שאפי' אם הביא שערות אח"כ אעפ"כ הוי סריס וגם שמפרטי' אלו הם סימניו אבל הא דצריך להיות סימנים הוא מבואר במשנה דנדה דאמרי' בגמ' דיקא נמי דקתני והוא הסריס דהלא הי' ראוי לומר במשנה הגיע לעשרי ולא הביא ב' שערות לא חולץ ולא מייבם שהוא סריס אז יש במשמע שאפי' בלא סימני הוא סריס יען שלא הביא עד כ' ב' שערות ומדנקט במשנה והוא סריס משמע שזה הוא מתנאי הדברי' שהגיע לכ' ולא הביא ב' שערות וגם זאת והוא סריס שיש לו סי' סריסות אז הוי הדין לא חולץ ולא מיבם כמובן וא"כ הי' ראוי לרבנן הנ"ל להגיד דבריהם על המשנה שאפי' הביא סימני' אח"כ הוא סריס וגם אלו הם

סימניו וצע"ג (ג) יש לי לדקדק הלא הך ת"ר הוא דבר שנוגע למשנה לדעת איזה סר"ח פטור מחליצה וכבר הביא מסדר הגמ' לעיל איזה סר"ח אר"י שלא הי' לו שעת הכושר ואביי אמר שאינו עוש' כיפה ופלפלו לר"א ממשנה דנדה דף מ"ז והי' ראוי לסדר הך ת"ר לדעת שיש עוד סי' על סר"ח ויש פלוגתא בין ר"ה ור"י אי צריך כל הסימנים או לא ולמה הפסיק מסדר הגמ' בנתים בפלוגתא דרב ושמואל באכילת חלב וצע"ג: (ד) עוד פלפל הגמ' על סי' שאינו עושה כיפה שניחוש שמא הבריא בנתים ומשני כיון דתחילתו וסופו לקוי לא חיישי' לזה וכאן שמונים סימנים הרבה לא חקרו כלל שניחוש שמא הבריא ולשנו' דאיירי שבדקו תחילה וסוף וצע"ג:

אך ברור בעיני לפרש בודאי אין כאן שום סי' סריסו' אשר מעיד על סריסו' מבטן האם רק זה שאינו עושה כיפה כי הולד אשר יצא מרחם אמו שלם בכחותי' יעשה כיפה אבל שאר סימנים אשר מנו אינם מעידים שהוא סריס מבטן אמו אבל יש עוד סריס חמה אשר אינו סריס ממעי אמו אבל נעשה סריס ע"י איזה חולי או פחד רעם וע"ז יש סימנים הרבה אשר ספרו רבנן בשרו מחליק ושערו לקוי ואין לו זקן או נשתנה קולו או קולה או שכבת זרעו אינו דוהה או מימיו אין מחמיצי' וי"א אין מי רגליו עושי' כיפה דגם סימן הנ"ל יוכל לבוא ע"י פחד או חולי ולפ"ז נכון מאוד לעיל דחקר ר"י לענין איזה סר"ח שפוטר מחליצה ומיבום אשר צריך להיו' סריס מעולם אשר לא הי' לו שעת הכושר היינו סריס ממעי אמו פריך הגמ' מנא ידעי' ומשני כל המטיל מים ואינו עושה כיפה הוא סימן אחד לבד אשר יש לעדות על סריסות מבטן ובסימן זה בלבד די כי הוא סימן מובהק וליכא מאן דפליג שיצרוך עוד עדות למשל אם בשרו מחליק או שערו לקוי או מימיו מעלי' רתיחות כי סי' הנ"ל לא יבאו מכח סריסות מבטן האם רק אם ימצאו בתינוק המה מחמת חולי או רעדה אבל בע"ב חקרו רבנן על סר"ח אשר לא נולד מבטן אמו רק אמו דנין לדעת אם הוא סריס לרב למפרע ולשמואל מכאן ולהבא אבל הכל רק על זמן חיוב עונשים אז לזה לא צריך להיות סריס ממעי אמו ואמרו על סריסות ע"י חולי או פחד יש הרבה סימני' כגון בשרו מחליק וכו' וי"א מוסיפי' סי' אחרים ולכן אמרו אם הגיע לכ' ולא הביא ב' שערות אעפ"י שהביא לאחר מכאן הוא כסריס לכל דבריו כמו שסריס מבטן אמו שאינו עושה כיפה ה"ה סריס הנ"ל אשר נסרס ע"י מקרה הוי כסריס אלו הן סימניו שכאן יש סימנים רבים וי"א ה"ה שאינו עושה כיפה הוי ג"כ סימן:

ולפ"ז מיושבים הדקדוקים דכאן איירי רבנן בסר"ח שאינו בטבע ממעי אמו רק שנסרס ע"י חולי או פחד ולא דנו לענין חליצה ויבום רק לענין עונשים אם הוא סכיס ונעשה גדול או הוא קטן ולא צריך להיות סריס ממעי אמו ולית לן בה אם הבריא בנתים והי'

לו שעת הכושר ולכן הקדימו פלוגתא דרב ושמואל דפליגי לענין עונשי' ולא רצה מסדר הגמ' לסמוך לדלעיל שלא לטעות דהנך סימני' לענין יבום וחליצ' ורבנן בעצמן לא יכלו לומר דבריהם על המשנה דנדה דשם לענין יבום וחליצה קאי וליכא סי' רק זה שאינו עושה כיפה כנלענ"ד בעזה"י:

ומעתה בא ברוך ד' וראה בלשון הנמ"י שהבאתי לעיל שהבין כמ"ש דכאן דן הגמ' בשם ר"י לדעת סריס מבטן אמו שלא הי' לו שעת הכושר אז מפרש ר"י סימן דאינו עושה כיפה דאלו לדעת סר"ח דעלמא לענין כל התורה הא נתפרש לקמן סימנים הרבה ואח"כ ביאר שסי' דאינו עושה כיפה הוא סי' מיוחד ומובהק שהוא בלבדו הוי עדות על סריסות ממעי אם ונוכל לסמוך עליו לבדו שאין לסר"ח ממעי אם אלא סימן זה בלבד אבל סר"ח דעלמא שאינו לענין יבום רק לענין חיוב מצות או עונשים נתפרשו לקמן סימנים הרבה נגלה עין בעין דהבין הסוגי' כמו שפרשתי בעזה"י:

תמצית הדברים העולה מפירושי בהבנת נמ"י דלענין חליצה ויבום אין סימן לדעת שלא הי' לו שעת הכושר רק סימן כיפה לבד וסי' זה מהני לכ"ע אבל לענין סר"ח דעלמא לענין עונשים או מצות או קנינים אם הוא גדול או קטן אז יש סימנים הרבה ושם פליגי ר"ה ור"י דסובר בא' מהן חוץ אם יש ב' שערות בזקן דצריך כולם ודו"ק:

אך שיטת התוס' לא משמע כן דבד"ה עד שיהי' בכולן כתבו וז"ל אע"ג דאמרי' לעיל דבעי' שיהי' לקוי ממעי אמו ויש סימנים שאין יכולים להוודע משנולד מ"מ כיון שניכר מיד שאין עושה כיפה ושאר סימני' ניכרים כל אחד בזמנן הוכיח הראשון על האחרים שממעי אמו הוא לקוי אלא שלא הי' ראוי' להיו' ניכרים סמוך ללידתו עכ"ל מבואר דהבינו דהנך סימנים המפורשים בע"ב המה סימנים על סר"ח מבטן אמו שרבנן איירו בסריס לענין יבום וחליצה ופליגי ר"ה ור"י אי צריך כל הסימני' לענין להחזיקו לסריס לפטור אותו מחליצ' ויבום או די בא' ולכך הקשו איך אפשר להכיר כל הסימנים מבטן אמו ותי' יען שכל א' בא בזמנו ובאמת אם לא בא אחד מכל הסימני' בזמנו לא הוי סריס מבטן אמו ואי הי' סבירא להו דיש ג"כ סריס דעלמא לענין כה"ת כולה אעפ"י שאינו סריס מבטן אמו למה להו לדחוקי כולי האי משמע דס"ל דמי שאינו סריס ממעי אמו לא נכנס בכלל שם סריס דהוא רק מין חולי ומשמע להו דגם לענין עונשים צריך להיות סריס מאמו דאל"כ הוא רק מין חולי ונשאר קטן אבל מי שנסרס אח"כ ע"י חולי או רעדה אפי' לענין עונשי' לא הוי סריס ומה שאתמר בן ח"י שאכל חלב ונולדו בו סי' סריס היינו כל סימני סריס נולד בזמנו ודו"ק וידים מוכיחות לשיטת התוס' מדנקט הגמ' בנדה והוא שנולדו בו סימני סריס הא לפי דברי נמ"י ולפי פירושי ליכא ראי שהוא לקוי ממעי אמו

רק סי' שאינו עושה כיפה והי' לגמ' לומר והוא שנולד לו סי' סריס ודו"ק וכי תקשי אפי' אם נימא שהסימנים המבוארי' בגמ' קאי ג"כ על יבום וכאשר משמע מרש"י שם בנדה שנקט בשרו מוציא הבל ושערו לקוי ובשרו מחליק ובאמת די אפי' באחד מסימנים והי' לגמ' לומר סי' סריס זה לק"מ דנקט סימנים יען שיש ס' הרבה אבל לפי דברי הגמ' הוי סי' כיפה מיוחד: ובזה פלא בעיני על המהרש"א שהקשה לתוס' דחקרו לר"ה דאמר עד שיהי' בכולם איך אפשר לידע שכל סימני' לקוים ממעי אמו ונתפלא למה לא חקרו לר"י דסובר באחד מהם וקשה איך נדע ע"י שאין לו שערות שהוא לקוי ממעי אמו ותי' שר"י קאי על סריס דעלמא כמ"ש הנמ"י ולדעתי אם תוס' סברו כשיטת נמ"י לא הי' קשה קושייתם אפילו לר"ה וצע"ג כעת:

והמורם מנמ"י דסובר דלענין חליצה מהני דוקא אם נבדק מיד אחר לידה כהבנת הרמ"א בש"ע ושוה בזה עם שיטת התוס' אך במ"ש הב"ש בסק"ב דמשמע מרמ"א דיש עוד סי' אשר נוכל להכיר מיד אחר הלידה מן הנמ"י לא משמע כן שרק כיפה הוי מיוחד וגם מובהק ועכ"פ בנידן שאלתינו שלא נבדק ממעי אמו יש להחמיר:

ועונותי גרמו שאז כאשר עסקתי בתשו' הלז מתה עלי בתי הנעימה לאה אשר היתה נקראת על שם אמי הצדקת ז"ל ולא זכיתי לבוא לעמק יהושפט לדעת הדין להלכה וד' ישמרני מכל רע עד עולם ויאר עיני בתורתו שאמת יהגה חכי ולא אבוש בעוה"ז ולא אכלם לעוה"ב אמן:

סימן קא

שאלה אי יש סרך איסור ליקח שני מוהלי' לתינוק אחד אשר יום שמונה שלו בשבת או לא:

תשובה מחלוקת ישנה היא בין המורי' ופוסקי' מהם עולי' בכח דאיסורא מהם יורדי' בעמק יהושפט בכח דהיתרא ואשר חנן אלקי' את עבדו אותו אשמור לדבר בעזה"י:

הנה הב"י ביו"ד סי' רס"ו פתח פיו לאסור הדבר ומסייע מלשון רש"י שבת קל"ג שדייק אמאי חייב מי שלא ליקט המילה משמע דאסור לשני אומנין לעשות מילה אחת ומסיים וז"ל כגון שיתנו ביניהם שזה ימול וזה יפרע אלא המל הוא יפרע עכ"ל מבואר שאסור בשבת שאחד ימול ואחד יפרע ומשמע שבין הראשון הוא החותך הערלה או השני שעושה הפריעה כולם עבדו איסורא כמובן ודו"ק:

אמנם הרמ"א בתשובה סי' ע"ו משיג אם הפורע עושה איסור א"כ מאי פריך הגמ' בשבת אמאי חייב האומן לימא להו עבדו אתם פלגא דמצוה וקשה הלא אסור להם לעשות פלגא דמצוה בשבת וצע"ג:

ועלה בדעתי לתרץ דבודאי מי שמתחיל למול ויש בידו לעשות כל המצוה רק אח"כ פוסק ממצוה לאחרים לעשות הגמר אין איסור כלל כגון האב שמתחיל לעשות חיתוך יוכל לפסוק ולצוות לאחר לעשות פריעה או אם האב כיבד לאחד למול בנו והוא שלוחו להיות כמוהו אז יוכל המוהל להפסיק אחר החיתוך ולצוות לאחר לעשות פריעה דשליח עושה שליח [עיי' גיטין דף כ"ט איתא לבעל איתא לכולהו ועיין שיטת קדוש מדריוש בב"ש א"ע] אבל אם האב לקח מתחילה שני מוהלי' למול בנו רק השני אומנין יחלקו ביניהם שאחד יעשה החיתוך ואחד הפריעה א"כ מי שהוא שליח על החיתוך לא נעשה שליח על הפריעה וכך בהיפך השליח על הפריעה לא הוי שליח על החיתוך אז כל אחד אינו ראוי' אלא לעשות חצי מצוה אז יש איסור בדבר ולפ"ז הגמ' איירי דאומן הי' שליח האב על כל מצוה של מילת בנו רק הוא לא הלקיט הציצין אז בודאי יוכל לומר אנא עבדא פלגא דמצוה לכו אתם וסיימו המצוה כי אתם שלוחי לעשות שאר חצי מצוה אבל הב"י כ' כגון שיתנו ביניהם שאחד ימול וא' יפרע שמתחילה לא הי' המל ראוי' לעשות גמר מצוה אז יש איסור בדבר ודוק:

אך באמת אין זה עולה בדעת הב"י דא"כ למה צריך לדקדק מרש"י דיש איסור בדבר אפי' אם שם ליכא איסור כלל יען דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו על כ"פ בשני מוהלי' אשר צריכי' להתנות כל א' על מה נעשה שליח יוכל להיות אפי' איסור חטאת או כרת יען דאין ראוי' לכל המצוה והגם שאי אפשר להיות בו כרת דא"כ הי' לגמ' לומר כגון דלא נתכבד האומן רק בחצי מילה ולמה צריך לדחוק בשבת בערב ואומר יכילנא אבל עכ"פ יוכל להיות איסור ולמה צריך לדייק מרש"י ולא חידש דינו מסברא ואם מדייק מרש"י א"כ יש איסור בכל אופן ולמה מדייק הב"י שזה ימול וזה יפרע וצע"ג:

ויש לדחוק דהוכיח כן דהא ע"כ איירי דאומן לא ידע לעשות פריעה דאל"כ בלא זה שאומר להם עשו אתם פלגא דמצוה הוי התחיל ברשות דהא התחיל אדעתא לגמור כל המצוה עיי' תשו' רמ"א א"כ דומה כאלו התנה האב שאחד ימול ולא יוכל לעשות הפריעה ומוכח ממילא דיש איסור ולא כרת ודוק אבל כל זה דוחק עכ"פ אין כאן חסרון בכח שלא לעשות כל המצוה ועוד כבר בארתי במק"א דאם האב עושה שליח אז בודאי מותר שני מוהלי' יותר מביתום דשניהם הם שלוחי האב ונחשב כאלו האב מל בעצמו ועשה כל המצוה ודוק ועוד אטו לא קיים מצות מילה אפי' מי שחטף המצוה הלא בודאי קיים המצוה רק צריך לשלם לאביו י' זהובים או שצריך לשלם למוהל אשר נעשה שליח י' זהובים אבל עכ"פ הי' ראוי לעשות כל המצוה וליכא עיכוב בגוף הכח לקיים כל מצות מילה וליכא איסור עכ"פ על הראשון ודו"ק:

ובנוב"י מהד"ת א"ח סי' כ"ב הביא דעת יש"ש שהחמיר כב"י והוסיף שיש חשש חיוב חטאת בשני מוהלי' והוא השיג עליו דהלא לר"א דמתיר לעשות איזמל בשבת נקנו המשנה כורתין עצים לעשות פחמין וא"כ מה שמותר לר"א במכשירין אפי' ע"י רבים ה"ה לדידן בגוף המצוה מותר אפי' ע"י רבים והביא ראי' דהא תנא דמתני' דייק מתחילה אם לא הביא איזמל מע"ש מביאו בשבת ונקט לשון יחיד ואח"כ נקט כורתין לשון רבים וע"כ דמותר לר"א במכשירין אפי' ע"י רבים כדרך המלאכה לעשות ע"י רבים וה"ה לדידן בשני אומני' והוא קו' גדולה על הב"י ויש"ש וצע"ג:

ולע"ד יש ליישב דעי' בשבת ק"ל בתוס' ד"ה ר"א מבואר להכי מותר לר"א להביא דרך רה"ר הגם שאפשר להביא האיזמל דרך גגי' יען שממהר לבוא ע"י רה"ר וע"י דרך גגים יש שהיות ומיהר המצוה ג"כ דוחה שבת יעו"ש ודברי תוס' בע"ב בד"ה שלא צריכי' ביאור ולכן בהבאת איזמל נקטו לשון יחיד יען דממהר ע"י אחד יותר מע"י שנים ולכל הפחות אינו ממהר ע"י רבים אבל לעשות איזמל בודאי נגמר ע"י רבי' מהר מאשר יוגמר ע"י יחיד ואז כל קרובי מצוה מותר לר"א דהא אפי' לכתחילה מותר להמתין עד שבת לעשו' איזמל ולא צריך להכין מע"ש ועי' ברש"י עירובין דף ק"ג בד"ה אלא אבל לדידן דמכשירי' אינם דוחי' רק גוף המצוה דוחה שבת ואז בודאי אי הוי המילה כשר קודם זמנו כגון נימול בתוך ח' לא הי' שבת נדחה מפני מצות מילה כאשר הוכיח הש"ך בסי' רס"ב ביו"ד והשג"א בסימן נ"ב השיג עליו רק בזה דבתוך ח' לא נתקיים מצות מילה רק שאין לתינוק עוד ערלה ואי אפשר לעשו' המצוה יעו"ש אבל אי נתקיים אפי' המצוה בתוך ח' אז בודאי הי' אסור למול בשבת כקו' הש"ך רק יען דבאמת אי אפשר לקיים המצוה רק ביום ח' ולכן נדחה שבת א"כ מסתבר שלא יהי' מותר חילול שבת לשנים כיון דאפשר ע"י אחד כמו אם הי' אפשר לעשות מע"ש המצוה שלא הי' נדחה שבת אפי' לא':

ואוסיף נופך דלר"א הותרה אפי' אפשר לעשות בלא חילול כלל וכ"ש בחילול אשר צריך לעשות ע"י שנים כדי למהר המצוה אבל לדידן דלא הותר להביא דרך רה"ר אפי' למהר המצוה וכ"ש לעשות חילול ע"י שני אומנין אשר אין בו מיהור מצוה אשר גם לר"א אסור בשנים והבן:

ובתשובת רמ"א ובנוב"י מהד"ת השיגו על הב"י הרמ"א משיג הלא מבואר בקרבן פסח כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת משמע שהשחיטה הי' ע"י אחד והזריקה ע"י אחר והנב"י משיג דמבואר ביומא דף כ"ו חל להיות בשבת הי' הפייס בט"ז כהנים אחד שוחט ואחד זורק הרי מבואר דמתירין ע"י שנים הגם שאחד יכול לעשות ועי' יו"ד סי' רס"ו

ברמ"א שזה יסוד היתרו: ונלע"ד להצדיק את יוסף הצדיק הוא רבינו ב"י דהבדל גדול יש בין קרבן ובין מילה דבכלל המצות אשר יש לנו נמצא בו אופני מצות משני שמות כאשר אבאר בעזה"י (א) כל שאנו עושי' פעולה בגופינו יען שנצטוינו לעשות זאת כגון מצות מילה או קידוש החודש או כיבוד אב והנחת תפילין וכדומה שאין פעולתינו לעשות בו עבודה בבית המקדש לפני ד' ואין בגוף החפץ אשר בו המצוה דבר אשר יהי' לפני ד' זה נקרא צורך מצוה בלבד (ב) אם עיקר המצוה אשר נצטוינו לעשות פעולה היא לא לנו רק לפני ד' להביא דבר שבקדושה אשר יהי' מרוצה לפני ד' לקרבן לפניו אבל לולא שיש מקדש אשר בו נעבוד לרצון לפני ד' אין לנו מצוה בו זה נקרא צורך גבוה דהא כל המצוה הוא רק לעשות צורך גבוה ובכל צרכי גבוה הני כהנים שלוחי דרחמנא עיי' נדרים דף ל"ו אבל בכל צרכי מצות צריך השליח להיות תחת הבעלים ולא שלוחי דשמיא:

ולפ"ז לק"מ קו' רמ"א ונוב"י דבודאי בכל צרכי גבוה מותר לעשות הדבר אפי' ע"י הרבה אנשים הגם שאפשר לעשות ע"י אחד ולא שייך לומר דצריכי' למעט שלא יעשה חילול שבת ע"י אנשים רבים דשאני צורך גבוה שלא נכנס כלל עבודת גבוה בכלל שמירת שבת אבל מילה שהיא מצוה ולא צורך גבוה אז כיון שהמצוה תדחה שבת אז יש איסור לעשות חילול שבת רק אם האיש המחלל עושה כל המצוה והבן זה בעזה"י:

והבט נא וראה כי חכמי התלמוד חלקו כך הנה בשבת דף קל"א ע"ב כופל ומשלש הגמ' מנ"ל לר"א דמכשירי סוכה או מכשירי מצה או מכשירי שופר דוחי' שבת ואמרו אי מעומר ושתי לחם יליף שאני התם בעומר ושתי לחם שכן צרכי גבוה ועיי' ברש"י בדף קל"ג ע"ב בד"ה ר"י שכ' וז"ל אלמא אע"ג דאיכא מצוה כיון דלאו צורך גבוה לא מחללינן והכא נמי פירש הוי דהוי אתחלתא דחילול כי הכא בלא צורך גבוה לא מחללי' עכ"ל הרי שמילה דומה רק לקידוש החודש דהוי צורך מצוה ולא צורך גבוה ודו"ק וכן מבואר ביבמות דף ה' מה לפסח ותמיד שכן צורך גבוה יעו"ש בסוגי' וכן במנחות דף ס"ד ע"כ לא אמר ר"י התם דליכא צורך גבוה שכ' רש"י וז"ל דאינו קרבן עכ"ל הרי מבואר דקרבן שהוא צורך גבוה שאני מצורך הדיוט כגון מילה:

ובחדושי על הסוגי' עמדתי על דברי רס"י במנחות בד"ה אבל הכא דאיכא צורך גבוה שכ' ח"ל דבחמש שביחא מילתא עכ"ל וקשה לו יהי' דליכא שבח אפ"ה מותר כמו בתמיד דמותר ע"י ריבוי כהנים שהוא צורך גבוה וא"כ ה"ה עומר וצע"ג:

אך לק"ו דבשלומא בתמיד ליכא חילול שבת בריבוי מלאכו' בהרבה כהנים מאשר יהי' ע"י כהן אחד אז מותר ע"י כהנים הרבה אפי' יען דהוא צורך גבוה אבל בעומר לקצור חמש סאין ולרבות במלאכה אז לולי דיש שבח בחמש יותר מבשלשה הי' אסור לקצור

חמש דהך שני סאין הוי כמו שלא לצורך גבוה לכן פי' רש"י דשביחא מילתא והוי צורך גבוה ודו"ק:

ואוסיף עוד הגם דזריקה מעכב לענין הכשר קרבן אבל עכ"פ כל מעשה המובדל בשם אשר עושה בקרבן הוא מצוה בפני עצמו וכהן מברך עלי' וכמו למ"ד מצות ציצית ד' מצות הגם שכולם שוין ומעכבי' זא"ז אפ"ה הוי ד' מצות מכ"ש בשמות מובדלי' שם שחיטה ושם זריקה ושם הקטרה ועיי' במ"ל הל' א' בפ"א מה' מעשה קרבנות אבל במילה חיתוך ופריעה שם אחד הוא ודו"ק והארכתי בזה בחדושי ולא באתי רק להערה:

וראיתי בשג"א סי' נ"ט שיצא להחמיר אבל לא מכח אומן הראשון שעושה איסור אלא מכח אומן השני עושה איסור יען אם אומן הראשון עושה הפריעה הוי חילול אחד כמו אם לא סילק ידיו מותר להחזיר אפי' על ציצין שאינם מעכבי' את המילה אבל אם הראשון סילק ידיו והשני מתחיל מחדש אז הוי ב' חלולין של שבת יעויין שם בסוף התשובה בזה:

וידעתי מך ערכי עלי ובכ"ז אגלה דעתי שלא נראה לי נכון לדינא דשם כל חיתוך עור הערלה או חיתוך קרום הפריעה הוי חבלה אחת ואז כל זמן שעוסק בה הוי רק מעשה חבלה אחת אבל אם סילק ידיו הוי שני חבלות דאין הבדל בחובל אם חותך עור גדול או עור קטן או קורע קרום גדול או קטן רק בסילק ידיו הוי חבלה חדשה אבל בעור הערלה וקרום הפריעה דהוין שני עורות מובדלות זה פרוס תחת זה וחד נסתלק ע"י חיתוך והשנית ע"י שאוחז ופורע עכ"פ כיון שאינו עור אחד אז אפי' באומן אחד הוי שני מעשה חבלות אטו אם יעשה אדם אחד שתי חבלות מופרדות זה אחר זה יהי' נקרא מעשה אחת הא זה דומה לנזיר ששותה יין והתרו בין רביעית לרביעית שחייב על כל שתיי' אבל במלוא בלעו אפי' שתה מדה גדולה של יין או אוכל בפעם אחד שני זיתים חלב חייב רק אחת:

ובשנ"א סימן נ"ט צוח בקול שחל לשיטת הר"ן בביצה דריבוי בשיעורא הוא איסור תורה בשבת ובגמ' במנחות דמדמה ריבוי בגברא לריבוי בשיעורא וע"כ דריבוי בגברא ג"כ איסור דאורייי' וא"כ קשה שלשה קו' (א) איך שייך להוציא מלבן של צדוקי' הי' נקצר בשלשה הא יש כאן איסור דאורייי' וצע"ג (ב) א"כ כיון דפסקי' ריבוי במלאכה אסור מדאורייי' וגם ריבוי גברא אסור הי' לרמב"ם לפסוק כר"ח דבשבת הי' נקצר ביחיד ורמב"ם פסק כרבנן דנקצר בשלשה וצע"ג (ג) א"כ קשה מדף קל"ג בשבת דאמר אנא עבדי פלגא דמצוה הא אסור למול ע"י שני מוהלי' דהוי ריבוי בגברא וצע"ג: ונ"ל לחדש דבר דיש שני אופנים ריבוי בשיעורא כאשר אבאר בעזה"י ואחד מהאופנים הוא איסור

והשני הוא להיתר (א) כגון חולה שצריך שני גרוגרות או חולה שצריך רק סאה אחת מים חמין והמביא הגרוגרות קוצר שלשה או ארבע אשר אז נגלה לבסוף אחר שאכל החולה השני גרוגרות נשארו שאר גרוגרות אשר לא נהנה החולה כלל להוציא עצמו מסכנה וה"ה שאר מים חמין שנשארו לא יתענג בו החולה כלל ונשארו לחנם נמצא דנעשה ריבוי שלא לצורך (ב) כגון שאנו צריכי' עומר סולת ונקצר הרבה תבואה ונטחן הרבה כחמש סאין הגם שאפשר להוציא שיעור עומר מג' סאין והוי ריבוי בשיעורא אבל מי יכחיש לומר דסוף כל סוף נתקיים מצות קרבן עומר מכל חמש סאין דהלא מכל חטה וחטה יצא מעט סולת ולא נשאר דבר מכל הה' סאין אשר לא עזר למצות עומר רק שהי' באפשרות להוציא שיעור עומר מב' סאין והיינו לוקחי' מכל גרגיר תבואה עוד מעט סולת אבל גם אם לקחנו חמש סאין עזר הכל למצות עומר וה"ה חולה שצריך עשרה זיתי' בשר והלכו י' אנשים ושחטו עשרה בהמות והחולה אכל מכל בהמה כזית בשר נמצא שלא הי' כאן מלאכה יתירה דהא באמת אכל מכל בהמה כזית ואי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה הגם שהי' יכול לאכול י' זיתים מבהמה אחת סוף כל סוף הוא אכל עשרה זיתים אשר בו נתרפא מעשרה בהמות והבן:

ומעתה נקוט האי כללא בידך כל מקום שיש ריבוי בשיעורא אשר נשאר לבסוף האי ריבוי דלא נהנה החולה ממנו הוא איסור דאורייי' דהא נגלה דלא הי' בו צורך כלל אבל ריבוי בשיעורא אשר לבסוף לא נשאר דבר אשר לא נהנה החולה או נעשה בו המצוה אין בזה איסור דאורייי' הגם שהי' יכול להושיע עצמו ולהנות הצורך ממעט הכמות עשה רק הצדקות ונהנה מריבוי הכמות עכ"פ מהכל ביחד נעשה הרפואה או המצוה ודו"ק:

ולפ"ז ה"ה בריבוי בגברא שע"י ריבוי אנשים נעשה המצוה ליכא איסור כגון שני מוהלי' וכן ריבוי קוצרי' ולא דמי כלל לריבוי בשיעורא דנידן הר"ן ותוס' ועיי' בסוגי' דהואיל פסחים דף מ"ו ודו"ק:

ומה שיצא השג"א שם לחדש דבאמת יש הבדל גדול בין ריבוי בשיעורא לריבוי בגברא דשאני ריבוי בגברא דעכ"פ לא נעשה מלאכה יותר בשנים מאשר הי' נעשה באחד אבל בריבוי בשיעורא נעשה במלאכה יתירה דבר שלא לצורך ומה שמדמה הגמ' במנחות ריבוי גברא לריבוי שיעורא יען דבשלשה סאין נעשה מלאכת הרקדה הרבה פעמים וכל הרקדה אב מלאכה ואם יבא עומר מה' סאין נעשה קצירה וטחינה יתירה ומה לי לעשות מלאכה אחת עשר פעמים או עשר מלאכות פעם אחד יעו"ש:

בלבבי לא כן ידמה דהנה עיי' פ' כלל גדול דשיעור הרקדה כגרוגרות ועיי' ברמב"ם פ"ח מה' שבת הל' י"א והל' ט"ו וא"כ אם יש בעומר כעשרה גרוגרות סולת אז בין אם בא

העומר מג' סאין או מעשרה סאין עכ"פ לא בעשה הרקדה כ"א על שיעור עומר שהוא כי' גרוגרו' למשל וא"כ לא שייך לומר כחקירת שג"א דאם בא העומר מב' סאין נעשה מלאכת הרקדה יותר מאלו אם בא מה' סאין דהלא בין כך שבא מג' ובין כך שבא מחמש נעשה ריקוד על שיעור עומר ודו"ק:

ופי' הסוגי' כך דאם בא העומר מג' סאין אז אינו נקי ומשובח כמו אם הוא בא מחמש סאין דזה השכל גוזר שנקל להיות נקי שיעור עומר מחמש סאין מאשר יצא נקי מג' סאין ועוד דשיעור עומר בה' סאין במעט שמנענע הכברה אנה ואנה יוצא שיעור עומר ואם בא מג' סאין צריך לנענע הרבה פעמים שיצא שיעור עומר וכן ביאר רש"י בה' שביחא מילתא דלוקחין מכל סאה רק מעט היוצא ראשון וכן כ' רש"י בד"ה בלא טירחא וז"ל שאין צריך לנפות כל כך עכ"ל וכן בד"ה בטירחא וז"ל שינופו פעמים הרבה עכ"ל הרי מבואר דעיקר דבר דבחמש סאין יצא שיעור עומר מנוקה ומטוהר ביותר וגם אין האדם צריך לטרוח עצמו הרבה שבנקל יצא עומר מה' סאין וע"ז אמר ר"א מוטב שירבה במלאכה אחת בהרקדה היינו דבג' סאין לטרוח במלאכת הרקדה להניע הכברה אנה ואנה לכל רוח ורוח משירבה במלאכות הרבה היינו שירבה בקצירה וטחינה והרקדה ולהבנת השג"א הי' לר"א לומר מוטב שיעשה מלאכה אחת הרבה פעמים ואל יעשה מלאכות הרבה אבל מדנקט מוטב שירבה במלאכה אחת משמע דלא נעשה אלא מלאכה אחת רק שמרבה בטירחת הגוף והיינו כמו שבארתי דעכ"פ לא מרקד יותר משיעור עומר שהוא למשל עשרה גרוגרות בין מג' סאין ובין מה' סאין גוף המלאכה שוה רק בעמל ובטורח הגוף יש הבדל בין אם בא מג' או מה' סאין ודו"ק [ועיין שבת דף קכ"ז לאפושי בהילוך או אפושי בטירחא):

ואולי הבין השג"א דאם בא העומר מג' סאין צריך לרקד הקמח הרבה פעמים ובכל פעם יצא הקמח מנוקה ביותר אשר ראוי לקרבן עומר ואז נעשה מלאכת הרקדה הרבה פעמים שמרקד ומחזיר הקמח לכברה ומרקד פעם ב' וכן חוזר חלילה כמה פעמים והנלענד"כ:

ובא לידי ספר אות ברית וראיתי בסוף ה' מילה שרוצה לסתור כל התירי' ויצא לחלק בעבודה שהחיוב מוטל על כל הכהנים לכן מותר שרבים יעשו מלאכות לעבודת הקרבן אבל במילה שכל החיוב על האב והוא מעמיד מוהל אז צריך להיות אחד ולא שנים יעו"ש ואני בארתי בתשובה דנהפוך הוא דאם יש כאן אב וא"כ המה שלוחי דאב ונחשב כאלו האב מל את בנו וא"כ עשה רק האב חילול שבת אבל ביתום דחיוב על כל ישראל אז עוסק כל מוהל במצוה דידי' ועושה רק חצי מצוה וה"ה בקרבנות כל כהן עוסק במצוה דידי' ויהי' אסור ודו"ק:

עוד יצא לחלק עבודה הותרה בשבת ולא מטעם עשה דוחה לל"ת א"כ הותר אפי' ע"י כהנים הרבה אבל מילה דנדחה עשה ול"ת דשבת בעבור עשה דמילה יען דנכרתו עלי' י"ג בריתות אז חצי עשה אינו דוחה עשה ול"ת דשבת והביא ראי' שמבואר כן בתוס' שבת קל"ב ע"ב בד"ה עשה ול"ה יעו"ש ושגה ברואה תוס' כתבו כן דעשה דמילה דוחה צרעת דגם שקציצת צרעת הוי איסור עשה ול"ת אבל ווה שמילה דוחה שבת לא הוזכר שם דהוי מטעם עשה דוחה לל"ת ודו"ק וראי' דגוף המילה בשבת לא הוי מכח עשה דוחה ל"ת דבכל מקום נקטו חכז"ל היכי אמרי' עשה דוחה ל"ת כגון מילה בצרעת וכגון כלאים בציצית דהוי בעידנא ולא נקטו כגון מילה בשבת אלא ודאי מילה בשבת לא הוי מכח עשה דוחה ל"ה רק הוי כמו עבודה ועיי' תוס' דף ק"ל דהקשה גם לר"א נימא היכא דאפשר לקיים שניהם ולא יה' מותר להביא ברה"ר ודברי תוספ' צריכי ביאור ודו"ק:

ומ"ש שגם לר"י מגא"ש אם לא עביד החותך את הפריעה לא עביד אלא חצי מצוה וא"כ אין חצי מצוה דוחה ל"ת שלם הוא מחוסר הבנה אפי' אם איש יחתוך וגם יפרע והוא בעצמו עובר בעור החיתוך ל"ת ובפריעה של קרום השני עובר ג"כ לל"ת והחיתוך וגם הפריעה ביחד הוי מ"ע אחת א"כ עובר בכל עור ל"ת ומקיים בכל עור חצי מצוה איך מותר למול אפי' ע"י אחד ועיי' בשג"א סי' נ"ט שהשיג על רמ"א שרצה לומר דהוי שנים שעשו מלאכה שנהפוך הוא דהוי ב' שעשו שתי מלאכות כל אחד עשה מלאכה לעצמו וה"ה כאן במוהל אחד דוחה חצי מצוה ל"ת גמור ודוק [ובמקו"א הערותי לר"ש דסובר כ"ש למכות אבל למצוה מודה שצריך כזית א"כ לא יהי' אצלו עשה דוחה ל"ת רק שבארתי שגם לר"ש אם אוכל כזית אינו עובר רק לאו אחד ואם התרו בו על כל כ"ש אינו חייב אלא לאו אחד אבל התרה בין כזית לכזית חייב וכמו בכלאים דחייב על חוט אחד אפ"ה עשה דציצית דוחה ללא תעשה בארבע ציצית ואין כאן מקומו]:

וראיתי עוד שם שמשיג על קו' נוב"י לשיטת יש"ש למה מלו ישראל כלל במדבר הא מל ולא פרע הוי כאלו לא עשה מאומה לשיטת יש"ש והשיג עליו מחבר הנ"ל כיון דלא נצטוו על הפריעה א"כ הוי החיתוך מצוה גמורה אבל אחר שיש מצוה בפריעה אז חידש הישש"ש דינו דבחיתוך לבד לא הוי אפי' חצי מצוה יעו"ש ולא ידעתי איך שגה ברואה הלא הנוב"י ציין לראות דברי התוס' ביבמות דף ע"א בד"ה מ"ט שהביא פרקי דר"א דמלו ולא פרעו ואפ"ה הקשו איך אכלו קדשים כיון שנצטוו על הפריעה ולא פרעו כאלו לא מלו דאל"ה איך מדקדק הגמ' ערל מקבל הזאה עכ"ל א"כ ביאר תוס' בהדי' דמוכח מסוגי' דנצטוה על הפריעה דאל"כ איך הוכיחו דערל מקבל הזאה ועל זה מקשה הנוב"י א"כ כיון דתוס' ביאר בעצמן דמל ולא פרע כאלו לא מל ונקראו ערלים יען שנצטוו על

הפריעה ואף עפ"כ הי' עושי' חיתוך לפרקי דר"א וקשה כנגד סברת יש"ש וכן מוכח בגמ' דאמרו לא עלו מפני ענני כבוד ולפרקי דר"א ע"כ הכוונה דלא פרעו ואם לא נצטווה על הפריעה א"כ מאי מקשה הגמ' מ"ט לא פרעו הא לא נצטוו על הפריעה ושגגה יצא מיד המחבר להשיג על הנוב"י שלא כדת ודו"ק אבל גוף סברת המחבר מבואר ברמב"ן יבמות שם לפרש אגדת ר' ישמעאל אפשר ערלי' שמעו התורה אלא נימולי' היו כתקנה שעדיין לא ניתן להם פריעה רק חיתוך הערלה והי' נחשב להם חיתוך הערלה כנימולים יעו"ש אבל לפרש סוגי' דיבמות כך זה אין הדעת סובל כלל כמובן:

והשיג עוד מחבר הנ"ל דמל ולא פרע הוי חצי מצוה ולכן מלו דור המדבר לעשות חצי מצוה ודוקא בחול מלו ולא בשבת ועכ"פ נכון דברי הישׁ"ש דמכח חצי עשה לא נדחה עשה ול"ת והוי מצוה הבא בעבירה ולא עשה מצוה כלל עכ"ד שגה מאוד א"כ קשה איך אמרו בגמרא שאומן אומר אנא עבדא פלג מצוה ופי' יש"ש יען ששייר ציצין המעכבי' ועשה פלג מצוה וקשה ג"כ הא חצי מצוה אינו דוחה עשה ול"ת והוי מצוה הבא בעבירה דהא עשה חבורה גמורה ולא עשה אפי' פלג וצוה ודו"ק ומה שייך כאן לומר מצוה הבא בעבירה הכי פעולת החבורה פעל למצוה הלא אפי' אם יעשה חבורה עוד למצוה תחשב לו אם יגמור גם הפריעה והלא הי' מותר לו לעשות עבירה הנ"ל עיי' תוס' סוכה דף ל' ע"א ועוד יש פה שיבוש גדול הלא מקלקל בחבורה פטור רק משום שעושה מצוה הוי מתקן א"כ המצוה פועל העבירה ולא העבירה המצוה ועיי' בשג"א סי' נ"ב בסוף והבן ועוד ממנ"פ אי לא עשה מצוה דהוי מצוה הבא בעבירה א"כ אין כאן עבירה דהוי רק מקלקל ואיך חושש הישׁ"ש על חיוב חטאת או כרת ויש לי עוד להשיב רק על פשעי' מכסה אהבה וזכור איש הזה לטוב:

ואסיים בדברי מחבר הנ"ל בכי טוב שמצאתי שגם העיר על קו' נוב"י מר"א ששנים כורתי' עצים והעיר המחבר הנ"ל דשאני לר"א דאפי' מכשירי' מותר וע"כ דהותרה שבת אצל מילה אבל לדידן דהוי מכח עשה די"ג בריתות דוחה לעשה ול"ת דשבת אז אסור על ידי שנים והוא כמו שתרצתי למעלה הגם שמחשבותי מופרדי' ממחשבותיו דהוא סובר מכח עשה דוחה ל"ת ולפמ"ש אין בשבת מכח עשה דוחה ל"ת אבל כיון שוכשירי' אינם דוחי' שבת עכ"פ אינו כחול לגבי מילה וא"כ אם אפשר למעט בחילול שבת עדיף בכ"ז זכה המחבר הנ"ל בו תחילה ויפה דיבר:

ומצאתי למהר"ל מפראג בספרו גור ארי' פ' עקב שביאר בדברי רש"י שהביא הדרש שלכך כתיב עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל שאמרו חז"ל אין המצוה נקראת אלא על מי שגומרה וז"ל והטעם כי בגמר המצוה המצוה נעשית כמו מי שבנה בית שבגמר

הבנין אז נקרא בית וקודם גמר אין שם מצוה עליו ולפי' אומרי' לו גמור המצוה ולפ"ז אין להיות אחד מל והשני עושה פריעה דהא אומרי' לו גמור המצוה ויש לחלק דאע"ג שמי שמל ולא פרע כאלו לא מל מ"מ אם יפרע יש מצו' במילה כמו בפריעה ומותר ולא אמרי רק דומי' דקבורה דאין המצוה רק הקבורה ולא העלאה וכה"ג אמרינן דנקרא על שם הגומר וראי' לזה דשחיטת הקרבן בכהן אחד וזריקתו בכהן אחד אע"ג דשחט ולא זרק לא הוי מידי ולא אמרי' שאומרי' לו גמור עכ"ל הרי מבואר שבמעט אומר כוון הגאון מהר"ל לתשו' נוב"י הן בגמ' והן בסברא והרי לפניך עוד עמוד חזק להתיר שני מוהלי' בשבת כמובן:

ואגב גררא אזכיר מה שעלה בדעתי לחדש פי' חדש בגמ' ביבמות דבודאי פריעת קרום הפריעה הי' בודאי גם לאברהם אבל שיהי' בכלל המצוה לגלות את עטרה לא הי' אברהם מצווה רק לחתוך ראש הערלה ולקרוע קרום הפריעה אבל שיהי' עטרה מגולה לא נותן לו והבאתי ראי' מדברי אגדה הובא בילקוט יהושע ק' ה' שהביא פרקי דר"א שהיו כורתין ולא היו פורעין ואח"כ כ' שקבץ יהושע כל ערלות ועשה אותם גבעה והוא פלא הלא הי' כורתין במדבר ומניין לו ערלות אטו קרום הפריעה נקראו ערלות והלא קרום הפריעה לא נלקט כלל עיי' רמב"ם הל' מילה ובש"ע יו"ד אלא הכוונה שהיו עושי' חיתוך ופריעה רק על ראש גוי' ולא הי' חותכין כל הערלה ולא הי' קורעי' כל קרום הפריעה עד שנתגלה עטרה וזה שאמר לו הקב"ה שלא נמולו כתקנן וכן באברהם לא הי' כל עטרה מגולה אבל ממקצת שחתך ופרע הי' המצוה המול ימול שלא ישארו שם ציצין והרהרתי הרבה אח"ז מצאתי למהר"ל מפראג פ' לך לך בדף כ"ו שעמד על דברי רש"י שכ' לכך נאמר בו את וז"ל והא דאמרי' פרק הערל לא ניתנה פריעה לא"א יראה לומר דהאי פריעה דקאמר שצריך לגלות המילה היטב שלא יהי' נראה שהבשר מכסה ראש הגיד וצריך הי' לפרוע שיהי' נראה מהול אבל באברהם שנתמעך מתשמיש לא הי' צריך שלא הי' נראה מכוסה מחמת שנתמעך מתשמיש ובב"ר לא כ' פריעה כלל רק כך כ' אברהם שנתמעך מאשה לא כתיב בי' את אבל ישמעאל שלא נתמעך מאשה כ' את וי"ל דבאברהם לא הי' צריך רק חתוך בעלמא כי מיד שחתך נמצא שהסיר בשר הערלה אבל לישמעאל שלא נתמעך הי' צריך דקדוק יותר להסיר בשר החופה הערל' עכ"ל הרי שהבין הגאון מהר"ל כמ"ש אך דבר זה צריך ביאור רחובות ועיי' ברמב"ן יבמות ודו"ק:

המורם הגם שיש לסתור כמה ראי' אחרונים שהביאו להתיר ב' מוהלים בכ"ז יש לסמוך גם על דעת מהר"ל להתיר ועיי' ביומא בכה"ג ביוכ"פ שמצות השחיטה בו בכ"ז קרץ אחר השחיטה על ידו וק"ל:

סימן קב

שאלה אחד שבק חיים לכל ישראל ובתוך האבילות ילדה אשתו בן זכר אשר יהי' נקרא על שם אביו ויום השמיני הוא שבת ושני אחים של המת המה מוהלים מובהקים וכל אחד מבקש המצוה ולבסוף התפשרו שאחד ימול ואחד יפרע רק זקן אחד צועק ככרוכי' שלא ראה מעולם להיות אצל מילת יתום שני מוהלי' בשבת והשיבו לו לא ראינו אינו ראי' בכל זאת לבם הלך אולי יש בסבא טעמא דאיסורא ויראו מלגשת אצל המצוה עד שישמעו אם מותר להם למול ביחד את תינוק היתום או לא עד כאן השאלה:

תשובה עולם לא שמעתי שיש הבדל בין תינוק שיש לו אב או תינוק יתום ולא ראיתי בשום ספר בספרן של צדיקים:

ונתתי ללבי לברר כי בסבא טעמא טעם כעיקר באיסור דאורי' שיש הבדל בין תינוק שיש לו אב אז אין איסור בשני מוהלי' אבל באין לו אב יש איסור: ועלה בדעתי דבר נחמד בעזה"י הנה הב"י בסי' רס"ו ואחריו החזיק המהרש"ל דאסור למול בשבת בשני מוהלים דכל אחד עושה פלג מצוה אבל כל א' מחלל שבת ורמ"א השיב דהוי שנים שעשו מלאכה כבר השיג עליו השאגת ארי' הלא כל אחד עשה מלאכת חובל יעו"ש:

ואמרתי ליישב והוא דנודע דמצות מילה מוטל על האב שהוא ימול את בנו וכל זמן שהאב כאן אין המצוה מוטל על כל ישראל ועיי' פי' משניות פרק ר"א דמילה וברמב"ם פ"א מה' מילה ובעבור זה צעק הש"ך שאסור לאב לכבד למוהל כי אז מבטל מצותו רק צריך לעשו' שליח להיות כמוהו על מעשה מצות מילה ועי' פלתי ובתב"ש סי' כ"ח ביו"ד וא"כ ע"כ אם אירע המילה בשבת נעשה המוהל שלוחו של האב ולא שייך כאן אין שליחות לדבר עבירה דהלא דכיון דיש רשות לאב למול בנו אפי' בשבת א"כ אם השליח נעשה כמשלח אין כאן שליחות לדבר עבירה רק לדבר מצוה כמובן וא"כ גם אם כיבד מצוה הנ"ל לשני אנשים כל אחד נעשה שלוחו אחד שליח כמוהו על המילה ואחד שליח כמוהו על הפריעה וא"כ מי עשה החילול של מלאכת החובל האב כי הוא המשלח שלולי שאין שליח לדבר עבירה הי' הדין כן מי שעשה שליח לחלל שבת הי' המשלח חייב כי הוא עשה עבירה והשליח פטור כי הוא לא עשה והגם שבאמת אין שליח לדבר עבירה היינו אם יש כאן על כ"פ עבירה או למשלח או לשליח אבל כאן אי השליח כמשלח אין כאן עבירה כלל רק אי השליחות לא מהני אז יש כאן עבירה א"כ בודאי אמרי' דיש שליחות ולא יהי' כאן מעשה עבירה כלל והיא סברא עמוקה הארכתי בה במקום אחר והבן וא"כ כאן שהמולי' צריכי' להיות שלוחי אב מכח המצוה אשר

מוטלת עליו א"כ נחשב כאלו האב מל בעצמו וסוף כל סוף חילל רק אדם אחד שבת והוא בעצמו קיים המצוה ואין מקום לחקירת הב"י והבן:

ובזה יש לי לחדש דבר אם עשה האב שליח על המילה ואחד על הפריעה ונשארו ציצין המעכבי' את המילה יוכל האב לעשות עוד שליח שלישי לחתוך הציצין המעכבי' והוא דבודאי כיון דציצין מעכבי' את המילה כריך גם על זה שליחות מן האב דהא בו נגמר המצוה ומי שחותך הציצין עושה פלגא דמצוה כמבואר בים של שלמה ביבמות שחידש שמי שמל בשבת ולא פורע חייב חטאת דבגמ' בשבת איירי רק בציצין המעכבי' אז עשה המל וגם פורע רק שהשאיר ציצין חצי מצוה אבל המל בלבד לא עשה מצוה כלל יעו"ש ועל זה אמרו שם בגמ' ולימא להו עבידתם אתם פלגא דמצוה וע"כ שמי שחותך הציצין עושה פלגא דמצוה כמובן בפשוט ומי שחותך הציצין בלא שליחות הזיק לאב המצוה וחייב בעד חצי מצוה חמש זהובים כנלענ"ד ואי"כ יוכל האב לעשות שליח שלישי על חיתוך ציצין המעכבי' דשלשתם יחד נעשו שלוחי האב ונחשב כאלו האב לבד עשה הכל והבן זה כי חדש מאוד:

ודע דיש ראי' לישי"ש מן המשנה סוף פרק ר"א דמילה שהקשו תוס' למה צריך לאשמועינן דמל ולא פרע כאלו לא מל הא קתני רישא ציצין מעכבי' את המילה ואם לא נפרע א"כ אין הראש הגוי' נגלה ועיי' בתויו"ט ובתוס' חדשי' יעו"ש ולשיטות ים של שלמה יש נ"מ גדול דשם בציצין עשה עכ"פ חצי מצוה אבל מל ולא פרע כאלו לא מל וחייב חטאת בשבת ודוק: ועוד תדע דלשיטת יש"ש ע"כ הפי' בגמ' שבת דף קל"ג אם לא הלקיט ענוש כרת ורצה הגמ' לומר דאומן חייב ופריך הגמ' לימא אנא עבדא פלגא דמצוה ע"כ איירי שהשאיר ציצין מן עור הפריעה דאל"כ שנשארו רק מן הערלה א"כ איך אומר להם האומן שהמה יעבדו פלגא דמצוה על כ"פ מה יעשו חתיכת ציצין הערלה ולו יהי' שנחשב כאלו יחתכו כל בשר הערלה הא מל ולא פרע ליכא מצוה כלל לשיטתו דהא הוא אמר המל הערלה לבד חייב חטאת אלא ע"כ איירי שנשארו ציצין מן הפריעה ודו"ק ואפשר דוקא מל ולא פרע הוי כאלו לא מל יען שבשעה שמסלק ידיו עדיין התינוק ערל דהא ביבמות דף ע"א קראו אותו ערל מקבל הזאה לפי שיטת פרקי דר"א עיי' שם בתוס' ד"ה מאי אבל לאחר שכבר נעשה גם הפריעה אז בודאי מי שחותך ציצין המעכבי' מן הערלה מקיים פלגא דמצוה והבן:

ונ"ל להביא ראי' דע"כ איירי דהשאיר ציצין המעכבי' את הערלה דאם איירי דהשאיר ציצין המעכבי' את הפריעה לבד קשה לי קו' גדולה מאי פריך גדול בהדי' כתיב וערל זכר אשר לא ימול וקשה מאי קו' הלא אמרי' ביבמות דף ע"א לא ניתנה פריעה לאברהם

אבינו אבל ציצין המעכבי' את הערלה ניתן לו דדרשי' המול ימול יעו"ש בתוס' בד"ה סוף מילה שבארו כן דקאי על ציצין המעכבי' את הערלה ושם כתיב כרת וערל זכר אשר לא ימול ונכרתה רק אח"כ אמר הקב"ה הלכה מסיני שבישראל גם פריעה שייך למילה וא כ חידוש גדול השמיע רב פפא דלא נימא שדוקא על ציצין המעכבי' את הערלה בא כרת אלא אפי' על ציצין המעכבי' את הפריעה בא ג"כ כרת ומאי הקשה הגמ' גדול בהדי' כתיב וצע"ג א"כ מוכח דרב פפא קאי אם נשארו ציצין המעכבי' את הערלה ואז שפיר הקשה הגמ' ואם תשיב מנ"ל לגמ' דרב פפא קאי על ציצין המעכבי' את הערלה ולא על ציצין המעכבי' את המילה משום דסברו שאין כרת על ציצין המעכבי' את הפריעה דכרת על ערלה כתיב והגם דהלכה מסיני חידש פריעה היינו דלא נחשב לקיום מצוה ונקרא עוד ערל אבל עכ"פ אין לו בשר ערלה ואינו מחויב כרת וע"כ איירי בציצין של ערלה ופריך שפיר ודו"ק:

היוצא מזה דע"כ איירי רב פפא בציצין המעכבי' את הערלה וא"כ הדרא קו' לדוכתא לשיטת היש"ש דאין בחיתוך ערלה מצוה א"כ כ"ש בליקוט הציצין של הערלה וא"כ קשה איך אמר המוהל אנא עבדא פלגא דמצוה לכו אתם ועבדו פלגא דמצוה הלא בחיתוך הציצין של הערלה אין כאן מצוה רק חילול שבת אלא ע"כ אם כבר נעשה הפריעה אז לכ"ע יש מצוה בסילוק ציצין המעכבי' את הערלה ודו"ק:

שוב התבוננתי דאין כאן ראי' דדילמא רב פפא איירי שנשארו ציצין בין מהערלה ובין מן הפריעה א"כ מצוה עושה בציצין של הפריעה והגמ' פריך שפיר פשיטא דיש כרת מכח ציצי' מן הערלה ודו"ק:

אמנם כל זה ביש כאן האב וצריכי' המוהלי' להיות שלוחי האב א"כ אין מחלל שבת אלא האב לבד והוא מקיים כל המצוה אבל ביתום שכל ישראל מצווין על העשה א"כ המה אינם שלוחי' רק עושי' חובת עצמן אז כל אחד עושה חצי מצוה וגרם חילול שבת שני חבלות אז באמת אסור למול בשני מוהלי' ויש חשש חיוב חטאת כשיטת יש"ש:

ומעתה מזקנים נתבונן שיש בסבא טעמא שצעק שאסור להיות שני מוהלי' בשבת אצל יתום מאב כי בזה יש חשש חיוב חטאת והדרתם פני זקן: נחזור לענייננו דכל העוסקי' במצות מילה בתורת שליחות מן האב ליכא כאן מחלל שבת אלא האב בלבד:

אך מה שחדשתי דאם יש כאן אב שכל העוסקי' שלוחיו מותר אפי' בשנים או בשלשה לקיים מצות מילה עדיין יש לאסור לא מטעם איסור מלאכה דע"ז יש שליחות רק מטעם עשה דשבתון דנ"ל מסברא לו יהי' אם הדין דיש שליח לדבר עבירה לב"ש עיי' קדושי' דף מ"ג היינו דשליח לא חייב על חילול שבת רק המשלח כאלו עשה הוא בעצמו אבל

עכ"פ השליח ביטל מצות עשה דשבתון דהא גופו לא נח ולא שקט מן עמל ולא גרע מן שאר טרחות אשר לא נקראו מלאכה כגון שנושא על עצמו שק תבואה בחצר המוקף דלא עשה מלאכה אבל ביטל עשה דשבתון עיי' רמב"ן פ' אמור וה"ה אם עשה מלאכה חשובה דיש על המלאכה עשה דשבתון א"כ הגם שהמוהל הוי שליח של האב ונחשב כאלו עשה האב המלאכה עכ"פ המוהל לא נח ולא שקט דגופו עשה שם מלאכה ומבוטל העשה דשבתון וא"כ מהכ"ת לעשות מצות מילה ע"י שני אנשי' או שלשה שיבטלו ג' מצות עשה דשבתון הלא טוב לעשות ע"י אחד דמבוטל עשה דשבתון ע"י אחד לבדו כך עלה במחשבה לפני:

שבתי וראיתי הלא אפי' במוהל אחד ג"כ קשה איך מבטל הוא עשה דשבתון ומצוה של מילה מקיים האב והגם שקב"ה התיר למול בשבת דילמא דוקא שאב בעצמו אשר מקיים העשה הוא ימול ויבטל עשה דשבת או ביתום שאז המוהל מקיי' העשה דמילה בעצמו אבל ביש אב ויעשה שליח לאחר למול את בנו מנ"ל דמותר לבטל עשה דשבתון כדי לזכות חבירו במצוה [ועיי' שבת ד' ובמג"א סי' ש"ו] ומכ"ש אם האב בעצמו יכול למול את בנו רק שבוחר בשליח וצע"ג:

ומעולם תמהתי למה הצדיקים גם גדולי ישראל מהדרי' ליקח מצוה הנ"ל של מילה אפי' בשבת ויוכ"פ הלא מצות שבת הוא בעשה וגם ל"ת עיי' רמב"ם פ"א מה' שבת ח"ל שביתה בשביעי ממלאכה מצות עשה שנאמר ביום השביעי תשבות וכל העושה בו מלאכה ביטל מצות עשה ועבר על ל"ת לא תעשה מלאכה עכ"ל וא"כ פלא בעיני למה מהדר איש אחר מצות מילה בשבת ניהו דההתורה התירה המלאכה של החובל במצות מילה ולא עבר עבירה אבל מי יכחיש שעכ"פ עשה מלאכה שלא שבת מנוחת הגוף ונתבטל מעשה של שביתה ומפסיד קיום עשה של שביתת שבת בעבור קיום מ"ע של מילה מאי אולמא הך קיום מ"ע מהך ורע [אבל זאת אין להשיב דכיון דבכל אופן יש כאן ביטול קיום עמה א"כ שב ואל תעשה עדיף עיי' דוגמא ר"ה דף כ"ח ועיי' סוף חולין ויהי' אסור למול בשבת זה אינו דע"כ התורה התירה דכתיב ביום אפי' בשבת וע"כ יען דנכרתו עלי' בריתות עיי' שבת קל"ג או דנחשב עשה דשביתה כמצוה דרשות נגד מצוה מחוייבת עיי' רמב"ם פ"א מה' מילה ובפי' משניות סוף פרק רא"ד והבן ברמז מועט] והגם שמותר לבטול מצות שביתה בעבור מצות מילה עכ"פ למה אנשי מעשה מהדרי' עלי' ודו"ק: ועלה בדעתי דע"כ כדין נהגו דאל"כ קשה ג"כ בכהנים שעשו עבודות קרבנות במשכן שתורה התירה עבודת קרבנות וקשה ג"כ ניהו דלא עשו עבירה עכ"פ לא קיימו מצות שביתה ומאי אולמא הך קיום עשה דקרבנות מקיום מ"ע של שביתה אלא ע"כ

כיון שמלאכה הנ"ל מותרת לא נחשב כאלו ביטל מ"ע של שביתה וה"ה במילה כן וק"ל אבל בכל זאת לא שקטה דעתי לטעום בטעם כעיקר דאורייתא עד שיגלה ד' לי להבין תורת ד' תמימה ואבאר בעזה"י: דע דמ"ע דשביתה יש לפרש בשני פנים (א) שתורה נתנה מ"ע הנ"ל שמי ששבת כ"ד שעו' ולא עשה בהם מלאכה אז ע"י שביתת כ"ד שעות קיים מצות שביתה אבל מי שעשה מלאכה בשעה ראשונה אז א"א לו לקיים עוד מצוה הנ"ל בשבת זה (ב) שתורה מבקשת שביתה ביום הקדוש וכל רגע ורגע בפני עצמו מקיים עשה של השביתה רק שיש למצוה הנ"ל המשך חיוב כ"ד שעות כמו ישיבת סוכה מי שישב בה שעה אחת קיים עשה ויש לה המשך על שבעת ימים ואטו מי שביטל מקצת יום שלא ישב בסוכה פטור מלישב עוד הלא המצוה הי' לקיים מצוה הנ"ל שבעת ימים וה"ה בשביתה דשבת באמת מקיים בכל רגע מצוה הנ"ל רק צריך לקיים כ"ד שעות אבל מי שביטל מקצת היום נשאר בחיוב לקיים עוד עשה הנ"ל על שאר הזמן:

ואם תשאל מאי נ"מ בין כך ובין כך אסור לעשות מלאכה בעבור הל"ת וא"כ ממילא צריך לשבות זה אינו שאלה דנ"מ גדול בגוף הדבר דהנה עיי' רמב"ן בתורה פ' אמור על פסוק שבתון דביאר דמי שעושה דבר בטירחא גדולה כסידור לבנים או מדידת תבואה בחצר המוקף עובר על עשה דשבתון יעו"ש ומי שעבר זה פעם אחד בשבת יהי' מותר אח"כ למדוד כל היום אי קיום העשה תלי' דוקא בצירוף כ"ד שעות אבל כל רגע ורגע הוי בעשה אז הגם שלא שבת חצי היום צריך לשבות חצי יום שני ודוק:

ומי הוא זה אשר מלאו לבו לומר כן שמי שלא שבת חצי יום לא ישבות עוד הדבר ברור דכל רגע הוי המצוה רק שיש למצוה הנ"ל המשך זמן [ובמקו"א חקרתי בתינוק שנשלם שנת י"ג בשבת באמצע היום אי חל עליו עשה דשביתה יען שלא נכנס בתחילה במ"ע וה"ה ביוכ"פ לענין חיוב תענית ואין כאן מקומו להאריך] אבל אם שבת כל היום שבת קודש קיים רק עשה אחת ששבת כ"ד שעות ולא נחשב לקיום אלפי מ"ע כמובן [ויש עוד כמה כ"מ רק אין בו צורך להאריך]:

ולפ"ז יש מעלה בקיום מצות מילה או עבודת קרבנות דיקיים מ"ע דמילה או עבודה וגם מ"ע דשביתה קיים עכ"פ אבל אם ישמור רק שבת אין בידו רק מצוה אחת של שביתה וחסר ממנו מ"ע של מילה והבן זה:

ולפ"ז מובן שפיר דכיון דאין עליו איסור מלאכה דעושה בשליחות לאב אז ממילא אין כאן ביטול עשה דשבתון דהא ישמור שביתה ביום זה דדוקא אם עושה מלאכה אסורה אז ביטל גם עשה דהא התורה הקפידה שישבות גם מזה דהא נאסר לו לעשות דחייב על לא תעשה כל מלאכה אבל אם מלאכת החובל מותר אצל מילה אז לא נקרא שביטל

במצות מילה עשה דשבתון דהא ישמור כל היום ויקיים העשה האיסור פועל שיהי' נקרא מבטל עשה וכיון שאין במילה עבירת מלאכה ממילא מקיים העשה כל היום [ונוסף עוד כיון שאין בה טירחא ועמל רק יהי' חשוב לקיים בו עשה דשבתון יען דהא חייב על לא תעשה כל מלאכה] והבן:

ואגב גררא אזכיר מה שחקרתי במקום אחר שהגם אם המקלקלין פטורין מכל מקום אם הוא דבר שטרח גופו ועמל בו בזעת אפו אז הוא אסור מדאוריי' משום עשה דשבתון אבל אם הוא מלאכה אשר אין עמל ויגיעה לגופו ויהי' כל חיובו דתורה אחשבי' למלאכה אז במקלקל פטור אבל אסור מדרבנן ולכך כתב הרמב"ם בפ"א מה' שבת הל' ג' וז"ל כ"מ שנאמר שהעושה דבר זה פטור הרי זה פטור מכרת מן הסקילה ומן הקרבן אבל אסור לעשות אותו דבר בשבת ואיסורו מדברי סופרים והוא הרחקה מן המלאכה והעושה אותו בזדון מכין אותו מכות מרדות עכ"ל נקט מדברי סופרים שכולל גם דבר שיש לו עיקר בתורה רק שצריך פירוש מן החכמים שלא מפורש באר היטב בתורה עיי' פ"א מה' אישות בהרה"מ ובכ"מ ובלח"מ ואולי לטרוח הגוף הוי עשה מה"ת ג"כ והרחקה מן המלאכה] אבל הוא איסור דאוריי' ונכלל ג"כ דברים שאינם רק מדרבנן דוגמת איסור תורה ודבר זה צריך ביאור רחובות בכמה מקומות ולא באתי רק להערה ועי' שבת דף ק"ו דהוכיח ר"ש דמקלקל חייב ממילה ודו"ק: סוף דבר הכל נשמע דיש ללמוד טעם על דברי סבא אבל בודאי יש לסמוך על הגאוני' המתירי' ליקח גם בשבת מצות מילה בשותפו' עי' שאגת ארי' ותשו' רמ"א ותשו' נוב"י ח"ב ויש לי בהם אומר ודברי' ובמקו"א אבאר בעזה"י עכ"פ לפי דברי הגאונים מותרי' להיות שני מוהלי' אפי' ביתום דפליגו דאין כאן חילול שבת עיי' בדבריהם כי נעמו:

ואיידי דאיירי אעתיק גרגר אחד מח"ת אשר כתבתי לאחי הרב החריף ר' זוסמאן נ"י זה י"ד שנים:

הנה הקשית קו' עצומה כפי מה שיבואר במג"א סי' שכ"ח סק"ט ששבת רק נדחה בפקוח נפש רק בעבור זה שוחטין לו בשבת יען שצריך להרבה זיתי' בשר וטוב שנעבור על חילול שבת משיעבור הוא הרבה איסורים וקשה הא בסי' ש"ו פסק הרשב"א דאב לא יחלל שבת להציל בתו אשר כשבית בין הגוים ותחלל שבתות הרבה יען שאין אומרי' לאדם חטא בשביל שיזכה והגם שהוא אונס ולא ס"ל תי' תוס' בשבת וא"כ למה נעשה אנחנו כאן איסור חמור לחלל שבת כדי להציל החולה מרוב איסורי' וא"ת שאנחנו מתירי' לחלל בעבור חולה קשה ע"ז למה לא אמרי' כן במקום אחר והוא קו' חזקה לכאורה:

ונלע"ד ליישב בטוב טעם ודעת בעזה"י כי הבדל גדול יש ביניהם ואקדים דכלל גדול הוא דאמרי' דיש שליחות לישראל ואפי' בדבר רשות ורק בדבר עבירה אין שליחות ולפ"ז אני אומר סברא אחת הא דמצינו בכל הש"ס דאין שליח לדבר עבירה הוא רק כגון ראובן שמצווה לשמעון להרוג את הנפש אז בודאי אחד יעשה העבירה ראובן המשלח או שמעון השליח אבל באופן שאם נחשב המעשה על המשלח כמי שהוא עשה אז לא יהי' המעשה עבירה ואם נחשב המעשה על השליח אז יהי' עבירה א"כ מהכ"ת שנחשב על השליח ויהי' עבירה טוב מזה שנחשוב המעשה על המשלח ולא יהי' עבירה כלל ודו"ק כי זה סברא עמוקה בעזה"י לכך בב"מ דף י' אמר הגמ' נ"מ באיש שאמר לאשה אקפי לי קטן ולא נקטו כן באשה שאמרה לאיש ולפמ"ש ברור דבאופן כזה נחשב השליח כמשלח ולית כאן עבירה ומהני שליחות ודו"ק:

ועתה אני אומר כיון דעל כ"פ אצל חולה שיש בו סכנה הודחו איסורי' לרשב"א ועכ"פ החולה הנ"ל אין לו עבירה על אכילה הנ"ל דהתורה אמרה שהודחו כל איסורי' מכח פיקוח נפש וממילא הודחה לפניו ברגע שנעשה מסוכן נבילה כמו שבת ושבת כמו נבילה ועי' במחה"ש סק"ט ועתה למשל אם החולה בעצמו יכול לשחוט לעצמו אז בודאי אמרי' לו כיון שכל איסורי' נדחו מפניו מהכ"ת יאכל נבילה שארי' רביע עליו טוב לו שישחוט לעצמו ויעשה רק פעם אחד איסור ובנבילה צריך לעבור כמה פעמים ולפ"ז מי ששוחט לו הוא שליח של החולה וכאן לא שייך אין שליח לדבר עבירה דאדרבה אם כאמר שלוחו של אדם כמותו ונחשב השליח כמשלח אז ליכא כאן עבירה דאצל המשלח אין השחיטה עבירה אבל אי אמרי' אין שליחות אז יש עבירה אז אמרי' דכל השוחט לפניו הוא השליח שלו וה"ה לכל המלאכות הנעשי' לפניו והגם שהחולה לא צוה לו הלא הדבר הזה הוא זכות לפניו וכל ישראל נעשי' שלוחיו לזכות ודו"ק:

ולפ"ז ל"ד לאין אומרי' לאדם חטא בשביל שיזכה חבירו הוא דוקא באופן שגם אם חבירו יעשה כן יהי' עבירה וגם הוא עושה עבירה רק אנו חוקרי' שטוב שיעשה ראובן איסור קל כדי שלא יעשה שמעון איסור חמור זה אין אומרי' חטא דייקא בשביל שיזכה חבירו אבל כאן שחבירו לא יעשה איסור אז גם הוא אינו עושה עבירה ודו"ק:

ועתה אני אומר לך דבר אחד כי בתורה לא מצינו רק מפסוק וחי בהם שפסקי' שפקוח נפש דוחה שבת וכל אסורי' אם ע"י זה יחי' אבל אם האדם חי יחי' רק שנחקור אם נדחה עבירה אחת מפני חברתה או שבת אחד מפני שבתות הרבה ואנן נאמר שיחלל שבת בקו"ע כדי שלא יחלל שבת ב' פעמים בקו"ע אז בודאי אותו שבת שנתחלל בקרא עבירה רק אנן אמרי' טוב לעשות עבירה פעם אחד הגם שהוא נחשב לעבירה מלעשות עבירה

זו ב' פעמים אז כיון שנעשה עבירה אז הוי חטא בשביל שיזכה חבירו וזה לא אמרי' וזה ברור כשמש ודו"ק וכן הנערה הנשבית אם היא בעצמה תוכל להציל עצמה על ידי חילול שבת ג"כ תעשה עבירה רק אנן אמרי' טוב לעשות עבירה פעם אחד משיעשה פעמי' הרבה וכיון שגם היא תעשה עבירה אי אפשר בתורת שליחות רק שאנן נאמר שאב יחלל שבת הגם שיעשה עבירה רק עי"כ לא תעשה עבירה זו פעמי' רבות זה הוי אין אומרי' חטא בשביל שיזכה חבירו ורחוקי' זה מזה כרחוק מזרח למערב והבן:

ובזה תבין דברי המג"א בסי' ש"ו ס"ק כ"ט שנסתפק לענין קטנה אם מותר לחלל שבת בעבורה כמו בפקוח נפש יעו"ש שהניח בצ"ע ובאמת אין מובן לדבריו דגם כאן אם תגדל תהי' אסורה בשבת וגם אם קטן מסוכן קודם שיגדיל אינו מחויב בשמירת שבת ולפמ"ש פקוח נפש הוא דבר מובדל שהוא היתר ואין כאן חטא [ובאופן לענין נבילה ושחיטה לא שייך בקטן דפשיטא דמאכילי' לו נבילות] רק על עיקר חילול להציל נפש אבל לחלל שבת בעבור שלא לחלל במלאכות שבתות הרבה רק חטא הוא רק אנן נשקול בשכלינו אז יש להסתפק מהכ"ת אנן נעבור מיד עבירה בעבור גוף שעתה הוא פטור מעבירה והבן זה:

וכאשר הגדתי זה לי"נ הרבני החריף מו"ה אהרן נ"י שיבח הדבר שהוא לאמתיות של תורה ובתוך פלפולו השיב קו' נאה א"כ עבד אין רשאי לחלל שבת לשחוט בשביל ישראל יען לפמ"ש הוא בתורת שליחות ועיי' גיטין כ"ג ע"ב דר"א אמר מה אתם בני ישראל אף שלוחכם בני ישראל ולמה לא חילקו הפוסקים בזה עכ"ד [אף שקו' זו לק"מ דאנן פסקי' מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית ויש עבד בתורת שליחות אך א"כ תקשי לר' אלעזר לשיטת הר"ן ודוחק דפלוגתא דראשוני' הוא פלוגתא דאמוראי וק"ל] והשבתי לו דלק"מ דעי' בנקה"כ ה' שחיטה היכי דכתיב בני ישראל ממועט עבד אפי' משוחרר וכאן כתיב ושמרו בני ישראל וממועט בלשון דעבד אין רשאי לחלל שבת בעבור ישראל ודו"ק אבל באמת דכתיב וחי בהם ולא שימות בהם אז מרבי' אפי' עבד ובזה הבנתי ששמואל אמר אלו הי' שם הי' דורש טוב יותר דכתיב וחי בהם וקשה מאי זה טוב יותר ולפמ"ש יען שבו מרבי' אפי' לעבד ודו"ק:

סימן קג

שאלה אירע מעשה שנימול תינוק ישראל ואחר חיתוך הערלה טרם שבא מוהל שני לעשות הפריעה בא צעקה גדולה שבית דולק באש וברחו כולם איש למקומו ונשכח הדבר שלא נעשה הפריע' ונתגדל אח"כ התינוק ואירע שבא במלון עם המוהל ונתגלגל הדבר עד שמוהל קרא לו וביקש להראות לו ברית קודש כי גילה לו שלבו נבוך אם לא

נשארו ציצין המעכבי' את המילה ואז ראה המוהל כי חתך הערל' כראוי רק מוהל השני לא עשה פריעה ואמר לו בני אתה חייב כרת בכל יום ויום ובא לשאול אם אמת בפיו של המוהל שחייב כרת או הוא רק מצוה כי יש לו כעת ליסע למרחוק על שוק אחד אשר פרנסתו תלוי' בו אם הוא רק מצוה רוצה להמתין אבל אם הוא איסור כרת אז כל אשר לאדם יתן בעד נפשו:

תשובה דבר זה לא פורש רק מזקני' אתבונן ואשר יתן ד' בפי אותו אשמור לדבר בעזה"י: הב"י ביו"ד סי' רס"ו העיר מדקדוק לשון רש"י שבת קל"ג דיש איסור בדבר להיות שני מוהלים בשבת בתינוק אחד ורמ"א חולק עליו בהג"ה ועיי' בתשובותיו סי' ע"ו ובדג"מ שם ציין שיש"ש חושש על חיוב חטאת אבל לא הביא סברתו אך בתשובותיו בנוב"י מהד"ת בא"ח סי' כ"ב הביא דברי יש"ש ביבמו' פרק הערל סי' ג' דהא דאמרי' שבת קל"ג דאומן אומר אנא עבדי פלגא דמצוה היינו דוקא יען שמל וגם פרע רק השאיר ציצין המעכבי' את המילה אז עכ"פ עביד פלגא דמצוה אבל המל ולא פרע הוי כאלו לא מל ולא עביד אפי' פלגא דמצוה וחייב הראשון כרת יעו"ש והשיג עליו א"כ קשה למה אלו אבותינו עצמן במדבר ולא פרעו עצמן כמבואר ביבמות דף ע"א בתוס' בשם פרקי דר"א וקשה מה הועיל בזה הא מל ולא פרע כאלו לא מל ולא עשו מצוה כלל אלא ע"כ מל ולא פרע כאלו לא מל היינו אם לא נפרע לבסוף אבל אם נעשה פריעה לבסוף אז הותחל המצוה למפרע משעת חיתוך הערלה עכ"ד:

ואני אומר שיש להצדיק חכמה שלמה דברי יש"ש והוא דנודע דמצות מילה על האב או על הב"ד אם אין האב רוצה או אם אין כאן אב הוא רק מצות עשה אבל האדם עצמו אשר נתגדל ולא נימול הוא עובר על כרת בכל יום ויום עיי' רמב"ם פ"א מה' מילה ובפי' משניו' פרק ר"א דמילה שהאריך ועיי' במג"א סי' תמ"ד ובמחה"ש שם והארכתי במקו"א ליישב אשר העיר במחה"ש שם על המג"א:

ונ"ל לחדש דבר הגם דאמרי' מל ולא פרע כאלו לא מל דהלכה למשה מסיני חידש גם פריעה הגם דלא נתן הקב"ה לאברהם רק חיתוך הערל' ולא נצטוה על הפריעה רק למשה מסר שמהיום והלאה יהי' גם פריעה למצות מילה וממילא מי שמל ולא פרע לא קיים מצוה אבל בודאי מי שנימל בבשר הערלה ולא נפרע אין עליו איסור כרת משיגדיל דהא כרת כתיב בפ' לך לך [וערל זכר אשר לא ימול בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההיא מעמיה] א"כ כתיב כרת רק על בשר הערלה אבל על עור הפריעה דלא נקרא בשר ולא ניתן לאברהם אבינו בודאי אין עליו כרת רק שלא קיים מצות מילה דחידש הלכה למשה מסיני דמצות מילה תלי' בחיתוך ערלה וגם פריעת עור הלבן והבן זה:

ועלה בדעתי להביא ראי' לזה דאם יש גם על הפריעה כרת יען דחידש הלכה מסיני גם פריעה יהי' בכלל מצות מילה אז גם לעונש כרת נתרבה הפריעה א"כ מאי מקשה הגמ' בשבת קל"ג מהלקטין את המילה ואם לא הלקיט ענוש כרת ורצה הגמ' לומר דקאי על גדול שלא הלקיט את המילה ופריך הגמ' גדול בהדי' כתיב זיל קרי בי רב הוא וקשה דילמא חידש רב פפא דאם לא הלקיט ציצין המעכבים את הפריעה חייב כרת הא זה לא כתיב בהדי' בתורה וחידוש גדול השמיע רב פפא אלא ע"כ על הפריעה ליכא כרת כלל וע"כ על ערלה קאי והקשה הגמ' שפיר ודו"ק:

שוב התבוננתי דלק"מ דאם רצה להשמיע דיש על עור הפריעה כרת א"כ למה נקנו אם נשארו ציצין המעכבי' ולא אשמועי' אם מל ולא פרע ענוש כרת ואז ממילא ידעי' דהוי בציצין המעכבי' את הפריעה כמו בציצין המעכבין את הערלה אלא ע"כ דרב פפא בא להשמיענו דין יען שלא הלקיט הציצין יש רבותא שחייב כרת ודו"ק:

אמנם אלשון המשנה יש ראי' דנקט רבינו קדוש המל ולא פרע כאלו לא מל ולא נקט הנמול ולא נפרע כאלו לא נמול וצע"ג ולפמ"ש יובן דבודאי התינוק הנימול ולא נפרע או הגדול הנימול ולא נפרע לא הוי כאלו לא נמול דעכ"פ יצא מכרת הגם שלא נתקיים בו מצו' מילה והוי כאלו נכרת הגיד קודם ח' ימים דליכא בו קיום מצות מילה אבל כרת אין בו אבל המוהל אשר מל התינוק ולא עשה פריעה הוי כאלו לא מל דלא עשה מצוה במעשה חיתוך ערלה ודו"ק:

והנה אין בקטן כרת רק עד שיגדיל ולא ימול עצמו אך מצוה בזמנה הוי על האב או על הב"ד למול את הקטן ובעבור מצוה הנ"ל התיר הקב"ה לחלל שבת ביום השמיני אפילו בשבת הגם סאין אז חיוב כרת ונהפוך הוא גדול אסור למול עצמו בשבת הגם אם יבא לי"ג שלימו' בשבת אפ"ה אין מצות מילה שלו דוחה שבת הגם שכבר הגיע לחיוב כרת כי אין שבת נדחה בעבור חיוב כרת רק בעבור מצות מילה בזמנה ופשוט:

ולפ"ז מיושב קו' נוב"י על יש"ש בשבת אסור לעשו' חיתוך הערלה לבד דמל ולא פרע כאלו לא מל וא"כ כיון דלא עשה מצוה נשאר חילול שבת דתורה לא התירה לחלל שבת רק מי שמקיים מצות מילה והגם שפעל שלא יוחל עוד חיוב כרת על התינוק כשיגדיל עכ"פ בעבור לפטור חיוב כרת לא הותר שבת לגבי מילה אפי' אצל גדול שכבר נכנס בחיוב כרת אבל דור המדבר מלו עצמן הגם שלא קיימו מצות מילה עכ"פ פטרו עצמן מחיוב כרת והבן זה [ולפמ"ש לקמן בד"ה ולולי מלו עצמן כשנתגדלו]:

אך זאת צריך אני להודיע הגם דבהסרת הערלה נפטר מכרת אבל כיון שהעטרה מכוסה בעור הפריעה והמצוה הוא לפרוע קרום הנ"ל ולגלות ראש הגוי' לגמרי אז נקרא לכל

הדברים ערל ומשו"ה אמרו ביבמות דף ע"א ערל מקבל הזאה דהא אבותינו קבלו הזאה ועיי"ש בתוס' בשם פרקי דר"א דמלו ולא פרעו ואעפ"כ נקראו ערלים ודו"ק:

וראה זה מצאתי שם בתוס' בד"ה מאי שהקשו איך אכלו ישראל בשר במדבר הלא ערל אסור בקדשי' וכתבו וז"ל ואפי' מלו ולא פרעו כדמשמע בפרקי דר"א מ"מ כיון דנצטוו על הפריעה ולא פרעו כאלו לא מלו דאל"ה איך מדקדק דערל מקבל הזאה מאבותינו עכ"ל ולכאור' השתוממתי למה צריכים לדקדק מסוגי' דערל מקבל הזאה ולא הוכיחו ממתני' בפרק ר"א דמילה דמל ולא פרע כאלו לא מל וא"כ קשה קושיתם כיון שנצטוו על הפריעה ולא פרעו כאלו לא מלו וצע"ג ולפמ"ש נכון מאוד דמשם אין להוכיח דמל ולא פרע לא קיים המוהל מצוה שלו אבל באמת אין עוד על הנימול כרת וא"כ אפשר לומר כיון שנחתך הערלה שוב לא נקרא עוד ערל לכן הוכיחו תוס' א"כ דבהסרת הערלה יצא משם ערל א"כ איך למדו חכז"ל דערל מקבל הזאה מאבותינו: ובזה יובן לי פי' חדש מה דאמרו בשבת דף ק"ו דאפילו אם מקלקל פטור בכל זאת איצטריך קרא להתיר מילה בשבת דמה לי מתקן מנא או מתקן גברא אין הכוונה יען שגברא עושה מצות ומילה אלא יען שמתקן התינוק הנימול שגוף לא יתחייב בכרת כשיגדיל שיש תיקון בגוף אשר נעשה בו המלאכה כמו בתיקון כלי וראיתי בשג"א סי' נ"ב שהבין שקיום המצוה הוי תיקון והקשה קו' משבת קל"ג אמאי חייב האומן הא כיון דלא עשה מצוה א"כ הוי מקלקל בחבור' פטור ולפמ"ש נכון עכ"פ במה שכרת הערלה תיקן הגברא שלא יחייב עוד כרת ודו"ק רק לפי הבנת יש"ש שאיירי דוקא בהשאיר ציצין הק"ל הא נשארו ציצין המעכבי' מן הערלה ולא עשה תיקון להוציא מכרת והוי רק מקלקל וצריך לבוא לתי' שג"א יען דלמחר לא יצרך לעשות ווה שפעל היום ויש להאריך בקו' על שני תינוקות אבל אין בזה עיקר:

אבל דברי תוס' סוף פרק ר"א דמילה שהקשו למה לן במתני' מל ולא פרע כאלו לא מל ת"ל דקתני רישא ציצין המעכבי' את המילה ולפמ"ש לק"מ דשם בציצין המעכבי' את הערלה יש אפי' כרת אבל אם לא נעשה פריעה שם ליכא כרת והי' ס"ד שנתקיים אפי' המצוה קמ"ל דלא ודו"ק שוב ראיתי שתויו"ט שתי' שקמ"ל יען דלא ניתן פריעה לאברהם אבינו הי' ס"ד דלא לעכב יעו"ש עוד ראיתי בתוס' חדשי' שם שנתקשה בקו' התוס' דרישא קאי על בשר הערלה ושם גם ציצין מעכבי' אבל סיפא קאי על קרום הפריעה עיי' תוס' יבמות דף ע"א בשם ר"י ור"ת ואולי רמז הנוב"י בתשובה הנ"ל שכ' שתוס' השוה ציצין המעכבי' למל ולא פרע מוכח דלא כמהרש"ל בודאי כוונתו על תוס' הנ"ל דלפי דברי יש"ש קשה בהיפך בציצין המעכבי' עשה עכ"פ חצי מצוה אבל מל ולא

פרע לא עשה אפי' פלגא דמצוה ולפמ"ש נהפוך הוא במל ולא פרע עשה עכ"פ להוציא מידי כרת ואשמועי' דוקא כאלו לא מל אבל לא כאלו לא נימול אבל בציצין המעכבי' את הערלה לא פטר את התינוק מכרת לכשיגדיל או לגדול אבל על הפריעה ליכא כרת וכ"ש על ציצין שלו חוץ אם תוס' סובר שאפי' על ציצין המעכבי' את הפריעה יש כרת אז קשה קו' תוס' אבל שיטת יש"ש נכון ודוק:

וחפשתי בבית אוצר התשובות בחת"ס יו"ד סי' רמ"ט וראיתי שאדמ"ו ז"ל ישב על מדוכא זו אם לא ניתן פריעה לאברהם א"כ לא יהי' בפריעה כרת ובעבור זה חידש שאין מילה פירוש חיתוך וכריתה רק הסרת הערל' מן הבשר ואמר הקב"ה שבעבור זה אם לא יסיר הערלה יש כרת רק מה הוא בכלל ערלה יהי' מסור אח"כ כמו שקודם מתן תורה לא הי' עור הפריעה בכלל הערלה כך אחר מתן תורה יהי' גם עור הפריעה בכלל ערלה וא"כ יש כרת על הפריעה עי"ש:

ולדעתי נ"ל יען דכתיב וערל זכר אשר לא ימול בשר ערלתו וכן כתיב ביום השמיני ימול בשר ערלתו לא נקרא בשר רק הערלה אבל עור הפריעה הוא קרום ולא בשר מקרי ועיי' בתוס' חדשי' סוף פרק ר"א דמילה בשלומא אי הי' כתוב וערל זכר אשר לא ימול ערלתו אז יש לומר כדברי אדמ"ו אבל בשר ערלתו אינו במשמע קרום הפריעה כנלענ"ד [ועיי' סנהדרין דף י"ט דחזי ערלו' לכלבי ושונרא ולא אמרו שאול סבר גם עם עור הפריעה ודוד הביא רק ערלות בלא עור הפריעה ועיי' במ"ל פי"ד מה' אבילות ואולי הביא גם עורות פריעה שלהם רק אדמ"ו ז"ל פי' שיסיר הערלה מבשר ואני בער ולא אבין איך מובן זה בלשון הקרא וההיפך מבואר ג"כ ברמב"ן על התורה בפסוק וערל זכר וז"ל כאן לימדך שהמיל היא באותו מקום שהוא ניכר בין זכר לנקיבה לשון רש"י, ואח"כ כתב וז"ל ולפי דעתי הדבר מפורש בפסוק כי לא אמר ונמלתם את ערלתכם שיהי' הדבר בספק וכן לא אמר ערלת בשרכם כמו שיאמר ערלת לבבכם וערלת שפתכם אבל אמר בשר ערלתכם שתכרתו הבשר שהוא ערלה בכם כלומר הבשר האוטם בכם ואין בגוף בשר אוטם וכוסה אבר שיכרת הבשר ההוא וישאר בלא ערלה זולתי בשר החופה את העטרה שהזכירו חכמים וערל בשר כנוי כמו גדלי בשר זב מבשרו עכ"ל הרי מבואר שאין הכוונה שיסיר הערלה מן הבשר אלא שיסיר הבשר שהוא הערלה ודו"ק: ומ"ש דלשון המתני' מל ולא פרע כאלו לא מל משמע שיש כרת גם על הפריעה לפמש"ל נהפוך הוא דוקא הגברא לא קיים מצות עשה אבל מכרת יצא ולכן לא אמר רבינו הקדוש הנימול ולא נפרע כאלו לא נמול וק"ל:

ומצאתי שם שהביא קו' בשם שאלתות ושאילת שלום אי ליכא כרת על פריעה א"כ קשה ביבמות דף ד שאמרו בגמ' והרי מילה ומשני שיש בה כרת וכן בפסח וקשה פריעה יוכיח שדוחה שבת ואין בה כרת וכן קשה משבת דף קל"ג שאמרו ממילה אין ללמוד שכן נכרתו עלי' י"ג בריתות וקשה הרי על פריעה לא נכרתו י"ג בריתות ותי' דבר שכל יען שכבר דחה מילה בערלה את השבת נדחה גם אצל פריעה כמבואר סברא זו בגמ' מנחות סוף פ' ר' ישמעאל וב"ה שזכיתי לחדש זה על קו' ש"ש מנ"ל שפריעה דוחה שבת הלא לא ניתן פריעת עד ימות יהושע וא"כ ביום השמיני ימול בשר ערלתו לא קאי אלא על ערלה ויישבתי בלימוד הבחורי' יען שכבר נדחה שבת אצל הערלה ועכ"פ מיום שניתן גם פריעה אז לא נשלם המצוה עד שעשה גם הפריעה א"כ חביבה מצוה בשעתה כמו בהקטר חלבי' ואברי' וק"ל:

אך יש לי דקדוק גדול דשאני בצרכי גבוה אז חביבה מצוה בשעתה אבל בצרכי מצוה לא אמרי' חביבה מצוה בשעתה לדחות שבת הגם שנדחה כבר פעם אחד ועיי' סברא הנ"ל ביבמות דף ה' מפסח ותמיד ליכא למילף שכן צורך גבוה ושאני צרכי מצוה מצרכי גבוה אך דבר זה צריך עיון במקור הש"ס בהבנת ר"ש שנקט חביבה מצוה בשעתה וביותר השתוממתי על דברי הפלתי ביו"ד סי' כ"ח שרוצה להתיר לכסות דם הגם שאפשר לשום הדם בכלי ולכסות בלילה שהוא חול מפני חביבה מצוה בשעתה הגם ששחיטה וכסוי דם שני מצות נפרדות הם וצע"ג כעת:

[ולולי דמסתפינא אמרתי לחדש דבר באביו דליכא כרת רק מ"ע אז אם לא פעל גם פריעה ועשה רק חיתוך הערלה אז אם נתגדל הולד חייב כרת אם לא יעשה פריעה דהא לא נעשה אז מצוה בחיתוך הערלה רק אם אביו מל אותו כהוגן וקיים מצות מילה גם בפריעה לא הטיל הקב"ה עוד דבר על האדם כשיגדיל או גדול שמל עצמו ולא פרע קרום הפריעה אינו חייב כרת דהא כרת בשר הערלה לשם מצוה אבל אם אביו לא פרע קרום פריעה אז לא נעשה עוד דבר ובזה יובן למה תיקן הרא"ש ברכת האב לברך אשר קדשנו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו בין חיתוך לפריעה ונתקשה אדמ"ו חת"ס ז"ל שם בסי' רמ"ט הלא אחר שכבר הסיר הערלה אז כבר עבר ברית של אברהם אבינו יעו"ש ולפמ"ש נכון בודאי עיקר בריתו של אברהם אבינו הוא בחיתוך הערלה ובזה נפטר גדול מכרת אבל לא פעל חיתוך הערלה בקטנותו רק אם גמר האב המצוה ועשה פריעה וא"כ במה שעושה פריעה כגמר שנכנס התינוק בבריתו של אברהם ולא צריך עוד לעשות דבר לכשיגדיל ולכן הוי עובר לעשייתו במה שמבר' האב הברכה קודם הפריעה כנלע"ד רק להערה בעלמא כשיחת תורה] ויש להעיר עוד אפי' לשיטת ירושלמי וכמה מדרשי'

שדרשו המול ימול אחד לערלה ואחד לפריעה אפשר ג"כ דליכא כרת על הפריעה רק סברו שעכ"פ ניתן למצוה לאברהם אפי' פריעה אבל אפשר שכרת ליכא בעבור שלא פרע קרום הפריעה דכתיב רק וערל זכר אשר לא ימול בשר ערלתו דוקא בשר ולא קרום פריעה ודו"ק:

סוף דבר הכל נשמע הגם שאינו רחוק שאין על הפריעה כרת בכל זאת קול ברמה נשמע הוא סברת אדמ"ו ז"ל שיש בו כרת ואפי' אם אין בו כרת בכל זאת אין רשאי להמתין בקיום מצות מילה דעל ולא פרע כאלו לא מל ולא קיים עכ"פ מצות מילה וגדולה מילה שלא מחל הקב"ה אסי' שעה אחת ואין לדמות קיום מ"ע של מילה לשאר מ"ע עיי' בא"ח סי' תרנ"ו ברמ"א ולכן יבטח בד' וישען באלקיו ויקיים בעצמו ע"י שליח מצות פריעה וד' ישלם לו שכרו בזה ובבא ויעשה אז סעודה ויו"ט שזכה למצוה אשר בנקל לא יבא לשאר אדם כחכז"ל מעשה בחסיד ששכח עומר ועשה אותו יום משתה כי זה מצוה אשר אין ביד אדם רק אלקים אנה לידו כנ"ל:

אחרי הדברים האלה מצאתי בספר אות ברית סי' רס"ד סק"י שהביא בשם ר"א ממיץ ובשם רקנאטי הובאו בשיורי כנה"ג הא דאמרי' מל ולא פרע כאלו לא מל דוקא בקטן אבל לא בגדול עכ"ל אני לא זכיתי להיות ספר הנ"ל במחיצתי לראות אותיות מחכימות ולפמ"ש נכון שאצל גדול הלך חיוב כרת בחיתוך ערלה לבד אבל בקטן שיקיים האב או הב"ד מ"ע אז מל ולא פרע כאלו לא ול ודו"ק והמחבר הנ"ל הקשה עליהם ממדרש שאברהם פרע לישמעאל ולפמ"ש לק"מ דאם ניתן פריעה גם לאברהם כדעת המדרש אז בודאי יש מ"ע אפי' לפרוע דכתיב המול ימול שני פעמים אבל דוקא למצוה אבל בכרת דכתיב רק וערל זכר אשר לא ימול בשר ערלתו אז דוקא בערלה לבד יש כרת וק"ל:

ולא אמנע מלהודיע מה שהבאתי ראי' בתשובה זו מדברי תוס' ד"ה מ"ט דהוכיחו דמל ולא פרע כאלו לא מל דאל"כ איך מוכח דערל מקבל הזאה מאבותינו והקשתי למה לא הוכיחו תוס' ממתני' שבת דמבואר מל ולא פרע כאלו לא מל אלא ע"כ שם לא מוכח דהוי ערל דהא נפטור מכרת ואפשר דלא הוי אפי' ערל ולכן הוכיחו מסוגי' דהוי ערל אחר ימים רבים ראיתי שיש לתוס' הבנה אחרת ג"כ דהיה באפשרות לומר דאבותינו לא נצטוו על הפריעה רק מזמן שיבואו לארץ וכן מבואר ברמב"ן יבמות לפרש דברי אגדת ר' ישמעאל א"כ הוין כנימולים ולא קשה קו' התוס' לכן הוכיחו אם לא נצטוו מיד על הפריעה א"כ איך הוכיחו בסוגי' דערל מקבל הזאה אבל לא הביאו ראי' על דין דמל ולא פרע כאלו לא מל אבל לשון התוס' יתן עדיו איזה פי' הוא האמת ולא באתי רק לגלות שיש לפרש בפנים אחר והמעי' יבחר: ברוך אתה ד' למדני חוקיך אתה החילות להראות

את עבדך את אמתך ואת חסדך מעשה ידיך אל תרף ממני להראני עוד נפלאות מתורתך ואני תפילה שדבריך לא ימושו מפי ומפי זרעי ומפי זרע זרעי עד עולם חסדך וישעך תתן לי אמן:

דברי הכורע בברוך אל אביו שבשמים וחותם באהבה רבה לאמרות ד' אמרות טהורות הק' חיים כן לאבי אדמ"ו הצדיק מוה' מרדכי אפרים סופר ז"ל:

ב

הקדמה

הקדמת המחבר:

יתברך העוזר וישתבח המושיע הוא הבורא שמים וארץ שרפים עומדים ממעל לו וחיות הקודש מנשאים כסא כבודו וכל צבא מרום יזמרו וישוררו תקפו ותפארתו וגדולתו, ובגדולתו משגיח ממכון שבתו במעמקים על הארץ לעמוד לימין העזוב והרצוץ הוא עזר דלים ומושיע עזובים סומך חלושים ותומך מדוכאים עיני כל אליו ישברון והוא בטובו נותן ומשפיע ומשביע לכל חי רצון. ואני הגבר האביון החלוש והמדוכה אחד כתוך רבבות אלפי ישראל אשר אביו ואמו עזבוהו ולא נשאר לו אלא ליתן עיניו ביושב השמים ועליו השלכתי מבטחי מנערי והוא הגדיל חסדו עלי מעודי עד היום הזה, מה אומר ואדכר ואספר מרב טוב אשר גמל עלי אגידה ואדברה עצמו מספר כי צרות רכות סבבוני רעות גדולות הקיפוני כמה וכמה לא האמנתי בחיי וכרגע באפו חיים ברצונו, מן המיצר קראתי יה ויעננני, ומה אשיב לד' על כל תגמולוהי עלי' ד' הגדלת חסדך עמי, אם גם בכל נשימה ונשימה אהללך ובכל רגש ורגש אשבחך ובכל הבטה והבטה אשתוממך אין די עולה על אחת מאלף אשר היטבת עמדי, קטנתי מכל החסדים אשר עשית עמדי ולא ידעתי להודות לך רק שאגיד זרועך לדור לדעת שכל קויך לא יבושו ולא יכלמו לנצח כל החוסים בך. יראי ד' אספר באזניכם אשר הגדול ד' חסדו עלי זה ימים לא כבירים. הנה זה שנתים אשר ראיתי שתלמידים מתמעטים פה כי לא נמצא להם מקום מנוחה וארוחת ימים, ד' יודע צערי בזה. ושמתי ללבי א"כ איפוא זאת אעשה אסדר ספרי מחנה חיים חלק שני ואחקוק אותו בעט ברזל ועופרת והגם שידעתי גם ידעתי שאני עני ואביון ולא אוכל ליתן לכסף מוצא שמתי תקותי שעדתי יעזרו לי בזה וכן בקשתי מהם שיתנו נפשם בחתימת ידם בשאלתי ותרומת ידם בבקשתי ובחרתי מהם שני אנשים וקבצו אשר התנדבו לבם, אך רבות מחשבות בלב איש ומאת ד' היתה זאת שאחר שקבלתי את כספם והתחלתי להדפיס הראני ד' את הנעלם ממני עד עתה וראיתי את אשר לפני

לעשות ודרשתי דרשה נפלאה בעז"ה וברב תודה הודעתי להם שאשיב את כספם אשר הובאת לי מהם וכן עשיתי תלי"ת, ואין עת האסף פה להודיע מה זה ועל מה זה, אם ד' יעזור לי בל"נ אספר הדברים לזכרון עולם. והיושב בשמים הוא יודע כאשר היה לי אז נשאתי את עיני אל ד' ושאלתי מאין יבא עזרי הלא חלק או"ח הנהו בדפוס כמה אשלם כאשר יבא האומן בשכרו חרד לבי במקומו בזכרי על הדבר ונפל פני יום יום. ובלילה אחת נדדה שינה מעיני ורעיוני על משכבי עלו "דאגה בלב איש ישיחנה" ואמרו חכז"ל ישיחנו לאחרים וביום ההוא קראתי לאהובי ממרחק הוא האיש אשר עמד לימיני רבות בשנים להיות לי עזר אם הלכתי לטובת כלל ישראל ה"ה הקצין ר' פנחס ווייס נ"י מעיר פוטנאק, כתבתי לו אהובי בא אלי ואל תעמוד הוא שמע ובא ושאל לי מדוע אדוני פניך רעים וגליתי לו מעמדי כי אני עומד במיצר, מיד פתח פיו בנועם שפתיו ויאמר אלי אדוני אל יפול לבך בדבר הזה אין זה כי אם מאת ד' ית"ש שאזכה לעשות צדקה עם זוגתי הצדקת מרת שרה זכרונה לברכה שהלכה לעולמה ביום עש"ק ג' מנחם אב העבר ולא הניחה אחריה בנים אשר יזכירו את שמה, ועתה אל תעצב עוד בעזר ד' כל מחסורך על חלק או"ח אשר הוא בדפוס עלי, למען תהי' נשמת זוגתי הצדקת ז"ל צרורה בצרור החיים שזכות התורה תגן בעדה. ופתחתי את פי ברגש לבבי ואמרתי לו ישלם ד' לך פעלך אשר עשית עמי היום ואזכור זוגתך הצדקת ז"ל בספרי כי אמת דברת שהמצות אשר עשתה כל ימיה עם אלמנות ויתומים עם עניים ואביונים פעל זאת שיהי' ספרי יוצא לאור בממון אשר עמלה במסחר, ואחלק חלק גדול מהספרים בל"נ ללמודי ד' אשר אין ידם משגת לקנות וגם לבתי מדרשים אשלח חנם אין כסף, ואם אמכור בכסף השאר ויגיע להדפיס על יו"ד אזכיר גם שם שמה לטובה בל"נ, ויקוד האיש וישתחוה לד' על כי זכה לעשות מצוה בכפלים לגמול חסד "עם המתים" זו האשה הצדקת אשר היתה זוגתו ולהבדיל "עם החיים" הוא המצוה גדולה אשר עשה עמי ומדי דברי בו זכור אזכרנו לברכה ולהצלחה אמן. ובעבור זה אשר אהובי פתח לי את אוצרו הטוב לכבדני ולעזרני נתתי זכרון שמו לברכה בהקדמה הלזו ואת שם אבותי ורבותי ז"ל אזכיר בפתיחה לקיים דברי חכם (משלי י"ח) "מתן אדם ירחיב לו ולפני גדולים ינחנו" כמוסר חכז"ל במדרש רבה שמות על פסוק ועתה לכה ואשלחך אל פרעה וז"ל ולא עוד אלא שכל הפותח פתח לחבירו חייב בכבודו ויותר מאביו ומאמו אתה מוצא בעת שנלקח אליהו מאלישע וזכה ליטול פי שנים ברוחו כמה דתימא ויהי' נא פי שנים ברוחך אלי הי' לו לילך אצל אביו ואמו להחיותם כמו שהחיה בן אכסניא שלו אלא שמסר נפשו על אכסניא שלו לכך אמר משה לפני הקב"ה קבלני יתרו ונוהג בי כבוד איני הולך אלא ברשותו לכך כתיב

וישב משה אל יתרו חותנו עכ"ל. וברוב כריעות וברוב השתחויות אברך ממקור לבבי לשמחה במעונו, כרוך אתה ד' למדני חקיך שהחיינו והגיענו לזמן הזה אתן הודאה על העבר שהטבת עמדי זה לפני רבות בשנים להוציא לאור ספרי פלם ומחנה ומחברת שערי חיים ואומר שבח לאלף על אשר אתה מטיב עמי כהיום לדפוס ספרי הנ"ל על או"ח, ואתפלל לחסדך על העתיד שתזכה אותי להפץ מעינותי חוצה הן בחריפות הן באגדות כאשר הוא עם לבבי אמן ואמן. ואני תפלה לד' שיגמור בעדי ללמוד וללמד לש מור ולעשות ולקיים כל מצותיך ותורתיך ולא ימושו תורתיך ומצותיך מפי ומפי זרעי ומפי זרע זרעי עד עולם. יום צום גדלי' יתברך לפ"ק. הק' חיים בלאאמ"ו הצדיק מא"ס זצ"ל רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולנה היא זוגתי החכמה והצנועה הרבנית מ' בריינדל תחי' אשר היא עזרי מעם ד' וישלם לה פעלה בעוה"ז שתזכה להיות עמי בהצלחה ונזכה יחד לגדל בנינו לתורה ועבודה ולהצלחה ותהי משכורתה שלמה מעם ד' צבאות לאחר זקנה ושיבה בעוה"ב בעלה המעתיר בעדה למחי' חיים בחסד ושלא להוציא הנייר חלק אעתיק דבר קטן בסוגיא דקטן אוכל נבילות אשר אנו עוסקים בה על שבת תשובה. הרמ"א בסי' תרי"ב סעיף י' כתב וז"ל מותר ליגע ביוכ"פ באוכלין ומשקין וליתן לקטנים ולא חיישי' שיאכל וישתה אם יגע עכ"ל המג"א שם בסק"ו הביא הגמ' מיומא דף י"ד דהקשה לר"י דכ"ג אינו מקריב אונן גזירה שמא יאכל ופריך הגמ' מ"ש מיוכ"פ דמקריב אונן ולא גזרינן ומשני ביוכ"פ דכ"ע לא אכלו הוא נמי לא אתי למיכל הכא דכ"ע אכלו הוא נמי אתי למיכל מזה נשמע דלא גזרי' ביוכ"פ אם יתן לקטנים שיאכל גם הוא הנותן דלא כר"ן עוד הקשה למה לא הקשה הגמרא איך כ"ג מקריב ביוכ"פ ולא חיישי' שמא יאכל למה הקשה דווקא איך מקריב ביוכ"פ אם הוא אונן יעויין שם. ולדעתי יפלא הלא בגמרא פסחים דף י"א הקשה בגמ' דרבנן על דרבנן דבחדש גזרו דלמא יאכלו ממנו טרם שהוקרב העומר אם יעסקו בו למכור ובחמץ לא גזרו אם יבדוק בתר זמן איסור דלמא יאכל ממנו ומשני דרבנן אדרבנן גמי לא קשיא הוא עצמו מחזר עליו לשרפו מיכל קאכיל מיניה כתב רש"י בד"ה הוא עצמו וז"ל אע"ג דבעלמא גזרינן דבר שיעסוק בו שלא יושיט לפיו הכא בבדיקת חמץ ליכא למיגזר דהוא עצמו כל עסקו וה בחמץ אינו אלא מחזר עליו לשרפו אין לך זכרון לאיסור גדול מזה עכ"ל יעו"ש. ולפ"ז כהן גדול המקריב ביוכ"פ מחמת שהיום יוכ"פ וכל עבודת היום בו איך ישכח שהיום יוכ"פ הלא עבודתו הוא זכרון גדול עליו אבל אם הוא מקריב אונן אטו יש זכרון במה שמקריב קרבנות שהוא אונן דאטו בלי אנינות א"א להיות שכ"ג מקריב קרבנות וא"כ יש לחוש שיאכל ומשני ביוכ"פ דכ"ע לא אכלו לא חיישי' שהוא יאכל

דגם אם ישכח שהוא אונן לא ישכח שהיום יוכ"פ דהא כל עצמו לא מקריב אלא משום יוכ"פ וכ"ע ג"כ לא יאכלו ביוכ"פ אבל אונן בכל השנה חיישי' שמא ישכח שהוא אונן דאין בהקרבה זכרון על זה שהוא אונן וה"ה בגדול ליתן מאכל לקטנים יש לחוש דלמא ישכח שהיום יוכ"פ ויתן לתוך פיו דהא אין בהושטה לקטנים זכרון שהיום יום כפורים אבל בכ"ג בעלמא יש זכרון בגוף עבודה דבעבודת היום שהיום יוכ"פ גם בקרבן תמיד של שחר יש היכר לפניו בעבודתו כנלע"ד בעז"ה. שער המחנה באזנינו שמענו ואבותינו ספרו לנו גדולות ונוראות מאבות עולם וממצדיקי רבים רועי ישראל אשר הי' מלפנים בשנות עולמים שהיו אנשים ההם אנשי מופת ואנשי קודש גדולי חקרי לב גופם הוצג ארצה וראשם הגיע השמימה ידיהם זרועות עולם ורגליהם רגל ישרה גופם טהור כל קרבם קדוש הארץ האירו מכבודם בלכתם צדק למדו יושבי תבל בדברם נפל פחדם על כל יושבי האדמה מחכמתם נתרפאו בני אדם אשר הוכו בסנורים ומתבונתם חיו כל למודי דעת ויודע בינה. בראם אלקים להיות מאורות בעולם ולבנות בית ישראל זכרם לא יסוף עוד כל ימי הארץ. חכמי ישראל בזמן התלמוד נתנו ערכם עליהם שהי' בני אלים מלאכי עליון אשר גובה להם בעין רואה ואזן שומעת נמנו וגמרו אין זכרון לאחרונים עם הראשונים באמרם "אם הראשונים כמלאכים אנו כבני אדם", דבר גדול דברו בזה להתוודע כי הראשונים בהשמים כסאם והארץ הי' רק הדום רגלם כי עינם ולבם שם כל הימים כל מעשיהם לשם שמים אבל האחרונים המה בני אדם מקומם על הארץ כסאם על האדמה וכגבוה השמים מעל הארץ כן גבהו הראשונים מהאחרונים לא מחשבותם כמחשבותיהם ולא דרכם כדרכיהם אין על הארץ משלם ומי שיחפץ להתדמות אליהם ולעשות כמותם לעלות בהר ד' ולקום במקום קדשם קול קורא עליו, אל תתהדר לפני מלך ובמקום גדולים אל תעמוד, המה בשמים ואתה על הארץ. ושפתי חכמים ישמרו דעת באמרם "אנו כבני אדם" הגידו כי לא ירדו עשר מדרגות אחורנית להיות כבני אדם כבהמות נדמו אשר זה דרכם כסל למו לאכול ולשתות ולעבוד את האדמה וטח עיניהם מראות מלאך ד', עד שיגל ד' עיניהם בדרך נס כאתון של בלעם, כי אז יאמרו בית ישראל מה בצע כי נביט על מעשה אבות הקדושים ומה נקח אם נלך בעקבות רועי ישראל הלא כבהמות נחשבנו בעיניהם אם נשא עין לא נראה מפעלות אלקים ואם נכרה אזן לא נשמע קול אלקים חיים מדבר על כן יפה עשו בעטם והוזהרו בדבריהם לאמור "אנו כבני אדם" אדם חצי מלאך יוכל לשמוע גם אמרי אל ולראות פני מלאך ואם יזכה יהי' מהלך בהעומדים האלה לחזות בנועם ד'. "אם הראשונים כמלאכים אנו כבני אדם" אנו כבני אדם אם הראשונים כמלאכים ונחפשה דרכינו ונחקורה להשכיל לדעת גדולי חקרי לב

המה הקדושים אשר בארץ המה אבותינו כי בטחו בשם ד' היה הוא תל תלפיות בכל חדרי משכיותם והי' מוכנים ליום ההוא כאשר ישמעו קול אלקים חיים מדבר מתוך האש יאמרו דבר כי שומע עבדיך כל אשר יצא מפיך נעשה בזריזות ובמהירות בשמחת הגוף בחדות הנפש כי הכינו עצמינו לכל אשר תביא עלינו הודיענו נא את אשר תבחר ותקרב איש ממנו לא ימנע קברו ממך כי זה כל האדם להודיע שמך בעולם להיות גלוי לכל העמים כי זה הוא אלקינו הוא ינהגנו על מות וכאשר השמש בא ועלטה הנסיון הופיע עליהם מאת ד' שעמד איש צר הדת ואויב אמונה אשר מחרף ומגדף מערכות אלקים חיים וכתב שטנה על היהודים פתשגן הכתב אם תאבו ושמעתם לכתוב על קרן השור אין לכם חלק באלקי ישראל טוב הארץ תאכלו ואם תמאנו ומריתם הכינו לכם מטבח כי הרג חרב ואבדון יהי' גורלכם לא חננו ולא בכו לפניו שירחם עליהם ועל זרעם ליתן למות תוצאות לצאת לחפשי נהפוך הוא שחקו עליו על הרודף והכינו עצמם לטבח קול נתנו בבית ד' כיום מועד בזביחת קדשים "אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח", כי הי' להם הדם הנשפך אות ברית אהבה בינם לבין אביהם שבשמים. וחידת חכמינו ז"ל פסחים פ"ד, הודיענו לנו זאת וז"ל:

איבעי להו תודוס איש רומי גברא רבה הוה או בעל אגרופין הוה. ת"ש עוד דרש תודוס מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמן על קדושת השם לכבשן אש נשאו ק"ו בעצמן מה צפרדעים שאינם מצווין על קדושת השם כתיב בהו ועלו ובאו בביתך ובחדר משכבך ועל מטתך וגו' ובתנוריך ובמשארותיך אימתי משארות מצויות אצל תנור בשעה שהתנור חם, אנו שמצווין על קדושת השם על אחת כמה וכמה, ש"מ תודוס גברא רבה היה ע"כ, והמאמר אומר דרשוני כי נפלאת הוא בעינינו מה דרש הגברא רבה ומה שאל למה מסרו חמ"ו נפשם על קידוש השם הכי לא כל אחד ואחד מישראל מצווה על קידוש השם למסור נפשו על קדושת הקב"ה ולמה יגרע קדושים האלה חמ"ו עד שהביטו על הצפרדעים ולמדו מהם מצות מסירת הנפש ומהיכן נשמע מזה שתודוס איש רומי גברא רבה היה, אבל העמיקו אשר דברו כי דרך גבר מי שעובד את יוצרו ואת יצרו שנפשו עליו תאבל לעבור פי ד' אבל גם בשרו עליו יכאב לעזוב חמדת העולם כי עיניו לשמים ובטנו דבק לארץ אוהב את המקום ואוהב ימים לראות טוב שיצר טוב ויצר הרע שופטו אם הגיע העת לקדש את השם לבוא באש ובמים וירא ויצר לו מאד יראה על אבידת גופו ועזיבת חמדות הימים ויצר לו על נפשו ועל נשמתו על כן הוא מלא עינים להסיר מעצמו מר המות ילך ויחנן ויבכה לפני הצר הצורר אותו ויפול לפניו וינשק עפר רגליו ויאמר אנא אדוני תן נפשי בשאלתי וגופי בבקשתי לא אמות בעוה"ז ואחיה גם לעוה"ב

יחשוב מחשבות ויחקור תחבולות להנצל כצבי מיד ציד שלא ילכד ברשת האורב לו לעמוד חי רק כאשר יראה שאפס תקותו שכלתה אליו הרעה ואין מנוס לגופו רק אם יתן כופר באלקי ישראל יתחזק להיות לאיש לבחור לו בהרג ואבדון לבוא באש ובמים על קידוש השם "כל אשר לאדם יתן בעד נפשו" כן אנחנו עושים פה כל איש עמנו היום. אבל זכאי נפש וטוהרי רוח הקדושים והטהורים אשר היו מלפנים בישראל לא כן עשו מרחם משחר מעודם ומנעורם השתוקקו לצאת מעמק עכור הגוף ולראות בנועם ד' באור פני מלך חיים כבר רצו לשלוח ידם למהלומות לשבור הדלת ולצאת הנשמה מגוף דק ידעו כי חק הוא לישראל ממשפט אלקי יעקב שלא תבואה בת המלך היא הנשמה לראות את פני אביה אם לא נקראת בשם לצאת ממסגר ולנעור מעפר בית החומר אשר היא שוכנה בו ועל ידי תמרוקי חבלי מיתה היא באה להשתחות למלך ואם לא נקראת בשם ויצאה מבית והלכה אחת דתה להמית גם בעוה"ב כי המלך דיבר רדה בעוה"ז "אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש" מי שלוקח נפשו וחיותו ביד רמה טרם הגיע התור אשר הקב"ה ישלח מלאכיו ליקח פקדונו דרוש ידרשנו ד' מעמו כי השתות יהרסון ומוסדות הגוף ינתקו צדיק חי העולמים מה פעל אשר שלחה בעמק עכור לחיות חיי עולם הזה אבל בהגיע העת להשליך עבותות החומר ולצאת מן המסגר הגוף תעיף בכנפי נשר לבוא אל אביה תקרא דרור לחרב ותאמר אכן סר מר המות "השמחים עלי גיל ישישו כי ימצאו קבר" אמר איוב ובעבור זה בשעה שנבוכדנצר ביקש מחנניה מישאל ועזרי' שישתחו לצלם אמרו "אנת מלכא נבוכדנצר לית חששין אנחנו לפתגמך", ודרשו חכמז"ל שדברו אתו קשות שאמרו לו לגולגליות את מלך אבל הנוגע ביראת אלקים אנת וכלבא שווין לא התחננו לפניו ולא נפלו לרגליו לבקש ממנו להעביר מחשבתו הרעה אשר זמם לעשות רק דברו כנגדו בחזקה במצח כנחושה אם אנת מלך העזת מצחך לבקש שאנחנו נמעל מעל במלך חי עולמים אשר רוחינו ונפשינו ונשמתינו אגודים דבוקים וצמודים בו בעבותות אהבה ככלבים אשר לא ידעו שבעה כן את נחשבת בעינינו המעט ממך שהגביה ד' אותך וכל נתן תחת רגליך ובקשת גם לכבוש המלכה עמך בבית להיות לך לשגל אי לך קיסר בוז נבוז לך לא נשאר לפניך בלתי גויתינו ואדמתינו אותם קח לך אבל הנפש לא ניתן לך הננו נבוא באש ובמים כי זה כמה נכסוף נכספנו שיביאנו המלך חדריו לראות באור פני מלך חיים ובתמרוקי יסורין ובבשמי ענוים אשר דברת לעשות לנו בזה נבוא אל המלך כדת ונישא חן וחסד לפניו נחנו נלך בשם ד' אלקינו מעדנות ונקרא הידד אכן סר מר המות. וזה עומק אמרי חכז"ל גברא רבה תודוס איש רומי ששאל מה ראה חמו"ע שמסרו נפשם על קדושת השם שאל האיש לנו הלא עין בעין נראה ונגלה

מדברותיהם של חמו"ע שבחרו לעצמן למסור נפשם וחפצם לבוא בכבשן האש כי לולא כן למה לא עמדו על נפשם לבקש ולחנן מאת המלך שישוב מחשבתו הרעה ויקרע גזר דינם ומה ראו לעשות כן לבחור מות מחיים הכי לא ידעו כי חמת מלך מלאכי מות ודברו אתו קשות מאין לקחו מוסר השכל שלא לבקש להמלט מפח יוקשים לצאת לחפשי ולעמוד חי ע"ז דרש תודוס אל תתמררו על קדושים האלו נביאים בני נביאים המה ראתה עיניהם הצפרדעים אשר שלח הקב"ה לייסר בהם אנשים רעים וחטאים כפרעה ועבדיו ובשלחותו עלו בתנורים החמים להשרף שם להראות למורדי אור "למשפטיך עמדו היום כי הכל עבדיך" שהלכו מעצמם באש ולהיות עפר ויהי' לאות לבני אדם ולא לסור אחרי הדרך להציל עצמם רק טוב לבחור מות מחיים ולקדש השם הנכבד והנורא לעיני כל העמים וע"ז אמר שלמדו ק"ו מצפרדעים חקרו חמו"ע הלא טבע הצפרדעים לחיות על המים ולברוח מחום האש ולמה כפף הקב"ה אז טבעם שיעלו בתנורים החמים אין זה כי אם אות להורות לדור אחרון כמו "אלפנו מבהמות ארץ ומעוף השמים יחכמנו" להתוודע ולהתגלות שגדול מצות קידוש השם ללמד כאשר יגיע העת אשר יבקש הקב"ה זבחי אדם שיעלו בני ישראל מעצמם על מזבח הגזירות אשר יוזרק דמן ארצה לפני ד' ולמדו חמו"ע מהצפרדעים שהכל ברא לכבודו להיות בעולם ללמוד ממנו מוסר השכל שימסר אדם עצמו על קדושת השם ולא יחנן שיעמוד חי בעוה"ז כמו "ואין מידך מציל" שלא יחפוץ האדם להציל עצמו מיד ד', אמנם כז שהצפרדעים הי' מוכרחים מד' לעשות כן בכל זאת הי' לתכלית לדעת רצון ד' וכן עשו חמו"ע וזה אמרו ש"מ תודוס גברא רבה היה שהי' מאיר עיני דורו ולהורות נתן בלב בני ישראל לדעת איך ובמה יתרצה לאדוניו שבמלחמות ד' נאה ויאה לזרע אברהם יצחק ויעקב להיות עם חרף נפשו למות והבן זה.

ונשא עין לראות ארזי הלבנון האלה המה הקדושים גדולי חקרי לב ונחזה אם מאת ד' היתה זאת אחרי אשר הכינו עצמם להיות מן אלו הן הלוקין ואלו הן הנשרפין והנחנקין והנסקלין וד' אמר למלאך המשחית הרף ידך כי נחמתי על עבדי עין יעקב ישב באין מחריד לא עלו במחשבות הקדושים כי הפליאו לעשות גדולות בעבור כבוד השם לא זכרו ולא פקדו הדבר עוד כאלו לא כבדו לד' לא כתבו לדורות לדעת כי הגדילו לעשות בגופם ובמאודם בעבור כבוד שמו לא ספרו שסבלו צרות רבות גזירות קשות מופלאות ונוראות שקיימו וקבלו על נפשם ועל זרעם למות לפני ד' גם לא קבעו היום ההוא אשר הציל ד' אותם מכף אויביהם ליום משתה ושמחה בקודש הלולים לד' לאמור זה היום אשר עשינו נכבדות וכבידות למסור נפש לפני ד' נגילה ונשמחה בו כי בדעתם לא עשו מאומה הן דבר גדול או קטן שהי' הורתם ולידתם וחנוכם וגידולם בקדושה ובטהרה

בדביקת ד' להיות נכונים ומזומנים ומזורזים לקרבן עולה לפני ד' וליהרג על קידוש השם וע"כ לא נפלאת ולא רחוקה הי' נדבת לבבם שיוזרק דמם על קיר המזבח ההריגה ולכן לא זכרו ולא פקדו הדבר עוד ולא חקקו בספר הזכרון לזכרון עולם. חכמת רבותינו ז"ל רמזו לנו כל זאת בקצירת אומר בילקוט ישעי' ק' י' פסוק צהלי קולך בת גלים וז"ל נביא הוא דאמר לישראל צהלי קולך בתו של אברהם יצחק ויעקב שעשו מצות לפני כגלי ים עכ"ל ד' דבר מי לא ינבא וכה דיבר אל העם הדור אתם הביטו אל צור חצבתם שבתם וראיתם עובד אלקים מלפנים אבותיכם במעלה בקודש השתחוו ובאו עד כה ואדבר עמכם במשל קדמוני מטבע העולם אשר ידעתם אם יעמוד במים עזים רוח סערה ותרומם גליו עד רום השמים "ויעמד רוח סערה ותרומם גליו" וחבי כמעט רגע שבו הגלים לאיתנם אל תוך המים כבראשונה "בשוא גליו אתה תשבחם" ולא נשאר מהמון גלים ההמה זכרון בעולם הגם כי עלו שיאם עד למעלה ראש כך היה אבותיכם הקדושים אם רוח ד' נשף בהם עפו בכנפי רוח הקודש עד למעלה הרימו עצמם עד ענני שמיא ועד ככבי שמים הגיע שיאם לעשות גדולות ונוראות עד שנפלאת בעינינו איך קרוץ מחומר יוכל לעמוד בנסיונות כאלה וכאשר תנח הרוח הרעה מלהרשיעם ומצאו מנוח לכף רגלם שבו לאיתנם לא היה נחשב בעיניהם כאלו עשה דבר במה שחפצו להביא חלבם ודמם על גב מזבח ד' כי הי' נדמה בלבבם כאלו רצו להקריב רק שור ואיל לרצון לפני ד' וזה שאמר צהלי קולך בת גלים בני אברהם יצחק ויעקב שעשו מצות לפני כגלי ים כמו שגלי ים יגביה עוף בכנפי רוח וישובו למקומם ולא נשאר מהם דבר כך צפו האבות על כנפי נשרים ונשאו למעלה ראש ואחר כל אלה שבו לאיתנם לא נשאר בהם גיאות ורוממות מאשר הגדילו לעשות בארץ והבן זה. ומי הוא זה ואיזה הוא אשר יאמר זכיתי לבי אם אנה ד' לידו לעשות דבר רק במסירת כבודו לקדש שם שמים שנשאר על מקומו חי כאשר עמד שם בראשונה שלא ישמח בלבו על כי זכה לעשות זאת בעכור כבוד השם אם לא יחשוב מחשבות רבות אשר הפליא לעשות הוא יהי' כסותו לעורו ושמלתו לנפשו בקבר והוא יהי' מעילו אשר יתעטף בו כאשר אחרון על עפר יקום "רב אדם יקרא איש חסדו ואיש אמונים מי ימצא" גם הגדול ליהודים אשר בשם איש יכונה יקרא חסדו אשר התחסד עם קונו אבל איש אמונים אשר לא יחשוב מחשבות ומאמין בד' שהוא לבדו יודע לשקול במאזנים הדבר אשר נעשה לפני אלקים החזק הוא אם רפה המעט הוא אם רב הקטן הוא אם גדול כי איה האיש אשר יודע להפליא לפלס בפלס רוח בני האדם העולה למעלה כי יש אשר הממעיט לא החסיר והמרבה לא העדיף אחר כוונת הלב יכתב ויחתם בספר זכרון לפני אלהים שקטן וגדול שם הוא' אמר איוב איש

כזה אדם אחד מאלף ימצא אשר יהי' איש אמונים שלא יקרא בפיו אשר התחסד עם קונו לעשות. ונכרה אוזן לשמוע נפלאות מקדושי אל ההמה שלא זו בלבד שלא נדמו בלבבם כאלו עשו גדולות במה שעמדו בנסיון שלא קבעו יום הלולים לזכר עולם ולא התגאו לאמור דידן נצח במלחמות ד' בגבורים נהפוך הוא ישבו בדד ובכו למשפחותם ברבות מחשבות בלב איש לאמור מאת ד' היתה זאת שרווח והצלה עמד אבל נפלאת בעינינו מה זאת אשר עשה ד' לנו מה חרי אף הגדול הזה שלא שעה ד' למנחתינו ולא לקח מידינו עולה הוא חלב והדם אין זה כי אם רע לב שלא דרשנו כמשפט ולא הכננו עצמינו להיות תמים ושלם לא בדקנו אחרי מומים שבסתר להסיר כל כתמי פשעינו והם המה הי' בעוכרינו כי הכהן הגדול העומד שם לשרת בקודש לא מצא להרים ממנו חזה התנופה ושוק התרומה אשר יכפר בו על מזבח קודש הקדשים ויתאבלו באהליהם ולא יתנו עדים אליהם ויבכו לפני ד' נסה עלינו אור פניך ויאמרו איש אל אחיו אבל אשמים אנחנו אולי יתעשת לנו ונזכה עוד להיות מזבחי צדק אשר יטב בעיני ד' כי לא לעולם ימאס פן ואולי עוד יבא יום אשר יחפץ ד' בנו ונזכה להיות מן הקרובים אל ד' ויתקדשו. ונופת צוף אמרת חכז"ל במדרש רבה רמזו לנו במעט אומר דברינו זה על פסוק ויקרא מלאך ד' אל אברהם אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה וז"ל:

אמר אחנקנו אמר לו אל תשלח ידך אל הנער אמר לו אוציא ממנו טיפת דם אמר לו אל תעש לו מאומה עכ"ל היודע להפליא עומד ומשתאה מחריש לדעה מה זאת עשה לנו רבותינו הכי מעט הוא בעיניהם אשר כתבה התורה מאבינו הזקו שכבש רחמיו ולקח את המאכלת לשחוט את בנו היחידו אשר ילדה לו שרה אשתו בימי זקוניו הרבו חכז"ל עליו מתן אדם ירחב לו להציגו לעיני כל רואי שמש כאלו הי' שונא לו וארב וקם עליו גם שהארלים צעקו ומלאכי שלום בכו לפני ד' שישלח דברו ע"י מלאך לקרוא "אל תשלח ידך אל הנער" כי לא יחפץ ד' בזבחי אדם הבן זקונים יעמוד חי ויהי' לו למשיבת נפש לכלכל שיבתו בטובה לא אבה אברהם לשמוע ולקיים "גיל יגיל אבי צדיק" ולא נח דעתו ולא רפתו רוחו בו עד שביקש עוד לחנוק את בנו או להוציא דמו הלא ישאל השומע היש בסבא טעמא או הכי לוקח חלילה מאבינו הזקן טעם זקנים שהשתוקק להוציא דם של בנו יחידו הכי זה עטרת תפארת אבינו הזקן. אמנם כן שיש בסבא טעמא ורוח יראת ד' נשף באמרות טהורות שפתי חכז"ל כי בזה הגידו לנו לדעת כי "אחד היה אברהם' אוהב את המקום בכל לבבו ובכל נפשו ובכל אשר לו ושער בנפשו אשרי לאיש המגיע להיות קרבן כליל לד' בנעוריו כי אשרי מי שנפטר ימיו במהרה אשרי מי שנפשו יצא ממסגר עכור הגוף בעודינו באבו ואוי לבן שגלה משלחן אביו לחיות נע ונד על הארץ גיל יגיל

הזוכה לראות באור פני מלך חיים בעוד הוא בימי עלומיו וכאשר שמע הקול מדבר אליו אל תשלח ידך אל הנער נפשו עליו תאבל מה זה ועל מה זה הלא אשרי לאדם אשר יקח ד' מידו פרי בטנו לקרבן ראשית ואחר שזכה לשמוע מפי ד' שיצחק יהי' לעולה לפניו והוא יהי' הכהן המקריב אותו "וילכו שניהם יחדיו" בזריזות ובשמחה להיות מן בני עליה לקיים "בקרובי אקדש" למה שלח ד' מלאך בבשורה בפיו אל תשלח ידך אל הנער אין זה כי אם באחת משתים או שהקרבן אינו תמים שיעלה לרצון לפני ד' או שהכהן אינו תמים לא יוכל לעבוד ד' להקריב קרבן לפניו על כן ויקרא אברהם שם המקום ההוא ד' יראה אשר יאמר היום בהר ד' יראה" קרא בקול איך אשא פני גדולה הבושה והכלימה אשר לקחתי כפלים מיד ד' הנה האש והעצים והמאכלת ערוכים ושמורים וסדורים על גב המזבח וד' מאם בנו אין זה כי אם שאין אני כהן לאל עליון היודע להקריב זבחי אדם או אין בני כשה תמים להיות ראויה לעולה לפני ד' וזה אמר "ד' יראה" כי גדול צערי וכאבי נעכר "אשר יאמר היום" שיאמרו שרי היראים והפרתומי הצדיקים כי ישא דבר המלך מפניו להבזות להודיע שאני ובני חטאים מלהיות לכהן ולקרבן "בהר ד' יראה" שנבנה המזבח ונערך העצים והוכן האש ולא נעשה שם דבר כי אין כהן ואין קרבן וביקש אברהם במר נפשו לחנוק אותו ולהוציא את דמו אולי יתרצה ד' בו אם לא יחרף לבבו מליתן יד להחנק את בנו בידים ויצחק יהי' ראוי לקרבן אם יקבל עליו למות במיתה של חניקה שהיא חמורה ממיתה של שחיטה שהיא קלה אולי אז לא ימאס ד' בם עוד ויזכו להיות האב עם הבן בחייהם ובמותם לא נפרדו ונפשם יהי' צרור בצרור החיים להיות מהיושבים בראשונה במלכות והבן זה מאוד. ויגדל אברהם הלוך וגדול מאוד בשלהבת יה העולה מאליה ולא רצה לילך מן המקום שחרד פן יעשה לו ד' נסיון עוד כי ראתה עינו שפעמים רבות בא במיצר אשר קותה נפשו שבחר בו ד' ובכל פעם ופעם הרחיב לו להיות צדיק מצרה נחלץ ונלאה מנשוא כאלה הלנצח יכלם הלעולם יתבייש הלעד ישכב בבושה ובחרפה כי מאם ד' ולא יחפץ לבחר בו להיות מן היושבים בראשונה במלכות ואמר בצדקתו מתי יבוא לידי ואקיימנו כאשר ספרו חכז"ל מר' עקיבא שאמר כל ימי הייתי מצטער מתי יבוא לידי ואקיימנו, וחשקה נפשו שלא יבוא עוד לידי נסיון אלא יבוא לידי מעשה שיזכה לחזות בנועם ד' כחכז"ל רבה על פסוק ויקרא מלאך ד' שנית מן השמים ויאמר בי נשבעתי נאם ד' וז"ל:

מה צורך לשבועה זו אמר לו השבע לי שאין אתה מנסה אותי עוד מעתה ולא את יצחק בני עכ"ל והדבר נפלאת הכי קצר המצע מהשתרע לעמוד בנסיונות עוד הלא מי שעזר לו מז הראשונות יושיע לו מאחרונות וצדקת הצדיק יעמד חי לעד ואם כן למה פעם רוחו

ויתר לבבו מפחד פן ינסה ד' אותו עוד חלילה שפה הקדוש יאמר דבר כזה אך פתשגן הדבר הוא שאבינו הזקן אשר לבבו היה נאמן לפני ד' חומד ומתאוה כל ימיו לעבוד ד' ולעשות נחת רוח ליוצרו בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאודו והשתוקק מאוד שיתרצה דמו רק בהתקדש שם שמים במיתה קשה כרבי עקיבא וחביריו או בצער ויסורין גדולים ממיתה וכמה פעמים השליך נפשו מנגד כמו בככשן אש וברדיפת מלכים וכדומה ולא עלתה בידו שיפול בעצמיו חלכאים וכאשר בא אמרת ד' צרופה שהוא נבחר לכהן לשחוט את בנו היחידי לעולה שמח לבו ויגל כבודו ואמר קץ שם לחושך זה היום שקויתי הנה הוא בא אשר אמלא ידי לד' בפרי בטני ונהי' מן הזוכים לראות פני השכינה ולקיים "אב לבן יגיד אמיתך" וכאשר מלא ידו לד' ולא הי' חסר רק הליכות הסכין על צואר בנו פתאום בא קול קורא אליו אל תשלח ידך אל הנער כי די לך בזה הכל הי' רק לנסה אותך "ואלקים נסה את אברהם" ד' צדיק יבחן אז חם לבו בקרבו בהגיגו בער אש ודיבר הלנצח תקצוף כי מאוס מאסת בנו לי ולבני שלא נתת למות תוצאות הכי עד עתה לא תמנו לגוע עשה עמנו אות לטובה והשבע לי שלא תנסה אותי ואת בני עוד כי מה בצע בנסיון לבד רק נזכה להיות ממתים ידך ד' ממתים מחלד חלקם בחיים שיבוא לידי מעשה ונשבע לו שלא ינסה עוד להפיס דעתו של אותו זקן והבן זה. ואספרה ממסילה העולה בית אל אשר צדיקי עולם הולכים עליה שאם הגדיל ד' לעשות עמהם ניסים ונפלאות שהלכו במו אש ולא נכון רגלם ולא נחרו שערת ראשיהם ויצאו חי מכבשן האש עד שכל העומדים שם ורואים פלאים כאלה אמרו אין כמוך אלקים עתה ידענו כי גדול ד' אלקי ישראל מכל אלהים אבל המה זרע קודש מחצבתם אשר על ידם נתקדש שם ד' יחזו במראות האל חזות קשות ויאמרו בלבם יען כי לא חפץ ד' בנו לקבל מידינו עולה הפך עלינו סדרי הטבע שהאש לא ישרף להראות לנו כי לא כל האיש אשר רוצה ליטול את השם יבוא ויטול רק אדם אחד מאלף אלפי אלפים רבבות ישראל ירצה דמו וזוכה להיות מן הרואים פני מלך אשר עליהם נאמר "בקרובי אקדש ועל פני כל העם אכבד" וגדולה הקנאה אשר התקנאו בנביאי ד' על איש אשר יזכה לזה שנאמר "אשרי תבחר ותקרב" וחשבו בלבבם אשר נשארו אוד מוצל מאש וכלימה הוא להם וכל כך הגדיל הבושה בעיניהם עד שבחרו לישב בדד גלמוד לבדם שנחשב להם אשר לא נפלו ביד ד' להיות חטאת הקהל לכפר על הדור או עולת נדבה לרצון לפני ד' כאילו אביהם שבשמים ירוק ירק בפניהם ולא חפץ בקרבנם אשר הקריבו את עצמן ועלו כפרים על מזבח הקודש. ומאמר חכמינו ז"ל קים דברינו זה רבה (וירא פרשה נו) וז"ל:

משעה שעלה חמו"ע מכבשן האש עוד לא נזכרו שמותן ולהיכן הלכו, ר' אליעזר אומר מתו ברוק עכ"ל, הטיבו אשר דברו חכמי חידות שהקדושים האלו נדמו בעיניהם יציאתם מכבשן אש לחרפה לכלימה גדולה כי אמרו עין בעין נראה כי מאם ד' בנו ולא חפץ ליקח מידינו דמינו וחלבינו לעולה ולזבח והנם ששמעו שקול המון כקול שדי הולך כפעמון כי אנשי מופת המה בעיניהם ידמו שאביהם שבשמים ירוק ירק בפניהם כי לא מצאו חן בעיניו ולא נמצאו כשה תמים להיות קרבן לפני ד' ומרוב תונה וצער ישבו בדד עד שמתו:

(הג"ה ברבה שם נמצאו דעות שונות ר"ח אומר על מנת כן ירדו חמו"ע לכבשן האש ע"מ שיעשו בהם מופת עכ"ל, חולק על דיעה ראשונה שלא היה בעיני חמו"ע מה שנשארו אוד מוצל מאש כאלו ירק אביהם בפניהם נהפוך הוא חשבו מחשבות הלואי שהקב"ה יעשו להם נם שיהי' למופת לכל רואי שמש ולא חשו על גדולת עצמן להיות מן הנשרפין אשר כרתו ברית עלי זבח בחרו להיות מן הנרדפים מיד ד' רק שיתקדש שמו ברבים ועי' רבה פ' וארא, בהר, ובשיר השירים פסוק יונתי בחגוי סלע בזאת קומתך ועיין ילקוט זכריהו דניאל יחזקאל מדרשים שונים על מעלות שונות ובספר אגדה שלי הארכתי במדרגות קדושים האלה שהי' מעין האבות אברהם יצחק ויעקב. (ועי' עוד סנהדרין דף צ"ג ע"א ורעיך אל מה יקרו המה האבות הקדושים עם אחוזת מרעים בני עליה אשר דבקו נפשם אחריך בחולת אהבה שתמיד יגדל ד' לקיים משכני אחריך נרוצה אבל רב אדם מאנשי קודש ואנשי השם מחמדי עין בישראל אשר פרשו כנפים למעלה וסוככים על כתר הדת ואמונה אם אמנם שבעקבי האבות הלכו למסור נפשם כספם וזהבם וכל מחמדם ביד מרגזי אל לשודדי הדת וקדשו שם שמים לסבול מכות גדולות ובזיונות גדולות כאלו כח אבנים כחם ובשרם נחוש בכל זאת אם ישלח ד' עזרו מקודש להציל אותם מגזירות קשות ורעות שנס יגון ואנחה והשיגו ששון ושמחה התברכו בלבבם לאמור אשרינו כי חבלים נפלה לנו בנעימים זכינו לכבד את השם הנכבד והנורא וסבלנו על שכמינו צרות ואנחות אשר לא שערום אבותינו גם זכינו שכל כלי יוצר לא הצליחו לנגדינו לא נפקד ממנו איש ולא חסר מכל אשר הציל ד' לנו מאומה הגדיל ד' לעשות עמנו ובשמו נגיל כל היום נתנו תשבחות והודאות ושררו שירים על כוס מלא ברכות ד' וישימו לנס לזכר עולם שגם בני בניהם יכירו את המסילה אשר הלכו אבותיהם עליה לבית אל ולהודיע אשר לקחו מיד הצר הצורר אותם ושבו מן המלחמה מלחמות ד' בשלום אבל יושב בשמים ישחק ויאמר אך בני המה כי גם זה טוב אבל במסתרים תבכה נפשי ואומר חבל על דאבדין ולא משתכחין הם המה האבות הקדושים אשר

בארץ שהגדילו לעשות אלף פעמים ככה ובכל זאת לא שמחו ולא שרו שירים לא עשו זכר על הגדולות אשר עשו כי לא ידעו להפליא שהי' נקל בעיניהם לעשות אלה כאלה ויותר מאלה ולא ששו שנשארו לעמוד חי בעולם אדירי וכל חפצי בם. ועומק חידות חכז"ל פרשו הדבר כשמלה בילקוט תהלים (קאפיטעל ק"נ) פסוק כל הנשמה תהלל יה הללויה וז"ל:

אמרו על דוד המלך בשעה שסיים ספר תהלים זחה דעתו עליו אמר לפניו רבש"ע כלום יש ברי' בעולם שאמר שירה כמותי נזדמנה לו צפרדע אחת אמר לו דוד המלך אל תזיח דעתך עליך שאני אומרת יותר ממך ועל כל שירה ושירה שאני אומרת אני ממשלת עליה שלשת אלפים משל שנאמר וידבר שלשת אלפים משל ויהי שירו חמשה ואלף עכ"ל, חכמי לב המה ראו כן תמהו לדעת החידה זאת ואשר אחזה הוא תבנית תכנית זכות הנפש כי נודע מלפנים שדוד המלך הוא משיח ד' אשר נחה עליו רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ד' לחבר בית יהודה ואפרים שיעמדו יחדיו ועליו אמר אבינו הזקן "כרע רבץ כארי וכלביא מי יקימנו" מנעוריו השליך נפשו מנגד למות בעד קדושת ד' כל מזימותיו ומחשבותיו היה לרומם בית ד' וארון אלקים כל דעותיו ורעיונותיו להגדיל התורה ולהאדיר היראה לחם מלחמות ד' בגבורים נגד אויבי ד' ושונאי ישראל והי' נרדף כל הימים צרות גדולות ויגונות מרובות הקיפוהו תמיד שונאיו ומקנאיו רבו עד למעלה עד שאמר "ד' מה רבו צרי רבים קמים עלי" וד' הי' עמו בכל אשר פנה הצליח וכל אויביו הרשיע מי ימלל הסכנות הגדולות אשר סביב שתו עליו וד' הציל אותו מכף כל אויביו ומיד כל שונאיו לא עמד איש מפניו כולם נפלו שדוד תחת רגליו אויביו הלבישו בושת ועליו צץ נזר ד' ובכל פדות ורוחה הי' מנגן במנגן על חסדי ד' כי לא תמנו ועל כל גדולה והעטרה שר שירה לד' על כי גמל עליו רק טוב הכיר חסדי ד' והזכיר רחמי ד' שהוא למד ידו לקרב ואצבעותיו למלחמה הוא אזר לו חיל ובישועתו דלג שור ולא מעל לאמור ותושע לי זרועי כחי ואוני רק נתן לד' תודה ושירה הלל וזמרה על כל דבר ודבר אשר היטב ד' עמו ובסוף ימיו כאשר זכר את אשר עבר עליו מעודו עד היום ההוא שנאת שאול רדיפת אחיתופל ואחוזת מרעיו מקהילות שונאים אשר קמו עליו ובכולם עמד ולא לקח נקם שהי' מושל ברוחו שלא שלח יד במשיח ד' הוא שאול ולא המית אבנר ולא המית יואב ושמעי בן גרא ועוד הרבה אנשים ורעים וחטאים אוכלי לחמו שהגדילו עליו עקב והוא בחלותם לבש שק וענה בצום נפשו ופקד גם על חטאיו אשר חטא בבת שבע שהתוודה על פשעיו ולא כסה אותם ואמר אמנם חטאתי הן כל אלה העמיד לנגד פניו לעת זקנתו ועיניו לשמים נטל ואמר מי הוא זה אשר נסהו ד' פעמים רבות כמוני

ובכל זאת לא שכחתי מלאמור שירה על כל דבר ודבר ושמח לבו ויגל כבודו וכן דבר על כנסת ישראל בכלל "הרכבת אנוש לראשינו באנו באש ובמים ותוציאנו לרוויה אבוא ביתך בעולות אשלם לך נדרי אשר פצו שפתי בצר לי" דבר על כנסת ישראל והוא בכלל שאם הרכיב ד' איש צר ואויב על ראשם קימו וקבלו היהודים לבוא באש ובמים על קידוש השם ואם נעשה לנו נם שהוציאנו לחפשי אז אני בראש להביא קרבן עולה אשר נדרתי בעת צרה אם ישלח ד' עזרו מקודש. ויסרו למשפט אלקים יורנו שלא יגבה לבו גם בדרכי ד' אשר הלך והאיר עיניו להסתכל אשר כתוב בספר הישר בתורת ד' תמימה וימצא כתוב הצפרדעים אשר שם לפרעה שהצפרדעים עלו במצרים בתנורי אש ונשרפו רק לצער אויבי ד' ופרעה בראש אשר אמר אמי ד' אשר אשמע בקולו ומהם ילמדו בני אדם זרע קודש מחצבתם להיות ששים ושמחים לעשות רצון קונם לרוץ על מערכות אש ולמות לפני ד' לא ידרו נדרים שהאש לא יכוו בם וד' יוציאם מאור כשדים ויחיו עוד בכבוד ובגדולה ותפארת וזה חידות חכז"ל שהצפרדע אומרת לו אל תזוח דעתך כי איש צדיק תמים אתה דע לך שיש גבוה מעל גבוה גדולים וטובים ממך אתה אמרת שירה אם ד' הרחיב במרחב רגליך והם אומרים שירה בעת יציאת נשמתם על מערכות מדורות אש ראה בעיניך כי השירה אשר נלמד מהצפרדע הוא שיר חדש גדול משירה שלך וזה ששמו חכז"ל מוסר בפי הצפרדע שאמר לדוד על כל שידה ושירה שאני אומרה אני ממשלת עליה שלשת אלפים משל שנאמר וידבר שלשת אלפים משל ויהי שירו חמשה ואלף, מוסר השכל הוא כי מי שמת בשמחה ביסורין גדולים ומכאובים רבים בעבור קידוש השם כאשר ספרו שאמרו תלמידים לר"ע רבי עד כאן אמר להם כל ימי הייתי מצטער מתי יבוא לידי ואקיימנו, הוא פועל גדולות לחקוק אותיות שמים על לוחות לבות בני אדם ונתגדל ונתקדש שם ד' לעיני כל הרואים והשומעים כחכז"ל על פסוק מה דודך מדוד היפה בנשים, שאומות העולם רואים המכות נוראות ונסיונות גדולות אשר סבלו היהודים בעבור הדת ישאלו להם מה דודך מדוד למה אתם אוהבים את אלקיכם יותר מאשר אוהבים האומות אלהיהם ועי"ז אשר ימסרו הקדושים נפשם על התורה ועל האמונה ועל הדת יתנו קיום וחיזוק שנצח ישראל לא ישקר ואומה ישראלית תעמוד לעד וכל זה אם ישישו כי ימצאו קבר וישמחו אם יבואו באש ובמים ויגילו אם יוסרק בשרם במסרק הברזל ויצלחו בעת יציאת נשמתם כחכז"ל "השיר מעכב את הקרבן" אם לא ישירו וירננו ויגילו כאשר יוזרק דמם ארצה אז אין הקרבן עולה לרצון לפני ד' והבן וזה שרמז הצפרדע לדוד ששירה שלה אשר נעשה בפועל שעלה לשמחה בתנור אש להשרף ממשלת על שלשת אלפים שאלפים ישובו לד' בכל לבבם ובחרו לומר

שלשת אלפים כנגד חמו"ע אשר כל אחד מהם הי' אדם אחד מאלף שלמדו מהצפרדע למסור נפשם באהבה וברצון ויגילו כי ימצאו קברם בכבשן האש להיות אפר ועפר והבן. וחלילה לחשוב שדוד מלך ישראל חי וקים לא אחז בשרביט היראה אשר היה ביד אבות הקדושים וכאשר עשו שלשלת הקדושה זרעו אחריו המה חמו"ע כי גם הוא הגיע עד כה לבחור מות מחיים לרומם שם ד' ם בעיניו היה נחשב חרפת עולם על אשר נתן ד' למות תוצאות ולא מת על קידוש השם במסירת נפשו שהרי אמר "יסר יסרני יה ולמות לא נתנני" מרוב דביקות נשמתו בהקב"ה היה לו תאות נפש למות על קדושת השם וכאשר לא עלה בידו ליפול שדוד בצצומיו חלכאים כי הציל ד' אותו מכל צרותיו אז אמר יסר יסרני זה יסורים אחר יסורים הבאת עלי אתה ד' בזה "ולמות לא נתנני" שלא מלאת משאלות לבי שאמות על קידוש שמך והבן הרי שלא נפל דוד ממדריגת האבות שגם הוא חפץ בקרבת אלקים ומאס בחיי עולם הזה רק יען וביען שהזיח דעתו עליו ושמח לעת זקנתו אשר הפליא לעשות לפני ד' רמז לו הקב"ה שהציג הצפרדע לפניו אשר תהי' לו למוסר השכל ללמוד ממנה שאל יתנאה לעמוד במקום גדולים כאשר רמזו חכז"ל רבה (שמות פ' ב') על פסוק ויאמר הנני וז"ל:

הנני לכהונה והנני למלכות אמר לו הקב"ה במקום עמודו של עולם אתה עומד אברהם אמר הנני ואתה אומר הנני ביקש משה שיעמדו מבניו כהנים ומלכים אמר ליה הקב"ה אל תקרב הלום כלומר לא יהי' בניך מקריבים שכבר מתוקנת הכהונה לאהרן אחיך הלום זו מלכות כמה דתימא כי הביאותני עד הלום ואומר הבא עוד הלום איש אמר ליה הקב"ה כבר מתוקנת המלכות לדוד אעפ"כ זכה משה לשתיהן כהונה ששימש בשבעה ימי המלואים מלכות דכתיב ויהי בישורון מלך עכ"ל, בעיניך תביט שסביביו נשערה מאוד שהקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה שיהי' נצרה על דל שפתם ולדבר דבר על אפניו במשקל הזהב ולא יתנו פיהם לחטוא בשרם ולקיים "שרים עצרו במלים וכף ישימו לפיהם" כי הלשון קולמס הלב לכן יהי' "כסף נבחר לשון צדיק" וע"כ הקרובים אל ד' יתקדשו לקיים "שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו" וכאשר לא הי' מדברם בעניוות גדול יורה ד' להם חטאים בדרך ויורינו בדרך יבחר שאל יתהדר לפני המלך ואל יעמוד במקום גדולים "הלא אם קטן אתה בעיניך ראש שבטי ישראל אתה" רק ע"י הענווה והכנעה אשר יהי' האדם קטן ושפל בעיניו יזכה להיות ראש שבטי ישראל סוף דבר הכל נשמע שהראשונים כמלאכים קדושים כחיות הקודש מתנשאים לעומת הנשרפים: (הג"ה ולאות ולמופת אציג פה העתקה מספר דבר שבקדושה בחלק קידוש השם אות ז' שמביא בשם שפתי כהן וז"ל וקראת אתכם הרעה באחרית הימים רעה

קורא אתכם כמו שאירע בפורטוגאל שהכריז המלך כל מי שאינו ממיר ישרף באש והיה מקצת בני ישראל שואלין היכן בית השריפה ומוליכים בניהם ונשותיהם בתופים ובמחולות ומשליכים עצמן להשריפה למה לרעה קורא אתכם לפי שחללו ש"ש בזמן השופטים שנאמר ויעבדו את האלילים ואת הבעלים ואת העשתרות ובאו בגלגול וקדשו שם שמים בפרהסיא והיו משליכין עצמן לאש שגזר עליהם גלות בפורטוגאל (שפתי כהן) עכ"ל ספר דבר שבקדושה, ראו כי הדורות של לפנים הי' כמלאכים הלכו מעצמן לבית השריפה בניהם ובנותיהם עם נשותיהם ובתופים ובמחולות עלו על המערכת אש וקדש שם שמים ברבים להראותה לכל האומים כי הוא ד' אלקינו הוא ינהגנו על מות אם הרע רק קרא אותם הכינו מעצמן לאש ולא המתינו עד שהרע תרדוף אחריהם ביד חזקה כי תפארת עוזמו אתה ד' "מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ" הדור אתם ראו כה עשו אבותיכם ועליהם נאמר "ישראל אשר בך התפאר" זכותם יגן עלינו ועל זרעינו אמן.

אם לעומתו כבוד ד' במקומו ברוך יאמרו והבן:

ובכל דור ודור חייב אדם לראות את אבותיו אשר התהלכו לפניו כמלאכים ואת עצמו לבן אדם אז עיו בעין יראה יראתם חכמתם וגודל תבונתם ויעיד שהביטו על הדורות אשר יבואו אחריהם והשקיפו ממעון שכלם על העת העומדת מרחוק שהי' צופים שאחר זמן זמנים טובא ותמלא הארץ דעה מחכמות אנשים מלומדים והעמים וכל האומים קרבות יחפצון וישימו לחק המדינות שמשפט אחד יהי' לגר ולאזרח בארץ אז יציצו כעשב השדה כל פועלי און שיעמדו אנשים הרעים וחטאים אשר ישנאו הדת ויאמרו לכל זמן ועת לכל חפץ הגיע השעה ובא הרגע שגם לבני ישראל יהי' אוד במושבותם קול דרור נשמע בארצינו לאמור לאסורים צאו וליושבי חשך הגלו ימים רבים ישבו בני ישראל בעין יעקב מובדל מכל העמים מופרד מכל האומים גלתה יהודה מעוני הדת גדר לגדר סיג לסיג תקנה לתקנה עד שישבו בני ישראל כפראים יושבי אהלים שוכנים ביערות במדבר כולם ועתה הגיע העת דודים נהיה ככל הגוים הלא בני איש אחד נחנו למה נבגד איש באחיו אב אחד לכולנו ואל אחד בראנו אנשים אחים אנחנו ונהי' רעים אהובים אשר חיי עולם הזה נטע ד' בתוכינו ויאמרו אל משה המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות בכל הארצות ובכל המדינות מרוב עבודת התורה אשר נתת לנו ומכובד משא המצות אשר חננתנו הלא הבדלת אותנו מכל העמים והרחקתנו מכל האומים הבאת עלינו קללה ולא ברכה לא על אדום פוט וכנען תלונותינו כי אם עליך ששמת מעקה במתנינו הלא בעיניך תראה שאח עשו ליעקב ואומר נסעה ונלכה ואלכה לנגדך עמך עמי נהי' לגוי אחד בארץ ואנחנו אשמים בדבר להפך אותם לשונאינו ומנדינו כי

מחיצת אמונה והדת הם מבדילים בינינו המה פועלים שיאכל חרב לנצח כי איך נבקש מעם ולשון שיקח איש מהם אחד מבנינו ויעזוב כל אשר לו בידו במסחר וקנין והון ועושר אם לא יוכל העבד לאכול עם אדוניו לחם ואם ימצא חן בעיניו ויחפץ ליתן לו אחת מבנותיו לא יוכל לכרות עמה ברית להיות לבשר אחד או איך נשאל מן גוי ועם שיבחרו גם מיהודים אחד בתוך שופטי הארץ ויהי' כסאו בין כסאות מנהיגי המדינה אם חק ומשפט לנו שלא לבטא בשפתים השבועה ביראתם להבטיח להיות איש אמת ושופט צדק אם יוספין אנחנו לשמוע בקולך שלא להתערב עם האומות ולא להתבולל עם הגוים ומתנו מרוב חרפה ובוז שנהיה ללעג ולקלס בעיני כל רואי שמש כי יאמרו בגוים מי שמע כזאת ומי ראה כאלה יהודים העורים יבחרו לעמוד בקרן חושך ולא לישב בקרן אור שתחת להיות חורי מדינה פחים וסגנים בחרו להיות עבדי עולם לילך למסעיו להיות אץ להעשיר מסחורותיו ולא זה בלבד עשית לנו בן עמרם הלא כל איש ואשה בבית ישראל ידיו אסורות מליקח מפרי עץ התענוג שלא יכשל בהם ורגליו לנחושתים הוגשו ברוב מצות כן לבו ילך אצל שולחן חמודות וישכח רישו כמעט לא ראינו טובה בעינינו כל תענוגי הגוף וחמדת בשר סוגרו לפנינו על ידי להט חרב פחד ה' טוב הי' לנו עבוד מצרים בשבתינו על סיר הבשר ולא שמענו קול נוגש במטה אלקים בידו אזהרת נבילה וטריפה באכלינו לחם לשובע ולא הגיע לאזנינו קול רודף מכהני ד' ממצות מעשר ותרומה וחלה כחכז"ל חינם בלי מצות ממותינו בארצות ומדינות אשר בעינינו נראה טוב הארץ ומשם לא נאכל דב לך שנפשינו תחת נפשך כי הלא כבר עברו ימי בחרות ושני שחרות ולא ראינו טובה ולעת זקנתינו כאשר תש כחינו ובילה בשרינו לא נוכל עוד לצאת בגן החמודות ולבוא בפרדס התשוקות על כן הנני לך לעבדים ונעבדך עד עולם אבל צל בנינו ובנותינו על ילדינו וטפינו לא תשתרר עוד חדל מהם ולך מאתם כרחם אב על בנים נרחם עליהם למה ימותו לנגדינו ויקראו בקול גדול לכו בנים ושמעו בנות אכלו ושתו וחיו קחו מזמרת הארץ ועשו כאות נפשיכם לטוב לכם כל הימים כי זה משה האיש לא ידענו מה היה לו שהכביד העבודה על אנשים אשר לא יכולים שאת עת לכל זמן ועת לכל חפץ מה שהיה מלפנים כדת בימים האלה הוא שלא במשפט. וחכמי ישראל ראו את הנולד והסתכלו מקדם שיעמוד דור מחרף ומגדף מערכות אלקים חיים ויביטו אחרי משה בעין מינות ואפיקורסת אשר יעיזו פניהם וידברו בפה מלא בד' ובמשה ובמעט אומר רמזו על אנשים רעים וחטאים האלה שאין כל חדש תחת השמש שכבר היה גם בדור המדבר כחטאים האלה בנפשותם בילקוט דברים (סי' תש"צ) נמצא רמיזת חכז"ל וז"ל:

במדבר מלמד שהי' נוטלין בניהם וזורקין לתוך חיקן של משה ואמרו לו בן עמרם מה הנאה ומה פרנסה תקנת להן עכ"ל הגידו לדור אחרון לדעת אשר יהי' הוא שהיה שבמדבר עמדו קהל מרעים נפשות חטאים ומורדי אור אשר לא בטחו בד' וילונו על משה וירגנו באהליהם להסית כל שומעיהם עד שכל העדה לטשו עיניהם למרוד במשה לאמור שהרבה לזכות את ישראל בתורה ובמצות אשר על ידם יהי' זרעם מבקשים לחם ויעמדו כעני בפתח וכרש בדלת רק להחיות את נפשם ולא יזכו לראות בחמדת העולם ובטוב העתים ולקחו הבנים והציגו לפני משה ואמרו לו ראה גדוליך אשר הגדלת אשר תתפאר עצמך בהם שנשאת אותם כאשר ישא אומן את היונק והיטבת עמהם במאוד מאוד שלמדת עמם תורה ומצות חוקים ומשפטים עשית אותם כנזירי עולם פרשת אותם מתאות בשריות כנדה וזבה הבדלת אותם מאכילת נבילות וטריפות טהרת אותם מכל טומאות קדשת אותם בקדושת שבת ויו"ט ור"ח אלה וכאלה הן הן גבורתיך הן הן נוראותיך אשר הפלאת לעשות להטיב עמהם אבל בן עמרם ראה אשר עשית שלא רחמת על ילדינו עוללינו וטפינו כי הגד נא לנו איפה הוא גן החמדה אשר נטעת לפניהם לאמור להם שמח בחור בילדותיך או שים פה נגד אחינו להודיע איזה פרנסה והצלחת הגוף הכנת לפניהם שיטיבו לבם בזקנותם ויכלכלו שיבתם בטובה הלא העיני אנשים תנקרו שלא יבינו ששמת עולם עליהם כמדבר אשר חסר כל בה ומלבד שהילדים לא ישיגו תענוגים וחמודות ותשוקות יתר לבינו מפחד שגם לחם ומים לא יהי' להם והכי על מוציא פי ד' לבדו יחיה האדם? הכי אדם מלאך והכי ילוד אשה שרף? וישבעו עצי ד' המה ארזי לבנון ואדירי תורה אבותינו ורועי ישראל הקדושים אשר היו בימי קדם ונפלאת מה עצמו ראשיהם כמה פחדו חרדו ורעדו מבני בליעל והשכילו בחכמתם ויראתם לקיים "עת לעשות לד' הפרו תורתיך" ואמרו "הפרו תורתיך עת לעשות לד'" חשבו מחשבות לחזק ידים רפות ולאמץ ברכים כושלות עוזו עצה בעצת ד' היא תקום לגדור גדר ולעמוד בפרץ ואמרו "באלקים נעשה חיל" העת בא לבנות את בית ישראל להוסיף חיל וחומה ולהעמיד דלתים ובריח בעד התורה והיראה לנדור נדר גזיר להזיר לאסור ארבעים ותשעה שערי היתר בעד החמישים של איסור כי מחיצות הכרם שנפרץ אומרים לו גדור כך כרם ד' צבאות נפרץ עמדו וגדרו להרחיק כמטחוי קשת מחכמת אנשים מלומדים ומלמודי נבוני האפיקורסים ושמו לחק בישראל לדעת שכל היוצא מן הטמא טמא שאף אמנם שגדולי חקרי לב אשר היו מלפנים בישראל לקטו מהם מרגליות מאירות וקבצו מחשבות ודעות מן ספרי אנשים מלומדים מכל חכמי עם כחכז"ל אמרו חכמה באומות עולם תאמין, ואספו מן המדעות העמים להיות נערות משרתות לבת

המלך היא התורה הקדושה כאשר עשה רבינו משה המיימוני עם אחוזת מרעיו כל זה היה מלפנים בדורות עולמים דור צדיק ודור דעה וקיימו עליהם לעשות כאשר עשו התנא אלקי ר' מאיר שספרו חכז"ל ממנו שלמד מאחר ואמרו שאני ד' מאיר שתוכו אכל וקליפתו זרק, אבל בפשע הארץ שרבו המורדים והכופרים בתורה וגם בדור עני בדעת שהם חלושי עינים ואטומי אזנים חשוכי שכל וקיצרי מדע נקל הוא שהשפחה תירש גבירתה על כן פקדו שרי צבאות ישראל לגרש את אמה ואת בנה כי לא יירש בן השפחה עם בן הגברת שלולא שכלה גרש יגרש אותם יהי' בן האמה מצחק כמתלהלה יורה חיצים לירות במו אופל לבן הגבירה והארץ תרגז תחת עבד כי ימלוך ביד חזקה הלא יטבח כל מחמדי עין ויהרוג כל זרע קודש מחצבתם המה בני מלכים המושלים ביצרם וגזרו על בני התערובות שלא יבואו בקהל ד' כי התורה שלימה "הפוך בה הפוך בה דכולא בה" שלא חסר ממנה מאומה הן מדיעות ישרות והן ממידות טובות הכל בה מה שצריך להשלמות הנפש בקרבת אלקים לנשמת אדם. והטיבו אשר דברו חכז"ל ברבה איכה וז"ל:

יש חכמה בגוים תאמין הה"ד והאבדת חכמים מאדום ותבונה מהר עשו יש תורה בנוים אל תאמין דכתיב מלכה ושריה בגוים אין תורה עכ"ל הודיעו קשט דברי אמת יש חכמה ותבונה בגוים עמדו בהם גדולי חקרי לב לחקור כוחות הטבע ולהשתמש בהם עין רואה ותעידה כי חקרו לשום בים דרך לעשות ספינות גדולות ונוראות באופנים אופן מול אופן מגלגלים בקול רעש גדול כקול המולה ונותנים על מים עזים נתיבה בגשר מעופף ע"י שרשרות גבלות מעשה עבות אשר לא ימוט לעולם והתחכמו לקדר בהרים ולחקוק בסלעים ולעשות נתיב בדי ברזל אשר התנור עשן ירוץ בו כברק השנון התעיף עיניך בו ואינינו ילך ולא יגע יומם ולילה לא ישבות או להמציא חוט הברזל מונח על הנם לשלח בשורה מקצה הארץ ועד קצה הארץ בסימני מילתא כלשון עט סופר מהיר הן כל אלה וכאלה דרשו וחקרו חכמי האומות להרבות תענוגי בני אדם ועל זה נאמר חכמה באומות עולם תאמין אבל שיאמר איש ירא אלקים בלי חקירות ודיעות ומחשבות ובחינות אשר חקרו חכמי האומות ודרשו נבוני הגוים לא היה יודע למצוא פשר דבר בכתב יושר דברי אמת בספר הישר זאת התורה אשר שם משה לבני ישראל זה כזב ושקר ואמרו תורה באומות העולם לא תאמין אין התורה הקדושה צריכה עזר מחכמי האומות נהפוך הוא מהתורה יוגלה נסתרות וצפונות ונעלמות בבל החכמות כי היא נקראת צפנת פענח שמגלות הנעלם מעיני השכל האדם והבן זה. חכמי ישראל הנודעים בשמם התפארו שמעולם לא פתחו פיהם בחקירה ומחשבה שלא נשאבה ממקור ישראל

מפלג אלקים הוא באר לחי רואי התורה הקדושה אשר חפרוה שרי צבאות ישראל אם נחשכו ככבי נשפם במקום אחד שנעלם מהם להבין דבר עוד חזון למועד שיבוא יבוא העת אשר ימצאו מפורש יוצא במקום אחר להבין את הנעלם מהם כי לא חסר כל בה כחכז"ל (ילקוט שה"ש) וז"ל: דברי תורה קרובים זה אל זה דכתיב או דודו או בז דודו יגאלנה עכ"ל האירו עינים שדברי תורה עניים במקום זה ועשירים במקום אחר עוד יבוא היום ובא גואלו הקרוב אליו מבני משה ויגאלנה אותו מן המיצר ולהעמיד במרחב רגליו ויאירו בכתב יושר ודברי אמת אבל למצוא פדות ורוחה רק בחקירות ודיעות חכמות גוים ולאמור שמבלעדם אין פותר למו לדברי תורה זה בזיון גדול וחרפת עולם כאלו חסר חלילה דבר מתורת ד' שהיא תמימה ועל כן ספרו חכז"ל בפ"ק דחולין וז"ל:

אמרו עליו על ר' פנחס בן יאיר מימיו לא בצע על פרוסה שאינה שלו עכ"ל גדולה החידה כי התורה הקדושה אשר ניתנה לנו מאורשה נקראת לחם דכתיב "לכו לחמי בלחמי" כי הוא לחם שמים אשר משביע נפש כל חי ואדם העומל בה ימצא חלקו בלחם הפנים לפני ד' בוצע ומברך עליו ברכת התורה וצדקת ר' פנחס בן יאיר הי' שלא רצה לשמוע חקירות ודרישות ומחשבות שלא דלה ממעין התודה עצמה כחכז"ל שר"ל אמר לר' יוחנן למה הביא פסוק מן נביאים וכתובים הכי חסר מן התורה גופה מאומה, וזה שלא בצע על פרוסה שאינו שלו והבן וביותר חלילה לחשוב שלא תהי' תורה שלימה שלנו כשיחה בטילה שלהם הם מלהזכיר שחסר שום דיעה ומחשבה השכלה וחקירה מאמרות ד' אמרות טהורות נהפוך הוא הנעלם מעיני חכמי האומות אם ידרשו בספר תודת אלקים יאיר עיניהם ויפתח לבבם כי היא רחבת ידים וממנה יזל מים חיים המשביע נפש שוקקה. ואשכילך ואורך כי חכמת חכז"ל רמזו זאת בילקוט פ' פנחס על פסוק וראית אותה וז"ל:

אמרו כל לשונות שהי' מהארץ לחוץ לארץ היה משה רואה אותן וכל הלשונות שהיו מחוצה לארץ לארץ לא היה רואה עכ"ל רז גדול גילו בזה שהתורה שהיא מליאה קדושה וטהרה היא במשל קדושת ארץ ישראל אשר לא גושמה ביום זעם ועין ד' דורש בה תמיד מקיאה לעם מלאים עונות ופשעים ומשלח' זרועותיה לסבול עם נשוא עון כך היא התורה לא גושמה מזעם המינות ואפיקורסות ותקיאה דיעות זרות ומחשבות טמאות ומה נועם חידות חכז"ל "דברי תורה אין מקבלין טומאה" אותיותיה תמימות שלימות מאירות ודיעות מינות ואפיקורסות לא ימלא אותם במלואתם נהפוך הוא האותיות יעידון ויגידון לאחור שאותן דיעות לא יתכנו בהם דכתיב הלא דברי כאש נאום ד' אמרו חכז"ל כמו אש אין מקבל טומאה כך דברי תורה אין מקבל טומאה שהמלים והאותיות יאמרו

למחשבות עקשות ופתלתל גש הלאה מראים כבאצבע כנגד דברי המינות "צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם" עין ד' דורש בה תמיד לגלות לעתים בכתרי אותיותיה בחסירות וביתירות ובסמיכות בקדימות והתאחרות עד וצדיקים ילכו בה גם שם אשר נפלו פועלי און ופושעים נכשלו בם אם אמנם שהכל בחזקת סומין עד שיאר ד' עיניהם שיראו נפלאות מתורתו אבל לאוהביו ולשומרי מצותיו יגלה נעלמות שידעו נסתרות גם מפלאי הטבע אשר לא ידעו כל חכמי גוים כנודע מחכז"ל שהתנא אלקי ידע מפסוקי התורה עיבורה של נחש אשר כל דורשי טבעיות לא ידעו זמן עיבורה וזה חידתם אותן לשונות ממקור קדושה אשר יצאו מארץ היא התורה הקדושה לחוץ לארץ להאיר שארי החכמות ראתה עיניו של משה אבל לשונות מחוצה לארץ המה דעות זרות אשר באים ממקור משחית וממעין הטומאה כחוצה לארץ שנקראת ארץ טמאה לדלות מהם ידיעות לארץ היא דהתורה הקדושה לא ראה משה בלבו ולא חפץ בם כמאמר החכם דדיה ירווך בכל עת והבן. ויאמר נא ישראל אמיתי הנוכל להאמין בלבבנו שיטב בעיני ד' ששונא גזל בעולה נדבי רשעים אשר יקריבון בבית מקדש מעט המה דיעות וחקירות אשר נזלו משפתי אשה זונה אשר אמריה החליקה לדבר על לב הנער לנאף עמה תחת בעלה והלא עין רואה ואוזן שומעת תעידון שנביאי שקר החוטאים בנפשותם יפרשו בהם אמרות ד' אמרות טהורות אשר ניתנה בסיני בקולות ובברקים ויאמר נא הכר לבב אם נכון הוא שהאיש הדובר בשם ד' לקרב בני ישראל לאביהם שבשמים יעטוף פסוקים מנביאים וכתובים בחקירות ומחשבות ודיעות אשר מפורש יוצאים מפי עזי נפש המחרפים ומגדפים מערכות אלקים חיים ולמדו לשונם לדבר בד' ובמשה יהמו ככלבים עזי נפש אשר לא ידעו שבעה כנגד כל חכמי ישראל הכי נמצא באיש כזה אמון בו אם יביא בבית המקדש קרבן מאתנן זונה ומחיר כלב הלא נאמר "לא יבוא אתנן זונה ומחיר כלב בבית ד'" הכי יעלה על הדעת שמוסר ותוכחה אשר ממקור משחית יוצאו וממקור טומאה נזלו יפעלו לקרב לבבות שיסירו אל נכר מקרבם הוא היצר הרש עם כל חילותיו וצבאותיו נהפוך הוא מחשבות ודיעות ומידות כאלה מוסיפין חטא על פשע וזדון על רשע טמא יטמאנו אותו כי כל היוצא מטמא טמא ומשורש נחש יצא אפעה השומע יבדל ממקור הקדושה ויודחק ממעין היראה ולא ישיג אורחת חיים עד שיוזל עליו טל אורות הצדיקים ויוזה עליו מים חיים טהורים מפי כהן צדק אשר שפתיו ישמרו יראת ד' טהורה. ומגדול עוז שם ד' אשר בו נשגבו הצדיקים שמבלעדי זאת שגדרו כרם ד' צבאות בית ישראל שלא ישפיקו בילדי נכרים ולא יתגדלו על חיק בני השפחות ולא יחבקו עם בני זמזומים ולא יתקשרו עם בני שעיר החורי הגדילו לפעול כאשר יענה אותם

הבני עולה כן ירבה וכן יפרוץ בני העליה להחזיק במוסר שגם על דברים אשר רב אדם היה דש אותם בעקביו ולא נזכרו בימי קדם להיות מריבה בעבורם בין רועי ישראל ובין רועי קטני אמונה כי האמינו הצופים שגדול השלום והעלימו עיניהם מהם כי לא הבינו שעל זה בחרו אנשים המרגלים מעוני להיות להם דבר אשר יכינו בו חטאת קסם מרי לבית ישראל כי תמימי דרך המה עבדי ד' לא התנכלו על אחיהם שיש בלבם שורש פורה ראש ולענה לסור מדרכי ד' ולילך בשרירות לבם שלא חרשו רע על אנשים היושבים לבטח עמהם שיחפצו לעזוב את ד' ולמאוס בתורתו אבל כאשר הסירו הסוררים המסוה מצל פניהם וחטאתם כסדום הגידו שזממו בלבם לאמור לאל סור ממנו ולחתום התורה ולסגור בעד היראה לפרוץ חומת הצדקות ולהרוס חיל הפרישות אשר בנו בני אדם צדיקי עולם אז נפקחו עיניהם של עבדי ד' שראו אין קול ענות גבורת תאות בשריות ואיזן קול ענות חלושה מכובד המצות רק קול מינות וכפירות המה שומעים כי העגל אפיקורסת מתהלך בקרב מחנה העברים והגביהו רועי ישראל את לבם בדרכי ד' ונתהפכו לבעלי מדון ומריבה וישימו להם מצח כנחושה ועורף כברזל לקחו חנית האמונה וחרב הדת בידם ויעמדו בתוך השער וקראו מי לד' אלינו מלחמה לד' נגד זרע ישראל ונפש עמלק והזהרו לחטאים בנפשותם השמרו לכם אם תגעו בכל קודש מחוט הגדרים עד שרוך נעל המנהגים אשר היה מלפנים בישראל שאז לנצח יאכל חרב המחלוקת כי דעו פלג אלקים מלא מים קדושים ומי שיחפץ להבדיל למים עליונים למים תחתונים שחציה יבא בכיור הדת לנסך מהם לפני ד' וחציה יושפך בנחל איתן אשר לא יזרע ולא יצמיח משום זרע קודש על פני הארץ אחת דתו להמית שימחה שמו וזכרו מישראל ורעתכם רבה כי באתם להתגולל עלינו וצל עוללינו וטפינו לקחת את חיינו ואת נפשינו ירא ד' ישפוט בינינו וביניכם כי אתם הבאשתם את ריחינו בעיני כל העמים ולאומים אבל בכל זאת נחנו נעבור חלוצים לפני ד' למלחמה לפני שופטי מדינה נעמוד למשפט ולפני רוזנים ומחוקקים נערוך משאלותינו לפני שרים וחורי ארץ נריב בעד אמונתינו ודתינו לא עלינו יבוא תלונות חילל השם אשר יאמרו בשער המשפט ככל הגוים כן בית ישראל ממחנה אחת נעשו שתי מחנות רק עליכם יהי' תלונות חילול השם כי אתם תריבון על הד' וחרפת עולם יהי' על ראשכם ואנו ליה ועינינו ליה שהוא יעזרנו חיל עד שאחד מעמנו ירדוף אלף מעמכם כי לא יפלא מד' דבר ואז נציב ציונים ביניכם ובינינו כפי מסורת לנו מאבותינו לעשות אותיות ולהעמיד ציונים בכל דבר קטן כגדול להוציא מלבן של צדוקים ובייתוסים. ומאלפינו מסובלים יראת שמים למדנו זאת ילקוט פ' פנחס על פסוק ותקרבנה בנות צלפחד וז"ל:

הא כל אדם כשר שעומד בתוך דור רשע זכה ליטול שכר כולן נח עמד בדור המבול זכה ליטול שכר כולן אברהם עמד בדור הפלגה זכה ליטול שכר כולו לוט עמד באנשי סדום זכה ליטול שכר כולן אלו עומדים בדור המדבר זכו ליטול שכר כולן ללמדך באיזה שעה עמדו לפני משה בשעה שאמרו ישראל נתנה ראש ונשובה מצרים אמר להם משה הלא ישראל מבקשים לחזור למצרים ואתנה מבקשות נחלה בארץ אמרו יודעות אנו שסוף כל ישראל להחזיק בארץ שנאמר עת לעשות לד' הפרו תורתיך אל תהי קורא כך אלא הפרו תורתיך עת לעשות לד' עכ"ל חכמניות היו בנות צלפחד יודעים שבני ישראל עמא דפזיזא הם אוהבים ומשתוקקים להיות ככל הגוים אשר סביבותיהם לדבר כלשונם ללבוש כמלבושם ולהיות נקראים בשמם והאספסוף אשר בקרבו יתאוו תאוה לאכול בשר ולשתות יין עמהם סוף דבר הכל נשמע להיות לבשר אחד ובית ישראל נמשכו אחריהם ויפלו בעצומיהם חלכאים ונעשו כיתות כיתות כת אחת ישליכו עבותות התורה והכת השנית ינתקו מוסרות היראה ויגדל שערוריה עד אין קהל אשר אין שם בן סורר ומורה אין עדה אשר אין שם מחבל ומשחית אבל גם אין מחנה אשר לא ימצאון שם אנשי קודש ואין שכונה אשר לא ידורו שם אנשי מעשה זה מול זה יפחדו זה מול זה ירעדו אנשי יהודה בפנים אומרים "אנא ד' הושיעה נא" כי אנחנו המעט אנו מתי מספר אם נצא למלחמה נגד המורדים והפושעים אולי גם מן המעט יפול עוד נדח כי אין אדם יודע מטמוניות של חבירו ואם יגברו המרובים במלחמה יחבלו כל כרם ד' צבאות ולא ישארו עוללות ואנשי יהודה מבחוץ המה הסוררים והמורדים יאמרו בלבם הלא אין שנאה כשנאת הדת ואין מחלוקת כמחלוקת אמונה ואנחנו ידענו בעצמינו כי אין ד' בקרבנו מי ילהב בלהב שלהבת יה מי מאתנו אשר בוער ברשפי אש אמונה אבל משנאינו המה יהודים הישנים הבערה לחלק תצא וגחלי הדת יעלה עשן כתפוח הכבשן ויהי' חרב איש ברעהו ובאחיו ועי"ז פחדו זה מפני זה ונשאר השלום זמן זמנים טובא עד כי יראו הרשעים כי קטן יעקב מאוד מתיו מתי מספר דלים וריקים אז יאמרו הפושעים והמורדים התחיינה העצמות היבשות לעמוד לפני ד' למה יהי' עוד במחשך מעשינו הלא זרחה השמש לנו מי אדון לנו כטוב בעינינו נעשה נתנו ראש להתיר עריות ולחלל שבתות ולאכול טריפות ולעשות כאות נפשינו אז חיל רעדה יאחז כל יראי ד' כי יאמרו הכל סר יחדיו נאלחו מי יקום יעקב כי קטן הוא אבדה תקותינו אם לא שהאחרון על עפר יקום ויפץ האויבים ויכרת השונאים מפניו כי ממנו לא יפלא כל דבר. ונהפוך הוא שאז תגיע עת דודים שהצדיקים יקוצו משנתם ויראים ינערו מעפרם כי אימה וחשיכה גדולה נופלת עליהם פן יעבור עליהם מים הזדונים ושבולות המינות ישטפם ויאמרו

איש אל רעהו הבא נתחכמה בעבור נפשינו ונפש עוללינו וטפינו דעו וראו השוססים ובוזזים האלה לא באו לשלול זהב וכסף רק הדת והאמונה ומי נתן שוססים מיעקב ובוזזים מישראל לא ד' פעל זאת נשכבה בבשתינו ונכסה בכלימתינו כי אנחנו אשמים בדבר ומה נאמר ומה נדבר ומה נצטדק אותנו אלקים מצא עונותינו ופשעינו כי חטאנו ופשעינו כי חטאנו ומרדנו בו לכן בא עלינו הצרה הזאת בהתחברנו אל הר שעיר והיינו כובשים פנינו בקרקע להתעלם עינינו מראות כבלע החוטאים את הקודש לאט לאט מעט מעט על כן פרץ ד' מעשינו והגדיל עלינו אויבינו עד שירכיבו על ראשינו ועתה לכו ונלכה עד הרואה ונשאל בדבר אלקים והוא יגיד לנו את המעשה אשר נעשה שלא יפול מבית ישראל נדח וראשית ביראת אלקים כפי המסורת לנו מאבותינו שנאספו ונקבצו ונעמדו יחדיו איש את רעהו יעזור ואת אחיו יתחזק נתנה ראש ונשובה לד' וראשית חכמה ביראת אלקים שקטן וגדול במאזנים לעלות כל מנהג וגדר ונמוס יהי' בעינינו כגופי החוקים ומשפטים אשר ציונו ד' אלקינו כי כולם נתנו מרועה אחד וממקור צדק יצאו יחדיו על כן משפט אחד לכולם וכל מי שיפרץ בשום מנהג או נמוס יהודי דמיו בראשו ואחר זה לכו נשובה לד' להתוודות על חטאתינו כי לא דרשנו כמשפט רע ומר אשר עזבנו דרכי אבותינו בדרך רע עמדנו ובקרן חשך ישבנו ונקרא אל ד' בחזקה אולי יתעשת לנו ולא נאבד בפשעינו היום הזה ראינו כי המרפה יניח חטאים גדולים טוב להחזיק במוסר ולא לירף כחוט השערה ואחרי אשר יהי' נעשה כזאת לא יפלא מד' דבר להביא לנו עזרת מצר שעוד יבוא הזמן שאלף אנשים יחזיקו בכנף מעיל איש ירא אלקים ויאמרו לו בא ברוך ד' באורך נראה אור כי גם מהחוטאים והפושעים ומורדים ישובו אלינו כי נצח ישראל לא ישקר זרע קודש מחצבתם רק הוכו בסנוורים מנביאי שקר אשר בשפת חלקות ובלשון מדבר תהפוכות הסיתו והדיחו אותם מאמונת אבותם וכאשר יראו מכלל יופי מקהלות ד' אשר ילכו בדרכי אבותיהם מעולם ובאו האובדים מעדת החנפים והנדחים מקהל מרעים ויאמרו לנו אחינו בני ישראל למה תהי' מריבה בינינו וביניכם הלא אנשים אחים אנחנו לכו ונלכה באור ד' ד' אחד ושמו אחד תורה אחת ומשפט אחד יהי' לכולנו שפה אחת ודברים אחדים יהי' לנו לבנות מגדל עוז שם ד' מה נמלצו אמרי יושר בדברי חכז"ל על פסוק אשר חרפו עקבות משיחך וז"ל: אם ראית דוד אחר דור מחרף ומגדף צפה לרגלו של משיח שנאמר אשר חרפו עקבות משיחך עכ"ל, רמזו בעת אשר השכל ובינת אנושי גוזר שאפס תקוה שדור אחר דור מחרף ומגדף אבל נהפוך הוא אז בא העת אשר ניכר האמת מהשקר כיתרון אור מן החושך ויש לעץ החיים תקוה שלא יכרת מריח מים של תורה ויראה יפריח ויך שרשיו כלבנון וזה שתצפה לרגלו

של משיח והבן. וכן בנות צלפחד דוברות אשר ספרו מהם חכז"ל שחכמניות היו ואמרו למשה רבינו אבי החוזים אם בעיניך יפלא למה באנו כעת לבקש חלק בארץ ושאל שאלת לנו הכי לא שמענו שקול תרועת מלחמה במחנה לאמור נתנה ראש ונשובה מצרים ואם כן איפה למה נעמוד רגלינו בשערי משפט לבקש לנו נחלה וירושה בארץ ישראל סלח לנו אבינו הנביא נהפוך הוא עכשיו הוא העת לעשות יען שהסוררים הרימו ראש ובעזות מצח באו להפר התורה לעיני כל רואי שמש עכשיו בא העת דודים לעמוד בשער משפט בעבור חלוקת ארץ גם לבנות כי קרוב הדבר מאוד מאוד שיתהפך הכל כחומר חותם שכל ישראל יחזיקו לכבוש הארץ שזה טבעם של שבטי יה כשהם ירדו מהר האמונה ירדו עד עומק תהום רבה מינות ואפיקורסת שידברו בד' ובמשה יפירו התורה יהרסו היראה ישליכו הדת עד כמעט שלא נשאר יתרם מהם ובחבי כמעט רגע יקיצו משנתם וינערו מעפרם מעפר החטאת ומאפר עונות וכשהם עולים לגבעות היראה ועל הר ההר התורה עולים עד השמים ויטו שכם אחד לשמור ולעשות ולקיים כל נזירות ופרישות כל צדקות וחסידות של גדרים וסייגים כל נמוסי ומנהגי יהדות עשר מחיצות של אש ועשר הבדלות של שלהבת יה יבדילו בין בני ישראל לאומות עולם ומחזירים עטרה ליושנה כתר תודה למקומה ופאר היראה על מעמדה שיעמדו יחדיו חי לפני אלקים ויראו כל עמי ארץ כי שם ד' נקרא עליהם כי זרע קודש מחצבתם הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב והבן וזה שמו חכז"ל בשפתי חכמניות שאמרו לו שמפורש הוא הדבר בכתוב "עת לעשות לד'" אם ישאל האיש אותך איזה זמן הגון ואיזה מועד נכון לחזק בריחי שערי תורה והיראה תגיד לו "הפרו תורתיך" אז אשר החוטאים והמורדים ירימו ראש להפר התורה ביד הרמה לעיני כל רואי שמש אז תתן על לבך הנה העת והמועד זה היום אשר עשה ד' להקים התורה ולהרים היראה "הפרו תורתיך" אם ראיתי דור אחר דור מחרף ומגדף לעקור התורה ולשרש היראה "עת לעשות לד'" צפה לרגלו של משיח הגיע העת שאיש מתחתיו יצמח אשר יעמוד בשער המחנה ויקרא מי לד' אלי כי נחה עליו רוח ד' רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה דרוח דעת ויראת אלקים אשר יקום התורה ויבנה מגדל היראה ויעמיד אפסי הדת על תלם והבן. ונקהלו היהודים לעמוד על נפש זרעם משכו לבניהם הזכרים בדברים טובים וכה דברו אליהם דעו כי מעולם ד' מנסה את אוהביו ואת יראיו לראות אם לבבם נאמן לפניו שגם אם לא יתן להם מטוב הארץ ומחלב המדינות ונוסף עוד שיאמר אליהם רדו בעמק הבזיון ובעמק השפלות ותהי' לשחק וללעג ולקלס בגוים אם לא ימרדו בו ולא ירגנו באהליהם על הרעב ועל הצמא ועל החוסר כל אם לא ימרמרו בלבבם על שפלותם ובזיונם וירדותם וכאשר ימצאו לבבם נאמן לפניו

שסבלו הכל בשמחה אז ישיש עליהם לטוב יהפך הגלגל שתחת אפר פאר שירכיבם על במתי ארץ וכסא כבוד ינחילם להושיבם בין שופטי ארץ ובין שרי המדינות ישפיל עליהם מטל השמים מעל ומשמני ארץ מתחת יצליחם בהון ועושר ויעשרם בסגולת מלכים ויהי' נשיאי אלקים ויתברכו בהם כל גוי ארץ עקב אשר גם בימי ענים ומרודם שמעו בקולו ולא סרו ממנו לא כן הרשעים והחוטאים אשר שנאה נפשו בנעוריהם משגיא אותם יתן להם כל מאוים מהון ועושר וכבוד ותפארת וכל אשר ישאלו לבבם בתענוגים וחמדות ימלא להם ואחר אחרון בא שיתהפך הכל העושר והכבוד יעשה לו כנפים לעוף בשמים וינקש נושה לכל אשר להם ויתעגנו זרים מיגיעם וישארו לחרפה ולכלימה ולדראון עולם על הראשונים נאמר "אשרי למלך שמצליח בזקנותו" ועל האחרונים נאמר "אוי למלך שמצליח בנערותיו" הכל הולך אחר החתום סוף דבר הכל נשמע שימי רעב נשכחו בימי שובע וימי שובע נשכחו מפני ימי רעב אשר באים אחריהם ועל זה נאמר "טוב אחרית דבר מראשיתו" יסתכל האדם להיות ממטיבי לכת בימי ילדות שחרות ובחרות טוב לגבר שישא עול בנעוריו ויהיה לו אחרית טוב עטרת זקנים ותפארת שיבה ועל זה נאמר "מפני שיבה תקום והדרת פני זקן" החכם עיניו בראשו שיהי' כל תהלוכותיו ופעולותיו ומידותיו ערוכים ושמורים שלא ירייש זקנותו ואם יזכה איש שיהי' לו עטרת תפארת שיבה מעושר וכבוד נכסים ויזכור על ימי נערות ושחרות שלו אשר היה רבץ תחת משאו בחוסר כל ויראה על גדולתו ותפארתו באשר הוא שם לבו ככנור יהמה קרביו כנבל ועוגב יתנו קולם מרוב שמחה וגילה על זה אמר דוד "עורה כבודי עורה הנבל וכנור אעירה שחר" אם יראה כבודו בזקנותו כנבל וכינור יעוררו ימי ילדותו ושחרותו והכסיל אשר בחושך הולך ישמח בטל ילדותו ובגשמי שחרותו ולא יראה הנולד לו באחרית הימים "אחרית רשעים נכרתה" כאשר הגיע לימים שאין בהם חפץ ונשכח כל השובע העבר בימי הרעב הבאים אחריו ועל זה רמז הרשע נביא אומות עולם "ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אובד" שתום העין הזה הבין שראשית עמלק טוב רק אחריתו נאבד והתקנא קנאה גדולה כאשר ראה אומה ישראל ואמר "תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמוהו" החכם להרע הזה הבין ראשית עמלק היה טוב ואחרית ישראל יהי' טוב והתפלל שיהי' לו אחרות כמו מות ישרים בישראל ומעשה אבות סימן לבנים שזה היה תכלית תכנית אשר נסה אלקים את אברהם ואת יצחק שהאב יעקוד את בנו ויקרבהו לעולה ואח"כ נשבע לו לברך אותו ואת כל אשר לו ולברך את זרעו להיות כככבי השמים והבן. וראה בני ריח שדה ד' בשמי הדעת שושנות החכמה יצמיחו באמרות חכז"ל במדרש רבה פ' וירא וז"ל:

ויהי ביום השלישי וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחוק מה ראה ענן קשור על ההר אמר ליצחק בני אתה רואה מה שאני רואה אמר יצחק הן אמר לשני נעריו אתם רואים מה שאני רואה אמרו לו לא אמר להם אתם דומין לחמור שאינו רואה, שבו לכם פה עם החמור עכ"ל, עומק מחשבתם אברהם אבינו נתן על לבו להתבונן מה זאת עשה אלקים לבקש שהאב יעקוד את בנו ויזרוק דמו על מזבח ד' והתפלא הירצה ד' בעולה זבחי אדם? ויותר היה נפלאת בעיניו שהמרחם על הבריות יצווה שהאב אשר בולד לו בן לזקוניו יתן בעצמו יד ליקח את המאכלת לשחוט את בנו אשר נפשו קשורה בנפשו ואם לנסות אותו בא אלקים הלא בידו נפש כל חי ויוכל ליקח נפש בנו ויהי' לנס אם האב ישב בדד וידום ולא ישים תפלה באלקים כאשר ישתה מכוס התרעלה ולמה ביקש הקב"ה שיעשה כאלה מידו ובא בסבך הדעות להבין משפטי ד' אשר המה כתהום רבה וחקר על המראה הזאת כשלשת ימים וביום השלישי גילה ד' את עיני שכלו לדעת את כל הנעלם כי אות היא לעולם בינו ובין זרעו לדעת מה ד' שואל מאדם הנאמן בבריתו שיהי' למופת שגם בפשע הארץ אשר רבים המתפרצים בעם לסור מן הדרך הטוב ויהי' להם ספר תורת ד' כספר חתום ויעזבו מקור מים חיים לחצוב להם בארות נשברות לחבק חכמות העמים ומצות אנשים מלומדים ומעליבים בכהני ד' העומדים בקודש ומלעיגים לכל הקורא בשם ד' וידברו לאיש אלקים קשות ראה כי אתה עוכר ישראל להבזות אותנו ביני העמים אשר קראו דרור בארץ שזכינו להיות לנו נחלת שדה וכרם ונוכל לישב בהיכלות כפחים וסגנים זכור את הימים אשר עשינו כוונים למלאכות שמים ועבדנו בכל כחינו את ד' וחסרנו כל ישבנו בקצה גבול העיר בשערי האשפתות באהלי קדר והעלנו על שולחנינו קשואים דלועים שומים ובצלים ואתה גבר שתום העין מראות כל אלה למה תעמוד לנגדינו לנו למוקש גם הלאה ואם לא נרע לך מאוד נצוה שלא תבוא בקהלותינו ולא תדור בסביבותינו ולא תאכל מלחמינו ולא תכסה מצמרינו פני אדם לך אבל עיניך כעיני עטלף אשר בחושך יראה לו אור איש כמוך בדד ישב מחוץ למחנה כי נטל מעליך בינת אדם ויאלצהו לו מאוד עד שישאל נפשו למות כי טובה לו המות מחיים כאלה בכל זאת ד' שואל מעמו שיחזיק במוסר ואל ירף מכל אשר צוהו ד' ולא יניח מלדרוש בתורה ולתור באמרות ד' אמרות טהורות לא יתן שנת לעיניו ולעפעפיו תנומה מלהיות שומר חומות הדת ומבצר היראה יקרא בגרון כשופר ירום קולו לייסר רשעי ארץ ולהכות בשבט אמרי פיו המורדי אור והמכות ומכאובים אשר יביאו עליו עדת מרעים ופועלי עון אשר ישימהו כמטרה לחץ שנאת הדת יקבל באהבה ויחשב בלבבו שדמו אשר יושפך הוא לרצון לפני ד' וידמה בעיניו כאלו נשחט על גבי המזבח לקרבן

חטאת הקהל וזה הוא קבלת עול מלכות שמים "ואהבת את ד' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך" שכל איש ישראל מקבל בו ארבע מיתות ב"ד ויחשוב שגם זאת יבקש הד' שבדור תהפוכות אשר הושלך משמים ארץ תפארת ישראל היא התורה הקדושה בכל זאת הוא יגדל את בנו החביב לו לתורה ועבודה ולא יחשוב מחשבות לחום עליו לאמור בלבו מה יעשה הבן באחרית הימים ולא ישאל את עצמו לאמור איך אשלח ידי לעשות אותו לחסר לחם ובזוי הדור רק יתאכזר ויעקד את בנו בעבותות היראה ובכבלי הקדושה להיות עובד ד' כל ימים וידמו רעיוניו כאלו הקריב אותו כליל לד' ויאמין בד' וישען באלקים כי אין מעצור לד' מלהושיעו להצליחו שבנו עוד ינוב בטובה ולא יפלא מד' דבר שיוכל להגביהו על גפי מרומי קרת וימצא מאה שערים בברכת ד' בהון ועושר וכבוד ותפארת עד שיגדל האיש מאוד ויתברכו בו כל בית ישראל וגם ברוך יהי' מכל העמים. ועתה בא ברוך ד' והבן בחידת חכז"ל שספרו שביום השלישי פקח אברהם את עיני שכלו ורוחב תבונתו כמו "ולבי ראה הרבה חכמה" וראה "ענן קשור על ההר" עיני שכלו הביטו שענן צוק העתים וערפלי לחץ הזמן המה אחוזים אגודים וקשורים על ראש הר החכמה ודעת ושלימות האיש אשר יחפץ לעלות בסולם המעלות הוא מן הקרואים לבוא תחת אופל וחושך העולם כי השפלות והעניות צמודים בתפארת והצלחות מי שלא יטה שכמו לסבול עול בנעוריו לא יוצלח לזקוניו וזה שאמרו חכמי חידות שראה אברהם ענן קשור על ההר ענן הוא משל על איש אשר העולם חשך בעדו ונחשכו כל ככבי נשפו ולא יהיל עליו אור שמש הצלחה והר הוא משל על איש העומד על תל תלפיות הגדולה והכבוד שאור שמש הצלחה זורה עליו ומי שלא בא בנעוריו תחת ענן החושך לא יעלה על הר הגדולה ושאל לבנו החביב בני בני הראני את מראיך והשמיעני את קולך הגד נא לי כל לבבך ולא תכחד ממני דבר אם אתה רואה מה שאני רואה אם עיני שכלך פקוחות לבחור בטוב כמו רואה אני את דברי אדמון שבוחר אתה להיות מן העומדים בבית ד' בלילות ליתן גיוך למכים ולחייך למורטים ולשבוע בחרפת אנוש והשיב ידיד מבטן פרי קודש אבי לבי גם אני כמוך אדברה טוב לגבר לישא עול בנעוריו להחזיק במוסר יראת שדי הגם כי עולם חשך יחשך בעדו וזה "אני רואה ענן קשור על ההר" מי יעלה על גבעות השלימות מי שירד בעמקות השפלות שנפש האב ונפש הבן משורש אחד יצאו ופנה אברהם ושאל לשני נעריו אשר עמו אם גם להם לבב כמותם להיות מן העמוסים מני בטן להשליך אחרי גיום תאות בשריות ותשוקות גופניות ולהחליף תחתם לחזות בנועם ד' ולהנות מזיו שכינתו והשיבו לו "אין אנו רואים כלום" המה לא יתנו עינם לבחור בנחלת עין לא ראתה רק יתנו עיניהם לבחור במעדני הגוף ובהצלחות עושר

וכבוד כי עין הבשר לא יראה במעלה מן השמש אז אמר להם אברהם אתם דומים החמור שאינו רואה. החמור אינו מכיר את בעליו ולא ידעהו את קונהו רק האבוס אשר ממנו יקח אוכל למו הוא יכיר שנאמר "ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו" כן גם אתם לא תכירו הקונה שמים וארץ רק שח לעפר נפשכם כי דבק לארץ בטנכם "שבו לכם פה עם החמור" כרוח הבהמה היורדת משה כן יכלו רוחכם כמות בהמה כן אתם תמותון קבורת חמוד ולא יהי' נשמתכם צרורה בצרור החיים "ואני והנער נלכה עד כה" אין בלבינו רק אחד למסור גופינו ורוחינו לד' בעבור כבוד שמו "ונשתחוה ונשובה אליכם" שאמדו שנזרקה נבואה לתוך פיו של הזקן שישובו יחדיו הוא ויצחק וגם נרמז בו שלא יגרע מצדיק עין פקיחא מד' שיוצלח כמאוד מאוד אשרי למלך שמצליח בזקנותו לנוב בשיבה טובה והבן מאוד. ככה עשו אבותינו כאשר ראו שהעת הרעה הגיע אשר יושלך משמים ארץ תפארת ישראל הוא כבוד התורה ותפארת אמונה ותוקף הדת התחזק כל אחד בלבו להיות כיענים במדבר אכזרים כעורב בעבור עבודת ד' גמרו בלבם שהאב ישלח יד ויעקד את בנו ויקרב אותו לקרבן עולה לפני ד' וזה הוא שיקח את בנו ויחנכו במצות ויחכמו ביראה לגדלו כתורה ולחזקו במוסר כשהביטו למרחוק והשכילו למועד מועד וחצי שישכימו אנשי בליעל אשר אין פחד אלקים לנגד עיניהם וקמו ועשו גדרים וסיגות מחיצות והבדלות בין זרע אמונים לזרע לא אמון בם אסרו ארבעים ותשע שערי היתר בעבור שער החמישים של איסור לקיים מה שכתוב "פתחו לי שערי צדק אבוא בם אודה יה זה השער לד' צדיקים יבואו בו" המלך דוד אמר הרבה שערים צריכים להפתח אשר אבוא בם להודות לד' הגם שהם שערי היתר ושערי צדק בכל זאת אבוא בם להודות ד' שעל ידי שערים רבים אשר נפתחו מהיתר לגדרים וסיגות יעמוד השער האחד לד' אשר צדיקים יבואו בו והבן והאיש אשר יעיז בהותו לפרוץ גדר ולהשיג גבול אשר אשר גדרו וגבלו הראשונים מיד פגעו בו יראי ד' ומגיני דור וכחדו אותו מן הארץ "ועוד מעט ואין רשע התבוננת על מקומו ואיננו" כי בני עליה השליכו נפשם מנגד ונתנו יד לעמוד בפרץ ולגדור גדר בעד כרם ד' צבאות בית ישראל ונתנו תוקף ועוז על המנהגים וגדרים יותר מעל גופי מצות החמורות כי ידעו שדברי תורה הם חזקים כמסמרות נטועים ודברי סופרים צריכים יתדות ומסמרות ובעבור זאת אמרו חכז"ל במדרש דבה על פסוק ספיר גזרתם כמו שאבן ספיר לא ישובר מכל הולם פעם ומכה בכשיל הוא יפוצץ והאבן ספיר קיים כך גזירתם אם גזרו חכמי ישראל סיג וגדר כל הרוחות שבעולם לא יזיזם ממקומם וכן אמרו בכתובות גזירה עבידא דבטלי תקנתא דרבנן לא בטלי התירו איסור עריות רק שלא לשנות תקנתא דרבנן כמובן ואמרו "טובים דודיך מיין" חביבים דברי סופרים

יותר מיינה של תורה ובעבור זה על כל פרישת וקדושה ועל כל נזירות וחסידות על כל הבדלה ויראת ד' מסרו נפשם ולא המתינו מלקנאות קנאות ד' צבאות עד שנגעו אנשי בליעל לשרש התורה ויסודי הדת שאם התמהמהו עד כה אשר קשר הרשעים יתיחדו וילפתו בעמודי האמונה ויאחזו תקרת הדת להפיל בית ד' ויעיזו לאמור לאל סור ממנו דעת דרכיך לא חפצנו ואורחותיך לא נבקש אז אם יעמדו יראי ד' למלחמה יהי' מסירת הנפש בעבור חילול השם שכל השומע יניע ראש ויחרק שן וישאל הנשמע כזאת או הנראה כאלה כתמיהת הנביא "ההימר גוי אלהים והמה לא אלהים ועמי המיר כבודי בלא יועיל" על כן הקדימו בני עליה נעשה לנשמע מיד כאשר הוחל הנגף המינות ובא המשחית בבתי בני ישראל עמדו הקנאים לקחו מחתות הדת עם גחלי אש היראה וישימו עליו קטורת מסירת הנפש ורצו לתוך המחנה והכו על קדקוד הפשע והרשע ויעמדו בין המתים המה הרשעים ובין החיים המה הצדיקים ויכפרו על בני ישראל לא נשאו פנים לאיש נכבד או אשה יקרה אם פרצו דק פרצה קטנה חרפו ובזו אותם ברבים עד שנפלו בעצומיהם לחלכאים והיה לנס לאות ולמופת בקרב המחנה ונתגדל ונתקדש שם ד' כי בעבור דבר קטן הנוגע בכבוד השמים פור התפוררה אריץ מוט התמוטטה המדינה ותחת אשר הערו נפשם למות לרומם שם ד' ומלאו אחרי ד' השלים ד' עצת מלאכיו וכרצון יראיו עשה כחכז"ל לא בן אדם הוא ויתנחם תנחומא, הגם שאין הקב"ה בן אדם מתנחם לעשות כרצון אוהביו והבן. ואמרות טהורות חכז"ל בברכות דף כ' הגידו דברינו זה וז"ל:

אמר ליה ר' פפא לאביי מאי שנא ראשונים דמתרחיש להו ניסא ומ"ש אנן דלא מתרחיש לן ניסא אי משום תנוי בשני דרב יהודה כולי תנוי בנזיקין הוה ואנן קא מתנינן שיתה סדרי וכי הוה מטי רב יהודה בעוקצין וכו' ואלו רב יהודא כי הוה שליף חד מסאניה אתי מטרא ואנן קא מצערינא נפשין ומצווח קא צוחינא ולית דמשגח בן אמר ליה קמאי הוה קא מסרי נפשייהו אקדושת השם אנו לא מסרינן נפשין אקדושת השם כי הא דרב אדא בר אהבה חזייה להיא כותית דהי' לבישא כרבלתא בשוקא סבר דבת ישראל היא קם קרעי' מינה אגלאי מילתא דכותית היא שיימוה בארבע מאה זוזי א"ל מה שמך אמדה ליה מתון ואמר לה מתון מתון ד' מאה זוזי שוה עכ"ל רז גדול ביראת אלקים גילו חכז"ל בזה שספרו שפעם אחד חקד רב פפא מה זה ועל מה זה שירד ירדנו כמה ירידות אחורנית נגד אבותינו ורבותינו שהי' מלפנים בישראל שבימי קדם היו חכמי ישראל וראשי בית יעקב אנשים מוצלחים שלא התחננו ולא התפללו לד' שיעשה בעבורם ניסים ונפלאות וככל זאת עשה ד' ניסים נפלאות בימים ההם וזה "ראשונים מתרחיש להוא

ניסא" שלא שאלו ולא בקשו שד' יצא ממקומו וירד על הארץ וישפוט שפוט על אנשים רעים וחטאים וככל זאת בא ד' וכל קדושיו עמו ללחום מלחמות מצוה ולעזור בעזרת גבורים המה הצדיקים אשר עמדו במצר כי לחצו להם הפועלי עון ומ"ש "אנן דלא מתרחיש לן נסא" אנו לא זכינו לראות טובה מימינו כל רודפינו השיגונו בין המצרים ולא הזדמנה לנו לא גם ולא פלא ד' עומד מרחוק ומעלים עיניו מעתות בצרה "אי משום תנוי" אין להצדיק הדבר שזכות התורה אשר למדו עמד להם "בשני דרב יהודה כולי תנוי בנזיקין הוה ואנן קא מתנינן שיתא סדרי" אי לכות התורה יפליא לעשות ניסים ונפלאות הלא אנו מרחיבים גבולי התורה יותר מהם ובכל זאת ועם כל זאת עין בעין נראה שהם גדולים וטובים ממנו כי ירד ירדנו אנו מאוד שרב יהודה למד מעט "ואלו רב יהודה כי הוה שליף חד מסאניה אתי מטרא ואנן קא מצערינן נפשין ומצווח קא צוחינא ולית דמשגח בן" רבי פפא התפלא הפליא ופלא כי הבין שדורו ירדו פלאים כנגד הראשונים שרבי יהודה כי הוה שליף חד מסאניה שרק התחיל להתפלל לבקש רחמים והוא משל על התקדשות מעט כמו "של נעלך מעל רגליך" שהשתתף מעט בצער של הצבור מיד נענה מילא ד' כל משאלותיו ואנן מצערינן נפשין בתעניות וטוות אנחנו צועקים בתפילות ובתחנונים יום ולילה ולית דמשגח בן לא די שלא נעשה לנו ניסים בנגלה אף גם זאת לית דמשגח עלן שגם נם מלובש הטבע דינכרו השגחות ד' כמו "ממכון שבתו השגיח על כל יושבי ארץ" שהקב"ה משגיח על העולם במהלך הטבע גם שם במעיל הטבע אין הקב"ה ממלא בקשתינו מה זאת ועל מה זאת הלא כתיב "אני ד' לא שניתי" וא"כ נפלאת בעיני למה נעשה ניסים ונפלאות בימים ההם ולאו בזמן הזה והשיב לו אבייי ככתוב "חלותי היא שנות ימין עליון" וביאר הבעל עקידה הפירוש כשם שהחולה כל אוכל תתעב נפשו הגם שהמאכל טוב שראוי' לעלות על שולחן מלכים בכל זאת הוא רע ומר בפי המוטל על ערש דוי אשר נתהפכה בו סדרי הבריאות על כן תעב יתעבנו את אשר הובאת לו מכל מעדנים וממתקים כן הוא באדם אשר הוא חולה חולי נפש שתעב נפשו בכל טומאות הוא פועל שישונה כח העליון שעונותיו מבדילין בינו לבין אביו שבשמים וזה חלותי מה שאני חולה היא שנות ימין עליון דפח"ח וזה אמר לו אבייי דורות שלפנים הי' חרדים על דבר ד' לא היו מעלימים עינים מסוררים ולא הי' יכולים לסבול לראות ברע חרבן הדור לא המתינו עד שאספו חטאים בנפשותם ועמד קשר הרשעים המואסים בגוף התורה ומשליכים יסודי אמונה אשר הוא חילול שם שמים אלא מיד כאשר הלך איש או אשה ועברו גבול אשר גבלו ראשונים שיהי' בני ישראל מובדלים מכל דבר אשר יוכל להיות לאבן נגף להרגל עבירה קנאו קנאת ד'

צבאות לשלוח יד להכות באגרוף רשע לא המתינו לבדוק מי הוא זה האיש אולי הוא צמח ממשפחה יקרה לא שאלו לדרוש מי היא אשה הזאת אולי היא ממשפחה מיוחסת גם לא התחפשו לאמור להפורץ גדר בני או בתי מה ראית לעשות כזאת אולי לא ידעת כי חטאת ואשם הוא לגנוב לבבם לאמור אני דן אותך לזכות ולא ידעת בתי או שמע בני ואאלפיך למען תדע כי לא יעשה כזאת בישראל גם לא הלכו בערמה לאמור לא אפונה שאתם תלכו לפני השרים והסגנים להשתדל להציל לקוחים למות ובעבור זאת אתם הולכים בלבושים כמוהם ובגלוח תער ובקצוצי פאה ותדברו בלשון לאומים ובעקבות המצות אתם דשים עבירות קלות ולעשות מכסות על פשע לא אלו ולא כאלו הדברים חפשו הקדושים מלפנים להתיפות עצמן להעלים ציץ מסוררים כי החזיקו כלל גדול ביראה שאין טועים למסית זכות רק עמדו במהירות ובזריזות ופקדו החטאים האלה בנפשותם אשר פרצו גדירות של אבות עולם ומשיגי גבול אמונת ישראל עמדו ברחוב העיר ובראש הומיות קראו קול גדול ארור האיש הזה וארורה האשה הזאת כי נבלה עשו בישראל אנחנו קמנו לקיים יד העדים תהיה בו בראשונה להבזות אותם לעיני כל רואי שמש ויד כל העם באחרונה להבדיל אותם מעדת קהל ד' זה היה קידוש שם שמים ברבים לדעת שכל איש ואשה אשר ימרו פי ד' ולעשות בזדון ביד רמה נגד חוק ומשפט בישראל יבדל מתוך הקהל ועל ידי זה נתגדל ונתקדש שם ד' ודלא המתינו עד שיוצמח חילול השם. וראה בעיניך עומק המשל אשר הביא אביי מאיש צדיק תמיד בדורותיו הוא רב אדא בר אהבה משם נלמד ומשם נדע מעלות מסירות הנפש של קידוש השם שראה אשה הולכת בחוץ בבגד אדום אשר בנות ישראל לא הורגלו ללבוש בגדי אדומים שלא יתנו רודפי זימה עיניהם בם לזנות אחריהם הערוך פירש כרבלתא בגד אדום שהוא פריצות שמביא לידי עבידה, מיד נתמלא רב אדא בר אהבה חימה לא הי' מעצור לרוחו ליתן מתג ורסן לפי אהבה אשר אהב כבוד שמים הנם שידע שלא נאה שאדם גדול כמוהו יפגע באשה בשוק לקרוע כרבלתא כי חם לבו בקרבו וכאבו נעכר ואמר בלבו מוטב שאהיה שוטה בעוה"ז ואל אהיה רשע שעה אחת בעוה"ב וכאשר נגלה שהיא אשה כותית והוצרך לשלם לה ד' מאות זוז לא התנחם ולא התחרט על שהיה מהיר בקנאת ד' נהפוך הוא שמח בלבו שהיה זריז בקנאות קנאת הד' לגדור גדר פריצות של ערוה אשר כל חפצים לא ישוו בה וזה שאמרו "אמר לה מה שמך אמרה ליה מתון" רמזה לו שהיא אינה מובהלת לעשות דבר טרם שתחקור לדעת סוף מעשה מחשבה תחילה להודיע לו אלו היה מתון בדבר ודרש וחקר מי היא אי כותית או ישראלית לא היה צריך לשלם ד' מאות זוז "אמר לה מתון מתון ד' מאות זוזי שוויה" המתינות יש לו

קצבה כמה היה שוויה אבל הזריזות ומהירות אשר קנאה לד' כל הון ועושר לא יערוך ערכה וזה הוא קידוש השם של דורות ראשונים אבל אנחנו יושבים נאנחים ונאנקים ורואים להרוס ולפרוץ עד שמגיע לעוונות ופשעים שהוא חילול השם כי אנו מחשבים מחשבות לעשות רק החיוב עול המצות אשר מוטל על צוארינו "לא לנו ד' לא לנו" אין עינינו ליה שיהי' בועד האש בקרבינו ליתן כבוד לשמו וזה לא לנו ד' אין ד' בקרבינו לא לנו אין ד' לפנינו ללחום מלחמתינו כחכז"ל "אישתרו חד חבל אישתרו תרין חבלים", פועל אדם ישולם לו וכאורח איש ימצאנו כמו "אני לדודי ודודי לי" כשם שאני לדודי כך דודי הוא לי כי אהבה חוזרת כמים פנים אל פנים על כן אמרו אכל המדות בטילות מדה כנגד מדה לא בטל" מה אמת ויציב שאמרו אם הראשונים כמלאכים אנו כבני אדם החשו החשו נדעו להבדיל בין דורות האחרונים לדורות הראשונים המה בשמים ואנו על הארץ. ושפתי לא אכלא להביא בטנא אגדה מפרי עץ חיים בכורי ראשית מוסר השכל אל הכהנים המה מורים ושופטים כי אשר הנחתי והצנתי לפניך קורא נעים הוא כי לבי ככנור יהמה ומנגן מאליו כאשר רוח צפון נוגע בו בזכרי על הקדושים אשר בארץ המה רבותי הגאונים המפורסמים בעולם ה"ה בזכרם קדוש בעמ"ח ספרי חתם סופר ובעמ"ח ספרי שערי תורה ובעמ"ח ספרי אמרי אש זכרונם לברכה עליהם אני אומר ראשונים כמלאכים שהי' אנשי שם ואנשי מופת ואנשי קודש להם היה זרוע התורה עם גבורת היראה רגליהם רגל ישרה בכל מידות שמנו חכמים וידיהם זרועות עולם כי בתורתם ויראתם וצדקתם היה מושלים בכל קצוי ארץ ובכל מדינות יצא קום אני קורא לכל אחד אתה אל ראי דאות פניך כראות פני אלקים ואני כבן אדם לאמור הלום אחרי רואי אראה להביט על חכמתכם ולהסתכל על תורתכם ולהציץ על יראתכם ליקח שמץ מאור זיו שכינתכם ואתחנן לפניכם נשמות הזכות מכוחכם שחדו בעדי ותעמדו לפני ד' ותתפללו שיאיר עיני בתורתו ואזכה ללמוד תורה לשמה ברחבת הלב אמן ואמן. ואבותי הצדיקים אשר שמכם וזכרונכם תאות נפש ה"ה אבי אדמ"ו הצדיק מו"ה מרדכי אפרים הנקרא בפי כל ר' פישל סופר זצ"ל בן הצדיק ר' זוסמן סופר ז"ל ואמי מורתי הצדקת לאה ז"ל בת החשוב וירא אלקים מכבד התורה כבוד ר' יהודה לאשברין ז"ל זכרונם לברכה אם אזכר על הצדקות ופרישות והצניעות ותמימות וישרות אשר היה בתוככם אני קורא עלי אנא כחלא בר חמרא לגבא אבא ואמא ואתחנן לנפשיכם נשמות טהורות שתעמדו לפני ד' ותבקשו מלפניו להאיר עלי פניו ליתן לי חיים ארוכים חיים מתוקים חיים טובים וימלא לי כל משאלות לבי לטובה ולא אבוש בעוה"ז ולא אכלם בעוה"ב ואזכה אני עם זוגתי תחי' לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות כאות נפשינו ואין פרץ בגבולינו

אמן ואמן. ואשתחוה לפני ד' ונותן הודאה על העבר וצועק על העתיד שיזכינו ד' ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים והערב נא ד' אלקינו את דברי תורתיך כפי ובפי צאצאינו וצאצאי כל עמך בית ישראל אכי"ר. הק' חיים בן הצדיק המפורסם מו"ה מרדכי אפרים סופר ז"ל חונה פה ק"ק מונקאטש והגליל מחנה חיים:

סימן א

שפעת שלום וברכות ורב הצלחות לראש הרבני המופלג החרוץ כמו"ה ר' גבריאל נ"י בעיר ד' שמה ק"ק מאטטערסדאורף יע"א. שאלה אודות האי צורבא מרבנן אשר לא יחפוץ לעסוק במו"מ בחנות ויבחר לנפשו להחיות עצמו בריוח על ידי לייביבליטהעק מספרי העמים זה מזה שונים שוהלביכער וגם ספרי חשק ככל אשר יחפוץ האיש או האשה להגות בהם וישלמו להמשאיל על יום יום ושאל מעלתו נ"י אם נכון הדבר לעשות אם אין בו חטא ועון או סרך עבירה ויצא בדברי תורה לחקור על הדבר:

תשובה לולא ראיתי מכתבו לא האמנתי שיעלה זאת ע"ד ירא אלקים ועוסק בתורה לבחור לו עסק כזה אשר הוא הדלת לעמק שאול ואבדון והוא הפתח של שער הגיהנם אשר הוא בארץ ר"ל מדעת כזה, טוב לבחור לילך לשקוד על פתחי נדיבים ולבקש פרוסת פת כעני בפתח כי יש לו תקוה אם ימות יראה אור פני מלך, אבל לעוסק במסחר כזה גיהנום כלה ועונותיו לא תכלינה כי מי הוא זה ואיזה הוא אשר ימלט נפשו מרדת שחת אם הוא לבדו יהגה בספרי מינות וחשק ואיך ימצא קץ לפדות נפשו אם יהי' כירבעם בן נבט להכשיל בית ישראל תמה אני וקורא בקול גדול אוי לדור שכך עלתה בימיו רבתי עם עיר התורה והיראה איך נהפכה לגפן נכריה שיוצרך בה ביכער לייע-אנשטאלט ואף גם זאת לחשוב מחשבות שיצא העגל מיד בן תורה האיש הזה אשר יעשה הלייביבליאטהעק יהיה שמו לחרפה ולשמצה וישא עליו עונות בית ישראל כי גדול חילול השם ורבה המכשלה עד שאין רפואה למכתו ע"ע והשומע ישלח ד' מלאכו לפניו להצליחו בקודש ולהיות מן המזכי רבים: ועתה באתי בקצירת אומר לראות היעמוד היתר דבר זה עפ"י דרכי תורה אשר מעלתו יצא לפתוח בזכות תחילה ואעתיק דברי מעלתו וז"ל פשיטא לי שאין כאן לפני עור בעבור שבלא ספרי חיצונים של צורבא מרבנן נמצאים כאן אחרים ונמצא בספרו מחנה חיים בשם הריטב"א שגם במרבה האיסור אין כאן לפני עור וגם בתשו' חתם סופר יו"ד סימן י"ט פוסק שם בענין מכירת בני מעים לנכרים דגבי עופות שכיחי להם אבמה"ח ולכן מותר למכור ותמהני שלא הביא מעלתו ראי' לנידון שלו שמוכח מכאן לענין פסק דאם שכיח עוד אין כאן לפני עור עכ"ל כ"ת נ"י:

מה אשיב ע"ז ההיתר שנמצאו עוד אחרים במקומו לא ידעתי להפליא הדברים אם הכוונה שיש ביכער כאילו ביד בעלי בתים אשר ישאיל להם או הכוונה שיש עוד לייעביבליאטהעק של ישראל מלבד הך צורבא מרבנן אז דבר ברור שהך צורבא מרבנן עובר על לאו דלפני עור גמור דמה לי אם ישראל זה עובר על ל"ע או הצורבא דרבנן הלא סוד זה כבר גילה הגאון מ"ל בהל' ריבית פ"ד ה"ב דאם באו שני מלוין ללוה אחד וחידש הפני משה שמלוה אינו עובר על לפני עור דאם הוא לא הלוה הי' הישראל השני מלוה והמ"ל צעק ככרוכי' דבשלמא אי לא קאי בתרי עברי דנהרא ויוכל ליקח הנזיר בעצמו ולא יהי' נעשה כלל עבירת לפני עור אבל אם יש ישראל שרוצה להושיט לו בודאי אעפ"כ אסור לישראל שני להושיט לו יען דבכל אופן נעשה עבירת ל"ע והביא ראי' לחילוק הנ"ל מתוס' חגיגה דף י"ג דאמרו ביש עכו"ם אחר שרוצה ללמדו לגוי תורה אז ליכא לפני עור אם ישראל לומדו תורה אבל לא מתרצים שיש ישראל שרוצה ללמד גוי תורה אלא בודאי דאז דיהי' נעשה לפני עור ע"י ישראל שני א"כ גם הראשון עובר עיי"ש והוא נכון בסברא ואם כן ה"ה מה שישראל שני משאיל הביכער לא נפטר האי צורבא מרבנן מלאו דלפני עור ודו"ק:

ועוד הבעלי בתים אשר יש להם ג"כ ביכער הנ"ל להלות אם ישאלו לאחד אין בידם להלות גם להשני באותו זמן ואם יהיה עוד לייהביבליאטהעק אז בזמן אחד יכשלו שני בני אדם ודין להרבות באיסור הוא אם יש לאדם זה הך חתיכת איסור והוא מוסיף עוד עליו תחת כוס אחד ב' כוסות או תחת חתיכת בשר אחד חתיכה שני' אבל כאן הוא נותן איסור לאדם אשר לא הי' כלל לו ואטו אם יש ליקח לנזיר אחד יין יהי' מותר להוסיף למכור יין שיוכלו שני נזירים לשתות והגם שיוכל להלות להשני אחר כך כאשר יחזור הראשון אבל הלא הקדימו עכ"פ יום או שבוע אחת לבוא לכפירה או לגרות יצה"ר בו יום מוקדם או דלמא בשבוע הבאה אין לו פנאי לעיין או בשבוע הבאה אשתו טהורה ולא יבוא להיות שוחט ילדים ובשבוע זו טבעו נטוי' לעיני השטן כי אשתו טמאה וכדומה לאלף דברים אשר יש בהקדימה עון גדול מאוד כמובן:

ואף גם זאת מי יגיד לו אם הב"ב ילוו הביכער שלהם לכל איש ואשה אם בספרים הקדושים הוי הדין אסור לקרות בס' חבירו שלא מדעתו יען שיש חסרון כיס ע"י שידים ממשמשין בו ולא אמרינן ניחא לי' לאינש למיעבד מצוה בממוני' מכ"ש דאיכא חזקת כשרות של ישראל שלא יהי' ניחא לב"ב להלות לכל מי שירצה לאבד ממונו לכל איש ואשה אשר ירצו לילך אחרי מראות עינים לראות דברי חשק וחמדת בשריות ובודאי האי צורבא מרבנן מחטיא רבים ואפילו אם יש עוד ביבליאטהעק מי יודע אם לא ימצאו

אנשים או נשים אשר שם יכלמו מעונותיהם ולא ילכו לשאול ומצורבא דרבנן ילכו לשאול כי יחפה עליהם מחמת קרבות המשפחות הלא אני בקי בעיר הזאת ומבין דרכים הגם שיהיה זה לפלא לפני כל שומע ודל"ב:

אך האמת אגיד הכי לגנוב את לבבי בא מעלתו נ"י הלא בזכות אבותי ורבותי ז"ל ידעתי גם ידעתי את הנעלם כי לא רעה זה כרעה זה הלא אדני המינות ויסודות אפיקורסת שערי מחשבות זרות אשר מרחיקים בני ישראל מד' מתורתו ויראתו נפרדים ומובדלים זה מזה מאוד הביכער אשר מביאים הבילדונג יפעלו נוראות פעם כפירה בד' פעם כפירה בבריאת עולם פעם בהשגחתו ופעם בכלל המצות ד' ונביאיו המה רק חכמים בעיניהם יודעי העתים ומגדילים עונות לשמים שמשווין משה לגדולים מיסדי שאר דתות ומספרים בגנות האבות ודוברים עתק על דוד הע"ה והוגים השם באותיותי' ורבבות דעות זרות ונפסדות שונים זה מזה צפונים בם ואיך יקבל הצורבא מרבנן על נפשו שלא יהי' בביתו כי אם הבוך אשר יש לללייעביליאטהעק שיש לנכרי בעירו מחשבה זאת מזימה היא להכשיל בית ישראל וראוי לנדות האיש ההוא אם לא ישוב מאולתו כי אין בוך אשר אין בו קבר פתוח לבני התשוקה והתאוה כי ספרים כאלה מבעירים האש ואת הגחלת על מזבח היצה"ר יטמינו תחת שפתי זרה של הזונה או של בן פריץ חקירות האפיקורסת ודיעות המינות להתיר כל האיסורים ולאמר לא פעלנו און גם ספר קורא הדורות שנקרא גשיכטע לא ימצא שלא יבוקר בו מומין על האבות ולהג הרבה על הנביאים כולם ספרי מינות המה שומר נפשו ירחק עצמו מהם ובפרט להשאיל לאחרים ואם ישאל שאלת חכם הלא רבנים יושבים על מדין על כסאות אשר מלפנים גדולי עולם ישבו שם והוגים בספרים כאלה יום יום ומלמדים אותם גם לתלמידיהם אל יתמה על החפץ מקום המשפט שמה הרשע כולם שלוחי דיצה"ר והקב"ה יודע מחשבתם וחזי מה עלה בימינו הלא המה עוכרי ישראל מבקשי סימינאריום והוא מעט מאשר יש בלבם ד' יודע מספר כולם: סוף דבר הכל נשמע אם אמרו חכז"ל על פסוק "תשב באחיך תדבר בבן אמך תתן דופי" אם דברת בעשו שהוא אחיך סופך בבן אומתך זה משה רבן של כל הנביאים עכ"ל ועי' בתנחומא פקודי א"כ בלבו יבין להוכיח לבן תורה ההוא שיתפלל לד' שיפרנס אותו בהיתר ולא באיסור וכה יתן ד' לידידו שינה בנחת ובחדוה יערוך ד' שתי שולחנות לכל למודי ד'. הד"ש הק' חיים סופר:

סימן ב

נעימות ד' על ראשים קצינים ונכבדים העומדים על סולם התורה והעבודה וישאלו בדבר ד' בק"ק פלוני ג"י ד' עמכם. מכתבכם מעב"ד הגיעני ושמחתי כי לא אלמן ישראל שבכל

עיר תל"י יצא החלוץ לפני ד' למלחמה נגד המחרפים מערכות אלוקים חיים ד' עמכם גבורי החיל שלא יצר צעדכם וישלח מלאכו לפניכם להצליח אתכם בכל אשר תפנו אך בד' תבטחו כי לא יפלא מד' דבר להושיע ואל תפחדו ואל תערצו כי לא יבושו כל הבוטחים בו באמת וטרם אענה על משאלותיכם אודיע אתכם יקירי נפשי אשר שמענו ונדעם ידוע תדעו כי המחדשים הקאהרטעמפל המה סוסי אש ורכב אש של היצה"ר כי בהם יצא למלחמה כנגד הדת ואמונת ישראל ורבים חללים הפיל יום יום המחדשים המה חכמים להרע ידעו כי בני ישראל רעבים להשיג כל חמדת ותשוקת הגוף וגם ירדפו להשיג עושר וכבוד רק הדת הפריד כי נצח ישראל לא ישקר באמונתו והשליכו אחרי גיווים כל הצלחה כי לא יוכלו להחליף דתם בדת אחרת והרשעים והחטאים בנפשותם האלה העמיקו עצה להפיל חיל הדת וחומת האמונה יחדיו וישראל לא ידע ועם ד' לא יתבונן כי בנפשם הוא בקטן החלו ובגדול כלו ואגלה הסוד אשר בלבבם הסתירו שיצאו אנשי בליעל שלוחי יצה"ר להדיח בית ישראל וזה אשר זממו הבית הזה אשר הוא בית מקדש מעט לבני ישראל הוא יתרומם בהוד והדר להיות כהיכל בנוי באבני גזית ומשוח בששר יש לכסף מוצא ודי זהב רק יתהפך דמות בנינו ותואר הדרו כהיכל שאר עם ולשון במגדלים פורחים באויר למעלה ראש בחלוני שקופים אטומים שערים ינשאו קטן וגדול שם יהי' כמו שעושים שארי דתות ובפנים חדרים ימלאו אשר יבואו בו כהני במות ונביאי שקר הוא המורה שקר ודולג על המפתן הקול יהי' נשמע בבית ה' לא בקול נעים זמירות ישראל כשנות דור ודור רק בקול ענות שירי עבודת שארי אומות הבימה היתה למטה תהי' למעלה שיהי' למופת אצל הארון כמו שעושים כל העמים המנגנים ילבשו בגדי זרים לבנים וגם שחורים כמו שעושים ביתר הדתות הקאנטור עוכר הגדול עם המנערים מן המצות יעמדו גבוה מכל העם בעין אחד למעלה לעזרת נשים ועין אחד למטה על השועלים מחבלי כרם ד' צבאות ישתחוו בכריעות שונות אחת ואחת ושתים אחת ושלש אומרים שמע שמע מודים מודים מודים רק לא אחד ימצא בלבו ושפתו לא נראה כזאת מלפנים בישראל. ידברו בחיתוך התיבות וישברו הקולות לא בקול ד' בכח רק בקול ענות שאר עבודת גוי וגוי אלף תמורות וחליפות שונות זה מזה הן בהקפות הן בקריאת התורה הן בהוצאת ס"ת שיהיה כדמות פסל ומסכה ישנו הלוית המת ישנו עשיית החופה מי יודע לספור תל תלפיות שאלי' יפנו להתדמות לשארי דתות אין מספר למו שאל לפושעים ויגידו לך לכופרים ויאמרו לך והילדים רכים מעוטי ימים יגדילו לא ראו רק עבודה זאת ויבואו לראות גם עבודת הגוים אשר יושבים בקרבם יראו וכן יתמהו הלא ככל הגוים בית ישראל כאשר אנחנו עושים פה בית אלקינו כן כל עם

לאלהיו ידרוש וכאשר תאוותם יבא בהם לתשוקת האיש וחמדת בשר או לעושר וכבוד וימצאו שם ישראל מפריד שלא להשיג מאויהם אז חיש קל מהרה ואמר הנער למה תהי' מריבה ביני וביניכם נהי' לבשר אחד נהי' לגוי אחד בארץ כי אלהיך אלהי ועמך עמי הרחיב ד' לנו ומצאנו מים. כי מאז אשר החלו בני ישראל לשנות היכלות האלה רבו יום יום למאות ולאלפים אשר מפירים התורה ויעקרו המצות. הדור אתם ראו מי עשה זאת ומי פעל כאלה, רק הקאהרטעמפלען אשר השוו בית ישראל לכל העמים ונביאי השקר הפרעדיגער מזה תדעו להבדיל אתכם מן בהכ"נ כאלו כל באיה לא ישיגון אורחות חיים, ועתה אשוב על שאלתכם אשר שאלתם הראשי העדה רוצים לוותר ולקיים בכל עוז שלא להתפלל בקאהר אם תכרתו ברית עמהם להיות לעם אחד ושאלתם אם לא גדול השלום לילך בבהכ"נ שיש מגדלים ובימה למעלה ולהתפלל שם אחוה דעתי אתכם. אמנם כן גדול השלום ששמו של הקב"ה שלום והכהנים יחתמו בשלום ברכתם ואין כלי מחזיק ברכה אלא השלום בכל זאת תדעו יש שלום אשר מלאכי שלום מר יבכיון וארואלים חוצה יצעקו השלום שהאדם יוותר מממונו ומכבודו ומכל מחמדי הגוף בעבור להחזיק השלום אך לאמור הרימותי ידי לד' אם אקח מכל אשר לך השלמת הנפש והצלחת הנשמה בשרירות לבי אלך ושלום רשעים אראה על זה נאמר לשלום מר לי מר מי הוא זה ואיזה הוא אשר מלאו לבו לאמור אראה לבלע את הקודש אביט להכניס צלם בהיכל שלום יהי' בימי מי הגבר אשר יעיז בהותו לאמר אמעל מעל בד' רק שלום יהיה לו אין שלום אמר ד' לרשעים ואם כן איפוא איך אוכל לראות ברעה לאמור קשר לכל אשר יאמר העם קשר להסכים עמכם לעשות שלום להתיר הבימה למעלה אשר מפורש ברמב"ם ובש"ע שתהיה בתוך הבית ולהתיר ששליח צבור יעמוד בשכמו גבוה מכל עם ובגמ' כתיב היורד לפני התיבה במג"א [סי' צ'] ע"ש ממעמקים קראתיך או לכנוס בבהכ"נ בנוי במגדלים אשר מבואר ברמב"ם וכדומה לזה ומה בצע הלא נפעל הכנה דרבה לקאהר ולכל טומאות בני ישראל ולכל פשעיהם אם תלכו שמה אז גם לקאהר תתנו דעתכם כי דרכו של יצה"ר היום אומר לו עשה כך למחר עשה כך עד שאומר לו לך עבוד ע"ז כנודע מחכמז"ל למה לזה תשאלו לשמי חלילה לי להסכים וחלילה לכם לעשות כזאת טוב להרחיק מעליהם כמטחוי קשת טרם שיתנגפו רגליכם טרם יחשך מאור עיניכם תדעו כי גם קול דמי בניכם ובנותיכם יצעקו אל ד' ברוב ימים ויאמרו אבותינו אכלו בוסר אמותינו אכלו בשר בניהם כי מכרנו ביד הצר הצורר את אמונתנו ואת דתינו ואין לאל ידינו לעזוב דרך רשע:

אוהבי שלום זאת עשו וחיו תבקשו שלום תפילו רחמים ותחנונים לפני ראשי עדה שיתאחדו עמכם להסיר מגדלים ולשנות הבימה כי הלא אין עבירה אם יהי' הבימה באמצע ואין עון אם יהי' בהכ"נ בלי מגדלים אבל יש חטא ופשע להיות כאלה ואם נפשותם לא יפחדו ונא ירעדו בעבור אמרות טהורות חכמינו יאמינו לכם כי אתם קשורים בלב ונפש בדברי חכז"ל ויקיימו ראשי העדה ואהבת לרעך כמוך שלא להתגולל על אחיהם וליקח מהם מנוחת הנפש ושלימת הנשמה תרבו תפלות ובקשות לפניהם אולי ירחמו עליכם למלאות משאלותיכם:

אך אם גם באלה לא ישמע אליכם אל תראו כי ד' ילחם לכם נגד הצר הצורר אתכם חלוצים תעברו לפני ד' למלחמה החלש יאמר גבור אני והקטן יהי' לאלף עברו משער לשער והציגו במשפט לפני המלך והשרים כי הן לצדק ימלוך מלך הוא אדונינו מלך ד' ירום הודו אני הגבר ראיתי בעיני שאוהב היהודים אשר יחזיקו באמונת אבותיהם ותורת חכמיהם ולמשפט שרים ישורו כל שרי המדינה עבדי המלך לא יעותו לאדם בריבו הן בעניני הגוף הן בעניני הדת וד' יתן אתכם לחן בעיני המלך והשרים:

ואני תפלה לפני אלקי ישראל שיעשה שלום ביניכם שיהפך הלבבות החוטאים בנפשותם שידעו כי גם הם זרע קודש בני אברהם יצחק ויעקב אשר ד' בחר בהם להיות לו עם סגולה בארץ ויתנו ללב כל העמים ילכו איש בשם אלקיו ואנחנו בשם אלקינו נלך להיות בני ציון מצויינים עברים אנחנו ישראלים אנחנו יתמו חטאים ולא יתמו חוטאים רק ימלאה הארץ דעה. דברי הדש"ת הק' חיים סופר:

סימן ג

כתיבה וחתימה טובה להרבני החרוץ ידיו רב לו בפלפול כמו"ה ר' חיים פנחס נ"י מק"ק בידקוויטיץ. כעת אשר באתי בחזרה תל"י ממרחץ קארלסבאד ופניתי מעמלי מעט עברתי בין בתרי ח"ת אשר כתב לי והגם שמודיע לי שהוא תלמידי לא אוכל לזכור אי' למד אצלי ובכל אופן אשיבהו על דבריו ואשר חנני אלקים בזה הענין בעזה"י:

וטרם שאודיעהו אשר נראה לי ליישב דברי הטור והב"י באו"ח סימן א' אמרתי להקדים דברי כ"ת נ"י בקיצור ומה שיש לי לפלפל ולהשיג כחכז"ל בהלל וכל אשר יתן ד' בפי אותו אשמור לדבר:

הנה הטור סימן א' כתב שיש לומר בסדר איזהו מקומן יה"ר כאלו הקרבתי אשם אבל בחטאת לא ואמר יה"ר כאלו הקרבתי חטאת והב"י הביא ראיה מגמ' נדרים דף י' דאשם בא בנדבה דר"י אומר חסידים הראשונים הי' נודרין עצמן לנזיר כדי להביא קרבן יעו"ש והמ"א בס"ק י"א הרעיש העולם הא נזיר מביא חטאת ולא אשם וחסידים התנדבו להביא

חטאת וא"כ יאמר יה"ר כאלו הקרבתי חטאת אבל אשם לא התנדבו דהא אשם אינו בא אלא אם נטמא הנזיר ואין בידם לטמאות עצמן דיעברו על ל"ת ועוד דאז יהי' חיוב ולא נדבה כמבואר שם:

ועל זה יצא כ"ת נ"י והביא דברי הגאון מפוזנא שרמז המג"א שאי אפשר לומר שהביאו חטאת לכפר דהא חטאת נזיר אינו מכפר ולכן אי אפשר לאומרו על חטא אחר אבל אשם נזיר דבא לכפרה וכשאמרו מתכפר על חטא אחר יעו"ש והמתיק מעלתו דברי הגאון דבמשנה בנזיר האומר אהא נאה נזיר ופריך הגמ' מילתא דעבירה ואמרי' לי' נאה ומשני אין אפילו לר"א הקפר דאמר נזיר חוטא ה"מ נזיר טמא אבל נזיר טהור לאו חוטא ובתוס' בד"ה ואמאי הסביר הגם דאפילו נזיר טהור הוה חוטא שציער עצמו מן היין מכל מקום המצוה רבה על החטא כמו המתענה בשבת שעשה מצוה וצריך למיתב תענית לתעניתו ולכן הוה נאה יען דזכיותיו רבו על חטאתיו וא"כ אין חטאו בא לכפר וקשה א"כ מה הועילו שנדרו בנזיר (והוא באמת קו' מג"א על הגאון) אלא בוודאי שחשבו שאם יטמאו יבואו חטאת עוף שחטאת עוף בא על הספק כמבואר בגמ' נדרים דף פ"ג וכי תאמר מהכ"ת יהי' נודרין בדבר שנקראו חוטאין דנזיר טמא נקרא חוטא לק"מ כיון דהי' חסידים ומבקשים להביא קרבן חטאת עוף להתכפר בו בודאי לא יתחרטו וקשה למה לא אמרו בגמ' שנדרו בנזיר שאם יטמאו יבואו גם אשם אלא וודאי דאשם לא מכפר דוכפר אצל חטאת כתיב והם הי' מבקשים כפרה וחטאת עוף שבא לכפר יכפר חטא שלא ידוע להם וא"כ שפיר אמרוה חטאת וסיים וז"ל אלמא משמע דאשם בא בנדבה וא"כ שפיר יאמרו יה"ר אאשם בלא לשון ס' כדעת הטור וא"כ ממילא נשמע מזה דאם יש לאדם ספק חטא יכול לומר יה"ר אם נתחייבתי חטאת שיהא זה כאלו הקרבתי חטאת היינו חטאת העוף כמו שהי' עושין חסידים הראשונים עכ"ל:

ישמע מעלתו נ"י דבר זה אינה נכנסת באוזן שומעת דתכלית חסידים הראשונים הי' לבוא לידי חיוב קרבן הגם שיוכלו להיות פטורים דוגמא שספרו חכז"ל ברכות דף ל"ה ע"ב אר"י משום ריב"א בא וראה שלא כדורות ראשונים דורות אחרונים דורות ראשונים הי' מכניסין פירותיהן דרך טרקסמין להתחייב במעשר ודורות אחרונים מכניסין פירותיהן דרך גגות לפטרן מן המעשר יעו"ש וכן ספרו חכז"ל כאן בנדרים שחסידים ראשונים הי' מתאוין לבוא לידי חיוב קרבן והתנדבו בנזירות אבל לחשוב מחשבות להיות נטמא אשר נקרא חוטא כדי להתכפר על שאר עבירות הוא תאוה למצוה הבא בעבירה בשלומא להיות נזירים טהורים הגם שנקרא חוטא קצת ע"ז נוכל לומר כיון שזכיותיו מרובים בזה מעונותיו כמבואר בתוס' וגם תכליתם להתחייב קרבן לא נקרא מצוה הבא בעבירה דהא

הזכיות הם גדולים מהחטא והראי' דאין החטא גדול על שציער עצמו מן היין דהא אין מביא קרבן אשם על זה ועיין תוס' נזיר דף י"ט ד"ה המצער אבל להיות נזיר טמא שמביא אשם שטמא ראש נזרו חלילה שיתאוו לזה חסידים הראשונים והקב"ה קורא לנזיר טמא חוטא אפילו לת"ח ח"ו על שלא נזהר מטומאת המת מכ"ש מי שמצפה להיות נטמא חס מלהזכיר ועוד שהם היו חסידים אשר הקב"ה רגלי חסידיו ישמור שלא יבוא להם בשוגג טומאת מת וא"כ כל יגיעתם לריק ח"ו ועוד להיות נזיר טהור שהוא בידו לקבל נקרא נדבה אבל להיות נטמא בשוגג שזה הקרבן חטא אינו בידו להביא לעולם וא"כ לא מקרי נדבה והבן זה ומה שהקשה למה לא נקט הגמ' אשם ג"כ לק"מ דחטאת יביאו בוודאי בין ישלימו בטהרה ובין בטומאה אבל אשם הוא רק אם יטמא ודו"ק והי' לי להאריך בדברי תוס' נזיר דף כ"ב אבל אין רצוני להאריך:

ועתה אכתוב מה שנלפענ"ד לבאר דברי הטור והב"י בעזה"י דהמפרש בנדרים כתב וז"ל לפי שאין הקב"ה מביא תקלה על ידיהן כלומר שהן מתייראים שלא יעשו שום חטא ורוצים להביא קרבן להתכפר עליהם לפי שאין הקב"ה מביא תקלה על ידיהם מה היו עושין כדי שיתחייבו קרבן שאין מביאין קרבן חטאת אלא על חטא ממש ענין אחר לפי שאין הקב"ה מביא תקלה על ידיהם שאין באין לידי שום תקלה ושום חטא שיתחייבו קרבן חטאת עכ"ל ומפי' ראשון הקשה המג"א דמשמע דלא כהגאון מפוזנא אשר חידש דקרבן נזיר אינו מכפר דמכאן משמע שרוצים להביא קרבן להתכפר ונדרו בנזיר וצע"ג: ונלע"ד לבאר בעזה"י דעת המפרש בנדרים והוא דלכאו' יפלא איך יכפר הא בעי ידיעה בתחלה כאשר מבואר בשבת ע"א וכמו שהקשה המג"א אח"כ על נוסחת הב"ח ומצאתי שבספר שב יעקב סי' ב' האריך להפליא בזה על המג"א שעלה להדחות דברי הגאון מפוזן ועכ"פ הקו' גדולה וצע"ג:

אמנם רוח אחרת בעזה"י בדעת המפרש הנה חסידים הראשונים הי' קדושים אשר הקב"ה שמר רגליהם שלא יכשלו בשום חטא ועון יען וביען שהם מתייראים שלא יעשו שום חטא אז גם הקב"ה רגלי חסידיו ישמור ואינו מביא תקלה על ידם דמצינו מי שחוטא בשוגג ובלא דעת נקרא תקלה כמבואר בגמ' חולין דף ה' ע"ב דמסופק הגמ' ר"י ור"א דאכלו משחיטת כותי תהי בה ר' זירא לא שמיע להו דאי הוה שמיע להו הוו מקבלי לה או דלמא שמיע להו ולא קבלוהו הדר פשיט לנפשי' דמסתבר דשמיע להו ולא קבלוהו דאי ס"ד לא שמיע להו ואי הוה שמיע להו הוה מקבלי היכן מסתייע מילתי' למיכל איסורא השתא בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידם צדיקים עצמן לא כ"ש, רש"י בד"ה היכי מסתייע וז"ל האיך יגרוס שום שטן ע"י שוגג שום דבר עון עכ"ל:

נמצא מבואר דאפילו לחטא בשוגג לאכול משחיטת כותי בישראל עומד ע"ג אשר ר"ג וב"ד אסרו ור"י ור"א לא הי' שומעים ואי הוו שמעו הוו מקבלי גם זה נכלל בשם תקלה לצדיקים אשר הקב"ה ישמור רגלי חסידיו כן הי' תפלת רחבה"ק פ"ד דברכות שלא יארע תקלה על ידו יעו"ש:

והרמב"ן כתב בפ' מטות על פסוק עבדיך נשאו את ראש וגו' לכפר על נפשותינו וז"ל לאמור הנה השם עשה תשועה גדולה על ידינו שלא מת במלחמה אחד מכל אנשי הצבא אשר בידינו ולא הוכה בחרב שיפקד מן הצבא ולפיכך אנחנו חפצים להקריב קרבן ד' המציל אותנו לתת לו כופר נפשינו אשר פדה אותנו ממות ובמלחמה מידי חרב עכ"ל א"כ מצינו בתורה כאשר ראו שרי אלפים ושרי מאות שלא מת אחד מכל הצבא וגם לא נהרג אחד במלחמה שזה רק השגחה מן הקב"ה התנדבו להקריב קרבן ד' לתת כופר נפשו על זה שהקב"ה פעל עמם חוץ מדרך הטבע ואותו הנדבה נקרא בתורה "לכפר על נפשותינו" קרבן ה' והבן:

ועתה מתוק מדבש פי' המפרש חסידים הראשונים הי' מתייראין שלא יעשו שום חטא עד שהי' חסידים גדולים אשר הקב"ה רגלי חסידיו ישמור שלא יהי' אץ ברגלים חוטא נפשו וחפצו להביא קרבן להתכפר עליהם על חסד ה' אשר שומר נפשם שלא יבוא דבר תקלה שהוא מעשה עבירה בשוגג או מעשה עבירה בלא דעת כמעשה דר"י בשחיטת כותי גם בלא דעת נפש לא טוב "חטאתי כי לא ידעתי" ולכן רצו להביא קרבן לפי שאין הקב"ה מביא תקלה על ידם ומה הי' עושים להתחייב קרבן ואם אמנם אפשר שהרהרו בעבירה אשר כמעט אין אדם ניצל מזה הלא אין אדם מביא קרבן אלא על חטא ממש נדרו בנזיר שיתחייבו בקרבן חטאת שלא ירויחו ממעשה ניסים אשר הקב"ה שומרם שלא ישגו ויתחייבו קרבן חטאת א"כ הי' רק נדבה ליתן בזה תודה והכרה לד' וקרבן כזה ל"צ ידיעה בתחילה כי לא חטאו באמת רק חפצו לכפר עליהם על הנס שלא חטאו ודו"ק:

אך א"כ קשה אין לדבר סוף שהלא נעשו נזירים והי' יכולין לשגות להיות נטמאו בשוגג והקב"ה הצילם ויצטרכו תמיד להיות נזירים לכפר על נפשותיהם שהקב"ה שמרם מן החטא שלא יהי' נטמאו וכי ראוי להגדיל הנס להשליך על ד' שלא די בזה שהקב"ה מציל אותם מן החטא אשר התורה הטילה על האדם אלא שאסרו איסור על נפשם לקבל נזירות כדי שהקב"ה יוסף להגדיל עמם לעשות ניסים שלא יארע דבר תקלה על ידם לטמאות את ראש נזרם הכי חסידים הראשונים הי' סומכין ע"ז שהקב"ה יפליא לעשות עמהם: אמנם לק"מ דאם נזיר נטמא מביא אשם לכפר עליו כי בזה נשתנה נזיר טמא כנגד נזיר טהור שנזיר טמא מביא אשם והתנדבו אשם כי אשם יכול אדם לנדב א"כ

אין סומכין בזה על הנס וא"כ שפיר הביא הב"י ראי' מחסידים ראשונים שחטאת אי אפשר בנדבה רק להתחייב בו ע"י נזירות אבל אשם ג"כ יכול אדם להתנדב דאל"כ לא הי' חסידים מגדילים הנס שד' ישמור אותם שלא יארע תקלה על ידם להיות נזירים טמאים רק ישארו בנזר שמן קודש והבן:

ומה שנפלא בעיני שלא כתב אחד מן האחרונים אשר כבר כמוס בלבי כדת לעשות שתחת אשר יאמר בפה יהי רצון כאלו הקרבתי חטאת או כאלו הקרבתי אשם יהרהר בלבו תיבות אלו יה"ר כאלו הקרבתי חטאת ויה"ר כאלו הקרבתי אשם אז אם באמת חייב אז הרהור כדבור דמי (דהא הוא אונס שלא יוכל לקיים ממש והתודה בפה דשמא יהי' כחולין בעזרה אם אינו חייב חטאת או אשם) ואם באמת אינו חייב אז הרהור עבירה לאו כמעשה דמי וירא און ולא יתבונן ואני מבני מדינה עליונה שאומרים פרק איזהו מקומן כסדר ורק חקרתי מאז להרהר יה"ר בכל מקומות ויאמין לי כ"ת נ"י שאני טרוד מאוד ולא אוכל להאריך דברי הד"ש הק' חיים סופר:

סימן ד

שפעת עזרת ד' על ראשי גברים הלוחמים בעד עם ד' ה"ה גבירים וחשובים כבוד הקצין ר' יעקב הירש בינעט נ"י ואחוזת מרעי' כבוד הקצין ר' דוד קרוים רה"ק בגליל שערקע והקצין ר' יעקב קאהן רה"ק בגליל קישהאנטע והקצין ר' אלחנן שלעזינגער רה"ק בגליל ראטקאע נרם יאיר וד' עמהם. גלילות ידכם קבלתי מר לי מר לשמוע כזאת בישראל שרב צריך לעמוד על מגדול ד' להיות צופה לעצור בעם וללחום מלחמתם מלחמות ד' כנגד הצר והשונא הוא היצה"ר המסית ומדיח אנשים אשר שחה לעפר נפשם ודבק לארץ בטנם אבל שרב בעיר יתהפך כחומר חותם להחזיק ידי עוברי עבירה לסדר קדושין לכהן הנושא את הגרושה אין רב זה כי אם מערב רב ואוי דור שכך עלה בימיו שיעלו שועלים מחבלים כרם ד' צבאות:

ואשר שאלתם עבדי ד' לשלוח צייגניסס אם איש כזה ראוי עוד לעמוד לשרת בקודש להורות עם ד' דרכי ד' ראו להשתדל שהמעשה הרע הזה עם שאר המעשים אשר ספרתם יקובל בב"ד של שלשה רבנים או לומדים:

ואני אשלח לכם פה פסק להראות גם לפני עמים ושרים את המעשה הרע הזה כי גדול העון עד לשמים וגם הם השרי המדינה ישפטו איך יהי' איש רב ומורה שבמאמר פיו יצאו ויבואו בני ישראל לסמוך אם ואמר שהמאכל כשר או טריפה אם הוא הוחזק לעבור על לפני עור ולהחזיק ידי עוברי עבירה כל כח של רב ומורה הוא חזקות כשרות ונאמנות

שלא יכשל לאיש ולא יפסיד לאיש חינם ואם הוא חשוד להכשיל ולסייע להעוברים הדת מי ומי יסמוך עליו ועל מדברותיו זה הכל שהיה בידו לעשות לעזור לכם:
אך ליתן כתב בלע"ז שאסור לשמוע מפיו תורה וליקח ממנו הוראה הקשיתם לשאול עד שיבוא גביות עדות כדת של תורה וכפי חק הש"ע ד' יהי' בעזריכם לחיות בצדק ובמשפט על האמת והשלום. דברי הדש"ת החותם בברכת אהבה רבה לכל עבדי ד' הק'
חיים סופר כהן אסור לישא גרושה לאשה שהוא לאו מפורש בתורת ד':
בתורה ס' ויקרא פ' כ"א פסוק ז':
אשה זונה וחללה לא יקחו ואשה גרושה מאישה לא יקחו כי קדוש הוא לאלקיו:
הרמב"ם בס' המצות מצות ק"ס שהזהיר הכהן שלא יקח גרושה והוא אמרו ואשה גרושה מאישה לא יקחו וכל זמן שיבוא עליה חייב מלקות עכ"ל: הרמב"ם במנין מצות ק"ס וז"ל שלא יקח גרושה שנאמר ואשה גרושה מאישה לא יקחו עכ"ל:
הרמב"ם פי"ט מהל' סנהדרין הלכה ד' כ' וז"ל כל ל"ת שבתורה שאין בהן לא כרת ולא מיתת ב"ד שלוקין עליהן קס"ח ואלו הן, סימן קנ"א כהן שקדש גרושה ובועלה עכ"ל:
הרמב"ם פ"כ מה' א"ב ה' י"ג וז"ל מי שבא בזה"ז ואמר כהן אני אינו נאמן ואין מעלין אותו לכהונה על פי עצמו לקרוא בתורה ראשון ולא ישא את כפיו ואל ואכל בקדשי הגבול עד שיהי' לו ע"א אבל אוסר עצמו בגרושה זונה וחללה ואינו מטמא למתים ואם נשא או נטמא לוקה והנבעלת לו ס' חללה עכ"ל ועיין במ"ל שם:
הרמב"ם פ"ב מה' יבום ה' י"ט וז"ל נתקדשה לאחר לא נאסרה על יבמה אלא נותן לה הזר שקדשה גט ויבמה מייבם או חולץ ואם הי' יבמה כהן שאינו יכול לישא גרושה תצא מן הזר בגט שלא יהיה חוטא נשכר עכ"ל:
הרמב"ם פי"ז מה' א"ב ה' א' וז"ל שלש נשים נאסרו על כל הכהנים גרושה זונה וחללה ועל כה"ג ארבע, ה' ב' וז"ל כל כהן שנשא אחת מהשלש נשים אלו בין גדול בין הדיוט ובעל לוקה עכ"ל:
הטור בא"ע סימן ו' וז"ל כהן הדיוט אסור מן התורה בגרושה זונה וחללה ואסור בחליצה מדרבנן לפיכך אם עבר ונשא ס' חלוצה אין צריך להוציא אבל גרושה אפי' אינה אלא ס' גרושה צריך להוציא עכ"ל:
שו"ע סימן ו' וז"ל כהן אסור בגרושה זונה וחללה ואסור בחלוצה מדרבנן לפיכך עבר ונשא ס' חלוצה א"צ להוציא אבל גרושה אפילו אינה אלא ס' גרושה צריך להוציא עכ"ל:

ספר החינוך להרא"ה סימן רס"ח וז"ל שלא ישא כהן בין גדול בין הדיוט גרושה שנאמר ואשה גרושה מאישה לא יקחו ונוהגות בכל מקום ובכל זמן ועובר עליה ונשא ובעל אותה חייב מלקות עכ"ל:

הרמב"ם פ"א מה' נערה בתולה ה' ז' כ' וז"ל האונס שעבר וגירש כופין אותו להחזיר ואינו לוקה מתה גרושתו קודם שיחזירנה או נתקדשה לאחר או שהי' כהן שאסור בגרושה הרי זה לוקה שהרי עבר על לאו ואינו יכול לקיים עשה שבה עכ"ל:

הרמב"ם פט"ז מה' סנהדרין ה' ו' כ' וז"ל אין צריך שני עדים למלקות אלא בשעת מעשה אבל האוסר עצמו בע"א יוחזק כיצד אמר ע"א חלב כליות הוא זה כלאי כרם הם פירות אלו גרושה או זונה אשה זו ואכל או בעל בעדים אחר שהתרו בו ה"ז לוקה אעפ"י שעיקר האיסור בע"א עכ"ל: כהן שנשא גרושה עובר בכל ביאה וביאה שבועל אותה ג' לאוין המפורשים בתורה ואלו הן:

א) ואשה גרושה מאישה לא יקחו. ב) לא יחלל זרעו. ג) לפני עור לא תתו מכשול.

הרמב"ם בס' המצות סימן ק"ס וז"ל שהזהיר הכהן לא יקח גרושה והוא אמרו ואשה גרושה מאישה לא יקחו וכל זמן שיבוא עליה חייב מלקות עכ"ל:

במס' קידושין דף ע"ח אר"י כה"ג באלמנה לוקה שתים אחת משום לא יקח וא' משום לא יחלל כ' רש"י וז"ל וה"ה להדיוט בגרושה חללה זונה דמגמר גמרי' להדדי מה כאן זרעו חולין אף להלן זרעו חולין הלכך בכהן הדיוט נמי איכא לא יחלל עכ"ל. וכן הרמב"ן וראב"ד והרז"ה וריטב"א כ' דלוקה שתים חוץ מהרמב"ם דפסק לוקה אחת:

הרמב"ם בסה"מ סימן רצ"ט על לאו דלפני עור לא תתן מכשול כ' וז"ל ולאו זה כולל ג"כ שיעזור על עבירה וסיבב אותה כי הוא יביא האיש ההוא לעון ובעזרתו הכשילו וחזר עוד ויפתהו ויעזרהו להשלים עבירתו או יכין לו סבת העבירה ומאלו פנים אמרו במלוה ולוה בריבית ששניהם יחד עוברים על לפני עור לא תתן מכשול כי כל אחד משניהם עזר את חבירו והכין לו להשלים העבירה ודברים רבים מזה המין יאמרו בהן עובר משום לפני עור עכ"ל:

בנודע ביהודה ח"ר א"ע סימן פ' אות א' כ' וז"ל ואומר אני הרי הכהן השולח לו לקדש גרושה מלבד הלאו שעובר מצד עצמו עובר ג"כ על לפני עור שהרי גם הגרושה מוזהרת עליו ואם כן כהן המקדש גרושה מלבד שעובר מצד עצמו עובר ג"כ אלפני עור שמכשיל אותה להעביר הלאו וכששולח לקדש לו גרושה הרי שולחו להכשיל האשה א"כ שלחו לעבור על אלפני עור כמו בריבית עכ"ל:

ובתשו' ר"ע איגר סימן קצ"ד בד"ה והנראה כ' ג"כ וז"ל והנלענ"ד כהן שמקדש גרושה מלבד הלאו עצמו עובר ג"כ על לאו דלפני עור שמכשיל אותה והיא ג"כ עוברת על לפני עור דמכשלת אותו וא"כ השליח עבר על לפני עור אף שהכהן הי' יכול לקדשה בעצמו דהא אלו קדשה בעצמו הי' הכהן עובר על פני עור ולא פקע חיובא דלפני עור מן השליח עכ"ל:

כהן שנשא את הגרושה בנים שנולדו להם אם זכרים המה אז גם בני בניהם חללים נושאים גרושה ומותרים לטמא למתים ואינם נושאים כפיהם לדוכן ואינם עולים לס"ת ראשון כלל גדול שהם כזרים. ואם הם נקבות אסורים לישא לכהן רק בת הבת מותרת לכהן והכהן הנושא את הגרושה הוא צריך לפדות בנו שנולד לו מן החללה. הטור באה"ע סימן ז' וז"ל איזה היא חללה זו שנולדה מאיסורי כהונה כגון כ"ג שבא על אלמנה או כהן הדיוט שבא על הזונה או על הגרושה הולד חלל ל"ש הוא זכר או נקבה והיא עצמה נתחללה בביאתו משהערה בה עכ"ל:

בשו"ע סימן ז' סעיף י"ב וז"ל איזה חללה זו שנולדה מאיסורי כהונה כגון כהן הדיוט שבא על הזונה או על הגרושה וכה"ג שבא עליהן או על האלמנה או שנשא בעולה ובא עליה הרי אלו נתחללו לעולם ואם הוליד ממנה בין זה שחללה בין אחר הולד בין שהוא זכר בין שהיא נקבה חלל והיא עצמה חללה בביאתו משהערה בה עכ"ל:

בטור שם סימן הנ"ל וז"ל חלל שנשא כשרה זרעו ממנו חלל עד סוף כל הדורות וכן בן בנו כולם חללים שבן הזכר החלל הוא חלל לעולם ואם ילדה בת אסורה לכהונה אבל בתה של אותה בת כשרה לכהונה אם ניסת לישראל עכ"ל:

בשו"ע סעיף ט"ז וז"ל חלל שנשא כשרה הולד ממנה חלל וכן בן בנו כולם חללים עד סוף כל הדורות ואם ילדה בת אסורה לכהונה אבל אם נשאת אותה בת לישראל וילדה ממנו בת אותה הבת כשרה לכהונה שישראל שנשא חללה הולד כשר עכ"ל:

בטור שם וז"ל אבל החלל של תורה הודאי הרי זה כזר לכל דבר עכ"ל: בשו"ע סעיף כ' וז"ל אבל חלל של התורה הודאי הרי הוא כזר ונושא גרושה ומטמא למתים שנאמר אמור אל הכהנים בני אהרן אעפ"י שהם בני אהרן עד שיהי' בכיהונם עכ"ל:

בשו"ע יו"ד סי' ש"ה סעיף י"ט וז"ל כהן שנולד לו בן חלל מת האב בתוך ל' יום חייב הבן לפדות את עצמו שלא זכה האב בפדיונו ואם מת האב לאחר ל' יום כבר זכה האב בפדיונו וירשו בנו ממנו הלכך יפריש הפדיון ויעכבנו לעצמו עכ"ל ועיין דף י"א במכות:

בשו"ע או"ח סימן קכ"ח סעיף מ"ב וז"ל החלל אינו נושא את כפיו עכ"ל: שם באו"ח סימן קל"ה סעיף ח' וז"ל אם אין לוי בביהכ"נ כהן שקרא ראשון מברך שנית וקורא במקום לוי

אבל לא כהן אחר כדי שלא יאמרו שהראשון פגום וכ' הטו"ז ס"ק ח' וז"ל אבל השני אינו בחשד זה דמוקמי' לה בגמ' דמוחזק לן באביו שהוא כהן ולגבי ראשון יש חשש שמא אביו נשא גרושה והוליד זה שהוא חלל ונודע הדבר ע"כ קראו לכהן אחר אבל השני אי אפשר לומר כן עליו דאי חלל הוא לא הי' נותנים לו חשיבות לעלות במקום לוי עכ"ל:
אם הזונה זו היא הגרושה שנשאת לכהן מתה אין הכהן בעלה מטמא עליה ואין מתאבל עליה וכן אם הוא מת אין היא צריכה להטמא לו או להתאבל עליו וכן אין קורעין בשעת מיתה זה על זה. בטויו"ד סימן שע"ג וז"ל אשה מצוה לטמא לקרובים כמו האיש ואלו הקרובים שמטמא להם אשתו נשואה שהוא כשרה אבל פסולה או גרושה או ארוסה אינו לא אונן בשבילה ולא מטמאה לה וכן היא לא אוננת ולא מטמאה לו עכ"ל:
בשו"ע סימן שע"ג סימן ד' וז"ל אלו הם הקרובים שמטמא להם אשתו נשואה שהיא כשרה אבל פסולה או גרושה או ארוסה לא אונן ולא מטמא לה וכן היא לא אוננת ולא מטמא לו עכ"ל:
בטור סימן שע"ד וכשם שהוא מתאבל על אשתו כך היא מתאבלת עליו ודוקא אשתו כשרה ונשואה אבל פסולה או ארוסה לא עכ"ל:
בשו"ע סימן שע"ד סעיף ד' וז"ל וכשם שהוא מתאבל על אשתו כך היא מתאבלת עליו ודוקא אשתו כשרה ונשואה אבל פסולה או ארוסה לא: בשו"ע סימן ש"מ סעיף א' וז"ל מי שמת לו מת והוא מהמתים שראוי להתאבל עליהם חייב לקרוע עליו. בש"ך סק"א וז"ל כאשר יתבאר לקמן סימן שע"ד: כהן שעבר ונשא גרושה אם מחויב לגרשה או יכול לומר אני מוחל על הכהונה ואהי' ישראל. הרמב"ם באיגרת אשר שלח לנוא אמון ע"ד כהן שנשא גרושה אשר הועתק בנובלות החכמה מקנדי' אשר רמז עליו הב"י בא"ע סימן ו' כ' וז"ל והנפש אשר תעשה ביד רמה מן האזרח ומן הגר את ד' הוא מגדף אם יחטא איש לאיש ופללו אלקים ואם לד' יחטא איש מי יפלל לו. מה שנודיעהו לעדת התלמודים חיל ד' המבורכים הדרים בספר אכסנדריא ולזקני קהל היקרים המכובדים ושאר עדה הקדושה ישמור אלקים רגלם מלכד. כי כשהגיע לנו ממה שעשה הרשע אבי אלעזר שנאר בן שמארן. ונתקיים אצלינו בכתיבת ידי שני עדים כשרים שהוא העיז והרים יד בד' אלקי ישראל ובזה דברו וכפר מצותו ועשה ביד רמה וחלל קדושה אשר אהב ונשא גרושה בדיני גויים והוא כהן ולא שמע לקול מוכיח ולא הקשיב דברי מיישר אבל רדף אחר יצרו והלך בשרירות לבו:
הוצאנו ספר תורה הקודש אשר העיז להמרותו והחרמנו בשמו מפורש ברבים בקהל ועדה בבתי כנסיות במצרים ובאלקהרה הב"ה יציב גבולן תמיד. ובשם הזונה שיחד לו

והיא הסנה בת אבן אלעלה וכן החרמנו באותו מעמד בשם כל בר ישראל או בת ישראל שישא ויתן עמהם או שיאכל עמהם או שישתה עמהם או שישב עמהם בתוך ד"א או שיכנס להם לשמחה או לאבילות שיהיה להם ואין משתתפין עמהם בחיים ולא במות אבל תהי' ההנהגה עמהם ההנהגה המחוייבת בדתינו עם כל מובדל מקהל ד' מסקילת ארונו וקבורתו בלא צדוק הדין והראות שמחה וששון בהעדר הרשעים הזדים באבוד רשעים רנה והי' החרמת החרמות שהודענו אתכם פרסומים ביום כך וכך:

ועתה כשיעמוד התלמיד ר' יוסף ש"ץ על הפתוח יקרא ברבים ויפרסם אותו כדי שיבדלו העם באלו שני רשעים החטאים האלה בנפשותם ויפרשו מהם ויזהירו הנשים בתכלית האזהרה מליכנס עם הזונה הנזכרת בשום מקום אפילו בבית המרחץ. וכבר ידעתם יוסיף לכם האל יראת חטא כו כל מי שיצטרף אל הרשעים וישתתף עמהם בדבר מן הדברים שיכלו אותם מי שיכלם אותם באבדם והוא מאמר אדון הנביאים אשר ביאר לנו האמיתות והצילנו מלטבוע במי הכסילות אמר ומה נכבד האומר סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה ואל תגעו בכל אשר להם פן תספו בכל חטאתם וכזה ראוי לנו אנחנו השומעים ועוברים על מצות ממצותיו שהם מצות האל יתעלה כמו לקול ד' המגיע לנו על ידו שנפריש ונבדיל כל הקמים עליו שאמר כי לא מלבי ולא נניח בינינו וביניהם שום שתוף ולא שייכות בשום פנים ולא בשום ענין ולא יסורו אלו החטאים בנפשותם בתכלית הרחקה הזאת עד שישובו לאל ית' ואם יפקחו עיני שכלם ויעירו מפתיותם וירצו להשיב אל האמת יגרשנה בדיני גוים ויבואו שניהם לב"ד וילקה כ"א מהם מכת מרדות וישבע כ"א מהם בס' התורה הקודש שנא ישובו לעשות כמעשה הזה לעולם ואח"כ תתירו להם את החרם אשר אסרתם ותכתבו לנו בזה כדי שנתיר מה שאסרנו ואחר שנתיר לכם אזי יהיה לכם מותר לדבר עמהם ולהתחבר עליהם ויצטרפו בכלל ישראל כי אחר שנאסור אנו לא יתכן אתם להתירו לבדכם ואם יתמידו במרים ומאנו לקחת מוסר תודיעני זה כדי שיצאו הפתוחין עליהן בהעיירות הקרובות והרחוקות ותחדשו ברוכים תהי' עוד עליהם את החרם ברבים אם לא ישיבו כי לא יתכן להתרשל בכמו המעשה הרע הגדול הזה והוא להרים יד במרי ולכפור במשה רבינו ובתורתו התמימה בגלוי ובפרהסי' ונתעלם מזה וחלילה לנו שנסביר פנים בזה או שנפחד משום אדם או נעשה לכבודו אבל תחלצו ההשגחה להעביר הדין בהם על מה שעשו ויורום הקהל כולם בקשר א' ארור עושה מלאכת ד' ברמי' וארור מונע חרבו מדם ובעל הרחמים ארך אפים מורה חטאים בדרך יחזירם למוטב ויורה אותם דרך ישרה ויסיר לב האבן מבשרם

ומבשרינו וישיב להם ולנו לב בשר להבין בתורתו ולשמור מצותו למען נשכיל בכל אשר נפנה אמן ואמן וכן יהי רצון עכ"ל:

ובתשו' הריב"ש סי' שמ"ח וז"ל שאלתם על איש אחד שבא לפניכם ורצה להחזיר גרושתו ולא ידעתם בו שהוא כהן ונשא אותה לקוחים שניים ועתה נתברר לכם שהוא כהן ונסתפק לכם אחר שכבר נשאה אם כופין אותו להוציא מאחר שאינה מגורשת מאיש אחר אלא שהוא החזיר גרושתו וריח הגט הוא ואעפ"י שפוסל בכהונה אולי לכתחלה הוא פוסל אבל אם נשאת לא תצא ואת"ל שכופין אותו להוציא איזה כפי' תעשה לו לזה: תשובה:

זו גרושה גמורה היא הפסולה לכהן מן התורה כי אין חילוק בין גרושת איש אחר לגרושת עצמו וריח הגט שפוסל בכהונה ממה שאמר הכ' ואשה גרושה מאישה ודרשו חז"ל בפ' האשה רבה אפילו לא נתגרשה אלא מאישה פסולה לכהונה וזה ריח הגט שפוסל בכהונה בענין אחר הוא והוא במי שגרש את אשתו ואמר לה הרי את מגורשת ממנו ואי את מותרת לכל אדם וגט כזה בטל הוא לגמרי לא הי' מן הדין להיות פסולה מפני גט זה כיון שהוא גט בטל אלא שחז"ל הוציאו מריבוי הכ' להיות גט כזה פוסל בכהונה כיון שאמר לה הרי את מגורשת ממני אעפ"י שאינה מותרת להנשא בו וזה ראוי לקרותו ריח הגט אבל האשה המגורשת לגמרי גרושה גמורה היא. ומ"מ בנדון שלפנינו שהיא גרושה גמורה ואסורה לו מן התורה אין צ"ל שכופין אותו להוציא וגם מיסרין אותו על מה שעבר ודרך הכפי' איך הוא מבואר בכתובות בפ' המדיר דאמרי' התם אין מעשין אלא לפסולות כגון אלמנה לכה"ג גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל וכו' ומפרש התם בהדי' דכופין בשוטים דבדברים לא יוסר עבד וכן אמרו בברייתא שאם לא רצו דפנו ופירש"י ז"ל דפנו הכהו וא"כ מכין אותו עד שיגרש ויאמר רוצה אני ואפילו ע"י עכו"ם וזה ששנינו בפ' המגרש ובעכו"ם חובטין אותו ואומרים לו עשה מה שישראל אומרים לך וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ב מה' גירושין וז"ל מי שהדין נותן שכופין אותו לגרש את אשתו אם לא רצה לגרש ב"ד של ישראל בכ"מ בכל זמן מכין אותו עד שיאמר רוצה אני והוא גט כשר וכן אם הכהו עכו"ם ואמרו לו עשה מה שישראל אומרים לך ולחצו אותו ישראל ביד עכו"ם עד שיגרש הר"ז גט כשר עכ"ל אמנם אם אין יכולת בידכם להכהו ולכופו בדרך זה וגם לא ע"י עכו"ם עשה לו כפי' אחרת אם לאסרו במאסר צר אם לנדותו ולעשות לו הרדפה כדאמרי' בפ' הבא על יבמתו ההוא כהנא דנסב גיורת פחותה מבת ג"ש ויום א' א"ל ר"נ מאי האי א"ל דאמר ר"י בר אידי אמר ריב"ל הלכה כרשב"י

א"ל זיל אפיק ואי לא מפיקנא לך ר"י בר אידי מאינך ופירש"י ז"ל משמתנא לך וע"כ תפקה נאום דורש שלומכם נאמן אהבתכם יצחק בר ששת:

ובב"י סימן ו' הביא בשם הגאון הרב נטרינאי ז"ל וז"ל כ' רב נטרינאי כהן שנשא גרושה או א' מן הפסולות ושמיתו יתי' תרי תלתא זמני ולא שבקה ואמר נא ניחא לי למהוי כהן משמתין לי' לעולם עד דפריש ממנה ומגרש לה דאמרי' וקדשתו בעל כרחו ובתשו' אחרת לגאון מתבעי לאפרושי' ולאכרוזי עלייהו דלפרשו כהנים מינייהו דלא ליתקלו בהו למתבעי לשמותי' עד דפריש מינה ואלקויה דאי חיישינן אזיל לדוכתא אחרינא ופריס ידי' קייצין ני' לראש אצבעותי' וקבעין בי' מומא דלא לפרוס ידי' עכ"ל:

בא"ח סימן קכ"ח סעיף ה' וז"ל כהן שנשא גרושה לא ישא כפיו ואין נוהגין בו קדושה אפילו לקרות בתורה ראשון ואפלו גרשה או מתה פסול עד שידור הנאה ע"ד רבים מהנשים שהוא אסור בהם עכ"ל במג"א שם ס"ק נ"ט וז"ל מהנשים שהוא אסור אפי' נדר ממנה הנאה מעכשיו אפילו אינה יכול להוציאה מחמת אונס אפילו אונס נפשות אינו נ"כ ואינו קורא ראשון עד שיוציאנה וכו':

בשו"ע אה"ע סעיף ו' כהן שנשא א' מהפסולות מחרימין אותם ומחרימין כל הנושא ונותן עמהם וכיוצא בחומרות אלו עד שיגרשנה עכ"ל:

מנעתי את עצמי לחדש דבר או גם חצי דבר כי אין לבוא בשער המשפט של השרים ושופטים רק במה שהועתק מפי ספרים וסופרים מתוך תלמוד ופוסקים הורים ומורים ומפורסמים הכותב לכבוד המצוה. ואקוה שקבלתם גם מכתבי הראשון אשר שלחתי לכם הק' הנ"ל:

סימן ה

גבורי חיל העומדים בשער המחנה לתל תלפיות ד' עמכם להצליח אתכם בשם המפורש על חרב פיפיות נקובים בשמותם גבירים וחשובים בק"ק פלוני יע"א. האותיות מאירות מגידות גדולות מאיש ימיני הגיעני ונקראות לפני מאליהם כי רוח ד' נשף בהם לדעת שנצח ישראל לא ישקר אם עינם ולבם למעלה ללחום מלחמות ד' בספר וזכריכם יהי' תאות נפש ואחרון הכביד משא כבד כי פחדיכם ומוראכם פן תגדל המלחמה פנים ואחור בעיר ובכל סביבותיה ושאלתם אם לא תבחרו אז לקבל חוקי קאנגרעס מלחלוק מחנה אחת לשתי מחנות שמרבנות אחת יהיה שתים על זה אשיב מפני כבוד ד' וכבוד התורה וכבוד היראה הגם שקשה לי מאוד בכל זאת לא אחשה מטוב ואגלה לכם טפח אדברה וירוח לי ד' יהי' בעזרי ימים עברו אשר הודעתי נאמנה במחברת "שערי חיים" כרוז אשר מפי קראתי בשם קול קורא וזה לשוני שם "ואשרי עין לא ראתה קשר הנפלים

אשר בארץ במנין אחרי רבים לרעות אשר זממו לגדוע כל קרני צדיקים ולעשות סדרי צלמות לעקור התורה ולשרש היראה כגוי אשר צדקה עשה להציל העם מתחת הנוגשים האומרים להם לכו עבדו את ד' ולא נגרע מעבודתכם דברי' עד כאן לשוני שם כי מי יוכל לספר מגודל החציפות והעזות אשר נראה בקאנגרעס מן אישים פועלי עון אז כאשר היה להם הזרוע עם הגבורה השליכו משמים ארץ תפארת ישראל פני זקנים לא נשאו ובפני גדולים לא הביטו פני קדושים לא הדרו ובפני צדיקים לא הצילו לולא ד' אשר נתן כח לסבול לא היו יראי ד' שבו לביתם:

וטרם אדבר אמרתי אודה עלי פשעי כי כמה פעמים עלתה במחשבה לפני ואמרתי בלבי אם אמנם שכנים דברי חכז"ל על פסוק "מי כמוך באלים ד'" אל תקרא באלים אלא באלמים שהקב"ה ראה שטיטוס ואחוזת מרעיו ששרפו מקדש ד' וכל מועדי אל בארץ ובכל זאת לא פגע בהם יד ה' הן כל אלה יפעל אל עם רשעי ארץ אשר לא מזרע ישראל המה אבל בער אנכי מאיש להבין איך הקב"ה יושב ורואה עלבון התורה וחרפת לומדיה מאנשים אשר בשם ישראלים יכונו ומזרע יהודים המה, ושאלתי לנפשי הגד נא לי למה לא יצא הקב"ה ממקומו בזרוע חשוף להראות כי יש אלקים שופט בארץ ולשלם גמול לאויביו ולמה ד' תעמוד ברחוק אם לא לנו ד' עשה למען תורתיך ולמען עובדיך כי מה יאמרו המון בית ישראל אם ישמעו הבושה והכלימה אשר עשו החוקקים חקקי און בקאנגרעס:

אמנם חטאתי כי לא ידעתי להצדיק קדוש כי יודע ד' לחשב מחשבות בקרב כל איש ואיש כאשר פי' אדמ"ו הגאון אמרי א"ש זצוק"ל פי' נוסחת על הניסים אשר תיקנו לאמור "ואתה עמדת להם בעת צרתם" כל זמן שעבדי ד' יוכלו לסבול רשעת פועלי און ולא ישליכו נפשם מנגד לבחר מחנק נפשם מלראות בעמל אנוש הבא חרף מערכות אלקים חיים אז גם הקב"ה יושב ודומם וסובל כי לא יפלא ממנו דבר אבל כאשר הגיע השעה שהקב"ה רואה שעלבון התורה מיצר לעבדיו מאוד ויבחרו מות מחיים אז גם הוא לא יסבול עוד ויצא ללחום נגד צורריו וצוררי עבדיו וזה "ואתה עמדת להם" אבל לא מיד רק "בעת צרתם" כאשר צר להם מאוד עמד להם הקב"ה דפח"ח:

וכנים הדברים כי ראה ראינו מהשעה אשר יצאו גדולי ישראל הזקנים שבדור והכריזו את כרוז הזה במסירות הנפש מאז והלאה פנה ד' אל תפילת עבדיו ונתן אותם לרחמים לחן ולחסד בעיני מחוקקים ורוזנים למען דעת צדקת ד' כי עושה משפט וחסד בארץ ואין מופת גדול מזה שהכרוז הוא כחק ומשפט בצדק כדת של תורה כי הלא הצליח ד' דרכם ועשו בו גדולות בארץ לשם עולם:

ואחרי שדברתי להצדיק קדוש ולא כסיתי על חטאתי אפנה להגיד למעלתכם נ"י שמיום אשר חתמתי שמי על הכרוז המדובר בו שמתי ללבי מה אעשה אם ישאלו אותי מאנשי מקומי להגיד להם פשר הדבר מה חרי האף הגדול הזה של הרבנים שהסכימו למקבלי חוקי קאנגרעס אשר כופרים בשו"ע שהמה גם כופרים בתורת משה אשר נותן לנו מן השמים הכי דברו חכמי הדור בדרך גוזמא ואחזתי בקסת הסופר וכתבתי בעט ברזל אותיות אשר יהי' בידי כחצים ביד גבור למען אשוב חורפי דבר ואת הדברים האלה אשלח למעלתכם נ"י אך ידוע ידע פי' הרמב"ם במורה שמפרש דברי חכמת שלמה "תפוחי זהב במשכיות כסף דבר דבר על אופניו" שהחכם ידבר אחת ושתים נשמעות מחשבות הפנימיות יהיה מוסתרות והמה יקרות כזהב והדיעות המלובשות חיצוניות המה רק בערך כסף מרחוק נגלה ונראה מעשה רשת של כסף ועין טוב יצוץ בו ימצא בעומק דבר יקר ערך כזהב וכן ידבר חכם דבר אחד על אופנים רבים דפח"ח וביותר אם רבים מלמודי ד' ובתוכם גאוני ארץ וזקני הדור מחמדי עין ומצדיקי רבים ידברו בשפה אחת ודברים אחדים יבין המשכיל כי רבות מחשבות טמונות תחת האותיות האלו עין רואה ומביט בדברי חכז"ל במדרשים בפ' נשא שי"ב נשיאים הביאו קרבן שוה לא הרבה האחד ולא המעיט האחר בכל זאת כל איש ואיש חשב מחשבות גדולות ונוראות שם רמז זה אין מספר קטנות וגדולות מלאכי צבאות ד' ידודון ידודון עד אין קץ בהרעיון וכן הדבר הזה אם אכתוב טעמי ונימוקי בחתם סופר שלי מי יודע לספור הרעיונים הגדולים ומחשבות העמוקות והדיעות הנוראות והיסודות הקדושות אשר גנוזים וטמונים בכרוז הלז אשר יצא מפי זקני הדור וגדולי המדינה וגאוני התורה צדיקי ישראל הלא המה במספר עשרים וששה וכל אחד מתנבא בסגנון שלו כפי אשר קרבת אלקים יחפצון והוא לפלא שהתאחדו כאחד והסכימו כולם יחד על נוסחת הכרוז:

פתשגן הכתב אשר חקקתי אז אציג לפני מעלתכם נ"י וזה לשוני:

כלל גדול באמונה להצדיק קדוש לאמור ואתה צדיק על כל הבא עלינו הגם אם הדבר כרעה בעינינו בכל זאת יאזור באזור אמונה כי חסד אל כל היום מאתו לא תצא רעה עד שאמרו שכל מה דאמר רחמנא לטב עבד ועל כל דבר ודבר אמר נחום איש גם זו "גם זו לטובה" וזה היתה תמימות אברהם אבינו ע"ה "וד' ברך את אברהם בכל" כל אשר בא עליו היה הכל מקובל ואהוב וחביב לפניו שהוא ברכות אלקים אשר עין ד' אל יראיו:

וברוך המקום ששומר הבטחתו לעמו ישראל שאמר אף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם שבכל דור ודור אם באו בנים על המשבר מעמיד גואלים צופים נאמנים אשר ירימו קולם כשופר להזהיר את העם שלא יפול בבית ישראל

נדח "צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם" מאמינים בני מאמינים ישמעו לקולם וילכו אחרי מועצותיהם ופושעים כשלו באמריהם ויוסיפו לחטוא לקבל חוקי קאנגרעס הגם שנזהרו שהוא כפירה בתורת ד' דידן ינצח שנצח ישראל לא ישקר לעולם ברוך ד' לעולם אמן ואמן:

לכו בנים שמעו לי יראת ד' אלמדכם דעו כי כנגד ארבע בנים דברי הרבנים אחד חכם ואחד רשע ואחד תם ואחד מה שיש לומר לשאינו יודע לשאול ובמחזה ארבע פנים ימצא כל כת מאוים שלא יהרהרו חלילה אחרי הגאונים אשר שלחו דבר בישראל לצאת ידי שמים וידי הבריות ולהשומע יונעם ותבא עליו ברכות הטוב ומטיב:

וזה החלי בעזה"י ואעתיק הכרוז להיות האותיות הטהורות כנגד עיניכם ולהסתכל בהם וזה לשונו אות באות:

סולו סולו פנו דרך. הרימו מכשול מדרך עמי מקהלות עם ה' אשר באונגארן וזיעבענבירגען ה' יצוה שלומכם:

התורה הקדושה צותה לא תעמוד על דם רעך. ובתורת כהנים דרשו מזה שאפילו יודע לחבירו עדות ממון חייב להעיד לו מטעם לא תעמוד על דם רעך למדנו מזה דלא תעמוד על דם רעך נאמר על כל דבר פשע אשר ממנו יסתעף נזק לחברינו מחויבים אנחנו להציל וא"כ בקנינים המדומים מה גם אם נראה הרשת פרושה לצודד נפשות יקרות להדיח עם ד' אלה מאמינים בני מאמינים מתורת ד' צבאות. חלקנו וירושתנו אשר קבלנו אותה בברית ושבועה מאדון כל נוצר ומסרו אבותינו נפשם ונתנו גופם למהלומים עליהם. אם החריש נחריש כעת הזאת מלהזהיר האנשים שלא ילכדו ברשת זו אשר נטמן להם הלא דמם מידינו יבוקש ח"ו ויותר מזה כי נשים מעל בנפשינו שכלנו מושבעים אנחנו מהר סיני להקים חוקי ד' צבאות ולכן כשופר נרים קולינו עם ד' שמעו נא חקי הקאנגרעס שנתיסדו בחורף העבר מרבית האנשים שהסכימו עליהם לא זרחה להם אור תורת ד' הקדושה והם כשוגגי' ומוטעי' כי מילדותם לא למדוה ורבים אשר זהב כסלם נדחו אחריהם ואלו היו יודעים את התורה לא הי' עושים כזאת והחקים ההמה שורש צפע יתפשט במו כפרו בשלחן ערוך שהוא היסוד והקובץ כל דיני התורה הקדושה. וגם מאזאישראבביניש לא רצו לשום ליסוד אם לא שבזה המה יכולים לשמש כפי דעתם ומרבית החקים ההמה סובבים רק להשכיח תורה מישראל למען נהיה ככל גויי הארץ ח"ו:

וכבר שלחנו חקי הקאנגרעס לכל רבני איירופא הגדולים אשר בלאנדאן. פאריז. פראנקפורט אלטאנא. ברעסלויא. ווירצבורג. אששאפפענבורג. המאבורג. פראג.

וואַרשוויא. אמסטרדאם. ראטערדאם קראקוי. האאנג. ליבלין מינסטער. פולדא. פאזען. קאללין. ליבעק. ועוד הרבה גדולים וגאוני הזמן נתנו עדותם. כי חקי הקאנגרעס מתנגדים הנמו לתורתינו הקדושה וכעת עדות הגאונים מונחים לפני אדונינו "הקירה" ואולי הפר יפר אדונינו הקירה חקי הקאנגרעס מכל וכל אכן גם אם יתן להם הקיום. הנה אין בקיום ההוא מצוה עלינו שאנחנו מחויבים לקיים חקי הקאנגרעס רק הם כמו כל חירות ורשות (פריפילעגיאום) שנתנה לבנו חברה אחת (פעראיין) מי שירצה יכול להיות מבני החברה ההוא. ומי שלא ירצה אינו מחויב להיות בתוכה:

אך דעו אם אנחנו משתתפים עמהם לבחור אנשים לדיסטריק רעפראזענטאנטען הרי כבר היינו מודים בזה שאנו מקבלים עלינו חקי הקאנגרעס ושוב אנחנו ח"ו מלוכדים במו וכל המודה בחקי הקאנגרעס כופר בשו"ע וכל הכופר בשו"ע כופר בתורה שבע"פ וגם בתורת משה אין לו חלק כמבואר ברמב"ם בפי' משניות ריש מסכת אבות ואינו דומה מי שעובר עבירה מחמת תאוה שזה הוא עדיין ישראל גמור למי שאינו מודה בה וכאשר הוא ג"כ בפי' המשניות ברמב"ם פ"ק דחולין ובכל המחברים:

ולכן כל מי שרוצה להיות יהודי כדרך שקבלנו התורה הקדושה מאבותינו עד משה רבינו לא ישתתף כלל בוואהלען ההם ומה גם שאון לקבל שום התמנות אצלם וכל אחד יתחזק להציל גם נפש אחיו שלא ישתתפו בוואהלען ההם ולא יקבלו התמנות ואח"ז תחתמו פראטעסט כל מי שיכונה בשם יהודי עני או עשיר כי אין אנו מקבלין עלינו חקי הקאנגרעס שהם מנתקים חקי תורתינו הקדושה וממאנים לקבל השו"ע ויען כי עניני הדת נכללו בשו"ע והם כפרו בו לכן א"א לנו לקבל החוקים ההמה ובזה הצל הצלתם את נפשתיכם ונפש בניכם גם תצילו עצמכם מרבות ההוצאות שיטילו על עם ה' וגם על זה נאמר לא תעמוד על דם רעך ולא דבר נקל הוא להפסיד ממון של ישראל אשר התורה חסה עליו ולעת מצוא אי"ה נקח מועד לתקן סדרים לקהלות ישראל עפ"י שרשי תורתינו למען כל איש על מקומו יבוא בשלום:

עם ד' הביטו אל צור מחצבתכם ואל תראו ואל תערצו מקול מחקקי חקי הקאנגרעס כי ה' בעזרתינו מה יעשה אדם לנו. ונאמר ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו":

שאלת חכם. חכם מה הוא אומר כנגד האויפרוף החכם הוא אומר מה העדות אשר העידו בנו גאוני ישראל שנמצא כתוב בתורת כהנים שהיודע עדות לחבירו בדבר שבממון חיוב להעיד עליו ואם לא מעיד עובר על לא תעמוד על דם רעך. נכון הדבר מאוד שאם ראה או ידע להעיד לפני הדיינים שהם ישפטו משפט צדק כחק ומשפט בישראל ולא יאונה אליו רעה אבל להזהיר את העם שלא יקבלו חוקי הקאנגרעס אשר הקולטוסמיניסטער אוהב

אותם בכל לבבו נקל הוא שהמיניסטער ילטוש עיניו כנגדם ויפתח פיו בשער לאמור רבנים האלה עורים הם לראות העת ולבם סכל מהשכל רוח הזמן ואם כה יאמר יהי' כמדקרות חרב ח"ו בלב גאוני ישראל וכשפיכות דמים חלילה ואם כן כלל גדול בתורה חייך וחיי חבירך חייך קודם ומחויבים הם לשמור דם עצמם וכבודם הגד נא לי איה אפוא חכמתם בזה:

תשובה אין מפטירין אחר הצלות נפשות לאלפים ורבבות לראות על כבוד ותפארת עצמם גם אם השרים ילבינו פניהם לאמור שהמה עורים הלא אמר הקב"ה מי עור כי אם עבדי "עת לכל חפץ" עת לחוס על כבודם ועת לקיים "וכבודי לעפר ישכן סלה" יפה עשו בעטם "אמור מעט ועשה הרבה" לא רצו להתפאר עצמם בדרך להביא סגולות מלכים מאן מלכי רבנן והקטינו עצמם והביאו רק תורת כהנים שמחויב אדם להעיד עדות ממון לחבירו דכתיב לא תעמוד על דם רעך ודרשו קל וחומר שעובר על לאו דלא תעמוד שרואה צודד נפשות וכתבו וז"ל וא"כ בקנינים המדומים מה גם אם נראה הרשת פרוסה לצודד נפשות יקרות להדיח עם ד' מאמינים בני מאמינים מתורת ד' צבאות עכ"ל ואם חכם לבך בא ואראך שכל המהרהר אחריהם חוטא נפשו:

הלא ידעת כי אבידת הנפש קשה מאבידת הגוף כאשר מפורש יוצא בספרי פ' כי תצא על פסוק לא תתעב אדומי וז"ל ר"ש אומר מצרים טבעו את ישראל במים ואדומים קדמו את ישראל בחרב ולא אסרן הכתוב אלא עד שלשה דורות עמונים ומואבים מפני שנטלו עצה להחטיא את ישראל אסרם הכתוב איסור עולם ללמדך שהמחטיאו של אדם קשה מן ההורגו שההורגו אין מוציאו אלא מן העוה"ז ומחטיאו מוציאו מן עוה"ז ועוה"ב עכ"ל ועיין דבר מתוק בט"ז הל' חנוכה המן רצה להרוג את הגופים אין אומרים הלל בפורים והיוונים רצו להחטיא בנפש ואומרים הלל בחנוכה:

ועתה הבט וקרא נא בזה שאמרו חכז"ל צריך האדם לסכן עצמו ולהציל אבידת גופו של חבירו ותדע ק"ו שצריך אדם לסכן עצמו ולהציל נפש של חבירו וביותר להציל אלפים ורבבות נפשות:

בסנהדרין דף ע"ג ע"א מניין שרואה את חבירו שהו טובע בנהר או חי' גוררתו או לסטין באין עליו שהוא חייב להצילו ת"ל לא תעמוד על דם רעך הא מהכא נפקא מהתם נפקא אבדת גופו מנין ת"ל והשיבות לו אי מהתם הו"א ה"מ בנפשיה אבל מטרח ומיגר אגורי' אימא לא קמ"ל וכ' רש"י וז"ל קמ"ל לא תעמוד על דם רעך לא תעמוד על עצמך משמע אלא חזור על כל צדדים שלא יאבד דם רעך עכ"ל:

הרמב"ם פ"א מהל' רוצח הל' י"ד כתב וז"ל הרואה את חבירו טובע בים או לסטין באים עליו או חיה רעה באה עליו ויכול להצילו הוא בעצמו או שישכור אחרים להצילו ולא הציל או ששמע עכו"ם או מוסרים מחשבים עליו רעה או טומנים לו פח ולא גילה אזן חבירו להודיע או שידע בעכו"ם או באנס שהוא בא על חבירו ויכול לפייסו בגלל חבירו ולהסיר מה שבלבו ולא פייסו וכל כיוצא בדברים אלו העושה אותם עובר על לא תעמוד על דם רעך עכ"ל ובכ"מ הל' י"ז כתב וז"ל ובירושלמי מסיק אפי' להכניס עצמו בס' סכנה חייב עכ"ל ונראה הטעם מפני שהלה ודאי והוא ס' עכ"ל וע' בשו"ע ח"מ סי' תכ"ה ובסמ"ע שם:

ובספר המצות לרמב"ם מצוה רצ"ז וז"ל הזהירנו מלהתרשל בהצלת נפש אחד מישראל כשנראה בסכנת מות או ההפסד ויהי' לנו יכולת להצילו כמו שהיה טובע בנהר ואנחנו נדע לשחות ונוכל להצילו או יהי' עכו"ם משתדל להורגו ונוכל לבטל מחשבתו או לדחות ממנו נזק ובא האזהרה באמרו לא תעמוד על דם רעך וכבר אמרו שמי שכובש עדות תכללהו ג"כ זאת האזהרה כי הוא רואה ממון חבירו אבד והוא יכול להחזירו אליו באמרו האמת וכבר בא בזה הענין ג"כ אם לא יגיד ונשא עונו ולשון ספרי מנין שאם אתה יודע לו עדות שאין אתה רשאי לשתוק ת"ל לא תעמוד על דם רעך ומנין שאם ראית אותו טובע בנהר או חיות או לסטין באין עליו שאתה חייב להצילו ת"ל לא תעמוד על דם רעך:

ובחדושי ר"ן סנהדרין דף ע"ג כתב וז"ל וא"ת כיון שמצוה הוא להרוג הרודף כדי שיציל הנרדף למה לי קרא דלא תעמוד על דם רעך פשיטא דהוא מצווה לטרוח בהצלתו כגון טובע בנהר או לסטין באין עליו י"ל דמקרא דניתן להצילו בנפשו לא שמעינן אלא במי שברור לו כשמש שהוא רוצה להרגו ובכה"ג במי שברור לו כשמש שיטבע בנהר אם לא יצילהו הוא דמחייב להצילו אבל על ס' לא שמעינן מידי מ"ה אתא קרא דלא תעמוד על דם רעך לומר שהוא מצווה לטרוח בו אף על הס' עכ"ל ובירושלמי דאיירי בודאי אז מחוייב לכנוס בס' סכנה אבל בס' יש עכ"פ מצוה לטרוח וק"ל:

ובחדושי מאירי פ"ב שבת דף כ"ט כ' וז"ל זה ביאור המשנה ופסק שלה וזה שנכנס תחתיה בגמרא כך הוא כל ת"ח שרואה באחד שהוא עושה שלא כהוגן והוא יודע בעצמו שבידו למחות ואינו מוחה גורם תקלה לעולם וכ"ש בדברים הקרובים לטעות שאדם נעזר אח"כ בעשייתן מצד שכבר עשוהו לפניו ולא מיחה דרך הערה ספרו בסוגי' זו אמר ר' יהודה פעם אחת שבתנו בלוד והבאנו שפופרת של ביצה ונקבנוה ומלאנוה שמן ונתנהו

על פי הנר והיה שם ר' טרפון וזקנים ולא אמרו לנו דבר והרי שר"י הביא שתיקתם לראיה עכ"ל זהב:

סוף דבר הכל נשמע יען כי גדולי חקרי לב ראו שחוקי הקאנגרעס המה רשת פרושה לצודד נפשות להדיח עם ד' מתורת ד' ושומר נפשו ירחק מהם הרחק כמטחוי קשת כי אבדון המה כל באיה לא ישיגו אורחות חיים והזהרו כל בית ישראל שלא יגעו בם פן יספו בכל חטאותם:

(הגה וכתבו בנעימות וז"ל חלקינו וירושתינו אשר קבלנו בברית ושבועה מאדון כל נוצר ומסרו אבותינו נפשם ונתנו גופם למהלומים עליהם אם נחריש כעת הזאת מלהזהיר את אנשים שלא ילכדו ברשת זו אשר נטמן להם הלא דמם מידינו יבוקש ח"ו עכ"ל. כמה מעלות טובות ויעלות חן באמרות מזוקקות האלה רמזו ראשית דבר שחוקי הקאנגרס מדיחים עם ד' מתורת ד' צבאות ומחויב כל אדם להזהיר נפש חבירו שנית כל הנשמות קבלו בהר סיני בברית ושבועה דכתיב פ' נצבים פ' כ"ט פסוק י"ד ולא אתכם לבדכם אנכי כורת את הברית הזאת ואת האלה הזאת כי את אשר ישנו פה עמנו עומד היום לפני ד' אלקינו ואת אשר איננו פה עמנו היום" ואמרו בשבועות דף ל"ט וז"ל כי את אשר ישנו פה אין לי אלא אותן העומדין על הר סיני דורות הבאים וגרים העתידין להתגייר מניין ת"ל ואת אשר איננו פה עכ"ל וכן פי' רש"י בתורה וז"ל ואת אשר אינינו פה ואף עם דורות העתידים להיות עכ"ל ואחכז"ל "מושבע ועומד מהר סיני" ועיין בתשו' רשב"א. שלישית רמזו כי התורה נחלת אבות אשר אבותינו מסרו נפשם ונתנו גופם למהלומים במלכים ק' כ"א "וידבר אחאב אל נבות לאמור תנה את כרמך ויהי' לי לגן ירק כי הוא קרוב אל ביתי ואתנה לך תחתיו כרם טוב ממנו אם טוב בעיניך אתנה לך כסף מחיר זה ויאמר נבות אל אחאב חלילה לי מתתי את נחלות אבותי לך" המלך ביקשו ממנו שיתן לו כרמו ויתן לו כרם אחר וטוב ממנו, והשיב לו חלילה לי מד' ליתן נהלת אבות לו, והתוה"ק אשר היא כרם ד' צבאות ירושת אבות אשר בזעת אפם במסירות הנפש ומהלומות הגוף קיימו וקבלו התו' איך נחלף אותה עם חוקי הקאנגרעס היש נבלה בגדולה ממנה הנשמע כזאת בישראל והוסיפו טעם לשבח למה הגדולי ישראל נכנסים בעובי הקורה וכתבו וז"ל ויותר מזה כי נשים מעל בנפשינו שכלנו מושבעים אנחנו מהר סיני להקים חוקי ד' צבאות עכ"ל כי אמרו חכז"ל בירושלמי סוטה פ"ד וז"ל ר' אחא בש"ר תנחום בר חייא למד ולימד ושמר ועשה והיה סיפוק בידו להחזיק ולא החזיק הר"ז בכלל ארור אשר לא יקום את התורה הזאת עכ"ל וזה רמזו שכלנו מושבעים להקים

את התורה ולא די בזה שרבנים לומדים רק צריכים להקים התורה שלא תהיה התורה נופלת ח"ו ועיין ברמב"ן בתורה על פסוק זה):

לכן אם חכמת חכמת לך אבל אם גם בעל נפש אתה אז תמצא דעת קדושים שגם אם היה סכנה בדבר מחוייבים הם להזהר ותלי"ת אין סכנה כאשר כתבו הגאונים וז"ל גם אם יתן להם הקיום הוא אדונינו הקיסר יר"ה אין בקיום ההוא מצוה עלינו שאנחנו מחויבים לקיים חוקי הקאנגרעס רק הם כמו כל חירות ורשות (פריפילעגיאום) שנתנה לבני חבורה אחת (פעראיין) מי שירצה יכול להיות מבני החבורה ההוא ומי שלא ירצה אינו מחויב להיות בתוכה עכ"ל. ולא תהרהר עוד בזה ובכזה אחרי גאוני עולם:

שאלת רשע. רשע מה הוא אומר להאויפרוף רשע הוא אומר מה העבודה הזאת לכם רבנים הישינים כי תקראו בקול גדול כי מחוקקי חוקי קאנגרעס כפרי בשולחן ערוך כפרו גם בתורה שבע"פ ובתורה שבכתב גם אם עיני אנשים החדשים תנקרו לא יאמינו לכם זאת כי ישיבו אתכם דבר הרק אך בשולחן ערוך דבר ד' הלא גם בנו דבר אם נעשה לנו קאדעקס מכל אשר נבחרה מתורה שבע"פ הכי מאזאיש ראבינישע לעהרע אין בו תורה שבע"פ מה פשעו ומה חטאו העושים חוקי קאנגרעס כי דלקתם אחריהם יען שלא הכירו את יוסף הוא המשביר הוא המחבר השו"ע הלא יבחרו להם תורה שבע"פ מתלמוד ומתורת ראשונים ואחרונים אשר נאה להם ונאה לעולם ואולי ופן גם משו"ע יבחרו למו ראו כי נא החרימו את השו"ע שלא יבוא בקהל הסעמינאר רק נמנו וגמרו שלא יזכר עוד לחק ומשפט בבית ישראל. וכתבו וז"ל דיעזע ראבבינער שוהלע זאלל שטערנג אויף דען באדען דער מאזאיש ראבבינישען לעהרע שטעהען עכ"ל הלא הודיעי בפה מלא שיבררו למו גם ראבבינישע לעהרע ויהי' להם תורה שבכתב ותורה שבע"פ וא"כ איפוא איך מנאו לבכם לקרוא אחריהם שכפרו בשני תורות ראו כי רעה נגד פניכם המעט מכם כי הבדיל ד' אתכם להיות לכהני ד' כי תשתררו על אחיכם לאסור אותם בכבלי השו"ע ובזיקי המפורשים אותו כמג"א וטו"ז וש"ך וח"מ וב"ש וסמ"ע חוסו נא למה יאמרו הגוים יהודים באונגארן שונאים החדשות ולא יוכלו לילך עם רוח הזמן להיות לעם אחד:

תשובה הקהה את שיניו ואמור לנו "ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חקי" אם לא ידעת ולא שמעת כי כל קדושיו עמו עם הש"ע כי נכללו בשו"ע עניני הדת וראה שאמרו הרבנים בהאויפרוף יותן רשע בל למד צדק וז"ל "מרבית אנשים שהסכימו עליהם לא זרחה להם אור תורת ד' הקדושה והם כשוגגים ומוטעים כי מילדותם נא למדוה" עכ"ל:

הפעולה תעיד על הפועל היודע שרשי הדת ואדני התורה לא יוכל לחקוק חקקי צלמות ולא סדרים כאשר המה נכתבים בחוקי הקאנגרעס שאלו ידעו את התורה לא כתבו זאת ולכן כתבו הרבנים וז"ל "אלו היו יודעים את התורה לא היה עושים כזאת" עכ"ל כי היודע תורת השו"ע יגוד שהכופר בו כופר בתורה שבע"פ ובתורה שבכתב הט אזנך שמע ואאלפך. בירושלמי דשקלים פ"ה וז"ל אמר ר' אליעזר כתוב לעזרא הכהן הסופר מה ת"ל הסופר אלא כשם שהי' סופר בדברו תורה כך היה סופר בדברי חכמים ר' חגי בשם ר' שמואל בר נחמן הראשונים חרשו וזרעו ניכשו כיסחו עדרו קצרו עמרו דשו זרו בררו טחנו הרקידו לשי קטפו ואפו ואנו אין לנו פה לאכול" עכ"ל ר' אליעזר סיפר מעומק תורה שבע"פ אשר החכימו לדבר בו עד שעזרא הבין בדברים כשם שצריך לספר אותיות התורה שבכתב ולהתבונן על כל אות כי אותיות שמים המה עד שנוראות ונפלאות נרמז באות אחת כך צריך אדם לספור ולהתבונן על האותיות בתורה שבע"פ שבכל אות יש רמז הלכות גדולות ועמוקות תלויים בו עמוק עמוק מי ימצאנה וע"ז בא ר' חגי ואמר בימי עזרא היה די בזה אם סופר האותיות והסתכל עליהם שכ"ז בדורות הראשונים אשר היה גובה להם טהורי עינים אם הביטו ראו הנפלאות הצפונות בתורה שבכתב ובתורה שבע"פ אבל אנו בדורות הללו ירד ירדנו עשר מדרגות אחורנית ולולא שדורות אשר הי' לפנינו הי' סופרים והכינו את אשר יביאו לפנינו לאכול לא נמצא ידינו ורגלינו בבית המדרש אף גם זאת הם חרשו וזרעו ניכשו וכיסחו עדרו קצרו עמרו דשו זרו בררו טחנו הרקידו לשו קטפו אפו הוא משל כמה יגעו הדורות מלפנים להכין לפנינו התורה שבע"פ בכללים ובפרטים וסדרים ושרשים עד שלא חסר אלא לפתוח פיו ולבלעות את לחם הפנים משולחן הערוך העומד לפני ד' ובכ"ז אין לנו פה לאכול אנחנו לא נדע להימין ולהשמאיל לפתוח בשער פה שהגה מפינו יצא הלכה ברורה ומשנה ברורה ודין ברור כי בין ודעת אין לנו להבין ולהשכיל עומק חכמתם וגודל בינתם כי נתמעטו הלבבות וחשכו ארובות השכל להשיג הדברים על בורים אשר הורישו לנו אבותינו:

כה דבר האיש ירושלמי אשר בידוע שתלמוד ירושלמי נתחבר קרוב למאה שנים טרם שנתחבר תלמוד בבני עיין בהקדמת הרמב"ם מזה נדע כמה קשה תורה שבע"פ שאין לנו אלא לפתוח פה ולאכול מן המטעמים אשר הכינו הדורות הקודמים אשר היו כמלאכים קדושים וטהורים פרושים ונזירים הקרובים אל ד' ראו אור בהיר בשחקים:

ועתה דע לך כי התורה שבע"פ היה אסור לאומרה בכתב כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית את ישראל עיין גיטין דף נ"ט וכן היה ממשה רבינו עד רבנו הקדוש למדו איש את רעהו התורה שבע"פ שלא מן הכתב רק מפה לאוזן שומעת וכאשר גברו הצרות

והאריך הגלות וכמעט נשכח התורה שבע"פ דרשו "עת לעשות לד' הפרו תורתך" קיבץ רבינו הקדוש בקצירת אומר בלשון רבותיו המשניות וגנז בו כל תורה שבע"פ הלכות בלא טעמים ונמוקים ובלא משא ומתן של הלכה שזה השאיר להיות בעל פה כמלפנים בישראל ועיין בתו' יו"ט בהקדמה וז"ל ולפיכך רבינו הקדוש אסף וקבץ כל חכמי ארץ ישראל שבדורו ונשאו ונתנו וקבעו הלכה לדורות ממה שיצא להם מתוך משא ומתן ולא קבע במשנתו אלא ההלכה בלא טעם וסברה אבל היתה מסורה עדיין בידי חכמים השלמים ומי שרצה לדעת להבין ולהשכיל שימש לפניהם ולמדוהו והוא הגמרא עכ"ל לקיים את הצנועים חכמה כי כך יפה לתורה שבע"פ להיות מעט בכתב ורוב בע"פ כאשר עלה במחשבה לפני הקב"ה "על פי הדברים האלה": והרמב"ם כתב בהקדמתו וז"ל רבינו הקדוש חיבר המשנה ומימות משה רבינו ועד רבינו הקדוש לא חיברו חיבור שמלמדים אותו ברבים בתורה שבע"פ אלא בכל דור ודור ראש ב"ד או נביא שהיה באותו דור כותב לעצמי זכרון השמועות ששמע מרבותיו והוא מלמד ע"פ ברבים וכן כ"א ואחד כותב לעצמו כפי כוחו מביאור התורה והלכותיה כמו ששמע ומדברים שנתחדשו בכל דור ודור בדינים שלא למדום מפי השמועה אלא במדה משלש עשרה מדות והסכימו עליהם ב"ד הגדול וכן היה הדבר תמיד עד רבינו הקדוש והוא קבץ כל השמועות וכל הדינים וכל הביאורים והפירושים ששמעו ממשה רבינו שלמדו ב"ד שבכל דור ודור בכל התורה כולו וחיבר מהכל ס' המשנה ושנו לחכמים ברבים ונגלה לכל ישראל וכתבוהו כולם ורצו בכל מקום כדי שלא תשתכח תורה שבע"פ מישראל ולמה עשה רבינו הקדוש כך ולא הניח הדבר כמות שהיה לפי שראה שהתלמידים מתמעטים והולכים והצרות מתחדשות ובאות ומלכות עכו"ם פושטת בעולם ומתגברת וישראל מגלגלין והולכים לקצוות חיבר חיבור להיות ביד כולם כדי שילמדוהו במהרה ולא ישכח וישב כל ימיו הוא ובית דינו ולמדו המשנה ברבים עכ"ל ראה בעיניך כי רק בעבור שראה רבינו קדוש שתלמידים מתמעטין חיבר ס' הכולל ללמוד מתוכו כל ישראל לדעת תורה שבע"פ אשר מסר משה ליהושע והאריך שם הרמב"ם לספר שמות ארבעים דורות אשר קבלו התורה זה אחר זה עד ר' אשי ומאז התחילו דורות הגאונים ופוסקים הלכות מיום שחוברה הגמרא עד שנות ארבע אלפים ותשע מאות ושלושים ושבע לבריאת העולם וכתב וז"ל: ובזמן הזה תכפו הצרות יתירות ודחקה השעה את הכל ואבדה חכמת חכמינו ובינת נבונינו נסתרה לפיכך אותן הפירושים וההלכות והתשובות שחברו הגאונים וראו שהם דברים מבוארים נתקשה בימינו ואין מבין ענייניהם כראוי אלא מעט במספר ואין צ"ל הגמרא עצמה בבלית וירושלמי וספרא וספרי ותוספתא שהם צריכים דעת רחבה ונפש

חכמה וזמן ארוך ואח"כ יודע מהם הדרך הנכוחה בדברים האסורים והמותרים ושאר דיני התורה האיך הוא ומפני זה נערתי חצני אני משה בן מיימון הספרדי ונשענתי על הצור ברוך הוא ובינותי בכל אנו הספרים וראיתי לחבר דברים המתבררים מכל אלו החיבורים בענין האסור והמותר הטמא הטהור עם שאר דיני התורה כולם בלשון ברורה ודרך קצרה עד שתהא תורה שבע"פ גולה סדורה בפי הכל עכ"ל הרי גילה שבדורו נאבד חכמת חכמינו ובינת נבונינו מרוב הצרות ודוחק השעה ואין מבין לתורה שבע"פ אשר כתבו גאונים וכותבי הלכות רק מעט מזעיר אנשים כמוהו ידעו הדינים ולפיכך חיבר חיבורו:

והטור בהקדמה לאו"ח כתב וז"ל ויען כי ארכו לנו הימים בגלותינו ותשש כוחינו ושמם לבנו ורפו ידינו וכהו עינינו וכבדו אזנינו ונאלם לשוננו ונטל מדברינו ונסתמו מעינות חכמתינו ונשתבשו הסברות וגדלו המחלוקת ורבי הדעות ולא נשארה הלכה פסוקה שאין בה דעות שונות ורבים מועלים בהנאתן מן העולם בלא ברכה שאמרו רבותינו ז"ל ילך אדם אצל חכם וילמדנו סדר ברכות כדי שלא יבוא לידי מעילה ע"כ העירוני רעיוני ומחשבותי ועם לבבי אשיחה אמרים אקומה נא ואסובבה בבתי יעבץ תרעתים שמעתים סוכתים סופרים ואבינה בספרים עכ"ל:

והב"י באו"ח כתב וז"ל ויהי כי ארכו לנו הימים הורקנו מכלי אל כלי ובגולה הלכנו וכמה צרות צרורות תכופות וצרות זו לזו באו עלינו עד כי נתקיים בנו בעונותינו ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו ואזלת יד התורה ולומדי' כי לא נעשית התורה כשתי תורות רק כתורות אין מספר והאריך וסיים ועלה בדעתי שאחר כל הדברים אפסוק הלכה ואכריע בין הסברות כי זהו תכלית להיות לנו תורה אחת ומשפט אחד עכ"ל:

והיש"ש בהקדמה לחולין כתב וז"ל אמת שהרמב"ם הספרדי עשה חיבור נאה מכל אשר היה לפניו בענין זה שהיה מסודר בהלכותיו ובפסקיו ובקוצר הסיפור וכולל כל התורה עם סדריו נהוג ואינו נהוג לא יש דבר שהניח מלהעלות על הספר ובאמת לפי דעתו ושכלו כתב כל התורה כאלו קבל משה מפי הגבורה הל"מ מבלי ראיה ברורה ומ"מ הוא אינו מקובל בשכל הנקנה לאחר שאינו ידוע מקורו עכ"ל והאריך מאוד בשבח בעלי תוס' וכתב וז"ל ומתוך זה נותן לבע"ד לחלוק ולומר קים ליה כחד מיניהון הספרדי כספרדים וכ"א בורר את שלו עם ועם כלשונו וסובר התורה ירושה היא למשפחות ולא זהו הדרך נא זו העיר כי מימות רבינא ורב אשי אין קבלה לפסוק כאחד מן הגאונים או מן האחרונים אלא מי שיוכשרו דבריו והיות מיוסדים במופת חותך ע"פ התלמוד והירושלמי והתוספתא במקום שאין הכרע בתלמוד ובגלל הדבר לא יכולתי

להתאפק למשול ברוחי מלעשות ספר וחיבור אף שאין קץ לדיבור עכ"ל והאריך במאוד מאוד וכתב וז"ל מקרוב בא לידינו ס' וחיבור שעשה מהר"י קארו על הטורים והראה כמה חדושים מספרים הקדמונים שלא היה בידיהם בימים שעברו ותשובות נכריות וחידושים אשר נמצאו בכל הספרים ולא חיסר דבר מכל אשר עלה במחשבה לפניו וכמעט שלא הניח מקום להתגדר בו עכ"ל אבל צעק שהכריע נגד מנהגים אשר קבלנו ונהגו עד הנה כאשר כ' הב"י בעצמו בהקדמתו לכן בא הרמ"א ועשה הגהות על שלחן הערוך לדעת כל הדעות אשר קבלו ונהגו אבותינו מדור דור והש"ך ומג"א והב"ש והטו"ז והסמ"ע והח"מ בררו ופירשו כל דין ודת להיות בידינו ברור לדעת תורה שבע"פ להורות ולדון ואלפים גדולים וגאונים קימו וקבלו השו"ע כי הוא המקבץ בתורת אמת בהלכה שבע"פ ובני ישראל יוצאים ביד רמ"א אומר מרן חת"ס זצוק"ל: ומעתה בעיניך תראה לולא ד' השאיר לנו תורתו הקדושה הערוך בשלחן ערוך מלוקט ומקובץ ומבואר מגדולי חקרי לב להבין לדעת ולהשכיל היה נשכח ממנו כל תורה שבע"פ כי בדורות הללו חלושי כח ומעוטי שכל אין אתנו יודע עד מה וגם הגדיל אויב מרוב התשוקת והחמדות רק שלח לפנינו איש הוא יוסף הצדיק המשביר בר נותן לחם לרעבים והצמאים לשמוע דבר ד' ועל צבאיו גדולי עולם אשר ראו דבריו וביררו התורה שבע"פ לכוון הלכה לאמת המה המחזיקים כל בית ישראל באמונה אחת ובתורה אחת ואילו היושבים בקאנגרעס ראו אור תורה והבינו בפוסקים וידעו אדני ההוראה איך בוש לא יבושו לאמור שלא יכירו את יוסף אשר רוח אלקים בו אין זה כי אם שלא ידעו ולא יבינו מתורת ד' ובכל אופן הכופר בשו"ע כופר בתורה שבע"פ אשר קבלנו בסיני והגם אם יבחרו לנפשם ויעשו תורה שבע"פ הוא חוכא וטלולא ששועלים קטנים עוללי סעמינאר ממברעסלוי יתנו לנו תורה חדשה ואולי כל עבודות זרות צפונות בלב עזות וגיאות וע"כ אמרו הרבנים בהאויפרוף וז"ל "החקים האלה שורש צפע יתפשט במו כפרו בשו"ע שהוא יסוד המקובץ בו כל דיני תורה הקדושה וגם מאזאישראביניש לא רצו לשים ליסוד אם לא שבזה המה יכולים לשמש כפי דעתם" עכ"ל גם שיבחרו להם דינים להוראה כאלו גם הם יאמינו בתורה שבע"פ אבל יפילו גורל דין זה נאה ודין זה אינה נאה הלכה זאת הולכת עם רוח הזמן והלכה זו נושנת כפי העת מנהג זה ימצא גם באומות וישאר גם בבית ישראל ומנהג זה לא ימצא כדמותו בחוקות הגוים לכן לא יראה עוד בגבולינו הכל רעות רוח הכפירה כי הוא אין בידינו לבחור רק לשמור המכווין בקבלת תורה שבע"פ כפי המסורות לנו מאבותינו מוסדי דור ודור ויוסיפו הרבנים להזהיר וז"ל "ומרבית החוקים ההמה סובבים רק להשכיח תורה מישראל למען נהיה ככל גויי הארץ' עכ"ל

כי בקאדעקס שלהם יוכלו ליתן תורה חדשה להתחתן עם כל גויי הארץ ומושל העיר יתן קידושין ויסדר גט פיטורין לעקר ולשרש ח"ו אמונת ישראל:
ואתה רשע עריץ העוד לך פה לחרף ולגדף גדולי ישראל אם בעל נפש אתה ושמת סכין בלועך את מי חרפת ואת מי גדפת מלאכים היוצאים לשטן לך להציל נפשך ונפש זרעך את ד' אלקיך תירא לרבות תלמידי חכמים הם דנו אותך לכף זכות אחטאת כי לא ידעת" ורוע לבבך השיאך לדבר בוז וקלון כנגדם עפר רגלם תלחך ותנשק אדמת קודש אשר עמדו שם:
שאלת התם:
תם מה הוא אומר להאויפרוף של הגאונים תם הוא אומר מה זאת עשו לנו הרבנים האלו לא שרו לן עורבא ולא אסרו לנו יונה מבלעדי קריאתם ידענו שחוקי הקאנגרעס המה משפטים לא יחיו בהם ולא טובים המה ובמקומות אשר חונים יראי אלקים לא יעזבו השו"ע ובמקומות אשר הוזים הרשעים בלא החוקי הקאנגרעס עושים כל תועבות אשר לא יעשו בישראל וא"כ איפה מה נאבד אם נקבל חוקי הקאנגרעס ומה בצע כי לא נקבלם:
תשובה התם מתמם עם תמימים דע כי בחוזק יד קיימו וקבלו אבותינו את הדת והאמונה גופם למהלומים נתנו וגם נשפך דמם כמים מכות גדולות ונוראות סבלו הם ונשיהם ובניהם ולא רצו לעבור על קוצו של יו"ד חצי שונא הדת כלו והם על משמרתם עמדו מלכי עולם כטיטוס ואדרינוס ואנטיכות לא יכלו להם וכדי בזיון לפנינו אם אנחנו נסוג אחור מפני קשר רשעים יהודים שנכוף כאגמון ראש בשתיקה כהודאה דמי' כאלו כפרנו גם אנחנו ח"ו בתורה שבע"פ אשר בכפירה הנ"ל גנוז גם תורה שבכתב ויהי' לשמצה בקמיהם לדורות הבאים אחרינו כאלו נהפך הכל למינות מחויבים אנחנו להודיע לעיני כל רואי שמש שאנו מאמינים בני מאמינים השולחן ערוך הוא חק ומשפט לישראל הוא מכלל יופי אמונתינו ותורתינו הוא חיינו לאורך ימינו כל הרוחות שבעולם לא יזיזו אותו ממקומו וכל הפורש ממנו פורש עצמו מאמונת אבותיו וכפר בתורת משה אשר קבלו מיד ד' בהר סיני ויצא מן כלל היהודים ואין נו חלק באלקי ישראל וגדול עון המחוקקים חוקי קאנגרעס מנשוא שלא די שהם הופכים ללענה משפט ורובם מהם לא ילכו בתהלוכי השו"ע העיזו פניהם לחקוק בעט ברזל כי מאסו בשו"ע אם יחטא איש לתשוקותיו וחמדותיו ותאותיו וגם אם רבו פועלי און בכ"ז לא נהרס חומת הצדק של הדת ונקל הוא להרפא כי הוא חטאת יחיד או יחידים אבל לעשות מן הכפירה חק

ומשפט לכל המדינה הוא חטאת הקהל אשר ינקום ד' בכל מי שהוה בידו למחות ולא מיחה כי הוא חילל ש"ש ברבים דבר זה למדוהו רבותינו בדורות לפנים:
העקדה בשער עשרים האיר עינים כי פי ד' דבר כלל גדול הזה בחטאת סדום ועמורה אשר הפך ד' ביום אפו יען שהחמס קם למטה רשע לחקוק משפטים לא טובים שכתב על פסוק "עיר פרוצה אין חומה איש אשר אין מעצור לרוחו" וז"ל ירצה כי כמו שהעיר אשר לה חומה עם היות שמרעת יושבי בה לבלתי שית לבם לחילה עשו פרצות בחומתה הנה יש לה תיקון כי בבוא קול פחדים באזניהם בנקל ישימו לב לגדור פרצותיה ולקומם הריסותיה ותוכל לעמוד במצור ותושע אמנם אשר אין לה חומה כלל וודאי אין לה תקומה כן האיש בעוד חומת שכלו על תלה אעפ"י שתהי' התאוה פרוצה הנה הוא נקל להתנחם ממעשיו הרעים ולהרפא אמנם איש אשר אין מעצור לרוחו כי נפלה חומתו ונפסדה התחלתו במה יושע איפה והנה כלל בזה כל מה שכתבו החכם שם וכבר הבאנו כאן העיר הזאת לעדה ובאת ללמד ונמצא למד כי דין האיש הזה אשר אמרנו הוא עצמו משפט המדינה ותהי הכוונה כי כאשר היתה העיר מוקפת חומה סביב מהחק הטוב והדתות הישרות המונחים מהזקנים והמנהיגים הטובים מלפניהם אעפ"י שלפעמים יעלו שועלים ויפרצו גדריה וישביתו חקיה הנה נא עיר הזאת קרובה לקבל תקנה ולהרפא כי יקום א' מעיר ושנים ממשפחה להוכיח אותם בחוזק נמוסיהם אשר בידם והטוב והיושר נעזרו מכל צד ויעלו לה ארכה אמנם אם אין לה חומה לא מדת ולא מתקנה ולא משום מנהג ישר הנה היה כאיש ההוא אשר אין מעצור לרוחו שאין לו שום התחלה שישוב אל בוריו ומה גם עתה אם יש לו חומה גבוה של נחשים ועקרבים רצוני חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם המונחות לפניהם ממנהיגים הרשעים והעריצים וכבר עשה החוקר לימוד מהמדינה אשר הוא על זה התואר אל זה הענין עצמו בפ"ב מהמאמר הנזכר אמר החוטא דומה למדינה אשר בה כל הדברים ההכרחים ובה אמנם דתותו טובות ולא תרגיל באחת מהן כמו שאמר הפילוסוף אנקשנדריש והרשע הוא דומה למדינה אשר בה דתות רעות תרגיל אותם והנה באמת זה היה חטאת סדום ובנותיה כי הנה הם לא חטאו בחטא התאוה לבד כערים אשר יש להם חוקים ומצות טובים ועושים אינם אותם גם לא היה די להם בשהיו עיר פרוצה אין חומה משום דת ונימוס ישר אבל כבר נפסדה התחלתה בתכלית ההפסד עד אשר הקימו להם דברים רעים ומגונים לחוקים ומשפטים טובים וישרים וקבעו בהם מסמרות בקנסות ועונשים שלא יעברו מהם לעולם עכ"ל. והאריך עוד אודות נשים הקדשות וכתב וז"ל ואני דנתי על זה פעמים רבות לפניהם ולפני גדוליהם והסברתי להם שהחטא הגדול אשר יעבור

עליו איש איש מבית ישראל בסתר ושלא לדעת הרבים וברשות ב"ד חטאת יחיד הוא והוא שבעונו ימות ע"י ב"ד שלמעלה או מטה וכל ישראל נקיים כמו שהיה עון פלגש בגבעה אם היה ב"ד שלהם מוסרים האנשים הרשעים ההם לבדם ביד ישראל אמנם החטא הקטן כשיסכימו עליו דעת הרבים והדת נתנה בבתי דיניהם שלא למחות בו הנה הוא זמה ועון פלילי וחטאת הקהל כלו ולא ניתן למחילה אם לא בפורענות הקהל כמו שהיה בבני בנימין על שהשתתפתם בעון והוא היה עון סדום כמו שבארנו שהם וב"ד שלהם הסכימו שלא להחזיק יד עני ואביון ולכן הוא טוב ומוטב שיכרתו או ישרפו או יסקלו החטאים ההם בנפשותם משתעקר אות אחת מהתורה בהסכמת הרבים כמו שאמר בזה שעשתה בו פרשה בפני עצמה לא תהי' קדשה וכו' כמו שיתבאר שם ב"ה ומי שלא יקבל זה בדעתו אין לו חלק בבינה ונחלה בתורת אלקים עכ"ל:

וראה כי כתבו הרבנים אאם אנחנו משתתפים עמהם לבחור אנשים לדיסטריקסט רעפרעזענטאנטען הרי כבר היינו מודים בזה שאנו מקבלין עלינו חוקי הקאנגרעס ושוב אנחנו מלוכדים במו וכל המודה בחוקי הקאנגרעס כופר בשו"ע וכל הכופר בשו"ע כופר בתורה שבע"פ" עכ"ל ולא דבר נקל הוא ח"ו לכפור בשו"ע ובתורה שבע"פ די בזה אם לא נקבל חוקי קאנגרעס שידעו כל העולם שאין אנו כופרים בשו"ע ובתורה שבע"פ ושבכתב שאין חילול השם גדול מזה אם נכפר ח"ו באמונת אבותינו אשר מסרו נפשם עליה ובעדה והוסיפו וכתבו הגאונים "ואינו דומה מי שעובר עבירה מחמת תאוה שזה עדיין ישראל גמור למי שאינו מודה בה" עכ"ל כי אנשי חוקקי חקי קאנגרעס עשו חוקים ומשפטים ולא כחדו שהרסו חומת התורה ואין בעינם עבירה כלל מי שאינו מקיים הש"ע שהוא תורה שבע"פ:

ולשאינו יודע לשאול שבין אין לו לשאול על חוקי הקאנגרעס לדעת שעוקרים הדת והאמונה פתחו לו לדעת כי חוקי הקאנגרעס יפעלו שידל ישראל מאוד כי המסתכל יראה שאין לשער פיזור ממון ישראל אשר התורה חס עליו קשה מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף מי יוכל לספר גודל עניות בכמה אלפי אלפים משפחות וחקי הקאנגרעס מחדשים הוצאות רבות גדולות ואיבד הזמן ליסע תמיד לוואהלען ולפעסט ולהחזיק קאנצלייען עם סופרים ופראטאקאלען מי שיסתכל בהם יסתמר שערות ראשו לראות בעמל ישראל הלא תקצר נפש העם בדרך גלות מצרים לא היה גדול מגלות הקאנגרעס להתגולל אח על אחיו נעבוד עמו בפרך ולכן כתבו הרבנים בהאויפרוף וז"ל גם תצילו עצמכם מרבית הוצאות שיטילו על עם ד' הלא גם על זה נאמר לא תעמוד על דם רעך ולא דבר נקל הוא להפסיד ממון של ישראל אשר התורה חסה עליו עכ"ל:

וכאשר דברו כנגד ארבע הכיתות שונות רמזו באומר מעט כי יש אנשים אשר חשבו כנים דבריכם וטובים אמריכם רק מי יודע אם שומע יש לכם על זה חזקו ידים רפות וברכים כושלות הביטו אל צור מחצבכם זה אברהם אבינו אשר עמד וקרא בשם ד' במסירות הנפש וגם בעבור אבותינו אשר באו באש ומים בדורות השמד אשר החשך כסה הארץ וערפל לאומים שמררו את חייהם בגזירות גדולות ונוראות כדי להעבירם מהדת ואמונה ואבותינו סבלו כל הצרות והשמדות חרפות ובזיונות ולא הניחו אות אחת מתורה שבכתב ושבע"פ ראוי' לומר לנו הביטו אל צור חצבתם ולכן כתבו הגאונים "אל תיראו ועל תערצו מקול חוקקי חוקי הקאנגרעס כי ד' בעזרתינו מה יעשה אדם לנו" מי שעזר לאבותינו הוא יעזור גם לנו בנסים ונפלאות רק בד' אל תמרודו אז "ברוך הגבר אשר יבטח בד' והיה ד' מבטחו":

אחינו בני ישראל הגאונים דברו מכפירת השו"ע בפרט ומחוקי הקאנגרעס בכלל כי הם רשת לצודד נפשות וכאשר יתבטל בעזרת המקום הגזירה קשה אז יהי' זמן לדבר על חוקי הקאנגרעס כי הוא גזירת גוג ומגוג כאשר רמזו חז"ל במדרשים שייעץ ללחום מתחילה עם ד' ואח"כ עם ישראל:

ד' צבאות יהי' עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו ונהי' כולנו דבוקים בד' דכתיב "ואתם הדבקים בד' אלקיכם חיים כולכם היום" דברי הדבוק לכל הדבוקים בשו"ע:

ח"י כסליו תר"ל לפ"ק הק' חיים סופר:

סימן ו

שאלה סופר שהי' כותב פרשה של תפילין והניחם להתיבש ויהי אך יצא יצא והניח שם בנו הקטן מופלא סמוך לאיש נטל הקולמוס וטבל בדיו והעביר איזה תיבות וכאשר פתח אביו את הדלת וראה שכתב געֿר בו מאוד וכאשר קרב אליו מצא שלא קלקל שום תמונת אות רק שהי' לחים יותר מאשר הניח אותם ושאל אם יש חשש פיסול בזה יען כי הוא קטן ופסול לכתוב תפילין או נאמר האותיות כבר כתובים כהלכתם ולא נפסלו על ידי שהוסיף דיו בהאותיות:

תשובה הדבר פשוט שהפרשה כשירה דמבואר בגיטין דף י"ט דהן בשבת או בגט כתב ע"ג כתב לא הוה כתב דאם כתב בשבת שתי אותיות דיו ע"ג דיו פטור וכן פסק הרמב"ם פי"א מה' שבת הל' י"ז וכן פסק המג"א בסי' ש"מ ס"ק ז' וה"ה בתפילין דלא נפסלו ע"י כתיבת הקטן דבדיו ע"ג דיו לא נחשב כתב השני להיות נקרא שכתבה קטן אשר פסול לכתיבת תפילין ודו"ק:

ולא עוד אלא אפי' הי' הדין דכתב ע"ג כתב נחשב לכתב היינו דווקא אם הכתב השני חשוב עכ"פ כמו הכתב הראשון למשל בשבת דכתב שתי אותיות ע"ג שתי אותיו' שכתובים מכבר או בגט שנכתב מתחילה שלא לשמה ועכשיו כותב לשמה או בס"ת שכתב מתחילה השם שלא בקדושה ועכשיו כותב בקדושה כל אופנים אלו נזכרים בגמ' בשבת ק"ד ובגיטין דף י"ט דשם עכ"פ לא בא הכתב השני מאיש אשר לא ראוי והגון לכתוב אז חקרינן אי הכתב השני לא חשוב כתב הגם שכתוב על הכתב הראשון אבל כאן בנידון שאלתינו דכתב הראשון נכתב מאיש גדול בר קשירה אשר הגון וראוי לכתוב תפילין וכתב השני בא מקטן אשר אינו בר כתיבה בתפילין א"כ מהכ"ת נימא שיהי' כתב שלו חשוב לבטל כתב איש אשר הוא בר כתובה ולא נחשב מכתבי לכתב כלל כנלפענ"ד:

וביותר דדיו ע"ג דיו לא הוה כתב אלא א"כ הכתב השני מתקן דבר כמו בגט ואזכרה שלא נכתבה לשמן ומעביר קולמוס לשמן אז ס"ל לר"י כתב על גבי כתב הוה כתב כמבואר בתוס' גיטין דף י"ט בד"ה דיו אבל אם אינו מתקן בכתב השני לא נחשב לכתב אפי' אם הי' ישראל גדול וכותב לשם קדושת תפילין אפ"ה לא הוה כתב דבשלמא אם הגט לא נכתב לשמה או הס"ת לא נכתב לשמה ובא השני ומוסיף בכתיבתו לשמן ומתקן חידשו התוס' דהוה כתב לרב אחא בר"י אפי' לרבנן אבל אם מתחילה נכתבו לשמן אפי' אם השני כותב ג"כ לשמן כיון דכתב השני לא מתקן דבר לא נחשב לכתב ומכ"ש דהי' קטן דכתב שלו לא נחשב כתב ופרשה הזאת כשירה ודוק (ועיין במהרש"א בשבת דף ק"ד על דברי תוס' ד"ה אמר ר"ח):

ואוסיף עוד הלא אפי' אם הכתב השני מתקן להראשון כמו בגט שנכתב שלא לשמה והעביר קולמוס לשמה לא מהני לשיטת הרמב"ם פ"ג מגירושין הובא להלכה בא"ע סימן קל"א ואפילו ליש חולקים וסוברים דחוששין לחומרא היינו אם הכתב השני תיקן יותר מהראשון כגון אם העביר קולמוס לשמה אבל אם אינו מתקן כלום כ"ע מודים דכתב ע"ג כתב בדיו ע"ג דיו לא נחשב לכתב כלל אפי' אם בא מבר כתיבה מישראל גדול ק"ו בנידן דידן שבא הכתב מקטן שאינו בר כתיבה לתפילין פשיטא דלא נחשב כתב שלו כנגד כתב אביו הסופר:

וגם זאת אדרוש הלא קטן אין לו מחשבה לקדש את הכתב לשם קדושת תפילין א"כ חסר להכתב השני שלא נכתב לשם קדושת תפילין וכתב הראשון נכתב לשם קדושת תפילין א"כ יש לגוף כתב השני גרעון שלא נכתב בקדושה כמו הכתב הראשון דאפי'

ישראל גדול אם הי' כותב בלא מחשבה לשם קדושת תפילין הי' כתב שלו גרוע מכתב הראשון ולא נחשב לכתב כלל ודו"ק:

שוב התבוננתי דפרשה פסולה דהנה בא"ע סימן קכ"ה סעיף ח' כתב וז"ל אם נפלה טפת דיו (רמ"א בתוך האות) ואינה ניכרת אינו יכול להעביר הדיו ולתקן האות דהוה לי' חק תוכות רמ"א ויש מחמירין אפי' האות ניכר וכן נוהגין עכ"ל ובב"ש ס"ק י"א כתב וז"ל ובלבוש כתב אם נתייבש האות ואח"כ נפל דיו כשר דלא עשה שום דבר אלא מגלה הכיסוי ובסדר מהר"מ מפרש דברי הלבוש דכוונתו אי נפל טיפת דיו על האות ולא נתפשט כלל אז אם האות כבר נתייבש דומה לעפרות זהב דקיי"ל דיכול לגרר הזהב כמ"ש בא"ח סי' ל"ב ול"ד לנפל תוך החלל דשם הטיפה מקלקל האות לפ"ז ל"ק קושי' הב"ח מיהו בט"ז השיג נמי על הלבוש עכ"ל:

היוצא מזה דאם נפל דיו על אות כשר הוה הדיו ככיסוי ואם נפל כל זמן שהכתיבה הראשונה הי' לח אי אפשר לגרר ופסול הפרשה מטעם חסרון אותיות בשלומא אם כבר נתייבשה כתיבה ראשונה דומה לעפרות זהב דיכול לגרר את עפרות זהב יען דלא נתערב העפרות עם הדיו וה"ה אם כתב התחתון נתייבש מקודם יוכל לגרור דיו העליון אבל בנידון שאלתינו דסופר מעיד שהיו האותיות לחים ומצאם מלאים דיו מאשר הניחם א"כ פסולה הפרשה ודו"ק: ואוסף נופך דעיין שם בא"ע בט"ז ס"ק ט' שהעיר כיון שעכ"פ היה האות מכוסה אעפ"י שגילה אח"כ הוה חק תוכות דפסול כמו בבור של י' טפחים מי שמגלה הכיסוי הוא חייב ומכ"ש אם הראשון היה סתמו עפר נסתלק מעשה הראשון לגמרי ויעי"ש וכן בפר"ח שם ס"ק ח' בד"ה וכתב הלבוש חולק אפי' אם נפל לאחר שנתייבש האות פסול חוץ אם נפל שעוה דמהני סילוק השעוה וא"כ לו יהי' שבנו של הסופר העביר דיו רק על אותיות שכבר נתיבש נמי פסולה הפרשה ודו"ק:

אמנם עדיין אני נבוך דשאני בנידון דלבוש דנפלה טפה מעצמה על האות וכיסה כתב הראשון אז נחשב דאות הראשון נמחה דעל דיו דנפלה מעצמה לא שייך לומר דהוה כתב דהא לא משך אדם בכח לעשות תמונת אות רק הזדמן ממילא דבא מנפילה חרט תמונת אות ולא הוה כתב כלל אלא כסוי דיו ונתבטל כתב אות הראשון ע"י דיו שנפל עליו אבל בנידון שאלתינו שהקטן משך בכח ידו וחושב לכתוב צורת האותיות א"כ בודאי כתב נקרא רק דהוה כתב גרוע מן הראשון א"כ כתב ע"ג כתב לא הוה כתב לפסול את הראשון ונשאר כתב הראשון בכחו וכשרה הפרשה דו"ק:

וראי' לדבר הלא לסברת התוס' בגיטין ד"ה דיו דחדשו דיו ע"ג דיו לא הוה כתב אלא אם כתב השני מתקן אבל אם אינו מתקן לא הוה כתב אפי' אם ישראל גדול כותב וא"כ

אם הי' ישראל גדול בא והעביר קולמוס על פרשה הנ"ל ג"כ לא הוה כתב אפי' אם כיון ג"כ בכתב השני לחדש הפרשה או בגט הכתוב לשם אשה ידועה ובא עוד אחד דהי' ג"כ שליח מבעל לכתוב או אפי' הסופר עצמו כתב פעם שנית והעביר קולמוס לשמה ג"כ לא הוה כתב דהא אין מתקן כלום כמובן מעצמו וא"כ יהי' הגט או הפרשה פסולה דכתב השני לא הוה כתב ונתכסה כתב הראשון ופסול הגט או הפרשה ודו"ק:

וכי תימא דבאמת פסול א"כ יפלא דין מפורש ביו"ד סי' רע"ו סעי' ד' שם וז"ל כשטובל הקולמוס לכתוב השם לא יתחיל מיד לכתוב השם שמא יהי' עליו רבוי דיו ולא יצא הכתב מיושר אלא יכוין להניח אות אחת מלכתוב קודם השם ובאותו האות יתחיל לכתב ואם לא עשה כן יחפש אחר אות שצריכה דיו וימלאנה וכותב את השם עכ"ל ובמג"א סימן ל"ב ס"ק ל"ב כתב וז"ל בתחלת הכתיבה כשיכתוב השם יעיין בקולמוס שיטבול הקולמוס טרם שיכתוב אות אחרונה שלפני השם כי כשיטבול הקולמוס צריך לקדש הדיו שעל הקולמוס באות א' טרם שיכתוב השם ולא יתחיל מיד שטבל הקולמוס אך צריך לקדש ואם צריך דיו טרם שיגמור השם אזי יטבול באותיות שלפני השם שהם לחים עדיין ויגמור השם ואם שכח ולא הניח אות לפני השם אז יעוין אם ימצא אות או תג שצריכה דיו כדי לקדש הדיו קודם שיכתוב השם עכ"ל ואי נימא כדעת הלבוש דכיון דלא צריך לכתב השני הוה כסוי לכתב הראשון וכאלו נסתלק הכתב הראשון כאשר ביאר הט"ז כמ"ש למעלה א"כ איך יכתוב הסופר אות אשר כבר נכתב בכשרות הלא בדיו אשר מוסיף הוא מכסה הכתב הראשון וצע"ג:

ולפמ"ש נכון דשאני הך דבא ע"י אדם אז הוה כתב רק כתב ע"ג כתב היכא דלא מתקן בשני לא נחשב נבטל כתב הראשון אבל בנפלה טפה מאלי' וצייר צורת אות זה אינו כתב כלל רק כסוי דיו נקרא ודו"ק:

ועלה בדעתי להביא ראי' מן דין המוזכר בש"ע סי' ל"ב סעיף כ"ז באותיות שנמחקו קצת דרשאי להעביר הקולמוס ולחדשם שהוא מן תה"ד סימן מ"ח שמחדש כיון שעכשיו כשר הגם שמוסיף לעשות שימור שלא ימחקו לא הוה שלא כסדרן יען דעתה הכתב השני אינו מתקן כלום לא הוה כתב עיין במג"א ס"ק ל"ט ובתה"ד מסיים שם וז"ל ואע"ג דכתב הראשון לא יהי' נראה כלל מפני כתב האחרון מ"מ הואיל הכתב אינו מתקן עתה כלום שהרי עכשיו כשר הוא כתב הראשון עכ"ל הרי לכאורה ראי' הגם דכתב עליון לא הוה כתב ומכסה כתב הראשון אעפ"כ כשר לעשות כן ולפי דברי יהי' התפילין פסולין דכתב הראשון הוא מכוסה אלא פשיטא דוקא בנפלה דיו מעצמו אז הוה רק כסוי אבל אם אדם מושך בקסתו הגם שלא הוה כתב לבטל כתב הראשון דכתב התחתון העומד

במקומו חשוב ולא יכול כתב הבא בגבולו ועומד עליו לבטלו (עיין כן בסוגי' דקמא קמא בטל ובמקוואות בג' לוגין מים דוגמא) אבל עכ"פ יחשב לכתב ולא לכיסוי שמכסה פני הכתב ודוק:

אך יש לחקור דשאני בנידן דתה"ד דמעביר קולמוס לחזק ולשמר כתב הראשון ונעשה כתב השני טפל לכתב הראשון ודבר המעמיד ושומר הכתב הוא טפל לו ולא שייך שיהי' נחשב כאלו מחק הכתב הראשון דנהפוך הוא הכתב השני עצמו מחזיר על הכתב הראשון להעמידו חי לימים ימימה ולא הוה יתרון על הכתב ככיסוי אבל אם האות חזק וצהיר ויכול לעמוד בפני עצמו ובא אחד והוסיף דיו אז כל יתר כנטול דמי כאלו בא לכסות פני הכתב שכתב הראשון לא הוכשר לפניו ותוהה על הראשונות ומבטל כיסוי הדיו ולק"מ מדין תה"ד ודו"ק:

וטרם אסיים אבוא עוד ראי' דע"י מעשה כתובה לא נתחדש פסול דנימא דכתב הראשון מכוסה דרשב"א בגיטין דף נ"ד כתב וז"ל ולענין פסק הלכה ר"ח פסק כרבא דכללא דכיילי' כל אביי ורבא הלכה כרבא בר מיע"ל קג"ם וכ' דמעשה דרב אמי דאמר ס"ת ביד מי כפירוקי' דרבא הוי מדאמר לי' ס"ת ביד מי דאלו לאביי אפי' הוה ס"ת ביד מוכר לא הי' נאמן דאזכרות שבו כבר היו כתובות ושוב לא הי' יכול לכתבן שלא לשמן והו"ל כזבחים לאחר גמר עבודה שאינו נאמן וזה על דרך פירושו שפירש כל שבידו לפגל ולטמא וכן מצאתי בנמוקי הרמב"ן ז"ל עכ"ל ואם נימא כדברי הלבוש כל שהכתב נעשה בהכשר אם כותב עליו פעם שנית הוה ככיסוי על כתב הראשון ופסול א"כ אכתי הוה בידו של סופר שיכתוב עליו פעם שנית לשמה או פעם שנית שלא לשמה ואז כתב עליון אינו כתב ופוסל לכתב הראשון דהא האזכרות הם מכוסות ואיך כתב הר"ח וז"ל ושוב לא הי' יכול לכתוב שלא לשמן הא שפיר הוה בידו אלא פשיטא דלא מהני לפסול אם יכתוב שלא לשמן דאפילו אם יכתוב פעם שנית שלא לשמה לא יפסלו האזכרות אשר כבר נכתבו לשמן כמו בזבחים לאחר עבודה דאי אפשר לפגלם עוד בשום מעשה וא"כ מוכח דלא כלבוש וגם הרשב"א שחולק על הר"ח כתב וז"ל והא דאיבעי מיני' ס"ת ביד מי היינו טעמא דאלו הי' ביד הסופר הי' בידו לאסור שיכול ליטול האזכרות ולגרור ולחזור ולכתוב והלכך אי לאו דס"ת ביד הלוקח אפי' לאביי נאמן דמה לי אם יכול לפסול ולכתוב לכתחלה שלא לשמן משיכול לגרור ולכתוב שלא לשמן עכ"ל הרי שהרשב"א המציא רק שיכול לקלוף את השם ולגרור ולכתוב אח"כ שלא לשמן אבל לכתוב ע"ג האזכרות פעם שנית ולפסול בזה הס"ת זה לא יכול והיכי יהי' הלבוש חולק על הר"ח

והרמב"ן והרשב"א אלא פשיטא דשאני אם נפל דיו מאליו אז הוה כסוי אבל ע"י אדם העושה כתב הוא כשר וישר ודו"ק:

והרהרתי דאפשר אפי' אם אדם כותב הוה רק ככיסוי ומה שכתב הר"ח והרמב"ן דאינו יכול לכתבן שלא לשמן היינו כיון דנחשב ככיסוי א"כ עובר על מחיקת השם ולכן המציא הרשב"א דיטול את השם ויגרור ויכתוב אח"כ האזכרות שלא לשמן אך זה שיבוש דר"ח ורמב"ן סוברי' הטעם דבידו לפגל ולטמא הגם שעושה עבירה יעו"ש. ועוד איך מדמה אל עבודה אחר שכבר נגמר העבודה אז אפי' אם יחפוץ לעשות עבירה לא יכול לפגל וגם זה אמת שבשום אופן אינו עובר בזה על מחיקת השם דילפינן מלא תעשון כן ד' אלקיכם ואטו מי שמחדש בכתב ע"ג כתב שם ע"ז מקיים מצות אבד תאבדון נהפוך הוא מקיים בזה ח"ו חיזוק ע"ז וממילא אינו עובר בזה מחיקת השם כאשר בארתי במקום אחר כמובן:

וחפשתי באוצר אחרונים ומצאתי לגט פשוט בסי' קכ"ה ס"ק ט"ו שהביא בשם הלבוש שלכן לא יכתוב בעט ברזל דאם יכתוב הכנף הקולמוס חוקקות וחופרת הכתב בתוך הקלף שהוא כשר לבד ואח"כ תבוא הדיו שבקולמוס למלא כתב חקיקת הקולמוס והוה כתב שע"ג כתב שהוא פסול דכתוב וכתב משמע כתב אחד ולא כתב שע"ג כתב עכ"ד הלבוש והשיג עליו הגאון דלפי דבריו אם כתוב אות אחת ולא הי' בו דיו כל כך והעביר עלי' קולמוס פעם שנית תפסול משום כתב שע"ג כתב זו לא שמענו ולא ראינו וראי' דבסי' קל"ה יש פלוגתא אם כתב הראשון הי' שלא לשמה וכתב שני לשמה דסובר דלא מהני מטעם דאין כתב ע"ג כתב יען דכתב הראשון הי' שלא לשמה אבל אם ב' כתיבות היו לשמה מודה כ"ע דכשר ולדרוש וכתב כתיבה אחד אמר רחמנא ולא כתב ע"ג כתב לא שמענו ועוד אפי' הוה דרש וכתב אחד ולא כתב ע"ג כתב היינו זה אחר זה אבל בעט ברזל החקיקה והדיו באים כאחד והניח בקו' וצע"ג:

ולפמ"ש נכון שיטת הלבוש בודאי אם הגט נכתב לשמה ואח"כ אחר שעה כותב עוד פעם שנית לשמה לא פוסל דמאי אולמא לכתב שנית להיות כתב חשוב מכתב הראשון וא"כ ממילא יש חשיבות לכתב הראשון העומד במקומו מוקדם בזמן ומוקדם במקום טרם שבא כתב השנית ונשאר בתוקפו ובכשרותו אבל אם בא ע"י קולמוס ברזל שני כתבים בפעם אחד ע"י כנף העט החוקקות וגם ע"י הדיו אז פסול דתורה אמרה וכתב לה כתיבה אחת ולא שני כתובות כמו דדרשינן מן ספר כריתות ולא שני ספרים עיין סוטה ועיין בש"ע ה"ה דדרשינן וכתב לה כתיבה אחת בספר ולא שני כתבים בספר דכיון דשני

הכתובות באים כאחת אמרינן מאי אולמא האי מהאי וכל יתר כנטול דמי ופסול הגט וחד קושי' מתורצת בירך חברתה ודו"ק:

ובזה מיושב שמשיג שם על הלבוש מהך דין דתה"ד שמתיר להעביר קולמוס אם האותיות נמחו קצת וכן קשה מדין אם זרק על האותיות זהב דפסול יען דלחומרא כתב עליון כתב ולא מטעם דהוה שני כתבים ותורה אמרה כתב אחד ולא שני כתבים יעו"ש ולפמ"ש שם הוה כתב אחר כתב אבל שני כתבים הבאים כאחד פסול מטעם כתיבה אחת ולא שני כתבים ודוק:

ונחזור לדברינו דיש ראי' דאם מעביר קולמוס ע"ג כתב הנכתב לשמה אינו פוסל מדהותר לסופר להעביר הקולמוס על אות מקודם אשר נכתב כהלכתו טרם שיתחיל לכתוב את השם מזה נגלה שדין הלבוש אשר מביא הב"ש בסי' קכ"ה הוא דוקא בנפל הדיו אז הוה כסוי על הכתב הראשון ופסול אבל אם נעשה ע"י אדם לא הוה ככסוי לפסול הכתב ודו"ק:

סוף דבר הכל נשמע שלא אדע מקום לפסול התפילין דכתב הקטן כתב הוה ולא כסוי רק כתב ע"ג כתב לא פוסל בדיו ע"ג דיו כן נראה לפע"ד בעזהי"ת: ומצאתי בפרמ"ג במשבצות זהב בא"ח סי' ל"ב ס"ק ט"ו שכתב וז"ל עט"ז ואפי' נפל טפה על אות יבש פוסל בט"ז אה"ע סי' קכ"ד אות ט' וב"ש שם אות י"א פי' דברי הלבוש באופן זה דנפל דיו על אות ולא נפסל האות כלל והיינו דנפל הטיפה על הוי"ו ממש והרי היא כראשונה אז אם נתייבש מקודם הוה לי' כזרק עפרות זהב בס"ג כאן דמהני גרירה יעו"ש. ונראה כוונתו דבלח האות עדיין קיי"ל דכתב מבטל כתב ומידי ספיקא לא נפקא כדבעינן למימר לקמן אי"ה ואנן בעינן כתיבה לשמה הן בגט וכ"ש בתפלין דאות אחת מעכב ולפ"ז בתפילין כה"ג דמלשון המחבר משמע דשאין ניכרת האות והיינו תוך הבי"ת והסמ"ך וכיוצא נפל טיפה שאין שם האות עלי' נמי מקרי אין ניכרת ועמ"א אות כ"ג ויראה אפי' נפל דיו על קוי אות ממש י"ל כתב מבטל כתב ועליון שלא לשם תפילין כי שלא בכוונתו נפל ופסול ואף בדיעבד כדאמרן ועמ"א אות כ"ג פי' אחר על מ"ש בא"ע שם והנה יש לי בכאן הרהורי דברים ואמרתי הנני לפורטם. דע דבאה"ע סימן קל"א סעיף ד' וב"ש אות ה' דיו ע"ג דיו אין כתב עליון כלום ואין פוסל לכהונה כלל כי דיו ע"ג דיו אינה כלום אבל הי"א שם דחוששין יעיי"ש וא"כ כתב תפילין ונפל אח"כ על האות דיו שלא בכיוון וצורתה עליה או העביר דיו שלא לשמה באנו למחלוקת להר"מ כשר ולהי"א פסול עכ"ל: הלכות גדולות שנה הגאון במעט אומר ודברים (א) מ"ש אם נפל טפה דיו על

קו א' ממש דבלח עדיין כתב מבטל כתב כדבעינן למימר לקמן רמז על מ"ש אח"כ לי"א באו"ע דס"ל חוששין א"כ אם כתב תפילין ונפל על האות דיו להי"א התפילין פסולין:
נקודה נפלאה היא הלא הי"א המה ר"ח ודכוותי' דמספקי דלמא הלכה כרב אחא בר יעקב דבגט וס"ת גם רבנן מודים ורק באזכרה פסול משום זה אלי ואנוהו וכבר ביארו תוס' בגיטין דף י"ט ד"ה דיו דדוקא אם הכתב השני מתקן כנגד הראשון דמתחלה לא הי' לשמה ועכשיו מוסיף שכותב לשמה אז כתב השני כתב אבל אם אינו מתקן כלל אז כתב שני לא הוה כתב וא"כ לשיטת הי"א בא"ע הם מחמירים אם הכתב השני טוב מן הראשון אבל כיון כתב השני גרע מהראשון דבנפל דיו לא הוה כתיבה לשמה ולכ"ע כתב השני לא הוה כתב ודו"ק:
ומ"ש עוד או אם מעביר קולמוס שלא לשמה ג"כ לשיטת הי"א פסולין התפילין הוא נקודה נפלאה בתרי תמיהות חדא דכתב השני גרוע מן הראשון גם הי"א מודים דלא הוה כתב ועוד א"כ מה דחקו הר"ח והרמב"ן ורשב"א למה הסופר נאמן אם הס"ת בידו הא כבר נכתבו האזכרות לשמן ולפי הבנת הפרמ"ג נקל הוא דיעבור קולמוס שלא לשם אזכרות ודו"ק:

ב דפרמ"ג משוה דין דנפל טפה דיו על אות על קו השוה ממש עם דין אם מעביר עליו קולמוס שלא לשמה ולע"ד אם האדם מעביר בקולמוס הוה כתב עכ"פ רק כתב השני לא חשוב לבטל את כתב הראשון וכשר לכ"ע אבל נפל טפה דיו אפשר דפסול דהיה כיסוי דיו כאלו נמחה הכתב הראשון ונשאר רק צורת אותיות אשר לא נקראו כתב כלל נענין ס"ת או תפילין או גט וכדומה כמו שהארכתי למעלה דדברי הלבוש בא"ע לא סותרים דינים מפורשים בש"ע יעו"ש ועיין נמ"י בהל' קטנות בפי' זרק זהב ועיין בב"י בא"ח סי' ל"ב ויו"ד סי' רע"א והי' לי הערות דיש הבדל אם זרק זהב על אותיות דיו או כתב בזהב על אותיות דיו רק למעשה ח"ו לסמוך שבטלה דעתי כנגד דעת הפרמ"ג וד' יאיר עיני בתורתו להבין ולהורות כאשר כתובה לפניו במרום אמן: שוב מצאתי בגט פשוט סימן קכ"ה ס"ק ל"ז וז"ל ואם השליך עפר על הגט כדי לנגב האותיות או עפרות זהב נראה דיש להחמיר משום דאותו עפר מבטל כתב ראשון ובכה"ג בס"ת ותפילין פסול ואם חזר וגרר עפרות זהב ונשארו האותיות כבראשונה צ"ע אי הוה כשר וכן אם נפל טיפה שעוה על גבי האות והסיר אותו משם ועיין לקמן ס"ק מ"ט יעו"ש עכ"ל ועיין בספר הנ"ל סימן קכ"ד ס"ק מ"ט ועיין בפרמ"ג במשבצות זהב ס"ק ג' דכשר ולפמ"ש זרק זהב ע"ג דיו גרע מאלו כתב זהב ע"ג דיו אך הך דזרק זהב הוא ענין עמוק ואי"ה אבאר במקום אחר בעזהי"ת:

הק' חיים סופר ואיידי דאיירי אזכיר דראיתי הגה בספר קסת הסופר באות ב' דנתקשה אדמ"ו הגאון מהרמ"ס ז"ל על תוס' בר"פ לולב הגזול דנתקשה על רש"י דפי' דיבש פסול משום זה אלי ואנוהו וכתבו התוס' מטעם היקש לולב לאתרוג מטעם הדר דז"א אינו אלא לכתחלה וכתב אדמ"ו ז"ל שם וז"ל וצע"ג מי ליכא רב אחא ב"י בגיטין כ' ע"א דס"ל דפליגו רבנן ור"י בז"א ואנוהו אם פוסל מדאורייתא יעו"ש שהרחיב הקו' וסיים ז"ל אלא דצ"ל ס"ל לתוס' התם נמי לא פליגי אלא שם דכתב להדיא זה אלי והוא בעי ואנוהו אבל שארי מצות לא עכ"ל נפלא גדול דהתוס' בשבת דף ק"ד בד"ה אמר ר"ח שהקשה לרב אחא ב"י דרבנן לא פליגו אלא בס"ת משום זא"ו אבל בגט מודים דמהני כתב ע"ג כתב א"כ מני מתני' דכתב ע"ג כתב פטור בשבת וכתב מהרש"א שם וז"ל בד"ה אמר רב חסדא וכו' ולא ניחא להו לאוקמא מתני' דהכא בס"ת דמטעמא משום זה אלי ואנוהו לא מסתבר שיהי' פסול מדאורייתא וא"כ לענין חיוב שבת הוה כתב מן התורה וק"ל עכ"ל הרי מבואר דאפי' בכתיבת ס"ת ואפי' בכתיבת השם גופה לא הוה משום זה אלי ואנוהו פסול דאורייתא דאל"כ נשאר קו' מהרש"א נוקמי בס"ת וכגון דכתב בשבת השם אלא פשיטא זה א"ו לא הוה פסול דאוריי' כלל אפי' בשם גופי' אלא מדרבנן רק בהשם החמירו רבנן ובשאר מצות רק לכתחלה כמבואר בתוס' שם ודו"ק: ואגב גררא אזכיר שפלא לי על דברי תוס' שם שלרב אחא אי אפשר לאוקמא מתני' בכל גווני דבגט אפי' רבנן מודים וקשה לי לפי דברי מהרי"ט דכל היכא דאפשר לתקן האיסור אמרינן כל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני כדי לתקן האיסור ולכן בשוחט בשבת דאי אפשר לתקן דחייב בכל אופן על נטילת נשמה הוה שחיטתו כשירה עיין בדג"מ סי' י"א:

ולפ"ז כאן דכתב ע"ג כתב פטור בשבת חוץ אם הכתב השני מתקן דכתב הראשון לא הי' לשמה וכתב השני הוה לשמה קשה נימא דלא מהני מחשבתו ואז נשאר כתב דנא מתקן ופטור מטעם כתב ע"ג כתב פטור ואפי' איירי בגט ג"כ פטור וצע"ג:

סימן ז

שאלה בא' שהי' סופר וכ' פרשה של תפילין והי' עומד על השולחן אשר כותב עניו צלוחית דיו כשירה לכתיבת סת"ם ואירע מקרה לא טהור שבנו הקטן אשר לומד בבית הלימוד מלאכת ציור הי' לו ג"כ צלוחית כמו שלו בצבע שחור ולעת ערב בא בנו ואמר שאביו טעה וכ' מן צבע שלו כל היום ודאג מאוד הסופר על הפסדו והעביר בקולמס כל הפרשיות בדיו שלו אשר יזהיר ומצהיר בכפלים מן מראה הצבע אשר הי' כותב בו מתחילה והביט על כמה אותיות בין אותיות קטנות וירא שא"א לצמצם למלאות

האותיות דיו פן ירחיב הקולמס מעט ויהי' נסתם חלל האותיות ויהי' פסולין והתיר לעצמו להעביר קולמוס רק על רוב רוחב האותיות למשל בגג הה הי' מעביר בקולמס רק עד הקו השני במשל שנשאר עוד קו מרוחב מכתב הצבע הישנה אשר לא העביר בקולמס עליו אבל לבו נקפו אם ימכור אותם או יגנוז אותם עכ"ה: תשובה דבר זה צריך התבוננות רב כי לא מצאתי בזה דבר מפורש לא בראשונים ולא באחרונים רק אשר יתן ד' בפי להתבונן בתורת ד' תמימה אשמור לדבר להגדיל תורה ולהרחיב גבולה גל עיני ד' אביטה נפלאות מתורתיך:

ראשית דבר צריך חקירה אם מהני העברת קולמס בדיו ע"ג צבע דהלא בפשטות אמרי' בגמ' גיטין דף נ"ט כתב עליון לא הוה כתב רק לחומרא אבל לא להקל ופירש"י אפי' אם אירע בזמן שבהמ"ק קיים לא הי' סומך על דבריו להביא חולין בעזרה ומכ"ש להקל להכשיר תפילין ע"י דיו ע"ג צבע אך באמת בררתי תל"י דבדיו ע"ג סיקרא כשר בתפילין כמו דבאמת בשבת חייב שתים משום כותב ומשום מוחק אבל להיות הדבר פשוט לעשות מעשה לא ידעתי להקל:

וגם יפלא להקל כי הלא יש כמה אזכרות הנכתבים בצבע אשר כיון הסופר בכתובתו ואם יעבור אח"כ בדיו הוי מוחק את השם ח"ו והגם שהארכתי במקו"א שאין בזה מחיקת השם אם עושה המחיקה בשעת כתיבתו מחדש בהוד והדר בכ"ז לא דבר נקל הוא והגם שיש בכאן עוד צירוף להקל דהוא הי' מתכוין לקדש השם בקדושת אזכרה שבתפילין והדין הוא שתפילין צריכין דיו וטעה וכ' בצבע א"כ הוא הקדש בטעות דלא הי' רוצה לכתוב השם רק אם יהי' לו קדושת אזכרה שבתפילין ולא לכתוב השם בצבע (עיין גמ' ב"ק דף ק"י מנתן הכסף לכהן ש"מ כסף מכפר מחצה דאל"כ נימא אדעתי' דהכי לא נתן ופריך הגמ' מחטאת ואשם שמתו הבעלים נימא דהכי לא אקדשי' ומשני התם הלכתא גמירי לה אבל כאן שפיר אדעתי' דהכא לא הקדיש את השם בכל זאת אין זה פשוט דמותר למחוק) ול"ד לדין דריב"ש סי' ד' דאם כ' בזהב דיש בו מחיקת השם רק בדיעבד מותר לכתוב אח"כ על מקום הנ"ל דשם ידע דכותב בזהב ובנידון דידן הי' טועה והאמין שכ' בדיו א"כ הקדש בטעות הוא ולא אאריך בזה דבאמת אין בזה מחיקת השם יען דכותב בדיו וע"י כתיבה נעשה המחיקה ואין בו משום לא תעשון כן לד' אלקיכם והבן זה: ואשובה לראות את אשר לפני אם מהני העברת קולמס אם לא הגיעה כתיבה שניה על כל עובי האותיות מי נימא הלא אין שיעור לאותיות כמה יהי' בעובי' דאפי' כתב דק כשערה הוי כתב אותיות א"כ מהני אם מעביר בקולמס על אותיות הראשונות

לשם קדושת תפילין או נימא דצריך העברת קולמס על כל האותיות בתמונתן אשר הי' לפניו וצע"ג:
וטרם שנחקור בנידן שאלתינו נחקור איך יהי' בגט שנכתב שלא לשמה והעביר קולמס לשמה דיש פוסקים דמהני ופוסל לכהונה כמבואר בא"ע סי' קל"א אם אירע שלא העביר על כל גופן של האותיות אם נימא דלא יפסול לכהונה:
הנה בשבת דף ק"ד תנן במתני' כתב ע"ג כתב פטור בגמ' מאן תנא אמר ר"ח דלא כר"י דתני' הרי שהי' צריך לכתוב את השם ונתכון לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בו דלת מעביר עליו קולמס ומקדשו דברי ר"י וחכמים אומרי' אין השם מן המובחר כ' רש"י בד"ה ומעביר עליו קולמס וז"ל לכוונת שם על כל אותיותיו כאילו הוא כותבו עכ"ל ודברי רש"י נפלאים ממני בכפלים (א) מ"ש על כל אותיותיו פשיטא דהלא ר"י אמר מעביר עליו קולמס היינו על השם וא"כ מאי אולמא אות מאות הלא כולם יחד המה השם וא"כ מאי אולמא אות ראשון מאות אחרון ומאי השמיע לו' על כל אותיותיו מי יבדיל ביניהם הלא כולם יקדישו את שמו וצע"ג (ב) מ"ש רש"י עוד וז"ל כאילו הוא כותבו משמע שיעשה עם הקולמס על האותיות חרט אנוש כאילו יהי' כותב עליהם אבל באמת אינו כותב כלל בדיו רק מעביר קולמס על האותיות וחס לי' לרש"י לכתוב כן דבודאי צריך לכתוב ממש בדיו פעם שנית וא"כ מאי הפי' בתיבות כאילו הוא כותבו וצע"ג:
ונלע"ד דהנה הפ"י הקשה בגיטין דף כ' למה נקט ר"י הי' מתכוין לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בו דלת ולא נקט סתם הי' השם כתוב שלא לשמו יעביר עליו קולמס ומקדשו עיי"ש שהאריך בקו' וצע"ג:
אמנם נכון הדבר בעזה"י דביו"ד סי' רע"ו סעי' י"ב כ' וז"ל הי' לו לכתוב השם וכ' יהודה עושה ה' מהדלת ומוחק ה' אחרונה עכ"ל וכ' באר הגולה הגהת מיימונית בשם ר"ש וכן הוא להדיא במס' סופרים פ"ה ה' ב' ומשמע אפי' לא נתכוון לקדש השם אעפ"כ מהני מה שעושה ה' מהדלת וע"כ דקידשו וגימורו באין כאחד כמ"ש הבני יונה סי' רע"ו אות ג' וז"ל אם כ' ב' או ג' אותיות מן השם בסתם ולא קדשם לשם השם ונזכר כשרצה להשלימו וקדשו כשר דקדושו וגימורו באין כאחד ואם כ' שלשה אותיות ראשונות בכוונת תיבה אחרת לא מהני תוספתו לשם השם לקדשו עכ"ל הזהב תמצית הדברים דכיון דמקדש באות אחרון כל השם לא צריך להעביר הקולמס על כל השם רק גומר לעשות מן דלת ה' ובזה יומשך קדושה על כל השם כמובן אבל בנתכוון לכתוב יהודה אז צריך להעביר קולמס על כל האותיות השם לר"י ולרבנן ג"ז לא מהני רק אם מוחקו לגמרי כמבואר במס' סופרים ולכן נקט בנתכוון לכתוב יהודה הגם שאז צריך להעביר הקולמס על כל

האותיות אעפ"כ מהני העברת הקולמס לר"י ורבנן השיבו שגם לשיטתו אין השם מן המובחר עיי' ירושלמי לדבריו השיבו אם הי' נקט שהי' השם שלא לשמו הי' טעות בדברי ר"י דדוקא אם כ' בדעתו את השם רק לא קדשו דמהני העברת הקולמס על אות אחרון של השם לבד אז מהני דעדיין השם מן המובחר דלא צריך העברת הקולמס על כל השם וחידש ר"י אפילו במתכוון לכתוב יהודה מהני העברת הקולמס וזה שרמז רש"י לכוונת שם על כל אותיותיו ולא מהני העברת קולמס באות אחרון ודוק:

והנה נ"ל לחדש עוד דיש הבדל אם מעביר קולמס על השם שלא נכתב לשמו אבל עכ"פ יודע שהוא כותב את השם ובין מתכוון לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בו דלת דבשלמא אם כותב השם עכ"פ בקדושת ס"ת או בקדושת תפילין ומזוזות רק לא כוון בו לקדש את האזכרה בקדושת אזכרה שבו אז אם יעבור בקולמס על עובי אות למשל באות א' שהי' עובי' כזה א וכאשר מעביר בקולמס הוא עובר רק על חצי עובי' מהני אם עושה מחדש צורת א' דק כזה א שפועל הקידוש על כל רוחב ואורך של האות דהא אינו חסר רק קדושת האזכרה והלא חרט אות האזכרה ונמשך קדושה על האות אבל אם נתכוון לכתוב יהודה ולא הטיל בו ד' אז צריך להעביר הקולמס על כל האות באורך ורוחב ועובי' דהא היה לו בשעת כתיבה מחשבת יהודה שהוא ג"כ תיבה בתורה וחישב בו לכתוב להיפך השם ועיין ר"ן בר"ה דף ל"ג הגם אם אמרי' מצוות א"צ כוונה אם חשב למצות חינוך גרע והביא ראי' מגמ' זבחים מינה מחריב בה עיי"ש) דהפוך מחשבה פועל ב' דברים אחד מה שחידש הבני יונה דצריך נקדש כל האותיות וגם זה דצריך לקדש כל אות ואות באורך ורוחב דאל"כ יש כאן חלק בכל אות ואות שלא נכתב לשם ד' וזה שרמז רש"י וכ' וז"ל כאילו הוא כותבו עכ"ל מתחילה חידש רש"י שצריך העברת קולמס על כל האותיות ואח"כ הוסיף רש"י שצריך להעביר עליו כאילו הוא כותבו שמחדש כל פני אות ואות כמו שהוא עומד לפנינו ודוק:

אך בודאי אפי' אם נכתב השם שלא לשמו מותר להעביר הקולמס על כל אות ואות לקדשו ואין כאן איסור כלל דלא צריך לצמצם שיהי' כתב שני דק מכתב הראשון דהגם דדי אם יודע מתחילה שכותב השם רק לא קדשו בקדושת אזכרה אם מעבירן בקולמס על חצי עובי כתב הראשון ומטעם דפשטה קדושה בכל הכתב ועיין קדושין דף ד' אם מקדיש אבר בהמה בקדושת הגוף פושט קדושה בכולה עי"ש) ורק אם מתחילה לא נכתב לשם השם אז אין כאן חפץ הנכתב לשם ד' כלל שיופשט קדושה בו וצריך לקדש מחדש אבל עכ"פ אפילו אם נכתב לשם ד' מותר לחדש פני הכתב כולו ולכן בגיטין דף נ"ד באזכרות שבו לא כתבתי לשמן פריך הגמ' ולעבור בקולמס עלייהו ולקדשן כ' רש"י

בד"ה ולעבור וז"ל לשמן כתב ע"ג כתב וליקדשוהו עכ"ל אפילו כתב שני כולו ע"ג כתב ראשון מותר לכתוב דמאי איסור יש אם מחדש פני כל הכתב בדיו מחדש אבל עכ"פ אין צריך לחדש פני הכתב כולו חוץ בנתכוון לכתוב יהודה ודוק:

וכ"ז אם כ' השם שלא לשמו דיהי' מהני לר"י העברת קולמס באות אחרון או לרבנן מחיקה באות אחרון וגם שלא צריך לר"י העברת קולמס על כל רוחב ועובי האות יען שאותיות השם המה קדושה אחת שגמורו וקדושתו באין כאחד כאשר כ' הבני יונה וגם השם נכתב עכ"פ בשם ד' קדושת ס"ת או קדושת תפילין רק לא נתקדש ביתר שאת רוממות אל ואז אם מעביר קו דק בצורת אותיות מהני דפשט קדושה לגמרי בכל חבור לקודש קודש אבל אם נכתב גט שלא לשמה אשר הוא חול גמור ואין בו סרך קדושה אז בוודאי אפילו לר"י צריך להעביר הקולמס על כל האותיות כולם אחת לאחת וגם על כל גוף אות ואות כולו כתב ע"ג כתב גמור וזה שרמז רש"י בגיטין דף כ' שכתב בד"ה עליו קולמס וז"ל על כל אות ואות עכ"ל מבואר שצריך להעביר קולמס על כל אות ואות כולו דאל"כ כתב התחתון הוא כתב ולא העליון דעדיין נשאר כתב התחתון דלא מתקנו כולה בלשמה ופסול הגט (דכתב לה אמר רחמנא ולא שני כתבים אחד לשמה ואחד שלא לשמה והוי שני ספרים וספר אחד אמר רחמנא דלא שייך לומר שמתקן לכתב הראשון כנלענ"ד):

ונחזור לנידן שאלתינו דבוודאי לא שייך שהדיו בכתב השני יתקדש כל הצבע אשר כ' בראשונה דתפילין צריכי' דיו וא"כ צריך כתובה מחדש דיו ע"ג סיקרא דמהני אבל כ"ז אם מחק ע"י הדיו כתב הסיקרא אבל כאן דנשאר חלק סיקרא וא"א לדיו לקדשו גם יש חקירה דכתב של העברת הקולמס לא הוי מוקף גויל דמה שיש לו גויל הכתוב בצבע לא הוי גויל לאותיות הכשרי' הגם שצבע פסול לכתיבת תפילין עכ"פ כתב חול הוי ולא נשאר גויל לכתב תפילין דכתב הצבע לא הוי כאילו קבל היריעה רק מראה וק"ל א"כ פסולין התפילין כנלענ"ד ברור בעזה"י:

ואגב גררא אעתיק מ"ש בחידושו בשבת דף ק"ד לשון רש"י במתני' פלא בעיני שכ' בד"ה כתב ע"ג כתב וז"ל מעביר הקולמס על אותיות הכתובים כבר וחדשם עכ"ל תיבת וחדשם הוא פלא להבין מאי חידש בזה יותר הי"ל לכתוב להאירם או לחזקם עיין תרה"ד סי' מ"ח וצע"ג:

ועלה במחשבתי בוודאי בשבת אפי' אם כתב ע"ג כתב נחשב לכתב היינו דוקא אם הכתב השני מכסה לכתב הראשון לגמרי אף נחשב בדין ע"ג סיקרא למוחק וכותב עיין גיטין דף י"ט אז יש לחקור בדיו ע"ג דיו אי הוי כתב או לא אבל אם כתב הראשון הי'

עבה למשל אות א גדולה ועבה ואח"כ כ' שנית עליו בקוים דקים למשל אות א ע"ג א העבה אבל נשאר מן הכתב א הישנה צורת א בקוים דקים כמו א אשר חידש פני הכתב אז אינו חייב משום מוחק דהא עדיין נשארו אותיות הסיקרא היושנת מיהו על שם כתב חיוב דעכ"פ חידש אותיות דיו אבל בוודאי לא שייך לומר דחייב משום מוחק דהא נשאר כתב הקודם רק שאינו עבה עכ"פ לא מחק האותיות ולכן במתני' דאשמועי' דדיו ע"ג דיו פטור אשמועי' רבותא אפי' מחדש הכתב לגמרי שאז בדיו ע"ג סיקרא חייב שתים ובדיו ע"ג דיו פטור לגמרי ודוק בזה:

ואיידי דהעירותי על הפנ"י בגיטין דף כ' אכתוב אשר הפלאתי במק"א על דבריו שהקשה שם לרבנן דאמרו אין השם מן המובחר דמשמע דהוי עכ"פ כתב וא"כ מאי ס"ד דלרבנן יהי' הס"ת פסול ותי' דאשמעינן דאין השם מן המובחר וס"ת פסול אבל קדושת השם יש בו ואסור למוחקו והשיג על הסמ"ק והרשב"ץ שהביא ב"י סי' רע"ו שהביא ראי' מסוגי' דכאן דשם שנכתב שלא בקדושה מותר למוחקו והלא מכאן מוכח להיפך שאסור למוחקו שהשם רק אינו מן המובחר לס"ת אבל קדושת השם יש עליו וצע"ג:

ונ"ל הלא הסמ"ק והרשב"ץ דנו על שם שנכתב שלא בקדושה כמו שכיון לכתוב יהודה ולא הטיל בו דלת זה מותר למוחקו וכן מבואר במס' סופרים פ"ה דלרבנן דר"י מותר למחוק שם זה אבל אם כבר העביר עליו קולמס וקדשו מחדש לשם אזכרה בוודאי אסור למוחקו כי הגם דהשם אחר שנתקדש בכתב ע"ג כתב אינו מן המובחר אבל עכ"פ נתקדש ע"י כתב שנית ע"י העברת קולמס וא"כ אין הוכחת הסמ"ג רק יען דאחר שהעביר הקולמס וקידש את השם אז הוי שם עכ"פ רק שאינו מן המובחר שמע מינה שקודם שהעביר הקולמס אין בו קדושה כלל ומותר למחקו והוא פלא מה מקום לפנ"י להתפלא עליהם וצע"ג כעת:

הק' חיים סופר:

סימן ח

שפעת שלום וברכה להרבני המופלג והחרוץ ידיו רב לו ללחום במלחמת התורה כמו"ה ר' יצחק אלטער נ"י מוואלאווע:

אחד"ש אתו הסליחה לא ידעתי לתארהו אם הוא רב יושב על מדין או מקיים טוב תורה עם דרך ארץ ובעת שבא אלי מכתבו הייתי עוסק בשאלה אחרת והנחתי מכתבו עד שעת הכושר ימי חנוכה ואשר חנן לי אלקים אחלק לו אבל בתנאי כפול שאם יש רב אשר המקום ההוא תחת דגלו דברי הם בטלים חוץ אם הרב יסכים הן מטעמא דידי או

מטעם אחר אבל בלא זה יהיו דברי רק כמשיבים מפני הכבוד דברי מחבק כל אוהב תורה ויראה:

שאלה פה בישוב וואלאווע ביחיד שאביו הי' מחזיק מעולם במצות חתן תורה ואחר פטירתו זה לערך עשר שנים החזיק בנו אחריו ואין מוחה בידו כי הס"ת הי' של אותו יחיד בירושה מאביו ז"ל ואח"כ אפי' אחר שלקחו הקהל להם הס"ת החזיק אותו היחיד במצוה הנ"ל. ועתה בזה השנה בשמחת תורה מכרו הקהל המצוה הנ"ל לאיש אחר ובכדי שלא יהי' מריבה ביניהם השליש היחיד הנ"ל מעות כפי מה שמכרו. ומעתה יורנו וילמדנו רבינו אם יכולים הקהל למכור מצוה הנ"ל לאיש אחר כי לכאורה מבואר בח"מ סי' קמ"ט סל"א בהג"ה אדם שהחזיק במצוה אין יכולים הקהל ליקח ממנו וליתן לאחר ואף שטענו הקהל ששאלו אותו היחיד קודם המכירה והשיב להם למכור. אבל היחיד טוען משטה הייתי בכם איך אני אומר למכור חזקה שלי שמחזיק אני להבדיל בחל"ח מאבי ז"ל מכמה שנים ובודאי אבי ז"ל נתן המחיר במילואה וכפי הנראה לפע"ד אין הקהל נאמנים בזה כי כל הקהל נוגעים בעדותן כמבואר בח"מ גבי ס"ת שנגנבה מהקהל עכ"ל: תשובה תחלה אחקור על שורש הדין אם יש ירושה במצות ואח"כ אבא אל גוף השאלה ואבאר בעזה"י:

הנה הב"י בא"ח סי' קנ"ג הביא מתחילה דברי מהר"ם מי שהי' רגיל בגלילה ואירע אונס שלא הי' סיפק בידו להחזיק במצוה או נעשה עני ואח"כ העשיר חוזר למצותו והוא מדברי מרדכי פ' חזקת הבתים ואח"כ הביא דברי מרדכי מי שהי' לו חזקה ליתן יין קידוש ובא אדם אחר ורוצה ליתן יותר ופסק אין ירושה במצות וכבר הרגישו הפוסקים בסתירת המרדכי הנ"ל וצע"ג: ועלה בדעתי לתרץ דיש הבדל אם זכה אדם בעשיות מצוה בגופו אשר נפשו איותה ויעש להשתדל במצוה לכבוד קונו אשר רמזו חכז"ל כי המצות הם שלוחי דרחמנא וכל המכבד את המצוה הוא מכבד שליח ה' במדרש תנחומא פ' ויגש כתב וז"ל אמר רשב"י אמר הקב"ה לישראל הוו מכבדים את המצות שהן שליחי ושליחו של אדם כמותו אם כבדת אותן כאלו כבדתני ואם בזית אותן כאלו לכבודי בזית אין לך אדם שכבד את המצות ועשה את התורה כיעקב שנאמר ויעקב איש תם יושב אהלים עכ"ל ולכן איש אשר החזיק בגופו לכבד מצוה ידועה על זה נאמר מכבדי אכבד שזוכה במצוה ובפרט שעל רוב נעשה חזקה במצוה כגון שהיתה המצוה בזוי בעיני העם והשתדל האיש להחזיק בה ולכבדה אז לא די שהוא זוכה בה אלא שזרעו אחריו זוכים בו כחכז"ל בספרי זוטא הובא בילקוט פ' פנחס על פ' ותקרבנה בנות צלפחד וז"ל הא כל אדם כשר שעומד בתוך השבט הר"ז שבח לכל שבטו ק"ו לביתו ק"ו לגופו ק"ו

למשפחתו ק"ו לבית אביו וכן הוא אומר ואתו אהליאב בן אחיסמך שבח לכל שבעו ק"ו למשפחתו וכו' עכ"ל עוד שם וז"ל ותקרבנה הא כל אדם כשר שעומד בתוך דור רשע זכה ליטול שכר כולם נח עומד בדור המבול זכה ליטול שכר כולם אברהם עומד בדור הפלגה זכה ליטול שכר כולם לוט באנשי סדום זכה ליטול שכר כולם אלו עומדים בדור המדבר זכו ליטול שכר כולם ללמדך באיזה שעה עמדו לפני משה בשעה שאמרו ישראל נתנו ראש אמר להם משה והלא ישראל מבקשים לחזור למצרים ואתנה מבקשות נחלה בארץ אמרו יודעות אנו שסוף כל ישראל להחזיק בארץ שנאמר עת לעשות לד' הפרו תורתך אל תהי קורא וכן אלא הפרו תורתך עת לעשות לד' עכ"ל הרי האיש אשר רואה מצוה מבוזה והוא מחשיבה אז נוטל שכר כולם והוא שבח לגופו ולבניו אז ראוי' להיות לו ולזרעו אחריו חזקה ועל זה נאמר מתהלך בתומו צדיק אשרי בניו אחריו כמו בפנחס שקנא לאלקיו וכתיב והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם תחת אשר קנא לאלקיו ויכפר על בני ישראל ועי' ירושלמי פ"ט דנדרים בן עזאי אומר זה ספר תולדת אדם זה כלל גדול מזה אבל האיש אשר לא מכבד המצוה בגופו שהוא יעשה אותה אלא משתדל שיהי' המצוה נעשה בממון שלו כי ניחא לי' שיעשה המצוה בממונו אבל לא עמל בה בגופו ולא מכבדה למלאות ידו לד' לעשות אותה הגם ששכרו אתו שהקב"ה אינו מקפח שכר גם בעבור זה אבל לא זכה במצוה וכל המרבה לספר זוכה בה כי מה זכות יהי' לראשון לזכות בגוף המצוה אטו עומל בה להרים אותה להיות המצוה מכובדת ולכן בעובדא דמהר"ם שהאיש כיבד מצות גלילה בגופו שראה שאינה נחשבת בעיני המון עם וכיבד את המצוה לכן זכה בה ואם העני והעשיר חוזר למצותו אבל בעובדא דמרדכי בסוף מגילה שנתן מעות בעד היין הבדלה דניחא לי' לקיים מצוה בממונו אבל הלא לא עשה ההבדלה אז כל המעלה בדמים זוכה בו ודו"ק:

ולפ"ז בנידן שלפנינו דכיבד את המצוה בגופו שאביו וגם בנו אחריו החזיקו בגופם להיות חתן תורה לברך על המוגמר להיות קורא בתורה סיום התורה אשר אין המצוה נקראת אלא על מי שגמרה אז הוה חזקה לאביו המנוח ולהבדיל לבנו העומד חי אחריו במקומו כי זה שבח לו ולמשפחתו כי עמל לכבד התורה בגופו ובממונו כנהוג שהחתן תורה נותן לאכול ולשתות ויו"ט שלו הוא שזכה למצוה ודו"ק:

אך מדברי ספר חסידים סימן תשס"ט אשר הביא אדמ"ו הגאון בספרו אמרי אש סי' קס"ז משמע אפילו אם החזיק איש חשוב לגלול הס"ת בעצמו אעפ"כ אין חזקה במצות וצע"ג: והנראה לפע"ד לתרץ בעזה"י בוודאי אם בני הקהלה באים בטענה שהמצוה יהי' עומדת לפני כל איש אשר יבקש לזכות בה ויתן בעדה מעות איש ואיש כפו ברכת ד' עליו ונדבת

לבו אז בוודאי אין ירושה במצות שיהי' מהני החזקת איש שלו לבדו ולזרעו אחריו יהי' המצוה לאחוזת עולם על זה כתב המרדכי אין ירושה במצות שבממון גילה התורה ביום הנחילו את בניו שיכול האב להרבות לבן בין הבנים ולמעט לשאר בניו או להעביר נחלה מבנים וליתן הכל לבן אחד אבל אפי' אם כל העדה הסכימו להעביר המצוה מביניהם וליתן את המצוה לאיש א' ולזרעו אחריו אין יכולין לעשות כי אין המצוה ממון להיות כדבר ירושה שהאבות מנחילין לבניהם שיכולין להעביר נחלה ולכן אם אחד הי' רגיל ליתן יין הבדלה ובא אחד ורצה ליתן יותר ובנו הקהלה חפצים למכור את יין הבדלה שיוכל כל איש ואיש לזכות בו אם ימלא לבו להוזיל זהב מכיסו לא יכול היחיד לטעון אני זכיתי בו תחילה מאבותי ע"ז השיב המרדכי אין המצוה בירושה אבל בעובדא דמהר"ם שלא חפצו הצבור למכור את הגלילה רק שיהי' עוד ליחיד בכל העדה בסכום ידוע כאשר הי' מלפנים מנהגם רק כאשר נאנס או העני האיש אשר החזיק בו מלפנים נתנו בני הקהלה הגלילה לאיש אחר שהוא יעשה כן שישלם סכום הידוע ויהי' לו הגלילה תמיד ואין לנו לדון רק מי יוקדם אי האיש אשר החזיק בו מלפנים או האיש האחרון אשר מוחזק בו עתה אז שפיר פסק מהר"ם אי הי' הראשון אונס בגוף או אונס בממון אז אונס רחמנא פטרי' ולא אבד זכותו דכל זמן שחפץ העדה להיות הגלילה רק ביד יחיד יש לראשון חזקה שהוא זכה בה תחילה דכל זמן שיחפצו העדה להיות ביד יחיד הגלילה הוא קודם משאר בני אדם והביא ראי' מכה"ג שחוזר יען דשם ע"כ צריך לברור רק אחד וה"ה בפרנס שחוזר לשררותו יען כיון דע"כ העם בוחרים רק ביחיד ויש לנו רק לדון אי היחיד שהי' מקדמת דנא או הפרנס שבחרו אח"כ אז פסקינן דלא אבד פרנס הראשון זכותו ודו"ק:

ומיושב בזה קושי' אדמ"ו הגאון ז"ל באמרי אש יו"ד סי' קט"ז שהביא בשם ס' חסידים סי' תשמ"ד וסי' תשס"ה השיבו הגדולים לר"א שהי' מוחזק לגלול ס"ת ובאו אחרים והוסיפו לצדקה בעד גלילה והשיבו כיון שיש ריוח לעניים אין למנוע מהם דאין לגזול לעניים עכ"ד מזה התפלא אדמ"ו ז"ל על שיורי כה"ג שמחלק דהאיש דזכה בו אי אפשר לסלקו אבל אין ירושה לבניו שמכאן מוכח דאפי' מהאיש הזוכה בו נוטלין אותו דאין חזקה במצות והוא סתירה למהר"ם יעו"ש:

ולפמ"ש הכל ניחא בעזה"י כיון דהצבור רוצה למלאות רצון האנשים שרוצים ליתן הוספה וא"כ כיון דהצבור מבקשים ליתן הגלילות לכל איש אשר ימלא ידיו בכסף וזהב אז בוודאי אין לשום אדם חזקה במצוה דמאי חזית דדמי דידך סומק טפי לזכות במצוה הזאת משאר בני ישראל הכשירים הלא ר"ע דריש ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול

בתורה (ועיין בירושלמי פ"ט דנדרים ה"ד) שבתורה ומצות צריך לאהוב ריעו כנפשו שלא להחזיק טובה לעצמו ליקח המצוה לו לבדו ושאר רעיו לא יהיו להם חלק במצוה הלזו אבל בעובדא דמהר"ם דחבירו מבקש ליקח הגלילות לעצמו לו לבדו אז אמרי' בהיפך מאי חזית דדמי דידך סומק טפי להיות לך יתר שאת ויתר עוז על האיש אשר זכה במצוה תחילה ולמה תסיג גבול רעך אשר רק ע"י אונס נדחה מן המצוה לפי שעה הלא אונס רחמנא פטרי' ונראה ונדחה חוזר ונראה כמו בכה"ג שנדחה מחמת אונס וה"ה פרנס שנדחה חוזר ונראה וה"ה במצוה שנדחה חוזר ונראה ודו"ק:

וא"כ בנידן שאלתינו אשר רוב בני הקהלה או מנהיגי עיר שעושים הכל לתכלית הטוב לבני קהלתם יבקשו למכור חתן תורה בבהכ"נ לכל איש ואיש אשר ידבנו לבו ליתן יותר בעד המצוה להיות חתן תורה א"כ הרשות בידם כדברי ספר חסידים ודוק:

וטרם שאבא לדין הלכה בנידן שאלתינו ראיתי לכתוב לכ"ת נ"י דבר המעיין בח"מ סי' קמ"ט כתב רמ"א לענין ס"ת שאסור לשנות אבל בסי' קנ"ג כתב המחבר וז"ל אין להם לשנותן ולא הזכיר שום איסור לשנות וכן בסי' שס"ו כתב המחבר אין להם לשנותן וליתנו בבית אחר ולא הזכיר איסור בדבר נהפוך הוא המג"א כתב אם נתנו בבית אחר אין מוציאין ממנו וצע"ג וגם בח"מ הזכיר רמ"א תיבת חזקה ובא"ח לא נזכר תיבת חזקה הלא דבר הוא וצע"ג:

אמנם האמת יורה דרכו דיש שני פנים אשר היחיד בא בתביעה כנגד כל הקהל (א) אם הי' לקהל בהכ"נ או בהמ"ד ואעפ"כ הלכו להתפלל או ללמוד בבהכ"נ או בבהמ"ד של יחיד אז יש ליחיד חזקה דכל הקהל מחלו לגביו זכותם ונתנו להיחיד לזכות בזכות אותו המצוה שילמדו או יתפללו ברשות היחיד וה"ה אם הי' לקהל ס"ת ונא קראו בס"ת שלהם רק בס"ת של יחיד אז שחיר זכות חזקה כי ברצון הקהל זכה שיהיו קוראים רק בס"ת שלו או שיש להקהל מצות גלילה לכבד את המצוה איש אחר איש מהאנשים אשר יתקבצו בבהכ"נ להתפלל והניחו את הגלילה לאיש אחד יש ליחיד הנ"ל חזקה דהא המשוה שיזכה כל הקהל במצוה בחוזר חלילה ימחלו לגבי יחיד זכה בו היחיד בחזקת פעולת המצוה ואסור ליקח מאתו חזקת הזכות ואם עברו הקהל ונתנו לאחר לא מהני דהוה באיסור (ב) שלא הי' לקהל בהכ"נ או לא הי' להם בהמ"ד או לא הי' להם ס"ת או לא הי' להם איש הבקי להתפלל ולפרוס שמע או שלא הי' להם איש אשר יודע לתקוע וכדומה שזכה היחיד במצוה יען שלא הי' ברירה ביד הקהל ליתנו לאיש אחר אז בוודאי אין בו כח חזקה דהא הוי אונסין בדבר שיהי' המצוה ליחיד לבדו וכאשר הרחיב ד' להם אח"כ וזכו לבנות בהכ"נ ובהמ"ד ולקנות ס"ת ולמדו שיוכלו הרבה מהם

לעבור לפני התיבה להתפלל ולעמוד על הבימה לתקוע בשופר ע"פ הדין יכולו עכשיו לזכות בעצמם רק מפני דרכי שלום אין משנין ליקח את המצוה מידו שלא ירבו מחלוקת בישראל לכן אם עברו הקהל ונתנו לאחר זכה בו השני דאם נקח מהשני ליתן להראשון ירבה ג"כ מחלוקת נהפוך הוא השני זכה בו מכח חזקה שהקהל מוחלין לגבו והראשון לא יוכל לתבוע מכח חזקה דאז בשעה שהקהל הי' שותקים לו היו אונסים בדבר ודו"ק:
ונחזי אנן בני החצר שנותנים עירב בבית אחד של אותו חצר הגם שהנחת עירוב הוא מצוה מדרבנן אבל מקום שמונח בו אין בו מצוה כלל וכל הבתים באותו חצר ראוי' לכך ואין הנחה עושה מצוה כלל רק שאותו בית פטור מליתן ככר כי שם ביתו וא"כ במה שהניחו העירוב בבית ידוע ולא הניחו בכל שבוע בבית אחר הוא כי לא חפצו להרויח ככר שהוא עפ"י הדין אפי' פחות משוה פרוטה והאיש הלזה ביקש להרויח ככר והחזיק בו ליתן ביתו לעירב כדי שירויח ככר ובני החצר לא הקפידו כל אחד על ככר של פחות משוה פרוטה אפי' אשר ירויח פעמים בכל שנה אם יונח העירב שבוע אחר שבוע בבית אחר הלא אפי' אם יוגנב מישראל פחות מפרוטה מוחל עליו מכ"ש שלא יתקוטטו בעבור פחות מפרוטה ומי שפתח ביתו וביקש שיונח אצלו העירב שירויח הוא שתקו בני החצר כי ניחו להם לעשות מצוה בממונם ונתנו בכל שבוע אפי' ככר ובעל הבית שמח בזה שמרויח בכל שבוע ליתן ככר משלו אבל עכ"פ מחילת מצוה אין כאן ולכן חקרו בגמ' [גיטין ס'] מ"ט דמערבין בבית ישן וחקרו אי משום כבוד הגם דלא זכה הבעה"ב במצוה במה שמונח העירב אצלו עכ"פ כבוד יש בו שהשוו כל בני החצר עליו שיתן שם העירב והקשה הא אי יש זכות כבוד א"כ למה היו משנים השופר אלא משום חשדא ופי' רש"י דיבוא לחשוד לבני החצר שלא מניחים עירב כלל דאל"כ מהכ"ת לשנות העירב וליקח מבעה"ב זכות הנאה אשר מרויח ככר בכל שבוע אלא ע"כ שבני החצר נא עושין עוד עירב ור"ת פי' דיבואו לחשוד שבני בעה"ב גנבו מן העירב עצמו והרמב"ם פי' מפני חשדא דבעה"ב זכה בהנאת ככר שלא צריך ליתן והוה בכלל כמכירי כהונה וכמכירי עניים שזוכה בו ואם יותן בבית אחר יחשדו לבעה"ב שבוודאי קלקל מעשיו ודרכיו שאין ראוי לגמול עמו חסד להרויח או לכבדו עוד ודוק ומצאתי שאדמ"ו העיר שאין בהנחת עירוב מצוה והתפלא על אדמ"ו מהרמ"ס ז"ל:
תמצית הדברים דבעירוב לית בי' משום חזקה דהא אין ראי זכות מצוה אשר מחלו לגבי' וגם זכות ממון שהיה משוה פרוטה ורא לחיל ביתן לעירוב כדי שירויח ויוכלו מהדין לשנות העירוב רק מפני דרכי שלום אמרו מערבין בבית ישן אבל אם הבעה"ב מת או מכר ביתו יוכלו לשנות כאשר אבאר אי"ה: ולפ"ז מיושב דבח"מ סי' קמ"ט אם

הי' להקהל ס"ת ואף עפ"כ קראו מס"ת של יחיד וע"כ דמחלו לגבו ונעשה חזקה ואסור לשנות ואם עברו הקהל ועשו סדר לקרות בס"ת לא מהני וה"ה בבהכ"נ אם הי' לקהל בהכ"נ אחר והתפללו בשל יחיד וה"ה בבהמ"ד או בחזן אשר כבדוהו להתפלל וכדומה הוה חזקה ולא מהני אם עברו הקהל ועשו איסור אבל אם לא הי' לקהל בהכ"נ כעובדא יהוי"ר אי במערבין בבית ישן דיש רק מפני דרכי שלום אז אין כאן חזקה רק דרכי שלום מפני חשדא או דלא אתי לידי מחלוקת בעבור הרוחת ממון ואם עברו ונתנו בבית אחר או בנו בהכ"נ אחר להתפלל שם אין כאן בעמוד והחזיר לראשון ודוק:

ונחזי אנן בנידן שאלת כ"ת ני' דלא הי' לצבור ס"ת רק אביו של הטוען הי' לו ס"ת והחזיק בחתן תורה א"כ אין כאן חזקה כלל דמה הי' להם לצבור לעשות הלא מפורש יוצא ברמ"א שם אי לא הי' לצבור ס"ת אז אין לס"ת חזקה שיקראו דווקא בס"ת הנ"ל ומכ"ש כאן הוא הי' בעל הספר ושנו הי' מה הי' לצבור עני לעשות שלא יהי' הוא חתן תורה ועכשיו שהרחיב ד' להם וקנו ס"ת לעצמן א"כ גם אם אביו של הטוען הי' חי יוכלו הקהל לסלקו דהוה חזקה שאין עמה טענה ודו"ק:

וראי' ברורה בעזה"י דהלבוש סי' קנ"ג אות י"ז כתב וז"ל מי שהיתה בהכ"נ בביתו ימים רבים אין הצבור יכול לשנותה לבית אחר שכבר זכה הוא במצוה משום דרכי שנים ונראה דווקא לשנותו מבית זה לבית של יחיד אחר אבל אם רוצים לבנות בהכ"נ קבוע לכולם במקום שהוא של כולם רשאין ואין בזה משום דרכי שלום עכ"ל ולכאורה פלא למה פסק בח"מ צריך לקרות דווקא בס"ת של יחיד וצע"ג אך שם דהי' לקהל ס"ת ואעפ"כ קראו בשל יחיד וה"ה חזקה אבל כאן שלא הי' לקהל בהכ"נ הוה רק דרכי שלום דלא לאתי לאנצוי ובוודאי זה רק אם הצבור רוצים לקבוע בהכ"נ בבית יחיד אחר אבל אם הצבור רוצים לבנות בית ד' בית המקדש מעט מהכ"ת יבואו לאנצויי הן אל כביר לא ימאס כך ראוי' לצבור להיות להם בהכ"נ ונכונים דברי הלבוש אבל בוודאי אם הי' לקהל בהכ"נ ולא התפללו בה רק התפללו בשל יחיד ונעשה חזקה וזכה בו היחיד אז אין הצבור יכולין לבנות בהכ"נ חדשה ולמעט חזקת היחיד ודוק:

וידע דמה שמוזכר במג"א ס"ק מ"א שאם מקצת רוצים להתפלל במקו"א וגם אצל היחיד יהי' נשאר מנין יוכלו לשנות הערותי במקו"א זה דווקא בנידן דש"ע היוצא מדברי מהרי"ק דדן רק בבהכ"נ של יחיד וקהל לא היה להם בהכ"נ שאינם רשאים רק מפני דרכי שלום מטעם הנאה כדברי הרמב"ם או מטעם חשדא כפי' רש"י ותוס' א"כ אם נשאר גם אצלו אין כאן משום חשדא ולא חסרון הנאה שיש לו בהכ"נ סמוך ולא צריך לילך במרחקים אבל אם הי' לקהל בהכ"נ ולא התפללו בה רק בשל יחיד ויש לו טענת

חזקה גם יחפצו לחלוק אין שומעים להם וזכה היחיד שיהי' ביתו בהכ"נ לרבים ברוב עם הדרת מלך מלכי המלכים הקב"ה אשר הוא אות רברבות קודש בני ישראל ודוק:

ובזה נפלאתי מאוד על דברי אדמ"ו הגאון אמרי א"ש ז"ל שהתפלא בספרו סי' קט"ז בד"ה ויש לעיין שהקשה על המג"א שכתב הטעם שלא לשנות מלהתפלל בבית הכנסת של יחיד כמו מערבין בבית ישן מפני דרכי שלום או משום טרחא והקשה הנ"ל תיפוק לי' משום חזקתו שהוחזק במצוה ואי אפשר לדחותו יעו"ש שיצא לחדש דשאני בהכ"נ אפי' יש טעם בדבר לשנות אין משנין והאריך בזה ובמכ"ת הגדולה והקדושה נלע"ד דלא קשה כלל בעזה"י דכיון דלא הי' לקהל בהכ"נ כלל והיו מוכרחים לכנוס להתפלל בבהכ"נ של יחיד וא"כ מעולם לא נתהוה חזקה ליחיד אבל מפני דרכי שלום יש כמו מערבין בבית ישן שיש הנאה וגם חשדא ה"ה כאן דן המהרי"ק דיש חשדא דבני ביתו אינם הגונים וגם הנאה שלא צריך לילך למרחוק הגם שיש שכר פסיעות על הילוך לבהכ"נ אעפ"כ יוכל לומר לא הן ולא שכרן וה"ה כאן הגם שניחא לי' לאדם לעשות מצוה בממונו וכ"ש עירובי חצרות שהביא הגמ' ירושלמי] מעשה בעירובין [פרק] ב"מ שעל זה נאמר כל נתיבותי' שלום במעשה אחת שהשלימה ע"י בנה שהביא העירב יעו"ש אעפ"כ נחשב להנאה שלא צריך ליתן הוא ככר אפי' פחות מפרוטה בכל ערב שבת ודו"ק:

היוצא מזה בנידן שאלתינו אין כאן משום חזקה אפילו אם האב של הטוען יעמד חי וידון על חזקתו אבל אכתי יאמר מעלתו נ"י אבל עכ"פ נשאר דרכי שלום אם האב היה חי כנידן דמהרי"ק וא"כ ברא כרעא דאבוה והוא יורש אותו דאם אביו חי יהי' מפני דרכי שלום מפני הנאה וגם שלא ובואו לאנצויי או שיאמרו הבריות למה סלקוהו הקהל מחתן תורה בוודאי חטא בדבר אשר לא יעשה וה"ה בנו יורש אחריו משום דרכי שלום:

אך על זה יש לי לחדש דבר כל היכא דאב זכה מטעם חזקה אז הבן יורש אחריו אבל אם האב אינו זוכה רק מפני דרכי שלום אז אין הבן יורש אחריו ואשר יתן ד' בפי אותו אשמור לדבר בעזה"י:

הנה התוספתא פ"ה דעירובין כתב וז"ל בית שמניחין בו עירוב אין צריך להפריש ככר מערבין בבית ישן מפני דרכי שלום ואם הי' שם רבו או אדם גדול או שהי' משיא את בנו ורצה לנהוג בו כבוד רשות בידו עכ"ל. לכאורה מדסמך התוספתא דין דמערבין בבית ישן לדין דבית שמניחין בו עירוב אין צריך ליתן ככר משמע דהפי' של מערבין בבית ישן מפני דרכי שלום היינו כפי' הרמב"ם בפי' המשניות בגיטין בפ' הניזקין יען שיש לו לבעה"ב הנאה שלא צריך ליתן ככר יעו"ש וכן בחיבורו בפ"א סומך שני דינים אלו להדדי כמו שהובא בתוספתא שבעה"ב אין צריך ליתן ככר ומערבין בבית ישן יעו"ש וא"כ פלא

מאי אשמועינן התוספתא שאם רצה לנהוג כבוד באדם גדול או רבו או במשיא את בנו הרשות בידו מאי חידוש יש בדבר מי ימחה בידו אם יחפוץ ליתן ככר ויהי' העירוב בבית אחר הלא נתקן שיהיו מערבין בבית ישן רק לטובתו ואם רוצה לוותר לומר אי אפשר בתקנת חכמים כגון זו שומעין לו וצע"ג ועוד פלא בעיני דמשמע דדוקא בעבור אדם גדול או רבו או משיא את בנו רשות בידו לערב שם בביתם וקשה בלא"ה אם יחפוץ למחול על הנאתו ורווחו ורוצה ליתן ככר מי ימחה בידו הלא כל אדם יכול למחול על ממונו אשר יש לו זכות וא"כ יהי' יוכל לכבד אפי' למי שאינו גדול או רבו או בנו וצע"ג:

ונלע"ד דדבר גדול רמזה התוספתא ואבאר בעזה"י השכל גוזר הגם כי רבים מבני החצר מוותרים כנגד האיש אשר העירוב רגיל להיות שם בכל זאת עפ"י הדין יוכלו לומר עד עתה הרווחת ג' שנים שלא ליתן ככר עכשיו יהי' הרווחה הנ"ל בחוזר חלילה שיהי' ריוח הנ"ל לכל איש ואיש מבני החצר רק החכמים תקנו מפני דרכי שלום שלא יבואו לאנצוי אצל מי יוקדם להניח שם ועי"כ יוכל להיות שח"ו יתבטל העירוב ע"כ תקנו מי שזכה שבביתו מונח העירוב והרויח בו שלא נתן ככר זכה בו שלא יוכלו בני החצר לשנות הדבר אבל כל זה אם חפץ שיונח בביתו העירוב אבל לא זכה שיהי' יכול לכבד לאיש אחר כי יאמרו מי שמך לאיש שר ושופט עלינו לעשות כיבודים בזכות הנ"ל הלא מצד הדין יגיע לכולנו זכות הזה בחוזר חלילה איש ואיש בזמנו אשר יגיע לו רק חכמים תקנו שלא למנוע ממך מפני השלום אבל ליתן זכותך לאיש אחר הוא ירבה מחלוקת למה תתן עיניך באיש זה ולא באיש אחר ובוודאי הדין עם בני החצר שאין לו רשות לכבד לאיש אחר והשמיע התוספתא שאם רוצה לכבד לאדם גדול או לרבו או לכבד את בנו אשר משיא אותו כדי לכבדו בעיני אשתו ומשפחתה אז באופנים אלו שמכבד לגדול או לרבו או לבנו אשר משיא רשות בידו כי יש טעם בדבר למה מקדים אלו יען שזה גדול ליהודים וזה רבו והאב נוהג כבוד בבנו אשר משיא אותו ורוצה לכבדו בעיני קרובי אשתו ואין שייך בזה מחלוקת ולא איבד זכותו אבל בוודאי אם כיבד לאיש אחר כמוהו שיש בזה חשש מחלוקת איבד זכותו לגמרי כלל גדול שלא יוכל לעשות סחורה בזכות בני החצר רק אם כיבד לגדול או לרבו או לבנו חוזר לו זכותו כמו בראשונה דלא פשע בזה במה שעשה כיבד לכבוד התורה או רבו או לכבוד נשואי בנו כנלפענ"ד בעזה"י:

אך הדבר פלא הלא בגמ' מבואר הטעם מפני חשדא ופי' רש"י דהעולם יחשדו לבני החצר שלא הניחו עירוב ותוס' מביא בשם ר"ת שיחשדו העולם את בעל הבית שגנב מהעירוב לכן סלקו משם בני החצר העירוב ולפירושים הנ"ל נכון פי' משום חשדא אבל לפי' הרמב"ם ותוספתא דהוה מטעם משום הרווחה היכא נרמז זה בלשון משום חשדא הי'

לו לגמר' לומר משום הרווחה וצע"ג: ונ"ל לבאר בעזה"י ואקדים דבירושלמי פ' הניזקין כתב וז"ל מערבין בבית ישן אמר ר' אבין ובדיור ישן עכ"ל ופי' בפני משה שאפי' מחדר לחדר באותו בית ג"כ אין לשנות דירושלמי סובר מפני חשדא שיחשדו העולם שבני החצר לא מערבין וצריך להיות באותו חדר יעי"ש והוא פלא הלא בירושלמי לא נזכר כלל משום חשדא ואיך יאמר ר' אבין שאין לשנות מחדר לחדר אם לא נזכר כלל הטעם משום חשדא וצ"ע:

לכן בלבי לפרש כך דהנה במתני' קתני מערבין בבית ישן ויש לפרש משני פנים (א) דהמקום זכה בזכות המצוה כדאמרינן קרש שזכה להיות בצפון לעולם הוא בצפון אם הקרש קונה המקום ה"ה המקום קונה את הקרש וה"ה קנה המקום הזכות להיות שם מקום העירוב אשר פועל אחדות בני החצר להיות כאיש אחד עיין [ירושלמי] פרק בכל מערבין שעל זה נאמר כל נתיבותי' שלום והביא הגמ' שעי"כ נעשה שלום בין אשה לחברתה עיי"ש ושם קיום מצות עירוב כמובן (ב) הטעם זכות גברא האיש אשר זכה שבצלו יהי' המצוה ואצלו יהי' הבית וועד לכל בני החצר הוא זכה בכבוד הזה ובמצוה הזה שהוא ראש לכל בני החצר וכאלו דרים אצלו קנה הזכות להיות גביר באחיו והוה בכלל מעלין בקודש ולא מורידין:

והנה רבינו הקדוש תנא מערבין בבית ישן מפני דרכי שלום והי' לו לינקט ומערבין אצל בעה"ב ישן דהי' במשמע דתלי' רק בזכות הגברא ומדתנא מערבין בבית ישן משמע שתלוי גם במקום יען שהבית הוא מקום ישן למצוה וע"כ דשני דברים צריך להיות שהבית ישן זכות המקום ומפני דרכי שלום הוא זכות הגברא אבל אם חסר א' כגון דאיש אשר דר שם נוסע לבית אחר או שהאיש מת ובא איש אחר בבית הזה אין הזכות לאיש הבא אל הבית וזה רמזו בירושלמי וז"ל מערבין בבית ישן אמר ר' אבין ובדיור ישן עכ"ל שגם איש הדר בו הוא הדיור ישן שיש תרתי לטיבותא הבית ישן והדר בו ישן אבל אם חסר אחת מהמעלות או שהבית ישן והדר בו הוא חדש או איש הישן ילך לבית אחר נאבד זכותו ודיור בלשון יחיד כמו דיורין בלשון רבים עיין פרק ח' דעירובין והבן:

ותוספתא מצאה רמז במתניתין מערבין בבית ישן משמע שתלוי בבית ומפני דרכי שלום משמע שתלוי בגברא וע"כ דשניהם יחד בעינן כמו שמפרשין בירושלמי בית ישן ודיור ישן ואמרו אבל אם הי' שם רבו או גדול הדור או המשיא את בנו הרשות בידו הכוונה שם באותו בית ישן יוכל למסור כחו להגדול הדור או לרבו או לבנו המשיא וישבו תחתיו בבית ההוא אבל ליתן העירוב בבית אחר לא אפי' לגדול או לרבו או לבנו ולכן מדייק התוספתא תיבת אם הי' שם עכ"ל שדווקא באותו בית יוכל לכבד אותם ולא אבד חזקתו

וגם יהי' נקרא שהוא מכבדם אבל לאיש אחר כמוהו לא יוכל ליתן אפי' באותו בית ואם נתן לא מהני ואבד זכותו לגמרי עד עולם והבן זה:

וטעם הדבר כמפורש בגמרא אלימא משום כבוד הא שיפורא מעיקרא וכו' אלא משום חשדא ופי' רש"י דיחשדו לבני החצר דאינם מניחין עירוב וא"כ ע"כ צריך להיות בבית ישן ואסור לשנות אפי' להניח אותו בבית אחר אשר בעה"ב נוסע לשם דיבואו בני החצר בחשד שמזלזלים במצות עירוב וכן לפר"ת יש משום חשדא שיחשדו העולם לגנבים אם נשאר בעה"ב ישן בבית הישן ולא יראה העירוב בבית יש חשדא לבעה"ב:

אך אם נוסע האיש לדירה אחרת אין כאן חשדא דיאמרו הרואים דלכך לא נשאר העירוב בבית ישן דקנה מקומו המצוה וגם כדי שלא יחשדו העולם שבני החצר אינם מניחין עירוב ואם איש אחר בא באותו דירה אין כאן חשש שיאמרו שבני החצר אינם מערבין דיאמרו הרואים דהניחו העירוב אצל האיש אשר הי' דר כאן מקודם שזכה במצוה וגם כיון שהוא נוסע מהבית אשר הי' בחזקת נאמן אצל כל בני החצר ולא ידעו מי יבא תחתיו לקחו העירוב משם ובחרו באיש אחר אשר עומד בחזקת נאמן אצלם ורק אם הבעה"ב ישן נשאר בבית ישן אז איכא חשדא הן לפי' רש"י והן לפי' ר"ת ודוק ואפי' שהניחו בבית אחר אשר יושב בו הגדול או רבו או בנו יש כאן חשד לבני החצר לפי' רש"י או לבני בעה"ב לפי' ר"ת ודו"ק ורק אם הבעה"ב ישן מכבד דירתו לגדול הדור או לרבו או לבנו הנשוא אשה יכול לכבדו ולא אבד זכותו בזה אבל אם מכבד דירתו לאיש אחר כמוהו והוא נוסע משם איבד זכותו לגמרי כנלע"ד:

והנה במתניתין קתני כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל מפני דרכי שלום ומפרש בגמרא דזה מדאורייי דכתיב וקדשתו רק א"כ הי' לו רשות לכבד אפי' לישראל כמו בסעודה אבל בבהכ"נ תקנו חכמים שלא יוכל לכבד אלא דוקא כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל עיין רש"י בגמרא א"כ הך מערבין בבית ישן מפני דרכי שלום הוה ג"כ הפירוש באופן הנ"ל דהדין הוא דמערבין בבית ישן והי' מסתבר דיהי' לו רשות לכבד לאחר ותקנו חכמים דדוקא מערבין בבית ישן מפני דרכי שלום וביאר הרמב"ם דמסברא הוא דמערבין בבית ישן מפני שזכה בטובת הנאה ויש הרווחת ממון שלא צריך ליתן ככר ומטעם זה מסתבר שיהי' לו רשות לכבד לאיש אחר ותקנו חכמים שצריך לערב דווקא בבית ישן מפני השלום וחקרו הטעם אי מפני הכבוד או לא ותקנו שצריך לערב בבית ישן א"כ אם יבוא לעיר גדול הדור או רבם יכבדו לו ויהי' בזיון לבעה"ב זה אינו דהא האי שופר הי' מתחילה אצל תנא זה ואח"כ אצל תנא אחר דכן ראוי' לכבד כבוד התורה אלא משום חשדא לפי' רש"י דיבא חשד לכל בני החצר ויבאו לאנצוי או

לפי' ר"ת דיבוא העם לחשוד לבעה"ב שבני ביתו גנבים וגנבו העירוב ואם הוא מכבד לאחר ואינו חושש שיחשדו בני ביתו לגנבים (וגם יוכלו בני החצר לומר אדעתא דהכי לא הנחנו העירוב אצלך שיהי' לך זכות הנ"ל אם יצא שם רע על בני ביתך) וא"כ יבואו בני החצר לאנצוי למה אתה מכבד לזה ולכן ע"כ מערבין בבית ישן דווקא וא"כ דברי הרמב"ם עולים בשפה אחת עם הגמרא ודו"ק:

ולכן לא נקט רבינו הקדוש בפירוש בדיור ישן היינו הבעה"ב ישן יען דמשכחת אם יבוא בבית ההוא גדול הדור או רבו או בנו הנשוא שפיר דמי אפי' אינו דיור ישן אבל בבית ישן צריך להיות עירוב מפני חשדא ודו"ק: ויובן לי בזה למה לא שנה רבינו הקדוש במשנה מערבין אצל מי שרגילים להניח אצלו העירוב אלא דאשמועינן דלא תלוי בו אלא תלוי בבית ואם נוסע משם אבד זכותו. וגם יובן לי בזה למה לא כתב רבינו הקדוש בית ישן זוכה לערב בו מפני דרכי שלום דא"כ הי' במשמע אם יבוא איש אחר לבית זה זכה בו להיות העירוב מונח אצלו דבבית תלי' הדבר קמ"ל דמערבין בבית ישן עם הדיור ישן ששייך בו חשדא ואז מפני דרכי שלום מערבין שם ודו"ק:

וראיתי במג"א סי' שס"ו ס"ק ז' שהביא בשם הראב"ד וז"ל ואם מכר ביתו לאחר אין בידינו ראיה ברורה שיזכה הקונה בדבר עכ"ל והמג"א כתב עליו דזה הספק הוא לפי' הרמב"ם שהטעם משום הנאת ככר אבל לפי' רש"י משום חשדא שיאמרו שבני החצר אינם מערבין א"כ בוודאי מניחין העירוב אפי' אם מכר ביתו לאחר יעו"ש עוד מביא לחלק בשם כ"ה שיש הבדל בין מת למכר ופי' המחצית השקל אם הוא חי ונוסע לדירה אחרת מניחין העירוב אצלו אבל אם מת או נסע למבוי אחרת אז זוכה בו הלוקח יעיי"ש:

ולולא דבריהם הקדושים נראה לי כפי מה שפרשתי דברי הירושלמי וכפי מה שמורין דברי התוספתא נהפוך הוא דדוקא אם הבעה"ב ישן נשאר בבית ישן אז אין רשאים לשנות אבל אם מוכר הבית לאחר יש רשות לבני המבוי או בני החצר לשנות חוץ אם ירצה לכבד לאחר אין רשות רק לגדול הדור או רבו ובנו הנשוי כשהם ישבו תחתיו בביתו אבל לא למקום אחר וה"ה אם מת הבעה"ב או אם מכר הבעה"ב את הבית לכ"ע אין כאן חשד הן לפרש"י והן לפי' ר"ת ולא זכה בו כנלע"ד:

העולה מזה דבמקום דליכא חזקה רק מפני דרכי שלום אין כאן זכות הן למכור או להוריש כמו בשפורא דנשיא כנלפע"ד:

ואודה ד' בכל לבבי שזכיתי לכוין לד' הגאון פרמ"ג סי' קנ"ג ואעתיק לשונו הזהב על המג"א בס"ק מ"ב וז"ל עמ"א הראה לשס"ו אות זיין וח' אם מכר ביתו ועח"מ סי' קמ"ט בסמ"ע אות מ"ח ושם מחמת חזקה וכאן בבהכ"נ רק דרכי שלום כמו בעירב וכ"כ הלבוש

וצ"ע גם ימים רבים כמה הם כי לא פורש והתם בס"ת כמה הוה חזקה וכאן אי הי' מקום אחר להתפלל שם והתפללו בבית הזה י"ל דיש חזקה כמו התם בס"ת ונ"מ במת ליורשים וצ"ע בכל זה עכ"ל. עוד שם בס"ק מ"ה וז"ל להחזיק עמ"א ובח"מ סי' קמ"ט בסופו הביא הרב בהג"ה אם יש ס"ת אחרת לצבור הוה חזקה יעו"ש והמ"א באות מ"ב הראה לזה וכאן כתב דאף שלא הי' לצבור ס"ת אחרת מ"מ אין למעט כבוד התורה וכו' עכ"ל:

ראה גם ראה שרמז שבח"מ היכא דהי' לקהל ס"ת או אם א' זכה בגלילה הגם שהי' ביד קהל לכבד לאחר א"כ מחלו הקהל אז יש חזקה ליחיד אבל כאן בעובדא דמהרי"ק הוא רק דרכי שלום דהא נא הי' לקהל בהכ"נ אחרת כמו בעירוב וכן כתב הלבוש שבבהכ"נ דנידן דמהרי"ק הוה רק מפני דרכי שלום ומבואר עוד בדבריו אם הי' לקהל בהכ"נ אחר והתפללו בשל יחיד אז הוא חזקה וסיים דנ"מ במת ליורשים משמע דבכח חזקה יש ירושה אבל בדרכי שלום אין ירושה ושישו בני מעי תל"י:

ואוסף נופך אפי' לפי ספק של מג"א דבמת בנו יורש אחריו העירוב מפני דרכי שלום היינו בעירוב דליכא פסידא דמצוה רק הנאת עירוב והוא דומה לכהן מברך ראשון דלא יכול לכבד אבל עכ"פ הישראל יקרא אח"כ או בעובדא דמהרי"ק דעכ"פ יתפללו שם בבהכ"נ היחיד אבל דנימא מפני דרכי שלום יהי' בנו יורש המצוה סיום התורה אשר חשוב מאוד להיות גומר התורה ברבים אז בוודאי אין ירושה למצות מפני דרכי שלום להחזיק במצוה ולהפסיד ממון לצדקה ולא יוכל איש אחר לזכות במצוה של סיום התורה ודו"ק. ועוד דאין כאן חשדא כ"כ דהא גם הוא יכול ליקח חתן תורה דשם בעירוב ובבהכ"נ אי יהי' במקום אחר לא יהי' אצלו עוד אבל אם יחפצו למכור בכל שבוע אצל מי יונח העירוב שפיר דמי לפי' ר"ת ולפי' רש"י בוודאי אין כאן חשד ודו"ק:

וחשבתי עוד הא כ"ת נ"ו מרמז שגם הוא הי' חתן תורה כמה שנים אפילו שכבר הי' לקהל ס"ת וא"כ נעשה אצלו חזקה מחדש דמחלו הקהל אצלו המצוה הנ"ל דהא שתקו כיון דשתקו מחלו לגבי' וזכה בו ויפה כח הבן מכח האב: אמנם נראה דאין לו חזקה מכח עצמו דהא מבואר בתומים סי' קמ"ט ס"ק י"ט דבס"ת אי הי' לקהל ס"ת אחרת דהוה חזקה כתב התומים וז"ל ובד"מ משמע דבעי חזקה שיש עמו טענה ונראה דאין הטענה דלקחו רק אומר שהסכימו הקהל לקרות משלו וזו הוה הטענה דהא נלמד מן מערבין בבית ישן ומה טענה יש שם אלא עיקר הפי' דהי' בהסכמת הקהל והצבור ולא הי' נעשה באקראי מבלי שם על לב בשל מי קוראים עכ"ל מבואר דווקא דהסכימו הקהל לקרות בו וכן מבאר באורים וכן הסכים נתיבות המשפט אבל בנידן דידן דהצבור האמינו שיש לו חזקה דהא החזיק אחרי אביו כמה שנים בדעה שחתן תורה שלו ולכן הגם דראו בעיניהם

שהוא חתן תורה ולא ידעו שיכולים למחות בו אחרי שלקחו ס"ת לעצמן א"כ לא הסכימו לזכות אותו מחדש וגם הוא לא כיון במחשבה לזכות בו מעצמו רק האמין שהוא ירושה לו מאביו ודמי לעודר בנכסי הגר והאמין שהוא שלו דלא זכה בו עיין בב"ב ובנמ"י שם וה"ה כאן הוא האמין שהוא ירושה ועכשיו נודע שזה לא הי' בכח ירושתו ודו"ק:

שוב התבוננתי בלשון כ"ת נ"י ונגלה שאחרי מות אביו לא הי' לקהל ס"ת והי' הבן יורש הס"ת וקרא בו כמה שנים חתן תורה א"כ אין לנו לדון על כח ירושה אלא לדון על יחיד שהי' לו ס"ת ולקהל לא הי' להם ס"ת ואח"כ קנו הקהל ס"ת דאין לו חזקה והגם דלא מיחו וראו שהוא עולה לחתן תורה הי' בטעות כי לא ידעו שיכולים למחות בו ואין בו מדרכי שלום כי מעולם לא הסכימו לזה רק שלא ידעו שיכולין לאמור שמכאן והלאה שיש להם ספר תורה חושבנא ולא דמי למערבין בבית ישן דשם הסכימו פעם אחת והורגלו עצמן לתת העירוב שם אבל כאן מעולם לא הסכימו עליו ולא נודע להם מזכות זה כלל ולא דמי לדין אם הי' להם מתחילה ס"ת אחר אז אם ידעו מס"ת של יחיד ושתקו הוה מחילה ונעשה חזקה ליחיד אבל כאן לא ידעו בזכותם ולא הוה הסכמה ודו"ק:

ונפלאת בעיני דברי אורים ותומים שהבין דדין דרמ"א בחזקה בס"ת נלמוד מדין מערבין בבית ישן ולפמ"ש לעיל והבאתי ראי' מדברי פרמ"ג הם דברים נפרדים דשם איירי בדבר שהורגל הצבור לעשות כן הגם דלא נעשה מכח זה חזקה דהי' מוכרחים בדבר אבל חזקה הוה דיוכלו לעשות באופן אחר ומחלו לו וחזקה בזכות מצוה הוה כחזקה בממון ודו"ק:

עוד יש לי לחקור בנידן דידן דאדמ"ו באמרי אש סי' קס"ז חקר על שורש הדבר מנ"ל לרבותינו דיש כח חזקה במצוה דבתלמוד נמצא רק חזקה על ממון אבל כח להקנות מצוה שיהי' חזקה במצוה מנ"ל הא וביותר התפלא היכן נמצא הכח להקנות מצוה לאדם פרטי לו ולזרעו לדורותם עד שהביא ראי' מגמ' תענית דף כ"ח שהתנו נביאים שביניהן שאפילו לשכה מלאה עצים מתנדבים משלהם וכתב רש"י שם וז"ל כי היכי דלא לדחינהו מאתרייהו עכ"ל אלמא דמהני אם האבות מזכים מצוה לאדם פרטי אבל לא בהתאמץ במצוה שלא בפני הצבור כקבורת מתים יעו"ש ודבריו הם בכלל דברי ד"מ וסמ"ע ותומים שרמזתי ופלא שלא הביאם כי בפה מלא דברו שצריך להיות חזקה שיש עמה טענה שהצבור ידעו ומחלו ליחיד כדברי אדמ"ו ז"ל:

וא"כ מה ששען שאביו בודאי נתן המחיר במלואה זה אינו דלמכור בממון וודאי לא יוכלו למכור מצוה בעתיד רק אם עשה דבר אשר בעבורו מחלו מצוה לו ועליו להביא ראי' דמה שהוא מוחזק לעלות לחתן תורה יוכל להיות יען שס"ת שלו הי' ומי יאמר לו מה תעשה דבשלומא אם החזקה ברור כמו אם הי' לקהל ס"ת והוא טוען טענה להחזיק

החזקה שידעו שקורין דווקא מספרו ולא שנעשה באקראי אבל אם החזקה לא התחילה כגון דלא הי' לקהל ס"ת והוא רוצה לטעון שאעפ"כ מחלו לאביו שנתן בעד מצוה זו כסף מלא אז הטענה הוא להוליד חזקה וצריך לברר שכן הי' ודוק:

ואוסף עוד דהלא שאלו אלופי קהל אותו אם יומכר החתן תורה והשיב להם למכור א"כ מחל גבייהו ומה שטען משטה היותי בכם לדעתי לא שייך כאן השטאה דמיד יוכל הקהל למכור והוה כאלו תפסו בפניו דלא יוכל לטעון משטה ולכל הפחות כאשר ראה שהשמש מתחיל למכור הי' לו לילך לגבאי או לרה"ק ולטען משטה אני בכם וגם אפי' אם הי' עושה כן אינו ברור דמהני דהא מחל לטובת הצדקה והוה כהקדש דלא שייך בו משטה וגם צריך שבועה אם כיון להשטות בקהל עיין בח"מ סי' פ"א וסי' פ"ב ועוד דטענת משטה אם אדם תובע בשקר אז אומר לו אם מלאה לבך לתבוע בשקר גם אני משטה בך אבל כאן תבעו קהל אם מסכים למכור שיהי' רווחא לצדקה א"כ איך הסכים ויאמר משטה הייתי בכם מה שבקשו ממנו להסכים למכור הוא לטובת הצדקה להחזיק עניים או צרכי בהכ"נ ואיך יהי' יחיד משטה בצבור או ראשי העיר אם יבקשו להסכים למכור ודוק:

ומה שכתב מעלתו נ"י דקהל אינם נאמנים דהא נוגעים בעדותן כמו בני עיר שנגנב ס"ת שלהם עכ"ד לא ודעתי מחשבתו אם קאי שקהל אינם נאמנים שאביו לא נתן במילואו הכסף בעד החתן תורה לו ולזרעו הלא כבר אמרתי שנהפוך הוא עליו על היחיד להביא ראי' שנתן או עשה דבר שהסכימו הקהל למחול לו ואם מחשבתו אם קהל נאמנים שסכים למכור הלא מדברי יחיד שטוען משטה הייתי בכם הוא הודאת בע"ד שהסכים למבוקשתם שיומכר חתן תורה וגם לא דמי לבני עיר שנגנב ס"ת דצריכים הס"ת לקרות בו אבל כאן יהי' הנגיעה שיוכלו לזכות לעלות לחתן תורה בכסף מלא זה גרע אי טובת הנאה הוה נגיעה עיין ש"ך ח"מ ועוד מי יאמר דיגיע להם ודומה יותר דאין שנים מצוים לחטוא בשביל אחד עיין ירושלמי פ"ב דיבמות דדלמא מי שמוחזק כבר יקנה אותו בכסף מלא ומה שירויח הצדקה ולא יצטרכו ליתן משלהם הוא מניעת היזק ויעידו שקר לגזול חזקתו לפי מחשבתם דיש ליחיד חזקה הוא רחוק מאוד והגם שיש לפלפל בו דיהיו נוגעים דבלא"ה נ"ל דאין לו חזקה ולא תביעה כלל כמש"ל וק"ל:

ולדעתי יפשר עמו שבכל ג' שנה יהי' לו חתן תורה כמו בס"ת המוזכר בח"מ קהל שני שבתים ולהיחיד שבת א' וגם במערבא הגיע חתן תורה לשלש שנים עיין רמב"ם פי"ג מה' תפלה ודל"ב:

דברי הדו"ש הק' חיים סופר ואיידי איירי אזכיר הערה דמתענית דף כ"ח אין ראי' שיוכל צבור ליתן מצות לאדם פרטי דהמעיין ברש"י בתענית דף י"ב דהדין הוא אם יש בלשכה עצים אין יקובל עצים למערכה מאדם יחיד רק אז כשעלו מהגולה ולא מצאו עצים בלשכה ועמדו משפחות אלו והתנדבו משלהם ועמדו נביאים ותקנו שבכל שנה ושנה כשיגיע הזמן אשר אנשים האלו התנדבו עצים יכולו זרעם אחריהם להתנדב עצים למערכה כמו שעשו אבותיהם בימים האלו בזמן ההוא ורבינו הקדוש שנה במשנה לדעת הזמן לכל המתנדבים האלו ותנא זמן עצי כהנים והעם תשעה באחד בניסן בני ארח בן יהודא בעשרים בתמוז בני דוד בן יהודא וכו' וכתב רש"י בד"ה בני ארח בן יהודה וז"ל שכשעלו בני הגולה הם התנדבו תחילה באחד בניסן וסיפק להם עצים עד עשרים בתמוז שהתנדבו בני דוד עכ"ל מכאן נלמד שארח בן יהודא הספיק עצים למערכה מן אחד בניסן עד עשרים בתמוז וכל הזמן הזה הוא זמן הבאת עצים למערכה בכל שנה ושנה שיוכלו זרעו אחריו להתנדב בזמן הזה באיזה יום יבחרו להביא עצים למערכה ועשו אותו יום יו"ט היינו התחלת אותו הזמן אשר מגיע הזכר ליום ההוא אשר התחילו אז כשעלו מן הגולה להתנדב הוא יו"ט שלהם להביא קרבן ועיין במ"ל פ"ו מה' כלי מקדש שמביא בשם ירושלמי שמסרו לצבור דאל"כ אי אפשר לקבל והעיקר היו"ט הוא בעבור הקרבן יעו"ש כי נעים מאוד אבל זה ברור דבני ארח בן יהודא הי' להם רשות להביא עצים מן אחד בניסן עד עשרים בתמוז וכן לכל ט' משפחות יש זמן להביא בכל אותן הימים אשר הביאו אבותיהם והי' מספיק זמן ידוע עצים למערכה ובגמ' דף כ"ח תנו רבנן למה הוצרכו לומר זמן עצי כהנים והעם אמרו כשעלו מן הגולה לא מצאו עצים בלשכה עמדו אלו וכו' וכתב רש"י בד"ה עמדו וז"ל זמן דקתני במתני' אהכי הוצרכו למנות משום ההוא תקנה דעביד להו הנך נביאים כי היכי דלא לדחינהו מאתרייהו עכ"ל קו' הגמ' הי' לאיזה תכלית שנה רבי במשנתינו זמן כל אחד הא התכלית רק לדעת שלא הי' מעמד במנחה או בנעילה בקרבן עצים ולמה צריך למנות הזמן ומשיב הגמ' דאז תקנו הנביאים שביניהן שאפילו לשכה מלאה עצים יתנדבו אלו משלהם כל אחד בזמן אשר הביאו אבותיו וספקו עצים חדשים בימים ידועים וצריכים אנו לידע זמן המשך הימים זכות כל משפחה ומשפחה דלא לדחינהו מאתרייהו שנדע כל זמן שיוכלו להקריב כל אחד אבל עכ"פ אין בתקנת הנביאים שום הפסד לשאר אנשים דבלא"ה אין מקבלין מאדם יחיד עצי מערכה וא"כ אין ראי' מכאן שיוכל קהל ליתן מצוה ליחיד ודוק:

סימן ט

שאלה החברה סנדקאות אשר התחברו פה ק"ק מונקאטש יע"א אנשים יראים זה כ"ח שנים להיות עזר לכל עני הנולד לו בן שלא יצטרך לשקוד על דלתות העשירים מי יהי' אצל בנו סנדק כי הם יעמדו לעזר לו ויפזרו ממונם לעשות בהידר מצוה הנ"ל כפי התקנות אשר הביאו מיד הגאון אב"ד דק"ק אוהעל זצ"ל וגם הגאון דקהלתם הצדיק ר' עזריאל זצ"ל שהיה חבר העיר נתן חתם ידו על חברה הנ"ל ועכשיו התאספו אנשים יראים מהולכי ביהמ"ד ועשו עוד חברה סנדקאות לעצמם שיחפצו להיות סנדק מאנשים יראים כפי חפצם מהולכי בהמ"ד ובאו לפנינו על דין תורה אם יוכל החברה החדשה להתקיים כי החברה הישנה לא ימחלו חוץ אם יזכו בדין תורה:

תשובה זאת אשר חקרתי לעצמי שחברה חדשה לא תוכל לזכות בדת ודין תורתינו הקדושה וארשום פה לזכרון בעזהי"ת:

בגיטין דף ס' ע"ב מערבין בבית ישן מפני דרכי שלום בגמ' מאי טעמא אילימא משום כבוד והא האי שיפורא דהוה מעיקרא בי רב יהודה ולבסוף בי ר' יוסף וכו' אלא משום חשדא ופי' רש"י הנכנסים לשם ולא יראו העירב יחשדו בני החצר שלא ערבו יעו"ש:

ולכאורה בנידן דידן ליכא האי טעמא דאיזה חשד יש אם אבי הבן אשר אין ידו משגת עוזב החברה הישנה ומכבד לסנדקאות החדשה עכ"פ נגלה שמקיים מצות מילה וגם אטו כל בעלי בתים נותנים לחברה הסנדקאות מצות הסנדק ולא דמי לעירב דשאני התם שהי' רגילים כל בני החצר להניח ערובם שם ואפי' לפי' התוס' בשם ר"ת דהטעם משום שיחשדו שגנבו העירב ג"כ לא שייך כאן דהלא הסנדקאות מפזרים ממונם על קיום מצוה הנ"ל ועוד הלא בלא"ה יוכל כל אבי הבן להחזיק לעצמו המצוה או לכבד לאיזה יחיד שיחפוץ וליכא בזה בזיון לחברה סנדקאות העומדת ולמה יגרע החברא החדשה מכל איש אחר אשר יוכל ליקח הסנדקאות מאבי הבן וא"כ לכאורה הדין עם הגבאים של החברא החדשה כמובן:

אמנם כד דייקת ליזל בתר טעמא דחכז"ל אמרו מפני החשד ופי' רש"י חשד שלא קיימו בני החצר מצות עירב ותוס' פי' שיחשדו לבעל הבית שגנב העירב וא"כ לאו דוקא גנאי גניבה ה"ה כל שיש חשד שהוא גנאי לפלוני וא"כ בנידן דידן כיון דבני החברא התאספו זה כ"ח שנים לעשות מצוה בממונם להיות לעזר לאבי הבן אשר אין ידו משגת לעשות סעודת מצוה וגם אם יוכל לעשות סעודה לפעמים לא ימצא איש אשר ירצה להיות סנדק בבנו הנולד ויבוא ביזוי מצוה ועשו בזה הידר מצוה כל השוקד על דלתם לא ישיבו פניו ריקם וא"כ מאיזה טעם התאספו אנשים לעשות חברא סנדקאות מחדש הוא רק כאשר

דברו הגבאים בפה מלא שלא יחפצו בסנדק מאנשים האלה וא"כ הוא גנאי גדול וחרפה גדולה לבני החברה הישינה ושייך בוודאי הטעם מערבין בבית ישן מפני דרכי שלום שלא יבואו למריבה ומחלוקה כי אנשים ההם שלימים הם ודרכיהם דרכי נועם גדולה המלאכה שמחי' את בעלי':

ולא מבעי' שאינם רשאים ליטול עטרה לעצמם שהם יראים ושלימים יותר ומי יודע את הנעלם מאן הוא חשוב בהא עלמא אלא לו יהי' שבעלי החברה החדשה הם יותר יראים ושלמים במעלות ומידות עכ"פ אסור לשנות מטוב לטוב יותר כאשר הביא המהרי"ק ראי' ברורה בסי' קי"ג דאל"כ שאין טענה ונתינת טעם בדבר מהכ"ת לשנות אלא אפילו אם איכא טעם בדבר אסור לשנות דהא הקשה משיפורא והלא שם יש טעם בדבר לשנות שיהי' אצל ראש ישיבה שיהי' מזרז על השופר אעפ"כ אי הי' שם חשדא הי' אסור לשנות ושמחתי שמצאתי במג"א אות י"ט ובבאר היטב קנ"ג בשם מהר"ש הלוי אפי' מעם הארץ לת"ח אינם משנים ואמרתי שישו בני מעי:

ומצאתי ראי' ברורה דלאו דוקא גנאי גניבה דכתב שם בסי' קי"ג שאסור לשנות הבהכ"נ פן יאמרו מפני שבני ביתו אינם מהוגנים לכן נמנעו מלילך לשם יעו"ש וא"כ ה"ה כאן יש גנאי שיאמרו שלא רצו בחברה הישנה מפני שהם אנשים שאינם מהוגנים או בעלי עבירות אשר אינם ראויים לכבדם במצות סנדקאות הגם שמפזרים ממונם ואין לך דרכי שלום גדול מזה: ועלה בדעתי להפך בזכות החברה החדשה כי מערבין בבית ישן שהוא בית יחיד או בנידן המהרי"ק שהיה בהכ"נ של יחיד אז יש חשש חשדא אבל בנידן דידן שהוא חברה גדולה והוה רבים ובשל רבים ליכא חשדא וכן הוא מבואר ביו"ד סי' קמ"א סעיף ד' ברמ"א דברבים ליכא חשדא וכתב שם הש"ך בס"ק כ"ז דאפי' בשנים ליכא חשדא ועיין במג"א סי' רמ"ג לענין בהכ"נ בשבת וא"כ גם כאן ליכא חשדא ברבים ומותר לשנות:

אך זה אינו דודאי בדבר שאנו רוצים לאסור מפני חשד כגון בצורה בולטת עיין ר"ה דף כ"ד דנחשד לאיש שהוא מכיר בע"ז ח"ו או שבונה בשבת בהכ"נ אמרי' דלא נחשדו רבים להתחבר יחדיו לעשות ביד רמה עבירה ומסתמא הוא רק אנדרטא או שבונה בדרך היתר וגם אין הוכחה שיהי' מורה שעושין באיסור אבל אם אנו רואים שהתחברו יחדיו אנשים יראים לעשות לעצמם חברא להיות לעזר לדל ועני הגם שכבר הוכן לפניו הכנה דרבה מחברה הישינה כל השומע יאמר אין זה כי אם בני חבורא הישינה אנשים רעים וחטאים לד' מאוד לא רעה זה כרעה זה איש כלי חטאו בידו מעבירה מעבירות שונות ואתו לידי מריבה כי הגם שרבים לא נחשדו לעשות בשותפות עבירה ידוע לעיני כל

רואי שמש אבל זאת יוכל להיות שיש קהל מרעים אשר הכל סר דוגמה לזה במג"א סי' תמ"ו מצוה דרבים הוא אשר אחד מוציא רבים ולא יוכל איש ואיש עושה לעצמו וכן כאן על עבירה דרבים במעשה אחת לא חיישנן אבל בוודאי יש לחשוד שרבים חטאו כל איש לעצמו והבן: ונוסף גם זה הלא בנידן דידן דחברה סנדקאות קבעו מקומם לכל הבן היולד ובא לסנדקאות בבהכ"נ של יחיד הוא הקצין מו"ה יוסף זרח נ"י האראוויטץ והשומע ואמר למה לא התחברו בני בהמ"ד הגדול מקדמת דנא אולי שמעו דבר גנאי בבית הקצין הנ"ל ולכן רצו לברוח מבהמ"ד הזאת וא"כ יש ג"כ חשד של יחיד ודו"ק:

ואמרתי אני בלבי לראות כשרון המעשה אולי אוכל להפך בזכות של חברא החדשה כי שאני בנידן העירוב דע"כ העירוב של בני החצר צריך להיות בבית אחד לפעול כח עירוב וא"כ ממנ"פ אם השני יבקש בזכות הזה שיהי' העירוב מונח אצלו יפסיד הראשון וא"כ מהכ"ת ליתן להשני וליטול מראשון וע"כ יחשוב העולם או דלא מקיימו עירב כלל או דהראשון נחשד וכן בנידן דמהרי"ק דאירי דלא הי' צבור גדול לעשות להתפלל בשני מקומות ועיין במג"א סי' קנ"ג דאם אפשר להתפלל בשני מקומות מותרין לחלוק וא"כ מהכ"ת ליתן להשני הזכות וליטול מראשון וע"כ שיש גנאי וחשד בדבר דהלא אי אפשר לאמור אני אחפוץ במצוה שלי בביתי אבל בנידן דידן בני בהמ"ד הגדול יאמרו אנו חפצים שמבני בהמ"ד יהי' מצותם בבהמ"ד שלנו ומשאר בני הקהלה לא נקח סנדקאות:

אך גם זה אינו דמצאתי בתשובת באר עשק שצווחו הלומדים שכל אחד יחפוץ שיהי' הלימוד שני חדשים בביתם ובחומותם אעפ"כ גדול הכח של דרכי השלום שהוא דאורייתא והצדיק האיש אשר זכה שסגל הלומדים ילמדו בביתו ומעתה יש ק"ו ומה בעירוב או בנידון דמהרי"ק או בנידן דבאר עשק שהוא בית של יחיד אשר יזכה בעתיד ולא יוכלו הבעלי בתים להיות להם חלק במצוה אעפ"כ זכה היחיד בדין ק"ו בנידן דידן דבני חברא סנדקאות הישינה צווחו באו אחינו בני ישראל ונהי' לחבורא אחת הלא רחבת ידים לפניכם שיטול כל אחד חלק כמנו שלא יזכו בני בהמ"ד לאמור הפרד נא מעלי שלי ושלך שלך ודוק:

ואוסיף נופך דשאני הלימוד בביתו ובחומותיו דהיו מתפללים בחשק נפשם במקום הלימוד לקיים לשמוע אל הרנה ואל התפלה והי' מקום לאמור אני אחפוץ שיהי' הלימוד בביתי אבל אין מקום לומר שיהי' מסוגל מצות מילה יותר בבהמ"ד שלו מאשר אם נימול התינוק בבהמ"ד אחר אשר גם שם הוי מקום רנה ותפלה:

והשבתי דרכי להפך עוד בזכות החברה החדשה והוא דמבואר ברמ"א בח"מ סי' קמ"ט סעיף ל"א וז"ל יחיד שיש לו ס"ת והחזיק שהצבור קורא תמיד בס"ת שלו אם הי' לצבור

ס"ת אחרת כשקראו בשלו מקרי חזקה ואסור לשנות ואם לא הי' להן ס"ת אחרת לא מקרי חזקה עכ"ל ומשמע אעפ"י שהי' תמיד ביד הצבור להשיג ס"ת אחרת ולא רצו לקנות אעפ"כ לא מקרי חזקה אצל יחיד חוץ אם הי' להם ס"ת ולא קראו בו אז מחלו זכותם ליחיד וה"ה בנידן חברה חדשה אעפ"י שמעולם הי' להם לאנשי בהמ"ד הגדול כח לעשות חברה סנדקאות כי הם רבים תל"י וגם הי' מעולם בתוכם הרבה עשירים אעפ"כ לא מחלו כנגד מתי מספר המעוטים ולא דמי למערבין בבית ישן שגם אם הי' להם בתים והניחו בבית זה וכן בעובדא דמהרי"ק שקבעו בבית יחיד להיות שם מקום להתפלל והלא גם להם הי' להם בתים להתפלל (דהמעיין במהרי"ק יראה בעינים דהיחיד לא בנה בהכ"נ רק בביתו הי' קבוע להתפלל ועכשיו רוצים לשנות במקום אחר דאלו בודאי אם רצו לבנות מחדש בהכ"נ משל צבור לא הי' פליג המהרי"ק דיש גנאי להיחיד דזה דוקא אם משנים מבית יחיד לשל בית יחיד אחר אבל אם בונים או קונים משל צבור בהכ"נ לרומם בית אלקינו אין חשד כלל) א"כ כבר החזיק היחיד. וכן בעובדא דבאר עשק שלומדים בבית יחיד ועכשיו רוצים ללמוד שני חדשים אצל כל איש בביתו א"כ כבר החזיק הראשון אבל בנידן דידן הגם שלא עשו חברא מתחלה יוכלו לעשות עכשיו כמו אם ירצו לקנות ס"ת דיתבטל כח היחיד:

ואחרי התבוננתי גם זה הזכות לא יקום להם מכמה טעמים (א) דוודאי כל מקהלות עם ה' נקראים צבור כנגד איש יחידי ולכן פסק בלבוש סי' קנ"ג שאם הצבור רוצים לבנות בהכ"נ יתבטל כח היחיד וא"כ אם כל בני קהלתינו יחפצו לחדש חברא סנדקאות הי' מקום לאמור דיתבטל כח יחידים כנגד הצבור אבל בנידן דידן דגם החברא החדשה הוא רק קיבוץ מאנשים יחידים ולא נכלל בו רוב בני הקהלה הוא רק כנידן יחיד כנגד יחיד ונהפוך הוא החברא ראשונה נתיסדה בהסכמת חבר העיר ובהסכמת הקהל וחברה חדשה לא נעשה כן (ב) שאני בהכ"נ דכל איש ואיש מהצבור צריך לבהכ"נ א"כ יחפוץ להתפלל בבהכ"נ אשר נבנה משלו אבל בנידן דידן שלא צריך כל איש לחברא סנדקאות שהוא רק לעשות צדקה לעני או מי שלא משיג קוואטער א"כ מהכ"ת שיוכל לבטל כח מי שזכה בחזקת מצוה הנ"ל מי נתן העדפה אם צבור מחזיק לעני או יחיד מחזיק לעני (ג) הלא בבאר עשק מבו' אפי' אם היחידים רוצים ללמוד בבית אשר הוא לכולם אעפ"כ אלים כח היחיד דדוקא בבהכ"נ ראוי' שיהי' משל רבים ומסתמא בהכ"נ של רבים הוא אבל אצל ללמוד תורה אין זה טענה דיהי' הבית משל רבים יעו"ש ונ"ל הטעם דשאני בהכ"נ דהוה בית מקדש מעט והתורה הקפידה דמשכן ומקדש יהי' משל הצבור כמבואר בתנ"ך ובחכז"ל ועיין במג"א סי' קנ"ד ס"ק כ"ג מי שבנה בהכ"נ ולא רצה לקבל מן הצבור

להיות גם להם חלק כלה זרעו. אבל בשאר מצות אין זה קפידא ומכ"ש בנידן מקום למול שם התינוק שלא יוכלו לומר שמבקשים להיות בביתם ובחומותם ודו"ק:

ועיין בבאר הגולה שמביא בשם ב"ז וז"ל מעשה שלא הי' להקהל ס"ת ואח"כ השיגו ידם וקנו ב' ופסק שיקרא ב' שבועות בב' ס"ת הקהל ושבוע אחד בס"ת של היחיד עכ"ל משמע אלו הי' בהשגת ידם מתחלה לקנות ס"ת ולא התאזרו חיל לקנות כבר זכה היחיד וחולק הרמ"א עליו בתרתי דאפי' הי' בידם כח לקנות ולא קנו לזו אבדו הצבור זכותם וחולק עליו עוד דיחיד אבד זכותו לגמרי ולא יקראו כלל בס"ת שלו ולתשובת ב"ז בוודאי בנידן דידן שהי' בידם מעולם לעשות חברא כזה ולא עשו אפי' הי' כל בני הקהלה מבקשת לעשות חברה חדשה אבדו זכותם ודו"ק:

שוב התבוננתי דאפי' אם התקבצו כל בני הקהלה לעשות חברה חדשה לא יכולו דדוקא לבנות בהכ"נ חדשה וגם הישינה תעמוד זה יוכל הצבור לעשות אבל לא לבטל השל יחיד לגמרי כן פוסק בשב יעקב ח"מ סי' ח' (עיין בפרמ"ג סי' קנ"ג ס"ק מ"א דכתב וז"ל רשאין עיין מג"א דמקצת מתפללין בביתו ליכא חשדא ולא הנאה דיש גם לו מנין ועיין לבוש אם רוצים לבנות בהכ"נ קהל פשיטא דא"י לעכב ופשוט הוא עכ"ל נראה שהבין דאפי' אם קהל רוצים לבנות בהכ"נ אין ביכלתם לבטל בהכ"נ הישינה של היחיד ובזה כ"ט מודים דאלים כח הקהל אם לא מפסידים ליחיד אבל אם רק איזה יחידים רוצים להכין ג"כ בהכ"נ לעצמם הביא המג"א י"א דיכולים לעשות ג"כ יען שגם בביתו נשאר מנין א"כ הבין הפרמ"ג דלבוש לא פליג על הדין דשב יעקב דאפי' קהל לא יוכלו לבטל זכות היחיד) ונ"ל הטעם דבשלמא בבהכ"נ ששוה דין עשרה שמתפללין לדין מאה אם מתפללין ואין בו רק שלא יתפלל בבהכ"נ שלו למאות זה יכולים לחדש הצבור בהכ"נ דוגמא לזה בברכת הזימון בעשרים שמצוה שלא לחלוק לשני כתות משום ברוב עם הדרת מלך ועיין בט"ז ס"ק ג' שחולק על הב"ח בזה דחילוק ברכות שוה לברוב עם הדרת מלך ועכ"פ גם כאן רשאי לחלוק לשני בתי תפלות אבל בנידן דידן כל בן היולד אשר יזכו בו החבורה החדשה יצעקו בני החברה הישינה שמנחלתינו הוא יגרע שעי"כ יבא לנו מצות סנדקאות מעט מזעיר ואז אפי' הצבור לא יכולו לבטלם:

אך צריך לי עיון מגמ' תענית דף כ"ה ע"א זמן עצי כהנים והעם תנו רבנן למה הוצרכו לומר זמן עצי כהנים והעם אמרו כשעלו בני הגולה לא מצאו עצים בלשכה ועמדו אלו והתנדבו משלהם וכך התנו נביאים שאפי' לשכה מלאה עצים יהי' אלו מתנדבים משלהם שנאמר והגורלות הפלנו על קרבן העצים הכהנים והלוים והעם להביא לבית אלקינו לבית אבותינו לעתים מזומנים שנה בשנה לבער על מזבח ה' אלקינו ככתוב

בתורה עכ"ל הגמרא. ולכאורה יפלא למה הותנו הנביאים שאלו יתנדבו משלהם ופירשו וז"ל כי היכא דלא לדחינהו מאתרייהו עכ"ל וקשה למה הצריכו הנביאים להתנות הא בלא"ה כיון שזכו במצוה הנ"ל מי יקח מהם מצותיהם הלא יש במצוה דין חזקה וצע"ג: וחקרתי לא לחנם נקטו בגמ' מערבין בבית ישן דדוקא אם זמן כביר זכה הבית במצוה הנ"ל כמו בשופר דנתחזק כל ימי הנשיא ולכל הפחות החזיק בו הנשיא אם יחי' רבות בשנים יהי' השופר אצלו וכן בנידן דמהרי"ק הובא בש"ע סי' קנ"ג וז"ל מי שהי' בביתו בהכ"נ ימים רבים עכ"ל וכן בעובדא דבאר עשק סי' ס"ה או עובדא דשב יעקב סי' ה' שהי' לו בהכ"נ רבות בשנים אז הוה חזקה אבל בעבור שהוחזק בו בשנה אחת על יום אחד אין בו חזקה וגם ליכא בו דרכי שלום שלא להיות חשדא דמשום פ"א לא נתחזק דאל"כ איך יהי' משכחת שאנשים רבים יחזיקו במצוה שיבואו כל איש בביתו זה אח"ז ושם שהביאו רק בשנה ראשונה כל משפחה יום אחד ולולא דהותנו הנביאים הי' נדחים אבל כיון שהותנו הנביאים א"כ זכו בפעם אחד מטעם חזקה אבל דרכי שלום הוא דווקא אם הוחזק הבית ימים רבים ודו"ק: אמנם אם נימא דצבור יכולו לשנות מבהכ"נ של יחיד שיבוטל שלו לגמרי יען שבונים משל צבור כדברי הלבוש בפשטות אז שפיר הצרכו לתקן על אותן משפחות שאפי' לשכה יהי' מלאה עצים של צבור אעפ"כ יהי' מקריבים של יחיד ודו"ק. אבל לפי מה שבארתי שגם הלבוש מודה שלא יוכלו לבטל השל יחיד רק שהצבור יוכלו לבנות גם להם בהכ"נ וא"כ כאן דאי אפשר להקריב משל צבור אם לא יתבטל השל יחיד פשיטא דלא ידחו מאתרייהו ולמה הי' צריכים תקנות נביאים וצע"ג: וחפשתי עוד למצוא עזר לחברא החדשה של סנדקאות בבהמ"ד והוא דמג"א כתב בסי' שס"ו ס"ק ח' וז"ל ובכולן ערבו ונתנו בבית אחר אין מוציאין ממנו מ"מ צ"ע למעשה עכ"ל ונאמר גם כאן כיון שכבר אחזו בני בהמ"ד ועשו פנקס וביררו גבאים והחזיקו בעצמם אין מוציאין אותם ממנו:

וראיתי שגם בזה לא אוכל למלטם כאשר אבאר דנ"ל לחדש דבר בעזהי"ת דהי' נפלא בעיני דבח"מ סי' קמ"ט ברמ"א וז"ל יחיד שיש לו ס"ת והחזיק שהצבור קורא תמיד בס"ת שלו אם הי' לצבור ס"ת אחרת כשקראו בשלו מקרי חזקה ואסור לשנות ואם לא הי' להן ס"ת אחרת לא מקרי חזקה עכ"ל הרי מוזכר שם חזקה והמשנה עובר איסור ובסי' שס"ו כתב המחבר וז"ל אין להם לשנותן וליתנו בבית אחר מפני דרכי שלום עכ"ל ולא כתב אסור להם לשנות מפני שיש לראשון חזקה וכן בסי' קנ"ג כתב המחבר וז"ל מי שהי' בביתו ב"ה ימים רבים אין הצבור רשאי לשנותה בבית אחר עכ"ל ולא הזכיר שום איסור ולא נתן טעם משום שיש ליחיד חזקה וצע"ג:

ונלפע"ד דשני דברים נפרדים המה (א) נחזי אנן אם הי' העירוב מונח בביתו או שהי' בהכ"נ או בהמ"ד בביתו אטו זכה היחיד במצוה של חבירו הלא כל איש יש לו חלק בעירוב או לומד בבהמ"ד רק היחיד זוכה זכות שבביתו נעשה אותו המצוה מבני חצרו או מבני קהלתו ויש לו יפוי רק בזה שבגבולו רבים עושים מצוה או שנתקע שם בשופר לדעת ששבת בא או שיחלק שם בביתו מעות עניים כאן לא שייך שזכה במצוה דהא מצוה לאו דילי' רק אסור לשנות מפני דרכי שלום משום חשדא (ב) שאחד זוכה באיזה מצוה אשר רבים לא יהי' להם חלק בו כעין שקורין מס"ת שלו ומזכה לרבים בממון שלו או שזכה בגלילות הס"ת ועיון בסי' קנ"ג סעיף כ"ב דחוזר למצותו או לעמוד לפני הצבור לזכות רבים בתפלתו עיון א"ח סי' נ"ג ובמג"א הלכות ר"ה או שזכה בהדלקת הנרות או בנתינת שמן ואין מסלקין אותו מאומנתו אא"כ נמצא בו פסול או שזכה בנתינת שמן למאור או ליתן עצים למזבח למערכה אז יש לו יתר שאת מבן גילו העדפת מצוה אז זכות זה הוא כזכות ממון ומי שלקח מצותו הוה כאלו גזל ממונו ורכושו כי אם יתן איש כל הון ביתו במצוה שלו בוז יבוזו לו:

ולפ"ז יפה דייק הש"ע בח"מ שם וכתב אסור לשנות והזכיר חזקה וכן בא"ח סי' קנ"ג סעיף כ"ב כתב סתם דחוזר למצותו אבל בסעיף י"ז לענין בהכ"נ של יחיד לא הוזכר איסור ולא כתב חזקה דאין כאן אלא מפני דרכי שלום וכן בסי' שס"ו לא הזכיר רק מפני דרכי שלום ולא הזכיר איסור או חזקה ודו"ק. ולכן שם בעירוב דהוא רק דאין משנין מפני דרכי שלום נסתפק בכנה"ג שאם עשו ושינו מהני בדיעבד אכל בח"מ וכן בסעיף כ"ב בא"ח סי' קנ"ג כתב דחוזר דלא מהני מה שנתנו לאחר כנלע"ד בעזהי"ת ברור: אך בוודאי דבמקום דאיכא חזקה דאסור לשנות גם מפני דרכי שלום רק אם עשה חזקה לא מהני מה שנתנו הקהל לאיש אחר וזה כוונת תשובת רשב"א הובא בב"י א"ח סי' [נ"ג] וז"ל תשובת שאלה ומה שכתב בדין החזן על זה ראיות יפה כתבת ויפה דקדקת ועוד שנינו מערבין בבית ישן מפני דרכי שלום ואוקימנא בגמ' מפני חשדא עכ"ל הכוונה השואל הביא ראי' מדין חזקה והודה לו הרשב"א והוסיף כי כדי שלא להוריד מאומנתו יש בו ג"כ לכתחלה מפני דרכי שלום משום חשדי' ודו"ק:

תבנא לדינא דבנידן דידן דזכו בני חברא סנדקאות הישינה זה כ"ח שנים במצוה הנ"ל בכח חבר עיר להיות מצות סנדקאות מבני אביונים שלהם אז הוה כח חזקה ואפי' אם כל בני הקהלה הי' נותנים כח לבני חברה החדשה לא מהני (ואם אי יש להם תביעה על איזה סנדקאות אשר לקחו מהם לא ברור היזיקא אולי לא הי' אותן עניים נותנים להם הסנדקאות ובפרט שבני חברה הישנה לא תבעו זאת מהם):

רק זאת נלע"ד דכל דבר אשר אין לשנות מפני דרכי שלום הוא דווקא אם היה ימים רבים אצל היחיד אבל אם הוא זכות גוף המצוה אשר יש עליו לדין מטעם חזקה אז אם הותנה שאלופי קהל נותנים לו לבדו לזכות במצוה אז בפעם אחד הוה חזקה כיון דראשי העם נותנים לו יתר שאת לזכות במצוה וזה הוא המבואר בתענית דף כ"ח שהתנו הנביאים שאותן משפחות יהי' להם חזקה עולמית ופי' רש"י וז"ל כי היכי דלא לדחינהו מאתרייהו עכ"ל שלא יהי' מציאות שיהי' נדחים מיום אשר הוקבע להם אבל בלי תנאי לא הי' להם חזקה כמש"ל באריכות ודו"ק. ומצאתי בפתחי תשובה בשם שאילת יעבץ וז"ל ועיין בשאילת יעבץ דמי שהחזיק בצבור עפ"י צבור אפי' פ"א זכה עכ"ל הספר היעבץ אין בידי לראות אך מגמ' הנ"ל יש ראי' לדבריו ודוק. ומצאתי בכרם שלמה סימן קנ"ג שרוצה להביא ראי' מגמ' הנ"ל לנידן שאלתו ופלא שלא הסתכל דשם הוה הטעם דנביאים התנו ביניהם ולא דמי לנידן דמדמה ודו"ק:

העולה לפסק הלכה דבני החברה סנדקאות זכו בפי שנים בכח חזקה ובכח דרכי שלום וחברה סנדקאות החדשה הנעשית שלא כדין ושלא כהלכה צריכים לוותר על כבודם. ואח"כ ישבתי עם הדיינים דפה ושני החברות שלחו שלוחים במקומם להעריך טענותיהם ואני עם הדיינים נ"י הסכמנו בפה אחד וכתבנו הפסק בפנקס הסנדקאות שלא יוכל איש לנגוע אליהם:

הק' חיים סופר:

סימן י

שלום וכ"ט לתלמידי המפורסם בצדקות ותמימות הרב המאור ובקי בהרבה ראשונים ואחרונים ופוסקים כבוד ר' עמרם ישי נ"י אב"ד בק"ק סערענטש: מכתבך קבלתי ואחר עד עתה כי ראיתי שטוב עשית בצדק כדת של תורה ולא באתי אלא לחזק דבריך כפי אשר הראה אלקים לי בזה ושים עיניך על הדברים לטובה כאות נפשך נפש היפה:

שאלה עלמה א' הרה פה והלכה לכפר והולידה שם ב"ז ובאת ביום ב' העבר ובנה על כתיפה ואמרה כי בש"ק נולד ואמרתי דנאמנת דלא תשקר משום דזנתה להנאתה ועוברת באיסור כרת שתכשילנו בחנם ואין נ"מ לה היום או מחר ומהכ"ת לכזב ומה הרויחה באם נחלל ש"ק אמנם פקפוקים אחרים נולדו אח"כ כי עת הולדה הי' בעש"ק בערב ומי יודע אם היתה יכולה לשער אם כבר הי' ש"ק בעת הולדה סוף דבר שאלנו את פיה ואומרת הן בטוח שהולידה בש"ק ומלנו אותו אתמול לעת מנחת ערב ושאלתי אם יפה עשיתי או אם ח"ו לא ונדע הדבר על בורי' אולי עוד נצטרך בעוה"ר עכ"ל:

תשובה קוטב השאלה שני חקירות (א) אם להאמין להעלמה שעברה על איסור נדה שהוא בכרת ואולי משקרת ואומרת שזמן מילה בשבת הגם שנולד בע"ש (ב) יען שילדה בערב אולי הי' עוד יום או הי' ביה"ש והיא טועית ותאמין שכבר בא שבת הגם שאומרת ברי לי שהי' שבת חיישינן שטעתה במחשבתה וע"ז דנת אהובי תלמידי נ"י הגם שנחשדת לעבור על נדה שהוא איסור כרת להנאתה אבל לא נחשדת להכשיל אחרים בחנם כי מה אכפת לה אם הי' נימול בנה היום או מחר וכנגד הס' דלמא לא הי' לינה ממש דנת להשאיל את פיה ואומרת בבטח שנולד בשבת וכיון שאומרת ברי לי נאמנת:
(א) ראשית אחקור בעזה"י אם העלמה נאמנת שילדה בשבת יען שעוברת על איסור נדה שהיא בכרת דנימא שחשודה על החמור חשודה על הקל הגם דשבת חמורה שהיא בסקילה אבל היא אינם עוברת רק אלאו דלפני עור שהוא רק לאו ויפה אמרת הלא אינה נהנית מזה שמכשילה אחרים והדבר מבואר בפרישה הובא בטו"ז יו"ד סי' קי"ט ס"ק ח' שחשוד על החמור חשוד על הקל היינו אם יש לו הנאה דאל"כ מומר לדבר אחד לא הוי מומר לכה"ת ובש"ך שם ס"ק י"ב הביא בשם הרמב"ן סברה אחרת דדוקא אם דבר הקל הוא מאותו מין כגון חשוד בעבירה חמורה במאכל חשוד בעבירה קלה במאכל שהם מין איסור אחד מאכלות אסורות אבל לשני מיני איסורים אפי' חשוד על השחיטה הגם דמילה חמורה בעונש וגם חמור בעיני הבריות מאיסור שחיטה אעפ"כ מומר לערלות לא הוי מומר לשחיטה וא"כ הגם שהיא חשודה על נדה באיסור בעילה אינה חשודה על איסור שבת ודוק:
ואוסיף נופך דנודע בש"ך ס"ק י"ב שהאריך בחקירה דלא אזלי' בתר קל וחמור בעונש רק בתר קל וחומר בעיני הבריות והלא בעינינו ראינו דהמון עם קל בעיניהם איסור נדה בבתולה אשר לא נתקדשה הגם דבאמת איסור נדה הוי בנערה כמו באשת איש כאשר הוכיחו כל הפוסקים דלא כאשר עלה בדעת גאון קדמון אבל בעיני הבריות קל הוא והמון עם לא ידעו זה אבל שבת חמור בעיניהם ודוק:
ואחזק גם דבריך אשר אמרת יען דלא מרויחה דאם לא יהי' נימול ביום ש"ק יהי' נימול למחר א"כ אינה נחשדת דכבר העיר בחות דעת סי' קפ"ה איך נאמנת פנוי' שזנתה בנדתה ואח"כ נשאת לאיש אם אומרת טהורה אני בשעת וסתה או בעונה בינונית ותי' הגם שחשודה במים גנובים ימתקו אינה חשודה כנגד בעלה שיש לה היתר אחר ימים והוי פת בסלו והביא ראי' מסוטה דף ז' הגם דנאמן על נדה דיש היתר אינו נאמן בסוטה דאין לו היתר בוודאי עיי"ש וא"כ מכ"ש הגם דעלמה נתפסת בחמדתה למים גנובים ימתקו לא נחשדת על שבת לעשות היום בעבירה אשר תעשה למחר בהיתר ודוק: ויש

ליתן טעם לשבח לאמר נהי דחשודה לחטוא באיסור כרת ועשתה עבירה בעבור עצמה להנאתה אבל לעשות מצוה הבא בעבירה כיון שהגידו לה דאין שבת נדחה בעבור מצות מילה חוץ אם ילדה בשבת שהיום יום שמיני א"כ מהיכי תיתי תהי' חשודה לעשות מצוה בעבורה הלא אין אדם חוטא ולא לו לא בעבור בנו ולא בעבור בתו חוטא רק בעבור עצמו כמבואר בירושלמי ודוק:

וגם מנא ידעינן דחשודה על איסור נדה הכי יש עדים שזנתה ברצון דלמא נאנסה מאיש ונתעברה הגם שהיא אומרת שזנתה ברצון הלא אין אדם מע"ר ואינה נאמנת שעברה על איסור נדה במזיד ואמרי' דנאנסה או שהיתה שוגגת דלא ידעה שיש איסור נדה אם תזנה בפנוי' ואומר מותר שוגג הוא עיי' טו"ז יו"ד סי' צ"ע וא"כ אינה חשודה להכשיל במזיד ודוק:

ולא עוד שאין האשה מצוות למול את בנה א"כ אין חיוב מצוה עליה ועבירת לפני עור יש עליה ומהכ"ת שתחטא לעשות עבירה אם אין עלי' חיוב מצות מילה להכניס את בנה בבריתו של א"א ע"ה ודוק:

ועלה בדעתי עוד להגיד להאם דאם נולד בע"ש ותשקר לומר שנולד בשבת אז לא מהני המילה אשר נעשה בשבת דכל מלתא דא"ר לא תעבוד אי עביד לא מהני וצריך להטיף פעם שנית דם ברית אך אינו אמת דמבואר בשבת דף קל"ז אם מל של אחר שבת בשבת הוי טעה בדבר מצוה ועשה מצוה דלא שייך כל מלתא דא"ר ל"ת אי עביד לא מהני דהא אין גוף מעשה המילה עבירה וכן מצאתי תשובה חמודה בתשו' ר"ע איגר סי' קע"ד והארכתי במקו"א שלא נעלם מהגאון דברי הגמ' בשבת דף קל"ז דיש הבדל אם נתנה שבת לדחות אצלו ועיי' ברמב"ם בשגגות ובפי' משניות ואין כאן מקומו להאריך:

אך מה דפשיטא לך דאם לא היתה עלמה אשר עברה על איסור נדה דהיא נאמנת לומר דהזמן למול הוא בשבת לדעתי הוא ס' עצום דמבואר ביו"ד סי' קכ"ו דאין ע"א נאמן כנגד חזקה אלא א"כ הי' בידו כגון טבל או שחיטה או ניקור או נדה עיי' תו' ורמב"ן ריש גיטין וא"כ הא שבת הוי היום אתחזק איסור (עיין חולין בסוגיא דכולל) רק אי היום יום שמיני אז מילה דוחה שבת ולא הוי ביד האשה לילד דוקא בשבת שיהי' מצות מילה דוחה שבת ולא מבעי' שלא תהי' אשה נאמנת אפי' ע"א דעלמא לא יהיה נאמן בוודאי אם המוהל הוא הע"א יכול לימול דאדם נאמן על עצמו אבל להיות ע"א נאמן על אחרים שיחללו שבת על פי דבורו לא ידעתי מנ"ל זאת וצע"ג:

אמנם בודאי אם העד או האשה אומרת שילדה במקום פלוני וישראלים הדרים שם יודעים כי ילדה בשבת אז הוה בכלל דבר שעביד לגלוי שלח ואחוי דנאמן ע"א אפי'

כנגד חזקה ועיין דבר נפלא בתשובת שיבת ציון סי' ל"ח השיג על הש"ך יו"ד סי' קכ"ז ומבאר דיש שני אופנים (א) אפשר לגלות כגון עכו"ם מנסך יינך שיוכל להיות עד שיבוא לשם הנך הגוי (ב) עביד לגלוי כגון כהן העובד ואומר לו שלח ואחוי שיש לך מום והביא דברי רמב"ם בפ"ג קידש החודש שע"א נאמן שקדשו הב"ד אותו יום ר"ח יען דבודאי נוכל לגלות שקרו אם משקר ובאופן השני נאמן בודאי אבל באופן הראשון דיוכל העד להתנצל דהלך הגוי אז הוה רק שצריך לחוש לדבריו לילך ולברר יעיי"ש דברים אמיתים: ובשיבת ציון שם הביא ראי' מירושלמי פ"ג דיומא הרואה אומר ברקאי יעי"ש (ויש לי בזה הערה על דברי הש"ך בח"מ סימן ל' ובתומים ס"ק י"ב כי דברי ירושלמי מוכח דלא כדבריהם ואין כאן מקומו להאריך) ואמרתי מכבר דמשם יש להבדיל דהלא נודע זמן מהאיר השחר עד הנץ החמה א"כ יתברר מאליו אם שיקר וכיזב כעת בלי לעשות דבר לברר אם לא שיקר ודוק אבל הדבר אמת אם רק אפשר לברר שנדע אם דבר העד אמת נאמן ע"א מיד כדברי הגאון וא"כ ה"ה כאן אם ילדה בתוך מחנה עברים אשר אפשר לברר ובודאי אשה כשירה או ע"א כשר נאמן:

אבל אם אמרה שילדה בכפר אשר אין דרים שם יהודים אז יש לחקור מנ"ל שאפי' ע"א כשר יהי' נאמן וצע"ג:

וחשבתי דרכי בדבר חדש אשר הארכתי במקו"א דע"א אינו נאמן נגד חזקה זה דווקא אם עוקר השם הראשון כגון בטבל אם אמר תקנתי אז נעקר שם איסור שם טבל או אומר שחטתי א"כ עוקר שם איסור שאינו זבוח או אומרת טבלתי א"כ נעקר שם נדה או שם זבה או אומר נתנסך יינך עוקר שם היתר או אומר שהוא בעל מום ועוקר שם כשרות לעבודה או חזקת הקדש או חזקת טמא או חזקת פנוי וחזקת א"א וחזקת היתר לבעלה וכדומה שעדות העד יפעל עקירת שם הראשון אבל אם העד אינו עוקר שם הראשון רק מברר פרט בכלל שפרט זה יוצא מן הכלל שהותר אצלו הגם שנשאר עליו השם איסור אשר היה עליו אין זה דין אשר העד אינו נאמן נגד החזקה ונאמן ע"א להגיד עדות בפעולה שעשה דוחה ל"ת דאין זה עדות שעוקר האיסור והשם רק שמעיד שהאיסור נדחה לגבי פעולה הזה דעשה דוחה ל"ת או שהותר מכללו ועיין ר"ן קדושין דף ס"ג ויעיין טו"א ר"ה דף כ' ודו"ק וה"ה כאן שגדולה מצות מילה שדוחה עשה ול"ת דשבת א"כ ע"א נאמן שאינו עוקר חזקת איסור שבת רק שאומר שנדחה איסור שבת כנגד מצות מילה ודוק:

שוב התבוננתי דדבר זה לא דמי לע"א שמעיד כנגד חזקה דעוקר עדותו על הולד שנולד באותו יום שהיה שבת ונ"מ לדעת אם ימות לאחר ל' יום אם הוא ולד שמחויב להתאבל

עליו ולענין ירושה וכדומה וממילא יש חיוב על הב"ד למול אותו בשבת והוה כאלו עד מעיד שזה גט כשר וראוי לגרש בו ועיין הרי"ף [יבמות דף מ'] דנאמן אחוה דמיתנא אנא וכ"ש כאן דנאמן ע"א ודוק:

סוף דבר נ"ל דאין לחוש אפי' בהאי עלמה ונאמנת שאומרת אמת שילדה בשבת לכל דברים הנוגעים הן למילה ולפדיון ולאבילות ודו"ק:

ב שנית חקירה אי לא חיישינן יען שנולדה בעש"ק לעת ערב אולי הי' עוד יום נמצא אין זמן המילה בשבת דהוה מילה שלא בזמנה:

ונלע"ד דלא חיישי' לזה דעיין תוס' בב"מ דף ק' בד"ה הא דיש חזקה גדולה לאוקמי בחזקת מעוברת ואח"כ ילדה רק חזקת מרא קמא עדיף מחזקת מעוברת אבל חזקת מעוברת הוה חזקה מעליא דנאמר דאח"כ ילדה יעיי"ש וא"כ בנידן דידן דמספקי דלמא ילדה בערב שבת או דלמא בשבת ילדה אמרי' אוקמי בחזקת מעוברת וילדה בשבת בשלומא אי ידעי' הזמן שילדה ואותו זמן ספק לנו אם הוא יום או לילה דחינן המילה על אחר השבת כגון בילדה ערב שבת בין השמשות דשאני התם דאוקמי הבין השמשות אחזקת יום שעדיין הוא יום דהא על שעת לידה אשר נודע הרגע מספקינן אם הוא יום או לילה ועיין פלתי סי' ט"ז אבל דניחש דלמא היא סברה שילדה בליל שבת קודש אבל באמת ילדה בעוד יום או בין השמשות של ערב שבת אמרינן אוקמי' אותה על חזקת מעוברת וילדה אח"כ בליל ש"ק ודו"ק:

ונוסף עוד הלא חזינן דתינוק אינו נימול ועל הב"ד חל למול אותו דאין כאן אב ובא המצוה על הב"ד כמבואר ברמב"ם פ"א מהל' מילה ולא נודע אימתי היום אשר בא החיוב אם בששת ימי המעשה או בשבת קודש ונאמן ע"א או אפי' אשה לברר היום אשר אסור עוד למול אותו שערב שבת עדיין יום ז' וממילא חל בש"ק החיוב על הב"ד לקיים המצוה שבכל תינוק יש ז' ימים אשר אסור למול אותו בהם ויום שמיני מותר למול אותו בו וגם חיוב למול אותו ונאמן ע"א או האשה לומר שיום ערב שבת קודש אסור למול את התינוק ויום השבת מותר למול אותו דכיון דנאמנות שאסור למול אותו בערב שבת ממילא מותר למול אותו בשבת יום שמיני ודו"ק:

וכי יקשה דלמא נולד בין השמשות אשר באמת אסור למול אותו בערב שבת מכח ספק ז' אבל גם בשבת אסור למול אותו משום ספק ט' וא"כ הגם שאסור למולו בע"ש עדיין לא ידעינן ששבת הוא בודאי יום ח' אשר מותר למול אותו לק"מ דהא כיון שהגיע ערב שבת בשחרית בודאי נאמנת שאין הולד בספק חיוב למול אותו דהא יש לילד חזקת פטור וגם לב"ד חזקת פטור שמכח ספק לא יכנסו בחיוב וא"כ יש חזקת מעוברת בצירף

אוקמי אחזקה חזקת פטור אשר היה לילד וגם לב"ד בכל ששת ימים אשר עברו ונחליט שהיום בודאי יום ז' וממילא הוה שבת יום שמיני בבירר כאשר אמרה האם ולא חיישי' דאמרה בדדמי עיין ריש יבמות קט"ז בתוס' ודוק היטב:

וגם זאת אדרוש שהפה שאסר הוא הפה שהתיר הלא היא אומרת שילדה בסמוך לשבת דבלא"ה בודאי לא היה עלה על הדעת לחוש שילדה בין השמשות וא"כ היא הפה שהתיר שאמרה שברי לה שילדה אחר שהיה שבת בודאי נאמנת באמרת פיה שאין לבה נקפה ויש לעיין בטו"ז יו"ד סי' שכ"ז ובנקה"כ שם ועל כן יפה הורית ויהי' אלקים עמך תמיד:

הדו"ש הק' חיים סופר ואגב גררא אזכיר מה שכתבתי בחדושי על קושי' שג"א בסי' נ"ב שהקשה על הש"ך סי' רס"ב דמקשה אי מילה כשירה בתוך ח' א"כ איך מילה דוחה שבת הא אפשר נעשות מע"ש כמו דמקשה הגמרא במנחות דף ע"ב בקצירת עומר והקשה הגאון א"כ בלא"ה קשה הא אפשר למול אחר שבת וכי תימא דזריזים מקדימים למצות דוחה שבת א"כ מאי מדמה הגמרא קצירת עומר לאברים ופדרים שאני התם דהיה צריך לאחר האברים עד מש"ק וזריזים מקדימים למצות אבל כאן בקצירת עומר קשה לקצור מע"ש דהוא זריז למצוה וגם אינו מחלל שבת וצע"ג:

ולדעתי יפלא בשלומא באברים ופדרים עושה גם בשבת אותו מצוה כמו שעושה במ"ש א"כ זריזים מקדימים לעשות המצוה ביום אבל כאן בעומר אי יקצור מערב שבת הגם שעומר כשר להקרבה עכ"פ לא קיים המצוה בגוף הקצירה דמצות קצירה מתחיל בלילה עיין דף ס"ו וא"כ שפיר פשט הגמרא חביבה מצוה בשעתה לדחות שבת ק"ו בעומר אם יקצר ביום לא יקיים מצות קצירה כלל ואם ימתין עד ליל שבת יקיים מצות קצירה בשעתה דהא תמימים כתיב ודו"ק. וא"כ במילה דגם ביום ח' יוכל לקיים מצות מילה וא"כ מהכ"ת ימתין עד למחר הא חביבה מצוה בשעתה וקשה ליה להש"ך אם מקיים מצות מילה אפי' בתוך ח' א"כ נימא כמו בקצירה דלא מהני חביבה מצוה בשעתה יען דעכ"פ כשר העומר אם נקצר מעש"ק ה"ה נימא שימול בתוך ח' וכאשר יבוא יום ח' כבר נימול התינוק אבל לאחר המצוה עד יום ט' אמרינן בודאי חביבה מצוה בשעתה לעשות היום גוף כל המצוה ולא לאחרו עד למחר וגוף קיום המצוה בשעתה דוחה שבת דאם ימול בשבת מקיים כל המצוה אבל בשירי מצוה כגון אברים ופדרים או הכנות מצוה כגון קצירת עומר אז אמרינן באברים ופדרים שכבר דחתה שחיטה שבת גם שיורי מצוה דוחים השבת אבל בקצירת עומר יש תרתי לריעותא שעדיין לא בא זמן הקרבה ואין בעולם עומר להיות נדחה שבת וכל הקצירה רק הכנה לגוף המצוה להכשירו בהקרבה אז אמרי' אם נקצר שלא כמצותו כשר מהכ"ת לחלל שבת על הכנת מצוה בשעתה והבן:

ואודה ד' בכל לבבי כי זה חמש שנים אשר חדשתי זה וכהיום מצאתי בפרמ"ג א"ח סי' של"א במשבצות הזהב וז"ל הש"ך ביו"ד קס"ב א' ב' הוכיח ממנחות ע"ב א' דמל תוך ז' צריך דיעבד למולו שנית מדדחי שבת וקשה דמ"מ בטל מ"ע דביום השמיני ימול משא"כ התם עיקר המצוה נתקיים לחלק המצוה דנקצר בלילה דיעבד מיהא כשר עכ"ל הרי שזכיתי לכווין לדברי החילוק שישו בני מעי:

סימן יא

שפע רב והצלחה גדולה לאחי הרהמה"ג החריף ובקי נאה דורש ונאה מקיים כבוד הרב מו"ה זוסמן נ"י אב"ד דק"ק האללאש:

זה שבועות שתים שהן ארבע קבלתי מכתבך עם טו"ב השגות על ספרי מחנה חיים ולא באתי עד עתה לעמק השוה מרוב טרדות אשר סביב שתו עלי וכעת יעזור לי ד' שאוכל לצאת בקולמס הסופר להשיב לך בקצירת אומר הגם שלא בכותבות הגסה ולך משפט הבחירה לבקר בין טוב בעיני בין טוב בעיניך ואשר חקרתי דע לך עשה:

א השגת על סי' טו"ב בתשובותי אשר חדשתי שיש במילה חשש שהוא בהול שמא יקדימו לו איש אחר ויפסיד מצוה שלו אשר זיכה לו הקב"ה להיות הזכות מילה למצוה וע"ז הפלאת לדעת כיון שהאב רוצה לקיים מצותו א"כ אם מל אחר בשבת יש בו חילול שבת דנהי דהתינוק נימול אבל לא ניתן שבת לדחות לאיש אחר דלא מקיים מצוה כמו שחידש החתם סופר אדמ"ו ז"ל על קו' אהל דוד אם מילה כשרה בנכרי בכ"ז לא נעשה מצוה עכ"ל:

אהובי אחי נ"י לא מחשבותיך מחשבותי דע כי לדעתי עיקר מצות מילה אחת היא המעשה שכל זכר בישראל יהי' נימול שלא יהי' בו ערלת הגוף ויהי' נכנס בדת ישראל ובכל אופן שנעשה זאת אז נגמר מצות מילה ונתקיים עשה אחת מתרי"ג מצות ובין אם האב מל בנו או הב"ד מל את זכר מישראל או הזכר מל את עצמו כשיגדל ויתחזק לאיש הכל שורש מ"ע אחת שהקב"ה צוה שיהי' נימול כל זכר בישראל ע"י זכר בישראל "ימול לכם כל זכר" רק הקדימה התורה זכות עשיית המצוה הנ"ל לאב דכתיב וימל אברהם את יצחק בנו ואח"כ לב"ד ולכל ישראל ואם לא יקיימו את המצוה בא אח"כ החיוב על הזכר בעצמו ואם גם הוא לא יקיים אותה יענש בכרת אבל לא נאמר שיש מ"ע לפני עצמו על האב שימול את בנו ואם לא ימול אותו נתבטל מצוה אחת וגם יש מחדש על הב"ד וכל ישראל מ"ע למול את זכריהם ואם לא עשו זאת נתבטל מ"ע שנית ותאמר עוד זאת שבא מ"ע מחדש על הגדול שימול את עצמו ואם לא קיים אותה נתבטל מ"ע שלישית דז"א דאין לנו במילה רק קיום מ"ע אחת ולא משכחת במילה רק ביטול מ"ע אחת רק

יש בזכות המצוה ובחיוב קיום המצוה קדימות מתחילה על האב ואח"כ על הב"ד וכל ישראל ואח"כ על הבן בעצמו כנלענ"ד בעזה"י:

וראה בספרי סי' טו"ב שכתבתי וז"ל והנה הגם ששניהם מצוה אחת אבל עכ"פ נפרדים המה ועיין ברא"ש וברמב"ם ובטור דמבואר דכ"ז שאב בעולם ורוצה למול את בנו אין המצוה מוטלת על ישראל אבל אם אין האב כאן או שהאב אינו רוצה חל המצוה על כל ישראל עכ"ל הרי שביארתי שהכל מצוה אחת רק כ"ז שרוצה האב אין המצוה מוטלת על כל ישראל אבל בודאי מי שעושה אותה מקיים המצוה כמו האב רק אם האב יוכל לעשות שליח או אם נאמר דכיון דאיש מישראל עושה מעשה המילה צריך לעשות בעבור עצמו כסברת אדמ"ו ז"ל תלי' בפלוגתא אי המצוה חל מיד על כל ישראל רק שיש קדימה לאב או נאמר כ"ז שהאב רוצה אין מצוה מוטלת לחיוב על כל ישראל אבל פשיטא לי דכל איש המל מקיים מצות עשה של מצות מילה ולא חילל שבת בפעולתו וראי' לזה מגמ' שבת דף קל"ג דפריך הגמ' ואי איכא אחר ליעבד אחר א"כ מבואר דמי שמל בשבת בלי רשות האב קיים המצוה ולא חילל שבת במעשה שלו והבן ופלא בעיני איך שכחת הגמ' הנ"ל הלא מגמ' הנ"ל השיג התב"ש על הש"ך אשר סובר דאם האב עושה שליח ביטל מצוה שלו א"כ מאי הקשה הגמ' הא עשה דאב דוחה ל"ת דשבת ורמזתי על קו' הנ"ל בתשובתי שם עכ"פ מבואר מגמ' הנ"ל אם איש אחר עשה המילה לא חילל שבת הגם שעושה בלי דעת אביו ודו"ק:

ובאמת לא ידעתי איך פשיטא לאדמ"ו בסי' רצ"ה דהמה ג' מ"ע על האב אחת ועל הב"ד שתים ועל התינוק כשיגדל שלש מנ"ל זה הלא המוני מצות כללו הכל בחד מ"ע וגם בפרמ"ג יו"ד סי' כ"ח מצאתי דבר נחמד שתי' קו' התב"ש דדוקא גוף מ"ע של מילה שנכרתו עליה י"ג בריתות דוחה עשה ול"ת אבל על מ"ע של האב לא נכרתו י"ג בריתות א"כ אינו דוחה עשה ול"ת עיי"ש ודפח"ח ונפלאת בעיני שחושב ג"כ שהיא מ"ע בפ"ע והשכל מסתבר דשורש הכל מצוה אחת רק התורה הטילה הזכות והחיוב בקיום מ"ע זו בראשונה על האב ואח"כ על הב"ד ואח"כ על התינוק לכשיגדל כנלענ"ד ובכ"ז מודה אמ"ו ז"ל דגם אחר מקיים מ"ע אם מל בלי דעת אב ועיי' בדבריו בד"ה אכתי פש גבן וו כן לא כמו שחשבת אתה:

ומצאתי בחכמת אדם בתשובותיו סימן ז' פלפול גדול על התב"ש והאריך לבאר כי קדימת האב הוא רק סניף מצוה ולא מ"ע לפני עצמו ומיישב בזה קו' תב"ש כי בעבור סניף מצוה אין מחללין שבת כמו דמשמר שנטמא ילכו שאר משמורת ומקריבין והביא ג"כ ראי' מלשון הרמב"ם במנין המצות ובחיבורו דהכל רק מ"ע אחת וב"ה שזכיתי

לדעתו. ובזה מיושב מה שהשגת על תשובתי סי' צ"ו במה שביארתי ב' סוגי מצות מילה וכיסוי דם וכתבת דמצות אב הוי מצוה אחרת בפ"ע ולפמ"ש לא כן הוא ודו"ק:

ב מ"ש ליישב קו' דג"מ בסי' תל"א למה לא הביא המג"א ראי' שהשליח על הבדיקה יברך מתרומה ותרצת בדברי אמ"ו ח"ס ז"ל סי' רצ"ה דתרומה לא מהני חוץ בתורת שליחות ולכן הוי כבעלים ויכול לברך כמו בעה"ב אבל בחמץ דיוכל נשרוף חמצו של חבירו בלא שליחות וא"כ אין מצות השבתה לבעלים וס"ד דלא יוכל השליח לברך לכן מביא ראי' ממילה שגם הוא יכול לחתוך הערלה ואעפ"כ השליח מברך עכ"ד אהובי אחי נ"י מלבד כי איפכא מסתברא מה שיוכל לעשות בתורת עצמו בוודאי יהי' ראוי לברך אבל גם זאת אמרתי לחלק הגם שבתוך הפסח הכל מצווים עליו לבערו עיין בב"ק דף צ"ח זה דוקא אחר הזמן שהחמץ הוא איסור הנאה אבל ביום י"ד קודם זמן איסורו אז יש מצות הבדיקה דוקא לבעלים אבל איש אחר השורף חמצו של חבירו צריך לשלם לו דעדיין ממונו הוא (ועיין פסחים דף ד' ובסי' תל"ז דין על מי לבדוק) והמג"א חוקר על שליח שמצוה לבדוק לקיים מצוה של בדיקת חמץ ולא איירי בחמץ של אחר זמן איסורו כנלענ"ד ודו"ק (הגם שבדיקה תחילת ביעור עיין בב"י סי' תל"א וק"ל) ועיין נב"י או"ח סי' ט"ו בד"ה אמנם שכ' שליכא מצוה על שריפת חמץ של ישראל אחר והוא פלא מגמ' ב"ק הנ"ל אבל באמת לק"מ ואין כאן מקומו:

ג הפלאת עלי אמ"ש בסי' צ"ו שלכן לא כתיב פטר חמורך דלא נאמר דאם נתן במתנה או מכר לחבירו שאין עליו חיוב לכן סתם התורה פטר חמור תפדה בשה אצל מי שימצא הפטר חמור מחוייב בפדיון או עריפה אבל כל ישראל אינו מחויב לפדות פטר חמור של חבירו ואם פדה לא עשה מצוה דלא כאמ"ו חת"ס ז"ל והפלאת עלי איך שייך באיסור הנאה מכירה או מתנה ואטו נשמע מעולם שיוכל איש לפטור מאיסור בכורו אם יתן בכורו לאחר במתנה בבכור בהמה טהורה עכ"ד:

אהובי אחי נ"י לא ידעתי מה הי' לך להוציא זה מקולמסך הכי לא שמעת למה אין מכירה או מתנה באיסור הנאה היינו יען שאין לאיסור הנאה בעלים כי מי יהי' מקנה ויוציא מרשותו אבל בפטר חמור דהוא איסור הנאה שיש לו בעלים דהא יוכל לסלק ממנו האיסור ולפדותו בשה ולהרויח מה דשוה יותר למה לא יוכל ליתן לאחר במתנה או במכירה לזכות לו זכותו להיות שלו שאם יפדה ירויח הגוף החמור והגם דליכא מצוה על אדם אחר לפדותו או לעשות טריפה ויש רשות בידו להניח אותו באיסור הנאה כל ימי חייו אבל עכ"פ יוכל לפדות או לערוף ולהרויח ביני וביני וגוף החמור ישאר ממונו וחדשתי דס"ד דאין חיוב על הלוקח או מקבל מתנה לפדות או לערוף רק יוכל להניח

אותו בתורת איסור הנאה וכ' התורה פטר חמור תפדה בשה כל מי שנעשה בעלים עליו יש חיוב עליו לפדותו או לערוף (ועי' דבר נועם בנב"י ח"א ביו"ד סי' פ"ד בד"ה ומעתה ודו"ק) אבל אמת הוא אם איש אחר בא ופודה פטר חמור של חבירו שאינו מקיים מצוה כלל רק שפדיון מהני דלא כאדמ"ו ז"ל אבל בבכור בהמה טהורה מה ימכור ומה יתן בו לחבירו ולא ידעתי מה עלה בדעתך:

ד עוד השגת עמ"ש שם בד"ה אך יש לפקפק דלא הוי נשבע לבטל את המצוה יען דיוכל למכור לאחרים ויחול המצוה על אחרים והפלאת הלא לפי שביארתי ליכא קיום מצוה בפדיית אחרים רק שמהני הפדי' א"כ יש ביטול מצוה בשבועה הנ"ל:

לא ידעתי איך יצא שגיאה הנ"ל מתחת ידך הלא איש הקונה אותו או מקבלו במתנה בוודאי יש עליו אפי' חיוב לפדותו או לערוף שבעבור זה לא כ' התורה חמורך אבל איש אחר מעלמא שבא לפדות פטר חמור של חבירו הוא לא מקיים מצוה כלל דלא כאמ"ו ז"ל וא"כ אין כאן ביטול מצוה דיוכל למכור או ליתן מתנה והוא יקוים המצוה ודו"ק:

ה עוד השגת על מ"ש שהוי נשבע לבטל את המצוה יען שהוא נשבע שלא יפדה ויערוף הגם שיהי' שלו ואז הוי נשבע לבטל המצוה שלא חלה השבועה כאשר יצאה מפיו וציינתי לעיין בר"ן נדרים דף י"ז והקשית שם א"א לשניה לחול עד שנגמרה ראשונה אבל כאן הלא יש בידו לקיים שניהם שבידו ליתן לאחר עכ"ד לא ידעתי מחשבותיך הוא נשבע שלא לערוף ולפדות פטר חמורו אשר חיוב עליו לפדות ולערוף ואם יתן לאיש אחר במתנה ליכא עליו מצוה א"כ איך בידו לקיים שניהם הגם שיש בידו להוציא עצמו מן החיוב אבל הוא נשבע הגם שיהי' החיוב עליו לא יקיים המצוה ודו"ק (ועוד הלא אין בידו דמי יגיד שימצא איש אשר יבקש לקנות ממנו או לקבלו במתנה פטר חמורו ולכנוס בחיובו לעשות עריפה או פדיי' והוא תלוי בדעת אחרים וק"ל) והלא שם אם לא שאל על הראשונה עכ"פ יש בידו לשאול על הראשונה ואעפ"כ לא חל חוץ אם יש נדר בתוך נדר כמבואר בר"ן יען דשבועה לא חל מיד לא חל אפילו גם אם נמצא אח"כ מקום לחול ועיין בנעימות ומתיקות של קצוה"ח בתשו' על הערת נב"י הבדל בין אין איסור חע"א ובין נשבע לבטל המצוה בישוב נקודה נפלאה של פרמ"ג על הש"ך ודו"ק:

ו ומה שפלפלת על מה שהבאתי ראי' שאם איש אחר פודה לא נעשה מצוה שמצינו כה"ג במפריש חטה אחת או במילה תוך ח' וכתבת דשאני בתרומה שנעשה מצות הפרשה הגם שלא נתקיים מצות נתינה אבל מנ"ל דמהני פדיי' בלא קיום מצוה עכ"ד אהובי אחי נ"י מצות הפרשה לא שמעתי מעולם הכי יש בקיום מ"ע של תרומה ב' מ"ע המעיין בתוס' רי"ד וגם בנב"י סי' כ' יראה שבחטה אחת לא הוי אלא תיקון החפץ שלא יהי' עוד

על החטה איסור טבל ולא נעשה מצוה כלל רק אם יפריש שיעור נתינה לכהן אז נעשה גם מצוה בתיקון איסור הנ"ל כנלענ"ד:

ז עוד הקשית כפי אשר הבאתי שם דברי ריי"ט להסבר שהפקר פטור יען דליכא בעלים שראוי להקדיש א"כ ק' לר' ישמעאל בערכין דף כ"ט דאמר כיון דקדוש מרחם א"צ להקדיש ודרש קרא דתקדיש על הקדש עלוי ק' הא צריך קרא שמצוה להקדיש למעט הפקר עכ"ד לא ישרה בעיני שנאמר שבא קרא לרבות ותכליתו יהי' למעט הפקר הלא לר"י אין סברא שקרא בא לצוות מצוה להקדיש כיון דקדוש מרחם בכ"ז יפה העירות שלשיטת הטור בשם אביו הרא"ש דפסק כר"י והובא במ"ל פ"א מבכורות והביא ראי' מגמ' חולין דף קל"ז עיי"ש יהי' בכור של הפקר קדוש אפילו בבהמה טהורה בכ"ז עיקר הדבר אשר חדשתי שם דכל הפסוקים בבהמה טהורה מורים שיש לבכור בעלים דכתיב בקרא וצאנך אבל בפטר חמור לא כתיב חמורך שיהי' לו בעלים לא עלי תלונתך כי אם על הסבר של מהרי"ט אלגזי ז"ל (ח) וראיתי שהפלאת עלי בסי' ס"ג שחקרתי איך בעל יהודה לתמר בכיסוי פנים ולא חשש על עריות וכתבת לא ידעתי אם ס' איסור אסור לבן נח עכ"ד איני מבין ספיקתך הלא הבאתי דברי מהר"ש לנדא ז"ל שמכח ס' מחוייבים בני קטורה למול את עצמן לא מהני לפטור אותם אפי' מלעשות מעשה מילה והלא השכל מחייב שמספק יהי' שב ואל תעשה עיי' דבר נפלא בפנ"י סוף פ"ק דברכות הגם שס' דאורייתא לחומרא היינו שלא יעשה מעשה מס' להקל רק יהי' שב ואל תעשה היינו במעשה שהוא ל"ת אבל אין מחוייב להיות קום עשה בספק מצוה לעשות מכח דבר ס' עיי"ש ואם רוב לא מהני בב"נ וצריך להיות קום ועשה לעשות ס' מצוה מכ"ש שאסור לו לעשות מעשה אשר בו ס' עבירה ודוק וביותר הכא דאיכא לברורי דהי' לו לשאול אם אינה אשת איש או ערוה לו או היה לו לגלות פניה ולהסתכל בה אולי יכיר אותה אם היא ערוה לו וק"ל ועיי' במ"ל פ"י מה' מלכים ה' ז' שמחוייבים מס' למול כמבואר ברמב"ם רק לא נהרגים מס' וע"כ דס' אסור לב"נ ודוק:

ט מה שהשבת על מ"ש שיהודה סמך שתמר לא תתן לו מכשול שעוברת על לפני עור ותמהת אי שייך כלל לגבי ב"נ איסור דלפני עור יפה דברת שדבר זה צ"ע כי ז' אזהרות ניתן להם ואי יש לפני עור א"כ הוין שמונה וכן יש ראי' מתו' חגיגה דף י"ד דתירצו דמשו"ה נקט משום מגיד דבריו ליעקב ולא נקט משום לפני עור דאיירי דאיכא גוי אשר רוצה ללמוד לגוי חבירו עי"ש ואי איכא בגוי המלמד לאו דלפני עור א"כ אכתי ישראל ג"כ עובר על לפני עור עיי' מ"ל בה' ריבית פ"ד מדנקטו תו' שיש גוי שרוצה ללמדו משמע הא אם יש ישראל אחר שרוצה ללמדו דבכל אופן יהיה נעשה הלאו דלפני עור

אסור לישראל זה ללמדו עיי"ש ואי יש גם בגוי לפני עור א"כ נשאר סברת מ"ל דיש לפני עור ובמאי תי' התו' הקו' (ודוחק בעיני דדוקא אי ישראל יעבור על לפני עור אז יש איסור לישראל אחר ג"כ משום לפני עור אבל מה שגוי יעבור על לפני עור לית לן בה כי כפי סברת המ"ל תלי' הדבר אם משכחת עשות האיסור בלי עשית לאו דלפני עור כלל) ודוק ועיי' פרשת דרכים דרוש י"ב בב"נ יש שליחות לדבר עבירה וק' הא עכ"פ עובר על לפני עור ואולי כיון שהוא כמשלח אינו עובר על לפני עור ועיין תו' ב"מ דף י':

אמנם פשטות התורה מורה דיש בב"נ איסור דלפני עור יען שהוכיח אבימלך לאברהם מה עשית כי הבאת עלי ועל ממלכתו חטאה גדולה עיי' רמב"ן בתורה משמע ממה ששאל מה עשית שיש בזה עון וחטא על אברהם על שפעל מכשול לאבימלך או לאחד העם ומה שביאר הרמב"ן בפ' לך לך בפסוק שנגזר גזירת עבודת מצרים על שהביא שרה למכשול ולא כ' על שהביא אבימלך עיי"ש לק"מ דלגזר על בניו גזירה הי' בעבור שרה אבל בעבור אבימלך לא הי' החטא גדול לגזור גזירה לפרוע מבניו אבל לעולם נראה שיש ג"כ איסור דלפני עור ועיי' בפסוק הנה נא ידעתי ביאר רמב"ן שאברהם שתק כי השרים לקחו מעצמם שרה ולא שאלו לו והוי הלפני עור בשב ואל תעשה והבן זה ובאמת פעם שנית בפ' וירא שאמר אברהם בפה מלא אחותי היא הרגיש הרמב"ן שם בפסוק וגם אמנם וז"ל לא ידעתי טעם התנצלות זה כי גם אם אמת הדבר שהיתה אחותו ואשתו וברצותם באשה אמר להם אחותי היא להטעותם בדבר כבר חטא בהם להביא עליהם חטאה גדולה ואין חילוק כלל אם הדבר אמת או שקר עכ"ל והסביר אח"כ שהתנצלו אברהם שירא שמא יהרגנו ופקוח נפש דוחה הכל עיי"ש א"כ מבואר שגם בבן נח יש איסור דלפני עור ודוק:

ולכאורה כפי אשר הסביר הרמב"ם בה' מלכים דחטא עיר שכם הי' שבן נח שרואה בחבירו שעובר על אחת מז' מצות ולא דנהו למיתה הוא בעצמו חיוב מיתה ולכן עיר שכם שלא הרגו לנשיא שלהם באו בני יעקב והרגם עיי"ש א"כ הוי איסור דלפ"ע ק"ו אם מחוייב להרוג אותו בשביל עבירה שעשה מכ"ש שלא יכשילהו בדבר אבל עיי' ברמב"ן פ' וישלח שחלק עליו שאין דין זה אמת א"כ פלא מנ"ל שיש חטא לאברהם אם הכשיל לפרעה באשת איש וצע"ג וכן בבלעם אחז"ל דנהרג יען דנתן עצה לזנות עם בני ישראל משמע דחטא בזה וק' מנ"ל דיש איסור לבן נח בלפני עור וצע"ג:

ונלע"ד דפשיטא דיש איסור דלפני עור בבן נח כי נלמד מקרא דקב"ה העניש לחוה על שהכשילה לאדם והעניש לנחש כי גרמה מכשול לחוה וע"כ דבכלל האיסור של שפיכות דמים נכלל בו לאו דלפני עור כדחז"ל המחטיא גדול יותר מן ההורגו הובא בטו"ז ה'

חנוכה עיי"ש וד' האיר עיני שמצאתי ברמב"ן בתורה פ' בראשית על פסוק וישמע את קול ד' כ' וז"ל ולא אמר באשה ותאכלי מן העץ כי היא נענשה על אכילתה ועל עצתה כאשר נענש הנחש וע"כ אמרה הנחש השיאני ואוכל כי עונש גדול על אכילה והנה מכאן נוכל ללמוד למחטיא אדם בדבר כאשר למדנו רז"ל בפ' לפני עור לא תתן מכשול עכ"ל. ראה בעיניך כי זכיתי תל"י לכוון האמת לאמיתה של תורה בזכות אבותי וא"כ מוכח מתו' חגיגה אפי' אם גם אחר יעבור על לפני עור אעפי"כ מותר לראשון ללמוד עמו והוא כסברת פני משה שהובא במ"ל ומה שנקטו בתו' שיש גוי ולא נקטו ישראל משום דבישראל יש לחוש דלמא הי' חוזר בו אבל בעכו"ם דבוודאי לא יחזור בו וליכא לפני עור אעפ"כ אסור משום מגיד דבריו ליעקב ודו"ק. ויש לי עוד לפלפל בגמ' דע"ז בלפני דלפני לא קפדינן משמע ג"כ דיש בבן נח לפני עור ועיין ריטב"א דף ט"ז שם ד"ה אמר ר' אדא ועיון בשו"ע ה' ע"ז (ועי' רש"י פ' מטות ונשא את עונה) ובסוף ד' תוס' ע"ז די"ד ע"ב ד"ה חצב ודו"ק וקצרתי כי הזמן בוגד בי כעת:

(הגה ותלמידי החרוץ מו"ה יעקב צבי נ"י הראה לי תוס' ע"ז דט"ו ד"ה לנכרי מבואר דליכא בב"נ איסור לפני עור):

עוד יצאת להשיג על מה שחקרתי בסי' ע"א בד"ה ואמרתי לתרץ קו' הגדולה למה לא הקשה הגמ' איך סומית מותרת בבעלה שיש לומר דעד שכשר לעדות נאמן לברר אפי' בדבר שבערוה כסברת הר"ן לכן התחכמו חז"ל להקשות איך סומא מותר באשתו שהיא אינה נאמנת אפי' לברר והרעשת עלי הלא היא סומית וא"כ איך שייך אצלה שסומכת עליו בתורת עדות דלמא הוא רשע ערית שרוצה לבעול אותה עכ"ד:

לא ידעתי אהובי אחי נ"י איזה משנה מפורשת או פוסק מפורש יש לך שמבאר זה דצריך להיות העדים ניכרים לנו שהמה בחזקת כשרות הלא באמת אפי' אינם ידועים ג"כ אזלינן דכל ישראל בחזקת כשרות וכל דפריש מרובא קפריש אפי' אם יש לו ג"כ הנאת עצמו הלא אחז"ל מיעוטן בעריות ורובן בגזל ואעפי"כ אמרו אפי' במקום שיש חימוד ממון נאמן אדם שלא נודע לנו שנים להוציא ממון וע"א לשבועה עיין בשערי תורה ח"ב כלל ח' שהאריך אמ"ו הגאון ז"ל דלא יעבור ע"א על לאו דלא תענה בעבור חימוד ממון הגם שלא נודע לנו מי הוא ומכ"ש שיש לרוב ישראל חזקת כשרות שלא יבעול אשת איש ונאמן לברר שהוא בעלה ואטו בקידושין דף ס"ג צריך להיות מוחזק לנו בחזקת כשרות ודו"ק. הן אמת שהארכתי במקו"א שליכא חזקת כשרות במקום חימוד ממון והבאתי ראי' מגמ' יבמות דף צ"ח שאין נותנין לאשת כהן תרומה דשמא תתרגש ותקח אח"כ תרומה וק' הגם שבוודאי היא לא תאכל עכ"פ תמכור ותקח המעות א"כ גזלה לשבט

בכלל וגם גוזלה טובת הנאה מבעלים וגורמת ביטול מ"ע של קיום נתינה ואעפ"כ חשודה בעבור הנאת ממון ואין כאן מקומו להאריך אבל בוודאי יש כאן חזקת כשרות שרוב ישראלים לא יבעלו אשת איש ודו"ק ואולי כוונתך דלמא הוא נכרי במקום דרוב נכרים שכיח אך זה לק"מ דהלא תוכל לידע אם הוא נכרי או ישראל בכמה סימנים בדיבורו ובגופו ועל גוף הקו' יש לדון דאשה קרקע עולם: (יא) גם זאת יצאת על הכלל חדש אשר חדשתי בסי' פ"ז בד"ה ונלענ"ד דתורה לא חדשה חזקה רק אם חיוב או פטור טומאה או טהרה וכדומה נקשר במה דחקרי' אי אוקמי הדבר על חזקתו כמו בנגע דבו תלי' הטומאה וטהרה אם נשארת הנגע על חזקתו אבל אי צורת האיש המושכב עלי ארץ הוא צורת בעל האשה אין תלוי בו שום דבר באמת רק יהי' לנו לאות למען נדע כי הוא בעל האשה אבל אם באמת הוא בעל האשה לו יהי' שנשתנה צורתו אעפי"כ הוא מותרת אז לא חדשה התורה חזקה יען דאין החזקה יפעל שום דבר באמת ואתה קלסת גוף הסברא מאוד רק הקשית א"כ מאי חקר הנב"י בבגדים למה חיישינן לשאלה הלא יש חזקה כל מה שתחת יד אדם הוא שלו וק' למאי נ"מ וע"כ דיש נ"מ אי הבגדים הם ליורשים וה"ה הכא יש נ"מ באופן שנחתך ערלתו למען דעת אם הוא ישראל וחייבים בקבורתו ואי אין זה צורתו של בעל האשה אזלינן בתר רוב ואמרינן נכרי הוא ואין חייבים בקבורתו עכ"ד: אהובי אחי נ"י לא אוכל לדעת בשום אופן מה תבקש ממני ואין מעצור לרוחי לאמור לך כי לא דרשת מעל ספרי כלל לדעת מה שחדשתי כי לפי דבריך בגר שאין לו יורשים באמת לא ק' חקירת נב"י או אם יהי' חוק מדינה שבגדי הנרצח המה להמוצא את ההרוג וכדומה ל"ק קו' נב"י וה"ה מה שחקרת לענין קבורה אם כבר נקבר המת ע"י עכו"ם המוצאים אותו ואנו חוקרים לפתוח הקבר ולראות אותו ואת בגדיו לק"מ קו' נב"י דהא הוא קבור וכדומה והכל אינו אמת כי לו יהי' שאמת כדבריך שנ"מ לענין קבורה בכ"ז נשאר סברתי הכי יש לנו נ"מ בצורה אם באמת הוא הצורה הנ"ל רק הצורה היא לנו למופת שהוא ישראל ואנו חייבים לקבור אותו אבל אם באמת הוא ישראל הגם שיהי' נדמה בצורה לגוי אעפ"כ אנו חייבים בקבורתו ואין תלוי כלל בעיקר הצורה אך עיקר קושייתך לק"מ (א) דקו' נב"י כך הוי הלא אנו חיישי' לשאלה היינו שבעודו בחייו שאל את הבגדים דהלא לאחר מיתה בוודאי לא שאל וע"כ דאנו חוקרים על לבישת בגדים בחייו וק' מהכ"ת ניחש שהי' הלך בבגדי שאולים הלא יש חזקה כל מה שביד אדם הוא שלו וא"כ ע"כ הי' אנו אומרים בחייו שהמה שלו ולא שאל הבגדים הנ"ל (ועיין בב"ש א"ע סי' קי"ד דאזלי' בתר שנולד הס') ודו"ק (ב) הכי אמרתי שצריך לנו עוד היום נ"מ בעיקר החזקה הלא אמרתי רק אם הי' מקום לדון שיש נ"מ באמת במה דאזלי' בתר

חזקה ובוודאי שם הי' בחייו נ"מ אם המה שאולים או המה שלו לענין בע"ח והבן ועוד יש כמה חלוקים להשיב לך אבל ידעתי אם תראה סברתי עוד הפעם ינוח לך מרוגזך עלי (ומה שהקשית עוד על סברתי מרמב"ן הובא בר"ן בגיטין דף מ"ד עיין בספרי סי' ע"א בד"ה דברי הרמב"ן ברורים ותמצא נועם בעזה"י):

יב הלום יצאת להתפלא עלי במה שהשגתי על קצוה"ח ונתיבות בד"ה ואיידי בסי' כ' והארכת עלי ולא רציתי להעתיק השגתך עלי כי ראיתי שמקוצר הלשון חשבת ממני מה שלא עלה בלבי מעולם כך הוא השגתי הלא הר"ן בע"ז ותרה"ד חדשו מי שהתנה בשכר עבודתו איזה כלי בכ"ז יוכל בעל הכלי ליתן לו מעות אבל בוודאי אם בעל הכלי רוצה ליתן לו הכלי צריך הוא לקבל הכלי ולא יוכל לאמור שאין אני חפץ בו (וה"ה במי שנתן לחבירו דבר ע"מ שיתן לו חפץ ידוע) כמבואר ובאופן כזה לא שייך לשון שאומר אני עובד לך או מקנה לך זה או אעשה לך איזה דבר ע"מ שתתן לי חפץ פלוני דע"מ שתחזירהו לא הוי לשון כלל אם מבקש מחדש חפץ או כלי כמובן ואם בעל הכלי רוצה לקיים הבטחתו בנתינת הכלי רק שכבר מכר או נתן במתנה או הקדישו ואח"כ נוטלו ונותנו לזה שהבטיח לא נחשב זה לקיום תנאי דתיבות ע"מ שתתן לי לא משמע נתינה מיד ליד הגם דלא חזי לי' אלא תתן לי משמע שתתן לי מידי דאוכל להנות ממנו ולא קיים תנאו וצריך לשלם בדמים ואם המתנה התנאי פעל לפניו דבר צריך לשלם שכר טרחו ואם קבל דמים או כלי אחר כדי לקיום תנאו בנתינת הכלי צריך להחזיר הדמים או החפץ להמתנה התנאי והנמ"י למד מכאן רק פי' תיבת לי שלא נאמר תתן לי הוה הפירוש רק נתינה מיד ליד כמו ונתן בידה עיין תוס' גיטין דף כ' כתבו על א"ה או כמו ונתן לכהן עיין פר"ח ביו"ד סי' ס"א אבל מעולם לא איירי במתנה ע"מ להחזיר רק במי שהתנה שיזכה מחדש בחפץ הנ"ל ודן בנידן דלא שיך בו ע"מ שתחזרהו רק ע"מ שתתן לי אבל במתנה ע"מ להחזיר ואמר ע"מ שתחזרהו מודה הנמ"י דלא מהני רק בהקדש ולא במכר ובמתנה כאשר עיין כעת בספרי בעיניך תביט כי הוא זה לא עמדתי על השגתך ולא אדע איך הבנת מדברי אשר לא עלה על לבי ודוק:

יג ועל הסברא שחדשתי בסי' כ' בד"ה ועתה בענין כל שאין בזא"ז גם בב"א אינו כתבת אף שסברא נכונה אבל בעלי תו' בבכורות דף ט' בפטר רחם מתנגדים עכ"ד ובלתי ספק כונתך על תו' ד"ה אמר ר' אשי מב"מ אינו חוצץ שהקשו וז"ל וא"ת דמוקי מתני' כריה"ג דאפשר לצמצם ואפ"ה אינו נותן כי אם טלה אחד לכהן משום דכתיב הזכרים אמאי לא אמר כל שאין בזא"ז גם בב"א אינו ולא קדוש לא זה ולא זה עכ"ל וק' לפי סברא שלי שאני בזאח"ז דהשני ליכא פטר רחם אבל בב"א הוי פטר רחם וצע"ג:

ונלע"ד נהפוך הוא יש לי ראי' מכאן דדברי תו' נפלאים למה הקשו הקו' אם נימא לר"י דאפשר לצמצם ואפ"ה אינו קדוש אלא אחד אשר הגמ' הניח דברי אביי בקו' ולא הקשה באמת דלרי"ה דסובר בין בבהמה טהורה ובין בבהמה טמאה ילדה שני הזכרים שניהם קדוש וק' הלא בזא"ז אינו קדוש אלא ולד ראשון א"כ גם בב"א אינו ולמה הקשו הקו' אי אפי' לר"י בילדה שני זכרים רק א' קדוש נימא כל שאבזא"ז הא בכל הש"ס הוי הפי' גם בב"א אינו דאין שניהם נתפסים וגם לא אחד נתפס ויש בו רבותא דלא מהני הפעולה אפי' על שניהם יען שנעשה כאחד אבל כאן דיש פסוק דלא חל על שניהם נשאר קו' התו' רק דנימא דלא יהי' קדוש אפי' אחד ואם הי' מקשים על ר"י דסובר באמת שניהם קדוש הי' קו' תוס' בחזקה משני צדדים וצע"ג: אמנם ראתה עינם של בעלי תו' דאי באמת לר"י שניהם קדוש אז הקו' מכל שאבזא"ז גם בב"א אינו לק"מ דשאני בזא"ז דלא הוי השני פטר רחם ובב"א הוו שניהם פטר רחם כסברא שלי אשר חדשתי בתשו' הנ"ל על הרמב"ם בהפרה לכן החכימו בדבריהם אי לריה"ג דסובר אפשר לצמצם ואפ"ה אין שניהם קדושים רק א' מהם קדוש הגם שניהם הווין פטר רחם א"כ ק' כיון שאבזא"ז הגם דשניהם בקדושת פטר רחם גם בב"א אינו ולא קדוש לא זה ולא זה והי' רק קו' שלהם למה בכל הש"ס אם שני חפצים ראוי' להיות נתפס ע"י מעשה אחת כגון בשתי אחיות כיון דלא חל הקדושין על שתיהן הגם ששתיהן ראוי' לקידושין אמרי' שאין אחת מהן מקודשת דהי מינייהו מפקית ה"ה כאן דשניהם ראוי' לקדושת בכור ובכ"ז אין הקדושה חל על שניהם א"כ לא יהי' אחד מהם קדוש ותירצו דשאני התם נעשו הקידושין ע"י פעולת אדם אבל כאן בקדושה הבא מאלי' לא אמרי' כן וסיימו וז"ל ואע"ג דשייך לומר הי מינייהו מייתית והי מינייהו מפקית עכ"ל הבן בדברים ותראה כי האמת מעוד לעצמו בעזה"י:

אהובי אחי נ"י על יתר ד' השגות לא אשיב כעת עד כי יגיע לי עוד השגות ממך פעם אחר ואז אצרף הכל כי טרוד אני מאוד כעת אחיך הנאמן הדש"ת הק' חיים סופר:

סימן יב

שפע רב וכל טוב לראש גבר העוסק בחרב פיפיות במלחמת ה' הלא הוא האיש הבונה עולמות למחריפן המורג חרוץ כמוה' ר' אהרן אונגאר נ"י בק"ק מיקאלאש:

מכתבו קבלתי זה איזה חדשים אך מן השמים עכבוני מלהסתכל בו לחזות בנועם תורתו עד היום ואשר חנן אלקים לי אחלק באהבה בקוצר אמרים להשיב נפש שוקקה לפלג חיים:

א הדר"כ נ"י התפלא בקו' וז"ל בהאשה רבה לא פשוט הגמ' אי ע"א מהימן נגד חזקה ולא זכיתי להבין הנה בגמ' סנהדרין דף ס"ה ובכריתות דף ד' אמרי' יצאו עדים זוממין שאין בהם מעשה ועיין ברש"י שם כי הוא מת"כ ובאו"ת סי' ל"ח יעיין דבר נחמד שכוונת הת"כ שאין העבירה נגמר על פיהם עד שיגמרו הב"ד את הדין יעו"ש והנה אם העדים אומרים ששגו אין הב"ד מאמינים להם רק מוקמינן להם במזידים דכיון שהגיד שוב אין חוזר ומגיד ומה לנו יותר חזקה מעולה ממנה ואם אין ע"א נאמן נגד חזקה למה לי קרא ועשה שאין מביאין על שגגתו חטאת כי איך כל חד נאמן לומר שוגג הייתי כנגד חזקה ולהביא חולין בעזרה וכהנים לובשין בגדי כהונתם עכ"ל מעלתו נ"י:

והנלפענ"ד לתרץ ונקדים לחדש דבר דלולא דגילתה התורה דעדים זוממין לא מביאין קרבן על שגגתם והי' נשאר על הסברה דגם הם בכלל חייבי מיתה שוגגין דמביאין קרבן על שגגתם בכל זאת הי' בחקירה אי השנים עדים מביאין רק קרבן א' בשותפות או שכל א' יביא קרבן לעצמו:

דהנה בב"ק דף מ' ע"א בעי מיניה שור של שני שותפין כיצד משלמין כופר משלם האי כופר והאי כופר כופר אחד אמר רחמנא ולא שני כופרים ובתוס' בד"ה כופר אחד וז"ל אע"ג דלגבי חטאת אמרי' בפרק המצניע גבי המוציא ככר לרה"ר והוציאו שנים חייבים ומסתמא כל חד וחד חיוב חטאת התם כיון דכל חד חייב אזדונו כרת מחייב נמי אשגגתו חטאת ועוד חטאת דלגבוה אין להקפיד אי מביאין שני חטאות אבל כופר דלחבירו למה ירויח זה במה שהשור של שנים עכ"ל מבואר הגם ששנים ביחד עשו העבירה בכל זאת כל אחד חיוב חטאת בפני עצמו יען דכל אחד חייב על זדונו כרת ועוד דחטאת לגבוה ואין קפידא על שני חטאות וממילא אי היו עדים זוממין מחויבים על שגגתן חטאת הי' ג"כ מביאים כל אחד חטאת דהא במזיד הי' כל אחד מחויב מיתה ואין קפידה בזה אם כל אחד מביא קרבן על שגגתו כן הי' נראה לכאורה לפום ריהטא ודוק:

אמנם מסברה נ"ל לחלק בעזהי"ת בשלומא בשנים שהוציאו ככר דבאמת משכחת בכל ל"ט מלאכות שיחיד יעשה אותם לבדו א"כ נותן שם כל עבירת מלאכה לבדו רק שאירע שהוציאו שנים ככר ביחד וכפי אופן הוצאתם לא היו כל אחד יוכל להוציא חפץ זה באופן זה (עיין חדושי רשב"א שם ותבין) אבל אין הכרח שיהיה שותפות בעשיות מלאכת הוצאה דהא סתם הוצאה הוא ע"ו אחד א"כ הגם שהוציאו שנים ביחד כיון שזה אינו יכול וזה אינו יכול הוה דרך הוצאה אפי' בשנים ונחשב שכל אחד הוציא וחייב כל אחד חטאת לבדו דהא שם מלאכה ניתן לחטאת לפני עצמו:

אך בעדים זוממים דתורה אמרה לא יקום ע"א באיש לכל עון ולכל חטאת רק על פי שנים עדים יקום דבר או על פי שנים עדים יומת המת וא"כ אין ע"א פועל עדות כלל חוץ באיסורים דלא צריך עדות רק אמיתיות הדבר עיין ט"ז יו"ד סי' צ"ח ס"ק ב' א"כ שני עדים ביחד פועלים שם וכח עדות אז שניהם יחד כנוף אחד אין עדים נעשים זוממין עד שיוזמו שניהם א"כ כיון דלא משכחת עבירה אשר זמם לעשות לאחיו רק אם שנים ביחד פעלו כח עדות אז אם נמצאו זוממין נהרגין שניהם דשניהם יחד עשו עבירה של מיתת ב"ד והגם אם עשרה בני אדם הורגים לאדם אחד בבת אחת היו מחויבים לולא דכתיב ואיש כי יכה נפש אדם ולא שנים עיין ברש"י סנהדרין דף ע"ח בד"ה כל דהו נפש יעו"ש ושאני התם דמשכחת המיתה ע"י אחד לכן גילה התורה איש ולא שנים אבל בעדות דלא משכחת מיתה ע"י הב"ד רק אם יעידו שנים ביחד אז שניהם חייבים מיתה על עבירה אחת אשר רצו לעשות אבל אם עשו בשגגה לא בא רק חטאת אחד דעל עבירה אחת אשר אי אפשר להיות נעשה רק בכח שנים ביחד לא מסתבר שיביאו שני חטאות עלי' והבו זה מאוד:

ולפ"ז דגם אי עדים זוממין הביאו קרבן על שגגתן היינו שניהם ביחד קרבן אחד א"כ הוה שני עדים כנגד חזקה ובגמ' פרק אשה חקרו ע"א נגד חזקה ודוק:

ולא אכחד תחת לשוני דלפי מה שבארתי דבכל אופן לא היו עדים זוממין מחויבים רק חטאת אחד א"כ לכאו' קשה למה לי קרא שהם פטורין יען דכתיב עשי' בקרבן תיפוק לי' לר"י בכריתות דף כ"ג ע"א במתני' ר"י אומר כל חטאת שהיא באה על חטא אין שנים מביאין אותה א"כ בעדים זוממין דהוה חטאת הבא על חטא ואין שנים מביאין אותה ולהביא כל אחד חטאת הוה חוץ מסברה להביא על עבירה אחת שני חטאות וא"כ ממילא ידענו דליכא חטאת בעדים זוממין וקרא למה לי וצע"ג:

ואחר התבוננות לק"מ דטעמא דר"י יען דבחטאת על חטא כתוב או הודע אליו חטאתו אבל אם יביא בשותפות על תנאי לא הוה הודע אליו חטאתו אבל בחטאת כפרה באמת מודה ר"י עיין בכריתות דף ז' ע"א בחטאת יולדת וכאן דנודע אליהם חטאתם אז יוכלו להביא חטאת בשותפות ממש בלי שום תנאי ודוק:

וראיה ברורה לזה מדברי תוס' שהבאתי שכתבו מסתמא מביא כל א' חטאת ולא הקשו בתוקף דמוכח שמביא כל אחד חטאת ממתני' דכריתות שר"י אמר חטאת שבא על חטא אין שנים מביאין אותה וצע"ג ולפמ"ש נכון דשנים שהוציאו ביחד דנודע אליהם חטאתם ומביאים באמת חטאת בשותפות מזה לא איירי ר"י ודו"ק:

שוב מצאתי בש"מ בב"ק דף מ' מביא על קו' התוס' תי' בשם הראב"ד דשאני חטאת שבא על חטא אין שנים מביאין אותה כמבואר בכריתות יעו"ש ובעיני ופלא איך בא ר"י דכריתות לכאן ודעת קדושים נעלם ממני כעת:

כל זה אמרתי בעבור להגדיל תורה לתרץ קו' כ"ת נ"י אבל בעיקר הקו' אני לא אוכל לבוא עמו לעמק השוה דשם באשה רבה חקרו אם ע"א נגד חזקת קמייתא אם אומר שהוא שעשה שינוי בדבר אבל כאן בעדות דליכא בירור שלא היו שוגגים או מוטעים או פחדו וכדומה דמכח כח חזקת כשרות אמרינן דבוודאי דקו העדים קודם שהגידו בב"ד והגם דיש מיעוט עדים דישגו אי יטעו ויאמינו שמותר להעד שקר או ששגגו בגוף הגדה באופן מתוך אופן אשר ראו ושמעו וידעו בכל זאת הב"ד הולך אחר הרוב שאומרים כדת וכהוגן ולא ישמע אליהם אם יחזרו בו בעדותן וכיון שהגידו אינן חוזרין ומגידין ולא יתנו הב"ד על לב אולי הם ממיעוט דהא הולכין אחר הרוב אפי' בדיני נפשות ועיין רמב"ם בהל' יסודי תורה דכל עדות נבנה על חזקת כשרות דעפ"י רוב עדים המה אנשים כשירים (ועיין בכ"מ פ"ג מה' עדות הל' ה' שהטעם שלא יוכלו לחזור דאין אדם משים עצמו רשע וקשה א"כ אם יאמרו עדים אנן אומר מותר הוינן יהיו נאמנים ועיין רש"י כתובות דף כ' הטעם דאמע"ר הוה מכח חזקת כשרות) אבל אם הם באים אח"כ ומביאים קרבן מהכ"ת דלא נקבל ונחשוד אותם לרשעים שרוצים עכשיו לעשות עון להביא חולין בעזרה הי' בסברה להאמין שחטאו ולקבל מהם קרבן הגם דב"ד לא האמינו להם שהם ממיעוט שהעידו בשקרות או בשגגות אומר מותר עכ"פ לגבי עצמן נאמנים שהם ממיעוט ויחפצו בתשובה אבל שם אנו חוקרים על ע"א נגד חזקת קמייתא אם להאמין לו על דיבורו בלבד בכח ע"א נאמן באיסורין בלי שנותן אות שהוא לא ימעל מעל בד' ועיין תוס' קדושין דף מ"ג ע"ב ודוק שמובדלים המה זה מזה וראי' לדברי דאל"כ יקשה לו הא הוי דבורם כנגד אנן סהדי דהא הב"ד הורגין לפלוני וא"כ אפי' הם שנים כמש"ל ג"כ קשה הא הב"ד הווין עדים כנגדן ודו"ק:

ומדי דברי אזכיר שנפלא בעיני דברי תוס' בסנהדרין דף ס"ה ע"ב בד"ה יצאו שהקשו תימא ל"ל למעוטי ע"ז מקרבן הא אפי' בשוגג מקטלי' דלא בעי התראה ותירצו וז"ל דמשכחת לה שהוזמו קודם גמר דין דאין נהרגין עד שיוגמר הדין א"נ שחזרו בהם מעצמן ואמרו מבודין אנחנו עכ"ל והוא פלא דקודם גמר דין ליכא במזיד על העדים חיוב מיתה וממילא ליכא בשוגג קרבן וא"כ קרא למה לי למעוטי עדים זוממין מקרבן הא סברה הוא ולתי' השני שחזרו מעצמן ואמרו מבודין אנחנו וע"כ תוך כדי דיבור של הגדתן דאל"ה אינן יכולין לחזור וא"כ לא נגמר מעשה עבירה כלל ומהכ"ת שיחייבו קרבן ופלא

שהתומים משתמש בסברה הנ"ל ליישב דברי הרמב"ם בסי' ל"ח ולא העיר על הבנת התוס' וצע"ג:

ולולא דמסתפינא האמנתי דמיד שגמרו עדותן ולא יוכל לחזור עוד נגמר עבירתן של עדים זוממין הגם שאמת כמ"ש התומים דבכל אופן שלא נגמר הדין אין על העדים זוממין חיוב מיתה היינו דאין על הב"ד חיוב להרוג אותם דהא לא נגמר הדין אשר זממו לעשות שהב"ד יהרוג לאיש אשר העידו עליו וכיון שלא נגמר המיתה לפלוני אשר יהי' מוטל על הב"ד לעשות אז גם הם לא נהרגין בב"ד אבל לענין חטאת נתחייבו מיד שנגמר עדותם דהא עברו על עבירות מיתות ב"ד בהגדתן כנלפע"ד להערה בעלמא ליישב הבנת בעלי תוס' ודוק:

ב ויצא לתרץ קו' הנ"ל אשר הבאתי בשמו וז"ל ורציתי לומר כי קרבן לא בא כלל לשום נאמנות שכל אחד נאמן להביא קרבן אף דהוה נגד חזקה דאדם נאמן על עצמו יותר ממאה עדים לגבי שמים ואם אחד מביא קרבנו אז אין לב"ד או לכהנים לשאול לו על איזה צד חייב הוא רק מקריבין לו קרבנו על מה שאמר ומאוד תמהתי אשר ראיתי בס' הנחמד שו"ת חתם סופר יו"ד סי' ד' בשוחט שהתודה שהכשיל בסכין פגום והוכיח שע"א נאמן להשים עצמו לרשע בדרך וידוי לפני מותו דאל"כ למונבז דמביא קרבן בהזיד בכרת ושגג בקרבן ואיך שבקינן לי' להביא קרבן אם לא נאמין לו לעשות עצמו רשע אלא וודאי בדרך וידוי נאמן יעו"ש ולענ"ד לא דמי כלל כי אין לכהנים לשאול לו על מה הוא מביא קרבנו והם שלוחי דרחמנא וגם הב"ד אין להם בחיוב קרבן שום עסק עכ"ל מעלתו:

מה שהשיג על אדומ"ו הגאון ז"ל אני משיב שלא דק כבוד מעלתו נ"י כלל ואעתיק לו דברי אדומ"ו הקדוש וז"ל בשבועות דף כ"ו ע"ב לא משכחת שבועות ביטוי לשעבר אלא בהזיד בלאו שבה ואם הביא קרבן לכהנים צריך לומר שהזיד בלאו ואיך יאמינו לו להשים עצמו רשע ויסמכו עליו לאכול קרבנו וכה"ג מוכיח הש"ס בר"פ האשה רבה ע"ש בפירש"י ד"ה וכי לא מכחיש לי' מהימן וכו' אע"כ משום דמייתי קרבן דרך וידוי מהימן עכ"ל אדומ"ו ז"ל ודבריו נפלאים לכאורה למה הקשה איך יסמכו הכהנים לאכול קרבנו ולא הקשה איך יסמכו להקריב קרבנו ולהקריב חולין בעזרה וצע"ג: הן אמת שגם על דברי רש"י שהביא אדומ"ו ז"ל יש להפליא זאת דכתב בר"פ האשה בד"ה וכי לא מכחיש לי' מהימן וז"ל אלמא ע"א מהימן באיסור והיתר דקא מייתי חטאת על פומי' ומתאכלא דלמא חולין לעזרה נינהו עכ"ל וקשה למה חקר רש"י על אכילה ולא על גוף הקרבה וצע"ג:

אמנם שניהם כאחד צדקו יחדיו דבוודאי כל אדם נאמן על עצמו שהי' רשע וחפץ בתשובה לתקן עותתו דאטו ליכא מיעט רשעים בעולם הלא אין אדם צדיק בארץ ואם בא איש וצועק שהי' רשע בעבירה ורוצה לקיים להביא כפרה אשר פקד ה' עליו לרצות לו לכפר מי יעכב בידו והלא התורה האמינתו שצותה קרבן שבועות ביטוי לשעבר דלא משכחת אלא בהזיד בלאו וא"כ מאי יתחסר הכהן כנגד אמרות ה' אמרות טהורות אבל בוודאי נאמר אם מתודה אדם ויהי' בו להזיק אחרים לאסור את כליהם או לאסור האשה על בעלה בוודאי אין אדם משים עצמו רשע שיהי' גוף הרשעות עדות לאחרים דלא מצינו עדות אשר יהי' הדיבור שעושה העד עצמו לרשע וא"כ מאי ראי' מביא אדומ"ו ז"ל בוודאי לתקן עותתו התורה האמינתו אבל לאסור לאחרים אין עדות אם יעשה אדם עצמו רשע והוא פלא:

אך הכל בצדק ובמשפט בוודאי אדם נאמן על עצמו להביא קרבנו הגם אם משים עצמו רשע שאומר שהזיד בכרת בשבת או הזיד בלאו בשבועות עדות והכהן צריך להקריב כי כן חוק התורה ומה איכפת לי' בהקרבה הלא הוא שלוחא דרחמנא או אפי' אם הוא שליח בעל הקרבן בכל אופן לא יבוא עליו חטא ועון אבל אם כבר הוקרב הקרבן ואנו דנין על אכילת הבשר שכהנים יאכלו ויקיימו באכילה מצות עשה ואכלו אתם אשר כופר בהם שדבר זה לא נוגע עוד לכפרת בעלים שאפי' לא יאכלו הכהנים נתכפרו הבעלים ועיין ביבמות דף צ' ע"א בגמ' וברש"י בד"ה שב ואל תעשה יעו"ש היטב כאן בוודאי לא יאכלו כהנים על עדות איש אשר מביא קרבן על דבר ששם עצמו לרשע ולכן דייק רש"י בר"פ האשה וגם אדמ"ו ז"ל בתשובה להוכיח דדרך וידוי נאמן אפי' בעדות על אחרים מדאכלו כהנים את בשר הקרבן ודוק: ומה שהעיר אדמ"ו ז"ל שם דליכא למימר דסמכי' דלא הביא חולין בעזרה דהרי בקדושין דף ס"ו ילפינן מע"א אומר אכלת חלב ע"א נאמן ואמרו שם צריכא להשמיע אכלת חלב וגם שורך נרבע דבאכלת חלב יש לומר אי לאו דקי"ל חולין בעזרה לא הוה מייתא וא"כ באמת דילפי' מכאן דע"א נאמן באיסורין א"כ חזינן דליכא למסמך על הך חזקה דלא הביא חולין בעזרה עכ"ד אדמ"ו ז"ל בער אנכי להבין דבריו דשאני התם דיש לומר דלא קי"ל בנפשי' רק סומך על ע"א וממילא מוכח ע"א נאמן באיסורין רק אם לא השמיעו רק באכילת חלב יש לטעות דאין הסברה דע"א נאמן רק דקי"ל בנפשי' קמ"ל דאין לבנות ע"ז דקרוב לודאי דלא קי"ל בנפשי' רק סומך על העד והעד נאמן אבל בודאי אם איש בא ומביא קרבן שאומר שעבר עבירה במזיד ורוצה להתכפר בקרבנו אז בוודאי יש לסמוך שלא מביא חולין בעזרה (ומהכ"ת לחשוד איש שמביא קרבן ואומר שחטא מכבר ומבקש כפרה לאמור לו שלא חטא מכבר אלא

אתה מבקש לחטוא להביא חולין בעזרה ולהכשיל רבים בהקרבה ובאכילת בשר הלא גדול המחטיא לאדם יותר מן ההורגו) ודו"ק וצע"ג:

ג עוד הקשה מעלתו לפי דברי תוס' סוטה דף ו' ע"א בד"ה ושבאו לה עדים דאפי' אם בא ע"א ואומר שנטמאה הגם שכבר שתתה מים מארירים ולא מתה אעפ"כ נאמן ע"א לאסרה יעו"ש א"כ מוכח דע"א נאמן נגד חזקה דהא הי' לה אחר השתי' חזקת היתר לתרומה דלא שייך לומר דיש רגלים לדבר שנטמאה דהרי קנא לה ונסתרה זה אינו יען דלא בדקוה מים יש רגלים לדבר שהוא טהורה כמבואר בתוס' חדשים פ"ו דסוטה משנה ג' ד"ה ומה וא"כ ע"א נאמן כנגד חזקה וצע"ג:

ולע"ד נראה לתרץ בעזה"י והוא דנודע דברי תשובת מיימונית לה' אישות סי' ג' בשליח שטעה ואמר הרי את מקודשת לי ונזכר וקדשה שנית להמשלח וחקר שם אי השליח נאמן שטעה בדיבורו וכתב וז"ל נראה לי דאינה צריכה גט מן השליח דקיי"ל הקדש בטעות אינה הקדש והמתכוין לומר תרומה ואמר מעשר עולה ואמר שלמים אינו הקדש והוה חולין גמורים ומהימן לומר שכן הי' בדעתו להוציא מפיו וטעה והוציאו בענין אחר ואפי' אינש אחרינא סומך עליו ומצי שחיט הבהמה בחוץ ולהאכיל התרומה לזרים וע"א נאמן באיסורין היכא דלא אתחזק איסורא ואע"ג דאתחזק לגבי' איסורא כל כמה דלא אמר דאטעי' בדיבורי' הא לא מיקרי איתחזק אלא היכא דאף לדברי העד הבא להתיר האיסור מכאן ולהבא מודה דמעיקרא אסור הי' כגון בהאי ריש גיטין בפ"נ ובפ"נ דאיתחזק איסורא דאשת איש אף לדברי השליח עכ"ל והגאון קצות בספרו ש"ש שמעתא ו' פ"ג מוסיף טעם לשבח דלא ילפי' דבר שבערוה מממון רק אם הי' כאן ודאי ערוה אבל אם הע"א מעיד שלא הי' כאן ערוה נאמן לעקור שם ערוה לגמרי שלא הי' בעולם ע"ש.

ולפ"ז אני אומר תל"י דבר שכל הלא התוס' שם אזלו אם ע"א נאמן אפי' אחר ששתה מים מארירים וע"כ אין המים בודקין אותה כיון שיש אפי' ע"א בעולם יעו"ש וא"כ כיון שבא העד ואומר נטמאת הוא נותן טעם כעיקר למה לא בדק אותה המים ועוקר החזקה דמה שאנו החזקנו אותה לטהורה הי' יען שמים לא בדקו אותה והלא נותן עדות שנטמאה ומגלה שלא הי' באפשרות למים לבדוק אותה יען דהוא הי' יודע שנטמאת ועוקר החזקה מעיקרא משורשה ובגמ' נסתפקו אי ע"א נאמן נגד חזקה אם גם הוא מודה שהי' כאן מעיקרא חזקה מעלי' רק אומר שנסתלק החזקה אבל כאן הוא אומר שחזקת היתר שלה מה שלא בדקוה המים הי' בטעות דכיון שהי' עד בעולם שוב אי אפשר למים לבדוק אותה ולכן הוא נאמן אפי' לאסור כנגד חזקת היתר ובגמ' מסופקים רק להתיר נגד חזקת איסור אבל בודאי לאסור נגד חזקת היתר אין ע"א נאמן כמבואר בתוס' גיטין דף ב'

ובש"ע יו"ד סי' קכ"ז דשאני הכא דעוקר החזקה מעיקרא ודו"ק. ופלא על כ"ת נ"י שלא הרגיש שכאן הוא שבא ע"א לאסור נגד חזקת היתר ולא נוגע כלל לגמרא בפרק האשה שדן אם ע"א בא להתיר דבר שהי' בחזקת איסור ודו"ק:

ומאוד נפלאתי על דברי תוס' חדשים שלא קשה קו' התוס' שיש רגלים לדבר ע"י קנוי וסתירה דיש רגלים לדבר בהיפוך שלא בדקוה המים עכ"פ ולא אוכל לכלכל דבריו במשפט השכל גוזר דהך רגלים שנטמאת ע"כ הוא אמת דהרי קנאה ונסתרה ומסייע לדברי העד והך רגלים לדבר דלא נטמאת מדלא בדקו לה מים הוא גרוע דלפי דברי העד לא היו המים יכולים לבדקה יען דהוא הי' יודע שנטמאת וא"כ שפיר קשה קו' התוס' מהיכן נילף דנאמן בעדות ראשונה יען שנאמן בעדות אחרונה ודו"ק:

ה וראיתי במכתבו דבר שכל שיצא לתרץ קו' התוס' במכות דף י"ג בד"ה ר' יצחק שהמקשה לאו דכל חייבי כריתות ל"ל הא לקרבן לא צריך אזהרה ומלקות ליכא במזיד וכתב מעלתו נ"י וז"ל י"ל ר"י סובר כר"ש דכ"ש למכות ולא אמרו כזית אלא לקרבן והנה בוודאי גם בכרת לא מתחייב לר"ש אלא בכזית ויעיין בתוס' רי"ד קידושין דף מ"ב שמשווה ג"כ שוגג למזיד וא"כ בחייבי כריתות של אכילה איצטריך קרא לאזהרה ללקות בכ"ש לר"ש דליכא כרת על כ"ש וממילא גם בחייבי כריתות דחייבי אישות ומלאכה האסורה ג"כ צריכה אזהרה לפסול קרבן של חבירו בשינוי בעלים דלהוי כל הכריתות שווים בעונש ואזהרה דעד כאן לא בעי רבא בזבחים דף ט' ע"ב בטומאת מקדש וקדשיו אי בעינן כרת כמוהו או דלמא קבוע כמוהו אבל אם בחד ח"כ יש אזהרה ובאידך לא כתיב האזהרה לא הוי מפסיל בשינוי בעלים דלא הוה דומי' דידי' עכ"ל של מעלתו נ"י והוא דבר חרוץ הגם שיש להרהר אחריו במחשבות איש:

אך מה דפשיטא לכ"ת נ"י דליכא כרת לר"ש בכל שהוא הוא רשום אצלו מכמה שנים לספק גדול ולא אעלים מלפניו מה שיש כמוס עמדי על זה אבל לא אסדר החדושי תורה אשר אמרתי אז כי בנעורי חמדתי לבנות מגדול פורח באויר אבל זה ח"י שנים אשר האיר ד' לדרוש על האמת ולכן לא אהי' רק כמלקט בשיבלי תבואת ישן נושן:

הנה יצאתי לדין דר"ש מחייב כרת על כל שהוא דאל"כ למה נקט ר"ש כ"ש למכות ולא אמרו כזית אלא לקרבן וקשה הא במכות איירי ג"כ על הזיד באכילתו וא"כ הי' לו לסיים לא אמרו כזית אלא לכרת וממילא ידענו שגם בחטאת צריך כזית דהוא כלל גדול היכא דליכא במזיד כרת ליכא על השוגג קרבן וא"כ הי' לו לומר לא אמרו כזית אלא לכרת ואנו ידעינן דה"ה לחטאת וצע"ג:

אמנם באמת טעמא דר"ש דמחייב על כל שהוא משום אחשבה לאכילתו כאשר הסביר הריטב"א במכות דף י"ז וז"ל ורבינו מאיר ז"ל נתן טעם דלמלקות כיון דאכל במזיד אחשבי' לחומר איסור להתחייב בכל שהוא אבל קרבן שהוא על שוגג אכילת שוגג בעי כזית לחשיבות עכ"ל וא"כ דווקא בקרבן שבא על שוגג דלא שייך אחשבי' צריך כזית אבל בכרת שבא על מזיד חיוב בכ"ש לר"ש ולכן אמר לא אמרו כזית אלא לקרבן אבל לכרת לא צריך כזית ודו"ק. והארכתי להביא ראי' מן תוס' ע"ז דף ס"ח דכתבו לר"ש לא צריך קרא על היתר מצטרף לאיסור דהא כ"ש למלקות וקשה הי' נ"מ לענין חיוב כרת ואין להאריך כעת:

וערכתי אז מחשבותי לפני י"נ הרב הגדול העמקן מו"ה ר' אהרן זינגער נ"י והשיב דלכן אמר כזית לענין קרבן ולא לענין כרת דזה כלפי שמיא גליא דהא לא קיי"ל כרחבה"ק וא"כ למאי נ"מ אי יש כרת על כ"ש או כזית ונקטו לענין קרבן שנ"מ בדבר ע"כ דברי הרב הגאון:

והשבתי להרב הנ"ל דיש נ"מ בחולה שיש בו סכנה ויש לרפאותו או בחצי זית חלב או בכזית נבילה ומעתה אי יש כרת על כל שהוא טוב ליתן לו כזית נבילה דהגם דחייב מלקות על כ"ש אבל בודאי מודה ר"ש דגם בכזית ליכא רק חד לאו ולא שעושה איסור בכל כל שהוא דהא הוא רוצה לאכול כזית אבל אי ליכא כרת בכל שהוא טוב ליתן לו חצי זית חלב והארכתי אז אם שייך אחשבה אם צריך לאכול ולרפאות את נפשו או אם צריך לאכול לקיים מצוה ואין כאן מקומו להאריך:

אבל מצאתי בירושלמי פ"ג דפסחים דתני על חמץ ברור חייב כרת ועל עירובו סופג ארבעים וז"ל מה אנן קיימין אם בשרובו חמץ חייב כרת אם בשרובו מצה יוצא בהן ידי חובתו בפסח תיפתר שיש בו חמץ ואין בו כזית כר"ש דר"ש אמר כל שהוא למכות עכ"ל ועיין במפרש שלכן סופג את הארבעים אבל אין בו כרת ודו"ק. וכעת מצאתי דהרי"ט אלגזי בה' חלה במשנה עיסת כלבים האריך בפרט זה וב"ה שזכיתי לכוין מדעתי זה ח"י שנים לכן אסיים ויעיין בספרי מחנה חיים סי' צ"ב וק"ל. ובהיות שהיום יום עש"ק תהי' פה שביתת קולמסי. דברי הדש"ת הק' חיים סופר:

סימן יג

עלה והצלח בתורה ויראה ה"ה תלמידי השם לילות כימים המופלא ומופלג ידיו רב לו בפלפול וסלסול החרוץ כמוה' ליפמן נ"י במאלע:

מכתבך קבלתי זה פעמים ולא אוכל עוד להתאפק שלא להשיבך הגם שרבו עליו טרדות והזמן יקר לי ולהראותך כי אני אוהבי אהב חזק ואמן בתורה וד' יהי' בכסלך ע"ע ואסדר על סדר באותיות השגות אשר השגת על ספרי מחנה חיים אבל רק בקצירת אומר:

א מה שביארתי בסי' כ"א הוא כך דעת הר"ן שחידש בהבנת הרמב"ם שפסק כפאו לאכול מצה וע"כ דמאצ"כ ובשופר פסק דצריך כוונה ותי' הר"ן דשאני אכילה דהוי כמו מתעסק בחלבים ועריות דחיוב והפנ"י השיג דמתעסק חייב שכן חישב להנות אבל כפאו לאכול איסור פטור והסברתי דדעת הר"ן דבאמת בכ"מ שדן הקב"ה על הנאה מתעסק בחלבים חייב שכן נהנה אעפ"י שבכל תורה מתעסק פטור יען דחיוב בא על הנאה א"כ מסתבר הא דכפאו לאכול חלב פטור הוי הטעם יען דלא נהנה דצער הוא לעובד ד' אם יודע שאוכל איסור (וחז"ל אמרו ביעל טובתן של רשעים רעה היא אצל צדיקים) א"כ הלך החיוב של הנאה ולא נשאר רק מעשה אכילה בלבד הגם שלא מתענג בו עכ"פ טעם טעמא דאיסור בכדרך הנאתן ויהי' כמו שאר פעולת עבירה כחילול שבת ע"ז אמרי' הלא על גוף המעשה הוא אנוס ופטור כמו שפטור אונס בכל התורה כולה והנאה לא הי' לו אבל באכילת מצה דליכא עבירה בהנאה א"כ הדרי' דכפאו מהני מכח הנאה וכמו שחייב במתעסק בחלבים ועריות שהנאה משוה מעשה מתעסק למעשה של איסור ה"ה הנאת אכילת מצה משוה לי' למעשה אכילה לאכילה חשובה הגם שגוף פעולת אכילה לא הוי מעשה חשוב זה הוא שחדשתי שם רק שהוספתי ביאור שלא תכשל עוד בהשגתך עלי שכתבת שלא הבנת למה לי דבר זה שמי שנאנס לאכול איסור פטור משום שמצער עצמו על שנפשו יתנאל תיפוק לי' יען דמעשה הי' בכפי' ולא ברצון אפי' אם נהנה ומתענג בו ג"כ פטור כמו בכל תורה כולה עכ"ד ראה בעיניך שלא עיינת היטב בדברי: ודע דבא"ח סי' ר"ד פסק הש"ע מי שאכל ע"י כפי' לא מברך על אכילתו הגם שבוודאי נהנה ממנו והוא דעת הרא"ה שמדמה זאת לאשה שזנתה תחילתה באונס וסופה ברצון דפטורה והמג"א בס"ק כ' חולק ומביא דעת הר"ן דכפאו לאכול מצה יצא יען דמתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה וא"כ למה לא יברך אם כפאו לאכול הלא אכילה ע"י כפי' הנאה יש לו ולכאורה יפלא הלא נשאר ראי' הרא"ה הלא בזנות תחילתה באונס וסופה ברצון פטור וע"כ דשאני התם דמתחלת הנאת ביאה באיסור הוי צער לה ואח"כ יצר אלבשה עיין רמב"ם שם בפ"א מא"ב (ואפשר דשאני התם דליכא מעילה בבעל עכ"פ כיון שיצר לבשה ועיי' בספרי הנ"ל סי' צ"ח שהארכתי בחקירה הנ"ל עיי"ש) עכ"פ מדברי המג"א יש ראי' למ"ש וק"ל:

ב ומה שהקשית על מה שחדשתי דלכך פטור בכפאו לאכול איסור יען דמצער ולא נחשב הנאתו הנאה אע"ג דאכל כדרך הנאתו דא"כ פלא דגמ' בפסחים נקט דוקא אם אכל חלב או הניח ע"ג מכתו פטור יען דלא הוי אכילה בכדרך הנאה משמע אם גוף אכילה הוי בכדרך הנאה מכח החפץ רק גברא לא נהנה מהחפץ חייב יען דנאכל החפץ עכ"פ בכדרך הנאה ולא אכפת לן בגברא דאל"כ למה לא השמיע הגמ' חידוש יותר אפי' אם נאכל החפץ בכדרך הנאה רק הוא לא נהנה פטור אע"כ דלא אזלי' בתר הגברא אם הוא נהנה או שציער עצמו בו עכ"ד שמחתי בו כי חקרת יפה אך העלם ידיעה אית בך עיין במשנה למלך פ"ה מיסודי תורה שעמד על חקירה הנ"ל שמי שאכל חלב באכילה גסה יהי' חיוב דעכ"פ שוי' אכילה מכח החפץ בכדרך הנאה רק הגברא לא נהנה ופשט הדבר להיתר דאפי' באכילת פסח לא יצא אם אכל באכילה גסה וה"ה לענין איסורין שפטור באכילה גסה שאפשר שאפי' איסור בעלמא אין בו עיי"ש: ואגב גררא אזכיר לך הערה אחת אבל רק בקצירת אומר עיי' בב"מ דף נ"ז ע"ב דגמ' ממעט בכלל ובפרט וכלל עדים ושטרות וקרקעות והקדש משבועה בכל השומרים בין שו"ח ונושא שכר עיי"ש ובתו' ד"ה ש"ח אינו נשבע חידשו דה"ה דאינו משלם ופנ"י התעורר שם בקו' נפלאה על הרמב"ם שסובר דדוקא משבועה פטורים השומרים אבל אם נודע שפשעו חייבים מטעם מזיק ודייק הש"ך שלשון המשנה מורה כן שדוקא אינו נשבע ולא אשמועי' רבותא טפי אפי' נודע שפשעו פטורים עיון סי' ס"ו באריכות הש"ך [ס"ק קכ"ו] וא"כ ע"כ גם בהקדש הדין כן דאם נתברר שפשעו חיוב וזה פלא גדול הא לו יהי' שהוא מזיק הא בהקדש גם מזיק פטור כמבואר במעילה דף י"ט וכן הביא תוס' בב"ק דף ז' עיי"ש שתי' שרמב"ם סובר דוקא מחומש פטור אבל בקרן חיוב המזיק דלא כירושלמי שהובא בתו' והוא הלחץ זה הדחק וכן הרעיש בקו' הנ"ל בתומים סי' ס"ו ס"ק ס"ז עיי"ש וצע"ג:

ונלע"ד לתרץ ולחדש כלל חדש יש אופן שפטור במזיק בהקדש ויש אופן שחיוב ואבאר בעזה"י דרש"י במעילה דף י"ט בד"ה אקשי' רחמנא כ' וז"ל מה תרומה פרט למזיק שאם שפך אוכלין או משקין של תרומה ולא נהנה מהן שאינו חייב אף גבי הקדש נמי כל מידי דאכילה כי מזיק לי' ששפכו ולא נהנה ממנו פטור ממעילה ואמר לן רבי דה"ה נמי אף במידי דלאו בר אכילה כי מזיק לי' פטור דאין חיוב מעילה עד שיהנה אלא משום דכתיב בתרומה כי יאכל דבתרומה ליכא חיוב אלא אכילה אמר נמי גבי הקדש כל דבר אכילה עכ"ל ודקדקתי דקדוק עצום למה בחר רש"י לכתוב פעמים כגון ששפך אוכלין או משקין של תרומה וכן בהקדש כ' רש"י ששפכו ולא נהנה עכ"ל הכי לא משכחת לה שאר היזיקות כגון שעירב בהם דבר מר שניכר בו מראה של דבר מר או שחרכם באש

ובעשן עד שא"א לאכול ולשתות עוד התרומה או אוכלין ומשקין של הקדש או שטמנם בארץ עד שהבאישו ונסרחו עד שאדם ממאס בהם לאוכלם הכי אין זה מזיק לכ"ע שעשה בהם היזק ניכר אפי' וא"כ הי' לרש"י לסתום הדבר שהזיק אוכלין ומשקין שיהי' משמע בו כל מיני היזק וצע"ג ועוד הי' פלא בעיני אם הדין באמת דאין מזיק חייב בהקדש אפי' במידי דלאו בר אכילה למה גילה זאת התורה בגז"ש בתרומה דיש מקום לטעות מאי כוונה יש בזה דיהי' פשטות הקרא בהקדש מזיק באכילה דומי' דתרומה וצע"ג:

אמנם נ"ל דדבר גדול רמז רש"י בלשונו ואקדים דכבר ביארתי בספרי פלס חיים בכמה מקומות דאדם יש לו בחפץ שלו ב' קנינים (א) קנין ממון שהוא השווי' של הכלי אשר לו למשל כל כלי שווי' ממון למכור בשוק שיקבל ממון תחת כלי או החפץ שלו (ב) יש לאדם בחפץ שלו קנין שם בלי השווי' יש לו שם בעלים שהוא חפצו ואם יותן לו כל כסף וזהב שבעולם לא יוכל איש ליקח חפץ שלו וכל הנוטלין בע"כ אעפ"י שמשלם לו השוי' הוא גזלן וגם עובר על לא תחמוד ועיי' בריטב"א דבאיסור הנאה הגם שאין לו שוי' מ"מ נקרא בעלים הכוונה מכח שם חפץ וע"ז רמז הגמרא גזל ולא נתייאשו הבעלים שניהם א"י להקדישו לגזלן חסר קנין ממון אשר טמון בו ולנגזל חסר שם חפץ אשר הוא לשימוש בגוף החפץ אף שאין לו שוי' והארכתי בזה בכמה מקומות בחי' לברר דבר זה:

והנה יש לנו ב' אופני מזיק (א) מי שמזיק לשור של הקדש או לבית של הקדש כגון שפעל לשבור רגל השור או כיחש אותו עד שניכר בו היזק עיי' תוס' ב"ק דף נ"ח או שפעל ריקוב במקצת מן הפירות וכדומה אז פעל רק היזק שוי' אבל עדיין לא נאבד מהחפץ הנ"ל שם הקדש דכל החפץ נשאר בשמו שהוא הקדש רק פעל להזיק ממה ששוה למשל מתחלה שוה מאה ועכשיו רק חמישים (ב) כגון שלקח משקין או אוכלין ושפכן לארץ עד שנטבע בארץ ונתגלגלו כדומן על פני השדה ולא יוצלחו עוד לכל דבר אז הזיק במה שעשה איבוד לחפץ לא די שהזיק השוי' רק גרם שאין לו להקדש חפץ עוד וכלה ואזל שם ההקדש מן החפץ כי לא נשאר בו שיחול שם הקדש עליו כלל נעקר גם שם בעלים ממנו שרשות גבוה הוי בעלים כמו רשות הדיוט כמו בב"ק דף ע"ו מה לי מכרו לגבוה ומה לי מכרו להדיוט ודוק:

ולפ"ז נ"ל לחדש דתורה גילתה בתרומה כי יאכל פרט למזיק דוקא היזק דומי' דאכילה כמו אם אכל זר תרומה שעקר שם בעלים וגם שם תרומה מן העולם ע"י אכילה שלו דלא נשאר מן הנאכל בעולם אשר יהי' נקרא עליו שם הכהן שהוא הבעלים או שם התרומה שהוא האיסור רק צריך לשלם תחת אכילה אבל אם הזיק ועקר שם בעלים שהוא הכהן ושם תרומה שהוא האיסור ולא נהנה ממנו כגון ששפך אוכלין ומשקין שעשה כלה

לחפץ אז פטור מתשלומין לשלם לכהן את התרומה אבל אם פעל היזק אחר בתרומה אשר נשאר הכהן בשם בעלים על ממונו וגם נשאר על החפץ שם תרומה רק פעל להיות חסר בשווי' אז בודאי צריך לשלם כמו שאר מזיק בעולם וה"ה בהקדש אם שפך אוכלים ומשקין שעקר שם בעלים מהחפץ ואיבד לשם הקדש שנעקר לגמרי פטור אבל אם נשאר שם הקדש על החפץ רק היזק בשווי' חייב דאין זה מזיק כמו מזיק דאוכל דתורה ממעט מזיק דומי' היזק הנעשה ע"י אכילה וה"ה בשותה תרומה באכילה גסה עיין תו' מעילה דף הנ"ל בד"ה אקשי' ודוק:

רק התורה חידשה בפ' שומרים דאפי' אם נשאר שם הקדש על החפץ כגון דהזיק לרגל שור של הקדש או גנוב החפץ או נאבד דעכ"פ החפץ עדיין בעולם בכ"מ שהוא נשאר גם באיסורו של מעילה דהא הקדש הוא בכ"מ אז בוודאי מזיק חייב אבל פטור משבועת שומרין אבל אם נתברר שפשע בשמירתו חייב מטעם מזיק ולק"מ על הרמב"ם ושאר שיטות והארכתי אז בשורש הנ"ל ולא באתי כעת רק לשמח לבך (ועיי' בסוגי' דשוקל את שקלו בכתובות) ואין כ"מ להאריך לבאר אשר ביארתי בטעם של דבר למה חילקה תורה בין מזיק זה אם עוקר השם לגמרי שהוא פטור ובין מזיק אשר גורם רק חסרון בשווי' שהוא חייב:

ג הקשית הא אמרינן בקידושין בסוגי' דשליח לד"ע אפי' יש שליחות לד"ע אבל שלחו לאכול חלב פטור דזה נהנה וזה מתחייב לא אמרינן ולפי מה שחדשתי משכחת שליחות אפי' בחלב אם כפאו לאכול דהוי אכילה צער לו עכ"ד לא אוכל לשער איך יצא שגיאה כזאת מפיך ממנ"פ אם לא רצה לאכול ברצון א"כ חזר משליחות ואיך יהי' המשלח חיוב דהא השליחות הי' שיאכל חלב ברצון ובהנאה ועוד עכ"פ גוף השליחות של המשלח הי' שיאכל חלב ברצון ומיד לא נעשה שליח דזה נהנה וזה מתחייב לא אמרי' ואי שעשה אותו שליח לאכול בעבורו אם יכפו אותו לאכול אז כיון שבכל אופן יאכל באונס א"כ ליכא עבירה כלל דהא הוא אנוס בדבר וא"כ לא הוי שליחות לד"ע ועוד כיון דשליח בכל אופן יעשה המעשה בע"כ לא שייך בו שליחות כלל סוף דבר חלמת בביטול מעיקרא משמע דאין לשער כמה שגיאות יש בדבר ולא ישמע עוד כזאת מפיך ע"ע נהפוך הוא מסוגי' הנ"ל יש ראי' דעיקר החיוב באיסורי אכילה הוי מכח הנאה ולא בעבור שפעולה בעצמה הוי העבירה וק"ל:

ד עוד הקשית על מה שחדשתי בסי' כ"א תשו' הנ"ל דהא דפליגי אי מצות צ"כ הוא דוקא אי נתקיים גם המצוה אבל עכ"פ כ"ע מודים דהחוב נפטר ולא הוה רשע כאילו לא עשה המצוה רק אביו סבר דנפטר החוב וצריך פעם שנית לקיים המצוה ורבא פליג

דהוי מעוות שאינו יכול לתקון וממילא סתמא לשמה והקשית אתה תלמידי נ"י א"כ למה נקטו חז"ל כפאו לאכול מצה לנקוט סתם אכל מצה ולא כיוון לאכול מצה אי מהני מדבחרו בכפאו לאכול משמע דחקרו אי אנו חושבין לאותו אכילה למעשה כלל יען דלא כיון לצאת כמו כפי' על מעשה לא נחשב למעשה כלל דלא כמו שחדשתי דבמעשה לכ"ע אין גרעון שנחשב למעשה ונפטר החוב דאז אין לנו נ"מ רק על המצוה ולנקוט אכל בלא כוונה עכ"ד:

מה אשיבך ע"ז הלא דבר זה מעשה הי' שאבוה דשמואל שלח לשאול בכפאו פרסיים ושלחו לי' דהדין הוא כפאו פרסיים יצא אילו נשנה הדין מחכמים מי שאכל מצה ע"י כפיית פרסום יצא הי' לך לדקדק אבל כיון שהי' השאלה כך אין לדקדק אבל באמת נהפוך הוא אז עלה בדעתי להביא ראי' מזה דעיי' בכפות תמרים שנתקשה הא מבואר בכתובות פ"ו לולב שאינו נוטל כופין אותו ולא נזכר שם שצ"ל רוצה אני כמו בקרבן וא"כ מבואר דמהני כפי' ותי' דכפית ישראל מהני דכונת הכופה מהני לעושה פעולה כמו בטבילה אם נפלה אשה למים מהני לה כונת חברתה אבל נסתפק אבוה דשמואל אם מהני כפית הפרסיים אי גויים בני עשויים נינהו כר' משרשי' פ' חזקת הבתים ושלחו לי' דיצא דמצות אצ"כ משמע דחקרו אי מהני ע"י גוו כמו בישראל ע"י כפי' דאפי' מצוה נתקיים אבל לא העלתי בספר כי בחידושי השגתי על הכפות תמרים שמתרץ סתירת הרמב"ם דפסק דכפי' מהני באכילת מצה ובשופר פסק דצריך כוונה כאשר נתקשה בזה הר"ן ותי' הנ"ל דרמב"ם פסק כר' משרשי' דגוים בני עשוי' נינהו אם עשאו כדין א"כ מהני כפי' שלהם במצה אבל שמיעת שופר בלי כוונה לא מהני עיי"ש שהאריך: ולע"ד במחכ"ת לא דבר על נכון בוודאי אי בר ישראל אומר שאינו עושה סוכה ולא נוטל לולב ולא מניח תפילין ופורק מעליו עול מצוה שלא יחפוץ בה אז מהני כפית ב"ד ישראל שלא יפול מבית ישראל נדח אבל אם בר ישראל אומר אני אחפוץ במצוה לעשות כדת וכדין אבל יש לי עוד זמן לעשות סוכה או ליטול לולב או להניח תפילין או שלא אחפוץ בלולב זה ובתפילין האלה והב"ד ישראל יכפו אותו לעשות מיד המצוה או לעשות המצוה בחפץ זה בוודאי לא מהני כי מי שם אותם שרים על הארץ לרדות בבני ישראל בפרך ולכן אמרו חז"ל בכתובות דף פ"ו ובחולין דף קל"ב כגון שאומרים לו עשה סוכה ואינו עושה ולא נקטו סתם דב"ד יוכלו לכפות על מ"ע אלא וודאי במי שהב"ד רואים דאיש הזה אינו רוצה לקיים המ"ע אז כופין אותו קודם שעבר זמנו (עיי' רש"י כתובות שפי' כן באר היטב) שהתרו בו לעשות המצוה ולא הטה אוזן אליהם אבל במי שאומר אקיים המצוה אח"כ או בחפץ אחר או שכפאו אותו ליטול לולב ולא אמרו לו שכופין אותו

לעשות מצוה כדת של תורה אפי' ב"ד ישראל כפאו לא מהני וכפאו לאכול מצה דשלח אבוה דשמואל לא משמע דכפאו לקיים המ"ע של אכילת מצה רק כפאו לאכול מצה ולא אמרו לקיים מ"ע של תורה וגם משמע אפי' אם אמר שרוצה לאכול מצה אחרת או שאומר שרוצה לאכול אח"כ אחר שעה או שתים ואיך סתם הרמב"ם כפאו לאכול מצה יצא והארכתי עוד בלימוד התלמידים דשאני בטבילת אשה דהוי רק תיקון החפץ ולא קיום מצוה ואין כאן מקומו להאריך. ועל יתר הדברים אין אני צריך להשיב כי רק לחזק אותך באתי שתעסוק בתורה יום וליל ובאהבתה תשגה תמיד ואני מוקף מכל צד בעמל תורה ולכן קצרתי כעת: דברי הד"ש הק' חיים סופר:

סימן יד

נועם ד' ישפות לשלום במקהלות ישראל ולראש גבר המאור הגדול הרב אב"ד דק"ק פלוני יע"א:

מכתבו קבלתי ואני מוטרד ואשר עלה בהסכמה בלבי אחלק לו וכטוב בעיניו יעשה ויהי' לשלום ולאחדות:

שאלה בבית המקדש מעט אשר נבנה זה שלשים שנה וציירו אז הבאלקען בג' כוכבים גדולים ברוחב בהכ"נ לתלות בהם ג' מנורות שקורין לאמפען והם מכוונים כנגד הספסלים של מקומות ברכת כהנים ועשו אז אלופי קהל רק שני לאמפען בקצה מזה ובקצה מזה ועכשיו נדב קצין אחד השלישי ועמדו בעלי מקומות אשר מנורות הנ"ל תלוי עלי ראשם כאשר ישבו על מקומות ברכת כהנים ומבקשים מאלופי קהל ליקח משם מנורות הנ"ל כי לפעמים יטפטף טיף אחר טיף ממנורות החלב עלי בגדיהם בגדי שבת ובגדי כבוד ויאמרו שיש מקום לתלות אותם חוץ מצורת כוכבים הנ"ל ויהי' תלויים בין ריוח אשר יש בין השטענדערס הנ"ל לארון הקודש ואלופי קהל אומרים שנוי לבית המקדש מעט שתלו באמצע הכוכבים ושאל מעלתו נ"י הדין עם מי ופלפל אם האויר נשאר לקהל או לבעלי מקומות הנ"ל עכ"ד:

תשובה כפי אשר נראה לדעתי בעז"ה לא די שלא יוכלו היחידים לזכות בדין נגד ראשי העדה אלא גם אם ראשי העדה יחפצו למלאות שאלתם מחויב הדר"כ נ"י למחות בידם שלא יעשה כן בישראל:

הנה כלל גדול הוא בשו"ע כי נרות הדולקים בבהכ"נ המה נרות של מצות יעיין בסי' קנ"ד וסי' רס"ג וסי' תר"י תרע"ד כי יש מצוה בנרות לכבד בהם בית מקדש מעט כאשר הובא בטור סי' תר"י על כן באורים כבדו את ד' ולולא לב ב"ד מתנה הי' אסור שום שימש חול אצל נרות בהכ"נ ובפרט בזמנינו שכל אחד מתפלל מתוך סידור התפלה ופועלים

הנרות שיוכל כל אדם להתפלל ולשפוך שיחו לפני אלקים ועיין במג"א סי' רס"ג ס"ק ט"ו ובמחצית השקל שם אם השמש נהנה איזה תשמיש ראוי' לברך עליו ולו יהי' שאין מברכין עכ"פ הדלקת נרות בבהכ"נ הוא מצוה וכן ראיתי וכן אני עושה להדליק נרות בבהכ"נ בערב שבת כחכז"ל למה זכה שאול למלכות שהדליק נרות ויעיין בטו"ז בהל' חנוכה בשם מהרש"ל ומלפנים בישראל הי' נמכר מצוה זאת מי יזכה להדליק נרות בהכ"נ לפני ד' סוף דבר שלא יכחיש אדם שמה שמאירים הנרות בהכ"נ הוא מצוה יקרה: ומעתה אני אומר הלא אמרו חכז"ל והקמות את המשכן כמשפטו אשר הראת בהר וכי יש משפט לקרשים אלא קרש שזכה להנתן בצפון לא ישתנה להיות נותן בדרום כיון שזכה הקרש להיות צפונה לפני ד' אסור לשנות ליטול מקרש זכותו שזכה להיות שם לפני ד' וא"כ אותו קרש אשר היא בקורה באותו שורה אשר רושמו שם הכוכבים זכו להיות מקום מושב למנורות אשר יאירו לפני ד' ולזכות בני ישראל מי הוא זה אשר יקח חלקם מלהיות נטפל ועזר לעושי מצות המתפללים למאורות נרות בהכ"נ וגם בלי זה הלא זכה הקרש לתלות בו המאורות אשר יאירו לפני ד' לקיים על כן באורים כבדו את ד' ודו"ק (ועיין במ"א סי' ח' בשם של"ה):

אך אולי בבהכ"נ מונחים הקורות באורך ממערב למזרח וא"כ גם אם ינתקו ממקומם ויקרבו לארון הקודש בכל זאת יהא נשאר כל קרש במשפטו שבו תלוי המנורה אשר הי' נותן בו בראשונה וא"כ לא שייך קרש שזכה בצפון דהא עדיין נשאר לקרש זכותו מה לו בראש הקרש או בסוף הקרש ועיין במג"א סי' מ"ב ראיה לזה יעיי"ש בס"ק ג' שהעיר אם מותר להפך רצועה של יד שהראש יהי' הסוף ודו"ק:

אמנם אפי' באופן זה נ"ל דווקא ברצועה דעושה בכל הרצועה המצוה של הנחת תפילין מה לי אם הסוף נעשה הראש אם יהפך רצועה מסוף לראש לכן אמרינן דאין שייך בו חלק הרצועה שזכה להיות בראש צריך להיות נשאר בראש דהא חד רצוע הוא למצוה אחת אבל במנורות הנ"ל אם הם תולים בכוכבים אז האנשים היושבים בשורה שאחריהם או אנשים העומדים על הבימה יהנו מאורם אבל אם יתקרבו לארון הקודש לא יזהירו לשורות אנשים שאחריהם כל כך וימעט מלזכות בני ישראל אז אמרי' כיון שזכה המקום וגם המנורות להאיר על כל שטח אין אדם רשאי לשנות המקום למעט אורם שלא להאיר על הבימה ולאחורי הבימה ודו"ק. ומלבד זה יש לחקור הלא טיח טפל אשר בו מצויר צורת כוכבים זכה להיות במקומו בתוך הכוכב המנורה ומי יוכל ליקח זכותו ודל"ב:

וכאשר הרהרתי בדברים בא אלי הרב"ד דפה נ"י והעיר עוד כי לרוב נקבעים מנורות תלוים כפי הנוי בטבעי בני אדם בשליש בהכ"נ כפי אשר יושת עליו מאנשים המבינים שראוים להיות שם המנורות כפי גודל הבנין ואם יונתקו ממקומם אז הוא לעיני רואים כאלו נעשה בלי סדר ופועל ח"ו גנאי לבית ד' ואז בודאי אין ממש בטענות בעלי בתים דאנן סהדי שלא בקשו לבזות בית מקדש מעט ועכשיו איתרעו שלא לקיים לרומם בית אלקינו וגם כל הקונה קנה על דעת ראשים אשר יבינו לתקן כל דבר לאשורו כן יהיה:
סוף דבר לא ידעתי שום היתר שיהי' ביד הראשים למלאות רצון בעלי בתים אך מהיות טוב ימחול מעלתו נ"י ויצווה לראשים לעשות על אותן מנורות קערות עגולות אשר יש להם דפנות וכאשר יזוב מנירות טיף טיף יהי' נשאר שם ולא יזיק לבגדים ואז ישמחו בעלי בתים הנ"ל באור ד' עלי ראשם כן נלע"ד:
ובירושלמי פי"ב דמסכת שבת מצאתי אחר ימים וז"ל אילון דר"ה ודבר פזי הוון שאליה בשלומיה דנשייא בכל יום והוון אילון דר' הושעיא עלין קדמאי ונפקין קדמאי אזלי' אילון דב"פ ואתחתנין בנשיאותא אתון בעיין מיעל קדמאי אישתאלות לר' אימי אמר לון ר"א והקמת את המשכן כמשפטו וכי יש משפט לעצים אלא איזה קרש זכה להינתן בצפון ינתן בצפון בדרום ינתן בדרום עכ"ל:
ולכאורה נפלאת דשם בקרשים יש איסור לשנות מדרום לצפון יען דבדרום הי' המנורה ושם נר מערבי עדות לישראל שהשכינה שורה בתוכם וא"כ אם יתן קרש של דרום לצד צפון המעיט זכותו שאינו מצד המנורה הטהורה אשר תתן עדות כי ד' הולך בקרב מחנה ישראל אבל להחליף קרש של צפון עם קרש של צפון לית לן בה דבכל אופן יעמוד הקרש בצד אשר תעמוד המנורה הגם שמתחילה עמד הקרש מוקדם נוכח כנגד המנורה ועכשיו ועמוד הרחק מן המנורה עכ"פ צד צפון הוא ואיך למד דיש קדימה מי שיכנס ראשון לראות פני נשיא מה לי מוקדם ומה לי מאוחר וצ"ע:
ואמרתי ליישב דיפה מראה כ' שם הגם דעדיין לא הוקם המשכן רק שקרא בשם הקרשים אשר יהי' עומדים בדרום וע"י קריאת השם זכו שיהי' משפטן לעולם כן יעיי"ש אבל איזה קרש יוקדם או מאוחר לא קרא שם דא"כ הי' צריך לציין איזה בראש ואיזה באמצע ואיזה בסוף ומיניה ילפינן ה"ה כיון שזכה משפחה דר' הושעי' לבוא קדם נשיא ונקראת בשם ראשונה א"כ נשאר משפטה לעולם כן שתבואה משפחה הזאת בראשונה ומשפחת בר פזי באחרונה ודו"ק וא"כ בנידן דידן דנקראו המקומות למנורות בשם וגם דנעשה בציור כוכבים ויתד לתלות בו מנורה ומנורה א"כ זכו בקריאת השם ודו"ק: אמנם ד' האיר עיני לפרש הבנת ירושלמי והוא דמשפחת דר' הושעיא זכה בראשונה לראות פני נשייא וא"כ

הי' הולכים כל בני המשפחה לראות ולהסתכל בחכמת אדם תאר פניו אשר הוא זכות גדול להסתכל בפני איש אלקים כחכז"ל בחגיגה דף ה' ע"ב וז"ל ר' יעקב איש כפר חטייא הוה מקביל אפיה דרביה כל יומא כי קש אמר ליה לא ליצטער מר דלא יכול מר א"ל מי זוטר מה דכתיב בהו ברבנן יחי עוד לנצח ולא יראה השחת כי יראה חכמים ימותו ומה הרואה חכמים במיתתן יחיה בחייהם על אחת כמה וכמה עכ"ל הרי גדולה הסתכלות בפני צדיקים וכל היושב ממול איש קדוש ורואה בפניו הוא פועל על לימוד התורה כחכז"ל בעירובין דף י"ג ע"ב וז"ל אמר רבי האי דמחדדנא מחבראי דחזיתא לר' מאיר מאחורי ואלו חזיתא מקמיה הוה מחדדנא טפי דכתיב והי' עיניך רואות את מוריך עכ"ל וגם במה שאיש אלקים רואה אותו ומסתכל בו פועל עליו נוראות להוסיף בו קדושה וזכות כמ"ש הרמב"ן בתורה במדבר בפסוק ויהיו כל פקודי בני ישראל שנתקשה לאיזה תכלית היה המנין בזמן ההוא והאריך וכתב וז"ל ועוד כי הבא לפני אבי כל הנביאים ואחיו קדוש ד' והוא נודע עליהם בשמו יהי' לו בדברי הזה זכות וחיים כי בא בסוד העם ובכתב בני ישראל זכות רבים במספרם וכן לכולם זכות במספר שימנה לפני משה ואהרן כי ישימו עליהם עיניהם לטובה ויבקשו עליהם רחמים ד' אלקי אבותיכם יוסיף עליכם ככם אלף פעמים ולא ימעיט מספרכם והשקל כופר על נפשותיכם ובמדבר סיני רבה ראותי כך במספר שמות לגלגלותם אמר ליה הקב"ה למנותם בכבוד ובגדולה לכל אחד ואחד לא תהי' אומר לראש המשפחה כמה במשפחתך כמה בנים יש לך אלא כולהון יהון עוברין לפניך באימה ובכבוד ואתה מונה אותם הה"ד במספר שמות עכ"ל הרי הוא זכות גדול לקבל פני הנשיא שיהי' איש אלקים רואה אותו ויהי' לו כסות עינים:

והנה הי' בני משפחת דר' הושעיא נכנסים מקדמאי והיה הם העומדים לראות ולהסתכל בפני צורת איש אלקים ואחריהם הי' עומדים משפחת בר פזי והי' רק מציצים כמבין אשנבים בין כתיפות בני משפחות דר' הושעיא וכן ביציאה הי' הולכים אחוריהם ולפניהם כנגד פני איש אלקים והי' משפחות בר פזי יוצאים לאחוריהם מבראשונה ומשפחות דר' הושעיא לאחרונה ובמשפחות דר' הושעיא הי' תלוי' הביאה והיציאה וזה שאמרו בירושלמי וז"ל והווין אילן דר' הושעיא עלין קדמאי ונפקין קדמאי עכ"ל שתמיד היה משפחות דר' הושעיא מסתכלין בפני נשייא ומשפחות דר"פ מאחוריהם ויש בו זכות קדושה וזכות תורה ולכן דומה לקרש בצפון שזוכה ששם מנורה הטהורה קרובה ודו"ק:

ונחזור לנידן דידן המנורות עם מקומם זכו להיות פועלים להאיר על השולחן אשר יקרא בתורה וגם להאיר לכל מחנה ישראל החונים בבית השולחן ואין רשאי לאדם לשנות

אותם ממקומם כי אין לומר שלא קנו המנורות מקומם להזיק רבים כי זה רבות בשנים קנו מקומם ואפשר לתקן שלא ינטף על הבגדים עיין במג"א סימן תל"ד דאפשר בכף וגחלת לתקן כנלע"ד: הדו"ש הק' חיים סופר:

סימן טו

יכתב ויחתם לחיים טובים ה"ה הרבני האברך המופלא ומופלג החרוץ כמו"ה ר' גבריאל מיללער נ"י ממט"ד:

אחדש"ה אודיעהו כי קבלתי מכתבו ואמרתי להשיב מפני הכבוד הגם שהזמן יקר לו כעת מאוד אבל רק בקצירת אומר כאשר ישים ד' אלקי בפי: ראשית פתח פיו להשיב על הבדל שעשיתי בפעולת השליח בתרומה שפועל גם לעצמו להסיר מהכרי איסור טבל אבל בחמץ ומילה שם פועל השליח רק לפני המשלח ולכן המג"א שחקר אי השליח יכול לברך על בדיקת חמץ הביא ראי' ממילה ולא מתרומה ומיושב קו' דג"מ כמו שהארכתי בספרי מחנה חיים סימן טו"ב ושמחתי כעל כל הון שהודיע לו שגם מהר"ז מרגליות חידש כן אבל סהדי במרומים כי אין לי מג"א החדשים לראות אם זכיתי באמת בדיעה אחת עם קדוש ישראל הנ"ל והד"כ נ"י יצא לסתור התי' וכ' וז"ל וק"ל איך מצינו ברכה על הפרשה מאיסור גבי חמץ בפסח הוי הברכה על מ"ע דתשביתו ולא על תיקון הלאו דבל יראה ולא מצינו ברכה כשנוקר הגיד או חלב והכא שהשליח אינו מקיים מ"ע רק פועל שמסלק איסור איך יברך בשלומא הבעה"ב בל"ז שמסלק איסור קיום מ"ע ולא כן השליח עכ"ל מעלתו נ"י:

והנה ראוי לדבר אתו קשות כי לא עיין היטיב אבל חלילה לי לעשות כן עם צעיר לימים יקבל האמת ויגדל לבקש הטוב והישר בדרך הלימוד ואסדר אחת לאחת לפניו:

א מ"ש דגבי חמץ הוי הברכה על עשה דתשביתו פלא בעיני הלא מעלתו בעצמו הביא אח"כ זה בשם נב"י מהד"ת סי' ס' השואל שם והנב"י בעצמו בח"ר סי' כ' חקר בזה שעשה דתשביתו תהי' רק בערב פסח ואעפ"כ מברכים על ביעור חמץ אם בודק בתוך פסח ובאמת הרה"מ פ"ג מה' חמץ כ' בביאור דמברך בתוך המועד בעבור התיקון לאו של בל יראה וז"ל אבל בתוך הרגל שהוא מצוה שלא יראה שום חמץ ברשותו ודאי יש לו לברך ודבר ברור הוא עכ"ל הרה"מ והגאון נב"י בסימן ס"א שיכל את ידיו שכוונת הרה"מ יען דיש ב"י ממילא ידענו דיש עשה דתשביתו ואיך פשוט לו למעלתו זה שאין מברכין על תיקון הלאו ועיי' טו"ז סי' תמ"ו ס"ק ב':

ואני הצדקתי במקו"א דברי הרה"מ דסובר דיש הבדל בוודאי אין לברך על סילק איסור אבמה"ח דהלא התורה לא צוה שיצרך לסלק החיות רק צוה שאדם יהי' שב וא"ת שלא

יאכל אבר או במה"ח ומאי יברך אם אין לו לעשות דבר אבל בחמץ דתורה אמרה מי שיושב ומשהה חמץ בביתו עובר על ב"י ומוכרח הוא לבער החמץ לפנותו מן הבית ולבערו מן העולם אז כאשר מוכרח על המעשה יש לברך אשר קדשנו בקדושה הנ"ל שלא יושהה חמץ בביתו בפסח ודוק:

והוספתי נופך דהמעיין ברמב"ם וראה שקאי שבודק בתוך הפסח את החמץ שהי' לו מערב פסח עי' ברמב"ם פ"ג הל' ה' והל' ו' עיי"ש וא"כ כיון שכבר חל על הך חמץ חיוב דתשביתו מערב פסח אז הגם אי ליכא עשה דתשביתו בפסח היינו בחמץ שבא ברשותו בפסח כגון שנתחמץ לו בפסח אבל חמץ שכבר הי' בחיוב עשה דתשביתו מברך גם בפסח דכ"ז שנשאר לאו דב"י לא הלך העשה שכבר חל על החמץ מעיו"ט רק אחר פסח שליכא לא מצוה ולא לאו רק להבדיל בין חתיכה דאיסורא לחתיכה דהתירה ודוק (ועיי' בט"ז יו"ד סי' שצ"ז וט"ז יו"ד סי' א' ס"ק י"ז עיי"ש) ובזה נדחה ראיות נב"י דיש עשה דתשביתו ביו"ט מדברי כ"מ פ"ג מה' חמץ ה' ח' דשא"ה דהוא חמץ מקודם פסח ולא נפטר מחיוב דתשביתו שכבר חל עליו מעיו"ט ודוק ויש לעיין בב"ק דף צ"ח אמר רבה חמץ בתוך המועד הכל מצווין עליו לבערו דמבואר דיש עשה דתשביתו בתוך המועד ואין הזמן מסכים לעיין בו: אך בעיקר הדבר נ"ל לחדש דבר דלא תקנו חכמי ישראל ברכה על סילוק איסור אם לא משכחת הברכה רק על סילוק האיסור כגון על סילוק איסור אבמה"ח עיי' ר"ן כתובות פ"ק דהא סילוק איסור אבר או בשר הוא אפי' אם נוחר הבהמה דאם ישחוט הלא יש ברכה על מ"ע של שחיטה עיי' רמב"ם פ"א מה' שחיטה רק לברך שאסר לנו אבמה"ח והתיר לנו השחוטות א"כ הוי הברכה מתוקן רק על סילוק איסור אבל בחמץ דנתקן נוסח הברכה על ערב פסח דאז הוי קיום עשה וגם תיקון איסור אז כיון שנתחדש הברכה על ביעור חמץ היא נשארת גם בתוך המועד הגם דליכא עוד קיום מצוה רק תיקון הלאו דהלא הברכה כבר בעולם ודוק:

וראי' לזה הלא מבואר ביו"ד סי' ר' דנשים דידן מברכות על טבילת נדה הגם דליכא עכשיו טבילה בזמנה שהוא מצוה ולא נשאר בטבילתם אלא תיקון איסור ואמאי מברכות ולפמ"ש נכון דברכת הטבילה נתקן בעבור קיום מ"ע אם יש מצוה בטבילה אז נשארת הברכה גם בתיקון חפץ או אפרושי מאיסורא כנלענ"ד בעזה"י (והגאון ר' אהרן ז"ל כתב לי ע"ז ובמקו"א אביא דבריו):

ומעתה אוכל לתרץ כיון דבהפרשת תרומה נתקן הברכה בעבור קיום מ"ע של הפרשה נשארת ג"כ באופן דלא נעשה רק תיקון איסור כ"ז יצאתי רק לקיים ודברת בם בדברי תורה:

ובאמת לא ידעתי מה עלתה על דעתו הלא בארתי שם דאפי' אם לא יפריש רק חטה אחת יש קיום מ"ע של הפרשת תרומה דלא משכחת תיקון כרי בלא קיום מצוה של תרומה וא"כ השליח בכל אופן מקיים מ"ע בעבור המשלח רק אם לא פועל בפעולתו לעצמו כלל אז י"ל שלא לברך דמה איכפת לי' שפלוני יקיים מצוה שהוא יתן שבח לד' אבל בטבל שמקיים בפעולתו עשה של הפרשת תרומה בעבור המשלח ופועל בו תיקון כרי גם לעצמו מסתבר שיברך אבל לא שיברך בעבור סילוק איסור רק בעבור קיום מ"ע למשלח ודוק:

ב מ"ש להוכיח דלא מברכין על סילוק איסור מדלא מברכין על ניקור הגיד וחלב פלא גדול אודיעהו הנה הנב"י בסי' ס' יצא להוכיח דיש עשה דתשביתו כל פסח דאל"כ למה הבודק בתוך הפסח מברך הלא אין מברכים על שמירת ל"ת דלא מברכים ברוך שאסור לנו אבמה"ח ונבילות וטריפות כמו שמבואר בר"ן פ"ק דכתובות עכ"ל ועפר אני תחת כפות רגליו דזה לא עלה בדעת הר"ן דהוא כ' שפלא למה מברכים אשר אסר לנו את ארוסות והתיר לנו הנשואות ולמה לא מברכים אשר אסר לנו אבמה"ח והתיר לנו את השחוטות עכ"ל הכוונה שמברכים בשעת החופה שנעשה מעשה לסלק איסור ארוסות ופועל נישואין אשר הותר לנו כן הי' ראוי לברך בשעת יציאת הנפש ע"י השחיטה אשר אסר לנו אבהמ"ח והתיר את השחוטה שנעשה ג"כ מעשה לשנות מאמה"ח לשחיטה וה"ה יש לחקור לברך על תיקון טבל שע"י מעשה תרומה נעשה הכרי חולין וה"ה בטבילת אשה לבעלה שע"י מעשה הטבילה נשתנה הגוף מטומאה לטהרה או בביעור חמץ שמכלה ומבער החמץ מן העולם ומפנה את הבית שעושה מעשה עכ"פ בכל אלה פועל במעשה לשנות את החפץ או לכלה את החפץ אבל לברך שלא לאכול נבילות וטריפות או אבמה"ח בלי פעולת מעשה לשנות הדבר זה לא עלה ע"ד הר"ן הלא לא מצינו ברכה אפי' על מ"ע רק בפעולה או בדיבור אשר בו מקיים המצוה אבל לעמוד לברך אשר קדשנו שלא לאכול נבילות בלי חפץ אשר נתקן לא שמענו מר"ן מעולם ודוק ואם שלא אדקדק על הגאון במילתא דלא רמי' עליו אבל פלא מה שעלה ע"ד הד"כ נ"י בניקור הגיד והחלב דאפשר לאכול הבשר ולהניח הגיד והחלב וגם בלא ניקור מותר לאכול הבשר ומה שהוא מנקר הגיד והחלב הוא רק שלא יכשל בנפש לא דעת אבל אינו פועל דבר לא להתיר את האסור או לבערו מן העולם רק מבדיל בין ב' חתיכות דבוקים אשר אחד אסור ואחד מותר ואין הפירוד או הבדלה מצוה א"כ אמאי יברך על ניקור הגיד או החלב הלא אין כאן אפי' תיקון איסור והוי כבודק חמץ אחר הפסח דבוודאי אינו מברך ודוק (ועיי' בדברי טו"ז יו"ד סי' א' ס"ק י"ב ובדברי בעל עקידה שער פ"ח אשר

רמז עליו בדרכי משה סי' ל"ד בא"ע וק"ל) ועיי' בנקה"כ ביו"ד סי' קכ"ז ובשב שמעתתא שמטעים דבריו וימצא דוגמא למ"ש:

ג ומה שהעיר מעלתו נ"י הלא מה שאנו מברכין על ביעור חמץ הוא רק תיקון איסור דעשה דתשביתו השבתה בלב סגי רק חכמים הצריכו ביעור כדי שלא יבוא לאכלו וא"כ הוי רק תיקון איסור ותי' לעצמו דמה איכפת לן עכ"פ הוי מצוה דרבנן עכ"ד ימחול לעיי' בנ"ב מה"ת סי' ס"א שהוכיח דרבנן תיקנו רק בדיקה והברכה הוי על ביעור חמץ וזה לא תיקנו הם דהוא מחויב מדאורייתא לבער שלא יעבור על ב"י וחכמים תיקנו רק שלא מהני ביטול ממילא נשאר חיוב דאורייתא אם יעיי' שם ינוח דעתו ונמצא שם עוד שרוצה להמתיק דברי הרה"מ להצילו מקו' הכ"מ שיברך גם אחר הפסח על ביעור חמץ דכוונת הרה"מ אפי' לר"י דחמץ לאחר זמנו מן התורה עכ"פ בל יראה ליכא וגם מ"ע תשביתו ליכא ועל הפרשת איסור אין מברכין עיי"ש שהאריך:

ולדעתי כוונת הרה"מ דאחר הפסח דנאסר החמץ אבל אין איסורו משום שם חמץ דהא יש חמץ שמותר עכשיו רק התורה אסרה חמץ שעבר עליו הפסח א"כ אין איסורו משום שם חמץ דהא אחר הפסח לא הוי חמץ שם איסור בעצם רק שם איסורו שנאסר בשם חמץ בתוך הפסח ונשאר גם אחר הפסח לחתיכה דאיסורא וא"כ איך יברך על ביעור חמץ זה הלא אין איסורו בתורת שם חמץ ויהי' צריך לברך אשר קדשנו לבער חפץ זה או דבר זה בלי להזכיר שם מצוה או שם איסורו וזה לא מצינו מעולם ודוק:

הד"ש הק' חיים סופר:

סימן סז

שאלה ישראל שיש לו עשר שדות מפוזרות אשר עבד אותם רבות בשנים וכאשר בא בימים שקשה עליו להיות עובד אדמה לקח נכרי שנותן לו שדותיו לעבוד אותם וחלף עבודתו יהי' מכל שדה יקבל עשרים זהובים וגם עשיריות תבואה אשר יצמח עליה וגם זאת התנה עם הנכרי יען שלא יצרך חשבונות הרבה על עשר עשיריות של השדות שכאשר יבוא עם הקצירה יכתבו שמות השדות על ניירות קטנות והנכרי יוציא אחת מהן ויהי' לו לבדו תבואת השדה הזאת במקום אחד תחת עשר מפוזרות אשר יעשה חשבונות רבות והנכרי נתרצה לזה בשמחה וקבל עליו לעשות והבעל הבית שואל אם הוא כדת של תורה במה שהגוי יעבוד בשבת ויו"ט:

תשובה הדבר צריך התבוננות כי יש בו פנים בפנים להתיר ולאסור כאשר אבאר בעזה"י:

הנה לכאורה הדבר פשוט שהוא מותר לעשות כן דמבואר בסי' רמ"ג דשדה באריסות מותר ודוקא בקבלנות שדה פסק השו"ע כרמב"ם דאסור כמבואר בטו"ז סימן רמ"ג וסי'

רמ"ד ס"ק ב' אבל באריסות אמרי' בגמ' שדה לאריסות קיימא וההבדל שאריסות מותר שנוטל חלק בפירות וקבלנות אסור יען שאין נוטל חלק בפירות וא"כ בנידון דידן שנוטל חלק בפירות הדבר פשוט שמותר לעשות לכתחי' וק"ל:

אמנם נ"ל לחדש דבר דאי אמרינן כסברת הרמב"ם דדוקא אריסות מותר ולא קבלנות אז דוקא אי מקבל כדרך האריסין למחצה לשליש ולרביע הוא מותר שאם יחקרו הרואים ידעו שהוא אריסות למחצה לשליש ולרביע ויבינו שהגוי אדעתי' דנפשי' קעביד וישראל ממילא מתהני כמבו' בר"ן אבל אם משנה ולוקח רק חלק קטן מן הפירות והשאר במעות א"כ העובד דעתו לעבוד חלק ישראל שהוא העיקר אשר בעבורו מקבל מעות דקב שלו בטל כנגד תשעה קבין של חבירו ונראה כאילו בא לגנוב לבב בית ישראל וקבלן נקרא ולא אריס דארעא לאריסותי' קיימא פירש"י למחצה לשליש ולרביע זה הוא דרך אריסות אבל ליטול עשירית התבואה והשאר במעות אין זה דרך אריסות ואסור לשי' הרמב"ם אשר פסק השו"ע והפוסקים כמותו ודו"ק:

והבאתי ראי' לסברא הנ"ל מתו' בע"ז דף כ"א ד"ה אריס אריסותי' בסוף בשם מהר"ם וז"ל הר"ם הי' נותן טעם דלכן מותר באריסות שדה דכיון שאינו נוטל מעות בשכרו אלא נוטל בגוף הקרקע דמי לשותף אבל בקבלנות דבית שנוטל מעות בשכרו לא הוי כשותף ואסור ולה"ק הכא דמרחץ אסור דאריסותא למרחץ לא עבדי אינשי כיון שנוטל מעות בשכרו ולא שייך ליטול בגוף המרחץ אסור, ולפי"ז יש להתיר להשכיר רחיים להיכי שנוטל בקמח לפי חלקו ואינו נוטל מעות דהוי כמו שותפים עכ"ל. ויש לי לדקדק בדברי הר"ם הקדוש כאשר אבאר בעזה"י (א) דהי"ל לכתוב להכי מותר באריסות שדה דנוטל בגוף הקרקע אבל בקבלנות דבית נוטל מעות בשכרו ולמה דקדק לומר באריסות שדה שאינו נוטל מעות הלא די בזה שכ' שנוטל בגוף הקרקע כי אותה אנו מבקשים להבדיל בו בין קבלנות דבית דאינו נוטל מגוף הבית וצע"ג (ב) למה כ' אח"כ אריסותא למרחץ לא עבדי אינשי וז"ל דכיון שנוטל מעות בשכרו ולא שייך ליטול זה בגוף המרחץ עכ"ל כמו שהי' די לו במ"ש שבקבלנות בית אסור שנוטל מעות בשכרו לא הוי כשותף א"כ למה האריך דלא שייך ליטול זה בגוף המרחץ לו יהי' ששייך עכ"פ בנוטל מעות לא הוי כשותף וצע"ג (ג) למה כפל עוד הפעם ברחיים וז"ל היכא שנוטל בקמח לפי חלקו ואינו נוטל מעות עכ"ל הלא די שיאמר היכי שנוטל בקמח למה הכפיל ואינו נוטל מעות וצע"ג (ד) תיבת לפי חלקו הוא כדבר שפתים חלילה דבוודאי יקח חלקו אשר התנה ולא ימחול לו קמחו וצע"ג: אמנם בחסדי ד' הכל נכון דתו' כ' מקודם וז"ל ואעפ"י שהלכה כרשב"א בקבולת מ"מ באריסות שדה אין הלכה כמותו אלא כרשב"ג דהא סתם לן תנא כוותי'

והטעם דאריס אריסותי' קעביד עכ"ל כ' סתם בקיבולת הלכה כרשב"א דאפי' קבולת שדה אסור ולכן לא כתב אעפ"י שהלכה כרשב"א בקבולת בית דהא לרשב"א אסור אפי' קבולת שדה דהא הוא אוסר אפי' אריסות שדה, ורק באריסות שדה אין הלכה כרשב"א אלא כרשב"ג דהא סתם לן תנא כוותי' והטעם מפורש יען דבאריסות אריס אריסותי' עביד והוא כשי' הרה"מ דקבולת שדה אסור ומפרש הר"ם הטעם יען באריסות נוטל בגוף הקרקע ואינו נוטל מעות כלל רק חלק בפירות שהוא דרך אריסות אבל בקבלנות דבית שנוטל מעות בשכרו לא הוי כשותף ולא הכפיל לכתוב שלא שייך ליטול בגוף הבית דלו יהי' שנוטל חלק גם מגוף הבית שהתנה לדור בו בחדר כיון שנוטל גם מעות הוא אסור דהעיקר הוא שלא יטול מעות ובקבלנות בית האומן נוטל מעות אבל אם יקבל לבנות בית ושכר קבלנות שלו יהי' שיכול לדור בו במקצת הבית ולא יקבל מעות כלל למשל ששכר קבלנות הוא אלף זוז והתנה עם האומן שיהי' לו דירה בחדר אחד עשרה שנים בעד זה הוא בונה לו הבית אז הוא קבלנות בגוף הבנין זה באמת מותר אבל במרחץ אמרו בגמרא אריסותי' במרחץ לא עבדי אינשי דכיון שנוטל מעות בשכרו וגם לא שייך להזכיר בו שנוטל שכר קבלנות בגוף המרחץ דכל המרחץ הוא להרויח מעות א"כ לא משכחת במרחץ אריסות גם כ' שמותר להשכיר רחיים היכי שנוטל בגוף הקמח לפי חלקו הראוי בעד הקבלנות ואינו נוטל מעות כלל אבל ליקח הגוי חלק קטן קמח והשאר מעות או מקצת חלק קטן תבואה והשאר מעות אסור דזה הוא קבלנות ולא אריסות דו"ק היטב:

שוב מצאתי בב"י סי' רמ"ג בד"ה כ' תו' שהבין ג"כ בהבנת התו' יען דלא שייך להנות מגוף המרחץ וכל הריוח הוא במעות לא שייך בו אריסות והב"י בשם הרמב"ם חולק דמעות הוי פירות של המרחץ ועי' במג"א סי' רמ"ג שכ' להתיר במרחץ אם יתן לעכו"ם חלק בריוח המרחץ עיי"ש:

ובזה מיושב לי פליאה גדולה דרמ"א בסי' רמ"ג סעיף א' כ' וז"ל ואעפ"י שלא לקחה העכו"ם אלא לשליש או לרביע ויש לישראל הנאה במה שעכו"ם עובד בשבת שרי דעכו"ם אדעתי' דנפשי' עובד עכ"ל ודבריו הם בעיני לנקודה נפלאה (א) דהב"י בסי' רמ"ה הביא בשם הסה"ת שכ' וז"ל אבל אם העכו"ם נכנס בשדה לחרוש או לזרוע חלקו של ישראל למחצה לשליש ולרביע מותר דאריסותי' עביד עכ"ל וכ' הב"י ופשוט הוא עכ"ל וא"כ למה העתיק אותו הרמ"א וצע"ג (ב) הכי לא ידעי' מה הוא אריסות שנוטל חלק כפי אשר התנה ומה שחידש הרמ"א שיש לישראל הנאה במה שהעכו"ם עובד בשבת אעפ"כ מותר הלא זה מבואר בתו' ובר"ן באריכות ולא הצריך להביא בשם סה"ת

(ג) ועוד שתיבת אעפ"י הי' צריך לכותבו אחר שכבר כ' אם העכו"ם מקבל צריך לכתוב ואעפ"י שישראל נהנה מותר דאדעתי' דנפשי' עביד ולמה כ' הרמ"א אעפ"י שלא לקחה עכו"ם רק לשליש וכו' משמע שיש חידוש במה דמהני שליש פירות והוא פלא (ד) דיש להפליא בסה"ת כ' למחצה לשליש ולרביע ורמ"א כ' אעפ"י שלא לקחה רק לשליש ולרביע: ובא ברוך ד' וראה דרמ"א בא ללמדינו הגם דמחבר מתיר באריסות היינו עכ"פ אם הוא לקחה בדרך האריסות היינו עכ"פ לשליש או לרביע דסברה חיצונה היא דוקא אם נוטל למחצה שיש לעכו"ם חלק כמו שיש לישראל אז הוא מותר אפי' בשותפות דהר"ן כ' וז"ל וישראל ועכו"ם שלקחו מרחץ בשותפות ועכו"ם מחממו בשבת בשביל חלקו ונותן מחצית מה שמשתכר בו לישראל ובימי חול שניהם מחממים אותו נ"ל דשרי דכיון דעכו"ם אדעתא דמחצה שלו קעביד אעפ"י שישראל משתכר במלאכה שלו הוי לי' כבעל שדה לגבי דאריס דאמרי' כיון דאריס אדעתא דנפשי' קעביד אע"ג דמטי ליה לישראל רווחא שרי ה"נ עובד כוכבים אדעתא דנפשי' קא עבוד וישראל מטיא ליה הנאה ממילא הלכך בכה"ג ליכא משום שכר שבת כלל מאי אמרת מפני שנקראת על שמו ליתא כיון שהכל יודעין שמרחץ זה יש לו לעכו"ם חלק בו הוי לי' מרחץ זה כשדה כיון דעבוד אריסותא אמרי לאריסותי' קעביד ועוד שהעכו"ם זה לא יהא נמנע בשביל ישראל מלחמם אותו בשבת וכיון שסוף סוף מרחץ זה בשבת יחמו אותו בין שיהי' נקראת על שמו ובין שלא יהא נקראת על שמו אין מקום לאסור שכרו דכיון דעכו"ם אדעתיא דמחצה שלו קעביד הוי לי' לגבי ישראל כאריס וכיון דאריסותי' קעביד אע"ג דממילא מתהני בעל השדה שרי עכ"ל:

בעיניך תראה שדייק הר"ן דעכו"ם אדעתא דמחצה שלו קא עביד יען שיש לו מחצה שחלקו שוה לחלק ישראל וכן בראש דבריו שכ' ונותן מחצית אשר משתכר לישראל הרי שהי' שותפין שווין:

ולפום ריהטא יפלא דבראש הסוגי' כ' וז"ל אבל שדהו לנכרי שרי להשכיר היכא דליכא למיחש לחניית קרקע כגון בח"ל ואעפ"י שנקרא על שמו לא חשדי' לי' דלהוי עכו"ם שלוחו דלא אמרי' אריסא וקבלה למחצה לשליש ולרביע ומהא שמעי' כיון דיש לעכו"ם חלק בפירות השדה אעפ"י שישראל נהנה ממלאכת שבת מותר דעכו"ם אדעתי' דנפשי' קעביד והנאת ישראל ממילא אתיא הלכך שרי ול"ד לישראל ועכו"ם שקבלו שדה בשותפות דלקמן דהתם עבודת השדה אישראל נמי רמי' אבל הכא כולה אעכו"ם רמי' ולא אישראל כלל עכ"ל הרי שדי אם יש לגוי חלק בו אפילו שלישית ורביעית ולמה דייק במרחץ שצריך דוקא החצי וצע"ג:

אך ההבדל מבואר דבאריס שכל מלאכה על הנכרי רמי' ומותר עפ"י דין ואסור רק משום מראית עין ואם הוא אריס שידעו העולם שלוקח חלק בו כדרך האריסות וליכא חשד ונשאר שמותר עפ"י דין דהא המלאכה על הנכרי רמי' אבל בשותפות המרחץ דיש חיוב על הישראל לעשות מלאכה כדי להשתכר במרחץ רק איסור שבת מעכבו שלא לעבוד עם הנכרי ויש חשש שגוי הוא שלוחו לעבוד חיובו אז בעינן שיש לגוי עכ"פ מחצה שנאמר שעושה המלאכה בעבור חלקו אבל אם יש לגוי רק רביעית מהכ"ת נאמר שהוא יעבוד בעד רביעית ולא יזכור על ג' חלקיו של ישראל ואסור משום דנראה כשלוחו דרובו נראה ככולו ולכן דייק הר"ן שאם יש מחצה לגוי יש לדמות לאריס שיש לו רביעית עכ"פ כמו שאריס עובד בעד רביעית אדעתי' דנפשי' ומותר הנאה דממילא לישראל ה"ה בשותפות אם יש לגוי מחצה מותר דגם כאן הגוי עובד אדעתי' דנפשי' ולא מחזי כשלוחו ודו"ק כי קצרתי בזה פה ובמק"א יש לי לדבר בהבנת לשון הר"ן באריכות תל"י:

בכ"ז לא שמענו מהר"ן רק אם לקחו באריסות כדרך האריסים למחצה לשליש ולרביע אבל פחות מזה היינו ליקח רק עשירית תבואה בודאי גם הר"ן מודה דאסור דאין זה דרך אריסות כלל וידעו המון עם שיש ערמה בדבר: והנה הסה"ת איירי אם ישראל ונכרי לקחו שדה בשותפות ולא התנו שהוה הדין שלא יאמר טול חלקך בשבת וכ' הסה"ת אם הגוי מקבל חלקו של ישראל מחצה לשליש ולרביע שהוא מותר וכ' הב"י שהוא פשוט דהא עי"כ הוי שותף וגם אריס על חלק ישראל וזה בוודאי מותר דהא מבואר בסי' רמ"ג דיוכל לקבל שדה של ישראל באריסות ומכ"ש שיכול לחרוש ולזרוע חלק של ישראל אשר גם הוא שותף בו כמובן אבל הרמ"א מעמיד דברי סה"ת על סימן רמ"ג דמותר שדה באריסות וכ' לא מבעי למחצה שזה מותר אפי' בשותפות אלא אעפ"י שלא לקחו הגוי אלא לשליש ולרביע שזה אסור בשותפות עם הגוי אבל באריסות מותר דאעפ"י שיהנה הישראל עכ"פ הוא קבל כדרך האריסות שלוקחים אפי' לשליש ולרביע וליכא מראית עין אבל פחות מזה דהיינו משליש ורביע הוא אסור דאין זה דרך האריסים ודו"ק:

היוצא מזה דין חדש דרמ"א מחדש שעכ"פ צריך להיות באריסות שליש או רביעית כדרך המקבלים באריסות אבל אם יחפוץ איש ליתן שדהו בפחות בחומש תבואה או עשירית תבואה הוא אסור דכאשר יחקרו הרואים יבינו שאין זה אריסות ויחליטו בדעתם שהוא עובד לו השאר בטובת הנאה או בעבור מעות וזה אסור:

הן אמת דמדברי טו"ז בסי' רמ"ג ס"ק א' ובמג"א שם ס"ק ב' משמע דוקא אם אינו נוטל כלל בפירות אבל אם יקח חלק בפירות יהי' מותר מדלא ביארו כמה יטול רק שיטול מריוח השדה הנלענ"ד בעזה"י כתבתי:

ולו שמחצה ושליש ורביע לאו דוקא אלא אפי' חומש או עשירית ה"מ אם אינו מקבל גם מעות אבל אם מקבל גם סך מעות אז בוודאי דומה לקבלנות ולא לאריסות ואסור כנלענ"ד:

ואוסיף נופך להחמיר בנידון שאלתינו כיון שהגוי יעבוד בעשר שדות ולבסוף לא יקח התבואה רק משדה אחת אז חשש רואים שיראו שישראל יקח התבואה כולה משדה זה וזה אז יחליט בדעתו שהגוי הוא שכר יום ועבד כל השדות בשביל ישראל דמדהא אין לגוי חלק בפירות גם בשאר שדות אין לו חלק בפירות ולא ידין אותו לכף זכות שנותן לו משדה אחת כל הסך המגיע לו מכל השדות הלא מצינו בחנוכה שחיישי חכמים להדליק בשני פתחים אם הם משני צדדים דאל"כ ואמרו מדבהא לא אדליק גם בהא לא דליק ועי' במג"א סי' תרע"א ס"ק י"ב יען דיש חסרון כיס חשדינן ביותר מביהכ"נ שיש לו שני פתחים שמותר לעבור בפתח בשעת התפלה מכ"ש כאן שרואה יראה בתשעה מקומות שישראל מכניס הכל יאמר מדבהא אין לגוי חלק גם בעשירי אין לגוי התבואה ועוד הרואה בשדה לא ידע שיש לו עוד שדה הנשאר אולי יחשוב שאין לישראל אלא אותן השדות שראה הגוי עובד בשבת ועכשיו נוטל הישראל כל הפירות ועוד שדרך האריסים ליטול חלקם מכל שדה אשר יעבוד ולא שיטול תבואת שדה אחת ביחד וא"כ אפי' לא משלם לו מעות כלל ונותן לו חלק גדול מתבואה למשל אם אין לישראל רק ג' שדות ונותן לו לשליש פירות ומתנה עמו ליתן לו אחת עפ"י גורל כיון שאינו נוטל חלק אריסות מכל שדה אשר עבד ביה נשאר החשש מראית עין:

ויש לצדד להתיר דהלא הי"א מתירין בשדה קבולת ע"י מעות דהרואים ידעו וידונו שהוא באריסות והשיב הרה"מ כאשר יחקרו ויעמדו על אמת יבינו כי הוא לא הוי באריסות עיי"ש אבל כאן כאשר יחקרו הרואים ויעמדו על האמת יבינו כי הוא נוטל חלק בפירות רק אשר הי' צריך ליקח בעשרה פעמים הוא מחליף להיות לו התבואות שלו במקום אחד וא"כ יהי' נודע להם שעובד באריסות ודו"ק:

ונהפוך הוא אולי כאן שייך מותר דנכרי אדעתי' דנפשי' קעביד דיחשוב בכל שדה ושדה דלמא הוא יעלה בגורל ויהי' כולו שלו וק"ל:

בכ"ז נ"ל ברור בנידון שאלתינו שנוטל מעות עשרים זהובים בעד כל השדה ועשיריות בתבואה ואח"כ יטול חלקו בשדה אחת כנגד תשעה השדות אשר עבד עבודתו בהם זה אסור לפי הפסק הש"ע כרמב"ם והרה"מ כנלענ"ד:

וידעתי שיש בזה קשות בראשונה בכ"ז אקוה שמקום הניחו מן השמים להתגדר ולא באתי להורות רק לגלות דעתי בדבר חדש כזה:

הק' חיים סופר ואגב גררא אעתיק מ"ש בחידושי על הבנת הר"ן שהבאתי למעלה דלכאורה יש לי דקדוקים קשים בדבריו (א) מאי זה שמדייק הר"ן ארבעה פעמים תיבות אלו והנאת ישראל ממילא אתי' או ישראל מטיא לי' הנאה דממילא והוא מחוסר תבלין והבנה (ב) מהו זה שהוסיף ועוד שעכו"ם זה לא ימנע מלחמם וכו' מה חסר בטעם הראשון וצע"ג (ג) המעיין וראה שיש אריכות וכפילות סברא אחת פעמים:

ונ"ל לבאר דבשלמא באריס בשדה דכל העבודה מוטל על האריס ובכל אופן יבוא הנאה הנ"ל לישראל שאם לא ועבוד בשבת ע"כ יעבוד בחול וישבח שדה של ישראל רק אנו חוקרים אם הגוי עובד בשבת וישראל נהנה ממעשה שבת והלא מעשה שבת אסור בהנאה אם יהי' נעשה ע"י ישראל ואם נעשה ע"י בשביל ישראל אסור עכ"פ בכדי שיעשה כמבואר ברמב"ם פ"ו מה' שבת ואפי' אם הי' יכול לעשות מעשה הנ"ל בחול ועשה בשבת אסור להיות ואיך יהי' מותר לכתחילה ליתן שדה לגוי באריסות ולגרום שיהנה הישראל ממעשה שבת אמנם כיון דאריס אדעתי' דנפשי' קעבד נחשב לנו כאילו גוי עשה לעצמו כבש שירד אחריו ישראל או שעכו"ם הדליק לעצמו נר שמותר גם ישראל להנות מאורו דמה שהגוי עושה לעצמו מותר לישראל להנות ממלאכתו וכיון דעל הגוי רמי' לעשות כל מלאכת השדה ואין ישראל מרויח ממעשה הגוי כלל שהרי אם לא עבדו בשבת הי' בא לו ריוח הנ"ל ע"י שעובד בחול הגם שנעשה בשבת מותר דהנאה באה ממילא דגוי עביד אדעתי' דנפשי' כאילו הדליק נר אדעתי' דנפשי' ישראל נהנה ממילא ה"ה כאן בא הנאה ממילא לישראל אבל במרחץ שיש ריוח לישראל במה שהגוי מחמם המרחץ בשבת דלולא כן לא הי' משיג לישראל רק י' זהובים לשבוע ועכשיו מגיע לחלקו ט"ו זהובים לשבוע ואז קשה מנ"ל דמותר לישראל להיות ריוח במעשה שבת וזה שדייק הר"ן וז"ל כיון דעכו"ם אדעתי' דנפשי' קעבד אעפ"י שישראל משתכר במלאכה שלו עכ"ל נגלה הגם שיש לו ריוח שבת אעפי"כ מותר דכיון דגוי עובד אדעתי' דנפשי' ליכא איסור במה שישראל משתכר וכמו שלא נאסר בשדה הגם ששבח השדה בא לעולם ע"י מעשה שבת רק הי' ק' להר"ן דלמא שא"ה בשדה דאותו ריוח הי' בא אפי' אם לא הי' עובד בשבת אבל כאן משתכר חלק שביעי ע"י שחימם בשבת והשיב כיון דבכל אופן יתחמם המרחץ הגם אם נקרא על שם ישראל אטו הגוי לא יחם המרחץ אשר חציו שלו א"כ הוי דיעבד ואין לאסור שכרו דיעבד דהא אין כאן שליחות מישראל ומפני שיש כאן מראית עין שנקראת על שמו אין שכרו נאסר דישראל מטי' לי' הנאה ממילא לרמז דמבואר בפסחים דף כ"ו דכל הנאה הבא לו לאדם ממילא מותר אפי' באיסורי הנאה ובלא אפשר ולא קמכוון אפי' אם בא ע"י מעשה שלו דהוי הנאה דממילא עיי"ש ובר"ן

שם ובפ"י דהאריך בטוב טעם ודעת ה"ה כאן הנאה באה לו בע"כ דגוי אדעתי' דנפשי' קעבד ולא ישמע לישראל שלא לעבוד השדה ולא להתחמם המרחץ ולכן מותר אבל בתוספתא דדמאי דישראל אומר לעבוד תחת שבת בחול א"כ הוא מכוון דהא עושה שליח וגם אפשר דמי יכריח אותו לעבוד תחת שבת יעבוד הגוי לבדו בשבת ויקח לבדו כנגד יום זה ועיין בב"י סי' רמ"ה שזה הפי' התוספתא טול חלקך בשבת ע"ש ולכן אסור והבן בקיצור:

סימן יז

שאלה שני אחים ערלים בנו מרחץ בעיר וטרם שכלו הבנין מת א' מהאחים ונשארו ממנו בנים קטנים ועשו השופטים כמשפט וכ' שכל הבית ערב בעד חלק ירושה שלהם ואחר איזה שנים אשר האח המנהיג המרחץ עשה חובות גדולות ומטה ידו מלשלם והלכו תובעים אל ערכאות ונעשה שהמרחץ הוא במכירה בתנאי שמעות יתומים בני אחיו של הלוה יהי' נשאר על הבית עד שיגדלו וישולם להם חלק ירושתם ובא ישראל ולקח הבית ונכתב שמו בערכאות של עכו"ם ונתפרסם שהבית עם המרחץ הוא של ישראל והלוקח השכיר המרחץ לערל אחד בסכום אשר השוו יחד והישראל הבעה"ב הוא דר בביתו בעלי' העליונה וצעק ירא אלקים עליו למה לא התנה עם הערל השוכר שלא יחמם בשבת כי הרואה שיחום שם מים בשבת יבוא לחשוד אותו כי שכר עבדים לחלל שבת ושאל האיש אם כן הוא צריך למכור הבית שאם הנכרי לא יחום בשבת אז כמעט נתבטל הבית המרחץ שלא ישכור אותו גוי:

תשובה הדבר צריך התבוננות כי האיש הצועק עליו הוא בקול ענות גבורת התורה כיון שנתפרסם בכל הגבול שהישראל הוא אדון המרחץ יש מראית עין חשד של חילול שבת אבל סוף דבר הכל נשמע בקול מלחמת ד' גבורי הפוסקים שלא ימצא לו חטא בהעבר ואין בו עון בעתיד ואבאר בעזה"י:

הנה הרמ"א באו"ח סי' רמ"ג כ' וז"ל ואפי' במקום האסור אם אין המרחץ או התנור של ישראל רק שכרם מעכו"ם וחזר והשכירם לעכו"ם שרי דאין שם ישראל נקרא עליו א"ז בשם הגאונים עכ"ל משמע דוקא דשכירות מוציאו משכירות אבל אם הי' המרחץ ביתו ממש אשר קנה אסור להשכיר אותו אבל המג"א בס"ק ג' כ' ה"ה אם קנה מעכו"ם ושכרם מיד מותר ובספר תוספת שבת בס"ק ג' התפלא על המג"א דבאמת ה"ה אם קנה אם לא נקרא שמו עליו אבל אם נתפרסם וכ"ש אם נכתב על שם הישראל בערכאות של עכו"ם אז נקרא על שם ישראל ואסור להשכיר ולכן כ' הרמ"א דאם ישראל הוא רק שוכר מותר להשכיר לגוי דאין שם ישראל עליו ודוק:

וא"כ בנידן שאלתינו אשר הוכרז וגם נמכר בערכאות בפומבי כדי לשלם החובות וגלוי לכל שהישראל קנה הבית עם המרחץ אסור לו להשכיר את המרחץ ובפרט שהוא דר בבית בעלי' שם ויבוא לידי חשד שהוא בעל המרחץ והנכרי הוא משרת שלו לנהוג המרחץ ודוק:

אמנם אחר העיון היטב נ"ל לית דין צריך בשש לא די שלא צריך למכור הבית אלא אם הי' שואל הי' פותחין לו בשער היתר כאשר אבאר בעזה"י: הנה הרמב"ם בפ"ו מה' שבת ה' ט"ז כ' וז"ל וכן מותר לאדם להשכיר כרמו או שדהו לעכו"ם אעפ"י שהוא זורען ונוטען בשבת שהרואה יודע ששכורין הן או באריסות נתן להן ודבר ששם ישראל בעליו קרוי עליו ואין דרך רוב אנשי המקום להכשירו או ליתן באריסות אסור להשכירו לעכו"ם מפני שעכו"ם עושה באותו מקום מלאכה בשבת והוא נקרא על שם ישראל בעליו עכ"ל הזהב:

ולכאורה נפלאת בעיני על לשונו הטהור שכופל אמריו בתחילה כ' וז"ל ודבר ששם ישראל בעליו קרוי עליו עכ"ל ואח"כ מסיים וז"ל והוא נקרא על שם ישראל בעליו עכ"ל למה הכפיל הדברים הלא די אם הי' כותב ואם אין דרך רוב אנשי המקום להשכירו או ליתנו באריסות אסור להשכירו לעכו"ם מפני שעכו"ם עושה באותו מקום מלאכה בשבת והוא נקרא על שם ישראל בעליו ומה זאת עשה לנו שמתחיל ומסיים בלשון שם ישראל בעליו וצע"ג עוד נפלאתי למה כ' בראש דבריו ודבר ששם ישראל בעליו קרוי עליו ולא כ' ודבר שנקרא על שם ישראל בעליו כאשר מסיים והוא נקרא על שם ישראל בעליו:

והנלע"ד להמתיק דבריו ונקדים דיש לי לדקדק על לשון וסדר התוספתא שהובא בגמ' בסוגי' דע"ז תנא רשב"ג לא ישכיר אדם מרחצו לנכרי מפני שנקרא על שמו ונכרי זה עושה בו מלאכה בשבתות ויו"ט עכ"ל התוספתא ויש לי לדקדק דתנא לא ישכור אדם מרחצו לנכרי בוא"ו והוא אות יתר די אם תנא לא ישכיר אדם מרחץ לנכרי וממילא נדע שלא ישכיר מרחץ שלו דמי ישכיר מרחץ שאינו שלו אטו בשפטוני עסקינן ולמה נקט מרחצו בוא"ו יתירה וצע"ג:

אך הכל נכון וברור בעזה"י דבודאי כל ישראל יש להם חזקת כשרות ואם לא ימצא עלילות דברים מקום אבן הטועים לא יאמרו הרואים על שום בר ישראל שהוא מחלל שבת הן ע"י עצמו או עבדיו ולכן ירדו חז"ל בתוך לבן של בריות ואומדו שיש מקום אשר יכשלו בו בני ישראל לחשוד לאיש אשר מקיל בכבוד שבת ויו"ט אבל לא כל אפין שווין ואבאר בעזה"י:

והנראה בהשכל הוא כך בוודאי אם יש לישראל בית המרחץ שהוא קנין שלו וגם הוא בעצמו עסק בו בעצמו וע"י עבדיו משרתיו שהיו מחממים המים והי' משרתים הבני אדם וכל הוצאות והכנסת על בעל קנין המרחץ שהי' עסק בו לפרנסה וברוב ימים ושנים חבב הבעל המרחץ שלא להיות עוד מנהיג המרחץ אלא להשכירו לגוי זה אסור יען שנודע ונתפרסם שבעל הקנין המרחץ הוא בעצמו בלן ומנהיג המרחץ א"כ אם יראו הרואים שגוי מחמם גם בשבת יחשדו אותו ששכר גוים לחמם המרחץ גם בשבת ויו"ט כי יצר לב אדם רע מנעוריו ומיקל באמירה לגוי בעבור הרווחת ממון (ועיין בהרה"מ פ"ד מה' ריבית וברה"מ מה' א"ב) ולא ידונו לבעל המרחץ שנתן המרחץ באריסות לגוי כי אין זה הדרך ליתן מרחץ באריסות מי שיש לו מרחץ ויודע להיות לו משם פרנסה לא יתן מרחץ באריסות אלא שוכר עבדים ומשרתים עושי רצונו דוק:

אבל בשדה הגם אם הישראל הי' עובד אדמתו ושבע ממנו לחם שנים רבות מותר להשכירו לגוי הגם שהרואים יראו שם חרישה וקצירה בשבת ויו"ט יאמרו שנתן לגוי באריסות כי כן דרך העולם מי שלא יוכל לעבוד עוד שדהו בעצמו נותן השדה באריסות ומהכ"ת לחשוד אותו שלקח עכשיו שכירי יום לחרוש ולזרוע או לקצור אפי' בשבת אשר לא עשה מעולם יאמרו הרואים בוודאי לא יוכל לעבוד עוד שדהו בעצמו ונתן באריסות אבל במרחץ מי שלא יוכל להיות עוד מנהיג המרחץ בעצמו ובאשתו ובניו לוקח שכירי יום ולא שיתן המרחץ באריסות לגוי ודו"ק:

וכ"ז שיש הבדל בין שדה למרחץ אם הישראל עבד בעצמו שדהו או נהג בעצמו לחמם המים במרחץ זה רבות בשנים זמן זמנים טובא אבל בוודאי מי שבנה או קנה מרחץ ולא התחיל להיות בלן לחמם המים ולשרת בני אדם ולא נודע שהוא איש אשר עושה ממרחץ פרנסה הגם שנודע האיש אשר יחשוד אותו שמחלל שבת ע"י שלוחיו אם לא נדע שהוא מנהיג ובלן המרחץ בוודאי יאמרו שהוא השכור הבית המרחץ לגוי אשר הוא בלן הכי לא נמצאו אנשים מכובדים אשר לא יחפצו להיות בלנים ומשרתי בני אדם או הכי לא ימצאו עשירי עם והמה חלושי כח ולא יוכלו לנהג בעצמם המרחץ ולוקחים או בונים מרחץ רק להשכיר בלן אשר ישלם להם סכום ידוע מדי שנה ומהכ"ת לחשוד אם לא שכבר נהג הוא בעצמו המרחץ אז יש חשד ששכר גוים לעבוד בו בשבת ויו"ט אבל הבעל המרחץ נשאר בחזקתו בחזקת בלן ומנהיג המרחץ והבן זה:

וזה רמז רבינו הקדוש במשנתינו לא ישכור לו את המרחץ דמשמע מרחץ הידוע אשר נרמז בה"א הידיעה ולא כ' ולא ישכור לו מרחץ וצע"ג: אך הוא הדבר רמז בוודאי מי שבנה או קנה מרחץ מותר להשכירו הגם שנתפרסם שהוא בעל המרחץ אבל לא

נקרא המרחץ גופא על שמו כיון שלא עסק בו להיות הוצאות והכנסות ותכלית שימוש המרחץ על שמו שלא עשה בו עסק לפרנסה אבל אם עסק בו פרנסה ונקראת התנהגות המרחץ על שמו שאיש הבא לרחוץ שואל על האיש המנהיג המרחץ ולא ישאל על בעל הממון של המרחץ וזה רמז לא ישכיר לו המרחץ הידוע מפני שנקרא על שמו שמלאכת והתעסקות המרחץ נקרא על שמו ופרש"י וז"ל והרואה מחמם בשבת אומר שהבלנים שלוחים של ישראל הן עכ"ל שבוודאי עדיין הוצאות והכנסות של ישראל רק שהשכיר פועלים ומחמם גם בשבת ודוק:

ובתוספתא ביארו מהו זה המרחץ היינו שלא ישכיר מרחצו אשר נהג הוא בעצמו לא ישכיר לנכרי מפני שהשמוש וההתעסקות של המרחץ נקראת על שמו שכל העולם ידעו שישראל הוא מנהיג המרחץ והנכרי הזה עושה בו מלאכה בשבת ויו"ט הן הן שלוחיו שכירי יום והקשה הגמ' אבל שדהו לנכרי שרי הגם שעד עכשיו הי' הישראל בעצמו עובד אדמתו ומשני דרך השדה ליתן באריסות מי שלא יוכל או שלא יחפוץ לעבוד השדה אשר עבד עד עתה הוא נותן אותה באריסות אבל מי שנהג בעצמו המרחץ אם לא יחפוץ עוד לשרת או לעבוד בו נוטל שכירי יום וכל הריוח שלו ויבוא לידי חשד ודוק:

וכ"ז אם כבר השתמש בפרנסת המרחץ אבל אם מעולם לא עשה פרנסת המרחץ רק שבנה או קנה מרחץ בוודאי מותר להשכירו ולכן לא יוכל לשנות ולא ישכור לו מרחץ דיש אופן דמותר להשכיר מרחץ אשר לא השתמש בו מעולם וידונו לכף זכות מכח חזקת כשרות האיש שהוא בנה או קנה המרחץ והשכירו לאחר דהלא יש אנשים אשר משכירים המרחץ כי אין כבודם לנהוג בעצמם או שלא ידעו לנהוג בית המרחץ או איזה עיכוב אשר לא יוכלו לנהוג בעצמם כי רכושם רב ואין כאן חשד:

וראה זה מצאתי בב"י סי' רמ"ג בשם הרב מנטראי וז"ל כ' בתשו' הגאונים נשאל מלפני הרב נטרנאי ישראל שקנה מרחץ או פורני והשכירו לעכו"ם והעכו"ם עושה בהם מלאכה שכרו מותר או לא כי יש גאונים שאסרו מפני שנקראת על שמו ויש מי שמתיר משום דמה שאמרו מפני שנקראת על שמו אינו אלא בישראל שבנה לעצמו מרחץ או פורני וישב הוא בעצמו בהם ופעמים שישכירם וישאר שמו עליה אבל מי שלא ישב בה ולא נקרא שמו עליו מעולם אלא מעכו"ם קנאו ולעכו"ם השכירו למה נאסר והשיב שאמרתם שכרו אסור אפי' במקום שאסור להשכיר המרחץ לעכו"ם ואם השכירו לו עבדי' לאיסר ולא יעמוד ביד העכו"ם שכרו שכבר מותר וזה שלא נקרא שמו עליו מעולם ואין בו חשש מראית עין כל עיקר אין אנו רואים בו איסור עכ"ל הרי לשונו ברור מללו דדוקא בתרתי

לריעותא שהוא קנינו וגם עסק בו בהתנהגות פרנסת המרחץ ולפעמים ישכירה אז שייך שנקרא שמו עליו שהוא מנהיג המרחץ ולכן יחשדהו המון עם והבן זה:

ובא ברוך ד' והסתכל בעומק רבינו הרמב"ם שכ' אבל בדבר ששם ישראל בעליו קרוי עליו עכ"ל רמז שמלבד שהוא בעל הממון של המרחץ אף גם זאת ששם ישראל בעליו קרוי עליו שהוא המנהיג של המרחץ או הפורני שמתעסק בו להרויח ואין דרך רוב אנשי אותו המקום ליתן מרחץ או פורני באריסות או בשכירות והעכו"ם עושה בו מלאכה בשבת ונקרא על שם ישראל בעליו שהרואים יאמרו שעדיין הבעלים עוסקים בו בפרנסה ושכר שלוחי גוים להיות עבדיו ומשרתיו ודו"ק:

ובסברא הנ"ל אמרתי להסביר דברי ס' הישר שלא וקשה עליו קו' ר"י עיין בס' הישר דף ס"ה שכ' וז"ל ועוד נ"ל להתיר קבולת כדאמרי' בפ"ק דע"ז דמשכירין שדות ולא מרחץ מ"ט מפרש בגמ' גבי שדה אמרי אריס אריסותי' עביד א"כ אריסות נכרי בשדה דהוא מפורסם טובא שרי דהוי לי' קבולת אפי' לרשב"א דפליג בגמ' ומפרש טעמא דאריס אריסותי' עביד ל"ל ואוסר שדה מפני שנקראת על שמו גם משם נמצינו למדין כליון (צ"ל אלו כמובן) לא היתה נקראת על שמו של ישראל אלא בתורת אריסות שהי' מותר וכל היכא דידע לאריסותו לא צרכינן לטעמא דרשב"א דשרי גבי נכרי משום דאמר לי' וציית אלא משום אריסות הוי שרי עכ"ל עומק דבריו כך הוא רשב"א פליג יען דשדה נקראת על שמו של ישראל שכמה שנים עבד הוא בעצמו שדהו לכן אעפ"י שיש לתלות בשדה באריסות הוא אסור מפני שנקראת על שמו ולא יתלו הרואים באריסות כמו במרחץ יען שנקרא על שמו שהוא בעצמו מנהיג המרחץ כמה שנים ואמרו שהוא עדיין מנהיג את המרחץ ולקח שכירי יום על שבת כך יאמרו הלא כמה שנים עבד שדהו גם עכשיו הוא עובד אדמתו רק לקח שכירי יום על שבת אבל אם קנה ישראל מחדש שדה תבואה ונתן אותו לאריס הגם שנתפרסם דישראל פלוני הוא בעל השדה עכ"פ לא נודע מעולם שהוא עובד אדמתו ומותר ליתן אותו באריסות דאז לא שייך מפני שנקראת על שמו וה"ה בבנין בית מה איכפת לן שהמקום הוא שלו עכ"פ הוא לא התחיל לבנות הבית בעצמו מקדמת דנא שנאמר שנקראת הבנין על שמו ומותר ליתן בקבלנות כי הרואה לא יחשוב רק אם ידע שבעלים בעצמם עבדו מלאכות אלו מקודם ולא צריכנא טעמא דנכרי ציית אלא מכח אריסות הוא מותר וה"ה בבית בקבלנות והבן זה מאוד:

ובמ"ש יש ליישב כל הפליאות שהתפלא הנב"י ח"ר באו"ח סי' י"ב אי יש חשש אורחים כאשר הבין הטו"ז א"כ ק' על דין המוזכר בשו"ע בשם הרא"ש אם המנהג באותו מקום ליתן מרחץ באריסות מותר גם במרחץ והתפלא הגאון אכתי נחוש על רובא דעלמא

לאורחים אשר במקומם אין המנהג כן עיי"ש שמצא לחדש דלא כמג"א שעל האורחים אין חשש שלא יהי' יודעים שהוא של ישראל והך דתשו' אשכנזית איירי שהוא בבית ישראל עיי"ש ולפמ"ש דשאני במרחץ הגם דיהי' נודע לאורחים שהוא מרחץ או פורני של ישראל אבל יאמינו שמעולם לא הי' בעל הממון מנהיג המרחץ או הפורני ואין כאן חשש רואים מהאורחים וחשד מבני העיר ליכא דידעו שמנהג אצלם ליתן באריסות אבל בנידון דתשו' אשכנזית ובנידון דטו"ז דשם יש איסור מפני האורחים ודו"ק:

היוצא מזה הגם שנתפרסם ע"י הכרזה וגם. נכתב בערכאות שהמרחץ הוא של ישראל והוא הבעל הממון כיון שמעולם לא נהג בעצמו המרחץ מה בכך שדר שם בבית מי יחשוד אותו שהוא עוסק במרחץ ולוקח משם פרנסה ובפרט שעפ"י הרוב ניתן מרחץ בשכירות ולית כאן נידנוד איסור כי צדקו דברי מג"א אפי' אם קנה המרחץ דלא כאלי' רבה כנלענ"ד בעזה"י:

רק על צד היותר טוב שיכריז בפומבי ע"י ערכאות שרוצה להשכיר המרחץ שלו אשר כעת הוא שכור ביד הגוי על שנים הבאים אחרי כן ואוושי מלתא שנודע לרבים שהוא שכור ביד גוי וק"ל:

הק' חיים סופר:

סימן יח

שאלה בעיר קטנה ואנשים בה מעט אשר נדבה לבם לבנות ביהכ"נ וכל איש הביא תרומת הקודש נדבת לבו בכל שבוע סכום ידוע והתיעצו הגבאים ליקח גורלות שקורין לאזען עד שיהי' הזמן להתחיל לבנות והצליח ד' אותם שעלה הגורל להם והגיע להם כמה וכמה אלפים ויוכלו לבנות בית ד' מהודר ומן המותר התיעצו לבנות בית המרחץ גדול עם חדרים קטנים אשר יהי' להם מזה הכנסה גדולה בכל שנה ושלחו בעד אומן הבונה ואמר שחפץ לבנות אך הזמן קצר והמלאכה מרובה שצריך לבנות הן שבת הן יו"ט שיוגמר טרם יבוא החורף ואם לא יורשה לו כן לא יוכל לקבל עליו לבנות בשנה הזאת ואלופי קהל יראו לנפשם כי שמעו שהשרים אשר במחוז רוצים ללות המעות מהם ולא יוכלו להשיב פניהם ריקם ומי יוכל לנגוש את שתקיף ממנו ומי יודע מה ילד יום לכן נפשם בשאלתם אם מותר לבנות בקבלנות גם בשבת ויו"ט את בית המרחץ:

תשובה לכאורה הדבר פשוט שמותר הגם שמבואר באו"ח סי' רמ"ד שאסור לבנות בית וכל דבר המחובר המפורסם אפי' בקבלנות דר"ת חזר בו ולא סמך לבנות ביתו בשבת בקבלנות וכאשר האריך בטעם הדבר הטו"ז בס"ק ב' מ"מ כל הטעם משום חשדא והא העיר המג"א בס"ק ז' דמותר לבנות בהכ"נ בקבלנות דבשל רבים ליכא חשדא כמבואר

ביו"ד סי' קמ"א רק כ' דיש חילול השם וז"ל מ"מ ראיתי לגדולים לא רצו להתירו כי בזה"ז אין העכו"ם מניחין לשום אדם לעשות מלאכה בפרהסיא ביום חגם ואם נניח אנחנו לעשות איכא חילול השם עכ"ל והסביר במחצית השקל דבריו יען שעכו"ם לא מניחין לעשות מלאכה ביום חגם אפי' מאיש אשר אינו מאמין בדתם ולכן דייק המג"א אין מניחין לשום אדם לעשות מלאכה ואם אנו מניחין לגוי לעשות מלאכה ביום ש"ק איכא חילול השם עיי"ש דבריו כי נעמו:

ומעתה נאמר כיון שהרחיב ד' לנו תל"י וניתן חק ומשפט שיוכלו בני ישראל לעשות מלאכות בפרהסיא ביום חגם א"כ שוב ליכא חילול השם כלל כי יאמרו בגוים כל איש שומר דתו ומניח לעשות מלאכתו ע"ו אנשים שאינם מדתו וכשם שאינו זלזול ליום חגם אם איש מי שאינו מדתם עושה מלאכה כך אינו זלזול כנגד ש"ק וא"כ מותר לבנות הבית המרחץ של אלופי קהל בקבלנות דברבים ליכא חשדא ודוק:

אמנם נ"ל לחדש דבר הן אמת דאין חושדים רבים לעשות באיסור דבר ותולין שהם עושים בהיתר אבל אם רבים עושים דבר אשר אם נחקור אחר ההיתר שלהם אז ידמה לאיסור אז נגרע כח הרבים דמהם ילמדו העולם להיות הדבר נפרץ למשל אם נאמר דקבלנות הוא היתר גמור רק העולם לא יתלו בקבלנות רק יחשדו שהפועלים הם שכירי יום אז לא חיישי' שהרואים יחשדו שהפועלים בביהכ"נ הם שכירי יום רק יחליטו שהוא בקבלנות הגם שלא שכיח במקום ההוא קבלנות, אבל אם נאמר שהרואה יודע שהוא בקבלנות רק בעיניו נדמה קבלנות כשכירי יום א"כ נהפוך הוא יאמרו אם קבלנות מותר גם שכירי יום מותר א"כ אסור בשל רבים כמו בשל יחיד שלא יצא מכשול לעם:

והנה האיר ד' עיני לברר דבר חדש דהר"ן והרה"מ סוברים דקבלנות אסור יען דבעיני המון העם הכל אחד אם משלם השכירות יום יום או שמחשב דמי השכירות כל העבודה וקצוב סכום הקבלנות כאשר אבאר בעזה"י:

הרה"מ כ' בפ"ו מהל' שבת הל' ט"ו וז"ל יש מי שכ' שכיון שמותר להשכיר שדהו לעכו"ם לפי שתולין באריסות אף מותר לשכור העכו"ם בקבולת לחפור לו שדהו או לנטוע לו כרמו ואפי' תוך התחום לפי שהרואין תולין באריסות וכשאמר שמואל מקבלי קבולת בתוך התחום אסור הוא בקבולת בנין ודבר זה מחלוקת בין אחרונים ז"ל ויש מי שאוסר כדעת רבינו לפי שלא התירו אלא כשהאמת כן הוא כמו שיאמרו הרואים כלומר שהם ותלו בשכירות ואריסות וכן הוא הענין ואם יתברר הדבר ימצאו העכו"ם נוטל פירות ודבר הנראה הוא אבל כשאין עכו"ם נוטל פירות אלא שהישראל קוצץ עמו במלאכה אין מתירין על סמך שיתלו הרואים בדבר שאינו שיאמרו שכורה היא לעכו"ם וישראל

נוטל פירותי' למחר וא"ת ונתיר על סמך שיאמר קבולת הוא זה אינו שאם היינו דנין שהרואים תולין אותו בקבולת אפי' לבנות הבית הי' מותר וזה ברור כנ"ל עכ"ל. והנה יש לדקדק כפי אשר אבאר בעזה"י (א) שכ' שלא התירו אלא כשהאמת כן הוא כמו שאמרו הרואים עכ"פ איפכא הי"ל לומר לא התירו אלא אם יאמרו הרואים כאשר הוא באמת שיתלו בשכירות ואריסות וכן הוא הענין כי תמיד הרואים באים אחר שכבר הענין בעולם ורה"מ הרגיש בלשונו והוסיף וז"ל כלומר שיתלו בשכירות ואריסות וכן הוא הענין עכ"ל אך א"כ ק' למה שכל את לשונו בראש דבריו וכ' וז"ל לא התירו אלא כשהאמת כן הוא כמו שיאמרו הרואים עכ"ל וצע"ג (ב) שכ' וז"ל ואם יחקרו הדבר ומצאו העכו"ם נוטל פירות עכ"ל הוא פלא שהי"ל שאם יחקרו ימצאו שהוא בשכירות או באריסות כאשר אמרו הרואים שהוא בשכירות או באריסות ומה זהו שכ' ואם יחקרו הדבר ימצאו שעכו"ם נוטל פירות עכ"ל משמע שרוצה להשמיענו שהרואים יחקרו מהות הדבר של שכירות ואריסות וימצאו שע"י שכירות ואריסות נוטל עכו"ם פירות והוא פלא גדול מאוד (ג) הי"ל לומר בדרך נתינת טעם והי"ל לכתוב בזה"ל שאם יחקרו ימצאו העכו"ם נועל פירות למה כ' ואם יחקרו וגם תיבת הדבר הוא אך למותר וצע"ג (ד) שכ' וז"ל ודבר הנראה הוא עכ"ל הוא מקושי הבנה שאם הכוונה לומר שהוא דבר הנראה שהרואים. יראו בעיניהם שיקח האריס הפירות בשעת הקציר אז הוא דבר שפתים ח"ו (ה) שכ' אבל וכו' אין מתירים על סמך שיתלו הרואים בדבר שאינו עכ"ל משמע שהרואים יתלו באריסות ואח"כ מסיים וז"ל שיאמרו שכורה היא לעכו"ם וישראל נוטל פירותיה למחר עכ"ל משמע שמיד יאמרו שכורה הוא וישראל נוטל הפירות וסותר עצמו בדבריו וצ"ע שהי"ל לומר פן יחקרו ויראו שישראל נוטל הפירות ויאמרו ששכירי יום הן וכן ביאר במג"א סי' רמ"ז סק"ה שבשעת הקציר יראו שישראל נוטל הפירות ידעו דלאו אריס הוא ויחשדוהו בשכיר יום (ו) מ"ש וז"ל שיאמרו שכורה היא לעכו"ם וישראל נוטל פירותי' למחר עכ"ל הוא מחוסר הבנה אם שכורה השדה לעכו"ם איך יאכל הישראל הפירות למחר והי"ל לומר שיאמרו שכיר יום הוא וזה א"א דהלא בשעת ראי' ע"כ תולין באריסות דשדה לאריסות קיימא ואם כוונתו כיון שבאמת אינה אריסות אז חיישי' שהרואים יתלו בשכירות זה לא ניתן לאמר דאטו הרואים נביאים הם (ז) עוד נפלא דהרה"מ התחיל וז"ל ויש מי שכ' שכיון שמותר להשכיר שדהו לעכו"ם לפי שהרואים תולים באריסות מותר לשכור אף עכו"ם בקבולת וכו' שלפי שהרואים יתלו באריסות עכ"ל משמע שהרואים אינם תולים בשכירות רק באריסות וכן מבואר בר"ן דלכך נקט הגמ' אריסות הגם דשכירות ג"כ מותר דאילו אריסות הי' אסור הי' שכירות ג"כ אסור דשדה לאריסות

קיימא ולא לשכירות רק עכשיו דמותר אריסות נדע דשכירות ג"כ מותר עיי"ש בטוב טעם וסברא ואיך כ' הרמב"ם בה' ט"ו הנ"ל וז"ל שהרואה יודע ששכורין הן או באריסות נתן להם עכ"ל הלא שכירות מותר רק שרואה יתלה באריסות ולא שהרואה יתלה בשכירות דאמרו הרואה תולה רק באריסות ואיך כ' הרמב"ם שהרואה יודע ששכורין הן וצע"ג (ח) יש לדקדק עוד דמשמע מדבריו דרואה יודע שהן שכורין טרם שמזכיר שרואה יודע שבאריסות נתן להן משמע דרואה תולה יותר בשכירות מבאריסות וצע"ג:

ונלע"ד לבאר בעזה"י דברי הרמב"ם ורה"מ ואקדים לבאר דברי הר"ן בסוגי' שכ' וז"ל וכ"ש שמותר להשכיר שדהו לעכו"ם כגון שהעכו"ם שוכרו בסך ידוע דבכי האי גוונא עכו"ם כי קעביד בדנפשי' קעביד וישראל לא מתהני כלל ותלמודא דנקט טעמא דאריסותא נקט לרבותא דאפי' בכה"ג שרי ועוד שאילו הי' האריסות אסור אף השכירות הי' אסור דארעא לאריסות קיימא ובאריסות יתלו ולא בשכירות אבל השתא דאריסות שרי כ"ש דשכירות כי האי גוונא שרי עכ"ל ולכאורה תיבות בכי האי גוונא צריכים ביאור הלא די לומר אבל השתא דאריסות שרי כ"ש שכירות מאי זהו שכ' כ"ש שכירות כי האי גוונא משמע דיש שכירות שהוא אסור אעפ"י דאריסות שרי וצ"ע:

אמנם דבר גדול רמז הר"ן דיש שני אופנים שכירות בשדה ואופן א' הוא מותר ואופן ב' הוא אסור כאשר אבאר בעזה"י:

אופן ראשון כגון שמשכיר לו שדהו בעד אלף זהובים או בעד מאה כור חיטים בכל שנה אז אין לישראל שום תביעה על פירות הבאים משדהו דהגוי יכול ליתן לו החיטין מעלמא ולא צריך ליתן לו החיטין הנצמחים מאותו שדה דיכול לסלקו מחיטין אשר יש לו משאר שדותיו או אשר יקנה בשוק שכירות כזה מותר בק"ו מן אריסות:

אופן השני אם ישראל משכיר שדהו לגוי על שנים ומתנה עמו שיהי' שכר השכירות ששנה אחת ואכל הישראל כל הפירות שכירות כזה אסור דשנה אשר ואכל הישראל הפירות הגם שגוי אדעתי' דנפשי' עביד ואין לגוי חלק בפירות השנה הזאת נמצא כל שבח השדה אשר נעשית ע"י מלאכת שבת הוא לישראל והגם שאכל הגוי בשנה אחרת או יאכל בשנה הבא נחשב כאילו משלם לו סכום הנ"ל כדי שיעבוד לישראל שנה אחת בקבלנות זה אסור והגם דהוא בא בדרך שכירות עכ"פ לא שייך לומר דגוי עובד שנה זאת בעבור חלק פירותיו שיהי' חלק ישראל כאילו נהנה ממילא ואף גם זאת שיש ביד ישראל למחות שלא ועבוד בשבת ויפסיד פירותיו אז בוודאי אסור לכן דייק הר"ן וז"ל כגון שהעכו"ם שוכרו בסך ידוע עכ"ל הן מעות הן פירות עכ"פ אין לו תביעה על פירות השדה כי הם הכל לנכרי וכן סיים וז"ל שכירות כי האי גוונא שרי עכ"ל בק"ו מאריסות

אבל שכירות באופן אחר שיקח הגוי שנה אחת והשנה השנית יהי' הפירות של ישראל בשכר השכירות אז אסור לישראל להניח לנכרי לעבוד בשבת ודו"ק ועיין בתו' ד"ה לא יאמר ישראל טול אתה בשם הר' אלחנן כיון דתנור של ישראל אם נוטל הישראל ימים בחול הו"ל כמשכיר תנורו בשבת עיי"ש:

ועתה נאמר שדה עומד לאריסות שיטול הגוי חלק בכל שנה ושנה או בשכירות שהוא יאכל פירות בשנה אחת ובעל השדה שנה אחת אבל לשכירות מעות או שכירות סכום ידועה מפירות אין הדרך ליתן כך השדה כי אז אין בעל השדה נהנה מפירות שדהו אבל באריסות שיאכל בעל השדה מפירותיו או בכל שנה חלק או שנה אחר שנה יאכל כל פירות שדהו הוא דרך העולם וכאשר יראה יהודי הרואה שגוי עובד בשדה של ישראל יתלה באחת משניהם או ששכרו הגוי בשכירות שהוא יאכל בשנה אחת וישראל שנה אחת או באריסות שיהי' לישראל חלק בכל השנה מן הפירות ויש לתלות להקל משני פנים או שעכשיו הוא השנה שהגוי יאכל לבד כל הפירות או שהוא באריסות לחלק בפירות וכ"ז מותר ונשאר ס' אחד אולי יאכל הישראל בשנה זו הפירות והוא אסור ואם יחקור אח"כ ורואה שגוי יאכל פירות בשנה זו אז ממנ"פ לא נעשה בו איסור אם הי' בשכירות שנה בעד שנה והגוי אוכל א"כ הי' זה שנה של גוי ומותר לו לעבוד בשנה הנ"ל ואם הי' באריסות ג"כ מותר דאדעתי' דנפשי' קעביד אבל אם הי' בקיבולת ולא יקח הגוי פירות אז יאמר הישראל הלא חשבתי מיד אולי שכורה היא שנה בעד שנה רק השנה זאת של ישראל ולמחר יאכל הישראל הפירות וא"כ הגוי עבד להשביח חלק ישראל ואדעתי' דישראל קעבד והבן:

ובא ברוך ד' דזה רמז הרמב"ם הרואים ידעו או בשכירות והוא אסור או באריסות והוא מותר וידונו לכף זכות שבאריסות הוא או שיתלו בשכירות שנה אחר שנה והגוי יאכל בשנה הזאת ומותר לו לעבוד בק"ו מן האריסות דהא כל הפירות שלו ולכן הקדים שכירות לאריסות דהיינו שכירות טוב יותר מהיתר אריסות וכ"ז מותר אם באמת השדה בשכירות וגוי יעבוד בשבת רק בשנה שהגיע להיות שלו ויש לו או כל הפירות או חלק בפירות אבל בקבלנות שלא יאכל הגוי פירות אז יאמרו ישראל הלא מיד חשבנו ששכורה השדה רק יאמרו שכורה היא לעכו"ם אבל אין זה שנה של גוי רק למחר יאכל ישראל הפירות:

ואקדים עוד לשון הר"ן שכ' וז"ל ויש מי שאומר דקבולת כה"ג אסור דל"ד לאריסות כיון דאריס חולק בפירות לא אמרי אינשי דשכיר יום הוא אבל כה"ג שהבעלים נוטלים כל הפירות מחזי להו לאינשי כשכיר יום עכ"ל ודבר גדול רמז דחכמים חששו מפני מראית

עין של ע"ה שלא יאמר שחבירו ישראל מחלל שבת וא"כ כל מה שהמון עם בני ישראל חשבו לחילול שבת זה אסרו חז"ל מפני מראית עין אבל מה שהמון עם יבינו בשכלם שאין זה חילול שבת וגם מצד חוקי התורה אין בו חילול שבת התירו וא"כ הבינו חז"ל באריסות שהרואה יראה שגוי נוטל חלק בפירות לא ידמו בעיניהם כאילו ישראל מחלל וגם מצד הדין מותר לא אסרו חז"ל אבל בקבלנות שאין הגוי נוטל חלק בפירות אז נדמה בעיני המון עם לשכירות יום הגם ששכרו בפנים אחד להיות שכרו לכל עבודתו בשדה והוי קבלנות יאמרו המון עם שנודע לבעל השדה שסכום שכירי יום יעלה כך הבטיח סכום הנ"ל לגוי אחד שיעבוד עבודת שדהו והכלל חכמים ירדו לסוף דעתן של בריות והבן וביאר שם כי כן דעת הרמב"ם עיי"ש וזה שרמז הרה"מ בלשונו הזהב וז"ל ויש מי שאוסר כדעת רבינו לפי שלא התירו אנא כשהאמת כן הוא כמו שיאמרו הרואים עכ"ל הלא חכמים חקרו בינות המון עם לכך התירו כאשר יאמרו הרואים אם הוא היתר בעיניהם או לא כך התירו חכמים מה שנדמה בעיני העולם להיתר התירו ומה שנדמה בעיניהם לאיסור אסרו וביאר הדבר וז"ל כלומר הם יתלו בשכירות או אריסות כי ידונו כל איש לכף זכות שעשה בהיתר היינו בשכירות או באריסות וכן הוא הענין שאם באמת נתן ישראל בשכירות או באריסות אז באמת מותר ואם יחקרו המון עם הדבר ענין שכירות או אריסות ימצא העכו"ם נוטל פירות ודבר הנראה ששכל אדם יגזור להם שהוא מותר אבל אם ישראל נוטל את הפירות אין מתירים על סמך שיתלו הרואים בדבר שאינה כי הלא יש חשש ג"כ שיאמרו שכורה היא שנה בעד שנה וישראל נוטל פירותיה למחר כי חשש זה הוא בכלל מה שחידש הרמב"ם שידעו באריסות או בשכירות ואם יבחנו ויחקרו הדבר ידעו כי אין לו פירות כאשר חשבו מתחלת ששנה זו יאכל ישראל הפירות והגוי עובד לו כי שכורה היא בידו שנה בעד שנה וע"ז הקשה הרה"מ הלא נתיר על סמך שיאמרו קבולת ולמה אמרו שמתירים על סמך שכירות או אריסות והשיב אם היינו דנין שרואים תולין בקבולת שידמו בעיניהם קבולת להיתר אז אפילו בית היינו מתירים אבל יען כי הבינו חז"ל כי קבולת לא ודמה להיתר בעיני המון בית ישראל ולא יתלו הרואים כי זה הוא לאיסור בעיניהם ע"כ גם חז"ל לא יוכלו להתיר קבולת שחששו מפני חשש רואים ולא התירו רק שדה שבו יש אריסות וכ"ש שכירות בעד סכום ידועה כנלענ"ד:

ויוצא לנו מזה דבר חדש מאוד דר"ן והרה"מ שוין יחדיו דגם אם יודע לעולם שהבית או השדה בקבלנות לא מהני דבעיני העולם אין קבלנות היתר וחכמים אסרו כן מה שנדמה בעיני עולם לחילול שבת ודלא כטו"ז בסי' רמ"ג דהבין דר"ן ורה"מ ותוס' קיימי בחדא שיטה דלתוס' הוא דדרך הי' באריסות ולא בקבלנות ויחשדו לשכירי יום וא"כ

אם נשתנה דרכי עולם שרוב בני אדם בונין בקבלנות יהי' מותר ועיי' בט"ז סי' רמ"ד שנתקשה בדברי תו' כי הלא דרך בתים לבנות בקבלנות ולפי דברי הר"ן והרה"מ לא פועל מנהג על קבלנות כי ענין קבלנות לא נדמה בעיני עולם ולכן לא התירו חכמים בקבלנות ודוק:

סוף דבר שא"כ דענין קיבולת נדמה לאיסור ולא התירו חז"ל אפי' אם נודע בקבלנות א"כ גם בדבר שהוא של רבים אסור דנהפוך הוא שיעמדו העולם להקל אפילו בשכירי יום וכדמות ראי' מגיטין דף נ"ו ע"א סבר רבנן לאיקרבי' משום שלום מלכות א"ל ר' זכרי' ב"א יאמרו בעלי מומין קרבין לגבי מזבח סבור למיקטל לי' דלא לימא וליזל א"ל ר' זכרי' יאמרו מטיל מומין בקדשים יהרג עיי"ש וק' איך שייך לומר שיחשדו רבים שמקריבים בעלי מומין או שיהרגו איש בעבור עשיית מום אלא בוודאי כל דבר שאם המון עם יחקרו ויודע להם האמת ילמדו מזה דינים ולא שיחשדו רבים שעשו שלא כדין אלא ילמדו להקל במה שהאמינו שאסור עפ"י דין הוא חמור בשל רבים יותר מבשל יחיד דכאן ילמדו מרבים דמותר בקבלנות אפי' בשל יחידים ובאמת אסרו חז"ל קבלנות יען דהבינו דבעיני העולם קבלנות ושכיר יום חדא הוא ויצא חלילה מכשול ואסור לבנות בקבלנות אפילו בשל רבים ודוק:

ואוסף נופך מה שכתבתי בחי' פי' התו' במה שהשיג הר"י על ר"ת דיש לחוש בקבלנות בתים יען שדרך שבעה"ב שוכר פועלי יום אשר מעמיד לאומן הבונה ביתו בקבלנות כאשר אבאר בעזה"י:

תוס' בע"ז דף כ"א ד"ה אריסא וז"ל וגם לא דמי להך דשכירות שדה דשמעתין דלעולם הוא רגילות לקבל שדה למחצה ולשליש ולרביע אבל בבנין בית רגילות לשכור מידי יום יום והרואה אינו אומר קבלנותי' עביד אלא שכירי יום נינהו עכ"ל והט"ז סי' רמ"ד סק"ב התפלא איך יכחיש התו' הא עינינו רואות דרגילות לבנות בית בקבלנות ולא ע"י שכירי יום עיי"ש והוא פלא:

ונלע"ד לבאר בעזה"י פי' תו' דיש לי לדקדק בלשון התו' דהי' להם לכתוב דבר והיפוכו וכך הי"ל לכתוב לעולם אין הרגילות לעבוד השדה בשכירי יום אבל בבנין בית רגילות לשכור שכירי יום או שיכתבו שדה רגילות באריסות אבל בית אין רגילות בקבלנות אלא בשכירי יום ותו' כ' דשדה רגילות באריסות ובית בשכירי יום וצ"ע ועוד יש לדקדק דתו' כ' דלעולם רגילות לקבל שדה באריסות למחצה לשליש ולרביע עכ"ל אטו עד השתא לא ידענו מאי זה אריסות והי' די אם כ' שרגילות השדה באריסות ואנו ידענו דאריסות הוא למחצה או לשליש וצ"ע עוד יש לדקדק בלשונם שכ' וז"ל והרואה אינו אומר קבלנותי'

עביד אלא שכירי יום נינהו עכ"ל והוא פלא דהי' להם לכתוב והרואה אינו אומר קבלן הוא אלא שכירי יום נינהו איך שייך לומר שהרואה אינו אומר קבלנותי' עביד אם הם חושדים שאין כאן קבלנות אלא שכירי יום וצע"ג:

אמנם נ"ל ברור דבשדה מי שאינו עובד בעצמו שדותיו והוא נותן באריסות שיהי' על האריס כל הוצאות ואם יצרך לשכירי יום הוא דבר שמוטל עליו ומעולם לא שמענו שבעל השדה ישכור שכירי יום לאריס רק אם השדה טוב מקבל האריס רביעית ואם היא בינונית מקבל שלישית ובגרוע מקבל המחצה של פירות השדה אבל שיתן הבעל השדה לאריס עוד שכירי יום זה לא נשמע אבל בבית יש ב' אופני קבלנות (א) שיאמר להאומן הרי המקום והרי אבנים ולבנים חומר ועצים וכל הצורך לבנין ואתה תקבל אלף זוז בעבור הבנין וכל הוצאות הבנין עליך אז אין על ישראל עוד לשכור לו שכירי יום לעבוד ולמשא (ב) שיאמר להאומן הרי לפניך כל הצורך להבנין וגם אשכור לך שכירי יום לעבוד ולמשא להיות לעזר לכל הצורך רק בעבור שאתה האומן היודע לבנות בית בחכמתך ויש לך עוזרים אשר מהם אנשים היודעים לבנות תקבל בעד זה שמונה מאות זהובים אבל הוצאות העוזרים לעבודתכם אשכור שכירי יום כאשר תצוה וזה שרמזו התו' דבשדה לעולם רגילות באריסות בשדה גרוע למחצה ובבינונית לשליש ולשדה טוב לרביע פירות אבל מעולם לא יתן הבעל השדה שכירי יום לעזור לאריס אבל בבנין בתים רגילות לשכור שכירי יום להיות לעזר להאומן וא"כ הגם שהוא נתן בקבלנות גמור שהכל יהי' על האומן שהוא מחוייב לשכור מממונו שכירי יום הנצרך לו חיישי' שהרואה יאמר שהאומן פטור משכירי יום ומה ששוכר פועלים אין זה שעושה בו קבלנותי' אלא שכירי יום נינהו אשר הישראל יוצרך לשלם להם ודומה כאילו ישראל צוה להם לעבוד בשבת וא"כ לק"מ קו' הטו"ז דגם עכשיו עינינו רואות דדרך שבעה"ב מעמיד להבונה שכירי יום והגם שעכשיו יהי' העולם רואה שהאומן שוכר פועלים לא יאמרו שעושה בזה קבלנותי' אלא הוא שליח ישראל לשכור פועלים ודוק:

ולדעתי הי' הנכון לעשות עם הבונה שהם ימכרו לו הקרקע אשר יעמוד עליו הבית המרחץ בעד דמים יקרים מאוד ולתכלית לבנות עליו בית המרחץ ומחייבים עצמם שאם יבנה עליו מרחץ כזה אשר יציירו בחדרים ועליות אז יצרכו הם לקנות ממנו הקרקע עם הבנין בעד סך כך וכך והמעות יותן לו מיד בהלואה ולשיוגמר הבנין או הוא ישלם להם סכום בעד הקרקע וגם שאר מעות הלואה או הם יוסיפו לו התשלומין בעד קנין הקרקע עם הבנין ואז ליכא מראית עין כלל כנלענ"ד:

שוב האיר ד' עיני שמצאתי במשבצות זהב אות א' שכ' וז"ל רק עט"ז השוה ד' הר"ן ומ"מ פ' א' מה"ש הי"ד ותוס' בע"א כ"א ב' בד"ה אריסא ולי העני צ"ע כי המעיין בר"ן ספ"ק דע"ז משמע קבלנות כל השנה לקצור שדהו אע"ג דאין ישראל נהנה ממלאכת שבת מ"מ להמון עם מתחזי כשכיר יום ואעפ"כ שידעו שקבלן הוא לדידהו אין חילוק כל שאין עכו"ם נוטל בריוח ויבוא אז להתיר אף שכיר יום ממש ומש"ה ההוא דמ"ק י"ב מקבלי קבולת חוץ לתחום שרי דאין המון עם רואים ות"ח ידע דקבלן שרי דבנפשי' טרח אבל מד' המ"מ שם ותו' משמע דקבלן לא מתחזי להו לאינשי כשכירי יום רק שיבואו לחשוד שכיר יום הוא כמ"ש המג"א רמ"ד אות ה' ונ"מ היכא דנתפרסם ומנהג המקום לשכור רק בקבלנות לשנה וכמ"ש הטור דלר"ן אסור ולמ"מ ותו' שרי לקצור שדהו משא"כ תנור ורחיים דקבלנות מדינא אסור שמרויח ישראל ועמ"א ב' עסי' רמ"ג מ"א ג' ואי"ה שם יבואר עכ"ל ועיי' עוד בהנ"ל סי' רמ"ד סק"ב ובאשל אברהם סי' רמ"ד סק"ו כ' וז"ל לבני ביתו עמ"א כפי דעתי האדון ז"ל דבר גדול דיבר דר"ן ותו' ומ"מ בחדא שיטה קיימא ומ"ש הר"ן דמחזי כשכיר יום היינו דיחשדוהו שאומר שקר ושכירי יום נינהו ועט"ז ב' וז"ל המחבר א"י שקצץ ופסק כלומר א"י אמת ואה"נ דבמקום שדרך קבלנות או נתפרסם ששכר בקבלנות שרי ועס"י רמ"ג בטו"ז עכ"ל שישו בני מעי כי זה זמן זמנים טובא אשר זכיתי לזה ולדעתי גם הרה"מ סובר כהר"ן רק דבטל דעתי נגד דעת הפרמ"ג דגם הר"ן סובר כתוס' וא"כ יהי' מותר אפי' בקבלנות דרבים ליכא חשדא וגם חילל השם ליכא בזמן הזה וגם חילל לגזור מפני אורחים שיבואו ממלכות אחרת אשר שם לא הותר לישראל לעשות מלאכה ביום חגם של נכרי ויראה שישראל נותן רשות לבנות ביום ש"ק דמאין יהי' גר ממדינה אחרת יודע שהוא בית ישראל וק"ל ועיין בנב"י ח"ר א"ח סי' י"ב ודוק:

הק' חיים סופר:

סימן יט

שאלה ישראל אשר נסע לעיר גדולה אשר מקדם לא הי' רשות לישראל לדור שם מחק שרי מדינה וכעת אשר הרחיב ד' שמלך והשרים שמו לישראל לגוי בארץ להיות ככל עם ולשון נעשה שם עדה חדשה מבני ישראל ובנה א' מבני ישראל מרחץ גדול ועמד על המנין כמה בתי מרחצאות יש בעיר ומצא שם ששה שלשה מנהיגים בעצמם המרחץ כי יש להם שכירי יום או שכירי חצי שנה ושלשה השכירו מרחצם לאיש אחר ונודע לו שמי שמנהיג בעצמו נתעשר מאוד ונהג הוא בעצמו חצי שנה וביום ש"ק הי' סגור

ועכשיו רואה שעי"כ הוא מפסיד מאילו הי' משכירו ויחפוץ להשכיר לגוי ושאל אם מותר להשכירו בסך ידוע לשנה או לא:

תשובה הדבר צריך התבוננות מאוד ואשר יתן ד' בפי אשמור לדבר כי ראיתי שתלוי באשלי רברבי כאשר אבאר בעזה"י:

לכאורה משמע מדברי הרא"ש שמותר להשכירו שמביא דברי ר"ת שמתיר קבלנות בתים ור"י משיב עליו וכ' וז"ל ומהך דשמעתין דאמר בשדה אריסותי' קעביד אין ראיה לקבלנות בתים לפי שאין רגילות בשדה אלא הרואה יאמר שכירי יום נינהו עכ"ל ויש לדקדק בלשונו דהי' לו לומר בשדה רגילות אריסות אבל בבתים אין רגילות בקבלנות אלא בשכירי יום וצע"ג: אמנם הרא"ש סובר דדוקא אם רוב בנין בתים הוא ע"י שכירי יום אז יש חשש מראית עין דיאמרו שכירי יום ולא ידונו לכף זכות שהוא קבלנות לאוקמי האיש בחזקת כשרות שלא יעשה גם שליח לעשות מלאכה בשבת כי ילכו בתר רוב הלא רוב בוני בתים בונים ע"י שכירי יום ולא ידונו אותו לכף זכות שהוא מן המועט שבונים בקבלנות אבל אם יהי' המנהג שמחצית בוני בתים בונים בקבלנות אז בוודאי הרואים ידונו לכף זכות יען שהוא במאזנים לעלות (ועיי' בפי' המשניות על המשנה הוי דן את כל אדם לכף זכות דוק ותמצא) יש בונים בשכירי יום ויש בקבלנות ומסתמא ישראל בונה בקבלנות ולכן החכים הרא"ש שרוב בוני בתים הם ע"י שכירי יום הלכך יחשדו אותו שהוא שכר שכירי יום ודוק:

אך א"כ הי' די לרא"ש לומר בשדה רגילות אריסות וחכירות הגם שרגיל ג"כ בשכירי יום היינו מחצה באריסות וחכירות ומחצה בשכירי יום ג"כ מותר ולמה כ' שאין רגילות אלא אריסות וחכירות משמע שרק מעט מזעיר שוכרים שכירי יום אבל הרוב הם ע"י אריסות וחכירות וא"כ הדיוקים סותרים זה את זה וצע"ג:

שוב התבוננתי דהכל נכון דבגמ' אמרו שדה מותר בשכירות דיאמרו אריס אריסותי' עביד והקשה הגמ' מרחץ נמי אריסותי' עביד ומשני אריסות למרחץ לא עבדי אינשי משמע דאין רגילות לעשות מרחץ באריסות לכן שכירות אסור בו אבל אם הי' רגילות לעשות גם למרחץ אריסות הי' מותר גם בשכירות וא"כ בבית אם אין רוב בוני בתים ע"י שכירי יום הי' מותר בקבלנות ור"ת הביא ראי' דעפ"י דין מותר קבלנות בית כמו אריסות שדה ור"י השיב שאסור משום מראית עין (רק אח"כ הביא הר"י דמירושלמי משמע דקבולת אסור מדין דהלכה כרשב"א כך הוא הסידור של תו') ומה דלא חששו בשדה משום מראית עין יען דאין רגילות אלא באריסות אבל בבית דרוב בוני בתים ע"י שכירי יום ואסור בשכירות כמו מרחץ אבל במחצה אין לר"י ראי' ולא לאיסור ולא להיתר ולא

רצה לאסור מחמת ספק מראית עין ודו"ק: וא"כ בנידן שאלתינו דהוא מחצה על מחצה שלשה בשכירות ויוכל גם הישראל להשכיר מרחצו לגוי וק"ל:

ועיינתי בלשון התו' שכ' בע"ז ד"ה אריסותא ור"י השיב וכ' וז"ל וגם לא דמי מהך דשכירות שדה דשמעתין דלעולם הוא רגילות לקבל שדה באריסות למחצה לשליש ורביע אבל בבנין בתים רגילות לשכור מידי יום יום והרואה אינו אומר קבלנותי' עביד אלא שכירי יום נינהו עכ"ל ויש לדקדק שהי' להם לכתוב דרגילות בשדה לקבל באריסות ורגילות בבית לשכור שכירי יום והרואה אמר שכירי יום נינהו למה כ' דלעולם הוא רגילות לקבל שדה באריסות וצע"ג:

אבל הטיבו אשר דברו דסברו מחצה על מחצה אסור אם המנהג חציו באריסות וחציו בשכירות לכן רמזו דלעולם הוא רגילות לקבל שדה באריסות דרוב גדול רגילים בשדה ובאריסות ומיעוט בשכירות ואזלי' בתר רוב דמותר דהרואה יתלה ברוב אבל בבית רגילות גם בשכירי יום הגם שרגילות ג"כ בקבלנות והוי מחצה בקבלנות ומחצה בשכירי יום ויש מראית עין דיאמרו שכירי יום נינהו דאמירה לעכו"ם הוי רק איסור דרבנן ולא אמרי' דיש לכל אדם חזקת כשרות אם נוגע להרוחת ממון ועיין הרה"מ פ"ד מלוה ומלוה ה"ל:

ומיושב בזה מה שדקדקתי בחידושי למה לא כ' התו' לדבר והיפוכו וכך הי' להם לכתוב שדה רגילות באריסות אבל בית אין רגילות בקבלנות ולפמ"ש נכון דגם בבית רגילות קבלנות אבל גם רגילות שכירי יום ואסור אבל בשדה לעולם רגילות באריסות והוי רוב להיתר ולק"מ קו' הטו"ז בסי' רמ"ד דהלא בעינים נראה דרגילות בבית גם בקבלנות עיי"ש:

וראה זה מצאתי בתו' ישינים בשבת דף י"ח ע"א שכ' וז"ל ומיהו בשדה מותר כרשב"ג דשדה רגילות לעשות באריסות ולא בשכירי יום עכ"ל הרי שדייקו בלשונם הזך דבשדה שכירי יום לא שכיח ולכן מותר משמע מחצה על מחצה אסור ולכן אסור בבית דרואה יאמר שכירי יום נינהו ודוק: היוצא מזה דלשיטת התו' אסור בנידן שאלתינו דהוי מחצה על מחצה והרואה ואמר שכירי יום נינהו ודוק:

וחפשתי לדעת היכן נוטה דעת רבינו הרמב"ם ומצאתי שכ' בפ"ו מה' שבת ה' ט"ו וז"ל דבר ששם ישראל בעליו קרוי עליו ואין דרך רוב אנשי אותו המקום להשכירו או ליתנו באריסות אסור להשכירו לעכו"ם מפני שהעכו"ם עושה באותו מקום מלאכה בשבת והוא נקרא על שם ישראל בעליו עכ"ל הזהב הרי שפתיו ברור מללו אם אין דרך רוב אנשי אותו המקום להשכירו או ליתנו באריסות אסור להשכירו הגם שיש מחצה שנותנים

בשכירות או באריסות אסור לישראל להשכירו יען שאין רוב אנשי אותו מקום משכירים או נותנים באריסות ודוק ומה שאמרו בגמ' אריסותי' במרחץ לא עבדי אינשי סובר הרמב"ם ותו' הפי' יען דאין דרך ליתן ממרחץ חלק מגוף המרחץ רק משלם לו במעות כמבואר בתו' בד"ה אריסא אריסותי' וז"ל ולה"ק הכא דמרחץ אסור אריסותי' דמרחץ לא עבדי אינשי דכיון שנוטל מעות בשכרו ולא שייך ליטול זה בגוף המרחץ אסור עכ"ל רמזו פי' חדש בגמ' דאסור אפי' אם מחצה אנשי מדינה נותנים בקבלנות דמרחץ ודוק:
והבט נא וראה כמה החכים השו"ע בסי' רמ"ג סעיף ב' שכ' וז"ל וכן אם המנהג רוב אנשי אותו המקום להשכירם או ליתנם באריסות מותר להשכירם לעכו"ם או ליתנם באריסות עכ"ל מבואר באר היטב דדוקא אם רוב אנשי אותו מקום נותנים באריסות מותר אבל במחצה על מחצה אסור ודוק: גם לדעתי שרא"ש גופא סובר דבמחצה על מחצה אסור שכ' שם בסוף הסוגי' וז"ל ולפ"ז נתברר ונתפרסם הדבר בכל גבולינו שמי שיש לו מרחץ או תנור אין שוכר לו פועלים לעשות לו מלאכה בהם ולוקח לו הריוח של רחיצה ואפי' אלא שוכרן לא' לשנה ולחדשים הלכך מותר בהבלעה ואין מלאכת הנכרי נקרא על שם הישראל עכ"ל וק' למה לו כל האריכות שכ' שמי שיש לו מרחץ וכו' הלא הי' די לו לכתוב ועכשיו שנתפרסם שרגילות להשכיר מרחץ לא' על שנה או חדשים משמע דוקא אם רובם ככולם משכירים ולא תמצא מועט ממש אשר לוקחים פועלי יום אז מותר להשכיר בישראל אבל אם יהי' המיעוט חזק אשר לוקחים פועלי יום אז אסור להשכיר דחיישי' על מראית עין שיחשדוהו לישראל שלקח פועלי יום ודוק ומה שכ' לעיל רוב בנין בתי' ע"י שכירי יום ליתר שאת להשיב על ר"ת וק"ל:
סוף דבר הכל נשמע דבנדון שאלתינו שאסור לו לישראל להשכירו כיון שאין רוב אנשי מקום להשכירו ודוק:
ואוסיף הערה חדשה להחמיר במרחץ דכבר העירותי בחידושי פי' בתוספתא דכ' וז"ל רשב"ג אומר בכל מקום לא ישכיר ישראל מרחץ לעכו"ם מפני שנקראת על שם ישראל ורוחצים בו בשבת עכ"ל ולא גרסו ונכרי זה עושה במלאכות בשבת ויו"ט והוא פלא:
ואמרתי פי' חדש ישראל קדושים הם וידונו לכף זכות כי כל ישראל בחזקת כשרות ולא יאמרו ששוכר שכירי יום אלא הוא עושה בקבלנות או בשכירות דאחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקי' רק במרחץ שנקרא על שם ישראל והגוים אשר לא מבני ישראל המה יחללו את השם ויאמרו שישראלים לא ישמרו השבת שהוא קודש להם שהרי היום הרחצנו בו במים אשר הוחם היום כי אנשים אשר לא מזרע ישראל המה לא ידונו לכף זכות והשכירות פועל חילול השם בגוים:

וזה שרמז התוספתא שנקרא על שם ישראל ורוחצים בו בשבת עכ"ל ולכאורה הכי הרחיצה הוא האיסור הלא טוב מזה לומר ונכרי זה עושה בו מלאכה בשבת וצע"ג אך הוא הדבר אשר דברתי לאמור לא שהישראל הרואה את המלאכה יחשוד לרעהו שמחלל שבת ע"י שלוחי' אלא די בזיון וחילול השם ע"י הגוים הרוחצים בו כי בר ישראל לא ירחץ בחמין שהוחמו בשבת רק הגוים אשר רחצו בו יחללו את השם ח"ו ודוק:

ויגעתי ומצאתי תל"י דבר נפלא בפי' המשניות סוף פ"ק דע"ז שכ' וז"ל ואמרו על שמו כלומר על הישראל בעל המרחץ והנכרי הדר בי' יחמם אותו שבת ויכנסו בו הנכרים ואומרים רחצנו במרחץ פלוני היום ובזה יש חילול השם למי שישמע זה ואינו יודע שנשכר אצלו לזמן קצוב בדמים ידועים עכ"ל הרי שפתיו ברור מללו שהטעם מפני חילול השם שיאמרו בגוים שהם רחצו במרחץ אשר הוא של ישראל ורמב"ם המציא פי' הנ"ל יען דרבינו הקדוש נקט במשנה לא ישכיר לו את המרחץ מפני שנקראת על שמו ולא הזכיר כלל והנכרי יעשה בו מלאכה בשבת אלא רמז בזה שדי בזה שנקראת על שמו ויש חילול השם כנלענ"ד ושישו בני מעי שזכיתי לכוון לרבינו הרמב"ם והגם שמגמ' לא משמע כן הוא לסניף שמחצה על מחצה אסור במרחץ בעבור חילול השם ודוק ומצאתי אח"כ שהברטנורה רמז על פי' משניות הנ"ל והרכיב פי' רש"י עם פי' המשניות עיי"ש:

ואגב גררא אזכור הערה חדשה כי היא נפלאת בעיני בתו' ע"ז דף כ"א ע"ב בד"ה אריסא שכ' בשם הר"ם וז"ל והר"ם הי' נותן טעם דלהכי מותר באריסות שדה דכיון שאינו נוטל מעות בשכרו אלא נוטל בגוף הקרקע דמי לשותף אבל בקבלנות דבית שנוטל מעות בשכרו לא הוי כשותף ואסור עכ"ל וכ' עוד וז"ל ולפ"ז יש להתיר להשכיר רחיים לנכרי היכי שנוטל קמח לפי חלקו ואינו נוטל מעות דהוי כמו שותף עכ"ל והי' לפלא בעיני למה לא יהי' האריס שותף הא אומן קונה בשבת כלי וה"ה בבנין בית קונה הבית בשבח הבנין כאשר ביאר זה הגאון מליסא בנתיבות המשפט סי' ש"ו עיי"ש וא"כ בקבלת בית קונה הבונה את כולו בשבח אומנתו והוי שותף ועוד יותר משותף והגם שיבוא שבת טרם שנגמר הבית בכ"ז כיון שבונה בו וגם עתיד לגמור הבנין א"כ קונה הכל בשבח וצע"ג:

ונ"ל דכוונת התו' דאנו חוקרים על מראית עין ובשדה נדמה לעולם דהוי כמשותף אבל בקבלנות הבית לא הוי בעיני המון עם כמשותף והגם אי אפי' בדין הוי כשותף ממש הלא קבלנות ג"כ מותר עפ"י דין ואעפי"כ אסרו חכמים לפי שהמון עם יחשבו שהוא כשכירי יום כאשר בארתי במקו"א דהר"ם והרה"מ בחדא שיטה הם ופלא שלא העירו האחרונים בחקירה הנ"ל: הק' חיים סופר:

סימן כ

שפעת ברכות ורב טוב לאיש מכירי ויודעי המה"ג הרב ר' עקיבא נ"י אב"ד דק"ק טעטה יע"א:

מכתבו קבלתי אשר הודיע ששמח בספרי שערי חיים אודה ד' בכל לבבי שמכל צד הן מהגדולים והן מהקטנים נותנים הכרה לי על ספרי ואני אהלל ד' שזכיתי בזכות אבותי ומורי להיות מזכה רבים והגם שהסתרתי את מעשי בכל זאת רבים יבינו משפט כי גליתי טפח וכסיתי טפחים עד שכמעט אהי' מוכרח לחבר חלק שני בעזר הש"י מכ"ו שערים (הנה ואודיע למעלתו נ"י שאלו הן אשר ציינתי (א) אם מהני קדושין וגרושין של המחלל שבת (ב) אם יורש אביו או יורש אשתו או בניו (ג) אם מותר לחלוץ או לייבם (ד) אם מותר להיות מוהל או סנדק (ה) אם הוא כהן אם יוכל להיות פדיון הבן על ידו ולכל סניפי כהונה (ו) אם הבן מותר לטמא לאביו מחלל שבת בפרהסיא (ז) אם כהן מותר ליליך על קבר מחלל שבת בפרהסיא (ח) אם מחלל שבת הנ"ל קונה בקנין ישראל או בקנין גוי לענין חמצו ובכורו (ט) אם כתב ס"ת תפילין ומזוזות גיטין ושאר ספרים (י) אם מחויב הבן לכבד אביו ואמו המחללים שבת בפרהסי' או לפרנס אותם (יא) אם מותר להשכיר לו שדה או חנות (יב) אם מותר ללמוד עמו תורה או ללמוד ממנו תורה (יג) ואם הוא אופה אם פתו אסור (יד) אם מת אם יורשיו יוכלו לאמוד בעבורו קדיש אם יש שם שאר אבלים (טו) אם מותר לפדותו אם נשבה (טז) אם נחשב לישראל שיהי' נחשב לישראל שיצרך ישראל אחר לקדש שם שמים ברבים שלא לחלל בעשרה שם שמים (יז) אם יש איסור להלין אותו במותו ימים רבים (חי) אם מותר לקיים מצוה (אשר יש קפידא שתהי' נעשית על ידי ישראל) על ידו כגון עשיות ציצית ותיקון מצות (יט) אם מותר ללות ממנו או להלות לו בריבית (כ) אי יש מצוה להחיותו ברעב (כא) אם נמצא בדרך מת אי הוה מת מצוה לענין שכהן ונזיר יטמא לו או לבטל בעבור קבורתו מצוה (כב) אם אשתו מחויבת ביבום ואפי' אם מחויבת אם טוב לחלוץ לה מליבם אותה (כג) אם יש חיוב להשיב לו גזילה או אבידה או אם אינו רשאי ליתן הדמים תחת החפץ (כד) אם ישראל עובר על לא תחמוד אם חומד דבר שלו וכופהו למכור לו ביתו או כליו (כה) אם מותר לאמור בשמו דברי תורה או יש מצוה שלא להזכיר את שמו לקיים שם רשעים ירקב (כו) אם יש לו טענות חזקה ומצרנות של בתים וחנות וכדומה):

ואני איש חלוש דל ההרכבה הלואי שאזכה לעשות כאשר עם לבבי ואקוה שד' לא יעזבנו ולא יעשנו שזכות רבים יהי' בעזרתי לכל זמן ועת לכל חפץ ודל"ב:

ועתה אבוא על מכתבו ששאל שנתפלא בעיניו מדוע לא בארתי דין מחלל שבת בפרהסיא אם מותר להיות מוהל והביא האבן העוזר בזה כנגד הרמ"א פלא עליו הלא בשער י"ז אות ד' כתבתי וז"ל עיין במג"א סימן קפ"ט ובאחרוני' שם עכ"ל הלא יראה מעלתו נ"י שעסקתי ועיינתי אז בו אך מה שנוגע לפלפול לא העלתי בחלק הראשון:

וטרם שאשיב על עיקר הדין שאסור למול ע"י מחלל שבת אמרתי מה שנתקשה כ"ת נ"י בלשון רמ"א סי' רס"ד שכתב מומר לכל התורה כולה או שהוא מומר לערלות דינו כעכו"ם וכן משמע בש"ס פ"ב דעכו"ם (דף כ"ז) והקשה מעלתו דשם משמע להיפך דאמרו א"ב אשה ולא אמרו מומר עכ"ל ישמע מה שנ"ל דזה קאי רק על הסוף הדברים דמומר לערלות אסור למול דגמר' רוצה לומר א"ב ערל שמתו אחיו מחמת מילה ומשני זה הוא כנמול ולמה לא אמרו מומר לערלות אלא בודאי דמומר לערלות הוא כמומר לכל התורה שניהם דינם כעכו"ם ולכן לא אמרו א"ב מומר לכל התורה או מומר לערלות רק רצו לאמור ערל שמתו אחיו מחמת מילה ואבוא בעז"ה על גוף השאלה אי מומר לע"ז או מומר לחלל שבת בפרהסי' ראוי' להיות מוהל וזה החלי בעזה"י: אם מחלל שבת בפרהסי' מותר להיות מוהל או לא הנה באבן העוזר סי' קפ"ט האריך להשיג על המג"א שפסק דמומר לא הוה בן ברית והקשה א"כ בקדושין דפריך בגמר' לר"ש דסובר דגוי אינו בתרומה דנפשיה א"כ אתה גם אתם למה לי והקשה הנ"ל דלמא למעט מומר דאיתא בתרומה דנפשי' וחידשה התורה דצריך להיות בן ברית וצע"ג:

ולענ"ד יפלא דמומר שכופר בעיקר ועובד ע"ז הוי כגוי גמור דהא פרק עול מצוה רק הוא מושבע ועומד להיות ישראל ומחויב בכל המצות לעשות אותם דמי פטרו קדושת הגוף שבו להיכן הלך הוא מחויב לאכול מצה ולהניח תפילין וליטול לולב ולישב בסוכה כי הוא זרע אברהם אבינו ואם חזר בלבו וירא את דבר אלקים וכופר בע"ז אשר הודה מיד באותו הרהר נעשה ישראל גמור ולא צריך שום תיקון לא טבילה ולא קבלת עול מלכות שמים ולכן אם חזר בלבו ותרם תרומה בודאי הוא תרומה גמורה אבל אם בשעה שהפריש תרומה עודנו מודה בע"ז הוא גוי גמור ותרומתו אונה תרומה דמי שאינה מודה בהקב"ה אינו בר כח לעשות תרומה לר"ש דסובר דנכרי אינו בר תרומה (ויש לי בזה הערה נפלאה דתלי' אי אמונת מציאות אלקות הוא שורש כל התורה או הוא מצוה מתרי"ג מצות יעוין בסה"מ לרמב"ם מצוה א' ול"ת א' וברמב"ן ובמג"א שם ויעיין בספר סדר המשנה פ"א מיסה"ת הל' ו' דברים יקרים בזה ועיין רמב"ם פ"ק מהל' עכו"ם הל' ה' ודו"ק) וא"כ לר"ש קרא דאתם למה לי אם חזר בלבו מע"ז הוא ישראל גמור ואם לא חזר בלבו מומר לכל התורה הוא כגוי ותרומתו אינו תרומה אבל לרבנן דנכרי בר

תרומה אעפ"י שהוא גוי א"כ בס"ד צריך קרא למעטו מה אתם ישראל וה"ה עבד הגם שתרומתו תרומה בר ישראל אינו ומשני דתורה קפדה בבן בריתי: וראיה מצאתי מלשון התוס' יבמות דף ט"א בד"ה בו המרת דת פוסלת שכתבו על שדרשו שם כל בן נכר לא יאכל בו המרת דת פוסלת בפסח ואין המרת דת פוסלת במעשר ומפסוק כל ערל לא יאכל בו דרשינן אבל אוכל במצה ומרור וכתבו הם וז"ל ומבו דבן נכר לא דרשינן בו אינו אוכל במצה ומרור דלאשמעינן דלא אסור במצה ומרור לא איצטריך דאטו מצה ומרור קדושה אית ביה ואי בעי למימר אבל חייב במצה ומרור פשיטא הוא דחייב לעשות תשובה ולקיים כל המצות עכ"ל משמע דוקא אם עושה תשובה אז חייב במצות אבל טרם שעושה מצוה וחוזר מממרותו אין עליו חיוב מצות כלל דהוא כגוי גמור רק שמונח עליו החיוב לעשות תשובה כדי שיוכל לקיים כל המצות והבן (ועיין תוס' פסחים דף כ"ח ד"ה כל ערל וברש"י שם שפי' שהתנכרו מעשיו ולא לכל התורה כולה והוא פלא):
ועוד ראיה מתוס' זבחים דף י"ב ע"ב ד"ה הכא קרבן אידחי שכתבו בשם ר"ת וז"ל אבל הכא אפילו קרבן נמי אידחי דכיון שהוא שוטה או מומר פטור הוא לכ"ע עכ"ל משמע מומר דומי' דשוטה דפטור הוא ויעיין באריכות במ"ל בפ"ג דשגגות ודו"ק (ופשיטא דאסור להושיט לו איסור או לגרום לו עבירה דעובר על לפני עור לא תתן מכשול דאפילו ראוי' לכופו אותו ולדבקו בד'):
ומה שהביא הא"ע ראיה דמומר בר שליחות דאל"כ למה לא קחשיב במתני' בגיטין דף כ"ג תחילתו וסופו בכשרות במומר או בגר שחזר להמרותו יעיי"ש הוא פלא בעיני דמתני' קחשיב מה שאין בידו כגון סומא או שוטה שהי' זמן שנדחה אעפ"כ כשר אם היה תחלתו וסופו בכשרות אבל מומר שיחזור בתשובה הוא בידו ממש ולא תלי' באחרים אין בזה חידש כלל יעיין בזבחים דף ל"ג מקבל בשמאל כל שבידו לא איקרי דחוי רק רישא בגוי דצריך ב"ד אשמעינן דהוה תחלתו בפסלות הגם שהיה בדעתו לגייר עכ"פ אין בידו ממש יעיין קידושין דף ס"ב מי יימר דמזדקק ליה תלתא ודו"ק, ועיין רמב"ן במלחמת פ' אלו עוברין:
אך הא"ע יצא לדון בדבר חידוש הגם דמומר לא הוה בן ברית אעפ"כ כשר לשליחות דהא דאמרי' מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית מקורו במס' גיטין דף כ"ג והקשה הגאון מנ"ל לרבות עבד דהוה בן ברית ולמעט מומר דלמא נדרש מה אתם ישראל ומומר נקרא ישראל ולמעט עבד דלא הוה דומי' דאתם ישראל וצע"ג עוד הקשה מנ"ל לגמר' לידרוש להקל דלמא צריך להיות דומה דאתם שצריך השליח להיות ישראל וגם בן ברית ומומר וגם העבד אינו ראוי לשליחות וצע"ג:

וטרם שאבוא לתרץ בעז"ה לא אוכל להעלים שמה שיצא הגאון לחדש מכח קושי' הנ"ל יען שיש רבוי ומיעט רבוי הכל ומיעט כל דהוא שבאמת אם שוה השליח בחד צד כשר לשליחות והן מומר כשר דהוה ישראל והן עבד כשר דהוה בן ברית יעיי"ש הוא פלא דהמעיין ברש"י גיטין יראה שאין כאן אלא היקש שליח למשלחו דהשליח צריך להיות דומה למשלחו וא"כ נשאר קושייתו דלמא צריך להיות השליח דומה בכולו להיות ישראל וגם בן ברית והוא פלא עליו:

אמנם פתשגן דברי חכז"ל עמוקים בעז"ה דהמעיין בקדושין דף ס"א וב"מ דף ע"א ובגיטין דף כ"ג יראה בגמ' דנקט על לשונה תמיד אתם גם אתם למה לי כאלו כתוב בפסוק אתם גם אתם ובאמת בפסוק כתיב רק "גם אתם" והי' לגמרא לומר גם אתם למה לי והוא פלא בעיני:

וביאר הדברים נ"ל דתיבת תרימו הוא אתם רימו וכתוב עוד גם אתם ונחשב כאלו כתיב בפסוק אתם גם אתם כמובן והטעם דכתבה התורה כך כאשר אמרה התורה תרימו היינו אתם רימו גילה תורה שבעלים מחויבים לתרום וכאשר אמרה גם הוא לרבות כח שליח שבעלים יכולים לעשות שליח ואמרה התורה איזה השליח אנו מוסיף אתם למי שיש עליו הדבור אתם שהוא בר תרומה שהוא ג"כ בכלל אתם לתרומה והי' בס"ד הגמרא מה אתם ישראל אף שלוחכם ישראל מה העבד יוכל להיות שליח לעבד דהוה אתם השליח דומה למשלח אבל להיות שליח להפריש תרומתו לא כי גם דאיתא בתרומה דנפשיה אבל עכ"פ לא יוכל להיות שליח לישראל כמו דגוי הגם דאיתא בתרומה דנפשיה ויוכל להיות שליח לגוי אחר להפריש תרומה אי יש שליחות מגוי לגוי יעיין ירושלמי ריש תרומות ותשובת משאת בנימין אשר רמז המג"א בסי' תמ"ח אבל עכ"פ לא יוכל להיות לישראל שליח ה"ה עבד יוכל להיות שליח לעבד אבל לא לישראל ומשני הגמ' אתם גם אתם הוא שיהי' השליח דומה למשלח להיות מהול וחייב במצות יעיין רש"י גיטין דף כ"ג שכתב מה אתם בני ברית וז"ל מהולים ובא בברית מצות עכ"ל אף שלוחכם בני ברית כתב רש"י וז"ל לאפוקי נכרי אבל עבד בן ברית דכתיב מחוטב עציך עכ"ל דתורה קפדה להיות שליח דומה למשלח להיות חייב בתרומה והנכרי הגם שתרומתו תרומה אבל אינו חייב בתרומה מי שנכלל באתם הראשון כן תרימו הוא נכלל בגם אתם להיות שליח והגם שהעבד אינו ישראל אבל עכ"פ הוא מחויב בתרומה ונאמר עליו כן תרימו רבתה התורה אותו להיות שליח בכלל גם אתם ואם הי' צריך להיות דומה ממש למשלח הי' די לומר כן גם תרימו מדכתוב אתם גם אתם משמע כל מי שנכלל באתם הראשון יכול להיות שליח וזה הוא העבד אבל מומר ממנ"פ אם מתחרט על כפירתו להיות עובד

ד' אז הוא ישראל גמור וכל זמן שהוא מומר לא צוה אותו הקב"ה שיתרום כי הוא כופר בו ומפיר בריתו (ועיין רמב"ם פ"א מהל' מתנות עניים הל' ט' כל גר האמור במתנות עניים אינו אלא גר צדק שהרי הוא אומר במע"ש ובא הלוי והגר מה הלוי בן ברית אף הגר בן ברית עכ"ל והוא מת"כ יעיי"ש ועיין רמב"ם פי"ג מא"ב בג' דברים נכנסו ישראל לברית והוא מפ' ארבעה מחוסרי כפרה יעו"ש) ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי ותשא בריתי עלי פיך איך יהי' נכלל בגם אתם אם אתם שבכן תרימו לא קאי עליו דהכי יצוה ד' למומר שיתרום והבן ועיין ברמב"ם פי' משניות פ"א דתרומות ודו"ק בלשונו הזהב שם:

ובזה מיושב לי נקודה נפלאה דהרמב"ם פ"ד מהל' תרומות הל' א' כתב וז"ל עושה אדם שלוח להפריש לו תרומות ומעשרות שנא' כן תרימו גם אתם לרבות שלוחכם ואין עושים שליח עכו"ם שנאמר גם אתם מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית עכ"ל וכתב בכ"מ וז"ל ואמרי' בספ"ב דגיטין דעבד הוה שליח דבן ברית הוא דכתיב מחוטב עציך עכ"ל ולכן ממעט הרמב"ם רק עכו"ם ולא עבד יען דעבד בן ברית והוא פלא בעיני הלא בהל' עדות פ"ט הל' ד' כתב וז"ל העבדים פסולים לעדות מן התורה שנאמר ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו מכלל שאחיו כמוהו מה אחיו בן ברית אף העד בן ברית ק"ו לעכו"ם אם עבדים שהן במקצת מצות פסולים העכו"ם לא כ"ש עכ"ל ובהל' ו' כתב וז"ל כל מי שנשתחרר והרי הוא מחוסר גט שחרור פסול עד שיגיע הגט לידו ונעשה מכלל בני ברית ואח"כ יעיד עכ"ל הרי העיד הרמב"ם דעבד לא הוה בן ברית ואיך פוסק דעבד יכול לתרום דהוה בן ברית והלא מבואר בגיטין דף כ"ג דעבד הוה בן ברית ואיך פוסלו מעדות מטעם דלא הוה בן ברית ומפרשו הרמב"ם בהל' עדות לא הרגישו בזה וצע"ג:

ולפמ"ש נכון בעז"ה דכל איש ואיש מישראל נכנס לברית התורה בתרי"ג מצות הוא בן ברית גמור הן בל"ת והן בעשה שזמן גורם אבל העבד חיוב רק בכל מצות שהאשה מחויבת אבל מצות עשה שזמן גורם פטור העבד וגם אסור בבת ישראל וחסר לו שלימות להיות בן ברית גמור עד שיקבל שחרור אז יהי' ככל איש ישראל ולא כאשה ישראלית שאינה חייבת בכל המצות ויהי' בקהל ד' איש כאחיו במצות:

ומעתה בעדות כתיב כאשר זמם לעשות לאחיו מכלל דאחיו כמוהו מה אחיו בן ברית גמור חייב בכל המצות של התורה וממילא העבד פסול דאינו בן ברית גמור אבל בתרומה דכתוב אתם גם אתם והי' בס"ד דגמר' מה אתם ישראל היינו שיהי' בן ברית גמור חיוב בכל המצות ויהי' עליו קדושת איש ישראל אחיו במצות ומשני מה אתם בני ברית מי שהוא בכלל בני ברית דחייב עכ"פ במצות תרומה ונאמר עליו כן תרימו הוא בכלל בני

ברית להיות שליח לישראל ועכ"פ מאי הקשה הא"ע דנרבה ישראל מומר לק"מ דהעבד הוא עכ"פ בשם בן ברית וישראל הוא בן ברית גמור ומומר לא הוה בן ברית כלל דכל זמן שכופר בקב"ה כל מצותיו לא תזכרנה לו כי זבח רשעים תועבה ובוצע ברך נאץ ד' הוא והבן זה מאוד ומצאתי בכ"מ בהל' ו' שכתב וז"ל כיון דאינו בן ברית גמור אין ראוי להעיד עכ"ל ראה שרמז באומר מעט שעבד אינו בן ברית גמור והבן:

ומיושב בזה קושי' הא"ע אם מומר אינו בן ברית א"כ יעשו התראה רק שהוא בן ברית ונכלל בו שאינו עכו"ם וגם שאינו מומר והוא קושי' גדולה ולפמ"ש נכון הגם דאמת אפי' אם ימות עבד חייב הרודף כמבואר ברמב"ם הל' רוצח שהוא נספח בנחלת ד' בכל זאת אינו בן ברית גמור ויוכל הוא להתנצל אח"כ שלא חפץ להרוג בן ברית גמור ולכן מתרינן בו שהוא ישראל ולא עבד רק דלמא הוא מומר א"כ אינו בן ברית כלל מתרי' בו שהוא בן ברית ומי שהוא ישראל ובן ברית ע"כ הוא בן ברית גמור והתראה שישראל הוא ובן ברית הוא היינו הוא בן ברית גמור והבן זה:

והאבן עוזר יצא גם לחלוק על תוס' דלכך כתב וז"ל הייתי אומר לתרץ קושי' התוס' דמשום הכי אמרו בן ברית הוא דאתי לרבות עבד כנעני אף דלאו ישראל אפ"ה חייבין עליו מיתה דבן ברית כנזכר למעלה ומשום דיש חילוק בין ישראל הנהרג חיוב עליו ההורגו אפי' אינו מת תחת ידו אלא שמת אחר כמה ימים מחמת הכאתו אבל אי לאו ישראל הוא שואלין אותו אי בן ברית הוא פי' עבד כנעני שלו עכ"ל ובמח"כ תורתו הקדושה שגג מאוד דהוא סבר דעל הב"ד קאי לדרוש מפי העדים אי הנהרג היה ישראל ואם אמרו לא שואלין אם לא הי' עבד שלו וכן כ' בראש דבריו וז"ל כ' התוס' בסנהדרין גבי הא דשואלים את העדים אי הנהרג ידוע להם שישראל הי' בן ברית הי' עכ"ל והוא שגיאה דשם העדים המתרים ברודף אחר חבירו להרגו מתרים בו שהנרדף הוא ישראל ובן ברית ולא ימית אותו והקשה תוס' למה צריך להתרות בו שהוא בן ברית וכן הוא מפורש ברמב"ם בספר המצות מצוה ר"צ בשם מכילתא ז"ל אמרו ראוהו רודף אחר חבירו להרגו והתרו בו ישראל הוא בן ברית הוא אם הרגת אותו תהרג והעלימו עיניהם ומצאוהו הרוג ומפרפר והסייף מנטף דם מיד ההורג שומע אני יהי' חויב ת"ל נקי וצדיק אל תהרוג עכ"ל המכילתא הרי מבואר שרודף אחר חבירו והם מתרים בו שהנרדף הוא ישראל ובן ברית ושפיר קשה מהכ"ת להתרות בו שהנרדף בן ברית כיון שהתרה עליו שהוא ישראל ודו"ק:

וביותר נפלא הלא גם בעבדו אם רדף אחריו להרגו אין האדון בדין יום או יומים רק אם הכה אותו בשבט אבל אם חשב להמיתו נהרג האדון עליו אפי' אם ימות אחר שנה

כמבואר ברמב"ם הל' רוצח פ"ב הל' י"ד ובגמרא איירי שרדף אחריו להרגו וא"כ למה צריך לשאול אם הי' עבד שלו סוף דבר ששגגה יצאה מלפני קולמסו:
עוד יצא הא"ע להביא ראיה דמומר הוה בן ברית כנגד תוס' הנ"ל מגמר' ע"ז דאמרו מילה בנכרי פסול או מהמול ימול או מואתה את בריתי תשמור למ"ד את בריתי תשמור אשה פסולה אבל מהמול ימול אשה כמאן דמהילי דמי ועיי"ש וחקר הנ"ל למ"ד המול ימול ע"כ מומר כשר דליכא למימר דהוה כגבעוני מהול דא"כ למה לי קרא דמומר לא יאכל בו בפסח תיפק ליה דכתוב כל ערל לא ואכל בו ועוד דביבמות דף ע"א ממעט גבעוני מהול מאכילת תרומה ומומר מותר לאכול תרומה דכתיב כל בן נכר לא יאכל בו אבל אוכל בתרומה ומעשר וע"כ דלמ"ד המול ימול כשר מומר למול ואם לא הוה בן ברית א"כ לימא הגמר' נ"מ מומר דלמ"ד המול ימול כשר מומר ולמ"ד ואתה את בריתי תשמור פסול מומר אלא בוודאי דמומר הוה בן ברית והשיג על הש"ע בסי' רס"ד ביו"ד יעיי"ש:
ואני אומר אחר מחילת גאון תורתו לא דבר נכונה נהפוך הוא דמומר מי שהתנכר מעשיו לאביו שבשמים הוא נקרא ערל לב ומי שלא נימל נקרא ערל בשר ודינם שוה עיין בזבחים דף כ"ב ע"ב תנו רבנן (על פסוק יחזקאל כל בן נכר ערל לב וערל בשר לא יבא אל מקדשי לשרתני) בן נכר יכול בן נכר ממש ת"ל ערל לב א"כ מה ת"ל בן נכר שהתנכרו מעשיו לאביו שבשמים ואין לי אלא ערל לב ערל בשר מניין ת"ל וערל בשר וצריכי דאי כתב רחמנא ערל בשר דמאיס אבל ערל לב דלא מאיס אימא לא ואי אשמעי' ערל לב משום דאין לבו לשמים אבל ערל בשר דלבו לשמים אימא לא צריכי יעו"ש ברש"י ובתוס' בשם ר"ת וכך ביבמות דף ע"א הקשה הגמרא למה לי שני פסוקים כל בן נכר לא יאכל וכל ערל לא יאכל ומתרץ צריכא דערל מאוס ומומר לא מאוס והוא דמומר מותר לאכול וממומר דאין לבו לשמים לא ילפי' ערל דלבו לשמים יען דבאמת דגם מומר ערל מקרי רק הוא ערל לב וערל בשר הוא לבו לשמים הצד השוה שבהם שהם ערלים ומה שמומר מותר לאכול בתרומה יען דלא מאוס וגילה התורה בו דאוכל בתרומה וערל בשר או גבעוני מהול דהוה כאלו לא נימול אסור בתרומה אבל מומר ערל מקרי דפסוק ביחזקאל משוה בו שהתנכרו מעשיו לאביו שבשמים לערל בשר והגם שערל בשר כשר למול כמבואר בתוס' בע"ז דף כ"ז ד"ה איכא בינייהו שאני ערל בשר דהוא אינו כופר באביו שבשמים והוה בר שמירת ברית כמבואר בתוס' שם יען דמצות מילה בישראל הוה רק כשאר מצות עשה כמו אכילת מצה והוה רק מומר לדבר אחד לתאבון לא הוה מומר לכל התורה כולה אבל מומר לע"ז או לחלל שבת בפרסי' הוה כגוי גמור ודוק:

וראי' לזה מירושלמי פי"ט משבת הל' ב' וז"ל המול ימול מיכן לישראל ערל שלא ימול ואין צ"ל עכו"ם ערל אמר ר' לוי כתיב ואתה את בריתי תשמור כל שיוצא בך עכ"ל ולכאורה אם הכוונה ישראל ערל לא ימול היינו מתו אחיו מחמת מילה קשה קושי' הגמרא בע"ז דף כ"ז הלא הוא כמאן דנימול דמי אלא קאי על מומר לערלות ולא להכעיס דהוא שומר שאר מצות רק דלא רוצה להכאיב עצמו עיין תוס' זבחים דף כ"ב בד"ה ערל בשם ר"ת דאי להכעיס הוה מומר לדבר אחד אפי' אינו מומר לכל תורה כולה ומדנקט מומר לערלות ע"כ דאיירי בלא להכעיס ואעפ"כ פסול למול דהמל ימול אמר רחמנא ומי שאינו נימול אפי' לתאבון פסול ודלא כתוס' בע"ז שמתיר במומר לערלות אך א"כ יפלא מאי ואין צ"ל עכו"ם ערל הלא יכול לומר ק"ו אם הוא ערל להכעיס ומאי שייכת יש למומר לערלות לתאבון עם עכו"ם וע"כ הפי' בירושלמי שהוא מומר לערלות להכעיס דהוה כופר בכל התורה דמומר לערלות לתאבון מותר למול ואז שייך ק"ו לעכו"ם ממש וע"ז בא ר' לוי דאפי' מומר לערלות לתאבון ג"כ פסול דכתי' ואתה את בריתי תשמור כל שיוצא בך שאפי' לתאבון עבר על מצות מילה רק במתו אחיו מחמת מילה הוא יכול למול וא"כ דווקא במתו אחיו מחמת מילה דהוה רק ערל ולא מומר לערלות מותר למול אבל מומר לערלות לתאבון אסור למול דלא כתוס' בע"ז: ומצאתי בש"ך יו"ד סי' רס"ד סק"ז שכתב וז"ל דינו כעכו"ם כלומר לענין מילה דינו כעכו"ם אבל לשאר דברים מומר לערלות לא הוה כעכו"ם דמומר לדבר אחד לא הוה מומר לכל התורה כולה עכ"ל וכ' הפר"ח בתשובותיו במים חיים סי' ג' ע"כ אין הכוונה במומר להכעיס דא"כ אפי' בדבר אחד הוה מומר לכל התורה וע"כ במומר לערלות לתאבון והקשה כמו במומר לאכול נבילות לתאבון מהני בודק סכין ונותן לו א"כ ה"ה דכשר למילה אם הוא מומר לתאבון כיון שאינו להכעיס וכן מרי"ף ורמב"ם דנקטו סתם ערל יעו"ש ולפמ"ש שאני מילה דכתיב ואתה את בריתי תשמור דרש בירושלמי כל שיוצא בך ואם הוא מומר לתאבון לא הוה כאברהם שלא עבר על מצות מילה לתאבון אבל מתו אחיו מחמת מילה אז הוא כנימל ודוק:

אך ראה במדרש רבה בראשית פ' מ"ו פסוק ואתה את בריתי תשמור וז"ל ר"ה ור"י ר"ה אומר ואתה מיכן למוהל שיהי' מהול ור"י אומר המול ימול מיכן למוהל שיהי' מהול תניא ישראל ערל אינו מוהל ק"ו גוי ערל עכ"ל וכן הוא בילקוט פרשה הנ"ל ולא הביאו דברי ר' לוי כל שיוצא בך א"כ משמע דווקא מומר לערלות להכעיס פסול אבל לתאבון כשר:

היוצא מזה דמומר לע"ז אשר כופר בכל התורה או המחלל שבת בפרהסי' דהוה מומר לכל התורה בודאי פסול דכתיב ואתה את בריתי תשמור בדומה לך להיות מהול וגם להיות דומה לישראל הכופר בע"ז ומאמין בכל המצות אבל אי דרשינן רק המל ימול אז בודאי מומר לערלות להכעיס פסול דלא נקרא מהול כיון שאינו מאמין במילה אבל אם נימל בתורת ישראל והוא מומר אפילו לכל התורה תלי' אי מומר הוה כגוי דלא מהני בישראל עומד ע"ג בזביחה ה"ה במילה דלא מהני אבל אי מהני במומר בעומד ע"ג ה"ה דמהני במילה:

ומיושב לי בזה פליאה נשגבה דבש"ג ריש חולין כתב לשון ריא"ז וז"ל ישראל המשומד מכל התורה אינו כנכרי לפי שהוא מצווה על כל המצות כישראל לפיכך אם ישראל עע"ג ורואהו ששחט יפה שחיטתו כשירה כמבו' בקונטרס הראיות עכ"ל וכאן ביו"ד סי' רס"ד הביא הד"מ שבא"ז מסתפק אי מומר דינו כעכו"ם או לא למה מסתפק הא"ז במילה יותר מבשחיטה ולפמ"ש נכון דיעץ דיש פלוגתא ואתה את בריתי כיוצא בך ודו"ק:

(הגה הנה והערני הרבני החשוב מה' ר' דוד כ"ץ נ"י שריא"ז הוא רבינו ישעיה אחרון ז"ל ודין השני הוא מא"ז שהמה שני מחברים כמבואר בשם הגדולים וישר כחו):

סוף דבר הכל נשמע מלבד שהוא מים שאין להם סוף אי מומר או מחלל שבת בפרהסיא יוכל לקדש אשה מדאורייתא ואי"ה אחבר בזה קונטרס אבל במילה שפיר פסק בש"ע דמומר לא ימול ואפי' מומר לחלל שבת בפרהסי' דהוה כמומר לכל התורה לא ימול ח"ו אפי' ליכא אחר ואם הוא בשבת האב עובר על לפני עור דגורם לו לחלל שבת ולא עשה מצוה והתינוק לא נימל בישראל רק ע"י נכרי ומצאתי בלבוש סי' רס"ד שכ' וז"ל מומר לכל התורה או אפי' אינו אלא מומר לערלות דינו כע"א דהא אינו מאמין במצות מילה ואין זה נקרא המל ימול עכ"ל ומחלל שבת בפרהסי' הוא מומר לכל התורה ודוק בעז"ה הראיתי לו שדברי אבן עוזר לאו מילתא דפסיקא הוא בכל זאת אם יארע שלא ימצא מוהל רק מחלל שבת בפרהסי' לא אקבל הערבות לבטל מצות מילה אבל כל ירא שמים צריך לדרוש בבה"כ שהוא מזהיר מקודם שבא המעשה לפנינו שכל האב יהי' יודע אם יזכה ד' אותו בבן זכר לא יכבד למחלל שבת בפרהסי' למבטל מצות מילה ואם לא ישמע לו לא יהי' ירא אלקים אצל מצוה הדש"ת:

הק' חיים סופר:

סימן כא

שלום וכ"ט לי"נ הרב הגאון החריף ובקי כבוד הרב ר' דוד יהודא נ"י אב"ד דק"ק קערעסטור בעהמ"ח ס' שבילי דוד:

אחד"ש אודיעהו כי לפני ימים רבים הגיע מכתבו לידי עם הערות חקירת בתורת ד' תמימה וכאשר החילותי לעיין בו הפסיקוני משפטי בעלי בתים ונעלם ממני מכתבו ולא מצאתיו וזה כשבועות שתים הוחזר לי האבידה וגמרתי למהר למצא מרגוע לעיין בו ולהשיב כאשר עם לבבי ותלי"ת כאשר חשבתי כן אעשה ואחלק לו אשר העלתי במצודתי וישפוט עליהם ויודיעני דעתו כי הדברים הם שורש גדול ומצוה לבררם וזה החלי בעזה"י: (א) הדר"ג נ"י הפליא במה שחידשו תוס' בפ"ד דנזיר שבעבירה נמשכת מכין אותו עד שתצא נפשו והפר"ח סי' תע"א בא"ח הביא שגם דעת ר"ן כן וכתב מעלתו וז"ל והנה באמת לא ניתן להציל בנפשו רק רוצח והרודף אחר ערוה ואיך בכל עבירות עושין כן ויש לתרץ דזה ביחיד אבל ב"ד בכל עבירות עושין כן עכ"ל:

הנה חקרתי במקו"א בארוכה ואבוא היום בדרך קצרה הדגול מרבבה בסי' קנ"א ביו"ד חידש דבר בהשגת הש"ך ס"ק ו' דאם גדול אשר הוא בר מצות עובר עבירה בשוגג צריך חבירו להפרישו מן העבירה כמו שיש מצוה לפרוש קטן האוכל נבילות דמזיד שלו שוגג הוא אבל אם ישראל גדול עובר עבירה במזיד ברצון אין חבירו מצוה להפרישו יעו"ש וא"כ אם אינו מצוה להפרישו מכ"ש שלא יכה אותו וק"ו בן בנו של ק"ו שלא ימית אותו כי מי שם אותו לשר ושופט להכות או להמית רעהו יוכיח אותו בדברים אבל ידו לא תהי' בו וראי' לזה מן התורה שבמכלתא בפ' שמות ויצא ביום השני והנה שני אנשים עברים נצים ויאמר לרשע למה תכה רעך ויאמר מי שמך לאיש שר ושופט עלינו הלהרגני אתה אומר כאשר הרגת את המצרי ויירא משה ויאמר אכן נודע הדבר" והלא כל מרים יד להכות חבירו נקרא רשע כי קודש ישראל לד' וחפץ משה רבינו להפריש אותו שלא יבוא לבלע את הקודש ויעשה איסור ומותר אפי' להרוג אותו להפרישו מן העבירה ומה התפלא עליו הלהרגהו אתה אומר רק רמז לו מי שמך לאיש שר ושופט עלינו שהב"ד ושוטרים מותר להכות עד שתצא נפשו שלא לעשות עבירה אבל מי שאינו שר ושופט אינו רשאי להכות ומכ"ש להרוג חבירו אם יחפץ לעשות עבירה ובאמת לא חשב משה רבינו להרוג אותו רק לייסר אותו בדברים לקיים מצות תוכחה אבל אותו רשע חשד אותו שיהרוג אותו כאשר הרג המצרי ודוק (ועיי' רמב"ם ה' ת"ת פ"א הל' ב' ודוק):

והבאתי ראי' מגמ' מניין שלא יושיט כוס יין לנזיר ת"ל לפני עור לא תתן מכשול משמע לולא הלאו דלפני עור הי' מותר להושיט לו כוס יין לנזיר וקשה הא הנזיר הוא ישראל חבירו ומחויב אפי' להכותו ולהרגו להפרישו מאיסורא ומהכ"ת יושיט לו יין אלא וודאי כדעת הדגול מרבבה אם ישראל גדול רוצה לעבור עבירה במזיד אין ישראל מצווה להפרישו והי' בס"ד שרשאי ליתן לו אפי' בתרי עברי דנהרא וגילתה התורה הגם

שאין מצווה להפרישו אם יוכל ליטול מעצמו אבל אם אי אפשר ליטול דקאי בתרי עברי דנהרא הנותן לו עובר על לפני עור לא תתן מכשול רק להפרישו ממכשול אינו צריך והבן:

ובתשובה הבאתי ראי' לדברי הדג"מ מדברי רבינו הרמב"ם פ"י מכלאים הל' כ"ט דכתב וז"ל הרואה כלאים של תורה על חבירו אפי' הי' מהלך בשוק קופץ אליו וקורעו עליו מיד ואפי' הי' רבו שלמדו חכמה שאין כבוד הבריות דוחה איסור ל"ת המפורש בתורה עכ"ל ואח"כ סיים הרמב"ם אותה הלכה וז"ל לפיכך אם הי' עליו שעטנז של דבריהם אינו קורע עליו בשוק ואינו פושטו בשוק עד שמגיע לביתו ואם הי' של תורה פושטו מיד עכ"ל ולא הזכיר כאן או קורעו מעליו כמו שמזכיר מתחילה בשל דבריהם אינו קורעו מעליו ואינו פושטו כך הי' לסיים פושטו או קורע מעליו: אמנם הוא הדבר אשר דיבר הנב"י דמתחילת הלכה איירי שחבירו רואה בו שהוא לבוש כלאים דאורייתא בשוגג א"כ הוא מצווה עליו להפרישו ומוכרח לקרוע מעליו אבל בסוף הלכה איירי הרמב"ם שהוא בעצמו יודע שהוא לבוש כלאים ומפני כבוד הבריות מותר לבוא לביתו בלבוש כלאים דרבנן ומסיים אם הי' של תורה פושטו בשוק אבל חבירו אין מחויב לקרוע מעליו דישראל העובר עבירה במזיד אינו מצווה להפרישו ודוק:

אך כל זה שיחיד אינו מחוייב להפריש גדול מעבירה אבל הב"ד מחויבים לגדור גדר ולעמוד בפרץ לייסר אנשים רעים וחטאים לה' העוברים בשאט נפש וביד רמה עבירות מפורשות בתורה אבל לעצור לפי שעה לקרוע מעילו שזה נקרא להפרישו לפי שעה הגם שיוכל לעבור אח"כ זה דווקא בישראל גדול בשוגג ולא אם עושה במזיד ומיושב קושי' הגאון ר' ברוך פרענקל ז"ל מגיטין דף נ"ג דשם גדר גדר בעד איש העושה עבירה אבל כאן כיון שיוכל לעשות אח"כ האיסור מה הועילו ודוק דב"ד בוודאי צריכים להפריש דאל"כ מאי פריך הגמ' יבמות דף פ"ח למה לי דפנו וקשה הא מזיד וא"כ אין אדם מצווה להפרישו לפי דברי הדג"מ אלא פשיטא הב"ד מחויבים ודוק: ולכאורה הגמ' בב"ק דף כ"ח ברב שחבל בעבדו שפטור שמבואר דאפילו העבד הוא מזיד שרוצה לבעול שפחה הגם שהגיע יובל וחל עליו איסור דלא יהי' קדש ואעפ"כ פטור הרב על החבלה אם הכהו ומשמע דאפי' יחיד מחויב להכות רעהו הרוצה לעבור עבירה וצע"ג:

אחר העיון לק"מ דא"כ אם מותר להכות ולחבול בישראל שרוצה לעבור עבירה במזיד א"כ למה דווקא שהרב המסרב בו לצאת פטור אם חבל בו למה לא השמיענו רבותא שכל איש ישראל שחבל פטור דלהפרישו מאיסורא מותר לחבול בו אלא פשיטא דנהפוך הוא דאיש ישראל אחר שחבל בו חייב דאין רשאי להכות מי שרוצה לעבור עבירה במזיד

אבל שם שרבי מסר לו שפחה כנענית כי כל זמן שהי' עבדו הוא מותר בה ועכשיו שהגיע יובל אין העבד רוצה לצאת רק מבקש להיות עבדו ולבעול שפחתו אז יש רשות לרבו להכות אותו שלא יבוא דבר תקלה על ידו במה שמניח אותו אצלו בתורת עבד וגם לבעול שפחתו ויש עליו חיוב "אל תשכן באהלך עולה" שאם ישתוק הרב ויניח אותו לעשות בביתו ובשפחתו הבעילה עובר על לפני עור לא תתן מכשול ועיין בספר המצות מצוה רכ"ט וז"ל או יכין לו סיבת העבירה ומאלו הפנים אמרו דמלוה ולוה בריבית ששניהם יחד עברו משום לפני עור כי כל אחד משניהם עזר את חבירו והכין לו להשלים את העבירה ודברים רבים מזה המין יאמר בהן עובר על לפני עור עכ"ל אבל אם העבד רוצה לבעול שפחה אחרת במקו"א אז אין רשאי לחבול בו ואם חבל בו חייב ודוק:

וגם שם דווקא פטור אם עשה וחבל בו אבל לכתחילה אין רשות לחבול בו רק כיון דרשאי להלקותו להפרישו מאיסורו אז אם נעשה חבלה פטור כמו הרב שרד בתלמידו או שליח ב"ד שפטור אם מת מחמת הכאה כיון שברשות הכהו ה"ה כאן פטור על החבלה כיון שברשות הכה אותו אבל אין חיוב על הרב להכותו ולחבול בו אפי' אם אי אפשר בענין אחר שוב ראיתי שגם הדר"ג העיר דאין חיוב על הרב רק רשות עיין מ"ל פ"ג מהל' עבדים הל' ה' דאם אפשר בענין אחר חייב ודוק ועיין ח"מ ויו"ד בזה:. רק הב"ד המה מחויבים להרחיק כל איש ואשה מישראל להפרישם מאיסור כמבואר ברמב"ם הל' סנהדרין פכ"ד הל' ח' שכתב וז"ל וכן יש לדיין לעשות מריבה עם הראוי לריב עמו ולקללו ולהכותו ולתלוש שערו להשביע באלקים בעל כרחו שלא יעשה או שלא עשה שנאמר וריב עמם ואקללם ואכה מהם אנשים ואמרטם ואשביעם באלקים עכ"ל וכתב עוד הרמב"ם בסה"מ סי' קע"ו וז"ל היא שצונו למנות שופטים ושוטרים שיכריחו לעשות מצות התורה ויחזירו את הנוטים מדרך אמת אלי' על כרחם ויצוו לעשות טוב ויחזרו מהרע ויעמידו הגדרים על העובר עד שלא יהי' מצות התורה ואזהרותי' נידונות לפי אמונת כל איש עכ"ל הרי מבואר שכח ב"ד יפה להכריחם בע"כ אבל היחיד כתב פ"ו מהל' דיעות וז"ל וכן תמיד חייב להוכיחו עד שיכהו החוטא ויאמר לו איני שומע עכ"ל משמע משאמר לו איני שומע אינו צריך להכותו להפרישו מהעבירה ומכ"ש שנא יכה אותו עד שתצא נפשו דאפי' בבועל ארמית שקנאים פוגעים בו בשעת עבירה אבל אם פירש הבועל והורג לקנאי אין לו דמים עליו ודווקא בפרהסי' אבל בצנעה ואינו מכה אותו עד שתצא נפשו הגם שהוא עון גדול ועיין ב"ש ובאבני מלואים סי' ט"ז סק"ד אין רשאי להכותו עד שתצא נפשו ובכל עבירה יש לעדים להתרות בו אבל לא להכות אותו עד שיפרוש ודוק:

ואוסף נופך עיין ברמב"ם בסה"מ שורש י"ד בפלפול עם בעל הלכות שהרמב"ם מונה סקילה שריפה הרג וחנק לארבע מצות והרמב"ן בהשגותיו אומר שהם מצווה אחת שעיקר העשה של הב"ד לקיים ובערת הרע מקרבך ואמרה התורה לבער עושי רע יש ד' אופני מיתות איש ואיש לפי משקל חטאו ופשעו ואם אי אפשר להמית אותו במיתה הנאמר תמית אותו בכל מיתה שאתה יכול (ועיין תוס' מכות דף ב' בשם תוספתא) והביא ראי' מסוף חולין בעוף שהרג את הנפש שבעי לאתויי לבי דינא וקיומי בי' ובערת הרע מקרבך ומגלת אסתר חלק עליו מה איכפת לי' לאדם ישראל להביא חיוב מיתה לב"ד אלא ע"כ דזה מצוה על כל איש ישראל שהוא מקיים בהבאתו את המחויב מיתה לבית דין לקיים הוא מצות ובערת הרע מקרבך וק"ל:

שוב הביא הדר"ג נ"י שמצא שמשובב נתיבות סי' ג' חידש זה דרק בנערה מאורסה נותן להצילו בנפשו אבל בשאר עבירות אפי' הב"ד אינם רשאים להציל בנפשו מי שיחפוץ לאכול נבילות וטריפות הגם שהב"ד מכין אותו אם אינו רוצה לקיים מ"ע כגון לולב שאינו נוטל היינו דוקא על מצות עשה לקיים אותה אבל להפריש מן העבירה לא והתפלא עליו הלא הר"ן ותוס' סברו בעבירות נמשכת מכין אותו עד שתצא נפשו ונשאר קושי' הנתיבות על תוס' וכו' וצע"ג:

ונלע"ד לתרץ בעזה"י דלכאורה טעמא בעי למה מכין אותו לקיים מצות עשה ולהפריש מאיסור שלא יעבור לאכול נבילות אין הב"ד מכין אותו עד שתצא נפשו והוא נפלאת מאוד:

אמנם הנכון בעיני הוא כך התורה הזהירה "נקי וצדיק אל תהרוג" וכל איש העובר עבירה אשר הענישׁ הקב"ה עלי' או במלקות או במיתה של סקילה שריפה הרג וחנק אז האדם העושה העבירה אינו נהרג נקי וצדיק נהפוך הוא מיתתו הוא תהי' כפרה על עונותיו אבל אם הב"ד ימיתו אותו טרם שחטא ועשה העבירה א"כ הרגו ב"ד אותו בהיותו נקי וצדיק ולכן אנו מתרין אותו שלא לעשות העבירה שאם יעשה אותה אז דמו בראשו שימות חייב ועל זה נאמר "הלעיטהו לרשע וימות" ואח"כ אחר שעבר הב"ד מקיים בו מצות עשה "ובערת הרע מקרבך" עיין רמב"ם בסה"מ שורש י"ד וה"ה במלקות "תמותת רשע רע" כי מלקות במקום מיתה עומד מה ני קטלא כולא מה לי קטלא פלגא נקיים במלקות מצות ובערת הרע שהחטאים תרדף רע אבל אי נהרוג או נלקה אותו קודם שעשה העבירה "זכור נא מי הוא נקי אבד" חוץ מבן סורר ומורה אשר ירדה תורה לסוף דעתו אם במעלליו יתנכר נער שיהי' עומד על הדרך ומלסטם את הבריות שהוא זולל

וסובא אמרה התורה ימות זכאי ואל ימות חייב דיהי' רוצח וברוצח הוא הדין דנותן להצילו בנפשו שלא ימות הנרדף ויושפך דמו חיים:

אבל במ"ע נהפוך הוא אם כבר יהי' עבר הזמן של קיום מ"ע אז אין עליו עונש בתורה כי אין מלקות או מיתה על מי שביטל למ"ע בשב ואל תעשה ואם לא יהי' הב"ד כופין אותו לקיים המצוה כל זמן שיש בידו לעשות אותה אז ימות חיוב דהא פקר במצוה ולא חפץ לעשות אותה ואין ביד ב"ד להעניש אותו ולכן אנו כופין אותו מיד שאומר לולב שאינו נוטל שזה פורק מעליו עול המצות ולא הוה נקי וצדיק דזריזים מקדימין וזה אינו חפץ בה ואומר בפה מלא לולב שאינו נוטל סוכה שאינו עושה תפילין שאינו מניח שמגלה לבו הרע שבעזות מצח מבזה המצות אשר המה שלוחא דרחמנא כמבואר במ"ת פרשת ויגש וכבר בא עליו החיוב לקיים המצות טוב לו שימות עכשיו ממה שיעבור הזמן וימות זכאי ולא ימות חייב בביטול מצות עשה בשאט נפש ביד רמה ובוחר לילך בשרירות לבו והוא בכלל והנפש אשר תעשה ביד רמה ודוק: וכבר חקרתי במקו"א הגם שמצינו בא"ח סי' ק"ח אם חישב להתפלל אח"כ ונאנס לבסוף נחשב לאונס ויש לו תשלומין היינו דווקא אם עכ"פ חשב בלבו שיתפלל אח"כ בסוף הזמן תפילה אין זה פושע דלבו אנסו שיש עוד פנאי אבל מי שזמם בלבו ובדעתו שלא להתפלל ואח"כ בא לו אונס בשעה שהתחרט וביקש להתפלל אז אין לו תשלומין דהוה תחילתו בפשיעה וסופו באונס עיין בפנ"י בכתובות דף נ"א ובתוס' שבועות דף ח"י הגם שיצרו לובשו בסוף ביאה הלא בא ע"י פשיעה ועיין במרדכי הובא ברמ"א סי' קע"ח בא"ע באשה שנתיחדה ונאנסה ועיין בכ"מ פ"ו משגגות אם בעל סמוך לווסת ועיין במדרש רבה על פסוק ותצא דינה בת לאה וה"ה משבא זמן עשיית סוכה בעיו"ט או נטילת לולב ביו"ט כבר חל עליו החיוב ולא הוה נקי וצדיק אם מבעט לעשות ודוק:

ומעתה כל הטעם שאין אנו מכין עד שתצא נפשו להפרישו מאיסור יען דעכשיו עדיין הוא נקי וצדיק וממתין עד שעבר ויהי' רשע למות היינו דווקא אם לא עבר העבירה אבל בעבירה נמשכת שכבר עבר אותה וגם יחפץ לעבור אותה בעתיד אז כבר הוא אינו נקי וצדיק מאותה העבירה ומצילין אותו בנפשו כמו בעשה דכופין אותו לקיים ודוק:

אך אם עבר על ל"ת דאורייתא ולא הי' בו התראה אז יש מכות מרדות תחת המלקות אם היו מתרים בו ועיין ברמב"ם פרק י"ח מסנהדרין הל' ה' וז"ל כל אלו שלא קבלו עליהם התראה מכון אותו מכות מרדות הואיל וחטאו מ"מ אפי' על איסור דברי סופרים מכין אותו מ"מ ודוק:

וראה זה מצאתי בסה"מ שורש י"ד וז"ל והנה ופה אצלי שאצרף אל זאת הכוונה תוספת והיא בזכרי המצוה אשר יתחייב עליה העונש הן עשה או ל"ת אזכיר עונשה ואומר העובר עליה יתחייב מיתה או כרת או קרבן כזה או מלקות או אחד ממיתת ב"ד או תשלומין וכל מה שלא נזכר בה עונש מן העונשין תדע שאם היא ממצות ל"ת היא כמו שאמרו כעובר על מצות מלך ואין לנו לעונשו אמנם מצות עשה בכללם כל מצוה מהם כשתתחייב עשייתה יש לנו שנלקה הנמנע מלעשותה עד שימות או יעשה אותה וכשיסתלק זמן החיוב נמנע מזה כמי שעבר ולא ישב בסוכה על דרך משל אין לנו להלקותו אחר הסוכות על עבירתו ודע זה עכ"ל מפורש יוצא מלשונו הזהב שדווקא במ"ע שלא עבר עדיין אנו כופין ולא בל"ת ודו"ק:

ואזכיר שצריך חקירת חכם שלפעמים כותב הרמב"ם לוקין מכות מרדות ולפעמים כותב מכין מכות מרדות יעיין רמב"ם פי"א מהל' עכו"ם הל' ז' נקט מכין אותו מכות מרדות ובהל' י"ד מכין אותו מכות מרדות ובהל' ט"ו נקט לוקין מכות מרדות ובהל' שבת פ"א מכין אותו מכות מרדות בפ"א מא"ב כתב מכין אותו מכות מרדות ופ"ז מהל' חמץ ומצה ואי"ה אבאר בפ"א: ונסתפקתי הגם שברור שמי שרוצה לאכול נבילות או חלב אין הב"ד רשאין להכותו מכות עד שתצא נפשו כדי להפרישו מן העבירה איך יהי' הדין אם יחפוץ לעבור איסור עשה דאורייתא אם הוא דומה לאכילת נבילה ואין מכין אותו להפרישו או נימא שאני התם דיולקה אח"כ אם נתרו בו אבל כאן דלא נלקה אותו אח"כ דומה למ"ע של סוכה ולולב דכופין אותו להפרישו עד שתצא נפשו:

ונלע"ד לחקור כי זה ימים רבים הפלאתי על דברי הרמב"ם בפ"א מהל' א"ב הל' ח' שכתב וז"ל הבא על אחת מהשניות במזיד מכין אותו מכות מרדות מדבריהם אבל הבא על אחת מחייבי עשה אינו לוקה ואם הכו אותו ב"ד מכות מרדות כדי להרחיק מן העבירה הרשות בידם עכ"ל וכתב הרה"מ וז"ל מכות מרדות באיסורין של דבריהם ובחייבי עשה ג"כ כ"ש הוא שאם רצו ב"ד שיש שם מכות מרדות ובביאר אמרו במ"ע כגון סוכה ואינו עושה לולב אינו נוטל מכין אותו עד שתצא נפשו עכ"ל:

ונקודה נפלאה היא דפשטות דברי הרה"מ מורים הגם שאם בא על חייבי עשה אין חיוב להכות אותו מכות מרדות אבל עכ"פ רשות ביד הב"ד להכותו כמו בעשה דסוכה ולולב והוא פלא גדול דשם אנו דנין טרם שעבר זמן לולב וסוכה והב"ד כופין אותו לקיים מצוה ד' אבל אם כבר עבר זמן סוכה ולולב וביטל מצות עשה בודאי אין הב"ד מלקין אותו כמבואר בסה"מ ברמב"ם בשורש י"ד וא"כ מאי ראיה יש מהתם שאם בעל חייבי עשה דלוקין אותו מכות מרדות ואם מן הסברה סובר הרה"מ דיכולין הב"ד להלקות מכות

מרדות מי שעבר על איסור דאורייתא מק"ו במי שעבר על שניה של דבריהם א"כ הא גופא קשה למה לא יהי' חק ומשפט שמי שעובר על איסור עשה יולקה מכות מרדות כמו העובר על השניות למה יהי' רק רשות ביד הב"ד הלא צריך להיות חק ומשפט בישראל גם למה הביא ראיה מסוכה ולולב הלא רחוקים זה מזה וצ"ע:

אמנם נ"ל לחדש דכל דתיקנו רבנן כעין דאורייתא תיקנו כשם שהתורה חדשה מלקות על ל"ת אם יעשה אדם אחת מכל אשר לא תעשנה ואשם נפשו ילקה ה"ה תיקנו חכמים מי שיעבור על ל"ת אשר אמרו הם לא תעשנה ואם יעבור אדם על ל"ת ההוא אשם נפשו ויולקה יען וביען כיון שהם אמרו שזה בל"ת אם עבר אדם על ל"ת דאוריי' דהא כתיב לא תסור מדבריהם שמכח זה נעשה הל"ת שלהם ל"ת דאוריי' רק הבדילו במלקות שלהם שלא יהי' במשולש ובאומד ובמספר שיהי' הבדל בין ל"ת הכתובה בתורה על עצם האיסור ובין ל"ת מדבריהם אשר בא בתוקף לא תסור בלבד אבל עכ"פ בא המכות מרדות על ל"ת דוגמה מלקות התורה הבא על ל"ת אבל דווקא מכות של ארבעים ולא יותר כסברת תוס' נזיר דף כ"א דלא יהיה הל"ת דדבריהם שעבר חמור בהכאות מל"ת דאורייתא כאכילת נבילות דהוא לא עבר רק לאו דלא תסור אבל אם צווי חכמים עשה מדרבנן לעשות מצוה כחנוכה וקריאת מגילה וכדומה אם לא עשה המצוה של דבריהם לא ילקה מכות מרדות דהא דגם ביטל מ"ע דאורייתא אינו יולקה גם הם לא עשו מכות מרדות מי שביטל מ"ע של דבריהם: ולפ"ז אם עבר על איסור עשה דאורייתא אי אפשר ללקות אותו מכות מרדות דכאן לא עבר על לא תסור דהא דחכמים לא אסרו זה הביאה רק התורה אסרה ומה היה להם לחכמים לאסור אשר אסור מדאורייתא ועל איסור דאורייתא שעבר לא בא מלקות דתורה לא כתבה מלקות רק על לאו ולא על איסור ופטור לגמרי הן ממלקות דאורייתא והן של מכות מרדות ודו"ק כי ישר ונכון בעזה"י:

אך קולו חומרו כיון שאם הי' עבר העבירה אין עליו מלקות כמו במ"ע שאם ביטל העשה שעבר סוכות ולא נטל לולב ולא ישב בסוכות אין לוקין אותו כלל כן הוא חומרו שטרם שעבר ועשה הביאה אנו הב"ד מפרישין אותו ומכין אותו מכות מרדות עד שתצא נפשו כמו אם עדיין לא עבר סוכות והוא חפץ ליבטל מצות סוכה ולולב שאנו מכין אותו מכות מרדות עד שתצא נפשו דבשלמא אם יחפוץ לעבור ל"ת של דבריהם אין אנו מכין אותו מכות מרדות להפרישו כמו דאין מלקין מי שרוצה לעבור ל"ת דאוריי' דהלעטהו לרשע וימות שאם יעבור העבירה נלקה אותו אח"כ ויהי' לכפרת עונו אבל באיסור עשה דאורייתא דאין אחר העשיות העבירה מלקות אז צריכין אנו להלקות עכשיו כמו במ"ע דאל"כ שנניח אותו לעבור הוה מעוות שאינו יכול לתקן ודו"ק:

ועתה בא ברוך ד' וראה בחכמת הרה"מ שהאיר בדברי הרמב"ם שמתחילה פסק הרמב"ם ומי שבעל שניות שהם בל"ת מדבריהם ילקה מכות מרדות שהוא כנגד ל"ת דלא תסור אבל הבועל אשה שהוא איסור עשה דאורייתא לא ילקה דכאן לא עבר על לא תסור ועל איסור עשה ליכא שום מלקות לא מן התורה ולא מדבריהם וכל זה אם בעל האיסור עשה ופירש אבל אם מעיז האיש ורוצה לבעול יוכל הב"ד להכות אותו מכות מרדות דכדי להרחיק מן העבירה בעתיד יוכלו להכות אותו וביאר הרה"מ כי כדי להפרישו מן איסור עשה הרשות בידם כמו שמכין בסוכה שאינו עושה או לולב שאינו נוטל שלוקין אותו טרם שביטל מ"ע כך מכין מכות מרדות באיסור עשה דאוריי' טרם שעבר שימות זכאי ואל ימות חיוב ודוק:

ומצאתי ברה"מ פ"א מהל' שבת הלכה ב' שכתב וז"ל והעושה במזיד מכין אותו מכות מרדות הוא מפני שעובר על ל"ת של דבריהם בדבר שיש לו עיקר מן התורה והוא בן מרדות עכ"ל וק"ל:

ולפום רהיטא קשה על מה שחדשתי דמכות מרדות הוא יען דעבר על ל"ת דלא תסור הלא הרמב"ם כתב בפי"ז של א"ב הל' ז' וז"ל וכן מי שהיתה ספק גרושה או ספק אלמנה או ספק זונה וספק חללה מכין אותו מכות מרדות ומוציאה בגט עכ"ל וכתב הרה"מ וז"ל זה פשוט דס' דאורייתא הוא מתבאר בהרבה מקומות וכבר כתבתי בפ"א שיש מכות מרדות באיסורין של דבריהם וכל שכן בספיקות אלו עכ"ל וקשה באיסורין של דבריהם יש מכות מרדות דעבר על לאו דלא תסור אבל בס' דאורייתא של זונה וכדומה שם ליכא לאו דל"ת מנ"ל דיש מכות מרדות וצ"ע:

אמנם הרמב"ם לשיטתו דסובר ספק דאורייתא להקל ורבנן אסרו ס' דאורייתא וא"כ איכא לאו דל"ת ולכן נקט הרמב"ם באשה אחת שהיא ס' זונה או ס' גרושה דאז מן התורה להקל יש מכות מרדות אבל אם היה שתי נשים ואיקבע איסור ובועל אחת במזיד דהוא אסור מדאורייתא ליכא מכות מרדות ודוק: (ג) ומה שהקשה הדרכ"ת נ"י על הגמרא דיבמות דף פ"ח שהקשה אילימא דלא ניסת לאחד מעדי' וקאמרה ברי לי צריכה למימר דדפנו מן וקדשתו יקשה מהיכן פשיטא לגמ' דדפנו היינו מכות היכן מבואר שיוכלו הב"ד להכות איש אשר רצה לעשות עבירה או ספק עבירה אי לאו משום דכתוב וקדשתו בע"כ וצ"ע ותי' דקושית הגמ' הי' דילפינן דדפנו מן פסוק שופטים ושוטרים שפי' רש"י והרמב"ם שרודים את העם במקל עכ"ד:

ונלע"ד לבאר דהרמב"ם בספר המצות שורש ה' כתב אם יושאל לבעל הלכות שמונה הפסוק מולא תחטיא את הארץ' לא ידע להשיב מאין לו לאו זה כי הוא נתינות טעם על

לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה וכתב הרמב"ן בהשגותיו וז"ל ולא יתבייש ממנו שכבר דרשו בספרי ולא תחטיא את הארץ להזהיר ב"ד על כך הנה לא ראו לעשותו טעם בלבד כדברי הרב אבל מניעה ואזהרה לב"ד וימנה לאו בפני עצמו ושהוזהרנו לכייף אותו לגרשה וכ"ש למנוע אותו שלא ישאנה כמו שימנה מצות חייבי מיתות המלקות שהוזהרנו לכוף אותו לעשות בהן הדין עכ"ל והשיג עליו המגילת אסתר אות ט' וז"ל ומה שאמר עוד כי ולא תחטיא את הארץ הוא נדרש בספרי להזהיר ב"ד על כך ואיננה טעם בלבד כמו שחשב הרב נראה לי שאין למנותו לפי שכבר נצטוו הדיינים להזהיר את העם ולהישירם בדרך ישר ולמחות ביד עוברי עבירה כי לכן נצטווינו למנותם בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר לראות את משפט העם ומעשיהו ולשום העקוב למישור וכל הדברים כמו שכתב הרב בהל' סנהדרין וא"כ נכפל אזהרה עליהם בזה המקום ולא יבוא במנין אמנם חייבי מיתות ומלקות אינם נכללים בזה הצווי של הדיינים הוצרך צוה להם בבירור בתורה לאמור שמצוה עליהם להרוג או ללקות החייב שדבר גדול הוא זה להתיר שפיכת דם האדם וגם מלקות לפעמים בא לידי מיתה ולכן אמר ר"י בפ"ק דסנהדרין במשנה ראשונה כי הי' צריך ב"ד של כ"ג כמו בדיני נפשות עכ"ל היוצא מזה דלרמב"ן הוה לאו מפורש מן לא תחטיא הארץ לכוף לגרש אשה אסורה לבעלה וא"כ פריך הגמ' אי לא אומרת ברי לי א"כ היא ספק אשת איש תלד ממזרים ופשיטא דדפנו ודוק והמגילת אסתר מרמז דילפי' דדפנו בע"כ שמכין אותו מן שופטים ושוטרים דמשם ילפינן אפי' להכות ודוק: ובזה יופשט מה שהעיר מעלתו נ"י בחקירה על הא דאמרי' מכין אותו עד שתצא נפשו וז"ל לכאורה דאף דמכין אותו עד שתצא נפשו מכל מקום כשאמדוהו הרופאים שאם יכה אותו הכאה אחת ימות מיד משמע דאין מכין אותו דזה רק הריגה ממש ואין לי ראיה בזה עכ"ל כפי מה שביאר במגילת אסתר דיהיה לב"ד כח להמית אדם הוא דבר גדול והצריכה התורה לברר שיש כח לב"ד להמית או ללקות שהוא כדמות מיתה אבל לכוף לגרש אשה אסורה הוא בכלל מצות שופטים ושוטרים משמע דאי אפשר שיהי' רשות ללקות מכות גדולות אשר יוכל להמציא מהם מיתה רק מכות עד שתצא נפשו ולא עד בכלל אבל הרמב"ן דמדמה זה כמו למיתת ב"ד כך גם כאן הוה צווי לב"ד שלא להחטיא ארץ ועיין בנמוקי רמב"ן בתורה שרמז על הספרי שהוא מ"ע על הב"ד משמע שגם הכאות האלו הם מכות גדולות אשר יגרמו אפי' מיתה ולכך הוצרך התורה לגלות שלא נשמע מן מצות שופטים ושוטרים ודוק: ולא אעלים מה שנראה לי על הערתו דנאמר שמותר אפי' להלקות מן פסוק וקדשתו דפנו וילפי' כן בכל עבירות ותי' דלמא מצות כהונה שאני עכ"ד נראה לי דמצות עשה וקדשתו הוא

מצוה על כל ישראל ומן תיבת וקדשתו ילפי' לכבד הכהן ולפארו ולנשאו ואפי' הכהן מאן ימאן ולא יבקש פאר וכבוד והדר ואעפ"כ יש מצוה לעשות לו כבוד והתנשאות בעל כרחו כמבואר ברמב"ם בסה"מ מצוה ל"ב שהאריך בחקירה הנ"ל סיים וז"ל לשון ספרי וקדשתו על כרחו לומר כי זה צווי נצטווינו בו ואינו בבחירת הכהן עכ"ל וממילא ילפי' וקדשתו דפנו בע"כ הגם שיצעק מאי איכפת לך הלא אתה קיימת מצות תוכחה ואני איני חפץ לשמוע אליך מכל מקום יכה אותו כי הוא מצות כל ישראל לקדש הכהן בעל כרחו הן לכבדו ליטול מנה יפה ראשון וה"ה ללקות אותו להיות נשאר בקדושה והוא מצות כל איש ואיש מישראל יש עליו קיום מצוה לקדש הכהן ולכן כל איש ואיש אשר יוכל לדפנו חייב להכות אותו כמו שמחויב כל איש ואיש מישראל לקרוא לו ראשון לס"ת וא"כ אין לילף מיניה על שאר עבירות אשר אדם עובר שיש ביד שום אדם להכות אותו ולולא שנמצא מ"ע בפרטות על הב"ד להקים הדת גם הם אינם רשאים להכות ואין לדמות מ"ע וקדשתו שהוא מ"ע על כלל ישראל ואם הכהן עובר אז כל ישראל מחוייבים מכח מ"ע שלהם לעשות כל התפעלות כנגדו ובזה יש לי פלא על הב"י א"ע סי' ו' שמדמה הדברים אבל אין כאן מקומו להאריך ולא מצאתי שהרמב"ם יעתיק וקדשתו דפנו ואולי שסובר דדווקא דרשינן בע"כ לכבדו ולפארו ולא לדפנו:

ד וראיתי במכתבו שהתפלא על הרא"ש בריש שבת שכתב מדרבנן צריך להפרישו ונתקשה הא אפי' מדאורייתא צריך להפרישו כדמוכח גבי דפנו ביבמות אלא ע"כ היחיד אין צריך להפריש מן התורה רק ב"ד מצווין מן התורה עכ"ד בודאי שמחשבתו על קושי' הגמרא למה לי דפנו שפי' רש"י בעבירה מפורסם או ספק עבירה אנו מכין ולא צריך קרא דדפנו דאל"כ מדפנו גופו איכא להשיב מצות כהונה שאני ועוד כמש"ל דזה מצוה על כל איש ישראל לקדש הכהן רק מקושית הגמ' שם קשה לו על הרא"ש גם אני הקשתי תיפוק דשבת יש בו מ"ע של שביתה וא"כ דומה לסוכה שאינו עושה דכייפי' ליה כמבואר בכתובות וכופין אותו עד שתצא נפשו וק"ו הדברים מה התם שהוא חפץ לבטל מ"ע בשב ואל תעשה כופין אותו ומכ"ש כאן שאנו כופין אותו בשב ואל תעשה ולא יבטל העשה בקום ועשה וצע"ג אלא פשיטא דגם לקיים מ"ע אין רשות ביד אדם פרטי לכוף לחבירו רק ב"ד דווקא ויעיין רמב"ן בתורה דיש מצות עשה של שביתה אם עמל כל היום בסידר אבנים ועצים בחצר גדול וגם שלא עבר מלאכה דאורייתא עבר על העשה של שביתה יען שגופו עמל ולא שבת אבל מה שנחשב מדאורייתא למלאכה עובר על העשה של שביתה אפי' לא עמל גופו בו ודוק:

ועלה בדעתי ליישב קושית מעלתו נ"י דשאני באיסור שיש בנשים פסולות דשם מלבד איסור שלו ושלה דגם היא עוברת דלא יקחו כתיב עוברים שניהם על לפני עור דהוא מכשיל אותה והיא מכשלת אותו ובודאי מי שחוטא ומכשיל גם חבירו מצווין להפרישו שלא יהי' כירבעם בן נבט אבל בשבת שהא לבדו חוטא במזיד דלמא נימא תמותת רשע רע דמו בראשו את קול האזהרה שמע ולא חפץ להיות נזהר ולכן הביא הרא"ש ראיה מקטן אוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו הגם שהוא לבדו יחטא ומכ"ש גדול שלא יעזור לו ודוק ומיושב בזה גמרא בב"ק דף כ"ח דרבו מכה לעבד דשם דשפחתו ג"כ מוזהרת שלא להכשילו בלפני עור וגם הוא מכשיל אותה בלפני עור ואז מותר להכות אותו ויעיין רמב"ן יבמות דף פ"ד שהקשה על הגמר' הא כל היכי דאיהו מוזהר גם היא מוזהרת דתיפק ליה שהוא עוברת על ל"ע שמכשילו ועיי"ש וטעם גדול בדבר אם מחטיא את חבירו להכות אותו כאמרו חכז"ל גדול המחטיא לחבירו יותר מן ההורגו רש"י בתורה וטו"ז הל' חנוכה א"כ כופין אותו שלא להכות נפש אבל מנחמי' ילפינן דשם רק בני ישראל חטאו ואעפ"כ הכה וע"כ מוכח דב"ד יוכל להכות ודוק:

והעיקר שהב"ד רשאים וגם מחויבים להכות הוא נלמד מן הפסוק ארור אשר לא יקום את דברי התורה הזאת הביא רמב"ן דברי ירושלמי למד ולימד שמר ועשה והי' ספק בידו והחזיק ולא החזיק הר"ז בכלל ארור וכתב הרמב"ן שם וז"ל ידרשו בהקמה הזאת בית המלך והנשיאים שבידם להקים התורה ביד המבטלים אותה עכ"ל משמע שהם מחוייבים בכל הכוחות לקיים התורה ביד הרשעים ואלו בתוכחה הלא כל ישראל מחויבים להוכיח עד שיכה אותו אלא פשיטא דמלך ונשיא יש בידם לכפות:

וגם על זה יש לחלוק דיעיין בדרשת הר"ן דרשה י"א שהפליא לעשות להפליא בין כח מלך שיוכל לעשות שלא כצדק הכתובה במרום אבל הב"ד צריכין לעשות עפ"י משפט המרום וא"כ רמזה התורה שמלך ונשיא בכלל ארור אם לא הקים התורה בכח ידו ודוק:

ואציע לפניו ספק אחד דנסתפקתי במכות מרדות אם עכ"פ אין לוקין פחות מארבעים רק שנוכל להוסיף עוד אם אומר שלא לעשות כאשר אמרו חכמים אבל עכ"פ אם קבל למשל י' הכאות וצועק אני שומע לדברי חכמים אסור לו ללקות עד מ' או נימא כיון שמרד בחכמים צריך לקבל עכ"פ מ' הכאות רק אם מסרב עוד מקבל עוד הכאות עד שתצא נפשו אבל אין מכות מרדות פחות ממ' וצע"ג:

ונ"ל דהנה התו' במסכת נזיר דף כ' בד"ה ר"י אומר אם אינה סופגת מ' תספוג מכות מרדות וז"ל שנתכוונה לאיסורא במזיד ובמכות דף כ"ב מכות מ' מן התורה אבל מכות מרדות בלי מנין אלא מכין עד שתצא נפשו או עד שיקבל עליו ומספקא לר' דהכא דלוקה

על שעברה דשמא דווקא ארבעים ותו לא דדווקא כשאינו רוצה לקיים אותה המצוה מכין אותו בלי מספר אבל הכא שכבר עברה למה חלקה יותר מדאורייתא אם לא הפר עכ"ל מדכתבו אלא מכין עד שתצא נפשו או עד שיקבל ולא כתבו בהיפך אלא מכין עד שיקבל עליו או עד שתצא נפשו כי אותו אנו מבקשים שיקבל עליו והי' לתוס' להקדימו בלשון אלא משמע לכל הפחות מקבל מ' הכאות אבל אם להכות עוד עד שתצא נפשו מהני אם מקבל עליו לעשות המצוה אבל לכל הפחות יולקה ארבעים יען שסרב והעיז פניו כנגד הב"ד שלא לקיים המצוה וה"ה במכות על עבירה שעבר מלקין דווקא מ' דגם מתחילה מכין אותה מ' אם התחילה לסרב שלא לשמוע לב"ד לקיים נדרה ולשמור מוצא שפתיה שהוא מ"ע מוצא שפתיך תשמור והגם אם חזרה בתוך הכאות מ' והבטיחה לשמור אעפ"כ היתה נלקה מ' על הסירוב אבל תו לא מלקינן לה אפי' שתאמרת אלו לא התיר לי בעלי הייתי שותה יין עוד יען דב"ד מכין בלי מחשך לקיים המצות בעתיד וזה אי אפשר דכבר התיר לה בעלה ודוק:

אך יפלא משכתבו תוס' וז"ל אבל מ"מ בלי מנין אלא מכין עד שתצא נפשו או עד שיקבל עליו עכ"ל וקשה למה לא יהא מונין א' וא' דדילמא יקבל עליו ונדע כמה חסר מהכאות עד ארבעים אלא משמע אם מקבל עליו אפי' בי' מכות למשל שוב לא מלקינן ליה ולכן לא היה מונה גם מצאתי בש"מ בנזיר וז"ל ובתוספתא דמכות תניא מכות מ' מן התורה אבל מ"מ אינה כן אלא מכין אותו עד שתצא נפשו או עד שיקבל עליו ונראה דהיינו דווקא כשאומרים לו עשה מצוה ואינו עושה דמכין אותו עד שיקבל לעשותה או עד שתצא נפשו עכ"ל מדהחכים הש"מ להקדים לכתוב עד שמקבל לעשותה ואח"כ הזכיר עד שתצא נפשו משמע אם מקבל לעשותה שוב אין מכין אותו עוד ודוק:

אחרי הדברים האלה מצאתי שפרמ"ג בפתיחה כוללות ח"א חקר כמה חקירות בענין מכות מרדות ובאות כ"ו עמד אי יש מכות מרדות מי שעבר על ספק דאורייתא ונתקשה בדברי הרמב"ם שבפי"ז פסק בכהן שבעל ס' גרושה לוקין מכות וכן פסק בפ"ו מאיסורי מזבח אם הקדיש יין פסול לוקין מכת מרדות הגם דהוה ספק אם הוה כמקדיש בעל מום ובהל' כלאים הובא בב"י סי' רצ"ז פסק אם הנהיג ביחד מין של ים ומין של יבשה אין מכין אותו מכות מרדות וצע"ג:

ונ"ל דכלאים הוה שניהם של היתר דמותר להנהיג כל אחד לבדו רק ביחד אסרה התורה הגם שהאי לחודא שרי והאי לחודא שרי אעפ"כ ביחד הוא איסור א"כ במין של ים ויבשה דהוה ספק אם נאסרו אוקמי הפעולה בחזקת היתר אבל בס' גרושה או ביין פסול דהוה הספק אם הוא מותר או אסור לכהן ולמזבח ואין לו היתר כלל לבעילה ואו להקרבה א"כ

לוקין מ"מ ודוק וגם זאת קדושת כהונה וקדושת מזבח רבו בהן מצות יתירה ומחמירים ללקות מ"מ אפי' על הספק אבל בכלאים גוף האיסור חידש ודוק:
ומה שתי' הפרמ"ג אם ס' דאורייתא אסור מן התורה אז לוקין מ"מ ואי ס' דאוריתא מותר מן התורה אין לוקין כבר הודעתי במכתבי זה דנ"ל איפכא אי ס' בו אסור מדאורייתא אז אין בו לאו דרבנן ואין לוקין מספק איסור אבל אי ספיקא דאוריי' מותר רק מדרבנן אסור אז לוקין דעבר על לא תסור ובא מ"מ כעין מלקות בלאו דאו' ודוק:
ויש לי הערה דאם כופין על השוחט לכסות דם או לאב למול את בנו וכדומה הגם שיש עליו קדימות מצוה אבל עכ"פ אם לא יחפוץ לעשות יהי' נעשה ע"י אחרים וצריך בירור ומצות יבום שמצוה בגדול אבל מסופק אני אם לוקין עד שתצא נפשו בכה"ג:
דברי הדוש"ת הק' חיים סופר:

סימן כב

חיים בריאים ורב הצלחות לי"נ הרב הגאון המפורסם בתורה ויראה כבוד הרב דוד ליב נ"י אב"ד דק"ק קרס"ט יע"א מכתבו קבלתי אשר ביקש אעשה בל"נ כאשר יהי' בידי נעשות אם יסכים ד' וכאשר אדע לבשר טוב לא אתמהמה להודיע לו במוקדם ופלפולו על דברו ראיתי ואת ואת אשר חשבתי בלבי אערוך לפניו ואת אשר יבחר יקרב אליו כי והב בסופה יאמר במלחמות ד' בספר יכתב יקשב ד' וישמע אם הקול קול יעקב להגדיל תורה לדעת קושט דברי אמת דברי אוהבו הדש"ת:

א ראיתי שהדר"ג נ"י יצא לחקור במה שפרשתי בדברי דג"מ שמי שרוצה לעשות עבירה במזיד אין ישראל חבירו צריך להפרישו כי רק בשוגג צריך להפרישו דומי' דקטן אוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו דקטן אם הוא מזיד הוא רק כשוגג והוספתי דדג"מ מודה דב"ד בוודאי מכין אותו כדי להפרישו מעבירה אבל מי שאינו דיין ושופט אסור להכות ובעבור זה משה רבינו ע"ה קרא רשע למי שהרים יד להכות רעהו ישראל ושני אנשים עברים הלשינו שרוצה גם להרוג אותם כאשר הרג את המצרי וישאלו נו מי שמך לאיש שר ושופט עלינו אבל באמת הי' כוונת מרע"ה רק נקיים מצות תוכחה וקראו רשע על שהרים יד והשיג הדר"ג נ"י דא"כ למה הרג המצרי וע"כ יען דבן נח נהרג בדיין אחד אם כבר עשה עבירה כל אחד יוכל להרגו וא"כ למה אמרו בסנהדרין דף נ"ז דצריכים להעמיד דיינין היינו להזהיר את העם בעתיד והמזהיר צריך להיות ממונה לדיין וע"כ חרה אפם של שני אנשים איך הוא הזהיר אותם אם הוא אינו דיין וסיים וז"ל ואולי י"ל דע"כ דישראל בעת ההוא דין ישראל הי' להם דאל"כ הא דיליף בסנהדרין ב"נ שהכה ישראל חייב מיתה ממרע"ה שהרג המצרי משמע ב"נ שהכה חבירו ונא חבלו אינו חייב

והרי קודם מ"ת הי' ב"נ אע"כ דישראל כבר הי' להם דין ישראל וא"כ ע"כ דלישראל צריך ב"ד דווקא עכ"ל:

הנה הרמב"ם פ"ט הל' מלכים הל' י"ד כתב וז"ל כיצד מצווין הן על הדינין חייבין להושיב דיינין ושופטים בכל פלך ופלך לדון בשש מצות אלו ולהזהיר את העם ובן נח שעבר על אחת משבע מצות אלו יהרג בסייף ומפני זה נתחייבו כל בעלי שכם הריגה שהרי שכם גזל והם ראו וידעו ולא דנוהו ובן נח נהרג בע"א ובדיין אחד בלא התראה ועפ"י קרובין אבל לא בעדות אשה ולא תדון אשה להם עכ"ל ולפי דברי הדר"ג יהי' התכלית להושיב דיינים רק להזהיר את שהמזהיר צריך להיות דיין וא"כ קשה למה כתב הרמב"ם לדון בשש מצות הא לדון כל איש הרואה את העבירה דן אותו והורגו והי' לו לומר רק להזהיר את העם וצע"ג:

ונלע"ד דמצות דיינים נחלקו לחלקים א. שיושיבו דיינים אנשים מלומדים היודעים בטוב המצות אשר מצווין עליהם בני נח ויש להם שכל וחכמה ומעלות אנשים מלומדים אשר ישפטו בין איש לרעהו כי יבואו שנים לדון לפניהם בדברי ריבות אשר ימצא בין אדם לחבירו תביעות וטענות אם לחוב או לפטור וישפטו הדיינים להורות להם הדרך אשר ילכו בה דבר זה נוגע למצוה הזאת ואסור ודבר זה מותר ובכלל זה איזה אונאה או עושק ושכר שכיר ושומרים ואונס ומפתה ואבות ניזקין וריבית וכדומה אשר כי יגש איש את רעהו וישפטו הם אם לחייבו או לפטור אותו כי זה תכלית בעלי דינים שיבואו לדיין לשפוט ביניהם וכל אשר יצא מפיו יעשו שניהם יחדיו ברצון הטוב:

ולדעתי הגם שגוי נהרג בע"א אעפ"כ אם יבוא מעצמו ויודה שעבר אחת מאזהרות אשר חיוב עליו מיתה לא יהרג והגם שהדיין קרוב או עד קרוב נאמן עליו כמבואר ברמב"ם וז"ל ועפ"י קרובין עכ"ל היינו אפי' העד וגם הדיין קרוב בכל זאת עפ"י עצמו לא נהרג דשאני קרוב מבחוץ מאדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו רשע עיין סנהדרין דף ט' וכתובות דף י"ט דמשמע מרש"י דכל הטעם דאין אדם משים עצמו רשע יען שקרוב פסול לעדות וא"כ במשמע דבב"נ דקרוב כשר לעדות יהי' ג"כ משום משים עצמו רשע וצ"ע:

בכל זאת נ"מ דשאני לעשות עצמו רשע או להיות עד על עצמו להמית אותו דאולי הוא מן המחכים למות ומבקש שאיש יקח את חייו דעכ"פ צריך עדות ע"א כשר דהא אשה פסול לו לעדות כמבואר ברמב"ם וז"ל אבל לא בעדות אשה עכ"ל ואדם על עצמו אינו בגדר עדות כנלע"ד:

ואל יפלא שדוד הרג גר עמלקי שאמר שהמית שאול ופי' שם ברלב"ג שלא הי' גר צדק אלא שדר בארץ ישראל משמע שב"נ נהרג עפ"י עצמו לק"מ דהרמב"ם כתב בפרק ח"י מה' סנהדרין הל' ו' וז"ל גזירת הכתוב שאין ממיתין בית דין ולא מלקין את האדם בהודאת פיו אלא עפ"י שנים עדים וזה שהרג יהושע את עכן ודוד גר עמלקי בהודאת פיהם הוראת שעה היתה או דין מלכות הי' אבל הסנהדרין אין ממיתין ולא מלקין המודה בעבירה שמא נטרפה דעתו בדבר זה שמא מהעמלין מרי נפש הוא המחכים למות שתוקעים החרבות בבטנם ומשליכין עצמן מעל הגגות שמא כך זה יבוא ויאמר דבר שלא עשה כדי שיהרג וכללו של דבר גזירת המלך הוא עכ"ל ואותו סברה שייך ג"כ שלא להרוג ב"נ עפ"י עצמו וק"ל:

ב. הגם שבן נח אין צריך התראה ויתיר עצמו למיתה אבל עכ"פ צריך להיות מוכח ממעשיו שהוא מזיד או אומר מותר שקרוב למזיד עיין בכ"מ ובלח"מ פ"י מהל' מלכים הל' א' ואם שגג פטור וכן יש דינים מי שמשמר שבת חיוב מיתה בידי שמים ומכה ישראל חייב מיתה או עוסק בתורה חייב מיתה וכולן רק בידי שמים אעפ"י שלא נהרג בידי אדם וכן לדעת אם שיתף ע"ז מותר לו או אם צריך לקדש שם שמים ולמות על קידוש השם או לא וכן אם מותר ליקח שוחד או להטות משפט או לסלק עצמו בעבור פחד והיזק עיין ירושלמי בזה או אם מחויב על השחתת זרע וכדומה וכל הטעם דאומר מותר חייב מיתה בידי אדם בעבור שהי' לו ללמוד ולא למד ואם לא יהי' אנשים ממונים ללמד מאין הי' לו ללמוד ולכן צריכים דיינים מומחים שהם ג"כ שופטים הקוראים בשם ד' ללמדם לדעת מה ה' שואל מהם לעשות או להשמר בעשה או להשמר בל"ת:

ולדעתי מה שכתב הרמב"ם פ"י הל' מלכים וז"ל ולעולם אין עונשין מהם לא קטן ולא חרש ולא שוטה לפי שאינן בני מצוה עכ"ל והביא מרן חתם סופר ז"ל בסי' שי"ז קו' גדולה הא שיעורין לא נאמרו לבני נח והרא"ש בתשובה כתב שלבת לי"ב שנים ולבן לי"ג שנים נעשים גדולים הוה בכלל שיעורין הנאמרים למשה מסיני וא"כ הי' ראוים לענוש קטן בב"נ ותי' מרן דיש קטן ממש שאין בו דעת זה פטור גם בב"נ אבל בפלגות ראובן גדולי חקרי לב במופלא סמוך לאיש ואעפ"כ בישראל תלי' דווקא שנים ובשערות זה הלכה למשה מסיני בישראל דוקא דפח"ח:

הן אמת דבמקו"א הבאתי דברי ריטב"א שאינם משמע כן דבש"מ בכתובות דף י"א בד"ה גר קטן מטבילין אותו על דעת ב"ד כתב וז"ל פירש רש"י ז"ל שהביאוהו אביו ואמו לב"ד לגיירו אע"פ שלא נתגיירו הם ואעפ"י שהוא אין בו דעת כלל מטבילין אותו ע"ד ב"ד וכ"ש כשיש לו דעת והוא בא מעצמו להתגייר ולאפוקי כשאין בו דעת כלל ואין אביו

ואמו מביאים אותו לב"ד שאין מטבילין אותו הריטב"א ז"ל עכ"ל משמע דקטן שיש בו דעת ובא מעצמו להתגייר גם הוא בכלל שמטבילין אותו על דעת ב"ד ולדברי אדמ"ו כיון שיש לו דעת הוא בכלל גדול בב"נ דלא נאמרו בו שיעורין ודוק וגם עוד הביא הש"מ שם שיש מביאים ראי' דמהני הגירות מדאורייתא וכתב וז"ל ויש מביאים ראי' דגרות קטן מדאורייתא מדכתיב גבי גזל גר ואם אין לאיש גואל להשיב האשם אליו ואמרי' בסנהדרין איש אתה מצווה לחזר אחריו אבל קטן אי אתה מצווה לחזור אחריו אם יש לו גואל אלמא משכחת לה גר קטן מן התורה או שגיירוהו על דעת ב"ד או שנתגיירו בניו ובנותיו עמו עכ"ל ותירצו תירוצים שונים בנתגיירה מעוברת או בשפחה מעוברת ולא תי' דיש הבדל אם הי' קטן בר דעת והגיע למופלא סמוך לאיש דמהני מדאורייתא ובין גר קטן שהביאו אביו ואמו דשם לא הוה מדאורייתא וק"ל:

ועכשיו נ"ל דלק"מ דאם הוא נשאר בן נח אז לא נאמרה בו שיעורין אבל איך יהי' הגירות מהני הא בתורת משה מסיני הקטן אינו איש ואיך יכנוס קטן בכמות השנים בדת ישראל אם בדת ישראל מעשה קטן אינם כלום הלא היום או למחר יחלל שבת ופטור בדת ישראל שהוא קטן ואיך יהי' נחשב לגר גמור הא הוה תרתי דסתרי אהדדי אבל לעולם אם הוא ב"נ עונשין אותו אם הוא בר דעת ודו"ק:

נחזור לענינינו שהאמת כדברי אדמ"ו שהקטן היינו שאין בו דעת שלימה ולא הי' אצלו החיוב ללמוד ואפי' למד אין לו לב להבין מי הוא הקב"ה המצווה עיין [תוספתא פ"ה דנדה על] המשנה בת י"א שנה נדרי' נבדקין ויראה פלא שבדק אם אינו סובר שהחמה אלקות וא"כ פטור דאינו בר מצוה אפי' אם עשו התראה לא מהני ודוק:

ובזה יובנו לי דברי הרמב"ם שכתב חייבים להושיב דיינים ושופטים בכל פלך ופלך וביאר (א) לדון בשש מצות עכ"ל היינו כי יהי' דברים הנוגעים בעניני שבע מצות כי ישאל איש אם זה בכלל עריות או עושק או גזילה או ניזקין או בגדר אונס או מפתה וכדומה (ב) להזהיר את העם שידעו מה ה' שואל מאתם שיהי' יודעים עונש כל עבירה עם כל הסעיפים מה שנכלל בכל מצות ואזהרות שלהם וגם לידע שעל עבירה זה בא מיתה בידי אדם ועל עבירה זה מיתה בידי שמים וגם שבר דעת יומת אפי' קודם י"ב שנים אם הוא בר דעת וכדו' שעי"כ שיש לו ממי ללמוד ולא למד יומת אח"כ אפי' אם הי' אומר מותר ואח"כ ביאר הרמב"ם אם הי' כאן דיינים ושופטים שהי' לו מקום לשאול אם יש לו דבר וגם יש שופטים שהי' מורים בעם ועבר עבירה אז נידן בעד אחד ובדיין אחד ובלא התראה אבל דווקא מי ששמו דיין שיודע הדינים לדון על פי דת הנותן בב"נ אבל הדיוט אין רשאי להרוג חבירו בן נח כי מי שם אותו לאיש שר ושופט או

דיין ומוכיח הלא יש שופטים בארץ אבל אם לא עשו משפט למי שגוזל כולם חייבים יען שראו הגזילה בעיניהם ולא מושיבין לשפוט את האיש ולא נתחייבו כל אנשי שכם מיתה רק יען כי אנשי שכם ראו גונב נפש ולא השיבו דיינים אז כולם חייבים מיתה על שלא מושיבים דיינים לעשות משפט בארץ ודוק וכן משה רבינו ראה שאין שופט לעשות דין דכתיב ויפן כה וכה וירא כי אין איש אז עשה הוא את הדין כי הי' מומחה לרבים שהי' משבט לוי אשר הי' המורים במצרים כנודע ממדרשים ומרמב"ן בתורה כחכז"ל לכו לסבלותיכם וכן שמעון ולוי עשו דין בשכם כי היו מומחין יודעים הדין אבל אם יש שופטים בארץ אז אם גוי עובר עבירה צריך לדון אותו דיין דוקא ולא שכל מוצאו יהרגהו כנלפענ"ד ובכל זאת צריכים אנו לדברי מדרשים שם יען שרמב"ם פסק דגוי שהכה ישראל מחויב מיתה רק בידי שמים ולא בידי אדם וא"כ איך הרג משה את המצרי אלא ע"כ שגזל את אשתו וק"ל:

ורמב"ן פ' וישלח הביא בשם רמב"ם וז"ל והרב השיב בספר שופטים ואמר שב"נ מצווין על הדינין והוא להושיב בכל פלך ופלך לדון בשש מצות שלהם וב"נ שעבר על אחת מהן הוא נהרג בסייף ראה אחד שעבר על אחת מהן ולא דנוהו להורגו הר"ז הרואה יהרג בסייף ומפני זה נתחייבו כל בעלי שכם הריגה שהרי שכם גזל והם ראוהו וידעו ולא דנוהו עכ"ל הפשטות משמע כדברי הדר"ג נ"י שאפי' הדיוט הרואה בחבירו עובר אחת משבע מצות מחויב הוא להורגו הוא העד והוא הדיין ואין לו להביא אל הדיין או אל השופט אשר יהי' עליו ואם לא הורגו הוא מחויב סייף ורמב"ן השיג על הרמב"ם דעל מצות עשה לא נהרגין ומצות דיינין היינו שאם ב"נ עובר על עושק או גזילה שנהרג עליו יעו"ש ולדעתי שהרמב"ם סובר דהכל נכנס בכלל הדינים להורות כי יפלא דבר אם זה אסור או מותר וגם להזהיר העם ברבים שידעו את הדינים ואם אח"כ עבר צריך שיובא לפני דיין הבקי בדינים והוא ממונה לרבים שנקרא שמו דיין כנלע"ד:

אך מה שהשיג הרמב"ן על הרמב"ם אם אמת כדבריו למה לא הי' יעקב אבינו זריז במצוה לעשות בעצמו הריגת עיר שכם ולא די שלא הי' זריז קצף על בניו על שהי' קדושים לעשות משפט כתיב יעו"ש:

בער אנכי מלהבין דבריו הכי יש ערבות על בני נח שאם אחד יחטא בעולם שיבואו כל בני נח לנקום כי בב"נ נעשה המצוה על כל עיר ועיר לבדה שכל בני עיר מחויבים להושיב דיינים ושופטים את בני עירם ואם לא עשו כן כולם חייבים מיתה אבל אין שום ב"נ מעיר אחרת מחויב להרוג אותם כיון שאין דר עמם וא"כ הגם שרמב"ם תי' קושי' הגדולה איך עשו שני שבטי ישראל מעשה להרוג נקיי נפש בעבור שאחד עשה נבלה

באחותם ותי' הרמב"ם שכל בני שכם הי' מחויבים מיתה וא"כ לא שפכו שמעון ולוי דם נקי אבל גם הם לא הי' מחויבים לעשות כן וגם יעקב קצף עליהם למה להם להכניס בסכנה בדבר שהם פטורים ממנו הלא הרבה שלוחים למקום ודו"ק:

ועוד יעיין שאדמ"ו מרן חתם סופר סי' רצ"ה וכיון שהתפלא על הש"ך שאמר בגר קטן כח ב"ד יפה ונתקשה אדמ"ו ז"ל איזה כח יש לב"ד של ישראל על קטני או"ה ומסופק אם ב"ד של שבט אחד יש להם כח על קטני שבט אחר והביא דברי רמב"ן פ' סדום שזה הי' חטא של ישראל שעלו למלחמה ולא שאלו ב"ד של שבט בנימין כי להם לשפוט שבטם ולא שבטים אחרים יעו"ש וכתבתי על הגליון שם וז"ל עיין מג"א סי' קנ"ג ס"ק ל"ז שהעיר מדברי ריטב"א דאין ב"ד עיר אחרת יכולין לעשות תקנה על בני עיר אחרת לענין הכרזה ואולי ספק של אדמ"ו ז"ל שב"ד של שבט יש להם כח יותר ועיין בח"מ סי' ק"ט ובמחה"ש סי' קנ"ג ועיין רמב"ם הל' סנהדרין והל' ממרים וק"ל וא"כ מהכ"ת הי' בב"נ חייב על גרים כיעקב ובניו לשפוט עיר אחרת והגם שמצינו דעלה פנחס וכל ישראל כנגד בני גד ובני ראובן בבנין המזבח שאני התם כמובן ודוק:

וגם אם ת"ל דבב"נ מחויב עיר אחת לשפוט בני עיר אחרת היינו בני נח עם ב"נ אבל יעקב ובניו שיצאו מכלל ב"נ ואמרו כי נבנה עשה בישראל איך יהי' חיוב על יעקב ובניו לשפוט את בני נח יעיין בחדושי ר"ן בסנהדרין נ"ז דחקר איני הי' לשכם שופטים ואקצר:

סוף דבר שלדעתי [הגם שלכאורה] מי שאינו ממונה יכול להיות שופט להמית הב"נ העובר עבירה כדמשמע מרמב"ם צריך להיות דיין ממונה דאל"כ הי' לגמ' לומר ב"נ נהרג ע"י אחד שראהו עובר עבירה ודנקטו ע"א ודיין אחד משמע דרואה חבירו עובר עבירה לא יכול להרוג אותו עד עמדי לדין לפני דיין מומחה רק אם לא נמצא דיין אז הרואה יכול לדון עליו כנלע"ד: ומה שמוסיף דע"כ דבני ישראל כבר יצאו מדין ב"נ דאל"כ איך הרג משה למצרי משום דגוי המכה לישראל חיוב מיתה וקשה הא גוי המכה לגוי אינו חייב מיתה והלא אז היו לבני ישראל ג"כ דין ב"נ וע"כ דכבר הי' להם דין ישראל וא"כ ניחא דאמרו מי שמך לאיש שר ושופט דלישראל צריך ב"ד באמת כבר האריך בקו' הנ"ל הפרשת דרכים בדרך דוד וגם בדרך האיתרים דרוש שני מגמ' הנ"ל והוכיח דהי' להם דין ישראל ומהר"ש תי' דרצה להמית את ישראל יעו"ש:

ונ"ל דאבות יצאו מכלל בן נח משעה שהתגייר אברהם אבינו אבל לכלל ישראל לא בא כמו דמצינו בעבד דיצא מכלל ב"נ ולכלל ישראל לא בא וא"כ גוי המכה אותו חייב מיתה אבל לענין שישראל חבירו יכול לשפוט אותו בדיין אחד ובע"א ובלא התראה דהי' כל זה חידש הקב"ה אם כבר בא לכלל ישראל וגמ' יליף אם משה הרג למצרי יען

שהרג עברי שיצאו מכלל ב"נ מכ"ש לישראל גמור ויש להבדיל עוד בין עבירה שכבר נעשה לא צריך ב"ד אבל בעתיד צריך ב"ד ויעיין מרגליות בטו"א בחגיגה דף ג' בד"ה שהי' תחלה לגרים שביאר זה דעשו נקרא ישראל מומר דאבות יצאו עכ"פ מדין ב"נ וגמ' חולין גיד הנשה נאסרה ובהמה טמא עדיין מותרת דעדיין לא נכנסו לכלל ישראל ודוק ויעיין ילקוט מכה איש עברי מאחיו שהי' האיש משבט לוי יעו"ש וא"כ הי' משה נשיא שלו וק"ל:

ב עוד השיג על מה שהחזקתי דברי דג"מ דמצווין להפרישו הוה בישראל גדול שוגג אבל אם במזיד עובר אין צריך חבירו להפרישו דמוכח כן מגמ' מניין שלא יושיט כוס יין לנזיר אם לא בתרי עברי דנהרא ת"ל לפני עור לא תתן מכשול וקשה מהכ"ת יושיט הא מצווה להפרישו אלא בוודאי אין מצווה להפרישו והשיג עליו הדר"ג נ"י דעכ"פ קשה איך קאמר מניין שלא יושיט וודאי דלא יושיט משום מצות תוכחה ועוד קשה דגם ל"ת איכא בתוכחה דילפינן מן וכשלו איש באחיו ומדצריך קרא למצות תוכחה ולא ידעינן מן וכשלו וע"כ מוכשלו איכא ל"ת כמו כן בכל מקום וצריך מצות תוכחה לעשה וא"כ פשיטא דלא יושיט כיון דכל ישראל ערבים זה בזה אלא ע"כ דמיירי בשוגג דליכא מצות תוכחה כמבואר במג"א תר"ח עכ"ד: נפלאתי על הדר"ג נ"י הכי לא משכחת דהוכיח אותו עד שיצא כדת של תורה עד נזיפה או קללה או הכאה וכדומה וא"כ יצא מכלל ערבות וגם מ"ע של תוכחה וחקרו חכז"ל אם לא בתרי עברי דנהרא יש לאו דלפני עור הגם דליכא מלקות אבל עכ"פ עובר בגופו לאו אשר מחויב למסור ממונו עיין בא"ח תרנ"ו וביו"ד סי' של"ד אף שנפטר ממצות תוכחה ובכל אופן אפי' אם לא הוה בתרי עברי דנהרא איכא משום מסייע ידי עוברי עבירה עיין בא"ח סי' קס"ג וסי' שמ"ז ודג"מ מחדש דבישראל גדול במזיד ליכא מצוה להפרישו דלא כמשמע מפשטות הש"ך ומג"א והבאתי ראי' דא"כ פשיטא דלא יושיט אם לא יכול ליטול מעצמו דהא מצווה להפרישו וע"כ דבמזיד אין מצווה להפרישו והי' ס"ד דמותר גם להושיט לו קמ"ל דכאן יש לאו שבגופו לפני עור והוה הדין דצריך לסבול כמו אם יעבור על שאר לאו אבל להקשות דלא יושיט משום מצות תוכחה לק"מ דכבר הוכיחו על פניו בשאר לאוין ולא שמע אליו רק גער בו והכה אותו אבל עכ"פ הוא מצווה להפרישו אם יש בידו למנוע ממנו האיסור וא"כ ש בתרי עברי דנהרא יש בידו להפרישו אלא ע"כ כדברי הדג"מ ודו"ק:

ועוד חקרתי במקו"א דמצות תוכחה לא חל רק כשנראה החטא אז בא מצות תוכחה אבל אם אחד מסופק אם חבירו יחטא לא חל עדיין מצות תוכחה שאין בעולם עדיין נשיאות חטא אבל רואה או יודע בבירור שרגיל לחטוא בהנה כמו נשים בעיו"כ כ' הרמב"ם

בסה"מ סי' ר"ה וז"ל אבל אנחנו מצווין שלא לחטוא ושלא נעזוב זולתנו מאומתנו שימרה ואם ישתדל להמרות חייבים אנו להוכיחו ולהשיבו ואעפ"י שלא יצא עדות וחייב עליו דין והוא אמרו יתעלה הוכח תוכיח את עמיתך עכ"ל אז יש תוכחה אבל מצות ב"ד מצווין להפרישו הוה אפי' בספק שלא ליתן ביד תינוק דבר איסור עיין גמ' ומג"א סי' שמ"ז ושם בנזיר מבואר אפי' דהוה ספק אם ישתה ובגוי ליכא מצות ערבות ועיין בפלתי סי' כ"ז ובתב"ש פסחים כ"ב והבן זה:

ויש לי פלפול נאה עם אחי הרהמה"ג הרב ר' זוסמאן נ"י על ספרי מ"ח סי' ס"ג בד"ה איידי דחקרתי שם איך בעל יהודא ולא ידע מי הוא דהא כסתה פני' דלמא היא מאחת העריות ואמרתי דסמך דלא תכשיל אותו בלפני עור יעו"ש והקשה אותי אחי הרב נ"י הכי אוסף על מצות ב"נ לאו דלפני עור והשבתי לו בירור מכמה מקומות ברש"י ורמב"ן בתורה דלאו דלפני עור הוא בב"נ כמבואר ברמב"ן בנחש וברמב"ן באברהם ובאבימלך וכדומה כי הוא בכלל רוצח כי גדול המחטיא יותר מן ההורגו אך תלמיד אחד הראה לי תוס' בע"ז דאין שייך בב"נ לפני עור ואין כאן מקומו (ועיין תוס' חגיגה ובמ"ל):

וגם נפלאת בעיני ששמח שמצא במג"א דתוכחה הוא רק במזיד וא"כ איירי שם בפסחים בשוגג וקשה הא שם בדבר אשר מחליטים מוטב שיהי' שוגגים ואל יהי' מזידין ולא צריך להודיעהו א"כ ליכא מצות תוכחה אבל במקום שמחויב לעשות משוגג מזיד א"כ גם זה נכלל להוכיח ולהודיע לו האיסור שיהי' מזיד וא"כ עדיין קשה הא צריך להודיע לו להיות מזיד מהכ"ת יושיט לו והלא אמרו מניין דשלא יושיט כוס יין משמע חבירו עומד קרוב ממנו שיוכל להודיע לו כמו ויושט לה המלך את שרביט הזהב ודוק: ובזה נסתר מה שהזכיר כאשר הי' אצלי בשנה העברה הקשה לי על הרא"ש פ"ק דשבת למה חקר מחמת דלא גרע מקטן תיפוק לי' משום דאיכא מצות עשה להוכיח ומכ"ש שלא יסייע לעבירה עכ"פ:

ידעתי אהובי ידעתי וגם אזכור אשר השבתי לו לא מצאתי אם עדים מתרים באיש שרוצה לעבור עבירה ויש בידם למנוע ממנו העבירה ולא עשו כן א"כ נימא הנך עדים רשעים נינהו שעברו על שלא מיחו והפרישו ואיך יהיו מעידים עליו אלא בודאי דיחיד אינו מצווה להפרישו רק להגיד שזה עון שיבא עליו עונש מיתה או מלקות ואם מתיר עצמו למיתה או למלקות ואומר אעפ"כ נפשם הצילם והוא רשע בעונו ימות וחטאים תרדף רע במלקות אם עושה בשוגג יש לו כפרה בקרבן אם איסור מיתה או כרת ומאי איכפת לעדים להודיע לו אולי יהי' נעשה משוגג מזיד דהא לא ניתן התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד ומוטב שיהי' נשאר שוגג ויהי' לו כפרה בבטח ולכן החכים הרא"ש

דיש חיוב עליו להפריש כמו בקטן אצל נבילות דב"ד מצווין להפרישו וכעת אשר אני עוסק בה נגלה דקשה קו' הדר"ג נ"י דמבואר בסי' תר"ח בעבירה המפורשת בתורה צריך לעשות מזיד משוגג וממילא חל עליו גם מצות תוכחה להגיד לו ולהוכיח אותו שלא יעבור במזיד א"כ נשאר קו' הדר"ג נ"י דבלא"ה אסור דהא צריך להוכיחו:

שוב התבוננתי דלק"מ דרא"ש בא להשמיענו שלא יאמר אני אתן לו כדי שלא יאמין שאני קופץ ידי מצדקה ואח"כ אני מוכיח מומו אם ישמע טוב ואם לא ישמע מה איכפת ומשמיע דנהפוך הוא שיש איסור בדבר אם מניח לו להוציא הגם דפטור אבל לא קיים מצות הפרשה וק"ל:

ומה שהתפלא מאין נלמד חילוק בין שוגג למזיד ביחיד כי בתורה נאמר רק שופטים ושוטרים לב"ד לייסר את העם וזה במזיד וממילא ידעינן גם שוגג אבל ליחיד להפריש בשוגג מנ"ל איך יש רמז על זה בתורה עכ"ד הדר"ג נ"י:

לא ידעתי למה התפלא עלי הלא סברה דמה מזיד דקטן דצריך להפרישו יען דמזיד שלו שוגג הוא וממילא ידעי' שוגג דגדול מהכ"ת יהי' מצווה להסיר אבן אם ילך עור בדרך ועוד הוה שליח הב"ד מסתמא להציל בני ישראל גם מעבירת שוגג עיין ש"ך יו"ד סי' קי"ט אם מכר לו טריפות בשוגג ואכל צריך להחזיר לו הדמים דצער לו דאכל טריפות הגם שיש לדחות דמאכל איסור שאני כמ"ש תוס' חולין דף ה' ד"ה צדיקים עצמן לא כ"ש אבל לא מצינו מי שמכר מלבוש שעטנז עד שנתבלה שיחזיר לו הדמים מ"מ השכל מחייב דעל שוגג כל ישראל שלוחי ב"ד להפריש אבל להיות מצווה להפרישו במזיד הוא רשע בעונו ימות רק הב"ד מחויבים לעמוד בפרץ כחכז"ל בני אם ערבת לרעך יעיין בשערי חיים שער ג' אות ד' והוא כח ב"ד לרדות בו בפרך כי עליהם להקים התורה וע"ז לא מהני שליחות כי הוא מצוה שבגופו ושפטו את העם בכל עת ועל פיהם יהי' כל ריב אבל לא שייך בו שליחות כנלע"ד:

ג ומה שפרשתי בחקירת דג"מ את דברי הרמב"ם דברישא איירי בשוגג לכן כ' קרעו מעליו ובסופא דאיירי במזיד לכן כתב רק שפושט ולא כתב קרעו וכתב הרד"ג נ"י וז"ל והוא תמהון גדול דאם בשוגג למה קורעו יאמר לו הפשט והלא אינו עבריין ויפשיט מעצמו ואם יאמר לו דאינו רוצה להפשיט שוב הוא מזיד ופלא עכ"ל:

גם אני חקרתי תל"י במק"א רק מה דפשיטא לי' להדר"ג נ"י בעיני נהפוך הוא בשעה שרואה על חבירו כלאים בא עליו החוב להפרישו מן החטא אשר חוטא בשוגג דזה כח ערבות שכל ישראל מחויב להפריש את חבירו ואפי' מן השוגג דכל אץ ברגלים חוטא במקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב עיין נב"י ח"ר א"ח סי' ל"ח וא"כ צריך

לעשות מה שעליו וממילא לא יבוא עליו מצות תוכחה דמה יוכיח אותו אם הוא שוגג ומהכ"ת יוכל לעשות זאת לחבירו להודיע לו שיפשיט בעצמו אולי חבירו יתבייש לעמוד ערום בשוק וילך וישוב לביתו בכלאים שעליו מאי חזית דדמך סומק טפי שלא תחפוץ לקרוע בגדו בשוק שנא יהי' כאיש חסר לב אשר יבוא על חבירו כדוב שכול ויקרע בגדיו ותעשה זאת לחבירך שיפשיט בגדיו בשוק וילך ערום בשוק כשוטה ממש אשר קורע כסותו (מצוה שבא לידך אל תחמיצנה) קורע מעליו בגדיו ויהי' חרפתו מעט שיאמרו הרואים אוי לאיש שפגע באיש פרא אדם מאשר תגיד לו ויהי' מחויב לעשות מעשים כשוטה ולכן אין רשאי להגיד לו רק הוא בעצמו יקרע מעילו ובגדו עליו כי מד' יצא הדבר להרים על ולהקים הדת שלא יחלוק כבוד לרב ויקרע מעילו מעליו ואם הגיד לו הוא מבעט במצוה וגורם מכשול לחבירו כי הזריז הרי זה משובח וכל המתעצל הר"ז מגונה ודוק:

ועוד בארתי במקו"א דבאמת כלל גדול בתורה כל שנעשה בהעלם אחד חטאת אחד הוא וא"כ מי ששגג בלבישת כלאים כיון שהוא עליו רגע אחת לא יגדל חטאתו אם ימשוך שגגתו אפי' עד שישוב לביתו א"כ עליו אין להוסיף בחטא וממנו אין לגרוע ורק על הרואה בא חיוב חדש לפעול שלא יעשה עוד העבירה אפי' בשוגג א"כ הוא מצות הרואה את הכלאים ולא מצות הלובש את הכלאים בשוגג ובמה יפטור עצמו מחיוב ע"י שמגלגל העול על חבירו ומי התיר לו לעשות דבר זה להוציא עצמו מחיובו שלא כדת ודוק:

ומה יענה הדר"ג נ"י אם קרע מעליו בגדו הכי יתבע אותו לבד לשלם לו בגדיו בשביל זה הלא עשה כדת ופעל כדין והוצרך הרמב"ם להשמיע הדין שאמרו חכז"ל שמותר לו לעשות כן אם אינו רוצה לדבר עם חבירו שהוא שונא לו ולא יוכל לדבר עמו או שהוא אילם או מי שעליו השעטנז הוא חרש וכדומה אז הדין שקורע הבגד מעל גופו ומה שיכול להושיע עצמו בחכמה להגיד לו ולפטור מחיובו אין זה דין הגמ' והרמב"ם שמעתיק רק דברי חכז"ל ואין בזה תמהון כלל בעזה"י:

אך גם הדר"ג נ"י יפה ראה דדומה להך דשבועות דצריך לילך בדרך קצרה ולא בדרך ארוכה רק נתקשה שגם בסופא אם מצא בעצמו הי' לו לקרוע מעליו ולא לפשוט אותו ששוהה עכ"פ רגעים יותר עכ"ד:

ונ"ל להוסיף בדבריו דלכאורה אם יש השעטנז באחורי המלבוש וחבירו בא לו ואומר פשוט בגדיך כי שעטנז בו אין צריך להאמין לו כי הבגד עומד בחזקת היתר שחייט יהודי המוחזק בחזקת כשרות עשה לו הבגד ואין ע"א נאמן בדבר שלא הי' בידו והוא בחזקת היתר ומהכ"ת להאמין לחבירו שהוא רואה בו שעטנז וצע"ג:

אמנם לק"מ דהא בשלח ואחוי נאמן כמבואר בקידושין דף ס"ו ובש"ך יו"ד סי' קכ"ז ויעיין דבר נפלא בתשובת שיבת ציון היינו דוקא שיהי' ניכר אם כיחשם וה"ה בשעטנז אם ישלח בגדיו יראה לו השעטנז וצריך להאמין לע"א אפי' שמצריך להפשיט בגדיו ולהראות לחבירו יברר שהיא אמת וא"כ ישהה זמן מה ולכן הוא בא עליו וקורעו ולאחר שיהיה נקרע לקרעים יראה לו השעטנז אבל אם ע"א מגיד לו שלבש בכלאים אין מחויב לקרוע בעצמו כי ואמר לו אינו מאמין לו רק אפשיט אותו והראיני את מראיך אי' הוא השעטנז דלמא שגית ברואה ואין זה שעטנז דאורייתא כי ע"א נאמן רק שצריך להפשיט ולברר אם אמת אתו אבל אין כח עדות להאמין לו לקרוע הבגד מעליו וכן מבואר בט"ז בסי' קכ"ז ודוק:

ומה שהבין דהך קרעו הוה רק מידת חסידות מגמ' ברכות אשר רמז הב"י זה אינו דשם הוה החסידות שקרע מאשה בשוק והגם דלא נתברר לו שהיא יהודית וע"כ אמרו מתון מתון ד' מאות שווי' ובאמת אין איש מחויב לקרוע בגד אשה אבל לחבירו שהוא מכיר אותו שהוא יהודי והוא איש בודאי צריך לקרעו מדין תורה ודוק:

וראיתי שכתב הגם דיחיד לא יוכל להכות חבירו כדי להפרישו מאיסור אבל רשאי לאבד המאכל איסור אשר יחפוץ לאכול עכ"ד לדעתי נהפוך הוא אפי' הב"ד אין רשאי רק להכותו אבל לא נאבד ממונו חוץ אם יעשה בתורת מגדר מילתא כנודע שיוכלו להפקיר נכסיו אבל סתמא לא יוכלו לאבד ממונו וכ"ש יחיד שרשאי רק להוכיח לצאת ידי חובתו אבל אין רשאי לאבד ממונו כי מי שם לו והבן:

ד ועל מה שהסברתי דמשו"ה אין מכין אותו אם רוצה לעבור עבירה משום נקי וצדיק אל תהרוג נמתין אם עבר אז תמותת רשע רע אבל במ"ע דאי אפשר להכות אח"כ א"כ כופין אותו מיד דהא כבר חל עליו החיוב לעשות אבל בעבירה נמשכת דליכא עוד נקי וצדיק אז כופין אותו להפריש עד שתצא נפשו שלא יעבור עוד והשיג הדר"ג נ"י א"כ אם כבר עבר עבירה אחרת הגם שחשוד לדבר אחד אינו חשוד לכל התורה אבל עכ"פ נקי וצדיק לא הוה עכ"ד:

נפלאת בעיני על הדר"ג נ"י דנימא מי שעבר עבירה אחת לא יהי' לו עוד שם נקי וצדיק על עבירה אחרת ולפי דבריו יפול המרגליות המאיר כל העולם אשר חיפש הפנ"י כתובות דף כ"ב שצריך התראה הגם שעפ"י רוב וחזקה העובר הוא רשע למות אעפ"כ יאמר הוא העובר שהוא נקי וצדיק יעו"ש וא"כ אם האיש עבר עבירה מקודם אשר לרוב כן הוא כחכז"ל היום אומר לו עשה כך ולמחר עשה כך ולבסוף אומר לו לך ועבוד ע"ז א"כ לא יהי' צריך התראה הנשמע כזאת אם חשוד לדבר קל אינו חשוד לחמור הוא נקי וצדיק

באותו דבר והתורה אמרה על דבר שאנו עומדים לדון עליו על אותו דבר צריכים אנו לחקור אם אינו נקי וצדיק ופלא שהבין צדיק לשבר אוזן מי שהוא קדוש ותמים האי צדיק הוא צדיק ראשון בריבו והצדיקו את הצדיק שזכה בדבר הזה וק"ל:

ופלא בעיני על הדר"ג נ"י שיהי' נעלם ממנו דברי רבותינו אשר הוא כלל בעדות דבספר המצות סי' ר"צ כתב הרמב"ם וז"ל הוזהר הדיין שלא לחתוך הגדרים באומד הדעת החזק ואפי' הי' קרוב לאמת כגון שאדם ירדפהו שונאו להרגו ולהנצל ממנו יכנס לבית אחד והרודף יכנס אחריו ונכנסו אחריו ומצאו הנרדף נהרג והוא מפרפר ושונאו שהי' רודפו עומד עליו והסכין בידו ומטונף דם הר"ז הרודף לא יהרגהו סנהדרין על צד חתוך הגדר אחר שאין עדים מעידים עליו שראו ההריגה ובאה אזהרה בתורה מהרוג זה והוא אומרו ונקי וצדיק אל תהרוג ובמכילתא אמרו ראוהו רודף אחר חבירו להרגו והתרו בו ואמרו ישראל הוא בן ברית הוא אם הרגת אותו תהרג והעלימו עיניהם ומצאוהו הרוג ומפרפר והסייף מנטף דם מיד ההורג שומע אני יהי' חיוב ת"ל ונקי וצדיק אל תהרוג וכו' וכאשר חתכנו הגדרים בדמיון ובאומד הנה פעמים יהרוג נקי עכ"ל וכתב עוד שם וז"ל וכן כשהעידו ב' עדים עליו בב' עבירות בכל אחת מהם דין מיתה כגון אחד משניהם לבדו ראה אותו עובר על אחת והאחד ראה אותו עובר על אחרת הנה לא יהרג והמשל בזה כגון שהעיד עליו ע"א שעשה מלאכה בשבת והתרו בו והשני יעיד עליו שעבד ע"ז והתרה בו זה לא יסקל אמרו ז"ל אחד מעידו עובד לחמה ואחד מעידו עובד ללבנה שומע אני יצטרפו ת"ל ונקי וצדיק אל תהרוג עכ"ל וא"כ אני שואל אם המגביה יד על חבירו נקרא רשע ומכ"ש שרודף אחר שונאו להורגו אחר התראה אמר אעפ"כ שיהרוג ונמצא אח"כ הנרדף הרוג ואעפ"כ קרינן בי' ונקי וצדיק אל תהרוג ועוד שב' עדים על שתי עבירות נפרדות הכי זה צדיק ואעפ"כ לענין שנחליט להמית נקרא נקי וצדיק ועיין ברמב"ן שם שמהם דרשינן מן תיבת נקי ומהם שדרשינן מן תיבת צדיק ומכ"ש שנקרא נקי וצדיק מעבירה קלה לעבירה חמורה ודוק והי' לי להביא דברי רמב"ם פי' משניות ומהל' עדות ודל"ב:

והפליא עוד להשיב הלא אני בעצמי מביא רמב"ן ומגמ' שתורה מזהיר ולא תחטיאו הארץ לכוף לגרש שימנעהו מליקח א"כ חזינן שקודם עשיית עבירה חיוב למנוע עכ"ד פלא הלא בודאי חיוב שימנעהו אבל אין מכין אותו עד שתצא נפשו אטו ב"ד לא יעשו התפעלות למנוע ממנו עבירה חוץ מעשה שמתן שכרה בצדה אין כופין כלל אבל להכות עד שתצא נפשו אפי' הב"ד אין רשאי חוץ לרמב"ן כמו שבארתי במכתבי הראשון וק"ל:

ה הדר"ג נ"י יצא להסביר דברי ר"ן כתובות שבעבירה נמשכת מכין עד שתצא נפשו הטעם דהא דמכין בעשה היינו יען שמבטל העשה בשב ואל תעשה והשוא"ת מתחיל מיד אבל בל"ת כל זמן שלא אוכל ליכא קום ועשה אבל בנושא נשים בעבירות דמי למ"ע עכ"ד:

נפלאתי עליו הלא הבעילה היא האיסור והבעילה קום ועשה הוא דהא הדין נודר ועובד יורד ומגרש ויעיין גיטין ל"ד ובמג"א סי' כ"ח ויעיין קידושין דף ע"ט ויעיין רמב"ם מהל' א"ב וא"כ כל בעילה אחר קידושין הוה כאכילת נבילה והקדושין פעלו שתהי' האשה פסולה כנבילה שאם בעל אח"כ הוה כל בעילה כאכילת כזית נבילה ודוק:

ועוד לפי דבריו אם כבר התחיל ואכל חצי שיעור ורוצה לאכול עוד מכין אותו עד שתצא נפשו דעכ"פ התחיל בעבירה דאם אכל עוד מצרפין אנחנו לחצי שיעור שאכל דנאמר יען דהתחיל בעבירה ואכל חצי זית שאסור עכ"פ מן התורה ומבקש עוד כופין אותו עד שתצא נפשו או אם ועשה בשבת עקירה ורוצה לעשות הנחה וכדומה ודל"ב ודו"ק:

ומצאתי בדבריו שחזר מפרושו בר"ן בהבנת עבירה נמשכת וכתב וז"ל ראיתי כעת בתשובת אמרי אש סי' קי"ב (תמהתי הלא תלמידו הוא ולא כתב אדמ"ו או מרן ז"ל) הביא חדושי הר"ן בחולין דף קל"ב אין חילוק בין מ"ע ול"ת כגון אוכל חמץ אלמא דלאו במצוה נמשכת תמיד אייריי עכ"ל ועיינתי בחדושי הר"ן ונתמלא כל הבית אור כי זכיתי לכווין לדבריו שכ' וז"ל בד"א במצות ל"ת אבל במצות עשה כגון אומר לו עשה סוכה ואינו עושה לולב ואינו נוטל מכין אותו עד שתצא נפשו נ"ל דמצות ל"ת ועשה לאו דווקא אלא הכי קאמר בד"א דמלקין אותו ארבעים ותו לא במצות ל"ת ר"ל שמכין אותו ואומר לו לא תעשה עוד מה שעשית ואז כיון שהעבירה עשוי' לא מלקינן לי' וכן כיון שעבר סוכות ולא נטל לולב או שלא ישב בסוכה כיון דלית לי' למיתב בסוכה וליטול מלקינן לי' ארבעים חסר אחת ותו לא וכן אם חמץ בפסח אחר העבירה עשוי' אבל אם הי' בפסח והי' אוכל חמץ ומלקינן לי' ולא רצה לעמוד מלאכול חמץ אע"ג דמצות ל"ת היא מחינן לי' תו עד שיאמר רוצה אני או עד שתצא נפשו כנ"ל עכ"ל הרי ששפתיו ברור מללו שכל ההבדל הוא במ"ע שכופין אותו לקיים בעתיד ואם כבר אכל חמץ ומבקש לאכול עוד דומה לסוכה שאינו עושה אבל אם לא אכל חמץ רק רוצה לאכול אין מכין אותו עד שתצא נפשו ושישו בני מעי ואודה ד' בכל לבבי וגם אודה לד' שזכיתי לכוין לאדמ"ו ז"ל בתשובה הנ"ל שרמז על פסוק ולא תחטיא הארץ וגם מביא הפסוק ארור אשר לא יקום והי' לי הרהורי דברים בתשובה בראותי אבל אין העת מסכמת לבחון היטב:

ומ"ש הדר"ג נ"י שהרב המגיד נקט רשות ביד הב"ד להכותו וקשה למה לא יהי' חיוב ותי' דבודאי אם אומר בפירוש שרוצה לעבור יש חיוב אבל אם אין אומר רק הב"ד יחוש על זה הוא רק רשות ויפה דיבר וראיתי שכותב מה שהערתי בסוף הקונטרס אם כופין עד שתצא נפשו במצות שאינם מוטלים על אדם אחד דווקא כגון יבום על אח הגדול או בכיסוי דם בשוחט וכתב שהוא גמ' ערוכה ביבמות ל"ט נפלאתי עליו בהאמנה שרציתי לציין ואמרתי שהוא לדבר שפתים דבוודאי כופין לגדול דהא המצוה עליו אבל לאו עד שתצא נפשו דהא מהני אם שאר אנשים יעשו ועיין בב"ש סי' קס"ה בביאור חלוקי' בכופין או במילי או בשוטין ויעיין בס"ג וכן נ"ל לפשוט דלא כופין עד שתצא נפשו רק לא מצאתי בביאור מפורש וכן מסתבר דהא יש זמן עוד לקיים וה"ה במי שלא נימול הגם שיש כרת בכל יום אבל יוכל לתקן גם אח"כ יעיין בכ"מ בהל' מילה ואין הזמן גורם להאריך וגם מה שחקר על יו"ד סי' קנ"א יעיין בספרי מחנה חיים שיש לי חקירות בזה וגם הבאתי חבילות ראשונים יעיין וימצא מרגוע לנפשו תל"י דברי אוהבו הנאמן הדוש"ת הק' חיים סופר:

סימן כג

שפעת ברכות ורב הצלחות לראש ידידי הרב הגאון המפורסם כבוד הרב ר' דוד יהודא נ"י אבד"ק קערעסטור יע"א:

פלפולו על תשובתו קבלתי והגם שהקשה עלי לצאת בכתובת פעם שלישי בכ"ז ראיתי שלא עת לחשות כו פטפוטי דאורייתא טבין אינון רק לפעמים אקצר הגם שהי' ראוי להאריך ודל"ב:

א כ' הדר"ג נ"י וז"ל דבריו האמורים מעמקי הרעיון וראיתי כי האריך בענין ב"נ ועמד כי איך יהרוג ב"נ את חבירו שעבר עבירה בלי דיין ובלא עד עכ"פ לא ודעתי למה יספק ע"ז דמהני דיין אחד וע"א מכ"ש הרואה אותו בעצמו דנעשה דיין דזה סברא חיצונה לא יהי' שמיעה גדולה מראי' ורק בישראל ילפי' מקרא דאין העדים נעשים דיינים אבל בב"נ וודאי הוא העד והוא הדיין ומ"ש כפר"מ דבעי דווקא דיין ממונה לכך בישראל בעינן סמוכים אבל בב"נ כ"א יכול להיות דיין דמצות דיינין שנצטוו שצריכים להושיב דיינין קבועים שישפטו אבל כל איש יכול להיות דיין לעשות כפי המצוה להרוג החייב עכ"ל: ואני אומר המשפט לאלקים הוא ולולא שהקב"ה צוה לב"נ על הדינים ב"נ שחטא באחת ממצותיו ובא חבירו והרגו הוי רוצח התחת אלקים הוא הלא אין ערבות חבירו עליו מה איכפת לי' אם חבירו חוטא נפשו היפלא מד' דבר לענוש עושי רשעה רק הקב"ה נתן מצות הדינין לב"נ היינו שהמה יבחרו שופטים בארץ לדון כל איש העומד תחת דגלם

ודי אי אמרי' דב"נ נהרג בע"א ודיין אחד אבל דנימא הוא העד והוא הדיין לשפוך דם רעהו הוא סברא רחוקה דל"ד למה דאמרינן בסנהדרין לא תהי' שמיעה גדולה מראי' היינו באנשים רבים (לכה"פ בשלושה עיין בב"ב בשלשה שנכנסו לבקר) אבל דנאמר לא תהי' שמיעה גדולה מראי' להיות איש אחד עד וגם דיין ז"א דא"כ לא שבקת חי לכל אדם דאיש את רעהו חיים בלעו כדברי הנביא "ותעשה אדם כדגי הים" שהגדול בולע את הקטן אבל אם צריך עד ודיין אז הוי דבר דבי תרי דאינם מכוונים לשקר ולעות ולשפוך דם נקי דהוא קדירה דבי תרי ודו"ק:

והנה מצאתי אדם גדול אשר כ' בפי' כדברי פר"מ נ"י דברבה בראשית פ' ל"ד ע"פ שופך דם האדם באדם דמו ישפך וז"ל אר"ח כולהם כהלכות ב"נ בע"א בדיין אחד בלא עדים בלא התראה עכ"ל ונתקשה בידי משה מתחילה אמר בעד אחד ואח"כ אמר בלא עדים ותי' וז"ל ר"ל שהדיין עצמו יהי' עד ובדינינו אין העד נעשה דיין אבל בב"נ דכתיב שופך דם האדם באדם א' ועד ודיין א' דמו ישפך ואח"ז אמר בלא עדים פי' בלא ב' עדים עכ"ל הרי שפתיו ברור מללו דעד נעשה דיין ודי באדם אחד אך הלשון אינו במשמע דאמרו בע"א בדיין א' והי' למדרש לומר בע"א ודיין א' ולמה אמרו בדיין א' אך הידי משה הי' לו הגרסא ודיין ע"ש:

ולפמ"ש למעלה יובן דברי המדרש בוודאי אם השופטים ראו שא' עבר על א' מז' מצות אמרינן לא תהי' שמועה גדולה מראי' ויכולין לדון עפ"י ראות עינם משא"כ בישראל עיין הל' עדות ומכות דף י"ב ובב"ק צ' וה"ה בע"א ודיין א' מהני אבל שיהי' אדם א' עד ודיין זה לא אמרינן ודו"ק: ולדעתי הטעם דב"נ נהרג בע"א ודיין א' ובלא התראה וכדומה דסנהדרין צריכין לדון משפט אשר אלקים נצב בעדת אל כאשר כתובה במרום ולא כדי להעמיד ישוב העולם אז החמיר הקב"ה שלא יצא תקלה מידם ח"ו עיין דרשת הר"ן אבל בב"נ הכל נעשה מכח הרשות שיש למלכות והוא אינו צריך לכווין כאשר כתובה לפניו במרום עיין דרשת הר"ן הנ"ל ולכן דוקא בסייף כמו מלך ישראל שאין לו רשות אלא בסייף וצריך להיות ממונה לשם דיין שופט הארץ כנלענ"ד להערה בעלמא:

ועלה בדעתי להביא ראי' לדברי הדר"ג נ"י מגמרא סנהדרין דף נ"ז אשכח ר' יעקב בר אחא דהוי כ' בס' אגדתא דבי רב בן נח נהרג בדיין א' ובע"א שלא בהתראה מפי איש ולא מפי אשה ואפי' קרוב כ' רש"י בד"ה מפי איש ע"י דיין איש או עד איש ודבריו נפלאים בעיני למה לא כ' מפי איש דיין וע"א איש למה כ' תיבת או המחלקת ובוודאי צריך עכ"פ ע"א ודיין א' שיהי' כל א' איש ולא אשה וצ"ע:

ונלע"ד דדבר גדול רמז רש"י דבוודאי שגם בב"נ אינו נהרג ע"י הדיין א' עד שיוגמר דינו למיתה כמו בישראל רק שהקב"ה ביקש בישראל ב"ד של כ"ג וגם שצריך עכ"פ ב' עדים ולא יומת עפ"י ע"א ובב"נ די בע"א ובדיין א' אבל עכ"פ צריך העד להעיד והדיין יגמור דינו למיתה וא"כ למה כתוב בס' אגדתא דבי רב דב"נ נהרג בדיין א' טרם שהקדים בע"א והי' לו לומר נהרג ע"י ע"א ובדיין אחד וצע"ג:

אמנם יש לתרץ דבב"נ אמרינן לא תהי' שמיעה גדולה מראי' והעד נעשה דיין אם ב"נ רואה בחבירו שעובר עבירה ואזהרתן הוא מיתתן הוא העד הוא הדיין וגומר דינו והורג אותו וא"כ אשמעי' באגדתא דבר שלפעמים נהרג בדיין א' אם הוא העד ונעשה ג"כ מיד דיין והורג אותו רק אשמעינן אפי' חידוש שנהרג בע"א שהי' ס"ד שאין ע"א נאמן להעיד על חבירו שיהרג הגם שדי בדיין א' אבל עכ"פ צריכין להעיד ב' עדים דוקא קמ"ל שאפי' בע"א נהרג ב"נ וא"כ יפה כ' רש"י מפי איש או ע"י דיין איש או ע"י עד איש שלפעמים אין כאן עד כלל דהוא נעשה בראי' דיין והורג העובר עבירה ודו"ק:

ופלא שרמב"ם פ"ט מה' מלכים ה' י"ג כ' וז"ל וב"נ נהרג בע"א ודיין א' בלא התראה עכ"ל החכים בלשונו להקדים ע"א טרם שמזכיר דיין א' לרמז שדיין א' מהני אם עכ"פ מעיד לפניו ע"א אבל שיהי' בב"נ הוא העד והוא הדיין זה לא אמרינן דא"כ כל רוצח יאמר שראה בחבירו דבר עבירה והרג אותו ולא שבקת חי לכל אדם ודרכי ד' דרכי נועם והבן:

וראי' לזה דגם בב"נ אין עד הרואה יכול לדונו ולהרגו מדחקרו בגמ' סנהדרין דף נ"ז ע"ב בב"נ שבא על עריות ישראל נידון בדיני ישראל והקשו למאי הלכתא אמר ר"נ אמר רבה בר אבוה לא נצרכה אלא לעדה ועדים והתראה והי' לגמ' לומר לא נצרכה אלא לעדה ועדות ולא עדים והתראה דהא בב"נ לא צריך כלל עדות דהוא העד והוא הדיין ובעריות ישראל צריך עדות וגם דוקא עפ"י שנים עכ"פ אלא פשיטא דעדות בעי אפי' בעריות דב"נ רק בעריות ישראל ס"ד צריך ב' עדים ולא מהני ע"א וגם רש"י כ' שם בד"ה מגרע גרע וז"ל זה הבא על אשת ישראל והבא על אשת עכו"ם שנהרג בע"א ובדיין א' שלא בהתראה מגרע רע לשון קולא ובתמי' עכ"ל הרי שגם רש"י מפרש כאן בע"א ובדיין א' ולא כ' בדיין א' או ע"א וכן מסתבר בשכל דצריך עכ"פ ע"א אשר הדיין ידון על פיו והשנים יחד העם והדיין גרמו לב"נ חבריהם המיתה כנלענ"ד:

וכן משמע ברש"י סנהדרין דף ע"א ע"ב בד"ה הואיל ונשתנה דינו נשתנה מיתתו כ' וז"ל דאילו מעיקרא נדון בע"א ובדיין א' ובלי התראה ואילו עביד השתא בעינן התראה וסנהדרין של כ"ג ועדים עכ"ל וכן כפל דבריו בד"ה לישראל וז"ל ואע"ג דנשתנה דינו לדון בעדה ועדים והתראה עביד השתא עכ"ל אבל לא הזכיר רש"י שב"נ א"צ אפי' עדות

ע"א והעד הוא הדיין ודו"ק הרי נגלה שגם רש"י חזר וביאר כדברי רמב"ם שדוקא ע"א עם דיין א' יכולין לדון ולחייב ב"נ כנלענ"ד:

ב כ' וז"ל ומ"ש כפר"מ נ"י דבעי דוקא דיין הממונה לכך בישראל בעי סמוכין אבל בב"נ כ"א יכול להיות דיין דמצות דיינים שצריכים להושיב דיינים קבועים שישפטו אבל כל איש יכול להיות דיין לעשות כפי המצוה להרוג החייב ומה אלו הדיינים יודעים יותר משאר בני אדם זה כ"א יודע עכ"פ שופך דם האדם באדם דמו ישפך עכ"ל:

נפלאת בעיני דברי פר"מ נ"י אם כל ב"נ יוכל לשפוט רעהו ולהרוג אותו כל ב"נ כולם שופטים ומינוי שופטים למה לי הלא כל אחד ידין את חבירו ומנ"ל לרבות שיהי' שופטים קבועים הנבחרים לעשות משפט ואם לפטור בזה הכלל היא גופא ק' מנ"ל שיוכלו לפטור עצמם מחיובם ע"י שופטים שיבחרו דלמא השופטים בכסף ישפוטו הלא טוב מזה שכל הירא את דבר ד' ישפוט שפוט כאשר צוה עליו אלקים ואם לא נפטרו מחיובם א"כ ק' למה לי שופטים ממונים הלא כל דאלים גבר ולו הזרוע עם גבורה שפוט ישפוט. ומ"ש בפר"מ נ"י וז"ל מה אלו הדיינים הממונים יודעים יותר משאר בני אדם זה כ"א יודע שופך דם האדם באדם דמו ישפך עכ"ל פלא הלא יש לחקור אי הי' שוגג ופטור כמבואר ברמב"ם פ"י מה' מלכים וגם יש לחקור אולי הי' הנהרג בעל עבירה שעבר על ז' מצות שלו ונתחייב מיתה וההורגו הי' עד ודיין שלו או דלמא כבר נגמר דינו ע"י דיין וברח וההורגו מקיים ובערת הרע מקרבך וגם צריך לדעת באיזה מיתה ימית אותו למשל שזה הרג חבירו בשריפה או בסקילה אם הרוצח יהרג ג"כ בשריפה או בסקילה או דלמא דוקא בסייף עיין בתו' מכות דף ב' בד"ה מה הנסקל אינו נסקל ועיין במדרש איכה בפתיחה על פסוק איש חכם נשפט דאין ב"נ רשאי להרוג אלא בסייף וע' ברמב"ם בה' מלכים פ"ג ה' ח' ועיין בפ"ט ה' ח' ויחלוש יהושע את עמלק לפי חרב ובעבור כן אמר אדום פן בחרב אצא לקראתך כי על חרבך תחי' אמר יצחק דוקא בחרב ודו"ק. ועוד צריך דיין הגם דב"נ חייב מיתה על ז' מצות שלו אבל מי נימא דצריך להמית אותו מיד אולי אם יבקש זמן זמנים טובא מניחים לו לחיות תחת שומרים דבישראל כתיב מצוה ובערת הרע מקרבך אבל בב"נ דלמא ממתינין לו אפי' עד שישיא לבניו ולבנותיו, וגם דלמא הי' הרוצח שליח מאדם אחר להרוג את זה הלא בב"נ יש שליחות לדבר עבירה וחייב המשלח ולא השליח כמבואר ברבה בראשית פ' ל"ד על פסוק שופך דם האדם באדם דמו ישפך וז"ל ע"י שליח שופך דם האדם ע"י אדם דמו ישפך עכ"ל וכ' במתנות כהונה וז"ל השולח שליח להרוג חבירו השולח חייב משא"כ בדין ישראל שהשליח חייב דאין שליח לד"ע עכ"ל ועיון במג"א ס' תמ"ח שהביא פלוגתא אי יש שליחות מעכו"ם לעכו"ם

ובמדרש מבואר דילפי' מפסוק דאפי' לדבר עבירה יש שליחות ואולי דוקא בשפיכות דמים יש שליחות ולא בשאר דברים ודו"ק ואין כאן מקומו להאריך. ועוד יש לחקור דלמא הנהרג טריפה הי' וגברא קטילא קטל (חוץ לד' הרמב"ם שפוסק דב"נ חייב אפי' אם הרג טריפה עו' בה' מלכים) דלא אזלי' בב"נ בתר רוב דחידוש הוא בישראל דאזלי' בתר רוב ומה שאמרה תורה שופך דם האדם באדם דמו ישפך דוקא אי בדקינן לי' מכל ח"י טריפות דלא חיישינן על ניוול המת בב"נ עיין חולין דף י"א וגם יש לחקור אי יש איסור לב"נ ליקח כופר לנפש רוצח אם יחפוץ ליתן ממון הרבה לצרכי רבים או שרבים צריכים לו שהוא חכם גדול ואיש מלחמה שרבים צריכים לממונו ולישועתו ודו"ק כ"ז צריך שיקול דעת דיין וכדומה הרבה דברים לכן אני על משמרתי אעמוד דצריך להיות דיין מבורר הנבחר לדון ולא כל הרוצה ליטול את השם דיין יכול לשפוט בב"נ כנלענ"ד:

ג מה שהשיג כ"ת נ"י עמ"ש שדברי רמב"ן שכ' וז"ל ראה א' שעבר על אחת מהן ולא דנהו להורגו ה"ז הרואה יהרג בסייף עכ"ל מורים שאין לו להביא את העובר לדין אלא הוא יהרוג אותו ואם לא הרגו הוא מחוייב סייף והשיג הדר"ג נ"י עלי דדי אם מביא אותו אל השופטים ולכן לא כ' הרמב"ן אם ראה שחבירו עבר עבירה ולא הרגו ה"ז יהרג בסייף דח"צ הוא להרגו אלא מחוייב להביאו לשופטים וכ' ולא דנוהו כי דברי רמב"ן הם בהבנת הרמב"ם בעיר שכם שכל בני העיר לא השתדלו להקים דיינים על שכם שגזל דינה דפח"ח:

הן לא אכחד שתיבות ולא דנוהו להרגו משמע שהוא לא ישב עליו לדון אותו לאמור לו תחת אשר עשית זאת בשאט לבך ועברת את מצות ד' יהי' מיתתך כפסוק יעכרך אלקים היום הזה כי בוודאי אפי' אם כל ב"נ יוכל להיות שופט על חבירו אבל עכ"פ צריך לישב עליו בדין ולא שירים חרב פיפיות ויחתוך ראשו כאילו הוא חרב נוקמת קנאת איש מרעהו אלא צריך לישב בדין להמציא לו פתחון פה עשות ולמה עשית הדבר הזה כמו שעשה הקב"ה עם אדה"ר ולכן החכים הרמב"ן לכתוב ולא דנוהו להרגו שלא פסק דינו שהוא מחויב מיתה אבל אם חרץ משפטו עליו הגם שאין ביכלתו להרוג אותו פטור וכן הוא כוונת הרמב"ם בעיר שכם שלא ישבו על שכם בדין לחרוץ משפטו שהוא בן מות הגם אילו הוא הי' גבר באחיו וכל אנשי מלחמה סובבים לראשו ולא יכלו להרגו אבל עכ"פ הי' להם לדונו ויען שלא דנוהו נתחייבו כולם מיתה והבן, שכל המקומות במשנה ובש"ס תיבות דן את הדין היינו הפסק אם גמרו לחיוב או לפטור זה נקרא דן את הדין (אבל לעשות אח"כ כפי הפסק הוא דבר בפני עצמו) שנים שדנו דיניהם דין שאין דן יחידי אלא אחד ועיין בשיקול הדעת מבורר הדבר לרוב וא"כ נכון דברי הרמב"ן ודברי

רמב"ם אבל לעולם שאפי' יחיד הרואה צריך לדון אותו ואם לא דנהו יהרג אבל בוודאי הוא אמת ברור שאם הביאו לפני השופט עשה את שלו ונחשב כאילו דנהו וכאילו הרגו בידים כל החולק ע"ז הוא חולק על האמת הגם שלא קיים להיות זריז לקיים מצוה בגופו כמו שהקשה הרמב"ן על יעקב למה לא הי' מן הזריזים אבל בוודאי אינו חייב מיתה אם לא הי' מן הזריזים והבן:

ד הדר"ג נ"י השיב על אשר הי' נפלאת בעיני למה תמה הרמב"ן על שלא עשה יעקב המצוה להרוג עיר שכם והלא אין ערבות רק על בני העיר ולא חל הערבות על בני עיר אחרת וכ' פר"מ נ"י וז"ל הרי יעקב קנה שם חלקת השדה ונחשב לבני העיר עכ"ל:

פלא גדול בעיני איך יצא זה מקולמסו א"כ הי' החיוב על יעקב ובניו כמו על עיר שכם וזכו שמעון ולוי וקיימו המצוה אשר הוטל עליהם ואיך הי' להם רשות להרוג כל אנשי עיר שכם אטו אם ב"נ אחד יעבור עבירה וקם אחד ועשה כדין שהרג החוטא ילך מיד ויהרוג כל אנשי עיר יען שהם לא עשו המצוה בקודמים אין זה אלא דברי תימה ואטו יען שלא הי' מן הזריזים לעשות נתחייבו מיתה הלא מצינו בפנחס שנתקנא לד' והרג זמרי השיב את חמת ד' מעל בני ישראל וכפר בקנאתו על כל העם וה"ה אם בני יעקב בכלל בני העיר שכם א"כ שמעון ולוי יהרגו שכם ולא יהי' עון על יתר בני העיר:

ואולי יש לתרץ יען שמלו עצמן כדי לסייע ידי עוברי העבירה שתשאר דינה אצלו לכה"פ הי' להם לסרב שלא למול את עצמן אז בוודאי הי' בני יעקב מקיימים אשר אמרו "ולקחנו את בתינו והלכנו" להוציא את הגזילה מתחת ידו אבל כיון שלא סירבו למול עצמן גילו בדעתיהם שמרוצים במעשה העבירה ומחזיקים בידו אז לא נתכפר להם במה שבני יעקב יהרגו את שכם בעל העבירה ונתחייבו מיתה ודו"ק:

אך האמת עד לעצמו דכתיב ויחן את פני העיר ופי' התרגום אונקלוס וז"ל ושרא לקבל קרתא עכ"ל וכ' הרמב"ן שם וז"ל ולא רצה להיות אכסנאי בעיר אבל שתהי' תחילת ביאתו בארץ בתוך שלו ולכן חנה בשדה וקנה המקום הזה להחזיק בארץ עכ"ל והי' רק גר אשר אין לו רשות אפי' לסחור בעיר רק כאשר ביקש חמור שיתנו לשכם בנו דינה אמר להם ואתנו תשבו והארץ תהי' לפניכם שבו וסחרוה והאחזו בה משמע מקודם לא הי' רשות ליעקב ובניו לבוא בעיר לסחור כי גרים המה וכ"כ ספורנו וז"ל וסחרוה עם היות הסחורה אז בלתי מותרת לגרים כאמרם בר מתא אבר מתא אחריתי מצי מעכב עכ"ל הרי מבואר שלא הי' נכלל בתוך אנשי העיר ויותר מזה מצינו בחו"מ סי' קס"ג אפי' קנה בית בתוך העיר י"א דוקא אם דעתו להשתקע שם אבל ביעקב אבינו שלא הי' רוצה להשתקע שם רק לשוב אל אביו ממש ודו"ק. וזה עשרים שנה תירצתי קו' טו"א מגילה

י"ט דפרוז בן יומו קרוא פרוז והקשה מב"ב דף ח' דיושבי עיר הוי דוקא ל' יום ואמרתי דלק"מ והדיח יושבי עירם קאי להיות האיש נחשב לאנשי העיר צריך דוקא ל' יום אבל יושבי ערי פרזות כמו וישבו בקדש עיכב במקום הגם שלא יהי' נכלל בתוך אנשי העיר אבל יחשב שיושב ומעכב בפרוז בן יומו שהרי יושב בערי פרזות שמעכב עצמו בעיר פרזי ודל"ב:

ה עוד השיב פר"מ נ"י על שהי' נפלאת בעיני מה תומה על יעקב על שלא נקם בעיר שכם מדברי הריטב"א במג"א סי' קנ"ג דמעיר לעיר אין הב"ד מחוייבים והשיב הדר"ג נ"י וז"ל כ"ז אם יש בבני העיר ההוא ב"ד כתיקונו ואם לאו נופל הוא ע"כ לב"ד עיר אחרת וידוע ענין רשב"א בפרובנציא שעמדו עיירים אחרים ליסרם וכל עיר הקרוב קודם מדסתמן אותן יש כח יותר נעשות בהן דבר מה אבל כל ישראל ערבין וה"ה בב"נ יכול להיות כך עכ"ל:

לא כן עמדי דענין ערבות הוא דבר חדש אשר חידש הקב"ה בהר סיני לבני ישראל ולא לבנות ישראל עי' הג"מ ה' שבת בשם הרא"ש אבל בב"נ אין ערבות דהקב"ה צוה שבע מצות ולא מצינו ערבות נהפוך הוא השכל מחייב השומר אחי אנכי יאמר כ"א מבני נח וכן מבואר במגדול עוז פ"א מה' עכו"ם דאין ערבות בב"נ כי במתן תורה הי' ויחן שם ישראל נגד ההר כאיש אחד כי א"א לשום ישראל לשמור ולעשות כל התורה רק בערבות והם כאיש אחד כל ישראל שומרים ומקיימים כל המצות ועיין דבר נפלא בבעל עקידה על פסוק ואתם הדבקים בד' אלקיכם אם איש אחד ישראלי חוטא וחשב כאינו כולם חוטאים ויאחז בם ח"ו המשחית בעם וכאשר איש אחד יכפר כפנחס כולם דבוקים בד' דפח"ח כי מי כעמך ישראל גוי א' בארץ אבל בב"נ נפשות רבות אינם אגודים ודבוקים ונצמדים להיות אחד ואם לד' יחטא מי יפלל לו להיות נושא חוליו הלא ממעיים יפרדו ולא יבואו במספר אחד נפש החוטאת היא תמות ותשא עונה רק בני העיר האחת צוה ד' למנות שופטים לשפוט אותם אבל עיר אחת עם עור אחרת אין להם ערבות כלל ואברהם התפלל מחמישים עד עשרה להציל עיר והשאר תחרב ולוט הציל צוער כי לא הי' לה עונות רבות ולא נאספה בעבור העיירות הקרובות לה ודו"ק:

וידע הדר"כ נ"י כי יש לי תשובה גדולה אשר שם חקרתי דיש הבדל אם עיר אחת או מדינה אחת מעלו מעל בד' לגלות פנים בתורה שלא כהלכה או לחלוק על מצוה אשר מקובל לנו בתוארה וצורתה או להעיז בעזות מצח לפרש דבר כנגד המסורת וקבלת אבותינו ורבותינו אז כל בנ"י מכל מדינה צריכים להרים קול וליתן יד כנגד בני העולה כי ברוב שנים יתפשט ח"ו ויהי' לאבן נגף לכל בית ישראל ולדור אשר יולד כן הי' מעשה

דפנחס כנגד שני שבטים ומחצה וכן הי' מעשה דרשב"א וכדומה אבל אם מדינה ומכ"ש עיר אחת חוטאים לתאות נפשם לתשוקת גופם וחמדת בשרם אך לא יהרסו לעלות בפרצות להתיר להם דבר כנגד הדת והדין מאשר קבלנו בידינו מאבותינו ורבותינו אז בודאי אשרי מי שזכה להחזירם למוטב אבל לצאת למלחמה מן מדינה אחרת אין רשאי והארכתי בדעת הרמב"ם אשר יצא חלוץ בכהן שנשא גרושה ודו"ק:

גם דנתי שם דגדול הדור בעירו יוכל לגדור גדר כפי שכלו ותורתו ויראתו ול"צ לחוש דלמא שוגה ברואה כי אין לדיין אלא מה שעיניו רואות ול"צ לשאול לכל חכמי מדינה וגדולי עולם כי לו לבדו הזרוע לעשות גדולות ולעלות בפרצות אבל מי שרוצה להתערב עצמו במדינה אחרת ולהרים ימינו כנגד אלפים מישראל לגדור בעדם אז צריך האיש אשר ילהב בשלהבת ד' לקרוא לרוב חכמי הדור ולישא עמהם כדת מה לעשות ולאמור לכו ונלכה יחד לכרוז בקול אחד שובו בנים שובבים הסירו רוע מעלליכם ואם לא אז אנחנו בשם ד' אלקינו נלך לעשות עמכם כדת של תורה אבל יחיד הגם אם כגובה ארזים גבהו אין לו הכח להיות מושל בזרוע על עיר או מדינה אחרת וכן עשה פנחס וכדומה וכן עשה רשב"א בימיו וכן הי' בכל הדורות מלפנים בישראל וחקרתי מן המדרשים מי שבידו למחות בכל מדינה או בכל הדור ועיין בספרי שערי חיים שער ג' והלואי יעזרני ד' להוציא לאור כללים ופרטים בזה והבן:

ו עוד יצא לפלפל עלי אשר אמרתי דמצד תוכחה די עד נזיפה או הכאה ואם כבר קיים זה הי' ס"ד דמותר גם להושיט לו דמשום אפרושי מאיסורא ליכא במזיד והשיג פר"מ נ"י וז"ל משבועות דף ל' דמחייב אפי' ת"ח לילך להעיד לאפרושי מאיסורא ואם יאמר הדר"ג נ"י דשם לילך ולהעיד לב"ד צריך אבל ל"צ להפריש בעצמו היכן כ' זה דאדם צריך לילך לב"ד להפריש מאיסורא אם לא יגיד ונשא עונו בממון כתיב אע"כ דיש לאפרושי מאיסורא במזיד והך דלא יושיט ק' עכ"ל:

יאמין לי שלא אדע להתחיל בתשובה תחילה (א) הלא שם האשה המבקשת להנשא וגם הב"ד אשר יחפצו להתירה כולם שוגגים בדבר ואינם מגידים ח"ו והאי ת"ח יודע שבעלה חי וצריך לילך להודיע להציל גדולים שלא יבואו לשוגג באיסורא ומי יכחיש שצריך אדם להפריש חבירו אשר יצא מכשול בשוגג מידו ובפרט להציל ב"ד שלא יתירו א"א בשוגג אבל אם חבירו מזיד אז אין צריך להפרישו ודו"ק. (ב) ועוד שם במצותו הוא עוסק שיודע עדות ומגיד עדותו והוי כהנחת תפילין ונטילת לולב שיש ג"כ מצוה שהעד יעיד אם ראה או ידע הגם שלא יפעל מאומה קיים מצותו במה שהעיד לו יהי' שליכא עבירת אם לא יגיד ונשא עונו עכ"פ הוא מ"ע להעיד עיין רמב"ם ריש ה' עדות

ובס' המצות סי' קע"ה וז"ל הוא שצונו להעיד בב"ד בכל מה שנדעהו בין שיהי' בו מיתה מי שהעדות עליו או הצלתו או הפסד ממון או הריסותו אנחנו חייבים להעיד בכ"ז ולהודיע הדיינין מה שראינו או שמענו והנה הביאו ראי' על חיוב הגדת העדות מאמרו ית' והוא ראה או ידע עכ"ל ועיין בהרב המאירי בשבת דף כ"ט בד"ה וזה הביאור המשנה עיי"ש, ואם מ"ע להעיד להציל ממון וגוף אדם ק"ו להציל נפשו ונשמתו הלא בממון יש לפעמים והתעלמת אבל באיסור אין עצה ואין חכמה ואין תבונה לנגד ד' והוא מצוה דילי' להיות עד ולהעיד ודו"ק, אבל שנאמר ממון חמור מאיסור שיהי' חיוב להפריש להציל ממונו ולא להציל נפשו זה לא שמעתי מעולם ודל"ב (ג) באמת יש לאו אם לא יגיד ונשא עונו א"כ צריך לבוא להעיד כדי שלא יעבור העד לאו וצריך לפזר ממון שלא יעבור לאו כמבואר ביו"ד סי' קנ"ג וכ"ז בעדות אבל אם הוכיח לחבירו ולא שמע אליו הי' ס"ד דמותר להושיט לו חידש הקב"ה לאו דלפני עור לא תתן מכשול ודו"ק: (ז) יצא הדר"כ נ"י לחדש דלהפריש חבירו מעבירה בשוגג הוא בכלל ואהבת לרעך כמוך דאין לך אהבה אלא להפריש מעבירה כמ"ש הרמב"ם בפ"ד מהל' אבל הגם דניחום אבלים ולשמוח חתן הם מדרבנן הוי בכלל ואהבת לרעך כמוך והוא הדין אפי' רק להפריש חבירו מעבירת שוגג הוי בכלל ואהבת לרעך כמוך עכ"ד:

ולע"ד ואהבת לרעך כמוך הוא דוקא שלא לצער הגוף של חבירו או להיפוך לשמח אותו ולהחיותו כמו בסנהדרין דף מ"ה שעושין בית הסקילה גבוה י' לברר לו מיתה יפה דכתיב ואהבת לרעך כמוך וכן בפסחים דף ע"ה ועביד חמי אור ומשני דכתיב ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה וכן בב"מ דף ס"ב דחידש ר"ע בשנים מהלכים בדרך ואין מים לשניהם אם ימותו שניהם ודרש ר"ע חייך קודמים לחיי חבירך אבל מעולם לא פליגי אי יש כזית מצה אם יחלקו שניהם או כזית פסח או כזית מרור וכדומה אם יחלקו ביניהם שכ"א יאכל כחצי זית אלא דוקא בעניני עוה"ז בעניני הגוף אז נאמר ואהבת לרעך כמוך לנחם אבילים ולשמוח חתן וכלה וכדומה אבל בעניני נפש נא נאמר שנאהב לרעך כמוך כי הולך אדם אל בית עולמו ושם אין זה רעו ועיין בבע"ק ברות דבר נפלא בפי' הפסוק באשר תמותי שם אמות ושם אקבר כה יעשה ד' לי וכה יוסיף כי המות יפריד ביני ובינך כי שם אין השנים שוים ופועל המות פירוד דפח"ח וא"כ בעניני הנפש לא נאמר ואהבת לרעך כמוך וכן מורה לשון הרמב"ם פ"ו מה' דעות ה' ג' וז"ל מצוה על אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל בגופו שנאמר ואהבת לרעך כמוך לפיכך צריך לספר בשבחו ולחוס על ממונו כאשר הוא חס על ממון של עצמו ורוצה בכבוד עצמו עכ"ל הרי שפורט לחוס על כבודו וממונו וכ"כ בס' המצות סי' ר"ו וז"ל היא שצונו לאהוב קצתינו כאשר

נאהוב עצמנו ושתהי' אהבתו חמלתו לאחיו כאהבתו וחמלתו על עצמו בממונו ובגופו וכל מה שהי' ברשותו ואם ירצה אותו ארצה אני אותו וכל מה שארצה לעצמי ארצה לו כמוהו והוא אומרו ות' ואהבת לרעך כמוך עכ"ל הזהב הרי שמדייק בממונו ובגופו וכל שיש ברשותו וממילא מה שסיים וכל מה שארצה לעצמי ארצה לו היינו בעניני עוה"ז שיהי' מכובד ולא יהי' מבוזה ומושפל כנלע"ד ברור בהבנתו וכן משמע במ"ר בראשית סוף פ' כ"ד וז"ל ר"ע אומר ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה שלא תאמר הואיל ונתבזיתי יתבזה חבירי עמי הואיל ונתקללתי יתקלל חבירי עמי אר"ת אם עשית כן דע למי אתה מבזה בדמות אלקים עשה אותו עכ"ל הרי שר"ע דרש רק שלא יבקש בזיון על חבירו אשר הגיע אליו אבל בדברים הנוגעים אל הנשמה אשר יצא אדם לפעלו והוא באחד ישב בחופתו אז אין חיוב לאהוב ריעו כנפשו וה"ה דלא שייך ואהבת לרעך כמוך ולאפרושי מאיסורא אם לא דכן נצטוה עליו כנלענ"ד להערה בעלמא עד שיאיר ד' עיני לראות ולהביט נפלאות מתורתו הקדושה והתמימה אשר לא חסר כל בה (ועיין בספרי מחנה חיים סי' כ"ט):

ח גם על שהתפלא הדר"ג נ"י במכתב הראשון למה יהי' היחיד מחוייב להפריש חבירו משוגג ולא במזיד והסברתי יען דמזיד דקטן הוי כמו שוגג דגדול ונתקשה פר"מ נ"י הלא גבי קטן הוי החיוב רק על הב"ד ולא היחיד ועוד דקיי"ל בא"ח סי' שמ"ג אין הב"ד מצווין להפרישו עכ"ל:

נ"ל דשאני התם בקטן כיון ד' לא יחשוב עון על שגגתו א"כ אם לא נפריש אותו אוכל בהיתר ואין ב"ד מצווין להפרישו דלמה נגרע ממנו דבר אם אין לו עונש אבל גדול השוגג דמצינו חטאת אם אכל חלב בשוגג א"כ צריך להפרישו היינו לגלות לו אם לפרוש אותו בע"כ שלא יהי' אץ ברגלים חוטא נפשו ועיין בכ"מ ובמ"ל פ"ו משגגות ההבדל בין אונס לשוגג:

ובחידושי במצות כותי אמרתו דבר חדש דכותי חשוד להכשיל אחרים דוקא באיסור או מצות עשה דלא מצינו בתורה קרבן מפורש אם עבר על לאו או ביטל עשה בשוגג וא"כ סובר הכותי דלא מכשיל את ישראל דאין לו עון כלל אבל באיסור מיתת ב"ד או איסור כרת דכתיב בתורה חטאת א"כ נגלה שמכשיל נפשו גם הכותי מודה לסברת הרמב"ם מה לי שמכשיל הגוף באבן על הדרך שמזיק לגוף או שמכשיל לנפש מי שעיניו עורים בדרך ולא מצאתי במיעוט ידיעתי בש"ס אשר יאמר בו שהכותי חשוד להכשיל שיהי' באיסור כרת או מיתת ב"ד ותרצתי שם קו' מהרש"א על תו' דעל חמץ דהוא איסור כרת

גם הכותי אינו חשוד להכשיל והארכתי בסוגי' דמדורת כותים משום נפלים והדבר צריך בירור ואם יש בפיו יודיעני אי"ה באר היטב:

ולא עוד דעיקר ערבות בעבור זה הוא על השוגגים ולא על מיעוט המזידים אשר עושים ביד רמה ובעבור הקטן ליכא ערבות לכן אפי' הב"ד אין מצווה להפרישו דאין לנו חטא בפשעיו אבל גדול בשוגג מחוייב להפרישו דהא יש ערבות בעדו ודברי מדרש פשע בינינו יספוק במשל מי שקודח בספינה נקב הוא ענין אחר ואין כאן מקומו להאריך:

ט מה שהפלאתי ביום ההוא על הבנת פר"מ נ"י בפי' הפסוק נקי וצדיק אל תהרוג כ' וז"ל אל יחשדוני בזה כי בעזה"י כבר זכיתי לגלות כעין זה מעל חבילי ראשונים בהג"א חולין דנאמן ע"א על שחיטה דמהני חזקת כשרות נגד חזקת איסור והפ"מ סי' ב' נתקשה דהיאך נאמן במומר לד"א דאין מוחזק בכשרות והבאתי קו' זו בח"ר שבילי דוד ח"מ סי' ל"ד דא"ז קו' דאף דאינו צדיק לד"א לשחיטה היא צדיק ימחול לעיין שם רק תוכן קושייתי היתה מה לי בד"א או לא"ד דגם לא"ד נימא על העבר אינו צדיק ועל העתיד הוא צדיק כמו דאמרי' במומר לד"א עכ"ל:

חלילה לי לחשוד אותו כי ידעתיו אבל סניגורי' לדבריו לא נכנס באזני כי חשוד על אותו דבר דאיתרע חזקה שלו דהא כבר עבר עבירה זאת וכיון שעבר אדם עבירה פעמים ושלוש נעשה לו כהיתר אבל על עבירה אחרת נשאר בצדקתו ומכ"ש אם אנו חוקרים שלא התחיל עבירה כלל ואמרי' דהוא נקי וצדיק שלא חטא ודוק. והשגת פר"מ נ"י נ"ל דהלא חזקת כשרות נתיסדה כנגד כל עבירות שבעולם ועכשיו אנו רואים כי חזקת כשרות של איש הזה לא התפשט על כל מצות ד' א"כ נגרע דבר חזקת כשרות של האיש הזה א"כ דלמא כיון דנפק האיש מחזקה הזאת בעבירה אחת דלמא נפק גם מעבירת שחיטה ולבהמה יש ודאי חזקת איסור בלי גרעון כלל ודוק:

ואוסיף נופך דחזקת כשרות הוא מכח הרוב ישראלים כשירים שומרים תורה ורוב ישראלים כשרים אינם חשודים אפי' לד"א וזה שיצא ונחשד לד"א איתרע לי' רובא והוי כרוב נשים בתולות נשאת וזו דאין לה שיצאה בהינומא איתרע לה רובה עיין תב"ש יו"ד סי' כ"ט (ועיין פנ"י בגיטין דף י"ד) וחזקת איסור של הבהמה לא אתרע דמה שהיא מתה לפנינו דלמא נהרגה ולא נשחטה ודוק:

י יצא הדר"ג נ"י להשיב על ראי' שהבאתי לפי' נקי וצדיק מדברי הרמב"ם אם הי' רודף אחר חבירו להרגו ונמצא הרוג אין הורגין אותו משום נקי וצדיק כ' פר"מ נ"י וז"ל הנה לכאורה נראה איפכא כיון דרודף ניתן להצילו כ"ז שלא הרגו ולא אמרינן בזה נקי וצדיק אל תהרוג רק אחר שנמצא הרוג כ' הרמב"ם כן אבל קודם המעשה לא אמרי' כן משום

להציל את חבירו ל"א כן א"כ גם ברוצה לעבור עבירה אין לדון בזה משום נקי וצדיק דזה נאמר לאחר המעשה עכ"ל:

ישמע ידידי נ"י א. שם מעשה שהרים יד ורודף אחר חבירו להורגו אינו נקי וצדיק כל המרים יד להרוג את חבירו נקרא רשע "רשע למה תכה רעך איש זרוע לו הארץ ואבד נקיותו וצדקותו באותו דבר ויש לחוש פן יהרוג חבירו והתורה אמרה הבא להרגך השכם להרגו כדילפי' במחתרת עיין סנהדרין דף ע"ב דגילתה התורה שטוב להרוג אותו שימות זכאי ואל ימות חייב דנרדף יציל עצמו בחיי חבירו דלא שייך לומר מאי חזית דדמך סומק טפי דבודאי דמו סומק טפי דחבירו גרם לנפשו שרודף אחריו ויחפוץ לשפוך דם נקי וע"ז נדרש יפה חייך וחיי חבירך חייך קודמין וממילא כל איש ואיש מותר להרוג הרודף כי הקב"ה התיר דמו כמים אבל אם כבר נמצא איש הרוג ובא הדבר לפני הב"ד לדון רוצח לכפר עונו ופשעו אז אמרי' נקי וצדיק אל תהרוג כ"ז שי"ל שהוא נקי וצדיק בעון זה לא בא רשות לב"ד לשפוך דם כדי לכפר עליו דדלמא לא חטא כלל אבל אם הי' רוצה לעבור עבירה אמרי' דהוא בחזקת נקי וצדיק ולא יעבור ואיך יכוף הב"ד ללקות או להרוג אותו היתכן גילתה התורה מי שבא לעבור ימות או ילקה די אם ימות או ילקה לאחר שעבר ולא נאמר יולקה ויומת זכאי דמה נאבד אם יולקה ויומת אם הוא חיוב אבל ברודף יהי' איבוד נפש רעהו שכן טוב שיומת זכאי ואל ימות חיוב כמו בבן סורר ומורה דשם גילתה התורה דימות זכאי ואל ימות חייב יען שלבסוף יהי' מלסטם את הבריות רק שם מצות אבות להביא את בנם הגם שלא התחיל להיות רודף ובגדול צריך להיות רודף שאין זמן עוד להמתין ואמרה התורה אז שימות זכאי ואל ימות חיוב ולא נאבד נפש מישראל ודוק:

ב. ברודף אמרינן ס' נפשות להקל הנרדף הוא בס' סכנה ואמרה התורה וחי בהם ולא שימות בהם שמפני ס' מותר להציל עצמו בדם חבירו אשר רודף אחריו הגם שאסור להציל עצמו בדם חבירו ה"מ אם חבירו גרם לו הסכנה מותר להציל עצמו מידו אפי' בדמו כדמצינו אם המלך מבקש איש ידוע מותר למסור לו בידים כמו בשבע בן בכרי דאם לא ימסרו אותו הוא יגרום להם המיתה ומותרין להציל עצמם שלא ימותו בעבורו שחייהם קודם לחיי חבריהם וה"ה וק"ו ברודף שהוא גורם לו סכנה מותר להציל עצמו אפי' בדמו דהא חזינן דמצילין האם בעובר דהוא רודף אחרי אמו אבל אם כבר יצא ראשו אין מצילין את האם דמן שמי' קרדפו לה עיין סנהדרין דף ע"ב ובסוף פ"ז דאהלות ובח"מ סי' תכ"ה ועיין ברמב"ם ה' רוצח שכ' שלא לחוס על נפש רוצח ויש לי הערות אבל אין כאן מקומו:

ג. עוד יש הבדל בין אם הב"ד בא להרוג או ללקות איש אז שייך לחקור נקי וצדיק אל תהרוג כי ישפטו את העם משפט צדק כתוב כמבואר בדרשת הר"ן אבל ברודף הוא דבר שאין נמסר לב"ד אלא לכל איש ואיש מישראל אז הותר דם של רודף ביד כל איש כדי לבער כל ס' סכנה שלא יוחנף הארץ בדמים ועיון במג"א סי' שכ"ט הגם שהי' ראוי שיניח לוקח ממונו ודוק: הנה השבתי בעזה"י על עשרה דברים אשר השיג עלי ומ"ש בכרבלתא לא תלך ערום אטו ערום דוקא הלא אז בודאי כבוד בריות גדול רק שמא לא תלך בלי זה שלא יהי' לה מלבושים תחתי' לפי כבודה ועיין בשבת אשר חששו על מלאכות עבור בושה וגם בהך דמותר ללילך בנחת אם נטמא במקדש כבר הרגשתי בעצמי וחקרתי שאני כלאים דחיוב על הנאת חימום אז כל הנאה והנאה בפני עצמו כמו בבעילת איסור כל כח וכח בביאה ודל"ב אני טרוד מאוד ד' ישפות שלומו שלום רב לאוהבי תורתיך כתוב הדוש"ת הק' חיים סופר:

סימן כד

שאלה אשה ולדה זכר בערב ש"ק סמוך ללילה וכאשר נודע לאנשי הבית הסתכלו על כלי שעה וכאשר דברו ביום מחר איזה יום יהי' יום הכניסה לבריתו של אברהם אבינו נולד הכחשה ע"א אומר שהי' חסר עוד ללילה י' מינוטען וע"א אומר ח"י מינוטען והיולדת אומרת שהי' עוד איזה מינוטען טרם שיצאה המילדת להודיע כי בשורה טובה בפיה בא גד בן זכר ונבוכו מתי לימול התינוק אי בעש"ק או להמתין עד יום א' בשבוע הבע"ל: תשובה לכאורה יש כאן ספק ספיקא ספק כדברי העד שהי' ללילה ח"י מינוטען והוה ודאי יום ואת"ל כדברי העד שאומר שהי' חסר עד הלילה רק עשרה מינוטען אולי בין השמשות גופי' הוה יום וא"כ בספק ספיקא אזלינן להקל והגם דשני ספיקות הוה חד שם שהי' יום דמה לי שהי' יום יען שהי' חסר ח"י מינוטען או שהי' יום יען שי' מינוטען קודם הלילה עדיין יום הוא עכ"פ אם נמתין עד יום א' שבוע הבע"ל ואז בודאי נדחה מ"ע של ביום השמיני וכאשר נימול אותו בעש"ק יש משני פנים שנתקיים מ"ע דלדברי עד שאומר שהי' חסר ח"י מינוטען בודאי בא בעש"ק חיוב מ"ע ולדברי השני שאומר שהי' חסר רק עשרה מינוטען הוה ספק דלמא היום בא חיוב מ"ע של ביום השמיני וגם לפי מה שאומרת היולדת שאיזה מינוטען מקודם ולדה וא"כ יש ספק שאפי' לדברי עד השני לא היה בין השמשות בשעת לידה ויש בע"ש כמה צדדים חיוב קיום מ"ע ואם נמתין עד יום א' שבוע הבע"ל בודאי מבטלינן המ"ע ודו"ק:

שוב הרהרתי בדבר חדש בעז"ה כיון דכתבה התורה וביום השמיני ימול בשר ערלתו א"כ דרשינן שמיני ודאי ולא שמיני ספק כמו דדרשינן עשירי יהי' קודש לד' עשירי ודאי

ולא עשירי ספק עיין בכורות דף נ"ט ה"ה שמיני ודאי אמר רחמנא ולא שמיני ספק ואפי' אם מל תינוק אשר כלפי שמיא גלי' דהוא בן יום שמיני כיון דהוה ספק לפנינו אם הוא יום שמיני ולא קיים מצות של ביום השמיני דתורה אמרה שמיני ודאי הוא מ"ע בפני עצמו אבל ספק שמיני הוה כאלו מל אותו ביום ט' (ועיין תומים בתקפו כהן דס' גזל במה שבידו לא אסרה התורה) כנלע"ד לחדש בעז"ה ובזה ישבתי דברי דג"מ ביו"ד סי' רס"ו שכתב שבעבור כך ס' מילה שלא בזמנו אינו דוחה יו"ט שני דהוה דבשיל"מ ובחת"ס יו"ד סי' רנ"ב מביא בשם הגאון ר' רפאל גלוגא פליאה נשגבה על דג"מ הנ"ל איך יהי' זה דבשיל"מ בזה שיוכל למולו אחר יו"ט דלמא ביו"ט שני הוה יום ח' ואם ימתין במילה עד ודאי חול יתבטל ממנו מ"ע של ביום השמיני וא"כ ממילא לא הוה דבר שיל"מ ולפמ"ש דבר גדול דבר הנב"י דמ"ע של ביום השמיני הוא מקיים דווקא אם הוא שמיני ודאי והגם שרחוק בעיני שכיון הנב"י על דבר זה בכל זאת דבר אלקים בפיו אמת דהוה דשיל"מ ודוק ואי"ה במקו"א אבאר הדבר:

והבאתי ראי' לזה משבת פי"ט משנה ה' קטן נמול לשמונה ולתשעה כיצד כדרכו לשמונה נולד לבין השמשות נמול לתשעה וכתב רש"י וז"ל שהרי ליום השמיני של מחר הוא נימול ושמא בין השמשות יום הוא ונימל לט' עכ"ל וכן כתב בברטנורה ולכאורה יפלא הלא רבי שנה כאן הא שהנולד בין השמשות יהי' נימול לתשעה וא"כ הי' לרש"י לפרש ליום שמיני של מחר הוא נימול אבל לשון שהרי ליום שמיני של מחר הוא נימול משמע דדבר פשוט שאין מולין אותו בס' יום שמיני של היום והוא פלא מאין ידעינן זה דלמא ס' דאורייתא לחומרא ומלינן אותו בס' שמיני והגם שקבלה בידינו שטוב לאחר המילה הגם שאפשר שיבטל מ"ע של ביום השמיני מלהקדים ולהכניס בס' בן שבעה ימים אבל עכ"פ איך כתב רש"י שהרי כאלו הדבר ברור ופשוט:

אך הוא הדבר כיון דאמרה התורה וביום השמיני אז ידעי' שמיני ודאי ולא שמיני ספק ואפי' אם כלפי שמיא הוא יום השמיני לא חל חיוב קיום מ"ע אלא בבן שמיני ודאי וא"כ בודאי לא מלינן בס' בן ח' וממתינין עד יום ט' דאז עכ"פ אנן מקיים המ"ע שלא בזמנה ואם ימול בס' יום ח' בודאי לא קיים מ"ע כלל ודוק ולדברי השג"א סי' נ"ב דמילה תוך ח' הוה רק כאלו נכרת הגיד א"כ פשיטא דנכונים דברי רש"י שפשוט שנימול ליום ט' ודוק: ובזה מיושב קושי' חזקה של שאגת אריה בסי' הנ"ל שהפליא על הש"ך בסי' רס"ו דסובר מי שמל בתוך ז' עשה מצות מילה והקשה הנ"ל א"כ למה בנולד בין השמשות דחינן על יום ט' ואם חל אח"כ יו"ט נדחה עד עשרה או אחד עשר נימול אותו בס' יום

ח' אולי מקיים היום מ"ע של ביום השמיני ואת"ל שהיום יום ז' ג"כ עשה מצות מילה אלא שבתוך ז' לא עשה מצוה כלל והוה ביום ח' כאלו נכרת הגיד יעיי"ש:
ולפמ"ש נכון דכיון דהיום ס' שמיני א"כ בשום אופן נא מקיים מ"ע של ביום השמיני דתורה אמרה שמיני וודאי הוה מ"ע ולא שמיני ספק א"כ מ"ע זו נתבטל בכל אופן וא"כ מה בצע להקדים הלא יש לקיים גם מצות מילה ביום ט' או י' או י"א והקשה הש"ך א"כ כיון דבתוך ז' עשה מצות מילה רק שחסר מ"ע של וביום השמיני מהכ"ת לדחות שבת ביום ח' נימול אותו ביום ז' כמו דאמרינן בקצירת אומר אי נקצר שלא כמצותו כשר לקצור בע"ש כך נימול מע"ש אלא פשיטא דלא עשה מצות מילה ומצריך להטיף דם ברית ודוק:
ולכאורה עדיין נשאר קושי' שג"א הנ"ל דעכ"פ נימול בס' יום ח' דיש עכ"פ חביבה מצוה בשעתה וזריזים מקדימים למצות דאעפ"י דיש ס' ואין כאן שמיני ודאי עכ"פ התנוק יהי' נימול איזה יום או יומים מקודם אם מהני המילה בתוך ז' אפי' וצע"ג:
ונלע"ד לבאר בעז"ה בקצירת אומר אשר כתבתי בחדושי זה רבות בשנים הש"ך ביו"ד סי' רס"ו הרעיש על שיטת הסוברים דאם נימול בתוך ז' אין צריך להטיף דם ברית ביום ח' דא"כ קשה למה מילה דוחה שבת לימול בע"ש כעין שהקשה הגמרא מנחות דף ע"ב אי נקצר שלא כמצותו כשר אמאי דוחה קצירת עומר שבת ושג"א בסי' נ"ב כ' עליו ששגג בהבנת ראשונים דאיך הבין דקיים בתוך ז' מצות מילה א"כ קשה כמה קושי' (א') א"כ בלא"ה קשה למה מילה דוחה שבת לאחר מצות מילה על אחר שבת דהא הגמ' רצה לפשוט יען דלא מאחרים באברים ופדרים משום חביבה מצוה בשעתה ה"ה דלא מקדמינן מצוה משמע אי לאו משום חביבה מצוה בשעתה מאחרינן המצוה כדי שלא לדחות שבת וצע"ג (ב) עוד הקשה מדדרשינן בשבת דף קל"ב מפסוק ובן שמונת ימים ימול ומפסוק וביום השמיני ואמרי' למעוטי ז' דלא ולמעוטי ט' ועיי"ש וקשה אי כשר מילה בז' או בט' איך יהי' מותר מילה בשבת וצע"ג (ג) עוד הקשה למה נולד בין השמשות נימול לט' כמבואר במשנה הלא טוב יותר לימול בס' ח' כמ"ש למעלה הקושי' באריכות (ד) עוד הקשה משבת דף קל"ז דאם מל של אחר שבת בשבת חיוב חטאת דהוה טעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה ועיי"ש א"כ ע"כ מוכח דאם מל תוך ז' לא עשה מצוה והאריך בקושי' הללו:
ואמרתי ליישב בעז"ה דנודע דיש ב' אופנים מצות (א) מצות מחוייבת כגון הנחת תפלין אכילת מצה נטילת לולב ישיבת סוכה תקיעת שופר וכדומה אשר אם לא הביא גופו בעול המצות הוא נקרא פושע ישראל ואם אומר שם תפילין שאינו מניח סוכה שאינו

יושב לולב שאינו נוטל מכין אותו עד שתצא נפשו עיין כתובות דף פ"ו ע"א ובר"ן שם ובתוס' פ"ב דנזיר (ב) מצות דרשות שיוכל אדם לפטור גופו ולבוא בעול המצות כגון מצות ציצית ומצות ביעור חמץ ומצוה מעשרות ומצות לעלות לרגל וכדומה שיש ביד אדם שנא ללבוש בגד של ארבע כנפות ויוכל להשתדל שלא יהי' לו בערב פסח חמץ ברשותו ולא יכניס התבואה דרך פני בית ולא יהי' לו קרקע שאז פטור מציצית ומביעור חמץ ומנתינת מעשרות ומלעלות לרגל וכדומה כמה מצות עיין פסחים דף ג' בתוס' ועיין בפרק התכלת (דף מ"א ע"א] ועיין בברכות (דף ל"א] ובמג"א סי' תל"ו:

והנה יש לומר מצות מילה נחלקת בשני חלקים (א) עד שמונת ימים הוה מצוה דרשות שאם ימול אותו הוא מכניסו בבריתו של אברהם אבינו ע"ה שלא יהי' ערל זכר בבני ישראל (ב) משמונת ימים והלאה בא חיוב על האב ובמקום דליכא חב בא על הב"ד ובמקום דליכא ב"ד בא על כל ישראל מצות מילה בתורת מ"ע מחוייבת למול כל זכר ונשאר החיוב עליהם עד שיגדל הילד ויהי' בן י"ג שנים ואז בא עליו חיוב כרת אם לא ימול את עצמו וממשיך החיוב הזה עליו כל ימי חייו ויעיין במג"א ובמחצית השקל סי' תמ"ד ובפי' משניות לרמב"ם במס' שבת קל"ז תמצא דברים המאירים קלורין לעינים בשורש המצוה הזאת והארכתי בהם במקו"א:

ונחזי בסברה ונאמר מהיכא תותי יעשה האב או הב"ד או אחד מישראל מעשה המילה בתוך ח' ויהי' מקיימים מצוה דרשות הלא יותר טוב שימתינו עד יום ח' אשר בא עליהם מעשה המילה בתורת מצוה מחויבת וגילתה התורה שאותו יום השמיני אשר בו נעשה המילה מצוה מחויבת אז כחה גדול שדוחת לשבת מטעם חביבה מצוה בשעתה וממילא לא קשה קושית הש"ך שהקשה אם מהני מצות מילה בתוך ז' נמול מע"ש שיטות הנ"ל סוברים מי יטיל עליהם לעשות זאת להקדים עצמן נעשות פעולה שהוא מצוה דרשות ולהבטל ע"י כן אח"כ ביום מחר למצוה מחוייבת בשלמא במצות עומר אשר עיקר המצוה היא ההקרבה והקצירה היא רק הכנה לגוף המצוה אמרו בגמ' אי כשר בנקצר שלא כמצותו נעביד הקצירה מערב שבת או לעשות איזמיל אשר הוא ג"כ רק הכנה לעשות כלי לקיים לעשות ע"ו מצות מילה אז אם אפשר לעשות מע"ש אינה דוחה שבת או איברים ופדרים אשר המה רק שיורי מצות אז לולא דחביבה מצוה בשעתה היינו מעלין אותם לגבי מזבח במ"ש רק גדול כח חביבה מצוה בשעתה ומקריבין אותן ביום ש"ק (ועיין תוס' שבת דף כ' ד"ה איברים ופדרים של ע"ש קריבין בשבת בלילה ועיין בילקוט פ' ויקהל ויש בזה מקום עיון על שג"א ואין כאן מקומו):

ולפ"ז מיושבים כל הקושיות בודאי לא מאחרים מצות מילה דהא היום ביום השמיני בא עליו החיוב וחביבה מצוה בשעתה של מצות מילה שדוחה שבת ולכן הגם שביום השמיני דוחה מצות מילה שבת בכ"ז צריך למעוטי ז' דלא נאמר שמותר עכ"פ למול בז' אם רוצה לקיים רק מצוה דרשות וגם ניחא דמאחרים במילה אם נולד בין השמשות כדי לקיים מצוה מחויבת עכ"פ ביום ט' אבל אם ימול בתוך זמנו קיים רק מצוה דרשות וגם לא שייך שנאמר שבתוך ז' יהי' נקרא שעשה מנוה כי אצל טועה בדבר מצוה שיהי' פטור מחטאת צריך להיות מצוה דרמי' עליו ומצות מחוייבת ועיין ביבמות ועיין ברמב"ם בשגגות ודו"ק כי קצרתי כי הארכתי שם בהבדל בין חביבה מצוה בשעתא בין שיורי מצוה או הכנות מצוה ובין חביבת מצוה בשעתא לקיים גוף המצוה והבן זה:

תמצית הדברים דטוב לאחר מלהקדים דמצות עשה של יום השמיני בכל אופן לא יקיים וא"כ למה יכנוס עצמו לעשות ספק מצוה דרשות ס' מצוה מחוייבת ימתין עד יום ח' או אח"כ ויקיים עכ"פ מצוה מחויבת ודוק:

ואוסף נופך במה שחידש הפנ"י בברכות דף י"ב אפי' אי ס' דאוריי' לחומרא היינו להיות שב ואל תעשה ולא יאכל ס' חזיר או ס' נבילה וכדומה דאם יחפוץ לעשות מעשה צריך להיות מותר בודאי אבל אם יש ס' אם יש חיוב מצוה עליו וצריך לעשות מעשה אז אמרינן ס' להקל להיות שב ואל תעשה ולכן אפי' אם ברכת נהנין דאורייתא לא שייך לומר בס' ברכות שנימא להחמיר מכח ס' דאורייתא דשב ואל תעשה עדיף יעיי"ש כי מתוק וא"כ בלא"ה נכון דלא שייך ס' דאורייתא לחומרא ולמול בס' יום ח' דהא פשיטא מכח ס' לא צריך לעשות מעשה מילה אלא יהי' שב ואל תעשה וגם אין רשאי לעשות דהא מיד שנולד הולד בא החיוב על אחר ח' ימים או אם יעבור יום ח' נקיים עכ"פ מצוה מילה אח"כ ולא יצא מן החיוב מכח ס' כסברת חו"ד סי' ק"ו דבמ"ע צריך לקיים בוודאי ואם ימול ביום ס' ח' אז עשה מצוה דרשות וביטל מלבוא לקיים מצוה מחויבת ודו"ק:

אמנם לדינא נ"ל ברור כיון דרגע של הלידה נודע לנו אשר בה נסתלק חזקת מעוברת ועל אותו רגע אנו דנין אם הי' ודאי יום כדברי העד שאומר שהי' חסר עם הלילה ח"י מינוטען או הי' בין השמשות היינו י"ב מינוטען שהוא ס' יום או ס' לילה א"כ הוה דברי העד שאומר שהוה ס' יום מוכחש מדברי עד שאומר שהי' ודאי יום ואוקמי הרגע של הלידה על חזקת יום ובפרט שיש להאמין יותר להתיר מלאסור עיין תוס' גיטין דף ב' ובפנ"י דלדברי אומר שהי' בודאי יום אם משקר הוא גורם לבטל מ"ע של ביום השמיני בקום ועשה וגם גורם שלא יקויים כלל מצות מילה לשיטת שג"א בפי' שיטות ראשונים דבתוך ז' ליכא מצוה כלל והאומר י' מינוטען הוא מבטל רק מ"ע של ביום השמיני בשב

ואל תעשה ואולי ס' הוא אצלו ומחמיר ועיין צל"ח בביצה דף ב' פי' בכח היתירא עדיף יעוי"ש ואוסף עוד נופך דהיולדת אם הילד אומרת שהי' איזה מינוטען אחר הלידה אשר יצאה המילדת עם בשורה טובה בפיה א"כ אם נימא דהי' רק ד' מינוטען היה הלידה קודם בין השמשות דשיעור בין השמשות מצומצם הוא רק י"ג מינוטען וחצי כאשר ביאר הגאון מליסא בסידור שלו בהל' דיני הכנסת שבת וז"ל רביעית שעה קודם צאת הכוכבים אסור במלאכה מדאורייתא היינו שיעור בין השמשות הוא ג' רביע מיל והיינו י"ג מינוטען וחצי עכ"ל והוא נכון ומכוון כפי חשבון מיל ח"י מינוטען ועיין במח"ש סי' רס"א סק"ט (והגאון היעב"ץ בסידור שלו כ' שהוא מדוקדק רק י"ב מינוטען) וא"כ גם לדברי העד שאומר שהיא רק י' מינוטען משעה שאמרה המילדת אעפ"כ אם נצרף זמן אשר היתה הלידה מקודם טרם שיצאה המילדת הי' בודאי ד' וחצי מינוטען וא"כ גם לדבריו ילדה קודם בין השמשות וגם קרוב שיצא ראשו של ילד עוד רגע או שתים מקודם והוה כילוד ועיין ש"ך יו"ד סי' רס"ו סק"ט יעיי"ש וא"כ מלין הילד כדברי העד שאומר שהי' ח"י מינוטען כנ"ל להלכה בעז"ה:

ועלה בדעתי לחקור בנידן הכחשת ע"א עם ע"א של אשה אם נתגרשה והיא היתה אצלינו בחזקת פנוי' עיין ב"ש סי' ק"נ ובתומים סי' נ"א אך ראיתי שאין מקומו בזה אחר שכתבתי זה מצאתי שהגאון מליסא בסידור שלו בה' מילה כתב בפירש שבין השמשות המה רק י"ג וחצי מינוטען וכן מצאתי אח"כ בפרמ"ג סי' של"א וא"כ ברור הדברים שיפה הורתי שאין בנידן שאלתינו שום ס' כלל בעז"ה:

וגם מצאתי מרגוע במה שהרהרתי אולי עד שאומר שראה בכלי שעות ולא הי' חסר רק עשרה מינוטען הוא ראה כוכבים בינונים ומי שאמר ח"י מינוטען בכלי שעות הוא ראה כוכבים קטנים או בהיפך מי שאמר ח"י מינוטען הוא ראה כוכבים בינונים ומי שאמר י' מינוטען ראה כוכבים גדולים ויהי' בזה מבוכה רבה אבל אם היולדת מבטיחה שהי' הנידה איזה רגעים מקודם וגם שלא הולד בפ"א רק שיצא מתחילה הראש כדרך רוב נשים היולדות אז אין כאן מקום ספק כלל בעז"ה:

הק' חיים סופר ולא אוכל להתאפק שלא להציג פה דבר אשר כתבתי בחידושי לתרץ דברי הרמב"ם אשר התפלא עליו הלח"מ פ"א מתמידין והש"ך ביו"ד סי' רס"ב דפוסק קצירת עומר דוחה שבת ופוסק נקצר שלא כמצותו כשר וא"כ נשאר קושית הגמרא אי נקצר שלא כמצותו כשר למה דוחה שבת וצע"ג: ונ"ל ליישב בעז"ה דדקדקתי דבלשון גמ' מנחות ע"ב איתא ואי נקצר שלא כמצותו כשר למה דוחה שבת נקצרהו בע"ש ומדדחי שבת אלא ש"מ נקצר שלא כמצותו פסול ולכאו' ח"ו כשפת יתר הלא די באמרו ואי נקצר

שלא כמצותו כשר למה דוחה שבת ממילא ידענו כיון דנא דחי שבת שנקצרהו מע"ש כמו שמכינים סוכה מערב יו"ט וצע"ג:

אמנם נכון בעז"ה דתוס' הקשה מאי קושי' הלא קצירת עומר מצוה ותי' שאינה דומה לתמיד ולרמב"ם לא נראה זאת כיון דקצירת עומר מצוה יהי' דוחה שבת והבין הרמב"ם פי' חדש בגמ' דעיין בב"ב דף פ"א דסובר ר"ז כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת ופי' רשב"ם דבגוף המצוה לא אמרינן כל הראוי לבילה אבל בסניפי המצוה כגון ויצק ובלל שהם הכנות לגוף מצוה של הבאת מנחה אז כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו וזה סברה עמוקה יעיי"ש וא"כ אי קצירת עומר דוחה שבת אז באמת אם קצר ביום ע"ש כשר דקצירה הוא הכנה לגוף הבאת עומר וא"כ כל שראוי לבילה לקצור בלילה אין בילה מעכבת בו אפי' נקצר ביום כשר הגם שנחסר מצות הכנה לקצור בלילה אבל אי נאמר דאין דוחה שבת אז כל שאין ראוי לבילה בילה מעכבת ויהי' הבאת עומר פסול דהלא אין ראוי לקיים בו אותו מצוה של קצירה אשר תהי' בתמימות עיין בגמרא דף ס"ו והי' רק קושי' גמרא אי נקצר שלא כמצותו כשר נקצר מע"ש אם אפשר להכין מהכ"ת נחלל שבת בודאי אם נקצר מע"ש ונאבד אז נקצר שנית בשבת דמצות קצירה דוחה כמו בתמיד וכקושי' התוס' אבל באפשר להכין מע"ש מהכ"ת לחלל שבת בעבור קיום סוף מצוה כיון שלא מעכב בהבאות קרבן ולשון המשנה משמע נקצר ביום כשר ואפ"ה דוחה שבת משמע שנמתין בקצירה עד שבת ומהכ"ת נעשה כן הלא במילה דליכא עשה על עשיות האיזמל אז לר"ע אם לא עשה אזמל נדחה המילה לגמרי ובעומר אי אפשר לאמור שנדחה הבאת עומר ונתיר הקצירה בשבת אם לא הכין מע"ש דהא יש מצוה בקצירה ודוחה שבת אבל עכ"פ הוה הקצירה רק סניף מגוף הבאת עומר וא"כ כל שראוי' נוכל להכין מע"ש ואז מדמה הגמ' לאמור גדולה מצוה בשעתה לקיים מ"ע של קצירה כי באברים ובפדרים הוא סניף מהבאת קרבן מוסף ומשני הגמ' שאני התם שכבר נדחה שבת בגוף קרבן אז גם הסניף דוחה שבת אבל כאן מהכ"ת נדחה שבת בהכנה אשר נוכל לדחות לגמרי הא עדיין לא נדחה שבת וע"כ דרבי סובר דוחה השבת על הבאת עומר לכן הסכים הרמב"ם ומהפך הסדר וכותב מצוה לקצור בלילה בין בחול ובין בשבת לא הכין אז באמת קצירת עומר דוחה שבת ואח"כ כותב אם נקצר ביום כשר היפך סדר המשנה להורות כיון דדוחה שבת אז אם אפשר נקצר מע"ש דהא קצר ביום כשר קושי' הגמ' היה רק יען דרבי שנה במשנה נקצר ביום כשר ואח"כ שנה ודוחה את השבת דמשמע הגם דכשר נקצר ביום אעפ"כ ימתין עד שבת והבן:

סימן כה

שפעת ברכות ורב הצלחות לראש גבר עוסק בתורה ומחזיק במצות ידיו רב בפלפול התורה כבוד הרבני מהו' ר' צבי הירש נ"י בקארלאטה:

מכתבו קבלתי זה איזה שבועות ועמלתי אז ג"כ בעמל התורה תלי"ת ולא יכולתי לעיין בדבריו ובשבוע זו שמתי עיני עליהם ואשר חלק ד' לי אערוך לפניו בעזה"י:

שאלה אודות אשר שם כ"ת נ"י לבו על דבר חדש אשר נהיגי עלמא למכור השאור או פאאר לפני פסח כדי שיהי' מוכן שאור של ישראל מיד במוצאי פסח אשר לא נהגו כן מלפנים בישראל וחקר מעלתו וכתב וז"ל הנה בשאור של עכו"ם נראה דאין איסור דהב"י בסי' קי"ב ומביאו הט"ז בסו' סי' הנ"ל מהא דכל שעה דף ל' דאמר רבא כי הוינן בי רב נחמן יעיי"ש וגם ראי' מיו"ד סימן שכ"ד סעיף י"א בש"ך ובט"ז שאשתו של מהר"ש לשה בשאור של עכו"ם והוצרכה ללוש שני עיסות משום חלה ואי הי' היתר בשל ישראל הי' לה למכור קודם פסח עכ"ל:

תשובה טרם אחקור על הנידן אפרש דבריו ואח"כ אציע מחשבותי בעז"ה דבודאי השאור שהי' פעם אחד מחויב בחלה הגם שנתנו אח"כ או מכר לנכרי וחזר ובא אח"כ במכירה או במתנה ברשות ישראל בודאי מחוייב בחלה כמו דמבואר בש"ע סי' ש"ל סעי' ז' אם גלגל עיסה והקדישה או הפקירה וחזר וזכה בה חייב בחלה ה"ה בודאי אם מכרה לגוי וחזר ולקחה חייב בחלה וא"כ אם ימכור השאור לא יהי' אחר הפסח חשש דלמא מפריש מן הפטור על החיוב ואם לוקח שאור של נכרי יש חשש דלמא יבוא לידו אח"כ שאור הפטור ויהי' כמעט חיוב למכור השאור קודם פסח שלא יצרך אח"כ לחוש שמא מפריש מן הפטור על החיוב בודאי הי' זה במחשבתו רק קיצר בלשונו וצ"ע: ועתה אודה למעלתו נ"י שנתתי שמחה בלבי כי העיר בדבר הזה כי לדעתי הוא מכשול גדול ואסור לבר ישראל למכור השאור ואם עבר ומכר לא מהני ובפן ואולי עובר בבל יראה וכל אשר יתן ד' בפי אותו אשמור לדבר בעז"ה:

ואקדים בודאי מותר לישראל למכור קמח לגוי הגם שעי"כ לא יבוא העיסה לידי חיוב חלה או שמוכר לו פרה מעוברת שעי"כ יופקע הולד מבכורה או שמוכר לו בהמה ועי"כ יופקע הבהמה ממתנות כהונה בכל זאת מותר למכור לגוי ואין בו סרך איסור דהלא בשעה שיבוא על העיסה חיוב חלה ועל הולד קדושת בכור ועל הזרוע והלחים והקיבה חיוב מתנות אותו שעה היא של נכרי ולא יבוא כלל החיוב על החפץ ובודאי מותר להביא החפץ ברשות שלא יהי' על החפץ שום חיוב מצוה:

בירושלמי פ"ק דע"ז מקום שנהגו שלא למכור אין מוכרין גמרא ירושלמי שם וז"ל ר' יונה רבי לעזר בשם רב ואפי' כמ"ד מותר למכור אסור לייחד מה בין למכור ומה בין לייחד בשעה שמכרו לו כבהמתו של גוי הוא בשעה שהוא מייחדה כבהמתו של ישראל הוא והוא חשוד עליה מקום שנהגו שלא למכור אין מוכרין למה מפני שמוציאה מידי גיזה הגע עצמך שהיתה עז מפני שמוציאה מידי בכורה הגע עצמך שהי' זכר מפני שמוציאו מידי מתנות מעתה חיטין אל ימכור לו מפני שמוציאו מן החלה יין ושמן אל ימכור מפני שמוציאן מן הברכה עכ"ל ועיין בפני משה דמקום שנהגו שלא למכור ע"כ הוא משום דגוי חשוד על הרביעה אפי' על בהמתו דאם הטעם מפני שמוציאו אידחא א"כ יהי' אסור למכור חיטים או יין ושמן וזה אינו אמת דמותר למכור לו דאח"כ לא בא חיוב על החפץ:

אך כל זה כל זמן שאין חל על החפץ שום חיוב אבל אם כבר יש חיוב שדה בא"י אמרינן בפ"ק דע"ז דף כ"א אין מוכרין להם שדות בא"י חדא דנותן להם חנייה בקרקע ועוד דמפקיעה מידי מעשר ובתוס' שם בד"ה הא מפרש שני פרושים (א) אפי' אין קנין לנכרי בא"י להפקיע מידי מעשר אעפ"כ כיון דגוי לא יפריש המעשרות אסור למכור לו דהא לא יתן מעשר ונמצא שלא מקיימין בזו השדה מצות התלוין בה (ב) פי' השני דאתיא כמ"ד יש קנין לנכרי להפקיע מידי מעשר וא"כ הוה מפקיע ממש שאפי' אם ישראל יזרע אותו לא יצרך ליתן מעשר והרמב"ם בפ"י מהל' עכו"ם ע"כ ס"ל פי' הראשון של תוס' דהוא פסק דאין קנין לעכו"ם להפקיע מידי מעשר ואיך כתב דמפקיע מידי מעשר אלא סובר כיון דהשדה מחויב במעשר והגוי לא יתן נקרא שהוא מפקיע מידי מעשר יעיי"ש במפרשי דבריו:

ובחדושי הפלאתי מאוד על שני תרוצי תוס' דבאמת דאין קנין לנכרי רק יען שהגוי לא יתן המעשרות אסור להם למכור וקשה לי הא מבואר פ"ה דמעשרות משנה ג' לא ימכור אדם פירותיו משבאו לעונת המעשרות למי שאינו נאמן על המעשרות ופי' הברטנורה והר"ש דעובר על לפני עור לא תתן מכשול משמע אבל קודם שבאו לעונת המעשרות מותר למכור הגם שהקונה לא יתן המעשרות ולמה יהי' אסור למכור לגוי השדה אפי' שלא הגיע לעונת המעשרות אפי' עדיין לא נזרע ולא נצמח בה וצע"ג:

ואמרתי לתרץ דשאני התם דלא מוכר לו הקרקע רק הפירות והלא הפירות עדיין לא הגיעו לעונת המעשרות א"כ לא עשה כלום אבל אם מוכר לו השדה אשר מחויבת ועומדת ליתן ממנה מעשר והוא יתן אותה ביד אשר לא יקיים מצוה התלוי' בארץ א"כ נקרא הפקעה שמוציא הקרקע ממצוה התלויה בה ודוק:

אמנם על תי' השני' קשה לי הלא אפי' למ"ד טלית חובת מנא אעפ"כ מותר למכור עפ"י הדין טלית לנכרי יען כיון דבא ליד נכרי אין המנא מחויב בציצית וכן מותר למכור בהמה לנכרי הגם שהגוי יעבוד בה בשבת יען דגוי אינו מצווה על שביתת בהמתו וכיון שישראל מוכר הבהמה ובאתה לרשות עכו"ם נפסק חיוב השביתה וכן אי שכירות קניא מותר להשכיר לו בית אעפ"י שמכניס בתוכו ע"ז עיין היטב רש"י ותוס' ורא"ש בדף ט"ו ועיין נדרים דף מ"ז דמותר להפקיר שדהו או כרמו אעפ"י שנגמרו הפירות שיהי' פטורין ממעשר וכן מותר להפקיר או להקדיש עיסה שיהי' פטורה מחלה מי שיאכל מהפקר וא"כ כיון שיש קנין לנכרי בא"י להפקיע ממעשר אפי' אם יזרע בו ישראל אח"כ למה יהי' אסור למכור הלא מן הדין פטור ממעשר ולמה מותר להביא התבואה דרך גגות וחצרים עיין ברכות [ל"א] כדי להיות פטור ממעשר ועיין בהל' ערלה בש"ע סעיף ט"ז דמותר למכור הגן על שני הערלה ועיין בט"ז ובש"ך בנקה"כ שם ועיין בהרא"ה במשמרת הבית דלבעל אחד בס' אינו אסור מן התורה דמותר לעשות מן איסור היתר וכן חידש הנב"י מהד"ת [סי' מ"ה] בתשובתו להגאון רבי וואלף באסקאוויטץ ז"ל וכאן יהי' אסור לעשות כדין כדי להיות ממילא פטור ממעשר וצע"ג: שוב מצאתי בריטב"א שכתב וז"ל מזוזה חובת הדר בו פי' בחובת הגוף אין בו שום הפקעה לאחרים משא"כ במעשר דאע"ג דס"ל השתא יש קנין לנכרי בא"י להפקיע מיד מעשר חסור להפקיע קדושת הארץ וכ"ש שאנו גורמין בזה גזל השבט עכ"ל מבואר שהבין שעיקר הטעם שאסור להפקיע קדושת הארץ שלא יהי' הקרקע בקדושתה שהיא לא תפעל עוד חיוב מעשרות וגם בזה שמפקיע הקרקע מחיוב מעשרות הוה גרם גזל השבט שהקב"ה לא נתן להם נחלה בפני עצמם יען שיש להם נחלה בכל הקרקעות שבא"י שהיא מחויבת במעשרות ואם מפקיע הארץ מחיובה אז גרם גזל השבט יש כאן ודו"ק:

וא"כ אם חסור לגרום מכירה הגם שלא בא לעולם חיוב הפירות ביד ישראל מכ"ש דאסור למכור לנכרי עיסה המחוייבת בחלה שהגוי לא יתן ממנה חלה ואיך ימכור לו ישראל השאור דע"כ הפריש טרם שלקח חלה מהעיסה דאל"כ לא יוכל אח"כ להחמיץ כנודע וא"כ נשאר השאור בחיוב חלה ואיך ימכור אותה לנכרי וכי תימא דהלא יקח בחזרה אחר פסח זה בודאי אסור דכל מכירת חמץ הוא דוקא שיהי' שוה לו אם יתן לו הנכרי המעות או ימכור לו החמץ תחת המעות אבל אם א"א לעזוב את השאור ביד נכרי אז הוא הערמה ממש ואסור לכל הדיעות ולכן נהגו מעולם שלא מוכרין אותו כלל רק מאבדין אותו מן העולם ודו"ק:

ואעשה לו מטעמים שכתב מעלתו נ"י וז"ל אבל יש לדון מהא דסי' ש"נ סעיף ו' ברמ"א ובמג"א היכי דרוצה בקיומו והכי נמי הוא רוצה בקיומו שעל מנת כן מכרו עכ"ל וכמעט הוא פלא א"כ כל המוכר חמץ ומבקש שיהי' סחורתו נשאר בעולם דאדם רוצה בקב שלו יותר מתשעה קבין של חבירו יהי' רוצה בקיומו ואסור ואטו יען שהוא חפץ שיהי' לו שאור של חיוב אחר הפסח יהי' נחשב רוצה בקיומו ואסור עכ"פ אם יופסד לא יהי' לו היזק שהגוי ישלם לו הממון והוא יקח שאור של עכו"ם ואטו מי שמוכר עשרת אלפים חמץ לאיש עני עכו"ם לא יחפץ שהחמץ יתקיים אלא שלא יגיע לו היזק ואלו יעשה בחכמת ה"כימיאה" מחמץ זהב וכסף יהי' נייח לו שלא יהי' בעולם חמץ וה"ה כאן אם יהופך לזהב יהי' נייח ליה בתשלומין ויקח שאור מן עכו"ם ועיין במקור חיים שם דדוקא הנאה מחודשת מחמץ אסור ברוצה בקיומו של חמץ יע"ש כי נעים:

ולפמ"ש למעלה דהשאור כבר בא בחיוב חלה וחלק הכהן גבו וגם חיוב מצות הפרשה חל עליו ובמה שהוא מוכר לגוי א"כ הפקיע העיסה שלא יקיים בה מצות הפרשה רק שדעתו ליקח בחזרה אחר הפסח ויקיים אז המצוה וא כ רוצה בקיומו של השאור כדי לתקן אשר עיות שנתן וי בלא קיום מצות הפרשת חלה והגם שמצות לאו להנות נתנו היינו גוף קיום המצוה אבל במה שיבוא לידו החפץ בחזרה לקיים בו המצוה הוה הנאה מחודשת דברכה שוה עשרה בדמים ובפרט שחפץ לתקן את אשר עיות ודו"ק:

אך אפי' אם מכר נא מהני כלל ועבר על בל יראה דהנה בפסחים דף ל"ח במצה של מעשר שני אין אדם יוצא ידי חובתו בפסח לר' מאיר דילפינן לחם לחם עוני מלחם הארץ מה התם משלכם דכתוב עריסותיכם אף במצה משלכם בתוס' בד"ה אתיא לחם לחם וז"ל הקשה הר"י דאורלינש כיון דילפי' לחם נחם דבעינן מצה שלכם אמאי איצטרך בדף ל"ה למעוטי שלא יצא בטבל מי שאיסורו משום בל תאכל חמץ יצא זה שאסור משום בל תאכל טבל תיפק ליה דבעינן שלכם וטבל אינו שלכם דהא אתרוג של דמאי דמכשרי ב"ה מפרש התם משום דאי בעי מפקיר לנכסיה והוה עני וחזי ליה השתא נמי שלכם קרינן ביה משמע דטבל גמור לא חשוב שלכם ותי' ר"י אתרוג של טבל לא חשוב שלו אבל מצה שאם אכל כל כך שאם הי' נותן ממנו תרומה או מעשר ממה שאכל אכתי אכל שיעור מצה חשוב שפיר שלו עכ"ל:

היוצא מזה דבכל טבל יש בו חלק אשר אינו שלו דמשעה שנעשה טבל יש לכהן חלק בו ואם אכל רק כזית יש בו חלק גזל של כהן וגרע משאר גזל דהא עדיין אינו מופרש רק שמור בתוכו חלק אשר נתן הקב"ה לשבט כהן ומצוה על הבעלים להפרישו ובודאי מי שמוכר טבל אינו מוכר חנק אשר מגיע לזה לכהן דהא הוה אינו שלו דגם הלוקח

ידע שיש לכהן חנק בו רק קונה שהוא יזכה להפריש חלק הכהן ובתוך הקנין קונה גם שיזכה למצוה ודו"ק: ונחזה אנן אם יפריש ישראל שאור קודם שנותן החלה ועיין בכנה"ג שנדפס אצל סי' שכ"ג ביו"ד שאז נשאר בתוך השאור חלק הכהן אשר חל על העיסה בשעת גלגול הכי יוכל ישראל למוכרו לגוי הא אין אדם מוכר דבר שאינו שלו ואותו חלק חלה המגיע הוא של כהנים בכלל ובודאי לא מהני מכירתו אבל עובר בב"י אם טובת הנאה ממון דהא יש לו בו כח טו"ה אם יפריש ממנו החלה יוכל ליקח פרוטה מישראל כדי ליתן לבן בתו הכהן עיון פסחים דף מ"ו וקידושין דף [נ"ח] בגונב טבלו של חבירו וה"ה בזמן הזה דחלה דרבנן אבל עכ"פ כעין דאורייתא תקנו שיש לשבט חלק בגוף העיסה אשר הישראל לא יוכל למכור ולא מהני המכירה ועבר הישראל משום בל יראה דהא לא הי' בכלל ביטל דהוא מאמין שמהני מכירתו ואסור אחר הפסח כמו חמץ שעבר ישראל על בל יראה ודו"ק (ועיין פ"ג מהל' מ"ע בשם מהרי"ק): ולפ"ז הגם דהש"ך האריך בח"מ סי' ש"נ דהלכה דטו"ה אינו ממון בכל זאת הביא גם דברי ראשונים אשר פסקו טו"ה ממון וא"כ הגם שלהלכה פסקינן אינו ממון ולא עבר בבל יראה אבל עכ"פ הוה בשאור חלק הכהנים אשר הוא חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח וניהו דלא שייך בו קנס דלא עבר עליו אדם על בל יראה אבל בוודאי אסור לעשות כן כנלע"ד ברור בעז"ה: ועלה בדעתי פלפלת כל שהוא דבפסחים דף ל' הוא רבא דאמר בשם ר"נ ליקח שאור אחר הפסח מן הנכרי דרבא לשיטתו דסובר בנדרים דף פ"ה דטו"ה ממון וא"כ יעבור על חלק החלה שבו על בל יראה ויהי' אסור הפת וכן הר"ש אפשר דפוסק כשיטת הר"ח הרא"ש ור"ן וריטב"א דפסקו טו"ה ממון אבל אם פסקינן טו"ה אינו ממון יש צד להתיר כדנהיגי מקצת אנשים אך מה לי לשקר בפלפולים כאלה:

ולא אעלים עיני דיש לחדש היתר דחלה בזמן הזה בח"ל אין לה שיעור אפי' מדרבנן דאנן אין מקיימין בו נתינה לכהן רק שורפין אותו וחלת אור אין לה שיעור אפי' מדרבנן רק נוהגין ליטול כזית עכ"פ אין חיוב אלא על כל שהוא עיין כל זה יו"ד סי' שכ"ב בש"ע וברמ"א שם ובחצי שיעור ליכא איסור בל יראה דלא שייך בו חזי לאצטרופי עיין בשג"א הסברה בחמץ אם יבוא אח"כ עוד חצי שיעור בביתו הוא חיוב רק כאלו בא עכשיו שיעור איסור ב"י בביתו ולא יגרום לעבירת בל יראה מה שהי' מקדם חצי שיעור אבל באכילה מצטרפין חצי שיעור שאכל כבר עם חצי שיעור שיאכל אח"כ דפח"ח אך בד"מ סי' תמ"ב חידש דחצי שיעור באיסור בל יראה עכ"פ מדרבנן אסור וא"כ יש תרתי לטיבותא טו"ה בחצי שיעור כזית ולאחר הפסח אפי' לר"ח דסובר טו"ה ממון ואינו אסור השאור ויש להאריך בסוף סי' תמ"ז במג"א ובח"י ודו"ק:

ובזה היה ממילא מותר כל מה שאפה דהו"ל זוז"ג ובפרט דרוב השאור הוא היתר שחל עליו המכירה ומיעט שבו פחות מכזית אפי' הוא שאור שלא נמכר הוה בהיתר כדי להחמיץ בלי איסור ומכ"ש שהוא איסור דרבנן ומהני בו המכירה (דלא שייך לומר מדבטל המכירה על המקצת בטל על הכל דהא חצי כזית אשר ראוי לחלה הוה ממון שאין לו תובעים עיין ח"מ סי' רל"ג) עכ"פ על חלק שלו הפת הנאפה בו מותר אבל אסור להכניס עצמו למכור דעכ"פ יש בו חצי שיעור דלא חל עליו המכירה ועובר עליו והבן זה:
סוף דבר הכל נשמע שלדעתי אבותינו מלפנים בישראל כתורה עשו שלא מכרו שאור כמו שאר חמץ אלא אבדו מן העולם כי יש בו סרך כמה איסורים (א) שהשאור מחויב בחלה ואסור למכרו לגוי שמבטל בזה המצוה ואי משום דבכל אופן יחפץ לקנות מן הגוי בחזרה דלמא יאמר הגוי הא לך מעות ואני מעכב השאור (ב) דכל היתר המכירה אשר צווחו האחרונים משום הערמה ואעפ"כ התירוהו יען דשוה לישראל הכסף כמו החפץ אבל בשאור צריך דוקא החפץ לקיים מצותו ולפטור חיובו אשר מוטל עליו (ג) דחלק הכהנים אשר צפון בטבל אינו שלו שיהי' לו כח למכור והוא מוכר דבר שא"ש ויש בו לשיטת הסוברים טו"ה ממון עכ"פ איסור בל יראה מחצי שיעור דאסור עכ"פ מדרבנן (ד) עי"כ שרצונו שהשאור בעצמו יתקיים כדי לקיום המצוה הוא רוצה בקיומו של איסור הנאה ולכן אסור לעשות כן כי הראשונים כמלאכים ואנו כבני אדם ואל תשנו ממנהג אבותיכם אמרו רבותינו ז"ל. ויש לי עוד הערות אך הזמן בוגד בי ודי בזה כעת הד"ש:
הק' חיים סופר:

סימן כו

שאלה דין דבר שאסור בהנאה דנפקא לן מלא יאכל ולא תאכל כמה שיעורו אי אמרינן דחיוב בא על שנהנה מכזית כמו שבאכילה הוה השיעור בכזית או נימא ששיעורו בפרוטה כמו במעילה בהקדש דשיעורו בפרוטה:
תשובה כבר העיר הגאון ר"ע איגר בתשובתו סימן ק"ץ דשיעורו בפרוטה והביא ראי' מב"ק [מ"א] דאמרי' שם א"כ דאיסור הנאה בשור הנסקל דווקא בנסקל ממש אבל שחטו אחר גמר דין מותר לאכול בשרו א"כ בנסקל שאסור משום נבילה למה כתבה התורה לא יאכל את בשרו לימא לא יהנה אלא אפי' אם נשחט אסור הבשר הן באכילה והן בהנאה לכן כתבה התורה לא יאכל שמשמע שאסור באכילה ובהנאה ואי נימא כל איסורו הנאה אשר מרבינן מלא ואכל הוה שיעור הנאה בכזית כמו בשיעור אכילה א"כ אם יהי' כתוב לא יהנה יש לטעות בפרוטה ולא עובר בכזית אלא משמע בא"ה הוה איסור הנאה בפרוטה יעיי"ש דפח"ח:

ולדעתי יש לכאורה להפליא עליו א"כ דבכל א"ה הוה בפרוטה א"כ לתני במתני' בב"מ דף נ"ה דיש שש פרוטות ובאמת לא חשבו רק חמש פרוטות יש ואלו הן הודאה שוה פרוטה וקדושי אשה בפרוטה ונהנה מן ההקדש בפרוטה והשבת אבידה בפרוטה וגזילה בפרוטה ועיין בגמ' שם וא"כ קשה ליתני הנאת איסור הנאה בפרוטה ועיין תוס' ורשב"א בגיטין דף י' שהשיגו על רש"י שם:

ובעיקר הדברים הי' נ"ל להצדיק דיש הבדל דהכל הולך על איזה אופן שנהנה אם נהנה מהאיסור הנאה בדרך אכילה למשל אם התורה לא אסרה שור הנסקל רק אם נא נשחט והי' בשרו אסור משום נבילה וגם הי' אסור בהנאה מכח איסור שור שנגח ונגמר לסקילה או כל איסורי הנאה שבעולם אם נהנה הנאת אכילה הוה השיעור בכזית דהא הנאת כזית חשוב בכל איסורין כגון המתעסק בחלבים חייב שכן נהנה והוה כל חיובו יען שנהנה ואעפ"כ הוה בכזית וה"ה אם נהנה באיסור הנאה הוה בכזית אבל אם נהנה בהנאה שלא בדרך אכילה רק בשאר הנאות שבעולם אז מסתבר שצריך להנות בפרוטה כי איך בא כזית להנאה שלא בדרך אכילה ולכן שם בב"ק פריך הגמ' שפיר לכתוב לא יהנה דקאי על שאר הנאה שחוץ מאכילה כפי' רש"י וז"ל אי להנאה גרידתא אתא יכתוב לא יהנה עכ"ל דבשאר הנאה חוץ לגוף הוה בודאי בפרוטה ואי בעבור אם נהנה בדרך אכילה שילקה אותו על איסור הנאה של שור הנסקל א"כ הוה באמת בכזית אבל שם לא יוכל התנא לחשוב שש פרוטות יש כגון שנהנה מאיסור הנאה בזה אינו דאם נהנה בדרך אכילה לא תלי' בפרוטה אלא בכזית וא"כ לא קחשיב ליה בהדי' שאר דברים דנשאר תמיד השיעור בפרוטה ודו"ק (עיין ערכין דף כ"ז בתוס' ד"ה ר"י כתבו וז"ל בפרק הזהב איכא פלוגתא איכא מ"ד בו ובחומשו ואיכא מ"ד בו אע"ג שאין בחומשו ונראה דכביצה היינו פרוטה עכ"ל והדבר פלא בעיני כעת): ובזה יובן דלא תאכל אחד איסור אכילה ואיסור הנאה במשמע ולכאורה יפלא למה עשה זו ככה להרבות איסור הנאה בשם אכילה הלא בהנאה הוה השיעור בפרוטה ובאכילה בכזית לפי דברי הגאון ר"ע ולפמ"ש נכון דאם נהנה בדרך אכילה הוה שיעור איסור הנאה באמת בכזית כשיעור איסור אכילה ודו"ק: אך ממה שתי' שם הגאון קושי' מ"ל פ"ג משגגות שהקשה איך הקשה תוס' בפסחים כ"א שיהי' כרת על הנאת חמץ ותירצו הבדל בין לא תאכל ובין כי כל אוכל תיפוק ליה דמוכח דליכא כרת על הנאה דאל"כ למה לי נפש תיפוק ליה דחייב כרת על הנאה ותי' הנ"ל דמכח הנאה הוה צריך להיות שוה פרוטה ובא קרא דנפש דתלי' בשיעור שתיה ולא בפרוטה ועיי"ש הוא פלא דכיון דהמחה וגמעו הוה עכ"פ הנאה בדרך אכילה א"כ בוודאי לא תלי' בפרוטה אלא בשיעור שתיה ואכתי קשה נפש

למה לי אם יש כרת על הנאה ודו"ק. ועוד פלא על הגאון המ"ל הקשה קושי' שלו לפי' מה שפי' התוס' בחולין בקו' הגמ' אכילה כתיב ביה דהי' הקו' דלא יהי' כרת על הממחה חמץ וגמעו יען דליכא כרת על הנאה ובעבור זה הוצרך הגמ' לתרץ דכתוב נפש וא"כ תוס' לשיטתם מאי הקשו בפסחים דיהי' חייב על הנאה כרת והמעיין במ"ל יראה בגלוי עינים שלא הקשה על תוס' פסחים א"כ אם יהי' כרת על הנאה למה לי נפש תיפוק ליה דיש כרת על הנאה אלא הקשה הקושי' לפי דברי תוס' בחולין ולפי הבנת הגאון הנ"ל קשה למה דחקו התוס' בחולין דליכא כרת על הנאה תיפוק ליה הלא כאן איירי שאכל כזית חלב בהומחו כמבואר בתוספות וא"כ ליכא כרת בעבור הנאה ושפיר הקשה הגמ' הא אכילה כתוב ביה ואינו חייב על כזית שנמחה דאכילה און כאן והנאה אין כאן אפי' איסור לאו ליכא אלא פשיטא דתוס' סבר דהנאה בדרך אכילה הגם דלא נחשב לאכילה להיות חיוב בתורת אוכל איסור עכ"פ נהנה בדרך אכילה ושיעורו בכזית והוצרכו לתרץ דלאו יש על הנאה ולא כרת והוצרך התורה לגלות דיש ג"כ כרת וא"כ מוכח לפי שיטתם מקרא דנפש דליכא כרת על הנאה וא"כ קשה אם אפי' בהנאה בדרך אכילה ליכא כרת מכ"ש בשחר הנאות שאינו בדרך אכילה דליכא כרת ודו"ק. ופלא על הגאון כמותו שלא נחת להבדל בין הנאה בדרך אכילה או בהנאה שחוץ לגוף והבן:

ובמה שאמרתי יובן לי דברי הגמ' בב"ק דף מ"א שהשיבו שתי תשובות חדא א"כ לימא התורה לא יהנה והשני לימא התורה לא יאכל בלבד את בשרו למה לי יעיי"ש, ולפמ"ש י"ל חדא או על שאר הנאת שאינם על דרך אכילה אז הוה השיעור בפרוטה א"כ לימא התורה לא יהנה ואי על הנאת אכילה כגון שאכל את הבשר ויהי' חיוב על שם נבילה וגם על הנאת שור הנסקל א"כ נימא לא יאכל בלבד עכ"פ הוה יתור את בשרו ודו"ק:

ועלה בדעתי להביא ראיה דאם נהנה מאיסור הנאה בהנאות אכילה חיוב בכזית מדברי מל"מ בפ"ה מהל' יסודי תורה בד"ה ודע דהביא דברי הרמב"ן דיש על הנאות בשר בחלב מלקות וכתב הוא דבודאי מודה הרמב"ן שהאוכל בשר בחלב אינו לוקה שתים אחד על גוף אכילה ואחד על הנאות אכילה דהא במכות דף כ"א אמרינן המבשל גיד בחלב לוקה חמש מלקות ואם יהי' לאו גם על הנאת אכילה א"כ לוקה שש מבעי' ליה אלא בודאי כוונת הרמב"ן אם נהנה אדם מבו"ח בלי אכולה אז לוקין על הנאה אבל מודה אם אוכל בב"ח ליכא אלא מלקות אחד על אכילה בלבד דאכילה והנאה אחד הוא יעו"ש ולכאורה מאי קושי' מגמ' הנ"ל שם חושב בגמ' הנך חמש מלקות דהמה קשורים אבל מלקות דהנאה לא קחשיב דמשכחת לה דלא הי' בחתיכת בב"ח שאכל שוה פרוטה וא"כ לא יוכל להחליט דלוקין שש וצע"ג אלא פשיטא דעל הנאה בדרך אכילה לוקין על הנאות

כזית ולא אזלי' בתר שוה פרוטה וא"כ שפיר הוכיח המל"מ דמוכח משם דליכא מלקות על הנאות בב"ח אם לוקין אותו בעבור אכילת בב"ח ודו"ק:

שוב התבוננתי דבודאי מסתבר אם חשוב אותו אכילת כזית ללקות עליו על שם אכילת בב"ח נשאר אותו אכילה חשוב ללקות גם על הנאה בשיעור כזית דוגמא לזה מצינו בעירובין בפ"ק אם נחשב המחיצה דופן לסוכה נחשב גם לדופן לענין שבת אבל בעלמא אם יהי' רק החיוב בעבור שם הנאה ולא דנין על שם אכילה אז אפי' הנאה דרך אכילה בעינן הנאה בשוה פרוטה וידעתי גם ידעתי שיש להשיב על ראיה מערובין דשאני התם דתלוי הכל בשם דופן ואמרי' מדנקרא דופן לענין סוכה נקרא גם דופן לענין שבת אבל כאן לו יהי' שהחיוב על שם איסור אכילה בכזית בכ"ז לא יחייב על האיסור הנאה אלא בשיעור שוה פרוטה דשם אכילה ושם הנאה שני שמות הן והבאתי סמוכין להבדל הנ"ל ממל"מ פ"א מהל' מעילה הל' ג' דכתב דאם אכל כזית מחטאת הנשרפין ולא הי' בו שוה פרוטה דלוקין על לאו שמיוחד בו ונא על לאו דמעילה הכולל כל מיני הקדש יעו"ש ולא אמרינן מכח דחשוב הכזית ללאו המיוחד שבו יהי' נחשב הכזית על לאו דמעילה הס' כאן בבו"ח אין פועל לאו דאכילת בב"ח על לאו הנאות בב"ח הגם שאצל איסור בב"ח נתרבו שניהם האכילה והנאה מלשון אחד דכתיב ג' פעמים לא תבשל אחד לאיסור אכילה ואחד לאיסור הנאה עכ"פ באמת המה שמות נפרדות שם אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה ודו"ק כי עמוק בעז"ה:

וראה זה מצאתי בסי' תמ"ב שכתב בדג"מ על מג"א סק"י וז"ל וכן מוכח בתוס' פסחים דף כ"ט תוס' ד"ה רב אשי דהוכיחו משהה חמץ על מנת לבערו אין עובר הרי מעילה בשוה פרוטה וחמץ בכזית ודלמא איירי דאות ביה שוה פרוטה ולית בו כזית אלא ודאי גם לענין בל יראה חצי שיעור אסור עכ"ל ויש לחקור בו הרבה אבל הזמן בוגד בי כעת ובמקו"א אבאר בעז"ה: הק' חיים סופר:

סימן כז

שלומים אלף ורב שלום לשני צנתרות המוריקים שפע בקיאות וחריצות משולבות אשה אל אחותה דולים ומשקים מתורת ראשונים ואחרונים ומשביעים בשכלם הזך נפש החי רצון ה"ה כבוד תלמידי חכמים מו"ה ר' יוסף משה האלבערשטאם ומו"ה ר' אברהם יעקב שמיד נרם יאיר בעיר שינאווע יע"א: ה' שלומכם יברך מכתביכם בא אלי וראיתי דבריכם היקרים אך המה שאלות נפרדות אשר קשרתם בפתולי חריצות ולו שהי' הזמן פנוי הייתי מפלפל ומסלסל באמרותיכם רק מאת ה' היא כי מדינה הזאת כעת משובשת בפושעים ומורדים בה' וילחמו אנשי אמונה כנגדם ה' ישלח עזר מקודש ולכן אשוב רק

על שורש שאלה אחת בחפזון ואם ירחיב ה' בל"נ אשיב לכם כאשר יאיר ה' עיני בתורתו הקדושה לטובה:

שאלה מעשה שנפל חלב בתוך קדירה חמה ביו"ט שמבו' בש"ע יו"ד סי' צ"ח ברמ"א שצריך ליתן בקדירה מים צוננים כדי שיציף החלב למעלה הגם דאיכא ס' בכל זאת הוה כניכר האיסור דאפשר להפריד האיסור לא בטל בס' ושאלתם אי מותר לעשות כן ביו"ט או שבת או אסור לעשות כן דהוה כמתקן כמו שחידש התה"ד שאסור לבטל או אפי' להוסיף על איסור דרבנן אפי' בשבת דהוה כמתקן:

וכבוד מעלתכם נ"י פתחו לאסור וסיימתם בכח דהיתרא ואעתיק לשונכם ממש שכתבתם וז"ל אמנם בנידן דידן נראה לכאורה ברור דאסור לעשות תקנה במים צוננים ודמי למ"ש המ"א סי' הנ"ל ביבש ויבש שנתערב דמותר לעשות תקנה ולהשליך א' מהם וכתב הטעם משום דלא הוה רק חומרא ודמי להך דמעלין את המדומע שבת קל"א משמע דאי הוה אסור מדינא הוה אסור להשליך וא"כ כיון בחלב דאסור מדינא משום דהוה כאלו הוכר האיסור אסור לעשות כן בשבת ויו"ט:

אכן אחר העיון קצת נראה שפיר להתיר דעד כאן לא שמענו דאסור לבטל בשבת רק היכא דנקרא האיסור על כל התערובות קודם ביטולו ואינו ניכר איזה האיסור ואיזה ההיתר וזה מרבה עליו א"כ הוה מתקן שעושה מאיסור היתר ודמי למטביל כלי משא"כ בנ"ד שבאמת יש ס' והוה היתר רק דמכירין את האיסור ע"י תחבולה דמים צוננין זה לא מקרי מתקן כלי כלל רק משליך האיסור מהיתר ואטו אם יפול חתיכת איסור יבש ביבש ויהי' אפשר להסירו יהי' אסור לעשות כן ביו"ט וכן אם יפול זבוב בכוסו יהי' אסור להסירו ועכצ"ל היכא דאיסור עומד בפ"ע שרי כן נראה ברור לפי דעתינו הקלושה עכ"ל:

טרם אענה מה שנלפע"ד אמרתי לפלפל בדבריכם החביבים עלי מה שדמיתם לדמות הך מלתא לאם נפל חתיכת איסור יבש ביבש ויהי' אפשר להסירן הכי נאמר דאסור להסירו או אם יפול זבוב בכוס יהי' איסור להסירה הלא בודאי מותר להסירו ביו"ט וה"ה בנידן שאלתכם:

לכאורה לא דמי דשאני אם האיסור הוכר לפנינו א"כ יוכל ליקח ההיתר ולסלקו ולאכול אותו ולהניח האיסור במקומו א"כ מעולם לא הי' רגע אשר לא יוכל להנות מן ההיתר ממילא יוכל לסלק גם את האיסור ולא הוה מתקן דהא מעולם לא הי' מניעה שלא לאכול ההיתר אבל כאן הלא האיסור מעורב עם ההיתר בכל שייפא ושייפא או בכל טיפה וטיפה ולולא דחידשה התורה בו דין ביטול הי' כל מאכל נאסר רק דחידשה התורה ביטול אם אי אפשר להפריד התערובות אבל אם אפשר להפריד האיסור והוה כניכר

לא חדשה התורה שיתבטל האיסור והדרינן לסברא דגם ההיתר אין ראוי לאכילה מכח התערובת האיסור וע"י שנותן עליו מים צוננים פועל שיתפרד האיסור והקדירה מותרת א"כ הוה כמתקן דפועל בפעולתו היתר על דבר שהי' נאסר ולא דמי לאם מכיר האיסור או הזבוב שעומד בפני עצמו ומעולם לא עיכב על ההיתר ודו"ק:

וחשבתי להצדיק דבריכם ממנ"פ אם נחשב שלא יתבטל בששים מטעם דהוה כאילו ניכר ואינו בתערובות א"כ איך נחמיר שלא יהי' רשאי להפריד האיסור הניכר מן ההיתר ואם לא נחשב כניכר יען שנא נפרד ממילא אלא ע"י רבוי מים צוננים וא"כ מיד נתבטל בס' וכיון דאזלינן דצריך להוסיף מים כדי שיצף וע"כ דנחשב כאלו נפרד וניכר א"כ מאי איסור יהי' לעשות כן בשבת הלא מותר להשליך האיסור אם הוא ניכר לפנינו וק"ל:

אך האמת אהוב מכל ואקוה שיהי' אהוב וחביב אם אסתיר רעיוניכם ואבאר בעז"ה הן מסברא והן מגמרא:

נודע מלפנים במערכות ראשונים דכל ביטול ילפינן מאחרי רבים להטות בסנהדרין כמבואר ברש"י וא"כ לא חידשה התורה ביטול רק כגון אם יש לפנינו לדון אם המיעוט וגבר על הרוב או הרוב וגבר על המיעוט אז חידשה התורה אחרי רבים להטות שהרוב גובר על המיעוט שאותן מיעוט סנהדרין אשר חשבו לאסור הדבר או לחייב האיש צריכין לעשות ולהורות כמו הרוב כנודע וכ"ה באיסור שנתבטל בהיתר הרוב גובר ומיעוט נגרר אחריו דאל"כ א"כ גבר המיעוט על הרוב אבל אם נתערב חלב ויש המצאה לפעול שיציף החלב למעלה ויהי' עומד בפני עצמו אז אין הרוב גובר על המיעוט דהא יש אופן דהמיעוט יעמוד לעצמו ולא יפעל על הרוב ויהי' הקדירה מותר והחלב אסור אבל שם בסנהדרין הלא המיעוט צריך לילך אחר הרוב דאל"כ הם מורדים באחרי רבים להטות וגם הרוב לא יכול לפעול חוץ אם המיעוט נתבטל אצלם דהתורה בקשה שיצא הפסק מכל הסנהדרין אבל כאן לו יהי' שהחלב יציף מעצמו למעלה הכי ס"ד דנאמר דמותר לאכול החלב וכיון דאפשר לעשות שהמיעוט יהי' נפרד וישאר באיסורו וההיתר יהי' נשאר היתר וא"כ אין כח ביטול מכח אחרי רבים להטות בעולם ודין המרדכי בשם הרוקח דברי קבלה דין דאורייתא כנלפע"ד:

ואם כנים הדברים אסור התערובת מדאורייתא ובשפיכת המים יפעל פירד אשר מחזיר ההיתר לאיתנו הראשון ואסור משום מתקן דניהו דהוה כניכר האיסור שלא יתבטל אבל עכ"פ תערובת גופם ותערובת טעמם הי' כאן וע"י המים הוא מפריד הגופים ומבדיל גם הטעמים עיין בהגהות הגאון ר' ברוך פרענקל ז"ל בסי' צ"ח והוה מתקן מעליא והגם

דאין אנו סומכים על שפיכת מים אם ליכא ס' אבל מי יכחיש דגם ביש ס' המים פועלים ההבדלה בכח התערובת ודו"ק:

אמנם הדברים מבוארים בגמרא מפורשת דהוה מתקן בשבת דף קמ"ב ע"א ר"י אומר אף מעלין ופריך הגמ' ואמאי הא קא מתקן ומשני ר"י כר"א ס"ל דאמר תרומה בעינא מחתה דתנן סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה ונפל מן המדומע למקום אחר ר"א אמר מדמעת כתרומת ודאי וחכ"א אין מדומע מדמע אלא לפי חשבון אימר דשמעת לי' לחומרא לקולא מי שמעת לי' וכו' ומסיק אלא הוא דאמר כרשב"א דאמר נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר ופי' רש"י וז"ל הא קא מתקן שמביאה לידי היתר ונגזר בי' אטו תיקון שע"י מלאכה: כר"א דאמר תרומה הואיל וניתנה להעלות אחת שירצה בעינא מחתה כאילו מונחת לבדה ואינו מעורבת הלכך לא מתקן מידי עכ"ל. עוד שם ברש"י וז"ל אימר דשמעת לי' לר"א דאמר תרומה כמאן דמחתה בעינא לחומרא לדמוע כתרומה ודאי: לקולא דלא להוי המעלה אותה בשבת כמתקן:

מי אמר הא וודאי מתקן הוא עכ"ל עוד שם וז"ל נותן עיניו במדומע מצד זה להעלותו תרומה ואוכל בצד אחר הילכך הואיל ובלא העלאה מתחיל ואוכל אין תיקון בהעלותו עכ"ל. עוד שם ע"ב דר"י עדיפא מיקל טפי פורתא ואמר כיון דיכול ליתן עיניו בצד זה ולאכול בצד זה לא הוה מתקן בהעלותו ומעלין עכ"ל:

המורם מזה הגם דלחומרא הוה כאילו מחתה בעינא אעפ"כ הוה כמתקן לחומרא רק יען דמותר לאכול בצד זה וליתן עיניו בצד אחר ולא צריך להעלות כלל בדעולה אז לא הוה כמתקן וה"ה בנידן דידן הגם דצריך להעלות ולהציף החלב והוה כאילו כבר בעינא מחתה לחומרא אבל לקולא לא נאמר דלא הוה מתקן דהא אי אפשר לאכול מצד זה וליתן עיניו בצד אחר וצריך פעולה להפריד החלב ואח"כ יהי' הקדירה מותר וא"כ הוה מתקן אבל אם ניכר האיסור אשר נפל או הזבוב ויוכל לאכול בצד אחר בלא העלתו א"כ אין כאן מתקן הגם אם מעלה אותו כנלפע"ד בעז"ה:

ובכל זאת אמרתי אקיים מצות כבוד התורה הלא פתחתם בכח דהיתרא ואודיע את דברי אתכם אולי ירחיב ה' לנו להתיר את המותר כאשר ראו עיניכם לטובה וזה החלי בעזה"י: זה כשנתיים חדשתי כלל חדש בעניני מתקן ונראה כמתקן ואציע הדברים לפניכם ובבקיאות שלכם תבררו הדברים כל תיקון אי נראה כמתקן הוא אם הפעולות אדם פעל דבר על החפץ אשר אחרי היתרו אנו מודים שמתחילה הי' חסר בעצמותו או לא הי' שלם ע"י איסורו כגון אדם שהי' טמא או כלי שהי' טמא או אשה נדה או הדס שהי' לו ענבים או גוי שנתגייר או טבל שניטלה ממנה תרומה או כלים חדשים או איסור שנתבטל

ברוב היתר וכדומה שבכל ענינים אנו מודים שטבילה פועלת על הטמאים ועל האשה נדה ועל ההדס מועיל תלישת ענבים, ועל הגוי ועל איסור שנתערב שע"י הטבילה או הביטול או חתיכת הערלה או הטבילה עיין יו"ד סו' רס"ח או ברוב ההיתר מן האיסור או בהרמת התרומה נעשה החפץ היתר אשר הי' מתחלה אסור אז דומה למתקן כמו תיקון כלי שפעל התיקון שלימות על הכלי בכמות כך פעלו הפעולות אדם שלימות על החפץ באיכות האיסור או הטומאה או בשלימות החפץ כהדס או שלימות הגברא שנעשה מעם הדומה לחמור עבד ה' או מגריעת הערלה להיות תמים עיין שבת דף ק"ה מה לי תיקון גברא או תיקון כלי ועיי"ש או טבילת כלים חדשים שהי' אסורין בתשמיש או איסור שנתבטל שפרח מהחפץ האיסור או בראיית מום בבכור שהי' בחזקת בכורתא חזקת איסור וכדומה אז הוה מתקן או נראה כמתקן וה"ה לעלות תרומה במאה לשער אם יש כדי ביטול שבלי שיעור הנ"ל המה אסורים וכן לפי' אחר בתה"ד דהי' בודאי מאה רק שצריך להעלות מפני גזל השבט א"כ הכל מותר מצד איסור תרומה והכל אסור קודם העלאה רק אם נותן עיניו בצד זה ואוכל מצד אחר לרשב"א אבל אם הי' צריך להעלות דוקא אנו מודים שפעלנו תיקון להיות מותר מה שהי' אסור מקודם מצד עצמו או שלא הי' בשלימותו אבל בנידן שחקרתי אז כפי המבואר ביו"ד סי' פ"ד סעיף ח' ליתן מים צוננים על פירות מתולעים שהם ישינים י"ב חודש כדי שיעלו המתולעים אם מותר לעשות כן ביו"ט ואמרתי שאין כאן מתקן דלו יהי' שיאכלם בלי נתינת צוננים הי' אוכל איסור והיתר ביחד ואם נותן צוננים אוכל ההיתר לבדו נגלה דעל זה שאוכל לא תוקן כלל רק שפעל שלא יכלל ויאכל גם האיסור אבל מה שהיא נגלה להיתר עכשיו הי' באמת מותר גם קודם נתינת צוננים א"כ לא הוה מתקן כלל והבן זה:

ונחזי אנן בנידן דחלב בקדירה כיון דהי' ס' לא נעשה נבילה ואלו אכל בלי נתינת צוננים הי' אוכל איסור והיתר ביחד ועכשיו שנתן צוננים אוכל ההיתר ולא האיסור אבל עכ"פ נגלה דמה שהוא אוכל עכשיו אחר נתינת המים הי' היתר גם מקודם ולא פעל עליו כלל ולא הוה מתקן כלל כנלפע"ד נכון וברור בעז"ה:

ואוסף נופך בנידן שאלתכם דבכל הני דברים שמצינו מתקן היינו התקון נעשה בכח פעולת אדם שטובל או ממעט ענבים או חותך ערלה או מעלה תרומה או מבטל איסור ברוב היתר או רואה המום ומתירו דפעולת אדם פעל שמיד שנעשה כן אותן הדברים הוה תיקון אבל בחלב שנפל בקדירה אין טבע המים להעלות את החלב מהתערובת דנימא האדם עשה התיקון אלא שטבע החלב לברוח ממשקה והוא מגביה עצמו על המים ואז בזה שהגביה החלב את עצמו נעשה התיקון למאכל והוא אינו בא מכח פעולת האדם

והוא רק גורם להביא לקדירה דבר אשר ע"י מגביה החלב בטבעו את עצמו ועיון פרמ"ג סי' צ"ח ס"ק ט"ז שכתב וז"ל ואין ראי' לחלב דמטבעו לצוף מלמעלה ובורח ממשקה עכ"ל ויובנו דברי והוא חילוק עמוק מאוד בעזה"י (ובאמת בסי' קכ"א בשם הריב"ש משמע דטבע המשקה לברוח מהחלב ולא שהחלב בורח ממשקה אבל באמת דא ודא חד טבע):

ולולא דמסתפינא הייתי מחדש דבר חדש בעז"ה והוא דטבע החלב לצוף על כל המשקים יען כי המשקים בורחים ממנו ובכל מקום שמשקים צוננים מרגישים החלב בורחים ועי"כ יש מקום שהחלב יגביה עצמו כי ימצא הפתח לצאת והמשקה דוחה אותו שיגביה למעלה ולא יוכל לירד מטה כי המשקה בא תחתיו וכן ילך החלב מדחי אל דחי עד שתביא למעלה וא"כ אם הקדירה אשר בו משקה לח עיין בב"ח יקרש ויצונן ובא החלב למעלה מעצמו רק יצטרך להמתין איזה שעות עד שיצטנן או מה יעשה בקיץ שלא יצטנן כלל וגם להקדים הפירוד בכל מה דאפשר המציא הרוקח שיתן לתוכו מים צוננים וימהר הפירוד כל מה שיעשה הזמן יעשה השכל וא"כ כיון דהתיקון יהי' נעשה ממילא מעצמו בלי פעולת אדם כלל אז אפי' אם האדם עושה פעולה למהר הדבר אין בו איסור דלא מצינו איסור מתקן בדבר שמתקן את עצמו ממילא והבן זה כי נכון בעזה"י ובזה נ"ל אם נתערב ביו"ט אותו ואת בנו דפסקינן ביו"ד סי' ט"ז נכבשינהו דניידי מותר אפילו ביו"ט דלא הוה מתקן בזה כיון דאמרינן מרובא פריש הוא ההיתר מעולם לא תקן עליו כלל חוץ אם נאמר יען כי חשבו חכז"ל כקבוע וא"כ הכל אסור אם מנייד אותם מחדש ההיתר והוא דוחק בעיני אבל מצאתי לנב"י יו"ד סי' ח' בחד תירץ לכך בזימן שנים ומצא שלשה לא כתב הש"ע התיקון דניידי יען דאסור לעשות ביו"ט משום מתקן ועפר אני תחת כפות רגליו כי לפע"ד אין זה תיקון שמברר רק שזה לא הי' איסור אפי' אם אכל כולם בלי נייד לא הי' בו רק אחת שאסורה והשנים מותרים ודו"ק:

כה דברתי להשיב מפני הכבוד על עיקר ועל שאר הדברים אי אפשר כעת כי גדול מלחמת המצוה כנגד רשעי ארץ ואם יעזרנו ה' עוד חזון למועד ואתכם הסליחה הד"ש הק' חיים סופר:

סימן כח

שפעת ברכות ורב שלום לשני עמודי אש התורה המאירים בברק השכל ופלפל על הרקיע הבקיאות עולים בסולם הראשונים ויורדים על מערות אחרונים ה"ה רעים אהובים כבוד ת"ח מו"ה ר' יוסף משה נ"י וכמו"ה ר' אברהם יעקב נ"י בעיר שינאווע יע"א:

ימים עברו וחדשים חלפו מעת בא מכתבכם שנית ובהיות כי טרדות רבות ושונות הי' אז עלי הנחתי האותיות לאחור עד כי ירחיב ד' לי ומאת ד' היתה זאת כי הגיעני להסתכל בדבר הנוגע בהלכה הזאת זכרתי גם על נעימת ידכם וראיתי חזות קשות שלא עולים בקנה אחד רעיוני עם רעיונכם ואגלה את אזניכם כי ראיתי אחר רואי השגתיכם ותלי"ת שלא נפל דבר מכל אשר חשבתי מאז ואודיע את דברו אתכם ואת והב בסופה ד' יברך אתכם ולכל למודי ד' המסתופפים בבית ד':

א ראשית דבריכם על מה שחדשתי במכתבי בד"ה נודע מלפנים דכל כח ביטל חידשה התורה רק אם אין דרך מלנטות או שהמיעוט יגבור על הרוב או שהרוב יגבור על המיעוט אז אמרה התורה אחרי רבים להטות שהרוב נאזר בכח כנגד המיעוט כגון בסנהדרין דחפץ הנותן התורה שמספר ע"א סנהדרין ידונו ומהם יצא המשפט וכאשר ישפטו הרבים כן יהי' מכל הסנהדרין המזכים איש ממיתה אם יגבר כנגדם הרוב גם המיעוט צריכין להורות ולעשות כמו שיוצא מפי הרוב ועיין ברמב"ם הל' ממרים אבל היכא דאפשר להפריד האיסור מן ההיתר א"כ כיון דמשכחת שלא יפגשו זה את זה להיות אחד נגרר אחר חבירו אז לא חידש הקב"ה דין ביטל ובהיות כן כיון שאם יוצא הקדירה ויציף החלב למעלה מעצמו בודאי החלב אסור וכיון שיש בידו לגרום שיציף אין כאן ביטל מן התורה דלא כפלתי שחשב שזה הוא חומרא ודברי רוקח דברי קבלה עכ"ד:

ומעלתכם השבתם וז"ל ולפי דעתינו ההמוניות נראין דברינו נכונים תלי"ת דזה לא יתכן דהא מה דמבטלין את החלב ע"כ הוא רק חומרא בעלמא ובאמת אין כח בהמים להבדיל כל ממשות החלב עד שלא ישאר בו מאומה דא"כ אף בלא ס' הי' מותר בהך תקנתא ועכצ"ל דגם אם מבדילין אח"כ החלב בכל מקום נשאר בהקדירה הטעם וא"כ לענין הטעם דא"א להפריד עכצ"ל דמועיל הביטול בס' ובאמת מדינא לא הוה צריכי' להבדיל החלב דכיון דנתבטל פעם אחד לא צריך אח"כ לבער האיסור כמ"ש החו"ד בסי' ק"א סק"ז דהיכא דאיכא רוב גמור אפי' איכא לברורי אין צריך לברר דהא דמהאי טעמא לא בדקינן אחר כל הח"י טריפות ואנן קיי"ל דביטל בס' מועיל מטעם רוב (ודברי הנב"י ז"ל שכתב בתשובה להיפך תמוהים המה כ"ש הגאון מלייפניק בשער התערובת) ולפ"ז הא דמצריכין להבדיל אח"כ החלב הוא בודאי רק לחומרא בעלמא וא"כ ההיתר מצד ראויה שפיר לאכילה אף קודם הביטל וזה שמבדיל דמי ממש לחתיכת יבש ביבש דאפשר להסירו דמותר כ"ש במכתב הקודם עכ"ל: ראיתי להציג ידיעה אחת לפניכם ואברר הדבר בעז"ה רק בקצירת אומר דעו בכל במין בשאינו מינו שנתערב ויש לדון משני פנים (א) הא נתערב ממש איסור בתוך ממש היתר ולו יהי' שהאיסור אינו נותן טעם בהיתר

עכ"פ מי יכחיש שמובלל ומעורב איסור והיתר יחד וצריך הביטול מכח הממש וכבר חידש הפלתי בסי' ק"ט דעכ"פ כזית בכדי אכילת פרס דאורייתא אפי' בדבר שאינו נותן טעם זה בזה יעיי"ש כי אמרותיו ישרים משמחי לב ומאירת עינים (ב) מלבד הממש שמובלל ומובדל אם האיסור הוא דבר שנותן טעם בחבירו וכבשר בחלב או בשר נבילה במים וכדומה והגם שהקב"ה כבר אסר צירן ה"מ בעיני' אבל בתערובות שרי ומכ"ש אם שרה ענבים ביין הגם שאין גוף האיסור מובלל ומתערב בההיתר שמכירו וזרקו אעפ"כ הטעם הוא אוסר מכח טעם כעיקר אפי' אם שרה ענבים ומכ"ש בטעם היוצא מגופו של איסור ועיין דבר נפלא בחו"ד סי' צ"ח להצדיק דברי רמ"א דאזלי' במין במינו בתר שמא שהקשה הש"ך דמאי מהני אם שוה בשמא הלא הטעם נרגש דאם נתבטל הגוף אז הטעם שנרגיש הוא טעמא דהתירא ועיין פלתי סי' צ"ח דתורה לא אסרה טעם כעיקר אלא כגון בנזיר פת ביין דהוה תרתי לריעותא דגם גוף האיסור לא נתבטל אז טעמא אסור ועיין בר"ן וראב"ד בקמא קמא בטל: העולה מגדולי ראשונים ואחרונים דבכל איסור יש לפנינו לדון מכח הממש וגם מכח הטעם כמרומז בדברי ר"י בע"ז טעמו וממשו אסור ולוקין טעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין עליו אבל עכ"פ בכל תערובות מין בשא"מ ממש הוה כשני כוחות העצם האיסור וגם טעם האיסור וק"ל:

ומעתה ראו כי כנים דברי בשעה שנפל החלב בתוך הקדירה אי אפשר לאכול ממנו מטעם שיש בו ממש איסור וגם מפני שנתן טעם אפי' במאכל היתר רק שיש בקדירה ס' ואם אי אפשר להפריד האיסור מן ההיתר בטל הממש או מכח רוב או שאין בו כזית בתוך אכילת פרס או מתוך ס' כדברי תרה"ד שפוסק שצריך ס' אפי' לבטל גוף האיסור באינו מינו וגם הטעם בטל לכ"ע בתוך ההיתר משום דיש ששים אבל אם יש להפריד האיסור מכח מים צוננים א"כ הממש אינו נכנס בכלל הביטול דכל העומד להפריד כמאן דמופרד דמי שלא יחול עליו שם ביטול ואין הממש בטל והוה הך חלב כאלו הוא דבר גוש וקשה וניכר לעצמו אבל טעם יוצא לתוך ההיתר ואותו טעם בטל ונשאר מותר בתורת ביטול אבל הממש בטל וצריך להוציא מן הקדירה ואסור מדאורייתא ולא מכח חומרא וכל דבריכם מופרכים מהדהב"ח סובר שאפי' הטעם מופרד ע"י מים אפי' לא הי' בהיתר ס' מהני נתינת המים להפריד שיהי' מותר לאכול הקדירה כאשר הסביר הגאון מלייפניק א"כ גם הטעם לא בטל וכל הפוסקים חולקים דטעם לא מופרד עוד א"כ אפי' אם יתן מים לא מהני אם לא הי' בהיתר ס' אבל אם יש ס' נתבטל הטעם אשר א"א להפריד אבל גוף החלב לא נתבטל ואסור מדאורייתא והוא אמת וברור בעז"ה ולא שמתם לבכם להבין בדברי (ודברי פלתי שמחדש שאם יתקלקל המאכל מותר הוא פלא

ומעולם לא התחיל בו דין ביטול גם לרא"ה ולנב"י דביטול ס' הוא מסברא זה אם אי אפשר להפריד):

ומה שחזקתם דבריכם מדברי חו"ד דהיכא דאיכא רוב גמור לא צריך לברר כמו דלא בדקינן אחרי ח"י טריפות שגיתם ברואה לדמות רחוקים להיות קרובים ואבאר לפניכם בעז"ה:

דעו מן הפסוק אחרי רבים להטות ילפינן שני דברים (א) אם אנו חוקרים אם מותר לאכול חלב מן בהמה דלמא הבהמה היא טריפה או איך אכלינן בשר מן בהמה שנשחטה ולא חיישינן דלמא במקום נקב קשחיט או דלא בדקינן אחרי שאר טריפות שבגוף או רוב נשים ולד מעלי' יולדות או רוב נשים מתעברות או רוב אנשים כשירים או רוב אינם סריסים או רוב מצוים אצל שחיטה וכדומה לאלף משלים אמרינן דילפינן מסנהדרין דסמכינן על הרוב ואזלי' בתרם בין לחיוב ובין לפטור ולא חיישינן דלמא האמת עם המיעוט ויצא תקלה אם סומכים על הרוב ה"ה מותר לסמוך בכל אסורים על הרוב ולא ניחוש על המיעוט לאמור איך אוכלין מן בהמה שלא נבדקה ח"י טריפות שמא ח"ו הוא טריפות דנהפוך הוא דאמרי' דבודאי בשר זה מרוב בהמות כשירות ולא טריפות ואפי' אם המצא תמצא אח"כ בתוך אכילה מחט בתוך בני מעיים לא יקרא לו חטא ועון דהא אכל עפ"י חק התורה לסמוך על הרוב וכדומה בסנהדרין אם היום הי' רוב בדין זה להמית את האיש על עון זה והרגו אותו ואחר חמש שנים בא המעשה לפניהם פעם שנית וחקרו הב"ד וראו עכשיו שבאופן זה ראוי להיות האיש פטור ממיתה מכח סברה אשר לא קבלו אותה בשכלם לפני חמש שנים ויפטרו אותו האיש ממיתה בכל זאת לא יקרא להם עון על שהמיתו איש בעון זה לפני חמש שנים כי בכל פעם אנו סומכי' על הרוב ואם יבואר אח"כ בהיפך אין בו עון דבר זה מבואר באריכות מתוך דברי הרמב"ם בחיבורו בספר המצות ובפי' משניות ומשאר פוסקים ראשונים ואחרונים ויש לי בזה דברים בעז"ה (ב) אם אנו חוקרים שנפל איסור בתוך ההיתר אם מותר לנו לאכול ההיתר הגם שיש בו איסור אמרינן שמותר אפי' אדם אחד מותר לאכול כל שלשה חתיכות בפ"א עפ"י דין דאורייתא (רק מדרבנן אמרי' שלא ואכל אותם אדם אחד עיין רשב"א ורא"ש בסי' ק"ט) דהאיסור נתבטל ונעשה היתר וילפינן ג"כ מן הסנהדרין דהמיעוט נתבטל אצל הרוב גם הם צריכים לאמור דפלוני חייב מיתה או מלקות כמו שגמרו הרוב ומוטל עליהם לקיים מ"ע להמית את האיש לקיים מצות ובערת רע מקרבך שהיא מ"ע של הב"ד להמית כל מי שנתחייב מיתה ואם פירש אחד מן המיעוט ויורה אח"כ דלא כרוב הוא זקן ממרא כי גם הוא צריך לבטל דעתו ולפסוק כהרוב אשר חלקו עליו כי

זה הוא אבן שתיה של תורה שלא ירבו מחלוקת בישראל ויעשה אלף תורות כי ד' נתן התורה וגמר עם הב"ד לעשות עפ"י רוב ואפילו בת קול או נבואה א"א לשנות רק כפי אשר יתן ד' בלב רוב הסנהדרין עיין רמב"ם הל' סנהדרין וה' ממרים וסה"מ לרמב"ם וחינוך ודרשת הר"ן ודבריו ארוכים ונכונים וה"ה ילפינן דמיעוט איסור יתבטל ברוב היתר הגם שבודאי יאכל האיסור דמיעוט אשר מתנגד כנגד הרוב הוא יתבטל ויתהפך מאיסור להיתר מטמא לטהור מפסול לכשר ור"מ דחושש למיעוט היינו דלא רצה לסמוך לתלות דבהמה זו היא מרוב כשרות ולא ממיעוט טריפות דרוב הזה לא התיר המיעוט טריפות דבודאי המיעוט טריפות נשארו טריפות אבל ביטל חד בתרי דהיתר פעל להיות האיסור מותר איך יחוש ר"מ על המיעוט הכי ח"ו יהי' חולק על דין ודת של תוה"ק שהאיסור נעשה היתר וכמה הערות של פרמ"ג בפתיחותיו מיושבים בזה (ועי' מל"מ פ"ז דמעילה ה"ו):

הכלל דביטול ברוב חד בתרי דילפינן מאחרי רבים ואפילו ר"מ לא יחוש למיעוט דגם מיעוט סנהדרין לא הי' להם רשות לחוש כנגד הרוב ומכ"ש שכל ישראל לא להם לחוש דלמא האמת עם המיעוט דחק התורה הוא דהתנגדות המיעוט יתבטל כנגד הרוב אבל הא דילפינן מן אחרי רבים להטות דאזלינן בתר רובא עיין בחדושי הר"ן שם דמיעוט נשאר באיסורו רק אנו תולין להקל ולאמור דזה הוה בודאי מן הרוב ולא מן המיעוט שם חשש ר"מ על המיעוט דעכ"פ המיעוט הוא נשאר באיסורו נמצא דביטול ברוב הוא טוב משאר אזלינן בתר רוב:

אך יש אופן שטוב הך היתר דאזלינן בתר רוב מאשר נסמוך על הביטול המיעוט ברוב והוא אם יש לפנינו בהמה שחוטה ואפשר לבדוק כל ח"י טריפות אמרינן כיון דהרוב אומר לנו שאין כאן טריפות ואפילו אם נבדק לא נמצא בו טריפות וא"כ טרחא זו למה לי לבדוק במקום שהרוב אשר התורה סומך עליו מהכ"ת להיות צדיק הרבה יותר מאשר הקב"ה חשש על זכות נפשינו ולכן אין מבררין דהרוב יאמר שלא נמצא פה דבר אשר יכשיל אותנו אבל בביטול ברוב דיש כאן איסור ברור שהתורה אמרה באופן שהמיעוט יתקלקל על הרוב הרוב יתקן המיעוט ויהי' האיסור מותר כמו הרוב היתר מסתבר דכ"ז אי א"א לברר ולהבדיל האיסור אבל אם יש בידינו להבדיל האיסור מהכ"ת נאמר שהאיסור יתבטל בתוך ההיתר הלא בסנהדרין ילפינן ביטול המיעוט ושם א"א להפריד המיעוט יען דתורה צותה שיצא המשפט מכל הב"ד וע"כ דהמיעוט יתבטל ברוב אבל כאן קח לך את ההיתר והאיסור זרה הלאה וצריך לברר ולהפריש שלא יאכל איסור ועובר עבירה מדאורייתא כנלע"ד:

וא"כ יראו כ"ת נ"י על דבריכם יען שלא צריך לברר ברוב גמור ואזלינן בתר רובא א"כ אין צריך להסיר החלב מן הקדירה ואמרינן חד בתרי בטל שם אזלינן בתר רוב ותלינן דאין כאן איסור וכאן נסמוך על הרוב אשר יתיר איסור ועיין מ"ל פ"ז מה' מעילה ה' ו' בד"ה וראיתי על פ' ולד חטאת ואקוה שתמצאו מרגוע לנפשיכם:

ואגב אודיע מה שהסברתי דברי חכז"ל בב"ד של שלשה ואחד מהם אמר איני יודע צריכים ליקח עוד דיין והדבר פלא לו יהי' שאמר פטור ושנים אומרים חייב בטל דעתו ומאי איכפת ליה שאמר אינו יודע איך לשפוט ועי' רש"י שם וסמ"ע סי' ח"י הסבירו דאלו אחד הי' מחליט דעתו אולי חזרוה בו שנים להסכים עם דעתו יעו"ש ס"ק ד':

ולדעתי הטעם דבשלמא אם שנים מזכים ואחד אומר חייב או שנים אומרים חייב ואחד אומר זכאי אז המיעוט מתנגד נגד הרוב ויקלקל כוחם אז המיעוט בטל כנגד הרוב אבל אם אחד אומר אינו יודע שיש פנים לחיוב ופנים לזכות ולא יוכל לפלס דעתו להחליט בדבר ברור אז בודאי האומר אינו יודע אינו מעוות או מקלקל כח הרוב דאצלו הוא שמא ואצלם הוא ברי ובודאי אין כח שמא מחריב כח ברי דיחיד לבו נקפו רבים אין לבם נקפם ואין ספק מוציא מידי וודאי ברי ושמא ברי עדיף ואז כיון שהמיעוט אינו מעוות הרבים רק הוה ספק בעצמותו לא בטל דעתו אצל הרוב וחסר כח ב"ד ועיין תוס' דף ל"ג וסמך לדברי ד' החו"ד בסי' ק"א על קושי' הפלתי מפסחים פ"ט דיתבטל חזה ושוק של אחד בתוך ד' ויש להאריך בדברים אבל אין עת האסף פה:

ומה שהערותי על הפלתי שמתיר אם המאכל יתקלקל והפלאתי ביום ההוא דזה אינו כי מה שיש בידו להפריד האיסור לא איכפת לנו שהמאכל יתקלקל וכתבתי שאף לסברת נב"י דביטול בס' הוא סברה אם א"א להפריד עכ"ל במכתבי ואתם כתבתם שדברי נב"י מופלאים שדין ס' הוא אינה מסברה כמ"ש הגאון מלייפניק ז"ל בספרו ברוך טעם חפשתי ולא מצאתי שם אבל דברי הרא"ה בית רביעי בדין דאין מבטלין איסור לכתחי' כתוב בבד"ה בד"ה עוד כתב וז"ל ועוד אני אומר שאין דין איסור בטולין לכתחלה אלא במה שמתקיים האיסור בתוכו כגון נבילה וחזיר לתוך אוכל של היתר אעפ"י שיש בו ששים של היתר מ"מ האיסור קיים ושמו עליו דמעיקרא אוכל והשתא אוכל אבל יין במים שנפסל לגמרי וכן רוטב חזיר מועט בתוך ששים של מים מותר לבטל אף לכתחילה הא למה זה דומה למי שבא להפסיד גופו של נבילה עד שתהי' פגומה כשהוא בעין שבודאי מותר לו לעשות כן ואח"כ מותרת נו ואלו דברים ברורים מאירים עונים עכ"ל הרי שפתיו ברור מללו דדווקא אם נתערב אוכל איסור בתוך ס' אוכל הותר דאז האיסור קיים דמעיקרא אוכל והשתא אוכל ושמו נשאר עליו על האיסור שהוא אוכל רק נתבלל

בתוך ס' היתר ואין מבטלים איסור להיות נאכל בתוך ההיתר אבל מעט רוטב חזיר במים ואין בו במים עוד טעם חזיר א"כ פעל ההיתר לפגום טעם החזיר א"כ מאי איסור יש בו הכי אסור לפגום חתיכת נבילה כמובן הרי שדברי נב"י עם הרא"ה עולים בקנה אחד שאין בביטל זה מטעם אחרי רבים רק סברא הוא למה לי קרא אמרו חכז"ל בש"ס ודו"ק: אך כל זה אם א"א להפריד האיסור להיות טעמו לשבח אז הוה כאלו פעל להפסיד גופו של נבילה להיות פגום ונעשה האיסור היתר אבל אם אפשר להפרידו מן ההיתר ולהיות משובח כבראשונה א"כ עדיין שמו עליו והוה האי חלב אוכל מקובץ וניכר ואין בו דין ביטול וגם זה אמת דאם נתערב ממש בממש ואפשר להפרידו שאין בו דין ביטול דלא ילפינן זה מסנהדרין ולא מהני אם אפילו שהמאכל יתקלקל להאוכל האיסור שבו ולא דמי להגעלה דשם אי אפשר להפריד האיסור שלא יהי' בתערובות דאם נגעול יהי' ג"כ האיסור בתערובות משא"כ הכא כנלע"ד תלי"ת:

ב עוד ראיתי במכתבכם במה שחקרתי שהוה מתקן במה שנותן מים להפריד דלו יהי' שמה שצריך להפריד החלב הוה רק מחומרא בעלמא אבל ע"פ הא אמת דאמרו רבותינו דלא יוכל לסמוך על הביטול וצריך לשפוך מים שיופרד הך איסור שנפל בו וכל זמן שלא יעשה זאת אסור לו לאכול מכל הקדירה א"כ הוא דומה למדומע בשבת קמ"ב דאסור לו לאכול עד שירים ואעפ"י שהוה כאלו מחתא בעינא אעפ"כ הוה כמתקן לולא שיוכל לאכול בצד זה בלי שעשה מתחילה הרמה וה"ה כאן הגם מה שצריך להפריד החלב הוה טעם כאלו מחתא בעינא דלחומרא נדמה לנו כאלו כבר קפה על פני הקדירה שאז אסור לאכול החלב אבל לקולא לא אמרינן דהלא עכ"פ אסור לאכול מכל הקדירה בלי פעולת הרמת החלב א"כ אם נותן מים שיובדל החלב מתקן הוא וכתבתם על זה וז"ל לדעתינו ההמונים בזרוע עוזו קרב בזה את המרוחקים דהתם אף נדמע באחד ומאה מ"מ כיון דצריך לתרום אותו מפני גזל השבט א"כ כ"ז דלא הפרישו אסור כל הכרי וא"כ במה שמפריש עושה שפיר מהאיסור היתר והוה מתקן גמור משא"כ דנתבטל בששים והוי כולו היתר רק מכח חומרא בעלמא צריך להבדילו לא מקרי מתקן והאיר ד' עינינו ומצאנו תל"י בדברי מג"א בסי' ת"ק ס"ק י"ב דמשו"ה מנקרין בשר ביו"ט אף דאסור להפריש חלה ביו"ט דהתם קודם שמפריש הוה כולו איסור טבל משא"כ בניקר דאף מקודם היה מותר וחותך מה שאסור לאכול יעו"ש א"כ מפורש יוצא מפי גאון גדול ז"ל כדברינו עכ"ל:

נפלאת בעיני על כח הדמיון שלכם דדברי מג"א אמורים דשאני חלה דקודם הפרשה כל העיסה אסור א"כ הפרשת חלה נראה כמתקן דהא ע"י הפרשה יוכל לאכול העיסה

אבל בניקר הירך מהגיד האי לחודא קאי והאי לחודא קאי והירך הוא כולל שני חתיכות הבשר הוא חתיכה דהיתרא והגיד הוא חתיכא דאיסורא והטבע קרא עליהם שיעמדו יחדיו מחוברים והאדם המתאוה לאכול יוכל לחתוך מהבשר ולהשאיר השאר שיהי' עוד מדובק גיד ובשר או שיחתך הגיד משאר הבשר המותר מונח לפניו א"כ איך שייך לומר אם מנקר הגיד ומשאיר הבשר שהוא מתקן ע"י שהרים את הגיד הלא הי' בידו לעשות לחתוך ולהרים הבשר ולהניח הגיד ואטו אם אירע שנתדבקו חתיכה של איסור מצד אחד עם חתיכה של היתר יהי' בו משום מתקן אם יפריד ביניהם הלא יש בידו לחתוך מן הצד של החתיכה של היתר הא למה זה דומה לנותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר (ועיין נקה"כ ביו"ד סי' קכ"ז שהשיג על הטו"ז שם ובספר שב שמעתתא שמעתא ו' הצדיק דברי ט"ז הגם שהירך הוא בחזקת שאינו מנוקר אבל גם חזקת איסור לא נקרא עליו יעו"ש כי דבריו מתוקים מדבש) אבל גבי העיסה קודם הפרשה הוי כל העיסה איסור ובנטילת חלה פעל על העיסה שם היתר א"כ הוה מתקן וה"ה הכא קודם שצף החלב למעלה הי' כל התבשיל שבקדירה אסור דהאיסור נתערב ונבלע בתוך התבשיל דכל היכא דאיכא לברורי צריך לבררי' כמו בס"ס דכל היכי דאיכא לברורי מבררינן ולא סמכינן על הס"ס (אפי' אי הטעם הס"ס מכח דהוה רובא) ה"ה לא סמכינן על הביטול היכא דאיכא לברר ההיתר ולסלק האיסור וקודם שהרים האיסור לא יוכל ליתן עיניו בצד זה ולאכול השאר א"כ הוה מתקן מעליא ועיי' תוס' מנחות דף נ"ח בד"ה מחשבה ודוק:

ומה שהצעתי אז לפניכם כלל מה שחדשתי בענין מתקן ונראה כמתקן הרגשתי בתוך כתבכם שלא שמתם לבכם להבין בדברי ואכתוב אותו עוד בקיצר לפי הסברה והבדל שלי לו יהי' שמה שצריך ליתן מים להרים החלב או פירות מתולעים הוא חיוב מדאורייתא אם לא נעשה כן ואוכל ממנו אוכל איסור דאורייתא כיון שעכ"פ אין ההיתר נעשה נבילה שנימא שכל מה שאכל הוא כולו איסור רק נאמר שהוא תערובת היתר עם איסור ומי שאוכל אותו אכל איסור והיתר יחד לא נחשב תיקונו למתקן גמור דהא אחר התיקון נגלה שמה שמונח לפניו עכשיו בתורת היתר גם מלפניו לא הי' נאסר דהא לא נאסר מעולם ע"י האיסור וא"כ בנידן שאלתכם כיון שפעל ההיתר שהי' ס' שלא נעשה הוא נבילה הגם שהאיסור לא נתבטל בתוכו הרמתו לא הוה מתקן ולא צריך לדבריכם יען שהאיסור נתבטל עפ"י הדין וגוף האיסור נעשה היתר ומה שצריך להשליך האיסור הוא דהוה כמכיר אותו ודומה כאלו נפל איסור יבש ביבש ואנו מכירין את האיסור שצריך ליטלו ולזרקו כמו שהארכתם במכתבכם ולדידי אפי' לא נקרא האיסור היתר עפ"י דין ויהי' אסור מכחו לאכול כל התערובות וגם אפילו אם לא יהי' נחשב כאלו מונח

האיסור בפני עצמו וניכר כמו יבש ביבש כיון שעכ"פ לא נעשה ההיתר נבילה אין בו משום מתקן וזה לי האות שלא נתתם לבכם על דברי להבין כדת של תורה ובתשובת פנ"י אשר רמזתם לא מצאתי שאלה כזה:

ובשולי מכתבכם ראיתי קושי' אשר הוצעתם לפני בגמרא תמורה דף ט"ו דהוכיחו שם דאין חטאת הצבור מתה מהא דמקריבין שעירי רגלים וראשי חדשים מתרומת הלשכה ודלמא מתו מרייהו דהנהו זוזי אלא וודאי דאין חטאת צבור מתה והקשו מעלתכם דלמא שאני הכא דנתבטל מיעוט מעות שקליהם דמתו מרייהו ברוב שקלים אשר מרייהו חיים וכ"ת מטבע חשוב ולא בטל כמו שכ' התוס' מעילה דף כ"א וסיימתם וז"ל כבר תמה בזה מהר"י אלפנדרי מובא במ"ל פ"ז ממעילה והעלה שם דגם התוס' בעצמם לא כתבו כן רק היכא דאיתחזק איסורא כגון בהאי דמעילה דאיכא ודאי פרוטה של הקדש בכיס אבל היכא דלא איתחזק איסורא אלא שאנו מסופקים אם יש שם איסור פשיטא דאזלינן בתר רובא יעו"ש וא"כ כאן דאמרו בגמ' רק דלמא מתו מרייהו קושיתינו חזקה דהאיך מוכח מכאן דחטאת הצבור אינה מתה נימא התם בשקלים הטעם דבעל ברוב וצ"ע עכ"ל במכתבתם:

מראשית עלה להשיב על דבריכם דהפי' בגמ' הוה דלמא מתו מרייהו דהנך זוזי היינו הגם דבודאי מתו מכל ישראל יחידים בכל עיר ועיר דעולם כמנהגו נוהג הללו נוצצים והללו נובלים ואין ס' שמתו כמה מאות משעה שהביאו השקלים עד שמביאים שעירי רגלים ושעירי ראש חדשים וא"כ נתחזק בתרומת הלשכה שיש כאן שקלים שמתו מרייהו אבל בכל פעם שלוקחים שעירי רגלים ושעירי ר"ח ס' מי יימר דהנך שקלים שלוקחים עכשיו המה מאותן שלא מתו או דלמא הווין מהנך שמתו בעליהן וא"כ הוה איתחזק איסורא בהך תרומת הלשכה ודומה לנפל פרוטה של הקדש בתוך הכיס וק"ל:

וראי' לפי' זה מלשון רש"י בד"ה היינו וז"ל ואע"ג דאיכא למימר דלמא מתו מרייהו דהנך זוזי קצת מאותן שהביאו השקלים מתו קודם הרגלים עכ"ל ולמה לא כתב מאותן שהביאו שקלים למה דייק השקלים בה"א ידוע אלא הוא הדבר דבודאי מתו מכל ישראל ברוב ימים אבל עכ"פ מהנך זוזי מאותן השקלים שאנו לוקחים בכל פעם השעירים הוה רק ס' אם יש בו מהנך אנשים ודוק דאל"כ הי' לגמ' להקשות בתוקף אטו אם ימות אחד מאותן שהביאו השקלים לא יוקרב עוד שעירים ברגלים ור"ח ובודאי משכחת שידענו שמתו איזה אנשים אלא פשיטא דבכל פעם שנוטלים יש ס' דלמא אין לאנשים שמתו חלק בשעירים הנ"ל ודוק:

ולפום רהיטא קשה לי למה לא נימא ברירה הלא הוא רק איסור דרבנן מה דמטבע לא בטיל ובדרבנן יש ברירה דכאן לא הי' ניכר מעולם האיסור כסברת הרמ"ה תמורה דף ל' אך אין רצוני בקו' הנוגעים לענינים גדולים קבוע וברירה לכן לא אאריך:

ואחזור לקו' שלכם אם הפי' בגמ' כאשר הבינו מעלת כבודכם נ"י והרהרתי לתרץ הקו' דהלא אמרינן בביצה דף ל"ח אלא מעתה שנתערב בתשעה קבין של חבירי קב חטין יאכל הלה וחדי דממון לא בטל בשלומא על קו' מהר"י אלפנדרי שהקשה מגמ' שקלים שכהנים אין מביאין שקלים דמנחת כהן לא נאכל והקשה הנ"ל הא חלקם בטל כמבואר במ"ל פ"ז מעולה ל"ק מגמ' ביצה הנ"ל דשאני התם דממון שלהם הקדישו ואיסור אכולה בטל ברוב ומצאתי תלי"ת שכן העיר באבני מלואים סי' כ"ח יעו"ש אבל כאן הקשה הא ממונא לא בטל ואיך מקריבין השעירים הא יש בו חלק של אנשים שמתו בעליהם ושמם נקרא עליהם על הקרבן דדלמא מת אחד מהם אחר שלקחו השעירים שכבר קנה חלק בקרבן ואז ממונו לא בטל דהא שם בעלים עליו בשלומא על פרוטה של הקדש דהקשה תוס' דיבטל כבר הקשה הש"ש שמעתא ו' פ"ד הקו' הלא ממון לא בטל ותי' דפרוטה הוה רק איסור ולא ממון דהקדש אין לו רק דין איסור דממונו הוא איסור בלבד יעיי"ש וכל זה בפרוטת בדה"ב אבל כאן דנקרא שם בעליו עליו דהא צריך לכפרה עליו ועיין בגמ' בב"ק דף ע"ט מעיקרא תורא דראובן עכשיו תורא דראובן ובתוס' שם ד"ה גנב מפורש יוצא דבקרבן שבא לכפר נשאר שם בעלים עליו וא"כ לא שייך ביטל דממון לא בטל וע"כ קרבן צבור שמתו הבעלים אינה אזלת למיתה דאזלינן בתר רוב כמבואר ברש"י תמורה דף ד' וקצרתי ודוק ואגב גררא אעתיק לכם דבר אשר מצאתי כתוב בפנקס ח"ת שלו אשר כתבתי לפני ימים רבים בעז"ה ביצה דף ל"ח במהרש"א בד"ה וליטעמך הקשה א"כ לפרוך למ"ד דסוברים דמין במינו בטל ולר"י עכ"פ באינו מינו בטל וקשה הכי נימא ביש להו בעלים לא בטלו ותירץ דודאי כל איסור לית להו בעלים דמסתמא בעלים מפקירין להם עכ"ל ופרמ"ג סו' ק"ט יו"ד התפלא על דבריו אמאי אסורי אכילה ומותרין בהנאה אין להם בעלים הלא יש להם דמים:

ונלע"ד דשם בעלים אינו תלוים בדמים למשל יען שזה החתיכה שוה פרוטה לכן הם בעלים נהפוך הוא אפילו אין לו שוויה עכ"פ בעלים הם שלא יוכל איש ליקח אותו חפץ בלא רשותם אפילו אם יתן כל הון ביתו בעבורו ואם עבר ולקח עובר על לא תחמוד וזה הוא הכח של שם בעלים אך אם המצא תמצא חפץ ששוה אפי' אלף זוז אבל כל אדם יוכל ליקח החפץ ולהניח המעות בעבורו אז יש כאן דמים לבעליו אבל לא שם בעליו דהא יד כל אדם שוה בו מי שיחפץ בהחפץ יתן מעותיו ולא צריך רצונו של בעליו ודוק:

והנה ברור אם נתערב חתיכת איסור של ראובן בתוך חתיכות של חבירו בודאי אין לו תביעה שיתן לו חתיכה אחת עכ"פ דהא אינו ניכרת איזה היא רק יש לו תביעה על השווי' של חתיכה והגם שהחתיכה נתבטל אבל דמים הוא חייב לו דלא דמי לתרומה דשם צריך לקרוא שם תרומה ולכן צריך להרים תבואה אבל כאן מצא לסלוקי בזוזי וכן פשוט בעיני פרמ"ג שם וק"ל: ונחזה אנן דרובא איסורי אכילה הם עומדים למכור ואין הבעלים מקפידים רק על השווי' שלו להרויח בי וא"כ הוה שם של חפץ כהפקר דכל איש אשר ישלם בכסף מלא יוכל ליקח אותו משא"כ בחתיכה של היתר אמרינן אדם רוצה בחתיכה שלו כחכז"ל אדם רוצה בקב שנו יותר מתשעה קבין של חבירו (ולכן בחר ר' אבא אם נתערב קב שלו בתשעה קבין והעיר הפלתי למה נקט מספר תשעה ולפמ"ש רמז בזה הא דשם בעלים לא בטל אינו מחמת ממון רק מטעם שיוכל להקפיד על גוף חפץ שלו דהא אמרי' אדם רוצה בקב שלו יותר מתשעה קבין של חבירו) וא"כ נקרא על החפץ גם שם בעלים דכל הון לא שווי' בו חוץ אם הבעלים יקנהו לו ואין רשאי לאדם ליקח ובתלוי' וזבין אמרי' אגב אונסא גמר ומקנה והיא פעולת שם בעלים ודוק:

וא"כ כאן דחקרינן דשם בעלים לא בטל אעפ"י דהשאיל להאכיל לחבירו ולא יותן לו בחזרה כהיום ואנו דנים רק על שם בעלים שהי' לו בין השמשות שהוא לא יבטל וא"כ דבר גדול דבר מהרש"א ומאותו שם בעלים מסתמא מפקירים הבעלים באיסור אכילה אבל אמת דמשכחת גם באיסור אכילה שם בעלים באופן שמקפידים להנות הנאה מחפץ שלהם כמו דנמצא שם בעלים בשחוטה כך משכחת שם בעלים בנבילה (והוא ראי' דיש מן הראשונים סברו דאפי' באיסור הנאה שייך שם בעלים יעיי"ש) וכאן הוה שם בעלים כדבר שאין בעה"ב מקפיד דמבואר בירושלמי והובא ברמב"ם פי"ג מתרומת דאין צריך להרים וכאן על גוף החפץ אינו מקפיד רק על השווי' שהחפץ כמו משכון על השווי' אבל על החפץ גופו אין לו שם בעלים כנלע"ד בעז"ה: ובזה מיושב קושי' ש"ש שמעתא ו' פ"ד על תוס' מעילה דף כ"א שהקשה דפרוטה של הקדש יהי' בטל והקשה הנ"ל הא איסור הקדש הוא מכח שהוא ממון של גבוה א"כ ממונו לא בטל דכו יאכל הלה וחדי ולפמ"ש נכון דזה דווקא בחתיכה או חפץ דשייך שם בעלים בלי השווי' אבל פרוטה דעומדת להוצאה דאין בה דבר אשר ישתמש בה ההקדש לגבוה ממש בודאי הוה כדבר שאין לו עליו שם בעלים דנימא דלא בטל דזה דווקא במים ומלח או תבלין וחטים בחטים ושעורים בשעורים דכל הנך יש עליהם שם בעלים בעצמם וגם א"א לברר אותו פרוטה שתבא בחזרה א"כ הקשה התוס' שפיר שתבוטל לגמרי ודוק הד"ש:

הק' חיים סופר:

סימן כט

ברכת שמים מעל ושפע מארץ מתחת יתאחדו לראש גבר תמים בדעת ושלם ביראה ה"ה תלמידי החשוב הרבני הבקי בשבילי הפוסקים הרב ר' עמרם ישי נ"י נועם ד' עליו ולכל מחזיקים בו אב"ד דק"ק סערענטש יע"א:

מכתב טוהר לבך קבלתי בשמחה שמחתי כי ראיתי משלומך ומשלום תורתך חזק ואמץ כי עוד היום גדול אשר ד' יעמוד על ימינך שתוכל ללמוד מתוך הרוחה ועד אז לך לרגל המלאכה אשר לפניך לדרוש בתורה ולתור בדעת ואז נר ד' עלי ראשך וילכו רבים לאורך: ועתה אבוא להשיב על השגותיך על ספרי מחנה חיים ואסדרם על אותיות אהבה ואשר ימצא חן בעיניך קח בימין כסגולה:

א בדקת במ"ש בספרי מ"ח סי' כ"ג בד"ה שוב כיון שהאמין האיש שק"ש נקשר בתפילין א"כ ק"ש קודם דלכ"ע פסוק ראשון צריך כוונה ולא יצא במה שקרא עם בנו החולה ועל זה השגת דהלא מבואר בסימן ס"ג במג"א אות ז' שהיינו לקרות ולידע פי' המלות וטעם הענין רק אם מצות צ"כ אז צריך עוד כוונה לצאת היינו הנני מוכן לקיים מצוה פלונית אבל אי מצות אין צריכות כוונה אז לא צריך בפסוק הראשון רק כוונה פי' המלות וטעם הענין ומסתמא בר ישראל יודע מה שמדבר בפ' הנ"ל א"כ יצא האי גברא עכ"ד:

ולע"ד נ"ל הבנה אחרת ששתי כוונות אשר רמזו הפוסקים המה כך (א) כוונת קיום מצוה היינו שמכוון אדם אותו מצוה של קריאת ק"ש אשר הטיל הקב"ה עליו לקיים אותה בכל יום פ"א אני מכוון להפטר מאותו עול של תורה בקריאה זו אשר אני קורא כעת ועיין רש"י ר"ה מצות לאו להנות נתנו (ב) כוונת ענין ק"ש כי קריאת ק"ש הוא קבלת עול מ"ש אשר האדם ממליך להקב"ה שהוא אדון עולם והוא לבדו בשמים מעל ועל הארץ מתחת אין עוד ורוחו ונפשו עליו יאסוף ובעבור אהבתו הוא עומד ומזומן לשפוך דמו ארצה ולקבל כל היסורין באהבה בעבור קדושת שמו זה קבלת עול מ"ש ברעות נפש ודביקות הלב וקשרות הנשמה כנר לפני האבוקה עד שבאותו רגע יתבטל כל ידיעה משאר התשוקות ועיניו ולבו רק שם ברואה ואינו נראה אבל אם אדם יודע שאומר המלות שד' אחד ולא יתאחדו מחשבותיו שהוא יחיד ואין יחיד כיחודו והוא מלך שלו אין זה קבלת מ"ש:

והבט נא וראה לשון המג"א סי' ס"ג ס"ק ז' וז"ל מודה הכא דאעפ"י שאין מכוון לצאת צריך כוונת הלב לקבל מ"ש כענין הכוונה בתפלה (ב"י הרשב"א) עכ"ל הרי שצריך כוונה כמו כוונת תפלה ובמג"א סי' צ"ח העתיק לשון הזוהר פ' בשלח וז"ל כל בר נש דאתא ליחדא שמא קדישא ולא אתכון בי' בלבא ורעותא ודחילו בגין דיתברכון בי' עלאי ותתאי

רמא לי' צלותא לברא וכלא מכריזין עלי' לביש וקב"ה קרי כי תבואו לראות פני וגו' עכ"ל הרי דלא די שיהי' פי' המלות וטעם הענין בתפלה רק בלבא ורעותא ודחילו שיתברכו בו עליונים ותחתונים איש ואיש ממקומו בעשר מעלות גבוה מעל גבוה לעטר הכתר בראש צדיק וכן הוא בק"ש בקבלת הלב למלכות שמים ולא די אם יודע שפי' הפסוק הוא שד' אחד רק לחשוב מחשבות כידיעתו במסירת הנפש בעול מ"ש רק שלא צריך אז לזכור שרוצה לקיים עכשיו במה שמקבל עול מ"ש מ"ע של ק"ש ולא עלה בלבי מעולם להבין שיצא אדם חובת ק"ש אם לא יחשוב אז מסירת הנפש ודביקות נשמתו וכמה פעמים אשר דרשתי להמון עם ואמרתי בפומבי שאין ק"ש רק אם מכוון כל איש כפי מדרגתו שד' הוא לבדו ואליו הוא מוסר גופו ונפשו וכן נתגדלתי על ברכי אבותי הצדיקים ז"ל וכן תראה בספרי שם שכתבתי וז"ל וכיון שהאיש האמין שאסור לקבל עול מ"ש בלא תפילין א"כ נא אמר אפי' פסוק הראשון בכוונה עכ"ל שם ראה בעיניך שהלשון קולמס הלב כפי אשר חקק בלבי כן הלך קולמסי וכן נ"ל ברור:

ב מה שהשגת על מ"ש בסי' כ"ג בד"ה ונלענ"ד דלא מצינו בתורה קפידא על המחשבה דתורה לא דברה רק מפעולת המצות ולמ"ד צריך כוונה הוא רק סברא ולא צריך קרא עכ"פ לא הוי רק הכשר מצוה וע"ז כתבת שמצאת בס' הנקרא דרך פיקודיך שביאר שמ"ש הלבוש שיש ללמוד מצות צ"כ מן הקרא רק לא ביאר היכן הוא והביא הס' הנ"ל מקרא פ' כי תבוא היום הזה ד' אלקיך מצוך וכו' ושמרת ועשית אותם בכל לבבך ובכל נפשך הוי לב ונפש הוא כוונת המחשבה עכ"ל הספר:

אהובי תלמידי נ"י את שאתה מביא לי ס' אשר לא ידעתי למה לא הבאת לי מ"ש החוה"ל בהקדמה וז"ל והתברר לי כל שרשי המעשים שמכוונים בהם לשמו יתברך הם מעידים על בר הלב וזך המצפון ואם יארע על הכוונה הפסד לא יהי' המעשים מקובלים עכ"ל הזך והטהור ולמה לא הבאת הפסוק לאהבה את ד' אלקיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם ותאמר לב ונפש הוא כוונת המחשבה הובא בחוה"ל עם שאר פסוקים רבים בתורה כדומה לזה:

אך דע האמת כי כל פסוקים כאלה לא יכריעו כלל כי המה מורים אם יבוא העת והזמן אשר על ידי עשיית המצות יהי' לאדם חרפות ובזיונות הפסידות ממון והפסד נפש בכ"ז לא יסתיר איש במסתרים לעבוד את ד' רק בנגלות וקדש ש"ש כמעשה דר"ע שנטל ס"ת בשוק בשעת גזירת השמד ויעשה בחשקת הלב ובמסירת הנפש פעולת המצות וכל בר ישראל צריך לקבל בלבו תמיד שהוא מוסר נפש בעבור מצות ד' אבל מנ"ל שצריך לזכור בשעת עשיית המצוה הרני מכין עצמי לקיום מצוה פלונית הלא כיון שעושה פעולת

המצוה לא צריך כוונה לדעת המצוה שהוא עומד בו ופשיטא למ"ד צריך כוונה שצריך לזכור הריני מקיים מצות תפילין או סוכה או מצה וכדומה ולזה ליכא קרא בעולם אבל בוודאי אפי' למ"ד אצ"כ היינו לזכור בשעת עשיי' של מצוה ידועה אבל באמת צריך להיות במחשבתו תמיד שבכל לבבו ובכל נפשו מקבל עול מצות בכל המצות בכלל הבן בדברים כי ממקור חיים יצא עפ"י רוב מדרשים ומפי ספרים אקוה תן לחכם ויחכם (עיין בעשרה מאמרות חלק ג' פי"א על פסוק בעליו אין עמו שלם ישלם):

ג הקשית לשאול על מה שביארתי בסי' כ"ב אם המצוה בשופר בשמיעה בלבד אז נכון דצריך כוונה וא"כ לרמב"ם דצריך כוונה ע"כ הטעם דמצוה בשמיעה בלבד ואין כאן מעשה לכן הכל תלי' בכוונה והקשית א"כ למה צריך התוקע לכוון להוציא השומעים הלא הכל תלי' בשמיעה לבד לא עלי תלונתך רק על אותן שיטות הסוברים דדי בשמיעה בלבד כאשר רמזתי על כפות תמרים אך לא אשיב פניך ריקם ובקצירת אומר אודיעך אשר הרהרתי:

ונ"ל הכוונה יען דכתיב יום תרועה יהי' לכם משמע שיהי' הקול אשר שומע נעשית לשמו הגם שעיקר המצוה בשמיעת קול שופר בכ"ז עכ"פ הקול הוא הכלי אשר בו נעשה המצוה צריך להיות נעשה לשם האיש היוצא בו וכמו דדרשינן חג הסוכות תעשה לך עשיית הכשר הכלי אשר בו יקיים המצוה ביו"ט יהי' לשם חובך עיין סוכה דף ט' וכן דרשי' גדילים תעשה לך תיקון עשיית ציצית בבגד לשם חובך ה"ה יום תרועה יהי' לכם דרשי' שאותו הקול אשר יקיים בו בשמיעה מ"ע יהי' נעשה לשם חובך כי תיקון הכלי היינו חידוש החפץ אשר בו יקיים אח"כ מצוה צריך להיות מחודש לשם מצוה אשר יחפוץ לקיים בו מצוה ועיין בספרי מחנה חיים סי' ח' למה דרשינן בס"ת כתבו לכם על קידוש החפץ ולא ע"ז שיהי' עשיי' לשם גברא כמו בסוכה וציצית עיי"ש בפנים הג' שהארכתי בזה ולדעתי שצריך בירור ולא באתי רק לעורר על החקירה וק"ל (ועיין דבר נפלא בעשרה מאמרות חלק ה' סי' ל"ב הגם שמצות אצ"כ היינו בעושה ע"י עצמו אבל מי שפועל לאחר לצאת צריך כוונה עיי"ש ביד יהודא שהאריך):

ד עוד השגת על מ"ש בסי' ע"ז דחלקתי הבדל למה מהני יאוש על גזילה ולמה לא מהני יאוש של הלוה אם משועבד להמלוה דבגזילה הוי החסרון דחסר הרשות ולכן מהני יאוש דאין מכניס לרשות אבל בלוה דהשלו משועבד למלוה וא"כ אין לו דבר ליאוש ע"ז הרעשת והקשית הלא יוכל להכניס לרשות אחר להשיב לו הגזילה ומקיים הגזלן עי"כ מצות השבה וסיימת וז"ל ואם מכר זכות זה בכח הרשאה לדון עם הגזלן בוודאי

מקיים אח"כ הגזלן מצות השבה בהשיב לקונה וא"כ למה לא יוכל להקנות חלקו עכ"ל והארכת בזה הרבה:

לא ידעתי מה להשיב לך שלא עיינת בדברי הכי אמרתי שאין כאן דבר להקנות הלא יש כאן השווי' שהוא נקרא שלו להקנות רק שאין כח קנין בעולם כיון שחסר מהמקנה הרשות לשלוט על החפץ וכל קנין מורה השתנות רשות שהמקנה מוציא מרשותו ומכניס לרשות אחר וכ"מ שחסר הרשות שוב נא יכול למסור כחו לאחר ולא מהני הרשאה עפ"י ד"ת לא על מלוה ולא על גזילה חוץ על פקדון דכ"מ דמונח ברשות בעלים קא מונח ועיין כ"ז היטב בב"ק דף ע' לא כתבינן אדרכתא על מטלטלין ועיין בשו"ע חו"מ סי' קכ"ג ובש"ך ועיין בקצו"ח אפי' על פקדון לא מהני אם יש שום טענה עליו ועיין שם רעש גדול על רשב"א דסובר דאם איכא עדים דראו הגזילה מהני להקנות לאחר עפ"י ד"ת והרעיים עליו הקצוה"ח מאוד מאוד. ועיין בא"ע סי' כ"ח סעיף ה' אם קדשה בגזל שגזלה ממנו עיין בב"ש בשם שארית יוסף וכעת נזכרתי לאבני מילואים חלק ראשון מצאתי שחקר שהנגזל יוכל להקנות לגזלן עצמו והאריך בזה אי יוכל לקדשה יען דלא הוי ממון דידיה קודם הקידושין (ואם תראה בספרי פלס חיים בכלל הקדש ונדר שהארכתי בדברי רמב"ן ובעה"מ יהי' לך אור בזה) ועיין בקצוה"ח סי' שנ"ג סק"א שהאריך לבאר הבדל בין קידושין להקדש בישוב דברי הרא"ש וטור ודבריו נחמדים הגם שיש לפלפל עליהם (ומה שהשגת עוד במ"ש שביאוש שאינו מכניס לרשות אחר כתבת וז"ל מה נענה לשיטת הרמ"א בח"מ סי' שנ"ג דיאוש צ"ל דוקא קודם שינוי רשות עכ"ל הרבה טרחתי לדעת מזה השגה על דברי ולא יכולתי להשיג הלא עיקר פלוגתא של הפוסקים אי מהני יאוש אם בא מקודם באיסור ליד הלוקח אבל עכ"פ אין המייאש מכניס החפץ לרשות אחר רק ממילא מהני יאוש מרבוי דקרא ומצאתה עיין בגמ' רק לשיטת הנ"ל צריך להיות בא ברשות אחר בהיתר ולא באיסור אבל בודאי אין המייאש פועל להכניס מדעתו לרשות אחר רק רשות פועל אחר היאוש):

ה ויצאת עוד להשיג עמ"ש בסי' כ"ז הגם דיאוש מהני אם הזוכה עשה בו קנין דאורייתא וכתבת וז"ל דבר זה לפענ"ד אפשר לתלות בדברי קצוה"ח סי' שס"א שהוא פלוגתא בגמ' לפמ"ש שם עכ"ל:

תלמידי נ"י ערבוב פרשיות אני רואה בלשונך עיין תו' ב"ק דף ס"ט בד"ה כל שבעלי תו' מסופקים אי צריך הגזילה להיות בבית הגנב בשעת יאוש או אם קנה אפי' אם הגזילה אז ברה"ר דאחר שהקשה למה לא מהני כל שלקטו עניים היום אשר אומרים הבעלים עכ"פ בתורת יאוש ותי' וז"ל דהא ל"ד יאוש דהכא גבי גזלן ליאוש דמציאה דאי יאוש

קנה בכל ענין אפי' אם אין הגזילה ברשות הגזלן בשעת יאוש א"כ יאוש דהכא לא הוי אלא כלפי דידי' והוי כמתנה בעלמא ואין לו לפטור מן המעשר אפי' את"ל דלא קנה אא"כ הגזילה ברשות הגזלן אבל אם היא ברה"ר בשעת יאוש כל המחזיק בה זכה בה א"נ למ"ד יאוש כדי לא קנה כלל כל המחזיק בה זכה בה מ"מ אין זה יאוש פוטר מן המעשר עכ"ל הצריך (וקצוה"ח לא העתיק יפה שם דברי התו' והוא פלא) מי שמע כזאת ומי ראה כאלה הלא אם א' נותן לחבירו מתנה ברצון צריך קנין וגזלן לא יהי' צריך קנין ומאי מספקי' תו' שיקנה הגזילה אפי' אם עומדת ברה"ר:

אמנם האמת עד לעצמו יען כי כל גזלן צריך לעשות בשעת גזילה קנין טוב במשיכה או הגבהה וצריך לכוון לקנות בו במעשה להיות חפץ שלו ואותו קנין פועל לו לקנות השמוש שאם משיב הגזילה אין צריך לשלם הנאת שימוש אשר הנאת שימוש אשר נהנה מהחפץ דמשלו בא לו הנאה דתורה הקנהו לו ולכן משלם כשעת הגזילה אבל בלי מעשה קנין דאורייתא ובלי מחשבת קנין לא הוי גזילה כלל ולא קנה לי' והוי בכלל גורם היזק כבר חקרתי ע"ז באריכות בספרי פלס חיים והבאתי ראיות ברורות מגמ' ושו"ע חו"מ שס"ג וי"נ הגדול בתורה ר' דוד יהוד' נ"י פלפל עמי עיין בספרי מחנה חיים סי' ס"ט תשו' ארוכה בעזה"י ולכן חקרו בעני תו' אי מהני אותו מעשה קנין ומחשבת קנין אשר עשה הגזלן בתחלה וע"י הקנין הנ"ל קנה הרשות של הכלי הנאת שימוש אם לא יוגמר פעולת הקנין עכ"פ אם בא אח"כ היאוש או נימא כיון שלא פעל הקנין מיד לקנות בו השווי' של החפץ אשר הוא נקרא של הנגזל יוכל עכשיו איש אחר לזכות ובזה תבין סוף דברי תו' שאסור אחר ניקח החפץ שהוא צריך להשבה ולכאורה פלא מה איכפת לי' לחברי' ולפמ"ש נכון דהלא הי' לגזלן בחפץ קנין הרשות ואותו הרשות צריך להשיב לקיים השבה הבן בדברים היטב כי קצרתי בהם ואני חקרתי שם בסי' כ"ז שבוודאי לא מהני יאוש אם לא נעשה קנין אשר הוא קנין דאורייתא שלא יוכל אדם לזכות בחפץ אלא ע"י קנין ולא בכח יאוש לבד בין אם יאוש מטעם הפקר לבד או מטעם דהוי כדעת מקנה (ועיין קצוה"ח סי' שס"ב אם הקנה לקטן אחר היאוש) עכ"פ לא הוי יאוש קנין לעצמו ודוק:

1 כתבת ע"מ שחקרתי אם מצות פרי' ורבי' בעי כוונה והשגת הלא מצוה אשר יש בו הנאת הגוף א"צ כוונה כמ"ש בכפאו לאכול מצה וחלקתי קו' הפנ"י על שיטת הר"ן:

אהובי תלמידי נ"י מלבד אשר רמזתי הבדל שמצות פו"ר תלי' מאשר יוצמח ממעשה הבעילה ולא די אם הוא בעל והבאתי סמוכין מדברי הרמב"ם מלבד זה דע דכאן יש לחקור בישראל אשר מקיים בגוף הבעולה מצות עונה אז אמרי' מינה מחריב בה כסברת

הר"ן אם מכוון למצות חינוך גרע מתוקע לשיר וא"כ יהי' כל ולד אשר נולד בבעילת מצות עונה אשר כוון לשמוח אשתו לא יהי' קיום מצוה הנ"ל ואולי דבהערה בה ג"כ קיים מצות עונה וא"א להקמת זרע אלא בגמר ביאה א"כ לא שייך מינו מחריב עיין תו' יבמות דף כ' ודוק (ועי' בזוהר פ' וישלח על פסוק וישכב ראובן ובפ' ויחי ע"פ פחז כמים אל תותר דראובן הי' בכור בפעולה ולא במחשבה ועיין בעשרה מאמרות חלק ג' פ' ח"י ראובן בכור למעשה ויוסף בכור למחשבה ועיין ברמב"ן על התורה בפסוק הנ"ל ובאגרת הרמב"ן הובא בראשית חכמה פי' הקרא אברהם הוליד את יצחק ועיין בספרי"ח על פ' יש אחד ואין שני גם בן ואח אין לו ועיין בעשרה מאמרות ח"ג פ' נ"ג פי' נפלא על פסוק ולא יסף עוד לדעתה הבדל בין שכיבה ובין ידיעה שלא נקרא ידיעה רק אם יצא זרע הריון ודוק):

עד עתה אחזתי בקסתי רק להשיב לך למען תדע שיקרים בעיני אותיותיך אך טרוד אני מאוד מאוד ולא אוכל כעת לצאת בכותבת הגסה ועוד חזון למועד אי"ה:

דברי הד"ש הק' חיים סופר:

סימן ל

מפלג אלקים מלא ברכות יוזל על ראש המוכתר בחן על פי מדותיו ה"ה הרבני המופלא ומופלג החרוץ בשכל ישר כבוד מו"ה ר' דוד פריעדזאהן נ"י בק"ק מישקאלטץ:

אותיות מרגליות בלוית טוב הגיעני זה כשבועות שתים שהן ארבע ואז לא הי' לאל ידי לחזות בנועמו כי הייתי מוטרד בעמקה של הלכה בנידן ידוע והנחתיו למשמרת עד היום וראיתי ששוחר ומבקש אמת לכן אני אוהבי אהב לשעשע עמו במשמרת המחנה אשר בו נלחם מלחמות ד':

א ראשית השיג על ספרי סי' כ"ב אשר בו הזכרתי על אשר חדשתי מכבר דפלוגתא אי מצות להנות תלי' אי הנאת מצוה אשר ירא ד' יתענג בו נחשב להנאה בכדרך הנאה או נחשב לנהנה בשלא כדרך הנאתו יען שאינו הנאה שוה בכל כי עבדי תאוה לא יתענגו בה ומש"ה רמז בנמ"י נדרים כאשר העתקתי לשונו בד"ה ואוסף ומעלתו נ"י חשב שלא כן הבנה בדעת נמ"י וכתב וז"ל אמרתי אולי כוונת נמ"י כדעת הר"ן דף ט"ז ע"ב אם אומר קונם סוכה עלי קונם צרור זה עלי יושב ישיבה וזורק אותו צרור שנאסר בו לים דמסתמא לא אסר על עצמו אלא הנאה בלבד דהא מקדיש בהמתו אסרה עליו ועל כל העולם ואפ"ה אינה אסורה בנגיעה עכ"ל הר"ן ואפשר שזה ג"כ כוונת נמ"י אם אומר סתם דרך פלוני קונם עלי אין במשמע אלא דבר שיש בו שום הנאה (כמ"ש הר"ן אם אמר קונם צרור זה עלי) וע"ז מביא ראי' משופר של עולה שמותר לתקוע דמצוה לאו

להנות דהיינו אם בסתם הנאה נאסר ג"כ הנגיעה א"כ אם נאמר ג"כ מצות לאו להנות נתנו ולא הוה שום הנאה שבעולם במעשה המצוה מ"מ יהי' נאסר כמו נגיעה ע"כ מוכיח דמסתמא לא אסר הכתוב הקדש אלא כדרך הנאה (כמ"ש הר"ן במקדיש בהמה) עכ"ל: לא ידעתי איך עלה זאת בדעתו לפרש דברי נמ"י כן (א) אי כוונתו שבסתם לא אוסר אדם הנגיעה לזה יצרך להביא ראיה מן התוקע בשופר של עולה ולא הביא מן דבר שנודע אפי' לתינוקת של בית רבן דהקדש לא נאסר בנגיעה שאין איסור הקדש אלא במי שנהנה בו שוה פרוטה או שאכל כזית יעיין בנעימות המ"ל פ"א מהל' מעילה הל' ג' וא"כ למה שבק הנמ"י המפורסם ומביא ראי' מכלל דיוק בדבר שיש בו פלוגתא אי יצא מצות שופר בדיעבד (ב) מחי קושיא דלמא איירי דהוסיף עליו למעלה לצד פיו ממין שופר חלק היתר אבל עיקר השופר הוא מן העולה א"כ ליכא נגיעה רק עכ"פ לענין אם יוצא ידי מצוה שנעשה מגוף השופר של עולה אמרי' מצות לאו להנות נתנו עיין בכל בו הובא בב"י סי' תקפ"ו בא"ח (ג) למה סיים הנמ"י דמסתמא לא אסור הכתוב אלא בכדרך הנאה עכ"ל כך הי' לו לכתוב מסתמא לא אסור הכתוב אלא הנאה דמזה יהי' הילפותא אבל לא נגיעה אשר אינו הנאה ומאי הוא שכתב אלא בכדרך הנאה משמע שמחדש שגם שיש הנאה אבל לא הוה נהנה בכדרך הנאה:

אמנם מכותלי מכתבו ניכר לי שצריך אני לפרש לו דבר אשר יראה מעלתו נ"י הבדל בין ר"ן לנמ"י דלכאורה אין מהקדש ראיה כלל דהנה כל מקדיש דבר לב"ה תכליתו רק להוציא החפץ מרשות הדיוט ולהכניסו ברשות גבוה ואמירה לגבוה הוה כמסירה להדיוט שבדיבורו עושה מעשה קנין מעיקרא נקרא החפץ שהוא קנין אדם ועכשיו נקרא קנין גבוה וממילא משעה שנעשה החפץ קנין בד"ה הטיל הקב"ה עליו איסורין כפי חק התורה אבל האיסורין לא באו מכח מחשבות אדם אשר מכוונין להביא איסורין על החפץ רק הקב"ה מניח אותם על קנינו (יעיין דוגמא ברא"ש בפרושו בנדרים דף ב' ע"ב בד"ה לאפוקי שבועה שהנזיר מקבל שם נזירות וממילא באו עליו שמות איסורין ויעיין דוגמא תוס' כתובות דף נ"ו לענין חיובים של שומר) וא"כ כיון שאסורי קדש באין מתורה ולא מדעת האדם א"כ מי יהרהר אחרי המלך מלך מלכי מלכים שהקב"ה חפץ רק בזאת שקנינו יהי' נאסרין בהנאה ולא בנגיעה אבל במי שאוסר על עצמו סוכה ואומר קונם סוכה זו עלי אפשר שנאסר אף בנגיעה דהא כאן האדם אסר החפץ עליו וברצונו תלי' מילתא וא"כ פלא מאי ראי' הביא הר"ן וצע"ג:

אך כבר בארתי במקו"א דדווקא בהקדש בדק הבית אשר ע"י הקדש נעקר שם בעליו לגמרי ואין עליו רק שם גבוה אז פועל ההקדש רק קנין לבד והאיסור בא רק מפי נותן

התורה ולא פועל בו מחשבות אדם אבל בקדשי מזבח דנשאר עדיין שם בעלים עליו על הקרבן ולא יפעל רק לכפרה על הבעלים אז בא כח ההקדש רק מפי הבעלים יען שהאדם הקדיש בהמתו להיות קודש לד' והבאתי סמוכין לזה מדברי הגמרא בב"ק דף ע"ו דגנב והקדיש לענין ארבעה וחמשה דיש הבדל אי הקדיש קדשי מזבח פטור מד' וה' דמעיקרא תורא דראובן ועכשיו תורא דראובן אבל בהקדיש בעל מום נב"ה חייב בגנב והקדיש תשלומי ד' וה' דמה לי מכרו להדיוט או מכרו לגבוה יע"ש בסוגי' ובתוס' וקצרתי פה:

ומעתה יובנו דברי ר"ן דחידש דבסתם אין דעתו של אדם לאסור רק הנאה ולא נגיעה דהא מקדיש בהמתו לקרבן אסרה עליו ועל כל העולם שלא פועל בהקדישו רק לאסור הבהמה על עצמו ועל כל העולם דלא רצה לפעול קנין ממון לגבוה רק פעל איסור אפ"ה אינה אסורה בנגיעה ע"כ דדעתו של אדם בסתם רק לאסור הנאה ולא נגיעה ולכן לא כתב הר"ן בקיצר דהא הקדש נאסר רק בהנאה ונא בנגיעה אפי' אם קנה הגבאי דבר או אם חצר של הקדש קנאו עיין מג"א סי' קנ"ד ובקצוה"ח סי' ר' למה האריך הר"ן במקדיש בהמתו שאסרה עליו ועל כל העולם הוא חלילה כדבר שפתים אך הוא הדבר אשר דברתי שרצה לגלות שאפי' מה שאדם פועל איסור אין מחשבתו רק על הנאה ולא על הנגיעה ודוק:

והא לך לשון נמ"י ז"ל אבל אם אמר סתם דבר פלוני קונם עלי אין במשמע אלא בדבר שיש בו שום הנאה והר"ז כשופר של עולה שמותר לתקוע בו משום דמצות לאו להנות נתנו דמסתמא לא אסר הכתוב הקדש אלא בדרך הנאה עכ"ל הנמ"י חודש אפי' בהקדש בדק הבית אשר האדם אינו עושה איסור אלא פועל קנין ממון להיות החפץ לגבוה והתורה שם החק לאיסור אפ"ה אנו אומרים שלא אסרה התורה ההקדש אלא בכדרך הנאה אבל שלא כדרך הנאה לא אסרה ולכן בשופר של עולה מותר לתקוע בו דמצות לאו להנות נתנו והוה הנאת מצוה שלא כדרך הנאתו ואם אנו אומרים שמסתמא לא אסר הכתוב אלא בכדרך הנאה ה"ה שאין במשמע בלשון אדם בסתם קונם רק זאת לאסור אלא דבר שיש בו שום הנאה ולא נגיעה חוץ אם אמר בפי' שאוסר על עצמו הליכה או נגיעה אז בודאי יש איסור לא יחל דברו כמ"ש הנמ"י בעצמו מקודם וז"ל מיהו כתבו הם (בעלי תוס') דדווקא כשפרט בו לשון פרטי כגון זה שאמר ישיבת סוכה עלי נטילת לולב עלי שאסור לישב וליטול אפי' בלא הנאה כגון שאמר קונם דבר פלוני עלי לטלטלו שאסור לטלטלו או לזרקו לים וכן הסכים הרנב"ר ז"ל עכ"ל:

מבואר מדבריו דדווקא אם פי' שאוסר על עצמו טלטול לולב או ישיבת סוכה עלי אסר בהם אבל אם אסר על עצמו בסתם קונם סוכה או לולב עלי אין במשמע רק הנאה בכדרך הנאתו אבל הנאות מצוה הוה הנאה שלא כדרך הנאתו בעולם ואין זה במשמעות הלשון ודוק דלא כמו שהאריך כבודו נ"י יען דבנדר לא כתיב אכולה רק נא יחל דברו א"כ בבני ישראל הוה הנאת מצוה הנאה כמ"ש אני בעצמי א"כ עובר על בל יחל דברו הגם שהוה הנאה שלא כדרך הנאת עולם עכ"ל לפמ"ש יבין הדבר לאשורו כיון שאמר סתם אין במשמעות לשונו אלא הנאה בכדרך הנאתו (ולו יהי' שאפי' כיון במחשבתו לאסור גם הנאת מצוה לא נאסר בו יען שלא פירט הדבר מסתמא לא נכלל בקונם הנאת מצוה שהוא שלא כדרך הנאה רק דבר זה תלי' בהמון פרושים בסוגי' דסתם נדרים להחמיר ופירושם להקל ואין כאן מקומו):

וברשב"א דף ט"ז בד"ה הא דאמר ישיבת סוכה עלי וז"ל וא"ת עוד ומי עדיף קונם ישיבת סוכה עלי והנחת תפילין עלי מהמקדיש סוכה עצמה או התפילין עצמן דקיי"ל בשופר של עולה אם תקע בה יצא משום דמצות לאו להנות נתנו תירצו בתוס' דהתם הוא משום שלא נאסר מחמת ההקדש אלא הנאה שבו ומצות לאו להנות נתנו אבל הכא שהוא אוסר על עצמו נטילת לולב הנחת תפילין וישיבת סוכה בפירוש לפיכך אסור עכ"ל דבריו מטין לדברי נמ"י ולכן החכים עליו הר"ן בפרושו וק"ל (ואספר כאשר זכיתי ללמוד עם בחורים כל מסכת נדרים ולמדתי בעיון רשב"א ור"ן כמעט דברי הר"ן נדמה לי לרשב"א ואחר העיון מצאתי הפלא ופלא שהר"ן החכים על הרשב"א בנעימות הלשון וכמה גדול צערי בזה שיגיעתי הרבה ולא העליתי בכתב שיהי' בידי לזכרון) ויעיין בספרי הנ"ל סי' צ"ג בד"ה כעין ויש לפלפל בזה וק"ל: ומדי דברי בו זכור אזכרהו בד"ת אשר כמוס עמדי במג"א סי' קנ"ד ס"ק כ"ג מביא דין בשם אגודה וז"ל מצא דבר בחצר בהכ"נ זכה בו ולא אמרינן דחצר בהכ"נ קונה להקדש דחצר קונה מכח יד ואין יד להקדש ועיין פ"ו דשקלים עכ"ל ומקור דין הנ"ל מן בב"ב דף ע"ט הקדיש בור ונתמלא מים מועלין בו ואין מועלין במה שבתוכו ופירשו ברשב"ם ובתו' שם דחצר מטעם יד ואין יד להקדש ועיין בדג"מ שם ורמב"ן בחדושיו הביא פי' רשב"ם והוסיף עוד וז"ל אי נמי קני לה אין מעילה בזכייתה עכ"ל והסבירו בקצו"ח ובנתיבות המשפט ח"מ ס"ר דאין מעילה רק במה שנתקדש ע"י אדם אבל הרכוש אשר קנה ההקדש מעצמו ולא בא הקדושה ע"י אדם ליכא בו מעילה הגם שהממון הוא קנינו של הקדש יעו"ש שאמרו רבנן בטעמו בנותן טעם לשבח:

אמנם הגאון הקצו"ח התפלא בקושי' גדולה על שיטת רמב"ן מן הגמרא פ"ק דשבועות דהקשה הגמרא על המשנה יש אוכל אכילה אחת וחיוב ד' חטאות ולחשוב נמי אם נשבע שבועה שלא אוכל ומשני איתא בשאלה לא קתני ופריך הגמ' והא קתני קדשים והוא איתא בשאלה ומשני בבכור דליתא בשאלה ולשיטת הרמב"ן קשה מאי הקשה הגמ' מקדשים הא כבד יסד הש"ך בח"מ סי' רנ"ה בהקדש שבא ליד גזבר לא מהני עוד שאלה דכח שאלה הוא מכח שאתי דיבור ומבטל דיבור אבל משעה שנעשה מעשה קנין הגזבר שוב אמרי' לא אתי דבור ומבטל מעשה יעו"ש וא"כ כיון שבא בהמת קדשים לעזרה קנה החצר להקדש הממון ונעשה מעשה קנין וליתא בשאלה ונשאר גוף ההקדש אשר הוקדש מפי האדם ויש אפילו מעילה דכיון דקנין חצר פעל דלית בו שאלה נשאר על הבהמה ההקדש שהקדיש אדם והוא קושי' גדולה מאוד וצע"ג:

ואמרתי לתרץ בעז"ה באופן נאות הנה שורש הדין דמשעה שבא ליד הגזבר לא יכול לאתשולי ילפינן מגמרא נדרים דף נ"ט דמשני הכא בתרומה ביד כהן דלא מצי לאתשולי וכמו אם הגיע התרומה ליד כהן לא מהני שאלה ה"ה בהקדש ליד גזבר יעו"ש בש"ך בשם תשובת רשב"א:

והנה בתרומה כל זמן שלא הגיע התרומה ליד כהן עדיין לא נעקר שם בעלים מעל ממונם דעדיין שמם על התרומה דהא יש להם טובת הנאה שיוכלו ליתנם לכל כהן שירצה נמצא שעוד יש להם אחיזה להיות נקראת תרומה של ראובן או של שמעון הגם דאיכא פלוגתא אי טובת הנאה ממון או לא כבר הסביר הגאון המקור חיים בסי' תל"א בה' פסח היינו אי טובת הנאה הוה דבר להיות נחשב לזכות היוצא מתוך החפץ או רק כזכות שחוץ ממנו דהא בגוף התרומה לא יזכה (רק הא לך מנה ותן לבן בתי כהן) אבל עכ"פ מי יכחיש שטובת הנאה הוה עכ"פ זכות להיות שם בעלים עליו והא באותו שם בעלים הוא מקיים מצות נתינה דכתוב ונתן לכהן את הקודש וע"כ דמקרי נתינת הבעלים (ועיין בש"ך הל' עדות דט"ה פועל פסול נגיעה לעדות) וכל זמן שנקרא שם הבעלים על החפץ לא נעקר ממונם מרשותם אז פועל שאלה אבל משנמסר התרומה ליד הכהן ונתקיים מצות נתינה נסתלק שמם לגמרי ונקראת ממון של הכהן ושם הכהן נקרא על התרומה בתורת בעלים אז אחר שלא נשאר שם בעלים ראשונים אז אין שאלה כמו דכל קנין פועל השתנות שם בעלים על החפץ מעיקרא היה חפץ ראובן וע"י הקנין נעשה חפץ שמעון ולא מהני חרטה לעקור שם הנפעל ע"י קנין ה"ה דלא פעל בתרומה ביד כהן דכבר נעקר שם בעלים ישראל וחל עליו שם בעלים כהן ודוק:

ולפ"ז בהקדש דלא נשאר לבעלים ראשונים עוד זכות ולא טובת הנאה בחפצם אשר הקדישו הי' מסתבר דלא יהי' מהני שאלה כלל דהא כבר נעקר שמם מן החפץ ונשאר מסורה לגבוה כמסירה להדיוט וכמו שאחר מסירה להדיוט דעל שינוי השם של בעלים לא מהני חרטה ושאלה ה"ה בהקדש דנשתנה שם בעלים ונקראת חפץ גבוה לא יהי' מהני שאלה רק דע"כ מהני שאלה דעכ"פ לא הי' רק דבור ואתו דבור ומבטל דבור וכ"ז אם עדיין לא זכה גזבר בו בקנין ממש אבל משעה שנעשה מעשה קנין אז לא אתי דבור ומבטל מעשה דהא נעקר שמו מהחפץ והוה הבעלים ראשונים כמו איש אחר ודוק (הן אמת דיש לי הערה דע"כ נשאר עדיין זכות בעלים גם בהקדש ב"ה יען דלשמואל אם חלל שוה מנה על פרוטה הר"ז מחולל אך באמת זה מסתעף יען שיש בידו לשאול וראיתי הערה הנ"ל בטו"א ששניהם קשורים זב"ז חילול תלי' בשאלה ואכ"מ):

אך כל זה בהקדש ב"ה דלא אתי לכפרה ונעקר שם בעלים ראשונים משעה שהקדיש החפץ אבל בקדושת המזבח דבא לכפר אז נעשו כל ד' עבודות על שם בעלים המביאים ונקראת הבהמה חטאת ראובן או עולת שמעון וע"כ דלא נעקר שם בעלים דאם נעקר אין לו כפרה בקרבנו (כדאמרינן בכמה דוכתי בש"ס הקרבן כשר אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה) וע"כ דנשאר הקרבן על שמה ולא מונח עליו רק איסור גבוה אז מה פעל שנתנו ליד גזבר או חצר הקדש הא לא ניתנו להם לקנין והקדש בעצמו לא רצה לקנות אותו וגם לא יכול לקנות אותו א"כ לא מהני לא גזבר ולא חצר דהא לא נמסר וגם לא נתקבל לשם קנין ולפ"ז שם במשנה דיש אוכל אכילה אחת וחייב ד' חטאות דאירי בקדשי מזבח משני הגמ' שפיר דאיתא בשאלה לא קתני דכאן לא יוכל עזרה לקנות ומיושב קושי' הקצו"ח ודוק היטב כי נכון מאוד בעזה"י: וראי' ברורה לזה דבהקדש מזבח לא נעשה קנין ולא נעקר שם בעלים המביאים מן גמר' בב"ק דף ע"ו גנב והקדיש לא משלם ד' וה' ופריך הגמ' מה לי מכרו לגבוה ומה לי מכרו להדיוט ומשני בהדיוט מעיקרא תורא דראובן ועכשיו תורא דשמעון אבל בהקדש מעיקרא תורא דראובן ועכשיו תורא דראובן והקשה תוס' הא תניא הא מבואר גנב והקדיש חייב ד' וה' ותירצו דשם בהקדש ב"ה דלא אתי לכפר וכאן בקדושת מזבח דבא לכפר יעו"ש מפורש יוצא כמ"ש בעז"ה:

ויובן לי בזה פסק הרמב"ם וכן כתבו תוס' בזבחים דף מ"ה דבקדשי עכו"ם קדושת הגוף אין בהם מעילה ובקדשי עכו"ם לבדק הבית יש מעילה ועיין בקצו"ח ונתיבות שהביאו דברי תוס' ולפמ"ש נכון מאוד דבגמרא יליף וינזרו מקדשי בני ישראל ולא קדשי עכו"ם ובשלומא בקרבנות למזבח דנקראו אחר ההקדש ואחר המסירה לעזרה בשם בעלים

ראשונים דצריכין אותן לכפר עליהם שנקראו עוד קדשי בני ישראל ממעטים עכו"ם אם יקריבו קרבן למזבח דהא עדיין שם עכו"ם המביאים אותו עליו דהא בא להזכיר אותו פני ד' אבל בקדושת בדק הבית דאזל שם בעלים ע"י ההקדש אפילו בישראל וה"ה בעכו"ם אין שם בעלים המקדישים עליו א"כ למה לא יהי' בו מעילה הא דומה לקדשי ישראל ודוק כי קצרתי והארכתי עוד לבאר דברי תוס' כריתות דף י"ג דיש בקדושת הגוף שאלה עד אחר זריקה ולא אח"כ יעו"ש יען דכבר נתכפרו בעלים ונעקר שמם לגמרי דהבשר לא הוה דבר הנדור רק דבר הנאסר דמשולחן גבוה קא זכו עיין ר"ן נדרים דף י"ב והבן:
ומה שפלא בעיני להבין דעת קדושים ה"ה שני כרובי השכל הקצו"ח ונתיבות דהבינו דעת רמב"ן שיש קנין להקדש רק אין בו מעילה יען דלא הוקדש ע"י פה אדם כלל וגרע מהקדש ע"י נכרי יעו"ש א"כ איך יפרנסו הגמרא בשבועות דמתרץ הא קדשים איתא בשאלה ומשני בבכור דמרחם קדוש וא"כ יפלא איך יהי' בו מעילה הא לא הוקדש ע"י בני ישראל והגם שתורה גזרה קדושת בכור אבל עכ"פ איך יהי' מעילה הא לא הוה קדשי בני ישראל וברור בכל הש"ס דיש מעילה בבכור וא"כ איך נבין סברת הרמב"ן דצריך להיות קדושת בני ישראל (ואפשר לתרץ יען דיש מצוה בבני ישראל להקדיש בכור דכתיב תקדיש ואיירי דהקדיש בן ישראל את הבכור רק שאלה לא מהני ביה דהא אפי' לא הקדיש הוה קדוש):
ולולא דברי פי קדושים הנ"ל אשר הבינו שתלי' מעילה אם הוקדש ע"י פה גוי או ע"י פה ישראל אמרתי בהיפך דאין קפידא באמירת פיו רק הדבר תלי' אי קדושת ישראל גרם הקדושה על החפץ אז יש מעילה אבל דבר הקדוש שלא ע"י קדושת ישראל אין מעילה ולכן אם הבכור אשר הוא רשות גבוה פועל הקדש ולא בא קדושת החפץ מכח קדושת בני ישראל רק מכח קדושת גבוה אז הגם שקדושתו למעלה מקדושת ישראל (ועיין במדרש ילקוט על פ' קדושים תהי' קדושתו למעלה מקדושתכם) אעפ"כ אין בו מעילה דתורה אמרה וינזרו מקדשי בני ישראל שקדושה צריך להיות מכח קדושת ישראל ואין עונשים מן הדין וקדשי עכו"ם ג"כ ממועט דאין זה קדוש מכח קדושת ישראל כנלע"ד:
והנה מהרי"ט חנגזי בהל' בכורות פ"א חקר איך אפשר שבכור הנולד מן ההפקר אינו קדוש כמבואר בתוספתא הא קדושת בכור בא מאליו ולא צריך הקדש בעלים וצע"ג ותירץ התורה אמרה כל בכור בישראל ובאמת אם ישראל זכה בו מן ההפקר חל עליו קדושת בכור מכח בן ישראל הזוכה בו אך אם בא מתחילה מן ההפקר ליד גוי ואח"כ בא לרשות ישראל אין בו קדושת בכור אבל אם מיד בא מן ההפקר לרשות ישראל הוא קדוש יעו"ש וא"כ כיון שקדושת בכור תלי' מן קדושת ישראל שייך בו וינזרו מקדשי

בני ישראל דקדושת בכור בא מכח קדושת ישראל כנלע"ד בעז"ה לולא שהוגי דעה לא הבינו כן ולא באתי רק להגדיל תורה:

ב עוד אחת אבוא אשר התפלא כ"ת נ"י עלי שבתשובה סי' כ"ב הסברתי דברי ר"ן בריחא מילתא להצילו מקו' טו"א וכתבתי שם וז"ל אבל במוכרי בגדים דהוי הלבישה לא אפשר דצריך ללבוש כדי למכור עכ"ל וע"ז השיג מעלתו וז"ל הלא מפורש בפסחים שם דמוכרי כסות הוה אפשר ולא מכווין משום דאפשר למיעבד כצנועין עכ"ל כ"ת נ"י:

פלא בעיני על אשר לא ירד במקור הדברים במשנה הנ"ל והי' יודע לדון את הדברים לזכות דפשיטא דבאפשר ולא קמכווין איירי רק הבנת דברים כך הוה דהתנא בכלאים תנא מוכרי בגדים מוכרים כדרכן בלבד שלא יתכוונו וכו' והצנועים מפשילן לאחוריהן ופי' הרמב"ם בפרושו וכן פסק בחבורו ללבוש אסור לכ"ע רק ליתן הבגד על הכתף ולצאת למכור הגם שמחמם לו על הכתף והצנועים תולים הבגדים על המקל מאחוריהן שלא יגעו הבגדים בגופם אבל הר"ש שם פירש מוכרין כדרכן ללבוש ממש להראות לאנשים מידת ארכו ורחבו תמונתו על הגוף וכן משמע מרש"י בכל מקום ועיין בטור ובשו"ע סי' ש"א ובש"ך ובט"ז באיזה שורש פליגי המפרשים הנ"ל ודבריהם נעמו מאוד ויש לי בדבריהם הערות אך הזמן בוגד בי לפרטם כעת:

והנה לפי' הרמב"ם אין הפסד לעשות כצנועים שמוכרים בגדים דרכן להניח הבגדים על הכתף והצנועים תולים על מקל מאחוריהן אבל לענין מכר הכל שוה אבל לפי' רש"י ור"ש צריכים המוכרי בגדים ללבוש כדי לעשות עין לקונה ואם לא יעשה כן יש להם הפסד שלא ימצאו בנקל קונים על הבגדים והוה הלבישה של המוכרי בגדים לא בעבור כדי ללבוש רק דלא אפשר להם למכור בלי ללבוש רק הגמ' דן כיון דאפשר במכירה ולעשות כצנועים לא מקרי לא אפשר אם הוה הדין אפשר ולא קמכווין אסור דהא גם כאן אפשר לעשות כצנועים אבל באמת דפסקי' אפשר ולא קמכווין מותר רק אנו דנין על פסוק רישא הוספתי טעם לשבח בודאי אם לא היה צריך כלל ללבישה הנ"ל או לטעימת ריח של יין יהי' חייב על הנאה הבאה לו אח"כ הגם שאינו מכווין להנות דהא הוא גרם לעצמו זאת דלאיזה תכלית לבש עצמו בגדי' הנ"ל והוה כתחילה בפשיעה וסופה באונס דנחשב לפשיעות (ועיין בא"ע לענין אשה אשר עברה על יחוד ונאנסה נחשבת כמזידה) אבל כאן דלא אפשר בלא לבישה ובלא טעימה אם רוצה למכור בגדים בנקל או לידע בבירור שהיין טוב הגם שיש ג"כ שאר סימנים על יין להבחין בו אבל שאיפה הוא סימן היותר טוב וא"כ נשאר הסברה דאף הלבישה לא הוה מעשה איסור והנאה בא אח"כ ממילא אפי' פסיק רישא מותר וכל דברי שם הוא לפי' ר"ש ורש"י וכן כתבתי

בבירור וז"ל אבל במוכרי בגדים הוה הלבישה לא אפשר דצריך ללבוש כדי למכור עכ"ל יראה מעלתו שרמזתי על פי' רש"י ור"ש ובזה ינוח דעתו ויעיין בפנ"י היטב ותו לא מידי כעת כי לא באתי בספרי שם לברר פרט זה לברר פי' המשנה רק באתי להעיר מי שיעיין במקור הדברים ואציין לו לעיין בשבת דף ד' ברודה פת ובמג"א סי' ק"ח ובגיטין דף ל"ז וח"מ סי' כ"א בש"ך ובמג"א סי' תל"ד וסי' תמ"ו ובהל' ק"ש אם התפלל במקום שאינו נקי:

ועל ח"ת לא אשיב לו כי יאמין שאני מוקף מכל צד בעמל ותלי"ת בעמל למעלה מן השמש ולא באתי רק שלא יאמין חלילה שאין כבודי להשיב לו אבל לא אוכל כעת לראות ח"ת דברי הדש"ת הק' חיים סופר:

סימן לא

שאלה בן תורה אחד אשר קנה ארגז קטן אשר בתוכו חמישים אתרוגים מן מוכר אתרוגים בעד מאה זהובים ונתן לו המעות מבלי ראות האתרוגים רק כאשר מזלו יהי' גורם הטובים הם אם רעים ושלח משרת עכו"ם שלו אל הסוחר להביא לו הארגז אשר ישלח לו הסוחר כפי קנינו בנומרע ידוע והסוחר נתן הארגז להעכו"ם הנ"ל ויצא עם הארגז מחנותו ואך יצא יצא קבל הסוחר אגרת מעב"ד כי האתרוגים עלו מעלה מעלה בדמים יקרים כי כמה אלפים אתרוגים נחרבו על הדרך ורץ הסוחר אחר השליח עכו"ם ולקח ממנו הארגז כי אמר שנתן לו ארגז אחר ושילך לביתו והוא בעצמו יבוא אל משלחו עוד היום ושלח הסוחר המאה זהובים בחזרה כי לא יוכל ליתן לו אתרוגים וכאשר קרא הבן תורה את הסוחר למשפט לדין תורה אמר הסוחר מה תבקש ממני לקבל מי שפרע אני מוכן לזה וטען הבן תורה הלא משכתי את הארגז ע"י שלוחי אחר שקבלת את המעות וצחק הסוחר עליו מעולם שמעתי שעכו"ם אין שליח לישראל והשיב לו הבן תורה ראיתי כזה מגדול בישראל שפסק בבעל הבית שקנה אתרוג במעות שמהני שליחות גוי אחר נתינת המעות והשיב לו הסוחר לא אאמין לך הדבר הגם שתלית באילן גדול חוץ אם אשמע מפי הב"ד שכך הדין תורה אז אשיב לך הארגז עם אתרוגים וקפץ הבן תורה ונשבע שכן פסק הגדול ההוא והסוחר עומד בדיבורו שמבקש לשמוע מפי הב"ד הדין עם מי:

תשובה לפום רהיטא הדין עם המוכר דאם רוצה לקבל מי שפרע יכול לחזור כמבואר בגמ' ובש"ע ח"מ סי' קצ"ח דיכול המוכר לחזור אם יחפוץ לקבל מי שפרע ומה שקפץ ונשבע שראה הלכה למעשה כן מגדול בישראל אינו נאמן כמבואר ביבמות דף ע"ז כל ת"ח שאמר דבר הלכה קודם המעשה שומעים לו ואם לאו לא שומעים לו אם הוא נוגע

בדבר עיין תוס' שם בשם ר"ת ועיין בש"ע יו"ד סי' רמ"ב ומה שנשבע אין נאמן בשבועתו להוציא ממון מיד המוכר ובפרט דהוא נשבע על הוראה אשר אינו נאמן גם בשבועה אינו נאמן כדמוכח בסוגי' דיבמות ובפוסקים:

וגם אפי' לפי דבריו לא דמי דשם הי' המעשה בבעל הבית שקנה אתרוג לעצמו לצאת בו ידי מצוה אז דומה לד' פרקים בשנה דנשאר קנין התורה עיין בחולין דף פ"ד ועיין בש"ע ח"מ סי' קצ"ט דפסק מהרי"ל מי שנתן מעות על יין קידוש מעות קונות יעו"ש ברמ"א אבל כאן הבן תורה קנה האתרוגים להרויח בהם דמים כאלו לקח תפוחים ודוק:

אמנם אמרתי להפך בזכות צורבא מדרבנן לחקור אם לא מהני המשיכה של משרתו הגם שהוא עכו"ם כי לא צריך המשיכה לקנין שיהי' בו מחשבה לקנות במשיכה אלא כיון שנעשה מעשה המשיכה מהני אפי' בלי מחשבת קנין ולדעתי היא פלוגתא גדולי חקרי לב הן המה הרז"ה ורמב"ן במלחמות ואבאר בעזה"י:

הבעה"מ בסוגי' דמשיכה כתב וז"ל כתב הרי"ף שמעינן מהא דכמה דלא משכי לוקח לזביני' ואיתנס דלמוכר איתניס ולי לא נראה כן שאם נאנס או נאבד או נשרף דליתי' בעולם כיון דקיי"ל דמעות קונות מדבר תורה אינו יכול לחזור בו אלא כל זמן שהוא קיים עכ"ל:

ויש לדקדק בלשונו הזך (א) דכתב שאם נאנס או נאבד או נשרף למה האריך בשלשה לשונות מה לי נאנס או נאבד או נשרף (ב) למה כפל אח"כ דליתא בעולם הלא פשיטא כיון דנשרף או נאנס או נאבד דליתא בעולם היינו ביד מוכר (ג) מה שמסיים אלא כל זמן שהוא קיים למה לא כתב אלא כל זמן שאיתא כמו שכתב ברישא דליתא בעולם הי' לו לסיים אלא כל זמן שאיתא בעולם וצע"ג:

ונלע"ד להסביר סברתו כיון דדבר תורה מעות קונות לא עקרו החכמים קנין מעות רק תקנו שיהי' נחשב כאלו התנה המוכר והלוקח שעד שיהי' נעשה פעולת משיכה יהי' ביד כל אחד מהם כח לחזור מן המקח שלא יהי' קנין מעות גומר לחלוטין מיד רק יהי' בתנאי אם תבוא אח"כ מעשה משיכה אז נגמר למפרע קנין מעות וטרם שנעשה מעשה משיכה יהי' רשות לכל אחד לחזור ואם אחד חוזר אתי דיבור ומבטל דיבור דלא נחשב נתינת המעות למעשה דהא אפינו במקדש אשה לאחר ל' יום סובר ר' יוחנן דיכולה לחזור מקדושין דאתי דיבור ומבטל דיבור ומכ"ש כאן שבין הלוקח ובין המוכר יכול לחזור דלא נחשב נתינת המעות למעשה ויכול דיבור החזרה לבטל דיבור הראשון (עי' קדושין דף נ"ט ובפנ"י ובהפלאה שם) אבל בוודאי חזרה בעי ואם לא חזרו ובא אח"כ לידי משיכה למפרע קנה המעות ולא הי' צריכין חכמים לתקן שיהי' משיכה כלל רק די

בתיקון שכל קנין במעות יהי' בתנאי אם יבוא לידי משיכה אך שחששו פן יאמר הלוקח למוכר נשרפו חטיך בעלי' ותקנו שיהי' גם משיכה קנין שאז לא יוכל הלוקח לחזור עוד אבל קנין מעות נשאר בתקפו כאשר אבאר לקמן בעז"ה:

אמנם החזרה יוכל להיות אם המקח הוא בעולם והלוקח חוזר לבטל המקח בעצמותו ואפילו אם נרקבו הפירות או הבגדים ולא שוו אלא פרוטה עכ"פ גוף החפץ בעולם והלוקח טוען לא אחפוץ בגוף המקח וממילא יצרך המוכר להחזיר המעות אבל אם נאנס או נאבד או נשרף ולא נשאר בעולם גוף החפץ אשר קנה שאז האונס של גניבה ואבידה ושריפה מכריחו לבקש מעותיו אז אמרינן נהי דאונס רחמנא פטרי' אבל לא חייבו למוכר שיפסיד כי הלא בשעה שנולד ההיזק ברשות לוקח נולד דכל זמן שלא הי' חוזר הלוקח הי' המעות קונה ושלו נאבד ונשרף ולכן דייק הבעה"מ בין שנאנס שנודע מי לקחו בחזקה או אבד שאינו יודע היכן הוא או נשרף דליתא להחפץ בעולם שלא נשאר גוף החפץ לפני לוקח שוב לא יוכל הלוקח לחזור עוד אבל כל זמן שהוא קיים הגם שהחטים נחסרו משווים ע"י עשן האש או שנתבשלו הבגדים מרוב ימים כיון שעכ"פ שלא בא הלוקח לתבעו ממון רק טוען שלא יחפוץ בחפץ אשר ביד המוכר יוכל לחזור והעיקר תלי' אי טוען הלוקח שלא יחפוץ בחפץ אשר ביד המוכר וחזר ממקחו או שבא לבקש דמי' שלא יוכל לאמור שלא יחפוץ בחפץ כי היא אינה בעולם והבן (עיין נמ"י [יבמות קי"ז] בעגונה שבאה לתבוע כתובה ועיין ש"ך ח"מ סי' רפ"ד):

וסיים הבעה"מ וז"ל והיינו דאמרינן מ"ט אמרו משיכה קונה גזירה שמא ואמר לו נשרפו חטיך בעלי' ואי מוקמת להו ברשותי' מסר נפשי' טרח ומציל כי היכי דאי מתרמא לי' רווחא להדר בי' עכ"ל:

הכונה דנחזי אנן אי אמרינן דעקרו חכמים קנין מעות לגמרי שעשו בכח הפקר ב"ד הפקר דמעות לא יפעל קנין ממילא לא יצא החפץ מרשות מוכר כלל דהא לא נעשה דבר קנין אשר יפעל שיצא החפץ מרשות המוכר ובדברים לבד לא יצא חפץ מרשות הקודם אבל אי אמרינן דלא עקרו החכמים הקנין והכסף עשה פעולת הקנין שהחפץ יצא מרשות ויכנס ברשות לוקח רק גדרו החכמים ותקנו שעד שלא נעשה משיכה יוכל כל אחד לחזור מהקנין ולבטלו ע"י דברים (כמו במקדש אשה לאחר ל' יום) דתקנת חכמים פועל רק כמו תנאי שאם לא יבטלו הקנין עד שנעשה משיכה אז נגלה פעולת קנין מעות למפרע ואם אירע שרצה אחד מהם לבטל הקנין ונאנס שלא הי' יכול לבטלו עד שנעשה משיכה בהחפץ אין הקנין נתבטל דאונס רחמנא לא חייבו לא אמרי' עיין ש"ך ח"מ סי' כ"א דבר מתוק הגם דאונס רחמנא פטרי' אבל גם לא יוכל לחייב חבירו עי"ש א"כ לא

נשאר למוכר רק זאת שיוכל לחזור ממכרו ולפעל שלא יצא מרשותו ודייק הבעה"מ יען שאמרו בגמ' ואי מוקמי' לי' ברשותי' מסר נפשי' טרח ומציל משמע שהחפץ אינה שלו כמקדם רק אוקמי רבנן להחפץ ברשותו דאם מתרמי רווחא להדר בי' שיוכל לבטל המכירה ע"י דיבור מבטל דיבור וזה מדויק בלשון המשנה נתן המעות ולא משך הימנו פירות יכול לחזור אבל אמרו מי שפרע וכו' מי שאינו עומד בדיבורו מבואר דלא אמרו נתן מעות ולא משך לא קנה הלוקח רק שיוכל לחזור ובהחזרה יבטל הקנין אבל תקנו אם משך הגם שאינו של תורה לא יכול לחזור ובנתן מעות הגם שהוא קנין של תורה אעפ"כ יכול לחזור שבדיבור של החזרה היא מבטל דיבור אשר הי' אצל נתינת מעות לקנין ובעבור קבלת המעות אמרו מי שפרע מאנשי דור המבול יפרע ממי שאינו עומד בדיבורו ומבטל אותו ודוק. ובעבור זה אמרו בגמ' דבר תורה מעות קונות ומפני מה אמרו משיכה קונה ולא אמרו מ"ט אמרו מעות אינה קונה אלא פשיטא דנשאר עדיין דמעות קונה רק כדי שלא יאמרו נשרפו חטיך בעלי' עשו חכמים תקנה שהמוכר וכן הלוקח יכולין לחזור ולבטל הקנין וכן עשו שמשיכה בלבד יקנה כדי שלא ואמר הלוקח למוכר נשרפו חטיך בעלי' עיין תוס' ודוק וזה ניחא אי אמרינן אם נשרף קודם החזרה הוא הפסד הלוקח א"כ נגלה דנשאר כח קנין מעות וא"ש דאמר מפני מה אמרו משיכה קונה אבל אי אמרינן דהוה הפסד המוכר דמעות לא פעל קנין כלל א"כ הי' לר"י לומר מ"ט אמרו מעות אינה קונה וגם הי' לו לומר בלשון אחר אי יצא החפץ מרשותו לא טרח ומציל ואי לא יצא מרשותו טרח ומציל אלא בוודאי יצא מרשותו רק אנו חכמים חקרו כדי לאוקמי החפץ ברשותו מחדש ודוק:

ואוסף נופך להסביר דאיך יושג ההצלה במה שהמוכר יוכל להרויח אם יתיקרו החטים לחזור מהמקח א"כ ההצלה הוא דבר רחוק דהא יש לו מוכר לחוש שיוזלו החטים כאשר העיר הרמב"ן על זה טוב הי' לחכמים לתקן רק זאת שהלוקח יוכל לחזור אם ישרף קודם שימשוך הלוקח וממילא יציל אותו המוכר את החפץ אבל אם לא נשרף החפץ לא יהי' אחד מהם יוכל לחזור אלא פשיטא דחכמים לא עקרו קנין מעות א"כ מן הדין אם נשרף הוה ההפסד על הלוקח ונשאר החשש שמא יאמר לו נשרפו חטיך בעלי' והוצרכו לחדשו מתחילה דמוכר יוכל לחזור אם נתיקרו רק בזה לא נפעל דלמא לא ירצה לחזור ולקבל מי שפרע וחזקו תקנתיהם שגם הלוקח יוכל להחזיר וירא לנפשו שמא חזר בו הלוקח שלא בפניו ודוק (ועיין בבעה"מ בהשוכר את האומנין בסוגי' דעייל ונפיק אזוזא):

הבעה"מ הוסיף לחזק דבריו מדאמרינן בגמרא כדרך שתקנו משיכה במוכרים תקנו משיכה בלקוחות וכתב וז"ל והיינו דאמרינן בגמ' עיקר משיכה לא תקנו אלא למוכרין

ואגב מוכרין תקנו ללקוחות ואלו הי' כדברי הרב אדרבה עיקר תקנות משיכה ללקוחות היתה עכ"ל והוא מחוסר הבנה: הכונה דנחזי אנן דמשמע בלשון תקנו משיכה במוכרין משמע שהחכמים תקנו משיכה לטובת המוכר כמו דמצינו בגמרא בב"ק דף ע"ט ובב"מ דף צ"ט כדרך שתקנו משיכה בלקוחות תקנו משיכה בשומרין פי' הר"י שלא יוכל המשכיר או השואל לחזור ממה שהשאיל או שהשכיר והוה התקנה לטובת השומרין וא"כ ע"כ הי' התקנת משיכה לטובת הלוקחים שמשעה שנעשה משיכה הגם שלא נתן מעות נקנה החפץ ללוקח ולא יוכל המוכר לחזור וממילא משמע מה שאמרו תקנו משיכה במוכרין היינו ג"כ לטובת המוכר שיצמיח טובה למוכר בזה שתקנו משיכה ודוק:

ולפ"ז בשלומא אי אמרינן אם נשרף או נאבד הוה ללוקח ההפסד א"כ פעלו חכז"ל בתיקון המשיכה טובה ללוקח שיוכל לחזור אם יוקרו ועשו כן כדי שיציל פירות של חבירו כי תחילת התקנה הי' רק למוכר יען שכסף בידו כר"ש במתני' רק אח"כ תקנו ג"כ ללוקח לחזק הדבר שמכ"ש שיטריח ויציל כפי' רש"י שפן יחזור הלוקח כאשר יראה שיבוא האונס אבל אי נימא אם נשרף הוה הפסד המוכר א"כ כל תקנת משיכה פועל היזק למוכר שאם ישרף יפסיד כל הקרן והריוח הוא רחוק שאם יוקרו ויקבל מי שפרע ירויח מעט וא"כ אין זה תקנה לטובת המוכר רק תקנה לטובת הלוקח שלא להפסיד והי' להגמרא לומר כשם שתקנו מתחילה משיכה לטובת הלוקח שלא יפסיד הקרן תקנו משיכה ג"כ לטובת המוכר שימצא מקום להרויח זה ברור בעז"ה בהבנת הבעה"מ ומיושב מה שהשיב הרמב"ן עליו וכתב שדברי בעה"מ הם שבוש ולפמ"ש גם הבעה"מ הבין הפשט שמתחילה עשו למוכרין שדי בזה כר"ש שמי שכסף בידו ידו על עליונה רק הלשון תקנו משיכה במוכרין משמע טובת המוכרין ונהפוך הוא לדברי הרב דהוה טובת הלוקח והבן רק הרמב"ן סובר תקנו משיכה במוכרין לא הוה הפי' לטובתם כי גם שם תקנו שאמרינן משיכה בשומרין יש פי' אחר בתוס' בב"ק וכן הוא שיטת הרמב"ם שהוא לחובתם שיתחייבו לשלם אם הזיק ואז יש לקיים שיטת הרב והרמב"ן עכ"פ יש ליישב ולקיים דברי בעה"מ בעזה"י:

ומה שהקשה הרמב"ן עליו א"כ דהפסד ללוקח מה הועילו חכמים בתקנתם הלא המוכר יניח לשרוף אותם דאז הוא בטוח שלא יפסיד אם יוזלו אבל אם יציל אותם פן יוזלו יחזור בו הלוקח והוא קושי' עצומה. ולפמ"ש לעיל בהסברת דברי בעה"מ דדוקא אם נשרף או נאבד דליתא כלל בעולם אז לא יוכל הלוקח לחזור יען דבא רק לבקש מעותיו ולא להחזיר המקח אבל אם נשאר החפץ בעולם הגם שהעשן הזיק להחיטים ואינם שווים

עכשיו רק החצי דמיהם או אם הבגדים נעשים חרוכים שחום האש הפסידן ולא שוו רק חצי דמים כיון שהחפץ בעולם יוכל הלוקח לחזור וא"כ אם נפלה דליקה ע"כ טרח המוכר שמא לא יאכל האש את החפץ לגמרי רק יגרום לו הפסד במעותיו שירד משווי' והוה רק כזולא ויחזור הלוקח ובזה מדויק דברי הש"ס אחרי שהקשה מאן דאדליק בעי שלומי ותי' דנפלה דליקה באונס ואז די כי אוקמי רבנן ברשותי' להרויח ולא צריך לומר דלוקח יכול לחזור אפי' אם נשרף לגמרי כי כיון דדליקה ממילא בא אין בידו לכלות את החפץ ויצרוך המוכר להציל וגם יעמול להציל כיון דברשותי' הם אם יתיקרו וזה שסיים הבעה"מ בסוף דבריו וז"ל אבל היכא שאין המקח בעולם אלא שאבד כולי' לגמרי לעולם לא מצי הדר בי' מאחר דקיי"ל כר"י עכ"ל ראה תל"י כי זכיתי לכוין האמת בדבריו שמדייק שאבד כולו לגמרי מהעולם והבן זה:

עוד חיזק הבעה"מ את דבריו וכתב וז"ל וראי' לדבר מדאמרינן יהיב יתמי זוזי אפירא זיל וכו' אייקר וכו' שמעינן מינה אע"ג דהיכא דזול מצי יתמי למיהדר בהו היכא דנשרפו לא מצי למיהדר בהו עכ"ל ורמב"ן במלחמות השיג עליו וכתב זה אינה תורה דשאני התם יען דיתומים יכולים לקנות מן הדין הן בכסף והן במשיכה וכן מסתבר אם נשרף יהי' האונס שלהם רק אם זול יכולין לחזור בו יעו"ש כוונתו דשאני התם דנשאר קנינם על הדין דכסף קונה אבל כאן בהדיוט דאמרו חכמים משיכה קונה ובטלו קנין מעות: ולדעתי ראית בעה"מ הוא כך הלא שם מוכח דאם נשרפו הוה ההפסד על היתומים והי' מצד הדין אם נתיקרו לא יוכלו המוכרים לחזור כמו אם הקדש נתן כסף ואעפ"כ אמרו שמוכרים יוכלו לחזור דאל"כ יאמרו המוכרים נשרפו חטיך בעלי' וקשה מאי הועילו החכמים בתקנתם שעשו שמוכרים יוכלו לחזור אם נתיקרו הא עדיין יניחו המוכרים לשרוף חטים שלהם דהא יש לחוש אם יצילו אותם ויוזלו יחזרו בהם היתומים והמוכר חושש יותר על הזול כאשר הוכיח הרמב"ן למעלה וא"כ מה הועילו חכמים בתקנתם אלא ע"כ גם בהדיוט הדין שהפסד על הלוקח אם נשרפו לגמרי אבל אם הוזקו לבד אז ההפסד על המוכר דהוה כהוזלו וחזקו חכמים הצלה הנ"ל שיהי' עוד יתר שאת ביד מוכר לחזור אם נתיקרו וע"כ עשו ביתומים ג"כ תקנה הנ"ל שאם יתיקרו יחזרו בהם המוכרים אבל אם נאמר שבהדיוט הוה הדין שאם נשרפו לגמרי ההפסד על המוכר א"כ לא שייך שמא יאמרו נשרפו חטיך בעלי' יען דהלא יש למוכר מורא בעבור ההפסד כל ממון שלו וגם יוכל להרויח אם יתיקר אבל ביתומים דלא שייך זה א"כ מאי השיב דהוא רעה ליתומים הלא אפילו אם יעשו דמוכרים יוכלו לחזור הי' נשאר רעה הנ"ל דמוכרים יניחו לשרוף מחשש שמא יוזלו והבן והביא בעה"מ ראי' כיון דמהני תקנה

שאם יתיקרו ירויח להציל מחשש שמא יאמרו נשרפו חטיך בעלי' הגם שאם ישרף תהי' הפסד יתומים מהכ"ת לאמור שחכמים עקרו קנין מעות בהדיוט בוודאי נשאר מעות קונה רק עשאו שבין הלוקח ובין המוכר יוכלו לחזור ושוב לא שייך שמא יאמר נשרפו בעלי' מק"ו מיתמי דהא הכי אם יראה דליקה בא יחזור הלוקח והבן:

והקשה הבעה"מ לנפשי' מהאי דאמרינן בחולין אם מת מת ללוקח ופריך הגמ' והא לא משך ותי' וז"ל שאני התם שעיקר המקח קיים כדאמרינן בב"ק פ' המניח את הכד בשור תם שהזיק עד שלא עמד בדין לגבי המזיק שעבודו של חבירו פשיטא מהו דתימא התם דא"ל לא חסרתיך ולא מידי זיקא בעלמא שקלי מינך ועוד הלוקח לא לקח אלא אלא מן השור העומד לשחיטה דהו"ל כלוקח בשר ואין בין בשר שחוטה לבשר נבילה שום שינוי בצורתו אלא כמו שיש בין היוקר והזול והיינו דמקשינן עלה והא לא משך עכ"ל והרמב"ן במלחמות השיג עליו וכי נזיקין הוא דנימא היזק שאינו ניכר לא שמי' היזק והלוקח בשר שחוטה יכול ליתן לו בשר נבילה הואיל ואין שינוי בצורתו:

ונלע"ד ליישב מחשבות הבעה"מ דבוודאי מי שלוקח בשר שחוטה אין המוכר יכול ליתן לו בשר נבילה דהלוקח יוכל לטעון הגם שאין הבדל בכמות הבשר עכ"פ הבדל יש באיכות שבשר כשר מותר לאכול והמוכר נתן לו בשר נבילה שאסור לו לאכול אבל בוודאי אם הלוקח מבקש להחזיק בבשר נבילה שנתן לו כגון שצריך לבשר ליתן לגוי והמוכר בא ומבקש החזר לי הבשר כי בשר נבילה מכרתי לך בוודאי אין המוכר יוכל לטעון שמוכרח לחזור לו כאלו נתתי לך לחם תחת בשר שחייב אתה להחזיר לי מה שלקחת זה שקר דהא הלוקח יכול לומר בעיני הוה בשר נבילה כמו בשר שחוטה וכשירה ואטו יען שזיקא בעלמא שקלת מיני' אין זה הדבר מה שלקחתי ממך רק אתבע ממך מה שנבילה שוי' פחות מבשר כשר וה"ה כאן פריך הגמרא יטעון הלוקח בעיני שוה בשר נבילה כבשר כשר וא"כ החפץ עדיין בעולם ואני חוזר ממקחי הגם שנבילה בזול כנגד בשר כשר והלא בזולא ויוקרא יכול אני לחזור ודוק: ומה שהביא בעה"מ ראי' מהאי מעשה דחמרא דבי פרזק רופילא שחזר בו מקמא דבא אונס משמע דאח"כ הוה הפסד דלוקח דאל"כ לאיזה תכלית הביא הגמ' הך מעשה כלל השיג הרמב"ן דגמ' מביא ראי' שהלכה כחכמים ור' חסדא כותי' ועוד לפרש טעמא דפלוגתא ולברר הטעם פלוגתא דר"י ור"ל הלכה כר"י יעו"ש לדעתו סובר הבעה"מ כר"ת שהובא בתוס' בב"מ דגמ' מביא הך מעשה על ר"ש שאמר כל שכסף בידו ידו על עליונה דבמקום שיצמיח היזק גדול גם ר"ש מודה דגם הלוקח יכול לחזור דאל"כ מי שפרע בלוקח ליכא והוסיף עוד הר"ת דאפשר אפילו מי שפרע ליכא דרק אם לא נתיקר או הוזל בתרי תרעי פליגו

וא"כ שם דיפסיד הכל א"כ לא נשמע מזה דהלכה כר"י או לדעת טעם החכמים רק הגמ' אמר דפליגו בדר"ח דהא ר"ח לא פסק שם הדין דהי' לו לומר דלוקח יכול לחזור מה לו להסביר טעמו ונימוקו שאמר כשם שתקנו משיכה במוכרין כך תקנו משיכה בלקוחות הכי בא האי גברא לפניו ללמוד תורה מפיו והי' לו לפסוק הדין שלוקח יכול לחזור ומדהשיב בפה מלא כדרך שתקנו משיכה משמע שהשיב בדרך ק"ו מה אם לא הי' נראה האונס שיבוא יכול לחזור הלוקח השתא מיבעי' מה דעתכם שבאתם לדין לפני כלל בנידן זה שהלוקח רואה שאונס יבוא עלי' אפי' ר"ש מודה וא"כ ליכא למשמע מיני' שום הלכתא ודוק:

וגם ראי' לדברי בעה"מ דתוס' הקשה למה עקרו קנין מעות לגמרי הו"ל לתקן כסף וגם משיכה ותרצו דא"כ יאמר הלוקח נשרפו חטיך בעלי' וזה מספיק לתרץ למה משיכה בלבד יעשה קנין אבל מהכ"ת דלא נימא אם בא משיכה אחר כסף שאז הכסף קונה למפרע ובאמת לא בעינן משיכה לשם קנין רק אפי' אם יצוה לעכו"ם להוציא החפץ מרשות מוכר ולהניחם ברשות של עכו"ם השליח מהני דכיון שעכשיו נסתלק חיוב המוכר להציל עוד א"כ כסף קונה למפרע ולא בעי שיהי' המשיכה ע"י שליח ישראל שהוא בר שליחות או עבד שלו כי לא צריך משיכה רק שלא ימצא החפץ עוד ברשות מוכר ואפילו אם הלוקח בעצמו מושך אח"כ לא צריך מתשבות לקנות בקנין הנ"ל וה"ה שמשיכת עכו"ם מהני ודו"ק:

תמצית הדברים דלשיטת הבעה"מ בוודאי מהני אם עשה משיכה אפילו ע"י גוי כיון דהלוקח הוציא החפץ מרשות מוכר דלא שייך עוד חשש שמא יאמר לו נשרפו חטיך בעלי' נשאר קנין כסף דהא לא עקרו שכסף לא יקנה לא תקנו משיכה שיהי' צריך במשיכה כוונת הקנין אלא שיהי' מעשה משיכה אפילו ע"י גוי שאינו בר שליחות לישראל אז המעות קונה אך אפילו לשיטת רמב"ן ורוב ראשונים החולקים על הרז"ה אפשר דמודים אחר קנין מעות מהני משיכה בלי כוונת הקנין ואפילו ע"י גוי או קטן:

והטור בסי' קצ"ח שכתב וז"ל דבר תורה מעות קונה בכל המטלטלין שכיון שפסקו סכום הדמים ונתנו למוכר חזר המקח ברשות לוקח לכל דבר ואין אחד מהם יכול לחזור בו לפיכך משקבל המוכר המעות הן שלו מן התורה ואם קדש בהם את האשה מקודשת וחכמים תקנו שלא יהי' מעות קונות עד שיגבי' דבר שדרכו להגביה או שימשוך דבר שאין דרכו להגביה וכיון שמשך או שהגבי' או שנמסר לו זכה אעפ"י שלא נתן מעות ואינו יכול לחזור בו וכופין אותו ליתן המעות עכ"ל ויש לי לדקדק בדבריו הקדושים (א) שכתב לפיכך משקבל המוכר המעות הן שלו מן התורה ואם קדש בהם את האשה

מקודשת והוא פלא בוודאי אם הי' נשאר על דין תורה פשיטא דמהני בהו קידושין ואפילו אם הקדישם לגבוה דהא הן שלו דמעות קונה מן הדין מאי רבותא השמיע לנו בזה דאדם יכול לקדש את האשה בכסף שלו (ב) לאיזה תכלית הביא הטור הדין אשר הי' אם נשאר קנין התורה הלא הטור אינו מביא רק דבר שהוא להלכה עכשיו והלא כבר עקרו חכמים קנין מעות ונמצא שלא יוכל לקדש בהם אשה (ג) ואם מחשבות הטור לפסוק הגם שעקרו חכמים קנין מעות אעפ"כ מהני אם קידש המוכר בהמעות את האשה וכדעת רש"י בב"מ דף מ"ח א"כ יפלא איך מביא הטור הך רבותא טרם שהזכיר שתקנו חכמים שלא יהי' מעות קונות הלא כל החידוש הוא הגם שעקרו חכמים קנין מעות אעפ"כ מהני אם קידש בהן המוכר את האשה (ד) שכתב וחכמים תקנו שלא יהי' מעות קונות עכ"ל הוא פלא חייב אדם לומר בלשון רבו והי' לו לכתוב וחכמים תקנו משוכה קונה דר"י אמר דבר תורה מעות קונה מה טעם אמרו משיכה קונה ולא אמר מה טעם תקנו מעות אינו קונה (ה) שכתב וחכמים תקנו שלא יהי' מעות קונות עד שיגבי' דבר שדרכו להגבי' או שימשוך דבר שאין דרכו להגבי' למה לא כתב חכמים תקנו משיכה קונה להגבי' דבר שדרכו להגבי' או שימשוך דבר שאין דרכו בהגבהה וכל הלשון מוקשה:

אמנם הכל נכון בעזה"י דהטור עם רש"י סוברים דחכמים הניחו הדין תורה דדבר תורה מעות קונה גם עכשיו דכל החשש שמא ואמר לו נשרף חטיך בעלי' וא"כ לא נגמר קנין כסף עד שיעשה מעשה משיכה אפילו בלי מחשבת קנין אבל אם עשה הלוקח פעולת משיכה אז נגמר הקנין ע"י הכסף ואם עושה הלוקח משיכה לשם קנין מהני אפילו בלי נתינת הכסף דאל"כ יאמר הלוקח למוכר נשרפו חטיך בעלי' אבל אם נתן הלוקח מעות וגם עשה פעולת משיכה נגמר הקנין ע"י המעות דעכ"פ אין חשש דמוכר יאמר לו נשרפו חטיך בעלי' דכבר יצא החפץ מרשותו ואין שום טעם לשבח לעקור קנין תורה שכסף קונה: וזה רמזה בגמ' דבר תורה מעות קונה גם עכשיו דחכמים לא עקרו קנין כסף לפיכך אם מקדש את האשה מקודש' וביאר הטעם דחכמים תקנו רק זאת שלא יהי' מעות קונות עד שיעשה הגבהה או משיכה אבל אם נעשה משיכה אז המעות קונה ואם משך או הגביה או נמסר לו זכה אפי' בלי נתינת המעות אם מתכוין לשם קנין או אפילו בסתמא כיון שפסק דמים על המקח ומושך ומגבי' את המקח סתמא לשם קנין הוא עושה אבל אם הקדים המעות שיש כאן קנין תורה לא תקנו לו חכמים קנין משיכה אלא המעות שהוא קנין התורה הוא קונה ואפי' אם קידש המוכר את האשה טרם שמשך הלוקח אעפ"כ מקודשת האשה ודוק ובמקום אחר הארכתי בחדושי בעזה"י:

אך לשון המחבר בסי' קצ"ח שכתב בסעי' א' וז"ל דבר תורה מעות קונות אבל חכמים תקנו שלא יקנו המטלטלים אלא בהגבהה או במשיכה דבר שאין דרכו להגביה עכ"ל ראה בעיניך שתחת שכתב הטור חכמים תקנו מעות אינו קונה עד שיגבי' שינה המחבר לכתוב תקנת חכמים על החפץ שתקנו חכמים שלא יקנו המטלטלין אלא בהגבהה שמשמע שקנין המטלטלין נעשה במשיכה דמשמע שעקרו לגמרי קנין מעות רק המשיכה יעשה הקנין ולכן השמיט הדין שהמעות שלו לקדש בהם אשה ולכן כתב הסמ"ע בס"ק ג' וז"ל עפ"י שכתבתי שם שנראה שאם קידש המוכר אשה במעות שקיבל מן הלוקח שהיא מקודשת דלחומרא לא עקרו בתקנתן דברי תורה עכ"ל הזהב הרגיש בדבר וציין על שכתב המחבר שלא יקנו המטלטלין שמהלשון משמע דלא יהי' קידושין וכתב הוא בפי' דלחומרא ניחוש לקדושין ודוק אבל ברור שהטור סובר כרש"י שהמה וודאי קידושין וקל להבין:

ובני הבחור המופלג יעקב שלום נ"י הביא ראי' מקידושין דף כ"ו שאמרו בגמ' דתנן במתני' ומטלטלין אינם נקנים אלא במשיכה ואמרו בגמ' ולר"י דאמר דבר תורה מעות קונות מאי איכא למימר ומשני תנא תקנתא דרבנן קתני וכתב רש"י וז"ל אמר לך מתני' לא תקשי לי דתקנתא דרבנן קתני תנא דמתני' שעקרו חכמים קנין המעות ואמרו לא תקנה אלא משיכה גזירה שמא יאמר לו נשרפו חטיך בעלי' עכ"ל דאם תאמר כשיטת הב"י בסי' קצ"ח והובא ברמ"א שם סעיף ה' דיוכל להתנות לקנות בכסף מהני א"כ למה קתני במתני' מטלטלין אינם נקנים אלא במשיכה הלא לר"י יש שני קנינים אם יחפצו המוכר והלוקח קונים בכסף שהוא קנין תורה ואם יחפצו קונים במשיכה וא"כ איך תנא במתני' אלא במשיכה משמע דווקא משיכה ובכסף לא וצע"ג לכן פי' רש"י דתנא דמתני' סובר דעקרו חכמים לקנין כסף לגמרי ואמרו לא תקנה אלא במשיכה בלבד ואפי' אם הקדים הכסף יהי' המשיכה הקנין ולכן החכים הב"י לכתוב בש"ע והמטלטלין לא יקנו אלא במשיכה כלשון המשנה להורות שנעקר קנין מעות לגמרי דפח"ח תל"י:

והדרן לנידן שאלתינו מי יוכל להוציא מן המוכר האתרוגים ע"י ששליח הלוקח הי' עכו"ם שהמשיך האתרוגים מן רשות המוכר הלא רוב ראשונים חולקים על הרז"ה וסוברים דחכמים עקרו לגמרי הקנין מעות כמובן: ונתתי ללבי לחדש זכות ממקום אחר מאחר שהעני בן תורה זכה באתרוגים שלו דכח שליח וכח פועל שכירו של אדם הם שני ענינים נפרדים דשליח הוא שיחפוץ השליח לעבוד בכח אשר לו להטיב לחבירו לפעול בעבורו של המשלח וחידש הקב"ה שמהני שליחות אם השליח הוא בר חיוב או בר כח כמו המשלח למשל בשחיטה או בתרומה או בגט שגם השליח ישראל מחויב

באותו סוג מצוה או יש לו אותו כח אבל פועל שהוא שכירו שהוא כח עבדות הוא רק יד של אדוניו וכל מה שהוא עושה לטובת ורצון אדוניו כח האדון עושה זאת: ועל שורש חקירה הנ"ל עמד הגאון בעל מחנה אפרים בה) שלוחין סי' י"א אם ישראל עושה מעשה ע"י עכו"ם יוכל אדונו לברך והביא הגמ' בב"מ דף י"א דאמרי' שאני פועל כיד בעל הבית דמי אלמא כח השליח גרע מכח הפועל דידו כיד בעל הבית דשכירות ליומא ממכר הוא והביא הגמ' בב"מ דף צ"ו תבעי למ"ד שלוחו של אדם אינו כמותו לענין שאלה בבעלים ה"מ שליח אבל יד עבד כיד רבו דמיא והביא דברי ראב"ד שהובא בכ"מ פ"א מתרומות דאם קנה ישראל שיבלים לצורך מצות ומרחן כותי בשביל ישראל חייב בתרומה דשלוחו של אדם כמותו והקשה הכ"מ הא אין שליחות לעכו"ם ותי' הגאון דראב"ד קאי על פועל עכו"ם דהוא פועל הוה כיד אדוניו וכן מבואר בירושלמי במסכת פאה הגם דדרשי' קצירך ולא קציר עכו"ם אבל אם קצרוהו פועלים עכו"ם חייב ודבריו נעימים וטובים יעו"ש:

והלום ראיתי שהגאון מהרי"ט בה' בכורות פ"ד אות ג' הארוך מאוד בבקיאות בסברת מחנה אפרים מן גמ' מנחות צ"ג דמצרכינן ג' ידות למעט עבדו ואשתו ושליח מסמיכות וע"כ דיד עבדו עדיף והביא מפ"ג דתרומות משנה ד' דהרשה את שפחתו לתרום תרומה דמהני וע"כ בשפחה כנענית כאשר האריך אבל לבסוף הביא דפוסקים לא חלקו שתהי' מתגרשת ע"י עבד שלה וכן מבואר בשלטי גבורים דלא מהני אפי' עבד שנה וע"כ דיש פוסקים לא סוברים הבדל בין אם הגוף ראוי' לשליחות רק הענין מפסיק אז יד פועל טוב יותר משליח כגון בסמיכה או במציאה אבל אם חסר מן השליח כח ההוא שגופו פסול להיות שליח אז גם יד פועל לא מהני וחולק על המחנה אפרים שלא לברך על עשיית מעקה ע"י גוי יעו"ש ועיין בתומים סי' ק"ה שהביא מרדכי שמסופק אם הפועל יכול להיות תופס לבע"ח וחקר דוקא במציאה מהני פועל ולא בתופס לבע"ח ובספרי פלס חיים בסוגי' דתופס לבע"ח הצדקתי דברי מרדכי דהוא מסופק אי יכול לעשות לכתחילה לתפוס אבל מהני אם תפס כפשיטות הסוגי' דשאני פועל דלא כתומים שעושה חדשות בזה לחלק והענין עמוק ואין כאן מקומו כי יש לתרץ דברי מחנה אפרים ובמקו"א אי"ה אבאר: היוצא מזה בנידן שאלתינו דבן תורה שלח שכירו שהוא פועל שלו אשר הוא כיד רבו מהני הגם שהוא עכו"ם ומהני משיכתו כאלו משך אדוניו בעצמו וא"כ יש כאן תרתי למעליותא דזכה הבן תורה אולי כדעת הרז"ה ודעימי' דקנין תורה לא נעקר מעולם וא"כ לא צריך רק מעשה משיכה אבל לא שמשיכה הנ"ל יעשה קנין ואת"ל כדעת רמב"ן

ודעימי' דלמא שאני פועל דידו כיד רבו דמי וכבר נגמר המשיכה והגם שאין ספק ספיקא גמור להוציא מיד התופס באתרוגים:

אך נ"ל לחדש דבר כיון דעד השתא דחזר בהם הי' האתרוגים עומדים בחזקת הלוקח דקבלת מעות פועל קבלת מי שפרע כמבואר בב"י ועיין בצל"ח פסחים דף ל"א דכל זמן שלא חזר וקיבל מי שפרע פעל המעות שיהי' פרת הגוי פטורה מן הבכורה דכל זמן שלא נעשה חזרה עומד הקנין כסף וא"כ כל זמן שלא חזר המוכר האתרוגים הי' עומדים בחזקת הלוקח והשתא נולד ספק ספיקא אם יכול לחזור ויועיל לו קבלת מי שפרע או לא ממילא האתרוגים בחזקת הלוקח ועל המוכר להביא ראי' דמהני אם מקבל מי שפרע וכל זמן שלא יברר דיועיל לו קבלת מי שפרע המה בחזקת הלוקח ולכל הפחות אין אדם יוצא באתרוגים הנ"ל עד שישוו עצמן הלוקח והמוכר אבל קרוב בעיני שהדין עם הלוקח עפ"י דין תורה כמו שבארתי בעזה"י כנלפע"ד הק' חיים סופר:

סימן לב

שפע גדולה לראש אחי הצדיק הרב הגאון החו"ב כבוד הרב ר' נפתלי סופר נ"י אב"ד בק"ק ק"ב בעמ"ח ספרי מטה נפתלי:

אהובי אחי נ"י שים עינך לטובה על פסק אחד אשר לוטה לך פה כי לדעתי הם דברים אשר ברורים אבל בכל זאת חדשים המה ולא אבקש לסמוך רק אם תסכים עמדי וד' יהי' עמנו עד עולם:

שאלה איש אחד בא ואתרוג נאה ומהודר בידו ושאלהו על דמי ערכו אשר נתן בעדו והשיב דמי ערכו הוא חמשה ועשרים כסף אבל לא נתתי בעדו רק חמשה זהובים כסף וסיפר להם גופא דעובדא כי בעיר הגדולה הסמוך שם יש סוחר גוי אשר מוכר אתרוגים והי' לו בארגז קטן חמשה מובחרים אשר נקצב דמי מחיר כל אחד בעד חמשה ועשרים כסף ויש לו ג"כ אתרוגים בעד עשרה זהובים וגם בעד חמשה זהובים כי יש לו יהודי ששם ערכם עליהם וכתוב על כל ארגז ערך שווים וכאשר עמדתי שם בא להסוחר הגוי טעלעגראף בבשורה מהפסד גדול אשר אירע לו בסחורה והלך לחדר אחד והחלפתי אתרוג מובחר לתוך ארגז של חמשה זהובים בעד אחד ואתרוג שאינו מובחר הנחתי אצל מהודרים ואח"כ קראתי על האדון ולקחתי לי האתרוג המובחר הזה מן הארגז שאינם מהודרים ושלמתי לו והלכתי לדרכי ואין אני ירא מעבירה שלקחתי המהודר בעד שאינו מהודר כי זה לפני כמה שנים הייתי חייב לו על וועכסעל ושלמתי לו מעט מעט עד שלא נשאר לשלם רק ל' זהובים ושלחתי אותו ביד איש נאמן וביקש איש הנאמן הוועכסעל והשיב לו הסוחר כי הוועכסעל אינו בחנות ולא יכול לילך לביתו וכאשר אבוא אני

בעיר ישיב לי והדבר הי' נשכח ממנו ואחר עבור שנתים הולך בערכאות ועשה הוצאות והצרכתי לשלם השלושים וגם הוצאות ומאז לבי עליו מתי יבוא לידי להיות אתרוג מהודר והצלתי את שלי מתחת ידו ועמד שם עשיר אחד ואמר אם תביא הותר שהוא כשר עפ"י הש"ע לברך עליו ביום הראשון אני אתן לך בעדו ארבעים זהובים כסף ומבקש האיש ליתן לו זאת בכתב כדת של תורה כי הוא עני ויהי' לו ולאנשי ביתו לעזר להרויח ריוח גדול כזה ואם לא כשר לברך ביום הראשון אז יחזיר אותו לגוי בחזרה:

תשובה לכאורה פשוט דאינו יוצא באתרוג הנ"ל לא איש העושה הגניבה ולא איש הלוקחו ממנו כי מפורש יוצא מרמב"ם בפ"א מהל' גניבה ובפ"א מהל' גזילה דגזל עכו"ם אסר וכן פסק בש"ע סי' שמ"ח ושנ"ט ואפילו לרש"י שפוסק גזל עכו"ם מותר במקום שאין חילול השם אעפ"כ הביא המג"א בסי' תרל"ז ס"ק ג' בשם ספר יראים שמותר להנות אבל לא הוה קנין של ישראל ולא נקרא לכם יעו"ש ועיין בסי' תרמ"ט דגזול פסול ביום הראשון אפילו לאחרים ובסעיף ה' פסק הרמ"א דגזול פסול כל ז' ואין לברך עליו ודוק: ועלה בדעתי דאפשר בגזל כזה לכ"ע מותר בגוי דבשלמא אם גונב חפץ אשר שוה עשרים וחמש זהובים עובר לסוחר כגון שהחליף כלי כסף בעד כלי הדומה לכסף גזל כזה אסור מישראל לגוי אבל למשל האתרוג בפני עצמו הוא שוה לעכו"ם רביעית זהב וגם אחר הסוכות יתן היהודי אותו בעד רביעית זהב ואילו הי' נקטם הפיטום או הי' לו איזה חסרון לא הי' שוה אלא רביעית זהב וגם אתרוג גדול בעוביו וגדלו רק אין לו מגדול ושקועות ובליטות וכדומה מן המעלות אינה שוה אלא חמשה זהובים רק ישראל עם קדוש לד' נותנים בעד אתרוג אפילו אלף זהובים כמעשה דר"ג דנתן אלף זהובים בעד אתרוג א"כ אין השוויה של האתרוג חמשה ועשרים עובר לסוחר רק לבני ישראל הוא שוה סך הנ"ל להידור מצוה אבל אינו עובר לסוחר אז גזל כזה מותר בגוי כנלע"ד:

ואסברה טעמא דמילתא בעז"ה דבשלומא בישראל דאיכא מצות עשה של השבת גזילה שאם גזל צריך להחזיר לו החפץ בעין ואם נאנס צריך לשלם כשעת הגזילה וכיון שהחפץ שוה היום לצורך מצוה אפילו אלף זוז א"כ נתחייב הגזלן באלף זוז דאצל ישראל חבירו שווי' האתרוג ג"כ אלף זוז אם יהי' עשיר גדול גם הוא יתן שליש מעותיו לקיים מצות עשה עיין סימן תרנ"ו: אמנם בעכו"ם דילפי' גזל גוי אסור בב"ק דף קי"ג מן פסוק אחרי נמכר גאולה תהי' לו שלא ימשכנו ויצא פי' רש"י וז"ל שלא יוציאו הב"ד מיד נכרי אלא בגאולה עכ"ל ומשם ילפי' רק הממון ממש אשר נתן בעד העבד העברי שלא יגזול הב"ד את ממונו וא"כ דווקא כסף קנינו אשר הוא שוה בתורת עבד אסרה התורה אבל מה שנכרי מקבל ממון יען שישראל צריך את החפץ לדבר מצוה כחכז"ל שפסקו י"ב רבוא

בעד פרה אדומה גזל כזה אשר הוא שוה רק ליהודי אבל אינו עובר לסוחר גזל כזה לא אסרה התורה יען דהחפץ בעצמו אינו שוה סך גדול ולא ירויח העכו"ם במה שישראל מהדר במצות ויתן כל הון ביתו באהבה לאביו שבשמים ודוק:

ובזה יש ליישב פי' בקונטרס שם יכול יגלום עליו ת"ל וחשב עם קוניהו פי' רש"י וז"ל יכול יניח את הנכרי לכפול ולהוסיף ולתבוע מה שלא נתן עכ"ל והתפלא התו' מהכ"ת יניח להטעות את עצמו יעו"ש ולענ"ד הגם אם יאמר הנכרי אני רואה שבירך ד' את ביתי לרגליו כי הוא עבד חשוב ואני אכפיל ומוסיף בעבור עבד כזה אלף כסף אעפ"כ אמרה התורה יחשב מה שהוא נתן בעדו אבל מה ששוה העבד ביתרון המעלות אין לו קנין בו וזה יכול הנכרי יכפול בעדו ולהוסיף כפל כפלים בעד עבד כזה או יעשה חשבון כי קנה אותו עד היובל מה ששוה לו יוסיף עוד עליו וממילא ידעי' כמה צריך ליתן לו אם יצא עכשיו כי קנה אותו למעשה ידיו (עיין בכורות דף י"ג וגיטין דף ל"ח וקדושין דף ט"ו ועיין בשמ"ק) וממילא יתבע מה שלא נתן ת"ל וחשב ודוק:

ולפ"ז אם הנכרי לא נתן בעד אתרוג הנאה רק חמשה זהובים אין בו משום גזל נכרי במקום שאין חילול השם רק יש לחוש אולי גם הנכרי נתן עשרה זהובים בעד מובחר כזה א"כ יש בו משום גזל ואסור לצאת בו דחיוב מצות עשה הוא וודאי וספק אם האתרוג אינו גזל וס' כזה אסור אפי' לרמב"ם דסובר דס' דאורייתא להקל היינו דהסביר החו"ד דאיסור ליכא אבל לצאת ידי מצוה צריך להיות וודאי והגם שכאן אין ספק בכשרות האתרוג רק בספק ממון וכיון דס' גזל מותר ממילא הוה האתרוג שלכם אך באמת זה אינו לו יהי' שס' גזל מותר היינו שמותר לקנות מס' אך אי קמיה שמיא נגלה שהוא גזל לא יצא הוא ידי חובת אתרוג ובפרט שמעשה גזל הוא בודאי וס' אי מהני הגזל או לא אוקמיה אחזקתיה וצריך ישראל לברר דמעשה גזילה הנ"ל היתר בידו:

ופניתי מכל עמלי לראות בעמל התורה לחדש דבר הגם דרמב"ם פוסק כמ"ד גזל גוי אסור היינו דווקא שאסור לגזול ממנו החפץ וליקח השווי' אבל אם ישראל נותן לו הדמים הגם בישראל עובר על לא תחמוד ועל לא תתאוה כמבואר בפ"א מהל' גזילה ועיין במגדול עוז שם הגם שתלוי וזבין זבינא זבינא עכ"פ עבר על לאו דלא תחמוד וחמסן מקרי ועי' רה"מ וראב"ד פי"א מהל' מכירה:

אך כל זה בישראל החמירה התורה דאפי' אם יהיב דמי עובר על לא תחמוד אשת רעך וכן לא תתאוה בית רעך אבל גוי לא מקרי רעך דיהי' עובר בלא תחמוד אם יתן לו הדמים של החפץ כמו דממעטינן מוכי יתן איש אל רעהו כסף או כלים דגוי לא מקרי רעהו ה"ה בלא תחמוד כתוב רעך ודוק: ובחפזי אמרתי שיש ראיה מן הפסוק אחרי נמכר גאולה

תהי' לו מזה ילפי' דגזל גוי אס וא"כ קשה ממנ"פ איך נוציא העבד ביד חזקה ממנו אם יאמר אדוניו אהבתי את עבדי כל הון יקר לא יתנו לי ערכו ואז עובר העבד או הב"ד על לא תחמוד אלא פשיטא דאינו עובר אם נותן לגוי השוויה ודוק: והדרנא בי דשאני התם דגוי אינו קונה לישראל להיות הגוף קנוי ועי' יבמות דף מ"ו כל קנינו רק שיעבוד למעשה ידיו והתורה אמרה לא תחמוד ולא תתאוה רק בדבר שהגוף קנוי לאדם כגון ביתו עבדו שורו ואשת רעך הוה ג"כ קנין הגוף דנחשבת קנין כספו לאכול בתרומה אבל מי שחומד שיעבוד חבירו אבל קנין הגוף לא הוה שלו אינו עובר על לא תחמוד כנלע"ד (עיין גיטין דף ל"ח):

ומצאתי און לי בדברי המ"ל בהל' גזילה פ"א ה' ט' שהביא מי שלקח המולק"י עובר על לא תחמוד וכתב המ"ל שלא ידע למה עובר על לא תחמוד מי שלקח מה ששכר חבירו יעו"ש רמז דלא תחמוד דוקא בקנין הגוף: וראיה לזה דאין איסור לא תחמוד אלא בין ישראל לישראל מלשון הזהב של ספר החינוך בפ' יתרו ל"ת ל"ח כתב וז"ל שלא להעלות ג"כ במחשבותינו תחבולה לקחת לנו מה שהוא לזולתינו מאחינו שנאמר לא תחמוד בית רעך עכ"ל הטהור ראה שדייק מאחינו משמע אבל מגוי אם חומד אינו עובר על לא תחמוד והרמב"ם בסה"מ ל"ת רס"ח כ' וז"ל הזהירנו מהשים מחשבותינו לעשות תחבולות כדי לקנות מה שברשות זולתינו מאחינו והוא אומרו לא תחמוד בית רעך עכ"ל ל"ת רס"ו וז"ל הזהירנו מהשים מחשבותינו לחמוד מה שיש לאחינו ולהתאות בו שזה יהי' מבוא לעשות תחבולה לקנותה וזהו לשון האזהרה בזה הענין עכ"ל דייק ג"כ לאחינו ודוק:

ואגב אעתיק פרפרת אחת מה שאמרתי זה רבות בשנים בסוגי' דמשיכה בע"ז דף ע"א בתוס' דחידשו ר"י דבמתנה והפקר אפי' לר"א מהני משיכה יען דליכא שם כסף והקשה בסוגי' א"כ מאי ראי' מגזל דמשיכה קונה הא קשה דשאני התם דליכא כסף וצע"ג:

ואמרתי לתרץ בעז"ה דלכאורה צריך התבוננות לפי מה שהסבירו תוס' בבכורות דף י"ג דמשיכה וכסף הם עיקרי קנינו של תורה ועיין במקנה קדושין דף כ"ח דאפי' אם כסף קונה ג"כ מטעם משיכה קונה דמוכר מושך המעות רק מאן דסובר משיכה קונה היינו שמשיכה יהי' בהחפץ ע"י הלוקח ומ"ד מעות קונות סובר דמשיכה יהי' ע"י המוכר יעו"ש וא"כ במאי פליג ר"י ור"ל דר"י סובר בישראל כסף קונה וגוי במשיכה קונה ור"ל סובר בישראל משיכה קונה ובגוי כסף קונה במאי פליגא ר"י ור"ל:

וחשבתי דרכי לפרש בעז"ה ואקדים חקירה אחת כבר רמזו חכז"ל על פסוק כי יקדיש ביתו קודש מה ביתו שלו אף כל שלו מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו מזה נגלה דכל

אדם מישראל יש לו בכל חפץ שלו ב' זכיות נפרדות (א) זכות הכמות השוויה של החפץ ששוה למשל מאה זהובים עובר לסוחר א"כ יש לבעלים בו בחפץ השווי' הוא ממון שלו (ב) זכות האיכות מלבד השווי' שיש לבעלים גנוזים בהחפץ הלזה עולה בממון מאה זהובים לפעמים יש לבעלים סגולה או נטיה לשמוח בלבו בגוף החפץ אשר אם יותן לו מלא ביתו כסף וזהב לא יערוך אותו הקונה באהבה אשר עינו ולבו על חפץ הלזה אשר נחת ינחת בו ולכן חידשה התורה הלאו לא תחמוד ולא תתאוה שגם אם יחפץ אדם ליתן דמי השוי' לחבירו ויחפוץ בחפץ של חבירו זאת עובר בלאו על כי חמד גוף החפץ והגם דבעיני המון עם לא תחמוד לאינשא בלא דמי משמע אבל האמת אינה כן שאפי' אם יתן דמי השווי' ואפי' אם יתן יותר משווי' עובר על לא תחמוד וכל זה מאהבת ד' את ישראל אבל לא עשה כן לכל גוי הגם שדינו חמור דגוי נהרג על הגזל היינו על השווי' אבל על איסור לא תחמוד לא חידש הקב"ה אצלו אם יכוף גוי לרעהו ויתן השווי' בעד חפץ בע"כ יוכל ליקח חפצו שלא ברצון הבעלים דגזל ליכא דנותן לו כל דמי שווי' ולא תחמוד לא נאמר בבני נח רק בבני ישראל:

ולפ"ז סובר ר"י דמסתבר שהקנין בגוי יהי' דווקא במשיכה שלוקח גוף החפץ וישמור אותו להנאתו ולצרכו אבל כסף לא יפעל עליו דהא המוכר יוכל להשיב לו הכסף דלו יהי' שקנה החפץ עכ"פ כיון שנותן לו שווי' בחזרה אין כאן גזל ואיסור לא תחמוד לא נאמר לב"נ א"כ הקונה אין סומך דעתו כלל בכסף ובמשיכה סומך דעתו דמשעה שמשך החפץ מאן ספון להוציא ממנו החפץ חוץ אם יחטוף ממנו בכל דאלים גבר (ואין לחלק בין משיכה שלקח לביתו או החזיר למוכר) אבל בישראל דאיכא לאו דלא תחמוד אז אם כסף פועל קנין יוכל גם הלוקח לסמוך שקנה ממנו החפץ ודוק. ולכן סברת ר"י דבר תורה בישראל מעות קונות ובגוי משיכה ור"ל סובר בהיפך מאי יפעל בגוי משיכה בלא כסף הלא יחזור המוכר על הלוקח ויחטוף החפץ בעד ממונו אשר הלוקח חייב לו דלא תחמוד לא הוה איסור אצלו ואיך יסמוך הלוקח על שמשך החפץ אבל אם יתן הכסף למוכר אז ע"כ צריך המוכר ליתן לו החפץ אשר בעדו נתן כסף ואם לא יתן לו החפץ נמצא הכסף הוה גזל בידו וחייב מיתה על הגזל דלא ניתן להישבון ויהי' מוכרח ליתן לו החפץ אבל בישראל די במשיכה דהא אם יבוא מוכר ויחפץ החפץ בעד הממון שלו הוא עובר על לא תחמוד ולכן מסתבר בישראל משיכה קונה ובגוי מעות: וא"כ במציאה והפקר דליכא נתינת מעות משעה שבא לידו זכה עכ"פ בשווי' וכל הלוקחה בחזקה עובר על לא תגזול ולכן מסתבר במציאה והפקר לזכות ע"י משיכה ודוק אבל בגזלן דישנו בעולם הבעלים ויכולין להציל השוי' של חפץ שלהם מיד הגזלן אז אי בגוי

משיכה אינה קונה יען דיוכל המוכר ליקח החפץ בעד המעות מכ"ש שאין קנין משיכה קונה בגזלן ודוק: היוצא מזה דלאו דלא תחמוד לא נאמר רק בין ישראל לישראל אבל לא בין גוי לישראל או בין ישראל לגוי ולא בין גוי לגוי כי הוא איסור מחודש בישראל ועיין רמב"ם הל' מלכים בטעם שהרגו בני יעקב אנשי עיר שכם ויש עוד לחקור בב"נ כנגד חבירו ב"נ עיין מדרש פ' נח אבל ברור דאין ישראל עובר בב"נ על לא תחמוד ודוק: נחזור לנידן שאלתינו הפה שאסר שאומר שבערמה גזל את האתרוג הוא הפה שהתיר שאומר שהגוי חייב לו כהנה וכהנה והוא מציל בו מעותיו אשר לקח הגוי בגזילה א"כ ממונו אית ליה גביה והוה כאלו לקח האתרוג ביד חזקה ונתן לו מעותיו וג"כ מהני דלא שייך בו לא תחמוד ובפרט שעומד למכור לכל מי שיבקש ליתן כ"ה זהובים וא"כ אין כאן גזל כלל וראוי' לקנות להיות של ישראל בעד חובו ומותר לברך עליו אפי' ביום הראשון: שוב האיר ד' עיני דאפי' אם הי' עשה ישראל זה ערמה כזה לגנוב את האתרוג מישראל אשר חייב לו רבות בשנים ממון אשר לקח ממנו שלא כדין ולא יוכל להוציא ממנו בדיינים או שאין לו עדים או שאינו שומע לקול ב"ד מותר לצאת באתרוג אפי' ביום הראשון ולברך עליו ואין בו סרך איסור דלא תחמוד כאשר אבאר בעז"ה:

והנה בש"מ דף ו' מביא בשם מהר"י כ"ץ וז"ל שמא מלוה ישינה יש לו עליו פ"ה וכי משתבע דחציה שלו שפיר קמשתבע דהא אפי' גלימא דעל כתפיה שיעבד ליה ויש לדקדק מזה דאדם שתפס חפץ משל חברו לפי שפטור עצמו ממנו בשבועת שקר שכפר לו ממון יכול זה לישבע עליו דחפץ זה שלו ואפי' בלשון להד"ם שמא יכול וראי' מש"ח שנשבע שאינה ברשותו משום חשש מלוה ישינה לאביו עכ"ל והסברתי במקו"א דהלא גזל הוא מעשה קנין דקנה ליה במחשבה אשר מכווין לזכות במשיכה או בהגבה חפץ חבירו ומחייב במעותיו משעת הגזילה אם הוזל ונאנס משלם כשעת הגזילה רק הקב"ה אוסר לעשות קנין גזילה ואפי' אם עבר ועשה מחויב להחזיר כעין שגזל ולכן הגם שנחשב הגזילה ברשותו לא הוה שלו דהא בעמוד והחזיר קאי ולא יכול להקדיש זה לפי שאינה שלו וזה לפי שאינו ברשותו דגזלן קני קנין השימוש ולנגזל העצם החפץ נשאר ואפילו אם יחפץ לשלם הממון לא קונה החפץ הגם דחמסן הנותן מיד המעות קונה עכ"פ החפץ מכח תלוי וזבין עיין מגדול עוז ורה"מ אבל גזלן שבא באיסור לידו אפילו אם יתן אח"כ המעות אינו קונה החפץ שכבר חל עליו החיוב להחזיר החפץ עצמו דאל"כ נשאר עון גזילה בידו עובר על לא תחמוד:

ולפ"ז הא כלל גדול דבכל עבירה אמרי' לא אפשר ולא קמכווין שרי עיין פסחים דף כ"ו ובנועם אמרות חקירות פנ"י שם בסמיכת הרמב"ם דין זה עם דין המתעסק בחלבים

ועריות אבל עכ"פ אם יש לאדם ממון אצל חבירו ולא יכול להוציא ממנו א"כ תופס החפץ בעד ממון שלו ואינו עובר לא על גזל ולא על לא תחמוד דהא הוה לא אפשר בלי לגנוב דהא צריך לעשות משפט לעצמו להציל ממונו מאיש אשר גזלו וגם לא קמכווין לחמוד חפץ חבירו דהא לא התאוה עליו מעולם וקונה החפץ בעד ממונו ויוכל לישבע שהוא שלו ודוק:

וא"כ אפילו אם עשה דין לעצמו כנגד ישראל אשר גזלו בממונו יוכל לעשות ערמה להחזיק בחפץ חבירו ואינו עובר על לא תחמוד ולא הוה גזולה בידו דעיקר הגזילה הוא הממון והלא השווי' חייב לו וקונה החפץ ובכל זאת אם הי' העובדא בישראל אין לסמוך על זה לבד כי רבים מן הראשונים סברו דאין זה באמת מותר רק דנדמה להיתר ולא שייך דנימא מגו דחשד על ממונא חשוד לשבועה יעו"ש בש"מ אבל בב"נ דנשפוט בדיין אחד עיין רמב"ם הל' מלכים א"כ עושה דין לעצמו כנלע"ד:

סוף דבר על שלשה דברים ההיתר עומד (א) דגזל עכו"ם אסור דווקא בשיוי' אשר הוא עובר לסוחר ולא מה שיוציא מישראל על חיבוב פרי עץ הדר שמהודר במעלות פרי אתרוג (ב) דהגם דיש איסור בגזל עכו"ם היינו השווי' אבל אם נותן דמיו ליכא בחפץ נכרי לא תחמוד כלל ובפרט בדבר העומד למכור ועיין בב"ב דף פ"ח בהאי קראי (ג) דאפי' אי איכא ג"כ לא תחמוד בחפץ גוי היינו ליתן לו דמים וליקח החפץ בע"כ אבל א"א שישראל יציל ממונו אם לא שיגנוב דבר ויעשה דין לעצמו אז ליכא לא תחמוד כלל ודוק:

ואודה ד' בכל לבבי כי זה רבות בשנים עמדתי בחדושי על דין חדש דלא שייך בגוי לאו דלא תחמוד יען דכתיב וכל אשר לרעך וכעת מצאתי במקנה בקדושין על הש"ע סי' כ"ח על דין קדשה בגזל כותי שחידש בזה להסביר דברי מהרי"ו כי הגם שגזל גוי אסור עכ"פ אין בו לא תחמוד ולא צריך להחזיר החפץ רק הדמים זה דעת מהרי"ו דמהני הקדושין מדאורייתא יעו"ש ושישו בני מעי תלי"ת:

ואיידי דאיירי אכתב הערה הלא אנן ילפי' קדושי כסף קיחה קיחה גז"ש כמבואר בקדושין א"כ נימא דעכ"פ צריך להיות הפרוטה עכ"פ עובר לסוחר אבל אם יתן לה דבר שאינו שוה פרוטה רק מחמת דחזי למצוה כגון דנתן לה הושענא ביום הושענא רבה דלמצוה נתנו בני ישראל פרוטה אם מקדש בה אשה לא תהי' מקודשת דאין זה כסף עובר לסוחר כמו בעפרון שוב מצאתי בהגהת מ"ל פ"ר מה' אישות שמביא שהמ"ל נסתפק אם קידש באתרוג ששוה פרוטה רק מחמת מצוה אם מהני הקדושין או לא וכתב

שזה אחת מהלכות שנאבדו מהמחבר ואולי שזה היה מקור חקירתו דאין זה פרוטה שהי' בכסף שדה עפרון ודוק: אחיך דש"ת הק' חיים סופר:

סימן לג

ממעונה אלקי קדם יושלח רב ברכות והצלחות לראש גבר המפורסם צדיק באמונתו אחי הרב הגאון הרב ר' נפתלי נ"י סופר אב"ד דק"ק ק"ב יע"א: ענונותיך הראית לי כי שמת עינך ולבך על הפסק בנידן שאלה אשר בא לפני ובקשתי ממך לבדוק ולבחון בדברי ונרצית לי ושלחת לי מגילה עפה השגות רבות וגם עזרתני להסביר ולהטעים דברים כחכז"ל בקדושין רבא אמר קשאמ"ל לא הוה קדושין בא בר היני ואסברא ליה דכתיב כי יקח איש אשה ובעלה, יישר כחך וחילך ואת אשר עלה לפני לאמץ ולחזק דברי אבוא לפניך בתוספת מרובה בהערות בדברי מ"ל וחכם צבי בסי' ק"ך נא שים עיניך עליהם לטובה:

א במה שחקרתי בנידן שאם החליף ישראל אתרוג שאינו נאה ומהודר באתרוג נאה ומהודר אם הי' המעשה בישראל צריך לשלם לו בדמים יקרים כאשר הי' יכול למכור אותו קודם סוכות וכתבת על זה שהמ"ל בפט"ו מה' מעשה קרבנות מפלפל בזה כנגד מהר"ם מינץ רק הצדקת אותי דשאני התם שהחזיק המצוה ומבקש לצאת בו סובר המהר"ם דלא צריך לשלם לו רק כאתרוג שאינו מהודר כמו דאמרי' בב"ק דף ע"א דגם פוטר עצמו בכבש תחת שור ולא משלם לו לעשות הידור מצוה אבל במוכר אתרוגים ולא חפץ לעשות במהודר המצוה אז לכ"ע שצריך לשלם דמי שווי' עכ"ד:

הנה אהובי אחי נ"י הי' אז פתוחים לפני המ"ל וחכם צבי בסי' ק"ך והבדלתי דמ"ל דן אם הגנב עשה פסול באתרוג ואנו דנין לשלם בתורת גנב כמו בגנב עולה ואינו עוד להחזירו אבל אם לא פסלו בודאי אין ספק שצריך לשלם לו כל השווי' אפי' אם קנה האתרוג ביאוש ושינוי רשות דהא דמים נתחייב לו בעדו וגם דכבר החליט המ"ל דחייב לו דמים דשאני עולה אין לבעלים שווי' דמים בעולתו וגם חדשתי עוד תירץ אחר דשאני בעולה דשם מצוה נקרא עליו דעולה שמה וא"כ אמרי' דשם עולה יחול ג"כ על כבש ותפטר עצמך בזה אבל שם אתרוג הוא שם הפרי ואפי' אם הוא פסול לצאת ג"כ אתרוג נקרא וא"כ מאי יפעל שיתן לו אתרוג כשר אחר הלא התורה אמרה מי שגונב חפץ צריך להחזיר לן החפץ או השווי' ומה לי ולך שהי' בדעתו לקיים בו מצוה אטו הזמנה מילתא שנעשה האתרוג קדושה שתחפץ ליתן לו אתרוג אחר שכשר לצאת בו הכי נקרא האתרוג בשם סוכות כמו שנקרא שם השור בשם עולה ובודאי מי שאמר שור זה יהי' עולה לאחר ל' יום וננגב מאתו שצריך לשלם לו שור דהא הי' יכול לשחטו בתוך ל' עיין רשב"א ור"ן

בסוגי' דנדרים דף כ"ט וא"כ שור חולין גנב הגנב ומשלם שור וה"ה באתרוג שהוא חולין ולא חל עליו שם קדושה ושוה למכור באלף זוז מי שם לגנב אתרוג אחר תחתיו מי הגיד שהוא לקיום המצוה והגם שהי' בדעת בעה"ב לעכב לעצמו לקיים בו המצוה נחשב לו כאלו לקחו למכור ולא לחנם נקטו רבותינו בב"ק דאמר הרי עלי עולה והפריש עולה דחל מיד על השור שם עולה אבל אם הי' מקבל עליו בנדר ששור זה יקח לעולה או שאמר יהי' עולה אחר ל' יום בודאי מחויב לשלם לו שור מעלי' ודוק:

ואין להשיב דא"כ יאמר לו הגנב אם לא תזכיר שהוא אתרוג למצוה לא שווי' אלא רביעית זוז ולמה תבקש ממני אלף זוז זה לק"מ דחפץ זה שווי' קודם סוכות אלף זוז שבני ישראל הם קדושים ומזילים זהב להתנאה לפני הקב"ה במצות ועי"כ דמיו ביוקר והמוכר סחורה לא יחקור למה יתנו הקונים הון יקר למלאות רצונם וגם אני אחד מרבבות עבדי ה' ונותן אלף זוז להתנאות לפני ד' במצות עכ"פ גזלת ממני אלף זוז ותשלם לי ולא צריך לומר כאשר כתב המ"ל שמצי לטעון אנא הווינא מכרתי אותו כאשר לקחתי אותו בדמים יקרים עכ"ל דמה לי לשקר נהפוך הוא שיאמר שגם היום אקנה אותו בדמים יקרים והוא עובר לסוחר במחנה ישראל כנלע"ד זה ח"י שנים אשר כתבתי והבאתי ראיה מלשון חכם צבי שהשיב על מהר"ם מינץ דעולה אין לו דמים אבל באתרוג כתב וז"ל אבל באתרוג הידור דמים לו ויכול למוכרו אף שעילוי דמים הוא מחמת הידר מצוה אין בכך כלום עכ"ל משמע הגם שלא יטעון דהי' רצונו למוכרו כיון שיכול למוכרו ביוקר בעבור ההידור א"כ דמים לו כסף מלא ודוק:

אך מה שהשיב החכ"צ שם על מהר"ם דא"כ מי שיש לו ס"ת מקלף יפה ודיו נאה ונכתב מאומן נפלא ונגנב מעמו ואמר לו הגנב אני נותן לך ס"ת מקלף שאינו הדר ואינו שוה רק חמישים זהובים הואיל ויוצא גם בס"ת זה ידי חובת מצוה כתבו לכם את השירה הזאת ואם תאמר באמת כן א"כ הי' לרבא להשמיע דינו בס"ת הגם שהי' יכול למכרו לישא אשה פטר גנב נפשו בס"ת שאינו מהודר וקטן וזול יעיי"ש:

לפום רהיטא נ"ל ליישב דשאני ס"ת מהודר ונאה הגם שקיים בו מצות כתבו לכם את השורה הוא ג"כ גם ספר ללמוד ממנו ותמיד השווי' כמו כסף וזהב מלבד קיום מצות ועתה כתבו לכם ואטו אם אחד עושה פרוכת להיות לתשמיש קדושה והיא מרוקם מזהב פז וכתם אופיר יאמר הגנב הלא גם פרוכת של משי יוכל להיות תשמיש קדושה בודאי נאמר לו הלא בלא המצוה הוא שוה כספו בעצמותו אבל בשור של עולה הוא רק לפטור חיוב של הנדר וה"ה באתרוג העיקר קנינו הוא רק לצאת חובת המצוה עיין רש"י בב"ק וז"ל דיוצא אתה ידי נדרך עכ"ל א"כ השור והאתרוג הם רק לצאת בו פעם אחת מצוה

ידוע אבל ס"ת הוא מצוה תמידיות והנראה לעולם בכל יום שלומד בו או קורא בצבור היא הנאה שוה כסף ללמוד מס"ת נאה ומהודר ומאומן גדול ואותו הנאה שוה כסף לכל איש ישראל ויש בו השווי' של אלף זוז לעולם לכל הבא מכוחו ודוק:

ועלה עוד בדעתי דשאני התם דקבל מעצמו נדר הרי עלי עולה ויוכל להביא כבש הגם שחפץ להדר מצוה מ"מ יכול הגנב לומר הלא תוכל להביא כבש ואין בך עון אם לא תחפוץ לעשות הדור לנדרך כמבואר תוס' בד"ה מי פטר נפשי' שמבואר שהוא יכול לפטור נפשו אי לא חפץ למיעבד מצוה מן המובחר יעו"ש וכל זה אם כל החיוב מתורת נדר שבא ע"י עצמו כל החוב אבל במצוה מחויבת עפ"י דין תורה כאתרוג וס"ת שהמצוה בא עליו בעל כרחו גם ההידור בא עליו בע"כ עד שליש בדמים כדרשי' התנאה לפניו במצות דכתיב זה אלי ואנוהו אז בודאי ההידור מצוה כזה הוה דמים דגם הוא לא מצי פטור נפשיה דהא במצוה מחויבת גם ההידור הוא חיוב עי' סי' תרנ"ו א"ח ודוק:

ואסבר טעמא דמילתא דבכל מצוה מחויבת כגון ס"ת לולב ציצית טלית דיש עכ"פ מצות עשה לעשות דכיון דיש לו טלית אז הוא מחויב בציצית והוא מצוה לעשות כן דאפי' על ציצית נענש בעידנא ריתחא כנודע מחכז"ל והוא מוכרח במצוה א"כ עיקר כבוד הקב"ה במה שמהדר בחפץ נאה לקיים המצוה מהודר אבל אם נדר להקריב עולה והפריש שור א"כ כל החיוב הוא מרצון נפשו הוה ההידור רשות בעלמא והוא בעצמו יוכל לומר לא אחפץ במהודר יכול גם הגנב לאמור מאי הפסדתיך פטור חובך בכבש אבל באתרוג שהוא מחויב ליטול אתרוג כשר ובמה יתרצה העבד אל אדוניו אם לא במה שלוקח אתרוג מהודר בדמים יקרים וצריך לשלם לו וק"ל:

ודכירנא כי שמעתי מפה הקדוש של אדמ"ו מר"ן חת"ס זצ"ל בשלש סעודות שהגיד בשמחה גדולה פי' בשם הגאון ר' ברוך פרענקעל ז"ל אשר הוגד לו מפי איש עובר אורח בסוף פר' קרח כתיב "ואמרת אליהם בהרימכם את חלבו ממנו ונחשב ללוים כתבואת גורן וכתבואות יקב" שפי' הפסוק כך הוא דאיש ישראל יחשב לו לצדקה במה שמפריש מעשר דהא הי' בידו להכניס דרך גנות וחצירות ויהי' פטור מן המעשר ואם הוא מכניס דרך פני הבית תחשב לו לצדקה אבל הלוים אשר קבלו את המעשרות והם מחויבים להפריש ממנו תרומת מעשרות א"כ מאי עשו שיחשב להם לצדקה רק הם יבחרו את הטוב והנאה שהוא חלב ועי"כ נחשב להם לצדקה כמו שישראל מפריש מתרומת גורן ויקב וזה ואמרת אליהם בהרימכם את חלבו ממנו ונחשב ללוים כתבואת גרן וכתבואת יקב יען שהכניסו עצמן ליתן הטוב והנאה דפח"ח ברוך טעמו בתורה וריחו באגדה:

ועיין בחכ"צ שרצה לחלק בין מי שלקח אתרוג לעצמו לצאת בו ידי חובתו או מי שקנה אתרוגים למכור אותם אח"כ חזר בו שאפי' קנה לעצמו הוה כאלו קנה למכור יעו"ש וא"כ זכית לדברי חכ"צ וישמח לבך בו יעו"ש: ויש לי חקירה אחת דבמ"ל משמע דדווקא יען שגם קנה ביוקר יכול לומר שאמכור אותו לאחרים ביוקר אבל אי נתן רק זהב להוציא אתרוג מן הארגז בין פסול בין כשר בין מהודר ועלה גורלו בנעימים אתרוג נאה א"כ לא צריך לשלם לו הגנב דהא לא ידעי' שהי' רצה לעשות הדור מצוה דשם בב"ק דף ע"ח ראינו שביקש הידור מצוה שהפריש שור ולא כבש אבל לדברי חכם צבי יהי' הדין שאפי' אם עלה האתרוג בגורל לו אעפ"כ חיוב לשלם לו דעכ"פ הי' יכול למוכרו לאחרים בדמים יקרים בעבור הידורו והוה ממון מעלי' וצריך להחזיר לו את החפץ בעין או כסף מלא וצ"ע כעת:

ב מה שחקרת אם לא החזיר לו המעות בסוכות רק בא לקיים מצות השבה לאחר סוכות אם צריך לשלם לו רק כפי אתרוג כשר או כפי דמים היקרים מי נימא כמו שהדין בחמץ אם גזל חמץ ועבר עליו שיכול לומר לו הרי שלך לפניך ואם נאבד אחר יו"ט צריך לשלם לו שווי' של החפץ כולו וה"ה כאן כיון שלא נתן לו אתרוג אחר ביו"ט לצאת בו מצותו א"כ צריך לשלם לו הכל או נימא שאני התם בחמץ אם מחזיר לו החמץ קיים והשיב בהחפץ שגזל ואם א"א להחזיר דמיו חייב לו משעת גזילה אבל באתרוג הלא הי' יכול להחזיר לו אתרוג אחר ששוה רק זהב ה"ה אם לא השיב ביו"ט הוא חייב לו רק מעות אתרוג שאינו מהודר שהי' יכול לפטור עצמו בכך ביו"ט וצע"ג: לדעתי גם בב"ק יוכל הגנב לפטור נפשו רק אם מביא לו כבש ונותן לו שיקדיש אותו לעולה אבל אם יחפץ ליתן לו כסף אז בודאי צריך לשלם לו כל השווי' בשלומא אם נותן לו כבש או אתרוג כשר ביו"ט אומר לו אני נותן לך חפץ כשר למצוה עכ"פ או לקרבן אבל אם בא לשלם במעות א"כ אין מקיים השבה אלא אם משלם לו כל שווי' רק אם מביא כבש או אתרוג ביו"ט אז חקר הגמ' וכן מהר"ם מינץ דהוה כאלו משיב לו גוף החפץ אשר עתיד לעשות אותו קרבן או לעשות בו מצוה בגופו עיין בלשון מ"ל:

ג ומצאתי שחקרת אם אתרוג לא הוה שוה פרוטה רק מחמת מעלות שראוי' למצוה הוא שוה הרבה וגנבו ומחזירו אחר הסוכות אומר לו הרי שלך לפניך אעפ"י שלא הי' אתרוג לזה לברך עליו והפסיד לו המצוה אין משלם לו כלום כי מה דמצינו שמשלם לו בח"מ סימן שפ"ב היינו שחטף ממנו חבירו מצוה וקיים החוטף את המצוה אבל כאן הגנב לא קיים מצוה דהיה מצוה הבא בעבירה וא"כ לא משלם לו כלום:

אחי אהובי נ"י בח"מ אנו דנין במצוה שמונח קשורה מכח החפץ ויכול רק אחד לקיים מצוה בו כגון מילה וכיסה והריגת שור הנסקל או קציצת אילן או עליות לס"ת (דקריאת התורה תלוי במנין עשרה בני ישראל ויש מספר לקרואיו ע"י חובת שבת ויו"ט וחה"מ ור"ח) וכדומה אז שייך שחטף אחד המצוה וקיים אותה ועי"ז לא הניח המצוה לחבירו אשר לו זכות בה בהקדמה שהוא אב או בעלי' או קנה אותה בדמים או יען שהוא שפך הדם יש עליו אותו הכיסוי אבל במצות אתרוג יש מ"ע שכל ישראל איש ואיש יקח אתרוג בידו וכל איש מקיים מצות עצמו גם חבירו מחויב לעשות כן וא"כ אפילו אם מצוה הבא בעבירה היה מצוה ואפילו אם יוצאים בגזול וקיים הגנב המצוה אעפ"כ לא חטף מצות חבירו כי עשה מצוה שלו והניח רווחא שגם חבירו יעשה מצוה שלו ומה שחטף ממנו האתרוג ולא נשאר לחבירו אתרוג לקיים בו המצוה הוה כאלו סגרו בארגז וגרם לחבירו שיאנס ולא יוכל ליקח אתרוג או כאלו כפת שתי ידיו של חבירו שלא יוכל ליקח אתרוג בידו וגרם לו מניעת ריווח עשרה זהובים שהוא שווי' של מצוה ופטור עיין בח"מ סי' שפ"ה בש"ע ובסמ"ע ובש"ך אבל עכ"פ מה שגנב קיים באתרוג הגזול מ"ע אין זה המצוה אשר הי' חבירו יכול לקיים דהמצוה הוא ללוקח בידים אתרוג כשר ואין ידים של ראשון הידים של שמעון ואיך שייך לומר במה שראובן קיים מ"ע בידיו הוא חטיפת מצוה מידיו של שמעון אטו לא נשארו לשמעון הידים שגם הוא יוכל ליקח אתרוג בידיו ויקיים ג"כ מצותו המוטלת עליו כל הני דסי' שפ"ב המצוה קשור בהחפץ בתינוק הידוע בדם השחוט הנשפך או בהריגת שור שנסקל הנדון או בקציצת אילן המזיק או בקריאת התורה של פרשה זו א"כ מי שיש לו זכות בהחפץ לקיים בו המצוה יבא חבירו וחטף מצותו משלם לו אבל כאן אטו מקושר קיום מצות פרי עץ הדר באתרוג זה דווקא שנאמר שחטף ממנו מצותו נמצא שאין הדבר נוגע לחטיפת מצוה שישלם לו בעד מצותו ודוק:

ד ואשר השגת עלי בפי' הגמרא בב"ק קי"ג יכול יגלום שפי' רש"י יכפול ופרשתי שאם יטעון הגוי הלא חבלים נפלו לי בנעימים שקניתי עבד טוב הוא שוה כפלים מסכום המעות אשר נתתי בעדו כי ברכני ד' בגללו לדידי שוה הון רב ת"ל וחשב עם קוניהו והקשית עלי הלא מבואר בערכין דף ל' דילפי' מכסף מקנתו אפילו אם באמת שוה כפלים לכל אדם ת"ל כסף מקנתו ומכ"ש דלא צריך קרא למעט שלא יוכל לומר לדידי שוה כפלים:

אהובי אחי נ"י לדעתי אינו כן בערכין חקרו אם בשעה שקנה אותו לא הי' שוה אלא ככסף מקנתו והשביח העבד אח"כ אצל הגוי ששוה מאתים ואותו השבח לא זכה בו הגוי דלא קונה הגוף של עבד עברי אלא למעשה ידיו עיין ש"מ שם וא"כ העבד עברי זכה

בעצמו בשבחו ורמזה התורה הגם שהשביח אחר המכירה ושוה כפלים ויבקש הגוי כפי השווי' של עכשיו על שנים העתידים וגלתה התורה שצריך להחזיר לו רק מה שהי' שוה אז בשעה שקנה אותו ומה שהשביח זכה בעצמו ועיין שם ברש"י שפי' בהדי' שהשביח אח"כ אצל הגוי אדונו יעו"ש אבל אם יאמר אדוניו זכיתי בו ששוה הי' כפי תרומות מידותיו כי ברכה בו אני אכפול אשלם כפלים על העבר כי מודה שהי' מיד שוה יותר וגם אוסיף עליו על שנים הבאים ואם בכל זאת תבקשו לגאול אותו תשלמו לי השווי' קמ"ל שלא יוכל לכפול ולהוסיף דכתוב וחשב עם קוניהו שלא יוכל לומר שוה לי העבד אלף כסף בעבור מעלותיו רק מחשב עם קוניהו כפי אשר נתן בעדו וזה יכול יגלום ודוק אבל אם הי' העבד עברי שוה מאה זהובים ומכר עצמו בזול לנכרי בעד שמונים ששה זהובים א"כ קנה הנכרי מעשה ידיו כאלו נתן לו מאה זהובים ואם יגאל יותן לו כחשבון הזה דאל"כ הוה בכלל יכול ימשכנו ויצא דעבד עברי גופו קנוי לו למעשה ידיו עיין בב"ק שם בש"ס אבל אם השביח אח"כ או אם יאמר לדידי הי' שוה תחילה יותר מכדי מקנתו ע"ז אמרה התורה וחשב עם קוניהו ועי' קדושין ורמב"ם פ"א ה' עבדים הל' ט' ודוק:

ה ואגב גררא ראיתי פלא במכתבך לפי דברי נתיבות סי' שמ"ח אפילו אם גזל גוי אסור מכל מקום אין ישראל מחויב בהשבה רק שיוכל הגוי ליקח מעצמו ואם הניח בידי ישראל לא הוה שלו יעו"ש א"כ למה לא מלקין על לאו דגניבה הא הלאו שוה והעשה אינו שוה בכל ויעיין ברמב"ם פ"ג מל' מלוה ולוה והארכת בזה אהובי אחי נ"י הנתיבות חידש הגזל גוי אסור נלמד רק מן פסוק וחשב עם קוניהו או מפסוק ואכלת את כל העמים ושם לא נזכר השבה א"כ ניהו דגזל גוי אסור אבל לא נאמר בו לאו א"כ גם הלאו אינו כולל רק ישראל ודי בזה לא אחלק באריכות דאין כאן מצד חומר הלאו רק מפני קלות הגוף אשר נגנב ממנו ולא צריך לעשות לו השבה אבל בודאי השבה מהני ודל"ב:

ו ועל מה שחדשתי דליכא בגוי איסור לא תחמוד ויוכל ישראל ליקח חפצו וליתן לו דמיו על השולחן דאצל איסור לא תחמוד כתיב כל אשר לרעך וגוי לא נקרא רעך ונתת תבלין הדעת למה יהי' מותר דהגמ' בבכורות דף י"ג חקר דלמא נכרי כלל וכלל לא ומשני השתא גופא קני ממונו לא כ"ש היינו שגוי קונה עבד עברי ואמרי' ומינה כמו שלא קנה בו רק השווי' היינו ממון מעשה ידיו וגם יוכל לצאת וליתן לו ממונו ה"ה בכל קנינו של נכרי יוכל לסלקו מן החפץ וליתן לו השווי' עכ"ד דפח"ח הי' לי לפלפל מסוגי' דגמ' ותי' שם אבל אני אחפץ לעורר על דבר חדש מה נעשה אם הנכרי עשה כלי מן עץ בעצי יער אשר הוא תיקן וחידש הכלי א"כ יש לו חפץ בלי קנין או מה נעשה מה שקונה בכיבוש מלחמה או מה שקונה מן ההפקר או מה שירש מאבותיו או מה שעמל וזרע והוציא פרי

אדמה ולפי דברי מרן החת"ס ז"ל שפי' בדברי רש"י שגמ' חקר שלא יקנה עד שיכנוס דווקא כמבואר בתשובותיו א"ש רק בלא"ה הדבר נכון הלא לאינשי לא תחמוד בלי דמי משמע רק בישראל חידש הקב"ה לא תחמוד אפי' בדמים ובגוי הניחה התורה על שכל אנושי אם נותן דמים ליכא לא תחמוד ודוק:

ז ומה שפרשתי דברי מ"ל בענין מולק"י שסובר ג"כ דליכא לא תחמוד רק אם הגוף קנוי לחבירו והשגת עלי דמ"ל לא כתב שם רק דלא מצא שנקרא רשע אבל לעולם עובר על לא תחמוד ונ"מ לענין פסול עדות כמבואר במ"ל פ"ד מהל' ריבית הל' ו' בוודאי כוונת דלא תחמוד לא משמע לאינשא מאיסורא א"כ לא פסול מעדות אבל אי גם רשע נקרא אז פסול מחמת הלאו דהא באמת דלא בעינן רשע דחמס והי' לי לפלפל אם מצרפים שם רשע אשר הוא מכח עני המהפך בחררה עם הלאו של לא תחמוד בכל זאת יישר כחך ואי"ה אשים עיני עליו לטובה כי אינו נוגע כל כך בנידן תשובותי אם המל"מ מודה:

(ח) עוד השגת עלי דבאמת איכא בגוי לא תחמוד ושאני בעבד עברי שהקב"ה הקפיד שלא יוכל לקנות בעבד עברי רק אם יחפץ לצאת וליתן לו ממונו יצא וממילא לא קנה הגוי אותו יותר ולא שייך בו לא תחמוד אבל בדבר שקנה לצמיתות ברשות אדון הארץ מי שלקח חפצו עובר על לא תחמוד ומה דילפי' משם גזל גוי אסור היינו בק"ו מה התם שעשה הגוי שלא כדין שקנה עברי שהפקיע ממצות הקפיד הקב"ה וצוה וחשב עם קונהו מכ"ש בשאר מקומות אסור לגזול מגוי אבל לעולם איכא לא תחמוד עכ"ד:

אחי אהובי נ"י לדעתי תיבת יגאלנה משמע שגוי קנה אותו והקרוב יגאל אותו ויעשה פדיון שהגוי קנה אותו גופו לשיעבד ולמעשה ידיו עד היובל רק שנעשה גאולה ואם שישראל עשה שלא כדין שמכר עצמו לגוי אבל לא מצאנו שעושה גוי עבירה במה שקנה אותו ומפקיעו ממצות הכי יש לגוי עבירות לפני עור אם מכשיל לישראל במצות אשר לא נאמרו לבני נח די אם עושה עבירות במה שמכשיל בשבע מצוות שלו אבל לא על מצות שמצווה בו ישראל וקנה אותו כדין וברשות רק התורה אמרה שהב"ד יחשבו עמו ויתנו לו דמיו והוצרך לחדש אם השביח אח"כ לא יותן לו יותר כנלע"ד: (ט) וראיתי במכתבך חקירה נאה הגם דגזל גוי מותר אבל הגוי ההוא מותר לתפוס בחזרה ולא עובר על גזל שיהי' חייב מיתה שאזהרתו הוא מיתתו דשלו תפס וזה הוא כוונת ספר יראים הגם דגזל גוי מותר לא מקרי לכם דהא הגוי יוכל לתפוס בחזרה ולכם לא הוה רק שכל מי שיקח אותו יהי' גנב או גזלן וכאן אותו גוי יוכל לתפוס ולא הוה גנב וגזלן עליו ועל כן צריך קרא שאם הזיק בהמת ישראל לבהמת גוי פטור דלו יהי' שגזל גוי מותר ומכ"ש שלא ישלם לו ישראל ההיזק (קושי' זו ראיתי בתוס' ולא ידעתי מקומו) אך נ"מ שפטור

שאם יתפוס הגוי כדי נזקו יהי' מחויב מיתה עכ"ד אחי הגנ"י גוף הפי' על ספר יראים נכון בעיני אבל פשיטא דאם תפס משל ישראל בעבור נזקו חייב מיתה דהגם שיוכל לתבוע בדין תשלומי נזקו אבל הוה גזלן וגנב על חפץ ישראל שלקח בעד נזקו כי חוב נזק הוא אם יחיים הב"ד ועי' דבר נפלא בקצו"ח סי' א וק"ל:

י ואודות אשר הבדלת אם מהני במי שקידש אשה בהושענא ששוה רק פרוטה בעבור המצוה אשר חקרתי והבדלת שאם היא צריכה למצוה והיתה נותנת פרוטה בעד הושענא א"כ היא מתקדשת בהאי הנאת פרוטה כמו באדם חשוב בקידושין דף ז' אבל אם היא אינה צריכה למצוה א"כ אינה נותנת פרוטה בעדה ואינה דומה לאדם חשוב דהיתה היא נותנת פרוטה בהאי הנאה רק לאחרים הוה שוה פרוטה למצוה שם שייך חקירה הנ"ל וכנים דבריך כיון שהיא היתה נותנת פרוטה א"כ הוא עובר לסוחר בכל זאת תלי' בחקירת מ"ל פ"ד מאישות אם מקדשה בשוה לה פרוטה יען שהיא חולנית אם מקפידים שהוא צריך לה ליתן שוה פרוטה או לא חוץ אם נאמר כיון ששוה גם לו פרוטה לצורך מצוה א"כ הוא נותן לה פרוטה שלא צריך להיות פרוטה עובר לסוחר כנלע"ד:

יא וגם מה שהסברתי דגוי לא סומך דעתו על קנין כסף שידע שישראל יתן לו הכסף ויעכב החפץ דהלא אינו עובר על לא תחמוד והשגת עלי דעכ"פ יצרך הישראל לשלם לו כשער היוקר לדעתי הקונה החפץ אין תכליתו רק להיות בעלים של החפץ שאיש אחר לא יוכל לשלוט עליו וכאן הישראל ישלוט עליו ויוכל למכור אותו לאחרים או לאבדו ואין זה קנין וק"ל: אהובי אחי נ"י יען שהיום עש"ק יהי' פה שביתת קולמסי אחיך הדש"ת הק' חיים סופר:

סימן לד

רב ברכות ושפע הצלחות לראש גבר מלא ברכת ד' הגדול בתורה ומאור ביראת ד' כשמן הטוב תורק שמו בכל המדינה ה"ה תלמידי ובן אחי מוה"ר משה סופר נ"י בק"ק ברעזאוויטץ יע"א:

גלילות ידך הגיעני באותיות מאירות באמרות ד' והגם שרבו טרדותי אשוב על ספק שלך אשר הוא עצום מאוד ואקוה שיניח דעתך בעזה"י:

שאלה באחד שקרא את המגילה באמצע הקריאה חישב לנוח מעט כי הי' חלש ועמד אחר וקרא המגילה עד גמירא וכל השומעים שמחים לקראתו כי הוא קורא במהירות ובכח איש והקורא ראשון תובע אותו לדין תורה לשלם לו בעבור שחטף ממנו גמר הקריאה ויש לחקור אם חייב לו כלל ואם חייב הוא לו כמה חייב לו אי עשרה זהובים או חמשה זהובים וכתבת וז"ל נסתפקתי אם האב בירך על בנו על המילה וחתך הערלה

וכאשר רצה לעשות הפריעה בא אחד וחטף ופרע ומצץ אם האיש צריך לשלם רק חמש זהובים בעבור חצי המצוה או צריך לשלם י' זהובים כי המל ולא פרע כאלו לא מל עכ"ל: תשובה טרם שאחקור על נידן אם חטף איש חצי קריאת מגילה אשיב לדבר על הספק במי שחטף הפריעה מיד האב ואציג לפניך מה שכתבתי במקו"א בעז"ה גוי אחד בא להתגייר וקרא לפניו מוהל ודבר עמו אם יחפץ לעמול עמו בעמל למעלה מן השמש למול אותו ואמר לו המוהל הנני מוכן לעשות המצוה וקבע הזמן ליום מוגבל ושמע זאת מוהל אחר והקדים באשמורת הבוקר של היום ההוא ובא עם אנשים ממכיריו וגמרו את הדבר בכי טוב ואח"כ באמצע היום בא המוהל הראשון וראה שכבר נימל ודרש מי הוא זה ואיזה הוא אשר מלאו לבו לעשות כן לחטף ונודע לו מי הי' האיש ותובע אותו לדין לשלם לו בכסף מלא את מצותו אשר גזל ממנו וחקרתי לדעת הדין עם מי: והשבתי שפשוט הוא שלא צריך לשלם לו כלל יען דמילת גר הוא מצוה מחויבת המוטלת על כל בר ישראל וכל הקודם בה זכה ודבר זה למדתי מדברי הרה"מ פ"ג ממילה הל' ו' שהקשה למה כתב הרמב"ם במי שמל את הגרים מברך בלמד למול את הגרים ובמי שמל עבד של אחרים מברך בעל על מילת עבדים וכתב וז"ל וי"ל דלא דמי דמילת גר המצוה מוטלת על כל איש מישראל וכלם שווים בדבר אלא דכל הקודם בו זכה ולכך מברך בלמד אבל עבד האדון קודם למולו מכל אדם אלא שאם לא מלו האדון והוא רוצה למול את עצמו חייבים ישראל למולו ולכן המל הוא עושה מצוה המוטלת על האחרים ולפיכך מברך בעל עכ"ל ועיין ביו"ד סי' רס"ה סעיף ה' ובבאר הגולה שם וא"כ כיון דמצוה מוטלת על כל ישראל למה ישלם לו הא אפילו באב שיש לו קדימה בבנו ואם חפץ למול בנו וקדם אחר ומלו חייב לשלם לו י' זהובים כמו במי שהקדים וכסה דם שחיטה שצריך לשלם להשוחט י' זהובים כמבואר בגמ' חולין פ"ו אעפ"כ פסק הרא"ש בפ' כיסה הדם באב שכיבד לאחד למול את בנו וקדם אחר ומלו שאין צריך לשלם י' זהובים יען כיון לא חפץ למול את בנו בעצמו חל המצוה על כל בני ישראל וע"י שהאב כיבד את מילת בנו לאיש אוהבו לא זכה בו שיהי' איש אחר מחויב לשלם לו יעו"ש וק"ו כאן שאין לשום אדם קדימה במצוה שבעבור כן מברכים למול את הגרים בלמד שכל אחד עושה מצוה שלו ולא מצוה של אחרים ומה במילת בן ישראל שמברכים בעל יען שהמוהל עושה מצוה שמוטלת על אחרים כמבואר ברה"מ ואעפ"כ פטור שם לשלם למוהל אשר אבי הבן כיבד לו מצות מילת בנו וכ"ש בגר שמברכים למול להראות שמי שמל את הגר עושה מצוה המוטלת עליו פשיטא שלא יתחייב לשלם י' זהובים דהא במצוה שלו אשר מוטלת עליו עסוק והר"ז זריז ונשכר עיין חולין באותו ואת בנו ובט"ז סי' ט"ז סק"ט

ובתב"ש ודוק (ואין להביא ראי' דרה"מ סובר כהש"ך בסי' שפ"ב דאין שליחות במצות מילה דאם יש שליחות גם אם אחר מל יברך בלמד שליחו של אדם כמותו אלא ע"כ דליכא בו שליחות כי המל עושה מצוה של אחרים דיש לומר כיון דאם מל בלא שליחות כגון דאביו אינו רוצה למול או שאינו בביתו או שהוא גוסס ולא יוכל לעשות שליח דהברכה בעל שוב לא חלקו בנוסח הברכה דהא הי' מהני אפי' אם אינו עושה בתורת שליחות) ועיין בסי' רס"ה ברמ"א ודוק (וביתום המצוה על כל ישראל כמו בגר):

ועלה בדעתי לחלק בשלומא בבן ישראל אשר מיד שנולד בא החיוב על כלל ישראל למול לזכוריהם לשמונת ימים רק שאם יחפץ האב במילת בנו יש לו קדימה אבל אם לא יחפץ למול א"כ נשאר החיוב על כלל ישראל ואין כח לכבד ולזכות לאיש אחד וליטול הזכות מכל ישראל ובעבור כן דייק הרא"ש בפסקיו בחולין וכתב וז"ל ולא דמיא לכיסה דאמרה התורה ושפך וכיסה וכן האב שחייב למול את בנו ורצה למולו וקדם אחר חייב אבל אם אין האב רוצה למולו כל ישראל חייבין למולו ובדבור שאמר האב למוהל לא זכה במצוה לחייב לאחר אם קדמו עכ"ל משמע דווקא שם במילה דאין ביד האב לעשות שלא יבא מצות מילה על כל ישראל חוץ אם יקיים בעצמו המצוה אבל בגר הכי יש מצוה עליו להתגייר הלא תלוי ברצונו א"כ כיון שנתן מצות מילה לראובן וזיכהו באותו הזכות מי יקח מיד הזוכה הלא הי' ביד המזכה הוא הגר לעכב שלא יבוא אותו זכות לכלל ישראל ומהני דיבורו לחייב לאחר אם קדם ועשה מה שראוי' לעשות למוהל הראשון ודו"ק:

שוב ראיתי דא"כ בוודאי פטור מלשלם לו דכבר חקר הסמ"ע בסי' שפ"ב סק"ה וז"ל אם אחד נתן לחבירו בהמה לשחוט ובא אחר ושחטו פטור דשאני מצוה דנצטווינו לעשותו כגון כיסוי הדם דלאחר ששחט אי אפשר להפטר מהכיסוי דווקא קנסינן משא"כ שחיטה דאי לא רצה לאכול בשר אינו מחויב לשחוט ועפ"ר עכ"ל תמצית הדברים מי שכיבד לחבירו מצוה אשר בידו לחזור שלא יצטרך לבוא המצוה בעולם על הקדימת אותו מצוה אין צריך לשלם וא"כ ממנ"פ הלא יש ביד המכבד הוא הגוי שלא להתגייר ולא יהי' המילה למצוה כלל ומי שחטף מיד חבירו מצוה כזה פטור מלשלם דהא אם אמר לא בעינן לה ליכא מצוה כלל:

(הן אמת שקשה לי על סברת הסמ"ע דא"כ מאי כתבו תוס' בחולין דף פ"ז ד"ה חייבו ר"ג י' זהובים וכתבו שם וז"ל ולא הי' יכול לפטור עצמו במה שהי' נותן לו עוף אחר לשחוט דזאת מצוה אחרת ומצוה השניה הלכה לה והוה מעוות לא יוכל לתקן עכ"ל וקשה הא שחיטה הוה מצוה דאין חייב עליו י' זהובים אם חטף מיד חבירו וכיסוי הוה

מצוה שחייב עליו י' זהובים ואיך ישלם לו מצות כיסוי במצות שחיטה הלא אין זה מצוה מחויבת כמצות כיסוי וצע"ג:

וחשבתי שקושי' התוס' היה דעי"כ יבוא למצות כיסוי שהיה מצוה מחויבת אך זה שיבוש דמצות כיסוי זוכה יען ששחט דהתורה אמרה מי ששפך וכסה א"כ לא בא כיסוי השניה מיד חבירו להיות תשלומי כיסוי הראשונה וע"כ קושי' התוס' דנותן שחיטה בעד כיסוי ולפי סברת הסמ"ע אין זה תשלומין דהפסידו מצוה מחויבת אשר שווי' שלה י' זהובים ונותן לו בעדה מצוה דרשות דאין עליה קנס י' זהובים למי שחוטף אותה ולמה דחקו תוס' לומר דמצוה ראשונה אזלה וצ"ע):

ובני הב' יעקב שלום נ"י מחלק דשאני בשחיטה דגם אם איש מבקש שחבירו ישחוט לו אין הוא מחויב לשחוט לו דאין חיוב על האיש המבוקש שישחוט דלא יאכל ולא יצרך לשחוט א"כ הגם שמבקש לאכול והשוחט רוצה לשחוט לו אבל עכ"פ אין עליו חיוב לזכות לו בשחיטה וע"כ מי שקדם ושחט לא צריך לשלם לו דיאמר לו הלא לא חל השחיטה להיות מצוה מחויבת עליך אבל בגר כיון שהוא מבקש לחסות תחת כנפי השכינה א"כ בא מצוה מחויבת על כל ישראל למול אבל בשחיטה אפי' שחבירו רוצה לאכול אעפ"כ לא בא על כל ישראל מצוה שישחט לו ולכן נקט הסמ"ע שנתן לו בהמה לשחוט ולא נקט מי שרצה לשחוט בהמה ובא אחר ושחטו דאז אפשר דמודה הסמ"ע דהוה כמצוה מחויבת דתורה אמרה וזבחת ואכלת דחיוב על כל איש ישראל לשחוט אם ירצה לאכול עכ"ד (ועיין בתוס' ישנים כתובות דף מ' ד"ה אי אמרה לא בעינא ליה ליכא עשה כלל):

אמנם לפ"ז פשיטא דפטור הגם דיש ביד הגוי שלא להתגייר אז לא יהי' חפץ בעולם לקיים בו המצוה עלינו שאין כאן איש שחפץ לבוא תחת כנפי השכינה אבל משבא החפץ בעולם היינו שחפץ האיש לבוא תחת כנפי השכינה אז חל החיוב על כל ישראל ומחויב כל איש לעשות מצוה שלו ומברך למול את הגרים ודוק:

ואוסף נופך בשלומא במי שמל בן ישראל אשר אבי הילד כבר כבדו לאחר לא צריך לשלם אבל עכ"פ אסור לעשות כן דהא האב לא יכול לחזור מן דבורו כמובא ברמ"א ביו"ד סי' רס"ד משום שארית ישראל לא יעשה עולה ולא ידבר כזב יעו"ש בטו"ז ובש"ך וסמך המוהל על דבורו אבל כאן בשעה שהבטיח לו הי' האיש גוי אשר אין לו הבטחה הנ"ל וגם בישראל וישראל ששייך בו שליחות הגם ששליחות לא מהני במילה כאשר הוכיח הש"ך בח"מ סי' שפ"ב עכ"פ זכות הוא למוהל הראשון אבל כאן שלא שייך שליחות דעד שיטבול אחר המילה לא נכנס בכלל ישראל א"כ אין זכות כלל למוהל הראשון ודוק: הן

אמת שהתב"ש צווח מאוד על הש"ך מדוע לא יהי' מהני כאן שליחות הלא המשלח צוה לו לעשות פעולת מצוה עיין תב"ש יו"ד סי' כ"ח:

ואמרתי דבר בעז"ה להכריע בין הש"ך ותב"ש והוא דבאמת מצות מילה הוא מוטלת על כל ישראל למול זכריהם רק הקב"ה נתן יפוי כח להאב להיות לו קדימה במצוה ואעפ"י ע"י אותו קדימה מפסידין להכלל ישראל המצוה הלא כך גזרה התורה שזכות האב יפעל חוב לכלל ישראל אבל הא תינח אם האב עושה בעצמו החוב לכלל ישראל דומי' דמלוה יוכל לתפוס נכסי לוה הגם שיעשה בתפיסתו חוב לאחרים אבל שיבוא איש ויחפץ להיות שליח להאב ולגרום הפסד לעצמו ולאחרים שע"י השליחות יהי' המצוה להאב ולא להשליח א"כ עושה בשליחותו חוב לעצמו וחוב לאחרים אז שליחות לא מהני דהוה כתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים ולא מהני שליחות עיין בסוגי' דתופס לבע"ח בב"מ ובגיטין ובכתובות וברא"ש ובפנ"י שם דמגו דחב לנפשיה חייב לאחרים לא אמרינן ודוק ועיין בספרי פלס חיים שם:

אך כל זה אם בא אחר והחזיק במצוה וגילה דעתו שחפץ במצוה שלא נייח ליה שיהי' האיש שליח של האב א"כ לא יוכל להיות שליח וממילא לא צריך לשלם להאב דהוא לא חפץ לעשות בעצמו קיום מצות מילה והשליח לא יוכל לזכותו אבל אם לא בא איש וחפץ לקיים בעצמו המצוה רק חפץ להיות שליח של האב בודאי מהני שליחות דאין כאן חוב לאחרים ודוק:

ובזה מיושב קושי' קצו"ח על התב"ש שהשיג עליו דע"כ לא מהני שליחות כצעקת הש"ך על מנהג עולם דאל"כ דמהני שליחות מדוע לא ישלם החוטף מצות מילה להאב י' זהובים דהא אם הראשון הי' מל הי' להאב המצוה כי שלוחו של אדם כמותו והשני דבא ומל בלא שליחות לא זכה האב במצוה והוא קושי' חזקה וצע"ג:

ולפמ"ש לק"מ דשם דחטף אחד את המצוה גילה בדעתו שהשליחות חוב לעצמו ולא מהני שליחות ונגלה שלא הזיק להאב רק למוהל והוא לא זכה במצוה ע"י דבורו של האב אבל מה שהעולם נוהגין לעשות שליח מהני דהא לא בא איש אשר חפץ ליקח המצוה מיד האב וא"כ לא הוה חוב ומהני שליחות ודוק כי עמוק בעז"ה:

העולה מן הדברים דבוודאי מי שהקדים עצמו ומל את הגר זכה במצוה ואין צריך לשלם לחבירו המוהל פרוטה אחת הר"ז זריז ונשכר ודוק:

ואבוא לספק שלך מי שחוטף הפריעה מן האב כמה ישלם לו אי ה' זהובים או עשרה זהובים וחקרתי דלא צריך לשלם אפילו פרוטה דהא מה שיש חיוב על כל ישראל למול הוא מן פסוק המול לכם כל זכר עיין רמב"ם בסה"מ רט"ו וז"ל שצונו למול את הבן

שנאמר המול לכם כל זכר עכ"ל ומה שחיוב על האב למול ילפי' מן וימל אברהם את יצחק בנו עיין גמרא קדושין פ"א וא"כ הלא מבואר בגמ' יבמות דלא נותן פריעה לאברהם אבינו א"כ יש קדימה לאב כנגד כל ישראל היינו על חיתוך הערלה אבל על הפריעה אין לו קדימה והאיש החטף ממנו לא לקח ממצות האב כלום והגם שמל ולא פרע לא עשה כלום היינו לקיים מ"ע של המול לכם כל זכר אבל מצות האב הוה בחיתוך הערלה בלבד ולא צריך לשלם לו כלל ודוק:

וחלילה לי לומר שאם עשה האב חיתוך והתינוק לא נפרע שלא נעשה בו פריעה דנימא דקיום האב מצותו חס מלהזכיר זאת כיון דמל ולא פרע כאלו לא מל א"כ לא קיים האב מצותו דחידשה התורה הלכה דצריך להיות פריעה אם יהי' נחשב הפעולה לשם מילה וא"כ צריך גם פריעה אבל אם פרע אפילו אדם אחר שלא מדעת האב קיים האב מצות עשה שלו דהא ע"י הפריעה שאח"כ נגלה דקיים האב מ"ע בחיתוך שעשה ודוק וידעתי גם ידעתי שיש לומר כיון שגילתה התורה ששם מילה תלי' אחר מתן תורה בשני עורות בעור ערלת בשר ועור פריעה א"כ גם מצות האב תלי' בשני עורות ודו"ק:

וראיתי במכתבך אהובי בן אחי נ"י שיצאת לדון לשיטת ר"ת אשר מובא בש"ך דאם אמר בעל המצוה אמן על הברכה אז גדול העונה אמן יותר מן המברך נפטור חוטף המצוה מלשלם וה"ה כאן שאבי הבן בירך בקול רם הברכה וא"כ אין לו תביעה מן האיש החטף מצות פריעה עכ"ד בקיצר:

ולדעתי לא כן הוא דשם האיש העושה המצוה עד גמירא ובירך עליה הברכה ומקיים כל המצוה ומי שענה אמן קיים הדבר ויש לו שכר כאיש העושה המצוה אבל כאן האב בירך על דעת לעשות המצות חיתוך ופריעה דמל ולא פרע כאלו לא מל א"כ הוה הברכה לקיים ולעשות מצות מילה ובא איש וחטף הפריעה א"כ לא עשה המצוה וגם לא אמר אמן על ברכה אשר המברך עשה מצוה ובודאי מי שאמר אמן על ברכה אשר נאנס המברך ולא עשה מצוה שגם העונה אמן אין לו שכר ודוק:

ופשיטא אי האב עשה שליח על הפריעה אז דומה למי שיש לו הרבה חדרים לבדוק מחמץ שהוא מברך והם עוזרים לו על סמך ברכתו לבדוק השאר חדרים ועיין במג"א סי' תל"ב סק"ו ה"ה אם מהני שליחות במילה אז מהני ברכתו לפטור האיש הפורע את עור השנות אבל אם הפורע חוטף את המצוה א"כ לא כיון האב להוציאו בברכתו וא"כ אין כאן ברכה על קיום מצוה אם מל ולא פרע כאלו לא מל:

הן אמת דבמקו"א הי' לי הרהורי דיומא על דברי מג"א בסי' ח' כל אחד לובש טלית א"כ עושה כל אחד מצוה גמורה ונחשב ברכת אחד והשאר שומעים כאלו כולם ברכו ברכה

אבל היכן מצינו לחלוק מצוה אחת כגון בדיקת חמץ מאיש אחד שהוא יברך על המצוה וכולם יבדקו ועושה כל אחד רק חלק מצוה והבאתי מזה ראי' לדברי נב"י ח"ר א"ח סי' מ"א שכל חור וזויות שנבדק מחמץ וכל ביעור כזית חמץ הוה מצוה בפני עצמו א"כ דומה ביעור חמץ ע"י שלוחים כמו לבישת טלית שרבים לובשים ע"י ברכה אחת וא"כ עדיין קשה במילה שמל ולא פרע כאלו לא מל מנ"ל דיוכל לחלוק שהוא מברך ואחר יעשה הפריעה וצע"ג לתרץ:

(הג"ה ולא אכחד הגם שבספרי מהנה חיים ח"ר סי' צ' האמנתי שדברי נב"י הנ"ל שיש קיום מצוה בכל כזית חמץ הם כהלכה פסוקה אח"כ העיר ד' עיני שיש לפלפל עליו ועיי' בט"ז א"ח סי' תל"א וסי' תקצ"ב והארכתי בזה דנהפוך הוא כי איך מקיים מצות ביעור אם יודע שיש לו עוד חמץ ויוכל לבערו אבל אם הי' אנוס או שוגג בדבר עכ"פ לא יכול לבערו מן העולם קיים המצוה בכל אשר ימצא לו אז ואין כאן מקומו להאריך (ועיין במג"א סי' תל"ד דהוה כאלו אכל חלב בשוגג):

ואמרתי דשאני מילה דהוא מן המצות אשר חידש הט"ז ביו"ד סי' א' סקי"ז דהי' ראוי' לברך בפני עצמו על קדושה אשר נתן ד' לישראל רק סמכו חכז"ל הברכה בעידנא דעסיק בה אבל אחד יוכל לעשות המצות ואחר מברך ובעבור כן בשחיטה יוכל אחד לברך והשני ישחוט משא"כ בתרומה יעו"ש כי מתוק וא"כ אין עיכב כלל שהמל הערלה מברך ופורע יוצא דעכ"פ הוה עידנא דעסיק בהו וא"כ נכונים דבריך דהאב עכ"פ בירך ועל המצוה לא בא לו תשלומים ודוק אך א"כ דברכה לא שייך למצוה יהי' לו תשלומים על הפסד מצוה כקושי' תוס' שהובא בש"ך ח"מ סי' שפ"ב דהוה כאלו חטף מצוה אשר אין עליה ברכה:

ומה שהשגת עלי במה שהערותי בספרי מ"ח סי' ק"ב דצריך לשלם ה' זהובים בעד חצי מצוה שחטף והשגת עלי בשני מוהלים במאי קנה השני הפריעה רק אם חטף מן האב יש ספק עכ"ד הלא שם אני חוקר אי מהני שליחות במילה ואז יש להאב המצוה ומי שחטף צריך לשלם להאב חצי מצוה כקושי' קצו"ח על תב"ש:

וראיתי שהבאת קושי' בשם אדמ"ו חתם סופר ז"ל אשר שמע אביך הג' ר' יעקב שלום זצ"ל מפיו אמאי חיוב ר"ג ליתן י' זהובים הא חישב אדם לעשות מצוה ונאנס מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה ותרצת באופן נאות בשלומא אם חשב לעשות מצוה ונאנס ולא נעשית המצוה אז מקבל שכר משלם אבל במצות מילה וכיסוי וכדומה דמצוה מוטלת על כל ישראל אם בא אחד ועשה את המצוה לו תחשב לצדקה שהי' זריז ונשכר שיקבל הוא השכר והראשון הפסיד שלא הקדים עצמו שהי' לו קדימה במצוה והי'

מתעצל ובזה תרצת קושי' שני על הט"ז בספרי מחנה חיים סי' ע"ג שחידש אם החוטף לא עשה מצוה אין צריך לשלם דכל התשלומים הוא שעשה סחורה במצוה של חבירו ונתקשתי שמבואר ברש"י שהתשלומים הם בעבור שהפסיד לחבירו וצע"ג ולפי דבריך מיושב שהי' קשה לרש"י למה ישלם הא הנאנס ולא עשה מצוה מקבל שכר וגילה רש"י דכאן במצות כיסוי דמונח על כל ישראל הפסידו דהעושה מצוה מקבל שכר וכל זה אם חבירו עשה מצוה אבל אם המכסה לא עשה מצוה דהוה ככסוי רוח אז מקבל הראשון התשלומין דנאנס ולא נעשה מצוה ולא הפסיד לראשון וראי' מרש"י וט"ז דפח"ח תלי"ת וישר כחך:

ולענ"ד על קו' אדמ"ו כי הצדיקים אינם עובדים בעבור לקבל שכר רק מבקשים שתהי' המצוה נקראת על שמם כי בזה מזכים רבים לעשות כמותם עיין רש"י פ' עקב אין מצוה נקראת אלא על מי שגמרה בשם חכז"ל ובעבור זה יש תשלומים שאפילו ילמוד איש ממנו לעשות מצוה בעבורו לו עכ"פ שכר י' זהובים ודוק (ועיין בספרי מחנה חיים בשם מהר"ל מפראג):

סוף דבר פלפלתי בדברי תורתך ואני על משמרתי אעמוד דבכל אופן אם חטף מן האב הפריעה צריך לשלם ה' זהובים אם תשלומי למצוה י' הוה ממון אבל אם הוא קנס אז חצי קנס לא אמרינן כנלע"ד ברור (וה"ה אם מהני שליחות צריך לשלם להאב):

ואודות מי שחטף מן חזן הכנסת קריאת חצי מגילה אם הוא קריאה של יום אשר הקריאה מדברי קבלה שהוא דאורייתא עיין בט"ז הל' מגילה סי' תרפ"ז סק"ב דברי קבלה כד"ת וגם חזן הכנסת יש לו בה חזקה וקנין עיון ח"מ סי' קמ"ט אז צריך לשלם לו חצי מצוה אי יש על מצוה תשלומים אבל על קריאה בלילה שהיא רק דרבנן או מי שאינו חזן שאין לו חזקה על הקריאה אז על מצוה דרבנן אין תשלומים וגם איש שאינו חזן לא זכה מכח החציה שקרא חציה השנית כנ"ל בעז"ה:

ואהובי בן אחי נ"י אתך הסליחה שלא אשוב כעת על שאר חקירות וגם השגות אשר השגת על איזה דברים בספרי ואי"ה עוד חזון למועד כי מה שהשבתי לך כעת הוא בעמל כי רבו טרדותי מאוד וד' יתן רווחה דודך הנאמן הד"ש ושלום תורתך שמך יגדל ותזכה ללמוד תורה לשמה כאות נפשך ונפש דודך הק' חיים סופר:

סימן לה

שאלה איש אחד ירא אלקים אשר החזיק במצות ידועות לזכות רבים לכבד ד' מגרונו זה ח"י שנים רצופים קורא הוא בתורה בר"ה ויוכ"פ והושענה רבה ואירע שבא איש מפורסם אשר ברח מעירו ע"י בלבול ועיכב שם מיום א' דסליחות ואומר שיעכב שם

עד אחר הסוכות רק שדרכו לקרוא בצבור בס"ת ויותן לו מצוה הנ"ל גם פה ואם לאו ילך לעיר אחרת לשבת שם ושאל האיש אשר הוחזק במצוה זה ח"י שנים וכמה פעמים גרם לעצמו הפסד ע"י ביאתו מן הירידלביתו לקיים המצוה וירא לנפשו אם לא יקרא לו עון אם יעזוב מצותו לאיש אחר הגם שהוא איש מפורסם בתורה ויראה הלא ד' רואה ללבב שגם הוא מכווין בקריאתו למשוך לב העם לשמוע אל התורה וכן העם עומדים ושומעים לו אנשים וקטנים במקומותם ולא נקל לפניו לעזוב מצותו חוץ אם הדין של תורה הוא שמותר ליתן מצותו בעבור כבוד אדם גדול אז מוכן ומזומן לעשות רצון בני קהלתו אשר יבקשו למלאות רצון אדם נכבד: תשובה הט"ז א"ח סי' תקפ"א סק"ג כתב וז"ל מרוצה לקהל כ' בס"ח סי' תשנ"ה דכל מצוה שאדם רגיל לעשותה ואינו עושה אותה נענש על זה מ"ה נוהגים להדר להתפלל התפלות שהוא רגיל בה רק שלא יתפללו בחזקה עכ"ל א"כ מבואר מי שעוזב מצוה נענש עליה ואסור לו לעזוב מצותו ואפי' אם צריך לעשות מחלוקת רק שיהי' הקהל מרוצים לבסוף הוא מחויב להתקוטט עם אנשים שרוצים לבטל אותו ממצותו והגם שמג"א בסי' נ"ג ס"ק כ"ו כתב וז"ל ואין להתקוטט בעבור שום מצוה שהרי שנינו הצנועים מושכים ידיהם מלחם הפנים עכ"ל היינו אם רוצה לעשות מצוה וצריך להתקוטט בעבורו לא יתחיל במצוה ההוא כמו באכילת לחם הפנים שכהנים משלחן גבוה קזכו חלף עבודתם והזכיה הוא לשבט בכלל וכל האוכל ממנו מקיים עשה אז אם צריך להתקוטט טוב למשוך הידים ולא יבא לידו מלחם הפנים כי אין זכיות אכילת קדשים תלוין זה בזה דנימא מדאכל זה עשר שנים מלחם הפנים יש לו זכות בלחם הפנים של היום אבל מי שזכה במצוה בתורת חזקה שיש לו קנין במצוה ואסור לקהל ליטול ממנו כח זכותו כמבואר בח"מ סי' קנ"א והארכתי בזה בתשובה אחרת אז בוודאי אם אינו מתקוטט בעבור זכות מצוה דיליה ענש יענש בידי שמים כי זה שמלתו לנשמתו כנלע"ד:

וראיתי שבמחצית השקל סימן נ"ג ס"ק כ"ו פקפק על ראי' מג"א דבתו' ישינים ביומא מבואר יען דבכל אופן לא הגיע שיעור כזית או כדי שביעה לכן משכו ידיהם אבל אפשר אם יוכלו להשיג כזית לקיים מצוה גמורה לא משכו ידיהם הגם שיבאו לידי קטט ותי' דעכ"פ אין ברור הקטט והמג"א חידש דווקא אם בודאי יבא לידי קטטה יעו"ש וא"כ בנידן דידן דאין ברור שיבוא לידי קטט בודאי לא ימשוך ידו ממצוה ודוק:

ובמקו"א חקרתי ליישב קושי' מחה"ש דבודאי מה שמשכו הצנועים ידיהם אין ראיה שלא להתקוטט דדלמא בעבור כזית שלם שהוא קיום מ"ע היה מתקוטטים אבל למה קראו חכז"ל גרגרנים להחוטפים משמע שעשו שלא כדין וקשה כיון דצנועים מושכים

ידיהם והם חוטפים אח"כ השיגו כזית ומותר להיות בעל מחלוקה בעבור קיום מ"ע ולמה קראו חכז"ל להם שם גנאי אלא בודאי דאין להתקוטט אפילו משום קיום מ"ע עיין קדושין דף נ"ג והגרגרנים חוטפים ודוק:

אך במקום דאיכא חזקה בודאי יש להתקוטט בעבור קיום מצוה דשם בכהנים אין יתרון ביתר שאת איש מאחיו אבל בנידן שזכה איש פרטי בכח חזקה ביתרון זכיות מצוה ראוי' לו להתקוטט בעבור זכות נשמתו ודו"ק: וראיה לדבר דמהני כח חזקה מגמ' סוטה דף י"ג דהקשו הגמ' על עצמות יוסף שנתעסק בהם משה איך לא עסקו בהם בני ישראל והקשו בגמ' עוד ותו אי לא עסקו ביה ישראל בניו לא הוו מיעסקי פי' רש"י וז"ל לאחר שנפטר משה בניו מי לא הוו מיעסקי ביה ואיך הניחו בניו לשאר העם להתעסק בו עכ"ל ולכאורה יפלא כיון דכל ישראל בקשו העצמות לא רצו בניו של משה להתקוטט וא"ת איך בקשו כל ישראל לעשות עולה א"כ למה פי' רש"י האיך הניחו בניו לשאר העם להתעסק עכ"ל ולא פי' איך בקשו בני ישראל ליטול מהם העצמות וצ"ע:

ולפמ"ש נכון הדבר בעז"ה דעיין במג"א סי' נ"ג ס"ק ל"ג דבכל דבר מצוה אשר הוא לעולם בנו יורש תחתיו חוץ מכתר תורה שנתקן מהלל ואילך שגם בתורה בניהם קודמים הגם שיש גדולים מהם יעו"ש וא"כ כיון שמשה זכה במצות עצמות יוסף על כל ימי חייו כאשר אמרו הניחו לו כבודו בגדולים וא"כ קשה כיון שהי' לבניו כח חזקה במצוה הנ"ל איך הניחו בני משה שיעסקו בהם בני ישראל הי' להם להתקוטט ולעמוד בדין שיזכו בהם ותי' הגמ' שבני משה אמרו הניחו לו כבודו במרובים אבל בעבור כבודו בגדולים כגון יהושע ופנחס וכלב לא השיבו דלא מהני גדולים כנגד חזקתם אבל בעבור כבודו במרובים הניחו ודוק:

ולכאורה בנידן שאלתינו יהי' מותר לוותר כנגד איש מפורסם דהא הגמ' הקשה איך לא עסקו בני ישראל ומתרץ הגמ' שאמרו כבודו בגדולים ומשמע שמותר לעזוב המצוה בעבור כבודו בגדול וה"ה הכא מותר לעזוב קריאת התורה מפני שכבודו בגדול:

לק"מ דשם משה לקח עצמות יוסף והי' קושי' הגמ' מדוע הניחו לו לבדו ולא התעסקו עמו במצוה ועל זה משני משום כבודו בגדולים הניחו לו ולא התחילו לאחוז במצוה אבל בנידן שאלתינו שכבר הוחזק במצוה לא מהני כבודה של תורה בגדולים ובעבור זה לא משני הגמ' דבני משה הניחו בעבור כבודו בגדולים כמו שהקשתי למעלה דזה אינו דכנגד חזקה לא מהני גדולים אבל בעבור כבודו ברבים הניחו להם ודו"ק:

גם שם הניחו בניו של משה בעבור כבודו במרובים היינו שגם כל ישראל יתעסקו אבל גם המה בכלל המתעסקים אבל ליתן לאחר כל המצוה בעבור כבודו בגדולים לא שמענו

וא"כ בנידן דידן שיתן איש המוחזק כל מצותו לאחר זה אינו מותר ואין שייך לומר שיחלקו המוחזק יקרא ר"ה והאורח יוכ"פ וכדומה זה אי אפשר דר"ה קדושה לעצמו ויוכ"פ קדושה לעצמו שהוא שבת שבתון והושענא רבה קדושה לעצמו ואין בו חלוקה אבל בעצמות יוסף כל ישראל עם בני משה סייעו בקבורת כבוד המת ועיין רש"י סוטה שם ד"ה ואי לא איעסק ביה משה וז"ל כלומר האיך הניחו ישראל למשה להתעסק בו לבדו וכי לא חשו לשבועה ואם לא נתעסק בו משה לא הי' הם מתעסקים עכ"ל מבואר דכאן הי' הקושי' מדוע הניחו למשה לבדו להתעסק בו ולא שותפו בני ישראל עמם ודוק ועיין רש"י עוד שם ותו וז"ל לאחר שנפטר משה בניו מי לא הוו מתעסקו ביה ואיך הניחו בניו את שאר העם להתעסק בו עכ"ל כאן ביאר רש"י שהקושי' למה הניחו גם ישראל לשתף עמהם ודו"ק: ובזה נפלא בעיני דעת התב"ש בסי' כ"ח ביו"ד שהאריך לחלוק על הש"ך ח"מ סי' שפ"ב שסובר בפשיטות שאסור לעשות שליח על מצות כסוי ומצות מילה והוא צווח על הש"ך וכ' דיש בו רק דמצוה בו יותר מבשלוחו וסיים וז"ל ומשם ומכל שאר ראיות שהבאתי בס"ד לעיל נלמד לכיסוי דשרי לפרקים לכבד המהדר אחר מצוה זו וכ"ש אם הוא גדול שיש ג"כ כבוד למצוה ע"ד שאמרו חכז"ל בסוטה דף י"ג הניחו לו כבודו בגדולים וכו' אבל דרך שליחות לא כמ"ש לעיל דמצוה בו וכו' וכ"ש שלא יטול ממון למחר וע"ז נאמר אמת קנה עכ"ל:

ולדעתי יפלא בשלומא בסוטה כבודו בגדולים ומשה אחז ותפס במצוה שגם משה הי' בכלל בני ישראל אשר השביע יוסף ואחז במצוה שלו והניחו לו כלל ישראל שלא ישתתפו עמו וישאר המצוה לו לבדו אבל בכיסוי ומילה שחל המצוה מראשית על השוחט לבדו דשפך וכיסוי ועל האב לבדו וימל אברהם את יצחק בנו והוא יעזוב מצותו ויניחה לאיש אחר לבדו ולא יהי' לו חלק בו זה לא מוכח משם וצ"ע:

אך התב"ש סובר דשליחות מהני רק שמצוה בו יותר משלוחו דאם שולח לאחר לעשות הוה כאלו המצוה מבוזה בעיניו לעשות בגופו אבל כאשר מכבד לגדול והוא עושה שליחות האב אז מתבסמין שניהם זה מהני דלוקח רק שותף עוזר ומושיע לו לקיים המצוה ודו"ק:

ומצאתי לחכמת אדם בשער או"ה סי' י' בד"ה ואמנם השיג על התב"ש שמתיר דרך כיבד הגם דמצינו שאומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך היינו לעשות איסור קטן שלא יעשה חבירו איסור גדול אבל שלא לעשות מצוה המוטלת עליו כדי שיעשה אותה חבירו הגדול ממנו לא שמענו וסיים וז"ל ומה שהביא ראי' מסוטה זה דווקא לענין קבורת מת שהקבורה הוא משום כבודו של מת וכמו שהאריך הכלבו הל' אבל בכל המצות כל

אחד ואחד מישראל ראוין לכל המצות ותמה על עצמך אם יהי' לאחד שופר ולולב ואדם חשוב במקו"א אין לו וכי נאמר כבודו בגדול ויתן הלולב והשופר להחשוב והוא יתבטל מן המצוה לדעתי ישתקע הדבר עכ"ל:

ונפלאת השגה הנ"ל בעיני (א) בשלומא בשופר ולולב שכל איש ואיש מישראל מחויב ליטול לולב ולתקוע בשופר מה לי הוא ומה לו אחר הלא כל אחד מחוייב לעשות מצוה הנ"ל בפני עצמו אבל בכיסוי ומילה דממנ"פ לא יעשה אותו מצוה אלא אדם אחד או הוא לבדו או איש אחר לבדו אז מסתבר שכבודו של מצוה אשר תהי' נעשה רק מאיש אחד מרבבות אלפי ישראל תהי' נעשית בגדולים ולא ע"י אדם פחות אבל שופר ולולב הוא חיוב מכל איש ואיש בית ישראל ודוק (ב) בשלומא בכיסוי ומילה הוא מכבד שיעשה גוף המצוה בגדולים כמו בעצמות יוסף וראוי' שתעשה המצוה ע"י גדול ולא ע"י קטן אבל שופר ולולב המה רק כלים שיוכל איש לקיים על ידם מצוה אם יתקע בשופר ויטול לולב ואם נתן לגדול ההוא הכלים לא נתן לו המצוה כי המצוה יחדש הגדול בתקיעה ובנטילה אשר יעשה ומהכ"ת יכין כלי לאחרים לעשות בו מצותו למה יעכב לעשות בו מצותו חייך וחיי חבירך חייך קודמין דרש ר"ע בקיתון של מים וה"ה כאן הוא צריך להכלי וחבירו צריך להכלי ודוק (ג) שם בעצמות יוסף ובכיסוי ובמילה אם הכבוד בגדולים לא נשאר חיוב על הקטנים ופטור אבל בשופר ולולב הכי לא יבוא חיוב גם על הקטן רק יהי' אנוס בדבר שאין לו כלי לקיום בו מצוה ואונס רחמנא פטריה וא"כ לא יתן לגדול ויהי' הוא אונס רחמנא פטרי' ומאי חזית דדמך סמיק טפי ודוק:

ועיקר הקושי' לק"מ התב"ש הסביר דדרך כיבד ע"י אדם גדול ראוי' שישתתף בו אדם אחר בתורת שליחות ויהי' שותפים במצוה ולא שתעקר המצוה מהבעלים לגמרי רק שיתבסמו שניהם והבן:

נחזור לענינינו זה מוחזק במצוה מכמה שנים לא יוכל לעזוב המצוה אפילו דרך כיבוד חוץ אם גם יעסוק בו בשותפות או בכח שליחות וכאן בנידן שאלתינו לא שייך שיקרא בתורת שליחות דאין כאן מעשה להיות נמסר לשליח וגם הדבר אין צריך שליחות עיין רשב"א נדרים ל"ד ובתוס' רי"ד הובא בקצו"ח סי' שפ"ב וסי' קפ"ב (דברים סותרים זה את זה יעו"ש) וא"כ אסור לעזוב מצותו ודוק (ויש לעיין מג"א סי' קל"ח אם הסגן הוא כהן יכול לקרוא לאחיו הגדול שהכל יודעים שלכבודו עשה ועיין בסי' קל"ט בשם א"ח ואין פנאי להאריך ועיין פסחים דף קי"ט נותנים הכוס לאברהם אבינו ודוק):

והרהרתי כדמות ראיה שבמצוה שהכל שווין רשאין למשוך יד ממצוה מדברי חכז"ל ילקוט פ' פנחס סי' תשע"ד וז"ל רשב"ל אומר יודע הי' משה רבינו את הדין אלא באו

לפניו שרי עשרות תחילה אמרו להם דין של נחלה הוא ואין זה שלנו אלא של גדולים ממנו באו פניו שרי חמישים ראו שכבדו אותן שרי עשרות אמרו אף אנו יש גדולים ממנו וכן לשרי מאות וכן לשרי אלפים וכן לנשיאים השיבו להן כולן כענין הזה שלא רצו לפתוח פה לפני מי שגדל מהן אמר משה אם אומר אני להם את הדין אטול את גדולתן אמר להם אף יש גדול ממני לפיכך ויקרב משה את משפטן לפני ד' עכ"ל והגם שמצוה להורות אעפ"כ יוכל איש לכבד להיות מעשה בגדולים ואעפ"י שאין ראיה גמורה לדבר זכר לדבר יש בו ודו"ק:

ומצאתי בפרמ"ג על המג"א בס"ק כ"ו וז"ל ואם החזיק במצוה יבואר אי"ה בה' ס"ת יעו"ש עכ"ל שישו בני מעי כי זכיתי לכוון לדעת קדושים שרמז שאם יש לאדם חזקה במצוה אז לא ימשוך ידיו וברוך שכוונתי אך לא זכיתי למצוא מקום אשר רמז עליו בה' ס"ת הנלע"ד כתבתי בעז"ה הק' חיים סופר ואגב גררא אעתיק דברי פרמ"ג בסימן קל"ה באשל אברהם סק"ז ד"ה עוד רגע אדבר בענין וקדשתו וז"ל מי שביטל מ"ע זו במזיד וקרא ישראל במקום שיש כהן אם מפסל לעדות מדרבנן עח"מ ל"ד ואם לוקה מכות מרדות כתבנו במקום אחר דלפסול לעדות אפשר תלוי במ"מ כמו שיראה הרואה בר"מ פט"ז מהל' עדות היתה החיוב שבה מדבריהם ומ"מ כאן אפשר לוקה מכות מרדות דא"צ מעשה כמו שיראה הרואה באה"ע סי' כ"א ס"א ואע"ג דאפשר כל דתיקון כעין של תורה ובעינן דומיא לאו דחסימה וכאן אם רצה הכהן מוחל הא בורכא דאונס יוכיח וכו' והא לא דמיא ללאו דחסימה דאם רוצה הוא יכול לגרשה מדעתה ואפ"ה לוקה והדברים ארוכים ואי"ה בס' ש"ה אבאר זה מיהו י"ל וקדשתו אסמכתא הוא עיין מג"א ר"א אות ד' עכ"ל ובסק"ט כתב עוד וז"ל כתב הפר"ח אם קרא ישראל בהיתר ואח"כ בא כהן אותו ישראל עולה למנין ז' אבל אם הי' כהן בב"ה ובטעות קראו לישראל אין עולה למנין שבעה והוכיח כן מגיטין נ"ט ב' ברש"י ד"ה ולמאן דעולה למנין שבעה וסבור הייתי לומר או דפריך למ"ד כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני וודאי אי קרא ישראל במקום כהן והי' בבהכ"נ אין כלום וצריך הכהן לקרוא ראשון ומשא"כ למ"ד מהני (וכפי הנראה אין ברור הלכה כמאן אי מהני או לא ועח"מ סי' ר"ז ור"ח וביד מזה) או אף למ"ד לא מהני י"ל בד"ת הא בדרבנן מהני ופלוגתא היא אי ד"ת אי אסמכתא עמ"א ר"א אות ד' ועיין סמ"ע שם עכ"ל והאריך עוד יעו"ש ובמקו"א אי"ה אדבר בם בעזה"י כי לרמב"ם הוא דאורייתא ואפלפל בדברי פרמ"ג בל"נ עכ"פ דבר גדול דיבר בזה ואם האורח ישראל ת"ח גדול יותר מת"ח כהן שבעיר אין רשאי להקדים ת"ח גדול ישראל כמבואר בביאור

הגאון מווילנא דדווקא כפופים מצד חכמתו ודווקא שכל הכהנים בכל העולם כפופים תחתיו וזה לא משכחת בזמנינו שמעתי מעשה היפך זה ונזכרתי הלכה ודו"ק:

סימן לו

ברכת שמים מעל יחול לראש גבר בן אחי המפורסם בתורתו ויראתו וצדקתו כמהו' ר' משה סופר נ"י בק"ק ברעזעוויטץ יע"א:

רב תודות אשר הבאת לפני הערות אורות התורה אשר מצאת בפנקס אביך הרב הגאון צדיק תמים מהו' ר' יעקב שלום זצ"ל ואודיע דברי אותך אשר חזיתי בו ודבר אתה למען הצדק אותו כי בזה אחפץ וזה החלי בעז"ה העתקת וז"ל: נסתפקתי לפי מה שחידש הצל"ח ריש ביצה דעל פחות מכזית ליכא מצות ביעור חמץ בשריפה יעו"ש א"כ אם הבעה"ב שרף את חצי שיעור הנ"ל אי מותר להנות מאפרו מי נימא הגם דכל הנשרפין אפרן מותר וחמץ בכלל הנשרפין כמבואר בתמורה דף ל"ג היינו אם הי' כשיעור שעובר עליו בב"י אז יש מצוה לשרפו וממילא עפרו מותר אבל בחצי שיעור דחידש הצל"ח דליכא מצוה בשריפה א"כ לא שייך לומר דנעשה מצותו בו ואפרו אסור יעו"ש בתוס' או נימא כל הטעם של חצי שיעור אסור דחזי לאצטרופי ויהי' כזית והלא אז אם שרפו אפרו מותר דעל כזית חל המצוה לשרפו וה"ה אם שרפו כאשר היא רק חצי שיעור ג"כ אפרו מותר וצע"ג:

ונראה דתלי' בפלוגתא שני שרי צבאות ישראל לפי מה שחידש הנב"י ח"ר א"ח סי' ט"ו דהבדל יש בין איסורי הנאה מפסולי קדשים ובין איסור הנאה מחמץ דבשאר א"ה הוה המצוה על כל ישראל לשרוף נותר ותרומה טמאה אז הוה ביעורן נחשב למלאכה כמבואר ברש"י ביצה דף כ"ז שאסור ליתן חלה טמאה לכלבים מה"ט אבל חמץ הוה רק חיוב הבעלים שבעל הממון מחויב לבער חמץ שלו אבל אין חיוב על שום ישראל לשרוף חמץ האסור בהנאה שאין לו בעלים ולכן לא נחשב ביעור חמץ למלאכה דלא מצינו למלאכה שיהי' אסור לזה ומותר לזה בשבת ויו"ט יעו"ש א"כ בחצי שיעור דליכא מצות שריפה לא שייך לומר בו אם נשרף שנעשה מצותו ועפרן אסור אבל המקור חיים סי' תל"א חידש אפילו אם ביטל חמץ ואין עליו עוד עשה דתשביתו עכ"פ הוה חמץ כמו כלאי כרם לר"י דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה כל ישראל מחויבים לשרוף חמץ האסור בהנאה וא"כ הוה השריפה מכח החפץ (כמו קמחא נאסר בביצה) וא"כ אפילו נשרף מאליו שייך לומר דנעשה מצותו מה לי ע"י אדם או מאליו ואפרן מותר וה"ה בחצי שיעור הגם דאין חיוב על הבעלים לבער חצי כזית אעפ"כ אם נשרף עפרו מותר והאריך בזה באריכות ויש לי בפנקס פלפול עם גדול אחד על דברי חק יעקב הל' פסח סי' תמ"ז

ועל דברי באר יעקב שהקשה דחמץ אינו דומה לנותר כי לחמץ מהני ביטל ולנותר לא מהני ביטל עכ"ד אשר כבדתני בחדושי תורת אביך ז"ל:

ולדעתי המקו"ח אינו מחדש רק אם הבעלים עודנם חיים וקיימים ונאסר החמץ מכח הבעלים רק דמועיל הביטל שלא יעבור על בל יראה אבל עכ"פ החמץ נאסר מכח הבעלים יש מצוה לשרוף כמו כלאי כרם דילפי' מנותר דחמץ אם נאסר מכח הבעלים צריך ג"כ שריפה ובנב"י מחדש בגר שמת והניח חמץ או ישראל שמת קודם הלילה אין על הבנים מצות ביעור כיון שאין בעלים בעולם אבל אם רק ביטל ולא עשאו הכתוב כאלו ברשותו לעבור עליו אבל עכ"פ נאסר מכח ישראל וצריך שריפה ועיקר סברת נב"י דעכ"פ בא החיוב מכח הבעלים ולא דמי לתרומה וקדשים דאז בא החיוב מכח החפץ אבל בחמץ אם אין לו בעלים אין מצוה השריפה אבל אם יש לו בעלים מודה הנב"י דהכל מחויבים עליו לשרפו אבל לא מכח החמץ אלא מכח הבעלים ולכן אמרו בב"ק דף צ"ח בחמץ הכל מצווין עליו לשרפו היינו ביש לו בעלים ודוגמא לזה כתב הרה"מ בפ"ג מהל' מילה דהאב מברך למול ואחר מברך על המילה דעל האב הוא המצוה ואם לא מל צריך כל ישראל לעשות מצוה של אחרים היינו האב או של האדון אם לא מל עבדיו וה"ה בחמץ האחרים מחויבים לעשות המצוה של בעל החמץ אבל בתרומה וקדשים חל על כל ישראל המצוה מעצמו כמו במילה מי שמל הגר חל החיוב עליו בעצמותו א"כ הנב"י עם מקור חיים אינם במחלוקת:

ומ"ש הנב"י שם וז"ל אבל מי ששורף חמצו של אחר לא עשה מצוה כלל עכ"ל היינו שלא שייך לומר שעשה מצוה שלו רק מצווה לבער חמצו של חבירו ועשה מצות חבירו וזוכה לחבירו אבל הוא לא עשה מצוה שלו דאל"כ הכי נעלם מהגאון הנב"י גמ' מפורשת בב"ק דף צ"ח דהכל מצווין עליו לבערו והוא בעצמו מביא דברי הגמ' הנ"ל בסי' כ' יעו"ש וגם המקו"ח מודה לנב"י אם לא נשארו בעולם בעלים לחמץ שאין מצוה לבערו דחמץ מכח הבעלים בא חיוב ביעור כנלע"ד:

(וגם לא ידעתי דאם המצוה הוא עשה דתשביתו אז צריך מחשבה לבער חמץ אם מצות צריכה כוונה אבל על חמץ שביטל צריך ביעור כמו כלאי כרם וצריך כוונה לבער איסור הנאה מחמץ או מכלאי כרם הכל מצות שריפת איסור הנאה מה לי חפץ זה או חפץ זה ודו"ק):

אך העיקר נ"ל כיון דשם חמץ הוא מהנשרפין דאפרן מותר א"כ חזינן דדי בשם איסור זה בשריפה א"כ מה לי שהי' חיוב עליו לשרוף או לא בשלומא בנקברים אפרן אסור דשם לא נתן הקב"ה היתר לאיסורו אבל בנשרפין דע"כ אפרן מותר דאין לך דבר שנעשה

מצותו ומועלין בו א"כ אין שם א"ה של הנשרפין נאסרין בעפרם מה לי שנשרף ע"י גוי או קטן או ממילא או שהי' חצי שיעור אין שם איסור הנאה של נשרפין נאסרו להיות ננער מעפרו להיות אסור כנלע"ד בעז"ה (ועיין במ"ל בפ"ג מהלכות פסולי המוקדשין): וראיה לזה דאטו חמץ של נשים אשר נאסר בהנאה והלא נשים אינם מצווין על עשה דתשביתו דהוה מצות עשה שהזמן גרמא והכי נאמר שאפר מחמץ של נשים אסור בהנאה אלא פשיטא כיון דחומר איסור חמץ מותר בשריפה מה לי אם נעשה מצוה בחמץ או לא שם חמץ בחומרו מותר אם נשרף ודו"ק: והפלאת במכתבך על חקירת אביך הצדיק זצ"ל וז"ל ולא זכיתי להבין חקירה כי החקירה לא אזיל רק אליבא דר"י דסובר אין ביעור חמץ אלא שריפה והלא האחרונים והפנ"י כולם פה אחד מסכימים דר"י ס"ל דאפר נקברים מותר דאל"כ איך אמר אם רצה להחמיר על עצמו ישרוף כמבואר בתמורה במתני' וגם בסוגי' אין ביעור חמץ אלא שריפה מוכח כן נמצא לפ"ז לפשוט חקירה הנ"ל דלרבנן הוה אפי' בכזית אפרן אסור ולר"י אפי' אם נאמר דאין מקיים בו מצות שריפה האפר מותר עכ"ל:

אהובי תלמידי נ"י נעלם ממך מרגליות יקרה כבר האיר עינים הגאון מקו"ח סי' תמ"ה בשלומא בשאר נקברין דאין מצוה לקבור אותם שמן הדין יוכל להשהות אותם גלוים רק שחיישינן פן יבא בם לידי תקלה וקובר אותם (ולדעתי אפילו ע"י עכו"ם או קטן דאין מצוה בגוף הקבורה רק שיכוסו אפילו ע"י קוף סגי) אז לא שייך לומר שנעשה בו מצותו זה קבורה דהלא לא נצטווה לקבור אותם אבל בחמץ דכתיב תשביתו וצריך לעשות דבר בו רק יש ספק אי המצוה בו לעשות שריפה או קבורה אז אפילו לרבנן דסברו מצותו בקבורה אפרן מותר ובזה מיושב קושי' מג"א על הרמב"ם דפח"ח וכן מצאתי להגאון קצו"ח בתשובה וכדומה ששמעתי גם מאדמ"ו חת"ס ז"ל כן וידעתי שתשמח בכפלים בגוף הסברה של הגאונים וגם להצדיק קדוש ה"ה אביך אשר במרומים ישכון בצל כנפי מרן חת"ס ז"ל:

ומה שנפלא בעיניך עוד מדוע לא חקר אביך ז"ל על כזית חמץ אם אדם שרף חמץ חבירו דלא עשה בו מצוה לפי דברי נב"י או אם צוה עכו"ם או קטן דאינם בני שליחות דלא קיים מצות שריפה א"כ יהי' האפר אסור וצ"ע גם בעיני מופלא וי"ל דשם הי' חל עכ"פ על החמץ חיוב שריפה ונעשה בו מצותו רק הגברא לא קיים מצוה אבל בחצי שיעור אין חל על החפץ אפי' חיוב מצות שריפה ותעיין באדמ"ו חת"ס ז"ל [יו"ד שכ"א] על קושי' אהל דוד אם מילה בנכרי כשירה מדוע לא מהלינן בשבת ע"י גוי ותי' מרן דהמילה כשירה אבל העשה לא קיים האב ע"י גוי והפליא שם על המג"א סי' תמ"ו יעו"ש:

ואגב גררא אעתיק מ"ש בחדושי בדברי מקו"ח בסי' תל"א ד"ה והנה שהשיג על הפנ"י דף ה' שסובר לדעת רש"י אדם עובר בב"י על חמץ של הפקר והשיג הגאון א"כ למה צריך ר"א לומר שני דברים אינם ברשותו של אדם ועשאו הכתוב כאלו הם ברשותו ולפנ"י הלא בהפקר אפילו עובר בב"י יעו"ש והיא בעיני נקודה נפלאה דהפנ"י מחדש דישראל עובר בב"י אם מונח חמץ של הפקר ברשות ישראל דמכילתא לא מחדש רק חמץ של נכרי ברשות ישראל אינו עובר אבל הפקר ברשות ישראל עובר ולכן לא יוכל להיות לרש"י ביטול מטעם הפקר דעכ"פ מונח החמץ ברשות ישראל אבל חמץ הפקר שאינו מוטל ברשות ישראל מי יעבור עליו אם יהי' הדין דישראל הרואה חמץ של הפקר עובר א"כ תמצא שאלפי בני ישראל יועברו על ב"י על כזית אחד של הפקר מי שמע כזאת מאי שייכת יש לחמץ הנ"ל עם בני ישראל אבל אם מונח ברשות ישראל אז אצל הישראל שהחמץ מונח ברשותו הוא עובר והבן:

ועל יתר דברי תורה אשר הבאת מאביך זצ"ל וגם אודות השאלה בהל' ריבית אשר הארכת מאוד לא אוכל כעת להשיבך כי אני טרוד מאוד ואם יהי' פנאי אכתב לך איזה הערות דברי דודך הדש"ת הק' חיים סופר:

סימן לז

שאלה נכרי שהתגייר וצריך אח"כ טבילה מאי לטבול אותו בשבת או ביו"ט לפני ג' כדת של תורה מי נימא שמותר לטבול כמו נדה או שאר חיובי טבילות שטובלות או נימא שאני טבילת ישראל להתיר איסור לבין טבילת נכרי שהתגייר:

תשובה הוא מגמ' מפורשת יבמות דף מ"ו הובא בש"ע יו"ד סי' רס"ח סעיף ד' וז"ל הואיל וטבילת גר צריך בית דין של ג' אין מטבילין אותו בשבת ולא ביו"ט ולא בלילה ואם טבל הר"ז גר עכ"ל ובש"ך ס"ק י"ג וז"ל וסמ"ג כתב בשם בה"ג דמטבילין אותו בשבת ויו"ט ועיין ב"ח עכ"ל וט"ז ס"ק י"א ביאר הגם דבגמ' אמרו דהוה האיסור משום מתקן הוצרך הרמב"ם ליתן טעם דטבילת גר צריך ג' דאל"כ הוה מותר משום דנראה כמיקר יעו"ש:

ולדעתי יפלא מאוד דבשלומא בטבילה מטומאה דהוה רק כמתקן ולא מתקן ממש אז אם נראה כמיקר לא גזרו רבנן אבל גוי שנעשה ישראל ע"י מילה וטבילה אבל באחת מהם לא נעשה ישראל עד שמל וטבל כמבואר בגמ' ובש"ע סי' רס"ח סעיף ב' וז"ל וכיון שטבל הרי הוא כישראל שאם חזר לאיסורו הר"ז כישראל מומר וכן בסעיף י"ב וז"ל הואיל ומל וטבל יצא מכלל עכו"ם עכ"ל א"כ נעשה בטבילה הנ"ל גוף יותר מתחלה הי' גוי ועכשיו גר שנתגייר כקטן שנולד דמי נעשה גוף חדש מעולה ומשובח בכל ההבדלים אשר בין גוי לישראל זה הוה תיקון מעלי' אז אפילו אם נראה כמיקר עכ"פ אסור לעשות

או לתקן כלי בשבת וביו"ט הגם דלא יהי' נראה בפני העולם שהוא מתקן כיון שהוא באמת תיקון גמור ודמי' למה דאמרינן בשבת דף ק"ו דמילה אסור בשבת דמה לי תיקון כלי ומה לי תיקון גברא יעו"ש ומה התם דהוא ישראל מבטן ומהריון ומצות מינה רק מצוה אחת מתרי"ג מצות ואם ביטל אותה ביטל מצוה שיש בה כרת אבל דווקא אם לא ימול עצמו כל ימיו אבל אין המילה מועיל שיהי' נעשה על ידי' ישראל נקרא אעפ"כ תיקן גברא מכ"ש בגוי שנתגייר שנתהפך לגוף אחר כמחכז"ל אתם קרואים אדם ולא או"ה דהוה תיקן כלי ואסור בשבת וביו"ט הגם דנראה כמיקר ודוק:

ועלה בדעתו דא"כ יש תרי תמיהות על בה"ג שמתיר לכתחילה לטבול לגר בשבת וקשה הא הוי מתקן גמור וצע"ג:

אמנם יש ליישב דברי בה"ג דשאני מילה דישראל הוא המוהל והוא מצווה על שבת ואמרי' שאסור לו לימול לולא דתורה התורה יען דהוה מתקן גברא דהוה כמתקן כלי אבל בגר ממנ"פ אי המילה אינו פועל לעשותו גר רק הטבילה גומר א"כ במה שטובל את עצמו אחר הטבילה נעשה ישראל ועד גמר הטבילה הוא גוי שמותר לו לתקן כלי היום ואיך נאסרה עליו לטבול את עצמו דהוה כמתקן הלא גוי מותר לתקן כלי ואחר שעבר התיקון היינו הטבילה שעושה אותו לישראל שוב לא יעשה דבר עוד וא"כ אין איסור כלל אם מטבילין אותו דאנן עדים דגוי תיקן כלי ודוק ויש ליישב עוד דשאני במילה שעושה מעשה מלאכה רק דנאמר מקלקל הוא ע"ז אמרי' דמתקן גברא ונשאר דעושה מלאכה אבל בטבילה אין כאן איסור מלאכה ונראה כמיקר א"כ מאי הוה דיעשה בר ישראל עיין דוגמא בנקה"כ סי' ר' ודו"ק:

ומעתה יש ליישב דברי הרמב"ם דלולא דצריך להיות ב"ד בשעת הטבילה הי' ראוי' להיות מותר לטבול אבל כיון שצריך לתקן הכלי היינו לתקן עצמו על דעת ב"ד א"כ כמו שאסור לנו לומר לגוי לתקן כלי בשבת כך אסור לנו לומר לו לטבול בשבת להיות ישראל דאז עושה מלאכה על דעתינו ואע"פ שחקר המג"א בסי' ש"ז שמותר לומר לגוי בשל בשר שלך בשבת דשאני התם דהלא יכול הגוי לבשל בלא דעתינו מהני אם מבשל בלי ידיעתינו אבל דבר שלא מהני חוץ בצירוף דעת ישראל בודאי אסור לישראל לסייעו שיהי' נגמר הכלי על ידי נכרי אפילו ובדיעבד אם טבל מהני ודוק:

אך כל זה איננו שווה לי דא"כ אי מהני הטבילה בפני ישראל אחד או שנים יהי' ג"כ אסור להטבילו ומרמב"ם משמע יען שצריך ב"ד לכן הוא אסור דכתב וז"ל וצריך לטבול בפני ג' והואיל והדבר צריך ב"ד אין מטבילין אותו בשבת ויו"ט עכ"ל ולפמ"ש אפילו אם מהני בפני אחד או שנים עכ"פ צריך דעת ישראל ואסור לו להיות עזר שגוי יעשה

מלאכה בשבת וצע"ג: ונ"ל דרמב"ם סובר אפילו אם יהי' אסור לישראל לומר לגוי בשבת בשל בשולך דשאני התם דמזכיר לו ענין שאסור לישראל לעשות בשבת אבל לצוות לו לטבול בשבת דמותר לישראל דנראה כמיקר אפילו אם מכווין לטבול בו מטומאת מת או נדה ועכ"פ מותר לטבול גופו לשם מצוה מהכ"ת יהי' אסור לנו לומר כזאת לגוי מי איכא מידי דלישראל שרי לעשות ולאמור לגוי לעשות יהי' אסור הגם יפעל בו תיקון כלי הלא מותר לגוי לתקן ומה שישראל אומר לו לעשות היינו לטבול אינו מזכיר בו איסור מלאכה כלל והחכמים גזרו שאסור לאמור לגוי לעשות דבר שגוף העשי' הוא איסור אבל כאן אין בדבורו דבר שנשמע לאיסור וצריך הרמב"ם לומר יען שצריך ב"ד ואין דנין בשבת או כפי הבנת הט"ז ותוס' יען דצריך ב"ד לא נראה כמיקר ואסור דנראה כמתקן ודוק:

ומה שצריך התבוננות למה לא נראה לרמב"ם פשטיות הגמ' יען דהוא מתקן כלי היינו גופו דהוה תיקון מעלי' הגם דגוי מותר לעשות תיקון כלי בשבת הלא כאן הגירות עם התיקון בא ברגע אחת בשעה שנעשה גר נתחייב במצות שבת פעל התיקון אשר אסור לעשות ולכן אסור לו לטבול בשבת ואסור לעשות כן לכתחלה וצע"ג:

ויש לתרץ דרמב"ם סובר דאין בזה איסור דהלא ישראל מותר לעשות מלאכה אשר ממשיך עצמו בשבת כהדלקת הנר מעש"ק ודולק בשבת וא"כ מותר לגוי לעשות מלאכת התיקון הגם שעם התיקון נעשה ישראל אין זה בכלל איסור דתורה אמרה ושמרו בני ישראל את השבת וגם זה האיש משעה שנעשה ישראל לא עשה עוד דבר ודו"ק:

ואוסף נופך דמבואר בפסחים טבל ועלה מברך היינו בגר דלא יוכל לברך מקודם אשר קדשנו דמל ולא טבל הוה כגוי עיין בב"י בסי' רס"ח וא"כ אז אחר הטבילה כאשר מסלק עצמו מן הטבילה נעשה גר וא"כ ליכא בו איסור תיקון כלי ודוק ועיין במג"א סי' שכ"ג בשם רדב"ז דלא יברך על ט"כ ובעבור כן לא מצא הב"י קורת רוח בפי' התוס' דנאמר יען שצריך ב"ד לא נראה כמיקר דקשה לו מאי הוה הא מותר לגוי לעשות תיקון ממש בכלי ואיך מצינו שיהי' אסור לעשות תיקון יען שע"י התיקון יהי' נעשה ישראל ודוק:

ולכאורה יפלא דברי תוס' וט"ז דאם יש כאן מתקן דלא נראה כמיקר וא"כ הי' בסברה לומר שאם טבל לא יהי' מהני דטוב לומר שלא מהני הטבילה ולא יהי' נעשה עבירת תיקון כמבואר ברשב"א בחולין בסנדל ע"ז דחליצה פסולה כדי שלא יהי' יהנה מע"ז ועיין בטו"א ר"ה דף כ"ח חוץ אם נאמר יען דט"ז הבין דהוה כמתקן ולא מתקן ממש א"כ לא אמרו שלא יועיל בדיעבד ועוד כאן אתו לידי תקלה פן יחזור מגירותו אם יעשו דהוה כלא טבל אז יהי' הדין שיוכל לחזור דמל ולא טבל כאלו לא מל ודוק, ועוד דהם הב"ד

עשו כמתקן ואנו נאמר דטבילתו לא יועיל הלא הוא לא עשה עבירה כמבואר למעלה בדברי ודו"ק:

ומצאתי בש"מ ביצה דף י"ח וז"ל אדם נראה כמיקר ופי' הרא"ה ז"ל דטבילת גר שאסורה בשבת מפני שהוא מתקן גמור וכן פי' הרשב"א ז"ל עכ"ל מבואר מהרא"ה והרשב"א דבשלומא טבילה מטומאה הוה כמתקן ולא מתקן ממש מהני נראה כמיקר אבל טבילת גר דהוה מתקן ממש לא מהני נראה כמיקר כמו שחקרתי לעיל וכאשר משמע פשטות שטיחות לשון הגמ' ביבמות דף מ"ו דתקוני גברא בשבתא לא מתקנינן ולכאורה יפלא מאוד מאי איסור יש בו בגר אם מתקן עצמו בשבת וצע"ג:

ואפשר דסברו הראשונים הנ"ל יען דאם התגייר בינו ובין עצמו לא מהני וע"כ דקפדה התורה שב"ד ישראל יקבלו אותו להיות נעשה ישראל במילה וטבילה ואז מחשבתם פועל על פעולתו להיות ישראל בעבור זה נקטו חכז"ל בכל מקום בלשון נפעל גר שנתגייר ולא נקטו גר שהתגייר וכולן שנתגיירו ונשתחררו ושנפדו גר שנתגייר כקטן שנולד דמי משמע שאחרים פועלים עליו כמו בשחרור וא"כ פועלים הם במחשבתם תיקון גברא ואסור לעשות בשבת אפילו במחשבה כמו שאסור לתרום אפילו במחשבה שנותן עיניו בצד זה לאכול בצד אחר יען דמחשבה עושה מעשה להתיר שם טבל ולחדש שם תרומה כן בכל מקום שמחשבה פועלת כמעשה הוה תיקון מעלי' אבל בטומאת מת או טומאת נדה דלא מחדש הטבילה שם חדש על הכלי רק פעל הברחת הארי שם האיסור אשר רבץ על הכלי אז הוה רק כמתקן אבל היכא שמחדש שם חדש על החפץ הוה תיקון מעלי' מה לי בפעולה מה לי במעשה מחשבתם עושה מעשה והבן:

ובסברה הנ"ל חדשתי עוד הגם דולד הטומאה מטבילין ביו"ט ושבת יען דהוא מדרבנן ונתקשה השאג"א משבת דף קכ"א ומביצה דף ל"ג דאסור לתרום אפי' מעשר או תרומה בדבר שחייב רק מדרבנן יעו"ש שהאריך בקו' להביא ראי' דאין מטבילין כלים חדשים כסברת הרה"מ יען דלא חזו מתחילה לשום דבר אז הגם שטבילת כ"ח מדרבנן אסור לטבול:

ולפמ"ש שאני תרומה ומעשר דמחדש שם חדש מטבל עושה היתר ומהיתר עושה איסור עיין ר"ן נדרים דף י"ב כתרומתו של אהרן אז הוה תיקון שאסור אפילו באיסור דרבנן אבל ולד הטומאה או טבילת כלים חדשים דלא מחדש שם על החפץ אז הוה רק כמתקן דאין תיקון ממש אלא א"כ מחדש משברי כלים שנעבד שם כלי וע"ו התיקון מחדש שם כלי אבל בטבילת כלים מטומאה או טבילת כ"ח אין בו חידוש שם כלי ודו"ק:

סוף דבר כיון שהרא"ה והרשב"א פסקו דטבילת גר אסור בשבת ויו"ט דהוה מתקן ממש והרמב"ם והשו"ע אסרו משום דצריך ג' הגם שיש טעם לדעת בה"ג אעפ"כ הלכה ברורה שאסור לטבול לגר בשבת ויו"ט ודו"ק:

הק' חיים סופר:

סימן לח

ביצה דף ל"ד דרסה או טרפה בכותל ושהתה מע"ל ושחטה כשירה וצריכה בדיקה בעי ר"י מר"ז מהו לשחטה ביו"ט מי מחזקינן רעותא ביו"ט או לא. לא איפשט האיבעי וכתב הר"ן וז"ל כיון דלא איפשוט בעיין מסתברא דנקטינן לחומרא דה"ל ספק דאורייתא ולחומרא עכ"ל:

ובשג"א סי' ס"ד השיג עליו דא"כ דהוה ס' דאורייתא איך נסתפק ר' ירמי' אם מותר לשחטה ביו"ט הלא כיון דאמרי' הגם שעמדה מעל"ע צריכה בדיקה אם לא נמצא בה טריפות וכמו שחיישי' על לאו דטריפה א"כ ה"ה דחיישינן על לאו דלא תעשה מלאכה דלשיטת הר"ן הוה ס' דאורייתא לחומרא ואיך מסופק ר"י אלא ודאי דגם הך בדיקה הוא רק חומרא דרבנן מכח דאיכא לברורי ולכן מסופק ר"י אי אחמרי גם לגבי יו"ט והוה רק ספק דרבנן ולא כר"ן שכתב דהוה ס' דאורייתא והביא ראי' דאל"כ במתני' תנן שהתה מעל"ע שחטה כשירה ואמורא אמר צריכה בדיקה ואי הך בדיקה הוה מדאורייתא דכבר יצאה הך בהמה או עוף מחזקתה דרוב כשירות א"כ איך אמר במתני' שחטה כשירה ולא הזכיר הבדיקה אלא וודאי מדאורייתא לא צריכה בדיקה כלל דהא מחשש ריצוץ שהתה מעל"ע יעו"ש היטב ולא ראיתי מי שמיישב דעת הר"ן: ונלע"ד לתרץ בעז"ה ולהצדיק דברי הר"ן דלכאורה הקשתי הלא בחולין י"ב חקר הגמ' ניחוש דלמא במקום במקום נקב קשחט אלא ע"כ דאזלינן בתר רובא יעו"ש א"כ כאן בדרסה או רצצה בכותל להבנת הר"ן דיצאה מכח האי ריצוץ מרוב כשירות דשכיח דנטרפה מכח ריצוץ ודריסה עד שצריכה בדיקה כאשר אבאר בעז"ה לקמן א"כ ניחוש דלמא במקום השחיטה נפסקה הגרגרת או נקרע הושט ברחבו ומאי מהני השחיטה כלל וצ"ע (ויש לעיין בפרמ"ג סי' נ"ד בחקירת סימנים קשים הם אצל דרוסה):

אמנם יש לחדש סבר בעז"ה כבר נודע שיש ע' שמות טריפות בפרט אשר יוצאים מכלל ח"י טריפות עיין רמב"ם ובש"ע סי' כ"ט והנה ע"י שנדרסה ברגל או רצצה בכותל הוא שכיח מאוד מאוד שנעשה העוף או הבהמה טריפה דחיישינן שע"י הריצוץ או הדריסה בא אחת או שתים או שלש מכמות טריפות למשל אם נדרסו עשרה עופות ובדקי' אותם נמצא באחת נשברו הצלעות ובאחת נפסק הגרגרת ובאחת נקבו בני מעים ובאחת נקבו

האונות ובאחת ניטל הלב וכדומה אבל בודאי לא יהי' נמצא כל ע' שמות טריפות בכל אחת מהנדרסות או מהנתרוצצות כמובן בהשכל רק אעפ"כ צריך בדיקה בכל איברים אשר יוכל להיות בהם טריפות דהא יש ספק על כל אבר ואבר שמא בו נמצא הטריפות דאז הבהמה ההוא טריפה לגמרי דהא שם אחת מע' טריפות אוסר כל הבהמה כנודע כמובן אבל בודאי רק שם טריפה אחת או שתים נוכל נמצא בהנדרס רק זה נחליט דשכיח עכ"פ שם טריפה אחת בהנדרסים ורצוצים כמובן בעז"ה: ולפ"ז בשלומא אחר השחיטה צריך בדיקה מדאורייתא דהא יש לחוש על כל איברים בכלל אולי נמצא בהם בהאברים שם אחד מע' טריפות אבל אחר שעבר הבדיקה בכל האיברים וראינו שלא ניקב הריאה או המרה או הלב ושלא נשברו הצלעות ולא נפסק החוט או הגידים וכדומה שבדקנו רוב האיברים ולא נמצא אחת מהשמות הפועלים טריפות ונשאר רק ס' אולי במקום נקב קשחיט דאין לנו לדון אלא על שם אחד משמות הטריפות באבר אחד כגון הריאה או הסימנים וגם לא בכל האבר דהא הנשאר מהאבר אנו בודקים ונראה שאין בו טריפות בודאי לא שייך לחקור שמכח הריצוץ יצאו העוף או הבהמה מרוב דאטו שכיח ע"י ריצוץ או דריסה שם טריפות זה אבר זה ובמקום זה הלא די לנו דנאמר דדריסה פועל שם מע' טריפות באחד מאיברים אז מחליטים בהיפך דנשארת הבהמה על חזקתה דהיא מהרוב כשירות כמו דנראה לעינים דדרוסה או רציצה לא פועל טריפות ברוב איברים כן לא פעל הדריסה והרציצה טריפות במקום השחיטה או במקום שניקבו בני מעים ע"י שיני זאב ועיין דוגמא לסברה הנ"ל בט"ז ל"ט סקנ"ב ודו"ק:

ומעתה מיושב דברי הר"ן אם אנו חוקרים אם מותר לשחוט ביו"ט הך הנדרסת הוה ספק דאורייתא דהא יש לחוש אולי יהי' נמצא מטריפות של ע' שמות וזה שכיח דע"י הדריסה נמצא בה אחת מכל הטריפות אבל בחול מותר לשחוט אותה ולא חיישינן דלמא במקום דקשחיט הי' הטריפות דהא אחר השחיטה בדקנו כל שאר איברים וראינו שלא נמצא בהם טריפות וליכא חשש רק על מקום של מקום השחיטה ולכן שפיר שנה רבינו הקדוש שחטה כשירה דעדיין נשאר נשחטה הותרה ולא חיישינן דלמא במקום נקב שחט ומפרש הברייתא דזה דווקא אם נבדקו השאר שמות הטריפות ודו"ק:

ומה שהקשה בשג"א ובפנ"י אי שחיטת נפולה אסור ביו"ט מדאורייתא כהבנת הר"ן א"כ קשה איך שוחטים מסוכנת ביו"ט הא שם אסורה לאכול מדאורייתא בלא בדיקה אם היתה מפרכס או לא א"כ כיון דאיכא רעותא ניחוש דלמא לא תפרכס וחילל יו"ט שלא לצורך (דלא שייך לומר ממנ"פ א"כ היתה כבר כמתה ולא חילול יו"ט דזה אינו

דיצאה חיותה טרם נגמר השחיטה אבל מתחלתו חילל יו"ט או משום צובע או משום נטילת נפש):

ונלע"ד ליישב בעז"ה דכבר ביאר הט"ז ביו"ד דגם בבהמה שייך לומר אוקמי אחזקה אחזקת חי כמו דאמרינן באדם אוקמי אחזקת אדם (ועיין בפלתי סי' ט"ז ובחולין קל"ד) כלל חדש חזקת חי הוה רק חזקה כל זמן שיש לומר עדיין הדבר חי אבל אם כבר ידענו שמת רק באנו לדון אם הוא עדיין תוך ל' או כבר הוא לאחר ל' לא שייך לומר אוקמי אחזקת חי ועכשיו עדיין בתוך ל' אלא אמרינן בהיפוך שכבר מת קודם ל' יען דחזקה עשוי' להשתנות ודו"ק:

ולפ"ז בשלומא כאן דחיישינן על טריפות מן ח"י טריפות כיון דנעשה רעותא יצאה מן הרוב דחזקה וודאית מעולם לא הי' כאן ואסורה לשחוט ביו"ט אבל שם במסוכנת דנשארת ברוב שאינה טריפה וחקרינן רק דלמא תמות טרם שיוגמר השחיטה א"כ עכ"פ עכשיו ברגע שהולך לשחטה היא חי' אז אמרינן אוקמא אחזקת חי עוד ולא תמות מעצמה אבל אם כבר מונחת מת אז אמרינן דלמא מתה קודם זמן שנגמרה השחיטה ומעצמה מתה ואסורה לאכול בלי סימני פרכס כנלע"ד ליישב דעת הר"ן:

סימן לט

שאלה יהודי אחד קנה עם נכרי בשותפות שני עגלים והתנה הגוי עמו שעמ"כ משתף עמו שבאותו יום אשר יבואו בני משפחתו אליו לבקרו אז ישחטו שניהם והוא ובחר השמן משניהם וע"כ יפטם העגלים בחנם עד אותו יום וכאשר בא חג השבועות העבר קרא הגוי לישראל להביא השוחט ולא רצה השוחט לשחוט את שניהם יען כי אחד מיוחד להנכרי ואין לישראל חלק בו ושחט רק עגל אחד והישראל התחנן לפני העכו"ם והניח לו את השחוט ושאל השוחט להגיד לו אם עשה כדת של תורה או אם צריך לפייס את בעה"ב: תשובה השוחט עשה כדת של תורה שלא רצה לחלל יו"ט ולעשות איסור דאורייתא ח"ו ואבאר הדבר בעז"ה ומראשית אחקור אם עשה כדת במה ששחט את העגל האחד אם לא חילל יו"ט בהשחוט:

הנה בודאי אסור לעשות מלאכה בשביל העכו"ם בלבד דתורה אמרה לכם ולא לנכרים אבל אם עשה אינו לוקה הגם שעבר איסור דאורייתא ועיין תוס' י"ב בביצה דלא הדרה לאיסורא קמא והרמב"ם כתב הטעם דאינו לוקה מחמת הואיל יעו"ש בפ"ח מהל' יו"ט ובנושאי כליו ונ"מ אם בישל איסור לנכרי לרמב"ם לוקה ולתוס' אין לוקה כמבואר באחרונים ואין כאן מקומו להאריך:

ובחדושי תרצתי קושי' אבני מלואים סי' ב' בד"ה אלא שהקשה על הרמב"ם שכ' המבשל לעכו"ם אינו לוקה משום הואיל והקשה הנ"ל הא בכלל אשר יאכל לכל נפש הי' גם עכו"ם בכלל רק אח"כ אמרה התורה לכם ולא לעכו"ם למשל אם מבשל לעשרה בני אדם אשר יאכלו אצלו אינו לוקה והוא קושי' נפלאה וצע"ג:

ונלע"ד לחקור בעז"ה דמכל נפש היינו מרבים אפילו נפש עכו"ם כגון לעשות מלאכה ביו"ט בין לישראל ובין לעכו"ם למשל אם מבשל לעשרה בני אדם אשר יאכלו אצלו חמשה ישראלים וחמשה גוים והמאכל ראוים בין לישראל ובין לעכו"ם והי' מרבינן מאשר יאכל לכל נפש שמותר ואמרה התורה הוא לבדו יעשה לכם דייק לכם בלבד אבל אם מכוון לבשל גם לעכו"ם עובר בעשה דלצרכי ישראל לבד מותר לבשל ולא אם מכווין לבשל בין לישראל ובין לעכו"ם אך אם מכווין לבשל רק לעכו"ם כגון שמבשל משל עכו"ם או שמשלם לו עכו"ם שיבשל בעבורו לאכול זה בוודאי לא הי' מרבינן בכלל אשר יאכל לכל נפש דמה"ת יהי' מותר לישראל לחלל יו"ט בעבור עכו"ם שאין מזונותיו עליו (הכי בעבור להרויח ממון יהי' מותרים כל המלאכות) והי' מחויב אפילו מלקות רק מטעם אי מקלעי אורחים ישראלים ויהי' ראוי להם שיפייס להנכרים בממון ויתן האוכל לאורחים ישראלים אינו לוקה ולפ"ז אם מבשל איסור לצורך נכרי לוקה באמת כנלע"ד בעז"ה אבל עכ"פ לכ"ע יש איסור בדבר אם ישראל עושה מלאכה לצורך עכו"ם בלבד אפילו אם המאכל הוא של ישראל:

אך אם ישראל עושה מלאכה במאכל עכו"ם אבל תכליתו שהוא יקבל חלק ממנו לצורך ישראל אם זה מותר יען דתכלית המלאכה הוא לצורך ישראל או נאמר יען דבשעת המלאכה לא זכה בו ישראל א"כ לא הוה בכלל לכם שיהי' מותר לעשות מלאכה בו על מדוכה זה ישבו גדולי עולם מלפנים בישראל בתשובת שב יעקב אוסר הנב"י ח"ר מתיר וקם הגאון אבני מלואים והחזיק בתשובת שב יעקב לאסור ולדעתי דבר ד' אמת בפי הנב"י להתיר כי דבר גדול דיבר הנב"י דכתיב לכם לצרכיהם אבל לא משלכם ואבאר כאשר עם לבבי בעז"ה: ראיתי בא"מ סי' ב' שהאריך לבאר שדברי השב יעקב שמחדש שאסור לשחוט בהמות נכרי ביו"ט בעבור שימכור מבשר לישראל שהר"י בתוס' בשבת סובר כך דכ' וז"ל דלא שייך בשריפת קדשים לומר משולחן גבוה קזכו ולא דמי לשני לחם שהאפיה היא לצורך גבוה שהרי אחר האפיה צריך לעשות בהם תנופה וכן אחר שחיטת נדרים ונדבות עושים מהן לגבוה אבל תרומה טמאה אין עושים מהם לגבוה כלום וליכא למימר משולחן גבוה קא זכו והכי מפרש הר"י לפי שאין שורפין קדשים ביו"ט פי' גזרו תרומה אטו קדשים עכ"ל נראה דר"י סובר דאין הטעם משום דעיקרו

לגבוה אלא משום דמשולחן גבוה קא זכו וה"ה הכא כיון דבשעת שחיטה לנכרי קא שחיט אעפ"י דאח"כ יזכה ישראל משולחן הנכרי קא זכו ואסור יעו"ש:

ונלע"ד לתרץ בעז"ה ואקדים קושי' שהקשה הא"מ בתשובה על דברי תוס' פסחים דף ה' דאסור לשרוף החמץ יען דלא יכול להנות בתחילת ביעורן ומזה חידש המג"א על דין דמרבי' עצים ומבטלן בסי' תק"ז יעו"ש והתפלא הגאון הלא בתוס' פסחים דף מ"ז מבואר דתוס' השיג על רש"י בשתי לחם דאין מחוסר זמן לבו ביום והביאו ראי' מכשאופה או שוחט יעו"ש שחידש דבר חדש דחמץ הוה הפקר ואסור לעשות אוכל נפש בהפקר יעו"ש:

ולענ"ד אחרי נשיקת עומק תורת אבני מלואים לא קרב זה אל זה בשלומא בשחיטה ואפיה וכדומה הגם שלא יכול להנות מן החפץ משעת עשית המלאכה עכ"פ כאשר יהנה אח"כ יבורר שכל המלאכות הי' התקרבות והכשר להכנת אוכל נפש אשר מתענג שהלישה והאפיה או השחיטה והבישול וכל המלאכות אשר נעשים הי' גורמים הנאת אוכל אשר מתענג בו בשעת אכילה והגם שבשעת עשיות המלאכות לא הי' התענג מיד אמרי' אין מחוסר זמן לבו ביום עוד היום גדול שיבורר שכל המלאכות ההם גורמים לו הנאות אוכל נפש ובעבור הכנה דרבה תענוג אוכל נפש המלאכות עשות היום אבל בשריפת חמץ בשעת שריפה הי' אסור להנות ממנו אפילו לחמם בו הידים או לחמם בו מים ללוש בהם עיסה רק משעה שנעשה מחמץ גחלים או אפר יוכל להנות משם נמצא הגם שיאפה בו או יבשל בו אח"כ עכ"פ פעולת ההבערה לא נעשות בשביל לגרום לו תענוג אוכל נפש והאיסור הבערה הוא רק בהתחלה אשר הבעיר העצים דמה שהאש בוער אח"כ הוא נתהוה ממילא רק יחשב לו הסוף כתחילתו (עיין נמ"י בב"ק חיצו משום אשו שלכך מותר להדליק ערב שבת נר ודולק בשבת והמדליק גדיש שחייב על כל מה שנשרף יען כי הנגרר נחשב כהתחלתו ולכן נחשב שהדליק הכל בערב ובמזיק נחשב שהדליק הכל בידים עיין בדבריו כי הם קלורים לעינים) וא"כ מגלה לבסוף שלא נעשה ההבערה כלל כדין לקרב הנאות אוכל נפש ואסור לעשות ההבערה וצדקו דברי תוס' ומג"א ונכון מאוד בעז"ה:

ועתה אבוא בעז"ה לפרש כוונת הר"י דהתורה התירה לעשות כל מלאכה לצורך אוכל נפש אם התכלית להכשיר ולתקן אוכל נפש בעבור בן אדם ישראל ולכן אם אדם אופה מותר דלולא שצריך האפיה לתקן אכילה לא הי' אופה את הפת וכדומה אבל בשתי לחם לו יהי' שראוי' העיסה לאכול צריך לאפות דתורה הקפידה על האפי' ועל התנופת שתי לחם ואחרי כל המעשים יותן אותם לבני אדם א"כ אין האפי' משום אוכל נפש וכן

בחולין השחיטה משום הכשר אוכל נפש דבלא מעשה השחיטה אי אפשר לאכול א"כ נעשה המלאכה בעבור להכין אוכל נפש אבל בבהמת קדשים לו יהי' שמותר לאכול בשר נבילה או אבר מן החי בחולין בקדשים עכ"פ הקפידה התורה על השחיטה ועל הזריקה ועל הקטרה ואח"כ אחר כל מעשים יזכו הכהנים בהבשר או בהלחם א"כ נהפוך הוא ע"י המלאכות זכו הכהנים בממון בתורת מתנה מד' אבל המלאכות נעשו רק עבודה לגבוה והתורה אמרה הוא לבדו ועשה לכם ולא לגבוה דאטו בשעת עבודה יעבוד הכהן ע"מ לקבל פרס הלא בשעת עבודה המלאכות צריך לעבוד לגבוה אפי' אם לא יקבל פרס ואת"ל שעובד ע"מ לקבל פרס אטו אם הי' מותר בשר מן החי או הי' ראוי' לאכול עיסה בלא אפיה לא הי' שוחט ואופה כדרך אשר צוה ד' א"כ אין בעבודת המלאכות הטעם בעבור לעשות אוכל נפש וראי' לזה דכבר הי' נשחט או נאפה ולא הי' ראוי' לאכול חוץ אם יעבוד עבודה עוד לד' וא"כ נגלה שעשה מלאכות לד' לבדו אבל אם הישראל שוחט בהמות נכרי אטו בשביל שיהי' לנכרי לאכול שחט וברך על השחיטה הלא עושה הכל להכשיר הבשר שיהי' לישראל אוכל נפש וא"כ מקיים אך אשר יעשה לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם דמאי שייך לומר משולחן גוי קזכו הכי יזכה בו ליתר שאת הלא יקח ממנו בכסף מלא ולא עשה המלאכות לכבוד להנכרי דנאמר דמלאכות לא נעשה לצורך אוכל נפש נהפוך הוא בוודאי לא עשה ישראל מלאכה כי אם בעבור אוכל נפש לטובת ישראל אבל בקדשים בוודאי עושה לשם גבוה ותורה אמרה לכם ולא לגבוה ור"י דפליג על הריב"א היינו דריב"א סובר דעיקר לצורך גבוה כמבואר בר"ן נדרים דף י"ב דקודם הזריקה בשר וחלת אהרן לא מקרי דבר הנדר דמתחילה הקדוש לד' אסור לאדם רק האיסור אשר בא ע"י האדם כבר חלף והלך לו רק הקב"ה מניח אח"כ עליו איסור וגם היתר לכהנים או לבעלים א"כ בשעת מלאכה אין בו היתר לאוכל נפש רק אח"כ יחודש בעולם היתר לבן אדם וא"כ עיקרו לגבוה אבל בשאר אוכל נפש כבר יש לאדם בו היתר אכילה והנאה ולא חסר רק שאין ראוי' לאוכלו בלי תיקון אדם ודוק והר"י סובר דלו יהי' שנחשב כאלו כבר יש לו לאדם זכות בו עכ"פ האדם צריך לעשות המלאכות לצורך גבוה ולא בעבור תיקן אוכל נפש עכ"פ מותר לשחוט בהמת נכרי לצורך ישראל דלא חסר אלא שהגוי יניחנו לאכול ממנו והבן:

ובזה נסתר ראי' הא"מ שמביא חיזוק לדברי שב יעקב מתוס' פסחים דף ה' שכתבו וז"ל אע"ג דכשנשרף ויעשה גחלים הנאתו מותר ואור"י וכו' אי נמי כיון דמתחילת ההבערה אינו יכול להנות ממנו אע"ג שיהי' לו הנאה אח"כ אסור כמו נדונ"ד עכ"ל וכ' הא"מ מבואר מזה כדעת שב יעקב דכל שאינו יכול להנות בשעת מלאכה אע"ג דיהי' לו הנאה

אח"כ אסור עכ"ל ובמכ"ת זה אינו דשאני התם דצריך לעשות ההבערה בלי תכלית צורך אוכל נפש דהא אסור להנות מיד בשעת הבערה א"כ לא נעשה המלאכה לצורך אוכל נפש רק לשם מצות ביעור חמץ והוה כאלו עשה מלאכה בשחיטת נדרים ונדבות שצריך לעשות מלאכה אפי' אם אין בו תכלית אוכל נפש אבל אם שוחט בהמות נכרי בודאי אם לא לצורך אוכל נפש להיות לו בשר לא יעשה מלאכת השחיטה דלנכרי אין צורך באותו שחיטה וע"כ נגלה שעושה לתועלת ישראל לצורך אוכל נפש לכן מותר לעשות ודוק:

ואוסף נופך טעם לשבח להתיר שחיטת בהמת נכרי לצורך ישראל ואקדים הא כל שוחט בהמה בריאה מקלקל הוא ולמה יהי' מלאכת שחיטה מלאכה כלל רק כבר כתבו תוס' בחולין דף י' דשאני שבת דמלאכת מחשבת אסרה התורה ואין אנו הולכים בשבת אם יש לו ריוח בדבר רק שתהי' מלאכה חשובה והלא ראינו דדרך בני אדם לשחוט בהמה בריאה כדי לאכול בשר א"כ חיוב בשבת הגם שאם שחט בסכין של ע"ז פטור יען דבחייה עומדת לשלושה דברים וא"כ לא עבר על לא ידבק בידך מאומה מן החרם יעו"ש ובפלתי יו"ד סי' י': ועתה אני אומר שבישראל הדרך לשחוט בהמה בריאה כדי לאכול בשר אבל לשחוט בהמה בריאה כדי להאכילה לגוי הוא מקלקל דהלא לבן נח שמותר לאכול טריפות הי' די אם שחט או נחר בהמה טריפה אשר בלא"ה אינו עומדת לגדל וולדים או לחרישה רק עד י"ב חודש ואם שוחט בהמה בריאה וכשירה מקלקל הוא דאין דרך בני ישראל לשחוט שלימה רק בעבור שבני ישראל מצווין על טריפות ולגוי די בבהמה טריפה ובנחירה ולמה לי בריאה וכשירה ובשחיטה:

והנה לכאורה קשה שנימא שמותר לשחוט בהמות נכרי מתוך שהותר המלאכה לצורך הותר שלא לצורך אך לק"מ דכבר האיר הפנ"י בביצה דף כ"א שלא לצורך הותר אבל לעשות מלאכה לצורך נכרי מיעט התורה מלכם ולא לנכרים דזה נא הוה שלא לצורך נהפוך הוא דהוה לצורך נכרי יעו"ש כי מתוק ואמת:

ולפ"ז אני אומר מלאכות בישול או אפיה וכדומה אשר הגוי נהנה ממלאכה וצריך אותה אז אסור לישראל לעשות בעבור נכרי דהא המלאכה הוה צורך נכרי אבל מלאכות שחיטה בבהמה שלימה להיות הבשר כשר לאכול מזה לא נהנה הנכרי דלו יהי' שבהמה טריפה ונחירה די לו דעכ"פ לא הוה בשר מן החי ולישראל לא הוה מלאכה רק יען שיש עליו שם שחיטה בבהמה כשירה דבלא"ה אין דרך לישראל לשחוט בהמה בריאה והוה מקלקל במה ששחט בהמה שלימה (ואולי יש לחלק דמאי איכפת לישראל אם הגוי שוחט בהמה בריאה שלו ובגוי דרכו ג"כ לנחור בהמה בריאה בעבור לאכול בשר וא"כ הוה מתקן ונראה דאזלינן בתר השוחט ולא בתר בעל בהמה: נמצא השם שחיטה שפועל

להיות איסור מלאכה הוה שלא לצורך עכו"ם והגם שלא הוה לצורך ישראל דבהמה עדיין של הנכרי כחקירת השב יעקב והוה רק שחיטה שלא לצורך ואמרי' מתוך שהותר לצורך הותר נמי שלא לצורך ודוק כי נכון בעז"ה:

ואם יש להשיב דשם שחיטה בבהמה כשירה הוה לצורך נכרי דיאכל כשהיא מפרכסת שמותר לנכרי רק משום מי איכא מידי דלישראל שרי ולנכרי אסור דאם הי' נוחר או שוחט טריפה לא שייך מי איכא מידי ותהי' אסורה כשהוא מפרכסת עיין תוס' חולין ל"ג וברמב"ם ובלח"מ ובראש יוסף שם: אך א"כ תניא איסור מלאכה רק בזה דפעל בשחיטה היתר לישראל ומכח אותו כח פעל גם היתר לגוי דהיתר הגוי צומח מהיתר ישראל וא"כ נתחזק מה שאמרתי למעלה שאני נדרים ונדבות דלא היתה המלאכה לפעול היתר על הבשר שאפילו אין בו תכלית היתר לאוכל נפש הי' צריך לשחוט אבל בשחיטת בהמת גוי עושה כל הפעולה רק להמציא בעולם היתר אוכל נפש לישראל דלולא דפעל היתר אוכל נפש לפני הישראל לא עשה איסור מלאכה כלל ודוק כי נכון בעז"ה:

עוד הקשה הא"מ בתשובותיו סי' ב' על נב"י ח"ר א"ח סי' כ"ט שהשיג על השב יעקב דאסור לעשות בשל נכרי לצורך ישראל שא"כ מה הקשה תוס' בפסחים דף מ"ו איך לוקין על הרודה חלת דבש נימא הואיל אי מקלעי ליה אורחים והקשה הגאון נב"י וז"ל ומאי קושי' ודלמא מיירי בדבש של נכרים אלא ודאי אפילו של גוים אם יזדמנו לו אח"כ אורחים ויקנה מהנכרי לא עשה איסור למפרע וחזי ליה לקנותו אח"כ ומוכח דלא כשב יעקב עכ"ל והשיג הא"מ עליו מתוס' בד"ה הואיל וז"ל והואיל אי בעי פריק לא אמרינן דא"כ היה קונה אותו דאטו נחשב חמץ של נכרי כשלו הואיל אי בעי קני ליה עכ"ל הרי לפנינו דבנכרי לא שייך הואיל אי בעי קניה ליה עכ"ל הא"מ:

ולענ"ד שצדקו דברי הנב"י דכבר הערותי במקו"א להסביר למה לא אמרי' שיעבור על חמץ של נכרי משום הואיל אי בעי קניה ליה יען דלו יהי' שיקנה אח"כ ויעבור מאז והלאה אבל איך נימא דיעבור עכשיו משום שבידו לקנות בודאי לא יקנה כדי לעבור על ב"י וישליך זוזי בכדי דהא אסור בהנאה רק יעבור משום שיש בידו לקנות ע"ז אמרינן לו יהי' כדבריך שיקנה אח"כ הלא אז לא יעבור רק מאז והלאה והאיך יהי' גדולה העבירה אם לא יקנה מאלו יקנה בשלומא הואיל אי בעי מתשיל החכם עוקר נדר מעיקרו ונמצא הגם שישאל עליו בסוף פסח או אפילו אחר הפסח נגלה שהי' החמץ ברשותו כל ימי הפסח שע"י השאלה היה עובר כל הפסח לכן עובר גם עכשיו הואיל אי בעי מתשיל שיש בידו לעשות שיהי' עובר למפרע אבל בהואיל שיש בידו לקנות או לפדות שיעבור עכשיו הגם שלא קנה או פדה משום שיש בידו לקנות או לפדות אח"כ אמרי' אפילו אם

יקנה או יפדה ויהי' שלו רק מן הקנין והלאה אבל איך יעבור ברגע זו אשר עדיין לא פדה ולא קנה הלא אין בידו לעשות דבר אח"כ שיפעל שיהי' רגע זו ברשותו וכל הואיל הוא רק כמו שמא ימות בעתיד ונמצא דעבר למפרע והוה כמו שעובר על האחריות דאלו יגנוב אז הי' באחריות שלו למפרע ודוק: וזה חידש התוס' דלא אמרינן שיהי' חיוב הגם דלא קנה משום הואיל אי בעי קנה אבל בוודאי אי עשה מלאכה שאפה או בישל בשל נכרי ואח"כ באו אורחים וקנה ונתן לאורחים או הם קנו מן הגוי לא עבר על לא תעשה מלאכה דהא מבורר למפרע שהמלאכות הי' לצורך אוכל נפש לישראל וא"כ קשה איך לוקין אפי' אם לא באו אורחים נימא הואיל אי מקלעי אורחים דלא עבר עבירה א"כ לרבה נימא הואיל אי מקלעי אורחים וחזי ליה לא ללקי אך כל זה אם מותר לעשות מלאכה בשל גוים אם יש בו צורך לישראל אח"כ אבל אי נימא כחקירת שב יעקב אפילו אם באו אורחים ונתן להם לא מהני וחייב מלקות ומאי הקשה תוס' דלמא איירי בדבש עכו"ם ודו"ק:

ואוסף נופך הלא הרמב"ן כתב דמלקות במקום מיתה עומדת ושייך בו והצילו העדה דספק מלקות להקל שלא ללקות אז משכחת זכות להעובר ונימא כיון דמשכחת שלא יהי' חילול יו"ט במלאכתו נפטר אותו ממלקות מטעם הואיל אי מקלעי אורחים ודו"ק:

עוד יצא הנב"י בסי' כ"ט להשיג על השב יעקב מן מעשה דשמעון התמני דכתבו התוס' דעגל הי' מן הגוים רק לא קפדו אם בשלו בשבילם ויקחו כדרך המבשלים שטועמים מעט מן הבישל עכ"ל התוס' ועכ"פ קודם הבישל לא זכה ממנו אפילו בחצי כזית ולדברי השב יעקב אפילו הי' העגל כשר יצא שכרם בהפסדם דהשחיטה הי' באיסור יעו"ש וכן הקשה השואל שם מן קמחא דבני חילא הא דלא הקפידו אם יתנו לינוקא היינו אחר האפי' אבל בעת האפי' הוה של גוי ואסור לדברי השב יעקב וצע"ג:

ועלה בדעתי ליישב דברי השב יעקב אם הי' הישראל זוכה בחלק בו בעבור הטירחא א"כ בא בשכרו וזכה בחלקו בו משעה שמתחיל לטרוח ולו שנחשב השחיטה כנחירה עכ"פ או נטילת החיות שהי' צריכין הבני חילא מה לי נטילת החיות בסכין בלי פגימה או בסכין עם פגימה עכ"פ בנטילת החיות התחיל הטרחה כמו התחלת הטרחה לגלגל העיסה וכמו שבא אחר גלגל העיסה המעשה של אפיה כך בא אחר השחיטה מעשה הבישול הכל בכלל טרחא בעבור בני חילא ומכח אותו מעשה הטרחה זכה ישראל חלק בו אם יגמור התיקון היינו או האפי' או הבישל א"כ משעה שמתחיל לטרוח זוכה בו בגוף הבשר או הלחם א"כ משעה שטרח בשלו טרח דשניהם באו כאחד מן הטרחה בא לו הזכות ובשלו טרח וגם השב יעקב מודה אם יזכה השוחט לישראל בשר בשכר

טרחתו על השחיטה דטרח בשביל להיות לו חלק בו ואי אפשר לכזית בשר בלא שחוטה ואי אפשר לכזית לחם בלא אפיה דגדולה המלאכה שמחיה את בעליה אבל בנידן השב יעקב דלא זכה כלל אפילו כזית בשר בשכר השחיטה רק דהגוי ימכור אח"כ לישראל א"כ הוה גוף השחיטה בשל גוי לבדו ושייך לכם ולא לנכרים ודו"ק:

שוב ראיתי שנב"י מדקדק שם שבשביל השחיטה בלבד לא הי' נותנים להם רשות ליקח רק אחר הבישל והגאון אבני מלואים מדייק עליו למה לו לבנ"י זאת דפשיטא אפי' הי' רשות ליקח מיד אחר השחיטה ג"כ אסור לדברי השב יעקב דאוסר בכה"ג יען דבשעת שחיטה אינו של ישראל ולפמ"ש דבר גדול דיבר הנב"י דהי' אפשר לומר שזכה בגוף השחיטה חלק בבהמה ולא דמי לנידן השב יעקב לכן הביא מלשון התוס' דתוס' דייק בעבור הבישל לא הי' מקפידים אם לקחו כדרך המבשלים שטועמים מעט מן הבישל עכ"ל התוס' אבל בעבור השחיטה לא יתנו כי הם בני חילא וצריך לטרוח בשבילם ואעפ"כ היתר השחיטה בעגל ומוכח דלא כשב יעקב ודוק אך הלא בנידן השב יעקב הי' להם להתנות כזית בשביל טורח השחיטה:

היוצא מזה דצדקו דברי הנב"י אם תכלית השחיטה הוא כדי שיאכל וישראל ממנו בשר אבל לשחוט שני עגלים אשר הגוי יבחר אחד לו כפי אות נפשו את העגל השמן ויעכב כולו לעצמו נמצא דשחט השוחט את העגל אשר יבחר רק לצורך העכו"ם בלבד ועבר על עשה דאורייתא ויפה עשה השוחט שלא רצה לשחוט השניהם:

אמנם צריך לחקור אם לא חטא במה ששחט אחד דהלא בדאורייתא אמרינן אין בכירה אולי דלמא אותו עגל ששחט היה העגל של עכו"ם והגם שנתן אח"כ הבשר לישראל עכ"פ בשעת שחיטה הי' של עכו"ם ולפי שיטת השב יעקב ואבני מלואים הי' השחיטה אסור דאולי לא יתן לו העכו"ם חלק ממנו דהא צריך אחד אשר הוא שלו לפני אורחיו כאשר התנה עם הישראל בשעת שותפות והגם שריחם על הישראל ועזב את העגל השחוט בידו עכ"פ בשעת שחיטה דלמא של עכו"ם שחט אבל כיון שיש ספק דלמא הי' העגל של ישראל וגם זכה בבשר א"כ לא חטא השוחט אבל מה שלא חפץ לשחוט שני העגלים עשה כדת של תורה כנלע"ד:

הק' חיים סופר ואגב גררא אעתיק דבר מחדושי אפיק הבערה ועייל עצי מוקצה והקשה הצל"ח קושי' נפלאה א"כ נלקה שש דבמוקצה לא שייך הואיל וחייב על הבערה ועל מוקצה והוא לקושי' נפלאה:

ונלע"ד ליישב בעז"ה דהא פסקינן זה וזה גורם מותר עיין במג"א סי' תמ"ה וביו"ד קמ"ב ובהל' יו"ט סי' ק"ז וא"כ אם בישל או אפה בעצי מוקצה עם עצי מוכנים מותר המאכל

או הלחם וא"כ הגם אפי' שאסור לעשות לכתחילה זה וזה גורם עיין יו"ד סי' פ"ב דהוה כמבטל איסור זה הוא איסור דרבנן עיין ר"ן בע"ז בסוגי' דזוז"ג א"כ על הבערה אינו לוקה דנימא הואיל דחזי לצרכו אם צירף עצים אחרים אבל עכ"פ גם עצי מוקצה שרף ועבר על לא תעשה כל מלאכה דאיסור הכנה לרבה אבל על גוף הבערה א"א לחייב מטעם הואיל דחזי לצרכו עם גורם היתר ודו"ק כנלע"ד ברור כשמש דרש"י פי' שפיר בד"ה ועייל עצי מוקצה דעל איסור מוקצה שהיא איסור הכנה לא משכחת הואיל אבל על חיוב הבערה שפיר פטור מטעם דהואיל דחזי לצרכו דמגוף הבערה יהנה ע"י גורם היתר בצירוף ודו"ק:

ובזה מיושב קושי' שראיתי בס' ברוך טעם למה ליה לרבה לחדש אזהרתה מהכא דכתיב לא תעשה מלאכה תיפק ליה כיון דמוקצה אסור משום הכנה ולא שייך ביה הואיל א"כ הזהרה שלו משום הבערה וצע"ג:

ולפמ"ש נכון מאוד דגם בעצי מוקצה אינו חייב משום הבערה דהואיל דחזי לצרכו עם עוד עצי היתר ויהנה מהבערתו אבל עכ"פ על איסור הכנה שנהנה מן מה שלא הוכן ג"כ הוה מלאכה בפני עצמו וחייב דעל איסור הכנה שלא שייך בו הואיל וחייב והבן:

סימן מ

נקודה נפלאה ראיתי אשר השיג בעל פנ"י בפסחים דף כ"ו על מהרש"א דכתב אם זה וזה גורם מותר אז מותר לאפות בתנור ישן לעולם דעצים הווין גורם איסור והתנור ישן גורם היתר והפנ"י בד"ה בתוס' בין חדש ובין ישן שם דבריו כמטרה לחץ אשר הרבה להפליא עליו בסברה וסיים וז"ל ובאמת שעמדתי ומשתומם על דברי מהרש"א ז"ל בזה מה ראה לומר כן כיון דבלא"ה לא משמע שום סברה שהתנור עצמו שאין בו מהסקת של היתר יחשב גורם כלפי עצי איסור שעיקר השבח עצים בפת מאותן עצים והתנור עצמו לא מיקרי גורם כלל אלא שעשה לשמור החום שלא יתפזר כמ"ש התוס' להדיא בפרק כיצד צולין בשם הירושלמי לענין צליית פסח דשרי בתנור עיי"ש עכ"ל:

ונראה לי אחר מחילת גודל עמקות תורתו שדברי מהרש"א עמוקים וישרים המה ואבאר סברת מהרש"א ויהי' מיושבים עוד כמה קושי' גדולות עליו וזה החלי בעז"ה:

הנה נקדים בודאי הקרבן פסח שתלוי בתוך התנור הוא נעשה צלי מכח האש המונח על קרקע התנור ושלהבת עולה לנגד הקרבן ומכח חום העולה מהגחלים ומסבב את קרבן פסח מכל צדדים השלהבת וגם חום הגחלים פועלים יחדיו צליות הפסח זה הוא דבר הנראה לעינים ומושכל בשכל שהאש וגם חום הגחלים יפעלו בכחותיהם על צליות הפסח והחכים בירושלמי להקשות הא גם מחרסי התנור בא חום ופועל ג"כ על צליות

הפסח דאל"כ איך נצלה הפסח בתנור בחצי שעה ואם צולה חוץ לתנור על הגחלים צריך שעה לצליתו והשיב בירושלמי דחום אש החזק מנצח חום חרס של התנור ואין כאן אלא חום האש ומה שנצלה מהרה בתוך התנור הוא יען שחרסי דפנות של התנור משמרים חום והבל האש שלא יתפזר לד' רוחות העולם ואם צולה בלא תנור אז נתפזר רוב חום האש של הגחלים לד' רוחות ולא בא כל כח האש על קרבן אבל עכ"פ כיון שיש כאן חום אש הוא מנצח חום התנור ונשאר הקרבן נצלה מחום אש ולא מחום חרסי תנור אבל פת הנדבק בגובה רקיע התנור מלמעלה או בדפנות התנור אשר חום דפנות מגיעים אל הפת ופועלים האפיה משם מי הוא זה ואיזה הוא אשר ימלא לבו לומר שלא פועלים חרסי הדפנות לאפיה דלא שייך לומר שכח חום של שלהבת העצי איסור מנצחים חום הדפנות כי מה שנוגע לדפנות הוא כאלו נאפה בתנור גרוף אשר אין שם אש כמו שמבואר במתני' בפסחים דף ע"ה ע"ב ברש"י נגע בחרסו של תנור יקלוף וז"ל יקלוף מן הפסח מקום שנגעו בתנור כדמפרש בגמרא שנתבשל שם מחום התנור ולא צלי אש הוא כדאמרי' לעיל משום שנאמר צלי אש שני פעמים למעוטי תנור שגרפו וחרס הדפנות גרוף ועומד הוא עכ"ל כי מה שנוגע בגוף התנור אז אי אפשר שדפנות החמימות לא יפעלו לצלות ולא שייך לומר שכח האש אשר בתנור יעכב הדפנות שלא יצלו ולא יאפו בשלומא חום הבל חם היוצא בתוך החלל התנור מנצח מכח חום חזק של האש העולה בחלל התנור אבל זה שנוגע בגוף הדפנות ומעכב שלא יוכל לבוא שם חום האש מן החלל אז חמימות הדפנות מאפים הלחם והוה כאלו נאפה הלחם בתנור גרוף הניסק מן עצי ערלה והלא מבואר בפסחים דף ע"ה פת שנאפה בתנור גרוף הניסק מן עצי ערלה מותר דלא עצים דאיסורא הוא וא"כ אמת ויציב דברי מהרש"א דהוה זה וזה גורם ומותר דלא שייך לומר יש שבח עצים בפת דהלא יש לשבח הפת זה וזה גורם עצים דאיסורא פועל שבח עצים ותנור גרוף אשר הוא יותר פועל ג"כ שבח בפת ויש זוז"ג לשבח הפת וג"כ מותר ודו"ק:

ובזה מיושב קושי' שניה של פנ"י הלא כ"ע מודים אם יש באיסור כדי לפעול ובהיתר אין בו כדי לפעול דהוא אסור וא"כ עצים בלא תנור הי' ג"כ יוכל לאפות ותנור בלא עצים אינו יכול לאפות יעו"ש שהתפלא: ואני אומר חלילה לרבן של ישראל המהרש"א לטעות בזה רק כפמש"ל דתנור גרוף האופה הפת מותר הפת כמבואר בפסחים וא"כ כאן הדפנות אשר דבוק בו הפת הוא פועל אפיה כמו גוף האש פועל אפיה ומה תאמר שיש משכחת לאפות בלא תנור ה"ה תאמר דיש לאפות בתנור גרוף בלא אש כמבואר בפסחים דף ע"ה ואם תשאל אז יהי' ע"כ שהתנור ניסק מאוד יותר מאשר הוסק עכשיו

שפועל עליו ג"כ האש ה"ה תשאל בלא תנור יהי' צריך אש שני שעות לאפות פת וע"י שסייע חמימות הדפנות נאפה בשעה אחת ונמצא שזה וזה גורם שוה בשוה ודוק ואקוה שמקום הניחו לי מן השמים להתגדר בו:

אך בודאי אם הושם הלחם בתנור ומתחילה קודם שהוסק או מיד אחר שהסיקו ועשה אבוקה בפי התנור כנגדו אז בודאי הפת אסור דטרם שהוחמו הדפנות שיהי' להם כח לאפות הי' עצי האיסור פועלים באבוקה על הלחם לאפות וא"כ הי' גורם איסור בעולם טרם שבא גורם היתר לעולם וא"כ יש שבח עצים בפת של איסור לבד ולא נותר במה שבא אחריו פועל היתר אבל אם מתחילה הוחם התנור ואח"כ אפה בו א"כ בא זוז"ג בפעם אחד לשבח הפת ומותר למ"ד זוז"ג מותר והבן:

ולפ"ז מיושב קושי' חמורה של פנ"י שמבואר פ"ג דערלה תנור שהסיקו בערלה אפה בו את הפת תדלק וע"כ מבואר עכ"פ שהפת נאסר באבוקה כנגדו יעו"ש. ולפמ"ש נכון דשם איירי דמיד שניסק התנור אפה בו את הפת ונאסר מכח שבח עצים של איסור לבד דעדיין לא הי' בעולם כח היתר שיסייע לאפות אבל הך ברייתא דנקט אפה בו את הפת אסורה בשלה ע"י גחלים ד"ה מותר וכיון דלא ודע להגיד היתר רק ע"ג גחלים ע"כ אם אפה אצל אבוקה הגם ששם הפת אח"כ אחר שכבר הוסק התנור והי' מצוה לצנן ולא לאפות בו ועבר ואפה בו אסור וקשה אם כבר הוחם התנור א"כ הי' גורם היתר לשבח הפת והוה זה וזה גורם שמותר וע"כ דאפה בו איירי באפה בלא תנור ול"ק מידי על פי' מהרש"א ודוק:

ומעתה יש ליישב קושי' חמורה של שעה"מ על מהרש"א שהקשה לפי דבריו דבתנור ישן אפי' באבוקה כנגדו הוי זוז"ג שמותר תיקשה מן פסחים דף ע"ה דמבעי לרבי אם אפה בתנור גרוף ופשוט שם שמותר הפת וקשה למהרש"א ממנ"פ אי איירי בתנור ישן אשר גרוף ואפה בו א"כ מאי מיבעי ליה אפי' אבוקה כנגדו הוה זוז"ג שמותר אפי' לרבי ואי בתנור חדש א"כ איך פשוט לו להיתר שפת מותרת הלא אין כאן גורם היתר כפי אשר ביאר המהרש"א והצריך לומר דאפה בו את הפת איירי שאפה חוץ לתנור ע"ג גחלים וא"כ מאי מבעי ליה בדף ע"ה בתנור גרוף שגרע מגחלים כמבואר בתוס' דף ע"ה והניח בצע"ג והיא קושי' גדולה מאוד:

ולפמ"ש נכון מאוד בעז"ה דשיטת מהרש"א היא כך בודאי קשה כפי הערת פנ"י איך יהי' התנור גורם היתר הא הוא משמר רק החום שלא יתפזר אבל בעצמו אין לו כח לאפות אבל האש יש בו כח לאפות רק כיון שבאמת אם אפה בתנור גרוף שמותר הפת שדפנות אשר הוחמו מחום שלהבת המה כח היתר א"כ יש שפיר זוז"ג אם אפה בתנור ישן אפי'

אבוקה כנגדו דהא הדפנות אשר הוחמו מחום השלהבת המה כתנור גרוף אשר מסייע ג"כ לאפות הפת ונחשב כאלו שני תנורים אחד אסור ואחד מותר אפה בפ"א את הפת או שני כחות אש אחד אסור ואחד מותר אפו את הפת שמותר הפת אבל בס"ד שתנור גרוף יהי' ג"כ אסור דחום אבוקה נחשב כאבוקה א"כ כל כח אש אשר יש בתנור ישן הוא ג"כ כח איסור א"כ מאי יפעל דפנות התנור להיות גורם היתר כקושי' הפנ"י הלא כח אש אופה ודפנות צוננים לא יוכלו לאפות ופשיטא דאסור בתנור ישן אם אבוקה כנגדו ונהפוך הוא שמבעי ליה שם בדף ע"ה אם חום אבוקה הנשאר בתנור גרוף אינו אוסר ג"כ א"כ ליכא גורם היתר כלל דהא חום הדפנות ג"כ הוא כח איסור אבל כיון שנפשט שם שתנור גרוף מותר א"כ ע"כ האי אפה בו את הפת לא קאי על תנור ישן דא"כ איכא זוז"ג כח אש של אבוקה וכח חום האבוקה אשר הוחמו את הדפנות ונעשה התנור גרוף ודוק דכפי הס"ד בפסחים דף ע"ה דתנור גרוף יהי' אסור אז גם מהרש"א מודה דיהי' הפי' בדף כ"ו אפה בו את הפת אפי' בתנור ישן אבל כיון מה שנפשט שם שתנור גרוף מותר א"כ ע"כ האי אפה את הפת איירי שאפה חוץ לתנור ודו"ק:

ומיושב בזה קושי' שניה של שעה"מ לפי דברי מהרש"א דתנור ישן אפי' עם אבוקת עצי איסור נחשב לזוז"ג שמותר א"כ מאי הקשה תוס' בע"ז דף פ"ו מן רבי דסובר יש שבת עצים בפת יהי' ג"כ אסור בתנור שהסיקו בכמון של תרומה ותירצו באיסור אכילה לא אמרי' שבח עצים והתירו מכאן פת שנאפה ביו"ט מן הגוי ולא חיישי' דלמא אפה בעצי מוקצה יעו"ש והקשה הנ"ל מאי קושי' רבי אמר שבח עצים אם אפה בלא תנור ישן אבל האי דכמון איירי בתנור ישן ומותר מטעם זוז"ג וכן בפשיטות דמותר בפת שאפה גוי בעצי מוקצה אם אפה בתנור ישן ומסתמא אפה בתנור ישן והניחו בפלא על המהרש"א:

ולדעתי לק"מ דאטו יש בכמון מצוה לשרוף ולבערו שנעשה מצותו ומותר לישראל להנות אח"כ מן אפרו וחומו או יש מצוה לבער עצי מוקצה ע"י גוי אפי' דנימא דנעשה הותר אפרו וחומו הלא בין בתרומה ובין במוקצה אפרם וחומם הכל נשאר באיסורו שאסור לישראל להנות ממנו זה מכח איסור תרומה שנותן הנאתו רק לכהן וזה מפני איסור מוקצה שאסור לכל בר ישראל אפי' האפר הוא מוקצה וכ"ש חומו כמבואר בתוס' דף ע"ה דתנור גרוף גרוע מגחלים וא"כ בתרומה ומוקצה דגחלים וגם אפרם אסורים תנור גרוף ג"כ אסור א"כ ליכא כאן גורם היתר דאטו דפנות בלא כח חום אש יהי' גורם היתר כקושי' הפנ"י ודומה כאן אם אפו בתנור כמו בערלה אם אפה פת אצל אבוקה בלא תנור ודו"ק:

ולולא שיראתי מפני גדולתו של שעה"מ אמרתי דבלא"ה אין כאן קושי' כלל דמהרש"א לא חידש דבריו אלא יען דבאמת אין איסור שבח עצים שייך אלא באיסור הנאה אבל לא באיסורי אכילה וע"כ דלא נחשב כאלו האיסור נאכל אלא כאלו נהנה מן האיסור יען שגרם שבח בדבר אחר אז חידש המהרש"א אם יש זוז"ג לגוף השבח ולא בא השבח מאיסור הנאה בלבד אין בו איסור דזוז"ג מטעם ביטל אתינו עליה ולא נחשב לאיסור הנאה כיון דיש גורם הנאת זאת מכח היתר עיין ר"ן בסוגי' אבל אי שבח עצים שייך אפי' באיסור אכילה וע"כ דנחשב כאלו נתהפכו העצים לאיסור אכילה ואטו אם נתערב איסור אכילה עם היתר אכילה וניכר ונראה להעין האיסור יהי' בטל ויהי' מותר באכילה הלא באיסור אכילה צריך ביטול כאלו הכח של איסור אינו בעולם עוד אבל באמת דאין שבח עצים נחשב כאכילה רק באיסור הנאה חיישי' אם נעשה מאיסור הנאה הזה הנאה אחרת אז אמרי' זוז"ג מותר מאי הוה דנראה שבח בפת הלא כח אחר מעורב בו משל היתר ולא נאסר בהנאה ודוק:

ואגב גררא אזכיר שראיתי בפ"י בסוגי' דהרעיש איך יהי' הפת אסור אשר נאפה בחמץ אחר זמן איסור הנאה וביותר אשר מחמירים הפוסקים לאסור בזוז"ג כמבואר במג"א סי' תמ"ה דאי אפשר להסיק חמץ בלא עצים וע"כ דמחמירים בחמץ אפי' בזוז"ג והוא פלא בשלומא עצי ערלה וקש כלאי כרם הוה נהנה כדרך הנאתו אבל בחמץ דכתיב אכילה ועומד לאכילה והוה הסקו שלא כדרך הנאתו מהכ"ת לאסור בו בדיעבד אם נאפה אצלו פת יעו"ש שהדחיק:

ולענ"ד נראה בודאי אם ידליק החמץ להיות לו לנר או להחם הגוף או לשאר הנאת אז הוה הנאת הסקת החמץ שלא כדרך הנאה אבל אם אופה בו פת ויש שבח הניסק בפת אז יהנה מן החמץ בדרך הנאתו היינו אכילה דמעיקרא הי' הנאת חמץ בדרך אכילה וגם עכשיו נהנה מהחמץ בהנאת אכילה דהא אוכל הפת אשר בו הנאת חמץ א"כ נהנה מן החמץ בדרך הנאתו והבן זה מאוד בעז"ה: ונהפוך הוא עצי ערלה או שאר עצי איסור הנאה אם נולד מהם הנאת אכילה הוה הנאה שלא כדרך הנאתן דהנאת עצים עומדים רק להחם הגוף או שאר הנאת הגוף אשר אינם אכילה וא"כ הגם אי יש שבח עצים בפת הוא נהנה הנאת עצי ערלה שלא כדרך הנאתו דהיא אינו עומד בפני עצמו להנאת אכילה נתהפך הנאות תענוג הגוף להנאת אכילה אבל בחמץ אם נהנה בדרך הנאת אכולה אז נשאר הנאת חמץ בדרך אכולה כאשר הי' עומד להנות ממנו הנאת אכילה וא"כ שפיר מדמה הגמ' ערלה לחמץ וכן הפוסקים מדמין אותו יען כיון דשריפת חמץ פעל שבח בפת אשר יהנה בדרך אכילה אז אמרי' שבח חמץ בפת בק"ו מהנאות עצים בפת דכמו

שם יען דעצים עמדו להנאת הגוף עכ"פ ולא גרע הנאת אכילה משאר הנאת הגוף הגם שלא עמדו להנאת אכילה בפני עצמם יען דעכ"פ גם להנאת אכילה עומדים אם יסיק בו תנור ויאפה מכ"ש בחמץ אם פעל לעשות מאוכל אוכל מעיקרא אוכל והשתא אוכל דיהי' אסור בכל חוקותיו והבן ובזה יש לי הרהורי דברים על כמה מדברות של הפנ"י בסוגי' הנ"ל והמשכיל יבין בעז"ה ואם יזכנו ד' לסדר חדושי ולהוציאם לאור אז ארחיב הדברים אי"ה:

סימן מא

הרמב"ם בפי' משניות פ"ק דחולין מדף י"ד וז"ל ואמר השוחט בשבת אם הי' שוגג ולפיכך שחיטתו כשירה ושמא תאמר ולמה לא תהא שחיטת מזיד בשבת כשירה הואיל ואינה מחלל שבת ואינה שחיטתו פסולה אלא אחר גמר שחיטה שניה הוא שיהי' אסור דע משיתחיל לעשות חבורה בצואר הבהמה הוא מחלל שבת קודם שישחוט שום דבר מן הוושט והגרגרת ואם תרצה לבאר יותר מזה תאמר בשוחט שישחט קצת הסימנים קודם שיגמר השחיטה הוא מחלל שבת ובשעה שיוגמר השחיטה הוא פסול עכ"ל:

והר"ן בחדושיו כתב וז"ל ויש דוחין ולומר דלא דמי שבת לע"ז דהשוחט לע"ז כיון שאין עובד אותו אלא אם גמר שחיטה בדין הוא שנכשיר שחיטתו הראשונה שהרי נעשית בהכשר אבל שוחט בשבת הרי בתחילת שחיטתו חילל שבת דחובל הוא הלכך אפי' בשחיטתו הראשונה הוה מומר ושחיטתו פסולה ואין זה כלום אצלי דבשבת נמי לא מחייב עד גמר שחיטה דמיקמי הכי הוה מקלקל בחבורה דקיי"ל דפטור עכ"ל:

וראיתי בספר מגן אבות שמביא קושי' גדולה וחזקה בשם הגאון מהר"ם ברבי ז"ל שהי' אב"ד דק"ק פ"ב יע"א לפי מה שביאר הר"ן דלכך לא הוה שחיטת מומר יען דמתחילה מקלקל הוא יעו"ש א"כ לר' שמעון דסובר מקלקל בחבורה חייב הוה באמת שחיטת מומר א"כ מאי הקשה הגמ' בב"ק דף ע"א אלא שוחט בשבת שחיטה ראוי' היא דתנן השוחט בשבת אעפ"י שמתחייב בנפשו שחיטה כשירה וקשה הא לר"ש ע"כ הוה שחיטת מומר וצע"ג:

ונלע"ד לחדש דבר בעז"ה הגם דאם כותב שם משמעון חייב דהגם שמכווין לעשות מלאכה גדולה ועשה רק קטנה שאני התם דעכ"פ עשה תיקון שהוא מלאכת מחשבת בפני עצמו הגם שהוא חשב לעשות מלאכה חשובה גדולה ריבה התורה תיבת "מאחת" שיהי' חייב דלפעמים הוה תיבת שם חשוב כמו תיבת שמעון הכל כפי הצורך בו לכן כיון שעשה מלאכה חשובה בפני עצמה חייב אבל במקלקל דכל המקלקלים פטורים רק בחובל ומבעיר גילה התורה דמקלקל חייב (דלר"ש דמצריך מלאכה שצריך לגופה

לא משכחת אצלם בגופם תיקן עיין רש"י ורשב"א דף ק"ו יעו"ש היטב) א"כ די אם עכ"פ נעשה הקלקול כאשר חשב לעשות כגון במילה ובהעברת בת כהן דחשב לעשות למול שני עורות והאבר לשריפת בת כהן אם נעשה מחשבתו לקלקל שחשב לעשות חייב עליו אבל אם חשב לעשות קלקול גדול ועשה קלקול קטן שיחייב יען שמשכחת בעולם גם קלקול קטן זה אינו דכל חיוב במקלקל בחבורה חייב חידש הוא ואין לך בו אלא חדושו אם נעשה הקלקול כפי אשר חשב לעשות דנעשה מלאכת מחשבת כפי דעתו עכ"פ דהא חישב לעשות קלקול גדול אבל בתרתי לרעותא דהמלאכה אינה חשובה בעצמה וגם כפי מחשבתו לא נעשה מהכ"ת לחייב הא על זה ליכא גילוי בתורה שיהי' גם בזה מקלקל חייב והבן זה (דוגמא לזה סברת הר"ן דקבוע חידוש ואין לך בו אלא חדושו):

ולפ"ז נאמר הלא כל שוחט בהמה בריאה מקלקל הוא עיון חולין דף י' ואעפ"כ בשבת הוה מלאכת מחשבת ועיין פלתי סי' י' דעכ"פ נהנה דדרך בני אדם לשחוט בריאה כדי לאכול ועי"כ המלאכה חשובה אעפ"י שהשחיטה בעצמה היא קלקול וא"כ הוא חושב לשחוט הי' דעתו לעשות קלקול גדול להיות לו בשר לאכול גם לר"ש אינו חייב רק עד שנשחט הרוב דהותרה הבהמה לאכול ובא שניהם כאחד והבן זה מאוד:

ובזה מיושב קושי' ב"ש בסימן קכ"ג דבכותב גט בשבת הגט פסול ובשוחט בשבת כשר ותירץ הב"ש דכל שני אותיות הוה בפני עצמן והשחיטה מעשה אחד והקשה הפלתי הא גם בשוחט נשאר חקירת הרמב"ם דכל חתיכה הוה חבורה בפני עצמה, ולפמ"ש דכאן הוה באמת מקלקל דהא בהמה בחייה לשלשה דברים עומדת רק יען דמתקן מידי אבר מן החי הלך הקלקול כמבואר בפלתי סי' י' בהבנת התוס' וא"כ כל זמן שלא נשחט הרוב א"כ הוה רק מקלקל וצריך קלקול כפי מחשבתו אבל שם בכתובה הלא ב' אותיות הוה תיקן כמו שם משמעון או דן מדניאל והבן:

סימן מב

הרמב"ם בפ"א מהל' מגילה הל' א' כתב וז"ל ואפי' כהנים בעבודתן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה וכן מבטלין ת"ת לשמוע מקרא מגילה ק"ו לשאר מצות של תורה שכולן נדחין מפני מקרא מגילה ואין לך דבר שנדחה מקרא מגילה מפניו חוץ ממת מצוה שאין לו קוברין שהפוגע בו קוברו בתחילה ואח"כ קורא עכ"ל והובא להלכה בא"ח סימן תרפ"ז וכתב עליו הרמ"א וז"ל וכל זה לא מיירי אלא בדאיכא שהות לעשות שתיהן אבל אם א"א לעשות שתיהן אין שום מצוה דאורייתא נדחית מפני מקרא מגילה והא דמת מצוה קודם היינו דווקא בדאפשר לקרוא אח"כ עכ"ל והט"ז והמג"א וכל אחרונים

האריכו שאין לזה מובן שסותר דבריו מניה וביה יעו"ש בכל הקושיות והדיוקים והוא פלא גדול:

והנלע"ד לבאר בעז"ה דשפה אחת להרמ"א עם הרמב"ם וכל הקושיות מיושבים תלי"ת ואקדים הקדמה אחת והוא דיש ביטול מקרא מגילה בעבור המצות או ביטול המצות בעבור מקרא מגילה בשני פנים (א) היכא דכבר חל חיוב איזה מצוה דאורייתא על האיש טרם שהגיע הזמן לקרוא מגילה ואח"כ אחר שכבר חל על האיש חיוב מצוה בא עליו חיוב מקרא מגילה למשל שכבר טרם שהגיע הזמן בשחרית לקרוא מגילה חל עליו חיוב עבודה וחיוב ת"ת דת"ת אין לו זמן מוגבל וחיוב עבודה מצותה מיד כשהאיר המזרח ומקרא מגילה בא אח"כ משתנץ החמה וא"כ אם אנו נאמר דיש קדימה למגילה אז נקרא שמצוה דאורייתא אשר הי' מקדם על הגברא נדחה אז כאשר בא החיוב מגילה דתיבת דחוי מורה שכבר חל רק שנדחה ממקומו (ולמ"ד יש דחוי אצל מצות דחוי מעיקרא לא שמי' דחוי כיון דלא חזי מעולם אין עליו שם דחוי) ואם אנו נאמר דמצוה דאורייתא כת"ת ועבודה עדיף אנו צריכים למימר אין מצוה דאורייתא נדחת מפני מקרא מגילה אשר באת אח"כ שכבר חל עליו חיוב מצוה אחרת (ב) באופן שבשחרית בשעת חיוב זמן מקרא מגילה לא הי' לפניו שום מצוה דאורייתא אשר יהי' מחויב לעשותה רק אח"כ טרם שהתחיל לעשות הקריאה של מגינה לצאת מן החיוב בא לפניו איזה מצוה דאורייתא ואנו חוקרים לאחוז במצוה דאורייתא ולהניח קריאת מגילה שמצוה דאורייתא עדיף זה יהי' נקרא שמגילה נדחה בעבור מצוה דאורייתא דהא כבר הי' עליו חיוב קריאת מגילה דמקודם לא הי' לפניו שום מצוה דאורייתא לעשותו וחל עליו חיוב קריאת מגילה וע"כ שמגילה נדחת ואם נאמר שיקדים קריאת מגילה אנו נאמר רק זאת שמגילה לא נדחית מפני מצוה דאורייתא אבל לא נאמר שמצוה דאורייתא נדחה מפני מקרא מגילה דהא חיוב מגילה הי' קודם ויש כח שלא תדחה היא מפני מצוה דאורייתא:

ואקדים עוד דהרמב"ם פ"ו מהל' קרבן פסח הל' ט' כ' וז"ל האונן ראוי' לאכול הפסח לערב מפני שאנינות לילה מדבריהם לא העמידו דבריהם במקום כרת בדבר זה אלא שוחטין עליו וטובל ואח"כ אוכל כדי שיפריש מאנינותו ולא יסיח דעתו בד"א שמת לו המת אחר חצות שכבר נתחייב בקרבן פסח אבל אם מת לו המת קודם חצות אין שוחטים עליו אלא ידחה לשני עכ"ל והוא מגמ' זבחים דף ק' דמשני אביי לא קשי' כאן שמת קודם חצות כאן שמת לאחר חצות קודם חצות דלא איחזי לפסח חיילה עלי) אנינות אחר חצות דאיחזי לפסח לא חיילא אנינות ועיון רש"י ד"ה לאותו ובד"ה דרישא שמבואר שזמן המגיע קודם זוכה במצוה ואשר בא לעכב אחריו נדחה (ועיין רשב"א

סוכה כ"ה דפסוק בלכתך בדרך אשר מגלה דעוסק במצוה פטור ממצוה הוא אם עוסק במצוה הקודמת לפניו אז מצוה חמורה הבא אח"כ נחשב רק כמצוה דרשות הגם שהוא מצוה מחויבת יעו"ש):

והנה בתוס' בד"ה מבטלין כתבו וז"ל וקשה אמאי מבטלין והלא אחר הקריאה יש הרבה שהות לעבודה וי"ל כיון שמהאיר היום הוה זמן עבודה והם מניחין אותו בשביל הקריאה משום הכי קרא ליה מבטלין עכ"ל מבואר דזמן חיוב עבודה בא מקודם וכן בת"ת בא קודם מזמן קריאת מגילה וא"כ מבטלין אותם מפני מגילה וה"ה בכל המצות שבא חיובם קודם חיוב קריאת מגילה כולם מבטלין מפני מקרא מגילה אבל זה דווקא אם יהי' אח"כ זמן לעשות המצוה דאל"כ מצוה שבא עליו קודם מצאה מקום לחול ומקרא מגילה לא חל עליו כלל כי המצוה הקודמת קנתה מקומה אבל ביש שניהם לעשות אז מקרא מגילה קודמת הגם שבא אחר שכבר חל חיוב מצוה אחרת יען דעכ"פ חל על אדם חיוב קריאת מגילה ואז כל המצות בטילות נגד מקרא מגילה ומכ"ש אם מגילה קנתה מקומה וחל חיוב קריאת מגילה אז בודאי היא קודמת מכל שאר מצות דאורייתא הבאים אחריה ואם א"א לקיים שתיהן המצוה נדחית דמגילה קנתה מקומה ולא תדחה לעולם בשביל מצוה דאפי' אם חלה אחר שכבר חל חיוב מצוה אחרת יש לה קדימה כנגד כל מצות ומכ"ש שלא תדחה אם כבר חל חיובה אבל יש מצוה אחת הגם שחיוב מקרא מגילה בא מקודם ומצוה אחרת בא אח"כ אעפ"כ המצוה קודמת לקריאת מגילה והוא מת מצוה הגם שחל חיוב מגילה מנץ החמה ובשעה אח"כ מצא מת מצוה יש קדימה למת מצוה מפני כבוד הבריות אבל דווקא אם יוכל לקרוא אח"כ מגילה וחל גם חיוב קבורת מצוה אז יש למת מצוה קדימה כנגד קריאת מגילה כמו שיש קדימה לקריאת מגילה כנגד שאר מצות אבל אם אין זמן לקרוא אח"כ מגילה א"כ מ"מ לא חל עליו דהא כבר קנה קריאת מגילה מקומה ולא חל עליו חיוב מת מצוה כמו שאם אין זמן לשאר מצות וקריאת מגילה דלא חל חיוב מגילה יען שכבר חל חיוב שאר מצות וזה שרמז הרמב"ם בלשונו הזהב מבטלין עבודה ות"ת מפני מקרא מגילה ק"ו לשאר מצות כולן נדחין מפני מקרא מגילה הגם ששאר מצות באו מקודם בכל זאת מבטלין כעת ומקדימין למקרא מגילה ואין לך דבר שנדחה מקרא מגילה מפניו היינו אם חל חיוב מגילה מקודם ויהי' נדחה מפניו מצות אחרת הבא אח"כ אלא דווקא בעבור מת מצוה הגם שחיוב מגילה בא מקודם ופגע בדרך מת מצווה הוא מקדים למת מצוה ואח"כ קורא אבל אם אין זמן לקרות אז בודאי מגילה קודם דהא גם שאר מצות קודמים אם הם באו תחילה טרם שבא חיוב מגילה ודוק וזה שביאר הרמ"א הא דמצות נדחים מפני מגילה הגם שהם הי' קודמין נדחין מפני מגילה

וזה דווקא בדאיכא שהות לעשות שתיהן דאז חל חיוב מגילה וממילא היא קודמת הגם שבאתה אח"כ אבל אין שהות לעשות שתיהן אז אין שום מצוה דאורייתא נדחית דהא חיוב מגילה לא בא על הגברא אם יש עלי' חיוב מצוה דאורייתא והבן ואח"כ ביאר הא דיש למת מצוה קדימה כנגד מגילה הגם דחיוב מגילה בא מקודם ואח"כ פוגע במת מצוה נדחה מגילה זה דווקא אם יש שהות לקרוא אח"כ דאל"כ כבר חל חיוב מגילה דהוא דברי קבלה ולא חל חיוב מת מצוה דמגילה עדיף אם כבר קנתה חיובה באדם והבן כי מיושבים כל הקושיות מקום הניחו לי אבותי מן השמים:

ופלא שהרמב"ם כתב ואין לך דבר שנדחה מקרא מגולה מפניו עכ"ל והטור כתב וז"ל ואין לך דבר שאין נדחה מפני מקרא מגילה אלא מת מצוה שהמוצא מת מצוה קברו ואח"כ קורא עכ"ל והוא פלא שמשמע שאם חיוב מת מצוה בא עליו מקודם לא נדחה מפני מקרא מגילה למה לא כתב כרמב"ם שמגילה נדחית מפני מת מצוה הגם אם חיוב מגילה הי' מקודם ועוד באופן שמת מצוה קודם אז אפי' אם אינה יוכל לקרוא אח"כ מ"מ קודם ועוד אפי' שאר מצות קודמין אם הם באים בראשונה וצ"ע:

הק' חיים סופר ברוך אתה ד' למדני חוקיך אתה החילות להראות את עבדך את אמתך ואת חסדך מעשה ידיך אל תרף ממני להראני עוד נפלאות מתורתך ואני תפילה שדבריך לא ימושו מפי ומפי זרעי ומפי זרע זרעי עד עולם חסדך וישעך תתן לי אמן:

דברי הכורע בברוך אל אביו שבשמים וחותם באהבה רבה לאמרות ד' אמרות טהורות הק' חיים בן לאבי אדמ"ו הצדיק מוה' מרדכי אפרים סופר ז"ל:

הוספות

(תשובות אלו :

וקונטרס על סוגיא דקצירת עומר בא בדפוס במחנה חיים מהד"ג חלק אבן העזר.):

שלום וכל טוב לאיש אשר שואל בדבר אלקי' כבוד הרבני מוה' ר' יהושע בלויא נ"י בסעמיקלאש. הקארטע עם שאלתו קבלתי לא ידעתיו לדעת מעשהו לכתוב לו לפי כבודו ולא הי' בדעתי להשיב פן כבר הורה שם בעל הוראה בגבולו בכל זאת אמרתי פן אין שם בעל הוראה למה אמנע בר על כן אם הורה שם ירא אלקי' בעל הוראה דברי רק שיחת תורה. שאלה ישראל שחלל שבת עד עכשיו במזיד מחמת חסרון ידיעה כיון שראה ששאר העם מחללין גם הוא עשה מלאכה בשבת כיון דדש בו נעשה לו כהיתר אבל עכשיו הוא עשה תשובה רק באותו זמן שחלל שבת עשה יין אצל איש מהימן וגם הוא לא ידע שאסור לעשות יין כשר עם איש שהוא מחלל שבת ומסופק אני עכשיו אם מותר לשתות עכשיו מיין זה שעשה אותו ישראל הגם שהי' שם עמו גם איש מהימן עכ"ד.

תשובה עיקר חסר מספרו זה מכתבו שכתב מעלתו נ"י ישראל שחילל שבת עד עכשיו במזיד עכ"ל ולא ביאר אם עשה מלאכה בפרהסיא היינו בפני עשרה מישראל דאל"כ לא נקרא בפרהסי' שיהי' מגעו עושה יי"נ ועיי' בבאר היטב יו"ד סי' ב' ס"ק ט"ו וז"ל בפרהסי' היינו בפני עשרה אנשי' מישראל עכ"ל מדייק אנשים משמע ולא נשים ופתחי תשובה נסתפק בזה יע"ש ולדעתי שמחלל שבת בפני עשרה מחללי' או חצים מחללי' שבת לא ידעתי אם המחלל הוי כגוי דדווקא מי שמחלל שבת בפני עשרה שומרי שבת אז הוא כגוי מדחציף כולו האי מחלל שבת בתוך עדת ד' אבל לא מי שמחלל שבת לפני מחללי שבת שא"כ אין עדות בהם להעיד עליו דהא הם מפסולי עדות עיי' עירובי' דף ס"א ובתוס' שם ולא הוין עדה שראוי' להעיד עליו והגם שיש די בשני אנשים כשירי' להעיד עליו אבל עדה שלימה ליכא ראוי' להעיד עליו ולא החציף בפרהסי' לפני עדת ד' וא"כ פן ואולי הרי זה שעשה היין באשתקד לא הי' מחלל שבת בפרהסי' בפני עשרה מישראל ואת"ל שחילל אולי הי' עדת פרוצי' מחללי שבת כמוהו בכל זה יש לחקור דמה שמגעו יין אוסר לא שייך לומר כמו סתם יינם משום בנותיהם דהלא מותר ליקח בת מחללי שבת אם היא אשה כשירה ומה שמגעו יין אוסר הוא קנס שפוקר בחותם תכנית חומר עבירת שבת וא"כ דווקא בעשרה אנשים שומרי שבת ולא בפני מחללי שבת בפרהסי' כנלע"ד בעזה"י. ועוד נ"ל אולי לא נגע אלא הדריך ברגלו והוה היין רק בא מכחו ובודאי הי' שם ישראל שלא מחלל שבת וגם הוא עשה יין והוה כל חביות ספק ממנו ספק מישראל שומר שבת ויש להקל בכה"ג שהי' שם ג"כ איש מהימן היינו שלא הי' מחלל שבת ודוק. והארכתי בחדושי בסוגי' דע"א נאמן באיסורי' דבכה"ג יש עוד לחקור דהי' ליין חזקת היתר טרם שיוצלל וא"כ בכל ספק אם נאסר במגע מחלל שבת אמרי' אוקמי אחזקת היתר ולא שייך להשיב מתוס' כתובות דף כ"ג דנעשה מעשה ואיתרע חזקתו זה אינו דשם הי' האיש והאשה ראוי לעשות פעולת קידושי' אבל בכה"ג בספק אם נגיעה אוסר יש ספק אם יש כאן איש הראוי' לפעול נסך ודוק. הראתי פנים להקל שלא להרעיש בכה"ג אבל בודאי שומר נפשו ירחק ממנו ועיי' בשמ"ח סו' ב' ואעתיק דברי ריב"ש סי' ד' וז"ל אמנם מומר הוא לאותו דבר אין צריך לומר אם עובד עבודה זרה או מחלל שבת בפרהסי' שזה משומד לכל התורה כולה והרי הוא כעע"ז גמור לכל דבריו כמוזכר בריש מסכת חולין עכ"ל לכן הגם שיש פנים להקל אם לא נמצא יין כשר לקידש ולהבדלה חוץ מזה אבל בלא"ה ושמת סכין בלועך אם בעל נפש אתה כנלע"ד בעזה"י. ב שמחת חג הפסח יחוג איש הרבני ירא אלקי' כמוה' ר' יעקב האלצער נ"י מק"ק פרעטצשין יע"א אחד"ש מכתבו בא במש"ק ואני לא מכיר מעלתו נ"י ולא ידעתי לתארו ולא השבתי

בכעת הזאת רק יען שכותב כי הרב אינו בביתו על כן אם בתוך הזמן שב ושאל להרב כי אני אינו נכנס להורות במקו"א דברי החלש מאד. שאלה אודות שהובא מצות אפויות לביתו והניחו על המפה אשר נפה עליו הקמחא דפסחא וכאשר הוזכרו בדקו המפה ולא מצאו על המפה שום פירור קמח ושאל אם מותרי' המצות בפסח הבע"ל כי הוא הפסד מרובה לאפות מצות אחרות כי עלו הראשונות על י"ב זהובי' עד כאן השאלה. תשובה אכתוב בעזה"י אשר עלה ברעיוני בקראי הדברי' לכאורה יש להתיר כי משהו חמץ הוא דרבנן וא"כ הלא הי' למצות מיד אחר אפיה חזקת היתר על פסח ונולד ספק אם הגיע דבר שיהי' נאסרו מדרבנן א"כ יועיל חזקה לתלות להקל כמו בנשפך ביו"ד סי' צ"ח ק"ו כאן ספק אם בא קמח עליהם. אך משבשתא הוא דכל חזקה הוא אם אנו דנין אם הוא נאסר שחל עליו איסר ואמרי' ילפי' מנגע דאוקי מילתא אחזקה ותלינן שלא בא בו השתנות אבל מעולם ליכא כח חזקה שלא יבא השתנות בעתיד בזמן אשר יבא וכן העיר הנב"י ח"ר יו"ד סי' נ"ו בד"ה אמנם וכבר הארכתי תל"י בזה שלא יהי' סתירה מדברי תוס' גיטין דף ל"ג דחדשו דלוקי' לנזיר מטעם אוקי אותו על חזקתו ואין כאן מקומו וא"כ הלא בכאן הקמח על המפה הוא קמחא דפסחא רק חיישי' שמא יבא בעתיד לידי חימץ ברוק או במים ואטו יש חזקה שקמח של פסח לא יתחמץ או הכי יש חזקה שבמצות כשירות לא יתערב בו קמח אשר יתחמץ בעתיד בשלומא אם הי' הקמח קמח חמץ והי' ספק אם נתערב במצות קמח חמץ הי' מקום לחקור נוקי המצות על חזקת היתר ותלינן שלא נאסרו מקמח חמץ אבל כיון שהי' קמחא של פסחא וכל החשש שמא אח"כ בפסח יתלחלח ויתחמץ בעתיד על זה ליכא חזקה שלא ישתנה מהיתר לאיסור ודוק. שוב עלה בדעתי שיתערב כל המצות ביחד קודם פסח שאת"ל שיש בהם איזה פרורי קמח נתבטל ברוב קודם פסח דכאן לא שייך אין מבטלי' איסור לכתחילה דהא עדיין לא הוה איסור דהוא קמחא דפסחא ודומה לחלב שנפל למים שמותר בו בשר עיי' ש"ך יו"ד סו' צ"ח אך גם זה משבשתא דהיתר בהיתר בזה שהכל אינו חמץ בודאי לא נתבטל דהיתר בהיתר לא בטיל ועיי' בש"ע א"ח סי' תמ"ז סעיף ד' י"א דחוזר וניער ועיי' בפר"ח מה שהשיג על הר"ן דלא דמי לצמר גמלים וצמר רחלים דצמר רחלים עם פשתן אסור תמיד ושייך בו ביטל בצמר גמלי' אבל חמץ קודם זמנו הוה שעת היתר יע"ש ואפי' להר"ן דעכ"פ חמץ שמו עליו שיהי' אסור בפסח אבל קמחא דפסחא הוה היתר בהיתר ממש ולא שייך בו ביטול וכשיתחמץ בפסח נתחדש איסור חמץ על קמחא דפסחא ויעיי' במקו"ח סי' תמ"ז ובנב"י מה"ת יו"ד סי' קפ"ו ויש לי להאריך רק אין כעת זמנו ודוק. ולדינא אני אומר שמותר לאכול אותם יבש אבל לא חרעמזליך ולא קנעדלך

כי אין לסמוך לסלק מצות תחתונים כי מלתא דלא רמי' עליה דאינש אפי' אומר ברי לי לאו אדעתא כמבואר בכמה מקומות בש"ע ביו"ד ובמג"א הל' פסח א"כ מי יודע איזה תחתונים ואיזה עליונים פן הניח אותם מתחילה על המפה ואח"כ הניחם למעלה כי המניחם האמין בדעתו שהמפה נקי ולא חשוב שהמפה הוא של הקמח וגם הי' בדעתי להאריך מי יודע חרעמזליך נעשו בשומן והוה בכלל מי פירות ומים שמיהר להחמיץ ועיי' בנב"י ח"ר א"ח סי' כ"ב חרעמזליך נעשים משומן ודבש ומים יע"ש ועל קנעדלך אין לסמוך שהמרק רותח מאוד היינו למעלה ומי ישער שיהי' חלוט ח"ו לסמוך בפסח על התירים כאלו. סוף דבר מצאתי תלי' באדמ"ו חת"ס ז"ל או"ח סי' קל"ח שהניפו על נפה מצות כתושי' שהי' של חמץ אבל מנוקה בעבור תולעי' ואעפי"כ הי' אוסר לעשות קנעדליך ונידן דידן גרע כמובן בודאי הי' על המפה קמח וא"כ לאכול יבש יש להתיר שלא יתחמץ ברוק שבפיו ברגעים מעוטים אבל לאכול לח בכרעמזליך או קנעדליך אסור כל זה כתבתי אם אין הרב אב"ד נ"י בביתו אבל אם הוא בביתו ישאל את פיו דברי החלוש והטרוד. חג הפסח יחוג בשמחה הרבני האברך יושב על התורה ועבודה כבוד הרבני מה"ו יצחק ווייס נ"י. אחד"ש קבלתי מכתבו ואני לא מכיר למעלתו לידע לתארהו רק הערות בדברי תורה ראיתי ומרוב טרדותי לא יכולתי לעיי' עד אתמול והיום בכי טוב אשיב בקצירת אומר כפי אשר חנן אלקי' אותי כפי הזמן הד"ש ושלום כל למודי ד'. (א) כתב מעלתו וז"ל ימחול הדר"ג נ"י להודיע לי דעתו הרמה זה לא כביר למדנו שיעור פשוט מס' כריתות ושאל א' מהלומדי' צע"ג על החת"ס בחו"מ סו' כ"ט שהחליט בפשוט דחייב אשם תלוי אפי' אם יודע בשעת אכילה שהוא ספק חלב וצע"ג דבריש פ' ס' אכל מבואר ברש"י ותוס' להיפך יע"ש ומצוה לישב דבריו הקדושים והדר"ג נ"י בשכלו הזך יעמוק בזה ללמדנו להבין דבריו הקדושי' עכ"ד. נלע"ד ליישב פליאה הנשגבה הזאת בעזה"י ואעתיק דברי תוס' בדף י"ז בד"ה ספק אכל שכתבו וז"ל ומיירי בשעת שאכל הי' סבור שהוא שומן דאי יודע שהוא ספק חלב היכי מייתי קרבן הא לא שב מידיעתו עכ"ל הכוונה איך יבוא אשם תלוי להגין עליו עד שיתברר שהוא הי' ודאי חלב ויביא חטאת הא הוא ידע שהוא ספק חלב ואעפ"כ אכל וא"כ לא הוה שב מידיעתו להביא אשם תלוי דהא לא שב מספק איסור אבל באמת אם יתברר שהי' ודאי חלב יוכל להביא חטאת דהגם דלא הי' שב מספק איסר הי' פורש מודאי איסר עכ"פ קרבן אשם תלוי לא משכחת דהא לא שב מידיעתו על ספק כמובן. אמנם אם במשל יש על חתיכה ספק אחד אומר חלב היא ואחד אומר שומן היא או שנים אומרים חלב ושנים אומרים שומן היא והאוכל החתיכה אמר שהוא יאמין יותר למשה ואהרן מאשר יאמין ליהושע וכלב

ואכל הגם שהדין תורה הוא שיהושע וכלב נאמני' כמשה ואהרן או שהאמין שהוא בקי במראה חלב והשומן ואכל החתיכה אשר לפי דעתו הי' הוכחה שהוא שומן אז אם אמרו לו אכלת ספק חלב כי תרי ותרי הוה ספק דאוריי' כל שני אנשי' כשירי' בישראל נאמני' כמשה ואהרן אז מביא אשם תלוי או אם נודע לו אח"כ שהי' ודאי חלב מביא חטאת דזה נחשב לשוגג על שסמך על מחשבתו ואומדנא ונקרא שב מידיעתו ואלו הי' נודע לו בשעת אכילה שהוא ספק גמור לא הי' אוכל וזה שדייק אדמ"ו חת"ס ז"ל שכתב וז"ל דלעולם שוגג הו' שסמך עצמו על דעתו עכ"ל היינו שסמך עצמו על מחשבותיו שעי"כ היקל באכילתו אבל רש"י ותוס' קאי שהי' אצלו ובדעתו שהוא ספק גמור אם חתיכה הנ"ל חלב לא הוה שב מידיעתו כנלע"ד לישב קדוש ישראל אדמ"ו ז"ל. (ב) עוד כתב שראה בספרי מחנה חיים ח"ר סי' ג' שהבאתי ירושלמי מפ"ג דנזיר וחבירו הראה לו שכתב בירושלמי בהיפך וחפץ לעשות טעות סופר רק מעלתו נ"י אמר שישאל את פי לקחתי ירושלמי שלי ואעתיק לו הלשון וז"ל (הגע עצמך שהקדישו אביו מרחם זו תורה וזו אינה תורה ר"ח בשם ר' יוסף אתי' דר"א כבית שמאי דב"ש אומרי' תדיר ומקודש תדיר קודם כן ר"א אומר תדיר ומקודש תדיר קודם עכ"ל) ופי' בפני משה בד"ה תדיר ומקודש תדיר קודם וז"ל כהן קרוי מקודש ונזיר תדיר מפני שנוהג בכל בין בכהן בין בישראל והוא קודם למקודש ולפיכך ס"ל יטמא כהן ואל יטמא נזיר עכ"ל ולא ידעתי איזה ירושלמי יש למעלתו שנדפס בו דר"א כב"ש דתדיר ומקודש מקודש קודם ונזיר הוה מקודש וכה"ג חשוב תדיר כך העתיק מעלתו במכתבו. (ג) אודות המקור חיים שחידש בסי' ת"מ ותמ"ח מי שיש לו בית צריך למכור החדר דאל"כ בשכירות לא מהני דמכירת חמץ הוה כערמה והוה דומי' גוי אלם ושאל את פי הלא אין העולם נוהג כן ישמע שאני כתבתי על זה מרוב טרדותי לא אדע המקום רק ידעתי שחקרתי להשיג דשאני אם ישראל יצרך לשלם בעבור החמץ שיגנב או נאבד וה"ה בגוי אלם צריך לשלם בעד החמץ אז חידשה התורה חידש בחמץ דגם זה בכלל לא ימצא אבל אם הישראל יצרך לשלם לגוי החוב אשר חיוב לו מקודם וישראל לא יוכל לזכות בדיניהם לפטור מחוב שלו ע"י שגוי חייב לו בעד החמץ שמכר לו עכ"פ לא יצטרך ישראל לשלם בעד החמץ רק יפסיד מה שמגיע לו מן הגוי א"כ אין החמץ מביאי' לתשלומי' ולא דמי לגוי אלם דיצרך ישראל לשלם דמי החמץ והסברה נכונה בעזה"י אבל מי אנכי ננס לגבי ענק אדם גדול בענקים בעמ"ח מקור חיים שאל לאביך ולזקניך ויאמרו לך הלכה למעשה האיך נהוג העולם. ד שלום רב וכל טוב לבן אחי הרב הגאון הצדיק הרב ר' משה סופר נ"י אב"ד דק"ק סענדרא יע"א. אחד"ש קבלתי מכתבך עם שאלתך רק בטוב תשמע שאני חולה

וחלוש מאד לא אוכל לצאת ולבוא בעיון לגלות דעתי בדבר חמור רק מפני כבודך עיינתי מעט וד' חנן אותי בהערה חדשה אשר יש בו לעיין ואכתוב אותה הערה ואתה לך בכחך כח התורה בשדה הורי' וכאשר יאיר ד' עינך תצוה לאיש לעשות כדת של תורה בעזה"י. שאלה אירע בגבולך שעשיר אחד מכר צאניו המעוברות לרועה שלו בכסף כדי לפטור הבכורים מקדושת בכור והרועה הנהיג את הצאן בכל יום ויום לרעות בשדה וכעת נודע לו שהי' צריך גם לעשות קנין משיכה ושאלת כדת מה לעשות באלה הבכורים אשר נולדו וסיימת שמצוה למצוא היתר כי גדול ההפסד. תשובה דע כי קשה בעיני למצוא לפתוח בהיתר רק אשיחה וירווח לי להשיב מפני הכבוד וד' יאיר עיני בתורתו. לכאורה קשה לי הא כסף הוה ספק קנין לדינא וא"כ הא בכור במעי אמו חולין רק בצאתו מרחם חל הקדושה ועיין חולין דף ע' אם ביציאת רובו קדוש או למפרע ביציאת המיעוט בא הקדושה למפרע אבל במעי אמו הוא בודאי חולין ואם יש ספק קנין אם קנה הנכרי האם וגם הולד ולא בא קדושה על הולד כלל ונשאר חולין כמו שהי' במעי אמו אוקמי על חזקת חולין ונחליט שלא בא קדושה על הולד דאוקמי על חזקת קמייתא וצע"ג. אמנם אם מכח חזקת קמייתא נדון נימא על האם וגם על הולד דאוקמי אותם בחזקת קמייתא שהיו בהמות ישראל ויש ספק אם חל קנין כסף של נכרי להוציאם מחזקת ישראל שהי' בעלים ראשונים אם כן נוקמי' על חזקת קמייתא ונשארו בהמות ישראל וחל הקדושה על הולד שהוא בכור פטר רחם בישראל א"כ אוקי חזקת קמייתא של בעלים נגד חזקת קמייתא חזקת חולין של ולד במעי אמו ונשאר ספק בכור ודוק. אך לכאורה חזקת קמייתא של בעלים ראשונים איתרע דמכר אותם לנכרי ולקח כסף קנינם דמי מחירם ואיתרע חזקתו ראשונה כמו שהעיר בתוס' כתובות דף כ"ג כיון דזרק כסף איתרע חזקת פנוי וחזקת היתר שלה יעו"ש וחזקת חולין של ולד לא איתרע יהי' חזקת חולין של ולד עדיף מחזקת קמייתא של בעלים דהא עשה מעשה בלקיחת הכסף ומכר אותם לנכרי כמובן. רק כבר בארתי במקום אחר שאני התם דהי' ברור שיוכל לפעול קידושין שהיו שניהם מרוצים לקידושין והי' בפני עדים אשר המה פועלים שיוכלו להיות קידושין רק יש ספק אם נפל הכסף קידושין קרוב לו או קרוב לה א"כ עשה מעשה עכ"פ אשר יוכל לסתור חזקת פנוי וחזקת היתר זה נקרא ריעותא אבל אם יש ספק אם הי' הכסף שוה פרוטה אשר יוכל לפעול קידושין א"כ יש ספק אם הוא עשה מעשה אשר יוכל לסתור חזקתה אז נשאר חזקת קמייתא הארכתי בזה בעזה"י א"כ כאן דיש ספק אם נכרי יוכל לקנות בכסף דבר מישראל א"כ לא נוכל לומר דעשה מעשה לסתור חזקת קמייתא דעל זה אנו דנין אם לקיחת כסף הוא מעשה שיוכל לסתור חזקת קמייתא שלו וא"כ יש חזקת קמייתא של

בעלים ראשונים נגד חזקת חולין של הולד ודוק. היוצא מזה מכח חזקה מול חזקה הוה רק ספק קדושת בכור דיש ספק מכח קנין כסף אם הוה בהמת נכרי או הוה בהמת ישראל וא"כ נראה לי דאין מצוה על בעלים ראשונים להקדיש את הולדות בקדושת בכור עיין רמב"ם בפ"א מהל' בכורות הל' ד' שכתב וז"ל מצוה להקדיש בכור בהמה טהורה ויאמר הר"ז קדוש שנאמר תקדיש לד' אלקיך ואם לא הוקדש הר"ז מתקדש מאליו וקדושתו מרחם עכ"ל וכל זה נראה לי הוא בודאי בעלים של הבכור אבל אם יש ספק אם הוא בעלים של הבכור פטור להקדישם דפנ"י בברכות דף י"ב בד"ה בתוספת מחדש אפי' או ספיקא דאורייתא לחומרא היינו שלא יפגע בספק באיסור דאורייתא בקום ועשה אבל מותר להיות שב ואל תעשה בספק לכן אפי' אי חיוב ברכה דאורייתא מותר להנות בלא ברכה אם יש ספק דמה שאינו מברך הוה שב ואל תעשה דפח"ח הארכתי במקום אחר בראי' בעזה"י וא"כ בודאי פטורים הבעלים להקדיש ספק בכור להיות שב ואל תעשה כמובן ובפרט איך נאמר שיהי' הבכור קדוש דלמא הוא של עכו"ם הקונה ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו ודוק והמהרי"ט אלגזי בספרו דף ד' ממתיק התוספתא דבכור הפקר אינו קדוש דבשלומא אם יש לו בעלים שהיו יכולים להקדישו אז כל ראוי' לבילה אין בילה מעכב ונקדש הבכור אפי' לא הקדישו בעליו אבל בהפקר דאין כאן בעלים להקדישו אז אין ראוי' לבילה ומעכב בו ואינו קדוש דפח"ח. ולפ"ז כיון דכסף הוה ספק בקנין אין בעלים ראשונים מחויבים להקדיש הבכורים כסברת פנ"י ונוסף עוד דלא יכול להקדיש פן הוא בהמת עכו"ם בהקדש כתוב ביתו מה ביתו שלו ודאי ולא שלו ספק ק"ו להקדיש קדושת הגוף אם הוה ספק שלו ואין ראוי' לבילה לקיים תקדיש לד' וא"כ לא חל ממילא קדושת בכור על הולדות כן נראה לי הערה חדשה להרחיב גבולי תורה לצרף לסניף שאר היתרים הגם שיהי' מוקשה מכמה מקומות לא מנעתי להודיע ודוק. וידעתי גם ידעתי שיש להשיב על זה דלא דמי למהרי"ט דכאן יש רק ספק בהלכתא אי נכרי מישראל קונה בכסף או במשיכה ואם כלפי שמיא גלי' דנכרי אין קונה בכסף א"כ הוה בודאי פטר רחם בישראל ומחויב להקדיש ויכול להקדיש בתנאי אם הוא פטר רחם בישראל הוא מקדיש אותו אבל בהפקר לא יוכל להקדיש בהמת הפקר בכל זאת לא מנעתי לכתוב הערה זאת דמכח ספק אין חיוב על הבעלים להקדיש ולא קדוש מאליו (ועיין ביבמות פרק י"א משנה ה') ודוק ועיין בב"מ דף ו' ספק בכורות וברש"י שם וז"ל כגון בהמה שילדה ואין ידוע אם בכרה כבר עכ"ל ולא פי' כגון ספק בקנין אם הוה של נכרי או של ישראל יען דאז לא הי' יכול לתרץ קדושה הבא מאליו שאני דהא לא הי' ראוי' להקדיש דאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו ולא נתקדש ממילא. אהובי בן אחי נ"י

לא באתי בהערה הזאת אלא מפני כבודך החביב עלי אבל תעיין בשו"ת ר"ע איגר סי' ל"ז ושו"ת חת"ס יו"ד סי' שי"ח ותמצא לצרף איזה היתרים ולכל הפחות נראה לי שיאמר לגוי שלא יקנה אותם בחזרה עד שיארע בהם מום ואז אעפ"י שירגיש הגוי ויעשה בהם מום בודאי יש די בהיתרים שיש כאן שמכח איסור הי' דעת ישראל שיקנה במשיכה רק לצאת מהאיסור כאשר חקר הגאון רע"א ז"ל וגם צירף דעת רש"י ורמב"ם דגוי קונה מישראל בכסף יע"ש שלא עבר ישראל במה שאומר שלא יקנה אותם בחזרה בלי שיהי' בהם מומין וד' יאיר עיניך שלא תכשל בדבר הלכה ח"ו הדש"ת. בסוגיא דקצירת העומר דוחה שבת:

(אמר המחבר, יען שנשלם ספרי בין פסח לחג מתן תורה אדפיס קונטרס אחד בענין קצירת עומר אשר חידשתי פה ק"ק פעסט והגדתי אותן הדברים לפני למודי ה' ביום טוב, ואין סדר למשנה וכאשר נכתבים בפנקסי על האותיות כן אדפיסם לטובה וכלל גדול אין מוקדם ומאוחר בתורה והמעיין יבין לאשורו בעזה"י:

א פסחים דף ס"ו בתוס' בד"ה מה לתמיד שכן תדיר הקשה נילף מתמיד ומילה יעו"ש ונ"ל דבמילה הוא מקלקל רק מכח המצוה הוא מתקן גברא א"כ בלי חיוב המצוה לא הוה מחלל שבת א"כ מסתבר שהמצוה ידחה שבת יען שהמצוה גורם שיהי' נחשב מלאכה חידשה התורה ביום השמיני ימול שהמצוה בעצמה תגרם המלאכה על כן דוחה שבת אבל שחיטת הפסח שאפי' לא יהי' פסח אלא חולין הוה שחיטה מלאכה כמו תמיד דהוה השחיטה מלאכה אפי' אם תהי' חולין איכא פרכא שתמיד תדיר וכי תימא מילה יוכיח שאני מילה שלולא המצוה ליכא חיוב שבת ודוק. ובזה עלה בדעתי ליישב קו' הש"ך יו"ד סי' רס"ו אם מהני אם נימל בתוך שמונה למה מילה דוחה שבת כמו שהקשה בגמ' מנחות דף ע"ב אם נקצר שלא כמצותו כשירה למה דוחה קצירה שבת יעו"ש. ולפמ"ש יש ליישב שאני קצירה שאפי' בחולין הוה מלאכה שהוא מן ל"ט מלאכות עיי' פרק כלל גדול הקוצר א"כ בא רק מכח דמצות עומר דוחה שבת ופריך הגמ' אם נקצר שלא כמצותו כשר נקצר מערב שבת אבל במילה הגם אם מהני מילה שלא בזמנה דוחה מילה שבת דלולא פעולת המצוה לא הוה מלאכה בשבת דהא מקלקל הוא א"כ המצוה אוסר הפעולה והמצוה מתירה ודוק. וזה רמז רש"י במשנה דף ס"ה ע"ב בד"ה שחיטה וז"ל שהיא אסורה בחולין בשבת משום איסור מלאכה גמורה שהרי באבות מלאכות היא מנוייה ואעפ"כ דוחה את השבת בפסח עכ"ל ולכאורה יפלא האריכות דלו יהי' שלא יהי' שחיטה בחולין מלאכה גמורה שלא יהי' נמנה באבות מלאכות עכ"פ בשחיטת קדשים שהוא מד' עבודת שנוטל את הנפש שצריך לדם בתורת מצוה הוה

בודאי מלאכה ואעפי"כ מותר. אמנם אי כל השחיטה יהי' נחשב למקלקל כמו בסכין של ע"ז דאמרינן בחולין דף ח' דמקלקל הוא דבהמה בחייה עומדת לג' דברי' לגדל וולדות ולחרישה ולאכילה והקשה בתוס' א"כ השוחט בשבת למה יתחייב הא מקלקל הוא ותי' התוס' דבשבת הוה עכ"פ מלאכת מחשבת ועיי' בפלתי סי' י' א"כ אם נימא דשחיטת חולין מקלקל הוא אבל שחיטת קדשים הוה מתקן דפסח צריך שחיטה דכתיב ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל א"כ המצוה גורם המלאכה ולא יפלא דגילה התורה דמצות שחיטה שגורם המלאכה פועל להתיר שמצוה אוסר ומצוה מתיר אבל השבותים אסורים גם בחולין ובא רש"י והחכים ששחיטת חולין הוה מן האבות מלאכות ואעפי"כ מותר בפסח א"כ דן ר"א ק"ו בשבותים ודוק. ובזה מיושב לי למה לי קרא לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת שמיתות ב"ד אינו דוחה שבת עיי' סנהדרין דף ל"ה ובשבת דף ק"ה ק"ו ובתוס' שם דהוה תיקן משום כפרה של הנהרג או מכח דחשב תיקן קיום של המצוה וקשה לי הא אין זמנו קבוע ומהכ"ת לחלל שבת הרי בתמיד ופסח צריך קרא לאסור ולפמ"ש כיון דקיום המצוה מחדש האיסר מלאכה הי' ילפי' ממילה להתיר ולא דמי לתמיד ופסח דשם הוה מלאכה אפי' בחולין אבל מיתות סנהדרין דמצוה מחדש מלאכה הוה שרי כמו במילה וצריך קרא ולמעט והארכתי בזה ליישב קו' פנ"י בפסחים דף ד' ע"ב על ר"ע שאמר אין ביער חמץ אלא שריפה יעו"ש ודוק. (ב) מנחות דף ע"ב תוס' בד"ה מנין שכתבו וז"ל אבל לר"ע לא יתכן אע"ג דמצותו בלילה כיון בדיעבד ביום כשר עכ"ל קשה לי הא מסברא יש לחלק בשלומא במילה דעיקר מצות מילה יוכל לקיים גם ביום של אחריו בתשיעי ועיין במג"א הל' מגילה סי' תרפ"ז בשם כנה"ג דאם יתבטל ממצות מגילה לגמרי מגילה עדיף ממילה יעו"ש וא"כ תינח במילה שיוכל לקיים שורש המצוה למחר אז לא דחי מצות עשה של ביום השמיני ימול את השבת רק בשורש המצוה ולא במלאכה שאפשר לעשות מערב שבת אבל בעומר כיון שאם לא נקצר מע"ש יתבטל מכל הבאת עומר אז הגם דהי' באפשרות לקצור מערב שבת וכשר בדיעבד עכ"פ יפסיד המצוה של קצירת עומר שהוא רק ע"י קצירת לילה ומותר לקצור בשבת לקיים המצוה היינו כשלא קצר מערב שבת וא"כ כיון שבא אח"כ ליל שבת יבטל מכל מצות הבאת עומר ומותר לקיים הקצירה בתורת מצוה אבל במילה הגם שיתבטל ממצות ביום השמיני אבל עכ"פ מגוף מצות מילה לא יבטל שיוכל למול בתשיעי ועל כן לא דחי שבת בעבור איזמל שהי' יכול לעשות מערב שבת וצע"ג ועיין בתוס' שבת דף ק"ל בד"ה ושווין דמילה אם לא מל בח' מקיים אותו בט' דאי אפשר למול שני פעמים יעיי"ש. אך יש לתרץ דמן תקריב ילפי' שאם לא מצא מן הקמה יוכל להביא מן העמרים

וא"כ בכל אופן לא יתבטל מן הבאת עומר דיוכל להביא מן העמרים ואעפי"כ מרבינן מן תקריב הגם שכשר אם נקצר ביום דוחה הקצירה את השבת א"כ נהפוך הוא הלא במילה עכ"פ מבטל מצות של ביום השמיני ואעפי"כ לא שרינן לעשות איזמל בשבת ק"ו בעומר שיוכל להביא מן העמרים ואעפי"כ יען שמצוה לקצור בלילה דוחה שבת וזה לא יתכן לר"ע שסובר במילה שיתבטל מצות עשה של ביום השמיני ור"י דצריך לומר דדוחה את השבת על הקרבה קאי ודוק. ובזה הי' ליישב קושי' התוס' למה לי תקריב על הקרבה הא ילפי' מן במועדו דשם ילפי' מן במועדו היתר של הקרבת הקרבן אפי' בשבת שאל"כ יהי' נדחה לגמרי וגילה התורה שהקרבת עומר דוחה שבת דומי' דתמיד שדוחה שבת וכאן גילה התורה תקריב מכל מקום אם לא מצא עמרי' וצריך לקצור בשבת עושי' גם קצירה להקריב מכל מקום דאם יתבטל המצוה לגמרי מקריב מכל מקום אבל כאשר נשנה בברייתא אם יש מן העמרי' אז אי אפשר לומר שתקריב ירבה אפי' קצירה רק כתבו תוס' לאו דווקא דומי' דטומאה דילפי' מן במועדו והכא סומך ההיתר על תקריב אבל אם לא הי' ראי' מטומאה דלאו דווקא הי' לתרץ דתקריב מורה היתר אם ליכא עמרי' יקצר ויביא ודוק. ואם כנים דברי יש ליישב בזה מה שה' לפלא בעיני שכאן בד"ה מנין כתבו תוס' וז"ל אבל לר"ע לא יתכן אע"ג דמצותו בלילה כיון דבדיעבד ביום כשר עכ"ל משמע דהוא סברה חיצונה שאינו דוחה שבת אע"ג דמצותו בלילה ולקמן בתוס' בד"ה אמאי כתבו וז"ל ואע"ג דלכתחילה מצותו בלילה כיון דדיעבד כשר לא הוה דומי' דתמיד דכתיב בי' במועדו לומר דדחי שבת ומסתברא דדומי' דתמיד בעינן עכ"ל משמע דמסברה הי' מותר יען דמצותו בלילה רק יען דמתמיד ילפי' דדחי שבת א"כ דומי' דתמיד בעינן וצע"ג. ולפמ"ש דשם ילפי' יצא קצירת עומר שהיא מצוה ופריך בגמ' אי נקצר שלא כמצותו כשר אמאי דחי שבת נקצרי' מע"ש אלא מדדחי ש"מ נקצר שלא כמצותו פסול על כרחך קו' הגמ' איך משכחת קצירת עומר מצוה שדוחה שבת שנאמר עליו יצא קצירת עומר שהוא מצוה וקשה הא צריך קרא אם הי' אנוסי' שלא יוכלו לקצור מע"ש או שקצר ונטמא אז הקצירה דוחה שבת ומאי פריך הגמי. ואחר העיון לק"מ דגמ' פריך כשם במילה אם לא עשה מערב שבת או הכין אזמול ונשבר או נגנב אעפי"כ לר"ע אין עושי' אזמול דכל שאפשר לעשות מע"ש אינו דוחה שבת אעפ"י שעי"כ לא יוכל למול ה"ה אם נקצר שלא כמצותו כשר א"כ לא משכחת עוד קצירת מצות עומר שידחה שבת ומדדחי שבת אם משכחת שפסוק בחריש ובקציר תשבת מגלה לדחות שבת ע"כ נקצר לא כמצותו פסול ובכל פעם קוצרי' לכתחילה בשבת ושם בכה"ג אי איירי שיתבטל מהבאת עומר יען שהי' באפשרות להביא מן ע"ש הקשה תוס' מאי כולי האי שהקשה

הגמ' אמאי דחי שבת הלא המצוה הוא לקצור בלילה רק לכתחילה מבטלי' קיום המצו' בשב ואל תעשה שלא לחלל שבת בקו"ע וכל זה אם לא נבטל משורש הבאת עומר אבל אם יתבטל מצות הבאת עומר קוצרי' אפי' בשבת ע"ז תירץ התוס' דלא הוה דומי' דתמיד שם גילה התורה רק באי אפשר לעשותו מאתמול אבל כיון שהי' באפשרות לקצור מאתמול לא דוחה שבת אבל בתוס' ד"ה מנין שקאי אם אפשר מן העמרי' א"כ לא יתבטל שורש המצוה בשום אופן וחקרינן לחלל שבת בעבור לקיים מצות קצירה הוא מצד השכל דלא יתכן לחלל שבת בעבור קיום מצות קצירת עומר דמאי אולמא הך קיום עשה מקיום עשה דשבת וגם יתחלל שבת שהוא עבירת סקילה לזה לא צריך לומר דומי' דתמיד בעינן הלא השכל מתנגד לר"ע ודו"ק. ובזה מיושב דברי הש"ך ביו"ד סי' רס"ב דהקשה על שיטת דסוברי' דלא צריך להטיף בדם ברית אם נימל בתוך ח' והקשה הש"ך אמאי דחי שבת דומי' הקו' במנחות והקשה השג"א סי' נ"ב דנעלם ממנו דברי תוס' בסוגי' בד"ה אמאי דזה דווקא בקדשים דילפי' מתמיד יע"ש שכתב שהש"ך שגג ולפמ"ש שפתי כהן ישמרו דעת אם אנו דנין שיתבטל כל הבאת עומר ואעפי"כ לא נקצר בשבת אז צריך תוס' לומר הטעם יען דילפי' מתמיד אבל אם השורש המצוה לא יתבטל אז הוה מסברא דלא מחללי' שבת בעבור לקיים מצות קצירה ה"ה דן הש"ך אם אפשר לקיים מצות מילה בתוך ח' למה נחלל שבת בעבור קיום מ"ע של ביום השמיני ומעולם לא הקשה הש"ך איך משכחת הך קרא ביום השמיני ביום אפי' בשבת היינו איך דלא יהי' אפשר לקיים המצוה אבל הקשה על כל שאפשר למול בתוך שמנה למה מחללי' שבת אלא ע"כ בתוך שמנה לא מקרי נימל וצריך להטיף דם ברית ביום שמיני ודוק.

(ג) מנחות דף ע"ב תוס' בד"ה מנין כתב וז"ל אבל לר"ע לא יתכן אע"ג דמצותו בלילה כיון דבדיעבד ביום כשר עכ"ל והוא פלא מאי לא יתכן הלא בגמ' שם הוכיח מדדחי שבת ש"מ נקצר שלא כמצותו פסול ועוד בהס"ד דילפי' מתקריב ולא מתמיד א"כ הוה כמו מילה הגם דנימול בתוך ח' מהני אעפי"כ מוהל בשבת כסבר' השג"א סי' נ"א אי ילפי' מתמיד צריך להיות דומה לתמיד וא"כ הקרבה ילפי' מתמיד אבל בס"ד דיש רבוי תקריב הוה כמו ביום בשבת לענין מילה וא"כ כיון שיש מצוה בלילה מחללי' שבת בעבור המצוה וצע"ג. ונ"ל דבודאי גוף הקצירה הוה חלק מהקרבת עומר דהא צריך להביא סולת וקלי ואפוי ועוסק בקצירה לתקן העומר אשר יוקרב והוה קצירה והקרבה כמו חיתוך ופריעה דשניהם יחד הוה מצות מילה עיי' שבת דף קל"ה אנא עבדא פלגא דמצוה בחיתוך ה"ה הכנת הסולת והאפייה עם הקרבה הוה מצות עומר ודוחה שבת והגם אם נקצר ביום לשם עומר כשר הגם שלא נקצר בלילה בכל זאת רשאי הב"ד שלא

לקצר ביום וממילא כאשר יבוא לילה יהי' קצירת עומר דוחה שבת דכל זמן שיש להביא מן הקמה לא רשאי להביא מן העמרי' וממילא יקיים מצות קצירת עומר גם בלילה אבל לא שמצות לילה ידחה שבת הלא הוא רק הכשר לקצירה כי בזה אשר נקצר בלילה נא יפעל למצות עומר דהא נקצר ביום ג"כ כשר אלא גוף המצוה של קצירת עומר דוחה שבת והב"ד החכי' שלא קצרו ביום כדי שיוכלו לקצור בלילה לקיים גם מצות לילה ע"י מצות גוף הקצירה כמו במילה שלא ימול בתוך ח' כדי כאשר יבוא יום ח' ידחה שבת בעבור מצות מילה ומקיים מצות ביום השמיני ימול אבל אם כבר קצרו ביום לשם עומר כגון שהי' להם פחד מפני אויבים שלא יוכלו לקצור בלילה ואח"כ יוכלו לקצור בלילה אם יעזבו העומר שנקצרו ביום ויתחילו לקצור עומר אחר בליל שבת זה אינו מן הסבר' דהא כבר עשה מצות קצירה לשם עומר הגם שלא קיימו בו ההכשר לקצור בלילה זה לא יתכן דנראה שמחללי' שבת בעבור לקיים מצות עומר בודאי לר"א רשאי' לעשות זאת דהא אפי' מכשירי' שיכול לעשות מע"ש ולא עשה דוחה שבת והא כאן לא יוכלו לעשות הכשר של לילה ביום בודאי דוחה שבת והוה ק"ו הא אפי' אפשר לעשות מכשירי' ולא עשה דוחה שבת ק"ו אם לא הי' באפשרות לעשות ההכשר מע"ש וא"כ קוצרי' בעבור ההכשר אבל לר"ע לא יתכן הגם אם לא קצרו מע"ש מותרי' לקצור בעבור גוף קצירת עומר אבל אם כבר נקצר נראה שמחללי' שבת בעבור מכשירי' והנה הפי' הדבר כך מצותו לקצור בלילה אבל אם אירע הכרח שקצרו ביום לשם עומר נקצר ביום כשר ואעפי"כ אם יוכלו לקצור אח"כ בליל שבת יודחה את השבת לקצור מחדש וכתבו תוס' דלר"א ניחא אבל לר"ע לא יתכן וצריך לומר יודחה את השבת הגם דלא יעשה קצירה בליל ש"ק אעפי"כ גוף הקרבת עומר דוחה שבת דלא נימא דדווקא אם נקצר בזמנו בלילה שאז הקצירה עם הקרבה יחדיו דוחי' שבת קמ"ל שהקרבה לבד דוחה. אך רשב"א סובר ככלל גדול שהניח ר"ע כל מלאכה שאפש' לו לעשות אינו דוחה את השבת חוץ אם אי אפשר לו לעשות כמו שחוטה דפסול אם לא נשחט היום וא"כ מדייק כל עומר שנקצר שלא כמצותו פסול לא אמר כל עומר שלא נקצר למצותו פסול משמע שלא קצרו לעומר כלל אלא אפי' קצרו לשם עומר ביום והלא מצות עומר להקצר בלילה ואם קצר עומר שלא כמצותו פסול דאל"כ איך קצירת עומר דוחה שבת יקצרהו מערב שבת ויהי' כשר להקרבה הגם דלא נקצר כמצותו והגם שיתבטל ממצוה על כן יחכימו הב"ד שלא לקצור ויקיים גם המצוה על זה חדשו תוס' שם בד"ה אמאי כיון דמתמיד ילפי' צריך להיות דומה לתמיד אשר פסול אם נשחט מקודם אבל בהס"ד דילפינן מתקריב באמת מותר לב"ד להחכי' שלא לקצור ביום ויקצרו בלילה אבל הברייתא אומרת מצותו לקצור

בלילה נקצר ביום כשר ואעפי"כ דוחה הקצירה את השבת שקוצר מתחילה ע"כ כתבו דלא יתכן לר"ע מסברא וצריך לומר שרבותא דהקרבה דוחה את השבת הגם דלא הי' קצירה בלילה ודוק. ובזה מיושב הרמב"ם שפסק שקצירה דוחה שבת ונקצר ביום כשר דסובר תקריב מרבה אם לא נקצר ביום קוצר בלילה בזמנו ומן במועדו ילפינן הקרבה דוחה שבת ומן תקריב דוחה שבת אם לא נקצר ביום ולכן מהפך הברייתי' מתחילה כתבו קוצר בין בחול בין בשבת ואח"כ כתבו מצותו בלילה ונקצר ביום כשר אבל אם נקצר ביום אז אינו דוחה שבת ודוק. (ד) תוס' מנחות דף ס"ו בד"ה זכר למקדש פסק בה"ג שאם שכח לספור בלילה סופר ביום דתנן מצותן בלילה לקצור ואם נקצר ביום כשר ור"ת משיג עליו ממועד קטן דף ג' מה חריש רשות אף קצירה רשות יצא קציר עומר שהיא מצוה ודחה שבת וכיון דדחה שבת אין נקצר אלא בלילה כדמוכח סוף פרקין יע"ש. ולדעתי יש לחקור בדעת בה"ג מצותו הוא ממחרת הפסח הוא מחרת היו"ט ובליל מוצאי יו"ט ויש לפנינו לדון על נקצר שלא כמצותו בשני פנים (א) לקצור מעיו"ט כאשר יבוא מוצאי יו"ט יהי' מוכן העומר הגם שלא הגיע לזמן חיוב הקצירה אשר בא למחרת הפסח שהוא יום אחר יו"ט (ב) אם עברו ולא קצרו בליל ממחרת הפסח שהוא מוצאי יו"ט בלילה יש לקצור ביום מחרת הפסח שהוא יום הקרבה דמה לי שקצרוהו בלילה או ביום עכ"פ הוא ביום הקרבה אשר כבר הגיע החיוב על כלל ישראל לקצור העומר אשר יוקרב ביום ט"ז ניסן. ומסתברא אי הדין שאפי' נקצר שלא כמצותו הוא ההיפך המצוה דהלא מצות קצירה הוא בט"ז בניסן מחרת הפסח הוא מחרת יו"ט ואעפי"כ יהי' כשר א"כ אפוא מהכ"ת שידחה קצירתו שבת הלא גוף הקצירה הוא רק הכנת קרבן עומר ומהכ"ת לדחות שבת בעבור הכנת מצוה אלא בודאי נקצר שלא כמצותו היינו היפך המצוה פסול אבל אם לא קצרו בלילה וקצרו ביום ט"ז ניסן הוא יום הבאת העומר הגם שלא קצרו כמצותו דמצו' הוא לקצור בלילה כאשר יתחיל יום ט"ז ניסן אבל עכ"פ לא נקצר שלא כמצותו אלא שלא קצרוהו כמצותו שהי' להם להקדים הקצירה והי' שב ואל תעשה ואחרו הדבר עד שעבר זמן מצותו ולא נקצר כמצותו וגמ' דייק אי נקצר אפי' שלא כמצותו כשר למה ידחה שבת יקצרהו מע"ש אפי' שלא כמצותו אבל אי לא נקצר בלילה שכשר אם נקצר ביום לא קשה למה דוחה שבת הלא בכל אופן ידחה שבת לקיום המצוה בזמנו ולא יאחר הזמן שלא לקיים מצוה הלא גם למחר כשר רק יען שנקצר ביום ההוא שהוא שבת א"כ כיון שיחלל שבת מקיים המצוה בזמנו וכן רמז המשנ' מצותן לקצר בלילה שלפני הבאת העומר ואם עבר הלילה ולא קצרוהו קוצרי בשבת ביום ודוחה את השבת ולכן יספור ספירה ביום ודוק. אך קשה לשון הברייתא

דף ע"ב ראבר"ש אומר הוי פקח ושתוק דכל עומר שנקצר שלא כמצותו פסול ולפמ"ש הי' לברייתא לומר כל עומר שלא נקצר כמצותו פסול דשם קאי שנטמא בשעת הקרבה וצ"ע רק עיין רש"י ד"ה ואי כמו שאבאר בעזה"י בירושלמי פ"ב במגילה ודוק. (ה) מנחות דף ע"ב לברר הבנת חכז"ל נראה לי לבאר בעזה"י מצות עומר תלי' בשני דברים לקיים מצוה בקצירה (א) כתוב ממחרת הפסח שיהי' קצירת עומר אחר יו"ט שהוא יום ראשון של פסח שהוא ביום הבאה של העומר (ב) שלא יהי' הקצירה באותו יום היינו בבוקר אשר יובא העומר אלא בלילה שלפניו היינו ליל ט"ז ניסן יהי' הקצירה ואחר שהוקרב בבוקר התמיד יוקרב העומר ולילה שלפניו יוקצר. והנה כשם אם יוקרב בערב פסח שהוא י"ד ניסן הוה נקצר שלא כמצותו שלא הגיע היום ט"ז ניסן כך אם נקצר בבוקר ט"ז ניסן הוי שלא כמצותו דעכ"פ לא הוה לילה בשעת קצירה והקב"ה מבקש שיוקצר בליל ט"ז ניסן ויש להסביר יותר דבקדשי' הלילה הולך אחרי היום ואם הקב"ה מבקש שבמוצאי יו"ט יוקצר הוה כאלו הקב"ה ביקש שיקצר ביום ט"ו ויוקרב ביום ט"ז ואם קוצר בבוקר ביום ט"ז עבר הזמן יום ט"ו וה"ה אם קצר בעבר פסח הוה הקצירה ביום י"ד והקב"ה מבקש שיהי' הקצירה ביום ט"ו ניסן לענין קדשי' שהוא ליל מוצאי יו"ט וזה שכתב רש"י בד"ה ואי ס"ד וז"ל אלא מדדחי שבת ש"מ נקצר שלא כמצותו פסול ומצותו לא הוי' אלא במוצאי יו"ט וגבי לילה נמי מצותו בלילה ולא ביום עכ"ל הכוונה ראבר"ש שאמר הוי פקח ושתוק סובר דאם יקצר ביום ט"ז בשעת הקרבה פסול דצריך קצירה דווקא בלילה שלפני הקרבה דקצירת יום לא הוה כקצירת לילה בשום אופן הן ביום ט"ו ניסן או ביום ט"ז ניסן ודוק. (ו) ירושלמי מגילה פ"ב הל' ז' וז"ל (הי' מקריב מנחת העומר ונטמאה בידו אומר ומביאי' לו אחרות ואם לאו אומר לו הוי פקח ושתוק דברי רבי אלעזר ר"ש אומר לעולם אמרי' הוי פקח ושתוק שאין עומר שנקצר שלא כמצותו כשר סבר ר"א בי ר"ש שאין עומר בא מן העלייה א"ר אתיא דר"א בר"ש כשיטת ר"ע רבו של אביו דתנינן תמן כלל אמר ר"ע כל מלאכה שאפשר לה לעשות מערב שבת אינו דוחה את השבת וכל מלאכה שאי אפשר לה לעשות מערב שבת דוחה את השבת והא תנינן מעשה שעברו יותר ממ' זוג ועכבן ר"ע בלוד מפני שהיו מ' זוג אבל אם הי' זוג אחד לא הי' מעכבן מקצירת היום מה את עביד לה כקצירת הלילה או כבא מן העלייה אין תימא כקצירת הלילה אשכחת אמר חדא פלגו בין ר"א בר"ש ובין רבנן דרבנן אמרין קצירת היום כקצירת הלילה ור"א בר"ש אומר אין קצירת היום כקצירת הלילה אין תומר כבא מן העלייה אשכחת אמר תרתין פלגוון בין ר"א בי ר"ש ורבנן דרבנן אמרי קצירת היום כקצירת הלילה ור"א בי ר"ש אמר אין קצירת היום כקצירת הלילה ורבנן אמרי

הבא מן העלייה כשר ור"א בי ר"ש אומר הבא מן העלייה פסול עכ"ל) ועיי' במפרש שם פירושו. ונלע"ד לפרש בעזה"י דיש לדקדק בתיבת פקח שאומר לו הוי פקח ושתוק מאי פקחות יש בדבר כאשר הורגלו לחכז"ל לומר על איזה התחכמות אי פקח שמעון בפסחים דף ל"א ובכתובות דף פ"ח אבל כאן די שיאמר שתוק אבל מאי פקחות מראה בשתיקה גם אויל מחריש לחכם יחשב והוא אומר הוי פקח ושתוק ור"א בי ר"ש אומר לעולם אומר לו הוי פקח ושתוק מאי פקחות יש אם ישתוק מיד וצע"ג:

ואמרתי לחקור בעזה"י דהנה אנן ילפי' תקריב אפי' בשבת תקריב אפי' בטומאה דכל קרבן צבור הקבוע לו זמן כגון פסח דוחה שבת וגם טומאה וגם קרבן יחיד הקבוע לו זמן כגון פסח דוחה שבת (ומה שאינו דוחה טומאה ביחיד הוה משום דהבשר שעיקר שחיטתו לצורך אכולה עיי' טו"א חגיגה דף ג' וצריך רוב ישראל שיאכל בטומאה) וכן מנחת חביתים של כה"ג דוחה את השבת וכן מילה כלל כל דבר שזמנו קבוע דוחה את השבת והטעם דחגיגה אינו דוחה את השבת לפי שיש לו תשלומי' דאל"כ הלא זמנו קבוע ודוחה את השבת ומה שפסח ברוב ישראל טמאים דוחה הוא מטעם דרוב אין עושי' פסח שני וא"כ זמנו קבוע עיי' בטו"א וא"כ כלל גדול כל דבר שזמנו קבוע וביותר אם הוא קרבן צבור דוחה שבת וכן דוחה את הטומאה ובפרט בעומר דכתיב תקריב אפי' בשבת תקריב אפי' בטומאה כמבואר בגמ'. ונחזי אנן אם הכהן עומד ומקריב העומר ונטמאה אפילו נאמר דמותר לקצור עומר מחדש דקצירת עומר לשם מצוה בעינן אפי' נקצר ביום לשם עומר כשר וא"כ הוה מלאכה שאי אפשר לעשות מאתמול דהא הי' המצוה לקצור עומר בלילה שהיא ליל ט"ז בניסן ואיך יקצר מערב שבת הוה קצירה שלא כמצותו ובכל אופן הוה קצירת עומר זמנו קבוע ביום הקרבה שהוא שבת והגם שיש מצוה לקצור בלילה ונטמאה וצריך לקצור היום לשם עומר עכ"פ רק אם כשר כשבא מן העליה א"כ מביא אחרת ומקיים מצות הקרבת עומר עכ"פ ואם לא מצא בעלייה הי' ראוי' לקצור בשבת שיהי' קצירה לשם עומר וגם הקרבת עומר רק אמרי' הלא בכאן יהי' ע"כ או דחיות שבת או דחיות טומאה מנ"ל לעזוב העומר שנטמאה אשר עומד ומקריב ולהתחיל לקצור לשם העומר הא העומר שנטמאה נקצר לשם עומר א"כ מה לי דחיות הטומאה או דחיות שבת שב ואל תעשה עדיף אבל אם הלך והניח העומר שנטמאה יכול לקצור מחדש לשם עומר רק הוה פקח ושתוק שזה שנטמאה יש לו שני מעלות (א) נקצר לשם עומר (ב) נקצר כמצותו קצירת עומר בלילה ובזה שיקצר יהי' לו רק מעלה (א) שנקצר לשם עומר אבל מעלה ה)ב) נקצר כמצות קצירת עומר יחסור ולמה תעזוב מה שבידך ולהתחיל לקצור בשבת הגם אם יקצר היום יהי' השירי' נאכלין בכל

זה מוטב שיקריב בטומאה ולא יקצור ויטחן ויברר בעבור להתיר שירים אבל אם עשה בהיפך ג"כ עשה כדין דכמו דטומאה נדחה כך שבת נדחה בכל מלאכות שבת דתקריב אפי' בשבת והלא יכול לקצור לשם העומר רק כיון שעומר דוחה טומאה והוא עומד ומקריב אמרי' אין מעבירי' על המצות אשר הוא בידו כמו אין מעבירין על המצות ויביא מן הקרוב עיי' בגמ' דף ס"ד ע"ב ובתוס' שם וא"כ למה יעבור על עומר שמונח לפניו ויתחיל לקצור עומר מחדש אבל אם כבר מונח בעלייה ונקצר שנא למצותו כשר א"כ גם זה כאלו מונח לפניו ולא יצטרך לדחות טומאה א"כ מביא אחרת ומקיים מצות הקרבת עומר בלא חילל שבת ובלא חילל דחיות טומאה כמובן. ואם נאמר שמן עלייה פסול יען דלא נקצר לשם מצות עומר כלל אבל אם נקצר מערב יו"ט לשם עומר הוה עכ"פ נקצר לשם מצוה אבל לא נקצר כמצותו דהא המצוה הוא שיוקצר בלילה וזה קצר קצירת עומר שלא כמצותו דהא קצרו ביום שלפניו והחיוב לקצור אותו בלילה לפני הקרבתו וקצר הוא עומר שלא כמצותו היפך זמן. ומעתה אי אמרי' נקצר מעיו"ט שלא כמצותו הוה כמו שלא למצותו שהובא מן העלייה א"כ יש לפני המקריב שני דרכי' או להקריב בטומאה או לקצור בשבת דעומר זמנו קבוע היום ולא הי' לו אפשר לעשות מערב יו"ט דנקצר שלא כמצותו פסול וכשם שהוא דוחה שבת לקצור כמצותו בלילה כך דוחה קצירת עומר בשבת ביום דהא עכ"פ לא הי' באפשרות לעשות קצירה הזאת מערב שבת ודוחה שבת ביום כמו בלינה וא"כ צריך לומר לו בין כך ובין כך הוי פקח ושתוק דבאמת יכול לקצור בשבת עכשיו ביום דהא הוה מלאכה שאי אפשר לעשותה מערב שבת ודוחה שבת דאין מעבירי' על המצות ולכן אומר הוי פקח ושתוק ור"י אמר אלו כשר מן העלייה הי' אפשר לקיים שניהם וע"כ סובר מלאכה שאי אפשר מותר לעשות בשבת דאל"כ למה צריך לומר לו הוי פקח והקשה הא עכבן ר"ע בלוד העדים משמע יען דהעדי' עצמם הוין רק הכנה לקידש החודש אע"ג דלא הי' אפשר מאתמול לא הותר בשבת וא"כ ה"ה קצירה בשבת דהוה רק הכנה לקרבן עומר דמצות קצירה הוה רק בלילה וביום הוה רק הכנה להקרבת עומר אינו דוחה ומשני שם ארבעי' זוג הווין ועכבן אבל זוג אחד לא עיכב ואח"כ חקרו אם קצירת יום שלפני ליל ט"ז הוה כבא מן העלייה דזה עכ"פ נקצר לשם עומר או נימא קצירה לשם עומר הוה כבא מן עלייה יען דמצות קצירה בא בליל ט"ז ואיך שייך לומר שלפני זה נקצר עכ"פ לשם עומר האיש מצוה לקצור בליל ט"ז ואמר אי רבנן סברי קצירת יום כקצירת לילה פליג ר"א בר"ש רק על זה דלא נחשב כקצירת לילה וא"כ יהי' דוחה הקצירה את השבת ואומר הוי פקח ושתוק ורבנן סוברי' קצירת יום כקצירת לילה והוה אפשר לעשותה מן עיו"ט ואין קצירה דוחה שבת ועל כן מקריב בטומאה חוץ

אם יש נקצר ביום לשם עומר מעיו"ט דיש מעלה שעכ"פ נקצר לשם עומר ור"א בר"ש סובר דהוה כבא מן עלייה אבל אי כ"ע מודי' דהוה כבא מן עלייה א"כ בתרתי פליגי רבנן סברי קצירה מן היום הוה כנקצר בלילה וא"כ בכה"ג צריך להביא אחרת דאז לא הותר לקצור ביום שבת ור"א בר"ש סובר גם בכה"ג צריך להיות פקח כמו שהערותי בעזה"י ודוק. (ז) ירושלמי מגילה פ"ב ה"ז וז"ל רשב"ל בעי קצירת העומר מהו שידחה את השבת ביום עכ"ל יש לדקדק דכך הי' לו לומר קצירת עומר ביום מהו שידחה השבת דבחול קוצרי' ביום ושואל אם ידחה קצירת עומר ביום את השבת. ונ"ל דבר חדש בעזה"י דמצות קצירת עומר הוא בשני חלקי' (א) לקצור העומר על הקרבן (ב) שיהי' אותו קצירה בלילה ואותן ב' חלקי מצות דוחי' את השבת דילפי' מתקריב אפי' בשבת אך אם נקצר ביום לשם עומר כשר פריך הגמ' ונקצר מערב שבת דעכ"פ יהי' קצירה לשם עומר שזה עיקר המצוה והגם שחוסר חלק השני שלא יהי' קצירה לשם מצוה בלילה בכל זאת הסביר תוס' דלא מסתבר שיהי' זה דוחה שבת לר"ע דבשלומא קצירה לשם עומר שהוא תועלת ותכלית בדבר הנקרב שהקב"ה חפץ שאותו קצירה אשר מכין גוף הקרבן ידחה שבת דמה לי שחיטה דוחה שבת שעי"כ יוקרב ע"ג מזבח ה"ה דקצירה לשם עומר דוחה שבת דע"כ הקצירה ראוי' להקריב ופריך הגמ' אם נקצר ביום כשר דהא הי' קצירה לשם עומר ויעשה אותה מע"ש ולכך לא מקצר הגמ' אי נקצר ביום כשר אמאי דוחה את השבת למה האריך הגמ' ליעץ עצה נקצרהו מערב שבת אלא פשיטא דצריך קצירה לשם עומר אלא אותו הקצירה יעשה מע"ש לשם עומר אבל בעבור שיהי' קצירה בלילה אין זה פעולת שלימות לגוף הקרבן ולכן מעולם לא עלה על דעת להקשות אם יש בעלייה והוא כשר א"כ למה נדחה שבת בקצירה זה לק"מ דגוף הקצירה לשם עומר הוא הכנה בגוף הקרבן ודוחה שבת הגמ' פריך אם אפשר לעשות הכנה הנ"ל מע"ש למה ידחה שבת וזה שרמזו בתוס' שלא מסתבר הגם שהוא מצוה בלילה שזה ידחה שבת אבל גוף הקצירה בודאי דוחה שבת וא"כ בנאבד או נאנס ע"י לסטי' בודאי קוצרי' בשבת בלילה דהא בעי קצירה לשם עומר והוא דוחה שבת. ולפ"ז אם נדע שאי אפשר לקצור בלילה שהוא מוצאו שבת יהי' הקצירה לשם עומר דוחה שבת שלפניו דמצות קצירת עומר לשם עומר דוחה שבת מה לי שדוחה שבת ביום הקרבה וכי תימא שלמחר ידחה הקרבה שבת ביום על כן נדחה בלילה של אותו שבת זה לא אמרי' רק אם כבר דחתה שבת דוחה אח"כ כל מצוה בשעתה אבל שנימא שידחה אח"כ שבת זה לא אמרי' כמבואר בגמ' מנחות דף ע"ב וע"כ דגוף הקצירה לשם עומר כדאי בעצמו לדחות שבת וא"כ ה"ה אם אי אפשר לקצור בלילה וביום הקרבה ודחה קצירת עומר את השבת וזה הי' בעי' ר"ל (קצירת העומר מהו

שידחה את השבת ביום) אם קצירה לשם מצות עומר ודחה את השבת ביום שלפניו כיון דלרבנן הוה קצירת היום כקצירת הלילה א"כ ידחה את השבת ביום אפי' והשיב אביי (והתנינן מצותן לקצור בלילה נקצר ביום כשר ודוחה את השבת) הבין אביי דקאי על הך דין דמצוה הוה רק כקצירה לשם עומר רק מצותו הוא בלילה אבל נקצר ביום לשם עומר כשר דקצירת היום כקצירת לילה וגם קצירת עומר לשם עומר ביום דוחה את השבת (ולא קבליה) דסבר ר"ל דלמא הפי' הגם שנקצר ביום כשר בכל זאת לא קוצרי' ביום ערב שבת אלא ממתינים עד הלילה שאז יהי' הקצירה לשם עומר גם בלילה וזה דוחה את השבת ולא שיהי' הכנת העומר דוחה את השבת שלפניו (א"ר אחא חזר ביה רשב"ל מן הדא כיון שחשיכה אמר להן בא השמש אומר הין בא השמש אומר הין מה אנן קיימין אם ללילה כבר הוא אמר) הרי מפורש הגם שיכול לקצור מע"ש ממתינין עד ליל שבת ולא קוצרים מערב שבת דממתינים בקצירה לשם עומר עד שחשכה ליל שבת וא"כ מה דתנינן (מצותו לקצור בלילה נקצר ביום כשר ודוחה את השבת) על כרחך הפי' כמו שאמר אביי שנקצר ביום כשר הוא דוחה את השבת דגוף קצירה לשם עומר דוחה את השבת לפניו אפי' ודוק. (ח) נסתפקתי אחרי שנודע שקצירת עומר בלילה דוחה את השבת כמבואר במשנה ששואל שבת זו והן אומרי' לו הן אבל קצירת יום שבת אינו דוחה שבת רק הקרבה דוחה את השבת כמבואר בתוס' בד"ה מנין יעו"ש אך אם התחילו לקצור בלילה רק לא יכלו לקצור כשיעור עומר והאיר היום אם מותר לגמור עד כשיעור מי נימא כבר דחתה קצירה שבת כמו כבר דחתה שחיטה ומקריבים איברי' ופדרי' או נימא התם דכבר נגמר מעשה שחיטה שהוא הראשון מד' עבודות וכיון שהותר שבת הותר להשאר אשר אפשר להקריב בלילה שאח"כ אבל כאן המצוה הוא לקצור כל שיעור עומר וכיון שלא נגמר השיעור בלילה א"כ לא שייך לומר שכבר דחתה קצירה שבת והגם בודאי לא נתחייבו הקוצרים חטאת דהוה טעה בדבר מצוה אבל עכ"פ אין רשאי' לגמור הקצירה ביום וצע"ג. ונראה לחקור בעזה"י כיון שהקב"ה צוה לקצור עומר בליל שבת דגוף הקצירה הוה מצוה א"כ בכל שיעור קצירה מה שנחשב בשעורו קצירה הוא מצוה לפני עצמו ואם עשרה אנשים קוצרים כל אחד מעט עד שיעור עומר כל אחד קיים מצות קצירה כמו באכילת קדשי' ולחם הפנים דכתיב ואכלו אותם אשר כופר בהם דכל אחד עושה מצוה באכילת כזית ולתוס' ישינים ביומא אפי' אוכל כפול דעכ"פ כל אחד גורם שיאכל כולו ה"ה אם כל מי שמסייע לקצור עושה מצוה שקוצר לצורך העומר הגם שלענין שבת צריך שיעור כמה יקצור ויהי' חייב היינו דבפחות משיעור לא הוה מלאכת מחשבת אבל בקצירת עומר בודאי כל מה שקוצר לצורך מצוה אפי'

מלא כפו קיים מצוה דכתי' וקצרתם את קצירה הגם שלענין הקרבה צריך עומר אבל המצוה על קצירה הוא שם קצירה וא"כ כיון שהתחיל לקצור כבר דחה קצירה של מצוה את השבת א"כ מותר לקצור השאר אפי' ביום דכבר דחתה קצירה השבת. ואוסף נופך דמצות עומר המה בשני חלקים מצוה (א) קצירת התבואה עם כל הכנות שיהי' ראוי' להקרי' (ב) גוף ההקרבה אשר מביא עומר על מזבח ד' ותורה אמרה והבאתם ראשית קצירכם וכל מי שקוצר שיער קצירה קיים מצות קצירה ומכולם יחד נעשה קרבן והוה כמו במיל' חיתוך ופריעה דאפי' הרבה אנשים יוכלון לחתוך זה אחר זה או לעשות כל אחד מקצת פריעה שהרי כולם עוסקי' במצוה וק"ו כאן דשם אם שייר מחיתך ופריעה לא קבל שם מילה וכאן קבל שם קצירה עכ"פ ועיי' בנב"י ח"ר באו"ח סי' מ"א ודוק. (ט) יש לחקור אם כשם שיש מצות קצירה בלילה כך יהי' גם הטחינה אפי' בלילה והקרבה לבד יהי' ביום או נימא דווקא הקצירה תהי' בלילה אבל הטחינה יוכל להיות לכתחילה ביום ונראה מרש"י בד"ה אם יש אחרת וז"ל אפי' במחובר מביאי' אחרת תחתי' וקוצרין וטוחנין אותה ביום עכ"ל ואם נאמר שאפי' נקצר בלילה טוחנין ביום א"כ מה צריך רש"י לפרש אפי' במחובר מביאי' פשיטא דאם נקצר בלילה בודאי שטוחנין אחרת ביום אלא פשיטא דרש"י סובר דטחינה צריך ג"כ להיות בלילה והי' מקום לטעות דכשמביאים אחרת היינו טוחנין ביום קמ"ל דטחינה צריך להיות ג"כ בלילה ואם נטמא העומר אז קוצרי' וטוחנין ביום הגם שהי' ראוי' להיות קצירה וגם טחינה בלילה ור"א בר"ש פליג בכל אופן כשם שרבו אומר שמביא אחרת הן שנקצר ולא נטחן והם אפי' לא נקצר פליג ראבר"ש דלא משכחת אחרת לא מיבעי שלא יבוא מן המחובר אלא אפי' נקצר וחסר הטחינה ג"כ פסול דהכל בכלל מצות קציר' היינו להכין העומר שיהי' ראוי' להקרבה. שוב מצאתי בירושלמי פ"ב דמגילה שאם נקצר בלילה אז הי' ההבהב וטחינה ורקדה בלילה דהוה הכל רק מרק גמר המצוה אשר דחה שבת אבל אם מביא מן העמרי' שלא דחתה קצירה שבת צריך להמתין על הבהב וטחינה עד היום יע"ש וכן הוא ברמב"ם. ונ"ל הטעם דקצירה הי' ראשית מלאכה להתחיל להכין גוף העומר והקב"ה החשיב הכנת העומר שיהי' נקצר לשם עומר בלילה א"כ כל הכנות נטפלי' להכנת קציר' כי כבר דחתה הכנה שבת כמו בתמיד דאמרי' כבר דחתה שחיטה שבת ומותר בו בלילה דחביבה מצות הכנה בשעתה הוא הכנת הקצירה שנטפל עליה כל הכנות הנגררי' ממנה אבל אם מביא מן העמרי' אז הוה רק הכשר קרבן של מחר וא"כ כיון שקרבן פסול בלילה צריך להמתין על תיקן מכשירי' עד שעה שראוי' להקריב גוף הקרבן אז נדחה השבת עכשיו לגוף המצוה ודוק. (יוד) מנחות דף ע"ב תוס' ד"ה מנין שהקשה כאן ילפי' הקרבה מתקריב

ולקמן דריש ליה ממועדי ד' וקשה לי דלמא לקמן ילפי' רק אם נקצר בערב שבת מקריבי' בשבת כמו בתמיד אבל כאן ילפינן שמצותן לקצור בלילה ואם נקצור ביום שאח"כ כשר וה"ה שדוחה את השבת ההקרבה אעפ"י שנקצר ביום השבת שלא כמצותו ביום וגם בשבת אעפי"כ כשר שידחה ההקרבה את השבת דבמועדו גילה התורה שהקרבה דוחה שבת ורק הקרבה אבל לא קצירה דאפשר לעשות מע"ש אבל מנין אם לקצור בשבת ביום ת"ל תקריב. אך משבשתא הוא א"כ איך מקדי' שמצותן לקצר בלילה ואם הכל על שבת קאי הלא אם אין מצותו לקצור בלילה אם יהי' הפי' נקצר ביום כשר אם נקצר ביום שבת איך הקדי' מצותן לקצר בלילה ועוד אמאי יהי' כשר הא הי' מחלל שבת בקצירה ביום השבת ולא עשה בקצירה מצוה דהא באם לא קצר ליכא מצוה א"כ הוה מצוה הבא ע"י עבירה שבלא עבירה לא הי' יכול לקיים המצוה ודוק (הגם דהי' יכול להביא מן העמרים אעפי"כ הוה בעומר הנ"ל שמביא אי אפשר בלא עבירה דאטו מי שיש לו לולב וגזל לולב וברך עליו יצא דעכ"פ בחפץ זה לא משכחת לעשות המצוה בלי העבירה וק"ל) אבל אין להשיב למה לי במועדו להקריב אם נקצר מערב שבת הלא אפי' אם נקצר בשבת גילה התורה תקריב ק"ו אם נקצר מע"ש דלק"מ דלולא הדרש של במועדו הוה דרשי' תקריב אפי' בשבת אם נקצר מערב שבת אבל אחרי דיש במועדו על הקרבה אם נקצר בערב שבת ע"כ מורה תקריב אפי' נקצר בשבת ודוק. (יא) שם כתבו התוס' לר"א ניחא דאפי' אפשר לעשות מע"ש דוחה שבת וקשה לי לר"א למה לי קרא תקריב הלא במילה דליכא קרא יתירה רק ר"א סובר כשם שעיקר מצות מילה דוחה שבת ה"ה מכשירי' וא"כ כשם שהבאת עומר דוחה שבת דילפי' מן במועדו ה"ה מכשיריו אפי' אפשר לעשות קצירה מאתמול וק"ו הוא הלא עשיית איזמל ליכא בו מצוה כלל ומותר לעשות בשבת ק"ו קצירת עומר שהוא מצוה וא"כ תקריב למה לי וצע"ג (שוב נזכרתי דבשבת דף קל"ב אמרו לר"א הוא הלכה מסיני). ועלה בדעתי לר"א מותר לעשות איזמל דווקא ביום שבת שאז בא עליו החיוב לקיים מצות מילה וכשם שזמן זה מותר לגוף מלאכות מילה מותר היום גם למכשיריו אבל בליל שבת שעדיי' לא בא הזמן להתיר שבת לגבי מילה לא הותר לחלל לגבי מכשיריו וקצירת עומר שהוא בלילה ולילה לאו זמן הקרב' אז לולא קצירת עומר מצוה שכתוב תקריב לא היינו מתירין קצירת עומר בלילה אבל מסתברא עכ"פ ללמוד מתקריב שתורה גילתה שמותר לקיים מצות מכשירי בלילה ועיי' בשבת דף קל"ב לר"א דחשוב ביום למכשירי' ועיי' בתוי"ט שם ודוק. אך כבר הערותי בחבורי קול סופר פ"א דמכשירין לגוף המילה מותר לדידן אפי' בליל ש"ק וה"ה אפשר לר"א המכשירי' אפי' בלילה דדרשי' ביום לר"א על מכשירי' כמו תקריב לקצירת עומר.

בעזה"י מחידושי שבת דף ע' בסוגיא דגרירה (נדפס בסו"ס מחנה חיים מהד"ג חלק יורה דעה) אומר רבא קצר וטחן כגרוגרת בשגגת שבת וזדון מלאכות וחזר וקצר בזדון שבת ושגגת מלאכות ונודע לו על קצירה וטחינה של שגגת שבת וזדון מלאכות וחזר ונודע לו על קצירה וטחינה של זדון שבת ושגגת מלאכות קצירה גוררת קצירה וטחינה גוררות טחינה ע"כ הסוגי' משמע משטיחות הלשון דווקא אם נודע לו מתחילה על שגגת שבת וזדון מלאכות ואח"כ נודע לו אזדון שבת ושגגת מלאכות אז אמרינן כיון שכבר נודע על שגגת שבת שבו אין חיוב רק קרבן אחד על כל מלאכות שחילל אז נגרר אפי' קצירה וטחינה של זדון שבת שיש עליו ב' חיובים יען שכבר נפטרו ב' שמות מלאכות היום בקרבן אחד, אבל אי הי' נודע לו מתחילה של זדון שבת ושגגת מלאכות וכבר חל עליו ב' קרבנות מכח ב' שמות מלאכות אז שוב לא אמרי' שיוכל להביא קרבן אחד על שגגת שבת ולגרור של שגת מלאכות דאין קרבן אחד פוטר חיוב של ב' קרבנות וכבר חל החיוב מקודם ודוק. ולכאורה יש ראי' מסיום דברי רבא דאמר אבל נודע לו על קצירה של זדון שבת ושגגת מלאכות אז קצירה גוררות קצירה וטחינה של שגגת שבת וטחינה שכנגדה במקומה עומדת ומשמע אעפ"י שנודע אח"כ על שגגת שבת אעפ"כ טחינה שכנגדה במקומה עומדת וקשה יביא קרבן על שגגת שבת ויפטור קצירה וטחינה של זדון שבת אלא פשיטא אפי' אם יבוא הקרבן על שגגת שבת צריך להביא עוד קרבן על טחינה של זדון שבת ודוק. לפ"ז יש לחקור אם הביא באופן הזה שנודע לו מתחילה על זדון שבת ואח"כ על שגגת שבת והוא הביא קרבן על שגגת שבת אי נימא דצריך אח"כ עוד ב' קרבנות על קצירה וטחינה של זדון שבת דכיון דשניהם יחד אי אפשר לפטור בקרבן אחד והי מינייהו מפקית וצריך עוד ב' קרבנות על קצירה אחד ועל טחינה אחד או נימא שדי עוד בקרבן אחד שיהי' נקרב על שם זדון שבת ושגגת מלאכות דהלא אין צריך לפרש אצל הקרבה של הקרבן אם הוא בעבור קצירה או טחינה רק שהוא קרבן על זדון שבת ושגגת מלאכה וצע"ג. ולפמ"ש לעיל יש לפשוט לכאורה הגם דרבא חידש אם נודע לו מתחילה קצירה של זדון שבת שוב לא יוכל להביא קרבן על שגגת שבת ולפטור שניהם אבל עכ"פ למה לא השמיע רבא דיוכל להביא על שגגת שבת ולפטור קצירה של זדון שבת וטחינה שכנגדה במקומה עומדת מזה משמע אם יבוא על שגגת שבת צריך עוד ב' חטאות על זדון שבת דכיון דקרבן דשגגת שבת אינו פוטר ב' חיובים של זדון שבת אז אמרי' הי מינייהו מפקית וצריך עוד ב' קרבנות ולכן צריך להביא הקרבן על קצירה של זדון שבת ולפטור קצירה וטחינה של שגגת שבת ודוק. אמנם עיקרא דראי' פירכא אפשר דמודה רבא דיוכל להביא על שגגת שבת ולפטור הקצירה וטחינה של זדון שבת רק רבא

רוצה להשמיע אם מביא הקרבן על זדון שבת אז נפטר רק קצירה וטחינה של שגגת שבת וטחינה שכנגדה במקומה עומדת ולא אמרי' גרירה לגרירה ודוק. אך לפ"ז קשה למה נקט רבא אבל אם נודע על קצירה של זדון שבת דמשמע דיש קפידה יען שנודע לו מתחילה קצירה של זדון שבת למה לא נקט רבותא יותר אפי' אם נודע לו מתחילה של שגגת שבת ואח"כ של זדון שבת והביא קרבן על קצירה של זדון שבת אז קצירה גוררות קצירה וטחינה של שגגת שבת וטחינה שכנגדה במקומה עומדת ויהי' נשמע דלא אמרי' גרירה לגרירה מזה נשמע דחידש רבא עוד דין חדש אם נודע לו מתחילה על קצירה של זדון שבת אז צריך להביא דווקא קרבן על קצירה של זדון שבת אבל אם מביא על שגגת שבת צריך עוד ב' קרבנות על הקצירה אחד ועל הטחינה אחד ומכ"ש שקרבן על שגגת שבת לא יפטור השניהם ודוק. ואוסיף עוד אפי' לאביי דסובר גרירה לגרירה ונפטר בקרבן אחד הקצירה וטחינה של זדון שבת ושגגת שבת הוא אם הביא הקרבן על קצירה של זדון שבת אבל אם מביא הקרבן על שגגת שבת אז לא נפטר הזדון שבת וצריך עוד ב' קרבנות וטעמא דמילתא בשלומא אם מביא קרבן רק על קצירה של זדון שבת ושגגת מלאכות אז מביא הקרבן על קצירה בלבד כמו שחל החיוב רק ממילא נפטר בתורת גרירה הכל אבל אם מביא על שגגת שבת שמביא על שם קצירה וטחינה העיקר הקרבן על השני שמות ביחד אין אין הקרבן בא כמו שחל החיוב שצריך להביא על ב' שמות ב' קרבנות נפרדים ולא נפטר של זדון שבת כלל ודוק. ופקחתי עיני וראיתי שדבר זה מחלוקת בנוסחת תוס' בד"ה נודע לו אך מראשית אבאר דברי תוס' הנ"ל כפי אשר תשיג ידי בעזה"י וז"ל פי' רבינו שמואל שנודע לו והפריש קרבן וקודם שנתכפר חזר ונודע לו על הקצירה וטחינה של שגגת מלאכות אבל אם לא נודע לו עד אחר הכפרה אין נגררין וצריכין שתי חטאות דלכ"ע כפרה מחלקת עכ"ל ולכאורה שפת יתר יש כאן דהי' די אם חדשו שאם לא נודע עד אחר כפרה אז אין נגררין דכפרה מחלקת ולמה הוסיפו עוד ג' תיבות וצריכין ב' חטאות הלא פשיטא כיון דאין נגררין צריכין ב' חטאות דאטו עד השתא לא ידענו דעל שגגת מלאכות יש חטאות הרבה וצע"ג. ונ"ל דהכוונה כך דהנה תיבת גרירה יש לפרש בב' פנים א' דנחשב לנו כאלו קצר וטחן הכל בשגגת שבת וכאלו לא הי' כאן שגגת מלאכות ואז העבירות נגררין זה בזה ואין כאן אלא חטאת אחד, ב' דנחשב לנו לב' סוגי עבירות לשגגות שבת ולשגגת מלאכות אבל הקרבן שבא בעבור שגגת שבת על שם קצירה וטחינה אז אותו קרבן שמביא על שם איסור מלאכות הנ"ל מכפר הכל והנ"מ אם נאמר דעבירות נגררין ונחשב הכל לשם שגגת שבת ולפ"ז גם אם לא נודע מהשני עד שנתכפר על הראשון ואמרי' כפרה מחלקת והוא דומה כאלו

קצר וטחן ב' פעמים בשגגת שבת וכפר על קצירה וטחינה הראשונה וכפרה מחלקת וצריך להביא רק קרן אחד ה"ה כאן כיון דגרירה פועל דנחשב הכל כשגגת שבת והגם שהכפרה מחלקת לא נשאר רק עוד חיוב על שגגת שבת ודי בקרבן אחד אבל אם נאמר דלעולם נשארו סוגי העבירות נפרדות רק קרבן של שגגת שבת מכפר על שם מלאכות ולפ"ז אם כפרה מחלקת נשאר חיוב ב' חטאות על שגגת מלאכות ולכן התחכמו תוס' וכתבו דאם כבר הביא כפרה אז אין נגררין כלל ונשאר חיוב ב' חטאות דלכ"ע כפרה מחלקות ואי אפשר שכפרה יהי' גורר לכפר גם על שגגת מלאכות דתוס' סברו דפי' גרירה הוה שהקרבן מכפר גם על סוג שגגות מלאכות ולא שנחשב הכל כשגגת שבת ודוק ואי"ה אבאר דרמב"ם סובר דפי' גרירה על העבירות ותוס' סברו על כפרה ודי כעת להערה. אך עדיין בער אנכי מאיש להבין דעת תוס' הנ"ל דכתבו וז"ל אבל אם לא נודע לו עד אחר הכפרה אין נגררין וצריכין שתי חטאות דלכ"ע כפרה מחלקת עכ"ל והוא פלא להבין אם נאמר דדעת תוס' דלא אמרי' גרירה רק אם יודע מאותן שגגות של שגגת מלאכות דאז ראוים המה להקריב עליהם קרבן בפני עצמן דהא כבר נודע לו החטא ולכן מהני גרירה להתכפר בקרבן שגגת שבת אבל בלא ידיעה שחטא דאינו ראוי' להקריב עליהם קרבן דהא נודע אליו חטאתו כתיב בקרא ואז גם גרירה לא מהני דאינו טוב יותר מכאלו הקריב עליהם קרבן דלא מהני בלא ידיעת חטא א"כ הי' די אם כתבו תוס' אבל בלא ידיעה קודם הכפרה אין נגררין וצריכין שתי חטאות ולמה מסיימים דלכ"ע כפרה מחלקת אפי' אם נימא דכפרה לא מחלקות יען דהי' הכל בהעלם אחד ואין כאן אלא חטאת אחת ומכפר אפי' בלא ידיעה ועיין בכ"מ פ"ו משגגות אבל עכ"פ כיון דאין נגררין בלא ידיעה א"כ חייב ב' חטאות ולמה מסיים התוס' דלכ"ע כפרה מחלקות וצע"ג ואם יהי' כוונת תוס' דאם נימא דהעלם אחד מכפר בלא ידיעה וע"כ דלא צריך ידיעת חטא רק לענין אם יוכל להביא קרבן אבל כיון שמביא על אותו שם קרבן וודאי אז שאר עבירות מכופרין בלי ידיעת חטא יען דיש עכ"פ על אותו קרבן ידיעת חטא ועיין ירושלמי פ"ג מהוריות נתכפר מקצת חטא נתכפר כולו יעו"ש ה"ה דאמרי' גם גרירה אפי' בלא ידיעת חטא ולכן הוצרך תוס' לסיים דלכ"ע כפרה מחלקת וע"כ דלא מהני בלא ידיעת חטא וה"ה כאן דלא מהני בתורת גרירה א"כ יכתוב תוס' אבל אם לא נודע לו קודם כפרה לכ"ע כפרה מחלקת וחייב שתים הגם אי אמרי' גרירא לא יהי' טוב יותר מהעלם אחד ואפי' בהעלם אחד אמרי' כפרה מחלקת ולמה כתבו דאין נגררין ממנ"פ אם אין גררין א"כ לא הי' חטא אחד ולא צריך עוד שכפרה מחלקת א"כ מה שכתבו דלכ"ע כפרה מחלקת שפת יתר ומחוסר הבנה אך כוונת התוס' דאין נגררין דבלא ידיעה לא מהני גרירה ולכן

חייב שתים ואם יקשה דלמא לא צריך ידיעה כיון דכבר יש כאן קרבן עם ידיעה ולכן מסיימים דלכ"ע כפרה מחלקת אפי' בהעלם אחד יען דאין כאן ידיעה ופשיטא דלא מהני גרירה בלא ידיעה ויש כאן חיוב שתי חטאות ובאמת לא צריך כאן כפרה מחלקות רק משם נשמע לכאן דלא נוכל לומר בזה גרירה אבל מכח כפרה מחלקת הי' די כאן בקרבן אחד ודוק אמנם עכ"פ קשה דהי' לתוס' לכתוב אבל אם לא נודע קודם כפרה אין נגררין דהי' משמע דהטעם משום בלא ידיעה לא שייך גרירה ולמה כתבו אבל אם לא נודע עד אחר הכפרה דהלא אין כאן החסרון בכפרה רק יען שלא נודע לו החטא וצע"ג. וגם זאת לא אבוש מלהזכיר שבער אנוכי מאיש להבין הדברים הגמ' דף ע"א ע"ב דפליגי אי כפרה מחלקות והוא פלא בשלומא בהפרשה דנודע לו בשעת כפרה מחטא השני ואעפ"כ אין מתכפר בקרבן אחד וע"כ דהפרשה מחלק ועושה לכזית שני לחטא בפני עצמו אבל בכפרה אם לא נודע לו בשעת כפרה מזית שני א"כ תיפוק ליה דאין חטאת מכפר בלא ידיעת חטא ואפי' אם הביא על אותו זית שני קרבן בפני עצמו לא הי' מתכפר ולמה צריך כפרה מחלק ועיין רש"י בד"ה כזית ומחצה קמ"ל דכתב בפירוש דלכך הפרשה מחלק בכזית יען שכזית צריך ידיעה וא"כ אם לא נודע בשעת כפרה א"כ אפי' אי כפרה לא מחלק עכ"פ ידיעה אין כאן וצע"ג וגם דברי תוס' כאן נפלא בזה כיון דלא נודע עד אחד כפרה א"כ פשיטא דצריך עוד ב' חטאות הכי יהי' גרירה טוב יותר מכאלו הביא קרבן בלא ידיעה דלא מתכפר ולמה נצריך תוס' דאין אמרי' גרירה יען דכפרה מחלקות. והתבוננתי דעמוקים דברי חכז"ל דהנה הרבה עבירות בהעלם אחד לא חייבה התורה אלא חטאת אחת דעל כל העבירות בא חיוב חטאת אחת וכן מבואר ברש"י בד"ה ומי אית ליה לרבא גרירה דמסיים וז"ל דקצירה וקצירה בהעלם אחד לאו גרירה הוא דכל שם עבירה הוכפל כמה פעמים בהעלם אחד אין בו אלא חטאת אחת עכ"ל ולכן הסברה הגם דתורה אמר דחטאת צריך ידיעה היינו בלא ידיעה אין כאן חטאת אבל אם יש ידיעה על כזית רק שנכפל כמה פעמים ואותו כפול אין מחדש חטאת אז כיון שיש ידיעה על שיעור חטאת מכופר הכפל בלי ידיעה כיון שהשאר עבירות המה רק המשך עבירה ראשונה ועניפיה שעיקר הקרבן הוא מכח שוגג ואלו דק וחקר הי' בא לו על השגגה עיין רמב"ם פ"ו משגגות וע"ש היטב וא"כ לא צריך להכפל ידיעה אבל אם ידיעה או הפרשה או כפרה מחלק הכוונה דהמה פועלים להבדל מעשה דכזית הראשון ממעשה כזית האחרון וע"ז פי' רש"י דווקא בכזית דצריך ידיעה הכוונה דכזית בפני עצמו חשוב בעלמא אלו לא אכל אלא כזית דלא יוכל להביא קרבן אלא עם ידיעה ואז פועל הפרשה או כפרה לחלק ההעלם ויהי' נחשב כב' שגגות ואז צריך גם כזית

שני חטאת אבל אי כפרה לא מחלק ונשאר ההעלם לאחד ואז בלי ידיעה מהנה כפרה ודוק היטב. בא"ד אבל אם לא הפריש קרבן וחזר ונודע לו על קצירה וטחינה של שגגת מלאכות יביא איזה שירצה דבו תלי' מילתא אם ירצה יפריש חטאת אחת על שגגת שבת ונגררין של שגגת מלאכות עמה או אם ירצה יפרוש ב' קרבנות על הקצירה וטחינה של שגגת מלאכות ויגררו עמהן של שגגת שבת עכ"ל התעוררו התלמידים למה בכל פעם שמזכיר תוס' שגגות מלאכות מפרשים שהנה קצירה וטחינה ולמה בשגגות שבת לא מזכירי' כלל שהן הנה קצירה וטחינה והוא פלא. ונ"ל דהנה בשגגות שבת אפי' לא נודע אלא או על הקצירה או על הטחינה והביא קרבן אפ"ה מכפר על הקצירה וטחינה וגם גורר של שגגת מלאכה כמבואר ברש"י בד"ה ונודע לו וז"ל כלומר על זו או על זו עכ"ל ובדף ע"א מבאר רש"י הטעם יען דאי אפשר לכפר לזה בלא זה יע"ש בד"ה קצירה גוררת קצירה ולכן די אם תוס' מזכיר רק שגגת שבת סתם דאפי' אם לא נודע רק אחד מכופר הכל ועכ"פ בשגגת שבת נשמע או קצירה או טחינה אבל בשגגת מלאכות דלא מהני ידיעת אחד על השני וא"כ צריך לדעת משניהם מקצירה וגם מטחינה לכן פי' תוס' בכל פעם שצריך לדעת מקצירה וגם מטחינה או שמביא ב' קרבנות על קצירה וגם על טחינה ודוק בקיצר:

עוד הי' פלא בעיני וגם בעיני התלמידים למה נקט התוס' בכל פעם אצל שגגת מלאכות תיבת נגררין ואצל שגגת שבת נקט ויגוררו וכן אח"כ אינו גורר האמצעי ופלא הוא. ונ"ל דהגם אי ידיעה לא מחלק אפי' אם נודע לו על שגגת שבת בראשונה או אם נודע לו על כזית ראשון מבראשונה ויוכל להביא קרבן על איזה שירצה או על שגגת שבת או על שגגת מלאכות וכן או על כזית ראשון או על כזית האמצעי ויגרר אחד את השני או ששגגת שבת גורר שגגת מלאכות או ששגגת מלאכות גורר את שגגת שבת מ"מ יש הבדל אם נודע לו בראשון משגגת שבת ואח"כ נודע משגגת מלאכות ואח"כ מביא על שגגת שבת אז לא יוכל להביא עוד על שגגת מלאכות ולאמור אי אפשר בגרירה דכיון דהי' מתחילה ידיעה על שגגת שבת וגם אחר ידיעת שגגת מלאכות מביא הקרבן על שגגת שבת אז בע"כ נגררין שגגת מלאכות עם שגגת שבת כמו אם הפריש על שגגת שבת קודם שנודע משגגת מלאכות ואז בע"כ נגררות שגגת מלאכות עם שגגת שבת כמבואר בתוס' וכאשר אבאר אי"ה לקמן באריכות ה"ה אם הי' ידיעת של שגגת מלאכות קודם הפרשות שגגת שבת נגררין בע"כ עם של שבת רק בזה הם נבדלים אם הי' הפרשה של שגגת שבת קודם ידיעות של שגגת מלאכות לא נשאר בידו עוד ברירה להביא ב' על שגגת מלאכות אבל אם הי' הידיעה של שגגת מלאכות קודם הפרשת של שגגת שבת יוכל

להפך הגורל ולהביא ב' על שגגת מלאכות ולפטור של שגגת שבת אבל אם גם אח"כ אחר ידיעות שגגת מלאכות הפריש על ידיעת שגגת שבת אז חזר כמו לבראשונה ונגררין שגגת מלאכות בע"כ עם של שגגת שבת דעכ"פ ע"ז מהני ידיעה שהי' מבראשונה על שגגת שבת שאם הפריש אח"כ עליו שיהי' שגגת מלאכות נגררין בע"כ אבל אם הפריש על שגגות מלאכות עדיין הברירה בידו לומר שאי אפשי ששגגת מלאכות יפטירו של שגגת שבת ויוכל להביא על שגגת שבת בפני עצמו ודוק והסברה בזה יען בשעת ידיעת שגגת שבת כבר זכה להביא עליו קרבן דאז לא הי' עדיין בעולם חיוב קרבן שיוכל לגרור אותו ואותו זכות לא פקע ממנו שיוכל להביא עליו קרבן בפני עצמו אבל אם מפריש גם אח"כ אחר ידיעות שגגת מלאכות על שגגת שבת אז כיון שמביא על ידיעה וחיוב הראשון לא יוכל להרבות קרבנות נגררין בע"כ עם של שבת דבשעה שבא חיובם בעולם כבר הי' כאן הגרירה אם ירצה להביא על של שבת ודוק ולכן אצל אם שגגת מלאכות יפטרו עם קרבן של שגגת שבת נקטו תוס' נגררין לשור נפעל שבע"כ נגררין אבל אם חקרו ששגגת מלאכות יפטור של שגגת שבת נקטו ויגררו שאם ירצה יוכל לפטר את עצמו מכח גרירה אבל בע"כ אין נגררין ודוק אבל אם הי' ידיעות של שגגת שבת ושגגת מלאכות בפעם אחת נ"ל דיוכל אפי' להפריש לכתחילה חטאת א' על שגגת שבת ואח"כ להפריש ב' על שגגת מלאכות ודוק. בא"ד וז"ל כדאמר רבא בסמוך אכל ב' זיתי חלב בהעלם אחד ונודע לו על אחד מהן וכו' אלמא אע"ג דנודע לו על הראשון תחלה הואיל ועדיין לא הפריש קרבן עליו אינו גורר האמצעי עמו כדי להתחייב קרבן על השלישי אלא אם ירצה יביא קרבן על האמצעי ויתכפרו כולן עכ"ל ודבריהם נפלאים (א) למה לא הביא תוס' ראי' מדיוכל לפטור באמצעי את הראשון (ב) מדלא הביא ראי' מדיוכל להביא על השלישי ולפטור את השני למה הקשה תוס' דווקא מאמצעי שפוטר את השלישי הלא מכולם נשמע שיוכל להביא על איזהו שירצה ומהר"ם התקשה עוד הלא ראי' תוס' הוא לפטור שיוכל לפטור באחד הרבה חיובים ותוס' לפי נוסחינו צריכים להביא ראי' לחיוב שיוכל לעשות מחיוב אחד הרבה חטאות כמו שמביא על שגגת מלאכות ב' חטאות ועי"ש שמגיה בלשון התוס' וצע"ג וגם שפת יתר בתוס' דכתבו אינו גורר האמצעי כדי להתחייב על השלישי משמע שלא קשה למה יוכל להביא על השני שיגרור הראשון לגמרי את השני ורק הקו' שיהי' עכ"פ גרירה שיפעל נגד השלישי וצע"ג וגם הקשה תלמידי הבח' משה יהודה נ"י איך בא לשם גרירה הלא שם הטעם דהכל העלם אחד וצע"ג. ונ"ל דכוונת תוס' נכון דלית דין צריך בושש שהגם אם נימא דגרירה פועל דהשני נגרר אחר הראשון בכל זאת יוכל להביא על השני ולפטור את הראשון דכיון דמכח

גרירה נעשה העבירות כאחד א"כ אם מכפר על השני מכפר גם הראשון אפי' אם נימא דעבירה הראשונה עליו עיקר החיוב והשני הטפל עכ"פ המה אחת ומועיל הכפרה על שניהם אבל כל הרבותא לענין אם נאמר דידיעה פועל עכ"פ דעבירה הראשונה הוא החיוב ועיקר של קרבן א"כ אם מביא על הנטפל עליו מהני יען כיון דהוא הנטפל ממילא הביא הקרבן על הראשון אבל עכ"פ יותר מקרבן אחד לא יוכל להביא דלא יהי' הטפל טוב יותר מן העיקר ולכן חקרו התוס' דידיעה לא פועל כלל ויוכל להביא על הנגרר ב' חטאות כיון דידיעה לא מהני נשאר שגגת מלאכות העיקר ושגגת שבת נעשה טפל וע"ז הביא ראי' מרבא לקמן דאם מביא על האמצעי ולפטור את הראשון או שיוכל להביא על השלישי ולפטור את השני לק"מ דאפי' אם מביא על הטפל פוטר את העיקר יען דנעשה כעבירה אחת אבל זאם קשה אם נימא דידיעה ראשונה פועל שלעולם צריך הקרבן להיות עליו שהוא עבר חיוב הקרבן דכבר זכה בזכות קרבן דבראשונה א"כ עכ"פ לא יוכל לפטור הקרבן שבא על השני יותר מכאלו הביא על הראשונה ואם הי' מביא על הראשונה הי' באמת חייב קרבן על השלישי בפני עצמו ואיך יהי' בהקרבת קרבן על הנטפל טוב יותר מכאלו הביא על העיקר אלא פשיטא דידיעה אינו פועל כלל ונשאר פי' השני עיקר ויוכל לפטור בשני את השלישי וה"ה דמוכח ממילא דיוכל להביא על הנגרר שהוא שגגת מלאכות ב' חטאות ודוק כי עמוק ובלא"ה יש ליישב קו' למה הקשה דווקא מדשני מכפר השלישי משום דיוכל אדם לומר אי אפשר בגרירה ורוצה להביא קרבן בפני עצמו ולכן פשיטא דיוכל לכפר על השני ולא צריך לפטור עצמו עם הראשון וה"ה שיוכל להביא על השלישי ולפטור את השני ולכן הקשה עכ"פ אם יחפץ בגרירה איך מכפר על הג' ודוק בקיצר. בא"ד מיהו תימא לר"י ותי' וז"ל דאיכא למידחי דהכא מיירי שלא הפריש עד אחר שחזר ונודע לו גם על שגגת מלאכות והא דנקט ונודע לו על שגגת שבת היינו כלומר שלבסוף הפריש על שגגת שבת עכ"ל ועיין מהר"ם שנתקשה הלא נשאר הוכחת ר"ש דאיירי אחר הפרשה ויותר פלא להבין כוונת כלומר שבתוס' הלא א"כ קשה למה נקט נודע וחזר ונודע וצע"ג. ולפמ"ש לעיל דפי' אם לא הפריש קודם ידיעת שגגת מלאכות והפריש אח"כ על שגגת שבת אעפ"כ נגררין בע"כ שגגת מלאכות ולא יוכל להפריש קרבנות על שגגת מלאכות יען דהיתה ידיעה מתחילה על שגגת שבת וגם הפריש אח"כ על אותו ידיעה קרבן א"כ כמובן כוונת התוס' דהוכחת ר"ש דאיירי בהפרשה יען דגמ' נקט קצירה משמע שאי אפשר רק בגרירה וע"כ דתיבת נודע הכוונה הפרשה ולכן נקט נודע וחזר ונודע שלא היתה ידיעה בפעם אחת רק ידיעה שניה אחר הפרשה ולכן חדשו התוס' דיש לדחוק דאיירי שהפריש אחר ידיעת שניהם

ואעפ"כ פועל שנודע לו בראשונה על שגגת שבת שאם הפריש לבסוף על שגגת שבת אז נגררין שגגת מלאכות בע"כ ודוק. ועיין במהרש"א ופנ"י שהקשו למה הקשה רש"י לקמן על ידיעה או הפרשה מחלקת על רבא דחלב ונא הקשה כקו' התוס' מרבא דגרירה והוא פלא גדול. ונ"ל דרש"י סובר בשלמא בשגגת ב' אכילת זית חלב דאז אותו ידיעה אשר נודע לו על זית הראשון אותו ידיעה חסר לו על זית שני למשל אם טעה ואכל חלב בתורת שומן ואח"כ נודע שזית הראשון היא חלב אותו ידיעה בעצמו חסר לו על זית שני או אם טעה וסבר שחלב מותר ואח"כ נודע לו שחלב אסור והוא אכל חלב א"כ אותו ידיעה הוא גם על זית השני ואעפ"כ נודע לו רק על אחת אז ידיעה מחלק דהא מקצת נודע לו ומקצת לא נודע לו ובאותו ידיעה בעצמו יוכל לדעת שניהם אבל בשגגת שבת ובשגגת מלאכות דאי אפשר להודיע לו בהודעה על שגגת שבת הודעת שגגת מלאכות דכאן צריך להודיע לו שהיום שבת ושם דשגגת מלאכות צריך להודיע לו שהקב"ה אסר טחינה וקצירה אז כיון שאי אפשר להודיע לו ב' עבירות בידיעה אחת ואעפ"כ שגגת שבת ושגגת מלאכות הוה העלם אחד אבל ידיעה לא מחלק כאן יען דאין כאן חסרון למה שנודע לו רק אשגגת שבת דידיעה אשר צריך המה שנים כאן על היום וכאן על המלאכה אי אפשר לדבר זכור ושמור בדיבור אחד ודוק כי הוא דבר חדש מאוד ולכן הקשה רש"י רק מחלב על חלב ולא הקשה מחלב על גרירת שגגת שבת ושגגת מלאכות ודוק ואעפ"י שמשכחת זית חלב בשגגת שומן וזית שני בשגגת שחלב מותר אבל כיון דאין נ"מ בב' אופני שגגות נחשבו אחד ואצל שגגת שבת ושגגת מלאכות נפרדו בדינם ודוק. ולפ"ז נוכל לומר דווקא אם נודע לו מתחלה משגגת שבת אז אמרי' גרירה אבל אם נודע לו מתחילה על שגגת מלאכות אז לא אמרי' גרירה אבל לפי גרסת מהר"ם שפי' שכוונת התוס' מסיפא למה מביא על קצירה ליתא השתא קרבן אחד על שגגת שבת ולפטור הכל ועי"ש משמע שגם באופן זה אמרו גרירה ודוק ואי"ה אבאר. רש"י בד"ה קצירה גוררות קצירה וז"ל סוף סוף העלם אחד הוא דלא נודע לו חטאו בינתים וידיעות חטא הוא דמחלקת עכ"ל והוא פלא בעיני דידיעות חטא דמחלקת היינו ידיעה שאחר שני המעשים של עבירה כמו בע"ב פלוגתא דר"י ור"ל אבל בידיעות שבין המעשי העבירות אז מחויב מכח תרי שגגות ולא מכח ידיעות מחלקת והנה כאן שכוונת רש"י שלא נודע לו חטא בין שגגת שבת לשגגת מלאכה א"כ איך בא לכאן וידיעות חטא הוא דמחלקין שהוא נאמר לקמן על ידיעות שאחר המעשים והוא פלא גדול בעיני הן אמת שלא אכחד תחת לשוני שגם הרמב"ם כתב על ידיעות שבין העבירה לעבירה שידיעות מחלקת וז"ל בפ"ה משגגות אבל אם שגג בה ואח"כ נודע לו וחזר ושגג בה עצמה ובעלה ואח"כ נודע

לו וחזר ושגג בה עצמה ובעלה חייב על כל בעילה ובעילה שהידיעות מחלקות בשגגות עכ"ל וכן כתב בפ"ו הל' א' אבל אם אכל כזית חלב ונודע לו וחזר ואכל כזית חלב ונודע לו חייב על כל אכילה ואכילה שהידיעות מחלקות השגגות עכ"ל והוא פלא תיפוק ליה דהוה ב' שגגות וגם איך בא לכאן ידיעות מחלקות השגגות שהוא בידיעה שאחרי ב' מעשי העבירה אבל בידיעה שבין שני העבירות הוא הטעם משום שני שגגות וראה פלא גדול שהכ"מ בפ"ה כתב מ"ש הרמב"ם שהידיעות מחלקות הוא בשבת דף ע"א עכ"ל והוא הפלא ופלא שלא הרגיש דשם איירו בידיעה שלאחר מעשה העבירה וכאן איירי בידיעה שבין עבירה לעבירה שהוא מכח ב' שגגות וצע"ג והוא במשנה בכריתות שחייב ב' על ב' שגגות מעבירה אחת ועי"ש שם בגמ' ולגמ' הנ"ל עוררני תלמידי הבח' המופלג משה יהודה נ"י והוא נקודה נפלאה בעיני וצע"ג כעת ואי"ה אבאר דבר זה שהרמב"ם נקט בב' פרקים שידיעות מחלקת השגגות ולקמן בפ"ו הל' ט' נקט אכל כזית חלב וכזית חלב ונודע לו על הראשון וחזר ונודע לו על הב' יביא שתי חטאות שהידיעות מחלקות עכ"ל והי' לו לסיים שידיעות מחלקות השגגה וצע"ג ועיין בפ"ט בשפחה חרופה דנקט הפרשה מחלקות ולא סיים השגגות ועוד הרבה דקדוקים ואי"ה אבאר. בא"ד יש לדקדק מתחילה נקט רש"י וז"ל וזה עשה ב' קצירות בהעלם אחד שלא נודע לו בין קצירה לקצירה שחטא עכ"ל נקט תיבת חטא ואח"כ כתב וז"ל סוף סוף העלם אחד הוא דלא נודע לו חטאו בינתיים עכ"ל נקט חטאו הוא שם דבר אבל תיבת חטא הוא פעל וצ"ע, ונ"ל הכוונה דבע"כ בשעה שנודע נו שהיום שבת שהוא זדון שבת נודע לו ממילא על שגגת שבת ועיין תוס' ריש כלל גדול שהעירו בזה רק בכל זאת הוה העלם אחד יען שאז יש לו שגגה וסבור שהמלאכה מותרת ולא נודע לו מעון על שגגת שבת ועי"ש היטב תמצית הדבר אעפ"י שנודע לו שחטא בזה במה שסבר מתחילה שהיום חול דהא לו שהוא שבת וכבר יש לו ידיעה על השגגה אבל עכ"פ אין לו ידיעה על חטאו שעדיין סובר שלא פועל און הוה לו שלא פעל און אם אינו היום שבת או שמלאכה מותרת והנה קודם קצירה לא נודע לו כלל שחטא במה שעבד מלאכה דהא סבור שהיום חול ומותר לעשות כל מלאכות שבעולם ובשעה שעושה בזדון שבת ושגגת מלאכות ונודע לו שחטא בזה שנשכח ממנו מתחילה שהיום שבת ועכ"פ יש היום איסור מלאכות עכ"פ לא נודע לו חטאו כיון שבא עתה שגגה אחרת וסובר שמלאכה מותרת כנלע"ד. ואיידי דאיירי נ"ל ליישב קו' תוס' על רש"י שרש"י כתב לקמן כל עבירות שנכפל כמה פעמים בהעלם אחד אין בו אלא חטאת אחת בלי טעם גרירה א"כ למה צריך כאן לומר קצירה גוררת קצירה והוא קו' עצומה. ונ"ל בוודאי אם אכל ב' פעמים חלב בהעלם אחת אז באמת

אין כאן אלא עבירה אחת דיוכל להביא על איזה כזית הקרבן שיוכל להביא על השני ולכפר על כזית הראשון כמו שיוכל להביא על הראשון לכפר השני דבין על הראשון ובין על השני אין כאן אלא חטאת אחד ממילא כיון שהשנים בהעלם אחד אין כאן על השנים אלא חטאת אחד אבל כאן דעל שגגות שבת אין כאן אלא חטאת אחת אפי' על טחינה וקצירה ביחד ועל שגגת מלאכות חייב ב' חטאות ואם הי' שגגת שבת ושגגת מלאכות בהעלם אחד תלי' הדבר בשלומא אם מביא שתים על שגגת מלאכות ופוטר של שגגת שבת באמת אין צריך לטעם גרירה אבל להביא אחת על שגגת שבת ולפטור של שגגת מלאכות וע"כ דאמרי' דשגגת שבת עיקר ושגגת מלאכות טפל וע"כ מטעם גרירה ודוק אבל לקמן דאיירי רש"י אם מביא הקרבן על קצירה של שגגת מלאכות שפוטר של קצירה של שגגת שבת ועל הטחינה של שגגת מלאכות יביא קרבן לפני עצמו אז היטב דיבר רש"י ז"ל שאין בב' קצירות הנ"ל מטעם גרירה דכל ב' עבירות שונות בהעלם אחד אין בו אלא חטאת אחד ודוק. והשאר בקונטרס לא מצאתי כעת ויהי' פה שביתת קולמסי עד אשר ירחיב ד' גבולי בעזה"י:

מחדושי פסחים דף ה' ע"ב (בא בדפוס במחנה חיים מהד"ג סוף חאו"ח): ראיתי ליישב בעזה"י דברי רמב"ן בפי' המכילתא שאין ישראל עובר אלא אם כן החמץ שלו ונשאר ברשותו אבל אם ישראל הפקיד בבית נכרי או שקיבל חמץ נכרי ברשותו אינו עובר והבין הב"י ופר"ח (סימן ת"מ) דה"ה אם הפקיד אצל ישראל חבירו אינו עובר ועיין שג"א (סימן פ"ג), ומקשים א"כ למה נקט הגמ' יכול יקבל פקדונות מן הנכרי הי' להם לומר סתם ויקבל פקדונות דהא אפילו מישראל שרי בלא אחריות דמלא ימצא דרשינן דאסור באחריות וכן המכילתא נקט שמותר לישראל לקבל מן הנכרי ולא נקט רבותא יותר דאפי' אם קיבל מישראל חבירו מותר ג"כ בלא אחריות דאי באחריות אפי' בשל נכרי אסור מלא ימצא וצע"ג. ואקדים דראיתי בצל"ח דף ה' שהקשה למה נקט הגמ' יכול יקבל פקדונות מן הנכרי ושבק גבוה דומיא דרישא דנקט אבל אתה רואה של נכרי ושל גבוה, הי' לו לנקוט כאן יכול יקבל פקדונות מנכרי וגבוה דבוודאי אם מקבל מגזבר חמץ באחריות דאסור כיון שהוא גורם לממון עכ"ד. ונלע"ד דבר חדש בעזה"י דחמץ של גבוה הוא נקרא ממון גבוה וממון גבוה הוא יחשב לאיסור בעצם דהוא איסור שאסור להנות ממנו רק שהקדש הוא הגבאי יכול לעשות מאיסור זה ממון ע"י מכירה או פדיון א"כ הוה כל חמץ של הקדש רק גורם לממון, וראי' לזה מפסחים דף כ"ט דאמרי' דפליגו אם אכל חמץ של הקדש אי מעל או לא תלי' אי גורם לממון כממון דמי, והקשה הפנ"י בשלומא באחריות על חמץ נכרים הוה רק גורם לממון מכח דאילו מיגנב יען דעכ"פ

גוף החמץ אינו שלו רק גורם לו דישלם בעבורו ממון אבל בהקדש דרשאי לשהות עד אחר פסח א"כ הוה ממון ממש ולמה נקרא גורם לממון יעו"ש ולפמ"ש ניחא דכל הקדש הוה רק איסור וע"י מכירה ופדיה יבוא לידי ממון א"כ יהי' חפץ של בדק הבית אפי' כל השנה רק גורם לממון, והא דאם אכל חמץ של הקדש בשאר ימות השנה חייב דהא בידו לעשות מהחמץ ממון וכל שבידו לאו כמחוסר מעשה אבל בפסח די דילפינן מלא ימצא דע"י קבלת אחריות עובר כמו אם יהי' החמץ ממונו ממש דנמצא שבפסח יש לו אחריות עכ"פ על חמץ שהוא ממון ממש לגוי אבל לרבות להיות חייב ג"כ באחריות החפץ שהוא בעצמו רק גורם לממון זה לא ילפינן מן לא ימצא דהלא בכל התורה גורם לאו כממון [אפי' לר"ש דגורם לממון כממון זה דווקא אם אינו בעין אבל כ"ז שאיתא בעיני' לא רק בפסח דכתוב לא ימצא כמבואר ברש"י, ולא כמבואר בצמח צדק סימן ל"א] רק בחמץ חדשה התורה מדכתיב לא ימצא א"כ די אם קבל אחריות על חמץ שהוא ממון של נכרי אבל שיהי' עובר אחריות על חמץ שהוא ג"כ רק גורם לממון זה לא ילפינן דוגמת סברת הר"ן בקבוע יען דקבוע חידוש הוא לא אמרינן קבוע בלא נודע איזה חנות מוכרת בשר נבילה יעו"ש ודו"ק. ולפמ"ש נ"ל דדוקא אחריות על חמץ של גוי נאסר מלא ימצא דהא חמץ הוה ממון של גוי בפסח והוה אחריות גורם לממון ממש אבל בחמץ של ישראל המופקד אצל חבירו הגם שעפ"י התורה מותר להשהות החמץ ברשות ישראל אחר ויהי' חמץ הנ"ל גורם לממון אחר הפסח עכ"פ חמץ של ישראל בפסח אסור בהנאה ואין לו דמים והוה קבלת אחריות דהוא גורם לממון על חמץ שהוא גורם לממון ואינו עובר על ב"י ולא ממועט מלא ימצא שלא יקבל חמץ של חבירו אפילו באחריות והבן. ובזה נסתר מה שחידש הצל"ח בלשון הגאונים שאמרו הנפקד חייב לבערו ולא המפקיד ופי' הוא יען דמפקיד אינו עובר א"כ אין ראוי לקנסו אחר הפסח וכיון שאומרים הרי שלך לפניך ואין ראוי לקנוס המפקיד א"כ יהי' לאחר הפסח מותר החמץ והוה האחריות על הנפקד ועובר עליו, וזה שרמזו יען שמפקיד אינו עובר לכן עובר הנפקד יעו"ש, ולפי מה שחדשתי זה אי אפשר דאחריות הנפקד הוה גורם לגורם דחמץ המפקיד הוה גורם לממון שיהי' מותר אחר הפסח וקבלת אחריות הוה גורם לגורם ודו"ק. וא"כ נשאר קו' הצל"ח מאי מקשה הגמ' למ"ד גורם לממון כממון לא ימצא ל"ל דלמא על חמץ ישראל דנפסק האחריות בשעה שבא זמן איסור וחידש גזה"כ שיעבור מלא ימצא, ותי' הצל"ח דהחכים רש"י לכתוב ר"ש קאמר גורם לממון כממון וא"כ כל חמץ הוה גורם לממון יעו"ש, ולפמ"ש דזה הוה גורם דגורם נשאר קו' הצל"ח דלמא חידשה התורה בלא ימצא דיהי' אסור גורם דגורם אשר לא נשמע לר"ש וחידשה התורה גזה"כ, אך הגמרא תי'

דהי' בסברא דכל זמן שלא הוזק אז בכל התורה לא הוה גורם לממון כזה שחמץ בעין ומהכ"ת לחדש עוד דגורם דגורם יהי' כממון והבן. רק לפ"ז קשה מאי הק' הגמרא הא אמרת רישא שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה נימא דכולם אייריי, באחריות רק רישא אייריי בשל ישראל דהוה גורם דגורם וסיפא אייריי בשל נכרי וצע"ג. ונ"ל דלכאורה קשה א"כ מאי פריך הגמרא כלפי לייא ולא משני דסד"א נכרי שכיבשתו דהוה ממונו כממונך א"כ יהי' מותר כמו שמותר לקבל חמץ של ישראל קמ"ל דלא יראה דהגם דהוה כממון של ישראל אעפ"כ נשאר ג"כ ממון של גוי והוה קבלת אחריות גורם לממון ולא גורם דגורם ומדשני רבא ארישא קאי ע"כ ידע דאחרים ברישא היינו של גוי ולא של ישראל ומיושב למה מסדר הגמרא מתחילה הקו' על אמר מר אין לי אלא נכרי שכיבשתו ואח"כ מסדר אמרת יכול יטמין דבלא"ה הי' משני אחרים היינו ישראל ולעולם שניהם באחריות אבל מדשני רבא ארישא קאי ע"כ דרישא אייריי בשל גוי ודו"ק (ועי' צל"ח שם ד"ה ומעתה):

ג

הקדמה

הקדמת המחבר:

יתברך המוחץ וישתבח הרופא אשר מחץ ורפא אותי כי זה כשנתים ימים אשר לוקתי מיד ד' בכפלים בעוה"ר ששני מחלאים הפוכות מתנגדות ברפואתם אחזו בי ונלאו חכמי רופאים לחקור לדעת מה יעשה בי דק זכות אבותי ורבותי ז"ל עמדה לי להקים אותי ולהעמידני על רגלי ואם אמנם לא ככחי אז כחי עתה הלא אוכל עוד לעשות לילות כימים וגם מרוב חולשה לא אוכל לדרוש ולחקור בעומק ההלכה כי מאוד שולטים כי מכאובים ויסורים גדולים לא עליכם כל בית ישראל בכל זאת הוא חסד גדול אשר אבוא על עיון ורעיון ומחשבה בתורת ד' אודה את ד' בכל לבבי ובכל נפשי על חלקי שאני מיושבי בהמ"ד ואומר ברוך אתה ד' למדני חקיך שהחייני והקימני לזמן הזה אני נותן הודאה על העבר ואתפלל על העתיד שיחזקני ויאמצני לתורה ועבודה ויצליח אותי לזקנה טובה אמן אמן. ואספר איך אני בא היום להוציא מחברת הזאת כי איש אחד הי' בעיר פוטנאק ושמו ר' פנחס ווייס ז"ל איש ירא אלקים עוסק במצות שבין אדם למקום ובין אדם לחבירו פזר ונתן לאביונים ודלים ואלמנות ויתומים נודע בשערים שמו והעולה על גביהן אוהב תורה ומכבד התורה הוא הספיק בידי ולהוציא בדפוס ספרי מ"ח ח"ב על או"ח וא"ע ובשנה העבר נסע מביתו ונחלה ומת בז' תשרי בק"ק

אורשא ופקד בצוואה שלו ליתן בידי לדפוס ספר והי' עכובים שונים ואחר סוכות העבר קבלתי מאלמנתו אשתו השנית שהיא תשמור צוואת בעלה מיד קבצתי המכתבים כתב ידי ונתתי אותם להעתיקם וגמרתי עם המדפיס ותל"י נעשה הכל בזריזות וגם המדפיס עסק באמונה מאוד ונגמר בכי טוב תל"י ח"ג על או"ח זכות התורה יגן על נשמת איש היקר והחשוב ר"פ ז"ל שיזכה לתענוגי רמים זכרו לא יסוף מעמו ושמו יהי' לברכה בקרב הארץ אמן ואמן. ומדי דברי בו שנגמר ספרי בעזה"י לטובה אזהיר באזהרה גמורה שעלי לא יסמוך איש להלכה כי הגם שאני רב אבל אינני חבר שיש לחבר חזקה שאינו מוציא מתחת יד דבר שאינו מתוקן כאשר אמר הפיטן בשבת הגדול "קדמתי ליטול בסבר רשות מרב וחבר" כי רק על חבר יש לסמוך ולא על איש כמוני ובפרט כעת הזאת אשר לא יכולתי מחמת חולשה לחפש בספרים ולבדוק בסברות גם אפי' למקום שידי מגעת כי רפה ידים אנכי וגם להעמיק בסברה לבי בל עמי כבימי קדם וכשנים מלפנים. ואני תפלה לד' שלא יצא דבר תקלה על ידי ולא אכשל בדבר הלכה ויהי' דברי אשר חננת אותי יהי' קרובים למרכז האמת ומה ששגיתי ברואה או שנעלם ממני דבר אשר הקדמני חובר חיבר אדם מלפני תעמיד לי רעים אהובים אשר יעמידני על האמת ועל הנעלם. ואבוא היום בזכות אבותי ה"ה אבי אדמ"ו הצדיק מו"ה מרדכי אפרים הנקרא בפי כל ר' פישל סופר ז"ל בן הצדיק ר' זוסמן סופר ז"ל ואמי מורתי הצדקת לאה בת החשוב וירא אלקים מכבד התורה כבוד ר' יהודה לאשברין ז"ל זכרונם לברכה ובזכות רבותי גאוני ארץ ומוסדי דור ה"ה הגאון בעל חת"ם סופר והגאון בעל שערי תורה והגאון בעל אמרי א"ש זכרונם לברכה לפניך מלך מלכי המלכים הקב"ה ברוך הוא וברוך שמו וברוב כריעות וברוב השתחויות בתודה על העבר ובתפלה על העתיד שאזכר להפיץ מעיינותי חוצה במקהלות ישראל ובסגל חבורה למודי ד' בחריפות ואגדה כאשר עם לבבי אמן. וזכור אזכיר שבר גדול אשר קראני על פי ד' שמתו על ר"ל חמשה בנות ובן אחד הילדה שרה והילדה רייזיל והילדה רבקה מלכה והילדה צירל בלומה וגם בתי הגדולה שהיתה נקראת על שם אמי לאה וגם בני הילד מאיר שלמה זכרונם לפני מכניע לבי לא עליכם עבדי ד' יקרה אתכם כאלה ולא מאלה וגם אותי ישמור ד' מכל צרה יגון ואנחה וישמחני כימות עניתני לבלה בטוב ימי לעולם אמן. ושפתי לא אכלה עד שאני תפלה לד' שיגמור בעדי ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים כל דברי תורתיך ולא ימושו תורתיך ומצותך מפי ומפי זרעי ומפי זרע זרעי עד עולם אמן. רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולנה היא זוגתי החכמה והצנועה הרבנית מ' בריינדיל תי' אשר היא עזרי מעם ד' וישלם לה פעלה בעוה"ז שתזכה צלה להיות עמי בהצלחה ונזכה יחד לגדל בנינו לתורה ועבודה והצלחה

ותהיה משכורתה שלימה מעם ד' צבאות אלאחר זקנה ושיבה בעוה"ב אמן. בעזהי"ת פתיחה אמרו רבנן בטעמא בהבנת המשנה ברכות פרק ד' משנה ב' "רבי נחוניא בן הקנה הי' מתפלל בכניסתו לבית המדרש וביציאתו תפלה קצרה אמרו לו מה מקום לתפלה זו אמר להם בכניסתי אני מתפלל שלא תארע תקלה על ידי וביציאתי אני נותן הודיה על חלקי" וכתב הברטנורא וז"ל ושתי תפלות הללו בכניסתו לבהמ"ד וביציאתו חובה על כל איש ואיש לאומרו דהכי אמרי' בברייתא בכניסתו מה הוא אומר וביציאתו מהו אומר משמע דחובה למימרינהו עכ"ל וכתב התיו"ט בד"ה הי' מתפלל וז"ל מה הוא אומר ולא אמרו מה הי' אומר כדי שיהי' סיפור למה שהי' אומר רנבה"ק ואז יהי' רשות בידינו אבל אמר בכניסתו מה הוא אומר ר"ל כשנכנס לבהמ"ד מה חייב לומר רמב"ם עכ"ל ממנו נקח לדעת כי חובר חיבור יתפלל תפלה קצרה קודם שיכנס בתוך מקהלות למודי ד' לגלות דעתו והבנתו באמרות ד' אמרות טהורות שלא יארע תקלה על ידו ולא יכשל בדבר הלכה חלילה והיא חובה ומבלעדי תפלה זאת יתפלל שיזכה מד' שיכוננו שפתיו ויהי' עטו עט סופר שיאמר ראה זה חדש הוא יוצא מפי זקן שקנה חכמה בדורות מלפנים כי האותיות יגידו כי בתורת ד' שם רמז אין מספר חיות הנה וחיים הם למוצאיהם כאשר נרמז זה במאמר אשר אציג פה בעזה"י. רבה קהלת פ' מה שהי' הוא שיהיה וז"ל יש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא כתיב ויתן ד' אלי את שני לוחות האבנים כתובים באצבע אלקים ועליהם ככל הדברים אריב"ל עליהם ועליהם כל ככל דברים הדברים המצוה כל המצוה ללמדך שמקרא ומשנה הלכות תוספתות והגדות ומה שתלמיד ותיק עתיד להורות כבר הי' ונתן הלכה למשה מסיני מנין ממה שכתוב יש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא והרי חבירו מוכיח עליו כבר הי' לעולמים ר' ברכי' בשם ר' חלבו לאחד שהיתה סלע צרורה בכנפיו ונפלה ממנו ליתן גדולה ממנה אין המקום מחזיק ליתן קטנה ממנה אינה מתמלא ליתן כיוצא בה המקום מתמלא כך שמעת תורה מפי ת"ח יהי' בעיניך כאלו שמעוה אזניך מהר סיני הוא שהנביא מקנתרן ואומר להם קרבו אלי שמעו זאת לא מראש בסתר דברתי מעת היותה שם אני אמרי ליה למה לא אמרת לן אמר להם שלא נבראו בי קינים ועכשיו שנבראו בי קינים ועתה ד' אלקים שלחני ורוחו עכ"ל והוא פלא גדול מאוד. עמוקה מאוד מחשבתם כי כל דבר אשר יחודש בתורה צריכה להיות מקורה בשלטי גבורים אשר הי' מלפנים המחשבה אשר נבראת כעת צריכה להיות לה מקום מושב בתורת ראשונים אשר הי' בדור דור רק הי' חסירה תבלין ומטעמים וכעת השיג האיש האמת יעלה אור חדש ואותיות התורה יעידון ויגידון כי זה הרוח אשר בא בעצמות היבשות שהי' שוכבים עד עתה בלי דעת ובינה לא הי' בהם כעת יעמדון יחדיו

חי וידברו לעצמן וזה כוונת ירושלמי פסחים פרק ו' כל תורה שאין לה בית אב אינה תורה עכ"ל אם אדם מחדש חדשות בתורה ולא ימצא לה מקום אשר שם יולבשו דבריו ויתגלה שהקדמונים וראשונים אשר הי' מלפנים דברו זאת בדעתם ומחשבתו הוא רק כמו שהבן הבא מכח האב אינה תורה אמיתית כי כל תורה צריך לבית אב הקודמים ואם לא ימצא לה בית אב להראות תורתו בתורת ההולכים לפניו בוודאי אינו תורה והבן זה כי כד דרכה של תורה שאחד מחדש הגוף ונעלם מעינינו שכלו ובינתו ודעתו יבוא אחד ויגלה טעמו ונמוקו וד' עשה נפלאות שעד שיבוא האיש אשר נפל לו חלקו בתורה הזאת המקום ההוא סתום ונסתר ולא שזפנה עין רואה לדעת להשכל התורה הזאת ומופת ע"ז כאשר יגיע העת שהאדם ההוא מגלה האמת גם האותיות מתרימות יעידו ויגידון זה כוונת התורה ולא שאר פירושים הנאמרים בה והגם שבני ענק ראינו שם אשר בחריפות ובקיאות הפליאו לעשות מעשה אומן התיבות והאותיות לא החזיקו הדברים וכן מה שפירש אחד בהבנת דין ההוא בפשטות השכל ג"כ לא היה התיבות והאותיות במלואותם ומי שזכה שישיג האמת עין בעין נראה שאין באותיות נפתל ועיקש כולך יפה ומום אין בך וזה חידתם איש דבר שיאמר ראה זה חדש הרי חבירו מוכיח עליו כבר הי' לעולמים" יש אחד שמחדש דבר ובא רעהו אשר כנפשו ומראה לו ומוכיח עליו שכבר רמז עליו קדמון וכעת נגלה כוונת הקדמון והמשילו משל "לאחד שהי' סלע צרור בכנפיו ונפלה ממנו ליתן גדולה ממנה אין המקום מחזיק ליתן קטנה אין המקום מתמלא" הכוונה מקדמונים ומראשונים נפלו מפיהם דבר שהוא יקר כסלע כמו בחכז"ל שספדו ר"ע "יש לי מעות ואין לי שולחני" אם נפרש במאמרם בו שכל גדול או דעת פשוט אין התיבות האותיות מחזיק והכוונה אמיתיות הוא מחזיק והי' נסתר מעיני כל גדולים עד שיגיע העת אשר הקב"ה רוצה לגלות אז בדעת חדרים ימלאו בהשכל וזה רמזו שהנביא אמר שנבראו עתה קינים בלבו והבן זה הרי מפורש יוצא כי אין חדש בתורה כי נתברכה בברכת בכל מכל כל הכל בה היא אשכולות כל חכמה ודעת ובינה והשכל ואשרי מי שיזכה שיגלה ד' עיניו לראות חלקו אשר נפלו לו בה בנעימים כי זה שכרו מכל עמלו. וטרם שאבוא עם הספר בדבר הלכה אפתח פי לסדר גם דבר הגדה אשר לקטתי מכל פרשה דבר אחד בהבנת חכמי המדרש ובזכות אבותי ורבותי ז"ל אזכה על כל הנרמז שיהי' רעיוני ממלאות במלואותם תורת ראשונים ובינת הפוסקים ויהי' עבודתי מרוצה ומקובל בעיני אלקים ואדם להרבות חזון ולהגדיל תורה ויאדיר אמן.

שער המחנה ילקוט בראשית סי' כ"ז וז"ל מה הי' לבושו של אדם הראשון עור צפורן וענן כבוד מכסה עליו וכיון שאכל הפרי נפשט העור צפורן ונסתלקה ענן כבוד מעליו

וראה עצמו ערום עכ"ל. דברי חכז"ל כדרבונות אשר הגידו בזה כי צפורני ידים ורגלים המה יצמיחו ממותרות הגוף מרוב ליחות שבו כאשר רמז בעל עקידה בחידת חכז"ל "צפרנים שורפם חסיד" מי שמתחסד עם קונו מאבד מותרי תענוגים וחי בדביקות הנפש במזון ההכרחי הוא איש חסיד גמור אם ישרוף ויכלה כל התענוגי בשר ומותרי מעדנים דפח"ח, וקודם שיחטא אדם יוכל להתענג בתענוגים ולהתעדן במעדנים לאכול שמנים ולשתות ממתקים ותחשב עוד למצוה גדולה שמחשבתו הוא להיות לו כח לעבוד ה' "בכל דרכיך דעהו" כחז"ל אך אחרי שחטא האדם צריך פרישות והבדלות לגדור גדר בעדו שלא יפול ברשת התאוה ויבולע מפי החמדה לחיות חיי צער בדאבון נפש "יודע צדיק נפש בהמתו ועוכר שארו אכזרי" הצדיק יוכל לאהוב נפש בהמתו זה גופו אבל מי שעוכר שהי' בעכרו של שאר בשרו הוא צריך להיות אכזרי כמו צדיק אוכל לשובע נפשו" שאין לו לפחוד ובטן רשעים תחסר" כי למלאות סיפוקו יחטא עוד ובכל זאת נחשכו כוכבי נשפו שמרחוק ד' נראה אליו ולא יחול טובו עליו פן יבעט וזה הוא חידות חכז"ל שקודם שחטא הי' לבושו של אדם הראשון עור צפורן שישב בגן עדן והתעדן בכל מותרות הגוף ובתענוגי בני אדם ואף גם זאת שכן עליו ענן ד' שהכל הי' נחשב מצוה עבודת הקודש אשר ד' יבוא בו ואחרי החטא נפשוט ממנו העור צפורן שלא יוכל עוד להתענוג במותרות הגוף וחי בפרישות ובכל זאת לא כסה שמים הודו ואז ראה את עצמו ערום בשני עולמות מבלי עוה"ז ומבלי עוה"ב והבן זה. תנחומא פ' נח פ' אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים הי' בדורותיו את האלקים התהלך נח וז"ל יש דורשין לגנאי אלו הי' בדורו של אברהם לא הי' נחשב לכלום עכ"ל. דבר גדול דברו בזה עין בעין נראה כי בדור אשר המון בית ישראל ינזרו אחור עשר מדרגות אחרונית שהתערבו בגוים ולמדו ממעשיהם ונתרוקנו מבורו של אברהם אבינו אז יחידי סגולה אשר אוחזים מעשה אבותיהם בידיהם לשמור שורשי תורה ועקרי מצות יצא שמם בעולם לצדיקים גדולים ואנשי קודש ועל זה אמר הנביא "והי' הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו" תיבת שארית ותיבת נותר מורים שרוב חסר ורק מיעוט נשאר (עיין רשב"א אלו טרפות אם נשתייר כסלע) אם רק נשאר בציון בזעיר שם וזעיר שם הוא מצוין במעשה מצות והנותר בירושלים שריח יראת שמים לא פג וטעמו בהתנהגות יהודי לא גמר יצא לו שם בעולם שקדוש יאמר לו אבל בדור דור מלפנים בישראל לא הי' נאמר לו קדוש צדיק רק אם לא נהנה מן עוה"ז אפי' כבאצבע קטנה כמו שסיפרו חכז"ל מרבינו הקדוש וגם כן כמה קדושים אשר הי' פרושים ונזירים גדורים ומסויגים מכל תאות הגוף ותשוקת בשר כחכז"ל קדש עצמך במותר לך" רק בדור פרוץ גם מי שהולך אחרי כל חמדות עוה"ז אם

דבק בהדת נקרא קדוש הגם שבטנו דבוק בארץ ומקונן הנביא שיבא העת מי שנשאר בציון שיש לו עוד חלק בציון כמו שארית ישראל לא יעשה עולה והנותר עוד בירושלים כמו והנותרת מן המנחה קדוש יאמר לו והבן והפסוק מספר שנח היה צדיק תמים יען שהתהלך את אלקים שהי' בעל אמונה ולא השחית דרכו הגם שלא שמר דרך ד' לעשות צדקה ומשפט כמו שנאמר באברהם "למען יצוה את ביתו ואת בניו אחריו ושמרו דרך ד' לעשות צדקה ומשפט" רק בדורותיו של נח שהי' כולם מורדים ופושעים הי' נחשב לצדיק על זה שהולך את ד' וזה בדורו הי' צדיק אבל בדור של אברהם לא הי' נחשב לצדיק מי שלא שמר דרך ד' הגם שלא השחית דרכו עלי ארץ והבן. ילקוט פ' לך לך סי' ט"ו וז"ל הנפטר מחבירו אל יאמר לו לך בשלום אלא לך לשלום שהרי דוד אמר לאבשלום לך בשלום הלך ונתלה יתרו אמר למשה לך לשלום הלך והצליח עכ"ל. הכוונה כי אז אשר יגיע עת אדם אשר יאסף אל עמיו אזי ימצא אדם מרגוע לנפשו ולא יתאוה עוד מכל תשוקות וחמדות בני אדם "במתים חפשי" כיון שמת נעשה אדם חפשי שאין עליו עוד שלשלת התאוה וכבלי התשוקה כמאמר איוב ק' ג' "כי עתה שכבתי ואשקוט ישנתי אז ינוח לי" שם ישקיט האיש מריב וינוח מקול נוגש של המיצר וגם הצדיקים אשר לא התאוו תאוה והי' מובדלים מתשוקות בשריות גם להם לא מנוחה בעוה"ז כי עבדי ד' המה מבוקר לערב יחתו מעול מלכות שמים ולבם יהגה אימה שקצרו בפדות נפשם מרדת שחת רק בעת אשר הצדיק יאסף אל עמיו כתיב בו "יבוא שלום ינוחו על משכבותם הולך נכוחו" (ישעי' נ"ז) שבא לצדיק שלום בקרבו והרשעים אשר לא הי' עליהם עול מלכות שמים והלכו אחרי שרירות לבם בכל זאת לא הי' להם שלום בעוה"ז שהמה מלאים חרטה כל היום וירגז לבם ממקומם שלא השיגו כפי מבוקשם כחכז"ל אבר קטן יש באדם מרעיבו שבע וכן רודפי כבוד כבודם לא נשבעו כל הרודף אחר הכבוד הכבוד בורח ממנו וע"ז אמר איוב (שם ק' ג') "שם רשעים חדלו רוגז ושם ינוחו יגיעי כח" כי בחייהם מלאים רוגז "אין שלום אמר ד' לרשעים" אבל הסוף פועל לכל בני אדם שלימות ואתה תבוא אל אבותיך בשלום" שאז בא השלום ולכן מי שאומר לחבירו שילך בשלום שיקח עמו השלום נרמז בו שפתאום יבוא אידו ויהי' בידו השלימות שלא יחמוד ולא יתאוה עוד ומפיו של דוד היה כשגגה יוצא לפני השליט שאמר לך בשלום והלך אבשלום ונתלה והבן ואם אומר אדם לחבירו לך לשלום הוא מברכו שלא יהי' בידו השקט ושלום רק כל היום יתאוה להשיג למלאות חסרונו ובכל מקום אשר יבוא ימצא הכל לשלום שהכל מצפים עליו שאין בהם תאוה ותשוקה אחרת מאשר אתו שאין בהם ריב ומחלוקת רק הכל באחדות ושלימות כגוף אחד ממילא הוא יגדל ומצליח

ולכן יתרו אמר לך לשלום נתקיים דבורו כנבואה קטנה שהאמין העם במשה וזקנים השתחו לרגליו והצליח והבן לכן הוסיפו במדרש שם הנפטר ממת יאמר לו לך בשלום ושמברכו שיהי' לו מנוחה בקבר שלא יושלך מקברו ושאול לא ירגז מתחת כנגדו כמו שאמר ישעיה על נבוכדנצר יעו"ש אבל הנפטר מחי יאמר לך לשלום לברכו שלא יהי' לו שלימות רק בכל אשר יפנה יצליח ויעלה מעלה מעלה והבן. רבה וירא וישכם אברהם בבקר ויקח לחם וחמת מים ויתן אל הגר וז"ל ביתו של אברהם אבינו וותרנין הי' דכתיב וישכם אברהם בבוקר עכ"ל והוא פלא גדול איך נרמז בזה וותרנות. נעמו מדברותיהם כי נפלאת לו שהי' נחשב ישמעאל רק כעבד בכל זאת הי' ראוי ליתן לו הענקה על הדרך כאשר הורגל בבית אדוניו ולמה לא ניתן לו בשר ויין ושלחו בלחם ובמים רק אברהם אבינו הרגיל בני ביתו לחיות כבני עניים לאכול לחם לשתות מים להשביע הרעבון והצמא ולא להתעדן גופם בבשר ויין רבוי המותרות הגוף כפי' עקידה "ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם לא תחסר כל בה" סגולת ארץ הקדושה אם יש די לחם לפי הטף יחשוב שלא חסר מאומה והי' וותרן גדול לכל עוברים ושבים לשחוט בן בקר רך וטוב ושמעתי בשם מדרש שמואל לפרש המשנה "יהי ביתך פתוח לרווחה ויהי' עניים בני ביתך" דרכי בני אדם ליתן לבני ביתו ברווחה ולעניים יושיטו רק לחם ומים ואמרו חכז"ל נהפוך הוא מה שיעשה אדם לנהוג יהי' ביתך פתוח לרווחה ליתן לאורחים כל טוב ועשה זאת יהי' עניים בני ביתך לבניך תתן כעניים ולאורחים תתן כעשיר דפח"ח ואברהם אשר נטע אשל לכל עוברי דרכים הרגיל בני ביתו להיות ותרנים על מאכלים ומשקים לחיות חיי צער וכך דרכו של תורה פת במלח ומים במשורה והשאר נותנים לאורחים שוויתרו בני ביתו משלהם והי' דרך בני ביתו רק לאכול לחם ולשתות מים ומזה נתן לו על הדרך א"כ מדכתיב וישכם אברהם בבוקר לעשות בזריזות כאשר ראוי לעשות ולא נתן רק לחם ומים א"כ יודעין שבני ביתו של אברהם אבינו הי' וותרנים שכל בני ביתו הי' מורגלים לוותר על שלהם והבן. רבה פ' חיי שרה פ' אלה ימי שני חיי אברהם וז"ל כתיב עוז והדר לבושה כל מתן שכרן של צדיקים מתוקן להם לעתיד לבוא ומראה להם הקב"ה עד שהם בעוה"ז מתן שכרן שהוא עתיד ליתן להם לע"ל ונפשן שבעה והם ישינים אמר ר"א משל לסעודה שעשתה אותה המלך וזימן את האורחים והראה להם מה שהם אוכלים ושותים ושבעה נפשן יישנו להם כך הקב"ה מראה להם לצדיקים עד שהם בעוה"ז מתן שכרן מה שהוא עתיד ליתן להם לע"ל והם ישינים שנאמר כי עתה שכבתי ואשקוט הוי בשעת סלוקן של צדיקים הקב"ה מראה להן מתן שכרן עכ"ל. עמוקה המחשבה ברמיזתם שאין הצדיקים מבקשים שום שכר ועונג בעבודה רק

להבין גדולות הבורא ולהשכיל בתורת ד' "עין לא ראתה אלקים זולתך" עין הצדיק לא רואה זולת ד' לבדו והבן וכ"ז שהנפש בגוף הוא עמל לנפשו ולא יודע אם השיג בנועם ד' ולא יבין באר היטיב אמרי ד' אשר יהנה מפיו ובעוה"ב אשר יגלה ד' תעלומות חכמות התורה אז דורשי ד' יבינו כל וימלאו עוז וחדוה על התורה והמצות אשר עסקו בעולם וישמחו על הטוב אשר בידם מאז ומקדם עד ששבעה מראות ולזה המשיל ר"א משל שלא לחשוב שהשכר יהי' דבר נפרד ומובדל אשר יקבלו על תורתן ועבודתן ונשא משל למלך שעשה סעודה והזמין אורחים והראה להם מה שהם אוכלים ושותים הכוונה שהם אוכלים ושותים ולא ידעו יוקר המאכלים והמשקים אז כאשר אוכלים ושותים מראה להם המלך יקר אותן מאכלים ומשקים שהמה מרוקחים מכל בשמי העולם רחוקים זה מזה מקצה ארץ עד קצה ארץ ואז יבינו נועם המאכלים וידעו היקר אשר עשה להן המלך וישבעו מאותו כבוד וישינים וכך בעוה"ז יש לנו גופי תורה וגופי מצות אשר עינינו לא יראה יקרם וטובם ולעתיד יגלה הקב"ה את אזנם וידעו כי יקרו מפנינים וכל חפצים לא ישווה בה אז מאותו יקר וכבוד וחסד אשר עשה ד' עמהם שנתן להם תורה כזאת הם ישבעו מרוב תענוג וישינים וזה שהקב"ה מראה להן בעת סלוקן מראות עליונות בינת התורה ויחפצו לבוא מיד להיכל ד' אשר הגה מפיו יצא ושם צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה כחכז"ל "תוסף רוחם יגועון" בעת הסילוק יגדל השגה בתורה וחכמה וזה שישחק האדם ליום אחרון וע"ז אמר איוב "כי עתה" כמו שאני מבין עכשיו דרכי ד' "שכבתי" שהוא המיתה שנקרא שכיבה בלי רעש וסערות בלב נהפוך הוא "ואשקוט" בתענוג ושמחה כי מרוב שבעי ואישן כי שם יראה יה בארץ החיים, וזה התפלל דוד המלך ע"ה "אתהלך לפני אלקים בארצות החיים" שלא יהי' קשה לו הפרידה אז אחר שבעים שנים והבן ובזה יובן מאמר (רבה, כי תבא) מי שנכנס בבה"כ ובבהמ"ד בעוה"ז זוכה לכנוס בבה"כ ובבהמ"ד לע"ל שנאמר אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה עכ"ל הכוונה ששם יקבל השכר שיזכה לחזות בנועם הדבר של הכנסה בבה"כ ובבהמ"ד והבן. רבה פ' תולדות והי' כאשר תריד וז"ל אר"י ב"ח אם ראית אחיך יעקב פורק עולו של תורה מעליו גוזר עליו שמדות ואתה שולט עליו הה"ד כי אתה אבינו כי את אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו ויצחק היכן היתה מי שהוא אומר לו גזור עליו שמדות את מתכיפו לאבות עכ"ל. נעימות בשפתותיהם אם אמנם שגופי המצות לאו להנות נתנו שיתענג אדם ויתעדן בהם כי המצות נתנו לעול על צווארו (עיין ר"ה דף כ"ח) בכל זאת לב חכם יתענג ויתעדן במצות ד' כמו "נמצאו דבריך ואכלם" (ירמיה ס"ו) כי אין שמחה כשמחה של מצוה דוד אמר "מצות ד' ברה מאירת עינים" ואמר

"מתוקים מדבש ונופת צופים" כי חיים הם למוצאיהם ולכל בשרו מרפא אבל הקב"ה מבקש עוד "ויראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך ויראו ממך" שיהי' כל יהודי ניכר בתהלוכותיו ובמלבושיו ובמדותיו כחכז"ל שבחו בזה ישראל שהי' מצויינים שם שלא שינו שמם ומלבושם ולשונם כאשר פי' אדמ"ו חת"ס ז"ל שהמן אמר ודתיהם שונות מכל עם שגילה שכלל יסוד אמונת ישראל הוא להיות שונות מכל העם רק להיות מצויינים משאר אומות עולם דפח"ח ודבר זה הוא עול גדול להמון בית ישראל וכאן הבן שואל אבי הלא נוכל לקיים התורה אם נהי' לבושים בדמות כל הגוים ונדבר בשפה אחת ויהי' נקרא שמינו כשם הגוים מה טעם יש בזה ובאמת מי שרוצה לדמות עצמו לעכו"ם סוף יהי' כעכו"ם כחכז"ל כך דרכו של יצה"ר היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך לבסוף אומר לו לך לעבוד ע"ז וזה שאמר לו יצחק לעשיו "והי' כאשר תריד" כאשר תראה שפורק מעצמו עולו של תורה לבד שחפץ להתדמות עצמו לכל הגוים שלא יהי' ניכר שהוא "יעקב איש תם יושב אהלים" כי הוא מבקש התדמות מיד גוזר עליו שמדות ואתה שולט עליו שישמע לך ולא ימסור נפשו על התורה וכאשר ראו בני ישראל כי רוח ד' דיבר ביצחק שאברהם לא יכירו וישראל לא ידעו כי דרכו של יצה"ר היום אומר לו עשה כך ועשה כך ולמחר אומר לו עשה כך ועשה כך ולבסוף יאמר לו לך ועבוד ע"ז רק יצחק אמר גזור עליו שמדות אמרו לכן אי אפשר להתכופו לאבות כי לא רחם עלינו כדרך האבות לבנים שמרוב אהבה יכסה כל פשעינו והבן. רבה ויצא ויאמר ד' אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהי' עמך וז"ל הכא את אמר ואהי' עמך ולהלן את אמר ואהי' עמך בכל אשר הלכת אלא דוד על ידי שהוא מפרנס את ישראל הי' אומר לו ואהי' עמך בכל אשר הלכת אבל יעקב על ידי שהוא מפרנס את ביתו הוא אומר לו שוב אל ארץ אבותיך וגו' עכ"ל. הורו גבר לדעת מה בין גבר לגבר כי פלס ומאזני משפט ביד ד' האיש אשר עוסק בצרכי ביתו צריך לשקול בפלס הזהב כל מעשיהו לצאת ידי השמים והבריות שלא יהי' בהם לעיני בני אדם כנפתל ועיקש כי כשם שחייב אדם לצאת ידי שמים חייב לצאת ידי הבריות הגם שגדולה עבירה לשמה אבל מביא לידי חשד שיאמרו לו "לא נראה אליך ד'" משה פחד שבני ישראל לא יאמינו לו שיאמרו שאין מחשבתו לש"ש "ד' נחני באורח משור למען שוררי" התפלל דוד לד' שיהי' דרכיו מישרים שהשוררים עליו לא יחשדהו והגם שבוחן לבבות יודע תומתו יוצא ידי שמים ביקש לצאת ידי הבריות ואם לא ישר גם בעיני הבריות צריך לוותר משלו כנגד אחרים אבל המנהיג ישראל העומד בשליחות מקהלות ישראל צריך להשליך נפשו מנגד הגם שיחשדהו בכל זאת יבקש הצדק והמשפט הטוב לעמו ולא יוכל לוותר מן הצדק כי

המשלח יאמר לתקוני שדרתיך ולא לעותי והקב"ה מקבל הלב טוב רחמנא לבא בעי הגם שלא נראה ישר בעיני בני אדם כמו שעשה הטוב לפני אלקים "נדרי לד' אשלם נגדה נא לכל עמו" הגם שכל העם יהי' כנגדו בכל זאת ישלם נדרים לד' וזה רמזו יעקב שעסק בפרנסת ביתו לבד אז אמר ד' לו "שוב אל ארץ אבותיך ומולדתך" שא"י הוא מקדש עם היושב עליה נשא עון כחכז"ל נכסי ח"ל אין בהם ברכה כי לא הי' הכל במשקל הזהב אם לעשות כאשר לבן עשה עמך ובא"י אהי' עמך אבל דוד שעסק בצרכי אומה ישראלית אמר הקב"ה אהי' עמך בכל אשר הלכת אם הי' הליכה בחוצה לארץ הוא משל שהמעשה אינה רצוי' ידעתי שכוונתך רצוי' וגדולה עבירה לשמה לצדקה יחשב לך שמעתי מפי אדמ"ו חת"ס ז"ל "בכל דרכיך דעהו והוא יישר ארחותיך" הורה שלמה להשבית רק בכל דרכיך דעהו והגם שלא הלכת בדרך הישר הקב"ה עושה העקוב ליושר אם תכליתך לשם שמים דפח"ח וזה אהי' עמך בכל אשר הלכת הגם שלא יהי' ישר לפני העם והבן. רבה פסוק וישלח יעקב מלאכים לפניו ה"ד משוד עניים מאנקת אביונים וז"ל ר"ש בר יונה אמר עתה אקום שהי' מכפשת באפר או בעפר כביכול אלא לכשיגיע אותו היום שכתב בו התנערי מעפר קומי שבי ירושלים באותו שעה הם כל בשר מפני ד' למה כי נעור ממעון קדשו אר"א כהדא תרנגולתא דמנערה גרמה (נ"א דמנערה אגפה) מן קטמי עכ"ל. תכלית גלות מצרים וגלות בבל הי' לתכלית כמו חינוך לילדים שגם אם יצעקו אל ד' מרוב עבודה וישועו מפני נוגשיהם ישמע ד' אליהם וישלח מלאך להושיעם והגם שזאת התשובה אינה באה מחיות הנפש מהכרת גדולת ד' ועבודתו רק הגוף ירגיש תחלואיו ומכאוביו והנפש ונשמה לא יקראו בשם ד' ובמה נחשב תשובה כזאת בכל זאת בעת אשר הקב"ה רוצה לגדל אותם על ברכיו די גם בזה כמו שמחנכים הילד בחכמות בעבור קבלת דבר מאכל או יקבל לבוש והדבר דומה כמו תרנגולת אשר מנענת עצמה בעפר ותחמם גופה ותוליד ביצים שהוא דמות גוף לאפרוח אבל באמת מכח חימום עפר לא יצמיח בביצה כח חיות להיות ממנה אפרוח כך תשובה כזאת שבאת מכח צרות לא תוליד לד' כי הוא רק חימום עפר מוליד גופין לד' אשר אם יהי' בהם יראת ד' המה אשר יראים לגופם שישמרו תורת ד' יעשו המצות ויסורו מעבירות אבל רוח ונפש אין בהם שעיקר התשובה היא אם בני ישראל יעמדו חי לחן ולחסד בעיני שוביהם והשיגו כל חירות הגוף ואם בכל זאת ישובו מדעת ותבונה שמבקשים דביקות אלקי אז המה בני אל חי ורע ברך ד' ולא כביצים עזובות גופי' ולא נמצא בהם כח חיות ולכן הגם שעברו על אבותינו גזירות ושמדות לא באו עד הלום שיהי' גאולה יען כי הי' תשובה מכח עינוי הגוף ובעת רווחה לא שבו אל ד' שיצר לבם על העדר ירושלים וקדושת ארץ חכז"ל אמרו

אין בן דוד בא עד שיכלה כל נשמה שבגוף שלא יהי' קשורים בתאות הגוף והבן ויש אות ניכר בגוף התשובה שאם עושים תשובה מחמת שיעבוד וצרות הגוף אין אנו מזכירים שאנו שבויים מירושלים שגם אם נהי' שבויים מארץ אמעריקא ג"כ יצעקו מרוב עבודה אבל אם יש להם חירות וף ויצעקו אל ד' יען שאנו שבויי ירושלם עיר ד' שמה שם אויר הקדושה והם בארץ טמאה יצעקו יען שהם שבי ירושלמי כי לולא ירושלים לא נשארו בשם שבוים כאשר פרשתי בתהלים "כי שם שאלונו שובינו דברי שיר ותוללינו שמחה שירו לנו משיר ציון איך נשיר את שיר ד' על אדמת נכר אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני" הכוונה נבוכדנצר נתן לישראל אח"כ ארץ כארצם חירות הגוף וכל טוב מהם הי' פחים וסגנים ובקשו שוביהם מהם שישירו להם משירי ציון כמו ששרו בציון לד' שגם הוא מיטב להם כמו שהוטב להם בציון אז השיבו ב"י להנאת הגוף יש תשלומין אבל איך נשיר שיר ד' על אדמת נכר ירושלים היא אדמת ד' ושאר ארצות אדמת נכר כחכז"ל הדר בחו"ל כאילו אין לו אלקי ואיך נוכל לשיר שאם אשכחך ירושלים תשכח ימיני אם יותן לנו מיטב הארץ לא נשכח ירושלים והבן וזה חידות ר"ש ישראל צועקים קומה ד' והקב"ה אמר עתה אקום אמר ר"ש שהוא לשון שאלה עתה שהיא מתפלשת בעפר יען שהם נתונים כעפר ואפר אשר הכל ידושו אותם וירמסנה חזיר היער ומרוב צרות יצעקו הגם שיתחממו בשלהבת יה זה רק חימום עפר אשר מוליד גופים ולא חיות הנפש הכי הקב"ה כל יוכל הקב"ה כביכול לעשות אבל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים אלא כשיגיע היום אשר התנערי מעפר שישיגו חירות הגוף ובכל זאת יקומו על רגליהם לצעוק לד' יען שהם שבי ירושלים שיתנו ללבם קדושת הארץ וקרבת ד' אז יגיע השעה הם כל בשר לפני ד' שיעשה ד' נפלאות בעבור ישראל כי נעור ממעון קדשו יען שהוא יעיר כגבור ממעון קדשו שהוא כנסת ישראל אשר יבקשו דביקות ד' "והיכל ד' המה" יקום ד' ע"ז אמר ר"א כהדא תרנגולתא דמנערה גרמה לפרש תיבת התנערי מעפר דנאמר על ישראל שחימום עפר הוא צרות הגוף דומי' כמו תרנגולת שמחממת גופה ועצמותה בעפר שתוליד גופים בלי כח חיות כך הצרות מולידים גופים לד' בלא דעת ורוח ונפש בלי אהבה אמיתיות לד' ולכן כאשר יהי' רווחה ישובו ח"ו לכסלם ונוסחה אחרת קאי לפרש פ' כי נעור ממעון קדשו שקאי על הקב"ה ומפרש כמו תרנגולת דמנערה אגפה מן קטמא כמו שתרנגולת יש בטבעה שאחר שהתפלשה בעפר תקים ובגדפיה תער כל חלקי עפרוריות אשר דבוקים בה מקודם כך בני ישראל ישליכו כל חלקי עפרוריות רק ויצעקו מכאב לב על הנפש אז יקום יאמר ד' והבן זה.

ילקוט וישב פ' ויבוא יוסף לעשות מלאכתו ואין איש וז"ל ואין איש בדק עצמו ולא מצא עצמו איש נמתחה הקשת וחזרה ה"ד ותשב באיתן קשתו ר"ח מתני איקונין של אביו ראה וצינן דמו שנאמר מדי אביר יעקב ר"ה בשם רב מתני איקונין של אמו ראה וצינן דמו שנאמר משם רועה אבן ישראל מי עשה כך מאל אביך ויעזרך עכ"ל. העמיקו לדבר דיעקב קידש מחשבותיו ע"י דביקות בד' עד שזכה להיות אדון מחשבותיו והרהוריו שהרי אמר על ראובן "כחי וראשית אוני" שלא ראה קרי מימיו חטא זה בא בראית עין והרהור הלב ואם יעקב נשאר אז נקי מעון קרי נראה ונגלה שהי' אדון על יצרי הרהורי איש וזה אמר איקונין של אביו ראה שראה יוסף שיכול איש ללחום מלחמות ד' לאסור תשוקות הגוף לא די שלא יעבור עבירה בפועל אלא אף גם זאת שיכוף יצרו להשתעבד לד' "וכוף את יצרינו להשתעבד לך" ובאשה ליכא הרהור ומחשבה אשר יפעל עבירה כל צדקת אשה היא אם ידיה אסורין שלא לעשות מעשה עבירה וזה אמר ר"ה אקונין של אמו ראה כי רחל הראה בכל אהבה גדולה אשר הי' לה ליעקב בכל זאת מצאה מעצור לרוחה שלא ביישה אחותה לאה כבשה ורדתה הנאת גופה אהבתה אל יעקב כך יגבר יוסף על יצרו שלא לחטוא בפועל בין כך ובין כך לא הי' מלחמות יוסף נגד גבירתו בכח יוסף לבדו לולא מאל אביך ויעזרך והבן זה. רבה פ' מקץ וז"ל אשרי הגבר אשר שם ד' מבטחו'' ר"י אמר המון ריבי רברבי' שהם שטים אחרי כזב אי לו למי שהוא בוטח בהם עכ"ל והוא פלא. בני עלי' מעטים המה אשר עיניהם צופים הליכות ביתם כי ינתק האדם מאהלו לאט לאט שגופו יחלש ויגוע וישוב לעפרו ואין יתרון לו בעמליו אשר עמל תחת השמש רק אם יבקש פני ד' תמיד שכל מעשיו לתכלית עבודת הבורא כמו "בכל דרכיך דעהו" אז יש לו יתרון למעלה מן השמש וענתה בו צדקתו ויבוא על שכרו ורב בני אדם יבקשו עשירות וכבוד וכדומה מחמדת העולם כי יראו שבהם שמן חלקם והמה כזב כמים לא נאמנו כמו בירמיה "הי' לי כמו אכזב מים לא נאמנו" ועיין רמב"ן על פסוק והי' בכזיב בלדתה אותו כל דבר שאין לתכלית הוא כזב רק יפתה לב סכל בכל זאת רב אדם עיניו נשואות לד' בשמים שישיג כל החמדות בישועת ד' וא"כ בכל עצב יהי' מותר" שמתוך שחושק חמדות העולם עיניו ולבו שם כל הימים באורח חיים למעלה למשכיל כמו "ימינו כצל עובר" שמאמין בכל לבו "העושר והכבוד מלפניך ואתה מושל בכל" ד' נותן השפע והוא יכול ללוקחו מידו א"כ ברוב תשוקתו על חמדת העולם פחד ד' נגד עיניו תמיד אבל האיש הבוטח בחכמתו ותבונתו שבהם ישיג חמדת עולם ע"י מלבד שהוא מבקש כזב לתכלית בוחר להעמיד בטחונו על כזב שישיג הכל ע"י אמצעי שהוא ג"כ כזב בי הלא הכל מיד ד' אלא לחכמים לחם ולא לנבונים עושר"

וזה רמז לאיש כזה רבי רברבי' שטים אחרי כזב אבל אוי למי שהוא בוטח בהם אם בטחון שלו הוא ג"כ על דברים כזבים דכתיב אשרי הגבר אשר שם ד' מבטחו שעכ"פ שם הבטחון לד' הגם שמבקש מאתו מהקב"ה דבר כזב הוא עושר וכבוד והבן זה מאוד. רבה פ' ויגש ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק מדרש וז"ל חזרתי על כל בעלי אגדה שבדרום שיאמרו לי פסוק זה ולא אמרו לי עד שעמדתי עם יהודה בן פדיי' בז אחותו של בן הקפר ואמרתי לו הרב והתלמיד שהי' מהלכין בדרך מתחילה שואלים בשלום התלמיד ואח"כ בשלום הרב אר"ה כד אתא ריב"ל לטבריה שאליה לר"י ור"ל ר"י אמר שחייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד זקינו ור"ל אמר על ברית השבטים הקריב עכ"ל. דבר גדול גילו לנו בזה כי אברהם מדת החסד שמורה חסדי ד' על בני ישראל כמו "וד' ברך את אברהם בכל" שכל מלכי ארץ משכימים לפתחו ואמרו לו נשיא אלקים אתה בתוכינו" כחכז"ל קצצו ארזים ועשו בימה ואומרו לו מלך אתה עלינו אדון אתה עלינו אלקים אתה עלינו והשיב אל יחסר לעולם מלכו ואל יחסר לעולם אדונותו מורה על הצלחת ישראל אם הם לחן ולחסד ויצחק מורה מדת הדין בשעת גזירות ושמדות שבני ישראל מבוזים ושפלים בעולם והמה מקבלים באהבה כמו עליך הורגנו כל היום" ואמרו חכז"ל אלו המכות אשר הכוני בבית מאהבי שבני ישראל מראים המכות אשר הכו על ששמרו את השבת ומלו בניהם או מניחין תפילין וכדומה ובני ישראל מקבלים הכל בשמחה כמו "יתן למכהו לחי ישבע בחרפה" הגם שידעו שעי"כ יקבלו מכות גדולות נראה כאלו יתנהו למכהו לחי שישבע בחרפה ותאמר שרה צחוק עשה לי אלקים כל השומע יצחק לי" אמרה הבן הנולד לי הוא וזרעו יהי' כמוני שנדמו לי כי צחוק עשה לי אלקים נחת וחדוה הגם שיגרום לי שכל השומע יצחק לי שאהי' צחוק לכל העמים בכל זאת אני אצחק בקרבי כאלו השגתי כל ששון וחדוה בעולם והבן ואבינו יעקב הבין שהליכתו הוא תחילת גלות לעזוב א"י לראות בנו או להשיג לחם לפי הטף הוא רמז על הצרות בגלות "בנפשינו נביא לחמינו" והקריב קרבנות לאלקי אביו יצחק ויהי' קרבן שלמים שמקרב לב בעלים לאדוניהם חלק גבוה וחלק בעלים שלבו ובשרו ירננו אל אל חי וראה להקדים כבוד אביו הוא מדת הדין כמו אודך כי עניתני ותהי לי לישועה" יותר מכבוד זקינו שהוא הרחמים כמו "החנם ירא איוב את אלקים הלא אתה סכת בעדו" ואמרז"ל על ברית השבטים הקריב כחכז"ל כי נשבה עדר ד' עדר אחד כי יגדל אהבת אחים בגלות ויהי' לאחד אשר הי' נפרדים בזמן החירות והבן. ילקוט פ' ויחי פ' ויבואו עד גורן האטד וז"ל וכי יש גורן לאטד אמר ר' אבוהו מלמד שהקיפו כתרים לארונו של יעקב כגורן זה שמוקף לו אטד שבאו בני ישראל ובני עשיו ובני קטורה למלחמה כיון

שראוי כתרו של יוסף תלוי בארונו של יעקב כולם נטלו כתריהן ותלאום בארונו של יעקב עכ"ל. האומות שונאים לישראל בעבור הדת כאשר לא יראו בהם המידות טובות בישנים רחמנים גומ"ח נאמנים בדיבורם עושים ועוסקים באמונה הגם שעושים מצות ד' גדורים מעריות ופרושים מאכילות שקץ ועכבר וכדומה ישנאו אותם ואומרים עם ד' אלה ומארצו יצאו הלא בקרבם גזל ערמה וכזב גנבו ושמו בכליהם אך אם יראו בבני ישראל גם מידות טובות הנוגע לכל בני אדם יקרו בעיניהם לממלכת כהנים וגוי קדוש וישבחו אותם בכתר המידות טובות כמו צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם וזאת לא זאת שרק אצל איש ישראל אשר לבו תמים עם ד' במצות חוקיות נמצאו כל המידות טובות באמת כי האיש אשר לא יעבוד ד' הגם שאוחז במצות שכליות אינם עושים בשלימות אם ירעב ויתקצף יחלל גם מצות שכליות אשר בעת בעשרו קיים אותם אבל ירא ד' הוא מחזיק בתומתו גם אם דל הוא כאשר רמזו חכז"ל השם וכל כנויו מונחים בארון יראת ד' טהורה עבודת הבורא וגם כל כנויו המה המידות טובות רחום וחנון וכדומה כולם מונחין בארון בת"ח אשר דורש חוקי אלקים מס"ת המונח בארון גם המידות שבין אדם לחבירו טובים וקיימים רק בדרך התורה וצדק ויושר התורה לבד והבן ויוסף הורה לעולם המידות טובות בעבדות לא עשה נבלה עם אשת אדוניו וריחם על בני אדם בשנת הרעב ויכלכל יוסף כל מצרים עד שאמרו לו "החייתנו" והי' עבד נאמן לפרעה "וילקט יוסף את כל הכסף ויבא ביתה פרעה" וגם לא לקח נקם באחיו שאמר "התחת אלקים אני אתם חשבתם עלי רעה אלקים חשבה לטובה" כל המידות הטובות הי' בו וכיבד לאביו גם אחרי מותו שהוא תבנית תכלית לב טוב אדם כל אלה המה כתר יוסף תלוי בארונו של יעקב ע"י התורה אשר שמע מיעקב ביראת אלקים נכלל בו גם אהבת בני אדם ותלו כל כתריהם אשר להם על מעלות ומידות ארונו של יעקב שהוא קודש לד' והבן זה. רבה פ' שמות וירא מלאך ד' אליו בלבת אש מתוך הסנה וז"ל שאל גוי אחד את ריב"ק מה ראה הקב"ה לדבר עם משה מתוך הסנה א"ל אלו מתוך חרוב או שקמה כך היית שואלני אלא להוציאך חלק אי אפשר אלא למה מתוך הסנה ללמדך שאין מקום פנוי בלא שכינה אפי' סנה עכ"ל. נמשל הרשע המעיק ומיצר לבני אדם לקוץ "ובליעל כקוץ מנד" וכן אמרו חכז"ל רבה מגילת אסתר שאילנות לא נתנו עץ לתלות המן עליו רק הקוץ וז"ל אמר הקוץ אני קוץ והוא קוץ מכאוב נאה לקוץ לתלות על קוץ וקשר רשעים יחד באגודה ובעצה אחת נמשל לסנה שהוא חיבור וקשור קוצים הרבה וקשר רשעים בעצה אחת הוא יד ד' כי קשר אינו קשר של קיימין ואם המצא תמצא שהמה אגודים ותפוסים וקשורים יחד הוא אות כי המה שבט אפו מטה זעמו של הקב"ה כמו "כל פעל

ד' למענהו גם רשע ליום רע" כי ד' הכינם לרדות בהם עולמו וכאשר אמר המלך "הבה נתחכמה" והסכימו בעצה אחת לרדות בבני ישראל בפרך הוא סימן שמיד ד' היתה זאת להם כמו "הפך לבם לשנוא עמו להתנכל בעבדיו" כי מאת ד' היתה זאת לב מלך ושרים ביד ד' לכל אשר יחפץ יטנו כך הפך ד' לב מלך וכל שריו וכל חכמיו ויועציו שכולם הסכימו במחשבה ועצה להתגולל ולהתנפל עליהם לקחת אותם לעבדים ולרדות בהם בפרך ולכן הראה ד' למשה הסנה בלבת אש ובתוכו מלאך ד' להראות לו כי הסנה אשר בוער באש ושלהבת לבער ולכלה מצידיו סביב לבני ישראל הוא הוא הי' עצת ד' מעמק חברון וזה השיבו ללמדך שאין מקום פנוי בלא שכינה אפי' סנה שלא ימצא בעולם קשר אמיץ בין בני בליעל להיצר להעולם חוץ אם מלאכי זעם ד' יעדנם ויקשרם יחד בקשר של קיימין ונרמז בפרשת הסנה "ויאמר משה אסורה נא ואראה את מראה הגדול הזה מדוע לא יבער הסנה" הש"י הראה לו פלא גדול כי טבע כל מלך אחרי כבר שפך חמתו על עם ולשון השנואים ששלהבו בער בם כבר נח ושקט רוגזו וירחם עליהם ויתן חיריות לנפשם וכאן ראה "הסנה בוער באש והסנה איננו אוכל" כמה מאות שנים עמדו בני ישראל בגלות במצרים והשנאה והמיאוס עומד במקומו נהפוך הוא השנאה גדלה בכל יום ויום והתמיה משה מה זה ועל מה זה הלא לא נראה מראה נוראה כזאת מעולם ובאמת מאת ד' היתה זאת כי המלך והשרים היה כלי זעמו של הקב"ה וגם הי' בשורש האיבה השנאה בשנאת הדת ואמונה אשר תעמוד דור אחר דור ועל כן "ויקרא אליו אלקים מתוך הסנה ויאמר משה משה ויאמר הנני ויאמר אליו אל תקרב הלם של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש הוא" הזהיר לו שאל יפסיע פסיעה גסה כאדם ההולך עם מנעלים ברגליו שלא יחוש לדרוך על כל המונח בדרך אל תקרב הלם להרהר ולחקור להפליא בשכל האנושי על המראה הנפלאת הזאת דע "כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש" ע"י אשר חזקתי לב פרעה לרדות בבני ישראל בפרך וגם אתה שתית ומצית כוס תרעלה להיות בורח אל ארץ אחרת ולהיות שם רועה צאן לילך במדבר חרב נתקדשת ועלית למדרגה גדולה שאתה מכבד המקום ולא המקום מכבד אותך "כי המקום אשר אתה עומד עליו" נתקדש על ידך להיות "אדמת קודש" כך העמדתי חבור רשעים ואגודה מלא קוצים הוא לפעול על ידם לעשות לי ממלכת כהנים וגוי קדוש מאתי היתה ואת שנתקיים השנאה ובעבור זה ראית שהסנה איננו אוכל והבן. ילקוט פ' וארא פ' וידבר אלקים אל משה וידבר אליו אני ד' וז"ל זש"ה שמעו עמים ואדברה ישראל ואעידה בך אלקים אלקיך אנכי אר"פ הכהן אמר הקב"ה למשה בשביל שקראתי אותך אלקים שנאמר ראה נתתיך אלקים לפרעה אלקיך אני ולכך נאמר

וידבר אלקים למשה עכ"ל. עמקו מחשבותיהם כבחינת חוה"ב כפי קבלת הטובה אשר האדם מקבל מד' כך הוא שטר חובו אשר יצרך לשלם לד' בעבודות היראה לפניו כי האיש אשר מקבל מד' מעט מהטובות אין נפשו קשור ברוב עבודות ובעבור זאת הגדול בעם מקבל עונש ביתר שאת יותר מאחד העם דבריו נעמו וא"כ אפוא אחרי שלא קם עוד נביא כמשה אשר ידעו ד' פנים בפנים לקבל טובה גדולה שנעשה על פרעה כאלקים לשלוט עליו ועיין פ' עקידה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו" שפי' הקב"ה מסר כל כח הטבע בידו וזה "ומטה אלקים בידי' כפי רצונו שולט בשמים וארץ ולכן אם אתה תדבר אל בני ישראל שיסעו יחלק מי הים ולמה תצעק אלי הלא הכל בידך דפח"ח ולכן אם חטא משה עונשו גדול מאוד יען שעלה על הסולם הצלחה גדולה להיות כמו אלקים לפרעה ולכן נקרא ד' אצלו בשם אלקים שהוא דין ולא בשם ד' שהוא רחמים וכאן שנענש בעתה תראה" חכז"ל עתה תראה ולא במלחמות ל"א מלכים רמזו יען שזכה להיות אלקים לפרעה לכן גם אצלו יופיע ד' בשם אלקים והבן. פרשת בא והי' כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם ואמרתם זבח פסח הוא לד' אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל ויקד העם וישתחוו כתב רש"י וז"ל ובשורת הבנים שהיו להם עכ"ל והתפלא כל הרואה הלא שאלת מה העבודה הזאת לכם היא שאלת רשע כמבואר בילקוט סוף הסדרא וגם מסדר האגדה סידר רשע מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם וא"כ אפוא יפלא הכי כלל ישראל הקדו והשתחוו על בשורת בנים רשעים חלילה והוא נפלאת מאוד. מתוק מדבש אשר רמז בזה דמתחילה כתיב בפ' "ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה והכתי כל בכור בארץ מצרים מאדם ועד בהמה ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים אני ד' והיה הדם לכם לאות על הבתים אשר אתם שם וראיתי את הדם ופסחתי עליכם ולא יהיה בכם נגף למשחית בהכותי בארץ מצרים" אחת דיבר אלקים ושתים זו שמענו במצוה אשר צוה ד' להזות דם הפסח על הבתים להורות לבני ישראל כי המצוה אשר הקב"ה מבקש מהם הוא נבדל מהמצוה אשר ישאל הקב"ה מיתר האומות כי שאר האומות אין מחויבים למסור נפש בעבור מצוה שלהם להפקיר דמם כמים בשביל שלא לעבור המצוה אבל מבני ישראל מבקש הקב"ה שימסרו נפשם להתיר דמם ליתן גוום למכים ולחיים למורטים ולא לעבוד מצוה לחלל כבוד ד' דכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל" כי מצות מסירת הנפש בעבור הדת הוא אחת ממצות בני ישראל אשר הקב"ה מבקש מעם סגולתו שיקדשו שמו ברבים כמפורש יוצא לימד הנ"ל ממה דכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל" אבל ליתר האומות לא נתן הקב"ה רק שבע מצות ולא עלה במספר ההוא מצות קידוש השם על מצות שלהם ותיבת

"הבתים" נרמז בו על שני מיני מצות אשר על ידם בונה אדם לו בית עולמים בית הראשון הוא בית אהרן אשר עובד עבודת הקודש והבית השני הוא בית לוי אשר עומד לשרת לפני ד' ועומד לשרת לפני אחיו (ועיין רש"י ויעש להם בתים בתי כהונה ובתי לוי') וכן עשו ישראל שזבחו את השה לפסח שהוא היה תועבות מצרים והי' נקל מאוד שמצרים יעמדו עליהם ויהרגם וישפכו דמם כמים כאשר פחד משה והשיב מתחילה לפרעה "הן נזבח תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלונו" וכעת אשר בא דבר ד' לשחוט השה לפסח מסרו נפשם בעבור כבוד ד' שביקש ד' שיעשה המצוה הזאת לעיני כל מצרים וזכות כזה מציל את האדם מכל רע מכל נגף ומשחית כאשר מסרו נפשו לד' במידה שאדם מודד מודדין לו שלא ישלוט בו שום סכנה וזה רמז להם הקב"ה כאשר יעבור בארץ מצרים ויכה כל בכור צריך איזה זכות להציל את ישראל אותו זכות יהי' "והי' הדם לכם לאות על הבתים אשר אתם שם" באותן מצות ומדות טובות אשר המה הבתים לחי עולמים יהי' הדם לאות שאדם צריך לקבל עול מלכות שמים בכל נפשו ובכל מאודו ואז כאשר אראה את הדם הוא הכח הפנימי של אות הדם שאתם אגודים יחד למסור נפש בעבורי אז ופסחתי עליכם אבל רק בזאת נאות לכם ולא יהיה בכם נגף למשחית" שלא ימצא בכם אבן נגף וצור מכשול מחשבת פיגול אשר יהי' בו מקום למשחית והבן ומתחילה כתיב שם "ושמרתם הדבר הזה לחק לך ולבניך לעולם" התעורר את בני ישראל לדעת מעשה אבות סימן לבנים שיתן ללב מה שנרמז להם בזריקת הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות אשר מרמז שעינים תלויות לשמים ונשענים על שני עמודים המה התורה והיראה דבר זה יהי' לחק לך לבניך עד עולם למסור נפש בקבלת עול מלכות שמים ואז יהי' לכם מחיה ושארית בעולם ועל זה נאמר שהבן ישאל מה העבודה הזאת לכם" שאלתו יהי' איך תקבלו עליכם למסור נפש בעבור לעשות מצוה וזה שאמר מה העבודה הזאת לכם טוב ונאה לעבוד ד' ביש לאל ידכם לעשות אבל לא לשפוך דמכם כדי לשמור שבת או מילה וכדומה ועל זה אמרה התורה להשיב לו "ואמרתם זבח פסח הוא לד' אשר פסח על בתי בני ישראל בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל" על כי מסרנו נפשינו בזביחת הפסח הציל ד' אותנו כחכז"ל בברכות ראשונים שמסרו נפשם על קדושת השם נתקיימה התורה בידם ועל כן התחכם העם לקוד אפים לפני הקב"ה שלא יהי' להם בן רשע אשר בולמוס התאוה יאחזהו לפקפק על העבודה רק בעת נסיון אשר האומות יבקשו להרגו בעבור הדת לא יעמוד בנסיון וישאל מה העבודה הזאת לכם אבל לא ישאל מה העבודה הזאת להשיג תאות גופניות וחמדות עולם כי כולם המה זרע ברך ד' והבן. רבה בשלח פ' כ"ד ויסע משה את ישראל מים סוף ויצאו אל מדבר שור וז"ל אין אנו מוצאים שיש מדבר

ששמו שור ומאי מדבר שור עד שלא קבלו ישראל את התורה הי' העולם עשוי מדבר כיון שקבלו את התורה נעשה העולם שור אלו דברי ר' יהודה בר"ם אמר הקב"ה לעתיד לבוא כך אני עושה לציון שהוא מדבר כדכתיב ציון מדבר היתה לע"ל אני אהי' לה שור שנאמר ואני אהי' לה נאום ד' חומת אש סביב ולכבוד אהי' בתוכה עכ"ל. האירו עינים שטרם עלות כבוד ד' על הר סיני להודיע לאדם את המעשה אשר יבקש אלקים מן האדם וחי בהם הי' כל איש חכם ונבון הולך נכוחו לפי דעתו ושכלו התבודד וחקר על שדי ממעל ובא עד הלום שהפרישות התאות הוא ההתקרבות אל אלקים והי' הפלוסופים אוכלים עשב השדה והולכים בבגדים בלואים וכל איש פנה לדעתו ועשה מסילה לעצמו והי' האדם דומה למדבר שלא יתעבד בה ליתן כחה וחילה רק אשר תוציא הארץ מעצמה נמצא בה וכל חלק וחלק נבדל בשממותו כך הי' עובדי ד' וחוקרי שדי ומעת אשר נגלה זרוע ד' שגילה המצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם שגם איש אשר יחפץ בקרבת אלקים יוכל לשכון באהלים ספונים נטועים כגן עדן ד' וחיי עולם נטע בתוכינו נהפוך הוא גזיר צריך להביא קרבן על שציער עצמו מן היין (חכז"ל) אז נעשה העולם שור כמו חומה נשגבה אשר היא ישרה כפי משקולת אנך אשר הבונה ינטה עליה והבן זה שכך התורה גדרה ואמרה אלא תוסיפו ולא תגרעו ממנו'' כמו אם יצא מן החומה אבן לפנים או לאחור אז חסר שלימות הבונה והבנין והבן והוסיף שם במדרש לעתיד לבוא כך אני עושה לציון מדבר אהי' לה שור שנאמר אני אהי' לה חומת אש סביב לכבוד אהי' בתוכה שעכשיו שיש יצה"ר המצא תמצא שיושב בתענית נקרא קדוש ששב על עוונתיו וצריך לעשות עצמו שמם כמדבר אבל לעתיד שיעקר הקב"ה היצה"ר אז המתענה נקרא חוטא שצריך האדם לחיות על התענוגים כי כל מה שברא הקב"ה בעולמו לכבודו ברא והבן. ילקוט יתרו פ' וכל העם רואים את הקולות וז"ל רבי יהודה אומר אדם מדבר עם חבירו הוא שומע רגש קולו אבל אינו רואה מאורו וישראל שמעו קול של הקב"ה וראו את הקול יוצא מפי הגבורה בברקים ורעמים שנאמר וכל העם רואים את הקולות עכ"ל. דבור הוא מורה על קשות למדו חכז"ל מפסוק "דבר אדני ארץ אתנו קשות" ואם איש מדבר עם רעהו בקול ענות גבורה בחרון אף וכעס נקרא דבר כמו "המלך דבר רדה" ואם ידבר אדם עם חבירו בקול גדול והתכלית הוא להיטב לו בכל זאת השומע לא יוכל לראות מדבורו מאורו שיהי' דבורו מאיר לו להכיר הטוב כי לא נכנס באזניו וזה אדם מדבר עם חבירו שמדבר קשות עמו שייטב דרכו לטוב לו בכל זאת הוא שומע רגש קולו אבל אינו רואה מאורו מאור חבירו לא נגלה לו אבל ישראל שמעו קולו של הקב"ה וראו את הקול יוצא מפי הגבורה בפי שנים ברוחו בברקים שהבריק להם מאור

השכל והדעת כמו שהברק מאיר עיני אדם באישון לילה "אם תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו" ורעמים כמו שהרעם מרעיד לאדם מגודל סכנתו כך הוא סכנה להעובר פי ד' שהבינו מתוך קול ד' בכח שאם יאבו וישמעו טוב הארץ יאכלו כחכז"ל הככר והמקל ירדו כרוכים מן השמים אם ילכו בדרכי ד' הרי ככר לאכול ואם יסורו מדרכי ד' הרי מטה ללקות בו כי ראו והבינו בלבם את הנשמע וזה שסיימו דכתיב אוכל העם רואים את הקולות" שראו בעין שכלם והבינו את הדבר פנים בפנים והבן. רבה משפטים על פ' ואלה המשפטים וז"ל הה"ד מגיד דבריו ליעקב אלו הדברות חוקיו ומשפטיו לישראל אלו המשפטים לפי שאין מידותיו של הקב"ה כמדת בשר ודם מורה לאחרים לעשות והוא אינו עושה כלום הקב"ה אינו כן מה שהוא עושה אומר לישראל לעשות ולשמור עכ"ל. עמוקה מחשבותם כי מלך בו"ד גוזר גזירה שעבדיו ישמרו משפטיו אבל לא יעזור להם שיוכלו המה לעשות מה שציוה להם רק בכל כוחותיהם יצטרכו לעשות ובמצות ד' אמרו חכז"ל אלמלא הקב"ה עוזרו לא יוכל לו וכל עבודת הקודש בעבודת המצות הוא על ידי שאל יעקב בעזרו דוד אמר "בחנני ונסני" לא יכול לעמוד בנסיונו ואמר "ד' ברצונך העמדתי להררי עוז הסתרת פניך הייתי נבהל" ביקש מד' לנסות אותו כי האמין בלתי עזר ד' יכול ללחום נגד היצה"ר והסתיר ד' פניו ונפל ברשת היצר אשר הכין היצה"ר לפניו וא"כ אפוא הקב"ה עושה בכל אותו מצוה מה שמצוה לעשות הוא מסייע לעשות וזה רמזו על פסוק חקיו ומשפטיו לישראל שהקב"ה עוזר ופועל החוקים והמשפטים ויש להוסיף עוד בחקירת חכז"ל "מי הקדימני ואשלם" אין אדם עושה מזוזה עד שהקב"ה נותן לו בית ואין מוהל עד שיתן לו בן זכר וזה שהקב"ה עושה הכנה ואדם גומר ועושה וזה אמרו מה שהוא עושה מה שהקב"ה עושה בהסתר לעזור להם אומר לישראל לשמור ולעשות והבן. ילקוט פ' תרומה וז"ל כל המצות כולן אין יוצא ידי חובתו אלא דרך גדילתו שנאמר עצי שטים עומדים עכ"ל. רמזו לנו בזה שצריך אדם לעלות בעבודת ד' מלמטה למעלה מן הקל אל החמור בכל יום ויום יוסף אומץ ביראת ד' עד שיתחסד עם קונו בפרישות וחסידות ודביקות ולא לאחוז בראש שרביט הנזירות והחסידות טרם שנשרש אצלו שרש היראה כמאמר החכם בחובת הלבבות לא יקובל התוספת עד שיפרע החוב אבל האיש המהפך הדבר שאוחז בחסידות לעשות באיזה מצות לפנים משורת הדין ולא נזהר בעיקרי הדת הוא לובש אדרת שער למען כחש בעינים נראה פעולת הטבע הגם שארז בלבנון יגביה ראש עד לשמים בכל זאת הוטבע מטבע בבריאה שסמוך לארץ אילן עב כי הוא השורש וראשו למעלה דק עד מאד ועל ידי זה יקיים עדי עד אבל אם תהי' להפך שראשו יהי' עב ורגלו דק לא יעמוד כי ראשו כמשא כבד יכבדו על רגלו

ויפול ולא יוסף לקום כך לא יעמוד התוספת עד שהוי נפרע החיוב וזה אמרו כל המצות כולן אין יוצא בו ידי חובתו אלא דרך גדילתן בחכז"ל בפרק אבות הטהרה מביא לידי פרישות שנאמר עצי שטים עומדים לבחור שילמדו מן הארץ עצי שטים להתחיל בקטן ובגדול יכלה והבן. רבה תצוה פ' ואתה תצוה את בני ישראל וז"ל ה"ד זית רענן יפה פרי תואר קרא ד' שמך מה ראה ירמי' למשול ישראל לכזית אלא כל המשקין מתערבין זה בזה והשמן אינו מתערב אלא עומד כך ישראל אינו מתערב עם האומות שנאמר לא תתחתן בם עכ"ל. מה טוב ומה נעים אשר הורו לנו בזה שהשמן אינו מתערב עם שאר משקין לא בא מחמת שטבע של המשקין עושה זאת שדוחים למעלה את השמן נהפוך הוא שהשמן מתנשא עצמו הגבה למעלה כאלו יאמר אני לא אתערב בכם כי שמן חלקו גבוה מעל גבוה עליכם כן הוא בנמשל בני ישראל מתנשאים עצמם לאמור מה שאנו אינם מתחתנים עמכם לא מחמת שהאומות לא מקבלים אותנו ודוחים להתערב עם ישראל כי יקוצו בם נהפוך הוא שגם אם האומות יחפצו להתערב עמנו יאמר נא ישראל לא נהי' לבשר אחד וזה רמזו כשם שהשמן הוא אינו מתערב עם השאר משקין אלא עומד בדד לפני עצמו כך ישראל אינם מתערבים עם האומות גם אם הגרם קרבות יחפצו שנצטווינו מפי הקב"ה לא תתחתן בהם והבן. רבה כי תשא וידבר ד' אל משה לך רד וז"ל ר' תנחומא בר רבה פתח נשיאים ורוח וגשם אין בארך אפים יפותה קצין כמי שאומר ליתן מתנה לחבירו ואינו נותנה למה הוא דומה לנשיאים ורוח ולברקים שהם באים וגשמים אינם יורדין זה הי' דור המדבר כשהיו בסיני היו ס' רבוא של זקינים וכן של בחורים וכן של נערים וכן של נשים כיון שבאו לסיני וקבלו עליהם מלכותו של הקב"ה וענו כולם קול אחד ואמרו כל אשר דיבר ד' נעשה ונשמע הרי שהי' קול כיון שבאו למדבר עברו על הכל ושחתו מעשיהן כיון שראה הקב"ה כן אמר למשה לך רד כי שחת עמך ואין שחת אלא שחבלו מעשיהם כד"א שחת לו לא בניו מומם עכ"ל. חכמי תורה דברו בזה לדעת הגם שדעות בני אדם משונים זה מזה כשם שפרצופיהן משונות עיין רש"י יפקוד ד' אלקי הרוחות איש על העדה בכל זאת כיון שהתל שהכל אליו פונים הוא החזקת התורה והעמדת היראה המה כאחים יחד ולא יהרוס הבנין כחכז"ל אלו מטמאים ואלו מטהרין דברי אלקים חיים אלו ואלו מחלוקת לש"ש סופה להתקיים אבל דרך רשעים וחטאים רבים המה הגם שמבחוץ יתאחדו אכל רבות מחשבות בפנים זה משונה מזה כל אחד פונה לעצמו ואין שלום לרשעים ואין חרצבות לחוטאים ואם רוח יבוא ביניהם יתמו החוטאים ורשעים עוד אינם כאשר שמעתי מפי אדמ"ו חת"ס ז"ל להבין המשנה איזה מחלוקה שהיא לשם שמים זו מחלוקת ב"ש וב"ה ואיזה מחלוקה

שלא לש"ש זה מחלוקת קרח ועדתו והתפלא למה לא אמרו מחלוקת קרח ועדתו עם משה כמו שהזכירו ב"ש וב"ה כך הי' להזכיר קרח שחלק עם משה ואמר שפי' שנים ברוח חכמי המשנה שלא די שקרח כנגד משה הי' להם מחלוקה אלא קרח עם עדתו הי' להם מחלוקה מפנים כי דרך רשעים רבים לא ראי זה כראי זה לא רעה זה כרעה זה כל איש ואיש מקרח ועדתו הי' לו בלבו מחשבה אחרת הגם שמבחוץ הי' נראים כאגודה אחת מבפנים הי' נפרדים פנים מפנים שונים דפח"ח וזה במתן תורה שהי' אחדות בקול אחד הוא קול שהי' קול שהוא קשר אמיץ זה קול ענות גבורה ואין קול ענות חלושה אשר הוא לתכלית רק קול ענות שכל אחד פונה בלבו שזה אינו נחשב לקול אחד וזה רמזו של רבי תנחומא פתח ודרש שקישור וחיבור של פושעים ומורדים אינו חיבור קשר רשעים אינו מן המנין המה דומים לנשיאים ורוח אשר מחשך עין אדם אבל גשם אין שאין עושה פירות כך הוא קשר רשעים ומדמה דור המדבר כאשר באו לסיני והי' בהם ס' רבוא אנשים וס' רבוא נשים וכן ס' רבוא נערים וזקנים וכדומה וקבלו מלכות שמים עליהם ואמרו כל אשר דיבר ד' נעשה ונשמע זה הי' באמת בלב שלם הוא הי' קול קול לו וקול אליו להקב"ה כאיש אחד אבל כאשר חטאו הגם שהי' נראה שכל ישראל סר יחדיו נאלחו בכל זאת כאשר בא משה ועמד בשער המחנה לא קם ולא זע איש כנגדו כי קשר פושעים ובוגדים דומה רק לנשיאים ורוח וגשם אין כי כל אחד פונה לבצעו ורוח אחד אין בהם והבן.

תנחומא ויקהל פסוק ויאמר משה אל בני ישראל ראו קרא ד' בשם בצלאל וז"ל אר"מ על כל מצוה שאדם עושה מוסרין לו מלאך לשמרו עשה מצוה אחת מוסרין לו מלאך אחד עשה מצות הרבה מוסרין לו מלאכים הרבה לשמרו שנאמר כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך עכ"ל. לרוב נגבלת המצוה בגבוליה שעשה אדם מצוה אחת שהניח תפילין או קנה אתרוג באלף זוז או שמר שבת ולא עשה משא ומתן אשר יוכל להרויח הנה שכרו אתו ופעולתו לפניו על זה אמרו ונאמן בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך כפי אשר פעל עם אל ישולם לו כי הקב"ה לא מקפח שכר מצוה אשר עשה ולפעמים יזכה אדם לעשות מצוה והיא גוררת מצוות רבות שנוסעים רבים יחד בעגלה מרכבות ברזל ויבושו רבים להניח תפילין או לאמור קדושה ויעמוד איש נגיד ושוע ויחשף זרועו להניח תפילין אז רבים ילמדו ממנו אם איש מפורסם עשיר כזה לא יבוש מפני המלעיגים למה אנו בושים ויניחו ג"כ תפילין ויתפללו בצבור קבלת עול מלכות שמים ק"ש ותפילה או איש נכבד ועשיר גדול ירד מהעגלה שחרד פן יבוא למקום חפצו חצי שעה בליל שבת על כן יעזוב מקומו וישאר בכפר על שבת הגם שמטרת חפצו להיות בעיר הגדולה אשר

שם עסקיו ורבים ילמדו ממנו לעשות כן כי יאמרו בלבם אם האיש זה אשר עוזב מקומו ילין בכפר בעבור כבוד שבת מה נעשה אנחנו הלא דרכינו ללון בכפר וכדומה לאלף אשר ע"י שאדם עשה מצוה אחת גרר אחריו מאות ואלפים נפשות להיות זריזים במצות אז אין קץ לשכרו וזה רמזו כל מצוה שאדם עושה מוסרים לו מלאך אחד שכרו אתו ופעולתו לפניו אותו מצוה היא מלאך אחד מליץ טוב אשר יסובבוהו וישמרהו עשה מצות הרבה אם זכה שבפעולתו עשה מצות הרבה שכל רואה ושומע נשא קל וחומר בעצמו איך יהי' זריז במצוה א"כ בפעולתו עשה מצות הרבה מוסרים לו מלאכים הרבה לשמרו שכל המזכה את הרבים זכות רבים תלוי' בו שעל ידו צדק למדו יושבי תבל כולם נגררו אחריו ועל זה נאמר "כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך" שממצוה אחת זכה שמלאכים הרבה ישמרו אותו בכל דרכיו אבל הרבה מלאכים מהרבה מצות שעשה לא צריך ללמדנו שיזכה למלאכים רבים והבן זה. רבה פ' פקודי אלה פקודי המשכן וז"ל אמר הקב"ה לישראל בשעה שעשיתם את העגל הכעסתם אותי באלה אלקיך עכשיו שעשיתם המשכן באלה אני מתרצה לכם הוי אלה פקודי המשכן. גדול העצה אשר נתנו בזה להורות גבר במה יתרצה עבד אל אדוניו לתת פדיון נפשו זה לעומת זה כי המחשבה נותנת תכנית תבנית על המעשה אם חטא ישראל בעשיית העגל שהאמינו שיבוא להם מזון מצורת שור אשר שולט במדבר שור ולא הי' מחשבתם לסור מד' אל מוציאם ממצרים בעבור פת לחם מזון בר אשר יהי' לברות למו אז לא הי' חטאם גדול כל כך כי לא סרו מעצמו "כי שחה לעפר נפשם ודבקה לארץ בטנם" שבקשו אוכל למו ולא האמינו שיוכל אל לערוך שלחן במדבר אם לא יעבדו למזל כמו שאמרו לירמיה "מאז חדלנו לקטר למלאכת שמים והסך לה נסכים חסרנו כל" כי גדול הי' היצה"ר לע"ז אבל אם חטאו במחשבות שטעו בדעתם שכח שור הוציאם ממצרים ולא יד ד' פעל כל זאת כמו וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב" וא"כ אפוא כמו החיצוניות היה מעשה עבודה לאל אחר כן רעיונות הפנימיות וחטאם גדול מאוד וכן הוא בנדבת המשכן לא הי' להם פניה להראות עושרם ונדבות לבם לבקש תכלית או להיות מקום וועד מקום קיבוץ לראות וליראות כל העדה יחד רק היה מחשבתם במשכן להיות מקום קדוש לד' ותיבת אלה מורה שמראה עליו באצבע הוא הדבר באמת לא שיהי' החוץ והפנים שני דברים הפוכים וזה רמזו הגם שחטאו באלה בעגל שהי' פנימיות מחשבתם כמו החיצוניות נתרצה הקב"ה יען שעשו נם המשכן באלה כמו שנתתי מתחילה לעגל עד שנאמרו די וה"ה למשכן נדבו עד שנאמר די כן עשו תשובת המשקל חטאו באלה בעגל ועשו תשובה במשכן באלה והבן זה. רבה ויקרא פ"ב ושחט את בן הבקר וז"ל ושחט בן

הבקר ובאיל הוא אומר צפונה לפני ד' אמרו בשעה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו התקין הקב"ה ב' כבשים אחד של שחרית ואחד של ערבית וכל כך למה שבשעה שיהיה וישראל מקריבין תמיד ע"ג מזבח וקורין את המקרא הזה צפונה לפני ד' זוכר הקב"ה עקידת יצחק מעידני עלי את השמים ואת הארץ בין כותי ובין ישראל בין איש ובין אשה בין עבד ובין אמה קורין את המקרא הזה צפונה לפני ד' זוכר הקב"ה עקידת יצחק שנאמר צפונה לפני ה'. הכוונה אברהם הפליא לעשות בעקידת בנו להראות עבודת ד' במסירות הנפש שאב יעקוד בנו היחיד לקרבן לרצון לפני ד' אבל הוצרך לילך מהלך ג' ימים עד שהגיע למקום ההוא בהר ד' יראה שאם יקריב אותו בישוב של בני אדם הי' נראה כמתנאה להראות צדקתו ויראתו וכן התקין הקב"ה לבניו תמיד של שחרית ותמיד של ערבית נרמז בו שפעמים בכל יום יהי' אומרים שמע ישראל במסירות הנפש לחשוב בלב להיות קרבן לפני ד' ולא יראה ממנו החוצה ולא יהי' כזרות ונפלאות ובשעה שישראל מקריבים תמיד ע"ג מזבח וקורין בו המקרא "צפונה לפני ד'" שהקב"ה הרואה המחשבות הוא יראה שנדמו בעיניו כאלו הוקרב הוא לקרבן לפני ד' אז הקב"ה זוכר העקידה אשר גם שם בחר להקריב איל תמורת יצחק כך עכשיו הוקרב התמיד תחת האדם כי הקב"ה רואה בצפון והסתום ואפי' כותי או עבד או אשה ואמה קורין מקרא זה צפונה לפני ד' שעובדים ד' צפונה הקב"ה זוכר להם עקידת יצחק העולה קודש קדשים שחיטתה בצפון יש עולה שהיא רק קודש אם ימסור נפשו לאחת מארבע מיתות בנגלה לעיני כל רואי שמש אבל יש צדיק שהוא יעמד חי ומקבל נסיונות רבות צרות גדולות אשר שחיטתו בצפון לא נגלה לשום בן אדם אשר יסבול בעד עבודת ד' וזה העולה קודש קדשים אם שחיטתה בצפון שלא ישזפה עין רואה אשר נשחט ונזרק דמו בכל יום ובכל ובכל שעה ובכל רגע והבן. רבה צו ע"פ ואש המזבח תוקד בו וז"ל אמר ר"פ ואש המזבח תוקד עליו אין כתיב כאן אלא תוקד בו האש היה מתוקד בו עכ"ל. כלל גדול ביראה האיש המוכיח בשער הוא המקריב הבריות לעבודת ד' ובשלהבת יה יכלה החטאים ועונות שרשעים עוד אינם "יתמו חטאים מן הארץ" א"כ אפוא המוכיח הוא כמזבח אשר על ידו יהי' כילוי הפשעים והמרידות ונעשה שלום בין ד' ובין בני ישראל וחפץ ד' מצליח בידו רק אם היטב חרה לו בקרבו על מורדי אור עוזבי תורה מפירי מצות שבוער בו אש ד' ולא יוכל שאת לראות בעמלם אם דברים הי' יוצאים מן הלב הם נכנסים ללב אבל אם תורתו ויראתו רק משפה ולחוץ אז לא יצליח כי תעו מבטן דברי כזב וזה רמזו אש המזבח תוקד עליו אין כתיב כאן שאם הבוער משפה ובקרבו לא יבער אש ד' עד שבכל לבו ישנא הרשע לא יפעל כלל אלא תוקד בו היראת שמים תוקד בו בקרבו שלבו ובשרו

ירננו לאל חי אז הוא נעשה מזבח הקודש אשר יוקרב עליו החטאים ואשמות ונרצה לכפר לפני ד' והבן. רבה פ' שמיני פ' י"ב ע"פ יין ושכר אל תשת וז"ל אר"י כל אותן שבעה שנים שבנה שלמה בהמק"ד לא שתה בהן יין כיון שבנאה ונשא בתי' בת פרעה אותה הלילה שתה יין והי' שם ב' בלוזמאות א' שמחה לבנין בהמק"ד ואחת שמחה לבת פרעה אמר הקב"ה של מי אקבל של אלו או של אלו באותו שעה עלה על דעתו להחריב את ירושלים דכתיב כי על אפי ועל חמתי היתה לי העיר הזאת א"ר הלל כזה שהוא עובר במקום המטונף ועוקם חטמו אר"ח פ' מיני ריקודין רקדה בת פרעה באותה הלילה והי' שלמה ישן עד ד' שעות ביום ומפתחות של בהמק"ד נתונים תחת ראשו ה"ה דתנן על תמיד של שחר שקרב בארבע שעות נכנסה אמו והוכיחתו וכו' עכ"ל. דעת לנבון שנקל לאדם להתבודד שעה ושתים להסתכל באורח חיים למעלה לראות כי בהיר הוא בשחקים עד שיתדבקו מחשבותיו ורעיונותיו בעבותות קדושות בהרף עין יגביה עוף לעוף בנשמתו עם שרפי קודש אשר יכסו פני השכינה ובשעה הזאת לא יזכיר שהוא בן אדם ילוד אשה שהוא קרוץ מחומר אשר עינים לו על תאות בשריות וחמדות יצרי האיש ובא מחר אחר זמן אשר יבוא בחבורת אשר בטנם דבק לארץ ויתאוו תאוה כל היום שתוף וכנור חלול ויין משתיהם מסובבים מעולמות תופפות ותואר פניהם יזהרו על לבו ונפקד עליו רגשת איש חמודות לתור אחרי עיניו אשר זנים אחריהם ושכח רישו ולא יזכור כי יש עולם אשר הצדיקים יושבים ונהנים מזיו השכינה יבוא במים הזדונים ויפול בעמקי מצולה אדם כזה אינו בשמים ממעל ולא בארץ מתחת פעם ירים משה ידו וגבר אצלו אמונת ישראל ופעם ידי משה כבידים וגבר עמלק ראש היצר כמו "לאום מלאום יאמץ ורב יעבד צעיר" (חכז"ל) פעם יעבוד צעיר רב ופעם יעבוד רב לצעיר והבן אך כמדרגת משה רבינו שהי' "איש אלקים" ברגע אחת הי' איש וגם מלאך לא נפרדו זה מזה רגע אחת כי זה לעומת זה עשה אלקים מזה ומזה לא הניח ידו הוא מתנת אלקים כמו שאמר המלאך ליעקב "כי שרית עם אלקים ואנשים ותוכל" יעקב אחז תמיד לנהג הגוף עם חסרונותיו והנשמה במעלותיה יחד לא שיש עת וחפץ לכל פעם יגבר הגוף וחמדותיו ופעם יגבור הנפש ותשוקותיו רק באונו ואמיץ כחו שרה עם אלקים ואנשים זה "כי שרית עם אלקים ואנשים ותוכל" שלא נשאר ממנו פעם קול ענות גבורה לעוה"ז ופעם ענות חלושה לעוה"ב כי הי' נוחל שני עולמות יחד ושלמה לא שתה יין כל ז' שנים שבנה בהמק"ד שלא לחטוא חלילה בשום ציון ורעיון ומחשבה הצריך לבנין המקדש שיהי' קודש לשם ד' ובשעת חנוכו עשה לפלא גדול לערב שמחה בשמחה גודל שמחת הקדושה לפני ד' בשמחת הגוף לבת פרעה להרכיב יחד שיצמדו ולא יפרדו שיהי' ראש

חמדת הגוף נקשר להיות קודש לד' שתה יין ואחז בפ' מיני רקודין ונתן מפתחות בית המקדש תחת ראשו להראות בשעת גודל תשוקת אש גופניות מונח תחת ראשו מפתחות בהמ"ק להיות אחוז וקשור ודבוק הקדושה והתאוה יחדיו צרור אהבה מפתחות בית המקדש שבו יבוא הצדיק בשער ד' המה בדעתו גם בעת אשר יתעלם באהבים אבל באמת לא קם עוד כמשה שיוכל ליקח בת יתרו ולבנות המשכון וגבר יד התאוה על הקדושה ועזב יראת ד' שנשים הטו לבבו ומחשבותיו להיות נכנע לבת פרעה וזה שישן עד ד' שעות ביום סוף זמנו שהוא ארבעים לבינה ולא הוקרב קרבן ד' בזמנו וד' אשר ידע זאת מראש לכן הי' העיר הזאת על אפו וחמתו והבן. רבה תזריע וז"ל אחור וקדם צרתני ותשת עלי כפיך אר"י אם זכה אדם נוחל ב' עולמות עוה"ז ועוה"ב הה"ד אחור וקדם צרתני ואם לאו בא ליתן דין וחשבון שנאמר ותשת עלי כפיך דכתיב כפך מעלי הרחק עכ"ל. בהשכל ודעת רמזו מוסר גדול על דרכי בני אדם שלימות עוה"ז אשר טוב אדם לנחול העולם הזה אם יסתכל אדם להביט לאחור שיסתכל שיש בני אדם אשר לא הגיעו עד כה אשר הוא השיג אם הוא עני בעניו יוכל להסתכל שיש גם אביון ביותר שתאב לכל כי חסר לו הכל ואם הוא דל בחכמה יביט שיש עוד רעהו אשר בינת אדם אין לו כלל ואם אין לו כבוד יתן ללבו שיש גם בזוי ושפל ממנו ויסתפק במעט אשר חנן לו אלקים ויסר מעצמו הקנאה ותאוה וכבוד אשר מוציאין את האדם מן העולם אך להשיג ולנחול עוה"ב צריך אדם להסתכל על מי שקדם לו במצות ובמע"ט בתורה ויראה ויקנאו בו כחכז"ל קנאת סופרים תרבה חכמה וזה רמז שאמר דוד "אחור וקדם צרתני" יצירת שלימות אדם פעם ישיג השלימות אם יביט לאחור ופעם יבוא השלימות אם יביט לקדם אם זכה יסתכל לאחור בעניני עוה"ז ויסתכל לקדם בעניני עוה"ב ואם לא זכה יסתכל לקדם בעניני עוה"ז ויסתכל לאחור בעניני עוה"ב שיאמר "אשרתי מצאתי עון לי" כי יאמר פלוני יש לו מצות מעוטים ממני האיש הלזה הוא עשר מדריגות אחורנית ובקניני עוה"ז יאמר על עצמו יש מתעשר ואין כל מה עשרי נגד איש עשיר פלוני אראה ואשתדל להיות עשיר אז יתן עליו דין וחשבון דכתיב "ותשת עלי כפך וכתיב כפך מעלי הרחק" פעם מבקש שהקב"ה ישת עליו כפו ופעם יתחנן כפך מעלי הרחק כי לכל איש בקשה שישת ד' עליו כפו וכן יש לכל איש בקשה שירחק כפו מעליו והבן. ילקוט מצורע פ' זאת תהי' תורת המצורע וז"ל לשון הרע אין אדם מוציא מפיו עד שכפר בעיקר שנאמר אשר אמרו ללשוננו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו כביכול צוח על מספרי לשון הרע מי יקום לי עם מרעים מי יכול לעמוד וגהינם צוחת אף אני איני יכולה לעמוד בו אמר הקב"ה אני מלמעלה ואתה מלמטה אני זורק בהן חיצים מלמעלה ואת הופכת

עליהם גחלים מלמטה שנאמר חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים עכ"ל. מספרי לשון הרע יתלבשו אדרת שער למען כחש יספרו שראו באיש ההוא דבר שאין רוח שמים נוחה הימנו וגם הוא רע לבריות ומגדל העונות לשמים שהוא לא אויב לו ולא ארב עליו רק כמשא כבד יכבד עליו שיש עונו אם לא יגיד כי גדול המכשלה הזאת שמגיע בכבוד המקום ובתורתו אבל באמת יודע בלבו שהכל שקר וכזב ובא במרמה לבלעות איש נקי ובר לבב שנסתר ונעלם מה שבלבו רק אם יבוא במקהלות אנשי מרמה פירוד לבבות אז איש איש יגלה רעת רעהו מחשבותיו ותחבולותיו ונגלה ונראה מחשבות און "הרה עמל וילד שקר' ששבע תועבות בלבו וחכז"ל ספרו שגחלי רתם יש להם טבע הגם שנראה חיצוניות כאפר לבן בקרבו נשמר עוד האש עד ברוב ימים וזה חידות חכז"ל במאמר הלזה הקב"ה אמר אני איני יכול להם יען שמרמה היא בלבו ויהי' חילול השם אם אשלם טוב וגיהנם צוחת איני יכלה להם יען שהחיצוניות נראה כאמרי יאה קודש לה' הקב"ה זורק בהם חצו שהוא קורע קישור וחיבור שלהם כמו "חץ שחוט לשונם" עיין חולין פ"ב ועיין כתובות ל"א זרק חץ וקרע שיראין בהליכתו ואז אתה חותה גחלים מלמטה מה שהי' טמון תחתם למטה יבוא למעלה ויפוח האש ויגלה רוע לבם שנאמר חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים אשר מלמעלה נראה כמכוסה באפר ובתוכם אש השורף והבן.
תנחומא פ' אחרי וז"ל ואל משה אמר עלה אל ד' אתה ואהרן נדב ואביהו מלמד שהיו משה ואהרן מהלכים תחלה ונדב ואביהו מהלכים אחריהם וכל ישראל אחריהן והי' אומרים מתי ימותו שני זקנים ואנו נוהגין בשררה על הצבור תחתיהם ר"י בשם ר"א אמר שניהם אמרו בפיהם זה לזה בפניהן אמרו זה לזה ר' פנחס אומר בלבם הרהרו אמר ר' ברכי' אמר להם הקב"ה אל תתהלל ביום מחר כי לא תדע מה ילד יום (משלי כ"ז) הרבה סייחין מתו ועשו בעורותיהם שטוחין על גבי אמותיהן וכו' עכ"ל. הדבר יצא מפי רבותינו ז"ל ופני כל רואה חפוי איך שני שרפי אל שהי' גדולי עולם וקדושי עליון אשר משה אמר "עכשיו אני יודע שהמה גדולים ממני וממך" הוא הדבר אשר דבר ד' בקרובי אקדש ועל פני כל העם אכבד" יאמרו כזה מתי ימותו שני זקנים הללו ואנו נוהגין שררה מחכים למות שני נביאי ד' האב והדוד כמעט אין הפה יכול לדבר והאוזן יכול לשמוע אמנם אמרות טהורות המה כי שני דברים נכללים בכח מנהיג ישראל (א) העבדות כי בני ישראל רגזנים טרחנים וסרבנים מטילים עול כבד על מנהיגם זה בכה וזה בכה עד שלא יוכל שאת משה אמר "איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם" ובכל זאת צריך להיות עבד להם כאלו לא נוצר אלא בעבורם כחכז"ל כלום שררות אני נותן לכם עבדות אני נותן לכם ונקראו עבדים "משה עבד ד'" "למען דוד עבדי" "הנה עבדי אבחר בו"

מכי לי בני ישראל עבדים" והמנהיג הוא עבד בן אמה שאני עבדך בן אמתך" זה עניוות לא שאני עבד לד' כמו אברהם ומשה רק שאני עבדך יען שאני בן אמתך שהאם היתה צדקת אמה עבריה והוא בן האמה הקנוי לאדוניה והבן זה (ב) השררות מנהיגי ישראל הם פחים וסגנים ושרים כי כל המזכה את הרבים גדול מאוד שחלק לו הקב"ה כבוד נקרא נשיא "ונשיא בעמך לא תאור'' ונקרא אלקים "ונקרב בעל הבית אל אלקים" "עד אלקים ויבוא דבר שניהם" כל המהרהר אחרי רבו כאלו מהרהר אחרי השכינה חייב לכבדו בקימה והידור ונקרא איש אלקים ושניהם יחד בכח מנהיגי ישראל כנודע וזה רמזו חכז"ל נדב ואביהו ראו גודל כח של משה ואהרן שמגדלים בני ישראל ע"ג מעלות תרומות ונשגבות עד שחקרו אם יגיע העת אשר ימותו אהרן ומשה לא ישאר לפניהם להיות עבדי העם כי יהי' כולם בני עליה טובים מאוד ולא יהי' להם עוד עבדות כלל רק שררות וזה שאמרו מתי ימותו שני זקנים אבו נוהגין שררות על הצבור אבל עבדות לא יהי' נשאר לנו מאומה ולכך אמרו זה לזה בפני משה ואהרן אמרוהו שמתקנאים בהם שמתקנים דור דעה דור ישרים יבורך ור' איבו אמר שהרהרו זאת בלבם יען שמשה ואהרן הלכו תחלה והם והעם נמשכו אחריהם ממילא כמו "משכני אחריך נרוצה" והקב"ה אמר אל תתהלל ביום מחר שנראה כאלו אתם צועקים שעל ידי אריכות ימים של אלו ושלמותם אחריהם לא יהי' במה לקנות שלימות עבדות לאיש המנהיג הרבה סייחין מתו ועשו מעורותיחם שטוחין לאמותיהם שנהנו האבות מעורות בניהם כך אתם מתים ויהי' שלימות למשה ואהרן להשלים מידת סבלנות ויזכה אהרן שיתיחד הדיבור אליו כי אין ערוך לסוף המעלות אשר ילמדו בני ישראל מאיש אשר יגבה לבו בדרכי ד' יש מפזר ונוסף עוד להורות כי אין קץ לשלימות ודביקות בד' והבן. רבה פ' קדושים על פ' קדושים תהי' וז"ל ואתה מרום לעולם ד' רוממות אתה נוהג בעולמך נתת כהונה לאהרן לעולם ברית מלח היא (במדבר י"ח) נתת מלכות לדוד לעולם שנאמר הוא לכם לדעת כי אלקי ישראל נתן ממלכה לדוד על ישראל לעולם לו ולבניו ברית מלח (ד"ה ב' י"ג) נתת קדושה לישראל לעולם שנאמר קדושים תהי' עכ"ל ועיין במתנות כהונה יעו"ש והוא פלא גדול. המלח אינו מאכל להיות נאכל בפני עצמו רק בו סגולה שמטעים כל מיני מאכל כמו "היאכל תפל בלי מלח'' וגם מחזיק המאכל לעמוד לימים רבים משמים כעשן נמלחו" כנודע ועיין בכורות דף ז' וכן המלכות אם השופט לא יביט על תועלתו ותכליתו רק יסתכל לטובת אחרים הוא יכיר שגדולתו תלוי מהעם (עיין רש"י לך רד מגדולתך) וכן הכהן העומד לשרת בקודש תכליתו יהיה להיות עבד להם לקרב החוטאים לפני אלקים ולא תכליתו להתכסות בצמרם ולאכול הצאן כדמות מלח שמטעים ומחזק

לכל מאכל אשר יאכל והוא אינו מאכל בפני עצמו כלל רק בכח אשר מחזיק ומטעים המאכלים הוא נאכל עמהם כך הוא המלכות והכהונה אם תכלית המלך והכהן לכלכל העם במשפט להחזיק בידם בכל הכח אז בזכות העם יעמד המלך וגם הכהן ויתקיימו גם הם לעולם לכן כתיב במלכות וכהונה ברית מלח והבן זה ונוסף עוד רמז יותר כמו לא ימצא להיות מלח אם לא הזיק מקודם הארץ אשר בו יצמיח כח המלח כך רק אם המלך וכהן ממיתים עצמם על התורה ועבודה בעד העם כדמות מלח אז הוא כרית עולם וכן נתת קדושה לישראל לעולם עי"כ אם יהיה קדושים שימסרו נפשם בעד קדושת השם אז יעמדו בני ישראל לכבוד ולתפארת עד עולם כחכז"ל (ברכות י"ט) והבן. תנחומא פ' אמור על פ' וידבר ד' משה שור או כשב או עז כי יולד וז"ל זש"ה צדקתך כהררי אל משפטיך תהום רבה אדם ובהמה תושיע ד' אמרו כנסת ישראל רבש"ע כאדם אנחנו כבהמה תושיענו לפי שאנחנו נמשכין אחריך כבהמה שנאמר משכינו אחריך נרוצה הביאנו המלך חדריו נגלה ונשמחה בך נזכירה דודיך מיין מישרים אהבוך להיכן נמשכין אחריך לגן עדן הה"ד ירוין מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם עכ"ל. שפתותיהם יזורו דעת כי הקב"ה אשר ברא האדם והבהמה ומושיע להם כמו "אדם ובהמה תושיע ד'" שזן ומכלכל אותם אבל לאדם יבוא מזונותיו ומאכליו ביגיעה ובעבודה זורע וקוצר וטוחן ואופה עד שיהי' לו לחם "בזעת אפך תאכל לחם" אבל לבהמה הארץ תתן מזונה לה בלי שתעמל בו כמו "ונתתי עשב בשדך לבהמתך" כי האדם אשר לו שכל ובינה ודעת לעשות במלאכת מחשבת צריך לעזור בעבודתו ואח"כ ישלח הקב"ה ברכה במעשה ידיו כמו "יברכך ד' בכל אשר תעשה" אבל הבהמה היא נפש בלא דעת על כן הקב"ה מכין לה הכל כמו "יודע צדיק נפש בהמתו" וכן הדבר אם אדם בא בסכנה ועומד א' להושיע לו גם איש המסוכן בעצמו יעזור לו מעט שיותן יד להמושיע שיוכל להצילו אבל מי שחפץ להושיע לבהמה שהיא בסכנה צריך המושיע לעשות לה כל הישועה כי אין לה השכיל לדעת שגם היא תעזור לעצמה לגופה וצריך שיבוא לה הישועה כולה מהמציל ונהפוך הוא כי לפעמים צריך המציל לרדות בה בפרך שלא תמרוד בו בהצלתו ותילך במקום הסכנה כי טבע רוח הבהמה לילך במו אש בשלהבת ללהב יצא וצריך האדם להכותה שלא תלך באש ותשרף ובני ישראל מתפללים שד' ישלח עזרתו וישועתו כמו הישועה להבהמה על כי אין לה הבין שגם היא תעזור לעצמה צריך לבוא כל הישועה מהמציל כן יהי' ד' לנו לישועה בלי שאנחנו נעשה גם כן עזר כלל כי אנחנו לא נדע מה לעשות ולולא ד' עושה כל הישועה אנו הולכים בסכנה ח"ו ואם יפלא על מה ואיזה זכות נבקש כל כך מהקב"ה על זה יאמר נא ישראל מדה כנגד מדה לא בטלה גם אנחנו הולכים

אחר ד' אלקינו בלי דעת והבין לשמור תורתו הגם שלא נדע תכלית והצלחה מזה נהפוך הוא עין בעין בראה שפעמים מביא לנו שמירת תורתינו הקדושה סכנה ובכל זאת אנו נמשכים אחריו כבהמה לילך מעצמינו בסכנה גדולה בעבור כבוד שמו הגדול וזה שרמזו לנו רבותינו ז"ל אמרו ישראל רבש"ע כי אדם אנחנו והי' מן היושר שאנחנו מעצמינו נעמוד על ישועתינו כדרך שבן אדם יתן יד ועזר למי שבא להצילו ולהושיעו בכל זאת אנו מבקשים פניך כבהמה תושיענו שיבוא כל הישועה ממך וגם לפעמים שתרדה בנו בפרך לכפות אותנו להישועה שלא נלך למקום הסכנה לפי שאנחנו נמשכים אחריך כבהמה אנו הולכים אחריך לשמור התורה והמצות הגם שנבוא על ידי זה לסכנה גדולה ומביאים על זה הפסוק "משכיני אחריך נרוצה" אנו צריכים מראשית להיות נמשכים ביד חזקה ואח"כ גבין הישועה ונרוץ אחריך ברצון הטוב והבן. ילקוט בהר על פ' מזבח אבנים תעשה לי וז"ל תנא דבי רב ענן כל הקבור בארץ ישראל כאלו קבור תחת המזבח כתיב הכא מזבח אבנים תעשה לי וכתיב התם וכפר אדמתו עמו עכ"ל. קדושת ישראל ניכר ונגלה בכל דבר הן בשמותם בדבורם במלבושיהם ובמנהגיהם ובמידותם לא הדלים ועניים ואביונים בלבד מצוינים אלא גם העשירים וקציני העם אשר זהב ופז להם יקרים בזה שהמה מצוינים בכל אלה לדעת כי המה יהודים עברים ישראלים "בני ציון היקרים המסולאים בפז" שכל רואיהם יכירו אותם כי הם זרע ברך ד' ועין בעין נראה שיבוש איש לדבר בלשון אחר או ללבוש בגדים אחרים ולנהוג במנהגים שונים מיתר העם אשר שוכן בקרבם אם הוא מאותו עם אבל כאשר בא יבוא איש מארץ נכריה אשר שם יש לשון אחר בגדים אחרים ומנהגים אחרים לא יבוש לאחוז כמנהג מדינתו להיות מצוין מיתר ההולכים על פני הארץ כי מי יכלום איש הבא מעם אחר ומנהג מולדתו ומדינתו בידו וגם מרבית העם לא יתפלאו עליו בו כי ידעו שהוא מארץ אחרת ואנחנו בני ישראל אשר מדינתינו הוא א"י שם לשון עבר ובגדים מצוינים בארבע כנפות ויתלו שני פיאות משני צדדי הפנים ושם הנשים יצניפו ראשיהן על כן מציב ציונים האלה להראות בנגלה גם אם נפזרנו בכל קצות הארץ לא נשכח שם אלקינו מדינתינו מנהגינו וכן ישראל ויהודי אמיתי אשר יזכור בכל אלה לעשות בכל מקום אשר ידרוך כף רגלו הוא אדמת קודש כי עיני ד' משוטטות בכל מקום בכל אפסי ארץ והגם שע"י שנתערב בגוים למד ממעשיהם וסר מתורת ד' חרבה בכ"ז הוא קבור בארץ ישראל שיקר בעיני ד' המות לחסידיו אשר לא בושו מלהגיד בכל מקום שהמה עמו אשר גרשו מנחלת ד' כשם הצדיקים אשר בעבור שלא לחלל שם ד' הקריבו עצמן על גבי מזבח להיות מן אלו הן הנשרפין על קדושת השם להיות עפר מן אדמה וזה כל הקבור בארץ ישראל שלא כיחד שהוא יהודי בא

מעבר הים שהוא מן יתר הפליטה מעם ד' אשר הלכו בגולה הוא חשוב כאלו קבור תחת המזבח שהורם ממנו הדשן מן הקרבנות הנשרפין ושמו אצל המזבח ורמז ד' "מזבח אדמה תעשה לי" שאדם יכיר שגופו ראוי להיות מזבח אדמה שיושרף להיות עפר מן האדמה ושם כתיב וכפר אדמתו עמו שהנשאר בציון ונותר
מירושלים קדוש יאמר לו אם לא ימצא בידו רק זאת שמראה לכל שהוא איש מציון נקרא קדוש והבן זה. ילקוט בחוקותי פסוק ונתתי את פגריכם על פגרי גלוליכם וז"ל וכי מה הפגרים עושים אצל גלוליכם אלא כשהי' אליהו שוחה על תפוחי רעב מצא אדם אחד שתפוס ומוטל ברעב א"ל מאיזה משפחה אתה א"ל ממשפחת פלונית וכמה נשתיירו מכם א"ל אני א"ל תאמר דבר אחד ותחי' א"ל הן א"ל אמור שמע ישראל ד' אלקינו ד' אחד ותחי' צווח עליו הם כי לא בשם ד' לא למדני אבא כן מה הי' עושה נוטל יראתו ונתנה על לבו מחבקה ומנשקה עד שנבקע ונפל לארץ לכן נאמר ונתתי את פגריכם על פגרי גילוליכם עכ"ל (כ"ה בסנהדרין ס"ג ע"ב). שיחת חולין של ת"ח צריך לימוד ק"ו אם יספרו ויקבעו לדורות בעט ברזל שיש מוסר לדורות ואספרה מוסר גדול ששמעתי מפי הקדוש אדמ"ו בעל חת"ס ז"ל שדרכו הי' להיות בסוף הקיץ על איזה שבועות בכפר אחד לשאוף רוח בריאות כי כן צוו עליו הרופאים ומשרתו שלח לפניו יום או ימים לקבוע לו בית מלונו בשכר ואירע ששכר השליח הדירה איש מעמי דארעא חדריו כלפי השוק והוא הבעה"ב הלך בחדר אחד מאחוריו כלפי החצר ויהי' היום באשר עבר אדמ"ו ז"ל בשוק שמעו אזניו מאחריו שבעלי בתים דוברים זה לזה כזה וכזה לא האמינו על הרב מפ"ב ונרתע מאוד וכל איבריו נזדעזעו ושב לביתו ואמר להבחור העומד לפניו לשורתו לך וסובב בשוק לדרוש ולחקור מה נשמע עלי ובא בחזרה בפנים זועפות וגזר עליו אדמ"ו ז"ל להגיד אשר נודע לו מפי השמועה ואמר אהה אדוני נודע לי שבעה"ב אשר אדוני מורי שוכן בביתו הוציא לישנא בישא בפומבי שראה קלות גדול מאת מורי רבן של יהודים מיד שלח אדמ"ו ז"ל אחרי הרב דשם שיבוא אצלו וכאשר בא השביע אדמ"ו ז"ל לבעה"ב להגיד לפני רבו מה ראה ואמר הבעה"ב לא אכחד מאדוני כי דברתי פתשגן הדברים הנ"ל לאמר כי עמדתי אחורי דלת והשגחתי לא עשה אדוני קידוש על יין בצהרים בשבת כאשר כל יהודים עושים מיד פתח אדמ"ו ז"ל ואמר "צדיק ד' בכל דרכיו" חכז"ל הזהירו לת"ח שלא לדור בשכונת עם הארץ ואני עברתי על דבריהם וקראני כזה שאיש בער מגודל סכלותו האמין שלא עשיתי כדין במה שקדשתי רק בשחרית אבל לא נחה דעתו עליו ואמר מה פשעי ומה חטאתי למה לא זכרתי באזהרות חכז"ל ונכשלתי ואחרי חקור הדבר ימים רבים נפל ברעיוניו שד' העלים ממנו באותו שעה

דברי רבותינו כדי ללמדו דעת שעיקר קיום אמונת בית יעקב וקדושת בית ישראל הוא אם הבנים למדו יראת אלקים מאבותם כאשר העיר הרמב"ן כי ראש אמונת אומן הוא מפי אבות לבנים גילה לו ד' לראות קדושת ישראל שיאמינו יותר לאבות מרבנים כדברי הרמב"ן שאב צריך לספר באזני בניו כי לא יאמינו מה ששומעים מפי מנהיגים המה רבנים אם יש סתירה לקבלת אבותיהם ואלקים עשה בזה במ"ת חומה פן יקימו רשעים להשחית בית ישראל ויהפכו דברי אלקים חיים שלא יאמינו לו ולקחתי מוסר מע"ה הזה שראה איש כמוני רב מפ"ב זקן ויושב בישיבה שלא עושה כאשר עשה אביו לא חם על כבודי בעבור כבוד שמים לפי דעתו כאשר קיבל מאביו עכ"ד הקדושים ובדור הרע נהפוך הוא האבות אכלו בוסר שיני בנים תקהנה הבנים רואים כל דברים זרים וכל תועבות אביהם בעבודות ואז אם גם כל צרות וכל גזירות יבוא עליהם יאמרו לא נסיר מכאשר שמענו מאבותינו כי הכח נשאר בבני ישראל שלא לסור מאחרי אבותיהם וזה אשר רמזו במעשה שהשיב האדם לאליהו הנביא שמוסר נפש בעד ע"ז ולא יאמר שמע ישראל כי לא שמע מעולם שם ד' מפי אביו וכלל גדול שצריך מסירת הנפש לגדור גדר בעד שועלים מחבלים כרם ד' צבאות והבן. רבה במדבר על פ' במדבר סיני וז"ל למה במדבר סיני אלא כל מי שאינו עושה עצמו כמדבר הפקר אינו יכול לקנות את התורה עכ"ל. הכוונה יש הפקר יען שעדיין לא נראה מאדם אשר ישלח ידו ליקח אותו אבל אם יהי' נראה הכל ישלחו ידיהם אחריו שאם אלפי זהב וכסף ינוחו הפקר הוא יען שלא שזפם עין רואה ויש הפקר שהדבר נמאס ומתועב כלי אין חפץ בו הגם אם יראה לרב אדם בכל זאת לא ימצא איש שישלח ידו בו לאסוף אותו הביתה ונודע שגם מלפנים בעת שהתורה היתה יקרה בעיני הדור בכל זאת הי' נמצאים תלמידי חכמים גדולים בלי לחם ומזון וזאת הי' נחמתו של האיש שלא נודע שמו בישראל והי' תקוה שיבוא היום אשר יתראה לעיני כל רואי שמש יהי' טוב לו בזקנותו אבל בעת דור תהפוכות עם נבל ולא חכם שכל היותר מפורסם בתורה ויראה ישנאהו אותו ביתר שאת וכמעט אין תקוה לאדם הלומד תורת ד' בכל זאת צריך לקנות התורה בכל לבו כחכז"ל אל תעשה בתורה עטרה וגו' ולא די אם הוא הפקר יען שהוא מכוסה מעיני בני אדם שלא נודע ליושבי תבל נהפוך הוא גם אם כל יושבי תבל יכירו וידעו ממנה ובני אדם לא יבקש לנחול אותה וזה רמזו חכז"ל מי שאינו עושה עצמו כמדבר הפקר כאותו הפקר של מדבר שיודעים ממנה ובכל זאת לא נמצא איש להיות אדון לה לא תתקיים התורה אצלו שאם יראה תוחלתו נכזבה יפר התורה והבן. תנחומא פ' נשא וז"ל ויהי ביום כלות משה זש"ה יש אדם שעמלו בחכמה ובדעת זה בצלאל שעשה את המשכן שכתוב בו

ואמלא אותו רוח אלקים בחכמה ובתבונה ובדעת ולאדם שלא עמל בו יתן חלקו וזה משה שלא עמל בו ונקרא על שמו שנאמר ויהי ביום כלות משה ביום כלות בצלאל אין כתיב כאן אלא ביום כלות משה הוי ולאדם שלא עמל בו יתננו חלקו עכ"ל. דבש וחלב תחת לשונם דרך למודי ד' שלא לחדש דבר בתורה רק כל עמלם להשכיל דברי דורות ראשונים להבין דברי תנאים ואמוראים ואח"כ דברי ראשונים ופוסקים דור דור שלפנים ואם השכילו וחקרו דבר חדש ישתוממו כי הם עמלו ויגעו מאוד עד שהבינו הדבר שוב הסתכלו וראו ראשונים רמזו כל זה במלות קצרות באותיות מעוטות בלי יגיעה דבה מזה יבינו על גדלות דראשונים עד שאמרו חכז"ל אם ראשונים כמלאכים אנו כבני אדם ובצלאל שהקב"ה מלאו בחכמה ובתבונה ובדעת ועמל מאוד עד שידע להראות אשר יעשה בישראל להקים משכן היכל ד' היכל ד' המה והביט כי משה לא הי' לו עמל כלל בהשקפה ראשונה הבין הכל והי' נקל לפניו לעשות וכאשר בצלאל עמל וטרח והשיג לדעת ראה כי משה רמז לו הכל במלות מעוטים ואותיות קצרות והשתומם על רוחב לבב משה וזה יש אדם שעמלו בחכמה ובדעת שעמל מאוד עד שהוציא כלי למעשה ואח"כ יראה שלא יעשה עצמו למחדש הדבר ויתן חלקו לאדם שלא עמל בו כלל שכל מה שהמציא ראה באיש שלא עמל בו שהי' נקל ברוחב דעתו של האיש ההוא שכל מה שעמל בצלאל וטרח בחכמה ובדעת לעשות נתן חלקו למשה שלא עמל כלל שראה עין בעין והכל נרמז בדברי משה רבו ולכן לא כתיב ביום כלות בצלאל אלא ביום כלות משה כי כל מה שבצלאל למד עצמו בעמל הי' גנוז וצפון בדברי משה רבו והבן זה מאוד. רבה בהעלותך סוף הפ' ע"פ אספה לי שבעים איש וירדתי ודברתי עמך ואמר משל בפרדס ושומר ועל הנמשל כתבו וז"ל כך אמר הקב"ה למשה כשאמר לא אוכל אנכי לבדי לשאת אמר הקב"ה אני נתתי בך רוח לדעת לפרנס את בני ולא הייתי מבקש אחר כדי שתתיחד אתה באותה גדולה ואתה מבקש אחר תדע שמשלי אינן נוטלים כלום אלא ואצלתי מן הרוח אשר עליך עכ"ל. האירו עינים כי שבעים פנים לתורה זה לעומת זה הפוכות הדיעות ומחשבות שונות ולכל רעיון והגיון יש זמן וחפץ לכל דבר כפי אשר יסכימו רוב דיעות של עדת אל כחכז"ל במדרש ע"פ אספה לי שבעים איש ד"א וכו' בעלי אסופות אלו סנהדרין וא"ת זה מתיר וזה אוסר זה פוסל וזה מכשיר זה מטמא וזה מטהר ר"א מחייב ור' יהושע פוטר ב"ש פוסלים וב"ה מכשירים למי נשמע אמר הקב"ה אעפ"כ כולם נתנו מרועה אחד עכ"ל והוא פלא עכ"פ איך יודעים למי ישמעו אם יפלא דבר בין דם לדם בין דין לדין דברי ריבות בשערים המצוינים בהלכה אך השבעים איש הסנהדרין עם הראש בית דין שהוא כנגד משה יבררו יחד הלכה והדבר יצא מפי הקב"ה

אחרי רבים להטות גם יצא בת קול להלכה כמועטים כמו הלכה כר"א אמר ר"י אין משגיחין בבת קול כי באמת יש בתורה פנים בפנים שונים כולם ברורים ואמיתים שכולם מרועה אחד נתנו ואין שקר בפי לומדי ד' ח"ו ואחרי רבים להטות בענין הלכה כאופן מתוך אופנים רבים שהולד אל בית עולמו ולכן זה מטמא וזה מטהר זה אוסר וזה מתיר זה פוסל וזה מכשיר ואחרי רבים להטות לתחיה איזה מראה בהיר הוא כעת בשחקים ויהי' נקבע הלכה כמותו בעוה"ז והבן אם לא ברר משה אתו זקנים נשארו כל ישראל בהבנת התורה והמצות בדעת אחת ובמחשבה אחת וע"י שנתרבו זקנים נתרבו מחשבות והבדלת הדיעות בהבנת המצות והתורה אך סוף כל סוף כולם מכוונים אל תל תלפיות לעשות רצון קונם והביא כל אחד כפי הבנתו ומחשבת לבבו לפני ד' זה רמז לו הקב"ה דע שמשלי אין נוטלים כלום שכולם מכוונים לקיים תרי"ג מצות אשר פקד ד' רק בדמות והבנת קיומם הוא שכר שומר אשר משמר פרד"ס אלקים חיים כחכז"ל בנדרים (דף ל"ח) פלפול בתורה נתן הקב"ה רק למשה והוא בעין טובה נתן במתנה לישראל וזה אצלתי מן רוחך עליהם ויהי' שבעים פנים לתורה כיתות כיתות שונות יען כלל ישראל ילמדו משבעים איש ולא ממך בלבד והבן. ילקוט פ' שלח ע"פ ואלה שמותם למטה ראובן וז"ל אר"י דבר זה מסורת בידינו מאבותינו מרגלים על שם מעשיהם נקראו ולא עלתה בידינו אלא אחד סתור בן מיכאל שסתר דבריו של הקב"ה ועשה עצמו מלך אר"י אף אנו נאמר נחבי בן ופסי שהחביא דבריו של הקדוש ברוך הוא ופסע על מדותיו של הקדוש ברוך הוא עכ"ל. באומר מעט רמזו הרבה שיש שני מיני פושעים כת אחת אומרת התרי"ג מצות עם כל ענפיהם ראויה לדור דעה אשר ראתה שפחה בים מה שלא ראה יחזקאל הנביא כולם הי' נביאים אשר שכינה שרויה עליהם אנשי קודש נזירים ופרושים המה יוכלו לסבול התורה כזאת אשר מלאכי ד' נתאוו לה "תנה הודך על השמים" אבל שוכני בתי חומר יצירי תאוה ועבדי תשוקה אשר שחה לעפר נפשם ובטנם דבק לארץ שחקים גבהו מהם לא תצליח לפניהם כי תורה כזאת תבדיל את האיש מכל תענוגי גוף וחמדת בשר מכל אשר יצא מגפן התאוה מענבי התשוקה ואיזה הוא אשר יוכל לעמוד בה רמז "סתור בן מיכאל" שסתר דבריו של הקב"ה כי עשה בעצמו מך ונמוך שהוא זוחל ארץ תולעת ולא איש ובאלה סותר דבריו של הקב"ה וכת השנית אומרת מי שרוצה להתחסד יתר ויותר מאשר שיער הקב"ה כחכז"ל שאול הי' מרחם על אכזרים ונעשה אכזר על רחמנים כך יש אנשי מדע אשר אומרים "חתום תורה בלמודי" כעת אין די במעשים בלי רעיונות מאירות ומחשבות טהורות דולקות וצריך תורה ודת מלאים חכמה ודעת לא זבחי בהמות מחלב ודם וזה שרמזו נחבי בן ופסי וזה שהחביא דבריו של הקב"ה שהמה

בהחבא הכל רמזים ולא נגלים לפני אנשי מדע ובזה פסע על שיעור ומידותיו של הקב"ה והבן זה. ילקוט קרח פ' ויקח קרח וכו' וז"ל זש"ה אח נפשע מקרית עוז ומדיינים כבריח ארמון אח נפשע זה קרח שעמד כנגד משה ומרד וירד מכבוד שהי' בידו ואין נפשע אלא מרידה שנאמר מלך מואב פשע בי ואומר אז תפשע לבנה שפשע בתורה שהוא קרית עוזו של הקב"ה שנאמר ד' עוז לעמו יתן ומדיינים כבריח ארמון עשה דינם עם משה והעלה הארץ בריחיה בעדו עכ"ל. הטיבו אשר רמזו בזה כי אם מעם הארץ יחטא נגד איש המנהיג אין מזה חילול השם כולם יודעים מקוצר הדעת חטא איש לאשמת העם כי סח עיניו מראות והמנהיג לא יתבע עלבונו מן ד' על איש החוטא כי ידע בנפשו כי הוא מעם המון לא בינת אדם לו אך אם הת"ח מורד ברבו מבקר מומין לחטוא כנגדו ותולה עצמו בדין ודת של תורה ויאמר בפני בוערים בעם שחטא המנהיג לעשות שלא כדין ושלא כדת אשר בו גדולת המנהיג תלוי הוא חטא כבד וגדול עונו מנשוא ולא יוכל המנהיג למחול על כבודו ומבקש עלבונו מיד שופט הארץ וזה רמזו "אח" הוא קרח שהי' חכם גדול בתורה "נפשע" הוא פשע יודע רבונו ערכו וגדלו של משה ומכווין למרוד בו וגם זאת פשעו ומרדותיו שתוקף "מקרית עוז" היא התורה שנקראה עז כמו "עז לעמו יתן" בתורת רבו להיות לו עמוד ברזל להשען בו לפני עם הארץ אז מדיינים הוא רבו העומד נגדו קשה כבריח ארמון שלא יוכל איש לבוא בו בארמון רק אם מאבד אותו ומשבר פושעים ומכניע זדים והבן. ילקוט חקת ע"פ יען לא האמנתם בי אמר לו הקב"ה למשה לא הי' לך ללמוד ממה שאירע לך ברפידים שאמרת עוד מעט וסקלוני אמרתי לך למה אתה מקטרג את בני עבור לפני העם יעבור מטה זה שבידך ד"א אעבור לפניהם וראה שאין עושים לך כלום ד"א כאדם שעובר לפני התיבה ומתפלל על הרבים עכ"ל. כולם שווין לטובה אשר רמזו לנו בזה המאמר לדעת טבע ב"י שגם אם נתמלאו עברה וזעם וקצף על המנהיג שלהם אם הוא יזכיר להם שהוא רועה נאמן הגם שהולך במקלו להטות את הצאן ויזכור אשר היטב עמהם מעודו עד היום ההוא אז ישראל קדושים הם וישובו לאיתנם להיות עבדים נאמנים לפניו וזה עבור לפני העם יעבור מטה זה שבידך תזכיר להם אשר עשית בו במטה אשר בידך טובות גדולות לפניהם מיד על מקומם יבואו בשלום וי"א גם זה לא צריך כי הגם שמרננים באהליהם ומרגיזים מכסאם כנגדו כנגד המנהיג אם הוא מראה להם שהוא לא יפחד כי לבו בטוח בהם שלא יעשו נבלה בישראל ישובו לאחור כי ישראל באמת זרע קדושים זרע אמונים ולא יעשו דבר רע למי שבוטח על ישרנותם וסומך על צדקתם וזה עבור לפניהם וראה שאין עושים לך כלום לא תדבר מאומה רק לא תפחד מהמונם אז ישובו מעצמן כאדם שעובר לפני התיבה ומתפלל על

הרבים אם יראו שלבך דבוק בהם ותעמוד להתפלל עליהם ותאמר "יתמו חטאים" ולא יתמו חוטאים כי תצער עצמך על כי שטח עיניהם מראות הגם שלבם דבוק בד' כאשר יראו שאתה מוסר נפשך עליהם ירוצו אחריך כמו "משכני אחריך נרוצה" והבן זה. ילקוט בלק ע"פ כנחלים נטיו וז"ל מה טיבו של נחלים אצל בתי כנסיות ובתי מדרשות אלא מה נחלים הללו בני אדם יורדים לתוכן כשהן טמאין וטובלין ועולין טהורין כך בתי כנסיות ובתי מדרשות בני אדם נכנסין לתוכן כשהן מלאים עונות ויוצאים מלאים מצות עכ"ל. הכוונה כי בתי כנסיות ובתי מדרשות המה מקומות מיועדים לקדושה ומשם נלמוד כח הרבים למידות טובות וישרות כמו בבהכ"נ אין יחיד אומר קדוש רק בתוך עדה שלימה יתגדל ויתקדש שם ד' ונראה עין בעין שרבים אשר יתאחדו ישיגו שלימות נפשם וילמד כל אדם שגם להצלחות הגוף ע"י אהבת אדם לחבירו "איש את רעהו יעזורו ולאחיו יאמר חזק" יעלו כולם יחדיו בעשר מעלות למעלה ולמעלה ואם יתפרדו איש מעל רעהו כשם שלא יתקדשו ולא ישיגו שלימות הנפש כך לא ישיגו במופרד הצלחת הגוף רוח קמעה ישברם איש ואיש יתפרדו זה מעם זה ולא יוכלו לעמוד כחכז"ל בער לך צרת יחיד צרה צרת ציבור אינו צרה כי "הן אל כביר לא ימאס" כל כלי יוצר לא יצליח אם כל ישראל עדר אחד לבד כסימן של יעקב אבינו אם יתאחדו האבנים אז אין פסול בזרעו שלימות האחדות ואהבת קשור וחבור האחים הוא אין פסול בזרעו כי "חבור עצבים אפרים הנח לו" וגם ישובו הבנים לגבולם עד כי ד' יהי' עליהם להיות זרע ברוכי ד' וזה אמרם כשם שבני אדם נכנסין בנחלים טמאים וטובלים ועולים טהורין כך יפעלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבני אדם נכנסין לתוכן מלאים עונות ושם ילמדו כח הרבים בתפלה וכח הרבים בת"ת ויוצאים מלאים מצות והבן. ילקוט פנחס ע"פ יפקוד ד' אלקי הרוחות וז"ל ר"י אומר קע"ה פרשיות בתורה השם קודם למשה וכאן משה קודם אל השם כביכול הקדים הקב"ה את משה משמו אמר הקב"ה כשהי' משה מבקש על ישראל הייתי מקדים שמי לשמו ועכשיו שהוא נפטר מן העולם בדין שאקדים שמו לשמי עכ"ל והוא פלא גדול מאוד. דבר גדול רמזו בזה עבד ד' עובד ד' בכל לבבו ובכל נפשו בלי שיחשוב על פחד ד' שיולקה בשבט מוסד וגם לא בעבור תקות שכר ועוה"ב כי עובד מאהבה מגדולת ד' אשר לבו ובשרו ירננו אל אל חי מדבק נפשו הזכה באור העולמים כלהב הנר הדולק נמשך שלהבת שלו באבוקה גדולה האיש הזה דומה למקור עליון כמו שהקב"ה פועל גדולות בלי להוסיף שלימות בעצמו כפי' המורה "כל פעל ד' למענהו" לתועלת הנפעל ולא לתועלת הפועל דפח"ח וכן האיש ירא ד' שאין עובד לתועלת נפשו כלל רק לעשות רצון אביו שבשמים התל שהוא פונה אליו הוא לעשות נחת רוח ליוצרו

והגם שד' לא יוסיף שלימות בעבודתו כיון שעלתה על רצונו להיות בן אדם עובד בכל כוחו לעשות רצונו ולא לטובת עצמו אז יעמוד הצדיק והקדוש הזה בשמו הטהור קודם שם ד' כי כל עבודתו למען ד' ולא בעבור עצמו שהוא בחינת שם ד' קודם לשם אדם יען שד' פועל הכל לתכלית אדם ולא בעבור שלימות עצמו רק כ"ז שהצדיק עומד חי ומבקש מד' עזר שיזכה לזכות רבים שהוא השואל ומבקש עור קודם שם ד' לשמו יען שהקב"ה עומד בבחינת אדון והוא עבדו שמבקש ממנו עזר הגם שאינו מבקש לתועלת עצמו בכל זאת הוא המבקש והשואל ישועה מד' אך בשעה שמת ולא ישאל שום דבר עוד לא בעוה"ז ולא לעוה"ב ומוסר נפשו על מזבח אהבה כל מעשיו לעשות נחת רוח לד' שמו קודם לשם ד' יען שעושה הכל להיות קודש לד' הדבר עמוק בעזה"י מאוד וכאן אשר משה התפלל שד' יפקוד מנהיג אחר איש על העדה והוא לא יהי' עוד מנהיג ישראל הוקדם שמו לשמו של הקב"ה וכתיב יפקוד ד' אלקי הרוחות והבן זה. תנחומא מטות ע"פ החלצו מאתכם אנשים לצבא ויהי' על מדין וז"ל אנשים צדיקים להלן הוא אומר בחר לנו אנשים נמי צדיקים וכן בנפול תרדמה על האנשים עכ"ל. דבר גדול רמזו בזה שאמרו חכז"ל כל צדיק וצדיק נכוה מחופתו של חבירו כאשר צדיק זה יבוא בבית רעהו רואה חבירו במעלה גבוה ממנו באהבת ד' בענף מסוג היראה הוא נכוה מחופתו של חבירו כי בנגלה עבדו שכם אחד ובסתר מחשבה ורעיון עלה חבירו בסולם מעלות הקודש גבוה מעל גבוה רק על כל צל דהימנותא הי' חופה מכוסה ומחופה שלא ישזפנה עין רואה ועל זה יש קנאת הנפש אשר יכוסה מחופתו של חבירו שאין שני צדיקים שווין בזה כחכז"ל "כי הולך אדם אל בית עולמו" שיש לכל צדיק וצדיק עולם שלו על כן הגם שכל צדיקים בתכלית אחד בכל זאת יש פנים מפנים שונים עד שנקראו אנשים בלשון רבים ולא בלשון יחיד כמו שבעים נפשי או אספה לי שבעים איש מזקני ישראל' כי בפעולה

החיצוניות כולם שווין לטובה עובדי ד' והמה כנפש אחת וכולם ראוים לנבואה הוא "שבעים איש מזקני ישראל" אבל כאשר יבחר בהם משה ובני ישראל לצאת למלחמה שזכותם וצדקתם ילך לפניהם להצליח במלחמות ד' אז אי אפשר למצוא שבעים איש במדריגה אחת כתיב בחר לנו אנשים לשון רבים וכן בנבואה אין שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד כתוב בנפול תרדמה על אנשים לשון רבים והבן. תנחומא פ' מסעי וידבר ד' אל משה צו את בני ישראל וז"ל צו את בני ישראל כי אתם באים אל הארץ מלמד שהראה הקב"ה למשה כל מה שהי' ושעתיד להיות הראה לו שמשון עומד מדן וברק בן אבינועם מן נפתלי וכן כל דור ודור ושפטיו דור ודור ומנהיגיו דור ודור ורשעיו דור

ודור וצדיקיו שנאמר זאת הארץ אשר נשבעתי וגו' עכ"ל. הכוונה יש פנים מפנים שונים בכל דור ודור יש מנהיגים ושופטים רק יש דור כשר אשר מנהיגים קדושים והשופטים צדיקים ויש דור אשר גם המנהיגים לא טובים ושופטים לא ישרים שנוטים אחרי העם והראהו דבר פלא דור ודור ורשעיו כי מי שהי' נחשב לרשע בדור שלפנים הוא נחשב בדור הזה לצדיק ורשע בדור הזה הוא רשע עריץ רע לשמים ורע לבריות מבית ומבחוץ בכופר הכל דור ודור וצדיקיו מי שנחשב בדור הזה לצדיק הי' נחשב בדור שלפנים לרשע כי בדור לפנים הי' הצדיק איש יושב בתענית יראו וחרד על דבר ד' ובאותן מעט מצות ומעלות טובות אשר נחשב לצדיק בדור הזה הי' נחשב בדור שלפנים בחרצובות רשע והבן. ילקוט פ' דברים ע"פ אלה הדברים וז"ל בסוף ארבעים שנה כשבא משה להוכיח את ישראל התחילו ישראל מהרהרין לומר תאמר שהוא בדעת כך בסוף שנה שהרגיש אמר להם חייכם שאיני אומר לכם דבר עד שאומר לכם באיזה מקום אני ואתם נתונים וכו' עכ"ל. הכוונה באמת עיקר התוכחה בשעה שמנהיג מפריד עצמו מעמו כי אז הוא מדבר בלב שלם כי יודע אם לא עכשיו אימתי וגם אינו משחק או מדבר להכאיב כי הוא מפריד אלוף וגם לא ירא מפני איש "סוף דבר הכל נשמע את אלקים ירא ומצותיו שמור" אבל העולם יאמרו זה הוא חסרון דעת או אולת או כסילות מה לו לעורר מדנים ביום אשר יפריד עצמו מהם טוב מזה את והב בסופה לאמור "ועמך כולם צדיקים" אבל חכז"ל סדרו ועמך כולם צדיקים בראש פרק אבל בסוף פרק סדרו רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות וזה רמזו שבני ישראל הי' מהרהרים אם משה בדעת מיושב לעשות כדת למה לו זה להיות כנרגן באחריתו להגיד תוכחה ומוסר היו לו להמשיך אותם בעבותות אהבה לאמור שאנו צדיקים קדושים וכדומה אז אמר משה אני איני אומר לכם דבר עד שאברר לעיניכם שאני מכבד ואוהב אתכם שלא אדבר בנגלה לפרט עונותיכם רק ארמז על המקומות וזה בין לבן וחצרות ודי זהב כמבואר ברש"י בפסוק א' מזה תדעו שאני בדעת ועושה בהשכל שרמז להם רמז אין מספר אבל נאמנו פצעי אוהב והבן. ילקוט פ' ואתחנן וז"ל וצו את יהושע אין צווי אלא זירוז שנאמר ויקרא משה ליהושע ויאמר אליו לעיני כל ישראל חזק ואמץ חזק בתורה ואמו במע"ט כי הוא יעבור לפני העם הזה אם עובר לפניהם עוברים ואם לאו אינו עוברין עכ"ל. טוב הדבר מאוד אשר רמזו בזה שמנהיג ישראל צריך ליטול חלק בראש בזריזות גדול להיות בראש לכל דבר שהוא יחזיק בתורה ויאמיץ במעשים טובים מראש ראשון ממנו יראו בני ישראל וכן יעשו גם הם "נאה דורש ונאה מקיים" "וירא ראשית לו כי שם חלקת מחוקק ספון ויתא ראשי עם צדקת ד' עשה ומשפטיו עם ישראל" ראשית כל דבר לתורה

ועבודה ומעגל טוב וצדק הוא למנהיג כי שם חלקת מחוקק ספון זה כוחו ואונו שנשמע קולו בבואו אל הקודש אם הוא בראש ליתן חלקו בו ויתא ראשי עם שעי"ז ראשי העם באים עמו לעשות כמוהו ועל המון עם כיון שיראו צדקות ד' עשה הוא בעצמו יכול לפעול ומשפטיו עם ישראל אם צריך לדבר משפטים עמם יכול לשפוט שראו כי המנהיג צריך ליתן ידו בכל וזה רמזו שאין צו אלא זירוז שיבחר לנפשו להיות ראשית לו שהוא יתן בראשונה וזה הוא "ויאמר אליו לעיני כל ישראל חזק ואמץ" שכל ישראל יראו שהוא מחזיק בתורה ובמע"ט וזה "כי הוא יעבור לפני העם הזה" אם הוא עובר לפניהם בראש גם המה יעברון לפני ד' ואם הוא לא ילך בראש לכל דבר טוב לא יפעל באומר הדברים נאה דורש ואין נאה מקיים והבן. ילקוט עקב וז"ל חייב אדם לברך בכל יום מאה ברכות ושאל הקב"ה מישראל שיתנו לו שני פסוקים בכל יום כל ימי חייהם ורצו בני ישראל וקבלו על עצמו כדי שיוסיפו על ק' ברכות ב' פסוקים בכל יום א' כנגד נעשה וא' כנגד נשמע ומאן אינהו ב' פסוקים ומקבלים דין מן דין ואמרין ונטלתני רוחא עכ"ל ומסיים שם ואומר סדר זה בשבתות ויו"ט במנחה ובימות החול ביוצר. הכוונה דחיות איש ישראל הוא להיות תמיד כלי זמר להודות ולהלל על כל נשימה ונשימה כחכז"ל כל הנשמה תהלל יה ע"כ נשימה ונשימה חייב אדם להלל יה וכן הוא מטבע ברכות מחכז"ל על פתיחת עינים פוקח עורים ועל הנעלת רגלים אשר הכין מצעדי גבר על פישוט ידים מתיר אסורים כי תהלוכינו ומעשינו הכל מד' המכין מצעדי גבר ומכין כל צרכינו כפי' הרמב"ם "בכל דרכיך דעהו" וכן באכילה ושתיה ומסחר וקנין תמיד ד' לנגדינו לדעת כי הוא הנותן לנו כח לעשות חיל "ממך הכל ומידך נתנו לך" וזה הוא חותם תכנית אשר על לב כל איש ישראל תמיד והקב"ה מבקש עוד תהפוכות פעם נהי' כפתי יאמין לכל דבר לקבל מפי נביאיו וחכמיו קבלת עול מצות גם במה שהוא כנגד השכל כי נשוב אל לבנו הלא איש קדוש מדבר כחכז"ל על פ' "ויהי' אפרים כיונה פותה אין לב" אחכז"ל הקב"ה אומר אצלי כיונה פותה וכנגד האומות ערומים בדעת כשעלים ופעם אם יקים חלילה זקן ממרה או חולם חלום אשר יבקש להוסיף או לגרוע יסקלו הנביא ההוא וזה הוא הבחינה שישראל אמרו "נעשה ונשמע" פעם נעשה דבריו ומקבלים פקודיו כמים קרים על נפש עיפה ופעם נשמע לדבריו ונבחינם ולא נשמע והבן וזה אמר הקב"ה אני מבקש עוד ב' פסוקים פעם "ומקבלין דין מן דין" הוא הטיות אוזן ופעם "ונטלתי רוחא" בגבה רוח לשפוט על דבריו וזה הוא שאלת הקב"ה שנוסף על מאה ברכות אשר תופס צרור הודיות לד' על כל תהלוכי ופעולות אדם וכל הנאת מאכלים ומשקין והבן. ילקוט פ' ראה פ' כי תשמע בקול ד' אלקיך וז"ל מכל אבקת רוכל זה יעקב מה עיסקה של

אבקת רוכל יש בה כל דבר ואינה חסרה כלום אף יעקב לא חסר כלום כהנים עמדו ממנו לוים עמדו ממנו מלכים עמדו ממנו נביאים עמדו ממנו אר"י בר שלום א"כ אמר מכל קופת רוכל מהו אבקת לשון ויאבק איש עמו עכ"ל. כשושנת העמקים שפתותיהם שהוא כבוד גדול לאומה אם כל אנשי שם גדלו ממנה שיהי' המלך ויועציו חכמיו ונבוניו יודעים הדת ומשפט ממנה וכן כהנים העובדים עבודת הקודש ולוים המשוררים העומדים לשרת ובנביאים אשר קרובים לד' היודעים להגיד אותיות לאחור הכל כאשר לכל ממנה הוא כבוד גדול כאשר אמר ישעיה "ממנה יתד ממנה פנה" שהכל ממנה ולא מאומה אחרת כמו מקרב אחיך תשים עליך מלך ולא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא" גם אם המצא תמצא בהאומות איש נבון וחכם ראוי למלכות לא תוכל לתת עליך מלך מהם הוא חסרון גדול אשר לא אחיך הוא וזה הוא חרפות האומות בימים ההם שהי' עליהם תמיד מלך מעם אחר במד' פ' וישלח וז"ל ואלה המלכים אשר מלכו ר"י פתח אלוני בשן עשו משוטיך נמשלו אומות עולם כספינה מה ספינה עשה לה תורן ממקו"א והוגנין ממקום אחר כך או"ה שמלה ממשרקה ושאול מרחובות הנהר עכ"ל רמזו פחיתות אדום אשר לא מצא אדם יקר וחשוב ונבון אשר יוצלח למלוכה בתוך עמו רק הוצרכו להביא ממדינות אחרות כמו בפרעה ויוסף "הנמצא כזה איש אשר רוח אלקים בו" פרעה התחכם שלא יבוש בעולם שלא למצוא במצרים איש אשר יפקוד להיות מושל במצרים לצבור בר ומזון על שנות הרעב ע"ז אמר איש אשר רוח אלקים בו הוא מתנת אלקים וכן בנביאים הוצרך בלק לשלוח לבלעם מז ארם ולא מצא איש באומתו וכדומה בכל גדולת אנשים והבן וכן לא הי' הגדולת כזאת בא לישראל רק יען שהי' תמיד בצרות גדולות בגלות זכו לגדולתם שכל הכוחות יהי' יחד בתוכם שכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ" וזה רמזו שיעקב הוא כמו רוכל שלא חסר מקופתו מאומה כך במצא הכל בישראל מלכים כהנים ולוים ונביאים אבל זה בא דווקא מאבקת רוכל מרוב גלות וצרות דכתיב "ויאבק איש עמו'' שהי' בגלות ורבים לוחמים לו מרום והבן זה. רבה שופטים פ' שופטים ושוטרים תתן לך וז"ל אמר הקב"ה לישראל בני חייכם בזכות שאתם משמרים את הדין אני מתגבה מניין שנאמר ויגבה ד' צבאות במשפט ועל ידי שאתם מגביהין אותי בדין אף אני עושה צדקה ומשרה קדושתי ביניכם מניין שנאמר והאל הקדוש נקדש בצדקה וכו' עכ"ל. רמזו בזה לדעת אותן בני עליה אשר יושבים ומצפים לקבל עליהם עול מלכות שמים בשמחה "דודי צח ואדום" אם צח שמראה חסד ורחמים ואם אדום ששונן ברק חרבו ואוחז במשפט ידו כל אנפין שווין עומדים צפופין ומשתחוים רווחים לאמור "ואתה הצדיק לכל הבא עלינו" שחפצו לקדש ד' ברבים כמו

"ואביו שמר את הדבר" אז הקב"ה יוגבה במשפט שהאו"ה מתמיהים על גדולת ד' אשר עבדיו אוהבים אותו עד כה כחכז"ל ע"פ "מה דודך מדוד" שאו"ה מתמיהים על כן איך בני ישראל אוהבים הקב"ה לקבל בעד עבודתו יסורים גדולים ונוראים דכתיב "ויגבה ד' צבאות במשפט" בגודל הדין הם נעשים עבדיו בשמחה "לקונה עבדיו בדין" ומי שמגביה הקב"ה בדין יגדל הזכות אשר יכול הקב"ה להשפיע טובה כמו חנניא מישאל ועזרי' שאמרו "לית חששין אנחנו על פתגמא הדין" ומסרו נפשם ברצון וחפץ גמור ביד נפשם על קדושת השם היינו שדברו קשות ולא חשו שויקצוף נבוכדנצר כאשר פרשתי במקו"א מה ראו חמו"ע שמסרו עליהם נבוכדנצר גם הקב"ה עשה צדקה שהראה ידו הגדולה שאש לא שרפם כחכז"ל שעל עת ההוא נאמר "לך ד' הצדקה ולנו בושת הפנים" שאו"ה ירקו בפניהם יש לכם אלקים גדול ומורדתם בו וזה אף אני עושה צדקה שמשרה שכינה בתוככם דכתיב והאל הקדוש נקדש בצדקה והבן זה. רבה כי תצא ע"פ זכור את אשר עשה ד' אלקיך למרים וז"ל זש"ה תשב באחיך תדבר בבן אמך תתן דופי אר"י אם הרגלת לשונך לדבר באחיך שאינו בן אומתך סוף בבן אומתך תתן דופי עכ"ל. מוסר גדול דברו בזה כי האומות נקרא אצלינו אחים "כי אב אחד לכולנו" הוא מאדם "ואל אחד בראנו" הוא במשל כאחים מן האב לבדו שיוצר אחד לכולם כמו אחים מאב אחד ומי שהוא מזרע יעקב מעדת ישראל נקרא בד אמנו שהמה כאחים מן האם שיש להם אהבה עזה וחזקה מבטן אחד יצאו כנסת ישראל נקרא אם כחכז"ל אל תקרא לאומי אלא לאמי ומי שמרגל עצמו לדבר ולספר תמיד מחכמות חכמי שאר אומות הוא מחליש בזה אהבה מאנשי חכמה של כנסת ישראל ונותן אותה אהבה לחכמי או"ה דלולא כן למה לא מקיים הפוך בה והפוך בה דכולו בה הלא ימצא החכמה בתורה ולבסוף יתגדל ויתחזק אצלו אהבה לחכמי או"ה עד שיתחשבו בעיניו יותר מחכמי ישראל ויתן דופי בחכמות גדולי ישראל שלא השיגו מה שהשיגו חכמי האומות וזה רמזו אם התחלת לדבר באחיך שאינו בן אומתך שאתה מפאר ומגדל חכמות מחכמי שאר אומות לבסוף תתן דופי בבן אמך שתרדוף חכמי ישראל והבן זה. תנחומא כי תבא ע"פ ונתנך ד' עליון על כל גויי הארץ וז"ל ונתנך ד' עליון א"ר לוי מה עליון כאליון הזה אם זכית הרי אתה למעלה מד' אצבעות ואם לאו למטה מד' אצבעות עכ"ל. דבש המוסר תחת לשונם האדם מורכב מארבע יסודות עפר רוח אש מים כל כח הוא אצבע אלקים כח הטבע עיין א"ע פי' הפסוק אצבע אלקים הוא" החרטומים אמרו שהוא מהלך הטבע כח הטבע ולא מיד ד' דפח"ח כמו "כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך ירח וכוכבים אשר כוננת" והירא את דבר ד' מושל בכל כוחותיו וטבעותיו אשר שתולים בגופו מהריון ומבטן כמו איזה גבור הכובש את

יצרו כך הירא וחרד על דבר ד' מושל ע"כ חמדות גופו ותאות יצרו וחכז"ל אמרו מי שירא את אלקים נעשה מלך וסמכו על הפ' "ירא ד' בני ומלך" כי הוא המולך מעצמו על כל איבריו וחושיו ע"כ תאותיו תשוקותיו וחמדות גופו ואם לאו שיצרו מנהיגו נגד רצונו ונגד בקשת לבו ואז כח הטבע מושל עליו ויגבר בו פעם הוא עבד לאשה שית זונה ופעם הוא בגאוה אדון נגד ת"ח וצדיק ופעם במאכל ומשתה שנאחז מבולמוס התאוה לאכול כל בשר פגול ועל זה נאמר "והיית משוגע ממראה עיניך" כי נראה תהפוכות וזרות כאשר ילך בו רוח היצה"ר כן ינשא לעומתו במידות עניוות וגיאות במידת כילי ונדיבות במידת זריזות והתרשלות וכדומה כי איש אשר הוכה בשגעון עושה הפכים בנושא אחד וזה אם זכית הרי אתה למעלה מדי אצבעות שהוא עליון על ד' כוחות הטבע ואם לא זכית הרי אתה למטה מד' אצבעות שכוחות הגוף מושלים עליך והבן. רבה נצבים ע"פ כי המצוה הזאת וגו' לא בשמים הוא וז"ל אר"ח היא וכל כלי אומנותה נותנה עינותנותה צידקה וישרותה ומתן שכרה עכ"ל. התורה היא ארוכה מארץ מדה ורחבה מיני ים וכל החכמה ומדע כל תבונה ושכל נטמנים בה וכל המדעות צריכין לה כי נכלל בה חכמת הטבע וחכמת כוכבים וחכמת החשבון וכדומה כאשר רמז שלמה המלך "חצבה עמודיה שבעה" הנה השבע חכמות אשר המה עמודיה כולם בלולים בה אבל אין האדם צריך ללמוד חכמת העמים למען דעת לכלכל בהם את התורה נהפוך הוא מי שלומד תורה לשמה מגלין לו הכל "גל עיני ואביטה נפלאות מתודתיך'' מי שיבקשה ככסף ימצא בה פניני יסודותיה כחכז"ל הפוך בה והפוך בה דכולה בה ומנה לא תזוע וזה רמזו היא וכל כלי אומנותה ניתנה שנכלל בה בתורה הכלי אומנות שלה היינו השבע חכמות המה שבע נערות המשרתות לה וזה אר"ח "לא בשמים הוא" שלא נשאר דבר מכל אשר מתן אלקים הוא שבא משמים שלימות והצלחות אדם ועתה האירו מעלות התורה על כל שאר חכמות (א) שבע שאר חכמות להביא גבה לב ורוח גבוה במי שיגדל בהם שאומר "אני ואפסי עוד" ולא יכון בעיני רעהו ובתורה נהפוך הוא כל מה שיוסף אדם ללמוד בה ולהכין טעמיה כפי גדולתו ענותנותו שמבקש האמת נפשו כעפר לכל לשמוע מפי קטן כמו מאיש גדול כחכז"ל שנמשל התורה למים שאין אדם בוש לשאול מים גם מקטן שבקטנים מנערים כמו מהגדולים כי כל הגדול בה תראה לו קטנותו שידע שהוא ריק ובער מחכמתה ונעשה עניו ממנה (ב) בשאר חכמות טבעם העוסק בהם לרוב יכחישו דת ואמונה מצות ומעשים ויאמינו שאפקורסות וכפירות הוא חכמה שלא יתבע ד' מאדם אמונה ודת ובתורה נהפוך הוא כל הגדול בתורה יתקדש ביתר שאת ביראת שמים "הן יראת ד' היא חכמה וסור מרע בינה" אין ע"ה חסיד חכז"ל (ג) בשאר חכמות

כאשר יוסף דעת לפניו יתן כל עולמו בעצמו יחשב שהוא כדי לעולם והשאר הכל לשרתו וצרכו ולא ירא לנפשו שיחטא אם יעשה עולה לאחד העם שהוא בער וכסיל כי נחשב בעיניו כבהמה ובתורה נהפוך הוא כל הגדול מחבירו מחויב לעשות לפנים משורת הדין כחכז"ל ספרו מתנא אלקי שנענש שלא נתן שיבשי לאריס שלא עשה לפנים משורת הדין (ד) בשאר חכמות אדם הוגה חכמה שע"י חכמתו יהי' הנכבד בעמו וישולם לו עמלו כאשר יפעל בעולם ובתורה שכרה עמה בעצמה אם יבין האמת שכרו אתו ופעולתו לפניו שכר מצוה ומה יעשה לאיש עוד הלא כאשר יבין עומק התורה ישמח בו כמוצא שלל רב וזה שחושב המדרש שיש בה ענותנותה צידקה וישרותה ומתן שכרה והבן. תנחומא פ' וילך ע"פ וילך משה וידבר את הדברים אל כל בני ישראל וז"ל ואהי' אצלו אמון ואהי' שעשועים יום יום ואין יום פחות מאלף שנים דכתיב אלף שנים בעינך כיום אתמול כי יעבור במה היתה כתובה קודם שנתנה אם על כסף וזהב הלא קודם שנברא העולם לא נברא כסף וזהב אלא היתה כתובה על זרועו של הקב"ה וע"כ יבין וישכיל כל אדם בדעתו ושכלו להגות בתורה יומם ולילה שנאמר והגית בו יומם ולילה עכ"ל. התעוררו לבות בני אדם שיסתכלו על מלפנים דור דור כי ב' אלפים ראשונים של עמדת עולם הי' דור תוהו ובהו ההולכים אחרי שרירות לבם הרע ולא הי' להם גלוי שכינה שהקב"ה יתראה לעיני בני אדם ויצוה לשמור פתשגן כתב הדת והשריד והפליט המה יחידי סגולה כנח וחנוך ומתושלח והאבות אברהם יצחק ויעקב חקרו חקר שדי ממעל ושמרו התורה כפי ראות עיני שכלם אין לחשוב שעבדו את ד' בעבור עטרה להתגדל בה הלא סגורות וסתומות ישבו שהחושך כיסה כל הגוים וכל לאומים מאין יהי' בעבודת ד' שכר זהב וכסף להורות להם דרכי ד' הלא אין איש דורש ומבקש את ד' רק יחידי סגולה עשו זאת רק לרצות בוראם להיות לעזר עד יבוא היום שיחשוף ד' את זרוע קדשו ויראו כל הגוים ישועת ד' בקרב הארץ על כן ישכיל כל אדם להגות בתורה יומם ולילה יום הוא רמז בכל זמן בדור אשר יקר דבר ד' שהשמש יצא על הארץ שיש אזני השומעים ובין לילה רמז בעת אשר תשתפכנה אבני קודש בכל זאת ידרוש אדם בתורה לעבוד את ד' בכל עת ובכל זמן והבן. רבה האזינו ע"פ האזינו השמים ואדברה וז"ל אמר הקב"ה אם הטית אזניך לתורה כשתבא לפתוח בד"ת הכל משתתקים לפניך ושומעים דבריך כשם שהטית אזניך לשמוע ד"ת ומהיכן אתה למד ממשה רבינו שע"י שהטה אזנו לתורה בשעה שבא לפתוח בד"ת נשתתקו העליונים והאזינו דבריו מנין ממה שקרינו בענין האזינו השמים ואדברה וכו' עכ"ל. האיש הלומד בתורה לעשות בה קרדום לחפור בה או עטרה להתגדל בה הוא איש מהיר לרוץ לראות שסח הדברים בלי לירד בעומק עמוקה

להבין הנפלאות הגנוזים בה לראות המכוסה שהוא יקר מהנגלה כי לעשות בה קרדום או עטרה גם החיצוניות די לו לעשות מלאכתו ולהשיג כבודו ובשעה שפותח ברעיונו לא נהנים רק קטנים אבל הגדולים ימאסו בו כי לא ירד בעומק התורה אבל האיש האוהב התורה בעצמה לא לתכלית קרדום לחתוך הוא ידרוש ויחקור עמוק עמוק שיבקש ככסף ויחפש כבמטמונים עד שיראה נפלאות ובשעה שדורש מלבד שמגלה עמוקות גם הקב"ה יטה עליו חוט של חן וחסד שגם הנבונים הגדולים בעם ישמחו בנועם אמרותיו ובדברי שפתותיו וזה אם הטית אזניך לתורה שהפשטות החיצוניות של תורה אין צריך הטות אוזן שאין בו עמוק ועומק שצריך הטיות אוזן אבל הפנימיות צריך הטות אוזן לשמוע בקול דממה דקה הנרגש באות אחת או בסידר הדברים כמו שידבר נא עבדיך דבר באזני אדוני וזה רמזו שאמר הקב"ה בשעה שאתה תדרוש במקהלים הכל משתוקקים ושומעים דבריך גם חכמים ונבונים מצפים לשמוע נפלאות מתורתך מדה כנגד מדה ומהיכן אתה למד ממשה שהטה אזנו לתורה דתורה ניתן למשה בכללים למשל טריפה לא תאכל והוא חקר להעמיק כל הפרטים מה הנכלל בסוג טריפה דרוסה או שבורה תנחומא על פ' כי תשא "ויתן אל משה ככלותו" ולכן בין עליונים המה הגדולים ובין התחתונים המה הקטנים הכל נשתקתו והאזינו לדבריו הגם שטבע הוא מה שימצא חן בעיני גדולי דעה הוא מחוסר הבנה לפני קטני דעת הלא אין מעצור לד' וממנו לא יפלא דבר ליתן כח שידבר דבור על אופניו שיקח ממנו כל איש ואיש כהבנתו ותבונתו והבן. לסיום האגדה בעזה"י אמרתי להעתיק דרשה קטנה אשר הגדתי בז' אדר בשנת תברך בק"ק ספ"ט יע"א ספרי הובא בבעל עקידה בזאת הברכה שער מאה וחמשה אמר לו הקב"ה למ"ה לך והביא לי נשמתו של משה הלך ועמד עליו ואמר לו למשה תן לי נשמתך אמר לו משה במקום שאני יושב אין לך רשות לעמוד ואתה אומר תן לי נשמתך געֹר בו ויצא בנזיפה עכ"ל. צדקת צדיקים הוא אם יבוא עליהם יסורין לא ימרדו בד' ח"ו נהפוך הוא נותנים תודה על הטובה אשר הקב"ה נפרע מהם בעוה"ז וזה "אהללה שם אלקים בשיר אגדלנו בתודה" שם אלקים מורה ששופט במטה זעמו אותו שם יהללו בשיר ומגדל אותו בתודה שמקוים שהבית עוני וחוסר הוא השאול בעוה"ז והחשך בעוה"ז הוא יצועי עלה לקבל טוב בעוה"ב והמה קוראים ליסורים שיבואו עליהם כאשר אמר איוב אם אקוה שאול ביתי ובחשך רפדתי יצועי, לשחת קראתי אבי אתה אמי ואחותי לרמה" שחישב שהשחת הוא האב המרחם ורמה ותולעה המה אם ואחות ולא בלבד אם יש עוד תקוה בעוה"ז כמו באיוב שנתן לו ד' כפלים בטובה תחת הרע אך גם זאת אם המה קרובים למיתה ביסורים שרואים שנוטל חיותם ע"י משלחת מלאכי רעים "רוממות אל בגרונם"

יען שע"י היסורים ישיגו ארחות חיים כחכז"ל פ"ב דע"ז רבי מה אתה רואה א"ל גולין נשרפים ואותיות פורחות עכ"ל השיב לתלמידים הוא הרואה במה שהגוף נשרף נזדכך הנפש לעוף השמים בצרור החיים יוסיפו חדוה ושמחה לפניהם בשעת מיתה ברוב תודה לד' שיוצאים כעת לחפשי מן עבדות היצה"ר אשר הסית בם כחכז"ל ע"פ "יעלזו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם" תנחומא זש"ה וז"ל רואים החמה זורחת מברכים יוצר אור חמה שוקעת מברכים מעריב ערבים אפי' על המיתה מברכים דכתיב יעלזו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם עכ"ל בשעת מיתה באשר הוא סוף כל האדם תוסף רוחם כאשר יגועון ואל עפרם ישובון ויוסיפו לרנן בכבוד על שזכו בשעת מיתה לראות בנועם ד' ומברכים ומשבחים ורמזו אם ראו חמה זורחת הוא השפעת המזל הי' מברכים יוצר אור מהקב"ה בא זאת ובשעה שנאסף המול הי' מברכים מעריב ערבים כל מה דעבד רחמנא לטב עביד ובשעת מיתה שהוא הסוף אז ירננו על משכבותם וספרי מוסר הזהרו כי עיקר מלחמות יצה"ר לבוא על אדם בשעת מיתה שיתחרט על המצות שעשה שטוב הי' אם עשה תחתם מצות אחרות והאדם מתחרט ותוהה על הראשונות ואובד עוה"ב כחכז"ל וראיתי הבל תחת השמש זה אדרתו של מלאך המות זה אדרתו אם פועל שנדמה לאדם שיש לו הבל תחת השמש אשר לו וזה החידה במדרש הקב"ה אמר לשטן הביא לי נשמתו של משה אולי תמצא בכחך להסית בו שיהי' נשמתו בידך הלך השטן ועמד עליו בכל תקפו וגבורתו פיתה ללבו ראה זו תורה וזו שכרה על שעלית למרום וזכית רבים שיתחרט על המצות ומע"ט ואז יהי' נקרא שמשה בעצמו מסר לו נשמתו בידו השיב לו משה במקום שאני יושב באמונה שלימה אין לך לעמוד אפי' בהרהור ואתה אומר תן לי נשמתך שאני אחטא להרהר אחר משפט ד' ח"ו ואמסור לך נשמתי חלילה גער בו ויצא בנזיפה גער משה בו שאין זה כי אם זדון וגבה לב לחשוב שאתחרט ויצא בנזיפה השטן הוא מלאך המות יצא חפוי ראש שלא יוכל לפעול לפרוד התיומת והבן. ספרי שם הלך מלה"מ והשיב הדברים לפני הגבורה שוב א"ל הקב"ה לך והביא לי נשמתו של משה הלך למקומו ובקשו ולא מצאו. ירא אלקים אשר לבו דבוק בד' ונפשו קשורה בעבודת הקדושה לזכות רבים ולקרבם תחת כנפי השכינה ואין לו תענוג עוה"ז רק בשעת עבודתו יפה שעה אחת בעוה"ז מכל חיי עוה"ב וכאשר הקב"ה מהפך הגלגל ומבטל ממנו שלא יוכל לשרת בקודש עוד אין צער גדול מזה וכמעט יבחר שטוב למות מלחיות בחיי צער כאלה וצריך לחוק עצמו לקבל בשמחה גם זה שרצון ד' הוא שלא יעבוד אותו כחכז"ל למה הראה הקב"ה עצמו למשה בהנה ללמדך שאין מקום פנוי בלא שכינה עכ"ל רמזו אם יבוא הזמן אשר הקב"ה מבקש לעמוד בעולם כמו סנה שאינו עושה פירות גם שם

שוכן ד' כחכז"ל כשם שקבלתי שכר על הדרישה כך אקבל שכר על הפרישה כי קשה הפרישה מהדרישה כחכז"ל אמר אברהם אחנקנו אמר לו המלאך אל תעש לו מאומה שהי' קשה לאברהם לפרוש עצמו מעבודה אשר כבר הכין לבו עליה וזה הראה ד' ליעקב והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה ומלאכי אלקים עולים ויורדים בו וד' נצב עליו ויאמר אנכי אלקי אביך אברהם" התורה והמצות הן הנה הסולם עם השליבות אשר על ידם יבוא האדם קרוץ מחומר לעוף בהשמים והראה לו ג"כ שמלאכי אלקים המה הקדושים והצדיקים מתחילה עולים להתדבק בד' ואח"כ יורדים שיצטרכו לפסוק מדביקות ובכל זה ד' נצב עליו וזה רמזו פה שבא השטן להסית למשה להגיד לו שבא זמנו של יהושע אשר ילמוד דעת לעם והוא יוציאם והוא יביאם ומשה יצטרך לעזוב מקומו אך משה קיבל גם זאת באהבה כאלו לא הי' מנהיג ישראל מעולם וזה שבא השטן למצוא אותו במקומו פן ע"י מקומו שהי' מנהיג ומזכה רבים יחטא בלבו אם יצרך לעזוב מקומו ולא מצאו שם שעזב גדולתו ליהושע והבן זה. ספרי שם הלך אצל הים א"ל משה ראית א"ל מיום שהעביר ישראל בתוכי לא ראיתי אותו. מנהיג ישראל צריך להיות שר הטבע למשול ולרדות בטבע ינהוג עצמו פעם ברחמים ופעם ברוגז פעם בכעס ופעם בסבלנות פעם בעניות פעם בגיאות כפי האדם וכפי המקום וכפי הזמן חכז"ל הכהנים הלכו עקב בצד גודל העניוות בצד הגיאות מי שלא יוכל להתנאות שהוא עניו בטבע אין עניוות כזה נחשב לכלום חידות חכז"ל אין אדם יושב בישיבה של מטה אלא א"כ יושב בישיבה של מעלה מי שלא יוכל להתנאות ולישב במעלה בגיאות גם ישיבת מטה שהוא עניוות לא תחשב לו לצדקה כי צריך להיות שני הפכים בנושא אחד פעם בעניוות ופעם בגיאות כמאמר חכז"ל מטבע של דוד מקל ותרמיל מכאן ומגדול מכאן פעם הי' עניו זוכר שהי' רועה צאן ופעם הי' גאותן כמגדל שגגו גבוה מאוד מטבע של מרדכי שק ואפר מכאן לבוש מלכות ועטרת זהב מכאן פעם הכין להם שק ואפר ופעם עטרת זהב דורש טוב לעמו כי לעצמו יכול להיות עניו ובהתנהגות מקהלות צריך להיות בעל גיאה כחכז"ל כל מ' שנה שהי' משה עם ישראל במדבר לא פסק מלשמש בכהונה גדולה עכ"ל שת"ח יכול למחול על כבודו אבל הכה"ג מאחיו אשר צוה ד' גדלהו משל אחיו שצריך לנהוג בו כבוד ובפרט בכה"ג שהוא מלובש בבגד כבוד ותפארת וזה שחקר השטן אצל הים שטבע המים שהולכים תמיד למקום נמוך אם לא ימצא חסרון במשה ע"י שהי' מתרשל בהתכלית ע"י עניוות שלו תמיד והשיב לו הים מיום שהעביר ישראל בתוכי שהי' עניו וצעק אל ד' עד שהשיב לו הקב"ה "מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו" פי' העקידה שהקב"ה קפד על העניוות שלו ואמר לו הלא אתה שר עולם פקוד ותצוה

ויהיה הכל כאות נפשך דפח"ח וקרבם לתורה לא ראה למשה שיהי' עניו במה שנוגע בדבר ד' והבן. ספרי שם הלך אצל הרים וגבעות א"ל משה ראיתם א"ל מיום שקבלו ישראל התורה שוב לא ראינו אותו. זאת לא זאת כשם שלא נכון להיות עניו במקום שיש חילול השם ביותר אין ראוי' להיות בעל גיאות לפסוע על ראשי העם קודש כחכז"ל אין העולם כדאי להשתמש בארזים לא גברא אלא לבנין בהמ"ק הארז בלבנון מתנשא בראשו לאמור חזו אני גבוה מכל אילנות והוא משל על גיאות המתנשא לראש ע"כ העם וקרוץ מחומר אסור להשתמש בגיאות שהוא לבוש של הקב"ה כמו "ד' מלך גאות לבש" רק אם לבנות בו בגיאות כמו "ויגבה לבו בדרכי ד' " בהמ"ק לכבוד ד' ותפארתו שהגיאות הוא כלי קודש אשר מתלבש בו ד' כי הוא אל דעות אשר משער להתגאות בצדק וביושר כמו "אשירה לד' כי גאה גאה" אבל מחשבות אדם הבל המה שיתגאה גם אם לא נאה עוד הגיאות כי רשת הגיאות פרושה לרגלי אדם וצריך להרחיק מאוד מגיאות כחכז"ל מאוד מאוד הוי שפל רוח עיין רמב"ם וזה חידות חכז"ל "ויכל אלקים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה" הקב"ה שיודע העיתים ורגעים אין צריך להוסיף מחול אל הקודש אבל בן אדם שאינו יודע עיתים ורגעים צריך להוסיף מחול אל הקודש עכ"ל בן אדם לא יכול למדוד היטב לשער העת והרגע ובנקל יוכל להכשל בגיאות שלא בדין ובלא צדק וצריך להוסיף מחול אל הקודש להיות מאוד שפל רוח לעשות סיג וגדר לעצמו אבל הקב"ה היודע לשער הרגע והעת אין צריך הוספה מחול אל הקודש ויען שמשה בא לכלל כעס כאשר שאלו ב"י מים שהי' מורגל שבני ישראל ישאלו שלא כדת ולא הבחין כי גדול עינוי של הצמא והתנאה לשם שמים לאמור "שמעו נא המורים" ונענש בעונש מיתה וזה חידות חכז"ל קברו של משה נברא ערב שבת בין השמשות הכוונה בין השמשות הוא הרף עין אמרו חכז"ל אין אדם יוכל לשער בו רק הקב"ה לבד ואז כאשר התקדש משה וקנא לאלקים וטעה בהרף עין אשר לא יוכל אדם לשער שם גברא קברו הוא עונשו על שלא עשה גדר לעצמו במה שלא יוכל לעמוד בו ועכ"פ לעצמו לא התגאה רק לכבוד התורה שלמד ואת מחר סיני שת"ח צריך להתגאות לפעמים כחכז"ל שנתן התורה על הר ולא בעמק וזה ששאל להרים אם משה לא ראו המחשבה אם לא התגאה בעמו והשיבו ואמרו רק במתן תורה ראוהו למשה והבן. ספרי שם שאל לגהינם משה ראית אמר לו שמו שמעתי ואותו לא ראיתי. יש מנהיג שמנהל מקהלות עמו עדת ד' שישים נגד עיני בני ישראל פחדים ועונשים אשר יביאו לאדם לגיהנם אבל לא יעמול להאיר עינים בתורה בשום שכל ודעת שיפקחו עיניהם ויבינו הן יראת ד' היא חכמה וסור מרע בינה" חכז"ל אמרו אין בונין בהמ"ק בלילה אלא ביום האדם אשר יבנה משכן

ד' ע"י אוהל שכן באדם לא יהי' בונה בחושך לילה במורא ופחד של גיהנם אלא ביום להאיר אבוקת התורה שאם לומד לעדתו שאם יהי' ירא ד' יצליח בעסקיו ולא יהי' חולה בתוך ביתו וכדומה מן הבטחות בנקל הוא אם יוכל האיש להשיג ואת מן מעונן ומנחש ומכשף ילך אחריו או אם ההבטחות לא יבואו יסור מד' עשר מדריגות אחורנית ועל זה התפאר חזקי' "זכור אשר התהלכתי לפניך באמת" ואמרו חכז"ל שגנז ספר רפואות שהוא השריש התורה בישראל עד שהי' תינוקות בקיאות בטומאת וטהרות שהבינו בשום שכל דרכי נועם של התורה ולא שמרו המצות שהמה רפואות להצלחת הגוף ושמרו לכבוד שמים ולטהרת הנפש עשו המצות שלולא דברי התורה כבר הי' נשכחו כל המצות שעמדו בדורות מעוננים וקוסמים ועשו מופתים בשמים וארץ ולב בוערים אחריהם כחכז"ל כתב שמים חוזר למקומו שנאמר שנאמר התעיף עיניך בו ואיננו אותו התורה והדת האמונה אשר נכתב על לוח לבות בני אדם ע"י ניסים ונפלאות שהוא כתב שמים חיש מהרה נשכח כל המראות ובעבור זה אמרו חכז"ל הלוואי אותי עזבו ותורתי שמרו כי חלילה אם נשכח התורה ממילא נשכח כל היראה וע"ז אחכז"ל היום הזה נהיית לעם באו ב"י ואמרו הכהנים יתפסו התורה לעצמו יען שמשה נתן הס"ת לכהנים אז כרת משה ברית שכהנים ילמדו הספר לכל איש ואיש ואמר משה היום הזה נהיית לעם ב"י חששו אולי הכהנים ילמדו רק המעשים הנרצים בעיני ד' ולא יורו מאור התורה להעם לכן כרת משה ברית שהכהנים ילמדו התורה כי ת"ת כנגד כולם ואמרו במגילה גדולה ת"ת יותר מבנין בהמ"ק שהרי עזרא לא הניח רבו כדי לעלות לבנות בהמ"ק שרק ע"י תורה נעשה עיקר בנין בהמ"ק ומשה למד ולימד תורה ברבים תמיד עד שהחכים העם לדעת אמונה בלב ונפש וזה ששאל השטן לגהינם אולי למשה ראית פן יש להשטין שכל כלי אומנתו הי' להפחיד העם בגיהנם והשיב הגיהנם שמו שמעתי לפעמים צריך האדם לעשות פחד מעונשי ד' אבל אותו לא ראיתי שכלי אומנתו של משה הי' ללמוד וללמד להורות לפני העם בדעת ובבינה ולא לפתוח חלונות לתוך חושך והבן. ספרי שם שאל למלאכי שרת משה לא ראיתם השיב אצל בני אדם הוא הלך להם אמרו ישראל אלקים הבין דרכו והוא ידע מקומו אלקים גנזו לחיי עוה"ב ולא ידע איש קבורתו. יסוד גדול לעולם יהיה אדם ירא שמים בסתר הצדיק לא ידע בעצמו שהוא צדיק במחשבותיו יחשוב שהוא כאחד העם ונהפוך הוא שחושב שיש לכל אדם יתרון מעלות מאשר יש לו כחקירת חוה"ב לאיש צעיר יש גרעון בעבירות ולאיש זקן יש הוספות במצות ולבו של הצדיק נאנח שלא יוכל לשער בעצמו שימצא חן בעיני ד' זה הוא שורש עבודת ד' שהוא בלב וזה חידות חכז"ל גדולה ענוה מן חסידות שישעי' אמר רוח ד' עלי לבשר ענוים

ולא אמר לבשר חסידים והוא פלא הכי לא יוכל להמצא בחסידים ענוים אך הוא הדבר הענוה פועל שיחשוב האיש שלא יצא ידי חובתו וחסידות הוה מי שמתחסד עם קונו יותר משה"ד וכל מי שחושב בלבו שהוא עובד להקב"ה יותר מחיובו הוא לא יצא ידי חובתו כחקירת תוה"ב לולא שיש לכם עבירה הייתי מתירא מגדולה שבעבירות והוא הגיאות וזה שגדולה מידת ענוה מי שלא מכיר ערכו ממי שמאמין שמתחסד עם קונו זה המעלה בעניוות כחידת חכז"ל תורה עקבה ענוה כתרה יראה והכל ממשה כי העקב הוא מגוף של אדם כך ענוה הוא מקדושת התורה אך מי שעושה ממנה כתר על ראשו הגם שהוא כתר אינו מן גוף האדם והעיקר התקרבות לד' להיות עזר ומגן לדלת העם ולא יבקש מהם עבודה יתר מכדת והבדילה הפרכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים" שלא לבקש להיות כל העם כמלאכי עליון רק להבדיל בין קודש ובין קודש הקדשים מה שהוא רק להחמיר לאנשי קודש והבן וזה ששאל למלאכי שרת משה לא ראיתם פן הכביד משה העבודה על המון עם שיהי' כמלאכי שרת השיבו משה הוא אצל ב"א כי לא שכח מעולם שהוא בעצמו איש וב"א ולא ביקש לעשות מב"י מלאכים הלך אצל ישראל לדרוש ולחקור שם חטא כי הי' לו שונאים כחכז"ל שלא ספדו עליו כל בית ישראל והשיבו לו ב"י פני משה כפני חמה מאור פניו כביר עלינו כי אלקים הבין דרכו והוא ידע מקומו אבל לא עולה בו ח"ו אלקים גנזו לחיי עוה"ב שלא ידע איש קבורתו כפי' עקידה העון ופשע הוא קבורתו של אדם כחכז"ל אין מיתה בלא עון ולא ידע איש ישראל במשה עון ופשע שיהי' שם קבורתו דפח"ח זכות משה וזכות כל ת"ח שנקראים משה יעמוד לי ולזרעי ולזרע זרעי עד עולם להצליח לישב על התורה והעבודה ברחבת הלב אמן ואמן:

סימן א

רב שלומים וכל טוב לאיש מפורסם בעולם כבוד הרב הגאון הצדיק ר' וואלף בער שענקעל נ"י מ"מ דק"ק טורנא יע"א:

אחד"ש אודיע כי קבלתי מכתבו אודות האיש הידוע עשיתי את שלי להשיב בעזה"י ואשר הציע שלשה קו' לפני אגלה דעתי בעזה"י. (א) הקשה פר"מ נ"י וז"ל ואגב שלא לבוא לפני אדם גדול כמותו בלא ד"ת אכתוב לו מה שעלה כעת ברעיוני על דברי הגמ' דקאמר שאין לפרסם החוטאים שהרי לא חילוק הכתוב מקום בין עולה לחטאת דהא כ"ז הוא דווקא בעולת בהמה ובחטאת בהמה אבל בעולת עוף ובחטאת העוף חילוק הכתוב דעולת העוף נעשה למעלה וחטאת העוף למטה גם בבהמה עצמה יש חילוק דבשחיטה לא חילק הכ' מקום אבל בזריקה חילק הכתוב מקום דחטאת בהמה למעלה

ועולת בהמה למטה עכ"ל. אודיע להדר"ג נ"י דבר אשר הרהרתי ראיתי בתוס' סוטה דף ל"ב ע"ב בד"ה איהו דקא מכסף נפשיה שכ' וז"ל תימא הא אמר בשמעתא קמייתא דמנחות דף ג' דבין זכרים לנקבות לאו דעתייהו דאינשי עכ"ל ופלא בעיני למה המתין תוס' להקשות על התירץ הגמ' איהו דקא מכסיף נפשיה שבזה משני הש"ס קו' הלא ניכר בין חטאת לעולה שהלא חטאת נקבה ועולה זכר וע"כ דתורה לא חס שלא לבייש לעוברי עבירה וא"כ למה תקנו תפלה בלחש ומשני הגמ' דלא ניכר דאלי' מכסה הנקבות והקשה הגמ' תינח אם מביא כשבה אבל אם מביא שעירה אז ניכר הנקבות ע"ז מתרץ הגמ' האדם בעצמו גורם שיהי' ניכר שהוא איש שאין לו בושה דהא הי' יכול להביא כשבה ועל זה ציינו תוס' הקו' הלא לאו דעתייהו דאנשי להכיר בין זכר לנקבה וקשה למה לא ציינו תוס' קושייתם על קו' הגמ' מעיקרא שהקשה הגם שלא חילק הכתוב בין מקום שחיטת חטאת ועולה שלא לבייש הא נתבייש שהחטאת נקבה והי' לתוס' להקשות הא בין זכר לנקבה לאו אדעתייהו דאינשי והוא פלא גדול. ונ"ל ליישב בעזה"י דלכאורה לפום רהיטא לא קשה קו' תוס' כלל דבמנחות דף ב' דמשני הגמ' על קו' אביי א"ל מעשי' מוכיחין דאמר ר"ש סברא היא דר"ש דרש טעמא דקרא מחשבה דלא מינכרא פסלה רחמנא מחשבה דמינכרא לא פסלה רחמנא וכתב רש"י שם וז"ל מחשבה דלא מינכרא אם מכזב ואם לא פסול רחמנא אבל מחשבה דמינכרא לכל שהוא מכזב לא הוה מחשבה עכ"ל היוצא מזה דדוקא אם מנכר לכל שהוא מכזב לא פסלה רחמנא אבל אם לא ניכר שהוא מכזב אע"פ שמחצה אנשים מכירים שהוא מכזב ומחצה אנשים אינם מכירים פסלה רחמנא כמובן וא"כ כדמשני הגמ' בדף ג' אלא בין זכרים לנקבות לא אדעתייהו דאינשי היינו שאין הכל נותנים ללב להכיר בין זכרים ובין נקבות וא"כ פוסל המחשבה ולא קשה אם הביא שעירה ושחט חטאת לשם עולה דתרצה דלאו כ"ע יודעין שהוא מכזב כמובן וזה ניחא שם אבל כאן בסוטה הי' קו' הגמ' כיון דעכ"פ מחצה עולם מכירים בין נקיבות לזכרים ואעפ"כ לא חס התורה על שלא לבייש את המביא החטאת שעירה דמי יודע מי יעבור אז דלמא מי שנותן דעתו לדעת שהוא נקבה ואעפ"כ לא כסה הקב"ה שיתבייש העובר עבירה וא"כ קשה למה תיקנו תפילה בלחש ולא קשה קו' התוס' וצ"ע. אמנם האמת כן שתוס' ידעו שלא קשה קושייתם ולכן לא הקשה על קו' הגמ' מיד שהקשה הא איכא שחטאת נקבה ועולה זכר והמתינו על התירץ הגמ' בסוף דתירצו איהו דאיכסף נפשיה שהיה לו להביא כשבה ומדהביא שעירה נגלה שהוא איש שאין לו בושה וכיון דהוא לא חס על נפשיה גם התורה לא חסה עליו ע"ז הקשה דלמא הוא איש שיש לו בושה רק הלא אין כל אנשים נותנים דעתייהו בין זכרים

לנקבות והוא מן אנשים שלא נתנו אדעתייהו שירגישו העולם והיה לו להקב"ה לחוס עליו שלא יתבייש הבעל עבירה ותי' התוס' דדווקא אם נשמע מפיו ששוחט חטאת לשם עולה לא יסתכלו ליתן לב לראות שהוא נקבה לדעת שהוא מכזב בדבורו אבל בסתמא כי הכא ודאי מרגישים בדבר שהוא נקבה וידוע שיתבייש ולא חס על עצמו להביא כשבה וע"כ דאין לו בושה אבל בתפילה תיקנו בלחש כי בסתם בני אדם יש לו בושה וחסו עליו ותיקנו שיתפלל כל אדם בלחש כנלענ"ד בעזה"י נכון וישר. כל זה באתי רק לפתוח בד"ת ואודות הקו' של הדר"ג נ"י ידעתי שלא נסתר מעיניו דברי חכז"ל בגמרא במנחות דף ב' ודברי רמב"ם פ"ז מהל' מע"ק ואודות הבדל שבזריקה יש לומר כיון דראינו דתורה מקפדת במקום אשר תשחט החטאת תשחט העולה כיון כלפי שמיא ישיג תכלית הנרצה גם שם א"כ למדין עכ"פ אם אפשר להתפלל בלחש לא יתפלל בקול רם ובמקום שכלפי שמיא נגלה שהמקום הזריקה נבדל א"כ הוה אי אפשר וניחא ליה שיהיה לו כפרה כיון דאי אפשר בענין אחר ועכ"פ כיון שיוכל להיות תפילה בלחש ג"כ תקנו שיהיה תפילה בלחש שלא לבייש החוטאים המתוודים לפני הקב"ה ולמדין מן התורה שאמרה במקום אשר ישחט החטאת תשחט העולה דכיון דאפשר בכך מוטב שלא יתבייש המשיב ודוק (עוד עלה בדעתי כמו שחידש תוס' בסוטה דף ל"ב בד"ה ליכסף וליזל שדי אם נכסף בדבר אחד יעו"ש ה"ה בהיפוך שדי אם התורה חסה על החוטאים בד"א שבתחילתו במקום השחיטה לא יהיה הבדל הגם שאח"כ יהיה הבדל ניכר דבע"ז יהיה מבויש מתחילתו ובשאר חטאות לא יבויש מתחילתו ודוק). (ב) עוד כ' פר"מ נ"י וז"ל גם קשה מגמ' דמגלה פ"ק שם מעשה יהודא נקרא ומתרגם מעשה עגל ראשון נקרא ומתרגם וקאמר בגמ' פשיטא ומתרץ ס"ד דניחש לכבודן של ישראל קמ"ל דכ"ש דניחא להו דלהוי להו כפרה הרי חזינן דניחא להוא לעוברי עבירה כשעשו תשובה דניחא להו להוי כפרה עכ"ל. נלע"ד ליישב דאיסור ע"ז חמור מאוד אפי' אם הי' שוגג הוא חמור יען דכל שוגג הוא חצי מזיד דאלו הי' זהיר וזריז לא הי' בא לידי שוגג עיין רמב"ם פ"ה משגגות הל' ו' שביאר שאונס פטור מקרבן ושוגג חייב וכתב וז"ל שהשוגג הי' לו לבדוק ולדקדק ואלו בדק יפה יפה ודקדק בשאלות לא היה בא לידי שגגה ולפי שלא טרח בדרישה וחקירה ואח"כ יעשה צריך כפרה עכ"ל המתוק מדבש ואם כן אפי' שוגג דע"ז חמור מאוד עד שהחוטא מבקש שיתבייש בעוה"ז ויהי' לו כפרה על שמעל בגבוה מעל גבוה באנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענו בודאי הי' לו לבדוק ולדקדק יפה יפה וכן מבואר בסוטה דף ל"ב דהקשה הגמ' חטאת דע"ז דלא סגי דלאו שעירה מאי איכא למימר ומשני התם ניכסף וניזל כי הכי דנכפרי ליה וכתב רש"י

בד"ה התם וז"ל הטיל עליו הכתוב שיתבייש שתהי' לו כפרה מעונש גדול כזה עכ"ל רמז רש"י דהתורה בחרה לשוגג דע"ז חטאת שעירה דאין לו אליה לכסות כדי שיתבייש וישיג כפרה מעונש גדול כזה שעבד ע"ז וע"י אץ ברגלים גם נפש בלא דעת לא טוב וכיון שבא אדם לידי שוגג בע"ז צריך דווקא בושה ברבים ודוק. וא"כ אפוא בוודאי אם חטאו העם חטאה גדולה במזיד ועשו עגל זהב הקב"ה אמר ביום פקדי ופקדתי שאמרו חכז"ל שבכל גזירות יש בו חלק מעונש גדול דעגל ורמב"ן בנמוקי חומש פ' כי תשא על פסוק ועתה כתב בסוף וז"ל כי ביום פקדו ופקדתי עליהם חטאתם אפקוד אותי עליהם אחרי בואם אל הארץ וזה רמז לעת הגלות ממנה או למה שאמרו רבותינו שאין לך פורעניות שאין בה אונקי מעון העגל עכ"ל א"כ בודאי ניחא מה שאמרו במגילה מה דתימא שלא לתרגם מפני כבודן של ישראל קמ"ל דניחו להו להיות להם כפרה על עון ע"ז שהוא חטא גדול מאוד דהא כל הדורות צריכין כפרה מחטא העגל שהוא עון ע"ז במזיד אם בשוגג ע"ז ניחא ליה לאדם מכ"ש בע"ז במזיד ודוק. ובזה יש ליישב שני קו' טו"א שם במגילה שאמרו מעשה ראובן נקרא ולא מתורגם מפני כבודו של ראובן והקשה הנ"ל נימא דמתרגם דניחא ליה שתהי' ליה כפרה כמו שאמרו אח"כ במעשה העגל דמתורגם מהאי טעמא ועוד הקשה דגמ' אמר מעשה תמר מתורגם ופריך הגמ' פשיטא ומשני מה דתימא ניחש לכבודו של יהודה קמ"ל שבחיה הוא דאודי משמע אי לאו שבה הוא לו לא הי' מתרגם וקשה אמאי הא ניחא ליה בכפרה יעויין שם. ולפמ"ש לק"מ דדוקא בעגל דהוא חטא גדול עון ע"ז אז ניחא להו שישיגו כפרה אבל במעשה ראובן ויהודה הוה רק תאוות בשר ולא שמעלו באנכי ולא יהי' לך מפי גבורה שמענו אז לא אמרי' ניחא ליה לאדם שיתבייש בעבור שישיג כפרה ודוק. ועוד נ"ל על גוף הקו' דשאני בחטא העגל דהוה חטא צבור וכל זרע יעקב המה בכלל החוטאים א"כ ניחו ליה להכלל שיתביישו יחדיו כדי שיהי' להם כפרה אבל בעבירות יחיד אז גדולה הבושה שיחיד פרש מהצבור לחטוא אז לא מבקש שהוא לבדו יהי' חוטא נתבייש עומד בתוך אחיו טהורים וכשירים ולכן גם המתפלל והוא באחד בעון שלו לא יריע בקול גבוה שלא יתבייש בחטאו ודוק (ועיין בתוס' שם במגילה). (ג) עוד הקשה פר"מ נ"י על התויו"ט בפ"ד דמגילה משנה י' בד"ה מעשה דוד דמפרש להרמב"ם מעשה דוד עם בת שבע מתורגם דכשם דאמרו בגמ' שבחיה הוא דאודי הה"ד כן בדוד שבחיה הוא דהא הודה על חטאתו והקשה כבודו נ"י וז"ל לכאורה קשה מדברי מגמ' יומא דקאמרו שני פרנסים עמדו לישראל משה ודוד דוד אמר לא יכתב סרחוני הרי חזינן דלא ניחא לדוד בשבח כזאת עכ"ל. לפום רהיטא אמינא דוד ביקש שלא יכתב סרחונו כלל רק ועשה תשובה ויקבל יסורים ובדורות אחרונים

לא יוודע כלל שחטא אבל אם כבר נכתב ונודע שחטא ניחא ליה שיתורגם דהא אודי והוי ליה שבח שיוודע גם להמון עם שהודה ולא בוש לאמור חטאתי להורות לדורות לעשות תשובה כיון שעכ"פ נכתב סרחונו אינו מקפיד אם יתורגם אפילו ודו"ק. אך באמת דברי תויו"ט נפלאים לי שאני בתמר ויהודה שהודה מעצמו דהא תמר לא אמרה שממנו נתעברה כדברי חכז"ל מוטב שיפול עצמו לכבשן אש ולא יבייש פני חבירו ברבים ואמרה רק למי אשר אלה לו אבל דוד לא הודה מעצמו רק נתן הנביא בא בשם ד' ומה זה שבחו גדול הכי הי' לו להכחיש הנבואה ואפי' נאמר דאעפ"כ הוה שבח לו דלא ביקש לעשות מכסה על פשעו והודה מיד עכ"פ קשה מה שסיים התויו"ט שם וז"ל ומשו"ה לא איצטריך תו למיתני מעשה דבת שבע עכ"ל ולפי מה שכתבתי איצטריך למיתני לא מיבעי יהודה שהודה מעצמו הוה שבחיה אלא אפי' דוד שהודה מפי אחרים אעפ"כ הוה שבחיה וצע"ג. עוד נ"ל קו' פר"מ נ"י דשם ביקש דוד שלא יכתב סרחונו מפי נבואה כמו שמשה ביקש שיכתב סרחונו מפי נבואה כן ביקש דוד שלא יכתב סרחנו מפי נבואה אלא הוא בעצמו יכתב סרחונו בתהלים ברוח הקודש דאינו דומה המתבייש מפי עצמו ממתבייש מפי אחרים עיין בתענית סברא הנ"ל אבל עכ"פ שבח הוא דאודי ונקרא מתורגם ודוק וגם יש הבדל בין סיגנון נבואה לרוח הקודש והבן דברי הדש"ת:

סימן ב

עץ החיים יתן חילו וגפן השלום פריו לאחי הרב המה"ג חריף ובקי המפורסם בעולם בשמו הטוב כבוד הרב ר' זוסמן סופר נ"י אב"ד דק"ק האללאש יע"א. אחד"ש אהובי אחי נ"י פניתי לראות בדבריך ואעשה לך מטעמים כי זה כמה שנים אשר הרהרתי בשורש דברי התוס' אשר ארי' דבי עילאי שם דברי הר"י למטרה לחץ שכלו הגדול ואציע רעיוני לפניך ותקח אותם בימין כאשר אני נותן לך בימין כפי כחי בעזה"י. אודות אשר יצאת להצדיק דברי רמ"א בא"ח סי' ח' סעיף י"ד שאם פשט טלית מעליו אם נשאר עליו טלית קטן אין צריך לברך כשלבש עוד הפעם הטלית הגדול והט"ז ומג"א נתקשה בדין הנ"ל כמבואר בדבריהם והמג"א האריך להקשות מסוכה ותפילין וכתבת וז"ל ונראה אולי יש לחלק עפ"י סברת המרדכי מובא במג"א סי' י"ג ס"ק ח' דלא אמרה תורה לא תלבש בגד בלא ציצית אלא מ"ע להטיל בו ציצית וכיון שאינו יכול להטיל בו ציצית בשבת אינו עובר עכ"ל א"כ יש הבדל גדול בין ציצית לכל מצות כי בכל מצות אדם בר חיוב נקרא שאסור לאכול בלא שחיטה ומצוה לילך לישב בסוכה או תפילין אולם במצות ציצית כל זמן שאינו לובש טלית לא נקרא שחיוב מוטל עליו כי מותר ללבוש בגד בלא ציצית רק אח"כ אם יתלבש יבא החיוב לעשות ציצית ולא קודם ע"כ כאשר פשט מלבוש

הראשון נסתלק גם המצוה מעליו אבל אם עודנה עליו טלית קטן אז בר חיוב נקרא כי אם נפסל אחד מציציותיו צריך לעשות בו ציצית ע"כ פסק רמ"א שלא צריך לברך ב"ה ישר הוא עכ"ל. תשובה אהובי אחי נ"י דבר ישר דברת בשכל וטרם אדבר על שורש לראות היעמדו דבריך לדינא אמרתי לחקור בשורש הדבר כי קבלת יסוד זה שחיוב ציצית בא אחר הלבישה כהלכה למשה מסיני והוא דבר שצריך בירור גדול דא"כ לא הי' רשאי לברך להתעטף בציצית רק בשעה שמעוטף דהוה עובר לעשיתו כי רגע אחר הלבישה בא החיוב להטיל בו ציצית ואין רשאי לברך להתעטף בציצית דנהפוך הוא דרשאי להתעטף בלא ציצית רק אחר העטפה ועשה בו ציצית והנה מנהגינו לברך קודם עטיפה יהי' בתרתי לרעותא (א) דהוי עובר דעובר לעשיתו ואנן קיי"ל דרק עובר לעשיתו מברך ולא עובר דעובר כנודע (ב) כל הברכה לא הוה בטוב דמי צוה להתעטף בציצית בשלמא אם החיוב ציצית בא בשעת לבישה ואסור לו ללבוש אפי' רגע טלית בלי ציצית א"כ מברך להתעטף בציצית וגם מברך קודם עטיפה דאף עטיפה צריך להיות בציצית ועיין בבאר היטב סי' ח' ס"ק ב' הביא שבשו"ת בית יעקב פסק דמברך אחר העטיפה שלא כמנהג העולם והיד אהרן חלק עליו ועכ"פ מנהגו של עולם לברך מקודם ועל כרחך דחלקו על המרדכי וסוברים דאסור ללבוש טלית בלא ציצית א"כ הראתיך לדעת כי לא דבר פשוט הוא. ופקחתי עיני וראיתי שבעל שאגת אריה בסי' ל"ב ישב על מדוכה זו והביא דברי תוס' יבמות דף צ' שחדשו זאת שאין חיוב ציצית בא עד אחר הלבישה ולכן קרא בגמ' שם שב ואל תעשה יעו"ש וחקר הגאון א"כ אין ראוי לברך על הטלית קודם העיטוף כמו בתפילין שמברך בשעת קשירה ולא מקודם דהוה קודם דקודם אבל הוא חולק בזרוע עוזו ותורתו הנפלאה ופסק דחיוב ציצית בא בשעת העטיפה ועל כן יברך קודם העטיפה א"כ בעיניך תביט שנחלקו בו גדולי עולם אם אין חיוב ציצית בא מיד דלא כאשר חשבת שהוא דבר ברור. אמנם הגם שהארי נוהם מתוך קופה של בשר שמן מגמ' וסברה בכל זאת שמתי ללבי לחקור ולדרוש דעת תוס' ומרדכי בשם ר"י ובחסדי ד' אתרץ כל הסתירות של השג"א כנגד דין הנ"ל ואשר נתן ד' בלבו אשמור לדבר בעזה"י ואסדר השגות השאג"א באותיות עם הערותי לפניך. (א) השאג"א בסי' הנ"ל הק' קו' גדולה לפי דברי תוס' ביבמות דף צ' בד"ה שב ואל תעשה דלכן הרואה כלאים צריך לפשטו ולא נחשב שב ואל תעשה יען דהלבישה הוא האיסור בכלאים אבל בציצית בא החיוב אחר הלבישה דכסותך משמע מה שכבר מכוסה בו יעו"ש א"כ קשה הא בכל מקום אמרו בש"ס היכא אמרי' עשה דוחה לל"ת אם בעידנא דמיעקר ללאו מקיים עשה אבל אם אינו בעידנא אינו דוחה עשה לל"ת עיין ביצה בדף ח' ולדברי תוס' נהפוך הוא גם בציצית לא

הוה בעידנא דאיסור כלאים הוה ברגע הלבישה וקיום מצות עשה של ציצית בא אחר שמעוטף ומלובש בו אלא ש"מ דגוף העיטוף צריך עם ציצית והוה שפיר בעידנא וכן האריך בקו' זו בסי' למ"ד והוא קו' גדולה. ונלע"ד לתרץ בעזה"י דבודאי כיון שחפץ לקיים מצות ציצית אי אפשר בלי כלאים דכך בקשה התורה שיהי' הציצית בחוט תכלת שהוא כלאים א"כ הגם אי אפי' ברגע הלבישה לא מקיים מצות ציצית וצריך לעבור עבירת כלאים בשעת לבישה הלא אי אפשר לבוא למצות ציצית אשר העשה ודחה לל"ת אא"כ יעבור מתחילה רגע אחת עבירת כלאים והוה לא אפשר וגם לא מכווין לעבור עבירת כלאים דהא מיד אחר רגע הלבישה אשר יתחמם בבגד יהי' איסור כלאים נדחה מפני עשה של ציצית ואותו רגע של לבישה ג"כ לא מתכווין על עבירת כלאים נהפוך הוא שמכווין בו לבוא לקיום מצות ציצית אשר אי אפשר להשיגה אלא א"כ ילבש מתחילה כלאים ובודאי לא מכווין על חימום רגע זאת דהא אח"כ יהי' לו חימום בהיתר גמור ומהכ"ת בעבור חימום רגע אחת יכווין לעבור עבירת כלאים שאפי' אם משכחת חימום ברגע זאת עכ"פ הוא אינו מכווין שיתחמם לו הבגד ברגע זו וא"כ כלל גדול אמרו חכז"ל בפסחים דף כ"ו לא אפשר ולא קמכווין שרי יעו"ש וא"כ אין לך לא אפשר ולא קמכווין מלבישת בגד עם ציצית דמברך אשר קדשנו במצותיו וציונו להתעטף בציצית ומגלה דעתו שחפץ בקיום מצות ציצית אשר אי אפשר להשיגה אם לא יעבור רגע של הלבישה איסור כלאים וא"כ שפיר אמרי' כלאים בציצית הוה בעידנא דמיעקר לאו מקיים עשה היינו כאשר יהי' מכוסה בבגדו ומבקש חימום והנאת הבגד אז הקיום מצות ציצית ועשה דוחה לל"ת וכיון אח"כ כאשר יהי' מכוסה בבגד אין כאן עבירת כלאים ממילא גם על רגע לבישת הבגד אינו עובר על כלאים דהוה לא אפשר שחפץ בלבישת הבגד ובמצות ציצית ולא מכווין על חימום של רגע הלבישה והבן זה (ועיין בפנ"י שם דף כ"ו). (ב) עוד הקשה השאג"א איך כתב תוס' סברה יען דלא נתחייב בציצית רק אח"כ הוה שב ואל תעשה הא עכ"פ ע"י מעשה לבישה בא אח"כ החיוב ונחשב השוא"ת למעשה כמו אם הלובש כלאים והתרו בו כל היום והי' יכול לפשטו נחשב למעשה אעפ"י ששוהה אח"כ ולא עושה מעשה יען שבא ע"י מעשה מתחלתו וכן מבואר במכות דף כ"ב וכן בשבועות דף כ"ד דאיבעי אי בעי שהי' כדי השתחויה אבל אם שוהה לכ"ע חייב הגם שאח"כ שוהה ולא עביד מעשה יען שבא ע"י מעשה מתחילתו וכי תימא יען דעכ"פ בכל הנך עבר עבירה מתחלה במעשה חייב אח"כ אפי' בלי מעשה שכן ברואה בחבירו כלאים או הוא עצמו מצא הכלאים עשה עבירה בלבישה ראשונה עכ"פ בשוגג אבל כאן בחיוב ציצית לא עבר עבירה כלל בגוף הלבישה דתורה אמרה אחר הלבישה בא חיוב ציצית

א"כ היתה מעשה ראשונה היתר גמור זה אינו דמבואר בנזיר דף מ' אפי' אם נכנס בשידה תיבה ומגדל ובא חבירו ופרע עליו דנכנס בהיתר ואעפ"כ חייב אח"כ בשוהה דעכ"פ בא ע"י מעשה מתחילתו וכן אם נטמא בבהמ"ק דטומאה וביאה בהדי אהדדי קאתי חייב וק"ו הוא ומה התם דהי' באפשרות שלא ופרע חבירו המעזיבה עליו או לא ידע לו טומאה בבהמ"ק אעפ"כ חייב על השיהה אח"כ שבא ע"י מעשה היתר מתחילה כ"ש כאן שידע בודאי שיהי' לובש ע"י הלבישה ויתחייב בציצית א"כ אם יושב ולא עושה ציצית הוה כמבטל מצות ציצית בקו"ע והוא קו' נפלאה. ונראה ליישב בעזה"י דבכל הני משכחת מעשה באיסור כגון הלובש כלאים במזיד ונזיר שנכנס במזיד בבית הקברות או שנכנס לבהמ"ק בטומאה במזיד אז אפי' אם תחילת מעשה באונס או בשוגג או אפי' בהיתר גמור כיון דבסוף בא לידי עבירה ע"י המעשה שעבר ונחשב כאלו עשה עכשיו המעשה והלא משכחת לבישת כלאים וטומאת נזיר וטומאת בהמ"ק במעשה אבל אם התורה אמרה גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אם הוא כבר מעוטף בו יבוא חיוב גדילים א"כ לא משכחת בעולם לעבור מצות ציצית בקום ועשה דאפי' אם תחשב מה שעומד מכוסה בבגד בלא ציצית כאלו עכשיו ילבש א"כ הוא פטר לגמרי דבשעת לבישה ליכא בעולם חיוב ציצית ואינו עובר כלל וע"כ צריך אתה לומר דלא נחשב כאלו עכשיו לובש אלא נחשב דכבר הוא מלובש בו וא"כ הוה שב ואל תעשה אבל בכלאים ונזיר ונטמא בבהמ"ק נחשב בעינינו יען שהשיהה בא ע"י מעשה כאלו המעשה נעשה עכשיו ולק"מ קו' השאג"א ודוק (ועיין בנמ"י בב"ק בהבנת אשו משום חציו). (ג) גם בסברה יצא לחלק על דברי תוס' דחדשו זאת דחיוב ציצית בא אחר שנתעטף יען דגמ' קורא לציצית שב ואל תעשה דיש כח לחכמים לעקור מצוה בשוא"ת וקשה הא עושה מעשה לבישה והוכרח לומר דאין מצות ציצית בא בשעת עטיפה רק אחר עטיפה וחדש הגאון פי' חדש יען דגוף הלבישת בגד לית בו איסור בעצם כל איסורו בא יען דתורה תלאה תנאי שיעשה בבגד ציצית א"כ הגם שלבש הבגד ולא עשה המצוה של ציצית הוה שב ואל תעשה שלא שמר לעשות הקיום מ"ע אבל במעשה של לבישת הבגד לא עשה איסור בשלמא בכלאים אמר התורה לא תלבש כלאים א"כ גוף הלבישה הוה האיסור אבל בציצית אין הלבישה איסור בעצם רק משום שלא שמר התנאי הוא קום ועשה ציצית והביא ראיה מדברי רמב"ם פ"א דחגיגה הל' א' שכתב וז"ל ומי שבא לעזרה ביום הראשון ולא הביא עולה לא דיו שלא עשה מצות עשה אלא עובר על ל"ת שנאמר לא יראו ני ריקם ואינו לוקה על לאו זה שהרי לא עשה מעשה עכ"ל וקשה למה לא ילקה הרי עשה מעשה לבוא לבית המקדש ולא הביא עמו קרבן שע"י ביאתו בעזרה וראית

פניו בעזרה הוא העבירה שלא קיים הבאת קרבן כמו בציצית אם יהי' המצות עשיית ציצית בשעת העיטוף ולא קיים עשיית ציצית הוה הלבישה איסור בקום ועשה לשיטת התוס' ה"ה כאן ביאתו לעזרה גורם לעבירות הלאו אלא פשיטא יען דגוף הביאה לעזרה אין בו איסור רק חוסר מצוה של תורה שלא הביא קרבן עמו גורם העבירה הוה שב ואל תעשה ה"ה בציצית גוף הלבישה אין בו איסור רק חסרון המצוה גורם איסור על לבישה והוה שב ואל תעשה עכ"ד. ולדעתי להבדיל בין הנושאים דיש לחקור בראיית פנים בבית המקדש הוה גוף ביאת גופו לעזרה קיום מ"ע רק הקב"ה התנה שבשעת ביאתו לקיים מ"ע של שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני האדון ד' אלקי ישראל לא יראה פני ריקם אלא יביא עמו קרבן ואם הביא עמו קרבן קיים מ"ע שנראה גופו בעזרה ואם לא הביא עמו הקרבן לא קיים העשה ויהיה נחשב כאלו לא בא כלל לעזרה וא"כ ביטל עשה בשב ואל תעשה וא"כ קשה למה כתב הרמב"ם הטעם דאינו לוקה על לאו זה שהרי לא עשה מעשה תיפוק ליה דלא עבר לאו כלל דבפרשת ראה כתוב "שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ד' אלקיך במקום אשר יבחר בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות ולא יראה את פני ד' ריקם" וא"כ משמע דעיקר הדבר קיום מ"ע לבוא כל איש מישראל לראות וליראות פני ד' והטיל הקב"ה תנאי שלא יראה פני ד' ריקם א"כ אם בא ריקם לא קיים העשה וכאלו לא בא כלל וביטל מ"ע בשב ואל תעשה ולא עבר לאו וצע"ג. אמנם בפרשת משפטים כתיב תחילה בפ' כ"ג פסוק ט"ו ולא יראו פני ריקם ובפסוק י"ז כתיב שלש פעמים בשנה וראה כל זכורך פני אדון ד' משמע דהוא לאו בפני עצמו ולא תנאי בקיום המצוה דהא כתיב מקודם לא יראו פני ריקם טרם שהוזכר יראה כל זכורך שהוא העשה א"כ דלא יראו פני ריקם הוא לאו בפני עצמו ולא תנאי בקיום מ"ע של יראה כל זכורך ולכן הביא הרמב"ם ולא יראה פני ריקם ולא הביא הפסוק של פ' ראה דכתוב מתחילה העשה ג' פעמים בשנה יראה כל זכורך ואח"כ כתיב הל"ת ולא וראה את פני ד' ריקם והוה כמו שכתב הרמב"ם מתחילה מ"ע דכתיב וראה כל זכורך ואם לא הביא עובר על לאו דכתיב ולא יראה את פני ד' ריקם וצע"ג. אך הוא הדבר מפרשת ראה הי' באפשרות לומר דהוה רק תנאי בקיום העשה ומי שבא ריקם לא קיים מ"ע אבל לא עבר על לאו כלל לכן הביא הרמב"ם הפסוק מפרשת משפטים דכתיב מתחילה ולא יראו פני ריקם טרם שהוזכר העשה וראה כל זכורך מכאן מוכח דעבר על לאו ודוק. רק א"כ קשה מנ"ל לרמב"ם שאם לא הביא קרבן שמלבד שעבר הלאו גם העשה לא קיים דלמא קיים העשה רק שעבר הלאו רק מדכתיב בפ' ראה בפסוק אחד מתחילה העשה ואח"כ כתיב הלאו משמע שהלאו הוא תנאי שאם עבר הלאו גם העשה לא קיים דעבירות הלאו גורם

שלא קיים העשה דהוה תנאי בקיום העשה אם ראה פני ד' ריקם. ומעתה אני אומר די אם נאמר דהלאו לא יראו פני ריקם הוא תנאי שגם עשה לא קיים אבל עכ"פ אי אפשר לומר דעבר הלאו בקום ועשה בביאתו למקדש הלא ביאתו למקדש הוה המצוה גופה ולא יראה פני ריקם הוה רק תנאי לקיום המצוה שאם ראה פני ד' ריקם לא קיים העשה ואיך נצרף מעשה מצוה למעשה עבירה די שמעכב שלא יהיה לו מצוה וע"כ דילפינן מדכתוב בפ' משפטים מקודם העשה ולא יראו פני ריקם א"כ חל החיוב הלאו רק אחר שהוא כבר בא בעזרה וכמו לפי' הר"י שהוה הפי' אם כבר מכוסה בבגד יעשה ציצית הוה שב ואל תעשה אם לא יעשה ציצית כך משבא בעזרה ולא יקריב קרבן לראות פני ד' ריקם והוה שב ואל תעשה ואין לוקין בשלמא אם ילפינן מפ' ראה א"כ הוה תנאי שיראה כל זכורך בתנאי שלא יראה פניו ריקם והוה תנאי במעשה ביאה לעזרה באופן שלא יבוא ריקם א"כ די שמבטל המעשה אבל לאו מנ"ל אבל בציצית דאין בלבישה עצמה מצוה ואם הקב"ה הטיל תנאי גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך ויהי' הפי' טרם שיתכסה בו תעשה גדילים א"כ הוי תנאי בלבישה שרק ע"י גדילים שעושה בבגד יכסה א"כ אם לבש בלא גדילים עשה איסור בקום ועשה אבל בחגיגה או דביטל רק עשה או דלא עבר רק משבא בעזרה ורואה פני אלקים חל שלא יראה פניו ריקם והבן זה. ומצאתי בטו"א בחגיגה דף ז' בד"ה וא"נ ריקנים שנתקשה בזה דבמשפטים לא כתוב העשה והל"ת בפסוק אחד ובראה כתיב בפסוק אחד ופלא שלא העיר דבפ' משפטים נאמר הלאו קודם העשה ובראה נאמר העשה קודם ללאו והטו"א התפלא על הרמב"ם ולפמ"ש משם יליף הרמב"ם דאיכא לאו וגם דמעכב העשה כמש"ל ודוק. והתפלא הטו"א עוד שם שבפ' כי תשא נאמר רק העשה ולא הלאו כלל ויש ראיה לירושלמי דקיים העשה הגם שעבר על הלאו ולרמב"ם הוא פלא גדול ונ"ל דאם גדול הי' שם בעזרה מעיו"ט או קטן שנכנס לשם בלילה נתגדל לי"ג שנים בלילה ההוא ולא בא מביתו כלל יצא פני ראיית העזרה בלי קרבן בשלמא מי שבא מביתו צריך לעלות עם קרבן אבל בכה"ג קיים העשה ולכן כתיב גם העשה בלי לא יראה פני ריקם כנלענ"ד בעזה"י. (ד) והוסיף השאג"א להביא ראיה לדין הנ"ל דע"י חוסר מצוה אין איסור בגוף הלבישה דאם ל"כ דאמרי' בתכלת דף ל"ח דתכלת אין מעכב את הלבן וכאשר אנו עושים עכשיו אשר אין לנו תכלת וא"כ אם יש איסור בלבישה איך אנו לובשים בגד עם ציצית לבן וכי תימא כיון דלבן ותכלת שני מצות הן א"כ עשה דלבן דוחה עשה דתכלת זה אינו דקיי"ל אין עשה דוחה עשה אלא ודאי ש"מ דאין איסור בלבישה בחיסר מצוה הצריך לו ולכן אם אי אפשר לעשות המצוה שרי הלבישה עכ"ד. ובעיני יפלא ראיה הנ"ל הלא לשיטת הר"י

אין חל חיוב הטלת ציצית אלא אחר הלבישה וא"כ אחר הלבישה בא על הגברא לעשות שני מצות מצות חוטי לבן ומצות חוט תכלת ואם יחפוץ אח"כ לתלות הציצית יש מקום לחקירת שאג"א מאי אולמא דמצות לבן דדוחה עשה דתכלת אבל הלא עושה בו הציצית טרם שיתעטף בו וברגע שיבוא עליו חיוב הציצית היינו אחר הלבישה אמרי' מאי אולמי מצות תכלת ממצות לבן שיפשוט את הבגד לבעל מצות ציצית בחוטי לבן בעבור מצות חוט התכלת שיתבטל בשב ואל תעשה יעשה הוא מעשה להסיר הטלית מעליו לבטל מצות לבן בקום ועשה ונוסף עוד שמבטל מצות תכלת ע"י אונס והוא יפעל שיבטל מצות חוטי לבן שאין אונס בו לבטל מצוה הזאת ולגודל התמיה חשבתי לתרץ שחקר אם נפסל הציצית בבגד שעליו ורוצה לעשות ציצית בעודנו עליו יהיה אסור להעלות בו ציצית בזמן הזה אך זה אינו דהא בודאי צריך להסירו הטלית מעליו עד שיקשור בו ציצית מחדש וא"כ דעת השאג"א נפלאת בעיני בראי' זו. ונפלאת ביותר ראיה זו שהקשה מאי אולמי הך עשה מהך עשה אמרתי אחכמה בדבריו והמה רחוקים בשלומא אם יש לפני אדם לקיים אחד משני מצות עשה כגון לשלח האם הוא מצות קיום עשה או לשחוט אותה לטהרת המצורע אמרי' מאי אולמא הך קיום עשה הזאת מהך קיום מ"ע זאת וה"ה אם היה לפנינו לקיים מצות לבן או מצות תכלת שייך לחקור מאי אולמי הך קיום עשה מהך קיום מצות עשה אבל שנאמר שלא יקיים מצות עשה דלבן יען שאין לו תכלת א"כ לא יקיים מצות עשה כלל אמרינן בהיפוך דעשה דלבן דוחה עשה דתכלת וכי תימא מאי אולמי הך עשה מהך עשה זה אינו דאם ידחה עשה דלבן לתכלת יהיה בידו עכ"פ קיום מ"ע אחת ואם לא ידחה אין לו עשה דלבן אבל גם דתכלת אין לו וא"כ ילכו שניהם יחדיו וצע"ג. ועוד אטו לבן דוחה תכלת התכלת מעצמו נדחה ואיך התכלת ידחה ללבן דבתכלת אנוס הוא בכל אופן לא יקיים מצות דתכלת ולא הלבן יגרם לו הדחיה אבל התכלת ידחה מצוה מה שוש בידו לעשות. וגם זאת לדברי נב"י בסוף ח"ר דמאי אולמי הך עשה מהך עשה הוה רק סברא ואם עבר ועשה אמרינן בהיפוך מאי אולמי דפח"ח א"כ מיד שיהיה מלובש אמרי' בהיפוך מאי אולמי וא"כ אמרי' דילבש ויהי' בהיפוך מאי אולמי ועיי' ר"ן כתובות דף פ"ו בטעם דמגבינן לבע"ח יען כיון שיהי' בידו יזכה בדין ועיין בש"ע ח"מ סי' ק"ג סוף דבר ראיה זו נפלאת בעיני מאוד. עד כה דברתי להציל הר"י מפי ארי ובדברי מיושב גם קו' השג"א בסתירת דברי הר"י ומדברי הרמב"ם פ"ג מהל' ציצית הל' י' וז"ל כל אדם שחייב לעשות מצוה זו אם יתכסה בכסות הראויה לציצית מטיל לה ציצית ואחר כך יתכסה בה ואם נתכסה בה בלא ציצית הרי בעל מ"ע עכ"ל משמע אם נתכסה בה בלא ציצית אעפ"י שהסיר מעליו מיד ביטל מצות עשה וע"כ דחיוב הוא

מיד בשעת עיטוף שיהיה בו ציצית ודוק. ופלא בעיני דברי טו"ז בסי' ח' סעיף י"ז דכתב במחבר דברי רמב"ם הנ"ל וז"ל נתכסה בבגד שהוא חייב בציצית ולא הטיל בו ציצית ביטל מצות עשה עכ"ל וכתב הטו"ז בס"ק ח"י וז"ל ביטל מ"ע דציצית חובת גברא לענין זה שאם נתכסה בטלית אז חל עליו החיוב עכ"ל והוא פלח דמשמע אחר שכבר נתכסה בבגד חל עליו החיוב והוא כדברי תוס' ביבמות דף צ' ומרמב"ם משמע בהיפוך דחל עליו החיוב מיד בשעת לבישה ואם נתכסה בה בלא ציצית על העיטוף בלבד כבר עבר וביטל מצות ציצית וצע"ג ועיינתי בפ"מ במשבצות זהב וכ' וז"ל עיין ט"ז סי' י"ץ אות ג' והוא מר"ם פ"ג מה' ציצית ה"י ואין סתירה מכאן למ"ש המרדכי הביאו הב"י ומג"א י"ג ח' ואי"ה יבואר עכ"ל ופלא בעיני שלא עמד על זה דברי טו"ז המה בהיפוך דברי מר"ם הנ"ל ומצאתי במשבצות זהב סי' ח' ס"ק ח' שכ' וז"ל ועיין בר"ם ה' ציצית פ"ג ה"י כל הלובש טלית בלי ציצית ביטל מ"ע אין סותר למרדכי בסי' י"ג לקמן וגם לתוס' יבמות צ' ואי"ה שם יבואר ומפני שבס' חמד משה לא כתב כן הצרכתי לזה עכ"ל הרי ניכר שבספר חמד משה מתעורר דרמב"ם הוא כנגד דעת תוס' יבמות והפ"מ אמר שאין סותר למרדכי ותוס' יבמות ולא ידעתי למה אין כאן סתירה וצע"ג אצלי. שוב מצאתי בפ"מ באשל אברהם סי' י"ג שכתב בס"ק ח' וז"ל ומשמע נמי דציצית שוא"ת לא זו שא"צ לפשטו אפי' אם נפל מעליו ברה"ר המלבוש עם ציצית ורואה שנפסק מותר ללבוש בחול אף שיש לחלק בין שוא"ת דעושה פסח דמטמא שאין עושה מעשה בביטול העשה ובין לובש מלבוש בלי ציצית ועיין ר"מ פ"ג מציצית הלכה י' והמחבר בסי' ט' סעיף י"ז הביאו אין מכאן סתירה דל"מ אם נאמר ציצית לאו שא"ת דלא כתוס' יבמות צ' ב' אלא כמרדכי דכי עובר בלבישה מיד בחול דעשו להם ציצית אמר רחמנא ובשבת לית כאן עשה כלל דעשו ואפי' נאמר דמרדכי כתוס' ממש נמי י"ל ובספרי שושנת העמקים כלל ו' הארכתי בתכלית האריכות וכאן אקצר עכ"ל היוצא מדבריו דאפשר גם המרדכי חולק על תוס' וסובר דעובר מיד בשעת לבישה רק ה"מ בשעה שיכול לקיים העשה ועשו להם ציצית אבל בשבת לא נאמר ועשו להם ציצית א"כ אין חיוב כלל בשבת שיהיה לו ציצית בבגדו ולעכב שלא ולבש בגד בלי ציצית לא נאמר בתורה ומעתה לא יפלא עוד בעיניך למה נתקשו הפוסקים בדין זה ואקוה שתנוח דעתך בעזה"י בזה:

סימן ג

שלומים אלף עם שלימות הנפש להרבני החשוב המהולל ומשובח מורג חרוץ בעל פיפיות הירא את דבר ד' כבוד מהו' ר' משה עקשטיין ב"י בסערענטש. אודות אשר הפליא על קושית הטורי זהב בא"ח סי' ח' ס"ק ח' שהקשה על המחבר שכתב וז"ל קודם

שיברך יעיין בחוטי ציצית אם הם כשירים כדי שלא יברך לבטלה עכ"ל והקשה עליו שבלא"ה יש חשש שילבש בגד של ד' כנפות בלא ציצית ע"ז כתב מעלתו נ"י וז"ל ונ"ל ליישב על נכון בעז"ה דבשביל שילבש בגד בלא ציצית אין צריך לבדוק דמוקמינן אחזקה ואי משום דאיכא לברורי הא אין זה מהני כלום דמיד לאחר שיבדוק יש לחוש מיד שיפסוק חוט וא"כ לא מהני כלום אם יבדוק וזהו ידוע דבכה"ג לא צריך לברר אף דאיכא לברורי אבל לענין ברכה לבעלה שפיר מהני דהא מיד שיבדוק מברך ואז לא חיישי' אף אם יפסוק החוט לא הוה ברכה לבטלה עכ"ל. תשובה נתתי שמחה בלבו כי בא לפני להוציא לאור אשר כמוס בלבי בדבר הזה בעזה"י דדקדקתי בלשון הט"ז שכתב וז"ל ואע"ג דבלא"ה יש חשש שילבש בגד של ד' כנפות בלא ציצית עכ"ל וקשה למה דייק בתיבת שילבש ולא כתב שיהי' עליו בגד של ד' כנפות הלא עיקר הקו' שיהי' מעוטף בבגד בלא ציצית ונהפוך הוא הלבישה מותר בלא ציצית רק שלא יהי' עליו בגד בלא ציצית וצע"ג. ואקדים דברי שאגת אריה בסי' ל"ב שהקשה קושיא גדולה על הר"י בתוס' יבמות דף צ' דסובר דבשעת עיטוף הטלית לא חל חיוב ציצית רק אח"כ כאשר מעוטף בא החיוב דכתיב גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אז כאשר הוא כסותו ולכן נקרא שב ואל תעשה מה שגזרו חכז"ל משום כסות לילה שלא יעשה ציצית של תכלת והקשה השג"א הלא חזינן בכמה מקומות שהבא ע"י מעשה נחשב למעשה (א) הי' לובש כלאים ואמרי' לו אל תלבש אל תלבש חייב שתים ואמרו בגמ' מכות דף כ"ב אפי' אם שוהה חייב כמה מלקות ויען דבא ע"י מעשה מתחילתו (ב) הקשה מגמ' שבועות דף כ"ד אפי' נכנס טהור למקדש ונטמא שם ושהה חייב על השהיה יען דבא ע"י מעשה מתחילתו של היתר אפי' (ג) מפ"ג דנזיר אם הכהן נכנס לשידה בבית הקברות ובא חבירו ופרע עליו מעזיבה חייב על השהיה ומה התם דלא הי' מוכרח להיות נטמא בבהמ"ק או בבית הקברות אעפ"כ חייב מלקות ולא הוה לאו שאין בו מעשה יען דבא ע"י מעשה ק"ו בטלית דבוודאי יהי' מעוטף בלא ציצית. ונלע"ד ואעתיק דברי נמ"י ברב אלפס פ"ב דבב"ק אשו משום חצי' וכתב הנמ"י וז"ל אשו משום חציו כאלו בידיו הבעירו כדאמרן ואי קשי' לך א"כ היכא שרינן עם חשיכה להדליק את הנרות והדלקתה הולכת וגמרה בשבת וכן מאחיזין את האור במהדורה והולכת ונגמרת הדלקתה בשבת ולפי זה הרי הוא כאלו הבעירה הוא בעצמו בשבת וכל שכן הוא דאלו הכא לא נתכוין להבעיר גדיש של חבירו כלל והכא עיקר כוונתו הוא שתדלק ותלך בשבת ועם כל זה תנן משלשלין את הפסח לתנור עם חשיכה ומאחיזין את האור במדורות בית המוקד ומעשים בכל יום וכדאמרן כי נעיין במילתא שפיר לא קשי' לן שהרי חיובו משום חציו כזורק החץ

שבשעה שיצא החץ מתחת ידו באותה שעה נעשה הכל ולא חשבי' ליה מעשה דמכאן ולהבא דאי חשבי' ליה הוה לן למפטרי' דאנוס הוא שאין בידו להחזירה וה"נ אלו מת קודם שהפסיק להדליק הגדיש ודאי משתלם נזק מאחריות נכסים דידי' דהא קרי כאן כי תצא אש שלם ישלם ואמאי מחייב הרי מת ומת לאו בר חיובא אלא לאו ש"מ דלאו כמאן דאדליק השאר בידים חושבי' ליה אלא כמאן דאדליק מעיקרא משעת פשיעה חשבי' ליה וכן הדין לענין שבת דכי אתחיל מערב שבת אתחיל וכמאן דאגמרי' בידים בההוא עידנא דלית בי' איסור חשיב עכ"ל. המורם מדבריו המתוקים דכל פעולה הנצמח אחר זמן על ידי פעולת אדם אשר עשה לפנים נחשבו כל הפעולות אשר נעשה אחר זמן זמנים טובא כאלו הם הי' נעשים ונגמרים בשעה שעשה האדם פעולתו אשר גרם שיתפעלו הפעולות ולכן בזורק החץ ואחר רגעים שזרק החץ נחשב נמי כאלו נעשה ההיזק ברגע שיצא החץ מתחת יד אדם וכן אם הבעיר אש ויצאה הגחלת או שלהבת ומדליקה אחר כמה שעות נחשב לנו כאלו הכל נשרף בשעה שהדליק האש וממילא מותר להדליק נרות או מדורה בערב שבת בערב דנחשב כל מה שדולק אח"כ כאלו השריף הכל בשעת הדלקה שהי' עוד יום חול ולכן בניזקין אפי' מת המבעיר טרם שהזיק ונשרף הגדיש נשתעבדו נכסיו דהא מה שנשרף אח"כ נחשב לנו כאלו נשרף בעודנו הוא חי והוא דבר עמוק ומתוק מאוד. ומעתה אני אומר סברה אחת בשלמא אם משכחת עבירת האיסור במעשה כגון בכלאים הלא משכחת שלובש כלאים במזיד אז אפי' אם היתה הלבישה בשוגג או אפי' בהיתר כגון כהן בשעת עבודה אם הולך אח"כ בכלאים לוקה דנחשב השהיה אשר בא ע"י מעשה מתחילתו כאלו היתה עכשיו הלבישה דהנגרר ע"י פעולה הוה כאלו נעשה עכשיו פעולה וה"ה אם נטמא במקדש הלא משכחת הטומאה ע"י מעשה א"כ השהיה הבא ע"י מעשה נחשב כאלו נעשה עכשיו הפעולה וכן משכחת לנזיר טומאה בידים אם הולך לבית הקברות ונטמא ע"י מעשה וכל הנגרר נחשב כאלו עכשיו נעשה המעשה אבל בציצית דעטיפה אינו גורם חיוב ציצית א"כ לא משכחת בעולם שיעבור על חיוב ציצית בידים דאלו תחשב כאלו עכשיו לובש ג"כ פטור בשעת לבישה מציצית א"כ איך נחייב אותו אם שוהה בטלית בלא ציצית כאלו עובר בקום ועשה מצות ציצית דנחשב כאלו עושה ברגע זו הלבישה הלא אם נחשב כאלו לובש עכשיו בזו הרגע ג"כ פטור מציצית וע"כ דלא נחשב כאלו עושה עכשיו הלבישה והוה שב ואל תעשה ודו"ק ואין להשיב כמו דמותר להדליק נר בערב שבת דנחשב גרם פעולה אשר דולק והולך ובוער הנר כאלו נעשה הכל בערב שבת א"כ נימא דחשב מה ששוהה בטומאה במקדש או בבית הקברות או מה ששוהה בכלאים כאלו נעשה מעיקרא בשעה

שלא הי' עליו איסור כמובן. זה לק"מ דשאני התם בערב שבת דהי' זמן היתר כי בחול מותר בהדלקה וכל הנגרר נידן כמו הגורר אבל כאן אטו בשעה שנכנס טהור במקדש או שנכנס בשידה בבית הקברות או שלבש כלאים בשוגג או לעבודה לא הי' איסור טומאה או איסור כלאים בעולם אלו הלך בלא שידה בבית הקברות או הי' רובץ על גופו טומאה כשנכנס לבהמ"ק או ידע מכלאים כאשר לבש הבגד או לא הי' עבודה לפניו כאשר לבש הכלאים הי' הוא חייב מיד דהא הי' זמן איסור של אותן עבירות וא"כ איך נימא דיהי' הכל כאלו עשה באותו שעה וא"כ אינו טמא גופו הגם שעומד בבית הקברות או שנגע בו טומאה במקדש או אין עליו איסור כלאים יען שלבש בשוגג או יען שעבד היום עבודה (חוץ אם נאמר שאשתרי כלאים גם שלא בשעת עבודה עיין תוס' חולין דף ק"י ובשג"א סי' כ"ט ל' ל"א) וג"כ דעושה עכשיו איסור רק חסר הפעולה ונחשב פעולה ראשונה כאלו עושה עכשיו או כאלו עשה בשעת מעשה הי' אז איסור עליו ולא דמי לחץ דשם עכשיו אינו גורם מאומה להנזק וע"כ דנחשב הכל על שעה שגרם הפעולה אבל כאן האיסור נעשה עכשיו רק המעשה חסר אז ונחשב לו כאלו יהי' עכשיו גם הפעולה או כאלו נעשה האיסור של עכשיו בשעת פעולה בלי שהי' אז בשידה או כאלו הי' עמא בשעת כניסה למקדש או כאלו לבש אז כלאים במזיד וכאלו לבש שלא בשעת עבודה ודוק אבל בטלית אם נחשב כל רגע ורגע כאלו יתעטף פטור מציצית א"כ הוה רק ביטל בשב ואל תעשה והבן בעזה"י. ויש לי בזה הערה גדולה אם הלביש הבגד כאשר הי' עוד קטן יום לפני גדלות או שעה לפני גדלות עיין תומים סי' ל"ה אי מונין שעות להיות גדול דווקא אחר השעה שנולד קודם י"ג שנים או נכנס למקדש שעה אחת לפני גדלות או כהן קטן נכנס לבית הקברות שעה לפני גדלות ושהה אח"כ בטומאה שם או בלבוש כלאים אשר עליו אי ללקות דהלא המעשה הי' מעשה קטנות ונשאר בגדלות לאו שאין בו מעשה עוד יש לי הערה אם הניח תפילין שעה לפני גדלות ויש עליו התפילין כאשר נתגדל אי יוצא בזה דבעת קשירה הוה שעת פטור או אם לבש טלית אי המצוה בעטיפה וכדומה בהרבה מצות אשר תלוי' בפעולה כי הדבר רחב ועמוק ועיין בט"ז יו"ד סי' שצ"ו ובטו"א פ"א דחגיגה ויש בזה כמה הבדלות אם נטל לולב בידו שעה קודם גדלות ועכבו בידו עד לאחר הגידל ובין הנחת תפילין שעה קודם גדלות ובין אם עשה חצי מלאכה קודם רגע הגדלות וחצי השני אח"כ ואין כאן מקומו להאריך. היוצא מזה דאין ראי' למה שהחליט השג"א דחיוב בא בשעת עיטוף רק הט"ז סובר יען דמברכין להתעטף בציצית ומברכין קודם עטיפה א"כ עושה מעשה והקשה תיפק ליה שלובש בגד בלא ציצית וצריך לברר כדי שלא יעשה מעשה בלי בירור אבל מה שיהי' עליו הטלית אח"כ

אינו עושה מעשה הגם אם יהי' נפסקים הציצית יהי' נחשב כאלו נעשה מעשה זה הוא אם נעשה איסור וסמכי' על חזקה וממילא דאין כאן איסור אבל בשעת לבישה עכ"פ לא ועשה מעשה בפועל מכח איכא לברורי' ותי' כיון דלא משכחת בציצית קו"ע אז גם בשעת לבישה סמכי' דכל מצות ציצית הוה שב ואל תעשה דלא משכחת קו"ע דהא הלבישה אינו איסור כמו כלאים רק שמחוסר עשיית מצוה בו עיין סברא זו בשג"א סי' ל"ב אבל כאן מברך ברכה לבעלה והוה דיבורא מעשה ודו"ק. ובזה הצדקתי דברי רמ"א ביו"ד סי' שע"ב בכהן ששמע שמת אחד שיצא ערום ולא חילק אם נכנס בבית בזמן שהי' המת עודו חי או לא ועיין בפתחי תשובה שם אות ד' דהביא חבל אחרונים דאמרי' גדול כבוד הבריות שדוחה הל"ת בשב ואל תעשה ולפמ"ש משה אמת ותורתו אמת דנחשב כאלו עכשיו נכנס דבשעת כניסה הי' עכ"פ זמן איסור טומאה בעולם ולא דמי לנר שמדליק בערב שבת דאז לא הי' זמן איסור ועיין בנקודות הכסף בהשגותיו על הט"ז ביו"ד סי' קצ"ח ס"ק כ"א ודוק ויש לי עוד הערה בענין הנ"ל ואי"ה יבואר במקו"א. שוב פקחתי עינו וראיתי במחצית השקל ס"ק י"א שכ' בין שני חצי עגולה וז"ל ואע"ג דנהי דלרמב"ם יש בברכה לבטלה איסור תורה אבל לדעת התוס' אינו אלא מדרבנן כמ"ש המג"א סי' רט"ו ומצות ציצית ודאי דאורייתא מ"מ על גדולים תעשה לך אינו עובר כ"א בשב ואל תעשה ובברכה לבטלה בקו"ע בחמור עכ"ל הרי הדבר ברור בעזה"י (ויש לעיין בט"ז יו"ד סימן א' דברכות נתקנו על עיקר זכיות המצות יעו"ש). ואגב גררא אעתיק לו דבר מחדושי, ירושלמי פ"ט דכלאים וז"ל הרי שהי' מהלך בשוק ונמצא לבוש כלאים תרין אמוראין ח"א אסור וחרנא אמר מותר מאן דאמר אסור דבר תורה מ"ד מותר כההוא דאמר רבי זעירא גדול כבוד הבריות שהוא דוחה את המצוה בלא תעשה שעה אחת תני אין מדקדקים במת ולא בכלאים בבית המדרש ר"י הוה יתוב מתני והוה תמן מיתא מאן דנפק לא אמר ליה ולא כלום ומאן דיתיב לא אמר ליה ולא כלום ר' אימי הוה יתיב מתני אמר חד לחברי' את לבש כלאים א"ל רב אימי שלח מאנך ויהב ליה עכ"ל ובנב"י ח"ר או"ח סי' ל"ה נתקשה בכפל הלשון דוחה את המצוה בל"ת דהי' די לומר שדוחה את הל"ת ולחדש יצא דהך בל"ת הוא תנאי וכן כוונת ירושלמי גדול כבוד הבריות שדוחה את המצוה אבל דווקא בלא תעשה היינו שב ואל תעשה אבל לא בקום ועשה ונתקשה הא אם מצא בעצמו הכלאים הוה קום ועשה ותירץ שמחולקין אי משהה בכלאים או בטומאה הוה כמעשה או שב ואל תעשה כמבואר במכות דף כ"ב יעו"ש והוא פלא בעיני שלפי הבנתו הי' לירושלמי לאמור שדוחה את המצוה שעה אחת בלא תעשה שמה שדוחה המצוה על שעה אחת הוא בתנאי בלא תעשה אבל איך שייך אחר שביאר התנאי

חוזר לראשונות שדוחה את המצוה וביאר התנאי שדוקא בשב ואל תעשה עכשיו מבאר ודווקא שעה אחת וצע"ג. והנלע"ד בעזה"י בכוונת ירושלמי דהנה איסור טומאה אם הכהן מטמא עצמו הוא איסור בכפלים שעובר מצות עשה של קדושים יהי' לאלקיהם וגם ל"ת לנפש לא יטמא עיין בב"מ דף ל' דפריך הגמרא האי עשה ול"ת הוא וכן מבואר בירושלמי פי"ג דברכות דנשיאת כפים אינו דוחה טומאה דנשיאת כפים עשה וטומאת כהן עשה ול"ת א"כ מבואר שאם הכהן מטמא את עצמו הוא עובר עשה של קדושים וגם לאו לנפש לא יטמא ובכל מקום אין עשה דוחה עשה ול"ת ואעפ"כ חידש ר' זעירא שמותר לילך הכהן עם הרבים בדרך טומאה דאורייתא כמבואר בירושלמי פ"ג דברכות דגדול כבוד הרבים שדוחה את המצוה של קדושים יהיו בל"ת לנפש לא יטמא שעה אחת הוא התנאי מה שגדול כבוד הבריות שיש לו כח לדחות מצוה וגם ל"ת הגם שיש כלל שאין עשה דוחה עשה דמאי אולמא הך עשה מהך עשה עיין חולין דף ק"מ וכאן גדול כבוד רבים שדוחה את המצוה הוא עשה בל"ת שיש גם בו עבירות לאו ואעפ"כ כבוד הבריות דוחה וה"ה בכלאים שדוחה כבוד הבריות אפי' בקום ועשה בל"ת של כלאים ובתנאי שעה אחת לבד ודוק:

סימן ד

שאלה עובדא הי' שהי' איש אחד אונן ר"ל ובא גיסו אליו והביא שני ארבע כנפות נאים אשר קנה וביקש מהאונן שיעשה לו באחד ציצית שיהי' לו על יו"ט הבע"ל ארבע כנפות חדש וביקש גיסו האונן ממנו שימכור לו ארבע כנפות השני עם הציצית הצריך לו וכן עשה שהקנה לו ועשה האונן הציצית בשני ארבע כנפות וביו"ט כאשר לבשו והי' בבהכ"נ הראה האיש אשר הי' אונן כמה נאה ד' כנפות וסיפר המעשה והי' שם בן תורה ואמר שלא הי' כדת שקשר הציצית אז כאשר הי' אונן ושאל האיש אם לא צריך להתירם ולעשות הציצית מחדש או אם בדיעבד כשר הדבר. תשובה הדבר צריך התבוננת רב לבוא להורות בדבר הזה ואשר ישים ד' בפי אותו אשמור לדבר בעזה"י. הנה לכאורה מסתברא שהציצית פסולים דהא אונן פעור מכל המצות ולא הי' בשעת תליית הציצית בר חיוב בציצית ולא מבעי לשיטת הסוברים דאם תלאם לציצית אשה הוה פסולים דילפינן כל המצות מתפילין כמו שם מי שאינו בר קשירה אינו בר עשיה וה"ה בציצית פסולים אם תלאם בבגד עיין ברמ"א סי' י"ד סעיף א' ובמג"א אלא אפי' למחבר שם דמכשיר באשה שאני התם דאשה אינה מחויבת במ"ע שזמן גרמא אבל אם רוצים יוכלו לעשות מ"ע שזמן גרמא אבל באונן שאינו רשאי לעשות מצות עשה אפי' אם ירצה להחמיר על עצמו והוא בר חיוב וע"י האנינות יצא מחיובו על כל המ"ע א"כ בודאי הוה

אינו בר עשיית ציצית וראיה מדברי מג"א סי' תרצ"ו ס"ק ט"ז שכ' וז"ל וגם נ"ל דאעפ"י ששמע המגילה בצבור יקראנה שנית אחר שנקבר המת כי תלמוד ערוך הוא דאונן פטור מכל המצות ואע"ג דאמרי' דמקרא מגילה קודם להמת היינו באחר אבל האונן פטור עד שיקברנו מיהו לפמ"ש בסי' ע"א דאם רוצה להחמיר רשאי א"כ יוצא במה ששמע בצבור דהא עיקר דמקרא מגילה קודם להמת וא"כ חייב במקרא מגילה עכ"ל הרי כמה נתחבט המג"א דדוקא יען שמקרא מגילה קודם להמת וגם יען דעיקר מקרא מגילה נתקן בצבור וגם בצירף שאם יחפץ רשאי להחמיר לעשות מ"ע יצא ידי מקרא מגילה אבל בתליית ציצית דכל המצות ציצית הוה מצוה דרשות ואין תליית ציצית קודם לקבורת מת א"כ בודאי אין האונן בר חיוב ציצית וא"כ עשה אותם גברא שפטור מכל המצות ופסולים ודוק. אמנם כבר שדא המהרש"ל בתשובה סי' ע' ביה נרגא דהך כללא דאונן פטור מכל המצות לאו כלל גמור דיש מצות שאונן מחויב ומביא שני ראי' גדולות (א) כתובות פ"א מי שהי' טבחו טבוח ומת לו מת בועל בעילת מצוה ופורש וקשה הא אונן פטור מכל המצות ואף אינו רשאי להחמיר כמבואר בירושלמי אלא בודאי יש מצות פרטי שהוא חייב (ב) מברייתא הובא פ"ק דמגילה מי שהולך לשחוט פסחו ולמול בנו ושמע שמת לו מת וכו' ת"ל יטמא למת מצוה אבל לא למי שאינו מת מצוה אינו מבטל שום דבר שעושה מצותו למול את בנו מקודם א"כ מבואר דיש מצות דאונן מחויב בו יעו"ש וא"כ אפשר מצות ציצית שהוא שקולה כנגד כל המצות עיין בגמרא ובטור ובב"י או"ח סי' כ"ד א"כ אין אונן פטור ממנה וממילא הוא בר חיוב בשעה שתלה הציצית ודוק. אך אפשר ליישב קו' מהרש"ל בעזה"י מה שהקשה מכתובות איך יבעול בעילות מצוה הא אונן לאו בר מצוה נ"ל דלכאורה העיקר מצוה הוא מצות פ"ו ולזה צריך לבעול אשה להוליד ולהבנות ע"י האשה שלקח וא"כ בעילת בתולה אשר אין אשה מתעברת מביאה ראשונה אין באותה בעילה קיום מצוה רק בעילה ראשונה בועל להוציא כלי למעשהו שתהי' ראוי' להתעבר וכאשר ובעל אותה שנית תהי' כלי להתעבר ממנו וקראו אותו בעילת מצוה על שם התכלית שע"י בעילה הזאת יקיים אח"כ מצות פ"ו אבל אין בבעילה ראשונה קיום מ"ע רק מצוה בעלמא הכנות כלי לקיום מצוה וא"כ לא שייך לומר איך יבעל הא אונן פטור ממצות דהא באמת לא קיים היום מ"ע ואטו יהיה אונן פטור להגביה אבידה אשר הוא הכנה לקיים מצות השבת אבידה אחרי אבילות בשלמא לקיים היום מצות פטור והגם שאין ראיה משם דאיכא לאו דלא תוכל להתעלם אבל אי הי' פטור מהשיב לא הי' עליו לאו כמובן אבל מהכ"ת יהי' פטור גם להכנה בשלמא מחיוב קיום מ"ע נפטר דהעוסק במצוה פטור ממצוה ואפי' עשה המצוה לא מהני לפטור

אותו מלקיים המצוה אח"כ כמו במקרא מגילה אבל מהכ"ת לא יוכל לעשות הכנה למצוה כמו בבעילת מצוה שפועל לעשות כלי לקיים בביאה שנית פ"ו ודוק. ואוסיף נופך בשלמא בקיום מצוה אשר בא על כל אדם בחיוב כמו ק"ש ותפילה וקריאת מגילה ותקיעת שופר וכדומה אז מכח אנינות אשר הוא חיוב עליו להיות דעתו על צורך המת פטור מקיום מ"ע אשר צריך ג"כ מחשבות כוונה ואפי' אי מצות אין צריך כוונה עכ"פ צריך להיות ראוי' להיות לו מחשבה וכוונה והאונן אין דעתו מתישבת עליו ומכח חיובו במ"ע ישכח אנינותו על כן פטרוהו אבל הכנה לקיום מצוה אחרי זמן מועד אינו בהול במחשבתו וגם הכנה אין צריך כוונה ולא נפטר ע"י אנינות ולכן בועל בעילת מצוה ועיין בתוס' שם ודוק. ומצאתי בשמ"ק בכתובות דף ג' שחקר אי מותר לו דווקא בעולה ראשונה ולא בעילה שניה שכ' וז"ל אבל מאיזה טעם נתיר בעילה ראשונה טפי משאר בעילות אדרבה אין אשה מתעברת מביאה ראשונה ואבותינו הקדושים יצחק ויעקב מעכו ביד וכי תימא אם כן אמאי קרי לה בעילת מצוה פירוש בתוס' דהיינו משום דכתיב כי בועליך עושיך ואמרינן אין אשה כורתת ברית אלא למי שעושה אותה כלי וע"י כך מדבק בה ובאים לידי פ"ו ומסיימים התוס' עד להכי קרי ליה לבעילה ראשונה בעילת מצוה פי' דבהאי טעמא סגי למקרייה בעילת מצוה מיהו לא מחלקי' בינייהו לענין דינא דנימא בעילה ראשונה שרי לאחר שנקבר ולא שאר בעילות דמאי טעמא אדרבה דעיקר פ"ו באינך בעילות דקודם שנקבר מותר בתשמיש המטה וכדעת הרמב"ם והרי"ץ גיאות עכ"ל הרי מפורש יוצא שלכך קרא בעילת מצוה שעושה הכנה ופועל שראוי' שתתעבר בביאה שנית אשר בו יקיים אח"כ פ"ו ודוק. ובחדושי ישבתי קו' הפלאה כתובות דף ה' דאמרי' ר"י מקלקל הוא והקשה הפלאה הא קיום מצוה נקרא מתקן כמו במילה ופי' בתוס' משום קיום מצוה וא"כ הבעילה הוה בעילות מצוה ונחשב תיקן יעו"ש ולפי מ"ש שם במילה ובד' מיתות ב"ד הוה קיום מ"ע ובעילה הוה רק הכנה למצוה ודוק. ולפ"ז בקיום מ"ע של ציצית הגם דהוה מצוה דרשות אבל עכ"פ כיון שמקיים מ"ע ממש הוא פטור מכח אנינות ודוק. ומה שהקשה מן ההולך למול בנו ושמע שמת דיוכל נימול וקשה הא אונן פטור נ"ל והוא דעיקר מה שאונן פטור ממצוה הוא מחמת דעוסק במצוה של האנינות פטור משאר מצות כך שמעתי מפו אדמ"ו הגאון שר התורה בעמ"ח ספר שערי תורה זצ"ל וכן מצאתי נרמז במהרש"ל סי' ע' שכתב וז"ל אלא בודאי חייב במצות פרטיות כי האי אלא שהקילו חכמים עליו ופטרוהו מתפילה ומכל המצות מאחר שהוא עוסק במצוה זו של מת והכא שאינו מבעל שום דבר מענין צרכי מתו במה שמוליך לבנו לימול

ולהכניסו בברית פשיטא שחייב עכ"ל הרי שרמז שעיקר הטעם דעוסק במצוה פטור ממצוה ודוק. ולפ"ז בברייתא שם תנינן ההולך לשחוט את פסחו ולמול בנו ושמע שמת לו מת א"כ התחיל במצוה של פסח ומילה קודם ששמע שמת לו מת שיחול עליו מצות אנינות ואמרי' בהיפך העוסק במצוה של פסח ומילה פטור משאר מצוה הבא עליו ולא חל עליו מצות אנינות כלל חוץ ממת מצוה צריך לבטל מצות פסח ומילה ודוק כי עמוק בעזה"י. ועיין בנמ"י בב"מ אף ל' דחידש דמשעה שמתחיל באבידה הגם דלא מקיים עדיין השבת האבידה הוה בכלל עשה דוחה לל"ת ונקרא בעידנא דמעקר לאו מקיים העשה יעו"ש וא"כ זה שהלך למול בנו ולשחוט פסחו הוה כבר עוסק במצוה ועיין בסוכה דף כ"ה בלכתך בדרך שפטור בהליכת מצוה משאר המצות מכח העוסק במצוה פטור מן המצוה וברשב"א שם חידש אפי' אם יתבטל מכח מצוה קלה ממצוה חמורה ודוק. ומעתה שמיושבים קו' מהרש"ל הדרינן לכלל דאונן פטור מכל המצות שבעולם ואין יוצא מן הכלל דברים פרטים וא"כ הגם ששקולה מצות ציצית ככל המצות האונן פטור וא"כ נפסלו הציצית אשר תלה בבגד כשהי' אונן ודוק. אך עדיין יש לי לחקור דבלא"ה קשה על ראי' מהרש"ל בהולך לשחוט פסחו ולמול בנו דקשה הא הוה אונן דפטור מכל המצות איך ישחוט הפסח וימול בנו ולכאורה לק"מ בשלמא אי צריך לטמאות מחמת מצות טומאת קרובים א"כ הי' נדחה מקיום מצות פסח וממצות מילה וגם נפסק ממנו שם שהוא עוסק במצוה דהא מצוה לטמא לקרוב קודם אבל כיון שפסח ומילה קודם והקשה רק כך איך יהי' אונן מל ועושה פסח הא אונן פטור ממצות הוא פלא בשלמא בק"ש ובתפילה וקריאת מגילה ושופר וכדומה שהן מצות שבגופו שצריך שיקרא ק"ש ותפלה ולשמוע מגילה ובקול שופר בגופו א"כ אונן פטור אבל כאן בפסח ומילה דמהני שליחות א"כ הלא רגע זו יכול להפסיק מאנינות לעשות שליח רק אי צריך לטמאות עצמו אז יבטל ממצות אבל אי אין צריך לטמאות קשה הא מחמת אנינות יעשה שלוחים על פסח ומילה. ואחר העיון משבשתא דכלל גדול בש"ס כל מה דאיהו לא מצי עביד שליח לא מצי משווה דשלוחו של אדם כמותו אבל לא עדיף השליח מן המשלח ועיין תוס' נזיר י"ב בהפרשת חלה אם עשה שליח בעודו קמח והוא דאמרו כהנים ע"כ שלוחא דרחמנא עיין נדרים דף ל"ו וא"כ אי לא מהני אפי' בדיעבד אם אונן עוסק במצותו א"א לעשות שליח ושפיר דן מהרש"ל להביא ראי' דיש מצות דאונן חייב ודוק. ובכל זה נ"ל דהאונן לא יוכל לעשות שליח אבל מי שעשה אונן שליח על דבר להיות כמותו לעשות לו למצוה בודאי יכול להיות אונן שליח דעכ"פ האונן הוה בר חיוב באותו דבר שיוכל להיות שליח לקיום מצוה הגם דהוא פטור לקיים המצוה לעצמו אבל עכ"פ בר חיוב של

אותו מצוה הוא ויוכל להיות שליח על מצוה דיהי' נחשב כאלו המשלח עשה המצוה דלהיפך לא אמרי' כל מה שהשליח אינו יכול לעשות לעצמו לא יוכל להיות שליח לדבר ודוק (רק מצאתי בנב"י מהד"ת שחקר חקירה אי הפי' בגמ' שליח לא מצי משוה קאי על השליח ודוק). ואוסף נופך אינו בר חיוב דלא נעשה שליח הוה דווקא דגופו לא נכנס בהר סיני באותו סוג חיוב אותו מצוה הגם דגופו הי' ראוי לעשות אותו פעולת מצוה אבל מה שאונן פעור ממצות הוא יען שעוסק במצות אנינות שהוא טרוד במחשבותיו לתכלית המת שהוא קבורת קרובותיו והעוסק במצוה פטור ממצוה והוא כלל גדול בכל המצות מי שעוסק במצוה אחת פטור ממצוה אחרת והגם בשאר מצות אם אפשר לקיים אינו פטור דאל"כ מי שיש לו ציצית בבגדו יהי' פטור מכל המצות עיין בנמ"י בזה כאן החזיקו חכמים הדין שיהי' מחשבותיו כולם לכבוד המת דגדול כבוד הבריות א"כ מה שמצוה פועל דלא הוה בר חיוב בשאר מצות לא עוקר לומר דלא הוה בר חיוב להיות שליח לאיש אשר מוטל עליו לעשות מצוה דאם לא שמצוה מעכבו הי' הוא בר חיוב לעשות גם הוא אותו מצוה די אם נאמר שלא יכול לעשות שליח על קיום מ"ע שלו אבל בודאי הוה שליח לאיש אשר מחויב ג"כ במצוה הזאת ודוק. וא"כ אפוא אותו ד' כנפות שקשר האונן בו ציצית לעצמו הוא פסול ואותו ד' כנפות אשר קשר בו בשליחות לגיסו הוא כשר ודוק. וחפשתי באוצר התשובות של אדמו"ר חתם סופר ז"ל ומצאתי בחלק ו' סי' ל"ע אחרי שהקדים שדעתו כמהרש"ל שימול האב בנו באנינות ודלא כרמ"א שהובא בט"ז בהל' אבילות וביאר שזה דווקא באב במילת בנו פליגי מהרש"א ורמ"א וכתב וז"ל אבל אחר שרוצה למול בנו של אחר ונעשה המוהל אונן לפענ"ד אין כאן מחלוקת דאי ליכא אחר רק הוא ימול דהרי המצוה איננו עליו רק על האב והוא נעשה שלוחו וכו' וכתוב אח"כ וז"ל מ"מ באונן נ"ל דנעשה שליח עכ"פ בר חיובא הוא מן התורה ומכ"ש להסוברים דאם ירצה לעשות מצוה רשאי וא"כ בליכא אחר לענ"ד בודאי ימול אם אין האב אונן ובדאיכא אחר פשוט לי שלא ימול ומהכ"ת יעשה אונן לשליח היכא דאיכא למיעבד שליח בר חיובא ואפילו כבר כיבדו יכול לחזור בו דכיון דליכא אלא מחוסר אמונה והכא הוה כתרי תרעי דמצי למהדר זה נ"ל פשוט מאוד עכ"ל שמחתי מאוד בעיקר הדין דכתב דמהני מוהל שהוא אונן בתורת שליחות וה"ה דמהני שליחות אונן לעשות ציצית רק דאמ"ו ז"ל הולך בדרכו יען שהוא בר חיובו מדאורייתא רק מדרבנן לא הוה בר חיובא ולכן בדאיכא מוהל אחר יוכל לחזור מדיבורו ולי הפעוט נ"ל אפי' אם אונן פטור מדאורייתא אעפ"כ נשאר עליו שם בר חיובא דמה שפטור מן המצות הוא מכח עוסק במצוה פטור מן המצוה ולכן אין עליו חיוב קיום מ"ע ואפילו עשה כאשר

עבר אנינות חל עליו חיובו וצריך לעשות המ"ע בתורת חיוב וכל זה לקיים המצוה עצמו אבל להיות שליח לאחרים הוה שליח טוב דהא הוא הוה ג"כ בר חיוב במצוה הנ"ל רק שמצוה אחרת פוטרתו אבל עכ"פ בדיעבד בודאי מהני מה שעשה האונן הציצית לגיסו בתורת שליחות אבל מה שעשה הציצית לעצמו לא מהני דבשלמא במילה הכריע אדמו"ר ז"ל כמהרש"ל יען דמילה דוחה שבת וקבורת מת מצוה אינו דוחה שבת א"כ מילה קודמת ואין אנינות מעכב לקיום מצות מילה אבל בעשיות ציצית בודאי אדמ"ו ז"ל מודה שהדין עם הרמ"א ודוק. ואחרי שנים רבות מצאתי בחכמת אדם כלל קל"ג אות ה' שכתב וז"ל אם התחיל להתפלל ונודע לו שהוא אונן נ"ל דיכול לגמור תפלתו כדאיתא בסי' ש"צ סעיף ד' כדין בכל הדברים דקיי"ל אם התחילו אין מפסיקין ועוד דכיון דעוסק במצוה דפטור מן המצוה (והא דהוצרך לתת טעם דאונן פעור מכל המצות משום כבודו של מת ולא משום דעוסק במצוה היינו דהעוסק במצוה קיי"ל דאם יכול לקיים שניהם חייב וא"כ ה"נ למה לא יברך המוציא וכיוצא בו דא"א לפטרו מטעם עוסק במצוה) עכ"ל ראה מפורש יוצא שחקר בטעם דאנינות פוטר מטעם דעוסק במצוה פטור ממצוה כדברי מהרש"ל וכדברי אדמ"ו ז"ל והבין. ואיידי לא אמנע מלהודיע שנפלא בעיני בנב"י ח"ר א"ח סי' כ"ז שרצה לחדש מכח חביבה מצוה בשעתא חייב אונן בו והגם שפטור מק"ש ותפילה דהוה זמנו קבוע ואעפ"כ אונן פטור וחידש מצוה הנוהגות בכל יום לא אמרי' בהם חביבה מצוה דאל"כ למה לא יעמדו בעלי אומנות מפני קורא ק"ש או ת"ח העובר שמהרהר בד"ת תמיד יעו"ש ולדעתי יפלא בשלמא במביאים בכורים שבאים מארץ רחוקה ובעלי אומנות לא יביאו ביום ההוא ביכורים אז מכבדים להעוסקים במצוה היום אבל אטו הבעלי אומנות לא קוראים ק"ש בכל יום ולא עוסקים בתורה בכל יום הגם שהם עוסקים מעט ות"ח עוסק הרבה בת"ת הלא אחד הממעיט ואחד המרבה אך שיכווין לבו לשמים ועיין ר"ן נדרים דף ח' הואיל אי בעי פעור נפשיה בק"ש ערבית ושחרית ונהפוך מצינו שיש למצוה הנוהגות בכל יום מעלות תדיר כמבואר בזבחים דתדיר קודם למצוי ודוק. ועוד דשם דווקא אם רבים עוסקים בהבאת בכורים עומדים ולא בעבור היחיד וכן כתב המהרי"ט בחדושיו בשם רמב"ן יעו"ש ועיין בירושלמי דאמרו הלין דקיימא קמי מיתא לא מפני המת עומדים אלא מן אינון דגומלים ליה חסד ודוק. סוף דבר נ"ל דמי שהי' אונן צריך להסיר הציצית ולתלאם מחדש אבל גיסו אין צריך להסיר הציצית כנלענ"ד:

סימן ה

שלומים אלף לאחד מאלף היושב על התורה והעבודה זכה לשתי שולחנות ה"ה הרהמ"ג החו"ב כבוד הרב ר' עקיבא קליין ב"י בק"ק נייטרא. מכתבו עם שאלתו מוכתר בפלפולא חריפתא קבלתי ואני בעוה"ר חולה זה כמה חדשים בטוב ישמע ולא אוכל לצאת ולבוא כאשר עם לבבי כאשר הי' ראוי בכל זאת פניתי מכל עמלי לראות בעמל התורה ואשר יתן ד' בפי אותו אחלק למעלתו נ"י באהבה דברי הדש"ת. שאלה סופר אחד שהי' לו פרשיות של תפילין הנכתבים להתלמד לא לשם מצות תפילין ונתערבו הפרשיות בין פרשיות הכשרים ולא נודע לו להסופר ואחר עשיות התפילין נודע לו מהתערובת ועכשיו יש לדון בהכשר התפילין שמכר וגם להכשר הפרשיות הנשארים עדיין בידו עכ"ל. תשובה ראיתי למעלתו נ"י שהאריך הרבה שיהי' הפרשיות הכתובים להתלמד בטילין ברוב פרשיות הכתובות לשם מצות תפילין וחקר אם יהי' נקרא דבר חשוב ולא בטל ודעתו נוטה להכשיר ואם יהי' אלקים עמדי אפלפל באמרותיו השכליים והנעימים אבל לדינא אגלה דעתו על מקור הדבר כאשר אבאר בעזהז"י. הנה אקדים חקירה נראה לדעתי אם איש גבריאל המלאך וכתב פרשיות תפילין כדת של תורה המה פסולים להניח דכלל גדול דכתיב וקשרתם וכתבתם מי שמחוייב בקשירה הוא בר כתיבה ומי שאינו מחוייב בקשירה אינו בר כתיבה ומשו"ה אפי' אשה שכתבה הפרשיות פסולים יען דמצות תפילין הוה מ"ע שזמן גרמא עיין גיטין דף מ"ה ובט"ו ש"ע א"ח סי' ל"ט סעיף א' וא"כ אפי' אם מלאך כותב הפרשיות לשמה פסולים דעכ"פ אינו בר מצות קשירה דלא נצטווה במ"ע של הנחת תפילין א"כ פסולה לכתיבות פרשיות תפילין ואם כתבה אין ישראל יוצא בהם המ"ע וזה פשוט מאוד בעיני בעזה"י. ואוסף נופך אלו כביכול הקב"ה בכבודו ובעצמו יכתב פרשיות של תפילין דידן אין אדם יוצא בהם ידי חובתו דכתיב וקשרתם וכתבתם מי שהוא מחויב במ"ע של קשירות תפילין אותו כתיבה כשר לפני בר ישראל אבל הקב"ה בכבודו ובעצמו אשר אינו מחויב במ"ע של הנחת תפילין הגם שאמרו חכז"ל הקב"ה מניח תפילין דכתיב נשבע ד' בימינו ובזרוע עזו עיין ברכות דף ו' אר"י הקב"ה מניח תפילין אעפ"כ אינו מחויב בקשירת תפילין וכיון שאינו מחויב להיות בר קשירה אינו כתיבתו מועיל לבני ישראל שמחויבים בקשירה ודווקא מי שמחויב בקשירה מהני כתיבתו ועוד אין הקב"ה מניח תפילין עם אותן פרשיות אשר אנו מצווים בהם כמבואר בגמ' ברכות דף ו' אמר רשב"א הני תפילין דמרי עלמא מה כתוב בהו וכתב רש"י בד"ה מה כתיב וז"ל בשלמא בתפילין דידן כתיב שמע והי' אם שמוע קדש לי והי' כי יביאך פרשיות שנצטוו בהם לשום זכרון מצוותו של הקב"ה אות וזכרון להם

לישראל אלא בדידיה מאי כתיב בהו עכ"ל וא"כ כיון שאינו מניח תפילין בפרשיות שבני ישראל מניחים אינו בר כתיבה באותן פרשיות שבני ישראל מניחים והגם שפרשיות כאלה יהי' יקירי הערך כשני לוחות אשר הי' כתובים באצבע אלקים במעלת קודש קדשים אעפ"כ אינו המה תפילין שיצא בהם בר ישראל מ"ע של הנחת תפילין והבן זה מאוד. וגם לא אמנע מלגלות דעתי בוודאי אלו רבינו הקדוש שבא כל בי שמשי לביתו כמבואר בכתובות דף ק"ג וכדומה מן הקדושים אשר זוכים לבוא בין החיים ועיין רמב"ן בתורה על פסוק ויגוע ויאסף שאמרו חכז"ל יעקב אבינו לא מת וכתב וז"ל וענין המדרש הזה כי נפשות הצדיקים צרורות בצרור החיים וזיו תחופף עליו כל היום לובשת לבישת השני שלא יפשטנו ערומה כעקב או תתלבש בעתים מזומנות ויובן ענין הזה במס' שבת ומסכת כתובות עכ"ל אם הי' כותב רבינו הקדוש פרשיות תפילין הי' פסולין דכתיב במתים חפשי שנעשה פטור מכל המצות ולא הוה בר קשירה וממילא לא הוה בר כתיבה כמובן אבל אם אלי' הנביא יכתב פרשיות תפילין הוא ספק עצום אם אינם כשירים דהוא לא מת ולא נעשה חפשי ממצות וכאשר בא יבוא על הארץ הוא בר חיוב בקשירה ותלי' בחקירה גדולה מהגאון הנורא ר' וואלף באסקוויטץ ז"ל בספרו סדר משנה פ"ט מהל' יסה"ת אשר פלפל על תרה"ד אשר מתיר לאשת אלי' הנביא לעלמא ויש לי הערות גדולות בענין הנ"ל ואכ"מ. היוצא מזה דאין בר ישראל יוצא מצות הנחת תפילין חוץ אם הפרשיות נכתבות מיד איש שהוא מחויב בקשירת תפילין אבל אם נכתבים מיד אשר אין עליו מצות קשירת תפילין אין יוצא בהם בר ישראל למצות עשה של הנחת תפילין אפי' אם יכתבם מלאך או שרף או אפי' גבוה מעל גבוה דמי שאינו מחויב בקשירה לא יוכל לכתוב פרשיות לקיים בהם מצות תפילין. ועתה אחקור בעזה"י על פרשיות הנכתבות להתלמד שנתערבו ברוב כשירות אי אמרי' בזה ביטול ברוב על שני פנים (א) הלא גוף התפילין המה כלי קודש בעצמם לכל הדינים המבוארים בש"ס ובש"ע מגודל קדושת תפילין אם נאמר שע"י הביטול בא על הפרשיות שכתובים להתלמד קדושת החפץ (ב) הלא גוף כלי קודש של תפילין הוא חפץ אשר בו יתקיים בר ישראל מצות עשה בכל יום אם מניח אותם על ידו וראשו אם נאמר שעל ידי הביטול אשר נתערבו פרשיות הכתובות להתלמד בתוך הכשירות מקיים בהם בר ישראל המ"ע. וטרם אבוא לתכלית הנדרש אבאר בעזה"י לדעת מה הוא ענין ביטול ברוב אי נאמר דהמיעוט קונה לעצמו שם כמו הרוב אפי' מעלות השלימות אשר יש לרוב או נאמר דהמיעוט נאבד שמו אשר הי' עליו אבל אינה קונה השם אשר יש לרוב רק נתבטל שמו אשר הי' עליו מעיקרא וצע"ג. ונלע"ד דכל כח ביטול ברוב הוא רק לפעול לבטל כח התנגדות אשר יש למיעוט

כנגד הרוב למשל חתיכת נבילה נפל בשני חתיכות בשר שחוטה המה בעצמם בשר כשר רק על בשר נבילה רובץ אריה הוא שם נבילה וע"י התערובות לא יהי' באפשרות לאכול גם ההיתר ואמרה התורה ששם איסורו יפרד ממנו וממילא הוה בשר דבר היתר וכן חתיכת חלב שנתערב בשני חתיכות שומן הלא בעצם זה דבר שמן והמה דבר שמן רק אותו שמן שנאסר לאכול נקרא על שם איסור חלב וע"י התערובות לא יוכלו הבעלים לאכול גם השמן שמותר לאכול אז הולך שם האיסור של חלב ומותרים כולם באכילה וילפי' מדיינים אם הרוב אומרים חייב והמיעוט אומרים זכאי א"כ המיעוט מתנגדים להרוב דכולם הוין דיינים רק רוב שופטים לחיוב ומיעוט שופטים לזכות א"כ התנגדות המיעוט בטל לגבי הרוב דאם הרוב לא יבטל ויחרוב המיעוט א"כ המיעוט החריב הרוב וע"כ נתבטל המיעוט דיינים השופטים לפטור כנגד הרוב שופטים לחיוב ופועל הרוב לעשות אין מיש שהמיעוט אינו בעולם. אמנם אם נתערב גוי בתוך ט' בני ישראל הכי נאמר שע"ו ביטול נעשה הוא ישראל וחייב בר ישראל למסור נפשו לקדש ד' יען שהוא עדה או אם ישראל יתערב בתוך ט' כהנים יהי' כולם כהנים לעבוד עבודה ביום שבת ולהקריב קרבנות או אם עבד נתערב בתוך ט' ישראל או כהנים יהי' כולם ישראלים וכהנים או ישראל שנתערב בט' לוים יהי' מן המשרתים במקדש הגם שנתערב ביניהם כשהי' כולם קטנים כאשר נולדו ממעי אמן זה בודאי אינו דא"כ יש ביטול ברוב פועל לעשות יש מאין מישראל כהן או מישראל לוי או מגוי בר ישראל ומעבד עם הדומה לחמור לעשות גוף קדוש דהוה לעשות יש מאין זה אינו פועל כח הרוב לחדש שלימות חדש על דבר הנתבטל דגם בסנהדרין ודיינים לא אמרי' דע"י הביטול הוה כאלו האומר זכאי יהי' נחשב כאלו אומר חייב דהא אם נגלה שטעו אין השלישי משלם עיין ח"מ סי' כ"ה סעיף ג' כנלענ"ד בעזה"י וכבר הבאתי לשורש חקירה הנ"ל בספרי מ"ח ח"ב ביו"ד סי' נ"ג ראי' לזה ממשנה פ"ז דדמאי ומר"ן נדרים יעו"ש והגם על ראי' מח"מ יש להשיב דשאני התם שנגלה שהרוב טעו א"כ לא הי' להם למפרע כח על דיין הפוטר בכל זאת הדברים נראין מעצמם דאין ביטול פועל לעשות מאין יש ודוק. ובזה השגתי על דברי הפלתי סי' ק"י ס"ק כ"ב בד"ה באופן אחר שחידש אם נתערבו בעלי מומין בתמימים כיון דאם יתבטל יהיה עולין ע"ג מזבח לא בטל כמו שחדשו תו' בחתיכה הר"ל שהי' איסור הנאה הואיל דהוה ראוי להתכבד אחר הביטול לא בטיל עכשיו כן הוא בעולין דלאחר הביטול יהיה עולין וכתבתי בחדושי דשאני איסור דהוא בעצם ראוי' להתכבד רק האיסור מעכב שאסור לכבד א"כ ע"י ביטול שליכא איסור אם מכבדו ישוב להיות ראוי' להתכבד מכח עצמו אם כן לא בטל דעכ"פ ע"י הביטול יסתלק העבירה אם נהנה ממנו

אבל אם בעל מום נתערב לו יהי' שאין בו עבירה להקריב ואינו עובר עבירה על הקרבה דהוה כאלו מעלה אפר ע"ג מזבח אבל אטו בשביל הביטול קנה שלימות להיות בו מצוה להקריב או אם אכלו הכהנים יהיה הבעלים מתכפרים בו הכי יפעל ביטול שלימות מעלות קרבן כשר ולא יהיה לעולם עולין בתורת עולה למצוה ע"ג מזבח אבל חתיכת בשר הראוי' להתכבד כיון דע"י ביטול נסתלק עונש איסור הנאה הוה ראויה להתכבד ודוק ולא יפלא מקו' תוס' דהקשו בזבחים למה לי קרא דמום בם הוא דלא ירצו הא ע"י תערובת ירצו תיפוק ליה דחד בתרי בטל יעו"ש וקשה דשאני התם דאיסור נסתלק וקמ"ל דירצו דמכפר אפי' לק"מ דהקו' קאי למה לו לר"א לילף דיקרבו כל הראשים כולן לא צריך למילף מקרא דבלא"ה חד בתרי בטל ודוק. ולפ"ז מהכ"ת נימא דפרשה שנכתבת להתלמד בלי קדושה לשם תפילין יקבלו ע"י ביטול שם חדש ויקנו לעצמם שלימות להיות קדושת חפץ לכל דיני קדושה של תפילין כנלע"ד בעזה"י. אך אפי' אם נאמר דע"י ביטול קונה שם חדש דאפילו אם נפל היתר באיסור נעשה ההיתר איסור ואעתיק לשון המ"ל בפ"ז מהל' מעילה שהגאון ר"י אלפנדרי רוצה להוכיח דמטבע לא בטל מדאורייתא וכתב לו המ"ל וז"ל והבאתי את השלישי' מההיא דפ"י ולד חטאת דתנן המפריש מעות לנזירתו לא נהנין ולא מועלין ופי' רש"י משום דבכל מנה ומנה מצינו למימר זה הפריש לשלמים וכו' ועל זה הקשה לאדון דניזל בתר רובא ורוב המעות יש בהן מעילה ואף דאיכא דמי שלמים כיון דהוה מיעוטא ליבטל ברובא אלא ודאי דמטבע חשוב ולא בטל עכ"ד ולא ירדתי לסוף דעתו מה ענין ביטול בכאן דביטול לא שמענו אלא לבטל האיסור להתירו לכתחילה אבל אם רוב הוא איסור נהי דאיסורא איכא אבל לחייבו מלקות או כרת או קרבן זו לא שמענו ואף דאיכא מ"ד דהיתר מצטרף לאיסור לחייבו בעונשין היינו דווקא בתערובת לח בלח ומבשא"מ משום דטעם האיסור נתפשט בהיתר ונעשה כולו איסור אבל ביבש אף שהאיסור הוא הרוב מעולם לא שמענו שאם אכל אחד מן התערובות שיחייב שום עונש ואף שאסור מן התורה ואם כן היכא דאיכא בדמים הללו חטאת ועולה ושלמים כל שלא נהנה כי אם שיעור דמי השלמים פשיטא דאין לחייבו קרבן דאימור דמים הללו דמי שלמים הם עכ"ל והנה מ"ש המ"ל וז"ל ניהו דאיסורא איכא עכ"ל הוא כשפת יתר פשיטא דאסור דהא הוה איקבע איסורא אשר אפילו להרמב"ם דסובר ספיקא דאורייתא לקולא אעפ"כ באיקבע איסורא אסור דאל"כ אשם תלוי היכא משכחת ליה וא"כ מה גילה לן בזה שמודה שאיסורא איכא וכן כתב אח"כ וז"ל מעולם לא שמענו שאם אכל אחד מן התערובות שיתחייב עונש ואף שאסור מן התורה עכ"ל מאי השמיע פעם שנית שאסור מן התורה לאכול ברוב איסור הלא בשני חתיכות הוה

איקבע איסורא מכ"ש ברוב איסור וצע"ג. ונראה דדבר גדול דיבר כאשר אבאר בעזה"י דחידש בזה דלו יהיה כדעת השואל דסובר דאם היתר נפל ברוב איסור אמרי' דגם היתר בטל ברוב דלא כר"ן נדרים דף נ"ט שכתב וז"ל שהאיסור דרכו להתבטל ולא ההיתר עכ"ל אלא נימא כשם שהיתר מבטל איסור ה"ה איסור מבעל היתר כאשר השוו אותם הגאון ר"י אלפנדרי בכל זאת חולק עליו מצד אחר דיש הבדל גדול בין אם נפל איסור לתוך היתר ובין אם נפל היתר לתוך איסור. ונחזי אנן כל דין ביטול ילפינן מסנהדרין דאמרה תורה אחרי רבים להטות כמבואר ברש"י חולין דף י"א ומשם נדע רק זאת דכח מיעוט המתנגד לרוב הוא נאבד כנגד הרוב דאם המיעוט אמרו זכאי והרוב אמרו חייב א"כ נשאר חייב דהמיעוט האומרים זכאי הוא התנגדות נגד הרוב ועל כן יצא האיש חייב מכח הרוב וה"ה אם איסור נפל ברוב היתר הלא הרוב מותר באכילה והמיעוט האיסור מתנגד שיהיה אסור באכילה א"כ ע"כ האיסור נעשה היתר ומותרים כולם באכילה אפי' לאדם אחד ובפעם אחד מן התורה גם זה מותר דשם איסור הלך מהחתיכה וממילא הוא דבר מאכל היתר אבל אם היתר נפל ברוב איסור למשל חתיכות שומן בשני חתיכות חלב א"כ אנו דנין המועט שבו הוא מותר באכילה והרוב אסור באכילה א"כ המיעוט מתנגד להרוב ובטל המיעוט ונאסר המיעוט לאכול כמו שהרוב אסור לאכול א"כ שוב אין התנגדות דהכל אסור לאכול דעל הכל רובץ שם איסור אכילה אשר אסור לכל בני ישראל. וכל זה הוא שמקבל שם היתר שם איסור אבל אטו אותו שנעשה איסור אסור לאכול דווקא משום דיש על העובר האוכל איסור כרת או מלקות או בשוגג חטאות דזה בא על מי שעבר ואכל אבל לתכלית הנרצה אם המיעוט נשאר בהיתרו די לנו לומר שגם הוא נעשה איסור מה לי משם כרת או משם לאו או איסור עשה עכ"פ אסור לאכול וכיון שאסור לאכול אם כן אין כאן התנגדות בין המיעוט ובין הרוב ומהכ"ת עוד לומר שקיבל ההיתר שנאסר שם חלב או שם נבילה וכדומה הלא מה שנעשה היתר איסור הוא מכח דתורה אמרה אחרי רבים להטות היינו לעשות מעשה שנחליט לעשות כרוב ואם כן די כמו שהרוב אסור באכילה כך המיעוט אסור באכילה אבל לא מכח שם חלב או נבילה אלא מכח ציוות אחרי רבים ואם עבר ואכל הגם שעשה עבירה שאכל דבר איסור הנאסר ע"י ציוות אחרי רבים להטות אבל חלב ונבילה לא הוה דנאמר דהעובר חייב כרת או מלקות דאותו חתיכה נאסר רק באיסור חדש דאחרי רבים להטות אם הרוב אסור באכילה גם המיעוט נאסר באכילה דזה האיסור בא מכח התנגדות אשר יש למיעוט נגד הרוב וזה שרמז המ"ל ניהו דאסורו איכא וכן כ' ואף שאסור באכילה היינו שהמיעוט בעצמו נאסר באכילה אבל העובר ואכל אין עליו כרת ומלקות וחטאות

והבן. ובזה נ"ל ליישב מה שהשיג הפרמ"ג על מהר"א כהן אפימנטל שסובר אם היתר נפל ברוב איסור אין ההיתר נעשה איסור הבאתי דבריו בספרי יו"ד ח"ב] סי' נ"ג והשיג עליו הגאון שדברי רש"י בזבחים דף ע"ח בפגול ונותר וטמא שבללן זה בזה משמע אי ידעי' לשער שיהי' שוה בשוה התערובות הי' לוקין וע"כ דהנתבטל הוה כרוב יעו"ש בפרק ד' בד"ה והנה בנועם אמרותיו ולפמ"ש שם הכל אסורי' וכל התנגדות הוא בשם אי שם פיגול או שם נותר או שם טמא וכיון דכל התנגדות רק לענין שם איסור א"כ שפיר נעשה המיעוט כרוב קצרתי רק להרחיב ליישב דברי הגאון ובזה מיושב לי גם דברי הפלתי סי' צ"ח ס"ק י"א דחידש דאם ככר כלאי כרם נפל לשני ככרים חמץ נעשה מכלאי כרם חמץ יעו"ש. ולפ"ז אני אומר אפי' אם נאמר כדעת המ"ל דעכ"פ ע"י רוב נעשה איסור ה"ה כאן נאמר שע"י ביטול בא על פרשיות שנכתבו להתלמד שם קדושה להיות אסורים לאבד אותם או לשמש המטה בלי כסוי או להיות חפץ להשבע בו דעכ"פ מכח הרוב בא עליהם שם קדושה אבל תפילין אשר צריכים להיות כתובים דווקא לשם קדושת תפילין לא נעשה לצאת בהם ידי מ"ע של הנחת תפילין ודוק. ואוסף עוד דאפי' לדעת שו"ת רשב"א שהביא הפ"מ שסובר ההיתר נעשה איסור לחייב כרת אפי' אם אכל חתיכת היתר כמבואר בהקדמה לסי' צ"ח פ' א' חקירה וכן היה דעת ר"י אלפנדרי כנראה במ"ל וכן דעת רש"י לפי מה שהעיר הפרמ"ג שהבאתי אם כן היה כאן מקום לומר כשם ששומן נעשה חלב לחייב עליו כרת ה"ה נעשה פרשה להתלמד פרשת תפילין דהמיעוט נעשה כרוב ממש בכל זאת נ"ל דכאן הכל מודים דהפרשיות פסולים כאשר אבאר בעזה"י. ואקדים מה שבארתי במקו"א ליישב קו' הגאון ר"י אלפנדרי שהקשה שמיעוט שלמים יהיו בטלים בדמי חטאות ועולה ואם כן יהיה בו מעילה ואמרתי לתרץ בעזה"י והוא בשלומא אם יהיה מותר מן התורה לבטל יבש ביבש איסור בתוך רוב היתר א"כ היה אפשר לחשוב ע"י שאדם מבטל דמי שלמים בדמי חטאת ועולה ונעשה הדמים משלמים דמי חטאות ועולה זה הוה קדשי בני ישראל כי פעולת האיש פעל עליו שיבוא עליו קדושה שיש בו מעילה אבל כיון שיבש ביבש אסור מן התורה לבטלו דבשלומא בלח בלח נאבד ונתבטל האיסור מן העולם פליגי ראשונים אי מבטלים איסור לכתחילה אסור מדאורייתא או לא אבל יבש ביבש אפי' אם אינו ניכר אחרי הביטול ברוב אסור דהא לפני עצמו עומד א"כ לכ"ע אסור לבטלו כן מצאתי בראי"ה וכן מבואר היטב בנב"י מהד"ת יו"ד סי' מ"ה על קו' הגאון ר' וואלף באסקאוויטץ ז"ל למה אמרה התורה למכור נבילה לנכרי או ליתנה לגר יבטלה ברוב יעו"ש וא"כ לא משכחת רק שנתבטל מאליו מעות שלמים בדמי חטאת ועולה א"כ לו יהיה שנשתנה קדושת דמי

שלמים לקדושת דמי עולה וחטאת אין זה קדושה הבא על פי בני ישראל ואין בו מעילה דכתיב וינזרו מקדשי בני ישראל עיין רמב"ן בב"ב דף ע"ט ועיין בש"מ שם שאפי' לר"י דמועל בגדולים יען דיצאו מהקדש הקדוש קדושת פה ועיין בקצו"ח סי' ר' שביאר בטוב טעם ודעת שורש דבר זה וא"כ לו יהי' שבעל פרוטת שלמים כקו' הגאון ר"י אין כאן מעילה דלא הוה קדשי בני ישראל שיהי' בו מעילה ודוק. ומעתה לו יהי' דבהיתר שנפל לשני חתיכות איסור מהני ביטול ברוב אפילו ללקות עליו או להתחייב כרת וכדומה היינו שע"י הביטול אסר הקב"ה להההיתר שיהי' איסור אבל בפרשיות תפילין לו יהיה שנחשב הביטול כאלו הקב"ה קודש פרשיות הנ"ל בקדושת תפילין עכ"פ לא קדשם בר קשירה בכתיבתו ופסולים דכתיב וקשרתם וכתבתם וכי תימא הא בר קשירה כתבם רק לא בקדושת תפילין ומהני קידש של הקב"ה לגוף הכתיבה של בר קשירה זה אינו דצריך קדושה לשם קדושת תפילין בשעת כתיבה מבר קשירה דאל"כ אטו סופר שכתב פרשיות להתלמד ואח"כ יקדשם לשם קדושת תפילין יהי' מהני זה שקר מוחלט דגם בס"ת שלא כתב האזכרות לשמן לא מהני שיקדשם אחר הכתיבה עיין גיטין דף נ"ד בסופר שאמר אזכרות שבהם לא כתבתי לשמן ודו"ק. ויש לחקור עוד טעם לפסול דכלל גדול דכח ביטול פועל רק מכאן להבא משעה שנתבטל המיעוט בתוך הרוב כמו בסנהדרין דהביטול פועל משעת גמר דין אבל מעולם לא שמענו דיהי' מועיל ביטול על למפרע כמובן בשכל ואם כן לו יהי' דהפרשיות שנכתבים להתלמד נתקדשו בקדושת תפילין משעת ביטול ואילך וכאלו נכתבו עכשיו נקל הוא להיות שיצרפו עם פרשיות שנכתב קודם ויהי' כאלו נכתבו שלא כסדרן עיין בש"ע א"ח סי' ל"ב דפרשיות נכתבים דווקא כסדרן ועיין בפרמ"ג בפתיחה לסי' ל"ב קצרתי להערה בעלמא להרחיב גבולי תורה סוף דבר לדעתי פרשיות שעודם לא נמכרו פסולים דאין ביטול מועיל לעשות מפרשיות פסולות פרשיות כשירות כנלע"ד בעזה"י. ומוצא שפתי אשמור לפלפל בדברי מעלתו נ"י אשר חקר שלא יהיה מהני הביטול מכח דבר חשוב לא בעיל דאזלינן בתר מה דיהי' אחר התערובות כמו בחהר"ל שחדשו תוס' בחולין ובסוף חזר בו וכתב דבטילן דשאני התם דחתיכה הוה בעצמה ראוים להתכבד רק האיסור מעכב וע"י הביטול ילך האיסור ותהיה ראוי לכבד הגם דהוה מכח דאמרינן כל חדא מרוב היתר היא עכ"פ ראוים ליתנו לגוי אבל כאן מה שפרשיות יהיה נחשבות לדבר חשוב הוא מכח שראוים למצוה ומה שראוים למצוה הוא מכח דנאמר שפרשו מרוב כשירות א"כ איך לא תהי' בטילה מכח דבר חשוב זה תמצית פלפולו דהכל תלוי בכח כל דפריש פלפולא חריפתא מאוד. לדעתי הדבר צריך התבוננות רב לו יהיה שהיתר פועל שהפרשה פסולה תתהפך

לכשירה אעפ"כ לא הוה דבר חשוב שלא יתבטל דלא מצאתי דבר חשוב דלא בטל אלא בדבר אכילה או מטבע שחשוב ולא בטל או צפורתא חשובה ולא בטלה עיין סוף תמורה ותוס' מעילה דף כ"א וכדומה דמאכל אם הוא גדול ונאה ראוי לכבד לכל אדם וכן מטבע חשוב לכל אדם וכן ציפורתא חשוב לכל אדם דהוה הנאת הגוף או הרווחה לגוף אבל פרשת תפילין שאינם שווין דבר רק לזכרים מבני ישראל הוה חפץ לקיים בו מצוה בכל יום אבל לנשים אין תפילין שווין כלום דאינם מצווין במ"ע של זמן גרמא וכן לגוי אינה שוה כלום וגם לבני ישראל הזכרים אין לו מהם הנאת הגוף רק קיום מצוה אשר מצוה לאו להנות ניתנו רק עול על צוארו א"כ לא מקרי דבר חשוב ולא בטל דחשיבת תפילין אין בו בעצם רק קדושת חפץ להקשירם בזרוע ובראשו ויקיים בחפץ הזה מ"ע ואין חשיבות קדושת חפץ או חשיבות כלי לקיים בו מ"ע משוה החפץ לדבר חשוב שאינו בטל ויש לי הערות רבות בזה ואביא דוגמא בחתיכה ראויה לכבד שכתב הר"ן שצריך להיות ראוים לכבד לכל אדם עיין בנב"י יו"ד ח"ר סי' ט"ז ועיין בלח"מ פ"ג מהל' בכורות הל' י"ג ועיין לאדמ"ו חת"ס יו"ד סי' רע"ז במה שחקר על ספר יד אלי' ועיין מה שחקרתי בספרי סי' נ"ג עליו ובחקירה הנ"ל שהערותי עכשיו יש לעיין בו ועיין היטב במ"ל פי"א מהל' משכב ומושב הל' י"ד ואני חלוש וטרוד מאוד ואין ידי משגת כעת לברר הדבר. ואוסף נופך דלא הוה דבר חשוב דלא יתבטל אלא א"כ החשיבות ניכר מעצמו מן החפץ שיתבטל כמו חתיכה ראוי להתכבד או מטבע או ציפורתא וכדומה דהחפץ מעיד שהוא חשוב וניכר חשיבתו אבל מה שהוא חשוב ע"י שאדם פועל במחשבתו עליו להיות קדוש כקדושת אזכרה או קדושת פרשיות הוא חשוב ע"י שנודע שנתקדש אבל אין ניכר בו בעצמו שהוא חשוב בכמות או באיכות אין זה מקרי דבר חשוב שלא יתבטל ואטו שור שהוקדש הוא דבר חשוב מחמת קדושתו למזבח הוא חשוב מכח שניכר בעצמו חשיבתו ויש לי בזה הערה גדולה בדברי בעה"מ ורמב"ן במלחמות פ"ד דע"ז ומה אעשה אם הזמן בוגד בי כעת ודי להערה למבין. וראיתי שמעלתו נ"י חקר להתיר התפילין שכבר נמכר דאמרי' כל דפריש מרובה פריש דרוב פרשיות הי' נכתבים לשם תפילין רק שנתערב בהם גם פרשיות שנכתבים להתלמד ואמרי' אותן שנמכרו המה מהרוב כשירות. לדעתי להרא"ש הובא בש"מ בסוגיא דקפץ אחד מהמנוים שביאר דזה הוה רק ספק אי פרש מהרוב א' מהמיעוט רק התורה התורה ספק כזה ולא מהני במעשר דמעשר ודאי אמר רחמנא יעו"ש ולפ"ז לא מהני כל דפריש מרובה פריש בקיום מ"ע של הנחת תפילין דהא הוא מחויב בבוקר השכם בקיום מ"ע ע"י פרשיות כשירות הנכתבים לשם תפילין ולא יצא מחזקת חיוב חוץ בודאי פרשיות כשירות דאין ספק מוציא מידי ודאי

וכן בכל חפצים אשר בהם ועשה קיום מ"ע אינו נפטר בחפץ אשר הוא כשר מכח כל דפריש מרובה פריש כגון בשופר של ע"ז או אתרוג ולולב של ע"ז או שאר איסור הנאה וכדומה שנתערב ברוב כשירים ופריש חד מינייהו לא יצא בו ידי חיובו הודאי דשאני רוב כל בהמות כשירות דמהני אפי' בקיום מצות עשה דהרוב הוא רוב להעיד שבהמה זאת כשירה אבל כל דפריש הוה רק ספק ולכן מי שלא עשה עבירות מיתה ונתערב לא חקרו בתוס' סנהדרין פ' ע"ב] שיבטל ברובא ובכל זאת דברי תוס' נפלאים ודוק. גם יפלא הלא הסופר לקחם בידיו הפרשיות והניחם בבתים א"כ לקחם מן הקבוע והגם שלא ניכר האיסור הוה קבוע לכמה שיטות אפי' מה"ת ולכל הפחות מדרבנן כמבואר בסי' ק"י עיין בפר"ח בשם מהר"ש ותלי' בפלוגתא דר"י ורשב"א בסי' ק"י אם לא נודע מספק איסור כלל אם נטל בודאי או פירש בפנינו אי אמרי' בו כל דפריש מרובה פריש ולחדש ולומר בתרתי לטבותא לא נודע ואפי' אם הי' נודע לא הי' ניכר האיסור גם הר"י מודה לא נראה כן במקור פלוגתם ובפלתי סי' הנ"ל ס"ק י"ב חקר דבכל מקום דשייך ביטול חד בתרי נהפוך איסור להיות היתר ממילא אין כאן קבוע אבל אדם באדם דלא שייך ביטול אז אפילו אינו ניכר הוה קבוע דכל טעם דצריך להיות ניכר הוא כדי שלא יהי' מקום על ביטול יעו"ש וא"כ ממנ"פ אי נתבטלו הפרשיות ברוב א"כ לא צריך לכל דפריש ואי לא נתבטלו א"כ אסורים משום דנטל מן הקביעות ודוק. עוד ראיתי שהאריך על מה שהקשה מה נ"מ לר"י מין במינו לא בטל הא עכ"פ כל חד וחד שרי מכח כל דפריש מרובה פריש שדוחק לומר דנ"מ רק לאכול בבת אחת ויצא לחדש דאין לומר כלל כל דפריש דא"כ גם הנשאר יהי' מותר חוץ אם נאמר על הנשאר קבוע אעפ"י שאינו ניכר והאריך בחריצות מאד לא אדע מחשבות מעלתו נ"י דנפל איסור בתוך תרי הראשון מותר לאכול דכל דפריש מרובה פריש והשנים הנשארים אסורים מיד דהוה רק תרי ולא שייך לומר עוד מרובה פריש נהפוך אם הראשון פרש מהרוב נשאר איקבע איסור ויהי' חייב אשם תלוי ועיין בט"ז יו"ד סוף סי' ק"א והבן ועוד אם יפול שם עוד שני חתיכות איסור או מין במינו לא בטל ויפרוש אחד מהם אמרו כל הפריש מרובה פריש והוה נבילה ודאי או חלב ודאי ואם מתרין להאוכל ילקה ואם חתיכה ראשונה נתבטלה הוה רוב היתר וכל דפריש מרובה פריש ומותרת אפי' באכילה לכתחילה אם סברת כל דפריש מרובה פריש הוה ודאי ודוק וגם אם היה כזית בשר ששוה פרוטה של הקדש שנפל בתוך תרי חתיכות של היתר ואכלן זה אחר זה אפי' בג' ימים אם נתבטל אין כאן מעילה ואם לא נתבטל יש כאן מעילה כמו בכיס אם הוציא כולם עיין מעילה ודוק וכן אוכל להוציא כמה וכמה נ"מ ונפלאת דעתו בעיני. ולא אכחד שגוף הדבר לא נכון בעיני הלא עכ"פ בשעה שפרש

לפניו אחד אמרי' הוא מרוב ומה לנו לחקור אם בסוף נדע שנאכל איסור בוודאי ולא דמי למ"ש תוס' בנסקלין ובנשרפים בסנהדרין דשאני התם כיון דנדע דאחד פטור א"כ גם הנפרש בראשון אי אפשר לו להרגו דהוא יצעק על נפשו שלא להמיתו והגם שלא צעק הב"ד צועקים והכל בכלל נקי וצדיק אל תהרוג ועיין בפנ"י בקו"א כתובות בטעם שציותה התורה התראה דכל הטעם דלא שייך שם בסנהדרין לחקור על ביטול ברוב רק על כל דפריש מרובה פריש עיין פלתי שדקדק כך דאדם באדם לא שייך ביטול יעו"ש הטעם דאיך שייך ביטול אם יש אדם שמכיר בו והלא האדם יודע ומכיר בעצמו אם כן אינו בתערובות כלל דהוה כאילו ניכר האיסור דלא שייך לחקור עליו ביטול והבן ה"ה אם נחפוץ לילך בתר רוב דפריש מרובה קפריש ולדון אותו מכח רוב כמו שדנין ברוב דאינו טריפה והשיב תוס' דשאני בזה דאיך נמית כולם אם ידענו שאחד נמית בשקר דבשלמא מי שהרג הוא עשה עכ"פ המעשה עבירה ואנו גומרים לו מיתה שנאמר שהוא חייב מיתה על מעשה דהוא לא יוכל לצעוק שהוא ודאי טריפה אבל מי שלא נגמר דינו כלל אפי' אם עשה עבירה אינו בר מיתה ואיך נהרוג איש בלי גמר דין ומי שנגמר דינו למיתה קלה אי אתה רשאי למושכו להחמיר עליו כי בר דעת הוא אבל איסורין מה לנו אם לבסוף נדע שאכל איסור הלא כך כח התורה שנאכל כל אחד כאשר נפרוש מהרוב הלא גדולה מזה מצינו במשנה בטהרות ברה"י עמא וכאשר נוציא אותו לרה"ר טהור כאשר העיר הקצו"ח בשב שמעתתא על נידן בחצי בהמה הנמכרת וחציה נשארת בחנות כנודע וכן הוא בספק ממזר שהתורה עיין באחרונים ודוק. עוד אחת אודיע למעלתו נ"י על שורש פלפולו לאמור דאי אפשר לומר כל פריש מרובא פריש דא"כ נתיר כל אחד כמ"ש תוס' בסנהדרין ומזה קשה דקבוע פועל הרוב אי אמרי' קבוע אז אזלינן בתר רוב דתלי' דאיסור הוא בנשארין אבל אם אין קבוע א"כ אי אפשר למיזל בתר רוב וא"כ דקבוע פועל הרוב לא הוה קבוע חידש ואפי' באינו ניכר אמרי' קבוע ולדעתי בוודאי תוס' בסנהדרין מודים אלו פרש אחד והב"ד המיתו אותו דלא נאמר דהב"ד רצחו איש אשר הוא בספק נקי וצדיק ועברו רציחת ספק ח"ו מלאמור כן דכיון דאזלי' אחרי הרוב בודאי מרובה פריש ורצחו רוצח אבל תוס' חדשו דהב"ד אינם עושים מעשה שיעשו מיתות החוטאים ולקיים מצות ובערת הרע מקרבך יצמיח בו שפיכת דם נקי כי מאי חזית שקיימו מצוה ובערת רע ויעברו בתוכו לשפוך דם נקי ודומה למתן ד' במתן אחת אם יתן ד' יעבור בל תוסיף בידים ולא יתן מתן אחת עובר בל תגרע בשב ואל תעשה עיין ר"ה דף כ"ח ופסחים דף מ"ז ויש לי הערה במקו"א אם יש לפני הב"ד עשרה חייבי מיתות והם הורגין רק חמש אי קיימו מצות ובערת הרע כיון שהשאירו

מהם והארכתי מאוד אבל בודאי אם המיתו אחד שפריש מרוב לא עברו עבירה כלל אבל לאמור אי לא אמרי' קבוע כמחצה על מחצה א"כ נתבטל כח רוב וקבוע לא הוה חידש דמבלעדו אין כאן כח רוב זה לא נראה לי דבוודאי אפי' אם אין קבוע בעולם מי שאוכל אחד דפריש לא אכל איסור ולא מביא אשם תלוי כאלו אוכל ספק חלב דע"י כח רוב אכל היתר אבל אי אמרי' קבוע אכל ספק חלב (רק לש"מ בב"מ דף ו' דהתירה התורה ספק כזה דכל דפריש יש לחקור). ועלה בדעתי להביא סתירה לדבריו שאפילו אם נימא כל דפריש בודאי יאכל האיסור אעפ"כ אזלי' בכל אחד בתר רוב דמבואר בש"ע או"ח סי' שד"ם מי שתועה במדבר ושכח מתי הוא שבת אם יש לו ממה להתפרנס אסור לו לעשות מלאכה וכתב המג"א בס"ק א' וז"ל אסור לו לעשות מלאכה ואע"ג דרוב ימים הם חול זה מקרי קבוע עכ"ל וקשה למה לו לחדש דזה מקרי קבוע תיפוק לי' דבודאי יאכל גם האיסור דהא יעשה מלאכה בכל יום אלא ג"כ כיון דכל יום מופסק מחבירו הוה כאכל כל חתיכה וחתיכה בתורת היתר הגם שנודע לבסוף שאחת היתה איסור ה"ה כאן הגם שבודאי עבד מלאכה ביום שבת הוא עבד בהיתר כל יום ויום מכח כח הרוב ודוק ובמקו"א הפלאתי על המג"א הלא קבוע חידש הוא כנודע מן ר"ן הובא בש"ך ק"י א"כ דלמא דוקא כי ישבו יחדיו הרוב והמיעוט אז הוה קבוע כמע"מ. וחפשתי בפרמ"ג שם וכתב וז"ל ולחד תי' תוס' בסנהדרין בנשרפין בנסקלין דהיכא דוודאי עושין שלא כדין אין הולכין בתר רובא א"ש כפשטא עכ"ל עוד שם וקבוע בו מ"ה הוא דניכר לכל העולם והוה ממש כט' חנויות ולקח ואי' וכו' עכ"ל הרי תניא דמסייע למעלתו נ"י שהבין שתוס' בסנהדרין סובר דאין הולכין אחר רוב אם בודאי נתיר האיסור ולדעתי דמג"א סובר דזה דווקא דסנהדרין הווין שב ואל תעשה דמאי חזית אבל כל איש אשר ירויח באזלית בתר רוב הנאתו בכל אופן אזלי' בתר רוב וגם הפרמ"ג בפירש אמר לחד תי' וא"כ יחקור מעלתו נ"י גם ראיתי מה שחקר בזרק אבן לגיו אחר שפירש מהרוב ועיין בש"ע או"ח סי' שכ"ט ובש"ך יו"ד סי' ק"י ס"ק ל"ז ופלתי ס"ק ט"ז ובמחצית השקל שם ולד"ב. ומאוד שמח לבי אחר שגמרתי המכתב זכיתי לראות לאדמ"ו הגאון בספר שערי תורה חלק ג' בכלל ב' פרט ח' שהקשה אי לא אמרי' נהפך היתר להיות איסור אך מותר לאכול זה אחר זה או אפי' לשני בני אדם כאשר לקח חתיכה ראשונה הוא מותרת מכח מרובה קפריש אבל א"כ השנים נשארין איקבע איסורא שאסור לכ"ע מדאורייתא טוב הי' מזה לאכול שלשתם יחד שיש בכל משהו ומשהו היורד לבית הבליעה ביטול ברוב כמ"ש רש"י בזבחים דף ע"ח בפיגול ונותר וטמא ודפח"ח והוא כמו שהשבתי על מעלתו נ"י וקו' אדמ"ו ז"ל קו' גדולה. ובחפזי עלה בדעתי לתרץ דיוכל לבוא שני בני אדם ובפעם

אחד יוקח כל חתיכות וכל אחד יסמוך שהוא לוקח מהרוב ואח"כ מותר ליקח השלישי דתלינן דאיסורא שנלקח כבר הי' ברובא עיין ט"ז יו"ד סי' ק"א ודוק אך מה דעתו הקטנה נגד דעת האדם גדול בענקים שר התורה כאדמ"ו ז"ל. וראיתי שם באות ז' שחקר ג"כ שמתוס' סנהדרין דף ע"ט נראה שבכל איסורין בחד בתרי בטל אין לאדם אחד רשות לאכלן זה אחר זה כמו דסנהדרין לא יוכל להרוג אחד בשקר אפילו זה אחר זה דאכילת אדם אחד הוה כב"ד אחד רק באיסורין אפשר לומר דהאיסור בטל בהיתר ובן אדם לא בטל וכי תימא נהרוג הנפרש דכל דפריש מרובא פריש ושנים אחרונים לא נהרוג א"כ לא נעשה בודאי שקר בשלומא אי קבוע שאינו ניכר הוה קבוע אז נכון תי' התוס' אי אתה רשאי למשכם זה רק לעשות מקבוע ע"י דנכבשינהו דניידו אבל אי לא הוה קבוע כלל אז שפיר קשה לפרוש ונהרוג עד שתים אחרונים והוא קו' גדולה. והרהרתי לתרץ במה שהערותי למעלה דשאני אם עשה בודאי מעשה עבירות מיתה רק אנו חוקרים דלמא טרפה הרג ואמרי' אזלינן בתר רוב א"כ מעשיהו מעשה רשע וחייב על המעשה שלו מיתה אבל כאן שיש אחד שאינו חייב מיתה שלא נגמר דינו וגם מעיקרא היה לכל גבר ישראל חזקת פטור שאינו עומד למות שיהי' חיוב על הב"ד להרגו משום ובערת רע ועכשיו יש ג"כ בהרוב מיעוט שפטור ודלמא הוא פריש מהרוב ונשאר הגברא על חזקת קמייתא א"כ יש צירף מיעוט לחזקה ואי אפשר להמית אותו דמתחלה צריך בירור עפ"י גמר דין דאיש הזה נקרא על מעשיו רע ואח"כ בא על הב"ד חיוב ובערת רע מקרבך ועיין בספר המצות לרמב"ם בשרשים ודוק. ועתה עשיתי בעזה"י לגלות דעתי על גוף הענין אם שייך ביטול ברוב להכשיר הפרשיות הנמצאות ובעבור כבוד התורה גליתי דעתו אשר חזות קשות ראיתי באשר חקר מעלתו נ"י בהערות כי אין בהמ"ד בלא חידוש דברי הדש"ת וחותם באהבה רבה:

סימן ו

רב שלומים לאדם השלם החשוב הצדיק לוחם מלחמת ד' מנעוריו הרהמ"נ הרב ר' גאטליב פישער נ"י ראש ודיינא במקהלות שומר הדת בק"ק ווייסעבבורג יע"א. אחד"ש שני מכתבים קבלתי היום צדיק וישר במכתב הראשון ויקבל שכר על הפרישה ואודות מכתב השני באתי בקצירת אומר בעזה"י. שאלה עובדא אירע כאן עירינו שאיש א' הוחלה במכה שהוכה פתאום בחלי מכה שקורין שלאג ר"ל אשר פגע בו בכל צדו השמאלית ויד ורגל השמאלי המה מוכים עד שאין ביכלתו לישא אותם ממקומו וכשירצה לרדת ממטתו אנשים אחרים נושאים אותו בידם ואין בידו שום חיות והוא כאבן דומם כאבר מת ועלה בלבו הספק איך הדין לענין הנחת תפילין של יד אם מחויב

הוא שיקשרו אחרים תפילין על זרועו השמאל ויברך ברכת להניח או יקשרו אחרים על ידו הנכאה הנ"ל ולא יברך ברכת להניח קודם הקשירה ויברך קודם שיניחו על ראשו תפילין של ראש שתים כי בהנחת תפילין של ראש בודאי מחויב אף במקום שפטור מתפילין של יד כאשר מבואר בתשו' שאגת ארי' בה' תפילין עכ"ד. תשובה ראיתי שהדר"כ נ"י העלה שיוקשר לו תפילין של יד ויברך הגם שאין לו כח משמוש ביד הנ"ל בכל זה כיון דכל תמונת יד עליה נחשב ליד כהה להניח תפילין עליה דע"כ יש בו מקצת חיות מדלא נסרח הבשר של יד ש"מ דיש בה חיות כדמות שאמרו חכז"ל חולין דף צ"ג גבי ביעי שחילתא מדלא קמסרחן חיותא אית בהו וכמבואר ברמב"ם בפרק ה' מהלכות מאכלות אסורות הל' ז' עכ"ד. מה נעמו מדברותיו ולדעתי הדבר פשוט כיון דהיד שהוא הגידין והעורקים שלימים אז נקל בעיני ד' לרפאותה כי אין זה יש מאין א"כ נקראת יד כהה אבל בנחתך ידו א"כ הוה בריאה יש מאין אשר לא יעשה ד' עיין רמב"ן פ' בראשית א"כ הלך שם יד ממנו אבל בשלאג ר"ל כי היד שלימה וחסר כח המשמוש נקראת יד כי תוכל להרפא ואביא ראי' בעזה"י מן הפ' מלכים א' ק' י"ג דכתיב "ויהי כשמוע המלך את דבר איש אלקים אשר קרא על המזבח לבית אל וישלח ירבעם את ידו מעל המזבח לאמור תפשוהו ותיבש ידו אשר שלח עליו ולא יכול להשיבו אליו וגו' ויען המלך ויאמר אל איש האלקים חל נא פני ד' אלקיך והתפלל בעדי ותשב ידי אלי ויחל איש האלקים את פני ד' ותשב יד המלך אליו ותהי כבראשונה ועיין במדרש ילקוט שם הרי מבואר הגם שהיתה יבשה ידו עד שלא יכול להשיבם אעפ"כ שם יד נשאר דהא המלך אמר ותשב ידי אלי וכן כתוב ותשב יד המלך אליו ותהי כבראשונה א"כ עין בעין נראה דשם יד נשאר עליה יען דתוכל להתרפא אבל אם נחתך ידו אז לא יעשה ד' בריאה חדשה דהא חסר גם הגוף היינו האיברים ולא הרוח אשר בקרבו וצריך לברוא אברים חדשים ונקרא חסר יד ודוק ועיין בחגיגה דף ו' חיגר שנתפשט ועיין בסמיכה בשתי ידיו במנחות ע"ג. ואביא עוד ראיה מדכתיב ידיהם ולא ימישון רגליהם ולא יהלכון הרי שנקרא ידיהם הגם שלא ימושון ונקרא רגליהם הגם שלא יהלכו כיון שנשלם עכ"פ צורת איברי יד נקרא יד (ועיין בעקידה שער נ"ג בהבנת הפי' כמוהם יהי' עושיהם) הגם דתקשה כיון שאין לו כח משמוש כלל והתורה אמרה ידכה יד כהה משמע דיש לו הרגשה עכ"פ רק חלוש מיד ימין לק"מ דתורה מציינת היד אשר טבע להיות כהה אבל אם נוסף עוד כיהה ביותר עכ"פ יד כהה הוא ועיין בש"ע יו"ד סי' קמ"א סעיף ב' ודוק כי קצרתי. וראיתי שהדר"כ נ"י העיר מן סנהדרין דף מ"ה דממעטים מיד העדים אם נקטעה יד עדים אח"כ והקשה מעלתו נ"י למה לא דרש חידוש יותר אם אירע רק חולה שלאג ר"ל פטור ע"כ

כיון דמחובר לגוף יונק ממנו נקרא יד עדים על כן נקט דווקא נקטעה עכ"ד הדבר יפלא א"כ בבן סורר דכתוב ותפשו בו אביו ואמו ואעפ"כ ממעטים רק גידם וקשה למה לא אמרו אפי' בחולה שלאג ר"ל דהא כתיב ותפשו בו ואולי גרע שלאג שלא נשאר כלל בחיותו ובגידם נשאר עכ"פ החצי חיות בכחו אבל בשלאג ר"ל אין נשאר חיות והא ראיה דענין כח לידה אין סומא מוליד סומא ואין חיגר מוליד חיגר עיין בחולין בזה (ועיין בתויו"ט פי"ד דנגעים משנה ע') אבל בשלאג ר"ל אין בהם כח הולדה זה האות כי אותו חלק הגוף הוא מת א"כ גרע חולי שלאג מגידם אבל בכל זה נ"ל יען דיוכל להרפא בלי בריאה חדשה נקראת יד כהה וראוי' להניח עליה תפילין כנלענ"ד בעזה"י להסכים עם פר"מ נ"י אפי' לברך על של יד וכעת מצאתי בשו"ת חכמת שלמה סי' א' שחקר בענין כזה אם יוכל לעשות שליח על הקשירה ולברך והסכים לברך ושמחתי בו הגם שיש לי הרהורי דברים לא אוכל כעת להאריך לדעתי הוא בר קשירה שיוכל להדק ע"י רצועה בשיניו דלא כתיב וקשרתם בידך ודוק. ואעתיק לו מ"ש בגליון סוף פאה על משניות בחבורי שם בעזה"י תוספות יו"ט בד"ה ולא פסח פירוש בשתי רגליו וכתבתי וז"ל עיין בתו' רע"ק שמביא שבת"כ מבואר פסח הוא אפי' ברגל אחד ונ"ל יען דמתני' הפסיק בין חגר ופסח בסומא ולא תני שניהם יחדיו חגר או פסח לאשמעי' דאם הי' תניא שניהם יחד הי' במשמע חגר הוה ברגל אחד ופסח דווקא בשני רגלים ובאמת אפי' ברגל אחד נקרא פסח לכן הפסיק ותני באמצע סומא דהוא דווקא בשתי עינים כמו שאמרו סומא חשוב כמת והוא דווקא בשתי עונים דבעין אחד בוודאי לא חשוב כמת ונדע דכאן הוה פסח בשתי רגלים ואשמעינן אפי' אם הוה חגר ברגל אחד ועושה עצמו לפסח בשתי רגלים הוא בכלל הקללה ר"ל וכן אם יש לו עין אחד ועושה עצמו סומא בשתי עינים הוה בכלל הקללה שאינו מת מן הזקנה ח"ו וזה שרמז מי שאינו חגר ועושה עצמו חגר או שאינו סומא בשתי עינים ועושה עצמו כסומא ובאמת לא חסר לו אלא עין אחת או שאינו פסח שהוא חגר ברגל אחד והוא עושה עצמו פסח בשתי רגלים נענש שרק ברוך הגבר אשר יבטח בד' והי' ד' מבטחו ודוק:

סימן ז

שפעת חיים ברכה והצלחה לראש האיש העוסק במלאכת הקודש כהן שדעתו יפה להשכיל בחכמת הפוסקים ואחרונים האומר בתורה כמהו"ר דוד הכהן נ"י סופר סת"ם. אודות סופר אשר נגלה מדברותיו שלא בקי בדיני חק תוכות ויש חשש שכמעט לא ימלט בכתיבת ס"ת שלא יבוא תחת יד סופר אותיות נוגעות ונשתנות אשר בלי ידיעת דיני ח"ת יכשל בם וא"כ סופר הנ"ל שהוא לא למד ויהי' ראוי' לפסול הספרים אשר כתב

ומבקש לדעת דעתו בזה בעזה"י. תשובה אומר בקצירת אומר אשר נתן לי אלקים בזה דבר חדש בעזה"י כל איסור ח"ת נבנה על תיבות וכתבתם ולא חקיקה כנודע אבל יש ב' אופנים איסור ח"ת (א) למשל שכתב אות ה' שהוא מן דלת ויוד ואח"כ רואה שהי' צריך לכתוב אות דלת נמצא אם מוחק רק היוד אז פסול הדלת מטעם ח"ת דבמחיקת היוד נעשה ממילא דלת ומ"מ אין צריך לגרוד הכל רק לבטל צורת דלת או אם טעה והחליף אות באות או כתב אות ונפל בתוכו עפה אח"כ עד שנדמה תחת ב' נראה פ' וכדומה, (ב) שמתחלת הויות האות נפגם ונשתנה שחיבר היודין של א' בויו או שנגע גג ריש עם ב' או שנשתנה צורת האות בתחילת הויתו עד שמעולם לא עשה אות הגון רק כדיוטא דיו כי האות שלא נעשה כצורתו הוה רק שפיכות דיו ויש נ"מ לדינא אם צריך למחוק כל האות המקולקל לגמרי או רק לגרוד שלא ישאר צורת אות כמבואר בפוסקים ואקצר כי ראיתי שמעלתו נ"י מומחה בו ולמה אאריך שלא לצורך ואחר הסתכלות נתבונן באותן פסולים ח"ת בפנים הראשון גם קודם התיקון חל על האות שם כתב דאטו לא עשה דלת יפה או ריש יפה או כל אות שנתחלף לו עשה עכ"פ אות ואטו לא יחייב בשבת על כתב כזה אם רצה לכתוב דן וטעה וכתב ה' ומחק היו"ד והוסף נון דעכ"פ הוה כתב שכתב דלת וגם נון רק לענין סת"ם צריך להיות וכתב ולא ע"י מחיקה אבל לענין שבת חייב גם בחקיקה עיין ר"ן פרק הבונה דדי במלאכת מחשבת אבל עכ"פ גם קודם התיקון הוה עכ"פ כתב מעלי' ה' רק אם עושה במחיקת יוד דלת הוה ח"ת והתורה ביקשה שיכתב מחדש דלת ולא ע"י מחיקה. אמנם אם כתב א' והיודין מדובקים בגוף הויו א"כ לא הוה אות אלא דיו שנשפך ועשה צורת סימן אבל כתב לא הוה אפי' בשבת אין מחויב אם לא עשה צורת אותיות הגם שיש סימן בצורת דיו אבל עכ"פ אם התרה בו משום מלאכת כתיבה אינו חיוב דהלא לא כתב דאין זה צורת אותיות (ויש לי בזה אריכות דברים אפי' אם שבועה בכתב הוה שבועה ה"מ אם כתב באותיות דהוה כתיבה אבל באותיות דלא נחשבו לכתיבה לכ"ע לא הוה שבועה ואין כאן מקומו להאריך). ואם כן אנו חוששים בסופר שלא בקי בדינו ח"ת שמא מתחלה אירע לו פסול והוא תיקן האות ולא ידע דיני ח"ת ולא תיקן כדת וכדין תורה יש לחוש על ב' מיני פסול פן בא לפניו פסול אשר עשה אות חשוב רק לא היה מקום האות שם במקומו והסופר גרד ותיקן שלא כדת א"כ חיישינן שהי' מקודם אות מעלי' ועכשיו מצאנו אות אחר או פן הי' מקודם אות מקולקל שלא הי' עליו שם אות רק כדיוטא בעלמא צורת סימן מדיו אבל לא היה עליו צורת אות וחיישינן שהסופר עשה משפיכות דיו צורת אות והוא פסול בודאי מכח וכתב ולא ע"י חקק ודו"ק. ולפ"ז אני אומר דבר חדש בעזה"י הלא יש בעולם חזקה דכאן נמצא כאן הי'

פירוש דאזלינן בתר חזקה דהשתא כשם שמצינו עכשיו כן הי' מקדמת דנא עיין רמב"ן מלחמות ביבמות ובמג"א סי' תס"ז ובשב שמעתא שמעתא ז' ובנב"י ח"ר א"ע סי' מ"ו והכלל אפי' אי לא אזלי' בתר חזקה דהשתא היינו אם יש חזקת קמא המתנגד אבל בלי חזקה התנגדות בודאי אזלינן בתר חזקה דהשתא כשם שנמצא עכשיו כך הי' מלפניו והוא שורש גדול אשר אין פנאי לבאר פה. נמצא אם אנו רואים בס"ת הפרשה כתובה באותיות כהוגן ואנן ניקם וניחש דלמא יש כאן אותיות מח"ת אנו אומרים אם תחוש שהי' מתחילה אות מעלי' רק שלא הי' האות במקומו ועשה הסופר למשל מאות ה' אות ד' וכדומה אם כן הי' כאן מתחילה אות אחר ועכשיו עומד במקומו אות הנמצא כעת כתוב לפנינו ואמרינן בהיפוך כאן נמצא ד' כאן הי' ד' מעולם משעה שבא על הקלף כאן צורת אות מהכ"ת לומר שהי' כאן אות ונתחלף אח"כ באות אחר העומד לפנינו והבן (ועיין בהרא"ה באוכל נבילות לתיאבון ששחט ונמצא בתוך סכינו סכין יפה אמרי' כאן נמצא כאן הי'). אך אי חיישינן שמתחילה היה כאן א' מחובר עם שני יודין שלו אם כן לא היה מעולם אות רק דיוטא דיו שנשפך ועשה איזה צורה אבל שם אות לא קבל ועכשיו מצאנו שם אות יפה לא שייך לומר כאן נמצא כאן היה דהא באמת אנו אומרים משעה שקבל הקלף אות דיו הי' בא עליו זה האות שעומד לפנינו אבל חיישי' שאותו אות בעצמו נעשה מדיוטא דיו שהי' שם מקודם אבל מעולם לא הי' שם לפניו אות אחר רק זה שנמצא עכשיו הוא בא עליו מתחילה אבל מי יעכב מלומר שהי' שם מתחילה שפיכת דיו והבן זה מאוד (ואי מם פתוחה שעשאה סתומה אי הוה בכלל כתב עכ"פ עיין גט פשוט סי' כ"ה ס"ק מ"ב ודוק). ומעתה אנו אומר טרם שנתחברו היריעות ונעשה ספר שלם היה הכל יריעות ואם היינו חוקרים על כל יריעה בפני עצמה יש לנו כמה ספיקות כאשר אבאר (א) דלמא באותה יריעה לא בא מכשול לסופר דבודאי אפשר לכתוב יריעה שלא יבוא לסופר פיסול ח"ת (ב) ואת"ל שבא לידו פסול חק תוכות דלימא תיקן כהוגן דגם בלי ידיעת דיני ח"ת יכול להיות שמחק כל האות וכתב מחדש (עיין רשב"א במשמרת הבית דגם בלי לימוד הל' שחיטות בכל זאת יכול להיות ששחט שפיר יעו"ש) (ג) אעו לא ידע מדיני ח"ת כלל הלא שימש אצל סופר ולמד בעל פה רק לא בקי בכל הדינים אבל אפשר שרבו למדו עכ"פ שהאותיות אשר נפסדו מהם צורת האותיות לגמרי שצריך למחוק ולכתוב אות מחדש ולא למדו שצריך למחוק לגמרי גם בעבור אם נתחלף אות באות וכדומה שוב אמרינן כאן נמצא האות כאן הי' מתחילת הויתו דמי יימר שבא לידו כלל פסול ואת"ל שאירע דלמא תיקנו כהויתו ואוקמי כל יריעה על חזקתה כמובן וגם הוחזק הס"ת בחזקת כשרות ואת"ל שיש באיזה ספר פסול

ח"ת הא לרמב"ם כשר לקרות אם יש בספר אחר טעות ותלינן שאינו בספר הנ"ל שקורין בו עכשיו וכיון שיצא הספר בהיתר יצא ותלינן להקל ככל הספיקות הנאמרין ודוק. ואצרף עוד במה שחקרתי במקו"א הגם שאמרו בפרק הקומץ ס"ת שחסר אות אחת לא נקרא ספר תורה היינו אם חסר לגמרי אות מן הספר אבל אם כתב כל התיבות וכל האותיות ורוב התיבות ואותיות המה נכתבים כדת בלי ח"ת ומיעוט תיבות או אותיות נכתבו בח"ת אבל עכ"פ אינם חסירים מן הספר אז רובו ככולו וכשר כל הספר עיין במהרי"ק שורש קכ"ב ועיין בהל' מגילה במרדכי ובש"ע א"ח ועיין ברשב"א חילוק בין אם חסר בתחילה או בסוף לא נקרא ספר אבל באמצע נקרא ספר וא"כ בגמ' בהקומץ שפיר אמרו אם חסר אות בסוף הספר לא נקרא ספר אבל אם באמצע נכתב בח"ת איזה אותיות נקרא ספר כנלענ"ד לצרף ועיין בווילנער גאון א"ח סי' תר"ץ ואין פנאי כעת. סוף דבר הכל נשמע שנראה לי להקל בס"ת שכתבם הסופר הנ"ל וקצרתי בכל ד"ה שכתבתי הי' בדעתי להאריך ולא עלה בידי והשבתי עכ"פ באומר מעט והערות חדשות לכבוד התורה הקדושה בעזה"י הד"ש:

סימן ח

כתיבה וחתימה טובה לאיש העוסק במלאכת הקודש והוגה בתורת ד' ה"ה כבוד המופלג החרוץ המפולפל מהו' שבתי איש ליפשיטץ מ"ץ ביולניצא יע"א. מכתבו ע"י איש אחד עובר קבלתי וקראתי בו ופניתי היום לעיין מעט ואגלה דעתי בעבור כבוד התורה דברי הד"ש. שאלה אודות בהכ"נ דפה שתל"י נתרבו בני ישראל יוסף ד' עליהם עד כי צר להם המקום בשבתות ויו"ט עומדים צפופים אם מותרים לעשות מקומות על הבימה לישב שם עכ"ל. תשובה הדבר חדש מאוד ואשר יתן ד' בפי אשמור לדבר בעזה"י בש"ע או"ח סימן צ' סעיף כ"א וז"ל וצריך שלא יהיה דבר חוצץ בינו ובין הקיר ודבר קבוע כגון ארון ותיבה אינם חוצצים עכ"ל המחבר ורמ"א כתב וז"ל ולא חשוב חציצה רק בדבר גדול שגבהו י' ורחבו ד' אבל דבר קטן לא חשב הפסק עכ"ל ועיין בט"ז ס"ק ה' ובמג"א ס"ק ל"ו על מה שנהגו להתפלל על השטענדער יעויין שם. ונראה דדי לומר דכל הדברים שהם קבועים או הם תשמיש התפילה אינם מעכבים שלא יהיה נחשב כאלו המתפלל התפלל והי' דבר חוצץ בינו לבין הקיר דכל דבר הקבוע בטל וכל דבר התשמיש הוה טפל ואינו מעכב דנחשוב כאלו לא הי' עומד אבל העומד על הבימה אשר גבוה לכל הפחות י' ורחב ד' או רחב הרבה מותר והוה רשות לעצמו כמבואר ביו"ד סי' רמ"ב ברמ"א סעיף ח"י וז"ל ואפי' כשהס"ת על הבימה אין צבור שבבהכ"נ צריכים לעמוד דהספר ברשות אחרת עכ"ל ועיין במג"א סי' קמ"ו ס"ק ו' שאפי' בשעת הגבהת הס"ת

אין צריכים הצבור העומדים בבה"כ לעמוד יעו"ש וא"כ כיון דהבימה רשות בפני עצמה העומדים שם בתוכה אינם מתפללים בלי מחיצה המפסיק בינם ובין הקיר דהא עומדים ברשות בפני עצמו והגם דהוה הבימה רשות לפני עצמו לא נחשב המחיצה כקיר דלא יתבלבלו בתפילתם עיין בב"י סי' ק"כ ובפרט להעומדים ברום גבוה ודוק. ואין להקשות ממה שנוהגו הספרדים ששליח צבור שלהם עומד על הבימה וכן היה בכל תפוצות ישראל שהשמשים עומדים על הבימה ומתפללים וכן עיין בעטרת זקנים סימן תקפ"ד שהתוקע יעמוד עד אחר מוסף על הבימה יעו"ש ואטו ח"ו הי' גדולי ישראל שתקו שאלו לא יקיימו המצוה להתפלל אל הקיר בלא מחיצה וצע"ג. אמנם לק"מ דדין ערוך בסימן נ"ה סעיף י"ט וז"ל ש"ץ בתיבה וט' בבהכ"נ מצטרפין אעפ"י שהי' גבוה עשרה ורחבה ד' ויש לה מחיצות גבוהות י' מפני שהוא בטלה לגבי ב"ה עכ"ל ועיין בט"ז ס"ק ה' ובמג"א דנתקשו מיו"ד סי' רמ"ב דהוה רשות בפני עצמו ותי' דלענין מצטרפין מהני שהבימה תשמיש ובטילה ועוד שרואין אלו את אלו ועיין במחה"ש בשם פר"ח יעו"ש וקשה עכ"פ אין סמוך אל הקיר אך לק"מ דכל הטעם דיהיה סמוך לקיר ביאר הרמב"ם שלא יתבלבל ע' בב"י ובט"ז סי' צ' סק"ה וכיון דשליח צבור לבד או השמש ובעל תוקע עומדים שם הם לבדם ליכא בלבול הדעת כי לו לבדו נותן רשות אבל שיעמדו שם רבים אז יש בלבול מחשבות ואסור מטעם שצריך המתפלל לעמוד בפניו אל הקיר וכאן הם עומדים גבוהים מכל העם משכמם ולמעלה והכל מסתכלים בם ואסור כנלע"ד. וגם נ"ל דאסור דהלא מבואר בגמ' ובש"ע ריש סימן צ' שאסור לעמוד במקום גבוה ולהתפלל חוץ אם הוא ד' אמות על ד' אמות או מוקף מחיצות הגם שאין בו ד' על ד' יעו"ש רק אם עומד שם להשמיע לצבור עיין מג"א ס"ק ג' וכ' שם הפרמ"ג ס"ק ג' וז"ל אלימימרא שלנו אם אין רוחב ד' אמות ואין מוקף מחיצות אסור לשמש וכדומה לעמוד שם ולהתפלל מיהו י"ל כיון דמקום השמש שם הוא ליכא גבהות כמו זקן וחולה עיין מג"א אות ד' דווקא להעלות למקום גבוה להתפלל ביחיד אסור כמ"ש הפרישה אבל זה מקומו כאן ותמיד לפסוקי דזמרה עומד שם אין זה עולה למקום גבוה להתפלל מקרי עכ"ל וא"כ שאני בעל תוקע או שמש או שליח צבור למנהגי ספרדים שדרכם בכך לעמוד שם לשרת להשמיע ברבים קולם ודוק. ועל כן נ"ל אפי' אם יש אצליכם בימה רחבה ד' על ד' אמות או מוקפת מחיצה אעפ"כ אסור משום שלא להבדיל בין בימה לבימה ושאני שמש או בעל תוקע או שליח צבור אשר דרכם בכך וגם לא שייך אצלם בלבל דעת ודוק. וראיתי למעלתו נ"י שדקדק מלשון הב"י סימן ק"נ שכתב שם הטעם למה אמרו חכז"ל היורד לפני תיבה וז"ל ולפ"ז שעלה על הבימה לקרות בתורה ואח"כ יורד להתפלל מוסף משום

ממעמקים קראתיך עכ"ל מזה משמע דווקא ש"ץ אבל אדם אחר כגון המפטיר בתורה שהוא עומד שם מותר להתפלל על הבימה רק מדחה דה"ה אחר שצריך לירד משום זה הטעם עכ"ד ולפמ"ש יובן דלולא דהש"ץ צריך לירד משום ממעמקים הי' מותר להתפלל שם כי דרך המתפללים חזנים ושמשים לעמוד שם כדברי פרמ"ג אבל אחר פשיטא דלא כי כל העם מסתכלים עליהם שעומדים גבוהים מן העם שאין להם שייכות לעמוד על הבימה ודוק רק כבר אמרתי אפילו ברחב ד' על ד' אמות לא נכון לעשות כן כן נראה לפי עניות דעתי. ומצאתי במכתבו הערה נאותה כמו שביאר הר"ש פ"י ממסכת כלים משנה ז' שמביא מפרק ב' דמידות דעזרת כהנים מקודשת מעזרת ישראל שאין נכנסים אלא לצורך סמיכה ותנופה ומסיים שהיה עזרת כהנים גבוה מעזרת ישראל בשלוש מעלות כי אחת יצא אמה יעו"ש מזה יצא מה שעושים הבימה שלש מעלות ומה שכתב בזוהר שהובא במג"א סי' ק"נ היינו בכל צד ג' מעלות ומלשון מג"א משמע שמותר להיות שש מעלות על כל צד עכ"פ נראה שמכוונים שתהיה הבימה כנגד עזרת כהנים וא"כ ראוי שלא יעמוד שם איש אלא לצורך קריאת התורה כמו שלא היה רשות לישראל להשתמש בעזרת כהנים רק לסמיכה ותנופה ועל כן דייק הטור והרמ"א בסי' ק"נ וז"ל ועושים הבימה באמצע בהכ"נ שיעמוד עליה הקורא בתורה וישמעו כולם עכ"ל משמע כולם אינם עומדים שם רק הקורא בתורה עכ"ד יפה העיר והיה בדעתי להאריך להביא ראיה לדבריו מאשר מקיפין בלולב בכל יום פ"א ובהושענא רבה ז' פעמים את הבימה ועליו הס"ת דהוה דומה להקפת מזבח עיי' בב"י ובמג"א ומיושב קו' הגאון על הילקוט תהלים סי' תש"ג הלא בבהמ"ק אין הקפה אלא בכהנים דישראל אסורין לבוא בין אולם למזבח ולפמ"ש נכון הס"ת הוא כמזבח והבימה כאולם מזבח ומקיפין בבה"כ סביב הבימה דהוה כעזרת כהנים שמותר לצורך והי' בדעתי לברר הדברים אבל לא אוכל לצאת בכתיבת הגסה ודוק ולדעתי תלי' עוד בפלוגתא דלפי' הר"ן ומהרי"ל חביב עיין בכ"מ פ"א מהל' תפילה ובב"י סי' ק"נ ודוק אבל דברי הזוהר שהביא המג"א המה אמת להיות מותר לעשות מעלות עד שש גבוה עיין שופטים וילקוט מגילת אסתר ודברי מעלתו נ"י נכון שראוי' שלא יהי' פחות מג' מעלות אבל אין מקפידין על יתרון רק מיתר על שש וק"ל. ואחרי שכתבתי וסיימתי נפל ברעיוני חקירה גדולה שהדבר אסור דנודע דקדושת הבימה גדולה מקדושת בהכ"נ שבהכ"נ הוא להשתמש בו הדיוט והבימה להשתמש בו גבוה וכן הבימה נתקדש לקורא עליו ולישב שם בשעת הגבה וגלילה ולאחוז בס"ת ביום שקוראים מב' ספרים או משלשה וא"כ יש איסור ליתן מכל השטח להדיוט משום דאין מורידין מקדושה חמורה לקלה וגם משום מעלין בקודש ואין מורידין עיין מדרש

רבה קהלת פסוק תן חלק לשבעה וגם לשמונה וגם יש לחקור משום קרש שזכה בצפון שעי"כ ישתנה המקום וכלל שחוץ האנשים אשר משרתים בקודש אין נכון להשתמש שם ועיין ברמב"ן במלחמות פ' ד' מע"ז וברמב"ם פרק א' מהלכות בית הבחירה ובספרי מחנה חיים ח"ר סי' א' ב' ג' יעו"ש ואין פנאי כעת להרחיב ודוק. סוף דבר הכל נשמע שבדברים העומדים ברומו של עולם הי' בדעתי שלא להשיב כעת כלל כאשר אמרתי לאנשים המביאים מכתב מעלתו נ"י שטרדותי רבו כי רק ימים מעוטים המה לפני ראש השנה הבע"ל והיום נתתי ללבי לעיין בו מעט ולהשיב מפני הכבוד התורה דברי הדש"ת:

סימן ט

שלום רב וכ"ט להרבני המופלג החרוץ כמהו' ר' דוד נייאויטש ב"י בק"ק אבער ווישעווא יע"א. אחד"ש מכתבו עם חדושי תורה וגם שאלה אחת קבלתי ואין פנאי לי לסלסל ולפלפל על חדושים ואודות השאלה אשוב בקיצור מפני כבוד התורה כי טרדותי רבו למעלה ואני חלוש מאוד. אודות אשר שאל מעלתו נ"י אם אחד יושב בבהכ"נ אחורי איש אשר עוסק בפסוקי דזמרה או עוסק בתורה ולפני האיש עומד אחד ומתפלל אם הוא מותר לישב אפי' הוא אינו עוסק בתורה ובתפילה והגם לפי דברי ט"ז א"ח סי' ק"ב ס"ק ג' דכל ד' אמות אדמת קודש המה אשר אדם עומד ומתפלל בו ואסור לאדם אחר בתוך מקום זה להיות יושב בלי עסקת דבר קדושה יעו"ש בכל זה כיון דאיש אחד יושב אחוריו ועוסק בדבר קדושה א"כ הוה הוא מחיצה המפסיק כדברי פר"ח בסי' צ' שמביא כמה ראי' דאדם לא הוה חציצה יען דהוה מחיצה יעו"ש א"כ ה"ה כאן הוה מחיצה מפסיק ומותר לישב אחריו אפי' אינו עוסק בקדושה אבל לדעת הב"ח וי"א בש"ע שלא הוה אדם מחיצה נהפוך הוא דהוה חציצה א"כ אסור לישב בלא עסקת קדושה רק דכבר הקשו על י"א האוסרים דהא מבואר בגמ' וש"ע דתלמיד חבר מתפלל אחורי רבו וע"כ דאדם הוה מחיצה ויהי' מותר עכ"ד בקיצור אשר לקטתי במכתבו באריכות. תשובה עיינתי באלי' רבה אשר העיר בקו' הנ"ל אם אדם חוצץ איך הי' ר' ירמי' מצלי אחורי רבו ותי' דלאו דווקא אחוריו רק עמד מן הצד רק אינו שוה בשוה דאלו לאחוריו ממש לא הוה יוהרא כפי' רש"י והתפלא על תוס' שם שהבינו אחוריו ממש ולכן פירשו דנראה כמשתחוה לרבו אבל רש"י לא הבין אחוריו ממש רק משוך מעט מן הצד ועל כן הוה יוהרא דנראה שמשוה עצמו לרבו יעו"ש. ולדעתי לבאר דעת התוס' כי הליכה או עמידה אחרי רבו מורה באצבע כאלו הוא הגון לבוא אחריו למלאות מקומו כעין שמצינו בילקוט פ' שמיני על פ' ויקחו שני בני אהרן וז"ל ד"א מסיני נעלו להם שכיון שראו את משה ואהרן שהם מהלכים תחלה והם באים אחריהם וכל ישראל באים אחריהם אמר להם

נדב ואביהו עוד שנים הללו מתים ואנו נהוג את הקהל אמר המקום נראה מי קובר את מי הם קוברים אתכם ויהי' מנהיגים את הקהל עכ"ל עין בעין נראה כי בהליכה אחורי משה ואהרן באו להראות שהם יהי' מנהיגים אחריהם כאשר ימותו הזקנים ולכן הבינו בעלי תוס' דאחורי ממש הוה יוהרא כאלו הוא התלמיד מחשב בלבו שהוא אחרי רבו ואין גדול ממנו וכן העם עומדים אחורי התלמיד והתלמיד אחורי רבו שהוא ימלא מקומו ויהי' אחריו מנהיגי הקהל ודוק. ואשר הקשה האלי' רבה על הב"ח מגמ' חקרתי מכבר דבר חדש דיש בשני אופנים אחורי אדם (א) למשל אם רוחב אדם יהי' אמה עיין במג"א סי' שס"ב ואדם עומד מאחריו (ג"כ) מצומצם ג"כ באותו אמה אינו נוטה מאדם העומד לפניו לא לימין ולא לשמאל (ב) שהשני העומד מאחרי אדם בחצי אמה ימין או בחצי אמה שמאל וממילא יוצא מאדם השני חצי גופו או מצד ימין או מצד שמאל דהא גם השני רוחב אמה ובכה"ג כמשתחוה לרבו איכא אבל חציצה ליכא כיון דחצי גופו אינו אחורי רבו ואם בכה"ג הוא בכלל טוב לילך אחורי ארי ולא אחורי אשה [עיין ברכות דף ס"א] אם חצי גופו אינו הולך אחריה אין כאן מקומו. ולנידון שאלתו נראה לי דאסור דבשלומא לנידן דמותר לפר"ח לעמוד ולהתפלל אחורי אדם דהוה האדם כמחיצה כמו בעירובין וסוכה היינו דשם לו יהי' שהעומד לפניו אינו מתפלל הוה מחיצה כמו בהמה שנחשבת מחיצה ונחשב שמסיב פניו אל הקיר דהאדם העומד נחשב למחיצה אבל כאן בתוך ד' אמות המתפלל דנעשה ע"י התפלה אדמת קודש דד' אמות של אדם קונות לו לקדשם א"כ אסור לעשות דבר אשר מראה כאלו המקום אינו מקודש א"כ היושב ולומד תורה או משורר פסוקי דזמרה מותר לישב יען דהוא עוסק בקדושה ואיך יהי' התעסקות בקדושה ופועל לבטל הקדושה בד' אמות שנתקדשת ע"י המתפלל שם הוה האדם מחיצה להיות נחשב כקיר חדש אפי' אם אינו עוסק בתפלה נחשב כדופן שהיה השני מיסב פניו אל הקיר אבל הד' אמות שנתקדשו ברוחב ואורך ע"י המתפלל קדושת הגוף לא פקעה ע"י האיש העוסק ג"כ בקדושת המקום והלא בודאי אם האיש עומד לפניו אינו עוסק בלימוד או בפסוקי דזמרה לא הוה מחיצה להיות העומד אחריו מותר לישב דנימא דהעומד לפניו הוה מחיצה דעכ"פ הד' אמות נתקדשו ברוחב והאיש העומד מחזיק בקדושה דהוא עומד ופשיטא הבא אחריו צריך ג"כ לעמוד וה"ה אם יושב ושונה הבא אחריו צריך לעמוד דהא המקום אשר עומד עליו אדמת קודש הוא דהעוסק בתורה הוא ג"כ להחזיק בקדושת המקום כנלענ"ד נכון בעזה"י. ואשר נתקשה על רש"י פ' אמור על פ' ונתת על המערכת זה הפי' וז"ל על כל אחת משתי המערכות עכ"ל שהי' נותן על כל אחת משתי מערכות ואח"כ כתב וז"ל הי' שם שני בזיכי לבונה מלא קומץ לכל אחד

עכ"ל היינו שהי' שני בזיכי לבונה והי' נותן על כל אחת מערכת בזיך לבונה ובכל אחד מלא קומץ ועיין במזרחי שם ויבין הדבר וק"ל הד"ש:

סימן י

שפעת ברכות ורב הצלחות לראש תלמידי החשוב והצעיר הרבני המופלג החרוץ כבוד מוה' ר' יצחק שלעזינגער נ"י בק"ק מעזע טור יע"א. אחר דרישת שלומך אודיעך כי מוטרד אני מאוד שתים שאלת ולא אשיב לך רק על השאלה הנוגע בענין בהכ"נ ועל השאלה בהנרות אשוב לך אי"ה אם יהיה לי מנוחה דברי הד"ש. שאלה אשאל את פי קדשו על דבר בה"כ שהבימה עומדת למעלה גבי הארון הקודש והגאלערי' של בהכ"נ הנשים שהוא מסבבת כל ב"ה האנשים שלמטה כבנין בתי כנסיות החדשים היא קצרה כל כך שחצי גוף האשה מגולה והאשה מספרת עם בעלה ויורינו בזה פני גאוני אם מותר לכנוס לב"ה כזה ואם הוא חייב להתפלל שם בעשרה או אם מוטב להתפלל ביחידות חוץ לב"ה מלעבור על איסור שהסכימו גדולי ישראל כי הרב מרא דאתרא של אותו מקהלות ישראל הוא ת"ח וירא שמים ומתפלל בב"ה זה והתירו שכל מי שאינו קיבל הפסק ב"ד של שבעים רבנים לגבי' בה"כ כאלו אינם אסורים עכ"ל. תשובה אחת שאלת ושתים שמעתי שני אסורים הקל והחמור (א) איסור בימה למעלה הוא איסור קל (ב) איסור חמור איסור עריות שחצי גוף האשה מגולה והאשה מספרת עם בעלה בבהכ"נ, ואשיב על הקל (כנגד איסור השני) תחילה ואח"כ אשיב על איסור חמור ואשר יתן ד' בפי אותו אשמור לדבר בקצירת אומר בעזה"י. (א) אודות הבימה באמצע כבר העיר הגאון ר' דוד אב"ד דק"ק פיזינג בספרו הר תבור בכמה פרקים בפי' הכ"מ וכל הפוסקים להוכיח גודל האיסור שהבימה לא יהי' למעלה אלא או באמצע בה"כ או בסוף טעמו ונמוקו ויראת שמים שלו מבואר שם באר היטב בטוב טעם ודעת. ואני אוסיף טעמים אחרים על שתהי' הבימה באמצע בעזה"י (א) שקריאת התורה בצבור הוא כאלו קבלנו אותו היום מהר סיני כחכז"ל כל יום ויום יהיה בעיניך כחדשים וגם נרמז בו שהאבות מודיעים לבנים ולבני בנים בקבלת התורה והוא חיזק התורה כולו עיין רמב"ן פ' ואתחנן על פסוק רק השמר וגו' והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת לפני ד' אלקיך בחרב באמר ד' אלי הקהל לי את העם ואשמיעם את דברי וכתב הרמב"ן שם באמצע וז"ל ותודיע כל הדברים אשר ראו עיניך במעמד הנכבד ההוא לבניך ולבני בניך עד עולם ופירש הטעם כי השם עשה המעמד ההוא כדי שתלמדו ליראה אותו כל הימים ואת בניכם תלמדון לדורות עולם א"כ עשו אתם ככה ואל תשכחו אותו והנה קודם שיזכיר הדברות שנאמרו שם הזהיר במצות לא תעשה שלא נשכח דבר מן המעמד ההוא ולא נסירהו מלבנו לעולם וצוה במ"ע

שנודיע בו לכל זרעינו מדור לדור כל מה שהי' שם בראי' ובשמיעה והתועלת במצוה הזאת גדולה מאוד שאם הי' דברי התורה באים אלינו מפי משה בלבד אעפ"י שנבואתו נתאמתה באותות ובמופתים אם יקום בקרבנו נביא או חולם חלום ויצוונו בהיפוך מן התורה ונתן אלינו אות או מופת יכנס ספק בלב האנשים אבל כשמגיע אלינו התורה מפי הגבורה לאזנינו ועינינו הרואות אין שם אמצעי נכחיש כל חולק וכל מספק ונשקר אותו לא יועילהו אות ולא יצילהו מופת מן המיתה בידינו כי אנחנו היודעים בשקרותם וזה שאמר השם וגם בך יאמינו לעולם כי כשנעתיק ג"כ הדבר לבנינו ידעו שהי' הדבר אמת בלא ספק כאלו ראוהו כל הדורות כי לא נעיד שקר לבנינו ולא ננחול אותם דבר הבל ואין בם מועיל והם לא יסתפקו כלל בעדותינו שנעיד להם אבל יאמינו בודאי שראינו כולם בעינינו וכל מה שספרנו להם עכ"ל וכן קריאת התורה מהאבות לפני בניהם הוא כאלו נתונה עכשיו ביום הזה באו מדבר סיני וכי ביום הזה באו אלא כשאתה לומד תורה לא יהי' בעיניך ישינים אלא כאלו היום נתנו עכ"ל הילקוט פ' יתרו ואמרו חכז"ל בילקוט יתרו על פסוק אנכי ד' אלקיך וז"ל אמר רבי לוי נראה להם הקב"ה כאיקונין זו שמראה פנים לכל צד אלף בני אדם מביטין בה והיא מבטת בכולן כך הקב"ה כשהו' מדבר כל אחד מישראל הי' אומר עמי הי' הדיבור מדבר אנכי ד' אלקיכם אין כתוב כאן אלא אנכי ד' אלקיך עכ"ל הרי שהקב"ה נתן התורה שיהיה כל אחד מישראל יאמין שאליו דובר ד' ואומר לו אנכי ד' אלקיך כך צריך להיות קריאת התורה באמצע בהכ"נ שיהי' כל אחד סובר שאליו דובר הקורא את התורה כמו שנתנה אז כן היום נתנה התורה באזני השומעים אבל אם הבימה למעלה אז נדמה כאלו הקריאה קאי להצבור יחדיו ולא שכל איש ואיש ישראל לבדו כדאי שתנתן לו התורה ושידבר אלקים לו אנכי ד' אלקיך והבן. ובאמת דבר גדול רמז בזה שדיבר אנכי ד' אלקיך כאלו דבר ד' עמו לבדו להורות שלא יהי' אחרי רבים לרעות אפי' אם בשעת גזירה ושמד ר"ל הרוב יתאמרו היחיד יפרוש ולא יטה אחרי רוב לרעות כאלו דבר ד' עמו לבדו ולו לבדו נותן התורה והאמונה כחכז"ל באברהם העברי "למה נקרא העברי אפי' כל העולם מעבר אחד הוא מעבר האחר" הכוונה אפי' אם נשאר לבדו בכל זאת יאמין בד' ולא ילך אחרי רבים לרעה (אחד קראתו) ולכך פתח ד' אנכי ד' אלקיך שידמה כל אחד כאלו עמו לבד דיבר ד' והבן. (ב) טעם שני נראה שתהי' הבימה באמצע בהכ"נ דכלל גדול בתורה שהתורה אינו בירושה לא תלי' בזרע חשובים ולא תלי' בזרע עשירים נהפוך הוא אמרו חכז"ל הזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה וגם לא תלי' בהרוחה כחכז"ל "אף חכמתי עמדה לי תורה שלמדתי באף הוא שעמדה לי" ולא תלי' ביחוס אבות שיהושע משרת משה מילא מקומו ולא מילאו בניו אחריו

כחכז"ל "התקן עצמך ללמוד תורה שאינו ירושה לך" ועיין בתויו"ט שם וכדומה לזה ואם תעמוד הבימה לקריאת התורה גבוה מעל גבוה יהי' הנכבדים והעשירים קרובים אל התורה ובאמת הכל שווים אצל התורה על כן נהגו אבותינו מעולם להעמיד הבימה באמצע שיהיו העניים והשפלים קרובים אל קבלת התורה כמו הנכבדים והעשירים שהעני העומד בפתח בהכ"נ קרוב לתורה כמו החשובים וגבירים העומדים גבוה על גבוה והוא מוסר השכל והבן. (ג) טעם שלישי שנודע כי הארון הקודש הוא לאות על כבוד השכינה החופף בהארון בבית המקדש ובעבור כן הי' שני כרובים עליו להורות עיקר השני על מציאות המלאכים כמו בעיקר הראשון מציאות הש"י עיין זה ברבינו בחיי פ' תרומה דבר יקר שע"י המלאכים בא הנביאות בפי הנביאים יעו"ש נפלאות וכלל גדול בתורה לא בשמים היא הש"י נתן התורה כפי אחרי רבים בשכל אנושי ואין הנביא יוכל להכריע בדין תורה יותר מאדם שאינו נביא רק הוא ת"ח עיין רמב"ם הל' יסודי התורה ובסדר המשנה מהגאון ר' וואלף באסקאוויטץ ז"ל פ"ט דברים יקרים העומדים ברומו של עולם לבאר שכח אליהו הנביא במלבוש בגוף כפי אשר קיבל מרבו התורה ולא בנבואה יכריע וע"כ נהגו האבות העולם שהתורה יקרא באמצע בהכ"נ שבני אדם יסובבו לדעת כי התורה נתונה לבני אדם ולא שיהי' קריאת התורה סמוך לארון הקודש אשר מורה על השכינה והמלאכים וכאלו התורה תלויה בשמים או בנבואה הבא מן המלאכים כאלו לנו הערבות אם כך כתובה לפניו במרום ובת קול משמיע או נביא ברוח נבואה יכריע לנו בדיני תורה נהפוך הוא בני ישראל יסובבו את התורה על דעתם והבנתם הוא נתונה ואין ספר תורה קשורה עם הארון והכרובים וכן בבהמ"ק מעט הוא בהכ"נ והבן. (ד) טעם רביעי שתהיה הבימה באמצע כדי להראות בקריאת התורה דרכה של תורה שילך האדם באמצע הדרך ויניח הקצוות כי דרך ממוצע הוא דרך הזהב "אל תט ימין ושמאל הסר רגלך מרע" אל תצדק הרבה הי' חטא שאול כנודע מחכז"ל שחמל על יונקי שדים מעמלק וכדומה בכל המידות טוב לבחור באמצע נתיב חוץ כנגד גיאות אמרו חכז"ל "מאוד מאוד הוי שפל רוח" עיין בפי' הרמב"ם יען שאדם להוט לגאות והוא כרוך אחריו לבקש כבוד אבל בשאר דברים טוב רק ללילך באמצע הדרך והמים להם חומה מימינם ומשמאלם התורה שנמשלה למים הוא חומה שלא להיות ימין או שמאל רק בתוך נתיבות משפט שנתן לנו ד' תורת אמת אבל גם חיי עולם נטע בתוכינו אחוז מזה וגם מזה אל תנח ידך וכאשר התורה מנהלת האדם לבחור באמצע דרך כך תהי' קריאתה באמצע בהכ"נ להורות שהיא תחבר רק התוך והאמצע בכל עבודת ד' שתורה לא מבקשת מאדם מה שלא יוכל שאת שהקב"ה הכינה וגם חקרה טרם שנתנה

לאדם ויודע כי יוכל לעמוד על המצות והבן. (ה) טעם חמישי להורות מי קורא בתורה כאשר נהגו מעולם שהעולה קורא בעצמו ועכשיו יקרא לפניו והוא שומע כעונה עכ"פ הוא העוסק בתורה והוגה בה עליו יצוה ד' מלאכיו לשומרו מכל צד כאשר ביאר התנא דבי אלי' הובא בילקוט כי תשא סי' שצ"א וז"ל וכל חכם מישראל שיש בו דברי תורה לאמיתו ומתאנח על כבודו של הקב"ה ועל כבודן של ישראל כל ימיו ומחמד ומתאוה ומיצר לכבוד ירושלים ולכבוד בהמ"ק ולישועה שתצמח בקרוב ולכינוס גליות לרוח הקודש בדבריו [איה השם] בקרבו את רוח קדשו אותו ת"ח אינו צריך לא חרב ולא רומח ונא חנית ולא כל דבר שיהי' לו שומר אלא הקב"ה הוא משמרו בעצמו ומלאכי שרת עומדים לו סביב וחרבות ביד כולם ומשמרים אותו שנאמר רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם עכ"ל והארון הוא מקום השכינה ובני ישראל מקיפין מכל צד את הקורא בתורה כי בני ישראל נקראו מלאכו ד' כנודע מחכמי המדרש במקומות רבות אבל אם הבימה למעלה א"כ מצד מזרח אין שם היקף שמירה והבן וגם מורה שהקורא בתורה עומד באמצע להודיע שקטן וגדול שם הוא במשקל השוה לא ניכר שוע לפני דל וגם מגיד לעמו פשעם גם להעומדים למולו אחורי התיבה הראשים והחשובים לא ישא פני איש אבל אם הבימה למעלה סמוך לארון הקודש וכנגד הקורא לא יעמוד איש זה נראה כאלו כובש פנים שרק העומדים מצדדים ישמעו דבר מאחריו ולא שיוכח על פניהם והבן. הארכתי בטעמים משלי בעזה"י להשכיל על אשר ראש הצר הצורר לחם בעבור להתיר הבימה למעלה בעלי הכרמל והתפלא מדוע הי' כל בתי כנסיות בישראל מעולם הבימה באמצע כאשר מביא בהר תבור משמו ושורש האיסור בדין תורה הכל מפורש שם באר היטב יסודתו של הבימה באמצע בהררי פוסקים יעו"ש ובפסק ב"ד התאמצו הרבנים להחזיק הדבר ולאמץ ידים רפות כמבואר שם יען שראו שהלכה רופפת ע"י המתחדשים קיימו מה שקיבלו היראים מימות עולם ולא שנאמר מי שלא קבל הפסק ב"ד לא צריך לחוש על דבר אשר יסודתו בהררי קודש ירושלמי ורמב"ם ודו"ק. בכל בכל זאת הוא איסור קל כנגד האיסור השני שהגאלאריע של בית הנשים מסבבות בית אנשים משלש רוחות והיא קצרה כל כך שחצי גוף של כל אשה מגולה והאשה מספרת עם בעלה הוא איסור חמור עד שלא אחפוץ להזכיר על בית הזה שם בהכ"נ אשר הוא בית מקדש מעט רק אזכיר בית נשים ובית אנשים כי מבית הזה ניסע יתרו ממנו ולא יפקד בשם בהכ"נ אשר בית ד' נקרא או בית אלקים כי איך יעלה על הדעת להעלות בית זה למקום קדוש כמובן בשכל ישר. נודע לכל איש ואיש כי חכז"ל אמרו שמלאך המות מלא עינים" עין רואה ולב חומד ומאז ילך האיש בקרי ע"י תרי סרסורי דיצה"ר הכי אדם

מלאך או הכי גבר שרף מה יעשה בן אדם שלא יחטא הלא יצרו מתגבר עליו וכובש אותו בפנים עד שיפול בעצמיו חלכאים וביותר אם יוכל להשיח באשה באשתו אמרו ק"ו באשת חבירו והוא יושב ובטל שמוע קול מזמרים ונותן עיניו אחת למטה ושבע למעלה ומביא קרבנות לסטרא אחרא אין טומאה גדולה מזה הלא נודע שק"ו הוא דאורייתא והלא אמרו חכז"ל בסוכה שאצל שמחת בית השואבה נעשה תיקון גדול שעשו שאנשים למטה ונשים למעלה דלמדו ק"ו דכתיב וספדה הארץ משפחות משפחות תרין אמוראין ח"א זה הספידו של משיח וחורנה אמר זה הספידו של יצה"ר מ"ד הספדו של משיח מה אם בשעה שהן אבילין את אמר אנשים בפני עצמן והנשים בפני עצמן בשעה שהן שמחים לא כ"ש ומ"ד זה הספידו של יצה"ר ומה אם בשעה שאין יצה"ר קיים את אמר אנשים בפני עצמן והנשים בפני עצמן בשעה שיצה"ר קיים לא כ"ש עיין ירושלמי פ"ה מסוכה וביפה מראה שם ועיין גם בבבלי בזה. ואעתיק דברי תויו"ט פ"ה מסוכה בד"ה תיקן גדול שכתב וז"ל ומ"ש הרב הנשים מלמעלה פירש הרמב"ם כדי שלא יסתכלו האנשים בנשים והדין עמו כי אנשים שלמטה הי' רואים בשמחה ולא השמחים בעצמן כמ"ש הרב במדות שם כי השמחים הי' חסידים וכו' כדלקמן וא"כ הוצרך לטעם ואמנם ההסתכלות אנשים בנשים מביא לידי קלות הראש כי הוא ימשל בך כתי' (בראשית ו') ועוד משום קישוי לדעת ושמא יראה קרי כ"ש בחצרות בית ד' עכ"ל הרי שבירר כי הסתכלות מביא לידי קרי והוא עון ביותר בחצרות בית ד' בבהכ"נ שיהי' בית מקדש מעט ובפרש כי בעוה"ר כמה נשים בדורות הללו עומדים בבשר הצוואר או החזה מגולין וראית ערוה אפי' ברשות אחרת אסור עיין א"ח סי' ע"ה במג"א ובפרמ"ג שם ודוק. לא אחפץ להאריך בזה רק אגיד שלדעתי שטוב שלא להתפלל אפי' בר"ה ויוכ"פ בצבור מלעמוד במקום כזה אשר הנשים נראין בחצי גופן והאשה מספרת עם בעלה אין זה מקום לד' אם אי אפשר לרומם מחיצה בעזרת נשים ראוי ליסע ממקום ההוא כאשר כתב הרמב"ם פ"ו מהל' דיעות הל' א' יעו"ש ואם אי אפשר ליסע משם לא יתפלל בצבור שם כל זמן שלא נעשה תיקון שלא יוכל איש להסתכל בצורת אשה ולא ידעתי איך השיב הרב דשם שהוא לא קבל פסק ב"ד הלא הוא פסק ב"ד הגדול בבהמ"ק ולראות ערוה הוא דאורייתא עיין הל' ק"ש ותפילה אך הרב מאותו מקהלות לא שאל אותי על כן דברי מגיעים רק לך תלמידי נ"י וד' ירחם מהרה אמן הטרוד הדש"ת:

סימן יא

שאלה אם מותר לירא אלקים לאמור דבר שמועה של תורה מאיש של אנשים חדשים אשר קמו בבני וישראל או אסור לאמור שמועה מפיהם. תשובה לפום רהיטא חשבתי

דרכי שמותר לאמור שמועה מפיו דקבל האמת מפי אמרו אפי' בן תדל אמרו קבלו החכז"ל עיין חולין דף קל"ד דדברי תורה אין מקבלין טומאה כיון שזכה לחדש בתורה דבר טוב מותר גם לומר דבר שמועה מפיו כי מצוה לאמור דבר בשם אמרו רק לבקש תורה מפיו אסור כחכז"ל אם הרב דומה למלאך ד' צבאות יבקשו תורה מפיו ואם לאו אל יבקשו תורה מפיו אבל אם אירע ששמע מפיו מרגליות התורה מותר לאמור שמועה מפיו כך עלה בדעתי. אמנם ראה זה מצאתי שרשב"א בת"ה בדיני פת פלטר כתב וז"ל והאוכל לחם של בעלי בתים חוץ לביתו של נכרי ואפי' שלא בעיר שאין שם חשש חתנות עובר על גזירות ב"ד שבכל מקום אסרוהו ואם תלמיד חכם הוא אסור לספר שמועה משמו דגרסי' התם איבו מנכית ואכל אמצרי דמתא אמר להו רבא אל תשתעו מיניה דאיבו דאכל נהמא דארמאי עכ"ל עיין בע"ז דף ל"ה כגירסת מהרש"א לא תשתעי מיניה דאיבו והרא"ה הבין בבדק הבית שאכל פת בעלי בתים של בני העיר וכתב עליו הרשב"א במשמרת הבית וז"ל ועוד דאלו היה מעשה דאיבו בכה"ג רשע משוית ליה דשביק התירא ואכל איסורא אלא איבו פת בעלי בתים שלא במקום פלטר ישראל היה אוכל בי מצראי לפי שהי' מתיר לעצמו אפי' פת בעלי בתים ולומר שאין שם חתנות וכהאי דרב דימי שהתיר העם לעצמם משום ההיא דרבי ולא היא דר' לא התיר פת של בעלי בתים והיינו דקאמר רב שאסור לומר דבר שמועה בשמו לפי שעובר על גזירות חכמים וכל שאינו נוהג על פי חכמים ועובר על גזירת ב"ד אינו נחשב החכם לומר דבר שמועה בשמו מדה כנגד מדה עכ"ל משמע שאיבו הי' חכם רק יען שאינו נוהג על פי חכמים ועובר על גזירת ב"ד אינו נחשב כחכם לומר דבר שמועה בשמו וק"ו בן בנו של ק"ו שלא לומר דבר שמועה מפי איש שהוא מכת חדשים שעוברים על כמה גדרים וסיגות אשר גבלו ראשונים והוקבע לדין בישראל על פי הש"ע שאסור לומר דבר שמועה מפי איש כזה ואפי' להרא"ה לא עבר איבו רק דאכל פת ארמאי והוא איסור דרבנן מודה לפי' הגאונים שאסור לאמור דבר שמועה וא"כ האנשים האלה החטאים בנפשותם אסור לומר דבר שמועה מפיו ודוק. אך מכל מקום נראה שמותר לומר גוף הדבר בשם איש שלא נודע שמו וכן משמע לשון רשב"א וז"ל יען שאינו נוהג על פי חכמים ועובר על גזירת ב"ד אינו נחשב כחכם לומר דבר שמועה בשמו עכ"ל היינו שלא להזכיר שמו שיהיה זכר צדיק לברכה בהזכרת שמו על תורתו אבל כיון שאומר שמעתי מאיש אחד הגם שלא הוה שאומר דבר בשם אמרו שאינו מזכיר שמו כמו באסתר שאמרה בשם מרדכי להביא גאולה בעולם עכ"פ אינו מתלבש בטלית של אחרים ואינו עובר על לא תגזל דל רק אומר כך שמעתי מפי איש אחד. ובכל אופן נראה לי שירא אלקים מותר

להסיר אזנו מלשמוע מתורתו ולא צריך אדם לשמוע תורה רק אם יוכל לאמרו בשמו וגם האנשים האלו אינו מוחזקים בחזקת כשרות ועכשיו גם הגדולים נחשבים לקטנים לחוש דלמא אתי לאמשוכי אבתרייהו עי' ש"ך יו"ד רמ"ו סק"ח ודוק. רק נסתפקתי אם תחת הסרפד יעלה הדס אם אחד מהם זוכה לבן ירא שמים אם מחמת מצות כיבד אב יטה אזנו ויאמר דבר בשמו דרשב"א אומר שאינו נחשב בכלל חכם לומר דבר שמועה בשמו אבל בן יכבד אב אשר צריך לומר בשמו דבר שמועה או שב ואל תעשה עדיף דקנס הוא שקנסו חכמים מדה כנגד מדה כאשר כתב הרשב"א וא"כ לא יוכל הבן לעבור על דברי חכמים וטוב להיות שב ואל תעשה וכעת צע"ג מאוד:

סימן יב

רב שפע ברכה והצלחה לאחי היקר הרב הגאון ר' זוסמן סופר נ"י אב"ד דק"ק האללאש יע"א. אהובי אחי נ"י הערותיך בכמה קו' ופליאות קבלתי רק טרדותי רבו עד למעלה ואהי' זריז להשיב לך על קו' אחת אשר הרו והגו רעיוני בו אחין הדש"ת. אודות אשר יצאת להפליא על המג"א בסי' קמ"ד ס"ק ז' שהקשה על הדין מפורש יוצא בש"ע שאם אין לצבור שני ס"ת והם צריכים לקרות בשני ענינים גוללים בס"ת האחת והקשה המג"א הא בכה"ג הי' קורא על פה בעבור כבוד הצבור כמבואר בגמ' וא"כ נשמע דלא אמרי' יודחה כבוד הצבור ותי' בדוחק דשם הי' כל ישראל במקדש ולא מחלו משא"כ בבהכ"נ יש מתי מעט מסתמא מוחלין כדי לקיים קריאת המפטיר והקשית למה לא מחלק בשלומא במקדש לא הי' חיוב על בני ישראל לשמוע קריאת התורה והא ראי' דהי' רשאין להניח קריאת התורה ולילך לראות שריפת פר ושעיר רק הי' סרך מצוה אחרת ברוב עם הדרת מלך לכן קרא כה"ג בעל פה מפני כבוד הצבור אשר אין להם חלק מצוה בגוף הקריאה אבל כאן דכל הצבור חייבים לשמוע קריאת התורה ולכן נדחה כבוד הצבור בעבור לקיים המצוה המה בעצמם מחויבים לשמוע קריאת התורה חובת היום וצע"ג. תשובה אהובי אחי נ"י בהסברה יפה חלקת ונ"ל דמג"א לא נוכל לתרץ כן כי לקרוא לכהן ראשון בס"ת הוא מצוה דאורייתא אשר מונח על כל הצבור דכתיב וקדשתו הצבור בני ישראל יקדשו לכהן בכל דבר שבקדושה יהי' הוא הראשון ואם העומד אצל הספר קרא לישראל והניח הכהן פסק הפר"ח דלא מהני מה שקרא ישראל וצריך לקרוא אחריו ז' קרואים כהן לוי ישראל עיין בפר"ח סי' קל"ה הובא בבאר היטב שם ס"ק ט' ועיין בפרמ"ג באשל אברהם סי' הנ"ל ס"ק ט' שהטעם כל מילתא דאמר רחמנא לא תעבד אי עביד לא מהני דפח"ח ועיין ברמב"ם במנין המצוה מצוה ל"ב דהקב"ה הטיל חיוב על בני ישראל לחלוק כבוד לזרעו של אהרן ולהקדימו לכל דבר שבקדושה יעו"ש ואעפ"כ פסק בש"ע סי' קל"ה

סעיף ה' אם הס"ת פתוח והכהן קורא ק"ש אינו רשאי להפסיק וקוראים ישראל במקומו וכתב המג"א בס"ק ז' וז"ל ואין ממתינין לו מפני כבוד הצבור רשב"א ומהרי"ק עכ"ל הרי אפי' מצוה אשר מוטל על הצבור לקדשו אעפ"כ נדחה מפני כבוד הצבור ודוק. ואי אמרי' שכהן יוכל למחול על כבודו לקרוא לישראל תחתיו א"כ אם אומר לא בעינא ליכא לעשה ה"ה שנדחה מפני כבוד הצבור ולא דמי לקריאת התורה דבא בחיוב ולא יוכל לוותר כנגדו רק כבר נפסק בש"ע סי' קל"ה דלא יכול למחול עיין בט"ז שם ס"ק ג' ממילא מוכח דכבוד הצבור דוחין מצוה המוטל על הצבור ודוק. ועוד חקרתי במקו"א אפי' אי מהני מחילת הכהן היינו דישראל לא ביטל מ"ע אבל אם עכ"פ הישראל קורא אח"כ לכהן ראשון קיים מ"ע דרשות עכ"פ וקדשתו דבזה חלק כבוד ביותר לזרעו של אהרן שמכבדו להיות ראשון לקרוא בתורה ודוגמא לזה הביא אדמ"ו ז"ל שר התורה בשערי תורה ח"א בסוף בדרוש שדרש בפראג בשם הרא"ה הגם דאב שמחל על כבודו כבודו מחול היינו דלא הוה עוד מ"ע מחויבת על הבן אבל אם הבן מנדב לכבדו קיים מ"ע דרשות דפח"ח וה"ה כאן הקב"ה הטיל מ"ע מחויבת על כל ישראל לכבד זרע אהרן הכהן כמו שהטיל מ"ע מחויבת על הבן לכבד האב וא"כ הכהן יכול למחול על כבודו שלא להיות מ"ע מחויבת אבל עכ"פ אי אעפ"כ הישראל מכבד לכהן קיים מ"ע דרשות ודוק וא"כ למה לא יקיימו הצבור מ"ע דרשות עכ"פ בכהן אלא פשיטא דגדול כבוד הצבור אפילו כנגד מצוה שמוטל עליהם ודוק. וגם לא אדע בשורש הדבר מה הבדל יש לעם אשר אינם רואים בס"ת וקורין רק שומעים מהקורא אם הוא קורא מתוך הכתב או בעל פה עיקר הדבר קריאת התורה נתקן מנביאים שבדור המדבר עיין מג"א ריש סי' קל"ה וקריאת פרשת היום בס"ת הוא תקנת גאונים ורבנן סבראי עיין בתוס' ורא"ש סוף מגילה וכולם תיקנו רק על הקוראים בס"ת וכל יתר העם שומעים מה שהעולם קורא ומקיים המצוה מצות קריאה בקול רם וא"כ דומה כמו כהן גדול קורא שהי' בכלל חובת היום לקרוא הפרשיות ועיין תויו"ט שם במשנה או שמעכב אפי' וא"כ התורה נקרא בעל פה מפני כבוד הצבור ועיין פ"ז מסוטה בכל הנך מצות קריאה הוה בעל פה ודוק. ואגב גררא אעתיק לך מה שכתבתי בעזה"י בספרי קול סופר על המשניות יומא פ"ז משנה ב' הרואה כה"ג כשהוא קורא וכן אח"כ הרואה פר ושעיר הנשרפים אינו רואה כה"ג כשהוא קורא כתבתי וז"ל פלא דלא נקט השומע כה"ג כשהוא קורא אינו רואה פר ושעיר הנשרפים דבשריפת פר ושעיר שייך לשון ראיה על המעשה אבל בכה"ג הקורא שייך לומר השומע דאזניו ישמע מה שכה"ג קורא ונ"ל בודאי הקרובים בעמידה אל כה"ג ושומעים דברי קריאת הפרשה א"כ הם לומדים חובת היום דאפי' הרהר כדבור דמי הוה עוסקים במצוה ואינם רשאי

להניח הכה"ג ולילך לראות שריפת פר ושעיר אבל העומדים מרחוק ולא שומעים מפי הכה"ג קריאת הפרשה רק יען שיש כבוד לכה"ג ברוב עם הדרת מלך המה עומדים שם א"כ הם רק רואים את הכה"ג בשעה שקורא אבל לא שומעים כלל לכן רשאים לעזוב ראית כה"ג ולראות שריפת פר ושעיר על כן כתבה המשנה הרואה כה"ג כשהוא קורא וכן בסיפא הרואה פר ושעיר הנשרפים אינה רואה כה"ג והבן זה עכ"ל בספרי שם. ולפ"ז יש ליישב קו' המג"א בשלומא שם העומדים מרחוק לא עמדו רק כדי לכבד לכה"ג יען שהוא עוסק בקריאה שהוא מעכב עיין בתויו"ט במשנה א' שם שמביא הגמ' דף ה' שאף מקרא הפרשה מעכב דכתוב זה הדבר אשר צוה ד' א"כ המה כבדו אותו וגם הוא כיבד אותם להראות להם שקורא על פה שלא להרבות בטרחתם כמו "מכבדי אכבד" אבל בקריאת ס"ת השני ביו"ט אטו בא הצבור לכבד להקורא בשום דבר וא"כ למה יחוש הוא לכבדם שלא לגלול הספר לקרוא בספר תורת ד' מפורש הנה הוא עוסק במצוה שלו ודוק. והן אמת גם על תירוץ של המג"א שמחלק בבית המקדש הי' כל ישראל ולא מחלו אבל בבהכ"נ מתי מעט מחלו יעו"ש פלא בעיני מי יגיד שהי' שם כל ישראל דלמא הלכו הרוב לראות פר ושעיר הנשרפים דהא הי' רשות לילך לשם ועיין במג"א סי' קמ"ז ועוד בבסלקי של מצרים הי' כפלים מיוצאים מצרים ומי יחלוק בין בבהכ"נ לבהכ"נ מי יגיד לנו השיעור בכמות ואולי כוונת מג"א שבבהמ"ק הי' באפשרות שיהי' שם כל ישראל ובבהכ"נ אי אפשר שיהי' שם כל ישראל אבל א"כ למה הוסיף לומר בבהכ"נ מתי מעט ועוד קשה א"כ בסי' קל"ה אם הכהן עומד ומתפלל בבהכ"נ דהוה ג"כ מתי מעט נימא מסתמא מוחלין על כבודם ועוד דאמרו בסוטה דף מ' לעולם יהי' אימת צבור עליך דכהנים עומדים פניהם כלפי העם ואחוריהם אל ההיכל וכן הובא בש"ע להלכה נימא ג"כ במשכן ובמקדש דהי' כבוד כל ישראל לא מחלו על כבודם אבל בבהכ"נ דיש מתי מספר יהי' מוחלין על כבודם ואולי כיון שהתחיל ברכת כהנים כלפי העם בזמן המשכן לא ישתנה עוד ואעפ"כ נלמד ממנו דיהי' אימת צבור דאל"כ איך התחיל ברכת כהנים באחורי ההיכל ודוק ואשר קשה לי למה לא ממתינין בבהכ"נ במתי מעט על הכהן י"ל דשאני מ"ע של וקדשתו היא חל על ישראל בשעה וברגע שיוכל לכבד הכהן וכיון דברגע זו לא יוכל הכהן להפסיק לא חל מ"ע וקדשתו כלל כעת ברגע הזאת וא"כ למה ימתין בכבוד הצבור שכבר הוא בעולם ברגע זו וימתינו על רגע שיבוא זמן לחול מ"ע וקדשתו אבל בס"ת שכבר בא החיוב לקרוא חובת היום א"כ נדחה כבוד הצבור בעבור חיוב הקריאה המוטלת עליהם ונכון אשר חלקת בסברה ולא קשה מה שחקרתי דבכל אופן יש עשה דרשות דנהפוך הוא כבוד הצבור כבר הוא בעולם וכבוד הכהן עדיין

לא בא לעולם והבן זה ועיין חדושי רשב"א סוכה דף כ"ה דמחויב להתחיל במצוה קלה שבא לפניו אעפ"י שעי"כ יתבטל אח"כ ממצוה חמורה שיבוא עליו דכיון דמתחיל כעת במצוה קלה לא יבוא עליו אח"כ מצוה חמורה וזה ילפי' מפסוק מובלכתך בדרך מתוק מדבש ק"ו בנידן דידן דמתחיל בכבוד הצבור ובשעה שיהי' ראוי לכהן לעלות כבר קרא ישראל והבן]. ואולי יען שמג"א כתב אחרי שחילק בין כל ישראל ומתי מעט מסיים וז"ל כדי לקיים קריאת המפטיר דשבת ור"ח ומפטיר דיו"ט דהוה תקנת הגאונים עכ"ל היינו כמו טובים דודיך מיין חביבה דברי סופרים יותר מיינו של תורה דראו הצבור לחזק תקנת הגאונים שלא לזלזלו בו על כן בבהכ"נ מסתמא מחלו על כבודם לחזק תקנת הגאונים אבל בבהמ"ק שהי' קריאת כה"ג מדאורייתא לא מחלו על כבודם כי דאורייתא לא צריך חיזוק וגם הי' כל ישראל ביחד וגדול כבוד של ישראל שאפי' ימחלו בפירוש לא מהני דבודאי אי הי' שואל להכלל ישראל הי' מוחלין על כבודם שלא יעמדו כהנים באחוריהם אל ההיכל אבל גדול כבוד כל ישראל אבל בבהכ"נ במתי מעט שאין באפשרות שיהי' שם כל ישראל אז בעבור מצוה דאורייתא אין מוחלים ובעבור לחזק תקנת הגאונים שצריכין חיזוק מוחלים מסתמא על כבודם ועל כן מדייק המג"א שהוא תקנת הגאונים ודוק ועיין במחה"ש סי' קמ"ד ס"ק ז' אי מהני מחילת הצבור על כבודם] ועיין בתוס' ישנים יומא דף ע' דמחלק לענין קורא בעל פה דכה"ג עוסק בסדר היום ובין להוציא רבים ודי חובתם ודוק אהובי אחי נ"י טרדותי רבו עד למעלה ודואג אני על אנשי ביתך כי לא הודעת לי משלותם וטובם אחיך הדש"ת:

סימן יג

רב שלומים ורב ברכות להרבני המורג חרוץ המופלג כמהו' ר' צבי זאב איטינגע בק"ק קאלמייא גאליציען. שאלה כפי מנהגינו לעלות הבעל ברית בש"ק להס"ת ואם אלם עביד ברית מילה אם עולין אותו ג"כ שיעשה אחר עבורו הברכה והוא דעושה הברכה הוא כבר היה עולה בפרשה הקודמת ואם עולין אותו ויעשה אחר שכבר היה עולה בפ' הקודמת הברכה ילמדנו רבינו אם יוצאים בו השבעה קרואים ויורנו תשובה מבוררת עכ"ל. תשובה הדבר צריך התבוננות ואבאר כאשר יתן ד' בלבי כן אשמור לדבר בעזה"י הנה לכאורה אם הברכה מעכב לו יהי' שלא בירך כלל רק החזן קרא לפניו הפרשה אם יוצאים בו ידי חיוב ז' קרואים מדברי הט"ז סי' תרפ"ה ס"ק ב' משמע דלא יצא שחקר אם קטן שאינו יודע למי מברכים עלה לקריאת פ' זכור אם יוצאים בו או לא כתב וז"ל ולעניות דעתי נראה דבקטן שאין יודע למי מברכים אין יוצאים הברכה על ידו ואין יוצאים ידי קריאה בלא ברכה על כן אין להקרות למפטיר קטן שאינו יודע למי מברכים

עכ"ל הרי מפורש יוצא דאין יוצאים ידי קריאת התורה בלי ברכה א"כ בשלמא אם בירך איש שלא עלה היום לתורה א"כ קרא החזן לפניו ג"כ והוה הוא מן הקרואים אבל כיון שבירך איש אשר כבר עלה היום לתורה ואי אפשר לחשוב אותו פעמים לז' קרואים והאלם לא בירך וקריאה בלא ברכה לא מהני א"כ הי' חסר אחד מן הקרואים ודוק. ואחר העיון נ"ל דשאני אם הקטן עולה בס"ת לפ' זכור או ד' פרשיות דהוא ענין בפ"ע דקורא מחדש הקריאה בס"ת שני או אם אין שם כ"א ס"ת אחד עכ"פ צריך לגלול בספר עד שמגיע לשם והוה כאלו לקח ס"ת שני כמובן א"כ צריך בודאי ברכה לפניו וקטן שאינו יודע למי מברך הוה כקריאה בלי ברכה ואינו יוצא עיין מג"א סי' קל"ט ס"ק ה' בשם באר שבע דברכה לפניה הוה דאורייתא והגם שמג"א חולק דהוה מדרבנן אבל עכ"פ לא יוצא ידי חיוב קריאה בלי ברכה כלל לפניה אבל בז' קרואים בכל שבת דהוה בזמן המשנה דהפותח והחותם בסוף מברכים הראשון מברך ברכה לפניה והחותם מברך ברכה לאחריה והגם שאח"כ בזמן הגמ' התקינו משום נכנסים ויוצאים שכל אחד מן הקרואים יברך לפניו ולאחריו וממילא כל אחד מתכוין רק לפטור עצמו אפי' בנשתתק הראשון צריך השני לברך לפניו עיין מג"א סי' ק"מ ס"ק ב' יעו"ש ובזה מיושב קו' המחה"ש עיין שם ודוק אבל עכ"פ לו יהי' שקרא השליח צבור בתורת שליחות עיין ט"ז סי' הנ"ל ס"ק ב' או אחד קרא בעצמו ושכח מלברך נחשב למנין הקרואים כיון שכבר נתברך פ"א על קריאת הסדרה היום בס"ת זה ואטו בכל מצות אם עשה המצוה בלא ברכה לא יוצא הלא הברכות אין מעכבות עיין סוכה דף מ"ב אי מצות אין צריכות כוונה מדאגבה נפק והלא שם בודאי לא בירך וה"ה במה שתיקן משה לקרוא בכל שבת ז' קרואים עיין מג"א סי' קל"ה ס"ק א' ובמחה"ש שם מכל מקום היינו ז' אנשים יקרא זה אחר זה בתורה כל אחד ג' פסוקים אפי' בלא ברכה או אם ברכה לפניה דאורייתא הי' אחד מברך לפניו ודי כי ברכה אחרונה בודאי לאו דאורייתא והגם שחכמים תקנו גם ברכה לאחריו עכ"פ מנין ז' קרואים יצאו הצבור דאל"כ מאי מהני אם אחר מברך תחת האלם הכי בתורת שליחות הא כל מה דאיהו לא מצי עביד שליח לא מצי משוה וכי תימא אם המברך לא עלה היום א"כ הוא עולה התורה ולא האלם א"כ לאיזה תכלית עולה האלם אלא ע"כ קריאת השליח צבור הוא להשמיע לכל העומדים בבהכ"נ וחלקו חכז"ל לכל הפסק מן ז' הפסקות יהי' ברכה לפניה וברכה לאחריה ואפי' אם אחד עולה ז' פעמים זה אחר זה שאין בבהכ"נ מי שיודע לקרוא אלא הוא מבואר בש"ע או"ח סימן קמ"ג סעיף ה' שהאחד יעשה ז' הפסקות ובכל הפסקה יברך לפניה ולאחריה יעו"ש והטעם דהעיקר לקרוא ז' פעמים לפני הצבור ועיין בראש פרק כסוי הדם מי שחטף

ועלה לקרוא תחת חבירו אין צריך לשלם י' זהובים יען דהקריאה הוא להוציא הצבור מה לי הוא עלה או חבירו יעו"ש וש"ך ח"מ סי' שפ"ב שחולק על מהרש"ל דאפי' קנה העליה במעות אין צריך לשלם לו ודלא כמהרש"ל יעו"ש רק אם יש ז' אנשים לעלות לא יעלה אחד ב' פעמים חוץ בבית הכנסת אחרת יוכל לעלות שנית אבל בוודאי אפי' אם אחד עלה שני פעמים עכ"פ נתקיים ז' קרואים ומה"ט גופא יוכל האלם לעלות הגם אפי' הוא אינו מדבר ואינו שומע ופטור מן כל המצות שבתורה ובפרט מה שנוגע בקריאה בפה או בשמיעה דעכ"פ עשה החזן ז' הפסקות וכל מי שבירך הברכה מהני אפי' הוא כבר עלה היום לס"ת הלא בשופר ומגילה יוכל לברך אפי' מי שכבר יוצא לעצמו עיין מג"א הל' ר"ה סי' תקפ"ו רק אם אפשר יברך השומע אבל אם אי אפשר יוכל אחר לברך בעדו אפי' כבר יצא דהוא מברך לכבוד הקריאה לצורך הצבור הגם שכבר עלה היום לס"ת זה ולכן הגם שלכתחילה בודאי יברך איש בעד האלם מי שלא ברך היום אבל אם אירע שברך מי שעלה היום לספר תורה יצא הצבור חיוב מנין הקרואים ודוק. וידע הגם דיש להשיב על ראי' משופר ומגילה דשאני בבר חיוב דיש ערבות אבל על אלם ליכא ערבות וא"כ איך יברך אחר בעבורו אך הא גופה ראיה דמברך על שהקב"ה נתן התורה לכלל ישראל ומכווין להוציא הצבור ועיין בט"ז יו"ד סוף סי' א' בברכות אירוסין שמברך הרב או ברכת שחיטה יעו"ש ובפרט בברכות התורה שנתקן על ס"ת לברך הוא מפני כבוד התורה והצבור ומצאתי בפרמ"ג או"ח במשבצות זהב סי' ק"מ ס"ק ב' שכתב וז"ל ולפי"ז אדם חשוב גדול הדור אם אלם אפשר אחר מברך והוא עולה לתורה וש"ץ קורא וצ"ע עכ"ל הרי אפי' לכבוד גדול הדור מסופק אם יוכל לעלות ואחר יברך בעדו והש"ץ קרא לפניו אבל לקרוא לכתחילה לאדם פשוט אלם בתוך ז' קרואים לאו שפיר עבדו וראיתי עוד שם בס"ק א' שהעיר דברכות אינו מעכב המצוה אפי' אם נאמר אפי' במילתא דאמרו רבנן לא תעבוד אי עביד לא מהני בברכות הכלל אתנו דאין מעכב יעו"ש ודבריו נפלאים מאי לא תעביד איכא הכא הכי הקריאה הוא איסור הגם שלא קיים מ"ע דרבנן לברך אבל עכ"פ לא שייך לא תעבוד מי שלא קיים ההידור מצוה לברך ואפי' אי אמרי' דגם בעשה דאורייתא שייך אי עביד לא מהני היינו באיסור עשה או שחסר מעשה קיום העשה אבל אם חיסר לברך אי זה לא מהני הא אמרי' בסוכה מ"ב מדאגבה נפק דקיים עכ"פ החיוב דאורייתא במעשה בלא ברכה דאטו יען שלא בירך לא עשה המעשה ואפי' לשיטת חבל נביאים ראשונים דסברו דברכת התורה לפניה דאורייתא עיין בבאר היטב סימן מ"ב שהביא פלוגתתם ועיין בספר המצות לרמב"ם ורמב"ן בהשגות שם ועיין ירושלמי ברכות פרק כיצד מברכין אבל עכ"פ אפי' בלא ברכה קיים גוף המצוה רק

מצוה מן המובחר לא עביד ובפרט אם כיון לצאת ידי חיובו עיין נזיר דף כ"ג באכילה גסה ודוק. סוף דבר דנראה לי דלכתחילה לא יקרא אלם בתוך ז' קרואים ואפי' אם יקרא אותו בתוך ז' יעשה הוספה אחת כגון בשבת אבל ביו"ט וימים נוראים דאין להוסיף אז בודאי לא נקרא אלם בתוך החיובים דהוא אינו בר חיוב בתורה הגם דלא מותרים לו הל"ת היינו הוא חיוב הב"ד דמצווין להפרישו כמו קטן אבל הוא אינו בר חיוב כלל אבל קראו והש"ץ קרא לפניו יוצאים הקהל ידי חיובם דהעומד אצל הס"ת אינו מעכב דהעיקר הקריאה לפני הקהל והברכה אינו מעכב מלצאת החיוב ומה טוב שיברך אחר בעבורו שלא עלה היום לס"ת הזאת שקורא בו אבל בדיעבד מהני כנלע"ד לפום הנראה מדעת הפוסקים אבל חלילה עלי אל יסמוך הלא יש שם י"נ הגאון הצדיק ר' הילל נ"י האב"ד הוא עומד לשרת בקודש ולהורות ונא באתי אלא לגלות גם דעתי אם הוא יורה כן הד"ש:

סימן יד

שאלה בעיר אשר מקדם לא הי' רשאין בני ישראל לדור שם וכאשר נותן חפשי התאספו שמה מבני ישראל וקבעו דירתם ומסחרם שם והצליחו עד שהתנדבו לבנות בהכ"נ והעמידו הבימה למעלה סמוך לארון הקודש וכאשר שמעו אחרי איזה שנים מפורש יוצא מפי רבנים גדולים וגאונים שזה הוא רוח האנשים החדשים אשר מבקשים לעקור הלכות קבועות משולחן ערוך כי על פי דת ודין צריך הבימה להיות באמצע בהכ"נ התאספו היראים ושלימים לשנות את הכל להעמיד הבימה באמצע בהכ"נ ובתוך הבאים הי' אחד אשר אמר לא אדע אם באפשרות לעשות כזאת כי הלא המקום אשר העומד שם הבימה זכה בזכות זה שיקרא שם התורה ברבים ואם יעמוד עכשיו הבימה באמצע בהכ"נ ובין הבימה לארון הקודש יהי' שורה ספסלים לישב שם הבעלי בתים הוה הורדה למקום ההוא עכ"ה. תשובה הדבר צריך התבוננות רב כי לא דבר רק הוא אשר דבר האיש כי יש פנים לדבר אבל לא נראה לי הדבר להלכה וד' יאר עיני שלא אכשול בדבר הלכה ח"ו אני תפלה גל עיני ד' ונפלאות אביטה מתורתך. הנה בירושלמי שבת פי"ב בעובדא דר"ה ודבר פזי אשר מהם זכו אילין קדמאי לשאול בשלומא דנשייא כתב וז"ל אישתלאת לר' אימי אמר לון ר"א והקמות את המשכן כמשפטו וכי יש משפט לעצים אלא איזה קרש זכה להינתן בצפון ינתן בצפון בדרום ינתן בדרום עכ"ל א"כ הכי נמי אם המקום הזה זכה להיות עמד עליו הבימה אשר קורין עליו כל הקרבנות והוא במקום מזבח הפנימי א"כ יש לו משפט שיהי' נשאר המקום בזכותו לעולם ואסור לשנות ולעשות שם ספסלים לבעלי בתים כי לית דין אתר הדיוט רק הוא מקום גבוה ודוק. אמנם יש לחלק

דשאני התם דכל קרש וקרש הוה חפץ מוגבל בעצמו א"כ אם זכה בקדושת צפון צריך להעמידו בצפון או אם זכה בקדושת דרום ינתן בדרום דאם יחלף הקרש נעקר ממעלה ראשונה שהי' קרוב לשולחן או למנורה וכדומה וכן בירושלמי דמשפחה שזכה להיות בראש לקבלת פני נשיא נשאר בזכותו דמשפחה מוגבל ומופרד ממשפחה אחרת אבל בעובדא דידן סדנא דארעא חד הוא כל הקרקע אשר מסובב מחומות להיות בהכ"נ בית המקדש מעט הוא דבר אחד דיבוק כוחני יש שרגבי אדמה אחד הוא ומה לי אם הבימה עומד איזה אמות למעלה או למטה עכ"פ כל אותו חלק קרקע בית המקדש מעט אחד הוא א"כ אין קפידה כלל שהקפידה התורה והקמות את המשכן כמשפטו ודוק. ומצאתי ראי' לסברה הנ"ל במג"א סי' מ"ב ס"ק י"ג שחקר אם נפסק רצועה בשל יד סמוך לקשר ורוצה לעשות הקשר מחלק הארוך והכריכות מחלק הקטן אשר הי' בו הקשר דהוה הורדה מקדושה וכתב שאין להביא ראי' מסי' ל"ג אם נפסקה רצועה של ראש דיתפרס ויהפוך הרצועה בתוך מעברתא א"כ במקום שהי' בו הקשר תחילה תלוי עתה למטה ואעפ"כ שרי ותי' המג"א וז"ל מ"מ י"ל דלא דמי דהתם עכ"פ באותה חתיכה הרצועה יש בו קשר ומה לי שהי' במקום זה או במקום זה משא"כ כאן דבאותה חתיכה שהי' בו קשר עכשיו לא יהי' בו קשר עכ"ל הרי מבואר סברה הנ"ל דבחפץ אחד לא שייך הורדה מקדושה אם קובע ממקום למקום אבל אם נפרד אז הוה הורדה בקדושה ה"ה אני אומר להפך קרש מצפון לדרום או מדרום לצפון יש גם לעצים משפט אבל בסדנא דארעא דהוא גוש אחד מטבע הבריאה אין לחלק קרקע משפט כנגד חלק קרקע אחר אשר הכל קרקע בבה"כ בית מקדש מעט ודוק. עוד נראה לי ראי' ברורה בעזה"י דבקרקע אין הבדל אם חפץ הקדושה מונח במקומו הקדום או למעלה או למטה דסדנא דארעא חד הוא דרמב"ם כתב בהל' בית הבחירה פי"ב הל' א' וז"ל המזבח במקומו מכוון ביותר ואין משנין אותו ממקומו לעולם שנאמר זה מזבח לעולה לישראל עכ"ל והוא מגמ' זבחים דף ס"ב יעו"ש וקשה למה לי קרא זה מזבח לעולה לישראל הא כבר כתיב והקמות את המשכן כמשפטו א"כ מקום אשר זכה פ"א להיות מזבח עומד עליו כבר זכה בזכות המזבח ואין רשאי לשנות אלא פשיטא דבקרקע אין קפידה דהא הכל חד הוא בקרשים שכל אחד מופרד מחבירו אז יש לקרש משפט כנגד חבירו אבל בקרקע בית המקדש מה לי שעומד במקומו הראשון או למטה או למעלה ממקום זה לכן איצטרך קרא דהקב"ה מקפיד שיעמוד המזבח על מקומו ממש שהי' עומד מתחילתו שהוא המקום שנברא ממנו האדם ושם בנה מזבח כמבואר בגמ' ורמב"ם שם הל' ב' והוצרך לנביא להעיד על מקומו ממש או כפי הסימנים המבואר בגמ' בריח איברים ודוק. וראה זה מצאתי לאדמ"ו

חת"ס א"ח סי' כ"ח בנידן שלפניו שהי' עדה אחת אשר נפשם איותה להעמיד הבימה אצל הארון הקודש בעת שהרחיבו הבהכ"נ וכתב אדמ"ו ז"ל ועוד נ"ל אפי' להכ"מ באותן קהילות היינו לבנות בהכ"נ חדשה במקום שלא הי' בהכ"נ מעולם אבל אחר שבנו בהכ"נ הישנה אין לשנות דהרי איתא בפסיקתא והקמות את המשכן כמשפטו אשר הראת בהר וכי יש משפט לעצים אלא קרש שזכה להנתן בצפון לא ישתנה לתנו לדרום ומכאן פסק מהרי"ל ללמוד מזה לנסרים שעושים מהם סוכות מצוה עכ"ל ולפמ"ש בקרקע עולם אשר סדנא דארעא חד הוא יהי' מותר לשנות דלא דמי לנסרים שכל נסר מופרד מחבירו רק באמת כל האחרונים הסכימו שדווקא הבימה באמצע א"כ צדקו דברי אדמ"ו ז"ל שיהי' הבימה באמצע ובנידן שאלתינו מותר להעמיד הבימה באמצע מכמה טעמים (א) דבקרקע לא שייך משפט דסדנא דארעא חד הוא (ב) דחיוב הוא להיות הבימה עומד באמצע וא"כ לא קנה המקום אצל הארון הקודש את הבימה דהי' העמדה באומר מותר שוגג הוא כנלע"ד בעזה"י. גם מצאתי לאדמ"ו אמרי א"ש בא"ח סי' ז' שכתב ג"כ שאסור לשנות הבימה בבהכ"נ לכל השיטות משום הך דירושלמי פרק הבונה שיש משפט לעצים יעו"ש ולפמ"ש שאני קרקע עולם מקרשים כמו שבארתי בעזה"י ועיין בסי' ח' לענין עלית לעשות סימן איזה ציצית יהי' למעלה דהר"י הקדוש לא הקפיד אבל להפך הטלית מהחיצון לפנימי יש מקור בירושלמי פרק הבונה שחששו שצד חוץ הקרש יבוא בפנים ועיין בעטרת זקנים שם ואפי' למחמירים בטלית שאני אריגה דלא הוה כח כוחני מטבע כמו קרקע עולם או עור רצועה ודוק כי קצרתי מאוד. ויותר מזה אגיד שלא שמעתי מעולם אם סותרים בהכ"נ לבנות אותה מחדש או להרחיבה עיין בש"ע סי' קנ"ב שיהי' צריכים להחזיר האבנים שהי' במזרח למזרח דווקא או האבנים ממערב למערב דווקא אלא פשיטא אפי' שכל אבן ואבן הוה בפני עצמו כיון שעכ"פ נעשה הבנין אחד כותלים מחוברים להיות שמו בית אל לא איכפות נן אם האבן ממזרח יבוא למערב או אבן ממערב למזרח רק בקרשים שנשאר כל קרש בפני עצמו אז יש קפידה וק"ו שאין קפידה על רצפת בהכ"נ שכל הקרקע אחד מה לי שהבימה עומדת למעלה או באמצע עכ"פ סדנא דארעא אחד הוא ומעמידים הבימה כדין וכדת באמצע בהכ"נ ודוק ויש סמך גם מדברי מג"א סי' קנ"ב ס"ק ג' וק"ל). רק אזכיר שמצאתי בנב"י מהד"ת בא"ח סי' ח"י שחקר על הבנת שו"ת רשב"א סי' תקפ"ב וכ' וז"ל וגם דוחק לומר שהבימה היתה קבוע באמצע בהכ"נ ועתה אם יקבעו אותן מקומות שהי' במזרח בהכ"נ במזרחו של בית ראובן יהי' רחוקים מן הבימה יותר ממה שהי' ולא יוכלו לשמוע קול הקורא דזה ג"כ אינו במשמעות שירדו ממעלתם עכ"ל והוא פלא למה לא יקבעו הבימה למעלה

כיון שהבכ"נ נתארך יעמידו גם הבימה למעלה שתהי' קרובה לשמוע כמקדם דמסתמא לא אירי שהבימה נבנית בנין עדי עד אשר אי אפשר לנתק ממקום הראשון או משום דא"כ יצעקו העומדים מצד מערב שהם רחוקים מן הקורא זה לא נזכר בנב"י משמע דסובר דאין רשות להעתיק הבימה ממקומה בלי שנותן שום טעם איסור להעתיק והוא פלא בעיני. ועוד אבאר דנ"ל דדווקא דוגמא דקרשים אשר אנו דנין שהקרשים יעמדו יחדיו להיות משכן אז יש קפידה להחליפם ממזרח למערב או ממערב למזרח וה"ה אצל המקבלים פני הנשיא אשר כולם יחפצו לקבל פני קדושתו אז יש משפט שלא להחליף אשר הי' דרכם להתאחר שיהי' עכשיו מהראשונים ואותן שהי' הראשונים לקבלת נשיא כקבלת פני שכינה יהי' עכשיו האחרונים אבל מותר לסלק לגמרי קרש אחד ולבחר בקרש חדש אין משפט לקרש לתבוע שצריך להיות שם לעולם רק לזאת אם יהי' נשאר שם לא יחליפנו אותו מצד לצד ובודאי מותר ליקח אבנים חדשים או קורות חדשות הגם שהישנים עודם טובים ואין לעצים ואבנים זכות להיות דופן בהמ"ק מעט שישארו לעולם הגם אי אמרי' מעלין בקודש ולא מורידין אבל שלא לשמש כלל מותר אפי' בכהנים וק"ו בעצים ואבנים אשר השתמשו בקודש ועיין יומא דף י"ב ואין כאן מקומו לבאר באריכות. סוף דבר נראה לי לא די שמותר לעקור הבימה הנסמכת אצל הארון הקודש אלא הוא מצוה כי דת הבימה להיות באמצע בהכ"נ ובפרש להוציא מלבן של אנשים החדשים אשר מאסו דבר ד' הלכות הנקבעים בש"ע לדת ודין מלפנים בישראל כנלענ"ד בעזה"י. ואזכיר שאחר זמן רב מצאתי בירושלמי פ"ג דמגילה הל' א' וז"ל שאלין לר"א מהו ליקח אבנים מבהכ"נ זו ולבנות בבהכ"נ אחרת אמר לון אסור אר"ח לא אסור ר"א אלא מפני עגמת נפש ר"ג אמר מוגדלאיי שאלין לרשב"ל מהו ליקח אבנים מעיר זו ולבנות בעיר אחרת אמר לון אסור הורה ר"א אפי' ממזרחה למערבה אסור מפני חורבן אותו המקום עכ"ל ירושלמי זה אינו סותר למה שכתבתי למעלה שאין צריך לדקדק להושיב כל אבן במקומן אם הי' במזרח שיהי' למזרח דווקא דבירושלמי איירי אם מנתק הבהכ"נ ממקום למקום באותו חצר שנשאר מקום ריקם בלי קדושה ועיין בפי' קרבן עדה שם ודוק:

סימן טו

שלום רב עם שפע רב לאיש גבר הלוחם מלחמות התורה משים לילות כימים להורות ולדון ה"ה הרב המאור בתורה כמהו' ר' שבתי איש ליפשיטץ הלוי נ"י מורה צדק בעדתו ק"ק יאלניטצה. שאלה הנה אירע פה שבעה"ב אחד התנדב לקנות מנורה לבית הכנסת דפה והאומן עשה ג' קנים שקורין העסיס לקבוע על הכותל והם יוצאים משני אריות זה פונה לימין וזה פונה לשמאל וקבעו אותן על הכותל לפני העמוד והנה מן אז והלאה

נמנעים כמה אנשי מעשה את עצמם מלירד לפני התיבה להתפלל שם מפני שמענה בפיהם שאינם רוצים לעמוד לפני פסל ועל ידי זה נתרבה מחלוקת גדולות ומוכרחים לירד לפני התיבה אנשים שאין כבוד הצבור נוח בהם ובכל יום ויום קודם התפילה שאז שאז המצוה לקיים הפסוק "ואהבת לרעך כמוך" אדרבה נתהפך הדבר ר"ל וע"כ הוסכמו כולם בפה אחד שאני אציע הדבר לפני שלחן מלכים מאן מלכי ה"ה כבוד אדמ"ו וכפי אשר יצא מרבינו שליט"א כן יקום עכ"ל מעלתו נ"י. תשובה הקשה לשאול ממני בדבר הזה אשר הלכה רופפת כי הוא כחרב פיפיות אם היא קודש יש איסור לסלק החפץ מקדושתו אחר שכבר נקבע בקודש ואם חשש איסור נוגע בחשד ע"ז אשר גם מראות עין חמור בו להניח אותו כך רק תורה היא ואציע לפניו אשר חנן לי אלקים בו בהערות חדשות ואקדים לפלפל בדבריו בעזה"י. ראיתי במכתב מעלתו שהחזיק לאסור כדעת רבינו אליקים הובא בב"י סי' קמ"א דחולקים על רבינו אליקים שהמה סוברים חשדא דרבנן וברבים לא חיישינן על חשדא ורבינו אליקים סובר חשדא דאורייתא אם כן אפילו ברבים חיישינן לחשדא ומעלתו נ"י מביא ראיה דחשדא דאורייתא מגמרא שבת דף כ"ד מפני מה אמרה תורה להניח פאה בסוף שדהו מפני החשד וכן בפרק המקבל אין ממשכנין אלמנה מפני החשד הרי חשדא דאורייתא וצדקו דברי רבינו אליקים עכ"ד לדעתי שם המה דברי ר"ש דדרש טעמא דקרא ולדידיה חשדא דאורייתא אבל לרבנן דפליגו דלא דרשו טעמא דקרא א"כ אין הכי נמי דחשדא לאו דאורייתא וגמרא בשבת אמרו רק מנ"ל דר"ש חושש לחשדא מדאורייתא הגם דעל איסור דאורייתא יש בודאי חזקת כשרות ממילא לדידן יש עכ"פ לחוש לחשדא במצוה דרבנן כנר חנוכה דעל איסור דרבנן אי מצוה דרבנן לאו כ"ע מוזהר זהיר ועיין ברה"מ פ"ד מהל' ריבית בודאי חיישינן לחשדא אבל לעולם חשדא מדרבנן וקצרתי וצריך עיון דכאן ר"ש חושש על מראית עין ובחולין פ"ב משנה י' תנן ור"ש מכשיר ועיין בפי' הרע"ב שם דלא חייש למראית עין ויש לי בזה הערה. ובהגהת משניות שלי במסכת עירובין פ"ח משנה ט' עוקה מחזקת מאתים שחיישינן שאיכא חשדא שהרואין עוקה מליאה מים יאמרו שהוציאם מחצר לרה"ר יעו"ש וחקרתי על הגליון שם שלכאורה קשה למה צריך לעשות כפה שלא יחשדו אותו הא יש לכל איש מישראל חזקת כשרות שלא מחלל שבת בהוצאת מרה"י לרה"ר והרואה ידין לכף זכות שיש לו מדרון בחצר מחזקת סאתים ומהכ"ת לחוש לרואין שיחשדוהו לבעה"ב ומזה אמרתי דמדאורייתא אין לחוש לחשד דסמכי' על העוברים שם המה מרוב כשרים בישראל שדנים כל איש ואשה מישראל לכף זכות רק רבנן חששו שוש מיעוט בכלל ישראל שהם יחשדו שהדר שם הוא מהמיעוט מחללי שבת

א"כ חששו רבנן שמיעוט יחשדו שגם הבעה"ב הדר שם הוא ממיעוט ולא הונח דעתי מהכ"ת לחוש על המיעוט אשר לא דנים לכל אדם לכף זכות הגם שיש מיעוט שמחללין שבת המה צריכין לדון לכף זכות לבעה"ב הדר מסתמא הוא מרוב כשירים שבישראל וצע"ג ועלה בדעתי בשלמא אם אנו דנין על אדם ידוע וניכר אמרינן שהוא בחזקת כשרות אבל במי שלא נודע וניכר יחשדהו עיין תוס' שבועות דף מזיו דחיישינן שמא נגנבו ספריו דהלא יש בעולם מיעוט גנבי ישראל אך גם זה אינו דמצאנו חשדא בכה"ג אם נכנס לתרום מן הלשכה וכן בנר חנוכה וכן ביו"ד בסי' פ"ז בב"ח שאכל בשר בחלב וכן מצינו בזבחים שיחשדנו ששבר את הפסח ועיין במ"ל פי"ט מהל' פסולי מוקדשין על כן נראה נ' דחכז"ל חששו דלאו כ"ע דינא גמירא שמצוה לדון לחבירו לכף זכות שלא עבר עבירה ולהחליט שעשה בזמן היתר ובאופן היתר אבל בודאי ידון רבים לכף זכות שלא ימרדו מעל להרים יד נגד חק הדת ומשפט התורה ודוק (ועיין פ"ג דשביעית משנה ד' היתה כל שדהו באות ד' יעו"ש משמע שדה של יחיד ולא של רבים הארכתי שם). וגם יש לי צריך עיון הש"ך ביו"ד סי' קמ"ב כתב דרבים הוה שנים כמו בברכות ופלא בעיני א"כ איך מצינו בפ"ה דעדיות דעקביא חשד לשמעי' ואבטליון שני גדולי עולם שעשו שלא כהלכה בהשקאת מים מאררים דוגמא השקוה ועיין שם בתויו"ט בשם הראב"ד איך יעשה כזאת שמעי' ואבטליון. וכן חקרתי בהגהת משניות שלי יומא פ"א משנה ה' הוא והן פורשין ובוכין דחושד בכשירים לוקה בגופן ממשה דנלקה ידו בצרעת על שאמר והן לא יאמינו לי והקשתי דלמא משה שחשד רבים דאמר וכן לא יאמינו לי והלא ברבים אין חשדא עפ"י דין ומשה חשדן על כן נלקה אבל הב"ד שחושדין רק כה"ג שהוא יחיד דלמא חשדא דאורייתא שמותר לחשוד יחיד וא"כ למה בוכים וצע"ג. אמנם לפי דברי אדמ"ו חת"ס ז"ל או"ח סימן ס' דאפילו רבים אם לא נשתתפו יחד כגון ביה כנישתא רק כל אחד בונה ביתו ע"י נכרי בשבת דומה לגדי מקולס שכל אחד עושה לעצמו ונקרא יחיד ושייך בו חשד א"כ מה שחשד אותם משה שלא יאמינו לו היינו כל יחיד ויחיד לא יאמין בלבו לדבריו ודומה לחשד יחיד אשר הוא כשר מן הסתם עיין בתויו"ט שם בשם רמב"ם ונלקה לכן הי' גם הב"ד בוכין ודוק. והבאתי עוד ראיה במקום אחר מתמיד פ"ה משנה ו' וראש המעמד הי' מעמיד את הטמאים בשער המזרח ועיין פסחים דף פ"ב שרש"י פי' טמאים של בית אב ומפני חשד שלא יאמרו הרואים שמניחים העבודה והולך למלאכתו ולפי' הרמב"ם שם שפי' יחשדם שאין נכנסים בפנים שאינו נכבד בעיניהם מקום המקדש ועיין בתיו"ט וקשה מהכ"ת לחשוד אנשי מעמד וכהנים שלא יחפצו בעבודתם או שמזלזלין בכבוד בהמ"ק הא מוחזקים בחזקת כשרות ולמה

יחשדו רבים דתנן את הטמאים דהמה לכל הפחות שני אנשים וכפי מ"ש הש"ך הוה שנים רבים ורבים ליכא חשדא וצע"ג ולדברי אדמ"ו חת"ס ז"ל ניחא דרבים הוא אשר עוסקים בשותפות יחד אבל כל יחיד ויחיד הוה בפני עצמו לא נחשב לרבים שלא יחשדם הרואה דוגמת חקירת מג"א סי' תמ"ו דעשה דרבים שדוחה הל"ת אפי' שלא בעידנא היינו שאחד מוציא רבים ולא שריפת חמץ ולולב שכל אחד עושה את שלו יעו"ש ה"ה רבים אשר יצרפו במעשה אחת ליכא חשדא אבל אם כל אחד עומד בעצמו איכא חשדא ודוק. ודאגה בלב איש ישיחנה לאחרים כי טרחתי הרבה למצוא בחדושי אשר חקרתי פ"א ולא מצאתי להיות בידי להעתיק אבל השורש זכרתי ואזכיר אותו שבארתי שם מה שמצינו בכמה מקומות משום חשדא ומשום מראית עין המה שני ענינים נפרדים (א) מה שמפורסם לכל בני ישראל שהוא אסור לזרע יעקב לעשות לדורות עולם אין בו חשש שהרואה ילמוד לעשות כמוהו כי הלא חלילה אם הכל סר בכל זאת הירא את דבר ד' לא יהיה אחרי רבים לרעות רק יבוא לחשוד את האיש אשר אצלו נראה הכיעור שהוא איש רע סר מדרך ד' דאין זה נקרא שאסור מפני חשדא למשל באנדרטי בבה"כ או בצור נבנה והנחת פאה דהוא מפורש בתורה ונודע לכל איש ואיש מישראל שאסור לעבוד ע"ז או שיש מצוה להניח פאה וכן הדלקת נר חנוכה הוא מפורסם מדרבנן בכל תפוצות ישראל אז בודאי מי ילמוד מן הפושעים העוברים א"כ הוה כל החשש שהרואה יחשוד לאדם פרטו שהוא סר מדרכי ד' זה נקרא חשד על כן ליחיד יחשוד אבל לרבים לא יחשוד שהכל סר יחדיו נאלחו ח"ו (ב) יש דברים שהם איסורי תורה או איסורי דרבנן אבל אין מפורש בתורה אלא נתפזר בישראל מלפנים שלא לעשות שנתגדל בו ע"י מצות חינוך מבית אבות א"כ אם יבוא ויראה שעושים כזאת בישראל ויאמר הכי איש כזה או אנשים האלה אינם יהודים כמוני אי הכי לאלה אין חזקת כשרות או הכי אלה לא נתגדלו על דרכי תורה והעבודה נהפוך הוא המה בוודאי כשירים ויודעים שזה מותר להעשות בישראל וילמד מהם לעשות כמותם זה נקרא מראית עין כגון בר' צדוק בגיטין שמא יאמרו בעל מום הקריבו דאטו כל הרואה יודע שדוקין שבעין הוה מום הכי מפורש בתורה וילמד ממעשה שראה שאין בו עבירה א"כ אז יש יותר חשש חשדא ברבים מביחיד דאם רואה מאיש יחידי יחשוב אולי הוא שוגג ואומר מיתר אבל אם רואה מרבים יחלוט בודאי שהוא היתר גמור והבאתי ראיה מפ"ג דפרה משנה ז' לא היתה פרה רוצה לצאת אין מוציאין עמה שחורה שלא ואמרו שחורה שחטו ולא אדומה שלא יאמרו שתים שחטו וקשה הא שם הלכו כל הב"ד והזקנים כמבואר ומהכ"ת לחשוד רבים שיאמרו שתים שחטו או שחורה שחטו וצע"ג ולפמ"ש נכון אטו כ"ע ידעו דשתי

שערות שחורות פסלו דדרשו תמימה באדמימות או שאין רשאין לשחוט שתי פרות בב"א וילמדו ממעשה הנראה בעינים אשר רבים ראו וידעו מן זה שהוציאו שחורה או שתים ועיין בתויו"ט ויחשבו שהותר נעשות כן עפ"י הדין וראוי' לחוש על רבים ודוק ובזה חקרתי מה דמדמה המג"א בשבת סי' רמ"ד דברבים ליכא חשדא כמו בע"ז דיש לחלק בע"ז כל איש או אשה ידעו דע"ז ופסל ותמונה אסורין לישראל להשתחות א"כ ליכא חשדא ברבים אבל במלאכה בשבת ילמדו מרבים אם רבים מניחים לנקר החוצות ע"י פועלים בודאי הוא מותר ויש לי הערות רבות ומה שנזכר לי העלתי כי הוא הערה נאותה בעזה"י ומיושבים קו' אדמ"ו חת"ס ז"ל מפסחים תודוס איש רומי ומסוכה נ"ג ואין כאן עוד להאריך. וא"כ רחוק בעיני שיהיה חשש מראית עין אם רבים היה עושין צורת אריות על גבי הארון בבהכ"נ וכדומה כי חמורה ע"ז עד שאין בו חשד ברבים אבל ביחיד העושה כן להתנדב ואפשר שעשה גם זכרון עולם על הנר תמיד יש חשש דכתוב בתורה פן יש בכם איש או אשה או משפחה או שבט עיין בפ' נצבים ברמב"ן שביאר שעל מיעוט חשש משה ואשר לא גילו מה שבלבם יען שמתיראים יעו"ש והגם שח"ו מלחשוד לאדם יחידי אשר מוחזק בכשרות בכל זאת נקל הוא לחשוד יחיד מצבור וכן הוא באריות במנורה אפילו אם מקופת הקהל היה נעשה ברצון כל בעלי בתים הי' מקום להקל אם הי' מוחזק בו שנעשה מצבור אבל מיחיד בודאי לא יעלה לרצון מפני חשד ומפני כיעור ודוק. וראיתי במכתבו שמביא קו' בשם ספר לחם סתרים וכפי מכתבו אין הבין לו שהקשה למה לא עשה ר"ג אפילו בעצמו דמות לבנה הא הרמב"ם בהל' קידש החודש מונה מ"ע לקדש החודש וא"כ עשה דוחה לל"ת ומעלתו נ"י תופס הקו' לפלפל בו בפשט הגמ' ולדעתי לא אבין הקו' הלא הדין הוא אתם אפילו שוגגים אתם אפילו מוטעים אתם אפי' מזידים וא"כ אם רק ישאל בעל פה ויהיה מושיבים לו הגם שיטעו אותו או יטעו עצמם אעפ"כ קיים העשה וכיון דאפשר לקיים העשה בלי עבירות הל"ת אין עשה דוחה לל"ת כמובן ומה שמותר לחלל שבת להעיד בפני הב"ד הוא יען דהב"ד צריך עדות שעל פיהם יקדשו את החודש עיין רמב"ם פ"א מהל' קידש החודש גם בסוף הפרק ודוק ועוד פלא בעיני על קו' הנ"ל אטו יפעלו הצורת לבנה על קידש החודש לקיים העשה שנאמר עשה דוחה לל"ת הלא הטבלא הי' צריך דלמא שקרו העדים או טעו ולא נוכל לקדש החודש על פיהם א"כ איך יהיה העשה דוחה לל"ת אם התכלית לא יהיה לקיום העשה רק לברר אם העדים לא משקרים אבל תכלית קיום העשה תלי' רק בחקירת העדים ולומר מקודש ודוק ולא הבנתי עוד הקו' הא אפשר שלא יגמור ר"ג כל הטבלה כולה רק נכרי יגמור סוף הצורה של לבנה והלא אפשר בשל פרקים והנכרי

יתאחד הפרקים בשעה שיצריך ר"ג אותה צורה לפני העדים וא"כ מהכ"ת שנימא בהן עשה דוחה לל"ת אך מה אעשה שאין בידי ספר לחם סתרים לעיין בו להבין הקושיא. ושפתי לא אכלה לדבר על תכלית הנידן עד שאציע עוד הערה עיין רמב"ם פ"ט מהל' מלכים הל' ב' וכתב וז"ל ואין מניחים אותו להקים מצבה ולא ליטע אשירה ולא לעשות צורות וכיוצא בהן לנוי עכ"ל תיבת לנוי הוה כמותר ונ"ל דדבר גדול רמז דדוקא אם הגוי רוצה לעשות צורת לנוי זה אסור דמכח היופי בא לפעמים שיקבל עליו באלקות כמ"ש הרמב"ם בפ"ג מהל' עכו"ם הל' ו' וז"ל העובד עכו"ם מאהבה כגון שחשק בצורה זו מפני מלאכתה שהיתה נאה ביותר או שעבדה מיראתה לה שמא תריע לו כגון שהן מדמי עובדיה שהוא מטיבה ומריעה אם קבל עליו באלוה חייב סקילה עכ"ל ועיי"ש בכ"מ ובמ"ל א"כ אין מניחין אותו לעשות צורה לנוי שהיא מביא לידי ע"ז שעובד מאהבה שחושק בצורה מפני היופי אבל אם הגוי רוצה לעשות צורת להראות האומנות ולתכלית להראות תהלוכי כוכבים ומזלות או להבין ולהורות וללמד מותר לעשות צורות ולכן דייק הרמב"ם ואין מניחין אותו אותו לעשות צורות לנוי כנלע"ד. הודעתי זאת יען כי מעלתו נ"י הביא בפלפולו דתוס' ר"ה כ"ד כתבו דר"ג צוה לנכרי דשבות במקום מצוה שרי אבל הרא"ש כותב דר"ג קנה מנכרי ובספר מנחת חינוך דלרמב"ם ג"כ צריך לומר דר"ג קנה מנכרי דהא הרמב"ם פסק בפ"ט הל' מלכים דאסור לגוי לעשות צורות א"כ אסור לישראל להכשילו שיעשה ור"ג קנהו עכ"ד ולפמ"ש נהפוך הוא אם הגוי עושה לנוי אין מניחין לו אבל אם הגוי בא בשכרו שאחר צריך להבין ולהורות לתלמידים מותר לגוי לעשות אבל ישראל בעצמו אסור לעשות בעצמו דמות משמשי במרום אפי' כדי להבין ולהורות והקשה תוס' דיש עכ"פ שבות לאמור לנכרי לעשות מה שישראל אסור לעשות בעצמו ותי' משום מצוה מותר לעבור השבות א"כ יוכל הרמב"ם לסבור כתו' ודוק. ובסוף מכתבו ראיתי שמעלתו נ"י קובץ מספרים רוב מנין האוסרין שו"ת מהרי"ט ח"ב סי' ל"ה ושו"ת אבקת רוכל סי' ס"ג ושו"ת מבי"ט ח"א סי' ל' וספר אוצר חיים אשר לא ראיתי מעולם שכולם כתבו לאסור ועוד מספרים וא"כ לא ידעתי מה ביקש ממני הכי האמין שאחלוק על הנך עמודי עולם חלילה ובפרט שרמז על ספרי ביו"ד סי' כ"ב שיש לי פירש חדש בזה שברבים לא שייך חשדא הכי אבוא להסכים כיהודה ועוד לקרא וחשבתי דרכי שהוא מן השמים לעורר בדבר חמור. הלא נודע הדרשה של חכז"ל שלא לאבד דבר שבקדושה עיין מכות דף כ"ב ועיין בש"ע או"ח סי' קנ"ב במג"א והארכתי במקו"א כי גם כל מחובר לקרקע הוה כקרקע לענין זה אם קבעו להיות מחובר שם לעולם א"כ אם הנר תמיד נעשה מחובר חל עליו קדושת בהכ"נ ויהיה אסור לשבור האריות

הגם דחיישי' מפני חשדא או מכוער הדבר עכ"פ הקדושה חלה עליו ואסור לשבר אותן אריות וגם זאת אולי אינם אריות עגולים רק חצי אריות שאז יש פנים להקל לגמרי עיין בש"ך סי' קמ"א וביותר אם כבר נקבעו ונתחברו לקדושה ח"ו שישראל יתן יד לשברם או להכות עליהם בקורנס עד שלא יהיה ניכרים שהם אריות אף גם זאת כיון דיוצאים מהם הקנים אשר בהם תחובות הנרות אשר דולקים ויטוף עליהם חלב הניטף א"כ לא הווין ככלים מכובדים אלא כבזוים ליכא חשש חשד ע"ז או כמשתחוה לו עיין היטב בש"ע במקור דין זה ופשיטא דאסור להשחית ולאבד צורתם בקורניס ואפי' אם הווין רק כמטלטלין ולא כמחובר יש איסור להשחית דבר קדושה וא"כ הדבר צריך התבוננות כדת מה לעשות באריות ואפי' לעשות ע"י גוי אסור כחכז"ל עיין רש"י בתורה שדרש ר' ישמעאל ח"ו שבני ישראל ישברון מזבח ד' רק שיגרמו ע"י מעשיהם ולא ידעתי היתר חוץ ע"י גוי קטן אשר לא מוחלף בישראל גדול עיין בסוף מסכת שבת הוא יטול אריות מן העמוד ויצרכו גניזה בתחת לארץ שלא יכשל בה איש או נפש מישראל או אפשר די לחתוך החוטם ואח"כ להיות נשאר במקומו עד שישבר ממילא ולא יתוקן עוד כן הי' נלע"ד. שוב מצאתי לאדמ"ו חת"ס חלק שישי סי' ו' שנשאל על עס של כסף שהי' צורה בולטת משה ואהרן וחקר הגם דברבים ליכא חשדא היינו מה שהוא תמיד בבהכ"נ אבל כאן הטס של כסף לרוב בבית בעלים וצריך לפחות הצורה ואעפ"כ החמיר שלא לפחות ראש חוטם ולא כל החוטם דחשש לו מחטאת נותץ אבן במזבח וביאר שאפי' בתלוש יש לאו הנ"ל ברוך ד' שהנחני בדרך אמת יעו"ש ואם זה בצורת אדם ק"ו בצורת האריות שקל מאוד לכן צריך להיות מתון בדבר לסלק ע"י גוי קטן ולגנוז כנלע"ד בעזה"י:

סימן מז

ראיתי פה עיר מונקאטש מנהג בשבת שיש לקרות התוכחה לא נקרא איש בשמו רק החזן קורא את התוכחה בלי שיברך לפניו ולאחריו וכך נוהגין פה בכל בתי כנסיות. ולדעתי הי' הדבר לפלא דברכה פ' ראה פ"ד וז"ל הלכה אדם מישראל מהו שיהי' מותר לו לקרוא התוכחות בקריות הרבה כך שנו חכמים אין מפסיקין בקללות אמר רחב"ג לפי שכתב מוסר ד' בני אל תמאס ואל תקוץ בתוכחתו אל תעשה את התוכחות קוצין קוצין אלא אחד קורא את כולן ד"א למה אין מפסיקין בקללות א"ר יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר הקב"ה אני כתבתי על כבודי עמו אנכי בצרה אין שורות הדין שיהי' בני מתקללין ואני מתברך כיצד אם נקראו את התוכחות בקריות הרבה אין קרוי וקרוי שאין יברך ב' פעמים לפניה ואחריה אלא אחד קורא את כולן עכ"ל וקשה הלא יכול להפסיק ולקרוא הרבה אנשים רק לא יברכו לפניו ולאחריו כל משך שקורין התוכחה אלא פשיטא דאין

קורין בתורה אפי' התוכחה בלי ברכה לפניו ולאחריו דזה ביזוי התורה שלא לברך על קריאת התוכחה כי כשם שמברכין על הטובה כך מברכין על הרעה ר"ל ומהכ"ת לקרות כמה עמודים בס"ת בלי ברכה לפניו ולאחריו וכן ראיתי במדינה עליונה שהחזן קורא מי שירצה ובא איש עני אשר מקבל שכר מן גבאי צדקה ומברך לפניו וגם לאחריו כראוי ודוק. אך יש להשיב בודאי אם החזן קורא לאיש בשמו לעלות לתורה אז בודאי צריך לברך אפי' בקריאת הקללות כי כשם שמברכים על הטובה אם קורין לו בקריאות הברכות כך מברכין על הקללות אם קוראים לו בשמו לעלות לס"ת אבל אם נהגו שלא לקרוא לשום איש פרטי רק החזן קורא את התוכחות לכל העומדים בבהכ"נ א"כ אין כאן איש אשר יברך לפניו ולאחריו ודוק. שוב ראיתי בט"ז סי' קל"ט ס"ק ג' שנתקשה על המדרש מגמ' פרק הקורא מגילה דשם משמע דזה רק תקנה שכל אחד יברך בקריאתו ועיין בבאר היטב שתי' לבני מערבא שהי' קורין התורה בג' שנים נמצא שלא הי' קורין בשבת כי אם כ"א פסוקים א"כ באו השני ברכות לפניו ולאחריו על הקללה א"כ נכון גם למנהגינו שקורין כל הס"ת בכל שנה ושנה עד גמירא סדרה בכל שבוע שיקרא מהקורא התוכחות בלי ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם ודוק. ונהפוך הוא שטוב בעיני מנהג זה דבקריאת מי שירצה הוא כמעט בזיון התורה אם נקרא מי שירצה לעלות לתורה למה לא ילך איש מכובד בשמעו שרשות ביד כל אדם לעלות ולקרוא בתורה ואם בעבור שיודע שיקרא לפניו מוסר ותוכחה הלא כתיב מוסר ד' בני אל תמאס א"כ נראה ח"ו כאלו ממאס את דבר ד' וממתין עד שיעלה עובר אורח בבגדים קרועים שעולה בעבור איזה פרוטות אשר הובטח לו מגבאי צדקה אבל מה שהחזן אין קורא לשום אדם הוא יען כי חפץ להשמיע לאזן כל העומדים בבהכ"נ מוסר ד' ולא כאלו קורא מוסר ד' לאדם פרטי בלבד ודוק. ואם אמנם חלילה לי להרהר אחר מנהג אשר ראיתי גם אצל מורי כי נהרא נהרא פשטי שני מנהגים בודאי יסודותם בהררי קודש רק פעם אחד הייתי בכפר בשבת שהי' קוראין התוכחות וכאשר בא למי שירצה לא הי' האורח בבהכ"נ והוצרך הצבור להמתין עד שהובא העני האורח מבית משקאות אז בודאי אם אירע כזה טוב לעשות שהחזן יקרא כל הפרשה הזאת בלי ברכה כאשר עושים פה כי אין בזיון גדול מזה לשלוח אחרי איש שפל ולהובילו מבית משקאות שיעלה לס"ת ויברך כנלענ"ד. ואגב גררא אזכיר דכירנא כאשר עבר בפ"ב הגאון ר' חיים דייטשמאן ז"ל והי' אצל אדמ"ו בעל חת"ס ז"ל ובא אדמ"ו ז"ל גם אליו במלון אשר עיכב שם וסיפר הגאון ר' חיים ז"ל לאדמ"ו ז"ל שהבאראן אייבישיטץ אשר נעשה בעל תשובה גמור עשה כזאת שהאורח לא בא בבהכ"נ למי שירצה והי' הס"ת מונח על הבימה ולא חפץ אחד מאנשי בהכ"נ

לעלות רק הבאראן הנ"ל עלה ואמר בקול רם חטאתי כי הנחתי הס"ת מונח כי למי ראוי שיקרא לפניו התוכחה אם לא לפני שחטאתי הרבה נגד ד' ובירך בקול גדול על הס"ת והתפלא אדמ"ו ז"ל על כמה סיפורים אשר סיפר מבעל תשובה הנ"ל אשר הי' זרע קודש מחצבתו כנודע וזכות אבותיו המסייעין אותו לשוב לד' בכל לבבו:

סימן יז

נשאלתי באחד שהודיעו לו שאביו שבק חיים לכל ישראל אבל הוא מסופק אם היאצ"ט הוא בט"ו לחודש או בט"ז לחודש שלא הי' באפשר להכיר מתוך המכתב אם כתוב בט"ו או בט"ז ובקטנותו לא דרש מן המודיעים לו איזה יום וכעת אינם המודיעים בחיים חיותם לדרוש מפיהם א"כ באיזה יום ינהג היאצ"ט בכל דיני יאצ"ט הנהוגים בישראל. תשובה לפום רהיטא עלה בדעתי שיאצ"ט של האיש הוא ביום ט"ז בחודש כיון שיש ספק מתי מת אביו אם בזמן מוקדם או בזמן מאוחר א"כ אוקמי אותו בחזקת חי ומת בזמן מאוחר בט"ז לחודש דחזקת חי הוה חזקה מעלי' כמו בגיטין דף כ"ח דנותנים לה הגט בחזקת שהוא קיים וה"ה אם יש ספק אם אדם מת בט"ו או בט"ז בחודש אמרי' מכח חזקת חי שמת במאוחר ודוק. אך הט"ז ביו"ד סי' שצ"ז חידש דבר יען דסוף כל האדם למות א"כ אם נשמע על אדם שמת ולא ידענו אם הוא בתוך ל' וחייבין הקרובים באבילות ז' או כבר עבר למד יום ופטורין מאבילות שפסק מהר"ם שחייבין באבילות דמכח חזקת חי אמרי' שמת בזמן קרוב והט"ז חלק עליו בשלמא אם אנו חוקרים אם האדם מת או חי אמרי' אוקמי אותו בחזקת חי ולא מת עד עתה אבל אם ידענו שבודאי מת ולא ידענו באיזה זמן מת אמרי' בהיפוך כיון שסוף כל אדם למות אזלינן כבחזקת שעת מציאתן והביא ראי' מגמ' ומסברא יעו"ש וא"כ כיון דשני עדים הודיעו שמת רק לא נודע אי ביום ט"ו או בט"ז אין לומר שוב אוקמי על חזקת חי ומת בט"ז בחודש דכיון דכבר נפקד בפקודת כל אדם מי יודע אימתי היתה פקודתו ודוק. הן אמת שכבר רבו עליו על הט"ז הש"ך בנקודות הכסף ובשו"ת חכם צבי ובנב"י ח"ר א"ע סי' ל"א ועיין בספרי מ"ח ח"ר סי' פ"ז שיצאתי להציל כמה השגת מעל דברי הט"ז עכ"פ רוב המורים פסקו כמהר"ם מינץ וא"כ ה"ה כאן אוקמי' אותו על חזקת חי ובודאי מת בט"ז לחודש ויש לו היצ"ט מכח חזקת חי של אביו בוודאי ביום ט"ז ודוק. שוב ראיתי להבדיל בשלמא אם האנשים אשר הודיעו שמת אביו היו כותבים לו שמסופקים אם מת בט"ו או בט"ז לחודש הי' מקום לומר דאוקמי על חזקת חי ומת בט"ז אבל בנידן דידן שלא הי' באפשר להכיר במכתב אם הודיעו שמת ביום ט"ו או ט"ז ויש הספק רק לפני הבן אבל אצל עדים המודיעים לא הי' ספק כלל אולי אם הי' שואל מפי העדים הי' אומרים לו בפה מלא

שהודיעו לו שמת בט"ו לחודש ואטו מכח שהבן לא הי' מכיר באותיות נימא שאוקמי את אביו בחזקת חי ומת בט"ז הלא בוודאי הי' יכול למות גם בט"ו וא"כ דלמא באמת כן הוא ואיך יכריע חזקת חי של אביו לברר מה שראו וידעו העדים וגם הודיעו לו היום של היצ"ט וחסרון ידיעה של הבן לא הוה ספק אשר החזקת חי יכריע בו בשלמא בנידן מהר"ם מינץ שמע רק זאת שמת ולא נודע מתי מת אבל כאן הלא העדים הודיעו הזמן שמת רק הבן לא הכיר באותיות ודוק (ועיין במ"ל ה' עדות ועלה בדעתי שיש לחקור שהיצ"ט הוא דווקא בט"ז בחודש דהא יום יאצ"ט מטיל חיובים על האדם להתענות ולהתפלל לפני העמוד ולאמור קדיש בצבור ואם הוא יום קריאת התורה לעלות ולברך וכדומה ויש ספק על איזה יום אשר מביא לו להבן החיובים הנ"ל אמרי' אוקמי על חזקתו חזקת פטור כל השנה ומסתפק לא נכנס בחיוב בט"ו בחודש אלא מאחרים הזמן שהוא ט"ז בחודש ודוק. והתבוננתי דגם זה אינו דהא כל חיובי יאצ"ט המה מכח מצות כיבוד אב ואם דחיוב אדם לכבד אבותיו גם אחרי מותם כמבואר בגמ' וש"ע יו"ד כאשר יזכיר את שמו לטוב הוא גואלו כמו יעקב אשר פדה את אברהם וא"כ מיד ששמע שמת אביו חל עליו החיוב לכבדו באמירת קדיש ובהזכרת שמו בהרני כפרת משכבו וכדומה רק ביום שמת בו אביו מתפשטים החיובים מכח כיבוד אב ביתר שאת ויתר עוז אבל חזקת פטור לא הי' לו כל השנה דנימא אוקמי אותו על חזקת פטור דנהפוך הוא בכל השנה הי' בחזקת חיוב לכבד אביו שמת להעלות נשמתו להאיר באור החיים וממילא מחויב בט"ו בחודש בכל החיובים וכן לאחר שנה ראשונה תמיד כל ימי חיותו יש עליו החיוב לכבד אותו בקבר בהזכרת שמו ובעליות שמו לעלות לס"ת עיין במדרש שיהי' נקרא שמו ושם אביו בס"ת וא"כ אפוא לא הי' לו חזקת פטור מעולם והבן זה. ולכאורה הי' נראה שיעשה היאצ"ט בט"ו בחודש ויופטר בט"ז דכל הני חיובים של יאצ"ט הוין מצוה דרבנן וא"כ כמו שחידש הר"ן והובא במ"ל פ"א מהל' מגילה הל' י"א אם העיר ספק מוקף חומה מימי יב"נ דקורא בי"ד ופטור בט"ו יען דקריאת מגילה דרבנן יהי' מן הדין להיות פטור מלקרות בספק י"ד רק דא"כ לא יהי' קורא גם ביום ט"ו ונדע שעקר לגמרי חיובו לקרוא מגילה א"כ יקרא בי"ד וביום ט"ו אמרי' בו ספק דרבנן להקל עיין בכורות מ"ט תוד"ה כיום וז"ל במסכת שמחות פ"ד תנן הספקות אוננין ומתאבלין עליהן וי"ל דהתם בספק בן ע' לראשון או בן ז' לאחרון דגנאי הדבר שלא יתאבל לא זה ולא זה וה"ה ודאי בנו של אחד מהן ע"כ (הוספת המחבר)] ומה דמחליטין בי"ד ולא נחליט ביום ט"ו הוא דזריזין מקדימין למצות כיון דיום י"ד הוה כמו יום ט"ו ספק ומקדימין למצוה ופטור ביום ט"ו יעו"ש וה"ה כאן יעשה היאצ"ט ביום ט"ו כי לפטורי מכח ספק דרבנן

אי אפשר דא"כ לא יעשה יאצ"ט כלל אבל כיון שעשה חיוב יאצ"ט בט"ו פטור בט"ז מכח ספק דרבנן להקל ודוק. אמנם יש לחקור בדבר דהמ"ל שם הקשה א"כ למה פסק הר"ן עצמו בשני כוסות בפסח דצריך הסיבה ויש ספק אי תקנו חכמים על שני כוסות ראשונות או על אחרונות וצריך הסיבה בכל ד' כוסות ולא אמרינן יעשה הסיבה בשני כוסות ראשונות וממילא יהי' ספק דרבנן להקל בכוסות אחרונות ותי' המ"ל דבמגילה נשאר עכ"פ תקנת קריאה מגילה בשאר עיירות ולא הוה הספק רק על מעט עיירות שהם ספק מוקף חומה אבל כאן דלמא תקנו בכוסות אחרונות ונמצא אי יעשה הסיבה רק בראשונות א"כ נעקר תקנת חכמים לגמרי יעו"ש. ונ"ל ליישב דברי הר"ן בפנים אחר בעזה"י דבר ישראל חל חיובו עליו בי"ד רק אם ידור במוקף חל חיובו בט"ו מכח המקום נשתנה חיובו דמקום דירתו מאחר חיובו וא"כ יש ספק אי מקומו הי' מוקף או פרזי קורא בי"ד לקיים המצוה אשר נכנס בו בודאי דלא תלה בדבר ופטור בט"ו מכח ספק דרבנן להקל דעכ"פ יש באפשרות שיהי' הוא בר חיוב בי"ד אם דר בפרזי אבל בהסיבה דכוסות שיש ספק אי תקנו הסיבה בכוסות ראשונות או בכוסות אחרונות וא"כ יש ספק מתי חל חיוב הסיבה דאלו תקנו בכוסות אחרונות לא משכחת שיהי' בר ישראל יוצא הסיבה בכוסות ראשונות דאי אפשר לכוסות ראשונות שיהי' אחרונות ואם כן בכוסות ראשונות לא הוה בר חיוב בהסיבה וכן בהיפוך אי תקנו הסיבה בכוסות ראשונות או אפשר להיות בר הסיבה בכוסות אחרונות דהא כבר שתה הראשונות ועבר זמנו של קיום הסיבה ולכן צריך להסיב בכל ד' כוסות אבל במגילה די וגם מחויב בקריאת י"ד דהאי גברא יוכל להיות בר י"ד שהוא בא ממילא לחיוב ורק אם מבורר שמקומו הי' מוקף בימי יהושע הוסג אחור על ט"ו אבל כל זמן שלא נתברר שמקומו מדחיה ליה לאחור חל ממילא החיוב עליו להיות בר י"ד דחיוב זה מכח הגברא אפי' אם יושב בים או תלוי באויר בין שמים לארץ ואין ספק מקום מוציאו מעיקר חיובי דגברא ודוק. ולפ"ז בנידן דידן דהיאצ"ט הוא דווקא ביום המיתה והוה ספק אי מת בט"ו או בט"ז לחודש א"כ צריך לנהוג דיני יאצ"ט בכל שני ימים כמו בהסיבה בד' כוסות ודוק. וחפשתי באוצר התשובות של אדמ"ו חת"ס ז"ל ומצאתי באו"ח סי' קס"א שחקר במי שמסופק אם מת אביו בד' בחודש או בה' בו מה יהי' ביאצ"ט שלו והביא דברי מ"ל בהל' מגילה ופסק אם יש לו אחים שיודעים היאצ"ט בבירור אז ינהוג הבן המסופק יום ד' בחדש אבל אם אין לו אחים צריך לנהוג השני ימים מספק דביש לו אחים דומה למגילה ובאין לו אחים דומה להסיבה בד' כוסות יעו"ש. ופלא בעיני שלא חקר כלל שיש הבדל אם יש ספק בעצם מיתתו אם מת בד' או בה' לחודש אז מסתבר לומר דאוקמי על חזקת חי ואולי גם

בנידן שאלתו שנשאל מאחד התלמידים הי' באופן כזה דיש עדים שידעו מיתת האיש רק הספק נולד לפני הבן העומד לפניו וק"ל. אך מה שהחליט אם יש לו עוד אחים א"כ דומה למגילה דעכ"פ לא נעקר תקנתא לגמרי וינהג היאצ"ט רק ביום ד' יעו"ש לדעתי יש הבדל במגילה בא ממילא החיוב גברא ביום י"ד ועקירה מיום י"ד ולבוא על ט"ו תלי' ע"י המקום אם הי' עיר מוקפת א"כ צריך בירור דנעקר החיוב ממנו מיום י"ד על יום ע"ו דעכ"פ כל איש ישראל ראוי' להיות חיוב במגילה מכח היום י"ד אם ידור בכל מקום חוץ אם דר בעיר שהי' מוקף חומה בשעת יהושע אבל כאן ביאצ"ט הוה ספק אם בא בחיוב על יום ד' או על יום ה' בחודש וצריך לנהג בשני ימים יאצ"ט כמו בהסיבה בכל אופן בין אם יש לו אחים או אין לו אחים כלל ודוק. וגם מבלעדי זאת קשה לי שם במגילה חכמים רצו ליתן כבוד לארץ ישראל בערי מוקפים וזה נשאר הגם אם נקראו בני ספק מוקף בי"ד אבל כאן מה שהבן מזכה לאביו אחר מותו מי ישער גודל הזכות של בן הזה לבן השני הלא לפעמים אירע שאח עשו ליעקב מי ידמה אמירת קדוש ועליה לס"ת ותפילה לפני העמוד וכדומה מבן זה לבן אחר ודוק. ועוד הלא על הבן חל חיוב מצות כיבוד אב אף אחרי מותו בהנהגת יאצ"ט וספק אם יצא מחיובו בהנהגת אתמול או לא ונימא דזה דומה לאינו יודע אם פרעתי דחייב דאין ספק תשלומין מוציא מידי ודאי חוב וה"ה כאן דנתחייב במצות כיבוד אב וספק אם פרע חיובו אם לא ואפי' בספק נזירות להקל אמרו בנזיר דף ח' דאם נכנס בנזירות וספק אם נפטר הוה הספק נזירות להחמיר וה"ה כאן הלא הוא תמיד בחיוב לכבד אביו אחרי מותו ולזכות ולהאיר נשמתו מנ"ל שיצא הבן מחיוב המסתעף ביום יאצ"ט אשר מחויב לעשות אז מכח מצוות בן יכבד אב והבן זה. סוף דבר הכל נשמע כי לדעתי ראוי' להחמיר אפי' אם יש לבן אשר מסופק ביום יאצ"ט עוד אחים בעולם כנלענ"ד בעזה"י רק בתענית לא ישב כ"א יום י"ד כדברי אדמ"ו ז"ל שהקיל בתענית ביום שני טעמו ונמוקו עמו יעו"ש:

סימן יח

רב שלום ורב ברכה ורב הצלחה לראש גבר ה"ה אחי הרב הגאון ר' זוסמן סופר נ"י אב"ד דק"ק האללאש יע"א. אחד"ש ידעת טרדותי כי רבו עד מאוד ולאהבתך פניתי לראות במלמעלה מן השמש אשר הרו והגו רעיוניך בדברי דין מפורש בש"ע או"ח סי' ר"ו סעיף ה' והט"ז נתקשה בו ואתה יצאת לחדש דבר ואשר נתן לי אלקים בזה אתן לך בימין ותקבל בימין בעזה"י. אודות הט"ז מגמ' יומא דאמרו אין מביאין ס"ת אחרת לקריאת בעשור מפני ברכה שאינו צריכה והקשה הנ"ל ביו"ד סי' רע"ט מהמבואר בש"ע או"ח סי' ר"ו סעיף ה' שאם הביא לו עוד פירות שברכתו שוה לא צריך לברך שנית וכן

בשחיטה אם הביאו לו עוד לשחוט וכן באמת המים דמהני ברכה אחת והלא גם כאן יודע הכה"ג שיצרך לקרוא עוד בס"ת השני ותרצת אחי נ"י שיש הבדל אם היה יכול לברך על הפרי השני הברכה או על עוף השני הברכה אז מהני ברכה אחת לכולם אבל כה"ג צריך לקרוא על הסדר ולא למפרע וכן כהן במקום לוי צריך לקרוא על הסדר וכיון שלא הי' באפשרות שיברך ברכה שבירך על הבא אח"כ מתחילה אז צריך לברך על השנית כמו על הראשון עכ"ד בנעימות. אהובי אחי נ"י א"כ יצמיח דין חדש אם בירך על פירות סוף שבת ויו"ט ויושב ואוכל מהפירות והי' בדעתו לאכול גם על אשר יביאו בלילה והפירות הי' בין השמשות מחוברים או חוץ לתחום או מוקצים או שכלו אז זמן איסור אשר אסר על נפשו מלאכול מאותו פירות או שהי' טבולים למעשר וכדומה אשר לא היה באפשרות לברך על השנית ברגע שבירך על הראשונה דהפרי היתה אז אסורה לו לאכול ויהי' צריך לברך שנית עליהם וכן בשוחט אם שחט האם ביום והבן [בלילה, או אם] לא עבר שבעת ימים עד הלילה שיצא מחשש נפל א"כ יהיה צריך לברך שנית הגם שהיה בדעתו לשחוט גם בשעת צאת הכוכבים ועיין יו"ד סי' ט"ו וכן אם שחט בהמה והיה בדעתו לשחוט עוד והי' אחד בכור שהומם אח"כ ויהיה צריך ברכה אחרת וכדומה בכמה אופנים מדבר זה לא שתקו הפוסקים וכן אטו מי שאכל לחם בא"י ביום א' דפסח בערב ובלילה שהותר הלחם מתבואה חדשה יצרך לברך המוציא על אשר אכל מלחם חדש בלילה או אם יבוא לו מאיסור שנתערב בהיתר והותר אח"כ מכח דפריש מהתערובת דכל דפריש מרובא קא פריש ויהיה צריך ברכה מחודשת וכדומה דבר זה היה נזכר להלכה על כן מה טוב ומה נעים מה שתי' הט"ז שבכה"ג וכהן במקום לוי הוה שני מצות ודוק. ואני אמרתי בעזה"י לתרץ הלא כלל גדול אין עושין מצות חבילות חבילות כמבואר בגמ' ועיין במג"א סי' קמ"ז דדווקא במצוה מחויבת אין עושין מצות חבילות דדומה עליו כמשא לפטור מהם ידי חובתו אבל על מצוה דרשות דאי בעי לא עביד כלל לא שייך דדומה עליו כמשא כי מי יכריח אותו לעשות אותם ונהפוך הוא נראה כזריזות ועיין במחה"ש שם ודוק. והנה מסברא הנ"ל מי שמברך ומכווין לפטור כל אשר יבוא לפניו נחשב כאלו יעשה עכשיו ברכה אחת על כולם ולכן בשני מצות של חובה כקריאת כה"ג ביוכ"פ וקריאת כהן במקום לוי אז ממנ"פ אי לא אמרי' דמכווין מיד לפטור שניהם אז בודאי לא יצא ואם כן שמכווין דיצא בברכה אחת משום דדעתו גם על מצוה השני' א"כ נראה דדומה עליו כמשא לפטור שני מצות חוב בפ"א בברכה אחת ואסור לעשות כן אבל בברכת הפירות ובשוחט וכדומה הכי מצוה מחויבת הוא לאכול הפירות ולשחוט העופות ובהמות הרבה א"כ הווין מצוה דרשות עיין רמב"ם

פ"א משחיטה לכן די שמכווין מיד על כל הבא לפניו להודות לד' ודוק ואוסף לתרץ בעזה"י דכבר חידש הט"ז ביו"ד סי' א' ס"ק י"ז הבדל למה בשחיטה יברך אחר והאלם ישחוט ובתרומה אלם לא יתרום יען שלא יוכל לברך וכתב וז"ל אלא דבשחיטה נראה טעמא דאחר מברך שפיר דברכת השחיטה אינה באה על השחיטה עצמה דהא אין חיוב לשחיטה אם אינו רוצה לאכול אלא עיקר הכוונה לתת שבח למקום ב"ה על שאסר לנו אכילת בשר בלא שחוטה ובזה ודאי כל ישראל שייך באותה ברכה שהרי על כולם יש איסור אלא שאין מקום לברך שבח זה אלא בשעת שחיטה שום בהמה עכ"ל והאריך וכתב עוד וז"ל אבל בהפרשת תרומה הוה עיקר הברכה על מצות הפרשה לא על איסור אכילת טבל שהרי מצות הפרשה חיוב עליו אפי' אם אין רוצה לאכול מן התבואה עדיין א"כ הוה מצוה הזאת כשאר מצות וכיון שאין הוא מחויב בגופו לעשות כן דאפשר לתרום ע"י שלוחו לא נחלק הברכה והמצוה זה מזה עכ"ל הזהב. ולפ"ז בברכת הפירות ומים וכדומה שהכל רק ברכת הודאה וגם הברכה מתקן איסור דכל נהנה בעוה"ז בלא ברכה כאלו נהנה מקדשי שמים דכתיב כי לי כל הארץ ואמרו חכז"ל זה הוא קודם הברכה ועל ידי הברכה הארץ נתן לבני אדם וכן בשחיטה וא"כ כיון שגוף הברכה שייך בלי פעולת השחיטה ואכילה רק ראו לסמוך הברכה בשעה שעוסק בה וא"כ בברכה אחת נפטר הכל דהא כבר בירך על קדושת בני ישראל שלא לאכול איסור ולא למעול מעל בקדשי שמים "כי לי כל הארץ" כתיב אבל בקריאת התורה בכה"ג ביוכ"פ וכן קריאת הכהן בתורה במקום לוי שאין בהם תיקן איסור רק המה מצות כמו אכילת מצה ונטילת לולב איך יהי' יוצא בברכה אחת מצוה שנית כי הכה"ג צריך לקרוא פרשיות יוכ"פ דכתיב זה הדבר הדיבר מעכב ובא חיוב הברכה בשעה שיתחיל לעסוק בה בכל ספר תורה כמו אם מניח תפילין ומסלק אותם ומניח שנית דמברך על שמקיים מצות תפילין שנית ובפרט אם מניח תפילין אחרים ולא הראשונים וכיון דע"כ צריך להביא ס"ת שנית צריך לברך כאלו מניח תפילין אחרים וכאן גרע דע"כ צריך לס"ת שני וכן בכהן במקום לוי המה חובת הגוף על גברא זה בשעה שעוסק להיות כהן במקום לוי ובפרט יען דכהנים נקראים גם לוים כי גם המה משבט לוי א"כ מתחילה קרא מכח וקדשתו בתורת כהן ואח"כ קורא יען שכהן הוא מזרע לוי וכהנים נקראים גם לוים כאשר דרשו חכז"ל מפסוקים כנודע דכתיב "ויתנה לכהנים בני לוי ואל כל זקני ישראל' וזה הוא שאומרים אם אין שם לוי כהן במקום לוי והבן בעזה"י. ודע אהובי אחי נ"י כי לדעתי ברכת כה"ג על קריאת פרשיות לא הי' כברכת התורה אשר אנו מברכים בלעלות לס"ת ברכת אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו דזה ברכה על עיקר נתינת

התורה בכלל שזכינו לחמדה גנוזה של הקב"ה אבל ברכת כה"ג דכתיב זה הדבר הדיבר מעכב כמבואר בגמ' הובא בתויו"ט ביומא הי' קריאת אותן פרשיות מצוה בפני עצמה לקרוא אותן הדבורים מענין עבודת יוכ"פ א"כ הי' הכה"ג מברך אשר קדשנו במצותיו וציונו לקרוא עבודת יוכ"פ בקרבנותיו ולכן קפדי' שלא יצריך ברכה שנית דהוה כאלו מברך שני פעמים על מצוה אחת דלא כט"ז ביו"ד דהוה שני מצות דנהפוך הוא דהוה מצוה אחת קריאת עבודת היום אבל כאשר אנו קוראים ומברכים ברכת אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו מאי כולי האי כמעט בכל רגע ובכל שעה ראוי' לברך שבח והודאה על שזכינו לתורתו אשר מצוה עלינו להגות בה יומם ולילה דכתיב והגית בו יומם ולילה ולכן לא קפדינן לברך שנית ולקרוא בעל פה ועיין בט"ז יו"ד סי' רע"ט ובמג"א סי' קמ"ג וקמ"ד ובמחה"ש דכיון דעוסק בקריאת התורה ראוי' לברך אשר בחר בנו וכו' ונתן לנו את תורתו כסברת הט"ז ביו"ד א' ס"ק י"ז והבן זה ועיין מחה"ש סי' ק"מ ס"ק ד' בכל זאת הוה רק תכלית הברכה על שנתן לנו תורתו בכלל ודוק]. ובזה נראה לי אם הי' אירע בקריאת כה"ג שטעה לברך על מה שכתב למעלה או למטה מאותן פרשיות צריך לברך מחדש הגם דהמג"א בסי' ק"מ ס"ק ד' הסכים עם סברת תשובת המבי"ט בסי' רכ"ד דלא צריך לברך ועיין במחה"ש שם שביאר הגם שמג"א בסי' רי"א פסק דאם הביא לו פירות יפים מהראשונים אם לא נתכוין בפי' לפטור גם היפים אשר יביאו לו צריך לברך בכל מקום בס"ת כל הפרשיות חשובים ומהני ברכה של פרשה זו שלא צריך לקרוא היום לכן הביא ב' דיעות יעו"ש דפח"ח מכל מקום נ"ל דשאני פרשה של כה"ג שמעכב הכפרה דכתיב זה הדבר אפי' דיבור מעכב וגם קריאה זו בלבד הוה מן התורה דשאר קריאות אינן מן התורה עיין במג"א סי' קל"ה רק קריאת כה"ג ביוכ"פ להשלים עבודה א"כ הוה הפרשה הזאת בקריאתה ביוכ"פ חשובה כנגד שאר פרשיות וצריך לברך מחדש והגם דהוה הלכתא למשיחא נ"ל דנ"מ לשיטת הסוברים דקריאת פ' זכור הוה דאורייתא כנודע א"כ אם בירך על למעלה צריך לברך מחדש דקריאת פרשה הנ"ל הוה דאורייתא והשאר הוה דרבנן והגם דהפרשיות כולם חשובים יש הבדל בחיוב קריאתם בצבור דרק פרשת עמלק הוה קריאתה מ"ע דאורייתא והבן (ומרמב"ם פ"ג מיוכ"פ לק"מ):

סימן יט

שאלה באחד שרגיל להדליק בכל שבת נר גדול שיאיר כל הלילה ואירע שבא שכנו הדר עמו בכפר וביקש שנגנב ממנו נרות של שבת שהוא יתן לו נרות ולכל הפחות נר אחד וגם לו אין נרות חוץ אם יחתוך מנרו הארוך ולא יהי' לו נר כל הלילה כדת מה לעשות

אם הוא מחויב לבטל קבלתו שיהי' לו נר כל ליל שבת מכמה טעמים או חבירו קודם שיתן לו חלק מנרו הגדול. תשובה הדבר צריך התבוננות לעשות כדת ואשר יתן ד' בפי אותו אשמור לדבר. ואקדים דגוף קבלת האיש להיות נר אחד דולק בביתו כל ליל שבת הוא בכלל הידור מצוה לעונג שבת כמו באורים כבדו את ד' דמצאתי בהלכות קטנות סימן רמ"ז שכתב וז"ל כמה שיעור השמן שיתן בנר של שבת כדי לברך להדליק תשובה דבר שמצותו בלילה כל הלילה מצותו ואם איש עני הוא ישכב באפילתו ולפחות יקח כשיעור סעודה עכ"ל אודה ד' בכל לבבי שכן נהגתי מנעורי להדליק נר אחד שיאיר כל הלילה של שבת שלא למשמש באפילה בליל עונג שבת בכל זאת נ"ל פשוט דאם אין לחבירו נר אפילו על שיעור סעודה יתן מנרו לחבירו שיהיה לכל אחד שיעור סעודה ולא יהיה לו נר כל הלילה עיין מג"א הל' חנוכה שטוב ליתן לחבירו על נר חנוכה והוא לא יהיה מן המהדרים ה"ה כאן טוב לזכות לחבירו בכדי שיעור סעודה וגם לו נא יהי' רק כשיעור סעודה שגם זה בכלל ערבות שקבלו כל ישראל שמי שיוכל לזכות חבירו במצוה שיעזור לו לעשות אותה וזה בכלל מה שאמרו ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה הכוונה מה שנוגע לקיום המצות יאהב אותו לזכות גם לרעהו שיקח לעצמו כשיעור וימכר או ילוה לרעהו כשיעור כמו בחיי הגוף הגם שר"ע דרש חייך קודמין לחיי חבירך היינו שיקח מקודם כדי חיותו אבל לא שהוא יקח לשבוע מיתר כדי חיותו וחבירו ימות כנגדו וה"ה כן הוא במצות לא יהי' הוא מן מהדרים וחבירו לא יקיים המצוה כלל ודוק. ולכאורה יש לחלק בשלומא בחסר הגוף שחבירו ימות כנגדו הוא מחויב לחלק עמו לקיים לא תעמוד על דם רעך אבל במצוה כיון שאין לו הוא אנוס בדבר ואונס רחמנא פטריה וא"כ לא יאונה לחבירו רעה במה שלא חולק עמו חפץ למצוה. נלע"ד ניהו דאונס רחמנא פטרי ולא נענש על שלא עשה המצוה אבל אונס רחמנא לא מזכה דנאמר שמקבל שכר כמו הזוכה לעשותה הגם דחכז"ל אמרו חשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאו היינו שד' לא ימנע טוב להולכים בתמים ומשלם לו לפום צערא אגרא אבל הזוכה ועושה המצוה בא בשכרו כפי הכח אשר יש למצוה למעלה כי עץ חיים היא למחזיקים בה ודוק. רק קשה למה פסק המג"א בסימן נ"ג ס"ק כ"ו וז"ל ואין להתקוטט בעבור שום מצוה שהרי שנינו הצנועים מושכים ידיהם מלחם הפנים עכ"ל ולפי הפשטות הטעם הלא חשב לעשות מצוה ונאנס שמעלה עליו הכתוב כאלו עשאו וא"כ למה יתקוטט ולפמ"ש קשה למה לא יתקוטט לזכות הוא בזכות מצוה ויהי' הזריז הזוכה בו משובח וצע"ג. ועלה בדעתי לחקור בודאי במצוה שאחד יכול לעשות ואז לא יהי' נשאר לפני חבירו לעשות אז אם מחשב לעשות ולא יכול להשיג חוץ אם יתקוטט

טוב למשוך ידו ויעשה חבירו כהוגן כגון בלחם הפנים כיון שאי אפשר לכל אחד כזית והעיקר המצוה שהלחם הפנים יאכל מן כהנים על השובע ומה לי אם ראובן הכהן אוכל לשבעו או שמעון הכהן אוכל לשבעו אזי לא יתקוטט דמאי חזית דדמו סומק טפי מדם חבירו ואם יתקוטט הוא גיאות כאלו אכילתו חשוב יותר מאכילת כהן חבירו וה"ה אם יתפלל לפני העמוד או יתקע בשופר או ימול בן חבירו וכדומה שבע"כ אי אפשר שכל אחד יעשה המצוה וא"כ למה יתקוטט להיות לו זכות יתר שאת כאלו הוא יתר מרעהו צדיק ובודאי כיון שחישב לעשות המצוה מעלה עליו הכתוב כאלו עשה כמו בראובן שחפץ להציל את יוסף אבל במצוה המועלת על כל קרקפתא דבר ישראל כנטילת לולב או הנחת תפילין או אכילת מצה וישיבת סוכה וכדומה במצות כאלה אשר הטיל הקב"ה על כל איש ואיש מישראל א"כ היא מצוה הכרחיות להאיר נשמתו כפי אשר הכין הקב"ה לזכות נשמות בני ישראל אז בנאנס אונס רחמנא פטרי ואין לו עונש אבל עכ"פ חסר לו זכות מצותו ובודאי רשאי גם להתקוטט שהוא יזכה בו כמו בחיי הגוף אם שנים הלכו בדרך וראו קיתון של מים ואין בו אלא להחיות נפש אחת שרשאי כל דאלים גבר לעשות בכל כחו להחיות עצמו כי חייו קודמים לחיי חבירו ה"ה במצוה זיכה נשמתו קודם לחבירו וא"כ ה"ה שלא יקיים הוא הידר מצוה רק יתן חלק גם לחבירו ולא יוכל לומר לו אם לא אתן לך אונס רחמנא פטרו ודוק. אמנם לשון מג"א וז"ל ואין להתקוטט בעבור שום מצוה עכ"ל משמע דלא משכחת מצוה שיתקוטט בעבורה ובאמת קשה מנ"ל הלא כל ראי' שהביא הוא מלחם הפנים שם התכלית רק שיאכל הלחם הפנים מכהן וא"כ מאי חזית דדמי' דידיה סומק טפי שיתקוטט שיתקיים המצוה על ידו. שוב ראיתי דבלא"ה דברי מג"א נפלאים אשר העיר עליו המחצית השקל דשאני התם שלא הגיע לכל אחד כזית רק כפול וא"כ כיון שלא יוכל לקיים מצות עשה רק יאכל חצי שיעור לכן משכו ידיהם אבל להשיג מצוה גמורה אפשר שיתקוטט בעבור לזכות למצוה דפח"ח. אך כבר הארכתי במקום אחר ליישב דברי מג"א דפן ואולי אם יתקוטטו היה משיגים כזית כדי לקיים מצוה גמורה אעפ"כ הצנועים מושכים ידיהם ומוכח שלא יתקוטט אדם בעבור להשיג מצוה ודוק ועוד יש לפרש ביותר ראי' מג"א דקשה לו אם יש להתקוטט בעבור מצוה הי' להצנועים להתקוטט שאז אפי' לא ישיג ידם הוה חושב לעשות מצוה ונאנס מעלה עליו הקב"ה כאלו עשה וא"כ ממנ"פ הי' להם להתקוטט אלא פשיטא דאין חיוב להתקוטט בעבור להשיג מצוה וא"כ לא מיבעי אם לא ישיג ידם שאין להם שכר טוב בעמלם אלא אפי' אם ישיג ידם באלמות אין להם שכר טוב במצוה שבא ע"י קטט ולכן משכו את ידם והבן זה וא"כ קשה מנ"ל למג"א שלא יתקוטט בעבור שום מצוה

דלמא בעבור מצוה שמוטל לחיוב על כל קרקפתא יש מצוה להתקוטט להשיגה וצע"ג. ואולי סובר המג"א דמצות אכילת לחם הפנים הוה מצוה מוטלת על כל זרעו של אהרן הכהן דזה הוא המצוה שכל כהן יאכל מלחם הפנים וא"כ יש ללמוד שלא יתקוטט על כל מצוה כלל יהי' איזה מצוה שיהי' ודוק. הן אמת דפלא בעיני ראי' מג"א דלמא שאני בלחם הפנים דהוא דבר אכילה אשר יש חשד שהחוטף הוא גרגרן שמתאוה לאכול והא ראי' דאמרו חכז"ל ברפ"ד דיומא הצנועין מושכין ידיהם והגרגרנין חוטפין יעו"ש הרי שקראו חכז"ל להנוטלין גרגרנין ולכן הצנועין מושכין ידיהן שלא יהי' נקראין גרגרנין אבל במצות שאין בהם הנאת הגוף דלמא ראוי' להתקוטט וצע"ג. ונלע"ד דמזה גופה ראי' שלא יתקוטט אדם על שום מצוה דאל"כ אם הצנועין משכו ידיהן שלא והי' נראים כרעבתנים אבל איך קראו חכז"ל להנוטלין גרגרנין דלמא לבם לשמים לזכות במצוה של אכילת קדשים ולא חשו מחשד הרואים ולדון כי גבו לבם בדרכי ד' אלא פשיטא דהדין הוא שלא להתקוטט בעבור שום מצוה וכיון שעברו ונטלו בהמשכת ידי צנועין ראוי' שיקראו גרגרנין ודוק. וכי תימא דלכן קראו אותם גרגרנין לפי שהגיע להם רק כפול ולא יוכלו לקיים המצוה כשיעור כזית ואעפ"כ נוטלין וע"כ דהוא מכח רעבתנות. זה אינו דכמו דחצי שיעור אסור לאכול ה"ה יש סר מצוה על חצי שיעור מצוה דמצינו בירושלמי דלקט ר"י פרורין מסעודת מצוה ואמר יהי' חלקי עמהם דאכלין ברמשא כנודע ובודאי מי שאין לו רק חצי שיעור מצה יאכל עכ"פ חצי זית מצה ובודאי אם הגיע להם כזית לא הי' להם למשוך ידם הגם שתוס' חולין דף קל"ג בד"ה משקל שכתבו וז"ל שלא אקרא גרגרן ולא אגזול ממי שצריך יותר ממני אעפ"י שגם הוא לא הי' עשיר עכ"ל דזה שייך רק במתנות כהונה ולא בלחם הפנים שגוף אכילה מצוה וכן מתירץ ראשון שמשמע שאפי' בכשיעור מתנה נקרא גרגרן זה לא שייך בלחם הפנים שאכילה מצוה אבל עכ"פ אם ראוי להתקוטט בעבור מצוה מי שנוטל חצי שיעור לא נקרא גרגרן ודוק. וחשבתי עוד אולי הצנועין שמשכו ידיהם הוא לתכלית שיבוא למתי מספר כשיעור ויקיימו הם המצוה בכשיעור כזית והנוטלים גרמו שלא הגיע להצנועין חלוקה כשיעור לכן קראו חכז"ל להם גרגרנין שפעלו גם לי גם לך לא יהי' שלא אכל אחד כשיעור וזהו רעבתנות שבעבור שיאכלו מעט לא נתקיים המצוה כתקנה רק באכילת כל הכהנים יחד נאכל לחם הפנים וא"כ נדחה ראי' המג"א דאפשר אם בכל אופן יתקיים המצוה מותר להתקוטט כאשר העיר במחה"ש ודוק אך הדין בודאי עם המג"א דכתיב דרכיה דרכי נועם ונתיבותיה שלום הנתיבות המה שלום ולא קטט ועיין בגיטין דף נ"ט דלמא אתי לאנצוי' ודוק. ולא אמנע עוד מה שיש לחקור כנגד הראי' שהבאתי מדברי מג"א הל' חנוכה שטוב ליתן

לחבירו על נר אחד הגם שהוא לא יהי' מן מהדרין נ"ל לחדש סברה אחת בעזה"י בשלמא בנר חנוכה שלא יוכל לעשות ההידור בגוף הנר שמדליק בתורת חיוב רק שיעשה הידור להדליק עוד נר אז אמרי' דחיוב של חבירו קודם מאשר הוא ידליק נר להידור מצוה אבל אם יש לפניו לעשות הידור בעיקר קיום המצוה כגון להדליק נר אחד גדול שיאיר כל הלילה א"כ כולל ההידור בקיום עיקר המצוה אפשר דלא מחויב להכחיש מצותו כדי לזכות חבירו דהידור נכלל בעיקר קיום מצותו דהוא קודם לחבירו דאטו מי שיש לו דמים להביא קרבן מהודר שהוא שור הכי נאמר שיביא רק כבש ליתן לחבירו שצריך ג"כ כבש או נימא מי שיש לו מעות על אתרוג מהודר יקח בחצי דמיו אתרוג שאינו מהודר ויתן חצי כספו לרעהו שיקח ג"כ עכ"פ אתרוג שאינו מהודר וכדומה אלא ע"כ אם כולל ההידור בעיקר החיוב הוא קודם לחבירו וה"ה שיוכל ליקח שמן זית לנר של שבת או בחנוכה שיקיים הוא ההידור מצוה הנכלל בעיקר החיוב ולא יקח לעצמו נר של חלב לזכות גם לרעהו נר של חלב וכדומה והוא סברה ישרה בעזה"י ועיין בספרי מ"ח ח"ר סי' כ"ט]. ויש לעיין בגיטין דחששו דלמא אתי לאנצוי והלא אין להתקוטט בעבור מצוה רק יש לדחות דלאו כ"ע דינא גמירי וכן יש לעיין בירושלמי דפאה דאין מחויב לחזור על הפתחים כדי לקנות תפילין ויש לדחות דגדול כבוד הבריות לחזור על הפתחים שדוחה בשב ואל תעשה קיום מ"ע הגם שאין כבוד הבריות דוחה ל"ת דאורייתא בקו"ע אבל ביטל עשה בשוא"ת נדחה ודוק. אך האמת יורה דרכו לו יהיה מי שנאנס ולא יכול לעשות מצוה על אשר חשב לעשות מקבל שכרו משלם אבל מי שיוכל לזכהו שיעשה המצוה בפועל ומונע ממנו המצוה הוא ענש יענש שעל ידו הוא אונס ולא יוכל לעשות המצוה בפועל ועל כן טוב שיהי' מונע מעצמו ההידור מצוה ויתן לרעהו חלק לקיים העיקר המצוה לקיים וחי אחיך עמך בחיי הנפש כמו בחיי הגוף כנלענ"ד בעזה"י:

סימן כ

במוצאי מנוחה יבוא רווחה לידידי אהובי ש"ב הרב המה"ג בנן של צדיקים כבוד הרב ר' בנימן וואלף סופר נ"י ראש ומנהיג דש"ס חברא בעיר פעסט יע"א. אחד"ש בש"ק קבלתי נועם גלילות ידך ולא אשיב מיד רק על השאלה הנוגע אם יש איסור לקרוא עלי צייטונג אם נדפס בשבת בו ביום דברי ש"ב אוהבך הדש"ת. שאלה אם מותר לקראות עלי צייטונג הנדפס בש"ק ובו ביום מובילים בבתים אשר נעשה המלאכה גם בשביל ישראל ולו שיהי' שרוב קוראים הם נכרים מכל מקום מלאכת הדפוס נעשה מחדש בכל עלי ועלי כידוע וכפי הסכום הבענאנטן יודפסו עלים א"כ יודפסו עלים בשביל הישראלים אשר גם המה אבעגירט ויהי' אסור בו ביום וגם לערב בכדי שיעשה וגם יהיה אסור

לטלטל עלי זה משום מוקצה עכ"ד. תשובה הדבר קשה לאסור מה שנתפשט להיתר בתפוצות מקהלות ישראל על כן טוב לאחוז לברר הדבר להיות מותר ואשר יתן ד' בפי אסדר לפניך בעזה"י. ראשית אחקור אי אפי' ישראלים יאמרו להמדפיס עלי צייטונג בליל שבת שמיום מחרת יקחו עלים בכל יום והמדפיס הוסף עי"ז להדפיס עלים יתירים אם יהיה אסור העלים באותו שבת למחר כאשר יקבלו העלים דהא הדפיס יותר כפי אשר הערות. לדעתי אין בו איסור דאם ישראל מצוה לנכרי לעשות בשבילו מלאכה הוא רק איסור דרבנן כנודע ובעבור כן כתב רמ"א סי' רע"ו סעיף ב' די"א שמותר לצוות לנכרי להדליק לו נר לצורך סעודת שבת משום דס"ל דמותר אמירה לעכו"ם אפי' במלאכה גמורה במקום מצוה עכ"ל ועיין עוד ברמ"א ומג"א הבדל אם הגוף נהנה אבל לבנין בהכ"נ אסור יעו"ש עכ"פ אין בציוי לעכו"ם רק איסור דרבנן. ולפ"ז אם נדפסו הרבה עלים שעכ"פ המה לצורך עכו"ם רק שנדפסו ג"כ הרבה בעבור ישראל ויהיה אפי' מחצה עלים לעכו"ם ומחצה לישראל יהי' עלים שנדפסו בעבור ישראלים אסורים מדרבנן א"כ אמרינן באיסור דרבנן אין ברירה שמגיע לישראלים אותן עלים של עכו"ם ואותן עלים של ישראלים מגיע לידי עכו"ם והוא ס"א דרבנן דאזלי' להקל ומותרים הישראלים לקרוא בעלים שתלינן שהמה העני של עכו"ם ודוק. ואין להשיב הלא באיסור דרבנן יש ברירה ואם כן הוברר שאלו עלים של ישראלים ויהי' אסורים זה אינו דכבר בירר השאג"א בסי' צ' דאם יצמיח קולא באיסור דרבנן אמרי' אין ברירה דכל הטעם דאמרינן בדרבנן יש ברירה היינו להקל מכח ברירה ואי יצמיח קולא מאין ברירה אז אמרי' אין ברירה ויהי' ספק דרבנן להקל ולכן אם ישראל וגוי שהי' שותפין בחמץ ועבר עליו הפסח וחלקו אחר הפסח מותר חלק ישראל דאמרי' דבא לו חלק הגוי יען חמץ שעבר עליו הפסח הוה רק איסור מדרבנן יעו"ש וכ"ש בנידן דידן אמרי' אין ברירה והגיע לישראלים עלים הנכרים ואין בהם איסור לא איסור הנאה מעשה שבת ולא משום מוקצה דבחפץ גוי ליכא איסור מוקצה ודוק. רק לפ"ז עדיין הי' בו להחמיר אי כל ההיתר דנימא שמא הגיע לו עלה של נכרי א"כ הוה דשיל"מ שמותר למחר וכל ספק בדשיל"מ אפילו בדרבנן אזלינן לחומרא וצע"ג. אך האמת יורה דרכו דכל תכלית עלים הנ"ל לדעת דבר יום ביומו החדשות אשר נעשה במדינה ומגיע לזה עונג הגוף וגם מגיע לכמה דברים תכלית הן במשא ומתן לדעת חוקי מדינה וגם לדעת אם יש שלום בין המדינות וכדומה לכמה דברים אשר נוגעים לאיש הסוחר או לאיש המלומד וכמה פעמים יש בזה ריוח והיזק אם נעלם ממנו אפי' יום אחד מהחדשות ולפעמים בשעה אחת יש תכלית אם נודע לו מקודם הגם שבשבת לא יעשה משא ומתן עכ"פ ברגע צאת הכוכבים יצא אדם לפעלו לדעת משטרי הארץ

מה לעשות הן בעצמו או ע"י שלוחיו א"כ לא הוה דשיל"מ ולא שייך לומר עד שתאכלנו באיסור אכול בהיתר והבן זה. וגדולה מזה חקר הנב"י בדבר שעומד לריח לא שייך לומר שימתין למחר דהלא יבקש להנות כמה פעמים ורק בדבר מאכל אשר לא יאכל רק פעם אחד שייך לומר אכול למחר אבל בהנאה יבקש להנות היום וגם למחר עיין בצל"ח היטב וק"ו בעלי צייטונג אם ימצא כתוב ארטיקעל נאה אשר נכתב מחכם גדול יתענג היום וגם למחר יתענג בו אם יקרא פעם שנית ואיך אפשר לומר שהקריאה יהי' דשיל"מ ודוק. וגם כמה פעמים אדם אין לו עת פנוי לקרוא בצייטונג רק שעה ידועה ביום ולמחר יצרך לקרוא החדשות אשר יבואו בעלה למחר ואי אפשר לקרוא של אתמול ושל היום ואם לא קרא היום לא ידע למחר מה נכתב שם שיש לו המשך על הידוע מיום אתמול וימשש בקראו כעור בצהרים ולא שייך לומר עד שנאכלו היום היינו עד שתקרא היום קרוא למחר כי אי אפשר לו לקרוא למחר ודוק. כל זה כתבתי אפי' יהי' חצי נכרים וחצי ישראלים על העלה צייטונג אבל עפ"י רוב בכל העלים הנ"ל הנכרים המה רובם א"כ אמרי' כל דפריש מרובא פריש כאשר הערות וכתבת וז"ל יש לדון אי נימא בהא כל דפריש מרובא דנעשה בשביל נכרים פריש דהוה דשיל"מ עכ"ל מלבד דכבר כתבתי דלא שייך בעלים הנ"ל דשיל"מ בלא"ה יש לומר דלא שייך כאן לומר דשיל"מ כאשר אבאר בעזה"י. עיין באו"ח סי' ש"ך סע"ב דיין היוצא נתבטל ברוב ולא שייך דשיל"מ דלא הי' הוכר האיסור מעולם ועיין במג"א שם ועיין ביו"ד סי' ק"ב ובאחרונים שם וא"כ כאן בעלי צייטונג שלא היה מבורר מעולם איזה עלים יהיה לנכרים ואיזה ליהודים א"כ לא נתברר מעולם האיסור א"כ לא אמרי' דשיל"מ נהפוך הוא דאמרי' כל דפריש מרובא פריש והמה של עכו"ם אשר מגיעים ליהודים ולכן אפילו האוסרים בביצים עיין מג"א סי' תקי"ג ס"ק י"ג אם הנכרי מביא ביצים הגם שרוב נולדו קודם יו"ט אעפ"כ אסורים ולא אמרי' כל דפריש מרובה קפריש יעו"ש שאני התם דגם האיסור מובדל דיש בצים הנולדים גם היום אשר הוכרו באיסורן אבל כאן איזה עלה הוכר שהוא יהיה ליהודים הגם שיש להמדפיס נומרא לכל עלה כנודע היינו על חתיכות נומר אשר יוכרך בו העלה אבל בגוף העלה אין הבדל ניכר כנודע וא"כ לא שייך בו להחמיר משום ספק דישל"מ ובפרט שכל האיסור הוה דרבנן ודוק ועיין נב"י מהד"ת יו"ד סי' נ"ג בהגהת בנו מהר"ש].

ואוסיף עוד דכל זה אם ישראל צוה לו בשבת להדפיס עלה יותר בשבילו אבל בוודאי הישראל נותן לו המעות ומודיע שיקח עלה שלו בימי חול ועי"כ בחול מצווה המדפיס להרבות עלה והמלאכה לא נעשה ע"י המדפיס בעצמו רק ע"י עבדו המושך הדפים והוא לא יודע למי ילכו העלים כי הוא בא בשכרו כמה עלים ידפס (ולגוי אין שליחות דנימא

כאלו המדפיס עושה בעצמו לתכלית ישראל) א"כ המושך בדפוס עושה על דעת אדוניו לקבל שכירות ולא נקרא שעושה מלאכה בשביל ישראל וזה מחשב וזה עובד לא אמרי' שיהי' נקרא שעשה מלאכה לישראל ודוק. ולא עוד הלא עכ"פ יוכל העלה להיות נקרא עכ"פ גם ביום א' דמכח זה אנו חוקרים דלא יתבטל ברוב או דלא נימא כל דפריש מרובא פריש והוה דשיל"מ שיקרא העלה ביום א' וא"כ ליכא כאן איסור דהא מבואר בסי' רנ"ב סעיף ד' וז"ל כל שקצץ אעפ"י שיעשה עכו"ם מלאכה בשבת מותר לישראל ללבוש הכלים בשבת עצמה דכל שקצץ אדעתא דנפשיה קעביד עכ"ל וכתב המג"א בס"ק י"א וז"ל ולא דמי להדלקת הנר בר"ס רע"ו דהתם אדעתא דישראל קעביד ר"ן פי' שמדליקין בשבת כדי שישתמש בו ישראל עכשיו משא"כ כאן שעושה להשלים פעולתו עכ"ל ועיין ברמ"א שם שאפי' למחמירים אם צריך לו בשבת יש להקל יעו"ש וא"כ כאן בעלים הנ"ל דקצץ ועושה להשלים פעולתו ואינו עושה כדי שישתמש בו ישראל עכשיו דלא דמי לנר אם מדליק לצורך ישראל דהוא להנות בו ישראל מיד דהא כלה ואבד בכל רגע אבל כאן הוא גומר מלאכתו שיהי' מוכן ליום מחרת וא"כ אם יש בו צורך לישראל מותר מיד לכ"ע ודוק (ועיין בפרמ"ג אות י"א וז"ל שאני התם דמ"מ מדליק לצורך ישראל בשבת ואסור להנות ממלאכות שבת אף ע"י עכו"ם כל שצורך ישראל משא"כ כאן עכו"ם אין עושה שילבש ישראל היום דווקא רק להשלים פעולתו משו"ה הקל הרב לצורך כאן עכ"ל) ועיין שם בפרמ"ג באות י"ב לענין דגים דומה לנר אבל בעלה צייטונג הוה כמלביש ודוק ואעתיק דברי פמ"ג מ"ז סי' ש"ז אות א' שכ' וז"ל וא"ת אמירה לעכו"ם לעשות לו מלאכה שבות דרבנן הא מה"ת אסור מקרא ודבר דבר י"ל אפי' אומר לו להדליק נר ללמוד אצלו דהוה חפצי שמים כבסעיף ה' ורע"ו ס"ג דמלאכה ד"ת אסור לומר לעכו"ם אף למצוה עכ"ל ועיין עו"ש סק"ד. ואהובי ש"ב נ"י יש לי עוד כמה הערות להתיר הדבר בעזה"י אבל אני טרוד גדול ולדעתי די במה שהודעתיך שלא להרעיש על הקורא כי חשתי להשיב מיד במצש"ק כי יראתי אם אתמהמה לא אוכל להשיב בימים האלו אבל פשיטא ירא אלקים לא יקרא צייטונג בש"ק כלל וכן אני נזהר מעולם שלא להביט בש"ק ולא דברתי רק נגד המון עם סוחרים דברי הדש"ת וחותם באהבה רבה:

סימן כא

יכתב ויחתם לחיים טובים לעסוק בתורה ועבודה ה"ה הרבני מורג חרוץ ומפולפל שונה הלכות המורים ופוסקים כבוד מהו' ר' צבי יצחק ראטה ג"י מק"ק ליטוויסק יע"א בנאליציען. שאלה אם מותר לישראל לקחת המכתבים האגרות אשר באים בשבת עב"ד ולהוביל אותם ולחלקם לכל אחד ואחד מכתבו ואגרתו כי פרוטות קצובות לו בשכרו

והוה שכר שבת ואסור דאיש שבא לו מכתב בשבת הוה כאלו שכרו זה תורף הדברים והאריך דלהרוב אין בכתבים פקוח נפש ואפי' ע"י גוי יהי' אסור. תשובה הגם שלא צריך להשיב כי הדבר שנתפשט להיתר בכל ישראל כמעט אסור להרהר אחריו כי הגדולים וזקנים שבדור לא הי' שותקים אם יש בו איסור בכל זאת מותר לכ"ת נ"י לשאול טעמא מאי ואבאר לו בעזה"י דעתי בזה. הנה גם מלפנים בישראל כאשר הי' רופאי ישראל אנשים כשרים וצדיקים לקחו שכר תשלומין על אשר באו לחולה בשבת הגם שלא הי' בו חשש סכנה ולא שמענו מעולם רפרף איסור שלא יקחו מטעם שכר שבת אסור וכדומה דברים שלא חששו גאוני הדור על שכר שבת. ואמרתי בזה חקירה בסברה בעזה"י דיש הבדל אם השכר בא בעבור פעולה הנקשרת ביום ההוא היינו שבת ויו"ט אז שייך בו איסור שכר שבת אבל אם הפעולה אינה נקשרת ביום ההוא היינו שבת ויו"ט והיתה יכולה להיות ביום חול רק אירע מקרה שנעשית הפעולה בשבת אז אין בשכר הנ"ל איסור כלל ואבאר בעזה"י. נחזי אנן בחזן שנתקבל להתפלל רק בשבת ויו"ט יען כי אנו צריכים איש יודע לזמר ולנגן בקול נעים א"כ שכרו קשור ביום שבת ויו"ט או בעל תוקע מקבל שכר פעולתו ונקשר בר"ה שהוא יו"ט או המתורגמין שהדרשה צריכה להיות בשבת שאז העם פנוי ממלאכתם או כחכז"ל תנחומא "ויקהל משה עשה קהילה ודרש לפניהם איסור והיתר טומאה וטהרה א"כ שכר המתרגמים קשור אם יפרש הדרשה להמון שנתקבצו בשבת או בפועל לשמור הפרה והתינוקות שהי' צריכין להיות לכל הפחות משומרין שבעה ימים עיין רש"י בב"מ דף נ"ח וברמב"ם ואי אפשר לז' ימים בלא שבת א"כ השמירה קשורה בע"כ ביום שבת וכן במורדת דחכמים תקנו טרפעיקין ליום ואם יתן הבעל ז' טרפעיקין ג"כ בא טרפעיק בעבור שבת דהא על שאר ימים תקנו טרפעיק בעבור כל יום ושני טרפעיקין על יום אחד לא תיקנו בכל אלה קשור השכר ביום ההוא שהוא שבת קודש או יו"ט ואסרו חכז"ל שכר שבת. אמנם בפעולה אשר נעשה בשבת והיתה יכולה לבוא בחול כמו בשבת ואם היא באת בשבת אין מן ההכרח שתהי' כפולה פעם שנית בחול נהפוך הוא אם נעשית בשבת הוא רק שהזדמן כך על יום השבת ועי"כ לא צריכה להיות ביום חול כגון רופא שנקרא לחולה בשבת קודש אפי' אם ששכרו הוא יען שבא לבית החולה או בעבור שמצווה עפ"י חכמתו מה לעשות רפואה שיסיר המכאוב והיסורים ואם הי' נקרא בחול הי' ג"כ שכרו בעבור טרחתו וחכמתו ונזדמן שנחלה האיש בשבת והראה הרופא חכמתו בשבת א"כ אין היום שבת גורם שיבוא בעולם הפעולה וקבלת השכר רק שהזדמן במקרה שהוא שבת בזה ליכא איסור שכר שבת דדווקא אם הפעולה נקשר בשבת יש איסור בשכר שבת והבן סברה זו בעזה"י:

(יש קצת ראי' מע"ז (כו א) רש"י ד"ה אולודי עכו"ם בשבתא שרי בשכר וכו' הרי דלא חיישינן משום שכר שובת במילדת) וא"כ אפוא במוביל המכתבים שבא שכרו יען כי הולך לבי דואר ומביא המכתבים לבית אשר שולח לו המכתב ואם הי' באים המכתבים בחול הי' ג"כ שכרו שוה כמו אם באים בשבת ועי"כ שבא הענין הנכתב באגרת בשבת לא יבוא שנית בחול אותן הדברים בעצמן וכן אם נחלה ונאנס ולא יוכל להובילום בשבת אעפ"כ צריכים לשלם לו שכרו אם יביאם ביום אחר שבת ומה שצריך להובילם בשבת הוא מחמת שאם יתרשל בשליחותו ענוש יענש משר הבי דואר אבל שכרו לא הוקצב בזה יען שבא המכתבים בשבת והוא מביאם לכל איש ואיש בשבת א"כ הוה השכר שבא במקרה ולא קשור ביום שבת דווקא בשלמא אם הבי דואר לא יביא מכתבים לאותו מקום אלא בשבת הי' לחקור על שכר שבת אבל בי דואר שמביא מכתבים בכל יום א"כ המכתבים הבאים ליהודים בשבת הוה במקרה ולא שייך בו שכר שבת ודוק. ונחקור לדינא בחזן או בתוקע או במתרגם אם הי' נאנס הבעל תוקע או החזן או המתרגם ולא יוכל לעבוד משרותו הכי יוכל לתבוע שכרו יען דהי' אונס ואונס רחמנא פטריה ויאמר אני תוקע בצום גדלי' או אתפלל תפלת מוסף ביום חול או אתרגם הדרשה בחול זה שיבוש ניהו דאונס רחמנא פטריה אבל אונס רחמנא לא חייבי לחבירו שישלם אם עבר הזמן המצוה של תפילות ר"ה או תקיעות ר"ה או שמיעת תורה בשבת עיין ירושלמי הובא בר"ן בכתובות כאשר האריך בש"ך ח"מ סי' כ"א דאונס של ראובן לא מחייב לשמעון יע"ש כי מתוק וה"ה בשומר התינוקות והפרה הכי אם נאנס ולא שמר בשבת יאמר אני אשמור בחול הלא הי' צריכין שומר בשבת ושמירת אחר שבת הוא דבר אחר וכן במורד ומורדת כל היום שנעשה ונמשך המרד הוה דבר שלם בפני עצמו אבל במכתבים אם נאנס והביא ביום מחרת השבת המכתבים הכי לא יקבל תשלומין בעבור המכתבים הלא עיקר תשלומים היא בעבור שהביא המכתב מעב"ד לבית האיש וגם היום יודע המשא ומתן ואגרת שלומים כמו אתמול ביום שבת מה לי שהביא ביום שבת או במוצאי שבת בצאת כוכבים א"כ מה שצריך להביא בשבת הוא רק שאם יתרשל יענש מבעל בי דואר אבל שכרו לא בפעולה הקשורה בשבת דווקא והבן זה בעזה"י דלא דמי להנך שכר שבת שנזכרו בש"ס ובש"ע וקצרתי מאוד הד"ש:

סימן כב

בשאלתי בשנה שחל ערב פסח בשבת קודש ורבים מן המוכרים חמץ ניחא להוא מאוד למכור עוד בלילה או בשבת בבוקר היינו האופים ומוכרים יין שרף וכמה מיני בלילות צוקר ומרקחת וכדומה אי מותר להם נמכור בעש"ק בזמן שהם רגילין למכור בכל השנה

בכל תוקף הקנין רק נכתב בו שהזמן חלות הקנין יהי' ביום כך וכך בחודש למספרם ובשעה פלונית ואותו יום הוא באמת שבת ערב פסח או נימא שצריכין למכור דווקא ביום לפני ערב פסח הגם שיהי' להם הפסד גדול. תשובה אחקור בעזה"י מראשית דלו יהי' שמקח וממכר איסור דאורייתא יען שנפעל על החפץ השתנות רשות שיצא מרשות מוכר ונכנס לרשות לוקח אעפ"כ יהיה מותר לעשות בערב שבת מקח וממכר שיחול בשבת דבירושלמי פ"ק דשבת הלכה ה' על המשנה ב"ש אומרים אין שורין דיו וסממנים וכרשינין אלא כדי שישורו מבעוד יום וב"ה מתירין אמרי' בגמ' בירושלמי וז"ל מה טעמיהון דבית שמאי ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך כל מלאכתך גומרה מבעוד יום ומה טעמיהון דבית הלל ששת ימים תעשה מעשיך וביום מה מקיימין ב"ה טעמיהון דב"ש ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך בעובדי ביידן ומה מקיימין ב"ש טעמיהון דב"ה ששת ימים תעשה מעשיך וביום כהדא דתני פותקין אמת המים לגינה מערב שבת והיא שותה והולכת בשבת עכ"ל א"כ מבואר לבית הלל מותר נעשות בערב שבת פעולה אשר תפעל ביום השבת ממילא בלי פעולת ידים א"כ ק"ו שמותר לעשות פעולה בקדושין וגירושין אשר יפעלו ממילא בשבת וה"ה מקח וממכר אשר יפעל ממילא בשבת ודוק וכן מבואר בירושלמי פרק במה מדליקין הל' א' דהקשה למה אסור להצית מדורת קדשים והיא הולכת ודולקת בשבת ולמה מאחיזין את האור במדורה בבית המוקד (ובגבולין) ומשני ר' יוסה וז"ל אר"י בשבת כתוב לא תעשה מלאכה נעשית היא מאליה ברם הכא התורה אמרה אין שורפין את הקדשים ביו"ט ואין צריך לומר בשבת עכ"ל הרי שביאר מלאכה הנעשות מאליה מותר בשבת ודוק. אמנם אחר העיון נראה לחלק דהא ב"ה יליף מן ששת ימים תעשה מעשיך וביום שלפעמים מותר גם ביום השביעי א"כ דווקא אם המלאכה התחיל בחול ונמשך פעולתה מאליה גם ביום השבת זה התירה התורה דהכל הולך אחרי התחלה שהי' בזמן היתר היינו בחול ונגמרה מאליה בשבת כגון הדלקת בית המוקד כיון שהתחילו העצים ליקוד יקוד אש ממילא בוערים כל הלילה כמו הדלקת הנר בערב שבת שהולך ודולק כל הלילה או שהתחילו הסממנים לבשל והולכים ומתבשלים כל הלילה דהוה התחלת המלאכה בחול אז אמרה התורה ששת ימים תעשה מעשיך וביום מה שנעשה בחול מותר לגמור גם ביום השביעי דסוף אשר נגמר מאליה נקרא על התחלת הפעולה דהלא שם הדלקה ושם הבישול התחיל בחול וממשיך הגמר אחריו דשם מלאכה התחיל בהיתר אבל אם לא התחיל המלאכה בחול אשר עושה הפעולה אשר יתחיל המלאכה בשבת באמת אסור דהא לא עושה התחלת מלאכה בששת ימי החול וכאשר יתחיל בשבת השם מלאכה כגון הדלקת הנר

או הבישול נחשב כאלו עכשיו עושה הפעולה אשר מתחיל המלאכה ואם יעשה פעולה אשר ידליק הנר בשבת או אשר יתחיל לבשל בשבת באמת חייב עליו שמחלל שבת בהתחלת מלאכה ועובר על לא תעשה מלאכה מה לי אם פעולת גרם מלאכה היה בחול או בשבת הא עכ"פ התחיל המלאכה בשבת ודוק. ומצאתי ראיה מדברי ירושלמי שם בהל' ה' דר' חגי אמר הטעם שאין נותנים חיטים ברחיים אא"כ יטחנו כל צרכן מבעוד יום משום שמשמעת קול אמרו שם בירושלמי שאל ר' יוסי וז"ל יאות רבי סבר כר' יהודה ברם כרבנן כמה דאינון אומרין תמן משום שלא הותחל בכל טפה וטפה כן אינון אומרין הכא משום שלא הותחל בכל חטה וחטה עכ"ל הרי מבואר יען דכל חטה וחטה נפרד א"כ באותן חיטים הנטחנים בשבת לא התחיל בחול אסור או יען דכל טפה וטפה נפרדת לא התחיל בחול אסור הגם דגוף הפעולה להיות נטחנים החיטים או שיהיה נשרפים הטפיות נעשה בחול אסור דעכ"פ בהם לא התחיל המלאכה ועיין בקרבן עדה שם וגם בפרק במה מדליקין הל' ד' שמסביר שאם השמן בנר הכל נמשך אחרי הפתילה הוה כאלו כבר התחיל להדליק כולו אבל בטפה טפה הוה הדלקה בפני עצמו יעו"ש דבריו כי נעמו ור' יהודה דמתיר היינו דעכ"פ שם המלאכה התחיל מבעוד יום הן ההדלקת השמן או טחינת החטים אבל בודאי לעשות התחלת הדלקה בנר או טחינת רחיים בשבת גם לר"י אסור דהא הפעולה הנעשה בחול לא התחיל המלאכה כלל הנעשית בשבת וא"כ קדושין או גירושין אי מו"מ יהיה איסור דאורייתא בודאי אסור לקדש או לגרש או לעשות קנין שיחול בשבת דנחשב פעולתו אשר עשה בחול כאלו יעשה אותו בשבת ודוק. ועיין ברמב"ם פ"ג מהל' שבת הל' א' שכתב וז"ל מותר להתחיל במלאכה בערב שבת אעפ"י שהיא נגמרת מאליה בשבת שלא נאסר עלינו לעשות מלאכה אלא בעצמו של יום אבל כשתעשה המלאכה מעצמה בשבת מותר לנו להנות במה שנעשה בשבת מאליו עכ"ל הרי שלא כתב אלא שמותר לעשות מלאכה בערב שבת אעפ"י שהיא נגמרת מאליה בשבת אבל לעשות בערב שבת פעולה אשר תתחיל מלאכה בשבת אסור אבל לעשות מלאכה בחול והמלאכה תהי' גמורה בשבת מותר כהדלקת הנר או דיבוק פת בחול או להעמיד קדירה בחול ויהיה נגמרו המלאכות בשבת חוץ מה שראו חכמים לגזור גם בזה משום שמא ישכח ויעשה בו קירוב מלאכה בשבת כנודע בגמ' וברמב"ם ובש"ע ודוק. ולפ"ז יהי' אסור מן התורה ליתן מים בתוך המנורה אשר נרות של חלב או של שעוה עומד כדי כאשר יגיע הנרות לשם יהי' נכבים מכח המים אשר הולך סביבות התעלה ולא יופסד המנורה של כסף או אם המנורה של זכוכית לא תשבר כי בזה עושה פעולה בערב שבת אשר יתחיל מלאכה בשבת ועיין בזה פלוגתא במג"א סי' רס"ה ס"ק ט' ועיין במג"א

סי' רנ"ב ס"ק כ' ודוק. ואוסיף להסביר הדבר בעזה"י דבב"ק פ"ב אתמר אשו ר"י אמר אשו משום חציו אמר רבא קרא ומתניתא מסייע לר"י דכתיב כי תצא אש ומצאה קוצים תצא מעצמה שלם ישלם וכתב הנמ"י שם וז"ל אשו משום חציו כאלו בידיו הבעירו כדאמרי' ואי קשי' לך א"כ היכי שרינן עם חשיכה להדליק את הנרות והדלקתה הולכת ונגמרת בשבת וכן מאחיזין את האור במדורה והולכת ונגמרת הדלקתה בשבת ולפי זה הרי הוא כאילו הוא הבעירה הוא בעצמו בשבת וכש"כ הוא דאלו הכי לא נתכוין להבעיר גדיש של חבירו כלל והכא עיקר כוונתו היא שתדלק ותלך בשבת ועם כל זה תנן משלשלין את הפסח לתנור עם חשיכה ומאחיזין את האור במדורת בית המוקד ומעשים בכל יום וכדאמרן כי בעיין במילתא שפיר לא קשי' לן שהרי חיובו משום חציו כזורק החץ שבשעה שיצא החץ מתחת ידו באותו שעה נעשה הכל ולא חשבי' ליה מעשה דמכאן ולהבא דאי חשבי' ליה הו"ל למפטרי דאנוס הוא שאין בידו להחזירה וה"נ אלו מת קודם שהספיק להדליק הגדיש ודאי משתלם ניזק מאחריות נכסים דידי' דהא קרי כאן כי תצא אש שלם ישלם ואמאי מחייב הרי מת ומת לאו בר חיובא הוא אלא לאו ש"מ דלאו כמאן דאדלק השאר בידים חשבי' ליה אלא כמאן דאדלק מעיקרא משעת פשיעה חשבי' לי' וכן הדין לענין שבת דכי אתחיל ע"ש אתחיל וכמאן דאגמרי' בידי' בההוא עידנא דלית בי' איסור חשוב עכ"ל היוצא מזה דהיתר עשיות מלאכה בערב שבת עם חשיכה הוה הטעם דנחשב התחלת מלאכה כאלו גם נגמר המלאכה בער שבת דהכל הולך אחרי התחלת המלאכה והסוף נגרר ממילא וכל זה אם הי' ההתחלה בהיתר בימות החול אבל אם עושה פעולה אשר יתחיל המלאכה בשבת הוא אסור ודוק. אך טעמא בעי למה יהי' אסור עכ"פ האדם שובת בשבת והתורה אמרה רק לא תעשה מלאכה וכן אמרה עשה תשבות שלא יעמול אדם בשבת ויעשה מלאכה בשבת אבל אם עשה פעולה בע"ש ואותו פעולה תפעל עשיות מלאכה בשבת מאי איסור יהי' בו הכי יש איסור שלא יהי' נעשה בשבת מלאכה וצע"ג. ונ"ל דגם ירושלמי שהבאתי שאסר בחטים ובשמן הוא רק מכח דכתיב ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך ולא שיעבוד בחול ויתחיל מלאכה בשבת אשר ב"ש סובר שאפי' אם התחיל בחול ויגמור בשבת אסור וב"ה פליג דהסוף נגרר אחרי התחלה והוה כאלו נגמר קודם שבת כסברת הנמ"י וגם מדכתיב וביום משמע דגמר מלאכה מותר וב"ש סוברים זה קאי דווקא על מלאכה ממילא פותקין אמת המים א"כ לעשות פעולה אשר יתחיל המלאכה בשבת אסור לכ"ע מדכתיב ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך ולא שישאר מעבודה בחול שיתחיל מלאכה בשבת אבל בוודאי אם עשה פעולה בחול אשר תתחיל מלאכה בשבת לא עבר על ל"ת מלאכה וגם לא על עשה

דשביתה דהא גופו לא עמל ולא עשה מלאכה רק הוא איסור מכח ועשית כל מלאכתך ודוק. ולולא דמסתפינא אמרתי שנרמז בפסוק בפ' בשלח ויאמר להם הוא אשר דבר ד' שבתון שבת קדש לד' מחר את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו ואת כל העדף הניחו לכם למשמרת עד הבקר ואמרו חכז"ל ביצה ט"ו ע"ב רמז לערב תבשילין ותנא מייתי לה מהכא את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו מכאן אמרו חכז"ל לערב תבשילין מן התורה וכתב רש"י בד"ה ואת אשר תאפו אפו וז"ל הוה ליה למכתב היום אפו ובשלו אלא רמז לך שיש יום שישי שאין אופין לצורך מחר עכ"ל הרי שהאירו חכז"ל דפסוק מוקשה לאיזה תכלית הצריך להם לומר כל אשר יחפצו לאפות ולבשל משני העומר יאפו ויבשלו היום עיין רמב"ן בתורה ובאונקלוס הלא ידעו מעצמם שאין רשאי לאפות ולבשל בשבת א"כ ע"כ יצרכו לאפות ולבשל היום והי' די לומר אפו ובשלו היום ודרשו חכז"ל רמז לערב תבשילין. ולפמ"ש דיבר משה עם בני ישראל בפסוק זה דיני שבת בעיקרם אם יחפצו לאפות ולבשל ביום שבת צריכים להתחיל במלאכת אפיה ובישל היום שמותר להדביק פת בתנור בערב שבת שיתחיל מעשה האפיה היום ויוגמר בשבת וכן מותרין לשפות קדירה אצל האש בערב שבת שיתחיל מעשה בישול בערב שבת ויוגמר הבישול בשבת וזה אמר משה לישראל הוא אשר דיבר ד' שבתון שבת קודש לד' מחר הקב"ה קידש יום מחר לשבתון א"כ את אשר כל איש ואיש יבקש לאפות ולבשל בשבת צריך לאפות ולבשל היום כי הסוף נגרר אחרי התחלה אבל לעשות פעולה אשר על ידה יתחיל למחר האפיה והבישול אסור לעשות כן הגם שבשעת התחלת מלאכה לא יעמול איש עכ"פ אסור להנות ממלאכת שבת הנעשית אפי' מאליה בשביל ישראל רק אם התחילה המלאכה בערב שבת א"כ נגרר הסוף אחרי התחלה ונחשב כאלו נגמרת המלאכה בערב שבת ודוק. וראה זה מצאתי ברמב"ן פ' יתרו על פסוק ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך וז"ל ולכך אמר ששת ימים תעבוד את האדמה ועשית כל מלאכתך אשר הי' לצורך גופך ולהנאתך כענין את אשר תאפו אפו ובשבת לא תעשה שום מלאכה עכ"ל הרי שפי' שכל דבר אשר אדם צריך להנאתו יהי' נעשה בששת ימים ורמז על פסוק את אשר תאפו אפו ודוק. וגם מצינו דוגמא כי תושב ערל מותר לעשות מלאכה לעצמו ואסור לעשות מלאכה לצרכינו עיין באריכות ברמב"ן יתרו על פסוק וגרך אשר בשעריך שכתב וז"ל על דרך הפשט גר שער לעולם הוא גר תושב שבא לגור בשערינו וקבל עליו שבע מצות בני נח וכו' ולכן לא היתה בו המצוה שיאמר לא תעשה בו מלאכה האזרח והגר אבל לנו יצוה שלא יעשה מלאכה לצרכינו כקטנים והבהמה והוא בעצמו אין עליו זאת המצוה ועושה מלאכה לעצמו בשבת עכ"ל וכתב עוד שם וז"ל וינפש בן אמתך והגר

לרבות גר תושב הערל ורצונם שיהי' המוזהר תחלה הגר הנימול שחייב כמונו והכתוב השני לרבות הערל ולפיכך הוקש לבהמה שאמר למען ינוח שורך וחמורך וינפש בן אמתך והגר צוונו בשביתת כולם בשוה שלא יעשה לנו ויעשה כרצונם לעצמם עכ"ל הרי דתורה התירה שיעשו מלאכה לעצמם ואעפ"כ אם המלאכה נעשית לנו הוא איסור ה"ה אם בפעולת ישראל הנעשית מערב שבת התחיל מלאכה בשבת לצרכינו אסור דכמו שאין איסור על הגר לעשות מלאכה לעצמו ואעפ"כ אם נעשה המלאכה להנאת ישראל אסור ה"ה אם נעשית בפעולת ישראל לצרכינו אסור הגם שפעולה נעשית מערב שבת כיון דהתחלת המלאכה נעשית בשבת לצורך ישראל ודוק. היוצא מזה דיש במלאכה הנעשית בשבת בלי חילול שבת שני פנים (א) אם המלאכה התחילה בחול ונמשך ממנה שנעשית גמר מלאכה בשבת מותר מן התורה דסוף נגרר בתר התחלה ונחשב כאלו נגמרה המלאכה בחול (ב) אם המלאכה מתחלת עצמה וגם נגמרת בשבת בלי פעולת אדם אשר פעל בשבת רק האדם פעל בערב שבת ועל ידי אותו הפעולה מתחיל ונגמר מלאכה בשבת הגם שלא חלו בה ידים בשבת הוא איסור דעכ"פ נעשה שם מלאכה אסורה לצורך ולהנאת ישראל ודוק. שוב מצאתי בבית מאיר בא"ע סי' ה' שחקר על מה שחידש הפנ"י בתשובה שאמירה לנכרי בשבת יהי' אסור מצד יש שליחות לחומרא או אמרי' דאין שליח לדבר עבירה דווקא אם השליח בר חיובא א"כ הגוי דלאו בר חיובא יש שליחות לדבר עבירה והשיב עליו הגאון בית מאיר דאין כאן לדון שליחות לדבר עבירה דבשלמא אם הפעולה בעצמה נאסרת בעיני ד' כמו סירוס וחסימה יש לדון דגוי הוה שליח לדבר עבירה דעכ"פ נעשה מעשה עבירה ע"י גוי אבל כאן שמותר לישראל בעצמו להעמיד קדירה אצל האש מערב שיתבשל בשבת א"כ אין הפעולה נמאסת רק בשבת אסור לעשות כן יען דישראל מחויב בשביתה ועבר הוא על לא תעשה מלאכה א"כ אם עושה שליחות ע"י גוי לא עשה שליחות לדבר עבירה דהא הישראל נח ולא עמל והמעשה מלאכה לא נמאסת בעיני ד' אך העיר בסתירה גדולה דקיי"ל אין מבדילין על נר שהדליק גוי בשבת שלא שבת ממלאכת עבירה ועיין בסי' רצ"ו בא"ח וע"כ דגם המלאכה הנעשית ע"י גוי הוה עבירה ואסור לישראל וקשה אמאי הלא אין על הגוי שום איסור שלא ועשה מלאכה בשבת נהפוך הוא גוי ששבת חיוב מיתה והוא חקירה גדולה ועצומה. ולפמ"ש אסרה התורה לישראל שלא להנות ממלאכת שבת אפי' נעשית מאליה הגם שישראל לא עשה מלאכה ולא עמל בשבת אעפ"כ מבקש הקב"ה ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך מה שצריך ישראל להנות בשבת יהי' נעשית בששת ימי חול ולא בשבת ומה שמותר להציג קדירה בערב שבת אצל האש שיתבשל בשבת או

מותר להדביק פת בתנור מערב שבת עם חשיכה וכדומה שם היינו טעמא דהסוף נגרר בתר התחלה ונחשב כאלו נעשה בחול בערב שבת כמו שהבאתי בשם נמ"י בהדלקת הנר בע"ש כיון שהתחלת המלאכה נעשה בחול א"כ כל כמה דדולק נחשב כאלו הכל נדלק בע"ש כמו אם הדליק גדיש שנחשב מה שנשרף אחר מותו כאלו נשרף בחייו דהכל נגרר ונקרא על שעת התחלה אבל אם יתחיל המלאכה בשבת הגם שישראל שבת ונח בשבת עכ"פ המלאכה נעשית בשבת ואסור לישראל להנות ממלאכה הנעשות בשבת כמו דגר מותר לעשות מלאכה לעצמו ולצרכינו אסרה התורה וקשה אמאי הא הוא מותר במלאכה אלא ע"כ אם המלאכה נעשית בשבת הגם שישראל לא חילול שבת מעשה שבת בעצמה אסורה לתכלית ישראל א"כ גם מעשה גוי נחשבת מעשה עבירה אם ישראל נהנה ממנה דלא גרע מאלו נעשית מאיליה בשבת ע"י פעולת ישראל מערב שבת דאסורה הגם דג"כ הישראל שבת בשבת ולא קשה קושי' בית מאיר בנר שהודלק בשבת אפי' ע"י גוי הוה עכ"פ מעשה עבירה הגם דלא חילל ישראל שבת אבל להעמיד קדירה אצל אש מותר דלא נעשה מעשה עבירה כלל וא"כ אם ישראל מצווה לנכרי לעשות מלאכה בשבת לצרכו הוה שליחות לדבר עבירה והבן. ומה שצריך חקירה כיון דלהנמ"י הסוף נגרר בתר התחלה אם כן מי שהציג קדירה אצל האש או הדביק פת בתנור בשבת עם חשיכה סמוך למוצאי שבת שיאפה או יתבשל בחול אם נימא דעבר על לא תעשה מלאכה וגם על עשה דשביתה דכיון דנגמר האפיה או הבישול ממילא נחשב כאלו הכל נעשה בהתחלה ביום שבת וחיוב משום חילל שבת או נימא כיון דעכ"פ לא נגמר אפיה או הבישול בשבת א"כ לא עשה חילול שבת דהא מיד שנעשה לילה והוה חול מותר לאפות ולבשל ולא הוה מלאכת מחשבת אשר עשה בשבת ואינו חייב עליו כלל הגם שנגמר מאליו בחול וצע"ג. ונ"ל דמסתברא דפטור בשלמא אם עשה מערב שבת פעולת מלאכה ונגמר בשבת פטור דנחשב כאלו נעשה הכל בחול יען דהא בשבת לא יכול לעשות אותו מעשה דאם מדביק פת או מציג הקדירה בשבת ויאפה הפת ונתבשל התבשיל יהי' מחלל שבת א"כ דומה כמו בזרק חץ שאין בידו אח"כ לבטל החץ שלא תזיק ונחשב כאלו ההיזק נעשה אז בשעה שיצא החץ מידו [דוגמא תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב] א"כ ממילא מותר להדליק בערב שבת דנחשב כאלו הודלק הכל מערב שבת דוגמא תחילתו באונס סופה ברצון דנחשב לאונס עיין כתובות דף נ"א] אבל במוצאי שבת דמותר אח"כ לעשות מלאכה בלילה א"כ אין ידיו אסורות ואינו דומה לחץ וממילא נחשב כאלו עכשיו מבשל ולא נחשב כאלו נתבשל בשבת ודוק. וראה זה מצאתי בפרמ"ג בפתיחה להל' שבת בד"ה עוד שכתב וז"ל גם אני מסופק אם נתן הקדירה בשבת

סמוך למוצאי שבת ונתבשל כגרוגרת בחול ומ"מ התחלה היה בשבת אם חיוב חטאת דהא כל אופה ומבשל מהתחלה מחייבי' ליה או דלמא הואיל ובשבת רק חצי שיעור תו לא מחייב חטאת וכן נראה עכ"ל דבריו מופלאים בלי הבין לפום רהיטא ואולי כיון על מה שבארתי ישישו בני מעי שעמדתי על החקירה הזאת. סוף דבר הכל נשמע אם הי' במקח וממכר שם מלאכה דאורייתא או אם בקדושין וגירושין שם מלאכה דאורייתא הי' אסור לעשות מקח או ממכר בערב שבת שיחול הקנין בשבת כנלע"ד בעזה"י. אך כיון שאין במקח וממכר או בקידושין או בגירושין שם מלאכה שיהי' אסור מדאורייתא והוא רק איסור דרבנן כנודע במשנה ובגמ' בביצה דף ל"ז א"כ יש לחקור אם הוא מותר יען דכיון דנגמר הכתב מערב השבת ולא חסר אלא שיבוא זמן חלות הקנין אשר ממילא יבוא או נימא כיון דחלות הקנין הוא בשבת נכלל בכלל איסור שאסרו חכז"ל משא ומתן בשבת. לכאורה נראה להתיר ואבאר בעזה"י דבמשנה פ"ה דביצה כל שחייבין עליו משום שבות משום רשות משום מצוה חייבין עליו ביו"ט בגמ' דף ל"ז גזירה משום מקח וממכר כתב רש"י בד"ה משום מו"מ וז"ל דלמקח וממכר דמו שמוציא מרשותו לרשות הקדש ומקח וממכר אסור מן המקרא דכתיב ממצא חפציך ודבר דבר (ישעי' נ"ח) אי נמי מקח וממכר אתי לידי כתיבה שטרי מכירה וא"ת הו"ל גזירה לגזירה כולה חדא גזרה היא עכ"ל וכן כתב שם תוס' בד"ה משום יעו"ש ובתוס' דף ל"ו ע"ב בד"ה והא הביאו פי' רש"י דאפי' ליכא זמן דעדיף מיניה אין דנין וכן אפי' אין לו אשה ובנים אסור לקדש הגם דיצא מכלל רשות הווין בכלל הסיפא משום מצוה וקשה על פי' רש"י הנ"ל דא"כ בסנהדרין דף ל"ה דאין דנין בערב שבת וערב יו"ט דאם ידונו בערב שבת ובעיו"ט ויגמרו בשבת אין רציחה דוחה שבת וקשה למה לא משני הגמ' דאין דנין בשבת ותירצו וז"ל אלא ודאי יש לומר כפי' רש"י ולא קשה מההוא דסנהדרין דהא קאמר הכא טעמא שמא יכתוב וכיון דישבו כבר בדין מעיו"ט ונכתבו דברי המזכין ודברי המחייבים מבעוד יום כדקאמר התם א"כ לא שייך למיגזור עכ"ל ובתוס' סנהדרין דף ל"ה בד"ה ליגמריה כתבו וז"ל אע"ג דתנן בפ"ה אלו הן משום שבות לא דנין היינו דווקא דיני ממונות גזירה שמא יכתוב אבל דיני נפשות אין לאסור מטעם זה שכבר כתבו מאתמול דברי המזכין ודברי המחייבים עכ"ל. וא"כ בנידן שאלתינו דג"כ נכתב הכל ביום אתמול ערב שבת קודש ונגמר הכל הישראל מסר שטר מכירה ולקח כסף דראנגאבע מהנכרי הקונה החמץ ולא חסר אלא שיגיע הזמן אשר קבע שבשעה עשירי בש"ק יחול הקנין ממילא על הנמצא מחמץ כל מדה או משקל בכך וכך א"כ מאי איסור יהי' בדבר דלא שייך ממצא חפציך ודבר דבר דהא לא מדבר מאומה בש"ק עם הגוי וגם חשש כתיבה ליכא דהא הכל נכתב

בשטר מעש"ק והוא ביד הגוי מאתמול ובהגיע השעה עשירי הגוי נכנס וסוגר הדלת ויוצא או יושב בחנות למכור משקאות שקנה א"כ אין כאן סרך איסור משום מקח ממכר ודוק. ואין להשיב שיש לחוש שמא יזכור ששכח אתמול ונכתוב איזה חמץ בתוך השטר המכירה ויבוא לכתוב בשבת בתוך השטר זה אינו דעכ"פ על עיקר השטר קנין נא שייך איסור שאין עושין קנין בשבת דכבר נגמר הקנין מאתמול ועוד דלא חיישינן על השתנות שיוכל להיות דאל"כ מאי חדשו תוס' דדברי מזכאין ודברי מחייבים נכתבו מאתמול הא יכול לבוא לידי השתנות שאחד מן המחייבים יחזור מטעמו ויחדש טעם אחר לחייב וצריך כתיבה ובעי הלנת דין מחדש עיין רש"י בסנהדרין דף ל"ד בד"ה בשלמא יעו"ש או דלמא בגמר דין ישנה מן הזכאין לחייב עיין הגמ' שם ובחדושי הר"ן ובהרמב"ם פ"י ופי"א מהל' סנהדרין וא"כ נגזר שמא יכתב אלא פשיטא דלא חיישי' על השתנות ה"ה אין לחוש על שכחה שמא ישכח מלמכור ושמא יכתוב דהוה גזירה לגזירה דמקח וממכר אסור משום גזירה שמא יכתוב שטר מכירה ועכשיו שנכתב הכל מאתמול נגזר שמא ישתנה דעת של אחד מסנהדרין או שמא יזכור במין חמץ אשר נא נכתב בשטר זה דהוה גזירה לגזירה ולא גזרינן ודוק. ונראה להביא ראיה דהא אין מקדשין ואין מגרשין בשבת עיין תוס' ביצה י"ז ותוס' בב"ב דף קנ"ו וגיטין דף ע"ז וכל הש"ס מלא שיוכל איש לקדש אשה על לאחר ל' יום או לגרש אשה על לאחר י"ב חודש וכדומה ואטו יצרך לעשות חשבונות שלא ישלמו שלושים יום או י"ב חודש בשבת דבר זה לא נשמע מעולם אלא פשיטא כיון דמעשה קידושין או גירושין נגמרו ביום חול אעפ"י שפעולת קידושין או גירושין יהיה ביום שבת קודש ליכא בו משום איסור שאין מקדשין ואין מגרשין בשבת וה"ה במקח וממכר כיון שהמעשה בערב שבת קודש אין בו סרך איסור אם גוף הקנין חל בשבת קודש כנלע"ד ברור בעזה"י. ומצאתי ראיה בדברי הצל"ח בביצה דף כ"ז ע"ב במתני' אין נמנין על הבהמה לכתחילה ביו"ט אבל נמנין עלה מעיו"ט כ' הצל"ח וז"ל וי"ל מהו הכוונה באמרו לכתחילה וגם מה שסיימה המשנה אבל נמנין עלי' מעיו"ט הוא לכאורה משנה שאינה צריכה דפשיטא דמעיו"ט מותר ונראה דכוונת המשנה להתיר מעיו"ט אפי' לא נגמר המקח לחלוטין רק עמד מעיו"ט אצל הטבח ואמר אם אצטרך למחר בשר תתן לי בהמה זו בכך וכך דמים ומותר ללקחה מן הטבח ביו"ט על אותו פיסק שפסק מעיו"ט וזה כוונת רישא דמתני' אין נמנין לכתחילה דהיינו שהתחלת הכל יהי' ביו"ט אז הוא אסור עכ"ל ובדף כ"ט במשנה לא יאמר אדם לטבח שקול לי בדינר כתב וז"ל והקשה התויו"ט שזו משנה שא"צ היא שכבר שנינו אין נמנין וכו' ופירשם שמואל אין פוסקים דמים ולענ"ד לפמש"ל שמה שסיימה שם המשנה אבל נמנין עלי'

מעיו"ט היינו אפי' לא הוחלט המקח לחלוטין מעיו"ט רק שאמר מעיו"ט עשרה בני אדם לטבח אם נצטרך למחר בשר הרי בהמה זו בעשרה דינרין אף שאמרו דרך תנאי אם נצטרך אפ"ה יכולין ליקח למחר בהמה זו משכבר הופסק דמים מאתמול וע"ז שנינו כאן שגם בזה לא יאמר אחד מהם שקול לי בדינר שאסור להזכיר שם דמים ביו"ט עכ"ל הרי מבואר שאפי' לא הוחלט המקח במעשה כיון שעכ"פ אין צריך למחר פיסוק דמים מותר וכ"ש בנידן שאלתינו דנעשה שטר וקנין מערב שבת רק שכתב בו שהקנין יחול מזמן שעה עשירית בשבת הבע"ל אשר הזמן ממילא יבוא ודוק. ואין להשיב דשאני התם שמותר משום שמחת יו"ט דה"ה כאן שמותר משום דכל מכירה הוה רק משום קיום מצות תשביתו ושלא יעבור על בל יראה דהוה הכל בגדר מצוה ודוק. אמנם מצאתי בשו"ת רע"א במכתבים סי' קנ"ח דנסתפק אחיו הגאון ר' בונם ז"ל אם מותר לעשות קנין בערב שבת אשר יחול בשבת ופשיטא לאסור מדברי ירושלמי פ"ה דיומא שהקשה איך כה"ג מקדש אשה ביוכ"פ אם מתה אשתו הלא הוה כקונה קנין בשבת ותי' משום אין שבות במקדש וקשה הא אפשר לו לקדש מעיוכ"פ אם ימות אשתו יחולו הקידושין אז אחר מיתה של אשתו ראשונה ולמה קידש ביוכ"פ אלא ודאי פשיטא ליה לירושלמי דגם זה הוה בכלל אין עושין קנין בשבת יעו"ש ופלא בעיני א"כ בכל הש"ס מי שמקדש על לאחר ל' יום או מגרש על לאחר ל' יום צריך לעשות חשבון שלא יחול יום המוגבל בשבת זה לא נשמע מפי שום פוסק וצע"ג. ונראה לע"ד לתרץ קו' הנ"ל בשלומא בשאר קידושין וגירושין אשר כל עת ורגע ראוי' שיגרש או יקדש רק נפשו איותה שיהי' הקדושין או הגירושין בשבת בשעה פלוני מהני אם נעשה מעשה גירושין וקידושין בחול דהא לא חסר עוד שום מעשה או שום דיבור לתכלית וזמן ממילא קאתי אבל בכה"ג דאמרה תורה וכפר בעדו ובעד ביתו שלא יהי' לו שני בתים היינו שתי נשים א"כ אין ראוי' לקדש אותה כל זמן שאשתו ראשונה בחייה אז גם אם מקדשה היום על יוכ"פ כאשר תמות אשתו ראשונה א"כ האמירה לשם קידושין בעיוכ"פ כמקדש ביוכ"פ דאתמול לא הוין הקדושין ראוי' להיות חלין ודומה למה דמבואר בא"ע סימן מ' אם אמר לאחר שאשתחרר דלא מהני וביאר בב"ש ס"ק ט' דצריך אח"כ לומר מחדש הרי את מקודשת לי אפי' אם הקדושין בעין יעו"ש והגם דשם לא הוה בר קדושין קודם שנשתחרר אבל כאן היה בר קדושין רק שאין רשאי להיות כה"ג ולעביד עבודה בשתי נשים כיון שעכ"פ כל תכלית קדושין הנ"ל המה שלא יהי' ביוכ"פ בלא אשה שחפץ שיוכל לעשות עבודה בכהונה גדולה א"כ לא יכול לקדש עכשיו אשה שנית וכיון שלא יכול לקדש עכשיו כל זמן שאשתו ראשונה חי א"כ אמירת את מקודשת לי אחר מיתת אשתו ראשונה ביוכ"פ

כמקדש ביוכ"פ דלא הי' באפשרות לקדש אותה בעיוכ"פ ודוק. ואוסף נופך בשלומא אם הי' יכול לקדש עכ"פ מעכשיו אם יבוא מיתה לאשתו ראשונה תהי' היא מקודשת מעכשיו אז הי' מותר לקדשה אפי' בלי מעכשיו דלא הוה נראה כאלו קדשה ביוכ"פ דהא אפשר כיון דמתה אשתו ראשונה נתקדשה למפרע אבל כיון דלא יכול לקדשה למפרע דאם תמות בפלגא דעבודה הי' נגלה שהי' לו בשעת עבודה שתי נשים וא"כ אי אפשר לקדש אותה במעכשיו בעיוכ"פ וצריך לקדשה בעצמו של יוכ"פ ואסור אבל כל מקדש או מגרש או מוכר או קונה שיכול לעשות מעכשיו למפרע א"כ אפי' בלא מעכשיו יכול לקבוע זמן חלות הקדושין וגירושין והקנין אפי' בשבת דלא חסר מאומה לפעול תכלית הדבר ודוק. ובירושלמי פ"ק דיומא סוף הלכה א' וז"ל ויקדש מאתמול וכפר בעדו ובעד ביתו ולא בעד שני בתים ר' גמליאל בר בר"א בעא קומי ר' מנא לא נמצא כקונה קנין בשבת א"ל משום שבות שהתירו במקדש א"ר מנא הדא אמרה אילין דכנסן ארמלן צריך לכונסן מבעוד יום שלא יהי' כקונה קנין בשבת עכ"ל ונפלאתי הלא ר' גמליאל הקשה על ר"י דאמר מתקינין לו אשה אחרת דמשמע הזמנה בעלמא עיין במפרש בעל קרבן העדה שפי' כן והי' לו לירושלמי לסדר קו' ר"ג למעלה על דברי רבי יהודא שאמר מתקינין לו אשה אחרת בהזמנה הי' לר"ג להקשות ולא נמצא כקונה קנין בשבת ולמה הקדים מתחילה הקו' ויקדש מאתמול ומשני דכתיב וכפר בעדו ובעד ביתו לא בעד שני בתים והקשה הקו' והא הוה כקונה קנין בשבת משמע לולא שחידש לו הדרש ביתו ולא שני בתים לא הי' קשה הקו' דהוא קונה קנין בשבת והוא פלא אם ליכא הדרש מן ביתו ג"כ קשה איך קונה בשבת וצע"ג. ולפמ"ש נכון מאוד אם ליכא הדיוק ביתו ולא שני בתים רק דרשי' בעדו ובעד ביתו דצריך להיות לו בשעה שמכפר אשה אבל ה"ה שמותר בשני נשים א"כ הי' יכול לקדש מאתמול אם תמות אשתו ראשונה תהי' השני מקודשת לו למפרע מעיו"ט א"כ מותר אפי' בלי מעכשיו ואומר שמקדש על העתיד כאשר תמות אשתו יחולו קדושי השנית ולא הוה קשה דהוה כקונה קנין בשבת דהא אינו עושה היום מעשה קידושין רק ממילא כיון שמתה ראשונה חלה קידושין של השנית ולא הוי כקונה קנין בשבת והוה הפי' אשה אחרת מתקנין לו שמקדש אותה שיחולו הקדושין אז כאשר ימות אשתו ראשונה אך עכשיו שהקדים הקו' ויקדש מאתמול שיתנה עם השנית אם תמות הראשונה יהי' קדושי השנית למפרע מיום אתמול והשיב דאי אפשר שיהי' לו זו למפרע דא"כ הי' לו שני בתים למפרע ע"ז בעי ר"ג א"כ אפוא נמצא כקונה קנין בשבת דהא לא הי' באפשרות להיות הקנין ביום אתמול רק היום ביוכ"פ בא הזמן שיוכל לקדש א"כ הוה כקונה קנין בשבת ומשני במקדש הותר כל האיסור משום שבות ודוק. ומה

שכתב בירושלמי שם וז"ל כשם שמתקינין לו כהן אחר תחתיו שמא יארע בו פסול כך מקדשין לו אשה אחרת על תנאי שמא יארע דבר באשתו שנאמר וכפר בעדו ובעד ביתו זו אשתו דברי ר"י עכ"ל והוא פלא מאי זה שמקדשין לו משמע דאחר מקדש לו והוא פלא [אולי מלשון הכנה והזמנה]. ונ"ל לפרש דבודאי דכמו דהב"ד מתקנין כהן אחר שמא יארע פסול בכה"ג יהי' מוכן כהן אחר תחתיו אבל הכה"ג בעצמו לא בחר לו כהן אחר תחתיו שלא יפתח פיו לשטן שיארע בו פסול כן הכה"ג לא פתח פיו לשטן שמא ימות אשתו ביוכ"פ אלא הב"ד הי' בוחרין אשה ונותנים לה כסף קידושין שתתקדש בעד כסף זה לכהן גדול אם ימות אשתו ואם אירע שמת אשתו של כה"ג אז אמר לה כה"ג ביוכ"פ התקדש לי במעות שנתנו לך אתמול לקדושין עיין בש"ע א"ע סי' כ"ט סעיף ה' וזה שאמר בירושלמי כך מקדשין לו אשה אחרת הב"ד מקדשין לו אשה דחששו שמא תמות אשתו דאל"כ דברי ירושלמי סותרים זה את זה ודוק. עוד צריך אני להודיע אשר יש להפליא

בירושלמי דהקשה הא הוה כקונה קנין בשבת תיפוק ליה בלא"ה קשה הא אין מקדשין בשבת ויו"ט וצע"ג ונ"ל דטעם דאין מקדשין הוה משום שמא יכתוב וכל זה בשאר אנשים המקדשין בשבת ויו"ט חיישי' שמא ישכח שהיום שבת ויו"ט אבל בכה"ג ביוכ"פ מפני מה הולך לקדש אשה ביוכ"פ הא אסור לכל אדם לקדש בשבת ואטו יוכ"פ לא הוה כשבת ועוד הכי דרך בני ישראל לקדש אשה ביוכ"פ אשר היום קדוש לאדונינו וכל הרהר פוגם בנפש וע"כ דיומא גרם יען דהיום יוכ"פ יחפץ הכה"ג מאחיו לכפר בעדו ובעד ביתו ומוכרח להיות לו אשה בשעת עבודה וא"כ כיון שזוכר שהיום יוכ"פ איך יש חשש שמא יכתב דוגמא שאמרו חכז"ל בפסחים דף י"ד הוא עצמו מחזיר עליו לשרפו משום שהוא חמץ איך יאכל ממנו יעו"ש ה"ה כאן כל עצמו מחזיר לקדש אשה שהוא כה"ג וצריך ביוכ"פ לעבוד עבודה לכפר בעד אשתו איך יבוא לכתוב ביוכ"פ לכן התחכם בירושלמי רק להקשות הא עכ"פ הוה כקונה קנין בשבת שאסור בשבת אפי' אם לא שייך שמא יכתוב ומשני אין שבות במקדש כנלע"ד ברור בעזה"י. היוצא מזה דנראה לי דיוכל למכור החמץ בשטר וכסף ולחזק הקנין כדת ודין לחול מזמן ידוע ביום מחר שהוא שבת קודש ערב פסח כנלענ"ד. וראיתי בכתב סופר על או"ח סי' מ"ו שנשאל על שאר ימות השנה אם מותר לעשות מקח שיחול בשבת והביא דברי תוס' בביצה ומביא גם דברי זקינו תשובת רע"א אך הוא יצא לפרש דברי ירושלמי מדלא הקשה הא אין מקדשין והקשה דהוה כקונה קנין אלא ע"כ דגם הירושלמי סובר דמקדש בערב יו"כ בתנאי א"כ אין בו משום דאין מקדשין אלא מטעם כקונה קנין בשבת דגם זה אסור ומשני דבמקדש

התירו א"כ מבואר דאסור יעו"ש שהאריך עיין תוס' יומא דף י"ג ותוס' ביצה דף ל"ז אשר הבינו פשט ירושלמי דמקדש בשבת ומה שלא הקשה הא אין מקדשין משום שמא יכתוב כבר תירצתי דהוא עצמו מחזיר אחר אשה יען שצריך לכפר ביוכ"פ על ביתו א"כ איך יבוא לכתוב הלא ע"כ זוכר שהוא יוכ"פ וגם כבר בארתי דדווקא אחר שתירץ דאין רשאי להיות לו ב' בתים א"כ ניכר הוא דקדושין נעשין ביוכ"פ לכן אסור דהוה כקונה קנין בשבת אבל אם הי' אפשרות לחול לקנין למפרע לא ניכר שעושה חלות הקנין בשבת אינו נראה כקונה קנין בשבת ומה דהקשה ירושלמי דהיה כקונה קנין ולא הקשה בקיצור הא קונה קנין נראה יען בשאר מקח וממכר יש או נתינת כסף או משיכה או איזה מעשה קנין אבל כאן הב"ד מקדשין לו אשה ונותנין בעיוכ"פ כסף קידושין שתתקדש לכה"ג ואז אם מת לכה"ג אשתו אומר לזו הרי את מקודשת לי ודי בזה לא הוה קונה קנין ממש ועוד דכל קידושין אשר פועלין רק איסור להיות על כל העולם כהקדש הגם שנקראת האשה קנין כספו לאכול תרומה אבל אין היא כספו כמקח וממכר שקונה קנין רכוש וכסף ממש ולכן הוה נראה כקונה קנין בשבת. ואזכיר עוד אשר הרהרתי ראיתי בכתב סופר שם בד"ה ונתיישב שכתב וז"ל ולכן נתן טעם דהוה כקונה קנין דמכניס מרשות לרשות והיא מקנית עצמה לו והוה כמוכר וקונה דאסור משום גזירת מקח וממכר עכ"ל ובד"ה וכל זה כתב וז"ל אבל לפי טעם ירושלמי דהוא כקונה קנין בשבת והיינו שהוא בכלל איסור מקח וממכר דמכניס לרשותו והיא מקנית עצמה פשיטא דאסור על שניהם עליה ועליו ואם כי משום מצוה דידיה הי' מתירין לו אבל איסור דידה לא התירו משום דידיה עכ"ל ולדעתי אין עליה איסור כלל ואעתיק דברי ר"ן נדרים ל' ע"א בד"ה ואשה נמי כשפדאוה אחרים דמי' וז"ל וקשי' אדרבה אשה לפדיון הוא דמי' שכשם שנטיעות הללו לפי שאינן יוצאות מרשות הקדש או מרשותו מצי לאקדשינהו לאחר שיפדה כך אשה זו כיון שאין יוצאה מרשות הבעל או מרשות עצמה בדין הוא שתהא יכולה להתקדש מעתה אפי' לאחר שתתגרש וניחא לי' דאי מצית אשה לקדש עצמה לאיש ה"נ דהויא היא דומי' דמקדיש נטיעות ממש אלא כיון שהתורה אמרה כי יקח איש אשה ולא אמרה כי תלקח אשה לאיש לא כל הימינה שתכניס עצמה לרשות הבעל משו"ה אמרי' בקדושין דף ס' דאי אמרה היא הריני מאורסת לך אין בדברי' ממש אלא מכיון שהיא מסכמת לקדושי האיש היא מבטלת דעתה ורצונה ומשוי נפשה אצל הבעל כדבר של הפקר והבעל מכניסה לרשותו הלכך אין אנו דנין בקדושין מצד האשה אלא מצד הבעל ולגבי בעל כשפדאוה אחרים דמי דבקדושין ראשונים היא ברשותו ולאחר גרושין יצאו מרשותו מש"ה לא מצינן למיפשט גבי קדושין דחיילו מפדאן הוא דלא דמי' וכדכתיבנא ומפדאן

אחרים נמי לא מצינן למיפשט דלא חיילו משום דלא דמי נמי לגמרי דהא הכי האשה ג"כ מכנסת עצמה לרשותו במקצת ואיכא לדמוי לפדאן הוא והיינו דליכא למיפשטא מהא כלל כנ"ל עכ"ל א"כ עין בעין נראה דאין האשה מקנת עצמה לרשות הבעל כמו במקח וממכר דיש כאן מוכר אשר מקנה ומכניס החפץ לרשות הלוקח רק היא מבטלת דעתה ורצונה ומשוי נפשה אצלו כדבר של הפקר (ועיין בנמ"י בב"ב שמהני דעת מקנה למעשה קנין של הקונה אפי' אין הקונה מכווין לקנות אבל בקדושין ודאי לא מהני בכה"ג דכתיב כי יקח איש אשה ולא תלקח אשה שלגוף הקנין לא תפעל היא ודוק) וכיון שאין דנין בקדושין מצד האשה אין עליה שום איסור מכח מקח וממכר רק עליו על המקדש יש איסור כקונה קנין בשבת אבל לא עליה דלא דמי לשאר מקח וממכר זה מכניס ממון וזה מכניס חפץ ע"י הקנאה של מוכר דסברה הוא דיכול אדם לקנות מציאה בשבת ויו"ט הגם דהוא קונה אבל עכ"פ מקנה אין כאן וה"ה האשה מצד עצמה משוה נפשה כהפקר והבעל זוכר דרק שמכנסת עצמה לרשותו במקצת במה שמשוה רצונה לרצונו לכן עליה בוודאי אין איסור מו"מ ואצלו הוה ג"כ רק כקונה קנין בשבת דקדושי אשה אינו דומה לגמרי למקח וממכר אבל אינו דומה לגמרי לזוכה מציאה מן ההפקר דהיא מכניס עצמה במקצת לרשותו כנלע"ד בעזה"י נכון מאוד:

סימן כג

נשאלתי מאיש אשר יודע רפואות רבות והושלח בעדו עגלה בליל שבת קודש שיבוא מיד בכפר הסמוך שנחלה ילד מאוד והי' גשם שוטף ולקח פערסאל והלך ברגליו כדי שלא יסע בעגלה בשבת קודש וכאשר בא לשם אמר לו בן תורה שחטא מאוד שטוב הי' לו ליסע בעגלה מאשר פתח וסגר הפרזאל ושאל אם ח"ו יארע כזה איך ועשה אם לבחור ליסע בעגלה או שטוב שיפתח הפערזאל וילך ברגליו. תשובה לא דבר נקל הוא ליתן בזה כלל הן להיתר או לאיסור לבחור בנסיעה על העגלה או לבחור לפתוח הפערזאל כי הנב"י מהד"ת חושש על איסור סקילה במי שפותח הפערזאל כמבואר בדבריו בסי' למד ואדמ"ו בחתם סופר סי' ע"ב מסופק אי יש בפתיחת הפערזאל אפי' איסור דרבנן א"כ להנב"י בודאי טוב ליסע על עגלה מלפתוח בעצמו הפערזאל ולישא אותו מעל ראשו ולאדמ"ו חת"ס בודאי טוב לפתוח הפערזאל מליסע על עגלה ואשר נתן לי אלקי' בזה אשמור לדבר בדבר הלכה בעזה"י. הנה הביא אדמ"ו ז"ל בסי' ע"ב ג' היתרים דאין בנשיאת הפערסאל חיוב חטאת כאשר אביא בעזה"י (א) אחרי שהביא דברי ירושלמי מפרק כלל גדול כתב בד"ה ולמדתי מהירושלמי ג' טעמים שלא יהי' בפערזאל שום נדנוד איסור מן התורה עכ"פ ואעתיק דבריו ז"ל חדא דהו"ל בנין לשעה שהוא עשוי' מתחילה

לבנותו ולסותרו לשעתו ולחזור ולבנותו ולסותרו כל שעה כמו שהי' המשכן עשוי' ופליגי אמוראי למ"ד מתוך שהי' חונים עפ"י הדיבור ה"ל כבנין עולם א"כ הדרינן לכללן דבנין לשעה לאו בנין הוא וכיון דאשכחן סתמא דתלמודא דידן בפ' במה מדליקין ל"א ע"ב גבי מפני שהוא עושה פחם דאמר גבי סותר ע"מ לבנות במקומו דכיון דכתיב עפ"י ד' יחנו כמקומו דמי ולא דחי' לי' ש"מ הכי קיי"ל וכן משמע בתוס' דף צ"ד ע"א ד"ה ור"ש פוטר וכיון שכן הלכה דבנין העשוי' לשעתו אינו בנין א"כ האי פערזאל עשוי' לשעה כמובן עכ"ל. ולדעתי שאני במשכן דהא בני ישראל מוכרחים לסתור בנין המשכן כאשר עלה הענן מעל המשכן הי' צריכים לנסוע והי' מוכרחים לסתור המשכן זהו בנין לשעה הגם שהבנין בעצמו חזק כיון שמוכרחים לסתור אותו לפרוק כאן כדי להקימו במקום אחר זהו בנין לשעה חוץ אם נאמר יען שלא הי' בידם לפרוק אלא על פי ד' יסעו הוה כבנין עולם כאשר השיב שם שהקב"ה הבטיחם שיביאם לארץ ישראל א"כ ע"כ פעם אחד יפסקו בעל כרחם כאשר יסע הענן ושוב לא יעמידו אותו בזה פליגי התנאים אי נחשב כבנין שעה או נחשב כבנין עולם שהלא הכל נעשה על פי ד' אבל מי שעושה אהל הגם שדעתו לפרוק ולהקימו אפי' כמה פעמים ביום אבל עכ"פ אין מוכרחים לפרקו כמו בפערזאל שיוכל להניח כך פרוש וכאשר ירד הגשם והשלג יקחנו בידו להגין בו על ראשו אז לא נקרא בנין לשעה כי מי יעכב בו שלא יהי' פרוש אפילו ימים רבים הלא בכל זאת ישמש תשמישו המיוחד בו בכל עת ובכל שעה וא"כ אין זה בנין לשעה אלא כבנין זמן מרובה והבן. ואוסף עוד אפילו אם נאמר הגם שליכא הכרח מצוה לפרוק כמו במשכן הוא גם כן בנין לשעה זה דווקא כגון בעירובין דף ק"ב בהני דכרי דצריכין קור בלילה וע"כ דרך התשמיש מהך בודיא לסתור הגג בכל לילה דאל"כ יזיק החום לדכרי א"כ כיון דכל תשמישו לעשות הגג ביום ולסתור בלילה הוה בנין לשעה דאל"כ נסתר כל תכלית תשמישו אבל בפערזאל דכל תשמישו הוא אם הוא פתוח להיות למחסה ולהגין בעבור חום ביום ובעבור גשם ושלג ביום ובלילה א"כ לתכלית תשמישו לא צריך לסתור אותו כלל רק דדרך כך לסתור אותו כאשר פסק הגשם והשלג או נפסק החום כי אז נפסק תשמישו לגמרי ואפי' אם יפרוק אז לילך בו תחת מקל הלא אין זה תשמיש הגג שהוא הפערזאל הוא תשמיש קנה האמצעי והבן. ובזה יש ליישב קו' הגדולה של הנב"י מהד"ת א"ח סי' ל' בד"ה ועבור זה שהקשה סתירת רב אלפס בפרק תולין כתב אם הגג רחב טפח או סמוך בג' טפחים חייב חטאת ובפרק כל הכלים כתב הך דבודיא דאם שייר טפח מותר לפשוט ביום וקשה כיון דיש בגג טפח הוה בנין קבע וחייב חטאת בשוגג ובמזיד סקילה אם מוסף על בנין קבע א"כ דבריו סותרים זה את זה וצע"ג. ולפמ"ש נכון

דבהך בודיא דתשמישו בכך לסתור בלילה ולבנות ביום א"כ הוה בנין שעה דהא מוכרח לתשמיש לפרוק בכל יום ובנין שעה לא הוה בנין ואין בו איסור דאורייתא דהוה בעצמו בנין עראי ומותר להוסיף בבנין עראי אבל בטלית מקופלת מי יכריח אותו לפרוק כלל הלא יכול להשאר שם ביום ובלילה ימים רבים תשמישו הוא לחסות בצל טלית כפולה ביום ויוכל להשאר שם גם בלילה ולא צריך לסתור אותו לתשמישו א"כ בגג טפח הוה בנין קבע אבל בכרוך בודאי אפי' אם מביא מחצלת ופורס בשבת לא הוה רק בנין עראי והבן. היוצא מזה דיש שני מינים אהל עראי (א) מחמת חולשת בנינו שאין בגגו טפח ואין זה צורת אהל קבועה (ב) מחמת תכלית שמוש הגם שבעצמו נבנה בטוב בגג טפח אבל לא יוכל להיות בנין רק לשעה חדא דאם לא יסתיר אותו לא ישיג תכלית שמושו ושניהם הווין אהל עראי ומותר להוסיף עליו בשבת אבל אם יוכל להשאר בדמותו בצורת אהל טפח אז הוה בנין קבע וחייב חטאת בשוגג וסקילה במזיד וא"כ בפערזאל חייב באיסור חטאת וסקילה ודוק. וגם בעיקר ראי' אדמ"ו ז"ל משבת דף ל"א פלא בעיני דלמא באמת ראי' ממשכן דבנין לשעה הוה בנין דבמשכן הכא הוה דהקב"ה הבטיח לישראל שיביאם לארץ ישראל ומה דלא דחי הכא בבבלי בשבת בסותר ע"מ לבנות במקומו הוא שאני הכא דכל הטעם דצריך להיות סותר ע"מ לבנות במקומו הוא הטעם דאז הוה סתירה לתכלית הבנין במקומו אבל שלא לבנות במקומו א"כ הוה הסתירה מקלקל ולא מתקן דהא אין צריך הסתירה במקום הזה בעבור לבנות במקום אחר וע"ז אמרו בגמ' דכתוב על פי ד' יחנו כבמקומו דמי הפי' דהקמת המשכן צריך להיות במקום שהשכינה שורה זה הוא מקומו שיעמוד בהשראת השכינה וא"כ מיד בהעלות הענן הי' צריכין לסתור דמקום עמידת המשכן הוא במקום אשר שם ד' חונה א"כ הוה הסתירה לתכלית כמו הסותר ע"מ לבנות במקומו ה"ה במשכן הי' הקמתו ועמידתו רק במקום השראת השכינה וא"כ מה הי' לו לגמ' לדחות מזה שלבסוף יבואו בני ישראל לארץ הקדושה עכ"פ כעת הוה סתירה לבנות במקומו אשר יהי' השראת השכונה אבל לעולם בנין לשעה הוה בנין כמו במשכן דהוה בנין לשעה דלא ידעו אולי יסע הענן למחרת ויצרכו לפרוק ולסתור הבנין והגם דנוסעים על פי ד' אעפ"כ לא הוה כבנין עולם דהא הקב"ה הבטיח להביאם לא"י ולא ידעו אם יעכב זמן מועט יום אחד או ימים רבים ודוק. וראי' שהביא אדמ"ו ז"ל שם שכתב וז"ל ועיין מו"ק דף ט' ע"א דדחיק אמאי דאיגו ולא משני משום דאיכא למימר בנין בהמ"ק יוכיח דלא דחי אפי' י"ט ובימי מילואים דחה אפי' שבת שהקימו ופריקו בכל יום אע"כ התם בנין לשעה הוה כמו הפטרזאל להעמידו ולפרקו לשעתו ביומו ולא דמי להעמדת המשכן במקום תחנותם עפ"י ד' יחנו. הנה מלבד דשאני התם דהי' צריך

לפרקו בכל יום כדי להעמידו למחר מחדש ועיין בילקוט פ' נשא בשם פסיקתא וספרי על פסוק ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן שכלו הקמותיו תני בכל יום ויום הי' משה מעמיד את המשכן ובכל בקר ובקר מקריב קרבנותיו עליו יעו"ש וא"כ אם מכח לעשות מלואים צריך לפרוק באותו יום שהעמידו א"כ לא גרע מכרך בודיא דהוה בנין אהל עראי דגם כאן מוכרח לפרוק היום כדי להעמידו למחר ומותר לעשות כן אבל בפערזאל יוכל להיות נשאר פתוח תמיד והוה בנין קבע ודוק. בלא זה פלא בעיני בשלומא הבנין אינו דוחה שבת דהוה רק מ"ע ועשו לי מקדש ואינו דוחה שבת כחכז"ל שנסמך להורות שאין בנין בהמק"ד דוחה שבת אבל ז' ימי מלואים שהי' מצוה להקריב קרבנותיו עליו ועיין גם בילקוט סוף צו בשם תורת כהנים הי' דוחה שבת כמו שחיטות קרבנות למלואים דוחה שבת דבהקמת המשכן עם הקרבנות הוה מצות מלואים וה"ה בחנוכת הבהמ"ק של שלמה לא הי' להם לדאוג אם עברו איסור כרת לחנוכת הבית כמו הקרבת נשיאים שדוחה שבת אעפ"י שהוא קרבן יחיד ואיסור סקילה נהפוך הוא שהי' לו ק"ו אם העמדת המשכן דוחה שבת למלואים שהעמידו ופרקו אפי' בשבת ק"ו שנדחה יוכ"פ בעבור חנוכת הבית וע"כ דדאגו מפני ששם הי' צורך גבוה ובבהמ"ק הי' צורך הדיוט ודוק. ועוד דלמא פרס בשבת היריעות למעלה מתחילה ואח"כ להעמודים והאדנים ולא הוה כדרך הבנין עיין ברא"ש דף ל"ב בביצה בהעמדת השולחן שיש לו ד' דפנות גמורים ועיין בש"ע א"ח סי' שט"ו ועיין רש"י מנחות דף צ"ט ע"א בד"ה ויקם משה וז"ל מעיקרא ויקם משה את המשכן היינו היריעות שמתחילה פורס היריעות ולא הורידם בהקמת העמודים והאדנים אלא אחז היריעות בידו עד שהקים כולם עכ"ל הרי שעשה כל היום לפרוס היריעה ולהעמיד אח"כ הקרשים ואדנים ואפי' את"ל כיון שצריך להעלות בקודש הוה זה דרך בנין (מה שבאמת לא נראה לי לדינא כיון שדרך בנין בעלמא לא הוה כן) מכל מקום ללשון הראשון שם ברש"י בודאי יש לדחות שבשבת בתוך ימי מלואים עשה משה כן ודוק (ועיין בירושלמי ריש פרק הבונה). (ב) היתר ב' כתב אדמ"ו חת"ס ז"ל באות ב' וז"ל דלא מצינו כיוצא במקדש שיהי' האוהל עובר ממקום למקום ע"י אדם הנושא בעצמו וכל מה שהאריך בנוב"י בענין אהל זרוק אינו ענין לשבת דהתם לענין טומאה אבל לענין שבת לא הוה מלאכה כ"א מה דהוה במשכן ועמ"ש תוספות בשבת ה' ע"ב ד"ה אגוז ע"ג מים וכו' דאע"ג דלענין קנין קיי"ל ספינה מינח נייחא ומיא ממטיא מ"מ לענין שבת לא הוה הנחה משום שבמשכן לא הצניעו חפצים בענין זה ע"ש וה"נ דכוותי' עכ"ל. טרם אדבר בעזה"י אביא לשון התוס' בשבת דף ה' בד"ה אגוז וז"ל ואע"ג דאמרינן בפ"ק דב"מ דף ע' ספינה מינח נייחא ומיא דקא ממטו לה לגבי קנין שאני דלא

אקרי חצר מהלכת דחצר ילפינן מיד ויד נמי איהו דקא מסגי תותא וקא ממטי לה אבל הכא ממשכן ילפינן ושם לא הי' מסתמא אלא כדרך שמצניעים חפצים בני אדם ובעי אגוז בכלי וכלי צף על גבי מים אם הוא דרך כך להצניע חפצים או לא אע"ג דודאי לאו כמונח דמי דקיימא לן רכוב כמהלך דמי עכ"ל הבנת דברי תוס' הוא כך בעזה"י בשלומא בקנין דילפי' קנין חצר מיד א"כ כמו ביד איהו דקא מסגי תותא ומהני קנין ביד ה"ה בספינא דמי' דקא ממטו לה מי יבקש להיות קנין חצר בדרך שמצניע אדם חפצים דהכל תלוי אם החצר מהלך מעצמו או דבר אחר מניעו אבל בשבת דילפינן ממשכן דמסתמא לא הניחו חפצים הנצרכין אלא כדרך שמצניעין חפצים בני אדם ולא הי' מצניעין חפצי משכן בדרך זה ופטור דהנחה מעלי' בעינן שינוח הכלי ולא יזיז ממקומו זיז כל שהוא אז הוה מלאכת מחשבת כדרך שבני אדם עושין הנחה להצניע כלים ומה שאיבעי לרבא באגוז בכלי כל איבעי הוא אי הדרך של בני אדם להצניע חפצים כך אז חייב באגוז צף על פני המים אע"ג דהכלי לאו כמונח דמי דרכוב כמהלך דמי עכ"פ היו המצניעין כדרך שמצניעין בני אדם חפצים וכדרך שהצניעו במשכן וחייב כי באגוז שצף על פני המים לא עשה הנחה כלל ומביא תוס' שני ראי' דהנחה כשהוא מהלך לא הוה הנחה ואפ"ה אם עשה הצנעה חפץ בתוך כלי כדרך שמצניעין חשוב הנחה וחייב ודוק. היוצא מזה דתוס' חדשו הגם דלא הוה הכלי בתוך המים הנחה כמו שלא הוה האגוז בתוך המים הנחה כי מי שמצניע חפץ לא יצניע אותו להיות החפץ מתנוע נע ונד בכל זאת נסתפק רבא אי לא הוה דרך הצנעה באגוז בתוך הכלי הגם דהכלי מתנודד פן מצניעין בני אדם חפצים בכך והוה לגבי האגוז הנחה מעלי' דהוא מונח בתוך הכלי ומעצמו יהיה לו הנחה מעלי' רק המים מנענעים הכלי וגם שגם האגוז יתנועע בתוך הכלי אבל האגוז בתוך המים שמתנודד האגוז גופיה מכח מקום הנחתו אין זה הנחה דמתנודד תמיד כמו אם הניח על האדם דרוכב דלא הוה הנחה ובכותב שתי אותיות הניח האותיות שהם ישארו במקומם בלי נדנוד כלל אבל אם שפך הדיו לתוך כלי אין זה הנחה כיון שהוא מהלך ולא נח הדיו כלל במקום ראוי' להנחה דהא כשהי' מהלך שפך הדיו ולא מצא הדיו מקום מנוחה כמו האגוז בתוך המים דלא נחשב הנחה כי איך יוכל לנוח האגוז על המים וכן איך ינוח הדיו אם השופך מהלך. ולפ"ז עד כאן לא חדשו תוס' אלא אפי' הכלי מעצמו ינוח כי המים ממטי לה אעפ"כ לא חייב על עקירת האגוז אל הכלי כיון שהמים פועלין שלא יהיה הנחה לאגוז ולא הי' במשכן מצניעין כעין זה ונשארנו בסברה שצריך להיות בשבת הנחה מעלי' הנחה כדרך שמצניעין בו חפצים הגם בקנין די שלא יהיה מהלך מעצמו כמו שידים לא יתנועו מעצמו אבל בשבת הנחה מעלי' בעי הנחה שעושין

כאשר מצניעין חפץ ולא באופן שלא יוכל החפץ לנוח כי אז אין דרך בני אדם להצניע ולא נחשב הנחה זו להנחה כיון שלא ישאר בלי נענוע אבל באהל זרוק אם נחשב לאהל להפסיק בטומאה ג"כ שמו עליו דהוא אהל וא"כ למה לא יהיה נחשב לאהל בשבת הלא עשה ותיקן ובנה אהל אשר שמו עליו אהל הוא להפסיק בטומאה בשלומא באגוז על פני המים לא עשה הנחה מעלי' כי הנחה הוה שנשאר בלי נענוע במקומו ולא שינוע אנה ואנה כי בשבת מלאכת מחשבת אסרה התורה מלאכת הנחה כדרך שמצניעין חפץ כי כך הצניעו בחפצי משכן ולא די בהנחה אשר ינוע הגם שהמים גורם לו כי עכ"פ מי מצניע חפץ במקום שלא ימצא מנוחה והבן. ואעתיק דברי רשב"א בשבת דף ה' שכתב וז"ל בד"ה הא וי"ל הא דבעי רשב"א אגוז בכלי וכלי צף על גבי מים אי אזלי' בתר כלי או בתר אגוז איכא למידק מאי שנא מהא דתנן בפ"ק דב"מ גם דגים שקפצו בספינה ספינה מינח נייחא ומיא הוא דקא ממטי לה וי"ל דהתם גבי קנין כל חצר שאין היא עצמה מהלכת קונה אעפ"י שאחרים מוליכין אותה כספינה וכקלתה הקשורה בה אבל גבי שבת בעינן שיפול החפץ ממקום שנח להכי מספקא לן דלמא אף כשהכלי צף במים ואגוז בתוכו בעי' שיהא האגוז מונח במקום שאינו מתנוע אפילו מצד תנועות אחרים עכ"ל ועיין בריטב"א שם שכ' על קו' הנ"ל וז"ל וי"ל דהתם כל חצר שאינה מהלכת קניא וספינה אינה מהלכת אלא מיא קא ממטו לה אבל גבי שבת בעי הנחה והא נייחא ולא ניחא עכ"ל הרי שפתי ראשונים ברור מללו דבשבת בעי הנחה מעלי' שלא יתנוע גם מחמת תנועת דבר אחר או כיון דמתנוע אפי' מחמת דבר אחר לא הוה הנחה גמורה וחשובה כי מלאכת מחשבת אסרה התורה ולא שתהיה הנחה גרועה כנח ולא נח ממש ודוק. ועיין בתוס' בב"מ דף ט' ע"ב בד"ה ספינה מינח נייח וז"ל וכן פ"ק דשבת דף ה' ע"ב אגוז צף על גבי מים לא הוה הנחה אגוז בכלי וכלי שצף על גבי מים מהו התם משום דדומיא דמלאכת המשכן בעינן ולא הי' מצניעים חפצים בדבר שהי' מתנענע ומתנדנד אבל גבי קני' כיון שהוא דומי' דידו קני עכ"ל הרי שבארו לתרץ הקו' משני פנים דשבת דומי' דמלאכת המשכן בעינן ולא הי' מצניעין חפצים בדבר שהי' מתנוע ומנדנד דאין זה הנחה לחפץ ושאני גבי קנין כיון שהוא דומי' דידו קני דעכ"פ לא הוה חצר מהלך מעצמו דומי' דיד רק בתוס' שבת דף ה' בארו הפנים של איבעי של רבא אם יהיה חייב באגוז בכלי וצף על המים ובב"מ דף ט' בארו בצד השני למה לא יתחייב באגוז בכלי מטעם שלא הי' חפצים בכלי שמנדנד אנה ואנה ומדברי תוס' נשמע למה הוצרכו התוס' לתרץ הקו' משני פנים הלא הי' די לומר ניהו דנחשב הנחה בשבת בעי דומי' הנחה מלאכת המשכן אלא ע"כ אי היה צריך חצר נח לגבי קנין היה ג"כ הנחה לגבי שבת אבל כיון

דלגבי קנין לא צריך שם הנחה רק שלא יהי' חצר מהלך מהני זה דלא הי' מצניעין במשכן כן ולא נגמר לחייב בשבת אלא בהנחה גמורה אבל באהל זרוק אם מקבל על עצמו שם אהל לכל דיני טומאה וטהרה בודאי הוה שם אהל גם לענין שבת דממשכן ילפי' רק זאת שיהי' עליו השם מלאכה חשובה אבל לא שיהי' מלאכה חשובה דומי' דהתם דנימא שלא יהי' האהל על ידי אדם מגין על ראשו שמוליכו בידו כאשר הוא הולך לאהלו עלי ראשו נחשב לעשיות אהל בשבת ודוק. ובשמ"ק בב"מ דף ט' מביא בשם רמב"ן וז"ל ומאי דקא קשה להו לתלמידים מהא דאמרי' גבי שבת אגוז בכלי וכלי צף ע"ג מים מהו בתר כלי אזלינן ולא נייח לאו קושי' דאה"נ דלא נייח וגבי שבת הנחה בעינן ומקום חשוב נמי בעינן אבל מכל מקום אינו מהלך שלא נקראת חצר אלא במהלכות עצמו עכ"ל הרי שאחז ג"כ לתרץ הקו' משני פנים דבחצר הקפידה שלא יהי' מהלך בעצמו וגבי שבת צריך שם הנחה ומקום חשוב נמי בעינן אשר שם מונח החפץ ועיין בשמ"ק שם בשם ראב"ד דמים כמלא רוח דמי אבל בודאי אי צריך הנחה בנקל הוה נחשב בכלי צף ואגוז בתוכו כמו דגים בספינה וא"כ אם אהל זרוק הוה אהל מעלי' לענין טומאה הוה אהל לענין בונה בשבת הגם דאדמ"ו ז"ל כתב שם וז"ל לפטור דלא מצינן במשכן אהל כה"ג שיהי' אדם מאהיל על עצמו ומכ"ש כשהוא נע ונד הולך ואהלו עמו עכ"ל אמת הוא שלא מצינו במשכן אהל כה"ג אבל שם אהל גמור הוא מה לי קבוע ואדם נכנס בתוכו או אהל אשר האדם מאהיל עליו והולך ואהלו עמו הוא עשה מלאכת מחשבת שם אהל לתשמיש גמור שמגין על ראשו מזרם ומטר מגשם ושלג אבל שם אין זה הנחה חשובה כי מי מצניע חפיציו שינועו ויתנודדו לכל רוחות השמים והא ראי' באגוז צף על פני מים אם דרך בני אדם להצניע בכך חייב הגם דבודאי לא הצניעו בכך במשכן עכ"פ הנחה גמורה וחשובה הוה ודוק. וראיה שהביא אדמ"ו ז"ל שם ואעתיק דבריו וז"ל וראי' ברורה לזה משבת מ"ג ע"ב מת המוטל בחמה באים ב' ב"א ויושבים בצידו חם להם מלמטה זה מביא מעה ויושב עליה וזה מביא מטה ויושב עליה חם להם מלמעלה מביאין מחצלת ופורסין עליה זה זוקף מטתו ונשמט והולך וזה זוקף מטתו והולך לו ונמצאת מחיצה עשויה מאליה ע"ש ולכאורה צ"ע הרי עושים אהל ממש במחיצת עצמם והאהל נטוי על ראשם והם בעצמם המה דפנות ועוד שאינם מתטלטלים כלל אלא קבועים במקומם וע"כ משום דלא מצינו במשכן אהל כי האי גוונא שיהי' אדם מאהיל על עצמו ומכ"ש כשהוא נע ונד הולך ואהלו עמו וק"ו מאוהל על גבי כלים מכ"ש אדם הנושאו עכ"ל. ולדעתי יפלא הלא אין אהל אלא א"כ עושה גג עם מחיצות אבל גג בלא מחיצות לא הוה עשיית אהל לחייב עליו כמבואר בתוס' ביצה דף ל"ב בד"ה מלמטה וא"כ אם נחשב

השני בני אדם לדפנות א"כ המה כבר עשוית ולא עושים אלא גג בלבד ואין כאן עשיית אהל כלל כמו דמותר להשיב קדירה ע"ג כירה בשבת ועיין בתוס' פרק כירה דף ל"ו ע"ב בד"ה וב"ה שהקשה למה הי' צריך בעירובין דף ק"ב לשייר טפח הלא המחיצות הי' עשויות כבר ותי' הר"י וז"ל אר"י התם משום דדמי לאהל טפי אסור אפי' בלא עשיית דפנות אבל קדירה לא דמי לאהל כולי האי לא אסרו חכמים בלא עשיית דפנות עכ"ל וא"כ בוודאי לחשוב הנחת מחצלת על ראשם והמה כבר דפנות מעצמם בלי שום פעולה מעולם גרע טפי מחזרת קדירה ע"ג כירה ודוק. הן אמת שדברי תוס' סותרים עצמם שבדף מ"ג ע"ב בד"ה ופורסין כותבים על הך דעירובין דף ק"ב וז"ל אבל בלא שיור אסור היינו משום שהמחיצות התחתונות כבר עשויות ואם הי' פורס עליהן הי' עושה אהל כדרך לעשות אהל עכ"ל ולכאורה יפלא נהפוך הוא כיון שהמחיצות כבר עשויות יהי' מותר בלי שיעור טפח כמו בקדירה ע"ג כירה וצע"ג ואולי כוונת התוס' דמחזי כדרך הבונה אחר שהמחיצות עשויות פורס בודיא עליו ודוק. ובראש"ש בביצה דף ל"ב אחרי שביאר הא דפוריא אסור הוא דווקא בד' דפנות גמורות דאין אהל בלא מחיצות כתב וז"ל והא דאמר בעירובין דף ק"ב כרוך בודיא ושייר בה טפח אלמא דמקרי אהל בלא מחיצות התם שאני דהוה בנין חשוב וגם עיקר כוונתו לעשיות אהל אבל בנין ארעי כזה לא מקרי אהל בלא מחיצות עכ"ל הרי שביאר דדוקא בבנין חשוב וגם מחשבתו לעשות אהל כמובן וא"כ במת ושני בני אדם רוצים לפעול שלא יסריח ומחכמים להגין בעד החמה הלוהט על ראשם פשיטא דגופם לא הוה בנין חשוב וגם אין מחשבתם לעשות מגופם מחצלת אהל א"כ אין כאן איסור כלל כי גופם לא נבנה לתכלית מחיצה וגם אין הדרך ליטול מחצלת על ראשם וגם אין מכוונים לעשות אוהל ועיין בתוס' דף מ"ג בד"ה וחם להם וגם דעתם להיות נדים לילך משם ולהשאיר שם המחצלת כי הכי ילכו בשוק ומחצלת על ראשם הלא ג"כ ינועו משם בלי מחצלת ודעת אדמ"ו ז"ל נפלא כי בפערזאל יוכל להיות נשאר פתוח ועשה גג עם מחיצות ודוק. וגם יש לחקור דהוה שנים שעשו מלאכה אשר כל אחד יוכל ליקח מחצלת על ראשו ובפרט לפי הבנת הש"ע בסי' שי"ג וקצרתי ודוק. (ג) היתר שלישי כתב אדמ"ו ז"ל שם ואעתיק לשונו שכתב וז"ל ועוד בה שלישי שאין אהל דאורייתא אלא כשמחיצות מגיעות לארץ כמו שהי' במשכן וכמו שדקדק רש"י וגם הרי"ף בלשונם גבי טלית כפולה וכמ"ש תוס' שם קל"ח ע"א ע"ש ובנב"י שם כתב דמחיצה טפח סגי לשבת ואומר אני אה"נ אבל בלבד שתגיע לארץ אפי' לא יהי' רק גבוה טפח אבל מחיצה תלוי באויר שאינה עשוי להוסיף עליה כלל וא"א להוסיף ולהמשיכה עד לארץ זה ודאי איננו אהל דאורייתא כלל וכן משמע הסכמת פרי מגדים

סימן שט"ו באשל אברהם סק"ח עכ"ל. לכאורה מבואר כדברי אדמ"ו ז"ל בתוס' ביצה דף ל"ב בד"ה מלמטה שכתבו וז"ל י"ל דהואיל ואין להם מחיצות אבל הני מיירי דאית ליה מחיצות לצדדים המגיעות לארץ עכ"ל ולמה לא כתב תוס' דהואיל ואין להם מחיצות שרי וכל הני מיירי דאית להו מחיצות למה הוסיפו המגיעות לארץ משמע כדברי אדמ"ו ז"ל שצריך להיות מחיצות מגיעות לארץ ולא מחיצות תלויות באויר כי זה ודאי איננו דאו' ודוק. אך אפשר באהל עראי כזה אם לא יהי' מחיצות לארץ לא נחשב לשם אהל כלל כמו להניח טבלא על רגלי שולחן שאין לו דפנות וכדומה בכל הני הנזכרים בביצה דף ל"ב אבל בדבר אשר הוא באמת אהל להגין על אדם ועושה גג עם דפנות הגם שדפנות אין מגיעין לארץ הוה עשיית אהל לגבי שבת כמו דהוה אהל לענין טומאה בין להביא טומאה או להפסיק טומאה ה"ה הוה אהל לענין מלאכת שבת ודוק. וכן נראה מדברי תוס' שבת קל"ח ע"א בד"ה כסא טרסקל וז"ל וכל הני דאסרו בביצה אומר ר"ת דדווקא דברים שיש להם מחיצה עד לארץ אבל להושיב הקדרה על טרפד ביו"ט שרי אפי' מלמטה למעלה להביא טרפד תחילה ואח"כ להושיב הקדירה לנכון להושיב השולחן ע"ג ספסלים וביעתא וקדרא וחביתא ופוריא יש לומר שיש להן מחיצה עכ"ל משמע דווקא באהל עראי כאלה צריך מחיצות מגיעות לארץ אבל בעשיית אהל למחסה דהוה אהל ממש אז אפי' אם מחיצות תלויות מהני ולא צריך להגיע לארץ כלל ודוק. אך יפלא בעיני הלא בנין גמור חייב אפי' בכלי לרוב השיטות עיין בב"י ובש"ע סי' שי"ד סעיף א' וא"כ כיון דהפערזאל הוה אהל לענין טומאה א"כ כאשר פותח הפערזאל עושה כלי גמור וא"כ אם אינו חייב משום בונה אהל בשבת אבל עכ"פ בונה אהל שראוי' לנזיר לחוץ בפני הטומאה ויהי' חיוב על עשיית כלי וצע"ג. ונ"ל דסובר אדמ"ו ז"ל בשלמא הבונה כלי גמור אשר יש לו תוך או שמשתמש איזה פעולה חייב משום בנין בכלי אבל הפערזאל שאין לו שימוש כלל רק מגין בעד גשם ושלג וחום אין זה כלי שימוש ומה שמסיך ומבדיל והוה אהל בנזיר וכהן לא מטעם כלי רק דנסר רחב ג"כ מביא טומאה או מבדיל בין טומאה וא"כ אהל המגין בעד טומאה לא נחשב לכלי בפני עצמו רק אם נחשב בנין אהל חייבו משום בונה אהל וע"ז חקר אדמ"ו ז"ל דאהל שבת צריך מחיצה המגיע לארץ ודוק ובלא"ה לק"מ לפי דברי ט"ז סי' שי"ב ס"ק ז']. ועיין בדברי תויו"ט פ"י דשבת בד"ה שכן משא בני קהת דלא בלבד מלאכות שהי' במשכן בשעת עשייתו אלא גם מהמלאכות שהי' לצורך המשכן גמרי' יעו"ש ועיין בתויו"ט פרק י"ב בד"ה שהמכה בפטיש ובד"ה זה הכלל לאתוי דחק קופיזא בקבא ועיין בתוס' שבועות דף מ"ג דאפי' לחיוב גמרינן ממשכן שיחייב אפי' בתבואה העומדת לקצור ממילא ה"ה נמי לקולא

גמרי' דצריך להיות לאהל מחיצות מגיעין לארץ כדברי אדמ"ו ז"ל רק בשכל נ"ל לחלק דבאהל קבוע ודרך תשמישו שאין להוסיף עליו הוה בנין אהל בשבת דכמו במשכן צריך מחיצות הגיע לארץ להיות בית מועד בית מוצנע כמו הביאני המלך חדריו דרך צניעות ה"ה אהל אשר תשמישו הוא שלא יוסיף עליו הוה זה סכך אהל דאין אהל אלא סמוך לדפנות בד' רוחות והדפנות יהי' עשוים להגיע לתכליתם אשר ישמשו ודפנות פארסאל המה גדולים להגין על פרצוף פניו של אדם שלא ישלוט בו גשם ושלג וחום ודוק. ואין לחקור מגמ' שבת דף צ"ה גודלת ופוסקת חייב משום בונה ופריך וכי דרך בנין בכך ומשני אין כדדרש ר"ש ויבן ד' את הצלע יעו"ש וקשה מה בכך דהוה דרך בנין בכך הא במקדש לא הי' בונה אלא אהל במחיצות המגיעות עד לארץ דמשבשתא היא דלא מתורת בנין אהל מחייב אלא מכח בנין איצטבא כמובן ודוק. סוף דבר הכל נשמע הגם שאין אני הפעוט כדאי להכריע בדבר זה מכל מקום נראה אם יוכל ליסע על עגלה אשר הסוסים של נכרי יסע על עגלה מלפתוח בעצמו הפארסאל מלבד החשש איסור אשר עושה אם הדין כדברי הנב"י אלא יען שיתן מכשול לפני הרואים שיאמינו שהותר הדבר ולא יתלו שהולך לחולה אבל אם יראו המון שנוסע בעגלה ידעו שנוסע לחולה דחמירא בעיני עולם לנסוע בעגלה בשבת קודש אבל אם יסע בעגלה עם סוסי ישראל אז בודאי יפתח הפארסאל ולא יסע על סוסי ישראל שיוכל לבוא לסרך דאורייתא ואדמ"ו ז"ל אומר שגם איסור דרבנן אינו ברור כנלענ"ד [ועיין תוס' סוכה דף ד']. ועלה בדעתו דרך חדש כיון ממשכן ילפי' א"כ הוה דרך בונה מעט מעט כמו ליתן אדניו ועליהם המחיצות ועליהם הגג או הגג מתחילה ואח"כ שאר חלקים אבל לבנות הגג עם הדפנות ברגע אחת אין זה דרך בנין כלל לא במקדש ולא בגבולין ובפערזאל ברגע אחת נעשה הגג עם המחיצות ואין דרך בנין בכך ולא הוה אהל קבע אלא אהל עראי והוא הערה חדשה בעזה"י לשיחה בעלמא והוספתי לחקור דאין אהל אלא א"כ צריך תכלית אהל כגון במשכן דהי' מצוה להעמיד אהל אבל בפערזאל הכי צריך שם אהל להגין עיין בתויו"ט פ"ב דשבת שמביא דברי תוס' בטעם שר"י פוטר כחס על השמן ועיין בתוס' חדשים שם כי הצורך שנעשה מלאכה בשבילו במשכן הוא גוף איסור מלאכה ודוק:

סימן כד

רב שלום ושפעת ברכות יבואו על ראש הרבני העוסק ושונה הלכות ומעטר אותן בפלפול החרוץ כמו"ה ר' יצחק נ"י בפרוסליב. שאלתו וגם פלפול ח"ת קבלתי ואני ערוד גדול בכל זאת אשיב לו מה שנראה לי לדינא וגם ראיתי שאבד לו אבידה ששמע שרמב"ם פסק כאביי ולא ידע איה מקומו יעיין בלח"מ בפ"ו מבכורות וכבר האריך הנב"י מהד"ת

א"ע סי' קכ"ט אות א' להשיג בזה גדולות א"כ נאה דורש אשר העיר בדברי בספרי אבל אין לי פנאי להאריך שאלה אודות המריבה אשר אירע בעבור אם מותר לקפל בשבת קודש הטלית אחר שהתפלל או לא שמעלתו נ"י התיר לקפלו שלא כסדר קפולו הראשון ובן תורה אחר חלק עליו שאסור לקפלו אפי' שלא כסדר קפולו הראשון ושאל להגיד לו הדין עם מי עכ"ד. תשובה אבוא בקצירת אומר כאשר יתן ד' בפי לדבר אחלק לו בעזה"י בשבת פט"ו מקפלין הכלים אפי' ארבעה וחמשה פעמים ומציעין את המטות מליל שבת לשבת אבל לא משבת למוצאי שבת ובגמ' אמרו דדוקא באדם אחד אבל בשני בני אדם לא ודווקא בלבנים אבל בצבועים לא ודוקא שאין לו בגדים אחרים אבל יש לו בגדים אחרים לא והטעם איסור שאין מקפלין אלא בתנאים הללו פי' הרמב"ם משום דנראה כמתקן מנא ובתויו"ט הוסיף עוד טעם משום סרך גזירת כיבוס אם נתיר הדברים הבאים להעשות כיבוס יעו"ש. והנה הב"י הביא דעת המרדכי דסובר דבקיאין בקיפול אשר נאסר מטעם מתקן או מסרך כיבוס אבל הא דנראה כמתקן מנא או מסרך כיבוס הוא דווקא אם מקפלין כסדר קיפול הראשון אבל אם מקפלין שלא כסדר קיפול הראשון ליכא בו משום נראה כמתקן או ככיבוס וא"כ אם אינו מקפלו כמו בראשונה מותר היינו שמכווין שלא יהי' קיפול השני כמו קיפול הראשון אבל הכל בו חיפש זכות על מה שנוהגין העולם להקל בקיפול בכל הכלים הן ישנים והן צבועים והן אפי' אם לו מלבוש אחר והמציא הטעם דקיפול דידן אשר אנן נוהגין אפילו בחול אינו מענין קיפול הנזכר במשנה ובגמ' שאז הי' המקופל לפשוט קמטים ולהניחו אח"כ תחת מכבש שלא ישובו הקמטים לאיתנם אבל בזמנינו אנו קופלין בלי הפשטת קמטים ובלי נתינת מכבש א"כ אין קיפול דידן אותו קיפול שנאסר במשנה ובגמ' אבל אם סוג הקיפול עכשיו יהי' כמו קיפול של משנה הגם שלא יהיה קיפול השני כמו הראשון אסור כמובן. היוצא מזה דנבדלים טעם המרדכי מטעם הכל בו בגוף הדין דלהמרדכי אנו בקיאין בקיפול ואם מכווין לקפול אסור רק אם אין השני כמו הראשון לא הי' נאסר מעולם אפי' בזמן הגמ' ואם מכווין לעשות קיפול השני כסדר קיפול הראשון גם עכשיו אסור ולשיטת הכל בו נהפוך הוא בזמן הגמ' הי' קיפול השני אסור אפי' לא נעשה כסדר קיפול הראשון דעכ"פ נפשטו הקמטים ונותן במכבש רק עכשיו שאין אנו פושטים קמטים ואין נותנים אותם תחת מכבש לא הוה קיפול של איסור ומותר לעשות עכשיו קיפול השני כמו הראשון אפי' ודוק. ובש"ע הביא מתחילה לאסור הקיפול בכל אופן אפי' שלא כסדר קיפול הראשון ואח"כ הביא לדיעה שנית יש מי שאומר אם מכווין לקפלו שלא כסדר קיפול הראשון מותר לקפלו אבל דעת הכל בו אשר למד רק זכות על מה שנהגו להקל

וכתב רק ללמוד זכות על דורו בדרך אפשר שהכל בו כתב וז"ל ואפשר דקיפול דידן לא דמי לקיפול שלהם עכ"ל וכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה להקל ח"ו לכן השמיט לגמרי דעת הכל בו דלדידיה נפל עכשיו איסור קיפול בבירא אבל דעת המרדכי הביא ליש מי אומר דנראין דבריו אבל אין דעת המרדכי מוסכם מכל השיטות דדעת הכל בו חולק ג"כ עליו ומודה אם אנו בקיאין בקיפול אין הבדל אם הקיפול השני שלא כסדר קיפול הראשון אעפ"כ אסור ודוק. וראיתי בחיי אדם כלל מ"ד אות כ"ד שכתב וז"ל ודוקא כדרך קיפולו ראשון אסור אבל אם מקפלו שלא כדרך קיפולו הראשון הכל מותר עכ"ל לא ידעתי מנ"ל הא המחבר הביא המרדכי רק לדעת יש מי שאומר אבל אין זה הלכה פסוקה דהא לפי דעת הכל בו אין הבדל אם עושה קיפול השני שלא כסדר הראשון והגם דלכל בו מותר יען דאין קיפול שלנו כמו קיפול שלהם הלא הכל בו לא החליט הדבר רק כתב אפשר שנשתנה קיפול של עכשיו וא"כ הוה דעת המרדכי רק יש מי שאומר דנראין דבריו ודעת הש"ע לפסוק בכל מקום כדעה ראשונה כמו שהעיר ג"כ במחה"ש א"כ הי' לו לחיי אדם לכתוב בלשון רבו הוא השולחן הטהור יש מי שאומר שמותר ודוק. ובמכתבו ראיתי שמביא דברי הב"י וכ' מעלתו נ"י וז"ל ובעו אנכי מאיש להבין דעת קדושים שחיי"א כתב בכלל מ"ד וז"ל ודווקא שרוצה ללבשו בשבת דאל"כ הכל אסור עכ"ל והנה מהנ"ל [היינו הב"י] מבואר דאם שלא כסדר קיפולו הראשון מותר בכל אופן וצע"ג עכ"ל וכן מקודם לזה כתב מעלתו וז"ל והנה מהנ"ל מבואר שמותר לגמרי שלא כסדר קיפולו הראשון ולא שום אחד מהפוסקים חולק בדבר הזה ומשמע אפי' טלית של מצוה דאין צריך לו ללבשו בשבת שרי עכ"ל מעלתו. לא הטיב לראות בשתים (א) אפי' בשאר בגדים שצריך ללובשם בשבת אם הם ישנים או צבועים או יש לו בגדים אחרים אעפ"כ הוא רק יש מי שאומר שמותר לקפלם שלא כסדר קיפול הראשון אבל לשיטת הכל בו ודעת המחבר שהיא דעה ראשונה אסור לקפלם אפי' שלא כסדר הראשון (ב) השיג מעלתו על חיי אדם שאוסר לקפול אם אינו צריך לשבת ומעלתו השיג עליו אפי' בטלית של מצוה שרי לקפל שלא כסדר קיפול הראשון אפי' אם לא מצריך עוד הטלית בשבת זה. לדעתי שגג בזה כל הקיפול הוה טרחות בגוף והוה הכנה על יום חול ואסור לעשות בשבת חינם והתוס' כתבו בשבת דף קי"ג וז"ל מקפלין כלים וכו' מכאן דמשמע דאסור לקפל טליתו של ב"ה לפי שהם לצורך מחר עכ"ל היינו הא דשרינן לקפל כלים ד' או ה' פעמים היינו בכל התנאים שנאמרו בגמ' שאין בהם איסור קיפול ואעפ"כ מותר דדוקא אם צריך ללובשם בו ביום דהא אפי' אם יש לו בגדים אחרים ללבוש אסור לקפלן אפי' שהם חדשים ולבנים וגם מדאסור להציע המטות משבת למוצאי שבת עיין בתויו"ט

שהם הוצעת בגדים על המטות לישן עליהם עכ"ל בשם הרמב"ם יעו"ש והלא באותן בגדים אין בו איסור קיפול משום מתקן או סרך כיבוס ואעפ"כ אסור להכין שום הכנה משבת לחול א"כ אסור לקפל טלית בבהכ"נ לפי שהם צורך מחר דהוה הכנה בידים משבת לחול ולכן לא כתב התוס' לפי שאינם צורך היום דלו יהי' שמותר לקפל אפי' אם אין בו צורך היום אבל עכ"פ אסור להכין בשבת צורך מחר כמו הצעת המטה משבת למוצאי שבת וא"כ אפי' מקפל שלא כסדר קיפול הראשון או אפי' אם אין אנו בקיאין בקיפול של המשנה אבל עכ"פ טרח בצורך מחר ודוק. ובמג"א בסי' י"ד חקר אם מותר לקפל טלית של חבירו אשר יצרך לבעל הטלית אחר כך להתפלל בו ואף על פי כן אין האיש אשר לקחו מקודם להתפלל בו מקפלו בשבת הגם שיש בו בטלית עוד צורך היום דאעפ"כ אין מותר לקפלו יען דהוא שבת הקשה במחה"ש אמאי יהי' אסור לקפלו הא המג"א עצמו פסק שאפי' בחול אין צריך לקפלו כסדר הראשון ותירץ דעיקר כדעה ראשונה שאפי' קיפול שלא כסדר קיפול הראשון אסור והשואל הטלית רשאי להחמיר שלא לקפלו כלל דמסתמא ניחא להו לבעלים כיון דליכא רק הפסד מועט במה שאינו מקפלו כלל וניחא ליה לעשות מצוה בממונו ודוק ואולי בעבור זה פסק המג"א שלא יקפלו כלל אפי' שלא כסדר קיפול הראשון דלפעמים כבר התפללו בו בעליו ואז אסור לקפלו כלל והשואל לא ידע ההבדל אם בעל הטלית כבר התפלל ויבוא לקפלו אפי' אם אין בו עוד צורך היום לכן פסק המג"א להשואל טלית חבירו בבהכ"נ שלא מדעת בעליו לא מקפלו כלל בשבת אפי' שלא כסדר קיפול הראשון]. ובזה יובן מה שהעיר מעלתו נ"י על המהרי"ל הובא במג"א סי' ש' דהי' נוהג לקפל טליתו במש"ק משמע שבש"ק לא הי' רשאי לקפלו והא שלא כסדר קיפול ראשון מותר ונדחק מעלתו נ"י שהניח כן כדי להתעסק במש"ק במצוה מיד עכ"ד חלילה לומר כן אם הי' רשאי לקפל בש"ק הי' זריז במצוה דחביבה מצוה בשעתא אמנם פתרון הדברים בשבת לא הי' רשאי לקפלו אפי' שלא כסדר קיפול הראשון והי' ס"ד להניחו כך עד אור בוקר ביום א' קודם לבישת העלית ונהג המהרי"ל לקפלו במש"ק כדי להתעסק במצוה מיד ודוק כנלע"ד בעזה"י דברי הטרוד:

סימן כה

נשאלתי מפי צורבא מרבנן שאין לו אלא חדר אחד ויש לו ילד יונק משדי אמו וצריך להיות לו נר דלוק בליל שבת ולא יכול לשמש מטתו ואירע לו ליל טבילה אם רשאי לשמש מטתו ע"י שיעמוד שם מע"ש מה שקורין "שפאנישע וואנד" ואח"כ קודם השימוש יפרד כל החלקים שיהי' המטה מסובב מחיצה כי קשה לו להפריד חלקיו קודם

הלילה ששכיניו דרכם להתפלל בביתו וירגישו בדבר. תשובה יש בו פנים לאסור ולהתיר ואשר יתן ד' בפי אותו אשמור לדבר בעזה"י הנה מסברה הי' ראוי להתיר דשפאנישע וואנד הוא גבוה עשרה ורחבה יותר מטפח וא"כ כאשר הועמד בערב שבת הוא מחיצה וכאשר יפשוט חלקיו בלילה הוה תוספת אהל עראי ושרי אפי' בשבת כמבואר בגמ' ובש"ע א"ח סי' שט"ו ודוק. אמנם יש לסתור כיון דאסר לשמש מטתו לאור הנר וצריך לפשוט כל חלקיו וא"כ הוה מחיצה המתרת א"כ גם תוספת אהל עראי אסור כמבואר בעירובין דף מ"ד דאסור להוסיף לעשות דופן ג' יען דמתיר הסוכה לאכול בתוכה ורק דופן ד' מותר לעשות יען דאינו מכשיר הסוכה דדי בג' דפנות ועיין שם בתוס' בד"ה פקק בשם ר"ת דגם מן הצד שייך עשיית אהל אם מועיל להתיר ולכן בעירובין דף צ"ד אהדר רב לאפיה כיון דסובר בנפילת המחיצה אסור לטלטל א"כ בנגידה גלימא הוה מחיצה המתרת ולשמואל דסובר דמותר לטלטל בלא"ה א"כ הוה תוספת אהל עראי שאינה מתיר יעו"ש מתוק מדבש וא"כ כיון דפירד חלקי שפאנישע וואנד מועיל היתר תשמיש ואסו' להוסיף בשבת ודוק, ועלה בדעתי סברה אחת כיון שהשפאנישע וואנד הוא כל חלק ממנו הוא גבוה עשרה ורחב כמה טפחים והוה מחיצה גמורה ואם יחפץ איש יכול לעמוד תחתיו ולבעול אשתו בעמידה רק הוא חפץ לשמש כדרך כל הארץ על מטתו א"כ לא נקרא מה שמפריד כל חלקי שפאנישע וואנד למחיצה המתרת לו התשמיש כי הלא יכול לשמש תחתיו בעמידה בלי הוספת מחיצה א"כ מה שמוסיף המחיצה אינו מתיר לו דבר מה שלא הי' יכול לעשות מקודם בשלמא בסוכה שחסר דופן ג' אינו רשאי לאכול בסכך ושתי דפנות א"כ כאשר מוסיף דופן ג' פועל ההוספה ההיתר לאכול אשר בלי עשיית דופן ג' לא הי' יכול לאכול ועיין רש"י עירובין דף מ"ד בד"ה דקתני נפל דופנו וז"ל דמשמע דופן שהוא מותרת בה עכ"ל וא"כ הכא שיכול לשמש תחת חלק אחד שוב לא הוה בפירוש שאר חלקים מחיצה מתרת והבן זה. ואחר העיון נראה לי דפישוט חלקיו הוי מחיצה המתרת הגם דיוכל לשמש תחת השפאנישע וואנד בלי פישוט חלקיה ואסברה בעזה"י טעמא דמלתא בשלמא בדופן רביעי של סוכה מותר לעשות יען דדופן רביעי לא יפעל כלל היתר לאכול דסוכה כשירה נקראת בג' דפנות וא"כ מה שעושה דופן ד' לא יפעל כלל להכשר סוכה וה"ה לשמואל כיון דהי' מחיצה בהכנסת שבת אעפ"י שנפלה מותר לטלטל בלי מחיצה א"כ אפי' עושה אותה לא הוה מחיצה מתרת אבל בתשמיש המטה הגם שיוכל לשמש בעמידה תחת עמידת השפאנישע וואנד הוא מטעם דיש שם מחיצה בפני אור הנר אבל במקום שפסק מחיצה אסור לשמש דשם משמש לפני אור הנר וכאשר יפשוט שאר חלקי שפאנישע וואנד

יוכל לשמש מטתו במקום אחר אשר מתחילה לא הי' יכול לשמש שם בעמידה אם כן הפישוט חלקי' הנ"ל פועל היתר לשמש בעמידה תחת כל חלק וחלק א"כ עשה מחיצה המתרת לשמש בכל פישוט חלק וחלק משפאנישע וואנד ואסור לעשות מחיצה המתרת השימוש אשר מקודם לא הי' יכול לשמש שם מטתו והבן כי הוא סברה ישרה בעזה"י. וראיה לדברי דאל"כ הכי נימא מי שיש לו חדר אחר שיוכל לשמש מטתו שם יהי' מותר עמידת מחיצה לשמש דלא הוה מחיצה מתרת או הכי נימא מכח שיוכל לכסות הדברים בשני כלים שהוא מותר לעשות גם בשבת כמבואר בט"ז שט"ו ס"ק ב' א"כ היה יוכל להעמיד מחיצה דלא הוה מחיצה מתרת אלא פשיטא שזה משבשתא דעכ"פ המחיצה מתיר לו לשמש מטתו באותו חדר וגם המחיצה מתיר לו לשמש מטתו אם הספרים גלוים לפניו א"כ הוה מחיצה מתרת אבל דופן רביעי בסוכה אינו מוסף כח בסוכה כלל א"כ ה"ה אם יכול לשמש בעמידה תחת השפאנישע וואנד כאשר היא עומדת שם עכ"פ כאשר תם הרוחב של הנ"ל לא יכול לשמש וכאשר יפשוט החלקי' יוכל לשמש בכל חלק וחלק א"כ הוה מחיצה המתרת ואסור ודוק. ועלה עוד בדעתי יען דגמ' בעירובין משני הא בדופן שלישי הא בדופן רביעי והלא יכול לחלק בדופן ג' גופיה בטפח הראשון אסור דהוא מתקן שיהי' ראוי לקיים מצות סוכה אבל שאר טפחים גם בדופן ג' מותר דהסוכה כשירה בשני דפנות ודופן ג' טפח אלא ע"כ כיון דשם דופן ג' הוה מחיצה מתרת אז כל הנוסף על דופן ג' הוה מחיצה מתרת דהכל הוא דופן ג' הנותן שם סוכה כשירה ואפי' דמהני בדופן ג' טפח אבל עכ"פ כל הנוסף בו להדופן ג' הוה הכל מחיצה המתרת כי שם דופן ג' הוא מחיצה המתיר וה"ה הוספה לדופן המתיר התשמיש הוה הנוסף עליו כמוהו ורק דופן רביעי בסוכה לא הוה שם דופן המתיר כלל כמו בעירובין דף צ"ד דלשמואל לא צריך מחיצה כלל. אך אעתיק דברי ריטב"א בעירובין דף מ"ד שכתב בד"ה אלא הא והא רבנן וז"ל כלים אכלים לא קשיא הא בדופן שלישית והא בדופן רביעית פי' דמתניתא קמייתא בדופן שלישית דה"ל עושה הכשר סוכה יחשוב בנין עראי לכתחילה דאסר אפי' לרבנן ומתניתא בתרייתא בדופן רביעית דלא אתי' להכשיר סוכה אלא לצניעות בעלמא וה"ל תוספות אהל עראי דשרי אפי' לרבנן אשמעינן מהכא מה שפי' ר"ת ז"ל דאפי' במוסיף מחיצה על מחיצות העשויות כבר חשיב כדין עראי לכתחילה כשהוא מתקן הדבר באותה מחיצה להכשירה למצוה או לעשותה ברשות היחיד וכדאמרינן הכא בדופן שלישית הילכך עושה שתי מחיצות דליכא שום הכשר סוכה ולא הכשר רשות אפי' משום תוספות ליכא וכל דעביד מחיצה שלישית בסוכה דמצוה או מחיצה רביעית בסוכה דלאו מצוה ברשות הרבים או בכרמלית ה"ל בנין עראי

לכתחילה ואסור לכתחילה ואסור לכ"ע והעושה מחיצה רביעית לצניעותא בעלמא הוה ליה תוספות אהל עראי דלרבנן שרי ולר' אליעזר אסור עכ"ל מפורש יוצא שאשמועי' היתר בדופן רביעי דסוכה כי דופן רביעי בלא סוכת מצוה אסור רק אם עושה לצניעות בעלמא א"כ אפשר כיון דכבר יש טפח בדופן ג' ליכא איסור בהוספת דופן ג' דעכ"פ במה שמוסיף ליכא תיקון להתיר אבל כל זה אם אינו פועל זה בהוספת בנין הוספת היתר אבל בשפאנישע וואנד הוספת בנין מוסיף הוספת היתר במקום לתשמיש א"כ הוה הפישוט החלקים בנין המתיר ודוק. ובזה יש לי פליאה נשגבה על מהר"ם שעשה מחיצות טפח מערב שבת יען דאסור לעשות בשבת מחיצה המתרת יעו"ש בסי' שט"ו וקשה מה פעל בזה הא הוספה להתיר הוה כמו לעשות דופן ג' לסוכה דאסור לעשות יען דהוה מחיצה המתיר א"כ כיון בתשמיש המטה או לעשות צרכיו נגד ספרים א"כ אסור להוסיף דהוה מחיצה המתרת ולא מיבעי אם הי' הטפח מלמעלה דאסור להוסיף להוריד עד למטה אלא אפי' הי' הטפח מן הצד ג"כ אסור להוסיף ברוחב דלא דמי לדופן רביעי של סוכה או להוסיף על דופן ג' של סוכה שהי' כבר טפח דשם ההוספה אינו פועל ומתיר יותר מאלו לא הי' נעשה אותו הוספה אבל בתשמיש המטה וכדומה הוא מרחיב המקום לעשות שם צרכיו ותשמיש ובמג"א סי' שט"ו ס"ק ג' כתב וז"ל ופשוט דאם הי' מחיצה בולטת מן הצד לפני הספרים רחב טפח מותר לתלות סדין לפניו דהו"ל תוס' אהל כמ"ש בסי' שי"ג עכ"ל והוא פלא בעיני דמה מועיל כאן שהי' טפח כבר עכ"פ מוסף אהל עראי להתיר ויש איסור בכל טפח וטפח שמוסיף וצע"ג. ונלע"ד לחדש סברה אחת בעזה"י בשלמא לעשות דופן ג' מחדש לר"ת דאסור לעשות מן הצד יען דשני דפנות לא הווין סוכה כשירה וע"י עשיית דופן ג' נעשה סוכה כשירה נחשב עשיית טפח לדופן ג' כאלו עשה כל ג' מחיצות עכשיו דהא טפח לדופן ג' פועל שיוגמר פעולות שני מחיצות הראשונות שיהי' סוכה בשלושה דפנות לקיים מצות סוכה ונחשב כעשיית אוהל עראי מתחילתו ועד סופו והלא נחשב בנין מן הצד כמו בנין בגג דהא גם בבנין מן הצד מחדש תיקון חדש ושם חדש כמו אהל בעשיית גג וכן לרב דמחיצה שנפל בשבת אסור לטלטל עוד בכל החצר א"כ כאשר יתלה גלימא פועל חילוק רשויות שיהי' מותר לטלטל בכל החצר וקודם תלויות הגלימה אסור לטלטל גם נגד חלקי מחיצות שנשתייר א"כ הלא הוספת המחיצה פועל שם חדש חילוק רשויות ותיקון חדש לטלטל בחצר אז גם מחיצה מן הצד נקרא עשיית אהל דהא מתקן את כולו אבל בתשמיש המטה ועשיית צרכיו דהא מתחילה ג"כ מותר נגד טפח העומד מערב שבת וכאשר יוסיף לפשוט המחיצה יתוסף לו המקום לתשמיש ולצרכיו אבל עכ"פ לא יתוסף שם חדש ולא יתקן ההוספה

כלום על הנעשה מערב שבת וכיון שלא פועל כח על הנעשה מערב שבת נשאר סברת רש"י דאין עשיית אהל אלא בגג ולא מן הצד ומותר להוסיף להרחיב המחיצה מן הצד או להאריך מלמעלה למטה דהא שם מחיצה הי' גם קודם שבת רק מוסיף שיהי' אורך או רוחב באותו מחיצה ונעשה טפל למה שהי' קודם שבת דאין עשיית אהל מן הצד חוץ אם בהוספה פועל היתר גם על הפעולה שהי' מערב שבת כמו בדופן ג' בסוכה או במחיצה בעירובין ויפה עשה מהר"ם ויפה פסק במג"א וכן משמע לשון הריטב"א שהעתקתי למעלה שכתב וז"ל דאפי' במוסיף מחיצה על מחיצות העשויות כבר חשוב כדין עראי לכתחילה כשהוא מתקן הדבר באותה מחיצה להכשירה למצוה או לעשותה רשות היחיד וכדאמרינן הכא בדופן שלישית עכ"ל הרי שביאר יען שתוספת מחיצה פועל לתקן הדבר כולו להכשיר למצוה או לעשות מרשות שותפות רשות יחיד ואקוה שהוא אמת בעזה"י. היוצא אם העמיד לפני המטה השפאנישע וואנד מערב שבת לשם מחיצה רשאי לפשוט שאר חלקיו לפני התשמיש כנלע"ד. וראה זה מצאתי בפרמ"ג בא"ח במשבצות זהב סי' שט"ו ס"ק א' שכתב וז"ל ומיהו תוס' אהל עראי דשרי לרבנן דר"א וכבסעיף ב' מספקא לי אם בא להתיר אם שרי או לאו כי המעיין בתוס' שבת קכ"ה ע"ב ד"ה הכל ועירובין דף מ"ד ע"א ד"ה פקק ובר"ן ר"פ כל הכלים מבואר יותר דכל היכא שבא להתיר אף תוס' אהל עראי אסור ומה"ט דופן ג' אף תוס' לשיעור דופן אסור כי בלא"ה לאו סוכה כלל וע"י התוספות כאלו עשה סוכה שלימה ודופן רביעית אף כולו לא הוה אלא כתוס' אף מחיצה שלימה דא"צ לה ויש ג' מחיצות הוה דופן רביעי תוספת אהל ושרי ובר"ן ד"ה ולפיכך כתוב לאמור כל תוספת מחיצה שאין מתיר כפקק שרי לרבנן הא תוספות המתיר אסור אף לרבנן דהוה כעשיית אהל עראי בתחילה דאסור הואיל ובא להתיר ועמ"א שי"ג אות א' כמ"ש וכ"ש כאן יע"ש והנה מהר"ם שעשה מחיצה להתיר הובא בב"י עמ"א ג' ואפ"ה שייר טפח ותוספת אהל עראי שרי אלמא אף להתיר ולתוספת אהל עראי שרי אם לא כשעושה בתחילה אהל עראי מחיצה להתיר אז אסור והנה למ"ש המג"א ג' ופשוט דאם הי' בולטות רחב טפח מותר דהוה תוספת אהל י"ל שפיר דאי בעי הי' עושה צרכיו שם באותו רוחב טפח מה שמרחיב אין כ"כ להתיר משא"כ בב"י משמע שהי' תלוי היריעה על הכלונס ומשולשל טפח למטה מהכלונס שזה לא יועיל כלום וצ"ע עכ"ל העתקתי דבריו להביא שגם תוס' והר"ן סברו דנחשב כאלו עשה סוכה שלימה אך מה שהתפלא בזה על מהר"ם מאי מהני הטפח כיון דהוה תוספות מחיצה המתיר וניחא ליה אם עשה הטפח מן הצד יען דיוכל לעשות צרכיו באותו טפח אבל אם טפח למעלה הניח בצע"ג. ולפמ"ש אחרי נשיקות כפות רגלי

תורתו אני אומר מה שיכול לעשות צרכיו באותו טפח לא מהני להתיר לעשות מחיצה לעשיית צרכיו במקו"א דבדופן ג' לסוכה הסוכה כשירה ולא יפעל כלל בהוספת דופן אבל בתשמיש ועושה צרכיו ההוספה פועל על מקום אחר להתיר אבל העיקר הטעם של מהר"ם הוא דנהפוך הוא דהוספה לא יפעל היתר על מחיצה שכבר נעשה א"כ אי אפשר לחשוב כאלו עשה הכל לכתחילה דהוספה לא יפעל על המעשה מכבר לא שם חדש כמו בעירובין דף צ"ד שם רשות יחיד וגם לא פועל תיקון חדש על מה שכבר נעשה כמו בדופן ג' של סוכה וא"כ אין שם אהל על המחיצה מן הצד שגם ר"ת מודה בזה לרש"י דמחיצה מן הצד או טפח מלמעלה ההוספה הוה רק טפל למה שכבר נעשה ואין בו סרך איסור חוץ אם הוא בנין קבע עיין במג"א סי' שט"ו ס"ק א' ודוק. גם ראיתי שם בפרמ"ג בס"ק כ' שנתקשה מה איסור יש בעשיות מחיצה הא יכול לכסות הספרים בכלי תוך כלי יעו"ש שהניח בצ"ע ולפמ"ש אין זה קו' דלא דמי לדופן רביעי בסוכה דלא פועל היתר באמת אבל כאן מה מהני שיוכל לפעול היתר במעשה אחרת עכ"פ באשר הוא שם הוה מחיצה מתרת ודוק. וכעת מצאתי שנשאל אדמ"ו חת"ס ז"ל על זה בא"ח סי' ע"ג אם מותר לפתחו השפאנישע וואנד כולו בשבת והאריך בביאר להשיג על הט"ז דכתב דאסור להניח דבר עיגול על כלי כרש"י כיון שיש ברחבו טפח כי דבר זה אסור לכ"ע וסיים וז"ל והשתא לפ"ז אותן דפנות הספרדיות שקורין "שפאנישע וואנד" שכך דרך עמידתם מוכרך ומוכפל ונשאר בה שטח כמה טפחים רוחב לא נראה שהועמד שם למחיצה אלא כך דרכו לעולם וא"א בענין אחר אפי' רש"י מודה דאסור ע"כ לא פליג רש"י אלא במחצלת כסוכה בשינוי קצת שלא הודקה כראוי ודרכה למיהדק שפיר וס"ל גם זה הוה היכר אבל דפנות הללו שכן דרכם לעולם ואין כאן שום היכר גם רש"י מודה ואפושי פלוגתא לא מפשינן עכ"ל ולדעתי הקלושה זה הכל לעשות הוספת אהל על גג כמו בפני דכרי בעירובין דף ק"ב וכדומה אבל השפאנישע וואנד הוא הוספת אהל מן הצד שאין בו איסור מחיצה כלל כיון שלא הוה מחיצה המתרת וא"כ כיון שהעמיד השפאנישע וואנד שהוא גובה עשרה ורחב כמה טפחים לפני שבת לשם מחיצה מה איסור יהי' בפישוט חלקיו ולמאי צריך היתר בשלומא במחיצת גג דהוה אהל עראי עכ"פ שייך לחקור כחקירות אדמ"ו ז"ל דאותו טפח צריך היכר אבל אם העמיד מחיצה מן הצד לשם מחיצה הי' דופן מעלי' ואין בו עוד סרך איסור כלל ודוק שוב מצאתי בפרמ"ג במ"ז ס"ק ב' וז"ל אבל אותן שפאנישע וועטליך י"ל דאסור להעמידן בשבת אם הוא להתיר עכ"ל משמע להעמידן אותם בשבת לכתחילה אבל אם העמידן קודם שבת לשם מחיצה מותר לפשוט חלקיו בשבת וביותר כפי מה שחקרתי למעלה בסוכה דבאופן

זה ליכא איסור מחיצה להרחיב מן הצד כנלענ"ד. סוף דבר כעת אשר מצאתי שאדמ"ו ז"ל אוסר אני איני אומר ח"ו מותר אבל לדעתי שלא יצא שגגה מתחת ידי שהתרתי אז לאותו צורבא מרבנן ובפרט שהי' ליל טבילה כנלענ"ד בעזה"י. ומצאתי עוד שבהלכות קטנות סי' רכ"ו רצה לחדש שכל עשיות מחיצה לפני אור הנר הוה רק מחיצה לצניעות ולא הוה כלל מחיצה המתרת הגם שדבריו נפלאים וגם חקר מלשון ב"י סי' שט"ו הגם שמתרת אם נעשה גם לצניעות מותר יעו"ש לכל הפחות הי' נראה לצרף להתיר לפשוט חלקי שפאנישע וואנד ודוק:

סימן כו

שאלה בכפר אשר אי אפשר לעשות עירובין וצרכי איש וביתו מרובים בקיץ אשר צריך האדם כמה פעמים מים קרים ולהביא בצהרים את המאכל מהתנור אשר יכינו כל יהודים בערב שבת אצל אחד וכדומה ואי אפשר לקרוא בכל דבר הנצרך גוי או שפחה מהשכנים ולכן עושים צרכים כאלו ע"י בנים הקטנים או קטנות עד שמגיעין לי"א שנים וכאשר יגיעו לשנים הנ"ל נזהרו שגם הם לא יטלטלו כלל בשבת כך מנהגם זה כמה ועכשיו הוגד להם מצורבא מרבנן אשר קבע דירתו בתוכם שלא יפה עושים כי הוא עון אם יצוו לבניהם ונפלאת בעיניהם אם אמת בפי צורבא מרבנן או לא. תשובה אמת בפי צורבא מרבנן איסור הנ"ל יצא מפי אדם גדול בענקים מפורש לאסור והוא בחתם סופר חלק ו' סי' י"ג שחולק על הרב שהתיר לטלטל בשבת ע"י הקטנים וסמך עצמו על הט"ז בשם המרדכי בסי' שמ"ו ואדמ"ו ז"ל מסיים וז"ל מ"מ בהא סלקינן דחלילה וחלילה להתיר לקטן לטלטל במקום שאין עירב והמורה שנטה אחרי פשטיות דברי ט"ז אין להאשים כי לא עיין כל הצורך ושגיאות מי יבין עכ"ל א"כ הרי מפורש לאסור כדברי צורבא מרבנן אשר אסר להם לעשות כן. אמנם אחרי הלחץ זה הדחק אשר יגיע בכפר הזה אם לא יוכלו לטלטל ע"י הקטנים אמרתי לחפש אולי אמצא מזור להתיר וחלילה לי לפסוק נגד פסק אדמ"ו ז"ל רק אחקור על הדברים ואולי ימצא איש גדול אשר יסכים לזה כי לדעתי יש לחקור על שורש הדברים אשר על ידם אסר אדמ"ו ז"ל את הדבר וזה החלי בעזה"י. (א) הנה רב אחד התיר לטלטל דסמך עצמו על דברי ט"ז א"ח סימן שמ"ו שכתב וז"ל ומשמע במרדכי שיש היתר להביא על ידי תינוק המפתח כמו על ידי עכו"ם עכ"ל א"כ כמו שמותר לצוות לעכו"ם להביא במקום שאין עירוב ה"ה קטני ישראל וכתב אדמ"ו בד"ה ע"ד הט"ז וז"ל אהובי אם נקח דברי הט"ז כפשוטן נחוס הרבה על ממון של ישראל ולא נצטרך עוד שפחות עכו"ם בבתינו ביום השבת כי כל אדם יצווה לבנותיו בנות ט' וי' שנים להחם לו בשבת תנור בית החורף וכדומה ולשוא עמלו אבותינו ואבות

אבותינו מעולם כילו ממון הרבה וגם נצטערו צער הרבה ע"ז כידוע ומדוע לא עשו כל זה ע"י קטניהם ונימא כי היכא דשבות דשבות מותר ע"י נכרי מותר נמי ע"י קטן הה"נ להחם דמותר ע"ו גוי משום הכל חולים אצל צינה יהי' נמי מותר על ידי קטן ואולי יאמר הטועה היכי דאפשר בנכרי שאני וט"ז מיירי היכי דא"א ע"י נכרי וסברה זו יעיין בש"ס ר"פ מי שהחשיך ובש"ע סי' רס"ו ועכ"פ לא טוב הורה המורה שהתיר לטלטל בכרמלית ע"י קטן אם אפשר ע"י עכו"ם עכ"ל. ואחרי נשיקות עפר כפות רגלי תורתו נראה לי דלא קשה קו' הנ"ל מהאבות דלא החמו חדריהם ע"י קטניהם כאשר אבאר בעזה"י. הרמב"ם פ"ו מהל' תשובה הל' ו' כתב וז"ל יש חטא שהדין נותן שנפרעים ממנו על חטאו בעוה"ז בגופו או בממונו או בבניו הקטנים שבניו של אדם הקטנים שאין בהם דעת ולא הגיעו לכלל מצות כקניינו הן וכתיב איש בחטאו ימותו עד שיעשה איש עכ"ל הזהב ובספר משנה של הגאון ר' וואלף באסקוויטץ זצ"ל הביא ראיה מספרים ומגמ' לדברי הרמב"ם עיין בפ"ד מה' ע"ז ובפ"ו מהל' תשובה ושיבח שרמב"ם המתיק רק טעם סיפרי דקטנים המה כקנינו של אדם מה הבהמה נענש בעון בעלים כך הקטנים שהמה כקנינו יעו"ש דבריו כי נעמו מאוד והריטב"א כתב בע"ז דף ט"ו בד"ה מי דמי וז"ל היינו דאחמר ביה רבנן לאסור מכירה אטו שכירות שתחלת איסורו מן התורה בבהמתו אבל מן הספק הוא שיש לו ליזהר שמירה מעולה בבהמתו שלא לעשות מלאכה אפילו ע"י אחרים ואפילו בשנטלה ממנו למידי דהתירא כמו שהוא מוזהר על עצמו עכ"ל א"כ שביתת בהמתו האדון מוזהר כמו שמוזהר על עצמו בשמירה מעולה וא"כ בודאי מסתבר שהאדם מוזהר על שביתת בניו ובנותיו הקטנים דגם המה כקנינו הלא גם המה אינם בני דעת ואינם בר מצות כבהמה רק האב מוזהר על שביתתם שיניחו כשורו וחמורו אשר הם קניניו ודוק. וראה דברי נמוקי רמב"ן בתורה פ' יתרו על פסוק אתה ובנך ובתך שכתב וז"ל אתה ובנך ובתך הקטנים הזהירנו בשבת שלא יעשו הבנים הקטנים מלאכה לדעתינו וברצונינו ועבדך ואמתך העבדים שמלו וטבלו שחייבים בכל דיני השבת כישראל כמו שאמר במשנה תורה למען ינוח עבדך ואמתך כמוך ואלו חייבים בכל המצות כנשים כמו שמפורש בדברי רבותינו וראוי' הי' שיזהיר להם בעצמם כי הם עצמם מצווים בשבת אבל דבר הכתוב עמנו מפני שהעבדים ברשותינו לומר שביתתם עלינו ואם לא נמנען אנחנו נענשים עליהם עכ"ל הרי מפורש יוצא דהזהרנו הש"י שלא נניח קטנים שלנו לעשות מלאכה לדעתנו ואם לא נמנעו אנחנו נענשים עליהם ועיין עוד ברמב"ן על פ' וגרך אשר בשעריך וכן מפורש יוצא מדברי רש"י פ' יתרו פסוק ו' ואתה ובנך ובתך וז"ל אלו קטנים או אינו אלא גדולים אמרת הרי כבר מוזהרים הם אלא לא בא

אלא להזהיר גדולים על שביתות הקטנים וזה ששנינו שבת קכ"א קטן שבא לכבות אין שומעין לו מפני ששביתתו עליך עכ"ל א"כ הדבר ברור הגם שקטן הוא כגוי ומותר לו לעשות מלאכה אבל עכ"פ אנו נזהרנו שלא ועשה מלאכה לדעתינו ואם כן איך חקר אדמ"ו ז"ל שנימא אם הקטן דומה לגוי למה לא עשו אבותינו חימום חדרים בחורף בבנותינו ובבנינו הקטנים הוא פליאה ונקודה נפלאה. ולפ"ז אם אנו דנין שהקטנים יעשו מלאכה דאורייתא או אפילו רק מלאכת עמל אשר יגיע ויטריח הגוף בו דהוה בכלל עשה דשביתה עיין רמב"ן פ' אמור הגם דליכא עבירת לאו כגון לישא אבנים גדולים בחצר הוה ביטול עשה דשביתה יעו"ש אז בודאי אסור להאב לראות שיעשה מלאכה דהא צריכין לשבות כמו שורו וחמורו עכ"פ ואיך יצוה להם להחם התנור שהוא מלאכה דאורייתא וביטל מ"ע של שביתה אשר הוא חייב בשמירתם אבל לטלטל דבר בכרמלית שאין בזה ביטול עשה דשביתה דהא אם יש עירוב גם הגדולים מותרים לטלטל כל צרכי אדם כמים ויין ומאכל או ספר רק יען שאין עירוב אסרו חכז"ל לטלטל ואיסור דרבנן הוא מלא תסור מדבריהם והקטנים לא נצטוו בלא תסור מדבריהם דאטו יהי' הלאו דלא תסור טוב מלאו דלא תאכל חזיר קטנים לא בני מצות נינהו וא"כ הקטנים מותרים לטלטל בכרמלית דמהכ"ת לא דהא גזירת חכמים לא חל עליהם ושיצוו חכמים מצוה על האבות שישמרו הקטנים שלא יטלטלו בכרמלית לא שמענו וא"כ מותר הקטן לטלטל בתורת היתר ולמה לא יצוה לו אביו שיטלטל גם בעבורו חפץ כגון מים ולחם ולכל צרכי גופו שאין בו ביטול שביתה אפילו לגדול ודוק [עיין שבת דף ע"ו הוצאה מלאכה גרוע הוא ומעביר ד' אמות הוה ג"כ בכלל הוצאה עיין ר"ן א"כ הגם שרבנן אסרו אפי' מלאכה גרוע הנ"ל בכרמלית ה"מ לגדול אבל לקטן נשאר היתר גמור ודוק]. (ב) עוד כתב אדמ"ו ז"ל שם בד"ה אמנם וז"ל ולו יהיבנא ליה להמורה כל טעותיה יפרנס לי דברי הלכה פסוקה בסי' שמ"ג יעו"ש והרגיש בזה פרי מגדים וכתב שעל צד הדוחק י"ל דט"ז לא אמרה אלא לדבר מצוה והיינו להביא מפתח בית הכנסת וכו' וסיים ופשוט דאכתי דוקא היכא דא"א בגוי כגון שיעבור זמן תפלה אבל זולת זה מהכ"ת לדחות איסורא לגבי קטן היכי דאפשר ע"י עכו"ם עכ"ל. לדעתי יש לומר דשם בסי' שמ"ג כתב המחבר וז"ל וכן אסור להרגילו בחילול שבת ומועד ואפי' בדברים שהם משום שבות עכ"ל היינו פעולות האסורות מדרבנן כגון כיבוי ומקח וממכר וכדומה ועיין במג"א סי' ש"ז דאז כיון שפעולה הנ"ל נאסר לעולם שנראה כמחלל שבת ויו"ט ולא משכחת שיהי' מותר לגדול א"כ לא ירגילו אביו לחלל שבת ויו"ט דומה לדברים שאסורים באכילה מדרבנן שהזכיר שם באותו סעיף שאסור ליתן לו לאכול לקטן כי החכמים עשו פעולה הנ"ל

לחילול שבת ויו"ט אבל מה שאסרו לטלטל בכרמלית הוא רק גזירה אטו רשות הרבים יען דברשות הרבים אסור הוצאה והעברה גזרו על הגדול שלא יעשה כן אפי' בכרמלית אבל על הקטן לא גזרו א"כ ליכא כאן פעולה שאסרו להיות מלאכה מדרבנן ואיך אפשר לומר דנראה כחילל שבת ויו"ט הלא אותו פעולה בעצמה גם ברשות הרבים מלאכה גרועה רק התורה אסרה ובכרמלית גזרו חכמים על הגברא אטו רה"ר ועל הקטן לא גזרו אבל מה שעשאו חכמים למלאכה הוה כמו שאסרו חתיכה להיות איסור ואסור להרגיל לקטן שיאכל או יחלל שבת ויו"ט והבן זה. (ג) גם יצא אדמ"ו ז"ל להשיג על הט"ז בד"ה ומ"מ וכתב וז"ל ומ"מ דברי ט"ז לכאורה צע"ג דלענין איסורא דלאו אפי' דרבנן כל שאינו רביתיה דתינק לא יהיבנא ליה אפי' לצורך מצוה בהבדלה בשבת וט"ב משום דאתי למסרך ואם לא דבר שהוא באקראי כגון מילה בט"ב ולצורך מצוה וכולי האי ואולי וא"כ דברי הט"ז תמוהין עכ"ל. ובעיני על הטו"ז לק"מ דשאני אם נותנין לקטן מאכל שאסור מדרבנן או הזמן גורם שאסור מדרבנן לאכול ולשתות דהוא נותן איסור ברור להקטן אבל אם מצוה להביא המפתח שנאבד א"כ יוכל הקטן לילך ולהביא פחות פחות מד' אמות ולו יהי' שיהי' לגדול איסור מכח חצי שיעור ועיין בט"ז סימן שמ"ט באריכות בהכנסת ס"ת ובברית מילה הוה עכ"פ בקטן תרתי דרבנן ומותר ואז אפילו אם הקטן רץ להביא ולא נח אפילו לפוש זה לא הוה ספי בידים הכי אביו נותן לו דבר שצריך לעבור איסור הלא יכול לטלטל פחות פחות מד' אמות ומה שקטן רץ הוא עושה מדעת עצמו ומחדש במעשיו איסור ומה איכפת לן אם הקטן מהפך דבר שיוכל לעשות בהיתר ועושה על דרך איסור זה לא נקרא ספי בידים אבל בתענית אפילו ישתה חצי רביעית עכ"פ הוא אסור בתעני' ולא משכחת שיהי' מעשה היתר ודוק. אך עדיין קשה דמשמע מט"ז שמותר ג"כ לקטן להוציא המפתח מהבית ולהביא לבהכ"נ כמו שמותר לגוי להביא המפתח מן הבית לבהכ"נ וא"כ יהי' אסור לספות לו בידים וצע"ג. אמנם גם בזה משכחת שיהי' היתר כגון מפנה כליו מזויות לזויות ונמלך להוציאן פטור שלא היתה עקירה משעה ראשונה לכך עיין במג"א סימן שמ"ח ס"ק ד' או שקטן יצא לחוץ ויפשוט ידיו לפנים ועיין באבן עוזר סימן שמ"ט א"כ אם אביו מצווה לו להביא לו חפץ מים או יין לא ספי לו בזה איסור דיכול להיות בהיתר ומה שהקטן עושה אח"כ בדרך איסור זה לא הוה ספי לו בידים והגם דא"ע לא מתיר אלא לצורך מצוה היינו בגדולים אבל לקטן מותר אפילו בלי מצוה דאצלו אין איסור הוצאה כלל בכרמלית ודוק. ואוסיף בחקירה הלא כאן איכא ג"כ מצוה ששומע בקול אבותיו והגם שילפי' שאסור בעבור כיבוד אב לחלל שבת היינו בגדול דהבן יעבור איסור שבת ואסור לאביו לבקש זאת מבנו

ואפילו אם ביקש אסור הבן לשמוע אליו שגם אביו מחויב בכבוד שמים כנודע בגמ' אבל כאן אם הבן ישמע לאבותיו עושה כיבוד אב ואם והקטן בעצמו אינו עושה איסור אם יטלטל בכרמלית וממילא גם אביו אינו עושה איסור אם מצוה לו דבמקום מצוה מותר לטלטל פחות פחות מד' אמות או לעשות עקירה והנחה ע"י שני גברי א"כ התחכמו אבותיו להיות מקום מצוה ומותר לבקשו כן עפ"י דין וכי תימא קטן אינו מצווה בכיבוד אב ואם עכ"פ איכא חינוך מצוה והוה כמו קטן שמחויב לישב בסוכה וליטול לולב ולאכול מצות ה"ה במצות כיבוד והבן כי עמוק בעזה"י. ולדעתי יש לחקור אפילו בגדול אם אביו מצוה לו להביא לו מים אם אינו מותר להביא בפחות פחות מד' אמות לקיים כיבוד אב והוה כמו נתינת ס"ת או הבאת הילד לברית לבהכ"נ ואין כאן מקומו. וגם הוספתי נופך דלא שייך כאן אתי למיסרך דהא הקטן שומע מאבותיו דלכך יביא הוא יען שהוא קטן ואבותיו גדולים ואסורים להוציא מן הבית או לטלטל ברשות הכרמלית ולכן מצווה דווקא לקטנים שיעשה זאת ואיך יסרך הא שומע באזנו שדווקא בקטנותו מותר לו לעשות זאת דעל קטן לית איסור טלטול אבל שם בתענית דגם עליו איכא חיוב תענית שעות ואעפ"כ יותן לו מכוס אז יוכל לטעות בגדלו אם אין כאן קטן יוכל הוא לשתות דהא גם אז אשר הי' עליו חיוב תענית שעות שתה יען דהוא כוס מצוה ודוק. וראה בסימן רפ"ד במג"א ס"ק ו' שכתב וז"ל אם אין עירוב שיכולים להביא חומש בבהכ"נ הולכין יו"ד ומפטירין בבית ששם החומש וגם יכולין לקרות הפטורה בע"פ אם א"א בענין אחר עכ"ל משמע אפילו ע"י קטן או ע"י גוי אסור להביאו וכן מצאתי בשמ"ק בב"ק דף פ' בד"ה אומר לגוי ועושה וז"ל דווקא משום מצוה זו כדאמרי' משום יישוב א"י אבל לצורך מצוה אחרת לא שרי אמירה ומכאן יש לדקדק אם ישכחו להביא חומש בבהכ"נ ואין במה לומר ההפטרה שלא יאמרו לגוי להביאו אלא ילכו מנין עשרה למקום שיהי' החומש ויאמרו שם ההפטרה תלמידי הר"פ עכ"ל ולכאורה קשה למה לא יהי' מותר אפילו לקטן להביא ספר הפטרה כמו שמותר לו להביא מים ויין לצורך הגוף וצע"ג ויותר נפלאת הלא ע"י גוי מותר להביא צרכי הגוף במקום שאין עירוב ולמה לא יהי' מותר להביא ספר הפטרה והוא פלא אמנם אחר העיון נראה לי דדווקא כדי לעשות מצוה שאין בה הנאת הגוף החמירו דזה כבוד המצוה להיות מן המותר לישראל לעשות בעצמו ולא שיצוה לגוי או לקטן שיש בו עכ"פ סרך איסור שישראל יצוה לעשות מה שלא יכול לעשות בעצמו וגם אם לא יוכלו לפטור הפטרה אונס רחמנא פטריה ועיין במג"א סימן קמ"ג בענין קריאת הפטרה בעל פה אם יש טעות בספר ודוק אבל מה שהגוף צריך לצרכיו להיות לו עונג שבת מותר ע"י גוי וה"ה ע"י קטן ועיין במג"א סימן רע"ו ס"ק ח' שכתב

וז"ל במקום מצוה ודווקא שגופו נהנה ממנו אבל לומר לעכו"ם שיבנה בה"כ אסור וכ"מ ס"פ ע"ו דשבת עכ"ל משמע דיותר יש היתר לצורך גופו שהוא מצוה מלצורך מצוה בלבד והגם שמחה"ש נותן טעם אחר וגם באלי' רבה הביא ריב"ש בהיפוך ועיין בפרמ"ג שם בכל זאת מסתברא שהנאת הגוף עם מצות עונג שבת הוא טוב יותר מלהתיר טלטול בעבור קריאת הפטרה ודוק. ואוסיף נופך דלרוב צרכים בשבת המה ממאכלים ומשקים אשר הקטן אוכל ושותה עמו ומביא בעבור עצמו הגם שמרבה להביא בעבור הגדולים בבית זה לא נאסר מכל הנך טעמים שבארתי בעזה"י. שוב מצאתי בכרם שלמה או"ח סי' שמ"ג שחקר אם מותר להביא טלית או חומש ע"י קטן לבהכ"נ שמביא דברי תוס' גיטין דף ח' בד"ה אף שכתבו שאין ללמוד משם שמותר לומר בשבת לנכרי להביא ספר דרך כרמלית והביא גם תשובת ר"ע איגר סימן ט"ו שאוסר ג"כ להביא ספר מקטן לבהכ"נ בכרמלית ועיינתי שם שכנים הדברים שאוסר רק מסיים וז"ל ולדעתי יש תקנה ליתן להתינוק חומש וסידור לישא לבהכ"נ לצורך עצמו להתפלל ולשמוע קריאת התורה וממילא יצטרף הגדול עמו להתפלל יחד כנלע"ד עכ"ל. ונ"ל דה"ה בדבר אכילה ושתיה אשר יאכל וישתה הקטן עמו הגם שמרבה בשביל הגדול לזה מצרפין שהוא צורך הגוף בשביל עונג שבת והגם אם אפי' הקטן לא יאכל ולא ישתה עמו עכ"פ יוכל להנות ממנו ובפרט כיון שנהגו שמשנת י"א והלאה לא יטלטלו הקטנים הללו א"כ בודאי לא שייך אתי למסרך דהא ידעו משעה שהגיעו להיות נראה כגדולים למופלא סמוך לאיש לא נתנו אבותיהם רשות שיטלטלו עוד בכרמלית ואיך יסרכו אח"כ כשהם גדולים ובודאי איזה ת"ח הרגילם לגדר זה שלא יבואו לידי מכשול והגם שיש לומר א"כ יאמרו כל הסריקין אסורים וסריקי בייתות מותרין ויתירו עי"כ בשאר מקומות אפילו עד זמן גדלות ממש אין נראה להחמיר לעשות בזה גזירות חמורות דהוו כגזירות שאין הרוב הצבור יכולין לעמוד בהם כנלע"ד אם יסכימו שני גדולי ישראל בזה:

סימן כז

נשאלתי במקום שנהגו לכבד לשלשה בני אדם שהם מוהלים לאחד החיתוך ולהשני הפריעה ולהשלישי המציצה אם מותר גם בשבת לכבד לג' בני אדם או טוב שהפורע יהי' לו מציצה ג"כ. תשובה דברים עתיקים כבר התעורר בזה בחכמת אדם ואעתיק דברי אדמ"ו הגאון בעמ"ח אמרי אש שכתב בא"ח סי' ח"י שנשאל על זה והשיב וז"ל האם יש לאחר למצוץ ומעכ"ת נ"י דעתו להקל הנה הי' נראה כן ואולם הש"י אינה לידי מ"ש מרן הגאון ז"ל בעל חת"ס בגליון ש"ע ביו"ד וכתב שם על דברי רמ"א שהתיר בשני מוהלים בשבת וכתב הוא ז"ל ומ"מ אסור ליתן לשלישי למצוץ דלא שייך בזה ברוב עם

הדרת מלך וכ"כ בספר חכמת אדם עכ"ל מרן זצ"ל בגליון ועיינתי בספר חכ"א וראיתי שכתב בקיצור וז"ל ונ"ל דעכ"פ במקום שמכבדים בשני מוהלים בשבת לא יעשה כן אלא הפורע ימצוץ עכ"ל וזה שכתב מרן דאין בזה משום ברוב עם הדרת וכו' אבל המציצה שאינה רק מפני סכנה יעשה הפורע שכבר נותן שבת לדחות אצלו אלו דברי הגדולים זי"ע עכ"ל א"כ הדבר מקוים משלושה עמודי עולם זי"ע. אמנם בכל זאת לא ראיתי שיהי' נתפשט הוראה זו לאיסור שגם יראים ושלמים מקבלים המציצה לבד אפילו בש"ק נתתי ללבי לחקור בדבר למצוא היתר שלא יקרה לאיש עון בדבר הזה כאשר אבאר בעזה"י. הרמב"ם פ"ח מהל' שבת הל' ז' כתב וז"ל הדש כגרוגרת חייב ואין דישה אלא בגדולי קרקע והמפרק הרי הוא תולדת הדש וחייב וכן כל כיוצא בזה החולב את הבהמה חייב משום מפרק וכן החובל בחי שיש לו עור חייב משום מפרק והוא שיהי' צריך לדם שיצא מן החבורה אבל אם נתכווין להזיק בלבד פטור מפני שהוא מקלקל ואינו חייב עד שיהי' בדם או בחלב שהוציא כגרוגרת עכ"ל ועיין בראב"ד שהשיג על שיעור גרוגרת ובמגדול עוז ובכ"מ ביררו דברי רמב"ם בטוב טעם ודעת ועיין בלח"מ בהל' ט' יעו"ש. וראיתי במגן אבות להגאון מהר"ם בינעטה זצ"ל בדף ד' בד"ה השוחט שעמד על דברי הרמב"ם בכמה קו' ואחד מהם כתב וז"ל ועוד קשה בהך דמילה דחיובי' משום חובל והא לא הוי דם כגרוגרת (ועיין דף ע"ד רש"י ד"ה כי מותר וכו' ובמשנה למלך פי"ח מהל' שבת הל' א') וזה יש ליישב כיון דמצוה להטיף דם ברית דמשו"ה אין מלין בעודו ירוק כדכתב הר"ן פרק ר"א דמילה ה"ל חשיבתו בטיפה אחת עכ"ל והאריך וכתב וז"ל אלא צ"ל כדכתב מעיקרא דגבי המילה המצוה אחשביה כאלו הוי שיעורא עכ"ל הזהב של העמקן. ולפ"ז אני אומר ממנ"פ אם המציצה אינה אלא מפני הסכנה ואין בה חלק ממצות מילה א"כ ממילא אינו חייב על המציצה בדם שיעור גרוגרת בשלומא בגוף החיתוך והפריעה שיש בהטפת דם מצוה וגם תיקון גברא חייב אפי' בכל שהוא דם ומותר לחלוק המצוה משום ברוב עם הדרת מלך עיין בשו"ת רמ"א בזה ולא בא אדמ"ו ז"ל לאסור אלא משום דמציצה הוה רק מפני סכנה ולא הוה מצוה א"כ ליכא במציצה איסור דלא מוצץ דם כגרוגרת ומותר המציצה לכל אדם והבן זה. ולא מיבעי אי בשבת חצי שיעור מותר מן התורה עיין בשו"ת חכם צבי סימן פ"ו בודאי מותר להיות המציצה ע"י איש אחר שלא הי' מוהל אלא אפילו אי גם בשבת חצי שיעור אסור כאשר העיר המ"ל בפ' ח"י הל' א' מדברי רש"י דף ע"ד וכי מותר לאפות חצי שיעור נ"ל דכל הטעם משום חזי לאיצטרופי לשיעור וכאן דהחצי שיעור מציצות דם הוה מותר משום סכנה א"כ אי אפשר לצרפו אפי' אם ימצוץ עוד דמה שהי' צריך למצוץ להסיר הסכנה אי אפשר לצרפו להשאר אשר ימצוץ

בחנם דהא הוא הי' מותר ואם ימצוץ מבלעדו זה כגרוגרת א"כ יהי' חיוב בפני עצמו וממילא בכה"ג ליכא איסור בחצי שיעור דאי אפשר לצרפו לכשיעור והבן זה והארכתי בזה במקו"א דבחולה האוכל פחות מכשיעור לית בו סרך איסור כלל ודוק. וחלילה לי להקל נגד מורי ורבותי גאוני ישראל ז"ל נהפוך הוא גלוי וידוע שאם אני סנדק בשבת לא אניח שיבוא איש שלישי למציצה רק אחד מן המולים צריכין לעשות המציצה רק חפשתי טעם בעבור המתירין בעזה"י:

סימן כח

שמחת חג מתן תורה ישיג ה"ה מחותני הנגיד המפורסם הרבני החו"ב כמו"ה ר' אלי' שענקעל נ"י בקוטב. אחד"ש אודיע לו כי שמחתי בבשורה טובה שאביו הגאון נ"י חזר לאיתנו בבריאת גופו ואני מוטרד גדול אי אפשר לחשוב ד' יהי' בעזרתי ואשיב מעט כי כבר כתב פעמים ועכבוני טרדותי בלי השיב כלל דברי הדש"ת. אשר נסתפק מעלתו נ"י במי שקנה קרקע בערב פסח במעכשיו ולאחר ל' יום אי חייב בפסח שני לרב דסובר דהוה ספק אם הוא חזרה או תנאי וכתב לפשוט דחייב בפסח שני ואעתיק מכתבו וז"ל בודאי אם הי' אומר שכוונתו הי' לתנאי בודאי מחויב לעשות פ"ש שהרי לענין קרבן האמינתו התורה כמבואר בגמ' דיבמות בריש האשה רבה אפי' אם הי' בעצמו מסופק י"ל דודאי כל ישראל מחויבים לעשות פסח והיא מצוה המחויב על אדם רק היכי שאין לו קרקע או שהוא טמא ובדרך רחוקה התורה פטרתו א"כ היכי שיש ספק אם מחויב או לא בודאי מחויב לעשות כי אין ספק מוציא מידי חיוב וקצת ראי' יש לזה גבי ספק אם אומר פרעתי או לא כיון דחיוב ודאי הגם דספק הוא חייב לשלם ומוציאין ממון על זה הגם דאין הולכים בממון אחר הרוב מ"מ כיון שהחיוב הי' ודאי והפרעון ספק אין ספק מוציא מידי ודאי כן ה"נ כיון שהחיוב הי' ודאי רק שספק אם פטור או לא אין ספק מוציא מידי ודאי עכ"ל. הקשה לשאול ממני דנודע דדברי תוס' הנ"ל המה בלי הבין כאשר התפלא עליהם המ"ל בפ"א מה' קרבן פסח והגאון נב"י בצל"ח מסיב הבנתם מעולם לא עלה על דעת התוס' דמי שאין לו קרקע פטור מפסח אלא מי שהוא בדרך רחוקה אין מחויב לקרב עצמו כדי לעשות פסח במועדו אבל עכ"פ לעלות לרגל הוא מחויב לעלות וע"ז תירצו תוס' דמי שאין לו קרקע פטור מראיה וא"כ ממילא אם הי' בדרך רחוקה נפטר מפסח יעו"ש וא"כ נפל כל החקירה דאין חיוב פסח קשור בקרקע אבל בכל זה לא אשיב פניו ריקם. ונלע"ד אם הדין אמת דמי שאין לו קרקע פטור מפסח אז אם יש ספק אי הי' לו בפסח הראשון קרקע פטור גם מפסח שני דהתורה לא חייבה איש מישראל לעשות פסח אם אין לו קרקע ואם הי' ספק בפסח הראשון אי הי' לו קרקע

א"כ הוה ספק אם נתחייב ולא דמי לספק אם פרע דשם הי' לו חזקת קמא חזקת חיוב וספק אם יצא מחזקת חיוב ואוקמי' אותו על החזקה חזקת קמא ומחויב לפרוע דילפינן מנגע אוקי מילתא על חזקתו עיין בפי' משניות במקואות דלא ידעי' אם נעשה השתנות אמרינן דלא נעשה השתנות אבל כאן הוה ספק אם בא עליו חיוב לעשות פסח דלמא קרקע אין לו והלא קודם יום י"ד לא הי' על שום ישראל חיוב פסח וכשבא יום י"ד שחל החיוב על כל איש ואיש מישראל אשר יש לו קרקע לעשות פסח נשאר האיש הזה בספק אי חל עליו החיוב או לא ומספק לא חל חיוב עליו ודו"ק. ועוד בספק פרעון הוה ספק אם נעשה מעשה להוציאו מחזקת חיובו ובכל ספק מעשה אמרינן אוקמי אחזקה דלא נעשה מעשה וממילא נשאר בחזקת קמייתא חזקת חיוב אבל כאן הוה בהיפוך יש ספק אי קנה השדה למפרע או לא והגם דיש ספק לפנינו דנעשה מעשה קנין ויש ספק אי הוה תנאי או חזרה אבל עכ"פ חזקת חיוב אין על האיש דדלמא הוה דבורו חזרה ולא קנה הקרקע ולא בא עליו חיוב קרבן פסח וממילא איך יבוא עליו חיוב פסח שני לתשלומי דראשון הא יש ספק בעיקר החיוב אם הי' מחויב אז או לא נתחייב אז ואיך יהי' תשלומין בלי חיוב ודוק. ומה שכתב מעלתו שהחיוב הי' ודאי ורק יש ספק אם פטור הוא בלי הבין הגם דהוא בר ישראל ויכול להכניס עצמו בחיוב אם יקנה קרקע אבל כל זמן דלא קנה קרקע לא הכניס עצמו בחיוב אבל בספק פרעון כבר נכנס בחיוב פרעון וספק אם יצא מן החיוב אם עשה מה שנתחייב. אוסיף נופך עיין סברה מתוקה בפנ"י ברכות דף י"ב בד"ה תוס' נהמא שחידש דין חדש הגם אי ספיקא דאורייתא לחומרא היינו אם יעשה האדם מעשה כגון לאכול חתיכה ויש ספק אם מעשה האכילה יהי' מעשה היתר או מעשה איסור אז מנ"ל לעשות מעשה בקו"ע מכח ספק שהוא היתר טוב להיות שב ואל תעשה מכח ספק שמא הוא מעשה איסור אבל אם אנו דנין שיצרך אדם לעשות מעשה בקום ועשה מכח ספק אז לכ"ע ספק מדאורייתא לקולא ויהי' שב ואל תעשה דפח"ח וא"כ בכאן בודאי אין מחויב לעשות קו"ע להביא קרבן פסח מספק והארכתי במקו"א דספק פרעון אי פריעת בע"ח מצוה ואעפ"כ צריך לעשות קו"ע לפרוע היינו מכח חזקת חיוב דהוה חזקת קמייתא ודוק. הנה לא ציינתי לו מקומות אשר יבורר דברי בעזה"י כי לא באתי לפלפל על הילכתא למשיחא וגמרתי להשיב בקצירת אומר כי אני טרוד וחלוש מאוד הדש"ת. ועל מה שהעיר למה אין מברכים ברכה בליל פסח על מ"ע לספר בלילה הזה ביציאת מצרים והביא שהגאון מליסא תירץ דאין מברכים ברכה על ברכה ומעלתו נ"ו התפלא הברכה היא בסוף אם כן היה לו לברך גם בתחילה כמו בהלל שמברך לקרוא את הלל ומסיים בברכה וצ"ע נ"ל לפום רהיטא דאדם יחיד שיושב בחדר

לבדו אין צריך לספר אלא זוכר במחשבה ביציאת מצרים מעלה במחשבה רוב ניסים אשר הפליא ד' לעשות כי הסיפור הוא רק לאחרים "למען תספר באזני בנך וכו' אשר התעללתי במצרים" רק בעומר דכתיב וספרת לך שבעה שבועות אז מצוה שיספור בכל לילה יומי ושבועי דכתיב "וספרת לך" או לדעת של"ה דכתיב "וספרה לה" בנדה שהיא תספור לעצמה אבל ביצאת מצרים דכתוב למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים די בזכירה בלב רק בעמלק דכתיב זכור וגם לא תשכח עיין מגילה אבל ביציאת מצרים חיוב הסיפור דווקא לאחרים כמעשה בבני ברק שהי' מסובים ומספרים וא"כ תלי' אי אחרים רוצים לשמוע ולא מברכים כמו בצדקה יען שתלי' אם העני רוצה לקבל כנלע"ד:

סימן כט

רב שלום לכל למודי ד' ובתוכם הרבני המופלג החריף העוסק בתורה כבוד מהו' ר' יצחק שווארץ ב"י בק"ק פ' לאדאן. אודות אשר ביקש ממנו לדעת אם נכון בעיני אשר חידש לתרץ על חקירות אחרונים אם נשים מחויבות במ"ע של השבתת חמץ דהוה מ"ע שזמן גרמא אשר נשים פטורות וכתב מעלתו נ"י דפשוט בעיניו שהם מחויבות כאשר כאשר חידש הפנ"י בקדושין דף כ"ע וגם אור זרוע הגדול בה' מילה על קו' תוס' למה לן קרא אותו ונא אותה תיפוק ליה דמילה הוה מ"ע שזמן גורם ותי' הגאונים דדווקא במ"ע שחל על גוף ואי אפשר לעשות ע"י שליח נאמר כלל זה דילפינן מתפילין או שופר או סוכה ולולב אבל מילה שאפשר להאב לעשות שליח א"כ במ"ע שאפשר לקיים בשליחות לא נאמר דנשים פטורות א"כ בביעור חמץ דבודאי אפשר ע"י שליח א"כ גם נשים מחויבות עכ"ל. טרם אגלה דעתו אודיע לו ששגג מאוד בהבנת אור זרוע להשוותם עם דברי פנ"י דאור זרוע חידש דבר חדש דבשלומא בשאר מ"ע דכל ישראל מחויבים להניח תפילין או לשמוע שופר וליטול לולב ולישב בסוכה בעבור עצמו שחיוב מ"ע חל על כל גוף וגוף יען שהוא מבני ישראל א"כ פטרה התורה גופות נשים שלא נכנסו בחיוב זה אבל מצות מילה אמרה התורה אם יולד זכר בישראל שצריך הוא להיות נמול לשמונת ימים ובודאי על הבן הנולד לא חל החיוב אלא על כל אומה ישראלית חל החיוב שימולו הבן זכר רק יש קדימה לאב שהוא ימול אותו ואם אין האב כאן צריך הב"ד וכל איש מישראל למול הבן זכר הנ"ל דכתיב המול לכם כל זכר א"כ מצוה כזאת שלא בא מחמת עצמו אלא יען שיש באומה ישראלית ערל זכר אז כיון שהמ"ע לא בא מחמת עצמו רק מחמת שהוא מכלל אומה ישראלית הי' ס"ד שגם אשה מחויבת דאטו נשים אינה מאומה ישראלית אי לא דיש קרא למעט וזה שדייק האור זרוע וז"ל ולי אני המחבר נ"ב דלא אמרינן מ"ע שזה"ג דנשים פטורות אלא במצות התלויות בגוף האדם דמהיכי ילפינן מתפילין וההיא

מצוה התלוי בגוף האדם הוא אבל מצוה שאדם מצווה בה על אחרים כגון מילה ההיא ודאי אע"ג דז"ג היא דמחייבא לכך איצטרך אותו ולא אותה דאפ"ה פטרו זה עכ"ל א"כ כמה רחוק מחשבת אור זרוע ממחשבת פנ"י ודוק. ובאמת תי' הפנ"י הוא פלא מהכ"ת לומר יען דאפשר לקיים ע"י שליח יהי' נשים ג"כ מצווין א"כ הקולא הוא חומרא מצות חמורות שאי אפשר ע"י שליחות יהי' נשים פטורים א"כ החומרא הוא קולא ומצות קלות שאפשר ע"י שליחות יהי' נשים מחויבות א"כ הקולא הוא חומרא וגם מאי הבדל יש הא שליחות הוה כאלו המשלח עשה וצריך התבוננות רב. ואמרתי אפשר מחשבתו יען דמצות מילה מוטלת על כל בר ישראל א"כ הי' מסברא הגם דתורה נתנה קדימה לאב היינו אם ימול בעצמו אבל לעשות שליח אי אפשר דאם אחר ימול לא עושה המצוה שמוטל עליו דהא הוא מחויב בעצמו למול כל ערל זכר בישראל ואי אפשר לעשות בשליחות שיהי' המצוה לאביו [ועיין באדמ"ו בחתם סופר יו"ד סי' רצ"ה בד"ה ועדיין פש גבן דמסביר דמהאי טעמא צריך החוטף לשלם י' זהובים דאי אפשר לעשות בשליחות שיהי' המצוה להאב דהא צריך הוא בעצמו לקיים המצוה יעו"ש ועיין במ"ח ח"ר סימן צ"ו דתשב"ץ חולק דלא כאדמ"ו ז"ל] וא"כ חידש הוא דמכח קדימה שנותן להאב שיהי' המצוה שלו אם עשה שליח הי' ס"ד דגם האשה תהי' מחויבת במצות מילה של בנה כיון דאיתא בשליחות הגם שהמצוה על כל איש ואיש מישראל איצטרך קרא למעט אותו ולא אותה אבל שנאמר בכל מ"ע שז"ג יען דאפשר ע"י שליח תהי' אשה מחויבת הוא רחוק בעיני ודוק וראיתי בדבריו שכתב שבדברי פנ"י הנ"ל מתורץ קו' עולם למה נשים מצווין בשריפת קדשים הא הוה מ"ע שזמן גורם דשריפת קדשים אינו בלילה מחשבתו על קו' פנ"י בשם עולם בקדושין דף ל"ד ותי' מעלתו כיון שאפשר לעשות המצוה ע"י שליח א"כ אפי' הוה מ"ע שז"ג נשים מחייבות עכ"ד. לא אוכל לשום ידי למו פי לאמור שמעלתו נ"י שגג בזה דשריפת קדשים מוטל על כל איש ואיש מישראל ומי ששורף הוא עושה מצוה של עצמו ואי אפשר לעשות בשליחות דהא הוא מחוייב לשרוף קדשים הצריכים שריפה א"כ הוה מצוה של עצמו וגם אין על קדשים טמאים בעלים אשר יעשו שליחות דגם בעליו שהביאו אינם בעלים יותר מאיש אחר דהם של גבוה ומכח זה חידש הנב"י בח"ר א"ח סי' ט"ו דבקדשים טמאים הוה אכילת כלב מלאכה אבל ביעור חמץ ע"י כלב לא הוה מלאכה יעו"ש ודוק. עוד ראיתי במכתבו שתי' עוד דהשבתת חמץ לא הוה מ"ע שז"ג יען דבתפילין וסוכה ושופר וכדומה אם הניח תפילין או ישב בסוכה קודם הזמן בודאי לא עשה כלום אבל כאן אם שורף החמץ וגם ביטל קודם שש אטו לא יצא בודאי אין עליו עוד מ"ע א"כ לא הוה מ"ע שזמן גרם עכ"ד גם בזה שגג מאוד דקודם

זמן איסור לא קיים מ"ע כלל רק בשעת זמן איסור אין לו חמץ לבער לקיים בו מ"ע דמה יעשה אם אין לו חמץ א"כ הגם שאינו עובר על ב"י אבל גם עשה לא קיים כי אין קיום מצות עשה רק במי שיש לו חמץ כאשר יגיע זמן של אך חלק או סמוך לו אשר חל עליו עשה של השבתה ביום זה אבל מי שעומד בער"פ ואין לו חמץ הוה כמי שאין לו בגד של ד' כנפות שאין חל עליו מצות ציצית ודוק. גם הביא על מה שבארתי במ"ח ח"ר (סי' ק"ב) שמ"ע של שביתה הוה מצוה אריכא הגם מי שלא שבת חצי יום אעפ"כ חל חיוב שביתה על חלק יום היתרון והביא שבדברי ירמי' פי"ב מעכו"ם כתב בהיפוך עיינתי בדבריו והגם שיש שם הערות נאותות אבל דכרי רמב"ן פ' אמור שיש מ"ע לשל שביתה בלא עשיות מלאכה נעלם ממנו באותה שעה כנראה מדבריו באיזה מקומות שם ואני אינו חוזר מדברי ויען שמעלתו נ"י נתקשה אסביר אותו בודאי מצות תפילין וישיבת סוכה הוה רק מ"ע אחת ואם מעוטר בתפילין כל היום לא קיים רק מ"ע אחת או אם ישב כל ז' ימים בסוכה קיים ג"כ רק מ"ע אחת כתקונה דכך הי' המצוה אבל מי שאין עליו תפילין רק שעה אחת ויוצא מן הסוכה בערב ג"כ קיים מצות תפילין ומצות סוכה רק שלא המשיך קיום המצוה תמיד וכן הוא בשביתות שבת הגם שע"י מעשה המילה לא שבת אותו רגע עכ"פ השביתה קיים בכל יתרון היום ועבירה אין לו על הרגע שלא שבת דהא עסק במצוה וירויח קיום מ"ע של מילה ודוק. ויען שציין לי לראות בכתב סופר סי' נ"ו אודיע לו שראיתי שם בד"ה ודבריו נפלאים שהשיג על הפרמ"ג שהי' נעלם ממנו דתוס' יוכ"פ בנשים ילפי' מקרא דהאזרח דלא כפרמ"ג שהוא מסברה יען דמחויבים בגוף יוכ"פ יעו"ש ותמה אני מאוד איך עלה בדעתו שנעלם מפרמ"ג גמ' בענין דעוסק בה בגמ' בסוכה דף כ"ח ילפי' מהאזרח דנשים מחויבים בתוס' יוכ"פ בעינוי של אכילה מבערב קודם לילה מעט עיין רש"י שם מבואר מפורש כן ופרמ"ג חקר כאן על דברי ט"ז ששייך איסור מלאכה בתוס' יוכ"פ אז חידש הפרמ"ג דעכ"פ גם נשים מוזהרים באיסור מלאכה בתוס' יוכ"פ וק"ו שלא לעשות מלאכה בתוס' שבת יען כיון דאסורות בגוף יוכ"פ בל"ת מלאכה ה"ה אסורות במלאכה בתוספות יוכ"פ וק"ו בשבת ועיין באשל אברהם חקר הפרמ"ג דתוספת עינוי לאכול הוה עשה אבל מלאכה בתוספת יוכ"פ הוה אפשר רק איסור וע"כ צריך הטעם יען דאסורים נשים ביוכ"פ במלאכה ולתוספת שבת הוה עשה א"כ הוה תוס' שבת ק"ו מסוכה ולכן כתב המשבצות זהב דבריו על הט"ז שדן שם מאיסור מלאכה באנשים וקיצרתי מאוד והוא פלא גדול ד' יודע שבידים רפות אני כותב ולכן קצרתי הגם שהי' לי להאריך רק חזקתי את עצמי לחזק ידו העוסק בתורה בזמן הזה הד"ש:

סימן ל

שלומים אלף לאיש אחד מאלף ה"ה תלמידי הרב הצדיק המפורסם הרהמ"ג בתורה וביראה מורג חרוץ בעל פיפיות בן אחי ר' משה סופר ב"י בק"ק ברעזאוויטץ יע"א. אהובי בן אחי נ"י מאוד שמחתי בשאלתך ובפלפולך הגדול הנעים והי' בדעתי לכתוב לך באריכות כי יש לי הערות רבות ב"ה רק מרוב תשוש כוחי צריך אני לקצר יהי' ד' עמך לטובה תמיד. שאלה אחד קנה חביות יי"ש איזה שבועות לפני פסח והביא אותו לביתו ובא אח"כ שכינו ורב עמו כי הוא כבר פסק דמים עם המוכר על היי"ש רק הלך לביתו להביא מעות וקרא אותו שכן רע והלוקח לא ידע מזה ובא לכלל כעס ואסר החביות יי"ש עליו בהנאה בנדר עד"ר ואיזה ימים קודם הפסח הי' מוכרח לנסוע מביתו על דרך רחוק ומכר חמצו לפני נסיעתו אבל החביות זה לא מכר ובע"פ נזכר שלא מכר החביות הנאסר עליו ובא לשאול מה יעשה אם מחויב הוא למכור או לבטל או לא צריך כלום כי אסור עליו בהנאה והוי כאינו שלו עכ"ה. תשובה אהובי בן אחי נ"י ראיתי אתה נאה דורש ונאה חוקר ושמח לבי מאוד בדבריך הנעימים מראשית דרשת שמכח שנאסר בהנאה אם כן כשבא פסח לא הוה שלו לעבור עליו בב"י ולא מחויב בעשה דתשביתו דאיסור הנאה לא הוה שלו וברשותו גם בלי איסור החמץ ואח"כ חקרת שעכ"פ מכח הואיל אי בעי מתשול עליה יעבור בב"י כמו בחלה ואח"כ חקרת איך יוכל לפעול כנגדו ב"י הלא אינו שלו כהפקר וכדומה ועטרת בפלפל אקוה מד' לשים עיוני בדבריך ואבוא בקצירת אומר על רעיונותיך אבל אני אתנהלה לעטי עט סופר לרגל המלאכה מלאכת מחשבת אשר לפני ולא כסדר אשר ערכת כי הכלל אין מוקדם ומאוחר בתורה וד' יאר עיני בתורתו להביני באמרות טהורות ולא אכשל בדבר הלכה ח"ו. ואקדים דברי הר"ן דף פ"ה בנדרים בד"ה ומהא שכתב בשם רשב"א וז"ל ומהא שמעינן שהאוסר הנאת פירות על עצמו יכולין אחרים ליטול אותם בע"כ ואינו יכול לעכב אעפ"י שיכול לשאול על נדרו כיון דהשתא מיהו הא לא איתשל מיהו היכי דאיתשול חייב לשלם דכיון דחכם עוקר הנדר מעיקרא כיון דאיתשול הוה להו הנך פירי כאלו לא אתסרו עליה מעולם עכ"ל מלשון זה משמע כי איתשול חיוב לשלם לו ולמה לא השמיע ג"כ אם הפירות בעולם צריך להחזיר בעין דהא החכם עוקר נדר מעיקרא וא"כ גוף הפירות נשארו לבעלים ראשונים וצע"ג. ונלע"ד לחדש דבר בעזה"י דלא צריך להחזירן גוף הפירות רק הדמים השווי' של הפירות יתן לו הגם דאמרו חכז"ל בב"מ ה' ע"ב] דלא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע אבל באמת אפי' אם נותן הדמים עובר על לא תחמוד יעו"ש זה דווקא אם הבעלים יכולין להנות מגוף החפץ א"כ יש לכל אדם שני כוחות בחפץ שלו (א) השווי' כמה דמים יותן

בעד חפץ זה (ב) הרשות שגם אם יותן לו בעדו כל אלפי זהב וכסף בוז יבוזו לו כנגד החפץ גופו כחכז"ל אדם רוצה בקב שלו יותר מתשעה קבין של חבירו וק"ו בחפץ אשר לפעמים חפץ בו בכל נפשו ולכך אמרו חכז"ל איש כי יקדיש ביתו מה ביתו שלו אף כל שלו ומה ביתו ברשותו אף כל ברשותו כי השווי' הוא השלו והקפידה על גוף החפץ הוא הרשות וא"כ גם אם יותן דמים עכ"פ עובר על לא תחמוד דחומד גוף החפץ דהא השווי' נותן ולא גזל אפי' פחות מפרוטה אבל חומד גוף החפץ הוא הכלי עצמו והתורה אמרה לא תחמוד כל אשר לרעך כמובן. ובזה חדשתי סברה בעזה"י דלא תחמוד לא הוה רק אם נותן דמים ואעפ"כ מבקש החפץ א"כ חומד חפץ של רעהו אבל אם לא מבקש החפץ רק השווי' יש לחקור רק על גזל כי השווי' הוא הגזילה ואם ליכא בו משום גזל בודאי אין בו משום לא תחמוד דהא לא חמד החפץ כלל ומה שהחזיק בו הוא משום השווי' וא"כ מי שאסר על עצמו פירותיו בהנאה ומותר לאחרים ללקחו בע"כ כדמוכח בגמ' אז אפי' אם שואל אח"כ על איסורו וצריכים לשלם לו פירותיו הוא הדמים אבל הפירות לא צריכין להשיב לו דבשעה שלקחו לא עברו על לא תחמוד דהא החזיק בו בעבור השווי' והגם שהשאיל על נדרו א"כ חייב לו התשלומין אבל גוף רות קנאו והבן זה. ואוסף נופך מדברי שטה מקובצת בב"מ דף ז' בד"ה אביי אמר חיישי' שמא מלוה ישינה יש לו עליו וכתב השמ"ק וז"ל מהר"י כ"ץ ז"ל שמא מלוה ישינה יש לו עליו פ"ה וכי משתבע דחצי שלי שפיר קא משתבע דהא אפי' מגלימא דעל כתפי' שעבד ליה ויש לדקדק מזה דאדם שתפס חפץ משל חבירו לפי שפטר עצמו ממנו בשבועת שקר שכפרו לו ממון יוכל זה לישבע עליו דחפץ זה שלו ואפי' בלשון להד"מ שמא יכול וראיה מכח שנשבע שאינה ברשותו משום חשש מלוה ישנה לאביי עכ"ל הרי מפורש יוצא כיון שלא חומד בעצמו דהחפץ רק חפץ בשווי' ולא יכול לתבוע השווי' מותר ליקח גוף החפץ וא"כ ק"ו אם לוקח החפץ בעבור השווי' יען שנאסר בהנאה לבעליו והוה החפץ כהפקר לכל אז אעפ"י שהושאל על נדרו ואז החכם עוקר הנדר מעיקרא לא צריך הלוקח החפץ להחזיר החפץ לבעלים דהוא לא גזל שיקיים והשיב את הגזילה רק לקח בהיתר לזכות בשווי' וא"כ אפי' אם צריך להחזיר השווי' זכה בגוף החפץ ודוק. וראי' הלא אם אסר על עצמו פירותיו בהנאה אם השאיל אח"כ בנדרו שכ' הרשב"א שצריך לשלם לו המעות בחזרה וא"כ בודאי מי שאוסר פירותיו יכולים גם נכרים לבוא וליטול בע"כ כי הלא אין אדונים לאלו הפירות ואטו אם ישאל אח"כ יהי' בני נח נהרגין עליו כי אצלם אין גזל נותן להשבון אלא פשיטא בגוף החפץ זוכה בו מיד הנוטל אותו ואם ישאל על נדרו דמים חייב לו אבל החפץ יכול ליטול בכל אופן הן ישראל הן בן נח ואם ישאל על נדרו יתן לו השווי'

אפי' אם גם בן נח חייב בלא תחמוד כמו ישראל כי בעת שלקחו חשב ליקח בעבור השווי' א"כ אין בו לא תחמוד וקנה החפץ וחייב דמים בשווי' ודוק ואזכיר שפלא בעיני למה הקשה הרשב"א אחר שחידש הדין במי שאוסר הנאות פירות על עצמו שיכולים אחרים ליקח אותם בעל כרחו ואם ישאל על נדרו ישלמו לו הפירות הקשה א"כ איך יטלו כהנים בע"כ ולא הקשה על דין שלו דא"כ איך יטלו אחרים הפירות שאסר על עצמו דלמא ישאל על איסורו וא"כ אכלו בגזל פירות חבירו ואם רוצה להקשות על סוגי' דיטלו כהנים בע"כ בלא"ה שחידש דינו יכול להקשות על גוף הגמ' איך יטלו הכהנים דלמא ישאל על נדרו וא"כ מתהנו מדידיה והוא פלא בעיני כעת. אך אם לא זכה בהם איש אחר והשאיל על איסורו בודאי גוף הנכסים שלו דהא חכם עוקר האיסור מעיקרא א"כ מעולם לא יצאו הנכסים מרשותו ולא צריך לעשות בהם קנין מחדש שיהי' שלו ולהר"ן דחולק על רשב"א בדף פ"ה וכתב וז"ל לפי שמשעה שאסרו על עצמו הפקירו וכל שזכה בו אחר קנה כזוכה מן ההפקר ואעפ"י שאיסור שבו הלך ע"י שאלה קנין ממונו של זה אינו בטל שאיני מוצא שאלה בהפקר ומשו"ה יטלו בע"כ ודבריו צריכים ביאור דא"כ שמשעה שאסרו הפקירו א"כ לו יהי' ששאל אח"כ על איסורו יהי' הנכסים הפקר ויצרך לזכות בהם מחדש ועוד דכתב וז"ל כל שזכה בו אחר קנה כזוכה מן ההפקר עכ"ל קשה מאי כזוכה מן ההפקר בכף הדמיון הא באמת זוכה מן ההפקר ועוד דכתב וז"ל קנין ממונו של זה אינו בטל למה צריך לומר קנין ממונו בקיצר הי' לו לומר אעפ"י שהאיסור הלך ע"י שאלה ההפקר לא בעל שאיני מוצא שאלה בהפקר וצע"ג. ונ"ל לחקור בו ב"ה דלכאורה קשה לי מנ"ל משעה שאסרו על נפשו הפקירו דלמא לא הפקירו כיון דהלא עדיין נשאר בידו כח להתשיל עליו ויוכל להנות ממנו וגם אפי' אם יקח אותם אחר יצרך לשלם לו ממונו עכ"פ כסברת רשב"א וא"כ מהכ"ת לומר שמשעה שאסרו על נפשו הפקירו וצע"ג. אמנם כך הוא סברת הר"ן דכלל גדול אין אדם מוציא דבריו לבטלה ואי הדין דלא מפקיר לפירותיו א"כ לא יוכל איש ליטול אותם כפי חקירת הר"ן דיש לחוש דלמא ישאל על נדרו וא"כ אכל של חבירו וא"כ מאי פעל בזה שאסר על נפשו פירותיו הכי תכליתו לאבד אותם מעל פני אדמה ולהיות מאנשי סדום להקפיד על זה נהנה הגם שהוא לא חסר רק לקיים גם לי גם לך לא יהי' א"כ אנן סהדי שחפץ לפעול באיסורו שאסר פירותיו על עצמו לבד ולא אסרם על כל העולם בזה גילה דעתו שמפקירם כאשר יחפץ בהם איש אחר וא"כ הפקיר אותם רק כל שיבוא אחר ויזכה בהם אבל לא מקודם כי בזה כבר נגלה דעתו למה לא אסרם על כל עולם כי חפץ שאחר יוכל לזכות בו כזוכה מן ההפקר רק בשאר הפקר שאומר בפיו שנכסיו יהי' הפקר א"כ מתחיל ההפקר אפי' קודם שזוכה בו

איש אבל כאן הפקיר רק משעה שיזכה בו אדם ודו"ק כי דל"ב וא"כ אם לא זכה בהם אחר גם לר"ן לא צריך הבעל הפירות לזכות בהם בקנין כנלע"ד. ומעתה אהובי בן אחי נ"י מה שהבאת להתיר שאינו עובר על בל יראה כדברי הר"ן נדרים בדף פ"ה בשעה שאסרו הפקירו ומקור חיים פסק בסי' תל"א דבהפקיר החמץ מקודם אינו עובר עליו עכ"ד בקצירת אומר ולפמ"ש שאני הפקר גמור דיצא מיד מרשותו ולא הוה שלו אבל אם אוסר חמצו על עצמו בהנאה לא הפקירו אלא שיוכל אחר לזכות בו אבל קודם שבא אחר וזוכה לא הפקירו דמהכ"ת נימא דהפקירו מיד דלמא ישאל עליו ולא יצרך קנין מחדש לזכות בו וא"כ אם לא זכה בחמץ איש אחר הוה שלו ועבר עליו דלשיטת רשב"א דסובר דלא אפקרי כלל דלמה יפקיר אותו דלמא יתחרט ויתשל עליו ויצרך הלוקחו לשלם לו דמיו עכ"פ ולא הוה דבריו לבטלה שעכ"פ יוכל כל איש ליקח אותו ולאכול פירותיו ואם ישאל עליו ישלם לו דמיו ואם לא יקחם אחר יהי' עיקר הפירות שלו ולהר"ן עכ"פ אינו מפקיר אותם אלא שיוכל איש לבוא ולזכות בהם אבל קודם שזכה בהם איש אינו מפקירם דדלמא יתשול עליהם והבן. וראיתי שהארכת לחקור עוד דבלאו הכי דאפקר ליה ג"כ אינו עובר דאיסור הנאה לא הוה שלו והתורה אמרה לא יראה לך שלך אי אתה רואה כאשר פסק הרשב"א בתשובה הובא בש"ע סי' תרמ"ט מי שנדר בהנאה מלולב אין יוצא בו דלא הוה לכם רק המג"א שם בס"ק כ' חידש מסברה דנפשיה דא"ה נקרא לכם והבאת דפרמ"ג שם הביא דרשב"א בסוכה דף ל"ה סובר ג"כ דא"ה הוה לכם רק לפי דברי בספרו פלס חיים בכלל אודייתא יש הבדל אם אסרו בהנאה הוא הפקירו אבל בשאר א"ה נקרא לכם ובזה תי' אחי הרב הגאון ר' זוסמן נ"י בספר המקנה כלל כ"ב [פ"א] סתירת רשב"א מחדושיו לתשובה ועכ"פ בנידן דידן דנדר בהנאה לא הוה שלו לעבור על ב"י עכ"ד בקיצור. דע לך בן אחי נ"י שם בכלל אודייתא חדשתי סברה ישרה ב"ה דיש לנו שני מיני סוגי איסור הנאה (א) אם שם החפץ גורם איסור הנאה כגון ערלה אסור בהנאה או חמץ בפסח או כלאי כרם או בשר וחלב ושור הנסקל וכדומה דהקב"ה הוטל על שמות הללו איסור הנאה (ב) אם אדם אוסר על עצמו או על חבירו נכסיו בהנאה או אסר על עצמו נכסי חבירו בהנאה וכדומה והבדל גדול ביניהם מי שנהנה מערלה וכלאי כרם או משור הנסקל או מחמץ בפסח עבר עבירה שנהנה מאיסור הנאה כי אותן החפצים המה אסורי הנאה בעצם והתראה הוה לא תהנה מחמץ ומערלה וכלאי כרם ומשור הנסקל כל אחד בלאו שלו אבל מי שאוסר נכסיו ע"ע או על אחרים או שאוסר נכסי חבירו ע"ע אם עברו ואכלו מה עברו האנשים רק לאו בל יחל או בל יחל דידיה או בל יחל דחבירו עיין נדרים דף ט"ו דהכי החפץ בעצמו אסור בהנאה אלא שנאסר

הנאתו ע"י דיבר בן אדם אשר יוכל לאסור החפץ הן מלאכול הן מלהנות ממנו ואם עבר ואכל ונהנה עבר על לא יחל דברו אבל אין שם התראתו שם איסור הנאה וכל שאוסר הנאת חפץ אסור מכח לא יחל דברו הוא בא מבחוץ אם הגברא אוכל ונהנה הוא עובר על דברו שלא יאכל ולא יהנה אבל קודם שעובר על דברו אין כאן שם איסור הנאה על החפץ מעצמו הכי החפץ גורם האיסור הנאה הגברא אסר נפשו שלא יהנה מחפץ זה שהוא היתר בעצמו אבל בערלה וכלאי כרם ובב"ח וחמץ בפסח החפץ בעצמו הוא אסור בהנאה וטרם שנהנה הגברא שמו עליו שערלה וחמץ וכדומה המה אסור בהנאה וגרם שלא יהנה איש מישראל מהם וקודם שעובר האיש ונהנה הוה איסור הנאה מכח עצמיות שלהם והבן סברה זה כי היא אמיתיות בעזה"י. לכן אפי' אם כלאי כרם וערלה ושור הנסקל וכדומה לא נקרא שלו לבעלים יען כי איסור הנאה בעצמו רשמו במהותו לא יתפוס שם בעלים הלא שמם ואיסורם מפקיעים שם בעלים כי באיסור הנאה אין לבעלים כח אבל במי שאוסר נכסיו בהנאה אפי' על כל עלמא הכי איסור הנאה שם של נכסיו הלא כל זמן שלא נהנה לא רובץ על הנכסים שם איסור הנאה מכח עצמם ואפי' אם עובר ונהנה הכי נהנה מדבר שאסור בהנאה רק עבר על לא יחל דברו שלא שמר ככל היוצא מפיו הלא הוציא מפיו שלא יהנה והוא חילל דברו ועשה דברו חולין ונהנה אבל לא נהנה מדבר שאסור בהנאה בעצם וכל זמן שלא נהנה לא חילול דברו והנכסים בעצם אינם איסורים בהנאה. ולפ"ז איך יעלה על הדעת אם אסר חמצו שלא להנות מהם קודם פסח כשבא פסח לא יעבור על בל יראה הכי הנכסים אינם שלו או הכי אם יהנה מהם עבר עבירת הנאת איסור הנאה כשנהנה עבר הוא איסור אשר דובר בפיו נהנה מנכסים האלו וחילול דברו אבל כל זמן שלא נהנה מהם אין שמם איסור הנאה שנאמר שלא הוויין שלו והבן זה וראי' לדבר דאל"כ דאם נימא מה שאסר אדם חמצו בהנאה פועל שלא יעבור בב"י א"כ הלא החכמים אסרו החמץ שעה אחת קודם שבא זמן איסור חמץ מן התורה ואיסור הנאה של דרבנן לא הוה איסורו משם חמץ שאסרו התורה הכי יש כח ביד החכמים להקדים איסור תורה קודם חצות יום דנימא דעשתה הכתוב כאלו ברשותו הלא כל כוחם רק לגדור גדר ולשמור משמרת מלא תסור מדבריהם וא"כ הוה כל חמץ כאלו הבעלים אסרו חמצם בהנאה קודם שבא זמן איסור שם חמץ וא"כ לא יעבור איש על בל יראה חוץ אם נתחמץ לו עיסה בפסח או קנה חמץ לרמב"ם ובספרי מ"ח ח"ר סי' כ"ד בד"ה וגוף הדבר לחצתי דחכמים לא עקרו שם שלו מחמצו יעו"ש ולפמ"ש נכון דאיסור חכמים שיהי' חמץ אסור מקודם הוה כאלו בעל החמץ אוסר חמצו בהנאה איסור הנאה דלא יחל או איסור הנאה דלא תסור מדבריהם הווין רק חיוב גברא

אבל החמץ בעצמו אינו אסור בהנאה וכשבא זמן איסור הנאה של חמץ עובר על ב"י ודוק. וחזרתי לאחורי כאשר ראיתי במכתבך שפרמ"ג בהקדמה לה' פסח חידש כן מי שאסר חמצו בהנאה קודם פסח כשבא פסח אינו עובר בב"י ונפלאתי על המראה איך השכל צח ומצוחצח יפסוק כן להקל באיסור דאורייתא. ואעתיק דבריו שכתב בח"ר אות ט' וז"ל ולכאורה מי שאסור חמצו עליו בהנאה קודם איסורו כשבא פסח אינו עובר בב"י דלאו דידי' ונהי דב' דברים אין ברשותו ועשאן הכתוב כאלו ברשותו חדית רחמנא אבל כה"ג לא ועיין סי' תרמ"ט סעיף ב' המודר הנאה מלולבו לא הוה שלכם ועיין חידושי רשב"א סוכה ל"ה ובר"ם ז"ל פי"א ה"ב מחו"מ קנה חמץ נקה ולאו דיליה הוא דאסור בהנאה וקניתו לאו כלום וכה"ג לא חדית קרא אלא עכ"ח דכה"ג נמי דילי' ועכו"ם שהגבי' ישראל וקנה אינה בטילה אף דאיסור הנאה וצ"ל בין תרמ"ט לזה וחמץ של כלאי כרם כה"ג נמי י"ל עבר ב"י עכ"ל. ולדעתי הפמ"ג חקר יען שחידש הוא בחמץ שהקב"ה ועשה מה שאינו ברשותו כאלו הוא ברשותו ואם בלא"ה אסר החמץ קודם זמן איסורו בהנאה לא חדית רחמנא החידש לעשות מה שאינו ברשותו כאלו הוא ברשותו ולא יעבור בב"י מכח ששם איסור הנאה של חמץ מפקיע מרשותו ולא מכח שאסר נכסיו בהנאה ומביא ראי' דרשב"א סובר במודר הנאה לא הוה לכם בלולב ע"י שאסרו בהנאה וציין לעיין בחדושי רשב"א דאפי' באיסור הנאה ממש נחשב לכם רק הביא דרמב"ם פסק קנה חמץ לוקה ונימא דלאו דילי' הוא דאסר בהנאה וקנותו לאו כלום וכה"ג לא חדית רחמנא דיהי' כאלו יהי' ברשותו אלא ע"כ אפי' כה"ג נמי דילי' דלא אמרי' דלא חדית רחמנא החידוש וכן עכו"ם שהגביה ישראל לאסור ע"כ צריך לחלק בין תרמ"ט באתרוג ובין חמץ וא"כ אפשר גם בחמץ של כלאי כרם שהוא איסור הנאה בעצם נמי י"ל שעבר על ב"י וא"כ אפוא תל"י אין סתירה מדברי פרמ"ג לדברי נהפוך הוא אם אסר נכסיו בהנאה פשיטא ליה דעובר על ב"י ובחמץ כלאי כרם לא פשיטא ליה דעובר והוא כדברי אבל כל החקירה היא אי נימא חידש הוא שעשה הכתוב כאלו ברשותו אבל מעולם לא עלה על דעת פרמ"ג לחדש מכח איסור הנאה שאסר על נפשו שלא יהי' החמץ שלו מכח האיסר הנאה ודוק בזה. וראיתי בן אחי נ"י אשר העלית בסתירת תשובת רשב"א על חדושיו בסוכה דף ל"ה דבר נאה כפי ההסבר תשובת מהר"מ מינץ סי' ו' דלכך נקרא איסור הנאה שלו הוא מטעם דהחפץ עדיין לבעליו דהוא קודם למצותו כמבואר בב"ק דף צ"א שורי הרגת צריך לשלם י' זהובים דחטוף מצותו ע"כ שיש לו זכות זה באיסור הנאה נקר שלו עכ"ד מהר"ם הנ"ל וא"כ אמרת עם הספר בערלה וכלאי כרם דיש חיוב מצוה לשרוף או עכ"פ אם שרפו עשה מצוה כמבואר בחת"ס או"ח סי' ק"פ אז הוה שלו אבל אם אסר

לולבו בהנאה אטו יש סרך מצוה בשריפתו א"כ לא נקרא שלו והארכת לפלפל לתרץ כמה קו' אחרונים עכ"ד בקצירת אומר דע ב"א נ"י שגוף הדבר של מהר"מ מינץ צריך התבננות כיון שאם שרף אחר עשה ג"כ המצוה רק לבעלים יש קדימה במצוה אין זה זכות בגוף החפץ שיהי' נקרא שלו וגם י' זהובים המה רק קנס על שהפסיד לו מצותו וגם זכות קדימת מצוה שהוא ישרוף אותו מצות לאו להנות נתנו דנימא דע"י קיום מצוה שיש לו בו קדימה נקרא שלו דהא אם ישרוף אותו גוי דאין לו מצוה מהשריפה אין צריך לשלם לו וחפץ שיהי' שלו צריך להיות זכותו נגד כל אדם וגם גרע מטובת הנאה אינו ממון דכאן בא לו השם שלו לאבדו ולבערו מן העולם ולא כאשר הוא בעולם רק אין משיבין את הארי אחר מותו ולמה אסתיר הערה נאותה. והנלע"ד בשורש סבך החקירה על דברי רשב"א למה לא אמרינן הואיל אי בעי מתשול לה הוה ליה דידיה ויהי' יוצא בו כאשר הרשב"א בעצמו העיר בה ומדחה אותו דמכח הואיל לא הוה שלו ומחה"ש ופרמ"ג בסי' תרמ"ט הקשה עליו למה יוצא בדמאי מכח מגו דאי בעי מפקיר לנכסיה והוה עני וחזי ליה והבאת בשם שעה"מ שרשב"א בעצמו מחלק דדמאי הוה רק איסור דרבנן אבל באיסור דאורייתא לא אמרי' מכח מגו דיכול לתשול הוה שלו וגם רשב"א בעצמו העיר הגם בחלה עובר בב"י מכח הואיל באתרוג אינו יוצא מכח הואיל ונא כתוב טעם להבדיל בדבר ואתה הסברת מכח הואיל לא הוה שם שלו רק שם ברשותו ובחמץ די בשם שהוא ברשותו דאם הוא רק באחריות עובר אבל באתרוג צריך להיות שם שלו ויצאת לדון א"כ אם אסר חמצו בהנאה אעפ"כ עובר מכח הואיל אי בעי מתשיל והשגת על הפרמ"ג בפתיחה דחקר דלא ועבור מכח שאסרו בהנאה והקשית למה לא יעבור מכח הואיל או בעי מתשול עליה כמו בחלה בסי' תמ"ז עכ"ד. הנה טרם אדבר אמרתי להעתיק דברי רשב"א בנדרים דף פ"ה אחרי שהקדים מי שאוסר פירותיו על עצמו בהנאה יוכלו אחרים ליטול אותם בע"כ ואם ישאל על נדרו צריכים לשלם לו כתב וז"ל וא"ת וכיון שכן איך יטלו כהנים בע"כ דאכתי ממונו הוא כיון דאי בעי מתשול עליה והויא טובת הנאה שלו וי"ל מ"מ כיון דהשתא מיהו לא מיתשל השתא מיהא לאו ממוניה הוא ולא אמרינן דלמא מתשול עכ"ל מפורש יוצא שקו' רשב"א הי' דמכח אי בעי מתשול עליה אכתי ממונו הוא והויא טובת הנאה שלו גם עכשיו מכח הואיל אי בעי מתשול ותי' כיון דעדיין לא איתשול לא הוה השתא ממונו ולא חיישינן דלמא יתשול ותהי' אח"כ נגלה דהוה ממונו א"כ אפי' להקל פוסק כאן דמכח אי בעי מתשול לא הוה ממונו כדבריו בתשובה לחומרא לענין אתרוג ובודאי יקשה למה לא נימא מכח הואיל הוה ממונו ואין רשאים הכהנים ליטול בע"כ וצע"ג. ואקדים להעתיק בעזה"י דבר מחדושי בהבנת דברי

רמב"ן במלחמות בסוגי' דהואיל וז"ל הרמב"ן ז"ל אמר הכותב דברי הר"ר אפרים ז"ל הם אבל אין הלכה כתלמיד במקום הרב חדא דמחוסר שאלה מחוסר עקירה היא שהרי צריך לעקור ממנו שם חלה וכמחוסר מעשה דמי וצריך נמי שאלה ופתח ויחיד מומחה או ג' הדיוטות ומי יימר דמזדקק ליה בי דינא בדבר שלא בא לעולם ומדחינן ליה במסכת קידושין וכיון דשמעי' ליה לר"ח דלית ליה הואיל במחוסר שאלה ור"א אית ליה היכא דחקינן לאוקמי לדר"ח כר"א ולא הקשינן ליה מינה עכ"ל. ונ"ל דמעיין ביומא ס"ב יראה הגם דסובר ר"ח מחוסר עקירה כמחוסר מעשה דמי שאני התם דאי אפשר לעקור שם פסח לאמור כאלו מעולם לא הי' עליו פסח אלא דמניח בשחיטה על הזבח שם שלמים ובזה שמניח שם שלמים עוקר בו שם פסח ויש תרתי לגריעתא (א) דעוקר שם פסח רק מכאן ולהלאה אבל אינו עוקר שם פסח מתחילת הוייתו (ב) דאינו עוקר ממנו שם פסח לעשות אותו חולין אלא במה שמחדש בו שם שלמים קדושת שלמים עוקר ממנו שם פסח א"כ שם ביומא בקריאת שם שלמים פועל שם חדש להיות הפסח שלמים מחוסר עקירה כזה הוה כמחוסר מעשה דהא באותו עקירה פועל מעשה חדש שמחדש עליו על הקרבן שם חדש ודומה לשאר דברים בש"ס דבדבורו עביד מעשה עיין בב"מ דף ק' עקימת שפתיו הוה מעשה לר"י ובתוס' שם ועיין בתוס' גיטין דף ס"ו ומכ"ש כאן דעקר שם פסח ע"י שמחדש עליו שם שלמים מחוסר עקירה כזה הוה כמחוסר מעשה אבל בחנה אי בעי מיתשל יש בו תרתי לטיבותא (א) דחכם עוקר נדר מעיקרא כאלו מעולם לא הי' עליו שם חלה ונחשב כאלו לא קרא לה שם חלה מעולם (ב) דכאן אם איתשל עליה הוא מבטל שם חלה דמעיקרא אבל אינו מחדש בעקירתו שם אחר דהא חוזר לאיתנו להיות טבל כאשר היתה מאז טבל נמצא דלא פעל בעקימת שפתיו שלו בפתח חרטו מאומה הוא משבית ומבטל השם שהי' עליו כאלו לא הי' מעולם זה לא נחשב לר"ח כמחוסר מעשה וסובר ר"ח שפיר כר"א ובעה"מ מחדש דר' יהושע סובר דמחוסר שאלה הוה ג"כ כמחוסר עקירה ומחוסר עקירה הוה אפי' לר"ח כמחוסר מעשה אבל ר"ח סובר דמחוסר שאלה לא הוה כמחוסר עקירה ודוק. אמנם לכאורה דמקמי דהשאיל עליה הוה ממון כהן ואחר השאלה יהי' ממון של ישראל א"כ מחדש שם חדש שם בעלים אך זה אינו דגם מתחילה נקרא חלת ראובן דהא יש לו בו טובת הנאה שיוכל ליתן לכל כהן שירצה והגם דטובת הנאה אינו ממון אבל עכ"פ שמו עליו תמיד מעיקרא עיסה דראובן וגם אחרי השאלה עיסה דראובן ולא נשתנה שם ודומה לשעיר ביומא דף ס"ב דפי' רש"י דשניהם שם חטאת ולא דמי לפסח דקבל עכשיו שם שלמים יעו"ש אבל כאן מעיקרא עיסה דראובן ועכשיו עיסה דראובן הגם שמעיקרא לא הי' לו ממון

בו ועכשיו אחר ההיתר יהי' לו בו ממון עכ"פ שם חדש אין בא על החפץ. ובזה יומתק להבין דברי התוס' דהקשה דנימא הואיל אי בעי מיתשול במצות מעשר שני ובהקדש ותי' ר"י ז"ל דשאני הנהו דכתיב בהו לד' אע"ג דאי בעי מיתשל עלה חשבם הכתוב של גבוה עכ"ל והוא מחוסר תבלין הדעת. ולפמ"ש מתוק מדבש דשאני התם דנקראו כבר של גבוה דכתיב לד' וקבלו שם בעלים חדש הוא שם גבוה וכאשר יעקרו ע"י השאלה יהי' שם בעלים הדיוט וא"כ נשאר סברת הגמ' בב"ק דף ע"ו מה לי מכרו להדיוט מה לי מכרו לגבוה יעו"ש וה"ה בהיפך אם ישראל יפעל בשאלה שם חדש משם גבוה יפעל שם הדיוט אזי אמרי' מחוסר שאלה הוה מחוסר עקירה ולא אמרי' הואיל אבל בחלה דעכשיו שם בעלים עליהם שם הדיוט ואם יתן לכהן יהי' שם בעלים הדיוט וכאשר ישאל ישאר שמו אשר הי' לו גם על החלה שנקראת חלת ראובן ליתן לכל כהן שירצה א"כ אין כאן בשאלה שם חדש ואמרי' הואיל ומקום הניחו לי מן השמים להתגדר בו בעזה"י. ומעתה יובן דברי תו' השני וז"ל ועוד תירוץ הר"י היכי דאתא הקדש ליד הגזבר לא אמרי' הואיל אי בעי איתשל עלה עכ"ל והרי"ט אלגאזי דף מ"ו ע"א הבין דתוס' סברו היכא בא ליד גזבר לא מהני שאלה כשיטת רשב"א וריטב"א יעו"ש ולענ"ד יפלא א"כ הי' לתוס' לומר דבא ליד גזבר דלא מהני עוד שאלה אבל מדכתבו לא אמרי' הואיל משמע דשאלה מהני גם משבא ליד גזבר רק לעבור עליו משום הואיל לא אמרי' והוא פלא גדול. אך הוא הדבר דמבואר בתוס' בב"ק דף ע"ו דבהקדש בדק הבית אין עוד שם בעלים עליו דהא לא בא לכפרה יעו"ש ועיין ר"ן נדרים דף ל"ד ע"ב בד"ה ככר של הפקר דכל מי שמקדש ככר ועדיין הוא ברשותו אינו מועיל עליו דנחשב כגזבר שלא יצא מרשותו עדיין יעו"ש וא"כ בהקדש כל זמן שהקדישו ברשותו ושמו עליו ורשותו עליו אז לא יצא מרשות לרשות ע"י השאלה דהא קודם השאלה הי' ג"כ ברשותו אבל משימסר ליד גזבר א"כ כבר נפק מרשותו וגם זכות לא נשאר לו בו דהא הוא קדושת דמים א"כ בשאלה יתחדש השם מעיקרא הי' ככר של גבוה ועכשיו ככר של הדיוט והוה מחוסר עקירה ולא אמרי' דיעבור משום הואיל אי בעי מיתשל עניה ודוק. ובזה יובן דברי תוס' פסחים דף ס"ב ד"ה האי מחוסר מעשה דהקשה מכתישה ותי' וז"ל האי מעשה דמינה חשוב טפי עכ"ל הכוונה דמתחילה נקרא ערל ובמילה נקרא מהול דהוה תיקון גברא עיין שבת דף ק"ו מה לי מתקן כלי מה לי מתקן גברא יעו"ש וא"כ הוה מחוסר מעשה אבל שם האי כתישה אינו מחדש שם חדש דעושה מגוף אחד גושים הרבה שראוים לכסות בהם ומהני אפילו נעשה ממילא ודוק ע"כ דברי בחידושי. וא"כ אפוא צדקו דברי רשב"א בנדרים כיון דאסר ואמר כהנים שנהנים לי א"כ לא יוכל ליתן לכל כהן ולא נשאר שמו עוד על התרומה

א"כ יפעל השאלה עקירת השם עכשיו הוא ממון כהנים וכאשר ישאל יהי' ממון ישראל בעליו אז מחוסר שאלה כמחוסר עקירה ולא אמרי' מכח הואיל יהי' נחשב עכשיו כשלו וצדקו גם דברי רשב"א בשו"ת כיון דאסר לולבו בהנאה ויוכל כל איש איש ליטלו ולא נשאר שמו עליו כמו בחלה שיש שמו עליו לקיים מצות נתינה ומכח אי בעי מתשול לא נקרא עכשיו שלו והבן זה. ואוסיף נופך כי אם האדם אוסר נכסיו בהנאה א"כ יד כל אדם יכול ליקח אותו כדברי רשב"א אם ישאל עליו יש לו תביעת כסף כדי שווי' ולדברי הר"ן אפי' מעות אין לו לתבוע אבל עכ"פ על גוף החפץ יד כל אדם עליו שיוכל ליקח את החפצים וכל זמן שלא יזכה בהם אדם יוכלו הבעלים להתיר איסורם והחפץ יהי' נשאר ברשותם כמקדם כמו שבארתי וא"כ בשלומא לענין לעבור עליו בב"י כיון שעכ"פ כל זמן שלא זכה אחר יוכל לעשות החמץ לשלו כי החכם עוקר נדר מעיקרא ולא יצא כלל מרשותו וממונו א"כ עובר בבל יראה דכתיב לא יראה לך חמץ שלא יהי' נשאר כח עוד בחמץ אבל בלולב דתורה אמרה ולקחתם לכם שבשעת לקיחה יהי' שלו לבדו ולא יוכל להיות לאדם אחר כח כמוהו שהבדל גדול יש בין לעבור ב"י די אם נשאר כח לבעלים הראשון שיוכל להיות שלו לבדו עובר אבל בלולב צריך להיות בהיפך שצריך להיות שלו לבדו ולא יוכל להיות אחר כח בו כנלענ"ד בעזה"י. היוצא מזה אין ספק אצלי הגם שאסר היין שרף בהנאה על עצמו עובר עליו בבל יראה אבל אם יוכל למכור או להפקיר או לבטלו כאשר הערות בשם אביך הגדול בתורה והצדיק אחי ר' יעקב שלום זצ"ל שחקר בזה אי יוכל לעשות כן בחמץ כלאי כרם אהובי בן אחי נ"י מכירה בוודאי לא מהני כי מה ימכור אבל לבטל ולהפקיר בודאי מהני כל זכות אשר יש לו עוד באותו חמץ הוא מפקיר וממילא הקב"ה לא יעשה עוד ברשותו לעבור בב"י כנלע"ד מרוב חולשתי צריך אני לקצר הגם שהי' לי הערות רבות בענין זה דודך הדש"ת:

סימן לא

רב שלומים לענף עץ אבות האברך הרבני המופלג המורג חרוץ פיפיות כמו"ה חיים הלוי נ"י בק"ק יאס מאלדאוויע. מכתבו עם שאלתו הגיעני עב"ד ולולי שהודיע לי יחוסו משורש גדולים מבני בניו של הט"ז וידי משה ולמעלה בקודש לא עיינתי בו מאומה כי בעוה"ר אני חולה זה כמה חדשים ולא אוכל להשיב לשואלים כלל עד שירפאני ד' אבל אחרי שהוא זרע קודש מחצבתו הגם שמודיע שהוא צעיר לימים אמרתי לעיין ולהשיב לו מפני הכבוד בהערות חדשות אשר נתן לי אלקים והגם שלא אוכל לעשות כאות נפשו אודות ישראל שמכר חמצו לנכרי בערב פסח כדת וכדין ובחה"מ של פסח ההוא התגייר הנכרי ולא ידע שצריך לבער החמץ שקנה בערב פסח ונשאר עד לאחר הפסח אם החמץ

הזה אסור בהנאה דהא משעה שהתגייר הוא עבר עליו בבל יראה או נאמר כיון שחמץ שעבר עליו הפסח אסור מטעם קנס וזה שלא הי' צריך לבטלו בערב פסח ובפסח לא הי' בידו לבטלו א"כ לא קנסו כאשר האריך וברצות ד' אפלפל מעט בדבריו וכעת אחקור על שורש הדין אם עבר הגר על בל יראה בפסח ואשר יתן ד' בפי אותו אשמור לדבר בעזה"י.
תשובה עלה בדעתי לחקור היתר על חמץ הנ"ל כאשר אבאר בעזה"י אמרו בקדושין דף י"ז גוי יורש אביו דבר תורה או מדכתיב כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר או מדכתיב וחשב עם קונהו אבל מה שיש לגוי קנין בחפץ ילפי' בבכורות דף י"ג דע"כ קנין יש לו לגוי רק יש קנין כסף וקנין משיכה ולישראל בחדא ולנכרי בחדא ופליגי ר"י ור"ל אי בישראל מעות קונה ולנכרי במשיכה או לישראל במשיכה ולנכרי בכסף ולהלכתא הוה פלוגתא איזה קנין מהני בגוי מישראל או לישראל מגוי ופסקי' לחומרא עיין ביו"ד סי' ש"ך ומג"א סי' תמ"ח כנודע. ולפ"ז אמרתי לחדש דבר בעזה"י אם נאמר דגוי קונה בכסף ומהני קנינו להיות החפץ שלו ע"י נתינת כסף ואי גזל גוי אסור ישראל הגוזל עובר עבירה דהא גזל חפץ או כסף אשר המה קנין הגוי הוא דווקא על כל זמן שהוא גוי פעל קניינו אשר נתן לו הקב"ה להיות החפץ שלו ע"י קנינו אבל משעה שנתגייר ונעשה ישראל אשר אי אפשר לישראל לקנות חפץ כי אם ע"י משיכה א"כ איך אפשר שיהי' לגר שנעשה ישראל קנין בחפץ ע"י כסף הלא לישראל לא משכחת קנין חפץ ע"י כסף ממילא כאשר נתגייר נפסקו כח קנייניו אשר עשה ע"י כסף וכן אם נאמר דגוי קונה במשיכה וישראל בכסף א"כ כל החפצים אשר קנה הגוי במשיכה נפסק כאשר התגייר ונעשה ישראל דלא משכחת חפצים לישראל שיקנה ע"י משיכה וא"כ מיד שנעשה הגוי ישראל נפסק כח הקנין שלו הגם דקנין שעשה אדם פעם אחד מהני לעולם היינו על כל זמן שהוא בר אותו קנין כל זמן שהוא גוי מהני לו קנין גוי אבל משעה שנעשה ישראל נפסק כח קנין גוי אשר לא נתן הקב"ה אותו כח קנין לישראל ובשעה שקנה כאשר הי' גוי דהי' מהני קנין שלו יצא החפץ מרשות המוכר ע"י קנין המועיל וממילא חפציו הפקר ודוק. ואוסיף לבאר אפי' הי' עושה הגוי בשעת קנין החפץ השני קנינים קנין כסף וגם קנין משיכה לא מהני על שעה שנתגייר דאי למשל כסף קנינו בגוי א"כ קנין הכסף נפקע עכשיו כשנתגייר וקנין משיכה לא הי' אז כאשר הי' גוי קנין אצלו וכשנתגייר מלבד שכבר כלתה משיכה שלו משעה שנעשה ישראל אף זאת בשעה שעשה מעשה משיכה לא הי' הוא בר אותו קנין או בהיפך אי משיכה בגוי קונה משעה שנתגייר נפסק אותו קנין וכסף שנתן אז כשהי' גוי לא הי' אצלו קנין וכשנתגייר ונעשה ישראל לא נתן כסף אבל הכלי יצא אז מרשות מוכר ע"י קנין מעלי' ונעשה עכשיו הפקר ממילא ועיין בב"ב

דף נ"ד בנתן ישראל כסף על קרקע שכל הקודם בו זוכה בו ק"ו בכאן דהמוכר נסתלק מכבר בדין קנין ואם נפקע עכשיו הקנין נשאר החפץ הפקר ממילא ודוק. וכי יפלא א"כ איך לא נזכר בש"ס שכל הקודם וזוכה בנכסי גר כל זמן שהוא חי זוכה בנכסיו דהא המה הפקר טרם שזוכה הוא בו כאשר הזכירו חכז"ל בגר שמת שכל הקודם וזוכה בנכסיו זכה בהם אלא ע"כ דמהני הקנין שעשה בגיותו גם על אחר שנתגייר ונעשה ישראל מדבר זה לא הי' שותקו חכז"ל. נלע"ד אי משום הא לא איריא דראו חכז"ל דא"כ נעכב את נדיבי עמים אשר יחפצו להיות מעם אלקי אברהם מלהתגייר דאדם מעמיד עצמו על ממונו אם יודע שנכסיו הפקר לזכות בהם אם לא שזכה הוא בהם מן ההפקר ימנע עצמו מלהתגייר וק"ו הדברים אם תקנו שגר יהי' יורש אביו דלמא יחזור לסורו אשר נתקשה בו בתוס' קדושין דף י"ז בד"ה אלא מאי יפעל בזה הלא עכ"פ הוא נתגייר והוא כקטן שנולד שאינו יורש מה שחזר לסורו הוה רק ישראל משומד ותי' דעכ"פ הוא יטעה בזה ויאמין שאם יחזור יטול חלק ירושתו יעו"ש ק"ו הדברים אם ידע שנכסיו יהיה הפקר ימנע ולא יתגייר כלל על כן מלפנים בישראל נעשה לחק שגר נשאר ברכושו ולא יוכל אדם לנגוע בו דאם יחפץ אחר לזכות בו הפקר ב"ד הפקר וגדולה מזו עיין ט"ז א"ח סימ' רמ"ו ותמ"ח ובמג"א סי' רמ"ו ודוק. ואוסף נופך הגם אם קנה גוי בכיבוש מלחמה דהוה קנין לגוי קנין גמור עיין גיטין דף ל"ח ועיין בע"ז פ"ד דף נ"ב וברמב"ן ובבעה"מ או אם מצא מציאה או שזכה מן ההפקר שקנה כמו ישראל אז בודאי נשארו הנכסים גם בהתגייר דהא לזה יש לישראל וגוי קנין אחד אבל אם קנה בקנין אז כשנעשה גר פקע קנינו ודוק. ולפ"ז כל זה תיקנו לו חכמים שישארו לו נכסיו אבל אם יבוא לידי איסור לא תקנו חכמים שיהיה נשאר ברשותו עיין תוס' קידושין דף י"ז בד"ה אלא שכתבו וז"ל והשתא לא הוה חליפי ע"א דחכמים לא תקנו לו ירושה כי אם בהיתר דהם אמרו והם אמרו עכ"ל א"כ כיון שנתגייר נשאר החמץ הפקר ממילא ולא עבר כלל על בל יראה ומותר לאחר פסח ודוק. ואמרתי לחזק הדבר מלשון הגמ' דאמרו חכמים גר שנתגייר כקטן שנולד דמי ורש"י פי' בקדושין דף י"ז כנולד מאליו שאין לו חייס וקשה שהי' לחכז"ל לומר גר שנתגייר כנולד מאליו מאי כקטן שנולד דמי אלא רמזו כשם שאין לקטן שנולד קנין נכסים שקנה מעצמו כך אין לגר נכסים בקנין שלו רק לקטן משכחת ירושה ולגר אין לו ירושה מאביו שאין לו מי שהוליד אותו רק כאלו נולד מאליו ודוק. אמנם כל זה דברתי להרחיב גבולי תורה בהערה חדשה אבל לסמוך לדינא חלילה אין לנו כח לחדש חוץ אם נמצא מקור בגמ' ובפוסקים אמרתי לחקור מצד אחר בעזה"י. ונלע"ד בהערה חדשה דהא השכל הי' גוזר דשם חמץ הוא הפקעתא דמלכא הקב"ה אסרו בהנאה ואינו של בעליו לעבור עליו

כאשר רמזו בפסחים דף ו' שני דברים אינם ברשותו של אדם ועשאו כאלו הם ברשותו פי' רש"י וז"ל להתחייב עליהן עכ"ל דכך גזרה התורה שיהי' נחשב כאלו הוא שלו לעבור עליו וכבר החכים הצל"ח שם בפירש מקובל בלא ר"א ס"ד דאינו עובר בבל יראה חוץ אם רוצה להחזיק בו שיהי' שלו ואשמעי' ר"א אפי' לא חשב עליו להיות שלו אעפ"כ עשאם הכתוב כאלו ברשותו יעו"ש כי דבריו נעימים אבל אם מבטל החמץ או הפקירם לא עשה הכתוב כאלו ברשותו ועיין בר"ן דמהני הפקר קלוש מטעם זה. ומעתה אני אומר דבר חדש בעזה"י בשלומא אם הבעל החמץ לא עשה מעשה לזה שיהיה חמצו בא לידי זה שהקב"ה יאסר חמצו כמו בכל בר ישראל שבא עליו בעל כרחו מפי הקב"ה שביום י"ד בניסן יהיה חמצו איסור הנאה אבל הבעל חמץ לא עשה פעולה לזה שיאסר חמצו א"כ צריך ביטול או הפקר לגלות שגם הוא חפץ שיהי' נפקע שם ממונו מהחמץ כמו שזהו רצון הקב"ה ואם לא גילה דעתו לא נפקע שמו וחייבו הקב"ה בב"י כאלו לא אסרו הקב"ה ועובר בבל יראה אבל נכרי זה שהי' החמץ מותר לו והוה ממונו ועשה מעשה להתגייר לקבל עליו תרי"ג מצות ואחת מתרי"ג מצות הוא שחמצו יהי' אסור בהנאה א"כ עשה מעשה גירות שיבוא עליו איסור חמץ הכי יש הפקר גדול מזה שפועל במעשה שיהי' חמצו שהוא ממונו עפר ואפר א"כ מהכ"ת יעשה הקב"ה החמץ אחר הגירות ברשותו הלא עשה מעשה בגופו לקבל עליו שיהיה נאסר חמצו ואין ביטול והפקר גדול מזה שעשה מעשה שחמצו יהי' איסור הנאה ולא עבר כלל על בל יראה וממילא החמץ מותר לאחר הפסח מכח הפקר שהפקיר אותו בהיותו נכרי והבן זה מאוד. תמצית הדבר אם מה שהחמץ נאסר בהנאה מפי הקב"ה בעל כרחו של אדם הוא אינו מפקיע שם בעליו ועובר עליו כאלו לא הי' החמץ נאסר עליו בהנאה אשר יפקיע כח ממונו אבל גר שנתגייר לולא מעשה הגירות אשר מקבל עליו דת ישראל לא הי' בא על חמצו איסור הנאה להפקיע כח ממונו והוא נכנס במעשה לגירות לקבל עליו תרי"ג מצות ובתוכם מצוה זאת שחמצו יהי' נפקע מכחו ורשותו ויהי' נעשה איסור הנאה הרי רגע הגירות הוא הגילוי דעת וגם דבור מפורש וגם מעשה מילה או באשה טבילה לבד הוא ההפקר של חמץ אשר מפקיר אותו רגע טרם שיחול שם ישראל עליו ודוק. ולא מיבעי אם הגידו לו קודם הגירות שמיד יהיה נאסר בהנאת חמץ וקבל עליו שמהני אלא אפי' לא הודיעו לו עד אחר הגירות אבל עכ"פ הגידו כדת שיש לנו תורה חמורה תרי"ג מצות והוא נכנס בו ומקבל עניו עול מצות א"כ גם איסור הנאה של חמץ בכלל ואין לך הפקר גדול מזה ודוק. ואחזק דברי אפי' אם נאמר ככל המחמירים כירושלמי שהמפקיר בי"ג אסור החמץ לאחר הפסח עיין באחרונים בזה היינו דווקא ישראל שהוא מחויב לקיים תקנת חכמים

שחששו שהערמה ואמרו שצריך לבער החמץ שיהי' לו בערב פסח כגון במכירה לנכרי ואח"כ צריך לשרוף את החמץ או להטיל לים אבל הפקיר פן אינו מפקיר בלב שלם ואם עבר קנסו אותו שיהי' החמץ אסור לאחר פסח אבל זה הגר שעשה מעשה גירות שנכנס לדת יהודית וקבל עליו במעשה זה שיהי' חמצו נאסר בהנאה א"כ רגע קודם שמל וטבל נעשה החמץ הפקר ואז לא הי' בר קבלת תקנת חכמים כי אין הב"ד של ישראל עושין תקנות לגוי עיין רמב"ם פ"ו מהל' נחלות הל' י' וז"ל נראה לי שתנאי מועיל בירושה זו הואיל ואין עכו"ם מחויב לעמוד בתקנת חכמים עכ"ל א"כ בשעה שעשה הגר החמץ להפקיר לא הי' עליו תקנת חכמים להפקיר חמצו רק הוא הפקיר חמצו בלי אונס והכרח לא כמו ישראל שמוכרח להפקיר חמצו דאל"כ יהי' הפקר מכח איסור הנאה שבא. עליו בע"כ שבעבור כן חששו חכמים שהפקר זה לא יועיל אבל נכרי שמפקיר חמצו בעבור לקבל הדת הוה כאלו ישראל הפקיר חמצו בסוכות דמהני ואפי' אם גם בסוכות לא יהי' מועיל דעכ"פ הוא הי' בר קבלת תקנת חכז"ל אבל גוי זה שהפקיר ברגע שהי' עוד נכרי מי תיקן עליו שלא יהי' מועיל הפקירו וזהו החמץ מותר אחר הפסח אקוה שלא יחלק על זה מי שמודה על האמת בעזה"י ועיין בכ"מ בפי"א מהל' ברכות כיון שהולך לבער החמץ נגמר הביטול וכאן כאשר נימל קודם שטבל בודאי נגמר הביטול וקצרתי. וידע כי רעיוני הי' עלי לחקור בדבר חדש דלא ידעתי אם הגר עובר בב"י אם נתגייר בחה"מ פסח דלמא דווקא מי שיוכל לקיים שבעת ימים לא יראה ולא ימצא ובר ישראל בערב פסח חל עליו שישבות חמץ ולא יראה לו חמץ ז' ימים אבל שיבוא על איש חיוב דלא יראה ד' ימים חמץ הן דעל אכילה בודאי חייב אבל על ב"י צריך חקירה דלא דמי לקטן שנתגדל בתוך הפסח או שוטה שנשתפה וכדומה אך מרוב חולשת כחותי לא אוכל לעשות אפי' הערה ועיין ברא"ש חולין י"ז באברי בשר נחירה ועיין בט"ז יו"ד [שצ"ו] הבדל בין אבילות ובין הבדלה ועיין חגיגה ולא אוכל כעת להרהר בזה ועיין בטו"א ראש השנה דף כ"ח ודוק ואקוה שיש בו בהיתר זה לחקור בעזה"י (ועיין בח"מ סי' מ"ו). סוף דבר הי' נראה לי להתיר אבל חלילה לא להלכה וק"ו למעשה כי אני חלש מאוד לברר דין חדש למעשה שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך. ויען שאמרתי לעיין במכתבו אני אומר מה שמביא בשם חכם אחד שכל הטעם משום קנס וכאן שעשה מכירה כהוגן למה נקנס למוכר יפה טען מעלתו נ"י שהחמץ נקנה ללוקח והוא עבר אחר הגירות על ב"י א"כ קנסי' בעבור שהלוקח שהוא כעת ישראל עבר על ב"י והוא חייב דמים למוכר ואין זה קנס למוכר ולא הי' צריך להאריך כלל ומה שהביא בשם גדול אחד שחקר שמכירה היא רק הערמה ולא נקנה ללוקח רק למוכר די מכירה הנ"ל דמגלה דעת דלא ניחא ליה

ועכ"פ בנידן הנ"ל לא נאסר מכח הגירות יפה חקר רק שרבים חולקים על זה כאשר הביא בשמו ומה שחקר עוד דנימא דלא הוה גירות ממש יען דלא ביער החמץ א"כ לא קבל כל המצות וא"כ לא נאסר החמץ ומעלתו נ"י טען דמיד שקיבל עליו נעשה ישראל ומה שעבר אח"כ איסור בחמץ הוה רק כישראל שעובר עבירה הי' למעלתו להביא ראיה מתוס' קידושין דף י"ז דהקשה מאי יפעל אם יחזור לסורו אבל לדעתי דאין דעת הגדול הי' כך אלא קיצר דכפי הנראה שקבל היום כל הדת דאל"כ אינו גר צדק ומדחזינן דלא מכר מהכ"ת נימא דאיתרע חזקת קמייתא שקיבל היום להיות ישראל כשר אלא פשיטא דלא ידע הדין ובשוגג כזה לכ"ע לא קנסו מה דאי אפשר לומר שיערים באיסור וא"כ דברו ופה מאוד דעל שוגג כזה אנן סהדי כנ"ל דברי הכותב בידים רפות וחלושות מפני כבוד התורה הד"ש:

סימן לב

נועם ד' יהי' עלי ראשך ה"ה תלמידי החשוב הרב המה"ג הצדיק כבוד הרב ר' עמרם ישי ב"י סג"ל אב"ד דק"ק סערענטש יע"א. מכתבך עם שאלתך קבלתי אל תדאג על שונאך אשר רודפים אותך חכה אל ד' אלקים יבקש את הנרדף אויבך ילבשו בשת ואתה תזכה ללמוד תורת ד' מתוך רווחת הלב תקבל פה תשובתי ואם יבוא פסק עוד אשר אוסר המצות תודיענו כי אני לא אוכל להאמין. שאלה פה אירע מעשה שבעה"ב אחד שלח משרתת ישראלית שלו לחנות שתביא קמחא דפסחא והלכה המשרתת לחנות אחרת אשר אין שם הקמחא דפסחא רק קמחא ממישקאלטצער דאמפמיהל הגדולה אשר תטחון קמח לכל צרכי השנה ולא נודע הדבר עד אחר שנאפה קמח זה באשמורת הבוקר בהתנור שאופין שם המצות ואח"כ נאפה מכמה עניים בעלי בתים קמחא דפסחא שלהם ולא הוכשרו הכלים אחר אפיה של קמחא שאינה דפסחא רק הי' מנקין הכלים ורוחצין הבעקען כנהוג אבל לא הי' הסקה חדשה או הגעלה להכלים כי האמינו שגם קמחא דראשון הי' של פסח ולערב כאשר נודע הדבר צרפתי לי כמה בני תורה יראים ושלמים והכשרנו המצות הנאפים אחרי קמח שאינה של פסח כי הוא הפסד מרובה ובפרט לעניים ויצאה הדבר בהיתר ושמעתי אחרי קול רעש גדול שנשאל דבר זה מגאון אחד ואסר כל המצות לא ידעתי טעמו ונימוקו ואציע לפני אדמ"ו נ"י מאיזה טעם הכשרנו אני ולמודי ד' דפה את המצות ויורני אם שגיתי או לא עכ"ה. תשובה אהובי תלמידי נ"י לא תדאג כלל כי לא יצא מכשול מתחת ידך ולא אאמין אם הגאון ההוא אסר המנות הנאפות כל היום חוץ אם השואל כזב בו ולא עשה השאלה כאשר הודעתני אקוה שיציץ נזר הצדק על ראשך כי בפה מלא אגיד אם השאלה הי' בא לפני גם אני הכשרתי המצות

ואקוה שגם הגאון ההוא יכשיר אותם בעזה"י. וטרם כל אגיד שמאוד נאמנו דבריך אשר שמעת מאביך הרהמ"ג הצדיק המפורסים נ"י אשר סיפר לך לפני שתי שנים כאשר הי' הרב הנאמן בקאשויא על רחיים לקמחא דפסחא כי בדאמפמיהל גדולה אין לותתים החטים אשר יטחנו שהחטים הלחים לא יוצלחו למלאכתם ואם החטים הי' מונחים במקום לח לא יוצלח להם אמת הדבר גם אני שמעתי כן מלפנים זה רבות בשנים מפי מומחים ונאמנים א"כ כיון שהקמח הזה אשר לא הי' קמחא דפסחא הי' קמח הבא מדאמפמיהל הגדולה בעיר מישקאלטץ הוא בחזקה שאינו חמץ שהחטים הנטחנים שם אינו נתחמצו ע"י לתיתא אבל עכ"פ גם קמח המשומר לשם פסח אינו דפן ואולי אירע שנתחמץ ע"י סיבות רבות אבל חימץ של לתיתא אין כאן חשש וחימץ על ידי סיבות הוא ג"כ חשש רחוק שאם בא על האייזענבאהן לא יפגע בו המים גם אם ירד הגשם והשלג ואפי' אם בא בעגלות מן מישקאלטץ לעירך מי יודע אם ירד הגשם עליו ואפי' אם ירד מי יודע אם פגע בקמח של שק הנ"ל ואפי' אם פגע בשק אשר הי' בו קמח זה אולי פגע רק צדדי השק ונתבטל קודם פסח וכדומה כמה ספיקות של היתר והי' לקמח חזקת היתר ברחיים והכי מספק שמא ירד עליו מטר נחוש על בלועה של קמח זה לאסור כל המצות הנאפים אחרי קמח הנ"ל על כן לא אוכל להאמין שהגאון הנ"ל אסר כל המצות הנאפות אחרי קמח הנ"ל הוא שקר ברור אשר העיד האיש בשם גאון מפורסם נ"י. רק אחקור לו יהי' שהי' ספק אם קמח זה הי' מן דאמפמיהל גדולה או משאר דאמפמילען אשר הם לותתין החטים טרם הטחינה וא"כ הוה קמח ספק חמץ ונאפה בתנור וכלים ואח"כ אפו בהם קמחא דפסחא מה דינם של המצות הללו הנאסרו או לא ואבאר בעזה"י. הנה בבאר היטב סי' תנ"א ס"ק מ"א ובח"י שם ס"ק נ"ד הביא בשם ספר דרכי נועם וז"ל מעשה שהי' שאפו מצות קודם הפסח ברחת ונסתפקו אם היתה חדשה או ישינה שנשתמשו בה חמץ אין במצות אלו שום חשש על איסור חמץ עכ"ל ופרמ"ג ס"ק ל"ז כתב וז"ל ועיין ח"י נ"ד בשם שו"ת דרכי נועם ספק אם רדו בחמוצה או לא אין חשש איסור ואינו יודע למה דספק תורה היא וצ"ע עכ"ל. ואמרתי לתרץ בעזה"י והוא דכל חטים יש להם חזקת שאינו חמץ עפ"י רוב החטים אשר לא נתחמצו בשדה ואם יהי' נחמצות הוא הביא מעשה עליהם או ע"י גשם או לתיתה או מונחים במקום לח וכדומה וגוף העשיה אשר פועל אדם לעשות מחטים סולת אין מורה שנעשה החטים חמץ דהא אפשר לטחון חטים לעשות מהם קמח בלי לתיתה וא"כ אם יש לפנינו קמח ולא ידענו אם נתחמץ או לא היינו שיש ספק אם אירע בו מקרה אשר פעל שהחטים או הסולת נעשה חמץ אמרי' אוקי החטים על חזקתן ראשונה שלא היו חמוצים בשעת קצירה וממילא הקמח הנעשה

מהם לא הוה חמץ דמהכ"ת לחוש שנעשה בהם מעשה אשר פעל לפעול חימוץ וגם נאמר שהי' לתנור והעריבה ולכל כלים אשר הוכנו לאפות מצות חזקת כשרות שראוים לתקן בהם ולאפות מצות ואם נספק אולי בא אליהם דבר חמץ האוסרן או לא בא האוסר עליהם אוקמי' הכלים ג"כ בחזקתו ראשונה וק"ו הדברים עיין בט"ז יו"ד סי' קכ"ב ס"ק ד' אם שם מאכל היתר בכלי נכרים אשר רצה המהרש"ל לאסור עפ"י דיבור הנכרי יען דכלים הם בחזקת איסור רק אנו רוצים להתיר מכח ס"ס וסמכי' על דיבור העכו"ם לסלק הס"ס וצעק הע"ז הלא יש להמאכל חזקת היתר והגם שהכלי איתרעי המאכל לא איתרעי יעו"ש וקל וחומר אם הי' להתנור חזקת היתר ולהקמח חזקת היתר וספק אם נתחמץ ע"י המרדה או לא אוקמי הקמח וגם התנור על חזקת היתר ומספק לא נאסור אותם המצות ולא מיבעי אי נולד הספק על מרדה אחת אם היא חמוצה או נא אז אוקמי' גם המרדה על חזקת קמא שהי' לה פ"א חזקת היתר כאשר היתה חדשה היתה ראוי' לאפות בה מצות ומספק לא תוכל לאסרה אלא אפי' אם הי' לפניו לפני האופה שתי מרדות אחת כשירה ואחת חמוצה ונולד לנו ספק אם לא רדה המצות במרדה החמוצה אי אתה יכול להוציא התנור והעיסה מחזקת קמא חזקת כשרות אשר הי' להם ודוק [ועיין נב"י ח"ר יו"ד סי' נ"ז על שו"ת רשב"א]. ואין להשיב דחזקת כשירות שלהם איתרע דהא נעשה בהם רדיה על המרדה זה שיבוש גמור בשלומא בזרק לה קידושין וספק אם נפל קרוב לו או קרוב לה דחידשו תוס' בכתובות דף כ"ג דהוה חזקה דאיתרע יען נעשה מעשה יעו"ש, שאני התם דזרק לה פרוטה והי' כאן עדים אשר ראו זריקת הקידושין ושמעו הדיבור הרי את מקודשת לי והי' עכ"פ מעשה אשר הי' יכול לגמור מעשה קידושין אז איתרע חזקתה דהא נעשה מעשה כנגדה אשר הי' יכול לפעול סילוק החזקה אבל אם יהי' נולד ספק אם הי' שם עדים או אם אמר הרי את מקודשת לי או אם זרק לה שוה פרוטה משלו א"כ יש ספק בעיקר הדבר אי הי' מעשה אשר הי' יכול לפעול סילוק חזקה אז לכ"ע אוקמי' אחזקה כמובן והארכתי בזה במקו"א וה"ה כאן דלמא לא לקח בידו אלא מרדה החדשה א"כ לא נעשה מעשה אשר ראוים לפעול סילוק חזקת היתר של הקמח והתנור והבן זה. ובנידן דידן שיש ספק אי נתחמץ המרדה ע"ו קמח הראשון או לא דלא ידענו אם הוא קמח שנתלותתו החטים או לא א"כ פשיטא דיש על המרדה עצמה חזקת היתר וביותר שיש חזקת היתר על הקמח של פסח שנאפה אח"כ וגם על התנור יש חזקת כשרות ואין כאן ספק לחומרא ודוק. ואוסף עוד דטעם קמח שנתחמץ עם הטעם קמח שלא נתחמץ אם שניהם הוין קמח של חטים הוה מין במינו דאינם חלוקים בטעם כל כך דיהי' מין בשאינו מינו ודבר זה מפורש יוצא מתורת פרמ"ג א"ח באשל אברהם סי' תמ"ב ס"ק א'

בד"ה והוי יודע שכתב וז"ל והוי יודע דקמח חטים עם קמח שעורים וכדומה מין באינו מינו מיקרו ע"ז ס"ו א' וביו"ד סי' צ"ח אות ו' דבפחות מס' בתר טעמא אזלי' אף דקמח חמץ חטים וקמח מצה חטים מינו הוה דאין ביניהם כל כך חלוק טעם ככבד ובשר עיין יו"ד ופר"ח ופריי בצ"א יעו"ש עכ"ל הרי שפתיו ברור מללו דטעם קמח חמץ של חיטים עם טעם קמח מצה של חטים הוה מין במינו דברובו בטל כמובן. והנה טעם בעלמא בלא ממש אפי' באינו מינו רק מדרבנן אסור ומכ"ש במינו דלא שייך לאסור מן התורה טעמא בעלמא אם הוא בתערובות וא"כ לו יהי' שהמרדה בלעה חמץ הלא לא בלעה חמץ ממש רק טעם חימוץ מים הנוטף מקמח החמץ בלעה בשעה שהוא חם מתנור הגרוף בשעה שניצוצות נתזין עיין פרמ"ג בסי' תנ"א ס"ק ל"ז שכתב וז"ל רחת תשמישו ע"י אור בלא משקה שמכניס ומוציא מתנור גרוף אפ"ה התנור חם וניצוצות נתזין ממנו הוה ע"י אור ובמתכת ליבון ובעץ חדשה עכ"ל לכן הגם שניצוצות נתזין ממנו ובלעה המרדה מעבר לעבר עכ"פ בלעה רק טעם חימוץ היינו המים שנתחמצו מהקמח וחמץ ממש לא בלעה א"כ ברור שהחום של המרדה מכלה רוב המים הנבלעים בה רק דחיישי' שלא נשרף הכל מהחום ועיין בב"י בשם הכל בו וז"ל ואפשר לומר שאם ימרקנה הרבה יפה ויחמנה בתוך התנור הרבה שרי בזה כבלעו כך פלטו עכ"ל] שעדיין נשאר בהמרדה מהבליעה וכאשר ירדו אח"כ עליה מצות כשירות יצא מהבליעה דכלי פולט בלא רוטב ויצאו מהמים החמוצים הנבלעים בה במצות הבאים עליה אח"כ אבל בוודאי יש בכל מצה רוב כנגד מים החמוצים הבאים בה מן המרדה ומן התורה מין במינו ברובו בטל ואפי' את"ל דיצא מהבליעה ונבלע באיזה מצות עד שלא יהי' רוב כנגד הבליעה עכ"פ ברוב מצות הכשירות יש רוב כנגד טעם החימוץ היוצא מן המרדה והם מותרות ומנות ראשונות נתבטל בהם דהא הכל הי' קודם פסח ולא שייך לומר דמה שנבלע בכל פעם במרדה נעשה נבילה בתוך המרדה דהכל הי' קודם זמן איסור ודוק. ועתה אעתיק דברי הש"ך בכללי ספק ספיקא אות י"ט שכתב בד"ה ואין להקשות וז"ל ואין להקשות אמ"ש הרב דהיכא דמצד האיסור עצמו הוא ספק איסור ומצד אחר בא לו שהוא דרבנן לא אמרי' ספק דרבנן לקולא דהא לקמן סי' קי"א אמרי' באיסור דאורייתא שנפל לשני קדירות ויש בקדירה רוב בענין שהוא מותר מן התורה אע"ג דמדרבנן אסור הוה ליה ספק שאינו יודע באיזה קדירה נפל ספק דרבנן לקולא ויש לומר דשאני התם דאין הספק מצד עצמו אסור מן התורה שהרי הקדירה מותרת לגמרי שהיא של היתר אלא שיש ספק אם יש בה איסור כלל והלכך אמרי' נהי דיש בה איסור מכל מקום מן התורה בעל ברוב וא"כ לא הוה אלא ספק דרבנן כיון שאפשר שאין כאן איסור כלל א"כ הספק בא לו מצד עצמו

ומצד עצמו הוא דרבנן משא"כ הכא דאי אפשר לומר שמא אין חשש איסור כלל דהא בודאי יש בתערובות זה ספק טריפה ודוק עכ"ל. ולפ"ז בנידן דידן דהקמח היא היתר רק יש ספק דלמא נתערב בו טעם חמץ ואת"ל שנתערב הוא בטל ברוב דהוה מין במינו ורק טעמא ולא ממשו ויש עוד ספק אם הטעם הוא חמץ או לא אז לכ"ע ספק דרבנן להקל ובפרט דהכל הי' קודם פסח בזמן היתר ועיין עוד בפרמ"ג יו"ד סי' פ"ח וסי' ק"י במעשה דשב יעקב סי' ק"ג ודוק. ואכתי יש לומר דלמא הי' הקמח חמץ א"כ העריבה אשר לשו אחר כך קמחא דפסחא נתחמץ כל העיסה שנולש בה והווין כל המצות של כל היום ספק חמץ הגם שיש ג"כ לומר אוקי הקמחין והכלים בחזקת קמא וגם הוא מין במינו וספק דרבנן כמש"כ למעלה אבל בלא"ה הפרמ"ג במשבצות זהב סי' תמ"ב כתב וז"ל אבל נראה שאם לש עיסה מצה בכלים שלא הוכשר אע"ג דקיי"ל דוחקא וחריף בעינן וחמץ ממהר להחמיץ ואסור דיעבד וכעת צ"ע אם לאסור דיעבד ואי"ה תנ"א סעיף י"ז ובשאר דוכתא אבאר עוד עכ"ל ועיין בפרמ"ג סי' תנ"א במג"א ס"ק מ"א כתב וז"ל ואם לש בעריבה של שאור אחר הניקר בלי הגעלה אם יש לאסור דיעבד העיסה עיין לבוש כאן כ' אפשר דיעבד נמי אסור ועיין א"ר תמ"ב אות י"ט דאם עבר ולש וכו' וסיים אבל קודם הגעלה אסור דחמץ ע"י לישה מחמם ומחמץ בכח שיש בכלי אע"ג דבשאר איסורין ע"י לישה כל דלית חריף לית לן בה עכ"ל היינו אם לש בעריבה של שאור כל השנה שם מסופק הלבוש אי אסור דיעבד אבל בנידן דידן שנולש רק פ"א הקמח בתורת מצה והקמח בעצמו הוה ספק חמץ מי יחוש שנאסר העיסות ע"י בעקין שניקרו בכל פעם ודוק. שוב חפשתי עד שמצאתי ספר דרכי נועם וראיתי בסי' ה' והמעיין שם יראה הגם שהשאלה הי' בספק אם נשתמש במרדה חמץ אבל פסק שלו קאי אפי' אם בודאי הי' המרדה חמוצה והיתר שלו רובץ על שני הקדמות (א) כל מה שצריך קליפה הוא מדרבנן ואם אי אפשר לקלפו מותר בלא קליפה וטעם בעלמא שנבלע ברחת הוא מדרבנן טעמו ולא ממשו דרבנן ובלוע אם נגע במצה הוה תרי דרבנן כיון שהכל קודם פסח (ב) היתר השני יען דקודם פסח הוה נ"ט בר נ"ט דהיתר החמץ ברחת והרחת במצה והכל קודם שבא זמן איסור והביא דברי הלבוש בסי' תס"ו ובפרט דכאן אי אפשר לקלוף יעו"ש וכוונת בפלפולך לדברי דרכו נועם ולכן לא הבאתי דבריך כלל כי בדאמפמיהל הנ"ל אין צריך לכל זה והגם שיש לפקפק על הוראתו דפוסקים כדברי אפי רברבי שהביא המג"א וכדברי פרמ"ג בסימן תנ"א ס"ק ל"ז שפוסק לאסור כל המצות אם רדו במרדה חמוצה יעו"ש ועיון מג"א ס' קמ"ז היינו ודאי חמוצה ולא בספק חמוצה כמ"ש בעזה"י. סוף דבר הכל נשמע בנידן שלפניך שהי' קמח מדאמפמיהל גדולה אשר נודע שאין דרכם ליקח

חיטים חמוצים אז כל בעל נפש יוכל לאכול המצות האלה שנאפה אח"כ ויפה פסקת עם צירוף למודי ד' לא נכשלת וד' ישמור רגליך מלכד מהיום ועד עולם דברי הדש"ת:

סימן לג

את חג המצות יחוג בשמחה ובטוב ה"ה המאור הגדול לממשלת התורה עיניו כיונים על אפיקי פוסקים כבוד הרב ר' יחיאל מיכל ב"י אב"ד דק"ק סאקאס יע"א. מכתבו עם שאלתו קבלתי אשר ביקש להשיב מיד וכחפצו עשיתי כפי אשר בעזרת השי"ת בידי להשיב וראיתי כי הוא לומד בדרך הישר והטוב ושמחתי בדבריו ולו שהי' לו פנאי הארכתי רק מעלתו נ"י אץ עלי וגם טרדותי רבו כעת על כן אגלה רק ראשי פרקים. שאלה אודות הרחיים אשר זה חדשים מקרוב באו ונתייסדו פה גלילות כמעט בכל כפר ופלך רחיים ההולכים ע"י קיטור ואיד המים ונקרא בל"א דאמפ מיהלען ואין להם פה במקומות הגדולים כיסיס ונפים שונות לעשות ולרקוד כמה מיני סולת אך הם עשוים על דרך ההדיוטים כאשר ע"ע הי' רחיים של סוסים שבא הקמח עם סובין ומורסין שלהם ומחמת כי הדבר ידוע שרחיים אלו מכח חוזק הקיטור אשר סובב את האבן הטוחן במהרה ומרוצה גדולה מאוד עדי כי יתחמם הקמח תחת אבן הטוחן ועתה שאלו אותו אנשי גלילי אם נכון הדבר לטחון באותן הרחיים חטים למצות של פסח ע"י משגיחים אשר ישגיחו בעין פקיחא בשעת הטחינה שבל יהי' מדורת אש גדולה בתנור בעבור תמעט קיטור ואיד המים וע"כ תסובב אבן הטחינה בנחת ובמתון באמרם כי סביבות האבן ומרוצתו תלוי בגודל ומיעט אש ולהט התבערה ובמיעט עצים ואש ימעט הקיטור וממילא לא יסובב אבן הטחינה במרוצה רבה עכ"ל. תשובה ראיתי כי שאלתו שאלת חכם דבר דבור על אופניו לחקור בהשכל על מקור הדברים ולכן אעתיק מדבריו כפי הצורך ואשר יתן ד' בפי אותו אשמור לדבר בעזה"י. הנה מעלתו נ"י פתח לאסור וכתב וז"ל הנה בלי השגחה כלל נראה פשוט כי אסור לטחון קמחא דפסחא באותן הדאמפפמיהלען ואפי' בדיעבד צריך להתיישב בדבר אם נוכל להתיר הקמח אחרי כי הדבר ידוע כאשר שמעתי מאנשים רבים אשר הרבה פעמים יקרה מחמת מרוצת האבן ייחם הקמח ביותר עדי יבואו חתיכת עיסה בתוך הקמח והסיבה הוא כי יסוד המים אשר בחיטים מכח הרתיחות אשר פעל אבן הטחינה במריצותו אזי מתעורר הלחלוחות ומזיע הקמח מימיו העצמיים ונעשה עי"כ כעיסה אנה ואנה ואף דלחלוחות החטה לא הוה רק מי פירות כמבואר בגמ' גבי לא ליחרוך ונשתרי חיטי וכו' יעו"ש ואנן קיי"ל כדעת רוב ראשונים דמי פירות לחוד אין מחמיצין כלל אפ"ה הלא בסי' תס"ב כתב הרמ"א המנהג דאין ללוש במי פירות לחוד ועוד אף אם נאמר דזה דווקא היכא דלש בודאי

במי פירות אבל הכא הוא רק ס' ובכה"ג אנו תופסים לעיקור הדין דמ"פ אין מחמיצין כלל אפ"ה יש לאסור כי הלא לבסוף ילושו הקמח עם מים ויהי' מ"פ עם מים דממהר להחמיץ כמסקנת הפוסקים אשר ג"כ מבואר בא"ח סי' הנ"ל דאסור ללוש מ"פ עם מים ומבואר שם באחרונים דאף אם קודם לכן נתערב בקמח המ"פ לחוד ואח"כ באו המים אפ"ה אסור כמבואר שם בס' ח"י וכן מבואר בתשובת הר"ן סי' נ"ע ועוד החליט הח"י בסי' הנ"ל דאף אם כשבאו המים כבר נתייבש המ"פ בתוך הקמח אפי' הכי אסור עכ"ל. מראשית אקדים מה שביאר שסיבה של המצאת הבצק הוא שיסוד המים אשר בחיטים מתעורר ע"י הרתיחות אשר פעל האבן במריצתו ומזיע הקמח מימיו העצמיים ונעשה עיסה לא נכון בעיני כי החיטים כבר נתייבשו ואין בהם מים לעשות מקמח עיסה דבגמ' דן בפסחים דף מ' על שני שבלים אשר הם רכים ועדיין לחלוחתן קיימת ואז הדרך לחרוך אותם באש אבל במדינתינו אשר מקציר חיטים עד פסח כבר נתייבשו החיטים מאוד ואין בהם כח מים לעשות מקמח עיסה כמובן בהשכל ואפילו על קליות הנ"ל כתבו תוס' מנחות דף נ"ד הובא במג"א סי' תס"ג ס"ק ג' דלא שכיח שיצאו מהם מים ולכן אם יש איסור בחימוץ מי פירות מותר לחרוך שבלים דלא שכיח שיצאו מהם מים רק אם יש כרת על חימוץ מי פירות חיישי' להחמיר על חשש זה יעו"ש וא"כ איך אפשר שאנשים יעידו שהרבה פעמים יקרה מחמת חוזק מרוצת האבן יוחם הקמח ביותר עדי יבואו חתיכת עיסה הלא תוס' מעיד דלא שכיח שיצאו ממנו מים ואם לא שכיח שיצא טיפת מים אפי' אם נתייבש בקדירה עיין חק יעקב סי' תס"ג ס"ק א' ומכ"ש דאי אפשר להיות נעשה חתיכת בצק ממש ומכ"ש בטחינת חטים שלנו שהם יבשים מאוד לפעמים שהם משנה העבר ואעפ"כ נמצא חתיכת עיסה בתוך הקמח א"כ הדבר ברור שאין זה אמת שהחטים יתנו לחלוחות מעצמם לפעול חתיכות עיסה כמובן ונהפוך הוא מכח רתיחות חימום האבן נתייבש הלחלוחות אשר בחיטים עד שלפעמים הקמח נשרף בכוחותיו וצריך אומנות לטחון שלא יהי' הטחינה בחימום גדול שלא יהי' הקמח שחור ומר וצר כחותיו כנודע. והנראה לי שהעיסה בא ע"י ההבל החם וע"י אויר הקר אשר בא יחדיו ברחיים הלא בעינינו נראה כי בחורף אם יש קור בחוץ והחדר יתחמם יזל מים מחלונות ומקירות הבתים אשר הם של עץ או הם של אבנים ובמשנה פ"ו דמכשירין משנה ב' המעלה את האגודות ואת הקציעות ואת השום בשביל שימתינו אינן בכי יותן וכתב בברטנורא וז"ל ימתינו לשון לחלוח ודומה לו בגמ' פרק לא יחפור מיתנא קשה לכותלי עכ"ל ובתיו"ט שם וז"ל פי' הרב לשון לחלוח וכ"פ הר"ש וכתב מהר"ם דלא נתכווין שירדו עליהם מים אלא שיתלחלחו מאליהן מן האויר עכ"ל הרי האויר פועל לחלוח

על פירות היבשים ומכ"ש מהבל החום אשר יש שם כי יפגיש עם האויר הקר יתהוה לחלוחית ויפעל עיסה בקמח. ולפ"ז כפי המבואר בסי' תס"ו בחק יעקב סק"ו בזיעת חומה של עץ דלהמתירין לא הוה אפי' כמו מי פירות וליש אוסרין הוה כמו מי פירות כמבואר בר"ש פ"ד דמכשירין ועיין בפי' הגאון מווילנא שם א"כ העיקר כדעה א' בש"ע כל שבא מחום עצמו או מחום אש אינו מחמיץ כלל ומכ"ש כפי מה שהערותי שבא מהבל החם ואוויר הקר א"כ הוה ספק חמץ נוקשה ואזלינן לקולא דלא נחוש שמא הקמח הי' לח וטרם שנרקד בנפה נתייבש ודוק. ואוסיף נופך מה שהערותי במקו"א הא דאמרי' מי פירות אין מחמיצין יש לפרש משני פנים (א) הטבע מי פירות לפעול חמימות והוא המעצור שלא יתחמץ העיסה וטבע המים שאין למים לפעול חימום (ב) הגם שיפעל מי פירות נפוח בעיסה אבל אין זה חימוץ אלא סרחון כמו שפי' רש"י פסחים דף ל"ה באורז ודוחן שהחמיץ הוא סרחן וטבע החימוץ הוא דווקא ע"י כח מים והנ"מ אם אחר שכבר נולש במי פירות בא עליו מים יש מקום לומר אעפ"כ לא נעשה חמץ דכבר נעשה העיסה בסרחון ולא יוכל להיות עוד חמץ אבל אי מי פירות לא פעל סרחון רק לא יפעל חימוץ ע"י טבע החם אם יבוא אח"כ עליו מים יגמר חמוצו ואנו חוששים לחומרא ואמרי' שמי פירות שהוא חם לא פעל חימוץ א"כ אם יבוא עליו אח"כ מים נעשה חמץ ואפי' שנייבש בו המי פירות ובא עליו מים נתחמץ אבל בודאי אין ממהר להחמיץ כמו אם תחילה התאחדו מי פירות עם מים שממהר להחמיץ וזה דעת הח"י אשר הרגיש מעלתו נ"י שיש סתירה בדבריו מסי' תנ"ג על סי' תס"ב לענין אם נתייבש מקודם ולפמ"ש נכון מאוד בעזה"י וקצרתי מאוד כי יש לי דברים ארוכים בזה בעזה"י ועיין רמב"ם פ"ה מהל' חו"מ ובשעה"מ מבוכה גדולה ואין פנאי להעתיק. וראיתי בדברי מעלתו נ"י הערה נאותה והוא דאין לסמוך על ריקוד קודם פסח משום גזירה דלמא יאפה בפסח כמבואר חשש זה בט"ז סי' תנ"ג סק"ב ואפי' להמתירין ולא גזרי' דלמא יאפה בפסח שאני התם דחשש שכבר נתחמץ במים ונתבטל קודם הפסח בס' הגם דאמרי' חוזר וניער ואסור לאפות בפסח עכ"פ לא גזרי' באפיה קודם משום דלמא שמא יאפה בפסח דמאי כולי האי הלא דיש כמה פוסקים דלא אמרי' חוזר וניער אבל כאן קודם פסח לא הוה חמץ רק בפסח יתחבר עם מים ויתחמץ א"כ הוה חמץ שנתערב בפסח ואסור לכ"ע [חוץ מדעת השאלתות] וא"כ גזרי' באפיה קודם פסח דלמא יאפה בפסח עכ"ד וישרים הם. ולפמ"ש למעלה דליש מתירין לא היה אפילו מי פירות ולדעת האוסרין דהוה מי פירות הוה נוקשה ובטל אפילו בפסח בשישים כמבואר במג"א סימן תמ"ז סק"ה] וגם מעלתו נ"י הרגיש בזה דהוה ספק דרבנן רק שאסור לעשות ספק דרבנן אפילו לכתחילה

ולפמ"ש ניחא דעכ"פ ל"ש לאסור לרקד ולאפות קודם פסח משום גזירה דלמא יאפה בפסח דמאי יהי' הלא לא יהי' איסור בדיעבד ועיין ט"ז יו"ד סי' ב' ודוק. ואמרתי להפס דעתו שראיתי שחשש כמה פעמים דלמא נתלחלח הרבה מהקמח ונתייבש ולא ניכר לנו וגם ההערה של למעלה דאם יאפה הפסח יעשה תערובות חמץ בידים וגם בפסח אסור בכ"ש וגם חשש מאי מהני ריקוד הלא נעשה פרורין וחוזר וניער כדברי מג"א ס"ק ס' ועוד חששות כזה. ונלע"ד דלכאורה קשה בספק דלמא יש פירורין דחוששו הפוסקים נימא אוקמי הקמח על חזקתו קמייתא ועל חזקת היתר דידענו דהי' פ"א בלא חימץ והוי ראוי למצות ונשאר בחזקתו וצע"ג אך לק"מ דיש חזקה כנגדו ד א הי' כאן גם חמץ בודאי דנתחמץ ע"י מים או ע"י רוח והי' לו חזקת איסור וחזקת חמץ ואוקמי אותו על חזקתו כמו בכל איסור שנתערב בהיתר דמנ"ל לילך בתר חזקת מאכל נילך בתר חזקת הקדירה עיין בט"ז יו"ד סי' קכ"ז או מנ"ל לילך בתר חזקת הקדירה נילך בתר המאכל שנפל בו עיין ט"ז יו"ד סי' א' ובאחרונים כמובן ודוק. ועתה אם נולד ספק אולי יש בקמח פירורין שנתלחלחו במי פירות ומי פירות אין מחמיץ א"כ קמח הפירורין המה מותרין בפסח רק אתה חושש כאשר יעשה עיסה בפסח יהי' נולד איסור אז אמרי' קודם הלישה כל הקמח בודאי מותר לפסח והכל עומד בחזקת היתר ואתה מסופק אם יולד ע"י הלישה איסור אמרי' אוקים כל הקמח בחזקת קמייתא חזקת היתר לפסח ודוק. ולא מיבעי אי מי פירות ומים הוה נוקשה בודאי מהני חזקת קמייתא אלא אפי' יהי' איסור כרת במי פירות ומים אעפ"כ אין לחוש דלמא יש בו שייפא קמח שנתלחלחו במי פירות והם יעשה עכשיו חמץ גמור דא"כ נולד עוד חזקה דהי' כל הקמח עד עכשיו מותר בהנאה עכ"פ ועכשיו אתה חושש דלמא נאסר בהנאה ואוקמי הממון על חזקתו חזקת בעלים דאיסור הנאה אין לו בעלים ואמרי' בודאי כל הקמח נשאר ממון בעלים וגם היה לו חזקת היתר אפילו לאכול ולא דמי לחששות הש"ע ואחרונים דשם אנו דנין אולי כבר יש איסור בתוכו דחמץ שמו עליו אבל כאן דנתלחלח במי פירות בבטח עד עכשיו אין בו שם חמץ והבן זה בעזה"י. ואודות אשר רצה לאסור הרחיים יען דראינו דנתחמם הקמח כמעט הוא רותח כאשר יפול מתחת האבן א"כ יש לאסור מק"ו שירושלמי אוסר אם הניח הרבה שקים זה על זה כמובא בש"ע סי' תנ"ג והאריך נפלאת בעיני א"כ יאסרו כל הקמחין הבאין מן הרחיים בנפילתם חם רק חימום מכח דבר אחר תיקון שיתקרר אח"כ כמו כל דבר שקבל חמימות אבל כאשר ישכבון שקים על גבי שקים או מכובד המשא יתחמם הקמח מעצמו וכאשר יבוא אח"כ במים ימהר להחמיץ כן דעת הירושלמי ודוק. ואשר רצה לחדש היתר דהוה איסור נולד בתערובות ולא אמרי' בו דהוה דבר

שיל"מ ולרמב"ם הטעם בחמץ במשהו מטעם דשיל"מ וא"כ כאן המי פירות אשר נולד מן החטים הם הממהרין להחמיץ והוה נולד איסור בתערובות עכ"ד שגג בכח הדמיון המים יגרום החימוץ ומי פירות יפעלו לסייע למים לפעול החימוץ במהירות ולא אחפץ להשיב עליו עוד. סוף דבר אגיד ואודה על האמת כי ברחיים המים הייתי כמה פעמים אבל ברחיים שנקרא דאמפפ מיהל לא הייתי מעולם כי אין נכון לבי במעשיהם אבל חזי דקדושי ישראל ומנהיגיהם המה אחזו שער ואין להרהר אחריהם וברחיים אשר מזכיר מעלתו ג"כ לא ידעתי צורת גלגולם ומרוצתם אבל כפי החששות אשר הזכיר מעלתו נ"י הי' בדעתי לעשות כן מלבד שיהיה צריך עכ"פ משגיח מה דאפשר לעצור מרוצת הסיבוב בכל אופן יהיה הכרזה מפי מעלתו נ"י שיכתב לחק אצלם כאשר ירקדו הקמח לא יכבדו על הקמח יד לפזר העגולים אשר יהי' בנפה רק ינועו הנפה אנה ואנה ומה שיפול מן הקמח הוא מותר אבל מה שיהי' כצרוד חבור קמח ביחד לא יפזרו בידים כי זה החיבור יוכל להיות שהיה נתלחלח ובכל אופן ישתדלו שלא יהי' במרוצה גדולה כן נלע"ד להקל כדת וכדין בעזה"י אבל אני מבחוץ ומעלתו נ"י בפנים ובכל אופן יהי' משגיח שם כאשר ירגיש שנפל חתיכות עיסה להשליך לחוץ שוב מצאתי שחיי אדם בנשמת אדם סימן צ"א העיר בענין זה אם נמצא עיסה ברחיים הפשוטים ושמחתי בו יעו"ש דברי הד"ש:

סימן לד

שלום וכ"ט ושמחת חג המצות הבע"ל לראש תלמידי הצדיק הרהמ"ג כבוד הרב ר' עמרם ישי ב"י אב"ד דק"ק סערענטש יע"א:

שאלתך קבלתי כדת מה לעשות בנחתום ישראל אשר צריך מיד אחר פסח צייג לאפות וקשה לו ליסע במיו"ט לעיר גדולה לקנות שם צייג הנ"ל ומנחתם עכו"ם במקום ההוא ירא אם לא לקחם מסוחרי ישראל אשר לא מכרו חמצם קודם פסח מה יעשה אהובי תלמידי נ"י הדרך והישר והטוב הוא שהנחתם ישראל יכתב אגרת להסוחר נכרי אשר קונה ממנו כל השנה כי בעבור הדת אין רשאי לשלוח מעות קודם פסח שישלח לו בפסח חמץ וגם אין רשאי לקבל אחריות על חמץ על כן ישלח עב"ד דאטום [תאריך] כך וכך ואותו דאטום יהי' אחרון של פסח יבוא הצייג עב"ד על אדרעס של הנחתם רק יהי' כתוב עליו מי שיבוא וישלם המעות נאכנאהמע יותן לו אותו צייג והנחתום ידבר עם גוי אחד שהוא ילך עב"ד וישלם ממעות עצמו ובלילה שלאחריו ילך הנחתום ויקח מהגוי וישלם לו שתי פרוטות ריוח או אם בעלי בי דואר יתן לו בלילה יוכל הוא לפדות אפילו בעצמו כיון שנכתב עליו מי שיתן המעות יותן לו הצייג וכן יעצתי לפני כמה שנים לכמה סוחרי

יהודים וכן עשו כי העושה צייג שלח על אדרעס שלהם וכתב עליו כל מי שיתן המעות יותן לו הצייג ובזה לא קבלו אחריות כי יוקח בנאכנאמהע לכל מי שיתן המעות כנלענ"ד ברור בעזה"י. ושאלת עוד ששאלו אותך מוכרי קמח יען כי יהי' חג שלהם בזמן שיהי' פסח בישראל וע"י שקונה קמח קונה שאר דברים אם מותר להם למכור [בפסח] מקמח של פסח אשר אופים ממנו מצות לנכרים הבאים לקנות מהם כי בלא"ה אין פרנסה ויש דוחק להם עכ"ד. אהובי תלמידי נ"י דבר זה נשאל מאתי זה ח"י שנים ואסרתי מפני כמה טעמים (א) כי הוא מראית עין שמא קמחים נחמצים ומי יודע שזה קמח של פסח ויש חשד כנודע (ב) נעשה בזה פרצה לפני קלי דעת אשר יש להם בושה יותר מבני אדם ואם ימכרו קמח של פסח יש מחר לאחר זמן ימכרו קמח חמץ גמור (ג) לפעמים היהודים נותן בהקפה לעכו"ם המכירים אותם וקונים אצלו ואם משיכה אינו קונה בעכו"ם רק מעות א"כ נשאר של ישראל וכאשר הגוי מחמיץ אותו או נותן במים וכדומה הוה חמץ של ישראל ועובר עליו ונודע דספק בדין אם עכו"ם קונה במשיכה בלא מעות (ד) לפעמים משלם המעות ומצוה ליתן קמח לתינוק או לנערה קטנה ולנכרי אין שליחות ודלמא מעות אינה קונה ומשיכה לא נעשה א"כ עדיין הוא חמץ של ישראל בשעה שנילש או נתלחלח במים (ה) ולפעמים כאשר יובא הקמח לבית רואות שהוא שחור וכדומה משלחה בחזרה ליתן סולת נקייה ומשיב השחור ויהודי לא ירגיש שנתלחלח בבית או בגשם בשוק ויבוא שיהיה לו חמץ בבית כל ימי פסח (ו) לפעמים כאשר תרגיש ערלית שנתנה מים יותר מדי באת עם הקערה ומבקשת להוסיף לה עוד חצי מדה וישראלית מודד לשם טרם שקבלה המעות וגם הקערה מונח שם ומדברת וטרם שעשתה נתינת מעות ומשיכה נתחמץ הקמח (ז) וגם ע"י כן נתמלאו בגדים קמח ואח"כ נקרב הבעל או אשה למים ויהי' כל כלי הבית והמאכלים במשהו חמץ (ח) לפעמים הישראל חייב לגוי מעות ובא בעבור קמח לנכות החוב ולא נותן דמים רק שיחשב עמו על כל אשר לוקח בהקפה בסוף שנה או חודש ואי משיכה אינה קונה א"כ בשעה שנתלחלח ונתחמץ עדיין חמץ של ישראל הוא ועובר ועוד הי' לי טעמים יתר מספר עשר ולא זוכר אותם כעת והיהודי ההוא שב לביתו שהי' יחיד בכפר ועבר על דבורי ומכר ואחר פסח בא והתוודה שבא לידו מכשול וכך הי' המעשה שבתו מכרה בלי מעות והערלית צותה למדוד לכד אשר הניחה עד שתשוב מהרה וכאשר באת הערלות שלחה יד להסתכל על הקמח והי' מלא בצק כי שכחה להריק מעט מים אשר הי' בו ואמרתי לו פושע אתה ולא אונס ובאותו שנה נלקה מן השמים בממון ודמים ר"ל והתחרט מאוד על כן אני מצווה

לך שלא תשלח יד ח"ו להקל ובפרט בדור פרוץ נהפוך הוא תקפוד אם אחד מדבר להקל בדבר הזה דברי הדש"ת:

סימן לה

רב שמחות ושפע בשורות טובות לבן אחי הרב הצדיק הגדול בתורה ובמצות כשמן הטוב תורק שמו כבוד ר' משה סופר נ"י. מכתבך עם השאלה קבלתי ומן השמים עכבוני להשיב כאות נפשו ולא באתי רק בקוצר אמרים באיזה הערות אולי אם ייטב ד' עמדי בזכות אבותי אשלם לבוא לטייל עמך בדברי דודים כי טובים דודיך מיינו של תורה שאלה שאירע פה לידי אחד שמחמת טירדתו בערב פסח קודם זמן איסורו שרצה משרתת שלו ליתן דראנגאבע על חמצו ואמר לה שתמתין מעט שעתה הוא טרוד מאוד מחמת הקונים הדוחקים ונזכר איזה שעות אחר חצות היום ומכר לה כל חמצו בשטר אגב קרקע כנהוג וגם לקח כסף לדראנגאבע ושאל אותי ביו"ט מה דינו ואמרתי לו שישאל בחה"מ לבעל הוראה מובהק ולא נסע עד אחר הפסח להרב הגאון דשעבעש נ"י ואני אעתיק התשובה אשר כתב הגאון הנ"ל וגם דעתי הזעירא עכ"ד. תשובה ראיתי את דברי הרב המפורסם נ"י וגם דבריך אשר השגת עליו ואשר נראה לי בזה בעזה"י אציע לפניך. פתח דבריך על כי כתב הרב הנ"ל וי"ל הנה אף אי אמרי' לאחר זמן איסורו אינו ברשותו לבטל מ"מ כיון שאינו עובר על בל יראה עד הלילה א"כ אם נתן ישראל את חמצו לנכרי ע"פ אחר חצות זכה הנכרי את החמץ שוב לא עבר הישראל על בל יראה אף שעשאן הכתוב כאלו ברשותו מ"מ אם זכה הנכרי לא עשאן ברשותו וכיון שלא עבר על בל יראה שוב לא קנסי' לאחר הפסח ועתה נחזי אנן כיון שאנו נוהגים למכור או להשכיר את החדר אשר חמץ מונח בתוכו ואף לאחר זמן איסורו ברשותו למכור וממילא זוכה הנכרי גם את החמץ מן ההפקר עכ"ל ואתה בן אחי נ"י השגת עליו וז"ל מה שכתב הגאון הנ"ל שאם זכה הנכרי בהחמץ שוב לא עובר הישראל על בל יראה זה חידש הצל"ח בסוגי' דהבודק צריך שיבטל וגם בנב"י מהד"ת סי' ס"ג ובאמרי אש מביאו והסכים אליו והפרמ"ג סוף סי' תמ"ג כ' דאפי' אם מכר בפסח החמץ לעכו"ם ממכירה ואילך אינו עובר בב"י וגם בס' נשמת אדם הסכים לנב"י אבל המקו"ח בסי' ת"מ כתב דאם מכר החמץ בע"פ אחר חצות עובר בב"י וחייב בהשבתו וגם החת"ס ז"ל באו"ח סי' קי"ד כתב שלרוב הפוסקים שסוברים שאסור בהנאה אחר חצות גם שקנה הנכרי בכ"ז עובר הישראל על ב"י נמצא שבזה פליגא אחרונים ע"כ לשונך. אהובי בן אחי נ"י זה רבות בשנים מצאתי בחתם סופר א"ח סי' קי"ב שכתב אדמ"ו ז"ל בד"ה ומ"מ שאפי' זכה הנכרי בחמץ עובר הישראל דאטו בור ברה"ר אפי' בא גוי אלם ולא יתן רשות לישראל

לכסות אעפ"כ הישראל חייב וה"ה בחמץ אעפ"י שהחזיק הגוי בו עובר הישראל וכתבתי על הגליון שדבריו נפלאים בעיני בודאי אם בא מלך וקנה הקרקע בכיבוש המלחמה עיין גיטין דף ל"ח וברמב"ן במלחמות פ"ד מע"ז בסוגי' באו בה פריצים וחללוה אז בודאי אין החופר הבור חייב עוד דהא כבר בא הבור ברשות אחר וה"ה אם יחיד הפקיר בורו וזכה בו הגוי מהפקר פטור החופר בודאי בגוי אלם אשר אין קונה הקרקע הגם שמעכב את הישראל מלכסות נשאר הישראל בחיובו דמה איכפת ליה להניזק במה שהמזיק נאנס מלכסות הגם דאונס רחמנא פטריה מכל מקום אונס רחמנא לא חייבי לאחר עיין בש"ך בח"מ סי' כ"א החופר הבור הי' מועד להזיק ומה איכפת להניזק במה שלא יכול המזיק לסלק הנזק אטו היורה חץ וחזר בו טרם שהזיק יהי' פטור יען שלא יכול להחזיר החץ אבל בחמץ שהוא איסור הנאה אשר הגוי זוכה בו ונעשה ממונו מהכ"ת שיעבור ישראל בב"י על חמץ של גוי הא התורה אמרה אתה רואה של אחרים ושל גבוה והלא עכשיו הוה חמץ של גוי ועיין בב"ק דף נ' ע"ב חבטה קרקע עולם ועיין תוס' בב"ק דף צ"ח ע"ב בד"ה הני מילי היכא ודוק. הן אמת שבמקום אחר יצאתי להצדיק דברי אדמ"ו ז"ל שסובר כיון שהחמץ נאסר בהנאה ואעפ"כ עשאו הכתוב כאלו ברשותו לעבור בב"י ואחר שעבר בב"י יש עניו חיוב לשרוף החמץ לנתק הלאו ולקיים בו מצות עשה של שריפת חמץ בשלו דאם ישרף חמץ אחר לא מקיים עשה כנודע א"כ יש לו לבעלים זכות בו קיום מצוה ולא נחשב נהנה מן החמץ דמצות לאו להנות נתנו והוא מוכרח ומחויב עפ"י הקב"ה לקיים בחמץ מצות עשה הזאת א"כ נשאר החמץ ברשותו ממש דמתחילה הי' בסברה דחמץ אינו ברשותו של אדם רק שתורה גילה ועשאו הכתוב כאלו ברשותו דאל"כ למה יעבור בב"י אבל עכשיו שאמרה התורה שעובר בב"י וצריך לקיים העשה א"כ הוה באמת החמץ ברשותו ולא יוכל איש לזכות בו עוד מהפקירא הגם דגוי יוכל לאכול החמץ ולא צריך לשלם לישראל דלא הזיק לו ממון אבל כל זמן שלא אכל הגוי החמץ נשאר ברשות בעל החמץ דלא יכול לזכות באיסור הנאה אשר הוא של ישראל והוא נכון בסברה בעזה"י. אך המעיין במרן ז"ל בסי' קי"ב וביותר בסי' קי"ד עין בעין יראה שסובר שגוי זוכה בחמץ מהפקירא ואם יבוא גוי אחר ויגזול ממנו יהרוג עליו וא"כ נגלה דאין סברה שלי נרמז בדברי אדמ"ו ז"ל וא"כ דגוי זכה בו אז בודאי אין ישראל עובר על ב"י משעה שזכה הגוי בחמץ ודוק. ועיינתי בדברי הנב"י סי' ס"ג שרמזת אשר מדייק שחמץ דומי' בור ברה"ר שלא בא לרשות אחר וה"ה בחמץ שלא בא ברשות אחר אבל אם כבר בא ברשות אחר אינו עובר עליו והוא דקדוק נכון מאוד ולפמ"ש הוא ממועט מן פסוק לא יראה לך חמץ אבל אתה רואה של אחרים הגם שאמרתי לא יראה

לך חמץ אבל משעה שנעשה של אחרים מותר לראות חמץ שהי' שלו דעכ"פ עכשיו הוה של אחרים ודוק. וראיתי בנב"י שם שחקר אם לא נאמר כשם שאינו שייך מכירה בחמץ הנאסר בהנאה ה"ה אין שייך זכיה לגוי רק זה אינו דאטו איסור הנאה של חמץ ממצות בני נח וא"כ כיון שמותר בהנאה ה"ה יש לו בו זכיה יעו"ש ולפמ"ש דבר זה צריך עיון הגם שמותר לגוי להנות מכל איסורי הנאה אשר נאסר לישראל דאין לו אלא שבע מצות אבל מנ"ל שיכול לזכות בחמץ בפסח אשר הקב"ה עשאוהו כאלו הוא ברשותו לעבור עליו בב"י ומי יוכל לזכות בחפץ של ישראל אשר זכה בו לעשות מצות ביעור חמץ בשלו ודוק. ודע שעובדא כזה בא לפני פ"א שישראל סמך על שלוחו ונודע לו שלא עשה שליחותו ואמרתי שהוא יגיד בפני ישראל וגם עכו"ם בפה מלא שחמץ ההוא הוא הפקר יען שלא עשה כדת משה וישראל וטרם שיודיע זה ימכור המקום אשר מונח עליו החמץ או ישכיר את המקום אם אין המקום אצלו רק בשכירות ואח"כ יגלה בפני גוי וישראלים שהחמץ הפקר ויזכה בו הגוי אשר קנה המקום ממנו שישראל אחד יאמר לגוי שיכווין לקנות את ההפקר כי על דברי הנב"י ואדמ"ו ז"ל יש לי פקפוק דהמה דנו אם הישראל מכר לנכרי אחר זמן איסורו ואעפ"י שישראל לא יוכל למכור זוכה הגוי מהפקירא וקשה לי כיון שהגוי לא כיון לזכות מהפקר רק חושב שזוכה ע"י מכירה והמכירה בטילה ועל זכיה מההפקר לא כיון כלל ואף שהנמ"י בסוגי' דעודר בנכסי גר חידש דמהני כוונת המקנה עם פעולת קנין הקונה שאני התם דיוכל להיות מקנה אבל כאן הוא איסור הנאה ולא יוכל ישראל להיות מקנה ועיין קצו"ח סי' ער"ה והגם שהגוי עכ"פ מכוון לקנות הדבר עכ"פ לא כיון לזכות מן ההפקר ע"י קנין חצרו ועיין בחת"ס הל' בכורות על כן עשיתי באופן להודיע לגוי לזכות מהפקר ודוק [והי' עוד צד היתרים שהגוי עסק בו למכור ועשה קנין שם מפתח וסגר כבשלו אחר הפסיקה של השכירות במקום החמץ]. שוב עיינתי במקו"ח שציינת סי' ת"מ וראיתי שכתב וז"ל ולפמ"ש לא מהני מוציאו תוך הפסח לרשות עכו"ם כיון דכבר הגיע פסח ואף שנעשה איסור הנאה העמידו רחמנא ברשותו ועשאו כאלו הוא ממון דידיה שוב אין החצר קונה לעכו"ם דלאו ממון הפקר הוא רק ממון ישראל כבר עשאו רחמנא ממון של ישראל עכ"ל הרי שרמז הגאון שנעשה ממון של ישראל יען שעשאו הכתוב כאלו ברשותו והוא כסברה שלי רק תל"י הוספתי נופך משלי דחיוב מצוה אשר מוטל על הבעלים פועל שהוא שלו אבל דעת החת"ס אדמ"ו ז"ל פלא שכותב שקונה הגוי את החמץ ואעפ"כ שישראל עובר על דעת מקו"ח יובן דמכח שעשאו הכתוב כשלו לא הוה הפקר וגוי לא יוכל לזכות בו ובזה תדע שדברי מקו"ח עם דברי מר"ן חתם סופר ז"ל המה נפרדים לא כמו שעלה על דעתך

ודוק. ובנידן שאלה הבא לפניך יפה הורה הרב משעבש נ"י כיון שלא הי' עובר על ב"י וכבר הוא לאחרי הפסח בודאי יש לסמוך שמשעה שמכר לא עבר הישראל ואין לקנסו כי רוב גדולי אחרונים סברו לאחר הפסח הוא איסור דרבנן סמכי' להקל כמובן. ויש לי בחדושי דבר חדש דווקא מי שעבר על ב"י בסוף הפסח שלא עשה דבר שלא לעבור על ב"י אז בא קנס החכמים דאם לא יקנסו ירבו חמצן של עוברי עבירה אבל מי שעבר על ב"י ואח"כ עשה תיקון שלא יעבור לא קנסו כלל כגון ששרפו ואפה בו מצה אפי' אם יש שבח עצים בפת עכ"פ לא עבר בב"י בסוף פסח וגזירת חכמים בא מי שעבר פסח בב"י אבל מי שעבר בתוך הפסח ועשה תיקון בסוף לא לכך נקט הרמב"ם אם עבר עליו הפסח קנסו רבנן עיין בפ"א מהל' חמץ יעו"ש וה"ה אם מהני מכירת המקום וגוי זכה מהפקר לא נאסר החמץ אחר הפסח הגם שישראל עבר על חמץ זה בתחילת הפסח וא"כ יש לצרף דלא שייך קנס אחר הפסח דהא הי' מהני המכירה וזכה בו הגוי ודוק עכשיו ראיתי שהנ"ב רמז על סי' כ' בח"ר שגם הוא סובר שבאופן זה לא נאסר החמץ אחר הפסח הגם שהוא דרך בדרך אחר שבפסח לא הוצרכו לאסור ולבסוף כבר הוא ביד איש שלא חטא ולדעתי הוא מטעם דלא קנסו רק אם לא עשה תיקון שלא לעבור עוד ויש נ"מ לדינא בכל זאת נתת שמחה בלבי (ויש לי להעיר על שאמרו גזל חמץ ועבר עליו הפסח ולא אמרו אפי' בתוך הפסח עיין בחק יעקב וקצרתי). אך בעיקר הדבר אני נבוך הלא הוא מכר החצר עם החמץ בקנין אחד מטלטלין אגב קרקע וכיון דעל החמץ המכר בטל דהא מכר דבר שאינו שלו א"כ בטל גם הקנין שעל החצר דהא שניהם נעשו בקנין אחד החמץ והקרקע לקח בכסף דראנגאבע והשטר כנודע ועיין בח"מ סי' ר"ג סעיף ו' ובסמ"ע שם הלא יכול הגוי לומר אם אין לך חמץ למכור הקרקע לבד לא חפצתי לקנות דהא אם הי' בא גוי אחר וזכה בחמץ זכה בו וא"כ נתבטל המקח וכיון המקח בטל ממילא אין הגוי רוצה לקנות החמץ מן ההפקר וכאן לא צריך לומר מדחל הקנין על אחד חל על השני כמו במכר דבשלב"ל עם דבר שבא לעולם דהא הוא איסור הנאה והוה הפקר ואין כאן מכר לכל השיטות וצע"ג (ואנכי אשבע כי אחר שגמרתי התשובה ראיתי שהעיר אדמ"ו אמרי אש בחח"מ סי' כ"ג וההבדל תבין). אמנם אעתיק דברי פרמ"ג או"ח סי' תמ"ג סק"ו שכ' וז"ל והוי יודע דמשמע דאם עבר ומכר חמץ בפסח לעכו"ם ממכירה ואילך אינו עובר על ב"י דקנה הנכרי אעפ"י שאסורי הנאה מ"מ כשיש ידים זוכין קונה ומקנה שפיר והוה מכירה ועיין ח"מ ר"ו ר"ח כדמוכח בייי"נ דמשך תחילה וחדושי הרשב"א סוכה ל"ה לכם בלולב דאסור הנאה מ"מ לכם קרינן ביה יעו"ש ודווקא ביטול והוצאה מרשותו לבתר איסורו לא מהני משו"ה הא כשיש ידים זוכה שפיר מכאן ואילך לא עבר על ב"י

ואין צריך לילך לעכו"ם וליקח לבערו עכ"ל ולכאורה דבריו נפלאים הגם שרשב"א סובר שאיסור הנאה הוה לכם אבל מי שמע שאיסור הנאה יוכל הבעלים למכור ולהקנות לאחר ועיין תוס' זבחים דף ע"א ופלא לי עליך בן אחי נ"י שרמזת על פרמ"ג והאמנת שהוא כדברי הנב"י. ואחר העיון נ"ל דסובר הפרמ"ג כיון דאיסור הנאה הוה לכם א"כ נשאר לו כח מקנה שיוכל לפעול אם יש ידים זוכות לקנין הקונה ועל כן כיון דהגוי רוצה לקנות הגם שחושב בתורת מכירה מהני הקנאתו של המוכר שיזכה הלוקח בקנין שעושה בחנם אין כסף דלא שייך לא תחנם דהא הישראל לא יוכל להנות מהחמץ ודוק. ואוסיף נופך מדסובר הפרמ"ג יען דתורה עשאו ברשותו והוה של ישראל ולא יכול הגוי לזכות בהחמץ בתורת הפקר כסברת מקו"ח ממילא ג"כ הוה ברשותו שיוכל להקנות לגוי בתורת מכירה רק שישראל אסור להנות מן הממון אבל עכ"פ המכירה מהני ודוק. ובזה הרווחנו אשר העיר הנב"י מהד"ת סי' ס"ג תשובה הנ"ל כיון דהחמץ הפקר לא מהני אגב דקנין אגב מהני רק בדעת אחרת מקנה אותו ובהפקר דליכא דעת אחרת לא מהני קנין אגב והרב משעבעש נ"י הביא רק שדעת קצו"ח בסי' רע"ה מבואר דמהני קנין אגב בהפקר ואתה כתבת שנודע דנתיבות חולק עליו דהפקר לא נקנה באגב ולפי דברי פרמ"ג יש בחמץ דעת אחרת מקנה אותו ומהני קנין אגב אפי' אינו צבורין שם ואפי' אם הגוי לא נכנס בחדר ודוק. העולה מזה כי לדעתי טוב מאוד אם יארע ח"ו מי ששכח למכור קודם זמן איסור ישכיר את המקום ויצוה לגוי לזכות בו מן ההפקר דרחמנא בתורת חצר אם הגוי יוכל לבוא בחדר או לעמוד בצד החצר כדעת הנב"י שיקנה בתורת חצר מן ההפקר דרחמנא וגילוי דעת של הישראל שלא חפץ להיות ברשותו לעכב את הגוי מלזכות בו אבל אם אין החמץ צבור בתוכו לסמוך על דעת פרמ"ג שנקרא מוכר ומקנה קשה לסמוך כי רבו גדולי הפוסקים דסברו שאין הוא יכול להקנות באשר שהחמץ כבר נאסר בהנאה והגם שתורה עשאהו כאלו ברשותו אבל לא רשותו ממש כנלענ"ד ואהובי בן אחי נ"י ראיתי כי יצאת לפלפל בדברי מהרי"ט שחידש דמגוי לגוי יש שליחות וגם חקרת בדברי קצו"ח סי' רצ"ד שחצר קונה לגוי אפי' אי חצר מטעם שליחות וגם הערות בדברי ר"ן שבחצר משתמרת מהני אפי' אין עומד בצידו כמבואר במק"ח סי' תמ"ח מה אעשה מן השמים עכבוני כי הרבנית זוגתי תי' חולנית לבי וראשי בל עמי ולא באתי אלא שזה מכתב שלישית בתורה ולא השבתי לך פעמים גמרתי שלא יהיה חזקה ח"ו בביטול תורה דודך הפש"ת:

סימן לו

נשאלתי במעשה שאירע בסגי נהור אחד איש יקר ומלומד בתורה וירא אלקים אשר אשתו עוסקת על ידו במשא ומתן ובערב פסח צוה לכתוב שטר מכירה על חמצו מיין שרף וסלת וקמח וכן כתב על פיו כדת וכדין ושלח בנו בן ט"ו שנים ליקח מערל דראנגאבע והנער הלך ופגע באחוזת מרעיו ושכח על מכירת החמץ ולקבל פרוטות מיד הערל ולעת ערב ביקש הסגי נהור מבנו השטר אשר חתום בו הערל ונתן לו הבן איזה נייר והסגי נהור הניח אותו בארגז והנער נסע בחה"מ לקרובי האם ולמוצאי יו"ט שלח הס"נ בעד הערל מדוע לא בא בעבור למכור החמץ בחזרה ואמר הערל אני לא קניתי ממך בשנה הלזו החמץ והוציא הסגי נהור את השטר מכירה והוא נייר חלק אשר מחמת מורא היתל בו בנו הנער ושאל מה יעשה בחמץ שלו כי הוא חצי רכושו הפסד גדול והוא אונס בדבר שעבר בב"י בבלי ראות אשר נגלה כי חפץ ועשה כדת שנה בשנה רק ד' אינה לידו זה תוכן המעשה אשר נשאל מפי. תשובה לפום רהיטא הדבר ברור דאסור החמץ בהנאה הגם דהוי אונס בדבר הלא מבואר בש"ע או"ח סי' תמ"ח סעיף ג' וז"ל חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח אסור בהנאה אפי' הניחו שוגג או אונס עכ"ל ועיין בנב"י ח"ר א"ח סי' י"ט שביאר הבנת ירושלמי אפי' הי' אונס ושוגג כל ימי פסח ולא נדע עד אחר הפסח אעפ"כ אסור בהנאה ומשם הוציא רמב"ם בפ"ד מהל' חו"מ דינו לאסור אפי' באונס כל ימי פסח יעו"ש וא"כ ה"ה כאן הגם דנגלה דסגי נהור הוא אונס בדבר ולא נודע עד אחר הפסח אעפ"כ חמצו אסור אפילו בהנאה ודוק. ואמרתי לחדש אחר היתר חדש בעזה"י יען כי בעל הממון הוא סגי נהור יש לחדש בו היתר ב"ה וד' יאיר עיני בתורתו שלא אכשול בדבר הלכה ח"ו. הנה בב"ק דף פ"ז אמרו תני' אידך ר"י אומר סומא אין לו בושת לכן הי' הר"י פוטרו מכל המצות האמורות בתורה אמר רשב"א מאי טעמא דר"י אמר קרא ואלה המצות החוקים והמשפטים כל שישנו במשפטים יש במצות וחוקים וכל שאינו במשפטים אינו במצות וחוקים (ועיין בהגהות מהגאון ר' וואלף באסקוויטץ ז"ל שם) ותוס' שם בד"ה וכן הקשה קו' א"כ איך אמרי' במגילה דף כ"ד ר"י אומר סומא שלא ראה מאורות מימיו לא יפרוס על שמע אפי' ראה ונסמה נמי אמר הכא דפטור מכל המצות והאיך יפרוס על שמע להוציא אחרים ותי' בתוס' וז"ל ונראה דאע"ג דפטר ר"י סומא מכל המצות מ"מ מדרבנן חייב דאע"ג דאשה מיפטרה במ"ע שז"ג ולא מחייבי' אפי' מדרבנן משום שיש מצות הרבה דמחויבות בהו אבל סומא אי פוטרת ליה מכל מצות אפי' מדרבנן א"כ ה"ל כנכרי שאין נוהג בתורת ישראל כלל ולכך אותו שלא ראה מאורות מימיו אפי' מדרבנן לא יפרוס על שמע כיון דלית ליה

הנאה אבל אם ראה ונסתמא חייב מדרבנן ומוציא אחרים ידי חובתן דאחרים נמי לא מחייבי' אלא מדרבנן ק"ש דרבנן היא עכ"ל מדברי תוס' אלו משמע דלעולם סומא חייב בכל ל"ת שבתורה שרק ממצות עשה פטור הסומא לר"י ואעפ"כ חייבו רבנן בכל מ"ע דאל"כ הוה כמו נכרי שאינו נוהג בתורת ישראל שעושה מצות הגם שפורש הסומא מן הל"ת שהמה עבירות אבל עכ"פ אינו נוהג בתורת ישראל כלל לעשות מצות אבל אשה נשאר אצלה תורת ישראל במ"ע שלא הזמן גרמא אבל סומא דפטור בכל המצות עשה א"כ אינו נוהג בתורת ישראל אלה המצות אשר ועשה אותם האדם וחי בהם ולכן חייבו רבנן בכל המ"ע אפי' שז"ג וממילא יוצא בק"ש אפי' לאחרים דסומא ולכל ישראל שווים בו מחוייבים בק"ש דרבנן ודוק. אמנם במגילה דף כ"ד בתוס' בד"ה מי שלא ראה מאורות הקשה ג"כ קו' הנ"ל הא ר"י סובר סומא פטור מכל המצות כתבו וז"ל ועוד י"ל דמיירי שפיר בסומא והא דפטרי' התם סומא היינו מן התורה אבל מדרבנן מיהו חייב ואפי' נסתמא משנולד מ"מ חייב הוא מדרבנן שלא יהיה כנכרי ולא יהיה נוהג בו דת יהודי כלל דלא דמי לנשים דפטורי ממ"ע שז"ג אפי' מאותן שאינן אלא מדרבנן שהרי בנר חנוכה וד' כוסות ובמקרא מגילה דלא הוה אלא מדרבנן לא מחייבי אלא לפי שהן היו באותו נס התם היינו טעמא שאפי' נפטר אותן מכל מ"ע שהז"ג מ"מ עדיין יש להן מצות רבות אבל סומא אם נפטר אותן מכל מצות אפי' מאותן שאינן אלא מדרבנן אם כן יהיה חשוב כנכרי עכ"ל וי"ל הרבה בדברי תוס' אלו שהוסיפו כאן וז"ל ולא יהיה נוהג בו דת יהודי כלל עכ"ל ושם כתבו רק וז"ל ואין נוהג בתורת ישראל עכ"ל ולמה בחרו כאן לכתוב ולא יהיה נוהג בו דת יהודי כלל וצע"ג ועוד שם שם בב"ק כתבו רק טעם למה מחויב עכ"פ מדרבנן במ"ע שלא יהיה כנכרי אבל באשה נשאר מ"ע שלא הז"ג דמחויבת מן התורה לכן לא הוטלו עליהן רבנן שתעשה גם במ"ע שז"ג אבל לא חקרו כלל שם אי מחויבת במצות שהמה מדרבנן כנר חנוכה ומגילה וד' כוסות אבל כאן במגילה הוסיפו לחקור שנשים פטורות ממ"ע שהז"ג שהמה מדרבנן משמע לו יהי' שנשים פטורות ממ"ע שז"ג שהמה מדאורייתא אעפ"כ במ"ע שז"ג שהמה מדרבנן יהי' מחוייבין ואעפ"י שרבנן לא חייבו לנשים במ"ע שז"ג במצות דרבנן אעפ"כ סומא חייב במ"ע שז"ג שהמה מדרבנן דאם נפטר לסומא ממ"ע שז"ג אפי' במצות דרבנן יהי' כנכרי והוא פלא להבין מאי כולי האי אם יהי' סומא פטור ממצות דרבנן די שהטילו עליו לקיים מ"ע דאורייתא וע"כ לא יהיה כנכרי כמעט לא ראיתי פלא גדול כזה שמדברי תוס' שכתבו וז"ל אבל סומא אם נפטר אותו מכל מצות אפי' מאותן שאינו אלא מדרבנן א"כ יהיה חשוב כנכרי עכ"ל משמע ממ"ע דאורייתא אפשר לפטור אותו ולא יהיה חשוב כנכרי אבל אם נפטר

אותו ממ"ע שהמה מדרבנן בזה יהי' חשוב כנכרי והוא מחוסר הבנה ח"ו. אך עמוקים דבריהם כאשר אבאר ב"ה דאם נימא דסומא פטור מכל מצות שבתורה היינו כלל גדול דהוא פטור מכל קיום מ"ע והוא פטור מכל עונש עבירות הל"ת שבתורה דנימא סומא חשוב כמת וכתיב במתים חפשי כיון שמת אדם נעשה חפשי מכל תרי"ג מצות ומותר להלביש לו תכריכים כלאים וטלית עם ציצית פסולין א"כ הוה סומא כנכרי גמור ואין נוהג בו דת יהודי כלל והטילו חכמים עליו שיהיה חייב בכל המצות שבתורה הן המצות עשה והן המצות ל"ת וע"כ הצרכו לעשות שהסומא יהיה חייב בכל מ"ע דרבנן דכל מצוה דרבנן הוא ל"ת דאורייתא דלא תסור מדבריהם ואי יהי' הסומא פטור ממ"ע דרבנן יהי' נודע דהוא כנכרי דפטור אפי' מכל וכל הל"ת דאוריית' דאל"כ דהוא מחויב בכל הל"ת דאורייתא א"כ הוא מחוייב בלא תסור מדבריהם שהוא ל"ת מן התורה וזה שרמזו תוספות במגילה דמכח מ"ע דרבנן הצריכו חכז"ל לחייב להסומא דאל"כ יהי' כנכרי אבל מכח מ"ע דאורייתא אם יהי' נפטר לא הוה כנכרי דהא עכ"פ אסור בכל ל"ת של תורה מדרבנן כנשים אבל דא"כ אם יהי' פטור מכל מ"ע יהי' גרוע מנשים דהמה מחויבות עכ"פ במ"ע שלא הז"ג והסומא יהי' פטור וע"כ דהטילו החכמים שיהי' חייב אפי' במ"ע וא"כ מחויב הסומא אפי' במ"ע שז"ג הגם שהם רק מדרבנן דהא המ"ע דרבנן הם לא תעשה דלא תסור מדבריהם דאורייתא ואעפ"כ לא הטילו החיוב על נשים במ"ע דרבנן הגם אם יטילו המצוה עליהם יהיה ל"ת אשר נשים מחוייבות ראו חכמים לפטור לנשים יען שנשאר להם מ"ע דאורייתא שלא הזמן גורם אבל סומא אי נפטר אותו ממ"ע דרבנן לא נשאר לו קיום עשה כלל ואם הסומא יהי' פטור ממ"ע דרבנן ג"כ יען דסומא פטור מכל ל"ת דאורייתא אפי' ואינו מחויב בלאו דלא תסור א"כ אין נוהג בו דת יהודי כלל והבן ועיין ברש"י בתורה בשם התנחומא פ' ויצא הקב"ה יחד שמו על יצחק בחייו הגם דכתיב הן בקדושיו לא יאמין יען דסגי נהור הי' יעו"ש ודוק]. ולכאורה קשה איך אפשר לומר דסומא פטור מכל המצות היינו אפי' מכל הל"ת א"כ איך אמר רבא בחולין דף צ"ו דטביעת עין עדיף מסימנא דאל"כ איך סומא מותר באשתו ובני אדם בנשותיהם בלילה יעו"ש וקשה מאי הוכיח מסומא הלא הוא פטור מכל עבירות א"כ לו יהי' שהאשה אשר בועל אינו אשתו ליכא בו איסור דאורייתא וצע"ג והתבוננתי אולי רבא מספקא ליה ג"כ אי הותר לסומא כל העבירות או לא לכן אי הל"ת אסורות לסומא הוכיח מסומא ואי הל"ת ג"כ מותרות לו הוכיח מכל אנשים מותרים בנשותיהם בלילה או הוכיח מסומא לרבנן דפליגא על ר"י בב"ק וסברו דסומא אינו פטור ממצות ולר"י הוכיח מכל אנשים המותרים בנשותיהם. וגם חקרתי במקו"א דלר"י פטור הסומא רק מכל התורה אשר

נתוסף לישראל יותר מז' מצות בן נח מכח הפסוק אשר למד ממנו ר"י דינו אבל בז' מצות ב"נ גם הסומא מחויב ומיושב בו קו' התוס' למה צריך קרא ברוצח לפטור סומא יעו"ש וא"כ בסומא יש חשש שבועל כל עריות שב"נ מחויב עליו וע"כ דסמכי' על טביעת עינא דקלא ודוק ומצאתי און לי בדברי טו"א במגילה דף כ"ד בד"ה אינו פורס שכתב וז"ל וקצת ק"ל דלר"י דפוטר סומא מכל המצות היכי אפשר לחייבו מדרבנן דהא כל מילי דרבנן אסמכהו על לאו דלא תסור א"נ אשאל אביך ויגדך כדאמרי' פ"ב דשבת והא לא שייך אלא מאן דאיתא במצות מן התורה ומוזהר בלאו דלא תסור ובשאל אביך ויגדך אבל מאן דפטור מכל המצות שתורה לא רמי חיוב לשמוע דברי חכמים ותקנותיהן ולא רמי רחמנא אגודא דרבנן עניה הואיל ואינו מצוה על עיקר ושורש דהני קראי גופייהו דנפקא נן מהן דמצוה לשמוע לד"ח עכ"ל והאריך וכתב וז"ל ואפשר לומר דהא ר"י פוטר סומא מכל המצות מה"ת אינו אלא ממ"ע דהוי בקום ועשה אבל מצות ל"ת חייב מה"ת א"כ חל עליו תקנת חכמים שהרי מוזהר בלאו דלא תסור עכ"ל הרי שרק באפשר לומר חידש טו"א דגם לר"י חייב סומא בל"ת ולדעתי דתוס' בב"ק ותוס' במגילה פליגי בחקירה הנ"ל כאשר בארתי בעזה"י. והנה חמץ שעבר עליו שאסור בהנאה הוא קנס מדרבנן והוא רק איסור דרבנן וחידש החק יעקב בסי' תמ"ט אם הוא ספק אי עבר על החמץ ב"י אמרי' ספק דרבנן להקל יעו"ש וא"כ איפוא אי סומא פטור מכל המצות אפי' מל"ת א"כ לא עבר על בל יראה הגם דספק אי הלכה כר"י דסומא פטור מכל המצות והגם דפסקי' בש"ע א"ח סי' נ"ג דסומא דחייב היינו מדרבנן עיין בב"י בשם רבינו ירוחם בסי' נ"ג ובסי' תע"ג וא"כ בצירוף דהי' אונס גמור וגם ביטל וכבר עבר עליו הפסח ויש ספק בעיקר החיוב אם הוא נתחייב מדאורייתא בב"י ובעשה דתשביתו יש להקל בחליפי חמץ הנ"ל שימכרו לגוי שלא יאכל מבני ישראל והדמים מותרין לסגי נהור ודוק. והוספתי שיבטל ברוב מין במינו והגם דאין לבטל אפי' איסור דרבנן לכתחילה היינו בודאי איסור אבל כאן הוה ספק איסור דרבנן ומותר לבטל כדי למכור לגוי ולהנות מחליפין וגם שהקמח הוה רק ספק חמץ אם הי' לתותה והיין שרף הגם דלא מקלינן בו מכח משקין היוצאין מהם כמותן עיין באחרונים בכל זאת בכל צרופי היתר יש גם מזה סרך צירף היתר להקל בדמיו ובביטל ברוב ובפרט באונס כה"ג שאנן סהדי דלא הי' בו ערמה ח"ו ודוק. וחקרתי עוד שלא לקבל דמיו מיד רק יעמדו בחוב עד שכל החמץ לא יהיה בעולם ואז יקבל הדמים מיד הגוי עיין בבי ר' ינאי בפרק השוכר את הפועל ס"ב ע"ב ואז בוודאי ליכא איסור על הדמים ודוק. וגדלה שמחתי כי מצאתי לפרמ"ג או"ח בפתוחה כוללת ח"ג אות כ"ט אם סומא שלח לקדש אשה ואח"כ קדשה אחר אי חוששין לקדושי שני הביא

שהוא פלוגתת הפוסקים אי הלכה כר"י דסומא פטור מכל המצות כדברי ר"י בב"י א"ח סי' נ"ג וכתב וז"ל ובע"ץ נ"ץ כתב אות כ' סומא חייב במצות מדרבנן דלא להוי כעכו"ם וזה כר"י עיין תוס' מגילה בפ' קורא המגילה עכ"ל וכתב אח"כ עוד וז"ל ואף דהמג"א בנ"ג אות י"ז כתב דחייב מ"ה מ"מ מידי ספיקא לא נפקא וצריכה גט משני עכ"ל וכתב אח"כ וז"ל והנה ראיתי אע"ג לר"י סומא פטור מכל המצות היינו מעשין לעשות בקו"ע הא לאוין מ"ה מצות שלא לעבור עכ"ל הרי שהבין הפרמ"ג שהוא רק ספק אי סומא חייב מן התורה והוא חקר הא לאוין מ"ה מצוה שלא לעבור היינו שהוא שלא יעבור בקום ועשה עבירות א"כ אפשר בלאוין דב"י וב"י שהוא בשוא"ת הוא אפשר דפטור כמו דפטור במצות ומותר להיות לו שבוא"ת והכלל אודה ד' בכל לבבי שיש במה שחקרתי פנים בהלכה להקל בכל הנך צרופי היתר תל"י. ומצאתי באוצר התשובות של אדמ"ו חת"ס או"ח סי' קל"ג בד"ה מ"מ שכתב וז"ל וזה פשוט מי שציוה לשליח למכור לו חמצו ועיות השליח ולא מכרו מ"מ הרי הוא בכלל הביטול שביטל המשלח ולא נימא דחמץ זה לא בטלו שהרי הי' הוא סובר ששלוחו מכרו מ"מ כבר בארתי בתשובות אחרות דכל חמירא דלא חמיתי' לאו דוקא שלא ראיתי בעיני אלא אפי' ראוהו רק שלא נראה בשכלו שהוא שלו ובאמת טעה והוא שלו כגון שמכרו שלא כדין נמי יהי' בטל וה"ה אם סבר שהשליח מכרו ועיות בשליחות ולא מכרו הרי הוא בכלל הביטול ושוב אין כאן אלא תיקון חכמים לבער ויכול לסמוך על חזקת שליח עושה שליחות בדרבנן והשליח יודע שיש מכשול להמשלח ועיין בעירובין ל"ב ובמ"ל פ"ד מבכורות וכיון שכן המוכר הזה כדין עשה וכהלכה ולא פשע כלל ואע"ג דכ' מג"א סי' תמ"ג סק"ה שגם המפקיד פשע יעיין ב"ק ל' ע"א תוס' ד"ה חייב וכו' וברא"ש שם וק"ל מ"מ היינו היכא דלא מינה השליח להדיא אבל היכא דמינוהו שליח להדיא אין כאן עון אשר חטא עכ"ל וא"כ ק"ו שבנידן דידן שהי' הכל בכלל ביטול והסגי נהור עשה שליח דלא הי' אפשרות לעשות בעצמו שלא נקרא פושע כלל ואין כאן עון אשר חטא ודוק. ואגב גררא אמרתי להעתיק ראיתי לטו"א שם בדף כ"ד שהתפלא על רשב"ם פסחים דף קט"ז דמפרש בגמ' מצה בזמן הזה דרבנן היינו בזמן הזה סומא חייב יען דכולם חייבים רק מדרבנן אבל בזמן בהמ"ק דהי' מצה מדאורייתא הסומא פטור יעו"ש וכתב הטו"א וז"ל ופי' תמוה הוא דמאי ס"ד לומר דבזמן הבית שהי' הכל חייבים מה"ת הי' סומא פטור מדרבנן ובזמן הזה דקיל דכל עצמו של הגדה לכל אינו אלא מדרבנן שיהי' סומא מחויב מדרבנן אין זה אלא כעין יציבא בארעא וכו' עכ"ל והוא פלא גדול על הרשב"ם וצע"ג. ואמרתי לתרץ ב"ה דתוס' פסחים דף ק"ח ע"ב ד"ה הי' נתקשה למה נשים פטורות מסוכה אע"ג דאף הן הי' באותו נס

ותי' התם בעשה דאורייתא אבל בד' כוסות דרבנן תקנו גם לנשים והגאון רע"א בהג"ה במגילה פ"ב אות ח"י הסביר במצוה דרבנן תקנו לנשים עם אנשים ביחד אבל במ"ע דאורייתא שיתקנו חכמים בעבור נשים בלבד לא תיקנו יעו"ש והוא בעצמו פלא ל"ל תיקנו בעבור נשים כמו שתיקנו בעבור סומא להיות מחויב לר"י במ"ע דאורייתא ועוד כיון שעשו תקנה בעבור סומא הי' לחכמים לתקן גם בעבור נשים וצריך ביאור. ונלע"ד בטעם שלא תקנו להיות נשים מחויבות בעשה דאורייתא הוא דכל אשר דתקנו רבנן לחיוב לעשות נעשה מן המעשה דרבנן ל"ת דאורייתא דתורה אמרה לא תסור מדבריהם וכלל גדול דל"ת דאורייתא חמור מעשה דאורייתא עיין תוס' שבועות דף י"ב ע"ב ד"ה לא זז משם דבעשה נתכפר מיד אבל בל"ת לא נתכפר מיד מחילה גמורה יעו"ש וא"כ בעשה שז"ג אם אנשים יעברו עברו על איסור קל והנשים שיעברו על העשה עברו על איסור חמור הוא ל"ת דלא תסור א"כ יהי' הנשים מחויבות יותר מן האנשים לכן לא תקנו העשה שז"ג על הנשים אבל אם העיקר מ"ע דרבנן כחנוכה ומגילה וד' כוסות דהוה על אנשים ג"כ בלאו דלא תסור אז תקנו גם על הנשים שיהי' דומין לאנשים בלאו דלא תסור והבן. וא"כ אפוא לר"י דסומא פטור מכל המצות עשה ומדרבנן הוא מחויב במ"ע של התורה יהי' הסומא חמור מן הפקח דמי שאינו סומא עבר רק על הקל הוא עשה והסומא שעבר על העשה עבר על הלאו דלא תסור שהוא לאו דאורייתא וזה אי אפשר חוץ אם נאמר דסומא פעור מן התורה אפי' מן הל"ת שבתורה א"כ גם אם יעבור הסומא העשה דאורייתא לא עבר על לאו דאורייתא דהוא פטור גם על הל"ת מן התורה וכל חיובו הן בעשה והן בל"ת רק מדרבנן וא"כ אינו חמור הסומא מן האינו סומא ודוק. ולפ"ז לרבנן דסומא מחויב במצות מן התורה וק"ו בל"ת מן התורה א"כ בזמן המקדש קיים הי' על שאינו סומא רק עשה דאורייתא על הגדה לא יוכלו חכמים לחייב הסומא דא"כ יהי' על הסומא לאו דלא תסור לאו דאורייתא ועל מי שאינו סומא רק עשה אבל בזמן הזה דהכל דרבנן ויש לאו דלא תסור על איש ואיש מישראל ממילא תיקנו גם על הסומא וא"כ פי' רשב"ם כפתור ופרח תל"י שעכשיו תקנו גם על הסומא דכולם מדרבנן וכל העובר עובר עבירת לאו דלא תסור והבן בעזה"י:

סימן לז

נשאלתי ממי שיש לו בן אלם והוא גם חולה ר"ל אי צריך ליתן לו כזית מרור קריין כי בכל שנה הוא חולה ותולה באכילת מרור שאכל אולי אפשר להקל בו שלא יאכל רק מעט זכר לאכילת מרור עכ"ה. תשובה לפום רהיטא הי' באפשר להקל מעל אלם שלא צריך לאכול כזית מרור דהרא"ש כתב בערבי פסחים דף קי"ד סי' כ"ה וז"ל תני

אכלו דמאי יצא אכלו בלא מתכוין יצא אכלו לחצאין יצא ובלבד שלא ישהה בו בין אכילה לחבירתה יותר מכא"פ משום דמברך על אכילת מרור צריך שיאכל כזית דאין אכילה בפחות מכזית אבל בירקות הראשונות שמברך עליה בורא פרי האדמה בעלמא ואין מזכירין עליהם אכילה א"צ מהם כזית עכ"ל הרי מפורש יוצא דרק משום דמברך ברכה על אכילת מרור לכן צריך שיאכל כזית א"כ אלם דלא יוכל לברך די לו באכילת מרור כל שהוא כך עלה בדעתי שהוא פשוט מאד. אמנם יפלא מאוד להבין דברי הרא"ש שיהי' צריך כזית משום הברכה שמזכיר על אכילת מרור דא"כ הא גופא קשה למה תקנו חכז"ל לברך על אכילת מרור הי' להם לתקן על טעימת מרור ולא יצרך האדם לאכול כזית. ונלע"ד הבנה אחרת בעזה"י דקשה לי מאוד בברייתא הנ"ל אכלו לחצאים יצא ובלבד שלא ישהה יותר מכדי אכילת פרס ופלא בעיני מאי יצא אם אכלו בכדא"פ הלא לכתחילה יכול לאכול בכדי א"פ כזית מרור דכל האוכל בכדי אכילת פרס הוה כאלו אכל בבת אחת וא"כ מאי אכלו לחצאים יצא וצע"ג. ואמרתי ליישב בעה"י דתרה"ד סי' ק"ל הוכיח ממרדכי מצוה לבלוע כזית מצה וכזית מרור כל הכזית בבת אחת יעו"ש ובמג"א סי' תע"ה ס"ק ד' הביא ראי' מפ"ז דחולין ובמחצית השקל ביאר שם דסתם אכילה הוה כזית בבת אחת רק באיסורים גילה הלכה דמצטרפין בכדי אכילת פרס אבל בקיום מ"ע נשאר אכילה הוה כזית בפעם אחת יעו"ש דפח"ח וא"כ אתי שפיר הברייתא דנקט אכלן לחצאים בדיעבד יצא אם לא שהה בכדא"פ אבל לכתחילה הוה המצוה לאכול הכזית מרור ביחד בפעם אחד ודוק. ומעתה רמז הרא"ש ומבאר למה יהי' דווקא בדיעבד ולא אפי' לכתחילה יהי' מותר לאכול לחצאים בכדי אכילת פרס על זה כתב וז"ל משום דמברך על אכילת מרור צריך שיאכל כזית דאין אכילה פחות מכזית עכ"ל הכוונה דסתם אכילה אינו בפחות מכזית וכיון דמברך על אכילת מרור ראוים שיאכל הכזית בפ"א ולא לחצאים רק בדיעבד יצא אם אכל בכדא"פ דכשם דנקרא אכילה בכדי אכילת פרס באיסור אם אכל בשיעור אכילת פרס נקרא שאכל נבילה או חזיר או חלב וכדומה ה"ה דגם דיעבד הוה אכילה לקיום המצוה אבל בירקות ראשונות שמברך עליהן בורא פרי אדמה ואין מזכיר עליהם שם אכילה אין צריך מהם כזית אפי' לכתחילה ודוק. ונראה להביא ראי' דאי אפשר לפרש בהבנת הרא"ש דמכח אכילת מצוה של מרור יהי' די אפילו בחצי זית רק מפני שמברך על אכילת מרור צריך ליקח כזית הא מביא הברייתא אכלן דמאי יצא אכלן בלא מתכוין יצא אכלן לחצאים יצא א"כ ה"ה אפי' אכל דמאי בלא מתכוין וגם לחצאים יצא וא"כ אם אכל בלא מתכוין לחצאים בודאי לא בירך על אכילת מרור דאם בירך אין כוונה גדולה מזו שבירך על קיום המצוה וא"כ איך יאמר

הרא"ש הא דבעי כזית הוא מפני שברך על אכילת מרור הא הברייתא איירי דאכל בלא מתכווין וא"כ לא בירך כלל וא"כ די אפי' בחצי זית ומאי רבותא דאכלן לחצאים יצא הא חצי השנית לא צריך כלל לאכול דהא יצא כבר בחצי זית ראשון אלא פשיטא דרא"ש בא לפרש דדווקא בכה"ג יצא אפי' לחצאים אבל אם מברך ברכת על אכילת מרור ראוים שיאכל כזית בפעם אחד ולא שיאכל בכדי אכילת פרס דמכח הברכה שמברך שד' צוה על אכילת מרור צריך לאכול כזית בפ"א ודוק. ולפ"ז אפשר להקל באלם שלא צריך לאכול הכזית בפעם אחד אלא יוכל לאכול הכזית בתוך אכילת פרס אבל עכ"פ בכדי אכילת פרס צריך גם האלם לאכול הכזית דאין שיעור אכילה אלא בכזית בכדי אכילת פרס כנלע"ד בעזה"י. ומצאתי את שאהבה נפשי שהגאון שג"א סי' ק' שישב על החקירה הנ"ל אם מרור צריך כזית והביא דברי הרא"ש שמשמע מדבריו שזה בעבור הברכה צריך לאכול כזית שאומר וציונו לאכול מרור והוא חולק עליו ונתתי ללבי לחקור בדבריו הנעימים כי חיים הם למוצאיהם בפיו ואשר לבי אומר לי לפלפל ולסלסל בו בעזה"י ואסדר אותם באותיות אי"ה. (א) הקשה ע"כ דרא"ש סובר הא דכתוב על מצות ומרורים יאכלהו קאי על קרבן פסח אבל במרור לא כתיב אכילה דיהי' בכזית והא דמצה בעי כזית ילפינן מן בערב תאכל מצות וא"כ קשה מן שילהי פסחים דא"ר מרור בזמן הזה דרבנן דכתיב על מצות ומרורים יאכלהו בזמן דאיכא פסח אין ומצה בזמ"ה דאורייתא דכתיב קרא בערב תאכלו מצות וראב"י סובר גם מצה בזמן הזה דרבנן דהאי קרא בערב תאכל מצות אהדרי קרא לטמא ושהי' בדרך רחוקה וקשה לכולהו הא האי קרא צריך לדעת שצריך שיאכל כזית מצה דאל"כ הו"א דלא בעי כזית כמו במרור אפי' בזמן בהמ"ק לא צריך כזית דהאי יאכלוהו אפסח קאי אלא ע"כ מהאי על מצות ומרורים יאכלהו ידעי' שמצה בכזית וא"כ ידעי' דמרור בכזית עכ"ד יעו"ש. ונלע"ד לתרץ ב"ה דר"ן פ"ב דסוכה הקשה למה לי פסוק בערב תאכל מצות תיפוק ליה דצריך לאכול כזית פת משום יו"ט ותי' דמשום פת הי' יוצא אפי' במצה עשירה אבל משום בערב תאכלו מצות צריך להיות מצה עוני ועיין במג"א סי' תע"א ס"ק ה' דבהרבה שמן אפי' משום פת ביו"ט אינו יוצא רק אפי' במעט שמן אינו יוצא במצות לילה ראשונה יעו"ש וא"כ אפוא כיון דכתיב עכ"פ על מצות מרורים יאכלהו שצריך לאכול בפסח על מצות לחם עוני א"כ ממילא נדע שצריך להיות כזית לצאת ודי חיובו ליו"ט דהא צריך לאכול ביחד המצה והמוציא עיין בש"ע סי' תע"ה (ואם יאכל חצי זית מצה עשירה עם חצי זית לחם עוני א"כ יבטל זה את זה ויתערב זה בזה ולא הוה אכילת לחם עוני כלל) ועכ"פ נדע שצריך לאכול כזית אחד לחם עוני משום לצאת אכילת מצוה עם חיוב אכילת הפת משום יו"ט ועיין בט"ז

סי' תס"ה ובמג"א שם היטב וא"כ נשאר בערב תאכלו מצות על חיוב בזמן הזה או על טמא והר"ן דהקשה למה לי הפסוק בערב תאכלו מצות הוה הקו' למה לי פסוק על חיוב מצות בזמן הזה תיפוק ליה משום פת ביו"ט ותי' דס"ד דיוצא במצה עשירה אבל לאמור שפסוק מורה על שיעור כזית בזמן בהמ"ק נשאר קו' הר"ן כיון שצריך לאכול עכ"פ עם הפסח לחם עוני א"כ נדע שצריך כזית משום לצאת ידי חובת פת עם חיוב אכילת מצות ודוק. (ב) הקשה עוד על הרא"ש לו יהי' שיאכלוהו על הפסח קאי אעפ"כ ידענו שהן מצה והן מרור שיעורו בכזית דהוקשו לפסח מה פסח בכזית ה"ה מצה ומרור כמו דמצינו בס"פ ערבי פסחים אם אכל מצה בזה"ז אחר חצות לראב"ע לא יצא ידי חובתו ופריך פשיטא כיון דאיתקש לפסח כפסח דמי והכא נמי יש ללמוד מהאי הקישא גופה לענין כזית מה פסח בעי כזית וכן הקשה מהא אכלן דמאי יצא אבל ודאי לא יצא וכתב תוס' משום דאיתקש מרור למצה ואיתקש מצה לחמץ וכן הקשה מפרק האשה דף נ' דנשים חייבות באכילת מרור משום דאיתקש מצה לחמץ וכן הקשה מפרק כל שעה [ל"ט ע"ב] בעי רב"ח מהו יצא אדם חובתו במרור של מעשר שני דהוה דרבנן א"ר מסתברא מצה ומרור הרי דמקשינן מצה למרור ומקשינן מרור למצה והכי נמי לענין כזית עכ"ד בקיצור והוא קו' גדולה. ונראה לחקור בו בעזה"י הגם דמקשינן מצה ומרור לפסח היינו מה שנוגע לזמן אכילה עד חצות או באיכות הדבר שלא יהי' טבל וכן באיכות מי שמחויב לאכול דהא איתקש מצה ומרור לפסח אבל על כמות אכילה אי אפשר למילף מפסח כאשר אבאר בעזה"י. הרמב"ם בהל' קרבן פסח פ"ח הל' א' כתב וז"ל אכילת בשר בפסח בלילי ט"ו מצות עשה שנאמר ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש על מצות ומרורים יאכלהו עכ"ל ובהל' ג' כתב וז"ל מצוה מן המובחר לאכול בשר הפסח אכילת שובע לפיכך אם הוקרב שלמי חגיגה בי"ד אוכל מהם תחילה ואח"כ אוכל בשר הפסח לשובע ממנו ואם לא אכל אלא כזית יצא ידי חובתו עכ"ל ונ"ל פשוט הגם דיש חיוב לאכול כזית פסח אבל יכול לאכול אותו כזית על כמה חלקים אפילו יש בין אכילת רביעית כזית הראשון להשני יותר מכדא"פ דהלא התורה אמרה רק ואכלו את הבשר בלילה הזה שבאותו לילה יאכל הבשר אבל יוכל לשעשע באכילת בשר כל הלילה וכן משמע לשון הרמב"ם שכתב וז"ל אכילת בשר הפסח בלילי ט"ו מצות עשה דכתיב ואכלו את הבשר בלילה הזה עכ"ל משמע שכך נתנה המ"ע לאכול הבשר באותו לילה ועל זה כתב בהל' ג' וז"ל ואם לא אכל אלא כזית יצא ידי חובתו עכ"ל ולא כתב ואם לא אכל אלא כזית בכדא"פ או יכתב ואם לא אכל בפ"א אלא כזית יצא ידי חובתו אלא פשיטא דיכול לאכול באותו כזית כל הלילה ויצא ידי חובתו דתורה אמרה העשה ואכלו את הבשר בלילה

הזה וכן משמע עוד בפ"ב מהנ"ל שכתב בהלכה ב' וז"ל הי' אחד מבני חבורה קטן או זקן או חולה אם יכול לאכול כזית שוחטין עליו ואם לאו אין שוחטין עליו שנאמר איש לפי אכלו עד שיהי' ראוים לאכול עכ"ל הרי שלא התנה אם החולה או הזקן או הקטן יכולין לאכול כזית בפ"א או בכדי א"פ אלא רק שיכולים לאכול כזית אפי' כל הלילה או בעבור כדי להרחיק מן העבירה עכ"פ עד חצות כאיש יהי' ודוק. וא"כ נשאר קו' שג"א הנ"ל לדרוש הפסוק בערב תאכלו מצות על מצה בזמן הזה או על טמא ודרך רחוקה דלמא הפסוק על מצות ומרורים יאכלהו קאי דמקשינן מצה ומרור לפסח הי' די לאכול הכזית מצה אפי' בכמה שעות דהא בהאי קרא כתיב ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש על מצות ומרורים יאכלהו וא"כ כמו שמותר לאכול הכזית פסח כל הלילה ה"ה מצה לכן כתב עוד קרא בערב תאכלו מצות שצריך לאכול כזית מצה בפעם אחד עיין מג"א סי' תע"ה ס"ק ד' או עכ"פ בכדי אכילת פרס ועוד קשה למה באוכלן לחצאים דפי' רשב"ם ורש"י דקאי על מרור ובש"ע כתוב הדין על המצה ובלבד שלא ישהה בין אכילה לאכילה בכדא"פ וקשה למה הא איתקש לפסח וכמו שמותר לאכול כזית פסח לחצאין כך יהי' מותר לאכול לחצאין במצה ומרור דהא איתקש לפסח וצע"ג. לכן נ"ל אם הפסוק בערב תאכלו מצות יהי' מורה או על השיעור בכמות שיהי' כזית או שיאכל בכדי אכילת פרס וכדומה הי' לתורה לכתוב ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות ומרורים יאכלו והי' ידעינן שיש הבדל בין אכילת פסח לאכילת מצה ומרור שמצה ומרור צריך כזית ולאכול בכדי אכילת פרס וכזית פסח כל הלילה למה לן קרא מיוחד בערב תאכלו מצות אלא להורות או על מצה בזמן הזה או על טמא ודרך רחוקה וממילא ידעי' אם גילתה התורה שבזמן הזה או הטמא ומי שהי' בדרך רחוקה צריך לאכול כזית מצה ה"ה לכל איש ישראל צריך לאכול כזית מצה וכל זה נילף על מצה דיש קרא בערב תאכלו מצות אבל מרור נשאר על הסברה דלא צריך מדאורייתא כזית רק משום ברכה וכי תימא דאיתקש מרור למצה זהו על איכות הזמן או איכות החפץ הנאכל או איכות האוכלים אנשים ונשים אבל על הכמות לא הוקשו אהדדי. ובספרי קול סופר על המשניות הקשתי בפ"ב דסוכה מאי הקשה הר"ן למה לי קרא בערב תאכלו מצות הא אסור בחמץ וממילא יאכל מצה בעבור סעודת יו"ט יעו"ש וקשה לי בעבור סעודת יו"ט לא צריך לאכול כזית בכדי אכילת פרס ובעבור בערב תאכלו מצות צריך אכילה בכדי א"פ כמבואר בש"ע סי' תע"ה חוץ אם נאמר בסעודת יו"ט חייב לאכול ג"כ בכדי א"פ דווקא ועיין במג"א שראוי שלא יפסוק בכל אכילת המוציא לחם ודוק. (ג) עוד הביא השג"א ראי' דמרור צריך כזית ממשנה פסחים דף ל"ט ואלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח וכו' ומצטרפין

לכזית ופי' רש"י וז"ל ואם אין לו מאחד מהן כזית אבל יש לו מזה חצי זית ומזה חצי זית מצטרפין זה עם זה לצאת ידי חובה עכ"ל הרי מפורש יוצא דלצאת ידי חובה צריך כזית בלי טעם של הברכה כאשר כתב הרא"ש יעו"ש. ונראה לי בזה דרא"ש הבין שמצטרפין שכולם הם מרור לצאת בו המצות מרור בכזית שעכ"פ מדרבנן צריך כזית משום הברכה ואשמעינן המשנה שיכול לצרף מכולם כזית כמו שמצטרפין בחלה מחמשת המינים יחד ועיין בברטנורא במשנה י' פ"ב דפסחים שכתב וז"ל ומצטרפין לכזית לצאת ידי חובת מרור וה"ה בחמשת מיני דגן שמצטרפין לכזית לצאת ידי חובת מצה ואתרווייהו קאי עכ"ל וא"כ לא ידעתי למה פי' רש"י אם אין נו מאחד מהן כזית הא אפי' יש לו מכל אחד מחמשת מיני מרור כמה זיתים והוא צירף מכל המינים כזית אעפ"כ יצא ידי חובה וכן נראה מקיצר פסקי הרא"ש שהבין כן הפי' שמצרפין לכזית מכל המינים יחד יוצא בו. אך בלא זה נראה לי דאפילו אם נאמר דיוצא מן התורה אפילו בפחות מכזית כי על מצות ומרורים יאכלהו קאי רק על פסח ולכן כתיב בערב תאכלו מצות להודיע כי צריך במצה כזית ולכן סגי במרור בפחות מכזית לולא מחמת הברכה שמברך על אכילת מרור כאשר הבין השג"ח בהבנת הרא"ש נ"ל זה דווקא אם נוטל חצי זית ואוכל לשם מרור יוצא בו אבל אם לקח כזית לאכילת מרור א"כ גילה שחפץ בקיום מ"ע הזאת כזית כמו באכילת מצה א"כ בודאי לא יוצא בפחות מכזית דהא גינה דעתו שרק באכילת כזית מרור רוצה לצאת ידי מצותו ולא בחצי זית מרור א"כ הוה היפך מחשבה שלא רוצה לצאת קיום המצוה כי אם באכילת כזית כמו בשאר אכילת מצוה א"כ לו יהיה מצוה אין צריכה כוונה אבל בהיפך כוונה ובפרט באכילת מרור דלא נהנה באכילתו מהני דעתו שאינו יוצא כי אם בצירוף כזית מרור ואשמעי' המשנה בפ"ב דפסחים דכל מיני ירקות הנשנים שם מצטרפין לצאת ידי חובה באכילת כזית אבל אם לקח חצי זית ממינים אנו וחצי זית ממין אחר לא יצא ידי חובה דהא גילה דעתו שרוצה לקיים מצותו באכילת כזית דווקא רק אותו מינים מצטרפין יחד לקיים מחשבתו לצאת ידי חובה באכילת כזית מרור אבל לעולם אי לא אכל אלא כחצי זית בלבד יצא ולכן כתב הרא"ש בעבור הברכה יקח כזית מרור ומיושב קו' שג"א על הרא"ש ודוק. ובזה מיושב קו' חמורה של שג"א שם על הרא"ש איך אפשר לומר דרק משום הברכה צריך כזית הא בברייתא בפסחים אמרו אכלן לחצאין יצא ובלבד שלא ישהה בין אכילה לחברתה יותר מכדי א"פ ומשמע אם שהה יותר מכדא"פ לא יצא וקשה ממנ"פ כיון שאכל חצי זית כבר קיים המצוה והברכה שבירך מתחילה אי אפשר לתקן ואם יאכל עוד אי אפשר לברך דהא כבר יצא ידי חובתו ואם כן אמאי יאכל עוד הפעם והוא קושי' גדולה מאוד. ולפמ"ש נכון בעזה"י דברייתא

לא אמרה אכל חצי זית וחזר ואכל חצי זית יצא ובלבד שלא ישהה בין אכילה לחברתה דהי' משמע שאכל מתחילה רק חצי זית אלא הברייתא אמרה חלקה לחצאין משמע שלקח כזית מרור רק חלקה לחצאין לאכול הכזית בשני פעמים אז צריך שלא ישהה בין חלק לחברתה בכדי אכילת פרס דהא הוא כיון במחשבתו לצאת בכזית אבל אפשר אם מתחילה לא חפץ לאכול רק פחות מכזית יצא ודוק. עד כה חקרתי שיש להצדיק דברי הרא"ש גם לפי הבנת שג"א אבל לבי אומר לי שמעולם לא עלה כזה על דעת הרא"ש בהיפך הוא הרא"ש נתן טעם למה לא יאכל לכתחילה לחצאין על זה אמר הרא"ש משום ברכת על אכילת מרור ראוי' שיאכל בפ"א דאין אכילה בפחות מכזית א"כ גבי עונש גילה התורה דמצטרפין אבל במ"ע ראוי' לכתחילה לקיים אכילה ממש ולא ע"י צירוף ובפרט במרור שכן אינו נהנה דנימא שמצרף הנאת גרונו והנאת מעיו בכדי אכילת פרס שמברך על האכילה של מצוה ולכן ראוי' שיקיים האכילה בפ"א ופלא בעיני דברי חק יעקב בסי' תע"ג סעיף כ"א שכתב שצריך ליזהר שלא יהי' ריוח בין העלים כיון שמברך על האכילה ואכילה בכזית משמע יעו"ש והוא פלא תיפוק ליה שלא יאכל כזית ולא קיים המצוה ונראה דסובר דלולא הברכה הי' מקיים המצוה אפילו ליכא כזית והוא פלא גדול דלא כתב הטעם דכתוב על מצות ומרורים יאכלהו ואולי הברכה בחנם חמור דיש סוברים לא תשא הוה דאורייתא בברכה בחנם ודוק. נחזור לדינא שגם אלם השומע שמחויב במ"ע צריך לאכול כזית רק אפשר להקל בו שיאכל לחצאין בכדי אכילת פרס כנלע"ד ברור בעזה"י:

סימן לח

שפעת שלום ורב מנוחה לאיש היושב על מדין ומורה ה"ה הרב המופלא ומופלג מורג חרוץ שונה הלכות כבוד הרב ר' פייבל גראסמאן נ"י מ"ץ לעדתו בק"ק טארנא יע"א. בא לנגד עיני ועיינתי מיד לראות שאלתו ויען שלית דין צריך בושש שהשוחט עשה שלא כדין ושלא כדת הש"ע הי' ראוי' לקנסו רק דעתי לקיים בו שטוב נערה במבין ואם יקפוץ עוד בראש להורות בלי שאלת חכם אז יקנס בכפלים קנס גדול כך דעתו. שאלה הנה מעשה אירע פה בשמ"ע העבר אחר אכילת צהרים בשעה שלישית קראו להשו"ב לבית המטבחיים לשחוט והלך ושחט וגם הכשיר בלא ידיעתי וביום המחרת שאלתי על מה עשה זאת לשחוט מיו"ט לחבירו בלי שום שאלה אמר לי שאכל קודם הלילה מהטחול כזית והנה עמדתי כמרעיד שהחציף השו"ב לעשות כזאת להגיס את דעתו הגם שיש לו ריח תורה הנה בהשקפה הי' בדעתי כששמעתי ביום ש"ת לאסור הבשר כדעת הב"ח ז"ל שהביא הט"ז בסי' תק"ג סעיף א' ס"ק ה' ואקצר כי שבילי הוראה נהירין להדר"ג

קדשו הגם שהשו"ב התנצל שהקצב אינו יהודי והוא רוצה לנחור ז"א כי ביום המחרת נחר בהמה אחרת והנה אמ"ו יורינו מה דין ומשפט השו"ב הזה עכ"ל. תשובה הן אמת שהט"ז בסי' תצ"ח ס"ק ה' משמע בבהמת ישראל מותר לשחוט אם יאכל עכ"פ כזית אח"כ וכותב שטעות סופר בב"י אבל כבר צווח עליו באלי' רבה שנהפוך הוא שבפי' כ' הרשב"א אפי' יאכל כזית אח"כ אסור הדבר דזה הוה רק הערמה כיון שלא צריך באמת הבשר רק אוכל משום שלא יהי' מלאכה בחינם ביו"ט א"כ אסור השחיטה אפי' אם יאכל אח"כ יעו"ש אבל על כל פנים בבהמת עכו"ם בהערמה בוודאי אסור ודוק. ואפילו בשו"ת באר עשק סי' כ"ו דהתיר אפי' בבהמת גוים בשחל יום ב' של יו"ט ביום ה' דאל"כ רצה הגוי לנחור ולא יהי' לבני ישראל בחה"מ בשר לאכול היינו שם הי' המעשה שהשוחט ובני ביתו לא אכלו לשובע בצהרים כדי לאכול אח"כ הוא ובני ביתו בשר יפה והסכים הרב עמו יען דאכלו סעודה ממש ובצירף שמחות כל בני קהלתו שיהי' להם בשר בחה"מ יעו"ש היינו שעכ"פ לא הי' אצל השוחט ובנו ביתו הערמה דהא אכלו כולם סעודת בשר מן בשר הנשחט ואעפ"כ צווחו עליו האחרונים א"כ ק"ו בנידן שאלת מעלתו נ"י דהשוחט אכל רק כזית מטחול והוה הערמה ממש וגם הי' בהמת גוי הוא העזה יתירה לעשות כזאת ומבלי שאלת חכם בבאר עשק שם בא עכ"פ השוחט ועשה שאלת חכם ע"כ בנ"ד הי' ראוי' לקנוס להשוחט על שהקיל בכבוד המורה מ"מ וגם הקול במלאכת יו"ט שלא כדין וכדת של הש"ע ודוק. ובמק"א הערותי אם בעבור לאכול רק כבד או ריאה וכדומה יהיה אסור לשחוט דווקא אמרו כזית בשר ובני מעיים אוכליהון לאו בר אינש דלא מקרי בשר עיין ביו"ד סי' ע"ה בט"ז שהאריך בזה שיש הבדל בין לשון המשנה ובין לשון אמוראים יעו"ש בשם רבינו יונה ועיין בפלתי שם שמטעים הדבר וא"כ הרי"ו שהובא במג"א תק"ג סק"ב] שהמנהג לשחוט תרנגולת ולאכול רק אפי' הכבד וקשה הא אין זה בשר ודלמא דווקא בעבור לאכול בשר התירו לשחוט ולא בעבור בני מעיים דאוכליהון לאו בר אינש ואותן בני אדם חשובים עיין בע"ז סי' ע"ה הנ"ל ועי' במג"א [תר"ה סק"ו] כבד וכליות בכלל בני מעיים יעו"ש בשם הטור אבל כאן הא אכל כזית טחול דהוה בודאי בכלל הבשר ואין כאן מקומו להאריך (עיין ביו"ד סי' ע"ד דיש בטחול רבוי' דם) עכ"פ ראוי' לגעור בשוחט הנ"ל שהעיז להורות בלי שאלת חכם וגם עשה שלא כדין. ומצאתי עוד במג"א סי' תק"ג שמביא שהיש"ש התיר אם באמת אוכל אח"כ כזית הגם שהערים ורק אם סומך שמא יבואו אורחים ולא אוכל כלל אסור ומביא ראי' מן תשובת רשב"א אבל במחצית השקל השיג עליו שנהפוך הוא שהמג"א רמז כפי מה שהובא הרשב"א בב"י מותר הערמה אבל כפי תשו' רשב"א סי' תרפ"א המעיין

בפנים אסור הערמה וא"כ בודאי אין להתיר לשחוט אחר מנחה ואחר הסעודה והכלל השוחט עשה שלא כדין ושלא כדת בכפלים ולא יעיז עוד בגובה אפו וד' יסלח לו ולא יאונה אליו כל רע דברי הטרוד מאוד הד"ש:

סימן לט

שפעת ברכות לראש אחי הרב הגאון הצדיק המפורסם כבוד הרב ר' נפתלי נ"י אב"ד דק"ק פ"ח יע"א:

אהובי אחי נ"י אציע לפניך קו' אחת ותודיעני דעתך בזה כי הרהרתי הרבה ולא עלה בידי לתרץ על נכון ואם יהי' פנאי אכתב לך איזה קו' אשר אבקש מענה מפיך אחיך הנאמן. הרמב"ם כתב בפ"א הל' יו"ט הל' י"ד וז"ל בהמה שחציו של גוי וחציו של ישראל מותר לשוחטה ביו"ט שאי אפשר לאכול ממנה כזית בשר בלא שחיטה עכ"ל והוא מגמ' ביצה דף כ"א דאמרו דאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה יעו"ש. והנה הי' קשה לי בגמ' גופא למה אמרו אי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה ולמה נקטו כזית בשר הא אפי' חצי זית בשר אי אפשר בלא שחיטה ולא מיבעי לר"י דחצי שיעור אסור מן התורה בודאי אי אפשר לחצי זית בשר בלא שחיטה אלא אפי' לר"ל דסובר חצי שיעור מותר מן התורה אעפ"כ עכ"פ אסור מדרבנן והוה ג"כ אי אפשר לחצי כזית בשר בלא שחיטה כמו למ"ד דאין שחיטה לעוף מן התורה אף עפ"כ מותר לשחוט עוף ביו"ט ולא נאמר דיאכל נבילות עוף ביו"ט טרם שישחט כמו שביאר הרא"ש ביומא דף פ"ה בשם מהר"ם יעו"ש ה"ה טוב לשחוט בהמה מלאכול חצי זית נבילה דאסר גם לר"ל עכ"פ מדרבנן וא"כ למה אמרו אי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה שכתב הרמב"ם הפי' לאכול ממנה הלא אפי' חצי זית אסור לאכול ממנה בלא שחיטה והי' לגמ' לומר שאי אפשר לאכול בשר בלא שחיטה וצע"ג ועלה בדעתי לחדש דבר דלמה באמת אנו עושים מלאכה ביו"ט לשחוט תרנגולים והשחיטה אב מלאכה והלא נחירה ע"י גוי הוי נבילה דרבנן אם אין שחיטה לעוף מן התורה הסביר במחצית השקל סימן שכ"ח ס"ק ט' יען דהתורה התירה מלאכת אוכל נפש ביו"ט א"כ אין בו איסור מלאכה כלל ונבילות עוף עכ"פ מדרבנן אסור וא"כ מהכ"ת להתיר איסור דרבנן אם נוכל להיות לנו בשר בהיתר גמור יעו"ש וא"כ בתורה כתוב אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם ואין אכילה אלא בכזית בעבור אכילת כזית הותר מלאכת יו"ט אבל בעבור חצי שיעור דלא נקרא אכילה לא הותר מלאכת יו"ט ולכן החכימו לומר דאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה דלולא כזית הגם שיש איסור אפילו על חצי כזית בלא שחיטה אבל עכ"פ מלאכת יו"ט לא הותר אלא בעבור שיעור שנקרא אכילה והבן זה כי הוא חדש מאוד. והפרמ"ג בפתיחה להלכות שחיטה חידש לשיטת

התוס' בשבועות דף כ"ד דזבחת ואכלת הוה עשה מה שנזבח אתה אוכל א"כ הוה העשה אפי' על כל שהוא דדווקא במניעת איסור או ציות מצוה דכתיב אכילה הוה הקבלה דאין אכילה אלא בכזית אבל היכא דכתוב ואכלת באכילת רשות הוה אכילה כל שהוא א"כ גם ביו"ט דכתיב אך אשר יאכל לכל נפש דהוה אכילה בכל שהוא ולפ"ז הרמב"ם דכתב וזבחת הוה עשה כמו שכתב בפ"א מהל' שחיטה א"כ מותר מלאכת שחיטה אפי' בעבור חצי זית ולמה כתב שאי אפשר לאכול ממנה כזית בשר בלא שחיטה הי' לו לכתוב סתם אי אפשר לאכול ממנה בשר בלא שחיטה וצע"ג. לאחי הנ"ל קבלתי מכתבך אחי נ"י אשר הודעתני שהערה הזאת שלא יהי' מותר מלאכה ביו"ט רק בשיעור כזית שנקרא אכילה כבר כתוב אצלך מלפנים ושם הבאת ראי' מביצה דף כ"ה משחיטת בהמה מסוכנת אם יכול לאכול כזית מבעוד יום משמע בעבור חצי זית אין רשאי לשחוט דאל"כ ישמיענו אפי' אם יוכל לאכול אפי' כחצי זית רק שמצאת שהטורי אבן סוף הספר חקר לר"ל דחצי שיעור מותר מן התורה א"כ לא משכחת לדרוש לכם ולא לעכו"ם דהא אפילו יבשל איסורים נימא הואיל אי מקלעי אורחים יתן לכל אדם חצי זית עכ"ד דברי הגאון משמע דס"ל דאפילו בעבור חצי שיעור מותר לעשות מלאכה דאל"כ גם לר"ל נדרוש לכם ולא לנכרים שמבשל איסור ובעבור ישראל לא משכחת לרשב"ל רק בכזית עכ"ד בקיצור. דע לך אהובי אחי נ"י כי לדעתי שניהם יעמדו יחדיו דאין רשאי לעשות מלאכה רק בשיעור אכילה הוא כזית ואעפ"כ יש לומר לר"ל מותר לבשל מאכלים אסורים מכח הואיל אי מקלעי אורחים ישראל יתן כחצי שיעור ואבאר דברי בעזה"י. נחקור דבוודאי מותר לישראל לבשל הגם שלא יאכל רק כחצי זית בכל שעה ושעה דבמאכל איסור ללקות או באכילת מצוה שהוה ל"ת או מ"ע גילה הקב"ה דצריך להיות שם אכילה בכדי אכילת פרס דאל"כ אינם נצטרפים ונחשב כל אכילה בפני עצמו כחצי שיעור דאין עליו מלקות וגם אין בו קיום מצות עשה וכל זה אם האכילה בעצמה האיסור או המצוה אבל באכילת אוכל נפש שהותרה ביו"ט דכתיב אך אשר יאכל לכל נפש הגם אם נאמר דצריך לאכול כזית דאל"כ לא הותר העבירה מלאכה ביו"ט אבל עכ"פ די אם אוכל אפי' בכל שעה חצי כזית דעכ"פ ביו"ט אכל שיעור אכילה והוה עכ"פ אשר יאכל לכל נפש וא"כ יוכל ליתן לכל אורח ישראל איזה פעמים ביום כחצי זית איסור א"כ עשה מלאכה בעבור אכילה ולענין איסור לא מצטרף דלא אכל השיעור בכדי אכילת פרס דכמו בברכת המזון דכתיב ואכלת ושבעת וברכת את ד' צריך לאכול עכ"פ כזית אבל אין צריך לאכול הכזית בתוך כדי אכילת פרס עיין במג"א סימן ר"י ס"ק א' בשם עולת תמיד ואפי' למג"א החולק עליו כתב בפרמ"ג שם וז"ל ומכל מקום יש לומר ברכה על הנאת מעיו מצטרף ומיהו

אם אכל עד ששבע בברכת המזון חייב מן התורה אף שאכל מעט מעט ורק אם אכל כזית דמברך ברכת המזון ואכלת אז אמרי' דיותר מכדי אכילת פרס אין מצטרף וצע"ג עכ"ל. ולפ"ז ביו"ט יוכל ליתן מעט מעט לאורחים כל היו"ט עד שישבעו אפי' דלענין איסור אינו חייב ובעבור יו"ט הוה אשר יאכל לכל נפש שיעור אכילה ואפי' עד שביעה ודוק והוא דבר חדש בעזה"י ואשר רמזת לי שבספר אמרי בינה חוקר על טו"א מעולם לא ראיתי ספר הנ"ל ולא אוכל לידע מה השיג על הטו"א. ובדברי פרמ"ג הנ"ל חדשתי במקו"א מי שאוכל ביוכ"פ תמיד חצי שיעור ביותר משיעור כדי אכילת פרס עד שהי' שבע שראוי לברך ברכות המזון מן התורה יש עליו כרת כי איך אפשר שיהי' שבע לברך ויהי' נחשב שקיים מצות עינוי אם לא אכל עד לשבעה רק אכל כותבות שהוא שיעור ישוב דעת אינו חייב יען שלא אכל בכדי אכילת פרס אותו שיעור ישוב דעת אבל מי שאוכל כל היום חצי שיעור עד ששבע חייב הגם שלא אכל כשיעור בפעם אחת ולכן לא תקנו לעשות שני יוכ"פ כנודע מירושלמי שהקשה הפלתי שיתקנו לאכול חצי שיעור ולדעתי לאכול חצי שיעור עד ששבע הוה כאכילה גמורה בפ"א ואיך יתקנו לכל איש ואיש לאכול חצי שיעור שלא יבוא אצלו לידי שביעה ובכל זאת לא יבוא לפקוח נפש ויש לי בזה עוד הערות על המג"א בהל' יוכ"פ רק דבר חדש הוא עד מאוד וצריך בירור גדול נא אחי נ"י שים לבך עליו כי הוא נ"מ לגדול בחולה מסוכן וגם אם אירע איש בריא אם פסול לעדות וקצרתי כי דל"ב. לאחי הנ"ל אהובי אחי נ"י גי"ה הגיעני וראיתי מה שהערות על חקירה שלי הגם דאין רשאי לעשות מלאכה רק בעבור כשיעור כזית דכתיב אשר יאכל לכל נפש בכל זאת מותר לר"ל שסובר חצי שיעור מותר לעשות מלאכה באיסורי אכילה דיאכל כל היום פחות פחות עד כדי שביעה כדברי פרמ"ג בסי' ר"י ואתה הערות לאמור דווקא בהיתר שראוי לאכול כשיעור בב"א אז מחויב לברך אבל באיסור דלא יוכל לאכול כשיעור כזית אין רשאי לעשות מלאכה ביו"ט דתורה אמרה אך אשר יאכל שראוי' לאכול בפעם אחד. לדעתי בודאי שיהי' בכמות כזית ילפי' דכתיב אשר יאכל לכל נפש אבל שנאמר שצריך להיות ראוי לאכול כזית בפ"א מנ"ל בשאר איסורים לענין עונשין יש לן קבלה שצריך להיות אכילה בכדי אכילת פרס אבל שלא יהי' שם אכילה עליו אם יהנה כל כך וישבע ממנו שלא יהי' נקרא אשר יאכל לכל נפש מנ"ל לך הא הא בכה"ג הוה נקרא אכולה ושביעה בברכת המזון וכד דייקת בפרמ"ג תראה שהוא חידש זה מכח דכתיב ואכלת ושבעת אם רק אכל הוא כזית צריך בכדי אכילת פרס אבל ושבעת בודאי הוא בחיוב לברך הגם דלא נקרא בשם אכילה אבל אין לך גדול מזה דנשבע בהנאה ומאכל וצריך לברך וא"כ מאי הבדל יש אם הי' ראוי' לבילה לאכול כזית

או לא עכ"פ שביעה גדולה מאכילה וכן אני אומר ביו"ט אם יוכל להאכיל לאורח כל כך חצי שיעור ביום אחד עד שישבע בטוב נפשו בוודאי ראוים לעשות מלאכה באוכל נפש כדי להשביע לרעב כנלע"ד. ובזה נדחה ג"כ מה שחדשת דין חדש הגם דחולה מברך ברכת המזון אם צריך לאכול ביוכ"פ זה דווקא אם הותר לו לאכול כזית בפ"א אבל אם הי' די לו לאכול כמה חצי שיעור ביותר מכדי אכילת פרס הגם לפי דברי פרמ"ג מברך ברכות המזון זה בכל השנה שראוי לאכול כזית אבל ביוכ"פ שאסר לו לאכול כזית בפ"א כיון שדי נגד הסכנה לאכול בפ"א רק חצי שיעור הגם שאכל כמה חצי שיעור עד ששבע ממאכל היתר אינו מברך ברכת המזון עכ"ד ולפי הבנתו זה אינו דכיון דהגיע לידי שובע אז מחויב הוא לברך מכח ושבעת ומה לי אם הי' ראוי' לאכול בפ"א כזית או לא וצריך החולה לברך ברכת המזון דהמאכל היתר לשובעה כזה הותר לו מחמת סכנה ומחויב לברך כנלענ"ד. ואשר הודעתני על אשר חדשתי מי שאוכל חצי שיעור כל היום ביוכ"פ חייב כרת אפילו דהא שבע כל כך שבחול מברך ברכת המזון ולכן אי אפשר לעשות יוכ"פ ולאכול חצי שיעור כקו' הפלתי וכתבת וז"ל ד' יודע כי הייתי בשיעור אצל מרן חת"ס זצוק"ל שמעתי זה מפיו ולדעתי נדפס בספרו ויגעתי היום ולא מצאתי אבל ברור זה ששמעתי מפיו הזה הלשון כי ביוכ"פ לא הי' מעונה אם אכל חצי שיעור אפילו לאחר אכילת פרס עכ"ל הנחמד לא תוכל לשער השמחה שלי שזכיתי לכווין לדעתו הגדולה אבל בלי הקדמת פרמ"ג הנ"ל לא אדע איך חידש זאת רק בלתי ספק הוא בעצמו חידש גם סברת פרמ"ג הנ"ל בכל אופן ברוך שכוונתי לדעת מר"ן. אך הי' קשה לי על מה שחדשתי שיהי' ביוכ"פ חיוב כרת אם יאכל כמה פעמים חצי שיעור דעכ"פ הוא שבע ולא הוה מעונה א"כ ביומא דף פ"א בגמ' אמר ר"ל מפני מה לא נאמרה אזהרה בעינוי משום דלא אפשר היכי נכתב נכתוב רחמנא לא יאכל אכילה בכזית וכתב רש"י וז"ל משמע והתורה לא חייבה עליו אלא בישוב הדעת עכ"ל ולפי הדין שחדשתי בלא"ה אלו הי' נאמר לא יאכל לא הי' חייב אם אכל אפי' כל היום חצי שיעור דעכ"פ לא אכל בשום פעם שיעור אכילה וביוכ"פ כה"ג חייב דעכ"פ מיושב דעתו וא"כ יצא מכשול לקולא ורש"י פי' דהוה מכשול לחומרא בלי פי' רש"י הי' אפשר לפרש דזה גופה כוונת ר"ל אכילה בכזית ביחד ובתוך כדי א"פ הוה כאוכל בפ"א אבל מרש"י לא משמע וצע"ג. ואמרתי לתרץ בעזה"י מה דחדשה תורה דמחויב על יתובי דעת כרת היינו אם הישוב הדעת בא בפ"א שהי' רעב ואכל כדי ישוב הדעת אז עשה פעולה שלא יהי' לו עינוי בשעת הנאה וחיוב כרת אבל או אכל כמה פעמים חצי שיעור אשר בשעת הנאה של אלו חצי שיעור לא הי' לו ישוב הדעת א"כ הנאות אלו בהיתר הי' והגם אם אח"כ בא לו ישוב הדעת

מח"ש הוה כאלו אכל מתחילה עפר או ציר ומורייס וכל הני המפורשים במשנה שיוכל להשיג ישוב הדעת מח"ש אבל הכי יהי' חייב בכה"ג עכ"פ לא עשה מעשה לאכול אוכל אשר יבוא לו הישוב הדעת באיסור וכל הנאה הבא לאדם ממילא פטור אפי' בחלבים ועריות דמתעסק חייב ואם בא ממילא הנאה פטור עיין בפנ"י בפסחים דף כ"ו דיליף דין זה מרמב"ם והסביר דליכא חיוב תורה אלא במעשה איסור והאריך בסוגיא דשם להסביר דברי חכז"ל אשה קרקע עולם ותחילתה באונס וסופה ברצון דמותרת יעו"ש דפח"ח וא"כ ה"ה בכה"ג הישוב הדעת הבא ממילא מבטן מלא אינו חייב עליו כרת והבן זה. ומצאתי און לי בדברי כפת תמרים יומא דף פ' בד"ה אר"ל האוכל אכילה גסה שכתב וז"ל קשה אמאי אשמעי' הך דינא ביוכ"פ לשמועי' בעלמא במ"א כגון חלב או חמץ אם אכלן אכילה גסה פטור דלא שמה אכילה יש לומר דאי אשמעי' בעלמא הו"א אכילה גסה לא שמה אכולה ולפיכך פטור אבל ביוהכ"פ דהכתוב אומר תענו הו"א דחייב דהרי לא התענה דאע"ג דבשעת אכילה לא נהנה כגון דאכל על השבע מ"מ כשיתעכל המזון הראשון שבמעיו אכתי מיתבא דעתה ואין לו עינוי מחמת מה שאכל באחרונה הלכך קמ"ל דאפ"ה פטור ביוה"כ משום דלא אזלינן אלא בתר שעת אכילה ובשעת אכילה לא נהנה ואע"ג דמטא ליה הנאה אח"כ לא איכפת לן עכ"ל הרי כמעט מפורש יוצא דישוב הדעת צריך לבוא בשעת אכילה ולא מכח בטן מלא ודוק. ואולי יש להכריע דכרת לא חייב דלא נקרא והנפש אשר לא תעונה דלא עשה מעשה שלם לעקור העינוי אבל העשה לא קיים בכה"ג דעכ"פ אין נפשו מעונה ואולי גם באכילה גסה פטור אבל עשה לא קיים ודוק. אך א"כ נפלא דעת אדמ"ו רבן של ישראל אשר כל רז לא אנס ליה ועלה בדעתי דגמ' קאי ביומא דף פ' לר"ל דסובר חצי שיעור מותר מן התורה א"כ אי אפשר לצרף אכילתו של חצי שיעורים אשר אכל בהיתר לפעול על ישוב הדעת שיהיה חייב אבל לר"י דסובר חצי שיעור אסור מן התורה א"כ גם אכילת חצי שיעורים היה אסורים רק שחסר הפעולה שלא פעלו ישוב הדעת א"כ באכילת ח"ש האחרון שהוא ממלא הישוב הדעת חייב א"כ להלכתא דפסקי' כר"י שפיר הורה אדמ"ו ז"ל להלכה לפני התלמידים כנלענ"ד בעזה"י. ואם כנים דברי יצא מזה דחולה שיש בו סכנה ואכל החצי שיעורים בהיתר אפי' אם יאכל באחרונה ח"ש שלא הי' צריך והי' לו ישוב הדעת פטור דעכ"פ אכילת היתר לא מצרפים לפעול כרת על ח"ש איסור והגם שיש לזדנז בדבר שהי' רק מכח פקוח נפש דוחה ולא כמו ח"ש מותר לר"ל אעפ"כ לא עשה מעשה איסור ודוק. בכל זה קשה לי מגמ' יומא דף ע"ג ע"ב על המשנה דקתני יוכ"פ אסור באכילה ושתיה וברחיצה וסיכה ותשמיש המטה פריך הגמ' יוכ"פ אסור באכילה ושתיה ענוש כרת הוא

אר"א לא נצרכה אלא לכחצי שיעור הניחא למאן דאמר ח"ש אסור מן התורה אבל למ"ד ח"ש מותר מאי איכא למימר וקשה גם למ"ד חצי שיעור אסור מן התורה ג"כ נשאר הקו' אכילה ושתיה ענוש כרת כגון שאכל כמה פעמים ח"ש עד שלא היה מעונה כלל ואיך קתני אכילה ושתיה אסור דומיא רחיצה וסיכה ותשמיש המטה הלא בכל אלה אפי' רוחץ וסך ומשמש מאה פעמים ביוכ"פ לית בו כרת ואם אכל ושתה כמה פעמים ביוכ"פ ח"ש חייב כרת ואיך שננה המשנה אכילה ושתיה ורחיצה וסיכה בשוה אלא פשיטא אפי' לר"י לא משכחת כרת אם אכל כמה פעמים ביום ודוק (עיין בתויו"ט שם שהשיג על הרע"ב). ולפמ"ש למעלה נכון דעשה של ועניתם את נפשותיכם לא קיים בכה"ג אבל כרת לא משכחת אפי' אכל אלף פעמים חצי שיעור ביוכ"פ דצריך הנאת ישוב הדעת בפעם אחד כנלע"ד בעזה"י רק בעל דעתי נגד דעת מרן רבן של ישראל אשר שמעת ופה תהי' שביתת קולמסי כהיום. ואיידי לא אמנע מלהודיעך מה שחקרתי במקו"א על דברי מהרי"ט אלגאזי בהל' חלה בדף מ"א בד"ה והנה שהרעיש בקו' לשיטת הרמב"ן דלאכלה לא לסחורה הוה מ"ע א"כ הוה השיעור בכזית דמ"ע ול"ת שווין בשיעור כזית אבל על פחות מכזית ליכא העשה דלאכלה א"כ מאי פריך הגמ' דעיסת שביעית חייבת בחלה הא אילו מיטמא בת שריפה היא וקשה הא חלה אין לה שיעור אפי' בפחות מכזית וא"כ ליכא לגבה עשה דלאכלה ולא לשריפה. ואמרתי דשם בשביעית ליכא חיוב דלאכלה דצריך לאכול שיעור כזית בפ"א רק דיאכל פירות שביעית אפי' אוכל כל היום פחות פחות מכזית שיהיה פירות שביעית נאכלין וכן בעשה דואכלו הכהנים אשר כופר מהם הוה ג"כ המצוה שיהי' נאכל כולו אפי' יאכלו הכהנים פחות פחות מכזית בכל היום ומכ"ש אם אכלו כל כך עד שישבע ממנו וא"כ אסור לשרוף חצי כזית דגם אותו חצי זית יוכל לקיים בו לאכלה שישלים בו כדי שביעה [הא יכול לצרופי עם עוד חצי זית ויהי' בו שיעור אכילה] הגם דלא יאכל בכדי אכילת פרס ובפרט נ"ל אם יש ציווי על הגברא לא תאכל נבילה או תאכל מצה שם צריך כזית בכדי א"פ שיהי' נחשב שגברא אכל ועבר הל"ת או קיים העשה אבל אם כתיב על הפירות שיהי' לאכלה אין הבדל ודוק בזה. וקבלתי מכתב מאחי הנ"ל שכתב לי שבדברי שאג"א סי' ע"ו מיושב הקו' שהקשתי מיומא דף פ"א ונכונים דבריו ואגב אעתיק מה שכתבתי על גוף דברי שאג"א שמחדש שיוכ"פ הוה איסור מוסיף על נבילה יען דביוכ"פ חייב אף שלא כדרך הנאתו וכתבתי וז"ל ולפענ"ד נ"ל דלא הוה יוכ"פ איסור מוסיף ע"י בשלכד"ה דבשלמא אי הוה שיעור דיוכ"פ בכזית ואעפ"כ הוה חייב בשלכד"ה אז הי' יוכ"פ איסור מוסיף אבל השתא דכתיב ביו"כ תענו נפשותיכם וקפיד קרא אשיעור שביעה שעי"כ אין הנפש מעונה אז

בעי אפי' בכדרך הנאה כותבת כדי שביעה וממילא חייב אפי' בשלכד"ה יען דהנפש לא מעונה וא"כ כיון דעל עינוי נפש קפיד קרא ושם ליכא חילוק אם מושבע בדרך הנאה או בשלכד"ה הכל איסורו בשוה וא"כ לא נחשב יוכ"פ למוסיף דחייב אף בשלכד"ה דשאני התם דגוף העבירה לא הוה הנאת אכילה רק השביעה ושאני נבילה דסוג איסורו בשם אכילה וחייב אפי' בכזית אבל צריך להיות בכדרך אכילה ודוק. ואחרי ימים מועטים מצאתי במשבצות זהב סימן תרי"ב ס"ק ד' שכתב וז"ל הא עט"ז באות א' יעו"ש ח"ש אסור מ"ה כמ"ש המ"א אות א' ובמ"ל פ"א מחו"מ פ"ז להרלנ"ח בע"פ משש עד שתחשך משמע דח"ש מותר שם מ"ה דהא י"ל ועיניתם נפשותיכם אף ח"ש אסור מ"ה והלמ"מ לפטרו מענש בח"ש ולפ"ז לכאורה דין חדש יש ביוכ"פ דאנו בשאר האיסורין ח"ש לית ביה עשה כ"א איסור תורה בעלמא וחייל עלי' שבועה משא"כ ביוה"כ דיש עשה בח"ש אין שבועה חייל עליו ונ"מ לפסולי עדות עתוס' שבועות דף כ"ג ב' ד"ה דמוקי וביי"ד רל"ט עכ"ל הרי כדברי אשר חקרתי בהבנת אדמ"ו חת"ס ז"ל אשר שמע אחי הרב נ"י מפיו הקדוש לחדש דין הנ"ל ביוכ"פ ובוודאי גם אדמ"ו לא חידש רק כנגד העשה ולא על כרת אודה לד' שכוונתי להאמת תל"י. ואגב גררא אעתיק דבר מחדושי עירובין דף ל' מערבין לגדול ביוכ"פ כתב רש"י וז"ל למי שהוא גדול שהביא שתי שערות שחייב בעינוי ואע"ג דלמחר לא חזי ליה הואיל וחזי לקטן שאינו בר עונשין עכ"ל ופלא בעיני למה נקט רש"י שלמחר לא חזי ליה שחייב בעשה דעינוי ולא כתב הלאו ש כרת שחיוב הגדול אם אוכל ביוכ"פ וצע"ג. ונ"ל דלכאורה תרומה ונזיר המה אסורי חפץ עיין באבני מילואים בשם מהרי"ט דתורה אסרה יין על נזיר יעו"ש א"כ גם חצי שיעור הוה דבר איסור ולא הוה סעודה ראוי' אבל יוכ"פ דיום אסור והמאכל היתר דחולה שיש בו סכנה מברך ברכת המזון אם צריך לאכול ביוכ"פ וגם בנזיר ותרומה הוה השיעור כזית או רביעית אבל ביוכ"פ צריך ישוב הדעת מככותבת ועיין במ"א סי' שס"ח ס"ק ב' א"כ הוה כזית שיעור סעודה והוא חצי שיעור לגבי יוכ"פ ולכן מערבין ביוכ"פ לגדול ועיין בר"ן שהקשה למה צריך העשה על אכילת מצה הא צריך לאכול מכח יו"ט כזית יעו"ש לכן התחכם רש"י לכתוב דעכ"פ מכח מצות עשה של עינוי הוה בודאי חצי שיעור אסור כמו שיאכל כזית ולא הוה מתענה ביוכ"פ ודוק. ואוסיף נופך הלא ביוכ"פ דהוה כזית ח"ש מותר לאכול בסוף יוכ"פ דלא שייך לומר עוד חזי לאצטרופי דבמוצאי יוכ"פ מותר לאכול אבל בנזיר ותרומה יש תרתי לרעותא דח"ש הוה רק פחות מכזית וגם אסור בסוף יום שבת אפי' משום דחזי לאצטרופי אם יאכל עוד במוצאי שבת וא"כ קשה מאי ראיה מביא דמערבין ביוכ"פ שמותר לערב לנזיר ביין או לישראל בתרומה נזיר דומי' דתרומה

דאסור במש"ק וביוכ"פ יש היתר לסעודה בסוף יוכ"פ לאכול כזית דהוה סעודה חשובה לכן החכים רש"י דעכ"פ מכח העשה של העינוי אסור לאכול חצי שיעור היינו כזית דעכ"פ לא התענה נפשו כ"ד שעות הגם דכרת ליכא רק אכותבת דהנפש אשר לא תעונה אינו אלא בכותבת שהוא ישוב דעת אבל עכ"פ אם אוכל בפחות לא קיים העשה תענו את נפשותיכם ודוק:

סימן מ

רב שלומים ורב ברכות להרב הגאון הצדיק כבוד הר"ר וואלף בער שענקעל נ"י בק"ק טארנא יע"א. אחד"ש אודיע כי מכתבו הגיעני בעתו ונעלם ממני ושכחתי לחפש ובשבוע העבר עפ"י סיבה מצאתי אותו מונח בין שאר מכתבים ואמרתי מצוה שבא לידי לא אחמיץ יום אחד ואשר עלה ברעיוני אחלק לפר"מ נ"י ואקוה שהמה מיושרים בעזה"י. אודות שהציע ספיקו לפני שכתב פר"מ נ"י וז"ל יש להסתפק אלו שחייבין מספק כגון טומטום ואנדרוגנוס אם אינם רוצים לעשות מ"ע אם שייך לגבייהו כפיה או לא כיון דאינם חייבים אלא מספק הנה לכאורה נראה דתלי' בפלוגתת הרמב"ם והרשב"א אם ספק דאורייתא לחומרא או לא דלרמב"ם דספיקא דאורייתא מדאורייתא לקולא נראה דאין כופין כיון דאינו חייב רק מדרבנן נראה דמדרבנן לא שייך כפי' לפי מה דקיי"ל דגבי דרבנן לא נחתינן לנכסי והוא מטעם כפי' כמבואר בדברי הרשב"א הובאו בספר קצה"ח בסי' ל"ט אמנם לדעת רשב"א שספיקא דאורייתא מדאורייתא לחומרא וודאי מסברא נראה דכופין כמו בכל מ"ע וצריך עיון כעת עכ"ל. תשובה הדבר צריך התבוננות רב כי יש בו פנים בפנים מסברות ואשר יתן ד' בפי אשמור לדבר בעזה"י. הנה מכבר חדשתי סברה הני דסוברים ספיקא דאורייתא לחומרא זה אם הגוף ההוא אשר חפץ לעשות הספק איסור הוא נכנס עכ"פ בסוג שם ההוא למשל חתיכה ספק חלב ספק שומן מונח לפניו ורצה לאכול את החתיכה אז אמרי' עכ"פ האיש או האשה נכנסים בסוג שם איסור דהא עכ"פ אסורות בודאי חלב רק אנו דנין אם החתיכה הלז חלב אז אסור לו לאכול אותו חתיכה דדלמא היא חלב והוא בחזקת חיוב שלא לאכול חלב וכן בספק אם היום יום ראשון דפסח שצריך לאכול מצה או היום א' דסוכה וצריך לישב בסוכה או אם היום יום א' דר"ה ומחויב לשמוע קול שופר וכדומה הגם דליכא חזקת חיוב על יום זה דהא הוא ספק אם בא היום החיוב של קיום מ"ע אבל עכ"פ הוא נכנס בסוג קיום מ"ע הנ"ל בכל שנה ושנה וא"כ גם מספק צריך לעשות המעשה אשר בו הוא מחויב לקיים מ"ע עכ"פ אבל אם יש ספק אם האיש כהן או ישראל אי מוזהר שלא לטמא למת או אם הוא מחויב לפדות בנו הבכור א"כ יש ספק אם הוא נכנס בסוג אותו ל"ת

של טומאה או אם נכנס בסוג מ"ע של פדיון אז לכ"ע הוא פטור דהא יש ספק בעיקר שיעבוד גוף שלו אם נותן כזאת לעול על צווארו ומספק לא חל עליו חיוב וספק להקל לכ"ע ודוק. והוספתי נופך בעזה"י דלכאורה בכל ספק דבא לפניו הספק אם הדבר אסור או מותר או אם הוא פטור לעשות מעשה המצוה או לא א"כ לא הי' לו חזקת פטור מקודם דנימא אוקי החזקה חזקת קמייתא אבל בספק אם הוא כהן או ישראל א"כ בשעה שחל עליו החיוב בא הספק א"כ אוקי אחזקה שהי' פטור עד עכשיו ונשאר בחזקת פטור וק"ל. אך אפשר לומר מה שהי' פטור כל זמן שהוא קטן הן מקיום מ"ע או מעונש הל"ת הוא מכח שאין שכלו שלם וחס רחמנא עליו כמו שאמרו בסנהדרין דף נ"ה ע"ב כיון דמזידה היא תקלה נמי איכא ורחמנא חס עליה יעו"ש וכן במצות חס רחמנא עליו שפטור מלעשות דהא באמת הוה קטן בר זביחה וכאשר יגדל ובא עליו החיוב במצות והעונש בל"ת לא שייך לחקור עליו אוקי על חזקת פטור דמה שהי' פטור הוא מחמת דחס רחמנא עליו עד שיהי' שכלו שלם ולא דמי לשאר חזקת קמייתא שהי' חזקה בעצם הזכות וכאן הי' מחמת שחס רחמנא עליו מן חיוב עול מצות ועונש עבירות ואטו נאמר אם יש ספק שוטה אם נתפקח דאוקמי אותו על חזקת פטור הוא אם שייך שם לחקור דאוקמי על חזקת שוטה אם יש ספק שעדיין הוא שוטה אבל כאן הא בודאי נעשה גדול והבן זה מאוד. רק חקרתי במקו"א בספק כהן יהי' חיוב בפדיון דהא כהן במעי אמו זר הוא וכאשר יולד חל עליו קדושת כהן וא"כ ספק אם הוא כהן אמרי' אוקמי אותו כאשר נולד על חזקת זר וא"כ חייב בפדיון מכח חזקה ויהי' מותר לו לטמאות למתים דחזקה מסייע לו אך דבר זה צריך ביאור על דברי רוקח שאשת כהן לא תהי' באהל המת שמא העובר זכר וקשה הוא עובר במעי אמו זר ומצאתי שזכיתי לדעת אדמ"ו חת"ס ז"ל ביו"ד סי' שנ"ד שהעיר בזה על הרוקח יעו"ש וצריך להבדיל בין זר לתרומה ובין זר לטומאה וקצרתי כעת. אמנם בטומטום ואנדרוגינוס שהמה ספק בעיקר החיוב אם מהריון מלידה וגדלות המה פטורים א"כ נ"ל דלכולי עלמא ספק כזה מותר מן התורה וכבר הערותי החקירה בספרי מ"ח ח"ר סי' צ"ג על קו' עו"א ודוק. ובפנ"י ברכות דף י"ב בד"ה בתוספת באמצע דבריו כתב וז"ל וכה"ג יש ג"כ סברה אחרת להיפך שאף אם נאמר שכל ברכות נהנין הן דאורייתא מטעמא דפרישית ר"פ כיצד מברכים אפ"ה לא שייך לומר ספק ברכות להחמיר דניהו דקיי"ל ספק דאורייתא לחומרא היינו כדי שלא יפגע בספק באיסור דאורייתא בקו"ע משא"כ לענין ברכה לא שייך לומר כן שהרי אם לא יברך הוה שוא"ת עכ"ל הרי שחידש מכח ספק להיות שב ואל תעשה אפי' בדאורייתא אזלינן לקולא וק"ו בספק אם הוא בר סוג חיוב מ"ע שיכול להיות שב ואל תעשה ומכ"ש

שלא כייפינן ליה ודוק. וא"כ נהפוך הוא ממה שחקר פר"מ נ"י כי לדעתי אם ספק איסור מן התורה לחומרא א"כ לא חדשו חכז"ל לאסור ספק איסור ובכה"ג דהוה ספק בעיקר סוג החיוב דמותר מן התורה ולא נאסר כלל אבל אי ספק איסור מן התורה להקל רק רבנן גזרו שיהי' הספק אסור א"כ מהכ"ת שחלקו חכמים בגזירותם בין אם הספק הי' בעיקר החיוב או בדבר פרטי מן החיוב הלא מן התורה אפי' ספק פרטי במקרה ג"כ להקל רק הם החמירו ודוק. ולא נשאר רק חקירת פר"מ נ"י אם גם במצוה דרבנן כופין או לא כגון מי שלא יחפץ להדליק נר חנוכה או לקרוא את המגילה אם כייפינן ליה לקיים או נימא על מצות דרבנן אין כופין וצע"ג. ולכאורה הוא פלוגתת רש"י ותוס' בכתובות דף פ"ו בד"ה פריעת בע"ח שהביאו דברי רש"י בדף צ"א שעל מצוה דרבנן לא כייפי' ותוס' הביא ראי' דגם על מצוה דרבנן כופין והפנ"י הביא שם ראי' מירושלמי כרש"י שעל דרבנן אין כופין יעו"ש ואולי גם תוס' לא פליג דכופין רק אם אותה מצוה דרבנן הוא טובת איש אחר אז מסברה אלמוהו רבנן גם לכפות שיבוא הטובה לאיש ההוא אבל בדבר הנוגע רק לכבוד שמים כקריאת מגילה והדלקת נר חנוכה וכדומה גם תוס' מודים דאין כופין וצע"ג ואולי בהיפך גם רש"י דפליג שם הוא במצוה אשר הוא לטובת אדם פרטי כאשר יארע הדבר אבל במצוה אשר שמו לחק בישראל ותיקנו לברך עליו בודאי גם לרש"י כייפי' שלא יאמר אי אפשר בתקנת חכמים ויתבטל הדבר בדור דורים וצע"ג. ופשיטא לי אם אחד חפץ לעשות סוכה בסכך שפסול מדרבנן דכופין אותו לעשות סוכה כשירה על פי תקנת חכמים דכיון דאיסור דרבנן מעכב א"כ כופין אותו בעבור מצוה דאורייתא עיין פ"ק דסוכה א"כ לא קיימת מצות סוכה מימיך ובתוס' שם אבל כל הספק הוא על עיקר מצוה דרבנן כמגילה ונר חנוכה וספירת עומר והבדלה ותפילה וכדומה בכל הנך הוא חקירה גדולה אי כופין אותו דמכח לא תסור הוה כדאורייתא או נימא עכ"פ אין כופין אותו. והעיקר נ"ל להבדיל בין מצוה דרבנן אשר בא לעתים ידועים על כל ישראל כופין אבל במצות אשר תקנו לטובת איש אין כופין ולפמ"ש גם ראי' פר"מ נ"י מדברי קצו"ח אין בו בירור וגם לעיין על דבריו בסי' ר"ץ וק"ל. שוב מצאתי כי הרמב"ן בשורש הראשון בספר המצות לרמב"ם כתב וז"ל ובמקומות יש להם מכות מרדות והוא למי שהוא עובר על המצות של דבריהם שהם כעין של תורה והם כל הגזירות שגזרו בהם מדבריהם שמכין אותו עד שמקבלים אותם עליו או עד שתצא נפשו ובמג"א שם אות ה' ו' נראה שמנדין על מצוה של דבריהם ועל גזירות על מצוה של תורה מכין מכות מרדות משם יש לברר חקירה הזאת ועיין עוד במג"א אות ב' שם שכתב שמצות דרבנן תורה מקרי אבל מצות לא נקראים וא"כ דווקא על מצוה שאינו עושה כופין ודוק. (ב) עוד

הציע פר"מ נ"י וצ"ע על הרמב"ם שלא הביא ברייתא של כתובות דף פ"ו אם אמרי' לו עשה סוכה ואינו עושה לולב ואינו נוטל לא בהל' לולב ולא בהל' סוכה עכ"ד והוא פלא גדול. ועלה בדעתי דנכלל במ"ש הרמב"ם פ"ו מה' ת"ת הל' י"ד על כ"ד דברים מנדין ואחת מהם וז"ל המזלזל בדבר אחד מדברי סופרים ואין צריך לומר בדברי תורה עכ"ל ואין לך זלזול בדברי תורה גדול מזה שאומרים לו עשה סוכה וקח לולב שאין בו חסרון כיס גדול ועיין רש"י חולין דף קל"ב ע"ב וא"כ הוא כלל גדול על כל מ"ע שבתורה וגם על מצות דרבנן כגון הדלקת נר חנוכה ומגילה וספירת העומר ותפילה וכדומה ועיין בכ"מ שם ובלחם משנה ופשיטא שכופין לעשות שלא יהי' נגמר הזלזול וק"ל וכן נ"ל ראי' מדברי רמב"ן בתורה פ' יתרו על פסוק זכור את יום השבת שכתב וז"ל ולפי זה יהי' העונש במצות ל"ת גדול ועושים בו דין כגון מלקות ומיתה ואין עושים בו דין במצות עשה כלל אלא במורדין כמו לולב וציצית אינו עושה סוכה אינו עושה שמכין אותו עד שיקבל עליו לעשות או עד שתצא נפשו עכ"ל הבין הרמב"ן דאין הפי' בגמ' שכופין לעשות המצוה רק הכפיה שיקבל עליו לעשות מצות סוכה וציצית ולולב שהוא מורד ואומר סוכה אינו עושה לולב אינו נוטל ועל שהוא מבעט ומורד בשם המצוה מכין אותו עד שתצא נפשו וא"כ נכלל בדברי רמב"ם בהל' ת"ת ודוק. שוב מצאתי שאדמ"ו בעל אמרי אש ביו"ד סי' קי"ב רמז על דברי רמב"ן הנ"ל בקיצר אך יעיין ברמב"ם פט"ו מהל' אישות שכופין להוציא מפני פ"ו שהוא עשה שכופין בשוטין ועיין בסי' קנ"ד בא"ע ובסי' א' בא"ע ועיין זבחים דף ק' שדחקו לכהן לטמא בעבור עשה לה יטמא ועיין בא"ע בהל' יבום דכופין לייבם או לחלוץ ועיין כתובות דף נ"ח תקנת חכמים כעין זו ועיין פ"א דשקלים ממשכנין בעבור מחצית השקל ובתויו"ט שם דנכנסין לביתו לעבוט (ועיין במורה נבוכים ח"ג פ' מ"א דבר נפלא מאוד הבאתי בספרי שערי חיים שער כ"ה אות ח"י) ודוק כי קצרתי. (ג) גם יצא לחדש דבר דכפיה שייך על מ"ע שיש בי מעשה אבל דבר דתלי' בשמיעה לא שייך דכופין אותו דהא אין כאן מעשה לעשות ולכן נקט הברייתא סוכה ולולב ובחולין דף קל"ב ג"כ ציצית דהכל דבר התלוי במעשה ולכן שבק הברייתא מ"ע של שופר דהוא קודם בזמן ונקט סוכה ולולב יען דעל שמיעה לא שייך כפיה כלל ומכאן יצא לרמב"ם דפסק תוקע לשיר לא יצא וכפאו לאכול מצה יצא וקשים אהדדי וכתב הרה"מ דשופר תלי' בשמיעה צריך כוונה יעו"ש וקשה מנין לרמב"ם כזאת וכתב פר"מ נ"י שמברייתא דשבקה שופר וע"כ יען דמצוה בשמיעה וצריך כוונה ממילא לא מהני כפיה עכ"ד. ולדעתי יש לפקפק למה לא יועיל הכפיה שיתקע בעצמו או מי שכבר יצא ידי חובתו ששמע תקיעת שופר יתקע לפניו והוא האיש אשר כופין אותו

יברך ויעיין במג"א סי' תקפ"ה ס"ק ג' שכן הדין שהשומע יברך השני ברכות וא"כ בודאי יכווין לצאת שלא יברך ב' ברכות לבטלה והרה"מ דן מי ששמע ולא כוון סובר הרמב"ם שלא וצא יען שלא עשה מעשה מצוה אבל עכ"פ נשאר שהברייתא ישמיענו שכופין על תקיעות שופר וכי תימא מה הועיל הכפיה הלא לא יכווין הא משכחת שכופין אותו גם לברך ויש לו חזקת כשרות שלא יברך ב' ברכות לבעלה וכי תימא דאיתרע חזקת שלו דלא חפץ לקיים עשה של שמיעת קול שופר נ"ל הגה דאיתרע חזקתו על עצלות המצוה בשב ואל תעשה לא איתרע חזקתו לברך ברכות לבטלה שהוא חוטא בקום ועשה בעקימת שפתים לא תשא את שם אלקיך לשוא וגם מהכ"ת יהיה להכעיס ששומע קול שופר ויכווין שלא לצאת בו לבעל מ"ע חוץ אם הוא אפקורס אינו מאמין במצוה ובועט והלא במתרפא מחמת עצלות מהני כפיה כמובן והי' יכול הברייתא לינקט דין דכופין בשופר עיון רש"י חולין דף קל"ב דמחמת ממון מתרשל לקיים העשה ודוק. ובעיקר חקירת פר"מ נ"י אני חולק כיון שכופין אותו עד שמקבל ואומר רוצה אני הוא מהני ואעתיק לשון הרמב"ם פ"ב דגירושין הל' כ' שכתב וז"ל ולמה לא בטל גט זה שהרי הוא אונס בין ביד עכו"ם בין ביד ישראל שאין אומרים אנוס אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחויב בו מן התורה כגון מי שהוכה עד שמכר או עד שנתן אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשות או עד שנתרחק מדבר האסור לעשות ואין זה אונס ממון אלא הוא אנס עצמו בדעתו הרע לפיכך זה שאינו רוצה לגרש מאחר שהוא רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתקפו וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אנו כבר גרש לרצונו עכ"ל הרי שביאר במי שתקפו יצרו לבטל מצוה כיון שהוכה עד שאמר רוצה אני א"כ הוה הפעולה לרצונו ומחשבתו וק"ו אם הוכה לשמוע קול שופר ואמר רוצה אנו לקיים מצוה עשה בשמיעה דהוא המחשבה וכוונה דיוצא בו ודוק כאשר ביאר עוד בכופין אותו עד שיאמר רוצה אני להביא קרבן דכתיב לרצונו כנודע וקצרתי. ועוד נ"ל לחדש בכפיה למצוה כהך דכתובות אין התכלית לזכות להבועט במצוה לקיים המ"ע דנהפוך הוא העלטיהו לרשע וימות רק דחיוב על הב"ד להקים עול שלא יתרבו בני עולה המחללים התורה ומפילים היראה על כן בא החיוב על הב"ד להקים התורה כאשר ביאר רמב"ן בתורה על פ' ארור אשר נח יקים את התורה לעשות אותה שאמר יהויקים עלי להקים יעו"ש בנעימות דבריו ועל ידי שהעיז האיש האומר סוכה שאינו עושה או לולב שאינו נועל וכדומה ילמדו איש מרעהו שלא לעשות המצות א"כ יכו הב"ד אותו עד שתצא נפשו ויוסרו שאר אנשים ולא יתנו כתף סורר מלעשות מצות ד'

אבל אין לנו לחקור דלמא יש לו היפך כוונה שאינו יוצא הכי יש עוד ערבות על הב"ד הלא עשו מה שביכלתם רדו בו בפרך עד שקבל לעשות כדת ורק בקרבן צריכין אנו לסברת הרמב"ם שמסתמא מרוצה שכלה נגרש היצה"ר דאל"כ יהי' הקרבן פסול דכתיב לרצונו וכן בגט שיופעל גירושין להסיר מהאשה האישות ותהי' מותרת לאיש אחר צריכין אנו לסברת הרמב"ם אבל בפריעת בע"ח אנו יורדין לנכסיו ומשלמין שלא יהי' היזק למלוה או בצדקה שלא יהי' היזק לעניים ואפי' שלא יהיה לבעל הממון קיום מ"ע מה איכפת לנו עכ"פ התכלית נשיג ובקיום מ"ע בין אדם למקום נשיג התכלית בפעולה לבד הגם שאפשר שאין לו קיום מ"ע ולא יקבל שכר הכי השומר ומזכיר הפושעים המה הב"ד עשו שלהם שמחו בעוברי הדת והקימו התורה לעשות כנלענ"ד לאמת בעזה"י.

ועל עיקר הדבר למה שבקה הברייתא שופר נ"ל דאשמעי' סוכה שאינו עושה ולא אמר סוכה שאיני יושב כמו לולב שאינו נוטל להשמיע בזה אפי' שכבר עבר יו"ט אשר יש חיוב לאכול בסוכה לילה ראשונה דילפי' ט"ו ט"ו ממצה וכבר בא חה"מ שאם רצה לא יאכל כלל אעפ"כ כיון שאמר שיאכל ואינו עושה סוכה כייפי' ליה לעשות סוכה בחה"מ אפי' וכן בלולב השמיע הברייתא אעפ"י שהוא יו"ט שני דאין בנעילת לולב רק מצוה דרבנן בגבולין כיון דעבר מצות לולב היא מדאורייתא אז כייפינן אפי' ביו"ט שני שהוא מדרבנן לו שיהיה שעל מצוה שהיא רק מדרבנן כגון חנוכה ומגילה לא כייפינן כיון שעיקר המצוה דאורייתא כייפינן או שהשמיע מברייתא אעפ"י שכבר קיים בשנה הזאת סוכה בלילה ראשונה או לולב ביום הראשון אעפ"כ כייפינן גם על שאר ימים ובשופר לא משכחת כזאת דליכא אלא יום אחד דגם בא"י המה יומא אריכתא אם אירע כן וברוב לא הוה אלא יום אחד וכוון ששמע פ"א שוב אין עליו אפי' מצוה דרבנן ופשיטא דכופין עליו ובחולין דף קל"ב השמיעה הברייתא גם ציצית אעפ"י שהוא מ"ע דאורייתא אבל עכ"פ אינו מוכרח להיות לו כל ימיו בגד של ד' כנפות וא"כ יוכל לפטור עצמו בכל ימיו מלעשות ציצית אעפ"כ כיון שיש לו בגד של ד' כנפות כופין לו לעשות ציצית אבל שופר דהא מצוה דאורייתא מחויבות ואינה אלא פ"א פשיטא דכופין אותו הלא הוא מצות השופטים להקים התורה שלא יבואו פריצים ויהרסו חומותיה כנלענ"ד בעזה"י דברי הדש"ת. ואחרי ימים אמרתי להציג פה דבר אחד מצאתי החקירה דבספק שוא"ת לכ"ע לקולא בפרמ"ג על א"ח באשל אברהם סי' י"ז ס"ק ב' הא הרמב"ם יליף מספק ממזר דהתורה התירה ספק וה"ה בכל איסור ורשב"א חולק וסובר מדגלי התורה בספק ממזר דמותר משמע הא בעלמא הוה ספק לחומרא וא"כ די לומר דספק לחומרא בקום ועשה כמו בממזר שאנו דנין אם מותר לעשות מעשה הא ספק להיות שב ואל תעשה לכ"ע

לקולא יעו"ש דפח"ח. ובזה אמרתי לחדש בעזה"י דא"כ ה"ה בכל ספק ערוה באשה יהיה מן התורה לקולא דהא באמת אשה קרקע עולם ולא עבדה מעשה בגוף הביאה רק התורה אמרה ונכרתו הנפשות העושות עיין בב"ק דף ל"ג דהנאה אית לה ויהיה נחשב כמעשה יעו"ש וכל זה אם היא בודאי אסורה ולא חסר רק המעשה גילתה התורה לחייבה אבל אם יש ספק בעיקר האיסור א"כ הדרינן לומר ספק מבשב ואל תעשה להקל למשל אם האשה מונחת והאיש עושה מעשה לבעול א"כ ספק שלה הוא בשב ואל תעשה ומותר וממילא ליכא לחייבה ע"י שנהנית לחשוב למעשה כיון דהדין דהספק מותר מן התורה א"כ נשאר הסברה דאשה קרקע עולם והבן זה כי עמוק בעזה"י. ובזה יש לי הערות רבות לחלק בין ספק ממזר ובין ספק ממזרת ואין כאן מקומו להאריך וברצות ד' יבואר באריכות ויש לי הערה באשה שמסופקת אי הי' לה בזנות רק נשיקות אבר או הראה אין צריכה להגיד לבעלה דהיא אינה עושית איסור דהא היא קרקע עולם ולא נאסרה בשב ואל תעשה והבעל לא יודע מאומה וכי תימא לפני עור לא תתן מכשול זה אינו דגם זה מבוכה אי שייך בספק עבירות לפני עור ועוד הלא מה שלא תגלה לו הוה ג"כ שב ואל תעשה דמותר אפי' בספק תורה והארכתי בזה בהערות ועוד חקרתי אם אשה אמרה על עצמה דבר אשר יש בו ספק מדין שווי' נפשה חתיכה דאיסורא אם אמרה על נפשה ספק איסור לא אסרה על נפשה חתיכה דאיסור דהא ספק בשב ואל תעשה מותר לה וא"כ לא אסרה נפשה באמירתה וכי תימא מדרבנן אסור הלא ספק דרבנן להקל ועוד לפמש"ל מנ"ל דאחמרו רבנן בספק בשב ואל תעשה ודוק [ויש לעיין בכתובות דף כ"ב] ובזה נולד לי הערה איך נאמנת אשה בנדה וזיבה דלמא היא ספק ולא שייך לומר מתוך שנאמנת על עצמה נאמנת לבעלה עיין בפנ"י ריש גיטין ובספרי פלס חיים שם יש לי פי' בזה וקצרתי כעת:

סימן מא

שלום לכל אוהבי ולומדי תורה בכלל ובפרט להרבני המופלג מורג חרוץ לתכלית הוא חוקר בפוסקים כבוד הרבני מוה' חיים הלוי נ"י בק"ק יאסי יע"א:

א אודות אשר שאל להלכה אם יש לסמוך על קולא של ברכי יוסף סי' תקנ"א הובא בשע"ת בשמו לאכול מן הבשר בשבוע שחל בו תשעה באב יען שהבשר הזאת כבר הותר בשבת שוב לא נאסר ומביא ראי' מדברי הרא"ש חולין דף מ"ז דחקר שיש נ"מ באיבעי דר' ירמי' במי שאסר על עצמו במין מאכל ונשאר ממנו חלק שמותר לו וה"ה כאן עכ"ד ומעלתו נ"י חולק דשאני איברי נחירה דכבר הי' מצות שחיטה נותן מהקב"ה ואעפ"כ לא חל עד ביאת הארץ אבל באיסור התלוי בזמן לא שייך לומר שהנותר ממנו מותר עכ"ד

עיין בנב"י מהד"ת יו"ד סי' ס"ד ויראה שהגאון נב"י התעורר על זה כנגד דין חמאה ויעיין בספרי מחנה חיים ח"ר סי' נ"ה שיש לי כמה חקירות והערות בענין זה והי' לי להאריך בזה מכמה סוגי' בעזה"י. אך האמת אגיד כי רחוק בעיני דברי ברכי יוסף ואגלה דעתו בקוצר אמרים בודאי לא יעלה על דעת אדם אם באסורי אכילה אשר עשה דוחה לל"ת שיהי' השאר מותר מה שנשאר מאותו חתיכה דעל שיעור הצריך לקיום המצוה העשה דוחה לל"ת והשאר נשאר באיסור או בחולה מסוכן שפקוח נפש דוחה לכל אסורים אבל משעה שהלך ממנו הסכנה מה שנשאר בידו מן האיסור נשאר באיסורו הקדום כמובן בשכל דהא מה שאכל מקודם הי' רק מכח המצוה שדוחה האיסור אבל לא הי' היתר דנאמר יען שהי' אוכל מקצתו יאכל גם הנשאר ע"ז לא יחלוק אדם מעולם. וראה זה מצאתי בת"ה שער ז' בענין פת ובשולי נכרים שכתב במשמרת הבית וז"ל ופת של נכרים אינו כנבילה שנאמר עליו במקום סכנה מותר בא לו על שלחנו בשר שחוטה אסור בנבילה שהותר בה דהתם אסורה אורייתא ולא הותרה אלא במקום פקוח נפש אין כאן פקוח נסתלק המתיר וחזר האיסור במקומו אבל פת שאינו נאסר אלא מחמת התקנה וכשאין שם פלטר הותר והעמידוהו על עיקרו כיון שהותר הותר ולא יצא מהיתרו ולא נעשה מיליא חוכא ועל שלחן אחר הותר ונאסר ואח"כ הותר עכ"ל הרי מפורש יוצא דבדבר שנדחה האיסור ליכא לחקור עליו אם התחיל לאכול נגמור לאכול כולו אבל מה שנאסר מחמת תקנה וכשאין שם פלטר הותר והעמידהו על עקרו וכיון שהותר הותר ודוק ועיין ברמ"א יו"ד סי' קי"ג סעיף ע"ז שמביא דעת ר"ן בשם הרא"ה אם הגוי בישל בשבת לחולה מותר למוצאי שבת והט"ז מביא דעת רשב"א במשמרת הבית שכתב וז"ל וחלילה וחס שלא הותר אפי' לחולה עצמו אלא בעת הצורך בלבד היינו בשבת הא למוצאי שבת חוזר לאיסורו מכ"ש לבריא ודומה לנבילה בשבת לחולה שיש בו סכנה דמותרת לו בשבת ואם הבריא אסור דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון וכתב עליו הט"ז ודבריו נכונים והגם שהערותי ליישב דעת רא"ה דנבילה וכדומה הוה איסור חפץ ונדחה רק מחמת וחי בהם ולא שימות בהם וכיון שעבר הסכנה או יש למצוא בהיתר ממילא אסור בנבילה מעצמו אבל כל איסור דרבנן לא נאסר לחולה דחכמים יכולין לאסור רק על גברא דיש עליו דלא תסור אבל אין ביכולת חכמים לחדש איסור חפץ דלא תוסיפו על הדבר כתיב וכנגד חולה לא אסרו הגברא א"כ הי' מה שנתבשל ע"י עכו"ם היתר גמור ונשאר בהיתירו אבל הרשב"א מוסיף דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון וכאשר עבר הצורך חזר האיסור על הגברא וכ"ש על שאר בריאים ודוק וה"ה אני אומר ראו חכז"ל לעשות משום אבילות ירושלים שלא לאכול בשר ולא לשתות יין וכדומה

ואמרו אבל משום אכילת מצוה יודחה האבילות הן בסעודת מילה או פדיון או סיום מסכתא וסעודת מצוה יאכל בשר וישתה יין א"כ המצוה דוחה האבילות ישינה של ט"ב שחביבה מצוה בשעתה ועיין מנחות דף ע"ב וא"כ ה"ה שבת קודש דהיום קודש לד' דכתיב וקראת לשבת עונג והוה המצוה להתענג בבשר ויין ונדחה ג"כ האבילות ישינה מפני מצות עונג שבת וא"כ די אם אוכל בשבת דהוה אכילתו סעודת מצוה אבל לאכול הנשאר בימי חול אטו נאמר כל מה שנשאר מסעודת ברית מילה ופדיון וסיום מסכתא ואירוסין יאכלו אח"כ ג"כ אפי' שאין עוד באכילה סעודת מצוה א"כ יהי' הטפל גדול מן העיקר בשעת היתרו הי' רק מכח שאכילתו הי' מצוה ואח"כ יהי' הנותר מותר אפי' בלי מצוה באיברי נחירה הי' האיבעי שהי' היתר מכח בשר תאוה א"כ יהי' נשאר בהיתרו או במי שאסר על עצמו מן פירות או הב"ד גזרו איסור על היתר יש ספק אם הנותר נשאר בהתירו אבל מה שהי' מותר משורש יען שיש באכילתו עונג שבת איך יהי' מותר אח"כ בלי קיום עונג שבת ועיין ברמ"א סעיף ט' וז"ל ומצניעים מר"ח ואילך הסכין של שחיטה שאין שוחטים כי אם לצורך מצוה כגון לחולה או שבת או מילה או פדיון הבן וכיוצא בו עכ"ל הרי מפורש יוצא שסעודת שבת הוה כמו סעודת מילה ופדיון או צורך חולה ואטו יאכלו הבריאים אם נשחט השור בעבור ליטרא בשר לצורך החולה ויעיין במג"א סי' תקנ"ב ס"ק י"ג ועיין ברמ"א סי' תקנ"א סעיף י' ובמג"א על כן נלענ"ד דאסור לאכול הנותר הן הנותר משבת או מסעודת מצוה או הנותר מן החולה ודוק ואחרונים שהביא לא ראיתי מעולם להבדיל אם שבת חל באמצע ט' ימים או שחל שבת ביום ר"ח כל זה אינו נכנס בשכלי ולא אוכל לעיין בדבריהם כעת. (ב) ואשר הפליא על הגמ' מ"ק דף כ"ג דחשב בברייתא דאונן בשבת חייב בתפלה ובתפילין והתפלא איך שייך לומר דחיוב בשבת בתפילין הלא אסור להניח תפילין בשבת ומכ"ש שאינו חייב להניח הוא פליאה מאוד ואולי יש לתרץ דנודע מי שמניח תפילין בשבת לשם מצוה עובר על בל תוסיף עיין במג"א סי' ל"א ס"ק א' בשם רשב"א וכל זה אם הי' מחויב להניח תפילין רק קדושת ואות שבת פטרתו אז עובר על בל תוסיף אבל אונן שפטור מכל המצות ואין רשאי אפי' לעשות מצוה מכח רשות עיין בפר"ח סימן נ"ה ועיין במג"א סימן קכ"ה והכלל רק באזהרת עונשים הוא חיוב אבל מכל המצות פטור א"כ אי מניח תפילין בשבת לא הי' עובר על בל תוסיף דהא גברא האונן לאו בר חיובא במ"ע הוא ואשמעי' הברייתא מכח האנינות הוא בר חיוב תפילין בשבת ולולא ששבת הוא עצמו אות הי' האונן בר חיוב תפילין ופטור רק משום שבת וא"כ אם מניח תפילין לשם מצוה עובר על בל תוסיף כך עלה בדעתי ליישב ההפלא ופלא הזאת ודוק. (ג) ואשר שאל אם מותר בשתיית טאבאק

בתענית אשר העיר בשו"ת דרכי נועם דבר זה יהי' גיאות גדול להשיב בו מה שכבר נתפשט בעולם שניהם להתיר ואני נוהג לעצמי בשניהם לחומרא שאינו שותה טאבאק לא ביו"ט הראשון ובשני ימים של ר"ה וגם בתענית אני מחמיר מנעורי נהגתי כן לעצמי אבל מי ישער לאחרים בשתיות טאבאק טבע אנשים אינו שוה בו יש שהוא אצלו חצי חיות ויש שיוכל למנוע עצמו ודרכי לאמור אם האדם כבר אכל ושתה הוה השתיות טאבאק אחריו כמו אכילה שנית שמעכל מאכלים ומשביעו אבל בתענית לא הוה אוכל נפש אליבא ריקנא ולא הוה תרתי דסתרו אהדדי להתיר ביו"ט וגם בתענית אך לא נאה לשאול עליו ולא יאה להשיב עליו לדינא כלל. (ד) גם מה ששאל אם מותר ליתן מר"ח אב בגדים חדשים לאומן עני שיגמור אותם על לאחר תשעה באב פשיטא דאסור כאשר העיר בעצמו מה לי שהאומן הוא עני הלא האיסור הוא מצד הנותן וכן משמע ממג"א ס"ק כ"ד יפה דיבר ואוסיף נופך דאין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירו ולא דמי לחול המועד דשם כל האיסור מכח המלאכה של האומן ודוק ולא באתי אלא לספר עובדא ידענא דאנשי בית של אדמ"ו הגאון חת"ס ז"ל אמרו לאומן שרגיל לעשות כובע קטן על הראש שאביהם צריך כובע בבית וכאשר הובא לאדמ"ו ז"ל וחקר מפי אנשי הבית אימתי הוגד לאומן שיעשה לו ויחפש וימצא שהי' אחר ר"ח וצוה להשיב הכובע ואמר לא יבא על ראשו חלילה וילמד ק"ו ששם לא נתנו לאומן כלל שעושה הכל משלו ולוקח דמים בעדו כאשר יוגמר ויען שעשה לפניו גזר ואומר שלא יבוא על ראשו לעולם דברי החלוש מאוד הד"ש:

סימן מב

כוח"ט לאיש אשר הליכות עולם לו בפוסקים ומורים ואחרונים בוחן ובודק בחקירות ובדיקות התורה כבוד הרב ר' שבתי ליפטשיץ נ"י מו"צ בק"ק ביולניטצי יע"א. שאלה באיש אשר דרכו להשכיר עצמו לבעל תפילה על ימים נוראים ואירע לו שנעשה אבל ר"ל על אביו בשנה זו והוא איש עני אשר כל הצטרכות על יו"ט הוא מאשר מקבל שכר בעד תפילות אשר מתפלל בימים הקדושים ושאל את פי מעלתו נ"י אם מותר להתפלל אעפ"י שהוא אבל ומעלתו העלה לאסור לו להיות שליח צבור בשנה הזו אפי' אם אי אפשר למצוא לישוב ההוא איש היודע לנגן כמוהו והודיע טעמו ושאל אם יפה הורה או אם יש למצוא היתר יען שהוא מנגן טוב ולא ימצא כמוהו זה תוכן השאלה ואי"ה אביא דבריו אשר עליהם סמך לאסור לו להתפלל. תשובה אבוא בקצרה הערת מעלתו נ"י ואגלה דעתי שלא כן עמדי כי לדעתי להתיר לו להתפלל אם ליכא איש מנגן כמוהו ואשר יתן ד' בפי אותו אשמור לדבר בקיצור אמרים בעזה"י. הנה מעלתו נ"י הביא

דברי רמ"א ביו"ד סי' שע"ו וז"ל אבל לא נהגו להתפלל בשבת ויו"ט אעפ"י שאין איסור בדבר עכ"ל וכתב הש"ך בס"ק י"ד וז"ל וכן בימים נוראים אסור וכן פסק מהרי"ל מיהו היכא דליכא דעדיף מיניה מותר כ"כ מהרי"ו בדינים והלכות עכ"ל והקשה מעלתו לפי המבואר בפרמ"ג הטעם דאבל לא יתפלל שמידת הדין מתוחה עליו ר"ל ואין ראוי' להיות שליח צבור א"כ קשה מאי מהני דליכא דעדיף מיניה אטו מי שיש פסול מצד עצמו נתיר לו אם ליכא דעדיף מיניה וצ"ע עוד הקשה איך אסרו המורים המהרי"ל ואחוזת מרעיו המורים לאסור להיות לאבל שליח צבור בימים נוראים הלא השליח צבור הוא דוגמת כה"ג ביוכ"פ כמבואר וכה"ג הי' מקריב אונן וכל עבודת יוכ"פ הי' על ידו והי' המליץ בין ישראל לאביהם שבשמים ולמה לא יהיה אבל שליח צבור בר"ה ויוכ"פ וצ"ע ומזה יצא לדון שאין הפי' אם ליכא אחר דעדיף מיניה היינו שהוא מעולה קצת מהאחר וגם שיודע לנגן בקול נעים זמירות אלא הפי' הוא אם לא נמצא איש מפורסם בצדקות ויראת שמים כמוהו אשר על איש כמוהו אין מידת הדין מתוחה עכ"ד. ולדעתי טעם מעלתו נ"י דא"כ אם ימצא איש מפורסם ביראת ד' כמוהו יהיה אסור לאבל להתפלל והיה להפוסקים לומר אם לא נמצא כמוהו מותר להתפלל אבל אם נמצא כמוהו הגם לא עדיף מיניה עכ"פ יש איש כמוהו ולמה יתפלל האבל ועוד כיון שהוא איש מפורסם בצדקות ויראת שמים לו שימצא דעדיף מיניה למה יבחרו באחר הלא בו בצדקותיו לא יהי' מה"ד מתוח עליו ויתפלל הוא וגם מי ישקול בעיני בשר לדעת אם צדקות של האיש מגיע עד כה שלא יהי' מה"ד מתוח לפניו הגם שנגעה בו יד ד' והוא אבל ועוד הכי בבהמ"ק שני שלא השלימו הכה"ג את שנתם כי לקחו בחזקה הגדולה והי' ע"ה עד שהוצרכו ללמוד להם סדר עבודה לא היה הדין ההוא אפי' שנעשה אונן היה כל העבודה על ידו הלא מבואר בפ"א דיומא דאשה אחרת מתקנין לו פן ימות אשתו שלא יהיה בלא אשה לקיים וכפר בעדו ובעד ביתו הרי שגם אז לא עיכב אם היה אונן [ואולי יש לחלק בין אונן לאבל וכן נראה בספרי חן אבל אין כאן מקומו]. אמנם אקוה לעשות מטעמים בעזה"י כי לכאורה הי' נפלא בעיני שהש"ך והט"ז כתבו אם ליכא דעדיף מיניה מותר משמע אם ימצא איש שוה לו נשאר האבל לבעל תפילה וקשה הא ממילא ישנו עדיף דהוא אינו אבל והראשון הוא אבל והיה להש"ך והט"ז לומר אם ליכא שוה לו מותר. ונלע"ד לחדש דבר בעזה"י דבמשנה פ"ה דברכות תנן המתפלל וטעה סימן רע לו ואם שליח צבור הוא סימן רע לשולחיו מפני ששלוחו של אדם כמותו ודקדקתי דהי' לרבינו קדוש לומר ואם שליח הוא סימן רע גם לשולחיו דהא גם לעצמו כזה סימן רע שטעה בתפילתו כמוזכר ברישא וצע"ג. ואמרתי במקו"א דתורה גילתה אחרי רבים להטות

בכל דבר פועל הרוב ועיין רמב"ם הל' תשובה דגם עיר ומדינה וכל העולם נידון בתר רוב כמבואר בחכז"ל ועוד גילתה התורה שליח של אדם כמותו וא"כ אם השליח צבור מתפלל אותו תפלה דנקרא עבודה כחכז"ל שאומרים לשליח צבור בא וקרב שתפילה הוא הקרבן והשליח הוא מקרב אותם לאביהם שבשמים וא"כ מי שמתפלל לעצמו וטעה הוא סימן רע לו שטורפין לו תפילתו בפניו שתפילתו אל חקו תשוב שלא תעשה רושם למעלה כאשר מבואר במשנה שם שר' חנינא ידע אם החולה ימות אם תפילתו אינה שגורה בפיו ואם היתה שגורה בפיו ידע שיחי' אבל אם הוא שליח צבור אז הוא רק בצבור אפשר שהשליח הוא צדיק תמים וקדוש עליון תפילתו קורע כל הרקיעים אבל הצבור המה חלילה רעים וחטאים לד' והוא השליח כמותם על כן לא יקובל תפילתו בעדם והוה רק סימן רע לשולחיו אבל לא הוה סימן רע לו להשליח עצמו ומביא רבינו קדוש ראיה שלא הי' תפילת ר"ח מקובל אם הקב"ה גזר על החולה שימות יען דשלוחו של אדם כמותו כמשלח ונעשה השליח טפל להמשלח ועיין בסמ"ע בח"מ בשליח לדבר עבירה אם גם השליח הזיק ודוק. ולפ"ז לכאורה קשה מאי מעכב שמידת הדין מתוח כנגד החזן הלא הקהל אינם אבילים והשליח הוא כמותו מאי מעכב שמה"ד פתוח עליו הלא פני קהל מרוצים וצע"ג אמנם לק"מ דהא יוכלו למצוא איש עדיף מיניה ולקיים זה אלי ואנוה התנאה לפניו במצות והם בחרו בו ונחשב כאלו ח"ו רוצים לבזות שבוחרים בהאיש בעבור שהמלך מלכי המלכים כעס עליו דהא נמצא איש אחר שהוא עדיף מיני' נראה כאלו ח"ו שלחו שליח להכעיס לפניו אבל אם השני לא עדיף מיניה במעלות הגם שעליו מה"ד מתוח מה איכפת ליה לצבור הלא הוא שלוחם ועליהם אין מה"ד מתוח ודוק. וכל זה בשליח צבור דהוא שליח שלהם אז מעכב אם השני עדיף אבל בכה"ג דהוה שלוחי' דרחמנא ולא שלוחי דידן עיין נדרים דף ל"ה והגם שהב"ד היו אומרים אנו שלוחי ב"ד ואתה שלוחינו עיין בתויו"ט שם דלאו דווקא דהא כהנים שלוחי דרחמנא וא"כ מאי איכפת לן שמה"ד מתוח עליו הלא ד' בחר בו לשליח ולא אנחנו ולא מעכב אפי' יש יותר הגון וטוב והגם דעליו מה"ד מתוח כי הלא ד' עושה אותו שליח ואנן מה איכפת לן ודוק אבל מצוה מן המובחר הי' אפי' בקרבן ליתן הקרבן לכהן צדק עיין בספר חסידים תשס"א]. ובזה יהל אור על דין מאיר נתיבים שמביא מעלתו נ"י שאם הוא הי' חזן קודם שנעשה אבל שמותר להתפלל בימים נוראים ולפמ"ש מתוק מדבש דשם לא שייך דנראה כאלו בוחרים בגרוע ומניחים הטוב א"כ מאי הוה שמה"ד מתוח עליו הלא הוא שלוחינו והבן ואין ספר הזה בידי לעיין טעמו ונמוקו בדין שחידש. והדבר ברור בעיני דהאי דעדיף הוא אפי' אם יש לו מקצת מעלות יראי שמים ויודע בטוב לסדר

התיבות ויש לו קול נעים לעורר אהבת המתפללים שלא ישיחו שיחות חולין רק יזמרו ויתפללו עמו וכתב בספר חסידים סי' תשס"ח וז"ל מי שקולו נעים ואין הקב"ה נהנה מקולו ראוי לו שלא בא לעולם ואם הקב"ה נהנה עליו נאמר השמיעני את קולך כי קולך ערב ומראך נאוה וכתב ונעים זמירות ישראל וכתב קולי אל ד' אקרא ויזהר שלא יזמר נגונים נכרי כי עבירה הוא ולכן נקרא קולו נעים לשבח בוראו ולא לעבירה עכ"ל הרי כמה גדול קול נעים אם הוא ירא שמים וחכז"ל אמרו למה מת נבות היזראלי ע"י עדים שקרים יען שהיה בעל תפילה בקול נעים ואותה שנה לא עלה לרגל ואמרו חכז"ל כבד ד' מהונך אל תקרא מהונך אלא מגרונך וק"ל לכן נראה לי אם ליכא אחר דעדיף שיודע סדר התפילות כמוהו או שהוא ת"ח ורעהו ע"ה ויש לו קול נעים יותר מרעהו ובפרט שהוא איש עני מותר להתפלל הגם שאפשר למצוא אחר והוא ע"ה ואין קולו נעים כנלענ"ד. ואודות שהעיר על המחבר סי' תקע"ט שפרט המעלות ופסולין בש"ץ ולא מנה אבל נראה כי בכל השנה אין בו עיכוב ובפרט אם נתקבל מקודם שנעשה אבל אין בו עיכוב וגם שהוא דבר הנוגע במה שלמעלה ואין חסרון או מעלה בגופו ממש רק חוץ ממנו ודוק. ואשר העיר שהש"ך והט"ז נקטו ליכא דעדיף והמג"א נקט דליכא אחר דהרגיש המחה"ש ומעלתו נ"י אומר דהמג"א פליג דדווקא אם ליכא אחר כלל אבל אם יש אחר הגם שהוא גרוע ממנו לא יתפלל אבל עכ"ד הלשון משמע כן אבל הדבר רחוק הרמ"א ביו"ד כתב בפירוש דליכא איסור והגם שהש"ך הוסיף תיבות אסור אם ליכא דעדיף ומהכ"ת לעשות עוד מחלוקה אפילו בגרוע ממנו ואולי נ"מ אם צריך לשלם שליש דמים יותר משום זה אלי וכמו באתרוג עיין הל' לולב במחבר ורמ"א ואולי שמג"א מחדש קולא אם ליכא אחר בחינם אין צורך לשלם להעדיף מיני' כנ"ל דברי הטרוד מאוד הדש"ת:

סימן מג

שאלה אחד אכל עוף ומצא אח"כ טריפות ברור אם צריך כפרה על שאכל טריפות בשוגג או נימא כיון דאכל על סמך שרוב עופות כשירות א"כ לא צריך כפרה כלל. תשובה לכאורה עלה בדעתי אם רוב הוא בתורת ודאי היינו דתורה גילתה דאזלינן בתר רוב כמו דגילתה דאוקמי דבר על חזקתו עיין חולין דף י"א ורוב עוד עדיף מחזקה דכל חזקה הוה דלא חיישינן דנשתנה הדבר מכמו שהי' ואי אזלינן בתר רוב היינו שמכח הרוב אמרי' דהאי עוף כשר ואפילו הי' בדקינן לא הי' באפשרות למצוא הטריפות בו היינו הפי' סומכין על הרוב שאפי' אם יבדק לא ימצא טריפות וטרחה יתירה למה לנו א"כ מסתברא אם עכשיו מצאנו טריפות ניהו דמזיד לא הוה עכ"פ צריך כפרה על שאכל טריפות בשוגג עיין רמב"ם פ"ה מהל' שגגות שוגג הוא מה שהי' יכול לברר ע"ו דרישה וחקירה יעו"ש

אבל אם נימא דרוב לא הוה בתורת ודאי אלא תורת ספק רק התורה התירה ספק כזה עיין שיטה מקובצת בב"מ דף ו' בשם הרא"ש דרוב הוה רק ספק והתורה התירה אבל במעשר דדרשי' עשירי ודאי א"כ לא מהני רוב יען דרוב גופיה הוה רק ספק רק באיסורין התורה התירה יעו"ש א"כ כיון דתורה התורה ספק א"כ מתחילה ידע דאפשר דהוה האי עוף טריפה רק התורה התירה לו הך ספק טריפה א"כ אם נתברר אח"כ שהי' טריפה מאי הוה הא אכל מיד בתורת ספק אשר התיר לו הקב"ה ועל מאי יביא כפרה ודוק. ובזה אמרתי לפרש דברי הש"מ בשם הרא"ש הנ"ל שכתב וז"ל ואפי' דאמרי' דכל דפריש מרובא פריש עשירי ספק מקרי אלא שהתורה התירה ספק זה באיסורין דכתיב אחרי רבים להטות ונהפך האיסור להיתר ע"י ביטול אבל הכא לעולם לא נפק מכלל ספק עכ"ל ונתקשה אדמ"ו הגאון באמרי א"ש סוף ספרו יו"ד בהשמטה בד"ה ואולם וז"ל הנה מ"ש הרא"ש דנהפך האיסור להיתר באמת הוא שיטתו ז"ל בחולין פרק גיד הנשה אבל כאן לכאורה אין ענין לדבריו עכ"ל והוא פלא וצע"ג. אמנם הוא הדבר דבשלומא אם נאמר דרוב הוא בגדר ודאי דתלינן אפי' אם נבדק לא נמצא טריפות א"כ אם אח"כ נתברר שהי' טריפה בוודאי אכל אדם טריפות בשוגג דהא נגלה דאכל איסור דמתחילה כאשר ישב לאכול הבשר אכל בתורת ודאי כשר אבל אם הרוב הוא רק ספק והתורה התירו א"כ כאשר ישב לאכול הי' ספק טריפות ואעפ"כ התורה התירה וע"כ דנהפך האיסור להיותר היתר דכך הי' גזירת התורה דודאי איסור לא תאכל אבל ספק איסור הבא ע"י הרוב אכול דנהפוך האיסור להיתר כמו בביטול ברוב נהפוך האיסור להיתר ה"ה ברוב עופות כשירות הוה ג"כ בתורת נהפך האיסור להיתר א"כ אי רוב הוה ספק ג"כ נעשה האיסור היתר ולכן תלי' ליה הרא"ש זה בזה ודוק. ולפ"ז לרוב הפוסקים דסברו דרוב הוא ודאי למה נבדוק ויטריח לחנם הלא על פי רוב לא ימצא טריפות וא"כ אם נתברר אח"כ שנמצא טריפות א"כ נגלה שאכל איסור וצריך כפרה ודוק. ומצאתי דאתי לידי בתורת שאלה שו"ת פנים מאירות ח"ג וראיתי בס' י"ט שחקר אם אכל אחד עוף ונודע אח"כ שמצא טריפות מח"י טריפות אם צריך כפרה וכתב שבח"ש מתשובותיו סי' מ"א החליט דאין צריך כפרה והביא שם ראיה מתוס' ביצה דף כ"ה בד"ה אורח ארעא ועכשיו מצא משנה מפורשת פרק אלו דברים פסחים דף ע"א דשחט ונמצא טריפה פטור מחטאת דאונס הוא וה"ה באכל ונמצא טריפה יעו"ש. ולדעתי יש להשיב ראי' ממשנה פסחים הנ"ל דשאני התם דלא הי' אפשר לברר בחיי הבהמה דלמא טריפה היא א"כ הוא אונס גמור עיין רמב"ם פ"ו משגגות גדר אונס אבל בח"י טריפות הגם דסמכי' על הרוב ואין חיוב עליו לבדוק דעפ"י רוב לא יאכל טריפות אבל אם נמצא אח"כ שהי' טריפה א"כ

אלקים אנה לידו שאכל טריפות וצריך כפרה דהוא בכלל גם בלא דעת נפש לא טוב דאל"כ איך בא לידו אכילת איסור הלא רגלי חסידיו ישמור עיין תוס' חולין דף ה' השתא בהמתן של צדיקים ודוק. וראיה שניה אשר רמז שביאר בח"ש מתוס' ביצה דף כ"ה עיינתי ואעתיק דברי תוס' בד"ה אורח ארעא שכתב וז"ל פי' רש"י ולאו משום איסור טריפה תימא דבסמוך משמע דיש איסור בדבר דקאמר נטיעה מקטעי רגלי דקצבים וי"ל דודאי ליכא איסור דמשנשחטה היא עמדה בחזקת היתר מיהו אם נמצאת טריפה אחר שאכל הוא נענש כשוגג ולא כאונס שלא הי' לו למהר כל כך עכ"ל ולכאורה מכאן משמע יען שמיהר לאכול קודם הפשט ונתוח דאפשר כאשר ינתח יהי' טריפות נגלה אבל משמע אם המתין עד אחר הפשט ונתוח אין עליו עונש דהא אונס הוא וספר שו"ת הנ"ל ח"ב אין בידי לעיין. ונלע"ד לחקור מעט בעזה"י דראיתי דנתקשה הפנ"י והתפלא איך אפשר לומר משום אורח ארעא ולא משום חשש טריפות הא רש"י גופיה כתב לקמן בד"ה נטועה מקטעה דפעמים נמצאת טריפות וצע"ג. ואמרתי ליישב בעזה"י דעיין רמב"ם פ"ה משגגות הל' ו' ההבדל בין אונס לשוגג וכתב הרמב"ם אם בעל אשתו שלא בשעת ווסת וראתה דם בשעת תשמיש הוה אונס וכתב בכ"מ שם וז"ל מיהו אפשר הא דחשיב ליה אונס היינו דווקא כשבדקה לפני תשמיש אבל אם לא בדקה קודם תשמיש לא חשיב ליה אונס דכיון דהוא ז"ל סובר שאם אין לה ווסת אסורה לשמש עד שתבדוק ואפי' יש לה וסת דרך הצניעות לבדוק אפשר שאף בזו אם לא בדקה אינו אנוס עכ"ל וא"כ אם לא הי' כאן לאו אורח עראי שלא לאכול קודם הבדיקה מכח מידת דרך ארץ שלא יהי' גרגרן הי' הדין אם אכל ומצא טריפות דהוה כאונס אבל כיון שמדרך ארץ אין רשאי לאכול אלא צריך להמתין עד הפשט ונתוח כמו בעולה א"כ מה שלמדה התורה דרך ארץ לא גרע מדרך הצניעות שהנהגו לבדוק קודם תשמיש ואם עבר ואכל ונמצא טריפה חשוב כשוגג ולא כאונס ומיושב דברי רש"י מתחילה הוה מכח דרך ארץ ולא מחשש טרופות דהא אם ימצא טרופות הוה אנוס אבל עכשיו דנודע דיש עכ"פ דרך צנועים שלא לאכול קודם הפשט ונתוח א"כ מקצעים הקצבים דאם ימצא אח"כ טריפות יש לו עונש כשוגג והבן זה כי נכון בעזה"י וא"כ אם עשה הכל כדת ומצא אח"כ טריפות אין עליו עונש כלל אבל לשון התוס' שכתבו וז"ל מיהו אם נמצאת טריפה אחר שאכל הוא יענש כשוגג ולא כאונס עכ"ל משמע הן אונס הן שוגג יקבלו עונש רק בשוגג יש עונש גדול יותר מאשר יש עונש באונס דאל"כ הי' לתוס' לכתוב אם נמצא אח"כ טריפה יענש דהוה כשוגג ולא כאונס דאז הי' במשמע דאונס אין לו עליו עונש כלל רק זה האוכל היה כשוגג ולא כאונס לכן יענש וא"כ משמע מתוס' דסברו דעכ"פ מקבל עונש אפי' אם

הוה כאונס יען דעכ"פ הי' יכול לבדוק אחרים אם אין נמצא בנגלה איזה טריפות והגם דאין עליו חיוב לבדוק דתולה דבודאי לא נמצא בו טריפות אעפ"כ אם נמצא אח"כ אכל איסור וצריך עכ"פ איזה כפרה ולא איתמעט אונס אלא מקרבן או מלקות שהן עונשין קבועים מן התורה ודוק:

סימן מד

חתימה טובה למחותני הרב המאור בתורה חריף ובקי המופלג ומפולפל כבוד הרבני הר"ר אלי' שענקעל נ"י בק"ק קוטב גאליציען. אודות אשר העיר מי שמתענה בעיוכ"פ מחמת מצות עינוי אם עובר בבל תוסף וחקר מעלתי נ"י דעינוי הוא בשב ואל תעשה ולא שייך הלאו דב"ת והאריך. לענ"ד נראה דבל תוסף הוה דווקא אם בא עם החיוב בפ"א כגון ה' פרשיות בתפילין או ה' מינים בלולב או שהוספה בא אחריו כגון הישן בשמיני בסוכה או שתוקע קולות ביותר או שנותן מתן ד' תחת מתן אחת וכדומה אבל אם הוספה במוקדם לא הוה בל תוסף כי תשעה לחודש לא הוה עשירי בחודש אם כן אם עושה עינוי בט' תשרי לא הוה הוספה לעבור על בל תוסף דהא עדיין לא הגיע החיוב שנימא שהוא מוסף על החיוב בשלמא אם כבר הגיע זמן סוכה או זמן שופר או זמן תפילין או זמן ציצית או זמן זריקה שייך לומר שמוסף על המצוה אבל בודאי מי שמקדים לעשות המצוה בזמן שלא התחיל זמן מצוה שלא שייך שעובר על בל תוסף ואטו אם לילה לאו זמן תפילין וציצית וזמן זריקה ויעמוד אדם ויעשה הלילה לזמן ציצית ותפילין וזריקה יעבור על בל תוסיף מי יכול לעשות שאינו ישנו [ולא נעלם ממני סוגי' דעירובין דף צ"ו דשאני שבת דפטור יען דשבת הוא גוף אות אבל יום יממא הוא לזמן תפילין או אם הי' עליו מבעוד יום ומוסיף הלילה אחריו אבל לילה לאו זמן תפילין א"כ מי שמניח קודם האור יום תפילין לא שייך בל תוסף עיין בב"י בהל' תפילין מי שיוצא לדרך ומניח מניח תפילין בלילה] ועיין בספרי פ' ראה וז"ל מנין שאם פתח לברך ברכת כהנים שלא יאמר הואיל ופתחתי לברך אומר ד' אלקים יוסף עליכם וגו' (ובגמ' ר"ה כ"ח אמרו הואיל והתורה נתנה לי רשות לברך יעו"ש) ת"ל דבר אפי' דיבור אל תוסף עליו עכ"ל היינו לברך לאחריו פסוק אבל להקדים פסוקים לא ידעתי איסור דלא שייך בל תוסף רק או בפ"א או לאחריו ולא להקדים דאין הקדמה נקרא הוספה ואי אפשר לדבר שני דברים בפ"א ודייק הספרי הואיל ופתחתי לברך אם יאמר אח"כ יוסף ד' הוה בל תוסיף ודוק. ועלה בדעתי שיש לחקור מן הירושלמי שהקשה למה אין עושין יוכ"פ שני ימים מחמת ספיקא דיומא וקשה א"כ אם עשירי שלנו הוא יוכ"פ א"כ הוסיף עינוי בי"א בתשרי אמנם משבשתא הלא הוא יצום יען שמאמין שהוא עשירי א"כ לא רצה

להוסיף ענות נפש בי"א ודוק (ועיין פלתי סי' ק"י). ואגב אודיע לדעתי יש בל תוסיף במספר שמחדש מצוה אשר בדה מלבו להוסיף על תרי"ג מצות ויש בל תוסיף בכמות ה' פרשיות בתפילין ה' מינים בלולב ח' ימים בסוכה ויש בל תוסיף באיכות המצוה אם משנה התואר והדר צורת החפץ אשר בו תהיה המצוה למשל אם יאמר ועניתם את נפשותיכם הוא להכות בשוטים גופו ולעמוד על קוצים אבל מי שמוסיף לעשות שבת שני ימים ליכא בל תוסיף דשבת הוא לשבות ביום ששבת הקב"ה ששת ימים עשה מלאכה ובשביעי נח ואיך אפשר לעשות עוד יום שהיה עושה הקב"ה הבריאה להיות יום שבת על כי שבת הקב"ה ממלאכתו ודל"ב. ואעתיק לו קו' שמצאתי בפנקס ישן שלי שקשה לי על גמ' ר"ה דף כ"ח דאמר ר"י כשלא נתת לא עברת מעשה בידך אבל כשנתת עברת מעשה בידך וקשה לי נחזי אנן אם לא יזה מהדם א"כ עובר על בל תגרע והפסיד גם המצוה שהוא קיום עשה ואם יתן יעבור לאו דב"ת אבל עכ"פ קיים העשה א"כ הי' בעצה שיתן הגם שא"כ עובר הלאו בידים ואם לא יתן עובר הלאו בשוא"ת כנגד זה יש, כאן הרווחת קיום עשה ואין לומר א"כ הוה מצוה הבא בעבירה עיין תוספות סנהדרין [פ"ח ע"ב] זה טעות דב"ת גורע באותו דבר שמוסף אבל הכא הוה ב' זבחים ואין ב"ת בדם זה מבטל קיום עשה בדם האחר ושאלתי להגאון ר' אהרן זינגער ז"ל ולא מצא מענה וצע"ג הנה בידים רפות באתי לכתוב שורתים האלו ד' יתן לו חתימה טובה הדש"ת:

סימן מה

שאלה בחולה שיש בו סכנה אשר צוה הרופא שצריך לשתות ביוכ"פ או מים או חלב עד לשבעו לכבות החמימות מחלתו ר"ל אם הכל שוה מים או חלב או נימא טוב ליתן מים מחלב. תשובה לפום רהיטא אין הבדל בדבר דלא מצינו רק הבדל בכמות אם כשיעור או חצי שיעור אבל להיות הבדל בין מאכלים ומשקים באיכות לא מצינו מה לי ששותה רביעית מים או יין או חלב הכל אחד הוא. אמנם יש לחקור בדבר שטוב ליתן שיעור רביעית מים ולא חלב דבפ"ג דעירובין משנה א' בכל מערבין חוץ מן המים ומן המלח וכו' הנודר מן המזון מותר במים ומלח וכתב הברטנורא וז"ל לא דאמר יאסר עלי מזון דאין נקרא מזון אלא חמשת המינים דזייני וסעדי אלא כגון דאמר כל הזן עלי קונם וכל מילי זייני ומשביעים לפי שעה חוץ מן המים ומלח עכ"ל וא"כ כיון דמים אינם משביעים כלל אפילו לפי שעה לא די שלא מסעדי הלב שיהי' נקרא מזון אלא לא הוה אפי' בכלל מילי דזייני לפי שעה וא"כ מסתברא דלא חייב עליו כרת ביוכ"פ כיון דיוכ"פ ביתובא דעתיה תלי' וצריך ככותבות יתר משיעור אכילה בכזית דיהי' בישוב דעת מהאכילה או רביעית בשתיה וא"כ בודאי יותר טוב ליתן לחולה המסוכן מים מליתן לו חלב כך עלה

בדעתי. אך דבר זה א"א דלא יהי' נזכר בפוסקים ועוד א"כ יצמיח ח"ו שאפי' אם בריא שתה מים במזיד ביוכ"פ לא יהי' פסול לעדות ואלו שתה בריא מים בשוגג לא יהי' חייב חטאת בזמן בהמק"ד קיים דבר זה לא ניתן להאמר על כן נתתי ללבי לחקור בעומק הדבר בעזה"י. ונלע"ד דשאני עירובין מיוכ"פ דבעירובין בעינן שיהי' הדבר שמערב בו אוכל אבל ביוכ"פ אפי' אם אין עליו שם אוכל חייב בחולין דף ק"כ בגמ' והרוטב מאי רוטב אמר רבא שומנא אמר ליה אביי הוא עצמו יטמא טומאת אוכלים אלא חלב דקריש מאי איריא קרוש אפי' לא קריש נמי דאמר ר"ל ציר שע"ג ירק מצטרפין לככותבת ביוכ"פ התם משום יתיבו דעתו הוא בכל דהו מיתבא דעתיה הכא משום איצטרופי' הוא אי קריש מצטרף אי לא קריש לא מצטרף וכתב רש"י בד"ה ומשני התם וז"ל טעמא דיום הכפורים לא משום אוכלא הוא דאי נמי לאו אוכלא כיון דמייתבא דעתיה מחייב דהא לא תעונה כתיב (ויקרא כג) וזה לא התענה אבל הכא אוכל ומשקה אין מצטרפין דהא לא שוו שיעורייהו ואע"ג דהתם נמי תנן יומא דף ע"ג אכל ושתה אין מצטרפין ה"מ אכל ושתה דקים להן לרבנן דלא מייתבא דעתיה בהכא אבל ציר שע"ג ירק קים להו לרבנן דמייתבא עכ"ל ועיין בכפת תמרים דף ע"ג דלכך נקט המשנה האוכל ושותה אינו מצטרף ולא נקט כמו ברישא והי' לו לומר אוכלין ומשקין אינו מצטרף כי מרמז שציר ע"ג ירק מצטרף דנחשב הכל כאוכל אבל אוכל ושותה אין מצטרף ודוק הרי מפורש יוצא מפי רש"י דביוכ"פ לא קפדינן על שם אוכל דאי נמי לאו אוכלא הוא כיון שיש לציר שע"ג ספק כח לפעול דמייתבא דעתיה חייב ביוכ"פ דעכ"פ אין הנפש מעונה והא דאוכל ומשקה אין מצטרף לאו משום דליכא אוכל בכותבת אלא דאוכל ומשקה ביחד לא פועלים יתובי דעת אבל ציר שע"ג ירק פועל יתובי דעת א"כ חייב הגם דליכא שיעור כותבת אוכל דהא ציר לאו אוכלא הוא אם לא היה קרוש ולא מקבל עליו שם טומאת אוכלין ודוק. ומעתה אני אומר בודאי בעירוב דצריך להיות לדבר שמערב בו דבר שנקרא מזון היינו חמשת המינים או לכל הפחות מידי דמזייני והבדל מפורש יוצא ברש"י בעירובין דף ל' ע"א בד"ה באומר כל הזן עלי וז"ל מתני' דאסר ליה בכל מילי לאו דאמר יאסר עלי מזון דודאי לא מקרי מזון אלא ה' מינין דהוו מין דגן דזייני וסעדי ליבא אלא כגון דאמר יאסר עלי כל הזן דמשמע כל דבר המשביע דכל מילי זייני חוץ ממים ומלח אבל מיסעד לא סעדי ולא מקרי מזון עכ"ל מבואר דחמשת המינים מסעד סעדי ללב אבל שאר מילי משביעים ולא מסעדי אבל מים ומלח לא מסעדי' ולא משביעין ובעירוב צריכים או מזון שמסעוד או מזייני שהוא משביע עכ"פ אבל מים ומלח אינם משביעים ועיין ברש"י בברכות דף ל"ה ע"ב וברש"י שם בד"ה סעיד וז"ל חשוב טפי ממזון עכ"ל

ודברי תוס' יו"ט פ"ג דעירובין בד"ה חוץ כתב וז"ל הלכך דבר מזון בעינן עכ"ל פלא בעיני דהי' לו לכתוב דבר דמיזן בעינן דהא בכל מילי דמיזן מערבין הגם דלא הוה מזון ורש"י במשנה כתב וז"ל חוץ מן המים ומלח דלא מידי דמזון הן עכ"ל רמז דלית במים ומלח מידי דמזון היינו שאין בו אפי' כח דזייני ואולי גם התויו"ט דמשני וכתב דבר מזון בעינן היינו שבעינן עכ"פ דבר דזיין ולכן לא כתב והלכך מזון בעינן ודוק אך בודאי דשיעור רביעית מים יפעל יתובי דעתיה שלא יהי' לנפש עינוי הגם דלא שבע נפשו ומכ"ש דלא ימצא סעיד לבב ע"י מים עכ"פ עינוי נפש ליכא אם שתה שיעור מים ואם שתה מים ולא הי' לו עינוי נפש חייב כרת בשלמא אי הי' כתיב ביוכ"פ והנפש אשר תשביע ונכרתה הנפש לא הי' חייב על שתיית מים דטבע המים אינם משביעין אפי' לפי שעה דלא הוה אפי' מידי דמזייני אבל כיון דכתיב והנפש אשר לא תעונה ונכרתה השותה מים חייב כרת דע"י המים לא הי' לו עינוי נפש אבל בעירובין דהוה הטעם דבמקום אשר יש לו לאדם מונח מזונותיו שם הוה דעתו ודירתו כמ"ש במשנה וז"ל וטעמא דעירב משום דעתו ודירתו במקום מזונותיו הוא עכ"ל ומים ומלח לא הוה מזונותיו של אדם דמים אינו מזייני דלא פועלים שובע לאדם ולכן בעירוב לא מהני מים אבל ביכ"פ חייב עליו כרת דע"י המים לא הי' לאדם עינוי נפש וכיון דיש יתובא דעת אפי' לא הוה מאכל ציר שע"ג ירק חייב ביוכ"פ כדברי רש"י בחולין שהבאתי למעלה ועיין בגמ' דף ע"ט ע"ב בביאור בכביצה משביע וככותבת מיתבא דעתי' כנלענ"ד לאמת בעזה"י. וראיה לדבר מיומא פ"ו במשנה ה' על כל סוכה וסוכה אומרים לו הרי מזון והרי מים ובשלמא אם יש כרת על מים כמו על מזון א"כ אמרו לו אם הוחלש שיאכל וישת וייטב לבו ויעסוק במצותו אבל אם על מים ליכא כרת רק איסור בעלמא ועל מזון דהוא חמשת המינים בודאי איכא כרת א"כ אם מזון הותר לו מים פשיטא אלא ע"כ דגם על מים איכא כרת א"כ רמזו לו הרי מזון הרי מים שלא יחוש כלל ודוק. רק בכל אופן פלא שלא אמרו לו הרי מאכל הרי משקה לכלול בו כל מיני מאכל וכל מיני משקה או הרי לחם הרי מים או הרי מזונות לכלול בו מידי דמזייני הרי משקאות לכלול בו כל מיני שהן מזייני כמו יין וחלב וכן דלא מזייני כגון מים ואין לומר בהיפך הרי מזון אם יש פקוח נפש בדבר והרי מים אם אין פקוח נפש זה אינו כי הכי ללמוד דינים עמו באו רק הוא שגירת הלישנא כמו במגילה פ"א הקילו על בני כפרים שיספקו מים ומזון לבני עיירות ורש"י ביומא הי' לו הגירסא הרי מים הרי מזון ודוק. וכן משמע פשטות המשנה ריש פ' יוכ"פ כל האוכלים מצטרפים לככותבת וכל המשקים מצטרפים למלא לוגמיו וכו' וכתב הרמב"ם בפ"ב מהל' שביתת עשור הל' א' וז"ל האוכל ביוכ"פ מאכלין הראוי' לאכול לאדם ככותבות

הגסה שהיא פחות מכביצה כמעט הר"ז חייב וכל האוכלין מצטרפין לשיעור זה וכן השותה משקין הראוי' לשתיית אדם כמלא לוגמיו של שותה כל אחד ואחד לפי לוגמיו חייב וכו' וכל המשקין מצטרפין לשיעור זה עכ"ל ופשיטא דמים המה משקין הראוי' לשתיית אדם וחייב אם שתה כשיעור מים וכן מצרפין אותם עם שאר משקין לשיעור שתיה וחייב כרת על מים כמו על חלב ויין ודוק. סוף דבר הכל נשמע שאין לחלק בין מים וחלב ויין ואם החולה מסוכן צריך לאחד מהם לא יאמר הבעל הוראה להקדים מים שאין משביעין דיוכל לבוא מזה ח"ו תקלה לחולה שאין בו סכנה כנלענ"ד לאמת בעזה"י. וראה זה מצאתי בהלכות קטנות סי' רפ"ב שכתב וז"ל השותה מים ביוכ"פ אם חייב כרת תשובה אפשר דמן התורה אינו חייב אלא אכל מידי דמזין אבל מים אין זן כלל כמו שכ' הרמב"ם בפ"ג דעירובין דאין מערבין במים שהמים הן להוליך המזונות למקומות הצריכין ואין בהם אלא הרחקת הנזק הוא הצמא אבל תועלת הזן אין בהם כלל ובפרק יה"כ מייתא ברייתא מוהאבדתי הנפש עינוי שיש בו אבידת נפש בתוך חלל הגוף] ואיזה זה אכילה ושתיה ע"כ על עינוי מדברים שבהעדרם מאבד הנפש מן הגוף ובקחת מהם תתקיים הנפש בגוף וזה הוא האכילה מדברים הזנים לאפוקי ציר ומורייס ודברים המרים והשתיה מיין ודבש וחלב שאם לא ישתה אלא מהם יקיימו הנפש בגוף ולא יאבד אבל המים אם לא ישתה אלא מהם יבולע ויאבד כי אינן זנים כלל עכ"ל וחלילה וחלילה שיאמר כן להלכה למעשה ן דדוקא] בעירוב דתלי' במקום דאדם מניח מזונותיו שם דירתו א"כ צריך להיות דבר משביע לפי שעה עכ"פ ומים אינם משביעין אבל ביוכ"פ לא צריך שובע רק יתיבי דעתיה ודוק. ועיינתי בפי' המשניות פ"ג שכתב וז"ל ואין ראוי' שיהי' דבר מזה העירוב אלא במאכלים והמים והמלח אינן מן המזונות אבל הם מוליכים המזון למקומותיו לידועות עכ"ל הכוונה שמים ומלח אינם ממיני המזונות המשביעים עכ"פ לפי שעה אפי' אבל הם נצרכין אצל האכילה להוליך המזון למקומות ידועות אבל אינם פועלים שובע כלל כדברי הגמ' ודוק:

סימן מו

נסתפקתי בחולה שיש בו סכנה ביוכ"פ וצוה הרופא ליתן לו ירקות מבושל עם הציר שע"ג אם צריך לדקדק כמה יהי' מן הירק וכמה יהיה מן הציר שע"ג שיהי' הירק פחות מכזית עכ"פ או שמא דאין צריך לדקדק בו דעכ"פ יאכל ככותבת הגסה מה לי אם הירק הוה כזית או פחות כל אפין שווין. תשובה כפי הנראה אין צריך לדקדק אלא יאכל כאשר בא לידו דהלכה פסוקה בש"ע א"ח סי' תרי"ב סעיף ב' במחבר וז"ל כל האוכלין מצטרפין לשיעור זה אפי' מלח שעל הבשר וציר שעל הירק אבל אכילה ושתיה אינן מצטרפות

עכ"ל והוא מגמ' יומא דף פ' דאמר ר"ל ציר שע"ג ירק מצטרף לככותבת ביוכ"פ פשיטא מהו דתימא משקה הוא קמ"ל כל אכשורי אכלא אכלא הוא יעו"ש וכיון דציר שע"ג ירק אכלא הוא וכשם אם צריך החולה לשיעור כותבת אוכלין לא מחלקין מאיזה אוכל יקח כזית או פחות כי מאי נפקא מינה הלא כל אוכלין מצטרפין וה"ה בציר שע"ג ירק שמצטרפין לשיעור מאי נ"מ אם יהיה בירק כזית או פחות מכזית הלא הציר שע"ג ירק הוה ג"כ אוכל שמצטרף עמו להביא חיוב כרת על בריא ולחולה מותר מפני פקוח נפש ודוק. אמנם עלה בלבי שאם די לו בפחות מכזית ירק עם ציר שע"ג ככותבת אסור לו לאכול כזית ירק ואם אכל חייב כרת עליו כאשר אבאר בעזה"י דבחולין דף ק"כ אמרו בגמ' דרוטב שמצטרפין לטמא טומאת אוכלין הוא חלב דאקריש ופריך הגמ' מאי ארי' דקריש אפי' כי לא קריש נמי דאמר ר"ל ציר שע"ג ירק מצטרפין לככותבת ביוכ"פ ומשני התם משום יתובא דעתא הוא בכל דהוא מיתבא דעתיה הכא משום איצטרופי הוא אי קריש מצטרף אי לא קריש אינו מצטרף וכתב רש"י בד"ה ומשני התם וז"ל התם טעמא דיוכ"פ לאו משום אוכלא הוא דאי נמי לאו אוכלא כיון דמייתבא דעתיה מחייב דהא לא תעונה כתיב וזה לא התענה אבל הכא אוכל ומשקה אין מצטרפין דהא לא שוו שיעורייה ואע"ג דהתם נמי תנן אכל ושתה אין מצטרפין ה"מ אכל ושתה דקים להו לרבנן דלא מייתבא דעתיה בהכי אבל ציר שע"ג ירק קים להו לרבנן דמייתבא עכ"ל הרי מפורש יוצא מפי רש"י דהא דמצטרף ציר שע"ג ירק לא הוה טעמא דהוה הציר אוכל אלא לעולם דהוה משקה ואעפ"כ חייב כיון דקים להו לרבנן דבהכי עם הציר ע"ג ירק מייתבא דעתיה וכיון דמייתבא דעתיה חייב דהא לא תעונה כתיב והא דאכל ושתה אין מצטרף ביוכ"פ הוה הטעם דקים להו לרבנן דאכילה ושתיה לא מייתבא דעתיה בהכי אבל בציר שיוצא מן הירק או שטבל ירק בציר עיין רש"י בד"ה ציר שע"ג ירק מיישב הדעת ודוק. והנה דקדקתי בגמ' על דברי ר"ל שאמר ציר שע"ג ירק מצטרף לככותבת ביוכ"פ והוא פלא בעיני הלא שיעור של יוכ"פ שהוא בכותבת הוא מפורש במשנה והי' לו לר"ל רק לומר ציר שע"ג ירק מצטרפין לשיעור ביוכ"פ למה השמיע בכאן שיוכ"פ שיעורו בככותבת הכי כאן מקומו להשמיע שיעור של יוכ"פ ר"ל חידש שמצטרפין להשיעור ציר שע"ג ירק והוא פלא. ואמרתי לחדש ב"ה דדבר גדול השמיע ר"ל בזה דהא בכל תורה כולה דהוה השיעור כזית ג"כ אוכל ומשקה אין מצטרף דמשקה לא שמיה אוכל ורק ביוכ"פ דתלי' בישוב הדעת וקים להו לרבנן דבהכי מתיישב דעתו מצטרפין א"כ די שנאמר שאם היה הירק עכ"פ כזית רק שחסר העודף אשר גדול שיעור של יוכ"פ הוא שיעור ככותבת דהא ביוכ"פ ישוב דעתיה בעינן א"כ ממנ"פ כיון דציר שע"ג ירק מיתבא דעתיה מצטרפין את

הציר ע"ג ירק דהא הציר פועל ג"כ ישוב הדעת ונשאר גם יוכ"פ על שיעור כזית דהא אם הי' בנמצא ביוכ"פ ישוב דעתיה בכזית הי' שיעורו בכזית והא דצריך ככותבת הוא לפעול ישוב הדעת והא ציר שע"ג ירק פועל על כזית ירק ליתבא דעתיה של האוכל אבל אם הי' חסר אפי' מכזית ירק רק הי' עליו ציר כל כך עד דהוה ככותבת אז אינו חייב דהא לא אכל כזית ירק ולא שתה רביעית ציר א"כ לא אכל ולא שתה כלל דפחות מכזית לא שמיה אכילה ופחות מרביעית לא שמיה שתיה והתורה בקשה שביוכ"פ יהיה הנפש מעונה שלא יעשה אכילה ושתיה אבל זה שלא אכל ולא שתה הגם שאינו מעונה בקרבו הוה כאלו אכל ציר ומורייס ואינו מעונה מאי מהני הישוב דעת בשלמא באכל כזית ושתה כדי להשלים ככותבת צריך רש"י לחדש דלהכי לא מצטרפין ביוכ"פ יען דקים להו לרבנן דלא מישב דעתיה דאם היה ישוב הדעת היינו מצטרפין השתיה על כזית אוכל אבל אם אכל פחות מכזית ושתה פחות מרביעית ביוכ"פ אפי' הי' ישוב הדעת ע"ו שניהם עכ"פ הא אכל כחצי שיעור ושתה ח"ש לא שמיה אכילה ושתיה הלא בשאר איסורין דדי בכזית אכילה ושתיה אינם מצטרפין וביוכ"פ דצריך שיעור גדול יהי' אכילה ושתיה מצטרפין לכן החכים ר"ל ואמר ציר שע"ג ירק מצטרפין לככותבת ביוכ"פ אם יש כאן כזית ירק עכ"פ רק ביוכ"פ צריך ככותבת להך שיעור עודף של יוכ"פ משאר כל איסורי אכילה או מצות אכילה שדי בהם בכזית וביוכ"פ השיעור בככותבת לזה השיעור כותבת משלים הציר שע"ג ירק ואי הוה אמר מצטרף לשיעור ביוכ"פ הוי במשמע שאפי' אם הירק פחות מכזית והציר משלים לככותבת ג"כ מצטרף הציר שע"ג ירק להתחייב עליו ביוכ"פ והבן. ובזה תרצתי קו' חמורה של כפות תמרים ביומא דף פ' למה דייק ר"ל לומר לככותבת ביוכ"פ ולא אמר סתם ציר שע"ג ירק מצטרפין אפי' אם אכל כלאי כרם עם ציר שע"ג מצטרפין לכזית וביום כפור מצטרפין לככותבת והוא קו' גדולה ותי' דר"ל רמז לדברי הגמ' בהעור והרוטב דדוקא ביוכ"פ דהוה משום ישוב הדעת מצטרפין אבל לענין טומאת אוכלים או לענין אכילת כלאי כרם דלא תלי' בישוב הדעת אוכל ומשקה אינו מצטרף דפח"ח שפתים יושק ולפמ"ש בלא"ה נכון דרמז שאפי' ביוכ"פ לא מצטרף אלא על שיעור כותבת אם הי' עכ"פ ירק כזית אבל הי' חסר אפי' מכזית ירק אינו מצטרף אפי' ביוכ"פ וק"ו שלא יצרף בכלאי כרם דכל שיעורו בכזית ודוק. ומעתה בנידן שאלתינו אם די לחולה בפחות מכזית ירק בצירף ציר שע"ג עד ככותבת אסור לו לאכול כזית ירק עם ציר שע"ג דבזה אם יש בו כזית ירק עם ציר שע"ג הבריא חייב כרת ואם אכל פחות מכזית ירק עם ציר שע"ג אפי' בריא פטור מכרת א"כ פשיטא דלא הותר לחולה חיוב כרת אם די לו בחצי שיעור ודוק. אך א"כ יש לי פליאה נשגבה על המג"א סי' ר"י

ס"ק א' דיליף לענין ברכה אחרונה לענין אם אכל ציר שע"ג ירק דצריך לברך מדאמרי' ביומא ביוכ"פ ציר שע"ג ירק מצטרף יעו"ש ולפמ"ש הא ביוכ"פ גופה לא מצטרף אלא אם אכל עכ"פ כזית ירק רק ביוכ"פ דצריך ככותבת בעבור ישוב דעת א"כ הציר שע"ג שפועל ישוב דעת מצטרפין אבל לענין להשלים גם לכזית אינו מצטרף אפי' ביוכ"פ כמו שלא יצטרף לענין כלאי כרם ואם כן לענין ברכה אחרונה דדי בכזית א"כ ממנ"פ אם אכל כזית ירק למה לי ציר לצרף ואם אין בו כזית ירק אין ציר מצרף וצע"ג. והתבוננתי דרמב"ם כתב בפ"ב מהל' שביתת עשור הל' ז' וז"ל אכל צלי במלח מצטרף המלח לבשר ציר שע"ג ירק מצטרף מפני שמכשיר האוכל המעורבין עם האוכל כאוכל הן חשובין עכ"ל וקשה למה לא כתב מצטרף לככותבת להשמיע חידוש דין זה דדווקא לככותבת מצטרף אבל עכ"פ צריך להיות בירק כזית עכ"פ הלא ר"ל אמר מצטרף לככותבת והי' לרמב"ם לכתוב כאשר אמרו בגמ'. ונ"ל דרמב"ם השמיט תיבת ככותבת להורות דבאמת מצטרפין ציר שע"ג ירק אפי' אם לא הי' בירק כשיעור כזית דגמ' פריך פשיטא ומשני מה דתימא משקה הוא קמ"ל כל אכשורי אכלא אכלא הוא וקשה למה אמרו הטעם דאכשורי אכלא אכלא הוא נימא בהיפך מה דתימא משקה הוא ואינו מצרף קמ"ל כיון דמייבתא דעתיה חייב עליו הגם דהוא משקה כדברי רש"י בפרק העור והרוטב הא דאין אוכלים ומשקים מצטרפין דקיי"ל להן לרבנן דלא מיתבא דעתיה אבל ה"ה קים להוא לרבנן שציר שע"ג ירק מיתבא דעתיה למה ליה לגמ' לחדש דאכשורא אכלא אכלא הוא וצע"ג. אמנם הכל נכון בעזה"י שם בהעור והרוטב דחקר הגמ' אי חלב דלא אקריש מקבל טומאת אוכל כמו שמצרפין ציר שע"ג ירק ביוכ"פ ומשני הגמ' דלא דמי ביוכ"פ היה משום יתובא דעתיה א"כ אי אפי' הציר שע"ג ירק הוה משקה אעפ"כ מצטרפין אותו עם הירק לחיוב דעכ"פ יש ישוב הדעת ולענין טומאת אוכלים אין מצטרף אבל ביומא דפריך הגמ' על ר"ל מאי קמ"ל פשיטא הא כיון דיש לו ישוב דעתיה חייב ומשני דמה דתימא משקה הוא וא"כ אפי' מיתבא דעתיה לא הי' מצטרף אלא לכזית ירק קמ"ל ר"ל דאכשורא אכלא אכלא הוא וכיון דהוה אכלא מצטרף ציר שע"ג ירק לככותבת ביוכ"פ בכל אופן כמו כל האוכלים מצטרפים יחד אפי' לפחות מכזית והשאר משלים עליו ה"ה בציר שע"ג ירק ג"כ בכל אופן מצרף ולכן השמיט הרמב"ם תיבת לככותבת ודוק. וזה רמז רש"י בחולין שכתב וז"ל התם טעמא דיוכ"פ לאו משום אכלא הוא דאי נמי לאו אוכלא הוא כיון דמיתבא דעתיה מחיוב עכ"ל הרי שדייק דאי נמי לאו אכלא הוא ג"כ חייב אבל באמת קשה מאי קמ"ל ר"ל ביוכ"פ פשיטא וע"כ דר"ל אשמועי' דהוה אכלא דכל אכשורי אכלא אכלא הוא רק קשה א"כ כיון דר"ל השמיט דמכשירי אכלא אכלא

הוא נימא ג"כ דהוה אוכל לענין טומאת אוכלין ע"ז משני הגמ' יוכ"פ ביתובא דעתיה וביאר רש"י דשם ביוכ"פ נוכל לומר הטעם שאי נמי לא אכלא חייב משום ישוב הדעת ויהי' באמת הדין ביוכ"פ שלא יצורף אלא לכזית אעפ"כ בטומאת אוכלין דצריך בכביצה אינו מצרף אבל באמת דאמרי' ביומא דהוה אכלא א"כ גם בטומאת אוכלין אפי' לא קריש טמא ומיושב דברי רמב"ם מאה"ט פ"ד הי"ד דלא מצריך רוטב קריש שנתקשה בו הכ"מ ודוק. ואגב גררא אעתיק מחדושי בחולין דף ק"כ וז"ל תוס' ד"ה לרבות הקשה וז"ל וא"ת למה לי קרא הא שתיה בכלל אכילה עכ"ל וקשה לי למה המתין תוס' על התי' שאמרו בגמ' נפש לרבות את השותה ולא הקשה על קו' הגמ' שהקשו אלא המחה את החלב וגמעו חייב הא אכילה כתוב והא לאו אכולה היא הי' לתוס' להקשות מאי קו' הא שתיה בכלל אכילה ולכן חייב ומאי פריך הגמ' וצע"ג. ונלע"ד דלכאורה קשה לי דגמ' תי' נפש לרבות את השותה וא"כ הקרא סותר עצמו מתחילה כתוב לא תאכל אכילה דווקא ולא שתיה ואח"כ כתיב נפש לרבות את השותה וא"כ לאו דווקא אכילה וצע"ג. אך הכל נכון אם אוכל גוש חייב בכזית דסתם אכילה בכזית אבל המחה כזית פטור דאכילה כתיב בכזית ולא שותה ונפש מרבה השותה אם יש רביעית חייב מכח שתיה דנפש לרבות את השותה הגם דלא הוה אכילה הוה שתיה וא"כ אכילה ממעט שתיה מכזית ונפש מרבה שותה ברביעית מכח שותה כמובן. ולפ"ז על קו' הגמ' לא יוכל תוס' להקשות דס"ד הגמ' דהמחה כזית וגמעו זה ממעט מן אכילה ואי אפשר להיות שתיה בכלל אכילה דהא מרבינן אם שתה רביעית נקרא שתיה בכלל אכילה אבל שיעור אכילה בשתיה לא הוה שתיה בכלל אכילה דפחות מרביעית לא נקרא שתיה אבל עכשיו שתי' הגמ' נפש לרבות את השותה קשה א"כ סותר את הקרא עצמו וע"כ דמאכילה ממעט המחה כזית ונפש מרבה אם שתה רביעית וא"כ הקשה שפיר בשיעור שתיה רביעית למה לי קרא ודוק. עוד הרהרתי על קו' תוס' דבשלומא בתירש ויצהר שאי אפשר בחזרה א"כ עומד עכשיו רק לשתיה הוה שתיה בכלל אכולה אבל חלב שיוכל לקפאו להיות בר אכילה דכל חלב אינו חייב חוץ אם בשלו באור עיין תוס' פסחים דף כ"ד דאכל חלב חי פטור דלא הוה דרך אכילתו יעו"ש וא"כ שיכול בחזרה להיות מאכל ממילא לא הוה שתיה בכלל אכילה רק א"כ נהפוך הוא שתיה בכלל אוכל דהא ראוי עוד להיות מאכל ולכן כתב הרמב"ם שהשותה בכלל אוכל ולא כתב שתיה בכלל אכילה דשאני בתירש דאי אפשר להיות מאכל ונקרא הבליעה שתיה וצריך לומר שתיה בכלל אכילה אבל בחלב שם מאכל לא נאבד מן החלב רק הגברא הוא שותה מאכל וכתב הרמב"ם שותה בכלל אוכל ולא כתב שתיה בכלל אכילה ואמרו בגמרא נפש לרבות את השותה את

המאכל ולא אמרו נפש לרבות את השתיה דבכל אופן לא הוה שתיה רק דנקרא שהוא שותה ודוק אבל בחמץ ובנבילה שם אי אפשר בחזרה ואעפ"כ אמר ר"ל נפש לרבות את השותה אבל לא מחד טעמא ולכך בחרו לומר לשון ערומי' ותני' נמי בחמץ בכה"ג ותני' נמי גבי' נבילת עוף טהור בכה"ג והלא מאי בכה"ג היא היא אך הוא הדבר אשר דברתי דשם נפש לרבות את השותה מטעם שתיה בכלל אכילה אבל בחלב לא הוה שתיה דחלב נשאר בשם מאכל רק הגברא הוא שותה מאכל ועיין בצל"ח פסחים דף כ"ד חידש סברה תירש דעומד לכך הגם דנשתנה מאשר הי' מעיקרא עכ"פ עכשיו אי אפשר לבוא למעלה ראשונה הוה השתיה דרך הנאה אבל אם מניח חלב ע"ג מכה דאפשר עכשיו להשתמש במעלה עליונה הוה הנאה ע"ג מכה שלא כד"ה דפח"ח וסברתי עולה עוד ביותר אם ממילא שב לאיתנו הראשונה לא מש ממנו שם ראשון שהוא מאכל ולא שתיה ודוק:

סימן מז

שאלה באחד שהיה לו אשה ישראלית מינקת לבנו היחיד ונחלה התינוק בין כסא לעשור וחלוש מאוד ואמר הרופא כי צריך ביוכ"פ מינקת אשר תאכל בשר ותשתה יין שתהיה חלב טוב דאל"כ יסתכן הילד והביאו בעיוכ"פ ערלית מינקת אשר תאכל ותשת ובשום אופן לא חפץ הילד לאחוז בדד הערלית וישראלית אמרת הכי אני אוכל ואשתה ביוכ"פ ח"ו לא תהי' כזאת בכל אלפי זהב וכסף רק אם יביאו לה כתוב וחתום מבעלי הוראה שלא יקרה לה עונש בדבר הזה שהמה ערבים בעדה ואבי הילד ואמו בוכים להושיע להם להציל בניהם היחיד. תשובה הדבר צריך התבוננות רב בודאי אם יהיה באכילת חצי שיעור היה צד להקל אבל לאכול בשר ולשתות יין יש בו לחקור אם להתיר לאשה ישראלית וד' יאר עיני בתורתו. לכאורה הדבר פשוט שמותרת לאכול ולשתות ביוכ"פ כמו שמותר להדליק אש ולשחוט בשר ולבשל בשבת בעבור חולה שיש בו סכנה או שיוכל להסתכן אם לא יאכל בשר עיין בהל' שבת סי' שכ"ח והלא שבת הוא איסור סקילה ואעפ"כ מותר וגם מחויב לחלל וכל הזריז הר"ז משובח וק"ו יוכ"פ שהוא רק איסור כרת ולא סקילה דמותר לחלל יו"כ בעבור חולה שיוכל להסתכן ומה לי אם מחלל יוכ"פ במלאכה או שמחלל יוכ"פ באכילה ושתיה להציל בחלבה הולד ודוק. אך עלה בדעתו לפי מה שחקרתי בספרו מ"ח ח"ר סי' ק"ב דכל מה שאחד מחלל שבת בעבור חולה שיש בו סכנה הוא מטעם שליחות דאצל החולה הודחה או הותרה כל התורה דכתיב וחי בהם ולא שימות בהם ומותר בכל מלאכות בשבת להציל נפשו וממילא כל המחלל שבת בעבורו הוה שלוחו לזכותו לתחיה דלא שייך כאן לומר אין שליח לדבר העבירה דזה דווקא אם עכ"פ יהי' עבירה בעולם לשליח או למשלח אבל כאן אי השליח

הזה כמשלח אין כאן עבירה בודאי יש שליחות הגם דמחללים שבת גם בעבור קטן שאין לו כח שליחות היינו בכל שליחות דצריך רצון ודעת אם חפץ בדבר הזה אז אין שליחות לקטן אבל לזכותו לתחיה אין צריך לשאול דעתו ורצונו א"כ גם לקטן הוה הגדול השליח ק"ו מחלוקת ארץ ישראל אשר נעשה גם לקטנים עיין קידושין פ"ב שהנשיאים הי' שלוחי קטנים ועיין היטב בהשגת ראב"ד פ"ח מתרומת דיש זכיה לקטן בקירוב דעת וכ"ש בדבר שממילא ודוק, וא"כ זה ניחא בחילל שבת אבל באכילת יוכ"פ לא אמרי' שאחד יאכל וישתה ויציל חבירו דזה נהנה וזה חייב גם ב"ש מודים דלא אמרי' שליחות אעפ"י שסברו יש שליחות לדבר עבירה עיין בקדושין פ"ב וא"כ על אכילה ושתיה ליכא שליחות וא"כ אין תאכל ותשתה המינקת להציל הולד והוה בכלל אין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירו ודוק. אמנם יש להשיב זה נהנה וזה חייב לא אמרו בית שמאי דאיך יתחייב חבירו בעבור הנאת חבירו הא הוא לא נהנה ולא אכל חלב ולא בעל האשה אבל אם יהי' שניהם פטורים יש גם על אכילה שליחות ודוק וגם מפני שאנו מדמין לאמור הטעם משום שליחות נעשה מעשה לומר שאין צריך בר ישראל להציל חבירו באכילת יוכ"פ דלמא הוא גזה"כ דתורה לא נתנה כל המצות אם מגיע סכנה לנפש ישראל ח"ו. ועלה בדעתי להביא ראיה דאין להאכיל המינקת בעבור שחלבה יחי' את הילד דבמשנה יומא דף פ"ב עוברה שהריחה מאכילין אותה עד שתשוב נפשה וכתב רש"י וז"ל העובר מריח ריח תבשיל והוא מתאוה ואם אינה אוכלת שניהן מסוכנים עכ"ל ולכאורה למה לו לרש"י לומר שניהם בסכנה ולא כתב אם לא תאכל הילד בסכנה אלא פשיטא בעבור להציל הולד אין האם רשאי לאכול ביוכ"פ או לאכול בשר קודש או שאר אסורים יען דהאוכל נהנה לכן החכים רש"י לומר דגם האם בסכנה אבל בעבור הולד אין רשאי לאכול ודוק. שוב התבוננתי דלק"מ דא"כ קשה לאיזה תכלית הצריך רש"י לומר שימות העובר הלא די לומר אם לא תאכל תמות האם אלא ע"כ שרש"י כתב שהנסיון מעיד שהוא כן דשניהם בסכנה, אבל אולי אפי' אם אין האם בסכנה מותרת לאכול בעבור הולד ודוק, וגם יש עוד דברים בגו פן בעבור ילד שלא כלו חדשיו ולא ישבה האם על המשבר לא חשיב נפש מישראל לחלל עליו שבת או יוכ"פ או להאכיל האם בשר קודש דעדיין לא נקרא נפש מישראל שחביב אצל הקב"ה והא ראיה אם ישראל המית עובר אינו חייב מיתה עליו א"כ אפוא הגם שרוב נשים ולד מעלי' יולדת אעפ"כ לא יקר פדיון נפשו של עובר לחלל עליו מצות התורה ודוק. והרהרתי עוד דלמא בשבת דמתעסק פטור א"כ מותר לחלל שבת לצורך החולה דהוה כאלו כפאו לחלל דכתיב לא תעמוד על דם רעך אם יכול להציל אותו וכשם שהתירה תורה שהחולה בעצמו יחלל

שבת להחיות עצמו דכתיב וחי בהם ולא שימות בהם ה"ה חבירו לא יכול לעמוד על דם רעו והוי כאלו כפאו לחלל שבת אבל באכילה דהמתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה ה"ה אסור לאדם לאכול ביוכ"פ או שמינקת תאכל חזיר ונבילה כדי להיות לה חלב טוב להחיות הולד. אך גם זה אינו דאפי' בחלבים ועריות אם כפאו עד שבעל ואכל פטור ואעתיק דברי הפנ"י בר"ה דף כ"ח וכתב בד"ה ובפי' רש"י וז"ל מהו דתימא התם אכול מצה קאמר וכו' אף לענין חטאת ואפילו מתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה עכ"ח מיהו לפי האמת דדייק מיני' רבא לענין תוקע לשיר ולשאר מצות דאינן צריכות כוונה נראה דלא משמע ליה כלל האי טעמא דנהנה כיון דסוף סוף אינו רוצה ליהנות שהרי כפאוהו ואוכל דאפי' בחלבים ועריות לא שייך כה"ג חיוב חטאת היכא דכפאוהו אע"ג דנהנה וכיון דאפ"ה סבר אבוה דשמואל דיצא אע"ג דאונס הוא ועכ"ח היינו משום דס"ל מצאצ"כ כלל עכ"ל וא"כ אם מכח דלא תעמוד על דם רעך הוה כאלו כפאוהו לאכול א"כ גם בחלבים ועריות אינו חייב כרת ומחויבת המינקת לאכול ולשתות להחיות את הולד ודדק. ומצאתי בלבוש סי' שכ"ח אות ב' שכתב על דרש חכז"ל וחי בהם ולא שימות בהם וז"ל ועכ"ח משמע פי' שאפי' אחרים יסייעו לזה שלא ימות בהם והיינו אפי' שיחללו את השבת או שאר עבירות בעבורו דאל"כ אלא תרצה לפרשו בלא חילול תסייע לו שיחי' בהם פשיטא דהא כבר כתוב לא תעמוד על דם רעך וגם אין פי' שלו לעצמו אומר כן שיחי' עצמו בהם ולא ימות כלומר הוא עצמו יכול לחלל את השבת במקום סכנה ולא אחרים בעבורו דא"כ תחי' בהם הו"ל למימר וחי לשון נסתר הוא כלומר לאחרים אמר כן שיסייעהו שיחי' בהם אפי' בחילול שבת או בשאר עבירות והוא עצמו אתי' בק"ו נ"ל עכ"ל הרי שכולל כל העבירות עם שבת ביחד החיוב על האחרים שיסייעו לחיות של החולה ודוק. ואוסיף עוד שמצאתי בכפת תמרים יומא דף פ"ה שפי' דרש חכז"ל וחי בהם דקאי על שלפנים ושמרתם את חקותי הוא דווקא וחי בהם שלא יגיע נזק לישראל אבל במקום נזק לישראל לא תשמרו החוקים יעו"ש וא"כ מה לי אכילה ושתיה ביוכ"פ או לחלל שבת וכדומה ודוק. וכעת מצאתי באוצר התשובות של אדמ"ו בח"ס ח"ו סי' כ"ג שכתב וז"ל בתשוב' דבר שמואל סי' ק"ז התיר בפשיטות לאשה בריאה מינקת אם בנה הי' מסוכן לחלב אמו ואם תתענה תחלוש ולא יהי' לה להניק ויסתכן הולד התיר לה שלא להתענות אעפ"י שהיא עצמה בבריאותה כדי להציל מס' פ"נ של הולד ולא הביא ראיה והוא פשוט דהרי אדם בריא אולם מחלל שבת בעבור ס' חולה אעפ"י שהוא בריא ה"נ יאכל ביוכ"פ להציל הולד מס' פקוח נפש עכ"ל הרי בעינך תראה שהי' פשוט לאדמ"ו ז"ל לאכול ביוכ"פ לצורך ספק פקוח נפש כמו לחלל שבת בעבור ספק פקוח

נפש ושמח לבי מאוד והגם שבעובדא דשו"ת דבר שמואל היתה האם של הולד הלא ראי' אדמ"ו ז"ל הולך מכל איש המחלל שבת בעבור חשש סכנה לנפש מישראל ודוק. סוף דבר מותר למינקת לאכול ולשתות אם אין די אם תאכל ותשת חצי שיעור בכל פעם ופעם שאין עליה עון כלל ודוק. אחרי ימים ראיתי מה שחקרתי אם עובר נחשב לנפש לחלל עליו שבת ויוכ"פ ולכן נקט רש"י דשניהם בסכנה כאשר הערותי בד"ה שוב כעת מצאתי שחקר בו הפרמ"ג במשבצות זהב סי' שכ"ח ס"ק א' שכתב וז"ל ויש לספק בעובר אם מחללים שבת באין סכנה להאם עיין ח"מ בסמ"ע אות ח' סי' תכ"ה שאין שם נפש עליו עכ"ל והביא עוד שם דבסנהדרין דף פ"ב ע"ב פירש רש"י דבמעי אמו לאו נפש מקרי יעו"ש ופלא שלא העיר מדברי רש"י בעוברה שהריחה דפי' רש"י דשניהם בסכנה כמו שהערותי ודוק. אך עיקר הדבר פלא הלא אמרו בב"ק דף פ"ג דרש רבי דוסתאי דמן בירי ובנחה יאמר שובה ד' רבבות אלפי ישראל ללמדך שאין שכינה שורה על ישראל פחות משני אלפים ושני רבבות חסר אחר, והיתה אשה מעוברת ביניהם וראוי להשלים ונבח בה כלב והפילה נמצא זה גורם שתסתלק השכינה מישראל וא"כ מבואר דעובר נחשב לנפש מישראל להצטרף להשלים השיעור ועי' במג"א סי' רפ"ח שהר"ר יוסף התיר לברך מי שבירך למקשה ללילד ומג"א נתקשה הא קטנים אינם מן המנין וראיתי בנתיב חיים בהגה שם שרמז על הגמ' הנ"ל שנכנס גם עובר במנין, ויש לי בזה הערה חדשה אם לא נולד אח"כ א"כ הי' נפש מעלי' שהעובר הי' כל עולמו בבטן אמו אבל אם נולד בא עולמו אח"כ ולא נחשב לנפש בבטן אמו דיש לו עלוי אחר ויש לי בזה ראי' מדברי הר"י מיגש ואין כאן מקומו אולי יעזרני ד' לברר הדבר בעזה"י. שוב עיינתי בכפת תמרים שמדייק למה נקט עוברה שהריחה ולא נקט מעוברת שהריחה וכתב ללמד אפי' אין סכנה לאם אלא לולד אעפ"כ מאכילין להאם יעו"ש א"כ מפורש יוצא שמותר להאם לאכול להציל הולד ומה לי האם או מינקת, רק הוא בעצמו מביא בשם הרא"ש והר"ן דיש סכנה גם להאם ופלא שלא הביא שגם רש"י כתב כן שאם לא תאכל שניהם בסכנה ולפ"ז ליכא ראיה כמו שבארתי תל"י:

סימן מח

שאלה מי שאוסר עצמו לאכול אתרוג שלו אי יוצא בו ידי חובתו אי נאמר כיון שאסר באכילה אינו יוצא בו ידי חובתו. תשובה לפום רהיטא נראה שאינו יוצא בו כמבואר בש"ע א"ח סי' תרמ"ט סעיף ה' וז"ל והפיסול שהוא משום ע"ז או מפני שאותו אתרוג אסור באכילה וכו' פסול עכ"ל וכתב במג"א ס"ק כ' הגם דמותר בהנאה כיון שאסור באכילה פסול כל ז' ועיין במחצית השקל שם וא"כ ה"ה אסור מחמת איסורו שאוסר

עצמו לאכול האתרוג אינו יוצא בו דדרשינן לכם שיהי' בו היתר אכילה ודוק. אך אמרתי סברה בעזה"י בשלמא אם הוא אתרוג של תרומה או ערלה או כפי מה שחקר המג"א בס"ק כ' אפילו אתרוג שנבלע בו בליעת איסור כיון דעכ"פ שם איסורו תלי' בשם אכילה אז פסלינן אותו מלכם שאתרוג צריך להיות ראוים לו לאכילה אבל אם נדר או נשבע שלא לאכול אתרוג זה הכי איסורו מחמת שם אכילת איסור כל איסורו הוא שאם יאכל אותו עובר על לא יחל דברו שעשה דבורו חולין אבל בגוף אכילתו לא עשה איסור בשם אכילה דהאתרוג בעצמו מותר בהאכילה רק כיון כשאכלו עובר על לא יחל דברו דהא דיבר בפיו שלא לאכלו א"כ האכילה מסבב שהאוכל מחלל דברו זה אינו ממועט מלכם בשלמא אם האכילה אסור מכח שם אכילה בעצם אינו יוצא בו ולא אם אכילה לא נאסר מכח שם אכילה רק האכילה יסבב בחוץ שם איסור לא יחל דברו ודוק. ואוסיף נופך מה שעובר על לא יחל דברו אם אכלו לאתרוג דאין קפידה יען דאכל לאתרוג ובלעו שאלו אסר עצמו שלא להביא האתרוג בתוך פיו ולחתוך אותו בשיניו עבר ג"כ על לא יחל דברו ורק יען שדבר בפיו שלא לאכלו הוה האכילה החילל דברו א"כ אין עצם האכילה שם איסורו רק באכילת האתרוג עשה מעשה דחילל דברו ומלכם ממעטי' שיהי' מעשה משום שהאכילה העצם האיסור והבן. וראה זה מצאתי בפרמ"ג באשל אברהם ס"ק כ' שכתב וז"ל והוי יודע אתרוג שאסר עצמו בשבועה באכילה להמחבר פסול כל ז' הימים עכ"ל ובלבבי לא כן ידמה דשאני בשבועה ונדר דאין גוף האכילה אסור מכח שם אכילה הוה רק סימן מעשה אשר אסר בפיו שיש הבדל אם האכילה הוה האיסור בעצם או אם האכילה רק שם המעשה אשר אסר על נפשו ואם אכל עבר רק על לא יחל דברו ולא על עבירת אכילה והבן הנראה לדעתי הודעתיך בעזה"י. ואגב גררא אעתיק דבר מחדושי על רמב"ן במלחמות בסוגי' דהואיל שכתב וז"ל וצריך נמי שאלה ופתח ויחיד מומחה או ג' הדיוטות ומי יימר דמזדקק ליה בי דינא עכ"ל הוא פלא לפי כלל גדול באחרונים וכן האריך במח"א הל' צדקה סי' ה' דבהקדש אם שואל לא צריך להקדיש אחרת צריך פתח דעשה ההקדש בטעות דמעיקרא אבל בתרומה אם שואל צריך להפריש אחר די בחרטה בלבד יעו"ש וא"כ סובר הבעה"מ דבחלה אם ישאל דצריך להפריש חלה אחרת לא צריך פתח אלא די בחרטה דלא כרמב"ן ודוק. ומה שחקר מי יימר דמזדקק ליה תלתא נ"ל הלא מבואר ביבמות דף צ' דאמרי' בהקדש וקונמות נאמן ע"א הואיל ובידו לאתשולי וקשה נימא דלמא לא מזדקק ליה תלתא וכן בנדרים נ"ט אמרי' אי הי' מצוה לאתשולי הוה תרומה דבר שיש לו מתירין הואיל ובידו לאיתשולי ונימא דאין בידו לאתשולי ולמה אמרי' שם הואיל ובידו לאיתשולי אלא סובר הבעה"מ דדווקא בגר שקשים גרים לישראל

כספחת אמרי' מי יימר דמזדקק ליה תלתא ולא הוה בידו כל כך דלא הי' נחשב לדבר שלא בא לעולם דדוקא בערוגה דיכול לתלוש הוה כדבר שבא לעולם אבל מה שאין בידו לגמרי נשאר דלאחר שאתגייר הוה דבר שלא בא לעולם אבל מהכ"ת דנימא בחמץ אשר התורה מחייב בקיבל עליו אחריות דאילו איגנב ומיתאבד ברשותי' קאי וחייב דכתיב לא ימצא מכ"ש דחייב אם בידו לאיתשולי עלה דבוודאי שכיח יותר דמזדקק ליה תלתא להתיר על נדרו מאשר שכיח דיבואו גנבים או שאר היזק ויפסיד להחפץ דזה בודאי אין בידו שיבואו גנבים או יבוא הפסד ממילא דאלו יעשה הפסד בידים חייב מכח מזיק ולא מטעם אחריות ובכה"ג אינו עובר על ב"י דבשלמא אם מה שצריך לשלם יהי' יען שחמץ הוא בשמירתו יצרך לשמרו מגניבה ואבידה ואלו יגנב או יאבד יצרך לשלם בעבור החמץ שהי' בשמירתו רבה התורה בכלל לא ימצא שיהי' חייב דהא החמץ מצוי אצלו אבל אם ישלם מכח מזיק שהזיק בידים אין זה מורבה בכלל דלא ימצא הארכתי בזה במקו"א והוא פלא על הרמב"ן מאוד דבוודאי עובר כאן משום בידו לאיתשולי הא נחשב כבידו דע"א נאמן עליו באיסורא יען דשכיח דמזדקק ליה תלתא להתיר נדרו דהא עכ"פ יצרך להפריש אחר תחתיו ואפי' בקונמות נחשב לבידו דשכיח תלתא ומכ"ש בחלה שצריך להפריש אחר ושכיח תלתא להתיר לו וחייב בתורת לא ימצא לך והבן. ובזה חקרתי במקו"א על דברי רשב"א בשו"ת דאדם אינו יוצא בו ידי חובתו ונתקשה בו נימא הואיל ולפמ"ש רמב"ן דיש לחקור מי יימר דמזדקק ליה תלתא א"כ יוצא בלולב דבעי ולקחתם לכם בירר שלכם יהי' בשעת לקיחה ודוק. שלום וכ"ט לאחי הגאון הצדיק הרב ר' נפתלי סופר נ"י אב"ד דק"ק פ"ח יע"א. אהובי אחי נ"י שמחתי על אשר שמת עינך על דבר הלכה אשר הצעתי לפניך ואשר יעזרני ד' לפלפל בדבריך אציע לפניך בעזה"י. אשר אמרת עם הספר אם הי' אמרו חכז"ל סוכה דף ל"ה שאתרוג של ערלה פסול משום שיש בו איסור אכילה הי' מקום לסברה שאמרתי שצריך להיות האיסור תלוי בשם אכילה אבל חכז"ל אמרו שם לפי שאין בו היתר אכילה וכיון שאין בו היתר לאכול הדבר יהי' העיכוב אפי' מחמת בל יחל עכ"פ אין בו היתר לאכול והתורה אמרה לכם ודרשי' בדבר שראוי לאכול לא נקרא לכם עד שיהי' ראוי לו גם באכילה וא"כ גם מה שלא יכול לאכול אפילו משום נדר לא מקרי לכם עכ"ד הנעימים. לדעתי יען שאמרו שאין בו היתר אכילה קאי על החפץ כמו באתרוג של ערלה שיש בפרי האיסור אכילה א"כ אין בה היתר אכילה מכח הפרי הוא האתרוג עצמו אבל באיסור בל יחל דברו הגם שאין לו לגברא היתר אכילה יען כאשר יעשה בו פעולת אכילה יעבור על בל יחל עכ"פ לא שייך לומר לפי שאין בו היתר אכילה דהא באתרוג גופו יש לו היתר אכילה רק על גופו של האיש רובץ

איסור שלא יחל דברו ולא נקשר בגוף הפרי וא"כ הוה האתרוג לכם בכל דרכי הנאתו ודוק. ועל גוף הדקדוק שאמרו לפי שאין בזה היתר אכילה ולא אמרו לפי שיש בו איסור אכילה נ"ל דרמזו דבר גדול דהמג"א חידש בסי' תרמ"ט ס"ק כ' אם לקח אתרוג של ערלת חוץ לארץ יצא דמותר לחבירו להאכילו בלי להודיעו שהוא ערלה א"כ יוצא בו יעו"ש וא"כ רמזו לפי שאין בה היתר אכילה בשום אופן דהא אסור לחבירו להאכילו ערלה של ארץ ישראל אבל בערלת חוץ לארץ שיש בו היתר אכילה באמת יוצא ואי הי' אמרו לפי שיש בו איסור אכילה לא הי' יוצא באתרוג של ערלת חוץ לארץ דהא עכ"פ יש בו איסור אכילה כיון שנודע לו שהוא אתרוג של ערלה ובחרו לומר שאין בו היתר אכילה שלא יהי' משכחת בו היתר אכילה והוא ערלת ארץ ישראל כמו שאין בו דין ממון אבל בערלת חוץ לארץ דמשכחת בו אכילה יצא ודוק. אך הקשית הלא בידו לאתשול עלה והוה שלו למפרע ונחשב שיש בו היתר אכילה וגם מצאת לאדמ"ו החת"ס ז"ל בחדושיו ללולב הגזול בדף מ"א ע"ב ד"ה והקשה שפסק כן במודר אכילתו והנאתו מותר לו הוה שלו רק שאין בו היתר אכילה הואיל ובידו להתירו דומה למערבין לנזיר ביין הואיל אי בעי מתשול וא"כ דברי פרמ"ג נפלאים וצע"ג (עיין תוס' עירובין דף ל"ה ד"ה תרומה הלא מהני אי בעי מתשול אלא א"כ שמותר בלא"ה לשום אדם ונכון הפרמ"ג ודברי חת"ס פלא אם אסור האתרוג על כל העולם באכילה). לדעתי לחקור להצדיק הפרמ"ג בדבר חדש בעזה"י כיון דדרשי' לכם לכל הנאות ראוים שתהי' הלקיחה בדבר הראוים לאכילה א"כ בשעת לקיחה צריך להיות לכם לכל צרכיכם אפילו להנאת אכילה ואם חסר דבר לילך לחכם ולפתוח בחרטה שיעקר נדרו מעיקרא חסר בין לקיחה ללכם דבר ואינו יוצא בו ועיין בפרק כסוי הדם ונשפך וכסה שלא יחסר דבר בנתיים כמו פדיה או גרירה והגם ששם מכאן ולהבא פודה וגורר ובשאלת חכם עוקר מעיקרא ומגלה שהי' בשעת לקיחה ראוי לאכילה כיון דכל דבר אוקמי אחזקתו עיין תוס' גיטין דף ל"ג בד"ה ואפקעינהו דאל"כ איך לוקין נזיר יעו"ש לא הוה לקיחה של לכם של היתר אכילה בשעה שיוצא בו ולא דמי למערב לנזיר ביין דשם עכ"פ יוכל לעשות מיין סעודה ראוי אבל כאן הפסוק קפיד ולקחתם לכם בשעת לקיחה יהי' מותר באכילה ולא שיהי' מחוסר מעשה לעקור שם איסור אכילה מהחפץ כיון שאינו בידו ותלי' בדעת אחרים ולא דמי שיוצא בדמאי שבידו להפקיר וה"ה נקרא בידו גם בע"ז לכוף גוי קטן לבטלו עיי' מג"א סי' תרמ"ט ס"ק כ' אבל מה שאין בידו וצריך חכם או ג' הדיוטות הוה חסרון בשעת לקיחה ואינו יוצא ועיין בט"ז יו"ד הל' חלה ודוק שם כנלענ"ד. ואגב אזכיר דראיתי שם לאדמ"ו ז"ל בד"ה של מעשר דהקשה הא אתרוג של מצוה אסור באכילה וא"כ פסול כל ז' ותי' כל

שמצותו גורם לית לן בה אלא שיהי' ראויים לאכילה בלא המצוה יעו"ש ולדעתי ממנ"פ אי אין ראויים לצאת בו א"כ לא הוה מוקצה כלל דכל איסור אכילה בא מכח שהוקצה למצוה וא"כ איך שייך לומר דלא יהי' יוצא בו מכח איסור אכילה הא האיסור אכילה יצמיח ע"י שיוצא בו עיין תוס' גיטין בסוגי' דחוץ דוגמא לזה ובמ"ל הל' מכירה ודוק. ולפמ"ש למעלה הוקצה למצותו הוא איסור גברא אבל אין בו איסור אכילה בעצם דמה שאסור באכילה הוה הוקצה מדעתו והוה כאלו נדר או נשבע שלא לאכלו אבל אין שם אכילת איסור וק"ל. סוף דבר הכל נשמע הן מטעם דאי בעי מתשול כדברי אדמ"ו ז"ל או מטעמא דידי שאין איסור החפץ משם איסור אכילה אדם יוצא באתרוג שאסרו אפי' על כל העולם באכילה כנלע"ד בעזה"י. ובני הבח' המופלג משה דוד נ"י עוררני כפי מה שחקר המ"ל פ"ד מהלכות שבועות הל' א' בשבועה שלא אכלנה לא נאסר חצי שיער א"כ באתרוג גדול שיוכל לאכול החצי שיעור בלי עבירה יוצא בו דשיעור אתרוג די בכביצה עיין תרמ"ט וא"כ כפי השיעור הצריך לצאת יש בו היתר אכילה עכ"ד ולדעתי דכתיב ולקחתם דרשינן לקיחה תמה וא"כ כתוב אחריו לכם שלך להיתר אכילה כל מה שצריך ללקיחה תמה צריך להיות שלכם כנ"ל:

סימן מט

שאלה באחד שהיה תולה אתרוג נאה וכשר בסוכה שלו לנוי והידר מצוה ובחוה"מ בא אחד מכפר הסמוך וביקש ממנו אחרי שאתרוגו נפסל ביו"ט ב' ועומד שם לולב והדסים נאים ואין לו אתרוג על כן נפשו בשאלתו למכור לו האתרוג הלזה הנתלה לנוי סוכה והשיב לו רעהו אם מותר לעשות אעשה כמבקשתך ושאלו הדין תורה כדת מה לעשות. תשובה לפום רהיטא נראה לי שאסור לעשות כן דהוה בכלל אין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירו למה ימעט נוי סוכתו אשר עיטר סוכתו בפרי עץ הדר להנאה לפני הקב"ה במצוה בעבור לזכות חבירו שיהי' לו אתרוג כשר בחוה"מ והגם דמצינו בשו"ע או"ח במג"א סי' תרע"א ס"ק א' שכתב וז"ל ואם יש לו שמן מצומצם וחבירו אין לו כלל מוטב שידלוק בכל לילה אחד ויתן גם לחבירו דהא מדינא אין צריך אלא אחד עכ"ל נ"ל שאני התם דהידור הוא בנר חנוכה ויעזור לחבירו בעיקר החיוב של נר חנוכה אבל שיעזוב הוא הידר מצוה במצות סוכה בעבור לזכות חבירו בעיקר מצוה אחרת במצות לולב זה לא אמרי' דיבטל הידר מצות סוכה שלו בעבור לזכות חבירו בעיקר מצוה אחרת בשלומא באותו שם מצוה עצמו אין ביטל ההידר מצוה בזיון דהא מכבד אותו שם מצוה עצמו אבל לבעל הידר ממצוה זאת הנוגע לו בעבור לזכות חבירו בשם מצוה אחרת הוה בזיון לשם מצוה ראשונה ודוק. ואוסף לחקור לא מיבעי שלא יבטל הידר מצות סוכה

בעבור לזכות חבירו אלא אם נפסל אתרוג של בעל הסוכה אינו רשאי לבטל הידר מצוה סוכה שלו בעבור לקיים מצות אתרוג כי מצות סוכה זכה בהידר מצוה ועל מצות אתרוג לא תמחול מצות סוכה כבודה והדורה וק"ו בעבור לעזור לחבירו במצות אתרוג תמחול מצות סוכה כבודה ודוק. ואין להשיב א"כ במה שמצינו בש"ע א"ח סי' תרע"ח מי שאין לו לנר חנוכה וליין קידש היום נר חנוכה קודם וכתב במג"א ס"ק ג' וז"ל יקנה נר חנוכה היינו נר אחד והמותר ליין קידוש עכ"ל הרי שמבטלין הידור מצוה חנוכה בעבור שם מצוה אחרת יין קידוש דלק"מ דשאני אם יש לפניו שתי מצות לעשות ואין בידו מעות לכל השנים אז הגם דעיקר מצות חנוכה יש לה קדימה משום פרסומא ניסא אבל עכ"פ ההידר של מצות חנוכה אין לו קדימה כנגד מצות יין קידוש היום אבל באמת אם הי' יין לו קידוש והדליק נרות חנוכה ואח"כ נשפך היין של קידוש לא נאמר דיכבה נירות ההידור של חנוכה בעבור לקנות יין קידוש דהא כבר זכה מצות חנוכה במצות הידור ולא נבטל ההידור מצות חנוכה בעבור מצוה אחרת הוא יין קידוש אפי' לעצמו אבל בעבור לזכות חבירו באותו שם עצמו במצות נר חנוכה אפשר דמותר אפי' לכבות הנר ההידר וליתן לחבירו לקיים עיקר המצוה באותו שם מצוה עצמו במצות חנוכה וה"ה כן בהידר מצות נר חנוכה נגד מצות יין הבדלה עיין סי' רצ"ו ודוק. וגם בזה אפשר דלא שרינן לכבות נר מצות חנוכה בעבור יין קידוש היום או יין להבדלה אפי' לזכות לעצמו במצוה השנית דכבר זכה מצות חנוכה בהידור שלה ואין רשאי לבזות מצות הידור בנר חנוכה בעבור לקיים מצוה אחרת הוא בעצמו דהנטפל כבר למצוה הוא כגוף המצוה כחכז"ל במכות הנטפל לעבירה והנטפל למצוה הנטפל שוה לגוף הדבר וה"ה בשכבר זכה מצוה בהידר אין רשאי ליטול ממנה הנאותה והדרה ודוק. ולא אפונה אם כתב אות בספר תורה ממולא בדיו להידר ולהתנאה וחסר לו דיו על איזה אות וחפץ לטבול הקסת באות המהודר לכתוב בו אות החסר לו דיו אם הוא לכתוב בס"ת שהוא אותו שם מצוה עצמו מותר אבל אם כדי להשלים אות במזוזה אסור דהוא בעבור שם מצוה אחרת דלא מבטלינן הידר ממצוה זאת בעבור קיום עיקר מצוה אחרת ועיין ביו"ד סי' רע"ד סעיף ה' בט"ז שם חוץ אם צריך ליטל דיו לתועלת אותו הספר אז אפי' לאבד שרי יעו"ש אך שם ההידר מעורב עם גוף עיקר המצוה וכאן נבדל ההידר מן העיקר לכן אין כאן מקומו להאריך בו. אמנם בנידן השאלה שכבר זכה מצות סוכה בנוי אתרוג זה ויבטל ההידר ממצות סוכה בעבור לזכות לחבירו במצוה אחרת בקיום מ"ע ד' מינים הוא אסור לעשות דכשם שאין מצוה דוחה מצוה דמאי אולמי הך מצוה מהך מצוה כך אין דוחין נוי מצוה של מצוה זאת בעבור קיום מצוה אחרת וק"ו כדי לזכות את חבירו בקיום מצוה אחרת לא

ידחה הוא הידר מצוה שלו דאין אומרים לאדם חטא במצוה שלך בעבור לזכות חבירו במצוה אחרת כך נראה לי בעזה"י. ואחקור עוד שלא נכון לעשות כן כי יען כי מצות סוכה לא מיפסקי שעה אחת בכל פעם שאדם בא מהיסח דעת לסוכה מקיים מצות סוכה יום ולילה שווין אבל אתרוג אין המצוה בלילה כלל וביום רק פעם אחד שוב אינו מקיים בנטילתו מצוה עיין ביצה דף ל' וא"כ בתורת נוי סוכה הוה האתרוג הידר מצוה יום ולילה לא ישבותו ולמצות לולב המה רק פ"א בכל יום א"כ מנ"ל להורידו מלהיות הידר מצוה תמיד בעבור לקיים בו עיקר מצות פ"א בכל יום (דוגמת סברת הר"ן ביומא לעבור כמה לאוין באכילת נבילה לחולה מסוכן הוה כאיסור סקילה לשחוט בהמה בעבורו) וא"כ שוא"ת עדיף שלא ליטול האתרוג מהידר מצוה ובעל הבית אונס בדבר שאין לו אתרוג ואונס רחמנא פטרו ודוק. וגם האתרוג הוא כל ימי סוכת הידר למצוה דאורייתא ואתרוג בחוה"מ הוה רק מצוה דרבנן א"כ דלמא הידר למצוה דאורייתא חשוב יותר מעיקר מצוה דרבנן ואת"ל שוה שב ואל תעשה עדיף כחכז"ל בר"ה דף כ"ח בפלוגתא דר"א ור"י בדם מתן אחד שנתערב במתן ד' שבכל אופן יש או עבירות בל תגרע או עבירות בל תוסף טוב לבחור בעבירת בל תגרע שהוא בשוא"ת ועבירת בל תוסף הוא בקו"ע ודוק. ולא עוד גוף הסוכה יש בו קדושה דדרשי' מה חג לד' אף סוכה לד' ועיין סוכה דף ט' וביצה דף ל' והגם מדאורייתא דווקא הסכך או אפי' הדפנות הצריכין אבל נוי סוכה לא הוה בו קדושה מדאורייתא אבל עכ"פ מדרבנן יש גם על הנוי סוכה קדושה עיין רש"י ביצה דף ל' ע"ב וברמב"ם פ"ו מהל' סוכה וברי"ן דמבואר יש גם על הנוי קדושה עכ"פ מדרבנן וא"כ מנ"ל לבטל אתרוג מקדושה בעבור לקיים בו מצוה הגם דקדושת נוי דרבנן הלא מצות אתרוג ג"כ מדרבנן בחוה"מ. ואין לומר דבאמת אסור להנות מן האתרוג רק יטול אותו לצאת בו ידי חובתו זה אינו הגם דנשאר באיסורו מכח שהי' נוי סוכה ביו"ט אבל כיון שלוקח משם ואינו תוספת על הסכך שהוא קדושה דאורייתא אם כן אינו נספח אל קדושת הסכך לשמש בקדושה ויעיין סברה מתוקה בנב"י ח"ר ביו"ד סי' ע"ו שכתב וז"ל ואפי' למאן דמתיר לקלוף השם בעצמו אוסר בזה דבשלומא השם בעצמו בכ"מ שהוא קדושתו עליו ואם כן כשיקלפו בשלימות נשאר בקדושתו אבל אלו אותיות הנטפלים כל זמן שהם נטפלין להשם קדושת השם עליהם וכשקלפן לעצמן שוב פסק המעלה שלהם שהרי שוב אינן נטפלים להשם וזה פשוט עכ"ל הזהב וק"ו כאן מה בצע שנאסר באיסורו מלהנות ממנו כל ימי סוכות מחמת קדושתו אשר כבר קבל ביו"ט אבל משעה שנפרד מהסכך פסק המעלה שלו שאין עוד נטפל לקדושת סכך הסוכה המקודשת דדומה לחגיגה ודוק. היוצא מזה דמסתברא דאין רשאי הבעל הסוכה ליטול

האתרוג שהוא נוי סוכה שלו וליתן אותו לחבירו כדי שיהי' לו אתרוג לקיים מצות ארבע מינים כנלע"ד. וחפשתי באוצר התשובות של אדמ"ו חת"ס ז"ל בא"ח סי' קפ"ד שבא מעשה כזה לפניו והורה להתיר מכמה טעמים כאשר אסדרם אחד לאחד ואשר קשה לי להבין בדבריו כאשר ישים ד' פי אשמור לדבר בעזה"י (א) היתר הראשון כתב אדמ"ו ז"ל ניהו דביו"ט אסור לטלטלו משום מוקצה מ"מ בחוה"מ שמותר לטלטל רק בהנאה אסור משום אתקצאי למצותו שפיר דמי למיפק ביה ידי חובת לולב חדא דמצות לאו להנות נתנו עכ"ל ולדעתי חדא הא יש שיטת הרז"ה הובא בר"ן פ"ב דר"ה דדווקא במצוה דאורייתא אמרי' מצוה לאו להנות נתנו אבל במצות דרבנן אמרי' להנות נתנו יעו"ש וא"כ אתרוג בחוה"מ דהוה דרבנן א"כ אמרי' להנות נתנו ואולי כיון דאיסור הנאה של נוי סוכה ג"כ דרבנן א"כ מהני אפי' לגבי מצוה דרבנן דנאמר לאו להנות נתנו אבל אם איסור הנאה דאורייתא אז אמרי' דהוה הנאה לגבי מצוה דרבנן ואין כאן מקום להאריך דהא פסקינן אפי' במצוה דרבנן לאו להנות נתנו וק"ל. אך עוד יש לפקפק על דבריו הא דאמרי' מצות לאו להנות נתנו הוא אם בדיעבד אם תקע יצא אבל ליקח לכתחילה כדי לצאת באיסור הנאה אסור עיין במ"ל פ"ה מהל' איסורי מזבח הל' ט' שוב ראיתי דזה הוה דיעבד כיון שאין לו אתרוג כשר ויבטול ממצות אתרוג כמו דמשמע בר"ן בפ"ב דר"ה ודוק. וגם חקרתי במקו"א דמצות לולב דהוה מד' מינים יחד ואם רק אחד מד' מינים הוא מאיסור הנאה לא שייך דנהנה הנאת מצוה דהא הקיום המצוה הוא בכל ד' מינים והוה חד מין רק עזר לקיום המצוה הנ"ל ולא בא הנאה של המצוה מאיסור הנאה בלבד וכן חקרתי בענין מצוה הבא בעבירה הבדל כזה דהוה זה וזה גורם ההיתר והאיסור יחד גרמו המצוה ולא באתי אלא להערה. (ב) עוד כתב אדמ"ו וז"ל ועוד דמ"ט אסור ליטלן ולהנות בהם משום בזוי מצוה כמבואר בפ' ב"מ ובכל הפוסקים והיינו לדבר הרשות דומי' להרצות מעות נגד נר חנוכה וכיסוי דם ברגל אבל ליטול ממצוה אחת למצוה אחרת אין כאן ביזוי מצוה דהרי ק"ל מתירים מבגד לבגד ומדליקין מנר לנר עכ"ל מחשבת אדמ"ו ז"ל מבואר דרצה להוסיף לו יהי' אם כבר השיג ידו אתרוג שנפל מנוי סוכה מותר לצאת בו דמצות לאו להנות נתנו אבל עכ"פ איך ראוי ליטלו לאתרוג מנוי סוכה להנות בו הנאת מצוה על זה הוסיף דליטול ממצוה אחת למצוה אחרת מותר ואין בזה ביזוי מצוה והביא ראי' דמתירין ציצית מבגד לבגד ומדליקין מנר לנר כאשר הבאתי לשונו. ולדעתי פלא בשלמא מתירין מבגד לבגד או להדליק נר מנר הוא דווקא ליטול ולהשתמש באותו שם מצוה עצמה דבבגד זה הוה מצות ציצית וגם בבגד אחר יהי' מצות ציצית או בכאן הוה אור שלהבת נר חנוכה וגם בנר הנדלק יהי' נר חנוכה או במנורה

במשכן שגם נר שהודלק בנר מערבי יהי' נר מנורה לפני ד' וה"ה נוכל ללמוד שמותר ליטול אתרוג נוי מסוכה זו ולתלות אותו לנוי בסוכה אחרת דנשאר עכ"פ בשם עצמותו דהוה נוי סוכה מה לי סוכה זו או סוכה אחרת אבל מנ"ל דמותר לסלק האתרוג ממצותו שהוא נוי מצות סוכה לשם מצוה אחרת להיות עזר להשלים מצות לולב דמצות סוכה עם מצות לולב שני שמות המה ואטו רשאי ליטול חוטי ציצית ולתפור בהם בגדי כהן או לחברם לציץ של כה"ג הגם דציצית מצוה דרשות ובגדי כהנים מצוה מחויבת מנ"ל שמותר ליטול אותם ולבטל אותם ממצות ציצית להשתמש בהם שם מצוה אחרת מאי חזית דמצוה השנית סומק טפי ממצוה ראשונה הלא כל המצות המה שלוחי ד' כחכז"ל וא"כ ניחא להו להשאר בשם המצוה אשר נפלו בגורלה כמו "אורח חיים פן תפלס נעה מעגלותיה לא תדע" כנודע מחכז"ל מי בא בסוד ד' לדעת איזה מצוה יקרה וגדולה בעיני ד' ועיין רשב"א בסוכה דף כ"ה דלכך כתיב בלכתך בדרך דעוסק במצוה פטור ממצוה אפי' אם יתחיל עכשיו במצוה קלה יבטל אח"כ ממצוה חמורה אעפ"כ יתחיל במצוה קלה דעוסק במצוה קלה לא ובוא עליו המצוה חמורה ולכך כתיב קרא לגלות דעוסק במצוה פטור ממצוה וה"ה מי יחליף חפץ לבטל ממצוה הזאת כדי לעשות בו מצוה אחרת ודוק. ולא נפלאת סברה הזאת כי מצאתי תל"י שהר"ן בפ"ב דשבת שחקר שאסור להשתמש לאור הנר חנוכה אפי' תשמיש של מצוה והקשה הא מדליקין נר מנר דאין בו ביזוי מצוה וא"כ ה"ה בכל תשמיש מצוה יהי' שרי דשימש מצוה לא הוה ביזוי ותי' וז"ל י"ל דעד כאן לא שרינן אלא להדליק נר מנר משום דתרווייהו חדא מצוה כלומר נר חנוכה ומין במינו אינו בעיל אבל שאר מצות נראה כמבטלות זו את זו עכ"ל הרי מפורש יוצא דדוקא באותו שם מותר להדליק נר מנר שכולם נירות חנוכה יעו"ש ה"ה במתירין מבגד לבגד שנשאר החוטים במצות ציצית אבל לבטל מצות נוי סוכה כדי לקיים מצוה אחרת מנ"ל ואדמ"ו ז"ל כתב וז"ל אבל ליטול ממצוה אחת למצוה אחרת אין כאן ביזוי מצוה ומביא ראי' ממתירים מבגד לבגד ומדליקין מנר לנר הוא פלא בעיני ורואה אני קו"ח מהתם הגם דמשמש תשמיש מצוה לא מבעל גוף נר חנוכה אלא דלומד תורה או עושה מצוה אצל הנר חנוכה אעפ"כ אסור דנראה כמצות מבטלות זו את זו מכ"ש כאן דיטול האתרוג מנוי סוכה ויולך אותו לביתו כדי לקיים בו מחר מצות אתרוג הרי הוא כאילו יתיר ציצית מבגד לתפור יריעת המשכן או לתפור בגד כהנים שמבטל תשמיש ראשון לגמרי ודוק. ואוסף עוד דנוי סוכה אסור כיון שנעשה טפל לקדושת סוכה דומה כמו אם ציצית חובת טלית דאינו מותר להתירם רק לצורך טלית אחר עיין תוס' בפרק במה מדליקין אליבא דשמואל דסובר חובת טלית מותר להתירם רק לצורך טלית אחר

יעו"ש וק"ו בנוי סוכה דאפי' נפל מאליו אסור כל ז' איך יבטל האתרוג ממצותו בעבור מצוה אחרת ודוק. ועוד זאת דלמצות נוי סוכה יהי' ח' ימים דבשמיני עצרת צריך עוד לאכול בסוכה ומצות לולב כבר יופסק ביו"ט יום ז' א"כ מקצר בזמן שימש מצוה ולא דמי למתירין מבגד לבגר או מנר לנר דשם יהי' במקום השני עכ"פ כמו במקום הראשון וק"ל. ולא עוד בסוכה יוכלו רבים לישב ביחד בה ונעשה האתרוג נוי מצוה אשר רבים יקיימו בה בפ"א מצות סוכה ובמצות אתרוג אי אפשר שרבים יצאו בו בפ"א דהא צריך לקיחה תמה לכל אחד ואחד ולא משכחת שרבים יצאו בו בפ"א א"כ חביב ליה לאתרוג שיהי' נוי למצוה אשר במקהלות יברך ד' בה עיין דוגמא במשנה א' פ"ג דמגילה ובתויו"ט שם בד"ה א"כ אף לא מעיר גדולה ודוק היטב. וגם זאת מצות סוכה ז' ימים מדאורייתא בכל מקום ומצות אתרוג בכל מקום רק יום א' מדאורייתא וזה הוה חשיבות דבמשנה ג' פ"ג דמגילה הקדים רבינו קדוש לאמור לכל מפסיקין בחנוכה ופורים וכתב התויו"ט דגם חנוכה דברי חכמים ופורים מדברי קבלה הקדים חנוכה לפורים יען דחנוכה שמונה ימים לכן אעפ"י דפורים הי' קודם בעולם וגם מדברי קבלה הקדים חנוכה ודוק. (ג) והוסיף אדמ"ו ז"ל שם וכתב וז"ל וכ"ש כאן דמעלין בקודש דמעיקרא לא הוה רק נוי למצוה והשתא מצוה גופה ומברכים עליו ואומרים עליו הלל ואע"ג דמעיקרא הוי נוי למצוה דאורייתא והשתא מצוה דרבנן מ"מ עדיף דהרי הסכים בישו"ש סי' ד' דנוי מצוה דרבנן בעלמא עכ"ל אדברה וירווח לי לגלות דעתו בו בעזה"י. נלע"ד דכיון דתלה אתרוג כשר בסוכה קיים בו זה אלי ואנוהו שסוכה הוא חפץ קדוש כמו קרבן חגיגה דכתיב חג לד' מה חגיגה לד' אף סוכה לד' א"כ עשה נוי לה באתרוג כשר ובו בלבד נעשה נוי סוכה דאפי' יהי' שתולה בה גם שמנים וסולת היינו שהוסיף להרבות נוי סוכה אבל לו יהי' שלא יתלה רק אתרוג זה בלבד הכי לא קיים בו מצות נוי סוכה אבל מצות אתרוג פועל רק בצירוף ג' מינים אחרים לולב והדס וערבה לקיום מצוה א"כ הוה האתרוג בסוכה מצוה כולה ובלולב הוה רק צירוף רביעי לעשות מצוה ובודאי ניחא ליה לאתרוג להיות במקום שפועל מצוה כולה מלהיות צירף עם עוד ג' מינים לקיום מצוה דוגמא שאמרו חכז"ל דמתחיל במצוה אומרים לו גמור והגם שמצינו בפ"ב דיומא שהשתדלו להיות הקרבן ע"י כהנים רבים ואפי' בשני גזרי עצים מה שזכה אומר לחבירו זכה עמי לערב ולא חפץ כל אחד שיוגמר על ידו לבד לק"מ דשאני עבודת כהנים דכל המשמר זכו ביחד בעבודת הקרבנות אשר תלוי בקדושת כהן א"כ הוה זכות כולם יחד וגם יש בו טעם משום ברוב עם הדרת מלך וגדולה מזו חידש בתוס' ישינים ביומא דמצות ואכלו הכהנים אשר כופר בהם או באכילת לחם הפנים הוה אכילת כל הכהנים יחד המצוה אפי' לא

אכל כל אחד כזית יעו"ש אבל בשר מצות בודאי מצוה גדולה לגמור לבד ועוד יש הבדל בין הגברים העובדים ד' ובין החפצים אשר החפץ שזכה לפעול מצוה לבד לא נייח ליה שיהי' רק צירוף עם שאר מינים נפרדים לפעול מצוה ודוק בזה ב"ה (דוגמא שאמרו חכז"ל שיש משפט לעצים קרש שזכה בצפון יהי' לעולם בצפון דכתיב כמשפטו). ומה שאמר אדמ"ו ז"ל השתא מצוה גופה ומברכין עליו בודאי אי הי' מברך אשר קדשנו וצונו על נטילת אתרוג הי' לו לשבח ויקר אבל באמת שמברך על נטילת לולב א"כ לא יזכר על האתרוג ברכה אבל בברכת לישב בסוכה גם הנוי בכלל כל דבר המיסך על ראשו שנקרא סכך וגם הוא מיסך שנטפל לסכך הסוכה אשר האדם מברך שד' ציוה לישב בסוכה הוא הסכך ועיין בתוס' שבת דף כ"ב ביצה דף ל' אי אפי' הדפנות בכלל או דווקא הסכך ודוק [ועיין במג"א שהזהיר בתליות נוי סוכה שלא יהי' ד' טפחים מסכך]. והעיקר מה שנפלאת בעיני הלא נוי סוכה יש בו משום קדושת סוכה ואעתיק לשון הרמב"ם פ"ו מהל' סוכה הל' ט"ז שכתב וז"ל וכן אוכלים ומשקים שתולין בסוכה כדי להנאותה אסור להסתפק מהן כל שמונה ואם התנה עליהן בשעה שתלאן ואמר איני בודל מהן כל בין השמשות הר"ז מסתפק מהן בכל עת שירצה שהרי לא הוקצה אותם ולא חלה עליהן קדושת הסוכה ולא נחשבו כמותה עכ"ל הרי מפורש יוצא שאם לא אמר אינו בודל כל בין השמשות חל קדושת סוכה על הנוי ונחשב הנוי סוכה כמותה כגוף הסוכה וא"כ מי מתיר לבטל הקדושת סוכה וליטול אותה לחפץ מצוה קדושה שבו להיכן הלך ודוק וכן משמע ברש"י ביצה דף ל' ע"ב בד"ה אביי ורבא שכתב על נוי סוכה וז"ל הלכך בשעת ביאת היום שהיתה קדושה צריכה לחול עליהם לא חלה לפיכך לא הוקצה עכ"ל וכן משמע בר"ן פ"ב וא"כ קדושה לא פקעי בכדי הגם שאין בו ביזוי כלל הוה הורדה מקדושה למצוה וק"ל. וראה זה מצאתי לפרמ"ג בסי' תרל"ח באשל אברהם ס"ק ט' וז"ל וכ"ש בנויין עמג"א עטרה בקרמי אסורי להסתפק אף מהצד דנוי שייך לסכך וחל ש"ש עליהון והנה י"ל תנאו לא מהני דכל ד"ת לא מהני תנאי ונוי הסכך הוה כסכך מ"ה באפשר משא"כ נוי הדפנות מדרבנן מהני תנאי עיין ריש הסימן מ"ש בשם הר"ן משו"ה לא נהגו להתנות דסוברים מן התורה הוא משו"ה מחלק בין נוי סכך לנוי סוכה והרב ד"ע אומר כן עכ"ל הרי מפורש יוצא דנוי סוכה כסכך מ"ה ורק על נוי הצד מסופק אי חל שם שמים עליהם ודוק. (ד) כתב אדמ"ו ז"ל בחקירתו דלרמב"ם דמה שאינו ראוים לאכילה מחמת איסור לא נקרא פרי אעפ"כ כאן מותר לצאת בו נכתב וז"ל מ"מ הכא הנוי שפיר פרי שהרי מותר באכילה לדבר מצוה לפי דברינו הנ"ל אם יזדמן שלא יהי' מה לאכול ביו"ט כלל כ"א אתרוג זה מותר לאכלו אעפ"י שהוקצה למצותו שאין בזה

ביזוי מצוה וכן לכל דבר מצוה שאפשר שיצויר עכ"ל ולדעתי לו יהי' אם כבר נפלה הנוי סוכה מה שיהי' הדין כן אבל ליקח אותו מתשמישו כאשר תלוי בסוכה ונעשה טפל לסכך ומשמש בקודש כי הסכך הוא קודש כקרבן חגיגה וגם הנוי תשמיש קדושה אין רשות לבטל אותו מזכותו כדי לאכול אותו לקיים שמחת יו"ט או שום מצוה אחרת כמו קרש שזכה בצפון ינתן בצפון וגם חל שם שמים על סכך וכל דבר המשמש אותו או מדאורייתא או מדרבנן עכ"פ כי אין זה מעלין בקודש אם יקח אותו לעשות בו מצוה אבל אין משמש עוד לקדושה ודוק. וגם אם אוכלו עושה בו מצוה רגע אחת ותשמיש בקדושה לנוי ממשיך עצמו ז' ימים ואם אכלו הוה מצות יחיד ובסוכה יהי' מצות רבים אשר יאכלו בה כל ימי סוכות ועיין במג"א הל' בהכ"נ סי' קנ"ד ס"ק כ' בשם הכל בו שאפי' להדליק נר למצוה אחרת אוסר יעו"ש. שוב מצאתי לאדמ"ו חת"ס ז"ל שבחדושיו בפרק לולב הגזול דף ל"ה בד"ה של מעשר שני אשר למד בזקנותו עם הישיבה וגם אני זכיתי ללמוד אז לפניו פרק הנ"ל שמביא פסק הנ"ל ובטל דעתי ואקבל דבריו באימה וביראה:

סימן נ

החיים והשלום יהי' נצמדים על ראש אחי הרב הגאון הצדיק הרב ר' נפתלי סופר ב"י אב"ד דק"ק פ"ח יע"א. אהובי אחי נ"י מאוד שמחתי בהערותיך ולא אוכל להשיב לך כעת רק על ספק אחד אשר חקרת ואספר לך גדולות כי נחלקו בה גדולי דור מלפנים בישראל אודות אשר נסתפקת מי שלקח בידו האתרוג ולולב בעודו לילה ואחזו כך עד שהאיר היום אם יצא ידי חובתו מי נימא כיון דתורה אמרה ולקחתם לכם ביום הראשון צריך הלקיחה להיות ביום ולא תהיה הלקיחה בלילה והאחזו בידו מבעוד לילה או נימא מה שהוא בידו ביום הוא הלקיחה ופשט לך מגמ' סוכה דף מ"ב דפריך מדאגבהי' נפק ואם נימא דלא יצא אא"כ לקח ביום א"כ מאי פריך הגמ' מדאגבה נפק הא משכחת דלקח בלילה והולך בו אצל ת"ח ללמוד הדינים כמבואר בתוס' שם א"כ לא נפק בו וע"כ יהי' נשמע דיצא בו ומה דכתב הרמ"א בסי' ח"י דצריך למשמש הוא משום ברכה לברך להתעטף עכ"ד. אהובי אחי נ"י אספר לך אשר שמעתי מפי הגאון הצדיק ר' אהרן זינגער ז"ל ממט"ד שהגאון ר' בונם איגר ז"ל נסע לראות פני אדמ"ו הגאון חת"ס ז"ל וכבדו אדמ"ו שידרש ואמר חריפות פלפלתא חריפתא ובתוכו הי' דין חדש הנ"ל מי שאחז הד' מינים בעודו לילה והי' בידו כשהאיר היום יצא ידי חובתו ופתח אדמ"ו הגאון חת"ס ז"ל פיו בקול גדול ואמר אם להרחיב גבולי תורה דיבר מחותני כמה נאה וכמה יאה שמעתא זו ואם לדינא אני חולק והשיב הגאון ר"ב איגר ז"ל אני אומר לדינא ופלפל עמו אדמ"ו הגאון החת"ס ז"ל ולא הודה לו הגאון ר"ב הנ"ל וגם אדמ"ו ז"ל עמד בדעתו ולא השוו

עצמם בדין ולא ידע הגאון ר' אהרן ז"ל מאין המצא הדין הנ"ל וגם במה חלק עליו אדמ"ו ז"ל ובלתי ספק חידש הגאון ר"ב ז"ל דינו מגמ' הנ"ל ונשאר לחקור במה חלק אדמ"ו בעל חת"ס ז"ל אשר לא נשא פני מחותנו בפומבי. ולדעתי אפשר פלפל עמו אדמ"ו ז"ל שרש"י כתב שם במשנה בד"ה שהוציאו ברשות וז"ל ברשות מצוה שהי' טרוד במצות ומחשב ועסק וממהר לעשותה ומתוך כך טעה ושכח שהוא שבת וקסבר ר' יוסי טעה בדבר מצוה ושגג בדבר כרת פטור מקרבן עכ"ל ובגמ' אמרו על ר"י אמר אביי לא שנו אלא שלא יצא בו אבל יצא בו חייב ופריך הגמ' הא מדאגבה נפק ביה ונ"ל דלא שייך לומר שמכח טרדות דמצוה טעה ויהיה פטור אלא א"כ כבר הגיע הזמן אשר מחויב האדם לעשותה אז שייך לומר שהוא טרוד ושגג כמ"ש רש"י ז"ל ומחשב ועסק וממהר לעשותה עכ"ל וזה לא שייך אלא א"כ שכבר הגיע הזמן לעשות המצוה אז יש טרדות דזריזין מקדימים למצות אבל אם נוטל קודם שהאיר היום לכנס בחיוב שם לא שייך טרדות מצוה דנימא שיהי' פטור אם הוציאו ברה"ר וע"כ דלקחו משהאיר היום והגביה מיד לצאת ברה"ר ושכח שהוא שבת דאל"כ אינו חייב על הוצאה מרשות יחיד לרה"ר ודוק [ועיין תוס' סוכה דף מ"ב]. ובעיקר החקירה נ"ל דיצא הגם דכתוב ולקחתם לכם ביום הראשון כיון דעכ"פ עבד מעשה לקיחה בד' מינים רק שלא הי' אז זמן לצאת בו כיון שהאיר היום והוא אוחזם בידו נחשב כאילו עכשיו לקחם כמו דאמרי' במכות דף כ"א בכלאים אם התרה בו ולא פשט אותם לוקין אותו הגם דלאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו והלא עכשיו הוא עומד לבוש בו אבל יען שמתחילה בא ע"י מעשה נחשב גררת השיהה כאילו עכשיו עושה מעשה וכן מפורש יוצא שם בריטב"א בד"ה רב אשי אומר אפי' לא היה פושט אלא ששהה כדי לפשוט וכתב וז"ל יקשה לרבינו מאיר ז"ל האיך לוקה לדברי ר"א הא לא עבד מעשה ולא תי' כלום אבל בתוס' תירצו כיון שהיה יכול לפשוט ואינו פושט ועומד במלבושו זה חשוב מעשה דבכלל לא תלבש דאמר רחמנא הוא שלא יעמוד לבוש וזה חשוב לו כל שעה כאלו לבוש והביאו ראיה לדבריהם מנזיר שנכנס לביה"ק בשידה ותיבה ומגדל ופרעו עליו את המעזיבה שהוא חייב על כל שיהה ושיהה ואע"ג דלא עביד מעשה כיון דבכניסה או בפריעה עבד מעשה והוא שוהה שם במזיד ועוד הביאו ראיה מדאמרי' במס' ברכות דף י"ט המוצא כלאים בבגדו פשטו אפי' בשוק דלא אתי כבוד הבריות ודוחה לאו דכלאים ואותבינן מדתני והתעלמת פעמים שאתה מתעלם כגון זקן ואינו לפי כבודו ופרקי' שב ואל תעשה שאני כלומר הא דלבוש כלאים פושטו אפי' בשוק דהוה קום ועשה ואמאי דהא בכלאים נמי שב ואל תפשוט בגדיך הוא אלא וודאי ש"מ דכיון דיכול לפשוט ואינו פושט חשבי' ליה כאילו

הוא לובשו עכשיו עכ"ל הזהב תמצית דבריו יען דמתחילה הי' עכ"פ מעשה בפעולה ועכשיו שוהה בהנמשך מהמעשה נחשב לו כאילו עושה עכשיו המעשה בשעה שהוא מזיד ששוהה בכלאים או בביה"ק והוה לאו שיש בו מעשה ולוקין עליו וא"כ ה"ד כאן שהי' לקיחה מתחילתו ועכשיו שוהה בידו וחפץ לצאת בו נחשב מעשה שעשה מקודם כאילו נטלו עכשיו ויוצא בו ידי חובתו ודוק. אמנם יש להשיב בשלמא שם בכלאים ונזיר וטמא בביהמ"ק שהי' האי גברא על כל פנים אסור ללבוש כלאים רק שהי' שוגג או בנזיר הי' הגברא אסור לטמאות עצמו רק החכים לכנוס בשידה ותיבה ומגדל שיחוצו לפני הטומאה או בביהמ"ק שהי' הגברא אסור לכנוס בו בטומאה רק שהי' טהור ונטמא אח"כ בעזרה דעכ"פ בשעה שעשה פעולת הכניסה הי' מוזהר שלא לכנוס בטומאה עכ"פ א"כ אם שוהה אח"כ מצטרפים מעשה שעשה לשיהה של עכשיו כי באופן איסור שיהה של עכשיו הי' מוזהר גם בשעת הפעולה אבל כאן בלילה לאו מצוה כלל על לקיחת ד' מינים ולא הי' משכחת בעולם שיהי' הלקיחה בלילה לקיחה של מצוה וא"כ איך נצרף מעשה לקיחה בזמן ההוא לשיהה של יום בשלמא אם לקח אתרוג והוא האמין שהוא רימון ואח"כ נודע לו שהוא אתרוג מהני השיהה בידו אם מכוונין לצאת אפי' למ"ד מצות צריכין כוונה דעכ"פ היה הלקיחה בשעה שראוי' לעשות לקיחת מצוה ומצרפים מעשה שעשה מקודם כאילו עכשיו לקחו וה"ה אם האמין בשעת לקיחה שהוא לילה ובאמת הי' יום מהני הלקיחה אבל כאן שהי' בשעת לקיחה לילה ולא הי' זמן חיוב לקיחה כלל לא לו ולא לאחרים איך נצרף אותו לקיחה על שיהה שבידו אח"כ דבנזיר וטמא בביהמ"ק ובכלאים הי' עכ"פ זמן איסור בשעת מעשה על כל העולם מי שיודע כלאים בבגדים או מי שהוא נזיר ונכנס בלי שידה תיבה ומגדל או מי שהוא טמא ונכנס לביהמ"ק אבל לקיחת ד' מינים בלילה ליכא זמן מצוה לכל העולם ודוק. ולכן בוודאי מי שלקח ד' מינים של חבירו ומבקש ממנו שיתן לו במתנה לצאת בו יוצא בו הגם שבשעת לקיחה לא הוה שלו והתורה אמרה ולקחתם לכם שלקיחה יהי' בשלכם ויהי' צריך להניח ד' מינים וללקחם מחדש בידו אשר לא שמענו מעולם ולפמ"ש נכון כיון שעשה הלקיחה בשעה שראוי' ללקיחת ד' מינים נצרף מעשה הלקיחה לאחיזה של עכשיו כאילו לקחו עכשיו וראי' לזה מפ"ד דסוכה משנה ד' ומלמדים אותם לומר כל מי שמגיע לולבו בידו הרי הוא לו במתנה ועיין בהרע"ב וז"ל ומלמדים ב"ד את כל העם לומר אם יבא לולבו אל יד חבירו הרי הוא שלו במתנה כדי שלא יהי' אצלו לא גזול ולא שאול עכ"ל וקשה הא התורה אמרה ולקחתם לכם בשעת לקיחה צריך להיות שלו וכאן לא הי' בשעת לקיחה שלו דהא בהך הגבהה קנה מחבירו ועכ"פ בשעה שלקח

אינו שלו והי' צריכין להניחם וללקחו מחדש לשם לקיחת מצוה אלא פשיטא כיון דהי' הלקיחה ביד בשעה שראוי ללקיחת מצוה מצרפים לקיחה שמקודם לאחיזה של עכשיו אבל מי שלקח בלילה אין לצרף לקיחה מזמן פטור לאחיזה בזמן החיוב ודוק. ועלה בדעתו להביא ראיה דמהני הנטילה בלילה דאל"כ בגמ' סוכה דף מ"ג דאמרו ר"א דורש ביום שמכשירי לולב דוחין שבת ורבנן אומרים האי ביום להורות ולא בלילה ור"א יליף מדכתיב ושמחתם לפני ד' אלקיכם שבעת ימים ודרשי' ימים ולא לילות ופריך ורבנן ומשני אי מהתם הו"א לילף ימים ימים מסוכה ימים אפי' לילות יעו"ש ולא משני דאי מהתם דכתוב ושמחתם ז' ימים הי' מהני אפי' נטל בלילה ואחזו בידו עד שהאיר היום וקמ"ל קרא ולקחתם לכם ביום הראשון שתהיה הלקיחה דווקא ביום ואם נטלו בלילה ואחזו בידו אפי' כל היום לא מהני וממילא ילפי' אח"כ מסיפא דקרא שאפי' במקדש צריך נטילה ביום אבל אי לא הי' כתיב ביום אצל ולקחתם לכם הי' כשר הן במקדש והן בגבולין אם נטלו בלילה ולכן דרשו רבנן ולקחתם לכם ביום הראשון ביום ולא בלילה אלא בודאי האי ולקחתם לכם ביום הראשון קאי על שיהי' יוצא מצותו ביום הראשון ובפעם אחד ביום יוצא עיין תוס' דף מ"ה ע"ב בד"ה אחד זה יעו"ש אבל אפי' נטלו בלילה ונשאר בידו עד שהאיר היום יוצא בו (ועיין במג"א סי' רס"ג ס"ק י"א) ודוק. ואביא לשון רמב"ם דמשמע שרק לכתחילה לא יעלם בידו מבעוד לילה דהרמב"ם כתב בפ"ז מהל' לולב הל' י' וז"ל וכל היום כשר לנטילת לולב ואינו נוטלו בלילה עכ"ל ולכאורה הלשון מוקשה דהי' לו לכתוב כל היום כשר לנטילת לולב אבל לא בלילה מה זה שאמר ואינו נוטלו בלילה וצע"ג ונ"ל דבודאי כיון דהשמיע כל היום כשר לנטילת לולב ממילא ידעי' שלילה פסול לנטילת לולב רק השמיענו שלא יהי' הנטילה בלילה ואחזם בידו עד הבוקר ולמד כן מלשון המשנה ולנטילת לולב משמע שגם הנטילה תהיה ביום דאל"כ יאמר מצות לולב כל היום אלא השמיענו שהנטילה תהי' ביום ודוק [ובש"ע סי' תרנ"ב סעיף א' כתב המחבר וז"ל מצות לולב ביום ולא בלילה וכל היום כשר לנטילת לולב עכ"ל ופלא ששינה לשון הרמב"ם כמובן]. סוף דבר הכל נשמע דיש פנים לכאן ולכאן ונאמן עלי עדות של הגאון ר' אהרן ז"ל שהיה בזה מבוכה גדולה בין אדמ"ו רבן של ישראל ובין הגאון ר"ב איגר ז"ל ויסודתם בהררי קודש נעלם מאתנו אבל נ"ל ברור מי שאחז הלולב בלילה טרם שנתגדל ונעשה בר י"ג בלילה ההוא ונתגדל ומחויב בבוקר בד' מינים שלא יצא בו דלא עשה מעשה לקיחה בגדלות דנאמר שנצרף הלקיחה של לילה כאילו עכשיו נוטלו דבשלמא בגדול הי' בר חיוב רק לילה מפסיק וזמן ממילא קאתו כמו בקרבן בשמיני דלילה הוה להרצאה אבל בקטן חסר החיוב בשעת נטילה ואיך נצרף מעשה

שהי' עושה בקטנות על חיוב גדלות כנלע"ד. שוב עיינתי במכתבך שנית וראיתי שכתבת שלמדן אחד אמר לך שבשו"ת יהודה יעלה דובר מספק שלך וחפשתי ומצאתי בספרו סי' קפ"ט שכתב שקבל קונטרס ושם נזכר שגדול אחד מקאונא חקר איך מהני מתנה ע"מ להחזיר קודם שלקח לא הי' שלו ואח"ז כבר הי' בידו והלא כתוב ולקחתם לכם וא"כ צריך להניחו ולקחו שנית וכן אם נטלו קודם עלות השחר צריך להניחו וליטלו פעם שנית והביא ראיה מזבחים דף י"ד דלא מהני נתינת קוף והגאון המחבר ז"ל השיב דשאני קוף אבל אדם מישראל בר חיוב יהיה בתורת שליחות כמו בנט"י אבל בלולב וודאי ולקחתם לכם ביום וגו' בעי עקירה להנחה בזמנו ביום והקשה קו' מסוכה דף מ"ב מדאגבה קני' הא משכחת דהגביה בלילה והניח בצ"ע עכ"ד יעו"ש ובמכ"ת של הגדול מפולין וגם במכ"ת של הגאון המחבר לא כן עמדי במתנה ע"מ להחזיר דנעשה הנטילה בזמן הראוי' לקיום המצוה מהני הנטילה על אחיזה שאח"כ ונחשב לנו כאילו עכשיו נטלו אבל אם נוטלו קודם עלות השחר ולא הי' זמן ראוי' לנטילה שם יש לחקור אי מהני הלקיחה שעשה הוא עצמו מקודם אבל שם בקוף עכ"פ הכהן לא עשה לקיחה וה"ה באתרוג דהוה מצוה שבגופו יש רק לחקור דיהי' נחשב דהוא בעצמו עשה הלקיחה והקו' מגמ' סוכה מדאגבה נפק לדעתי אם כן לא נקרא טרוד במצוה שיהי' פטור על הוצאה דעדיין לא חל חיובו וליכא טרידת המצוה כל כך חיוב עליו להיות זריז קודם זמן חיובו כמו שבארתי למעלה ומרוב טרדות לא אוכל כעת להאריך וד' שנותיך יאריך בטוב ובנעימות אחיך הדש"ת:

סימן נא

שלום רב לגבר חכם בעז של תורה עיניו על אפיקי הורים ומורים ה"ה המאור הגדול לממשלת התורה הרב ר' יחיאל מיכל קליין נ"י אב"ד דק"ק סאקאס והגליל יע"א. אחד"ש קבלתי מכתבו עש"ק ואתמול ביום א' אחזתי להסתכל בו וראיתי כי דרך למודו הלך יפה כי שקל בפלס מאזני שכל ודעת אבל להלכה אין אני מסכים עמו נהפוך הוא חלילה לו לשלוח יד לחדש דבר כחכז"ל אמור לחכמה אחותי את דברי הדש"ת. שאלה אירע שלא הי' בכפר אחד מנין עשר אנשים בבהכ"נ ביום א' דחנוכה העבר וביום ב' דחנוכה הי' עשרה והתפללתם כדת וכאשר בא לקרוא בס"ת אמר מעלתו נ"י שיתחיל מן ויהי ביום כלות משה דאל"כ לא יהי' שומעים בחנוכה כל פרשת נשיאים והאיש העומד אצל ס"ת הוא בן תורה אמר שלא נכון לעשות כן כי עבר זמנו בטל קרבנו וביטל מעלתו נ"י רצונו כי לא הי' הדבר ברור לו ולא חפץ שיהי' ח"ו כמחלוקה ומריבה בבה"כ אבל יען אחרי שובו לביתו נראה לו הדבר ברור כאשר העריך טעמו ונמוקו ויתבאר בקיצור בתוך

התשובה וביקש ממני לגלות דעתי אם אסכים עמו לקבוע כן להלכה כי הדבר שכיח בכל שנה במקומות אשר אנשים בה מעט ויפרסם הדבר ואם לא אסכים אז יאמר ברם דברים שאמרתי וכו' על כן ביקש דברי מהרה. תשובה ראיתי מכתבו אשר העריך בשפתי נועם ואמרי רבנן בטעמא אשר טען נגד דברי הבן תורה אבל באמת לא יעשה כן רק יתחיל לקרות ביום השני כאשר אבאר בעזה"י. הנה אכתב בקוצר אמרים דברי מעלתו נ"י אשר האריך במאוד תוכן דבריו הוא כך קריאת התורה הוא בג' שונים (א) קריאת התורה מה שאנו קורין למפטיר במועדים קרבן מוספי יום א' בר"ח רביעי קרבן חודש וכדומה שיהי' שולם פרים שפתינו כמאמר חכז"ל סוף מגילה דף ל"א על פסוק קחה לי עגלה משולשת יעו"ש (ב) מה שאנו קורין בכל מועדים בס"ת הראשון ללקט בתורה מה שמדבר בענין יו"ט ההוא מה שראוים לפסח או לשבועות או לסוכות או ר"ה ויוכ"פ ופורים שאין בזה שילם פרים שפתינו רק שמדבר מענין יו"ט וימים קדושים דבר יום ביומו וכדומה (ג) מה שתקנו חכז"ל לקרוא בס"ת בכל שבת סדרה אחת או בשני וחמשי בכל שבוע שהוא שלא ילכו ג' ימים בלא תורה אבל אין בו משום נשלמה פרים שפתינו או לדבר מענינו של קדושת ומעלת היום רק כדי שישמעו ברבים תורת ד' תמימה ובקריאת ס"ת על פנים א' או פנים ב' שייך הדין עבר זמנו בטל קרבנו אבל בקריאת מפנים הג' לא שייך עבר זמנו בטל קרבנו כמבואר בד"מ סי' קל"ה ס"ק ב' יעו"ש וחקר מעלתו נ"י דקריאת נשיאים בחנוכה הוא דחכז"ל רצו להשוות חנוכה ליו"ט שיהי' קריאת התורה וברורו ג"כ לקרוא פ' נשיאים מטעם שהוא שייכת עכ"פ מענין היום קצת אבל מאי שייכת לקרבנות נשיאים לגוף נס חנוכה ובאמת אין שייך כאן הבדל בין יום ראשון או שני רק הכלל שיהי' קריאת נשיאים בחנוכה אבל אין קפידה איזה נשיא א"כ יוכל להשלים כמו אם חסרו צבור לקרות סדרה בשבת עיין סי' קל"ה והוסיף עוד אפי' בטל קריאת ס"ת ז' ימים חנוכה נקרא הכל ביום אחרון והאריך להשיג על הפר"ח שהשיג על הרשב"א וכנה"ג שהתירו לקרות לכהן רק עד ואני אברכם והפר"ח צעק עליהם דהוה ח"ו ברכה לבטלה ומעלתו נ"י אומר נהפוך הוא העיקר הוא קריאת התורה בחנוכה אבל אין קפידא דווקא בפ' נשיאים רק מהיות טוב תקנו לשמוע פ' נשיאים ודי אם נקרא אח"כ ללוי או לישראל וראי' דהא ביום אחרון קורין יתר נשיאים עד לבסוף עכ"ד בקיצור ואני אוסיף לפי דבריו מי שצריך ליסע על הים ויודע שלא ישמע עוד קריאת התורה יהי' מותר כמעט חייב לקרוא ביום הראשון כל הנשיאים כי אין קפידה כל כך על קריאת נשיא ונשיא דבר יום ביומו נשיא ראשון ביום א' דחנוכה כמו שנרמז במכתבו אפי' קורא ביום שני נשיא רביעי אין בו ברכה לבטלה. ועתה באתי לברר בעזה"י מדוע אין אני מסכים עמו להלכה מכמה

טעמים ואחזק אשר הי' מורגל בפי אדמ"ו הגאון חת"ס ז"ל חדש אסור מן התורה וגם אמר "עושה חדשות בעל מלחמות" מי שחפץ לחדש חדשות פועל מלחמות כי באמת כלל גדול שב ואל תעשה עדיף תמול אנחנו ואנחנו לא נדע מה לעשות הנח להם לישראל כאשר הורגלו שלחו מתם אל תשנו מנהג אבותיכם המון ישראל נראים כנשואות והמה נושאים את נושאיו זה כלל גדול. ואקדים ימי חנוכה המה שמונה ימים על זכרון הנס אשר נעשה בימים ההם וכל יום ויום הוה נס בפני עצמו שהרי נעשה נס בשמן בכל יום כהנך ג' תירוצים בב"י סי' תר"ע בכל אופן כל יום נס בפני עצמו דהא מברכים בכל לילה ברכת שעשה נסים וכן רוב ניסים אשר נעשו בימים ההם במלחמות גדולות הוה כל יום ויום נס לעצמו ונראה מי שהי' קטן עד אמצע ימי חנוכה ויום ד' דחנוכה נעשה בר מצוה אשר הי' פטור להדליק בד' לילות ראשונים שלא צריך לחזור על פתחים וליטול צדקה או למכור כסותו בעבור קיום נר חנוכה הגם דמברכים אשר קדשנו ואמרו בגמ' מלא תסור מדבריהם מברכים על הדלקת נר חנוכה עיין שבת דף כ"ג אבל הלא הקטן אינו מצווה על כל מצות עשה ול"ת של תורה א"כ בודאי הוא אינו מחויב בהדלקת נר חנוכה חוץ אם יש לו אב שיש מצות חינוך על אביו אבל ביתום דליכא מצות חינוך א"כ הוא פעור לגמרי הגם אם חפץ להדליק ולברך אין מוחין בידו דהא לא מצווה ג"כ על לא תשא היא ברכה לבטלה והב"ד אין מצווין למחות בידו דהא כשיגדל יהי' מחויב לברך ומהכ"ת ימחה הב"ד לו לברך בקטנותו כמו אם יתום לוקח אתרוג דמברך ואין מוחין בידו אבל עכ"פ אין הקטן מחויב למכור כסותו אבל משעה שיגדל ביום ד' דחנוכה צריך למכור כסותו כדי להשיג נר חנוכה יען דכל יום ויום הוה חיוב מצוה בפני עצמו ובא עליו החיוב להדליק נר חנוכה ביום חמישי ולהלאה הגם דבאבילות ובהבדלה פטור אם נתגדל אחר שבת או אם נתגדל בתוך ימי אבילות עיין ט"ז יו"ד סי' שצ"ו בנעימות דבריו ובאחרונים אבל לא העיר אחד דין זה בחנוכה יען דכל יום ויום הוה נס לפני עצמו ותיקנו חכמים מצוה על כל יום ויום לפני עצמו ונתחייב משהגדיל על נס היום שבא עליו ומברך וצונו כי על כל יום ויום יש ציווי מחכמים להדליק ולברך כנלע"ד. וראיה לזה דכל יום ויום דהוה נס בפני עצמו כך תקנו חכמים לנו להדליק בכל יום ויום על הנס שנעשה בו דהא אם הי' רק מצוה אחת א"כ גדול שלא הדליק בלילה ראשונה יהי' מעוות שלא יוכל לתקן דאי אפשר לו להדליק שמונה ימים יחד או אם הי' אונן לילה ראשונה לא ידליק עוד או אם הי' אפי' אנוס עכ"פ איך יברך בשאר לילות ואפילו אם נאמר אנוס שאני דהי' בר חיוב עיין נקה"כ יו"ד סי' שמ"א על הט"ז ס"ק ה' עכ"פ נחקור במי שהי' ערוד במצוה דפטור מן הדין הכי נימא דלא ידליק בשאר לילות זה אינו דהא מפורש יוצא בש"ע סי'

תרע"ב סעיף ב' שכתב המחבר וז"ל ואם עבר כל הלילה ולא הדליק אין לו תשלומים הגה ובלילות אחרות ידליק כמו שאר בני אדם אעפ"י שלא הדליק בראשונה עכ"ל ועיין בב"י בשם רוקח ורשב"א הרי דבכל אופן דלא הדליק מדליק בשאר לילות וגם מדליק כשאר בני אדם היינו אם לא הדליק בלילה ראשונה אעפ"כ מדליק בליל ב' שני נרות יען וביען דכל יום הוה נס בפני עצמו וצריך להדליק על נס יום שני וליתן סימן למהדרין להראות שאותו יום בימים ההם הי' יום שני שהפליא ד' לעשות נס ומצאתי להגאון ר"א מווילנא בש"ע שכתב שם בס"ק ח' וז"ל ואם עבר כמ"ש בפ"ב דסוכה ועוד אר"א מי שלא וכו' וחכ"א אין וכו' עכ"ל ובסק"ט כתב וז"ל ובלילות אחרות כמ"ש עושין סוכה בחש"מ וכו' וכן כאן דכל לילה נס בפני עצמו כמ"ש שם ניסא בכל יומא איתא ולא דמי לספירה דכתוב תמימות עכ"ל הרי מבואר דכל יום הוה נס בפני עצמו ופנים חדשות. ולפ"ז דכל יום ויום הוה נס וחיוב לפני עצמו מי שנעשה אונן ח"ו בליל ראשון פטור מלהדליק דהא לא יודחה בשאר ימים עיין בנב"י ח"ר א"ח סי' כ"ז דחידש אם יודחה גם על מצוה שאח"כ אין אנינות פוטר אותו וזה הטעם בנשואים וה"ה לספירת עומר יעו"ש וא"כ אי הוה חנוכה מצוה אחת הי' מותר לו להדליק אבל כיון שהדין אם לא הדליק לילה אחת מחויב להדליק בשאר לילות א"כ אונן פטור בלילה הגם דחביבה מצוה בשעתא ועיין במג"א סי' תרצ"ז במגילה ודוק. וכן נ"ל למי שהזדמן לעשות מצוה לערב יום א' דחנוכה ואם יתחיל בזה לא יוכל להדליק ליל ב' אעפ"כ מחויב להתחיל מצוה שבא לפניו עיין רשב"א בחדושיו סוכות דף כ"ה הגם שע"כ יתבטל אח"כ מחמורה צריך להתחיל בהקל דהשניה אינו חל עליו וכאשר תבוא עליו יהי' עוסק במצוה פטור ממצוה הבא דאל"כ קרא למה לי יעו"ש כי מתוק וה"ה בחנוכה הגם שמצוה שבא עכשיו היא מצוה דרבנן שאין בה פירסום נס ויתבטל מהדלקת חנוכה שהוא פירסום נס אעפ"כ מחויב לעשות מצוה ראשונה דליל שני הוה מצוה בפני עצמה על נס בפני עצמו ולא חלה עליו עדיין מצות הדלקה ליל שני ומחויב לעשות מצוה שבא לידו וכאשר יבוא מצות הדלקת שניה יהי' עוסק במצוה פטור ממצוה ודוק (והגם על קו' רשב"א יש לי תירוץ דאשמעי' דצריך לעסוק במצות שעה הגם שעי"כ יתבטל במצוה נמשכת אעפ"כ פטור ואין כאן מקומו). ועתה נחקור בעזה"י בטעם קריאת התורה בחנוכה בפרשת נשיאים מלבד הטעמים הידועים מובא ביתר שאת בבאורי הגאון מווילנא דברי ילקוט מלכים סי' קפ"ד דברי פסיקתא יען דכ"ה כסליו נגמר המשכן והקב"ה רצה להקימו בירח שנולד יצחק ומעתה הפסיד כסליו שנגמרה בו מלאכה אמר הקב"ה עלי לשלם ומה שלם לו הקב"ה חנוכת חשמונאים עכ"ל והוא כמו שמצינו קרש שזכה בצפון אסור לשנות ממקומו ה"ה אם

חודש זכה להיות בו חנוכת משכן ד' זכה בו על כן הבטיח הקב"ה שיהיה חנוכת הבית המקדש ע"י חשמונאים בכ"ה בכסליו וא"כ אלו הי' הקמת המשכן בכ"ה בכסליו הי' אותן ימים זוכים בהקרבת נשיאים קבעו קריאת התורה של פ' נשיאים באותן ימים סוף כסליו ותחילת טבת להשלים בו נשלמה פרים שפתינו שיהי' כאלו הקריבו הנשיאים בימים ההם כדי להשלים לכסליו וטבת מה שנוטל מהם אז מהוד והדר ותיקונים גדולים אשר הותר בקרבן נשיאים ג' דברים שיחיד יביא קטורת ויחיד יביא חטאת על לא נודע לו חטאתו ויחיד יקרב בשבת עיין רבה פ' נשא פ' י"ג על פסוק אכלתי יערי עם דבשי יעו"ש א"כ עיקר חיוב קריאת חנוכה דווקא בפ' נשיאים לשלם החוב מן אז ומני קדם והבן. ואוסיף עוד דעיקר חיוב קריאת ס"ת בחנוכה דווקא פ' נשיאים והוא דהלא נודע מרוב ניסים ונפלאות שנעשה אז עד כי חדל לספור כי הפליא הקב"ה לעשות פלאים גדולים כאשר נזכר בעל הניסים "מסרת גבורים ביד חלשים" הכי לא הי' די שיפלו גבורים ביד גבורים אלא הפליא ד' להראות שהגבורים יפלו ביד חלשים שכל עין הרואה יאמר שהוא פלאי פלאים "ורבים ביד מעטים" העושה גדולות עד אין חקר הראה שרבים לא יפלו ביד רבים מישראל אלא דווקא רבים יפלו ביד מעטים להכיר ולומר ד' נלחם להם לישראל "וטמאים ביד טהורים" השגיח הקב"ה שהטמאים לנפש יפלו דווקא ביד טהורי נשמות המה הקדושים לראות איך התגבר הקדושה על הטומאה "ורשעים ביד צדיקים" צמצם הקב"ה בעין ד' על יריאיו שלא יפלו יחדיו רשעים רע לשמים ולבריות רק ביד צדיקים אשר יודע צדיק נפש בהמתו צדיק מעיקרו משמע צדיק באמונתו יחיה "וזדים ביד עוסקי תורתיך" אותן הזדים המחרפים ומגדפים למרוד בד' יפלו דווקא ביד לומדי ועוסקי תורה אשר מקימים התורה וכל הרואה כאלה יאמר כי לך עשית שם הגדול והקדוש כי ברוב ניסים בתוך ניסים נפעל שם גדול וקדוש לדעת מי כמוך באלים ד' וגם לעמך עשית תשועה גדולה ופורקן כהיום הזה אבל מראשית הקדים רבת את ריבם דנת את דינם נקמת את נקמתם להיות הכל במשקל הזהב קולע אל השערה ולא יחטא פלא פלאי פלאים במאוד והארכתי פ"א בדרשה להראות כמה עמוקה תפילת על הניסים שהוזכרה כאן ה' ידות כי בכל יד יש ה' אצבעות אשר רמזו חכז"ל בפ' בשלח על כי יד על כס ד' בשם פרקי דר"א וכאן הי' ה' ידות להורות כי עלה הנס בכל העולמות "כי לך עשית שם גדול וקדוש בעולמך" כמו שאמר דוד לך ד' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד הם חמשה ותוכן הבנה מבואר בספרים והכלל אין פה ולשון אשר ימלל גבורת ד' ולספר רוב ניסים ופלאים אשר נעשו בימים ההם בזמן הזה. וכאשר נחקור על מי ועל מה נעשה אז רוב ניסים ונפלאות אשר לא נהיתה כמוהו שלא נטבע השונא בים ולא נפלו

עליו אבני אלגביש ולא יצא מלאך להרגם רק כל הניסים נראים ונגלים נעשו בידי כהנים והצדיקים וקדושים מה הוא זה ועל מה זה. אך המעיין במדרשים רבה וילקוט ותנחומא ויתר מדרשים יתבונן על הסודות גדולות ונוראות על המחשבות דבוקות וקדושות על רעיונות מופלאות ועמוקות על פרישות ונזירות ועל מסירות הנפשות ונשמות אשר כל נשיא ונשיא הפליא בלבו בנסתר בקרבנו עד שזכה לראות עד סוף כל הדורות והביאו את עצמם בהצנע לכת לחנך את המשכן להיות מדור לשכינה לשכון כבוד בארצינו שיתהלך ד' בתוך רבבות אלפי ישראל ולהוליך אותם קוממיות בקומה זקופה ולא היו יראים מכל אדם לא יפלא שהותר אצלם ג' דברים להביא קטורת וחטאת ולהקריב בשבת כי כל אחד הי' כל העולם כולו כדי לו צדיק יסוד עולם והמה פעלו שד' לחם מלחמות ד' כנגד סיחון ועוג וכל מלכי כנען כי לא נפל דבר ארצה ע"י מחשבותיהם ויחודיהם אשר יגרם ח"ו לעצור ביד ד' שלא יהיה מוראם וחיתתם על כל חיות הארץ המה האומות שנמשלו כחיות וכל מהלכי טבע נמקו ונעשה טבע שנית כל שתה תחת רגליו וכאשר הגיע ימי כ"ה כסליו וטבת אשר חפץ הקב"ה לשלם חובו אשר זכה כסליו וטבת אלו הוקם המשכן אז הוצרך לשלם ג"כ הרוב ניסים ונפלאות אשר הי' פעלו הנשיאים על ימים האלו אילו הקריבו בימים ההם קרבנם ולכן לא יפלא עוד מכל אשר נעשה ביד החשמונאים והבן. ועל כן העמיקו אשר תקנו לקרוא בתורה פרשת נשיאים כי הם המה אשר פעלו לנס חנוכה בימי חשמונאים וכאשר פעלו על ימים האלה בימי חשמונאים כן הוקבעו הימים להיות זכרון הנשיאים תמיד חקוק כחכז"ל יום שנפקדה שרה נשאר לדורות וא"כ אפוא כל יום זוכה בנשיא שלו בכל דעותיו ומחשבותיו ודבקותיו ובכל תיקונו אשר הכין ופעל לפי שבטו ומקור נשמתו וכן הוא לדורות עולמים הבן. ובזה יובן למה נעשה נס חדש בכל יום ולמה צוה שיהי' הדלקת נר חנוכה בכל יום לפני עצמו כי כל נשיא פעל על יומו כפי קדושתו ועל כן המהדרין מוסיפין נר להראות שלא הקריבו לנשיאים כולם מטעם אחד ומחשבה אחת רק כל אחד הוסיף במחשבות ודיעות וכן קבלו כל ישראל להיות מהדרין ועל כן כל יומו זוכה שיתחילו לקרוא בנשיא שלו כי הוא מקורו ומחשבו לעורר מעשיו ופעולותיו ביום הזה בימים ההם והבן. ופן ואולי יאמר מעלתו נ"י מאין לי כל אלה שיהי' זה טעם שקריאת נשיאים יהי' מוגבל מרבותינו ז"ל להיות קוראים אותם יום ביומו הגם שהעד לעצמו הוא האמת בכל זאת אמרתי לחזק בריחי שערים אשר פתחתי. עיין בטוא"ח סי' תרפ"ג שכתב וז"ל כל ימי חנוכה גומרין ההלל עכ"ל וכתב בב"י וז"ל בפ"ב דערכין מימרא דר"י משום רשב"ץ וכתב בשבולי לקט שהטעם משום דחלוק בנרותיו כל יום חלוק משלפניו הרי הוא כחג שחלק בקרבנותיו

ועוד טעם אחר לפי שהנס נתחדש בכל יום ועוד שהרי קוראין בנשיאים וכל יום נשיא שלו חלוק משל חבירו א"כ כל נשיא צריך לגמור ההלל על קרבנותיו ואין ראוי' לחדש קריאה בלא קריאת ההלל עכ"ל הרי בטעם אחרון גילה טעם כעיקר מה דגומרין ההלל בכל יום הוא מטעם דנשיא צריך לגמור ההלל על קרבנותיו הרי עין בעין נראה שהעיקר תיקון הקריאה היה נשיא אחד ליום נשיא אחד ליום כאלו יעמדו נשיאים ויקריבום קרבנותיהם וצריך כל נשיא לאמור ההלל על קרבנותיו ופשיטא א"כ צדקו דברי פר"ח סי' תרפ"ד שחוששש על ברכה לבעלה אם לא קרא לכהן מהנשיא וגם מוכח דצריך דווקא לקרות נשיא ראשון ביום ראשון ונשיא שני ביום שני דחנוכה עד גמירא ודוק וגם לפי הטעם שהנס נתחדש בכל יום הוא רמז כמו בקרבנות נשיאים הגם שהקריבו קרבנם שוה בשוה איש איש כרעהו לא פחות ולא יותר בכל זאת נתחדש בכל נשיא בקרבנו כאלו לא הוקרב קרבן כזה מעולם שתכלית הקרבן הי' בפנים חדשות א"כ אותו קרבן שהי' אתמול נתחדש היום וכן הי' בנס חנוכה מלבד שהי' נס בכל יום אלא נתחדש אותו נס דאתמול ועיין בב"י סי' תר"ע למה מדליקין שמונה ימים הלא הי' פך שמן על יום אחד ותי' ג' פנים ובכל אופן נתחדש אותו נס בכל יום ולכן לא כתב שבולי לקט נס בכל יומא הוה עיין גמ' שבת אלא כתב שהנס נתחדש אותו נס נתחדש בכל יום וא"כ מבואר שנתקן קריאת נשיאים דווקא להיות נזכר בו נס חנוכה והבן ולטעם הראשון דנרות חנוכה חלוק כל יום מחבירו הרי הוא כחג שחלוק בקרבנותיו הרי הנרות המה כקרבנות החג ולא לחנם אמרו בגמ' נר חנוכה שהניחו למעלה מכ' אמה פסול כסוכה הרי שיש שייכות לחנוכה וגם מדפליגי למהדרין אי להדליק לילה ראשון שמונה ולמעט אח"כ כקרבנות החג או מעלין בקודש הכל נרמז בקרבן הנשיאים שמלכות בית דוד הי' ט"ו מלאים וט"ו חסירים וגם נרמז שח' דורות עמד בית חשמונאי במלכות שהוא נר "ערכתי נר למשיחי" ונעקרו ר"ל על כי לקחו גם המלכות והתורה אמרה אחרי פ' מלוכה לא יהי' לכהנים חלק ודרשו בספרי שלא יהי' מלוכה ביד כהנים ועיין בנמוקי רמב"ן פ' ויחי ועיין ברבה נשא פ' י"ד אלה שני בני יצהר אהרן ודוד זה מבקש כהונתו וזה מבקש מלכותו ומה נפלא שנעשה נס ח' ימים בנרות ע"י חשמונאים להראות על ח' דורות לבד וכדומה א"כ מבואר באר היטב שהשווה הנרות עם קרבנות החג שכ' השבולי לקט הרי הוא כחג שחלוק בקרבנותיו וממילא יובן שבמכווין חיוב הקריאה בס"ת דווקא בפרשת נשיאים נשיא ליום נשיא ליום כי הימים נזכרים ונעשים בקרבנות נשיאים והבין על כן פשיטא מי שקורא ביום השלישי של יום רביעי הוה ברכה לבטלה והכלל כל יום יש לו קריאת נשיא וחלילה לקרוא כאות נפשו. וראיתי בדברי מעלתו נ"י שכתב ועוד אני אוסיף שאם

אירע שטעה ביום אחד מימי חנוכה ודלגו בעת קריאה לנשיא אחד או ב' והתחילו לקראות מיום שלאחריו אפשר דלא הוה ברכה לבטלה ושפיר יצאו היום ידי חובת קריאת התורה אחרי כי לדעתי כל הפרשה שייכה לכל יום מימי חנוכה עכ"ל ולפמ"ש נהפוך הוא נשיא ליום נשיא ליום כאשר זכו הנשיאים אז בימי חנוכת המשכן כך זכו אח"כ בכ"ה בכסליו זה אחר זה והוה חייבות הקריאה סדר נשיאים לסדר הימים ודוק.
והראני בני הב' האברך החריף ר' יעקב שלום נ"י שבספר כרם שלמה סי' תרפ"ד כתב וז"ל אם טעו וקראו ביום השני של חנוכה נשיא השלישי וכיוצא עלתה להם הקריאה דאין קפידה בימים עיין ברכי יוסף בשם משאת משה וכ"כ בפרמ"ג בסי' ק"מ עכ"ל ועיינתי בפרמ"ג במשבצות זהב סי' ק"מ כתב וז"ל אם קראו ביום א' דחנוכה ביום הרביעי וכדומה שו"ת משאת משה ח"א סי' ו' דעולה דיעבד עכ"ל ועיינתי בברכי יוסף אות ה' בסי' תרפ"ד כתב וז"ל אם טעו וקרו ביום ב' של חנוכה פ' נשיא ג' וכיוצא עלתה להם דאין קפידה בימים וזה פשוט משאת משה ודב"מ עכ"ל הרי הבאתי ג' גדולי עולם משאת משה ופרמ"ג וברכי יוסף כדברי מעלתו נ"י. בכל זאת אני על משמרתי אעמודה אין ספר משאת משה לפני להראות טעמו ונמוקו הכי הביא הפסיקתא הנ"ל לדעת על מה אדני נס חנוכה הוטבעו וראיתי לברכי יוסף סי' תרפ"ד שהביא דברי מהר"ש אלגאזי מי שקורא עם הראשון ברכת כהנים לבד הוה טועה בדבר מצוה דתנן בחנוכה בנשיאים וגם הוה ברכה לבעלה והרב חולק עליו כדבר כנה"ג דיוצא ולא הוה טועה בדבר מצוה וגם ברכה לבטלה לא הוה כדברי תוספות מגילה כ"ג דאין להשגיח בחנוכה כל עיקר וכתב וז"ל דאין כ"כ בקריאת נשיאים בחנוכה וכו' וכתב וז"ל דלקושטא דמילתא הקרביי"ם הללו אין ענינם בחנוכה ואין ראי' מר"ח דלא קרינן מקודם כמ"ש הפר"ח דקריאת נשיאים בחנוכה קלושא טובא עכ"ל. ולפמ"ש נתתי טעם כעיקר דדווקא קריאת נשיאים בחנוכה הוה החיוב דכל נס חנוכה הוה להשלים חיוב חינוך המשכן והקרבת נשיאים והדברים ברורים ואקוה שמקום הניחו לו מן השמים בזה בעזה"י שהעיקר כדברי פר"ח ומהר"ש אלגזי כי הטיבו לראות דעיקר הקריאה בפ' נשיאים ואעתיק דברי רבה פ' י"ג וז"ל מה ראו הנשיאים להקריב קרבנות כענין זה רבנן אומרים אעפ"י שקרבן שוה הקריבו כולם על דברי גדולים הקריבו וכל אחד ואחד הקריבו לדעתו וכו' וסיימו שם וז"ל והיה מסורת ביד שבע יהודה חכמיהם וגדוליהם מן יעקב אבינו כל מה שעתיד לאירע לכל שבט ועד ימות המשיח וכן הי' ביד כל שבט ושבט מסורת כל מה שאירע לו עד ימות משיח מן יעקב אביהם עכ"ל ודרשו שם שנאמר בכל נשיא זה קרבן שראה הקב"ה שלכל אחד מחשבות אשר לא הי' לחבירו אמר הקב"ה בכל קרבן נשיא זה קרבן נחשון זה קרבן

נתנאל וכן בכל נשיא ונשיא קילס הקב"ה קרבנו כפי מחשבותיו והבן זה. ועלה עוד בדעתו שיש פנים לומר דווקא אם קרא ביום א' דחנוכה אחד משאר נשיאים יצא יען דברבה על פסוק זאת חנוכת המזבח ביום המשח אותו הקשה הלא לא נגמר עד מלאות שנים עשרה יום וכתב וז"ל אלא בא הכתוב ללמדך שכל השבטים הם שווים וחברים כולם כאחד לפני הקב"ה שהעלה עליהם הכתוב כאלו ביום ראשון הקריבו כולם לקיים מה שנאמר כולך יפה רעיתי ומום אין בך עכ"ל א"כ אם קרא בראשון בשאר נשיאים יצא אך לדעתי גם זה אינו אמת דנשלמה פרים שפתינו דווקא ביום שהי' בא עליו להקריב אלו הי' הועמד המשכן בכ"ה כסליו כנלע"ד בעזה"י. על כן אני אומר ממנ"פ אי אמרי' אין להשגיח על חנוכה כל עיקר נענין הקריאה ועיין ברוקח ובב"י ובט"ז א"כ מהכ"ת לקרות ביום ב' מה שנתחסר ביום א' הא אין להשגיח על הקריאה אפי' ביומו (אם לא הוציאו ס"ת שנית בר"ח) וכ"ש שלא להשלים למחר מה שלא קראו ביום אתמול ואי משגיחין על קריאת חנוכה שנעשה חיוב פ' נשיאים לקרוא אותו בחנוכה א"כ נשיא אחד ליום דבר יום ביומו וצריכין להתחיל ביום ב' מנשיא ב' דעבר זמנו של ראשון בטל קרבנו ואין לומר מה נפסיד אם נתחיל מקודם ולקרוא עוד אחר עבר נשיא ב' לכהן זה אינו דקריאת נשיא מחריב בה דמינה מחריב עיין זבחים דף ג' כנלע"ד. סוף דבר גליתי טפח והוא מעט מזעיר מה שמונח בכח קריאת נשיא ליום וחלילה וחלילה לחדש דבר או לשנות דבר מאשר נהגו מלפנים כי המון בית ישראל אם אינם נביאים בני נביאים הם דרכם בקודש וכלל גדול אם ראשונים כמלאכים אנו כבני אדם הרועים הישנים הביטו על תהליכותוהם של צאן קדשים ואקוה שיהי' שלום עם הבן תורה הגם שלא ידע אלו הדברים אעפ"כ הי' שליח מד' שלא יהי' נקיל לשנות שמעלתו נ"י לא חפץ להרוס אלא לבנות וכוונתו רצוי לפני ד' הדש"ת:

סימן נב

שמחת חג המצות יחוג בשמחה ובששון ה"ה האברך אבן יקר ענף אבות גאוני וגדולי ארץ וצדיקי עולם הרבני מורג חרוץ חץ שנון המפורסם בתורה ויראה כמוה"ר ר' מאיר א"ש נ"י בק"ק סיקס יע"א. גלילת מכתב ידי מעלתו נ"י האיר נגד פני טורי ספיר אמרי נועם רעיוני תורתו שמחתי באמרותיו מוצאים חן בהשכל כראוי ישמח אמרי יושר ה"ה אדמ"ו הגאון הקדוש גדול ליהודים בקברו בבן מנחם הוא אביו הגאון הצדיק ז"ל לאמור זה ינחמנו שלא ימוש התורה מזרע זרעי ואמר ד' מעתה עד עולם אמן ואמן. ועתה באתי להודיע כי יוכל לשער טרדותי בימים כאלה לפני כמה שאלות ולא אוכל לשים עיני עליהם ולהשיב לשאולי הגם שהי' דברים לדינא ולאהבתי אשר קרא לי דודי כי תלמידים

נחשבים לבנים ואני תלמיד מרן אבי אביו הגאון הקדוש ז"ל פניתי מכל עמלי להראות כי עריבים עלי דבריו מאוד. הנה מעלתו נ"י הציע לפני פתשגן דבריו לתרץ קו' החמורה של שאג"א איך בא לפשוט הגמ' מה דבעי דרבא אי עדיף מת מצוה ממקרא מגילה או מגילה עדיף ממה דמת מצוה דוחה עשה דהשבת עבודה וקשה אטו השבת אבידה טוב מפסח ומילה ואעפ"כ מגילה וגם מת מצוה דוחה אותם וכ"ש השבת אבידה הלא ספיקו של רבא הי' בין מקרא מגילה ומת מצוה אשר שניהם חזק וכאשר אעתיק אי"ה הקו' בביאר רחב ומעלתו נ"י יצא לחדש דבלא"ה קשה קו' התוס' למה נקט רש"י קרא דכתיב והתעלמת ולא מביא הקרא אשר מביא הגמרא בברכות דלא תסור וגם מביא קו' התוס' בב"מ דף כ"ט למה צריך קרא והתעלמת תיפוק ליה מולאחותו ולתרץ כל הנ"ל חידש בהערות הצל"ח מילה יוכל להיות ביום אחר עכ"פ שלא בזמנו ופסח יש לו תשלומין פסח שני ומש"ה נדחה אבל אבידה אשר אפשר בין כך ובין כך יוקח מגוי אשר יאבד אותה מנ"ל דנדחה וגם מת מצוה דוחה מגילה לגמרי אפי' לא ישאר זמן לקרוא אותה כמבואר במג"א הל' מגילה דלא כרמ"א ומזרחי א"כ שפיר איבעי רבא אי מת מצוה עדיף ממגילה אפי' יהי' נדחה לגמרי קריאת מגילה אי אפשר לדחות פרסום נס לגמרי מגילה עדיף א"כ אין ראיה מפסח ומילה ולכן מביא הקרא מן והתעלמת דאיירי בכל גווני אפי' יאבד אבידה ואעפ"כ גדול כבוד הבריות ה"ה כאן גדול כבוד הבריות לדחות מגילה לגמרי וא"כ מפסוק ולאחותו לא מוכח דלמא שאני פסח דיש פסח שני תשלומי דראשון ומילה יש תשלומין בשלא בזמנו וכן מפסוק דלא תסור אין ראיה לדחות לגמרי עכ"ד בקיצר והמה בחכמה יישר כוחו וחילו לאורייתא. על אמרי תורת מעלתו נ"י אין לי לפלפל רק הערת הצל"ח בברכות קשה לפני להבין איך כתב למול בשמיני הוה רק חביבה מצוה בשעתה הא הוה עשה לפני עצמו ביום השמיני ימול העשה הנ"ל יתבטל לגמרי לכן קשה על המג"א תרפ"ז שכתב שמגילה קודם דיכול למול בתשיעי יעו"ש בס"ק ה' בשם כה"ג וקשה הא למול בשמיני הוא עשה גמורה ואם ימול בתשעה נתבטל העשה של ביום השמיני ימול הוא עשה לפני עצמו יתבטל לגמרי ועוד קשה לי דלמא יבוא ויעשה כדת וכדין וימול בשמיני דכיון דאביו אינו מל מצוה על אחר למול בעבור עצמו שיש מצוה למול בני ישראל א"כ נתבטל האב לגמרי ממצות מילה של בנו מהמצות יום שמיני והן מגוף המצות מילה אפי' שלא בזמנה דאיזה ישראל יעמוד מרחוק ולא ימול בן ישראל אם אין אביו מל בנו וכן מבואר באדמ"ו חת"ס ז"ל יו"ד סי' רצ"ה בד"ה ועדיין פש גבן מי שהלך למול בלא שליחות האב עשה לעצמו המצוה והפסיד לאב המצוה משא"כ בתרומה שתורם בתורת שליחות יעו"ש דפח"ח וא"כ נדחה ממנו מצות מילת

בנו לגמרי ולא לחנם נקט הגמ' שהולך למול את בנו ועיין במג"א סי' תמ"ד ובשלמא על דברי כנה"ג סי' תרפ"ז אפשר דקאי בלמול בן ישראל אחר וא"כ ממנ"פ אם יבוא אחר וימול מאי איכפת לן שהוא יקיים או ישראל אחר יקיים המצוה ואם ישאר התינוק ערל ימול הוא למחר אבל שם בגמ' הולך למול את בנו קשה לי להבין חקירת הצל"ח רש"י בזבחים קאי על טומאה אם לא יעשה פסח ראשון ישאר על פסח שני דמי יטול מידו זכותו אבל במילה אין לי הבין. וגם מה שאמר הצל"ח שזה הטעם דפסח נדחה מפני כבוד הבריות יען דפסח יש לו תשלומין בשני קשה לי מדברי רש"י בזבחים הכא יען דעכשיו יש לפניו מצוה להטמא שגוף הטומאה הוא המצוה שאין לה תשלומין ואם נטמא אותו יקיים המצוה במה שיטמא עצמו אותו הטומאה מעכבות מלעשות פסח שמפסיד קיום מצוה של פסח יש לו תשלומין דהטומאה גרמה לעשות פסח שני דכך אמרה התורה אם יהי' טמא בראשון נתחייב בפסח שני אבל במת מצוה אטו הטומאה הוה מצוה הלא אפי' אם אפשר להשתדל שהמת יהיה נקבר ע"י גוים או ע"י פשוטי כלי עץ אשר בידו שלא יתטמא ג"כ פטור מלעשות הפסח דקבורת מת מצוה קודם ממצות עשיות הפסח וגם אם יטמא עצמו כגון שנושא המת על כתפו אין המצוה נעשה בגוף הטומאה שנימא שקיים המצוה במה שנתטמא רק גוף הקבורה הוה המצוה רק לתכלית הנרצה מותר אפי' לטמא עצמו כדי לגמור קבורה א"כ מנ"ל לבטל בעבור קיום מ"ע של קבורה מצות פסח ושפיר קשה ונגמר מינה והערותי במקו"א בענין עוסקי במצוה פטור ממצוה אפי' אם יש לראשונה מצוה העוסק תשלומין ולהשני אין לה תשלומין ומיושב קו' רשב"א סוכה דף כ"ה למה לי קרא על העוסקי במצוה פטור ממצוה ולפמ"ש לחדש אפי' אם לראשונה יש תשלומין ולהשני אין תשלומין ודוק ועתה אציג לפני מעלתו נ"י קו' שאג"א לעיין בו ואודיע אשר הערותי במקו"א זה רבות בשנים על קו' השאג"א הנ"ל וז"ל מגילה דף ג' בתר דבעי הדר פשטיה גדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה פי' רש"י של והתעלמת ונתקשה בטו"א בקו' גדולה מאוד הלא מה דנסתפק רבא אי מת מצוה או מקרא מגילה עדיף הוא יען דמצינו דמגילה דוחה שני דברים היינו ת"ת או עבודה וכן מת מצוה דוחה הנך שני דברים ת"ת או עבודה וא"כ מגילה ומת מצוה הם שווים ונסתפק אי יש יותר כח למת מצוה כנגד מצות מגילה או יש יותר כח למצות מגילה כנגד מת מצוה והגם שבוודאי שמת מצוה דוחה פסח ומילה אעפ"כ מסופק רבא אי דוחה למגילה יען דמגילה ג"כ דוחה דהא מגילה עדיף מעבודה וה"ה נמי דעדיף מגילה ממילה משום פרסום נס וא"כ מאי ראיה מביא לפשוט זה מדכבוד הבריות דוחה ל"ת דעבודה אטו יש לאבידה מעלה מעבודה ומילה נהפוך הוא ממון קל הוא כמבואר

בברכות דף י"ט דרוצה לפשוט דכבוד הבריות דוחה כלאים ואבידה ומשני שאני ממון דקל ופריך מפסח דנדחה אצל מת מצוה ומשני שב ואל תעשה עכ"פ נשמע דאבידה קל מפסח ומילה ואי מגילה עדיף מפסח א"כ מכ"ש דעדיף מאבידה ומאי ראיה יש מאבידה דמת מצוה עדיף ממגילה הלא בודאי ההולך לקרא מגילה ומצא אבידה דמניחה והולך לו והוא קו' נפלאה מאוד וצע"ג. ונלע"ד ליישב בעזה"י קו' הגאון הנ"ל דהנה יש לחקור אי הך דרש מן והתעלמת הוה ענף מצות עשה שזקן ואינו לפי כבודו צריך להתעלם עיניו מן האבידה מכח עשה דכבוד התורה ונעשה מצוה מחויבת על הזקן שיעלים עצמו מהאבידה או נימא דהוה מצוה דרשות אם יחפוץ לחוס על כבודו כבוד התורה יכול להתעלם מן האבידה אבל אם לא יחפוץ בכבודו רשאי ליטול האבידה. ועלה בדעתי אם יש ביד הזקן למחול על כבודו איך אפשר שאם יקפיד על כבודו יהי' העשה דכבוד התורה דוחה לל"ת דלא תוכל להתעלם הלא אמרי' בכתובות דף מ' כיון דאי אמרה לא בעינא ליה ליכא לעשה ה"ה אי אמרה בעינא ליה לא דחי עשה כזה ל"ת וה"ה הכא יוכל לוותר על כבודו אפי' לא מוותר לא דחי לל"ת. אמנם אחר עיון יש לחדש דבר ב"ה דשאני התם דתורה אמרה ולו תהי' לאשה לקנוס את האיש אבל לא האשה עיין רמב"ן בתורה בזה א"כ מרגע שאמרה פ"א לא בעינא ליה שוב נפקע העשה ולו תהי' לאשה ואפי' אם אחרי ימים תאמר בעינא ליה ליכא שוב עשה עליו שיקחנה לו לאשה ואפי' אם נשאה אח"כ מרצונה לא קיים עשה וגם בוודאי יוכל לשלחה בגט אפי' בע"כ דבאמירת לא בעינא נפקע העשה לגמרי וזה דייק הגמ' אי אמרה לא בעינא ליה ליכא לעשה כלל דיבורה עקרת העשה שלא יוכל העשה להיות עוד בעולם א"כ עשה אשר יוכל אדם לעקור שלא יהי' עוד מצוה אפי' אם עשה המעשה עשה הזה לא דוחה ל"ת יען דל"ת אין ביד אדם לעקור שלא יהי' עבירה והעשה יוכל האדם לעקור הגם שנעשה המעשה לא יהי' מצוה אבל עשה דכבוד התורה הוא יען שהוא ת"ח שתורת ד' בקרבו א"כ כל ימי חייו רובץ עליו העשה דכבוד התורה ואפי' ימחול על כבודו על לעולם הוה רק כאלו ימחול בכל יום ובכל שעה על כבודו אבל אם יחזור מדבורו למחר וחפץ ביקרו אתי דיבור ומבטל דיבור שלא מוחל מעכשיו על כבודו ממילא יש כאן כבוד התורה ובודאי הוה אז המעשה של כבוד התורה עושה קיום מ"ע ועוד אפי' אם מוחל על הכבוד אעפ"כ מי שמכבד אותו עושה מצוה דרשות עכ"פ כמובן ובכה"ג הגם שיוכל למחול על כבודו כיון שאינו מוחל בא עשה ודוחה לל"ת דאין בידו לעקור מ"ע של כבוד התורה שלא תהי' בעונם וממילא אם קפיד הוה עשה עצומה וגדולה ודוק. ובזה ישבתי קו' התוס' שם למה לי קרא דאין עשה דכיבוד אב מהני אם מצוה לחלל שבת הלא יש ביד האב

לומר לא בעינא לכבוד הנ"ל ולפמ"ש מיושב דשאני בלו תהי' לאשה בידה לאמור לא בעינא וליכא לעשה כלל בעולם אבל בכיבוד אב הגם בשעה זו אומר לא בעינא כבודך לעולם יכול אחר שעה לבטל דבורו דאתי דיבור ומבטל דיבור וממילא חייב בכיבוד אביו אפי' על אותו דבר בעצמו ואטו אפי' מחל על כבודו ואח"כ הבן מכבדו אינו עושה עכ"פ מצוה דרשות וק"ו אם מבקש אחר כך דבר זה שחוזר המצוה למקומו והבן זה. ומה מאוד תמוה לי דברי ראב"ד שהובא הקצו"ח סי' צ"ז שלכך לא מברך על נתינת צדקה אפי' אם העני פותח יד דהא יכול לומר לא בעינא ליה אז אפי' אם יחפוץ לא הוה עשה לברך ולפמ"ש הלא אם יחזור העני מדבורו חוזר החיוב ממילא ולא דמי לכתובות דשם בידה לעקור המצוה לגמרי ויש להאריך הרבה ואי"ה כאשר ירחיב ד' אבאר דבר זה בעזה"י. אך האמת יורה דרכו דלכאורה לשיטת רש"י דגדול כבוד הבריות שדוחה לל"ת היינו באבידה קשה מאי גדול כבוד הבריות הלא בכל מקום עשה דוחה לל"ת כפי חק התורה א"כ כבוד התורה עשה בהאי זקן ואינו לפי כבודו ודוחה לל"ת וצע"ג. אמנם בוודאי כל ת"ח תורתו דיליה הוא ות"ח שמחל על כבודו כבודו מחול ובפרט אם מוחל על כבודו בעבור מצוה ואהבת לרעך כמוך להשיב לו אבידתו ולא מיבעי אם הי' מוחל על כבודו אם הי' האבידה שלו פשיטא שיכול להשיב גם של חבירו אלא אפי' אם הי' וותרן בממונו מפני כבוד תורתו אבל גם מותר לוותר על כבודו מפני ממון חבירו וירויח מצוה גדולה של השב תשיב אבידת אחיך והי' השכל גוזר כיון דיכול למחול על כבודו מפני קיום מ"ע של השיב אבידת אחיך יהי' מחויב לוותר על כבודו כמו בכתובות שהיא מחויבת לומר לא בעינא ליה עיין רש"י שם מלמדים אותה כדי שלא יעבור עבירת ל"ת ק"ו שיהי' הזקן מחויב לומר אני מוחל על כבודי כדי שלא ועבור על לא תוכל להתעלם ולקיים מ"ע של השיב תשוב קמ"ל והתעלמת פעמים שאתה רשאי להתעלם אם אתה חפצת להקפיד על כבוד התורה מותר לך להתעלם ועיין בפנ"י בברכות להסביר דברי רש"י דטומאת קרובים יצא מכלל איסור יעו"ש כי מתוק רק שם מצוה לטמאות וכאן הוה רשות אם חפצת יצא מן הכלל שהקדימה התורה פעמים אתה רשאי להתעלם אבל לרוב אין אתה רשאי להתעלם אבל אם חפץ להתעלם הוה רק רשות ולא חיוב שיהי' מחויב להתעלם א"כ גדול כבוד הבריות שדוחה לל"ת הגם שאין כאן חיוב מ"ע להתעלם ואעפ"כ אם לא יחפוץ למחול נדחה ל"ת יען דתורה חס על כבוד הבריות ומחל הל"ת אם האדם לא יחפוץ למחול על כבודו מזה נלמד דגדול כבוד הבריות ודוק. ומעתה מיושב קו' שאג"א דשפיר פשט הגמ' אין להפליא הגם דמגילה דוחה עבודה ות"ת יען דמחויב לקרוא את המגילה כמו שמחויב בעבודה ות"ת והלא מת מצוה דוחה ג"כ עבודה ות"ת כמו מגילה

נישאר שיש למת מצוה מעלה שהוא גם כבוד הבריות שדוחה לל"ת אבל אבידה הגם שיוכל למחול על כבודו ואעפ"כ דוחה לל"ת א"כ נגלה חביבות כבוד הבריות שדוחה לל"ת עכ"פ בממון הקל א"כ אם בא לפנינו כבוד הבריות של מת מצוה אשר אי אפשר למחול עליו ויש בו כח לדחות ת"ת ועבודה בוודאי גדול כח כבוד הבריות ממגילה דלא מצינו למגילה מקום שיהי' רשות אם ירצה שלא לקרותה ואעפ"כ יהי' לה כח לדחות שום ל"ת והבן זה מאוד. כל זה הצגתי בקיצור מחדושי כדי לשעשע עמו בדברי תורה ולא אוכל להרחיב הערות רבות בזה כי הזמן בוגד בי רק מפני כבוד בן קדושים כמוהו העלמתי עין מטרדותי עד כה להשיב מיד ובמקום שיש לקצר אי אפשר להאריך ד' יברך אותו בכל טוב הדש"ת:

סימן נג

שלום וכ"ט למחותני הרבני הקצין החריף ובקי כבוד מוה"ר ר' אלי' שענקעל ב"י. אחד"ש מכתבו קבלתי והגם שאני מוטרד כעת אכתב לו על ספק אחד אשר שלח הערה אחת ולא אוכל כעת להאריך. ראיתי בתוך ספיקותיו אודות ראובן ששלח ע"י שליח שלוח מנות בפורים לשמעון והשליח טעה והאמין שצוה לתת המנות ללוי ואירע שהלוי אכל המנות לסעודת פורים אם יצא הגם דהוה אכילה הנ"ל מדברי קבלה ואלו גזל ואכל הוה מצוה הבא בעבירה ולא יצא אך לוי הנ"ל לא חשב לגזול א"כ נימא ניחא לי' לראובן ליעבד מצוה בממוניה דלו יהי' שבמקום הפסד ממון לא אמרי' ניחא ליה לאיניש שאני הכא דראה ראינו שהפריש מנות הנ"ל ליעבד בהם מצוה בממוניה עכ"ד. ונלע"ד לחקור מעט בעזה"י כבר הערותי במקו"א איך משכחת מצה גזולה הא מדלעסי' קני' בשינוי ודמים הוא חייב בשלמא באתרוג ולולב דהוא בעין שייך לומר דלא יוצא בגזול אבל אכילת מצה וכדומה אי אפשר דלא יצא בשלמא במעשר שני הוא ממון גבוה שמותר לו לאכול אי אפשר לקנות בשינוי דהא מותר לו לשנות אבל במקום שגזל דאסר לו לשנות א"כ מדלעסיה קני' וע"כ צ"ל דהוה מצוה הבא בעבירה לכן אינו יוצא במצה גזולה דבלי מעשה עבירה לא הי' לו מקום לקיים המצוה וא"כ כאן דליכא עבירה דהא האמין דשלחו לו המשלח לקיים מצות סעודת פורים וטעה בדבר מצוה א"כ בודאי אין כאן עבירה כלל ובודאי יצא סעודת פורים ודוק. שוב מצאתי במקור חיים סי' תנ"ד שהעיר בחקירה מדלעסי' קני' ועל מעשר שני תירץ הגאון דאפי' במעיו הוה של גבוה יעו"ש (ודברי ט"ז תרצ"ה ס"ק ה' נפלאים בעיני איך שייך הלואה לענין מה שנאכל בשלומא בריבית ניחא וצריך לומר דצריך להיות מתנה גמורה ולא להמתין שישלם לו בחזרה דאז לא הוה שלוח מנות איש לרעהו דהוה שלוחים גמורים לקנות וא"כ בנידן דידן לא

הוה גזל והוה עכ"פ כהלואה שלא יחזור בעינו ויוצא בו סעודתו) ודוק. אך יש לפקפק דכאן לא שייך מדלעסי' קני' דהא לא הי' לו כוונה לקנות בשעת לעיסה ולא דמי לגזל שכיוון לגזול ועכשיו נגמר הקנין דפיו הוה כחצר אבל כאן שהאמין שהוא שלו במתנה עכ"פ עכשיו בשעת לעיסה לא כיון לקנות ואין כאן לחקור כלל שיקנה הגם אם חבירו מקנה לו הוא לא כיון לקנות (ואין כאן לחקור דברי נמ"י בעודר בנכסי גר דהא אין כאן מקנה אשר הקנה לאיש הלזה). רק ע"ז אמרי' בהיפך אדם רוצה לעשות מצוה בממוני' דיהי' אוכל מסעודה שלו וסתמא דעתו לשלם כדי שיהי' המצוה נעשית בשלו ודוק אבל שנימא שמשלח חפץ שהאיש פלוני יקיים מצוה בממון שלו כבר הערותי במ"ח ח"ר סי' פ"ו סברה ישרה בהא הדין אם צריך להיות בשעת עשיית המצוה ממון של חבירו א"כ לא נעשה המצוה בשלו דכבר קנאו חבירו והוה של העושה מצוה ומהכ"ת יהי' מכווין להקנות לו ממון שיעשה חבירו מצוה ממנ"פ אם יש לחבירו ממון יקיים בשלו ואם אין לו הוא פטור מעשיית מצוה כדדרשו בירושלמי פאה כבד ד' מהונך ולא משל אחרים והוא פטור ממצוה אם אין לו מעות ולפמ"ש נכון דהאוכל ניחא ליה לקיים מצוה בממוניה וסתמא ניחא ליה לשלם מה שנהנה משל חבירו לסעודת מצוה ודוק. ויש לי חקירה אי סעודת פורים תלי' בכזית או בכותבת כלל דהעיקר להיות לב שמח באכילה ושתיה ואם אכל תמיד חצי שיעור ושתה חצי רביעית יין אעפ"כ קיים סעודת פורים או נימא בהיפך אם לא ישב לאכול בפ"א להיות שבע במשתה יין לא קיים סעודת פורים הגם דמג"א חוקר דלא בעי פת אבל עכ"פ להיות אוכל שיעור שביעה בפ"א להיות נקרא סעודה עכ"פ אבל אם אוכל תמיד בכל י"ג מינוטין שהוא שיעור אכילת פרס הגם אפי' שהוא שבע לא הוה קיום סעודה וכן משמע בר"ן הובא בט"ז סי' תרצ"ה ס"ק ה' דצריך להיות שיעור סעודה ויש לדחוק אם הי' שולח לחבירו חלק ממנו לא הי' נשאר לו כדי שביעה כלל. שוב ראיתי דתלי' בדברי מג"א סי' ר"י אי צריך לאכול כזית בפ"א כדי שיוכל לברך ברכת המזון אבל הפרמ"ג חידש אם אכל כל כך חצי זתים עד שהוא שבע בודאי מברך ברכת המזון א"כ ק"ו שיוצא סעודת פורים כי הוא אכל ושבע ודשן ודוק. לסיום ספרי אמרתי להציג ג' ספיקות בענין שלוח מנות בעזה"י. נסתפקתי מי ששלח לחבירו שלוח מנות בפורים פירות חוץ לארץ מערלה אם יצא בו ידי מצותו מי נימא כיון דערלה בחוץ לארץ אסור לאיש הנודע לו מאיסורו א"כ המשלח לא שלח דבר הראוי לאכילה עכ"פ ויש שסוברים שדווקא מבושלים צריך להיות המשולח מנות ורמזו מלשון מן הוא מוכן ומזומן לאכול ואפי' אם יוצא בחיים היינו עכ"פ הותר לו לאכול אבל ערלת חוצה לארץ אסור למשלח הנודע לו שהוא ערלה או נימא כיון דלמי שנשלח

לו לא ימצא עון אם אוכל ערלת חוצה לארץ בלי נודע לו עיין במ"א סי' תרמ"ט ס"ק כ' בשם ש"ג שסובר שמותר אפי' לכתחילה להאכיל לחבירו וא"כ יש ספק אי אזלי' בתר הנותן או בתר מקבל וצע"ג. נסתפקתי עוד מי שאינו נזהר מפת פלטר או מחמאה של נכרי ושולח שלח מנות פת פלטר או מעשה אפיה עם חמאה של נכרי לאיש הנזהר בו אם יצא ידי חובתו מי נאמר כיון דהוה מאכל היתר אצל המשלח יוצא בו ידי חובתו או נאמר כיון דהמקבל נזהר מה"ט א"כ לא קבל דבר הנאכל בהיתר אצלו ואי בעי יכול לאתשול על אשר קבל עליו לנהוג בו איסור לא שייך כאן כנודע וצע"ג. נסתפקתי עוד מי ששלח השלוח מנות טרם שנתגדל והוא ביום דנעשה בר י"ג (כנודע שנעשה בר מצוה על השעה שנולד והביא ב' שערות עיין בתומים הל' עדות סי' ל"ה) וקודם שהגיע המנות ליד המקבל נעשה בר חיוב אי יוצא בו ידי חובתו מי נימא כיון בשעה ששלח לא הי' איש שלא נתגדל או נימא דאזלינן בתר שעה שקבל המקבל המנות דכבר נעשה גדול דהא כתיב ושלוח מנות איש לרעהו ואין איש אלא גדול כנודע וצע"ג בחסדי ד' יש לי הערות רבות לפשוט הספיקות רק אמרתי להניחם כעת כאשר הצנתי אותם להגדיל תורה לפני למודי ד' להזכרני בדבר הלכה ביום שקיימו עכשיו מה שקבלו כבר. אעתיק מח"ת שלי בעזה"י שלא להוציא הנייר חלק ראיתי ליישב בעזה"י דברי רמב"ן בפי' המכילתא שאין ישראל עובר אלא א"כ החמץ שלו ונשאר ברשותו אבל אם ישראל הפקיד בבית נכרי או שקיבל חמץ נכרי ברשותו אינו עובר והבין הרמב"ן ופר"ח דה"ה אם הפקיד אצל ישראל חבירו אינו עובר והקשה השג"א א"כ למה נקט הגמ' יכול יקבל פקדונות מן הנכרי הי' להם לומר סתם ויקבל פקדונות דהא אפי' מישראל שרי בלא אחריות דמלא ימצא דרשי' דאסור באחריות וכן המכילתא נקט שמותר לישראל לקבל מן הנכרי ולא נקט רבותא יותר דאפי' אם קיבל מישראל חבירו מותר ג"כ בלא אחריות דאי באחריות אפי' בשל נכרי אסור מלא ימצא וצע"ג. ואקדים דראיתי בצל"ח דף ה' שהקשה למה נקט הגמ' יכול יקבל פקדונות מן הנכרי ושבק גביה דומי' דרישא דנקט אבל אתה רואה של נכרי ושל גבוה הי' לנקוט כאן יכול יקבל פקדונות מנכרי וגבוה דבוודאי אם מקבל מגזבר חמץ באחריות דאסור כיון שהוא גורם לממון עכ"ד. ונלע"ד דבר חדש בעזה"י דחמץ של גבוה הוא נקרא ממון גבוה וממון גבוה הוא יחשב לאיסור בעצם דהוא איסור שאסור להנות ממנו רק שהקדש הוא הגבאי יוכל לעשות מאיסור זה ממון ע"י מכירה או פדיון א"כ הוה כל חמץ של הקדש רק גורם לממון וראי' לזה מפסחים דף כ"ט דאמרי' דפליגו אם אכל חמץ של הקדש אי מעל או לא תלי' אי גורם לממון כממון דמי והקשה הפנ"י בשלומא באחריות על חמץ נכרים הוה רק גורם לממון מכח דאלו מגנוב יען דעכ"פ

גוף החמץ אינו שלו רק גורם לו דישלם בעבורו ממון אבל בהקדש דרשאי לשהות עד אחר פסח א"כ הוה ממון ממש ולמה נקרא גורם לממון יעו"ש ולפמ"ש ניחא דכל הקדש הוה רק איסור וע"י מכירה ופדי' יבוא לידי ממון א"כ יהי' חפץ של בדק הבית אפי' כל השנה רק גורם לממון והא דאם אכל חמץ של הקדש בשאר ימות השנה חייב דהא בידו לעשות מהחמץ ממון וכל שבידו לאו כמחוסר מעשה אבל בפסח די דילפי' מלא ימצא דע"י קבלות אחריות עובר כמו אם יהי' החמץ ממונו ממש דנמצא שבפסח יש לו אחריות עכ"פ על חמץ שהוא ממון ממש לגוי אבל לרבות להיות חייב ג"כ באחריות החפץ שהוא בעצמו רק גורם לממון זה לא ילפי' מן לא ימצא דהלא בכל התורה גורם לאו כממון ואפי' לר"ש דגורם לממון כממון זה דווקא אם אינו בעין אבל כ"ז שאיתא בעיניה ולא כמבואר בצמח צדק סי' ל"א רק בפסח דכתיב לא ימצא כמבואר ברש"י] רק בחמץ חדשה התורה מדכתיב לא ימצא א"כ די אם קבל אחריות על חמץ שהוא ממון של נכרי אבל שיהי' עובר אחריות על חמץ שהוא ג"כ רק גורם לממון זה לא ילפי' דוגמת סברת הר"ן בקביע יען דקבוע חידש הוא לא אמרי' קבוע בלא נודע איזה חנות מוכרת בשר הנבילה יעו"ש ודוק. ולפמ"ש נ"ל דדוקא אחריות על חמץ של גוי נאסר מלא ימצא דהא חמץ הוה ממון של גוי בפסח והוה אחריות גורם לממון ממש אבל בחמץ של ישראל המופקד אצל חבירו הגם שעפ"י התורה מותר להשהות החמץ ברשות ישראל אחר ויהי' חמץ הנ"ל גורם לממון אחר הפסח עכ"פ חמץ של ישראל בפסח אסור בהנאה ואין לו דמים והוה קבלת אחריות דהוא גורם לממון על חמץ שהוא גורם לממון ואינו עובר על ב"י ולא ממועט מלא ימצא שלא יקבל חמץ של חבירו אפי' באחריות והבן. ובזה נסתר מה שחידש הצל"ח בלשון הגאונים שאמרו הנפקד חייב לבערו ולא המפקיד ופי' הוא יען דמפקיד אינו עובר א"כ אין ראוי לקנסו אחר הפסח וכיון שאומרים הרי שלך לפניך ואין ראוי לקנוס המפקיד א"כ יהי' לאחר הפסח מותר החמץ והוה האחריות על הנפקד ועובר עליו וזה שרמזו יען שמפקיד אינו עובר לכן עובר הנפקד יעו"ש ולפי מה שחדשתי זה אי אפשר דאחריות הנפקד הוה גורם לגורם דחמץ המפקיד הוה גורם לממון שהי' מותר אחר הפסח וקבלת אחריות הוה גורם לגורם ודוק. וא"כ נשאר קו' הצל"ח מאי מקשה הגמ' למ"ד גורם לממון כממון לא ימצא ל"ל שהקשה הנ"ל דלמא על חמץ ישראל דנפסק האחריות בשעה שבא זמן איסור וחידש גזה"כ דיעבור מלא ימצא ותי' הצל"ח דהחכים רש"י לכתוב ר"ש קאמר גורם לממון כממון וא"כ כל חמץ הוה גורם לממון יעו"ש ולפמ"ש דזה הוה גורם נשאר קו' הצל"ח דלמא חידש התורה בל"י דיהי' אוסר גורם דגורם אשר לא נשמע לר"ש וחידש התורה גזה"כ אך הגמ' תי' דהי' בסברה

דכל זמן שלא הוזק אז בכל התורה לא הוה גורם לממון כזה שחמץ בעין ומהכ"ת לחדש עוד דגורם דגורם יהי' כממון והבן. רק לפ"ז קשה מאי הק' הגמ' הא אמרת רישא שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה נימא דכולם איירי באחריות רק רישא איירי בשל ישראל דהוה גורם דגורם וסיפא איירי בשל נכרי וצע"ג. ונ"ל דלכאורה קשה א"כ מאי פריך הגמ' כלפי לאי ולא משני דס"ד נכרי שכבשתו דהוה ממונו כממונך א"כ יהי' מותר כמו שמותר לקבל חמץ של ישראל קמ"ל דל"י דהגם דהוה כממון של ישראל אעפ"כ נשאר ג"כ ממון של גוי והוה קבלת אחרים גורם לממון ולא גורם לגורם ומדשני רבא ארישא קאי ע"כ ידע רבא דאחריות ברישא היינו גוי ולא של ישראל ומיושב למה מסדר הגמ' מתחילה הקו' על אמר מר אין לי אלא נכרי שכבשתו ואח"כ מסדר אמרת יכול יטמין דבלא"ה הי' משני אחרים היינו ישראל ולעולם שניהם באחריות אבל מדמשני רבא ארישא קאי ע"כ דרישא איירי בשל גוי ודוק. ברוך אתה ד' למדני חקיך אתה החילות להראות את עבדך את אמתך ואת חסדך מעשי ידיך אל תרף ממני להראני עוד נפלאות מתורתך ואני תפילה שדבריך לא ימושו מפי ומפי זרעי ומפי זרע זרעי מעתה עד עולם חסדך וישעך תתן לי אמן דברי הפורע בברוך אל אביו שבשמים וחותם באהבה רבה לאמרות ד' אמרות טהורות היום י' שבט תרצ"ח לפ"ק יום היארצייט של אם אמי הצדקת מלכה ע"ה אשת החשוב ר' יהודא לאשברין ז"ל מפ"ב הק' חיים בן לאבי אדמ"ו הצדיק מוה' מרדכי אפרים סופר ז"ל גבעת פנחס קראתי לתשובה זו גבעת פנחס שהיא מדברת בעבור שחפצו להבילו לר' פנחס ווייס ז"ל ממקום אשר רגליו היו מבילות אותו למות בק"ק אורשא לקבור אותו בעירו כי הי' ממיסדי הקהלה ואדפיס אותו כאן כי ספר זה הודפס ממעותיו כאשר פקד בצוואה לזכר עולם יהיה נשמתו היקרה. שלום וכ"ט למכירי ה"ה הרב הגאון בן אבות היקר כבוד הרב ר' יעקב אב"ד דק"ק פוטנאק יע"א. מכתבו עם שאלתו קבלתי ואשיב כיד ד' הטובה עלי אשר חקרתי ומעלתו נ"י ישים עיניו בו ואם יש אתו השגות ידעני מהרה הדש"ת. שאלה אודות איש יקר ירא אלקים הנכבד ר' פנחס ווייס מעיר פוטנאק אשר שבק חיים לנו כי יצאה נשמתו בק"ק אורשא ז' תשרי תרל"ז ונקבר שם בק"ק הנ"ל ביום ח' תשרי ועכשיו מבקשים כל קרוביו ואוהביו שיפונה מקברו ויובא לעירו עיר פוטנאק להקבר אצל קרוביו בבהק"ב שלהם כי זה כבודו שהיה אחד ממיסדי הקהלה הזאת אשר מלפנים לא הי' רשות לבר ישראל לדור שם והוא הי' מן הראשונים אשר באו לדור ופעל טוב בעמו להיות ממקהלות הקודש בבהכ"נ ומקוה ובה"ק וכל דבר הראוי' להיות בקהל ישראל על כן התנדבו כמה וכמה שחפצם להשתדל במקום גבוה שינתן רשות להובילו למקומו רק בקשו לדעת אם הוא מותר מדרכי תורה

או לא. תשובה אחקור בעזה"י על שורש הדין אם מותר לפנות המת אשר קבור בקרקע שאינו שלו כדי לקבור אותו בקרקע שלו כי ראיתי בזה מבוכה ואשר יחנן אלקים אותי אשמור לדבר בעזה"י. הנה הרמב"ם פי"ד מהל' אבל הל' ט"ו כתב וז"ל אין מפנין את המת מקבר לקבר אפילו מבזוי למכובד ואם הי' בתוך שדהו מפנהו אפי' ממכובד לבזוי עכ"ל פשטות הלשון משמע בעבור כדי לקברו בתוך שלו מותר לפנותו דגנאי הוא לאדם להיות קבור בקבר שאינו שלו כמבואר בב"ב דף קי"ב שאמרו נמצא שצדיק קבור בקבר שאינו שלו וא"כ כל אדם אוקמי בחזקת כשרות ובפרט אם כבר מת שמיתה כבר כפר עליו א"כ הוא גנאי לצדיק שיהי' קבור בקבר שאינו שלו ומותר לפנותו אפי' ממכובד לבזוי דזה הוא כבודו שהוא נקבר בשדה שלו והוא יותר כבוד מאשר נקבר בקבר מכובד שאינו שלו ודוק ובהל' יו"ט פ"ח הל' ח' כתב וז"ל אין מפנין את המת ולא את העצמות מקבר לקבר ולא ממכובד לבזוי ולא מן בזוי למכובד ואסור לעשות כן לעולם בשאר הימים אלא א"כ הי' מפנהו לתוך שלו מפנהו בשאר הימים אפי' מן המכובד לבזוי עכ"ל הרי שלא הזכיר הרמב"ם אלא אם הוא מפנהו לתוך שלו אז מותר בשאר ימים אפי' ממכובד לבזוי ודוק מזה נראה דרמב"ם לא הזכיר להיות קבור אצל אבותיו אלא הזכיר להיות נקבר בתוך שדהו או להיות נקבר לתוך שלו דעיקר הדבר להיות נקבר בקרקע שהוא של עצמו ולא להיות נקבר בקרקע של אחרים כמובן ואולי זה מרומז בתורה פ' ויחי דיוסף אמר אל פרעה "אבי השבעני לאמור הנה אנכי מת בקברי אשר כריתי לי בארץ כנען שמה תקברני ועתה אעלה נא ואקברה את אבי ואשובה" הגם שמצינו שיעקב דבר אל בניו ויצו אותם ויאמר אליהם "אני נאסף אל עמי קברו אתי אל אבתי אל המערה אשר בשדה עפרון החתי" הרי שהזכיר אל בניו שיקברו אותו אל אבותיו דמשמע דנייח לו לשכוב עם אבותיו ויוסף הזכיר לפרעה רק שאמר יעקב שיקברו אותו בקבר אשר כרה לו עכצ"ל דגם טעם זה מספק שנייח לו לאדם שיקבר בתוך שלו ולא הזכיר לפרעה כלל שביקש לשכוב אצל אבותיו ודוק. ואוסף עוד דלדעתי מה שאינו נקבר בקבר שאינו שלו הוא קפידה גדולה דעיין רמב"ן פ' חיי שרה על פסוק "אם יש את נפשיכם לקבור את מתי מלפני" כתב וז"ל טעמו אני לא אקבור מתי בקבר אחר אבל אם רצונכם שאקבור מתי פגעו לי בעפרון שיש לו מערה בקצה שדהו שאינה לו קברות אבותיו כי לשדה הוא להם עכ"ל הרי שהקפיד אברהם ואמר בפומבי שלא יקבור אשתו בקבר אחר בשום אופן לכן אם יש את נפשכם שיקברנה יפגעו בעבורו בעפרון ודוק והוסיף עוד הרמב"ן שם על תיבת לפני וז"ל ומטעם מלפני כי אם לא תעשו כן אקברנו בארון עכ"ל הרי שאמר טרם שיקבור אותה בקרקע אחרת יהי' מטמין אותה רק בארון שלא יראנה ועיין בש"ע

יו"ד סי' שמ"ב וז"ל הנותן מתו בארון ולא קברו בקרקע עובר משום לא תלין את המת עכ"ל ומקורו בסנהדרין דף מ"ו ועיין בטור ואעפ"כ הקפיד אברהם מוטב שלא יקברנה ויעבור על הלנת מתים מלקבור אותה בקרקע שאינו שלו ודוק ועיין רשב"ם בב"ב דף קי"ב ע"א בד"ה פנחס גבי דזבין מזבין שכתב וז"ל ומשני הך רבותא דקפרכת מפנחס ליתא דליכא למימר גבי דזבין מזבין דא"כ לא הי' קובר את אביו דנמצאת חוזרת וכו' עכ"ל משמע נמי הגם דלא הי' לו קרקע שלו ולא הי' לו מקום קבורה לפניו אעפי"כ לא הי' קברו בקרקע שאינו שלו דטוב לקבור אותו בארון מלקבור אותו בקרקע שאינו שלו (ויהושע תיקן מת מצוה קונה מקומו לא לבד זאת תיקן לקבור מת מצוה במקומו אלא תיקן שגם יקנה מקומו להיות נקבר בתוך שלו). ועוד נראה דטעם להיות נקבר בתוך שלו הגם שאינו אצל אבותיו הוא מטעם להיות נקבר אפי' בתוך שאינו שלו רק אצל אבותיו דהא הרשב"א בתשובה סי' שס"ט כתב וז"ל אבל כענין זה לקברו אצל אבותיו מותר שערב לו לאדם להיות נקבר אצל אבותיו וכתוב קברו אותי אל אבותי עכ"ל ויש לדקדק למה כתב כענין זה באות כ' ולא כתב בענין זה באות ב' אך הכוונה דשם בנידן הרשב"א הי' תרתי לטבותא שצוה לפני מותו וגם להיות נקבר אצל אבותיו והרשב"א יליף דאפי' לא צוה מותר דעכ"פ צוה יעקב שיקברו במערה למה לו לומר קברו אותי אצל אבותי אלא דגלי דעתו לדעת שנייח לאדם להיות קבור אצל אבותיו וממילא בכל אופן אפי' בלא ציווי של המת מותר לפנותו שנייח לאדם להיות קבור אצל אבותיו והגם בשאלת הרשב"א הי' ג"כ תרתי לטבותי שצוה וגם הי' אצל אבותיו בכל זאת רוצה להשמיע הדין אפי' כענין זה אפי' לא צוה ג"כ מותר לפנותו דנייח לאדם להיות מונח אצל אבותיו ולכן לא כתב הרשב"א אבל בענין זה שצוה לקברו אצל אבותיו אלא כתב וז"ל אבל כענין זה לקברו אצל אבותיו עכ"ל משמע אפי' הוא לא צוה כלל ודוק וא"כ יש למילף מדהזכיר יוסף לפרעה רק זה הטעם שיעקב ביקש שיקבור אותו בקברו אשר כרה לו שיספיק זה הטעם לבד לפנותו הגם שלא צוה להיות נקבר בתוך שלו ודוק. ואבאר מדקנה יעקב המקום במערה מעשו כמבואר ברבה על פסוק אשר כריתי לי וז"ל בשעה שעמד יעקב עם עשיו א"ל מה את בעי ממון או קבורה א"ל מה להההוא גברא קבורתא הב לי ממון וסב לך קבורתא הרבה ממון תכרה עליה הה"ד בקברי אשר לקחתי אין כתיב אלא אשר כריתי לי הכרתי עליה עכ"ל וא"כ כפי שאמרו חכז"ל אחים שחלקו לקוחות הן וחזר ביובל א"כ נמצא יעקב קבור בקבר שאינו שלו הגם שקנה הקבר מיד עשו שהי' ישראל משומד כנודע מחכז"ל עכ"פ כשיגיע היובל חזר הקנין למקומו וא"כ מוכח דטעם דנייח לאדם להיות מונח אצל אבותיו יספיק לבד אפי' אינו קבור בתוך שלו וגמ' בב"ב דף קי"ב

אמרו נמצא צדיק קבור בקבר שאינו שלו יען שלא היה אצל אבותיו אבל אצל אבותיו נייח לו אעפ"י שאינו שלו ה"ה יספיק טעם להיות נקבר בתוך שלו אעפ"י שאינו אצל אבותיו ודוק. ואולי מהאי טעמא יליף הרשב"א להתיר לפנות המת משום נייח לאדם לשכוב אצל אבותיו וקשה דלמא דווקא דשניהם יחד שווי לאדם להיות נקבר בשלו בצירף לנייח אצל אבותיו דהא ביעקב הי' שניהם יחד וצע"ג ולפמ"ש גם ביעקב נמצא הצדיק קבור באינו שלו כאשר יגיע היובל לישראל דהא עשו ישראל משומד הוא דחזר המקח אליו ודוק. ומצאתי בילקוט ישעי' ק' כ"ב על פסוק לך בא אל הסוכן שהאריך וכתב וז"ל אמר ר' אליעזר צריך אדם שיהי' לו מסמר או יתד קבועה בבית הקברות כדי שיזכה ויקבר באותו מקום עכ"ל משמע שיש חיוב על אדם להיות נקבר בתוך שלו ואפשר שהיה מעשר תקנות מת מצוה קונה מקומו להיות נקבר בתוך שלו ודוק (ועיין בפרקי דר"א פ"כ אמר אדם עד שאנו בחיים אבנה לי בית מלון לרבצי עכ"ל יעו"ש). ולדעתי שגם הירושלמי משוה להו דבמ"ק פ"ב הל' ד' בירושלמי כתב וז"ל אין מפנין את המת ואת עצמות מקבר מכובד למכובד ולא מבזוי לבזוי ולא מבזוי למכובד אין צריך לומר מן המכובד לבזוי ובתוך שלו אפי' ממכובד לבזוי ערב הוא לאדם שהוא נינוח אצל אבותיו עכ"ל ולכאורה הך ובתוך שלו אינה דומה למה שהקדימו שם בירושלמי שמותר לצאת אפי' מן דירה נאה לכעורה לדור בתוך שלו דשם הוה הפי' שלו מה שהוא קנינו וכאן יהי' הפי' שלו קבורת אבותיו וצע"ג ועוד דהוה כפל לשון של נינוח אצל אבותיו הי' לירושלמי לומר ובתוך אבותיו מותר לפנות דנייח לאדם אצל אבותיו וצע"ג ועכ"פ הי' לירושלמי לומר שנייח אצל אבותיו שיהי' אות שין נתינת טעם וצע"ג לכן נ"ל דירושלמי תרי מילי קאמר שמותר לפנות המת לתוך שלו וה"ה לפנות מתוך שלו להניחו אצל אבותיו ואיידי דהתירו לשנות הדירה בחה"מ בעבור לדור בתוך שלו ה"ה מותר לפנות מקבר שאינו שלו לתוך שלו וה"ה אפי' מתוך שלו לנוח אצל אבותיו הגם דקבר אבותיו אינו שלו כגון שאבותיו קנו רק מקום קברם והוא יהי' מונח אצלם הגם שאין לו חלק בבה"ק הנ"ל ודוק. ועתה אחקור בודאי חברא קדישא בכל עיר ועיר אשר נהגו בתקנתם שיש סכום ידוע אשר יותן בעד קבר אם ימות אחד מבני החברא ולא יוכלו להעלות קברו בדמים א"כ נמצא שיש לכל אחד מבני חברא חלק בארץ בבית הקברות כי לא יוכלו הגבאים להעלות מקום קברו בדמים ואותו סכום ידוע יותן לשאר צרכי' או שקנה חלקו כאשר בא בשותפות החברא בתנאי כאשר יוקבר אחר פטירתו צריך עוד ליתן סכום הנ"ל נמצא דבן חברא נקבר בקרקע שלו אשר קנה בחייו אבל אם אחד שאינו מבני חברא מת וקרוביו קונים לו מקום קבר לא נקבר בקרקע שלו הגם שישולם מממון שהניח אחריו

בכל זאת לא הוה הקרקע שלו דכיון שמת אדם הוא יצא נקי מהונו ורכושו דעיין ר"ן נדרים דף מ"ב ע"א בד"ה אם מת ירשנו שכתב וז"ל דלאו מדידיה מיתהני אלא מירושתו דזכה לו רחמנא עכ"ל הכוונה כיון דאדם מת נעשה חפשי אין לו עוד כח בממונו והי' הדין שרכושו הוא הפקר כמו בגר שמת כל הקודם בו זכה רק הקב"ה חידש מי שיש לו בנים או קרובים אז הקרוב קודם בנו או בתו או אחיו או דודו עיין פרק יש נוחלים וברמב"ם בפי' המשניות שם א"כ הקב"ה מזכה להקרוב ממון המת אבל המת יצא נקי מנכסיו וכן כתב הרשב"א בנדרים דף ל"ד אם אחד אוסר ככרו או ביתו אע"ג דיהבה ליה במתנה יען דלא נפק לרשות טרם שבא לרשות מודר וכתב בד"ה אל וז"ל ואפי' מת ירשנו משום דאין היורש יורשו אלא לאחר מיתה דכבר נפק מרשות המדיר ולא מן המוריש בא לו הנחלה אלא שהתורה זכתה לו עכ"ל הרי שפתיו ברור מללו כיון שאדם מת נעשה חפשי מכל רכושו ויצא נקי מנכסיו רק התורה מזכה לקרוביו ממונו אשר הניח אחריו ודוק. ולפ"ז אם הקרובים קונים להמת מקום בכל זאת הוא קבור בקרקע שאינו שלו הגם שקרוביו רוצים לזכות לו הקבר אטו יוכל מת לזכות בשום דבר וכל קניות הקרובים הוא רק שאותו עיר נותנים רשות לקבר שם מת הידוע אבל להמת אין לו קרקע אבל אם קנה קרקע בחייו הגם כאשר מת יצא כל קניניו מרשותו עכ"פ כדי קברו נשאר לו אשר הקב"ה מבקש שישוב אל העפר ולא מפקיע רחמנא מקום קברו מדרש רבה על פסוק כי מקרה בני אדם וז"ל ר' לוי ור' אמי חד אמר עשה לו קבורה עכ"ל היינו שזכה לו הקב"ה שיהי' יתרון לאדם קבורה א"כ יהי' מותר לפנות מת אשר לא מת בעירו כדי לפנותו בעירו אשר הי' איש מבני חברא קדישא ודוק. ומעתה אבוא בעזה"י לחקור בנידן השאלה אשר לפנינו אחרי כי המנוח ר' פנחס ז"ל הי' מן מיסדי קהלתו כי מלפנים לא הי' רשות לישראל לדור במחוז הנ"ל והוא הי' מן הראשונים אשר ישבו שם עד אשר עזר ד' להם שיקנו החברא קדישא בית הקברות לקנין עולם א"כ יש לו ממש חלק בארץ ההוא אבל בק"ק אורשא אשר מת שם הוא גר בארץ נכריה ואין לו שם אחוזה והי' יוכלו לקבור אותו במקום אשר יקברו שאר עובר אורח אשר מת שם רק שקרוביו נתנו ממון או שט"ח לשלם לח"ק כדי ליתן לו מקום חשוב א"כ באמת הוא נקבר בקרקע שאינו שלו ומותר לפנותו משם ולהביאו למקום עירו אשר יש לו אחוזת ארץ כי הי' שותף לקנות הבהק"ב ודוק. והגם שכ"ת נ"י הודיע לי שהמנוח צוה בצוואה שלו ליתן לח"ק דק"ק אורשא שני מאות זהובים א"כ קנה בעצמו מקום קבורה שם בחייו אעפ"כ על משמרתי אעמודה (א) אטו שלח בעד גבאי חברא וקנה קנין בחייו שנתן להם כסף מקנתו הוא צוה רק ליתן אחר מותו (ב) הכי מפורש בצוואה שנותן בעד קברו שני מאות זהובים

כסף הוא צוה לזכות ח"ק דשם שני מאות זהובים יען כי רגלי דבר אינש ערבין ביה ואם מן השמים יצא למות שם הוא האות כי יש לו אחיזה בנשמתו שם על כן נתן פדיון נפשו לח"ק דשם (ג) הכי לא הי' רשות ביד הגבאים דשם לתבוע עוד בעד מקום קברו הגם שהוא צוה ליתן מאתים הי' יוכלו הם לאמור מקום חשוב אין אנו נותנים רק בעד אלף זהובים והגם שנתרצו ליתן בעד שני מאות היינו כי לא חפצו להתעשר להיות כמכס העומד מאליו אבל בודאי הם לא הי' מוכרחים ליתן קבר חשוב הגם שצוה ליתן מאתים בעד קברו וא"כ לא נגמר קנין כלל בחייו ונקבר בקבר שגמלו עמו קרוביו חסד ובתוך עירו הוא יקבר בקבר שלו אשר קנה בכספו ודוק. אך האמת אגיד שגמ' בב"ב דף קי"ב פלא בעיני שאמרו נמצא הצדיק קבור בקבר שאינו שלו ויש לדקדק (א) למה לא אמרו נמצא שצדיק אינו קבור בקבר שלו אם נאמר דיש הזכות בזה שנקבר בקרקע שלו א"כ הי' לחכז"ל לבחור בלשונם נמצא שהצדיק אינו קבור בקבר שלו כי הלא זה זכות הצדיק שיהי' המקום שלו וצע"ג (ב) פלא בעיני לו יהי' שפנחס ירש את אשתו מדאורייתא א"כ הוה הגבעה של פנחס ולא של אלעזר אביו נמצא קבור בקרקע שאינו שלו דהוא של בנו דאטו יוכל פנחס לזכות אביו בקרקע לאחר מיתתו הלא אין למת כח לזכות בדבר וכן כאשר משני הגמ' אלא אימא דנפלה ליה משדה חרמא וכתב הרשב"ם בד"ה משדה חרמא בסוף וז"ל ונטל אלעזר חלקו בהני חרמים לחלק פנחס נפלה הגבעה עכ"ל קשה ג"כ עכ"פ נמצא הצדיק אלעזר אינו קבור בקרקע שלו אלא בקרקע פנחס בנו ומה לי שאינו שלו אחרים או אינו שלו דהוה של בנו עכ"פ שלו של אלעזר לא הוה מקום קברו וצע"ג (ג) וכן קשה מאי פעל אברהם שלא קבר שרה אשתו עד שקנה המקום השדה בכסף מלא וגם החזיק וחכז"ל שבחו אותו על זה עיין רבה פ' חיי שרה על פסוק ואחרי כן קבר אברהם את שרה אשתו וז"ל הה"ד רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וחסד שגמל חסד לשרה ומצא חיים שני חיי אברהם מאה שנה ושבעים שנה וחמשה שנים עכ"ל ולכאורה פלא הכי הי' לאברהם להניח אותה כדומן על פני השדה בלי קבורה ומה חסד גמל עם שרה רק שציינו עצמם על פסוק ואחר כן קבר אברהם אחר ששלם בכסף מלא את הקרקע והחזיק בה קבר את שרה אשתו שתהי' נקברת בקבר שלה וקשה א"כ עכ"פ נמצא הצדקת נקברת בקבר שאינו שלה דאטו יש זכות שתזכה לאחר מיתתה במקום קברה וא"כ צדיק מה פעל עמה הגם שעכ"פ פעל שלא תהי' נקברת עם בני חת עכ"פ היא הצדקת אינה נקברת בתוך שלה וצע"ג (ד) ועוד דהי' לגמ' בב"ב דף הנ"ל לומר נמצא הצדיק קבור בקרקע שאינו שלו מאי זה שבחרו לאמור בקבר שאינו שלו וצע"ג (ה) ועוד דהי' לגמ' לומר נמצא הצדיק קבור בקבר של אחר דהא חזר הגבעה ביובל א"כ

נקבר בקרקע של אחרים למה אמרו בקרקע שאינו שלו הא אפי' קרקע הפקר הוה ג"כ אינו שלו וגם קשה הא אהרן ומרים וכל דור המדבר נקברו בהפקר במדבר והגם דאפשר לומר דזכו במקום מתחילה להיות קבורים בשלהם כאשר ספרו חכז"ל בערב תשעה באב חפר כל איש קברו והניח עצמו בו כן עשה אהרן ומרים ומשה רבינו מן השמים זכה בו דהקב"ה קברו כל זה הוא הלחץ זה הדחק (ו) א"כ דיש בזה זכות גדול להיות קבור בתוך שלו למה לא חשו הצדיקים ואנשי מעשה להכין בחייהם לקנות מקום קברם. על כן לבי אומר לי דעיקר קפידא הוא שלא יקבר הצדיק בקבורת אחרים כי מלפנים בישראל הי' לכל משפחה אחוזת קבר לפני עצמם אשר כל קרובי משפחה אחת מונחים ביחד אבל לנוח עם התערובות שאינם ממשפחתו לא נייח לאדם כי אין זה אחוזת קבר למשפחתו ובירושלמי במ"ק אשר אמרו אין מפנין וכו' ובתוך שלו אפי' מדירה נאה לכעורה שמחה לאדם שהוא דר בתוך שלו עכ"ל היינו אפי' אם שוכר שם דירה כיון שהוא בחצר אשר אבותיו וקרוביו דרים שם מותר לפנותו לשם כי שמחה לאדם לדור בתוך משפחתו ואח"כ הביא הירושלמי שה"ה לאחר מיתה מותר לפנות מן קבר לקבר לתוך שלו היינו לשכוב בקברות משפחתו שנייח לאדם אצל אבותיו כשם שאדם מתענג להיות דר בתוך חצר משפחתו כן נייח לאדם לשכוב בתוך קברות אבותיו ומשפחתו אפי' אם הקבר אינו שלו רק שלא ישכב בין קברים אחרים ולכן לא הי' במדבר קפידה אם הקברים שלהם וכן בשרה אין נ"מ אם הקרקע שלה רק שלא תקבר בין זרים וכן בב"ב אין קפידה רק אם יחזור השדה יקברו שם זרים אבל אם הגבעה של פנחס ויקברו שם קרובים אין קפידה שיהי' הקרקע של אלעזר וזה שדייקו נמצא הצדיק קבור בקבר שאינו שלו כי יהי' בית הקברות לאותו בעל השדה ולמשפחתו כנלענ"ד בעזה"י לאמת ולכן בדורות אחרונים שנקברים כל בני ישראל הדרים ביחד ולא נמצא בית הקברות משפחות א"כ אין קפידה לקנות קבר בחיי האדם ולכן לא קפדי הצדיקים לקנות להם מקום קבר בחייהם ודוק. לכן בנידן הנשאל אשר ר' פנחס ז"ל הנ"ל אין לו בעירו עיר פוטנאק לא אב ואם ולא אח ולא אחות בבהק"ב דשם כי אם אשתו ראשונה אשר נקברת שם והוא לקח אשה שניה א"כ כבר נפסק השארות ג"כ ועיין דוגמא גיטין בסוגיא דחוץ אפי' באשה נשואים שנית מפקיעים יעו"ש ק"ו באיש אשר לקח אשה שניה ועי' בח"מ הל' עדות סי' ל"ז) אם כן אין שם אבות ולא משפחה הגם שהי' בן חברה ויש לו חלק בקרקע בעבור זה אין קפידה מה לי שנקבר בפוטנאק עם מי שאינו קרוביו או באורשא ואין מפנין מקבר לקבר ובפרט שלא צוה להוליכו לעירו וגם גילה דעתו שנתן לח"ק שני מאות הגם שאין ראי' שנתן בעד קברו עכ"פ לולא כן מהכ"ת צוה לתת לח"ק הי' לו לעשות שם קרן קיימת לנשמתו

אשר תצא שם על כן אסור לפנותו מקברו וינוחו עצמותיו שם בשלום וחפשתי באוצרות התשובות של אדמ"ו חת"ס ז"ל ומצאתי ביו"ד סי' של"א שנתקשה על הגמ' בב"ב מאי הי' לו לפנחס לעשות אם אין לו קרקע עולם ותי' שא"כ למה סיפר הקרא כלל אם אין בו שבח לצדיק יעו"ש ולפמ"ש למעלה נראה מדברי רשב"ם שלא הי' קברו כלל וגם החזיק אדמ"ו ז"ל שצריך להיות הצדיק קברו בשלו שכתב וז"ל דנייח לצדיק להיות קבור בשל עצמו ולא בקרקע שאולה עכ"ל הגם דבסוף הביא ראי' שעכ"פ הקרובים יקנו מקום לקרובם המת כמו שהקפיד אברהם שלא לקבור שרה עד שקנה המערה אבל שנאמר שחפץ להיות קבור בשל עצמו לא הבנתי איך יש להמת קנין ודוק. וראה זה מצאתי אחרי כותבי זאת באדמ"ו אמרי א"ש יו"ד סי' קכ"א בד"ה ואולם שכתב בסוף אחרי אשר דקדק שהי' לירושלמי לומר ולמקום אבותיו מותר למה אמרו אצל אבותיו וכתב וז"ל מזה נראה הי' בימיהם שהי' להם קברות מיוחד לכל משפחה ושלו ושל אבותיו לעולם הי' ביחד משא"כ עתה שיש קברות סתם לא מקרי מיוחד לשלו ולשל אבותיו ואחרי כו' הקפידו ואמרו בפירוש דאין מפנין רק מפני המוזכרין שם בסי' שס"ז אין לנו אלא כענין המוזכרים דהיינו בה"ק המיוחד למשפחתו לאו כעת כשמו כ"ה בפי הבריות בית עלמין עכ"ל אודה ד' שזכיתי לכוונת אדמ"ו ז"ל דקפידה להניח בבית הקברות משפחתו ולא לשכב בתוך קברות אחרים אשר הם זרים עמו הרי לדינא כתוב כמו שבארתי. ואכתי צריך לבאר אשר העיר כבוד מעלתו נ"י יען כי אנשים קרוביו ואוהביו אשר נסעו לבקרו אמרו מיד שיוציאו משם וגם הח"ק שלחו טעלעגראם רק לא בא לידם עד אחר הקבורה ומדמה לזה כמו שהעיר אדמ"ו חת"ס ז"ל חלק השישי סי' ל"ז נ"ל הלא כבר ביאר אדמ"ו ז"ל שם שדבר זה מהני או אם האיש אשר מוטל עליו לקברו או במי שקנה הקרקע יעו"ש וא"כ הלא גיסו מאשתו ראשונה עליו בודאי אין מוטל לקברו ולא מהני תנאי אם הי' מתנה חותנו כעת הי' אפשר לצדד דמצינו דחמיו נקרא אב עיין בש"ע יו"ד סי' ר"מ סעיף כ"ד דמחוייב אדם בכבוד חמיו דדוד קרא לשאול אבי וכן מצינו ששאול קרא לדוד בני קוליך זה בני דוד אבל הלא חמיו לא התנה וגיסו הנ"ל אין מחויב לקברו לא מהני תנאי ואם נאמר שגיסו הנ"ל קנה המקום ג"כ לא מהני דשאינו בנידן החת"ס סופר שהרב הגאון ר' נפתלי ז"ל הי' בן המנוח של רבן של ישראל הגאון מהר"ם בנעטה ז"ל הוא היורש דאורייתא רכוש של המנוח הוא של בניו א"כ הקרקע שלו הי' ויוכל להתנות תנאי בקרקע אבל כאן הגם אם קנה הקרקע מח"ק דשם הלא קנה ממעות ר' פנחס ז"ל ואולי לקחו המאתים ממעות אשר הניח המנוח בעד הקבר ואין כאן קונה מקום ע"י גיסו הנ"ל וא"כ איך יוכל הוא להתנות תנאו בקבורתו וגם לא התנה בשעה שהניחו

להמת בקברו ודוק. סוף דבר לא אדע היתר כלל לפנותו מקברו אשר נקבר בקהילה ישינה ולהביאו לעירו עיר פוטנאק עין בעין נראה כי לאתר ההוא הי' רגליו מביאים אותו וינוח על משכבו וילך נכוחו שיעמוד לקץ הימין לגורלו אמן בלע המות לנצח ונעלה לציון לראות בבנין ירושלים עיר ד' שמה אשר עתיד הקב"ה לבנותה אמן ואמן הדש"ת.
וראיתי לאדמ"ו חת"ס ח"ו סי' ל"ח שהב"ד השואלים הביאו בשם הגאון מווילנא ז"ל ראי' ממכות דף י"א ומרמב"ם פ"ו מהל' רוצח שמפנים עצמות הרוצח שנקבר וכה"ג מת אח"כ יעו"ש ואדמ"ו ז"ל באות ג' העיר למה הביא בש"ע מירושלמי ולא מגמ' ממכות הנ"ל וכתב וז"ל מכל מקום התם איכא למימר הואיל ונקבר מתחילה על מנת לפנותו לכשימות כה"ג דודאי מוכח שם דערב לאדם לנוח אצל אבותיו דאל"ה לא הי' קוברים מעיקרא על מנת לפנותו אלא ע"כ משום שנוח לו לנוח אצל אבותיו אבל אינו מוכח שמטעם זה לחוד בלא תנאי שיהי' מותר לפנותו עכ"ל (בנקל נ"ל יש הבדל בין לפנות עצמות ובין לפנות עצמות עם הבשר דכתיב אך בשרו עליו נכאת ולמדו מירושלמי בכל אופן מותר לפנות). ולדעתי לחדש דבר בעזה"י הנה בפ' מסעי פסוק כ"ה כתיב "והשיבו אותו העדה אל עיר מקלטו אשר נס שמה וישב בה עד מות הכהן הגדול" ובמכות דף י"ב אמר ר"א ערי מקלט לא נתנו לקבורה דכתיב ומגרשיהם יהי' לבהמתם ולרכושם ולכל חייתם לחיים נתנו ולא לקבורה וישב שמה שם תהיה דירתו שם תהי' מיתתו שם תהי' קבורתו רוצח שאני דגלי רחמנא וכן פסק הרמב"ם פ"ז מהל' רוצח הל' ד' יעו"ש וא"כ מהך פסוק דכתיב שמה כתיב וישב בה עד מות הכהן הגדול א"כ לאחר מיתת כהן הגדול יש חיוב על הב"ד להוציא עצמותיו משם כי לחיים נתנה ולא לקבורה ולהשים עצמותיו אל קברי אבותיו כי או אפשר להניחו בערי מקלט ורמב"ם שם הל' ג' כתב וז"ל רוצח שנגמר דינו להגלותו ומת קודם שיגלה מוליכין עצמותיו לשם ורוצח שמת בעיר מקלטו קוברים אותו שם ובעת שימות הכהן הגדול מוליכין עצמות הרוצח משם לקברי אבותיו עכ"ל הרי שלא כתב מותר להוליך עצמות רוצח אלא כתב מוליכין עצמות רוצח כמו שכתבו ברישא אם מת קודם שיגלה מוליכין עצמותיו לשם כך כתב בסיפא מוליכין עצמות רוצח משמע בשניהם החיוב על הב"ד וא"כ ממילא אין כאן ראיה כלל דשאני התם דמתחילה קברו עד מות כהן הגדול דאח"כ אין עיר מקלט מקום לקבורה וממילא מוליכין אותו אצל אבותיו אבל מנ"ל במת אשר יוכל להיות נשאר במקומו "ישנתי אז ינוח לי" כתיב מנ"ל שמותר לפנותו משם שאינו אצל אבותיו והביאו מירושלמי דלא מיירי במי שנקבר בעיר מקלט ופלא בעיני על הגאון מווילנא איך מביא משם ראיה לדין ש"ע וגם על אדמ"ו ז"ל פלא שכתב שלולא שנייח לאדם לשכוב אצל אבותיו לא

היה קוברים אותו על מנת לפנותו ולדעתי בהיפך דכתיב ישוב אל ארץ אחוזתו דאין הב"ד רשאי להניחם שם מיד שמת כהן גדול נגמרה כפרתו א"כ לחייתם נתנו ודוק (עיין ברמב"ם בהל' בית הבחירה פ"ז הל' י"ג וז"ל רצו בני העיר להוציא הקבר מן המדינה מפנין אותו עכ"ל ואין פנאי כעת) ועיין בהלכות אבות הטומאה פרק ח' ופרק ט' ועיין בתויו"ט פ"ב דכלים ובשו"ע יו"ד סי' שס"ג ואין לי כעת פנאי לחקור. עוד ראיתי באות א' שם בד"ה אך שאדמ"ו מתמיה על דברי מ"ל פי"א משמיטה אשר חקר לפי דברי ירושלמי דאין רשות ללוקח לשנות בקרקע ביובל א"כ איך חקר הגמ' בב"ב דף קי"ב דלמא פנחס מזבן זבין ודחה המ"ל דלמא המוכר נתן רשות לפנחס שיקבור אביו שם והתפלא אדמ"ו ז"ל וכתב וז"ל ודבריו וצע"ג אי ס"ד אסור לשנותו וצריך להחזיר הקרקע לבעלים כמות שהי' א"כ אם יתנו לו הבעלים רשות הוה מוכר לצמיתות וכתיב והארץ לא תמכר לצמיתות עכ"ל ודבר זה פלא בעיני הלא לירושלמי אין המוכר מוכר ללוקח רק הפירות אבל גוף הקרקע נשאר למוכר ולכן אסור ללוקח לחפור בו אבל בודאי המוכר יכול לשנות קרקעו וגם יכול כל אדם בארץ ישראל לעשות משדה ירושתו מקום קברות כי כל אדם יכול לעשות בשלו מה שירצה א"כ אם המוכר נתן רשות לפנחס לקבור אביו בשדה הוה כאילו המוכר קבר את אלעזר דהא הקרקע נשאר שלו ויוכל לעשות משדהו בהק"ב ואיך שייך לומר דמכר לצמיתות הלא בעל השדה קבר לאלעזר בתוך שדהו בקרקעו שלא מכר מעולם ואעתיק לשון מ"ל שכתב וז"ל דאפשר שהי' ברשות בעל השדה שיכול לעשותו בית הקברות עכ"ל הרי שפתיו ברור מללו ודעת אדמ"ו ז"ל פלא בעיני כעת וברצות ד' במקום אחר אבאר עוד הערות בענין זה וקצרתי כעת. וקבלתי מכתב מהרב הנ"ל שגם רבנים מפורסמים הסכימו שאסור לפנותו ועטר גם פלפול מעט ואין עת האסף פה ויקוים מהרה יחיה מתיך אמן:

ד

הקדמה

הקדמת המחבר:

יתברך העוזר וישתבח המושיע הוא הבורא שמים וארץ שרפי'

עומדים ממעל לו וחיות הקודש מנשאים כסא כבודו וכל צבא מרום יזמרו וישוררו תקפו תפארתו וגדולתו ובגדולתו משגיח ממכון שבתו במעמקים על הארץ לעמוד לימין העזוב והרצוץ עוזר דלים ומושיע עזובים סומך חלושים ותומך מדוכאים עיני כל אליו ישברו ובטובו נותן ומשפיע ומשביע לכל חי רצון. אני הגבר האביון החלוש והמדוכה

אחד כתוך רבבי רבבות ישראל אשר אביו ואמו עזבוהו ולא נשאר לו אלא ליתן עיניו ביושב השמים ועליו השלכתי מבטחי מנעורי והוא הגדיל חסדו עלי מעודי עד היום הזה מה אומר ואדבר ואספר מרב טוב אשר גמל עלי אגידה ואדברה עצמו מספר כי צרות רבות סבבוני רעות גדולות הקיפוני כמה וכמה פעמים לא האמנתי בחיי וכרגע באפו חיים ברצונו מן המיצר קראתי יה ויעננני מה אשיב לד' על כל תגמולוהי עלי ד' הגדלת חסדך עמי אם גם ככל נשימה אהללך ובכל רגש ורגש אשבחך ובכל הבטה והבטה אשתוממך אין די עולה ועל אחת מאלף אשר היטבת עמדי קטנתי מכל החסדים אשר עשית עמדי ולא ידעתי להודות לך רק בזאת שאגיד זרועך לדור לדעת שכל קויך לא יבושו ולא יכלמו לנצח כל החוסים בך. עת לדבר להודיע לכל רואי שמש אם ימצא שאני חולק בספרי על גדולי חקרי לב כסברא אל תדמו בנפשכם שלא נשאתי פני איש חלילה נהפוך הוא קטן כגדול נחשב בעיני לראש שבטי ישראל והבוחן לבבות הוא יודע אשר עמלתי כדבריהם עד שנחלת שפרה עלי לבוא לגלות דעתי שלבי אומר לי שמקום הניחו לי מן השמים והא לכם זרע אמונים דברי פי איש אלקים הרמב"ן ז"ל בהקדמה על ספר המצות לרמב"ם שכתב וז"ל והנני עם חפצי וחשקי להיות לראשונים תלמיד. לקיים דבריהם ולהעמיד. לעשות אותם לצוארי רביד ועל ידי צמיד. לא אהי' להם חמור נושא ספרים תמיד. אבאר דרכם. ואדע ערכם אך כאשר לא יכילו רעיוני. אדון לפניהם בקרקע אשפוט למראה עיני. ובהלכה ברורה. לא אשא פנים לתורה. כי ה' יתן חכמה בכל הזמנים ובכל הימים. לא ימנע טוב מהולכים כתמים עכ"ל. ראה נא אחי הדברים ישינים יוצאים מפי חכם הרזים שלא נאה להיות חמור נושא ספרים תמיד זאת נחלת אדם מאל להיות תלמיד להקודמים לעמול להעמיד דבריהם האלה לשפוט למראה עיניו בהלכה ברורה ולא לישא פנים בתורה כי ד' לא ימנע טוב להולכי תמים ויתן חכמה בכל הזמנים ובכל הימים כמאמר חכז"ל (יגעתי ומצאתי תאמין) מי שמייגע עצמו למצוא האמת ואומר מצאתי תאמין כי ד' יתן חכמה דעות ותבונה בכל עת ובכל זמן ולכל אדם השוחר טוב ומבקש רצון מד'. ואחלה נא פני כל איש שאל יחשדוני שתכלית הדפסת ספרי בעכור להרבות כבוד ביתי ח"ו אמרתי לגלות לעיני כל בני עמי שלא נעלם ממני דברי חכז"ל שאמרו וכל הרודף אחר הכבוד הכבוד בורח ממנו וכל הבורח מן הכבוד הכבוד רודף אחריו) והדבר יפלא אם דעת לנבון נקל שנכון הדבר שהאיש הרודף אחר הכבוד ישולם לו מדה כנגד מדה שהכבוד יברח ממנו. אמנם נפלאת מאוד למה תהי' כזאת שאם המצא תמצא איש הבורח מן הכבוד ירדוף הכבוד אחריו לכבדו הלא לא חפין האיש ביקרו: אך פשר הדבר ימצא כי עין בעין נראה בספר חסידים מרבינו יהודה

חסיד ז"ל באות פ"ד שכ' וז"ל אל תשמח לכך אם יכבדוך כי לפי הכבוד והנאה שיש לו לאדם בעוה"ז על מעשיו מנכין לו מזכיותיו בעוה"ב עכ"ל הזהב על כן המשכיל באורח חיים למעלה בורח מלקבל כבוד על מעשיו אבל אם כן איפה גם יצרו מתגבר עליו ועומד לימינו לשטנו וישלח אחריו לאחוז בו ולכבדו כדי למנוע ממנו אור בהיר בשחקים שכר עוה"ב ועל כן אמרו חכמים בטעמא שאיש אמונים הבורח מן הכבוד הכבוד רודף אחריו וירחק עצמו מן קבלות הכבוד כמטחוי קשת והבן. ואספר מחסדי ד' כי זה שנתים ימים שנשאתי לבי לשמים לעזרני להוציא לאור ספרי מ"ח ח"כ על או"ח ויו"ד ביחד ורבות מחשבות בלב איש מאת ד' היתה זאת שלא עלה כידי אז להדפיס רק על או"ח והאל גמר עלי חסדו למלאות משאלותי כהיום להוציא לאור על היו"ד מספר התשובות יחדיו של או"ח ויו"ד עולים כמספר "מחנה" ואצלתי לי בזה שיהי' המחנה בעזה"י שומר בעדי לתת לי חיים וברכה עד עולם. ועתה באתי להזכיר המתנדבים כעת לברכה שהאנשים האלה קיימו מה שקבלו לעזרני בכספם להיות לאל ידי להוציא לאור ספרי על היו"ד הלא המה איש ואיש בשמו הטוב לברכה. ואלו הם הנקובים בשמותיהם:

הקציו ר' סענדר קראו יהונתן ווינבערגער, חיים צבי קרא, ניסן קעסטענבוים, יואל בראנד, יהושע אליעזר פרידר, ברוך מייזלס, משה ווייס, יחזקאל קליין, חיים כ"ץ, יעקב צבי בארנשטיין, אשר צבי אויסלענדעד, פנחס ווייס, בנימין פריעדמאן, משה קרוים, שמואל זנוויל מערמעלשטיין שאול ווייס, יעקב גאטטעסמאן. האנשים האלה עזרו כאיש אחד העשיר הגדול לא העדיף והעשיר הקטן לא החסיר נתנו שוה בשוה עד שמגיע להדפיס בישועת ד' הספר ואליכם המתנדבים בעמי אתן תודה לאלפים ואקרא בקול הודאה לאמור ישלם ד' לכם פעלכם ותהי' מעם ד' אלקי' ישראל משכורתכם שלימה ובל"נ אחלק איזה מאות מספרי הנ"ל לעניי לומדי תורה ולבתי מדרשים שיהי' שמכם וזכרכם במקהלות ישראל תאות נפש. ואבוא היום בזכות אבותי ה"ה אבי אדמ"ו הצ' מהו' מרדכי אפרים הנקרא בפי כל ר' פישל סופר ז"ל בן הצדיק ר' זוסמאן סופר ז"ל ואמי מורתי הצדקת לאה בת החשוב וירא אלקים מכבד התורה כבוד ר' יהודה לאשברין זכרונם לברכה ובזכות רבותי גאוני ארץ ומוסדי דור ה"ה הגאון בעל חת"ם סופר והגאון בעל שערי תורה והגאון בעל אמרי א"ש זכרונם לברכה, לפניך מלך מלכי המלכים הקב"ה ברוך הוא וברוך שמו ברוב כריעות וברוב השתחויות אברך ממקור לבב לשמחה במעונו ברוך אתה ד' למדני חוקיך שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה אתן הודאה לך על העבר שהטבת עמדי זה הרבה שנים להוציא לאור ספרי פלס, ומחנה, ומחברת שערי חיים ואומר שכח לאלף על אשר אתה מטיב עמי כהיום לדפוס ספרי הנ"ל על היו"ד

ואתפלל לחסדיך על העתיד שתזכה אותי להפיץ מעיינותי חוצה הן בחריפות והן באגדה כאשר הוא עם לבבי אמן ואמן. וזכור אזכיר שבר גדול אשר קראנו על פי ד' שמתו עלי ר"ל חמשה בנות ובן אחד הילדה שרה והילדה ריזל והילדה רבקה מלכה והילדה צירל בלומה וגם בתי הגדולה שחיתה נקראת על שם אמי לאה וגם בני הילד מאיר שלמה זכרונם לפני מכניע לבי לא עליכם עבדי ד' יקרה אתכם כאלה ולא מאלה וגם אותי ישמור ד' מכל צרה יגון ואנחה וישמחנו כימות עניתנו לבלה בטוב ימים לעולם אמן. ושפתי לא אכלה עד שאני תפלה לד' שיגמור בעדי ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים כל דברי תורתיך וצא ימושו תורתיך ומצותיך מפי ומפי זרעי ומפי זרע זרעי עד עולם. יום ה' ב' דר"ח תמוז יום היא"צ של אבי הצדיק ז"ל התברכו לפ"ק. הק' חיים בלאדאמ"ו הצדיק המפורסם מחו' מרדכי אפרים סופר זצ"ל. חונה פק"ק מונקאטש והגליל. רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולנה היא זוגתי החכמת והצנועה הרבנית מ' בריינדל תי' אשר היא עזרי מעם ד' וישולם לה פעלה בעולם הזה שתזכה להיות עמי בהצלחה ונזכה יחד לגדל בנינו לתורה ועבודה והצלחה ותהי' משכורתה שלימה מעם ד' צבאות לאחר זקנה ושיבה בעולם הבא בעלה המעתיר בעדה למחיה חיים בחסד. אמר המחבר להודיע לעיני בני עמי כי בקשתי מי"ג הרב הגאון מה"ר שלמה גאנצפריד נ"י ראב"ד דק"ק אונגוואר, שישים עינו לטובה על ספרי שלא יהי' כקורא להגיה הדפוס רק כקורא להגיע אשר יאמר בספר ואשר יהי' בידי להצדיק אצדיק ואם אראה ששגיתי אדפיס בסוף ספרי שלא יצא ח"ו מידי דבר שלא כדת הלכה, והגאון הנ"ל עשה כן ושלח לי כמה השגות ובפרט בהל' ס"ת, אבל אני בעוה"ר נחלתי ולא יכולתי בקיץ הזה לשים עיני לטובה על דבריו. לכן אתן תודה ברבים ובל"נ כאשר יזכני ד' להוציא לאור שאר השגות אשר שלחו לי גדולי חקרי לב ולמודי ד' על ספרי ואשר מצא ידי להצדיקני או להודות להם דברים שאמרתי המה שגגות השכל או העלם ידיעה, אזכור גם לטובה השגות הרב הגאון הנ"ל. דברי אוהבו ואוהב כל דורש בצדק ולומד לאמת, פה מרחץ קארלסבאד. יום ח"י תמוז תרל"ג הק' חיים סופר:

סימן א

הרבני המופלג מורג חרוץ בעל פיפיות לחקור שפעת נעימות ורב ברכות עלי ראש גבר אברך בתורת ראשונים ולפלפל על דיני אחרונים כמהו' ר' אהרן טעננעבוים בישוב טאמאר. שאלתו עם פלפולו הגדול מענין לענין בדברים הנוגעים להלכות גדולות קבלתי ואני מוטרד מאוד ושמתי עינו ולבי רק על הדבר הנוגע לדינא כעת יעזרהו אלקים להיות אמץ לבו בגבורים לעמוד בפרץ דברי הכותב לכבוד תורת אלקים ולומדיה. שאלה הנה

זה לא כביר קבע אחד מיוחד בין פושעי ישראל דירתו פה והנה העם מספר ממנו דברים רבים אשר לא יעשה אך אין לדיין אלא מה שעיניו רואות ועד היום לא ראינו כי אם שהוא מחלל שבת בפרהסי' על ידי שעובד חורש וזורע בבהמותיו כמו בחול וגם אותו בעצמו ראינו איך פעם ש"ק לעת מנחה כאשר עמדנו לפני בהכ"נ עבר לפנינו כאשר בא מן השדה ומטה בכפו וגם פעם הראה לעיני כל שנושא צרור כספו בידו והנה אשאל את פה קדוש הדרגנ"י מה דינו של האי גברא אם יש לדונו למומר לכל התורה אשר מגעו עושה יין נסך כי המכשלה רבה והעם אינו נזהר ממנו לשתות עמו יחדיו וגם יש לקצין אחד דפה יין במרתף שלו אם מוכרח ליקח אותו משם או לא עכ"ל. תשובה הדבר צריך תלמוד בירור גדול מאוד ובכל זאת טוב עשה כבוד מעלתו נ"י ששם עיניו בו כי לא דבר קטן להתחבר עם מחלל שבת בפרהסי' והראני ד' אחרי ימים רבים שהוצאתי לאור עולם ספרי "שערי חיים" מצאתי מרגליות טובה שגאון קדוש חכם צבי בתשובותיו סי' ל"ח כתב על ששאלוהו יראי ד' ראו שיש פריצי בני ישראל אשר עושים חטאים גדולים בפרהסי' ובאים לבהכ"נ להתפלל ולעלות לתורה אשר אין דעת יראי ד' יוכלו לסבול זאת וחפצו שקהל יסכימו שכל איש אשר עושה חטאים בפרהסי' לא יבוא בקהל ד' ואין שומע להם על כן שאלו היראים אם מותר לעבור החרם אשר הי' שם שלא לעשות מנין להתפלל ויעשו להם מנין בפני עצמם שלא לראות בעמל ישראל והשיב להם הגאון ח"צ ז"ל וז"ל ואם יטעון טוען והא קיי"ל דמותר להתפלל עם העבריינים כל זמן שלא נידום בפירש תשובתו, דעד כאן לא אמרי' הכי אלא בעובר לפרקים אבל העושים ביד רמה בשאט בנפש ופורקים מעליהם עול מצות אפי' מצוה אחת קלה הרי הוא מאותן שאין להם חלק לעו"ה כמ"ש הרמב"ם בה' תשובה וכ' בריש חולין שהעובר על מצוה אחת שחייב עליה מיתה אף שאין בידינו לדונו עתה מחרימין אותי חרם עונם והנה הבועל ארמית בפרהסי' אף שאין דנין אותו בב"ד מ"מ על כל ביאה וביאה קנאין פוגעין בו עד שמפני זה דיני שיהרג ואל יעבור ואם העלם יעלימו עם הארץ את עיניהם גדול עונם מנשוא וביחוד המחלל שבת בפרהסי' שהוא כנכרי גמור כדאמרי' בעירובין דף ס"ט ובשחיטת חולין דף ה' ופסקוה הפוסקים ז"ל אין לך חילל השם וכיבוי מאור הדת גדול מזה וכל העומד ונמצא שם באותו פרק באותו מקום ואינו מוחה ילכד בעוונו ובחבלי חטאתו יתמק ואם רוח טהרה עברה על מקצת אנשים בקנאם קנאת ד' צבאות לצאת מן המקום ההוא בל יסופו בעוונם עליהם תבא ברכת טוב אלא שאין לנו לפסוק דין שיש עליו עוררין כי אם בידיעת דברי שני הצדדין ומה שדברתי עד הנה להיות מילתא דאיסורא וכבוד שם הגדול הגבור והנורא שהדבר מצוה וחובה על כל אשר בשם ישראל

נקרא אשר על כן הנני גוזר בתוקף גזרתי על כל הבא להסתייע בפסקי זה ובו ימצא עזרה שיראה קונדרסי זה לצד שכנגדו ויתרה בצד שכנגדו בפני ב' עדים כשרים שיעמוד עמו לפני ב"ד שוה וממוצע נשני הצדדים בין בעיר ההיא בין בעיר אחרת ויסדרו ב' הצדדין לפני ב"ד טענותיהם מפיהם או מפי כתבם והב"ד ידונו ביניהם עפ"י דין תורתינו הקדושה ואם ח"ו אנשי קהל יתנו כתף סוררת לבלתי בא לפני אלקים אלו הדיינין מה שלא יקווה מאנשים שרוצים להיות בשם קהל קדוש מכונים למעול מעל בד' יתברך ובתורתו ימרודו לעשות להם כונים הרי הרשות נתונה ביד כל איש אשר נגע השם בלבו להפרד ולצאת מן הקהל ההוא להתפלל בעשרה במקום אשר יבחר והשומע לתורת ד' ישכן שאנן ויהי' כזית רענן פי הדובר לכבוד ה' יתברך ותורתו הקדושה עכ"ל. הלכות גדולות שנה לדעת חיוב כל בר ישראל לנהוג כדת עם הרשעים העושים ביד רמה ובשאט נפש נגד רצון ד' שישו בני מעי כי זכיתי לעשות ככתוב בעז"ה. ואחרי שהודעתי לו כזה אבוא לחקור בדברי מעלתו נ"י שכתב וז"ל מה דמחלל שבת בפרהסי' על ידי שעובד בבהמותיו בזה נולד לי ספק אם על ידי זה נעשה מומר היות שעכ"פ אינו מחלל שבת בגופו עכ"ל. הנה הרמב"ם בספר המצות שורש י"ד השיג על בעל הלכות שמונה המחלל שבת בכלל חייבי סקילה וגם מינה אח"כ לא תעשה כל מלאכה וצעק עליו שזה לא יתכן להמנות העונש והזהרה לשתים והרמב"ן שם אות ב' האריך להצדיק הבעל הלכות דלא תעשה כל מלאכה הוא הלאו דמחמר אחרי בהמתו דלא עבוד מעשה בגופו לא בא חטאת בשוגג ולא סקילה במזיד והוה רק לאו אבל בודאי אם האדם חורש בבהמתו מלאכת עצמו היא ובהמה עמו כגרזן ביד החוצב בו דעביד בגופו מעשה שאפילו למאן דאמר לאו שניתן לאזהרת ב"ד לוקין עליו אבל במחמר פטור וכ' וז"ל ופטרוהו ג"כ ממלקות אפי' למ"ד לוקין עליו משום דא"כ לכתוב קרא לא תעשה כל מלאכה ובהמתך אתה למה לי הוא ניהו דכי עביד מלאכה מחייב בבהמתו לא מחייב שאין המלאכה עם בהמתו חשובה כמו שעושה הוא אותה להתחייב עליה מלקות אבל היא נחשבת כמלאכת בנך ובתך עבדך ואמתך שמוזהר עליהם בלאו ואינו לוקה שאין מלקות במעשה אחרים וזה דבר ברור עכ"ל ולפ"ז חכז"ל אמרו מנסך יין ומחלל שבת בפרהסיא מה ניסך הוא במעשה בגופו באיסור דאורייתא ה"ה המחלל שבת בגופו דומי' דניסך עיין גיטין דף נ"ב ברש"י שם ומה מנסך דבר שחייב במזיד סקילה ה"ה בשבת אם מחלל בדבר שחייב עליו סקילה אבל מחמר אחר בהמתו לא הוה מחלל שבת דומי' דמנסך לע"ז משני טעמים דלא עביד מעשה בגופו וגם אין עליו במזיד חיוב מיתה שיהי' מומר לכל התורה כולה ואי דהולך וכלי מחרישה בידו אז בודאי הוא מחלל בגופו ואם שבהמותיו עובדים בשבת

והוא אינו מחמר אחריהם אז בודאי לא הוה מחלל שבת רק עובר על עשה שמחויב בעשה שבהמותיו יניחו ויעיין בריטב"א בע"ז ט"ו דהוה עשה שבגופו שיניחו בהמותיו אבל עכ"פ לא הוה בזה מחלל שבת בגופו רק שלא שמר שבת בעשה דשביתה כנ"ל ע"ד בעז"ה (ומצאתי בפרמ"ג בפתיחה להּ שבת שמסופק אם הוה מחלל שבת במחמר ככופר בכל התורה כולה). ומצאתי בתב"ש סי' ב' ס"ק כ"ו דדייק מדנקט הגמ' מנסך יין ולא אמרו סתם מומר לע"ז משמע דדווקא באיסור דאורייתא דומי' דניסך יעו"ש א"כ אני מוסיף דומי' דניסך דהוה חיוב סקילה ועבד מעשה בגופו ה"ה מחלל שבת בפרהסי' דווקא בחיוב סקילה ועבד מעשה בגופו אבל במחמר דליכא סקילה ולא עביד מעשה בגופו רק פועל שבהמתו יעבוד והוא עובר עשה של למען ינוח שורך בשב ואל תעשה או ל"ת של לא תעשה מלאכה ע"י בהמותיו בזה לא הוה מומר לכל התורה וכן משמע מרש"י חולין דף ה' שכ' וז"ל האי תנא חמירא ליה שבת כע"ז דהעובד ע"ז כופר בהקב"ה והמחלל שבת כופר במעשיו ומעיד שקר שלא שבת הקב"ה במעשה בראשית עכ"ל דבשלומא אם מחלל בגופו במלאכה שחייב סקילה אז כופר במעשיו ומעיד שלא שבת הקב"ה במעשה בראשית אבל אם משמר שבת בגופו רק שלא נתן נייחא לבהמתו עכ"פ מעיד בשביתת גופו שהקב"ה נח ממעשה בראשית אינו דומה לעובד ע"ז ככופר בהקב"ה ודוק. אך כל זה בעובר לתאבון להרויח ממון אבל בבועט דרך אפיקורס שמראה באצבע שלא מאמין במצוה זו אז בודאי גם בבועט מצות שביתת בהמתו הוה מומר להכעיס והרי הוא כגוי דבר זה גילה התב"ש בסי' ב' סס"ק ח"י והביא ראי' מכ"מ שכ' שמבעט במצות מילה הוה אפיקורס הגם שהוא מבעט בשב ואל תעשה ומכ"ש במצות עשה דשביתת בהמתו שהוא אביזרייהו דשבת שכל הכופר בה כופר בכל התורה כולה דדרך אפיקורסת שאני ואפשר לחלק בשלומא אם מבעט במצות אתרוג ולולב או מבעט במצות מילה א"כ יש ביעט במצוה זו לגמרי אבל אם מבעט במצות שביתות בהמתו בשבת אבל משמר העשה בגופו א"כ לא ביעט בכל המ"ע ודוק. הן אמת שהדבר שאמרתי שצריך להיות מחלל שבת במעשה יפלא הלא חזינן בגמ' דמדמה מומר לערלות למומר אוכל נבילות דפריך האי מומר ה"ד אי מומר לדבר אחד היינו מומר לערלות וקשה הא מומר לערלות הוה בשב ואל תעשה ואוכל נבילות הוא בקום ועשה ועכ"ח דשווין הם דאל"כ מאי הקשה הגמ' נימא דאשמעינן מתחילה מומר לערלות דהוא שוא"ת ואח"כ אשמעי' אפי' מומר בקו"ע שוחט אלא פשיטא לענין מומר ליכא חילוק אי בקו"ע או בשוא"ת וכן מצאתי תל"י בח"צ סי' מ"ג שהוכיח כן יעו"ש וא"כ לענין מומר לחלל שבת ג"כ לא יהי' חילוק אם עובר בקו"ע או בשוא"ת ודוק. שוב ראיתי דנכון הדבר דכיון דאמרי' מומר

לדבר אחד לא הוה מומר לכל תורה כולה רק בשבת וע"ז שם יפעל עבירה אחת להיות מומר לכל תורה א"כ צריך דווקא עבירת מיתה אשר עבר בקום ועשה דאל"כ לא הוה מומר לכל התורה אבל בברייתא דחקרי' אם הדין שמומר לנבילות אי מותר לשחוט אז שפיר פריך האי מומר ה"ד דמה לי עבירות ערלות או עבירות נבילות אבל באמת דאמרי' מומר לדבר אחד לא הוה מומר כלל אפי' אם אוכל נבילות מותר לשחוט רק שני עבירות החמורות שבת וע"ז אשר כל המודה בע"ז או כופר בבריאת שמים וארץ הוא כופר בכל התורה אז אמרי' חומר של אותן עבירות וגם עושה האיסור מיתה בידים הוא דווקא הוציא הקב"ה למעט מתיבת מכם ודוק. וידע מעלתו נ"י כפי מה שהעלה הר"ן ביומא פ' יוכ"פ דעשרה פעמים לאכול נבילה הגם דהוה רק עבירות לאו שקול כעבירת סקילה פ"א ולכן מותר לשחוט לחולה בשבת ולא להאכילו י' פעמים נבילה ועיין במג"א סי' שכ"ח ועיין במ"ל פ"ד הל' ב' מהל' ריבית ובספרי מ"ח סי' פ"ה אם יעבור בגופו כמה פעמים איסור עשה בשבת כגון שישא משא כבד בחצר מוקף עיין רמב"ן בתורה פ' אמור דביאר דיש עשה דשבתון בלי עשיית מלאכה הגם שעשה קיל ממלאכת שבת בכל זאת מי שטורח גופו בשבת במדידות תבואה ושקלות פירות וכדומה ועובר זה כמה פעמים יהי' נחשב כמחלל שבת באיסור סקילה פעם אחד דהוה מומר לכל תורה כולה. אך הדרנא בי דהנה כפי הדין מפורש דחשוד על הקל לא חשוד על החמור וחשוד על החמור חשוד על הקל למה לא מחלקים הפוסקים דאם חשוד לעבור הלאו יו"ד פעמים הוא חשוד על החמור פ"א או בהיפוך אם חשוד על החמור בפ"א לא חשוד לעבור על הקל י' פעמים דנימא הגם שאכל כזית חלב לא יאכל עשרים זתים נבילה או בהיפוך מדידענו שאכל עשרים זתים נבילה חשוד לאכול כזית חלב מזה לא הוה שתקו כל הפוסקים. לכן חלקי אמרה נפשי בשלומא בחולה שיש בו סכנה אשר אמרה התורה וחי בהם ולא שימות בהם וע"כ יהי' נדחה איסור אחד לגבו ואנו הב"ד שוקלין בדעת להאכל לו איסור קל ולא איסור חמור דהדין הוא מאכילין לו קל קל תחילה אז חידשו הראשונים דאנו שוקלין בדעת תורה שמותר לו לשחוט בשבת הגם דהוא איסור סקילה יען דלא יודחה האיסור רק פ"א ולא יודחה איסור לאו הוא אכילת נבילה עשרה פעמים אבל אם איש עובר עבירה אשר יהי' עי"ז עבריין וענש יענש על כי חטא נפשו כי עבר פי ד' אז יש לנו כלל גדול הגם כי ראינו שהאיש הזה חוטא נפשו באיסור קל אפי' מאה פעמים שאין פחד אלקים לנגד עיניו לאכול נבילות בכל זאת פחד אלקים לנגד עיניו שלא לאכול חלב אשר העניש ד' על חלב כרת וכן אם ראינו שאדם אוכל חלב ואין פחד אלקים לנגד עיניו הגם שפי ד' יעניש על עבירה הזה כרת אז חשוד הוא לקל

אשר האיסורי' שלהם רק בעונש קל מלקות מי שאוכל חלב חשוד לעבור כל איסורי לאו ואוכל אפי' מאה זתים נבילה או חזיר דהא אין פחד אלקים לנגד עיניו על עונש חמור וכ"ש על הקל ולכן לא חלקו הפוסקים בדין חשוד רק בין קל וחמור באיכות העבירות ולא דברו מקל וחמור בכמות העבירות בין אם חטא פעם אחד או הרבה דאפי' אכל אלף זיתים נבילה אינו חשוד לאכול חלב פ"א והבן זה ובעז"ה הוא נכון וברור בשכל. ומצאתי במגן אבות מהגאון מהר"ם בנעט בסוגי' דשוחט בשבת שנתקשה על תוס' ד"ה שחיטתו שהקשה הלא לר"מ מומר לדבר אחד חשוד לכל התורה איך השחיטה כשירה והקשה הנ"ל למה לא הקשה בלא"ה הלא חשוד לדבר חמור חשוד לקל ותי' בסברת הרא"ש עשרה זיתים נבילה חמור כמו איסור סקילה דשחיטה ולא הוה חמור נגד קל יעוי"ש ולדעתי דבריו אינם מכוונים דדווקא אם אנו הב"ד חוקרים להתיר לחולה מכח פקוח נפש אז שוה להתיר בעבור פקוח נפש פ"א איסור חמור כמו להתיר בעבור פקוח נפש עשרה פעמים אכילת נבילה אבל בודאי מי שחשוד לאכול עשרה פעמים נבילה שעובר עבירות לאו של נבילה עשרה פעמים בכל זאת אינו חשוד לעבור עבירות אכילת חלב אפי' רק פ"א ומי שחשוד שעבר אכילת חלב פ"א הוא חשוד אפי' על אכילת נבילה אפי' מאה פעמים דאזלי' בתר העבירה באיכות ולא נחשב כמות העבירה כלל ודוק. וגוף הקושי' שהקשה למה לא הקשה תוס' אם חשוד על החמור ששוחט בשבת הוא חשוד על הקל היינו נבילות יפלא בעיני דהב"י בסי' קי"ט הביא דדווקא במין איסור אחד אמרי' החשוד באותו איסור החמור חשוד על הקל אבל בשני מיני איסורין אפי' מן החמור על הקל לא חשוד כאשר הביא הרמב"ן ראי' דמומר לערלות אינו חשוד על השחיטה יעו"ש כי מתוק וא"כ הגם דחשוד על החמור לחלל שבת אינו חשוד על נבילה דזה היה איסור פעולה ונבילה הוה איסורי אכילה והקשה תוס' רק לר"מ דסובר חשוד לדבר אחד חשוד לכל התורה ודוק (ובזה פלפלתי לתרץ קושי' התב"ש דלמא לתאבון אייריכגון שרוצה לאכול בשר יעיין בראש יוסף שפי' כן דאז הוה באותו איסור שעושה להנאת גופו כמבואר בהרי"ט אלגזי בכורות פ"ד שהוכיח כן מדברי הרמב"ן בהלכות דכל סיג הנאת גוף סיג איסור אחד חשוב יעו"ש כי מתוק ונשאר הקושי' חשוד לדבר חמור חשוד לקל אך אין דרכי בזה ודל"ב). ולפ"ז אפי' אם עובר בעשה דשביתה מאה פעמים עכ"פ לא הוה כאיסור מלאכה פ"א דנימא שיהי' כופר בכל התורה דדוקא במלאכה בפעולה שחייב עליו סקילה כמו מנסך נעשה כופר בכל תורה כולה ודוק ובפרט לפי דברי רש"י שהבאתי שהטעם במחלל שבת שכופר בזה שהקב"ה לא שבת במעשה בראשית א"כ אם שומר נפשו לעשות מלאכה בידים אשר עליו חיוב מיתה הרי מכיר במעשה של

הקב"ה ששבת ממלאכה ביום השבת ודוק. ראיתי בסוף מכתבו לפי דברי הגאון מרן חת"ס ח"ו סי' פ"ג דכ' דלכך בעינן בשבת בפרהסי' יען דבספרי ילפי' ששבת הוה כע"ז מדסמך פ' מקוושש לפ' ע"ז ואין לך בו אלא חידושו דווקא בפרהסי' הוה עכ"ד אדמ"ו ז"ל וא"כ אמרינן דווקא עושה מעשה בגופו כמו במקוושש ויפה דובר מעלתו נ"י וה"ה במחלל בעשה דשבת שעמל וטורח בגופו בסידר עצים ואבנים בחצר מוקף ג"כ לא הוה ככופר בכל התורה דדווקא דומי' דמקוושש דעשה איסור חיוב סקילה בגופו כ"ש למעלה ודוק. (ולענ"ד מדכתיב בסוף פ' בהר לא תעשו לכם אלילים ופסל ומצבה לא תקימו לכם ואבן משכית לא תתן בארצכם להשתחות עליה כי אני ד' אלקיכם את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו אני ד' הרי הוקש שבת לע"ז ועיין ברש"י שם שמביא דברי תורת כהנים שלא יאמר הואיל ורבי עובד ע"ז אף אני כמותו הואיל ורבי מחלל שבת אף אני כמותו לכך נאמרו מקראות הללו יעו"ש ועיין ברמב"ן וז"ל ופירושה הזכיר הכתוב ע"ז ושבת וכו' וה"ה לכל המצות אבל הזכיר אלה שהן אבות ויש גורסים הזהיר רמזו שכל המצות בכלל השבת עכ"ל):

סוף דבר הגם דתב"ש בס"ק כ"ו מחדש דווקא שלא הוה מחלל שבת אם עובר איסור דרבנן לדעתי אפי' מחמר אחר בהמתו או אם יעמול גופו ואפי' שניהם יחד דעובר על עשה דשבתון וגם על עשה למען ינוח שורך וחמורך דביאר הריטב"א בע"ז דף ט"ו בד"ה מי דמי דצריך לעשות שמירה מעולה בבהמתן אעפ"כ לא הוה בזה מחלל שבת בפרהסי' להיות מומר לכל תורה כולה אבל דרך ביעוט שמבזה המצוה פורק עול אז הוה אפיקורס כמבואר בתב"ש אפי' לולב אינו נוטל וגם בזה יש לפקפק דשם הוא כופר במצוה אחת לגמרי אבל כאן הלא הוא מקיים העשה בזה שלא עושה מלאכה ודוק. ומה שהעיר להפך בזכות של עובר הנ"ל וכו' וז"ל אם עכ"פ יש לצרף בנידן האיש שלא נתחזק באחד מהם ג"פ או דלמא אינו צריך ג"פ ואף בפעם אחד הוה מומר וכל זה הוא פלפול בפוסקים ואינו יודע על מי לסמוך עכ"ל. הנה האריכו הפוסקים אי מומר דווקא ג' פעמים ולכאורה הקשתי א"כ איך שייך מומר לערלות דהוא דווקא שאינו מל עצמו ואי אפשר לעבור רק פ"א וכל ימיו יוכל לקיים את העשה ולא משכחת ג' פעמים לעבור וצע"ג ונ"ל דמבואר בחולין דף מ"א התרה בו וקבל עליו התראה אין לך מומר גדול מזה וא"כ אם התרה בי שחייב כרת בכל יום שמשהה א"כ נעשה מומר הגם שסוף כל סוף אינו עובר רק עבירה אחת עכ"פ בהתראה נעשה מומר בפ"א ודוק. אך יש להקשות מאי הקשה הגמ' האי מומר ה"ד אי מומר לשאר עבירות היינו מומר לערלות דלמא בערלות עדיין יש בידו למול ולתקן כמו בלאו שניתק לעשה אם מתקן בסוף נעקר העבירה עיין

בכ"מ ובמגדול עוז בפ"א מהל' מילה דבר מתוק א"כ כיון שלא נגמר העבירה א"כ לא נחשד לנבילה דאין בידו לתקן אם יעבור אבל אם כבר עבר עבירה אשר אין בידו לתקן חשיד נמי על נבילה קמ"ל וצ"ע. אמנם יש לתרץ דאירי דאמרו לו אופן דיוכל להיות נימול ולא ירגיש יסורים והוא משיב דמצוה זו אינו חשיב אצלו לעשות אפי' בלי יסורים והוה מבעט במצוה והגם ששאר מבעט במצוה הוה אפיקורס זה דווקא אם הי' מבעט עד שעברה המצוה כגון שביעט בנטילת לולב והנחת תפילין וישיבת סוכה עד שעבר הזמן אבל אם נשאר עוד לתקן היה מבעט בערלות כמו עובר לתאבון בעבירה עוברת וזו שהחכים רש"י וכ' מימר לערלות מבעט ונתקשה הכ"מ בפ"ד מהל' שחיטות דא"כ הוה אפיקורס ולפמ"ש לק"מ דהא יש בידו לתקן הוה האי ביעט רק כעובר לתאבון ודוק. וזה לי עשרים שנה כתבתי לאחי הגאון ר' יעקב שלום זצ"ל ליישב סתירת מג"א אשר נתקשה בו מחה"ש בסי' תמ"ד דכתב מג"א שם בס"ק י"א וז"ל עשה דתשביתו חמור טפי דכל שעתא עובר עליו משא"כ במילה עכ"ל והקשה המחה"ש בסימן רמ"ט ס"ק ה' כתב המג"א דמותר לעשות מילה שלא בזמנה בערב שבת וז"ל מילה אעפ"י שעבר זמנו כגון שהי' חולה בשמיני נקרא זמנו קבוע דכל שעתא ושעתא זמנו הוא עכ"ל א"כ מבואר דגם במילה הוה כל שעתא עבירה וצ"ע. ואמרתי באריכות וכאן אקצר דעשה דתשביתו ובל יראה עובר בכל רגע ורגע דיש חמץ בביתו ועובר למשל אלף פעמים בכל יום אבל מילה החיוב עליו בכל יום לקיים המצוה דאם מת ולא עשה לא עבר רק עשה ואם מקיים בסוף נמצא שלא עבר כלל רק שלא קיים המצוה בזמנה והשהה עצמו לצאת מהחיוב אשר חל עליו בכל יום לקיים אותו מצוה אשר לא עשה אתמול ויש לי מטעמים בעז"ה דמילה הוה כל ימי חייו תשלומי יום ח' אבל חמץ הוה כל שעה וכל היום בפני עצמו, ועיין רוקח בה' לולב והוא דבר חדש מאוד והארכתי בבירור לשון מג"א ודוק. ובאמת נ"ל יען דחיוב על האב למול את בנו ביום השמיני ואפי' גם לאחר שמיני עד י"ג שנים כמבואר ביו"ד וא"כ משכחת מומר לערלות ג' פעמים שלא מל עצמו ולא מניח לבניו למול אותם אפי' ע"י שליח והוה מומר ג' פעמים על מ"ע של מילה ומה שלא מניח למול את בניו הוה מבעט הגם שעושה שלא לצער בניו מ"מ הוה צער חוץ לגופו ובכל זאת שהוה מבעט עי"כ אפיקורס לא הוה דהא לולא בעבור בניו אשר מרגיש גם הוא הי' מל אותם ודוק. ומה שנתקשה למה לא נעשה ככופר בכל התורה אפי' אם עבר איסור דרבנן הלא פסקי' כהך בעירובין דף ס"ט לק"מ דמה שנוגע לענין שבת הוה מומר באותו דבר אבל לא לכל תורה נעשה מומר אם חילל באיסור דרבנן וכן מביאר בספר מגן אבות במתני' השוחט בשבת בד"ה אע"פ ודוק. גם מה שהקשה מעלתו נ"י אי ילפי'

מחלל שבת דהוקש לע"ז א"כ גם בפ"א נעשה מומר דהא התם פ"א הוא ש"מ דאף בפ"א נעשה מומר עכ"ל שגה ברואה הגם דמקושש הי' חייב מיתה אבל אם הי' שוחט הי' שחיטתו כשרה וראי' לזה דיש שיטות דגם בע"ז בעינן ג"פ כמבואר באחרוני' וא"כ קשה ממקושש ועיין בכור שור חולין ה' אי צריך בע"ז גם בפרהסי' וק"ל. רק כבר חקרתי אם התרה בו במחלל שבת ובע"ז אז לכ"ע נעשה מומר ע"י שקבל התראה והתיר עצמו למיתה כמבואר בחולין מ"א התיר עצמו למיתה אין לך מומר גדיל מזה א"כ די אפי' בפ"א ובמקושש הי' התראה שלא יחלל שבת שחייב מיתה עכ"פ הגם שלא נודע איזה מיתה עכ"פ התיר עצמו למיתה ומצאתי תל"י שהמגן אבות חקר בזה שאם התרה בו די בפ"א להיות מומר יעו"ש בד"ה גם שהמתיק בזה פי' רש"י מתחייב בנפשו כרת שקאי על יוכ"פ דאל"כ סקילה בשבת א"כ הוה בפ"א מומר דפח"ח מתוק כדבש וידע מה שהפליא התב"ש להביא ראי' מתוס' דף י"ד דגם בלתאבון היה מומר היינו דחקר אולי כמו דיש חילוק לרוב ראשונים דבשבת צריך לחלל בפרהסי' ובע"ז אפי' צנעה גם מחלקין בע"ז די אם הודה בע"ז אפי' פ"א אבל בשבת דווקא ג"פ כמו כן יש לחנק בע"ז הוה מומר אפי' לתאבון אבל בשבת לא הוה מומר אם חילל לתאבון לכן הוכיח מקו' התוס' דגם בשבת הוה מומר לתאבון כמו דהוה מומר לתאבון בע"ז אבל הגמ' שפיר מדחה דברי רב ענן דסובר מומר לע"ז מותר לשחוט נדחה מכח מכם להוציא לנסך יין א"כ אין מגמ' ראי' לדברי תב"ש כאשר העיר מעלתו ודוק. ועתה אשים קנצי למלין ולא אשיב על פלפולו אם נעשה מומר בפ"א או ג"פ כי אני מוטרד גדול וגם חלוש מאוד ובודאי העובר עבירה הזה ישלש חטאיו ועונותיו ובכל זאת אין אני רואה לדונו ככופר בכל התורה להיות מנסך ולא אפונה שבמהרה ישמע ליצה"ר אשר היום אומר לו עשה כך ולמחר יאמר לו עשה כך עד שיאמר לו לך עבוד ע"ז אמרו חכז"ל ויחלל שבת בגופו בפרהסי' ואז נודע דינו. ובכל זאת אני אומר שמורגלא בפומי מה שאמרו חכז"ל לא חרבה ירושלים אלא על שהעמידו דיניהם על דין תורה" הכוונה אמת אין לדיין אלא מה שעיניו רואות וצריך לדון עפ"י יסודי תורה ולא כאשר יבין בשכלו מי שהעיז כך בפרהסי' מה הוא עושה בצנעה וא"כ הרב או דיין הממונה צריך לשים יד לפה ורואה כבלע את הקודש איך משורש נחש יצא אפעה חמד רשע לצד מרעי' ומהפכים צדיקים להיות רשעים ח"ו אבל בעלי בתים אשר ברך ד' אותם בעושר וכבוד מה להם לשקול במשקול הזהב אם בדין תורה הדבר ברור כאחותך שאסורה לך הלא המה צריכין לדון עפ"י שכלם ויראת ד' אשר בקרבם להתרחק מאנשים אשר העיזו פניהם לפרוק עול לחלל שבת הן בגדרים וסיגות או איסורי דרבנן או מצות עשה ראוי' להם שלא להתחבר לרשעים ולפועלי און

בכל אשר יכולו לעשות ויען שבדור החרבן העמידו דבריהם על דין התורה לשאול אם מחלל שבת כזה עושה יי"נ אי שחיטתו כשירה או ראוי' לצרפו למנין עפ"י דין תורה לכן חברה ירושלים כנלע"ד בנועם אמרי חכז"ל דברי הדש"ת. הק' חיים סופר:

סימן ב

שפע רב ממעונה אלקי קדם העומד על המשמר עדת ה' החרדים על דבר ה' המאור הגדול בתורה ידיו רב לו בפלפול וסברא ובקיאות כבוד הרב ר' יודא ליב לעווינגער נ"י מורה במקהלות ק"ק באיא יע"א. ימים רבים עברו אשר קבלתי מכתבו אשר בו יצא להשיג על דברי פרמ"ג אשר הבאתי במחברתי "שערי חיים" שאסור לחלל שבת בעבור חולה המחלל שבת בפרהסי' והחזקתי את ידי בו בשער כ"א ולא יכולתי אז לעיין כי טרדותי רבו עד למעלה וכעת בא לפני שאלה לדינא בענין הנ"ל פקדתי מכתבו וחפשתי באמתחתי ואחזתיו ולא ארפנו עוד ואשיב לכבודו נ"י כפי אשר תשיג ידי בעזה"י. ואעתיק דברי מעלתו נ"י שהתפלא במכתבו בקו' גדולה על מרן החתם סופר ז"ל שכתב וז"ל מ"ש אדוננו רבינו בח"ס ח"ר מאה"ע סי' כ"ב וז"ל אף דמומר לחלל שבת מומר לכל התורה ואינו בכלל בן ברית אבל אינו חשוד לשאר עבירות אפי' קל ממנו עפ"י דעת הב"י סי' ב' (ט"ס צ"ל סי' קי"ט) דדוקא בענין אחד כאחאב שהי' מומר לע"ז אי לאו דאינו בר זביחה לא הי' חשוד לאכול נבילות עכ"ל וזה מה שכתבתי כבר על מה שהביא ראי' מב"י היינו לדעת תשובת הרמב"ן אבל הטור שם כתב להיפוך דהוא חשוד לדבר קל אפי' לדבר אחר וכ"ש כאן ועיין רש"י חולין ד' ע"ב אחאב וסיעתו דעע"ז ובנבילה לא אשכחן דפקרי ואיכא למימר יצרא דע"ז תקיף עלי' והיינו רק לרב ענן ולא קיי"ל כותי' ותדע דבש"ס אסיק דראית ר"ע מדלא הוי מפליג נפשי' מיני' פי' משום חשד אע"ג דמומר לע"ז לא הוה מומר לכל התורה ולדברי אדמ"ו ל"ש חשד אפי' הוי מומר לכל התורה ומה ראי' לר"ע כיון דבאמת לאו חשוד הוא ולדידן דלא קיי"ל כר"ע מוכח דהוה חשוד לכל דבר אף שמוחזק לישראל לכל דבר רק עע"ז עכ"ל. ונלע"ד לבאר בעזה"י דדברי מרן חתם סופר נפלאת מאוד (א) מבואר בתוספתא בכורות פ"ג חשוד לע"ז חשוד להתורה (ב) מבואר ברש"י בעירובין דף ס"ט עובד ע"ז מחלל שבת בפרהסיא חשוד לכל מילי (ג) מדברי תשובת רמב"ן הובא בב"י סי' קי"ט דמביא ראי' רק ממומר לערלות כשר לשחיטה אבל למנסך ולחלל שבת גם רמב"ן מודה וגם מעלתו נ"י הרגיש בזה (ד) מדברי תשובת רשב"א הובא בב"י סי' קי"ט בקצב שנשבע שלא לצחוק מבואר דבע"ז ושבת חשוד על הנבילות (ה) וכן משמע ממרדכי כתובות וקידושין דמטעם מומר חשוד לשאר כל התורה דאם נטמע בין הגוים תיפוק לי' דחשוד בפועל על כל התורה וגם מעלתו

נ"י הרגיש בזה ויעויין בביאורי הגר"א מווילנא בא"ע סי' ז' ויעיין במהרי"ק סי' ק"ס ובפרמ"ג יו"ד סי' ב' ודברי מרן חת"ס פלאים לפום רהיטא. אמנם דבר גדול דיבר הנביא ואבאר בעזה"י דבריו בודאי האיש העושה זאת ח"ו לעבוד ע"ז או לחלל שבת בפרהסי' הוא חשוד כלל התורה דמהכ"ת נאמין לו עדות אפי' באיסורא דע"א נאמן הוא אינו נאמן דהא דאנו סומכין על איש או אשה אשר יאמרו על חתיכה שמותרת הוא מטעם דלא יעבור המעיד על לפ"ע לא תתן מכשול דחזקה א"א חוטא ולא לו וה"ה אם יאמר שחתיכה זו אסורה נאמן דמהכ"ת יפסיד לחבירו הלא אלקים יבוא במשפט עמו על כל הנעלם ועיין פנ"י גיטין דף ב' דראוי יותר להאמין להתיר מלאסור דלהתיר יש סברא אין אדם חוטא ולא לו אבל לאסור דלמא לצעורי' קמכוין יעו"ש בהסברת תוס' או דילפי' מושחט את בן הבקר דע"א נאמן דסמכי' על חזקת כשרות שארית ישראל לא יעשה עולה ולא ימעל להכשיל חבירו או להזיק לחבירו וכדומה אבל איש אשר עובד ע"ז או מחלל שבת בפרהסי' חשוד הוא לכל עבירות שבעולם דמאן דנפל בגדולות שבעבירות מכ"ש בקטנות זה הוא מסברה חיצונה. ונוסף עוד כיון דילפי' מקרא בהוריות ח' אשר רמז עליו רש"י עירובין דף ס"ט דבעבודת ע"ז כפר בכל התורה דכיון דלא מאמין בראש דבריו מכ"ש בסוף דבריו של הקב"ה או כיון דעובר על ראש דבריו לתאוותיו מכ"ש בסוף דבריו ובפרט דרכו של יצה"ר היום אומר לו עשה כך ועשה כך ולמחר אומר לו עשה כך ועשה כך ולבסוף אומר לו לך ועבוד ע"ז אמרו חכז"ל שכך דרכו של יצה"ר א"כ בוודאי עבר האיש העובד ע"ז או המחלל שבת בפרהסי' כמה וכמה עבירות קלות ואח"כ חמורות עד שנפל ברשת היצה"ר שאומר לו לך ועבוד ע"ז או לך ותחלל שבת בפרהסי' לכפור במעשה בראשית אשר פתח הקב"ה אנכי ד' אשר הוצאתיך מארץ מצרים ואמר לא יהי' לך אלהים אחרים ועיין ברמב"ן בתורה שמיציאת מצרים נגלה האמונה במעשה בראשית מתוק מדבש ומי שעובד ע"ז או כופר במעשה בראשית בלתי ספק חשוד לכל תרי"ג מצות. אך כל זה אם עודנו מחזיק ברשעתו שעובד ע"ז או מחלל שבת בפרהסי' אבל אם שב וחוזר בתשובה שלימה התוודה על עוונותיו ואשמיו וקבל עליו להיות ישראל כשר ולעמוד במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד ואומר עבירה זו לא עשיתי אז יש הבדל אם ידענו למשל שעבר החמורה באותו סוג שאכל חלב מחליטין אנן שאכל גם נבילה וטריפה אם בעל א"א בוודאי בעל גם נדה וחייבי לאוין או אם עשה מלאכה בשבת בוודאי עביד גם ביו"ט [ואם שלא בא לידו אבל אם הי' בא לידו והתאווה תאווה לא הי' פורש מפחד ד'] אבל בסוג עבירות אחרות נאמן עכשיו כאשר שב להיות בעל תשובה לאמור הגם דעבר עבירה חמורה וחילל שבת בכל

זאת לא אכל טריפות כי הלא כללא כייל הרמב"ן דאפי' חשוד על החמור בסוג עבירות אכילה אינו חשוד אפי' על עבירה הקלה בסוג אחר וא"כ הגם שכל זמן שהי' עובד ע"ז וחילל שבת בפרהסי' לא הי' לי' נאמנות כלל כגוי גמור ולא הוה בר עדות אפי' על איסורין כגוי שאינו בן ברית אבל משחזר בתשובה נאמן על עצמו שלא עבר אפי' עבירה הקלה מסוג עבירות אשר לא ידענו שעבר ודו"ק. היוצא מזה דהמחלל שבת בפרהסי' בוודאי חשוד הוא בעינינו שמכשיל לישראל כשם שגוי אינו בר עדות אפי' באיסורין וחשוד להכשיל לישראל כך המחלל שבת ועובד ע"ז חשוד להכשיל דהאיש העובד ע"ז ומחלל שבת לא יחוש על לפני עור לא תתן מכשול וגם הלא הוא כגוי גמור דמומר לעבוד ע"ז או לחלל שבת אינו בין ברית ואינו בר עדות אפי' אם יאמר לאסור אין לו נאמנות אבל להיות אנן סהדי שעבר שאר עבירות אז מחלקי' על הקל באותו סוג העבירה שעבר על החמור בודאי עבר על הקל אבל בסוג אחר אפשר דלא עבר עבירה כלל וק"ל. ומעתה שם בא"ע סימן כ"ב דן השואל יען האשה שנדרה להמיר ידענו עכ"פ שחללה שבת בפרהסי' ותהי' אסורה לכהן משום זונה הגם שהיא אומרת שלא זינתה ואומרת ברי לי שאני מותרת לכהן הגם שחזרה בתשובה ומתנהגת כבת ישראלית הכשרים ע"ז השיב שפיר אדמ"ו ז"ל הגם שהיתה מומרת לכל התורה אעפ"כ אינה חשודה שזינתה ונאמנת עכשיו שלא זינתה אז והביא ראי' דהא אחאב עבד ע"ז ואעפ"כ לא הי' אוכל נבילות יען דע"ז לא הוה עבירה מסוג אכילה ולרב ענן הי' גם בר זביחה ואנן דפסקינן דלא כרב ענן דמומר לע"ז אינו בר זביחה ולא בר עדות אבל עכ"פ חזינן דעובד ע"ז לא חשוד שעובר על נבילה וה"ה המחללת שבת בפרהסי' אין אנן סהדי דזינתה ודוק. והוסיף אדמ"ו ז"ל בטעם לשבח יען דראינו דאחאב או שאר מחללי שבת או עע"ז נשארו בתוך ישראל ונזהרו מכל עבירות ושמרו כל המצות הגם דעון ע"ז וחילול שבת פועל דלא הוה בן ברית ולא בר עדות עכ"פ חשוד לא הוה על שאר עבירות דהא עין בעין נראה דהוא שומר כל התורה ומהכ"ת לחוש שהוא עובר בצנעה על שאר עבירות ואמרי' בהיפוך כשם שלא בוש לעבור לעיני כל רואי שמש עבירות החמורות מהכ"ת הי' בוש לעבור על הקלות אלא פשיטא דהוא שומר באמת כל התורה ודו"ק. רק מדברי הגהת מרדכי הקדושים משמע דאנן סהדי שזנתה יען דעבדה ע"ז ואעתיק לשונו בסי' רפ"ו וז"ל אשת איש שהמירה כמו כן אסורה לבעלה ואע"פ דליכא עדים שראו כמכחול בשפופרת ואמר שמואל במנאפים עד שיראו כמכחול בשפופרת אפ"ה מיתסרי בלא עדים דקיי"ל במס' יומא יצר ע"ז נטרד והלך לו שמע מינה דאין המרות האידנא בין דאיש בין דאשה לשם ע"ז ויצר דעבירה עדיין קיים ויש מקשקשים בדבר ואין ממש בדבריהם עכ"ל הרי

מבואר דאנן סהדי דזינתה יען דעבדה ע"ז אך לק"מ דהלא ביאר יען דיצה"ר דע"ז בטל א"כ המירה רק בעבור זנות ע"כ אנן סהדי דזינתה אבל אם הי' יצה"ר דע"ז בעולם אין אנן סהדי דזינתה הגם דעבדה ע"ז דאין עריות מסוג עבירה דע"ז ודוק. והביא אדמ"ו דברי הגהת מרדכי דכתובות סי' תקס"ח שרמז הח"מ סי' ז' וכתב וז"ל ומ"ש תרה"ד דבהמירה לבדה נאסרה לבעלה ותי' היינו מומרים שבזמנינו שמתטמע בין הגוים ופורק עול כל התורה והרי הוא כגוי ממש אבל ישראל כאחאב דעובד ע"ז ונשאר בין ישראלים ומכ"ש מחלל שבת נהי דהוה מומר לכל התורה חשוד לא הוה עכ"ל והשיג עליו מעלתו נ"י דבח"מ כתב וז"ל דברי מקילין תמוהין דקי"ל מומר לע"ז הוה מומר לכל התורה וא"כ בודאי הפקירה עצמה וכו' וכ"ש זאת שיצאה מן הכלל לגמרי האי וודאי כעדים דמי עכ"ל משמע דבאמת אפילו מוחזק בשארי דתי ישראל דאל"כ תיפוק לי' דהוה מומר לכל עבירות אם מתערב בגוים וכל מעשיו כגוים דאז הוה ממש מומר לכל התורה עכ"ל מעלתו ויפה הקשה דלאיזה תכלית הביא דמומר לע"ז הוה מומר לכל התורה וצע"ג. ונ"ל דמרן חת"ס ז"ל כתב ומ"ש תרה"ד דבהמירה חשודה לכל ומייתי לי' ח"מ סי' ז' ס"ק כ' עכ"ל באמת הח"מ לא הביא דברי תרה"ד אבל התרה"ד כתב וז"ל ואע"ג דמסיק התם דהיכי דנשתמדה לבדה אסורה דהוה כמו עדים איכא למימר דה"מ כשנשתמדה ברצון והפקירה עצמה לעבור על כל עבירות שבתורה אי לא דבעלה משמרתה הוי וודאי זנוי זנאי אבל זאת נאנסה ע"י נפשות וכאשר מצאה יד לברוח נמלטה ודאי כה"ג לאו כעדים דמי עכ"ל הרי שפתיו ברור מללו כהבנות אדמ"ו ז"ל דווקא שנשתמדה ברצון והפקירה עצמה לעבור על כל עבירות שבתורה א"כ יפה הביא בשם תרה"ד אבל לשון חלקת מחוקק וכן בביאורי הגאון מווילנא בא"ע מבו' דמכח ע"ז אמרי' דזנתה אבל דברי תה"ד כמרן ז"ל. ועתה אבוא ליישב קו' מעלתו נ"י הא בוודאי מרן ז"ל מודה דכל זמן שהאיש עובד ע"ז או מחלל שבת דהוה מומר לכל התורה הוא חשוד על כל איסורין להכשיל אחרים דמאן דלא חש על עבודת ע"ז וחילול שבת בפרהסי' אינו חש להכשיל אחרים דאיסור לפני עור הוא איסור קל רק לרב ענן דסובר דעובד ע"ז לא הוה מומר לכל התורה ומביא ראי' דיהושפט לא הוה פליג מיני' משום חשד כלל יען דע"ז אינו מסוג נבילה וא"כ אפי' חשוד לדבר חמור אינו חשוד לדבר קל מסוג איסור אחר אבל למסקנא דגמ' דמומר לע"ז ושבת הוה מומר לכל התורה א"כ לא הוה בן ברית ולא בר עדות כגוי גמור וא"כ בוודאי חשוד להכשיל כל איש וגם חשוד הוא אולי עבר על כל עבירות שבעולם אבל אם נעשה בעל תשובה ואומר שלא עבר אותן עבירות נאמן דלא הוה חשוד שנימא אנן סהדי שעובר כל העבירות שבעולם וביותר אם אנו מכירין עובד

ע"ז ומחלל שבת שהוא נזהר אפי' בצנעה מכל שאר עבירות רק יצרא דע"ז [דהוא עכשיו בזמנינו יצרא דעריות כמבואר במרדכי] גבר עלי' או יצרא דחילול שבת גבר עליו ומשאר עבירות נזהר אפי' בצנעה עיין בכורות דף ל' הא בצנעה פי' רש"י שנוהג בביתו דלא שייך דלא עשה אלא מלפנים יעו"ש והגם דלא הוה בר עדות כגוי אבל חשוד לא הוה דהא מצינו דיהושפט לא הוה מפליג מיני' דאחאב כלל דהי' יודע בו שעובד ע"ז ונזהר בשאר עבירות רק לרב ענן הו' בר זביחה ובר עדות ואנן פסקי' דהוה מומר לכל התורה ולא הוה בר עדות אפי' באיסורין אבל ליכא חזקה דהוא חשוד ודוק ועיין פרמ"ג יו"ד סי' ב' והבן].

ויראה אשר מצאתי בחלק השישי סי' פ"ג בחתם סופר וז"ל גי"ה הגיעני וראיתי תקפה עליך משנתך כאשר תראה בהעתק חי' ספ"ב דגיטין ומשם תראה ג"כ כי אין המומר לע"ז ושבת חשוד לכל התורה רק הוא מומר לכל התורה שאינו בן ברית אבל איננו חשוד לעבור על כל התורה כל שאינו מאותו סוג ואחאב הי' מומר לע"ז ונהי ששחיטתו פסולה שאינו בר זביחה אבל אינו חשוד לאכול נבילות אבל אינו נאמן להעיד כי אינו בר עדות והפוסקים מיירי במומרים שבזמנינו שמתטמעים בין הגוים והם ודאי עוברים על כל התורה אבל מי שהוא בין ישראלים ונוהג כמנהגיהם רק הוא מומר לע"ז או לחלל שבת נהי שהוא מומר לכל התורה מ"מ אינו חשוד לכל התורה וכן החשוד אינו מומר וק"ל עכ"ל הרי שפתיו ברור מללו שאינו נאמן להעיד אבל אינו חשוד לעבור על כל התורה כל שאינו מאותו מין ועל כן אם ראינו בעינינו ששומר עצמו מלעשות עבירות ועושה המצות הגם שמחלל שבת בפרהסי' עכ"פ הוחזק שעושה שאר מצות רק שאינו נאמן להעיד כמו גוי ששומר כל הדת ישראל שאינו בר עדות וא"כ אם חוזר אח"כ ונעשה בעל תשובה נאמנת להעיד על עצמה שלא זנתה כנלפענ"ד. הן אמת כי במהרי"ק סי' ק"ס האריך דמומרת לע"ז בפ"א לא חשודה בזנות והביא דברי תוס' בחולין דף ט"ו בשוחט בשבת דאי אפשר לומר דחשוד על נבילות נעשה בפ"א רק דאיירי באחרים רואים ואז הוה מומר לכל התורה לא הוי בר זביחה זה אי אפשר דהא תוס' הקשה גם לר"מ דסובר חשוד לדבר אחד חשוד לכל התורה ומאי הקשה תוס' אי איירי באחרים רואים אותו הא בוודאי כשר לר"מ ועוד הקשה איך שייך לומר אפי' באחרים רואים שחיטתו כשירה הא אעפ"י שחטא ישראל הוא והוא דסובר דמומר הוה בר זביחה] ועמד אח"כ על חקירה דלמא יש חילוק בין מומר לע"ז בלבד דלא חשוד לכל איסורי תורה ובין מומר לע"ז הכופר בכל הדת והשיב דזה אינו דא"כ מנ"ל לגמ' דמכם קאי למומר לנסך יין בלבד דלמא קאי על מומר לכל התורה כולה אלא ע"כ כיון דילפי' בהוריות דמודה בע"ז כופר בכל התורה הוה כאלו חזינן דכפר בכל התורה והביא ראי' מר"ג שהתיר מומר בכל הדת

דיליף מכהני בית חוניו דמותרין לדוכן ואם יש הבדל הא כהני בית חוניו הי' שומרים כל התורה ועוד הביא ראיות סוף דבר המעיין במהרי"ק יראה שסובר שמומר לע"ז בלבד הוה ככופר בכל התורה וסובר דאם היתה מומרת בפעולה או בג"פ אז חשוד על כל תורה דלא כאדמ"ו חת"ס ז"ל אך בסוף דבריו כתב עוד וז"ל אלא בוודאי התיר רבינו שמשון משום דאין האשה נאמנת על בעלה בלא עדים אלא ע"י קינוי וסתירה וכל היכא דלא ידעי' בבירור שזנתה לא מתסרי והתם נמי כיון דלא מפקרי נשייהו לא חשוב ידיעה בבירור ואע"ג דפשיטא דהרבה פעמים נתיחדה עם הגוים וגם הפקירה עצמה לעבור על כל המצות שבתורה אפ"ה סמכי' עלה מאי דאמרה השתא לא נטמאתי כיון שעשתה תשובה וכו' וה"נ לש"נ וכ"ש הוא שהרי לא עשאה מעשה רק דבורא בעלמא וגם חזרה בה תיכף מחמת הסגירה כמבואר בשאלה עכ"ל הרי סברה חדשה יען דנעשית בעל תשובה א"כ מעיקרא לא היתה מרשעת גמורה כמבואר שם וג"כ נכון תשובת אדמ"ו ז"ל דשם בנידן שאלתו ג"כ חזרה בתשובה ודוק. וראי' לדברי דגם אדמ"ו ז"ל מודה דכל זמן שהוא מחלל שבת חשוד הוא לכל עבירות דהרי בח"מ סי' קצ"ה כתב וז"ל והרי הוא מובדל מקהל ישראל ונידון כיוצא מן הדת ואיננו לא ישראל ולא נוצרי ולא תוגר ע"כ אסור לשום ישראל לאכול בביתו וכו' וסיים כללא דמלתא כאלו נמחה שמו מישראל עכ"ל ובאות ב' שם כתב וזה לשונו הרי הוא מופרש ומובדל מעדת ישראל ואין לו דת כלל ופסול לעדות ולשבועה ולכל דבר ושחיטתו אסורה וכל מאכליו ומשקיו בחזקת איסור כי אבד נאמנות שלו עכ"ל הרי בעצמו ביאר שכל מאכליו ומשקיו בחזקת איסור שאבד נאמנות שלו והא לפי דבריו מחלל שבת אינו חשוד אלא פשיטא היינו אם חזר בתשובה ונעשה ישראל אז נאמן שלא עבר על עבירה זאת אבל כל זמן שהוא מחלל שבת חשוד הוא לכל עבירות שבתורה ודלא כאשר הבין מעלתו נ"י דבריו ודו"ק. ומעתה יראה מעלתו נ"י שסיים פשיטא דלדברי רבינו ז"ל בישראל כשר מותר לחלל שבת עליו ולהצילו וכ"כ הרמב"ם פ"ד מהל' רוצח הי"ב במומר לתאבון בעושה עבירות להנאת עצמו מצוה להצילו ואסור לעמוד על דמו עכ"ל ולפ"ז איכא חילוק גם במחללי שבת אם להכעיס או בלתאבון ומחזיק בדת ישראל לכל דברים על כן חכמים הזהרו בדבריכם עכ"ל. ואני אומר תל"י הזהרתי בדברי וכתבתי בשערי חיים שם באותיות מרובעות וז"ל המחלל שבת ועומד במרדו ונחלה ונפל למשכב חולה שיש בו סכנה אסור לבר ישראל הן איש הן אשה לחלל שבת בעבורו עכ"ל דברור בעיני אם הוא בשכלו ואינו מתחרט לשוב לאמור אם אקום מחלי זה לא אחלל שבת להנאתי או לפרנסתי שאין מחללין עליו את השבת דהוא כגוי גמור כמבואר ברמב"ם פ"ל מהל' שבת וז"ל אבל המחלל שבת

בפרהסי' הרי הוא כעובד עבודת כוכבים ומזלות ושניהם כעכו"ם לכל דבריהם עכ"ל וכן בפי' משניות חולין דף ח"י כתב וז"ל לפי שעוקר בידינו הוא ג"כ המחלל שבת בפרהסי' הרי הוא כעכו"ם לכל דבריו עכ"ל וכיון שהוא כעכו"ם לכל דבריו פשיטא כשם שאין לחלל שבת על עכו"ם ה"ה על המחלל שבת בפרהסי' ומה שהביא ראי' מפ"ד הל' רוצח הי"ב תמה אני על מעלתו נ"י הכי ראוי' לעשות שלא להעתיק יפה הלא הרמב"ם כתב וז"ל אבל ישראל בעל עבירות שאינו עומד ברשעו תמיד אלא עושה עבירות להנאת עצמו כגון אוכל נבילות לתאבון מצוה להצילו ואסור לעמוד על דמו עכ"ל הרי שדייק בלשונו הזהב אוכל נבילות לתאבון ולא נקט מחלל שבת לתאבון כי מחלל שבת לתאבון הרי הוא כגוי גמור כי הוא כופר בכל התורה ואין מצוה להצילו ומותר לעמוד על דמו ואסור להחזיר לו אבידה כמבואר ברמב"ם פי"א מהל' גזילה ובח"מ סי' רס"ו דאין חילוק בין להכעיס או לתאבון ובין אם בשאר מנהגי ישראל או לא כיון שעומד במרדו ודו"ק. עוד יצא מעלתו נ"י להקשות אי אין מחללין שבת על מחלל שבת בפרהסי' לתאבון א"כ למה לא נקט בגמ' דבעבור שבת יהרג ואל יעבור כיון דלא שייך בזה וחי בהם דהלא הרמב"ם כתב בכל המצות יעבור ואל יהרג דכתיב וחי בהם וא"כ כיון דבשבת לא שייך וחי בהם דמותר רק לחלל שבת אחד בעבור לשמור שבתות הרבה כמו שהסברתי בספרי דברי פרמ"ג א"כ גם שבת בכלל יהרג ואל יעבור עכ"פ פלא איך שגה ברואה כל כך בוודאי מי שמחלל שבת בפרהסי' במזיד הוא כופר במעשה בראשית עיין רש"י חולין דף ה' ובהה"מ פ"ל מהל' שבת אז מחלל שבת הוה כגוי ואין לחלל שבת בעבורו בעבור לשמור מצוה אחרת אשר מחזיק בה אבל המחלל שבת באונס ובכפי' של שונאי הדת אז בודאי לא הוה כופר בכל התורה ואפי' לא מסר נפשו בעבור ע"ז לא הוה כגוי רק דלא קיים מ"ע של קידוש השם אבל הוא ישראל מעלי' ובע"ז וגילוי עריות ורציחה חידש הקב"ה שיהרג ואל יעבור אפי' בכפי' אשר השונא מבקש להרגו אבל בשבת לא צריך למסור נפשו דחי בהם ולא שימות בהם אבל מחלל במזיד לתאוותו ולא מקיים להיות מן ושמרו בני ישראל את השבת אז בודאי אין מחללין עליו את השבת כיון שהוא מחלל שבת בפרהסי' ודו"ק. וגם זאת ראיתי במכתבו שכתב כל זמן דלא בטלו יצה"ר אז מומר לע"ז לא הוה מומר לכל התורה כפי' רש"י דיצה"ר דע"ז תקפו אבל משבטלו ליצה"ר דע"ז וכל עובד ע"ז אז ע"כ הפקירא ניחא לי' כמ"ש המרדכי בהג"ה כתובות סי' רפ"ו א"כ הוה מומר לכל התורה כולה כפי אשר האריך במכתבו וקשה דלמא המיר רק בעבור זנות דגם בעריות אמרינן יצה"ר דזנות תקיף לי' כמבואר בתוס' סנהדרין דף כ"ו ע"ב בד"ה החשוד על עריות כשר לעדות באר היטב. ולסיומא דמילתא אעתיק לשון הרמב"ם פ"ב

דע"ז הל' ה' שכתב וז"ל ישראל שעבד עכו"ם הרי הוא כעכו"ם לכל דבריו ואינו כישראל שעובר עבירה שיש בה סקילה ומומר לעכו"ם הרי הוא מומר לכל התורה כולה עכ"ל ועיין בהרה"מ שם שנתקשה בלשונו שכפל הדבר במילין שונים וצע"ג רק מתחילה ביאר דדינו כעכו"ם לכל דבריו ואינו כישראל שעובר עבירה שיש בה סקילה דאעפ"י שחטא ישראל הוא אבל זה הוא כגוי גמור רק אפשר לומר ניהי דלא הוה בר ישראל ואינו בן ברית ובר עדות אבל לומר באמת שכופר בכל המצות וחשוד בכל עבירות לא הוה דעובד לעכו"ם לא הוה חשוד קמ"ל דמומר לעכו"ם מומר לכל התורה והבן זה מאוד בעזה"י. ואגב גררא אזכור לו פלא במרדכי סי' רפ"ו שהבאתי לשונו למעלה שכתב וז"ל ואע"ג דליכא עדים שראו כמכחול בשפופרת ואמר שמואל במנאפים עד שיראו במנאפים כמכחול בשפופרת עכ"ל והוא תרי פליאות דמדכר דכירי אינשי (א) מה שהקשה אע"ג דליכא עדים שראו כמכחול בשפופרת הא לא קי"ל הכי דצריך עדים כמכחול בשפופרת (ב) הא שמואל לא אמר רק במנאפים כדרך המנאפים ולא צריך מכחול בשפופרת עיין מכות סוף פרק ראשון ואיך העתיק דשמואל אמר עד שיראה כמכחול בשפופרת וצע"ג. אמנם בתשובה אחת יש לי דבר חדש כפי מה שחידש הנב"י בח"ב א"ע סי' ר"ג דיש שני מקומות במקום ביאה (א) שפת הרחם אשר המה שפתיו חלק הירכים (ב) מקום צוואר הרחם אשר הוא חלק המקור יעו"ש כי דבר ד' בפיו אמת א"כ חדשתי הגם דלא צריכין עדים לראות כמכחול בשפופרת בחלק המקור שפת הרחם עכ"פ צריכין עדים לראות כמכחול בשפופרת במקום שפיות שהוא פי הביאה כמו [אכלה ומחתה פיה ואמרה לא פעלתי און] והארכתי בזה בדבר חדש הנ"ל ששפיות נקראו כריסה של אשה בזה יש ליישב דברי מרדכי מאוד עד שיראו כדרך המנאפים היינו אבר האיש כמכחול בשפופרת בשפיות עכ"פ ועיין ברא"ש ביבמות בשם בה"ג לאסור אשה על בעלה צריך כמכחול בשפופרת א"כ יש לו חבר בדברי הגהת מרדכי ואין כאן מקומו להאריך כי דברי מרדכי פלאים כעת. ולא אוכל לכחד תחת לשוני שגוף דברי תשובת רמב"ן דחשוד על סוג עבירה אינו חשוד על סוג עבירה אחרת וראי' דמומר לערלות מותר לשחיטה הקשיתי עליו דלמא בערלות שאני שיוכל לתקן כל ימיו יעיין ברמב"ם פי"א ממילה אם מל בסוף ימיו מהני אבל נבילות שאכל אי אפשר לתקן וכעת מצאתי קו' בספר דגול מרבבה ופלא שלא הודפס אצל הש"ע בתוך הגהותיו ושם בתשובה הסברתי דלכך נקט רש"י מבעט והכ"מ הקשה בפ"ד משחיטה א"כ הוה מין ותרצתי דבר שיכול לתקן הוה מבעט כלתאבון דבידו לתקן עוד ולא הוה ביעוט אבל על רמב"ן נשאר קו' הנ"ל וגם הרמב"ן בהל' בכורות פ"ד דף ל' הביא דלולא דיצה"ר דעריות גבר הוה חשד דהניח לנסך

יין משמע דחשוד מעריות על נסך לולא דיצה"ר תקיף על עריות וכבר העיר שם במהרי"ט דרמב"ן סותר עצמו לתשובתו והדחיק עצמו דכל הנאת גוף לסוג אחד נחשב ואולי חזר בו רמב"ן דאין ראי' ממומר לעריות דבידו לתקן עוד ויעיין בתב"ש סי' ב' ובפרמ"ג סי' ב' ס"ק י"ז וז"ל ודע למאן דסבר פ"א לא נעשה מומר או למאן דסבר באותו שחיטה לא נעשה מומר הי' נראה לכאורה מ"מ בעינן אחרים רואים אותו דחשוד לדבר חמור חשוד לדבר הקל ואם חשוד לשבת כ"ש לשאר עבירות ולא מהימן עכ"ל א"כ הרי הדבר ברור כמ"ש בעזה"י ועל יתר פלפולו על לפר שערי חיים שם אין פנאי כעת דברי הדש"ת. הק' חיים סופר:

סימן ג

שאלה אל כבוד נשיא אלקים מבחר גבורי ישראל מלומדי מלחמות ה' צבאות הפותח שערי תורה לדופקי בתשובה טוב לקויו ידרשוהו וישאלהו בדבר ד' מה לעשות ה"ה נזר ועטרה גאון ישראל אדונינו כקש"ת כמו' חיים סופר נ"י אב"ד ור"מ דק"ק מונקאטש. שומרי דת קהל ד' ישאו עיניהם לאדמ"ו עיני העדה משתחוים מול ארון הקודש לשמוע דבר ד' אחת ישאלו ואותה יבקשו נא יאיר רבינו עיניהם בהלכה למעשה בדבר גדול העומד ברומו של עולם. הנה זה שש שנים אשר נבנתה פה מקוה ישראל בסוד חכמי ונבוני דייני העיר והוחזקה בהיתר והי' למקוה ישראל המטהר כל טמאי נדה אשר הלכו שמה אך מאז נבנתה נמסרה המקוה ביד איש המפורסם לחלל שבת אולם דייני העיר הושיבו שמה אשה אשר עד עתה לא נשמע עליה שמץ פסול בדבר הזה ועל בעל המקוה לשלם שכרה וכאשר אמרה לנו אשה הנ"ל על ידי' תתחמם המקוה בכל עת הצורך והיא גם היא תנקה אותה בעת אשר מימי' סרוחים או בלתי נקיים בסייעת בעל המקוה אשר רק שואב מים והנה אשה הנ"ל ביום אשר תקרא אל המקוה בערב היא באה ואחר טבילת הנשים היא שבה לביתה. והנה זה תואר המקוה יש ב' מקואות סמוכות זו אצל זו ויש בהם מי גשמים ארבעים סאה האחת בה ילכו לטבילה והאחת היא למשמרת הנקרא "רעזערף" למען בעת אשר מי מקוה הטבילה סרוחים או בלתי נקיים אז המה ילכו החוצה ומי מקוה אשר עומדת למשמרת יזולו דרך חור אל מקוה אשר לטבילה עומדת ואם לא נותרה במקוה המשמרת מ' סאה אז צריכים להמשיך בתוכה מי גשמים למען יעמדו למשמרת המקוה אשר לטבילה עומדת היא תתחמם תמיד ובטרם שנתחמם ישאבו ממנו מים הקרים ורק שיעור המקוה תשאר בקרבה אם מעט ישאבו ממנה אז צריכים מים חמים רבים להחם מקוה הטבילה ואם רב ישאבו ממנה אז ימעטו מים החמים כי מעט מים החמים יש כדי צורך החום להחם המעט וכאשר ירבון הנותרים

במקוה הטבילה כן צריכים עצים להרבות האש להחם המקוה העומדת לטבילה וכן יפרצו ההוצאות על העצים והעצים דמיהם יקרים פה מאוד ויען שאם תעמוד המים במקוה העומדת למשמרת זמן רב אז המה סרוחים שאל בעל מקוה להדיין מהו' שאול פריעדענטהאל מה לעשות ואמר אליו שיוסף עליהם מים רבים ולא יפסלו מי מ' סאה בזאת וגם הריח רע יתבטל עי"ז. מכל הנ"ל נשמע כי בעל המקוה אשר שכר אותה ומקבל שכר מכל אשה בעבור החימום צריך להיות איש ירא ה' ולא יחוש למלאכה רבה ולהוצאות מרובות וא"כ איפה במה נדע אם איש הלז אשר הוא מפורסם לחלל שבת אם קורא את אשה הנ"ל בכל עת הצורך או בכל עת שצריך לנקות המקוה ובפרט כי המקוה אינה מתחממת רק פעם או שתים בשבוע וא"כ אף שהאשה הנ"ל אומרה שהוא תחמם את המקוה בכל פעם והיא תנקה אותה והוא רק שואב מים בכל זאת לבינו נקפה אולי באשר שהמקוה אינה נתחממת בכל יום והאשה הנ"ל אינה שם תמיד והמקוה אינה נעולה בפני בעל המקוה אולי ינקה את המקוה העומדת לטבילה בתוכה וימלאנה מים שאובים ולא במי הרעזערף אשר פעמים סרוחים ועל הרעזערף גופא יש לחוש שיסיר מתוכה מים הסרוחים וימלאנה מים שאובים אולם גם זאת לדעת שבעל המקוה עוסק תמיד במלאכת "וואטטע מאכען" ואינו פנוי בכל יום מה נאמר ומה נדבר אנחנו שרידי עם ד' אשר לעם א' היינו מקדם וקהלה אחת עם אנשי קהלה בעלי חדשים אשר הבימה למעלה ובקאהר בחרו ובחדשות לא שערום אבותינו וגם קבלו עליהם גזירת הקאנגרעסס כמה קשה הי' עלינו פרידתינו מהם צרות רבות ובהלות תסמר שערות ראשינו אם אמרנו נספרם ברוך ד' אשר הצילנו מידם יש לנו בהכ"נ כשר ושוחט כשר ומו"ץ רצוננו לעשות כפי תוה"ק המסורה לנו מאבותינו הקדושים עפ"י שו"ע. פעמים רבים נדברנו יחד גם אודות המקוה הנ"ל ונאמר כיון שהמקוה הוחזקה בהיתר והדיינים אשר על פיהם נגמרה ונעשה המקוה (המה הדיינים הזקנים אשר אצל כת אחרת ולא אצלינו) כיון שהם אינם מפרסמים שאין להאמין לבעל המקוה ולמנוע מלטבול בתוכה וגם שמענו ונדע כי הדיין הנ"ל הולך בכל עש"ק לטבול בתוכה אך עתה נתעוררנו ע"י תלמיד אדמ"ו ה"ה הרבני המופלג חו"ש מהו' פנחס כ"ץ שטיינער נ"ו מפאקש וצעק אלינו בצעקה גדולה ומרה שכפי הפשוט ביו"ד סי' ר"א סעיף ד' בש"ך שם שהמקוה שהיא של עכו"ם ומקבל ממנה שכר אין להאמינה עלי' היכא שיש לו הנאה במה שעושה שלא כהוגן וגם גלוי וידוע שכל המחלל שבת בפרהסי' דינו כעכו"ם ופירסום היינו בפני יו"ד או במקום שידע שיתפרסם כמו שהביא הפרמ"ג ביו"ד סי' ב' וא"כ סר נאמנות בעל המקוה הנ"ל וקיימו כל החששות הנ"ל ע"כ צעק אלינו תלמיד אדמ"ו הנ"ל שנשאל שאלה ממאור הגולה

פסק הלכה. והנה המקוה נתונה לבעל המקוה בשכירות מראשי כת עדת אחרת דפה ולא נוכל אנחנו למשול בה ובנפשינו ובלבינו לבנות לנו מקוה בע"ה אשר תהי' תחת ממשלתינו ואז נמסר אותה לאיש ירא וחרד על דבר ד' אבל במה נעבוד את ד' עד באנו אל מחוז חפצינו כי לזה צריך כסף רב ומקום להבית אשר בתוכה רצוף המקוה ובפרט בימי החורף קשה לבנות וגם יש טירחא רבה מאוד לנשינו ללכת אל עיר אחרת לטבילה כי בריחוק מקום מקוה כשירה אנו יושבים פה ואחרון הכביד קשה מאוד לנו על מקוה שהי' לנו עד עתה בחזקת כשרות ונשינו הלכו שמה לטבילה להוציא לעז עלינו ועל כל אשר לנו כי ע"פ הנ"ל גם לא נוכל לומר עתה איתרע יען שזה ברור שבשנה או שתים כבר הושאבה המקוה לגמרי אשר לטבילה עומדת ואיך נוכל לומר העמד מקוה על חזקתה עד עתה הלא נהפוך הוא בכל פעם שתשאב ונקתה המקוה צריכה להיותה מקבלת מים מחדש ממקוה העומדת למשמרת ואם כן יש ספק אם יש כאן חזקה על כן מאוד נפלה פנינו אחזונו מורא וזאת נשוב אל לבינו נשאלה לאדונינו מאור הגולה הוא יוציא לאור דברינו הוא יאמר ויהי הוא יצוה ויעמוד וכפי אשר ישים ד' בפיו נשמע ונעשה והנה באשר שמענו כי כמה נשים אשר דבר ד' נגעה בלבם ימנעו מלטבול במקוה עד כי יאירו אלינו דבריו הקדושים כי א"א לילך בקור הגדול הזה למרחקים וגם יש בהן נשים אשר אינן בקו הבריאה על כן נחלה נא פני אדמ"ו ימחול לבשרנו על ידי טעלעגראף אם כשר או פסול להגיד לבית יעקב מה יעשו עד כי יצהירו אלינו שורותיו הקדושים א"ד שומרי דת המיחלים ומשתוקקים לתשובתו הרמתה מול שמש צדקתו. הק' מרדכי ענגעלמאן רה"ק, הק' הרש הערמאן הסופר תשובה אבאר בעז"ה מקור הדברים אשר על שרשם שלחתי טעלעגראף (וז"ל בטעלעגראף, קיינע צייגצן פעכטער אייגענהענדיג מלאכה דאורייתא געטהאן אונד אין אנדערע עבירות מוחזק בכשרות איזט מקוה כשר עכ"ל) שאם הפעכטער לא עשה מלאכה דאורייתא בידיו ממש ונוהג בדת יהדות כסתם ישראל מקוה כשירה וכפי אשר שם ד' בפי אשמר לדבר בעז"ה. הנה לכאורה יפה התעורר תלמידי נ"י כיון שמחלל שבת בפרהסי' הוה כגוי לכל דבריו חוץ אם קידש אשה חוששין לקדושיו כמבואר בתב"ש סי' ב' סק"ל וז"ל ודע שמה שכ' בפנים בסי' זה כמה פעמים הרי הוא כגוי לשחיטה אין הכוונה לאפוקי שאר מילי אלא לאפוקי לענין קדושין כמ"ש בא"ע והא דנקט שחיטה משום דבהא קאי עכ"ל וא"כ כיון דמבואר בש"ע יו"ד סי' ר"א בט"ז ובש"ך דיש לחוש בגוי שמלא במים שאובים ה"ה בישראל המחלל שבת בפרהסי' דהוה כגוי וחשדינן לי' שמלא במים שאובים להנאתו לקבל שכר הקצוב כמובן. אך כד דייקת הדבר צריך התבוננת רב ואעתיק דברי אדמ"ו חת"ס ח"ר א"ע סי' כ"ב שכ' בד"ה

הנה וז"ל הנה אמת מומר לחלל שבתות הוא מומר לכל התורה כולה אבל אינו חשוד לכל התורה כולה ואין המומר הזה בכלל בן ברית ולא בר שחיטה אבל מ"מ אינו חשוד לשאר עבירות אפי' קיל ממנו עפ"י דעת הרב"י ביו"ד סי' ב' [צ"ל קי"ט] דווקא בענין א' כגון אם נחשד לאכול דבר חמור נחשד לאכול דבר קל ממנו אבל נחשד לעשות מלאכה בשבת אינו נחשד לאכול איסור קל ואחאב שהי' מומר לע"ז אי לאו דאינו בר זביחה ושחיטתו פסולה אבל חשוד לא הי' לאכול נבילות עכ"ל. ודברי אדמ"ו ז"ל המה נפלאים בעיני מאוד שמחליט שמומר לע"ז או לחלל שבת בפרהסי' אינם חשודים כלל אפי' לאיסור קל שאוכל נבילות דמומר אינו חשוד והוא פלא גדול בכמה קושיות (א) הרי מבואר בתוספתא פ"ג דבכורות וז"ל חשוד על השביעית חשוד על המעשרות חשוד על המעשרות אינו חשוד על השביעית חשוד ע"ז וע"ז חשוד על הטהרות ישראל החשוד על הטהרות אין חשוד לא על המעשרות ולא על השבועות חשוד על עבודה זרה חשוד על כל המצות שבתורה ולא למפרע אלא מכאן ולהבא שנאמר מן היום אשר צוה ד' והלאה לדורותיכם עכ"ל הרי מבואר כאן כמה מינים אשר המה חשודים וסיימה התוספתא דחשוד על ע"ז חשוד על כל המצות ולדברי אדמ"ו ז"ל חשוד על ע"ז אינו חשוד אפי' על נבילות והוא פלא הלא הבדק הבית בסוף סי' קי"ט רמז על התוספתא וצע"ג. (ב) הלא בעירובין דף ס"ט איתא בגמ' אי כרבנן האמרו חשוד לדבר אחד לא הוה חשוד לכל התורה כולה עד דהוה מומר לע"ז וכ' רש"י בד"ה עד דהוה מומר לע"ז וז"ל דההוא ודאי חשוד לכל מילי דאמר מר חמורה ע"ז שכל המודה בה כופר בכל התורה כולה דכתיב וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה ובע"ז משתעי קרא בהוריות עכ"ל הרי מבואר דמומר לע"ז חשוד לכל מילי יען דמודה בע"ז כופר בכל תורה כולה ולדברי אדמ"ו ז"ל מומר לע"ז אינו חשוד אפי' על איסור קל כגון נבילות וצע"ג. (ג) היותר פלא הלא מקור ראי' אדמ"ו ז"ל הוא מתשובת רמב"ן שמביא ב"י סי' קי"ט ורמב"ן הביא רק ראי' ממומר לערלות דכשר לשחיטה אבל עובד ע"ז ומחלל שבת בפרהסי' גם רמב"ן מודה דחשוד לכל התורה דהרי כ' וז"ל ומה שאמרת החשוד על דבר קל אם הוא חשוד לדבר חמור ואפי' על הקל ממנו אינו חשוד דמומר לערלות אינו מומר אצל שחיטה ולא אמרו מומר לד"א מומר לכל התורה כולה אלא במומר לי"נ ולחלל שבת בפרהסי' כדאיתא פ"ק דחולין עכ"ל הרי דגם הרמב"ן מודה דמחלל שבת ועובד ע"ז חשוד לכל תורה כולה ומה שביאר הב"י בהבנת הרמב"ן דצריך להיות החמור בסוג אחד היינו בשאר איסורין אבל המודה בע"ז או מחלל שבת בפרהסי' בודאי הוא חשוד לכל איסורין שבעולם וצריך עיון גדול (ד) הלא הב"י בסי' קי"ט מביא דברי תשובת הרשב"א על הקצב שנשבע שלא

לצחוק ועבר על השבועה אי נאמן למכור בשר והשיב אפי' עבר על השבועה במזיד נאמן דמומר לד"א לא הוה מומר לכל תורה כולה חוץ מע"ז ומחלל שבת בפרהסי' יעו"ש וא"כ משמע בעובד ע"ז ומחלל שבת בפרהסי' הוא חשוד לכל תורה אם הי' הקצב מחלל שבת בפרהסי' הי' אסור למכור בשר כשר ולפי דברי אדמ"ו ז"ל קשה הא הנחשד לעשות מלאכה בשבת אינו נחשד לאכול נבילות וצ"ע. אמנם עמוקים דברי אדמ"ו ז"ל שאנו חושדים להאיש קל הדעת שלא יפחד מלעשות און יען שראינו בהאיש שהעושה עבירה חמורה וגדולה ואינו חושש על העבירה החמורה איך יחוש על הקל ור"מ דאומר חשוד לד"א חשוד לכל התורה סובר מי שהוא קל הדעת ועובר על עבירה אחת חיישי' פן הוא עובר כל עבירות לתאותיו וחמדותיו דמה לי איסור חמור או איסור קל הלא הכל מפי ד' צוה לנו עיין יבמות דף קי"ט מה לי איסור לאו או איסור כרת ורבנן פליגי דרק אם חשוד על עבירה חמורה הוא חשוד על עבירה קלה ממנו אבל החשוד על הקל אינו חשוד על החמור דהחוטא שוקל העונשים של עבירות לכן הגם שהוא עובר עבירה שהיא בעונש קל ישמור עצמו מן החמורה והוסיף הרמב"ן דחמור על הקל פועל דווקא באותו סוג מעריות חמורות על הקלות ומאכילות חמורות על הקלות ומן מלאכות חמורות על הקלות אבל מסוג אכילה לא נחשד על העריות או על המלאכות שבת וכדומה. והנה העובד ע"ז ומחלל שבת בפרהסי' הוה מומר לכל התורה דמי שאינו מאמין בראש המצות ע"ז ושבת הוא כגוי [אפי' אם ישמור כל המצות הוא מחמת רגילות או מטעם שכל אנושי] ואינו בר עדות ולא בן ברית ולא בר זביחה אלא הרי הוא כגוי ששומר כל המצות אעפ"כ אינו נאמן להעיד אפי' באיסורין ועובד ע"ז ומחלל שבת בפרהסי' נעשה גוי גמור [חוץ לקדושין] אבל אינו חשוד לנו שעובר על כל תרי"ג מצות שנימא מדעובר על עבירה חמורה בודאי עובר על הקלה שנימא אנן סהדי כשם שהוא נעשה מומר כופר בכל תרי"ג מצות כך בודאי הוא עובר על כל תרי"ג מצות ונחזיק למחלל שבת ועובד ע"ז שעבר על כל עבירה שבא לידו כשם שאנו מחזיקים אותו למומר על כל תרי"ג מצות ולא הוה עוד בן ברית ובר עדות ובר זביחה דהא יצא מכלל ישראל ונעשה כגוי ויהי' ברור בעינינו שעובד ע"ז ומחלל שבת עובר כל עבירות זה אינו דנהפוך הוא הגם שנעשה מומר לכל התורה בכל זאת לא חשוד לעבור רק אותן עבירות שהם בסוג אחד מכלל החמור על הקל אם מחלל שבת בודאי מחלל יוכ"פ ויו"ט בכל מלאכה אבל אין עובד ע"ז ומחלל שבת חשודים על עריות ונדה או אכילת נבילות וטריפות דהם סוג אכילה והוא חשוד על חילול שבת או עבודת ע"ז והא ראי' דאחאב עבד ע"ז ואעפ"כ שמר עצמו וכל ביתו שלא לאכול נבילות וע"כ דיהושפט ידע הגם שעובד ע"ז הוא שומר כל שאר

מצות ולא הוה משמר עצמו יהושפט מכל דבר וע"כ הגם דעובד ע"ז בכל זאת אין חזקה דעובר על שאר עבירות והגם דהגמ' חולין ה' פוסק דלא כרב ענן דהוה עכ"פ מומר לכל התורה וא"כ אינו בר זביחה ובר עדות אפי' להיות עד על איסור נבילה וממילא אין מחלל שבת ועובד ע"ז נאמן להעיד כמו שגוי לא הוה בר עדות אפי' לאיסור אבל עכ"פ אין אנן סהדי דמחלל שבת ועע"ז עבר על כל שס"ה ל"ת שבתורה וא"כ אם נעשה אח"כ בעל תשובה ונעשה בן ברית ובר עדות סמכי' עליו אם אומר דלא עבר שום עבירה רק ע"ז או חילול שבת ודוק. ולפ"ז גם אדמ"ו הגאון ז"ל מודה דעובר ע"ז או מחלל שבת בפרהסי' אנו חושדים אותו כשם שהוא עובר עבירות הנ"ל הוא עובר כל עבירות רק אם ראינו אותו נוהג בשאר המצות אעפ"כ אנו מחליטין מי שחשוד לחלל שבת הוא מחלל גם יוכ"פ ויו"ט במלאכה אבל בשאר עבירות כל התורה אין אנו מחליטין שעובר אותן כיון דבעינינו ראינו שמשמר אותם ואעפ"כ אינו נאמן להעיד שהבשר הזה הוא כשר דהא לא היה בר ישראל שראוי להעיד כללא דמילתא מסתמא אמרי' מי שחשוד לעבוד ע"ז או לחלל שבת בפרהסי' הוא ג"כ עובר כל עבירות רק אם נראה בעינים דהוא שומר המצות כולם אז יש חילוק העבירות הקלות באותו סוג אנו מחליטין שבודאי עבר אותם דחשוד על החמור חשוד על הקל באותו סוג אבל עבירות שאינו מאותו סוג אין אנו מחליטין שעובר אותם ונ"מ אם שב בתשובה גמורה נאמן לומר שלא עבר אותן עבירות שאינם בסוגו ודוק. היוצא מזה אם ראינו מחלל שבת או עע"ז אמרינן בודאי לא בפ"א בא לעבור עבירות חמורות כאלה אשר עשה אותם נעשה מומר לכל התורה אלא בודאי הוא חשוד שעבר כל העבירות מקודם כחכז"ל דרכו של יצה"ר היום אומר לו עשה כך ועשה כך ולמחר אומר לו עשה כך ולבסוף אומר לו לך עבוד ע"ז א"כ מסוף דבר שעע"ז ומחלל שבת בפרהסי' אנו חושדים אותו שהוא איש שעובר כל תרי"ג מצות כולם וחשוד על כל עבירות אבל אם עין בעין נראה שהוא נזהר בשאר כל המצות אז באותן עבירות אשר הם בסוג עבירה החמור מאכילה לאכילה ממלאכה למלאכה הוה חשיד בודאי מי שעובד בשבת עובד ביו"ט מי שבועל אשת איש בועל חייבי לאוין ונדה ומי שאוכל חלב אוכל נבילה על זה אנן סהדי אבל בשאר עבירות נהי דעע"ז ומחלל שבת הוה מומר שאינו בר עדות אפי' על איסורין אבל כאשר שב לד' נאמן שלא עבר אותן עבירות שאינו מסוגו יען דהלא ראה ראינו ששמר שאר כל המצות חוץ מע"ז וחילל שבת ודוק. ומעתה אדמ"ו ז"ל דן האשה אשר רוצית להמיר וחללה שבת בפרהסי' אם נאמר להחליט שזנתה ולא נאמין לה שלא זינתה אז שפיר כ' אדמ"ו ז"ל ראי' מאחאב דעבד ע"ז ואעפ"כ לא הי' חשוד על נבילות יען דידע יהושפט דאחאב שומר כל המצות

חוץ מע"ז וממילא כל מחלל שבת בפרהסי' אנו מחליטין שמחלל יו"ט דהוא קל כנגד חמור בסוג מלאכה שחשוד בה אבל אין אנו מחליטין אם מחללת האשה שבת שזנתה הגם כל זמן שהיתה מחללת שבת היינו חושדים אותה אולי גם זנתה ועוברת כל איסורין אבל עכ"פ עכשיו שהיא בעלת תשובה ואומרת ברי לא שלא זנתה נאמנת אבל אותן שממירי' בזמנינו ומקבלים לצאת מן כלל ישראל ח"ו אז בודאי האשה המשתמדת בלי בעלה אנן סהדי שזנתה דיצרא דע"ז בטל ונשתמדה רק בעבור זנות כמבואר בהגהת מרדכי כתובות סי' רפ"ו ובחלקת מחוקק סי' ז' ודוק ואם כן מיושבים כל הקושי' על תשובת מר"ן ז"ל בודאי מי שחשוד לע"ז חשוד שעובר כל עבירות כיון דעין בעין נראה שעובר בראש עבירות בודאי עובר כל עבירות כמבואר בתוספתא וברש"י עירובין דף ס"ט ובתשובת רמב"ן ורשב"א כמבואר בקושי' אבל דבר אלקים אמת בפי אדמ"ו ז"ל דנחליט דהוא עובר שאר עבירות הוא דווקא מחמור על הקל באותו סוג עצמו אבל אם אינו מאותו סוג אפי' מן החמור במלאכה אינו חשוד על הקל באיסור אכילה וא"כ אם חללה שבת וגם רוצית להמירה ונעשית בעלת תשובה ואומרת ברי לי שלא זניתי מותרת לכהן וכן במחלל שבת בפרהסי' אם ידענו ששומר עצמו בביתו בצנעה ובנילות וטריפות וכדומה הגם שאינו בר עדות דהוה כגוי עכ"פ אינו חשוד שנחליט שעובר עבירות כנדה ונבילה ודוק. ומצאתי ראי' שגם אדמ"ו ז"ל מודה דמן הסתם המחלל שבת חשוד לכל עבירות רק אם ידענו ביה דנזהר משאר עבירות אז אין אנו אומרים דעובר רק באותו סוג מן החמור על הקל דמצאתי בחת"ס חלק שישי סי' פ"ג שכ' וז"ל גי"ה הגיעני וראיתי תקפה עליך משנתך כאשר תראה בהעתק חידושי ספ"ב דגיטין ומשם תראה ג"כ כי אין המומר לע"ז ושבת חשוד לכל התורה רק הוא מומר לכל התורה שאינו בן ברית אבל אינו חשוד לעבור כל התורה כל שאיני מאותו מין ואחאב הי' מומר לע"ז ונהי ששחיטתו פסולה שאינו בר זביחה אבל אינו חשוד לאכול נבילות אבל אינו נאמן להעיד כי אינו בר עדות והפוסקים איירי ממומרים שבזמנינו שמתטמעי' בין הגוים והם ודאי עוברים על כל התורה אבל מי שהוא בין בני ישראל ונוהג

כמנהגיהם רק מומר לע"ז או לחלל שבת נהי שהוא מומר לכל התורה מ"מ אינו חשוד לכל התורה וכן החשוד אינו מומר עכ"ל הרי שדייק שאינו נאמן להעיד היינו אפי' באיסורין כי אינו בר עדות דהוה כגוי דמומר לחלל שבת הוה מומר לכל תורה ועכ"פ אם ראינו שהוא בין בני ישראל ונוהג כמנהגם שנשמר מכל עבירות אינו חשוד לכל התורה שנאמר אנן סהדי יען שמחלל שבת או ע"ז הוא בודאי בועל עריות או אינו שומר נדה או אוכל טריפות דהא עין בעין נראה שנזהר מכל העבירות מהכ"ת דאנן סהדי

שעובר אבל אנן סהדי דמחלל שבת מחלל יו"ט ואנן סהדי שבועל עריות בועל איסור ל"ת ומי שאוכל חלב אוכל נבילה דמי שאינו חש באותו סוג לחמור אינו חש להקל באותו סוג כנלע"ד. והארכתי במקו"א דכל שהאיש העובד ע"ז או מחלל שבת בפרהסיא חשוד הוא לעבור על כל עבירות שבתורה אפי' אם נוהג לפנינו בשאר מצות כישראל כשר וא"כ בנידן שאלתינו אפי' אם הפעכטער מתנהג כישראל יהי' נחשד על המקוה לכאורה. ועלה בדעתי נהי דמחלל שבת הוא כופר בכל התורה כולה ונחשד שאינו שומר אחת מכל מצות ד' אשר צוה על הר סיני אבל עכ"פ לא נחשד להיות רשע דחמס להיותו גונב ממון חבירו כי על גניבה וגזילה גם בי"נ מצווה והגם דאמרו חכז"ל ראה ויתר גוים ראה הקב"ה שלא שמרו ב"נ שבע מצות שלהם מ"מ זרע ישראל אשר נשא ידו לחלל שבת ונעשה רע לשמים וחשוד לעבור כל מצות ד' אשר צוה ד' ביד משה בהר סיני אבל עכ"פ אינו חשוד לעבור על ז' מצות אשר צוה ד' לאדם הראשון. והא לך לשון הרמב"ם פ"ב מה' עכו"ם הל' ד' וז"ל מצות עכו"ם כנגד כל המצות כולן הוא שנאמר וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות וכו' ומפי השמועה למדו שבעכו"ם הכתוב מדבר הא למדת שכל המודה בעכו"ם כופר בכל התורה כולה ובכל מה שנצטוו הנביאים מאדם עד סוף העולם שנאמר מן היום אשר צוה ד' והלאה לדורותיכם וכל הכופר בעכו"ם מודה בכל התורה כולה ובכל הנביאים ובכל מה שנצטוו הנביאים מאדם ועד סוף העולם והוא עיקר כל המצות כולם עכ"ל הרי שביאר שהעובד עכו"ם כופר גם במצות שאדם הראשון מצווה בה דהא אדם נצטווה בע"ז כחכז"ל ויצו ד' אלקים את אדם אין צו אלא ע"ז א"כ המודה בע"ז כופר גם בז' מצות שנצטווה אדם הראשון ולכן כתיב מן היום אשר צוה ד' והלאה לדורותיכם שגם מאדם התחיל ד' לצוות על ז' מצות אבל המחלל שבת בפרהסי' אפשר לומר דלא חשוד על גזל ושאר מצות שנצטוו ב"נ וא"כ בנידן שאלתינו דהוא לוקח תשלומין בעד טבילות כל אשה אשר היא משלמת דווקא בעד מקוה כשירה עפ"י חקי תורה ואם הוא שפך מים שאובים א"כ הוא גונב ממון אשר לוקח בעד הטבילה בשלומא חשוד למכור נבילות למשל יען כי הבשר טוב אם הוא נתנבל בשחיטה כמו אם נשחט בלי פגימה אבל במקוה נודע שאין משלמין בעד תענוג רק כדי לטבול ולטהר מטומאת נדה במקוה כשירה עפ"י תורה וקבלת חכז"ל ועל גניבה לא חשוד. אך מה אעשה הלא הרמב"ם פ' ל' ה' ט"ו כ' וז"ל השבת ועכו"ם כל אחת משתיהם שקולה כנגד כל שאר מצות התורה והשבת היא האות שבין הקב"ה ובינינו לעולם לפיכך כל העובר על שאר המצות הרי הוא בכלל רשעי ישראל אבל המחלל שבת בפרהסי' הרי הוא כעובד עכו"ם ושניהם כעכו"ם לכל דבריהם עכ"ל הרי שהשוה הרמב"ם שבת לעכו"ם ששבת שקול

כנגד כל שאר מצות התורה והלא הז' מצות של בני נח ג"כ כתובים בתורה ועיין ברה"מ שם וז"ל והכופר בהחידוש כופר בכל התורה כולה ועיין רמב"ן על פ' אנכי ד' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים ודוק. ואוסיף דבר להבין ששבת שקול כע"ז יען דמחלל כופר בהקב"ה כמ"ש הרמב"ן בתורה בפסוק לא תרצח וז"ל ולא אמר על המחלל שבת עונש הכרת או עונש אחר זולתו ולא הזכיר זולתו שכר על השומר שבת מחללו מפני שהשבת נכלל בשתים מצות הראשונות כי השומר שבת מעיד על מעשה בראשית ומודה במצות אנכי והמחללו מכחיש במעשה בראשית ומודה בקדמות העולם להכחיש במצות אנכי והנה הוא בכלל אל קנא פוקד ובכלל ועושה חסד לאלפים עכ"ל הרי מבואר דמחלל שבת הוא כופר באדון העולם וממילא אין לו תורה ומצות כלל ואין לו אמונה כאשר האריך על פ' אנכי בפ' ואתחנן בד"ה וטעם על כן צוך לעשות את יום השבת ודוק. המורם מזה דעובד עכו"ם ומחלל שבת בפרהסי' הוא חשוד אפי' על ז' מצות אשר צוה ד' את האדם וא"כ נדע דאסור לב"נ השומר ז' מצות שלו כדי להיות לו עוה"ב כמבואר ברמב"ם הל' מלכי' לסמוך על ישראל המחלל שבת יש לגוי נחוש שהמחלל שבת יתן לו אבמה"ח וכדומה והוא דין חדש מאוד ועכ"פ עדיין נשאר החשש כאשר התעורר תלמודי החרוץ נ"י פן המחלל שבת הפעכטער המקוה שפך שאובים בתוך מי המקוה כדי שהי' לו ריוח. והרהרתי הגם דמחלל שבת מומר לכל התירה וחשוד לכל עבירות שבתורה אבל אינו חשוד להיות מחטיא רבים כאשר מצינו באחר שיצא לתרבות רעה וחילל שבת בפרהסי' אעפ"כ אמר לר' מאיר עד כאן תחום שבת שב מאחרי הרי שאינו חשוד להחטיא רבים אבל באמת שאני אחר עם ר' מאיר ואין מכאן ראי' וק"ל. והי' בדעתי להאריך בדברי רמב"ן בתורה בפ' לא יהי' לך אלקים אחרים על פני שיש ג' מינים עובדי ע"ז (א) מי שעובדים למלאכי שמים (ב) מי שעובדים לכוכבים ומזלות וצבאם (ג) מי שעובדים השדים והרוחות ועיין רמב"ם פ"א מעכו"ם ובמורה נבוכים שהאריך בזה ולחקור אם יש הבדל בעובדים הללו להיות כופר בתורה כולה או לא ולבאר בזה מאיזה מין עבד אחאב ע"ז ועל כן הי' עבד ע"ז ולא הי' חשוד על אכילת נבילות ועבור כן נדחה ראי' רב ענן הגם דיהושפט אכל אצל אחאב אעפ"כ פסקינן דמומר לע"ז הוה כופר בכל התורה כולה ואינו בר זביחה ולדעת למה השלטי גבורים בריש חולין והמהרי"ק שורש ק"ס דסוברים דמהני עומד על גביו דאעפ"י שחטא ישראל הוא והוה בר זביחה דלא כרמב"ם שסובר דנפסק שם ישראל ממנו אבל הזמן בוגד בי כעת. וטרם אשים עיני נכתוב שערי היתר בנידן שאלתינו אמרתי להעיר עיין בב"י ובד"מ דמהרי"ק סובר דע"א נאמן להעיד על המקוה שנעשה בכשרות זה דוקא אם בידו לעשות בהכשר ומביא ראי' מיבמות דף פ"ח

מטבל דכנגד חזקת איסור נאמן ע"א אם הוא בידו אבל אינו בידו אינו נאמן והר"ש בר צמח חולק דנאמן ע"א אפילו אינו בידו ומביא ראיה מחולין דף י' ורמ"א סעיף ד' מכריע כמהרי"ק ודלא כהרשב"ץ. ולכאורה דעת המהרי"ק נפלאת כשם שפסק הרמב"ם איסור עצמו בע"א יוחזק קודם המעשה הוא הדין כאן שע"א מעיד שהכינוס מים הללו המה מקוה טהרה ולא מעיד עכשיו כנגד חזקה בשלומא בטבל צריך להיות בידו דהא ע"א אומר הגם שהי' על התבואה חזקת איסור מעיקרא כבר הלך האיסור א"כ צריך להיות בידו לתקן אבל כאן הוא מעיד על כינוס מים שהם לפנינו בספק אם יש להם כח טהרה או לא ומהכ"ת לא יהי' ע"א נאמן לומר שהמה מקוה טהרה וצריך עיון גדול. ואין לחלק במ"ש במקו"א הבדל בשלומא אם ע"א אומר חתיכה זו הוא חלב בא לומר שלא יקח איש לאכול אותו אז אם עובר איש ילקה אם התרה בו דע"א לא בא למלקות אבל אם ע"א אומר גט זה כשר מיד הוא בא נגד חזקת אשת איש דאל"כ שתכלית עדותו לכרות אישות בגט זה לאיזה תכלית הוא מעיד שהוא נכתב לשמה של אשה וא"כ ה"ה כאן לאיזה תכלית היא מעיד שזה המקוה כשירה אלא להתיר בו חזקת טומאה על כן צריך להיות בידו ודוק. אך זה אינו דנ"מ דמעיד שאם יגע איש טמא במים הללו לא יתטמאו דמקוה לא מקבלת טומאה עיין רמב"ם בפי' משניות במקוואות וגם נ"מ לטבילת ידים וגם נ"מ שיטהר אדם עצמו בו ברגל או לטבילת כלים דרבנן או טבילת בעל קרי דרבנן וכדומה ודברי תוספתא שהובא בב"י דרוב מקוואות בחוצה לארץ פסולים יע"ש אינו ענין לכאן דשם היה החשש שלא נעשה אלא למרחץ ע"י עכו"ם אבל בנידן ידוע כגון דמהרי"ק מהכ"ת לא הי' נאמן ע"א להעיד שהוא כשירה] ואפשר דסובר המהרי"ק כיון דעכ"פ דאם נחזיק המקוה מים הנ"ל למקוה כשירה תהי' ג"כ לטהר אשה נדה א"כ מיד אנו דנים שמעיד נגד דבר שהוא בחזקת איסור וצריך להיות בידו דהא יש נשים נדות בעולם עכ"פ יש להרשב"ץ פנים בהלכה בעז"ה. בארתי זה יען דמהרי"ק שורש קס"א הביא דברי המרדכי פ"ק דחולין שכ' וז"ל אפי' הוא משומד לע"ז אי מחלל שבת במזיד פ"א ואין מפקיר עצמו לכפור ולעשות בפרהסי' נראה דההוא לא מיקרי משומד לאסור שחיטתו בדיעבד ודאמר ר"ל וכו' משמע דתרתי בעינן שלא עבר אלא פ"א וגם שלא יעשנה בפרהסי' ותי' בסוף דבריו וז"ל ועוד דנראה לומר שגם המרדכי עצמו מודה הכא דיש להקל דדווקא התם שבהמה בחזקת איסור אבמה"ח עומדת וודאי יש לילך אחר המחמיר כיון דמספקא לן כמאן נעבד בשני תירוצים כדפי' לעיל דאין לנו להוציא רק מחזקת איסור מס' אבל הכא אדרבה שאשה זו בחזקת היתר לבעלה עומדת מס' אל תאסרנה והיינו טעמא שהקילו חכמים בשבוייה עכ"ל ונ"ל לענין אם ניחש שלא

יהי' לו נאמנות בהכשר מקוה לא דמי לזביחת בהמה שבא השוחט לומר לסלק חזקת איסור אשר הי' על הבהמה אבל כאן דמעיד על המקוה טרם שאנו דנים שנסתלק חזקת איסור מן האשה והבן זה. וראי' לזה דאל"כ לא יהי' ע"א נאמן להעיד על סכין שהוא בלא פגימות כדי שישחט אחר בו מי שיוכל לשחוט ואינו בקי בבדיקת הסכין דנאמר יען דהבודק הסכין אינו שוחט שלא בקי במעשה שחיטה והשוחט אינו מרגיש בפגימה לא מהני בדיקת הסכין מע"א יען דנוגע לחזקת איסור אלא פשיטא יען דמעיד טרם שנעשה הסתלקות חזקת איסור נאמן או שקרבן זה היא בלי מום שישחט בשבת ודוק. ומצאתי בתורת גיטין להגאון מליסא בחידושיו דף ב' בד"ה בתוס' ד"ה הוה דבר שבערוה שכ' וז"ל וכמו כן ל"ק מהא דאיתחזק איסור לחוד דהא וודאי אם יעיד אחד שבמקוה זה יש בה מ' סאה ואח"כ יטבול בו הטמא בוודאי יהי' טהור אף

שמוציאין על ידי ע"א הטמא מחזקת טומאה מ"מ כיון דבשעת הגדה על המקוה לא הוציאו עדיין שום דבר מחזקתה עכ"ל ודבריו נפלאים הכי נעלם ח"ו מגאון ישראל דברי מהרי"ק המובאים בש"ע יו"ד סי' ר"א סעיף ד' דע"א אינו נאמן להעיד שהמקוה כשירה חוץ אם היה בידו לתקן דהוה ע"א נגד חזקה דאינו נאמן וא"כ איך יהיה נאמן ע"א שיש במקוה מ' סאה הלא אין בידו לתקנו דהא מדמה שם שיהי' נאמן ע"א להעיד על הגט שהוא לשמה יען דהוא מעיד רק שהגט זה ראוי לגרש כמו שע"א מעיד במקוה זה ראוי' לטבול א"כ עכ"ח איירי דאין בידו להכשיר המקוה כמו שאין ביד העד לעשות הגט לשמה וצריך עיון גדול. ואין לתרץ דדווקא נקט שאמר העד שבמקוה זה יש בה מ' סאה דנאמן דהוה מילתא דיוכל להתגלות אם ימדוד איש אחריו ועיין בש"ע יו"ד סי' קכ"ז דהוה כשלח ואחוה אבל בעובדא דמהרי"ק וברמ"א דאנו דנים הגם דיש בודאי מ' סאה רק דהוה ס' אם נעשה בהכשר וא"א לעמוד עליו ולברר שם חידשו המהרי"ק והרמ"א דאינו נאמן חוץ אם הי' בידו ודוק אך זה אינו דא"כ בגט דאיירי דא"א לברר כגון שהסופר הוא במד"ה וכדומה ואעפ"כ נאמן השליח שהוא לשמה ועכ"ח דגם במקוה אם א"א לברר אעפ"כ ע"א נאמן כאשר האריך הגאון שם בסברה דבשעה שמעיד עדיין לא נגרע חזקת א"א או חזקת טמא דמעיד רק שזה חפץ ראוי' לגרש בו וזה מקוה ראוי' לטבול בו כאשר הסברתי תלי"ת למעלה דברי רשב"ץ א"כ דברי הרמ"א ומהרי"ק סותרים דברי הגאון מליסא וצע"ג. שוב התבוננתי דלכאורה יש ראי' להגאון מליסא מירושלמי פ"ב דיומא וז"ל אמר ע"א נולד איש פלוני בשבת מלין אותו על פיו עכ"ל וקשה הא שבת הוה איתחזק איסורא דהוה קביע וקיימא עיין תוס' חולין דף ק"א א"כ איך מלין עפ"י ע"א אלא פשיטא כיון דאמר שהתינוק זה ראוי' להיות שבת נדחה במילתו אבל עכ"פ

אין מעיד נגד סתירת חזקה כמו בטבל שאמר שכבר הלך חזקת טבל נאמן ע"א לסמוך על פיו לסלק חזקת איסור אח"כ וכאן דלא הוה ביד העד לעשות דיהי' הזמן של התינוק ואעפ"כ נאמן ולמה לא יהי' ע"א נאמן בעובדא דמהרי"ק שהמקוה כשר אעפ"י שלא הי' בידו לתקן וצריך עיון גדול. אמנם כבר הארכתי במקו"א דשאני מילה דהוא פרט יוצא מן הכלל שהעד אינו רוצה לעקור חזקת שבת רק שיש פרט יוצא מן הכלל דמלאכת מילה ביום השמיני דוחה שבת א"כ לא מעיד כלל לסלק חזקת איסור של שבת נהפוך הוא כבוד השבת במקומו עומד רק גדולה מילה שדוחה שבת בפרט זה שיהי' נעשה התינוק מהול אבל לסלק לגמרי חזקת אשת איש ע"י גט או חזקת טמא ע"י המקוה צדקו דברי מהרי"ק ורמ"א מה לי אם יהיה נאמן ע"א לומר שכבר סלקו לחזקת אבמה"ח או לומר גט זה כשר ויסולק בו חזקת אשת איש דאל"כ מאי נ"מ שגט זה נכתב לשם גירושין של אשה זו או מאי נ"מ שמקוה זו בהכשר נעשה אם לא בעבור לטבול אפי' הטמא וא"כ אין ע"א נאמן אלא א"כ הי' בידו ודוק. ויש לי הערה בזה למה ביבמות דף ע"ז אמרי' ת"ח שבא ואמר כך קבלני צריך להיות מילתא דאפשר לגלוי אם הוא נוגע עיין תוס' שם משמע אם אינו נוגע אינו נאמן הגם שהוא המעשה שבא לפניו ונאמן ע"א נגד מה שנתחזק איסור וצריך עיון. וכד דייקת לק"מ דדומה להך תשובת מיימונית ה' אישות סי' ג' הגם דאין דבר שבערוה פחות משנים ה"מ אם לפי העדות מודה העד דהי' כאן פ"א חזקת איסור כגון בגט להתיר אישות או בטבל להתיר הכרי אבל אם לפי דברי העד לא התחיל הדבר שבערוה נאמן כגון שאומר השליח שרצה לומר הרי את מקודשת לראובן טעה ואמר הרי את מקודשת לי יעו"ש וה"ה בדרש עמון ולא עמונית מואב ולא מואבית א"כ לא התחזק איסור בהך גוף מעולם אבל ביבמות דף מ"ז אם בא ואמר נתגיירתי בב"ד של פלוני לא מהני אפי' אפשר לגלוי יען שלפי דבריו מודה דהי' כאן חזקת גוי ולא מהני אפי' אפשר לגלוי אם הוא נוגע ואפי' אינו נוגע אינו נאמן רק אם לפי דבריו עוקר שלא הי' כאן מעולם חזקת איסור ועיין בנב"י ח"ר א"ע סי' כ"ז ויש לפלפל עליו ועיין ט"ז א"ח סי' תצ"ח ועיין רמב"ם בה' בכורות ואכ"מ להאריך. ולא אכחד שהדבר צריך ביאור רחובות כי בודאי יש לחלק דע"א מי שהוא אומן על הדבר כגון הסופר שנאמן שתפילין או המזוזות כשרים הגם שיש חזקת חיוב הבית או חזקת חיוב הגוף על מצות תפילין או מגילת סוטה זו היא לפני האשה הזאת הגם שהי' בחזקת ודאי אסורה לבעלה עיין תוס' סוטה דף כ"ח וה"ה ת"ח שמורה שאלה בחזקת איסור או המורה בחזקת בכור וכדומה ששם יש נאמנות מכח שהוא אומן או פקוד על זה דיש חזקה אין אומן מרע אומנתו כמו קפילא אין מרע אומנתו ולא לחנם נקט הגמ' ביבמות

דף ע"ז ת"ח שמורה הלכה ולא אמרו מי שאמר דבר הלכה ועיין בשב שמעתתא שמעתא ו' פ' ז' דיש חזקה דסופר עושה כפי חזקת אומנתו יעו"ש. היוצא מזה דשאני שוכר מקוה שנכנס בחיובו לעשות כפי אשר יוגד לו מפי הדיינים יש לחקור חזקה אין שוכר מקוה מרע אומנתו לעבור פי הדיינים ול"ד לתשובת הרא"ש דהגוי הוא אדון המקוה ויעשה בשביל הרווחת ממון אבל שוכר מקוה אשר נכנס בחיובו להיות עבד מורים ושופטים בעיר הוא טוב יותר מגוי אדון בעל המקוה ודוק. ועתה אסדר על האותיות מה שנראה לי להלכה בעז"ה (א) הגם דמחלל שבת בפרהסי' הוא מומר לכל התורה וגם חשוד לכל התורה הוא דווקא אם עשה מלאכה דאורייתא בידיו אשר מחויב עליו מיתת ב"ד דהא בגמ' חולין דף ה' ברייתא מכם להוציא מומר המנסך יין לע"ז ומחלל שבת בפרהסי' וכשם שעל ניסוך יין לע"ז הוא איסור דאורייתא וחיוב עליו מיתת ב"ד דהוא אחד מד' עבודות ועיין בגמ' סנהדרין דף ס"א וברמב"ם ה' ע"ז ה"ה מחלל שבת בפרהסי' דווקא במלאכה דאוריי' שחייב עליו מיתה וכן הסכים התב"ש סי' ב' דלא כבית הלל יעו"ש. ולולא דמסתפינא דיצעקו עלי בבי מדרשא אמרתי לחדש דבר חדש מאוד דמבואר בגמ' פ"ד מיתות וברמב"ם פ"ג מהל' ע"ז ה' ג' דארבע עבודות שהי' בפנים לפני הקב"ה אם עשה אחת מהם לע"ז אפי' אין עבודתה של ע"ז באחת מאלו עבודות אעפ"כ חייב מיתה היינו השתחוי' זביחה קטירה וניסך אבל שאר עבודות שעשה לפני ע"ז אינו חייב אלא אם דרכה בכך שעובדים אותה בזו וילפינן זה ממקראות התורה ועיין בכ"מ ובלח"מ ובמגדול עוז והוא כלל גדול מאוד. ולפ"ז אני אומר דבר חדש לכך נקט הברייתא חוץ מן המומר למנסך יין שניסך יין הוא איסור חיוב מיתה אם ניסך לע"ז הן אם דרכה בכך או לא דכתיב ישתו יין נסיכם א"כ אין לחוטא העובד פתחון פה לאמור שאינו מורד בד' ואינו כופר בתורה דהא אפי' אין דרך ע"ז אשר עובד בניסך אעפ"כ הוא חיוב מיתה דכתיב זובח לאלהים יחרם ריקן כל עבודת רק לשם ד' ועיין ברמב"ן שם בתורה וה"ה המחלל שבת דווקא בדבר אשר ברור שהיא מלאכה דאורייתא שחייב עליו מיתה כגון שחיטה ובנין ואריגה וכדומה אשר השכל גוזר שהמה בכלל לא תעשה כל מלאכה כי במלאכה כזה אינו שובת הגוף ואינו נח כמובן אבל העושה מלאכה שאין השכל גוזר שתהי' מלאכה שאין הגוף שובת בו רק המקובל לנו מאבותינו ורבותינו שהוה בכלל מלאכה כגון שלא יצא החייט במחט בבגדו או אם יצא בטבעת שאין עליו חותם הגם שהדין אמת אם עובר בהתראה חייב מיתה עכ"פ אם איש עובר בזה ושומר עצמו בלעשות מלאכות בשבת אשר נדמו בעיני השכל למלאכה אז בדעתו אינו כופר במעשה בראשית ולא הוה מומר וחשוד לכל תורה כולה. ואין להשיב מגמ' עירובין דף ס"ט האי

דנפק בחומרתא דמדושא כיון דחזי לר"י נשיאה כסיי' אמר כגון זה מבטל רשות ופי' רש"י בד"ה בחומרתא שני פרושים או חותם של מין אחר או בשמים יעו"ש ומשמע לולא דכסי' לפני הנשיא הוה מחלל שבת בפרהסי' הגם דנשמר משאר מלאכות שאני התם לענין מבטל רשות שהוא באותו דבר דאפי' איסור דרבנן אשר עובר הוה מחלל שבת בפרהסי' לענין שלא מהני ביטול רשות ועיין בתב"ש סי' ב' ועיין במגן אבות בסוגי' דשוחט בשבת מהגאון מהר"ם בנעט שפי' ג"כ דלאותו דבר מהני איסור דרבנן יעו"ש אבל אכתי יוכל להיות דאין מחלל שבת בפרהסי' ככופר בכל התורה רק אם עובר מלאכה אשר נודע לכל דהעושה זאת אינו שובת והבן. ומצאתי ראי' גדולה בדבר תוס' עירובין דף ס"ט בד"ה היוצא שכ' בשם ר"י וז"ל ומפרש ר"י דהכא לאו מטעם מומר קאמר דמומר לא שייך אלא באדם הרגיל לחלל שבתות ואינו נזהר כלל אבל הכא לא ברגיל איירי אלא במיקרי בעלמא אירע כך שהוציא שהי' דחוק לפי שעה עכ"ל דבר גדול גילה הרי שאין מחלל שבת מומר לכל התורה דווקא אלא באדם הרגיל לחלל שבתות ואינו נזהר כלל אלא כל מלאכה שבא לידו הוא עובר שלא נמצא מלאכות אשר הוא נזהר מהם אז הוא כופר במעשה בראשית והוה מומר לכל התורה אבל אם נזהר מכח שבת שבשום אופן לא יבער אש ולא יארוג ולא יחצוב בהר אבן ולא יחפור באדמה משום שבת רק ימצאו מלאכות אשר נקלו בעיניו שלא ידמו לו שהם מלאכות אשר על ידם יהי' נקרא האדם אינו שובת אז לא הוה כופר בכל התורה דאיך שייך לומר שכופר בבריאת שמים וארץ עיין רש"י חולין וברמב"ן בתורה פסוק אנכי ד' אלקיך אם הוא שובת בעבור שבת בכל מלאכות עבודה אשר השכל אנושי סובר שבהם הזהיר הקב"ה והבן זה [ויש לדונו כדין המכחיש דברי רבותינו]. ובזה יובן הברייתא בחולין ה' דנקטו חוץ מן המומר המנסך יין ומחלל שבת בפרהסי' ולא נקטו גם בשבת איזה מלאכה והי' להם לומר ועובד מלאכה בפרהסי' בשבת וצ"ע אלא עכ"ח דווקא אם הוא מחלל שבת בפרהסי' לגמרי שלא נזהר אפי' מאיזה מלאכה שבא תחת ידו ועושה יום השבת כיום החול לגמרי אבל אם משמר עצמו ממלאכות חמורות המקובלות לו הגם שעובר על כמה מלאכות דברים המקובלים בידינו שגם הם בכלל מלאכות אז אינו מחלל שבת לגמרי ודוק. אך מלשון הרמב"ם פ"ג מע"ק ה' ד' שכ' וז"ל ישראל שהוא מומר לע"ז או מחלל שבת בפרהסי' אין מקבלים ממנו קרבן כלל עכ"ל וכ' עוד בפ' ג' משגגות ה' ז' וז"ל כבר בארנו בה' מעשה קרבנות שהמומר לע"ז או לחלל שבתות בפרהסי' אין מקבלים ממנו קרבן כלל עכ"ל הרי שכ' סתם מומר לע"ז או חלל שבת והשוה אותם משמע מדלא פרט לנסך יין משמע דלא צריך דווקא דבר שדומה לניסך אבל אין הכרח בזה דאולי כללא כייל דצריך מומר גמור

בע"ז וכן בחילל שבת ודוק. רק כיון דכל הפוסקים כתבו סתמא מחלל שבת בפרהסי' ולא העירו בזה סברו יען דשבת חמור א"כ היה בסברא עכ"פ דחשוד על דבר חמור חשוד על דבר קל ושבת חמור וממילא הוא חשוד על כל התורה אפי' אם נזהר ממקצת מלאכות החמורות בעיניו עכ"פ גם הקלות בעיניו המה חמורות לענין שיהי' חשוד על כל התורה ועיין בש"ך יו"ד סי' קי"ט חמור בעצמו וחמור בעיני הבריות. בכל זאת נ"ל להכריע באמת מומר לחלל שבת אף על פי שנזהר בכל התורה הוה מומר לכל התורה שלא להיות בר עדות ובן ברית אבל להיות גם חשוד על כל איסורין יש לחלק אם מחלל שבת בכל מלאכה שבא לידו ועושה שבת כיום חול אז הוה חשוד לכל התורה דהוה כגוי אבל אם נזהר בכמה מלאכות עבודה בעבור שבת ועובר במלאכות אשר לא נדמו בעיניו שבזה יהי' נחשב שאינו שובת אז מומר הוה לכל התורה אבל אינו חשוד לכל איסורין כנלע"ד רק להערה בעלמא להיות סניף בנידן דידן אם נזהר בכל המצות ונשמר מכל עבירות גם בשבת עצמו הוא נזהר שלא מבער אש ומשמר עצמו מכמה מלאכות אז אינו חשוד לכל התורה ובפרט להיות מחטיא רבים ודוק. (ב) אפי' אם הוא מחלל שבת באיזה מלאכה שבא לידו צריך עכ"פ שהוא בעצמו מחלל בידיו דומי' דמנסך שהוא מנסך בידיו ועובד בגופו לע"ז ולא אם מניח אחרים לעבוד בביתו דהא אין שליח לדבר עבירה ובפרט בשבת דעכ"פ גופו נח עיין בבית מאיר סי' ה' על תשובת פנ"י דלחומרא יש שליחות בשאר עבירות בשבת לא שייך זה דמשלח נח בגופו יעו"ש ומכ"ש כיון שגופו נח א"כ אינו כופר במעשה בראשית אלא מודה בו ומשמר עצמו מלעשות מלאכה מה שנותן ליהודים לעשות מלאכה הוא מסייע ידי עוברי עבירה ועובר על לפני עור אם לא ימצאו לעבוד אצל גוי אבל עכ"פ מי שעובר על לפני עור בשבת לא הוה כופר בכל התורה כולה דמה לי שהוא על לפ"ע באיסור נבילה או באיסור שבת או באיסור ריבית. וגם אם עובר בידים לעשות מלאכה דאורייתא דווקא שעובר ביד רמה לעיני כל רואי שמש ולא יבוש מלעבור לפני אדם חשוב דאלו פוסק ממלאכתו לפני אדם גדול וחשוב בישראל א"כ לא הוה בפרהסי' כמבואר בעירובין דף ס"ט כסיי' לפני ר"י נשיאה הוה מחלל שבת בצנעה והטעם דצריך בפרהסי' כ' אדמ"ו חת"ס ח"ו סי' פ"ג דילפינן מחלל שבת הוה כופר בכל התורה ממקושש דסמכה התורה פ' מקושש לפ' ע"ז ושם במקושש הי' בהתראה כמבואר בספרי שמשה העמיד שומרים והמה התרו בו יעו"ש וא"כ כיון שהתרו בו אין לך מומר גדול מזה עיין חולין דף מ"א וכן כ' הגאון מהר"ם בנעט במגן אבות בסוגי' דשוחט בשבת אם התרה בו שנים הוה בפרהסי' יעו"ש אבל בלא התראה צריך י' אנשים או לכל הפחות במקום מגולה שיהי' נודע לכל אדם וכעובדא דמהרי"ק

סי' ק"ס דומה דאסתר הוה בפרהסי' דהכל יודעים למה היא נקראת בערב והבן זה וא"כ בנידן דידן רחוק שהעיז האיש לעשות מלאכה דאוריי' שחייב עליו מיתה לפני י' אנשים וגם שיעיז לעשות ביד רמה לפני חשובים שבעיר וא"כ הוא לא יחשב כגוי גמור והגם שהוא חשוד לעבור לתאוותו על איסור חמור עכ"פ לא חשוד על הגזל לגזול מנשים הממון ולהחטיא רבים אשר יש בידו לעשות בהיתר להוסיף מים במקוה רעזערף עד שיהי' אח"כ גם מקוה השנית כשירה רק אם חשוד לעבור גם שאר עבירות דאורייתא אז הוי חשוד על כל עבירות כאשר ביאר התב"ש אם עובר ג' עבירות שונות אז הוא מומר לכל התורה יעו"ש בסי' ב' כי נעימים מדברותו אבל אם מוחזק בכשרות בשאר עבירות אז אין לחוש שעשה באיסור מה שיכול להרויח בהיתר ודוק. (ג) הרהרתי עוד היתר בדבר דלו יהי' שמחלל שבת בפרהסי' חשוד לכל תורה כולה בכל זאת בנידן שאלתינו אימת הדיינים עליו שהמה אדוניו בכל דבר הנוגע לנפשות בדת ואמונה ראה שתשובת הרא"ש כלל ל"ב סי' ח' שחקר באשה שלא קדשה שם שמים והמירה אם הבעל יכול לגרשה בלא כתובה כ' וז"ל דווקא דת משה ויהודית דקתני במתני' אבל אכלה חלב ונבילה חלב ודם אפי' למ"ד מומר לד"א מומר לכל התורה כולה אינה חשודה על אלו שאימת בעלה עליה כדאמרי' גבי עבד אימת רבו עליו ולא מגרש לה אלא בכתובתה עכ"ל א"כ ה"ה בנידן שאלתינו אימת הדיינים וכן יראים ושלמים עליו ואין חשש שיכשול ויפסול את המקוה כי יהי' עונשו גדול מאוד אבל שם בגוי בש"ע סו' ר"א שהוא אדון המקוה ואין אימת אחרים עליו ודוק. ואוסף דכאן מתיירא ג"כ מפני האשה אשר משמשת את הנשים הרגילה במקוה ובקל תוכל להכיר אם הוא החליף מי המקוה ותגידה להדיינים שעשה מבלעדיה ומתיירא לנפשו פן יהי' לבוז ויבא לחרפה בקהל ועדה שהוא כירבעם בן נבט חוטא ומחטיא רבים הכי לא ימצאו גם בכת החדשה אנשים השולחים נשותיהם לטבול שם ופחד כל הראשים עליו וק"ל. (ד) ואחזה גם זאת שיש כאן אוקמי מקוה על חזקתה דהי' לאסיפת מים הנמצאים בים המקוה חזקת כשרות שהם ראוים לטבילה והגם שבכל יום שואבים משם היינו יתרון המים אשר עודפים על מ' סאה ואם יבואו אח"כ מים שאובים כולם נעשים כשרים מכח זריעה והשקה עיין רש"י ביצה דף ח"י ובש"מ שם א"כ אמרינן כאן נמצא כאן הי' והגם שידענו שבתוך שנתים הושאבה המקוה העומדת לטבילה לגמרי עכ"פ אז בודאי היתה גם האשה שם וירא הפעכטער להביא מים שאובים וליתן בתוכה ולעבור פי הדיינים ומסתמא בא מהרעזערף אשר נעשה לכך ומהכ"ת ליקח ממקום אחר הלא מים כשרים לפניו בהרעזערף [ועיין רשב"א במשמרת הבית אם נמצא שם סכין בדוק לפני אוכל נבילות ששחט אמרינן כאן נמצא כאן הי'

בודאי הי' הסכין גם אז כאשר הלך האוכל נבילות לתאבון לשחוט בדוק ושחט בו דהי' ההיתר לפניו] ובודאי עשה הפעכטער כן שיבואו המים מהרעזערף ולא דמי לתשובת הרא"ש שהובא בש"ע הל' מקוואות ודין הט"ז והש"ך דחיישי' דהטיל שאובים לתוך המקוה דאל"כ לא יהי' לו מקוה כלל ויפסיד שכירתו אבל בנידן דידן דבכל אופן יהי' לו שכרו ע"י מקוה הרעזערף מהכ"ת לחוש שעשה שלא כדת בודאי עשה כאשר צוה עליו שיבואו מים מהרעזערף ודוק. ואוסף נופך הלא אפי' בגוי לא חיישי' שעושה רק כדי להרויח או להנאת גופו עיין ש"ך בהל' מקואות שם ס"ק ט"ז וא"כ בשלומא בנידן תשובת הרא"ם שהי' חסרון מים וירא שלא יכולו לטבול או אם יהי' אינם נקיים לא ילכו הנשים אלא במקוה אחרת אבל בנידן שאלתינו דאין מקוה אחרת באותו מקום ולא יוכלו הנשים לטבול אלא אצלו אפי' אם אינם נקיים כי בנות ישראל הכשרות סובלים הכל רק אעפ"כ עליו על הפעכטער מוטל לנקות המקוה כפי חיובו דאל"כ יטלו ממנו ראשי העדה המקוה א"כ מהכ"ת לעשות יותר מאשר יוכלו בני הקהלה לתבוע מעליו ליקח מהרעזרף הגם כי מי הרעזערף ג"כ אינם יפים מאוד מה יוכל לעשות ומי יבקש יותר וחשש הפסד לא יוכל לבוא לו אבל בדין השו"ע אם יהי' חסרים לא יהי' לו מקוה כלל ויפסיד ודוק. (ה) וגם זאת יסוד גדול להכשיר המקוה הלא עיין בב"י ובש"ע סי' ר"א סעיף נ"ב וסעיף נ' אם יש נקב כשפופרת הנאד יוכל להכשיר המקוה כולה שאוב ממקוה העומדת בצדה אפי' נסתם אח"כ נשארת השאובה בהכשרה רק רבינו ירוחם חושש אם נסתם הנקב עיין ש"ך שם לחוש לכתחילה עיין באדמ"ו חת"ס ז"ל יו"ד סי' רי"ב דמעיד דגאוני דורות שלפניו עשו כן ולא חשו לדעת רבינו ירוחם כלל יעו"ש וא"כ אפי' היתה כולה שאובה ופתח הנקב להיות השקה מן הרעזערף ג"כ כשר בדיעבד ועיין ט"ז שם ודוק. (ו) ועלה בלבי שיש לצרף עוד הלא מבואר בבית יוסף תלי' בשפחת עכו"ם שמלחה והדיחה שעשתה כהרגילה ובפר אם יש שם נערה היודעת או אפי' השפחה תאמין בלבה שהנערה יודעת מירתת ממנה וא"כ מהכ"ת לומר שהפטכטער לא עשה כהרגלו וגם לא ירא מפני האשה אשר רגילה לבא שהיא תרגיש בדבר אז כאשר נקה המקוה לגמרי אם לקח המים מהרעזערף אשר המה גם כן סרוחים קצת דאל"כ שהי' יפים מהכ"ת לא יקח מהרעזערף ועכ"ח דגם הם הי' סרוחים במקצת ויכולה האשה לרגוש בדבר וא"כ יש הוכחה שלא לקח אלא מהרעזערף וכיון דלעשות מקוה היכא שיש בידו נאמן ע"א עיין מהרי"ק שורש קט"ו הובא ברמ"א בש"ע וכל מקום שע"א נאמן מהני אפי' הוכחה עיין ט"ז יו"ד סי' צ"ח סק"ב ופי' בחו"ד היינו אם מהני ע"א בלי הגדה בב"ד מהני הוכחה או מסל"ת יעו"ש כי מתוק והלא תיקון מקוה לא צריך ב"ד דהא בארץ

ישראל סמכי' על רוב מצוין אצל מקואות עושין בכשרות עיין בב"י בזה ועכ"ח דע"א נאמן אם יש בידו לתקן כמו דנאמן ע"א ברוב המצוין אצל שחיטות או רוב מצוין אצל ניקר הגיד עיין בראש פ' גיד הנשה בשם הראב"ד ויש גדולי פוסקים דכולו שאוב דרבנן עיין בב"י סי' ר"א בשם חבל ראשונים והמחבר בכללן דסוברים [כן] וא"כ יש לסמוך על הוכחה דעשה המקוה כהוגן שעשה כפי הרגיל ליקח מהרעזערף וגם ירא בעבור האשה שתרגיש אם החליף המים ועיין היטב בש"ך סי' ר"א ס"ק רמ"ט יען שהי' שם מקוה כשר ודוק. סוף דבר הכל נשמע שאין להוציא לעז ולחוש שהבנים בני נדות אשר נולדו מן הנשים אשר טבלו שם עד עתה וממילא המקוה גם כשירה בעתיד דאין כאן חשש כלל ומקוה הנ"ל בחזקת כשרותה להיות למשמרת טהרת בנות ישראל כנלע"ד להלכה למעשה [ועיין ט"ז יו"ד סי' ח"י ובתב"ש ובכתובות דף כ"ג לא תצא מהתירה הראשון]. הק' חיים סופר:

סימן ד

יהי' ד' עמו ויעל במעלות גבוהות תרומות ה"ה תלמידי חביב לי כבוד הרהמ"ג הצדיק הרב ר' עמרם ישי נ"י אב"ד דק"ק סערענטש אחד"ש שאלות רבות קבלתי ממך ולא אוכל למלאות מבוקשתך רק בעבור השוחט אשר כתבת פעמים את אלקים אני ירא שלא להשיב בקוצר שאין אני רואה שום צד להסיר אותו מאומנתו אם הולך בדרך תמים ותאמין לי שהי' לי לכתוב תשובה ארוכה אבל יהי' כדבר שפתים לתכלית הנרצה. שאלה שוחט אחד שהלוה מעות בריבית קצוצה לישראל ותירץ עמו שהמעות היא של בתו אשת איש שנסע לאמעריקא ובתו הנ"ל היא מאוכלי שולחן אבי' הנ"ל והטראטע נכתב על שם השוחט אבי' ומעתה השאלה אם לפסלו ולהעבירו כי עובר על לאו דאורייתא עכ"ל. תשובה כפי הנראה לא הלוה אלא פעם אחד א"כ הוא עבר עבירה אחת אשר אינה בענין שחיטה וא"כ אפי' לדעת הרמב"ם לא צריך בדיקת הסכין דדווקא במועד נפסל כאשר מבואר הדבר בתב"ש סי' ב' ס"ק ו' כי לשאר פוסקים אפי' רגיל בא' מהעבירות נשאר בכשרותו לשחיטה ולרמב"ם עכ"פ ברגיל ומועד לאחת משאר עבירות וצריך עכ"פ ג' פעמים וזה ברור. ובזה אמרתי מכבר לתרץ קושי' הפרישה אשר מובא בט"ז סי' ב' למה כשר אם מצא גדייו ותרנגוליו שחוטים במקום רוב גנבי ישראל הא עכ"פ חשוד על הגניבה יעו"ש ואמרתי שהוא פלא דשאני התם מי יימר שגנבם איש שגנב ג' פעמים דלמא מי שלא גנב ג' פעמים א"כ יש ס"ס הלא דלמא מי שהתחיל ללמוד עצמו להיות גנב גנבם ושחטם ואת"ל גנב שמורגל לגנוב גנבם שחטם אעפ"כ יכול להיות ששחט שפיר ודוק. אך פן ואולי יצאו עליו ג' שטרות הנקראים טראטע אז יש לדון עליו וראיתי

בשאלתך כי כתוב על השטר מצד השני בזה הלשון "עפ"י היתר עיסקא כדת" והשוחט אמר כי ראה מגדולי יראים אבל לא דבר עם הלוה מאומה וכתבת אתה תלמידי נ"י וז"ל לפענ"ד אין תי' זה כלום אעפ"י שאמר השוחט שראה כך מגדולי היראים ואפי' אם אמת ה"מ שכתב כך בידיעת הלוה בשעת הלואה אבל כיון שלא דיבר מהיתר אין זה כלום לדעתי העני' עכ"ל. לדעתי יש לחקור דדבר גדול מה שכתב על השטר מאחריו "עפ"י היתר עיסקא כדת" דהא בוודאי [עיין יו"ד סי' קס"ב וקס"ט ובסמ"ע ח"מ סי' ס"ד ובתומי' שם ס"ק כ"ט] אי לא הי' כתוב על השטר מאחריו עפ"י היתר עיסקא הי' נאמן השוחט שנעשה על צד היתר עיסקא דאל"כ שנתרצה לוה לעשות עמו היתר עיסקא לא הי' מלוה לו עיין תומים דלא כסמ"ע ונאמן מכח חזקה לא שביק התירא ועושה איסורא והגם דלא יוכל להוציא בחזקה הנ"ל ממון אבל עכ"פ חזקת כשרות שלו לא אבד ואין בירור שעביד איסורא רק הוא הודה בעצמו שלא ידע הלוה ממה שכ' אחורי שטר א"כ הי' שוגג בדין דאל"כ עדיין יש חזקה שלא הי' שבק היתר ועשה איסור ומהכ"ת לפסול אותו משחיטה ועיין מג"א סי' שי"ח ועיין יו"ד סי' צ"ט ודוק (ועיין יו"ד בש"ך סי' ק"ס ס"ק ל"ג] ועל חקירת התומים היכא אפשר להוציא ממון עפ"י חזקה נ"ל דהוא חזקה דאתי מכח הסברא דסמכי' על זה ואפי' לעשות משפחה ישראלית ומפנויה אשת איש הארכתי בזה במקו"א בעז"ה. ואוסף טעם לשבח בעז"ה דמהני מה שכתב בשטר מאחריו דאדמ"ו חת"ס ז"ל כתב בח"ב בא"ע סי' נ"א בד"ה ועוד וז"ל ועוד מאן לימא לן דנכשלים בריבית דאורייתא ומעולם לא שמעתי תיבת ריבית יוצא מפיהם אלא רווחים והיינו עיסקא ליתן לו חלקו בריוח אם לא ירויח לא יתן לו אלא שאינו מקבל עליו הפסד ואינו נותן לו שכר עמלו ומזונו ומ"מ איסור דאורייתא ליכא עכ"ל תמצית הדברים כי סתם ישראל אינו מזכיר ריבית אלא ריוח היינו עיסקא דליכא איסור דאורייתא ומכ"ש אם נכתב על השטר הלואה מאחוריו עפ"י היתר עיסקא כדת הרי גילה בפי' שחלילה אין הוא מלוה על ריבית רק על עיסקא א"כ ליכא איסור דאורייתא עכ"פ ומוסיף כדת היינו שאפי' איסור ריבית דרבנן לא יבקש ליקח רק ריוח מהעיסקא ועכ"פ מכח איסור דרבנן בודאי גם הרמב"ם מידה דלא נפסל לשחיטה דחשוד על איסור דרבנן לא חשוד שיעביר איסור דאורייתא בעבור הנאת ממון ודוק. ואצרף עוד שערי היתר אשר חקרת (א) יען כי המעות הי' של בתו הגדילה והיא רק שליח (ב) כי בתי שלחה איתו להלוות והשטר הי' נכתב על שמו [ולדעתי נהפוך הוא כי אז הי' המעות שלי והוא הלוה ללוה עיין חו"ד סי' ק"ס ס"ק ח'] חוץ אם נאמר דבתו צותה כך ואין זה ברור (ג) כי המעות המה של בני' אשר יש לבתו א"כ הוה הוא אפטרופוס ולפמ"ש הוה רק איסור דרבנן כדברי

אדמ"ו ז"ל ומותר להלוות מעות עזובים ונטושים מאביהם שהוא באמעריקא על ריבית דרבנן אבל חלילה לעשות כן די שהתירו ביתומים ממש ואפטרופוס ב"ד ודל"ב. סוף דבר הכל נשמע אין אני ריאה שום צד לאסור השוחט ולהסיר אותו מאומנתו רק יקבל בת"כ שלא יעשה כזה עוד מה לו להכניס עצמו הלא יכולה בתו לעשות היתר עיסקא בהיתר ולכל הפחות הוא לא יתערב עצמו בנכסין שלה אם יש בו רק סרך איסור דרבנן אבל אין לחוש כלל על שחיטתו אם הוא הולך בדרך טובים כראוי לשוחט אשר אומנתו בחזקת היתר דברי המקצר במקום שאין צריך להאריך הד"ש. הק' חיים סופר:

סימן ה

שלום וכ"ט לי"נ הרב הגאון הגדול המפורסם בעולם הרב ר' משה שיק נ"י אב"ד ור"מ דק"ק חוסט יע"א. בחורף העבר קבלתי מכתבי רצוף אהבה כי שם עיניי לטובה על ספרי שערי חיים והראה שני אותיות כי הערין פלפול נגד דין חדש אשר הבאתי בשם פרמ"ג שאין לחלל שבת על מומר לחלל שבתות בפרהסי' וגם העיר פלפול בדיני תוכחה וטרם שמתי עייני בי נעלם מכתבו ממני וכעת מצאתי את שאהבה נפשי מכתבי מונח בתוך ספר וקבלתי עלי בל"נ שמיד אחר יו"ט לעיין בי כמסת הפנאי ואשר נראה בעוני להצדיק דברי הפרמ"ג אעריך לפני הדר"ג נ"י בעז"ה. (א) מה שחקר הדר"ג נ"י דלשיטת רב שלום גאון אשר הובא בש"מ בב"מ דף ע"א דקדישיו קדושין ואסור להלות לו בריבית וכ' וז"ל דאמר שמא יתחרט ויעשה תשובה לפיכך אסור עכ"ל וכ' הדר"ג נ"י דנראה מדבריו דנעשה בכה"ג ישראל למפרע ולדעתו גם לענין ריבית אסיר ליקח ממנו וזה לא קיי"ל יעו"ש ג"כ טעמו עכ"ל במכתבי ואני אומר אפי' לדברי הגאון מודה דלא מחללין עליו שבת דכלל גדול שמא מת לא חיישינן שמא ימות חיישינן כמבואר בגיטין דף כ"ח ואפי' בדבר אשר בודאי יבא כמו מיתה אעפ"כ כל זמן שנוכל לומר חי אמרינן דעכ"פ עדיין לא מת ורק אם כבר נודע שמת ומסופקים על הזמן חידש הט"ז סי' שצ"ז יען דאדם עלול למיתה אז אמרינן דכבר מת יעו"ש וא"כ שפיר דחיישינן שמא יעשה תשובה ויהיה ישראל למפרע וחיישינן על קדושין שלו וגם מצרכינן גט וחליצה דשמא יהי' נעשה בעל תשובה רגע אחת עכ"פ קודם מותו אבל לחלל שבת אם הוא חולה דנימא להקל דכבר הוא שב בלבו ומותר לחלל שבת כדי שישמור שבתות הרבה או שיש מצוה וחי בהם אמרי' עדיין הוא בחזקתו ראשונה שלא שב והוא בכלל באבוד רשעים רנה מוטב לו שימות ואפי' אם ישוב אח"כ ויהי' צדיק למפרע לא ימצא עון לבר ישראל שלא חילל שבת בעבורו כי אז ביום השבת לא הי' קם בעדת צדיקים ולא הופקד ישראל עליו להחיותו ויען דנקרא אח לענין חליצה ממילא אסור ממנו ריבית ודוק. ורואה אני ק"ו אם

במיתה שסוף כל אדם למות אוקמי' אותו בחזקת חי כ"ש ברשע שהוא מוחזק ברשעו עבר אדם עבירה פעמים ושלש נעשה לו כהיתר ומעט מזעיר מצא איש אשר העיז פניו לחלל שבת בפרהסי' שישוב שנימא שחולה רשע הזה כבר הוא שב בלבו רשעים עד פתחו של גיהנם אינם חוזרים בתשובה וצורם לבלות שאול לזבול להם בפן ואולי בשעת יציאת נשמתם אז חוזרים ולא בשעת מחלתם הגם שיש סכנה בו ואסור ישראל לחלל שבת בעבורו ודוק. ובזה אני משיב על אשר מביא ממרן חת"ס ז"ל ביו"ד סי' שמ"א שכ' שבוודאי חזר בו האיש אשר תועבה נמצא על צווארו ולפמ"ש נכון דברי אדמ"ו ז"ל שם שכבר נמצא מת אמרי' בודאי סמוך למיתתו חזר בלבו בתשובה שכ' שם וז"ל ובשעה שבטלו כל תאוותיו סמוך למיתתו ויודע שעתיד לעמוד בדין חוזר ומתחרט עכ"ל הרי שדן יען שכבר מת אמרי' שסמוך למיתתו התחרט כאשר ראה שיש דין וחשבון בשאול אבל בודאי הגם שמחלתו מסוכן עכ"פ לא אמרינן שחזר בשעת סכנה דאוקמי' לרשע בחזקתו דעדיין לא שב רק חיישינן שמא ישוב עכ"פ קודם מותו ודוק ואם לחלל עליו בשעת גסיסה אז שייך חקירת שבות יעקב דאין מחללין שבת על גוסס. ועוד אני חושב דשאני התם שדן על שתלוי' לו בצווארו שהמיר דתו וכפר באלקי ישראל אז שפיר הביא אדמ"ו ז"ל ראי' מריב"ש והחליט שקודם מותו בודאי התחרט על שכפר באלקי אבותיו אבל המחללי שבת אשר לא יאמינו בתורה שבע"פ שיש ל"ט אבות מלאכות לזה אין חזקה שמתחרט דבעינינו ראינו שחילל שבת נעשה להם כהיתר אבל נצח ישראל לא ישקר להאמין בלבו באל אחר כמובן. (ב) יצא הדר"ג נ"י לחקור היתר חדש דתוס' בפסחים הקשה דנתבטל מלאכות שבת אי אמרי' הואיל ותירצו דחולה שיש בו סכנה לא שכיח וא"כ כאן דיש לפנינו חולה שיש בו סכנה ושכיח דיהרהרו בתשובה א"כ אמרינן הואיל אי שב השתא נמי שרי מן התורה דפח"ח בכח דהיתירא ואמרתי לרמז בקצור מ"ש בחידושי זה כמה שנים דלמה בחרו תוס' להקשות שיתבטל מלאכות שבת ולא הקשו בקיצר א"כ נתבטל כל שמירת שבת עשה דשבתון וחדשתי דבר בעז"ה דהואיל לא יפעול רק זאת דאין חייב על ל"ת מלאכה יען דראוי' לחולה שיש בו סכנה אבל עכ"פ עשה דשבתון ביטל דעכ"פ לא שבת ואם היתר דהואיל פועל שלא חייב על חיוב מלאכה עכ"פ שביתות שבת מעכב דלא יכול לעשות מלאכות בעבור דלמא יבא חולה שיש בו סכנה והקשה תוס' א"כ בטלת כל מלאכות שבת והארכתי בזה דהלאו לא עבר אם ראוי' אח"כ לחולה אבל העשה עובר עד שיש היתר חולה לפניו כאשר ביאר החו"ד דברי רמב"ם מגמ' סוטה דלא יקשה עליו מגמ' מנ"ל דאזלינן בתר רובא ודל"ב ועכ"פ אין ראוי לחלל שבת בעבור מחלל שבת בפרהסי' והאמת כאשר הדר"ג נ"י אומר אם שבת דחוי' לא

שייך הואיל ותלי"ת גם אני הארכתי במקו"א בזה. (ג) עוד כ' דר"ג וז"ל אמנם אכתי כיון דקיי"ל אין הולכין בפ"נ אחר הרוב א"כ אפי' איכא רק מועט המהרהרין בתשובה בעת הסכנה הא אמרי' וחי בהם ורשאין לפקח בעבורם עכ"ל ולדעתי הא יש לו חזקת רשע שלא מינטר שבת וגם איכא רוב דלא מהרהרין בתשובה אפי' בעת הסכנה ואיכא רוב וחזקה דלא נהי' מחללין שבת בעבורו דמנ"ל דרשע זה שהוחזק לפנינו הוא מן מיעוט המהרהרין ולא נימא דהוא מן הרוב דאינם מהרהרין ונשאר בחזקתו יעיין במחה"ש סי' שכ"ט ויעיין בט"ז יו"ד סי' ק"א איסורא ברובא איתא] ולכל הפחות אם הוא החולה בדעת מיושבת שאין רשאין לחלל שבת בעבורו עד שישאל לו אם חוזר בתשובה דכל היכא דאיכא לברורי מבררין המועט כנגד הרוב ומכ"ש שיש לחוש שהוא מן הרוב אשר אינם מהרהרין בתשובה ומעשה בכל יום אם פושעי ישראל מחלל שבת בפרהסי' מסוכן שמחללין שבת בעבורו אפי' ע"י עובדי עבדי ד' בלי התעוררת תשובה ואפי' אם נימא דהרוב מהרהרין בתשובה הלא יש חזקה כנגד הרוב ויעיין במחה"ש בסי' ח' ובאדמ"ו חת"ס יו"ד סי' קע"ה דבחזקה נגד הרוב צריך לברר מכ"ש דהמהרהרין הם מעוטים ודוק.

(ד) עוד יצא לחלוק על פרמ"ג וכ' וגדולה מזו מצינו שמותר לחלל שבת בעבור תינוק הנמצא בעיר שרוב גוים אשר לא שייך בו שישמור שבתות הרבה כאשר העיר מרן סי' רמ"ה והאריך בזה אמרתי להעתיק מחדושי אשר נפלאים לי דברי אדמ"ו מרן ז"ל שכ' שהב"ד מתירין לתינוק הנ"ל לחלל שבת ולדעתי חקור דבר. ראיתי קושי' בחת"ס יו"ד סי' רמ"ה ברוב עכו"ם מפקחים הגל וקשה הא אם ישאל הב"ד מתירין לו לחלל שבת דאזלי' בתר רוב עכו"ם דתינוק הנמצא הוא עכו"ם וא"כ איך מפקחים עליו את הגל הא כתיב ושמרו בני ישראל לעשות את השבת לדורותם כדי שישמור שבתות הרבה מותר לחלל השבת עליו ואצל תינוק הנמצא מי יודע אם ישמור שבת אחת מכ"ש שבתות הרבה וצע"ג. ונלע"ד ליישב בעז"ה ואוסיף קושי' הא בודאי לא ישמור שבת דהא עפ"י רוב העיר הוא עכו"ם וגוי ששבת חייב מיתה וא"כ לא יכול לשמור שבת ואיך מפקחין עליו את הגל וצע"ג. אמנם נ"ל לחדש דכבר העיר הפרמ"ג והגאון מהר"ש לאנדוי בנב"י מהד"ת א"ע סי' מ"ב דהך דין דאחרי רבים הוא ממחודשי דינים אשר נתן הקב"ה לבני ישראל אבל הגוי לא יוכל לסמוך להקל לילך אחרי הרוב רק צריך לחוש למעוטא ולכן בני קטורה חייבין למול הגם שנתערבו בגוים יעו"ש. ואם כנים הדברים נ"ל בתינוק הנמצא ברוב העיר עכו"ם מותר לישראל להאכילו נבילות וכל איסורי אכילה ואין עוברים בזה איסור דהא בישראל יש חק התורה אחרי רבים להטות ואין הב"ד מצווין להפרישו יען דעפ"י רוב התינוק הנמצא הוא עכו"ם ובישראל הולכים אחר הרוב אבל התינוק הנמצא כאשר

יגדל הוא בעצמו מחויב לחוש על המיעוט שמא הוא ישראל ואסור לו לאכול נבילות או לחלל שבת ומחויב בכל מצות כישראל ממילא אסור לישראל לסייע לו לעבור על אחד מן המצות ולא שייך גוי ששבת חייב מיתה דהוא שובת בתורת בן ישראל ולא בתורת גוי כמו במחצה ומחצה דצריך לשבות שבת מכח ס' וה"ה ברוב עכו"ם צריך לשבות וא"כ שפיר מחללין עליו שבת דהא צריך לשמור שבתות הרבה דאין בב"נ דין אחרי רבים. ובזה יובן לי דברי רש"י ביומא דף פ"ה בד"ה להאכילו נבילות וז"ל עד שיגדל ויקבל עליו גירות עכ"ל ולכאורה פלא מי הגיד לרש"י שיתגייר הלא הוא כעכו"ם לכל דבר ומותר ליתן לו נבילות אפי' משיגדיל. אך רמז רש"י דמשהגדיל אסור לו לאכול עוד נבילות דהא צריך לחוש שמא הוא ישראל וא"כ גם ישראל אסור להושיט לו עוד נבילות אבל עד שיגדיל דמותר לו לאכול ועל הב"ד אין מוטל מצוה להפרישו מכח קטן אוכל נבילות מצווין להפרישו דהא עפ"י רוב הוא גוי אבל משיגדיל ונעשה בן י"ג שנים שהגיע הזמן שאם הוא ישראל אסור לו לאכול נבילות א"כ צריך לחוש לעצמו על המיעוט ואסור לאכול נבילות וגם אין להאכילו נבילות הגם שעפ"י רוב הוא גוי דהלא אין ב"נ יוכל לילך בתר רוב ודוק. ובחקירה הנ"ל יומתק לי דברי הרמב"ם פט"ו מה' א"ב ה' כ"ו שכ' הטבילוהו ב"ד לשם גירות או שטבל משהגדיל הרי הוא כשאר אסופים הנמצאים בערי ישראל עכ"ל ורהמ"ג כ' שדבריו פשוטים שגר קטן מטבילין על דעת ב"ד והוא פלא. ולפמ"ש חידש גדול הוא הגם שפי' בפ"י מה' מלכים הגדילו יכולים למחות יען דאין זה זכות גמור כמבו' בכתובות דף י"א דדלמא ניחא לי' בהפקירא אבל כאן אפי' אם נמצא בעיר שרוב גוים יצרוך לשמור כל התורה מכח המיעוט א"כ בודאי זכות הוא לו הגירות ואפי' אם הגדיל אין יכול למחות ודוק. סוף דבר נבוך אני מאוד מנ"ל למרן החת"ס ז"ל שאם בא לשאול לב"ד שמתירין לו לחלל שבת ולאכול טרפות כמו שהערותי למעלה בעז"ה רק זה נלע"ד דפטור מכל מ"ע שיש על כל בר ישראל דאין חיוב עשה אפי' אם ס' דאורייתא לחומרא רק אם הוא בודאי בר ישראל שנכנס בסוג חיוב מצוה ומצוה אבל ס' אם הוא בר ישראל ויש עוד רוב דהוא עכו"ם הוא פטור ממצות והארכתי בזה בסוגי' דמצות צריכות כוונה דהבדל בין לעבור עבירה או שצריך לעשות קום ועשה לקיים מעשה מצוה ואכ"מ להאריך כעת. דברי ידידו הדש"ת הק' חיים סופר מכתב שני: אחד"ש אודיעהו שלא יאמן כי יסופר רוב טרדותי ובש"ק העבר הסתכלתי בדברים אשר כתבתי להדר"ג נ"י בשבוע העבר וראיתי ששכחתי מלכתוב הרהורי דברים באשר העירותי על דברי חת"ס ז"ל אשר פשיטא לי' שב"ד מתירין לנמצא ברוב העיר עכו"ם לחלל שבת ואני חקרתי דרק עד י"ג שנים מותר להאכילו נבילות אבל אח"כ צריך הוא

לחוש למיעוט דאין הולכין אחר הרוב רק בישראל ושכחתי להודיע אשר הרהרתי עוד ואסדר אותם עתה בעז"ה. לכאורה אפשר לחלק דשאני מצות הנהוגים בו בתורת ב"נ כגון מילה בבני קטורה או אבמה"ח אם אמרינן הלא זה מצוה בתורת ב"נ ודין אחרי רבים לא חידש התורה בו ונשאר באיסורו בתורת ב"נ אבל שבת דהוא מצוה אשר חידש הקב"ה בישראל א"כ איך נאמר דלא אזלי' בו בתר רוב בב"נ דממנ"פ בתורת ב"נ אינה מצווה בו רק אני מסופקים שיתחייב בו בתורת בן ישראל ואזלינן בתר רוב דהוא ב"נ וממילא לא נצטווה בשמירת שבת אמנם באמת נ"ל כיון דגילה הש"מ בב"מ דף ו' דרוב גופא הוה רק ס' רק התורה התירה ס' כזה אשר הרוב נוטה לצד אחד אזלי' אחר צד ספק אשר הוא עפ"י רוב כנרמז בלשון גמ' בחולין מנ"ל דאזלינן בתר רובא דיש לפנינו ב' צדדים רק אנו אזלי' בתר הצד אשר הוא עפ"י רוב וא"כ רק בישראל מי שהוא בוודאי מזרע ישראל ונולד לו ס' בפרט אחד ממצות ד' אשר לא תעשינה גילתה התורה אחרי רבים להטות אשר מסנהדרין ילפי' אבל איש אשר הוא מסופק אם הוא ישראל או עכו"ם ונימא דהרוב יכריע שהוא עכו"ם ויהי' נבדל מעדת ישראל ופטור מכל המצות איך נימא דדין חדש אשר הבדיל ד' לעדת ישראל יסייע לאיש הזה להיות עכו"ם אשר אצלו לא מכריע הרוב כלל ונשאר הרוב כס' השקול וחייב במצות שבת ובכל מצות אשר לא תעשינה ומוזהר לחומרא כמו שפסק הרמב"ם דבני ישמעאל מחויבים מס' למול רק אינם מחויבים מיתה מס' ויעיין במ"ל ה' מלכים ודוק. עוד הרהרתי דמרן חת"ס ז"ל לשיטתו אזיל שביו"ד סי' ע' בד"ה ראיתי הכריע הגם דב"נ נהרג בדיין אחד אבל בשלשה דיינים ושנים מזכי' פטור דשייך בב"נ אחרי רבים להטות יעו"ש. אך נלע"ד דשאני התם דבודאי בטל דעת אחד כנגד שנים בין לזכות ובין לחוב אותו דמהכ"ת ניזל בתר המיעוט דיעות ונשבוק הרוב דיעות והלא הדיינים הם המחייבים או המזכים ועפ"י הכרעתם הוא מחויב או מזוכה וכך פסק להם הדין תורה אשר ציוה לב"נ על הדיינים כפי אשר ירשיעון אותו הדיינים כן יהי' חייב או זכאי כפי אשר יצא מפי דייניו אם יחייבו השנים הוא מחויב מיתה דהא אפי' על פי אחד הוא נהרג רק אם יש שלשה אז יהי' כאשר ידונו הרוב בין לחיוב ובין לזכות כפי אשר יצא מפיהם כן יהי' לו אבל לילך בתר רוב להתיר לו דבר אסור או לפטור אותו ממצוה אשר עליו לא אזלי' בתר רוב דדלמא הוא באמת מן המיעוט אשר הוזהר אבל בדיינים בלי אשר יצא מפי דייניו ושופטיו הוא באמת פטור ממיתה וא"כ אם שנים מזכים הוא פטור ואם שנים מחייבים אז המיעוט בטל ובודאי יכולים שנים לחייב אותו דאפי' אחד יכול לחייב אותו אבל בישראל דצריך דווקא ב"ד כ"ג למיתה ואעפ"כ אזלינן בתר הרוב ודוק. ובזה ישבתי מה שהראה לי למדן אחר זה

ח"י שנים סתירה בדברי מרן ז"ל דבסי' י"ט בד"ה ועדיין כ' מרן דטע"כ אסור לב"נ דאחרי רבים להטות לא כתוב בב"נ וא"כ אפי' באלף לא בטל יעו"ש הרי דמרן החליט דאחרי רבים לא שייך בב"נ ובסי' ע' כ' דדין אחרי רבים הוא יותר בב"נ וצע"ג. ולפמ"ש דשאני ביטול דהוא להתיר איסור הנאסר כבר אבל כאן לחדש על הב"נ זכות או חיוב אז בודאי מהכ"ת דלא נאמר דהאמת עם השנים ייתר מאשר הוא עם האחד ואזלי' בתר רוב דיעות וממילא שנים מזכים לא בא עליו החיוב ואם שנים מחייבים בא עליו חיוב ודוק. והי' לי עוד הערות אבל לא באתי אלא להשלים מה שמנעוני הטרדות ובל"נ אכתוב להדר"ג נ"י על יתרון הדברים דברי הדש"ת. הק' חיים סופר:

סימן ו

את חג השבועות יחוג בשמחת התורה ובשמחת הגוף ה"ה הרב הגאון המפורסם בעולם הרב ר' משה נ"י אב"ד ור"מ דק"ק חוסט יע"א. אחד"ש אמרתי בתחילת החורף אשר הודעתי מחשבותי בשני מכתבים זה אחר זה ושני ימים אח"כ קבלתי מכתבו השנית וראיתי לתכלית אין דבר חוצץ והנחתי האגרת כדי שלא להפסיק מן הדבר אשר עסקתי בו אבל זה איזה שבועות מצאתי פרמ"ג נאה הנוגע בהערה אשר העיר הדר"ג נ"י אי ספק אסור לבן נח או לא שמתי לבבי לגלות זה וגם להודיע מה שעלה במחשבה לפני לפלפל על מכתבו אבל רק בקצירת אומר. (א) יצא הדר"ג נ"י על מה שחדשתי בתינוק הנמצא ברוב גוים דהוא אסור לחלל שבת דבב"נ לא חידשה התורה דיוכל לסמוך על הרוב והתפלא עלי א"כ בכל דורות מלפנים אשר הרבה בנות ישראל נתערבו בגוים ובניהם הם ישראלים עפ"י דין תורה ואסורים במלאכה וא"כ כל הגוים אסורים במלאכה מכח מיעוט הנ"ל והלכה רווחת בישראל דעושין מלאכה ע"י גוים עכ"ד. מאוד נפלאתי עליו הלא אנחנו בני ישראל המצווים לו לעשות מלאכה אזלינן בתר רוב דהרוב הנולדים באומות אינם מבנות ישראלים הנבלעים בגוים וא"כ אין אנו עושים איסור כלל במה שמצוים אותו לעשות מלאכה ואין לחוש על לפני עור לא תתן מכשול דהא אנן דאזלינן בתר רוב א"כ אין אנו מכשילים אותו דכל דפריש מרובא פריש ולגוים אשר אנו מצוים להם לעשות מלאכה אין להם שום ספק אולי הם ישראלים שיחושו אי מותרים לעשות מלאכה בשבת אבל בתינוק המושלך ויש ספק לפניו אם הוא גוי או ישראל אז צריך הוא לשמור שלא יעשה מלאכה הגם שמותר לנו לצות לו לעשות מלאכה ואין לנו לחוש שנעבור אנחנו על לפני עור כנלפע"ד [ומ"ש במכתבו וז"ל וממילא אסור לישראל לסייע לו לעבור על אחד מן המצות עכ"ל וגם מ"ש בד"ה ובזה י"ל וגם אין להאכילו נבילות עכ"ל זה אינו דמצדינו מותר להאכילו דאין לומר כיון שהתינוק אין רשאי לסמוך על

הרוב א"כ ממילא אנו עוברים על לפני עור דעכ"פ אנו נותנין מכשול למי שהוא עור בדבר ועושה מה שהוא אסור לעשות דכבר בארתי בספרי מ"ח סי' מ"ז דאין לאו דלפני עור רק אם בודאי מכשול ולא בספק ק"ו דאם יש רוב שאינו מכשול רק בב"נ שאינו רשאי לסמוך על הרוב ודו"ק]. אמנם מה שמחלק בסברה הגם דלא אזלינן בב"נ בתר רוב היינו במצות שלו אבל לא במצות אשר הם רק מצות ישראל דבישראל הוה הדין דאזלינן בתר רוב ולא צריך לחוש על מצות אשר יהי' מחויב בו בתורת ישראל דהא ע"פ הרוב הוא גוי תלי"ת טרם שקבלתי מכתבו הודעתי להדר"ג נ"י שיש לפקפק בזה רק הערותי לבאר בדברי הש"מ דרוב אינו וודאי. וראיתי מה שהודעתי במכתבי השני שלמדן אחד הראה לי סתירה במרן ז"ל והדר"ג נ"י הביא במכתבו שאחי הרהמ"ג הצדיק ר' יעקב שלום ז"ל הקשה לו סתירה הנ"ל שמחתי בו מאוד כי בוודאי גם אני מפיו שמעתי ולא זכרתי שמו וגם התי' שכתבתי הוא בדרך שדרך כבודו לחלק בין רוב דיינים ובין רוב שהוא חק מחקי התורה להתיר האיסור והדר"ג נ"י אומר דרוב הוא סברה עפ"י אומדנא ובישראל דאין ממיתין עפ"י אומדנא רק בתורת ב"ד של ג' ואעפ"כ בטל האחד בשנים אז הוא מכח דאזלינן בתר רוב אבל בב"נ נהרג עפ"י רוב מכח אומדנא דהא אפי' בדיין אחד נהרג וממילא לא צריך דאחד יתבטל ברוב ובישראל דצריך ג' אפי' אחד אמר איני יודע לא מהני ואם מתנגד לרוב הוא בטל וע"כ מכח דין דאזלינן בתר רובא עכ"ד ואני נבוך בזה דהלא משכחת לה שאחד המתנגד הוא חכם חריף ובקי ויורד לעומק הדבר יותר וכמעשה דר"א ור' יהושע] רק הוא חק התורה לילך בתר רוב כי אלקים נצב בעדת אל ועיין רמב"ן פ' שופטים בטעם הרגו אין נהרגין וגם לא מצאתי מפורש אם ב"נ יכולין להרוג ע"פ אומדנא חוץ באומדנא דשייך בו אנן סהדי דגם ב"נ צריך עדות רק דסגי בע"א אבל עכ"פ צריך להיות בתורת עדות רק בכל מקום דפטור בישראל מכח נקי וצדיק ועיין ברמב"ם ס' המצות סי' ר"צ שם בב"נ מחויב אבל אומדנא בלי עדות אנן סהדי כלל מנ"ל רק דהאמין התורה כנגדו ע"א או קרוב וכדמות ראי' מדברי רש"י פ' נח וירד ד' לראות את העיר וז"ל לא הוצרך לכך אלא בא ללמד לדיינים שלא ירשיעון את הנדון עד שיראו ויבינו במדרש רבי תנחומא עכ"ל והלא דור הפלגה בני נח היו משמע עד שיראו ויבינו ולא שיבינו בלבד מכח אומדנא וק"ל. (ב) הדר"ג נ"י הקשה על הב"ש סי' ד' ס"ק כ"ו שהביא הפוסקים שאפי' באשה פרוצה ביותר אמרינן רוב בעילות אחר הבעל וליכא חשש ממזרות א"כ קשה מיבמות דף צ"ח דאמר רבא הא דאמרו רבנן אין אב למצרי משום דשטופי זמה אלא אפקורה אפקרי' רחמנא לזרעי' וקשה הא אעפ"כ רוב בעילות אחר הבעל והוה אח מאביו ותי' הדר"ג וז"ל ונ"ל דגם זה בכלל לא תימא שם עכ"ל.

ונלע"ד ליישב דבגמרא שם אמרו לא תימא דשטופי בזמה דלא ידוע וכתב רש"י בגרסתו וז"ל לא תימא משום דשטופי זמה הוא ולא ידעינן אבוה מני עכ"ל ולכאורה יפלא מאי נ"מ אם הפי' שאב של המצרי הי' שטוף בזמה מה הי' חסר לן אם הי' מפרש דהאם היא שטופה בזימה ולא ידעינן ממי היא נתעברה אך החכים רש"י דשטופי זמה הוא היינו הבעל שהוא האב הוא שטוף בזמה עם נשים אחרות וגם היא שטופה בזמה עם אנשים אחרים ולא דמי לאשת ישראל שפרוצה ביותר הגם שהיא פרוצה הבעל שלה אינו פרוץ ומשתוקק רק לאשתו וא"כ יש רוב בעילות מבעל אבל במצרי הבעל שטוף בזמה וגם היא שטופה שזמה וא"כ בוודאי ליכא רוב בעילות מבעל כי מים גנובים ימתקו להם רוב בעילות בעלה בנשים אחרות ורוב בעילותיהם באנשים אחרים וזה שאמר רבא דס"ד משום דשטופי בזמה שניהם שטופים בזמה דלא ידוע ודוק. ובזה יש ליישב מה שרצה הדר"ג נ"י להביא ראי' דספק מותר לב"נ דאל"כ הלא דין דאין אבות למצרי אמרינן אפי' לקולא וקשה לו דהם שטופי זמה אבל מידי ספיקא לא נפקא אלא ע"כ ספק דאורייתא משרי שרי לב"נ עכ"ד ולפמ"ש נכון דבמצרי הבעל שטוף בזמה וגם האם שטופה בזמה א"כ בוודאי אמרי' רוב בעילות הוו מן האנשים אחרים ובעלה אחרים לאו אביו של הילד כי הוא נוצר מרוב בעילות של אנשים אחרים ולא הוה ספק השקול וראי' לדברי דיעיין ברש"י בד"ה הא דאמר רבנן שפי' אפי' ליכא למימר כקטן שנולד דמי כגון שלידתו בקדושה וא"כ הם עכשיו ישראלים ויקשה בודאי ניחוש לספיקא ולמה אין חולצין הא ספק דאורייתא הוא אלא פשיטא דשטופי זמה הוה הפי' דיש רוב בעילות מאנשים אחרים ודוק אך בעיקר הקושי' נ"ל דמה דאמרי' אין אבות למצרי אפי' להקל היינו באמת דמוכח משני אחין תואמים דרחמנא אפקרי' לזרעי' וק"ל). ולכאורה קשה א"כ איך ילפינן בסנהדרין דף נ"ח על כן יעזוב איש את אביו זה אשת אביו וקשה הא יש דשטופי זמה כנגדו דלאו אביו לק"מ דרש"י כתב בפי' בדף צ"ח אם היו חבושים בבית אסורים אז הוה וודאי אביו ואי לאו דאפקרי' לזרעי' הוה ודאי אבוה וא"כ משכחת אשת אביו כגון שהי' חבושים יחד דהוה וודאי רוב בעילות מאיש אחר דהיא וגם בעלה שניהם שטופי זמה וק"ל. ואין להביא ראי' מדברי רש"י הנ"ל דאזלינן בב"נ בתר רוב דהא בחולין דף י"א אמרינן אפי' חבושין אין אפטרופס לעריות וע"כ דאזלינן בתר רוב דשאני התם כיון דעכשיו הם ישראלים דנולדו בקדושה א"כ יש עליהם הדין לילך בתר רוב ודוק. וראיתי שהדר"ג נ"י התפלא על הנב"י מהד"ת שנתקשה הגאון מהר"ש אי לא אזלינן בתר רוב בב"נ א"כ אשת אביו או אחות אביו היכא משכחת דלמא לאו אבוה ותי' הגאון דלחומרא אזלינן בתר רוב גם בב"נ והקשה כיון דלא אזלינן בתר רוב איך יהרג בשביל

ספק אלא ע"כ דאזלינן גם בב"נ בתר רוב וצע"ג. ונ"ל דבוודאי משכחת לה בשהי' חבוש בבית אסורים רק בישראל דכתיב והצילו העדה שמצוה לחפש בזכות אז הי' אומרים לולא דגילתה התירה דאזלינן בתר רוב היינו מחפשים זכות אין אפטרופס לעריות אבל בב"נ דאין מצוה להצילו אז בחבוש בבית אסורים הורגין אותו אפילו אי לא אזלינן בתר רוב דחשש אין אפטרופס לעריות לא נחשב למיעוט כלל ובב"נ לא כתיב והצילו העדה ודוק. (ג) כתב הדר"ג נ"י וז"ל גוף הסברה דבב"נ לא אזלינן בתר רובא כתבתי במקומו דאינו ברור לי דהרי מנ"ל בגוי ספיקא אסור וא"כ אפי' לא אזלינן בתר רוב מותר מצד ספיקא לא מבעי' לרמב"ם דספק מן התורה מותר ואפי' איקבע איסורא דמודה הרמב"ם היינו ממה שצוה ד' אשם תלוי וזה רק לישראל נאמר ומנ"ל בגוי עכ"ל. על החקירה הנ"ל העיר אותי אחי החשוב הרב המפורסם מה' זוסמאן נ"י אב"ד האללאש זה רבות בשנים וחקרתי לפשוט מן התורה פ' לך לך דכתיב "ויקרא פרעה לאברם ויאמר מה זאת עשית לי למה לא הגדת לי כי אשתך היא למה אמרת אחותי היא ואקח אותה לי לאשה ועתה הנה אשתך קח ולך" ועיין רמב"ן שם שפי' שהאשים פרעה לאברהם בשני האשמות (א) למה לא גילה לאזניו בשעה שעבדיו באו לקחת אותה הי' לו להגיד לפרעה כי היא אשתו (ב) למה אמר אברהם אח"כ לשריו ועבדיו כי היא אחותו ועיין שם. ואמרתי שפרעה החכים בדיבורו שהוא הי' מסופק אם היא אשתו או אחותו ויש פנים לאמור שספק איסור שרי לב"נ רק דאם אברהם יודע בה שהיא אשתו א"כ הי' צריך לגלות לאזניו שלא יכשל באשת רעהו ולו יהי' שהדין שספק איסור אסור לב"נ והי' החיוב עליו להפריש עצמו מספק איסור אשת איש אך במה שאמרת אחותך ולא הזכרת כי היא אשתך גרמת לחטוא כי איך יעלה על דעת שהוא אשת איש מאדם אחר ונוסעת עמך מבלי מבעלה אם לא אמרת אחותך היא הייתי צריך לחשוב שהיא אשתך שדרך העולם שאיש עם אשה נוסעים ביחד. אך באמת שפרעה הי' חוטא שלא שאל לאברהם אם הוא אשתו או אשת איש מעלמא דלו יהיה שספק מותר לבן נח אבל היכא דאיכא לברורי מבררין ועד אחד נאמן באיסורין לברר במקום שיש ספק וכיון שלקחו לאשתו ולא שאלו אותו אם היא אשת איש וראה שאין יראת אלקים בו לחוש על הספק איסור הגם דאיכא לברורי הוסיף הוא לאמור שהיא אחותי ולא גילה שהיא גם אשתו שבמקום סכנה מותר להיות שב ואל תעשה עכ"פ הגם שפרעה יטעה בו והבן. אך הדבר מבואר ברמב"ם שספק אסור לב"נ שהרי בפ"י מהלכות מלכים הל' ח' כתב וז"ל אמרו חכמים שבני קטורה שהם זרעו של אברהם שבאו אחר ישמעאל ויצחק חייבים במילה והואיל ונתערבו היום בני ישמעאל בבני קטורה יתחייבו הכל במילה בשמיני ואין נהרגין עליהם עכ"ל וכתב בכ"מ דעל ז'

מצות אשכחן דנהרגין ולא על ח' מצות והמ"ל פליג דאולי לאומה אחת יש ח' מצות רק לכלל בני נח יש רק ז' מצות ותי' יען דע"י התערובות הכל חייבים מספק ואין נהרגין מספק ועיי"ש וא"כ כאן דיש ספק על כל אחד אם הוא מבני קטורה ויש הספק אם נכנס כלל בחיוב המצוה הנ"ל ואעפ"כ אמרינן בב"נ שמחויב לעשות מעשה מילה מכח ספק מכ"ש בספק עריות או אבר מן החי אסור לעשות מעשה אשר יש עלי' ספק חיוב מיתה ולפי דברי כ"מ משמע דבשבע מצות נהרג על הספק דאל"כ לא הי' צריך להשיב ולא אשכחן ח' מצות וק"ל. ומצאתי בפרמ"ג בפתיחה בסדר הנהגת הנשאל עם השואל אות מ"ב שכתב וז"ל אמנם ליתן אחד מהם לב"נ זה ואחד לב"נ אחר יש לומר אף שנתערב חד בחד מותר ליתן להם כל אחד בפ"ע דספק תורה למ"ד מדרבנן אסור א"כ לב"נ משרי שרי ואף למ"ד ספק מן התורה אסור היינו מקרא ושניהם ממקרא אחד למדוה הר"מ ז"ל ורבותינו הצרפתים כמבואר בתה"א מקרא דספק ממזר משא"כ בב"נ אפשר דכי אסרה תורה בוודאי איסור ולא בספק איסור ואף למ"ש הש"ך בק"י דחד בחד כגופו של איסור ואיקבע איסורא מ"מ י"ל לגבי ב"נ שרי' וכ"ש אם ספק לו אם זה הוא אבר מן החי אי לאו דאפשר שרי לב"נ וצ"ע עכ"ל ופלא שלא העיר מדברי הרמב"ם ומכ"ש באתחזק איסורא. והראה לי הרבני החשוב מה' ר' דוד כ"ץ מפה במרן חת"ס ז"ל חלק ששי סי' כ"ה בד"ה ואני אומר מחליט ג"כ שספק איסור לא נאסר לב"נ אפי' באתחזק איסורא יעי"ש ופלא בעיני שלא העור מדברי הרמב"ם בהל' מלכים שהבאתי למעלה ואקוה שהדר"ג נ"י יברר הדבר ויודיעני. (ד) ועל מה שחדשתי דהואיל בשבת פוטר רק דלא חייב על לא תעשה מלאכה יען דראוי' לחולה שיש בו סכנה אבל על העשה דשבתון לא מהני דעכ"פ לא שבת ובעבור זה הקשה תוס' בטלת כל מלאכת שבת והקשה הדר"ג נ"י א"כ גם ביו"ט כן ותקשה גם לרבה משום ערב תבשילין מתירין איסור דאורייתא עכ"ד ארמיז בקיצור כי הארכתי דעל העשה אמרינן מתוך ביו"ט דכל שמירת עשה אחת היא אבל על הל"ת לא סברי מתיך דהם אזהרות חלוקות אבל בשבת לא שייך מתוך כלל ימחול לעיין בעירובין ובילקוט פ' ויקהל בשם מכילתא על פסוק כל העושה בו מלאכה יומת ויעיין יבמות דף נ"ד ואבני מלואים ובטו"א ר"ה דף כ"ק ובספרי מחנה חיים סי' ק"ב ודל"ב. ויען כי מצאתי בפנקס שלי תשובה קטנה אשר כתבתי זה כעשר שנים הנוגע לענין אם דנין בב"נ אוקמי אחזקה אמרתי להעתיקה והדר"ג נ"י ישים עינו עליו לטובה. שאלה נכרי שנתגייר ובאותו זמן ילדה לו פרתו בכור רק שיש ספק אי נולד איזה רגעים קודם גירתו או איזה רגעים אח"כ ובא כהן אחד להחזיק בולד בתורת בכור אי הגר יכול להוציאו מידו או לא. תשובה הנה בספק בכור ישראל יש פלוגתא דרבוותא

הרמב"ם פוסק תקפו כהן אין מוציאין מידו והרא"ש חולק דמוציאין והוא פלוגתא בש"ע סי' שט"ו מהמחבר ורמ"א ועיי"ש וראיתי בתוך פלפולו של מהרי"ט אלגזי בפ"ג שחידש דבר שהתפלא על הגמרא סוף חולין דף קל"ד דנקט בפטר חמור ספק להקל בגר ולא אמרו ג"כ בבכור בהמה טהורה להקל שלא צריך ליתן לכהן רק שיוכל למכור לכהן כמו שאמרו בירושלמי בחלה ותירץ דבר חדש דגם החולקים על רמב"ם דתקפו כהן מוציאין מידו היינו דכל זמן שהיתה הבהמה מעוברת היתה היא וולדה ממון של בעלים והשתא נולד ספק אי נתקדש הולד בלידה אמרינן אוקי ממונא בחזקת מרא קמא דהא בפדיון פ"ח בספק מודה גם הרמב"ם דמוציאין מידו כאשר הסביר הרשב"א דשה הי' לו קודם פדיון חזקת מרא קמא וה"ה סוברים החולקים בספק בכור בהמה יש ג"כ חזקת מרא קמא דבמעי אמו הי' חולין וכל זה בישראל אבל בגר ליכא לדון על חזקת מרא קמא כאשר גילה הא"ז בכתובות דף ט"ו רוב נכרים נכרי לנזיקין וצריך לשלם דאין לגוי חזקת הממון יעיי"ש וא"כ לא שייך לומר בספק נולד קודם גירות דאוקי הולד אחזקת מ"ק דאין לחקור על חזקת ממון דאז כשהי' גוי ליכא לו חזקת ממון וא"כ הוה הדין לכ"ע דאין מוציאין מיד כהן ולכן לא נקטו בגמרא בספק בכור בהמה טהורה לפטור אבל בשה שפודה את החמור שהי' ממונו אחר הגירות איכא חזקת מרא קמא והוה הדין תקפו כהן מוציאין מידו יעיי"ש דפח"ח. ולע"ד אחרי נשיקות מרגליות גדולת תורתו לאלף נ"ל דלא נכון לדינא דהנה דברי א"ז המה מחוסרי תבלין הדעת להבין מאי הוא זה שאין לגוי חזקת ממון הלא גוי יורש אביו דבר תורה. ונ"ל דבכל ממון שביד בעליו יש לדון שתי חזקות (א) חזקת מרא קמא הוא דבר הנלמד מנגע דחדשה התורה הגם שאפשר שנשתנה הדבר מאשר הי' בתחילה מ"מ עד שלא נודע בבירור שנעשה השתנות אמרי' דנשאר על כנו כאשר הי' בתחילה וה"ה בממון זה החפץ הי' מתחילה של ראובן וספק אם איבד זכיותיו אמרי' אוקי ממונא על חזקה ועיין במהרי"ק שורש ע"ב ובע"ז ח"מ סי' ע"ה (ב) חזקת תפיסה מי שאוחז בממון בהיתר והוא תחת ידו ומוחזק בו צריך האיש אשר יבקש להוציאו מידו ולהחזיק בו ראי' או בירור שחבירו צריך ליתן החפץ לו ולרשותו וזה נקרא חזקת רשות מכח תפיסה בהיתר והמוציא מחבירו עליו הראי' לברר שיוכל להוציא החפץ מרשות אחר ודו"ק. והבדל יבואר חזקת מרא קמא הוא חק מחקי התורה עיין רמב"ם בפי' המשנה בפ"א ממקואות דמצד הסברה יהי' ספק השקול דלמא נשתנה רק התורה חידשה הלכה שיהי' נשאר הדבר בידינו לודאי לומר כמו שהי' בתמונה ראשונה או בכח הראשון כן הוא גם עכשיו וכיון שעשאה תורה וודאי אז פסקי' אין הולכין בממון אחר הרוב יען דרוב לא הוה וודאי עיין במפרשים אבל חזקת תפיסה לא ילפינן מקרא

רק הוא סברה מהכ"ת יוכל איש לקחת חפץ מיד רעהו בלי ראי' או הוכחה אבל עכ"פ מהני רוב כנגד חזקת תפיסה דהא יש לתובע רוב המסייע לדבריו הוא הוכחה כמובן וכן מצאתי במהרי"ט דאזלינן כנגד חזקת תפיסה בתר רובא אפי' אי לא אזלינן בתר רובא כנגד ממון וע"ש כי נעים. והנה התורה חידשה אוקי מלתא אחזקה לבני ישראל אבל לא עשה כן לכל גוי לחדש אצלם אוקי מלתא אחזקה אבל חזקת תפיסה שהיא סברה הוא מהני בגוי כמו אצל ישראל (דהא גזל גוי אסור וא"כ יש איסור לישראל להוציא מידו בלי ראי') רק מהני רוב להוציא מידו וזה חידש הא"ז בכתובות כיון דהוא מרוב נכרים והוה ע"י הרוב גוי לא שייך אצלו חזקת ממון היינו שם חזקת מרא קמא דתורה לא חידשה חזקת נגע רק בישראל ונשאר רק חזקת תפיסה וכנגדה מהני רוב לחייבו לשלם ודו"ק. וא"כ בגר שנתגייר והוא עכשיו ישראל ונתחדש אצלו דאוקי ממונא על חזקתו וא"כ הוה ודאי ממון שלו כמו שהי' ולד שלו במעי אמו ואם יתקפנו כהן מוציאין מידו והבן. ואין לומר אוקמי הבהמה אחזקת מעוברת ואח"כ ילדה כמבואר בתוס' בב"מ דף ק' דברגע שנתגייר בא לו הכח בתורת ישראל דנימא בכל חפצים שלו אוקמי אחזקת קמא ואמרינן דאח"כ ילדה זה אינו דהלא אנו מסופקים אם היתה בהמתו עוד מעוברת בשעה שנכנס לשם ישראל ובגוי לא אמרינן אוקמי על חזקת מעוברת דגם זה רק מכח דילפינן מנגע אוקמי אחזקה כנלפע"ד. וראי' לדבר דלא כמהרי"ט דבש"ע סי' שי"ח הובא דין ספק בכור בהמה טהורה בגר ובסוף הסי' הביא הרמ"א בכל ספיקות המבוארים בסי' אמרינן תקפו כהן מוציאין מידו וקאי גם על ספק בכור של גר ודו"ק. והך חקירה אי אמרינן אוקמי אחזקה בב"נ הוא ספק עצום אם מותר ליתן ספק אבר מן החי לב"נ וכן בעריות דידי' אם אנו דנין בו אוקמי אחזקת אשת איש דעל ספק אין הורגין כמבואר במ"ל בפ"י מהל' מלכים ואם נולד ספק אם ב"נ שלח אשתו מביתו שזה גירושין שלו אם חבירו חייב עלי' מיתה אם בעל אותה וכדומה בכל ז' מצות ויש לדון על חזקה קמייתא דברי הדש"ת. הק' חיים סופר ואיידי דאיירי אכתוב קושי' אשר הקשתי זה רבות בשנים בסוגי' זו ביבמות דף צ"ח דאמר רבא הא דאין אב למצרי משום דשטופי בזימה פי' רש"י הי' חבושי' בבית אסורים ונולד בקדושה יש שאר אב יעו"ש למה לא פי' רש"י כגון אם מצרי בא על אשת ישראל באונס שיש לה חזקת כשרות שלא זינתה עם אחר ברצון והי' לה בנים ונשאו נשים וממזר זוקק את אשת אחיו ליבום אבל אם למצרי אין חייס אז בכל אופן אין כאן אחוה מן האב ויעי' תוס' כתובות דף ג' ובתוס' סנהדרין דף נ"ו בד"ה הורתו ועיין בנמ"י ביבמות שם ועיין בב"ש בסי' קנ"ו וקנ"ז וצ"ע:

סימן ז

נעימות ד' עלי ראש גבר הרב הגאון המפורסם בעולם כבוד הרב ר' משה נ"י אב"ד ור"מ דק"ק חוסט יע"א. מכתבו הגיע כאשר הייתי בק"ק האלמין להיות לסנדקאות אצל בן בני הנקרא מנחם יהודה למז"ט ד' יזכני לגדל אותו על ברכי לתורה ועבודה ולהיות כאנשים הנקרא אחריהם לטובה ויאמר הדר"ג נ"י אמן וכעת אמרתי לשום עיני לטובה על מכתבו הארוך והנעים וד' יעזרנו להעמידני בקרן אורה ותורה לראות באמת. (א) הדר"ג נ"י יצא לתרץ הקושיא אשר הקשתי על דבריו וכפי אשר הבאתי גם הפרמ"ג ומרן חת"ס ז"ל סוברים דבב"נ ס' איסור להקל והי' לנפלאת בעיני א"כ למה פסק הרמב"ם דבני קטורה מחויבים למול מספק דהלא נתערבו בהם בני ישמעאל ואעפ"כ מחויבים למול את עצמם וצע"ג ועל זה תי' פר"מ נ"י וז"ל ולענ"ד אדרבה מהתם יש ראי' לדברי בפ"ד דמס' ידים מ"ד דפליגא ר"ג ור"י בגר עמוני הקשה התי"ט מ"ט דר"ג ולי נראה דתוס' ביבמות דף ע"ו ע"ב בד"ה מנימין כ' דגם מהיושבים שם מעיקרא נשארו ועל כל אחד יש לומר כאן נמצא וכאן הי' והרמב"ם דייק בלשונו דבני ישמעאל נתערבו בבני קטורה ותוס' בשבת מ"ב ע"ב ד"ה נותן כ' מלשון חמים לתוך צונן משמע דהם מרובים וה"נ משמע לי מלשון הרמב"ם וזה נ"ל טעמא דר"ג משום כאן נמצא ור"י ס"ל כיון דנתגייר וכקטן שנולד דמי אין לך פי' גדול מזו ובתוס' חדשים הקשה דנגזר שם משום שמא יקח מן הקבוע ודבריו קשי' קצת יעו"ש ולענ"ד דגר לעולם חשוב פירש דכנולד דמי ושוב בא ר"ג מכח ס"ס דשמא כבר שבו וספק לא נגלה וכעין שכ' התוס' יבמות שם עכ"פ מלשון הרמב"ם דדייק שבני ישמעאל נתערבו בבני קטורה נראה דמבני קטורה נשארו במקומן ואיכא חזקה דכאן נמצא א"כ דייק הרמב"ם כן דדוקא בכה"ג אלא דלענין הריגה פליגא מ"ל וכ"מ לדעת הכ"מ אפי' הורגין על חזקה זו אלא משום דמילה אינה משבע מצות עכ"ל. נפלאת בעיני דעל הקושי' איך אמרו סנהדרין לאחשרוש זיל לגבי עמון ומואב דיתבו אדוכתייהו והלא כבר החריבו נבוכדנצר שהי' קודם אחשרוש כתבו בתוס' וז"ל וי"ל במילתא בעלמא הוא דאוקמי' כי לא מואבים הי' אותם שנתיישבו שם אלא שאר אומות ושמא גם ממואב הי' מעורב בהם והי' קורין להם מואבים כמו בימי חכמים שהי' קורין ליהודה גר עמוני עכ"ל נראה הבנתם בודאי הוא דסנחריב עשה הגלת שלומים ואח"כ בלבל נבוכדנצר כל האומות דסנחריב הגלה והוציא כל בני העיר והכניסם לעיר או למדינה אחרת אבל לא עירב אומה בתוך אומה ונבוכדנצר עשה תערובות אומה באומה כמבואר בתוס' שם מקודם אבל בודאי דלא נשארה משום אומה במקומה רק דנבוכדנצר בלבל האומות א"כ אפשר שבתוך אותן התערובות שבאו אח"כ לארץ מואב הי' בתוכם גם ממואבים ונקראו

כל היושבים בארץ מואבים כמו שקראו חכמי הגמ' יהודי גר עמוני הגם מי יודע אם הוא מעמון רק יען שהי' יושב בארץ בני עמון כנלע"ד ברור אבל הדר"ג נ"י כ' וז"ל דגם מהיושבים שם מעיקרא נשארו ועל כל אחד יש לומר כאן הי' עכ"ל לא ידעתי היכן מצא בתוס' שנשארו שם מואבים מעיקרא הלא תוס' כתבו רק שמא גם ממואב הי' מעורב בתוך הבאים לארץ מואב דאל"כ דנשארו שם מעיקרא מואבים הי' להם לומר דקורין להם מואבים על אותן שנשארו שם והי' להם לסיים כמו שקורא ר"ג ליהודה גר עמוני ואוסר אותו יען שנשארו עמונים אלא פשיטא דלא נשארו כלל מעמון ומואב ודוק. וכן כתב הרמב"ם פי"ב מא"ב ה' כ"ה וז"ל כשעלה סנחריב מלך אשור בלבל כל האומות וערבם זה בזה והגלה אותם ממקומם ואלו מצרים שבארץ מצרים אנשים אחרים הם וכן האדומים שבשדה אדום עכ"ל לא כ' רוב שבארץ מצרים אנשים אחרים הם אלא בבטוח שהגלה הכל הגלת שלומים וממילא לא שייך לחקור כאן נמצא כאן הי' והוא איש מואב או בן קטורה כמובן דהא ידעי' דבודאי נעקר משם וס' אם שב בתוך הבאים מארץ או לא כמובן. אמנם בלא"ה פליאה בעוני איך שייך לדון כאן נמצא כאן היה הלא ידענו שממקומות אחרות הביא סנחריב ונבוכדנצר לארץ מואב ולארץ עמון ורוב הדרים בארצות ההמה לא מבני עמון ומואב המה וכיון דידענו דרוב אנשים אשר בתוכם אינם מבני מואב ועמון איך אפשר לומר כאן נמצא כאן הי' הלא ידענו שנמצא כאן רוב אנשים אשר לא הי' כאן ואמרי' על כל אחד דהוא מן הרוב אשר נמצאים כאן ולא הי' כאן מעיקרא אי אזלי' בב"נ בת"ר ודוק. ואוסיף עוד לחלק דבשלומא אי ידעי' מי הוא זה שמצינו כאן שייך לומר כאן נמצא זה כאן הי' אותו האיש או החפץ עיין במלחמות ובר"ן ביבמות פט"ו ביצחק ריש גלותא [וברשב"א משמרת הבית בנמצא סכין בדוק לפני אוכל נבילות לתאבון] ובמג"א סי' תס"ז (סקי"ח) ובכתובות ובב"ב וברמב"ן (דף כ"ג) ובגיטין אבל אם לא ידענו מי הוא הנמצא אם הוא מואבי או איש אחר איך נחליט כאן נמצא כאן הי' והוא מואבי הלא לא ידענו מי הוא זה הנמצא אם הוא מהרוב אשר נמצאו משאר האומות או מהמיעוט מואבים. ועוד דכאן נמצא כאן הי' שייך לדון בדור ההוא אשר בלבל נבוכדנצר אבל אבל אחרי דור דורים אשר אנו דנין על הנולדים דור מדור איך נאמר יען שפגענו האיש אשר רוצה לגייר עצמו או חוקר אי צריך למול עצמו נאמר כאן נמצא שהוא נולד מן האיש אשר נשאר שם מעיקרא ודוק. ומה שתי' דברי רמב"ם דכ' שנתערבו בני ישמעאל בבני קטורה ונסתייע מדברי תוס' שבת דף מ"ב לא ידעתי אם הדר"ג נ"י לומד מזה דרמב"ם סובר דבני קטורה הם הרוב ומיעט בני ישמעאל דנתערבו בהם א"כ קשה על דברי מ"ל שכ' דאין ממיתין משום ספק הלא עפ"י הרוב

אזלינן בב"נ בתר רוב ומחויבים מיתה אם לא קיימו העשה מן הבנת מ"ל וק"ל ומסוף דברי פר"מ נ"י שכ' מטעם כאן נמצא כאן הי' מחויבים למול משמע דלא נשארו הרוב מבני קטורה במקומן וכן משמע מהרמב"ם פי"ב מה' א"ב ה' כ"ה שכ' וז"ל ואשור בלבל כל האומות וערבם זה בזה עכ"ל משמע דבני קטורה ג"כ נתבלבלו כמו השאר אומות ומטעם כאן נמצא כאן הי' יהי' מחויבים למול קשה לי כמש"ל וק"ל. וראיתי שמסביר טעמא דר' יהושע משום דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי ואמרי' דפריש מרוב ומיושב בזה קושי' תוס' חדשים דנגזר שמא יקח מן הקבוע דשאני גר דהוה לעולם פריש עכ"ד ובדעתי לפלפל על דבריו מדברי ט"ז סי' ק"א ס"ק י"ד כ' על דברי הש"ע דאין תולין לומר דאיסור שראוי' להתכבד נחתכה וז"ל ואע"ג דבכל דוכתי תולין ברוב יראה דהכא איכא למימר אדרבה כל שנשתנה מקדמותו מן הרוב הוא והוה כמו כל דפריש מרובה קא פריש עכ"ל והגר שמשתנה אמרי' מרובה קא פריש דרוב אינם מואבים ועמונים דגר נשתנה בנחתך ערלתו [דנקיבות לא נאסרו] וא"כ בלאו טעמא דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי ההשתנות יפעל דנימא דפרוש מהרוב ואפי' אם רוב עמונים יתגיירו אמרי' בכל אחד דפירש ואיסורא במיעט נשאר ואולי דווקא אם נחתכה חתיכה ואין ראוי' עוד לכבד זה נקרא השתנות אבל נחתך הערלה לא נקרא השתנות הגם דנקרא ע"י גירות כקטן שנולד] דאין לומר יען דגירות נעשה ברצון אדם אז לא אמרי' איסורא נשאר במיעוט וכל דפריש מרובה קא פריש דבכל הזבחים ברוצח שנתערב משמע דאפי' באדם שייך כן וגם מסוף דברי ט"ז שכ' וז"ל אבל אין לומר הטעם דכל קבוע כמחצה על מחצה דכאן יש לפניך שני קבועות אחד חלק הנחתך והשני שנשאר שלא נחתך וא"כ טפי הי' לומר שהאיסור בחלק שנחתך כי חלק זה הרוב נגד קבוע השני עכ"ל משמע דגם הנחתכים אינם רוב דשייך הטעם דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי וא"כ לפי הבנת הדר"ג נ"י דנשארו שם מן המואבים מעיקרא א"כ הוה כל קבוע כמחצה על מחצה והי' יכול לתרץ דברי הרמב"ם דכל קבוע כמחצה על מחצה ובאיקבע איסור ספק אסור רק לפי דברי פרמ"ג ומרן ז"ל משמע אפי' באיקבע איסור ס' מותר לב"נ וצריך לומר משום כאן נמצא כאן הי' וה"ה הגר ודאי ממואב רק לק"מ דקבוע שאינו ניכר הוה רק קבוע דרבנן וצריך לומר כאן נמצא כאן הי' ואפי' אי באיקבע איסור לב"נ אבל קבוע דאורייתא אין כאן ואזלינן בתר רוב ופטורין למול עצמן אבל עכ"פ אליבא דר"י שפיר יש לומר דסובר כל דפריש מרובא קא פריש דרוב אינם מואבים ולא צריך לטעם דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי ודוק. ואיידי דאיירי ארמז כי חקרתי במקו"א אי אמרינן בב"נ כל קבוע כמחצה על מחצה דמי בשבע מצות שלהם כגון בנשים פנוי' אחת וט' נשים נשואות ובעל אחת מי נימא דקבוע חידוש

הוא כאשר חידש הר"ן בחולין אשר רמז הש"ך בק"י ואין בו אלא חידושו בישראל נאמר בוארב לו וקם עליו אבל בב"נ בודאי הוה כרוב ואזלינן בתר רוב וחייב או נימא הגם שדין קבוע חידש כיון דאמרי' להקל קבוע כמו בלהחמיר אז אמר' דין קבוע אפי' בב"נ ואמרתי אז אי רוב הוה רק ס' כדברי ש"מ א"כ מסתבר דקבוע היה גם בב"נ דהלא לולא דגילה הכתוב לילך בתר רוב הוה כל רוב רק ס' וקבוע גילה התורה דיהי' נשאר על סברה וה"ה בב"נ אבל אי רוב הוה כודאי אז הוה קבוע חידש ובישראל נאמר ול בב"נ ולפני איזה חדשים מצאתי בקצו"ח סימן רצ"ב שחידש בגזלה שאסור לב"נ אז אם הגוי לקח מקבוע הוה כאלו ישראל לקח משם יען דאיסור גזילה שייך גם בב"נ יעו"ש רק שם הנ"מ לישראל ובגזילה הוה כאלו ישראל לקחו ממקום קביעות יען דשם גזילה הוה אסור לב"נ אבל אי דין קבוע מהני לב"נ עצמו לא מצאתי מבורר כעת. (ב) מה שהעלתי דיש ליישב קושי' נב"י איך חייב ב"נ על אשת אביו דלמא לאו אביו הוא אי לא אזלי' בב"נ בתר רוב ואמרתי דמשכחת כשהי' חבוש בבית אסורים והתפלא הדר"ג נ"י הא אמרי' בסנהדרין דף נ"ח כל שבישראל ממיתין בב"נ מוזהרין ובישראל ממיתין אף בלא חבושין בבית אסורים עכ"ד דבריו נפלאת בעיני שם קאי על סוג עריות לדעת איזה עריות אשר יש בהם מיתות ב"ד לישראל חייב ב"נ ג"כ על אותן שמות עריות לאפוקי עריות שיש בישראל כרת נא נאסרו לב"נ אבל באמת באותן עריות שנאסר ב"נ כמו שהומת עליהם ישראל יש הבדל בישראל די להחליט שהמה עריות עפ"י הרוב ובב"נ דלא חדשה תורה הרוב צריך בירור ודוק. גם יצא להביא ראי' דאזלי' בב"נ בתר רוב יען דמחייב על העובר וקשה דלמא נפל הי' הגם דב"נ חייב על טריפה שהרג אבל על נפל בודאי פטור אלא בודאי דאזלי' בב"נ בתר רוב עכ"ד. נלע"ד הגם דיש מיעוט נפלים היינו מחמת הרבה סיבות פעם מחמת העבודה ופעם מחמת לידה וכדומה אבל בוודאי האשה אשר תרגיש העובר ולא יבואו סיבות חיצוניות לפעול עלי' הוה דבר מיעוטא דמיעוטא שתלד נפל וראי' לזה מדברי נמ"י בריש פ' החולץ דלר"ל דסובר חליצה מעוברת לא הוה חליצה דהגם דהפילה לא אמרי' איגלאי מילתא למפרע יען דחיישי' דבשעת חליצה הי' ולד מעלי' בקירבה רק אח"כ בא גורם מאיזה סיבה ופעל שיהי' הולד נפל יעו"ש וא"כ אם נראה מן הולד שהי' ראוי לצאת ולהיות ולד אז חייב הב"נ על העוברין כי כל עובר אשר יש לו כל איבריו על תיקונו ראוי להוליד ואת"ל שהי' נעשה ממנו נפל טרם שיולד אבל עכשיו הוא עובר מעלי' ועל זה חייב כנלע"ד. ובלא"ה לא הבנתי כיון שתורה גילה שופך דם האדם באדם דמו ישפך א"כ גילה התורה שחייב זה ואין כאן לדון על מיעוט ורוב דהא התורה חייבה על שפיכות דם כזה אבל במקום דמשכחת ודאי לא אזלי' בתר רוב דתורה

לא דיברה בב"נ אלא בודאי וק"ל. ועל מה שחקרתי אי אזלינן בב"נ בתר חזקה קמייתא פלפל הדר"ג נ"י דלכאורה מוכח דס' אסור לב"נ דדרשי' מן אכל תאכל ולא אבר מן החי שמפרש רש"י מה שעומד לאכילה תאכל ודברה תורה בודאי מה שעומד לאכילה אבל ס' אסור ותי' דבלא"ה הקשה תוס' הא בשר הי' אסור לאדם ומשני כגון שמתה מאלי' מותרת אבל אבמה"ח אפילו נפל מאליו אסור יעו"ש עכ"פ אם מצא אבר וס' אם ע"י אדם נתלש [ולדעתי ה"ה אם מעצמו נתלש מן החי] אסור דהי' לו חזקת איסור כיון דבודאי הי' לו חזקת איסור אבל לב"נ שהותר לו לשחוט לא הי' לו חזקת איסור ויהי' הס' מותר וכל זה אם בחיי' לאו לאיברים עומדת אבל אם בחיי' לאיברים עומדת גם לב"נ הי' לבהמה חזקת איסור ומיושב בזה דברי רא"מ שהקשה עליו המהרש"א רק הרא"מ קאי אי בהמה לאו לאיברים עומדת והותר הס' והי' ס"ד דהותר כולו אבל הגמ' קאי אי לאיברים עומדת ואז ס' אסור ולא צריך קרא לאסור לב"נ והאריך בזה דבזה תלי' אי ס' איסור מותר לב"נ או אסור לו וממילא ידעי' דגם בב"נ אזלי' בתר חזקה. ולדעתי יש לחקור בדבר אי הי' לב"נ רשאי להקריב שלמים יעיין בזבחים דף קי"ו דיש פלוגתא אי הבל הקריב שלמים דכתיב והבל הקריב גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן א"כ כיון דהותר לו לשחוט קרבן לד' הי' הבשר מותר לו דהשחיטה הי' אסור לו להרוג בהמה כדי לאכול בשר תאוה אבל אם שחט שלמים לד' ממילא הותר לו הבשר לאכול א"כ לא שייך חזקת איסור דהא ראוי' כל בהמה וחי' שישחט אותה לד' ויאכל הבשר כמו אם מתה מאלי' מותר כן הי' מותר אם שחט הבהמה או החיה לקרבן לד' ועיין רמב"ן בתורה שם שנגלה שרק המעשה השחיטה הי' האיסור ולנח הותר להרוג ולאכול בשר תאוה אבל בשר קדשים הותר אפי' לאדם ודוק. שוב התבוננתי א"כ מאי הקשה הגמ' בדף נ"ט מאין הי' הבשר שמלאכים הי' צולין לאדם והוצרך לומר שירד בשר מן השמים ולא משני היינו בשר שהקריב לקרבן אך דנודע דקודם החטא לא הקריב והצליות הבשר הי' קודם החטא ודוק והא לא קשה על הגמ' דלמא מבשר בהמה שמתה מאלי' דמסתברא דמלאכים לא הי' צולין דבר שעליו טומאת נבילה הגם שלא נצטוה אדם על טומאה וק"ל רק מתוס' דף נ"ו שהקשה למה לי לאסור אבמה"ח הלא בשר הי' אסור לאדם ותי' כגון שמתה מאלי' מותרת לו למה לא תירצו כגון אם יקריב קרבן שלמים שאז הבשר מותר לאדם ואעפ"כ אם תלש האבר אחר רוב השחיטה ועדיין הרי היא כחי' לכל דברי' אז אסור לו משום אבמה"ח מזה משמע דאפי' אם הקריב שלמים הי' הבשר אסור לו הגם שהקריב לד' רק החלב הבשר נשאר באיסור ודוק. אך מצאתי ברבה בראשית פ' ט"ז וז"ל אכל תאכל אמר רבי יעקב דכפר חנן מתי יתכשר לאכילה משתשחט רמז לו על אבמה"ח

עכ"ל וכ' שם בידי משה וז"ל אף שלא נצטוה אדם הראשון על השחיטה לפי שנאסר לו בשר תאוה רק מבשר קדשים ובקדשים כ"ע מודים דבעי' שחיטה וכוונת המדרש במה שהזכיר שחיטה להורות שנאסר לאדם בשר תאוה עכ"ל הרי מבואר שמותר הי' לאדם לאכול בשר קדשים ומדברי תוס' לא משמע כן ודוק. ובלא זה יפלא בעיני איך שייך להזכיר כאן חזקת איסור הלא סוף כל בהמה הי' בידי אדם למות ומיתה מתרת את בשרה לאכול יעיין יבמות דף ל"א אשה זו בחזקת היתר לשוק עומדת יעיין רש"י שם וא"כ היתה הבהמה עומדת להיות בשרה מותרת לאחר זמן דהא בודאי תמות ועיין ט"ז יו"ד בה' אבילות דמדמה מיתה לשטר העומד ליפרע ומדחזי' השתא מת אמרי' שכבר מת יעו"ש א"כ אי מצינן אבר או בשר ולא ידענו אם בא מן בהמה החי או מן בהמה המתה יותר מסתבר לומר דס' מותר דמהכ"ת לחוש שנחתך מחיים ונעשית איסור עולם שאין לו היתר עוד הלא היתה לכל בהמה חזקה להיתר שתעשה היתר לאחר זמן ובודאי הך אבר בא מבהמות אשר מתו מעצמם בסוף והשיגו האיברים ההיתר כנלע"ד. וגם זה מסתבר הגם דאסור לאדם להרוג או לשחוט בהמה וחי' היינו לשפוך דמה ארצה אבל להאכילה קורט של חילתית או שאר דבר לגרום לה שתמות מעצמה לא ידעתי איסור בזה לאדם וא"כ יש בידו לגרום מיתה לבהמה ולאכול בשרה ואין כאן חזקת איסור ומה לי שחסר נחירה או שחסר להאכילה דבר הממית אותה בחיי' והכל נכלל בתי' התוס' דבמתה מאלי' מותר כי רק לשפוך דם בהמה הי' אסור כנלע"ד (ויעיין ברמב"ן בתורה). וחקרתי ג"כ על קושי' התוס' שהקשה למה צריך קרא לאסור אבמה"ח הלא אכילת בשר אסור ותי' במתה מאלי' מותר ולמה לא תירצו אם עבר והרג מהני מעשיו ומותר לו הבשר אבל אם תלש מן החי ואכל חייב מיתה אבל על איסור בשר בודאי אין חייב עליו מיתה דא"כ יהי' ח' מצות לאדם הראשון וזה לא מצינו ונ"מ אם רשאי לדיין להרגו על אבמה"ח ובפרט למ"ד דאי לאיסורא כ' רחמנא וצע"ג. ועלה בדעתי כיון דיש איסור במה שהרג הבהמה אז כל מלתא דאמר רחמנא ל"ת לא מהני לו מעשיו בשלומא אם מתה מאלי' ג"כ הבשר מותר אז לא שייך כ"מ דא"ר ל"ת לא מהני כסברת התוס' בצורם אוזן דהא יהי' נחשב כנעשה מאליו הי' ג"כ מותר אבל אי מתה מאלי' אסור גם כן א"כ מעשיו באיסור לא מהני לו [ומשום ה"ט הסביר הנתיבות דגוי נהרג על גזילה ולא קנה אותה יען דאי עביד לא מהני יעיין שם סי' רצ"ב] אך רחוק מהשכל דעכ"פ לא הוה אבמה"ח שיהי' עליו מיתה רק איסור יש על האדם ואין חייב מיתה על הריגת בהמה ומכ"ש אם אדם הרג את הבהמה שיהי' איש אחר חיוב מיתה אם אכל מהבשר וא"כ צריך קרא שחייב מיתה על אבמה"ח וצע"ג. ומצאתי בפרשת דרכים דרוש א' שמסתפק אם ב"נ בא

על אמו וחייב מיתה אי קנה אותה בבעילתו להיות אשת איש משמע דקנין איסור לא מהני אצלו הגם שא"א לתקן האיסור דבכל אופן חייב מיתה על הבעילה רק שהביא שם דברי קמאי דער ואונן שנתחייבו מיתה על בעילה שלא כדרך לא קנו לתמר יעו"ש רק שם צריך קנין אבל כאן הגם שהריגה לבהמה עשה איסור עכ"פ אבמה"ח לא הוה אם הורג הבהמה ודוק. ולפ"ז הגם שאסור לו להרוג בהמה אבל על אכילת בשר שלה לא שייך לדון חזקת איסור דעבירה שעשה עשה אבל הבשר מותר לו דאין כאן איסור רובץ על גוף הבשר ובפרט לאדם אחר אשר לא עבר העבירה הוה כאלו מתה מאלי' כנלע"ד לפלפל בדבריו. והלום ראיתי במכתבו שהשיג עלי שאני מחזיק דס' אסור לב"נ וגם דלא אזלינן בב"נ בתר רוב א"כ יהי' כל ב"נ מחויב למול את עצמו מס' דדלמא מבני קטורה הוא וא"כ למה כ' בש"ע סי' רס"ג ביו"ד שלא למול לגוי אם לא יחפץ לגייר ואמאי הא מחויב הוא במילה דרוב לא פוטר אותו עכ"ד. ידידי הגאון נ"י מה אשיב על זה (א) הא יש כאן רוב דלא נתחייב כלל בסוג מצוה זאת דאפי' אם ס' דאורייתא לחומרא היינו אם נכנס בסוג החיוב עכ"פ וס' רק אם מעשה זה או חתיכה זו אסורה עליו אבל בס' אם נכנס אדם בכלל סוג מצוה הזאת לכ"ע ס' מותר וכבר כתבתי בזה בספרי מחנה חיים סי' צ"ג בד"ה ואודיעך יעו"ש וה"ה אי אפי' ס' אסור לב"נ ולא אזלינן בתר רוב היינו אם הגוף בודאי נצטוה באיסור הנ"ל כגון ס' אבמה"ח או ס' אשת איש וכדומה דעכ"פ נכנס בחיוב איסור ודאי וגם ס' אסור וגם רוב לא מהני לי' אבל אם יש רוב שגופו לא נכנס בחיוב סוג הנ"ל לכ"ע גם ב"נ פטור ודוק. (ב) יש לי בזה חקירה נאותה אפי' אי בישראל הדין מצות אין צריכות כונה ובפרט במילה דסתמא לשמה קאי דא"א למול בפעם שנית יעיין תוס' זבחים דף ב' ובטו"א בחגיגה היינו בישראל שלבו לשמים ומהני בו כפי' הגם דכתיב בקרבן לרצונו כמבואר ברמב"ם דיצרו מעכבו וכאשר כופין ליצה"ר לבו כפוף לעשות רצון אביו שבשמים אז יש לומר דמצוה אין צריך כוונה דסתמא לבו יחפץ במצוה אבל בב"נ אין מקיים מ"ע רק ברצון ובמחשבה שמכווין לעשות המצוה לשם הקב"ה ואז אם מקיים ז' מצות יש לו חלק לעוה"ב ויעיין ברמב"ם ה' מלכים פ"ח ה' י"א וז"ל וכל המקבל ז' מצות ונזהר לעשותן הר"ז מחסידי או"ה והוא שקבל אותן ויעשה אותם מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה עכ"ל הרי שפתיו ברור מללו שצריך לכוין לשם מצוה בשעת עשי' וא"כ כיון שלא בא להתגייר ולא מכוין לקיים מצות מילה בתורת ס' בני קטורה רק מבקש למול עצמו מפני רפואה או למעט תאותו אין כאן סרך קיום מצוה כלל ודוק. (ג) אטו אם הוא מחויב למול עצמו מס' קיום מצוה יש עלינו חיוב לעזור לו לזה הכי יש ערבות שלו עלינו לעזור לו לקיים ס' מצוה ובפרט ליתן חתם בדמות חתם

ברית קודש במקום ס' לטעם הלבוש או לטעם הש"ך שמכווין לרפואה א"כ יש היפך כוונה דלא מהני אפי' בישראל אבל אם ישאל לת"ח ישראל אם מחויב למול עצמי לשם מצוה באמת אפשר דמותר ודוק. (ד) ועוד דבישראל דאזלי' בתר רוב א"כ המוהל יעשה איסור עפ"י רוב שנותן חתם ברית קדש שלא במקום המקודש למצוה זו או שמרפא ועושה איסור עפ"י רוב והגם שגוי מחויב אפי' אם רוב מנגדו אבל איך יעשה ישראל חטא עפ"י רוב אין אומרים לישראל חטא בודאי לזכות ב"נ מס' ודוק. והנה על יתר דבריו אשיב אי"ה פעם אחר כי יש לי הערות רבות לפלפל ולחקור בעז"ה רק אעתיק כי מצאתי מציאה גדולה לאדמ"ו מרן חת"ס סי' קע"ז אות ד' שכ' וז"ל ודבר פלא שלהי יומא למאי דקיי"ל תינוק הנמצא בעיר שרובה נכרים הרי הוא נכרי להאכילו נבילות ומכ"ש שיחלל שבתות ואינו צריך לשמור שבתות הרבה ואפ"ה לפקוח הגל מחללין עליו שבת אפי' לכשיגדל ואינו שומר דת ישראל ואלו ישראל גמור כיוצא בו המחלל שבת בפרהסי' אין מחללין עליו שבת וזה מחללין עליו עכ"ל והרי תינוק הנמצא דמחלל שבת לא שייך בו להכעיס דהא מותר לחלל שבת והדומה לו ומחלל שבת בפרהסי' אפי' רק לתאבון אסור לחלל בעבורי שבת הרי שאדמ"ו מרן ז"ל כ' כפרמ"ג שאסור לחלל שבת על מי שמחלל שבת בפרהסי' אפי' לתאבון ודוק. דברי הדש"ת ד' יצווה עליו ברכתו עם זקנה ושיבה טובה אמן. אוהבו הק' חיים סופר:

סימן ח

שלומים אלף לי"נ הרב הגאון המפורסם בתורתו ויראתו וצדקתו ה"ה הרב ר' משה נ"י אב"ד ור"מ דק"ק חוסט יע"א. אחד"ש אודיעהו כי מכתבו הגיענו כאשר הייתי במרחץ ומפני טרדות שונות לא יכלתי אז להשיב וכעת שמתי ללבי להשיב כאשר עם לבבי ורק האמת והצדק אבקש ואבוא מעט באריכות כפי הענין אשר לפני בעז"ה. (א) הנה במכתבי הקודם אמרתי עם הספר בהבנת תוס' יבמות שכ' וז"ל ושמא גם ממואב הי' מעורב בהם והי' קורין להם מואבים כמו בימי חכמים שהי' קורין ליהודה גר עמוני עכ"ל הכוונה במה שהקדימו וז"ל כי לא הי' מואבים אותם שנתיישבו שם אלא שאר אומות עכ"ל הרי ששאר אומות באו בארץ מואב ואפשר שגם מבני מואב אשר בלבל נבוכדנצר באו בתוך הבאים בתערובות האומות אך א"כ קשה איך אמרו זיל לגבי מואב הלא אין נשאר שם אנשי מואב ולא ניכרים אנשי מואב על זה כתבו שקורין אותם אנשי מואב יען שישבו בארץ מואב כמו שקורין יהודה גר עמוני יען שבא מארץ בני עמון והדר"ג נ"י השיב במכתבו וז"ל ובמח"כ אישתמיט לי' אז דברי הר"ש במס' ידים פ"ד מ"ד שמשם מקור התוס' וז"ל א"נ מדלת הארץ השאיר וכו' והרמב"ן בחידושי יבמות ביאר בארוכה

דנהי דמקצת אומות הגלה לגמרי אבל עמון ומואב לא הגלה אלא מקצתן וכיוצא בזה כ' שם הרשב"א בחידושיו וזה נראה דרך הישר ליישב כל הבלבולים של הבלבול ההוא וזה נ"ל דעת הרמב"ם שכ' בספי"ב מא"ב שסנחריב בלבל כל האומות וערבם זה בזה והגלה אותם ממקומם ואיפכא הוה ני' למימר הגלם וערבם וגם לשון זה בזה נראה כרמב"ן דבזה שוים כל האומות ההם שערבם זה בזה שהגלה מקצתם ויש אומות שהגלה אותם ממקומם לגמרי כנ"ל כוונתו עכ"ל היוצא מדבריו שהר"ש עם תוס' ורמב"ן ורמב"ם שפה אחת ודברים אחדים, ובלבבי המה פירושים נפרדים ואבאר אותם בעז"ה ואסדר אותם בקיצר. א. בתוס' סוטה דף ט' בד"ה מנימין מבואר דעת ר"ת ליישב קושי' הגדולה מן מנימין המצרי הלא סנחריב בלבל כל העולם ותי' ר"ת דסנחריב עשה בלבול האומות כי הוא לא השאיר מדלת הארץ במקומם רק העביר כל אומה לארץ ומבלבלן אבל נבוכדנצר שהניח מדלת הארץ במקומם לא חשוב בלבול רק חשוב חרבן ולמצרים ולמואב לא עשה סנחריב כיבוש ובלבול רק שיטף ועבר כמבואר בפסוק אבל שאר האומות כולם הי' מעביר לארץ ומבלבלם וחרבן דנבוכדנצר לא חשוב בלבול וא"כ נשאר מצרים באיסורו דהא סנחרב לא בלבלו וחרבן דנבוכדנצר לא חשוב בלבול יעו"ש ולפ"ז בני קטורה דלא מבואר בפ' שלא בלבנם סנחרב בודאי לא נשאר מהם פרסה דלת הארץ במקומם דהא אמר מי באלה ארץ אשר הציל ארצו מידי כמבואר בתוס' הנ"ל ודוק. אך קשה על שיטת ר"ת א"כ איך אמר ירמי' הנביא בחרבן נבוכדנצר מדוע ירש מלכם את גד ועמו בעריו ישב משמע שבאותו שעה הי' בני עמון בארצם ושם בפ' נאמר ואשיב את שבות בני עמון א"כ ע"כ לא בלבלם סנחרב ואם בלבלם ע"כ שבו קודם שהחריבם נבוכדנצר וא"כ יהי' בני עמון אסור לבוא בקהל דהא חרבן נבוכדנצר לא חשוב בלבול לר"ת כמבואר הקו' בתוס' יבמות דף ע"ו והר"ש בפ"ד דידים תי' דשם בארץ אחרת קראו בני עמון שמות הערים כבארצם הקודם רק לפ"ז למה הוצרך ר' יהושע לומר שעמון לא שבו לו יהי' ששבו הלא שבו לארצם אשר נגלו משם ויהודה גר עמוני בא מארץ בני עמון על כן כ' הר"ש וז"ל ולדברי ר"ת הא דכתיב ואחרי כן אשוב את שבות בני עמון לא כמו שעשו [צ"ל שהיו] בימי נבוכדנצר אלא כמו שהי' קודם שהגלם סנחרב עכ"ל הכוונה למה הוצרך ר"י לומר דעדיין לא שבו לו יהי' ששבו אל ארצם אבל אל ארץ עמון הניכר לנו לא שבו ויהודה גר עמוני בא מארץ עמון ממש המוזכר בתורה ומותר לבוא בקהל אפי' אם שבו בני עמון לארצם ע"ז כ' הר"ש דהנביא הבטיח שישובו לארצם כמו שהי' קודם שגלו ע"י סנחרב והוצרך ר"י לומר דעדיין לא שבו אל ארצם ממש כנלע"ד. ב. אמנם הר"ש שם הקשה קושי' רבות דמשמע דבימי נבוכדנצר הי' בני עמון בארצם סמוך לא"י יעו"ש ועל כן בחר

לעצמו דרך אחר וכ' וז"ל לכך נראה דנבוכדנצר עשה בלבול עכ"ל תמצית פרושו סנחרב עשה בלבול ולא החריב אלא עשה הגלת שלומים מחליף האומות ומעבירן ממקומן אבל נבוכדנצר מחריב ומבלבל עכ"ל ולפי דבריו הי' בני עמון ומואב בארצם בימי נבוכדנצר כי שבו למקומן בימי חזקי' רק אח"כ עשה נבוכדנצר בלבול וגם חרבן רק קשה איך אמרו חכמים שאחשורוש ישאל בעמון ומואב הא נבוכדנצר בלבל אותם והחריבם ע"ז תירץ הר"ש ג' תירוצים (א) או מילתא בעלמא אוקמי' לאחשורש (ב) א"נ עמד טעמם בם יותר משאר אומות לפי שלא בטלו בימי סנחרב כאחריני עכ"ל דהא אחר הגלת שלומים של סנחרב שבו לארצם הגם שבלבל והחריב אותם אח"כ נבוכדנצר נשאר יתרם מבשאר אומות (ג) וכ' עוד וז"ל אי נמי מדלת הארץ השאיר ונתבטלו בשאר אומות שהביא עליהם עכ"ל הכוונה נבוכדנצר הביא עליהם משאר אומות והניח דלת העם ועל כן מסיים הר"ש וז"ל ובימי נבוכדנצר ואחשורוש שהי' הדבר חדש הי' ידועים אבל בימי ר' יהושע בטלי להו ברובא עכ"ל ואי הפי' שסנחרב השאיר מדלת העם א"כ הי' זמן מרובה ולא הוה דבר חדש אלא עכ"ח הפי' נבוכדנצר השאיר מדלת העם א"כ הי' בזמן אחשורוש ניכרין מי הי' מן מואב ובהם התיעץ דישבו על ארצם ממש שמגלות סנחרב שבו ונבוכדנצר השאיר אותם מדלת העם והאריך הר"ש דא"א לפרש דלא השאיר נבוכדנצר מדלת העם רק הגוי' הבאים וישבו בארץ מואב נקראים מואבים דא"כ למה יקראו אותם מואבים הלא ישבו בערי ישראל אשר לקחו מיד סיחון אלא פשיטא דנשארו שם ממואב ממש דשבו מגלות סנחרב ונבוכדנצר השאיר מדלת העם רק מרש"י ישעי' משמע דסנחרב החריב מואב יעו"ש כך נלע"ד לבאר שיטת הר"ש. היוצא לפי' הר"ש דסנחרב לא החריב כלל רק החליף האומות ממקום למקום ועמון ומואב שבו לארצם ממש אח"כ בא נבוכדנצר והחריב ובלבל כל האומות וגם עמון ומואב רק השאיר דלת העם ממואבים ומעמונים ממש ובהם התיעץ אח"כ אחשורוש רק בימי ר' יהושע כבר נתבטלו בשאר אומות שהביא עליהם נבוכדנצר. ג. והרי בתוס' ביבמות דרך גם כן דסנחרב לא היה מחריב אלא מעביר אותם לערים הגלת שלומים ולא הניח מדלת הארץ לערבב בהם מאומות אחרות אבל נבוכדנצר בלבל והחריב [והקדימו לכתוב בלבול ואח"כ החריב והר"ש כ' החריב ובלבול דתוס' סברו דמתחילה הביא מאומות אחרות ובלבל אותם ואח"כ שלחם בתערובות אל ארץ אחרת וכן שלח אח"כ בני תערובות ממשפחות הרבה אל ארץ מואב והר"ש סובר בהיפך דהניח מדלת הארץ וגרש הרוב אצל שאר אומות ואח"כ הביא משאר אומות אנשים ונשים והתערבו עם הדלת העם אשר הניח והי' מתחילה החרבן ואח"כ הבלבול ודוק] ועל הקושי' מאחשורוש תי' הר"י מילתא בעלמא הוא דאוקמי' כי לא

מואבים הי' אותם שנתישבו שם אלא שאר אומות ושמא גם ממואב הי' מעורב בהם עכ"ל הכוונה כי מתחילה שלח המואבים ואח"כ באו תערובות משפחות לארץ מואב ושמא גם ממואב הי' בתוך תערובות אשר באו כי לא הניח מדלת הארץ במואב ועל כן מסיים התוס' וז"ל והי' קורין להם מואבים כמו בימי חכמים הי' קורין ליהודה גר עמוני עכ"ל ולא כתבו שהי' קורין לדלת העם אשר הניח נבוכדנצר בארצם מואבים כמו שפי' הר"ש יען דתוס' לא סברו דהניח מדלת העם בארצם רק אפשר שבאו גם מבני מואב בתוך התערובות ותי' עוד דהי' ס' אם שבו או לא שבו ואעפ"י שהגלם נבוכדנצר מ"מ לפי שלא גלו בימי סנחרב כשאר אומות אמרו לנבוכדנצר שעמד טעמם בם עכ"ל יען כיון דחידש הר"י דעיקר על הבלבול נבוכדנצר סמכי' א"כ אפשר לומר שלא גלו כלל בימי סנחרב כדעת ר"ת וא"כ אמרו שלא פג טעמם ודוק. המורם מזה דתוס' סברו דנבוכדנצר לא השאיר מדלת העם רק בלבלם והחריבם ורק בני תערובות בא לארץ עמון ומואב ואפשר שהי' בבני התערובות גם מבני מואב אבל איש לא הכירם ומה שאמרו לאחשורוש לך לבני עמון ומואב היינו דקוראם עמון ומואב על שם שישבו בארצות האלה ועוד דאולי שבו לגלות נבוכדנצר לבד לא גרם להפג טעמם כנלע"ד. ד. והרמב"ן דרך בדרך אחר שסנחרב עשה שני דברים מקצת אומות הגלה הגלת שלומים ומקצת הניח מדלת העם והביא מן האומות שגרש מארצם לערבם בדלת העם שהניח אבל נבוכדנצר הרג ואיבד והניח דלת העם בכל מקום ולא עשה נבוכדנצר בלבול רק חרבן ועמון ומואב לא שלח סנחרב בגולה רק החריב בם והביא משאר אומות באותן מקומות שהחריב ולכן כל הבא מעמון ומואב אמרי' כל דפריש מרובא פרש דרוב הדרים שם המה משאר עממין והי' ביד אחשורוש לבדוק במוחזקים וליקח עצה מהם ור"ג ור"י שניהם סוברים דמה שהבטיח הנביא שישוב עמון מגלות היינו ליקט אחד אל אחד כמו בבני ישראל ויהי' אסורים לבא בקהל ור"ג סובר שכבר שבו ור"י פליג דלא שבו מגלות נבוכדנצר ומצרים דנתן הנביא קצבה לגלות שלו נלקטו אחד לאחד ונשארו באיסורן ור"ע סובר דנבוכדנצר הגלה אותם מבולבלים וג"כ כך שבו הלכך הן עמין ומואב או מצרים כולן מותרין אפי' אם שבו דהא מבולבלים הם יעו"ש אבל עכ"פ שכפל הרמב"ן וז"ל הרגן והשאיר עכ"ל וכבר ידוע כי השאיר הוה מיעוט ויעיין רשב"א אלו טריפות אם נשתייר סלעון וכן כ' וז"ל הרי נשארו מקצתן שלא גלי כלל עכ"ל וכן כ' אח"כ וז"ל ורובן מאותן עממין יכל דפריש מרובא פריש עכ"ל וכן כ' וז"ל כלומר יש בכאן מן הקרובים לעיקר ארץ מואב החריבו שנשארו במקצת הארץ עכ"ל עכ"פ ברור אפי' לרמב"ן השאיר סנחרב או נבוכדנצר רק דלת הארץ המה המיעוט כמובן. ומעתה מאוד יפלא בעיני איך עלה על דעת הדר"ג נ"י שכ' במכתב

הקודם וז"ל דרמב"ם דייק בלשוני דבני ישמעאל נתערבו בבני קטורה ותוס' בשבת מ"ב ע"ב ד"ה נותן כ' מלשון חמין לתוך צונן משמע דהם מרובים וה"נ משמע לי מלשון הרמב"ם עכ"ל דבריו נפלאים בעיני הלא לכ"ע לכל השיטות שבארתי לא נשארו משום אומה רוב רק דלת הארץ ואיך יכתב הרמב"ם שבני ישמעאל נתערבו בבני קטורה ועכ"ח דבני קטורה הי' המרובים חוץ שנאמר דבני קטורה לא התערבו רק עם בני ישמעאל והי' כך שנשארו בני קטורה יותר מבני ישמעאל והוא נפלאת מאוד הלא הרמב"ם מתיר אפי' מצרי לביא בקהל מיד וכן מכל האומות ועכ"ח דאחר נבוכדנצר בודאי נתבלבלו כל האומות יחד שאפילו המצרים ועמון ומואב מותרים לבוא בקהל ואם יהי' משכחת דבני קטורה שמרו יחוסם שישארו הרוב בני קטורה ה"ה יכול להיות שמצרים או אדום שמרו יחוסם שישארו הרוב ולא מבעי' לשיטת ר"ת שכ' בפירוש שחוץ מואב בלבל סנחריב הכל ולא מבעי' לתוס' אשר הלשון מורה באצבע שרק אפשר ששבו בתוך בני התערובות גם ממואב ונקראים מואבים כמו יהודה גר עמוני כמו שבארתי במכתב הקודם אלא אפי' להר"ש ורמב"ן שחקרו שאו סנחרב השאיר דלת העם ממואב ועמון או נבוכדנצר השאיר מהם דלת העם אבל מאין ידע הרמב"ם שגם מבני קטורה נשארו במקומן כלל דלמא בני קטורה גלו ונתבלבלו כולם הרי סנחרב בלבל מקצת האומות לרמב"ן וגם נבוכדנצר בלבל האומות עד שלא ימצא מצרי ואדומי ומואבי ועמוני שיהי' ניכר יחוסם ולמה בני קטורה יהי' ניכרים שלא נתבלבלו והוא פלא בעיני. הן אמת שגוף קושי' שג"א ונב"י הי' נראה לי לתרץ דכמו שבני ישראל ביחוסן ע"י ששמרו ברית קודש ומסרו גופם ונפשם להחזיק במצות מילה גם בגלות אפשר שבני קטורה שמרו ג"כ מצות מילה ועי"כ לא הי' אפשר שיתערבו בשאר אומות כי מעצמם נלקטו אחת לאחת ע"י ברית אשר נתנו בבשרם וא"כ בודאי מי שבא להתגייר משאר אומות לא חיישי' שמא הוא מצרי או אדומי או מואבי ועמוני כי כולם לא נצטוו במצות מילה וא"כ נתערבו ונתבלבלו באומות אבל בני קטורה שאחזו במצות מילה לא נתערבו בשאר אומות רק בני ישמעאל הגם שלא נצטוו מן התורה במצות מילה כמבואר ברמב"ם ה' מלכים אעפ"כ אחזו במנהג ישמעאל ומלו בניהם ועי"כ נתערבו בבני קטורה ודוק. אך מדלא ניחא לגאונים לתרץ כן עכ"ח משום דסברו דהי' הרבה אומות שמלו עצמן כחכז"ל בע"ז דף כ"ז ערבי מהול גבעוני מהול יעיין רש"י שם ויעיין נדרים הנודר מנמולים (הגה וכדומה לי שלמדתי בגמ' או במדרש שיואב מל בני אדום בעכ"ח, וכעת לא ידעתי מקומו אי' הוא):

וא"כ יוכל להיות שנתערבו בני קטורה בשאר אומות הנמולים אך המ"ל בפ"ו מה' מלכים הביא בשם הרא"ם דערבי וגבעוני מהול יען שהמה מבני קטורה וא"כ ל"ק קושי' שג"א

אך לפי הבנת הגאונים נשאר הקושי' על הרמב"ם וביותר לומר כדברי הדר"ג נ"י שנשארו בני קטורה רוב ובני ישמעאל מיעוט שנתערב בהם הארכתי מעט כי לדעתי קיצר הדר"ג נ"י שכלל כל המפורשים בכלל פי' אחד כנלע"ד. ומה שרצה הדר"ג נ"י להביא ראי' מלשון הרמב"ם פי"ב שכ' וז"ל כשעלה סנחרב מלך אשור בלבל כל האומות וערבם זה בזה והגלה אותם ממקומם עכ"ל ומדקדק למה לא כ' בהיפך והגלה איתם וערבם זה בזה אלא שמרמז כדברי רמב"ן שכל אומות בלבול שעירב אותם שעכ"פ הביא אחרים מאנשי המקום שיתבלבנו רק מקצת אומות הגלה אותם לגמרי עכ"ד בלבבי נהפוך היא דהרמב"ם מרמז שב' דברים עשה סנחרב (א) מתחילה עשה בלבול האומות שערבב זה בזה שהחליף מקצת אדומים בעמון ומקצת עמון באדום עד שנתבלבלו יחד (ב) אחר שכבר נתבלבלו ונתערבו תערובות משפחות החליף כל אומה כל בני תערובות יחד ממדינה למדינה אחרת ולא נשאר שם אומה אפי' עם התערובות במקומם רק עשה הגלת שלומים לכן כ' הרמב"ם בלבל כל האומות ונתערבו זה בזה ואחר כך הגלה אותם ממקומם שלא יהי' לשום אומה שנתערבו בתוך העם אשר יושבים מקדם עלי' שום היכר אלא הלכו בגולה בתערובות יחד ממדינה למדינה שאפי' אם מצרים שבו אחר מ' שנים אעפ"כ מותרים יען שהלכו בגולה ממצרים אומה אחרת אשר באו לשם ולכן מביא הרמב"ם מיד וז"ל ואלו מצרים שבארץ מצרים עתה אנשים אחרים הם עכ"ד שיהי' מותר אפי' מצרי ודוק. (ב) גם יצא הדר"ג נ"י לחזק דבריו יען שנשארו מבני קטורה א"כ הוה כאן קבוע שאינו ניכר עכ"פ ואמרי' על כל אחד כאן נמצא כאן הי' וכאשר פלפלתי על דבריו באגרת הקודם רק בא להוסיף וז"ל ועכשיו נראה לי עוד דהרי מצות מילה גם על הב"ד נאמר ואי בני קטורה נצטוו במילה נאמר כל הפרשה גם עליהם ואי ב"ד שבעירם או אם יד ישראל מושל וב"ד עליהם הם מחויבים וכיון דממנ"פ בחד הם עוברים על מ"ע ותרתי דסתרי בחד גברא לכ"ע ספיקא אסורה בכיוצא בזה בפר"ח סי' ק"י ואפי' אינו בחד גברא אלא דבא לשאול עליו ועל חבירו דקיי"ל בס' להחמיר אפי' מדרבנן ונהי דכ' התוס' פסחים י' דזה מדרבנן מ"מ כיון דסברא הוא אפשר גם בב"נ ראוי לאסור בכה"ג עכ"ל טרם כל מה דפשיטא לי' דב"ד של ישראל מחויבים למול אותם אם בני קטורה מחויבים במצות מילה דבר זה פלא בעיני הכי ב"ד של ישראל ב"ד על ב"נ לכוף אותם לקיים מצות שלהם הכי יש ערבות על בני ישראל בעבור ב"נ ומי שם להם בכח ב"ד על האומות יעיין ילקוט פ' שופטים על פ' שופטים ושוטרים תתן לך וז"ל ולא לאומות העולם עכ"ל שלא ימנו בני ישראל שופטים ושוטרים על או"ה וא"כ למה יהי' חיוב על ב"ד ישראל לכוף אותם לקיים מצות מילה או שאר ז' מצות שלהם וכבר תמהתי

במקו"א שרמב"ן בתורה התקשה על הרמב"ם אם ב"נ נהרג בעבור שלא עשה משפט בהעובר על ז' מצות א"כ למה חרה יעקב על שמעון ולוי הלא הי' זריזים למצוה יעו"ש ונפלאתי הלא המה הי' גרים בארץ ולא ישבו להשתקע וגרו מחוץ לעיר ולא הי' להם חירות לסחור בעיר וא"כ מי שם להם שופטים בארץ על עיר שכם וב"נ מחויבים מאותו עיר לשפוט בהם ולכן חרה יעקב בהם ויש לי פלפול במקו"א ויעיין באדמ"ו חת"ס ז"ל יו"ד סי' קצ"ה שהתפלא על הש"ך מי שם אפי' לב"ד הגדול על קטני או"ה יעו"ש ודברי מ"ל פ"י מה' מלכים שחקר אי בני קטורה מחויבים למול במשוך ערלתם כ' דלא מצא אי חכז"ל עשו סיגים לב"נ משמע שיכולים לעשות להם סיגים הוא פלא בעיני כאשר הערותי בספרי מ"ח סי' צ"א אות ג'. אמנם מצאתי הדבר מבואר במהרש"א סנהדרין נ"ט הובא במ"ל פ"י מה' מלכים שכ' בפי' אי ב"נ מצווים על המילה א"כ בזמן שידינו תקיף עליהם הי' לכוף אותם למול את עצמם יעו"ש משמע לכאורה דב"ד של ישראל מצווים על ב"נ שישמרו את ז' מצות והוא פלא בעיני וגם לפי דבריו משמע רק שהב"ד יכופו אותם שימולו עצמם ולא שהב"ד ימול אותם וא"כ עכ"פ אין כאן מ"ע על הב"ד כמו שיש מ"ע על הב"ד שימולו בני ישראל ולא שייך מ"ש הדר"ג נ"י וז"ל וכיון דממנ"פ בחד הם עוברים על המ"ע עכ"ל שאפי' אם יכופו אותם שימולו עצמם לא קיימו הב"ד בזה מ"ע וגם אם יש ב"ד מב"נ ג"כ אין מקיימי' מ"ע של מילה רק שדנו שלא יעברו אנשי עירם על מ"ע שלהם כמו שידונו שלא יגזלו ולא ינאפו ולא ירצחו ולא שייך לדון דהוה תרתי דסתרי דכיון שלא ידעו איש אשר עובר על מ"ע שלו כנלע"ד בעז"ה. ויאמר נא הדר"ג נ"י אם ידע ב"ד שאחד גזל וחל עליהם לשפוט שפוט הכי יצוו לכל אחד לשוב מס' כי יש עליהם לדון נהפוך הוא שכל זמן שלא ידע הב"ד בבירור מי גזל אין חל עליהם חיוב לעשות משפט וה"ה כאן שלא ידעו על מי יש חיוב למול עצמו ומבלעדי זה הי' לי להשיב א"כ אטו הו"א שמכח ס' זה שיש על הב"ד חיוב לקיים מ"ע איצטרך לאשמעי' שבני קטורה לא נהרגין אם לא מלו עצמם הי' די לאשמעי' שבני קטורה מחויבים למול עצמן ויעיין ר"ן ובמ"ל ה' מגילה בס' מוקף חומה ודוק ומה שנפלא בעיני על המהרש"א וביותר על דברי הדר"ג נ"י הלא אמרינן בע"ז דף ב' ראה ויתר גוים שהתיר שבע מצות שלהן ופנ"י בתשובה יו"ד סי' ה' הבין שאפי' לפני עור ליכא בישראל המכשילם ואדמ"ו מרן חת"ס בח"מ סי' קפ"ה השיג עליו דצריך ללמדם ז' מצות רק אינם מקבלים שכר אבל עונש יש להם וכדבריו מבואר בפי' ברש"י דף י' ופלא שלא הביאם אבל מהכ"ת שיכוף ישראל אותם לקיימם יעיין ברש"י דף ו' שכ' וז"ל וניהו דאמרן עמד והתירן מיהו אל יעברו על ידיך עכ"ל אבל בודאי שישראל לא יכוף אותם כיון דלא מקיים מצוה ולא

מקבלים שכר הלא אפי' בישראל גדול חקר הדג"מ ביו"ד סי' קנ"א דאין הב"ד מצווין להפרישו רק שוגג או קטן אוכל נבילות דהוה ג"כ מזיד שלו שוגג מצווין להפרישו ולא מצינו שב"ד כופין רק במצוה שאינו עושה יעיין כתובות דף פ"ו ע"ב שאינו נוטל והוא מטעם ערבות או שיש צווי על הב"ד להקים התורה יעיין ברמב"ן פ' ארור האיש אשר לא יקום וגו' אבל מנ"ל שהב"ד יכוף לב"נ שיקיים המצות ובפרט אחר שראה ויתר גוים וצע"ג על המהרש"א ודברי הדר"ג נ"י נפלאים לי ביותר שחשב שיש מ"ע על הב"ד ואם לא ימולו יהי' נחשב שעברו הב"ד מ"ע והוא פלא בעיני ויותר נפלאת בעיני דלא מצינו גם בישראל שהב"ד כופין על מ"ע רק מ"ע עוברת כגון סוכה לולב תפילין אבל אם ישראל גדול לא מל עצמו אשר יוכל לקיים העשה אפי' בסוף ימיו יעיין רמב"ם וראב"ד וכ"מ בפ"א מה' מילה ולא מצאתי שהב"ד יכופו אותו בנעוריו לקיים המ"ע של מילה וביותר בבני קטורה ואי הקושי' שימולו הקטנים בודאי קשה איך מצינו שמוטל על הב"ד למול קטני או"ה וצע"ג. (ג) ומה שהתפלא על תי' שלי אודות חקירת הדר"ג נ"י אי לא אזלי' בב"נ בתר רוב וגם ספק יהיה לחומרא א"כ צריך כל גוי למול את עצמו ולמה לא מלינן גוי שבא למול עצמו אפי' שלא לשם גירות ואמרתי הגם שס' דאורייי' לחומרא אם בודאי נכנס בסוג החיוב האיסור רק בא הס' על חפץ אחד השיב במכתבו וז"ל ותמיהני וכי שכח דברי עצמו שכ' ראי' מהרמב"ם ה' מלכים דבני קטורה צריכים להמול מוכח דבב"נ אין הולכים אחר הרוב וס' להחמיר והרי גם שם הוא ס' אם נכנס בסוג החיוב עכ"ל. מאוד נפלאתי עליו בוודאי בלי הקדמה שסנחרב בלבל האומות רק שנתערבו בני ישמעאל בבני קטורה א"כ הוה בני קטורה הרוב או עכ"פ מחצה על מחצה א"כ יש כאן איקבע איסורא וס' דאורייתא לחומרא באיקבע איסורא אפי' בב"נ כמו בישראל אם נתערב בן כהן עם בן ישראל ששניהם מחויבים לשמור עצמם מטומאת מת ויעיין יבמות דף צ"ט וה"ה בן קטורה עם בן ישמעאל שנתערבו שחייבו שניהם למול עצמם מכח איקבע החיוב אם נתבלבלו האומות וכל דפריש מרובא קפריש ואינו מן בני קטורה יעיין רמב"ם פי' משניות פ"ד דידים יעו"ש ויש כאן רוב דלא נכנס בסוג החיוב הזה אז בודאי דכל גוי פטור מלמול את עצמו ויעיין מכתב שלי ויראה הדר"ג נ"י שכתבתי וז"ל אבל אם יש רוב שגופו לא נכנס בחיוב בסוג הנ"ל לכ"ע גם ב"נ פטור עכ"ל הכי יש קביעת במקומו אשר נולד שם הגוי דנאמר דס' איקבע איסורא לחומרא מאי איכפת לי' שיש בעולם מיעוט שמחייבים במילה דלמא הם במדינה אחרת או בעיר אחרת או במשפחה אחרת דכל דפריש מרובה קפריש ויש כאן רוב דלא נכנס בסוג החיוב ודוק. וראיתי שהשיב על גוף הסברה דחדשתי הבדל אם הוא עכ"פ בסוג החיוב או אם ס' אם

נכנס כלל בסוג החיוב והקשה הדר"ג נ"י א"כ מאי פריך הגמ' חולין קל"ד מן ס' לקט על משנה בס' פרה ושנשחטה קודם שנתגייר הלא כאן ס' אם נכנס בסוג החיוב עכ"ד. הנה אין הדמיון שוה ממש כי יש לי בזה אריכות דברים במקו"א שיש שלשה אופנים (א) אם כבר הוא מחויב בחיוב עריות או טריפות או גזל רק נולד ס' אם התפשט סוג החיוב על גוף זה או מעשה זה (ב) אם יש ס' אם גם עכשיו שבא המעשה לפנינו הוא נכנס בסוג חיוב הנ"ל כגון בטומטם ס' איש ובא לחיוב מ"ע של זמן גרמא או לאו וה"ה בס' אם התינוק כבר נכנס בשנת י"ד או הוא בשנת י"ג או אם האיש העומד לפנינו הוא בר ישראל שמחויב במצות או הוא ב"נ ופטור ממצות שהוה הס' אם הוא כבר נכנס בסוג החיוב או גם עכשיו הוא פטור (ג) אם הגברא כעת כבר בא בסוג חיוב מצוה שכבר הוא כעת גדול או כעת הוא בודאי גר רק אנו דנים על חיוב אשר נולד בזמן שהי' ס' אם כבר נכנס אז בחיובו או לא והגמ' דחולין בפרה הוא ממדרגה ג' שכבר הוא גר ועכשיו כבר בא בסוג החיוב ואני אמרתי הסברה בס' אם גם עכשיו ס' אם נכנס בסוג החיוב ויש לי הערות נאותות תלי"ת שם בחולין ואי"ה אם יהי' לי פנאי אעתיק אותם להדר"ג נ"י כי חקרתי שם על קושי' שלו ויעיין בב"ש סי' קי"ז אי אזלינן בתר שעה שנולד הס' או בתר שעה שנודע הס' ולאדם גדול כמותו די ברמז בעלמא כעת. (ד) ומה שהערותי על קושי' שלו שימול ישראל כל גוי הרוצה למול לרפואה וחקרתי מאי מצוה יש אם הגוי אינו מתכווין לשם מצוה דעיקר קיום מצוה שלו אם יעשה לשם שמים וכ' הדר"ג נ"י וז"ל הוא תמוה וכי המצוה שיכווין במי שנעשה בו החיוב שיכווין העושה למ"ד בעי כוונה ואפי' טבילה למ"ד בעי כוונה אמרי' בחולין דף ל"א דאי כוונה חברתה מהני ובלא"ה אפי' לר"י דס"ל בעלמא מצות צריכות כוונה אמר בע"ז דף כ"ז היכן מצינו מילה לשמה עכ"ל מאוד נפלאת על הדר"ג הכי יהיה נעלם ממנו מרגליות אשר גילה מרן חת"ס ז"ל ביו"ד סי' ש' דיבמות דף מ"ו סובר ר"י דצריך מילה לשמה ובע"ז סובר דלא בעי לשמה והוא קושי' יעב"ץ ותי' מרן ז"ל דביבמות הוא בגר שיעשה במילה גר בודאי צריך מילה לשמה אבל בע"ז הוא בבן ישראל הוה מצות מילה כאכילת מצה ולא צריך כוונת המוהל אבל כוונת הנימול תלי' אם מצות צריך כוונה צריך הנימול לכוון לקיום המצוה יעו"ש דפח"ח והבאתי ראי' מדברי רש"י פ' לך לך פ' ט"ז שכ' וז"ל להודיעך שהי' בן י"ג שנה כשנמול ולא עכב עכ"ל וקשה דלמא עכב ישמעאל רק אברהם מל אותו בעכ"ח אלא פשיטא דלא מהני מילה בגדול אם אינו מכווין למצוה דלא מהני כוונת המוהל בלא כוונת הנימול ודוק וא"כ נכונים דברי בעז"ה בישראל מהני אפי' כפיי' למצוה דלבו דבוק לשמים אבל בב"נ בודאי לא מהני אם הנימול אינו מכווין לקיים מצות ד' ומאי מהני כוונת המוהל

ומאי שאטי' דר"י מע"ז לכאן שנאמר בגוי דמהני כוונת המוהל אם הנימול לא מכווין ומכ"ש שיש לו היפך כוונה אפי' באשה חולין דף ל"א לא מהני היפך כוונה ומכ"ש בגוי בודאי אין כאן סרך קיום מצוה ודוק. וביותר אוסיף להפליא על הדר"ג נ"י מה שהביא בשם ספר מלא הרועים אשר לא זכיתי לספר הנ"ל לראות בו] שהקשה אטו אם יהי' לאב מחשבה לחתוך בהרתו יהי' נפקע המצוה יען שאמר כוונה הפכיות א"כ למה לי קרא בשבת דף קל"ג עכ"ל בער אנכי מהבין הכי שם בשבת דף קל"ג הוה הפי' שהאב לא יחפץ לקיים גם מצות מילה רק הפי' שהאב מכווין גם לקוץ בהרתו שיהי' טהור אבל היפוך מחשבה שלא יהי' יקיים בו מצות מילה לא הבנתי מעולם וגם לו יהי' שהפי' שיש היפוך כוונה של אב כנגד מצותו אבל מ"ע של הב"ד נשאר עכ"פ דכיון דהאב יש לו היפוך כוונה הוה כמי שאין האב בכאן ויעיין תב"ש ופרמ"ג ובחכ"א סי' כ"ח ביו"ד אבל כאן אטו יש מ"ע על הב"ד לקיים מ"ע בבני קטורה הלא הבאתי דברי מהרש"א שחי' רק שהב"ד יכופו לב"נ אבל אין מ"ע על ב"ד של ישראל למול בני קטורה ואין מקיימין מ"ע של מילה ומ"ע של דינים בגוי שהוא עכ"פ ס' בן קטורה ויש רוב שפריש מרובא שאינם בני קטורה ובפרט שראה ויתר גוים ובפרט במצות מילה שיש זמן לקיים אפי' בישראל כל זמן ימי חייו ויעיין בה' מילה בלשון רמב"ם שחיוב רק על בני ישראל או עבדו של ישראל סוף דבר דברי הדר"ג נ"י נפלאים בעיני מאוד. (ה) עוד יצא הדר"ג נ"י להשיג עלי וז"ל ומ"ש פר"מ נ"י לענין חזקת איסור אמ"ה דתלי' אי רשאי לאכול בשר שלמים כל הפלפול ההוא לא אדע הרי כל בהמה אפי' שרשאים לזבוח בחי' היא עומדת בחזקת איסור למ"ד לאיברים עומדת בחזקת איסור אמה"ח ולאידך מ"ד בחזקת איסור שאינו זבוח עכ"ל. הנה מראשית אחקור על דבריו שחקר אי בהמה בחיי' לאו לאיברים עומדת א"כ לא הי' חזקת איסור לב"נ וס' מותר כפי המבואר במכתבו הקודם שהביא הלח"מ פ"ה מה' מ"א דרמב"ם סובר כן וס' מותר באבמה"ח לב"נ עכ"ד ולכאורה הא יש עכ"פ חזקת איסור שאינו נחירה מה לי שבישראל בזביחה תלי' מלתא ויש חזקת שאינו זבוח או בב"נ בנחירה תלי' מילתא ויש חזקת שאינה נחירה יעיין בחולי' דף ל"ג וצ"ע. ונ"ל דבשלמא בישראל כתוב וזבחת דהוה איסור עשה מה שאתה זובח אתה אוכל ומה שאינו זובח אי אתה אוכל אז שייך לומר דהוה חזקת שאינו זבוח אבל בב"נ הגם שצריך נחירה היינו לתקן שאסור לו לאכול הבשר עם הנפש ומתקן שלא יהי' בו חיות אז לא שייך לומר דיש חזקת איסור שאינו זבוח דלא מצינו בב"נ שיהי' עשה לנחור שנאמר מה שאינו נוחר אינו אוכל וא"כ ה"ה אם זובח קרבן לד' אשר מתיר לו הבשר עכ"פ לא הוה עשה שאינו זבוח גבו וא"כ מה שכתבתי אם משכחת שיזבח לד' ויאכל

בשר א"כ לא שייך שהבשר הוה בחזקת איסור עד שידע שמת מעצמה הבהמה אבל אי אפי' בשר קרבן אסור א"כ כל בשר עומד בחזקת איסור דהא אין בידו למצוא להתיר הבשר לו ודוק. הן אמת שזה רבות בשנים חקרתי דלו יהי' שלא צריך בעוף שחיטה רק נחירה אבל בודאי עכ"פ צריך שינחור בסימנים ויקח משם החיות ויהי' הנחירה במקום פעולת השחיטה ויעיין חולין דף י"ז דהותר להם במדבר בשר נחירה היינו דווקא אם נחרו בסימנים שלקחו החיות ממקום סימנים וא"כ הוה הנחירה כמו שחיטה ויהי' ג"כ חזקה חזקת איסור שאינו נחור אפי' אם אין שחיטה לעוף מן התורה אבל עכ"פ נחירה נעילת החיות ממקום הסימנים אבל בב"נ שמותר אפי' מתה מאלי' וה"ה אפי' אם המית מכח מכה בפטיש על הלב וכדומה וכן מצאתי אח"כ בראש יוסף בדף צ"א שהעיר בתוס' בהבדל זה ומסתבר אפי' אם ב"נ הי' צריך בקרבן נחירה ממקום סימנים עכ"פ חזקת איסור שאינו זבוח לא שייך גבו דלא הוה מצוה עליו וא"כ יפה הערותי שאם הי' מותר לב"נ בשר קרבן אז לא הוה הבשר בחזקת איסור אבל אי גם בשר קרבן אסור לו א"כ הי' כל בשר בחזקת איסור הגם אם בחיי' לאו לאיברים עומדת כנלע"ד והי' לי לפלפל בדברי פרמ"ג בפתוחה לה' שחיטה אבל אכ"מ. (ו) גם על מה שחקרתי באדם אם הרג בהמה אי הבשר מותר דאם עבוד מהני והי' צריך קרא דאם חתך אבר אסור לו לאכול ומיושב קושי' התוס' וכ' הדר"ג נ"י וז"ל זה אינו מובן האיסור על האכילה נאמר אפי' נימא טעמא דקרא משום איסור הריגה מ"מ בודאי אם עבר אסרה התורה לאכלו דהרי דייקי' מקרא בסנהדרין נ"ט דחיות השדה אסורה לכם לאכלה ומאי ענין זה אי מהני ותוס' הקשו איך אפשר דקרא בא לאסור אבמה"ח כיון דבלא"ה הי' אסור איך אפשר להעמיד זה בקרא אפי' לא נהרג עליו הקרא מירי מאכל תאכל עכ"ל מאוד נפלאתי על הדר"ג נ"י איך מצא בסנהדרין דחית השדה אסורה לכם לאכילה הלא בסנהדרין מצינו רק דר"י אמר דלאדם לא הותר לו בשר באכילה דקב"ה לא התיר לו בשר באכילה דכתיב בו ולחית הארץ דנתן הקב"ה עשבים ואילנות ואת כל ירק עשב האדם וחיות קבלו יחד מתנה אחת שהופקר להם עשבים ואילנות וירק עשב אבל לא נתן הקב"ה החית הארץ לכם לבני אדם עד שבא נח שנתן לו הקב"ה כל חית הארץ כמו ירק העשב וא"כ כיון שלא ניתן לאדם חית הארץ ממילא לא הותר לו הבשר באכילה שלא הפקיר הקב"ה אצלו חית הארץ רק הפקיר אצלו עשבים ואילנות וכן כ' רש"י בד"ה כירק עשב וז"ל שהפקרתי לאדם הראשון עכ"ל וכן כ' רש"י בדף נ"ו ע"ב בד"ה מכל עץ הגן ולא גזל וז"ל מדאיצטריך למישרי לי' ולהפקיר לו עצי הגן ש"מ שאינו מופקר לו נאסר לו עכ"ל רמז יען כי לד' הארץ ומלאה ומה דלא הפקיר הקב"ה בפי' ממילא נשאר לו באיסורו כי הכל

לד' ולכן כיון דלא מצינו שנתן הקב"ה ביד אדם חיות הארץ ממילא נשאר באיסורו ולכן דייק ר"י לאמור אדם הראשון לא הותר לו בשר באכילה ולא אמר שלאדם נאסר בשר באכילה כי ר"י דייק רק זאת דלא מצינו דאמר הקב"ה דחית הארץ לכם רק בנח מצינו נתתי לכם את כל ויעיין רמב"ן בתורה בפ' ולכל חית הארץ דחולק על פי' רש"י וביאר פי' אחר דלאדם נתן הקב"ה פרי העץ וכל עשב זורע זרע ולחית הארץ ולעוף השמים נתן ירק עשב ולא השוו אדם עם החיה במאכל יחד וא"כ עולה יפה הפסוקים דכתיב בפס' כ"ט לכם יהיה לאכלה לאדם ואח"כ בפס' ל' כתיב ולכל חית הארץ ירק עשב לאכלה וסיים וז"ל אך הבשר לא הורשו בו עד בני נח כדעת רבותינו והוא פשוטו של מקרא עכ"ל הרי מבואר דירק לא הותר לאדם הראשון והאריך שם בטעם הדבר כי להם נפש מרגשת והוא צער בעלי חיים רק לנח אשר הציל אותם במבול הותר לו להמית אותם ולאכלם יעו"ש ובעבור זה הקשה בגמ' הא כתיב באדם ורדו בדגת הים משמע שנותן לו ברשותו לאכלה ומשני האי למלאכה אבל לא הופקר אצלו לעשות בהם כאות נפשו וכן בעוף השמים למלאכה ולא שנותנו ברשותו שהופקרו אצלו וא"כ נהי דלא הותרה להמית ולאכול אבל אם עבר והמית מנין שהבשר אסור לאכול כמו שמותר הבשר אם מתה הבהמה מעצמה דאז לא נקראת חית הארץ והוה כירק עשב או פרי עץ דגם הבשר הוה גדולי קרקע גדולו מן הארץ כנודע בש"ס ה"ה אם עבר והמית אותה מותר לאכול הבשר ודברי התוס' בדף נ"ו ג"כ כך דלא הותר לאדם בשר לאכילה היינו להמית ולאכול אבל מתה מאלי' מותר דהא לא מצינו שאדם הראשון הי' אסור לאכול בשר אם מונח לפניו בשר לאכול רק לא הותר בשר באכילה היינו הבעלי חיים נקראו בשר ויעיין רש"י בפס' כי השחית כל בשר דרכו על הארץ ודוק. ולא באתי להשיב על עיקר המכתב אשר האריך בעיקר הדבר הנוגע למומר המחלל שבת וגם על מכתב הקדום אני צריך להשיב ובל"נ אעריך לפני הדר"ג נ"י מכתב אי"ה כעת באתי להסיר מעלי השגותיו אשר שם מכתבי הקדום כמטרה לחצי שכלו ובקיאתו הדש"ת אוהבו. הק' חיים סופר מכתב שני: אחד"ש אמרתי לקיים מוצא שפתי להשיב גם על הערות הדר"ג נ"י במכתב אשר שלח לי בקיץ העבר ואעריך מחשבותי לפניו כאשר עם לבבי בעז"ה. (א) הנה הערותי שם מאי דפשיטא לי' להדר"ג נ"י דבב"נ הורגים על אומדנא ובאתי לפקפק הגם דבן נח נהרג בע"א אבל עכ"פ שם עדות צריך להיות רק בישראל חדשה התורה דצריך להיות עדות מפי שני עדים ובב"נ די בעדות ע"א אבל באומדנא לא נהרג ב"נ והבאתי ראי' ממדרש תנחומא על פסוק וירד ד' לראות את העיר ע"ז כ' הדר"ג נ"י וז"ל הנה לדעתי בוודאי מועיל בב"נ אומדנא דמוכח דכן כ' הט"ז בסי' צ"ח סק"א היכא דלא בעינן עדות אלא

ע"א הה"ד דסגי בשאר הוכחה וכן מוכח דהרי בע"א חששו שאומר בדדמי כדאיתא ר"פ האשה רבה וא"כ בב"נ דסגי בע"א עכ"ח אפי' באומדנא סגי עכ"ל. ולע"ד דדברי ט"ז אמורים יען דבאיסור מהני אפי' אם תעיד אשה אשר היא אינה בגדר עדות כלל דילפי' מן ועמדו שני אנשים או מדכתיב עדים ועיין רמב"ם ה' עדות עכ"פ אשה אינה בר עדות ואעפ"כ נאמנות באיסורין או דילפי' מן וספרה לה או דאל"כ אין אדם סועד אצל חבירו יעיין רש"י ותוס' ורמב"ן בריש גיטין ורש"י חולין א"כ נגלה דבאיסורין לא צריך כח עדות רק לדעת אמיתיות הדבר וה"ה מסיח לפי תומו אבל בדבר דצריך שם עדות דדווקא איש יוכל לחייב חבירו באמרי פיו אשר מעיד עליו ולא אשה כמבואר ברמב"ם בפ"ט מה' מלכים ה' י"ג וז"ל אבל לא בעדות אשה ולא תדון אשה להם עכ"ל א"כ נתמעטו נשים להיות עדים בב"נ א"כ צריך שם עדות בדבר ולא מהני אומדנא דהא דמהני בב"נ ע"א היינו שהקב"ה הבדיל שבישראל יהי' כח עדות לחייב חבירו עפ"י שנים עדים ולא יקום ע"א באיש לכל עון ולכל חטאת ובב"נ סגי בע"א אבל עכ"פ צריך להיות איש ולא אשה כמו בישראל שהקב"ה מבקש עכ"פ להיות עדות בב"נ ואומדנא והוכחה לא מהני אפי' בב"נ והט"ז כ' שם בסי' צ"ח וז"ל הא דאמרינן בהגוזל אין מסל"ת נאמן במילי דאורייתא היינו דבעי עדות דוקא משא"כ באו"ה שפיר מהני דבזה לא בעינן עדות גמורה אלא באם יש לנו הוכחה סגי עכ"ל רמז דבאיסור לא צריך עדות גמורה אפי' מע"א אשר יהי' עליו תורת עד ומהני מסל"ת אבל בדבר דבעי עדות אפי' עדות שם ע"א אז לא מהני מסל"ת שוב מצאתי בחו"ד שם שהעיר הבדל אחר אם צריך להעיד בב"ד אז לא מהני מסל"ת ובאיסורין דלא צריך הגדה בב"ד מהני מסל"ת יעו"ש ולדעתי הבדל שלי נכון בהבנת לשון ט"ז אבל פי' החו"ד נכון בגמ' מאוד ויצרפו שניהם דבאיסורין נאמן אפי' אשה וגם לא צריך הגדה בב"ד וא"כ בב"נ דצריך להעיד לפני ב"ד דיין שלו הוה בית דינו וגם צריך המעיד להיות איש ולא אשה א"כ לא מהני אומדנא כנלע"ד נכון. ומה שהסביר דעכ"ח מהני אומדנא דהא בע"א י"ל דאומר בדדמי כמבואר בפ' האשה ביבמות פלא בעיני דווקא בע"א במלחמה חיישי' דאומר בדדמי דנדמה לו שנהרג יעיין שם בתוס' ד"ה טעמא אבל בודאי בעלמא לא שייך דע"א אומר בדדמי ויעוין פנ"י ר"ה דף כ"ב דמדינא ע"א נאמן בקידש החודש ולא הי' חיישינן שאומר בדדמי ואולי בקידש החודש אין חשש דעכ"פ יהי' אח"כ מקודש מכח אתם אפי' מוטעים ודוק] ועוד בשלומא שם סומך העד דאשה דייקת אבל בב"נ יודע שהדיין ישפוט שפוט על פיו א"כ דייק שפיר ולא יאמר בדדמי יעיין בתוס' גיטין דף ס"ו דיבורא אמרו ועוד קשה לי אי ע"א אומר בדדמי א"כ למה הצריכה התורה לאמור לא יקום ע"א באיש לכל עון יעיין רש"י זה מיתה ותיפק

לי' דע"א אומר בדדמי והכתיב נקי וצדיק אל תהרוג ואיך ימיתו בי"ד איש על פי ע"א הלא יוכלו להצדיקו שהוא נקי וצדיק שע"א אמר בדדמי אלא פשיטא דע"א בעלמא אין חשש בדדמי רק גז"ה דצריך שנים ובאיסורין די בע"א ובב"נ הוה לענין מיתה כמו לענין איסורין אבל דווקא עדות ולא אומדנא ועוד אי שייך בע"א בדדמי א"כ למה פסק הרמב"ם בשגגות דאיסור בע"א יוחזק אפי' אי יצמיח מלקות ומיתה אח"כ וקשה דלמא אמר בדדמי בשלומא אי ע"א אומר אמת רק דלענין מלקות ומיתה צריך שני עדים אבל עכ"פ כיון שהוחזק האיסור חייב העובר אח"כ אבל אי שייך בדדמי א"כ הגם שהתרו בו בהעובר וקבל התראה ודין הב"ד לזכות דע"א אמר בדדמי ולא הי' זה האיסור שע"א טעה בדבר אלא עכ"ח ע"א אינו אומר בעלמא בדדמי ודוק [ופנ"י בקו"א בטעם התראה לא מספיק לתרץ זה יעו"ש]. (ב) עוד האריך קצת בפלוגתת רמב"ם ורמב"ן אי הקב"ה נתן לבני נח דינים ידועים או רק שביקש שיעשו לעצמם נמוסים עפ"י שכל אנושי כמבואר ברמב"ן פ' וישלח וסיים וז"ל מ"מ גם לרמב"ן נראה לי דגם באומדנא הי' יכולין לדון ממקרא מדאמר יהודה הוציאוה ותשרף ונהי שנודע לו שהיא הרה אוני באמבטי עיברה ויעיין ברמב"ן שם וגם כיון שנידן בדיין אחד וחכז"ל אמרו דאדם אחד אומר בדדמי אפי' לענין עד כ"ש לענין דבר הדיינים ובודאי החיוב עליהם לחקור ולראות במילתא דאיכא לברורי כיון דאסור להם להטות משפט והיינו דכתוב וירד ד' לראות ללמד לדיינים כנלע"ד וגם בב"ק אמרו גוים דדייני בגיתי וכו' בלא עדים שם דף קי"ד ע"א עכ"ל דבריו נפלאים בעיני שהביא ראי' מדאמר יהודה הוציאוה ותשרף ואי לא אזלינן בתר אומדנא נהי דהיא מעוברת דלמא נתעברה באמבטי הא מבואר בתורה "ויהי כמשלש חדשים ויגד ליהודה לאמור זנתה תמר כלתך וגם הנה הרה לזנונים ויאמר יהודה הוציאוה ותשרף" מבואר דשני דברים הוגד ליהודה (א) דזנתה כלתו שנבעלת לאיש זר (ב) וגם עוד זאת שהיא הרה לזנונים שהרי כריסה בין שניה ואלו לא הי' עדים שנבעלה רק הוכחה יען דהיא מעוברת א"כ הי' די שכ' ויגד ליהודה תמר כלתך הרה לזנונים ומדכתיב זנתה תמר כלתך וגם הנה הרה לזנונים משמע שיש עדות שנבעלת וגם זאת שנתעברה מזנות ותרגם אונקלס כ' וז"ל זניאת תמר כלתך ואף היא מעדיא מזנותא עכ"ל מבואר דשני דברים הוגד ליהודה וברבה בפסוק הנ"ל וז"ל וגם הנה הרה לזנונים אלא מלמד שהיתה מטפחת על כריסה ואומרת מלכים אני מעוברת גואלים אני מעוברת עכ"ל ופי' במתנות כהונה הגם דאחר ג' חדשים ניכר היינו להאשה אבל לאחרים אינו ניכר יע"ש וא"כ הגידה בפה שנתעברה מאיש אשר מזרעו יבא גואלים ומלכים ואי באמבטי מנא ידעה ממי נתעברה הלא לא היתה בבית יהודה שרחצה אחריו ואי מאיש זר נתעברה מנא

ידעה שיהי' גואלים ואולי באמבטי נתעברה לא הי' תואמים בבטנה דעיין יבמות דף צ"ח דטפה אחת נחלקת לשתים נולד תואמים ולדעתי זה דווקא אם נבעלת ובשעת יורה כחץ נחלקת לשתים אבל באמבטי תתעבר רק באחד] סוף דבר הפסוק ביאר בפי' שזנתה ואולי ראו אותה אנשים מרחוק כאשר נבלעת אשר הכירו שהוא תמר ולא הכירו שבועל הוא יהודה או בב"נ נאמן לעשות עצמו רשע יעיין רש"י כתובות דף כ' דאאמע"ר הוא מכח חזקת כשרות וכאן דאיתרע חזקה דהרי כריסה בין שניה נאמנת דנתעברה מאיש ודבורה מברר הרעותא שאנו רואים או אולי נבדקת בבית אבי' ונמצאת בפתח פתוח דרוסת איש ואי באמבטי הי' נשאר לה בתולים כמבואר בחגיגה דף ט"ז בכה"ג שנשא בתולה ונמצאת מעוברת ותמר היתה בתולה יעיין יבמות דף ל"ד וא"כ נבדקה ונמצאת פתח פתוח ואם ישוב דלמא מוכת עץ א"כ יהי' תרי מעוטין דלמא מוכת עץ ודלמא באמבטי נתעברה ע"ז לא דנין לכף זכות דאל"כ יקשה בלא"ה דלמא נאנסה ואונס רחמנא פטרי' אפי' בב"נ יעיין לח"מ ה' מלכים ועכ"ח דאונס לא שכיח וגם שאשה תתעבר בביאה ראשונה ג"כ לא שכיח עיין נב"י ח"ר סי' כ"ב ועכ"ח דנאנסה ב' פעמים זה בודאי לא שכיח [ואולי בעבור זה הוגד ליהודה "וגם הנה הרה לזנונים" תרי בעילות עכ"פ דלא ידעו שמעכה ביד] ואקוה שדי במה שרמזתי בקיצור. ועלה בדעתו להביא ראי' לדברי הדר"ג נ"י דמהני אומדנא בב"נ מפ' וישב דאמרו השבטים "אשר ימצא אתו מעבדיך ומת וגם אנחנו נהי' לאדני לעבדים" ואח"כ כאשר נמצא הגביע אמר האיש אשר על ביתו "גם עתה כדבריכם כן הוא אשר ימצא אתו יהי' לי עבד ואתם תהיו נקיים" יעיין רש"י ורמב"ן שם והלא באמת לא הי' אחד מהם גנב כי הכל הי' ערמה מיוסף וא"כ איך יהי' כולם עבדים או האיש אשר נמצא אתו הלא אין עדות אלא אומדן הדעת שאכלו בבית המלך ונמצא הגביע באמתחתו השכל אומר שהוא הגנב רק אם הגיד לאחיו אין על זה אומדנא לכן פטר אותם וביקש בנימין לעבד תחת מיתה עיין רמב"ן ומוכח דמהני אומדנא בב"נ ואין לומר דאיש אשר על ביתו דבר באלמות א"כ היה ליהודה לטעון זה אח"כ כאשר טען אח"כ כפי' חכז"ל ברבה שם שאמר וז"ל בנמוסנו כתיב ואם אין לו ונמכר בגניבתו וזה יש לו לשלם עכ"ל ה"ה הי' יכול לטעון דבנמוסי ב"נ צריך עדות ולא אומדנא [וממדרש הנ"ל יש ראי' לרמב"ם הגם דיש דינים לב"נ אבל הכל כפי אשר ישימו נמוסים דאל"כ כל נמוסי ב"נ שווים בכל העולם ולרמב"ן צריך לומר דיהודה טען שהם בני אבות יצאו מדיני ב"נ ויש להם נמוסים אחרים כי האבות שמרו התורה ופלא בעיני הלא ב"נ נהרג על הגזל וא"כ איך אמר יוסף שבנימין יהי' לו עבד הלא מחויב מיתה ועכ"ח זה דווקא אם יגזול מידו דבר יעיין ריש סנהדרין אבל שלא בפניו או אם אין עד בדבר רק אומדנא

אז לא ימות רק יש נמוסי מדינה והשבטים שאמרו אז שיומת דברו רק בתורת הוכחה כי הלא אמרו ג"כ שהמה יהי' עבדים יעיין רמב"ן] ואולי דגם זה נרמז בדברי יהודה דהכל אומדנות אבל יוכל להיות שבנימין נקי כפים ודוק ויעיין ברש"י יבמות דף מ"ז דמשמע דב"נ יוכל לעשות לעצמו דין להרוג מי שבא על שדהו ולקט שכחה וכדומה והוא פלא בעיני והארכתי במקו"א שצריך דווקא עד ודיין ולא להיות בעצמו עד ודיין כי לא שבקת חי ואכמ"ל. ולא מצאתי מפורש אם בב"נ הי' דין הזמה

דאחרונים יהי' נאמנים להזים ראשונים דהזמה חידש הוא ובישראל נאמר דאחרונים נאמנים אבל בב"נ סמכינן על הסברא מאי חזית דסמכית על אחרונים יותר מעל ראשונים א"כ מסתבר דלא נהרג שום נפש כי גם איש הנידן נפטר דהא יש עדות מכחשת וכפי סברת הטור בח"מ סי' ל"ח דאחרונים על גופם של ראשונים מעידים יהי' הדין ג"כ בב"נ שיומתו הראשונים רק להמית איש כאשר זמם גם זה חידש בישראל דווקא אבל בב"נ פטור דהא לא חטא עדיין וק"ל. (ג) על מה שהערותי דאחרי רבים לא הוה סברה רק גז"ה דלפעמים היחיד חריף טפי ואעפ"כ גזרה התורה אחרי רבים להטות הביא הדר"ג נ"י דברי רמב"ן ור"ן הובא בב"י א"ח סי' תרי"ח דגדול בחכמה מהני והעיר בזה שני פליאות (א) הפרמ"ג בהקדמה ליו"ד אות ה' הביא דברי הש"ך ביו"ד סי' רמ"ב דאחרי רבים הוא דאורייתא דאזלי' בתר הרוב אבל לילך בתר גדול בחכמה נגד הקטן הוא רק מדרבנן יעו"ש והוא פלא דהא ביוכ"פ אזלינן בתר הגדול בחכמה אפי' אם הוא אומר שלא להאכילו והקטן אומר להאכיל וסמכי' על הגדול בחכמה לענין נפשות (ב) עוד הקשה על דברי הג"מ והכ"מ בפ"א מה' ממרים דכתבו דרמב"ם הבין דריב"ק בע"ז דף ז' פליג דלא אזלי' כלל בתר רוב חכמה והקשה הא כ' הרמב"ם פ"ב משביתות עשור דין ח' מקצתן אומרים כך מקצתן כך אזלינן בתר בקיאים והרמב"ן דימה דין זה הרי מבואר דגם הרמב"ם סובר לילך בתר רוב חכמה וצע"ג. ונלע"ד ליישב כי זה רבות בשנים עמדתי בחקירה שבחו"מ העיר הרמ"א בסי' כ"ה איך יהי' הדין אם בב"ד יהי' אחד מזכה ושנים מחייבים אבל השנים לא מחייבים מטעם אחד רק משני טעמים אם מהני להיות כח רוב מי נימא דהרוב צריך להיות מטעם אחד או נימא כיון שעכ"פ הסכימו לחייב ויעיין בש"ך שהאריך וכן בסי' רמ"ב העיר באיסור והיתר אי הרוב צריך להיות מטעם אחד והביא דברי אגור דמשמע בדאורייתא צריכים להיות מטעם אחד ובדיני חולה שיש בו סכנה הן לענין שבת או לענין יוכ"פ לא מצאתי שיהי' חילוק אם יש ג' רופאים ואחד אומר צריך ושנים אומרים אין צריך רק השנים אינם שווין בטעמם כי אחד יאמר שגוף המחלה אין בו סכנה ואחד אומר שיש לרפאות בדבר העומד לפניו בלי חילול שבת והשני אומר

דיתרפא דווקא בדבר שצריך עליו לחלל שבת או שיחלקו שזה אומר שיש לו מחלה זה ועי"כ יוכל לבא לסכנה והשני אומר בהיפוך שמחלה זה אינה מסוכנת רק יש לו מחלה אחרת שתביאהו לסכנה והשני אומר בהיפוך שמחלה זה אינה מסוכנת אשר ירא חבירו ועומד בדבריו שיש שם מחלה אחרת מסוכנת וכדומה מהו לילך אחר הרוב בכה"ג לחלל שבת ויוכ"פ והי' לפלא גדול בעיני. ואמרתי בזה והוא דכח להורות באו"ה או לשפוט שפוט בממון הוא המקור בב"ד הגדול שבירושלים שמשם יצאה הוראה בעולם ובכח סמיכות שלהם הבשילו אשכלות תלמידי חכמים בכל גבולות הארץ כי מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלים ואם יפלא דבר בין דם לדם בין דין לדין דברי ריבות הן באיסור והיתר או בממון או בטומאה וטהרה ונעשה מחלוקה הי' עולה הדבר מב"ד לב"ד עד שהובא הדבר לב"ד הגדול בירושלים ומי שהורה כנגד אשר פסקו הלכה בב"ד הגדול נעשה זקן ממרא כנודע ומבואר בפ"ג מה' ממרים הסדר ודווקא אם הי' ת"ח יוכל להיות זקן ממרא אבל מי שלא הגיע להוראה פטור יעו"ש וא"כ תחילת הדין כסוף הדין כשם שבסנהדרין גופא לא הוה הבדל בין גדול בחכמה ובין שאר סנהדרין גורל אחד לכולם כל איש ואיש יחשב לדעה אחת כי ד' עומד עליהם ויהב חכמה לחכימין שישיגו כולם דעת ד' אם להיות מחייבים או מזכין כמבואר ברמב"ן בתורה בטעם אשר אחכז"ל כאשר זמם ולא כאשר עשה שביאר שד' לא הי' נותן מכשול לפניהם יעו"ש דפח"ח וא"כ הקטן בחכמה יוכל להיות גדול ביראה אשר עין ד' דורש עליו תמיד ורגלי חסידיו ישמור כולם שווים לטובה קטן וגדול שם הוא וכן בכל ב"ד במאזנים לעלות ואין הבדל בין גדול בחכמה לקטן בחכמה כי ד' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה לקטן כמו לגדול אם יורה וידון לשם שמים כמו שיהי' לבסוף אם יגדל המחלוקה ויבא לפני ב"ד הגדול אין הבדל בין השופטים שם בין הגדול בחכמה להקטן בחכמה כך הי' מתחילתו בכל ב"ד הן בב"ד העיר הן בב"ד השבט או בב"ד העזרה ויעיין רמב"ן פ' שופטים בפסוק לא תסור מדבריהם ימין או שמאל שסיים וז"ל אפי' יהי' בעיניך כמחליף הימין בשמאל וכ"ש שיש לך לחשוב שהם אומרים על ימין שהוא ימין כי הרוח השם על משרתי מקדשו ולא יעזוב את חסידיו לעולם ישמרו מן הטעות ומן המכשול עכ"ל הזהב והגם שדבריו שם מפורש יוצאים על הב"ד הגדול מ"מ בכל שאר ב"ד אלקים נצב להיות עמהם בדבר המשפט והוראה וישמר רגלם מלכד ויעיין רמב"ן פ' וירא על פס' כי ידעתיו שפי' הפסוק עין ד' אל יראיו שדבר גדול דיבר על אופניו [יעיין מד"ר פ' וירא הר המורי' שמשם יצאה הוראה לעולם]. ולפ"ז היה מסתבר כיון שעפ"י ד' יצאו להורות או לדון שיצרכו כל הדיינים להיות אחד שכולם יחייבו ויזכו או לאסור או לטמא ולטהר כפי חק התורה כמה דיינים

שצריכין להיות הן במשפט שדי בשלשה והן בכ"ג או בע"א צריכין הדיינים שיסכימו על הדין יחד רק הקב"ה חידש אחרי רבים להטות שהמיעוט יטו אחרי הרבים ואין רשאים להורות אפי' לעצמן כנגד אשר נגמר עפ"י הרוב וממילא נגמר המשפט עפ"י כולם כי המיעוט צריכין להטות עם הרוב ויצא הדין מפי כל הדיינים אשר צריכין לגמור את הדין [ומ"ש הרמב"ן דלא די שיתבטל דעתו אלא גם הוא צריך לבטל דעתו האיסור נתהפך להיתר ואם נודע שטעו מה שהוא אין צריך לשלם חלקו שאני התם שנודע שטעו ודוק] ואז יש לחקור אולי המיעוט צריכין לבטל דעתם וגם יתבטל דעתם אם הרוב מסכים עכ"פ מטעם אחד אבל אם חלוקים בטעמם אין כאן רוב שיבטל המיעוט דעתו וגם לא נתבטל דעתו או נאמר כיון שעכ"פ לתכלית הדבר הרוב אומרים כאחד יתבטל תכלית המיעוט זה פלוגתת הפוסקים אם הרוב צריכין להיות שווים בטעמם או לא ויעיין בנב"י מהד"ת ח"מ סי' ג'). וכל זה בדיני או"ה או משפטי ממון או לטומאה וטהרה או להרוג או לזכות נפש אשר נוגע לב"ד הגדול לפסוק בו אם יתרבו המחלוקת ויגיע הדבר אליהם בזה הדבר תלוי' בכמות הדיינים ולא באיכות הדיינים כי ד' גזר שהדבר הזה יופסק בכח דיינים או בכח ב"ד קטן או בכח ב"ד גדול ואם יופחת מסכום הדיינים לא מהני דהא בב"ד של ג' אם יאמר אחד פטור מהני השנים המחייבים ואם ישבו רק שנים ויסכימו יחדיו לחייב לא מהני וכן אם השלישי אומר איני יודע לא מהני הגם אם אמר פטור מהני השנים המחייבים יען וביען אם אמר אינו יודע אין לו כח דיין דהא אין שופט כלל הן לפטור או לחיוב וחסר כח ב"ד ועל כן יש לחקור שעכ"פ הרוב יסכימו מטעם אחד אבל בחולה בשבת וביוכ"פ אטו אם יש כאן ג' רופאים וא' יאמר איני יודע לא נסמוך על השנים המסכימים לדעה אחת הלא משפט הרופאים אינו תלוי בב"ד הגדול אשר יסכימו בעין ד' אל יראיו ואם יאמר רופא א' שאינו מבטל דעתו אעפ"כ נשמע אל השנים שאומרים שהחולה אינו צריך לאכול ביוכ"פ או לחלל עליו השבת או בהיפוך אם השנים יאמרו צריך והשלישי יאמר אינו צריך מי יאמר לו שיבטל דעתו הלא השכל אנושי גוזר ששנים נאמנים יותר והם מכוונים יותר שיש בו סכנה או לא מאשר מכוין האחד וה"ה אם השנים אומרים משני טעמים שיש כאן סכנה לא חיישי' על השלישי שיאמר שאין כאן סכנה דעת השליש נדחה ולא נצרך להיות בטל והרוב נאמנים שיש לחוש אצל אדם זה לסכנה מה לי אם מטעם מחלה זו או ממחלה אחרת עכ"פ צריך לבשל לפניו ולא להאכילו מאשר נמצא מאכל בריאים ולכן לא הזכירו הפוסקים בשבת ויכ"פ מחקירה הנ"ל אי השנים צריכין להסכים מטעם אחד או לא ודוק. ועתה אבוא ליישב שני קושי' הדר"ג נ"י הר"ן והרמב"ן חידשו דינם רק ביוכ"פ או שבת ברופאים דשם מסתבר דגדול

בחכמה מהני לר"ן אפי' כנגד רוב ולרמב"ן עכ"פ גדול כנגד קטן דשם לא תלה הדבר בשם כח ב"ד ולא תלוי סוף כוחתם בכח ב"ד הגדול שם אין מעלה בחכמה יתירה יען שיקבלו כח והשגה מאת ד' מן השמים אבל חכמת שכל אנושי רוח הוא ברופא להשכיל ולהכיר בהחולה אשר יחסר לו לכן מהני חכמת הגדול נגד חכמת הקטן כי הקטן נדחה כאינו בעולם ולא צריך שיבטל דעתו או שיתבטל דעתו כלל אבל בכל הדברים אשר יגיע בכח ב"ד הגדול ויעיין פרושים שונים ברמב"ן וברש"י פ' שופטים בפסוק דברי ריבות בין דם לדם בין דין לדין ובין נגע לנגע אשר יהי' דברי ריבות יעו"ש היטב] אז צדקו דברי הש"ך ופרמ"ג שאין הבדל בין הגדול לחכמה ובין הקטן בחכמה וכן צדקו דברי הכ"מ והג"מ דהרמב"ם סובר בכל הדברים הנוגעים שתבא לב"ד הגדול כמבואר שם בפ"א מה' ממרים אין הבדל אם אחד גדול בחכמה אבל בה' שביתות עשור ברופאים גם הרמב"ם סובר דאזלינן בתר בקיאות ודוק ונכון אשר התפלא הדר"ג נ"י דבתוספתא לא נזכר דריב"ק הולך אחרי הגדול בחכמה דלענין דברים הנוגעים בכח ב"ד הגדול קטן וגדול שם הוא בכח אחד כי ד' יתן חכמה ולא יכשלו עבדיו משרתיו עושי רצונו גורל אחד להם כולם שווים לטובה כנלע"ד בעז"ה. והסתכלתי בדברי רמב"ן אשר הביא ב"י א"ח סי' תרח"י שכ' וז"ל ואע"ג דליתא הכא בדין סנהדרין התם דיינים הם וכולם צריכין לאותו דין ומדינא לא הי' ראוי להיות דין עד שיסכימו כל הצריכין לדעת אחד אלא דרחמנא אמר אחרי רבים להטות אבל הכא שומעין לחכם והשני אינו ראוי להיות נשאל בפני מי שגדול ממנו בחכמה עכ"ל רמז בדבריו הבדל דבאו"ה או בממון צריך כח ב"ד וכל המרבה דיינים ומורים כדי שיבא מכשורא טוב ועכ"פ מדינא הי' ראוי שיסיכמו כל הדיינים ודייק לדעת אחד לא כ' לפסק או להלכה או לגמר אחד אלא גם לדעת אחד מטעם אחד יפסיקו כולם רק רחמנא אמר אחרי רבים להטות אבל הכא שומעין לחכם והשני אינו ראוי להיות נשאל כלל ולא צריך ביטולו דנדחה כנגד החכם כנלע"ד. (ד) ומה שנסתפק הדר"ג נ"י אם בב"נ שדי בדיין אחד אבל אם ישבו ג' ושנים מחייבים ואחד גדול בחכמה מכריע לפוטרו או בהיפוך דשנים פוטרין והחכם מכריע לחיוב אי לא נאמר בב"נ שגדול בחכמה מכריע את הרבים שלא מצא גלוי לדין זה בב"נ עכ"ד. עלה בדעתו להביא ראי' מן המדרש פ' וישב שאמרו מי שמתחיל במצוה ואינו גומרה קובר את אשתו ובניו מיהודה על שלא נשא ליוסף על כתיפו יעו"ש ולכאורה אחיו היו רבים ומה יכול לעשות אלו הי' יהודה רוצה להוליכו לאביו לא הי' מניחין כי המה הרוב ודנו אותו לרודף כנודע אלא יען יהודה הי' גבר באחיו גדול בחכמה ואם הי' פוטר אותו בדין הי' מהני דעתו יותר מהרוב ומוכח דגדול בחכמה מהני רק כפי דברי רש"י פ' ויחי שמעון

ולוי אחים הביא חשבון דראובן ויהודה הי' רוצים להצילו ובני שפחות היו אוהבים אותו וישכר וזבולון לא הי' מדברים כנגד אחיהם הגדולים א"כ הי' ליהודה חכמה ומנין ודוק. ומצאתי ברבה פ' וירא פ' ולוט ישב בשער סדום וז"ל ישב כתיב אותו יום מינוהו ארכי דיינים חמשה ראשי דיינים הי' בסדום קץ שקר ורב שקר רב מסטירין ורב נבל וקלא פנדר לוט הי' ארכי הדיינים שבכולן בשעה שהי' אומר להם דברים שהם ערבים להם הם אומרים לו גש הלאה סק לעיל ובשעה שהי' אומר להם דברים שאינם ערבים להם הי' אומרים לו האחד בא לגור וישפוט שפוט עכ"ל משמע הגם שלוט הי' גדול שבהם יעיין במתנות כהונה אעפ"כ כיון שהרוב אינם מסכימין ואמרו לו אחד בא לגור וישפוט שפוט רק אין למדין מסדום אולי גם בזה חטאו שלא שמעו לגדול מהם בחכמה ודוק. אך בסברה נ"ל דבשלומא בישראל דנתן הקב"ה תורה דינים להוראה כאשר כתובה לפניו במרום כחכז"ל כל דיין שדן דין אמת לאמתו נעשה שותף להקב"ה אם מכווין הדין כאשר הוא כתוב במרום ויעיין ברש"י כן בנות צלפחד דוברות כך כתובה לפני במרום ויעיין דבר נפלא בדרשת הר"ן ההבדל בין משפט סנהדרין ובין משפט המלך כי המלך אשר במשפט יעמיד ארץ אין תלוי לכוון כאשר הוא האמת לאמיתו למעלה אבל כח סנהדרין הוא בהשערת האמת לפני הקב"ה יעו"ש אז יש לחקור דגדול בחכמה יהי' כחו יפה מן הקטן בחכמה ולכן אי אמרינן כרמב"ן דהקב"ה נתן לב"נ נמי גוף הדינים א"כ מסתבר דגדול בחכמה עדיף בב"נ אבל אי כרמב"ם שהדינים יהי' כפי הנמוסים שלהם אז בודאי מסתבר מה לי שזה גדול בחכמה הלא בודאי נתקן הנמוסים לילך בתר רוב דיעות כנלע"ד. וטרם אשים קנצי למלין אעתיק דבר אשר כתבתי בחדושי הנוגעים בענינים הנ"ל על דברי התומים בת"כ סי' קכ"ג קכ"ד שכתבתי וז"ל ראיתי בתומים סי' קכ"ג קכ"ד בת"כ שהעיר על מה דהחליטו דיכול לומר קים לי אפי' כמיעוט הפוסקים במקום שמרובים חולקין מטעם דאין הולכין בממון אחר הרוב והקשה איך שייך בדינים אהבאה"ר א"כ הא דתנן שנים מזכין ואחד אומר חייב או זכאי וכן להיפך וקשה אמאי הא אהבאה"ר ועקרת מ"ש בתורה אחרי רבים להטות וזה רובא דאיתא קמן דשני פוסקים מזכין ואחד מחייב והוה כדיינים ובזו ודאי דהולכין אחר הרוב ותי' התומים דשאני ב"ד כי השנים הם עיקר הב"ד כי היחיד בטל כנגדם ולאלו השנים ליכא להם ס' דברור להם שפלוני חייב והם המוציאין ממון אבל לפסוק עפ"י רוב הפוסקים והדיינים לא ידעו להכריע לבטל מיעוט הפוסקים אז יכול המוחזק לומר קים לי כי כל הב"ד לא יוכלו לומר ברור שהוא חייב דהא רואין המיעוט הפוטרין אשר גם אצלם לא ברור שפלוני חייב ופי' זה דברי תוס' בב"ק דף כ"ז יעויין שם. ולענ"ד ליישב גוף הקושי' בשלומא אם

ישבו ג' דיינים ושנים מחייבים אז היחיד מחויב לבטל דעתו כנגד השנים שהם רוב דהא הוא חי ויושב בדין לשפוט שפוט ומוכרח לכוף ראשו כאגמון לקבל עפ"י חקי התורה דעת הרבים ולגמור עמם לגמור הדין שיצא מפי שלשתן פלוני חייב וזה שרמזו בתוס' וז"ל וי"ל גבי דיינים שאני דחשוב מיעט דידהו כמו שאינו עכ"ל דהא הוא בעצמו מחויב לעשות כאשר יאמרו הרוב היושב עמם א"כ בסוף בשעת גמר דין ליכא מיעוט בעולם וזה שסיימו תוס' וז"ל ול"ל התם אוקי ממונא בחזקת מרא דהא הב"ד מפקינן מיני' עכ"ל ונלחץ התומים שהשנים הם עיקרי הב"ד יעו"ש ואני אומר הבנה אחרת בשעה שמוציאין ממון היינו בגמר דין אז כל הב"ד שלשתן יחדיו מוציאין ממון דהא היחיד מסכים עמהם לקיים אחרי רבים להטות וא"כ לא נשאר מיעוט אבל בלרדי' זבין אז יש מיעוט לפני הב"ד ואיך ילכו אחרי הרוב לחייב אם יש מיעוט לזכות דהגמר דין יהי' רק עפ"י רוב אתה האיש חייב ואין הולכין בממון אחר הרוב דלא משכחת שם גמר דין בלי רוב דאטו יבטל המיעוט עצמו לגבי הרוב הלא עולם כמנהגו נוהג ויש כאן מיעוט נגד הרוב. ולפ"ז כל זה בשלשה דיינים שישבו לשפוט אז היחיד צריך לכוף כאגמן ראשו בשעת גמר דין וא"כ לא נשאר מיעוט בעולם שיאמר קים לי כיחיד דהלא היחיד מחייבו בסוף ולא עשה עול בזה דמחייבו דמצוה כך עליו שגם הוא יהי' מחייב וא"כ סוף כל סוף יצא האיש חייב מפי כל הב"ד ג' דיינים יחד אבל אם הב"ד רוצים לפסוק עפ"י סופרים וספרים אשר לא ישבו עמם לדון עכשיו לא מבעי' אם כבר מתו אשר במתים חפשי ואין מצוה על היחיד לבטל דעתו בעבור דעת רבים החולקים עליו אלא אפי' הוא חי אין צריך לבטל דעתו כי הוא אינו יושב בדין לשפוט שפוט ויכול לעמוד על דעתו שאפי' כל חכמי ישראל חולקים עליו הוא משער שהצדק עמו ואיך יפסקו הב"ד כפי דעת רוב המחברים הלא יש גם דעת מיעוט המחברים אשר אין מבטלים דעתם וא"כ יוכל המוחזק לומר קים לי כהמיעוט ודוק. דברי ידידו הדש"ת הק' חיים סופר [א"ה הגאון י"נ נ"י השיב לי עוד פלפול ארוך ועוד חזון למועד אי"ה]:

סימן ט

חיים וברכה לראש גבר בעמו כבוד הרבני המופלא החרוץ ממשפחה חשובה ומגזע תורה כבוד מו"ה ר' ישראל ראטטענבורג נ"י בישוב געלע. מוצא שפתי אשמור אשר הבטחתי לשום עיני לטובה על הפליאה על הגאון אדמ"ו בחתם סופר יו"ד סי' י"ז אשר יצא שם להצדיק דברי פרמ"ג על חקירה אי צריך ז' ימים מעל"ע והביא ראי' מקו' הגמ' שבת דף קל"ו מימהל היכא מהלינן וצועק העולם על השגיאה הזאת איך נעלם מפרמ"ג דבאדם צריך ל' יום לצאת מחשש נפל ותירץ אדמ"ו דכוונת פרמ"ג כן דהעולם מקשין

מאי פריך בגמ' הא לא שהה ספיקא מימהל היכי מהלינן דלמא לא שהה הוה רוב דלאו נפלים רק לענין ממון לפדות בנו צריך בירור דאינו נפל דאין הולכין בממון אחר הרוב אבל למהול בשבת הוה רק איסור אז אזלינן בתר רוב דלאו נפלים ותי' אדמ"ו ז"ל דבאמת כמו שבהמה יוצא בח' ימים מחשש נפל ה"ה באדם אבל אז הוה רק רוב דרוב נפלים לא יחי' ח' ימים ובקרבן שהוא איסור אזלינן בתר רוב אבל לענין פדיון דהוא ממון צריך ל' יום דאחר ל' יום ליכא שום חשש נפל דאין נפל חי ל' יום ופריך הגמ' הא לא שהה היינו בתוך ז' לא הוה אפי' רוב א"כ מימהל היכי מהלינן הא הוה ספק והוכיח הפרמ"ג שפיר דא"כ בעינן מעל"ע עכ"ד אדמ"ו בחכמה להצדיק גאון ישראל פרמ"ג. ובמכתבו יצא כ"ת נ"י להתפלא על קושי' העולם ועל כבוד אדמ"ו ז"ל וז"ל ואני אומר אחר מכ"ה כי נורא הוא שלתקן טעות צריך לטעות הרבה הרי מה שאמר רשב"ג שצריך ל' יום הוא רק לענין איסור דהיינו אם לא חי ל' יום צריכה חליצה אבל לענין לפדות את הבן אפי' ידוע שכלו לו חדשיו אפ"ה צריך להמתין ל' יום מגזירת הכתוב ופדויו מבן חודש תפדה וצע"ג עכ"ל. ונלפע"ד לבאר דברי אדמ"ו ולהצדיק קו' העולם ולא אכחד תחת לשוני כי היטב חרה לי על שמדבר גדולות נגד קו' עולם ואדמ"ו שטעו בדבר שתינוקות בבית רבן ידעו נבלה הוא בישראל לכתוב בגובה אפו שלתקן טעות אחד צריך לטעות הרבה ויטה אוזן וישמע בעזהי"ת. טרם כל אגיד לו שדבר זה אשר העיר אדמ"ו הקדוש ז"ל שאדם ובהמה שווין בטבע בחיות הנפל שרוב נפלים לא יחיו ח' ימים ומיעוט יחיו עד ל' יום ואחר ל' יום יצא מתורת נפל לגמרי שאין נפל חי ל' יום לדעתי דבר זה מתורת רשב"א למדנו דכתב ביבמות דף ל"ו בד"ה ה"ג וז"ל ה"ג מת בתוך שלושים ועמדה ונתקדשה כלומר כל בתוך שלושים ואפי' תוך שמונה דבדיעבד קיי"ל כרבנן דלא חיישינן לנפל ובמקצת הלכות רבינו אלפסי גירסא אחרת בשם בעל הלכות גדולות מת ביום שלושים ואף ר"ח ז"ל כן גורס ואינה מחוורת דמאי שנא ביום שלושים הא קיי"ל יום שלושים כלפני שלושים ועוד הא קיי"ל כרבנן דלא חיישי כלל עכ"ל. ולכאורה השתוממתי על המראה מה שכתב כל בתוך שלושים ואפי' תוך שמונה מאי רבותא יש אצל אדם בין בתוך שמונה או בתוך ל' הלא אדם אינו יוצא מתורת נפל אלא בל' ימים ואין הבדל בין תינוק של יום אחד או בן י"ד ימים וגם מאי דמסיים הרשב"א דבדיעבד קיי"ל כרבנן דלא חיישינן לנפל משמע אי פסקינן בדיעבד כר"ג הי' הבדל בין בתוך שמונה או בתוך שלושים יום וכך היה לו לרשב"א לומר ה"ג בתוך שלושים דבדיעבד קיי"ל כרבנן וכל בתוך שלושים ה"ה אפי' תוך שבעה אבל כפי לשונו משמע הא דצריך לומר דקיי"ל בדיעבד כרבנן הוא רק להתיר אפי' תוך שמונה וצע"ג וגם מה שסותר גירסת ר"ח דיום

ל' כלפני ל' וסיים ועוד דבדיעבד קיי"ל כרבנן דלא חיישינן כלל עכ"ל הוא פלא דהי' לו להפך הקו' מתחילה יקשה הא קיי"ל בדיעבד כרבנן ועוד אפי' אי לא קיי"ל רק כרשב"ג הא יום ל' כלפני ל' וצע"ג. אמנם הכל במשקל הצדק דיש לומר דרשב"ג מודה דטבע אדם עם טבע הבהמה חד הוא לאחר ח' ימים יש רוב לומר שאינו נפל דרוב נפלים לא יחיו ח' ימים אפי' באדם רק שנשאר מיעוט ולענין פדיון להוציא ממון לא אזלינן בתר רוב אלא עד לאחר ל' יום ובבהמה לקרבן דהוא איסור די בח' ימים ה"ה ביבמה אם נתקדשה לכהן אם חי הולד ח' ימים יש כאן רוב דלא הוה נפל ואין מוציאין האשה מתחת בעלה אבל בישראל דליכא הפסד אמרינן דתחלוץ לחוש על המיעוט דנפלים אשר יחיו ח' ימים ולכן גרסו הגאונים עמדה ונתקדשה ביום ל' הגם דיום ל' כלפני ל' עכ"פ לא הוה כלפני שמונה ואם ינקוט ונתקדשה בתוך ל' יהי' משמע אפי' תוך שמונה דבכלל תוך ל' הוה אפי' בן יום אחד דהכל הוה בכלל תוך ל' לכן התחכמו לגרוס ביום שלושים הגם דהוה כלפני ל' עכ"פ ידענו דלא הוה אפילו תוך שמונה ודו"ק. לכן התחכם הרשב"א וכתב שטוב לגרוס בתוך שלושים ובאמת אפי' תוך שמונה דהכל הוה בתוך וזה שדייק וז"ל כל בתוך ל' ואפי' בתוך שמונה הגם שלרשב"ג יש הבדל בין תוך שמונה ובין תוך שאר ימים אבל הא קיי"ל בדיעבד כרבנן דלא חיישינן לנפל ולכן כשסותר גירסת רב אלפס ור"ח הקדים הקו' מה לי יום ל' הא יום ל' כלפני ל' וכי תשיב לאשמועינן לאפוקי תוך שמונה ע"ז סיים ועוד הא קיי"ל כרבנן דלא חיישי לנפל כלל וא"כ מה לי תוך שמונה או תוך ל' ודוק ובזה הי' מקום ליישב פליאת התב"ש למה פסקינן בא"ע אם נתקדשה לכהן סמכי' בדיעבד על רבנן וביו"ד לענין עגל שנשחט בתוך ח' אסרינן הבשר הגם שהוא דיעבד וצע"ג דשם סמכי' רק אם מת בתוך ל' אבל עכ"פ הי' חי שמונה ימים אבל בבהמה דנשחט קודם ח' ימים אז אמרי' הלכה כרשב"ג דהוה ספק דאורייתא והגמ' ביבמות ובשבת לא אמרו דסמכי' באשת כהן על רבנן רק אם מת בתוך ל' דאז גם רשב"ג מודה דיש רוב לסייע דלא הוה נפל רק מדרבנן אסרינן עוד בעבור מיעוט נפלים דחיו גם ח' ימים אז כאן שהוא גם לר"ג איסור דרבנן אזלינן לקולא לסמוך בדיעבד על דרבנן ודוק אך באמת לא חלקו הפוסקים לבאר שדווקא אם חי הולד ח' סמכינן באשת כהן משמע דבכל אופן סמכי' בדיעבד על רבנן וכמבואר בדברי הרשב"א שהבאתי עכ"פ דברי אדמ"ו ז"ל קיימים מאוד ובפרט לגירסת רש"י הובא בתוס' יבמות דף ל' וגרסת רב אלפס ור"ח כמו שבארתי בעזהי"ת נכון דבריו אפי' לדינא והוא הערה חדשה על סי' קס"ד שיש הבדל בין מת תוך שמונה או תוך ל' בשאר ימים אחר ח' לפי גרסת שלשה עמודי עולם רש"י ורב אלפס ור"ח וק"ל. ואחר שהקדמתי לעשות מטעמים לדברי

אדמ"ו ז"ל אבא לברר כל דבריו בעזה"י הנה בבכורות דף מ"ט ע"א במתני' בד"ה מת תוך ל' יחזור וז"ל דנפל הוה ולא מחייב בפדיון עד לאחר ל' עכ"ל (וכן כ' רש"י בדף מ"ח בד"ה אם לכהן נתן וז"ל איגלאי מילתא למפרע דנפל הוה ושלא כדין שקל עכ"ל] ובתוס' בד"ה מת וז"ל ובקונטרס פי' משום דנפל הוא ובחנם פי' כן דאפי' קי"ל בי' שכלו לו חדשיו בבן חדש תלה רחמנא עכ"ל ולכאורה דברי רש"י מופלאים מאוד כמובן וצריך עיון גדול ונלפע"ד לבאר בעזה"י הנה המ"ל בפ"ג מהל' אסורי מזבח הל' ח' חקר חקירה אי מותר להקריב בהמה בתוך ח' על מזבח אי ידעינן דכלו חדשיו דמדברי רשב"ג בשבת דף קל"ו משמע דטעמא דקרא הוא דתורה חושש דלמא הולד הוא נפל ולכן ירצה רק מיום השמיני והלאה דאל"כ דהוה גזה"כ היכן יליף מזה דאחר ל' הוא יוצא מחשש נפל להתיר אפי' נולד בחודש ח' אלא ע"כ דאסור בתוך ח' הוא מחשש נפל ואחר ח' יוצא הולד מחשש נפל וא"כ בכלו לו חדשיו יהי' מותר להקרבה בתוך ח' ותי' דבאמת התורה חושש על נפל ובעבור זה הצריכה להמתין ח' אפי' אם כלו חדשיו כדי שלא תחלוק בין בהמה לבהמה וממילא אפי' כלו חדשיו אסור בהקרבה וכן הוא בפדיון התורה חששה בעבור דלמא הוה הולד נפל רק לא חלקה התורה ואפי' ברור דכלו חדשיו אעפ"כ פטור מפדיון עד אחר ל' יום שלא תחלוק בין ולד לולד ייע"ש שהאריך. אך הדבר צריך תבלין הדעת למה יחיש התורה במצות פדיון דלמא הולד נפל הלא רוב ולדות בני קיימא נינהו ומהכ"ת לעכב המצוה ל' יום שיש לחוש שבינתים ימות הולד או האב ויתבטל המצוה [בשלומא בקרבן דאפשר ליקח לקרבן ולד שכבר חי ח' ימים ולכן לא ירצה להקדישו בתוך ח' שלא יבא לידי קדושת קרבן או חומרא דגבוה שאני או דבתוך ח' הוה ספק נפל וליכא רוב שאינם נפלים] לכל הפחות יהי' מצות פדיון אחר ח' ימים שאז יש רוב לסייע מי שחי ח' ומים לא הוה נפל וכי תימא אין הולכין בממון אחר הרוב הלא כאן אין אנו דנין על ממון רק על חיוב מצוה שעפ"י רוב בא על האב לקיים מצוה וממילא נגרר הממון לפטור אותו ממצותו אשר מוטל עליו וצע"ג. ולהבין זה נקדים הקדמה אחת דהשכל גוזר דהגם אי אמרינן שאפי' בתוך ל' אין לחוש על הולד שהוא נפל דאזלינן בתר רוב ולדות שאינם נפלים כל זה אם הוא חי לפנינו אבל אם מת בתוך שלושים אמרינן בהיפוך רוב ולדות שאינם נפלים יעמדו חי לכל הפחות חודש ימים וזה שמת בתוך ל' הוא עפ"י רוב ממיעוט נפלים אשר לא יוכלון לחיות ל' יום ולכל הפחות ספק השקול אם הוא נפל ותלי' אם הוא כוודאי נפל או ספק נפל בפלוגתא של ר"ן ור' יונה בחלה ומת ודוק בזה כי קצרתי. ואחר ימים מצאתי תל"י ראי' לדברי בדברי תוס' מנחות דף ל"ז שכתבו וז"ל מיהו הא איכא לשנוי דנהרג איצטריך לי' דהו"א דוקא מת מעצמו דמוכח

מילתא דנפל היא עכ"ל הרי ברור מללו דעי"ז שמת בתוך ל' יש הוכחה שהי' נפל וברוך ה' אשר הנחני בדרך הישר. ומעתה אני אומר סברה ישרה בעזהי"ת הא דאזלינן בתר רוב במצוה אפי' אם יש בה סרך ממון הוא דוקא אם יש לפנינו לדון על ב' כוחות כח הרוב וכח המיעוט ואם אנו חוששים על כח המיעוט יהי' בטל המצוה אשר בא מכח הרוב למשל בזה קו' הפלאה בכתובות אי לא אזלינן בממון בתר רוב למה צריך פדיון ניחוש דלמא זנתה האם של כהן או של ולד יעי"ש שאז אם נחוש למיעוט יתבטל המצוה אשר וממון נגרר ממילא מכח פריעת מצוה אשר על הגברא אבל כאן אם לפדות הולד קודם ל' יום דיבורר ממנ"פ או חיוב ודאי או פטור ודאי דאם יחי' נ' יום ידעינן דלאו נפל הוא ואם ימות בתוך נ' יהי' הוכחה דהוא מן הנפלים אשר באר שלא יחיו ל' יום אז אפי' למ"ד דאזלינן בממון אחר הרוב היינו שאל"כ יבטל כח הרוב מכח המיעוט אבל כאן שיבורר או חיוב ודאי או פטור ודאי [דלו יהי' שהוא רק ספק נפל ג"כ יש פטור ודאי והבן] אז בודאי לא אזלינן בתר רוב ומשהינן המצוה עד שיבורר הדבר ומכ"ש למ"ד דאין הולכין בממון אחר הרוב אפי' בעלמא הגם שיבטל מכח המיעוט כח הרוב ודוק. ואם כנים הדברים יש לחדש דבר דעכ"פ שעה שנולד הולד מחויב האב בפדיון ונכנס הילד בחיוב פדיון רק המעשה פדיון קבע הקב"ה לאחר שלשים יען שיש מיעוט נפלים ושוב לא חלקה התורה שאפי' בידעינן דכלו לו חדשיו יהי' ג"כ מעשה הפדיון אח"כ אבל הבדל יש בין סתם ולד שמת בתוך ל' ובין ונד שכלו נו חדשיו שמת בתוך נ' דבשלומא בסתם ולד אם מת בתוך ל' יש רוב לסייע דהוא הי' נפל ופטור האב מלפדות אותו אחר ל' אבל בולד שכנו לו חדשיו אשר ידעי' דלא הי' נפל מחויב האב אחר ל' יום לפדותו דהגם שמת הלא בפדיון אינו צריך הולד להיות חי בשעת פדיון דהא במת לאחר נ' קודם הפדיון צריך האב לפדותו אחר מיתה (ועיי"ש בתוס' בכורות דף מ"ט שנסתפקו אם לא יברך אפי' שהחיינו על המצוה) וה"ה בכלו לו חדשיו ומת בתוך ל' יום צריך האב לפדותו דבשעת נידה נכנס בחיוב פדיון רק המעשה פדיון יהי' אח"כ ודוק ומיושב קושי' התוס' דקרא מגלה שהפדיון יהי' אחר ל' יום אבל אי ידעי' שלא הי' הולד נפל הי' צריך האב לפדותו אחר מותו רק מדמת בתוך ל' אנו מחליטין דנפל הוא ודוק ומה שסיים רש"י עוד וז"ל ואין מחויב בפדיון עד אחר ל' יבואר אי"ה]. ובזה יהל אור להבין דברי רש"י בב"ק דף י"א ע"ב אר"א בכור שנטרף אין פודין אותו וכתב רש"י וז"ל מת בתוך ל' לא איצטריך לן למימר דכתיב ופדויו מבן חודש תפדה אבל השתא איצטריך לאשמועינן דלא אמרי' אי לא איקטיל הוה חי ולא נפל הוא וליפרקי' עכ"ל כוונת רש"י במת מעצמו בתוך ל' דיש הוכחה שהוא נפל ולא הי' יכול להתקיים חודש ימים א"כ פטור מלפדות דתורה

הקפידה שיהי' ולד הראוי להיות בן חודש אבל נהרג דאין הוכחה מזה שאינו חי עתה א"כ הי' מסתבר לומר מסתמא הי' מן הרוב ולדות שאינם נפלים וא"כ אחר ל' יום יבוא על אביו החיוב לפדות בנו המת דמשעת לידה חל חיוב פדיון רק שישהה ל' על מעשה הפדיון קמ"ל כיון דלא כלו לו חדשיו וגם לא נשאר בחיותו עד לאחר נ' גילה התורה אך פדה תפדה דבנהרג פטור מפדיון דלא אזלינן בממון בתר רוב או שהוא גזה"כ ודוק. ובמ"ש אבא לירד להבנת תוס' בלשונם הצח בב"ק בדף הנ"ל בכור שנטרף שהביאו פי' רש"י וכתב וז"ל משמע קצת דאם קי"ל בגוי' דכלו לו חדשיו וחי הי' חייב לפדותו וקשה בפרק יש בכור דף מ"ט אמר גבי פודה בנו תוך ל' יום ונתאכלו המעות לאחר זמן אין בנו פדוי ואמאי הא איגלאי מלתא למפרע דלא נפל הוה אלא ודאי גזה"כ הוא מופדויו מבן חדש תפדה דאפי' קי"ל שכלו חדשיו צריך ל' יום עכ"ל כוונת תוס' כך הוא דמשמע מרש"י אלו הוה האי בכור שנטרף ולד שכלו לו חדשיו דליכא חשש שהוא נפל אז הי' צריך לפדותו עכשיו לאחר ל' עכ"פ וזה שכתבו משמע קצת דאם קי"ל בגוי' דכלו לו חדשיו [אם האי שנטרף הי' ולד שכלו לו חדשיו] וחי הי' [היינו אלו לא נטרף בודאי חי הי'] חייב לפדותו היינו שאביו מחויב לאחר ל' לעשות פדיון ודוק. אבל אין לפרש כוונת התוס' [אלו קי"ל בגוי שכלו לו חדשיו ועומד לפנינו חי [הי' חייב לפדותו] היינו שהי' חיוב לפדותו בתוך ל' אפי' דאי הכוונה כך הי' לתוס' לכתוב משמע בולד דקי"ל שכלו לו חדשיו וחי חייב האב לפדותו ומדכתבו אלו קי"ל בגוי' משמע שקאי אי ולד שנטרף הי' כלו לו חדשיו וגם מדכתבו וחי הי' משמע שבאמת אינו חי רק מדכלו לו חדשיו ידעי' אלו לא נטרף חי הי' ודוק אבל מעולם לא עלה בדעת התוס' דלרש"י חייב לפדות ולד שכלו לו חדשיו בתוך ל' דזה אין משמע מרש"י דכוונת רש"י רק דס"ד הגם דנטרף עכ"פ אי לא נטרף הי' חי ומחויב עכשיו לעשות פדיון אחר ל' יום אבל בתוך ל' יום לא יעשה פדיון דהא כתוב ופדויו מבן חדש תפדה וק"ל. ויובן לי בזה מה שהי' לפלא בעיני על קו' תוס' שהבאתי למעלה שהקשה מהא דאמרי' אם נתעכלו המעות לא מהני הפדיון אשר עשה האב על לאחר ל' יום אלא וודאי גזה"כ הוא מפדויו מבן חודש תפדה והוא מוקשה מאוד למה הזכירו בעלי תוס' שני קו' לאחד הלא מן הקרא בלבד יש קו' דתורה אמרה ופדויו מבן חודש אפי' כלו לו חדשיו ובמנחות דף ל"ז ע"ב הקשו תוס' זה לקו' בפני עצמה וקו' מבכורות ג"כ קו' לעצמה וכאן משמע מכח גמ' דבכורות קשה מקרא וצע"ג ועוד קשה לי למה הקשה תוס' מפלוגתא דרב ושמואל דאם פדה על לאחר ל' ונתעכלו המעות ולא הקשה בקיצור אפי' פדה בתוך ל' יום אם נשאר חי ל' יום נימא דמהני הפדיון דאיגלאי מילתא למפרע דלא הי' נפל ויהי' הקושי' חזקה אבל מנתעכלו

המעות ופדה על לאחר שלושים יש רעש שם בין הפוסקים אי הלכה כרב וצע"ג עוד קשה לי כי שם מסיים תוס' וז"ל ועוד דאסיק הגמ' אך חלק הא כיון שנהרג תוך ל' יום מפדויו מבן חודש נפקא עכ"ל והוא פלא מה הוסיפו בזה הלא כבר נכלל בקו' ראשונה דמפדויו מבן חודש גזה"כ אפי' כלו לו חדשיו וצע"ג. אך כוונתם עמוקה בעז"ה מתחילה הקדימו משמע קצת אם היו כלו לו חדשיו לבכור שנטרף הי' חייב לפדותו כתבו משמע קצת דאפשר באמת גם רש"י מודה מדכתיב אך פדה תפדה אפילו נהרג דיש רוב לסייע דהיה בן קיימא אעפ"כ פטור יען דתורה מקפיד על בן חודש דווקא אפי' אם בבטח ידעי' דלא הוה נפל אך יותר נוטה דעת בלשון רש"י דקרא אשמועינן שפטור מכח דאין הולכין בממון אחר רוב דכיון דלא נשאר חי פטרה התורה מטעם נפל וא"כ בכלו לו חדשיו חייב לפדותו, אבל לא רצו להקשות מהפודה בתוך ל' יום דכ"ע מודה דלא מהני דפשיטא דגם לשיטת רש"י לא מהני דהא כתיב ופדויו מבן חודש דתורה מקפיד שהפדיון יהי' אחר חודש מלידה רק סובר רש"י דאם הולד אינו נפל ומת בתוך ל' צריך האב לפדותו אחר ל' לכן באו בחכמה להקשות אבל אם עשה הפדיון על לאחר ל' יום יהי' מהני עכ"פ לשיטת רש"י דחל החיוב מיד רק התורה הקפידה שהפדיון יהי' אחר חודש מלידה והא איגלאי מלתא למפרע שולד הי' בן קיימא אשר חל עליו מיד אחר הלידה החיוב שיהי' נפדה אבל הרגישו בעצמם דלמא גם רש"י סובר דאפי' החיוב לא חל כלל עד אחר ל' יום רק אם הי' הולד ראוי להיות בן חודש אז צריך פדיון אחר שעברו ל' יום לכן הקשה עוד קו' חזקה התורה אמרה מבן חודש תפדה משמע שהולד נפדה צריך להיות בן חודש ואם לא הי' חי רק ימים עכ"פ לא השיג להיות בן חודש וא"כ למה לי למעט בכור שנהרג מאך תיפוק לי' מבן חודש ממועט ולכן בבכורות דף מ"ט לא הקשה תוס' רק זה דכתיב מבן חודש תפדה ואם תשוב דתורה לא הקפידה על הולד שיהי' בן חודש רק שיהי' ראוי לבן חודש שלא יהי' נפל א"כ נשאר קו' ראשונה הא בבכור אם נתעכל המעות מאי הוה הא איגלאי מילתא דהי' ראוי' לבן חודש וא"כ מסתבר דחל החיוב מיד רק מעשה הפדיון יהי' אח"כ ודו"ק ורש"י חולק וסובר דמפדויו מבן חודש גילה התורה אפי' כלו חדשיו צריך להיות הפדיון אחר ל' יום אבל לא בתוך ל' דלא חל חיוב פדיון בתוך ל' אבל אפי' מת בתוך ל' צריך פדיון אח"כ דעכ"פ הי' הולד ראוי' להיות בר חודש אבל הפודה תוך הזמן לא מהני דאז הוא בר ימים ולא בר חודש אלא אפי' אם פדאו על לאחר זמן לא מהני דעכ"פ לא הי' יכול לפדותו מעכשיו כי קודם שנקרא הולד שהוא בן חודש מלידה לא חל עליו פדיון כנלפע"ד לבאר והארכתי בזה ולא באתי רק להעיר ללבב אבל ידעתי גם ידעתי שצריך באר רחובות אך הזמן בוגד בי. ומצאתי בש"מ בב"ק דף י"א בד"ה בכור

שנטרף וז"ל כתב התוס' משמע קצת דאם אית לן וכו' הא דאמרו קצת משום דהו"א דוקא היכי שנטרף דינו דלא יכול למפדיי' אבל היכי דחי דיכול לפדותו לא יפדנו עד שיכלו לו ל' יום עוד כתבו בתוס' ועוד דאסיק תלמודא וכו' מפדויו מבן חודש נפקא וא"ת היינו קו' קמייתא שהקשה בתוס' וי"ל דהכא פירושו א"ת ופדויו מבן חודש היינו דווקא אם חי הוא אז יפדנו לאחר ל' אבל נהרג דתו ליכא פדיי' יפדנו בתוך ל' להכי איצטריך אך משו"ה מקשי' תוס' מפדויו מבן חודש נפקא כיון שהתורה נתנה שיעור ל' לפדי' להוציא מכלל נפל א"כ ממילא היכי דנהרג דאיכא ספיקא וא"ת הו"א דחייב כי רובן אינם נפלים וי"ל דאין הולכין בממון אחר הרוב מיהו קשי' לי נימא משום דמצוה הו"א דהולכין בממון אחר הרוב לקיים עשה דפדויו עכ"ל תלמידי הר"ר ישראל ז"ל עכ"ל. ראה בעיניך שהבינו בדברי תוס' כפי' אשר דחיתי למעלה שהם הבינו במחשבות תוס' שלרש"י יש לפדות בכור שכלו לו חדשיו והוא עומד חי לפדות בתוך ל' ועפר אני תחת כפת רגלי תלמידי ישראל לדעתי לא כן הוא אך שמחתי שחקרו ששני קושיות תוס' נראה כקושיא אחת וגם חקרו אי נימא דמכח רוב יהי' חייב במצות פדיי' הגם שאין הולכים בממון אחר רוב לקיים מצות עשה וב"ה שהנחני בדרך הישר. עד עתה הארכתי לשעשע בדברי תורה אבל סוף דבר דשיטת רש"י דצריך ל' יום מחמת חשש נפל אבל תוס' חולק דהוה גזה"כ ולכאורה הרגישו בעצמן א"כ מנ"ל למילף מפסוק זה כל ששהה ל' יום באדם אינו נפל וצע"ג ובחידושי רשב"א בב"ק תי' קושי' וז"ל י"ל דוודאי אי נפל הי' לא הוה מחייבו התורה לפדותו ומ"מ אפי' קי"ל בי' דאינו נפל אינו בר פדי' מגזה"כ עכ"ל וא"כ שפיר הא דיליף רשב"ג דאחר שלושי' לא הוה נפל אבל הא דהוה ספק נפל בתוך ל' אי אפשר למילף מהתם דלמא כל ולד הוא בחזקת בר קיימא ואעפ"כ גזה"כ שלא לפדות אותו בתוך ל' וע"כ מה דאמרי' הא לא שהה ספיקא זה לא הוה ילפותא מקרא רק מסברה וכן מצאתי בפרמ"ג במשבצות זהב ס"ק ג' שהביא דברי תוס' בב"ק וכתב וז"ל והא דיליף מהתם יראה לי דרשב"ג יליף מהתם כל ששהה ודאי יצא מספק נפל דתורה סתמא אמרה אפי' דלא ידוע דכלו נו חדשיו וכן בבכור הא לא שהה ספיקא הוה לאו מהתם יליף אלא מסברה עכ"ל הזהב וכן כתב אדמ"ו ז"ל שם בסי' י"ז מסברה דנפשו וז"ל אלא מסברה החמיר רשב"ג וחשש לספק נפל כל שלא ברירא לן שיצא מספק נפל עכ"ל וזה ברור ולשיטת תוס' הנ"ל דרשב"ג יליף מסברה בוודאי לא הקשה העולם דהא מסברה אמר דהוה ספק בלא שהה כמובן אבל לשיטת רש"י דכתב בשבת דף קל"ה בד"ה מבן חודש וז"ל מדתלי בהכי ש"מ עכשיו נתברר שהוא בן קיימא ולא קודם לכן עכ"ל ובד"ה הא לא שהה ל' יום באדם ובבהמה ח' ימים ספיקא הוה הש"ס פריך עלי' עכ"ל נגלה

מבואר דהבין שגם מה דלא שהה ספיקא הוה ילפי' ג"כ מן פסיק הנ"ל דקודם לכן הוה חשש נפל דרש"י לשיטתו סובר כן בבכורות ובב"ק ועל זה מקשי' העולם דלמא לא שהה הוה רוב ומנ"ל למילף מקרא הא לא שהה ספיקא ועל זה עולה תירץ אדמ"ו ז"ל יפה מאוד דברי המדבר לכבוד התורה ולומדי'. הק' חיים סופר:

סימן י

שפע רב וכ"ט לראש הנכבד המופלג מורג חרוץ בתורה כמו"ה ר' ישראל רט"ב נ"י. מכתבו קבלתי בנידן אשר בא לפניו ששחטו עגל ונאכל הבשר ואח"כ נתגלה הדבר שלא הי' רק בן ד' ימים אם נאסרו הכלים או אם יש להתירם אחר מעל"ע שיהיה נטל"פ או לא והביא בכורי תורה אשר הגו רעיוניו וטרם אבוא לפסק אשתעשע באמרותיו לראות אם כדת וכדין השיג על גדולי מורים ואבאר אחת לאחת בעזה"י. (א) כתב וז"ל עיינתי בשבת קל"ה בגמ' הגי' רשב"ג וביבמות דף פ' בגמ' אמר ר' אבוה והמעיין שם יראה שכך פי' הברייתא בן ז' מחללין עליו את השבת היינו אפי' יש ריעותא בשערו ובצפורניו בן ח' או ספק בן ח' אין מחללין עליו את השבת אפילו אין ריעותא בשערו ובצפרניו אבל רבי פליג ומיקל וס"ל בין ס' בן ח' ובין וודאי בן ח' אם נגמרו שערו וצפרניו מחללין עליו את השבת אבל זה אצ"ל שרבי ס"ל שאפי' וודאי בן ז' צריך להיות נגמר שערו וצפרניו ופליג בתרתי יותר טוב למעט במחלוקת ואפי' את"ל שרבי ס"ל כן אבל בזה וודאי לא קיי"ל כרבי אפי' אי קיי"ל כרבא תוספאה רק בזה קיי"ל כרבי שאמרי' בבן ח' שנגמרו שעוצ"פ אשתרי' וכ"כ הרא"ש בפי' בשבת פ' ראד"מ וא"כ דברי ט"ז יו"ד רס"ו אחר מכת"ה לא ניתן לכתוב ולא עיין ברא"ש עכ"ל. ראשית אסדר לפניו פי' הברייתא באופן אחר תמצית דברי הטו"ז מה שחידש בהבנת הטור הוא דהבדל אשר בין וודאי בן ז' ובין וודאי בן ח' הוא כך דמי שאינו בקי לדעת מה הוא נגמרו שערו וצפרניו למשל שלא ראה בן ח' מימיו לדעת הבדל בין נגמרו או לא אז בוודאי בן ז' רשאי לימול את הולד כיון שנדמה לו שלם בשערו וצפרניו די אבל בבן ח' צריך איש בקי מבין לראות שנגמרו שערו וצפרניו וימצא שיש בהולד השלימות והסברא מתוק מדבש כאשר אבאר בעזה"י. נחזי אנן כבר מסרו לנו חכמי הש"ס כלל גדול בכ"מ אשר אנו רוצים לילך אחר הרוב להחזיק דחפץ שאנו דנין עליו היא בוודאי כמו הרוב ממינו צריך להיות שלא ימצא בו חסרון מן המעלות או סימנים אשר נמצא ברוב כמו דאמרי' בכתובות פ"ב רוב נשים בתולות נשאות רק רוב הנשים בתולות נשאות יש להן קול וזו דאין לה קול איתרע לה רובא או ביבמות דף ל"ז רוב נשים יולדות לט' רק רוב נשים היולדות לט' ניכר עוברה לג' וזו דלא ניכר איתרע לה רובא וכן חידש הריב"ש בסי' תע"ד מי שלא הביא ב' שערות לי"ג שנים ויש

ס' אי הביא בשנת עשרים השתי שערות קודם סימני הסריסות או אח"כ באו השערות לא שייך לחקור דנכריע דשערות קדמו דרוב אנשים לאו סריסים רק נשאר ס' סריס יען דרוב שאינם סריסים מביאים לשנת י"ג וזה שלא הביא בשנת י"ג איתרע רובא וכן חידש התב"ש בסי' ל"א אם נמצא מים במוח ולא ידעי' אי הקיף או לא דלא שייך עוד לחקור עליה שהיא מן רוב בהמות כשרות יען דעכ"פ יש בה רעותא שנמצא מים במוח מה שלא נמצא בשאר בהמות הכשירות ודבר זה יסוד מוסד מאוד. ולפ"ז יש לחקור לכאורה הלא רוב נשים יולדות לט' ומיעוט יולדות לז' א"כ נימא שולד זה הי' ראוי להיות נוצר בט' רק עפ"י סיבה יצא מקודם בחודש ז' והוי נפל [ועיין בילקוט בראשית על פסוק וייצר ד' אלקים ופי' נפלא בבית מאיר בתשובותיו סי' יו"ד דמי שנוצר להיות נולד לט' אז גם אם יצא בז' הוי וודאי נפל רק אם תחלת יצירתו הי' להיות נולד לז' היא הוי בר קיימא והוא אמת] דהלא דאזלי' בתר רוב נשים דיולדות לט' ומיעוט לז' א"כ בוודאי הי' ולד ראוי להיות נולד רק יצא מקודם והוי נפל רק אם נראה בעינינו דחי ח' ימים לרשב"ג או אם נראה לבקי שנגמר שערו וצפרניו לרבי אז ידעי' בזה דע"כ שהולד הזה הוא מן המיעוט נשים שיולדות לז' אבל אם לא שהה ח' ימים לרשב"ג או דלא נמצא בקי לראות שנגמרו שעריו וצפורניו דאין לנו הוכחה דהוא מן המיעוט שיולדות לז' אז נימא שהוא מן הרוב הנולדים לט' וא"כ הוי נפל מכח רוב וצע"ג ודוחק בעיני לומר יען דע"כ יצא מן הרוב דלא מולידין רק בחודש ט' דהא נולד בז' א"כ הוי גוף הלידה הוכחה שהוא מן המיעוט דאל"כ למה נולד בחודש השביעי אלא בוודאי יען שהוא בן ז' מתחלת היצירה דז"א דהלא לידה של עכשיו יש לתלות בכמה סיבות חיצוניות עיין נמ"י ריש פ' החולץ דלא אמרינן מדעכשיו נפל מעיקרא נמי נפל וא"כ נימא עכ"פ שהי' עד עכשיו בהריון בכלל הריון של רוב נשים ודוק. אמנם לק"מ דהנה יש לנו רוב אחר רוב נשים ולד מעלי' יולדות פי' מן כל נשים הנעשות מעוברות בין שמולידות לט' ובין שמולידין לז' מן כולם ביחד אשר יולדות יהי' רוב ולדות בני קיימא וכיון שאנו מחזיקים שגם מן אותן המיעוט שיולדות לז' נשאר רוב ולדות שלהם בני קיימא א"כ זה שנולד לז' אמרי' דהוא וודאי בן קיימא דרוב ולדות הנולדים לז' הויין בני קיימים כמו שרוב ולדות הנולדים לט' הויין בני קיימא והגם שאשה יצאה מן הרוב נשים שמולידין לט' עכ"פ הולד לא יצא מן הרוב ולדות של הנשים המעוברות הויין בני קיימא ולכן הגם שאין לנו הוכחה שהוא בן קיימא דלא שהה עדיין ח' ימים וגם לא בקיאים בסימני שערו וצפורניו אעפי"כ אזלי' בתר רוב ולדות ואמרי' שבוודאי יחי' ובוודאי נגמרו שוצ"פ ואם יהי' כאן מי שבקי בסימנים ימצא כל הסימנים ודוק. אך כ"ז אם אין אנו בקיאים לדעת אם נגמרו

הסימנים עכ"פ אין אנו יודעים ריעותא בולד זה דבעינינו נדמה לנו עכ"פ שנגמרו סימנים אבל אם אנו בקיאים בהכרת סימנים ובעינינו נראה שלא נגמרו שערו וצפרניו אז אמרי' בהיפך רוב נשים מן אותו המיעוט היולדות לז' יש לולד גמר סימנים כמו שיש לרוב ולדות הנולדים לט' ולכך לא נגמרו לו עדיין השערות והצפרנים והוי נפל דהלא יצא מן רוב היולדות לט' חדשים וגם יצא מן רוב הולדות שבין הנולדים לט' ובין הנולדים לז' יש לרוב ולדות גמר סימנים וזה שאין לו הסימנים וגם נולד לז' חדשים יצא משני אופני הרוב והוי וודאי נפל ודוק. אבל אם אין אנו בקיאים לראות בו ריעותא סמכי' דהוא מן רוב ולדות שהם בני קיימא וע"כ הוא מן מיעוט שיולדות לז' ואמרי' שבוודאי נגמרו שערו וצפרניו דהא עכ"פ נולד לז' חדשים אבל בבן ח' וודאי שהוא עפ"י הטבע נפל וודאי רק אם אנו בקיאים לדעת מה זה שנגמרו שערו וצפרניו ואנו רואים שנגמרו בו הסימנים אז יש הוכחה שהוא בן קיימא ואמרי' אשתהי אבל כ"ז שאין הוכחה לפנינו נשאר הריעותא דרוב ולדות אינם משתהים בבטן אמם והגם אי משתהים ימתינו לצאת עד ט' וזה שנולד בח' הוי נפל עפ"י רוב והבן זה כי דין של טו"ז הוא עומד חי לפנינו עפ"י סברא בעזה"י ועי' דוגמת סברא בש"ך ביו"ד סי' מ"ח ס"ק כ"ג בהבנת תשו' רשב"א ודוק. ומה שחידש הטו"ז הוא דוקא בבן ז' אבל בבן ט' היינו בסתם ולדות שלא פירש הבעל מן האשה אחר בעילה אחת הגם דראינו שלא נגמרו שערו וצפרניו מלין אותו הגם דאיכא רעותא דרוב ולדות יש להם גמר שערות וצפרנים וזה אין לו כיון דרוב ולדות בני קיימא נינהו ומיעוט יש אעפ"י שלא נגמר שערו וצפורניו אעפ"כ הויין בני קיימא טוב לומר שהוא ממיעוט הנ"ל מאשר נאמר דהוא מן מיעוט נפלים ואת"ל שמיעוט נפלים הוי מיעוט דשכיח כמבואר בתו' נדה דף י"ד ומיעוט דלא גמרו שערות וצפורניו ויהי' בן קיימא לא שכיח עכ"פ לענין מילה מלין אותו ממנ"פ וק"ל. [ומצאתי אח"כ בריב"ש סי' תמ"ו שכ' הא דסמכי' בדיעבד על הרבנן בסתם ולדות כגון בכהן היינו אם נגמרו סימניו אבל בלא נגמרו אמרי' דרוב ילדים נגמרו סימניהם והא דלא נגמר איתרע לי' רובא עיי"ש וב"ה שכוונתי לדעתו ונ"ל דדוקא אם בקיאים ויודעים בטח דלא נגמרו הסימנים אבל אם אין אנו בקיאים להכיר או דלא הסתכלו בו לדעת אם נגמרו אז סמכינן על הרוב ואמרינן דוודאי הי' נגמרו]. ומעתה אבוא לבאר פי' הברייתא לשי' הט"ז בן ז' מחללין עליו את השבת אפי' אם לא ידעי' שנגמרו סימניו כיון שלא ידענו עכ"פ בבטח שלא נגמרו סימניו מחללין עליו את השבת דאי ידענו דלא נגמרו סימניו אז לכ"ע אין מחללין עליו את השבת דיצא מן רוב נשים שיולדות וגם מן רוב וולדות הנולדים בין לז' ובין לט' דנגמרו סימניהם ואמרי' דולד זה הי' ראוי להיות נוצר לט' ויצא מקודם דהוי נפל] בן

ח' אין מחללין עליו את השבת לרבנן אפי' אם ידענו נו בסימנים דגמרו ולרבי אם לא ידענו דנגמרו סימניו הוי נפל אבל אם מכירין שנגמרו סימניו אמרי' אשתהי' ס' בן ז' ס' בן ח' אין מחללין היינו בדלא ידעי' דנגמרו סימניו דאם ידעי' דנגמרו אז בוודאי יש מסימנים הוכחה דהוי בר ז' אבל יען דלא ידעי' אם נגמרו סימניו או לא אין מחללין עליו את השבת וכ"ז אי לא אמרי' מהלינן אותו ממנ"פ אבל אי אמרי' מהלינן אותו ממנ"פ אז ס' בן ז' וס' בן ח' מהלינן אותו אפי' אם בבטח לא נגמרו סימניו. והמעיין היטב בטור יראה שאיירי איזה בן ח' ששערו לקוי ואין צפרניו שלמים וע"ז כ' וז"ל אם הוא ס' בן ז' ס' בן ח' מהלינן אותו ממנ"פ עכ"ל וזה שפירש הטו"ז מה שהקשה לו להב"י הלא בס' בן ז' וס' בן ח' מתיר אפי' ידענו בבטח דלא גמרו מכ"ש בנולד בז' דמהלינן אפי' בוודאי לא נגמרו סימנים על זה תירץ דמתחלה ביאר הטור לכל הפוסקים ואח"כ הביא פלוגתא ודוק. וראה זה מצאתי בב"י סי' רס"ו שתי' דברי הרא"ש שפסק שס' בן ז' או בן ח' אין מהלינן בלא נגמר שערו וצפרניו ונתקשה הטור הא יש למול אותו בממנ"פ אי חי שפיר קמהיל ואם לאו מחתך בשר בעלמא ותי' הב"י דר"א סובר דסימנים לאו כלום כדס"ד בגמ' ביבמות אז צריך לתרץ דמהלינן בממנ"פ אבל באמת דידענו חילוק בין גמרו ל"ק קו' הגמ' מימהל היכא מהלינן דבגמרו הוא מהלינן וכ' וז"ל ואע"ג דלצאת לגמרי מתורת נפל לא סגי בגמרו שעוצ"פ עד שישהה ל' יום כרשב"ג מ"מ מאחר ששערו וצפרניו מוכיחין עליו דבן קיימא הוא מחזקינן לי' ברוב הנולדים שהם בני קיימא ומלי' לי' כמו שאנו סומכין בכמה דברים על הרוב וכי לא גמרו כיון דלית לי' שום הוכחה איתרע לי' רובא ולא מהלי' לי' ואע"ג דאי ס' הוא אין כאן איסור תורה שהרי מחתך בשר בעלמא הוא לא רצו חכמים להתיר טלטול במקום שקרוב לוודאי שאינו בן קיימא עכ"ל ולכאורה דבריו נפלאים בעיני מאוד (א) הלא לר"ג ע"כ הוי ס' כמבואר בגמ' הא לא שהה ס' הוי ומבואר ברמב"ם פ"ד מה' מ"א דבשחט עגל קודם ח' הוי ס' נבילה רק דאין לוקין מס' וכן בה' אבות הטומאה ועיין במ"ל פ"ג מה' איסורי מזבח וע"כ יען דשכיח נפלים לא סמכינן על הרוב וצע"ג (ב) ועוד מה שכ' וז"ל כמו שאנו סומכין בכמה דברים על הרוב עכ"ל הוא פלא ביותר אי סמכינן דרוב ולדות הם בני קיימא א"כ למה צריך כאן עוד הוכחה משעריו וצפרניו הלא בכ"מ סמכינן על רוב בלי הוכחה וצע"ג (ג) ומ"ש עוד וז"ל וכי לא גמרו דל"ל שום הוכחה איתרע רובא עכ"ל הוא פלא אטו יען דנאבד הוכחה איתרע רובא למה לא אמר בקיצור בשלומא בגמרו סימנים דליכא ריעותא עכ"פ אזלינן בתר רוב ולדות אבל בלא גמרו דאיכא ריעותא אז אמרינן רוב ולדות יש להם גמר סימנים והא דלא גמרו איתרע לי' רובא אבל מדלית לי' הוכחה בלא רוב שהוא בן קיימא איתרע

לי' רובא הוא פלא וצריך עיון גדול. ונלע"ד דכוונת הב"י הוא כך דבוודאי רוב בני קיימא לא מתים בקוצר הזמן רק ישיגו שנות דור ודור אבל מיעוט בני קיימא מתים אפי' בקוצר ימים כנודע מעתה אם הולד מת ואנו חוקרים הגם שמת במספר ימים אעפי"כ נחזיק אותו שהי' בן קיימא והי' ראוי לחיות וסובר רבי דשעוצ"פ מעידים ע"ז ורשב"ג פליג דרק אם חי ל' באדם ובבהמה ח' ימים אז אעפ"י שמת אמרינן שהי' בר קיימא אבל מת קודם זמן זה הוי ס' נפל דמה שנמצא שנגמרו שעוצ"פ אינם עדות שהי' בן קיימא כיון שלא נשאר חי אבל אם אנו חוקרים על ולד אשר עומד לפנינו חי היחיה כשנות אדם או כשנות בהמה או לא אז בוודאי אמרינן כיון שנגמרו סימניו יחיה כשנות דור ודור דהלא רוב ולדות אשר להם סימנים הנ"ל נשארו בני קיימין וחיו שנים רבות וג"ז יחיה שנים רבות כמובן. ולפ"ז בשלומא ביבמה דאנו חוקרים הגם שמת הולד בתוך ל' יום תהי' היבמה מותרת בלי חליצה אז לרשב"ג לא מהני סימני שעוצ"פ דדוקא אם שהה ל' יום מחזקי' דלא הוי נפל הגם שמת מיד אחר ל' יום ויליף מפדיון שציוה התורה לפדות מבן חודש ואפי' מת הולד אח"כ קודם שנפדה אעפ"כ צריך האב לפדות אותו עיין בכורות דף מ"ט וע"כ דל' יום הוא מופת שהי' בן קיימא וה"ה בבהמה דהקפידה התורה שלא ירצה קודם יום השמיני אפי' אם עלה ירד עיין תו' זבחים דף י"ב ואם יהי' בו חשש נפל בלא"ה הי' יודעים דאם עלה ירד מכח ס' נפל דהא לרשב"ג הוי אפי' אכלו ארי' או נפל מן הגג ס' וה"ה נשחט הוי ס' אלא ע"כ אחר ז' ימים יצא מס' נפל ובזה מדוייק למה אמר רשב"ג דכתיב מיום השמיני והלאה ולא הביא ראשית הקרא דרק ז' ימים יהי' תחת אמו ועיין ברש"י שבת דף קל"ו ד"ה הוי אכלינן מיני' ולפמ"ש נכון דמפסוק ומיום השמיני ילפי' דבלילה אם עלה ירד וע"כ דאי לאו קרא לא הוי ירד וע"כ דליכא בו ס' נפל אחר יום שמיני ודוק וכן הוא הסברא בשלומא אם מת מקודם אמרי' בהיפוך רוב ולדות שהם בני קיימא יחיו שנים רבות והא דמת בקוצר ימים הי' מן מיעוט הנפלים דשכיח והוי ס' נפל ודוק. וא"כ במילה דאנו דנין אם לחלל שבת דלמא נפל הוא אמרי' אם יש לו סימנים הנגמרים יש לנו הוכחה שהוא בר קיימא ואמרי' בוודאי יחי' שנות דור ודור דאזלי' בתר רוב ולדות שהם בני קיימא ולא חוששים שימות בתוך ל' ונגלה עפ"י הרוב דהי' מן מיעוט נפלים דאמרי' בהיפוך דסמכי' על רוב ולדות שנשארים חיים וג"ז לא ימות הלא דאזלי' בתר רוב בהמות כשרות ולא בדקי' אחר ח"י טריפות בבהמה אשר אנו שוחטים הגם שאפשר שנמצא בו אח"כ מעשה טריפות אשר נדע שהיתה הבהמה הנ"ל מן המיעוט אעפי"כ אזלי' בתר רובא וסמכי' דלא נמצא בה טריפות ה"ה כאן אזלינן בתר רוב ולדות בני קיימא אשר יחיו ולא ימותו עד הגיעו לקץ הימים וכ"ז

אם יש סימנים שהוא בן קיימא אבל בלי סימנים אמרי' בהיפוך שהוא ממיעוט נפלים ודלמא ימות קודם ל' ונדע שהי' נפל דלא הי' לו סימנים של בן קיימא וגם מת בקוצר ימים כמו נפל אשת. ואוסיף עוד דוודאי רוב ילדים אשר לא גמרו סימנים לא יחי' שנים רבות הגם שאינם נפלים בכ"ז לא הויין בר קיימין ועיין רש"י יבמות דף פ' דרבי כר' אבוה הגם שנגמרו סימניו אין עושין מעשה עד עשרים ולתו' עכ"פ עד ל' יום אבל בלא סימנים בוודאי לא יחי' שנים רבות הגם אם יחי' ל' יום ונדע דלא נפל הוא עכ"פ בתוך ל' ולא נגמרו סימנים חיישי' שלא יחי' ל' יום אפי' דעכ"פ אינו בר קיימא לשנים רבות כמו רוב שנים ולא מהלינן אותו ודוק. רק לפ"ז ק' מאי מקשה הגמ' הא לא שהה ס' הוי מימהל היכא מהלינן ק' בוודאי אם כבר מת הולד ולא שהה ל' יום אז סובר רשב"ג דהוי ס' נפל דהא חזינן דמת ולא חי כשאר ולדות אבל לענין מילה דהולד חי לפנינו אז אמרי' דוודאי יחי' שבעים שנה ושפיר אזלינן בתר רוב ולדות דבני קיימא נינהו אפי' לרשב"ג ושפיר קא מהלינן וצע"ג. אמנם יש ליישב אם אמרי' דנגמרו שעוצ"פ מהני לסימנים שנאמר בנולד בחודש ח' אעפי"כ יהי' עכ"פ ס' נפל דמכח סימנים אמרי' דלמא אשתהי אז ידעינן דשעוצ"פ הויין סימנים דולד בר קיימא אבל אי אמרי' דבן ח' הוי וודאי נפל אעפ"י שיש לו סימני שערות וצפרנים א"כ חזינן דהנך סימנים לאו כלום נינהו דהא המה נמצאו אפי' בוודאי נפל ולא אמרי' מכוחם דאשתהי הולד וא"ל לסמוך על רוב ולדות דהם בני קיימין דהא מיעוט נפלים שכיח ובין נגמר סימנים או לא נגמרו הכל בכלל מיעוט אחד אבל אם נגמר סימנים הוי סימן על קיימת הולד א"כ נקט מיעוט המפילות דרוב נפלים הי' מן הולדות שלא נגמרו סימנים ואין כולם מן הולדות שנגמרו סימניהם א"כ ר' אדא סבר כדס"ד ביבמות דף פ' דאפי' נגמרו סימנים הוי וודאי נפל א"כ ק' מימהל היכא מהלינן הגם דנגמרו סימנים הא המה לא מעלים ולא מורידים והוי ולד שנגמרו סימניו וקא חי לפנינו ס' נפל ובזה יובנו דברי הב"י מאוד מאוד והגם שעדיין נשאר לעיין בכ"ז הערה הנ"ל נראה בשכל ודעת. ועדיין פש לבאר קו' הטו"ז שהקשה על הב"י איך מתיר בנולד בוודאי לז' אם לא נגמרו סימניו הא רבי אמר איזה בן ח' כל שלא גמרו סימניו משמע דמה שלא נגמר הסימנים הוא הוכחה דהוי בן ח' והוא פלא גדול דלמא קאי רבי על וודאי בן ח' או ס' בן ח' אז מה שלא נגמרו הסימנים הוא אות דהוא בן ח' אבל בן ז' מותר אפי' בלא גמרו שערות וצפרנים ומנ"ל לטו"ז דבן ז' שלא גמרו סימניו לא נקרא בן ז' אלא בן ח' וצע"ג. ונ"ל דהכריח פירושו מן לשון תוספתא דתני רבי אומר סימניו מוכיחים [או סימניו ניכרין] בו צפורניו ושערו שלא נגמרו וכדרך בן ח' באדם נפל כך בן ח' בבהמה גסה ובן ד' בדקה נפל עכ"ל והשתוממתי על המראה א"כ היכא

דייקא בגמ' ביבמות הא גמרו אמרי' האי בר ז' הוא ואשתהי' וא"כ גם בבהמה כן אם נגמרו הסימנים אמרי' בר ז' הוא ואשתהי דהא רבי אמר כדרך בבן אדם בבהמה נפל משמע ג"כ הא מה שבאדם אינו נפל גם בבהמה אינו נפל וזה א"א (א) הא בנדה דף כ"ד הוי אבעי' דלא אפשטי' אי בהמה גסה יולדת לז' וא"כ אפי' נגמרו הוי נפל דא"א לומר אשתהי' הא בהמה גסה אינה יולדת לשבעה [ועיין בתב"ש סימן י"ג שכ' בפי' כן דבהמה דאינה יולדת לז' לא שייך לומר אשתהי' ללדת דהלא אינה יולדת לז' כלל] והי' לרבא משם לפשוט מרבי דיולדת לז' (ב) הלא כ' ג"כ וד' לדקה ואם נימא הא נגמרו מותר יהי' בן ד' לדקה מותר מכח הסימנים וזה א"א דהא פשיטא לגמ' בנדה דף הנ"ל דג' לדקה בוודאי אינו חי והוי נפל גמור וא"כ א"א לומר אשתהי' וא"כ איך אפשר לדייק הא גמרו אמרינן האי בר ז' ואשתהי' והגם שדברי הגמ' מוכרחים דגמרו מהני דהלא רבי אמר רק יען דסימנים מוכיחים דלא גמרו משמע הא גמרו לא הוי נפל עכ"פ אין פי' לדברי תוספתא דאמר רבי כדרך שבן ח' באדם נפל כך בבהמה ק' לאיזה תכלית השמיע זאת ודוחק בעיני דתוספתא בא להשמיע רק זאת שגם בגסה בח' או בדקה בד' הוי נפל דא"א לולד לחיות אם נולד בחדשים הנ"ל אבל לדעת איזה בן ח' שיש להכיר בסימניו ע"ז לא אמרי' כשם כמו באדם רק אצלם הוי סימן אם כלו להם חדשיו אבל שערות וצפרנים לא מועילים כלל בבהמה להוציא מחזקתה יען דלא מוכחת בהם אשתהי'] וצע"ג. לכן הבין הטו"ז פי' חדש בתוספתא דת"ק אמר דבן ח' הוי וודאי שלא כלו לו חדשיו הא בן ז' או בן ט' סתמא אמרי' דלא הוי נפל וודאי אפי' לא גמרו סימניו ופליג רבי דכל שלא גמרו לו סימניו הוי הוכחה דלא הוי בר ז' או בר ט' אלא בר ח' היינו נפל וודאי כמו שבר ח' הוי נפל וודאי ור' אבוה דאמר אין עושין בו מעשה לא אירי בוודאי בן ח' אלא בסתם תינוק ולא גמרו לו שערות וצפרנים ואעפי"כ אינו מחזיק אותו לוודאי נפל דהוא סובר דלא הוי ודאי נפל חוץ בודאי בן שמונה ולא גמרו ופריך הגמ' הא גמרו הוי אמרי' אשתהי' אלא הא דעביד כרבה תוספאה דאמרינן אשתהי' כרבי עביד ומשני גם ר"ג סובר אשתהי' ופי' זה הובא ברמב"ן בחידושיו ביבמות דף פ' ומביא ראי' מירושלמי פ' נושאין על אנוסה עי"ש כי קלסוהו וא"כ מובן התוספתא שגם בסתם ולד בגסה בס' בן ח' או בס' בן ד' בדקה ג"כ אמרי' סימנים מוכיחים דהוי בן ח' לגסה ובן ד' לדקה דלא חי הא גמרו אמרי' דהוי בן ט' לגסה ובן ה' לדקה ודוק וא"כ שפיר הקשה הטו"ז מאי מהני ז' חדשים הא לרבי סימנים מוכיחים דלא הוי בר קיימא אלא הוא נפל ודוק. ובזה מיושבין דברי הרא"ש אשר הביא כ"ת נ"י והאמין שנעלמו מעיני הטו"ז והוא א"א דהב"י הביאו בסי' רס"ו והאריך בהם ליישב קו' הטור על הרא"ש רק הט"ז הבין דגם דברי הרא"ש כן

דכל הברייתא איירי בדלא ידעי' שגמרו לו סימניו כגון שא"א להכיר אי גמרו או שאינו בקי כלל בגמר סימניו אבל אם מכיר שגמרו אפי' בן ח' וודאי מהלינן דאמרינן אשתהי' אבל אם בבטח דלא גמרו אז אפי' בן ז' לא מהלינן ודוק. ובחקירת הטו"ז יש ליישב סתירת רשב"א דביבמות דף ל"ו פסק דבסתם ולדות היינו ס' בן ח' או בן ט' אפי' לא גמרו הסימנים סמכי' בדיעבד אם נשאת לכהן כרבנן ובדף פ' פסק דבלא גמרו אפי' נשאת לכהן תצא וכבר הרגיש בזה הבית מאיר בסי' קנ"ו והניח דעתו שרשב"א חזר בדף פ' ממ"ש בדף ל"ו ולדברי טו"ז מיושבים בדף ל"ו איירי דלא ידעי' דגמרו אבל גם לא ידעי' דלא גמרו אבל בדף פ' איירי דידעי' דלא גמרו אז בוודאי אפי' בדיעבד אסורה לכהן ודוק הארכתי בפרט זה להראות לו שלא למלל גדולות על עמוד המקובל לפוסק אבל קצרתי מאוד בהערות הנ"ל כי המה צריכים עוד חיפוש בנרות השכל אם הם בני קיימא. ופלא בעיני רק זאת מתוספתא הנ"ל משמע דיש היכר סימנים גם בבהמה ולא נזכר בזה לא בגמ' ולא בפוסקים בה' מילה באדם סמך הרמב"ם על סימנין בלבד וכ' הכ"מ דסובר דרשב"ג מודה לרבי ועיין בנמ"י יבמות אי גמרו מהני לרשב"ג בלבד ואולי הוא טוב יותר מל' יום ועיין בא"ע ובד"מ וביו"ד לענין בהמה לא נזכר כלל מסימנים בבהמה וכן ברמב"ם לא נזכר מזה וכ"כ בדג"מ בסי' ט"ו דבא"ע דסמכינן בדיעבד על רבנן ובבהמה אסרי' הבשר אפי' דיעבד ותי' דשאני אדם דיש סימן בשעוצ"פ וברמב"ן בשבת דף קל"ו האריך אם רשב"ג קאי על וודאי בן ח' וכ' וז"ל ואי ק"ל כיון דרשב"ג בבן ח' קאמר היכי אמרינן בגמ' בפשיטא ממהל היכי מהלינן מאן אמרה דבן ח' וודאי נימול לח' אעפ"י שגמרו סימנים דהא לת"ק דרשב"ג וודאי לא מהלינן לי' אפשר לומר מעשים הי' להם בכל יום שמלין אותו מכיון שנגמרו סימניהם אעפ"י שאין יודעין אם כלו חדשיהם או שיודעין שלא כלו וכן כולה שמעתא דעגל שנולד כולן בנולדים לח' חדשים בסימנים גמורים מיתוקמי דבלא סימנים לכ"ע ס' נפל אלא קס"ד בסימנים גמורים הן ומ"ה לרבי היינו רבנן ולד מעלי' נינהו עכ"ל הרי מבואר דיש סימני שערות וצפרנים בבהמה כמו באדם וכן השכל מסתבר וא"כ הוא נקודה נפלאה למה שתק הרמב"ם וכל הפוסקים בזה וצע"ג כעת. (ב) יצא כ"ת נ"י שדברי תו' בשבת דף קל"ה מוקשים במ"ש עכשיו מותר לטלטל כל תינוק שאין אנו בקיאים אם כלו כמו ס' בן ח' או בן ט' וכ' מעלתו וז"ל לא ידעתי מה חילוק יש בין זמן הגמ' ובין זה"ז הלא גם בזמן הגמ' לא הי' יודעים שהוא בן ח' וודאי אא"כ שלא בא על אשתו אלא פ"א ופירש ואם לא הי' כן הי' ס' בן ז' או בן ח' עד כאן לשונו. ונלע"ד בעזה"י גם אני טרחתי הרבה להבין דבריהם זה זמן כביר דלכאורה הי' לתו' לסיים וכולם כמו ס' בן ז' או בן ח' ותו' סיימו וכולם ס' בן ח' או בן

ט' וזה פלא הלא יודעים בבטח שהיא בתוך חודש ח' וא"א להיות בחודש ט' שעדיין לא עבר ח' חדשים מטבילתה ורק יש ס' אולי הוא בר ז' חדשים וצע"ג עוד יש לדקדק מתחילה התחיל התו' רק מטלטול וז"ל עכשיו מותר לטלטל כל תינוקת ואח"כ כ' אשה פעמים מתעברת סמוך לטבילתה וכו' וכ' וז"ל ומותר למולו ממנ"פ עכ"ל הזכירו רק מילה ולא טלטול ואח"כ כ' וז"ל אפי' הוא וודאי בן ח' וכו' וסיימו וז"ל אפ"ה נראה לר"י דמותר לטלטל ולמולו בשבת עכ"ל הזכירו טלטול ומילה יחד וצע"ג עוד פלא שכ' וז"ל כגון שלא בעל אשתו אלא פ"א ופירש וילדה לסוף ח' עכ"ל תיבות שלא בעל אשתו אלא פ"א הוא מחוסר הבנה כך הי' להם לכתוב כגון שבעל ופירש מיד וילדה לסוף ח' וצע"ג. אמנם מאוד עמקו מחשבותם דהנה רוב נשים הורגלו בטבעם להיות מסולקים מדם נדה אם הן מעוברות וזה סימנם יען שלא בא האורח בזמנו ידעו שנתעברו בחודש הזה רק לא ידעו איזה לילה ויש מן הנשים אשר יש להם סימנים במיחוש הראש וכדומה אבל לרוב נשים יש רק סימן סילוק הדמים ומזמן שנפסק האורח יספרו חדשי הריון אבל לרוב הוא זה אם יתעברו מיד אחר טבילה ונשאר זמן רב עד זמן הוסת וכבר נקלט הזרע והתחיל יצירת הולד אז נעשה סילוק הדם אבל אם האשה מתעברת סמוך לזמן הוסת שגם לא נקלט או לא הסריח הזרע ולא התחיל כח הצורה אז עדיין בא אורח בזמנו רק במעט דמים או שהדם דיהה עכ"פ היא נעשה נדה בדמה עיין ביפה מראה על הגדת ירושלמי פ"ד מיבמות וברבה פ' י"ד ופ' כ' על בראשית] ועיין בריב"ש סי' תמ"ו שהחזיק שכלו לו חדשיו הוי דוקא ט' חדשים שלמין דחז"ל אמרו יולדת לט' אינה יולדת למקוטעין והגם שאנו רואין שיולדות למקוטעין היינו מיום שהלכה לטבול אך מי יעיד לנו שלא נתעברה מטבילה הקודמת רק ראתה אורח בזמנו שעד שלש חדשים אין ראשה כבד עליה ועיין תשו' נפלאה בשו"ת עבודת הגרשוני סי' כ"א על מעשה בשפחות קלאפטרא שהובא בנדה שכ' שלא חיישי' שבא האורח אם היא נעשה מעוברת עכ"פ גוזר השכל כמו שכתבתי שאם לא נעשה יצירת הולד או הסריח הזרע בוודאי לא פועל הסתלקות הדם כנלענ"ד. וא"כ אשה שנבעלת מבעלה כ"פ אחרי ימי נדותה בכל עת שטבלה ובעל הבעל אותה רק פ"א ונתעברה בסוף וילדה בחודש ח' מטבילתה יוכל להיות שהולד הוא בן ט' הגם שלא עבר רק ז' וחצי חודש מטבילתה וכדומה דלמא נתעברה בחודש מקודם אחר טבילה בחודש שלפני' ואעפי"כ בא לה אורח וסתה בזמנו וזה שרמז התו' שבזמן הגמ' הי' הנשים בקיאים לדעת אם המה מעוברות או לא וידעו לספור ירחים אבל בזה"ז אין אנו בקיאין ויש אפשרות הגם שילדה בחודש ח' וודאי אעפי"כ הולד הוא בן ט' דהיא מספרת מחודש שפסק הוסת אבל באמת כבר היתה מעוברת וסמכי' על רוב נשים

יולדות ולד מעלי' והוא בן ט' ומותר לטלטלו אפי' שלא לצורך מילה וגם למול שהוא מלאכה דאורייתא יען דיש על מצות מילה ממנ"פ והוסיפו אפי' אם א"א לתלות בזה כגון שנשא אשה ובעל רק בעילה אחת ופירש ולא בעל אותה מעולם נמצא שאין לתלות שהולד הוא בן ט' כי הוא וודאי בן ח' והלא בן ח' אינו חי בכ"מ מותר לטלטלו לצורך מילה דאמרינן אשתהי והוא בר ז' וכ"ז לצורך מילה אבל לטלטול בעלמא אסור ודוק. ובזה מיושבים לי שדברי ר"י בתו' שבת דף קל"ה אינם סותרים לדברי ר"י בתו' יבמות דף פ' ע"א דשם קאי על וודאי בן ח' שלא בעל מעולם אלא פעם אחד שאסור לטלטול בעלמא אסור ודוק. (ג) יצא כ"ת נ"י לדון אחרי רעש התב"ש ודג"מ בסי' י"ג אם נמצא האם טרפה אם הולד אשר נמצא בתוכו מותר בשחיטת עצמו אחר שיהוי ח' ימים שהתיר הש"ך בפשוט והתב"ש צוח צעקה גדולה דח' ימים מהני רק אחר לידה שרוב ולדות הנולדין המה בני קיימא אבל בנמצא במעי אמו דליכא לידה אז אין ח' ימים מוציאין מחשש נפל והשיג עליו כ"ת נ"י הלא בסי' ט"ו דפסק המחבר דמהני כלו חדשיו ול"צ ח' ימים ורמ"א לא השיג שם לכתוב דאין אנו נוהגין כמו שהשיג בסי' י"ג ע"כ דשם אין אנו מחמירין יען דהוי גם לידה אבל כאן דלא הוי לידה אנו מחמירין הגם שבקיאין לחשוב ט' חדשים אבל להוסיף עוד חומרא שלא יהי' מהני ח' ימים זה לא נחמיר דהלא אנו בקיאים עכ"ד. ולע"ד לא עיין יפה בזה נהפוך הוא דשם הוי לידה א"כ א"כ יש רוב ולדות בני קיימא ואנן פסקינן כרבנן רק דמחמרינן כרשב"ג היינו בלא ידעינן דכלו לו חדשיו אבל בידעינן הגם שאין אנו בקיאים דאולי התעיף עיניו ועלה עלי' זכר בתוך חדשים ראשונים עכ"פ אין כאן איסור דאורייתא דהא נולד ויש רוב שהוא בר קיימא ולמה נחוש על חשש בעלמא על איסור דרבנן שמחמירים כרשב"ג אבל כאן בלא לידה דיש ס' איסור דאורייתא אולי הוא בר ח' ולא נשאר לסמוך רק יען שהוא בר ט' אז אמרינן אין אנו בקיאים אולי עלה עליה זכר בחדשים הראשונים נמצא פוגע באיסור דאורייתא ודוק ומצאתי אח"כ שתב"ש בסי' ט"ו ביאר כן והשיג על המג"א בה' יו"ט סי' תצ"ח שכ' בעגל שנולד ביו"ט דלא מהני כלו לו חדשיו דאין אנו בקיאים עיין שם. וראיתי לכ"ת נ"י שהשיג גם על הדג"מ אשר השיג על תב"ש שסובר דגם לרשב"ג לא מהני שיהוי רק בצירוף לידה יען דרוב הנולדים בר קיימין והשיג עליו הלא רשב"ג מתיר בשיהוי אפי' בוודאי בן ח' ואטו רוב הנולדין בחודש ח' בר קיימא נינהו אלא וודאי דסובר רשב"ג דא"א להיות בשום אופן ל' באדם וח' בבהמה וכ' כ"ת נ"י זה דוקא בלא נגמרו שערות וצפרניו אבל אם נגמרו הסימנים בוודאי בני קיימא נינהו עכ"ד. ונ"ל דזה אינו אמת דהלא רשב"ג מתיר בשהה ל' יום אפי' לא נגמרו שעריו וצפרניו ומתחלה סובר הרשב"א ביבמות דף פ' דלרשב"ג

תרתי בעי נגמרו סימניו וגם שיהוי ל' יום אבל אח"כ כ' וז"ל ואפשר נמי דרשב"ג נמי אף בלא גמר סימניו נמי מחזקינן לי' בבן קיימא אלו שהה ל' יום דאיהו עיקר טעמא לא תלי אלא בשיהוי וכל ששהה קאמר לומר דכולם כיון ששהו ל' יום נפקו מתורת נפל דאין נפל מתקיים ל' יום וכן נ"ל עיקר דהא רשב"ג לא הזכיר כלל גמר סימנים אלא שיהוי ל' יום משמע אפי' לא נגמר סימנים רק שהה ל' יום יוצא מחשש נפל דאין נפל חי ל' יום וה"ה נשמע לבהמה ג"כ בכל אופן דחי ח' ימים נפק מתורת נפל ודברי דג"מ מבוארים ברשב"א דהא רשב"ג משוה ל' יום באדם עם ח' יום בבהמה ודוק עוד נפלא בעיני על כ"ת נ"י הלא הדג"מ גילה דעתו בסי' ט"ו דלא משכחת גמר סימנים בבהמה רק באדם וא"כ דליכא גמר סימנים בבהמה ואעפי"כ מהני שיהוי ח' ימים בבהמה אפי' וודאי נולד בחודש ח' וע"כ דמהני שיהוי אפי' ליכא רוב נולדים אינם נפלים ודוק [וא"א לומר דכל ששהה מרבה אפי' אם קורעה לבטן האם ונוטלין הולד דמהני ג"כ ל' יום באדם וח' בבהמה דלא כתב"ש ז"א דלקרבן פסול כל בהמה אשר לא נולד והוא יליף ח' בבהמה מן מיום השמיני והלאה ירצה וע"כ בלידה איירי וא"כ נשמע רק שתורה סמכה על ל' יום באדם וח' בבהמה בלידה דוקא דגם לפדיון הבן צריך לידה ברחם עיין גמ' וש"ע בה' פדיון ויש ראי' מכאן לתב"ש ודוק]. עוד השיג על הדג"מ שכ' והגם דרבנן דפליגי על רשב"ג דלא מהני ל' יום באדם וח' בבהמה גם אינהו מודים דרוב נפלים לא יחיו וכ' כ"ת נ"י וז"ל אגב שיטפי' כ"כ ח' בבהמה הרי לרבנן מותר לשוחטו בתוך ח' ימים עכ"ל לא ידע מה הוא סח רבנן מתירין בסתם ולדות אבל בנולד ח' אסרו אפי' אם שהה ח' ימים בבהמה לא ידעתי איך שגה ברואה ר"ל. ומה שיצא לתרץ דברי הרי"ף שפסק ס' בן ז' או בן ח' אין מהלינן שנתקשה הרשב"א הא הגמ' אסיק דמהלינן ממנ"פ וכ' כ"ת נ"י דלכאורה אי ס' דאורייתא לקולא א"כ לו יהיה בלא שהה הוי ס' מאי הוי הלא ס' לקולא וכ"ז בס' בבן ט' חדשים רק דלא כלו ויש לחוש על בן ח' אבל ס' בן ז' או בן ח' יש ס"ס לאיסור א' דלמא הוי בן ח' ואת"ל בן ז' דלמא לא כלו לו חדשיו דהיה ראוי להיות נולד בז' ולכן רק בס' בן ז' או בן ח' פסק הרי"ף לאיסור אבל בסתם ולדות מהלינן מכח ס' לקולא וכ"ת הא מדרבנן עכ"פ אסור שאני הכא שהתורה התירה למול בשמונה ואין כח ביד חכמים לאסור מה שתורה התירה כסברת הטו"ז בסי' קי"ז. לא ידעתי להשיב כי חבילות השגות יש לי בזה (א) הלא אי לא אמרי' ממנ"פ רק אמרי' לו יהי' שהוא נפל יש בו חיות לענין חבורה ועיין רמב"ן שבת בזה א"כ הלא היום שבת בוודאי ואנו עושים מלאכה וודאי ביום שבת רק יש ס' אי יש כאן מצוה אשר לנגדה הודחה או הותרה שבת וא"כ מי שמע כזאת האיש אשר נכנס מן שעת לילה בחיוב היום של איסור מלאכה

יחלל שבת על ס' מצוה הלא במתני' תנן לפעמים נימול התינוק לתשעה ולעשרה אם נולד בה"ש דלא ידעינן אם אנו עושים מצות מילה של יום השמיני ולכ"ת נ"י יהיה ס' להקל ועיין תו' כריתות דף י"ז אפי' ביה"ש במוצאי שבת הוי קביעות איסור (ב) א"כ מאי מקשה הגמ' מימהל היכא מהלי' הלא ס' דאורייתא לקולא ואם המקשן לא ידע מזה דס' תורה להקל א"כ יתרץ לו התרצן האמת דס' תורה להקל (ג) מ"ש דכאן לא יוכלו רבנן לאסור דתורה התורה בפי' ביום השמיני ימול לא ידע מה הוא סח דלמא התירה התורה רק בידעינן שכלו לו חדשיו או עפ"י שני מוהלים דהויין שנים שעשו מלאכה עיין תשו' רמ"א סי' ס"ו דלא כב"י בה' מילה הלא הרשב"א מקשה על הרי"ף רק זאת דאנו נוהגין למול אבל לא שנעלם מהם פסוק בתורה (ד) הט"ז חידש זאת אם רבנן יעשו גזירה חדשה על דברים ידועים להיתר כמו בשמא יתקן כלי שיר אבל אם עשו כלל בכל ס' דאורייתא שמותר מן התורה לסמוך על צד קולא והם אומרים לחוש על צד ס' איסור שבו אז לא מחדשים לעשות גזירה בעבור משמרת רק שחששו על צד איסור דאורייתא שבו פן נוגע עכשיו באיסור דאורייתא אבל לא לעשות משמרת לתורה אז לא שייך מה שחידש הט"ז עיין בט"ז בח"מ וביו"ד ובא"ח שחידש זאת ג' פעמים ויראה כן והארכתי בזה במקו"א (ה) מה שאומר בס' בן ז' וס' בן ח' הוי ס"ס לאיסור דלמא הוי בן ח' או אפי' בן ז' דלמא לא כלו לו חדשיו זה שיבוש דהכל חד ס' לא כלו לו חדשיו ומה לי אם הוא בר ז' ללידה וזמנו הוי לט' או שנולד לח' וזמנו הוא לט' ס"ס הוי ס' נפל דדלמא לא כלו לו חדשיו ודוק. והפלא שהתפלא איך עבדינן תרתי דסתרי אם מת בתוך ל' שהיא אינה מתאבלת והבעל אינה מגרשה הלא המה שני הפכים בנושא אחד וצע"ג. ונלע"ד ליישב דכל אבילות הוא מכח מרירות אשר חל בשעת מיתה אבל בולד שהוא נפל ליכא מרירות בלב אבות כך קבלו חז"ל כנודע וא"כ כיון דמיעוט הנפלים הוי מיעוט דשכיח כמבואר בתו' נדה דף מ"ד א"כ שוב ליכא מרירות דאבות תולין במיעוט המצוי אבל עכ"פ הכהן אשר זכה באשתו הולך אחר הרוב ואינו עושה עבירה אם יבעול אותה כי הוא תולה דהי' זרע קיימא ולא צריכה חליצה כנלע"ד. עד כה שעשעתי להראות לו בעזר השי"ת שלא ידחה גדולי מורים בדבריו כי המה עזים וחזקים כשחל וכנמר אבל אני מודה לפני כבודו נ"י כי ידעתי גם ידעתי שלא זכיתי עד עתה לירד בתוך עומק ענין הנ"ל כמעט לא ידעתי סוגי' אשר יהי' בה מבוכה גדולה כמו בענין ס' נפל כל ראשונים יגיעים ואחרונם ייעפו אולי אזכה בפעם אחר לברר הסוגי' לעמוד על בינת ראשונים וחכמת אחרונים ולא באתי רק לפרש אשר בלבי לחזק ולפלפל כעת עם כ"ת נ"י אבל אין דבר ברור בידי ואי"ה אכתוב לו עוד. אך בנידון הכלים אשר בשלו בהם את הבשר אם מהני שיהוי כ"ד

שעות או הוי כשאר ס' טריפות שנתבשל דלא מהני שיהוי מעל"ע נ"ל אם ראו שהי' לו שערות וצפרנים כמו שאר עגלים אחר ח' ימים וגם הלך ועמד שהי' בריא לפי ראות עיני אדם אז לרוב שיטות רק איסור דרבנן וכפי הגאונים אשר הובא בב"י מותר לשחוט אפי' ביומו וכבר האריך התב"ש סי' ט"ו להוציא לאור צדקתן דאינהו לא אכלו אבל לא אמרו שהבשר טרפה וכן מביא שם בכרם שלמה שמהרש"ל בסוף ספרו לב"ק מביא הדברים אשר בין בני בבל ובני א"י והוא א' מהם שבא"י אוכלים ולד הנולד אפי' ביומו וכן האריך בחכמת אדם בתשובותיו סי' ח' להצדיק הגאונים ובצירוף שיטת הרמב"ן אשר הבאתי דגם בבהמה יש סימנים בשערות וצפרנים [ועיין ברה"מ בה' יבום פ"ב] יש לסמוך עכ"פ על הכלים בשיהוי מעל"ע דאינהו מיכל אכלו ואנן לא נסמוך עכ"פ על נטל"פ כנלענ"ד. הדש"ת הק' חיים סופר:

סימן יא

שאלה ששחט פרה בחודש ט' לעיבורה ונמצאת נבילה בשחיטתה וקרעו לבטן והוציאו לולדה בריא וחי ואחר עשרה ימים שחטו לולד ונמכר הבשר במקולין וכאשר בא השמועה לזקן אחד צעק ככרוכיא שגם הוא הי' קצב בימי נעוריו ואירע לו כזה ואסרו הלומדים שבעירו לבשר מאי לחוש לדבריו ולקבלתו ולאסור הכלים של בעלי בתים או לא. תשובה הוא זקן שקנה חכמה מלומדי ד' לאסור הבשר למכור אותו אבל לאסור הכלים של בעלי בתים תלי' באשלי רברבי כאשר נחקור על שורש הדין בעזהי"ת. הנה ביו"ד סי' י"ג סעיף ז' כתב המחבר אם שחטה לבהמה ונתנבלה ונמצא בה בן ט' חי יש לו לעובר תקנה בשחיטת עצמו והגיה הרמ"א וז"ל עכשיו אין להתיר שום ולד הנמצא בבהמה אם האם טריפה ולא מהני לו שחיטת עצמו דחיישי' שמא אינו בן ט' עכ"ל וכתב הש"ך ס"ק י"א וז"ל אבל וודאי כשימתין עד תחלת ח' ללידתו שאז יצא מספק נפל כדלקמן סי' ט"ו ואפי' היתה אמו טריפה ניתר בשחיטת עצמו וכ"כ בפרישה סי"ב עכ"ל ובתבואת שור הביא בשם הפרישה אפי' אם וודאי הוא בן ח' ג"כ מהני שיהה ח' ימים דע"כ האי בר ז' הוא אלא דאישתהי עד ח' וממה שכתב הטור בן ח' אסור לק"מ דאם חי ח' ימים לא הוה בר ח' אלא בר ז' עכ"ד פרישה אך הוא השיג עליהם הא בנדה דף כ"ד הוה ספק אי בהמה גסה ילדה לז' וא"כ לא שייך להתיר בנמצא אפי' בן ח' מכח דאמרי' דהוא בר ז' ואשתהי הלא לא נפשט שם אי בהמה גסה יולדות לז' וכי תימא דגמ' מספקא רק אם יולדות לז' אבל אפשר דנגמר בה הוולד לז' זה אי אפשר לומר דהא באדם דיולדות לז' אעפ"כ יש פלוגתא ביבמות דף פ' אי אמרינן אשתהי ובבהמה דיש ספק אם יולדות לז' יהי' אשתהי פשיטא עכ"ד וכן מצאתי בפלתי שהשיג בזה על הש"ך. ונלע"ד

לחקור בעזהי"ת דלכאורה פלא בעיני עי' גמרא יבמות דף פ' דאמרו דרבא תוספאה עבד כרבי דאמר אשתהי הלא יש להבדיל ביניהם דשם בבן ח' אמר רבי סברת אשתהי דהגם דרוב נשים יולדות לתשעה עכ"פ לא מצינו שרוב ולדות נגמרים בצורתם לתשעה דווקא דאפשר רוב ולדות נגמרים בצורתם לז' ובכל זאת לא יולדות עד תשעה רק מיעוט יולדות גם לשבעה שמיד שנגמר צורת הולד יפתח הרחם ויצא וזה הולד שיצא בחודש ח' הוא משונה דלו יהי' שנגמר צורתו בז' הי' לו לצאת בז' או להשהות עד ט' וזה יצא בחודש ח' לא עשה לא כרוב ולא כמיעוט אז סובר הת"ק שהוא וודאי נפל ורבי ורשב"ג סוברים כיון דנגמר בשערו ובצפרניו או שחי ל' יום ע"כ הוא אישתהי ובאמת הי' ראוי' להשהות עד חודש ט' כדרך רוב נשים שיולדות לט' הגם שנגמר צורת הולד לז' רק ע"פ סיבה חיצונות יצא באמצע השהיי' אבל כיון שרוב נשים יולדות לתשעה וזו ילדה לי"ב חדשים והא אשתהי כנגד רוב היולדות בחודש הט' לזה כ"ע מודים דלא אמרינן אשתהי דרוב נשים יולדות לתשעה ולא משהין הולד יתר על זמן תשעה חדשים בקרבם וא"כ אפי' כרבי וכרשב"ג לא עביד וצע"ג. ולכאורה יש ראי' לזה שחדשתי דמה שנגמר צורת הולד לז' לא הוה רק מיעוט דאפשר רוב ולדות נגמרו צורתם בז' חדשים דאל"כ דרוב ולדות נגמרו צורתם בחודש ט' ואז יצאו מיד ומיעוט נגמר צורתם בחודש ז' והמה יצאו מרחם בחודש ז' מדנקטו חכז"ל תמיד רוב נשים יולדות לט' ומיעוט לז' למה נקטו על הנשים שיולדות ולא נקטו על הולדות שאנו דנין אם הוא בר שבעה לראשון או בן ט' לאחרון ונימא רוב ולדות נגמרו צורתם בט' ומיעוט בז' ואז ממילא ידעינן שרוב יולדות לט' ומיעוט יולדות לז' אלא פשיטא דרק על הלידה יש רוב דלו יהי' שנגמר צורת הולד בז' אעפ"כ לא הוה לידה אלא לט' ודוק. ואוסיף נופך על הקו' דלמא דווקא סובר אישתהי בבן ז' יען כי דרך רוב נשים להשהות הולדות בבטן עד חודש ט' או הגם אם נגמר צורת הולד בז' משתהי' יותר חודש או חדשים עד ט' אבל דנאמר אישתהי אחר חודש ט' שיש רוב על הלידה גופה אז לכ"ע לא אמרינן אשתהי דאזלינן בתר הטבע שכל הנשים יולדות לתשעה לכל הפחות ואיך נאמר אישתהי על ג' חדשים אחר זמן הטבע וצע"ג. ונ"ל דגמ' מדמה בשלומא לת"ק דלא מהני סימן גמרו שעריו וצפרניו וגם שלושים יום הגם דרוב ולדות בני קיימא נינהו מסייע דולד מעלי' הוא אעפ"כ הוה וודאי נפל דסובר שאין שום ולד שוהה במעי אמו ה"ה דלא מהני באשה שילדה לי"ב חודש דנאמר אשתהי הגם שהי' לה חזקת היתר לבעלה וחזקת כשרות וצדקת לסייע דבוודאי לא זנתה ברצון (ואונס לא שכיח דיש לו קול) אעפ"כ לא אמרינן אשתהי אבל לרבי ורשב"ג דסוברים דאמרינן אישתהי מחמת רוב וולדות בני קיימין ה"ה מצרפין חזקת כשרות וחזקת צדקת דאשה

ואמרי' אישתהי שלא לעשות אותה לזונה ולולד לממזר ודוק [עיין רמב"ן יבמות דף פ' בחידושיו]. היוצא מזה דדוקא בנולד לח' באדם פליגו דיש תרתי לריעותא דהלא רוב יולדות לט' אפי' נגמר צורתם בז' ומיעוט יולדות עכ"פ לז' וזה ששינה את טעמו ויצא בח' אז אמרו רבנן דהוה נפל אבל בנמצא במעי טריפה ולד הוה וודאי ספק אולי נגמר בז' רק שרוצה לשהויי במעי אמו עד ט' ובתוך כך שחטו לאמו ומהני שיהה ח' ימים ודוק ובגמ' בכורות לא איבעי להו רק אם יולדות ג"כ לז' כמו אשה שיש מיעוט מן הוולדות שנגמרו צורתם בז' ויצאו מרחם אמם אבל בוודאי יש הרבה ולדות שנגמרו צורתם בז' ולא יצאו עד ט' וא"כ אם ראינו שחי ח' ימים אחר שנשחט האם א"כ בע"כ בן ז' הוא ואישתהי ודוק ומכ"ש אי לא יולדות לז' ודרך הבהמה להשהות הולד עד ט' אז בוודאי אם נשחט האם תלינן דאישתהי דלא שייך לומר וכי בן ז' הוא למה לא ילדה לז' דאין דרך בהמה לצאת לז' הגם שנגמר הולד לז' אלא אפילו אם יולדות לז' אז לא אמרי' אישתהי אם יולדות לח' אליבא דת"ק כמו באדם אבל בנמצא במעי אמו בוודאי אמרינן אישתהי ומכ"ש לדינא דפסקינן כרשב"ג ורבי דאמרי' גם באדם אישתהי הגם שיולדות לז' וה"ה בבהמה אפי' בנולד לח' אבל בנמצא במעי אמו לכ"ע אמרי' אישתהי ודוק. ומה שהביא התב"ש ראי' דלא אמרי' בבהמה אישתהי דאל"כ קשה בחולין דף ע"ג דמתיר ר"מ בנמצא בן ח' חי ששחיטת אמו מתירו אבל בן ט' צריך שחיטת עצמו וקשה הא ר"מ חייש למעוטא וא"כ ניחוש דלמא בן שבעה הוא ואישתהי בשלומא הא דלא פשט רבא דבהמה אינה יולדות לז' מדר"מ הנ"ל לק"מ די"ל דה"ה בן שבעה אוסר ונקטו פלוגתא לאשמעי' כח דרבנן דלא תימא בבן ז' המה מתירין דרוב נולדים לט' וס"ל דבן ז' הוה נפל לכן אשמועינן אפי' בבן ט' המה מתירין במעי אמו אבל לדברי פרישה דאמרי' משתהי בבהמה קשה מדר"מ ותירץ דהוה מיעוטא דמיעוטא דרוב נולדים לט' וממיעוט דנולדים לז' מיעוט מהם משתהים יעו"ש ולפמ"ש דאפשר רוב ולדות נגמרו בז' רק רוב לא נולדים עד ט' א"כ הדרה הקו' לדוכתא למה לא חייש ר"מ על זה אולי בר ז' הוא ובאמת הי' רוצה להשהות עד ט' ובתוך כך נשחטה האם וצע"ג. ולע"ד נראה לי דלק"מ דטעמא דר"מ דאמר בן ט' צריך שחיטת עצמו פי' רש"י שם דסובר חדשים בלבד גרמו ורבנן סוברים חדשים וגם אוירא גרמו יעו"ש וא"כ בשלומא בבן ט' דאז דרך הבהמה לצאת בין אם נגמרה אז או אם נגמרה מקודם ואין לו עוד זמן להשהות בבהמה ולא חסר רק אויר לצאת מרחם ולבא באויר עולם אז כיון שאין לו עוד להשהות בתוך האם לכן חדשים בלבד גרמו אבל בן ז' דרך להשהות בבטן האם להשלים עצמו בכח עוד שני חדשים דרוב נולדים לט' הגם אם נגמרו בז' אז בודאי נחשב כלא ולד והוה בכלל כל בבהמה תאכלו אפי' לר"מ

ודוק. והוסיף הגאון בעל תב"ש לחדש דבר הא דמהני לרשב"ג ח' בבהמה הוא רק בסתם ולדות אבל בבן ח' וודאי לא מהני שיהה אפילו נולד דאל"כ למה לא פשט רבא דבהמה יולדות לז' מדרשב"ג דמותרת בנולד לח' וע"כ דאשתהי ונגמר בז' ונתקשה למה שתקו הפוסקים בסי' ט"ו מלהזכיר זה דח' ימים לא מהני בבהמה רק בסתם ולדות וצריך עיון גדול. ולפמ"ש לק"מ דגמ' הי' מסופק אי גם בהמה יולדות לז' אם נגמר הולד כמו באשה שיולדות לפעמים בחודש השביעי והוה בחזקת שאינו נפל או נאמר הגם דנגמר צורת הולד לשבעה בבהמה כמו באדם בכל זאת לא יהי' מיעוט אשר יולדים לשבעה ואפי' נולד בשבעה הוה בחזקת נפל כמו בן ח' באשה אבל בוודאי נגמר לפעמים צורת הולד לשבעה ואפשר גם רוב ולדות נגמרים לשבעה רק טבע הבהמה להשהות הולד בבטן עד ט' ואם נולד לח' אז הוא בחזקת נפל חוץ אם נגלה דשהה ח' ימים ורשב"ג קאי על בהמה אפי' וודאי נולד לח' ודוק ונ"ל מדנקט רש"י ביבמות דף פ' ובנדה דף מ"ד כל מקום שמביא הגמ' דברי רשב"ג כל ששהה ל' יום באדם אינו נפל וכתב רש"י וז"ל באדם דאלו בבהמה איירי בוודאי בן ח' דאל"כ ע"כ הוצרך לנקוט באדם ולמה צריך רש"י לומר יען דמהני בבהמה ח' ימים אפילו אם יהי' גם בבהמה ל' יום היינו בסתם וולד ובאדם אפי' בוודאי בן ח' אלא ע"כ דלא כתב"ש ודוק. ולכאורה עלה בדעתי להביא ראי' לדברי תב"ש דבוודאי בן ח' בבהמה לא מהני שיהוי ח' ימים דשם בנדה דף כ"ד ע"א הביא הגמ' הברייתא דיש בעוברין שהן אסורין בן ל' לדקה ובן ח' לגסה הימנו ולמטה אסור יצא מי שיש לו שני גבין ושני שדראות ואמרי' בגמ' רב מתרץ לטעמי' יש בעוברין שהן אסורין בד"א בשיצא לאויר העולם אבל במעי אמן שרי' חוץ שני גבין ושני שדראות אפילו במעי אמן אסור יעו"ש וע"כ איירי בשהה ח' ימים דאל"כ מאי יש בעוברין שהן אסורין הלא כל ולדות אסורין עד ח' ימים אפי' ספק בן ט' אלא בוודאי דאשמועינן הברייתא אפי' חי ח' ימים אסורין משום נפל וקשה למה באמת אסורין נימא דבן שבעה הוא ואישתהי אלא פשיטא בבהמה לא אמרינן אישתהי כדברי תבואת שור. ואחר העיון זה אינו קושי' דבסתם ולדות לרבנן מותר לכתחלה ולרשב"ג רק איסור דרבנן ובריייתא רוצה להשמיע דיהי' וודאי נפל ולוקין על נבילה אם לא חי ח' ימים ודוק. נהפוך הוא לכאורה ע"כ איירי הברייתא בלא שהה ח' ימים דאם אפי' בחי הולד ח' ימים ואעפ"כ הוה וודאי נבילה חשה א"כ מופשט דבהמה אינה יולדות לשבעה דאם ילדה א"כ נימא דאישתהי דהא הי' חי ח' ימים אלא ע"כ דבהמה אינה יולדות לשבעה ומאי מספקא לי' לרבא הא התב"ש סובר כן דאישתהי תלי' אי אמרינן יולדות לשבעה וצע"ג. לק"מ דרבא מסופק מדאוסר הברייתא בן ח' אי איירי אפילו בשהה ח' ימים וממילא נשמע דלא יולדות דאל"כ נימא אישתהי

או נימא דברייתא בדלא שהה ח' ימים אבל באמת בשהה מהני וע"כ דיולדות לז' ורצה לפשוט מהימנו ולמטה ומשני דקאי אדקה ואחר שהקדימה הגמ' דהלכתא כרב ופי' הברייתא הוה ה"מ בשלא יצא לאויר העולם ודלא כשמואל שפי' ה"מ בדלא כלו חדשיו נסתפק רבא אי בהמה יולדת לשבעה ודוק דתב"ש חידש אי אינה יולדות לשבעה ליכא למימר אישתהי אבל זה יוכל להיות דאמרינן יולדות לז' ואעפ"כ לא אמרינן אישתהי דמדלא ילדה לז' כמועט ולא לט' כרוב רק ילדה בחודש ח' אמרינן דהוא נפל וודאי כרבנן דתוספתא פרק במה בהמה דסבר דאשה יולדת לז' ולט' אבל יולדת בחודש ח' הוה וודאי נפל דלא אמרי' אישתהי חודש אחד וילדה בחודש ח' ודוק. ואולי רמז רבא דנקט הרי אמרו אשה יולדת לט' ויולדת לז' בהמה יולדת לט' יולדת לז' או לא ילדה ולכאורה יפלא למה נקט הרי אמרו בעינינו אנו רואים דאשה יולדת לט' ויולדת לז' וכן הי' לו לומר אמר רבא אשה יולדת לט' ובהמה יולדת לט' בהמה נמי יולדת לז' כמו אשה דיולדת לז' או לא ילדה וצ"ע רק רבא סמך על רבנן בתוספתא דאשה יולדת רק בט' או בז' אבל אם יולדת בח' הוה וודאי נפל דלא אמרי' אישתהי ולא מהני שיהוי ח' ימים או אם נגמרו שערות וצפרנים ושאל רבא א"כ יש לדון בבהמה אי יולדת נז' אי לא ילדה הגם דלא שכיח דבהמה תלד לז' אעפ"כ אם יולדת אם הוה ולד או נפל אבל לרשב"ג דסובר בפירוש דמהני ח' ימים בבהמה אפי' נולד בוודאי בחודש ח' אז בוודאי אמרינן בהמה יולדת לז' ודוק. ועלה בדעתי ליישב גוף הקו' אפי' אירי בשהה ח' ימים אעפ"כ אין לפשוט מברייתא דלא יולדת לז' דהא רב מפרש ה"מ בשלא יצא לאויר העולם אבל יצא לאויר העולם אסור ולכאורה קשה למה לא אמר בקיצור ה"מ בשלא נולד אסור מאי זה דמפרש יצא לאויר העולם וצע"ג אך הכוונה בנשחטה האם ונמצאת טריפה שאז נקרא הולד יצא לאויר העולם דהא צריך שחיטת עצמו עיין תוס' חולין דף ע"ד ע"א בד"ה ואז כיון שחסר הלידה אין לסמוך על שישהה ח' ימים להוציא מחזקת נפל ודו"ק אבל כבר אמרתי דדבר זה רחוק משכל דנמצא בבטן אמו אמרי' אישתהי אפי' לרבנן ואפי' אי בהמה לא יולדת לשבעה ומכ"ש לרשב"ג דלא כתב"ש ודוק. ונ"ל להביא ראי' דמהני ח' ימים בבהמה אפי' ידוע שבוודאי נולד בחודש ח' דבנדה שם בדף הנ"ל אמרו שמואל מתרץ לטעמי' בן ז' לדקה בן ח' לגסה הימנו ולמטה אסור בד"א בשלא כלו לו חדשיו אבל כלו לו חדשיו מותר יצא מי שיש לו שני גבין ושני שדראות אפי' כלו לו חדשיו אסור יעו"ש ולכאורה יפלא בכל מקום בש"ס אשר הגמ' מפרש במה דברים אמורים הוא בסיגנון שבא לפרש להתיר חלק ממה שאוסר מתחלה וכמו דמפרש התוס' לרב בד"א בשיצא לאויר העולם אסור בן ד' לדקה ובן ח' לגסה אבל בבטן האם מותר אפי' בן ד' או

בן ח' אשר נאמר בתחלה לאיסור אבל בפי' שמואל בברייתא בד"א בדלא כלו לו חדשיו שהכוונה שהוא בן ד' או בן ח' אבל כלו חדשיו היינו שהוא בן ה' לדקה ובן ט' לגסה א"כ אין זה מסוג אשר נאמר בברייתא לאיסור וצע"ג. אמנם באמת הברייתא חידש דבר דאפי' בן ח' לגסה וחי ח' ימים אמרינן מדשהה כל כך ע"כ הוא בן ז' רק אשתהי בבטן האם אעפ"י שכלו לו חדשיו כשהי' בן ז' נמצא אעפ"י שהוא בבטח בן ח' חדשים אעפי"כ מותר דמדחי ח' ימים ע"כ כבר כלו לו חדשיו בז' חדשים רק אשתהי ומוכח דמהני שיהה ח' ימים בבן ח' ודלא כתב"ש מדשמואל נשמע לרב ודוק. וא"כ נשמע דלשמואל פשיטא לי' דבהמה יולדות לז' מדאמרי' דמהני ח' ימים וע"כ דאמרינן אישתהי ומוכח דיולדת לז' ומדשמואל נשמע לרב דאטו יחלקו במציאות וממילא לדינא שבקי' מאי דמסופק לי' לרבא אליבא דרב ופשיטא היא אליבא דשמואל דיולדת לז' ודוק. ומה שהעיר התב"ש דלא מהני שיהה ח' ימים רק אחר לידה דיש רוב הנולדים בני קיימא נינהו אבל בנמצא במעי אמו דליכא לידה לא סמכינן על שיהוי דח' ימים יעו"ש שהאריך בער אנכי מהבין הלא איירי דידעינן שכלו לו חדשיו שלא עלה עלי' זכר זה ט' חדשים רק לא סמכינן על ידיעתנו דחיישי' דלמא עלה עלי' זכר ולא ידענו וא"כ מהכ"ת שלא נסמוך על רוב נפלים דלא יחי' ח' ימים בבהמה והגם שמיעוט נפלים חיים ח' ימים בבהמה ושלושים באדם בעבור זה חושש רבי לשיטת רש"י ורבנן לשיטת התוס' ביבמות דף פ' שצריך עשרים שנה היינו אם נולד בוודאי בחודש ח' אז אמרינן מנ"ל ליזול בתר מיעוטא דנגמר צורתם בז' ויולדת לח' דלמא הוא בן ח' ואעפ"כ הוא חי שלושים יום באדם דרוב הנגמר צורתם בז' עושים אחת משתיים או יוצאים מאם לז' או שוהים עד ט' אבל לא יוצאים בחודש ח' אבל כאן דלא ידעינן אם הולד בן ח' נהפוך הוא עפ"י רוב הוא וודאי בן ט' רק דלא סמכינן על ידיעתינו דכלו לו חדשיו א"כ אזלינן בתר רוב נפלים דלא חיים שמונה ימים ובפרט כאן דלא יצאה כלל רק נמצא בבטן אם וחי ח' ימים מהכ"ת לחוש שהוא ממיעוט נפלים דחיים ח' ימים ודוק שוב מצאתי שכבר העיר הדג"מ בסי' י"ג על התב"ש בזה דגם רבנן פליגו רק דרוב נולדים בח' הוו נפלים הוה כנגד רוב נפלים אינם חיים אבל כאן דספק בן ט' מודים והרואה יבין מה שיש הוספה בדברי על דבריו ועיין בתב"ש סי' ט"ו ס"ק ט"ז ודו"ק. סוף דבר הכל נשמע הגם שמתחלה יש לחוש על דברי תב"ש כאשר העיד הזקן שאסרו לו למכור הבשר אבל בנידן שכבר נמכר הבשר אין לאסור הכלים כנלפע"ד. הק' חיים סופר ואיידי דאיירי לא אמנע מלכתוב שיש לי פליאה נשגבה על דברי רמב"ם פ"ד מה' מ"א ה' ד' כתב וז"ל אסור לאכול מן בהמה שנולדה עד ליל שמיני שכל שלא שהה שמונה ימים בבהמה הרי זה כנפל ואין לוקין עליו ואם נודע לו שכלו

לו חדשיו בבטן ואח"כ נולד שהם ט' חדשים לבהמה גסה וה' לדקה הר"ז מותר ביום שנולד עכ"ל ולכאורה תיבות "ואח"כ נולד" שכתב רבינו הוא בלי הבין דמה לי שנולד הלא משכחת שלא נולד כגון שקרעו לבטן אמו ולקחו לולד אעפ"כ מותר לשוחטו מיד וצע"ג. ונלפע"ד דרמב"ם סובר דדוקא אם כלו חדשיו וגם נולד אז יצא מידי נפל אבל כלו חדשיו בלבד לא יצא מידי נפל יען שלא נעשה לידה דיש ב' אופנים נפל כאשר אבאר בעזהי"ת ואלה (א) שהוא שלם ברוח ונפש והי' ראוי להיות חי וקיים בעולם רק לא נשלם לו צורת גופו שע"י סיבות נעשה לידה קודם תשלום צורת הגוף ויצא לאויר העולם טרם שנגמר (ב) שנשלם בצורת גופו ותוארו שלם באיבריו וכוחותיו רק ד' לא שם משטרו בארץ לקבל נפש רוח ונשמה להיות חי וקיים רק במעי אמו יהי' ניזן וכאשר יצא לאויר עולם ימות [נפל אשת בל חזה שמש] ועיין תוס' נדה דף כ"ד ע"ב שהי' להם גירסא בגמ' מי שהוא ראוי לבריאת נשמה ולא גרסו לבריאת שמונה ובכלו לו חדשיו יש עוד חשש דלמא לא ניתן משטרו בארץ להיות בר קיימא רק אם חי שמונה ימים בבהמה אז ידעינן דראוי עוד לחיות בעבור זה פליג רשב"ג דלא מהני גמר סימנים דדלמא לא הוה ולד אשר יש לו מועד מיועד בבית כל חי וכלו לו חדשיו ג"כ לא מהני אם ליכא לידה דלמא אין לולד בית מועד בבית כל חי רק בשתים יש לו היתר כלו לו חדשיו בבטן ואח"כ נולד אז מותר או נולד ושהה ח' ימים ג"כ מותר לכן הקפיד הרמב"ם וכתב שכלו לו חדשיו בבטן ואח"כ נולד אז מותר באותו יום אבל בנמצא במעי אמו צריך שישהה ח' ימים דלא הי' כאן לידה ובן פקועה שנטרפה אמו דמותר בשחיטת עצמו הוא דווקא אם שהה ח' ימים ומה דבעי ר' הושעיא בפושט ידו לתוך האם ושחט אם מהני שחיטה היינו אם מהני שחיטה בבטן האם הוה רק ספק נבילה ואם לא מהני שחיטה בבטן אם הוה וודאי נבילה כנלפע"ד להערה בעלמא ועיין רמב"ן נדה בחידושיו בדף מ"ג שיש סמך לזה] :

סימן יב

בהרים קול שופר יעלה כתיבה וחתימה טובה לאלתר לחיים טובים לאחי המפורסם המאה"ג בתורה ויראה כבוד הרב ר' זוסמאן נ"י אבדק"ק האללאש יע"א. מכתבך קבלתי כי אתה שוקד על ספרי מחנה חיים לטובה וחצי קשת שכלך הגיעוני ואת אשר יש לאל ידי להצדיק לא אעלים ממך בעזה"י. (א) הנה בספרי מחנה חיים נפלאתי על הרשב"א שחידש דכל חזקה לא מהני רק לאדם או לב"ד שאינו יודע בעצמו האמת אבל מי שיודע בעצמו האמת לא יפעול כל חזקות שיפרוש מן הדבר אשר מותר נו הובא בפנ"י כתובות והקשתי בסי' י"א בד"ה איידי א"כ זכרי' בן הקצב שנשבע המעון הזה שלא זזה אשתו מן ידיו ואעפ"כ אמר לו אין אדם מעיד לעצמו והי' בוכה וממסה מטתו ולפ"ד הרשב"א

ק' הלא הוא והיא יודעין שמותרין זה בזה וצע"ג וכתבת וז"ל פלא עליך כהן יש חיוב על הב"ד לקדשו בע"כ ולא מהני ברי שלו רק לו ולא לב"ד עכ"ל. אהובי אחי נ"י לפום רהיטא יפה הקשות אבל לא עיינת בשורש הדברים הנה הרשב"א חידש זה על קו' התו' הא תרי ותרי הוי ס' דרבנן אבל מדאורייתא אוקמי אחזקת א"א וא"כ נשאר הקו' מאי מהני שניסת לאחד מהעדים וגם אומרת ברי לי הא יש חזקה כנגדה עיין כתובות דף כ"ב בתו' בד"ה הבא ע"ז תי' הר"ן ורשב"א כפי הבנת הפנ"י דכיון דהעד והאשה טוענים ברי אז מהני לעצמן עכ"פ ולא צריכין לפרוש זמ"ז בניסת ואח"כ באו עדים עיי"ש ועיין ביבמות דף פ"ח שהקשה הגמ' על ר' מנחם בר"י מהא דתני דפנו היכי דמי אילימא דלא ניסת לאחד מעדיה ולא קאמרה ברי צריכא למימר דדפנו אלא לאו דנסת להעד ואומרת ברי לי קתני דפנו ומתרץ הגמרא איסור כהונה שאני ואיבעית אימא מאי דפנו בעדים ואבע"א כשבאו עדים ואח"כ ניסת ור' מנחם בר"י הוא ע"כ סוגי' דגמ' ראה בעיניך דבחד תי' מחדש הגמ' דבכהונה אמרה תורה וקדשתו דפנו שלא יהי' מהני ברי שלהם אבל באידך שני תירוצים אמרו אפי' באיסור כהונה מהני ברי שלהם רק דפנו הוי הפי' דפנו בעדים פירש"י לבקש עדים אחרים שיכולים להכחיש הראשונים או דפנו אם באו עדים ואח"כ ניסת אבל ברי לי מהני אפי' באיסור כהונה וא"כ הך מעשה דר' זכריה בן הקצב שהוא משנה מפורשת בפ"ב דכתובות ומבואר במדרש שם דהי' ממסה במטתו ובוכה וקרא על עצמו יגעתי באנחתי וק' למה לא מהני ברי שלהם לעצמן הלא הי' לה חזקת היתר לבעלה ועכשיו יודעין בעצמן שלא יהי' בבעילתן חטא ועון א"כ נאמנים לעצמן ודוק. ועוד הלא הך דרש וקדשתו דפנו לאו דכ"ע דהוי מצוה דאורייתא עיין בפ"י כתובות דף כ"ב ע"ב בד"ה רבא אמר ובאמת נא מצאתי ברמב"ם שיביא הך דין דדפנו ודוק כי מן הך וקדשתו ילפי' לכבדו בע"כ הגם אם לא יחפוץ לפתוח ראשון ולברך ראשון וברמב"ם בס' המצות מצוה ל"ב וז"ל היא שצוונו לכבד זרע אהרן לפארם ולנשאם ונשים מדרגתם מדרגה קודמת וראשונה ואפי' ימאנו לא נשמע מהם זה כלו הגדלה לאל ית' אחר שהוא לקחם ובחרם לעבודתו ולהקריב קרבנותיו והוא אמרו ית' ויתברך שמו וקדשתו כי את לחם אלקיך הוא מקריב ובא הפי' וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון ולשון ספרי וקדשתו בע"כ לומר כי זה ציווי נצטוינו בו ואינו בבחירת הכהן וכן אמרו קדושים יהיו לאלוקיהם בע"כ עכ"ל הרי גילה דעתו הך וקדשתו בע"כ היינו אפי' אם ימחול על כבודו אין כבודו מחול כי הוא צוה יען שהמה מקריבים לחם אלקיהם והוא כדוגמת חז"ל מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול שלאו כבוד דידי' הוא כך הוא בכבוד של כהן והבן אבל שצריך לעשות חומרא

בכהן בעניני איסור אינו מרומז בקרא דבכל ישראל אנו מצווין להפרישו מאיסור במה שנצטוה וה"ה לכהן במה שנצטוה בו כגון נושא גרושה או זונה וודאית או גרושה או זונה ספיקא מדאורייתא אבל לא שנאמר בכ"מ מהני ברי שלהם וכאן בכהונה לא מהני או בכ"מ לא צריכי לחקור על עדים שמכחישים את הראשונים ובכהונה נעשה חומרא ועיין בילקוט פ' אמור ובמזרחי שם שחקר אי יש הבדל בין טומאה ונשים פסולות והבן. ומדי דברי בו אודיע לך מה שפלא בעיני ע"ד הטו"ז באו"ח סי' קכ"ח ס"ק ל"ט שהביא דברי הר"ר פטר שכהן יוכל למחול להיות משרת אצל ישראל והקשה הוא וז"ל וק"ל הא קיי"ל וקדשתו בע"כ דאם נשא גרושה כיפין אותו שיגרשנה כדאיתא בהאשה רבה אם לא רצה דפנו פי' שמייסרין אותו ביסורין ואמאי לא נימא שהוא מוחל על קדושתו עכ"ל (א) הוא פליאה גדולה הלא בהאשה רבה מוכח בהיפוך אם יש איסור ברור לא צריך לדרוש מקרא כקו' הגמ' אי בדלא אמרה ברי לי צריכא למימר פירש"י בד"ה ה"ד וז"ל דהא ודאי באיסור מפורסם ואפי' באיסור ס' לא אצטרך קרא דוודאי כייפינן לי' עכ"ל הרי נגלה אם נושא גרושה או זונה ודאית לא צריכא קרא לדפנו דהא לישראל נמי כייפינן לפרושי מאיסורא הא כל ישראל נעשו ערבין זב"ז וה"ה ישראלים בעבור הכהנים כנודע וא"כ לא איירי הת"כ מן כהן נושא גרושה דע"ז לא צריך קרא והלא קו' שלו קאי שאפי' בגרושה ודאית יהי' הכהן מוחל על קדושתו וא"כ יקשה חצונה א"כ נימא שכהן יוכל למחול קדושתו הן לענין טומאה או לענין נשים פסולות [ואפשר על טומאה לא רצה להקשות דילפי' מן קדושים יהי' שקאי על הב"ד להקדישם כפי פי' המזרחי רק לקדשם להפריש מטומאה] וצע"ג (ב) ועוד פלא הלא כפי דברי הרמב"ם בס' המצות גילה התורה שאפי' אם ימאן הכהן וירצה שלא יכבד לו לא מהני דתורה הטילה על כל ישראל חיוב לכבד הכהן וא"כ ק' על הר"ר פטר וצע"ג (ג) פלא למה הקשה הקו' יען שאמרו בירושלמי המשתמש בכהונה ה"ז מעל עיי"ש ולא הקשה הא יש ציווי וקדשתו לכבדו לפארו שיהי' מדרגתו מדרגה קודמת ולא להיות משרת לשימוש וצע"ג (ד) ועוד פלא בעיני מה הקשה הטו"ז מדפנו בגרושה שאני התם שמחלל זרעו ופוסל אותם ואפשר יען דבכל גרושה הוי הדין אפי' לית לה עוד אורח כנשים ודוק ויש הערה גדולה בין שימוש דבודאי מותר לכהן לשמש את ישראל מדעת עצמו רק אם מצוין לשמש ולשרת יש איסור אז יוכל הוא למחול ע"כ שנחשב בעיניו כאילו מעצמו הוא עושה אבל בנשים פסולות הוי גוף המעשה איסור א"כ לא מהני מחילה על קדושתו כי מי יוכל לשנות את פי המלך עליון אבל אין העת מסכים להאריך. (ב) יצאת להשיג עמ"ש בספרי הנ"ל סי' נ"ח דאב לא צריך לעשות הוצאות גדולות ליסע לביתו ביום ח' אשר יש עליו מ"ע

להכניס בנו הנולד בבריתו של א"א יען שצוה למוהל אחד והבטיח לו למול את בנו א"כ סמכי' על חזקת שליח עושה שליחותו כמבואר שם בארוכה ויצאת להשיג עלי וז"ל נ"ל חזקה שליח עושה שליחותו מצינו רק לשעבר אבל אין חזקה שיעשה שליחותו וכן לא מצינו כי בוודאי לא שייך חזקה שמהל בבוקר כמנהג דדלמא יבוא המוהל קודם ערב וא"כ צ"ל בצהרים חזקה שבוודאי יעשה המוהל שליחותו ועל עתיד לא מצינו חזקה ודוק כי הוא נקודה נפלאה בעזה"י עכ"ל הנעים לי מאוד. אחי אהובי נ"י לפי מחשבותיך הי' להם לחז"ל לומר חזקה שליח עשה שליחותו אבל באמת אמרו בכ"מ חזקה שליח עושה שליחותו כמבואר והוא פלא הלא לפי המושכל הי' טוב שאנו מחליטין שכבר עשה השליחות וצע"ג. אמנם א"כ יש באפשרות לומר דכמו שמא מת לא חיישינן שמא ימות חיישינן דאי אמרינן שמא מת היא סתירה לחזקת חי אבל שמא ימות חיישינן דהא בחשש זה עדיין לא עקריה החזקה ועיין נב"י יו"ד ח"ר סי' נ"ה דוהזהרתם בני ישראל הוי דאורייתא אפי' אם וסתות דרבנן דשמא תראה חיישינן אבל שמא ראתה לא חיישינן וה"ה כאן יש חזקה מי שמבטיח לעשות דבר בוודאי הוא עושה לשמור הבטחתו ואם אנו דנין אחר זמן שא"א לתקן עוד כגון בשחיטה ועירוב וכדומה אז אמרינן בוודאי כבר עשה הבטחתו אבל אם אנו דנין אם יש לסמוך על שליח שבוודאי יעשה נימא שמא לא יעשה הדבר דמי יודע מה יולד יום ובאמת זה שקר אם אנו חוששין בעתיד שמא לא יעשה שליחותו א"כ מעיקרא מאין נעשה החזקה אפי' אם עבר הזמן בשלומא באדם על העבר יש חזקת חי ובאשה יש חזקת טהרה ועל העתיד חיישינן דאדם עומד למות ואשה עלולה לראות אבל כאן כל החזקה נתיסד ע"ז שאדם יעשה כל מה שביכלתו לשמור הבטחתו ואם א"א לסמוך על העתיד שיעשה שליחותו גם בעבר ליכא חזקה לכן רמזו חז"ל חזקה אדם עושה שליחותו שהוא לשון הוה בכל עת ורגע שנחקור אם שומר הבטחתו ופועל בשליחות אנו אומרים שליח עושה שליחותו ומקיים דברו ומכ"ש אם יש לדון שיעשה בעתיד או אם עבר הזמן שאמרינן שלא מעל פיו בהבטחתו והבן זה מאוד. וראי' ברורה לזה בעזה"י מגמ' עירובין דף ל"ב דאמר ר' ששת מנא אמינא לה דתני' האשה שיש עליה לידה או זיבה מביאה מעות ונותנת בשופר וטובלת ואוכלת בקדשים לערב מ"ט לאו משום דאמרינן חזקה שליח עושה שליחותו ומבואר בתו' חגיגה דף כ"א ע"א ד"ה האונן דאשה לא עמדה שם רק הביאה מעותי' והלכה לה ולערב טובלת וא"כ ר' ששת דהוכיח מכאן חזקת שליח ע"ש ולא סבר הטעם משום חזקת ב"ד שאין מתעצלין כמובן וק' איך עשו הנשים זאת מתחילה ליתן המעות ולא עמדו לראות היעשו השלוחים שליחותם הא על העתיד לא אמרינן חזקה שליח ועשה שליחותו אלא ברור

אי חזקה שליח עושה שליחותו יש לסמוך עליו שבוודאי לא יעבור היום עד שיעשה השליחות ומותר לסמוך עליו לכתחילה ודוק. ואם אמנם יש לחלק דשם לעת ערב אשר יאכלו קדשים כבר יהי' לדון על חזקה שליח ע"ש אבל כאן במילה החיוב כבר חל על האב דהא היום יום ח' והוי הסמיכה על השליח שיפטור אותו מחיוב אשר כבר נכנס בו בכ"ז מסברא הוא שוה דיש חזקה שע"ש גם על העתיד וכן מוכח ממשנה ומגמ' דף ל"א ע"ב בשולח עירובו דמיירי ג"כ על העתיד רק גם שם עדיין לא בא זמן חיובו כמו באשה שעדיין לא אוכלת בקדשים עד ערב ובמילה כבר חל החיוב על האב ודוק ועיין ברש"י בד"ה שליח כולי יומא משמע קצת כדבריך וק"ל והי' בדעתי להטעים הבדל שלך דהא גופא ק' איך סמכינן על חשע"ש ולא חיישינן שמא ימות ואבדו עשתנותיו רק לשמא מת לא חיישינן אבל עכ"פ שמא ימות חיישינן וא"כ מוכח דעל העתיד לא שייך חזקה שע"ש א"כ יהי' חילוק בין אדם ידוע ובין רבים כגון הכהנים דכל השבט בוודאי לא ימות ודוק ועיין ש"ך חו"מ סי' צ"א. (ג) מה שהפלאתי על הש"ך שחקר שזכות לקטן עפ"י ב"ד לא הוי קנין דאורייתא והקשתי שמבואר בתוספתא דאם הב"ד קונין עבדים לקטן הם אוכלין בתרומה ולפי דברי הש"ך ק' הלא העבד מחוייב בכל לאוין כישראל וא"כ איך יאכל בתרומה והנחתי בסי' פ"ט בצע"ג וכתבת שלשוני שעבד אסור בתרומה אינו נכון וז"ל דממנ"פ אם מהני קנין ב"ד אז הוא עבד של קטן ואם לא מהני אז הוא עכו"ם ואין לו שם עבד עכ"ל לא ידעתי מחשבותיך הכי לא משכחת שב"ד קנו עבדים מישראל אחד בעבור כהן קטן שהגם שלא קנה אותן הקטן נשאר העבד עכ"פ באיסור אכילת תרומה דהא כבר הוא עבד מישראל כמובן ואפי' אם קנו עכו"ם כפי הבנתך ג"כ נשאר קו' שלי על הש"ך דאיך יאכילו לעכו"ם תרומה הכי מותר לנו ליתן לעכו"ם תרומה ותוספתא נקט סתם קנו עבדים לקטן הוי בכלל אפי' קנו עבדים מישראל ודוק. איידי אזכיר דברי מדרש פ' שופטים וז"ל שופטים ושוטרים תתן לך ולא לאומות העולם עכ"ל בילקוט הכוונה כפי החקירה בתשו' פ"ט אם הב"ד של ישראל הוי ב"ד גם על האומות בשם מ"ל ומכאן משמע דלא ניתן כח לב"ד של ישראל על אוה"ע וק"ל ומצאתי בחת"ס סי' רצ"ה שמשיג על נקה"כ דאין כח לישראל על בני אוה"ע עיי"ש ומצאתי במג"א סי' קנ"ג ס"ק ל"ז דאין ב"ד עיר יכולין לעשות על עיר אחרת ואמ"ו ז"ל שם מסופק בב"ד של שבט אולי מסופק דכח ב"ד שבט עדיף מב"ד עיר ועיין במחה"ש ובח"מ סי' ק"ט ודוק. (ד) עוד השגת עלי במכתבך הראשון עמ"ש בסי' כ"ז הערה דלא יהי' לאו דנתיצה רק בדבר אשר מתחילת הויתו לשם ד' אבל דבר שנבנה ומתוקן כשהי' חולין ואח"כ הוקדש לגבוה ליכא בו לאו דנתיצה דהכל נדרש מפסוק ונתצתם את מזבחותם לא תעשון כן

לד' אלקיכם ובע"ז ליכא הקדש וע"כ בנבנה תחילה לכך וה"ה נאסר לגבוה אם נעשה מתחילה לשם ד' ומיושב קו' אמ"ו ז"ל בחת"ס מחומות ירושלים שכתבת וז"ל דבר זה לא שערו אבותינו למה יש לאו דלא תעשון לעשות בהמה גיסטרא כמבואר בע"ז דף נ"ג ועיין רמב"ם פ"א מבית הבחירה הנותץ אבן מהיכל חייב עיי"ש עכ"ל. אחי הנעים נ"י לא ידעתי הרעש מן הגמ' בע"ז דשאני בהמה דהיא קדושת הגוף שם בוודאי יש לאו דלא תעשון כן לד' דהוא קדושת הגוף עיין מזרחי פ' ראה שם אבל החומות של עזרה ומכ"ש חומות ירושלים המה קדושת בה"ב וביותר אבני ההיכל ועזרות לא נחשבו לקה"ג אך הרמב"ן חולק שם עיי"ש וסובר דאבני היכל ועזרות ומכ"ש אבני מזבח קדושת הגוף נינהו. מראשית אודיע לך אהו' אחי נ"י כי ד' האיר עיני לראות ספרי הובא בילקוט פ' ראה וז"ל ונתצתם את מזבחותם זה אבן שחצבה מתחילה לע"א ושברתם את מצבותם זה מצבה שחצבה לע"א ואשיריהם תשרפון באש זו אשרה שנעשה מתחלה לע"ז ופסילי אלהיהם תגדעון שהיתה נטועה מתחלה לע"א עכ"ל ראה בעיניך שזכיתי לכוון האמת דבע"ז איירי דמתחלת הוית הדבר נעשה לע"ז הגם שאין הקדש לע"ז עכ"פ עשיית הויתו צריך להיות לשם ע"א וכן הדין בהיכל ובהר הבית צריך להיות חציבתן לשם קדש כמבואר ברמב"ם פ"א מה' בית הבחירה ה"כ וז"ל אבנים וקורות שחצבן מתחילה לשם ביהכ"נ אין בונין אותן להר הבית עכ"ל ובכ"מ הביא תוספתא שחצבן מתחילה להדיוט עיי"ש ודוקא בכה"ג יש הלאו אבל בחומות ירושלים דל צריך חציבתן בקודש אז אין בו לאו דלא תעשון דל"ד למצות מזבחותם תתוצון ודוק ולפ"ז בבהמה דהן בע"ז ולהבדיל בין טמא לקודש בהקדש לא משכחת הויתו לשם אסורו בע"ז אי לשם קדושתו לגבוה אז יש לאו דלא תעשון כן לד' לעשות גיסטרא כנלענ"ד בעזה"י לאמת גדול ועיין תו' סוכה דף מ"ט בד"ה שכל בסוף דבריהם ודוק ועיין בתשו' שלי סי' י"ד שהארכתי במקור דברי הרמב"ם וירושלמי פ"ג דיומא והבאתי דברי מג"א סי' קמ"ז ודוק. ובעיקר הקו' שלך לא ידעתי מה הרעש עלי הלא הגמ' הביא שם דרחמנא אמר סוסיהם תעקר ועוקרין מן הארכובה הגם שיש צער ב"ח וא"כ גילה רחמנא הגם שלא נעשה מתחילת הויתו מצוה לעקר וממילא יש בבהמת קרבן לד' לאו דלא תעשה כן לד' אלקיכם והגם ששם בברייתא הוא קנס עיין תו' אבל מיהושע דצוה ד' נלמד דשם הוי דאורייתא ודוק. וגם זאת נפלאת עליך דכל הדרש אנו צריכין לגלות שיש בבנין אשר הוא תשמיש לעבודת ד' לאו דלא תעשון אבל בקדושת הגוף בפשטות לאו דלא תעשון כן לד' שהוא קדושה בקרבן הוי כמו מחיקת השם שאפי' ר"י מודה כמבואר במזרחי דר"י פליג על נתיצת אבן אבל במחיקת השם מודה עיי"ש והבן זה מאוד. ומה שרמזת על הרמב"ם שפסק הנותץ

אבן מן היכל או עזרה עובר בלאו לא ידעתי מה הי' לך הלא אם הביהמ"ק נבנה בקדושה מעיקרא משל הקדש בוודאי יש לאי ואטו יש מצוה שיהי' נבנה משל חולין הלא מן התורה הי' הכל מקודש מתחלת בנינו אבל אח"כ שעשו תקנה שלא ובואו לידי מעילה ובנו בחולין ואח"כ הקדישו ליכא לאו דלא תעשון כן ומיושב קו' אמ"ו ז"ל איך לקחו מחומות ירושלים ולא ידעתי אפי' ריח השגה וק"ל [ומי שמעיין היטב בלשון הרמב"ם בה' מעילה יראה שמעולם לא נבנה גוף הבהמ"ק ועזרות מן החולין רק בקדושה רק אח"כ אם היו צריכין לסתור ולתקן או להוסיף דבר עשו כן בעבור בעלי אומנים שלא יבואו לידי מעילה] וק"ל ואין פנאי להאריך. דברי אחיך הדש"ת הק' חיים סופר ומצאתי בילקוט עזרא וז"ל ואומרה אליהם אתם קודש וגו' אבא ור"ה הוו יתבין ואכלין והוי ר' זעירא משמש קומיהון אעיל טעין משחא וחמרא תרוויהון בחדא ידא א"ל ר"ה מה ידך חוריתא קטיעה וכעס עלוי אבא אמר לי' לא מסתייך דאת רביע והוא קאים ומשמש ועוד דהוא כהן ואמר שמואל המשתמש בכהונה מעל דאר"א בשם ר"ש ואומר אליהם אתם קודש לד' והכלים קודש מה כלים המשתמש מעל אף אתם המשתמש בכם מעל עכ"ל והמאמר כולו מוקשה הא ר' אבא אכל עם ר"ה וזעירא הוי משמש קדמיהון ולמה הי' נייח לר' אבא שזעירה ישמש לפניו הא המשתמש בכהונה מעל ואח"כ כאשר אמר ר"ה מה יידך חוריתא קטיעא כעס ואמר בשם ר"ש המשתמש בכהונה מעל וצע"ג. אמנם כל שימוש דניחא לי' הוי כאילו משמש מעצמו בלא ציוו ושימוש הכהונה אינו איסור כי אין הכהן איסור הנאה רק אם אחד משתמש בו שלא כרצונו אז יש איסור מעילה יען שמשתמש בו בע"כ שלא מרצונו ודעתו ולכן שתק מתחילה אבל כאשר א"ל ידך קטיעא ומבקש ממני שימוש שלא כרצונו אז הוי ר"ה משתמש בכהונה וכעס דמעל כהן הוה כמו כלים מי שמשתמש בו בע"כ כמו שמשתמש בכלים מעל מעל בד' והבן. סוף דבר אכתוב לך דבר קטן אשר חדשתי בשבוע זו דיש פלוגתא אי בחוה"מ יש חיוב תפילין אי לא פלוגתא רשב"א ורא"ש כמבואר בסי' ל"א והט"ז מכריע שיניח בלי ברכה עיי"ש ולדעתי דעת רש"י דיניח תפילין בברכה עיין בסוכה דף מ"ו ע"א הי' לפניו מצות הרבה מברך אשר קדשנו וגו' על המצות ור"י אומר על כל מצוה ומצוה ופירש"י מצות הרבה וז"ל ליטול לולב לישב בסוכה להניח תפילין להתעטף בציצית עכ"ל מדלא כתב או באמצע משמע דכל הנך ד' מ"ע הי' לפניו בפ"א והיכא משכחת נטילת לולב וישיבת סוכה עם הנחת תפילין בפ"א אם לא בחוה"מ וע"ז חקר הגמ' אי לברך על המצות כולם ברכה אחת או כל מצוה ברכה בפני עצמו ומבואר דסובר רש"י דחוה"מ חייב בתפילין

עם ברכה וק"ל ן [ואחר שתי שנים מצאתי בהגהת ר"ע איגר על משניות שהעיר על דברי רש"י הנ"ל ובזה שכוונתי לדעתו]:

סימן יג

שפע רב וכל טוב לידידי הרב הגאון המפורסם הרב ר' דוד יהודא נ"י אב"ד דק"ק קרעסטור בעהמ"ח ספרי שבילי דוד. מכתבו הגיעני עם שאלת חכם אשר ביקש לגלות דעתי בפסק הלכה בנידן שבא לפניו בקהלתו ופקודתו אשמור להודיע כאשר עם לבבי וישים עיניו לטובה להורות כאשר ישפוט שפוט בשכלו הזך. שאלה בעסק הגאבעללע אשר לוקחין האקרו"ט מבשר כשר סך מה מכל ליטרא שוכרין זה בהכרזה זה מוסיף על זה וזה המנהג כאן בחול המועד בהתאסף לעסוק בצרכי הקהל והשוכר נותן מיד דבר מה להתחלת הפרעון ולאחר יו"ט התחרט וליכא משום טעות כי זה השוכר כבר החזיק זה העסק ארבע שנים. תשובה ראיתי שהדר"ג נ"י יצא לפסוק שהשוכר לא יכול לחזור בו ועמודיו עשה שלשה שכח אלופי הקהל יפה ואעתיק אותם אחד אחד. (א) כתב הדר"ג נ"י וז"ל משום דצרכי רבים דבר מצוה ומתחייב באמירה ואף דכתבו התוס' בקידושין דף כ"ט במו"מ ליכא משום אמירה מ"מ בכה"ג דאחד מוסיף על חבירו וודאי איכא משום אמירה כמ"ש שם הר"ן היכא דאיכא רווחא בפסוקו חייב משום אמירה כמבואר בערכין במוכר שדה הקדש דהמוסיף אינו יכול לחזור דאיכא רווחא ואף דיש פוסקים דצדקות שלנו אין דין הקדש להם מ"מ וודאי באמירה מחייב אף בצדקה דידן ובכה"ג דאיכא רווחא חייב משום אמירה אלא דא"כ האחרון אין צריך לשלם רק מה שהוסיף על לפניו כמבואר בערכין, אמנם המג"א הביא צ"צ ססי' קנ"ד בהכרזת המצות דמצד המנהג כשאחרון חוזר ופי' שם במחה"ש העובדא כי האחרון לא הי' בטוח דבערכין חוזר לשלפניו אבל בצדקה אין המנהג כן דאחרון לבד חייב ויעיין שם בס' שערי תשובה. הנה טרם אשיב על דברי הדר"ג נ"י אדבר וירוח לי הגם שבמחה"ש סי' קנ"ד כתב בנידן שטעה השמש והאמין שהוסיף אחד על המפטיר אז בוודאי הדין כאשר פסק הצמח צדק שחזר לדין תורה וא"כ האחרון חייב ואם גם שלפנייי חזר גם הוא חיוב ואם חזרו כאחד משלשין ביניהם אי כפי' רש"י או כפי' הרמב"ם יעיין בצמח צדק סי' נ"ב. לדעתי מנהגן של ישראל תורה היא אם אינם נביאים בני נביאים הם לעשות כדת של תורה הנה תוס' בב"ב דף קל"ג ע"ב בד"ה ולא תשיימו הק' הא בקידושין כ"ט משך מהקדש במאתים ולא הספיק לפדותו עד שעמד במנה נותן מאתים דלא יהיו כח הדיוט חמור מהקדש תיפוק לי' אפי' לא משך כיון שאמר לפדותו במאתים אמירה לגבוה כמסירה להדיוט ותירצו וז"ל וי"ל דהתם היינו טעמא שאין מתחייב מאתים באמירה משום דלא אמר

לתת כלום להקדש ואין כאן נדר כי לא אמר לקנות רק שוה בשוה אבל אם וויתר כלום משלו להקדש צריך לקיים דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט עכ"ל מדבריהם למדנו שני דברים (א) דלא שייך אמירה לגבוה אלא אם האדם נותן משלו להעשיר את ההקדש כגון שור זה עולה פי' רש"י קרבן צבור היינו להרויח קדושת הגוף או בית זה הקדש להרויח קדושת בדק הבית אז הוה אמירה נדר לד' כדפי' רשב"ם בב"ב דף קל"ג בד"ה ולא תשיימו וז"ל דאמירתו לגבוה וכו' כדכתוב איש כי יקדיש את ביתו וגו' מוצא שפתיך תשמור וגו' עכ"ל רמז כמו אם מקדיש ביתו קודש מהני אמירה לפעול מיד שיצא הבית מרשותו ונכנס לרשות גבוה ה"ה אם אמר איש שיתן שוה מאתים במנה מחויב לקיים מוצא שפתיך תשמור ועשית כאשר נדרת לד' אלקיך וההקדש קנה מיד אותו נדבה אשר נדר בפיו אבל אם אדם מבטיח ליקח דבר בשווי' כאילו יקנה מן ההדיוט שלא וויתר כלום לגבוה כי פוסק רק שווי' של החפץ אז אין כאן נדבה ולא חל עליו שם נדר כי אין ריוח להקדש בו א"כ אין כאן אמירה לגבוה דהוה כאילו אמר להדיוט דבמה יהי' ניכר אמירה לגבוה וממילא אין כאן כמסירה להדיוט ואמרי' מה לי ליקח מגבוה או ליקח מהדיוט ותלי' במשיכה ודוק. (ב) דשייך אמירה לגבוה כמסירה להדיוט אם בשעה שפסק דמים וויתר מעט כנגד ההקדש למשל אם השור היה שוה מאה ותשעים והוא פסק מאתים שעכ"פ התכוין להרויח במקחו להקדש אז חל אמירה לגבוה אם הוזל אח"כ על מנה לא יוכל לומר הלא וויתרתי כנגד ההקדש רק עשרה זהובים ואותן אשלם לגזבר ואתחרט מן המקח זה לא יועיל לו מאומה דכיון דירד ליקח מן גבוה להרויח להקדש ולא שייך לומר דלא קנה מן ההקדש אלא כמו מהדיוט דהא חזינן דנחית במחשבת קנין מהקדש דנתן העדפה על כל הקנין ממילא חל מוצא שפתיו כאשר נדר לד' וצריך לשלם מאתים וזה שרמזו בתוס' וז"ל משום דלא אמר לתת כלום להקדש ואין כאן נדר כי לא אמר לקנות רק שוה בשוה עכ"ל יען שחושב רק לקנות שוה בשוה א"כ אין כאן נדר דלא אמר לתת כלום להקדש אבל כתבו עוד וז"ל אבל אם וויתר כלום להקדש צריך לקיים עכ"ל אם וויתר אפי' זהב אחד אז ירד לקנין מהקדש צריך לקיים ככל אשר הבטיח דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט על כל המקח ודוק וכן משמע מתוס' קידושין דף כ"א בד"ה משכו בתי' השני שדייקו וז"ל דהתם כששם אותה פחות משווי' ונתכווין לוותר להקדש א"כ שייך לומר אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט אבל הכא לא נתכווין כלל לוותר כשמשכו במאתיים שכך הי' שוה באותו שעה ולא שייך אמירתו לגבוה כמסירה להדיוט עכ"ל הרי שדייקו שלא נתכווין לוותר כלל כשמשכו במאתים והי' שוה מאתים ודוק היוצא מזה דתוס' סברו דדוקא אם האומר אמירה לגבוה מכווין לוותר דבר לטובת ההקדש אז

אמרינן אמירה לגבוה כמסירה להדיוט אבל אי אחד האמין שהחפץ בוודאי אינו שווה יותר או פחות ממה שפסק או אפי' שידע שהוא שוה בפחות ממה שפסק רק הוא צריך לאותו דבר ואפי' אם הי' ביד הדיוט הי' נותן לו כמו שפסק להקדש א"כ לא ירד האיש לוותר להקדש ולא שייך בו אמירה לגבוה כי לדידי' שווי' האי חפץ כך וכך ודו"ק. אמנם מדברי הר"ן בקידושין למדתי שאין אנו הולכין אחר דעת הלוקח רק אחר דעת ההקדש אם בשעת אמירה של הפוסק יהי' בו רווח להקדש יתר על הקרן א"כ חל בו כח ההקדש אבל אם בשעת הפיסוק לא הי' בו ריוח אז הוה רשות הקדש כרשות הדיוט ואעתיק לשון הר"ן בקידושין שכתב וז"ל ואיכא למידק למה לי דקתני גזבר שנתן מעות בשביל בהמה אפי' בלא מעות נמי קנה באמירה בעלמא דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט וכי תימא ה"מ במקדיש אבל במוכר לא ליתא דהא אמרי' בפרק י"נ גבי בנו של יוסף בן יועזר דאשכח מרגניתא דאמר לי' אבוה אמטוי לגזבר ולא תשיימי' את אלא לשיימו אינהו דאמירתו לגבוה כמסירה להדיוט ואמרי' נמי בערכין בפרק המקדיש שדהו אמר אחד הרי שלי בעשר וכו' ואחד אמר בארבעים ואחד אמר בחמישים חזר בו של חמישים ממשכנים מנכסיו עד עשר י"ל התם הוא משום דאמר חמשים איכא רווחא להקדש והוה כעין נדר ושייך בי' אמירתו לגבוה כמסירה להדיוט אבל כי ליכא רווחא להקדש אין כאן נדר ולפיכך הקדש אינו קונה אלא בדמים ומאי דאמר בתר הכי פדאו במאתים משמע דדוקא פדאו אבל בדיבורא בעלמא לא אע"ג דהתם איכא רווחא להקדש התם נמי היינו טעמא דבשעת שומא לא הוה בי' רווחא ואין כאן נדר ולפיכך דווקא פדאו אבל בדבורא בעלמא הי' יכול לחזור בו דאעפ"י שנשתנה השער אחרי כן מה בכך הרי כיון שאין הדבור חל בשעתו אי אפשר לו לחול לאחר זמן עכ"ל מבואר בדבריו דלא אזלינן בתר מחשבת האיש המדבר בעד מקח ההקדש אם מכווין לוותר להקדש אלא אזלינן בתר ההקדש אם באמירה הנ"ל יש ריוח אז פושט בו כח הקדש דהא בתוך הפיסוק של האיש יש בו רווחא לקדש אבל אם החפץ שוה כמו הסכום שפסק האיש א"כ אין כאן דבר שיחול עליו כח הקדש דהוא פסק מאתים והחפץ של הקדש שוה מאתים ועל מה יחול דבורו להיות נו כח נדר שיתפוס בו כח הקדש הא גם עכשיו הי' שוה להקדש מאתים מה לי כסף מה לי שוה כסף כנלע"ד ברור בעזה"י ההבדל בין דברי תוס' ובין דברי הר"ן בעזה"י. ולפ"ז אני אומר סברא אחת בעזה"י בשלומא בשור או במרגליות או בשדה אשר יש להחפץ דמים העובר לסוחר ששוים בעצם אז אם אחד הוסיף על השווי חל בו כח הקדש או נדר הן לשיטת התוס' אם חישב האיש לוותר להקדש הן לדברי הר"ן אם עכ"פ יש רווחא להקדש בפסוקו יתר על הקרן ונתפס בו כח הקדש אבל אם

השמש הכנסת מוכר איזה פעולת עשיית מצוה כגון לעלות לתורה או הגבהות וגלילות או הדלקת הנרות אז מי יאמר שדבר זה יש לו בעצם שווי' אפי' פרוטה אחת עובר לסוחר רק ישראל קדושים הם נותנים מעות לשמוע קריאת התורה או לגלול הספר או להדליק נרות וכדומה אז הכי יש שעור להעריך כמה שוה זכיות המצוה הלא דוד אמר טוב ני תורת פיך מאלפי זהב וכסף ושלמה אמר אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בז יבזו לו [ועיין במדרשים שם והבן] וממנ"פ אי אזלינן כמה השווי' בעצם לכל אדם בעולם בין איש או אשה או קטן או עבד או עכו"ם הלא אין לו שווי' כלל רק אנן אזלינן כי יקרים הם מפנינים כל חפצים נא ישוו בה במצות ד' ברה מאירת עינים ואם גם יפסק איש אלף כסף ג"כ לא יתן יותר על השווי' לפני שלומי בני ישראל וא"כ לא שייך בו אמירה לגבוה דלא נתן יותר על השווי' דאפי' אם יכול לקנות זכיות מצוה זו מיד יחיד או מיד אשה ג"כ הי' נותן כך כי הוא שווי' עוד יותר אלף פעמים כי מי יפלס אורח חיים שלוחי דרחמנא ועיין תנחומא פ' ויגש המצות המה שלוחיו של הקב"ה] לאמור שמכבד אותם יותר משווי' חס מלהזכיר זאת במקהלות עדת ישראל א"כ שפיר נהיגו עלמא דלא דנו מה שאיש פוסק לשמש יהי' כאמירה לגבוה שזה אי אפשר אבל האחרון אשר פסק להשמש כך וכך וחוזר בו אחר שנגמר על שמו כי הוא קנה אותו א"כ חייב מכח מוצא שפתיך תשמור ועשית כאשר נדרת לד' אלקיך לכבד את מצות ד' אם הדין דיש לצדקות דידן דין הקדש וממון עצמו אין בדבר רק הוא קבל על עצמו ליתן כך וכך אם העדה יתנו לו רשות לעשות המצוה במקהלותם [וה"ה אם השמש טעה אז האחרון אשר פסק הוא חייב וכל הקודמין לו פטורין] כנלע"ד בעזה"י ליישב שד' מנהג אבותינו תורה היא. תבנא לדינא בנידן שאלת הדר"ג נ"י אשר אותן השוכרים מכוונים לוותר לעצמם ממון אשר ירוויחו בו כי מחשבים הם שאותן פרוטות אשר יתן כל בעל בית בעד כל ליטרא בשר יעלה יותר מאשר הם נותנים בעדם לאלופי הקהל והם נותנים ממון בעד ממון וחפצים להרויח אפי' הרבה בשכר טרחם וגם אלופי קהל לא יבקשו שהשוכרים יפסידו בו רק יודעים שירויחו בו כי כך ראוי' להם שנותנים מעות מקודם על חודש עכ"פ וגם יש להם טרחא להשגיח על הקצבים בכל פעם אשר יתנו לשחוט לשקול הבשר כמה ליטרות יש בו א"כ השוכרים מעולם לא ישכרו ליתן עליו יותר מהשווי' וגם אלופי קהל לא יבקשו זאת שירויחו הם והשוכרים יפסידו בו א"כ אין בו כלל לאמור אמירה לקהל יהי' כמסירה לגבוה אפי' אם צרכי צבור הוה כהקדש כנלע"ד ברור בעזה"י נכון לדינא. ואיידי אזכיר שראיתי בהפלאה שתי' קושי' התוס' דמכח אמירה לגבוה מהני שאלה שישאל על נדרו אבל אם נתן הכסף או מכרו לא יכול לחזור בו יעו"ש ולדעתי יפלא בשלומא בתרומה

טרם שבא ליד כהן אשר הביא הפלאה ראי' במה שאמר שיהי' תרומה וחוזר לטבלו אינו משאיל לרעת חבירו דהא צריך להפריש פעם שנית וגם אינו מזכיר שמשאיל רק על קדושת שם תרומה אבל כאן כאשר מנדר להרווחת ההקדש מיד זכה בו ההקדש או בצדקות דידן העניים ואיך ישאל על אמירתו הלא באמירתו כבר זכה בי הקדש או יד עניים ונא מהני בו שאלה לרעת אחרים הלא הנדר כבר עשה פעולתו ולא יוכל עוד לחלל דברו ואם מעכב מליתן הוה גזלן וגנב ואטו אם הפקר מטעם נדר יוכל לשאול על נדרו ועיין בקצוה"ח סי' רע"ג ועיין ר"ן נדרים דף פ"ה והי' לי להאריך בזה אך אין זה נידן השאלה. ונפלאתי במקו"א על מרן חתם סופר ביו"ד סי' שט"ז בד"ה עכ"פ שהשיג על הקצו"ח דחקר בהפקר אי צריכים הבנים לקיים ותמה אדמ"ו ז"ל הלא כבר עשה הנדר פעולתו ולא נשאר על הבנים לקיים דבר יעו"ש ולדעתי פלא א"כ איך שייך שעובר על לא יחל דברו הלא אין עוד דיבור בעולם שהדיבור עשה פעולתו ואי אפשר בעולם לבטלו או ליחל אותו כמו אם הקדיש דבר ואח"כ נהנה ממני עובר על איסור מעילה אבל על בל יחל אינו עובר דהא כבר פעל הדיבור לעשות אותו החפץ הקדש כמו שבארתי בספרי מחנה חיים סי' צ"ג בד"ה וכעין סברה יעי"ש וה"ה אם הנדר פעל ההפקר ויצא החפץ מרשות וקיים נדרו א"כ איך משכחת בל יחל דלא דמי לאומר קונם ככרי ונהנה שהביא אדמ"ו לראי' דשם הטיל רק איסור אם יהנה אדם ואם נהנה הוא מיחל דברו אבל כאן הלא החפץ הופקר משעה שדיבר ולא נשאר דיבור אשר יחלל ומדכתב הרמב"ם שעובר על בל יחל א"כ ע"כ דמכח הנדר יוכל כל אחד לזכות כמי אם אסר על עצמו טובת הנאה ועיין ר"ן נדרים אם אסר הפירות וא"כ כיון דיורשים אין מחויבים לקיים נדרו נסתלק ההפקר אם לא זכה בו אדם עד שמת אביהם הדרו הנכסים להיות ממונם בלי קנין רק בכח ירושה ואכמ"ל. (ב) עוד יצא הדר"ג נ"י לחייב השוכרים וכתב וז"ל שנית אמרתי כי זה דבר אבוד דמה"ט הותר צרכי רבים בחוה"מ דדבר האבוד הוא דלאו בכל שעה רבים יכולין להתאסף ובדבר אבוד מבואר בח"מ סי' של"ג באבוד אין פועל ואין בעה"ב יכולין לחזור משום דינא דגרמי עכ"ל. אהובי לא אדע להתחיל להשיב הלא מבואר במועד קטן דף ו' שבעבור לשכור פועלים בזול התירו לשלוח פועלים בחוה"מ א"כ משמע הגם דכל השנה הוה פועל שני זוזים ובחוה"מ בזוז מתירין כדי להרויח לצבור אבל בוודאי אין זה נקרא דבר אבוד דנימא דפועל לא יכול לחזור רק אם מפסיד משלו ולא הרווחה כמובן עיקר הטעם בצרכי רבים דהוה קדירה דבי שותפי כמבואר ברא"ש הובא בטו"ז תקמ"ד ואם לא יאספו נעשות בשעת בטילה יהי' בטל כל הדבר אבל לא שייך לומר דהוה דבר אבוד דהא אלופי הקהל יכולים לקבץ הכנסתם מן ליטרות בשר ע"י איש נאמן אשר יחלק

פתקאות לכל הרוצה לשחוט וגם להזהיר שהשוחט לא ישחוט עד שישלמו הקצבים כפי אשר קצבי אלופי הקהל זה רבות בשנים. וגם שם דווקא אם ההפסד ברור אבל כאן אפשר שאלופי קהל יקבצו ע"י איש נאמן כל ההכנסות הבאים מן הבשר ומן שחיטת עופות ואולי שירוויחו בני הקהלה ואם יבורר שיפסידו ממילא ניכר שנא גרמו השוכרים הפסד לאלופי קהל שאם שכרו הי' ההפסד להשוכרים ואיך נדין דינא דגרמי אם אין ברור הזיקא כי לא הי' לאלופי הקהל שוכרים אחרים אשר רצו ליתן כל כך אשר הבטיחו השוכרים האחרונים ודוק. ובר מן דין לא ידעתי הכי השוכרים הם פועלים אשר חכמים תקנו ביניהם שכל החוזר בו ישלם איש לרעהו ועיין בנתיבות סי' של"ג ובקצו"ח שם הלא הבעלי בתים השוכרים לא שעבדו עצמן להיות משרתים להם רק ששכרו כדי להרויח מקופת הקהל וא"כ הויין כמבטל כוסו של חבירו או סגרו לחנותו ועיין בש"ך ח"מ סי' שפ"ה באריכות ועוד דהא במה שחזרו יכול להיות שמפסידים לעצמם כמו לקהל וא"כ אינם מכוונים בעצם לגרום היזק לאלופי הקהל וא"כ הוה גרמא בניזקין בדלא אפשר ולא קמכוין עיין פסחים דף כ"ו ובפנ"י שם ובכה"ג בוודאי פטור בגרמא בניזקין ודוק וגם הי' אצלי מקום להאריך יען דהפסד גרמא לא בא מיד ואעתיק דבר מחידושי אשר אמרתי זה רבות בשנים בסוגי' בדבר הגורם לממון. ראיתי בקצו"ח סי' שפ"ו שהביא בשם צמח צדק כלל גדול דר' שמעון סובר דבר הגורם לממון כממון רק אם נעשה ההיזק דליתא בעינא אבל כל זמן שהוא בעינא לא הוה דבר גורם לממון כממון והקשה בשם בנו הגדול ר' בעריש ז"ל א"כ איך אמרינן בסנהדרין דף קי"ב הא דתנן קדשי קדשים ימותו דהוא כר"ש שסובר דבר הגורם לממון כממון וקשה הא שם הווין הבהמות בעין עוד הקשה מתוספתא פ"ד דב"ק שור של הקדש הבעלים נוטלין את נזקו ונותנין את נזקו ומדקתני ונותנין את נזקו משמע כר"ש דדבר הגורם לממון כממון לכן נותנין את נזקו אעפ"י שהוא בעין וצע"ג. ונלפע"ד לתרץ בעזה"י ואקדים חקירה אחת דיש שני אופנים דבר הגורם לממון (א) כגון קדשים שחייב באחריותן מחמת שאדם חטא ונתחייב חטאת או אשם והפריש בהמה לחטאתו או לאשמו אז כל זמן שלא נקרב קרבנו אעפ"י שהפריש שור לחטאתו או לאשמו אין השור הזה רק תכלית שחפץ להביא כפרתו ואם נגנב או נאבד או שמת שור זה אין בעל החטא חייב להביא שור שני מחמת שלא שמר לשור הראשון כראוי אלא מחויב להביא שור אחר לכפרה על חטאתו אשר חטא ולא נתכפר לו עדיין חטאתו ואם מפריש מחדש אינו תשלומי דראשון אלא חטאו ואשמו שגרם לו להביא לשור הראשון הוא המחייבו להביא שור שני ועוד אפי' מאה שורים עד שימצא כפרתו על חטאיו א"כ אפי' השור עומד חי הוא ממון בעלים דבהפרשה הנ"ל לא נעשה עמו

דבר רק שהכין חפץ לצאת בו מידי חיובו ובוודאי השור ברשותו עומד ושלו הוא (ב) אם קיבל אחריות על חמץ שאם יוגנב או יופסד אז צריך לשלם בעבור החפץ שנגנב או שנאבד א"כ נגלה שהחפץ זה גורם תשלומים תחתיו אבל בוודאי כל זמן שהדבר בעולם אין נחשב לממון שלו דרק משעה שנעשה ההפסד או ההיזק בא עליו חיוב תשלומי החפץ אבל כ"ז שהדבר בעולם אין כאן התחלת חיוב דנאמר שדבר זה אשר בעולם הוא כממון שלו יען אם יופסד יבוא עליו לשלם תחתיו הפסד דראשון והבן זה. ולפמ"ש יש הבדל גדול בין אחריות על קדשים כגון עולה ואשם אם נגנבו צריך האיש להביא קרבן אחר מחמת שעדיין לא נתכפר חטאו ואין הגניבה מחייב בהשני דהחיוב להביא השני בא מכח החטא שחטא ואשם לד' רק הוא הפריש שור ורצה לכפר בו ואם נגנב אז שלו נגנב וצריך להביא אחר מחמת חטאו א"כ מסתברא אפי' איתא הראשון בעין ממון בעלים הוא וצריך ליתן נזקו דהוא שורו ויוכל למכור אותו דהוא ממונו ממש אבל אם קבל חפץ של חבירו באחריות הגם שאחריותו עליו אם נגנב או נפסד אבל כל זמן שהוא נשאר בקיומו ולא נגנב ונאבד הוה החפץ של חבירו דבכל מקום שהוא ברשות המפקיד עומד ואם מכרו או הקדישו המקבל האחריות לא מהני דאין אדם יכול להקדיש ולמכור דבר שאינו שלו וא"כ כל שלא נאבד ולא נגנב לא שייך לומר דבר הגורם לממון כממון דמי דכל זמן שהוא בידו אין כאן גורם לממון שנאמר שחפץ חבירו יהי' נחשב כממונו רק בחמץ חידש רחמנא לא ימצא כיון שיוכל להיות שלו אם יוגנב או יאבד ע"י פשיעתו הוה כממונו לעבור עליו בב"י והבן. ונ"ל דאם אמר הרי עלי עולה או שלמים דחיוב באחריות הוא רק כמו אם קבל עליו אחריות על עולה הראשון שיפריש דלולא נדרו לא חייב כלל והי' יכול לומר הרי עלי להפריש בהמה אחת לעולה רק שאמר הרי עלי עולה שקיבל גם אחריות על עולה אשר נדר לד' אבל עיקר נדרו הוא רק אחד ועלי' קיבל אחריות והוה האחריות רק כמו שקיבל אחריות על חמץ של אחרים (דהרי מבואר בר"ה דף ו' וברמב"ם פי"ד ממע"ק ה' ו' דיכול לומר הרי עלי עולה ע"מ שלא אתחייב באחריות יעו"ש] אבל אם בעבור עבירה אשר עשה הוא חיוב חטאת או אשם אז חטאו מחייבו להביא כפרה ואין השני תשלומין של בהמה ראשונה אשר הפריש כמו שבארתי ודוק. וראה ברש"י דף ע"א ע"ב דדייק קדשים שחייב וז"ל גנב שגנב קדשים מבית בעלים אם קבלם בעליו עליו באחריות כגון דאמר הרי עלי עולה והפריש זו עכ"ל וכן בב"מ נ"ו ע"ב פי' רש"י קדשים שחייב באחריותן אמר הרי עלי עולה והפרישה והוממה ומכרה עכ"ל וכן בדף נ"ח ע"א קדשים שחייב באחריותן כגון דאמר הרי עלי והפרישן והפקירן עכ"ל. היוצא מזה דבב"מ ובב"ק איירי באמר הרי עלי עולה אשר קבל עליו בנדר שהוא רק

קבלת אחריות דומה לחמץ אז אמרינן דווקא גורם לממון כממון אם נגנב באמת אבל כל זמן שאיתא בעינא לא הוה כממון חוץ מבחמץ דגלי קרא לא ימצא אבל בסנהדרין דף קי"ב כתב רש"י בד"ה היה בה קדשי מזבח וז"ל כגון עולות ואשמות של רשעים בתוכה עכ"ל א"כ איירי שעשו עבירות אשר על ידם מחויבים הרשעים עולות ואשמות אז גם אם נגנבו או נאבדו אין

התשלומין בא מכח הבהמה אשר הפריש אלא מכח שצריך כפרה אז אפי' איתי' בעינא הוה ממון בעלים כמו שבארתי ודוק. ויש בזה הערה דחיוב מזיק בא ומחייב הגם שההיזק יבוא אח"כ אפי' ברוב ימים אבל גרמא בניזקין הוא אם מיד גורם ההיזק אבל אם בא הגורם אח"כ שיופעל חיוב על למפרע זה לא אמרי' ויש לי קצת ראי' וקצת סתירות ואין כח בידי לברר ועיין ח"מ שפ"ח ובש"ך ס"ק ס"ח וס"ק ל"ט ועיין בט"ז שהביא בשם נמ"י ירושלמי באמת המים טרם שבא בשדהו אין הדבר נחוץ לשאלה. (ג) כתב הדר"ג נ"י וז"ל שלישית דכל היכא דליכא משיכה מעות קונה כגון במרחץ בנתנה לבלן ב"מ פ"ד וכאן ליכא משיכה מעות קונה וא"ל עכ"פ אין כאן דבר בעין הנקנה ז"א דזכות שיש לאקרו"ט לעשות תשלומין על בשר כשר זהו קונה דלא גרע מחזקות משקאות שקורין ראנדע או חזקת חנות שעשוי להלות מעות דדנין בו דין מכירה מצד המנהג עכ"פ וזה לא גרע

דתשלומין זה לא שכר שוחט הוא דקהל עושין תשלומין על כל צרכי הקהל בזה עכ"ל. ידידי נ"י מ"ש דכל היכא דליכא משיכה מעות קונה כגון במרחץ וכאן דליכא משיכה מעות קונה וא"ל עכ"פ אין כאן דבר בעין הנקנה ז"א דזכות שיש לאקרו"ט לעשות תשלומין על בשר כשר זהו קונה עכ"ל לדעתי יפלא כי מה זכות יש בזה לאלופי הקהל הלא כל בני הקהלה מקבלין רב אב"ד ושוחטים ושאר צרכים אשר הם לתכלית כל בני הקהלה וכל איש ואיש הדר בעיר נתן דעתו לקבל האנשים אשר נוטלין שכר מכל הדרים והסכימו בני העיר שישלמו בדרך הזה בכל שחיטת עוף או בכל ליטרא בשר בכל פעם פרוטה או פרוטות כדי שלא יצרכו נשלם פ"א סך הרבה וגם שלא יצרכו לנגוש איש את רעהו וגם שעני ועשיר יחדיו ישלמו איש ואיש כפי אכלו וגם הראשים ישלמו הפרוטות ויען כי דבר זה צריך השגחה לקבץ מן השוחטים ומן הקצבים ויצרכו לזה איש מהימן לקבץ הפרוטות ולשלם לו שכר טרחתו יעשו בחכמה ובהשכל להשכיר זה לאיש ידוע שיתן דבר קצוב לקהל והוא יעמול לטובת עצמו להרויח בו ולא ידעתי שום זכות והעדפה אשר נימא שיהי' דבר נקנה בקנין כסף ולא דמי לחזקת הראנדע ולא לחזקת חנות להלות דשם יש להאיש או להשר איזה זכיות אשר יש לו בו ריוח להנות

משל אחרים ואותו כח וזכות אשר לו הוא מוכר או משכיר אבל אם שותפים יעשו ביניהם סדרים לשלם ומשעבדים עצמם לשלם מעט מעט ואח"כ ימכרו אותו השעבוד לאיש לא ידעתי שיתפוס בו קנין דכל בני העיר הם שותפים גמורים כאשר נודע לכל. ואוסיף נופך הלא אין איש מחויב לקנות בשר או לשחוט עופות אם ירצה יאכל רק לחם לבד א"כ אפי' גופם אין משועבד שיצרך לשלם מעט מעט שנאמר שקנה השיעבוד הגוף כמו פועל שמשעבד עצמו או קבלן שמשעבד גופו והגם דאיש שוכר אותו הכנסה שסומך על מנהגו של עולם שכל איש מישראל רגיל לקנות בשר ולשחוט עופות כי לא על הלחם לבדו יחי' אדם עכ"פ שיעבוד אין כאן לקנות דבר אבל בראנדע קונה המקום או בחזקת חנות מן השר אשר נו הארץ קונה הזכות ע"י הקרקע שלו שכל הדרים על אדמת השר הם עבדים לו שלא יוכלו ללוות או לשתות רק מאיש המשכיר לו השר זכותו ודוק. וגם זאת אדרוש דדרך העולם שהשוכרים יתנו זאת שיהי' ביד הקהל עד תשלום זמן אשר שכרו ובכל שבוע יתנו מחדש כפי הקצוב וא"כ נגלה שלא נתנו המעות לקנין דהא לבסוף ינכו להם מקצבם המגיע לכל שבוע לשלם או שיתן להם בחזרה אחר השנה ואין כאן קנין כסף כלל וכי תימא הלא הוא מוחזק באותו זכות דהא האיש השוכר הי' לו הגאבעללע גם בשנה העברה וקנה בתורת חזקה זה אינו כי ההרגל הוא שראשים משכירים הגאבעללע עד ר"ח אייר ובכל חה"מ פסח משכירים מחדש על שנה הבאה מאייר ואילך א"כ אותו זכות כבר מסולק מידם מכח שכירות שנה העברה עד ר"ח אייר הבא וא"כ השכירו דבר שלא בא לעולם הגם שעבידי דאתי דלו יהי' שכח הקהל הוא בית אשר השכירו על שנה אחת והשכירו לאחר עד אחר תום השנה ובא זה השני והחזיק בו תוך שנה אשר הוא מושכר להראשון דלא מהני חזקה של נעל גדר ופרץ כמבואר במ"ל פ"א מה' מכירה שנסתפקו בזה גדולי הדור וקצו"ח סי' רט"ז סעיף י"ג הביא דמהר"ם מינץ פשיטא לי' דלא מהני יעו"ש ולפי זה לו יהי' דחזקה מהני היינו אם כבר הי' תם השכירות משנה העברה אבל בחה"מ לא הי' להם דבר להשכיר והשוכר חזר בו קודם שהגיע ר"ח אייר כדמשמע מלשון השאלה שכתב הדר"ג נ"י ולאחר יו"ט התחרט עכ"ל וכ"ש כאשר מבואר בשאלה שהי' הגאבעללע בידו זה ד' שנים משמע שזכות זה הי' בידו משנה העברה עד ר"ח אייר וא"כ על מה יחול הקנין הלא אותו הכח כבר קנוי בידו עכשיו ודוק. הן אמת דהש"ך ח"מ סי' שי"ב ס"ק ג' מביא בשם המבי"ט דיכול להשכיר לאחר תוך זמן שכירות של הראשון ואחריו הגאון נתיבות בסי' רי"א סעיף ז' האריך יען דזמן ממילא אתי יכול להשכיר לאיש אחר אפי' בתוך ימי שכירות של הראשון והביא ראי' מגמ' כתובות דף נ"ט שדה זו שמשכנתי לך תקדש דלולא דמחוסר פדיון מהני

והביא המ"ל פ"ד מאישות וכבר הקדימו המ"ל פ"ו משכירות ה' ט' יעו"ש אך שאני התם דהוא קרקע והי' לי להאריך כי יש ני הערות גדולות בענינים הנ"ל וכבר עמדתי על שורש זה בסוגי' דהקדש ונדר בספרי פלס חיים ועדיין לא ענתה בידי כאוות נפשי סוף דבר הכל נשמע שלא אוכל להסכים עם הדר"ג נ"י בוודאי אם יש לזה תקנת קדמונים שהדראנגאבע נשאר לטובת כל העדה כדי שלא יהתל איש בהם ויגרום היזק בגירי דילי' אז מהני תקנתם ואמרו חכמז"ל אל אשה נדה לא קרב שלא נהנה מקופת הצדקה היינו כמו אם אשה אמרה לבעלה טמאה אני אסורה לבעלה בלא אמתלא כך משעה שדבר לצדקה לא יוכל לחזור בו בלא אמתלא אך אם אין להם תקנות קבועות אז ראוי רק לפשר עם השוכר ברצון הטוב כנלפע"ד. והי' בדעתי להביא ראי' מדברי הג"ה בסמ"ע סי' שט"ו בשם המרדכי יעו"ש וגם עלה בדעתי לפלפל בב"מ דף פ"ג הני שקולאי דשברו חביתא יעו"ש וגם בב"מ דף ס"ו ובסמ"ע סי' שכ"א וגם בדברי הר"ן כתיבות דשליח לא יוכל לקנות לעצמו החפץ דאין קנין רק מכח לכח ולא במה שבלא"ה בידו והיינו טעמא דגזבר אינו מועל עיין ר"ן נדרים אך מה אומר ואדבר ד' ירחם עלי ללמוד במנוחת הנפש ובריאת הגוף אוהבו הדוש"ת. הק' חיים סופר:

סימן יד

שלום רב לאוהב אמרות ד' ה"ה הרב הגאון הנודע בשמו לשם ה"ה י"נ ר' דוד יהודא נ"י אב"ק דק"ק קרס"ט יע"א. ידידי גלילות מכתבי האחרון קבלתי אשר הראה בו כי עודנו מחזיק בשלשה עמודים אשר העמיד לחפש זכות לאלופי קהל אשר השכירו הגאבעללע ליחידי סגולה מעדתם שהמה המוחזקים בכסף אשר ניתן להם מהשוכרים ולא יוכלו השוכרים לחזור מה שעשו עשו וישלמו מכספם אם יבואו אלופי קהל להפסד והקיף על תשובתי השגות רבות ואנופף ידי בעזה"י פעם שנית כי הדין עם השוכרים שיוכלו לחזור וכל אשר יתן ד' בלבי אשמור בפי לדבר ואני תפלה שלא אכשל בדבר הלכה. (א) כתב פר"מ נ"י וזה לשונו הנה נא טרם אשפוט ע"ז לענ"ד כפי מה שהבין כהדר"ג בכוונת התוס' קדושין דבעי שיהא דעתו לוותר באמת אתפלא א"כ שם בההוא מרגניתא אדרבא לא הי' מכווין לוותר דמה"ט אמרה לא תשיים בעצמך דאת אינך בקי רק הגזבר בקי אלמא דאם ישיים בפחות לא לא בשביל דנתכווין לוותר רק משום דאין בקי וע"כ נאמר דכוונת התוס' ג"כ למש"כ שם בתי' ראשון הואיל דאין שומתו ידוע יודע דלפעמים שוה יותר דעתו לוותר מספק א"כ גם הגאבעללע זה עכ"פ אין ריוח שלו קצוב ומכניס עצמו בספק דלמא יהא מעט בשר כשר ומכווין לוותר עכ"ל. אמרתי לבאר בעזה"י דברי תוס' בשני תירוצים אשר כתבו שחקרו בטעם הדבר למה יהי' במרגליות אמירה לגבוה

ואבאר דלא קרב תי' הראשון אל תי' השני כלל וכלל ודלא כאשר נכנס בהבנתם מעלת כבודו נ"י הנה במכירת מרגניתא יש אופן בתוך אופן (א) אם נניח בהקדמה שהוא דבר שאין לו שומא ידועה לא נודע שווי' הן לפי משקלה וגדלה או לפי מראיתה וציהרתה רק לפי אשר תמצא חן בעיני רואי' במקומה ושעתה צריך הלוקח ליתן הרבה אבל אין לה דמים קצובים כלל ולא יכול לבוא לגזבר שיגיד שווי' של מרגליות אשר בידו כדי שאדע כמה היא שווי' בערכה כי הלא אין לה ערך כלל רק מקומה ושעתה יתן לה ערכה אם בעת הזאת צריך ההקדש לה יתן כפי אשר תמצא המרגליות חן בעיניו לכן רגילות הוא שהאיש אשר לו המרגליות יתן שווי' עלי' שבסכום כך וכך יתן אותה והמוכר המרגליות יתן ללבו גם אם איש אחר אל יתן בעדה אלף כסף הגזבר של הקדש אשר קונה אותה לכבוד המקום הוא יתן בעדה אלף כסף ומחליט בלבו גם אם המרגליות שוה אפי' שני אלפים כסף בכל זאת תהי' להקדש באלף כסף מצד אחד יוכל להיות שארויח ע"י שאמכור אותה לגזבר ואתן קצבה באלף כסף ומצד השני יוכל להיות שההקדש ירויח במה שנתתי לה ערך אלף כסף לכן אמירה לגבוה כמסירה להדיוט דהא בעבור זה לא דואג המוכר פן ואולי מבקש מההקדש יותר מדאי כי יתנחם הלא יוכל להיות ג"כ שההקדש מרויח שנתתי ערכה עלי' וא"כ כיון שזוכר המוכר שיש צד לריוח כמו להיזק לא יוכל לחזור בו אם הגזבר יחפץ בה בעד הערך אשר שם עלי' אבל אם משך חפץ מהקדש בשווי' לפי השער שבשוק א"כ לא חשב בו להרויח להקדש בשום צד דלא הי' לו לדאוג פן הוא מדחיק להקדש ומקבל יותר ממה ששוה החפץ ועל כן החכימה האשה של בנו של ר' יוסף שהוא לא יתן ערך ושווי' על המרגליות רק יסמוך על נאמנות של הגזבר אז הגזבר יתן לו בעדה סך כפי אשר תמצא חן בעיניו להצורך של ההקדש ויקבל דמים הרבה זה תי' ראשון של התוס'. אך יש אופן (ב) שיש למרגליות קצבה ידוע לפי משקלה וגדלה ומראה וציהרתה נודעת לסוחרי מרגליות ערך עני' בסכום כך וכך ויוכל בעל המרגליות לילך להגזבר ולבקש להגיד השווי' שלה עובר לסוחר ולאחר שיהי' נודע לו השווי' יוכל להכריז מאן בעי למזבן מרגליות גדולה וטובה ואולי ימצא איש אשר יתן בעדה יותר מכדי שווי' יען שצריך לה ונדבת לבה של אשת בנו של ר' יוסף השיאה לאמור לבעלה שלא ימכור המרגליות רק להקדש לשמש בה לפני הקב"ה וע"כ ימכור אותה להגזבר אבל פחדה פן יתן בעלה ערך ידוע עלי' ויאמר להגזבר קנה ממני מרגליות ודמי מחירה יהי' אלף כסף במשל ואז אפי' אם תהי' שווי' אלפים לא יתן הגזבר יותר מאשר שאל האיש בעדה דע"כ חשב בלבו שגם אם הוא שווי' יותר ירויח ההקדש דאל"כ איך נתן הבעל המרגליות ערך עלי' פן אינה שוי' כ"כ והגזבר יתן לו יען שצריך לה

להמרגליות וע"כ דמכוין אם היא שוי' יותר מרויח ההקדש כמו אם שווי' בפחות מרויח הוא מההקדש וא"כ אם באמת שווי' יותר הרבה יהי' אמירה לגבוה כמסירה להדיוט והחכימה שיאמר הבעל לגזבר שיתן לו בערך כאשר המרגליות כזאת שווי' עובר לסוחר ולא פסיד מהשווי' ויותר מהשווי' לא יקח בעלה הגם שההקדש צריך לה להתעטר בה לפני הקב"ה ודו"ק. המורם מזה דאין כח אמירה לגבוה כמסירה להדיוט רק אם יש בו צד אשר מרויח באמירה שלו להקדש שהחפץ שוה יותר מאשר ביקש בעדו והגם שיש גם צד אחד אשר יוכל להיות בלי ריוח ממון להקדש ואולי שהדיוט לא יתן כל כך כיון דידע המוכר דיש גם צד ריוח ממון להקדש ואח"כ נגלה שאותו צד בא אז הוה אמירה לגבוה כמסירה להדיוט וזה הוא תי' שני של תוס'. בכל זה אומר אני בטח שאפי' אם וויתר כנגד ההקדש מה שלפעמים אדם נותן בעד החפץ יותר מכדי שווי' הקצוב עובר לסוחר יען כי הוא צריך בשעה זה אותו חפץ או שנתן עיניו בו ואומר בלבו לדידי שווי' איזה טופיינא יותר ואם אירע כזה בהקדש שהגזבר צריך לאותו חפץ ואלו הקפיד המוכר הי' נותן לו הגזבר טופיינא יותר רק שוויתר זה כנגד ההקדש בכל זאת לא אמרינן בו אמירה לגבוה כמסירה להדיוט דלא נקרא זה שהוא מכווין להרויח רק דלא היצר להקדש אבל עכ"פ לא וויתר משלו כנגד ההקדש ולכן דייקי תוס' וכתבו בב"ב דף קל"ג וז"ל אבל אם וויתר כלום משלו להקדש צריך לקיים אמירה לגבוה כמסירה להדיוט עכ"ל וכן בקדושין דף כ"ט כתבו וז"ל דהתם כששם אותה פחות משווי' מתכווין לוותר להקדש א"כ שייך לומר אמירה לגבוה כמסירה להדיוט עכ"ל משמע דווקא אם מוותר משלו כגון בפחות משווי' אבל אם מוותר שלא יחפוץ להרויח מה שאינו בתוך השווי' רק שלא חפץ להיצר להקדש ל"א בו אמירה לגבוה דאין זה דומה למקדיש ביתו שנותן משלו ולא שמקדיש מה שלא זכה בו רק שמונע מלהרויח ודוק ולא דמי למה שכתוב בח"מ ובא"ע סי' ק' לדידי שווי' ר' וגם לא נוגע לוותר במודר הנאה]. היוצא מזה דדווקא אם נתן המוכר או הקונה מהקדש ליתן סכום ידוע בהחפץ וחושב מיד שנותן קצבה במעות הגם שיש צד שהוא יפסיד מהשווי' וההקדש ירויח בי ונתברר אח"כ שכן הוא שבפסיקתו הסכום יש הרווחה להקדש אז זכה ההקדש מכח אמירה לגבוה דהא בזה האופן אשר נתברר דיש וויתר להקדש הי' זוכר האיש להרויח להקדש והיינו אם בעל החפץ הי' יכול לומר לגזבר הודיעני הערך השווי' ואעפ"כ נתן הוא שווי' או אפי' אם אין ערך ידוע להחפץ כהבנת תי' הראשון של תוס' אבל עכ"פ הוא חשב ליתן מרצונו סכום ידוע אשר מבקש בעד המרגליות ויודע שיוכל להיות ריוח להקדש בחד צד אבל בנידן הגאבעללע היו מוכרחים ליתן סכום ידוע דאל"כ לא יוכל לשכור כלל וגם מעולם

לא חשבו השוכרים להיות צד אשר מרוצים שיהי' לקהל ריווח ולעצמם היזק וגם אלופי קהל לא יחפצו בזה שהשוכרים יפסידו בו ויטריחו עצמם חנם ויתנו כסף במוקדם אם כן השוכרים וגם אלופי קהל מחשבתם שיהיה ריוח בדבר להשוכרים וכל המעלה בדמים הוא שזה מחשב שיהי' ריוח הרבה אם יתן רק חמשים זהובים בעד חודש והשני מחשב שיהי' רווח הרבה גם אם יתן ששים זהובים בעד חודש והשלישי מחשב הזמן והעת הבהמות בזול המה וגם עופות יש הרבה יהי' רווח הרבה גם אם יתן שבעים זהובים לחודש אבל אין אחד אשר חושב להרויח לאלופי קהל ולעשות הפסד לעצמו א"כ אין כאן אמירה לגבוה כלל. ומעתה יבין פר"מ נ"י שהשגה שלו אינה כלום הגם שהשוכרים חושבים שיוכל להיות ג"כ מעט בשר כשר לק"מ הוא דומה למי שקונה חטים בערך השווי' הגם שיוכל להיות שיוזלו החטים אבל עכ"פ הוא לא לקח על דעת כן שיוזלו רק מחשב שיוקרו וירויח ועיין תוס' בב"מ דף מ"ז ע"ב בד"ה ר"ש וכן השוכרים הגאבעללע מחשבים רק להרויח לעצמם ואם יארע שמזלם יגרום שלא יהי' בשר ולא עופות הוא גזר דין מהקוצב פרנסת אדם אבל מעולם לא חשבו פסיקת הסכום אשר יתנו להקל להיות בו צד להפסיד כמו להרויח דהא מחשבים הם באמונה לדעת כמה יפסיקו בעד הגאבעללע להיות להם ריוח כדי טרחם ועמלם כפי הזמן והשנה וכפי האנשים הדרים אוכלי בשר ויעיין בתשובתי בד"ה היוצא שכתבתי בזה"ל אבל אם אחד האמין שדבר שווי' של החפץ והוא בוודאי אינו שווי' יותר או פחות ממה שפסק או אפי' שידע ששוה בפחות רק הוא צריך לאותו דבר ואפי' אם הי' ביד הדיוט הי' נותן לו כמו שפוסק להקדש א"כ לא ירד האיש לוותר להקדש ולא שייך אמירה לגבוה כי לדידי' שווי' האי חפץ כך וכך ודוק עכ"ל הרי שרמזתי הכל שם ויעיין בד"ה תבנא ויראה שכנים דברי מאז וכעת הוספתי אמרים להרחיב שאפי' אין הרווח ברור להקדש כיון שעכ"פ חשב האיש על צד אשר מרויח בו להקדש ואותו צד נעשה זכה ההקדש מכח אמירה לגבוה דבהאי צד זכר האיש להרויח להקדש כנלפע"ד ברור בעזה"י. ובזה אבוא ליישב מה שהשיג הדר"ג נ"י עלי לו יהי' שאלופי קהל לא מבקשים שיפסידו השוכרים אבל עכ"פ בקשו שיהי' נוח להם בריוח מעט ולא כמו שביקש הראשון אשר פסק פחות מהשני וא"כ להר"ן נחשב הרווחה להקדש יען שהשני הוסיף בפדיון דלדידי' שוה כמו הסכום שהוסיף הגם דלא מכווין לוותר להקדש רק שהוסיף יען ששוה לדידי' וה"ה בגאבעללע דלהשני שוה לו ביותר וממילא יש רווחא לאלופי קהל ויהי' ג"כ אמירה לצדקה אשר הוה כמסירה. ונלפע"ד דלק"מ דשאני התם דנערך כמה שוה אותו קרקע שידעי' שעיקר הסכום ממון אשר יש להקדש ואח"כ בא אחד והוסיף עשרה כי שוה לו ומרויח בהוספה להקדש וכן

השני וכן השלישי הגם שהם אינם מכוונים בהוספה כדי להרויח להקדש אבל עכ"פ יודעים שמרוויחים בהוספה להקדש שנותנים יותר ממה שהי' להקדש בו דמים אך אם יהי' להקדש דבר למכור ולא ידעו ערכו ובא אחד ואמר שהוא שוה חמשים זהובים אשר הוא נותן בעד החפץ ומקווה להרויח עוד לעצמו ובא השני והוסיף ליתן עשרה ואמר שהוא מקוה עוד להרויח בו ובא השלישי והוסיף עוד עשרה ואמר שהוא ג"כ מקוה עוד להרויח בו אם כן כל אחד מגלה שהחפץ שוה עוד יותר מאשר האמין האיש אשר פסק לפניו א"כ לא דברו כלל אשר יהי' בו רווח להקדש רק גילו זה אחר זה כמה שוה החפץ אשר ביד הגזבר אז לא אמרינן אפי' לר"ן אמירה לגבוה כמסירה להדיוט יען דלפי דבריהם לא פסקו ליתן דבר אשר מרוויחים בו ההקדש דהא הם אומרים זה אחר זה ששוה בעצם יותר שירוויחו עוד בו וזה שדייק הר"ן דווקא אם יש רווחא להקדש באמת שהר"ן כתב וז"ל התם הוא דאמר חמשים איכא רווחא להקדש והוה כעין נדר ושייך אמירה לגבוה כמסירה להדיוט עכ"ל הרי שפתיו ברור מללו יען דמי שאמר חמשים הוא מרויח באמת דהלא הקרקע לא הי' שוה חמשים הגם דהוא לא פסק כדי להרויח להקדש רק שנתן עיניו בו ושוה לדידי' חמשים ולא היה נדר ממש דכל הנודר דעתו להרויח להקדש או לעניים וזה לא פסק כדי להרויח לקדש אבל כיון דאיכא רווחא הוה כעין נדר דעכ"פ ידע שמרויח בפסקו להקדש ודו"ק. ולפ"ז בשוכרי גאבעללע שכל אחד מחשב להרויח בו ואעפ"כ מוסיף שמגלה שלפי ראות עיניו הפרוטות אשר יאסוף מן כל ליטרא בשר או משחיטת העופות יקובץ לחשבון גדול ויוכל להוסיף וישאר עוד ריוח א"כ לא גילו האנשים זה אחר זה רק כמה שוה אותו כח של הגאבעללע שאין באותו הוספה הרוחה יותר מכדי שווי' רק שמחשב הדבר ששוה יותר מאשר פסק הראשון א"כ לא דיבר דבר אשר יהי' בו רווחא לעניים רק גילה ששוה הכח ביותר ולא שייך בו אמירה לגבוה ודוק היטב. תמצית הדברים שבנידן הגאבעללע שגילה כל אחד זה אחר זה רק השווי' ופסק יותר כדי שלא יהי' רמאות גדול לעשות סחורה על חד עשר בקופת הקהל בממון עניים והציל אלופי קהל מנזק אבל מעולם לא פסק יתר על השויי' שיהי' נקרא ריוח בדבר אז לא שייך בו אמירה לגביה כמסירה להדיוט דלא נדב לבו דבר אשר יהי' כעין נדר וזה ברור בעזה"י. (ב) ומש"כ וז"ל ומש"כ כהדר"ג בענין קניות המצות דאם לא זכה אחרון לא הדר למה שלפני דמצות שווין הם כל מה שפוסקים ובשווין ליכא אמירה לגביה מה בכך דשווין אבל עכ"פ הקהל ימכרו זה אפי' בפחות וזה שמוסיף כ"א מה שמוסיף על מה שלפניו איכא רווחא להקדש במה שהוסיף דאם לא הי' מוסיף הי' נמכר בזול עכ"ל. ונלע"ד במה שאמרתי למעלה דדווקא אם מרויח להקדש שפסק יותר ממה

ששוה החפץ אז אמרי' אמירה לגבוה כמסירה להדיוט אבל אם פוסק רק מה ששוה באמת הגם לולא שפסק הוא יותר הי' הגזבר מוכרח למכור בזול ולהפסיד בו וליקח פחות מכדי שווי' זה לא נקרא ריווח רק מונע מהפסד ולא הוה כעין נדר דלחול עליו אמירה לגבוה כמסירה להדיוט וא"כ ה"ה כאן וכפי מה שביארתי במכתבי הראשון מי הוא זה ואיזה הוא אשר מלאו לבו לאמור שעשיית המצוה אשר זוכה לקרות בתורה או לעשות הבדלה או לעשות גלילה או להדליק נרות בבהכ"נ וכדומה מצוה אשר עושה ברבים הוא שווה רק סכום זה ולא יותר הלא המצות המה שלוחי אדם ולא ידע איש ערכם כמה הם שוה הלא ר"ג נתן אלף זהובים בעד אתרוג וא"כ כמה שאדם יפסוק לא נתן יותר מכפי שווים חלילה וחלילה אם יתן איש כל הון ביתו באהבה לא נתן יותר מכפי שויה רק מה יעשו אלופי קהל וגבאי בהכ"נ אם לא ימצאו עשירים רבים אשר ועלו בדמים את המצות כי ד' בירך את ישראל שיאה עניותא להם וא"כ לא פסק האיש יותר משווי' רק הציל שלא ירדו המצות להיות בזול ביותר כי לדידי' שווי' עכ"פ סכום כך וכך ובכ"ז לא הגיע לחצי שווי' ושבחה א"כ לא שייך בו אמירה לגביה דלא פסק ריוח יותר מהשווי' רק הבטיח שלא יהי' הפסד יותר מדאי מערך אשר שוה מצוה ממצות ד' ומה שיהי' ריוח לקהל או לגבאי בהכ"נ בזה לא איכפת לן רק אי נתן יותר משווי' של חפץ ודו"ק. אך הרהרתי עוד הגם נחליט שיש למצוה לפי ערך שאמרו חכז"ל שברכה שוה י' זהובים א"כ מי שקנה לעלות לתורה קונה שני ברכות אשר שוה עשרים זהובים או רק י' זהובים לדעת תוס' ור"ן בב"ק דף צ"א אבל בודאי שיש שווי' למכיר מצוה שלו עי' בשלטי גבורים שפוסק שאדם יכול למכור מצוה שלי יעיין בש"ך ח"מ סי' שפ"ב בסיף דפטור אם חטף חבירו ובירך על ס"ת ודו"ק והגם שהקהל מכרו עלייה אפי' בזהב א' היינו משום דלא קפצי זביני' בעשרים זהובים ומוכרחים למכור כאשר נדבו בני ישראל בזול אבל עכ"פ משכחת שעשיר נותן בעד עלי' אפילו מאה זהובים ויש לדון כפי פסק הצ"צ לכאורה בכ"ז נראה לי כיון שיש ביד אלופי קהל לחזור מן המקח כ"ז שלא נשאר העלי' על איש ויוכלו לעכב העלי' לכבד בה אדם חשוב שבא פתאים לבהכ"נ ל"ד להקדש דשם בודאי אם לא מעלה אחר בדמים לא יוכל הגזבר לחזור מן המכר מהאיש אשר פסק אבל במצות בבהכ"נ כיון שהגבאי יכול לעכב ולחזור בו גם אמירתו של הקונה לא מהני שלא יכול לחזור בו כן נראה לע"ד. (ג) ראיתי לפר"מ שהפליא במה שתמהתי על הפלאה שמחדש לתרץ קו' התוס' מכח אמירה לגבוה מהני שאלה והשתוממתי עליו איך ישאל הא כבר זכה בו הגזבר או יד העניים והי' פלא בעיניו הלא מבואר בח"מ ויו"ד דמהני שאלה כ"ז שלא בא ליד גזבר דהלכה כב"ה דמהני שאלה אפי' בהקדש עכ"ל. לא

שם לבו כלל על דברי בודאי מה שמנדר או מנדב איש לטובת ההקדש מצינו שאלה בחרטה שע"מ כן לא נדר ולא הקדיש דאמירת הנדר או אמירת ההקדש הי' להיטב עם אחרים ויוכל לשאול עליו בחרטה אבל כאן שהי' המקח שוה מאתים והוזל אח"כ ורוצה לחזור ממקחו דע"ז הקשו למה לי משך או נתן כסף תיפק לי' אמירה לגבוה ותי' הפלאה דאם לא נתן כסף או משך יוכל לחזור ע"י שאלה הגם אפי' אם הוה הדין דאמירה לגבוה אפי' בשוה יעו"ש ונפלאתי דא"כ יהי' שאלתו לרעת חבירו דהא הוא קנה שוה מאתים במאתים ולא נדר להיטב ולהרויח להקדש ואמירתו פעל קנין לקנות מהם וההקדש קנה את שלו איך ישאל עכשיו לרעת חבירו הא עשה במאמרו קנין אשר לא הי' אז מרויח לעשות טובה וחזרתו כעת הוא להרע להקדש ואם עובר הוא גזלן ולא שיעבור על לא יחל דברו הר"ז דומה למפקיר שלא יכול לחזור אפי' אי הפקר מטעם נדר מ"מ לא יוכל לחזור והגם ששואל בתרומה [אשר הי' לכהן חלק בטבלו עיין תוס' פסחים דף ל"ח] שם יפרישׁ תרומה אחרת ולא שואל לרעת חבירו וציינתי עיין ר"ן נדרים בדף פ"ה ועיין רש"י פסחים דף מ"ח דבר הקדוש באמירת פה ודל"ב. ועל מה שחקרתי על מרן חת"ס ז"ל כתב פר"מ נ"י יען דבחגיגה ילפי' היתר נדרים מדכ' לא יחל דברו הוא לא יחל אבל אחרים מוחלין לו וא"כ כ"ז שלא בא ליד גזבר דיש שאלה באחרים יוכלו אחרים למחול לו להיות דברו חולין וממילא המקדיש עובר בבל יחל אם עבר דברו אבל משבא ליד הגזבר דאין אחרים יכולים עוד למחול לו גם הוא לא יעבור עוד בבל יחל דהא שניהם אגודים זב"ז ממשמעות פסוק לא יחל דברו עכ"ד דבריו נעימים מאוד והוספתי טעם לשבח כ"ז שבידו לשאול ולעקור כח הממון מההקדש שיבוא לו בחזרה א"כ אין כאן רק דיבור אבל משעה שלא יכול לשאול א"כ קנה ההקדש כסף אשר יהי' להם לעולם א"כ לא הוה עוד דיבור שבדיבורו עביד מעשה ואיך יעבור על לא יחל דברו ועי' בטו"א שלכך מהני חילל שוה מנה על פרוטה דיוכל לשאול ואיך יעבור על הקדישו א"כ אין להקדיש ממון וצריך רק פרוטה להפקיע הקדושה דפח"ח] ודו"ק ומצאתי לחת"ס יו"ד סי' רמ"ג בד"ה אבל שכ' וז"ל ומי שהקדיש לבדק הבית ומסרו לגזבר ושוב בא הוא או אחר ומעל בו מעילה חייב מעילה אבל אינו בבל יחל ולא בבל תאחר וזה פשוט עכ"ל הרי שכיון בשורש לדעת מרן. ועוד ראיתי שמפקפק על מה שהערותי דליכא בנאבעללע ברור היזיקא ופר"מ נ"י משיג עלי כיון דעכשיו נוהגין דאיש שפסק לפני האחרון אין צריך לקיים דבורו א"כ ברור היזיקו וכפל בזה בשני השגות עיין במכתבי נפלא בעיני הלא כל אחד ואחד יוכל לחזור מכח דגם חבירו הי' יוכל לחזור שלא נמצא איש בהשוכרים מי שפסק באופן דלא הי' יכול לחזור ודל"ב ודו"ק. ומאריך במכתבו

והביא דבריו בספרו שבילי דוד בכלל ניזקין דעת מחנה אפרים דיש שבת בבהמה וכלים ודלא כמהרש"ל ובזה רוצה לסתור גם דברי בסתירת עמוד שני של הדר"ג. ואני אגיד לידידי נ"י הבדל בין אם נוטל חפץ חבירו או סוגר ביתו של חבירו או מזיק בהמת חבירו שהדבר הי' מרויחים לבעלים ע"י גופן כגון הבהמה ועבדים בעבודתם או הבית מרויח בחללו או הקרקע בכחותיה ומונע במעשה מהחפץ כח פעולתם שיש להם אז פליגי הפוסקים הגדולים אבל מי שדיבר בפיו להרויח לאיש ואותו ריוח לא הצמיח מהחפץ רק ע"י טרחתו אשר הוא הי' פועל להחליף בעבור חפץ זה חפצים אחרים ואח"כ לא הטריח להרויח לחבירו אבל לא שלח ידו בחפץ חבירו למנוע ממנו ריוח אשר החפץ יפעל אז לכ"ע אין שבת דודאי מי שהבטיח לחבירו ליקח מעותיו ולקנות סחורה בעבורו ולא לקח ממנו מעותיו וממילא לא קנה לו סחורה בודאי אין חיוב שבת דהא לא נגע בשל רעהו הגם שחבירו סמך עליו ולא דיבר עם איש אחר אשר רצה לקנות לו הסחורה וענין נאבעללע דומה לזה ודוק והי' לי להאריך בפרטי הדברים אך הזמן בוגד בי לסתור בזה דבריו אשר האריך במכתבו עלי ויעיין היטב בריטב"א בקדושין דף מ"ז בשם רבו רמב"ן והבן היטב. והלום ראיתי במכתבו עוד על מה שכתבתי כנגד עמוד הג' של הדר"ג וחדשתי דגאבעללע אין זכות כלל כל בני קהלה מחויבים חוב לשלם לרב ולשוחטים ולשאר המשמשים בקודש ועשו הבעלי בתים ביניהם סדרים איך ובמה ישלמו חובתם והסכימו שאצל כל ליטרא בשר או שחיטת עוף ישלמו פרוטות עד שיצרפו לחשבון גדול ודומה לשותפים שעשו סדרים לשלם מעט מעט אשר המה מחויבים לשלם ול"ד למה שדנין חזקות בעד משקאות דשם הוא זכות השר וגם הארץ ויושבי' הם ג"כ להשר ויש דבר לקנות וחקר הדר"ג נ"י א"כ בפריישטאט או כפי רצון חק חדש במלכות שכל עיר תשלם להשר ובני העיר ישכירו את הארענדע כפי אוות נפשם יתבטלו כח החזקות אשר היו עד עכשיו דבר זה לא ברור בעיני דהם באים מכח השר והוא מחויב כפי חק החדש לעשות כן להניח זכותו לבני העיר אבל בודאי אם לא יחפצו בני העיר בו נשאר השר בכל חוקותיו ומשפטיו כמקדם וא"כ אפי' אם ירצו לשכור הם באו מכחו ומה מכר ראשון לשני כל זכות שתבא לידו ודו"ק. ומה שחפץ פר"מ נ"י לחדש זכות בגאבעללע או בארענדע יען שיכול כל אדם פרטי למנוע עצמו שלא לאכול בשר ולשתות יין ואעפ"כ פטור מלשלם להרב וכל המשמשים בקודש יען שהאיש אשר יאכל וישתה משלם דל"ד לשותפים שעשו סדרים שיש קצוב לכל א' וא' כמה יש עליו לשלם עכ"ד הדבר פלא בעיני לו יהי' שזה האוכל והשותה הרבה פורע חובות של חבירו שמותר במודר הנאה ועיין סוף כתובות בלותה ואכלה שהניח מעותיו על קרן צבי ועיין בר"ן ותיו"ט שם ועוד

הלא זה בעצמו אשר הסכימו בני הקהלה ידעו פעם זה יאכל וישתה ומי יחוש חוץ ממנו שמשלם בעד חבירו ולמחר זה יאכל וישתה או יעשה סעודת חתונה או סעודת מצוה וישלם בעדו הלא זה הוא חכמת הסדרים הקצובים אתם אבל הכל רק שותפות שפורעים חובתם אשר מחויבים ביחד והי' ראוי' חצי' לפי נפשות וחצי' לפי הממון עיין במג"א ה' תפלה ועשו כן שלרוב העשירים אוכלים בשר ביותר והוא חצי' לפי הממון והגם שימצא א' שלא יאכל בשר כלל שלא מבשל בביתו וגם לא אוכל אצל איש המבשל להאכיל לאחרים איש כזה לא צריך שוחט ורב ובטל דעתו אצל כל אדם ומקהלות ישראל יסתכלו על רוב מנין ובנין אשר נוהגין להיות נוהג עצמו כאדם אוכל בביתו בשר כאשר ישיג ידו לכה"פ בשבת ויו"ט ור"ח. ופלא שראיתי מפקפק על מ"ש שהכסף לא ניתן לפרעון רק לבטחון ולבסוף השנה מנכין לו הדראנגאבע ופר"מ נ"י כ' שמשלם רק על שבוע במוקדם מעולם לא ראיתי זה רק נותנים סכום ידוע על שכר חודש או חצי חודש ובכל שבוע משלם במוקדם ולבסוף ינוכה לו מה שנתן לבטחון לאלופי קהל ולא ידעתי אם יש לקהלתו סדרים אחרים ידרוש וימצא כדברי שהמעות נשאר ביד אלופי קהל עד סוף שנה וק"ל. אהובי ידידי נ"י מרוב טרדות שונות לא אוכל כעת לשעשע עוד בדבריו ופניתי רק לעיקר השגות אשר השיג עלי אבל חלילה לי לאמור קבלו דעתי ישפוט שפוט אחר ראות עיניו אין לדיין אלא מה שעיניו רואות הדש"ת. הק' חיים סופר:

סימן טו

רב שלום לראש גבר ידידי ה"ה הרב הגאון החריף ובקי כבוד הרב ר' דוד יהודה נ"י אב"ד דק"ק קרס"ט יע"א. אותיותיו לי קבלתי פעמים רק מרוב טרדותי וגודל חולשת גופי לא אוכל לעשות כאות נפשי וגם היום לא אבוא רק בקצירת אומר איזה הערות אשר אפלפל עמו כפי אשר עם לבבי ועיניו יבחנו ואשר יברור יקרב לפניו. הנה על מה שחדשתי דאמירה לגבוה הוה דוקא אם האומר סכום על ההקדש הרויח באמת או עכ"פ הי' בו מחשבה שיוכל להיות צד ריוח להקדש עכ"פ אז הוה אמירתו כעין נדר ואמרי' אמירה לגבוה כמסירה להדיוט אבל בודאי אם באו אנשים זא"ז והגידו איש ואיש כפי הבנתו אשר החפץ שוה ונשאר עוד להרויח סכום ידוע רק כל אחד אומר גם אם יוסיף עשרה יש בו עוד להרויח א"כ לא שייך בו אמירה לגבוה בהוספת כל איש והדר"ג נ"י השיב וז"ל מש"כ לחלק בין הגאבעללע לערכין וכ' דשם בערכין נערך כמה שוה הקרקע ואלו הקונים נותנים יותר מכדי שויהן אבל בלא ידוע ערכו ואלו הקונים כ"א מגלה כמה שוה בזה ל"א אמירה לגבוה דאין בזה רק גילוי דעת כמה שוה, הנה נא ימחול לעיין בערכין דף כ"ז במשנה איתא ברישא הך דינא בנדון דידן דכ"א מהמוסיפין צריך לשלם אם חזר

ובסיפא איתא דין אחר לענין מה שנוגע בחומש של הבעלים ואיתא שם בגמ' אמר רב חסדא על דין דסיפא דאין מוסיף עליו ל"ש אלא דלא נישום בג' אבל נישום בג' מוסיפין ולדברי כהדר"ג דהא ברישא דמוסיפין צריכין לשלם דוקא באינו שוה הוספה א"כ למה לא אמר ר"ח על הרישא ל"ש אלא דלא נישום אבל בנישום ושוה הוספה פטורין יען דלא הרויחו להקדש דשוה כהוספתן ואין בהוספה רק ג"ד אף דכהדר"ג מחלק החילוק באופן אחר דמיירי דנישום בפחות אבל כשלא נישום ואלו מגלים כמה שוה ל"א כך אבל עכ"פ גם חילוקו של ר"ח מוכרח לדעת כהדר"ג דאם לא נישום ולא שוה כל כך או דנישום ושוה כל כך, ומעתה מה שהחזיק כהדר"ג בגבעללע דאין מכוונים להרויח לקהל רק כ"א מגלה כמה הוא שוה ל"א אמירה לגבוה הרי מוכח מגמ' דדין דרישא בערכין מיירי בנישום ושוה כמו שמוסיפים אמרי' אמירה לגבוה ובזה מה שהחזיק עוד דבריו במכירת המצות דל"ש אמירה לגבוה דשווי' הם כמו שפסקי' דאין ערך למצות אף דלולי איהו היו מוכרחים ליתן בזול יותר זה לא נקרא ריוח רק מונע מהפסד הנה כבר הוכחתי ממשנה דמיירי אפי' בשוה כשיעור הוספה עכ"ל. ולע"ד לק"מ הקושי' שהקשה למה לא אמר ר"ח אריישא דאם נישום והי' שוה דיכולים לחזור כולם יחד דנחזי אנן הלא במתני' תנן היכא דאחרון אמר חמישים והראשון אמר בעשרים ולבסוף חזרו דלא שווי' אפי' עשר יעו"ש ומספר המתני' דהראשון אמר הרי הוא שלי בעשר והשני אמר בעשרים וכו' אבל הכל בלשון הרי הוא שלי בעשרים או הרי שלי בשלושים כמובן ולכאורה איך אמר הרי הוא שלי דלמא לא יחפוץ הגזבר ליתן לו הי' צריך לומר יהי' שלי בעשר אך לק"מ דכיון דההקדש מכריז למכור ועיין ברמב"ם פ"ח ה' ג' אז מי שאמר הרי הוא שלי אם לא ימצא איש אשר יוסף על עשר הגזבר לא יוכל לחזור לאמור לא אמכור בעשר דכיון דהכריז שהחפץ הוא למכור ונתן אחד דמיו עליו הרי הוא שלו חוץ אם יאמר איש אחר הוספה עליו וא"כ שפיר בחר הקונה לשון ערומים הרי הוא שלי בעשר אם ימכר בעשר הרי הוא שלי ולא יוכל הגזבר לאמור לא אמכור החפץ בעשר ואם ימצא אחד שיאמר עשרים אז לא הוה החפץ בעשר ולא הוה של הראשון אלא של שני דאמר ג"כ הרי הוא שלי בעשרים דאם לא יותן יותר ע"כ הרי הוא שלו ואעפ"י דיש לבעלים קדימה כנגד אחר אבל עכ"פ יצרכו להוסיף וא"כ לא יהי' לו בעשר והגם דמשכחת דבעלים אמרו ז' וחצי זהובים או סלעים ובא השני ואמר בעשר א"כ שוה הבעלים עם החומש דסך הכל ג"כ עשר סלעים ואז הבעלים קודמים עיין רמב"ם ה' ז' שכ' בפירש כן בכל זה אמר הרי הוא שלי דמתני' איירי דבעלים אמרו שמונה או תשעה או ששה או ז' ואז לא משכחת דיהי' שלהם בעשר ודוק ובעבור זה לא תנא במתני' הלשון בעשר הרי הוא שלי דזה יהי'

משמע אם יחפץ הגזבר ליתן בעשר הרי הוא שלו אבל אין הגזבר מוכרח ליתן בעשר ונהפוך הוא דעכ"ח מוכרח ליתן לו בעשר אם לא ימצא מי שיוסף בדמיו הוא קונה החפץ מיד ועל כן אמר הרי הוא שלי בעשר שהוא שלו בודאי אם לא יעלה דמיו ביותר מעשר והבן. אך כל זה אם החפץ לא הי' שוה עשר ופסקו הבעלים פחות מעשרים ובאו חמשה אחרים והוסיפו זא"ז מעשר ועד חמישים אז כל אחד יוכל לומר הרי הוא שלי בסך הנ"ל אבל אם החפץ הי' נישום בחמישים נפלאת איך יאמר המקדיש שמונה או תשעה הלא צריך לפדות בשווי' הכי לא ידע הבדל בין שדה ששוה ט' סלעים לנ' סלעים וכן איך אמרו אחרים בעשר או עשרים ושלושים וארבעים וגם נפלאת בלשון הרי הוא שלי הכי יתן לו הגזבר שדה של חמישים בעשר או עשרים בודאי לא אין רשאי גזבר ליתן שדה הקדש ששוה נ' בעד עשר כי השדה צריך להיות נמכר בעד השוי' בזמן שאין היובל נוהג וגם יפלא איך בא זה שחזרו כולם ונמכר בפחות מעשר כמבואר בגמרא בהבנת המשנה הלא נישום בג' מומחים ועיין רמב"ם פ"ח שצריך עכ"פ ג' מומחים ואח"כ נגלה שלא הי' שווי' אפי' עשר הכי זה שיקול הדעת של מומחים בשימוי יעוין ח"מ וא"ע בדינים הנ"ל ואין לך מפורש יוצא יותר מזה דדין דרישא לא משכחת אם נישום בשווי' כאשר אמר האחרון רק (או דלא נישום כלל) דנישום ואמרו השמאים דלא שווי' עשר אבל בסיפא דאיירי דחמשה אנשים הוסיפו על הבעלים מעשרים עד חמש ועשרים אז הוא שטעו הבעלים עם אותן אנשים בחומש או שתות כנגד השמאים הבקיאים ושפיר קאמר ר"ח דינו על הסיפא ומדויק עומק לשון משל חכז"ל ואקוה שישמח לבו בדברים האלה בעז"ה. רק בלא"ה נ"ל דל"ק קושי' הדר"ג נ"י דלו יהי' שהי' נישום בשווי' עכ"פ הפודים לא ידעו מזה דגם בסיפא לא ידעו הפודים בשווי' כמ"ש האחרון ופרוטה על עלויו יעיין רמב"ם ה' ו' וא"כ כיון דלא ידעו הפודים ברישא ששוה חמישים כפי השמאים וא"כ הם היו מתכוונים להרווחה דהקדש וגם נגלה לבסוף שלא הי' שוה והי' הרווחה להקדש והוה בכלל אמירה לגבוה כמסירה להדיוט ובסיפא אשמעי' כיון דעכ"פ כיון דהוא שוה באמת כמו שאמר האחרון צריכין הבעלים ליתן חומש על עלי' ודוק. ועוד נ"ל דבסיפא אפי' אם יעריכו הג' מומחים אח"כ אחרי שכבר העלו הפודים זא"ז ואמרו השמאים ששוה כמו שפסק הפודה האחרון אעפ"כ צריכים הבעלים ליתן חומש על זה מורה לשון הרמב"ם שם שכ' בהל' ו' וז"ל אבל אם שמו אותו ג' מומחים ואמרו ששוה מה שנתן האחרון והוסיפו הבעלים על עלויו אפי' פרוטה אחת הרי הן מוסיפין חומש על עלוי' של אחרון עכ"ל משמע שהמומחים אמרו עכשיו ששוה כמו שאמר האחרון וא"כ אם ברישא יאמרו ג"כ ששוה עכשיו מה שפסק האחרון מה ישלמו הם אם חזרו ואם יאמרו

שמתחילה הי' שוה כך ועכשיו נעשה זול א"כ לא הוה דומה לסיפא דשם אם רק עכשיו שוה כמו שאמר האחרון חייב ליתן אך דבר זה צריך בירור גדול ולא באתי רק להעיר לפום רהיטא ודו"ק. סוף דבר הכל נשמע דאני על משמרתי אעמוד דהן במכירת המצות וה"ה בגבעלע ל"ש אמירה לצדקה או לצרכי קהל יהי' כמסירה להדיוט ודו"ק. (ב) ועל מ"ש דאשת בנו של יוסף בן יועזר השיאה לבה לאמור לבעלה שלא ימכור המרגליות רק להקדש לשמש בה לפני הקב"ה עכ"ל השיג פר"מ נ"י במכתבו וז"ל במחכ"ת שם איתא בהדיא דאמרה לא תמטאי למלכא דישקול מנך בדמי קלילא הרי בהדי' דלא חשבה כלל שום נדבה לשמים רק חשקה למכור למי שיתן יותר והאמת דהיסוד בנין של כבהדר"ג לא נבנה ע"ז רק נחית לחקור אם כה"ג שייך אמירה לגבוה במה שיכול להוסיף על השער רק זה מוכח בהדי' דהיא לא נתכוונה לטובת ההקדש כלל רק חשבה באופן שיכול למכור בדמים יותר עכ"ל לא ידעתי השגתו אני אמרתי שבעבור שהשיאה לבה שישומש במרגליות לפני הקב"ה על כן אמרה לבעלה שלא ימכור המרגליות רק להקדש אבל לא גילתה לבה לבעלה יוסף אשר לא הי' נוהג כשורה כי הוא לא יחפץ בזה לכן אמרה לו שהמלך יתן דמי קלילא אבל הגזבר הוא ירא שמים ולא ישים המרגליות בדמי קלילא וכן כ' שם הרשב"א בד"ה ולא תשיימה את וז"ל אלא הגזבר שהוא בקי ישיימנה לך וירא שמים הוא לא ישים אותה בזול עכ"ל הרי שאמרה לו שהגזבר ירא שמים ולא ישיימנה בזול אבל לא אמרה הוא יתן בעבור ההקדש הרבה אם יצטרך לה רק פתחה פיה בחכמה שלא ישים אותה בזול אבל לא חשבה תחבולות למכור בדמים יותר וקצרתי. (ג) ומה שהשיב הדר"ג נ"י על דברי בד"ה ומעתה דאמרתי דגאבעלע דומה למכירת חיטים דכמו דשם אין בו אמירה לגבוה יען דלא פסק להרויח להקדש ה"ה בגאבעלע והשיג עלי דשם אם לא יוזלו החיטים א"כ נתן שהווי' ממש אבל כאן בגאבעלע הוא נכנס בס' דאטו הבהמות של שנה הבא צריך להיות דומה לכשרות בהמות של שנה העבר אולי בשנה הזאת יטרפו כפלים מאשר נטרפו בשנה העבר דאטו בהמות אגודות זו בזו וא"כ נכנס שוכר גאבעלע בס' להרויח להקל והאריך בדבר מאוד מאוד. ידידי נ"י נפלאת אהבתו לי וע"כ אשוב לו גם בזה דאני אמרתי בשלמא במרגליות אשר באמת יש עליה שומא בעולם או בשדה אשר הקדיש דיש עליה שומא בעולם כי יש ערך על ערכם אם ימצא איש אשר פוסק סכום אשר מבקש בעד המרגליות או אשר יתן בעד שדה בלי לדעת השומא הוא מכווין עכ"פ להרויח להקדש בחד צד או שהוא ירויח אם השווי' בפחות או ההקדש יריוח אם השווי' ביותר דהא יש מומחים בעולם אשר יוכלו לשום אותה בערכה היום והוא לא חפץ בשומא רק כאשר יצליחו המזל שלו או מזל של הקדש אבל בגאבעלע

אשר הרווח וההפסד יצמיח ויבורר בעתיד אם יתכשרו בהמות ויהי' פרנסה וימצאו רוב אוכלי בשר או אם יבואו הרבה אנשים ממקומות אחרים להשכיר ויצרכו הרבה בשר וכדומה מן הסיבות או יהי' הכל בהיפך הבהמות יתטרפו ולא יהי' פרנסה לאכול בשר ולא יבואו אנשים מעלמא וכדומה א"כ הוא משא ומתן על ספק הפסד או ס' ריוח והוא נמכר אצל אקרו"ט אז משא ומתן כזה אשר יש בו אופן הפסד או ריוח יתנו אנשים ללב כמה הוא שוה לכנוס על ס' ובאו השוכרים זא"ז הראשון אומר ששוה עשר זהובים לשבוע והשני אומר חמשה עשר והשלישי אומר ח"י זהובים למשל כי כל אחד מחשב לשכר שקרוב לשכר יותר מהפסד ומשערים כמה יהי' השכר גדול אם יצליח מאלו אשר יוכל להפסיד ואיש כפי השערתו יפסוק א"כ אין נכנס בס' כלל דכבר נכלל זה שהקהל ישכירו הכנסת הגאבעלע אשר יוכל להיות בו ריוח גדול או הפסד מועט ובאו אנשים ויפסיקו כמה שווי' משא ומתן כזה והבן זה כי הוא נכון בעז"ה. (ד) עוד יצא פר"מ נ"י על מה שדמיתי כח קהל לא הוה זכות אשר בידם להשכיר רק המה כמו שותפים בעלמא כ' כבודו נ"י בהשגותיו וז"ל הנה כל משכו הוא לפי דרכו שכהדר"ג נ"י אבל האמת איך יתכן בזה שותפות וכי שותפים יכולים לעשות כפי' הרוב על המיעוט מש"כ בזה דרוב כופין המיעוט עכ"פ מצד המנהג דמ"ה גם בדיני קהל דעת מהרשד"ם דלא אמרינן אחרי רבים להטות רק מצד המנהג ובאמת איכא גם דינא דמלכותא כמו שארי מסים וארענדע דעיקר דין תורה נבנה על דינא דמלכותא ודינא דמלכותא גם בזה דכל קהל יכולין לעשות מס להוצאותם הרוב על המיעוט כל שהם בעלי כת אמונה אחת א"כ דמי ממש לארענדע עכ"ל. מאוד נפלאתי על דבריו דאטו אם ליכא דין ממלכות שכל בעלי כת אמונה אחת יכולים לעשות מס על הוצאותם ליכא דין בישראל ח"ו חס מלהזכיר הלא יעיין בא"ח סי' נ"ג וסי' נ"ה ובח"מ סי' קס"ג וסי' רצ"ב הכל בדין ובמשפט חקי' צדיקים ומשפטים ישרים מה ענינם הנ"ל לדינא דמלכותא דינא הלא יש דינא דמלכותא של מלך מלכי המלכים הקב"ה ועיין במג"א סי' קל"ב דחקר אם חלקו הקדישים ובא עוד אחד דנתבטל גורלם דדמי לאחים שבא להם אח ממד"ה שנתבטל כל החלוקה וכן אם אחד לא אמר היום קדיש ומבקש איש אשר לא בא אתמול לבהכ"נ ומבקש היום כל הקדישים שמדמה כמו אם משתמש אחד מהשותפים זמן רב והשני מבקש ג"כ זמן כזה ומג"א חולק דהוה כאלו אכל שותף חצי' עכ"פ מוכח דבני עיר הוה שותפים ויעיין בחת"ס יו"ד סי' שמ"ה אם יוכל לשכור ולאמור קדיש בעד המת עו"ש דחוקר שהכל כדיני שותפים ומה שיוכלו לכוף זה את זה לכל צרכי עיר הוה מכח ערבות שקבלו כל ישראל איש בעד אחיו והולכים בו עפ"י רוב אשר יסכימו שמבלעדי תקנה לקבץ ממון

ע"י הערכה או גאבעללע יוכל לעמוד וכל שנעשה עפ"י חבר עיר וטובי העיר הוא קיים ויעיין באריכות ד"מ סי' קס"ג בא"ח ומה ענין גבעלע לחזקת הרענדע של שר העיר כנ"ל.
(ה) וראיתי שמשיג על מ"ש בד"ה ואני אגיד שהערותי הבדל בדין שבת שיש הבדל אם מונע במעשה מבעלים כח אשר יצא מכח גופן כגון אם נוטל חפץ חבירו או סוגר ביתו או מזיק בהמת חבירו אבל אם הבטיח בפיו להרויח לאיש במעותיו ולא נוטל המעות פטור דהא לא שלח ידו בחפץ חבירו והשיג עלי מדברי ש"מ בב"מ דף רע"ג בשם הריטב"א אשר הביא בספרו שבילי דוד פ"ג אות ח' וכן כ' המחנה אפרים דחייב מה"ט בפועלים.
אהובי נ"י לא שם לבו על דברי הנה בארתי דהוא פטור משבת בשני דברים (א) שלא יבא הריוח ע"י גופו של החפץ כגון שיקנה לו או יחלוף בעד המעות או חפץ דבר אחר (ב) שלא שלח ידו ליקח חפץ חבירו יעיין במכתב שכ' וז"ל דבודאי מי שהבטיח לחברו ליקח ממנו מעותיו ולקנות איזה סחורה עבורו ולא לקח מעותיו ולא קנה לו סחורה בודאי אין חיוב שבת דהא לא נגע בשל רעהו עכ"ל יעו"ש והש"מ דייק וז"ל כיון שנתן לו מעותיו לקח לו סחורתו עכ"ל וכ' עוד וז"ל אלא שזה הבטיחו וסמך עליו ונתן לו מעותיו עכ"ל וכ' עוד וז"ל דבהאי הנאה דסמך עליו ונותן ממונו משתעבד עכ"ל וה"ה בפועלים דעבדו בגופן ויצמיח הריוח בפעולתם אשר יעמלו בזעת אפם להביא טרף לנפשם שזה לא הוה מניעת ריוח אלא הפסד פירות מעשה ידיהם או הפסד פירות הארץ מבעה"ב או שאר הפסד חפצים אשר ממנם יחי' הבעה"ב אז כיון שסמכו זה על זה יש חיוב אבל אם הבטיח ליקח המעות וליקח בעדו סחורה אז הוה הטעם בהאי הנאה שסמך עליו ונתן לו המעות בידו אז חייב וא"כ בנידן הגאבעלע דקהל לא נתן להם דבר בידם נהפוך הוא שמבקשים ערבות שיהי' בטוחים בידם והם לא ישעבדו גופם אין כאן דין שבת כנלע"ד. (ו) גם ראיתי דפר"מ נ"י שחוזר לאיתנו הגם שמודה שהמעות אשר נתנו שוכרי הגאבעלע הסדר הוא שנותן לערבון ביד אלופי קהל רק יצא לפקפק דלא דמי לדברי הסמ"ע סי' ק"צ דשם לא נכנס פריעה כלל בחשבון אבל כאן דלא הזכיר דנותן לערבון רק דמקדים עכשיו מה שיצטרך ליתן אח"כ זה ראוי' לקרוא קנין מעות עכ"ד דבריו נפלאים כל נתינתו הוא רק לערבון כי כן המנהג רק לבסוף למה ישלם מביתו ויתבע מקהל ערבות דרך של השוכרים שלא ישלמו כי הפוכי מטרתי למה להו וכמה פעמים ישלמו ויתבעו שלהם מיד הקהל אחרי כלות השכירות אם דרכם שהם ישלמו להרב ושוחטים וכדומה ומעולם לא הי' אצלם מחשבה לקנות במעות או באלופי קהל ליקח המעות לקנין כנודע ואין כאן חשש כלל לקנין כסף כי עולם כמנהגו נוהג ואת והב בסופה כי לדעתי אין בזה קנין תורה כלל ומצאתי לנב"י מהד"ת ח"מ סי' מ"א שעפ"י דין

תורה לא שייך שום קנין על עסק פאמיליע יעו"ש ובל"נ בדין שבת אשר יש לי שערורי' בין גדולי אחרונים אם יהי' לי פנאי ללמוד הדין אכתוב להדר"ג נ"י אבל כעת אני מוטרד הדש"ת. הק' חיים סופר:

סימן טז

שלמא רבא מן שמיה על חד קמיא ה"ה י"נ הרב הגאון החו"ב כבוד הרב ר' דוד יהודא זילבערשטיין נ"י אב"ד דק"ק קרס"ט יע"א. אחד"ש אודיעהו כי הגיעני מכתבו בעת שהייתי מוטרד בענין גדול במשפט אחד בין איש לרעהו מתעצמים בערכאות זה כמה וכאשר ראו שלא טוב להם עמדו למשפט ישראל ועקבותיהם מוציאים ניצוצות ע"כ אחרתי עד עתה להשיב להדר"ג נ"י. (א) במכתבי הקודם אות ד' אמרתי עם הספר דמה שהוא חק מלפנים בישראל דהרוב כופין את המיעוט לעשות סדרים אופן בתוך אופן להיות צרור הכסף ביד אלופי קהל בכל עיר נשלם להרב או לדייני קרתא ולכל צרכי שוחטים ושמשים ולכל צרכי העיר הוא במשפט צדק מכח ערבות יען שכל בני וישראל הדרים בעור אחד מחויבים זה בעד ערבות להקים התורה ולהעמיד הדת ונעשו שותפים לצרכי העיר לפרנס כל העומדים לשרת בקודש וחיוב פרנסת עבדי ד' מוטל על כל איש ואיש מתוך בני העיר ורק מאין יבא הממון ההוא דאזלינן בתר הרוב אם יקובץ ממון ע"י הערכה או הגאבעלע וכל מה שנעשה ע"י חבר עיר וטובי העיר קיים עפ"י דין תורה ונפלאתי ביום ההוא על הדר"ג נ"ו שכ' שהוא מכח דינא דמלכותא שכל בעלי כת אמונה אחת יכולים להשים מס הוצאת שלהם ואמרתי חלילה וחלילה לא תהי' כזאת בישראל כי יש לכל ישראל חק ומשפט ממלך מלכי המלכים הקב"ה והארכתי קצת להביא ראי' כי כל בני עיר המה שותפים בעניני הקהלה כמבואר במכתבי. ועתה שם הדר"ג נ"י לדרכו כי הכל רק מכח דינא דמלכותא וכ' וז"ל הנה נא ימחול לי כהדר"ג כי בכל דבריו לא ידעתי למה לא שם פניו נגד דברי רשד"ם שהבאתי דכ' מ"ה ל"א בזה הלך אחר הרוב כי לא שייך רוב רק במה דתלי' בדיעות הנוטים בדין אבל במה שתלה ברצון איש איך שייך רוב דזה אומר אינו רוצה שפלוני יהי' ש"ץ או רב רק אחר ואם לאו לא ישלם ומה להם בממונו ומה שייך לזה ערבות הוא רוצה בש"ץ אבל אינו מחויב בש"ץ זה ול"ד לצדקה דב"ד כופין על הצדקה דכופין לקיים מ"ע ולמה לנו להתוכח בזה בדבר שמפורש ברשד"ם אשר בל"ס הוא במחנותו של כבהדר"ג ורק מצד המנהג כופין בזה כמ"ש מהרשד"ם אבל לא מצד שותפות דאין שותפין יכולים לכוף המיעוט בשותפות דעלמא כגון אם שותפים הרבה בסחורה אטו הרוב יכולים לכוף המיעוט לשום דבר עכ"ל. מאוד יפלא בעיני איך יצא כזה מפיו הרשד"ס בסי' ל"ד ביאר שבכל דבר אשר תלי'

במבינות כגון לקבל ש"ץ או ת"ח וכדומה לא אזלינן בתר רוב המון עם רק בתר חכמים והעשירים כי מה דאמרה התורה אחרי רבים להטות הוא בשני אופנים (א) בשווים או כולם עמא דארעא או כולם חכמים אזלינן בתר רוב מנין (ב) באינם שווים שיש חכמים ובוערים עשירים ודלים אז אזלינן בתר רוב בנין והכל בכלל אחרי רבים להטות או רוב מנין או רוב בנין ואם המצא תמצא שרוב מנין הם המון עם מתנגדים לרוב בנין המה החכמים לדעת מי יהי' קודם לש"ץ או ת"ח וכדומה אז אזלינן בתר רוב בנין המבינים מאשר נלך בתר דיעות המון עם אשר בחשכה יתהלכו אבל העיקר לילך שיהי' רוב מנין ורוב בנין יחדיו ולא שרוב הממונים יגבר על רוב בנין ולכן הגם שהרא"ש בתשובה כ' שהמיעוט צריכין לשמוע לרוב הקהל מכח אחרי רבים להטות אין הפי' רוב המון עם רק הרוב מנין בשווי' ורוב בנין באינם שווי' והעיקר להיות תרוויהו רוב מנין ורוב בנין והביא הרשד"ם ראי' לדבריו דהך אחרי רבים להטות אין חק לילך אחרי רוב המון עם הגם שיש טעם בדבר לילך אחרי רוב בנין דהא המהרי"ק בשורש מ"ד מביא דברי ר' שמחה דבחזן יוכל יחיד למחות ומסתברא דה"ה בקבלת ת"ח אשר הרב צריך להיות דומה למלאך ד' צבאות א"כ אם יש יחידים שאומרים שאיש פלוני אינו כדאי שיבוקש תורה מפיו וה"ה אם מוחה היחיד שלא יהי' ש"ץ ודוקא אם יש לו טעם הגון יעיין ברמ"א סי' נ"ג סעיף י"ט [ואפי' אם נאמר דמהני בלא נתינת טעם לטובי העיר שאני התם אולי ראה בו דבר עבירה ומצוה לשנאתו אבל לא יוכל להעיד בו כחכז"ל דאסור לגלות אבל מצוה לשנאתו וכן משמע מפשטות רבינו שמחה דלא צריך לגלות טעם בדבר] דבע"כ לא נעשה שלוחו ומזה ראי' היכן דיש טעם בדבר לא אזלינן בתר הרוב ה"ה דלא אזלינן בתר תשעים אנשים דלת העם וחשוכי שכל נגד חכמים ונבונים וקציני העם זה תמצית דברי הרשד"ם לפרש כח של אחרי רבים להטות אם הן שווים אזלינן בתר רוב אבל אם אינם שווים בחכמה אזלינן בתר רוב בנין דהא אפי' שווי' ויש רוב מנין אעפ"כ אם יש ליחיד טעם בדבר מדוע הוא מתנגד להרוב אז גם כן המיעוט אינו בטל ודו"ק. אמנם אם יש רוב מנין ורוב בנין והמיעוט אין להם טעם בדבר למה לא יבחרו באיש הלזה רק חטאתם כסדום יגידו יען שהרוב בחרו באיש הלזה לש"ץ או לרב המה יבקשו באיש אחר שיקרא על שמם שהם קבלו רב או ש"ץ אז מן התורה המיעוט בטל ברוב והרוב כופין למיעוט מכח אחרי רבים להטות והמיעוט המה סוררים כנגד ד' ותורתו אשר מקרא מלא כתיב אחרי רבים להטות בכל דבר אשר יפלא בשעריך בשער העיר ויעיין בתשובת מהרשד"ם סי' י"ט והדברים ברורים בעז"ה. וא"כ איפה ברור בעיני כיון דבני קהלה קבלו רב או דיין ושוחט ושמש ונכנסו בשותפות איש כאחיו לפסוק על עבדי ד' כחק ומשפט בישראל

אשר חיוב על העיר להעמיד רב וחזן ושוחט וכדומה יעיין רמב"ם הל' סנהדרין ובשערי חיים שהבאתי שם לשונו א"כ נשתוו יחדיו שאנשים ההמה יהי' באים בשכרם בעבודתם אשר יעבדו לד' אז בענין אשר יהי' צרור הכסף ביד אלופי קהל תקנו חבר העיר וטובי העיר אז הוא דין תורה אחרי רבים להטות וזה ברור חס מלהזכיר בו דינא דמלכותא בשר ודם וכל דברו הר"מ נ"י אינם מובנים לי מה שכ' דאחרי רבים להטות הוא דוקא בדבר דתלי' בדיעות ולא מה שתלוי ברצון איש שלא יחפץ בש"ץ זה או ברב זה ואם לא ישמעו אליו לא ישלם ומה להם הממון עכ"ל הוא נפלאת בעיני הוא אחד מבני העיר וחיוב על כל בני העיר להיות להם ש"ץ ורב וכדומה וכשם שאין פרצופים של בני אדם דומין זה לזה כך דיעותיהן אינם זה כזה ואיך ימצא בעיר ד' שופט ושוטר רב ושוחט ומלמד ע"כ גילה הרא"ש בתשובה דעל זה נאמר ג"כ אחרי רבים להטות כי יפלא דבר בשער העיר וכי ישיב היחיד מה איכפת לי שלא יהי' רב ושוחט ובהכ"נ ת"ת וכדומה זה שקר דקבלנו כל ישראל ערבות איש בעד רעהו ומחויבים להעמיד כהני ד' משרתי אלקינו להקים התורה ולהעמיד הדת דכתיב ארור האיש אשר לא יקים את דברי התורה הזאת אחכז"ל מי שבידו להקים ועיין בילקוט וברמב"ן בתורה שם בשם ספרי א"כ כיון שהוא חיוב מכח ערבות ויפלא בשער איך יהי' א"כ אחרי רבים להטות וכופין לבן סורר אשר לא ישמע לקול חבר מתוכם או טובי העיר ועיין בח"מ סי' ב' ברמ"א ובסמ"ע שם ומי ישמע ליחיד שלא יחפץ לשלם נכסי דבר אינש ערבין ביה ורק אם יחידים יתנו טעם בדבר שאינו הגון האיש ההוא לירד לפני התיבה להיות שלוחם או שיאמרו הת"ח ההוא אינו כדאי לשמוע מפיו תורה שאינו הגון לכך אז יש גם ליחידים דעה כחכז"ל שהקב"ה אמר למשה שישאל לישראל אם הגון לפניהם בצלאל יעו"ש אבל לאמור בלי טעם לא אחפוץ בו אזלינן בתר רוב ואטו אם דתן ואבירם הי' אומרים לא חפצנו בבצלאל הי' נשמע קולם בודאי אזלינן בתר רוב אבל בודאי אם הקהל קבלו לאחד עפ"י רוב מנין ובנין ואחד אומר אינו אדם נאה אין שכמו גבוה מכל העם בודאי יצטרך לשלם עפ"י דין תורה וכופין אותו בשוט אם א"א לירד לנכסיו כי כל ישראל שותפים זה עם זה מכח ערבות לכל צרכי העיר להקים התורה ולהעמיד אמונה ומה שמדמה אטו שותפים בדבר אחד צריכים להיות שותפים לדבר אחר הוא בלי הבין כמו שכופין על צדקה שהוא מ"ע גם זה הוא מ"ע להקים התורה למנות רב וכדומה (ויעיין בספר המצות וברמב"ם ה' סנהדרין ובש"ע ח"מ ה' דיינים) ואקוה שינוח דעתו בעז"ה. (ב) עוד השיג וז"ל במה שהאריך כבהדר"ג בערכין מה שהעלה אם שמאו בחמישים אין רשאי גזבר למכור בפחות האיך אפשר כן אין להקדש אלא מקומו ושעתו רק בקרקע בעי הכרזה ס' יום ואם אחר הכרזה

אין מי רוצה ליתן כפי חצי השומא מה לעשות עכ"פ נמכר ומשא"כ בסופא אין טעות רק שתות או חומש יעיין ברמב"ם פ"ז סי' י' בהקדש מדרבנן אפי' בכ"ש יש אונאה עכ"ל הדבר פלא בעיני אם אפי' היתה השומא חמישים יוכל הגזבר ליתן אותו אפי' בעשר אם הבאים לקנות אינם רוצים ליתן יותר א"כ שומא למה לי כלל כמה שיחפץ אדם ליתן יקבל הגזבר אלא פשיטא אם הושם עפ"י בקיאים השומא מתחיל למכור בשומא של הבקיאים ולא בפחות ואם ימצאו שם האומרים ליקח רק בעשר פחות מהשומא בודאי אין הגזבר רשאי למכור מיד ואפי' את"ל שיכול למכור מיד אבל עכ"פ אין מחויב ליתן לזה בעשר שלא נתן שווי' של דמים ויכול ליתן למי שיחפץ לעני בן טובים מאשר יתן לעשיר דאל"כ למה יהי' קפידה על שומת שלשה או עשרה אם הכל חד ואין לומר כדי שאם נתן כפי השומה ואח"כ באו אחרים ואמרו שהי' שוה יותר שהמקח בטל זה אינו אמת דמבואר בהיפך ברמב"ם פ"ד ה' ו' אם שמו אותה ג' בקיאים ובאו אח"כ אחרים ואמרו ששל הקדש היתה יפה לא מהני אפי' אם מאה אמרו כן יעו"ש ועיין ברמב"ם פ"ו ה' ד' חרמי שמים הקדש ונפדו בשוויהן עכ"ל כנלע"ד. והגם דידעתי שיש לומר דהשומא אינו עבור הממון רק גזה"כ בעבור לחלל קדושה והא ראי' דהא יש קפידה שיהי' דוקא כהן אחד ביניהם ולולא דרבוי אחר רבוי אלא למעט הי' צריך י' כהנים וגם יש קפידה דווקא בעשרה ולפי דברי טו"א מגילה דף כ"ג צריך שיסכמו העשרה על דעה אחת ולא מהני הרוב הגם דאזלינן בנפשות בתר רוב כאן לא אזלינן בתר רוב דהא בסנהדרין ליכא קפידא דיהי' אחד כהן ובפדיון קרקע יש קפידה בכהן ה"ה דצריך שכולן יסכימו על דעה אחת יעו"ש והגם דדבר זה צריך חקירה גדולה בכל זאת יוכל להיות דגזבר יכול למכור אפי' בפחות משומא והשומא הוא רק להיות לגזבר כח לחלל הקדושה שנישם בג' או בי' ואחד כהן, ובזה אמרתי ליישב קושי' התוס' מגילה כ"ג איך אפשר בעשרה הא הוה ב"ד שקול יעו"ש ולפמ"ש נכון דשאני בב"ד אשר נעשה כפי דיבורם ולא ישונה אבל כאן צריך דוקא עשרה אשר יתנו כח בשומא שיופדה הקדושה אבל מה לי אם יש רוב בסכום כך וכך או יהי' שוה אל שוה חמשה אומרים בכך וחמשה אומרים בכך עכ"פ כולם הסכימו שיופדה בסכום כסף אח"כ יוכל הגזבר למכור כפי אשר השיג ידו למצוא לוקח ואפי' אם כל אחד מעשרה יתן סכום אחר זה אומר בעשרה וזה בעשרים וזה בשלשים וכן עד מאה עכ"פ כולם הסכימו שיומכר ע"י גזבר בשומא וממילא ימכר אפי' בפחות ואין כאן לדון שלא יהי' ב"ד שקול דהא אינם פועלים להטות לא אחר רוב ולא אחר מיעוט ודוק אבל הוא מילתא חדתא ויש לברר דבר זה מן הרמב"ם אבל בפשטות משמע כמש"ל דאין רשאי למכור שוה מאה בעשר ודו"ק. ובני הב' המופלג יעקב שלום נ"י אמר ליישב קושי'

התוס' דה"מ שאין ב"ד שקול אם א"א להיות רק שני צדדין או זכה או חייב או טמא או טהור כשר או פסול קודש או חול וכדומה אז אמרינן דצריך לראות שלא יהי' ב"ד רק או ג' או כ"ג דהא לא משכחת רק שני פנים ואם לא יהי' הב"ד שקול יכריע צד אחד אבל בשומא אפי' יהי' י"א יוכל להיות שכל שנים מהם או כל שלשה מהם יתן סכום אחר וא"כ מה שיוכל להתרמות בעשרה יוכל להתרמות בי"א דשלשה יאמרו בעשרה ושלשה בעשרים ושלשה בשלשים ושנים בארבעים וא"כ מה בצע בי"א ואפי' אם יהי' רק עשרה משכחת דששה או שבעה או שמונה יאמרו סכום אחד ויהי' רוב ומיעוט ואזלינן בתר רוב אבל בסנהדרין אין כאן רק שני צדדין דמי שאומר אינו יודע לא נחשב כלל דיין ונכון מאוד בעז"ה. ומה שכ' מרמב"ם פ"ז יעיין היינו בשומא בשתים דוקא ולא אם הי' שומא בג' וגם בלא"ה אני חקרתי לענין המעות אני הוכחתי דמשכחת בסיפא דהשמאים שמו היטב והבעלים טעו ונתנו בפחות משווי' שתות שהוא בכדי שדעתו של אדם טועה עצמו ואח"כ בא לעלוי ודוק. (ג) גם יצא הדר"ג נ"י לשלוח לי חורפא שכ' וז"ל וצע"ג הא דאמר ר"ח דמיירי שלא שמאו ג' והרי עכ"פ בדיעבד גם כן בעינן שלשה מומחים כמו שכתבו תוספות להוכיח במס' תמורה ס"פ כיצד מערימין בד"ה לא אמרו מגמ' דסנהדרין אפי' בדיעבד לא מהני בפדאן פחות מג' והוא תימא רבתא הן רש"י דכ' שם הא דאמר שמאו ג' אנשים צריך להוסיף חומש על עילוי הרי קרקעות בעשרה ותי' רבותא קמ"ל לענין עלוי' סגי בג' ותימא תימא אקרא הרי כל הפדיון לא מהני בלי עשרה כמו לר"א במטלטלין דלא מהני אפי' בדיעבד פחות מעשרה כדמוכח בפ' הנחנקין עכ"ל ונלע"ד לברר בעז"ה הדבר דדקדקתי בגמ' אמר ר"ח ל"ש אלא שלא נישום הקדש בג' אבל נישום הקדש בג' מוסיפין והי' פלא בעיני הלא מה דצריך הקדש עכ"פ שומא בג' הוא מבואר במשנה וא"כ הי' לר"ח רק לומר ל"ש אלא שלא נישום הקדש אבל נישום הקדש מוסיפין וממילא ידעתי דאין שומא פחות מג' או בי' למה הזכיר ר"ח כאן אגב אורחא דשומא בג' וצע"ג עוד הי' נפלא בעיני לשון רש"י שכ' בד"ה שלא נישום וז"ל שלא שמו שלשה בני אדם את הקרקע כמה שאמר זה האחר עכ"ל משמע שהי' כאן שומא רק שלא שמו במכווין כפי מה שאמר זה האחר למה לא פי' בפשיטא שלא הי' כאן שומא מג' בני אדם וצע"ג גם בד"ה אבל כ' וז"ל אבל שמאוה שלשה כדבריו של זה מוסיפין בעלים חומש על עלוי' בעל כרחו ולא בעינן עשרה אע"ג דשומא דהקדש בעי עשרה כדאמרינן בסנהדרין דף ב' הקרקעות תשעה וכהן הכא רבותא קמ"ל דכיון דאמרו תלתא לא מהדרינן אעשרה ויוסיפו חומש על העילוי עכ"ל והוא פלא בעיני הלא רש"י הקשה קושי' חמורה הא שומא דהקדש בעי עשרה ודוקא כהן אחד בתוכם וכאן לא הי' עשרה ועל זה תי' רש"י

דקמ"ל רבותא כיון דאמרי ג' לא מהדרי' על עשרה מי שמע כזאת להשמיענו רבותא שלא כדין וכהלכה הלא זה הי' הקושיא הא לא מהני הפדיון אם לא שמו עשרה ואיך ישמעינו רבותא דמהני ג' בלי עשרה ואי כוונת רש"י בדיעבד מהני אפי' בג' הי' לרש"י לומר דאשמועינן בדיעבד אם שמו ג' מהני וגם מהכ"ת יהי' מהני ג' אם כתיב בקרא עשרה כהנים להראות דבעי עשרה והוא פלא. אמנם נ"ל לבאר בעז"ה דבודאי צריך י' אנשים וכהן אחד בתוכם ובלא"ה גזה"כ דלא מהני אבל בודאי אם הי' עשרה וכהן אחד בתוכם ושמו הרוב השמאים כגון ז' אמרו הקרקע שוה כ' זהובים ושלשה אמרו שוה כ"ה זהובים אזלינן בתר רוב השמאים וכאשר מכר הגזבר אמרו הבעלים כ' זהובים ואחד אמר כ"א זהובים הוה הדין דבעלים קודמין דהם משלמין חומש וצריכין לשלם כ"ו אבל על הזהב אחד אשר הוסיף האחר אין משלמין חומש יען דזה הוא עלוי' וכלל גדול דעל העלי' אין משלמים הבעלים חומש יען דעלוי לא הוה מעות הקרן שווי' של החפץ רק מה שאיש זה הי' מעלה עלוי' זהב וע"ז לא צריכין הבעלים חומש רק כל זה אם ח' שמאים הי' אומרים דשווי' רק כ' זהובים הגם ששנים הי' אומרים שהוא שוה כ"א זהובים אותן השנים לא נחשבו לשומא דאין שומת השנים נחשב לשומא בשום מקום אבל אם ז' אמרו ששוה כ' ושלשה אמרו ששוה כ"א הגם דאזלינן בתר הרוב ונמכר בעד עשרים אבל אם העלה אדם אחד ואמר בכ"א זהובים דהחפץ ליתן לבעלים שהם מוסיפין חומש צריכין להוסיף חומש גם על הזהב שהוסיף האיש אחר יען דמתחילה הי' כאן ג' שמאים בתוך הי' השמאים שהי' אומרים ששוה כ"א ועכשיו שהוסיף איש זהב ששוה כ"א נחשב שומת ג' שאמרו מיד ששוה כ"א ואין זה עילוי אלא היא קרן וצריכים הבעלים להוסיף חומש על אותו עלוי יען דהא שומת ג' נחשב במטלטלין רק בקרקע גזה"כ שצריך עשרה מתחילה אבל נשאר שומת הג' אשר אמרו מיד ששוה כ"א זהובים שישלמו הבעלים עלוי חומש ודו"ק. ועתה יובנו דברי ר"ח דייק ואמר ל"ש שאין משלם חומש על עלוי אלא שלא נישום בג' שבתוך הי' אשר שמו את הקרקע לא הי' בהם ג' אשר שמו הקרקע בסכום עם העלוי אשר נתן איש אחר הוספה עלי' אבל אם מתחילה הי' נישום הקרקע בג' שהי' בתוך הי' ג' אשר שמאו הקרקע מיד בכ"א אז צריכין הבעלים להוסיף חומש על עלוי הנ"ל אשר אמרו ג' מתחילה שהקרקע שוה קרן ראשון כ"א ודו"ק. ובא רש"י בחכמה ורמז שלא נישום וז"ל שלא שמו ג' בני אדם את הקרקע כדבריו כמה שאמר זה האחר עכ"ל היינו שלא הי' בתוך השמאים ג' אשר אמרו מיד סכום שווי' של הקרקע כפי מה שהוסיף האיש האחרון אבל שמאוהו ג' מתחילה כדבריו של זה שהוסיף אז בע"כ צריכין הבעלים להוסיף חומש גם על זהב של זה דהא היו שמאים חשובים אשר

אמרו מתחילה ששוה כ"א זהובים והגם דאמרי' דצריך י' ובתוכם כהן אחד א"כ לא הי' על הזהב אשר הוסיף האיש אחרון י' ובתוכם כהן ע"ז משיב רש"י רבותא קמ"ל הגם דתחילת השומא צריך להיות בי' ובתוכם כהן אבל כיון שנישום בי' ובכהן הגם שעל סכום כ"א לא הי' שמאים רק ג' לא מהדרינן שיהי' גם ע"ז דוקא עשרה כיון דהי' בתוך העשרה שלשה ששמו על כ"א הוה ג' אנשים חשיבות ולא מהדרי' על עשרה אשר יסכימו שהוא שוה קרן ראשון כ"א דדי בזה שהי' מתחילה ג' שמאים אשר אמרו ששוה כ"א זהובים וצריכין הבעלים לשלם חומש על עלוי כזה והבן כי זה נכון בסברה. ולפ"ז לק"מ קושי' הדר"ג נ"י דהא הי' כאן שומא בעשרה בצירף כהן רק הי' בתוכם ג' שמאים אשר שמו מיד שהקרקע שוה כדבריו של זה שהוסיף ע"כ על עלוי כזה הבעלים משלמין חומש ודוק ולא מבעי לפי הפשטות דגם בפדיון אזלינן בתר רוב דנכון הדבר אלא אפי' לשיטת הטו"א במגילה דף כ"ג שסובר שהעשרה צריכין להסכים לדעה אחת א"כ אם ז' אמרו ששוה כ' וג' אמרו כ"א אז מסלקין הג' ומצרפין אחרים אשר הסכימו ששוה רק עשרים אם אמר אחד אח"כ בכ"א הרי הוא שלי צריכין הבעלים להוסיף חומש אפי' על עלוי דהא ג' שמהו מיד ששוה כ"א ודו"ק. וראיתי לפר"מ נ"י שמכח הקושיא שהקשה יצא לדון הא דצריך שומא הוא דוקא אם אין שם קונים אחרים אבל אם יש הרבה אנשים שבאים ללוקחו אינו צריך שומא והביא סמיכה מלשון חדושי הר"ן סנהדרין דף ט"ו שכ' מעשר שני נפדה בג' אלו שלשה שבאים לקנות הגם שתוס' ורש"י אינם מפרשים כן עכ"ד. ולדעתי בהקדש צריך שומא משום שיהי' לגזבר כח להוציא חפץ של הקדש דאין אדם מוכר דבר שאינו שנו ולהפקיע הקדושה רק אם שלשה שמו במטלטלין ובקרקע אז ניתן לגזבר רשות גבוה שיוכל לשלוט בו למכור ולחלל הקדושה אבל הלוקחים שהם באים ליקח אבל אינם שמאים להיות עוזרים להגזבר ואפי' הלוקחים אלף לא מהני כי התורה גזרה בתורת ערך יהי' י' וכהן אחד כנלע"ד ובני הב' החרוץ יעקב שלום נ"י הביא ראי' לדברו הדר"ג נ"י מלשון הר"ן מגילה פ"ד שכ' וז"ל בקרקעות תשעה וכהן מקדיש קרקע לבדה ובא לפדותו בעינן שיהי' עשרה ב"א בשומתו עכ"ל משמע דוקא אם הוא בא לפדות מיד גזבר אז בעי ט' וכהן ודו"ק וכן משמע מרש"י. (ד) עוד יצא הדר"ג נ"י על מה שחדשתי במכתבי הקודם דמכירת הגאבעלע דמי למכירת חטין דענין קנין הכנסת הגאבעלע הוא דבר אשר הריוח וההפסד תלוי במקרים הרבה וא"כ ישערו אנשים המבינים כמה שוה ליתן בעד משא ומתן ודומה מכירת גאבעלע למכירת חטין ע"ז השיב במכתבו וז"ל הנה בכל דבר שאין שומא ידוע כגון מרגליות במקום שאין יודעין שומתו או אפי' במקום שסוחרי' מבינים יודעים עכ"פ גם שאינם מבינים יש שיווי לפסוק בעדו

בשביל ס' שומא שיש אפשר או שוה יותר או פחות עכ"פ שווים יש בו לכל אדם לקנות אותו מס' דלמא שוה יותר או פחות בין למוכר ובין ללוקח וזה אנו רואים בחוש גם אם ילך אדם שאין בקי למכור מרגליות אצל אנשים שאינם בקיאים עכ"פ שווי' יש להן בשביל הס' דירויח בין אצל לוקח בין אצל מוכר ואף דשם הגזבר עכ"פ בקי מה בכך עכ"פ המוכר בשביל ס' שיש לו אם שוה כפסוקו או לאו הפיסוק הוא שווי' שלה אצלו בשביל הס' דלמא שוה פחות באמת והגזבר יצטרך למכור בשביל שצריך לו עכ"ל כמעט לא אוכל לדון אותו לכף זכות מה שמוכר אינו מבין ולוקחין אינם מבינים רוצים לכנוס כסומא בארובה למכור וליקח בלי הבין וכל אדם יכול לעשות בשלו מה שיחפץ אבל שומת הגאבעלע אשר בני אדם יחשבו חשבונות כפי רוב אוכלי בשר וכפי השכיחין בהמות ועופות בזול או ביוקר וכפי הברכה המצוי במדינה אם שאר מאכלים יהיו בזול ולא יאכלו בני אדם רוב בשר וכדומה ועפ"י הבקיאים בדרכי הגאבעלע יתן ערכם שקנין הגאבעלע בשנה הזאת שוה כך וכך מכח הס' ריוח אשר יוכל להצמיח אם יהי' מד' כך וכך א"כ נכנס הערך בשווי' משא ומתן אשר עיני' צופות שיש ברכה בו שווי' כעת סכום ידוע אשר לא כן במרגליות אשר הוא רק רצון אנשים בלי בקיאות לאמור שהוא שוה כך וכך והאריכות בזה שלא לצורך ולא ידעתי מה עלה על דעת פר"מ נ"י ומש"כ עוד על פי' שלי בלשון חז"ל הרי הוא שלי שברמב"ם פ"ח הל' ה' ה"ה שלי בעשר ובא אחר ואמר ה"ה שלי בעשרים א"א לפרש כן ימחל לעיין פעם שנית דנהפוך דמכח השווי' הרי הוא שלו ולא של בעלים יען דבעלים צריכין ליתן חומש ודו"ק. (ה) גם קבלתי ממנו מכתב אחר שכ' השגה וז"ל מש"כ כהדר"ג ברוב עוזו דמשנה דערכין זה אומר עשרה וזה עשרים עד חמישים ע"כ דאין שוה חמישים רק עשרה מכח הראיות שהביא במכתבו האחרון יעיין נא בש"מ בב"מ דף נ"ז כ' שם בד"ה במ"ע דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט לא יתכן שיעור אונאה ולא יותר ומשנה זה דדין אמירה לגבוה מחמישים עד עשרה עכ"ח דשוה חמישים רק אלו סוחרים חזרו מאיזה טעם והקדש אין נמכר רק לשעתו ודו"ק עכ"ל. לדעתי מלבד שאין זה דעת הכל רק יש לי דרך מרווח בעז"ה בודאי אם הקונה לא ידע שהי' ע"ז שומא מפי מומחים בדבר אז יש ביתר מכדי אונאה ביטול המקח ובפרט אם האונאה בפלגא או יתר מפלגא ולא מהני אפי' אמירה וגם מסירה לגבוה אבל אם הי' השומה בעשר וכן שמע שבא אחד ואמר שנותן רק עשר ואח"כ אמר אחד בעשרים וכן בא אחד ואמר שלשים עד חמישים כאן בודאי מהני אמירה לגבוה יען דשמע דאמר אחד רק עשר כפי השומא ואטו הי' חושד שהלוקח הראשון רוצה לגזול ההקדש יעיין תוס' ב"מ דף נ"ז בד"ה ומר אז כל מה שאמר כל אחד הוה אמירה לגבוה כמסירה להדיוט דהא

ידע להזהר ושמע ולא נזהר כנלע"ד ועתה שלום וכ"ט לו ולביתו דברי הטרוד הדש"ת.
הק' חיים סופר חזר י"נ הרב הגאון נ"י להחזיק בדברי רשד"ם ממקום אחר ואי"ה בח"מ אבאר דבר זה כנ"ל:

סימן יז

שלומים ושפעת ברכות לאיש אשר עיניו צופות על פסקי הפוסקים כחו וחילו לאורייתא ה"ה כבוד הרבני מו' אלכסנדר יצחק קאנפפלער נ"י בישוב אורוש. מכתבו עם שאלתו קבלתי הגם שאני מוקף בטרדות שונות בכל זאת יען כי הפציר בי שהדבר נחוץ פניתי לראות בעמל למעלה מן השמש ואת אשר לבי אומר אגלה למעלתו נ"י. שאלה פה נוהגין להלעיט האוזות בקוקריץ ויש קוצים חדים בקוקריץ שלנו ורוב פעמים נשחטים האווזות פטומות הגם שהושט מלא קורקריץ והנשים המוציאות את הוושט להביא להמורה לבדוק דוחקים בידים על הושט כדי שיפול הקוקריץ מהושט וכמה פעמים נמצא נקב אחד או שנים בושט כאשר בודקים אותו אי תלינן שאותם נקבים נעשים מן הקוצים של הקוקריץ ע"י שדחקה האשה בכח על הושט כדי שיפלו הקוקרצין או לא תלינן עכ"ל.
תשובה הענין חמור מאוד מאוד וקרוב הדבר לילך בו לחומרא רק בעזרת ד' אשמור לדבר בכח דהתירא ואני תפילה לד' גל עיני ואביטה נפלאות מתורתיך. הנה מעלתו נ"י פתח פיו בכח דהיתירא וכו' וז"ל בדיקת וושט מדרבנן כמו בדיקת ריאה שהיא מדרבנן כמו שהאריכו הפוסקים דנשחטה הותרה וכל ס' אחר שחיטה תלי' להקל כמ"ש הש"ך סי' ל"ט ס"ק מ"ב וט"ז שם ס"ק כ"ב ובסי' מ"ח סעיף י"א גבי מחט שנמצא בקורקבן הביא הט"ז בסעיף י"ח בשם תשובת מהר"ם מינץ שנוטה להקל משום דנשחטה הותרה ואף שהט"ז דחה דברי מהר"ם הנ"ל מביא הש"ך בסי' נ' באורך דהיכא דאיכא למיתלי טפי בהיתר מבאיסור תלי' להקל ועתה ילמדנו רבינו אי בוושט ג"כ יש לומר תולין להקל כמו בדברים שהבאתי ותמהתי למה לא הביאו הפוסקים הדין אי תולין או לא גבי ושט כמו שהביאו בריאה והא חד מילתא הוא עכ"ל. ונפלא בעיני שהביא דברי הש"ך בסי' נ' ולא הסתכל שכ וז"ל והא דקאמר הרשב"א דהך כל ס' בשחיטה פסול דה"ה לכל שאר טריפות היינו ודאי דמסתמא כל ס' דאורייתא לחומרא אלא דבמלת כל איתרבאי ס' בשחיטה דמוקמי' אחזקת איסור אפי' היכא דלא שכיח ודו"ק עכ"ל וכ' שם הפרמ"ג בסק"ג וז"ל וההיא ס' בשחיטה דפסולה כ' הש"ך אפי' היכי דלא שכיח וירצה בזה דס' בשחיטה אף דשכיח להיתר טפי אפ"ה כיון דאיכא חזקה אסור עכ"ל הרי מבורר יוצא דס' בשחיטה אסור אפי' דשכיח להתירא טפי וא"כ אפי' אם נימא דשכיח יותר שיקרע הושט ע"י שדוחקין עליו שיפלו הקוקריץ ממנו מאשר ניחוש שניקב הושט

בחיים ע"י הלעטת קוקרויץ חדים אעפ"כ אסור דהוה ס' בשחיטה כמבואר בפלתי בבית הספק בד"ה ומה אעשה ובסי' ל"ג על קושי' הט"ז. אך אמרתי לחדש היתר דכבר חידש אדמ"ו חת"ס ז"ל ביו"ד סי' כ"ה בד"ה אמנם דבשלומא בס' אם שהה או דרס או נמצא הגרגרת שמוטה דהוה הס' במעשה השחיטה גופו אם נעשה שחוטה הגונה זה הוה ס' בשחיטה אבל אם השחיטה נעשית כהוגן רק יש ס' אם ניקב הושט במקום אחר אין זה ס' בשחיטה ונשאר רוב עצום רוב בהמות אין וושטן נקוב ואזלינן בתר רובא דרוב אין וושטן נקוב מחיים ואין זה ס' בשחיטה וכן מצאתי לחו"ד בסי' ק"י וכן בש"ש שמעתתא ה' פ"ו דלא הוה ס' בשחיטה וא"כ מהני בנידן דידן דתלינן בהיתר אם התירא שכיח טפי ודו"ק. והארכתי במקו"א להכריע בסברה אם הי' הס' נקב במקום השחיטה אז הוה ס' בשחיטה דאם הי' שם נקב לא נפק החיות אשר יצא ברוב הסימן ע"י השחיטה דבמקום שנקב א"א לשחוט והחיות צריך לצאת ברוב שחיטת הסימן דוקא וכיון שחסר חוט השערה מהשחיטה הוה נבילה ודאית וא"כ אי יש ספק נקב הוה ס' בשחיטה אבל אם במקום שחיטה לא הוה ס' נקב רק מלמעלה או מלמטה הוה ס' נקב ואין זה ס' בשחיטה וא"כ ה"ה אי יש חשש שהס' במקום דרוסה דהוה כשרוף אז הוה ס' בשחיטה וצדקו דברי הפלתי בבית הספק ודו"ק. והתב"ש בסי' ל"ג ס"ק הקשה לפי מה שמבואר בשו"ע דיותר שכיח נקיבת הושט מסרכות הריאה א"כ קשה ניחוש דלמא במקום נקב קשחיט כמ"ש בדף כ"ח והי' חיוב שלא להלעיט העופות ותי' וז"ל וצריך לומר אע"ג דמצוי לנקוב מ"מ הואיל ואין מצוי שישחוט ממקום הנקב הקילו עכ"ל ועוד תי' דריעותא היינו לקותות שכיח ומראות שכיחין ומראות ניכרים אי הי' שוחטים בתוכם רק נקב לא ניכר אם שחט בתוכו ונקב אינו שכיח יעו"ש היוצא מדבריו הקדושים דעכ"פ אין חשש שמא במקום נקב קשחיט וא"כ אין כאן ס' בשחיטה רק ס' טריפות או נבילות עיין ש"ך סי' ל"ג יש לחקור אם שכיח דהתירא טפי דע"י שדוחקות הנשים הקוקריץ לחוץ נוקבין בקוצין את הושט ותלי' בהתירא ודו"ק. ואין להשיב ממנ"פ אי נתלה דמכח הדחיפת הקוצים לחוץ ניקב הושט ע"י חודי הקוקריץ א"כ יותר נימא שניקב הושט בשעה שהי' דוחקין באצבע הקוקריץ לפנים כדי להשביע האווזות ועוקצי הגרגרים נקבו העור לק"מ דבזמן שדוחפים לפנים דוחקין מעט מעט כפי הרגילם וגם העור חזק ובריא בחיי העוף ומתרחב בשעת המזון אבל הדחיפה אחר השחיטה נעשה בכח גדול שיפלו כל הגרגרים בפעם אחד חיש מהר וגם העור נחלשת כי קבלה צער השחיטה ויצא כל החיות בשחיטה ונחלשת העור עד שמנקב ע"י חודי הקוקריץ ודו"ק. וראי' לדברי שהגם שע"י הדחיקה ניקב עור הושט אחר השחיטה אעפ"כ יש לתלות דבעודה בחיים

הי' עור הושט חזק ובריא לא ניקב מחודי הקוקריץ דכל אבר שר בי חיות הוא חזק ובריא מלבד שהוא סברה טבעיות אביא ראי' מדברי תב"ש סי' ל"ו ס"ק י"ב שהקשה למה אמרי' שאם נפחו הריאה כדרך כל נפיחת הריאה ונקרע טריפה דיצאה מהרוב רק אם נפחה יותר מדאי אז כשר דאמרי' ריב בהמות אינם נפוחים כל כך והקשה מסי' ל"ז וסי' ל"ט דאם נפחו הראשונים ולא הי' חוט בשר מקיף ואח"כ נפחו אחרים והי' חוט בשר מקיף תלינן דאחרונים נפחו ביותר כח יקשה נימא דיצאה מהרוב ותי' וז"ל אבל העיקר נ"ל אנן סבירא לן דכל הבהמות נפוחות טובא יותר מדרך הנופחים ולכן כשר האי דסי' ל"ז וסי' ל"ט ואפי' אי אירע דנפחו יותר מדאי ונקרע אמרי' מכ"מ בחיים היתה נפוחה כך ולא היתה עומדת לסתור דאין ראי' ממה שנסתרה במיתתה שאינה מוחזקת כ"כ כמו בחיי' ואפשר רוב בעלי חיים נמי אם הי' נופחים לריאה שלא במיתתה כ"כ כמו בחיי' היתה נקרע אבל אם נפחו כדרך הנפיחה ונקרע הרי נשתנית זו מדרך הרוב בעלי חיים וטריפה ולפי תי' זה אזיל לי' המנ"פ דאבוהו דהש"ך דכיון דהלכו לה הריעותא אמרי' דבחיי' היתה כך נפוחה ועומדת להתקיים כך והמיתה גרמה שנחלש הקרום ונקרע ומסתברא הכי שלא לבדות איסור מלבינו דודאי סברה נכונה הוא שאין כח במיתתה כמו בחיי' והחוש יעיד על זה עכ"ל הזהב היקר מפז וא"כ ה"ה בנידן דידן כל זמן שהעוף חי אמרי' הסימנים קשים הם ולא ניקבו מחודי הקוקריץ אבל אם נשחטו ונחלש החיות ע"י השחיטה ונתכווץ העור על הקוקריץ והאשה דוחקת בידה בכח ניקב הושט ע"י חודי קוקריץ כנלע"ד ברור בעז"ה. ולכאורה עלה בדעתי לסתור דהנה התב"ש בסי' ל"ג בד"ה ולענין בסוף כ' להלכה וז"ל אם שכחו ולא בדקו הושט נ"ל דאם הולעטו בעיסה נילושה שיש בה קוצים אי בתבואת חדודים אין להקל כלל דמאן יימר דכה"ג רובה להכשיר אימא רובה לינקב והו"ל כהלעיטה חולתא דמנקבי למעיין והא אפילו בסתם הלעטה כ' רמ"א ז"ל דשכיחא ריעותא טפי מסרכות ריאה עכ"ל וא"כ בנידן שאלתינו דכ' דנוהג להלעיט בקוקריץ חדודים יש רובה לינקוב וא"כ אי אפשר להקל בנמצא נקב כך עלה בדעתי. אמנם אחר העיון נ"ל לתרץ ולהבדיל בין הנושאים בודאי עמדו על הנסיון דשכיח נקובים ולקותות בושט וכמו סרכות ולקותות בריאה כמו שיש מיעוט דשכיח שנמצא בריאה סרכות הפועלים טריפות ה"ה נמצא בוושט של אוזות הנלעטות לקותות שפועלים טריפות ואם נלעטות בתבואת חדים שהטריפות הם יותר מהכשרות כחקירת התב"ש מי יימר דרובא כשרים אך כל זה אם נאבד הושט דיש חשש דלמא באורך ורוחב הוושט הי' נמצא קוצים או לקותות מחמת חולי המטריפות דיהי' נראה שנעשה הריעותא מחיים עכ"פ וכיון שנאבד הושט ולא נבדק חיישי' על חשש

טריפות בכל הושט דהא שכיח דאכל קוצים ועיין נקה"כ בסי' מ"ט ותוס' חולין דף מ"ג (וגם נכלל בו החשש דלמא נמצא לקותא אפי' במקום שחיטה אשר נחתך באמצע) או שמא נמצא קוץ תחוב או צלקת אשר יהי' נראה שהיא קרום מחמת מכה אבל אם כל הושט לפנינו ונראה שהוא נקי במקום שחיטה וגם לא נמצא בו קוץ ולא חבורה מצלקת רק נמצא נקב אחד או שנים אשר נוכל לתלות שלא נעשה מחיים כלל רק מחמת דחיקת הקוקריץ לחוץ לא נאמר דיש רוב שנעשים נקבים הנ"ל מחיים הלא יותר מסתבר שנעשו ע"י דחיקת הקוקריץ לחוץ אחר השחיטה ודו"ק. תמצית הדברים כך הוא אם לא נבדק הושט כלל ויש חשש אולי אם נבדק היינו רואין ריעותא מחיים מן קוצים אשר תחובים או נקבים אשר סביבם לקותא או טיפות דם או צלקת עבה וקשה או מראות המטריפים אם יש כל החששות ביחד יש חשש אולי א' מן אלו דברים המטריפים הי' נמצא בו אשר הי' מורה הריעותא מחיים אבל אם הושט לפנינו ואנו רואין דאין כאן קוץ ולא נקב עם שחין ולא קורט דם צלקת ולא מראה בודאי הוה מיעוט שיהי' נקב בלי שום היכר שיהי' נעשה מחיים ותלינן שנעשה אח"כ לאחר שחיטה דהא יש מקום לתלות בדחיקת הקוקריץ בלחוד וכשר כנלע"ד לסברה אמיתיות בעז"ה. דוגמא לסברה הלזו מצאתי בט"ז ביו"ד סי' ל"ט ס"ק כ"ב אם יש לחקור על כל הריאה יש מיעוט דשכיח דנמצא בו טריפות בסרכות אבל אם בדקנו הריאה ויש מקום ס' רק על מקום אחד לא מסתבר דנאמר דשכיח במקום הזה סרכא שלא כסדרן מסרכא כסדרן יעו"ש כי מתוק הגם דלא דמי לגמרי דשם אין אנו רואים לפנינו ריעותא אשר נאמר עליו אם הי' כך מחיים הוא טריפה וכאן אנו רואין נקב בושט שאלו הי' מחיים הי' טריפות אמנם יש גם סברה להיפוך דשם עכ"פ ידענו שהי' כאן סרכא מחיים וכאן לא ידענו אם הי' ריעותא מחיים דדלמא אחר שנשחטה ניקב הושט ע"י דחיקת הקוקריץ והבן. אך באמת המעיין בתב"ש בסי' כ"ט בד"ה הכלל יראה שמפורש יוצא מדבריו שטוב יותר אפילו ריעותא מחיים וס' אם הי' טריפות ממעשה טריפות ודאי וס' אם נעשה מחיים או לאחר מיתה יעו"ש וא"כ דלמא שם מקילין הגם דריעותא מחיים אבל דלמא כסדרן ולא הי' כאן מעשה טריפות ודאי אבל נקב בושט הוה בודאי מעשה טריפות רק דיש ס' דלמא נעשה אחר השחיטה א"כ אין ראי' משם אבל הדבר בעצמו נכון דיש כאן דבר לתלות טפי בהתירא מלאיסורא דהשכל גוזר דניקב ע"י דחיקת הקוקריץ בשעה שנחלש הושט שאדם דחק בכל כחו להוציא הקוקריץ לחוץ מאשר נאמר נעשה בשעת הלעטה דדרך הנשים לדחוק רק באצבע בנחת שחוששה שמא ימות העוף תחת הרגלים בשעת הלעטה ודו"ק. ועלה בדעתי להרהר עוד אם מצא נקב בלא קוץ יש לצרף דעכ"ח אפי' אם נעשה מחיים לא

הי' מימים רבים דהא ע"י הלעטה הי' מתרחב יום יום בשלמא בחתיכת קוץ הוא מתאחז בכח ונתרפא אבל נקב ע"י הלעטה מתרחב יום יום כמבואר סברה הנ"ל בתשובת שבות יעקב הובא בפתחי תשובה סי' ל"ג יעו"ש וא"כ בנידן שאלתינו אם הי' נקבים חדים מימים רבים מדוחק הלעטה הי' מתרחב ועכ"ח דנימא לחוש דאולי נעשה יום או יומים קודם השחיטה וא"כ נדע דהי' להעוף חזקת שלם מעיקרא ומהכ"ת לא נאמר דלא יצאה מחזקת הגוף כלל רק לאחר השחיטה ניקב והגם דכבר העיר התב"ש בסי' כ"ט אם נשבר בשעת השחיטה ולא ידענו אם רגע קודם או אחר שחיטה דלא שייך לומר אוקמי בחזקת שלם יען דקודם שחוטה הי' ב' חזקות חזקת שלם וחזקת שאינו זבוח ולא ידענו איזה חזקה נפסקה קודם ומנ"ל דאלים חזקת שאינו שבורה מחזקת אינו זבוח יעו"ש כי נעים נ"ל דכאן דאיכא למתלי דנעשה אח"כ ע"י דחיקת הקוקריץ לחוץ א"כ מסתבר דנימא דלא יצאה מחזקת שלם אשר היתה לה דהא לא נולדה בנקיבת הושט דא"א שעברו ימים רבים משניקב (ואולי גם זאת הנקבים אשר נמצאו המה רק בעור פנימי והגם שפסקינן שעור החיצון אין לו בדיקה עכ"פ חזקת שאינו זבוח נסתלק ותלינן להקל דחזקת הגוף לא איתרע דניקב רק עור אחד לא הוה טריפות לרוב) ודו"ק. גם לא אעלים עיני ממה שחידש התב"ש דאם הולעט בתבואות חדים יש לחוש דרובא נקובים והוה כהלעיטה חולתא דמנקבי למעיין יעו"ש בסי' ל"ג הוא פלא גדול בעיני איך אנו מתירים לשוחט שישחוט אותם ולברך עליהם וגם מברך על כיסוי הדם שלהם הלא מבואר בסימן י"ט ובסי' כ"ח דאם אתיליד ריעותא לא מברך רק אח"כ או שישחוט גם דבר אחר עיין ט"ז ולדברי התב"ש דרובא נקובים א"כ מי שמע כזאת שהשוחט אוזא פטומה מתבואת חדים לא יברך על השחיטה ועל הכיסוי. רק בודאי גם הנלעטות בתבואות חדים רובא כשרים מן התורה וגם מדרבנן מן הדין רק יש כמה דינים בש"ע אשר יצמיחו יען שאן אנו בקיאין בבדיקה או שאסורין מפני ס' או מפני חומרות וכדומה ולכן לענין אם נאכל העוף אם נאבד הושט החמיר התב"ש דאולי הרוב נקובים הגם דיהי' נקבים אשר כשרים כלפי שמיא למשל דניקב שני עורות ועל הקרום אולי עלה קרום על עור אחד טרם שניקבה עור השנית ולא הוה קרום מחמת מכה שאינו קרום דאין טריפה חוזר להכשירו הלא ניקב עור אחד לא הוה עדיין טריפות ועיין בפרמ"ג בסי' ל"ג או שנראה ניקב עור פנימי אנו אומרים עור החיצון אדום ואין לו בדיקה אעפ"כ כלפי שמיא אפשר שלא ניקב וכדומה לכל הפחות יש כעשרים דברים אשר אנו מטריפים בושט בדין ואעפ"כ אין הדבר מבורר שהוא טריפה מדאורייתא או אפי' מדרבנן עפ"י הדין רק בעוה"ר נתמעטו הלבבות וחשכו הרואות שאין לנו בקיאות לסמוך עליו ועכ"פ יש רוב שיהי' טריפה להלכה על

כן אם נאבד הושט העוף אסור אבל לשחוט מותר לו לברך על השחוטה ועל הכיסוי דיש רוב כשרים עפ"י הדין ועיין בש"ך בסי' כ"ח ס"ק כ"ו ועי' בפרמ"ג שם שהעיר בשם צמח צדק. ויעיין בשאגת ארי' סי' ס"ד הגם אם שכיחי בשחיטות טריפות כמו כשרות מותר לשוחטו ביו"ט יען דטריפות הריאה יש בהם הרבה חומרות אשר אינם מדין טריפה רק שמחמירין על עצמם כי ישראל קדושים הם אבל אם יש רוב טריפות אפי' שהטריפות הם רק חומרות אסור לשוחטן ביו"ט יעו"ש ולפי דברי תב"ש שאם מלעיטין בתבואות חדים יש רוב נקובים יהי' אסור לשחוט ביו"ט אותן אווזות והלא נתפשט היתר בכל תפוצות ישראל אלא פשיטא דגם בצירוף כל החומרות טריפות בושט נשאר רוב כשרים או עכ"פ מחצה על מחצה וא"כ בנידן שאלת מעלתו נ"י דיש בקרוב לודאי שבדחיקת קוקריץ ניקב תלינן להקל כנלע"ד בעז"ה. וביארתי בתשובה אחרת סברה אחת על מה שחידש אדמ"ו חת"ס ז"ל סי' כ"ה הגם דעומד הבעל חי בחזקת שאינו זבוח אבל עכ"פ יש לו חזקה שעומד לזבוח ואם נעשה מעשה שחיטה החשש דלמא במקום נקב קשחיט לא הוה ס' בשחיטה יעו"ש ולכאורה הוא פלא דנימא סמוך מיעוטא לחזקה ויש חשש דלמא במקום נקב ישחט ונמצא דלא עומדת כלל לשחיטה דחיישי' שישחט במקום נקב ואם נולד ס' הוה ס' בשחיטה דאם יש נקב במקום ששוחט לא הוה זביחה אפי' לסברת אדמ"ו ז"ל אך כל זה בבהמה דמצריכין להכשר שחיטה שני סימנים אבל בעוף דדי ברוב קנה לבדו וא"כ הגם דשוחטים שני סימנים עכ"פ עומדת לזבוח דיכול לזבוח הקנה לבדה ונשאר ממילא סברת אדמ"ו ז"ל דלא הוה ס' נקובת הושט ס' בשחיטה בעוף עכ"פ ודו"ק. סוף דבר הכל נשמע מכל מה שחקרתי אם נמצא בושט אשר דחקה האשה בכח כדי לצאת הקוקריץ הרבה מהושט כולו יפה רק שנמצא נקב אחד או שנים וניכר שהנקבים אינם ישנים דכל עין הרואה יוכל להבין את זאת (עיין תב"ש סי' ל"ו) יוכל המורה לתלות שניקב ע"י יציאת תבואת חדים דהעור נחלשת והתבואה קשה ותלינן דאחר השחיטה ניקב ובפרט רוב נשים דורכים ברגליהם על הצוואר אחר השחיטה כדי שיצא הדם וא"כ קרוב לודאי שאז נכנסו עוקצי הקוקריץ בעור הושט ותלי' להקל אפי' אם נימא כהבנת הפלתי דס' נקב בכ"מ בושט הוה ס' בשחיטה מ"מ כאן לא נכנס בגדר הס' דהא יש לתלות בדריכות רגלים ובדחיקת הידים בכח להוציא הקוקריץ וגם נראה דהנקב הוא חדש ומסתבר דנעשה בשעה שנחלש הושט ולא מחיים שהושט חזק ומרחיב עצמו כמובן אפי' הפלתי מודה ומכ"ש שיש לנו שלשה גדולי מורים אדמ"ו וחו"ד וש"ש שמעתתא ה' פ"ו ז"ל וכן משמע לי תשובת הרא"ש כלל נ"ב דסובר דס' בשחיטה הוה דוקא אם יש ס' אם שחטה כהוגן שיש ס' אם שחט רוב או שהה או דרס אבל אם יש נקב

שלא במקום שחיטה לא הוה ס' בשחיטה והבן זה מאוד בפרע בעוף כמש"ל ובתנאי כפול שלא יהי' נראה בסביבות הנקבים שום שחין או אדמומית או שום ריעותא כל דהו כנלע"ד ברור בעז"ה נכון להלכה [ועיין פרמ"ג סי' ל"ג ס"ק ג']. אמנם אם לא הי' בשעת שחיטה הרבה קוקריץ בושט שלא דחקה אשה להוציא אותם מן הושט א"כ אין כאן דבר קרוב לודאי לתלות בו דנאמר מכח שעורי הושט חלוש והקוקריץ קשה וניקב הושע אחר השחיטה הגם שנראה בעין דהנקב הוא נקב חדש אסור האוזא ואעפ"י שנמצא בושט איזה גרגרים קוקריץ עכ"פ לא הי' דוחק בושט דנימא שניקב ע"י דחיקת האשה בכח וגם מעט הגרגרים נדחק הושט ברגלים ודו"ק. ועלי לבד לא יסמוך כי טרדותי רבו עד מאוד וידעתי שיש עוד לחקור בכמה מקומות בב"ש א"ע סימן קע"ו ובב"ח יו"ד סי' קס"ה וברשב"א בנדה פ' המפלת ובפלתי סי' נ' בשם רשב"א בחרותא ובפנ"י כתובות דף ע"ה ובפרמ"ג ק"י ובנב"י מהד"ת סי' כ' וקי"ח ובמג"א ה' יו"ט ובפרמ"ג בפתיחה להי' שחיטה ובמהרי"ט ח"א אך לבי אומר לי שדי במ"ש לקיים התורה חסה על ממונם של ישראל וישאל מעלתו נ"י לבעל הוראה מפורסם אם יסכים הן מטעמא דידי הן מטעם אחר גם אני מתיר ואקוה מד' שלא אבוש בעוה"ז ולא אכלם לעוה"ב כי נכונים הדברים לדינא בעז"ה דברי הדש"ת. הק' חיים סופר:

סימן יח

שפעת ברכות הגוף עם מתנות הצלחות הנפש לראש ענף עין שתול על פלגי מי התורה האברך השוקד על התורה והעבודה ידיו רב לו לדעת ולפלפל ולסלסל כמו' ר' אהרן טעאנענבוים נ"י. מכתבו קבלתי עם שאלתו שבא לפניו שמחתי ששוקד על התורה בעיון ולא כמצפצפים בלי הבין אוי כי פנה יום אין לדיין אלא מה שעיניו רואות מגיד מראשית לאחרית ולא יבדיל בתערובות טעמים יהי' ד' עמו ויזכה לישב במנוחת הגוף ונפש ולא יצרך להנות מן קדשי קדשים הדש"ת. שאלה אשר העתיק מעלתו נ"י וז"ל באווזא אחת אשר אחר שנבדק הושט כדין בהני אווזא שמלעיטין ראו עפ"י מקרה על הגרגרת נקב קטן והוא חלק השמינית מחופה פי הקנה ואחרי אשר נבחן היטיב ראו עוד צלקת לא רחוק מזה הנקב ומהצלקת נראה בעליל שנפסק הקנה אך לא הי' כי אם המיעוט של היקף הגרגרת עכ"ל. תשובה ראיתי אשר חקר כ"ת נ"י ב' ספיקות להחמיר א' מטעם דניחש על הושט שניקב כמו הגרגרת רק שהבריא וא' מטעם הגרגרת עצמה שאם מצרפין הנקב עם הצלקת יהי' כשיעור טריפות בפסיקת הגרגרת והאריך בפלפול ארוך להראות באותיות כתובים מזה ומזה בכח דהיתרא ואיסורא ומטייל ארוכות וקצרות וביקש לחות דעתי בענין שאלתו ובעזר ד' כמסת הפנאי אגלה דעתו ואשים עיני לטובה גם על דבריו

ואני תפלה גל עיני ד' ואביטה נפלאות מתורתך שלא אכשל ח"ו בדבר הלכה. (א) ראיתי ס' ראשון שמא הי' הנקב מחמת קוץ וניקב גם הושט כ' מעלתו נ"י הנה מצד הושט לפ"ד הש"ך בנה"כ סי' מ"ט שדווקא בושט עצמו בס' חולה אי ע"י קוץ מחמירין מטעם דכל חיוי ברייתא קוצי אכלי אף בכאן הגם דגרגרת ניקב מותר האוזא מכח ס"ס אך לדעת הט"ז שם גם בכאן איכא חשש גדול נמי על הושט עכ"ד בקיצור לשון. לע"ד דשם בסי' מ"ט חשש הטו"ז על אותו אבר אשר התחיל בו מעשה המטריף וכן בסי' נ"א שהחמיר בס' קוץ היינו דוקא אם מצאנו נקב באבר ומספקי' אי נקב לחללו אז מחמיר הט"ז אם יש לחוש שמא ניקב כולו דלא סמכינן על ס"ס ועיין בט"ז סימן נ"א ס"ק ב' דשאני אם התחיל באבר מעשה טריפות וס' אם נגמר המעשה או לא אבל להחזיק מאבר לאבר יען דמצינו נקב בגרגרת ויש ס' אולי נעשה ע"י קוץ וניקב הושט הלא לא התחיל מעשה טריפות כלל, וא"כ מהכ"ת לחוש שניקב גם הושט בשני עורות ונגמר מעשה הטריפות הא לא ראינו שום התחלת מעשה המטריף ובמקו"א ביארתי דהתחלת מעשה המטריף הוה כגון נקב ולא ידענו אם עבר מעבר לעבר אז לו יהי' שעבר לא יהי' טריפה בלא החלק אשר ראינו עכשיו שניקב אבל אם ראינו שעומד כאן דבר שיכול לעשות טריפות כגון בעור ומספקי' אם ניקב בפנים כי אין זה התחלת דבר הטורף דאם ניקב אח"כ לא צריכין הצירף הריעותא אשר אנו רואים עכשיו וגם הדבר אשר אנו רואין שניקב אין בו טריפות מצד עצמו ועיין במ"ח סי' ד' ההגהות על אמ"ו הגאון שערי תורה בהשגה ב' עיי"ש ויש לי בזה דברים עמוקים תל"י וכאן בנידן שלו אין בגרגרת טרפות בניקב בחוץ וגם לא מסייע לטריפות הושט כלל וא"כ רחוק דיונו מסי' מ"ט ודו"ק. רק לדון אותו לכף זכות אולי הי' הנקב באותו צד הקנה הסמוך לצד הושט אשר מונח שם הקנה על הושט ואם קוץ ניקב מעל"ע קרוב שפגע גם בושט וא"כ אי אירע שנבלע קוץ בגרגרת ויצא מן הרוב שרוב נבלעים בדרך ושט נבלעים יהי' ג"כ החשש דלמא ניקב גם הושט אבל ברור אם הצלקת והנקב מצד אחר שתלי' שמבחוץ ניקב בגרגרת ולא פגע בושט כנלע"ד. ואבוא היום אל העיון שחקר הלא הפלתי סובר דס' נקב הוי ס' בשחיטה רק אמ"ו בחת"ס סי' כ"ה חולק עליו דלא הוי ס' בשחיטה כיון דנעשה מעשה השחיטה והוכיח דינו מתו' חולין דהוכיחו דרוב עדיף מחזקה ולא הוכיחו מכל שחיטה דניחוש דלמא במקום נקב קשחט ויצא מעלתו לתרץ דהמהרש"א הקשה בבכורות דף כ' דנימא סמוך מיעוטא לחזקה ודלמא במקום נקב קשחט וכן הקשה הרשב"א ותי' מרן חת"ס ז"ל בסי' כ"ד דאי לא אזלינן בתר רוב א"כ יש לחוש על כל הטריפות בכלל ובתוכם ניקב הושע הוי מיעוטא דיש לחוש עליו אבל כיון דאזלי' בתר רוב ולא נשאר לחוש

אלא על חד טריפות בושט והוי מיעוטא דמיעוטא כמבואר שם וע"ז חידש מעלתו נ"י דשאני ושט דאכל בו קוצים ויחשב למועט בפני עצמו ויש לחוש עליו בצירוף חזקה ורבא דלמד משחיטה דאזלי' בתר רוב מדלא חיישי' דלמא במקום נקב קשחט ולא חש לצרף מיעוטא לחזקה דסובר דיש חזקה עצמיות כמבואר בתב"ש סי' כ"ט דלא נולדה בקוץ ואיכא חזקת הגוף כנגד חזקת שאינו זבוח ושאר נקבים אשר הם בלא קוץ רק בטבע הוי מיעוטא דמיעוטא כדבר מרן חת"ס ז"ל ומיושב קו' מרן משחיטה עצמה יש חזקת הגוף כנגדו ונקב מעצמו הוי מיעוט דמיעוטא ומיושב קו' נב"י דנילף מפרה דרוב עדיף מב' חזקות וכ"ז אם לא נולד ס' לפנינו אם ליכא קוץ אבל אם יש חשש קוץ אמרי' סמוך מיעוטא לחזקה והוי ס' בשחיטה עכ"ד. אפריון אמטי לי' שאמר דבר חכמה אך באמת הגם שראה שנקה"כ השיג בזה בסי' מ"ט דשאני ושט דכל חיוי ברייתא קוצי אכלי יש לחוש היינו אם אנו רואים נקב לא תלי' בחולי וחיישינן שהוא ע"י קוץ יען דשכיחי קוצים בושט אבל מי יכחוש דהוי מיעוטא דמיעוטא שיש כלל נקב ואפילו בעור אחד ע"י קוצים דאכלו ואת"ל שמתחילים הקוצים לנקוב שמא לא עברו הב' עורות ועדיין נשאר רוב בהמות כשרות ומיעוט טריפות ומאותו מיעוט יהי' א' מאלף שיהי' נקובת הושט שרוב אותו מיעוט נטרפת בא משאר ע' טריפות זה בכה וזה בכה בא משאר אברים רק אי חזי נקב ומספקים אי נעשה ע"י חולי או קוץ אמרינן בהיפוך הלא הי' לבהמה חזקת בריאות וגם רוב בהמות בריאות ולא שכיח החלאים בבהמה וגם מן מיעוט חלאים לא יבוא נקב בבהמה בסימנים וקוצים שכיחי התם ותלי' יותר שנעשה על ידי קוץ משנעשה על ידי חולי דלעולם תליה במקרה דשכיח משנתלה בלא שכיח עיין חולין דף כ"ח בקועי' דמיא וטורי זהב סימן מ"ט וסי' נ"א סובר בכל גוונא תלי' יותר בקוץ מבחולי דיותר שכיח שקוץ ינקוב מאשר חלאים יפעלו נקב והש"ך חולק רק בושט דשכיחי שם קוצים תלי' יותר בקוץ מבחולה אבל אם לא ראינו נקב כלל ונימא שע"י אכילת קוצים הוי מיעוט בפני עצמו שניקב ושט שלהם לצרף לחזקה אינו אמת בסברא. וגם הפי' חיוי ברייתא היינו הרועים באפר וביערים או השמנות וחזקות עיין רש"י א"ט דף מ"ד ומ"ז ובגמ' הביא הך לשון בכ"מ להקל להראות אע"ג דיש להם זה אעפ"כ כשר ודל"ב וע"כ הש"ך מחמיר דוקא אם יש נקב ויש ספק אי מחמת חולי או מחמת קוץ ותלי' לחומרא דשכיח בושט קוצים אבל בסתמא יש רוב גדול דאכלי קוצים ואף על פי כן לא נטרפו ודוק. וחשבתי דרכי למעיבד לכבודו נ"י נייחא לנפשי' לו יהי' כדבריו יען דשכיח דאכלי קוצים הוי נקיבת הושט מיעוט לפני עצמו אעפ"כ לא הוי ספק בשחיטה כי זה רבות בשנים חקרתי חקירה חדשה שבהך דאזלינן בתר רובה יש פנים שונים ואבאר בעזה"י

כאשר יתן ד' בפי. ראיתי שרשב"א הרעיש כנגד הרא"ה שכ' כל המצויים אצל שחיטה מומחים דאל"כ נימא סמוך מיעוטא דאין מומחים לחזקת איסור דבהמה אלא פשיטא דלא נשאר מיעוט שאינו מומחים ובמשמרת הבית השיב א"כ תקשה לי' איך אכלי' בשר נימא סמוך מיעוטא דניקב הסימנים לחזקת איסור דבהמה ולמה פריך הגמ' ור"מ היכא אכיל בשרא לקשי אנן איך אכלי' הא סמוך מיעוטא לחזקה וה"ל פלגא ופלגא וצע"ג עוד הקשה הא ר' אשי יליף דאזלינן בתר רוב משחיטה עצמה דלמא במקום נקב קשחיט וק' מאי מהני דאזלי' בתר רוב הא סמוך מיעוטא לחזקה ואיתרע לי' רובא ולא מהני הרוב כלל וצע"ג. ונלע"ד ליישב בעזה"י והוא דנ"ל לחדש דיש ד' מיני רוב (א) בדקנו כל אברים מכל מיני טריפות רק מאבר אחד בדקנו רק הרוב אותו האבר ומיעוט מן האבר לא בדקנו אם נמצא בו טריפות שם ואמרינן זיל בתר רובא הלא כל האברים נבדקים ומן האבר נבדק הרוב והכל כשר ומהכ"ת שבמיעט אבר א' ימצא בו טריפות. (ב) אם בדקנו מהבהמה רוב כל אבר ואבר מכל מיני טריפות שבעולם רק מיעוט אברים נשארו שלא בדקנו בהם אם לא ימצא בהם אחד ממיני טריפות אמרי' זיל בתר רובא כיון דרוב כל אבר נבדק מכל מיני טריפות ולא נמצא בהם טריפות לא חיישי' שנמצא במיעוט אברים שום טריפות עוד. (ג) אם אנו בודקים בהמה אשר שחטנו וכבר היינו בודקים רוב אברים ולא מצאנו בהם טריפות ומיעוט אברים נחסרו מלבדוק או שהיינו בודקים כל האברים מרוב מיני טריפות שלהם ונשאר עוד מיעוט מיני טריפות שא"א לבדוק אחריהם ויש לחוש אולי יש עוד במיעוט אברים טריפות או אולי ימצא בכל אברים ממיעוט מיני טריפות ואמרי' זיל בתר רובא כיון שבדקנו כל אברים מרוב מיני טרפות או שבדקנו רוב אברים מכל מיני טריפות סמכי' על הרוב שודאי גם שאר מיני טרפות אינם בהם או גם בשאר אברים ליכא טריפות כלל. (ד) אם אנו חוקרים דלמא הבהמה הוא טריפה היינו דיש לה טריפות אחת מן ע' מיני טריפות שמנה הרמב"ם בהל' שחיטה פ"י ה' ט' עיי"ש דמאי נ"מ איזה שם טריפות עכ"פ יש בה טריפות ואסורה באכילה וגם אין לנו לחקור באיזה אבר הוא הטריפות ובאיזה מקום מן האבר יש הטריפות דלא איכפת לן בזה מידי דאין לפנינו לדון רק אם הבהמה הזאת כשרה או טריפה ואמרינן דאזלינן בתר רוב בהמות דהמה כשרות דאין בה טריפות כלל וכלל. ונחזי בגמ' חולין דף י"א דחקרו מנ"ל דאזלינן בתר רובא דאיכא דיליף מרישא של עולה ומקרבן פסח דשם אפשר למבדק אחר כל ח"י טריפות חוץ אם לא ניקב קרום של מוח א"א למבדק ומוכח דאזלינן עכ"פ בתר רוב אי בדקי' כל הטריפות מכל אברים חוץ מיעוט אברים א"א למבדק כמו שחקרתי באות (ב) כמובן ואיכא דיליף מן ענלה ערופה או פרה אדומה

או משעיר עזאזל או מעדים זוממין דהרגו אינם נהרגים וע"כ דלא הרגו ואעפ"כ העדים זוממין נהרגין שם א"א למבדק כלל אולי יש אחד ממיני טריפות באיש שהעדו עליו או בעגלה או בשעיר או בפרה וע"כ דסמכי' על רוב בהמות ובני אדם דלאו טריפה נינהו והוא דאזלינן בתר רוב כמו שחקרתי באות (ד) כמובן ואיכא דיליף מאלי' תמימה דא"א לבדוק חלק החוט השדרה כנגד הכליות או דלמא הי' להנרצח נקב במקום הסייף או דלמא כל בהמה נקוב במקום השחיטה ואיך אכלי' בשר ע"י השחיטה או איך אכלי' קדשים דלמא במקום נקב שחט וע"כ דאזלי' בתר רוב וכיון שרוב הושט או חוט השדרה בני טרפות גם המיעוט הוא בלי טריפות כמו שחקרתי באות (א) כמובן ואיכא דיליף ממכה אביו ואמו ודלמא לאו אביו הוא רק אמרינן רוב בעילות אחר הבעל יען דעל כל פנים אם הוא נברא מרוב בעילות הוא חייב ואם נולד ממיעוט בעילות הוא פטור אזלי' בתר רוב בעילות ה"ה אם בדקנו בכל אברים ברוב מיני טרפות או בדקנו רוב אברים בכל מיני טרפות אזלי' בתר הרוב כמו שחקרתי באות (ג) ולא חיישי' על המיעוט שיוכל לפעול פטור וה"ה כאן כיון דבדקנו רוב אברים או רוב טריפות לא חיישי' על המיעוט ודו"ק. העולה מדחז"ל דלולא דאזלי' בתר רובא אנא שצריך להיות הכל ברור ובודאי כשר אז אפי' אם ליכא רק חשש מיעוט טריפות אחת במיעוט אבר אחד אעפ"כ הי' חיישי' יען דעכ"פ דהכשר לא הוי בודאי אבל כיון דחדשה התורה דאזלינן בתר רוב רק אם יצרף מיעוט לחזקה הוי לי' כפלגא ופלגא אז דוקא אם נוכל לצרף מיעוט לחזקה הוי כמו רוב אבל לחוש דלמא במקום נקב קשחט מכח חזקת איסור אמרי' דיש כאן ג' פעמים רוב (א) רוב בהמות כשרות ואין בהם שום טריפות בכל אבריהם (ב) מיעוט בהמות טריפות שימצא בהם אחת משמות ע' טריפות ורוב בהמות ממיעוט הנ"ל אינם נבילות מחיים שטריפות בושט רק הם טריפות כאחד משאר אברים (ג) אפי' מיעוטא דמיעוטא שהם נבילות מחיים בנקיבת הושט היינו שימצא בושט נקב אבל לא שיהי' מסוגל להיות הנקב במקום ששחט הסכין ויהי' הנקב קטן כ"כ עד שלא ניכר מצדדין שהי' כאן נקב ואמרי' בהיפך מדלא מצינו נקב בכל האורך הושט ודאי הי' מיעוט האבר כמו רוב האבר ובודאי הי' כל האבר כמו שאר האברים ובודאי הי' כל האברים כמו רוב בהמות כשרות שבעולם ודו"ק. והבאתי ראי' לזה ממה דמבואר במשנה פ' בהמה המקשה דמהני שחיטה לבהמת טריפה מידי נבילה וכן פסק הרמב"ם פ"ב מה' אה"ט ה' ו' ועיין תוי"ט שחקר אי הוי מסברא או ילפי' מקרא דילפי' מפסוק וכי ימות מן הבהמה עיי"ש ועי' זבחים דף ס"ט וברמב"ם ה' אה"ט פ"ג ה' י"ב שהוא הדין בעוף כן עיי"ש וקשה הא בהמה זאת כבר יצאה מרוב בהמות כשרות דהא מצינו בה טריפות

וא"כ ניחוש שמא במקום נקב שחט ולא יהי' השחיטה מטהרתה וצע"ג אלא פשיטא הגם דיצאה מרוב בהמות כשרות ונכנסה במיעוט טריפות אבל עכ"פ היא מרוב בהמות אשר לא הוויין נבילה מחיים עיין ש"ך ופלתי ותב"ש בסי' ל"ג דנקובת הושט הוי נבילה מחיים רק דלא מטמאה מחיים וא"כ הגם דהיא מהטריפות עכ"פ היא מרוב טריפות דלא הוויין נבילות מחיים דנ"מ בין טריפה לנבילה לענין אותו וא"ב סי' ט"ז ולענין ביצה סי' פ"ו ולענין חשוד סי' קי"ט וכדומה כמה וכמה דברים ומכ"ש אם ראינו שהרוב הושט לא ניקב דניחוש שבמקום השחיטה הי' נקוב דאזלינן בתר רוב האבר דלא ניקב בודאי גם המיעוט לא ניקב ודו"ק. ולפ"ז מיושב קו' אמ"ו ח"ס ז"ל שנתקשה אי ס' נקב הוי ס' בשחיטה א"כ למה יליף ר"ח בתו' חולין דף י"ג דרוב עדיף מחזקה מפרה אדומה ולא יליף מכל שחיטה אשר יש כאן חזקת שאינו זבוח ולא חיישינן דלמא במקום נקב קשחט וצע"ג, ולפמ"ש נכון דשאני בכל שחיטה דנוכל לבדוק רוב הושט וכיון דבדקי' רוב אורך ורוב היקף הושט ולא נמצא בו נקב יש עוד רוב מן האבר עצמו דאזלינן במיעוט אבר בתר רוב אבר אבל בפרה אדומה דצריכה להיות שלימה ולא לנתח אותה לנתחים עיין חולין דף י"א ועיין במ"ל פ"ד מפרה ה' י"ב א"כ או אפשר לו להוציא הושט ולבדוק וע"כ דרוב עדיף מחזקה ודו"ק. ומכאן יש גם ראי' למה שחידש אמ"ו בח"ס סי' כ"ה ליישב קו' הנב"י שרוב אלים כשני חזקות מפרה אדומה דיש חזקת טומאה דגברא וחזקת שאינו זבוח וע"כ דרוב בהמות כשרות עדיף מתרי חזקות ותי' אמ"ו שבלי דאזלינן אחרי רוב בהמות כשרות לא הוי חזקת שאינו זבוח חזקה דאינה ראוי לזבוח דאינה בחזקת נקובת הושט עיי"ש דפח"ח ומשנה פ' בהמה המקשה הנ"ל ראי' ברורה לדבריו דהלא זה הבהמה יצאה מרוב כשרות ואעפ"כ השחיטה מטהרה מידי נבילה וע"כ הגם דהיא בחזקה שאינו זבוח עכ"פ הוא בחזקת שראוי לזבוח והטעם כמו שבארתי הגם דיצאה מרוב בהמות כשרות עכ"פ נשאר שהיא מרוב מן מיעוט בהמות טריפות אשר אינם נבילות מחיים ודו"ק. וא"כ כיון דאזלי' בתר הרוב בהמות כשרות ולא חיישי' אל המיעוט טריפות נחשב בעינינו כאלו בדקנו בהמה זו רוב איברים מכל מיני טריפות ששייך בהם וגם הושט אנו בודקין ולא מצינו נקב בו רק שנשאר מיעוט אבר אחד בשם טריפה אחת דאולי ניקב הושט במקום השחיטה ואיך שייך סמוך מיעוט לחזקה דכיון דאזלי' בתר רוב לא נשאר רק שם א' מע' טריפות והוא נקובת הושט ורוב אורך הושט אנו בודקין ולא נראה בו נקב ולא נשאר לחוש רק אולי יש נקב במיעוט וושט של מקום השחיטה ואיך נצרף מיעוט אבר א' ובמקום מיעוט מהאבר משם טריפה אחת. ולפ"ז סובר הרא"ה שם חיישי' שהשוחט לא שחט יפה ויש שפיר מיעוט ממש אשר מצורף

לחזקת איסור דכיון דלא נתקן כהוגן נשארת בחזקת איסור אבל לענין חשש שיש נקב באותו אבר אחד ואותו אבר נבדק שרוב אבר ההוא אין לו נקב איך נסמך חזקת איסור למיעוט טריפות במיעוט אבר הלא יש כנגדו רוב בהמות כשרות ורוב איברים כשרים ורוב אותו אבר כשר ודוק. אך בעיקר הדבר אשר אמ"ו פליג על הפלתי דנקובת הושט לא הוי ס' בשחיטה דרק אם מסופקים אם שהה או דרס או עשה מעשה השחיטה כהוגן הוי ס' בשחיטה אבל אם שחט כהוגן וס' אם יש נקב בושט לא הוי ס' בשחיטה עיי"ש יש לי דבר חדש אשר כמוס עמדי זה ימים רבים דלאו כל אנפין שוין ואבאר בעז"ה. הנה שם שחיטה אשר צוה לנו הקב"ה וקבלנו הלכה מסיני שתהי' ברוב אחד בעוף וברוב ב' בבהמה וחצי קנה פגום לא מזיק אבל בושט מזיק אפי' מיעוט ושט הוא דהקב"ה מבקש שהחיות הבהמה אשר תלוי באותן סימנים יצא מן העוף או מן הבהמה בשחיטה פעולת אדם ע"ד שצוה ד' וקבלנו שמעשה השחיטה תהי' ע"י רוב ושט אשר ישחוט האדם ואם הי' במקום השחיטה נקב א"כ שחט האדם רוב ושט חסר משהו ולא עשה מעשה שחיטה כהוגן דהא לא שחט כל הרוב אשר החיות תלוי בו ומעשה השחיטה הוי רק אם נשחט ע"י האדם רוב ושט אבל אם חסר משהו אשר לא נשחט ע"י האדם א"כ לא נעשה מעשה שחיטה אפי' אבל אם לא שחט במקום נקב רק למעלה מן מקום שחיטה או למטה ממקום שחיטה יש נקב בושט אבל עכ"פ השוחט שחט רוב ושט אז נכון דעכ"פ נעשה מעשה השחיטה וכל האיסור הוא שהבהמה אינה ראוי שיהי' מועיל לה השחיטה אז אם יש ס' אם נקב שלא במקום שחיטה לא הוי ס' בשחיטה דעכ"פ נעשה בה מעשה השחיטה ודו"ק. ומעתה צדקו דברי הפלתי בבית הספק ששם דן שיש לחוש דלמא במקום דרוסה קשחיט והלא מקום דרוסה הוי כנשרף ונקוב ואם שחט שם לא עשה אפי' מעשה שחיטה דשחט רוב ושט חסר משהו והוי ס' בשחיטה בחזקת שאינו זבוח והוכיח שפיר דמהני ס"ס אפי' באיתחזק איסור אבל בסי' ל"ג אשר החמיר בס' מחמת חולה או קוץ הגם שנודע שבמקום השחיטה ליכא ריעותא וקרא ג"ז ס' בשחיטה שם נכונים דברי אמ"ו ז"ל שזה לא הוי ס' שחיטה דעכ"פ נעשה מעשה שחיטה כהוגן כנלע"ד. ואוסיף נופך דאם יש ס' שמא במקום נקב שחט היינו שהי' נקב בתוך אותו רוב ושט ששחט דומה כאילו שחט ויש ס' אם שחט חצי סימן או רוב סי' והוי נבילה דאוקמי בחזקת שא"ז ואמרי' דלא עשה מעשה שיהי' נקרא זביחה דחסר שם זביחה מן המקום שהי' הנקב שלא הי' שם מה לשחוט ועי' סי' כ"ה בש"ע ובתב"ש שם ועי' בסי' כ' וסי' כ"ו ובתב"ש ודל"ב. ובזה נפלא בעיני גם דברי חות דעת בסי' ק"י ס"ק כ"ז שהוא בשפה אחת ודברים אחדים עם מרן ז"ל דס' בשחיטה הוי דוקא ס' במעשה השחיטה

ולא אם המעשה נעשה כהוגן (רק שהוא סובר שאפי' ס' שמוטה לא הוי ס' בשחיטה לא כאמ"ו ז"ל) והשיג ג"כ על הפלתי דס' דרוסה לא הוי ס' בשחיטה דעכ"פ הוא עשה מעשה שחיטה עיי"ש ועפר אני תחת כפות רגלי תורתו העמוקה דאם יש במקום שחיטה ארס הוי כנשרף וניקב ולא שחט אותו מקום וממילא לא עשה מעשה שחיטה דתורה אמרה שחוט רובא ואם יש שם נקב נמצא דלא שחט הרוב ולא נפק החיות ע"י פעולת האדם בשם זביחה ודו"ק. שוב ראיתי דיש לחדש דבר בעז"ה דבשלמא בבהמה דתלי' השם שחיטה בב' סימנים בושט ובקנה יחדיו א"כ הוי החשש דלמא ניקב הושט צירף עם חזקת שא"ז דאם יש שם נקב לא שייך לעשות בו מעשה שחיטה כמובן אבל בעוף דמהני אפי' בשחיטת קנה לבדו ואם יהי' נקב ברובו של קנה הי' ניכר וע"כ דהקנה שלם ושייך בו שחיטה דנעשה בו מעשה זביחה בודאי א"כ נשאר החשש של נקובת הושט רק חשש איסור נבילה כמו שם טריפה אבל עכ"פ דמעשה הזביחה נעשה בו בודאי ולכ"ע לא הוי ס' בשחיטה בהנך עופות דנשחט הקנה וגם הושט כאשר בעי' לכתחלה לשחוט כל השנים ולא שייך לחקור בעופות הפטומות דהוי ס' בשחיטה והוא דבר חדש מאוד בעזה"י (רק למאן דסובר בעוף דוקא ושט ולא קנה ולא קיי"ל כותי' כנודע). ובעיקר הקו' דנימא סמוך מיעוטא דניקב הושט לחזקת שאינו זבוח ואיתרע לי' רובא אמרתי דבר חדש דנלע"ד בהמה בחזקת שאינו זבוח עומדת והיתה אסורה באכילה מדכתיב וזבחת ואכלת מה שאתה זובח אתה אוכל ואם לא הי' אזלינן בתר רוב וחיישי' על מיעוט טריפות תהי' נשארת באיסור אכילה אבל עכ"פ מודו דשחיטה טהרה מידי נבילה שלא תטמא אחר השחיטה כמו שלא היתה מטמאת מחיים כאשר עמדה בחזקת אינו זבוח ושפיר פריך הגמ' דלמא במקום נקב קשחט דחיישי' דעדיין נשארת בחזקת איסור מלאכול אבל בודאי לא תטמא כי לזה לא נוכל ליקח חזקת אינו זבוח אבל אם אזלי' בתר רוב א"כ ליכא חשש טריפות רק ניחוש שמא הי' נקב בושט ותטמא ג"כ ואמרי' איך נוכל לחוש למיעוט לצרף לחזקת שא"ז ויהי' החשש מיעוט חמור מחשש חזקת איסור דמכח חזקת שא"ז היתה עכ"פ אינה מטמאה ומכח המיעוט אתה חושש להיות מתחיל בס' שתהי' מטמא דא"א להתחיל בניקב הושט אלא אם נדון על טומאה אבל אי לא אזלי' בתר רוב היינו מתחילין לחוש על מיעוט טריפות בכלל ותהי' אסורה באכילה והגם שנברר שאר אברים עכ"פ עדיין נשאר לברר שמא במקום נקב קשחט ולא התחלנו בס' טומאה וכי תימא דס' טומאה יהי' מכח המעשה אשר ראינו שהשוחט לקח החיות והיא מתה לפניה ע"ז אמרינן סכין לא איתרע דלא נולד שום ס' דלא הי' כאן שחיטה מעלי' ולכן החכים הרא"ה דלמא אינו מומחה ולא עביד מעשה שחיטה מעלי' כנלע"ד. אך יש

להשיב דלו יהי' שמצרפין מיעוט לחזקה הוי כפלגא ופלגא ואוקמי בס' אכילה אבל לא תטמאנה מס' עיין דוגמא לזה בפלתי בסי' ד' לענין איסור הנאה ואיסור אכילה דמכח ס' נשארת באיסור אכילה ולא תאסר בהנאה ודו"ק כי קצרתי. עוד הרהרתי דאין כאן ס' בשחיטה דבאמת כבר חידש מרן חת"ס ז"ל בסי' כ"ד וכ"ה נהי דהיתה בחזקת שא"ז אבל עכ"פ היתה בחזקת שעומדת לשחוט עיי"ש ולכאורה יפלא דבריו אם נימא סמוך מיעוטא לחזקה וא"כ לא היתה עומדת לשחוט כלל דמיד שנולדה בא חשש ניקב הושט בצירוף חזקת שא"ז וממילא אין בהמה עומדת לשחיטה כלל וכ"ז בבהמה דע"כ צריך לשחוט גם הושט ממילא נכון חקירת הפלתי דהוי ס' בשחיטה אבל בעוף דמשכחת שחיטה בקנה לבד ואי חיישינן על דלמא במקום נקב שחט א"כ אפי' לכתחילה די בקנה לבד א"כ עכ"פ עומד העוף לזביחה ונשאר שפיר סברת אמ"ו ז"ל נהי דהיתה בחזקת שא"ז אבל עכ"פ יש חזקה דעומדת לזביחה ודומה לאשה בחזקת היתר לשוק עומדת עיין קידושין דף ל"א ברש"י ורשב"א שם וא"כ בעוף בודאי לא הוי ספק ניקב הושט ס' בשחיטה ודו"ק ויש להאריך בזה על הפלתי דבסי' ק"י הנכון כפלתי שהוא בבהמה אבל בסי' ל"ג בעוף נכון כאמ"ו ז"ל והדבר צריך התבוננות בחולין דף כ"ח ול"ג ואין פנאי להאריך כעת. היוצא דאין כאן חשש ס' על הושט דמעולם לא מצאנו רק נקב בגרגרת אשר נקב אין בו מעשה טריפות ובושט לא מצאנו שום התחלת ריעותא שום התחלת נקב וא"כ לא הוי ריעותא מה דאכלי קוצים ונשאר רוב עופות כשרים ומיעוט טריפות והרוב ממיעוט טריפות ימצא הטריפות בשאר אברים ומיעוטא דמיעוטא בנקובת הושט וביותר בדקנו כל הושט לא מצאנו בו נקב דניחוש על מיעוט אבר דוקא במקום השחיטה הי' נקב קטן אשר לא ניכר ממנו חלק להכיר וגם בודאי עשה מעשה שחיטה עכ"פ בקנה וגם היתה עומדת בחיי' בחזקת דראוי לזבוח עכ"פ בקנה לבדה מאן יכניס לעשות ס' בשחיטה דניחוש מכח נקב בקנה לחוש על שמא הבריא בושט או על דלמא במקום נקב שחיט ואין כאן חשש כלל בעזה"י. ונוסיף גם הוא דהיתה נולדה בלא קוץ ובלא מחט ויש כאן חזקת הגוף והגם דתב"ש מדחה זה יען דשכיחי קוצים א"כ לא מהני חזקת הגוף כמבואר בסי' כ"ט היינו אם יש לפנינו ס' בושט שמא ניקב ע"י קוץ דיש לה קוץ בושט אבל אם לא מצאנו קוץ או נקב בושט אשר יש ס' שהוא מחמת קוץ בודאי יש חזקת הגוף שלא הי' כאן קוץ דאת"ל קוץ בגרגרת וניקב שם זה לא מזיק חזקת הגוף דאין בגרגרת טריפות בנקיבת הקוץ והוי כניקב קוץ ברגל ודו"ק בזה. ומעלתו יצא לחקור בחקירת יצא בהיתר ופלפל מספרי מחנה חיים סי' ל"ו וגם הרבה בקו' ואם יהי' בעזה"י אשיב על פלפול על ספרי בפ"א אבל לדידן דכאן לא נוגע כלל כפי ראות עיני. ובמ"ש

יש ליישב דברי לבוש התמוהין בסי' ל"ד סעי' ט' נמצא גרגרת פסוקה אם יש לתלות בשחיטה תלי' דנשחטה הותרה וכן איתא בב"ח סי' ג' והשיג עליהם הפמ"ג בסי' ל"ד ס"ק ט"ז הא הוי ס' בשחיטה ולפמ"ש נכון בשלמא אם יש ס' שבמקום נקב קשחט א"כ לא עשה שחיטה גמורה דלא שחט רוב אבל אם עכ"פ שחט רוב הגרגרת רק שמצא במקו"א בגרגרת שנפסקה לא הוי ס' בשחיטה כסברת אמ"ו חת"ס ז"ל ונכונים דברי הגאונים ודו"ק. ספק ב' בא מעלתו לדון מחמת הגרגרת הגם דנקב בלבד אין בו יותר מרביעית חופה פי קנה עי' תב"ש סי' ל"ד והצלקת בלבד אין בו שיעור אבל עכ"פ אם נצרף הנקב עם הצלקת יש בו שיעור פסוקת הגרגרת אם מצרפין אותם יחד להטריף אם לא וחקר מעלתו נ"י דתלי' כפי המבואר בסי' ל"ד מש"ך וטו"ז דטעם חסרון הוי מטעם שנפסקה שם הגרגרת א"כ בודאי מצרפין דהא חד שם היא אבל לפי המבואר בפלתי שם דנקב הוי איסור בפני עצמו א"כ בודאי אין מצרפין עכ"ד. נפלאת בעיני איך שגה ברואה כי זה מכשול גדול ח"ו כי מי יוכל להכחיש שאם יש נקב שבמקום נקב נפסק חלק התחתון מן חלק העליון ואם הצלקת עם הנקב המה רוב הקנה ברוחב א"כ הוא טריפות גמור והפלתי חידש רק זאת שמכח נפסק צריך להיות ברוחב דוקא אבל אם נפסק קו אחר קו זה תחת זה אינו טריפות דרוב רוחב הקנה מחובר אבל בחסרון אז אפי' החסרון הנ"ל בכמה חלקים זה אחר זה באורך הקנה כיון שיש בו חסרון כאיסור הוי טריפה מכח חסרון בלי טעם פסוקת הקנה אבל אם יש ע"י צירוף החסרון עם הצלקת נפסק רוב הגרגרת ברוחב הוא טריפה דאטו אם נפסק רוב הקנה ונחסר ג"כ יהי' כשר ואם אינו חסר יהי' טריפה ושגה שגיאה גדולה בזה. ועלה במחשבה לפני יען שכ' בשאלה וז"ל אחר נבחן היטיב ראו עוד צלקת לא רחוק מזה הנקב עכ"ל אולי לא הי' בהיקף אחד רק לא רחוק למטה או למעלה מהנקב סמוך אבל לא בהיקף אך ג"ז לא יתן מזור דמבואר בתב"ש וז"ל ונ"ל דאם נפסק בכמה מקומות מצטרפין לרובו לא מבעי' בהיקף אחד דזה פשוט מדין ניקב נקבים שאין בה חסרון דס"ג אלא אפי' זה למעלה וזה למטה בצד אחר נמי מצטרפין מק"ו משחיטה דמצרפין כה"ג וק"ו כזה מבואר בחולין דף כ"ט עכ"ל א"כ מבואר דג"ז טריפות ברור ודו"ק. וחתר מעלתו נ"י למצוא היתר אחר דבודאי אם נפסק קצת הגרגרת ונתרפא ואח"כ ניקב בסמוך ואין בו שיעור חסרון לא מצרפין דהא אין זה קרום שעלה מחמת מכה אינו קרום דאין טריפה חוזר להכשירו דהא כיון דלא נפסק רוב דוגמת דברי פרמ"ג בצלקת בושט בעור אחד ובעור השני בסי' ל"ג וא"כ יש כאן כאן ס"ס ס' שמא נעשה הנקב לאחר מיתה ואת"ל מחיים דלמא כבר הי' הצלקת טרם שנעשה על בסמוך לו נקב עכ"ד בהסבר מעט. תמהתי הלא מבואר בסי' ל"ד סעיף ט' שאם מצא

גרגרת שנפסקה או שחסרה ואינו יודע אם נעשה מחיים ואינו יכול לתלות ששחט בב' מקומות אז פוסקה במקו"א ומקיפין אם דומה זל"ז ואנו אין בקיאין בבדיקה ומטריפין הכל עיי"ש ואיך יצרף זה לס' הא משכחת למי שבקי להכיר וידע דנעשה מחיים ועיי"ש בבאר היטיב שמביא בשם אפי רברבי אם יש עוד צד להתיר סמכינן אבדיקה אפי' להקל וחולק עליו עיי"ש ומכ"ש שלא ניקח הך ס' לאחר מיתה להקל לעשות ממנו ספק ספיקא ובפרט בנקב יש ג"כ סימנים במראה כאשר מבואר בה' טריפות וביותר דאם הוא סמוך לצלקת אשר ידענו דבודאי הי' כאן עכ"פ פסוקת הגרגרת דיש סברא לומר דהי' נקב רחב ברוב פסוקת הגרגרת ומקצת נתרפא אשר הי' רק הפסק והי' ג"כ נקב ולא נתרפא ומהכ"ת בריעותא גדולה כזאת לתלות שנעשה הנקב לאחר מיתה ועיין בש"ך ופמ"ג סי' ל"ד ס"ק ט"ז ודו"ק. ואוסיף עוד כיון דאין בנקב שיעור להטריף חוץ אם יצרף גם הצלקת ואיך נתחיל שמא נעשה הנקב לאחר מיתה וק' מאי איכפת לך לו יהי' שנעשה מחיים הוי רק כאילו נעשה נקב ברגל ואין מקום לדון עליו אי נעשה מחיים או לאחר מיתה וע"כ צריך להתחיל אם נעשה הך צלקת עם הנקב לאחר מיתה ואין פועל טריפות ואת"ל מחיים נעשה א"כ הוא ודאי טריפות גמור ועוד איך נתחיל שמא נעשה הצלקת עם הנקב לאחר מיתה הכי משכחת שיעלה צלקת לאחר מיתה הלא הצלקת בודאי נעשה מחיים וא"כ התחיל מעשה טריפות מחיים וס' אם נגמר הטריפות ובודאי הוא לחומרא ובפרט לשי' הפלתי ופמ"ג דזה הוי ס' בשחיטה ודו"ק. וידע מעלתו נ"י שהי' בדעתי לחדש דאם מצינו צלקת בגרגרת א"כ יצאה הבהמה מרוב הכשירות דרוב כשירות אין להם צלקת בגרגרת בשלמא בנידן דפמ"ג דהיתה צלקת בעור אחד מושט לא שייך דיצאה מרוב דשאני ושט דאוכל קוצים א"כ שכיח שם שנקרע עור הפנימי ובפרט ע"י הלעטה ונעשה צלקת א"כ לא יצאה בהצלקת מהרוב עופות כשירות אבל בגרגרת אין אוכלת קוצים ומניין הצלקת ואתרע רובא כמו במים במוח שחידש התב"ש להסביר דברי רמ"א בסי' כ"ט וה"ה כאן דטריפה וק"ל. אך זה רבות בשנים העלתי בחי' דדברי התב"ש הם דוקא אי הריעותא אשר הי' מחיים הוא ענין חולאת אשר מורה באצבע שאין הבהמה מן הבריאות כמו מים במוח או שגוררת רגליה דלו יהי' שהתורה לא נתנה איסורא טריפות עכ"פ אינה מן הבריאות וטובות א"כ יצאה מרוב בהמות בריאות וממילא כיון שאותו חולי הוא ג"כ מין ממיני הטריפות יצאה ג"כ מן רוב כשירות אבל שאר מיני טריפות אשר לולא דחדשה התורה שהם טריפות מי היו חושש עליהם לאמור שהבהמה או העוף אינה מן הבריאות יען שיש לה מקום יובש בריאה או סרכות וכדומה אז בודאי אם אינו כשיעור אשר פועל טריפות לא נקרא שיצאה מחיים מרוב בהמות כשרות אטו

לא יפגע ברוב בהמות פעמים איזה מכה או נקב או כאב ודברי פמ"ג סי' ל"ו ס"ק ה' על הש"ך שמביא שהתב"ש עם הפלתי מסכימים אם הריעותא הלכה והקרע במקו"א דכשר וכתב הפמ"ג וז"ל ולדידי הדבר הזה צ"ע דנהי דממנ"פ ליכא מ"מ מידי ספיקא לא נפקא ולא שייך לאוקמי אחזקה מידי דהוי אמים בראש כל שהריעותא מחיים וכ"ש למ"ש התב"ש סי' כ"ט דלא אוקי אחזקה דיצאה מהרוב דרובן אין מים בראש וה"ה כאן וצ"ע לדינא ויש לאסור כתי' הג' עכ"ל ולדעתי הוא נקודה נפלאה אטו דיש לה מראה או שאר ס' טריפות יצאה מרוב בריאות ושמינות המעיין בתב"ש בסי' כ"ט בעינים וראה דהוא חידש בסברא רק אם יצאה מרוב בהמות בריאות אבל כל סוג טריפה לולא דהוא בדמות ובאופן ובכשיעור אשר הוא שם טריפות הבהמה היא מרוב בריאות טובות ושמינות ויש לי בזה אריכות דברים והשגות רבות בכמה מקומות ובפרט ע"ד הפמ"ג בפתיחה לה' טריפות בד"ה ודע שכ' שדברי רשד"ם הם שפה אחת ודברים אחדים עם דברי התב"ש ולדעתי רחוקים זה מזה ודו"ק. והלום ראיתי בסוף מכתבו שיצא לחדש היתר שנפסק הגרגרת ברובא הוא דלא הדרא בריא וכיון דראינו צלקת דהדרא בריא א"כ ראינו דהדרי' בריא דלא לחנם נקטו קרום שעלה מחמת מכה בריאה שרצה הרא"ה לומר דוקא בריאה ווושט והגם דאנן אמרינן בכ"מ לא הוי קרום אבל ממעט עכ"פ אם ראינו שעלה בקנה אז הוי פסוקה ברוחב כמו באורך וגם בנידן דידן ראינו שעלה רפואה. מפני לחוס על כבודו לא אשוב ע"ז באריכות כי חרה לי לחדש כזה אם קבלו חז"ל דא"א לו להדרי' בריא לגמרי וכאן נגלה שנשאר מקום נקב שלא נתרפא כל הרוב שנפסק ועיין הרא"ה בסרכות דיש נקבים דלא הדרי בריא וע"י הנפוח נגלה שנקב זה א"א להתרפאות והגם שעלה סרכא אבל לא הסתים הנקב לגמרי וה"ה כאן הרי נשאר נקב שלא נתרפא ודי בזה סוף דבר אי הנקב עם הצלקת הם פסוקת הגרגרת ברובא הרי עוף זה נבילה גמורה מחיים מכח פסוקת הגרגרת כנלע"ד. ואגב גררא אזכיר פה דבר אשר כמוס עמדי בחדושי תל"י אשר אקוה שמקום הניחו לי אבותי ורבותי ז"ל להתגדר בו והוא נוגע בדברים הנאמרין למעלה. ראיתי קו' סועה וסער הלא בגמ' א"ט אמרינן אי ח' מיני טריפות הוי ע"כ למעט לקותא דרכיש דלקתה בכולי' כשרה והרמב"ם בפ"ה משחיטה כ' ח' מיני טריפות ופסק ג"כ דלקתה בכולי' טריפה ועיין בב"י סי' כ"ט. ונלע"ד ליישב ואקדים קו' דג"מ סי' כ"ט דלרמב"ם דכ' דדרוסה נאמר בפי' בתורה א"כ למה נאמרה ונישנית בתוך הלכה למשה מסיני עיי"ש ובנקה"כ והנלע"ד לבאר מתחילה דד' מיני ס' טריפות יש (א) ושט וריאה שניקבו או בה"כ וקורקבן שניקבו דטריפות שלהם דוקא אם ניקבו כל הב' עורות ונולד לנו ס' דלא ידעינן אם המחט או החולי שהתחיל לנקוב אם

נגמר שניקבו הב' עורות לגמרי או לא ניקבו כלל. (ב) אם מצינו ריאה שיש לה סרכא כסדרן וידעינן דסרכא יוכל לבוא מהתפשטות הליחות או שהי' כאן נקב ועלה בו קרום והוי ס' בעיקר התחלת הטריפות דאפשר שכל הב' עורות של הריאה הם שלמים ולא התחיל בהם נקב כלל וכדומה וכן בלקתה הכולי' דמבואר בפוסקים דעיקר הטריפות תלי' במקום החריץ דאפי' אם הכל לקוי ומקום החריץ טוב כשר ואם מקום החריץ לקוי הגם שכל הכולי' הוא טוב ובריא טריפה דטריפות תלי' בחריץ ועיין בב"י שם ואם אנו מסופקים אם הגיע הלקותא עד החריץ או לא הוי הס' אם התחיל מעשה הטריפות אי לא כמובן. (ג) דמצינו ניקבו הבני מעים או נשבר הגף או נשמטה הירך או נפסקו צומת הגידין ולא ידעינן אימתי נעשה אם לאחר השחיטה או מחיים וכן בנמצא צפורן ע"ג שור ולא ידעינן אם ארי' הי' חולה ואין דריסתו מטריף או הי' בריא ודריסתו מטריף וכן בנשבר הגף או נשמטה הירך או נפסקו הצומת הגידין ולא ידעינן אם נשבר או נשמט או נפסק מחיים או לאח"מ א"כ אנו רואים מעשה טריפות רק אנו מסופקין על הזמן אם נעשה לאחר מיתה אז לא פעל מעשה טריפות איסור על הבהמה או נעשה מחיים ופעל טריפות ברור. (ד) כגון שמצינו ריאה נפוחה או כחריות של דקל או שמצינו בכבד כזית מרודד במקום מרה או גלגולת שנחבסה ברוב גבהה או ברוב הקפה או נפשט העור מעל הבהמה בשדרה כסלע או מעל הטבור או מראשי אברים וכדומה מס' של הגמ' ופוסקים וידעינן בודאי שכך הי' מחיים רק יש ס' אם ריעותא זו הוא מסוג טריפות כלל אבל אם ריעותא זה הוא מסוג טריפות הוא ודאי טריפה אלו הם הארבעה מיני אבות ספק טריפות. ועתה אבאר משפטן א' לאחת בע"ה דין א אם התחיל מעשה המטריף ולא ידעינן אם נגמר הטריפות זה טרפה מס' בכל ח"י טריפות כמו דאמרינן בושט ועיין ברשב"א בתה"ב דף מ"ה ודף מ"ח ובחי' דף י"ג כ' בפי' יען דהתחיל מעשה המטריף ומסופקים אם נגמר הטריפות אז הוא אסור וזה ברור בסברא ודו"ק. רק נ"ל סברא אחת דלא נקרא התחיל מעשה המטריף רק בכל הנך שהבאתי בדין א' דשם הוי הדין דאם עור החיצון או הפנימי לבד ניקב כשרה ממילא נראה בעינים דנקובת הב' עורות גורמין הטריפות אז אם התחיל המחט לנקוב בעורות ולא ידעינן אם ניקב שניהם נקרא שמתחיל מעשה המטריף אבל בלקתה הכולי' והטריפות תלי' רק במקום החריץ לבד עיין בב"י סי' מ"ד ובפמ"ג ובפלתי שהסכימו שם כן ואנו מסופקים אם הגיע הלקותא למקום החריץ או לא הגיע לא נקרא התחיל מעשה המטריף דע"ז אנו דנין ולכך הבאתי דין ס' לקותא באות ב' ודו"ק כי נכון בסברא. דין ב ס' אם התחיל מעשה המטריף ג"כ מבואר ברשב"א תה"ב ובחי' ועיין פ"ח יו"ד סי' כ"ט שכשר ול"צ אפי' בדיקה כלל דלא

מחזקי' ריעותא כיון שאנו מסופקים על מעשה המטריף וכן בלקתה הכולי' אם א"א לדעת אם הגיע למקום החריץ זה נקרא ס' אם התחיל מעשה המטריף רק בזה חלק מדין סרכא כסדרן דשם אין ריעותא כלל דסרכא כסדרן בא מהתפשטות הליחות אבל כאן חזי' עכ"פ ריעותא בכולי' וצריכה בדיקה לברר אולי הגיע למקום החריץ אמנם אם נאבד וא"א לבדוק עיין בפמ"ג ש"ך אות ח' בסי' מ"ד שהביא שהרשד"ם אוסר יען דהי' כאן ריעותא ובפתיחה לה' טריפות כ' דהרשד"ם הן הן דברי התב"ש בנמצא מים בראש דמטריף הרמ"א וביאר בתב"ש יען דיצאה מרוב כמו בפ"ק דכתובות עיי"ש באריכות סי' כ"ט. ולפע"ד אחר מכ"ת דלא דמי בשלמא במים בראש דהי' הדין דצריך המים להקיף כל המוח אז הוא כשר דהדרי' בריא ואם אין מקיפו טריפה נמצא אם מצינו במוח מים ראינו מעשה הטריפות דנימס המוח למים דהוא מעשה הטריפות רק שאנו מסופקים אולי הי' מים בהיקפו והדרא בריא ויש רוצים להתיר מכח חזקת היתר דנשחטה הותרה והשיג התב"ש הלא חזי' דיצאה מרוב דרוב בהמות כשרות אין להם מים בראש וזו יש לה ונשאר לנו ס' אולי נגמר הטריפות הזה דמוח נימק למים ולא הקיף דעכ"פ הי' מים בצד המוח ומצאנו ריעותא במקום המטריף אבל כאן אי לא ידעינן אם הגיע הלקותא עד החריץ אז אנו מסופקין אם התחיל הלקותא במקום הטריפות ואין כאן מעשה המטריף ודומה יותר לדין תולעת בסי' ל"א סעיף ג' ועיין בט"ז שם ודו"ק וגם התב"ש מודה בזה רק הרשד"ם דן דעכ"פ ריעותא חזינן כאן ותלי' אם מקילין בס' ריעותא מחיים אך גם בזה אבאר אי"ה חלוקים בעזה"י. אמנם בס' אם הקיף המים את המוח ג"כ אינו דומה למחט שראינו שנקבה ויש ס' אם הב' עורות נקובות דהוא עריפה דשם כבר התחיל מעשה המטריף בושט או בריאה וגם נראה בעינים התחלת המעשה שכבר ניקב עור אחד רק יש ספק אם ניקב מעבר לעבר אבל כאן הגם דמצינו מים אולי הקיף כל הראש ולא התחיל כלל מעשה הטריפות (דהא ודאי דאנן תלי' דמים נמסו מהמוח והקיף הראש בפ"א דאל"כ אין טריפות חוזר להכשירו וא"ל דאם הוי ידעינן דסוף ימס עוד לא יתחיל הטריפות דוגמא לזה כמו שיש סוברים דזה הטעם דסרכא כסדרן עיי"ש בר"ן וברשב"א דא"כ הוי ספק אם הקיף ס"ס להתיר א' דלמא הקיף והב' דלמא הוי סוף להקיף והכוונה צד יותר להתיר מלאסור אלא ע"כ דהכוונה אם ראינו שהקיף מים אמרינן שבפ"א נעשה ההיקף) דבפ"א הוקפה מים ועתה אם אנו מסופקים אם הקיף יש ס' אולי לא התחיל מעשה הטריפות פעולתה אבל עכ"פ ראינו ריעותא של מעשה פעולת טריפה במקום שיוכל לעשות שם טריפות אבל בס' אם הגיע הלקותא למקום החריץ אז אנו מסופקים אם מצאנו הריעותא במקום שיוכל להיות שם טריפות נמצא דמים במוח לא דמי לגמרי

לס' נקובת הושט לחוץ וגם ל"ד לגמרי ללקתה בכולי' וס' אם הגיע למקום החריץ. היוצא מזה דאצל ס' נקובת הושט יש ב' דברים דמצינו הריעותא דהתחיל מעשה הטריפות שזה הוא הנקובה וגם במקום הנקובה אוסר שם יען דניקב הושט טריפה ובמים במוח וס' אם הקיף מצאנו הריעותא במקום שיוכל לעשות טריפה יען שמצאנו מים במוח אבל יש ס' אם התחיל לעשות התחלת הטריפה דדלמא הקיף מים ולא התחיל מעשה הטריפות דין זה יבואר בדין ג' אי"ה. דין ג דראינו טריפות גמור רק אנו מסופקים אימתי נעשה מעשה הנ"ל מחיים או לא"מ והסכימו רוב הפוסקים דספק כזה אסור דיען טריפות גמור וספק השקול אסור ועיין בסי' נ' בש"ך ובסימן נ"ג נ"ד ובפר"ח סי' כ"ט. אמנם מה שצריך ביאור במה דפסקינן אם לא מצא צפורן ע"ג שור דאסור וכ' הרשב"א בת"ה ד' ל"ה דזה הוא כמו בושט והוא פלא לכאורה דבשלמא בושט דנודע דכל ב' עורות הם גורמים הטריפות ועתה אם ראינו שכבר ניקב עור אחד ועל עור ב' אנו מסופקין אז שייך לומר שפיר דכבר התחיל עכ"פ מעשה המטריף דהא כבר ניקב עור אחד אבל שם בדרוסה דאנו מסופקין דלמא בכותל נתחכך אז הוי ספק אם התחיל כלל מעשה המטריף (ועיין בת"ה ד' ל"ח דשינה לשונו וז"ל כ"מ שמצינו שם ענין הטורף ולא ידענו ענינו לא תלי' להקל רק אם יש מקום לתלות כגון בטבח אם נקבו הבני מעיים וזה סותר דבריו בד' ל"ה דכאן הוא סובר ספק השקול אסור עד שיש בירור כנגדו ובד' ל"ה סובר ספק השקול מותר ועי' בתב"ש סי' כ"ט שכ' בפי' דרשב"א סובר כן אך באמת בדף ל"ח לא משמע כן כמש"ל רק בדף ל"ח כ' רק זה דספק השקול אסור ביש לדחות עיי"ש). ונלע"ד דרשב"א סובר יען דדרוסה נאמר בפי' מה"ת אז כ"מ שמצינו רק ענין הטירף כגון בכאן שמצינו צפורן ע"ג שור איהו שתק ואינהו מקרקרין כיון שידע שנמצא בין השוורים ארי או מצינו צפורן אמרינן דס' כזה אסור הגם שיש ס' בהתחלת מעשה הטריפה אבל בשאר איסורין שהם הלכה למ"מ אז חדשה הלמ"מ רק אם התחיל ענין הטריפות כמש"ל דלכך נקט רבינו הקדוש אלו טריפות בבהמה ולא נקט אלו בהמות טריפות כי הוא שונה שאלו דברים שמונה עשר במספר הם טריפות בבהמה דמשעה שמתחיל בהם הריעותא הנ"ל התחיל מעשה הטריפות ורשב"א אמר כמו דמטרפין אם נמצא צפורן יען דיש שם ענין הטורף עד שיש הוכחה דלא דרס כמו שניהם שותקין או דמסופקין אם נכנס ארי כלל לתוך העדר כן שם במחט בכבד דעכ"פ המחט רק נקבה די"ל דיצאה מכרס החיצונה ונכנס לכבד כמו דתלינן בטבח הגם דחזינן הריעותא ע"ז השיב כיון דעכ"פ המחט ניקבה לא תלינן לקולא עד שיש הוכחה לתלות נלע"ד דס' צפורן דומה לכל הדברים באות ג'. דין ד דיש ספק אם התחיל מעשה טריפות יען דנא ידעינן אם הוא ענין טריפות כלל אם

הריעותות הנ"ל נכנס בסוג טריפות אז יש ספיקות שנראה בו טעם לאסור יותר מלהתיר ויש שנראה בו יותר להתיר מלאסור ויש שהשכל מכרעת לשום צד יותר והוי ספק דאורייתא ותלי' אי ספק דאורייתא לחומרא ועיין פר"ח סי' כ"ט הביא המקומות מס' טריפות של דין שכתבתי לפעמים מתיר הרמב"ם הספק ולפעמים אוסר ולפעמים לא הכריע ביניהם עיי"ש שהאריך בזה. והנה כבר ביארתי דרבינו הקדוש נקט אלו טריפות בבהמה להשמיע דבזה במתחיל מעשה הטריפות כיון שהתחיל המחט לטרוף וכדומה ואם יולד ספק אם נקבה לחוץ טריפה אמנם לולא הלכה מסיני היינו סוברים דזה לא הוי התחלת הטריפה רק אם נגמר אז בא השם הטריפות ולא מקודם בזה מיושב מה שהקשה בדג"מ למ"ל הלכה מסיני הלא כ' זאת החי' ומשה הי' יכול לדעת מתכונת הטבע מה שאינו יכול לחיות עיין שם ולפמ"ש דהלמ"מ חידש משעה דמתחיל פעולת הטריפות מיד נחשב מעשה הטריפות וכל ספק דנולד אח"כ הוא טריפה עד שיתברר ההיפוך ודו"ק. וד' האיר עיני במש"ל דבדרוסה אפילו ספק אם התחיל מעשה המטריף טריפה כודאי טריפה מצאתי מבואר ברמב"ם בפ"ה מה' שחיטה ה' י"א וז"ל ספק דרוסה אסורה עד שנבדק כדרוסה וודאית כיצד ארי שנכנס לבין השוורים ונמצא צפורן ע"ג של אחד מהם חוששים שמא ארי דורסו וכן הוא שותק ואינהו מקרקרין עיי"ש ובה' י"ב ס' אם נכנס דורס כאן אין חוששים עכ"ל עיי"ש מבואר מזה דבדרוסה ספק אם התחיל מעשה הטריפות נחשב כודאי דרוסה כאשר אמר בפי' טריפה כוודאי דרוסה אבל בשאר מיני טריפות אינו רק אם התחיל מעשה המטריף ואם נא יש ספק שהם מותרין ודו"ק. זה לדעתי כוונת הרמב"ם בפ"ה משחיטה ה"ג וז"ל אעפ"י שכולן הלמ"מ הואיל ואין לך בפי' בתורה אנא דרוסה וכל ספק שיסתפק בדרוסה אסור ושאר ז' מיני טריפות יש בהן ס' שמותרין כמו שיתבאר עכ"ל. הכוונה לדעתי בדרוסה כל ס' טריפה אפילו אם אנו מסופקים אם התחיל מעשה המטריף כלל כמו בה' י"א שס' אם התחיל כגון צפורן אסור כוודאי דרוסה אשר ידענו דהתחיל מעשה המטריף ולא ידענו אם נגמר הטריפות כן אפי' ס' אם התחיל מעשה הטריפות ג"כ אסור אבל בשאר ז' טריפות בעינן דוקא התחיל מעשה הטריפות כנלע"ד ברור בכוונתו אבל באמת ס"ס בדרוסה יש להתיר ולא כט"ז בסי' כ"ט עיי"ש. ולפ"ז מיושב קו' ד"מ למה צריך בדרוסה הלמ"מ הא כ' בתורה בפי' לק"מ דזה גילה מסיני דבדרוסה יען דכ' בפי' בתורה יהי' ס' אם התחיל מעשה המטריף ג"כ טריפה ודו"ק. והנה בלקתה הכולי' הסכימו רוב הפוסקים אפילו הגיע משהו בלובן ג"כ טריפה ולא צריך רוב וכ"כ הרמב"ם אם הגיע עד הלובן משמע מיד שיגיע שם טריפה ועיין בפרמ"ג סי' מ"ד וא"כ ליכא שם לומר שהתחיל ולא ידענו אם נגמר דמנ"פ אם אנו

מסופקים דלמא לא הגיע כלל למקום החריץ לא נקרא התחיל מעשה המטריף כמש"ל יען דהכל תלי' רק במקום החריץ ואם הגיע כ"ש בחריץ בודאי טריפה וא"כ א"א לחשוב לרבינו הקדוש בתוך ח"י טריפות במתני' דשם אלו קתני אלו בהמות טריפות אז הי' חושב גם לקותא רק רבינו חושב אלו טריפות בבהמה הם מעשה טריפות וס' אם נגמר טריפה ובלקתה הכולי' לא שייך לכך לא חשב וזה אמרינן בגמ' למעוטא לקותא דרכיש דא"א באיסור זה מה דאשמועינן הלמ"מ דלא בא ללמוד על וודאי שזה ידענו מפעולת הטבע והלמ"מ בא רק לחדש דגם התחלה נקרא מעשה טריפות וממעט בזה לקותא אבל בהגיעה הלקותא לחריץ טריפה ודו"ק כי נכון הוא. ויש להאריך עוד דתלי' בפלוגתא אי צריך שמגיע הלקותא עד רוב הלובן ועיין בפמ"ג שחקר בזה וידעתי גם ידעתי שבדברים אלה צריך צירף הבקיאות והפלפול לברר אבל אחז"ל לא עליך המלאכה לגמור וחקרתי עד מקום שידי מגעת בעז"ה. דברי הד"ש הק' חיים סופר:

סימן יט

שאלה אירע מעשה שאשה אחת הכינה חתונה לבתה ולקחה לעזר שכינה אשה אחת שהיא נודעה בשמה שגונבת וגוזלת ועוד כמה דברים מכוערים ובאמת הי' בדעתה שהיא בעצמה תהי' בכל דבר הנוגע בכשרות וכאשר שחט השוחט האווזות והאשה העוזרת לקחה השחוטות תחת ידי' בא לבעלת החתונה איזה מכתב שצריכה שתבוא במוקדם לעיר הסמוך להציל עצמה מנזק והלכה לדרכה וכאשר שבה לביתה אמרה לה השכינה העוזרת שהכל מוכן למליחה רק לא מלחה שמצאה באיזה עופות שאלות בקיבה אחת הי' המחט יוצא לחוץ והיא משכה המחט ולא ידעה להחזירה ומעוף אחד חסר המרה ובעוף אחד מצאה שנשמט הגף ובעבור זאת לא המליחה את השאר רק שתשחוט עוד וימלחו הכל ביחד ובאה הבעלת החתונה לשאול אם היא צריכה להאמין לה שהעופות ההם היו בשאלות הנ"ל יען שנודעת בשם רע. תשובה לכאורה אפי' אשה כשרה לא תהי' נאמנת דכלל גדול אמרו בחולין דף ט' נשחטה הותרה עד שנודע לך במה נטרפה ואין אנו צריכים לדרוש אחר ח"י טריפות וא"כ מיד אחר השחיטה עומדין העופות בחזקת היתר ואין ע"א נאמן לאסור חוץ אם יש בידו לאסור לאביי או הי' בידו לאסור לרבא עיין קידושין דף. ס"ו וגיטין דף נ"ד ועיין בשו"ע יו"ד סי' קכ"ז ובנידן דידן שמסרו העופות ביד האשה אחר השחיטה א"כ לא הי' בידה לעשות טריפות בהם דכל טריפות הוא אם מחיים נטרפה כנודע לכל וא"כ אתחזק היתר ולא הי' בידה לאסור ואינה נאמנת כלל לאסור את העופות ודו"ק. אמנם יש לחקור בדברים דא"כ אמאי נאמן הבודק בהמה לאמור שמצא סרכא הלא נשחטה הותרה הכי נאמר דאינו נאמן רק אם יאמר שלח

ואחוי קראו אחרי בודק אחר ויתברר הדבר הלא מצינו בהיפך בתשו' הרא"ש כלל כ' סי' י"ט וז"ל ועל הטבח שבדק בהמה ואמר שהיא טריפה ואח"כ הכניס הקצב את ידו או בודק אחר ואמר שלא מצא בה טריפות יראה דסמכינן על הבודק הא' שהחזיקה באיסור ואמרינן שהבודק הב' הכניס ידו בחוזק והעביר הסרכא או הבודק הראשון אחר שכבר מצא הסרכא לא נזהר בה והעבירה בהוצאת ידו דע"א נאמן לאסור בדבר המסור בידו עכ"ל הובא בב"י יו"ד סי' ל"ט ובשו"ע שם סעיף י"ד עיי"ש מפורש יוצא דבודק נאמן אפי' אם אינו אומר שלח ואחוי יען דהי' מסור בידו נאמן וה"ה כאן אם היתה אשה כשרה היתה נאמנת הגם שלא תוכל עוד להראות הטריפות ודו"ק. ועלה בדעתי לחלק דשאני בדיקת הריאה דהוא חיוב לבדוק עפ"י תקנת חכמים דשכיח טריפות שלא כסדרן או שאר טריפות הריאה וא"כ האמין לבודק שלו שיהי' נאמן כבי תרי דהא ע"כ הוצרך ליתן לו נאמנות אם ואמר לו שבדק ומצא שהריאה כשירה ה"ה המנוהו אם יאמר טריפה אבל בשאר מיני טריפות דאין צריך בדיקה כלל א"כ לא הימנוהו כלל להאשה שיהי' לה נאמנות כנגד חזקת היתר של העופות דהא על כשרות לא הוצרכה להאמינה דבלא"ה סמכינן על הרוב ולא בדקינן אחר ח"י טריפות וא"כ מהכ"ת יהי' להאשה העוזרת נאמנות ע"ד שאין בידה לעשות הלא א"א לעשות לחדש טריפות אחרי שחיטת העופות ודו"ק. ונ"ל הגם דנשחטה בח"ה עומדת היינו אם נולד ס' טריפות כגון ס' אם הסרכא כסדרן או שיש הכחשת עדים אם הי' סרכא של טריפה או לא אמרינן אוקמי אחזקת היתר דנשחטה הותרה מכח רוב בהמות כשרות ואין ספק מוציא מידי חזקה עיין ט"ז יו"ד סי' ל"ט ס"ק כ"ב דנשחטה הותרה מכח רוב בהמות כשרות כמובן. אך בוודאי אם נתערב מיעוט ברוב ויש סימן מובהק במיעוט אז אין לדון שנלך אחר הרוב דהא המיעוט מבורר בסימניו שכל האיש הרואה הסי' הוא מכיר שזה מן המיעוט שהרוב אין לו סימן זה אז בודאי נאמן א' לברר המיעוט מן הרוב וא"כ כל ח"י טריפות הם סימנים מובהקים להכיר טריפות מן הכשירות כי הטריפות הוא שזאת הבהמה או העוף לא תחי' וניכר הטריפות ע"י שחסר המרה או הקיבה או הלב או הבני מעיים או שאר טריפות שכל טריפות הוא סי' להכיר הבהמה הטריפה ועדיף משאר סימנים דשייך לחוש דאתרחיש סי' כסי' אבל בטריפות כל בהמה שנמצא סי' חסרון מרה או הקיבה או בני מעיים כולם הם מהמיעוט טריפות שיש בעולם וא"כ פשיטא שע"א נאמן שמצא אותו סי' בבהמה והכיר המיעוט מן הרוב הלא בוודאי דנאמן ע"א לברר חתיכה טריפה מן חתיכות כשירות ע"י שיש סי' מובהק בחתיכה א"כ מסתבר שכל עד כשר נאמן שמצא בבהמה או בעוף סי' שבו הי' ניכר שהוא מן המיעוט טריפות והבן כי הוא חדש מאוד בעזה"י. תמצית הדברים אפי'

אם נאמר שע"א א"נ לברר חתיכה כשרה מן הטריפות בהכרת טביעת עין שאני התם דעכ"פ לרוב העולם לא הי' החתיכה מובדלת בעצמה בסימניה להיות מובדל מן הרוב מעצמו אבל אם אומר שמצא חפץ מצוין בסימנים אשר בו הי' תמיד מובדל ומופרש מן הרוב אז בודאי נאמן דלפי דבריו לא הי' באפשרות להמיעוט להתערב בהרוב וא"כ הי' עומד בפ"ע ולא נכנס בהרוב ודו"ק. ורואיה לזה ממה שפסק בשו"ע שם הלוקח הריאה אומר שמצא סרכא ומוכר מכחיש אוקמי' על חזקת היתר משמע דבלא הכחשת המוכר נאמן הלוקח וק' מהכ"ת יהי' נאמן כנגד הרוב בהמות כשרות ולפמ"ש נכון דשא"ה דהלוקח טוען שמצא הסי' אשר בו ניכר שהיתה טרם שנשחטה מן המיעוט טריפות ודו"ק. ומצאתי בס' שב שמעתתא שמעתא ו' בפ"ז שחקר בוודאי אם ע"א אומר שמכיר חתיכה בין חתיכות נאמן יען שלפי דבריו שמכיר החתיכה א"כ לא היתה החתיכה בין הרוב אלא כאילו עומדת לפני עצמה אבל אם אומר ע"א שמצא טריפות א"נ יען שרוב בהמות כשירות הוא רוב הטבע א"כ העד בעצמו מעיד נגד הרוב הטבע וא"נ העד מק"ו שא"נ נגד חזקה מכ"ש כנגד הרוב דליתא קמן והקשה ע"ז מסי' ל"ט דצריך הכחשת המוכר עי"ש. ולע"ד עפר אני תחת כפות רגלי השכל שלו בסברא נראה איפכא דאם מעיד העד שמצא סימן מובהק אחת מן הטריפות א"כ היתה הבהמה מובדלת מעצמה בסימניה שהיא מן המיעוט אשר הרוב לא יוכל להיות לו סימנים כאילו דא"כ גם הרוב טריפה ויהי' העד נאמן אפי' אם אינו נאמן לברר חתיכה מן חתיכות בט"ע שלו דאינה מובדלת החתיכה בעצמה אבל בסימני טריפות הם הם הסימנים להבדיל בין חי' הנאכלת ובין החי' אשר לא תאכל ודו"ק. ולולא דמסתפינא אמרתי לחדש דבר הגם דמצינו דפועל אינו נאמן אלא אם יש בידו לאביי ולרבא עכ"פ אם הי' בידו ואמר לו בפעם הראשון שאני התם בטהרות ובפיגול ובס"ת ובי"נ דהי' משכחת דהשומר או הפועל ישמור שלא לבוא לידי איסור א"כ לא די שלא עדיף פועל משאר אנשים אלא גרע מהם יען שאומר כנגד חזקתו שלא עשה או לא שמר כראוי עיין רשב"א בחי' גיטין דף נ"ד אבל אם האשה היא משרת שלה לתקן האווזות לאכול או הבודק לבדוק הריאה ואם באמת נמצא סרכא או שאר טריפות בבהמה לא בא ע"י פשיעות המשרת או הבודק רק ע"י הטבע א"כ אז יש סברא בהיפך שהשומר יהי' נאמן דאיך אפשר לקבל לטבוח טבח והכן בבדיקה או לעשות סעודת לחם רב בבשר אם לא יהי' נאמן אם ימצא טריפות כי איך יבוקש מזרע ישראל ליתן לאכול מה שיודע שהוא טריפה וא"כ בנדון דידן אם היתה אשה כשירה בוודאי נאמנת דהא האמינה להכין ליתן לאכול בשר ושומן ודו"ק. ופקחתי עיני ומצאתי בפמ"ג סי' ל"ט ס"ק י"ט במשב"ז נתקשה בהבנת תשו' הרא"ש שהבאתי למעלה שכ'

וז"ל שנאמן בדבר המסור בידו עכ"ל הט"ז והוא מתשו' הרא"ש ונלחץ בהבנתו משום מיגו דיכול לעשות נקב ולא נייח לו דדלמא יש להכיר נקב חדש וכן בס"ק כ"א חקר אמאי נאמן הבודק שאמר טריפה עיי"ש ולפמ"ש נכון הדבר בעזה"י דבסי' קכ"ז איירי בדבר שאמר הפועל או השומר שפשע אז א"נ אלא א"כ בידו אבל כאן נהפוך הוא הבודק אמר שנאמן בהבטחתו ומצא טריפות אז נאמן אפי' לא הי' בידו מעולם דחזקת פועל עושה באמונה ומצא הטריפות וזה שכ' הרא"ש וט"ז שנאמן בדבר המסור בידו היינו שהי' עבד נאמן לד' וגם לבעלים רק כן הי' שמצא טריפות ודו"ק. רק מה שיש לחקור יען דהאשה העוזרת מוחזקת בגזלנות תהי' נאמנת לאסור העופות אשר עומדין בחזקת היתר של נשחטה הותרה או נאמר דאשה כשירה נאמנת אבל מוחזקת בגזלנות אינה נאמנת ואבאר בעזה"י. הנה הש"ך ביו"ד סי' קכ"ז ס"ק כ' חקר דפסולי עדות נאמנים להתיר ולא לאסור עיי"ש וזה ח"י שנים הבאתי בחידושי ראי' לדין הנ"ל מכריתות דף י"א במשנה אשה אומרת אכל ואשה אומרת לא אכל מביא אשם תלוי בתו' בד"ה אשה וז"ל מכאן משמע דאשה מהימנה טפי מגזלן שהרי גבי גזלן משמע דלא אמר שתיקה כהודאה כמבואר בהאי סמי' וכו' והכא אי שתיק מהימנא אשה עכ"ל ונפלאתי ביום ההוא לדייק למה ציין תו' על אשה אומרת לא אכל דנאמנת שמביא אשם תלוי ולא חטאת ולא ציינו על אשה אומרת אכל דמשמע דמביא חטאת אם ליכא אשה המכחשת את האשה שאומרת אכל וצע"ג. ואמרתי לתרץ לכאורה לפי סברת התו' בגיטין דע"א נאמן להתיר ולא לאסור והסביר הפנ"י דלהתיר יש חזקה אין אדם חוטא ולא לו ולכן נאמן אב לאסור דלמא לצעורי קמכווין ולכן אינו נאמן עיי"ש כי נכון ולפ"ז ק' מנ"ל דיש לאשה נאמנות טפי מגזלן דלמא שאני בהאי סמי' דבא לאסור ואינו נאמן גזלן דהוא פסול לעדות ואשה ג"כ אינה נאמנת אבל כאן דאשה אומרת אכל חלב ויביא קרבן שהוא חולין בעזרה והכהנים יאכלו הבשר שהוא אסור לאכול ואם העדות של העד שקר נמצא חוטא ומכשיל לאחרים ולא לו ונאמן מכח חזקה אין אדם חוטא ולא לו וה"ה גזלן נאמן כמו אשה וצע"ג. אמנם זה ניחא דאין להוכיח דאשה נאמנת טפי מרישא דאשה אומרת אכל אבל הא חזינא אם אשה אומרת לא אכל מביא אשם תלוי דהיא נאמנת להכחיש את האשה דאומרת אכל יען דבעל דבר שותק ומהימן גם לה מזה הוכיח הש"ך עי"ש דעד המכחיש נאמן דמביא אשם תלוי ולא חטאת עי"ש בס"ק י"ב וק' מהכ"ת תהי' השנית נאמנת שאומרת לא אכל הלא היא מבקשת שיהי' שוא"ת ולא יביא חטאת ואולי רוצית לצערו שלא יהי' לו כפרה ותהי' האשה אומרת אכל נאמן דחזקה אין אדם חוטא ולא לו מסייע לי' אלא בוודאי משמע דאשה נאמנת טפי מגזלן דגזלן אינו נאמן רק להתיר

מכח אין אדם חוטא ולא לו ואשה נאמנת טפי לאסור דשייך לצעורי קמכווין ולכן ציינו דבריהם על אשה אומרת לא אכל ודו"ק כי זה כפתור ופרח בעזה"י. ובארתי בקונטרסי אז שיש לחקור אם יש כאן חזקה אין אדם חוטא ול"ל יען דחייבי חטאות אין ממשכנין אותן א"כ אינו ברור שיביא קרבן ונמצא דיש לחוש אפי' בב' עדים דאומרים אכלת חלב אי לסמוך כדאמרינן בגיטין דף ס"ו דאומר אמרו פסול דדבורא אמרי ופי' שם בתו' דבשלמא במת בעליך כבר היא מותרת והוי הדיבור המעשה אבל באומר אמרו לא נגמר המעשה רק אם אחרים יכתבו ויתנו ואם דב' עדים נאמנים מכח או הודע עכ"פ בע"א לא שייך חזקה דאין אדם חוטא דלא ברור שיחטא ויש לי דברים ארוכים יקרים בעזה"י אבל אין עת האסף פה. נחזור לענינינו דכאן דאשה והיא גזלנית בודאי אינה נאמנת לאסור כנגד חזקה נשחטה בחזקת היתר עומדת להפסיד העופות אם לא היתה משרתת אך כיון שהיתה משרתת ונתנה בידה יש לחקור אם נאמנת בתורת פועל דהא הגידה לה מיד כאשר באתה הבעלת הבית לביתה והגם שבעלת הבית אמרה שהי' בדעתה להיות שם כאשר יופתחו העופות ולא הי' בדעתה לסמוך עליה בלבד בכ"ז יש ראי' מגמ' דאפי' אם אמר טהרות שעשיתי עמך ולא נקטו טהרות שעשיתי לך נטמאו משמע אפי' הי' בעליו עמו שלא רצו להאמינו לפועל ואעפ"כ נאמן הפועל (ומאדמ"ו הגאון שערי תורה זצ"ל שמעתי דקדוק למה לא קתני אצלך ותי' דבר חריף שהי' פשיעה בבעלים דפח"ח) לאביי אם יש בידו ולרבא הי' בידו הגם שהבעלים לא האמינו לו בלבד ואפ"ה כל שבידו נאמן וה"ה אשה וגזלנית נאמנת הגם שהי' בידה להיות עמה וצע"ג. אך באמת אין ראי' מגמ' דשם איירי בעד כשר אבל בגזלן י"ל אפי' יש בידה אינה נאמנת חוץ אם יש בידה לעשות בתורת מיגו אבל כאן שלא הי' בידה להטריף ובתורת נאמנות ע"א אין לסמוך יען דמוחזקת לגזלנית ולא הי' בדעתה לסמוך עליה ול"ד לתשו' הרא"ש בבודק שאומר שמצא טריפות דבודק הוא עד כשר ונתן בידו לסמוך עלי' להכין לו בבדיקתו ונידן דידן דומה לקטן שמוזכר בש"ע יו"ד סי' מ"ח וסי' קכ"ז דצריך רגלים לדבר שאומר אמת וכאן אין רגלים לדבר דלא הראיתה מחט תחובה ולא ניכר שהי' נשמט הגף מחיים או ניטל המרה א"כ לא תהי' נאמנת להפסיד העופות וק"ל. וחשבתי דרכי דתלי' בפלוגתא אם בידו מהני בתורת מיגו לא תהי' נאמנת דאין כאן מיגו להטריף אבל לשי' הרא"ש דבידו הוא מתורת בעלים וביאר הש"ך בסי' קכ"ז ס"ק א' אפי' אם לא הי' בידו מעולם ועיין בדג"מ ובתשו' חכם צבי ובט"ז בניקור הגיד א"כ גם האשה הגזלנית נאמנת דאטו אשה גזלנית אינה נאמנת על עוף שלה שהוא טריפה כן עלה בדעתי. וכבוד אלקים חקור דבר לבאר מראשית דברי הרא"ש אשר הם צריכין תבלין הדעת ואח"כ נחקור נידן

השאלה בעזה"י. הנה הרא"ש בה' ד' ובה' י"א ביאר שאין הטעם של בידו בתורת מיגו דיכול לעשות אלא מטעם בעלים כל שהוא ברשותו הוי בעליו וכן הבין הש"ך וט"ז וכל אחרונים אך שנתקשו בדברים הרבה ואסדר הקו' ואבאר מה שעלה במחשבותי לפרש דבריו בעזה"י. א) קו' הפ"י וש"ש שנתקשו לפ"מ שביאר הרא"ש טעם דבידו הוי מכח בעלים א"כ למה נאמן העד אפי' בהכחשת הבעלים של החפץ הא הם בעלים אמיתיים וצע"ג. ב) נתקשה בש"ש מגמ' דיבמות פ"ח דאמרינן אצל בעלים של הכרי הטעם דבידו לעשר או לפדות ולפ"ד הרא"ש ק' הלא הבעלים נאמנים בלי טעם דבידו וצע"ג. ג) נתקשה מאי דהוכיחו תוס' שנאמנת נדה מכח שבידה לטבול וק' הלא היא הבעלים על עצמה ועוד כמה קושיות עיי"ש באר היטיב וצע"ג. ולע"ד ליישב והוא דלכאורה ק' אם אין הטעם שבידו לעשות מה יוסיף תת כח שנאמר שהעד נקרא בעלים מאיזה צד נקרא עליו שם בעלים ופנ"י נתקשה עוד על הרא"ש הא כ' הש"ך דהכחשת הבעלים הוי כהכחשת עד דעלמא וא"כ הוי ע"א בהכחשה ולא מהני דברי עד ע"ש. ומה שנ"ל לבאר הוא כך באמת הבעלים אשר הם נוגעין בעדותן בממון שלהם אין להם שם עדים יען דהם יגידו עדותם על עצמם ותורת עד הוא בהיפוך שיגיד על אחרים ובוודאי הבעל הממון גרוע יותר מעד פסול וא"י להכחיש עד כשר רק מצד אחר קאתינא יען הגם דתורה האמינה לע"א על איסור אבל על ממון לא האמינו ואם העד אומר שנתנסך יין שלו הוא מפסיד ממון של חבירו ותורה אמרה לא יקום ע"א באיש בממון עיין ש"ך סי' קכ"ז ס"ק ג' ועיין עוד ס"ק י"ד שמבואר בדבריו שכל הטעם דבע"ד יוכל להכחיש הוא מטעם דע"א אין קם רק לשבועה ולא לממון דכ' וז"ל אלא דבר ברור דכך הם הצעת דבריו תשו' ע"א בהכחשת בע"ד אינה כלום כדאיתא בקדושין ותסברא ע"א בהכחשה מי מהימן כלומר היכא דמכחיש לי' הבע"ד דהא אינו קם רק לשבועה והכא אפי' שלא בפניו כלומר כיון דמצינו דע"א בהכחשת בע"ד אינה כלום משום דע"א אינו קם רק לשבועה א"כ הכא אפי' שלא בפניו כיון דבע"ד מכחישו א"י לאסור את שלו דאינו קם רק לשבועה עכ"ל כאן גילה רז גדול דהא דמהני הכחשת בע"ד אינה מטעם שגם הוא עד כשר ומכחיש עד ראשון דנהפוך הוא אין על הבעלים שם עד כשר רק יען שמכחיש העד ומקפיד על ממונו נמצא אז חסרון בגוף העדות של העד שתורה לא האמינו אבל אם עד כשר שאינו בעל החפץ מכחיש עד הראשון הוי מטעם מכח דמכחיש עד את רעהו ודו"ק בזה כי דבר גדול דיבר בזה. והנה על שורש חקירת הש"ך בסק"ג למה נאמן העד בהכחשת הבעלים הא אין ע"א קם רק לשבועה ע"ש והוא דצריך התבוננות דבתורה כתוב לא יקום ע"א באיש לכל עון ותיבת באיש מיותר דהי' להתורה לכתוב לא יקום ע"א לכל

עון ולכל חטאת ובספרי דרשו באמת אבל לעדות אשה קם ע"ש. אמנם צריך להסתכל בשני פנים אשר יוכל העד לבוא ולהעיד והוא דאם הטהרות או הקרבנות מונחין ברשות שומר או הפועל ואומר עליהם שהם טמא או פיגול בוודאי דעיקר עדותו בא רק על איסור שנאמן העד (רק חקירת הש"ך הוא יען דבע"כ בא גם על ממון והוי איסורא דאית בי' ממון) רק ממילא יש ג"כ הפסד ממון ובשעה שמעיד על הטהרות ואומר טהרות אלו הם טמאים שנגע בהם השרץ אינו מזכיר בעדותו שבא על ממון חבירו דיכול לומר פירות אלו הם טמאות וכיוון שמזכיר עדותו על החפץ לא על שם בעלים אז הוי כאילו בא על איסור גרידא דבגוף עדותו אינו נשמע שקם לממון חבירו ונאמן עליו. אבל אם כבר נמסרו הטהרות ליד בעלים והוא בא בעיקר עדותו ואומר לבעלים טהרות שעשיתי עמך ביום פלוני נטמאו ובא בעיקר עדותו להודיע שפירותיו של חבירו נטמאו ומתחיל העדות על ממון חבירו דא"א לומר פירות אלו טמאים יען שאינם עוד בידו וצריך להזכיר שפירותיו של חבירו אינם שוה כלום ותורה אמרה לא יקום ע"א באיש לכל עון ולכל חטאת הכוונה כגון שאומר על חבירו על שמחויב מיתה או ממון דעיקר עדותו בא על גוף חבירו שהוא מחויב מיתה או ממון דא"א לבוא ולהעיד שממון זה שביד ראובן המה של שמעון שחזקה מה שביד אדם הוא שלו רק מעיד שהוא מחויב להחזיר לשמעון ובמיתה צ"ל שחבירו מחויב מיתה ואז אינו נאמן אבל באופן שאומר פירות אל נטמאו אז אין מזכיר בעדותו שבא על ממון חבירו לא הוי בכלל לא יקום ע"א באיש ודו"ק היטב בזה. ולפ"ז מיושב ב' קו' והוא קו' פנ"י דבע"ד יהי' נאמן כמו אם מכחיש ע"א דל"ד כלל דאינם משם אחד דבעלים לא הוי עדים כשרים ומה שיכולים להכחיש הוא רק מכח שע"א לא יקום רק לשבועה ויהי' חסרון בעד הראשון ובא הרא"ש ומפרש דברי אביי וז"ל ומפרש אביי טעמי' הואיל ברשותו הן הרי הן כשלו ונאמן עלי' ולאו מטעמא דאי בעי מטמא להו דא"כ בעי שלומי וכו' אלא כיון דבידו לעשות ולתקנו הוי כבעליו עכ"ל ע"ש הכוונה בזה דשומר הוי עד כשר ונאמן ע"א באיסורין ובעלים לא נחשבו כע"א כשר שיכולים להכחיש עד כשר רק שהם יפעלו ע"י הכחישם שע"א לא יקום לממון וזה דוקא אם כבר נמסרו הטהרות ביד עלים וצריך לבוא להעיד על האיש אז העד אינה נאמן דאינו א לממון אבל אם הפירות או החפץ עדיין ביד הפועל למשל הסופר אם אומר ס"ת זה הוא פסול דאינו ניכר בעדותו שקם לממון חבירו אז הוא נאמן מכח ע"א נאמן באיסורין וממון ממילא נפסד ודו"ק דבוודאי אם הבעלים אומרים על טהרות שלהם שנטמאו אי אמרי' דע"א נאמן באיסורין אז בוודאי שטהרות טמאות הגם שמפסידו ע"י עדותם ממון יען שעיקר עדותם רק על איסור וממילא נפסד הממון ולא בא להעיד על איש דאין לומר

דהסברא דאדם יכיל לעשות בממונו מה שירצה דא"כ הוי רק מכח שווי' אנפשי' חד"א ולגבי אחר לא יהי' נאמן יען רק בתורת נדר ולא בשם האיסור אשר אומר וע"כ דהסברא הוא יען דעל הממון לא קם לאיש אחר על ממונו ועל איסור ע"א נאמן ה"ה אם ע"א דעלמא אשר הטהרות תחת ידו אומר פירות אלו טמאות דבעיקר עדותו ל"צ להזכיר שבא על איש אחד רק מעיד על החפץ אשר מונח ברשותו נאמן באיסורין וממילא נפסד ממון של חבירו אבל אם הפירות ביד הבעלים אז צריך להזכיר בעדותו על איש אחר ולא יקום ע"א באיש כתיב ודו"ק (והגם שאפי' אם החפץ הוא תחת ידו ואמר לחבירו טהרותיך נטמאו שמזכיר ג"כ האיש אמר אעפ"כ נאמן יען דא"צ להזכיר בעדותו האיש ומה שא"צ להגיד אינו בכלל עדות). וזה לדעתי כוונת הגמ' אם ע"א אומר ראיתי שהטמין אביכם מעות ומעשר שני הם דאם המעות בשדה נאמן ובבית אינו נאמן דהסביר הר"ן יען דהוא איסורא דאית בי' ממונא דזה הכוונה דאם הם בשדה דאפשר להעיד רק על הממון אז לא הוי בגדר לא יקום ע"א באיש אבל אם בבית שצריך להזכיר האיש שמעיד עניו ואז אינו קם לממון כנלע"ד. וא"ש ומדוייק באר היטב דברי הרא"ש ומפרש אביי הואיל וברשותו הן הרי הן כשלו ונאמן עלה הכוונה יען שהטהרות מונחין ברשותו ואם מעיד עליהם שנטמאו אז א"צ להגדת עדות להזכיר האיש רק שעיקר עדותו על החפץ ונאמן עליהם כמו שנאמן בפירותיו יען שאינו קם בעדותו לאיש רק על איסור החפץ וכן בס"ת אם ס"ת ביד הסופר אז אינו מזכיר בעדותו רק החפץ ולא האיש וכן במעשר אם הי' צריך דעת בעלים וג"כ שצריך להזכיר האיש אשר הפירות שלו שהם מתוקנים או שהבעלים בעצמם תקנום או שהוא נעשה שליח ואז אם הי' צריך להזכיר העדות על האיש אינו קם לא לאסור ולא להתיר אבל כיון שבאפשרות לתקן שלא מדעת בעלים ויוכל להעיד רק שפירות הנ"ל מתוקנים ואינו קם לאיש בעדותו ודו"ק היטיב. ומיושב קו' פנ"י וש"ש אם הבעלים מכחישים למה לא יהי' נאמנים הא הם בעלים אמיתיים ז"א דבעלים לא הוי עדים כשרים רק אם הם מכחישים אז העד איל קם לממון וכ"ז אם הפירות ביד הבעלים שצריך העד לקום באיש אבל אם הפירות ביד השומר או העד דאז אינו קם רק לממון והוי עד כשר ובעלים הם עדים פסולים ודו"ק. היוצא מזה דאם העד נקרא בעליו לא הוי קם בממון לאיש ואז הוא נאמן מכח ע"א נאמן באיסורין אף בלי מיגו דבידו לעשות אבל אי הוי אמרי' אין ע"א נאמן באיסורין אז הגם שהוא נקרא בעלים עכ"פ הא ע"א אין נאמן באיסורין ולפ"ז שם ביבמות דמיירי באתחזק איסורא דאזלי שם דע"א לא מהימן וע"כ הטעם משום דבידו נתקן ודו"ק שם וה"ה בנדה דאתחזק איסורא ואין ע"א נאמן ולא מהני הטעם דמהימני בעלים וע"כ דע"א נאמן באיסורין ולכן

הקשה בתו' דא"כ מוכח ג"כ באתחזק איסורא ע"א נאמן ומשני דהוי בידו ודו"ק כי חרוץ ונכון הוא. ורבא סובר דכל דאמר לי' בפעם א' נאמן ופי' הרא"ש ג"כ מטעם בעלים ע"ש הכוונה כך יען דעכ"פ כל זמן דבידו ממש הוי השומר הבעלים ובעלים אמיתיים לא נחשב כלל ואז בשעת מסירת הטהרות הוי כאילו מכרו להם הטהרות ומאז נקרא בעל הממון שם בעלים שע"א לא יעיד בהכחשת הבעלים לאסור דע"א לא קם רק לשבועה ובש"ש הובא בשם הגה"מ דאם עד אומר דמתחלה לא התחיל שם דבר שבערוה או ממון אז מהני ע"א ולפ"ז אם עד אומר שנטמאו כאשר הי' עוד בידו ולא בא ממון לידם בחזרה ולפי דיבורו נא הוי ממון ביד בעלים ונאמן אבל אם לא אמר בפעם ראשון דאז יש חזקה שהוחזק לפנינו שבוודאי יאמר בפעם א' וגם נתחזק שיש לבעלים ממון שוב אין ע"א נאמן כנגד חזקה שהוחזק ודוק היטיב עיין בש"ש פ"ג ופ"ז שמעתתא ו' ודו"ק שם. היוצא מזה דעיקר טעם בעלים מכח ע"א נאמן באיסורין היינו כ"ז שביד הפועל דנאמן הטעם משום דע"א נאמן ולפ"ז אם הפועל או השומר הוא קטן או פסול גזלנותא דאינו נאמן ודו"ק וה"ה בהיפך דטעם בעלים משום לא יקום ע"א באיש וא"א להפסיד ממון חבירו ולא מטעם שיש כאן עד המכחיש וה"ה לקטן אינו נאמן דעכ"פ העד בא להפסיד בעדותו ודו"ק. ובפנ"י כתב דטעם דמהני הכחשת בעל דין הוא מטעם דהוי כע"א דעלמא והוי ע"א בהכחשה ולפ"ז יהי' נאמן בקטן דעכ"פ לא הוי הקטן עד המכחיש אך באמת אחר מכ"ת לע"ד נראה שבע"ד לא הוי עד כמש"ל ממשמעות לשון הש"ך ס"ק י"ד אך הטעם דע"א אינו קם לשבועה ולפ"ז ה"ה דאפשר בממון קטן דאינו נאמן אך אפשר שרק לאיש ולא לקטן וצע"ג וקצת יש ראי' מספרי דדרש לאיש ונאמן לאשה דלמא הוי הדיוק אבל נאמן על ממון קטן וחטאת יש באפשרות במופלא סמוך לאיש דמביא חטאת על נדרו והקדשו כמבואר בנדה וצע"ג. סוף דבר הכל נשמע כיון שהאשה מוחזקת בגזלנותא ואשה רעה אין לה נאמנות לאסור את העופות רק שווי' אנפשה חד"א ואסורה לאכול העופות אבל הבעלת חתונה תערב אותן חתיכות העופות בכל שאר העופות אשר מה"ת בטילין ואין כאן מבטלין איסור לכתחלה דהא מותרים הם עפ"י הדין כנלע"ד בעזה"י.

הק' חיים סופר:

סימן כ

שפעת ברכות ורב הצלחות לי"נ הרב הגאון המפורסם חובר חבורים מחוכמים הרב ר' שלמה גאנצפריד נ"י רב"ד דק"ק אונגוואר יע"א. אחד"ש אתן תודה על אשר כבדני בספרו קסת הסופר החדש ונתתיו לאומן לחברו ולא הובא לי ולא יכולתי לעיין בו עד עתה ובין כך קבלתי ע"י ב"ד פסק אחד אשר כתב הדר"ג נ"י בענין אם מותר לשתות

החלב אשר בא מפרה האוכלת חמץ בפסח אפי' אם הבהמה היא של נכרי אשר כבר ישבו על מדוכה זו גדולי אחרונים מלפנים בישראל והוסיף עוד לחקור אשר זה שנתים מזדנזין בדבר להתיר החל מן הפרות של ישראל הנמכרים בשטר על ימי הפסח וכתב הדר"ג נ"י בסוף וז"ל ועתה נדבר מנידון שלפנינו שמוכרין את הפרות החולבות לעכו"ם שיאכילן חמץ בפסח ולוקחים מיד את החלב של כל ימי פסח מן העכו"ם וכותבים כן בשטר מכירה שהחלב מן הפרות כל ימי פסח שייכה להמוכר הנה ענין זה גרוע הרבה, ולפע"ד דבר זה אסור לכ"ע ולא נמצא מי שהתיר זה, הנה לעיל הבאתי את דברי הפרמ"ג מ"ש לשאלתו וז"ל ומ"מ י"ל דישראל נהנה מאיסורי הנאה וצע"ג עכ"ל נראה כוונתו כיון דהחלב שייכה להישראל א"כ במה שהעכו"ם מאכיל את הבהמה חמץ נהנה הישראל כי יתרבה החלב ע"י זה עכ"ל. הנה הדבר יפלא בעינו כפי הפשטות הלשון של הדר"ג נ"י שכתב וז"ל וכותבים כן בשטר מכירה שהחלב מן הפרות על כל ימי הפסח שייכה להמוכר עכ"ל מזה הלשון משמע שמוכרים הפרות לעכו"ם ומשיירים לעצמם שהחלב אשר יתנו באותן ח' ימים יהי' שלהם המה המוכרים בחנם אין כסף כי כן הי' המכירה שהגוף יהי' מקודם פסח של העכו"ם רק החלב אשר יחליבו נשאר לבעלים וא"כ איפה פלא בודאי אסור דהא רוצה בקיומו של איסור הנאה דהישראל מבקש שלא יאבד מאכל החמץ ההוא אשר אוכלין הפרות דאם יאבד לא יהי' להמוכר חלב ואין רוצה בקיומו גדול מזה שמרויח ע"י שהחמץ נשאר חי במעמד הטוב שיתענגו הפרות ויתנו חלב רב ואסור כמבואר בש"ע בסי' ת"נ בש"ע ובמג"א שם. אך אפי' אם הפי' בשטר מכירה שמכרו הפרות לגמרי ולא הניחו לעצמם החלב בחנם אין כסף אלא המוכר לוקח מחדש החלב מן אותן פרות אשר מכר להעכו"ם בסכום ידוע כל החליבה של ח' ימים הנ"ל אעפ"כ הוה רוצה בקיומו דנודע דטבע של פרות האוכלין פסולות שעורים הנ"ל אם יופסקו מאכילה הנ"ל אשר הורגלו איזה ימים לא יאכלו מאומה כי חסר לחמם אשר הורגלו ואח"כ כי ירעבו ויאכלו משמנן בשרם ירזו ולא יתנו אלא חצי החלב או שני שלישי חלב כאשר נתנו מקודם אז כאשר לקחו חק מזונותם מפסולת שעורים החמוצים וא"כ מרויח הישראל אשר צריך החלב שלהם ע"י שאוכלין חמץ ובמקום שיש שכר הנאה מחודשת לכ"ע אסור בחמץ שרוצה בקיומו של א"ה ועיין במקור חיים סי' ת"נ שביאר הדבר בהשכל ודעת שבע"ז יש איסור רוצה בקיומו אפי' בלי שירויח בו אבל בחמץ אסור אם ישיג בקיומו של החמץ הנאה מחודשת אבל הצלת ההפסד מותר בחמץ דהוה מבריח ארי ובדבריו מיושבים כל קו' פר"ח שם יעו"ש כי מתוקים מאד דבריו וא"כ אין לך הנאה מחודשת מזה שירויח הישראל אם אכלו הפרות חמץ הנ"ל שיקבל חלב רב

ודו"ק. ואוסיף עוד אפי' אם לקחו לשלם בעד כל מדה ומדה חלב אשר יתנו הפרות בימי פסח רק קנו את החלב כדי שיהי' שלהם ולא ימכור העכו"ם החלב לאנשים אחרים עכ"פ נראה לאיזה תכלית קונים בעלי פרות החלב בשטר מיד העכו"ם הקונה את הפרות וע"כ יען שמוזיל גבם או יען שהם מחויבים למכור חלב לאותן ישראלים או נכרים שקונים מידם כל השנה וצריכין ליתן להם חלב גם בפסח ומרויחים בו א"כ צריכין סכום החלב אשר הורגלו בו כל השנה ומרויחים ברוב חלב א"כ רוצה בקיומו של החמץ שיקבלו רוב חלב כדי להרויח א"כ הוה רוצה בקיומו של איסור הנאה דאם יאבד החמץ דלא יתנו הפרות חלב הרבה יפסידו הקרן וגם הריוח דאטו הגוי יצטרך לשלם אם בהמותיו יתנו מעט חלב וממילא אם יתנו חלב הרבה מי יקבל הריוח הלא הישראל אשר לו היתרון מן הרבוי חלב דכי יעבור פסח והנכרי ימכור בחזרה הפרות או הישראל יגבה אותם בעד מעותיו אשר נשאר הגוי חייב לו הכי יעשה חשבון עם העכו"ם אם הי' נותן לו מאכל אחר ונתנו חלב מעט שיגבה מנכסי גוי היזק החלב הלא הגוי הי' יכול לעשות בשלו מה שיחפוץ ולא חפץ ליתן לבהמותיו חמץ א"כ כל יתרון החלב הוה רק הנאה של ישראל ואסור לו להיות רוצה בקיומו של חמץ ודו"ק. ולא דמי לישראל הבא לקנות חלב מעכו"ם המאכיל לבהמותיו חמץ הגם שידענו שניחא לי' לישראל הרגיל לקנות בכל יום מהעכו"ם כל החלב והוא מוכר אח"כ במידות קטנות לכמה בעלי בתים ומרויח פרוטה בכל מדה ומדה דשם אינו הוא נהנה אם הפרות הנ"ל יתנו רבוי החלב רק שהגוי יוכל למכור לו סכום החלב אשר הוא צריך מה לו אם יבוא הסכום מן עשרה פרות או מעשרים פרות אם יתן תבן ומספוא לעשרים פרות ניחא לי' כמו אם יתנו חמץ לעשרה פרות אבל המוכרים בהמותיהם על פסח הלא סוף כל סוף הריוח של חמץ הבא לפעול החלב יהי' רק לישראל דהגוי הקונה לא ישלם לו אם יחסר החלב וממילא כל הנאה של ישראל הוה ורוצה בקיומו של איסור הנאה ואסור ודו"ק. ולכאורה יש לומר כיון שמכר לנכרי הכל קודם פסח א"כ הוה חמץ של נכרי ולנכרי אין איסור בחמץ א"כ לא שייך שהוא רוצה בקיומו של חמץ דהלא התורה אמרה שלך אי אתה רואה אבל של אחרים ושל גבוה אתה רואה ומותר לישראל שיחפוץ בקיום חמץ של גוי הגם שאסור לישראל להרויח בחמץ של נכרי דאז הוא נהנה מחמץ אבל מה שחפץ שיקוים חמץ בעולם אין כאן איסור כמו שמותר לישראל לקבל אחריות על חמץ של נכרי בביתו של נכרי וצע"ג. אמנם משבשתא היא דשם מבקש ישראל רק שלא יוגנב ולא יאבד דלמא יבוא לו הפסד מכח חיובו שצריך לשמור מגניבה ואבידה אבל אם יקולקל בחלקיו ויהי' עפר או תצא אש מן השמים וישרף אשר אין עליו חיוב תשלומין יהי' ניחא לי' כי הוא לא מרויח

שום הנאה מן החמץ א"כ אינו רוצה בקיומו של חמץ רק שלא יפסד משלו אבל להרויח אסור כאשר כתב הגאון מליסא בסי' ת"נ ודו"ק. שוב ראיתי בנשמת אדם הל' פסח סי' ו' שכתב שאין איסור ברוצה בקיומו על החמץ של נכרי והביא ראי' מן קבלת אחריות ובמ"כ עוצם גאון תורתו לק"מ דהא בסי' ת"נ אין החמץ אשר בלוע בכלי מחזק שלא יבקע הכלי אלא החמץ החדש אשר יבושל בו שהוא חמץ של נכרי הוא פועל שלא יבוקע הכלי וישראל רוצה בקיומו של חמץ נכרי בעבור כלי שלו וכן מבואר שם במג"א ס"ק י"א שכתב וז"ל ונ"ל דה"פ שהוא רוצה שישאר ויתקיים החמץ בתוכו שאם יטול החמץ מהקדירה בעודנו ע"ג האור יבקע הכלי אצל האור וא"כ נהנה מחמץ אבל בתנור לא שייך זה עכ"ל עין בעין נגלה שקאי שרוצה בקיומו בחמץ אשר יבושל בו בפסח וע"כ פותר אין לי במ"ש הנשמת אדם וז"ל משא"כ במשכיר לו כלי חמץ דאסור בהנאה והוה חמץ של ישראל והישראל נהנה ממנו בפסח שלא יבקע ולכן אסרו עכ"ל והוא פלא גדול ולפי דבריו כלי חדש או שהישראל הגעיל את היורה מותר להשכירו וחס לי' לומר כן דעכ"פ רוצה בקיומו של חמץ הנתבשל בו בפסח ושאני אחריות או במוכר בלי מדידה שמבקש הקיום רק שלא יפסיד ועיין תוס' ע"ז דף ל"ב ובמחה"ש סי' ת"נ וק"ל. וגם זאת אודיע כי גדולי פוסקים הוכיחו דחמץ נכרי אסור מדאורייתא להנאת ישראל יעיין ריב"ש סי' ת' אבל עשה דתשביתו ליכא רק על ישראל וא"כ לא הוה חמץ כזאת מהנשרפים או מנקברין אשר מצוה בקבורה עיין מקור חיים סי' תמ"ד דבר נפלא אשר חידש דאם יש מצוה בקבורה ג"כ אפרן מותר וא"כ גם אפר יהי' אסור וממילא לא מהני עיכול ועיין בפרמ"ג יו"ד סי' ס' והדבר צריך עיון רב כי לפום רהיטא יהי' יותר מותר חלב הבא מן בהמה שאכלה חמץ ישראל מאשר יש היתר לחלב שאכלה בהמה מן חמץ נכרי ואי"ה אבאר הדבר ולא באתי רק לעורר ולהרחיב גבולי דין הנ"ל שיש לחקור גם על חלב הניקח מן הגוי אשר הגאון תשובה מאהבה הי' נזהר מלשתות בפסח ככרוז של הגאון ר' דוד אפפענהיים ז"ל. ואל יפלא א"כ למה כתב הפרמ"ג בא"ח שכתב וז"ל נשאלתי פרה של עכו"ם ונותן חמץ בפסח והחלב לוקח ישראל וחייב באחריות הפרה עיין סי' ת"מ בט"ז ד' בחמץ גלי קרא דבר הגורם כממון דמי משא"כ בפרה ולשתות החלב תוך מעל"ע אם אכלה ג"כ תבן י"ל הוה זוז"ג ומ"מ י"ל דישראל נהנה מא"ה וצ"ע עכ"ל וקשה למה לא פשיטא לי' כיון דישראל לוקח החלב בחנם א"כ הוה רוצה בקיומו של א"ה דהלא רבוי חלב שלו הוה לק"מ דאטו קיבל הישראל את הפרה באחריותו על פסח דנימא אסור לעשות כן משום שחפץ בקיומו של א"ה הלא הוא קבל בתוך השנה ועכשיו יהי' נוחה לו שהגוי יתן תבן ולא יהי' לו אפי' חצי חלב רק הנכרי נותן בע"כ חמץ לבהמתו, שוב

ראיתי שגם הדר"ג נ"י הבין כפי דרכו במה שחקר שיהי' אסור מחמת הנאת חמץ כתב ג"כ דפרמ"ג הנ"ל לא איירי שקבל הישראל קודם פסח ושמחתי בו (ועוד בנידן הפרמ"ג דיעבד). סוף דבר דנראה לי לאסור לבעלים ליקח החלב בחזרה מטעם דרוצה בקיומו של א"ה במקום שמרויח הנאה מחודשת מכ"ש ריוח גדול ואצפה לשמוע דעתו בזה ובל"נ אשים עין עיוני על הפסק ששלח הדר"ג נ"י כי לפום רהיטא כל דבריו ביושר ואי"ה אודיע לו כל אשר יחננו ד' בזה דברי הדש"ת. הק' חיים סופר מכתב שני להגאון הנ"ל על נידן להנות החלב מהפרות המכורות לגוי כדי להאכילם חמץ בפסח ראיתי את הפסק אשר כתב הדר"ג נ"י על דין הנ"ל קובץ כל האמור עם הספר מלפנים בישראל ויף בדליו בזרוע חכמתו להימין ולהשמאיל להכריע לאיסור ואני אעביר כל טובו לפני ואשים עוני פעם לבנות ופעם לסתור ואני תפלה ואת והב בסופה שיאר ד' עיני ולא אכשל בדבר הלכה. (א) יצא הדר"ג נ"י והשיג על ראש המדברים הוא הפלתי אשר המציא היתר שהחלב מותרת דהוה שלא כדרך הנאה ואחריו החזיקו התשובה מאהבה והנשמת אדם דבשלמא בע"ז אסור אפי' שלא כד"ה אבל בחמץ אסור דוקא בדרך הנאה וחלב הבא מתבואה הוה שלכד"ה וכתב הדר"ג נ"י וז"ל ואני בעניי אינני בוש לומר שאינני מבין כלל מדוע יחשב זאת שלא כדרך הנאה מה שעושין במכוון לצורך י"ש ולצורך פיטום הבהמות ואדעתא דהכי זורעין את התבואות עכ"ל השגתו, לא נכון בעיני זריעת התבואה הוא כדי לעשות ממנו יין שרף לשתיית אדם אשר שתי' בכלל אכילה אפי' ומפסולת יפטם השוורים או הפרות שיהי' לו ריוח בבשר ובחלב כי היין שרף לא יספיק להרויח ואפי' יספיק להרויח מדוע יזרוק הפסולת אשר יוכל להתעשר ע"י שיתהפך מפסולת התבואה בשר או חלב ויהי' לגוף אחר שיבוא לו הרווחת הנאת בשר או הנאת חלב אבל עכ"פ לא יוכל האדם להנות שום הנאת הגוף כל זמן שהחמץ בעולם וא"כ אין לך שלא כדרך הנאה גדול מזה וזה שכתב הפלתי וז"ל וכי זהו דרך הנאתן שיתחלק האיסור לשפע מזון לבהמה ובאכילת הבהמה נהנה מאיסור אין לך שלא כדרך הנאתן יותר מזה עכ"ל רמז שמתחילה נעשה מהאיסור שפע מזון בהמה ואח"כ בכח שני אשר נתהפך לגוף אחר מלחם נעשה בשר יבוא לאדם הנאת הגוף הגם שיתענג ברוב ימים בהרווחת ממון או בהנאת בשר הוא גרם הנאה בכח שני אבל הנאה מעצמותו בכח הראשון אין כאן ונהפוך הוא שאפי' בע"ז שאסור בשלא כדרך הנאה אעפ"כ יהי' מותר דהא אינו נהנה כל זמן שהע"ז בעולם רק אחר שנתהוה לגוף אחר וצ"ל הא בע"ז אם הקלקול רבה על התקון ליכא איסור כגון בשוחט בסכין ע"ז בהמה בריאה הגם דמכשיר לו הבשר לאכול כי תאוה

נפשו לאכול בשר אעפ"כ מותר יען דכתיב לא ידבק בידך מאומה מן החרם היינו שלא יהי' לו יתרון ע"י ע"ז עיין תוס' חולין דף ח' ופלתי סי' י' יעו"ש כי מתוק ה"ה אם יבוא לו יתרון ממון שיתפטם בהמתו ג"כ אסור דעכ"פ יש יתרון בידו משפע הנאת בהמתו אבל בחמץ בשלמא אם נהנה מגוף החמץ הוה כדרך הנאה אבל מה שיגרום החמץ הנאה לבהמה ואחר שנתעכל בקרבה יבוא מדבר הנתהוה הנאה לאדם הוה שלא כדרך הנאת חמץ והלא אם אין שבח חמץ בפת לא נאסר הפת הגם שהחמץ גרם לו הנאה עכ"פ לא הוה הנאה מגוף החמץ רק אי אמרינן יש שבח עצים בפת אז נחשב כאלו נהנה מגוף החמץ עמג"א סי' תמ"ה ודו"ק (יעיין רמב"ם פ"ו דנדרים וז"ל אבל לא יזון את בהמתו בין טמאה בין טהורה שכל שמוסיף בבשרה היא הניי' שהגיע ליד ראובן). אך יש להמתיק דהוה דרך הנאתו דמג"א כתב בסי' תמ"ה ס"ק ה' בשם מהרי"ל וז"ל פחמין שלו ואפרו אסור ואפי' ע"י ביטול אסור ולא דמי לעצים שנשרו מן הדקל ביו"ט דמהני להם ביטול כמ"ש סי' תק"ז סעיף ב' דהתם עצים אינן בני אכילה ואף אם מקצתן אתו לתבשיל אין האיסור דרך הנאתו עכ"ל ובתוס' שבת כ"ה ד"ה הא בחול וכו' דשמן ובשר ותבואה בעין חשובי בשעת היסק טפי מעצים עיי"ש עכ"ל ויעיין במחה"ש היטב וז"ל יד אפרים ואע"ג דבחמץ גם גחלו ואפרו אסור מ"מ גם בעצי מוקצה כן הוא דגם הגחלים מוקצים הם ואפ"ה כיון דמקלי קלי האיסור שפיר דמי לבטלו וע"ז תירץ המהרי"ל דעצים שאינם בני אכילה א"כ האיסור שבא מהן בתוך התבשיל אינו בדרך הנאתו לכך מהני האי סברא דמקלי קלי איסורא שלא יחסר משום דשיל"מ משא"כ בחמץ דבר אכילה הוא א"כ אותה הנאה שבא לתוך התבשיל הוא קצת כדרך הנאתו שהוא בא מאוכל לאוכל ואע"ג שאותו הנאה בא ע"ו ביטול מ"מ חמץ במשהו ולא מהני מקלי קלי אסורא אלמא היכא שההנאה הבא מאיסור הוא מאיסור דלאו בר אכילה אבל בחמץ לא מהני ביטול עכ"ל הרי אם הנאת חמץ שהוא אוכל בא לאוכל הגם שמקלי קלי הוה דרך הנאה הגם שאין דרך לשרוף חמץ שהוא אוכל כדי להנות בו באוכל אחר אעפ"כ מאוכל לאוכל היה דרך הנאה וה"ה בתבואה הנחמצת ליין שרף שהנשאר הבא לעשות הנאה באוכל הוה כדרך הנאה ודוק. ואוסיף נופך משעה שנשרף היין שרף אז אינו עומד רק לאכילת הבהמות והוה פיטום דרך הנאתו מה איכפת לנו אם מתחילה כאשר הי' השעורים טובים ראוים לאדם עכ"פ משעה שנתחמצו ונעשה פסולת אשר אינם ראוי' לאכילת אדם המה עומדים לאכילת בהמה א"כ נהנה כדרך הנאתו של חמץ זה בודאי אם נותן חמץ טוב לבהמה היה שלא כדרך הנאתו אבל מחומץ ופסולת הוה הנתינה לבהמה דרך הנאתו ופלא שלא עמד הדר"ג נ"י בזה. (ב) וראיתי להדר"ג נ"י שיצא להשיג על נשמת אדם וז"ל

עוד כתב שם סברא להתיר מהא דאמרינן בבכורות דף ו' דחלב אי לאו דכתב רחמנא להתיר הו"א דאסור א"כ יש לנו לומר הואיל ואישתרי אישתרי כדאמרי' הואיל והותר לצרעתו הותר לקריו וכדאמרי' אי לאו גמל גמל לאסור הו"א דחלב טמאה מותר ולפע"ד ישתקע הדבר דא"כ גם בחלב טמאה נאמר הואיל ואישתרי ובע"כ צ"ל דמדגלי רחמנא גמל גמל לאסור חלב טמאה גלי רחמנא דלא אמרי' הואיל ואישתרי אישתרי עכ"ל מאוד נפלאתי בעיני הלא מבואר בחולין דף ס"ט שאמרו בגמ' אלא כל מכח לא אמרינן דשרי והכי קמבעי לן מהו לגמוע את חלבו חלב דעלמא לא כאבר מן החי דמי ושרי האי נמי ל"ש או דלמא התם אות לי' תקנתא לאיסורי' בשחיטה הכא לית לי' תקנתא לאיסורי' בשחיטה תיקו הרי מבואר דאי הי' לאיסור אבר היתר לאיסורו הי' אמרי' מיגו דאישתרי בחלב אבמה"ח או איסור דם ה"ה אישתרי איסור יוצא והגם דתורה גילה גמל גמל דלא אמרי' אישתרי בטומאה היינו גופא מטעם זה דהתורה לא התירה רק איסור אבמה"ח דיש היתר לאיסורו אבל איסור טומאה דאין היתר לאיסורו לא הותר כלל וגמ' בחולין מסופקים ביוצא דאיסור הוא בלי היתר בעתיד דצריך להיות נשאר באיסורו אבמה"ח יעיין ש"ך יו"ד סי' י"ד ס"ק י"א ולרמב"ם שם הנה שם יוצא טריפה ויעיין פרמ"ג שם עכ"פ דוקא בהמה זו אין לה תקנה שאין כאן סימנים לתקן אבל בחלב טריפה הוה כחלב טמאה שאיסורו איסור עולם אבל חמץ דהוא איסור זמן ואחר פסח מותר החמץ ובפרט חמץ גוי שאין עליו אפי' קנס דרבנן א"כ שיש היתר לאיסורו אז בודאי שייך לומר דהותר איסור אבמה"ח או איסור דם ה"ה דיש היתר לאיסור חמץ שבו ודו"ק. ובני הב' החרוץ יעקב שלום נ"י יצא להצדיק דברי הדר"ג נ"י דיש היתר לאיסורו היינו דוקא שהי' יכול להמשיך האיסור ואעפ"כ ע"ו תיקן אדם יכול לפעול לסלק האיסור כגון לשחוט הבהמה ולסלק החיות אז אמרי' שהתורה התירה חלב דהא יכול האדם לשחוט ולעשות החלב אשר בתוכה להיתר ע"י השחיטה אבל בחמץ על אותן ימים שנאסר החמץ אי אפשר לאדם להתירו ומה שמותר החמץ אחר פסח היינו שלא הי' יכול להמשיך איסורו על אחר הפסח א"כ על זמן איסור חמץ לא הוה היתר לאיסורו ויעיין ביו"ד סי' ק"ב דוגמא עכ"ד בני ויפה דבר לחלק בסברה תל"י כי מדויק מאוד לשון הגמ' חולין דף ס"ט או דלמא התם אית לי' תקנתא לאיסורא יעו"ש משמע יען שיש ביד האדם לתקן ולסלק האיסור ודו"ק (ועיין פסחים דף כ"ג דבגמ' מתרץ בחדש כתוב קצירכם ובירושלמי מתרץ דחדש יש היתר לאיסורו אחר ט"ז). ואמרתי דמבואר בגמ' חולין קט"ז וק"כ דחמץ יש לו שעת הכושר הוא קולא ולפ"ז דוקא גבי גמל גילה התורה דלא הי' לו שעת הכושר וכי תקשה א"כ חלב טריפה הי' ג"כ לו שעת הכושר עכ"פ אין היתר לאיסורו שאיסורו

הוא איסור עולם אבל חמץ יש היתר לאיסורו ועי' רש"י קדושין דף ל"ז דחדש הוה יש היתר לאיסורו דמותר ממילא אחר יום ע"ז והגם שמתוס' שם בד"ה והוא הדין לערלה משמע כסברת בני נ"י דצריך להיות לו היתר בתוך זמן איסורו דבחדש אם חסרו הב"ד אדר יהי' מותר מקודם יעו"ש עכ"פ יבוא היתר ממילא לחמץ וטריפה לא יבוא לו היתר ודו"ק. אך לדעתי יש להשיג על ראי' נשמת אדם מיבמות דף ו' מתוך שהותר לצרעתו הותר לקריו דשאני התם דבשניהם הם בשם איסור אחד לבוא בטומאה למקדש אבל כאן בחלב התירה התורה איסור אכילה דהא אבמה"ח אינו אסור בהנאה ואיך נאמר שמכח זה יהי' מותר חמץ שהיא איסור הנאה דלמא איסור אכילה התירה התורה אם יש היתר לאיסורו אבל חמץ שהוא איסור הנאה לא מהני הגם שיהי' היתר לאיסורו ובכל אופן אין השני איסורים משום איסור אחד ודו"ק. וגם בסברא נהפוך הוא כיון דהיתר חלב חידוש הוא א"כ דוקא שלא יתערב עמו איסור אחר דוגמא לדבר דברי רמב"ם פ"ז מה' מעילה ה' ב' הגם שיש שליחות גבי מעילה אבל דוקא בקדשי ב"ה אבל אם הי' בשר עולה לא מעל אלא האוכל שהרי הוא חייב באיסר אחר יתר על המעילה יעו"ש בראב"ד ובמ"ל פ"ו מגניבה וה"ה כאן שהותר אבמה"ח אבל ה"מ שלא יתערב עמו איסור אחר אבל אם יש בו איסור אחר אפי' איסור אבמה"ח אבל שם ביבמות דעכ"ח הותר יעו"ש בגמ' מכח גודל חיוב הפסח הותר גם קריו ודו"ק (ודומה למה דאמרי' בעירובין מידי דהוה דופן לסוכה הוה דופן לשבת). ואין להשיב למה לי גמל גמל תיפק לי' בצירוף איסור אחר יש ג"כ אבמה"ח לק"מ דלחכמים אין אבמה"ח נוהג אלא בטהורין א"כ גם בגמל יש חד איסור בלבד איסור טמאה יעיין פרמ"ג יו"ד סי' ס"ב ובלא"ה לק"מ דשם הכל שם איסור אחד שטמאים לרבות צירן ורוטבן אבל בחמץ הוה שם האיסור אחר שנהנה מחמץ שאסור בהנאה ודו"ק. והי' בדעתי להעיר עוד לפמ"ש הש"ך ביו"ד סי' פ"א דתורה גילתה דאבמה"ח הוה דוקא בשר שהוא גוף הבהמה ולא הכח היוצא ממנה ובעבור כן מי חלב ג"כ מותר דנודע דמעולם לא אסרה התורה באיסור אבמה"ח או בשר מהחי רק ממש יעו"ש א"כ איך נאמר שיהי' מותר ג"כ איסור חמץ כמו מכח שמותר לצרעתו דשאני התם שהותר שיצא הפעם מהאיסור אבל כאן גילתה התורה סוג איסור אבמה"ח ובשר מה"ח אבל איסור חמץ הוא גם על הכח היוצא אמנם דברי הש"ך מרפסין איגרא דקו' הגמ' מכח הטמאים נאסור צירן ורוטבן ויעיין בפלתי שם ובפרמ"ג ועל כן קצרתי. (ג) יצא הדר"ג נ"י להשיב על חקירת נשמת אדם שלפי דברי פר"ח סי' פ"ז אם יש באיסור לבד לפעול נא הוה זוז"ג א"כ גם בחמץ משכחת דחלב אסור אם יש בחמץ כדי להחיות רק הקשה הנשמת אדם א"כ למה לי' לגמ' בע"ז דף מ"ט לומר הא ר"א והא

רבנן לימא הא דתני תרזה היינו אם נתפטמה כל ימי' באיסור אלא בודאי אעפ"כ הוה זוז"ג גוף הבהמה דהתירא והפיטום דאיסורא ועל זה כ' הדר"ג נ"י וז"ל לפע"ד לק"מ די"ל אם נתפטמה כל ימי' דלא הוה רק גורס א' דאיסורא לא שייך לומר תרזה דהא כולה אסורה ואין לה תקנה ועוד הא קתני נמי שדה שנזדבלה בזבל ע"ז והא ודאי הוה זוז"ג עכ"ל ולא ידעתי מאין הדבר פשוט בעיני פר"מ נ"י הלא התורה אמרה רק לא ידבק בידך מן החרם שלא ירויח מן הע"ז אבל אם קלקלו יתר על תקונו כגון בשוחט בסכין של ע"ז מותר הגם שניחא לבעלים בשחיטת השור כי יתאו לאכול בשר עכ"פ לא נדבק בידו מאומה וא"כ הלא הולד נולד ונוצר בהיתר רק נתפטם ונשמן באיסור א"כ אם תרזה שלא יהי' השווי' כעת מאשר היתה שווי' בשעה שנולד א"כ לא נמצא בידו מאומה מן החרם ומהני תרזה ויעיין ברא"ש פ"ק דחולין סי' ט' בשלמא בתנור ובגד שנארג דנתהוה כל השם החדש ע"י האיסור וז"ל דכל הבגד נעשה באיסור עכ"ל וא"כ כאן שור או כשב או עז כי יולד דבשעת לידה שמו עליו רק נתפטם וישמן ונתעבה אמרו תרזה שמשמן בשרו ירזה ומותר דלא נדבק בידו מאומה ויעיין בב"י ובט"ז סי' קמ"ב ודו"ק. ופלא בעיני דברי נשמת אדם מדברי רש"י בע"ז דף מ"ט בד"ה מאי לאו הא בסוף שכ' וז"ל ופרה תשחט ותאכל שאף היא היתה גדילה קודם לכן ע"י שאר אכילות עכ"ל משמע אפי' אי זוז"ג מותר אעפ"כ דוקא אם קודם לכן היתה גדלה ע"י שאר אכילות משמע אבל אי נתפטם רק מאכילת איסור מעולם אסור וע"כ דלא מחשבין הגוף לגורם היתר אם כל המאכל אשר אכלה הוה מאכל איסורא ודו"ק. ומה יקרו בעיני דברי הדר"ג נ"י שכ' על דברי פרמ"ג בא"ח סי' תמ"ח שכתב אם אכלה גם תבן הוה זוז"ג ונתקשה פר"מ נ"י הלא מבואר ברש"י בע"ז שאכילות אשר אכלה מקודם הוה גורם דהיתר ומותרת הבהמה הגם שאכלה בסוף רק איסור ותי' וז"ל נראה כוונתו דאע"ג דלגבי הבשר גם אכילת חמץ לחוד נחשב לזוז"ג משים אכילת ההיתר שמקודם כמ"ש רש"י במס' ע"ז לענין החלב לא נחשב אכילות הקודמות רק האכילות שבתוך מעל"ע ולפענ"ד סברא נכונה היא ויש סמך לזה ממ"ש הרמ"א ביו"ד סי' פ"א נענין מינקת ויעיין בר"ן ר"פ אין מעמידין ולכאורה תמוה איך מבשר קרא לישראל ושרותיהם מינוקותיך מה שאינו מותר אנא במקום סכנה וצ"ל שתהיינה בבית ישראל ויאכלו דברים המותרים וכצ"ל לדעת הרשב"א שם דהא דמילידין טבע רע זה הוא מפני המאכלים דאל"כ מאי מבשר קרא ושרותיהם מיניקותיך יעו"ש בריטב"א ועכ"פ הנה אנחנו רואין כי לענין החלב הכל הולך אחר האכילה שאוכלת עתה קודם מעל"ע ולא אחר אכילות הקודמות עכ"ל והאריך עוד בזה וסיים וז"ל והנה אותן הבהמות כל אכילתן הוא חמץ ורק בשעת החליבה נותנין להם קצת שחת קרוב

לומר דנחשב לגורם האיסור לחוד עכ"ל דבריו נעימים ומאירים קרובים אל השכל בטעם ודעת ואסייע להדר"ג נ"י מן הרמב"ן פ' אחרי פסוק כי נפש הבשר בדם הוא שכ' הרמב"ן וז"ל מן הידוע עוד כי הנאכל ישוב בגוף האוכל והי' לבשר אחד ואם יאכל אדם נפש כל בשר והוא נתחבר והי' לאחדים בלב תהי' עובי וגסות בנפש האדם ותשוב קרוב לטבע הנפש הבהמות אשר בנאכל כי הדם נא יצטרך עיכול כשאר הנאכלים שישתנו בעיכולם ויתנה בו נפש האדם בדם הבהמה וכתוב אומר מי יודע רוח בני האדם העולה היא למעלה ורוח הבהמה היורדת היא למטה על הארץ עכ"ל משמע העוקר המאכלים פועל ועיין בשבת פרק ט' דף פ"ו גוי דאכלי שקצים ויעיין בנדה דף ל' ודו"ק. (ד) עוד ראיתי במכתבו שהתפלא על נשמת אדם שם שמתמי' על המרדכי בפ' אלמנה לכה"ג שהקשה על רבינו יקר שהסביר שבעבור כך לא יאכילנה הכהן כרשיני תרומה לפרה ששכר מישראל מפני שהבהמה נתפטמת מן התרומה נמצא דישראל יאכל בתרומה והשיג עליו המרדכי א"כ איך אנו אוכלים תרנגולים המתפטמים מן השרצים והקשה הנשמת אדם שאין כאן קושי' בדיעבד בודאי מותר לאכלה אבל לכתחילה אסור להאכילו וכן מבואר בחולין דף קי"ו גבי כשרה שינקה מן הטמאה כי חזינן להו מפרשי' להו וע"ז כ' הדר"ג נ"י לפענ"ד דעת המרדכי היא כי מאחר שמזונות הפרה על הכהן ובהתירא קמאכיל אותה תרומה אף שתבא אח"כ בבית ישראל ויאכלנה הרי אז לישראל נחשב לדיעבד אבל לקנות לכתחילה מן העכו"ם חלב הבא מן זוז"ג יש לומר שפיר דאסור כדעת הגאון מהר"ד אפפענהיים ופרמ"ג ז"ל עכ"ל ימחל לעיין במרן חת"ס יו"ד סי' רס"ז בד"ה שבוע זו מביא קו' עצומה בשם מחנה לוי על רבינו יקר הנ"ל מאי הקשה הגמ' בע"ז דף ט"ו דאי ס"ד דשכירות קני' אמאי לא יאכילנה כרשיני תרומה ולדברי רבינו יקר הנ"ל מאי הקשה הגמ' הטעם הוא משום דישראל יאכל הפרה שנתפטמה בתרומה ותמצית תירוץ אדמ"ו ז"ל הוא כך הגם אי הנאה של כילוי מותר לישראל בתרומה פיטום הפרה הוה כאכילה אבל מ"מ מותר לישראל לקנות פרה מכהן שנתפטמה בתרומה שכבר כלה והלך לה התרומה אך הכהן שמפטם פרה של ישראל הו"ל כמאכיל ולא כמהנה א"כ שפיר פריך הגמ' אי שכירות קני' כשכלה ימי שכירות הו"ל כישראל שקונה פרה מכהן אבל אי שכירות לא קני' הו"ל הכהן מאכיל תרומה לפרה של ישראל והו"ל כהישראל מאכיל תרומה יעו"ש מזה יראה הדר"ג כיון ששכירות לא קני' מאי מהני שמזונות הפרה על הכהן עכ"פ הוה כאלו ישראל אוכל תרומה שבשעה שהאכיל הכהן לפרה תרומה לבהמת ישראל קמאכיל ואסור לכתחילה הגם שבדיעבד אין הבהמה נאסרת כמו תרנגולים שאכלו שרצים עכ"פ אסור לכהן לכתחילה להאכיל תרומה לבהמות ישראל.

ואגב גררא אודיע שפלא בעיני על אדמ"ו ז"ל שם שכ' וז"ל ומ"מ אסור לכהן לערב תרומה בתוך קדירות ישראל פחות מכדי נותן טעם נהי משום מבטל איסור לכתחילה ליכא גבי כהן דהא התירא הוא לגבי' מ"מ הו"ל כמערים להאכיל תרומה לישראל ולא כמהנה אלא כמאכיל עכ"ל וכתבתי על הגליון שדברי אדמ"ו ז"ל נפלאים בעיני שאפי' אם הכהן רוצה לערוב בחולין שלו בפחות מנותן טעם אסור לי לערב דהא צריך לאכול תרומה בתורת תרומה דכתיב ושמרתם את משמרת תרומותי שיאכלם בתורת תרומה ולא שיבטל אותם בפחות מנותן טעם שוב נזכרתי שכבר ישב על מדוכה זו הגאון אבני מלואים בסי' ח"י בתשובותיו והגאון ר' ענזיל ז"ל השיג עליו עכ"ד על הגליון. עד הנה פלפלתי בפסק שלו אבל לדינא הי' נלע"ד להתיר לישראל החלב מן בהמות נכרים האוכלים חמץ בפסח דכבר העיר המג"א בסי' רט"ז ס"ק ג' על דברי ר"י שמתיר במוס"ק הגם שבא מדם אזלינן בתר השתא שהרי אם נפל חתיכת איסור בדבש ונמחה בתוכו כיון שדרך הדבש להחזיר הדבר הנופל לתוכו לדבש דייני' לי' לחתיכה הנ"ל לדבש ומותרת וה"ה נ"נ במוס"ק יעו"ש ולפ"ז כיון שטבע הבהמה להפוך המאכלים לדם והדם נתהפך לחלב א"כ מותרת כיון דנשתנה ואזלינן בתר השתא וחלב הוה דבר היתר ודו"ק והגם דמג"א השיג שם מגמ' דבכורות דף ו' דאמרינן דחלב חידש הוא כיון דדם נעכר ונעשה חלב ולפי דברי רבינו יונה קשה מאי חידש הוא זה כבר תירצו הגאון בעל חק יעקב בסי' תס"ז דהקו' מעיקרא ליתא דבשלמא דבש הוא דבר המותר בפשיטות אז אמרינן דחתיכת בשר האיסור שנפל לשם ונתהפך לדבש נעשה הנתהפך כמתהפך דהא דבש המתהפך הוא דבר היתר אבל בבכורות אמרו כל דבר הבא מן החי אסור וא"כ לא משכחת חלב בעולם שהוא מותר א"כ לא שייך לומר דדם נעכר ונעשה חלב ונתהפך לדבר היתר דהא ע"ז אנו דנין אם משכחת חלב מהחי שיהי' דבר המותר יעו"ש ולדעתי דבריו מדויקים בגמ' דאמרו סד"א הואיל דליכא מידי דאתי מחי ושרי' רחמנא והאי חלב כאבמה"ח הוא ושרי ולכאורה הי' לגמ' לקצר ולאמור הואיל וחלב כאבר מן החי הוא ושרי הלכך אפי' בבהמה טמאה לישתרי אלא הוא הדבר אשר דבר החק יעקב הואיל וליכא מידי דאתי מחי ושרי רחמנא דליכא למימר דנתהפך לדבר ההיתר דהא כל היוצא מן החי אסור דדרשינן הטמאים לאסור צירן ורוטבן וקיפן שלהן לכך הי' ס"ד דגם חלב טמאה מותר דליכא למימר דדם נתהפך לדבר ההיתר דהא לא משכחת דבר היוצא מן החי שהוא מותר ודו"ק וא"כ בנידן הפרה שאוכלים חמץ בפסח כיון שהחמץ נתהפך לדם והדם לחלב והחלב הוא דבר ההיתר דהא כל חלב היוצא מן החי הוא דבר מותר מהכ"ת לאסור החלב מן הפרות שאוכלים חמץ בפסח הא החמץ נשתנה לחלב שהוא דבר המותר ודו"ק. אמנם מצאתי

למקור חיים בהל' פסח סי' תס"ז דמתרץ לדברי הר"י באופן אחר ותמצית דבריו הוא כך דמגמ' כריתות דף ה' מוכח דאמרו שם לחם וקלי לא אתי' שכן איתי' בעינא אלמא דצריך קרא לאיסור אם נשתנה מברייתו וכן מבואר בחולין ק"ב דאמרו בשלמא הקפה את הדם ואכלו חייב דהא אחשבי' אלמא בלא אחשבי' אינו חייב כאשר מסביר שם הרשב"א דלא אסרה התורה אלא דרך ברייתן והאריך וכ' וז"ל ויעיין ברשב"א בברכות פ' כיצד מברכין ובחולין שם דאחשבי' היינו שדרכן ועומד לכך כגון זתים וענבים ולפ"ז אתי שפיר דשאני גבי חלב דדרכן בכך מהדם לעשות חלב וכן אפרוח מהביצה משא"כ מבשר אין דרכן בכך לעשותו דבש וכיון דנשתנה מברייתו לדבר שאין דרכו ועומד לכך וליתא לאיסורא בעינא מותר עכ"ל הזהב ולפ"ז נסתר מש"כ למענה דכיון שהדרך כל השנה לפטם את הבהמות מפסולת השעורים הרי דרכו ועומד לכך שיתהפך מהפסולת השעורים לרבות החלב בדדי הבהמות א"כ לא מהני דנשתנה לדבר ההיתר דהא אחשבי' והדרה החקירה לדוכתא. אך זה רבות בשנים כתבתי על הגליון שם דנלע"ד לחדש דבר דסברת אחשבי' דשייך הן בכמות והן באיכות הוא דוקא אם נשאר טעם הראשון יעיין בריטב"א במכות דמסביר לר"ש כ"ש למלקות מטעם אחשבי' יעו"ש היינו אחשבי' בכמות דאכל חצי שיעור ונחשב כאלו אכל שיעור שלם דעכ"פ טעם בחצי שיעור אותו טעם אשר יטעום בשיעור שלם וכן אחשבי' באיכות כגון הקפה את הדם ואכלה דאחשבינן דעכ"פ טועם טעם הדם בהקפה כמו בשתי' אבל אם עושה מן הקלי לחם או מן דם חלב או מביצה אפרוח או מבשר דבש או מדם מוס"ק דלא נרגש הטעם הראשון בדבר השני לא שייך אחשבי' דהא נשתנה בטעם ובמראה לדבר אחר ולא יוכל לעשות במחשבה בדבר שאינו לישנו וא"כ ה"ה בנ"ד דנשתנה הן בטעם והן במראה ונתהפך לדבר המותר וחלב שרי. רק הדבר עדיין צריך חקירה רבה דבשלומא באיסורי אכילה שייך לומר כיון שנתהפך האיסור בטעם ובמראה לדבר ההיתר הוא שרי דהא כל איסורי אכולה המה אסורים בטעמים שלהם או במראה שלהם כי המראה נותן אות שהאיסור עדיין בפעולתה אבל בדבר האסור בהנאה הגם שהדבר נתהפך ונשתנה בטעם ובמראה עכ"פ הוסיף במידתו דנתרבה וגורם הנאה יהי' אפי' המתהפך ג"כ אסור ומתשובת רא"ש כלל כ"ד שמביא הט"ז בסי' תס"ז ס"ק ו' שרוצה להתיר קמח שנתערב בדבש יהי' מותר בפסח כמו שר"י מתיר נבילה בדבש אין ראי' דשם נתערב קודם הפסח ונתהפך לדבר המותר טרם שיבא זמן איסור אבל בפרות האוכלים חמץ בפסח הגם שהבהמות וגם החמץ של עכו"ם כיון דפסקינן דחמץ של עכו"ם אסור בהנאה לישראל כמבואר בתשובת ריב"ש א"כ הגם אם נתהפך לדבר המותר לא מהני דעכ"פ נהנה מא"ה דגרם שבא מכחו דבר היתר בכ"ז נ"ל

כמו דאמרינן בחולין דף ס"ט דכל מכח לא אמרינן ה"ה בא"ה כל מכח לא אמרינן ובפרט דאפר החמץ מותר בהנאה ודומה כאלו נשרף החמץ ברשות עכו"ם שאפרו מותר אפי' לישראל בפסח הגם שאין מצוה לגוי לשרוף חמצו ואעפ"כ רחוק מסברא שיהי' אפר מחמץ ישראל מותר ומגוי אסור כנלע"ד. ואוסיף חקירה אחת הלא בפסולת הנ"ל שיש סובין אשר הם בעצמם אינם חמץ רק שהם אסורין בפסח מכח טעם חמץ הנבלע בהם ואינם נעשים נבילה דהוה כעצמות יעיין ביו"ד סי' צ"ט א"כ הבהמה האוכלת הסובין עם הקמח והוה זוז"ג מאכל היתר ומאכל איסור א"כ הוה זוז"ג לחלב בעצמו מכח המאכל מלבד גוף הבהמה ודו"ק. והי' בדעתי להאריך בדברי רמב"ן ומהרי"ט אלגזי פרק דבכורות שחקר איך שום עוף מותר אם לא יהי' הבצים היתר הא כל היוצא מאיסור אסור יעו"ש פלפול נאה ובדברי מ"ל ה' משכב ומושב בשם מהו' יעקב אלפנדרי אי החלב נברא בכל אבר ואבר או בדדין ויעיין בפלתי סי' י"ד ובדברי תוס' חדשים ריש מס' נדה במאי פליגי ר"מ ורבנן אי דם נעכר ונעשה חלב רק מצאתי שאדמ"ו חת"ס ז"ל יש לו תשובה נפלאה ביו"ד סי' ע' בזה וקצרתי ואעתיק רק דברי פרמ"ג בא"ח סי' תמ"ז ס"ק מ"ו על מג"א וז"ל דגי' חיים שקורין קארפין שלחו מעיר לעיר וכדי שישארו חיים מניחים פרוסה חמץ עם י"ש בפיו הנה עד הלילה אף שמת ונשאר בפיו יש לצדד להיתר לצורך שמחת יו"ט שלא יהי' נשאר בעין ול"ד ליין דלא מהני סינון אבל בפסח אם נשארו חיים אין חשש מידי דהוה בהמות עכו"ם אוכלין חמץ ושותין החלב בבע"ח ל"ש בליעה ובמת יש לומר כבוש בחריף כדי שירתיח אם הי"ש טופח ע"מ להטפיח גם הדחה בצונן יש לומר דבולע וצ"ע כעת עכ"ל הרי מבואר דדבר פשוט שבהמות עכו"ם האוכלין חמץ שותין החלב וכלל גדול שמעתי שבמקום שהפר"ח מחמיר והפרמ"ג מקיל אין צריך אדם להרהר אחריו והנח להם לישראל ליקח חלב מן העכו"ם אשר בהמותיו אוכלין חמץ אבל ליקח מבהמות ישראל אשר נמכרו בשטר מכירה והבעלים משיירים לעצמם החלב אני מסכים עם הדר"ג נ"י שלא יעשה כן הן מטעמא דידי' דהוה זוז"ג לכתחילה והעיקר נראה לי לאסור מטעם שרוצה בקיומו של איסור הנאה כמ"ש באגרת הקודם. דברי ידידו הדש"ת הק' חיים סופר:

סימן כא

שמחת פורים וכ"ט להרב הגאון המפורסם דורש טוב לעמו כבוד י"נ הרב ר' שלמה גאנצפריד נ"י רב"ד דק"ק אונגוואר יע"א. מכתבו הנעים הגיעני עם השגותיו וביקש לגלות דעתי פעם שנית אעשה כאות הדר"ג נ"י אבל רק בקצירת אומר כי אני טרוד ואשר ימצא חן בעיניו יקרב אליו לרצון. (א) אשר הבאתי מחולין ס"ט דמצינו יען דהותר חלב

מכח אבמה"ח יהי' מותר חלב מאבר היוצא אם יהי' היתר לאחר זמן וא"כ חמץ דיבוא היתר א"כ נכון דברי נשמת אדם דמותר החלב מן הפרות האוכלים חמץ והשיג הדר"ג נ"י הלא הר"ן ורשב"א בת"ה באמת הקשו שם א"כ יהי' חלב מבהמה טריפה ג"כ מותרת ותי' דגמ' חקרה דהך אבר הוה רק איסור אבמה"ח ויהי' שאר חלב הבא מן החי מותר רק דשם יש היתר לאיסורו ואבר הזה אין היתר לאיסורו להיות מותר וכתב הדר"ג נ"י וז"ל ואף אנו נאמר כי רק במקום שהאיסור אינו אלא משום אבמה"ח אז אם הי' לו היתר בשחיטה הי' מותר והיינו כמו חלב דעלמא אבל במקום שיש איסור אחר כמו חמץ אין לנו להשגיח כלל אם יש היתר בשחיטה או לא ואדרבא לפע"ד משם יש ללמוד סברא דידי כמו באיסור יוצא אמרי' אף דהתורה התורה אבמה"ח לגבי חלב דעלמא מ"מ אמרינן היינו דוקא ביש היתר בשחיטה ואף דמצד הסברא החיצונה אין לחלק בזה והי' לנו לומר הואיל ואשתרי איסור אבמה"ח אישתרי הך איסורא מה לנו להשגיח אם יש לו היתר בשחיטה או לא בכל זאת כוון דבאמת חלב חידוש הוא אמרינן אין לך בו אלא חידושו ובעילה כל דהוא אסרינן לה מכ"ש במקום שנתחדש ונתוסף איסור חדש כמו חמץ שיש לנו לומר דאסורה ולא נימא הואיל ואשתרי אשתרי ומה לנו להשגיח אם יש לה היתר בשחיטה או לא סברא זו אין לה יחס אלא במקום שהאיסור הוא משום אבמה"ח שהשחיטה מסלקת איסור זה ולא במקום איסור אחר עכ"ל. ולע"ד מלבד שהרא"ה בבדק הבית כתב בפירוש אפי' איסור יוצא יהי' מותר אלא אפי' המשמרת הבית לא פליג רק אם אנו נחשב שאותו אבר הוא אסור בשם עצמו דאיסור יוצא יהי' שם איסור כמו שם טריפה אז חלב של האבר אסור דהא כיון דהאבר עומד לפנינו כמו אם הבהמה כולה טריפה אז החלב אסורה מכח הטמאים לאסור צירה ורוטבה וקיפה שלהם כי מי יכחיש שהחלב יוצא ממנה וכל היוצא מן הטמא טמא (חוץ מי רגלים דמיא על ומיא נפיק ובמי רגלים דחמור רצה הגמ' לאסור דעכורא ומשני שהוא מהבלא) והיוצא מטריפה טריפה דכתיב הטמאים לרבות דכיון דבהמה אסורה לאכול ממילא היוצא ממנה אסור וה"ה אם הי' על האבר איסור מחמת עצמו הי' החלב שלו אסור דהא האבר עצמו אסור הוה כמו בהמה טריפה וא"כ החלב היוצא ממנה אסור דהוה חלב טריפה אבל פרה האוכלת חמץ דמותרת בשחיטה לאכול בשרה אם ישחטנה בפסח דהא לא נתגדלה באיסור ובשרה מותר ואיך נאמר דחלב היוצא ממנה תהי' אסורה הלא החמץ נתהפך לבשרה ודמה ומהבשר והדם נתהוה החלב ואותה החלב הי' ראוי' להיות נאסר מכח היוצא מן החי או מכח איסור דם ואעפ"כ התורה התירה ה"ה מותר החלב מבהמה שנתהפך החמץ לבשר ודם ונתהוה מהם החלב ורשב"א במשמרת הבית כתב וז"ל ומה נעשה לאבר שיש

בו משום אבמה"ח ומשום איסור טריפה ואפי' לאחר שחיטה עכ"ל הרי שדייק אל הי' איסור יוצא שם איסור בפני עצמו הי' החלב אסור יען שיהי' האבר אסור אפי' לאחר שחיטה כמו בהמה שכולה טריפה שאסורה לאחר שחיטה ודו"ק. ואגב אזכיר פלא דברי רשב"א הא לא משכחת שחיטה דהא הרוב כבר נשחטה וכבשר בדיקולא הוא ואינו דומה לטריפה דמשכחת בה שחיטה ואעפ"כ אסור הבשר ה"ה נאסר החלב אבל באבר היוצא מה שיהי' האבר אסור אחר השחיטה הוה הטעם דלא הי' שחוטה והוה כמתה מאלי' גם מחיים וא"כ גם מחיים למה תהי' החלב אסורה כדברי הרא"ה וק"ל. ומה שתמה הדר"ג נ"י עלי וז"ל ומה לנו להשגיח אם יש לה היתר בשחיטה או לא עכ"ל הוא שלא בדקדוק דאני אמרתי דיהי' לו היתר ממילא אחר זמן ואחר פסח מותר אבל עכ"פ השגתו עומד לפני מה לי אם יש היתר עכ"פ בפסח ניתוסף איסור חמץ ואשתרי אשתרי לא שייך אלא במקום שהאיסור משום אבמה"ח. ואני אומר ימחול לעיין בפנ"י בפסחים דף כ"ג בסוגי' דחזקי' ור"א שהקשה על הגמ' שחקרו מניין שחמץ בפסח אסור בהנאה ונתקשה הגאון הנ"ל נילוף בק"ו מנותר ושאר איסורי הנאה דאין בהם בל יראה ואעפ"כ אסורים בהנאה וכ"ש חמץ ותי' דשאני חמץ דיש היתר לאיסורו דפסקינן כר"ש דחמץ מותר לאחר זמן יעו"ש שהשתמש הרבה בסוגי' הנ"ל בזה וא"כ איצטרך גמל גמל לאסור חלב טמאה ולהכשיר חלב מן אבמה"ח טהורה וא"כ חזינן בחלב דלא הוה מגופה אלא בגופה עיין מעילה דף י"ב חילק הקב"ה בין שיש היתר לאיסורו ובין אין היתר לאיסורו דאם הי' לבהמה טמאה היתר לאסורה הי' ג"כ חלבה מותר ובגמל שאין היתר לאיסורו גילה הקב"ה דיהי' אסור החלב וה"ה דאיסור חמץ מותר בחלב דיש היתר לאיסורו ודו"ק. ובזה אמרתי ליישב קו' רמב"ן בפסקיו להל' בכורות שהביא דברי בה"ג דביצת עוף טהור שמותר נלמד מדאיצטריך קרא לאסור בת היענה והקשה הרמב"ן א"כ למה צריך קרא ארץ זבת חלב ודבש להתיר חלב טהורה תיפוק לי' מדאיצטריך קרא גמל גמל לאסור חלב טמא ממילא ידעינן דחלב טהורה מותר יעו"ש באריכות ובדברי מהרי"ט סביביו ולפמ"ש נכון דתורה גילה בזה דהעיקר תלי' אם יש היתר לאיסורו חלב גמלה אסורה שאין היתר לאיסורו וחלב טהורה מותרת דיש היתר לאיסורו וילפינן מיני' דכל איסור שיש היתר לאיסורו מותר החלב כמו בחלב הבא מן החמץ או אם האכילה כרשינין שאסור אדם על עצמו בקונם על דעת רבים לזמן אעפ"כ החלב מותרת דאין כאן איסור עולם ודו"ק. היוצא מזה דאין הבדל בין איסור אבמה"ח לשאר איסורים רק בין יש היתר לאיסורו או לא ושאני חלב טריפה דהוא איסור עולם וגם הגוף אשר ממנה נתהוה החלב הוא עומד באיסורו אבל בפרה האוכלת חמץ יש תרתי לטיבותא דגוף הבהמה מותרת גם

בפסח והחמץ שגורם הוויות החלב הוא איסור שיותר לאחר זמן וא"כ נוכל לומר כשם שאיסור אבמה"ח מותר בה ה"ה איסור חמץ כדברי נשמת אדם כנלע"ד בעזה"י. שוב התבוננתי הלא כבר העיר הפלתי בסי' י"ד ס"ק ה' שנתקשה בגמ' חולין דס"ט מהו לגמוע חלבה כל חלב דעלמא מן החי קאתי וקשה למה לא אמרו כל חלב דעלמא מן חלב ודם קאתי ושרי וכן הקשה על גמ' בכורות דף ו' שילפינן מן חריצי חלב היתר חלב הגם שבא מן החי ולא אמרו אעפ"י שבא מן חלב וממילא אין ראי' מן חריצי חלב דדלמא אם בא מן החי אלא פשיטא דאמרינן הך מיעוט בטל ברוב על כן חקרו בבכורות משום שבא מן החי והוה כל החלב איסור יעו"ש משמע דכל הטעם בחלב דעלמא מה שבא מכח חלב ודם נתבטל ברוב אבל לא אמרינן מדאשתרי חלב הבא מהם מכח אבמה"ח ה"ה אשתרי מכח חלב ודם רק לק"מ דחלב ודם אין היתר לאיסורו אבל חמץ יש היתר לאיסורו ודומה לאבמה"ח דיש היתר לאיסורו ודו"ק. אמנם יעיין ברמב"ן בבכורות דלכך איצטרך גמל גמל דאל"כ הא ילפינן להתיר אפי' חלב טמאה מדהתירה התורה חלב טהורה דכתיב ארץ זבת חלב ודבש וקשה בשלמא חלב מטהורה שכל איסורו מכח אבמה"ח יש היתר לאיסורו דיכול לשחוט כמבואר בגמ' חולין דף ס"ט אבל חלב גמל דאין היתר לאיסורו ויש באותו חלב שני איסורין מכח אבמה"ח ומכח איסור טומאה הטמאים לאסור צירן ורוטבן ומהכ"ת להתיר חלב טמא אלא פשיטא דהי' מקום לטעות מדאשתרי אצל חלב איסור אבמה"ח אשתרי ג"כ איסור עמא וגילתה התורה דלא אמרינן אשתרי אפי' בדבר שאין היתר לאיסורו אבל בחמץ דיש היתר שרינן דמה לי איסור אבמה"ח או איסור חמץ ודו"ק. אחר שכתבתי זה האיר ד' עיני ומצאתי גילוי לדין זה בפרי מגדים ביו"ד סימן ס"ב בשפתי דעת ס"ק ג' שכתב וז"ל ודע דה"ה כבד הוה אבמה"ח כשהיא שלימה ול"ת כיון שהותר איסור דם כדאמרן לתי' הותר נמי זה הא שיבוש הוא ואף בבכורות ו' ב' אמר חלב חידוש הוא הואיל והתורה התורה אבמה"ח ה"ה טמא מש"ה צריך קרא א"כ חזינן כיון דהתירה התורה חד איסור ה"ה כמה י"ל דאבמה"ח אין נוהג אלא בטהורים כחכמים שפיר אמר דה"א מה לי איסור או טומאה ומיהו למה דהוה בעי לומר דם נעכר קשה הכא חדא איסורא והכא תרתי דם נוהג בטמאים ומ"מ הדין אמת דאבמה"ח נוהג בכבד עכ"ל הזהב היקר מפז הרי שחקר הגאון אם נתיר עוד איסור. (ב) ראיתי שהדר"ג נ"י מצדיק דבריו דאי אפשר לפרש הא דקתני תרזה בנתפטמה כל ימי' באיסור דא"כ כולה נאסרה ולא מהני תרזה והפלאתי במכתבי דבע"ז כתוב רק לא ידבק בידך מאומה מן החרם ואם תרזה אין כאן איסור דגוף הבהמה נולדת בהיתר והשיג הדר"ג נ"י דמחשבתו הי' דהא בפרה שנתפטמה איירי ואי שנתפטמה כל ימי' באיסור לא משכחת תרזה עד

שיהי' שווי' כיום הולדה וסיים וז"ל העגל כאשר נולד שוה לערך שני זהובים והפרה שנתפטמה שווי' לכה"פ שלשים זהובים הכי אפשר שתרזה כל כך עד שתעמוד על שווי' שני זהובים הכי לא תמות מקודם עכ"ל. לדעתי אדבר דבר הכי משכחת שיגדל עגל ויהי' נעשה פרה בלי שתיית מים או שלא תאכל עשב השדה וכדומה רק העיקר כך הוא בוודאי נעשה מעגל פרה אפי משתיית מים ואכילת עשב השדה אבל מזה פרה גדולה בקומה אבל לא תתפטם לא תתעבה בבשרה ולא תשמן בחלב ואם תאכל כרשינין אז נעשית בעלת בשר ותעש פימה עלי כסל מרוב חלב וא"כ אם רק נתפטמה כל ימי' באיסור לא הוה זוז"ג לפיטום וא"כ אמרינן תרזה עד שלא תהיה בעלת בשר ומלאה חלב רק ממשמן בשרה תרזה וא"כ לא ידבק בידו מאומה מן החרם ומה שנתגדלה בקומה ובגדילה הוא מן המים ומה שכתבתי שלא תשווי' כעת רק כאשר היתה שוה בשעת לידה הוא אינו מכוון רק שתרזה עד שלא תשווי' רק כאילו לא נתפטמת כלל וידעתי שדבר זה צריך עיון מדברי רש"י בד"ה פרה תשחט דא"כ לא משכחת שלא יהי' זוז"ג מכח שתיית המים אפי' בלא שאר אכילות ולא באתי אלא לדבר על אזן שומעת שיש לעיין בו כמובן בעזה"י. (ג) ועל שהבאתי דברי פרמ"ג בא"ח סי' תמ"ז שדבר פשוט שבהמות עכו"ם האוכלים חמץ ושותין החלב בפסח שמותר כתב הדר"ג נ"י וז"ל ולפע"ד אף אם הי' באמת מבואר כן בלשון פרמ"ג הנה מאחר שבשני מקומות כתב לאסור אית לן למימר סמי חדא מקמי תרתי עכ"ל והסיב כוונתו על דבר אחר שאין אוסרין את הבשר משום בליעת חמץ וממילא הי' גם החלב אסורה אפי' לא אכלה רק מעט חמץ ביום א' של פסח הי' לנו לאסור החלב כל ימי הפסח והרי אנו מתירין את החלב לאחר מעל"ע ומוכח מזה דליכא בליעת איסור בבעל חי ומתירין את החלב אחר מעל"ע משום גרמא עד כאן דבריו בקיצור לשון. הנה ישפוט הדר"ג נ"י אם נרמז זה בדבריו ולדעתי דבריו פשוטים הגם שחלב שבא מחמץ מותר היינו יען שנתהפך החמץ לדם ובשר ומשם נעשה חלב וכיון שהחמץ וגם הפרה של עכו"ם מותרת החלב אשר נתהפך לישראל דהא אינו נהנה מגוף החמץ בעין אבל אי שייך בליעה בבעלי חיים א"כ נאמר שטעם חמץ נבלע בבשר ובחלב ובציר וישראל האוכל החלב אוכל חלב שנבלע בה טעם חמץ נכרי ובוודאי אסור לישראל לאכול טעם הבא מן חמץ נכרי וע"כ בבעלי חי אין בליעה וממילא מותר החלב מיד כי מה שנתהפך מן חמץ לדם ואח"כ מדם לחלב או נתהפך לציר ומציר לחלב מותר ועכ"פ מוכח דחלב הבא מן פרות עכו"ם אשר ישראל קונה מותר מיד וממילא אין שני דברי פרמ"ג סותרים דבסי' תמ"ח דן הפרמ"ג אם ישראל לוקח החלב בחנם בלי כסף ואז הוא נהנה מן חמץ נכרי וכן הבין הדר"ג נ"י במכתבו הראשון

ויראה שכתב הפרמ"ג בסי' ת"נ באשל אברהם סק"ח וז"ל ועיין תב"ש בחידושיו לפסחים כ"א מכר בהמה לעכו"ם בפסח יש איסור תורה לכאורה לית כאן איסור תורה אמנם לבי אומר לי שיש איסור תורה דאין הנאה גדולה מזה שנתפטמה הבהמה מאיסור הנאה ולא דמי לפועלים כלל ועיין לבוש בסי' תמ"ח סעיף ז' שנהנה שמפטם עכ"ל ומכ"ש אם ישראל נהנה מהחלב אשר מתרבה מהחמץ בחנם אין כסף אבל ליקח בעד מעות מגוי המאכיל פרותיו חמץ בפסח הנח להם לישראל במקום שנתפשט ההיתר אבל שישראל ימכור בהמותיו וישייר לעצמו החלב חנם אין כסף אסור הן מטעם הדר"ג נ"י דהוה זוז"ג והן מטעם דרוצה בקיומו של איסור הנאה בדין זה אני מסכים שלא יעשה כן בישראל כאשר גיליתי דעתי במכתבי הראשון וזולת זה אין חוצץ ביני ובינו ד' ישפות שלום לו עם שמחת פורים כאות נפשו ונפש אוהבו הדש"ת. הק' חיים סופר אחר ששלחתי תשובה הנ"ל עלה בלבי ראי' שחלב של נכרי מותר בפסח דהא ישראל ששכר פרה מכהן מותר לישראל להאכילה תרומה עיין רמב"ם פ"ט מהל' תרומות ועיין בתוס' ע"ז דף ט"ו ומסתמא פרה חולבת וישראל מותר בחלב וגם לא שמענו שיהי' לישראל אסור ליקח חלב מפרה של כהן האוכלת בתרומה הגם אי אפי' הנאה של כילוי אסור לישראל אבל חלב המתהוה מכרשינין מותר לישראל ואולי יען דכרשינין אינם מאכל אדם אלא מתוך הדחק גרע שמותר החלב לישראל ודו"ק. וימים עברו הודיע לי הגאון מהר"ש ג"פ נ"י שלאחר דרישה נודע לו שלא משיירין החלב לעצמם חנם רק דרכם ליקח וא"כ לא ידעתי טעם לאסור חוץ אם נחוש יען שגדרו גדר מלפנים שלא ליקח הבעלים מחלב אשר בא מבהמותיהם פן ח"ו אין המכירה גמורה כנלע"ד:

סימן כב

שאלה אירע מעשה בקהל עדת ד' שהגבאי הראשון נעשה בר שבעים שנה ביום אשר מוגבל להיות סעודת החברא ובתוך הסעודה אמר שמעו נא רבותי לכבוד אשר היום מלאו שנותי "ימי שנותינו בהם שבעים שנה" אתן לכם היום בסוף הסעודה מאכל אשר לא אכלתם ולא אכלו אבותיכם מעולם והשתוממו מאוד כשמוע דבר זה ויהי כטוב לבם ביין בחצות הלילה ובאו שלשה שמשים של החברא ביחד והביאו ג' קערות גדולות בשר בחלב מבשר שור בקערה אחת ובשר כבש בקערה השנית ובשר עוף בקערה השלישית והתחילו בני חבורה לצעוק אמת הדבר שלא אכלו כזה לא אנו ולא אבותינו אבל יען כי רצה להכשיל אותם או לחשוד הבני החבורה שיאכלו בשר בחלב די בזיון הזה ויצוו להביא פנקס החברא ולמחות שמו מן הספר וכאשר ראה שגדול צער הבני החבורה אמר החלב הוא חלב שקדים ובקש שישתו מן החלב ויטעמו בחיך טעם שקדים ואמר

ת"ח אשר הי' שם שאסור לטעום או לאכול מפני רואים הרבה אשר עומדים בחוץ הן גדולים וקטנים ויאמרו שאכלו בסעודה בשר בחלב חוץ אם יביא שקדים ויתפזרו על הקערות אבל לא הי' בנמצא עוד שקדים והניחו המאכל ולא אכלו ושאלו אם הגבאי צריך קנס שעשה שלא כדת וגם אם הי' חטא ופשע אם אכלו כי נשמע שאיזה אנשים עברו ואכלו תשובה הדבר פשוט שלא לקנוס להגבאי ואפי' יש לחקור אם אינו מותר לכתחילה לעשות כאשר הורה הזקן הלכה למעשה בלי הנחת שקדים ואשר יתן ד' בפי אותו אשמור לדבר בעזה"י. מראשית נחקור מה שחשש האי ת"ח על מראית עין הרואים אשר עומדים בחוץ שיחשדו לבני החברא שאוכלים בשר בחלב יפה חשש כי כן מבואר בשו"ע יו"ד סי' פ"ז סעיף ג' שכ' הרמ"א וז"ל ונהגו לעשות חלב משקדים ומניחים בה בשר עוף בחלב הואיל ואינו אסור אלא מדרבנן אבל בשר בהמה יש להניח אצל החלב שקדים משום מראית עין עכ"ל וא"כ כאן שהי' בקערה אחת בשר שור ובקערה השנית בשר כבש ואסור לאכול אם אין שם שקדים וגם בקערה של בשר עוף החמיר הש"ך ואף שהטו"ז בס"ק ד' מיקל אם אין נו שקדים אצל בשר עוף אבל כאן דהי' ג"כ בשר שור בסעודה יש לחוש גם על בשר העוף ודו"ק. אמנם נ"ל הלא מבואר ביו"ד סי' קמ"א שאסור להשהות בבית צורת חמה ולבנה בין בולטת ובין שוקעת וכ' הרמ"א וז"ל ויש מתירין בשל רבים דליכא חשדא עכ"ל וכ' הש"ך בס"ק כ"ז וז"ל פי' להשהותם משום דליכא חשדא ברבים אבל לעשותם אין חילוק בין יחיד לרבים וכ' ר' ירוחם אע"ג דברבים דליכא חשדא מ"מ מכוער הדבר להם וב"י בב"ה מביאו וכ' דבב' ליכא חשדא ונ"ל ראי' מריש ברכות עכ"ל וא"כ השתא בחשד ע"ז אמרי' דליכא חשדא בשל רבים וכ"ש כאן באיסור בשר בחלב אשר הובא בסעודת חברא קדישא אשר נתקבץ עדה קדושה דליכא חשדא ומותר לאכול הבשר בחלב שקדים הגם דליכא סימן אצל המאכל ודו"ק. ולכאורה יש להשיב שאני ע"ז דחמיר מאוד דכל המודה בע"ז ככופר בכל התורה כולה נא חיישינן ברבים לחשדא אבל איסור בב"ח הגם שהוא בשר שור ועובר על לאו דאורייתא אעפ"כ חיישי' אפי' ברבים ושפיר עבדו דלא אכלו. אך ראה זה אשר המג"א בסי' רמ"ד ס"ק ח' הביא ראי' דמותר לבנות בקבלנות בשבת ביהכ"נ או לפנות הזבל בשוק בשבת יען כי ברבים ליכא חשדא לאמור שכירי יום נינהו ואעפ"י שאסור ליחיד לבנות בית בשבת ע"י עכו"ם בקבלנות בשל רבים מותר והביא ראי' מיו"ד סי' קמ"א ואעפ"י שמלאכת ישראל ע"י עכו"ם אפילו להסמ"ג הוי רק איסור לאו ומכ"ש לדידן דפסקינן דאמירה לנכרי הוי רק איסור דרבנן ואעפי"כ אמרינן דברבים ליכא חשדא וה"ה כאן בנידן דידן כמ"ש למעלה ודו"ק. שבתי וראיתי שבס' תוספות שבת שדא נרגא על דין המג"א שם

וחקר דדוקא בע"ז דחמיר אז ברבים ליכא חשדא אבל בדרבנן חיישי' דבביצה דף י"ד והובא בשו"ע א"ח סי' תקט"ז סעיף ב' וז"ל כל דבר שמותר לשלוח ביו"ט לא ישלחנו בשורה דהיינו שלשה בני אדם או יותר זה אחר זה נושאים כולם מין אחד עכ"ל והטעם דמחזי כמאן דאזיל לחינגא ועיין במג"א שם ס"ק ב' דאפי' בחצר אסור והקשה הנ"ל הא הש"ך פסק דרבים הוי אפי' תרי וכ"ש כאן דהוי שלשה ואעפ"כ חשדי' אותם אלא ודאי דוקא בע"ז לא חשדי' רבים אבל בשאר איסורין חשדי' וצע"ג ופלא דלא הוזכר ביו"ד סי' ק"נ בכל הדינים הבדל בין יחיד לרבים. וד' האיר עיני לחדש דבר בעזה"י דלכאורה דברי הש"ס סותרין זא"ז דבקידושין דף פ' אמרי' אשה מתייחדת בתרי כשרים וכן בברכות דף ג' אמרי' שלא יכנס בחורבא מפני חשד שמא זונה מוכנת לו ואמרי' שם בתרי כשרי ליכא חשדא ובביצה דף י"ד אמרינן אפי' בג' איכא חשדא וצע"ג. ועלה בדעתי לחלק דביו"ט הוי חשד על איסור דרבנן חיישינן אפי' בתלת אבל בקידושין באשת איש דהוי דאורייתא אפי' בתרי ליכא חשדא אלא א"כ איך אמרי בתרי ליכא חשדא ופי' רש"י דמוכח כן מקדושין דאשה מתייחדת עם שני אנשים וק' דלמא אם יכנוס בחורבא יחשדו אותו בזונה פנוי' או נכריות ואפי' תרי לא יכנסו דעל איסור דרבנן אפי' תרי נחשדו וצע"ג. והנלע"ד סברא אחת נחזי אנן אם אדם רואה שנבנה בית ישראל בשבת מיד נפל ס' ברעיונו אם הוא בשכירי יום אז חטא ישראל שעשה להבונים שלוחיו אבל אם הוא בקבלנות אז הוא היתר גמור דנכרי אדעתא דקבלנות עביד ומכח גוף מעשה הבנין אין לו הוכחה להכריע שהוא בשכירי יום והוי ס' השקול בעיני הרואה אז הכריעו חכמים אם הבנין הוא של יחיד יש חשש למראית עין שיחשדוהו ויכריעוהו לכף חוב בס' השקול עיין בטו"ז סי' רמ"ד ס"ק ב' אבל של רבים יכריעו אותם לכף זכות שהוא בקבלנות דהא אין להם הוכחה או ראי' שהוא ע"י שכירי יום יען שרואים שנבנה בשבת דאם הוא בקבלנות לא ישמע להם הגוי שלא לבנות בשבת כמבואר בתו' בע"ז דף כ"א בד"ה אריסותא ואין ביד הרבים להרחיק מן הכיעור ומן הדומה לה אבל שם בביצה דף י"ד הלא אם הולכים ג' אנשים בשורה ונושאים מין אחד מחזי כמאן דאזיל לחינגא ואם ילכו בערבובי' לא מחזי כמאן דאזיל לחינגא ואם כן מדוע הם הולכים בשורה הלא יוכלו להשיג תכליתם להביא תשורה להאיש אשר ישולחו אליו אם ילכו בערביבי' ומדוע הולכים בשורה ולא מרחיקין עצמן מן הכיעור ויחליטו שבאמת הם הולכים לחינגא אבל אי הי' הדין שבערבובי' ג"כ מחזי כחינגא והם מוכרחין להביא המנחה להאיש היה מותר אפילו בשורה דברבים ליכא חשדא אלא אם כן יש ראי' שלא חפצים להסיר הכיעור והדומה לו והבן. וכ"ז בשאר איסורים אבל בע"ז דחמור מאוד לבני ישראל הגם

דמכוער הדבר להיות להם צורה בולטת אעפי"כ לא אמרי' יען דהניחו הכיעור נחשדו נמי אותם על ע"ז אשר כל המודה בה ככופר בכל התורה דלא נחשדו רבים מישראל לעבוד ע"ז וידינו הרואים שהעמידו הרבים הדמות כוכבים ומזלות לנוי ודו"ק. ולפ"ז מיושב הקי' דשאני בקידושין דף פ' דלא ראינו שים ריעותא דאנשים רוצים לזנות עם האשה ואנו חוקרים אם לאסור היחוד משום חשדא ואמרינן דתרי כשרים אין העולם חושדים אותם אם ליכא מופת והוכחה ע"ז וכן בברכות אין לנו שום הוכחה בכניסת התרי לחורבא שיש שם זונה אבל בביצה שיוכלו לילך בערבובי' והולכים בשורה זה הוא אשר מביא אותם לחשדא ואסרו חז"ל ודוק בזה שהוא אמת לאמיתה של תורה בעזה"י.
ודע הא דחיישינן ביחיד לחשדא היינו אם עכ"פ אנו רואים מעשה לפנינו אשר מעורר הס' אם הוא נעשה בהיתר או באיסור כגון שהישראל רואה בונה בשבת בית חבירו אשר מיד נופל מבוכה הא גוף מעשה הבנין בשבת הוא איסור רק בקבלנות אז נכרי אדעתי' דנפשיה עביד אבל אם הוא בשכיר יום הוא אסור מכח שליחות אז יחשוד שחבירו אולי עושה באיסור אבל מעולם לא שמענו שאם בא ישראל אצל חבירו ורואה שדולק שם אש בתנור או נר תל השולחן שיחשוד אותו שהוא הדליק האש דנהפוך הוא דאוקמי כל איש בחזקת שהודלק הנר אי האש בהיתר דהא אינו רואה לפניו שום דבר מלאכה אשר יש לחקור בו שנעשה עתה באיסור בשלמא בבנין בית ישראל הוא רואה מעשה בנין בשבת בבית ישראל רק בקבלנות עושה הבונה אדעתי' דנפשי' ובשכר יום עושה ע"ד ישראל ויש ספק לפנינו איך הבונה מכוין בדעתו וכן בקידושין אנו רואים היחוד איש עם אשה או שאנו רואים שנכנס לחורבא אשר הדרך להכניס שם פועלי און אשר עם הזונות יפרדו וראינו עכ"פ דבר המביא הרהור חשד אבל אם אנו רואים צורת כוכבים ומזלות שאינם בולטות בבית ישראל לא יבוא אדם לחשוד האיש שמא עשה הוא בעצמו ועבר על לא תעשון אתי עיין ר"ה דף כ"ד דכיון דלא רואה שום עשייה בוודאי ידין כל אדם לחזקת כשרות שאחרים נכרים עשו והוא קנה אותם ודוק. ומיושב לי בזה נב"י מהד"ת בא"ח סימן ק"ג שהביא דברי תו' בר"ה דף כ"ד בד"ה עמי שכ' וז"ל אלמא אסור להשהות שיחשדוהו שעשאו ועבר על לאו לא תעשון ור"ג נמי ליתסר ומשני כיון דחותמו בולט חיישינן לחשדא שמא יאמרו ע"ז הוא לו אבל אחשדא דלא תעשון לא חיישינן עכ"ל התו' והקשה הגאון הנ"ל הא גופא ק' למה חיישינן על חשדא בקיבולת בשבת שהוא רק שבות וכאן לא חששו אפי' על לאו דלא תעשון וע"כ יען דקיבולת הוא בפרהסי' וק' הא הגמ' משני דר"ג שהי' נשיא ושכיחי בי' רבים ליכא חשדא דע"ז וק' ניחוש על חשד דעבר על לא תעשון כמו בקיבולת בשבת וצע"ג. ולפמ"ש אין כאן קו' כלל דזה גופא חדשו תו'

בר"ה דלא חשדינן אפי' יחיד על שעבר על לא תעשון דהא אין אנו רואין שום מעשה איסור וכל איש דן לחבירו מכח חזקת כשרות שלא עבר עבירה לעשות בעצמו דמות צורה וליכא חשדא כלל בשלמא אם הוא רואה צורה בולטת בבית ישראל חושדו שהוא ע"ז שלו ולרבים לא יחשדו שעובדים ע"ז וכן בקיבולת דנראה לעינים דנבנה בשבת בית ישראל ונולד ס' אם הוא על דרך איסור בשכירי יום או ע"ד היתר בקבלנות שהנכרי לא ישמע לישראל ולכן חוששין על מראית עין בקיבולת ודו"ק. (מאוד אני תמה על הגאון נב"י שמחלק שם לפי דבריו בדמות בולט שיש חשש שעובד ע"ז שהוא בסקילה חששו על חשד ובדמות שאינו בולט דיש רק לאו לא תעשון לא חששו לחשדא והוא כנגד סוגיא דיבמות דף קי"ט ע"א אמר רבא מכדי הא דאורייתא והא דאורייתא מה לי איסור כרת מה לי איסור לאו וא"כ כי היכי דחיישינן לחשד שישראל עובר איסור כרת ה"ה יש לחוש בחשד שעובר על איסור לאו ועיין רש"י שם שפי' בהרחקה מחלקין אבל בספק אם נוגע האיסור איסור לאו וכרת שוה ודו"ק. שוב ראיתי דלהב"ד אין חילוק בין לאו לכרת אבל להמון ישראל חמור להם כרת מלאו כמבואר בבכורות דף ל"ו שחשודין על לאו דגזל שהוא רק לאו ולא על קדשים שהוא בכרת ודו"ק אך א"כ מבואר דעל כרת לא חשדינן דלא כנב"י). וגם אוסיף נופך לתרץ קו' הנב"י דלא מצינו חשד רק אם העבירה לא נעשית כגון בברכות דף ג' אם א' יראה אותו שהולך לחורבא יאמר שהולך לזנות וכן לא תתייחד אשה עם איש רק בתרי שיחשד הרואה שהולכים לזנות וכן בר"ה אם יש לו פסל שיאמרו שיעבוד ע"ז וכן בבונה בית הרואה יאמר שהוא בונה עדיין בשכירי יום או בפונה אשפות ומשוה גומות גם עתה וכן אם הולכים ג' אנשים בשורה שהם הולכין לחינגא וכן בעדים שהעידו על האשה ורצה האחד ליקח את האשה דצריכין חזקה דעד השני לא הי' חוטא ולא לו דאל"כ חיישינן שהוא רוצה ליקח את האשה ומבקש לחטוא וכן בב"מ שהב"ד לא ימכרו הפקדון שמבקשים הממון וכדומה אשר יש חשד שהעבירה עכשיו יתחיל או עכ"פ עדיין הוא חוטא וה"ה אם יש הוכחה שרואה שהוא משטיח כנגד השמש בגד מלוכלך ויחשדוהו שכובס בשבת דאל"כ מאין המים באין ועיין סי' ש"א דאם תלה אותם מע"ש אין צריך ליטול אותם יען דכאן אין אות שכבסם בשבת אבל הרואה שתולה אותן בשבת יאמר שכבסן עכשיו שלא יעלה ע"ד הרואה שנפלו כליו במים אבל אם אין הוכחה המביא לידי חשד לא מצינו חשד לחקור אם עבר חבירו על איסור דוק ותשכח כן בעזה"י. תמצית הדבר דדוקא בכה"ג חיישינן למראית עין אפי' ביחוד אם יש חשש שעתיד לחטוא או שעכ"פ עדיין ממשיך העבירה הגם דליכא הוכחה שיחפוץ לחטוא או שחוטא עכשיו וגם אם יש הוכחה שחטא בעבר בכיבוס שעשה

מעשה שיטוח אבל לחשוד בר ישראל שעשה הדבר באיסור בהעבר ויש לדונו שנעשה בהיתר היום או מאתמול או מאיש אחר מוקי כל ישראל בחזקת כשרות שעשה בהיתר או בא בידו בהיתר א"כ מהכ"ת נחשוד ישראל שעבר על לא תעשון אתי ודו"ק. ואעתיק דבר מחידושי פי' בדברי ש"מ בביצה דף י"ד גמ' שאני בי מר שמואל דאיכ' פריצותא דעבדי כ' בש"מ וז"ל מהכא דליכא לאחזוקי איסורא דכל ישראל בחזקת כשרין הן דהא יהיב טעמא הכא משום פריצותא דעבדי וא"ת ומר שמואל היכא משתמש בעבדי פריצי וי"ל דלדידי' אע"ג דהוי פרוצים במילי דעלמא באיסורא בדיקי גבי' ואפ"ה ר"פ החמיר על עצמו ולא סמך על בדיקותא דמר שמואל לפי שאין נאמן להכשירו עכ"ל. ונלע"ד להסביר דעבדים יש להם חזקת פריצות ומקילין לעשות בהיתר כגון לכתוש מאתמול או לכתוש במכתשת קטנה היום הם כותשין ביום טוב במכתשת גדולה רק האיש אשר עומד על דבריו והוחזק בהם הגם שהם פרוצים בשאר דברים בכ"ז נזהרו באיסורין יוכל הוא לסמוך עליהם דברי שלו מהני לגביו כנגד חזקת פריצות סתם עבדים כדאמרינן בכתובות דף כ"ב באומרת ברי לי עיי"ש בתו' אבל שיהי' נאמן עדותו של מר שמואל כנגד העולם לסמוך על עבדיו הוי מר שמואל ע"א דאינו נאמן לסתור חזקת פריצות של סתם עבדים ובפרט שגם עבדיו הי' פריצים במילי דעלמא ומהכ"ת נסמוך על עדות ע"א שאינם פרוצים באיסורין ודו"ק. אך לפי"ז למה כ' הש"מ שהחמיר על עצמו ר"פ הלא מן הדין לא יוכל לסמוך על ע"א נגד חזקת פריצות של עבדים וצע"ג ונ"ל שיש כאן ס"ס דלמא מאתמול כתשו ואת"ל היום דלמא במכתשת קטנה דהא להך איבעית אימא חזר הגמ' דר"פ לא חזא דדייק טפי ולא ראה דהוי קליף צהרי' ואעפי"כ לא סמך על עדותו דמר שמואל זה הי' רק חומרא שהחמיר על עצמו להראות שאין ראוי לסמוך על עדותו דמר שמואל ודו"ק. ויצא מדברי ש"מ כמו שביארנו דאפי' ת"ח כמר שמואל אינו נאמן נגד חזקת פריצים של עבדים וא"כ ק"ל מנ"ל לש"מ דלית לן לאחזוקי איסורא דכל ישראל בחזקת כשרים הן דלמא שא"ה דאיכא ס"ס להקל דלמא כתשו בקטנה ודלמא מאתמול לכן לולא דעבדים מוחזקים שהם פריצים יש לסמוך אבל בס' השקול אית לן לאחזוקי איסורא לחומרא וצע"ג. שוב התבוננתי דהך איבעית אימא קאי על דחזי דדייק טפי ודחזי הוי קליף צהרי' דמשמע הגם שרואה דהוא דייק טפי וע"כ נעשה במכתשת גדולה רק שיש לתלות דנעשה מאתמול או בהיפוך שרואה דהוי קליף צהרי' רק שיוכל לתלות במכתשת קטנה אעפ"כ יוכל לאכול וסמכינן על חזקת כשרות אי דייק טפי אמרינן דנכתש מאתמול ואי צהיר טפי אמרי' דנעשה במכתשת קטנה דאחזוקי איסורא לא מחזקינן דכל ישראל בחזקת כשרות ועשו כדת ור"פ ג"כ לא ראה רק או דדייק טפי

או רק דצהיר טפי ולא סמך אפי' על עדותו של מר שמואל שעבדים בחזקת כשרות אבל שאר אדם מישראל סומכים עליו ולא צריך אפי' לשאול אחריו ודייניין לכף זכות שנעשה בהיתר ור"פ דלא ראה רק או דדייק או דקליף צהרי והוי רק ס' ובכ"ז לא סמך על עדותו דמר שמואל בזה החמיר ר"פ על עצמו ודו"ק. הדרן למלתא דחשש יתחלק לג' ראשים (א) רבים לא חשידי היינו אם ספק לפנינו דיש פנים לומר שהוא בהיתר ויש פנים שהוא באיסור כמו בקבלנות בשבת אז לא יחשדו המון עם שרבים יעברו עבירה באיסור אשר יוכלו לעשות בהיתר אבל אם יש מופת שיוכלו להשיג חפצם ומאויים בדרך שלא יהיה משוער הדבר ואעפ"כ עושין במראית עון כגון ג' הולכים בשורה אז גם רבים יבואו לידי החשד אפי' הוא רק איסור דרבנן בעלמא (ב) דחיישינן לרבים אם ידענו דלא יוכלו להשיג מאוויום בדרך היתר כגון בהולכים בשורה דחיישינן בעבור הנאת ממון יעברו איסור מקח וממכר יען כי נתנו מראית עין שהלכו בדרך שבני אדם הולכים לחינגא להרוחת ממון אבל אם בי תרי הולכין לחורבא או אשה שמייחדת עם ב' אנשים אשר לא עשו שום פעולה אשר מעורר שמבקשים להתענג בהנאת בעילת זנות או עדים שהעידו על המקח או ב"ד שפסקו להתיר האשה או פסקו דין לחייב או לזכות כיון דלא ראינו בשעת העדות או בשעת פסק דין דבר המביא לידי חשד אז יצא בהיתר דרבים לא חשידי וכיון שהותר פ"א נשאר בהיתר ובמקח יש עכ"פ הרחק מן הכיעור ובאשה דלא יחטיאו ב' בשביל אחד אפי' כיעור אינו עיין ט"ז א"ע סי' י"ב (ג) הא דחיישי' ליחיד אפי' היינו אם אנו רואים עכ"פ מעשה איסור כגון בבנין דאנו רואים בונה בשבת ויש ספק אם הוא נעשה בהיתר אבל עכ"פ יוכל להיות ג"כ באיסור ועדיין עומד לפנינו פעולה הנ"ל אשר אנו מסופקים בו אם לא נעשה באיסור או שאנו רואים שישראל עושה היום דבר אשר מעורר שעשה היום מעשה איסור כגון אם משטיח בשבת בגד לח ממים אבל אם נראה ביד ישראל דבר ולא ידענו אם נעשה בהיתר או באיסור ואין שום אות או מופת או הוכחה אשר יתן יד להראות שעשה איסור או בא בידו באיסור כגון צורה שאינה בולטת או שדולק מע"ש נר בביתו או שתולה בחצירו בגד מע"ש זה לא אסרו חכמים מפני מראית עין דכל ישראל בחזקת כשרות ולא ידין רוח באדם לחשוד לרעהו שעובר עבירה אם אינו רואה בעיניו מעשה אשר מעורר בו החשד לחשוב מחשבות להתנכל באחיו במצות שלא עשה כדת וכדין או שגם כעת הוא אחוז בחבלי עון ודו"ק. וטרם אשים קנצי למילין אתפלא עוד על התוס' שבת אשר התפלא על המג"א מן ביצה דאם הולכים בשורה אסור דמחזי כאזיל לחינגא ונ"ל דשאני אם החשד הוא שהג' אנשים הנצבים עליו על הרואה אותם דאזלי לחינגא להרויח ממון אשר רבים חללים הפיל הממון דיותר

צריך זירוז אמר ר"ש במקום שיש ח"כ אז חיישינן שיבוא לחשוד אפי' רבים שיעברו איסור דרבנן של מקח וממכר בעבור הרווחת ממון אבל בקיבולת בשבת אטו ירויח אדם אם נוטל שכירי יום מאלו אם יתן הבנין בקבלנות ואפי' אם קבלנות ביוקר הוא משכירי יום די שנחשוד ליחיד שעבר משום הרוחת ממון דידי' ושכר שכירי יום אבל בשל רבים כגון בנין ביהכ"נ או לפנות הזבל ברה"ר אשר הוא מוטל על כל העדה וראשי העדה הם הפקודים לעשות הכל בעבור הצבור בכלל ולמה יעברו הראשים לחטוא כדי להרויח לחבריהם אין אדם חוטא בעבור חבירו ובעבור שהמה ירויחו מעט כפי חלק המגיע עליהם לא יחטאו להיות כירבעם חטא והחטיא רבים וגם כיון שא' בלבד לא יוכל לעשות בעד הצבור חוץ אם רובם ככולם הסכימו על הדבר לכן אף אם כל העדה ביחד יפעלו ולא יסמכו על הראשים כ"א עובר על לפני עור כמו בתרי עברי דנהרא שמסייע גם לחבירו לחטוא דהוא לבדו לא הי' יכול לעבור העבירה אבל שם בביצה יחשדו אותם שהולכים לחינגא שירויח כ"א בשביל עצמו כפי מזלו והצלחתו ודו"ק. ומג"א הביא ראיה מיו"ד כמו דלא חיישינן שימצא כזאת בישראל להעמיד דמות בולט בביהכ"נ כדי להכשיל רבים ולא חשדינן שלע"ז הוא הדמות בולט אבל ליחיד אסור להשהות דמות בולט שיחשדוהו שהוא עובד ע"ז פן ח"ו נלכד בשחיתותם ומאמין בפסל כך יחשדוהו ליחיד שעובד בשכירי יום כדי להרויח ממון אבל רבים לא חשידי להיות כירבעם בן נבט לחטוא ולהחטיא רבים ודו"ק. ומצאתי דוגמא לסברא הנ"ל בחת"ס או"ח סי' ס' שרצה אמ"ו ז"ל לחדש בנידון שאלתו אשר רוב בתי יהודים כמאתים בתים נשרפו ברעש מלחמה וחקר להתיר לבנות בקבלנות דברבים ליכא חשדא וחזר בו דוקא ביהכ"נ אשר רבים משותפים בבנין א' או אנדרטא בביהכ"נ דאזלי להתם רב יהודה ושמואל זה נקרא רבים דליכא בהם חשדא אבל בנידון שאלתו שרבים בונים אבל כל איש בונה בית שלו אז יש חשד והביא ראיה מתודס איש רומי עיי"ש. ולפמ"ש יוסבר החילוק דברבים אשר משתתפים בדבר א' אז ע"כ איש עוזר לחבירו ועובר גם על לפני עור דהוי כמו תרי עברי דנהרא דלולא שהסכימו יחדיו איש פרטי לבדו לא יוכל לעשות דבר בעד רבים אז יש חזקה אין אדם חוטא ומחטיא רבים ולא לו יהי' הרוחה או הנאה אבל אם כ"א בונה ביתו וחוטא נפשו אולי כל איש בעבור בצעו והרוחתו הכל סר יחד נאלחו ח"ו ואיכא מראית עין ודו"ק. ואביא ראיה דבחשד ממון חיישינן אפילו בג' דבירושלמי פ"ב דיבמות תני במפקיד פירות אצל חבירו אפי' הן אבודין לא יגע בהן רשב"ג אומר ימכור בפני ב"ד וכ' וז"ל מה יהי' בדמים מחלוקת ר"ע ור"ט (כמו באלו מציאות בדמי אבידה דר"ט אומר ישתמש בהן ור"ע אומר לא ישתמש בהן פני משה) תני ב"ד לא יקחו ר"ע

אמר ר"ח בי ר' שבתי מקשי הכא את אמר הכין והכא את אמר מיאנה או שחלצה בפניו ישאנה מפני שהוא ב"ד אמר ר"י תמן המקח דרכו להשתלש ברם הכא אין שנים מצווין לחטוא מפני האחד עכ"ל הרי שחושדין לב"ד של ג' שיחלקו המקח ביניהם שכ"א יטול חלקו ויחטאו ב"ד בעבור ממון ואם יש חשדא לב"ד בעבור ממון כ"ש ג' הדיוטים יוחשדו שאזלו לחינגא כדי שירויחו ממון אבל לחשוד רבים במקום דלא ברור הרוחת ממון וגם לחטוא ולהחטיא רבים כדי שירויחו מעט ההבדל בין קבלנות לשכירי יום לא חשדינן רבים דכבר אחז"ל אין צבור עני ודו"ק. ומה שהוסיף בתו"ש להקשות מהא דמבואר בא"ע סי' י"ב דשנים המעידים לאשה שמת בעלה מותרת להנשא להעד דאתתא לבי תרי לא חזי' ותיפוק לי' בבי תרי הוי רבים וליכא חשדא וצע"ג. ולפמ"ש מיושב הקו' אי אתתא לבי תרי חזי' א"כ חיישינן דשניהם יבעלו אותה ואטו הנאת בעילה לאו הנאה הוא אשר הוא שוה כסף אם עיניהם נתנו בה אז כתיב רבים חללים הפילה ויאמרו אולי נתפסו אחרי עיניה ולא יכלו להשיגה בהיתר והעידו שקר להשיגה באיסור והם מומרים לעריות לתיאבון דא"א ליקח אותה בהיתר ולכן מצריכין הטעם דאתתא לבי תרי לא חזי' והשני לא הי' חוטא נפשו אבל בשבת דיוכלו הרבים להשיג בהיתר בקבלנות מהכ"ת שרבים יעברו על חילול שבת כדי להרויח ממון הלא שם בעדים לא חיישינן שיאמרו שקר בעבור ממון שירויחו עיין גיטין דף ס"ו ודו"ק. ואוסיף נופך בודאי במלתא שהעולם יראו את הדבר אשר מביא לחשד אז הרבים ישמרו בנפשם לעשות האיסור דאיך לא יכלמו אם הרואים ידרשו ויחקרו ויוכיחו על פניהם לכן הרואה יחלוט שבהיתר נעשה ולא באיסור דרבים לא יעיזו לעשות ביד רמה כגון בביהכ"נ או בניקור האשפתות שבוודאי רבים יראו את הדבר ויחקרו עליה וממילא רבים לא יחטיאו ובברכות דף ג' ובקידושין דף פ' לא נראה מהם פעולה אשר מעורר הרואה לומר שהתחיל העבירה דהיחוד בפני עצמו אינה עבירה כלל רק שיוכלו לבוא שם לעבירה יען שהם ביחד בסתר ויכולים לזנות אמרינן בתרי לא חיישינן דאוקמי תרי כשרים בחזקת כשרות שלא יחטאו הגם שלא יודע הדבר אם יחטאו בכ"ז לא יחשידו יען שאין רואים שום עולה ופעולת עבירה וכן בצורה בולטת הגם מי יודע מחשבות איש אם לא בסתר ח"ו יכחיש בד' ומודה בע"ז אבל לא רואים שום הוכחה להתחלת עבירה ואין חושדין רבים במקום שאין ניכר ריעותא של פעולת עבירה או שום הוכחה או ראיה אשר יכריע שהיא ראוי לחשוד אותם אבל אי איתתא לבי תרי חזי' אז אם א' נושא אותה יאמרו הבריות הוברר הדבר למפרע שלא להאמין להעדים האלה שעיניהם נתנו בה שסוף מעשה במחשבה תחלה וא"כ הי' ראוי שב"ד יעשו גדר שהעד לא ישא את האשה שלא יהי' מקום לחשוב מחשבות פגול להרהר אבל בקבלנות

נהפוך הוא דהעולם רואים פעולת העבירה בעינים ואמרינן שהרואים לא יחשידו רבים שעושים ביד רמה עבירה לעיני כל רואי שמש והבן זה. וראי' לזה דהא מעולם לא שמענו שאם באו עדים להעיד שראובן אשר לו שתי נשים מת שלא יהי' נאמנים ששמא עיניהם נתנו בנשיו זה יקח אחת וזה אחת אלא בוודאי כ"ז שלא ראינו יד לחשד לא חיישינן לחשד רק אם יחפוץ העד ליקח האשה אז הוא יתן יד ושם לחשד אבל בנידון צורה וקבלנות בית או פינוי האשפתות אין הרבים נותנים יד לחשד לאמור שהוא באיסור. ויש להשיב אולי אם מעידים להתיר שתי נשים דומה לשדה ומעות ופירות שראו לחלק והוי הדין שאסור להעדים ליקח אפי' אחת מהנשים וממילא ליכא שום חשד ונאמנים בעדותן והבן. סוף דבר בנידון שאלתינו בישיבת החברא קדישא היושבים ועוסקין בסעודת מצוה והסעודה נעשה מממון החברא או בוודאי הרואה לא יחשוד שח"ו יהיו מסוד אנשים רעים וחטאים לד' וידין שהגבאי לא יהי' כירבעם בן נבט להחטיא רבים ויחלוט שהוא אחיזת עינים או חלב שקדים או איזה לחלוחית לבן דברבים ליכא חשדא כך נלע"ד. רק זה מצאתי בפרמ"ג יו"ד סי' פ"ז בש"ד ס"ק ו' שכ' וז"ל ולענין דינא בסעודות גדולות ודאי ראוי להניח אצלו שקדים עכ"ל ודעתו נפלאה בעיני דרבים היושבים יחד לאכול סעודת מצוה לא שייך בהם חשד והי' ראוי להתיר לכתחלה אפי' בבשר שור בלי שקדים ואולי יען שאפשר להניח שקדים ולא יהי' מראית עין ולא עשה הוכר זה יפעול חשד כמו בהולכים בשורה שהסברתי אבל עכ"פ אין ראוי לקנוס הגבאי ודו"ק. ויש לי הרהורי דברים בדברי הירושלמי פ"ב דיבמות שאסרו אשת חמיו מפני מ"ע וכן בקו' תו' בקידושין שהקשו איך שאנו המלאכים איה שרה אשתך הא אסור לשלוח שלום לאשה וק' שם כתיב שאמרו אליו שהיו תרי דליכא חשדא והוצרכו לשאול לכבוד אכסני' ואולי שם הקו' יען במכניס אהבה בלבה הגם שלא יחטיאו ולכן מצויין בתו' הקו' על אסור לדרוש בשלום אשה כלל ולא מקודם ודו"ק וכן פלא בעיני איך עלה יהושע עם ראשי השבטים למלחמה כנגד שני שבטים ומחצה שחשדו אותם בבנין המזבח שחפצו בע"ז מהכ"ת לחשוד רבים ובפרט בע"ז מי גרע המזבח מדמות בולט בביהכ"נ ולא נראה לומר דמשם וילפינן דברבים ליכא חשדא דהא נתגלה אח"כ שבנו את המזבח לזכרון לבניהם אחריהם שלא יפלו מאמונת ישראל יעו"ש דמצד הסברא רבים לא חשידי ולא צריך ללמוד ע"י מעשה שהי' ועוד דא"כ דלמא דוקא רבים כשני שבטים לא חשידי אבל יען שהי' הוכחה שסרו מדרך הישר דנתנו מראית עין בידים לבנות מזבח אז גם ברבים יש חשד וכיון שגילו שיש להם טעם ליתן זכרון עולם לבניהם אז האמינו להם דברבים ליכא חשדא ודו"ק. וראה זה מצאתי להפרמ"ג או"ח סי' רמ"ד על המג"א ס"ק ז' וז"ל מ"ש

דברבים ליכא חשדא ובא"ר ה' כ' שמא באיסור דרבנן כזה אף ברבים שייך חשדא ובס' תו"ש אות ז' הביא מסי' תקט"ז ביו"ט ג' בני אדם מיחזי כחינגא ובאה"ע י"ב ב' דיינים יעיי"ש משמע אף איסור תורה חיישי' ברבים כל דלא הוי עכו"ם ועיין סי' תקט"ז מ"א אף חצר אסור ובש"א אות נ"ו בדרבנן בחצר מותר ש"מ הטעם דאושא מילתא והוי כעובדא דחול עיין ביצה י"ד ב' ברש"י ובאה"ע י"ב שם שני עדים י"ל דנושא אותה מחזיק החשדא או במלחמה דע"א אינו נאמן האומר בדדמי וב' נאמנים עיין אה"ע סי' י"ז סעיף נ' עיי"ש א"כ ב' עדים בכה"ג לא חיישי' שא' אומר שקר כדי לישא והב' אומר בדדמי ול"ש רבים לא חשידי ומיהו א"ב ל"ש אין חוטא בשביל חבירו ותי' הא' נכון ושם לדינא י"ל הואיל ודיעבד לא תצא כה"ג אין לחוש וצ"ע וכ' ע"ש וז"ל ודע דסבור הייתי לומר דהיכא דאיכא לברורי אי לא שבק היתרא וכו' ברבים ליכא חשדא משא"כ באה"ע סי' י"ב דשמא עיניו נתן בה אף ברבים חיישינן אלא מההוא דיו"ד קמ"א ומש"ך כ"ז מברכות וכו' משמע להיפוך מ"מ באה"ע סי' י"ב יש תי' אחרים כמ"ש בסמוך ואף בתרי וכשרי אי לאו דאין חוטא בשביל אחר אסור ונ"מ ב' עדים אומרים על ב' נשים מאיש אחד שמת אם בא אחד שרי לישא לשניהם בב"א או השני אחר הא' אסור ולענין אי שייך מ"ע בשבות מתרע"א משמע אף בדרבנן נ"ח שייך מ"ע ועמ"ש בטו"ז ועדיין צ"ע עכ"ל. ואודה לד' בכל לבב שזכיתי לכוון שפרמ"ג כ' ומא"ע י"ב נ"ל דנושא אותה מחזיק החשד עכ"ל הוא הדבר אשר דברתי דהמון לא יחשידו רבים דתולין שהוא בהיתר אבל אם הרבים יתנו יד לחשד אז המון עם יחשדו גם לרבים ובזה שהעד נושא אותה יהי' יד לחשד והוצרך לטעם דהעד הב' לא הי' חוטא ולא לו וזה ירמז שנושא אותה מחזיק החשד דמיד הי' ס' אולי העדים נותנים עיניהם בהאשה רק ידונו רבים לכף זכות אבל אם א' ישא אותה אז מחזיק החשד לאמור ראו שיפה הרהרנו אולי עיניהם נתנו בה לולי דיש סמיכות ע"י השני ודו"ק. וגם רמז שיש סברא היכא דא"ל לא שביק היתירא ואכל איסורא הוא ההיתר ברבים רק השיג דביו"ד סי' קמ"א ובברכות משמע להיפך ולפמ"ש שאני התם דלא נראה לפנים שום התחלת פעולת העבירה לכן ידונו המין עם הרבים לכף זכות הגם דאין דרך היתר לפנינו אבל בבונה בשבת דבעינים נראה פעולת האיסור אעפ"כ מותר יען דידונו דבודאי עשה בדרך היתר אבל אם העד נושא האשה יש חשד דלא הי' לי דרך היתר והוא חפץ לישא אותה כאשר בעיני' נראה שהוא נושא אותה ודו"ק. אחר ימים הבאתי ראי' לדבר חדש שחדשתי שאם יש הוכחה אשר מביא לידי חשד אז אפי' ברבים יש חשד זה מוכח מגמ' פ' הנזקין דף ס' ע"ב דתנן במתני' מערבין בבית ישן בגמ' מפרש מפני חשד וכ' רש"י בד"ה משום חשד וז"ל הואיל והורגל העירוב בתוך אותו בית אם באת לשנות

את מקומו הנכנסין לאותו בית ולא יראו שם את העירוב יחשדו בני החצר שמטלטלים בלא עירוב עכ"ל וק' הא שנים או שלשה הוי רבים וא"כ הלא ברבים ליכא חשדא ובני החצר רבים הם וצע"ג. ולפמ"ש נכין יען דהורגלו העולם לראות שם בבית ידוע העירוב ואח"כ יראו שאין שם עירוב ואמרו שבני החצר משתמשים בלא ערובי חצרות דמהכ"ת נטלו משם העירוב הלא המקום זכה במצוה כמו קרש שזכה בצפון לעולם הוא בצפון כך זכה המקום להיות מקום מצוה אלא ע"כ דלא עשי עירוב כלל ולדברי תו"ש דסובר באיסור דרבנן גם רבים חשדי' פשיטא דניחא וק"ל. ואולי ר"ת אשר הובא שם בתוד"ה אלא פי' חשדא דיחשדו לבעל הבית שגנב העירוב הוא סובר דברבים ליכא חשדא אפי' על איסור דרבנן לכן פי' שיהי' חושדים לבעה"ב שגנב העירוב והוי חשדא דיחיד ודו"ק אלא א"כ למה צריך לפרש בשפורא ליכא חשדא וק' שם הוי חשדא דרבים ועיין בתשו' חת"ס שרמזתי בתשובה ודו"ק. ולסיומא דמילתא לא אעלים מן עיני לרמז בקיצור לולא דיראתי להכניס ראשי בין ההרים הם המורים המג"א וגדולי אחרונים הייתי מחדש דבר הגם דמבואר בגמ' בר"ה דברבים ליכא חשדא הוא דוקא בדבר אשר יד כל בני ישראל שווים בהם ואין לו בעלים ידועים כגון ביהכ"נ של כרכים אשר כל איש נכנס בו שאין לו בעלים ניכרים או בלוחות של נשיא ר"ג אשר כל איש ישראל תלויים בנשיא לשמוע מפיו בקידוש החודש אבל ביהכ"נ של אנשים ידועים הגם שהם מאה או אלף אנשים עכ"פ יש לו בעלים ידועים ואיכא חשדא. והבדל הזה מבואר ביומא דף י"ב דיש הבדל בין שותפות ובין של רבים אם הרבה אנשים ידועים יש להם דבר אז נקרא בית שותפות וחייב במזוזה ודבר שהוא לכלל ישראל ביחד ואין לו בעלים ידועים פטור ממזוזה יען דאין לו בעלים ידועים עיין רש"י ותוס' שם וביהכ"נ של כפרים יהי' חייב במזוזה יען דניכרים שם בעלים הוי רק שותפות ולא נקרא של רבים פסקי' שם שאפי' ביהכ"נ של יחידים פטור אם אין בו דירה ועי' חולין קל"ו וביו"ד רפ"ו ובח"מ סי' תכ"ז אבל הסברא נשארת ודו"ק. וראי' לדבר מד' ריטב"א ע"ז דף נ"ג בד"ה מכדי שכ' שם וז"ל ומאי דאמרי' התם דמים של רבים אינם נאסרין לא נצרכה אלא כשהם של הפקר דאע"ג דכל אדם יש לו זכות בהם והוי כשותף אינם נאסרין הא דיחיד שהם שלו או שהם של יחידים שותפין נאסרין כיון דא"ל שותפות בגוי' כדאיתא פ' השוחט עכ"ל הרי מבואר בחפץ דיד כל אדם שוה בו ויש לכל אחד זכות בו והוי כשותף אעפ"כ לא נאסר דזה הוי כשל רבים אבל אנשים ידועים אשר רק הם לבדם הויין הבעלים הוא שותפות ממש ונאסר ודו"ק. וראה שרמב"ן פ' ויקרא על פסוק תקריבו כ' וז"ל תקריבו מלמד ששנים מתנדבים עולה בשותפות את קרבנכם מלמד שהוא באה נדבת צבור היא עולת קיץ המזבח הבאה מן

המותרות לשון רש"י פי' הרב כן לומר שאם יתנדבו רבים להביא עולה עולת השותפין היא מה בין שנים המשתתפין בקרבן ובין עשרה ואלף שנשתתפו בו אבל קיץ המזבח הבא מן המותרות לב ב"ד מתנה עליהן ולפיכך הוא עולת צבור הנה לדעתי כל עולה שיביאו רבים חוץ מן המותרות דינה כדין שותפין וטעונה סמיכה בכולם ונסכים קרבים משלהם ואולי לדעתו עולת העוף שהוא באה נדבת שנים ואינה באה נדבת צבור וכן השלמים שאמרו בהם שהשותפין מביאין אותם נדבה ואין הצבור מביא אותן נדבה בכולם יכולין הרבים להתנדב להם בתחלה דעולת השותפין היא נקראת ושלמי שותפין הם נקראים לא מעטו אלא שלא יביאו אותן מן הקופות ואפשר שנאמר שאם רצו הצבור להפריש בתחלה לנדבה ויגבו אותה כאשר יגבו השקלים לתמידין ומוספין שתהי' נדבת צבור כעולת בהמה ואין בה סמיכה שנתרבה מן הכ' הזה וכ"ז שיתנדבו בו רוב ישראל הוא נדבת צבור ואינה כעולת העוף ולא כשלמים ומיעוטן נדונים כיחידים והוא עוקר עכ"ל. הרי שקרא של צבור רק הבא מן הקופות שאין שם בעלים ניכרים אבל בבעלים ניכרים הגם של אלפי אלפים שותפות הוי כהסבר של רש"י ביומא על ביהכ"נ של כרכים ואח"כ נסתפק אם רוב התנדבו וגובים כאשר יגבו השקלים רבוי הכ' שיהיו פטורים מסמיכה ודו"ק. ומה שהביא הב"י ראי' מברכות דבתרי לא שייך חשדא נ"ל דיש הבדל שם הירו חז"ל דאותן תרי אנשים רשאים לכנוס לחורבה ולא צריכין לחוש על כשם שחייב אדם לצאת ידי הבריות שלא יכשלו בהם בני אדם בלשונם כי בתרי ליכא חשדא עפ"י הדין כי תרי כשרי לא חשידי אפי' ביחוד זנות כמבואר בקידושין דף פ' וא"כ לו יהי' שיש בחורבה זונה מותרים ליחד עמה כמבואר בסוטה שנותנין לה על הדרך אנשים וכיון דליכא עפ"י הדין חשד לא צריכים האנשים למיחש על חשד הבריות ומי שבקש לחטוא ולהרהר אחריהם אשרי מי שחושדין אותו ואין בו כי אדם פרטי יוכל לעשות מה שלבו חפץ אם ד' יודע תומתו וישרת לבו כי הוא נקי כפים ובר לבב. אבל בדבר הנעשה בפומבי וזכרון המעשה יהי' עומד לדור דור אז חל על הב"ד חיוב מצוה ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת ח"ו (עיין ברמב"ן בתורה על פסוק זה פי' הספרי חזן הכנסת ועיין בילקוט מי שסיפק בידו להקים ולא הקים הוא בכלל ארור אשר לא יקים עיי"ש במתיקת נועם דברי חז"ל) אם הב"ד לא עמדו על המשמר לראות מכשול אשר מלאה לבות בני אדם לעשות רע ויש מצוה על הב"ד להרים מכשול מדרך שלא יאמרו הבריות מדשתקו רבנן ש"מ ניחא להו וצריכין לחוש שהרואים חושדים אפי' לאלף אנשים שיחטאו ביד רמה ויאמרו הרואים הם המה חרצובות רשע הכל סר יחדיו נאלחו וצריכים הב"ד למנוע רבים מלחטוא ולהסיר המראית עין רק בביהכ"נ של כרכים

אשר אין לה בעלים ניכרים או בר"ג שהי' נשיא והעמיד צורת כוכבים ומזלות להראות לתלמידים אשר הוא דבר הנוגע לכל ישראל אז ליכא חשדא כלל דכל רואה יאמר שכלל ישראל לא יחטא לאשם אשם לד' להסב בני ישראל אחורנית ולסור מדרך הצדק ובעלים ידועים אין שם לחשוד אותם ודו"ק ובעבור זה חשד משה לבני ראובן ובני גד וחצי שבט מנשה ואמר קמתם תחת אבותיכם תרבות אנשים חטאים וכן יהושע עלה למלחמה נגדם כאשר בנו מזבח וכדומה דב"ד שאני אשר עליהם מוטל להקים התורה ודו"ק והי' לי להאריך רק ירא אני בדבר חדש כזה. ולא אוכל להעלים עין מדברי הלבוש ביו"ד סי' קמ"א שכ' שלכך אסור ליחיד בצורה בולטת מפני חשד הרואים שיאמרו שהוא בעצמו עשה עיי"ש ולדעתי יפלא דמדברי תו' וכן מבואר בטו"ז ובש"ך שהחשד הוא שיאמרו הרואים שהוא עובד ע"ז וכן מבואר בנב"י שכ' שהוא חשד איסור סקילה דוקא חשדינן ולא גזרי' שיאמרו שהוא עשה ועובר על לאו "לא תעשון אתי" פלא גדול שלא השיגו עליו בטו"ז ובש"ך וכעת לא ידעתי ליישב דבריו ולפמ"ש ק' ביותר איך שייך חשד אשר אין עליו שום הוכחה שנעשה מעשה איסור ודו"ק הכותב בחיבת התורה בעזה"י. הק' חיים סופר:

סימן כג

שלומים אלף לאיש היושב על התורה והעבודה הרבני המופלג החרוץ המפולפל עיניו על תהלוכי פוסקים כמהו' ר' נטע יעקב בערגער נ"י באודווארי. אחד"ש מכתבו קבלתי ואני מוטרד ומוקף במלאכת ד' ולא אוכל לצאת כעת בכותבת הגסה רק אשר ראיתי שלא אוכל לחשות אדבר. שאלה עז שחלבו חלב ובתוך ג' ימים מעל"ע מן החליבה נשחט העז הלז בתוך שאר עזים ונטרפה העז החלובה והשוחט אינו זוכר במה נטרפה מה דינו של החלב והכלים אי הם טרפים מספק או לא ואת"ל טריפה איך הדין אם נתערב אותו חלב בשאר חלב עזים בשעת החליבה ונתבטל ברוב ואח"כ נשחט העז ונטרף והשוחט אינו יודע במה נטרף אי החלב והכלים מותרים או לא עכ"ד. תשובה לולא שראיתי שהדבר ברור בעיניו להתיר בלא תערובות רוב היתר פן ואולי יסמוך ויהי' מכשול לא השבתי כעת כי יש לפני שאלות חמורות ולא אוכל להעמיס עלי לכן אשיב למעלתו נ"י רק שידע שלא יהי' מהיר בהוראה ח"ו ואבאר בעזה"י. הנה מעלתו נ"י כ' וז"ל ונ"ל להקל אפי' לא נתערב בחלב אחר והוה ס' דאורייתא מ"מ יש להתיר בכה"ג שאינו זוכר ממה נטרפה מכח ס"ס חדא שמא נטרפה מחמת טריפות שאירע לה עתה ואת"ל ע"י סרכא דלמא הי' סרכא דאנו מטריפין רק מכח ספק כמו שכתבו הראשונים וכאן אין מזיק מה דא"א להתהפך הס"ס דמקודם צריך אתה להתחיל שמא עתה נטרפה

כדי שלא להוציא מחזקתה ומנ"ל להתחיל שמא ע"י סרכא משמע שברור לך שיצאה מחזקתה מחיים ובאמת מנ"ל הא אולי באמת כל ימי חיותה כשירה היתה ועתה ברגע זו נטרפה כמ"ש הש"ך כלל זה בדיני ס"ס ומשם אחד לא הוה דס' אחד מתיר יותר מחבירו כמובן וא"כ נלע"ד להקל באינו זוכר אפי' לשיטת הש"ך אפי' בלא תערובות עכ"ל. טרם כל אחקור אם יש לעשות ס' מזה לאמור הגם דידעי' שנטרפה בסרכא דלמא לא היתה סרכא אשר היא טריפות דלמא היתה מאותן שמטריפין אותה מכח דלא בקיאים לברר אם היא מותרת ומס' היינו מטריפין אותה כאשר החליט מעלתו נ"י דהוה ס' גמור או נימא דרוב סרכות המה טריפות עפ"י דין תורה ומיעוט אשר טריפות מכח חומרא וא"כ אם היתה סרכא ולא ידעי' אי היתה טריפה מן הדין או לא אמרינן דאזלי' בתר רוב סרכות דטריפות מן הדין ואין כאן ס' השוה וצע"ג. ולכאורה עלה בדעתי אי נימא דמכל הסרכות יש מחצה אסורין עפ"י הדין ומחצה מותרין עפ"י דין א"כ קשה למה תקנו חכז"ל לבדוק הריאה יען דשכיח סרכות בה וקשה הא מחצית בהמות בוודאי אין להם סרכות כלל ואותן דיש להם סרכות מחצה כשרים עפ"י הדין הגם דעפ"י חומרות רבותינו ז"ל אפשר דמשכחת דרוב מאשר יש להם סרכות טרפות ולמה תיקנו לבדוק הריאה אפילו שכיח בה סרכות הלא מהם גופא מחצה כשרין עפ"י הדין ויש ס"ס דלמא אין בה סרכא כלל ואת"ל יש סרכות ס' דלמא אינם טריפות מן הדין ולמה תיקנו לבדוק ונפסיד ע"י האין בקיאות ממון של ישראל אלא פשיטא שרוב הסרכות טריפה וכיון שסרכא מצוי ורוב מהם טריפות על כן תיקנו שנצרך לבדוק אחרי מיעוט המצוי אשר רוב ממנו טריפות עפ"י הדין ודו"ק. אמנם לק"מ דאפשר לומר דלעולם מחצה סרכות כשרות עפ"י הדין ומה שתיקנו חכז"ל לבדוק הריאה הוא ששכיח בריאה כמה מיני טריפות יתיר וחסר וחילף וכדומה ובעבור כללות הריעותות תיקנו לבדוק דמכח כל אלו טריפות הנמנים דשכיח בריאה יצאו הרוב מהם טריפה אבל אם אנו רואים דלית בריאה משאר מיני טריפות רק סרכא הי' בה אז בודאי דמכח סרכות לא נטרפה אלא חציו עפ"י הדין וא"כ אם נשכח מהשוחט הטריפות אמרי' דלמא היתה סרכא אשר היתה כשירה מן הדין ודו"ק. אך אפי' את"ל דחכמים תקנו לבדוק הריאה רק בעבור סרכות השכיחין בה ג"כ לק"מ מה שהקשתי דהוה שני ס' דלמא לית בה סרכא ואת"ל יש בה דלמא אינו טריפה דהכל שם אחד מה לי דאין בה סרכא או יש בה ואינה טריפה א"כ ג"כ לא הוה סרכא אלא הפשטת ליחה ולא נשאר רק דרוב בהמות אינם טריפה ומיעוט דניקב הריאה ויש סרכא שכיח ועל כן תיקנו היכא דאיכא לברורי מבררין אבל אם השוחט שכיח אי היתה טריפות מן הדין אנו תולין לומר דדלמא לא היתה רק טריפות מחומרת הגאונים. ואוסיף נופך הלא

רוב בהמות כשרות ועכ"ח דליכא ברוב בהמות אפי' אחת מן ע' טריפות שמונה הרמב"ם בפרוטרוט ומיעוט בהמות טריפות היינו באותן מיעוט נמצא בכל אחת איזה טריפות מאותן ע' טריפות שיש בעולם למשל אם יש מיעוט בהמות טרפות נמצא באחת טריפה במרה ואחת בכבד ואחת בקיבה ואחת בגידין וא' בריאה וא' בצלעות וא' במוח וכדומה אבל בודאי אין כל המיעוט טריפות הווין בריאה בלבד דא"כ שאר מיני טריפות ליכא בעולם כלל וגם אותו מעוט שנטרפות שיש בריאה אין כל המיעוט נטרף ע"י נקב וסרכא אלא בא' מכל מיני טריפות השולטים בריאה א' בחילוף וא' ביתר וחסר וא' בנגלד הקרום וא' באטום וא' בצמקה וא' בבועא וכדומה וגם אותה שנטרפת בסרכא אין כל הסרכות טריפות ברור וא"כ יש לומר דלמא הי' טריפות חומרא ודו"ק. אבל אחר העיון כל זה שיבוש דרוב בהמות כשרות ומיעוט טריפות ע"י ע' טריפות ואחת מן ע' טריפות הוא ניקב הריאה וכיון שראינו בריאה הסרכא יצאה הבהמה זו מן רוב בהמות כשרות דרוב כשרות אין להם סרכא שנסתפק עליה שמא היא טריפה וזו שיש לה סרכא כזו איתרע רובה שלה ואנו מתחילין לדון על בהמה זאת בלבדה ואמרי' רוב סרכות אשר יכולין להיות בריאה המה טרפות מן הדין דרוב סרכות המה שלא כסדרן דסרכות כסדרן אשר לא יפעלו טרפות המה מעוטא ואזלינן בתר הרוב דבוודאי הי' הסרכא שמצא השוחט מהרוב סרכות הטרפות עפ"י הדין דכיון דלא יוכל לברר אם היתה מן המיעוט כסדרן היא טריפה מכח הרוב סרכות דהווין טריפות עפ"י הדין ודו"ק. הא למה הדבר דומה לחקירת התב"ש בסי' כ"ט להצדיק הרמ"א בבהמה שנמצא לה מים במוח ולא ידענו אם הקיף כל המוח דמטריף רמ"א והסביר התב"ש יען דרוב בהמות אין להם מים במוח וזו שהי' לה איתרע רובא כמו בכתובות רוב בתולות נשאות ורוב הנשאות בתולה יש להן קול וזו שאין לה קול איתרע רוב וה"ה אמרי' רוב בהמות כשרות אין להם מחיים מים במוח וזו שהי' לה איתרע רובא שלה ולא דמי לבא זאב ונטל בני מעיים דאי אמרי' הזאב עשה נקבים לא התחיל ריעותא מחיים וכן אפי' המכשירין בגבינות דהי' ריעותא מחיים עכ"פ נשאר לומר בשעה שעשה הגבינות לא הי' ריעותא עכ"פ אבל במים במוח התחיל ריעותא ויצאה מרוב והוה חזקה שאין עמה טענה יעו"ש כי מתוק ה"ה כאן רוב בהמות הכשרים אין להם סרכא כזו אשר חכז"ל הטריפו אותה דאלו הי' לרוב בהמות סרכות כאלו א"כ איך ספקו חכז"ל להחמיר בהם מספק שמא הוא טריפות הלא א"כ יהיו רוב בהמות טרפות ונגלה עכ"פ דרוב בהמות כשרות אין להם סרכות כאלו אשר החכמים מסופקים בהם שגורמים טריפות וזו הבהמה שנמצא בה סרכא כזו יצאה מרוב בהמות כשרות ונוסף גם זאת דלמא היתה באמת סרכא ברורה שטריפה עפ"י דין דהשוחט

שכח ואולי אם הי' זכור אותה הי' טריפות ברור א"כ אזלינן בתר רוב הסרכות שהמה טריפות גמורים דאין לומר סמוך מיעוט טריפות עפ"י חומרות לחזקת היתר שלה עפ"י רוב בהמות כשרות דלו יהי' שהיתה רק סרכא טריפה עפ"י דלא יוכלו חכמים לעמוד עלי' אם היא טריפה ע"כ יצאה עכ"פ מרוב בהמות והוה כחזקה שאין עמה טענה ולא דמי לסרכא תלוי' דהא שם חכמים באמת אמרו דתולין להקל וכאן החמירו דחששו על טריפות וזה ברור בעזה"י. ואין להשיב דלמא במים במוח דראינו בודאי מעשה טריפות רק אם מקיף כל המוח הוא כשר וצריך בירור וה"ה באשה בכתובות הלא היום היא בודאי בעולה אבל כאן אלו הי' הסרכא לפנינו אולי אפשר דלא הי' יכול להיות שם טריפות עפ"י הדין ונימא עוד סמוך מיעוטא לחזקה להיות ס' השקול זה ג"כ אינו אמת עי' ט"ז יו"ד סי' ל"א סק"ג ותב"ש סי' כ"ט לתרץ קו' פר"ח בשגרונא ודו"ק ואמרתי בלבי אחרי הודיע מעלתו נ"י שהוא לומד בעניות וחכז"ל אמרו תורה שלמדתי באף היא גדולה שנאמר אף חכמתי עמדה לי לכך אחפש להפך בזכותו פן קוצר במכתבו אולי הי' המעשה שהשוחט אומר שבדק כל הריאה והיתה כולה יפה חוץ במקום אחד באונא ידוע מצא סרכא הנמצא בספרי שחיטות שהיא טריפה והטריף ככתוב בספר שלו ושכח אח"כ ולא יוכל להודיע באיזה מקום מן האונא ובאיזה אונא מצא הסרכא א"כ אין ספק לפנינו רק על סרכא במקום אחד ולא לכל הריאה א"כ יש לחקור להפך בזכותו דמעלתו שנ"ל להתיר ואבאר בעז"ה. ואעתיק דברי ט"ז בסי' ל"ט ס"ק כ"ב שכ' על קו' הב"ח למה לא הגיה הרמ"א בסעיף ה' ובסעיף י"ז כמו שכ' בסעיף ב' ותי' הט"ז וז"ל דודאי אמרינן נשחטה הותרה והוה כזאב שנטל בני מעיים וכו' והא דלא מהני לקצת גדולים לומר כן בריאה שנאבדה ריש סי' זה הוא משום דסרכות מצויות בבהמות וכל הריאה הוא בחזקה זו אמרינן אלו היתה בפנינו שמא היינו מוצאים בה סרכות שיותר מצוי שנמצא סרכות ממה שלא נמצא וסרכות אוסרות רוב הריאה זולת במקומות מעוטים שמותר דהיינו כסדרן ע"כ חשו שמא יש סרכא ברובא של ריאה משא"כ כאן בב' הסעיפים ובסעיף ה' דהכל רואים שריאה זו יפה כולה רק שבמקום א' נסתפק בה בזה אם הוא אסורה או לא בודאי לא אמרינן דסרכא אסורה מצוי טפי במקום הזה מסרכא שאינה אסורה ואין שום ריעותא לאיסור דהיינו לומר שהיתה שלא כסדרן טפי משנאמר שהיתה כסדרן וכן בכל הדומה לזה שיש ספק לפנינו ושני הצדדים שווים פשיטא דאמרינן בזה נשחטה הותרה עכ"ל הרי שגילה בפירש דרוב הסרכות המה טריפות דרוב הווין בריאה שלא כסדרן וכמו שבארתי למעלה אעפ"כ אם הספק במקום אחד בלבד לא שייך לומר שבמקום זה שכיח סרכות טרפות טפי מסרכות כשרות וסמכינן על נשחטה הותרה לומר שהי'

סרכא כשירה כמבואר בדבריו וא"כ ה"ה אם השוחט אמר שבדק כל הריאה והיתה יפה רק במקום א' מצא סרכא טריפה ולא ידע עכשיו מקומה א"כ כיון שאין לנו לדון על כל הריאה רק על מקום סרכא אחת אנו תולין לומר נשחטה הותרה שלא היתה סרכא האוסרת עפ"י דין רק סרכא עפ"י חומרא ויהי' היתר על החלב מכח ס"ס כך עלה ברעיוני להצדיקו שלא שגה בדין ח"ו. ואחר העיון ראיתי דזה אינו דשם עכ"פ הע"א אומר שהי' בכסדרן א"כ הוא מחזיק דנשארת הבהמה בחזקת היתר רק ע"א מכחישו דהי' שלא כסדרן אמרינן דמכח ספק נשארת בחזקת היתר כיון דבמקום הזה אין הכרע דיהי' הסרכא שלא כסדרן מאשר תהי' כסדרן או אם אנו מסופקין אם הסרכא היא בגב או בחיתך עיין סעיף ה' דהוה ספק השקול דבהמה עדיין מותרת אבל כאן דהשוחט לא זוכר המקום אשר מצא שם הסרכא א"כ אמרי' הלא רוב סרכות טרפות עפ"י הדין דרוב סרכות המה בריאה שלא כסדרן וא"כ אם ימצא דרוב המקומות בריאה סרכות המה טרפות מן הדין ומסתמא גם זו הסרכא היתה בא' מן הרוב מקומות של הריאה אשר הסרכא אוסרת שם מן הדין דמהכ"ת לומר שמצא הסרכא במיעוט מקומות אשר אינה אסורה עפ"י דין הלא מסתבר שהי' בא' מהרוב מקומות שנאסרה עפ"י הדין דהא כל הריאה נכנסת בס' אי' היתה מקומה של הסרכא ואף נשחטה הותרה ליכא למימר דהא בכל אופן הבהמה טריפה מכח סרכא הנטרפת ויצאה מחזקת רוב בהמות אינם טריפה דהמה בלי סרכא המטרפת כלל כמו שהארכתי למעלה בעז"ה וא"כ ברור דתלינן דסרכא זו היתה מרוב סרכות המטרפין עפ"י הדין והחלב טריפה ודאית מכח רוב ודו"ק. ועל כן החכים הפרמ"ג בנתערב בשאר חלב דמדאורייתא ברובא בטל ונשאר ספק דרבנן ומקילין בו דהוה רק ס' דרבנן ע"י גלגול ועיין פלתי בסי' כ"א ובסי' נ' בפי' דברי תוס' ד"ה אתיא ובנולד רעותא מחיים עכ"פ אסור מדרבנן יעו"ש אבל ח"ו להתיר בלי תערובות רוב ודו"ק. וגם לא אמנע מלהודיע לו שלפי דבריו שיהי' ס' אולי נטרפה רק מחמת חומרא א"כ עכ"ח ליכא כאן משום ס"ס המתהפך דמתחילה צריכין אנו לדון דלמא לא היתה סרכא גמורה אם כן על פי הדין הבהמה עדיין מותרת באכילה ואת"ל שהבהמה אסורה דעכ"פ טריפה הוא דלמא נטרפה קודם מיתה מכח שאר טריפות א"כ החלב מותרת עכ"פ רק זה לא הוה ס"ס דהוה כב' גופים וק"ל. הד"ש הק' חיים סופר:

סימן כד

נעימות ד' יהי חופף עליכם חריפי השכל ורוקמי דעה ואורגי בינה במלאכות מחשבות בתורת ד' תמימה ה"ה הרבנים החריפים ובקיאים כמהו' ר' יוסף משה האלבערשטאם נ"י וכמהו' ר' אברהם יעקב שמיד נ"י שלום וברכה באהליכם בק"ק שינאווע. גלילות

ידכם הגיעני ולולא שיקר בעיני כבודכם לא השבתי כעת כי הקיפוני טרדות רבות ואשיב רק בקצירת אומר בדבר אשר כמוס עמדי ואח"כ אפלפל על הדין אשר איני מסכים עמכם. כתבתם להפליא על מג"ש ופנ"י וז"ל מה שעלה במצודתינו ליישב דברי התוס' פסחים כ"ז ע"ב בד"ה הקדש וז"ל מה חומרא הוא זה הלא הקדש דבר שיל"מ הוא ע"י חילול וכו' והפנ"י ז"ל ורבים מהאחרונים תמהו על תמיהתם דדלמא אה"נ דלאו מצד חומרא קאמר רבא הכא השתא אלא דטעמא קיהיב ואע"ג דבערלה הפת מותר היינו משום דיש לו ביטל משא"כ הקדש דגם באלף לא בטל משום דהוי דשיל"מ מש"ה הפת אסורה ע"כ קושי' אחרונים וחשבנו ליישב ב"ה דברי תוס' באופן נאות בהקדם מ"ש המג"ש (מובאים דבריו בשו"ת אבני מלואים סי' ז') דהא דהקדש הוה דשיל"מ אע"ג דהיכא דצריך להוציא הוצאות ל"מ דשיל"מ היינו משום דהקדש שוה מנה שחלל עש"פ מחולל ומבואר מדבריו דכל היכא דצריך חילל בכדי דמיו לא הוה דשיל"מ וכן הוכיח הגאון בעל א"מ ז"ל שם בתשובה והנה הגאון הספרדי מהרי"ט אלגזי ז"ל בפ"א מה' בכורות להרמב"ן אסביר לן טעם הדבר דהקדישו של חבירו אינו פודה בשוה פרוטה משום דבהקדשו דיוכל לשאול עליו ולהוציא לחולין בחנם מש"ה הקילו בו דיכול לפדותו עכ"פ משא"כ בהקדש של חבירו דל"מ שאלתו צריך לפדותו דוקא בכדי דמיו היוצא לנו מדבריו ז"ל דכל היכא דלא מהני שאלה לא מהני גם פדיון ש"פ רק בכדי דמיו ומעתה יאיר לעינינו צדקת רבותינו בעלי תוס' ז"ל דאין לומר כאן הפשט בדברי רבא באמרו הכי השתא הקדש אפי' באלף לא בטל דהיינו משום דהוי דבר שיש לו מתירין משום הכי אסורה כאן הפת דהוא דבר שיש לו מתירין דהנה רבא בעצמו סובר שבועות כ"ז ע"ב דאכילה כולה אין נשאלין עליו וא"כ ה"ה כאן בודאי לא יועיל שאלתו על עצי הקדש אשר כבר הסיקו וכלו מן העולם וא"כ ממילא צריך לפדותו דוקא בכדי דמיו וממילא לא הוה דשיל"מ וכדברי המג"ש הנ"ל וע"כ צ"ל רק מתורת חומרת הקדש כשאר דוכתי קאתי עלה רבא ועל זה שפיר הקשה תוס' קושיתם וזה נכון עכ"ל. טרם אפלפל על דבריכם להצדיק הגאונים אודיע הערה אחת בדברי מג"ש ושמחתי שבא הדברים לידי לגלות אשר כמוס עמדי בזה תלי"ת הנה המג"ש חידש דהקדש הוה דשיל"מ רק יען שהדין שאם חילל שוה מנה בפרוטה הר"ז מחולל והשיג עליו האבני מלואים בתשובה סי' ו' הא מבואר בתוס' ור"ן בע"ז דף ע"ג דדוקא אם צריך הוצאות או אם אין לו פרנסה ממקום אחר אז לא הוה דשיל"מ אבל אם יש לו פרנסה ממקום אחר אפי' צריך להוציא עשרה כורין הוה דשיל"מ דעכ"פ אין לו הפסד בשלמא בהגעלת כלים דצריך להוציא הוצאות ומפסיד אז לא הוה דשיל"מ אבל אם לא מפסיד הגם שלא ירויח הוה דשיל"מ

יעו"ש דפח"ח. ואמרתי להצדיק דברי מג"ש דבטבל האמת כדברי א"מ ובהקדש האמת כדברי מג"ש דלכאורה קשה איך משכחת ביטול להקדש בשלמא אם נפל נבילת חבירו בתוך שלו דבטל האיסור הגם שצריך לשלם לחבירו דמי שווי' של הנבילה דממון לא בטל כמבואר בביצה דף ל"ח ל"ק כיון דממון לא בטל איך יבטל האיסור זה לק"מ דאין אנו מזכירין בעל נבילה דמאי נ"מ אם הוה נבילה שלו או של חבירו הלא הבעל הנבילה צריך הביטול כמו חבירו הבעל השחוטה שאם יאכל מן התערובות לא יעשה איסור באכילתו דאפי' אם נתערב נבילה שלו בתוך שחוטה שלו צריך ג"כ הביטול על האיסור הנבילה כמו שצריך הביטול אם נפל נבילה שלו בתוך שחוטה של חבירו א"כ שאין ביטול האיסור קשור עם שם בעל הממון נתבטל האיסור הגם שהממון לא נתבטל דהא צריך ביטול גם לבעל הממון כמובן. אמנם בהקדש שכל האיסור תלוי יען שזה החפץ או הממון של גבוה והקב"ה אסר אשר הוקדש לו לבני ישראל שלא ימעלו מעל בד' להנות מקדשי שמים והוה ג"כ בפרוטה ועיין במ"ל פ"א מה' מעילה וא"כ איך שייך דהקדש יבעל הלא האיסור תלוי בזה אם הוא ממון גבוה יש עליו איסור ואם אין עליו ע"כ אינו ממון גבוה והלא ממון לא בטל וממילא אין ביטול גם על האיסור ואיך שייך ביטול על דבר של הקדש וצע"ג. אך לק"מ דכבר האיר בזה הקצו"ח בש"ש שמעתא ו' פ"ד דבהקדש אין אנו דנין דין ממון עליו רק דין איסור לבד והביא ראי' מתוס' מעילה דף כ"א שהקשה דפרוטה של הקדש יתבטל ברוב פרוטות חולין הגם דממונא לא בטיל יען דבהקדש הוה רק איסור יעו"ש היטב וא"כ כיון דאין אנו דנין בהקדש דין ממון רק דין איסור א"כ שפיר יש לחקור שיהי' בטל של הקדש חוץ אם נאמר דהוה דשיל"מ ודו"ק. הן אמת שבספרי מחנה חיים סי' צ"ג בד"ה ואגב השגתי על הש"ש מגמ' כריתות דף ח"י דאמרינן נהנה ונהנה אפי' מכאן ועד ג' שנים חייב דכתוב כי תמעל מעל ופריך הגמ' הא יוכ"פ שבינתים מכפר ומשני הגמ' יוכ"פ מכפר על איסור ולא על ממון יעו"ש א"כ מבואר דדנין בהקדש דין ממון והנחתי בצע"ג. ואחר ימים ישבתי דברי הש"ש בודאי אם נהנה פרוטה דיש בו מעילה אז אין עליו דין ממון רק דין איסור שהוא קודש וכל הנהנה מועל בקדשי ד' אבל בחצי פרוטה דאין עליו מעילה אז נשאר עליו דין ממון דמה לי איסור חצי פרוטה בגזל אדם או איסור חצי פרוטה ממון גבוה הלא אין עליו מעולה ולכן שם במעילה כ"א דאיירי בפרוטה של הקדש שנתערבה בכיס מלא מעות הקשה תוס' שפיר שיתבטל דפרוטה אין עליו דין ממון רק דין איסור אבל בכריתות דף ח"י דאיירי דנהנה רק חצי פרוטה ע"ז משני הגמ' יוכ"פ אין מכפר על ממון ודו"ק. ובזה אמרתי ליישב מה שנתקשו כל הוגי דעה על דין שמואל שאמר הקדש שחילל שוה מנה בפרוטה הר"ז מחולל והקשה בתוס'

וכל ראשונים מאי טעם יש בזה שיוכל לחלל שוה מנה בפרוטה ועיין תוס' מנחות דף ע"א והוא פלא גדול. לפמ"ש מתוק מאוד בעז"ה כל מקום שיש להחפץ דין ממון אז יש לחקור בין פרוטה או אלף כסף אבל כיון דאין בהקדש דין ממון רק דין איסור ואעפ"כ גילתה התורה שאיסור הזה יופקע בחילול שמניח האיסור על ממון אחר א"כ מה לי שמפקיע האיסור הרובץ על אלף כסף או שרובץ האיסור על פרוטה אחת אטו יש בשם איסור כמות הלא בכל איסורין יש רק איכות איסור חמור ואיסור קל אבל לא כמות דמי שאוכל ליטרא חלב בב"א נא עשה איסור יותר מאלו אכל כזית בב"א וא"כ אין הבדל אם מחלל איסור מאלף כסף או מחלל איסור מפרוטה אחת והבן זה. ונהפוך הוא דנפלאתי על מה שאמרו בגמ' כי אמר שמואל דיעבד ולא לכתחילה וקשה למה לא יהי' כן אפי' לכתחילה כיון שהתורה התורה לחלל מה ני על פרוטה ומה לי על אלף כסף הכי יש לאיסור כמות וצע"ג. רק הדבר נכון דמי יכחיש דעכ"פ הגזבר לא ימכר ולא יתן אותו בפדיון רק בשווי' א"כ יש בו בהחפץ אשר הוקדש גורם לממון הגם שהוא בעצמו רק איסור אבל על ידו יבא לרשות גזבר שווי' אלף כסף ואם בא אחד ומחלל על פרוטה גרם להקדש היזק אלף כסף והגם אם מזיק להקדש פטור אבל עכ"פ אסור לעשות להקדש היזק ובפרט (לעשות סחורה בפרתו של חבירו) להזיק להקדש ולהרויח לעצמו ולכן אסור לכתחילה ועיין פסחים דף כ"ט ודו"ק. וחזו דאתי' לתרץ בזה קושי' גדולה שהקשה הטו"א במס' מגילה דף כ"ג בד"ה אדם שנתקשה בגמרא בכורות דף י"א דאמרו מי שיש לו פ"ח ואין לו שה לפדותו פודהו בשווי' ומפרש בגמ' הטעם דלא יהי' חמור מן ההקדש דלא אמרה התורה להחמיר עליו דווקא בשה אלא להקל עניו דבשה פודה אפי' שה כל שהו והקשה הגאון ע"כ פ"ח בודאי חמור מן ההקדש דהא בפ"ח מבואר בגמ' אם פדה בפחות משווי' לא מהני דתנן אין פודין לא בעגל ולא בחיה ולא בשחוטה וכדומה ואם הי' בשווי' בודאי מהני אבל שלא בשווי' צריך להיות דווקא שה וא"כ ע"כ פ"ח חמיר מהקדש דבהקדש אם חילל שוה מנה בפרוטה מהני ובפ"ח אם פדה בפחות משווי' לא מהני וא"כ נימא גם בהקדש יוכל לפדות בשווי' אפי' לכתחילה ובפ"ח לא מהני שווי' לא מיבעי דלכתחילה לא אלא אפי' דיעבד נמי לא והוא קו' נפלאה וצע"ג. וכאשר הגדתי היום נכון הדבר מה דמהני בהקדש חילל על פרוטה הוא מטעם דאין אנו דנין בו דין ממון רק דין איסור א"כ מה לי אם מסלק האיסור מפרוטה או מאלף כסף הלא אין בו דין ממון אבל פ"ח דהוה בו דין ממון כמבואר בגמרא בכורות דף י' הוא הפסיד ממון של כהן דאנו דנין עליו דין ממון בודאי מסתבר דצריך להיות בשווי' דמהכ"ת ירויח בפדיון ועכ"פ מהני בשווי' דמה שלא יוכל לפדות בפחות משווי' לא הוה חומרא דאלו

הוה בהקדש לדון על ממון הי' צריך לפדות ג"כ בשווי' דווקא ודו"ק. ומעתה נכון דאם צריך לפדות בכל השווי' אשר יהי' שוה לאחר החילל לא היה דשיל"מ דעכשיו אין בי רק דין איסור ומהכ"ת יצטרך לעשות עליו הוצאות אלף כסף רק ירויח בפדיון אז הוה דשיל"מ דיוכל לחלל האיסור בפרוטה כדברי מג"ש. וכל זה בהקדש אבל בטבל דהוה בו דין ממון אפי' קודם שיפרוש ממנו הוה חלק שבו הראוי' לתרומה ממון של כהנים כמבואר בתוס' פסחים דף ל"ח בד"ה אתיא דהקשו למה לי למעט טבל שאין יוצא בו ידי מצה משום דאינו בבל תאכל חמץ תיפוק לי' דלא הוה לכם כדמשמע פ' לולב הגזול דף ל"ה דאינו יוצא באתרוג של טבל דלא הוה לכם ותי' הר"י וז"ל אתרוג מטבל לא חשוב שלו כיון שצריך ליתן ממנו לכהן וללוי ובעינן שיהי' כל האתרוג שלו אבל מצה שאם אכל כל כך שאם הי' נותן ממנו תרומה או מעשר ממה שאכל אכתי הי' אכל שיעור מצה חשוב שפיר שלו ע"כ לשונו מבואר דגם קודם שיפריש התרומה והמעשר חסר מבעלים הממון כשיעור הצריך ליתן לכהן וא"כ נכון מאוד דאם אין הפסד מכאלו לא נפל לתערובות לא הוה דשיל"מ דאטו יען שנפל לתערובות ירויח בו וא"כ בע"ז דף ע"ג דדן הר"ן ותוס' על טבל אז אפי' אם צריך להרים עשרה כורין הוה דשיל"מ א"כ אין משם השגה על הקדש ודו"ק. הדרן לעיקר הדברים דהקדש הוה רק איסור ולכן מהני פרוטה בחילל שוה מנה רק אסור לעשות כן שגור בזה היזק להקדש בעתיד וכל זה אם הקדש בעין לפנינו שיש ביד הגזבר ליתן אותו בפדיון בשווי' אבל אם נפל לתערובות ונתבטל האיסור א"כ בכל אופן הממון שבו בטל דהא אין כאן בעלים דבשעת נפילה לא הי' ממון ופעל התערובות שלא יוכל לבא לידי ממון ואנו דנין רק אם האיסור נתבטל אמרינן הלא לאיסור יש היתר לחלל על פרוטה ולא יתבטל עד שיחלל אבל אם נאמר דיחלל על השווי' הוה הפסד דזכות הממון כבר זכה מדאורייתא דלא יצטרך לשלם ואטו משום חומרא דרבנן עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר יפסיד זכותו ויתן השווי' וצדקו דברי מג"ש דכאן אפי' לכתחילה די בפרוטה ול"ק קושי' אבני מלואים הא שמואל דיעבד קאמר דכאן נתבטל הוה דשיל"מ רק מטעם דלא צריך פרוטה יעו"ש בדברי מג"ש ודוק. ואוסיף נופך דחומרת דבשיל"מ לא בטל הוא בא בשעה שרוצה לאכול אבל אם לא יחפץ לאכול בודאי נתבטל הדבר מעצמו ולכן אמרו עד שתאכלנו באיסור תאכל בהיתר לרש"י ואפי' לסברת הר"ן דהיתר בהיתר לא בטל הייני הכח האיסור לא נפסק אבל כח ממון נפסק כנלע"ד. ובמ"ש תרצתי השגה אחרת של אבני מלואים שנתקשה על המג"ש ופנ"י מדברי ר"ש פ"ב דמעשר שני דתבלין של מע"ש שנתערב בחולין דלא מהני פדיון א"כ ה"ה כאן בהקדש לא מהני חילול יעו"ש. ונלע"ד הגם דגילה הקב"ה דטע"כ אסור

היינו באיסורים כגון געולי עכו"ם או משרת בנזיר ומהם ילפינן בכל התורה לאסור טעם כעיקר אבל בודאי אם נפלו ענבים במים של חבירו וקבלו טעם יין לא נאמר טעם כעיקר דאורייתא ואוכל גזילת חבירו ויהי' בכלל איסור גזילה עד שישלם לחבירו אם הוא שוה פרוטה דטע"כ לא הוה ממש דיחול עליו דין ממון ונהפוך דהוה בכלל זה נהנה וזה לא חסר כמובן. וא"כ בשלמא מעשר שני דהוא ממון בעלים לרבנן עיין פסחים דף ל"ח ועי' רמב"ם פ"ו מלולב וע"כ הוה הפדיון ממון בממון וכיון דטע"כ לא נחשב לממון לא חל עליו חילל אבל בהקדש דאין בו דין ממון רק איסור ואעפ"כ חידש הקב"ה בו חילל שילך האיסור אשר רובץ על זה ויבא ע"ז א"כ באיסור הוה הטעם כעיקר ומהני בו חילל ודו"ק. ויובן כוונת הפנ"י דמהני חילל על השבח עצים הניכר בפת ולא שיחלל העצים אשר נתקשה הא"מ מה מהני חילול אטו יהי' הבגד אשר נארג בעצי הקדש מותר אם יחלל אח"כ ההקדש מן ההקדש ולפמ"ש נכון בעז"ה. ואחרי שהקדמתי להעלות נר תורה לפני הגאון מג"ש אבוא לפלפל בדבריכם להצדיקו שנית בעז"ה דנלע"ד הא דאמר רבא אכלו כולו אין נשאלין עלי' הגם דיש עליו עונש האיסור הוא דבחגיגה דף י' אמר רבא לכולהו אית להו פירכא לבר מדשמואל דאמר דכתיב לא יחל דברו הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין לו מכאן ילפינן דחכם יכול להתיר נדר לאיש אחר ועיין ברכות דף ל"ב וא"כ כל זמן שיש עוד ביד הנודר לעבור ולעשות דבריו חולין אז גילה הקב"ה הוא אינו מחלל דברו אבל אחרים מוחלין לו אבל אם כבר עבר ומיחל דברו לא גילה התורה שאחרים יכולין לחלל הנדר וא"כ לא מהני התרת חכם דהגם דצריך עדיין כפרה על אשר מיחל דברו כיון שאין נ"מ עוד שהוא לא יחלל דברו לא גילתה התורה שהחכם יוכל להתיר הנדר ואמימר סובר כסתם משנה בחגיגה היתר נדרים פורחים באויר ואין להם על מה שיסמכו וכן פסק הרמב"ם פ"ו מה' שבועות ה' ב' וז"ל ודבר זה אין לו עיקר בתורה שבכתב עכ"ל רק ביאר שלמד משה רבינו מפי הקבלה שלא יחל דברו הוה הפי' בשאט נפש כמו וחללת את שם אלקיך יעו"ש וא"כ סובר אמימר אפי' אם רק מתנחם בעבור יראת עונש כפרה מוחלין לו על כל פנים רבא לשיטתו שפיר אמר אכל כולו אין נשאלין עלי' ודו"ק. וכל זה אם אכל כולו ועבר על לא יחל דברו א"כ לא נשאר מן דבר לחללו אבל אם הקדיש עצים ואפה בו את הפת ויש שבח עצים בפת לו יהי' דעצים אינם בעולם אבל עכ"פ הוא לא חילל דברו שנימא שנשאר רק שצריך כפרה הא לא עשה עבירה כלל ונהפוך הוא הלא נשאר עוד איסור ממנו הוא השבח עצים בפת אשר נחשב לאיסור מכח נדרו אשר נדר וא"כ עדיין יש נפקותא בדברו אז בודאי גם רבא אומר שיוכל החכם להתירו דהא עדיין לא חילל דברו ויש בידו לחלל לאכול אשר נאסר מכח דברו ומהני בו שאלת חכם

כנלע"ד לאמת בעז"ה. ומצאתי תל"י לריטב"א בשבועות דף כ"ח בד"ה מיתיבי מי שנדר שכתב וז"ל ופריק הב"ע בשלא כיפר פי' דהא דקתני והפריש היינו והפריש בלחוד ומאן דקארי לי' סבר דהפריש היינו הקריב וכדאיתא טובא דתני הכי וא"ת בדרבא נמי עדיין לא כפר דהא מחוסר הוא י"ל שזה אינה כלום דמ"מ בדרבא עבדי' לכולי' איסורא ואין הקרבן מכפר אלא על מה שכבר עבר אבל בנזיר כל זמן שלא כיפר עדיין הוא באיסור נזירתו כדמעיקרא לאסור בכל איסורי נזיר והיינו דאמרינן בסמוך בשלא גלח ור"א הוא דאמר תגלחת מעכבא לי' בכל איסורי נזיר והא דרבא בגלוח לרבנן הוא דלא מעכב באיסור שבועה עכ"ל הרי שדייק הריטב"א דווקא היכא שכבר עבד לכל האיסור ולא נשאר אלא הקרבן לכפר על מה שכבר עבר אבל בנזיר כל זמן שלא כיפר עדיין הוא בנזירתו וק"ו היכא שלא עבר כלל ועדיין נשאר אם ויכל להנות מן הפת שנאפה אז לכ"ע נשאלין עלי' כנלע"ד והי' בדעתי להאריך בדברי מהרי"ט ובשעה"מ פ"ו משבועות ובאבני מלואים בטו"א מס' מגילה דף כ"ג ובט"ז יו"ד סי' שכ"ג רק טרדוני טרדות צבור ולא אוכל להשיב על מכתבכם כעת ואצוה להעתיק לכם דבר מח"ת שלי בסוגי' דשבח עצים בפת דברי המברך אתכם בכל טוב הד"ש. הק' חיים סופר ראיתי בשער המלך פ"ג מהלכות חמץ ומצה שהשיג בכמה קושיות על דברי ר"י שהובא בתוספות פסחים דף ע"ה דאבוקה כנגדו אינו אסור אלא מדרבנן יעו"ש והקשה בספר הנ"ל כמה קושי' ואסדרם זה אחר זה (א) מן הגמ' פסחים דף כ"ו דאמרו לרבנן לא משכחת עצים דאסורא אלא בשרפיפא והיינו מדאורייתא כמבואר ברש"י ד"ה יוליך אבל מדרבנן אסור וא"כ משמע לרבי אסור באבוקה כנגדו מדאורייתא דאל"כ תקשה קושי' הגמ' גם לרבי ולמה אמרו לרבנן עצים דאיסורא היכא משכחת להו והוא קושי' גדולה מאוד (ב) הלא בתוס' פסחים דף כ"ב ד"ה מניין כתבו בשם הר"י עצמו דלמ"ד אין שבח עצים בפת דשרי עצים בהדלקה הא דאסר קרא הכא היינו בשמן דהוה בעין יעו"ש משמע דלמ"ד יש שבח עצים בפת אסר הקרא אפי' בעצים והוה איסור דאורייתא וצע"ג (ג) הקשה מדברי תוס' דף ל"ג ד"ה תתן לו אם חמץ אסור בהנאה אז מתיבת תתן ממועט חמץ דמידי דאסור בהנאה לית בו נתינה כן כ' הר"י וא"כ אם מדאורייתא אפי' אבוקה כנגדו מותר א"כ שייך בו נתינה דהא ראוי' להסיקו תחת תבשילו כתרומה טמאה ואיצטרך למדרש תתן לו ולא לאורו וצע"ג (ד) עוד הקשה מדברי תוס' פסחים דף ה' ד"ה ואומר דהקשו דלמא אך ביום הראשון הוא בפסח והגם שאין ביעור חמץ אלא שריפה והבערה אב מלאכה יוכל לשרוף ויהנה בגחלתו יעו"ש משמע דבאבוקה כנגדו אסור מדאורייתא וכן ממה שתירצו יען שבתחילת הבערה לא יוכל להנות אעפ"י שיש לו הנאה אח"כ אסור

ודאי שכוונתם דר"ג ס"ל דבאבוקה כנגדי אסור כרבי דלרבנן אפי' אבוקה כנגדו מותר מן התורה עכ"פ מבואר דאסור לרבי מדאורייתא וצע"ג (ה) עוד הקשה מדהקשה הגמ' מלולב הגזול דאתרוג של ערלה פסול לפי שאין בו דין ממון ופריך הגמ' תנן של תרומה טמאה פסול והלא יש בו דין ממון להסיק תחת תבשילו ולשיטת הר"י דמותר מדאוריי' בערלה באבוקה כנגדו א"כ למה לא הקשה הגמ' על אתרוג של ערלה דראוי להסיק באבוקה כפי תי' הראשון של תוס' פסחים דף מ"ח כיון דמדאורייתא ראוי' מקרי לכם וצע"ג. ונלע"ד ליישב בעז"ה דברי הר"י דהנה יש ב' אופני הנאה מעצי ערלה (א) אם נהנה בשעת ביעורו כגון שמדליק עצי ערלה להאיר בלילה בבית או שמחמם עצמו בשלהבת בשעת שבוערים עצי ערלה (ב) אם אפה פת בעצי ערלה שלא נהנה האדם בשעה שעצי ערלה בוערים באש רק אח"כ כאשר יאכל האדם הפת יהנה עתה אחרי שכבר מבוערים מן העולם העצי ערלה פעולתם אשר פעלו לפני שעות או ימים. ונראה בסברא בודאי אם נהנה אדם מן האיסור הנאה בשעת ביעור הא"ה הוא אסור מדאורייתא דתורה גזרה שהחפץ יהי' בשריפה כדי שלא יהנה אדם ממנו ואסור להנות ממנו רק אחר שנעשה בו מצותו והיינו טעמא דכל הנשרפין אפרן מותר דכבר נעשה בו מצותו אבל בשעת מצותו ששורף אותו יען שהוא אסור בהנאה אין רשאי להנות ממנו דא"כ נגלה דאינו שורף איסור הנאה אבל אם בשעת שריפה לא בא לאדם הנאה דמה שנאפה בו הפת בשעת אפי' אין בעולם הנאת הגוף ואם לא יאכל הפת אח"כ נמצא שלא נהנה אדם ממנו רק בהשעה אשר אוכל את הפת יהנה אז מהכח אשר פעלו העצי ערלה מלפנים יש סברא לומר כשם שאפרם מותרין עכשיו דכבר נעשה בהם מצותם כך כל הכחות אשר נשארו מפעולת מצות שריפת הערלה מותרין דהא כבר נעשה מצותם דהכח הנשאר מותר כיון דגוף האיסור נשרף כמצותו בודאי אי הוה נחשב לנו שבח עצים בפת כאלו גוף העצים נתהפכו למאכל א"כ הי' בעינינו כאלו נשארו מקצת עצי ערלה אבל באמת שמחליטין שבח עצים בפת אינו בעינינו כאלו גוף הדבר עוד בעולם רק אמרינן שבח עצים בפת היינו שנשאר כח מהעצים בעולם האי כח שנשאר אחרי שנעשה מצותו בלי הנאת אדם הוה כאלו נשאר אפר בעולם ולכן דלמה אנו מחליטין אין שבח עצים במוקצה הגם שהוא איסור אכילה יען דמגוף הדבר לא נשאר רק כח עיין תוס' פסחים דף כ"ו ד"ה חדש יותץ בשם הר"י ובתוס' בע"ז דף כ"ו. ומעתה בא ברוך ד' וראה כי נכונים דברי הר"י דתוס' בפסחים דף ע"ה הביאו בשם הר"י דפת שנאפה בתנור גרוף יהי' אסור דהלא חום אבוקה אסור ויהי' הפת שנאפה בו ג"כ אסור כמו אם אפה אצל האבוקה ותי' הר"י דגם באבוקה כנגדו אין הפת אסור מדאורייתא הגם דלרבי נא שוה

השלהבת עם הגחלים דסובר דשלהבת בא מן גוף העצים וא"כ השלהבת אסור מא"ה דעכשיו הוא ביעורו ולא מותרין א"ה רק אחרי שכבר נעשה מצותם דבשלמא לרבנן דסוברים דשלהבת בא מהגחלים אם כן לא משכחת שלהבת בעולם רק אחר ביעורו של עצי איסור דבמקום שנאחז השלהבת כבר נעשה מהעץ גחלת ומותר השלהבת ולא משכחת איסור הנאה בעצי ערלה רק בשרפיפא בודאי לרבי משכחת איסור דאורייתא בעצי איסור אם נהנה משלהבות בשעה שהיא יוצאה מן העצי א"ה כגון אם רואה אצל שלהבות או מחמם כנגדו וה"ה אם נהנה מהצבע בשעה שלובש הבגד אבל אם אפה בו פת בזמן דשלהבת קשורה בעצים לא בא לאדם הנאה רק אחר שכבר האיסור אינו בעולם יהנה מכח הנשאר מהעצים אחרי שנעשה בהם מצותם זה מותר מדאורייתא כמו האפר רק דרבנן אסרו יען דנראה עיני הרואה כאלו לא ישרוף העצים האיסורים בהנאה לשם מצוה בשלמא דאפר ג"כ נשאר מכל שריפה אבל אפיית הפת נראה כאלו נהנה מן הממש או שגזרו דלמא יהנה ממנו הגוף בשעת ביעורו אך לא אסרו חום בתנור גרוף דחום הנשאר הוה כמו אפר הנשאר ובשעה שהחום פועל על הפת לא בא לאדם הנאה ממנו רק אח"כ והוה תרתי לטיבותא שאינו אסור כלל ודו"ק. ולפ"ז מיושבים כל הקו' שפיר פריך הגמ' בפסחים דף כ"ו רק לרבנן דבשלמא לרבי דסובר דשלהבות בא מן העצים ולא נחשב כאלו בא מגחלים וא"כ משכחת עצי איסור באיסורין מדאורייתא אם נהנה האדם בשעת ביעורו אבל שבח עצים בפת שנהנה אח"כ אחר שכבר כלה האיסור הוא רק מדרבנן אבל לרבנן דלא סברו שבח עצים בפת שלהבות בא רק מן גחלים א"כ לא משכחת כלל איסור בשלהבות אפי' אם האדם נהנה מיד בשעה שבא השלהבות מן העצים ודוק (ובזה מיושב לי בס"ד דלא ידע הבדל בין אבוקה או גחלים לוחשות א"כ למה לא הקשה מיד למ"ד גחלים לוחשות ג"כ מותר א"כ עצי איסור לרבי היכא משכחת לה ולישני באבוקה כנגדו ויקשה א"כ לרבי ניחא אפה בו את הפת אלא לרבנן דמתירין באבוקה א"כ עצים דאיסורא היכא משכחת ולפמ"ש נכון דידע הגמ' לרבי משכחת אם יהנה מיד דהא לדידי' סובר יש שבח עצים בפת דשלהבת בא מן העצים ממש והקשה רק אפה בו את הפת דלא נהנה הוא בשעת ביעורו והבן זה). ומיושב לפ"ז דשם בפסחים דף כ"ב אמרו למ"ד דלית לי' שבח עצים בפת לא משכחת דאיצטריך קר שלא יהנה בשעת ביעורו אלא בשמן ותבואה אבל בעצים הוה רק שלהבות הבא מן גחלת שהוא אחר ביעורו ומותר אבל למ"ד יש שבח עצים משכחת האיסור בעצים אם נהנה בשעה ששלהבות קשור בעצים אבל בפת שנהנה אחר שכבר כלה האיסור מן העולם ודו"ק. ובזה מיושב ג"כ קו' ג' מדף ל"ג מתתן לו דלק"מ בשלמא בתרומה ראוי' להנות בשעת

ביעורו הנאת הגוף התרומה אבל בחמץ דאסור בהנאה רק שיוכל לאכול הפת יען דנהנה אחר שכלה והוה אותו כח הנשאר כמו אפר א"כ אין כאן נתינה בגוף הדבר ומיושב ג"כ קושי' ד' מן פסחים דף ה' דאמת הוא כיון דתחילת ביעורו בשעת אבוקה כנגדו אינו יכול להנות הנאת הגוף רק אחר ביעורו דבודאי בשעת ביעורו אסור להנות לרבי דיש שבח עצים בפת והוה שלהבת קשורה בעצי א"ה רק אח"כ יוכל להנות ולרבנן ג"כ לא יוכל להנות בתחילת ביעורו רק דשלהבות בא מן גחלים שהוא אחר ביעורו א"כ אסור דאיך יתחיל לשרוף הלא ההתחלה אסור אפי' לרבנן רק לרבי הוה כל זמן שדולק כמו תחילת ביעורו אבל עכ"פ התחלת הדלקות אש אסור לעשות ביו"ט (ומיושב מה שהקשה בשעה"מ שלחשוב ש"מ ד' דיש שבח עצים בפת לפמ"ש לק"מ דתירץ הנ"ל בין לרבי בין לרבנן ומש"ה כ' התוס' שלא יוכל להנות בתחילת ביעורו ולא כתבו שלא יוכל להנות בשעת ביעורו רק אחר שנעשה גחלים כמו שכתבו בקו' ודו"ק). ונכון גם קו' ה' בשלמא בתרומה הוה דין ממון דיכול להנות מן גוף הדברים אפי' בשעת ביעורו להאיר לו או לחמם לו אבל בערלה דיוכל להנות רק אם כבר כלה והלך מן העולם א"כ אין לו דין ממון כנלע"ד בעז"ה שמקום הניחו לי מן השמים בעז"ה:

סימן כה

הטור ביו"ד סי' ק"ה כ' וז"ל כ' הרשב"א יש אומרים שאין מפליט אלא חום של כלי ראשון שהוא מבשל אבל כלי שני וכן עירוי שהוא ככלי שני אינו מפליט ולא נהירא שהרי חום של בית השחיטה וחום חלב הכסלים מפליט שהם פחותים מכלי שני אלא כל חום שעל ידי האש מפליט ואפי' אין היד סולדת בו עד כאן ונראה לי שאין הנידן דימה לראי' שאין חום בית השחיטה וחום חלב הכסלים מפליט אלא כדי קליפה אבל להבליע בכל ההיתר לא חשוב חום אא"כ היד סולדת בו ואפשר שרוצה לומר דחם לתוך חם אינו אסור ג"כ אלא כדי קליפה וכן ראיתי לקצת מהמחברים ואינו כן אלא אסור כולו אם היד סולדת בו עכ"ל. והב"י בד"ה כתב השיג על הטור וז"ל דברי רשב"א הם בת"ה הקצר בית ד' שער א' ובאמת שיש לתמוה על רבינו בדברים האלו שכ' דאפשר שר"ל דחם לתוך חם אינו אסור אלא כדי קליפה ולקמן בסי' כ' דיראה בדברי רשב"א שסובר דחום ע"י מליח אוסר הכל ולפ"ז יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא ועוד דבלא"ה א"א לומר כן מדאמרינן בפ' כיצד צולין חם לתוך חם וצונן לתוך חם אסור ובחם לתוך צונן אמרינן קולף א"כ א"א לומר דאסור דאמרינן גבי חם לתוך חם או צונן לתוך חם לאסור כדי קליפה בלבד אמרו דא"כ דינם שוה לדין חם לתוך צונן ובמאי איפליג רב ושמואל התם אי עילאה גבר אי תתאה גבר וזה דבר שאפילו בר בי רב דחד יומא לא

יטעה בו כ"ש הרשב"א שהוא אורו של עולם ואעפ"י שכ' שראה כן לקצת מחברים אין הדעת סובלתו שראה לשום אחד מהמחברים דחם לתוך חם או צונן לתוך חם בקליפה סגי עכ"ל. ונ"ל לבאר בעזה"י כי ראתה עיני הטור קצת מחברים סוברים כן והמה גדולי חקרי לב שני מאורות הגדולי' רש"י וריב"א וכי כנים דבריהם רק הטור מסכים לחלוק עליהם ואבאר הדבר בעז"ה. ואקדים דברי תוס' שבת מ"ב ע"א בד"ה נותן שכתבו וז"ל ולא משום דסברה הך ברייתא דתתאה גבר כדפי' הקונטרס דא"כ יקשה למ"ד עילאה גבר ולמאן דאמר תתאה גבר נמי הא מבשל כדי קליפה כמו שאפרש לקמן בעז"ה עכ"ל והפנ"י נתקשה למה צריך התוס' להביא ראיה מפירושם דלקמן הלא מבואר בברייתא בפסחים דחם לתוך צונן קולף וצע"ג ותי' דיש לחלק בין בישול ובין לבלוע ורמזו תוספות על פרק דם חטאת יעו"ש. ונלע"ד לתרץ להבין עומק רמיזתם בעז"ה דבפסחים אמרי' חם לתוך צונן מדיח אדמיקר לי' בלע אלא חם לתוך צונן קולף ויש לפרש שני הבנות בקושי' הגמ' (א) דחם לתוך צונן מדיח משמע דדי אם מדיח אפי' החם וקשה הלא עכ"פ יעברו איזה רגעים עד שהצונן מקרר החם א"כ אז החם בולע מהצונן למשל חתיכת היתר חם נפל על חתיכת איסור צונן א"כ טרם שצינן התחתון הקר את העליון החם בלע חתיכת היתר החם מן חתיכת האיסור ומשני באמת חם שנפל לתוך צונן קולף החם אבל באמת אם הי' בהיפך כי חתיכת איסור חם שנפל על חתיכת היתר צונן לא צריך קליפה כי התחתון שהוא קר מתחיל לקרר העליון ולכל הפחות מונע שלא לבלוע מן העליון (ב) עוד יש לפרש קושי' הגמ' אדמיקר לי' בלע אם חתיכות איסור חם נפל על חתיכות היתר צונן אמרת מדיח וקשה הן אמת דלא נאסר כדי נטילה לשמואל דסובר תתאה גבר כי התחתון מקרר לעליון ולא יוכל בחומו לאסור התחתון אבל טרם שפעל התחתון שהוא צונן לקרר את העליון באותן רגעים בולע התחתון מן העליון עכ"פ כדי קליפה ומשני באמת שצריך לקלוף הצונן אפי' אם הוא התחתון. ובא נא וראה כי רש"י בפסחים כ' וז"ל עד דמיקר לי' קודם שיצטנן בלע כל דהו עכ"ל הזהב משמע דקו' הגמ' הוא אם החם הוא הותר ויצטנן מן האיסור הקר שתחתיו אתה אומר מדיח לחתיכת היתר החם הא קודם שיצטנן בלע החם כל דהו מן חתוכות האיסור אשר נוגע תחתיו ודו"ק אבל התוס' בזבחים דף צ"ה ע"ב בד"ה עירה כ' וז"ל ואע"ג דקי"ל כוותי' דשמואל דאמר תתאה גבר מודה שמואל דמבשל כדי קליפה דהא ברייתא דמסייע לי' קתני חם לתוך צונן מדיח ופריך הש"ס אדמיקר לי' בלע פירש קודם שיצטנן חום של מעלה נבלע ממנו מקצת בתחתון עכ"ל נגלה דתוס' הבינו הפי' שהחם הוא האיסור ונפל על היתר צונן והי' הקושי' הגמ' שהתחתון ההיתר יהי' צריך קליפה דכל הקור אשר בתחתון לא

יוכל לקרר הכדי קליפה שלא לבלוע מן העליון ודו"ק. ואחר העיון נ"ל דתלי' בלשון הגמרא כפי אשר הוא לפנינו בגירסא כיון דחם הוא אדמיקר לי' בלע משמע דהקו' אם ההיתר הוא חם עד שהתחתון מיקר לי' בולע העליון החם מן התחתון הקר דאל"כ למה דייקו כיון דחם הוא והי' להקשות בקיצור חם לתוך צונן מדיח אדמיקר לי' בלע דהא עיקר הקו' דצונן בולע מן החם אבל אי גרסי' רק חם לתוך צונן מדיח אדמיקר לי' בלע משמע דהקו' הוא עד שהתחתון יצונן מקרירות העליון כבר בלע התחתון הקר אבל אי הקו' הי' שהחם ההיתר העליון בולע מן הקר התחתון של איסור צריך הגמ' לומר כיון דחם הוא מעצמו עד דמיקר לי' התחתון בולע העליון בחמימתו מן התחתון הקר וק"ל (ועי' רב אלפס חולין שגרס רק חם לתוך צונן מדיח אדמיקר לי' בלע ולא גרס כיון דחם הוא ודו"ק וכן הרא"ש בחולין פ' כל הבשר גרס אדמוקיר לי' בלע כגירסת הרי"ף). והנה כפי המבואר בתוס' בזבחים דף צ"ה הי' הגרסא רק חם לתוך צונן מדיח אדמיקר לי' בלע ומפרש התוס' שהתחתון הקר בולע מן העליון וא"כ מבשל ג"כ כדי קליפה כמבואר בתוס' פסחים דף ע"ו ע"א בד"ה תנן דכ' ליכא לאקשוי' דאפי' למאי דס"ד בחרס צוננת דכ"ע מודה דתתאה בלע כדי קליפה וה"ה לאחר שהוחם מעט מבשל בפסח כדי קליפה עכ"ל הרי ביארו שהתחתון הקר צריך ג"כ קליפה דהוחם מהעליון וה"ה דמבשל כדי קליפה ולכן הכריע ר"ת שם בזבחים דעירוי מבשל כדי קליפה לשמואל ולכן לא הוכיח תוס' מלשון הברייתא דרש"י לשיטתו מפרש שההיתר החם העליון צריך קליפה ואולי התחתון לא צריך קליפה וג"כ אינו מבשל לכן החכימו כמו שפירשנו בעז"ה דהפי' בגמ' בפסחים הוא שהתחתון בולע וה"ה שמבשל כדי קליפה ודו"ק. ובזה יובן שהתוס' בד"ה תנן תירצו א"נ כיון דקתני נגע אין להוכיח אם נגע למטה או למעלה יעו"ש ולכאורה למה להם לתי' דחוק הלא מבואר בגמ' דצריך קליפה ולפמ"ש נכון דהלא יש פירוש דחתיכה עילאה צריך קליפה וק"ל. ויובן בזה לרש"י קו' התוס' בד"ה תניא אידך שהק' למה לגמ' להביא עוד ברייתא שני' ולפמ"ש ניחא דבברייתא ראשונה יש לטעות דאם העליון חם הוא האיסור והתחתון קר הוא ההיתר אעפ"כ צריך ההיתר קליפה כשיטת ר"ת אשמועי' הברייתא דבשר רותח שנפל לחלב צונן הבשר צריך קליפה ולא קתני איסור לגבי החלב אלא לאשמועי' דהיתר חם התחתון לא צריך קליפה כלל ור"ת לשיטתו דסובר דגם התחתון צריך קליפה ותירץ כיון דלא שייך בו קליפה מותר ודו"ק. והיום זכיתי לבוא ליישב בזה דברי רבינו הטור הנ"ל שכ' שראה דברי מחברים שצונן לתוך חם די בקליפה והב"י התפלא שאין הדעת סובל כן שא"כ במאי פליגי רב ושמואל אי תתאה או עילאה גבר הלא די בקליפה אפי' בצונן לתוך חם והוא נקודה נפלאה. ולפמ"ש נכון

דיש מחברים סוברים אי אמרינן תתאה גבר ונפל היתר חם על איסור קר החם העליון צריך קליפה אבל אי נפל איסור חם על היתר קר ההיתר אין צריך קליפה לשמואל דסובר תתאה גבר ולרב הוא בהיפך אי נפל היתר קר על איסור חם העליון אינה צריך קליפה ואי נפל איס' קר על היתר חם התחתון צריך קליפה וחם לתוך חם צרי' קליפה לכ"ע ובחם על צונן או צונן על חם תלי' בפלוגתא דרב ושמואל לרב יש קולא אם ההיתר קר נפל על איסור חם ולשמואל יש קולא אם נפל איסור חם על היתר קר ודו"ק ששפיר ראה עיניו של טור יש מחברים והוא ישר כשיטת רש"י תל"י. ומעתה יובן גם חקירת פר"ת שהובא בפרמ"ג סי' ק"ה במ"ז ס"ק ה' אם צונן לתוך חם אסור מכ"ש שניהם חמין אלא הברייי' הכי קאמר צונן לתוך חם הוה כשניהם חמין אבל חם לתוך צונן לא מטעם תתאה דאפי' זה עם זה אחד בחמימתו ואחד בקרירתו די בקליפה יעו"ש והוא פלא דא"כ למה לא אשמועי' הברייי רבותא לא מיבעי' אם התחתון צונן אלא אפי' זה עם זה די בקליפה וצע"ג ולפי דברי ניחא זע"ז שניהם צריכין קליפה אבל בחם איסור והוא עליון ותתאה צונן היתר אז התתאה אינו צריך קליפה דתתאה גבר אבל זה עם זה אפי' איסור חם וההיתר צונן צריך קליפה ודו"ק. ומצאתי בפסקי הרא"ש חולין פרק כל הבשר סי' ל"ד וז"ל בשר רותח שנפל לתוך חלב רותח וכן צונן לתוך חם אסור צונן לצונן מותר בהדחה חם לתוך צונן קולף כשאר איסורין דתתאה גבר בשר רותח שנפל לתוך חל צונן מותר החלב אע"ג דבשר בעי קליפה ור' יצחק ב"ר אברהם מצריך בחלב כדי קליפה ובשאר איסורין צונן לתוך צונן מדיח וצונן לתוך חם קולף עכ"ל והוא פלא איך כ' צונן לתוך חם קולף א"כ במאי פליגי רב ושמואל כקו' הב"י ולפמ"ש נכון עכ"פ האמת שכ' הטור שראיתי למקצת מחברים שסוברים כן וכפמש"ל הוא רש"י וריב"א תרי מחברים ודו"ק. ואקוה שמקום הניחו לי מן השמים להתגדר בו:

סימן כו

ממקור הברכה יזל שפע רב טוב לראש תלמידי ובן אחי ידיד נפשי הגדול בתורה ומפורסם ביראה כבוד החשוב מהו' ר' משה סופר נ"י בק"ק ברעזוויטץ יע"א. אהובי בן אחי נ"י שאלתך בשורש אי איסור סחורה בדברים אסורים הוא מדאורייתא או מדרבנן קבלתי לדעת אם יש אופן להתיר לישראל השוכרים הבאראקען להפועלים העובדים לעשות דרך ברזל המבקשים לקנות בשר חזיר וכדומה וזה שתי פעמים שהתחלתי לחקור על הדבר בנתיב הראשונים בשביל אחרונים ויש לי הערות חדשות תל"י ומן השמים עכבוני ולא יכולתי לגמור ולמלאות בקשתך על כן אגלה אזניך בדבר אחד אשר חדשתי ואקוה שמקום הניחו לי מן השמים למצוא מרגליות טובה. הנה ראש המדברים

להחזיק שאיסור סחורה בדברים אסורים הוא מדרבנן הוא הגליון התוס' אשר הובא בתרה"ד סי' כ' רק הקשה עליו א"כ מאי הקשה תו"י בסוכה דף ל"ט על המשנה בשביעית דאיך אפשר שיהי' איסור לעשות סחורה בנבילות הלא כתיב בנבילה או מכור לנכרי יעו"ש וקשה הלא כל האיסור רק מדרבנן מאי הקשה מן הקרא שהתורה התורה נבילות ותי' הט"ז בסי' קי"ז דבר נפלא ואעתיק דבריו וז"ל ונ"ל לתרץ דאין כח ביד החכמים לאסור דבר שפירשו התורה בפי' להיתר דאין כח ביד חכמים להחמיר אלא במקום שאין בו לא איסור ולא היתר מפורש מן התורה משא"כ במקום שיש היתר מפורש מן התורה וזהו בכלל מאמרם שמעתי שב"ד מכין ועונשין שלא מן הדין ולא לעבור על ד"ת אלא לעשות סיג לתורה דקשה פשיטא שאין כח בשום אדם לעבור על ד"ת ובח"מ סי' ב' כתבנו מזה, לפי הנחה שזכרתי אתי שפיר טפי דכאן נתכוין שאף להחמיר אין להם כח במקום שהן עוברים על ד"ת ע"כ מוכיחין התוס' שפיר דמדמצינו היתר בתורה בודאי חכמים לא אסרו כלל המכירה אלא עכ"ח דגם מדרבנן מותר והיינו היכא דלא קנה להרויח עכ"ל ואחרונים הרעישו עליו רק אדמ"ו הגאון חת"ס ביו"ד סי' ק"ט הצדיקו מקו' חות יאיר שהקשה דכתבה התורה ולנכרי תשיך ובסוף התשובה בד"ה ודאתאן כ' וז"ל ודאתאן עלה מה שהקשה הרב דק"ק סאנגרוטה מלא תבשל גדי בחלב אמו וחכמים אסרו כבישה וצלי קו' זו אינה צריכה לפנים אי הוה כתיב גדי בחלב אמו כבוש וצלי תאכלהו ובשל אל תבשלהו אז היה מענין זה כמו דכתיב קום ועשה בהיתר מכור לנכרי ובהיתר יעשה לכל מלאכה וביום אפי' בשבת ולנכרי תשיך ומענין זה הוא ששת ימים תעשה מלאכתך ושש שנים תזרע שדך אבל הכא לא כתיב אלא האזהרה מבישול לומר שהתורה לא אסרה אלא הבישול והכבישה והצלי לא דברה בו התורה והניחה לחכמים לעשות כרצונם סייג וגדר לפי המקום והזמן וכן אך ביום הראשון תשביתו אמרינן אך חלק שהחמץ אינו אסור אלא מחצי היום וחכמים אסרוהו ב' שעות קודם משום דלא כתוב להדי' עד חצי היום תאכלוהו ואז תשביתוהו ולא הוזכר ההיתר בקום ועשה וזה פשוט וברור עכ"ל. ומצאתי כדברי הט"ז וכפי הבנת אדמ"ו ז"ל מפורש יוצא בש"מ כתובות דף ל"ד ע"א בד"ה מ"ט דר"י הסנדלר שכ' וז"ל אפי' מאי דפריש דר"י אתי לאשמעי' דבהנאה מותר אתי שפיר דקא בעי מאי טעמא והכי קבעי מ"ט דר"י דאמר מעשה שבת אסורים באכילה ומותרים בהנאה פי' אמאי לא גזר הנאה אטו אכילה כי היכא דגזר שוגג אטו מזיד והרי שניהם שוגג וההנאה הותרו דמן התורה לא נאסר אלא במזיד ובאכילה ומשני כדדריש ר' חייא אפיתחא דבי נשיאה וכו' והלכך כיון שהיתר הנאה שמעינן מדכתיב לכם משלכם והא לכך לא גזר בה כיון שהתירה התורה להדי' אבל בשוגג לא אשמועינן

אלא מדאסמכיה למחללי' לומר במזיד אמרתי לך ולא בשוגג וכיון שכן איכא למימר אי קרא לא אסרה יבואו חכמים כדרכן יעשו משמרת למשמרתה של תורה וה"ק אני לא אמרתי אלא במזיד אבל חכמים יעשו משמרת ויגזרו אף על השוגג כדאמר ר"י הסנדלר וזה שכ' רש"י ז"ל מ"ט דר"י הסנדלר דאמר מעשה שבת דאסורים באכילה ע"כ, ודו"ק שלא כ' רש"י מ"ט דר"י הסנדלר דאמר במזיד לא יאכל וכדאמר בסמוך לקמן מעשה שבת במזיד אסורין מן התורה וכו' אלמא דסבירא לי' ז"ל דעל השוגג ועל המזיד בעי מ"ט עוד כ' ז"ל ומחללי' וגו' היכא דאיכא וכו' אסירי באכילה כקודש במזיד אמרתי שהוא אסור כקודש ע"כ פי' דווקא לאסרי' כקודש הוא דלא אמרתי לך אבל יש איסור א' בשוגג דהיינו כדי לעשות משמרת ולגדור גדר, ואם לא תפרש כן ל"ל להאריך ולומר כי קודש פעם ושתים עכ"ל הזהב. הרי טוב ומקובל הדבר של ט"ז שרבנן לא ואסרו מה שהתורה התורה בפי' אבל מה שלא התירה התורה בפירש רק שלא אסרה נוכל לומר דהתורה הניחה מקום לחכמים שהמה יאסרוהו וזה דרש ר' חייא במזיד אמרתי לך כי קודש לאסור ובשוגג לא אמרתי לך לאסור אבל חכמים יאמרו לך לאסור וה"ה בבשר בחלב לא תבשל אמרתי לך צלי וכבושה לא אמרתי לך וחכמים יעשו איסור לעשות גדר וסיג והבן זה כי מקום הניחו לי מן השמים כי דברי ש"מ מבוארים יותר מדברי ט"ז כפי הבנת אדמ"ו ז"ל ודו"ק מאוד. ולדעתי שדברי ט"ז וכאשר הראתי דברו ש"מ המה מבוארים במשנה פ"ה דאהלות להבנת הרמב"ם והברטנורא שם במשנה ה' דשנה רבינו הקדוש הי' כלי טהור לקדש ולחטאת הכל טהור וכ' הברטנורא וז"ל וכן הן נאמנים על חטאת של אפר הפרה דכתיב והיתה לעדת בני ישראל למשמרת הכל נאמנים על שמירתה עכ"ל ובתוס' יו"ט שם בד"ה ולחטאת וז"ל פי' הרב דכתיב והיתה לעדת בני ישראל וכו' אסמכתא בעלמא דכל מה דאין עם הארץ נאמן אינו אלא מדרבנן וז"ל הרמב"ם וסמכו בזה לאמרו יתברך והיתה לעדת בני ישראל למשמרת מי נדה חטאת היא אמרו הכל נאמנים על שמירתה עכ"ל. ואמרתי מכבר דדבר גדול רמז דאין כאן אסמכתא רק נתינת טעם הלא יפלא למה לא יגזרו חכמים שלא יהי' עם הארץ נאמן על אפר הפרה דהלא האיש הוא בחזקת טומאה והאפר יטהרו והי' השכל גוזר שבודאי לא יהי' עם הארץ נאמן רק יען דתורה אמרה בפי' והיתה לעדת בני ישראל למשמרת מי נדה חטאת היא א"כ גילתה התורה שגם עם הארץ נאמן על אפר הפרה וכיון שהתורה האמינו אז לא גזרו חכמים שלא יהי' נאמן כדברי הט"ז יען שתורה האמינו ויעיין בגיטין דף נ"ג מה אעשה התורה האמינתו לכה"ג והבן זה בעז"ה. אך ההבדל בין דברי הרמב"ם והברטנורא וש"מ וט"ז הוא כך דלדברי פי' הראשונים הנ"ל משמע שיוכלו החכמים לאסור מה שהתורה

התורה בפי' אם יש להם טעם גדול בדבר דחכמים יוכלו לעקור דבר מן התורה בשוא"ת רק החכמים לא רצו לגזור בנקל על דבר שמפורש בתורה להיתר גמור אבל לדברי הט"ז אין כח לחכמים לאסור דבר המפורש בתורה להיתר שסמך דבריו בהבנת חכז"ל לא לעבור על ד"ת וכ' הט"ז וז"ל אין להם כח במקום שעוברים על ד"ת עכ"ל א"כ הרי מבואר אפי' אם יאסרו לא מהני ודו"ק (ובזה אמרתי שיש הערה לתרץ קו' מהרי"ט על הרמב"ם למה צריך קרא להתיר ס' ממזר הא כל ספק דאורייתא לקולא די"ל דגילה הקרא שספק ממזר מותר כדי שלא יאסרו רבנן וכדברי ש"מ וט"ז ועיין בתוי"ט פ"ד מקדושין ובא"ע סי' ד' ובח"מ ובפלתי בבית הספק וברמב"ם פט"ו מהל' א"ב ובש"ש שמעתא א' פרק ב' וה').
ואעתיק לך דבר מחדושי בתוס' סוכה דף ל"ט ע"א בד"ה וליתב שכ' וז"ל ואפשר הקונה מחבירו כדי להרויח ולמכור ביוקר היינו נמי סחורה עכ"ל. ולכאורה נראה כשפת יתר ח"ו דהו' די לכתוב הקונה מחבירו כדי להרויח היינו נמי סחורה דפשיטא אם קונה כדי להרויח ע"כ שמכוין למכור ביוקר דאל"כ מאין יהי' לו ריוח בדבר או שהי' לתוס' לכתוב הקונה כדי למכור ביוקר היינו נמי סחורה וממילא יודעים אם הוא מכווין למכור ביוקר שקונה לתכלית כדי להרויח ופלא מאוד כפל ואריכות לשונם ולא ראיתי מי שהרגיש בזה וצע"ג. ונלע"ד בהבנתם דרמזו דבר גדול דיש שני אופנים אשר ישראל קונה מחבירו דברים איסורים (א) שמצא אצל חבירו נבילות וטריפות שקצים ורמשים ואין כבוד האיש ההוא למכור דברים כאלו בשוק הגם שיודע שיוכל למכור אותם בשוק בערכם למשל ליטרא בעד זהב אעפ"כ אינו חפץ למכור אותם בעצמו ובא איש ליקח אותם ומוכר לו אפי' בעד חצי שווים והלוקח מחשב בלבו להניחם מיד למכור אותם כפי השער שבשוק וכל ריוח שלו מה שבעל הממון של דברים האסורים מוזיל גבי' ונותן אותם לו בעד חצי שווים אשר יצא השער שבשוק (ב) אם המוכר הוא בעל הממון של דברים האסורים אינו מוזיל אותם רק מוכר אותם כפי שער שבשוק ואיש הבא ליקח אותם משלם בעדם כל השווי' כפי אשר יצא השער ואעפ"כ קונה אותם כדרך התגרים אשר יחשבו מחשבות שבקרב ימים יתייקרו ועי"כ ירויח הוא כפי אשר יצא בעתיד השער עליהם כמו שעושה התגר תמיד שנותן בעיניו שיתייקר הדבר בעתיד. וההבדל מבואר אופן השני שמשלם השווי' של החפץ ונותן עיניו שיתייקר הוא דרך מסחר שהמוכר נותן בעד השער של עכשיו והלוקח מצפה שיתייקר ועיין בתוס' בב"מ דף מ"ו בסוגי' דמשיכה ובבעה"מ וברמב"ן שם אבל אופן הראשון שהמוכר נותן בזול משער שבשוק והלוקח לא יתן עיניו בעתיד שיתייקר אלא מיד שלוקח מוציאם בשוק ומוכר אותם כפי אשר יצא השער שיודע בבירור שיש לו ריוח גם עכשיו בדבר אין זה דרך מסחר כלל

רק מזלו גרם להרויח כי חבירו אינה רוצה לטפל בו וזה שרמזו בתוס' שאפשר שמי שקונה מחבירו כדי להרויח שמצפה למכור ביוקר כאשר יתייקר השער היינו שהוא לוקח ומשלם כשער של עכשיו רק מצפה שיתייקר בעתיד וירויח בסחורתו זה נמי הוה דרך סחורה אבל מי שקונה רק כדי להרויח בו עכשיו או שקונה כדי למכור ביוקר שהבעל הממון של נבילות נחוץ על הממון בעת שהוזל ונותן לו אוהבו המעות משלם כי עיניו לנוכח יביטו שיתייקר בקרוב ולא יפסיד בזה אשר שילם לאוהבו בעדם אבל גם ריוח לא יהי' לו אין זה דרך התגר ולא הוה בכלל סחורה ודו"ק. ואהובי בן אחי נ"י אתך הסליחה כעת שלא אוכל למלאות בקשתך דודך הדש"ת. הק' חיים סופר:

סימן כז

שלום וכ"ט שפע ברכות משמים מעל לראש תלמידי החביב לי הרב הצדיק המאה"ג בתורה כבוד הרב ר' עמרם ישי נ"י אב"ד דק"ק סערענטש. מכתבך קבלתי אך טרדותי כי רבו מאוד הם ימנעו אותי מלהשיבך וכעת פניתי מעט מעמלי להשיב על שאלתך בענין כלים משטיינגוט לענין הגעלה וכאשר ירחיב ד' גבולי אשיב על מכתבך הנמצאים אצלי. שאלה כלי אבן אשר הכרעת שו"ע יו"ד סי' קכ"א כי מותרין בהגעלה אם דווקא אם עשאום מהאבן כאשר הוא או אפי' אם אבנים נשחקו ונטחנו היטב הדק כקמח ואח"כ נגבלו באיזה שמן אם דוקא כלי חרס אין יוצאין מדפניו לעולם אבל באבן אין חילוק או משום דנטחנו ונגבלו כבר המה ככלי חרס וכחרסי אדמה יחשבו אבל עכ"פ נ"ל שהבליעה חזק בה כיון שנגבל ואינו מהאבן כאשר נלקח חתיכה אחת ממקורו ואולי גם יש לגזור ככלי חרס בהם כיון שאין רוב העולם יודעים לחלק בנקל בין אשר מקורם חרסי אדמה או בין אשר מקורם אבנים ואולם ג"כ לקיים בזה ב' הדיעות המובאים בטור האוסרים איירי אשר נטחנו ונגבלו והמתירים רק באבנים הנעשים כלים כמו שהם עכ"ל. תשובה אהובי תלמידי נ"י חקירה נאה העמדת ליישב דעת רב האי גאון בטיו"ד סי' קכ"א אבל באמת הדבר רחוק בעיני לאמת ובקצירת אומר אודיעך דעתי בזה בעז"ה. הנה בודאי חכז"ל סתמו דבריהם ומחלקים בין כלי חרס וכלי אבן ובודאי מי יכחיש הטבע שרוב אבנים הם בעצמם קליפות קליפות מחוברים גרגרים גרגרים עם עפר דק כאשר יוכה על אבן בכשיל וכלפות יפוצץ לכל הצדדים כמו שאמרו חכז"ל על היצה"ר אם אבן הוא נמוח אם ברזל הוא מתפוצץ יעו"ש ומי יודע אם אין בכלי אבן נקבים נקבים דקות כשערות וכראש מחט אשר בו יכניס מכל משקה טעם מאכל ובכל זה מהני הגעלה. אך באמת לו יהי' שנכנס משקין בחריצים ונעוצין בין כל גרגיר וגרגיר או בין כל שייפא ושייפא האבן בודאי מהני הגעלה דפגעו בו המים רותחין ומוציאים אותו לפלוט בחוץ

שזה פי' הגעלה כמו שורו עבר ולא יגעל ועיין ברמב"ן בפסוק ולא תגעל נפשו אתכם יעו"ש רק בכלי חרס העידה התורה שהבליעה נכנס בתוכה בכל שייפי חרס עצמו וכאלו בתוך השייפי עומד בלוע ומחובר יחדיו כמו שיש הכלי כן יש בתוכו כלי בלוע מן הטעם הנבלע כאלו נתהוה מן האיסור דמות כלי כמו הכלי שבלוע בתוכו כי הבליעה הולכת עוברת באמצע כל שייפי חרס והעידה התורה שאינה יוצאת הכלי מדפניו לעולם שכל הכלי מעבר לעבר קבל הבלוע ועל כן מדייתי מעבר אחר וזה דאינו מנטף יען שיש בין רגבי הכלי סדקים ובקעין אשר שם כנוס משקה שעל זה הי' מהני הגעלה אבל נהפוך הוא שיש הבליעה בכל שייפי ושייפי בלוע ולכן לא מהני הגעלה כלל אבל בכלי אבן טבע האבן שלא לבלוע בתוך השייפי כלל הגם שאפשר שמונח בין השייפי' איסור כנוס וטמון או שכנוס בין בקעין ונעיצין או בין קליפה וקליפה אשר מהם נתהוה האבן אבל עכ"פ כנוס ועמון שם האיסור ובא כח רותחין ומפליט ולכן הגם אם נטחן האבן ונגבל מחדש לעשות כטיט היוצר אעפ"כ מהני הגעלה דעכ"פ אין הבלוע נבלע בתוך שייפא האבן כמו שנבלע בתוך אבק האדמה ודו"ק. ובזה אמרתי להצדיק מנהג העולם אשר הרעיש הפר"ח כנגדו בא"ח סי' תנ"א כ' וז"ל כתב בספר כנה"ג שאעפ"י שמנהג העולם להשתמש בכלי פיפריש (פארצאלען) ישנים לפסח כל שהם שלימים ואין בהם סדק לפי שמחזיקים אותם ככלי זכוכית אין ראוי' לעשות מפני שהרדב"ז אסרו בתשו' הגיע לידי התשובה כת"י סי' ת"א וכתב שלקח ממנו חתיכה והכניס אותו באש ויצא ממנו שלהבת כדרך הכלים הבלועים וגם שקלו והכניסו במרק והוסיף על משקלה וכתב אח"כ מצא בתשובת הגאונים כת"י כסברתו שדינם ככלי חרס וכן ראוי' לנהג לפי שנראה לי שעכשיו מערבבים מינים אחרים ואולי אינו פירפרי האמיתי ולפיכך יש לאסור ואף בדיעבד עכ"ל ועיין באשל אברהם אות כ"ב. ולדעתי לולא פי קדשו של הרדב"ז אין מזה ראי' ממה שיוצא שלהבות וגם משקלה ביותר אם היתה במרק דזה בא שהי' בפנים חלולים חלולים מקומות אשר רגביה לא נדבקו יחדיו ויש שם מקומות שנכנס משקין ועל כן יגדל משקלה וגם תתן שלהבות אשר בוער בדפנותיה המשקין הכנוסין ומונחין בין רגביה וחלקי' אבל עכ"פ מהני הגעלה להוציא הכנוס שם ודו"ק (ועי' רמב"ם פ"ח ממע"ק ה' ט"ו). בכל זה אמת עם הפר"ח מי יודע אם לא יערבו האומנים גם עפרי חרס ולכן אסור השימש בפסח אשר אוסר בכ"ש אבל בשאר איסורין אשר אין אוסר אלא בנותן טעם א"כ לו יהי' שנתערב מעט חרס עכ"פ תמיד הוה ס' כנגדו הגם דאין כלי מחזיק בסתם ס' כמו הדופן היינו אם כל דופן נאסר אבל בכלי אבן לו יהי' שנתערב בו מעט אבק חרס עכ"פ תמיד יהי' ס' כי שייפי אצל עצמם לא מקבלים בלועה שלא יצא

ע"י הגעלה ובודאי אין כאן חשש שמא הבלועה בשייפי חרס ועשה נבילה ואריכות בזה יהי' שלא לצורך ויעיין בפרמ"ג ביו"ד סי' צ"ח אות ח' ובודאי מהני הגעלה לכלי אבן אפי' אם נטחן ונגבל ודו"ק. וראי' לדברי במשנה פ"ב דעוקצין משנה י' כלי גללים וכלי אדמה שהשרשים יכולים לצאת בהם אין מכשירין וכ' הר"ש וז"ל אעפ"י שאינן נקובין מצמיחין ויוצא השורש עצמו ונוקב את הגלל והאדמה של אותו כלי ומכאן משמע דכלי גללים היינו של צפיעי בקר ולא כדברי האומר של אבן גלל דאותן אין השורש יכול לנקבן אא"כ נקובים דלהכי לא נקט הכא כלי אבנים וכ"ש אבן גלל שקשים יותר עכ"ל ועיין בתיו"ט פ"י דכלים היטב ועיין רמב"ם פ"ב מה' טומאת אוכלין ה' י"א שגם הוא מפרש כפי' ר"ש הנ"ל יעו"ש בכ"מ ובראב"ד שם משמע בכלי אבן מכשיר אפי' אם נטחן האבן ונעשה כעפר ונגבל מחדש ונעשה כלי מכל מקום כיון שאח"כ נתדבקו רגביו יחדיו נשארו השייפים בכחותם שלא יוכל הזרעים לנקוב בין השייפים כי כח אבן כוחם ומוצק חיבר כמתחילתו וה"ה לענין הגעלה נשארו בטבעם וכחותם ודו"ק (ויש רמז באיוב אבנים שחקו מים גם שנשחקו נקראו אבנים) ועיין במ"ח ח"ר סי' כ"ה בד"ה לכאורה ובתוס' סנהדרין דף מ"ו ד"ה תלישה ואין פנאי להאריך כעת. ולהלכה נ"ל בודאי מה שהמון עם קורין "שטיינגוט" אין בו כדי לסמוך אולי יש בו שני חלקי חרס אבל אם באמת אחר דרישה וחקירה נגלה שהוא מאבן אז יש לצרף לדעת העיטור הובא בטור סימן קכ"א ביו"ד שמהני לכלי חרס אינו בן יומא להגעיל ג' פעמים הגם שחולקים עליו ועיין בתשובת אדמ"ו יו"ד סימן קי"ג בכל זאת בכלי אבן כאלה בודאי יש לסמוך על הגעלה שלשה פעמים וגם נ"ל דבכלי אבן כאלה לאחר י"ב חודש מהני להו הגעלה הגם בשאר כלי חרס אסור לסמוך על ישן י"ב חודש עיין בפרמ"ג יו"ד סי' ק"ג ס"ק ב' באריכות אבל בכלים אלו נראה לי בודאי יש לסמוך ועי' פר"ח סי' קכ"ב כנלע"ד בע"ה דברי הדש"ת.
הק' חיים סופר:

סימן כח

שלום וכ"ט לאחי הרב הגאון כבוד הרב ר' זוסמן סופר נ"י אב"ד דק"ק האלאש יע"א.
אחד"ש קבלתי מכתבך אשר הפלאת ביום ההוא קו' על הגאון נב"י בא"ע סי' ס"ט בד"ה והנה שכ' וז"ל אחר כתבי זאת התשובה נתתי ללבי יותר בדין קצב ששחטו לו כמה בהמות ורובם נטרפו איך קונים ממנו בשר והרי ע"א אינו נאמן באיתחזק איסורא ורובא עדיף מחזקה ועכשיו נלע"ד שאין כאן שום חשש דהרי אפי' באיתחזק איסורא במה שבידו נאמן וא"כ גם נגד רובא נאמן במה שבידו והרי ביד הקצב לשמור שלא יתערבו הבהמות זו בזו ולכן מעשים בכל יום להתיר בזה ובאמת אם אירע אצל אחד שנתערב לו

איסור בהיתר אם נתערב חד בחד הדבר מבואר בש"ע סי' קכ"ז סעיף ג' שנאמן אבל אם מתערב חד של היתר בתרי דאיסור ובא ע"א להעיד שמכיר איזהו של היתר הדבר צריך תלמוד דכיון שכבר נתערב הו"ל אין בידו עכ"ל וכתבת וז"ל שראוי לפרסם מרגליות אחת שמבואר בתוספתא בפ"ה דפסחים ה' חבורות שנתערבו פסחיהן נאמן אחד מבני חבורה לומר פסח זה אחד של אותו חבורה הוא עכ"ל התוספתא הרי מבורר דע"א נאמן לברר הגם שכבר נתערבו עכ"ל. אהובי אחי נ"י נפלאת בעיני דבריך מזה התוספתא נ"ל ראי' לדברי הגאון נב"י והוא דאקדים לדקדק למה נקטה התוספתא בלשונה וז"ל נאמן אחד מבני חבורה לומר פסח זה וכו' למה לא נקטו נאמן ע"א לומר פסח זה וצע"ג. ועוד ק"ל דכ' התוספתא וז"ל לומר פסח זה אחד של אותו חבורה הוא עכ"ל משמע דא' מבני חבורה אומר פסח זה אחד הוא של אותו חבורה אשר הוא מבני חבורה הנ"ל והוא פלא למה לא יוכל להגיד פסח זה הוא של חבורה ידועה וצע"ג. אמנם נלע"ד לחקור בדבר דבגמ' אמרו בגיטין ע"א נאמן באיסורין וכ' רמב"ן בחדושיו שם וז"ל יש מפרשים משום דכתיב וספרה לה לעצמה וק"ל התם איתחזק איסורא שאפי' פרסה נדה עמו במטה או שיולדת סופרת לעצמה ונאמנת על טבילתה ונגמר מינה דע"א נאמן אפי' איתחזק איסורא אלא שאני התם מתוך שנאמנת על עצמה נאמנת נמי לבעלה אבל בשאר עדות מנ"ל עכ"ל הרי שגילה כיון שאדם על עצמו נאמן בכל איסורים שבתורה אם יודע שהוא היתר או נעשה היתר ומתוך שנאמן על עצמו נאמן נמי לגבי אחרים דעל עצמו בודאי יש לו חזקת כשרות וכיון שנאמן על עצמו נאמן לגבי אחרים וה"ה באחד מבני חבורה שאומר שהוא מכיר פסח בני חבורתו ויאכל הוא ממנו ועכ"ח דידע שלא עובר בו על שלא למנויו נאמן על כל החבורה כולה אבל איש א' מעלמא אינו נאמן כדברי נב"י ודו"ק. ושמחתי כעל כל הון דמצאתי לפנ"י בגיטין דף ב' בתוס' ד"ה הוה דבר שבערוה בד"ה בא"ד שכ' וז"ל אמנם לענ"ד בלא"ה מאי דפשיטא להו לתוס' נמי לעיל דע"א נאמן באיסורין ילפינן מוספרה לה נלע"ד לאו מילתא פסיקתא הוא דאיכא למימר נמי איפכא דוקא היא עצמה נאמנת דחזקה שאינה מקלקלת את עצמה באיסור נדה ומעשה כהאי ודאי לא עבדה דכל ישראל בחזקת כשרות מה שאין כן בע"א דעלמא דלית ליה שייכת בגוויה ודבורא בעלמא דקאמר אפשר דלא סמכינן עלי' דלא דייק כ"כ ואמר בדדמי כדמפליג הש"ס בדוכתא טובא בין דבורא בעלמא למעשה וכמו שאבאר עוד בסמוך וכן מבואר להדי' בתוס' רי"ד בפ' האומר דף ס"ד עכ"ל הרי שפתיו ברור מללו דאם הוא עושה מעשה בעדותו יכול גם אחר לסמוך עליו יען דאשה נבעלת מותר הבעל לבעול אותה דאין זה מכח דסמכינן על פיו של העדות ע"א רק מכח חזקת כשרות של האשה

אנן סהדי דקושטא קאמר וה"ה כאן כיון שהוא אוכל מן הפסח המכיר שהוא של חבורתו א"כ כל בני חבורה יכולים לסמוך עליו ולאכול עמו ודו"ק. ואוסיף נופך הגם שחקר שם הפנ"י דלמא בהיפך איך סמכינן עליה דלמא יצרה תקפה יעו"ש שאני התם שהוא תאות בעילה אשר יצרו של אדם מתגבר עליו אבל כאן דנחשוד לישראל שרוצה לאכול הפסח לשם מצוה לולא דברור לו שזה פסח חבורתו לא הי' נכנס בספק איסור שאינו נאכל אלא למנויו לא די שלא קיים מצוה אלא שעובר עבירה א"כ הר"ז בירור גמור ע"י אכילתו אבל לעולם ע"א מעלמא אינו נאמן בדבורו שיסמוכו עליו אחרים לברר היתר מרוב איסור כדברי הנב"י ודו"ק. אך בעיקר הקו' נ"ל לחדש דבר בעזה"י בשלמא בהיתר שנתערב בתרי איסור חקר הנב"י למה יהי' ע"א נאמן בנתערב הא מדאורייתא ההיתר כאיסור דהא נתבטל חד בתרי והע"א בא להוציא חתיכה אחת מרוב ולומר שהוא היתר א"כ מסתבר שלא יהי' נאמן לברר הותר מתוך רוב איסור אבל בחמשה חבורות ולהם חמשה פסחים כל הפסחים המה היתר כל פסח ופסח לחבורה שלו וכן כל הפסחים הווי' איסור כל פסח ופסח לחבורה שאינו שלו וא"כ אפי' ע"א דעלמא בא ואומר פסח זה הוא לחבורה הזאת אשר מראה עלי' באצבע לא מוכח דבא להתיר דלמא בא לאסור אותו פסח על שאר ד' חבורות שמודיע שפסח זה אצלם איסור ומהכ"ת שלא יהי' נאמן לברר זה הלא בלא"ה הי' אסור להם פסח זה מכח רוב פסחים אשר המה אינם לכל חבורה בפני עצמה ובודאי נאמן ע"א לברר חתיכה אחת מרוב איסור ולומר עלי' שהיא ודאי איסור דבלא דבריו היתה אסורה מכח רוב ומברר הוא שזה החתיכה הוא מהרוב איסור דנאמן וה"ה כאן במה שאומר למשל שפסח זה הוא של חבורה של ראובן ואנשיו מברר בעדותו שפסח זה הוא איסור ברור לשאר ד' חבורות והלא בלא עדותו הי' אסור פסח זה על כל חבורה דכנגד כל חבורה יש בתערובות רוב איסור כנגד פסחם ונאמן ע"א לברר לאסור אותו פסח וממילא כיון שנאמן לאסור כנגד כל חבורות יאמנו דבריו גם להתיר כנגד חבורה אחת אבל אם נתערב חתיכה אחת היתר לכ"ע בתוך שני חתיכות איסור לכ"ע ובא ע"א ואומר זה החתיכה אשר מראה באצבע היא מותרת אז כל עדותו להוציא חתיכה זו מרוב האיסור ולאמור עלי' שהיא מותרת אז אינו נאמן כנגד רוב והבן זה מאוד. ולא אוכל לעצור בקסת הסופר להודיעך שבעיקר הקו' אשר הרעיש הפנ"י בקדושין דף ס"ד ובנב"י סי' ס"ע איך סמכינן על ע"א אם נתערב חד היתר בתרי חתיכות איסור הלא ע"א אינו נאמן נגד חזקה מכ"ש נגד רוב ועיין בש"ש שמעתא ו' פ"ז שתי' דע"א המעיד המכיר את החתיכה הר"ז כמונחת בפני עצמה ומעולם לא היתה בתערובות דוגמת סברת תשובת מיימונית יעו"ש ומשמע אלו גם ע"א המעיד עכשיו אתמול לא ידע

והיום נותן ללבו ומכיר בט"ע ובסימנים אינו נאמן דכבר הי' נכנס גם אצלו בכלל רוב. ולענ"ד דבר חדש בעזה"י דכל עד שבתורה מעיד עדותו ע"י ידיעתו או ראה או שמע קודם שמעיד ועפ"י ידיעתו או ראייתו הוא מעיד למשל אם אומר הכרי מעושר הכי הוא אומר שמתבואה במראיתה ומתמונתה הוא מעיד שרואה בה שהוא מעושר הלא גם אם יתן שבעה עינים על הכרי לא יודע לו מהכרי שהוא מעושר אלא עכ"ח הוא מעיד שראה בעיניו שלוקח ממנו היום או אתמול המעשר א"כ מעיד בתורת עד וסותר החזקה ואינו נאמן אא"כ בידו אבל בתערובות היתר מועט באיסור הרבה ובא א' ואמר מסתכל אני עכשיו בחתיכה הנ"ל ומכיר אני אותה בטביעת עין בעבי' בגבהה בארכה וברחבה ובתוארה וברור בעיני שזה הוא החתיכה כשירה אשר אתם מבקשים א"כ מובדלת היא בסמני' האותות מעידין עליה שהיא מובדלת מחברותיה ולא תוכל להתערב בהרוב ע"י סימנים א"כ מדוע לא יהי' נאמן עלי' הא אינו מעיד עפ"י ראי' ושמיעה וידיעה שכבר הי' אלא מעיד ע"י אותות העומדים לפניו שהוא עכשיו מכיר בה והבן זה. והבאתי ראי' לזה מדברי הר"ן פ' י' יוחסין שכ' על המתני' איזה שתוקי שהאשה נאמנת להכשיר את הולד ולא לפסול אותו והקשה הא חי' נאמנת כדאיתא בגמ' ותי' וז"ל שאני התם לפי שהוחזק כאן ממזר דמיירי בארבע נשים שילדו בבית אחת אשת כהן ולוי ונתין וממזר וגילוי מילתא בעלמא הוא דמגלה והיינו דבגמ' לא אמרינן בודקין את אמו אי אמרה לכשר נבעלתי או לפסול נבעלתי אלא אמרינן בלחוד דאי אמרה לכשר נבעלתי בלחוד מהימנה עכ"ל וקשה כיון שד' נשים יולדות ונתערבו הולדות איך אפי' ע"א כשר יהי' נאמן לברר כנגד הרוב כחקירת נב"י הנ"ל אלא פשיטא יען דהיא אומרת שהיא מכירה הולד במראות פניו בשערות ראשו בעובי איבריו וכדומה אז מעידה עפ"י הכרת עין נאמן ע"א אפי' כנגד הרוב דהא עדיין לפניו הם המה הסימנים ומראית עין ודו"ק. ועיין בב"ש סי' ד' ס"ק ס' שביאר הגם שהר"ן סובר דע"א יוכל להכחישה זה דוקא אם היא אשה אז הטעם שנאמנות רק מחמת שעל הרוב א"א בענין אחר אבל איש ע"א כשר הוא נאמן ולא יכול ערעור דחד להכחישו וקשה הא הוה ע"א כנגד הרוב ועיין בפנ"י שם דביאר דמן התורה אפי' האשה נאמנת רק משום מעלה עשו דלא נאמנות ובמקום דא"א הניחו על דין תורה ופי' עוד היכא דדייק ע"א נאמן ולפמ"ש שאני אם העד מעיד עפ"י סימנים אשר רואה ומסתכל בו כנלע"ד נכון בעזה"י. שוב ראיתי פלא גדול דבשלטי גבורים שם כ' וז"ל לשון ריא"ז שתי נשים שילדו בבית אחד אחת אשת כהן וא' אשת לוי או א' אשת פסול וא' אשת כשר ואינן מכירות ולדותיהן נאמנת החיה לומר זה כהן וזה לוי או זה כשר וזה יצא שני עכ"ל הרי שדייק דאיירי דווקא בב' נשים שילדו בבית א' משמע אבל בד' נשים

או ג' נשים אפי' אינה נאמנת כחקירת נב"י ודו"ק. ועלה בדעתי דאין ע"א נאמן ברוב והוא דביו"ד סי' קמ"ג סעיף א' כ' וז"ל הי' כותל שלו ושל אלילים ידון מחצה למחצה שלו מותר בהנאה ושל אלילים (אסור ואם אינו מכיר טור) הכל אסור בהנאה עכ"ל והוא מר"ן בשם ירושלמי יעו"ש בב"י ולפום רהיטא נפלאת מאוד כיון דצריך דווקא שיכיר אבניו א"כ מה לי מחצה על מחצה הי' לסתום באם מכיר אבניו מותר אפי' אם המיעוט שלו ומכיר מותר אלא משמע לברר המיעוט מתוך רוב אינו נאמן ע"א והגם שאדם על עצמו יותר מסתבר שיהי' נאמן אבל יען כי מגיע לאחרים ג"כ אינו נאמן ואפשר דגרוע יען שהוא נוגע בדבר ועיין במצאתי כתוב בב"י סי' קכ"ז ובחת"ס יו"ד סי' קכ"א שביאר בפי' המצא כתוב הנ"ל ולא העתקתי בראי' הנ"ל כי צריך בירור גדול בפי' רש"י שם בע"ז פ' כל הצלמים וק"ל. וגם לא אכחד ממך כי פלא בעיני הלא כיון דרוב פוסקים סוברים דאם נתערב חתיכת היתר בב' חתיכות איסור ואכל אחת מהן אין לוקין דהיתר לא בטל להיות איסור ועי' מנחת כהן בשער תערובות ובמ"ל ספ"ד מה' מעילה מבואר הדבר באר היטב) וא"כ הוי רק כשני חתיכות לפניו ואכל א' דחייב אשם תלוי דאיקבע איסורא מה לי שנתערב א' בא' או א' בב' עכ"פ ידענו שיש כאן איסור עם היתר ואח"כ ראיתי שנכלל זה בדברי פנ"י קדושין דף ס"ד ודו"ק והי' בדעתי להאריך מירושלמי דדמאי דאמרו מפני אכסנאי התירו להיות ע"א מעיד מי הוא מעשר והקשה שם בירושלמי וכי ע"א נאמן עי' תויו"ט פ"ה דדמאי משנה ו' יעו"ש היינו איך ע"א נאמן להוציא איש אחד מהרוב אמנם בפר"ח סי' קי"ט מסביר דהוה עדות גברא וצריך ב' עדים ע"כ אקצר. ואעתיק לך מה שכ' אצלי על משניות פ"ב דדמאי מ"ב התוי"ט מביא לשון הרמב"ם שכ' וז"ל וצריך שיקבל עליו דברים אלו וכשבאו עדים נאמנים שקיבל דברים אלו ברבים ושהוא רגיל בהם תמיד הר"ז נאמן עכ"ל התויו"ט וכתבתי על הגליון וז"ל הא דצריך ב' עדים ולא נאמן ע"א היינו טעמא שהי' לו חזקת אינו נאמן וע"א אינו נאמן נגד חזקה (עיין ביבמות דף קט"ו) כי הבעל דבר הוא נוגע בעדות אעפ"י שהוא בידו ונשאר ע"א נגד חזקה דהא הע"א אינו בידו לעשות חבירו נאמן ודו"ק עכ"ל שם עד הנה עזרני ד' להשיב על קו' שלך ואת הטוב בעיניך תבחר כי מוטרד אני בשאלה גדולה לפני. דברי אחיך הדש"ת באהבת הנפש. הק' חיים סופר:

סימן כט

כו"ח טובה להרבני המופלג בתורה כמה"ר ר' משה שטערן נ"י בק"ק פאלדעש. מכתבו עם שאלתו קבלתי היום ומרוב טרדותי לא אוכל להאריך כי בשבוע זו יום הזכרון לטובה ובכ"ז אמרתי להשיב אולי אוכל לעשות שלום בין למודי ד'. שאלה הבעה"ב מפה עשו

מעץ שני אריות לשום אותם למעלה מארון הקודש בבהכ"נ ויש מהם אשר אוסרין שאומרים שהיא בכלל לא תעשה פסל ויש מהם מתירין והלומדים שבכאן חולקים על הדבר וע"כ ימחל מעכ"ה א"פ ויכתב התשובה כי הקהל כולם כאחד אמרו נעשה ונשמע עכ"ה. תשובה דבר זה מחלוקה ישנה בין ראשונים פ' כל הצלמים ועיין בב"י ביו"ד סי' קמ"א ובש"ך ס"ק ל' ובתשובת מבי"ט סי' ל' ויעיין במרן חת"ס יו"ד סי' קכ"ט שכ' וז"ל עי' רדב"ז ח"א מש"כ בענין צורת ארי' שרגילים בבהכ"נ ע"ש עכ"ל וחלילה לומר שהוא בכלל לא תעשה פסל לחשוד ח"ו דורות ראשונים שהיו כמלאכים כאלו עברו על לאו דע"ז האומרים כן דוברים עתק על קדושים אשר בארץ והחולקים שאומרים שהוא אסור הוא משום חשדא הגם דברבים ליכא חשדא בבהכ"נ גזרינן טפי שהוא מקום תפלה ועי' בר"ן פ' כל הצלמים ובמרדכי. והנה לדעתי האיסור אם שני האריות שלימים אבל אם יהי' כל אחד חצי ארי' וחצי השני לצד הכותל יהי' חלק תחת היקף אין איסור ויש לי ראי' בעז"ה מדברי ירושלמי שקלים פ' כל הרוקין וז"ל כתוב א' אומר מעשה רוקם וכתוב א' אומר מעשה חושב מעשה רוקם פרצוף אחד מעשה חושב שני פרצופים ר' יהודא ור' נחמי' חד אמר מעשה רוקם ארי מכאן וארי מכאן מעשה חושב ארי מכאן וחלק מכאן חרנה אמר מעשה רוקם ארי מכאן וחלק מכאן מעשה חושב ארי מכאן ונשר מכאן עד כאן לשונו. ועיין ביפה מראה באגדה על ירושלמי ועיין בש"ס דילן [יומא] דף ע"ב ועיין תוס' באריכות דף נ"ד (ועיין בפסוק בים שעשה שלמה שנים עשר בקר) מכאן ראי' אם יש כחצי צורת אורך ולא נראה כל הקיפם של הצורות ליכא איסור כך נלע"ד (ובפרט בשני אריות קליש האיסור) ודו"ק. אך כל זה אם לא נקבע על הארון הקודש אז הזמנה לאו מילתא ומותר לחתוך חצי ארי מכל האורך אבל אם כבר הוצגו על הארון יש בחתיכה לאו דלא תעשו כן לד' אלקיכם עי' מכות דף כ"ב ובמג"א סי' קנ"א ובפרמ"ג שם ודו"ק. ואעתיק שורש הדבר מאי זה בא להעמיד שני אריות הוא לדעתי כדברי רמב"ם והוספת רבינו בחיי פ' תרומה על פסוק ועשית שנים כרובים זהב וז"ל על דרך הפשט הכרובים במקדש ובמשכן מופת ועדות למציאות מלאכים שכשם שנצטוינו באמונת מציאות השי"ת והוא העיקר הראשון מעיקרי התורה וכענין שכ' אנכי ד' אלקיך כן נצטוינו שנאמין מציאות המלאכים והוא העיקר השני לפי שהמלאכים הם המשפיעים כח השכל ומשימים הדבור בפי הנביאים במצות השי"ת שאלמלא כן אין נבואה ואם אין נבואה אין תורה ומפני זה צוה הכתוב מעשה הכרובים להורות על מציאת המלאכים ומה שהיו שנים ולא אחד כדי שלא תחשב שהוא צורת האל הנעבד וא"ת יש לכל להסתפק בשתי רשויות אין זאת שהרי פורשים כנפים למעלה ומקבלים

שפע כח הבא להם מלמעלה זה דעת הרמב"ם בענין הכרובים עם קצת לשונו עכ"ל מזה בא המנהג להיות אריות על הארון הקודש דוגמא לזכר למקדש ודו"ק. אך קשה איך בפרוכת וביריעה צורת ארי ונשר פרצופים הלא שם לא הי' אפי' בנשר פורשים כנפים למעלה אלא עכ"ח יען שלא הי' נראה בכל צד רק חצי ארי או חצי נשר ולא שייך חשש כלל כנלע"ד (ועיין במדרש איכה על פ' כל מכבדיה הזילוה כי ראו ערותה ואין פנאי לבאר). סוף דבר לא אוכל בשעה זמניות לעיין בדבר גדול כזה ולא באתי להשיב אלא מפני לעשות שלום דברי הד"ש. הק' חיים סופר:

סימן ל

שפעת ברכות ורב הצלחות ונעימות לתלמידי הצדיק הרב הגדול הבקי ידיו רב לו כבוד הרב ר' עמרם ישי נ"י אב"ד דק"ק סערנטש יע"א. מכתבך אודות הש"ץ אשר נתלבנו שערותיו שנית הגיעני וחפשתי מכתבך הראשון ולא מצאתי לא אדע מקום אשר הנחתי אז ע"כ לא אדע מה שפלפלת שם רק הערה אחת אשר ציינת במכתב הזה אזכיר ואשר לבי אומר לי אחלק לך בשמחה. שאלה איש צעיר לימים שהוא שליח צבור ואירע לו מקרה שבזמן קצר נתלבן לו חצי שערות ראשו וצדעו אחת וחצי זקנו וחצי ראשו וצדעו השנית וחצי זקנו נשארו שחורים ובעבור שכל הרואה מסתכל בו הוא יבוש עצמו ללכת בשוק וגם אנשי עדתו ממאסים בו עי"ז שלא ירד לפני התיבה אם מותר לו לצבוע הלבינות של אותו צד כולה בצבע שחור שיהי' דומה לחצי' שנית או לא עכ"ה. תשובה לכאורה הדבר נראה לאיסור כי לרמב"ם סוף ה' ע"ז לוקין אם משחיר שערה אחת לראב"ד שם עכ"פ איסור דאורייתא יש בו וגדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת היינו בלא תסור דוקא אבל כאן דהוה לאו מפורש שלוקין עליו עיין בב"י יו"ד סי' קפ"ב שמצדיק דברי הרמב"ם שלוקין עליו ומה שהוזכר בש"ע איסור יען שעכשיו אין הב"ד לוקין והזכיר איסור ודו"ק. אמנם חקרתי שהוא היתר גמור שמותר לצבוע צד אחת כגון בנידן דידן שיצבע חצי ראשו וצדעו וחצי זקן דהעיקר איסור צביעות השערות לא הוזכר בגמ' רק הרמב"ם כ' כן בה' ע"ז דמדמה צביעה למלקט לבינות מתוך שחורות אשר הוזכר בגמ' מכות דף כ' ושבת דף צ"ד דאמרינן מודים חכמים לר"א במלקט לבינות מתוך שחורות אפי' אחת חייב ודבר זה אף בחול אסור משום לא ילבש גבר שמלת אשה וכ' רש"י במכות בד"ה אף בחול אסור וז"ל שמתנאה עצמו בנוי האשה עכ"ל ובשבת צ"ד כ' רש"י בד"ה שמלת אשה וז"ל ודרך הנשים להקפיד על כך ולהתנאות עכ"ל משמע דווקא אם האיש מלקט אפי' שער אחת כדי שלא יהי' נראה כזקן אז עובר דזה דרך נשים ללקט שער לבן שלא תהי' נראה כזקנה ואם איש מלקט שער לבן שלא יהי' נראה כזקן אז לובש

שמלת אשה וכן כ' רש"י שם במכות בד"ה אפי' אחת וז"ל שבאחת הוא מקפיד שלא יהי' נראה כזקן עכ"ל הרי שפתיו ברור מללו אם מלקט השער שלא יהי' זקן עוד דרך נשים לו ועובר על לא ילבש גבר שמלת אשה וכן מבואר שם ברש"י ד"ה מלקט וז"ל דכיון דאדם מקפיד על שיער לבן אחד שבין שערותיו שחורות שלא יהי' נראה זקן עכ"ל הוה בשבת מלאכה חשובה ובחול אסור משום לא ילבש גבר שמלת אשה יען שאשה מקפדת להתנאות וגם הוא מקפיד להתנאות אבל אם נעשה צד אחת מראשו וצדעו וזקנו לבן וצד השני הוא שחור אם תהי' כזאת באשה לא תקפיד בעבור להתנאות אלא תקפיד בעבור גנאי שנא יסתכלו בה בני אדם שנשתנה עלי' סדרי הטבע כי דרך הטבע שיבאו שערות לבינות בתערובות שחורות ולא ששערות הראש יהי' חצים יחדיו לבינות וחצים יחדיו שחורות שיחזו בה זקנה ושחרות א"כ לא תהי' באשה להתנאות אלא שלא להתגנות א"כ גם באיש מותר דתורה הקפידה שלא יתנאה איש כמו שתתנאה אשה הא למה הדבר דומה כשם שמותר לאיש ללבוש בגדי אשה או לאשה בגדי איש להגן מפני החמה או צינה יען דאינה להתקשט ולהתנאות עיין בש"ך סי' קפ"ב ס"ק ו' בשם הב"ח דצריך שני דברים להיות אסור (א) אם מכווין להתדמות איש לאשה או אשה לאיש (ב) אם השווי' והדמיון הוא לנוי וקישוט יעו"ש וא"כ כאן בנידן שאלתינו שאין עושה בשביל נוי וקישוט אלא שלא יתגנה מפני מומו עיין רמב"ם פ"ה מהל' ביאת מקדש גבן או ריס אחד שחור והשני לבן הוה מום יעו"ש ומכ"ש בגוונא דידן וא"כ אין כאן איסור כלל כנלע"ד ברור בעז"ה. וראי' ברורה לדברי דאם אינו צובע לשערות לבינות בעבור קישוט נוי אין בו איסור כלל הוא מדברי שו"ע ח"מ סי' רכ"ח סעיף ט' וז"ל אין מפרכסין לא אדם ולא בהמה ולא כלים כגון לצבוע זקן עבד העומד למכור כדי שיראה כבחור עכ"ל והוא בעבור שאסור לרמאות חבירו יעו"ש והוא מרמב"ם פח"י עיי"ש ברה"מ וקשה הא איסור שאשה מצווה גם העבד מצווה וכיון שאשה מצווה בלאו דלא תלבש אשה שמלת גבר ה"ה דגם העבד מצווה על לא ילבש גבר שמלת אשה ויעיין ברמב"ם סוף ה' ע"ז ובש"ע סי' קפ"ב ס"ה דאשה לא תעדי עדי איש וא"כ לדברי רמב"ם פי"ב מה' ע"ז דצביעת שערות לבינות הוא בלאו ולוקין עליו משום לא ילבש גבר שמלת אשה א"כ גם עבד אסור לעשות כן דמשכחת לאו זה גם באשה דלא תלבש אשה שמלת גבר וה"ה לעבד דלא ילבש שמלת אשה וא"כ למה לי דאסור לצבוע לעבד שערותיו הלבינות משום רמאות וגונב דעת הבריות תיפק לי' דאסור לו לצבוע דמביאו לעבור בלאו והגם דמשכחת דהרב מלבן שערותיו בעל כרחו של עבד אבל עכ"פ אסור לכוף לעבד שיעשה בו איסור. ולפמ"ש לק"מ אפי' אם ישראל עצמו אם יצבע זקנו וראשו כדי למכור עצמו או להשכיר עצמו

למשרת שאינו עושה בשביל להתנאות ולקשט רק עושה כדי שימצא איש שישכרו או יקנה אותו לעבד אין בו איסור כלל דכל תוקף איסור הוא רק אם עשה לקישוט ונוי ודו"ק. ואוסיף עוד הגם דהב"י החליט בסי' קפ"ב דמותר ללבן שערות שחורות דאין דרכה של אשה לעשות זאת ואינו אסור באיש היינו אם האיש הזה אינו צריך שיהי' זקנו לבן אבל אם נעשה נשיא בישראל ונאה לדרשן להיות זקן ויושב בישיבה כחכז"ל הקב"ה הראה עצמו בסיני כזקן או כאשר דרשו חכז"ל באברהם זקן שאמר אברהם אב ובנו באו לעיר ראוי שיהי' האב זקן אמר הקב"ה בך אני מתחיל ואברהם זקן אז אם יהי' השערות לבינות קישוט אסור לעשות כן דדרך האשה להתקשט בשערות ואסור לאיש להתקשט וסמך לזה בברכות פ"ד ממעשה דר"א שאמרה לו אשתו לית לך חיוורתא פי' רש"י וז"ל אין לך שערות לבינות של זקנה ונאה לדרשן להיות זקן עכ"ל ובעבור זה עשה לו הקב"ה נס בי"ח שורות שערות שנתלבנו וקשה הא יכול לצבוע זקנו שיהי' לבנים אלא פשיטא כיון שהלבינות בשערות לדרשן הוא קישוט ונוי א"כ אסור משום לא ילבש גבר שמלת אשה ויש בזה ליישב גירסא הישנה בשבת ובטור ודו"ק. והראה לי בני הב' המופלג יעקב שלום נ"י כי כעין שאלה זו מצא בספר שואל ומשיב ח"א סי' ר"י שמביא גמ' בב"מ דף ס' והתפלא על רש"י למה נקט בעבד העומד למכור ולא פי' על כל אדם אלא מכאן הוציא רמב"ם שיש מלקות בצובע שער לבן והכ"מ כ' שלא ידע מקורו וכ' הגאון נ"י שמכאן למד דבישראל אסור יעו"ש ומאוד נפלאת בעיני הא כאן קאי המתני' שלא יעשה מוכר רמאות בחפצו אשר מוכר כאידך דמתני' ועכ"ח דאיירי בעבד הנמכר שהמוכר לא יעשה רמאות ונהפוך הוא אם יהי' בצביעה איסור איך יכשול האדון לעבד הא מצווה בכל ל"ת שאשה מצווה אלא עכ"ח כאן שהאדון מוכר אותו ואין בצביעה לשם נוי או קישוט להתנאות אז אפי' בישראל המשכיר עצמו לשכיר יום או פועל ליכא איסור ואפשר דליכא איסור כלל בצביעה דלא כרמב"ם אעפ"כ שייך בו רמאות אם האדון מוכר עבדו כנלע"ד. אך מה שפלא בעיני שמצאתי בירושלמי סוף פ"ד דב"מ על המתני' אין מפרקסין וז"ל מאי מפרקסין דלא יימא לי' צור גרמך עכ"ל ופי' המפרש וז"ל צייר את עצמך בצבע ושרק על פניך שתהי' נראה בחור ויפה עכ"ל ופי' המשניות פ"ד דב"מ וז"ל מפרכס הוא התיקון והיפוי עכ"ל משמע שמצוה לעבד שיכחול פניו בצבע ושרק שיהי' נראה בחור ויפה במראות פנים ולא משמע כלל בשערות לבינות והוא יצבע אותם שחורות ודלא כגמ' ופלא שלא הביאו הגאון הנ"ל ומשמע דבאמת יהי' איסור לירושלמי לצוות לעבד שיצבע שערותיו בלי רמאות רק משום לא ילבש גבר שמלת אשה ויהי' דין הרמב"ם מירושלמי אך קשה איך פוסק כירושלמי ודלא כגמ' דידן ודו"ק. ודע דיש לי הערה דדווקא במלקט

לבינות או צובע לבינות מתוך שחורות אז יש איסור משום לא ילבש גבר שמלת אשה שעושה להתנאות כי כן אורח הנשים שמבקשות שתהי' נראות שערות שלהן בראשן כאשר הטבע בבריאות ואם המצא תמצא לבינות ילקטו או יצבעו כדי שתהי' נאותין וקשוטין בשערות גופם אבל שאשה תשחיר חצי ראש אשר נתלבנו והשאר ישארו על טבעם ותוארם אין זה נאה לאשה ותשחור לכל השערות ראשם שיהי' דמות ותבנית לכל השער שוה בתואר אחד וא"כ מי שישחור צד אחד כולו וצד השני יניח על טבעו אין זה לובש שמלת אשה רק המלקט או צובע איזה שערות לובש שמלת אשה אבל צד אחד צבוע וצד השני בדמותו ותבניתו ממש הוא אינו קישוט ונוי לאשה וא"כ בנידן דידן יצביע הצד הלבן הגם שהמסתכל היטב יראה שצד אחד הוא שחור בטבע אדם והצד השני צבוע עכ"פ אין גנאי לילך בתוך מקהלות בשוק ודו"ק. ועיין בב"ק דף ס' בהאי משל לאדם שיש לו ב' נשים זקנה ונערה אחת מלקטות מזקנו שערות לבינות ואחת שערות שחורות ונשאר קרח יעו"ש מסתמא הביא התנא האלקי ראי' מאדם ישראל א"כ איך הניח לנשיו ללקט מזקנו שערות לבינות וכן הזקנה המלקטות שחורות כי חפצה שאדוני' יהי' זקן א"כ עובר בשני לאווין הן בעבור ליקוט השחורות והן בעבור לבינות ואפשר אם מלקט רק השחורות ולבינות יהי' נשארין או מלקט רק לבינות ושחורות יהי' נשארין יש לאו אבל לעשות שלא יהי' לו שערות כלל וישאר קרח אז אין כאן איסור כלל דאין זה נוי לאשה אם תלקט כל שערות ראשה ודו"ק. וראיתי במכתבך השנית שציינת לעיין בתוס' בשבת דף צ"ד שגנאי בשוק הוה כצער כבר קדמך בזה הדרכי משה בסי' קנ"ו בענין להסתכל במראה יעו"ש (ויש לי הרהור ד"ת במשנה בפ' המוציא בשבת א"כ משכחת שיער צבוע בכ"ש לצבוע איזה שערות לבינות). ולדינא נ"ל שיצבע כל הצד רק ישייר באמצע זקנו איזה שערות לבנות שיהי' ניכר שלא מבקש להיות עושה קישוט ונוי כאשה וגם לא יצבע צד השני כלל רק יניח כטבעו וגם הצבוע לא יהי' שוה ממש לצד השני אלא צבע יותר שחורה או פחותה בשחרותה ואז הוה כלא אפשר בעבור גנאי ולא מכווין לקישוט ולהתנאות והוא מותר ועיין בפנ"י בפסחים דף כ"ו כנלע"ד להקל בעז"ה ובפרט שראיתי שגם הגאון מלביב מיקל שם בתשובה שסומך על החולקים על הרמב"ם ודו"ק דברי הדש"ת. הק' חיים סופר:

סימן לא

אמר המחבר ראיתי להגאון נודע ביהודה בח"ר סי' מ"א שם דברי תשובת הגאון חכם צבי ז"ל בענין רואה דם מחמת תשמיש ויש לה מכה כמטרה לחץ יען שלפי דבריו אם יודעת שמכתה מוציאה דם טהורה אפי' בשעת וסת ואבי' ארגשה והקשה עליו הנב"י איך תלה

סברה משובשת כזאת ברשב"א שהי' שכל צח ומצוחצח דא"כ לעולם לא תהי' טמאה וגם איך יקבל השכל שבכמה שנים לא בא להאשה דם נדה כלל זה אי אפשר לקבל על כן הוכיח שרשב"א מטהר דווקא בלי ארגשה שאז טומאת נדתה רק מדרבנן ויכולים לתלות במכה יעי"ש. ולע"ד להצדיק ראשון בריבו הוא ח"צ ז"ל וטרם אשיב על ראיותיו של הנב"י בעז"ה אמרתו להסביר עוקר הדבר שאפי' בארגשה ובשעת וסתה אפי' אם תחי' אלף שנים לא תהי' טמאה אשר הוא מופלא ממושכל ואקדים הלא נודע דילפינן מן הפסיק שאם אשה רואה דם בלי הרגשה אינה טמאה כלל דבבשרה אמר רחמנא עד שתרגיש בבשרה אבל כל זה בהתחלת ביאת הדם בעינן הראי' בהרגשה אמנם אם כבר נפתח מקורה בהרגשה אז הדם היוצא אח"כ בלי הרגשה סותר הטהרה מן האשה יען שהתחיל דם נדה לפתוח המקור ונחשב הכל לחד ראי' עיין בחו"ד סי' קצ"ו יעו"ש. אמנם נ"ל בסברה שאם אירע שהמקור נפתח ממראה טהורה ואח"כ כשהוא עומד פתוח יוצא דם נדה אינה טמאה מן התורה דדווקא אם המקור נפתח מדמי נדה בהרגשה ונטמאת האשה לא תבוא לכלל טהרה אפי' דם שבא אח"כ בלא הרגשה אבל אם גוף הרגשה הי' ע"י מראה טהורה ונא נטמאת מתחילה אזי כל הדם שבא אח"כ כ"ז שמקור נפתח הגם שהוא דם ממראה טמאה טהורה האשה מדאורייתא דבלי הרגשה אין אשה נטמאת ודו"ק. ולפ"ז נחקור אם אירע באשה שיש לה מכה במקור שנפתח המקור ע"י דם המכה הלא היא טהורה דדם מכה אינה מטמאה את האשה ואח"כ אחר שכבר פתוח המקור עדיין יצא ג"כ דם נדה היא מותרת לבעלה יען וביען דתורה אמרה "אשה כי תהי' זבה דם יהי' זובה בבשרה" והאי דם הוה הפי' דם נדה הנתהוה במקור ואמרה התורה עד שתרגיש ביאת הדם נדה הנ"ל בפתיחת המקור אבל אם דם נדה שיוצא אחרי שכבר נפתח המקור אינו מטמא כלל בודאי אם דם נדה ודם מכה באים בבת אחת היא טמאה דעכ"פ הי' הרגשת דם נדה ג"כ ועיין בס"ט מה שהשיג על השב יעקב דמראות טהורות לא הוה כמו שפופרת יעו"ש שהאריך ונכונים דבריו. והנה מבואר בגמ' דף ע"ז אי אמרי' ווסתות דאורייתא אם בדקה איזה רגעים אחר זמן וסת אשר הרגילה לראות בו היא טמאה דאמרינן חזקה אורח בזמנו בא וע"כ דדם נפל על הארץ דמחזיקים דדם נדה בא באותו רגע ועיין בס"ט שנתקשה איך משכחת בדיקה שתהי' טהורה יעו"ש אבל א"א ווסתות דרבנן אז אמרינן שאפשר שיאחר הדם מלבוא ואם בדקה ומצאה טהורה נשארה טהורה יעו"ש. ומעתה אי אמרי' ווסתות דאורייתא ומחליטין שבאותו רגע שמגיע זמן הווסת בא דם נדתה א"כ היא טמאה מדאורייתא דלו יהי' שבא דם מכה עכ"פ בא ג"כ דם נדה באותו רגע אבל אם ווסת דרבנן ואם בדקה אשה ומצאה עצמה טהורה נשארה טהורה

דאמרי' שאפשר שדם נדה יאחר את עצמו מלבוא אז באשה שוש לה מכה שמוציאה דם אנו תולין ונאמר מה שנפתח המקור ע"י הרגשה הי' מדם מכה בלבד ואח"כ כאשר הי' המקור כבר פתוח מדם המכה בא דם נדתה ואינה טמאה מן התורה כלל וא"כ מאי הקו' של הגאון נב"י שא"כ לעולם לא תהי' טמאה דתלי' בדם מכה ויפלא דם נדה להיכן הלך קו' זו לק"מ דבכל חודש הולך ממנה דם נדתה רק תלי' שדם מכה בא מקודם ונפתח המקור אז שורת הדין הגם שבא אח"כ דם נדתה אינה טמאה מדאורייתא ודו"ק היטב כי נכון בעז"ה. אמנם לכאורה קשה דא"כ אם נחליט מכח לעולם לא תהי' טמאה דבאמת בא ג"כ דם נדתה רק דתלי' שהדם מכה בא מקודם ונשארת טהורה אבל אם נודע שדם נדה בא ביחד עם דם מכתה היא טמאה מדאורייתא וא"כ איך אנו תולין שדם מכה בא מקודם הלא ספק דאורייתא ואסור וצע"ג ולכן הסביר הרשב"א יען דבלא"ה יש כאן חזקת טהרה ואוקמינן הספק אחזקה דקמא כמו דבכל התורה כולה דאזלינן בתר חזקה וכל זה אם אמרינן ווסתות דרבנן ויש כאן רק ספק אם הדם נדה בא באותו רגע שבא דם מכתה או אח"כ אבל אי אמרינן ווסתות דאורייתא אז בהחלט אמרינן שבא באותו רגע דם נדתה דהא בכל הנשים הוה הדין אי לא בדקה בשעת ווסת אפי' אם מצאה עצמה אח"כ טהורה היא טמאה וליכא בעולם שום ספק אם היא טמאה ואין כוונת הרשב"א במה דכתב דקיי"ל ווסתות דרבנן לומר יען שווסתות דרבנן אנו מקילים דזה אינו דעכ"פ תהי' צריכה ז' נקיים ורשב"א מתיר אפי' בלא נקיים כמו שהוכיח בנב"י באריכות אלא כוונת הרשב"א אם ווסתות דרבנן וע"כ אפשר שבא הדם נדה אח"כ ויש כאן ספק גמור ואוקמינן אחזקה ודו"ק היטב כי ברור מאוד (ומנדה דף ס"ג ל"ק להמעיין היטב שם). ובזה מיושב לי קו' שהקשה אותי י"נ הגאון החריף מו' אהרן זינגער נ"י דאמרו בגמ' מאי לאו בווסת קמפלגי דלמא דווקא בבדקה ומצאה טהורה אמרינן מדלא ארגשה מכלל דלא בא דם כאשר הסביר בס"ט אבל כאן דארגשה רק אנו מסופקים אי בא הדם ממקור או בא הדם ממכה שבמקור אז הוה כאלו בדקה ומצאה טמאה וצע"ג ולפמ"ש נכון מאוד כיון דעכ"פ בלא מצאה דם טהורה וע"כ דאפשר לאחר הדם וא"כ שוב אזלינן בתר חזקת טהרה ותלינן שהדם מכה בא מקודם ונשארת האשה טהורה לבעלה ודו"ק. והוסיף הח"צ דדוקא אם בטוח לנו שיש להאשה מכה שיש שם דם תלינן שהדם מכתה יצא בראשונה ול"ק הקו' הכי לעולם לא תהי' טמאה אבל אי יש ספק אי המכה מוציא דם או נא היא טמאה דיש ס"ס לאיסור דלמא המכה אינה מוציאה דם ואת"ל שמוציאה דם דלמא דם נדתה בא בראשונה לכן אין להקל אלא אם נדע דמכתה מוציאה דם. אך בתוס' דף ט"ז בד"ה ומר כתבו שאפי' אם ווסתות דרבנן איירי במרגשת דאל"כ לא תהא טמאה

יעו"ש ולפמ"ש אין מובן לדבריהם מאי קו' הלא אפי' בודאי אם בא נדתה אעפ"כ האשה לא תהא טמאה וצע"ג. ונלע"ד דיש לדקדק בלשונם מתחילה כ' וז"ל דדוקא במרגשת שבא דם זה מן המכה ואח"כ כתבו וז"ל אבל אם אינה מרגשת יציאת דם מן המכה ולא כתבו דם זה והוא פלא גדול אמנם נכון מאוד בעז"ה דבלא"ה יש לדקדק למה ציינו התוס' על המקשן דאינו מבורר עדיין אם המכה במקור ונ"ל דתוס' רוצה לבאר להבין דברי הגמ' דאמרו מאי לאו בווסתות קמפלגי הלא יש לנו ב' אוקמ' דלא פליגי בווסת (א) דכ"ע סברו ווסתות דאורייתא וקמפלגי באופן דמרגשת דם זה יוצא מן המכה ורשב"ג סובר דאעפ"כ חיישינן שדם נדה יצא ג"כ ורבי סובר דלא מחזקינן ריעותא (ב) דכ"ע ווסתות דרבנן ואיירי דלא ידעה אי מכתה מוציא שום פעם דם וסובר רשב"ג אעפ"י דווסתות דרבנן עכ"פ צריך להיות מכה שמוציאה דם ורבי סובר כיון דווסתות דרבנן הגם שלא ידעה אי מכתה מוציאה דם תלינן בה (בפלפול של פי' הב"י ואחרונים פליגי רבי ורשב"ג) ומנ"ל שפליגי בווסתות ובא תוס' לפרש דמקשן סובר אי ווסתות דאורייתא אפי' אם דם זה יוצא ממכתה לא מהני דחיישינן שמא דם נדה יוצא עמו ואח"כ מפרשים ג"כ אם אינה מרגשת יציאת דם מן המכה הכוונה שלא ידעינן שאם המכה מוציאה דם בשום פעם אז בודאי לכ"ע בשעת ווסתה טמאה דאל"כ קשה הכי לעולם לא תהי' טמאה ואיך יאמר אדם דתלי' במכה וע"כ אמרינן שהמכה עכ"פ בודאי מוציאה דם ומאן דאוסר אוסר אפי' אם ידעה שדם זה יוצא מן המכה דפליגי בווסתות דאורייתא או דרבנן ודו"ק דסברא כשיטת הח"צ שאפי' אם ווסתות דרבנן צריך עכ"פ לדעת דמכתה מוציאה דם וק"ל והמקשן הוכיח דבווסתות פליגי יען דאיירי אפי' במרגשת דם זה יוצא מן המכה ולא תטעה למ"ד ווסתות דרבנן אפי' בלא ידעינן אם המכה מוציאה דם בשום פעם ג"כ מטהר לכן כתבו תוס' שלא תטעה בזה ודו"ק (שוב עיינתי בש"ך ס"ק כ"ד שמוכיח מתוס' הנ"ל לענין ז' נקיים בעינן עכ"פ שיודעת שמוציאה דם אך אין צריכה לדעת שדם זה יוצא ממנה וברוך ד' אשר הנחני בדרך אמת). ואין להשיב על מ"ש דאמת הוא שהדם נדה בא רק תלינן שלא בא בהרגשה והיא טהורה ואכתי קשה דזה הדין מדאורייתא אבל מדרבנן גם בלי הרגשה טמאה ומרשב"א משמע שמותרת לבעלה כמ"ש אחרונים וצע"ג ונ"ל דלק"מ דזה דווקא אם ראתה בלא הרגשה חששו חכמים דלמא ארגשה ולאו אדעתה והיא נדה מדאורייתא אבל כאן שהי' הרגשה ורק מכח חזקת טהרה מחליטים שהרגשה הי' מדם מכה ומספק אוקמינן אחזקה א"כ לא שייך החששא הנ"ל על כן טהורה ומותרת לבעלה כנלע"ד מסברא בעז"ה. ועתה שבארתי תל"י שגוף הפי' אשר הבין הגאון ח"צ בסברת הרשב"א הוא יפה בסברא ולא נשמע עוד קול רעש גדול אשר טען הגאון הנב"י

נגדו שפרושו לא יקובל אבוא לבאר כל דברי החכם צבי להצילו מן השגות נב"י עם שאר אחרונים בעז"ה. (א) מה שהביא הנב"י דלא כח"צ והביא ראי' דאיירי בלא ארגשה דהא רשב"א הוכיח דתלי' במכה דאיירי בלא בדיקת שפופרת מדאמרינן בגמ' הרואה דם מחמת תשמיש צריכה בדיקת שפופרת ואם יש לה מכה תולה במכתה וע"כ בלא בדיקת שפופרת עכ"ד הרשב"א והקשה הנב"י הא ברואה מחמת תשמיש איירי ע"כ בלא הרגשה שהוא בא מן המקור דאמרינן שם בגמ' שבדיקה הנ"ל הוא לדעת פן הוה הדם מן הצדדים ואי איירי שראתה דם בתשמיש בהרגשה מאי מהני אם ימצאו דם מן הצדדים הא הרגישה בשעת תשמיש שבא מן המקור ועכ"ח די אם יש לה מכה ג"כ באופן זה איירי יעו"ש בהג"ה סי' ל"ה שהאריך. ונלע"ד דלק"מ בודאי בארגשה איירי ואעפ"כ מהני בדיקת שפופרת דמבואר בגמרא ד' נ"ז דיכולה אשה לטעות שסברה הרגשת שמש היא וה"ה בהיפך יכולה לטעות שסברה שהיא הרגשת המקור ובאמת הוא הרגשת השמש ולכך אנו בודקין בשפופרת ואם לא נמצא דם בצדדים אמרינן באמת הי' הרגשת המקור אבל אם נמצא דם בצדדים תלינן שהדם בא מן הצדדים יען דרוב נשים אינן רואין דם מחמת תשמיש שלא בשעת וסתה וה"ה בדין אם יש לה מכה איירי ג"כ בדארגשה ואעפ"כ אמרינן שדם זה מן המכה והיינו אם המכה בצדדים אמרינן שטעתה וסברה על הרגשת השמש שהוא הרגשת המקור ואם המכה במקור אמרינן שבאמת הי' הרגשת המקור ודם מכה יצא כנלע"ד נכון. (ב) הביא הנב"י ראי' מרשב"א דע"כ בדלא ארגשה איירי יען דנקט הרשב"א אפי' בשעת תשמיש וקשה כיון דרשב"א מטהר אותה לגמרי אפי' לבעלה א"כ קשה מאי רבותא יש אם אשה רואה דם נדה בשעת תשמיש או רואה נדה ביום הכפורים שאסור בתשמיש אלא על כרחך הכוונה דדווקא בדלא ארגשה הרשב"א מתירה וא"כ אם ראתה בשעת תשמיש הוא דניחש הגם שלא הרגישה דלמא סברה הרגשת שמש היא ותהי' אסורה קמ"ל הרשב"א שמותרת יעו"ש בנב"י שהאריך. ולענ"ד א"א לפרש בהבנת הרשב"א שכ' וז"ל זו שרואה דם אפי' בשעת תשמיש ואפי' בשעת וסתה טהורה עכ"ל והנה האי שראתה בשעת וסתה הוא בודאי בלא שימשה עם בעלה ולא ארגשה כלל דהא אסור לשמש בסמוך לוסתה ומכ"ש בשעת וסת וכן ביאר אדמ"ו חת"ס ז"ל וא"כ איפכא הי' לרשב"א לומר אפי' בשעת ווסתה דשכיח הדם לבא עכ"פ הא לא ארגשה ואפי' בשעת תשמיש דיש לומר דארגשה רק סברה הרגשת שמש היא אעפ"כ טהורה דכך היא הדרך שאופן האחרון יהי' חידוש יותר מן אופן הראשון אלא בודאי דאפי' בארגשה איירי הרשב"א וכ' שפיר אפי' בשעת תשמיש ואפשר שלא הי' הרגשה כלל ואפי' בשעת ווסת בלא שימש והיא ארגשה אעפ"כ טהורה יען דיש

לה חזקת היתר כנלע"ד. (ג) עוד הקשו כל האחרונים דאם כוונת רשב"א שאינה צריכה לדעת שדם זה יוצא מהמכה א"כ למה צריך להביא ראי' מן הגמ' שאין צריכה בדיקת שפופרת הא אי אפשר לדעת זה דגם אם עכשיו יצא דם ממכה דלמא מקודם לא הי' הדם מן המכה אלא מן המקור והיא קושי' גדולה מאד. ולענ"ד אחר עיון היטב נר' ליישב על נכון בעז"ה דכבר נתקשה בס"ט בלשון הגמ' שמתחילה אמרו תולין במכתה ואח"כ אמרו נאמנת אשה לומר שיש לה מכה משמע שבודאי מוציאה דם יעו"ש ונ"ל והוא דכלל גדול בתורה כל היכא דאיכא לברורי מברורי' דכיון דאפשר לעמוד על בירור הדבר למה נסמוך על הספק להקל כנודע ולפ"ז לכאורה אם אשה שיש לה מכה וראתה או שופעת דם איזה שעות דמבואר בנדה דאיזה ימים יכולה להיות שופעת דם והיא אומרת שהדם שיוצא ממנה היא מהמכה שהיא מרגשת שהדם זה שיוצא ממנה בא מן המכה תמיד שצריכה בדיקת שפופרת באופן שמבואר בחכ"צ שמעמידין השפופרת במקום המכה לראות אם הדם יהי' זב בתוכו הגם שאשה נאמנת אם ראתה ראי' אחת שהדם יצא מן המכה יען כי אז א"א לעמוד על בירור וע"כ שתורה האמינה ועיין בס"ט בחידושיו דף ס"ו או אפי' אם האשה בעצמה אינה יודעת בבירור שהוא בא מן המכה אנו תולין במכתה יען דא"א לברר הספק אבל בשופעת דם דאפשר לברר הו"א דצריך בירור אבל בשופעת יום שלם שנוכל לעמוד על הבירור ניחוש אולי טעתה האשה או שמשקרת במזיד וצריכה בדיקה לברר אם לא יבא דם מן המכה ע"י העמדת שפופרת נדע שטעתה או שמשקרת ולא נסמוך על דבורה קמ"ל הברייתא אפי' באופן שאשה אומרת שעדיין הדם שותת ויורד אעפ"כ נאמנת ולכן (לא] שנו בלשון עבר שממנה הדם שתת וירד ואמרו שותת ויורד הגם שעדיין הדם שותת ואפשר לעמוד על דברי' אעפ"כ נאמנת ומתחילה הודיע הברייתא אם ראתה בשעת תשמיש ועכשיו לא תראה עוד וא"א לעמוד על הבירור דגם אם תראה ע"י דחק שפופרת איך נדע שגם מעצמו יצא דם שאם נדחק עליו בודאי יצא דם וע"כ נסמוך על נאמנות שלה שגם מעצמו יוציא דם א"כ מיד נסמוך על דבורה ודו"ק. ועוד הגם שעכשיו יוצא ממנה דם דלמא מעיקרא מן המקור בא הדם אבל כיון שאומרת שמרגשת שעדיין זב דם המכה ומשם התחיל לזוב ויכולין לברר אולי טעתה בכל דבורה ומעולם אינו יוצא דם מן המכה וע"י שפופרת נראה שעכשיו יוצא דם ומהכ"ת נאמר שמתחילה לא הי' זב דם מהמכה וקמ"ל הברייתא דסמכינן על דברי' ודו"ק ולפ"ז י"ל דבודאי בעינן שאשה צריכה לדעת שדם זה יצא מן המכה ובריייתא אשמעינן שלא נטעה לומר דווקא אם א"א לברר אז סמכינן עלי' אבל אם אפשר לברר לא סמכי' קמ"ל שיש לה נאמנות ולא צריכה לברורי וק"ל ויהי' עיקר החידוש בהך בריייתא דנאמנת אשה לומר

על סוף דברי' שהמכה שותת ויורד ולא צריכה לברר הדבר אבל הרשב"א כתב דנהפוך הוא דאשה גופה אינה יכולה לדעת אם דם זה יוצא מן המכה בלא בדיקת שפופרת רק מכח ספק תולין לומר שמן המכה יוצא הדם א"כ עיקר החידש בהך דנאמנת וכו' לומר שנאמנת שיש לה מכה שמוציאה דם ואנו תולין כיון שנאמנות שיש לה מכה אמרינן שהדם עכשיו שותת ויורד ואין אנו צריכים לברר הדבר דאוקמינן אחזקה ודו"ק. וזה שכ' הרשב"א וז"ל ומסתברא אפי' אינה מרגשת ממש שהדם שותת ויורד מן המכה עכ"ל ונקט ג"כ לשון שותת ויורד שמשמע אפי' שגם עכשיו שופעת דם ויש לטעות אם אינה יודעת בבירור שדם זה שותת מן המכה צריכה בדיקה לברר קמ"ל דאפי' בשותת ויורד דתולה במכתה ולא מצריכי' לברר ובמה שאמרו תולה במכתה הכוונה הגם שאשה עצמה אינה יודעת ולפ"ז הרישא איירי דתולין במכתה ג"כ בשופעת וקמ"ל הגם שיכולה לברר תוכל לתלות בו ולא צריכה לברר ודו"ק. היוצא ממ"ש דבודאי אם אי אפשר לברר כגון שאינה שופעת עכשיו דם בודאי מותרת האשה יען דיש חזקת טהרה ויש ספק אולי נפתח המקור ע"י דם המכה ואינה נטמאת ע"י דם נדה הבא אח"כ רק במקום דאיכא לברורי כמו אם אשה אומרת שעדיין יוצא ממנה דם מכה הוא דצריכה בדיקה דאולי טעתה האשה או משקרת וצריכה בדיקה אם אמת הדבר שמכתה מוציאה עכשיו דם או לא וחידש הרשב"א דגם כאן באופן זה אין צריך לברר הדבר הברייתא קמ"ל אפי' בעדיין הדם שותת ויורד נאמנת ודו"ק. ובזה מיושב לי להבין דברי רשב"א דמקדים דווסתות דרבנן ויש חזקת טהרה ואח"כ כ' דין הנ"ל ומסתברא, ולכאורה צריך להבין אי צריכה לדעת דווקא שדם זה שותת ויוצא אבל אם לא ידעה שדם זה יוצא מן המכה טמאה וקשה הא גופא למה הא יש לה חזקת טהרה ווסתות דרבנן ונאמר מספק להקל ולפמ"ש נכון מאוד דכוונתו רק אפי' במקום דאיכא לברורי [אין] צריך לברורי קמ"ל וק"ל ולפ"ז מיושב קו' שהבאתי לעיל דבודאי אם ראתה בשעת תשמיש והפסיקה פשיטא דמותרת לבעלה מכח חזקת טהרה וספק דרבנן ורשב"א דן אפי' אם שופעת עדיין והיא אומרת שמאותו מקום שהתחיל לזוב עדיין זב תמיד איכא לברורי אעפ"כ מותרת ודו"ק וח"צ לא הקשה קו' הנ"ל רק נתקשה שם אם הדם זב עדיין איך אפשר בדיקת שפופרת הלא המוך נתלכלך מן דם המקור ע"ז מצייר שם אופן הבדיקה שנוכל לדעת זאת אבל אם לא צריך לדעת רק אם המכה מוציאה דם בודאי נוכל להמתין עד שתפסוק מלראות ולבדוק וע"ז נתקשה יעו"ש ודו"ק. (ד) ולפ"ז מיושב ב' קו' שהקשה הנב"י אי כוונת הרשב"א שהו"א שצריכה לדעת אם הדם זה יוצא מן המכה הי' לו להוכיח מלישנא הגמ' איך שייך תולה במכתה אם יודעת בודאי שדם זה יוצא מן המכה וצ"ע. (ה) עוד נתקשה א"כ

הגם אם נשתנה דם ראיתה מדם מכתה אמאי אינה תולה הא יודעת בבירור שהוא ממכה ופשיטא שטהורה יעו"ש מה שתי' אדמ"ו ז"ל בספרו החזיק הקו' שבמקומה עומדת יעו"ש. ולפמ"ש לק"מ דפשיטא באופן בראתה רק בשעת תשמיש דאי אפשר לברורי גם רשב"א מודה דמתירין האשה מכח ספק ומכח חזקת טהרה רק אם שופעת ואיכא לברורי אז חקר הרשב"א אם לא נברר והי' פי' הברייתא אם יש לה מכה תולה במכתה אם ראתה רק בשעת תשמיש אז גם אם היא בעצמה אינה יודעת אם דם זה מן המכה תולין מכח ספק ווסתות דרבנן ובאופן זה שהוה ספק ג"כ אצל האשה כתב הברייתא אבל אם משונה הדמים אינה תולה ואח"כ כ' הברייתא שנאמנת האשה שהדם שותת ויורד אם הדם עדיין שותת ויורד דאיכא לברורי ואז צריך האשה לידע בבירור שהדם יוצא מן המכה דאל"כ צריכה לברר כיון דאיכא לברורי ורשב"א חידש דזה הוה פי' על תולה במכתה וכוונת הברייתא אפי' בשופעת ואינה יודעת בבירור אנו תולין מכח ווסתות דרבנן וחזקת טהרה אפי' איכא לברורי ודו"ק היטב כי נכון מאוד לפענ"ד. (ו) עוד השיב הנב"י דמנ"פ אם אפשר בלא בדיקה לדעת שמכתה מוציאה דם צריכה גם עתה לדעת ואם א"א לדעת עתה שמכה מוציאה הדם א"כ איך אפשר לה לדעת כלל בלא בדיקה שמכתה מוציאה דם יעו"ש שהחליט הפי' שהאשה אינה יודעת אם יש דם במכה יעו"ש. (ז) עוד השיב לו יהי' כפי' ח"צ שאשה אומרת שיש לה מכה שיש בו דם אבל אם אשה צריכה לדעת שמכה מוציא דם בשום פעם גם עכשיו תוכל לדעת זאת ואם עכשיו אינה יודעת בשום פעם לא ידעה יעו"ש שהחליט כנגד דבריו. נ"ל ליישב דלק"מ דלכאורה קשה להבין איך יש באפשרות שלא נדע אם המכה מוציא דם או לא דזה בודאי במושכל אם יש לאשה מכה במקור או בצדדין ואינה יודעת אם יוצא ממנה דם ולא תראה רק בשעת ווסת דלא נתלה במכה דאם המכה מוציא בא במכווין שמוציא המכה דם רק בשעת ווסת והימים שבנתים לא תתן דם ויכולנו להחליט כיון שלא בא דם רק בשעת ווסת בודאי שהוא דם נדה וע"כ שגם בתוך ימים שבין ווסת לווסת יוצא דם וגם בשעת הווסת יוציא דם יש להסתפק אולי דם מכה הוא וא"כ קשה כיון שיש לאשה הנ"ל ווסת קבוע והיא רואה בתוך ימי טהרתה וידענו שיש לה מכה וע"כ נחליט שהמכה מוציא דם דמהכ"ת שנתקלקל ווסתה וא"כ ידענו שרואה ממכתה דם וא"כ איך משכחת לה שיהי' ספק אם המכה מוציא דם וצע"ג ולשיטת ח"צ ניחא דבודאי כיון שראתה שלא בשעת ווסת ויש לה מכה יודעת שמכתה מוציא דם רק אם בשעת ווסת יוצא דם ממכתה זאת לא ידעה וגם לא תוכל לדעת או שבדקה בתוך הזמן בשפופרת ובא דם מן המכה ואח"כ בשעת ווסת לא ידעה מאין יצא ול"ק קו' נב"י כמובן ומקו' שהקשתי

ראי' גדולה לח"צ ודו"ק. שוב עיינתי בחכם צבי וראיתי שכ' בעצמו שם דמסתמא גם ברואה שלא בשעת וסת הצריך בדיקה ומוכח מדבריו שסובר הגם שתראה שלא בשעת וסתה ויש לה מכה אין אנו מחליטין שהוא מן המכה עד שנודע שמוציא דם וגם מה שכתבתי שיכולנו לדעת זאת בבדיקה בתוך הזמן בשפופרת גם זה לא סבירא לי' שכ' שם שמלשון הרשב"א משמע שאפי' בלא בדיקה יכולה האשה לבחון אם מוציא דם ועדיין נשאר קו' הנב"י במקומן וצע"ג ועיין בש"ך ס"ק כי. אך בעיקר הקו' לא אבין הא משכחת שאם אשה תדחק בבטנה במקום המכה תרגיש שזב ממנה דם ואם לא תדחוק לא רגילה לראות ועכשיו ראתה שבא דם ממילא וידעה שיש לה מכה באותו מקום שמוציא דם או שאם תדחק באותו מקום יצא דם ובשאר מקומות אם תדחוק לא יצא דם וידעה שמכתה מוציאה דם אף אם עכשיו הדם יוצא משם אינה יודעת עכ"פ יש ראי' ברורה שמכתה מוציאה דם ודו"ק. (ח) עוד השיב הנב"י בסי' נ"ה דקו' ח"צ מעיקרא ליתא דר"ע לא שאל באמת רק שמא מכה היתה בך ולא שאל שמא מכה מוציאה דם היתה בך רק היא השיבה היתה בי וחיתה וכיון שנתרפאת הי' צריך ר"ע לשאול אם יכולה להגלע וגם אני הקשתי קושי' זו תלי"ת. ונ"ל דלק"מ דר"ע לא שאל רק זאת אם יש לה מכה דמסתמא תולין א"כ אחר שהשיבה האשה שחיתה הי' לו לר"ע לומר שמא יכולה להגלע ומה לו להוסיף ולהוציא דם דכיון דיכולה להגלע הוה כמו שלא נתרפאת ומסתמא תולין אלא ע"כ דרק ביכולה להוציא הדם אנו מקילין ודו"ק ומה שלא שאל רק שמא מכה היתה בך לק"מ דבלא"ה ג"כ קשה איך שאל סתם דלמא היתה יודעת בבירור שהמכה אינה מוציאה דם ואז בודאי אין אנו תולין והוא שאל אם יש לה מכה אולי תשיבנו סתם שיש בה מכה ותתלה בו וצע"ג. אמנם נכון הדבר דח"צ כתב שם דלולא ר"ע חידש דגם רק אם יכולה להתגלע תוכל לתלות הו"א דצריך דווקא להוציא דם בפועל דסתם מכה דאנו דנין בנדה דווקא במכה המוציא דם רק ר"ע חידש בכתם אם יכולה להתגלע יעו"ש ולפ"ז לק"מ דקודם דחידש ר"ע הדבר אז אם שאל שמא מכה היתה בך היינו ששאל על מכה המוציא דם דאל"כ איך תתלה הכתם בדבר שאינה מוציא דם אח"כ חידש אפי' אם תוכל להתגלע די יען שכתם מדרבנן אבל בדם נדה צריך דווקא להוציא בפועל ודו"ק שיש ראי' לח"צ מכאן. (ט) ובזה נדחה מה שהשיב הפלתי על קו' יען דאצל ר"ע הי' המכה יבישה לכך הוצרך ר"ע שיכולה להגלע ולפ"ז לק"מ דא"כ הי' לר"ע רק לומר אם יכולה להתגלע ולהיות כבראשונה ולמה אמר דוקא ולהוציא הא גם מעיקרא לא צריכה לדעת זאת אלא פשיטא דלעולם צריכה עכ"פ לדעת שמכתה מוציאה דם ודו"ק וגם במתני' שם אמרו אם יש בה מכה והיא יכולה להגלע ולהוציא דם משמע דקפידא בזה לדעת אם

מוציא דם וע"כ כשיטת ח"צ ודו"ק (ויש לפקפק דב' דברים לא מקילין היינו אם יכולה להגלע וגם ספק אם מוציא דם וק"ל). אך בעיקר דברי הפלתי שכוונת רש"י יען שיש קרום עלי' עיין בדבריו ובאדמ"ו חת"ס ז"ל ולענ"ד במחכ"ת ז"ל לא עיינו כל צרכם דז"ל ואם יש בה מכה יבישה וראוי' להגלע כלומר להתלחלח ולהוציא דם תולה עכ"ל וכוונת רש"י דאיירי במכה שהיא יבשה בפנים ואין בה דם כנוס לכך שאל ר"ע אם ראוי' עכ"פ שיכולה להתלחלח ולהוציא דם ולא איירי שיש על המכה קרום מכח רפואה רק שזה גופא הוה רפואתה שהדם קרוש בתוכה ואין הפי' של הגלע שתוכל לקלוף הקרום לכן פי' רש"י שתיבת ולהגלע כלומר להתלחלח שמכה בעצמה אינה יבישה כ"כ שלא יהי' אפשר עוד להתלחלח ולהוציא דם ודו"ק וכוונת המשנה אם יש בה מכה והיא יכולה להגלע הכל על המכה בעצמו קאי אם המכה מעצמה יכולה להתלחלח ולהוציא ולא נטעה שהכוונה שאם נסיר הקרום ע"י אדם אז יצא הדם ועיין במרדכי שכתב כן לענין גרב יעו"ש לכן לא כתב בגי' הרש"י יכולה להתגלע רק יכולה להגלע מעצמה ודו"ק היטב וראה פלא בלשון הרמב"ם בפי' המשניות וז"ל ופי' להתגלע להתקלף וההוא מלה עברית ולפני התגלע הריב פי' קודם התגלות והתפרסמו כמו שבארתי עכ"ל נראה דרמב"ם גורס אם יכולה להתגלע שהוא אפי' ע"י אדם לכך מפרש שהכוונה לקלוף הקרום וכן בחבורו פ"ט ה' כ"ב גורס אם יכולה להתגלע ודו"ק שם אמנם הח"צ הביא הגירסא אם יכולה להגלע א בפלוגתא הפלתי בגרסאות כנ"ל. עד שידי מגעת כתבתי אולי ירחיב ד' גבולי להבין ולהשכיל יותר דברי הכותב באהבת התורה. הק' חיים סופר:

סימן לב

שפעת ברכות לידיד ד' וידיד נפשי הגאון סיני ועוקר הרים בפלפולו כבוד הרב ר' אהרן זינגער נ"י. מה שנסתפק הדר"ג נ"י אם אחד משמש עם הנדה באבר מת אם עליו טומאת ז' או נימא כיון שאין חייב כרת או חטאת על בעילה הנ"ל גם טומאת ז' אין עליו עכ"ד. נלפע"ד לפשוט בעזה"י זה מלבד מה שהוכחתי דטמא ז' דהא ותהי נדתה עליו דרשינן שטומאתה תהי עליו טומאת ז' ומזה דרשינן בגמ' בשבועות י"ח שמוזהר להפריש מעלי' רק באבר מת ומבואר שם שזה קאי על המשמש עם הטהורה ואמרה נטמאתי ולא מחויב על הכניסה רק שעתה רוצה לפרוש והזהירה התורה שלא יעבור על איסור נדה ואעפ"כ הוא טמא טומאת ז' ועיין ברשב"א שם אך לכאורה טעמא בעי למה יהי' טמא כסברת כ"ת נ"י דכיון דאין זה בעילה ורק בבעילה האיש יטמא טומאת ז' ואבר מת הוה כמגע וצע"ג. ואקדים דברי מרדכי אשר הובא ברמ"א דרק הבעל צריך כפרה על הפרישה ולא האשה והקשו העולם מסוגי' דשבועות דמשני דאותיום איירי בפרישה ואעפ"כ קתני

שניהם חייבים עיון בס"ט וצע"ג מאוד. ולפע"ד נראה שמרדכי הוכיח דבריו מסוגי' הנ"ל ומפורש הוא בתורת משה ואקדים קו' תוס' שם אמר רבא זאת אומרת המשמש מת בעריות פטור דאל"כ יפרוש באבר חי והקשה בתוס' קו' נפלאה למה לא הוכיח רבא זה מהפסוק דציוה ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב שלא יפרוש רק באבר מת כמבואר וע"כ דמשמש מת פטור והוא פלא גדול גם יש לדקדק דרבא נקט זאת אומרת המשמש מת פטור אחר כל הפלפול הנ"ל על מתני' הי' לו לומר דבריו דקתני שיפרוש באבר מת כמובן ועיין ברשב"א שם. אמנם אחר העיון יש לחקור על מה הוטבע איסור נדה שאסרה התורה מי נאמר כמו שאסרה התורה בעילת אשת איש שהנאת בעילה של אשה שיש לה בעל אסרה התורה ה"ה בנדה אסרה התורה אפי' לבעל הנאת בעילתה בימים האלה או נימא שהנאת תשמיש אשה הנ"ל מותרת עליו תמיד דמהכ"ת תאסר התורה עליו ועלי' הנאת בעילתה רק יען שע"י ראיית דמים היא נעשית אב הטומאה וכן כל מי שבועל אותה נעשה ג"כ אב הטומאה עיין רמב"ם פ"ג מה' משכב ומושב ומי שמטמא את עצמו בטומאת ז' של נדה ע"ז גזרה התורה במזיד כרת ובשוגג חטאת אבל בעבור שנהנה מגופה בבעילה לא קפדה התורה כלל. ומה שמתעורר לזה יען דכתבה התורה תמיד בנדה לשון טומאה והזהרתם את בני ישראל מטומאתם וכן אל אשה בנדת טומאתה לא תקרב דמורה דרק בעבור הטומאה קפיד קרא ולא משום איסור, וסהדי במרומים שאחר שחקרתי ע"ז מצאתי ברמב"ן פ' אחרי מות בפסוק ואל אשה ב טומאתה שכתב בפירוש שלכך מזכיר התורה תמיד לשון טומאה אצל נדה שהיא כשרץ ועל כן כתבה התורה והיא גלתה מקור דמיה שהיא ראוי' להסתר מבעל ע"ש הנה מפורש יוצא שהתורה הקפידה על טומאתה ואפשר שכרת ג"כ על זה יען שטימא את עצמו בטומאה שלה כמו שהתורה חייבה אותה כמ"ש הרמב"ן אבל שנימא שחיוב כרת בא בעבור הנאת בעילה אינו מן המושכל והנ"מ בין ב' הטעמים הוא כך אם התורה לא חייבה על הנאת בעילה אז אם שימש עם אשה ונטמאת בכניסה אז אין עליו איסור לפרוש באבר חי דהא הנאת אשה נדה לא אסרה התורה רק שלא יבוא עליו טומאת הנדה וכיון שכבר נטמא מה איכפת אם יפרוש באבר חי ולסוף ז' בין כך ובין כך יטהר דהא על הימים קפיד קרא ולא על השעות אבל אם התורה אסרה הנאת בעילתה אז בכל ביאה וביאה יש הנאה ואסור לפרוש באבר חי. אמנם אפי' אם נימא מטעם טומאה אסרה התורה הנדה אם בכניסה לא ראתה ובין כניסה לפרישה ראתה אסור לפרוש באבר חי דאם יפרוש באבר חי דנקרא ביאה וטמא אבל באבר מת לא טימא התורה ואם פרש באבר חי חייבים על הפרישה ודו"ק. והנה לקמן אמרי' אזהרה לבועל נדה מנ"ל ומפרש בגמ'

שמבעיא לי' אם משמש עם הטהורה ואמרה נטמאתי ופירש מיד ולכאורה יש לדקדק למה לא מפרשי סתם מנ"ל שאסור לפרוש מן הנדה באבר חי דיש נ"מ בבועל נדה בשוגג ונודע לו בין כניסה לפרישה ועיין רמב"ם פ"ו משגגות שכתב הדין כן ולפמ"ש אתי שפיר דהתורה לא גזרה רק משום טומאה ולא משום הנאה ואם הוא בעל אותה בשוגג גם בכניסה כשהיא נדה אז כבר הוא טמא ובאמת אין צריך לפרוש לכך נקט הי' משמש עם הטהורה ואמרה בין כניסה לפרישה נטמאתי אז צריך לפרוש באבר מת ודו"ק. ולפ"ז אין להוכיח מכאן דמשמש מת פטור בעריות דהא רבא לא סבר סברת אביי שיש חילוק בין הנאה מרובה או הנאה מועטת דסובר שהנאה מועטת נחשב כהנאה מרובה ואם הוא אנוס נחשב הנאה מרובה כהנאה מועטת ולפ"ז רק בנדה שלא אסרה התורה הנאת בעילה והביאה אסורה רק משום טומאה שם גילתה התורה שע"י אבר חי הוא נטמא ולא ע"י אבר מת אבל בעריות שדן התורה על הנאת בעולה אז חייבה התורה אפי' על הנאה מועטת כמו על הנאה מרובה אמנם לעיל אמר רבא חייב שתים ופי' הרשב"א דעל מתני' קאי דאם הדין אמת שכניסה סמוך לוסתה הוה שוגג איירי מתני' הי' משמש עם הטהורה ובשעת הכניסה בא דם ושימש עמה ואח"כ אמרה לו נטמאתי וחייב על הכניסה וגם על הפרישה וכיון דמתני' איירי שחייב על הכניסה אינו יכול לחייב על הפרישה דהא כבר הם טמאים משעת הכניסה ואם יהי' חייב איסור נדה מטעם טומאה ק יוכל להיות חייב על הפרישה וע"כ דגם בנדה הטעם משום הנאת בעילה ואעפ"כ פטור באבר מת וע"כ בכל עריות פטור ודו"ק היטב (וכיון דהגמ' הוכיחה דמתני' דאותיום איירי בכניסה ומתני' איירי ג"כ לחייב שתים ע"ז אמר זאת אומרת). וא"כ דבאמת גם בנדה הטעם משום הנאה וחייב על הכניסה ועל הפרישה הדרא הקו' לדוכתא למה נקט הי' משמש עם הטהורה, ואפשר כמו שפי' הרשב"א במתני', ונ"ל דכמו שהעירותי קולא אם יהי' הטעם משום טומאה אם כבר נטמא בכניסה פטור על הפרישה אבל אם הטעם משום הנאה חייב גם על הפרישה ה"ה בהיפך אם בכניסה לא היתה נטמאת רק אח"כ נטמאת ופירש באבר חי שניהם חייבים דבעריות גם קרקע עולם חייב אם הפרישה נעשה ברצונה הטוב אבל אם הטעם משום הנאה גילתה לנו המתני' דרק הבעל חייב ודייקו בלשונם חייב הוא הבעל שיציאתו הנאתו לו משמע דאצל האשה אינו נחשב הנאת יציאה כביאה ודבר זה נלמד מהפסוק דאצל העשה שלא יפרוש באבר חי כתבה ותהי נדתה עליו דברה התורה עם הבעל וכן לקמן ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב דהיא הל"ת שלא יפרוש באבר חי דיברה התורה ג"כ רק עם הבעל יען דאיירי לענין פרישה אבל בפ' קדושים כתבה התורה ואיש אשר ישכב את אשה דוה מקורה הערה והיא

גלתה מקור דמי' ונכרתו שניהם דבוודאי דשכיבה אינו כולל רק ביאה ולפ"ז יש ספק גדול אצלי אם הערה באשה ונטמאת ופירש באבר חי אם מחויב מכיון דהתורה גילתה הראה אייר תורה בכניסה ולא בפרישה דשכיבה כתיב ולא פרישה שם גילתה התורה עונש על האשה אבל אצל העשה ול"ת דפרישה אייר התורה רק מן הבעל ומתני' גילה לנו הטעם יען דאצלו הוה יציאה הנאה כביאה וזה מיושב מאוד שמבעי' רמז לבועל נדה מן התורה מנין ופירש שם דהכוונה על הפרישה ולמה נקט לבועל הי' לו לומר רמז על פרישת נדה באבר חי. ולפמ"ש ניחא דפרישה קאי רק על הבועל ולכך נקט הי' משמש עם הטהורה יען דבפסוק זה גילתה התורה באופן שעל האיש בלבד יש חיוב ולא עלי' כלל מזה הוכיח המרדכי דאשה אינה צריכה כפרה אמנם אם נימא הטעם משום טומאה אז גם האשה מחויבת על הפרישה כמש"ל, והנה שם בס"ד דאיירי בפרישה ועל הכניסה אינו מחויב אז אפשר לומר הטעם בנדה משום טומאה דמתני' אייר רק בפרישה ולא נטמא מכבר ולכך חייב להפריש באבר חי ואז באמת האשה ג"כ מחויבת אבל באמת דמתני' אייר דחייב ב' והטעם בנדה משום הנאה אז באמת האשה פטור ודו"ק היטב. וגם ממתני' גופא דנקטו הטעם משום הנאה וע"כ דליתא מטעם טומאה והוכיחו מלשון התורה כמ"ש דרק לבעל חייבה ולא לאשה ופירשו יען דהטעם משום הנאה ודו"ק. עוד אוכיח הטעם משום הנאה דאין לומר הטעם משום טומאה ובאבר מת אינו נטמא דהנה לכאורה יל"ד בלשון הרמב"ם פ"ה משגגות בעל סמוך לוסתה וסבר שיבעול ויפרוש קודם שתראה, והוא פלא דרק הי' לו לומר סבר שיכנוס קודם שתראה ואז אם תראה יפרוש וצע"ג. הגם שעל רש"י שמפרש ג"כ יכולני לבעול שיפרוש קודם שיראה צ"ע אך שיטת רש"י נראה נכון מאוד דהנה לקמן הקשה רש"י א"ת מזיד הוא על סמוך לוסתה ותי' שאין כרת או חטאת רק עד שתטמא ועל בעילת הטומאה שוגג הוא ולכאורה דברי רש"י נפלאים בעיני דמה קשי' לי' הכי אם אחד עושה ב' עבירות על אחת הוא מזיד ועל אחת שוגג הכי נאמר דלא יביא קרבן על שוגג ואם כוונת רש"י להודיע כן שזה ב' עבירות נפרדים הי' לו רק לכתוב הגם שמזיד על עונש סמוך לוסתה שוגג הוא על ראיית דם מה לו להאריך שזה בכרת או חטאת וצע"ג. ונ"ל שכוונת רש"י דהנה תוס' שהקשה הא לא הוה שב מידיעתו שפירש במזיד ותי' שאז יצרו תקפו ועל הכניסה שוגג הוא אמנם קשה לרש"י הא עבר גם במזיד על עונה סמוך לוסתה וזה ג"כ מאיסור נדה דהא מדוה בנדתה גמרינן זה הוא כלל דאם על אותו איסור עבר במזיד אז הגם בעבר בשוגג פטור מקרבן יהי' ג"כ הכא פטור דהא אינו שב מידיעתו אך בתוס' בחולין דף ה' כתבו דצריך ג"כ להיות שוה בחומר איסור כגון חלב ודם ששניהם בכרת אבל מהקל על

חמור נקרא שב מידיעה דחשוד לקל אינו חשוד על חמור וזה שתי' דעכ"פ אינו מחויב בכרת או קרבן על עונה סמוך לוסתה ואינו דומה לראיית דם ועל גוף ראיית נדתה שוגג הוא זה נלפענ"ד ברור דגם באותו שם איסור נקרא שב מידיעתו הקל על חמור דוגמת סברת תוס' שם בחולין וק"ל. והנה לאביי דסובר פירש באבר מת ג"כ מחויב ורק הכא הוה שוגג דסבר יכולני לבעול ואח"כ הוה על פרישה באבר מת אונס ולפ"ז אם הי' רק סובר בדעתו שהכניסה והי' בהיתר ואח"כ תראה דם אעפ"כ אינו נקרא שב מידיעתו דהא עכ"פ יפרוש באבר מת וזה ג"כ בכרת לאביי ונמצא שכוונתו לעבור איסור נדה באותה ביאה והנה אינו שב מידיעתו ומיפטר מקרבן וע"כ צריך לומר דסבר שיכול לפרוש ג"כ קודם שתראה. ולפ"ז רש"י שפי' כן בגמ' שאביי ג"כ אמר חייב שתים וצריך רש"י לפרש שסבר שיכול לפרוש קודם שתראה אבל הרמב"ם שפסק כרבא דפטור באבר מת ולמה כתב שסבר שיפרוש קודם שתראה וצע"ג. ונ"ל ליישב דבפ"א מהל' א"ב כתב הרמב"ם שהבועל באבר מת פטור וכתב ה"ה אבל אסור כמו בשבת פטור אבל אסור והטעם נ"ל יען שכתב הרמב"ם בפ"ח מתרומות שביאת אבר מת פוסל מן נתין או ממזר או עבד לאשה שאסורה תהי' לכהן ומקור הדין הוא מגמ' סוטה כ"ו שחוף פוסל בתרומה וכיון שבאבר מת נקרא ביאה לכך אסור רק עונש אין עליו יען שצריך הנאה מרובה ועתה שבררתי שנחשב ביאה רק שאין מחויב מיתה יען שהנאת הביאה מרובה עכ"פ לענין שהבעל יהי' טמא מבעילתה הוה ביאה דשם לא לענין טומאה דן התורה רק משום ביאה ודו"ק. ונפשט ספק מעכ"ת נ"י ולכך כתב הרמב"ם שסובר שיפרוש קודם דאל"כ לא הוה שוגג דחשב לעבור עכ"פ איסור תורה ודו"ק:

סימן לג

שפעת ברכות לידיד ד' וידיד נפשי ה"ה הגאון סיני ועוקר הרים בפלפולו כבוד הרב ר' אהרן זינגער נ"י. אחד"ש אבוא רק להשיב על אגרת הראשון ואת אשר הוספתי על הדברים חדשים מקרוב והגם כי יש עוד דברים כמוסים עמדי עוד חזון למועד ברצות הי. ראשית מה שהקשה הדרכ"ת נ"י אם יהי' הטעם בנדה משום טומאה וגם נאמר כיון שנטמא שהוא פטור על הוספה א"כ תקשה ממתני' אלו נערות שבא על הנדה פטור מקנס לרנבה"ק הא איסור נדה הוה בתחלת הביאה וכבר נטמא ושוב אינו עובר על הנדה וחיוב קנס הוא לבסוף ביאה שהיא מקום דם בתולים עכ"ד נ"ל שזה יש ליישב דאיירי שהתחיל לבעול בזמן שהיא היתה טהורה וכשבא על מקום בתולים אמרה לו הרגשתי והוא ת"ח שיודע שצריך לפרוש ממנה ולא פירש וגמר הבעילה אז בא הכרת באותו רגע ואפשר להשיב דעכ"פ רגע אחת הי' והוא טמא קודם אך נ"ל דהרגשה הוא

גם כן קודם שיצא דם לבית החצון שמרגישה שהמקור מתחיל לפתוח ובשעה שגומר אז יצא דם ודו"ק. עוד יש ליישב דזה פשיטא אם ע"י שבועל עוד למשל אשה אחרת שהיא נדה שיוסיף בו טומאה יום יותר אז בוודאי מחויב ועיין תוס' שבועות דף י"ז נזיר בקבר יעו"ש וא"כ משכחת שעד מקום בתולים בעל קודם חשיכה ואח"כ גמר ואז חייב בוודאי גם באשה אחת ודו"ק. ובלא"ה אטו הכרח שרבא סובר כרנבה"ק והא עכ"פ אפשר שזה הטעם משום נדה רק ממתני' מוכח דינו של אבר מת דפטור ובאמת שכתב מעכ"ת נ"י על דרך פלפול. עוד תפס עלי בחזקה במה שכתבתי אמנם עתה דקתני דחייב ב' וע"כ דגם בנדה הטעם משום הנאה ומוכח שפיר דאבר מת פטור והקשה עלי שע"כ בהס"ד דרבא אם איירי שחייב ב' ע"כ בסמוך לוסתה וא"כ איך אמר רבא דפטור מטעם אונס תקשה קושי' הגמ' שהקשה לקמן על אביי דבאופן זה שוגג הוה ורבא סובר בהס"ד דאבר מת חייב וע"כ דגם הכא חייב באבר מת ואיך אמר אנוס הוא וע"כ בהס"ד איירי רבא בפרישה ובשלא סמוך לוסתה עכ"ד ואלף תודות אתן למכת"ה נ"י כי דבריו המה מתוקים. אמנם אחר העיון נלע"ד כי נכון הדבר מאוד דלכאורה בלא"ה נתקשה העולם לפי י"מ על המתני' הי' לו להקשות עוד יש לדקדק דמתחילה מקדים הגמ' א"כ מצינו ארוכה וקצרה בנדה ומשני דל"ד ואח"כ מקשו מתקיף לה ומי אמר אביי אנוס הלא מתחילה הי' לו להקשות איך אמר אביי אנוס הוא ולתרץ ואח"כ תקשה א"כ דאמת חילוק של אביי עכ"פ מצינו ארוכה וקצרה. ונ"ל והוא דבעה"מ חידש דבר דלאביי אם הכניסה וגם הפרישה נחשב לשוגג כגון בסמוך לוסתה אז מותר ג"כ לפרוש באבר חי וגם אם הוא סמוך לוסתה חייב ב' חטאות כשיטת רש"י יע"ש ורמב"ן במלחמות השיג עליו שזה שיבוש גדול שאם פורש באבר חי הוא מזיד גמור כמו אם הוא פטור באבר מת דהוה אנוס עליו חייב באבר חי כ"ש אם חייב אפי' חטאת על אבר מת מכ"ש שהוא מזיד על אבר חי יעו"ש. וגוף השגה הנ"ל נ"ל ליישב והוא דלכאורה צריך להבין במאי פליגי אביי ורבא וכי רבא לא ידע חילוק בין הנאה מרובה ונ"ל והוא דרבא סובר דתורה לא חייבה על מעשה תועבה רק משום הנאת התועבה ולפ"ז הגם שאבר מת הוא מעשה תועבה דנקראת ביאה לענין שאשה נעשית זונה אבל ע"ז לא חייבה התורה כרת רק על הנאה ואז אמרינן דווקא הנאה מרובה מנ"ל אפי' מועטת או דאמרינן בהיפך שהתורה חפץ לאסור המעשה התועבה ואז חייב אפי' על אבר מת דעכ"פ מעשה תועבה הוה כמש"ל ואז אמרינן דהנאה לא אסרה התורה כלל וזה שאמר רבא דע"כ דאבר מת פטור דתורה לא קפדה על המעשה התועבה רק על הנאת עבירה ולכך חייב במתני' באבר חי דאל"כ דאבר מת חייב וע"כ דתורה קפדה על מעשה התועבה ולא על הנאה אז כיון

דעכ"פ מעשה יהי' בכל אופן במתני' אז יפרוש נמי באבר חי וזה כמו הסברא שכתבתי על הרמב"ן. ואביי השיב לו דלמא התורה דן לחייב או על מעשה התועבה כגון באבר מת וגם אם המעשה יהי' בע"כ דן התורה לחייב על הנאת התועבה וע"כ חייב במתני' בפורש באבר חי משום הנאת תועבה ודו"ק. וסובר הבעה"מ נמצא דלאביי חידשה התורה חיוב על מעשה התועבה וגם על הנאת התועבה וא"כ מי שבועל נדה בשוגג באבר חי יתחייב ב' חטאות על מעשה התועבה וגם על הנאת העבירה דהא חזינן דכל אחד בפני עצמו גורם חיוב וזה באמת שקר אלא גם אביי סובר דב' חיובים על מעשה א' לא אמרה התורה אלא דווקא במתני' דפטור על מעשה התועבה אז חייב על הנאת עבירה אבל בסמוך לוסתה דנחשב שוגג וחייב עתה על מעשה התועבה אפי' באבר מת אז כיון שיש חיוב על אותה היציאה לא בא עליו חיוב הנאת עבירה דעל מעשה אחד לא נתנה התורה ב' חיובים וזה נראה לפענ"ד לאמת בעזה"י. עוד נתקשה על הבעה"מ שכתב שחיוב בסמוך לוסתה ב' חטאות אם נודע לו שנטמאת והקשה הרמב"ן הא כיון שחייב אפי' באבר מת א"כ הא אי אפשר לו שלא יפרוש באבר מת עכ"פ וא"כ איך אפשר שיהי' חיוב חטאת על הפרישה הא לא הוי שב מידיעתו דכיון שא"א לו שלא לעשות להפרישה באבר מת הוה כמי שלא נודע יעו"ש שהביא ראי' משבת אם נזכר בתוך ד' אמות דאמרינן ידיעה שבינתים לא הוה ידיעה יען שאין בידו ולכאורה דברי הרמב"ן מחוסרין הבנה לפום רהיטא דעיקר הפי' שצריך להיות שב מידיעתו היינו שלא הי' חוטא במזיד בשאט נפש שהי' עבירה קל בעיניו כמו למאן דסובר דדרשי' פרט למומר שהוא כבר עבר אותה העבירה במזיד וכמו שפי' רש"י בחולין שאם מתחילה הי' יודע לא הי' שב ולא עשה אבל מי שצריך לפרוש באבר מת שאנו יודעין שאם יהי' ביכולתו שלא לעשות העבירה שיעשה כל הפעולות לכך זה הוה שב מידיעתו ומה הי' לו עם הבעה"מ בזה. אמנם אחר העיון נ"ל שיפה דיבר דהנה בתורה לא כתיב שב מידיעתו רק בהוריות דרשינן דכתיב אשר לא תעשנה בשגגה ואשם וקבלו חכז"ל שכוונת התורה ששגגה צריך להיות שאם הי' יודע לא הי' עושה מעשה עבירה זאת וממילא במומר שאם גם הי' יודע הי' עושה מעשה העבירה אז אינו מביא קרבן כיון שבכל אופן הי' נעשה מעשה הנ"ל וסובר הרמב"ן דה"ה אם הוא שוגג כיון שעכ"פ אי אפשר שלא לעשות מעשה העבירה וגוף הקפדה של התורה אינה שמזיד פטור יען שעבירה קל בעיניו רק כיון שהוא מומר לאותה עבירה בודאי הי' עושה מעשה הנ"ל ותורה לא קפדה על ההנאה אם במזיד או בשוגג רק על גוף מעשה התועבה קפדה וכיון דחזינן שחייב באבר מת וע"כ צריך להיות המעשה תועבה שוב אינו מחויב בקרבן ודו"ק דתורה לא דן על האדם אם ברצון ג"כ הי' עושה

או לא רק על המעשה דן התורה אם לא תעשנה היינו אם המעשה לא הי' נעשה רק ע"י השגגה או אם הי' נעשה בכל אופן. והבעה"מ סובר שרק על האדם דן התורה אם רק ע"י השגגה עשה המעשה אז הוא מחויב עלי' אמנם אם בלאו השגגה ג"כ הי' קל בעיניו לעשות עבירה הנ"ל אז אינו מביא קרבן דקרבן בא רק על שוגג ששוגג צד אונס כמ"ש הרמב"ם בפ' כ"ד מאישות וגם קצת מזיד כמ"ש בפ"ו משגגות שלא טרח יפה אבל מי שקל בעיניו לעשות גם ברצון אז גם שוגג שלו קרוב למזיד ודו"ק. אמנם אחר העיון נ"ל שכוונת הרמב"ן פשוט מאוד דהוא סובר דתורה חידשה כך דרק אז יביא קרבן על שגגתו אם אחר שנודע לו אז לא עשה עבירה בדעה מיושבת אבל אם הוא אוכל חלב במזיד ופעם אחת נתחלף לו חלב בשומן אז הגם עתה שנודע לו מעשה העבירה היום או מחר ועשה עוד עבירה הנ"ל וזה מדיוק מאד השב מידיעתו שנודע לו שחטא בשוגג שאכל חלב אז אינו עובר אותה עבירה עוד אם יודע ממנה אבל במומר אינו שב מאותו פעולת העבירה גם אחר הידיעה שתורה חידשה שאינו מביא קרבן אם נודע מחטאתו רק אם הידיעה פועל שלא יעשה מעשה ההוא עוד ולפ"ז סובר הרמב"ן דה"ה כאן שע"כ צריך באבר מת עכ"פ ואינו פועל הידיעה שלא נעשה עבירה הזאת אז אינו מביא קרבן על שוגג שעבר עליו וכן בשבת כיון שבשעה שנודע אח"כ עוד תעשה העבירה שכבר זרק החפץ מידו ואינו פועל הידיעה שהעבירה לא יוגמר אינו מביא קרבן הגם שאין בידו שלא יוגמר וה"ה כאן הגם שאין בידו שלא יעשה העבירה עוד הפעם לא נקרא ידיעה לחייב עליו ורמב"ן אזיל במסקנא שם שצריך להיות תחילתו וסופו שוגג דלא כמהרש"א שהרמב"ן הולך בס"ד דגמ' שם ודו"ק כי קצרתי. ולפ"ז יש ליישב הבעה"מ דעיין בהוריות דגרסינן שב בידיעתו אז הוה הפירוש אם קודם שבא מעשה שוגג הזה לידו הי' שב ואינו עושה וה"ה כאן כיון שכניסה גרם שוגג היציאה ואם הי' יודע מתחילה שיבוא דם לא הי' בועל ולכך חייב ותלי' פלוגתייהו בגרסת הגמרא ודו"ק. אמנם באמת יהי' הפשט איך שיהי' הקשתי מאי הביא רמב"ן ראי' משבת דשם אינו פועל הידיעה כלל דכבר זרק החפץ מידו ולכך לא מקרי ידיעה אבל כאן פעל הידיעה עכ"פ שאסור לפרוש באבר חי וזה נקרא ידיעה וחייב על אבר מת שהוא שוגג חטאת וצע"ג אמנם הרמב"ן הקשה לשיטת הבעה"מ דסובר דכיון דחייב חטאת דה"ה דמותר לפרוש באבר חי וכיון שאינו פועל הידיעה כלל שפיר השיג לבעה"מ, ולכאורה הקשתי קושי' עצומה על שיטת הרמב"ן שחידש דעל אבר חי אם פורש במזיד הוא חייב מיתה וגם סובר דעל פרישת אבר מת אינו מחויב חטאת יען דע"כ צריך לפרוש א"כ מאי קאמר רבא דנשמע דמשמש באבר מת פטור דאל"כ דבמתני' הוה הטעם משום דאנוס הוא א"כ באבר חי

נמי זה לק"מ דכיון דבאבר מת צריך לפרוש בע"כ ולא מקרי ידיעה ולכך פטור במתני' אבל אם פורש באבר חי שמוסיף הנאה אם פורש בשוגג באבר חי חייב חטאת דע"ז הוה ידיעה דהי' לו לפרוש באבר מת לשיטת הבעה"מ ניחא דא"כ באבר מת נמי חייב אז יוכל אפי' לפרוש באבר חי דשווים הם לס"ד דרבא דאין חילוק בין הנאה מרובה או הנאה מועטת אבל לשיטת הרמב"ן קשה דאין הטעם במתני' דאנוס הוא רק הגם ששוגג הוא אינו יכול להביא עליו קרבן וצע"ג. אמנם לק"מ דהרמב"ן כתב כן על הבעה"מ שכתב אליבא דאביי כן וכיון דאביי מחלק בין הנאה מרובה אם הוא אונס על אבר מת ה"ה אם הוא שוגג על אבר מת הוה מזיד על פרישת אבר חי אבל לרבא דסובר דאם הוא אנוס על אבר מת דמותר לפרוש באבר חי מכ"ש אם הוא שוגג על אבר מת דמותר לפרוש באבר חי (ועיין מש"ל ליישב שיטת בעה"מ). ולפ"ז אם הטעם של רבא דכיון דצריך לפרוש לא מקרי ידיעה ואינו מביא קרבן א"כ סוף סוף קשה א"כ לפרוש באבר חי נמי דעכ"פ קרבן ליכא ודו"ק. ולפ"ז מיושב קושי' הדרכ"ת נ"י דלעולם איירי בסמוך לוסתה וע"ז אמר דמוכח דאבר מת פטור בכל עריות ולכך חייב הכא במתני' דאל"כ דאבר מת פטור א"כ מאי טעם דפטור במתני' וע"כ דאנוס הכוונה דזה לא מקרי ידיעה דעל הפרישה אנוס דא"א שלא לפרוש וזה מדיוק לשון רש"י דאין לו עוד מה לעשות וכיון דאי אפשר שלא לפרוש באבר מת עכ"פ לכך אינו מביא קרבן אם פורש באבר מת א"כ באבר חי נמי אינו מביא קרבן דפשיטא אם היציאה נחשב לשוגג ואעפ"כ אינו מביא קרבן יען דאנוס עכ"פ לפרוש וא"כ שוב בוודאי גם באבר חי אינו מביא קרבן אלא בוודאי דאבר מת פטור בכל עריות לכך מביא קרבן ודוק כי נכון ומושכל לפענ"ד. אמנם אביי דחידש הגם שאבר מת חייב ומתני' הוה הטעם דאנוס לכך פטור באבר מת ולמה מחייב באבר חי בסברת שהי' לו לפרוש בהנאה מועטת וא"כ הדרא סברת הרמב"ן דה"ה אם הוה שוגג על הביאה מחייב על פרישת אבר חי וא"כ אם איירי בסמוך לוסתה קשה מאבר מת נמי ואין לומר דזה לא הוה ידיעה זה אינו דעכ"פ גורם הידיעה שצריך לפרוש באבר חי וכיון דמקרי ידיעה קשה שפיר אם בסמוך לוסתה על אבר מת נמי לחייב דלדידך דחלקת בין הנאה מרובה קשה שפיר ודו"ק היטב. והנה כבר כתבתי לעיל ליישב שיטת הבעה"מ דיש לומר דלאביי דוקא אם פטור לגמרי על אבר מת אז חייב אם פירש באבר חי אבל אם חייב באבר מת שאינו נחשב לאונס אז גם אביי מודה שאין חילוק בין אבר חי לאבר מת ע"ש שהארכתי בטעם הדבר דתורה לא חייבה ב' עונשים על מעשה אחד וקרבן מקרי עונש (כמו דאמרינן לא יקום ע"א באיש לכל עון ולכל חטאת כנודע), ולפ"ז לכאורה ל"ק קושי' הגמ' דעל אבר מת פטור גם לאביי דגם דהוא שוגג זה לא מקרי ידיעה

והגם שפועל הידיעה על אבר חי עכ"פ הקרבן שיביא על ביאת אבר מת שעבר ע"ז לא פעל הידיעה דאל"כ כיון שפועל על אבר חי מחויב גם על אבר מת וא"כ שוב מותר גם לאביי לפרוש באבר חי דב' עונשין על דבר אחד לא חייבה התורה וא"כ שוב לא פעל הידיעה כלל ופטור אפי' על אבר חי בלא שום קרבן דאם נימא דחייב על שוגג אבר מת וא"כ מותר לו לפרוש אפי' באבר חי ולא פעל הידיעה כלל (ועיין דוגמת סברא זו בסוגי' דחוץ בתוס') אלא בוודאי לאביי פטור על אבר מת דע"ז לא פעל הידיעה ולכך חייב על אבר חי וצע"ג. אמנם הוכחתי דלאביי אפי' אם מחויב קרבן על השוגג אפ"ה אסור לפרוש באבר חי דאל"כ מאי פריך הגמ' ולמה לא קחשיב במתני' ארוכה וקצרה דומי' דמקדש דהנה בוודאי מי שנכנס במקדש בשוגג ואח"כ נודע לו שהוא טמא לא נימא שחייב על השוגג א"כ כל כמה דבעי לשהויי שם מותר אמנם בנדה אם חייב קרבן אפי' באבר מת אז מותר לפרוש אפי' באבר חי רק שלא בסמוך לוסתה שפטור על אבר מת לגמרי אז הוא מחויב על אבר חי וא"כ ל"ד למקדש דשם אפי' אם חייב בשוגג קרבן כגון ששכח שהוא נכנס למקדש ויצא דרך ארוכה וזה אינו בנדה אלא ע"כ גם בנדה כן דלא כבעה"מ ולפ"ז מיושב מה שדקדקתי למה לא פריך מיד על אביי ע"ש ולפ"ז נכון הדבר בלא"ה לא קשה מידי קו' הנ"ל דנ"ל דאעפ"כ אינו מביא קרבן לאביי באבר מת אבל השתא דקפריך ולתני ארוכה וקצרה ותרצת דל"ד וזה דחוק עיין ברשב"א יען דאינו נידן אחד לא קחשיב ולא קמשני כמו שהקשתי דהם אינם דומים אלא ע"כ כסברת הרמב"ן וכיון שהוה ידיעה למזיד נחשב לחייב על אבר מת ופריך שפיר מתקיף לה רבא ודו"ק כי חרוץ היא מאוד לפע"ד. והנה במה שהערותי לעיל להבין פלוגתא אם אבר חי דווקא מחויב או נימא שאפי' על אבר מת חייב שזה תלי' בשנחקור אם התורה אסרה מעשה התועבה ולא הנאת העבירה אז אפי' על אבר מת חייב והטעם נ"ל כיון דאבר מת עכ"פ בעילה נקרא דהא אשת כהן נעשית זונה בזה ואשת ישראל משקין אותה עיין רמב"ם בסוטה פ"א וא"כ אם התורה קפיד על מעשה התועבה והא ג"כ נקרא ביאה וחייב על אבר מת אמנם אם התורה חייבה רק על הנאת העבירה אז אינו חיוב רק על הנאה מרובה אבל לא על הנאה מועטת ובזה תלי' חקירתי לענין נערה המאורסה אי הוה אונס בסוף ביאה ורצון בהנאתה אי חייב מיתה עלי' או לא והוא אם נאמר דתורה קפדה על המעשה התועבה אז כיון שגם בלי רצונה הי' הבועל גומר בעילתו והי' נעשה מעשה התועבה הגם שע"י רצונה יש הוספת הנאה על זה לא חייבה התורה וה"ה אם הי' מאנס אותה בע"כ אז הגם אם נעשה ברצונה ג"כ פטורה אמנם אם אמרינן דתורה קפיד על הנאת העבירה במזיד ולא על גוף מעשה התועבה אז בכה"ג מחויבת שפיר דעכ"פ במזיד עשה

מעשה זנות להנות וא"כ צדקו דברי הרמב"ן בתורה דהא אנן פסקי' כרבא דאבר מת פטור וע"כ דעל הנאת העבירה דן התורה ודו"ק. ובמה שנתקשתי מאין הי' לו להרמב"ם שתחילתו באונס וסופו ברצון פטור ג"כ ממיתה דלמא דווקא לבעלה נלענ"ד לחקור דבר חדש והוא דלכאורה דקדקתי בלשון המשנה שיציאתו הנאה לו כביאתו דמתחילה אמרו ופירש מיד הי' להם לומר שפרישתו הנאה לו כקרבתו ולמה נקטו ביאה ויציאה וכן ברמב"ם פ"ו משגגות נקט לשון זה הלא דבר הוא. ונ"ל והוא דהרמב"ם פ"א מא"ב הל' י' כתב אחד המערה ואחד הגומר וכו' ומסיים וז"ל על הכנסת העטרה הוא החיוב עכ"ל מלשון זה נ"ל לחדש דבר דכיון דהתורה גילתה בין בחייבי כריתות ול"ת ועשה חייב בהעראה בא ע"כ כל החיוב בכל העריות רק בתחילת ביאת האבר לאותו מקום היינו הכנסת העטרה אבל מה שמוסיף ומכניס האבר בתוכה ע"ז ליכא חיוב דתורה גילה דגם אם מכניס כל האבר אינו חייב רק בעבור הכנסת העטרה באותו מקום ולכך מסיים הרמב"ם בהל' א"ב על הכנסת העטרה הוא החיוב ולא כתב שאפי' על הכנסת העטרה חייבה התורה דמשמע מכ"ש אם מכניס אח"כ שאר האבר שהוא ג"כ חייב ואם התרה בו בין העראה והכנסת כל האבר הי' ג"כ חיוב ובאמת לא מצאתי לרמב"ם בהל' שגגות שיכתוב חידוש דין כזה ולא מחלק בפ"ו משגגות רק כתב שחיוב ב' חטאות על כניסה ויציאה ולא מחלק בהכניסה בעצמה ג"כ אלא שסובר כיון דחידשה התורה דין העראה הכנסת שאר האבר הגם שממילא עתידה העטרה לכנוס באותו מקום ע"ז ליכא חיוב רק משום הכנסת העטרה באותו מקום אבל ביציאה שמוציא העטרה לחוץ והוה לו הנאה כביאה לכך חייב ולכך דקדקו חכז"ל שביאתו הנאה לו כיציאתו שהשמות הנ"ל מורים על ראשית ביאה של האבר באותו מקום וגם יציאה לגמרי באו"מ אבל אם הוי נקטו שפרישתו הנאה נו כקריבתו הי' במשמע אם פריש קצת מעומק המקום הגם שלא פריש לגמרי מחויב וכן אם נכנס בעומק יהי' חייב וזה אינו אמת ולכך נקט שיציאה הנאה לו כביאה ודו"ק: (הנה, וידעתי שהדבר צע"ג ברש"י יבמות דף ל"ד בד"ה על כל כח וכח ובש"ע א"ה סי' כ' ועיין נב"י מהד"ת א"ה סי' ק"נ ולא מנעתי להעיר כי לשון הרמב"ם מורה לכך ועיין כתובות דף ב"א ובפנ"י שם):

[ונ"ל שזה גופא הטעם של תורה כיון דחזינן שלא פירש אחר התראה ועכ"ח דיצר אלבשה וליכא חיוב חדש על גמר הכנסה כיון שהמעשה הראשון על מעשה העראה אלביש אותו יצרא והתורה אינו מחייב ב' מלקות על מעשה אחד והתחלת ביאה גומר היצר על סוף ביאה רק מכניסה ליציאה לא אמרינן יצר אלבשהו כמ"ש במכתבי להדר"ג ובעבור זה גם האשה פטורה אפילו שהסוף ברצון יען בהעראה היתה אנוסה ואותו

הראה הלביש היצר על הסוף וזה הוא בהל' ט' וסומך אצל זה הל' י' שעוקר החיוב על הראה שהוא הכנסת עטרה וזה דבר חדש מאוד מאוד. ובזה מיושב לי מה שנקטו במתני' שאם פי' באבר חי חייב ולא נקטו ג"כ שאם נכנס בעומק המקום שחייב אלא בוודאי שע"ז ליכא חיוב וגם בהל' א"ב נקט הרמב"ם רק וראו שלא דש עוד עי' בפי' משניות לשבועות ולא כתב שחייב עליו ואולי כוונתם שנועץ צפורני אצבעותיו בקרקע היינו באשה שהיא קרקע עולם והוצאת זרע ליכא איסור עיין ברמב"ם ובמתני' לא קתני תקנה כלל ודו"ק. ומה שאמר אביי חייב שתים היינו ג"כ כמ"ש הרשב"א שהי' משמש עם הטהורה ואמרה נטמאתי וכתב הרשב"א וא"כ כבר שימש עם הנדה ויכול להיות שהרגישה בשעה הכנסת העטרה ועיין בפי' המשניות פ"ו מסנהדרין שכל העטרה צריך שיכניס וקודם לכן ליכא חיוב וא"כ שפיר במשך זמן זה הרגישה ומחויבים ע"ז ודו"ק ובזה אפשר להבין שאמרינן בגמ' שסבר יכולני לבעול ואיך התחכם יותר מן התורה שחששה לזה אלא דאיירי דרק הערה בה וטעה שרק ביאה גמורה גורם להביא דם והוא יפרוש קודם שתראה שרק הערה בה ואעפ"כ הקשה לפניו או שלא יוכל לעמוד על עצמו וגמר בעילתו מקודם שבא הדם מיד בשעת הכנסת עטרה ועיין ברמב"ם בפ"ד מא"ב דכתב בפי' שהך עשה הוה בעבור שמא תראה דם בשעת תשמיש ודו"ק. ובזה יפתח לי שערי דעה להבין לשונו הטהור של הרמב"ם פ"ה משגגות שנתקשתי בה זה ימים רבים שכתב וז"ל הבא על אשתו וכו' אבל אם עבר ובא עלי' סמוך לוסתה ודימה שיבעול ויפרוש קודם שתראה דם וראתה בשעת תשמיש חייבים בקרבן והנה כבר הקשתי להדרכ"ת נ"י במכתבי לשיטת הרמב"ם דסובר דבאבר מת פטור למה נקט שתראה דם אחר הפרישה ותיפוק לי' שיפרוש באבר מת וצע"ג ותרצתי יען שעכ"פ איסור יש אפי' באבר מת והשתא הא לא הוה שב מידיעתו, וכעת אני חוזר מזה דעכ"פ כרת ליכא עליו ובלא"ה נפלא עוד בעיני שבהלכה ז' כתב וז"ל מי שעבר ובעל סמוך לוסת על דעת שתקדום ביאתו לראיית הדם והרגישה האשה שנטמאת בשעת תשמיש ואמרה לו נטמאתי עכ"ל כאן נקט רק שדומה שהביאה תהי' קודם ושבק פרישה והוא פלא גדול ולפמ"ש דבריו מזוקקים מאוד דבדין ו' כתב לפיכך אם נמצא דם על שלו חייבים בקרבן ולשון נמצא משמע דמעיקרא לא הוה ידיעה כדדייק בסוגי' דשבועות וא"כ אי איירי שפי' באבר מת א"כ קשה אפי' חד חטאת לא לחייבו דלמא אחר שהי' הכנסת העטרה בא דם ולפמ"ש לעיל ליכא ע"ז חיוב רק על הכנסת העטרה וזה אפשר שהי' בהיתר ובפרט שאין דרך שהדם יבוא בהראה רק בגמר ביאה דהא הוא טעה באמת ובעל ואם פירש באבר מת על זה ליכא חיוב חטאת דקיי"ל כרבא וא"כ למה מחויב בחטאת (ואם

איירי שלא הכניס האבר רק הערה פשיטא דקשה דלמא דם אח"כ בא) וע"כ דאיירי דפירש באבר חי ומביא ממנ"פ חטאת אחד וכיון דפריש באבר חי אך לא חשש על סמוך לוסתה ע"כ שדימה שאחר הפרישה יבוא אז הדם והוה שוגג ומביא קרבן אבל אם לא דימה כן הוה מזיד וכתב הרמב"ם שפיר ודו"ק אבל בהלכה ז' דאיירי הרמב"ם שהרגישה שנטמאת שלא יפרוש באבר חי ומביא בלא ידע שפרישה אסור חטאת אחת או בידע ב' חטאות עכ"פ איירי שהרגישה בשעת תשמיש היינו בשעת הראה שלא עשה יותר מהראה ומדייק שתקדים ביאתו היינו הכנסת העטרה שהוא הביאה באותו מקום ואז נקט שפיר רק שתקדים ביאתו לראייתה דהא איירי שבאמת פירש ממנה או שלא ידע שצריך לפרוש ועכ"פ על היציאה א"א שחייב דאם ידע ממנה ופי' אחר שאמרה נטמאתי מזיד הוא ודו"ק היטב. וא"ל א"כ היכי אמרינן דמשם מוכח דמשום כניסה חייב ע"ש בגמ' וע"כ דאיירי באבר מת פריש דאל"כ היכי מוכח דמשום כניסה וא"כ קשה איך מביא קרבן לק"מ דאיירי בהראה לבד שהרגישה מיד בשעת הכנסת העטרה אבל אי נימא דכ"ז שבועל ובא דם חייב אין צריך לאוקמי בנמצא אח"כ שפורש באבר חי דאל"כ דלמא דם בא אחר זה בשעת יציאה יצא לכאורה זה אינו דא"כ למה לא ארגשה וחזקת דם שבא בהרגשה ואז נחליט שבשעת הכניסה בא אבל לפמ"ש דאיירי דגומר בעילתו ואעפ"כ פטור אז אינה מרגישה שסברה הרגשת שמש הוא ודו"ק ואבקש בבקשה נא ימחול לשים עין עיונו על כל מה שהערותי כי יוכל להיות שנוגע לשורשי הדינים (וידעתי שלפ"ז הדרא קו' מעכ"ת נ"י מריש אלו נערות דא"כ הכרת והתשלומין אינם באים כאחד וצ"ע אמנם יש לי חילוק עוד שרק אם הכניס העטרה בשעת האיסור אז באים כאחד אבל אם פרסה נדה בתוך התשמיש בא אז החיוב ודוחק הוא בעיני שזה סותר כל מה שכתבתי לעיל וגם אינו בסברא לפי לשון הרמב"ם שהבאתי לעיל). עוד יש לדקדק במש"ל לשון הרמב"ם שם ריש הל' ו' הבא על אשתו שלא בשעת וסתה וראתה דם בשעת התשמיש עכ"ל שוב כתב עוד אבל אם עבר ובא עני' סמוך לוסתה ודימה שיבעול ויפרוש קודם שתראה דם וראתה בשעת התשמיש עכ"ל ובריש הל' ז' כתב ג"כ והרגישה האשה שנטמאת בשעת תשמיש עכ"ל ולא כתב בכל זה שראתה דם בתוך התשמיש או שהרגישה בתוך התשמיש דמשמע שאפי' באמצע הביאה אם ראתה דם חייבים בקרבן דעכ"פ הוא עוסק בגמר בעילה קודם שאמרה לו וע"כ דבאופן זה איירי הרמב"ם דאל"כ למה חייב קרבן כיון שפירש באבר מת וע"כ כתב הרשב"א דעכ"פ רגע אחד הוא משמש משעה שהרגישה עד שאומרת לו שנטמאת והי' לו לנקוט וראתה בתוך התשמיש וצ"ע אלא הוא הדבר אשר דברתי שאם ראתה בתוך התשמיש יהיו פטורים

אלא דאיירי שבתחילת הכנסת העטרה הרגישה ולכך מדייק בשעת התשמיש ודו"ק. אמנם בסוף הל' ז' דאיירי הרמב"ם שבעל ערוה בשוגג כתב וז"ל ונודע לו שהיא ערוה והוא בתוך התשמיש ולא כתב בשעת התשמיש דשם הגם אם נודע לו בתוך התשמיש ג"כ חייב דעכ"פ גם ההראה היתה באיסור ערוה וגם בהיפך אם נודע לו שהיא ערוה בשעת התשמיש היינו בשעת הכנסת העטרה ופי' מיד אינו חייב כלום למשל שנזכר שאחות אשתו אסורה עליו ובתוך הכנסת העטרה נזכר אז יוכל לפרוש אפי' באבר חי דאז אינו חייב כלום כמ"ש הרמב"ם בפי' משניות דעד שנכנס כל העטרה הוה רק מעשה חדודים ועיין בגמ' יבמות וע"כ דלא נזכר בשעת התשמיש רק בתוך התשמיש ומזוקקים דבריו והוא פלא בעיני אבל בנדה צריך זמן משעה שהרגישה עד שאומרת לו וחיוב ע"ז בגמר הכנסת העטרה באותו מקום ומביא החיוב בכל העריות ודו"ק בזה. ונא אבקש ממעכת"ה נ"י אולי יוכל להאיר עיני בלשון הרמב"ם בהל' ז' שמתחילה כתב כל הדינים שעבר ובעל סמוך לוסתה עד שתקדים ביאתו קודם ראיית הדם ואח"כ כתב וז"ל בד"א כשידע שאסור לבעול בשעת הוסת וכו' וכתב עוד אבל אם לא ידע שאסור לבעול בשעת הוסת ופליאה בעיני שעת הוסת מאן דכר שמי' הי' לו לכתוב בד"א כשידע שאסור לבעול סמוך לוסת ואח"כ הי' לו לכתוב שלא ידע שאסור לבעול סמוך לוסת ולא ידעתי כעת להבין דבריו דברי הדש"ת. הק' חיים סופר:

סימן לד

הטור ביו"ד סי' קפ"ז כ' וז"ל אשה שרואה דם מחמת תשמיש בכדי שתרד מן המטה עכ"ל ונתקשה בב"י ובכל הפוסקים הא השיעור הוה דווקא עד בידה אבל בכדי שתרד הוה אחר השיעור והסדרי טהרה בחדושיו דף ס' על דברי רש"י שם בד"ה בשלמא שכ' ג"כ שיעור אשם תלוי הוא בכדי שתרד והוא ממש כדבריו הטור והוא כנגד הגמ' דף י"ד דבכדי שתרד הוה אחר השיעור יעו"ש. ונלע"ד לחקור בדבר בעזה"י ואקדים קו' גדולה שהתפלא בסדרי טהרה בחדושיו דף [ס' ע"ב] על תוס' בד"ה אימא שמש עכבי' שהקשו על הגמרא דאמרו בשלמא התם אימא שמש עכבוה לדם אבל הכא אי הוה דם מעיקרא הוה אתי והקשו בתוס' כיון דיכול להיות שנמצא הדם בשיעור ווסת ואעפ"כ לא הוה דם בשעת בעילה א"כ איך מביא קרבן ותירץ דרוב בא הדם מקודם ובתשמיש דאיכא למיתלא טמא מן התורה יעו"ש ונתקשה בס"ט הא ר"א ע"כ ס"ל דדם אינה שוהה כלל דאם זה הוא הרוב דאם נמצא בשיעור ווסת דהי' דם מעיקרא וא"כ יהי' הטהרות טמאים מכח הרוב וע"כ דס"ל דדם אינה מעכב כלל והוא קו' גדולה ופלא גדול מאוד. ואחר העיון נ"ל והוא דלכאורה נפלאת בעיני להבין הגמ' דהך שיעור ווסת דאנו משערין

היינו משעה שיצא האבר התשמיש וא"כ איך שייך שמש עכבו לדם וגם הא אמרי' לעיל דאין שיעור ווסת רק שתקנח והוכיח הרשב"א דאפי' עד בידה אין שיעור רק קנוח וכן מוכח מתוס' כאן ד"ה והוא שבדקה ודו"ק וא"כ על הך רגע שמקנחת בו איך שייך לשער דמעיקרא הוה אתי וגם לכאורה יפלא דמנ"ל למתני' דזה הוה שיעור ווסת ודוחק דזה הוה קבלה בידם. אמנם האמת יורה דרכו בעזה"י והעיקר נ"ל כך דהנה מבואר בגמ' לעיל דדם אינה מטמא רק עד שיצא לבית החיצון ואמרינן שם היכא הוה בית החיצון במקום ששמש דש וא"כ ע"כ אם אנו רוצין להחליט שהאשה הנ"ל טמאה מאיזה זמן קודם צריכין אנו לחשב הזמן שצריך הדם לצאת מבית החיצון על אותו מקום בחוץ וכיון שעכשיו אנו מוצאים דם בחוץ של אותו מקום אנו יודעים שזמן כשיעור שהי' צריך לדם לצאת היא כבר טמאה דהא כבר היא מטמאה משבא הדם בבית החיצון והנה אם איש בועל אשה ואנו רוצים לחקור מאיזה זמן הדם בא כדי לדעת שבשעת ביאת הבעל היתה האשה נדה והוא שימש עמה בנדתה צריכין אנו לחשוב ולשער אורך הזמן אשר צריך הבעל כדי לפרוש מאותו מקום של אשה וגם לקנח שם המקום מיד שיפריש וצירף פרישת האבר עם קנוח הוה זמן כ"כ כדי שהדם יוצא וידעי' בזה שדם יצא לבית החיצון בשעת ביאה דאל"כ שאח"כ בא הדם א"כ הי' הדם צריך לביא רגע אח"כ דהא עכ"פ צריך זמן לצאת אבל אם שהתה יותר אפשר שבשעת ביאה לא הי' דם דבא אח"כ הדם ואמרינן מסתמא מיד זב הדם מכיון שיצא ממקור דכותלי בית הרחם לא מעמידין דם ולא בעל בשעה שנעשית נדה ונתנו שיעור במתני' כפי מסקנת הגמ' בדף י"ד אם שהתה אחר הבעילה כדי שתטול עד לבדוק היינו קנוח כמ"ש הרשב"א דזה הוה ספק ואם שהתה יותר מדאורייתא הבעל טהור רק מדרבנן טמא ודו"ק. אבל בלא שימשה יכולה האשה לבדוק עצמה בחורין ובסדקין ותמצא דם בשיעור ווסת דהבדיקה הוא כדי שתגיע לבית החיצון וכשיעור זמן הנ"ל צריך הדם כדי לצאת וע"כ דשיעור הזמן לבדיקה הוא הזמן שיעור ווסת ואומר למשל אם צריכה זמן ג' רגעים לבדוק עד מקום ששמש דם כ"כ צריכים להמתין ואם יבא דם בג' רגעים ידעי' שהי' דם בשעת ביאה ופרישת השמש מאותו מקום וקנוח באותו מקום הוא זמן של ג' רגעים אבל בלא שימשה אפשר להיות בדיקה ממש באופן בשיעור ווסת היינו שתפגיע הדם מיד שבא לבית החיצון וצריך לזה זריזות כדי לעשות בחכמה באותו מקום בפנים איזה קמט בעד למען נדע שלא בא הדם ביציאת העד ואז הוה הזמן יותר מיציאת הדם גרידא כמובן אבל בכל מקום יש אפשרות בזה אבל אם הי' בעילה מקודם בודאי א"א כשיעור ווסת בדיקה דהא זמן פרישת השמש שייך לשיעור ווסת (ועיין בשבועות דף ח"י שכתבו דע"כ דפריש באבר

חי דאל"כ הוא יותר משיעור וסת יעו"ש ואם נאמר דמשערין השיעור וסת אחר יציאת השמש א"כ ליכא קו' כלל). והנה בדף ס' אמר ר"י והוא שבדקה עצמה כשיעור ווסת ונתקשו בתוס' שם הא לא משכחת בדיקה יעו"ש ולפענ"ד מיושב בעזה"י דשם על מתני' קאי לענין ג' נשים דאיירי בלא שימש אז באמת הוה בדיקה שיעור ווסת וכן הוה בכדי שתרד מן המטה ס' וחייב אשם תלוי דשם דנין שלא הי' בעילה והוה שיעור כדי שתרד ס' אבל לעיל במתני' בנמצא דם אחר הבעילה לחייבי' בקרבן ע"כ יציאת השמש וקנוח הוה שיעור ווסת דבאותו זמן שהשמש יצא לחוץ לגמרי הי' הדם יכול לצאת מהמקום ובאמת יצא עם השמש דהא לאחר פרישה מיד קנחה ומצאה דם וע"כ דיצא עם השמש בכל אשר פירש השמש בא הדם אחריו וכן לעיל שתבדוק אחר הבעילה לחייב בעלה זה א"א ודו"ק. ובזה מיושב דברי תוס' דר"א אמר דבטהרות תלויות שיעור הנ"ל שצריך לבדיקה בחורין ובסדקין דבלא שימש הוה זה שיעור ווסת ג"כ טהרות תלויות דדם אפשר שבא עכשיו דאל"כ למה שהה כל זמן ולא בא מקודם אבל התם אי הי' קנוח מיד אחר הפרישה אמרינן שמחויב חטאת דהא צריך כ"כ זמן דא"א לבוא עוד בתוך שיעור בדיקה בצירף הפרישה דהא שמש עכביה ומיד אחר פרישת השמש הי' באמת נמצא בקנוח וזה שדייקו בלשונם רוב פעמים בא מקודם עכ"ל ודבריהם אינם מורים לפי הפשט של הס"ט שכוונתם שרוב פעמים הי' דם בשעת ביאה וכאן שיש עיכב שמש טמא מן התורה ונ"ל דכוונתם דבאמת אין צריך לדם זמן כ"כ שיצרך לשיעור בדיקה חורין וסדקין שהוא שיעור ווסת כמש"ל או בצירף פרישת האבר עם קנוח דדם שותת ויורד ובא קודם שיכלה שיעור הזמן שצריך לבדיקה של אותו מקום וכאן ששהה שיעור ווסת מצומצם הוה ספק ותולין בטהרות אבל כאן שיש עיכב שמש אז טמא בשיעור ווסת מצומצם ודו"ק ומה שדייקו מקודם הכוונה שלא כלה הזמן ולפעמים שוהה הדם קצת בחורין ובסדקין ולכך הוה שיעור כדי שתרד ס' עכ"פ כנלע"ד לבאר מה שידי השיג בזה. ובגוף קו' הב"י על הטור עפר אני תחת כפות רגלי קדושי עליונים שהרעישו על הטור ולפענ"ד נכונים דבריו במאוד מאוד והוא דטור כ' וז"ל בכדי שתרד מן המטה עכ"ל הכוונה בשיעור זמן כדי שתרד מן המטה ראתה האשה הדם מבחוץ באותו מקום שמרגע שפירש הבעל מאותו מקום והיא ראתה הדם מבחוץ הי' בשיעור זמן בכדי שתרד מן המטה ועיין ברשב"א בחדושיו שם שביאר ששיעור בכדי שתרד מן המטה בלבד הוה סוף זמן משתטול עד לקנח בו ואם שהתה עוד בשיעור בכדי שתדיח הוה אחר זמן והטור כתב רק שראתה בכדי שתרד מן המטה ולא הזכיר כדי שתדיח ואז הוא מכוון עם שיעור כדי שתטול רק הב"י הקדים מתחילה דהטור לא הזכיר כדי שתדיח יען שפשוט הוא שמקנחת ולדעתי

השמיט במחשבה גדולה ולא הזכיר כדי שתדיח שלא יקשה עליו קו' הב"י שהוא אחר זמן של חיוב אשם תלוי ודו"ק וס"ט שכתב לשון הטור כדי שתרד ותדיח הוא פלא בעיני:

סימן לה

את חג הפסח יחוג בשמחה האברך הרבני מורג חרוץ בעל פיפיות קושר לולאות הפוסקים על יריעות ראשונים מעשי אורג השכל והדעת ה"ה כמהו' ר' אהרן טענענבוים נ"י מטאמאר. אחד"ש מכתבו השני הגיעני וד' יודע צערי כי לא אוכל לעשות כאות נפשי כי טרדותי רבו מאוד ולולא שהוא כדי לטהר אשה לבעלה כאשר הפציר בי לא הרהבתי להשיב כעת כי הל' נדה רחבה מני ים וחמור ומי הוא זה איש ירא אלקים אשר לא ירעד לגשת להחמיר להפריד המחובר ומי לא יזדעזע להקל לקרב את אשר ד' מרחק רק לד' נשאתי עיני למצוא כח דהתירא ויצרף עוד רבנים הקרובים אליו. שאלה אשה מעוברת אשר מכבר הי' לה מכה במצר הרחם לא עמוק יותר מב' או ג' אצבעות מכלית שפיות הרחם אך מכה זו לא הוציא דם רק לאחר שבדקה בעד שלה הרבה אז מחמת דחיקת העד נתגלע המכה ותמיד הוציא דם אך נתחדש לה מקרוב חדשים אשר מרגשת בעצמה כאלו ראתה דם ומיד ותיכף בודקה עצמה אך לא בעומק ממש רק עד מקום ששיערה שלא תיגע במכה כי יראה שמא תראה על עד דם מכתה לכן לא בדקה רק עד מקום ההוא ולא מצאה כלום ונקי לגמרי הי' העד אך אחר ב' או ד' שעות רגילה למצוא כשבודקה חלוקה עלי' כתמים טיפת דמים וגם על גופה ואינה יודעת מתי באו ושאלתה נחוצה לידע מהותה כי קשה עלי' לטהר לבעלה וגם זאת המקרה יש לה הרבה וחששה גם על העתיד עכ"ל וכ' עוד במכתב שני וז"ל מה שנתחדש בנידן אשה זו שבודקה בעת הרגישה ושם כעור דק נגד מקום הידוע לה מכה זאת ואח"כ לקחה עד שני ובדקה בעומק היטב בחורין וסדקין וג"כ לא מצאה כלום אולם על עור דק זה מצאה דם הרבה והוה כמו נפסק כמו טיפין גדולים עכ"ל. תשובה הדבר קשה ממני מאוד וקרוב הדבר בעיני לאסור ואולי יגלה ד' עיני לטהר אשה לבעלה ומראשית אשים עיני לטובה על דברי מעלתו נ"י אשר פתח פיו בכח דהתירא ולראות היעמדו דבריו אם לא וד' שפתי תפתח לטובה. ראשית חתר מעלתו נ"י ואמר לא מבעי' לשיטת המקילין דמהני בדיקת אותיום אם הרגישה ובודקת מיד ולא חיישי' שמא ראתה טיפה ונאבד ה"ה כאן מהני ואפי' דלא בדקה בעומק אלא אפי' לשיטת המחמירין דלא מהני בדיקה בהרגשה ה"ט דחיישינן דטיפה קטנה נמוח אבל בנ"ד שראתה אח"כ דם הרבה כאשר מצאה על גופה ובגדי' א"כ אמרינן אם הי' בא דם הנ"ל כאשר ארגשה למה לא מצאה אז כאשר בדקה את נפשה דשהתה יותר משיעור אשם תלוי וע"כ נחליט דאז לא בא דם שהי' הרגשה ריקנית ודם

זה שנמצא אח"כ בא מן המכה בלי הרגשה כלל רק נבוך מנ"ל ליזל בתר רוב דמים דאינם שוהין בפנים בכותלי רחם כ"כ ונחליט דהי' הרגשה ריקנית הגם דברוב הרגשות בא דם בכ"ז נאמר דהי' הרגשה ריקנית דיש מיעוט הרגשות בלא דם דלמא נימא בהיפך רוב הרגשות מביאין דם וכאן נתעכב הדם בפנים הגם דרוב דמים לא מעכבים בפנים זמן רב עכ"פ יש מיעוט שנתעכב הדם בפנים זה המלוקט מראש וסוף דבריו במכתבו. דבריו לא נכונים בעיני הלא משעה שהרגישה ולא מצאה מראה טהורה היא מוחזקת לנדה לפי דברי תרה"ד בסי' רמ"ו דהרגשה סברא דאורייתא דראתה עכ"פ טיפה כחרדל ונאבד ואטו יען שמצאה אח"כ אחרי איזה שעות דם הרבה נימא דהיתה הרגשה ריקנית והדם הנמצא הוא מן המכה נהפוך הוא בשעה שהרגישה נפתח המקור ויצא טיפה כחרדל ונימח ונעשית נדה ומרגע שנפתח המקור להוציא דם שוב הולך הדם מן המקור אפי' בלי הרגשה וכל זמן שלא תטהר היא נשארת בנדתה ועיין בחו"ד סי' קצ"ו ובסדרי טהרה דסוברים דדם בלא הרגשה סותרין ז' נקיים אבל עכ"פ לכ"ע בשעת הפסק טהרה צריך להיות טהורה לגמרי אבל אם בא טיפה כחרדל אפי' בלא הרגשה כלל נשאר האיסור נדה כמובן וא"כ אנו אומרים בשעת הרגשה נימח טיפה ואחר איזה שעות יצא הדם נדה בלי הרגשה וא"כ אין כאן סתירות ב' רובות דהכל בעמק השוה דהרגישה ובא טיפה כחרדל ונימח ונשאר נפתח המקור ולא תרגיש עוד ביציאת הדם ואחרי איזה שעות בא דם נדה מן המקור בלי הרגשה כלל ודו"ק. וזה רבות בשנים הצעתי דבר חדש מאוד לפני גאון ישראל הצדיק ר' אהרן זינגער ז"ל והתפלא מאוד אשר הניחו לי מן השמים על רעש הגדול אשר עשה הגאון נב"י על הגאון חכ"צ בדברי רשב"א בדין אם המכה מוציאה דם תולה אפי' בשעת ווסתה וצווח הנב"י א"כ לעולם לא תהי' טמאה יעו"ש. ואמרתי בזה דתורה גזרה עד שתרגיש בבשרה אינה נעשית נדה דדרשי' אשה כי תהי' זבה דם יהי' זבה בבשרה מהך בבשרה דרשי' עד שתרגיש היינו הרגע אשר נפתח המקור להוציא דם אשר תהי' זבה אז אם תרגיש בבשרה תהי' נדה אבל אם התחילה להיות זבה שיהי' זב טפה ראשונה בלי הרגשה אז אפי' יזל ממקורה דם נדה לא נטמאת ע"י דם נדה לחוד דהא בשעה שנפתח לצאת לא הרגישה א"כ אי יש לה מכה במקור אולי נפתח מדם המכה רגע אחת טרם שבא הזמן שדם נדתה יפתח רחמה וכאשר המקור שלח דמיו לחוץ פגע במקור נפתח אי אפשר שתהי' האשה באיסור נדה רק אי ווסתות דאורייתא א"כ ברור הוא שכאשר הגיע הוסת בא דם נדה א"כ מחליטים שדם המקור פתח המקור או לכל הפחות בתערובות יחד דם נדה עם דם המכה ושניהם פתחו המקור מין במינו אינו חוצץ והיא נדה דאורייתא אבל אי ווסתות דרבנן ואין כאן בירור שברגע זו יבוא דם

לפתוח המקור ונשאר ס' גמור אי דם נדה פתח המקור או דם המכה ואזלינן בתר חזקת טהרה דתלינן דדם המכה פתח המקור ואח"כ יצא הדם נדה וא"כ קו' נב"י שהקשה דם נדה שבה היכן הלך אם תהי' נטהרת לעולם הכי חדל להיות להאשה אורח כנשים לק"מ בכל זמן ווסת נפרד והלך הדם נדה שבמקור רק היא לא נטמאת מדם מקור יען שלא נפתח המקור ע"י דם נדתה והבן ובזה ישבתי כל השגות הנב"י על גאון צבי ישראל חכם צבי ואכ"מ (ועיין בנדה דף ס"ג בראתה דם מתוך דם טוהר והארכתי בזה ועיין בסדרי טהרה בחדושיו ודו"ק). נחזור לשורש דברים כי באשה הנ"ל אשר אנו דנין בה קרוב מאוד שמרגשת פתיחת המקור ונימק טיפה כחרדל ונטמאת ואח"כ כאשר מצא הדם מקור פתוח יצא המעט דם אשר במקור בלי הרגשה כלל לתוך הפרוזדר ומשם לחוץ ולולא שהיא מעוברת הי' בא רוב דם כדרך הווסת באשה אבל יען שהיא מעוברת בא רק טיפין טיפין על בשרה ועל בגדיה והיא בנדתה כי יש מיעוט נשים מעוברות אשר רואין גם בשעת עיבור ודו"ק. שנית חתר למצוא היתר לנידן דידן דחקר הגם דהמכה רחוק מן המקור אף עפ"כ אפשר שתטעה האשה על הרגשת מי רגלים או הרגשת עד או הרגשת מכה שבצדדים אשר תרגיש סברה היא שהוא הרגשת המקור וא"כ יש ס"ס אחד הלא גם הרגשת המקור הוה רק ס' ולא ודאי כאשר ביאר הנב"י מהד"ת סי' קח"י א"כ דלמא היתה הרגשת המכה ואת"ל מן המקור דלמא הרגשה ריקנית והאריך להביא ראי' דתוכל האשה לטעות על שאר הרגשות המקור ואבוא לדרוש על ראיותיו בעזה"י.

(א) הביא ראי' מתו' נדה די"ז ד"ה ודם עלי' שנתקשו מנ"ל דדם עלי' טהור ותי' דילפינן מקרא ממקור דמי' דם המקור בלבד טמא והקשה מעלתו נ"י תיפק לי' דילפינן מבשרה עד שתרגיש בבשרה ובדם עלי' ליכא הרגשה אלא עכ"ח שבדם עלי' יש ג"כ הרגשה והגם שעלי' רחוק מן המקור אעפ"כ יש לטעות ע"י יציאת דם מן עלי' שהוא הרגשת המקור והשיג בזה על אדמ"ו חת"ס בסימן קע"ח ועל הפלתי קפ"ג ז"ל והאריך בזה. י"ל דלק"מ דבאמת דבדם עלי' ליכא הרגשה כלל רק רבינו הקדוש הודיע במשנה כלל דם החדר טמא ודם עלי' טהור היינו דם החדר טמא בעצמו וגם לטמא לאחר ודם עלי' טהור שאין בו שום טומאה הן לעצמו הן לאחרים וע"ז הקשה תוס' מנ"ל הא דאין עכ"פ אפילו טומאה בגופה שלו יהי' שבא בלא הרגשה ואין מטמאה האשה עכ"פ הדם יהי' טמא וע"ז תי' התוס' יען דכתיב וטהרה ממקור דמי' משמע דווקא דם המקור הוא החדר הוא טמא אבל דם עלי' טהור לגמרי וע"ז סובב קו' הפלתי הא דתני דם הנמצא בחדר טמא קאי רק על הדם והא דתני נמצא בפרוזדור ס' טמא ג"כ רק על הדם זה אי אפשר דא"כ איך בא המשנה במס' נדה דהוא נוגע באשה ובעלה אלא עכ"ח דהפי' כך הוא דבדם החדר הדם

טמא וה"ה האשה ובעלה ובעלי' האשה ובעלה וגם הדם טהור ובפרוזדר הכל ס' טמא וא"כ קשה ממנ"פ אי דארגשה יהי' ג"כ בפרוזדר ודאי טמא דבדם עלי' ליכא הרגשה ודו"ק ומה שהביא ראי' מדברי ש"ש שמעתא ד' פ"א דסובר דיש הרגשה בדם עלי' לק"מ דהוא קאי על הרגשה בסי' קפ"ג הרגשת זחילת הדם מבפנים לחוץ ואז אין הבדל בין זיבת דם עלי' או זיבת דם החדר ודו"ק. ואגב אעתיק מה שכתבתי על הגליון נב"י מהד"ת יו"ד סי' קי"ט בד"ה ועתה שנתקשה שאפי' למ"ד ווסתות דאורייתא אעפ"כ אם בודקה מיד היא טהורה ולא חיישינן שראתה טפה ונאבד א"כ למה לא חילק התרה"ד שאם בודקת מיד היא טהורה וצע"ג וכתבתי שם וז"ל קו' זו נפלאת בעיני בשלמא שם בווסתות דהגיע הזמן לראות מכח חזקה דאורח בזמנו בא והי' לה להרגיש וזו שלא ארגשה ש"מ שלא בא הווסת שאלו בא אפי' רק טיפת דם כחרדל כסברת התרה"ד מדארגשה ש"מ שהי' עכ"פ טיפה אחת ונימק ועכ"ח דגם לצאת טיפה אחת נרגש המקור וא"כ מדלא ארגשה עכ"ח דלא בא הווסת הגם דרוב נשים רואות בשעת ווסת זו מדלא ארגשה יצאה מרובא עיין כתובות דף ט"ז דוגמא רוב נשים בתולות נשאות ורוב הנשאת בתולה יש לה קול וזו דאין לה קול איתרע לה רובא ה"ה כאן רוב נשים רואין עכ"פ טפה בזמן הווסת ורוב נשים הרואות בזמן הווסת מרגישין הרגשות המקור וזו דלא ארגשה איתרע החזקה אורח בזמנו בא ודו"ק. (ב) עוד חתר למצוא ראי' שני' וכ' וז"ל ויש לי ראי' מגמ' נדה דף ט"ו דאמרינן שם ר"י בריב"ז אומר אף בעלה נכנס להיכל ומקטיר קטורת ופריך תיפוק לי' דהוה בעל קרי ופי' רש"י דאף בהראה חייב משום בועל נדה משמע מלשון רש"י דמפרש דרק הערה ועכ"ח מדלא משני שלא הוציא הזרע והנה קשה אף אי נימא דהראה בכל מקום היינו הכנסת העטרה עדיין איך שייך לומר כאן דלא גמר ביאתו הלא כאן על מתני' קאי ומתני' מוקמינן דלאחר זמן ולכן פטורין משום דאמרינן דהוה הרגשת שמש ואם מיירי דלא עשה רק הראה א"כ שייך לתלות ארגשה בזה אלא בודאי מוכרח לומר דהאי דתלי' בשמש לאו משום דדופק על פתח הרחם אלא כל ארגשה דאיתעבד מחמתי' היא טועה בהרגשת הדם עכ"ל צריך אני להוציא מעלתו נ"י מסבך גדול אשר נתערבו לו הדברים כלל גדול בלימוד דבר שהשכל מכחיש לא אמרו חכז"ל ח"ו ומי הוא זה אשר יסבול מוחו לאמור שאשה לא ידעה להבחין בין הרגשת הכנסת עטרה ובין פתיחת פי המקור שהוא רחוק מאוד מפי הגוי' בהכנסות עטרה בשלמא בגמר ביאה אשר מגיע האבר עד סמוך לפי רחם יש לטעות או ה"ה אם הגיע בעד ואצבע עד סמוך לשם אבל אם לא הגיע השמש או העד עד סמוך לפי הרחם בודאי ידעה האשה להבדיל כי היא אינה שוטה שאינה מרגשת להבדיל בין פתיחת המקור ועקיצת השמש

או העד או מי רגלים אלא ברור דשם קאי על הרגשת הגוף באברים שבא ג"כ לפעמים בשעת ביאת הדם והוא בא ג"כ מכח דחיקת השמש או דחיקת העד במיצר צוואר הרחם ודבר זה מבואר בתשו' אבני מלואים סי' כ"ג בד"ה אמנם שביאר כן שבהרגשת צער בעלמא תטעה בין הרגשת הגוף מחמת ביאת הדם או מחמת הרגשת הגוף מביאה או ע"י דחיקת מי רגלים אבל א"א להחליף הרגשות המקור עם הרגשת מי רגלים או הרגשת העד וסיים וז"ל ותדע דהא דאמרינן המשמש עם טהורה ואמרה נטמאתי חייב ומנא ידעה בודאי שנטמאת עד שאמרו שהוא חיוב כרת אם לא פירש באבר מת אלא בודאי שהרגישה שנפתח מקורה והרגשה זו יכולה להיות אפי' עם הרגשת העד ושמש או מ"ר עכ"ל וכן מצאתי בבינת אדם בשער בית הנשים סי' י"ב בד"ה ואמנם שכ' וז"ל והא דכ' הב"י והט"ז כיון שלא הרגישה שיצא דם מגופה גם זה אמת ולכן מדייקי' בלישנא ולא כתבו בקיצר כיון שלא הרגישה ולמה האריכו בלשונם ואמנם הוא אשר דברתי כי יש ב' מיני הרגשה א' שתרגיש שיצא דם מגופה ולתרה"ד וכ"פ המחבר בסי' ק"צ שהרגישה שנפתח המקור להוציא דם ובזה ודאי לא שייך לומר שטעתה בהרגשה אלא דהש"ס משני אליבא דשמואל דאמר עד שתרגיש בבשרה וכתבנו בסי' ד' דאיזה הרגשה שיהי' בין הזדעזעות איברי' וכל כיוצא בו הכל מקרי הרגשה וע"ז הקשה הש"ס אי דארגשה למה לאחר זמן או בהצניעה תחת הכר ועגול טהורה ומשני דלעולם דארגשה ר"ל הרגשת הגוף ואפ"ה אמרינן דטעתה בשמש ועד אבל כשתרגיש שיצא הדם מן המקור בזה לא שייך טעות עכ"ל א"כ בנ"ד אם המכה בצדדין רחוק מהמקור והאשה הרגישה פתיחת פי המקור איך תתלה הרגשות המקור הרגשת המכה אשר בצדדי צואר הרחם ודו"ק ובזה נסתר ראי' ג' וראי' ד' אשר הוכיח מנדה דף י"א מדם בתולים ומר"פ האשה שעשה צרכי' כמובן בפשיטות וק"ל. (ג) ראיתי שיצא מעלתו נ"י לחקור אם א"א לתלות במכה והרגשה איך יהי' אם פ"א תרגיש ולא תמצא אח"כ טיפת דמים אם מהני הבדיקה כיון דרוב פעמים היא ראתה אחר הרגשה הנ"ל ומנ"ל לומר שעכשיו היא ממיעוט מרגישין הרגשה ריקנית דלמא היא ממיעוט שמעכב שם הדם והאריך שתלי' בשיטת התוס' דף מ"ב דיש מקום פה המקור לבית החיצון או שנימא כשיטת הרמב"ם שבית החיצון מתחיל מיד אחר גמר פה המקור והביא דברי נב"י ודברי חת"ס ודברי מעדני מלך ודברי ב"י סי' קצ"ו והאריך במאוד דניזל בתר רוב שאין אצלה הרגשה ריקנית וא"כ אין מזור להאשה. ונלע"ד למצוא היתר לאשה הנ"ל וממילא ימצא לעיין על פלפולו הנה רב אלפס בשבועות הל' נדה כ' וז"ל אמר ר"ז בנות ישראל הן החמירו על עצמן שאפי' רואות טיפת דם כחרדל יושבת עלי' ז' נקיים ואע"ג דהאי תקנתא דרבי בשדות ליכא למיחש

בה למילתא דאיסורא כלל עבד רבנן הרחקה ואנהגו בנות ישראל למיעבד כר"ז דהא אמרי' דהא דר"ז הלכה פסוקה היא כדאמרינן התם אין עומדין להתפלל מתוך דין או הלכה אלא מתוך הלכה פסוקה ה"ד הלכה פסוקה אמר אביי כי הא דאמר ר"ז בנות ישראל החמירו על עצמן שאפי' רואות טיפת דם כחרדל יושבת עליו ז' נקיים עכ"ל וכ' הר"ן וז"ל תמיה למה אנהיגי חכמים מילתא יתירה כיון דתקנתא דרבי סגי חומר בנות ישראל למה לי והאריך ותי' וז"ל אלא י"ל שכיון לפעמים בטפה כחרדל יושבת ז' נקיים דהיינו בזיבה הסותרת החמירו בנות ישראל על עצמן נעשות כל דם שתראנה כאלו היא סותרת ורבותא דטפת דם כחרדל היינו משום דהוה מצי למימר דבדם מרובה דווקא הוא שראוי' להחמיר בו דשמא יצא מן המקור בג' ימים זה אחר זה ושהה בפרוזדר שהוא כמו יצא לחוץ כדדרשינן לעיל וצריכה מן התורה ז' נקיים אם הוא בימי זיבה ולהכי נקט טפה כחרדל אע"ג דודאי אינה אלא ראי' אחת עכ"ל ודקדקתי למה דייק ר"ז בלשונו שאפי' רואות טיפת דם הי' לו לומר בקיצור בנות ישראל החמירו על עצמן לישב ז' נקיים על טיפת דם כחרדל דהא זה כל החידש שהחמירו לישב על טיפת דם כמו בזיבה ובפרט דם סותרת וצע"ג. ואמרתי דבר חדש הגם דהרגשה סברא דאורייתא כדברי תרה"ד אבל עכ"פ כיון שלא מצאה דם וצריכין אנו לומר שהי' טיפה כחרדל ונאבד או נימק ובעבור כן לא מצאה דם עכ"פ האשה לא ראתה אפי' טיפה כחרדל דהא יש ס' דלמא הרגישה מראה טהורה או שמא הרגשה ריקנית ואזלינן בתר רוב וכל זה לענין שתהי' נדה טומאת ז' דאפי' בטפה אחת היא נדה אבל להחמיר להצריך ז' נקיים לא החמירו על עצמן בנות ישראל אלא הניחו על דין תורה וכיון דהרגשה אינה אלא אות על טיפת דם כחרדל ולא יותר כדברי הר"ן א"כ אם עכשיו האשה בימים הראוי' לזיבה אינה אלא שומרת יום ואי עומדת בימים הראוים לנדה היא טמאה רק ז' ימים אפי' תראה כל ז' ופסקה בסוף ז' מותרת לבעלה וזה שדייק ר"ז בנות ישראל החמירו על עצמן שאפי' רואות טיפת דם כחרדל יושבת ז' נקיים אבל דווקא רואות טיפת דם אבל על הרגשה בלבד לא החמירו ודו"ק. ואוסיף עוד הגם דהר"ן החליט דטיפת דם כחרדל אינו אלא ראי' אחת הרבינו יונה סובר דאפי' טפה כחרדל יוכל להיות ג' ראיות ואעתיק לשונו שכ' בפ' אין עומדין בטעם דנקט טיפת דם כחרדל וז"ל אלא פשר הדבר הוא כך שאם הי' אומר דם סתם היינו אומרים שאין בזה חומרא כ"כ מפני ששלשה בתים יש באשה חדר עלי' ופרוזדר וכשהדם מרובה אפשר שמהיום ג' ימים נעקר ויצא ביום הראשון מעט בבית הפנימי וביום השני נעקר מעט ויצא בבית אמצעי ועכשיו ביום הג' נתקבץ הכל בבית החיצון ואעפ"י שאינו מן הדין שיחוש האדם לדם שבפנים אלא כשבודקת

ורואות בבית החיצון אפ"ה כיון שאפשר שיהי' בזה הענין היינו אומרים שראוין לחוש וא"כ אין בזה חומרא גדולה שהרי אפשר שנעקר הדם מהיום ג' ימים ודין הוא שנדון אותה כמו זבה גדולה ותשב ז' ימים נקיים אבל כשהדם הוא מעט רחוק הדבר לומר שג' משהויין הי' ובכל יום נעקר משהו אחד וקמ"ל אעפ"י שהוא דבר רחוק שדבר מועט כ"כ שיהי' נעקר מהיום ג' ימים אפ"ה החמירו על עצמן ודנו אותו כאלו נעקר לגמרי וישבה עלי' ז' נקיים עכ"ל הזהב הרי מפורש יוצא דסובר מה דהחמירו בנות ישראל לישב על טיפה דם כחרדל היינו שחששו שהן ג' משהויין וא"כ הא תינח אם מצאה טיפה דם כחרדל אבל אם רק הרגישה ולא מצאה דם אנו אומרים א"א להרגשה בלי טיפה כחרדל שנימוח אבל עכ"פ לא הוה אלא ראי' אחת ודי שנחוש על נדה אבל אין חשש על זיבה אלא בראי' ג' פעמים בג' ימים וא"כ אין צריכה נקיים אלא ז' ימים תהי' בנדותה ובשביעי שבודקת וטהרה טובלת ומותרת לבעלה ודו"ק. והנה לדברי אבני מלואים וכן דעת אמ"ו הגאון אמרי אש ביו"ד סי' ס"א בד"ה ויש דדם שלא בהרגשה אינה סותרת ז' נקיים מדאורייתא וא"כ עכ"ח איירי דארגשה דאל"כ אפי' סופרת ז' נקיים בזבה אינה סותר וכיון דארגשה א"כ בודאי ראתה לדברי תרה"ד א"כ הי' לר"ז לומר דהחמירו בנות ישראל לישב ז' נקיים אם הרגישה אפי' בלא ראי' אלא מוכח דווקא אם הרגישה וגם ראתה טיפה כחרדל אז החמירו לישב ז' נקיים אבל בארגשה לחוד די שתשב כימי נדה ולא כזיבה דהא לא ראתה דם אפי' כחרדל ודי שנחוש על נדה אבל לא להיות כזבה ודו"ק. ואין להקשות לדברי הר"ן שכתב אלו נקט רק שהחמירו לישב על ראיה אחת דם ז' נקיים הו"א דחיישינן שמא יצא הדם בג' ימים וצריכה מן התורה ז' נקיים יעו"ש וקשה הא בלא הרגשה אינה זיבה ואם הרגישה זה לפני ג' ימים א"כ בודאי ראתה כפי דברי תרה"ד והיתה צריכה להיות שומרת יום כנגד יום ואם הרגישה גם ביום שני וגם ביום שלישי א"כ היא באמת זיבה ואיך שייך לומר בנות ישראל החמירו על עצמן הא זו היא זבה גמורה אפי' בלי ראיית דם כלל וע"כ דלא ארגשה א"כ אפי' בסופרת ימי זיבה אינה סותר לפי דברי אבני מלואים ולמה החמירו בנות ישראל אפי' בראי' אחת הא בלא ארגשה טפה שבא בג' ימים אינה סותר ז' ימים וצע"ג. אחר העיון לק"מ דאיירי דארגשה רק מצאה מראה טהורה ותלתה הרגשה במראה טהורה וכן ביום שני מצאה מראה טהורה ועכשיו ביום ג' ראתה דם וחיישינן שבא בג' ימים והיא זבה דאורייתא דנגלה שיש לחוש שבא הדם בג' ימים ועכשיו היא זבה ממש דיש שהדם לא בא עד שנתרבה ומראה טהורה שמצאה הי' שם בפרוזדר מקודם ודו"ק. וראי' לזה דאל"כ קשה לדברי רבינו יונה שאפי' באמת דחיישינן שטיפה כחרדל בא בג' משהויין וקשה א"כ עכ"ח

דהרגישה ג' פעמים ואיך שייך דהחמירו על עצמן הא הוה זבה גמורה אפי' מן הדין תורה אפי' בלא ראי' דם כלל ואיך שייך החמירו על עצמן אלא עכ"ח דמצאה מראה טהורה וכמ"ש ודו"ק. ויותר נ"ל אפי' לדברי חו"ד וסדרי טהרה דסוברים דראי' בלא הרגשה ג"כ סותר בז' נקיים וא"כ שפיר דברי ר"ן ור"י דחששו דלמא בא הדם בג' פעמים יען דבזבה הסופרת סותרת בראי' אחת אפי' בלא הרגשה ה"ה חששו בנות ישראל לטמאות עצמן בראי' אחת בלי הרגשה חיישינן שמא בא הדם בג' פעמים והות זבה מ"מ קשה למה החמירו בשלמא אם היתה זבה באמת אז סותר ראי' בלי הרגשה כהוכחת חו"ד דאל"כ למה הצריכה התורה בדיקה כלל אם תרגיש בלא"ה ראתה ואם לא תרגיש אינה סותרת ועוד שצריך להיות ספורין ובדוקין לפנינו יעו"ש אבל בודאי נא נעשית זבה בלי הרגשה וכיון שלא הרגישה כל ג' ימים א"א שתהי' זבה וצריך ז' נקיים ולמה החמירו ועכ"ח דהרגישה ג' ימים זה אחר זה וא"כ מן הדין היא זבה לפי סברת תרה"ד ובמה החמירו וצע"ג. ולפמ"ש ניחא דהרגישה ומצאה מראה טהורה ועכשיו ביום הג' מצאה טיפת דם וחששו שמא בא הדם בג' משהויין והות זבה מדאורייתא והגם דלא צריך למיחש שמא עיכב הדם כאשר האריך רבינו יונה אעפ"כ החמירו ל עצמן ודו"ק והי' ני להאריך בכמה מקומות מכמה חקירות (כי הרעישו על תרה"ד מגמ' אי וסת דאורייתא או דרבנן ולדעתי אי וסת דאורייתא טמאה אפי' אי מצאה מראה טהורה דיש חזקה שאורח של דם בזמנו בא אבל בהרגשה לבד מקילין אי מצאה מראה טהורה) אך הזמן בוגד בי. סוף דבר הכל נשמע אם האשה הרגישה ומוצאת אחרי שעות הרבה דם על בגדיה וגופה היא צריכה ז' נקיים ככל נדה בזמן הזה אבל אם תרגיש ולא תמצא דם אז תהי' בנדתה ז' ימים ולא תבדוק כלל רק ביום ז' תבדוק קודם טבילה ותטבול בלא ברכה כדי להיות היכר בין דין זה ובין אם תראה דם אחר הרגשה הנ"ל שאז צריכה ז' נקיים וכל זה בימי עיבורה אשר בלא"ה יש צד להקל דאז אין רוב דמים במקור ויש לתלות במראה טהורה וכן בימי מניקתה אבל אם יהי' כן בשאר אשה אין אני סומך עלי כלל כי הוא דבר חדש מאוד הגם שמיושבים כמה קו' על התרה"ד אעפ"כ אני איני מוסמך להורות בדבר חדש כזה חוץ אם יסכימו גדולי ישראל אשר להם יד ושם דברי המקצר במקום שיש להאריך כי מלאכת שמים היא ויעזור ד' למען שמו לטובה תמיד הד"ש. הק' חיים סופר מכתב שני להרבני הנ"ל אחד"ש קבלתי מכתבו והגם שידע כי מוטרד אני הפציר בי להשיב לו מיד ואבוא בקצירת אומר כמעט רק ברמיזא וד' יהי' עמדי שלא אכשל בדבר הלכה ח"ו. (א) השיב מעלתו נ"י שלכך אמרו בנות ישראל החמירו על עצמן אם רואות טיפת דם למעט כתמים כדברי רבינו ירוחם הובא בב"י סי' קפ"ג אבל לעולם אפי' בארגשה לבד החמירו

בנות ישראל עכ"ד לק"מ דין זה דלא החמירו על הכתם ילפינן מדנקט ר"ז אפי' רואות טיפת דם וילפינן דם ולא כתם כמבואר בתשובת ר"ע לתלמידיו דם ולא כתם ויעיין בב"י שרבינו ירוחם כתב וז"ל לא החמירו אלא דם היוצא מגופה ונא כתם עכ"ל ולא הביא כלל לשון רואות טיפת דם ואני חדשתי מדנקט רואות טיפת דם תיבת רואות מורה דוקא אם ראתה דם מגופה ולא שהרגישה ודו"ק. (ב) השיב עוד על מה שהקשתי למה לא אמר ר"ז בנות ישראל החמירו אפי' אם הרגישו אפי' בלא ראיה דהא בהרגשה ג"כ הוה החשש רק על טפה אחת כחרדל ויש רבותא שאפי' לא מצאה דם כחרדל אלא פשיטא דלא החמירו בנות ישראל אם הרגישו ולא מצאו דם זה תמצית ראיה שלי ומעלתו נ"י השיב שלכך נקט אם רואות לא שמעי' שהחמירו על טפה כחרדל בלא הרגשה אפי' כמבואר בש"ך סי' קפ"ג וכמבואר בפלתי שם סי' הנ"ל דכיון דמגופה הוא יש בו משום טומאת כתם ודלא כתורת שלמים עכ"ד צריך אני להעמידו על נקודה אחת חומרא דר"ז אשר החמירו בנות ישראל הוא אם ימצא דבר כעין זה שתהי' טמאה מדאורייתא אז גזרו חומרא אפי' אם בנידן ראייתם ליכא ז' נקיים מדאור' גזרו להיות זבה על טיפת דם יען שמשכחת בזבה הסופרת שסותרת בטפה כחרדל דעכ"פ בראיה אחת בימי נדתה תהי' נדה דאוריי' וגזרו על עצמן להיות זבה מטעם הר"ן דמשכחת זבה הסופרת או כרבינו יונה דמשכחת בג' משהויין דהוה זבה אבל שבנות ישראל יחמירו בלא ארגשה דטהורה מדאור' מהכ"ת להחמיר על עצמן להכניס בכלל איסור כלל ולקבל ב' חומרות טומאת נדה וגם טומאת זבה רק חכמים גזרו כל היכא דאיכא בהרגשה טומאה דאוריי' הם החמירו על בנות ישראל טומאה היינו אפי' בלא הרגשה ומה לי ראי' מרובה או ראיה מועטת אבל בנות ישראל החמירו על עצמן רק על ראיה אחת אשר פועל עכ"פ נדה דאוריי' החמירו על עצמן להיות כזבה מדאורייתא ודו"ק (עיין נזיר דף ח' ותוס' כתובות דף ע"ה והבן היטב). ולפ"ז לדינא הוה נכון דאם ברור שדם בא כחרדל מגופה אסרו חכמים באיסור כתם אבל אין זה בכלל בנות ישראל החמירו על עצמן רק בש"ע כתוב הדין שיש בחרדל או אפי' בפחות איסור כתם ובזה יבין מעלתו נ"י מדוע שלא השגתו על הגאונים הפלתי וס"ט מדברי ר"ן ור"י דרחוקים זה מזה כמרחק מזרח ממערב ולא כאשר האריך מעלתי שהבין שאני משיג על הגאונים ודו"ק. (ג) על מה שהפלאתי ביום ההוא דעכ"ח לר"ן ור"י דאירי דארגשה ג' ימים א"כ מאי חומרא החמירו על עצמן ואי בלא ארגשה לא משכחת סותרת ז' ימים בזבה (ואדמ"ו באמרי אש סי' ס"א הוכיח דרמב"ן ור"ן סברו דדם בלא ארגשה אינה סותרת) ותירצתי דאירי בארגשה ומצאה מראה טהורה וכ' מעלתו נ"י דמזה יראה שחזרתי מדברי בראש תשובתי דהארכתי דהרגשה הוא רק

בתחילת פתיחת המקור אבל אח"כ יצא דם בלא הרגשה דאל"כ גם כאן אפשר שהי' המקור פתוח ג' ימים וראתה בהם ג' ראיות עכ"ד נפלאת בעיני שישמע אזנו מה שפיו מדבר הלא האשה בחזקת טהרה ולא הרגישה כלל ועכשיו רואות טיפה כחרדל מהכ"ת לחוש שהי' הרגשה ולא יודעת ואח"כ יצא דם ג' ימים זא"ז והיא זבה אני אמרתי אם יצא דם פ"א בהרגשה אפי' רק טפה ונימק יוכל השאר דם לבוא אפי' אחר שעות בלי הרגשה כיון שנפתח המקור ודו"ק. ועוד דזה לענין נדה שהדרך שיזוב דמה ימים רבים אבל זבה דאורייתא שהוא י"א יום בין נדה לנדה שאז חידשה התורה דין שומרת יום כנגד יום ואז דווקא אם נפתח המקור בהרגשה בג' ימים היא נעשית זבה (או בב' ראיות בין השמשות) אבל בודאי צריך להיות הרגשות לראיית זבה בשומרת יום כנגד יום כי בי"א יום הנ"ל אין דרך המקור להיות נפתח וראיות בהרגשה נקשרו שתקבל האשה שם זבה ודו"ק היטב כי קצרתי מאוד. סוף דבר אגיד למעלתו נ"י שבימי מניקה ועבורה יש לסמוך אם לא מצאה דם רק שהרגישה שתחזיק עצמה בנדה וביום ז' אם תפסיק בטהרה תטבול בלא ברכה בפה כי היא לא צריכה ז' נקיים על הרגשה בלי מציאת דם ורק יען שדבר חדש הנ"ל צ"ע עוד ברש"י ותוס' מגילה דף כ"ח ודי לי בזה לסמוך לטהר אשה לבעלה בימי מניקה ועיבורה ולא בכל העתים שכלל גדול נמסר לנו ממרן חת"ס ז"ל חדש אסור מן התורה רק אם יסכימו עוד שני רבנים יראי ד' אבל אני לבדי איני כדאי וד' ירחם עלי מהרה ויעמידני בקרן אורה תורה ויראה הד"ש. הק' חיים סופר:

סימן לו

שאלה אשה אחת אשר היא מעוברת וניכר עוברה כי היא בחודש החמישי ואחותה אשר הוא בחודש השלישי ששני פעמים עבר ווסתה ולא ראתה הי' שתיהן במרחץ ונתחלפו להם חלוקם זה בזה וביום המחרת מצאה המעוברת אשר כבר בחודש השלישי כתם בחלוקה והכירה ג"כ שזה החלוק של אחותה ושאלה אם הוא טמאה אשר מצאה הכתם כאשר היתה מלובש בה או אחותה טמאה אשר לבשה מקודם חלוק הנ"ל עכ"ה. תשובה לפום רהיטא האשה אשר ניכר עוברה היא טהורה ואחותה טמאה כמבואר בש"ע סי' ק"צ סעיף נ"ב וז"ל אחת מעוברת שהוכר עוברה ואחת שאינה מעוברת מעוברת טהורה ושאינה מעוברת טמאה עכ"ל והמעיין שם בראש דבריו הראשונים שכ' וז"ל במה דברים אמורים בשכולן שוות אבל אם אחת ראוי' לראות יותר מחברתה שאינה ראוי' תולה בראוי' עכ"ל הרי שהאשה תולה באשה הראוי' לראות יותר ממנה וא"כ האשה שניכר עוברה היא בחזקת מסולקת בדמים עד שאינה צריכה לחוש בלילה הסמוך לווסתה לפרוש מבעלה כמבואר בסי' קפ"ד סעיף ד' וגם אינה קובעת ווסת בתוך זמן עיבורה

משניכר עוברה כמבואר בסי' קפ"ט סעיף ל"ג אבל בתוך ג' חדשים אשר לא ניכר עוברה צריכה לפרוש בסמוך לווסתה וקובעת בו ווסת כמבואר בסי' קפ"ז וקפ"ט א"כ הנשים אינם שוות האשה שניכר עוברה תולה בהאשה שהיא בתוך ג' חדשים שלא ניכר עוברה והוא נכון. אמנם א"כ יפלא למה כ' הרשב"א והטור והש"ע אחת מעוברת שהוכר עוברה ואחת שאינה מעוברת הי' להם לכתוב ואחת שלא הוכר עוברה דהי' במשמע הגם שהיא מעוברת ולא ראתה זה שני פעמים בזמן ווסתה עכ"פ לא הוכר עוברה ותולין בה ומדכתבו וז"ל ואחת שאינה מעוברת עכ"ל משמע דומי' ואחת שאינה מניקה דידענו בבירור שאינה מינקת ה"ה ידענו בזאת שאינה מעוברת כגון שלא עבר עליה אפי' עונה אחת שלא ראתה אז תולה בה האשה שהוכר עוברה יען דיש בה תרתי לטיבותא אחת שהיא מעוברת והשנית שהוכר עוברה שמסולקת מדמים ולאשה השנית תרתי לריעותא שאינה מעוברת אפי' אבל אם גם היא מעוברת רק שלא הוכר עוברה לא מהני והוא פלא מהכ"ת שלא תוכל לתלות ההוכר עוברה באשה לא הוכר עוברה הלא הוכר עוברה היא בחזקת מסולקת מדמים וזו שלא הוכר עוברה היא אינה בחזקת מסולקת מדמים וא"כ אחת ראוי' יותר לראות מחברתה ואינם שוויין ותתלה זו בזו וצע"ג. ונלע"ד לבאר בעז"ה דין הנ"ל ואקדים דבר תוי"ט פ"א דנדה משנה ה' ר' יוסי אומר מעוברת ומניקה שעברו עליהן ג' עונות והקשה הנ"ל וז"ל וא"ת מעוברת לת"ק נמי הא בעי לסוף ג' חדשים וי"ל דכשאתה מונה חדשים אי אתה מונה צ' יום דלפחות יש בג' חדשים האחד מהן חסר ועי"ל דר"י ס"ל דעד שיעברו עלי' ג' עונות לא אמרינן די' שעתה ואם הוכר עוברה ועדיין לא עברו עלי' שלש עונות מטמאה מעת לעת או מפקידה לפקידה ולתנא קמא אף על פי שלא עברו עלי' שלשה עונות משהוכר עוברה די' שעתה ושוב מצאתי כך בב"י סי' קפ"ט שכ' בשם רשב"א דטעמא דמילתא דמשום דהרי זו כחולה ודמיה מסולקין ומשעה שהוכר עוברה ראשה ואיבריה כבדים עלי' אבל קודם שהוכר עוברה אין ראשה ואיבריה כבדים עלי' ור"י חלוק בדבר ולא חשוב לה מסולקת דמים אא"כ פסקה מדם ועברה עלי' ג' עונות עכ"ל הבין התיו"ט דר"י פליג על תנא קמא אם הוכר עוברה ולא עבר עלי' ג' עונות דלת"ק היא בחזקת מסולקת מדמים ולר"י אינה בחזקת מסולקת מדמים רק אם גם עברו ג' עונות ופלא בעיני א"כ למה כ' הרשב"א תיבת אלו אלא א"כ פסקה מדם הלא המה שפת יתר די באמרו עברו עלי' ג' עונות הלא גם לת"ק איירי בפוסקת דמים רק דלת"ק מהני הוכר עוברה אפי' לא עברו ג' עונות ולר"י בעי דוקא עברו ג' עונות וצע"ג. ואחר העיון נ"ל דבר חדש בעז"ה בנדה דף י' כתנאי מעוברת ומניקה שהי' שופעות דם ובאות דיין כל ימי עיבורן דיין כל ימי מניקתן דברי ר"מ ור"י ר' יהודה ור' שמעון

אומרים לא אמרו דיין שעתן אלא בראי' ראשונה אבל בשני' מטמאה מעל"ע ומפקידה לפקידה וכן פליגי ר"י ור"ל וכ' רש"י שם בד"ה אבל מעוברת וז"ל ודאי דמי' מסולקין ואפי' לא נסתלקו מתחילתן מסתלקין והולכין הן תדיר עכ"ל וכן מבואר בתוס' ד"ה דין יעו"ש באר היטב. והנה בשלשה חדשים ראשונים אם ראתה בזמן ווסתה בכל שלשה פעמים ואח"כ הוכר עוברה אין צריכה לחוש על ווסתה שאינה צריכה לפרוש מבעלה בעונה סמוך לווסתה ואינה צריכה בדיקה הגם שראתה בג' חדשים אעפ"כ אמרי' עכשיו שהוכר עוברה שראשה ואיברי' כבדין עלי' והיא בחזקת מסולקת בדמים דאם תראה בזמן ווסתה בחודש רביעי וחמישי וששי אעפ"כ בחזקת מסולקת מדמים לת"ק דמה שראתה הכל במקרה כי טבעה להיות מסולקת מדמים וה"ה אפי' ראתה בשלשה חדשים ראשונים אעפ"כ משעה שהוכר עוברה היא בחזקת מסולקת מדמים אבל ר"י פליג וסובר דצריך שיעברו עליה ג' עונות ולא ראתה אז מהני הוכר עוברה אבל לא עברו עלי' ג' עונות בלא ראית דם לא מהני הוכר עוברה וזה שהביא הב"י בשם רשב"א ור"י חנוק בדבר ולא חשוב לה מסולקת בדמים אלא א"כ פסקה מדם ועברו עלי' ג' עונות עכ"ל היינו פסיקת הדם וגם עברו עלי' ג' עונות שהוכר עוברה דת"ק סובר אפי' ראתה עכ"פ משהוכר עוברה ראשה ואיברי' כבדין עלי' והיא בחזקת מסולקת מדמים ור"י פליג דוקא אם פסקה מדם ועברה עלי' שלש עונות שלא ראתה וא"כ רחוקים דברי ת"ק מדברי ר"י ודו"ק. ובתורת הבית הארוך בית שביעי שער ג' מצאתו הדבר מפורש אחר שהאריך שטעם הת"ק דהולך אחר הכרת עובר דמאז והלאה ראשה ואיברי' כבדין עלי' כ' וז"ל ואעפ"י שר"י חלוק בדבר ונא חשוב לי' מסולקת דמי' אא"כ פסקה מדם ועברו עני' שלש עונות משעה שהוכר העובר וכדתנן ר"י אומר מעוברת ומניקה שעברו ג' עונות דיין שעתן מסתברא דלית הלכתא כוותי' אלא כסתם מתני' דקתני מעוברת משיודע עוברה עכ"ל הרי שדייק לר"י שפסקה מדם ועברו עלי' שלש עונות וכן הביא הב"י בסי' קפ"ט בשם ת"ה הקצר (ומה שהוסיף בת"ה הארוך משעה שהוכר העובר עכ"ל צ"ל הגם שהוכר העובר מקודם לח מהני רק עד שעברו ג' עונות כמ"ש התוי"ט ודו"ק) ועיין עוד שם ברשב"א שהאריך והביא ראי' מהך דתני' אפי' שופעת דם דיין כל ימי עיבורן ואי כר"י דדווקא שעברו עלי' ג' עונות ולא ראתה א"כ אם שוב תראה בג' חדשים תהי' מטמאת מעל"ע דהא חזרה לקדמותה יעו"ש שהאריך. היוצא מזה דלת"ק הכל תלי' משהוכר עוברה בחזקת מסולקת אפי' ראתה בחדשים ראשונים ולר"י צריכה ג' עונות אשר לא ראתה דם אז הוא מסולקת מדמים אפי' ראתה אח"כ ודו"ק (ועיין סי' תרח"י בא"ח לענין להאכיל למעוברת ביוכ"פ עיין בב"ח ובמג"א שם ועיין בתוס' חדשים באבות על לא

הפילה אשה מריח בשר קודש). שוב ראיתי לאדמ"ו ז"ל בחת"ס יו"ד סי' קס"ט בד"ה וזה שכ' שצריך שיצרפו שניהם סלוק דמים ושמחמת ראשה ואיברי' כבדין ובצירף הטעמים נעשה חזקה גמורה דאורייתא והאריך שם שר' ירמיה סבר דמהני סברת דסילק דמים מחמת הולד וצריך הכרת העובר כדי לידע שהיא מעוברת וע"ז השיב לו שאין זאת החזקה עיקר אלא בצירף ראשה ואיברי' כבדין יעו"ש ולפי הנראה מדברי הרשב"א הכל תלוי בהכרת העובר שמאז ראשה ואיברי' כבדין כאשר כ' בת"ה וטעמא דמילתא משום דהרי זו כחולה ודמי' מסתלקין דמשעה שהוכר העובר ראשה כבד עליה ואיברי' כבידין עלי' אבל קודם שהוכר העובר אין ראשה כבד עלי' ואין איברים כבדין עלי' עכ"ל ולכן אפי' תראה דם אעפ"כ היא בחזקת מסולקת מדמים ודברי אדמ"ו ז"ל עולין להבין דברי ר"י שסובר שצריך פסיקת דמים וג' עונות ולא באתי אלא לעורר על דבר חדש. אך כל זה דניתוסף כח בהוכר עוברה שהיא בחזקת מסולקת בדמים שאפי' תראה ג' פעמים אינה צריכה לחוש לוסתה ואינה צריכה בדיקה ואמרי' דיה שעתה מכח מיעוט דמים שיש בה עיין בהרא"ה שם או כמ"ש במשמרת הבית שמה שראתה הכל רק ראי' מיקרית יעו"ש אבל מי יכחיש שרוב נשים אינם רואים אפי' טפה אחת משעה שיתעברו ונקלט הזרע יעצור בדם אשר הולד יעשה ממנו וא"כ איך תתלה האשה שהוכר עוברה באשה שאין הוכר עוברה כיון דעכ"פ גם היא לא ראתה בזמן וסתה והוא האות שהיא מעוברת והיא מרוב נשים שלא יבא ווסתן משעה שנקלט הזרע ואיך תתלה בה כתמה הלא יתברר שלא תראה עוד ויהיה הוכר עוברה ונדע שהיא היתה מאז מסולקת מדמים כנלע"ד. ואוסיף נופך הגם בג' חדשים ראשונים צריכה בדיקה ולפרוש עונה סמוך לווסתה דחיישי' שמא תראה היינו כמו דחיישינן על שמא ימות כך חיישינן שמא תראה יען שלא ניכר עוברה עדיין אבל דנימא דכתם היא ממנה זה הוה כאלו נחוש שמא מת שנימא אעפ"י שנקלט הזרע ולא בא ווסתה אשר עפ"י רוב הוא אות ומופת שהיא מעוברת ומסולקת מדמים ואנן נאמר אעפ"כ ראתה כדי לטהר חברתה זהו שמא מת לא אמרינן דמה חזית דדמה דידה סומק טפי להקל עלי' ולהחליט על חברתה שמת שראתה ודו"ק. וגם הארכתי במקו"א בדברי עבודת הגרשוני סי' כ"א לענין אשה שהפילה ביום מ' דלא צריכה לחוש דלמא היתה מעוברת מטבילה הקודמת יען וביען דפרסה נדה ואם היתה מעוברת לא היתה ראתה בזמן ווסתה והס"ט סי' קצ"ד השיג עליו דמבואר בנדה דף ט' ראתה ואח"כ הוכר עוברה מזה נדע דמשכחת דמעוברת תראה נדתה ובארתי שם מי יכחיש שרוב נשים מיד שנקלט הזרע לא תראה ומיעוט רואין ולא חיישינן שאשה הנ"ל נתעברה ואעפ"כ ראתה ושוב הפילה א"כ היא יצאה שני פעמים מרוב (א) רוב נשים אינם רואין

נדתם משעה שנקלט הזרע (ב) רוב המתעברות יולדות ולד גמור רק מיעוט מפילות א"כ לא נחוש שאשה זו היתה ממיעוט נשים המתעברות ורואות ואח"כ היתה ממיעוט נשים מפילות טוב לומר שלא היתה מעוברת וממילא לא הפילה עכשיו ונשארת ברוב נשים רק אין מוכרח להתעבר מכל פעם שתלך לטבילה וא"כ עכשיו היא רק נדה ולא יולדת אבל בודאי מודה העה"ג שמיעוט נשים מתעברות ורואות כדמוכח מדף ט' בראתה ואח"כ הוכר עוברה והבאתי שם דברי רשב"א בחדושיו דג' חדשים ראשונים צריכה בדיקה ופרישה סמוך לווסתה דעכ"פ יש מיעוט דרואות ולפמ"ש מוסבר דשמא תראה חיישינן אבל דנאמר הגם דאינה היתה מעוברת והיא עכשיו יולדת לא חיישינן דעי"כ היא יוצאה תרי פעמים מן רוב נשים ונאמר בהיפך שלא היתה מעוברת ונשארת בכלל רוב נשים והיא רק נדה ולא יולדת ודו"ק. ומילתא דתמיהא מידכר אינשי שפלא ראיתי בנב"י מהד"ק א"ע סי' ס"ט בד"ה ושאלתי פה לרופאים וגילו לי שמשכחת נשים שרואין בחודש א' וגם בחודש ב' הגם שהמה מעוברות וגם ספרו לי שקרה להן שהי' רואין בשעת וסתן כל ימי עיבורן עד חודש ח' רק זה לא שכיח אבל בשני חדשים ראשונים שכיח לרוב יעו"ש ופלא איך הי' נעלם ח"ו מהגאון כל הסוגי' דף י' מעוברת ומניקה ששופעות ורואות דיין שעתן כל ימי עיבורן וימי מניקתן שפי' רש"י ותוס' אעפ"י שלא נסתלקו מתחילתן יסתלקו בסופן עכ"פ נגלה כל מה שספרו לו הרופאים וכן מבואר זה בדברי ת"ה הארוך והוא פלא גדול בעיני הלא מטעם זה אסורה בג' חדשים בעונה סמוך לווסתה כמו שהבאתי בשם רשב"א בחדושיו ובתורת הבית ובודאי אין להוציא אשה מחזקת כשרות יען שראתה שע"כ זנתה כאשר חקר הנב"י שם והוא פלא ואולי דייק שרופאים אמרו לו שהוא שכיח לרוב בשני חדשים ראשונים וא"כ לא נחשב לריעותא כלל והוה חשד חנם על האשה העלובה ומגמ' אינה מוכח דהוה מיעוט דשכיח כנלע"ד להצדיק קדוש מדבר אבל פלא שלא הזכיר מגמ' ותוס' ורשב"א כלום. אך להצדיק דברי הב"ח בתשובה אשר הביא הנב"י אשר החליט דאין לחוש שהקול אמת שהאשה זנתה קודם החתונה הגם שיולדת לז' והולד נראה כבת ט' חדשים יען שבעלה הכירה לבת אולי ידע שהיתה נדה קודם הנשואין ועכ"ח דלא היתה מעוברת וכל הרואה ישתומם איך הוא מופת ובפרט שנימא שהקול הוא שקר והגם שילדה לז' חדשים הולד נראה כט' חדשים והוא פלא. ולע"ד שמקום הניחו לי מן השמים להתגדר בו בעז"ה דמדברי גמ' דף י' ובפי' רש"י ותוס' ורשב"א בת"ה למדתי דבר כי האשה המעוברת כל כמה שתעלה בחדשים תתקרב יותר שלא לראות והוא כך רוב נשים אינם רואות מיד שנקלט הזרע אבל יש מיעוט שרואין בחודש א' ושוב לא תראה ויש רואות גם בחודש הב' ושוב לא

תראה ויש שרואית גם בחודש הג' ושוב לא תראה וכן כסדרן המיעוט רואות תתקטן ויש רואות אפי' עד חודש ח' וכן משמע בנב"י בעדות מפי רופאים מומחים אבל בודאי זה הוא מסברא מי שלא ראתה בחודש א' שוב לא תראה בחודש ב' או אם לא ראתה בחודש א' וב' שוב לא תראה בחודש ג' כי כן השכל גוזר אם אם מתחילה לא ראתה בודאי לא תראה כאשר תגדל עיבורה ודו"ק. וא"כ בנידן הב"ח שחשדו שהאשה היתה מהירה לקרב הנשואין יען שהרגישה שהיא מעוברת ועכ"ח דבחודש ראשון לא ראתה עכ"ח פחדה לנפשה שהיא מעוברת ומיהרה לנשואין לכסות בשתה וחרפתה ואם הבעל ראה אח"כ בחודש הב' שראתה ע"כ שגם ראתה בחודש הראשון דנשים שלא יראו וסתן בחודש הראשון בודאי לא תראה בחודש ב' דע"כ היא מרוב נשים אשר מיד שנקלט הזרע נפסק ווסתן וא"כ אם ראה הבעל שהיתה ראתה בחודש הב' עכ"ח שראתה גם בחודש הראשון וא"כ איך נאמר שמהרה לינשא יען שידעה שהיא הרה לזנונים וע"כ דהרגישה דנסתלק ווסתה מיד וא"כ איך ראה הבעל נדתה אח"כ הלא כל החשש הוא דלמא הוא בן ט' והיא יולדת לז' חדשים אחר הנשואין ושפיר פסק הב"ח דזה א"א דאם זנתה מקודם ונסתלק וסתה ובקשה לכסות שלא יודע שהוא הרה לזנונים איך ראתה אח"כ וא"כ דהקול שקר מה שאמרו עלי' שזנתה כי הבעל ודע האמת שראתה וא"כ כיון שאין ריעותא היא בחזקת כשרות ודו"ק אבל ודאי מודה הב"ח דיש נשים שרואות כל ג' חדשים ולא קשה עליו דראיית נדה הי' מברר בס' ממזר או בס' בן ז' ודו"ק כי קצרתי מאוד. סוף דבר הכל נשמע דנראה לי כיון דהאשה השנית ג"כ לא ראתה זה שני חדשים הגם שלא הוכר עוברה הוא בודאי מרוב נשים אשר נסתלק ווסתן מיד בקליטת הזרע א"כ לא תוכל לתלות בה אשה הראשונה אשר הוכר עוברה דשתיהן מסולקין מדמים הגם דמי שלא הוכר עוברה חיישי' שמא תראה אבל לא חיישינן שמא ראתה ודו"ק כנלע"ד. הק' חיים סופר:

סימן לז

שאלה בא לפני באשה אחת אשר יוסת שלה מן חמישים ואחד יום בין ווסת לווסת והגיע שביום מ' לטבילתה פרסה נדה וכאשר התחילה לספור ז' נקיים הגידה לבעלה שנפל ממנה איזה חתיכה דם וזרקה לאשפה וספרה זאת לאמה ואמרה לה שיש לחוש לנפל ועל כן שאל הבעל אם תוכל לילך לטבילה כנהוג אחר שפסק דמה וספרה ז' נקיים עכ"ה. תשובה ראש המדברים בענין זה הוא בעל עבודת הגרשוני סי' כ"א שהביא שנסתפק השואל בלשון הטור שכ' וז"ל אין האשה טמאה לידה עד שיוגמר צורת הולד ואין צורתו נגמרת אלא למ"א לזכר וכו' ולפיכך אם יודעת בבירור שהפילה תוך הזמן

הזה טהורה מטומאת לידה עכ"ל ונסתפק מר אם זה מה שראתה נדה קודם שירדה לטהר עצמה הוא בירור גמור שלא נתעברה מקודם לכן דאם נתעברה שוב לא תראה נדה וממילא מוכח שולד זה עדיין איננו בן מ' יום או אם נאמר אף גם שהאמת הוא שאשה מעוברת דמיה מסתלקין ואין שכיח שתחזיר ותראה אחר שקבלה הריון מ"מ אין זה בירור שיש לסמוך עלי' לענין איסור כרת עכ"ל עבודת הגרשוני יעו"ש. הרי שפתיו ברור מללו דבודאי יש מיעוט נשים הגם שקבלו הריון אעפ"כ בא להם ווסתן ותראה דם אבל רוב נשים משקבלו הריון לא יבא להם עוד ווסת נדתן וא"כ עפ"י רוב אשה זו שהפילה ביום מ' לטבילתה אין לחוש שמא נתעברה מכבר ואעפ"כ ראתה אח"כ דם והפילה עכשיו ולד שתהי' טמאה נדה דנהפוך הוא רוב נשים המתעברות אינן רואין עוד ווסת ואשה זו שראתה בזמן ווסתה ג"כ לא הי' מעוברת קודם הטבילה רק אח"כ נתעברה ולא הגיע עד יום מ"א ואינה טמאה לידה רק יען דהוא איסור כרת אם הי' נגמר הולד א"כ לא סמכי' לומר דניזל בתר רוב נשים דנסתלק ווסתן מיד אחר שקבלה הריון דהא רוב נשים אינן מפילות וזו שהפילה יצאה מרוב נשים אפשר שיצאה גם מרוב נשים שאינן רואות דם אחר שקבלה הריון דחולשת המקור גרם שראתה אחר שקבלה הריון וחולשת המקור גרם שהפילה ג"כ ולדה הגם שנגמר בצורה דהוה כס' השקול דרוב נשים אינם רואות דם ווסתן אחרי שקבלו הריון ובודאי אין הולד נגמר משטבלה שנית ויש כנגד זה רוב נשים אינם מפילות וזו שהפילה איתרע לה רובא וחיישינן שמא היתה מעוברת מקודם ואעפ"כ ראתה וא"כ באיסור כרת ראוי' להחמיר כמבואר ברש"י חולין קל"ד ובמ"ל ה' בכורים פי"ב הל' ז' דחקר אפי' ס"ס לא יועיל במקום כרת כנלע"ד. ואוסיף נופך דרוב נשים אינן מפילות ומיעוט מפילות ומאותן המפילות רוב מפילות משלשה חדשים ואילך שכבר נגמר הולד רק סיבות חיצונות פועלים שתפיל ולדה עיין נמ"י ריש פ' החולץ דלכך לא מהני חליצה מעוברת ולא אמרינן איגלאי מילתא למפרע דדלמא בשעת חליצה היתה ראוי' והוליד ולד גמור רק סיבה מבחוץ פעל שהפילה יעו"ש וא"כ נאמר רוב נשים המפילות מפילין אחר שראשה ואיברי' כבידין עלי' מסיבות מפנים שונים ולא שתפיל טרם שנגמר צורת הולד ומיעוט מן המפילות מפילין טרם שנגמר צורת הולד שאין בכח המקור לגמור צורת הולד וא"כ אוקמי האשה שהיא מן רוב נשים המפילות שאין חסרון בגופם עכ"פ לגמור צורת הולד ובודאי היתה מעוברת מקודם והפילה כמו רוב נשים מפילות וזו שראתה דם לפני מ' יום הוא שהיא מן המיעוט נשים שרואות בתחילת עיבורם ולכל הפחות באיסור כרת חיישינן שהיא מן המיעוט שרואות הגם שעיברו משנאמר שהיא מן המיעוט דמפילות טרם שנגמר הולד וחיישינן לחומרא

(ועי' ח"מ סי' ר"ח דיש נ"מ לדין מזנה לעובר וירושה) כנלע"ד בעז"ה. אך התבוננתי דיש לחקור בהיפך מנ"ל לומר שהיא מן הרוב המפילות ולד שנגמר צורתו נימא שהיא מן הרוב נשים אשר מתעברות ויולדות ולד מעלי' אשר יוכל לחיות ונימא דזו לא היתה מעוברת כלל רק חתיכת דם נפל ממנה דמה שנחליט שלא היתה מעוברת כלל אין זה כנגד רוב נשים מתעברות ויולדות דהכי תמיד יתעברו הנשים הלא כמה נשים מתעברות שנים מעוטים ועיין בנב"י אה"ע סי' ס"ט ד"ה ומעתה. ובזה יובן דברי רש"י נדה דף ל' במתני' וז"ל המפלת שליא ביום מ' לטבילתה עכ"ל והקשה בתוס' חדשים א"כ למה בסיפא ליום מ"א תשב לזכר ולנקבה ולנדה וקשה למה תשב לנדה דדלמא לא הי' ולד הלא אין שלי' בלא ולד ותי' שם בהגהת רע"א ז"ל דרשב"א בת"ה ביאר שתשב לנדה שמא לא הקליט הזרע עד יום ג' וא"כ הגם שאין שלי' בלא ולד אבל לא נגמר צורתו רק אחר מ' יום משעת קליטה יעו"ש ולפמ"ש מובן מאוד יען דיש שלי' א"כ עכ"ח הי' עכ"פ ולד רק הס' אם נגמר אז חיישינן שמא נקבה או זכר אבל אי לא ידעי' משליא א"כ נימא דאזלינן בתר רוב נשים מתעברות ויולדות ולד גמור ומהכ"ת שהיא מן המיעוט שמתעברות ומפילות ולא חיישינן כלל דממנ"פ אם אתה הולך בתר רוב א"כ אמרינן דלא נתעברה כלל ואם אתה אומר שיוצאת מן הרוב מתעברות ויולדת ולד גמור וניחש למיעוט מפילות נימא ג"כ שהיא מן המיעוט שמתעברות בתוך הזמן בין טבילה לווסתה ועדיין הולד לא בר מ' יום והוה מיא בעלמא וגם דלמא זכר הי' ולא שייך כסברת התוס' דף כ"ז ד"ה וחומר דניקל ג"כ מטומאת זכר דנימא ס"ס דלמא לא היתה מעוברת ואת"ל מעוברת דלמא נקבה והוה השני ראיות דם טוהר זה אינו דהלא יש כאן רוב דרוב נשים מתעברות ויולדות ולד מעלי' ג"כ עפ"י רוב לא היתה מעוברת ואין לה דם טוהר כלל כנלע"ד בעז"ה נכון בהבנת רש"י. הן אמת שמצאתי לרשב"א בחדושיו לנדה בדף ט' בד"ה הכא שכ' וז"ל ואי קשי' לך הא דאמרי' בפסחים סוף אלו דברים גבי אשתו נדה בעל חייב יבמתו בעל פטור דפרכינן התם מ"ש יבמתו דקא עביד מצוה אשתו נמי מצוה קא עביד ומשני באשתו מעוברת והאיכא שמחת עונה ומפרק סמוך לווסתה דמשמע מיהא דאע"ג דמעוברת צריך לפרוש ממנה סמוך לוסתה תירצו בתוס' דלמאי דמוקמינן לה בסמוך לוסתה לא מוקמי' לה במעוברת ול"נ דאפי' אמעוברת קאי ומיירי בג' חדשים ראשונים שלא הוכר העובר דבג' חדשים ראשונים הרי היא ככל הנשים וחוששת לוסתה וצריכה בדיקה ואסורה לשמש עונה אחת סמיך לוסתה ובאותן שלשה חדשים ליכא מצוה ואדרבה קשה לה וקשה לולד ומ"מ שמחת עונה איכא עכ"ל כן הוא ברשב"א ת"ה בית שביעי שער ב') הרי שהביא גמ' ערוכה מפסחים שאפי' מעוברת רואה דם והרי הוא

ככל הנשים שחוששת לוסתה ואסורה לשמש בעונה סמוך לוסתה ואיך נימא מדראתה עכ"ח לא נתעברה מקודם כחקירת עבודת הגרשוני וכן מצאתי בחו"ד בביאורים סי' קצ"ד סק"ב מדפסקינן שקובעת וסת בג' חדשים ראשונים ופלא שלא הביא דברי רשב"א הנ"ל. ונראה לי דבוודאי מי יכחיש המוחש דרוב נשים המתעברות מיד לא יראו דם נידות אבל יש מיעוט שרואות נדתן עד אחר ג' חדשים וכל ווסת הקבוע הוה חזקה דאורייתא שאורח בזמנו בא וא"כ הרוב נשים מתעברות אינן רואות בא לעקור החזקה וכל הרוב כנגד חזקה היכא דאיכא לברורי מבררינן וצריך לפרוש עונה סמוך לוסתה דדלמא היא מן המיעוט אשר האורח יבא בזמנו אצלה ועל כן חוששת לווסתה וצריכה בדיקה ואסורה לשמש בעונה סמוך לווסתה ועיין במג"א סי' תל"ז בדג"מ ובאדמ"ו חת"ס ז"ל יו"ד סי' קע"ה ד"ה בהא כל היכא דאיכא לברורי מבררינן ברוב המתנגד נגד החזקה כגון רוב מצוי' אצל שחיטה כנגד חזקת איסור או רוב בודקים בתיהם כנגד חזקת חמץ והגם דהכא ליכא לברורי בידים ותפסיד עונה אחת הסמוך לווסתה וא"כ נימא רוב עדיף מחזקה. נ"ל דשאני הכא דהוא תלוי' בטבע דרוב נשים משעה שקלט הזרע לא יתן המקור עוד דם לחוץ ומיעוט נשים טבעם עד שראשם ואיברם כבדים עליהם יתן המקור דם עכ"פ מיעוט דם ועכ"פ יש לחוש שמא האשה ממיעוט אשר תתן אפי' טפה אחת דם ותהי' בנדתה ולכן צריכה לחוש על וסתה עד ג' חדשים ודו"ק. ולפ"ז הא תינח שצריכה לחוש על איסור נדה אבל עכ"פ כל אשה יש לה חזקת היתר שאם יבא האורח בזמנו ויפסוק תוך ז' אז הרי היא מותרת לבעלה ע"י טבילה (עיין רש"י במתני' יבמות דף ל"א) ומהכ"ת דנימא דניחש הגם דאשה זו ראתה נדה ורוב נשים המתעברות אינן רואין דם נדה ואמרינן בודאי חזקה אורח בזמנו בא כי לא היתה מעוברת ובא הדם בזמנו עפ"י רוב נשים שאינן מעוברות שבא האורח בזמנו ולא נאמר שהיתה מהמיעוט שמתעברות ואעפ"כ בא האורח בזמנו כנלע"ד ברור בעז"ה (ועיין בתוס' שבת דף קל"ה שכ' לענין טלטול תינוק אם לא בעל אלא פ"א ופירש והארכתי בזה במקו"א). וראיתי בסדרי טהרה סי' קצ"ד ס"ק ז' שהשיג על עה"ג מגמ' נדה דף ט' אם ראתה ואח"כ הוכר עוברה מטמאה מעל"ע הרי מבואר אפי' נתברר שהיתה מעוברת אעפ"כ חיישינן על ווסתה העלולה לראות דם כל זמן שאין ראשה ואיברי' כבדין עליה יעו"ש ולא אוכל לירד לסוף דעתו בודאי יש מיעוט נשים שרואות בתוך ג' חדשים וא"כ כיון שאשה זו ראתה א"כ היא ממיעוט שלא פעל אצלה קליטת הריון שלא תראה דם א"כ חיישינן על מעל"ע דהא איתרע לה רובה אבל בסתם מפילות אמרינן רוב נשים מעוברות אינן רואין ואשה זו שראתה בודאי לא היתה מעוברת ודו"ק. ומה שהביא הס"ט ראי' דאם

נאמר מדראתה ע"כ לא היתה מעוברת א"כ נימא אם יש ס' באשה שנתעברה אי בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון נימא אם ראתה דם בודאי הוא בן ז' לאחרון יעו"ש. ולפמ"ש לק"מ אפי' ראתה נשאר עכ"פ מיעוט דמתעברות ורואין דם ובגמ' יבמות דף מ"ב אמרי' בשלמא ביבמה כדאמרן אלא שאר כל הנשים אמאי אר"נ אמר שמואל משום דאמר קרא להיות לכם לאלקים ולזרעך אחריך להבחין בין זרע של ראשון נזרעו של שני ופי' רש"י וז"ל שאין השכינה שורה אלא על הודאי שזרעו מיוחס אחריו וה"נ קיי"ל בנדרים דף כ' וברותי מכם המורדים והפושעים בי אלו בני ערבובי' עכ"ל א"כ צריך ודאי להיות זרעו מיוחס אחריו ורוב לא הוה ודאי עיין ש"מ בב"מ בסוגי' דתקפו כהן ולכך לא מהני הבחנה אפי' אם פרסה נדה הגם דרוב מעוברות לא רואין דם עכ"פ ודאי לא הוה כמובן ואם הקושי' לברר עכ"פ שנדע ביבמה או בממזר יעיין בנב"י ח"ר א"ע סי' ס"ע בד"ה וראיתי וצע"ג. נ"ל דלק"מ דרוב נשים לא יולדת נז' רק לתשעה חדשים וא"כ יש רוב שהוא מן הראשון ויש ג"כ רוב נשים שאינן רואים כשהמה מעוברות ועכ"ח הוא בן ז' לאחרון והוה רוב כנגד רוב והוה כס' השקול ודו"ק. וגם ראיתי שהס"ט הביא שהגאון שבות יעקב הבין דעיקר דחששו מג' חדשים ראשונים היינו דלא ידעו אם מעוברת היא והשיג עליו מנדה דף ט' דמבואר הגם דידעינן שהיא מעוברת ויפה השיג עליו ופלא שלא הביא דברי רשב"א בחדושיו שהבאתי למעלה אבל בגוף הדין עיינתי בשבות יעקב שכ' וז"ל אבל באשה שהפילה לפנינו אם הוא אחר מ' לטבילתה ובעילתה אז בפשיטות יש להסתפק שהפילה ולד מעלי' ותהי' יושבת ס' לזכר ולנקבה ולנדה כהאי מתני' פרק המפלת וכפי' רש"י ורמב"ן כ"כ בתה"א דף קפ"ו ע"ב אבל אין לספק דלמא היתה מעוברת קודם טבילתה ובעילתה הזאת ואפ"ה ראתה כי תולין במצוי שמיד שמתעברת היא בחזקת מסולקת דמים ושוב אינה רואות וזו שראתה תו לא מספקינן דלמא היתה מעוברת קודם לכן כיון דהיתר שכיח טפי ויעיין ביו"ד בקונטרס הספיקות שלי עכ"ל בסי' ע"א ביו"ד הגם שנפרדים דבריו בזה שהבין הטעם דחיישינן לטמא למפרע מטעם דלא ידעי' שהיא מעוברת עכ"פ יפה דיבר שהיתר שכיח טפי דמעוברת לא תראה ולא חיישינן אם הפילה ביום מ' לטבילתה דלמא היתה מעוברת מקודם וכאשר הצדיק דברי עה"ג שאוסר רק אם מצאה כתם ולא בראותה ממש ודו"ק. כל זה פלפלתי להצדיק דברי עה"ג אבל בנידן שאלתינו אשר דרכה של האשה לראות מנ"א יום לנ"א יום ועכשיו הפילה ביום מ' לטבילתה ולא ידעה אם הי' בו צורת ולד או הי' רק חתיכת דם עב בזה נ"ל היתר חדש דטובלת בסוף ביום י"ב. ואקדים דאם נאמר אין אשה מתעברת אלא סמוך לטבילתה א"כ אם היתה האשה הזאת מעוברת מטבילה שלפני זה שראתה אח"כ

א"כ ע"כ היא כבר מעוברת צ' יום כי י"ב אזלו עד שירדה לטבילה אז ונשאר ל"ט יום ואח"כ ראתה ואזלו י"ב ימים עד שטבלה הרי נ"א יום ואח"כ מ' יום משירדה לטבילה פעם שנות הרי צ"א יום חשוב כי נכון בנקל. והנה בסוטה דף כ"ז נסתפקו בגמ' בפרוצה ביותר אי בניה כשרים ואמרו למאן דאמר אין אשה מתעברת אלא סמוך לווסתה לא תבעי לך דלא ידע לאנטורי כי תבעי למ"ד אין אשה מתעברת אלא סמוך לטבילתה מאי אי אמרינן נטר נטורי' לה או דלמא בפרוצה ביותר לא תיקו וכ' בתוס' ד"ה למ"ד אין אשה מתעברת אלא סמוך לווסתה וז"ל תימא לרבי והא אמרי' התם בפ' המפלת דף כ"ה ההוא שפורא דאתא לקמי' דמר שמואל אמר האי בר מ"א יומא הוא וחשב מיום דאזלה לטבילה עד ההוא יומא לא היה אלא מ' יומא אמר האי בנידותי' בעל וכפתי' ואודי ותקשה למ"ד סמוך לויסתה ונראה דמ"ד סמוך לווסת רוב עבורי' קאמר מיהא מודה דזימנין מיקרי דמעברה נמי סמוך לטבילתה או באחד מאותן ימים שבין טבילה לווסתה וכן למ"ד סמוך לטבילתה עכ"ל וביארתי בחדושי דלכאורה יפלא קושי' התוס' דשמואל הכיר שהוא דוקא בן מ"א יום וכן מבואר בתשובת עבודת הגרשוני אלא כוונת התוס' מדחשיב מיומא דטבלה ולא חשוב מיומא דסמיך לווסת ואיך הי' אפשר להיות בר מ"א יום בדיוק הא אין אשה מתעברת אלא סמוך לווסתה וזה הי' בר מ' יום שכבר עבר מ' לטבילתה וע"ז תי' התוס' דמיעוט מתעברות סמוך לטבילה ואם הי' מקום לדון לזכות כגון שהי' מ"א יום מהבעילה לא הי' חוששים שבנדה בעל וכן תוכל להתעבר בכל הימים בין טבילה לווסתה הייני בכל ימי טהרה וכן למ"ד סמוך לטבילתה היינו הרוב אבל מודה שתוכל להתעבר עפ"י מיעוט בין סמוך לווסתה או בכל ימי טהרה או בימי נדותה ודו"ק. היוצא מזה דלר"י רוב נשים מעוברת סמוך לטבילה עיין תוס' נדה דף י' ע"ב בד"ה דהויא וא"כ הי' ניכר עוברה אם נתעברה בפעם הראשון ומדלא הוכר עוברה עכ"ח נתעברה בטבילה שנית ולא הוה בר מ"א יום ואין כאן לידה וכן הסכים הפלתי בתפארת ישראל סי' קצ"ד שביאר כוונת רש"י דלא כעבידת הגרשוני ומסיים בסוף דבריו וז"ל דאוקמינן אחזקה דאשה מתעברת בליל טבילה ורוב נשים דרכן בכך ואזלינן בתר רובא ולקולא עכ"ל הרי שפוסק כר"י דרוב נשים מתעברות בליל טבילה אפי' לקולא וא"כ בנידן דידן אי היתה מתעברת מקודם ע"כ בליל טבילה יהי' צ"א יום עד שראתה עכשיו יהי' ניכר עוברה ומדלא הוכר ע"כ לא נתעברה רק בליל טבילה אחרונה ולא הוה ולד ודו"ק. ופן יעלה לפקפק דלמא לא נקלט הזרע עד יום ג' ובעבור כן לא היכר עוברה ביום צ"א זה אינו דהא סמכינן אפי' ביבמה עיון הקושי' גדולה בנב"י סי' ס"ע בא"ע ועוד עיין בפלתי סי' קצ"ו דחידש ליישב קושי' מג"א בה' יוכ"פ שכ' וז"ל אף

דשלשה ימים לקליטה רוב זרע הריון נקלט תיכף ומיעוט שנקלט אחר ב' יג' ימים ומה שנקלט לא יועיל כלל רחיצה וא"כ מותר לרחוץ כי מה שלא נקלט כבר על הרוב לא יהי' נקלט עוד ואין כאן השחתת זרע ומותר וזה הי' בהעלם עין להרב מג"א ה' יוכ"פ שתמה שהתירו לרחוץ דהוה השחתת זרע עכ"ל וכן מצאתי בנב"י סי' ס"ע בד"ה אבל שכ' על קושי' הגאון מק"ק טרטקוב ז"ל איך יבם נושא יבמתו אחר ג' נשאר קו' דלמא לא נקלט הזרע עד ג' ימים ולא ניכר עד צ"ג יום ותי' התוס' א"כ יהי' אח"כ ניכר ולא יהי' ספק פן הוא בן ז' לאחרון והקשה הגאון אבל איך יבם מיבם יבמתו פן יוכר הולד ובא על אשת אחיו שלא במקום מצוה והמציא דבר חדש שעכ"פ המת לא הי' לו זרע בשעת מיתה וכתב אח"כ וז"ל וגם עפ"י רוב הזרע נקלט בשעת עיקר התשמיש ולהכי לא חיישינן לזה עכ"ל. העולה ממ"ש דבנידן שאלתינו בודאי מותרת לטבול ביום י"ב כשאר אשה נדה דרוב נשים מתעברות ויולדות ואין מפילות וכל זמן שלא ראינו שליא מחזקי' דאורח בזמנו בא דהא הגיע שעת ווסתה וגם יש רוב נשים מתעברות בליל טבילה א"כ הי' ניכר שהיא מעוברת דהא עברו צ"א יום מטבילה הקודמת ורוב נשים קולטות הזרע מיד והי' ניכר עוברה וא"כ לא ידעתי חשש איסור כנלע"ד. וגם אוסיף נופך סברא להתיר דכבר העיר הפלתי בבית הס' ביו"ד בד"ה ויש לי בלא"ה תימא לשיטת התוס' שכ' וז"ל והאמת אגיד ואודה ולא אבוש כי בעו"ה לא הגעתי לתכליתו של השורש הזה כי ס' בן ז' לראשון ובן ט' לאחרון (טעות הדפוס וצ"ל בן ט' לראשון ובן ז' לאחרון) חשבי' לי' בגמ' לס' ולמה לא נאמר העמיד אשה בחזקתה דהי' ריקנית והשתא הוא דנתעברה והרי הוא ברור ודאי בן ז' לאחרון ודוחק לומר דבן ז' לא שכיח עכ"ל. ולפמ"ש למעלה דבלא"ה דרוב יולדות לט' ומהכ"ת דנימא דהוא בן ז' לאחרון דיהי' חזקת ריקנית טוב מרוב דיולדות לט' ויש לצרף דרוב נשים לא רואין דם משעה שנתעברו ולא נשאר חקירת הפלתי רק אם ראתה נדה אז נצרף גם חזקת ריקנית עם רוב אינם רואות ונימא דהוא בן ז' לא שכיח רק מיעוטא דמיעוטא ומעוברות ורואות דם הוה מיעוט דשכיח ודו"ק עכ"פ יש לצרף לחזק דברי עה"ג דנימא אוקמי האשה אחזקת ריקנית ואח"כ נתעברה ודו"ק. ועוד הרהרתי בדברי מהרי"ק שורש קמ"ג דנימא דאוקמי הולד בחזקת שלא נתרקם והגם דלענין איסור נדה גם מהרי"ק מחמיר וכבר הסביר הנב"י בח"ר יו"ד סי' צ"ז דכיון דירדה לטומאת נדה דלא תצא עד שיעברו י"ד יום מטומאת לידה מס' יעו"ש והבאתי במקו"א ראי' מגמ' דף ח' כיון שנכנס לנזירות לא יצא מס' עכ"פ בצירף התירים דלעיל שיש כאן תרי רוב ואצרף גם שאוקמי הולד בחזקת שלא נתרקם וק"ל. ודבר שפתים יהי' למחסור דנימא יען דאשה זו זמן ווסתה לנ' יום א"כ לא עבר עלי' ג' עונות רק ב'

עונות ועי' בתיו"ט פ"ק דנדה משנה ה' ובב"י סי' קפ"ט אך לק"מ דהלכה מפורשת דסגי בשלשה חדשים ודו"ק. וראיתי אחרי רואי שאדמ"ו בחת"ס יו"ד סי' קס"ט פוסק כסדרי טהרה וחקר דבעי' שני דברים דווקא הוכר עוברה שעי"כ ראשה ואיברי' כבדים ורש"י דנקט מ' יום מטבילתה היינו אחר לידה והגם שלדעתי זה דוקא דהוה מיעוט ומחמירין במעל"ע אבל אם לא ידעה כלל מה שהפילה הדין עם עה"ג כי המעיין בעה"ג יראה דפסק כן להלכה ורק בכתם החמיר ודלא כאדמ"ו ז"ל שכ' שלא החליט הדבר יעו"ש והמדייק יראה שעל כתם כ' כן בכל זאת ח"ו לא אחפוץ להיות כתלמיד חולק על רבו אבל בנידן שאלתינו דיש לצרף שרוב נשים מתעברות בליל טבילה והי' ג' חדשים שניכר עובר גם אדמ"ו ז"ל הי' מודה כנלע"ד להלכה בעז"ה. שוב ראיתי בפתחי תשובה יו"ד סי' קצ"ד שהביא שמשמע שהגאון בעל תשובה מאהבה ח"א סימן ע' מודה לדין עה"ג ולא נמצא בידי לעיין בדבריו ומצאתי בחכמת אדם כלל קט"ו אות כ' שכ' וז"ל המפלת בתוך מ' לטבילתה שלאחר ראי' ממש לאפוקי לאחר כתם דאפשר שנתעברה מקודם בענין שאין לספק שמא נתעברה קודם לטבילה חוששת משום נדה אפי' לא ראתה מפני שאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם ומיד לאחר שספרה ז' נקיים אפי' הוא קודם י"ד יום מן הלידה מותרת ואין חוששין שמא היתה ולד דקודם מ' יום לא נגמרה יצירת הולד ולכן אין לחוש שמא היה ולד עכ"ל דבריו מחוסרי הבנה דמתחילה משמע כעה"ג ואח"כ משמע כאלו חולק וכדברי ס"ט ודו"ק. ומה תמוה בעיני שמצאתי להגאון הרב ר' יוסף שאול אב"ד דלבוב נ"י בפ"ג בהגהותיו על משניות נדה שציין דברי עה"ג וס"ט ונב"י סי' ס"ט ותשובת ב"ח וכ' וז"ל ואני הראיתי ש"ס ערוך פסחים ע"ב אשתו מעוברת הרי גם באשתו מעוברת יכול להיות שתפרוס נדה עכ"ל ופלא בעוני הלא רשב"א חידש כן נדה דף ט' והביא הש"ס ערוך הנ"ל אבל הביא גם דברי תוס' אי אוקמי סמוך לווסתה לא קאי על מעוברת וא"כ אין פלא על הב"ח ודעמי' וגם ל"ק משם כמו שבארתי למעלה ודו"ק עוד זאת מצאתי שמהרש"א חדושי אגדה חוקר אי גם ר"י מודה דאשה תוכל להתעבר סמוך לווסתה יעו"ש ופלא מתוס' סוטה שהבאתי. ולולא שיראתי לחדש אמרתי בתוס' נדה דף כ"ז ודף כ"ט שהקשו נימא ס"ס דלמא לא ולד ואת"ל ולד דלמא זכר ותירצו דא"כ גם אם תראה ביום ל"ד וגם ביום מי"א נימא ס"ס שמא לאו ולד ושמא נקבה והוה דם טוהר יעו"ש והמעיין יראה שדייקו בלשונם דא"כ יהי' תרתי דסתרי אהדדי באותה אשה דעכשיו נטהר אותה לז' ימים שתלינן בזכר ואח"כ נטהרנה שתלינן בנקבה וא"כ עכשיו שאין בועלין על דם טוהר א"כ לא משכחת שתבא לידי איסור כרת דיהי' תרתי דסתרי אהדדי א"כ נוכל לומר ס"ס הראשון דלמא לאו ולד ודלמא זכר דאם תראה ביום ל"ד

וביום מ"א ע"כ תהי' טמאה דהא אנו מחזיקין אותה לנדה אפי' על דם טוהר אינו בועל ודו"ק (ועיין במהרש"א ומהרש"ל בדף כ"ד) והוא רק להגדיל גבולי התורה (ושישו בנו מעי ששוב מצאתי בס"ט ס"ק י'). אך בעיקר ובשורש הדבר נ"ל הערה חדשה מי יכחיש כי מיד משעת העיבור טבע האשה להיות מסולקת מדם נדתה ועיין רש"י פ' מפלת כי הולד נוצר מדם ומיד מתחיל סילוק הדמים רק בג' חדשים ראשונים עד שתהי' ראשה ואיברי' כבדים עלי' אז יש מיעוט נשים רואות בקביעת ווסתן אבל לא תראה בשפע וברבוי דם כאשר הי' טבעה טרם שנעשית מעוברת רק לענין לחוש שיבא ווסתה ותהי' לבעלה באיסור כרת של נדה אין לנו נ"מ אם תראה הרבה או מעט שאפי' בטפה אחת היא בנדתה א"כ אסורה בעונה סמוך לווסתה וגם צריכה בדיקה וחוששת לוסתה ואם בעלה בעל אותה חייב וגם חיישינן על מעל"ע כמבואר בנדה דף ט' דעכ"פ עלולה לראות מעט דם בג' חדשים ראשונים אעפ"י שהיא מעוברת אבל שתהי' אשה שופעת דמה אם היא מעוברת זה הוה מיעוטא דמיעוטא וא"כ אם האשה אומרת לבעלה שראתה דם נדתה כאשר הרגילה אז בודאי לא מעוברת מקודם וזה בענין איסור לבעלה אבל אין לסמוך על דברי' בספק בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון לענין הבחנה או בס' ממזר אבל לעצמה ולבעלה נאמנות עיין פני' גיטין דף ב' כנלע"ד להערה בעלמא. והי' ברצוני עוד להאריך בענין הרחיקה לידתה עיין ס"ט סי' קצ"ו ס"ק כ"א וגם בענין שמא הנפל לא הי' בו צורת אדם ועיין בנב"י ח"ר סי' צ"ז ועיין תוס' בב"ק דף י"א ובנדה דף כ"ט אך אין הזמן מספיק כעת. ועלה בדעתי עוד לפלפל בדברי נב"י ח"ר סי' ס"ב אי הך ס"ס דסתרי אהדדי הוה דאורייתא או דרבנן כדברי מהרש"ל ואי מקילין בג' ספיקות אפי' סתרי אהדדי וגם אפי' אם יש עצם הוה רק ס' ולד וגם לחקור דיש הבדל בין קדשים ולבעלה עי' ברשב"א רמב"ן וראב"ד בב"י סי' קצ"ו ובנב"י סי' מ"ו ואין פנאי אבל הכל צירף היתר לנידן דידן. והבאתי ראי' מרשב"א וטור שו"ע יו"ד סי' ק"ץ סעיף נ"ב וז"ל אחת מעוברת שהוכר עוברה ואחת שאינה מעוברת טהורה ושאינה מעוברת טמאה עכ"ל ולמה לא נקט ואחת מעוברת שלא הוכר עוברה אלא פשיטא של נוכל לתלות המעוברת שהוכר עוברה במעוברת שלא הוכר עוברה דעפ"י רוב מיד שנתעברה הוא מסולקת מדמים רק תולה באינה מעוברת דומי' דאינה מינקת שהיא בודאי אינה מינקת ה"ה זו שבודאי אינה מעוברת ומנא ידעי' שהיא אינה מעוברת היינו כגון שלא עבר עלי' זמן ווסתה שלא ראתה אמרינן דלא ראתה כשהגיע ווסתה נמצא שלא היתה מעוברת אבל בודאי א"א לתלות אשה שהוכר עוברה באשה שלא הוכר עוברה דכיון שלא ראתה בהגיע ווסתה היא מסתמא מעוברת רק עכ"פ צריכה לחוש עד ג' עונות שעברו לפרוש

סמוך לוסתה וצריכה בדיקה לחומרא הגם שעפ"י רוב היא מעוברת אבל אם ראתה היא בחזקת שאינה מעוברת כדברי עבודת הגרשוני ודו"ק. וכאשר דרשתי עוד הפעם מפי הבעל אמר לי שבין ראי' ראשונה לשני' הי' נ"ב יום ובין ראי' שני' לשלישי נ"א יום ומטבילה שלישי מ' יום א"כ הוה צ"א יום ועיין בתיו"ט פ"א דנדה דבג' עונות עכ"פ חודש א' חסר והי' ניכר עוברה אפי' אי הפי' סמוך לטבילה לילה אחר הטבילה עיין פרק המפלת ובסוטה ועדיין נשאר שהי' ניכר עוברה ודו"ק. סוף דבר הכל נשמע שאשה זו מותרת לטבול אחר ספירת ז' נקיים כנהוג אפי' קודם י"ד ימים כנלע"ד קצרתי בכמה דברים אשר הם סניפים להיתר הנ"ל כי הזמן בוגד בי ואי"ה ארחיב דין הנ"ל בעז"ה. הק' חיים סופר:

סימן לח

שוכ"ט לראש הגבורים איש אשר רוח אלקים בו ה"ה יד"נ הגאון החריף הגדול המפורסם בשם טוב בקי בחדרי תורה סיני ועוקר הרים צדקתו מלאה ארץ כמוה' ר' אהרן נ"י זינגער: (תשובה זו נמשכת למ"ח ח"ר סימן צ"ה):

הלום ראיתי אחרי רואי כי גוף הסברא נכונה בעיני הדכ"ת נ"י במה שחלקתי אם הבדיקה היא לבעלה בהכרח אז אינו ממעט אבל אם הבדיקה רק משום צניעות אז מהני למעט שאז בודקת יפה והדכ"ת הביא ראי' ליישב שי' ר"ת שנתקשה רשב"א עליו דף י"ב ע"ב] דאם קו' הגמ' מר"י דלעיל הי' להגמ' להקשות גם על בעלה דלא בעי בדיקה מוכח מר"י הנ"ל ולפמ"ש נכון דשם על מתני' קאי דקתני לעיל במתני' ריש נדה שממעט מפקידה וע"כ דלבעלה כל הנשים אינן צריכות בדיקה דאל"כ אינה ממעט דהבדיקה הוי חיוב אבל ר"י אמר שמואל לעצמו סובר כר"ח בן אנטיגנוס אבל מר"ז אמר שמואל דלא קאי על מתני' ואמר שאשה שאין לה וסת א"צ בדיקה לבעלה פריך שפיר ובזה העלה שיטת ר"ח דר"י על מתני' קאי וע"כ דאשה שאין לה וסת לבעלה אינה צריכה בדיקה אבל שמואל לעצמו ס"ל לחלק בין אשה שיש לה וסת ואין לה וסת צר"ב לבעלה עכ"ד ובמח"כ לא דיבר נכונה דסברא שלי הוי שפיר אבדיקה דקודם תשמיש ששייך שמהומה לביתה ואעפ"כ אם הבדיקה לטהרות או רק משום צניעות מהני שבודקת שפיר אבל אם החיוב לבעלה לא מהני שמהומה לביתה ולא בודקת שפיר אבל על הבדיקה לאחר תשמיש שלא שייך מתוך שמהומה לביתה אז הגם אם החיוב לבעלה אעפ"כ מהני דא"צ הבדיקה כוונה לשמה רק שיהי' בדיקה מעלי' ולפ"ז כיון דר"י א"ש אמר בדף ה' דמתני' בריש נדה אבדיקה שאחר תשמיש קאי וא"כ הגם אם נאמר שאשה שאין לה וסת בעי בדיקה לבעלה אעפ"כ ממעט הבדיקה שלאחר תשמיש ודו"ק. אמנם הדכ"ת נ"י השיב

ידו להשיב בקו' מושכלת מאוד והוא דא"כ מאי הקשה הגמ' על ר"י בדף ה' ממתני' דלמא ר"י לעצמו דפוסק דאשה שאין לה וסת בעי בדיקה לבעלה וא"כ נשאר סברא שלי דאינה ממעט הבדיקה שקודם תשמיש אבל סתם מתני' ר"מ דסובר דאשה שאין לה וסת אסירה לשמש וע"כ דהך ומשמשת בעדים על אשה שי"ל וסת קאי ואז באמת ממעט גם הבדיקה שקודם תשמיש יען דבדיקה אינה חיוב אבל רישא דאיירי בטהרות בלי תשמיש ואפי' איירי מתני' בכל גווני אפי' באשה שאין לה וסת עכ"ד הדכ"ת והוסיף עוד הגם שר"י הוכיח ממתני' פליג על ר"מ דהא מדף ט"י מוכח דאשה שאין לה וסת לא בעי בדיקה לבעלה וא"כ נשאר סברא שלי דבדיקה מהני ואעפ"כ סבר דאינו ממעט ואח"כ הקשה הגמ' באמת למה לא מהני וגרס ומשמשת באשה שאין לה וסת אז אמר ר"י שפיר (ובאמת כ"ז העלתי באגרת הראשון שר"י עכ"ח חולק ע"ז והגמ' תירץ תי' דחוק ומשבש יען דלגמ' ניחא בסברא שלהם) אך גם עלי תקשה למ"ל זה נימא דמתני' איירי בי"ל וסת ואז הוי הבדיקה רשות ובאמת מהני גם קודם הבדיקה והאריך עוד בפרט זה עד מאוד והי' לי למשיב נפש אמנם בעזה"י אסלק מעלי כל חצי מזימותיו כאשר אבאר בעזה"י.

(א) דלכאורה יש לדקדק על הגמ' שאמרו מתוך שמהומה לביתה אינה מכנסת לחורין ולסדקין והנה כפי פשיטות המובן כוונת הגמ' שמא אינה בודקת יפה ע"י שממהרת אמנם הלשון אינו מורה כך דהלשון מורה שבוודאי אינה מכנסת לחורין ולסדקין כאילו בכוונה תעשה זאת שלא תכנס העד לחורין ולסדקין ובסוף אמרו באמת אינה בודקת שפיר משמע הגם שמכנסת בעומק אבל אינה בודקת שפיר (ב) עוד יש לדקדק דאמרו בשלמא אי חד אלפני תשמיש שפיר כו' דס"ד לא בדקה שפיר אבל אי אחר תשמיש קאי פשיטא ותי' דלא נימא שכבת זרע מכסה עיי"ש ופלא בעיני בס"ד דלא ידעו מזה א"כ תקשה למאי נ"מ נקט במתני' עד שלאחר התשמיש ממעט פשיטא דממעט וצ"ע.

ונראה לי להוסיף על סברא הראשונה שחדשתי שאם הבדיקה חיוב לבעלה אז אינה בודקת יפה אבל אם תעשה רק בעבור טהרות אז בודקת יפה כמ"ש וכעת נ"ל ליתן עוד טעם לשבח והוא דנודע לענין טהרות הדם שבא בלי הרגשה ג"כ מטמא אבל לבעלה אינה מטמא רק בהרגשה ומבואר בגמ' דסמכינן יען דלא ארגשה בוודאי ליכא דם רק בטהרות חששו ע"ז ומה טוב בעיני כאשר הסביר כ"ת נ"י דזה גופא הוי הטעם יען דטמא בלא הרגשה ולפ"ז אם בודקת רק לבעלה קל בעיני' הגם שלא תבדוק בחורין וסדקין יען דלא ארגשה אבל מה שנוגע לטהרות אז יודעת הגם שבא בלא הרגשה ג"כ טמא וא"כ בודקת שפיר ודו"ק. ועתה נהפוך הוא שאשה משמרת שלא לבדוק בחורין שאם תרגיש תוכל לטעות שהוא הרגשת העד אבל אם לא תכניס יודעת אם הוא הרגשת העד או

המקור ולכך בכיוון אינה מכנסת לחורין ולסדקין אבל לא מטעם איזה רגעים שצריך זמן יותר לבדיקה כנגד קינוח רק בעבור שיראה שלא תוכל לשמש דבאשה שאין לה וסת כשתרגיש ולא תבדוק ותמצא דם א"כ בוודאי מחוייבת דהי"ל לחוש שמא עכשיו ראתה ואם תבדוק עצמה לאחר (היתר) [הרגשה] וגם תמצא דם עדיין הוא ס' אם היא אסורה מדאורייתא דאולי הרגשת עד היא והי' דם בכותלי בית הרחם שבא בלי הרגשה ולבעלה אין אנו חוששים לכותלי בית הרחם והפסידה לעצמה ולכן לא תבדוק בחורין וסדקין ויודעת בטוח שאין כאן חשש איסור כרת עכ"פ דהגם דיש דם בכותלי הרחם עכ"פ אינה טמאה מדאורייתא כי זה נ"ל ברור בסברא דאשה שא"ל וסת אם תרגיש בהכנסת עד שצריכה לחוש אולי הוא הרגשת המקור דהא כל הזמנים שוים אצלה שמא עכשיו תראה דם אבל באשה שי"ל וסת ותוך זמן זה היא מסולקת מלראות תוכל לתלות שהוא הרגשת העד ולא צריכה נבדוק קודם התשמיש לאור הנר אבל אשה שא"ל וסת אם י"ל ספק אם הוא הרגשת העד או המקור צריכה לבדוק לאור הנר ועיון בס"ט סימן קפ"ו ודו"ק.
ולפ"ז דוקא באשה שאין לה וסת תירא לנפשה אולי יארע קלקול ע"י בדיקתה אבל אשה שי"ל וסת אין לה לחוש ע"ז שבוודאי הוא הרגשת העד וליכא רק חשש שממהרת לשמש וסברה שאין צריכה בדיקה וז"א דהא יודעת דלטהרות צריכה בדיקה בחורין וסדקין ובודקת יפה והנה הקשתי לפמ"ש באגרת הראשון שבאשה שי"ל וסת שתוכל לבדוק קודם התשמיש באמת אינו ממעט הבדיקה שלאחר התשמיש כמ"ש הלח"מ שם במו"מ ולכך דוקא אשמעינן במתני' בשעה שעוברת לשמש את ביתה וכעת נ"ל להוסיף טעם לשבח יען שלאחר הבעילה יש חשש שכבת זרע כסה לטיפת דם רק באשה שא"ל וסת שא"א לסמוך על בדיקה שקודם תשמיש מהני גם בדיקה שלאחר תשמיש ועיין דף ה' ולפ"ז ק"ל בהס"ד בגמ' דף ה' דסברי דבמתני' מהני הבדיקה שקודם התשמיש אפי' באשה שאין נה וסת א"כ איך קתני במתני' ומשמשת בעדים ה"ז כפקידה וע"כ שכוונת המשנה או העד שקודם התשמיש או עד שלאחר תשמיש מהני כמובן וק' למה באמת מהני הבדיקה שלאחר התשמיש כיון שיש תקנה לבדוק קודם התשמיש וצע"ג ואין לומר דבהס"ד לא ידעו מחשש זה שיש לחוש ששכבת זרע מכסה א"כ למה קתני במתני' דף י"א בשעה שעוברת לשמש את ביתה דוקא קודם התשמיש הא יש תקנה שלא לבדוק אז ותבדוק אח"כ אחר התשמיש דאשה שי"ל וסת ואין לה וסת שוין וזה קו' נאותה ועוד תקשה קו' ב' שהקשתי לעיל א"כ מאי קמ"ל בזה דמהני אותה בדיקה עיי"ש וצע"ג ונ"ל והוא דלכאורה צריך להבין על המקשן ממתני' דהא לכאורה סברא מעליא חידש ר"י א"ש ומאיזה טעם יש למתני' היפוך זה דהא הגמ' גופי' אמר דכל חידש המתני'

שאותה בדיקה ממעט לאפוקי מסברא של ר"י וק' באמת למה לא תאמר כן אמנם י"ל סברא בוודאי אם אין בדיקה אחרת גם לאשה שא"ל וסת רק הבדיקה שקודם התשמיש אז יש חשש שמהומה לביתה ולא תבדוק יפה אבל אם יש בידה שלא לבדוק עד לאחר התשמיש ורק מרצון נפשה בודקת קודם התשמיש אז לא שייך שמהומה לביתה דא"כ מה לה לזה לבדוק עכשיו תשמש תחילה ותבדוק אח"כ דאם נאמר שאשה שאין לה וסת לא בעי בדיקה לבעלה וע"כ דאין אנו חוששין שיבוא דם מחמת חימוד התשמיש רק כמו אשה שי"ל וסת וא"כ אם אז בודקת קודם התשמיש ג"כ מהני דהא חזי' שאינה מהומה לביתה וזו סברא נכונה ולפ"ז זה גופא קמ"ל מתני' דמהני בדיקה שקודם תשמיש ולא חיישי' לשמא אינה בודקת יפה דהא גם הבדיקה שלאחר התשמיש מהני ולא שייך מהומה לביתה. ולפ"ז ל"ק מה שהקשתי מאי קמ"ל שמהני הבדיקה שלאחר התשמיש פשיטא לק"מ דבאמת זה פשיטות רק המתני' קמ"ל דע"י שיש בדיקה שלאחר התשמיש שמהני לטהרות עי"כ מהני גם הבדיקה שקודם התשמיש ולפ"ז גם קו' ראשונה לק"מ למה באמת מהני בדיקה שלאחר התשמיש יען שיש בדיקה קודם התשמיש לק"מ דאם ליכא בדיקה שלאחר התשמיש באמת לא מהני הבדיקה שקודם התשמיש ודו"ק כי חרוץ מאוד אמנם אח"כ שתי' דמתני' קאי על בדיקת אחר תשמיש בלבד פריך שפיר דזה דמהני בדיקה שלאחר התשמיש פשיטא ודו"ק. ולפ"ז מיושב קו' כ"ת נ"י דלמא הך מתני' דמסתמא כר"מ וע"כ דאיירי הך משמשת בעדים באשה שי"ל וסת לק"מ דבשלמא אם המתני' על א"ל וסת קאי ושייך באמת סברת ר"י דלא מהני הבדיקה שקודם תשמיש וע"כ הוי הטעם יען שיש בדיקה שלאחר התשמיש ושפיר נקט במתני' הבדיקה שלאחר התשמיש ממעט אבל אי באשה שי"ל וסת איירי ק' איך נקט במתני' בדיקה שלאחר התשמיש ודו"ק היטב ומיושב השגה ב' למה באמת לא אוקמי ר"י הך מתניתין באשה שי"ל וסת לק"מ דאז באמת נימא שכבת זרע מכסה ולא מהני בדיקה שלאחר התשמיש ודו"ק כי קצרתי. אך באמת צריך להבין למה לא ממעט הבדיקה קודם התשמיש כיון שיש בדיקה שלאחר התשמיש א"כ אינה מהומה לביתה כמש"ל ונ"ל דזה תלי' אי אמרינן דאשה שא"ל וסת אסורה לשמש אא"כ בודקת אז אינו ממעט דעכ"פ היא מוכרחת לבדוק והיא ממהר לשמש אבל אם באמת יהי' רשות בידה שלא לבדוק קודם התשמיש הי' באמת מהני דעכ"פ לא שייך שמהומה לביתה ודו"ק והנה הקשתי לסברא שלי דאשה שא"ל וסת בכיוון אינה מכנסת לחורין וסדקין יען שחוששת בעבור הרגשת העד ולפ"ז בדף י"א ע"ב שהקשה הגמ' הא מתני' נמי באשה שי"ל וסת ומשני מתני' בין י"ל וסת ובין א"ל וסת ופירש"י דכיון די"ל וסת בעי בדיקה כ"ש אין לה וסת עיי"ש

ולכאורה הוא בהיפך בשלמא אשה שי"ל וסת בעי בדיקה יען שמהני הבדיקה ואבאר דברי דנ"ל כוונה בגמ' שם יען דבעי בדיקה לטהרות אחר תשמיש עיי"ש ולכאורה עיקר חסר מהגמ' כמובן. ונ"ל דהנה בודאי בעבור טהרות הי' די בבדיקה שלאחר תשמיש רק כיון שעכ"פ תהי' צריכה בדיקה אחר תשמיש בעבור הטהרות הגם שלבעל סגי קינוח אחר התשמיש עכ"פ לטהרות צריכה בדיקה ואמרו חכמים תעשה הבדיקה הזאת קודם תשמיש הגם שלבעלה לא תקנו קודם תשמיש אבל עכ"פ אם היא צריכה לטהרות צריכה אותה בדיקה לבעלה וזה כוונת הגמ' לשיטת הרמב"ם בעסוקה בטהרות דצריכה בדיקה וצריכה אותה בדיקה בשעה שעוברת לשמש את ביתה אבל לבעל גרידא אינה צריכה ופריך הא תנן כל הנשים בחזקת טהרה ומשני ה"מ בי"ל וסת ופריך א"כ הא ר"י נמי בי"ל וסת ואז כיון דלבעלה גרידא א"צ בדיקה מהני הבדיקה שקודם תשמיש דאין לה וסת בעי בדיקה לבעלה ומשני דממתני' דקתני ובשעה שעוברת לשמש את ביתה ועל כל הנשים קתני דמהני הבדיקה שקודם תשמיש דכיון דא"צ בדיקה לבעלה קודם התשמיש מהני הבדיקה לטהרות ומתני' אשמעי' דאשה שי"ל וסת צריך ע"כ הך בדיקה דטהרות להיות קודם התשמיש לבעלה אבל בא"ל וסת אז אמרי' בהיפוך דרשות בידה לבדוק אחר תשמיש ולא שייך שמהומה לביתה בבדיקה שקודם תשמיש ומהני ג"כ הבדיקה שקודם התשמיש ועכ"פ מוכח דלבעלה א"צ בדיקה דאל"כ לא מהני הך בדיקה דקודם התשמיש דהא מהומה לביתה ודו"ק. אמנם ר"ז אמר שמואל אמר אסורה לשמש קודם הבדיקה וע"כ דמחוייבת לבדוק קודם תשמיש לטהרות וכיון שהוא חיוב דחששו על דם חימוד התשמיש ממילא א"א לפרש דמתני' קאי נמי על אשה שא"ל וסת ז"א דבדיקה הנ"ל אינו ממעט יען שמהומה לביתה וע"כ רק על אשה שי"ל וסת קאי דאז ממעט הבדיקה שקודם התשמיש או אפי' על אשה שא"ל וסת ואשמעינן יען שצריכה בדיקה אחר התשמיש לטהרות בעי נמי בדיקה קודם התשמיש לבעלה אבל לבעלה גרידא אינה צריכה בדיקה כולו כפשטיות הבנה ומיושב בזה קו' תי' ד"ה אשה וז"ל א"ת מאי קמ"ל מתני' היא בשעה שעוברת לשמש את ביתה עיי"ש ולפ"ז לק"מ דבמתני' יש לפרש בהיפוך דבדיקה דקודם התשמיש מהני לטהרות אפי' ונשמע מינה שאינה אסורה לשמש קודם הבדיקה אדרבה שמותרת לשמש קודם ומשו"ה מהני לטהרות אבל ר"ז דאמר אסור לשמש וע"כ דאינו ממעט ואעפ"כ צריכה בדיקה ודו"ק ומיושב קוש' חמורה של תוס' ד"ה שמואל למה פריך מברייתא אשמואל ולא על מתני' דמצריך בדיקה ונ"ל דנהפוך הוא דממתני' יש לפרש דממעט הבדיקה שקודם תשמיש אפי' בא"ל וסת אפי' לטהרות יען דאינה מהומה לביתה דאם תרצה תבדוק עצמה אחר תשמיש ולפ"ז הברייתא אייתי בא"ל וסת ושפיר

שוהין עמהם אפי' ערות דתוכל לבדוק אחר תשמיש אבל שמואל דאמר אסורה לבדוק וע"כ דהוי עיכוב וצריך בדיקה קודם תשמיש הקשה שפיר ודו"ק. והנה הקשתי מאי פריך על ר"ז אמר שמואל א"ל וסת בעי בדיקה י"ל וסת ל"ב בדיקה עיי"ש בדף י"ב דלמא בוודאי בי"ל וסת פשיטא דבעי בדיקה קודם תשמיש יען ששם מהני הבדיקה אבל בא"ל וסת דשייך מתוך שמהומה לביתה אינה מכנסת בחורין וכמש"ל ולא נשאר לנו היתר רק אם נאמר די"ל רשות שלא לבדוק עד אחר תשמיש ואז אם בודקת קודם תשמיש לא שייך מהומה לביתה וא"כ י"ל שא"ל וסת אין חיוב לבדוק קודם לכך אשמעינן ר"ז שגם אם א"ל וסת אסורה לשמש עד שתבדוק והוא קו' גדולה. ונ"ל דהנה דכיון דאמר אסורה עד שתבדוק וא"כ הוי הבדיקה הכרח ואם כן שייך מתוך שמהומה לביתה ואינו ממעט מפקידה וא"כ למה צריכה לבדוק וא"ל לבעלה ג"כ צריך לבדוק ז"א דהא ר"ז בעי מר"י לעיל אי אשה יכולה לבדוק קודם תשמיש והשיב לא תבדוק והוכיח רשב"א בחי' דאפי' באשה שא"ל וסת ל"צ לבעלה עיי"ש וע"כ דצריכה בדיקה קודם תשמיש יען שצריכה בדיקה אחר תשמיש לטהרות וע"ז הקשה מדנקט אשה שא"ל וסת הא במתני' אירי אפי' בי"ל וסת ואעפ"כ מצריך בדיקה ומתני' על כל תשמיש קאי ומסתמא כמו בא"ל וסת הוי הבדיקה לבעלה באשה שי"ל וסת ג"כ ה"ל טעמא ודו"ק ומשני דיש חילוק דישנה ל"צ בי"ל וסת ובא"ל וסת צריך אפי' בישנה וע"כ אי הבדיקה קודם התשמיש דוקא בעי להכשיר הטהרות ליכא חילוק בין ישנה לערה ע"כ דעיקר הבדיקה לטהרות הוי אחר התשמיש והך בדיקה דקודם הוי לבעלה וע"ז מהני בי"ל וסת אפי' בבדיקה כש"כ כגון שתבעה כמו שמסיק הגמ' שם ודו"ק וניחא בזה ראיית ראב"ד דלבעלה מהני קינוח מגמ' דכאן ע"ש והוא תמוה בעיני הא לטהרות אירי כאן כמובן אך זה שיבוש דעכ"פ הבדיקה אינה פועל רק לבעלה ודו"ק. ולכאורה לא הבנתי בגמ' דפריך בדף י"א ע"ב על ר"י א"ש מאי קמ"ל תנינא ע"ש לפמ"ש לעיל דחידש ר"י א"ש שדוקא קודם תשמיש צריכה לבדוק דכיון דצריכה בדיקה עכ"פ אחר הטהרות לדעת אם הטהרות טהורות תעשה בדיקה זאת קודם תשמיש שפועל ג"כ לבעלה והוא דבר נכון מאוד. ולפ"ז בשלמא אם ר"י א"ש לא אמר רק שמתני' אירי בעסוקה בטהרות וק' שפיר קו' הגמ' הא ממילא ידעינן זאת ממתני' דכל הנשים כפירש"י ע"ש אבל הלא ר"י חידש דבר גדול דמכח סתירה הנ"ל ממתני' י"ל דעכ"פ אם תרצה שלא נבדוק עד אחר תשמיש ג"כ טוב ומתניתין אשמעינן דאפי' קודם תשמיש דשייך מתוך שמהומה לביתה אעפ"כ מהני הבדיקה וחידש ר"י דטעם דמתני' משום מתוך דצריך בדיקה לטהרות תעשה בדיקה זאת קודם תשמיש דוקא וכוונת מתני' דדוקא בדיקה שקודם התשמיש ממעט וצע"ג אמנם לק"מ דהא המקשן

סובר דמתני' דהתם דכל הנשים אפי' אין לה וסת קאי כמו שביאר הרשב"א דפשטיות דכל הנשים בחזקת טהרה אפי' א"ל וסת איירי ע"ש וא"כ ר"י א"ש דפי' דבריו על מתני' ע"כ אפי' א"ל וסת וא"כ קשה קו' הגמ' בסמוך למה נקט מתני' דוקא י"ל וסת וע"כ לאשמעינן הך חידוש דבי"ל וסת צריך הבדיקה של טהרות קודם התשמיש שפועל אפי' לבעלה וא"כ קשה שפיר מאי קמ"ל ודו"ק היטב בזה וע"ז השיב דממתני' דהתם י"ל בי"ל וסת ואשמעי' שמואל דאין לה וסת ג"כ לא בעי בדיקה לבעלה אמנם לכאורה בלא"ה יש לתרץ לעולם דא"ל וסת צריכה בדיקה אפי' לבעלה ומתני' כאן בי"ל וסת ור"י אשמעי' דצריך דוקא בדיקה קודם תשמיש דלא שייך מהומה לביתה אבל בא"ל וסת לא מהני רק אחר תשמיש כמ"ש בעצמו לעיל דף ה' יען דבדיקה חיוב לבעלה לא מהני אלא דגמ' סובב והולך כאן אי ר"י א"ש סובר דאפי' א"ל וסת ל"צ בדיקה לבעלה כר"ז דלקמן אבל במסקנא דאמרי' אמוראי נינהו אליבא דר"י דלא כר"ז שבקי' אפשטות דר"י א"ש חידש כאן אפי' אי אמרינן א"ל וסת בעי בדיקה לבעלה ור"י חידש די"ל וסת צריך דוקא קודם תשמיש היפך אשה שא"ל וסת צריך דוקא אחר תשמיש ול"ק על שיטת הרמב"ם שסובר כר"ח וכן פסק בה' משכב ומושב שדוקא בדיקה שקודם התשמיש מהני באשה שי"ל וסת ובאשה שא"ל וסת דוקא בדיקה שאחר התשמיש וכמו שהארכתי באגרת ודו"ק כי הוא דרך עמוק מאוד לפענ"ד אך צ"ב בדברי הגמ' חדא מכלל חברתה איתמר ואין כעת להאריך עוד. ומ"ש הדר"ג נ"י מה דוחק יש ברש"י דף ה' תמהתי דלרש"י כל הקו' הגמ' למאי קתני עד הראשון ואינו מובן דבמתני' קתני רק אשה שמשמשת בעדים ממעט כפקידה והגם שאין חיוב העד שקודם התשמיש רק משום צניעות הלא התנא אין עוסק לאשמעי' דין בדיקה רק אמר כפי המנהג שאשה משמשת בעדים ממעט עד שלאחר תשמיש וגם מה תי' הגמ' דאגב רוצה לאשמעינן ב' בדיקות אצרכו רבנן איך בא דין זה לכאן ולדעתי דבר גדול הוא. וראיתי שהשיב על פירושי בגמ' דפריך איך קתני המשמשת הלא באופן זה שהוא רשות מהני הבדיקה שקודם התשמיש ושמואל על מתני' קאי דין זה על המשנה דוקא שלאחר התשמיש ממעט ואיך תירצה הגמרא איבע"א אלאחר התשמיש וכי קתני הר"ז כפקידה אלאחר תשמיש ומה צריך הגמ' לדחוק נימא דמתני' על י"ל וסת קאי אלא ע"כ דר"י אמתני' קאי וזה פשוט מאוד והכ"ת נ"י השיג דמתני' איירי בכל גוונא ושמואל אעלמא קאי ועוד השיג על פירושי בפי' משניות הנה דבר זה א"י להכחיש שמסיים הרמב"ם אמנם הבגד אשר תקנח בו קודם המשגל כמו שיתבאר שזה מחיובתה עכ"ל מזה מבואר דבדיקה הנ"ל הוי חיוב וע"כ בא"ל וסת כמ"ש באגרת ומ"ש מקודם ואמרו המשמשת בעדים וכו' אמנם ירצה בו שאם שמשה אשה ביתה אין

מותר אליה אלא בעדים והרי היא כפקידה עכ"ל נ"ל שכוונת הרמב"ם לשיטתו בחיבורו בא"ב דבין כל תשמיש ותשמיש צריכה עדים וזה כוונת הרמב"ם גם כאן שאם שמשה אשה לשון עבר שכבר שמשה אין מותר אליה לבעול עוד אלא בעדים שע"כ צריכה לבדוק אחר תשמיש ראשון ויש בדיקה בין תשמיש לתשמיש ואותה בדיקה שלאחר התשמיש ממעט כפקידה ול"ק קו' שהשיג איך כ' שזה ממעט כמובן (ופשיטא שאם בודקת אחר תשמיש ורוצה לבעול מיד שא"צ בדיקה אחרת זה אחר זה ואעפ"כ אותה בדיקה ממעט דכיון שבעל אותה פעם אחת לא שייך שמהומה לביתה כנלע"ד). גם מה שהשיג הדרכ"ת נ"י בפי' אין הלכה כר"י בזה אני מודה על אמת, ומה שהשיג א"כ אמר בפי' מקודם שאפי' א"ל וסת א"צ בדיקה לבעלה כמובן, נ"ל דז"ל רמב"ם ואפי' תהי' אשה שלא קבעה לה וסת עכ"ל והנה אם כוונת הרמב"ם על אשה שא"ל יום קבוע לנדתה הי"ל אפי' אשה שא"ל וסת קבוע אך הכוונה נ"ל על אשה שלא נקבע לה ג' ראיות דם נדה שהי' לנו לטעות שאשה כזו תהי' צריכה בדיקה קמ"ל אבל אשה שראתה כ"פ וא"ל זמן קבוע צריכה בדיקה וכוונת הרמב"ם שלא תטעה דוקא באשה שי"ל וסת אבל היא בתוך אותו הזמן אז אמרינן חזקה בזמנו יבוא ול"צ לחוש אבל אם הגיעה לכלל שנותיה אך לא קבעה לה וסת צריכה לחוש קמ"ל הודעתי שאוכל לפרש עדיין כפי' הראשון אך באמת אני מודה שבחיבורו חזר מפירושו כאן כמ"ש הדכ"ת נ"י. ומה שהעלה לישב פי' משניות עם דבריו בחיבורו יען אם יש נ"מ לטהרות אז מוקמי' אחזקתה ואפי' א"ל וסת ל"צ בדיקה ורמב"ם שכ' בחיבורו בזמן שאין נ"מ לטהרות והאריך בזה נפלאתי מאוד עליו ששכח לפום רהיטא שגם במו"מ שכ' הדינים לטהרות ואעפ"כ כ' שדוקא י"ל וסת א"צ בדיקה לבעלה וא"ל וסת צריכה ונפל כל בנינו ודו"ק ועל יתר דבריו אדבר פעם אחר אי"ה דברי אוהבו הדש"ת החותם באהבה רבה ע"ע. הק' חיים סופר מפ"ב סימן לט שפעת ברכות ורב הצלחות לראש המושלם במעלות ומדות כבוד הרב המאה"ג בתורה ויראה מוה' ר' אברהם גלאזנער אב"ד דק"ק יינק יע"א מכתבו קבלתי רצוף במכתב אחי נ"י קודם חג הסוכות והנחתיו עד לאחר יו"ט ואתמול ראיתי שנית ונתתי הודי' לד' כי סוף דבר הכל נשמע וד' יודע מחשבותי מנעורי ואם כי רבים היו אשר לא האמינו לי אקוה שיבא היום אשר יכירו וידעו כל דורשי צדק כי עינו ולבי לשמים וב"ה בזכות אבותי ז"ל גדולים וטובים יגידו ברבים האמת כהיום ועתה באתי להשיב לכ"ת נ"י על השגותיו על ספרי מחנה חיים והאמת לא אכחד כי לולא מפני הכבוד לא השבתי כי כל איש רואה שלא חדשתי תירוץ הנ"ל בסי' צ"א רק להצדיק קדוש אבל האמת מעיד לעצמו ששני גאונים הנ"ל בחנם השיגו על המהרי"ט ובעבור זה קצרתי אז למה זה

אצדיק דברי לפני כ"ת נ"י רק אני אוהבי אהב אמרתי להשתעשע בדברי תורתי וידעתי שישמח לבו גם אם על פניו אוכיח ואסדר את הדברים אחד לאחד בקצירת אומר. (א) מה שהשיב על השגותינו איש עם אחיו על קו' הגאון ר' בונם איגר ז"ל איך מדמה אם אדם מפריש משלו לפטור חבירו מחיובו בקרבן שאז בודאי מצי להקדיש יען שהוא בעל הממון ובהמתו הוא מקדיש אבל מהרי"ט איירי דאחד יקדיש בתורת שליח בהמתו של חבירו ואין המקדיש בעל הממון אז חידוש מהרי"ט שאין שליחות על מילי והדכ"ת נ"י משיב נהפוך הוא ק"ו איכא כאן אם לא יוכל להקדיש בהמת חבירו בתורת שליחות הגם שהמחויב קרבן יוכל להקדיש בהמתו ומכ"ש איך יוכל להקדיש בהמת עצמו לחבירו הלא חבירו גופו לא יוכל להקדיש בהמה של חבירו לחטאתו וכל מה דאיהו לא מצי עביד שליח לא מצי משוי והאריך בזה שגם על מהרי"ט קשה קו' הנ"ל והדחיק עצמו יען דעכ"פ הוה בר מקדיש אבל זר לא הוי בר הקרבת קרבן כלל עכ"ל. אומר אני אותה קו' קשה על הגמ' נדרים בתורם משלו על של חבירו נימא ק"ו דלא מהני דהלא בעל הכרי לא יוכל לפרוש משל חבירו על כרי של עצמו וא"כ איך יתרום חבירו בתורת שליחות אפי' כל מה דאיהו לא מצי עביד שליחות לא מצי משוי אך דבר זה אינו אמת מכמה טעמים והכלל גדול דדוקא אם אין הבדל בין פעולת השליח ובין אם המשלח ועשה הפעולה כמו בזר שנפסל מלהקריב הגם אם יעשה הכל כמו כהן אז נקרא כל מה דאיהו לא מצי עביד שליח לא יכול לעשות דיהי' כח השליח יפה מן המשלח אבל אם יש מסך מבדיל בין פעולת השליח לפעולת המשלח כמו בהקדש או בתורם דיש הבדל דשליח מפריש או מקדיש משלו והמשלח לא יוכל לעשות יען דמפריש או מקדיש ממון אחרים ואם השליח יפריש ממון אחרים ג"כ לא מהני ואם המשלח מפריש ממון שלו ג"כ מהני א"כ אין הבדל בין שליח למשלח אז לא שייך כל מה דאיהו לא מצי עביד דהא אין השליח טוב מהמשלח ויעיין בספרי הנ"ל סי' י"א שהשגתי על אדמ"ו הגאון חת"ס ז"ל בסברא הנ"ל. והבאתי ראי' ברורה לחילוקנו הנ"ל מגמ' תמורה דף י' ע"א בעי רב"ח מקדיש עושה תמורה או מתכפר עושה תמורה אמר רבא א"כ מצינו צבור ושותפין עושין תמורה כגון דשו' שליח לאקדושי יעו"ש והקשתי הא לשיטת מהרי"ט לא מהני שליחות הא מילי לא ממסרן לשליח ומאי מהני אם הצבור או השותפין עשאו שליח אלא דשאני התם דשליח מקדיש משלו בהמה על הצבור או על השותפין כמבואר מרש"י שם כאשר יעיין היטב וא"כ אינו נוגע לדברי מהרי"ט ועיין רמב"ן בתורה על קרבן שותפות בפסוק תקריבו והבן זה היטב. (ב) השיב הדכ"ת נ"י על השגותינו וז"ל לדעתי קושי' הגאון ר"ב איגר ז"ל קשה כברזל מה בכך שהשור הוא של המקדיש והשור קדוש מ"מ הרי החיוב

הוא על החוטא להפריש קרבן ואיך יוצא הוא במה שמפריש חבירו עליו ועכצ"ל דכיון דזכות הוא לו הוי כשלוחו כאלו צוה לו להקדיש ושליח של אדם כמותו והוי כאילו הקדישו הוא בעצמו ולפי מהרי"ט דמילי לא ממסרן לשליח איך אפשר לעשות שליח להקדיש שור בעדו שיהי' כאלו הוא בעצמו הקדישו הא מילי לא ממסרן לשליח עכ"ל. נפלאת בעיני על כ"ת נ"י הכי זה דרך אמת להסב קו' השואל על פנים אחר תחת שהי' הקו' איך חל ההקדש על השור יהי' הקו' איך קיים הוא מצות הפרשה דלמא באמת לא קיים מצות הפרשה ועכ"פ יוצא בו ידי חיובו וחלילה שעלה זה על דעת הגאון ר"ב איגר כי היא שגגה גדולה ומלבו בדה כ"ת נ"י מצוה חדשה אשר לא עלה ולא יעלה על לב התורה אמרה החוטא צריך להביא קרבן ממין הקרבנות חטאת או אשם או עולה וכדומה וממילא צריך הוא להפריש בהמה ולקרוא עלי' שם קרבן אשר חייב בו ואומר זו לחטאתו או לאשמתו או זו לעולה או שלמים אבל אין מקיים בקריאה זו שום מצוה דהלא התורה לא הטילה זאת לאדם למצוה על גופו שנימא שצריך שליחות לקרוא שם קרבן לקיים מצות עשה שבגופו (חוץ לקרוא קדושת בכור בשעת לידה יש מצוה דכתיב תקדיש אבל אינו מעכב עיין רמב"ם ה' בכורות) ומה שאין אדם יוכל להפריש לחבירו מבהמותיו של בעל חיוב קרבן קרבנו שלא מדעתו אין הטעם דצריך שליחות כדי לקיים מצות הפרשה רק הטעם דאין אדם מקדיש ממון שאינו שלו דאיש כי וקדיש ביתו כתיב וחקר המהרי"ט אם יהי' מהני שליחות על מילי יהי' הקדש השליח כאילו פי המשלח ידבר אבל אי מילי לא ממסרן לשליח אז לא מהני שליחות אבל לא מטעם דלא נתקיים מצות הפרשה דאין בזה מצוה רק דכח פי השליח לא הוי כאילו פי המשלח מדבר לפעול לעשות מממונו חול לקודש וה"ה דלא מהני לעשות שליח להפקיר ממונו או לאסור ממונו בהנאה על כל עולם ואלו מהני שליחות אז צריך השליחות רק לפעול לשנות הממון אבל לא להיות שליח כמותו על הפרשה ואקוה שיראה האמת ויקבל באהבה את דברי בעזה"י. ובזה יהל אור באהלו על הקו' שהרעיש מאי אשמועינן שמואל דעולה צריך דעת דזימנין לא ניחא לי' להתכפר מדחברי' והקשה כ"ת אם בהפרשת תרומה דהוי מצוה ולא קרבן אמרינן כן מכ"ש בקרבן דבא לכפרה לקבל פני מרי' בחנם והאריך לתרץ דברו רמב"ם אשר נתקשה בו המ"ל בפ"ד מתרומות ולפמ"ש יהי' אור לפניו דשאני תרומה דהוי גוף הפרשה מצות עשה ועיין בט"ז יו"ד סי' ב' אבל הפרשת קרבן הוי רק הכשר מצוה הכנת החפץ למצוה אבל אין בהפרשה גופא מ"ע ודו"ק (ועיין נמ"י בב"מ דף ל' ואין ענין לכאן). (ג) עוד האריך להשיג במה שחדשתי שע"כ מקנה לו הבהמה דאל"כ לא הוי משלו ולפי סברת ר"י דתורה החמירה דוקא בשתי סלעים באשם משמע

שצריך להיות מממון של החוטא ע"ז שפך אבני קלע דר"י למד לנו רק מוסר השכל אבל לא לחדש דצריך להיות ממון החוטא לא בחטאת ולא באשם דכוונת ר"י יש לפרש דהוי כסופא אם חברו מביא בשבילו בב' סלעים כמו בכתובות דף ק"ח נהי דהנאה לית לי' כיסופא איכא והרמב"ם פי"ד ממע"ק פסק בין בחטאת בין באשם דמתכפר אם חבירו מפריש בשבילו קרבן והוא מגמ' פ' האומר משקלי דף כ"א ושם אמרי' דקמ"ל זימנין לא ניחא לי' דלתכפר במידי דלאו דילי' ואי צריך ליתן לו במתנה הלא ממונו הוא והאריך בזה מאוד דלא צריך להיות משלו וכן כתב כמה פעמים. הנה כבר אמרתי שלא אצדיק דברי ליישב דעת הגאונים כי לא כתבתי רק להצדיק קדוש אבל בלבי שהני גאונים במחכ"ת לא דקו בזה לפי שעה הלז ולא אבא רק לגלות לכ"ת שיש דברים בגו הנה במקו"א חקרתי אם איש המחויב קרבן ימצא בהמת הפקר והוא עומד בתוך ד' אמות שיכול להקדישה לגבוה כמבואר בר"ן נדרים דף ל"ג ע"ב וכבר העיר הקצוה"ח דהוא מבואר כן בירושלמי שעל כן אמר דהע"ה ואני בעניי הכינותי והובא כן ג"כ בילקוט על פ' הנ"ל אעפ"כ אם אמר הבעל ד' אמות זו לחטאתי לא מהני דהתורה אמרה קרבנו שצריך להיות שלו ולא של הפקר וזה שרוצה להקדישה ולא מכוין לקנות אותה מקודם א"כ לא הוי הבהמה קרבנו דמה דדרשי' קרבנו ולא הגזול הוא הטעם דגזילה לא הוי שלו כמו דדרשינן ביתו כך דרשי' קרבנו רק יכול להקדיש בתורת מגביה מציאה לחבירו אבל לענין קרבן צריך להיות שלו דוקא ובאופן זה שהוא לא קנה הבהמה איך יקרא עלי' שם קרבנו ועיין היטב ר"ן בנדרים (ועיין בב"ק דף ס"ו ובתוס' סוכה דף ל"א וברש"י גיטין דף נ"ה חטאת גזולה) וה"ה בעולה או אשם או שלמים צריך להיות דוקא קרבנו משלו דוקא אבל של הפקר או של חבירו לא מהני דאין זה קרבנו ודו"ק. ולכאורה יפלא א"כ איך מפריש אדם קרבן לחבירו הא לא הוי קרבנו משלו דוקא וע"כ דמקנה לו במתנה כמו שבארתי בתשובה הנ"ל בחטאת ובאמת ה"ה בעולה או שלמים ודלא כמו שחלקתי דדוקא בחטאת ואשם הוי הדין כן דבאים לכפרה וגם לא הצרכתי לדברי ר"י רק ליילך בפשיטות הדברים. וטרם אענה אמרתי לברר לו שלא בדיתי מלבי הך דבר שהמפריש קרבן לחבירו הוא בתורת מתנה דקא יהב לי' דבגמרא תמורה דף ד' ע"א ועוד דאמר ר"נ אר"ה תנא קרבנו לד' על נזרו מלבד אשר תשיג ידו וכי נזיר נידן בהשיג יד הא כיצד קרבנו לד' על נזרו שהפריש משלו מלבד אשר תשיג ידו שהפרישו לו אחרים למאי הלכתא אילימא לענין כפרה פשיטא דמתכפר לי' אלא לענין תמורה והכי קאמר כשהפרישו לו אחרים עושה תמורה ש"מ בתר מתכפר אזלינן לא לענין תמורה וקא קשי' לך מתנה דקא יהבי לי' אי לאו דרבי רחמנא מלבד אשר תשיג ידו הו"א גזה"כ הוא קרבנו מדידי'

הוא מתכפר מאחרים לא קמ"ל ע"כ הסוגי' יעו"ש מסוף דברי הגמרא נגלה מה דפריך מתחילה אילימא לענין כפרה פשיטא דמתכפר לי' הוא הטעם יען דמתנה קא יהיב לי' ולכן פריך הגמ' פשיטא דמתכפר ולא צריך קרא אשר תשיג ידו וחידש הגמ' יען דכתיב קרבנו משמע דוקא מדידי' ולא מהני אפי' אם נותן לו במתנה ולכן גילה התורה דמהני הגם דהוא מתנה אבל בודאי מתנה היא ושלו הוי ולכן המתכפר עושה תמורה דשלו הוי ולכן שפיר איצטריך שמואל לאשמעי' דבעולה דכתיב ג"כ קרבנו צריך דעת דלא ניחא לי' להתכפר בלאו דידי' הגם שנותן לו במתנה דהלא בנזיר צריך קרא אשר תשיג ידו דמהני אם הפרישו לו אחרים הגם דמתנה קא יהיב ליה ויעיין בחידושי רמב"ן גיטין דף נ"ה בסוף ד"ה ואי אמרת יאוש כדי לא קנה שמביא וי"א וימצא מרגליות טובה אשר מחזק דברי גם על סוף התשו' יעיין היטב שם (נהפוך הוא קשה מנ"ל דמהני רק אפשר דילפינן מנזיר). אך בזה יוסיף כ"ת נ"י להפליא למה באתי בדברי ר"י אשר הוא רק מוסר השכל וחדשתי רק בחטאת וגם בסברא קשה לו אטו אם נתן לו במתנה לא הוי ממונו וכולו מוקשה אמנם אמרתי לברר הדברים בעזה"י ואקוה שילמוד ממני שאני מודה על האמת דלכאורה יפלא איך שייך להזכיר דמתנה קא יהיב לי' הלא כלל גדול בתורה דכל מתנה צריך להיות ע"י שני גופין המוציא לרשות והמכניס לרשות אבל לא משכחת מתנה ע"י גוף אחד כמבואר בכמה מקומות בפ' חלון מזכה ע"י בנו הגדול ולא ע"י עצמו ועיין היטב בתוי"ט שם ובפ' השולח בשדי נתתי לו במתנה חיישי' שמא זיכה לו ע"י אחר ובפ' אלמנה ניזונית חידש הר"ן מי שנותן חפץ לשליח למכור לא יוכל לקנות לעצמו יען שהוא במקום המוכר הובא להלכה בש"ע ח"מ סימן קפ"ה והארכתי בו בספרי מ"ח וא"כ במאי קנה האיש המחויב בקרבן בהמה הנ"ל הלא לא הי' כאן איש אשר זכה בעבורו דחבירו הפריש עליו קרבן ומאי מהני דקא יהיב לי' במתנה וצע"ג. ופתרון הדברים נלע"ד לבאר בעזה"י דבכל קרבנות איירי תורה על שעת הקרבה דאז צריך להיות קרבנו שיהי' שלו ולא של אחרים או של הפקר אבל בוודאי אין אדם מתכפר בדבר שאינו שלו ולא נקרא חטאתו או עולתו אם לא נקרא קנינו דהא קרבנו כתיב כמו איש כי יקדיש ביתו ואם חבירו מקדיש קרבן לצורך חבירו אז במה שמקדישו ומניח על החפץ רשות גבוה אז אמירה לגבוה כמסירה להדיוט נחשב רשות גבוה כאלו איש יעמוד ויזכה בעבורו והקנין וההקדש באים כאחד בשלמא אם הגזלן יקדיש את הגזילה אחר יאוש בעלים לא מהני הקדשו דהא לא הקדיש את שלו וכלל גדול האיש המקדיש את ההקדש צריך להקדיש דבר אשר הוא קנינו וקודם ההקדש הוא שלו לגמרי אבל בגזלן יפעל ההקדש קנין לעצמו שע"י ההקדש יוגמר קנין המקדיש וד' שונא גזל בעולה ועיין

רמב"ן במלחמות פ' לולב הגזול אבל במי שמקדיש קרבן לחבירו שמי שמקדיש הוא האדון ובעל החפץ ומקדיש קנינו שהוא שלו ואין כאן חסרון במקדיש רק חסר לחבירו שהוא בעל חיוב קרבן קנין לקנות את החפץ אז רשות גבוה עומד לפניו כמו שליח בין איש לחבירו וקונה באמירה להיות של חבירו לצורך קודש ואי לאו דגלי רחמנא אשר תשיג ידו הי' ס"ד דצריך להיות שלו קודם שמפריש לקרבן יען דכתיב קרבנו לד' על נזרו משמע בשעה שמפריש על נזרו צריך להיות שלו קמ"ל קרא אשר תשיג ידו אפי' אם ע"י ההקדש ידו משגת להיות שלו כגון שהפרישו לו אחרים ג"כ מהני וברש"י נדרים דף ל"ו ע"ב ד"ה המתכפר וז"ל המתכפר עושה תמורה באותו קרבן דהשתא הוי דידי' ולא של המפרישו דמאחר שהפריש לצרכו קנאו המתכפר עכ"ל נגלה כמו שבארתי דאין כאן קנין קודם הפרשה רק אחר שהפריש לצורכו קנאו וכן משמע ברמב"ם יעו"ש ובעבור זה סובר שמואל דצריך דעת דלמא לא ניחא לי' רק בקרבנו ממש ולא את אשר צריך ריבוי מקרא שיש לו קנין ע"י ההקדש מאשר תשיג ידו וזה ברור כשמש בעזה"י. ומעתה יובן הדבר דברור דבאופן זה מי שמקדיש משלו לצורך חבירו אין ענין כלל לדברי מהרי"ט דהלא בשעת ההקדש הוא מקדיש שלו והשגה על מהרי"ט הוא כשגגה היוצא מלפני השליטים מאורי ישראל ובאתי רק להצדיק אולי בחטאת ואשם צריך להיות מקודם שלו ואח"כ יוכל ליתן עליו שם קרבן כמו שחידש הנקוה"כ שמקנה לקטן המעות מתחילה ואח"כ מהני לפדות אותו בו ולא שייך דלמא רוצה להמתין לעשות בממון שלו המצוה יען דזיכו לו הב"ד רק לזכות הנ"ל (הגם שמדברי נקוה"כ משמע שהב"ד יוכל לפדות אותו אפי' מממון שלו יש לי לדון אחריו בכמה הערות ואין כאן מקומו) ומה שכתב כ"ת נ"י שדברי נקוה"כ מובנים בדברי אדמ"ו ז"ל בד"ה אכתי לא פש לא עיין כ"ת נ"י יפה דמתנגדים לגמרי (וה"ה בחטאות ובזה נסתר כל מה שנתקשה כ"ת נ"י עלי במכתבו, ומה שלא מחלק הרמב"ם מי שרגיל בדברי הרמב"ם יודע שמעולם לא כתב הרמב"ם דין אשר לא נזכר בפירוש בתלמוד חוץ אם מחדש דין מדעתו וכותב ויראה לי) ואני מודה שאין תירוץ שלי אמת דיהי' הבדל בין חטאת ואשם לשאר קרבנות ולא עלה בדעתי שיהי' אמת רק להליץ בעד קדושת כבוד אדמ"ו ז"ל כתבתי זאת ותו לא מידי. ומעתה אין מלין בפי רק ליתן תודה לראשו אשר שם ללבו לשקוד על ספרי בעזה"י וגם כעת פניתי מכל עמלי למעלה משמש אשר לפני מכל צד וערכתי לפניו מחשבותי ואשר ירצה יקרב לפניו וד' יעזור לו ללמוד וללמד כאות נפשו ונפש אוהבו המברכו בכל לב. הק' חיים סופר כל אלה צויתי להעתיק לו מפנקס שלי כי אות באות שלחתי לכ"ת נ"י מיד אחר חג הסוכות העבר רק אחי הרהמ"ג ר' זוסמאן נ"י כתב לי פעמים שאגרתי לא בא ליד מעלתו

נ"י וצויתי להעתיק פעם שנית והכל משמים לטובה כי מאז ועד עתה מצאתי בחת"ס או"ח סי' קט"ז ד"ה ומה הביא אדמ"ו הגאון ז"ל קו' הנ"ל מתמורה בשם חמיו הגאון ז"ל ואודה לד' שזכיתי לעצמי ויעיין הבדל כאשר בארתי בעזה"י ומה שתי' אדמ"ו ז"ל דאיירי בדאית לי' לשליח שותפות בגוי' דאל"כ מה הבדל יש בין צבור לשותפין והביא דברי רמב"ן בתורה אשר רמזתי ולענ"ד דלעולם דלית לי' לשליח שותפות והבדל הוא כך עיין יומא דף י"ב הבדל אחר אם הבעלים ניכרים בחפץ נקרא שותפות ובהכ"נ של כרכים שהוא לפני כל הבא ואין לה בעלים מיוחדים נקרא של רבים וה"ה קיץ המזבח שלא נפקד ממנו איש וכן מים של רבים עיין ע"ז דף נ"ד ובריטב"א באר היטב כנלע"ד בהשקפה ראשונה ומאז נפל לי עוד הרהור בדין מציאה בבהכ"נ עיין מג"א סי' קנ"ד וברמב"ן הובא בקצוה"ח סי' ר' יעו"ש רק הזמן בוגד בי כעת דברי המברכו הנ"ל:

סימן מ

שאלה נער משכיל אשר לו גן נאה בירושה מאבותיו ונתגדל על ברכי אבי אביו וכאשר הגיע לי"ב שנים ושני חדשים ונחלה אבי אביו נדר הקטן גביע הכסף אשר לו בירושה מאבותיו לשמים אם יקום אביו הזקן מחליו וכן הי' שקם מחליו ובדק המורה הוראה אם ידע מה הנדר אשר נדר ופירש לפני שלשה כי לאלקים השמים והארץ אשר בידו נפש כל חי לכבודו נדר אם יקום אבי אביו מחליו וב' חדשים אח"כ נפל הנער למטה ונדר אם יקום מחליו יהי' כן הפירות אשר ילקטו בשנה הזאת לעניים וקם מחליו ונסע משם לאחי אביו ושם נחלה ושבק חיים לכל ישראל ושאל אבי אביו אי צריך ליתן הפירות לעניים יען כי לא בדקו אח"כ אם ידע מהות הנדר אשר נדר. תשובה לפום רהיטא תלי' בפלוגתא של רש"י ורמב"ם דבנדה דף מ"ה אמרו בגמ' וכיון דתנו בת י"ב שנה ויום אחד נדרי' קיימין בודקין כל שתים עשרה שנה למה לי ס"ד אמינא הואיל ואמר מר ל' יום בשנה חשובים שנה היכא דבדקנא ולא ידעה להפלות אימא תו לא לבדוק קמ"ל רש"י בד"ה תו לא נבדוק וז"ל וליחזקה בקטנה עכ"ל משמע דווקא בלא ידעה אשמעי' דבודקים דדלמא בסוף שנה ידעה להפליא אבל אם ידעה בתחילת השנה פשיטא דלא צריכה בדיקה אם נדרה בסוף השנה דאוקמי' אחזקתה ראשונה דידעה להפלות אבל הרמב"ם פי"א מה' נדרים ה' ב' כ' וז"ל כיצד הרי שנדרו או הקדישו בתחלת השנה זו ושאלו אותן ונמצאו יודעין נתקיים נדרן ונדרו נדר אחר אפי' בסוף שנה זו צריכין בדיקה ואח"כ יתקיים ואין אומרים הואיל ונמצאו יודעין בתחילת השנה אין צריכין בדיקה אלא בודקין אותה את כל השנה הזו כולה עכ"ל ועיין בכ"מ שכ' שהרמב"ם הי' לו הגרסא בגמ' היכא דבדקנא וידעה להפלות יעו"ש וא"כ לשיטת רש"י כיון דנער הזה נדר בחליו של אבי אביו ונבדק וידע

להפלות ונדר אח"כ בשעת חליו מהני נדרו והוה הפירות שנדר בחליו לעניים נדר טוב אבל לרמב"ם שצריך בדיקה בסוף אם נדר עוד הפעם ואז אם נודע שידע יתקיים משמע כל זמן שלא מבורר שידע להפלות אין נדרו נדר כלל מדכ' וז"ל צריכין בדיקה ואח"כ יתקיים עכ"ל דאוקמי' אחזקת קטנות או שמא שכח בסוף השנה עיין בב"ח סי' רל"ג ביו"ד א"כ לרמב"ם אין הפירות לעניים רק ליורש וכיון שהטור בסי' רל"ג והש"ך בש"ע שם סק"א פסקו כהרמב"ם א"כ הפירות הם ליורש ואין לעניים חלק בם ודו"ק. אמנם אחר העיון בעז"ה נ"ל דנהפוך הוא שגם לרמב"ם והטור והשו"ע זכו העניים בפירות הגן ואשר יתן ד' בפי אשמור לדבר לפני חכמי לב תל"י. הנה בנדה דף מ"ה במשנה בת אחת עשרה שנה ויום אחד נדרי' נבדקין וכו' ומסיים במשנה קודם לזמן הזה אפי' אם אומרים יודעים אנו לשם מי נדרנו לשם מי הקדשנו אין נדריה נדר ואין הקדישן הקדש לאחר זמן הזה אעפ"י שאמרו אין אנו יודעים לשם מי נדרנו לשם מי הקדשנו נדרן נדר והקדשן הקדש יעו"ש ולכאורה פלא בעיני למה לא מפרש רבינו הקדוש ברישא בבת י"א דנדריה נבדקין איך יהי' הבדיקה על מה אדניה הטבעו והי' לו לפרש נדרי' נבדקין אם ידעה לשם מי נדרה ולשם מי הקדישה נדריה קיימין ואם לאו אין נדריה קיימין שכאן היה עיקר המקום לפרש הבדיקה ולא בסיפא שעוסק במקום דלא מהני הבדיקה או במקום דלא צריך שבתוך הרבותא נשמע ענין הבדיקה ואין זה פתח דבריך יאיר וצע"ג. ונלע"ד לחדש דבר דיש כאן לדון על ב' אופני בדיקות (א) שהבדיקה יברר לנו אם הקטנה בת י"א שנים או הקטן בן י"ב שנים אמרו למשל על ככר לחם שם נדר או שם הקדש ובודקין לדעת אם הבינו ענין הנדר אם לבם הבין שדיבור הזה הוא פועל איסור על החפץ וכיוונו בשעת הדבור לפעול בעולם איסור נדר או הקדושה של הקדש דאולי דברו דיבר הנ"ל בלי הבין שום שכל כמובן (ב) עוד צריך בדיקה לברר יען שיש בעולם כוכבי שמים וכסיליהם השמש והירח או הכוכבים או צבא השמים אשר ממעל אשר נכבדו בהמון גוים לאלקות ומכבדים להם נדרים ונדבות והקדשות או נדרו להן או אסרו בשמן ואולי ופן הקטן הזה או הקטנה הזאת אשר אינם בר עונשים אם יכבדו לע"ז וגם לב אין להם להבין שאין ממש בצבא השמים לקבל אותם לאלקות ונקל הוא שהלך לבם אחרי מראות עינים שראו תקפן וגבורתן של צבא השמים ונדרו או הקדישו להם או נשבעו בשמן וא"כ אין זה נדר ואין זה שבועה ואין כאן הקדש וע"י הבדיקה יבורר אם נדרו לשמש ולירח או לכוכבי שמים או ידעו שכל נדרים והקדשות הוא דוקא ליחיד המיוחד אלקי אלקים ואדון אדונים אשר שם בסתרי שמים מעונו ואנו שואלין אותו לשם מי נדר לאיזה אלקות שגם צבא השמים נקרא אלקים כמו "זובח לאלהים (אחרים) יחרם בלתי לד' לבדו" ועיין

רמב"ן שם שהקב"ה נקרא אלקי אלקים ואדון אדונים ואל אלים וצריכים הם ליתן אות בדעת ובשכל מפורש שהבינו אחדות הבורא שהוא שם אלקי ישראל ולא כיוונו חלילה לכח אשר נקרא בשם אלקים וזה הוא בדיקה שנית וכל שתי בדיקות צריכים אנו לבדוק. ולפ"ז בבת י"א דצריכה בדיקה הכוונה על ב' בדיקות הנ"ל אי ידעה ענין הנדר הבנת דבר של הנדר וגם ידיעת למי נדרה הוא הקב"ה אלקי ישראל מרמז המשנה נדרי' נבדקין הכוונה אם אסרה כבר בנדר או בהקדש צריכה ליתן לנו אות שמבינה איסור החפץ אשר אסרה וגוף הנדר לבדוק דאי הי' הפי' לבדוק לדעת אם ידעה לשם מי נדרה עיין רש"י אז הי' לרבינו הקדוש לומר היא נבדקת אם ידעה לשם מי היא נדרה ודו"ק אבל בסיפא קודם הזמן אפי' היא מעצמה אמרה לשם מי נדרה או הקדישה לא מהני יען דהיא אינה בת נדר דדיבור קודם מופלא סמוך לאיש אינו פועל איסור וכן לאח"ז אפי' אם אמרה שאינה יודעת לשם מי נדרה ששמעה נודר לאלקים וגם הוא נדרה אעפ"כ נדרה נדר דכיון שכבר היא גדולה מסתמא יודעת שבת ישראל אסורה לנדר לצבא השמים וסתם נדר מבר עונש על ע"ז הולך לשם ד' אבל בדיקה דרישא איירי לבדוק הנדר בעצם אם היא יודעת מה הוא תכלית הנדר מזה לא נרמז בסיפא כלל ודו"ק היטב כנלע"ד. ובזה נלע"ד לחדש דבר מה שחידש הרמב"ם בפי"א מהל' נדרים במופלא סמוך לאיש צריך בדיקה כל השנה הגם אם כבר יודעת בתחילת השנה שבדקנו אז על נדרו וידע אעפ"כ אם נדר בסוף השנה צריך בדיקה מחדש והוא פלא ומצאתי בשערי תורה לאדמ"ו הגאון ז"ל ח"ב כלל ג' פרט י"ב שמבאר שכוונת הרמב"ם שסובר שאין לה דעת מיושבת ואולי שכחה והעמיק בפלפולו הארוך שדברי רמב"ם המה פלאים. ולפמ"ש יש לחדש דבר בודאי בדיקת ענין הנדר מודה הרמב"ם לרש"י דלא צריכה בדיקה כיון שידעה פעם אחת נשארת בחזקת יודעת אבל צריכה בדיקה אולי נדרה נדרה לכוכבים ומזלות יען שקטנה אינה בת עונשין וצריכה בדיקה הזאת כל השנה עד שתגיע לבת עונשין שאז בא לה חזקת כשרות שגם אם תאמר שנדרה סתם ושאינה יודעת לשם מי נדרה סתמא לד' אבל אין כאן חשש כלל ולדין אין פלוגתא בין רש"י לרמב"ם כנלע"ד. ובמ"ש יש ליישב קו' אדמ"ו ז"ל בפרט י"ג שהקשה היכא משכחת מלקות בהקדיש הוא ואכלו אחרים הל בדיקה קודם הנדר לא מהני דלמא שכחה ענין הפלאה בשעת הנדר ובדיקה אח"כ לא מהני דלמא לא ידעה בשעת הנדר דקטן לאו בר עדות ולפמ"ש נכון שהי' בידו להקדיש לד' ולא לע"ז וכל שבידו נאמן כמבואר בש"ך יו"ד סי' קכ"ז ס"ק מ"א ודו"ק. ואם כנים דברי מיושב איזה קו' שהקשתי בחדושיו דגמ' הקשה למה לי הך דין בת י"ב נדרי' קיימין ומשני סד"א בודקין לעולם ועיין רש"י דהו"א דממעט רק לפני זמן וקשה הלא מסיפא

נשמע דאחר זמן אפי' אינה יודעת לשם מי נדרה מהני לזה עוררני תלמידי הב' המופלג מאיר נ"י והקשתי עוד איך פירש"י דממעט רק לפני זמן הא מבואר בסיפא אפי' אם ידעה לא מהני וא"כ עדיין נשאר קו' הגמ' למה לי הך די"ב שנים נדריה קיימין עוד הקשתי לשיטת הרמב"ם למה לא תי' הגמ' שיש לטעות דבת י"א צריך כל השנה בדיקה אבל י"ב צריך בדיקה רק פעם אחת ולפמ"ש לעיל לק"מ כל הקו' דרישא איירי מבדיקות הנדר וסיפא מבדיקות לשם מי נדרה אבל בבדיקות הנדר גם הרמב"ם מודה שדי בפ"א ודו"ק. ובזה מיושב קו' גדולה של אדמ"ו ז"ל בש"ת פרט י"ב וי"ג בכלל ג' למה צריך לרמב"ם בדיקה אפי' ידע בתחילת השנה למה לא נאמר אוקמי אחזקת פקחת וכי תימא דאוקמי החפץ אחזקת חולין או חזקת היתר דא"כ צריך להיות עכ"פ ספק דאורייתא ומרמב"ם משמע אי לא בדקי' אין כאן חשש איסור כלל וצע"ג. ולפמ"ש נכון אם היינו דנין על מהות הנדר לבד בודאי יש חזקת פקחת אבל כאן אנו דנין הלא קטן הוא ואין עליו איסור ע"ז אולי הקדיש לשמש ולירח וכל צבא השמים כמבואר בתוספתא דמסתמא קטן רואה אור השמש כי יהל וירח יקר הולך ונדר להם או הקדיש להם וא"כ אי לא דשאלינן לי' למי הקדיש ולמי נדר מאי מהני הפקחות שיודע בנדר הראשון שהקדיש לשמים דלמא עכשיו חפץ להקדיש לצבא השמים דהלא אין זה איסור לגבי' ויש ספק אי הקדיש לשמים ומהני הקדישו או לצבא השמים ואין הקדש לע"ז ונשאר חזקת היתר של חפץ ודו"ק, כאשר הגדתי זה לפני תלמידי ר' משה יהודה נ"י הראה לי שראה שתוספתא דנדה פ"ה שכתב וז"ל מעשה בתינוק אחד שהקדיש קרדומו לשמים והביאו לפני ר"ע והי' ר"ע בודקו אמר לו בני למי הקדשת שמא לחמה ולבנה כוכבים ומזלות שהן יפים אמר לו לא הקדשתי אלא למי שהברזל שלו אמר ר"ע בדוק זה ומתוקן עכ"ל ואמרתי שישו בני מעי. ובהנ"ל מדוקדק לשון הרמב"ם שכ' בה' א' בודקין אותן ושואלין אותן אם יודעין לשם מי נדרו לשם מי הקדישו ונשבעו נדריהן נדר והקדשן הקדש עכ"ל משמע שאנו בודקין ושואלין אותן ולא מפורש מה שאנו שואלין אותן רק אחר חקירה ובדיקה נגלה מחשבתן ואז הוא הכלל אם יודעין לשם מי נדרו והקדישו למה לא כתב שואלין אותן לשם מי נדרו ולשם מי הקדישו ואם יודעין למי נדרו ולמי הקדישו הר"ז קיים וצע"ג וכ' עוד בה' ב' וז"ל הרי שנדרו והקדישו בתחילת השנה ושאלו אותן ונמצאו יודעין נתקיים נדרן עכ"ל לשון ונמצאו יודעין משמע כאלו אנו חוקרין ודורשין ברוב דבריו עד שנגלה שיודעין ולא כ' ושאלו אותן והי' יודעים דהי' במשמע שאנו שואלין להם אם ידעו למי נדרו והקדישו וצע"ג. אמנם כפי דברי תוספתא מבואר פשר הדבר שר"ע בדק לתינוק אם לא הקדיש לחמה ולבנה שהם יפים והשיב התינוק שהקדיש למי שברא הברזל ואמר

ר"ע בדוק יעו"ש פ"ה ולמה לא שאל ר"ע הקדשת להקב"ה או לאלקי ישראל אך הוא הדבר הלא הקטן אינו בר עדות כלל וא"כ מאי מהני עדותו שהקדיש לשמים לקב"ה שהוא יחיד דלמא משקר בעדותו ובהגדתו ואיך יהי' אחרים נלקין אם אכלו הקדשו אלא משמע דלא שאלי' לי' שיגיד אם הקדיש להקב"ה או לשמש וירח רק דרך דרישה וחקירה בפתח פיך לאלם כאשר עשה ר"ע שמא לירח ולחמה שהמה יפים הקדשת שבודאי לדבר שהוא יפה נדרת והקדשת ואם הוא השיב למי שברא הברזל שלא הלך אחר היופי הנראה לעינים רק שהקדיש למי שברא הברזל מכח הטבע אז הוא בדוק וזה הוא שמרמז הרמב"ם בודקים ושואלים אותן אבל לא פירש מה שהי' השאלה רק מתשובותיו יהי' ניכר אם יודעין למי נדרו ולמי הקדישו וזה שכ' בה' ב' ונמצאו יודעין שמתשובתו ניכר שיודע דהוה כמסיח לפי תומו ועיין בפי' המשנה דמרמז על שני דברים אם יודע ענין הנדר ולמי נדר והבן בעז"ה. ונקוט מיהו פלגא בידך שהרמב"ם מודה לרש"י דלא חיישי' לשכחה ואם ידעה בתחילת השנה בודאי ידעה בסוף השנה רק הרמב"ם לפי גרסתו פסק דצריך לבדוק עכ"פ למי נדר דחיישינן הגם שבתחילת השנה נדר לשמים דלמא בסוף השנה נדר לחמה וללבנה או לכל צבא השמים אשר אין ההקדש מהני כמש"ל. אך בכל זה איננו שוה לי כי דקדקתי עוד בדברי הרמב"ם בה' ב' שכ' וז"ל כיצד הרי שנדרו או הקדישו בתחילת השנה זו ושאלו אותן ונמצאו יודעין נתקיים נדרן נדרו נדר אחר אפי' בסוף השנה זו צריכין בדיקה ואח"כ יתקיים ואין אומרים הואיל ונמצאו יודעין בתחילת השנה אין צריכין בדיקה אלא בודקין אותן את כל השנה הזה כולה עכ"ל ודקדקתי שכ' הרי שנדרו או הקדישו בתחילת השנה דמשמע שאחד בלבד עשו בתחילת השנה או שנדרו או שהקדישו למה לא כ' הרי שנדרו והקדישו בתחילת השנה לאשמעי' דאפי' אם הכל עשו שנדרו וגם הקדישו בתחילת השנה ואח"כ בסוף השנה נדרו וגם הקדישו אעפ"כ צריך בדיקה וצ"ע עוד י"ל שכ' אח"כ וז"ל ונדרו נדר אחר בסוף השנה עכ"ל למה לא כ' בקיצר ונדרו עוד אפי' בסוף השנה תיבת נדר אחר הוא מחוסר הבנה דפשיטא אם נדרו מחדש הוא נדר אחר ולא נדר ראשון וצע"ג. לכן נראה לי בעז"ה דבר חדש מאוד דהנה יש כמה ענייני נדרים לאסור על נפשו ולאסור על אחרים לאסור באכילה ולאסור בהנאה וגם כמה ענינים בהקדש והקדש ממון) הקדש בדק הבית והקדש קדושת הגוף וא"כ הלא אנו חוקרים בכל פעם שנדר בדבר רק לדעת אם נדר בטיב הנדר אשר נדר או אשר הקדיש וא"כ אם למשל נדר בפעם הראשון נדר אכילה או הקדיש קדושת בדק הבית ואח"כ נדר איסור הנאה וקדושת הגוף לא אמרינן יען שכבר ידע ענין נדר או ענין הקדש אז ודאי יודע כל סניפי נדר וכל סניפי הקדש אלא כל מה שנדר מחדש בשנה זו

צריכה בדיקה או אם כבר נדר בתחילת השנה ואח"כ בסוף השנה הקדיש דבר לא נאמר מדידע ענין נדר ידע ג"כ ענין הקדש שצריך להיות לאותן שם אלא צריך בדיקה לכל נדר והקדש וזה שדייק נדר נדר אחר אבל בודאי אם בתחילת השנה הקדיש קרדומו לשמים ואח"כ בסוף השנה הקדיש קרדום אחר אז בודאי נאמר כיון שכבר שאלו אותן על ענין נדר זה וידע דלא חיישי' ששכח כאשר הבין הב"ח ואדמ"ו שערי תורה בהבנת הרמב"ם ודו"ק כי עיקר החידש רק שלא נאמר הואיל וראינו שכבר הגיע להפלאה בענין נדר או הקדש כבר דינו כמו גדול שלא צריך לידע להפליא כלל כי רק במופלא סמוך לאיש חידש התורה שצריך לידע להפליא וס"ד כיון שבדבר אחד יודע להפליא כבר קיבל שם גדול לענין נדר והקדש קמ"ל דכל מה שנדרו והקדישו בכל השנה לא מהני אם לא ידעו להפליא במה שנדרו והקדישו והבן. ויובן מאוד דגמ' הביא דאמר מר שלשים יום בשנה חשוב שנה (ולגרסת הרמב"ם הואיל ונבדקה ל' יום וידעה להפליא אימא תו לא לבדוק) הכוונה הואיל אצל גדול הוה הנדר הגם שלא יכול להפליא ורק בקטן הסמוך לאיש חידש התורה שצריך דעת להפליא וא"כ אם נחשב ל' יום בשנה כשנה ואז בשלשים יום הנ"ל ידע להפליא ונעשה לענין נדרים גדול אז ס"ד דלא צריך לבדוק עוד דגם אם לא ידע להפליא נדריו קיימין קמ"ל דצריך להיות יודע להפליא כל השנה והבן כי לדעתי מקום הניחו לי מן השמים להתגדר בו. היוצא מזה דגם הרמב"ם מודה שאם הנדר השני הוא מסוג נדר הראשון אז בודאי מהני מה שהי' בודקין אותו מתחילת השנה ולא חיישינן לשכחה ומוקמינן אותו אחזקת קמייתא וא"כ בנידן דידן מסתברא דאוקמינן המופלא סמוך לאיש על חזקתו והפירות המה לעניים ולא ירד הזקן לירש פירות של אותו שנה ואין לדמות לדין ספק ויבם שבא לירש ועיין תוס' בב"מ דף ב' שנימא הלא הזקן בודאי יורש גוף הקרקע והעניים ס' יורשים דשאני הכא שספיקא של זכות עניים קדם טרם שבא כח הזקן בירושה אבל שם בספק ויבם שניהם באים ברגע אחת מכח ירושה ועיין ברא"ש בב"מ בפ"ק בס' קנין ובא אח"כ אחר ועשה קנין טוב ודו"ק. והי' בדעתי לפלפל אם ס' מעות עניים הוה ספק איסור רק כאן לא שייך עני ורש הצדיקו צדק משלך ותן לו דהוה ספק אם יש לעניים בו חלק כלל ובמקו"א הארכתי בעז"ה להבדיל אם יש לעני עכ"פ חלק ובין שהס' אם יש להם שום תביעה וגם הלא על הקטן שאינו בר מצוה ליכא חיוב של עני ורש הצדיקו הגם שנדרו נדר והקדישו הקדש עכ"פ במצוה של עני ורש הצדיקו לא נכנס וא"כ פן ואולי אם הי' נבדק לא הי' יודע והוה ספק להקל ויוכל אבי אביו לבוא מכחו ויש לעיין בירושלמי דאיכא דרשות הרבה מאין נלמד שס' לקט לקט יעו"ש בסוף חולין (ועיין תשובת אדמ"ו חת"ס ז"ל יו"ד סי' ר"מ בהבנת ירושלמי הנ"ל

והי' לי להאריך בדבריו ועיין ביו"ד סי' קנ"ט בפלוגתא דרמ"א והש"ך אי יש הבדל אם הנודר קיים או שהוא מת והיורשים צריכין להשלים) ועיין בריב"ש סי' קס"ו ועיין ברמ"א בתשובה שחולק על פסק הב"י ועיין בקצו"ח שהעיר בדברי הרמב"ם ועיין בתוס' ר"ה דף ד' ובטו"א שם ובמר"ן ז"ל אשר הפליא על קצו"ח בסי' רע"ג ועיין רמב"ן במלחמת בב"ק פ"ד בהשגותיו על בעה"מ ואכ"מ להאריך בזה. סוף דבר נשמע להלכה שהפירות של גן היתום משנה הזאת המה לעניים כנלע"ד בעז"ה. הק' חיים סופר:

סימן מא

ברכת ד' עליכם הראשים מנהיגי ומנהלי העדה קצינים ונכבדי עמם הנקראים בשמם כמהו' ר' קלונמס קלמן הכהן רה"ק נ"י עם טובי' כמהו' ר' ארי' ליב קראן נ"י וכמהו' ר' דוד דאממער נ"י בק"ק קומפלונג במדינת באקווינע. אחד"ש מכתבכם עם שאלתכם קבלתי ואחרי הודיע הרב המאה"ג אב"ד דקהלתכם נ"י כי מדעתו ומרצונו הושלח לי השאלה ולבבכם שלם עמו רק לא הי' בבריאות לכתוב בעצמו ע"כ הגם שרבו עלי הטרדות אשוב מיד על ס' א' לדעת אם הבשר והכלים טריפה אשר אכלו משחיטת השוחט אשר עבר על שבועה שלו כפי מבואר בהעתקה מפנקס הקהל והי' כי ירחיב לי ד' אז אשיב אי"ה כיד ד' הטובה עלי מה משפט השוחט ובעבור הנוגע לממון. שאלה גופא דעובדא הכי הוא דהרבות בשנים אשר התאספו אקרו"ט להוסיף על דמי מחיר כל פונד בשר כשר חצי צ"ל למען יהי' רוחה להספיק שכר להרב אשר קיבלו אז וכאשר נסע רב ההוא מעירכם החזיקו השוחטים הוספה הזאת לעצמם ולא נתנו עוד לקופת הקהל והגם שצעקו כל הקהל ע"ז והשוחטים התחייבו עצמם ליתן בכל שבוע ג' ר"כ לקופת הקהל בכ"ז לא ארכו ימים ולא נתנו וכאשר קבלו הבני קהלה רב אב"ד מחדש תבעו הבני קהלה מהשוחטים לשלם אותן ג' ריניש על כל שבוע ושבוע שעבר והתחננו השוחטים שהקהל ימחול להם שקשה גזל הנאכל אבל מכאן והלאה התחייבו א"ע ליתן בכל שבוע ושבוע ארבעה ר"כ והזמן הפרעון יהי' בכל עש"ק בלי שום השמטה אפי' משבוע זו לשבוע אחר וקיבלו על עצמם בשבועה ובנדר עד"ר בפ"מ כ"א בפ"ע בלשון יחיד הריני נשבע וכו' אבל בגוף הכתב שעשו עמם הקהל כתוב בלשון רבים ואעתיק הלשון שכתב בהשאלה וכך נוסח הכתב אנחנו הח"מ נשבעים ונודרים עד"ר בפ"מ וע"ד הני תלתא היינו הרב הגאון המובהק אב"ד דק"ק לבוב וע"ד הרב ר' יחיאל מיכל אב"ד דק"ק מולינטצע וע"ד הרב הג' דפה שהוא לטובתו בלי שום תנאי ואונס רק ברצון הטוב בלי שום הכרח כלל ובביטול מודעא עד סוף כל מודעות על אופנים המבוארים למטה החוב שמחוייבים אנחנו הח"מ ליתן בכל שבוע ושבוע ביום ו' עש"ק סך ארבעה ר"כ

למען יהי' להספקת הרב מבלי שום השמטה משבוע זו על שבוע אחר ועוד איזה פונקען ובאם ח"ו נעבור על א' מאופנים המבוארים למעלה אזי תאסור ידינו מלשחוט עוד אף עוף הקל מכ"ש בהמות גסות ודקות הן בכאן והן בכל הסביבות השייכים לכאן וכל השחיטות ובדיקות שנזבח ע"י אח"ז יהי' אסורים עלינו ועל אחרים כבשר קדשים כ"ז קבלנו עלינו בנדר עד"ה וע"ד הני תלתא ובשבועה בפ"מ כ"ז נעשה על משך שני שנים מיומא דלמטה ע"ז בעה"ח היום יום ג' י"ג ימים לחודש אייר שנת תרל"ב פה קומפלינג הק' יהודה ליבש שו"ב הק' יוסף שו"ב אנחנו הח"מ בפנינו עדים חתמו השוחטים אחר שקראו ונשבעו כ"א בפני עצמו בפ"מ על כל הא דכתב ומפורש לעיל וחתמו ע"ז העדים ע"כ העתקת נוסח הכתב בלי שום שינוי כלל ואח"ז עזב שוחט אחד את מקומו והלך למקום אשר הכין לו ד' טרפו ומזונו ומאז עבר גם שוחט הנשאר ולא שילם ב' זהובים הנ"ל ועבר שבועתו והגם שהזהירו בו האב"ד ואקרו"ט הוא נתן כתף סורר ונפשיכם אותה לדעת אם אין הכלים אסורים מאותן ששחט להם הגם שידיו אסורות בשבועה שלא לשחוט והארכתם במכתבכם אלי. תשובה אם אשיב דרך פרט אודיע התשובה תתחלק לשלשה ראשים (א) ספק הראשון אם השומן והכלים אסורים מאותן אנשים אשר עברו ואכלו משחיטת אותו שוחט או נימא דלא הי' כח בשבועת השוחט לאסור שחיטתו לאחרים (ב) ספק השני אם השוחט הזה עבר על שבועתו ואיסורו אשר אסר על נפשו ופסול להיות שוחט וגם אכל איסור יען שאכל משחיטת עצמו או נימא דלא נפסל משחיטה וגם לא אכל איסור על שאכל משחיטתו (ג) אם השוחט מחויב לשלם את הגזילה אשר גזל רבים או נימא כי לא גזל ולא חמס במה שלא שילם בכל שבוע הב' ר"כ ואני תפלה ד' יהי' עם פי ויורני אשר אדבר להלכה למעשה בעז"ה, ואעיר כעת על ספק הראשון אשר עיקר שאלתכם אם לא נאסר כל הבשר והשומן הן מהעופות ובהמות אשר שחט השוחט אשר עבר על שבועתו ליתן בכל שבוע בעש"ק ב' זהובים וכיון שעבר ולא נתן א"כ שחיטתו אסורה וגם השומן והכלים שנתבשלו בהם אסורים או לא. ראיתי שהדבר פשוט לפניכם דהכל אסור ותורת חכם על לשונכם ואעתיק מדבריכם שכ' וז"ל ועכשיו שעבר על נדר ועל איסור שבועה בפ"מ לפענ"ד שגם הכלים שנשתמשו בבשר שנלקח משחיטתו אחר עברו על השבועה אסורים שהרי הי' חל על הבשר חתיכה דאיסורא ולא שייך בכה"ג לומר דאין אדם אוסר דשא"ש כמ"ש הר"ן פ"ב דחולין כיון שנאסר שחיטתו הוה כלא נשחטה וכמתה מאלי' ועיין בישׁ"ש פ"ב דחולין וביו"ד סי' ד' ס"ק ד' ועיין נב"י מהד"ת יו"ד סי' מ"ח ע"כ מבקשים ומחלים את פני אדמ"ו אשר יושיט לנו את שרביט הזהב ובחסדו הגדול ימחול להשיב לנו תיכף תשובתו הרמתה למען

להפריש את העם מאכילות איסור עכ"ל. הנה לא אביט על הלשון רק על שורש הדברים אם יש לומר דשוחט שנשבע שלא ישחוט עוד ועבר ושחט שיהי' הבשר אסור הגם דאין אדם אוסר דשא"ש שאני הכא כיון שנאסר לו לשחוט הוה כמתה מאלי' דוגמת סברת הר"ן בפ"ב דחולין שמובא בט"ז סי' ד' והוא מרא"ה בבד"ה כנודע ודבר זה כבר העיר החו"ד בסי' א' בתוספת ביאר על דין הנזכר בסי' א' סעיף י"א שכ' המחבר וז"ל ואם הטילו הקהל חרם שלא ישחוט אלא טבח ידוע ושחט אחר יש אומרים ששחיטתו אסורה עכ"ל והסביר החו"ד מטעם כ"מ דא"ר ל"ת א"ע ל"מ והביא שם שזה סברת הרא"ה ור"ן הנ"ל כיון דלא מחייב אלא על שם שחיטה כעין פנים א"כ אי אמרינן ל"מ לא עביד איסור וא"כ אם הטילו קהל חרם הוה כאלו הוא נשבע שלא לשחוט ואז דומה לרמ"א בח"מ סי' ר"ח מי שנשבע שלא למכור חפץ זה דלא מהני מכירתו וה"ה כאן דלא מהני שחיטתו א"כ הדבר מבואר כמ"ש. וטרם אחקור על דברי חו"ד לדעת היעמדו דבריו בהשוחט שנשבע שלא לשחוט שנימא בו דין דא"ע ל"מ בכ"ד מה שמדמה דין המוזכר בש"ע בקהל שגזרו חרם שלא לשחוט רק קצב ידוע אמרתי לגלות דעתי שלבבי לא כן ידמה ואשיחה וירוח לי בעז"ה. נלע"ד להקדים סברא אחת אשר אמרתי במקו"א הך דין דכ"מ דא"ר ל"ת א"ע ל"מ אשר מקורו בגמ' תמורה דף ד' היינו אם אותה הפעולה אסור לאדם לעשות כגון אונס שגירש או המיר בהמה ואכלו קדשים או שלא יפדה חרמים דכתיב לא יגאל או נשבע שלא ימכור חפציו או חפץ זה וכדומה כיון שלא משכחת שיעשה פעולה הזה בחפץ זה בהיתר אז אפי' עבר ועשה לא מהני דהא רחמנא אמר שלא יעשה פעולה הנ"ל וה"ה לשוחט שנשבע שלא ישחוט עוד כלל אם עבר ושחט הוה שחיטתו נחירה דהא לא אפשר לו לעשות מעשה שחיטה בהיתר ואם עבר ועשה מעשה השחיטה הפעולה מעידה שעבר עבירה ולא מהני אבל בקהל שגזרו שלא ישחוט אצלם רק קצב ידוע אבל בודאי מיתר לכל שוחט לשחוט בעלמא אפי' בהמה זו שממקומם אם יוליכוה למקום אחר מותר לכל שוחט לשחוט אותה שקהל יוכלו לגזור שבגבולם לא ישחוט איש אחר אבל לגזור על שוחטים שלא ישחטו בעולם אין להם כח ולא שייך לומר כ"מ דא"ר ל"ת דהלא הפעולה שהיא השחיטה הי' מותרת לכל שוחט לעשות אפי' באותה בהמה עצמה בכל מקום בעולם א"כ דפעולת השחיטה מותרת אפי' בבהמה זאת איך לא יהי' מהני אפי' אם נשחטה במקום הזה והבן וה"ה אם השוחט נשבע שלא ישחוט בגבול שלהם אבל עכ"פ ידיו לא אסורות לשחוט בכל העולם אפי' אותן עופות ובהמות של בעלי גבול זה אם יובילו אותם למקום אחר מותר הוא לשחוט אותם א"כ איך שייך לומר אי עבר ושחט ל"מ הא הוא יכול לשחוט אותו חפץ בעצמו בהיתר א"כ מה שנשבע שלא ישחוט

בגבול זה השם איסור הוא המקום ששחט אבל גוף השחיטה לא הוה מעשה איסור דהא אותה שחיטה משכחת בהיתר במקום אחר ודו"ק. ומצאתי ראי' ברורה בעזה"י במהרי"ט סי' ס"ט שכ' הגם שעבר עבירה שנעשו התקנות בערכאות כיון שהתקנות נעשו בלי אונס ועפ"י רוב אטו מפני שנעשה עבירה שנעשה בפלילים לא יהי' מהני התקנות אשר נעשים בפני ערכאות יעו"ש היינו כיון שאין כאן אלא איסור המקום אבל בגוף הפעולה ליכא איסור דהי' יכולין לעשות כדין וכדת שלא בפני ערכאות א"כ לא שייך א"ע לא מהני וה"ה כאן אותה שחיטה מאותו שוחט ובאותו בהמה היתה יכולה לעשות במקום היתר ודו"ק. אך א"כ קשה למה כפל מהרי"ט שם פעמים וכ' וז"ל וכל מי שעשה מעשה באיסור שאותו איסור כבר נעשה ואי אתה יכול לתקנו כגון זה שהלך לעש"ג ועבר על האיסור כלום יש בידך לתקן מה שעוות מעתה אותו מעשה שנעשה בפניהם נעשה כדין עכ"ל וכ' עוד שם וז"ל שאין איסור בגוף המעשה אלא במה שהי' לפני גוים וההעמדה בפניהם א"א לבטלה עכ"ל משמע אלו הי' אפשר לבטל איסור הזה הגם דגוף התקנות נעשו כדת הי' אמרינן אי עביד לא מהני וה"ה כאן נאמר דשחיטה הוה נחירה א"כ לא עבר על השבועה וצע"ג. אמנם אבאר בעז"ה דברי מהרי"ט דלכאורה למה לו להוסיף דבר זה שאיסור א"א לתקנו הלא הסברא הי' הגם דעבר אמימרא דרחמנא אעפ"כ המעשה קיים דאל"כ למה ילקה כקו' אביי רק רבא אמר דלקה משום דעבר אמימרא דרחמנא ואעפ"כ א"ע ל"מ יעו"ש בתמורה ודי אם המעשה בעצמו הוא נגד רצון הקב"ה אבל אם המעשה מעשה היתר רק במקום שנעשה הוא עבירה מהכ"ת שלא יהני המעשה הלא בה ליכא עבירה כלל וא"כ אפי' אם אפשר לתקן עבירה של ערכאות אעפ"כ השכל גוזר שהתקנות קיים שבעצמם ליכא מעשה עבירה על כן דברי מהרי"ט נפלאים מאוד. ואחר העיון עמוקים דבריו מאוד והוא דיש ב' אופני מעשה אסורים (א) כגון אונם שגירש או פדה חרמים או המיר בהמות קדשים שם אסרה התורה פעולה הנ"ל לא מטעם יען שהוא נהנה מהעבירה רק הפעולה ההיא נעשית איסור התורה הקפידה שלא ועשה איש ישראל פעולה הזאת א"כ אם עבר ועשה סובר רבא הגם דילקה דעבר על רצון הקב"ה אעפ"כ המעשה ג"כ בטילה יען דאותו מעשה נמאסת לפני הקב"ה ולא אהני מעשיו ואביי חולק כיון דלקי על המעשה ע"כ המעשה קיים יעו"ש (ב) אם עשה פעולה אשר עדיין לא נגמרת בו עבירה רק מיתלי תלי וקאי אם יתענג וירוויח בה יהי' עבירה ואם לא יתענג ולא ירויח בה לא הוה עבירה אז גם אביי מודה לרבא שאסור לו התענוג והריוח דא"כ עכשיו הוא עובר עבירה ואסור לכל בר ישראל לעשות עבירה לכתחילה למשל שתקע בשופר של ע"ז כל סרך איסור ע"ז הוא שלא ידבק בידו מאומה שלא ירויח

בע"ז אבל אם אין מרויח אין השימוש איסור כדאמרינן בחולין דף י' סכין של ע"ז מותר לשחוט בה בהמה בריאה דמקלקל הוא ועיין בתוס' שם ההבדל בין שבת לע"ז ועיין בפלתי סי' י' דברים מתוקים מדבש א"כ אם תקע בשופר של ע"ז בר"ה תלי' אם מצות לאו להנות נתנו א"כ יצא אבל אם מצות להנות נתנו לא יצא דאי אמרי' לא יצא לא נעשה מעשה עבירה כלל הכי אסור לתקוע בשופר של ע"ז אם אין לו הנאה הא לא נדבק בידו מאומה אבל אם אמרינן מצות להנות נתנו אי אמרינן יצא ועכשיו הוא מתחיל העבירה יען שאמרינן יצא ולא צריך לתקוע כדי לצאת מצותו אז בודאי אמרינן לא יצא וצריך לתקוע מחדש כדי שלא יעשה עבירה לכתחילה ודבר זה מתורת רשב"א ביבמות דף ק"ג למדנו דכתב שם בד"ה אחד וז"ל ויש מפרשים דלכתחילה לא תחלוץ משום דנהנית שניתרה להנשא ע"י כך אבל בדיעבד חליצתה כשירה דנהי דעבדה איסורא חליצתה לא מיפסלה בהכי והרמב"ן נר"ו הקשה לפ"ז מהא דגרסינן במס' ר"ה פ' ראוהו ב"ד רבא אמר אחד זה ואחד זה לא יצא הדר אמר רבא אחד זה ואחד זה יצא מאי טעמא מצות לאו להנות ניתנו אלמא טעמא דמצות לאו להנות ניתנו הא אלו נתנו להנות בהן לא יצא וטעמא דמילתא כיון דאם לא יצא לא נהנה ולא עביד איסורא אמרינן דלא יצא דכשאתה אומר יצא עכשיו הוא שנהנה וא"כ הכי הל"ל חליצתו פסולה כדי שלא תהנה ולא תעבור עכ"ל הרי שפתיו ברור מללו דאם לא נגמר עדיין העבירה ואפשר לעקור העבירה אז בודאי אסור להנות ואמרינן דלא נעשה תיקון כדי שלא יולד עבירה. ולפ"ז אי התורה אמרה המשפטים אשר נגמרו בערכאות הוא העבירה הי' בסברא שהתקנות בטלים א"כ לא נתהוה ונגמר עבירה אבל יען התורה אמרה ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם ולא לפני ערכאות משעת שימה נגמר העבירה אפי' אם לא נגמרו שם נעשה עבירה א"כ כיון שא"א לעשות שלא יהי' נגמר העבירה א"כ כיון דבגוף התקנות ליכא עבירה לא שייך בו אי עביד לא מהני הגם דנעשה במקום העבירה אבל התקנות בעצמם נעשים כדת ואין שייך לומר דלא מהני ודו"ק. ומהרי"ט למד כן מדברי מרדכי סוף פרק ג' דשבועות שכ' וזה לשונו פסק הר"י בר פרץ מי שנשבע או קיבל חרם שלא יתן דבר או לא ימכר ולא ימחל חובו או שאר דברים ועבר שבועה ומכר או נתן אין במעשיו כלום כדאמר בכתובות כיון דאמר רבנן לא ליזבן אי זבין לא הוה זבינא ומסתמא אין אמירה דרבנן גדולה משבועתו וא"כ אין במעשיו כלום דע"י עצמו איבד כחו וזכותו בנדר ובפ"ק דתמורה אמר אביי כ"מ דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני ורבא אמר ל"מ והתם מייתי פרכי טובא בין לאביי בין לרבא ומשני כולהו ומ"מ הלכה כרבא לגבי אביי בר מיע"ל קג"ם עכ"ל ולכאורה דברי מרדכי מופלאים דארכב על תרי רכשי מתחילה דן

מטעם דאמרו בגמ' כתובות דף פ"א כיון דאמרו רבנן לא לזבין ואח"כ דן מטעם דפסקי' כרבא כ"מ דא"ר ל"ת וצע"ג. אמנם הוא הדבר דמרדכי דן יען התכלית החרם או השבועה הי' שלא יצמיח היזק לאחר א"כ אין נגמר העבירה רק אם המכר או המתנה יהי' קיים עולמית אבל אם לא יתקיים פעולת המכר והנתינה והמחילה לא נגמר עבירה כלל אז שייך סברת הגמ' אי אמרו רבנן לא ליזבן אי זבין לא הוה זבינא דבזה יהי' נגמר העבירה ואמרי' דלא מהני הפעולה א"כ לא נעשה עבירה כי תכלית החרם או השבועה שלא ימכר ויתן הי' רק שלא יהנו מעשיו אבל בגוף המכירה או הנתינה לא איכפת לן שאין לנו טעם לאסרה במעשה רק אסרנו עליו הפעולה כדי שלא יומשך ממנו ההפסד הממון וא"כ לא מגיע כלל לכ"מ דא"ר לא תעביד שם התכלית האיסור שהפעולה הוא האיסור ולא מטעם הפסד מה שנמשך ממעשיו דהפעולה בעצמה אסרה התורה ולכן דן המרדכי מתחילה דאם נאמר מהני אז נגמר כנגד תכלית המבוקש ואמרי' לא מהני ונתקיים התכלית אשר אותה אנו מבקשים ואם נאמר דמהני זבינא שלו א"כ עכשיו אנו גומרים העבירה ואח"כ דן המרדכי פן תשוב הגם שתכלית יהי' שלא נעשה גוף הפעולה היינו המכירה ונתינה איסור בעצמו והשיב דא"כ דהוה גוף הפעולה איסור פסקינן כרבא כ"מ דא"ר ל"ת א"ע ל"מ ודו"ק. היוצא מזה דאין לדמות דין זה ביו"ד סי' א' בקהל שגזרו שלא ישחוט רק קצב ידוע לדין אם השוחט נשבע שלא לשחוט להיות דומה למי שנשבע שלא למכור חפץ זה דשאני בסי' ר"ח בח"מ שנשבע שלא למכור חפץ זה א"כ לא משכחת דיוכל למכור החפץ בהיתר ונסתלק מכח מכירת חפץ זה דהא אסר על עצמו בשבועה שלא למכור חפץ הנ"ל אבל במי שקהל אסרו עליו לשחוט בגבולם או השוחט אסר על נפשו לשחוט בגבולם א"כ יוכל לשחוט אותן עופות או בהמות עצמן במקום אחר נמצא אם עבר ושחט שם עבר השבועה מכח המקום יען ששחט במקום הזה אבל אין להזכיר שעבר שבועה במה ששחט עוף זה או בהמה זאת דהא מותר לו לשחוט אותן בעצמם ואיך נימא דשחיטה לא מהני אצלם הלא מעולם לא נאסר השוחט בשחיטתו ואטו יען ששחטן במקום זה ועבר עבירה על המקום נימא דלא מהני השחיטה ולא דמי אם נשבע שלא לשחוט עוף זה או אם נשבע שלא ימכור חפץ זה דאז לא משכחת מעשה זה בחפץ זה בהיתר אצלו ודו"ק. אך בעמקו נ"ל דחו"ד נחית לחקור הכי איסור הקהל הי' שהוא לא ישחוט רק שהבשר משחיטתו לא יאכל ולכך גזרו לאסור שלא ישחוט איש חוץ מקצב שלהם אבל המבוקש הי' שלא יאכל משחיטתו כדי שלא יזיק להם וא"כ אי אמרי' הבשר לא יאכל לא נעשה איסור כלל (ועיין ש"ך סי' ר"ח סעיף א' ובט"ז ס"ק ב') והביא ראי' כמו אם אדם שוחט בהמת חבירו לע"ז בשלא כדרך עבודתה כגון ששוחט

בהמה למרקוליס שצריך לעשות מעשה שחיטה כעין פנים דבדרך עבודתה אפי' שיבר מקל לפני' חייב אבל בד' עבודת פנים חייב בכל ע"ז אפי' אין דרכה בכך עיין סנהדרין וברמב"ם ה' סנהדרין א"כ אם אנו אומרים דאסור הבשר א"כ לא עבר עבירה דהא כיון לעבוד בשם שחיטה אמרי' דהבשר אסור זה סברת הרא"ה ור"ן ה"ה אם הטילו קהל איסור או השביע לעצמו שלא לשחוט אשר התכלית שלא יאכל הבשר א"כ אמרינן דהבשר אסור כדי לתקן האיסור כנלע"ד בהבנת חו"ד הגם שלשונו אינו מכווין היטב. שוב מצאתי להגאון הנ"ל בחבורו נתיבות בח"מ סי' ר"ח ס"ק ב' שכ' וז"ל ובבואי לכאן שהביא הש"ך תשובת מהרי"ט סי' ס"ט עיינתי שם וכ' מקצת כדברי והנאני מאוד וכאן אוסיף ביאור דדווקא במקום שאם אנו מקיימים מעשיו מבטלים מה דאמר רחמנא כגון בתמורה שאם אנו מקיימים מעשיו מבטלים במה דאמר רחמנא לא ימיר וכן במכירה דחרמים ובגרושין דאונס ובכל הני דחשוב התם וכן בכתובות פ"א בהא דאמרו רבנן לא ליזבן אי זבין לא מהני שם ג"כ הקפידו חכמים שלא יתבטל שיעבוד כתובתה ואם אנו מקיימים המכירה מבטלים דברי חכמים משום הכי מבטלים מעשיו כדי שיהי' דברי חכמים קיימים משא"כ במכר בשבת שאסרו חכמים רק מעשה מכירה מחשש שלא יכתב ולא הקפידו על קיום המכירה רק על מעשה המכירה ומעשה מכירה כבר עבר ולא מתוקנים דברי חכמים וקיום המכירה הוא בהיתר דאיסורא דעבוד עביד עכ"ל חדאי נפשי שגם הגאון חקר הבדל אם הפעולה נאסרת כגון מכירה בשבת או התכלית הפעולה הוא האיסור אם התכלית הנמשך מהפעולה הוא האיסור אז אמרי' אי עביד לא מהני אבל אם הפעולה בעצמו האיסור ולא התכלית הבא ממנה אז אמרינן מה שעבר עבר והגם שהגאון הנ"ל כותב שכל מילתא דאמרו בתמורה הוא התכלית האיסור ולדעתי אין זה אמת דשם הפעולה האיסור דתורה הקפידה שלא יעשה כן בכ"ז אודה ד' שזכיתי ליילך בדרך אמת. ובזה אמרתי דבר חדש הגם דתוס' והרבה פוסקים אומרים דבאיסור שבדה לא אמרי' אי עביד לא מהני היינו אם נאמר דלא בטל המעשה מחמת שהפעולה נאסרת בעצמה אבל דבר שכל האיסור הוה התכלית הנמשך מן הפעולה אז בודאי אי אמרינן מהני הוה כאלו אנו רוצים לעבור האיסור דהא הפעולה אין האיסור רק התכלית היוצא ממנה אז אפי' אביי מודה דלא מהני מעשיו כסברת רשב"א בשופר ובסנדל ע"ז ואמרי' דלא מהני דמה בכך שבדה מלבו אטו איסור שבדה מותר לעבור אבל אי הנמשך ליכא איסור רק המעשה בעצמו הוא האיסור אז אין המעשה בטל אם האיסור מלבו בדה כיון דאין התכלית ממנה אסור ודו"ק. ולכן לא חש הגאון מליסא על זה שהשבועה בדו מלבם ראשי העדה אסרו השחיטה או השוחט דגם איסור חכמים הוה ג"כ בדה מלבם ואעפ"כ

אי אמרו חכמים לא ליזבן אי עביד לא מהני וה"ה בקהל שאסרו יען דאם נאמר מהני נראה כאלו אנו רוצים לעבור דהם לא אסרו פעולת הזבינא בעצמו רק אסרו התכלית וה"ה בקהל אין איסורם רק התכלית ודו"ק. וחפשתי באוצר התשובת אדמ"ו חת"ס ז"ל ביו"ד סי' ו' שישב על מדוכא זו הגאון מזאלקאו שנימא כל מילתא דא"ר ל"ת והביא דברי חו"ד שמסביר בזה דברי רא"ה וכ' עליו אדמ"ו ז"ל שמתפלא עליו וכ' הוא דהטעם דא"ע ל"מ ועי"ז הו"ל אינו ראוי לפנים ולא שחט לע"ז זה דבר שאין הדעת סובלו דלהוי מש"ה אין ראוי לפנים והלא אפי' שבר מקל לע"ז הוה כעין זביחה כל שאין הבהמה מחוסר אבר חייב עליה עכ"ל ודברי אדמ"ו ז"ל נפלאים בעיני דבע"ז שאין דרכה בכך בזביחה אינו חייב בשוחט לע"ז אלא בשחיטה כעין פנים אבל שיבר מקלו חייב דווקא אם דרכה בכך והקול קול יעקב מליסא צדק בדין בעז"ה. עוד השיג עליו שלא העמיק בדברי מהרי"ט דבאיסור שבדה מלבו לא אמרי' א"ע ל"מ ואפי' אם נימא שמעשה קהל אלים עכ"פ יוכלו להפר מעצמם בלי חכם עכ"פ לא אמרינן א"ע ל"מ יעו"ש, ולפמ"ש דעת חות דעת לא משום כ"מ דא"ר ל"ת דזה אם הפעולה האיסור אבל אם התכלית האיסור אפי' בדה מלבם אמרי' א"ע ל"מ כדי שלא נעבור איסור ודו"ק (ומה שנתקשה אדמ"ו בדברי ר"י בר פרץ כבר נתבאר למעלה תל"י ואין ראי' מכאן דלא אמרי' באיסור דרבנן א"ע מהני ודו"ק). ומה אעשה אם אדמ"ו ז"ל כתב בד"ה היוצא הלכה למעשה וז"ל שנית בשבועה אפי' ליכא כל אלו תנאים אפ"ה מהני משום שבדאו מלבו חוץ מעד"ר ואפי' חרמי צבור דחמירי טובא ולא קילי משום דיש בידם לבטלם עכ"ל ומי יהרהר אחרי רבו ורבן של ישראל לאמור א"ע ל"מ ויהי' השחיטה נחירה ודו"ק. ואוסיף נופך הלא כבר הכריע השעה"מ בפ"ג מה' נדרים ה"י כמהר"י אלפנדרי בשוחט שאסר שחיטתו על כל העולם לא מהני דאין אדם אוסר דבר שנא ב"ל יען כיון דכל הנאות גופו לא נאסר דנאמר דדומה לאוסר הדקל גופי' לכל העולם אז גם פירותיו הבאים אח"כ לעולם נאסרין דכאן לא אסר רק שחיטתו ולא אסר גופו וידיו לכל הנאות דנאמר ידיו הן בעולם א"כ היה השחיטה דשלב"ל יעו"ש כי מתוקים דבריו וא"כ בנידן הנ"ל שאמרו שהנשחטים יהי' אסורים עליהם ועל אחרים הגם שלעצמו הי' יכול לאסור אפי' דבר שיבא לעולם אח"כ אבל על אחרים עכ"פ אין יוכל לאסור מה שלא בא לעולם (דכאן לא שייך כלל מיגו דחל על עצמו חל על אחרים וממילא יש לחקור דאפי' על עצמו אינו חל דמכח שאין דבורו חל על אחרים לא חל גם על עצמו עיין בזה בשעה"מ פי"ב ה' יו"ד שחקר בזה אם נדר שלא חל מקצתו הוה כאלו נתבטל מקצתו וכעין זה מצאתי לנב"י ח"ר יו"ד סי' ס"ח בד"ה ומעתה שחקר אם לא חל השבועה על זרעו לא חל אפי' לגבי עצמו דנדר לא חל מקצתו

בטל ג"כ כולו יעו"ש ואכ"מ כי לא אדין כעת איך אכל השוחט משחיטתו הלא לעצמו חל הנדר אפי' בדשלב"ל כי אני דן בפרט זה איך שחיטתו אשר שחט לאחרים אסור או לא ודל"ב) וכיון בנידן דידן לא אסרו השוחטים ידיהם לכל הנאות הוה דשלב"ל וא"כ לא מבעי' העופות אשר לא הי' בעולם לא נאסרו אלא אפי' הבהמות אשר הי' בשעת איסור בעולם לא נאסרו ודו"ק בקיצר הדברים בעזה"י. ומה שאמרו השוחטים אם יעברו ויזבחו יהי' השחיטות והבדיקות הנזבח על ידינו יהי' אסורים עלינו ועל אחרים כבשר קדשים עכ"ל כפי אשר הועתק הם בעצמם לא אמרו שיהי' שחיטתם כנבילות רק יהי' נקראים שחוטות רק אסרו אותן השחוטות עליהן ועל אחרים כבשר קדשים ודבר זה מביא לידי גיחוך איך יאסר אדם של חבירו על חבירו שיהי' בשר של אחרים אסור על הבעלים או על כל העולם (על עצמם יוכלו לאסור אם לא הי' הבשר בעולם) עיין ש"ך יו"ד סי' ר"ה ס"ק א' שהביא דברי רמב"ם ובס"ק ז' כיון שאמר יהי' אסר עלי אפי' לא התפיס בדבר הנדור יעו"ש. וראיתי שציינתם בשאלה בנב"י יו"ד סי' מ"ח שחקר הגאון מהר"ש לאסור ולא דמי כלל כי שם לא עמד השוחט לפני הרב ונגע בכבודו וגם הרב אסר שחיטתו בעבור זה ויש בו כבוד ת"ח שהוקש לכבוד המקום אבל כאן בנידן שאלתכם לא פגע השוחט בכבוד הרב וגם לא אסר שחיטתו רק הוא אסר על עצמו בעבור בטחון ליתן ממון בכל שבוע ויהי' זה קנס שלו ומהכ"ת לאסור שחיטתו אם יהי' השבועה לא נאסר הבשר ודו"ק. העולה מזה דנ"ל ברור להלכה ולמעשה בעזה"י דהבשר והשומן בעלי בתים מותרים דאין כאן חשש איסור כלל אבל אם השוחט לא עבר הנדר והשבועה מזה לא דברתי כעת ובזה אחתום כי ממהר אני להשיב בנוגע בכלל בעלי בתום הד"ש. הק' חיים סופר:

סימן מב

שלום וברכה וכ"ט להרב המה"ג המפו' כבוד הרב ר' יצחק שור נ"י אב"ד דק"ק קומפלונג בבאקאווינע. אחד"ש אודיעהו כי כלל גדול ביראה איוב אמר "אם אמאס משפט עבדי ואמתי בריבם עמדי" הגם אם העבד והאמה העיזו פניהם נגדו בכל זאת לא מאס משפטם מלהצדיקם בדין ודל"ב בחסדי ד' חרטתי בחרט שכלי שהשוחט לא נפסל רק שלם ישלם הכסף וקבלתי קארט אשר נגלה שרוצים לאסור כל הכלים ואמרתי אקבל שכר על הפרישה ואשר כבר כתבתי בספר אשלח לפר"מ נ"י. ספק השני אם השוחט הזה עבר על שבועתו וגם על איסורו אשר אסר על נפשו שלא לשחוט בגבול זה עוד אם לא ישלם ב' זהובים בכל שבוע לקופת הקהל ופסול להיות עוד שוחט וגם אי צריך כפרה על אשר אכל משחיטתו או אינו נפסל משחיטה וגם לא צריך כפרה על אשר אכל

משחיטתו. תשובה הדבר צריך התבוננת רב כי לפום רהיטא גדול עונו מנשוא ופשעו כבד מאוד כי עבר על שבועתו ונדרו כמה פעמים בכל יום וגם הוא בעצמו אכל מאשר שחט הגם כי אסרו להיות כל הנשחט על ידו כבשר קדשים אך בעמקי בדין נ"ל לברר בעזה"י דלא חטא כלל וד' יאיר עיני בתורתו באמת לאמיתו. (א) מקודם אחקור אם הי' המעשה שלא נשבעו השוחטים בפועל ממש רק עפ"י אלופי קהל וכ' כן בפנקסם וחתמו השוחטים אחר אשר שקראו כל הכתב או שכתבו אלופי קהל כתב זה בנייר לפני עצמו ושלחו להם לקרוא ולחתום בחתם ידן ושלוחי הקהל הי' העדים אבל עכ"פ השוחטים לא נשבעו באמת וגם לא כתבו הכתב בידם ממש וגם לא עשאו שליח לכתוב כן בתורת שליחות רק סופר הקהל כתב עפ"י צוות הקהל והם קראו וחתמו תחתיו איך הוא דין התורה בזה. הנה הסמ"ע בסי' ע"ג ס"ק ח"י הביא דברי תרה"ד דאם כתב שנשבע נאמן לומר שמעולם לא נשבע וכ' הסמ"ע וז"ל ונראה דאם כתב בכ"י שנשבע בפועל לא מצי התנצל ולומר שלא נשבע וה"ה אם העדים כתבו כן בשטר עכ"ל והט"ז שם חולק עליו אם יש לו התנצלות שהי' מוכרח לכתוב כן מהני ההתנצלות אפי' כתב שנשבע בפועל ממש יעו"ש וא"כ בנ"ד דכ' בגב"ע וז"ל אנחנו חתומים למטה נשבעים ונודרים עד"ר בפ"מ עכ"ל וכן בסוף כ' בגב"ע וז"ל וע"ד הני תלתא בשבועה בפ"מ עכ"ל א"כ לשיטת הסמ"ע לא מהני התנצלות וע"ד הט"ז מהני התנצלות אם יברר השוחט דהי' ירא לנפשו פן יוזק לגמרי ולא יהי' לו נחם לאכול כי הי' ריב בעיר וכדומה איזה התנצלות אשר יראה לעינים שהוא אמת. ואין להשיב דכאן כתב בגב"ע אשר העתקתי וז"ל אנחנו ח"מ נשבעים ונודרים עד"ר עכ"ל א"כ משמע עכשיו נשבעים ונודרים דאל"כ הי' להם לכתוב אנחנו נשבענו ונדרנו בלשון עבר ומדכ' ונודרים משמע נודרים בכתב ונאמר בשבועה ונדר בכתב מהני עיין בזה חבל פוסקים בשבו"י ושב יעקב ובתומים סי' צ"ו וא"כ יש ב' ספיקות לחומרא דלמא לא מועיל התנצלות אם כתב בפ"מ ואת"ל דמהני התנצלות היינו אם כתב בלשון הודאה שכבר נשבע ונדר אבל כאן בגוף הכתיבה נשבע ונדר וכתיבה הוה כאמירה. זה נא ניתן להאמר דאם יהי' הפירש ח"מ נשבעים ונודרים עכשיו בכתב א"כ איך יתכן להוסיף ונאמר בפ"מ הא הוא שקר דבכתיבה עכשיו נודרים ונשבעים ואין זה בפועל ממש דאטו הם מכריעים עכשיו הדין שקול הקולמס כקול שפתים שיהי' זה הפי' בפ"מ בכתיבה הנ"ל הא בורכא ועוד דסיימו בסוף וז"ל כל זה קבלנו ע"ד הני תלתא ובשבועה בפ"מ עכ"ל גב"ע וקבלנו מורה על העבר דאל"כ הי' להם לכתוב כ"ז אנו מקבלים כאשר ביאר כל זה בנב"י ח"ר יו"ד סי' ס"ח בד"ה נוסף ואין להתעקש יען שכבר נשבעו ונדרו כאשר כתבו למעלה אנו נשבעים ונודרים א"כ מסיימים כל

זה קבלנו שזה טעות שהוא הסוף שמעידים שהם מקבלים כל הכתוב עם הספר וגם זאת שכפלו לכתוב בפ"מ אם קאי בפ"מ על מעשה הכתובה א"כ דבר הניכר לעינים הוא אלא פשיטא דעל הכתב קאי שנשבעו ונדרו בהעבר בפ"מ שדברו השבועה והנדר בשפתים ועשו עכשיו הודאה בכתב א"כ מהני אמתלא אליבא דכ"ע ודו"ק. ואוסיף נופך לו יהי' הפי' בגב"ע שהם נשבעים ונודרים עכשיו בכתב וגם נחליט ששבועה בכתב הוה כביטוי שפתים אעפ"כ אין השוחט עבר על שבועה והוא דבשלמא אם השוחט כתב בכת"י הריני נשבע ונודר לאסור ודי בשחיטה אז הוה כתיבת שבועתו כאמירה בפה כמו דהוה לשון קולמוס הלב כך קסת הסופר קולמוס הלב אבל בנ"ד שהכתב מסופר הקהל כל הכתוב עם הספר על השוחטים ולמטה חתמו השוחטים בכת"י אבל עכ"פ לא כתבו השבועה בכת"י ממש או בשליחות שיהי' הסופר הקהל שלוחם לכתוב בשליחות שלהם א"כ אין כאן אפי' שבועה בכתב ודו"ק. וחפשתי ומצאתי לאדמ"ו ז"ל בחת"ס יו"ד סי' רכ"ז שישב על מדוכא זאת באם כתב הסופר השטר שהוא נשבע או נודר וחתם עליו הבעל דבר אי נימא הגם דשבועה בכתב מהני היינו אם הוא בעצמו כתב השבועה או נימא כיון דחתם בו הוה כאלו הוא כתבו והחליט אדמ"ו ז"ל בד"ה מיהא דחתימתו פועל כאלו הוא הי' כותב דהא בגרושין לא מהני אם הבעל אמר לה בעל פה נוסח הגט דתורה אמרה וכתב לה ספר כריתות אבל אם כתב לה ונתן לה מהני אפי' אם לא יאמר גם בפה הרי את מגורשת ממני כמבואר בש"ע א"ע סי' קל"ו הרי שעיקר הכתיבה ואעפ"כ מהני אם האשה כותבת גטה והבעל חותם ונחשב אם נותן לה הגט אפי' בלי שום אמירה בפה כאלו כתב כל הנאמר בספר הכריתות וה"ה אם הסופר כתב הריני נשבע והוא חתם בחתימתו נעשה השבועה עכ"ד. ואומר אני לע"ד לא הוה כתב הסופר כאלו נשבעו השוחטים ואבאר בעזה"י מראשית אזכור מה שחקרתי במקו"א על דברי אדמ"ו ז"ל הנ"ל דנ"ל להבדיל שאני התם בגט דבעי אמירת הבעל אשר מצוה לכתוב הגט אי מטעם דבעי שליחות שיהי' נחשב שהוא כתב או מטעם דאם לא מצוה להסופר לא הוה לשמה עיין בתוס' ורשב"א ורמב"ן ובב"ש סי' קכ"ג עכ"פ הוא מצוה לכתוב ועושה שליח א"כ מכווין הכותב בשעה שכותב הגט לעשות בכח הבעל אשר עליו החיוב וכתב לה ספר כריתות אז מהני חתימת הבעל דהא גומר בעצמו מה שנכתב בשמו בכח שליחות אבל אם אחד כותב שטר בני שליחות והסופר כותב בו הלשון הריני נשבע ובא האיש אשר יאסור בשבועה וחותם תחתיו הגם לענין חיוב ממון מהני אם חותם שמו תחתיו אפי' אם לא ידע בפרטות מה שכתוב שם חיובי' כמבואר בח"מ סימן מ"ה וסי' ס"א ומכ"ש אם ידע מה כתוב בו וחותם עצמו תחתיו דסבר וקבל להתחייב

בכל מה דכתוב בו לחיובו אבל לענין שבועה דיהי' הכתובה הריני נשבע כאלו יאמר בפיו השביעה וה"מ אם בעצמו כתב הריני נשבע או אם עשה שליח שיהיו ידיו כידיו לכתוב השבועה אבל בלא שליחות איך יהי' מהני כתיבת הסופר הריני נשבע כאלו הוא נשבע על חתימת שמו תחתיו ודו"ק. וגם זאת בשלמא בגט דמוכח מתוכו שהבעל ראובן בן יעקב מגרש אשתו לאה בת רחל דניכר מתוך הכתב שהבעל מגרש את אשתו שכותב אותן דברים שפועל הכריתות על האישות שבין הבעל לאשתו רק התורה הקפידה שיהיו אותן דברים נתונים בכתב מידו לידה א"כ מי שכותב והבעל חותם די דהכתובה בעצמו מגיד שהוא האיש המגרש אשר חתום תחתיו אבל אם כותב הריני נשבע ונודר בשעה שנכתב השבועה הי' יכול כל איש בעולם לחתום שמו תחתיו ויהי' הוא האיש הנשבע איך נאמר בכאן שבחתימתו הוא נשבע הגם שמגלה דעתו שמרוצה לשבועה הא כתוב לבטא בשפתים אבל קבלה בלב לא מהני דדרשינן בשבועות דף כ"ו לבטא בשפתים ולא בהרהור ובשלמא אם כותב אני ראובן בן שמעון העומד היום פה נשבע ונודר הי' מהני כתיבת הסופר וחתימת ידיו אבל הריני נשבע ולא מפורש מי הוא עד שיחתום א"כ בשעת כתיבת השבועה אין כאן בירור מי הוא ולא מהני החתימה תחתיו ודו"ק. ולפ"ז בנידן שאלתינו דלא הי' שליחות על כתיבת הכתב חיוב השוחטים וגם נא נזכר אנחנו ראובן בן יעקב השוחט פה עיר פלונית רק כתוב אנחנו ח"מ נשבעים ונודרים רק השוחטים חתמו למטה א"כ גם אדמ"ו ז"ל מודה דאין כאן שבועה ודו"ק (שוב מצאתי בנ"ב ח"ר סי' ס"ח בד"ה ועתה כתב בפירוש אפי' חתם הבעל דבר כיון שהסופר כתב השבועה בשטר לא הוה שבועה). ולא עוד דאדמ"ו ז"ל מביא שם דברי רשד"ם יו"ד סי' פ' דדווקא אם כתב הריני נשבע ומסר ליד חבירו השטר כמו בגט שהבעל עכ"פ נותן הכתב ביד אשתו אז הוה כתיבה כאמירה יעו"ש (ומצאתי בש"ך ח"מ סי' מ"ו ס"ק קי"ט שכ' וז"ל ועוד יש לומר בנדון זה כיון שלא חתם בצוואת הבעל שהוא בעל דבר וגם לא מסר בידו השטר הו"ל מפיהם ולא מפי כתבם עכ"ל) אבל כאן שחתמו עצמם ולא מסרו הכתב ליד הקהל אז לא הוה חתימת ידם כשבועה ודו"ק. ואעתיק מה שכתוב אצלי בגליון אדמ"ו חת"ס ז"ל שם סי' רכ"ז מביא שמסכים לדברי חות יאיר ומעתיק בשמו שכ' וז"ל ולכן נראה לי פשוט כל שמקבל עליו בנדר או בשבועה ולא דיבר דבר רק כתב בפנקסו אני מקבל עלי לצום בה"ב או ליתן לצדקה כך וכך הוה כאלו הוציאה מפיו עכ"ל חות יאיר וכתבתי על הגליון וז"ל ולי התלמיד נראה דהחו"י לא חידש דינו אלא אם אדם מקבל על עצמו ברצונו הטוב נדר או שבועה בכתב שנדבו לבו לצום או ליתן לצדקה והוציא מחשבתו אל הפועל במעשה הכתובה בזה הוה כתיבה כאמירה וע"ז

אמר דוד המלך ע"ה "רחש לבי דבר טוב אומר אני מעשי למלך לשוני עט סופר מהיר" הכוונה אם רחש לבו דבר טוב והוא משתוקק שלא יהי' מחשבה לבדה אלא להתחזק למעשה אומר אני מעשי למלך הן לשונו שאומר בפה הדברים או עט סופר מהיר היינו בכתיבה אבל אם אדם מוכרח לישבע לטובת אחרים והוא לא חפץ בתכלית השבועה שלא נדבה לבו לעשות הדבר אשר השבועה אסרה אותו נהפוך הוא השבועה מכריח אותו להיות מחויב לעשות הדבר ההוא אז אין כתב ידו כאמירה בפה שאם אומר בפיו הגם שידענו שלבו בל עמו דברים שבלב שאינם גלוים אינם דברים לבטל מה שדיבר בשפתים אבל אין כח הכתיבה מבעל דברים שבלב כיון שידענו שמוכרח לכתוב כן הגם שהאונס כדת עכ"פ מגרע שכח כתובה לא יהי' כדיבור ולכך בחר החו"י במשלו ומקבל עליו בנדר או בשבועה שכתב לצום תענית או ליתן צדקה עכ"ל שם בגליון וא"כ כאן שידענו שהיו השוחטים מוכרחים ליתן חתימת ידם אז בודאי האמת עם המבי"ט סי' ר"מ וח"ב סי' ט' שאפי' חתם תחתיו לא מהני אם לא הוציא בשפתיו יעו"ש כנלע"ד לסניף בעלמא יען שאין ספר חו"י בידי לעיין בו האמת. ולולא דמסתפינא הייתי מחדש דבר חדש הגם אי אמרינן אמירה בכתב הוה אמירה או הגדה זה דוקא בלשון הקודש או בלשון יוונית אבל בכתב משיטה לכ"ע לא הוה כתב עיין א"ח סי' תקמ"ה ובא"ע סי' קכ"ו בב"ש ובטו"א מגילה דף ו' וכתב שלנו שהוא כתב משיטה ולכ"ע לא מהני שבועה בכתב משיטה והארכתי בזה במקו"א. כל זה בארתי אם אמת הדבר שלא הי' שבועה בפועל ויש אמתלא שהיו מוכרחים השוחטים לחתום שמם על הכתב וכן נגלה לי מן אגרת השוחט אשר קבלתי שמספר שם הדברים וכ' וז"ל והלכנו להקהל וקראתי הכתב וחתמתי וגם השותף קרא וחתם כה הי' המעשה וכשראה השותף שלי שאין לאל ידו ליתן נסע מכאן וגם בשעה שקראתי הכתב אמרתי בזה הלשון להקהל להוי ידוע שבאונס עשיתי זאת הגם שבכאן נאמר בלי אונס מוכרח אני לומר כן כי אתם אונסים אותי עכ"ל ואח"כ מספר וז"ל השבועה הי' באונס כי לא הי' מניחים אותנו לשחוט וגם הי' רוצים להביא שו"ב אחרים ועכשיו בעוה"ר הדת חפשי כי בכמה עיירות הי' זאת ובפרט שאמרתי בפ"מ שמוכרח לעשות בשעה שקראתי הכתב ולא נשבעתי מקודם רק שקראתי הכתב עכ"ל השוחט אם אמת כדבריו א"כ לא הי' כאן שבועה בפועל רק הודאה שהודה שנשבע ויש ג"כ עכ"פ אמתלא שהי' מוכרח להודות בשביל פרנסתו א"כ אין כאן איסור שבועה ונדר כלל ודו"ק. אמנם במכתב אלופי קהל כתוב אחרי חתימת השוחטים וז"ל אנחנו הח"מ בפנינו עדים חתמו השוחטים אחר שקראו ונשבעו כל א' בפני עצמו בפ"מ על כל הא דכתב ומפורש לעיל וחתמו ע"ז העדים עכ"ל העתקת האקרו"ט (אבל

שם העדים לא הועתק) כפי עדות אלופי קהל יש עדים בדבר שקראו ונשבעו כל אחד בפני עצמו בפה וא"כ דא עקא אם העדים עומדים בדבריהם שקראו וגם נשבעו בפ"מ מה לנו לדייק בלשון הכתב אם עדים מעידים שנשבעו בפועל ואז גם הט"ז בסי' ע"ג מודה אפי' לא כתב בפ"מ כיון דכתבו ונשבעו בפניהם לא מהני אמתלא יעו"ש א"כ כאן אין אנוס לשוחט דהא עבר שבועתו כמובן. ונתתי ללבי לחקור בעזה"י והוא בודאי אם העדים העידו בשטר מה שראו ושמעו ונמצא כתב בשטר שבעל דבר נשבע א"כ הוה כנחקרה עדותן בב"ד שהוא אמת אז אפי' אם יחפצו העדים לומר שלא הי' שבועה בפועל לא מהני דלא יוכלו לסתור משמעות השטר ועיין בח"מ סי' מ"ו בסמ"ע ס"ק ק"ה בשם תשובת רא"ש אם אומרים שהמחיצות לא הי' בכלל אינם נאמנים לסתור משמעות השטר דכיון דלא פי' שהמחיצות אינם בכלל מסתמא הם בכלל ולא נאמנים העדים לסתור יעו"ש ומכ"ש שאינם נאמנים לומר שלא הי' שבועה בפועל כיון שכתבו שהי' שבועה בפועל כמובן וצדקו דברי ט"ז אבל בנ"ד דהשוחטים חתמו על שטר המדבר בעדם אנחנו ח"מ נודרים וכו' ואח"כ כתבו עדים שמעידין שקראו השוחטים הכתב וגם נשבעו בפועל וגם חתמו בעצמם השוחטים על הכתב א"כ הוה זה רק ששני עדים מקיימים כתב יד של בעל דבר לא מהני (דהא הם לא הוה ב"ד) דבתורת עדים בלא צוות הבעל דבר לא מהני עדות בכתב משום מפיהם ולא מפי כתבם כמבואר דבר זה בנתיבות סי' מ"ו ס"ק ד' יעו"ש והכא בנ"ד דהשוחטים בודאי לא ציוו אותם לחתום ולקיים וא"כ אין העדות של אותן עדים מהני כלל ויכולים לחזור ולהודות שלא הי' שבועה בפועל רק הם כתבו אחרי לשון הכתב השוחטים שהזכירו שהי' שבועה בפועל ואם אינם זוכרים המעשה א"כ אין כאן עדים להכחיש השוחט ודו"ק. ואולי שכל כתב הקיום אשר כתוב בפנקס הקהל אנחנו ח"מ בפנינו עדים וכו' הי' כתב סופר הקהל ואח"כ חתמו שני בעלי בתים שמם תחת הקיום ואז בודאי לא הוה עדות דאפי' אם מהני עדות בכתב לר"ת אם ראוי' להגדה אין בילה מעכבת בו היינו אם העד כותב אותן דברים שהי' לו לומר לפני הב"ד אז אמרינן כתיבה כאמירה אבל אטו יהי' מהני בעל פה אם אחד יאמר העדות מפי נכרי או אשה או קטן או קרוב והעד הכשר יאמר אמת הדבר בודאי לא נחשב זה להגדה דאין הגדה רק אם מספר העד בפיו מה שראה או ידע כל מה שעיניו ראו ואזניו שמעו צריך לספר לפני הב"ד ה"ה אם כתיבה מהני בעדות היינו אם הוא כותב כל מה שראה וידע אבל אם אחר כותב והוא חותם שמו לא הוה הסיפור דברים ממנו חוץ אם נעשה בשליחות אז הוה כאלו החותם כותב כל הכתוב עם הספר וא"כ אם כבר כתב סופר הקהל ואח"כ חתמו עדים לא מהני עדותן דהוה מפיהם ולא מפי כתבם

ועיין בנתיבות סי' מ"ו ס"ק ס' ועיין בנב"י מהד"ק חיו"ד ד סי' ס"ו היטב ותמצא ראי' לדברי וקצרתי מאוד. ואוסיף עוד לומר לו יהי' שהעדים אשר קיימו חתימת השוחטים עומדים ואומרים עכשיו עדות מחדש כי השוחטים נשבעו בפ"מ אינם נאמנים להעיד עליו שעבר על השבועה אשר נשבע דכולם נוגעים בעדותם הם שהם שונאים אותו יען שלא שילם לצרכי הקהל להיות להם ליתן שכר להרב ועיין בח"מ סי' ל"ז סעיף כ' וכ"א אם מגיע אפי' נגיעת ממון בדרך רחוק אין מביאים עדות מבני העיר והגם שבסעיף כ"ב הביא המחבר וז"ל עכשיו נהגו לקבל עדים מהקהל על תקנתם והסכמתם ועל הקדישות ועל כל ענינים וכשרים אפי' לקרובים כיון שקבלו עליהם עכ"ל נ"ל דווקא אם הדברים נוגעים לממון א"כ הם וויתרו זה כנגד זה שקבלו עליהם כך אבל להעיד על איש שעבר על השבועה שהם מעידים שהי' שבועה בפ"מ והוא נוגע בטובתם שעברת השבועה הוא שלא שילם להם ממון אשר הי' מחויב ע"י השבועה וכולם שונאים אותו בעבור זה שלא נתן להם ממון לשכר הרב וצריכין לשלם מכיסם א"כ הויין נוגעים ושונאים שפסולים להעיד עליו ועיין היטב בתשו' מהרש"ל סי' ל"ג כי הבעלי בתים שונאים לו ולא יבקשו להיות עוד שוחט אצלם כי ביד השוחט לצער אותם ע"י שנאתו לומר על כשר טריפה לצער או להזיק אותם ומהכ"ת שיהי' בני העיר נאמנים להעיד עליו בשלמא בשעה שכתבו העדים הי' בתורת שליחות וציות השוחטים הי' עדותם כמי שנחקרה ואז לא הי' נגיעה של ממון ולא שנאה בעולם והעידו אז בשעה שלא הי' נגיעה ושנאה כלל כמובן אבל אם לא הי' בצוות השוחטים א"כ עכשיו צריכין לבוא לפני הב"ד להעיד נ"ל ברור דאינם נאמנים להעיד עליו שעבר על שבועה אשר הי' בפועל ודו"ק בעזה"י (ויעיין בסמ"ע סי' מ"ו ס"ק פ"ו ובס"ק פ"ז שם מפורש יוצא אם חתם בשטר טרם שנעשה חתנו כשר דהא הוה משעת חתימה כאלו נחקרה עדותו אבל אם עכב השטר תחת יד עדים לא הוה נחקרה עדותן מאז ופסול להעיד יעו"ש וה"ה הכא אי הוה בשעת חתימתן עדות אז לא הוה נגיעה ושנאה ונחשב שהגידו אז עדותם אבל דחתימתם לא פעל דהוה בלי ציות השוחטים והוה עדות בכתב והיום לא יוכלו להעיד). (ב) ועתה באתי לחקור לו יהי' שיש עדים אחרים מעיר אחרת ומעידים בעל פה לפני ב"ד שהשוחט נשבע בפ"מ ועבר על שבועתו ושחט אעפ"י שלא שילם לאלופי קהל כאשר נשבע אי מהני אמתלא של השוחט יען שחבירו הלך ועזב את מקומו גם הוא פטור משבועתו כאשר הובא טענה זו במכתב אלופי קהל וגם השוחט במכתבו אלי כי טענה זו אם מהני זה לפטור אותו משבועתו או האמת כפי תורת חכם בפי אלופי הקהל ואעתיק לשונם במכתב שכ' וז"ל והשוחט ר' יוסף הנ"ל מצא עילה לעבור על שבועתו באמרו כיון שר' ליבש נסע מכאן

שוב הותרה גם שבועתו והרב דפה וגם הקהל הזהרנו אותו לבל יעלה לבו הבל כזאת כי גם אם נשבעו שניהם ביחד לא הותר השני כשנסע אחד כיון שלא נשבעו זה לזה א"כ מפורש ברמ"א סי' רצ"ו ביו"ד בשנים שנשבעו אף שנפטר אחד השני מחויב לקיים שבועתו וגם לדעת המבי"ט בסי' רס"ב המעיין שם יראה כי נידן שאלתו הי' באופן שאין לאחד אפשר לקיים בלא השני שדומה לדברי תשו' רא"ש בשנים נשבעו לעלות לא"י ונפטר אחד עי"ש בדברי מבי"ט וגם בזה כ' הש"ך שם דמזה משמע דלא כתשו' המבי"ט עשרה שנשבעו ונפטר אחד יעו"ש עכ"ל. ונלע"ד לחקור בעזה"י כיון שבפולין נהגו שדמי השחיטה המה לשוחטים שהמה יחלקו ביחד כאשר כ' לי הרב אב"ד דשם נ"י וז"ל ואשר שאל איך הי' התנהגות של ב' השוחטים הפרס של השחיטה חלקו לשניהם שוה בשוה לא הי' לא' יתרון מחבירו עכ"ל ומי יודע אם לא הי' יתרון להשוחט ר' יוסף הנ"ל בחשאי אשר התנה עם השוחט השני אולי השוחט השני הבטיח לו מחלקו להיות למשען לו וגם זאת הלא נודע כי הטבחים יראים ורועדים מהשוחט אם הם בכעס עמהם ודרכם להטיב עמהם וא"כ אפשר דשותף שוחט חבירו הי' איש אשר הורגל להיות איש נוהם עם הטבחים וידע השוחט ר' יוסף שעם חבירו ביחד אשר הוא עושה ביד חזקה גם הוא יכול לעמוד כי מי יודע כעצמים בבטן המלאה איזה ערמה ותחבולה הי' ביניהם שיוכל לעמוד ולמסור תהלוכות אלה לשוחט חדש אשר בא מארץ רחוקה לא יכול וגם אפי' אם ימסור לו תהלוכותיו פן השוחט החדש לא גבר אלם ואין אימתו מוטל על הטבחים ואפי' אימתו מוטל על טבחים אולי אינו חכם כמו הראשון או לא בעל נאמנות כמו הראשון וא"כ אדעתא דהכא לא נשבע ר' יוסף הנ"ל כי קשה הפרנסה להחיות נפשו ונפשות ביתו רק עם השוחט חבירו אשר מכיר לבו יוכל לעמוד וכדומה שהראשון טוב לו והשני קשה ממנו (ועיין בב"ב דף מ"ד דוגמא לזה בהיפך). ונחזה אנן אי הי' הדבר ברור שיהי' לפנינו עדים על זה שהשוחט ר' יוסף הי' לו קדימה אצל חבירו או אחת מכל התועלת הנאמר אז מבואר בש"ע סי' רל"ו דפטור משבועתו דרמ"א כ' שם וז"ל ונראה הא דאם נשבעו שנים ביחד ולא נשבעו זה לזה ועבר אחד השני חייב לקיים שבועתו היינו דוקא שאינן תלוין זה בזה אבל אם תלוין זה בזה וא"א לאחד לקיים שבועתו בלא חבירו כגון שנשבעו לילך ביחד לא"י והאחד עובר וקשה לשני לילך לבדו פטור ג"כ וכמו שנתבאר לעיל סי' רכ"ח סעיף מ"ד עכ"ל משמע הגם דאפשר ליסע לבדו אבל קשה לפניו ליסע לבדו ועם חבירו ביחד הי' נקל לפניו כיון שחבירו עבר וקשה לפניו לילך לבדו פטור ודו"ק. ולפ"ז ה"ה בנ"ד אם יש עדים על זה יען דשוחט השני עשה כנגדו חטיבה או מכח גברותו ואלימותו של שוחט השני הי' יכול לחייב עצמו לשלם א"כ כיון שהשוחט ההוא אשר יהי' בעזרו

עבר ממילא הוא פטור כי לא יוכל שאת ודו"ק. והגם שאין עדים לפנינו רק הוא טוען כן שהוא לא פשע רק שאירע לו אונס שחבירו עזב אותו אעפ"כ נפטר בזה בשבועתו דכ' רמ"א ביו"ד סי' רל"ב וז"ל ואם אירע לו אונס והי' אפשר לסלקו ע"י ממון הרבה שיתן מקרי אונס עכ"ל והב"ח נתקשה הא מבואר בא"ח סי' תרנ"ו שבעבור שלא לעבור לאו צריך ליתן כל ממונו ותי' סברא ישרה לעבור על שבועה צריך לפזר ממון אבל הכא אמרינן אדעתא שיצרך לפזר ממון הרבה לא נשבע א"כ לא עובר על השבועה כלל יעו"ש כי מתוק וא"כ אם הי' לו שום קדימה מהשוחט השני או רווחה על ידו ועכשיו יתן זה בלבדו כדי לקיים שבועתו הוה ממון רב אשר יעלה ברוב שנים ואדעתא דהכי לא נשבע כלל ובמכתב השוחט אשר כ' אלי כ' וז"ל אני לא רציתי לחתום בא"א עד ששותפי בא אלי והי' עצה ביניהו מה לעשות ונשאר שמוכרחים לחתום וליתן להם לע"ע עד שיעבור הזעם ואח"כ כשיראו הקהל שאין לנו מה ליתן כי יש כמה חדשים אשר אין לנו רק עשרה ר"כ לשנינו ואם מזה צריך ליתן להם ד' ר"כ אז צריכין אנחנו לחזור על הפתחים ח"ו אז עמדנו עכשיו שלא לשחוט עד שיהי' תקנה אחרת וגם הבטיח לי השותף שאם לא יהי' לי ליתן ביום ו' כמו שנכתב הכתב אז הוא יתן בעדי כי אני עני ואביון כי טפלי תלי' בי וגם השותף שלי הי' גברא אלים ואימתו מוטלת על הטבחים והבטיח לי לילך ולשקול הבשר כי בכאן אנחנו נוטלין מכל פ' בשר והטבחים הי' גונבים ועכשיו שאנחנו מוכרחים ליתן להקהל ד' ר"כ הי' כח בו לגעור ולשקול כדי שיהי' יותר הפרנסה עכ"ל הרי הדבר ברור שא"כ הי' הדיבורים בין השוחטים הוה אנוס בעבר השבועה דלא צריך לפזר ממון הרבה כדי לצאת ידי השבועה דאדעתא דהכי לא נשבע ודו"ק. אך עדיין צריך בירור דהרמ"א בסי' רל"ב סעיף י"ב כ' וז"ל נאמן אדם לומר ששבועתו הי' באונס על תנאי כך וכך ודוקא קודם שעבר על שבועתו אבל אם כבר עבר אינו נאמן לפטרו ממלקות עכ"ל וכתב הש"ך בס"ק כ"ה וז"ל נראה דהיינו דווקא בנדר או נשבע לעצמו אבל בנשבע לחבירו כגון בשט"ח וכה"ג אינו נאמן עכ"ל וא"כ בנ"ד יש תרתי לריעותא (א) דהוה נשבע לחבירו לאקרו"ט נ"י (ב) הלא כבר עבר על השבועה איך יהי' נאמן וצע"ג. נלע"ד בוודאי אם אומר שכל השבועה הי' באונס ולא הי' מקום לחול לה לקיים שבועתו כגון שאומר שאחותו מתרת עצמו למיתה אם לא ידור לה כך וכך א"כ טוען שכל השבועה הי' באונס אז צריך שידענו באונסו כמבואר בש"ך שם ס"ק כ"ה בשם רשב"א או אם אומר השבועה הי' על תנאי כך וכך א"כ לא נתקיים התנאי לא הי' מקום לחול השבועה א"כ רצה לחקור השבועה ואינו נאמן חוץ אם נגלה לנו או לכה"פ יש רגלים לדבר שהי' אונס זה או תנאי זה בעיקרו של השבועה אבל בנ"ד שהי' לשבועה מקום לחול כל זמן

שהי' השוחטים ביחד רק ע"י שנתפרדו איש מאחיו עכשיו בא האונס שאדעתא דהכי לא נשבע דאיך ישבע אם לא יהי' בטרחתו לאכול לחם א"כ בכה"ג דאמרי' דלא עבר כלל על שבועתו דמכח האונס לא הי' מקיים לשבועה כסברת הט"ז שרמזתי וגם לא שייך דהוה נשבע לחבירו בשט"ח דהא אינו רוצה לעקור השבועה מהכתב אלא אומר שהוא שטר ושוברו עמו דשם נזכר שהוא וחבירו מחויבים ליתן ד' ר"כ וגם הוא אומר שעם חבירו ביחד הי' מחויב ליתן אבל בלא חבירו אין השוחט מחויב כלל דמבלעדו לא הי' יכולת בידו ליתן א"כ מעולם לא נכתב חיובו בשטר על אופן הזה ודו"ק. ולא עוד שיש גם כאן רגלים לדבר שהשוחט כתב במכתבו וז"ל גם בשעה שקראתי הכתב אמרתי בזה הלשון להקהל להוי ידוע שבאונס עשיתי זאת אף שבכאן נאמר מבלי אונס מוכרח אני לומר כן כי אתם אונסים אותי וגם הי' סכסוך בינינו בפני הקהל כמה אני אתן והי' הקהל משיבים אתם בעצמן יתפשרו ביניכם רק אתם מוכרחים ליתן ד' ר"כ עכ"ל א"כ רגלים לדבר שהשוחט ר' יוסף ביקש קדימה שלא יתן שוה בשוה רק הקהל אמרו שהם יתפשרו א"כ רגלים לדבר שהי' ביניהם איזה פשרה ולמה לא יהי' נאמן שהי' הפשרה על אופן שיהי' לר' יוסף קדימה וגם גילה דעתו לקהל שהוא אונס שקהל מכריחים אותו ודו"ק. ולכאורה יש להשיב הלא אלופי קהל עשו עם השוחטים חלופים במקח הם יהי' משועבדים לשחוט ולבדוק ותחת זה יקבלו מעות השחיטה אשר הוא כח זכות הקהל וישלימו ד' ר"כ בכל שבוע ונשבעו השוחטים על כך א"כ איך יאמר השוחט ר"י אדעתא דהכי לא נשבעתי הא לאו בדידי' לחוד תלי' עיין סברא זו בתוס' כתובות דף מ"ז דאל"כ אם אחד קונה בהמה ונטרפה יאמר אדעתא דהכי לא לקחתי ועי' ברא"ש שם וצע"ג. אמנם אחר העיון לק"מ דכבר ביאר הנב"י ביו"ד ח"ר סי' ס"ט בד"ה ואומר אני סברא ישרה הגם אם השבועה חל כיון שהמעשה עדיין לא נעשה אז אמרי' אדעתא דהכי לא נתחייבתי לעשות דלא חפץ לעקור דבר הנעשה רק מכח האומדנא נפטר שלא צריך לעשות זה מהני אפי' תלה בדעת שניהם ונפטר משבועה ולא חייב לעשות כאשר נשבע יעו"ש וה"ה כאן הוא נשבע שלא ישחט בשבוע הבא אם לא יתן בעש"ק מקודם שני זהובים וא"כ אדעתא דהכי שילך שותפו לא התחייב עצמו ליתן ופטור לעשות הנתינה ממילא פטור משבועתו שיהי' ידיו אסורות לשחוט בגבול הזה דומי' אם הגיע שמיטה שפטור מלשלם פטור גם משבועה ודו"ק. סוף דבר הכל נשמע שהשוחט ר' יוסף לא עבר על שבועתו והי' בדעתי להאריך עוד בדברי צמח צדק אם אדם צריך אמתלא לגבי עצמו ובדברי חכם צבי שחולק עליו אך ראיתי שאין צריך לנידון שאלתינו כל אשר אמרתי הוא לנוגע לאיסור שבועה אבל אם השוחט ר' יוסף הנ"ל לא חמס ממון הקהל כל זמן

הנ"ל לא דברתי כי קרוב בעיני שמחויב להחזיר כל סך שני זהובים על כל שבוע כי מי יוכל להכריח לאלופי קהל ליקח זכותם בעכ"ח וצריך פסק גדול לברר להוציא ממון מיד השוחט וכמה קשה גזל רבים ואם אדע שנעשה שלום רק תלי' לשלם ממון אז אכתב בעזר ד' הנראה לי לדינא בעזה"י דברי הד"ש. הק' חיים סופר:

סימן מג

שאלה אל כבוד אאמ"ו הרב הגאון הגדול המפורסם כקש"ת רבי חיים סופר נ"י אב"ד ור"מ דק"ק מונקאטש יע"א. אבי הגאון נ"י בבקשה ממך שתמחול לשום עיניך הטהורים על מה שנלע"ד בדבר אשר אחד עלה בש"ק ונדר ג"כ פ"א ח"י זהובים וכאשר בא הגבאי לגבות את הנדרים אינו יודע הנודר אם אמר (להמברך מי שבירך) ח"י זהובים כסף "מינץ" או ח"י זהובים פשוטים "שיין" מה דינו אי צריך לשלם כסף מינץ או רק שיין וצ"ע. ולכאורה יש לפשוט ממתני' פאה ספ"ד חורי נמלים שבתוך הקמה הרי הן של בעה"ב שלאחר הקוצרים העליונים לעניים והתחתונים לבעה"ב ר"מ אומר הכל לעניים שספק לקט לקט יעו"ש ובגמ' חולין קל"ד ע"א מדמה שס' לקט לקט לס' מתנות עניים וכן פסק הרמב"ם בפ"ד מה' מתנות עניים ה' ט' ובטוש"ע יו"ד סי' ש"ל סעיף ד' יעו"ש וא"כ הכא נמי בנידן הזה כיון שהוא מסופק אם נדר "מינץ" או "שיין" מחויב לשלם מס' "מינץ". אמנם נלע"ד לחקור דאין מחויב לשלם רק ח"י זהובים פשוטים דהא בגמ' חולין מקשה על מתני' דגר שנתגייר והיתה לו פרה ס' אם נשחטה קודם שנתגייר או לאחר שנתגייר פטור ממתני' דחורי נמלים דסובר ר"מ שאף מה שנמצא בתחתונים לעניים שס' לקט לקט ומשני הגמ' פרה בחזקת פטורה קיימא קמה בחזקת חיובא קיימא ע"כ סוגי' הגמ', ונ"ל דעד כאן לא אמרי' שספק לקט לקט אלא בקמה דבחזקת חיובא קיימא שהיינו דקמה עומדת שיהי' ממנה חלק לעניים ואמרי' גם זה המסופק הוא הוה של עניים וכמ"ש רש"י בד"ה קמה וז"ל כשנולד לך ס' בלקט ואתה מעמידה על חזקתה חזקת חיוב הוא דמעולם היא עומדת לכך דשל ישראל היא עכ"ל, אבל אם נולד ספק מתנות עניים במי שנדר לעניים מעות ולא יודע כמה נדר לא אמרי' ספק מתנות עניים לעניים דמאי חזקת חיוב שייך במעות הנ"ל לעניים דמעולם לא עמד המעות של הבעה"ב בחזקת לנדור להם נהפוך הוא יש חזקה להמעות דשייך לבעל הנדר ומהכ"ת לומר בו ס' מתנות עניים לעניים אדרבה אמרי' יש חזקה דהמעות של בעה"ב ועל העניים להביא ראי' ומה דאמרי' פרה בחזקת פטורה קיימה הוא הטעם יען דהיתה הבהמה של גוי שנתגייר ומסופקים אם קודם שנתגייר נשחטה או לאחר שנתגייר נשחטה ואמרי' פרה החזקת פטורה קיימא אבל אם אירע שישראל מסופק בהמתנות ששייך לכהנים עד היכן

מגיע הזרוע והלחיים אמרינן בודאי דפרה בחזקת חיובא קיימא דפרה של ישראל עומדת ליתן ממנה מתנות לכהנים דומיא דספק לקט וא"כ אם נדר ואינו יודע כמה נדר בודאי לא צריך לשלם כ"א שיין ובספק נדרים כזה לא אמרו ס' להחמיר כנלע"ד. ולא מבעי' אם נימא כשיטת רבותיו של הר"ן נדרים דף ז' אלא אפי' אם נימא כשיטת הסוברים דספק צדקה נחשב לספק איסורא וספק איסורא לחומרא ודלא כהר"ן ונימא ג"כ דצדקה יש חזקת חיוב על הגברא כמו שאר מתנות עניים לקט שכחה ופאה כשיטת הר"ן מ"מ אם נדר ואינו יודע כמה נדר אין מחויב לשלם רק מה שיודע בבירור שחייב דבשלמא שם בנדרים דנדר ככר אחד להיות צדקה לעניים ועל ככר השני שהי' שם אמר והדין רק לא אמר והדין נמי אז איכא למימר דס' צדקה לחומרא דהא בא על ככר השני ס' חיוב אם גם ככר זה נדר יען שאמר עליו והדין והוה ספק צדקה אבל אם נדר ואינו יודע אם נדר מינץ או שיין דליכא על מינץ ספק חיוב דהא מסופק אם אמר מינץ. ומצאתי שהגאון החת"ס ז"ל ביו"ד סי' ר"מ בנידן אחד שנדר לחברה ולא ידע לאיזה חברא נדר שפסק דמחויב לשלם לכל חברא וחברא משום ס' איסורא לחומרא ודלא כהר"ן רק שאין כופין אותו על זה יעו"ש. ולענ"ד הזעירא אף אם נימא דס' צדקה מקרי ס' איסורא ולחומרא כמבואר בר"ן נדרים דף ז' מ"מ שאני התם כיון שאמר והדין אע"ג שלא אמר נמי מ"מ נכנס השני בס' איסור לחומרא אבל בנידן דידי' דליכא ספק כלל אם נדר יותר ממאה זהובים ועל השאר מעות אשר לו לא בא ספק כלל דיהי' צדקה דהא ידע כמה נדר אז מסתברא ס' מעות צדקה כזה יהי' רק ספק ממונא ולקולא כמובן. ובלא"ה נלע"ד דאינו דומה לאחד שנדר על שכבדו הגבאי לקרוא אותו לס"ת כראוי' דלא הי' כאן סרך חיוב מצוה לנדור משא"כ צדקה דדומה לסוכה שאינו יושב לולב שאינו נוטל תפילין שאינו מניח דכופין אותו ה"ה צדקה כופין אותו ליתן והוה ספק איסור ולחומרא דהי' חיוב עליו ליתן כמו לקט ואז אפי' אי ליכא חזקת חיוב כיון דליכא חזקת פטור חייב משא"כ נדר בקריאת התורה דליכא חזקת חיוב אז לכ"ע פטור מלשלם כנלע"ד הזעירא. ומה שהביא החת"ס ראי' ממשנה מנחות ק"ו ע"ב פרשתי ואינו יודע מה פרשתי יביא עד שיאמר לא לכך נתכוונתי יעו"ש לנידן שלו נלע"ד דאינו ראי' דשאני התם דלא ידע כמה הקדיש ומחויב ליתן עד שיאמר לא לכך נתכוונתי משא"כ גבי נידן דידי' דידע דכמה הוא מחויב ליתן רק לא יודע למי יתן א"כ אפשר דמניח מה שנדר בין החברות ומסתלק מהם והם ישוו עצמם זה עם זה. ולכאורה נידן דידי דומה לפום רהיטא למשנה הנ"ל אם אמר פרשתי ואינו יודע מה פרשתי מביא עד שיאמר לא לכך נתכוונתי וה"ה כאן צריך ליתן ח"י זהובים כסף דהא פריש ואינו יודע כמה פריש אך י"ל דשם הס' שידע למשל שפי'

מטבע של כסף או מטבע של זהב רק לא ידע הסכום כמה פריש או חמשה או עשרה וכן מבואר ברמב"ם פ"ב מהלכות ערכין ה' י' וז"ל האומר הרי עלי כסף וזהב ולא הזכיר מטבע יביא לשון של כסף או של זהב יהי' משקלה עד שיאמר לא לכך נתכוונתי וכן אם פי' המשקל ושכח כמה פי' יביא עד שיאמר לא לכך נתכוונתי עכ"ל משמע דווקא אם שכח הסכום אבל אם מסופק אם של כסף או של זהב נדר יוכל לבא משל כסף לבד וה"ה בנידן דידי יתן ח"י זהובים שיין. ובזה אשים קנצי למלין ואכפול עוד בקשתי ממך אבי הגאון נ"י שתמחול לשים עיניך הטהורים על דברי בנך הנאמן. הק' יעקב שלום סופר תשובה שפעת ברכות ורב הצלחות מהיום ועד עולם לראש בני המופלג מורג חרוץ בפלפול וסברא כבוד הב' האברך ר' יעקב שלום סופר נ"י. הגיעני ספיקתך ס' דאורייתא אשר חקרת בנועם שכלך ד' יברכך במראה פנים לכל צד לטובה ואשר יתן ד' בפי אדבר לעשות לך מטעמים כאות נפשך הגם שהענין אי ספק מתנות עניים לקולא או לחומרא הוא ענין עמוק מאוד בכל זאת לא אמנע א"ע להשיבך כאשר עם לבבי בעז"ה. וטרם אחקור אעתיק דבר קטן אשר כתבתי בחדושי וז"ל ראיתי לטורי אבן שנתקשה בדקדוק עצום על הגמ' חולין דף קל"ד דמשני פרה בחזקה פטורה קיימא וקמה בחזקת חיוב קיימא והקשה ממנ"פ אי מתנות עניים ומתנות כהונה יש להם דין ספק איסור כשיטת הרמב"ן בנדרים דף ז' א"כ נכון דצריך ליתן טעם דפרה פטורה דיש לה חזקת פטור דאל"כ יהי' חייב מכח ס' איסור ולחומרא אך יפלא למה צריך לטעם דקמה בחזקת חיובי קיימי לו יהי' דאינה בחזקת חיוב כיון שאין לה חזקת פטור חייב הקמה מכח ספק איסור ואם הדין דמתנות עניים ומתנות כהונה דין ספק ממון יש להם ונכון דצריך לומר קמה בחזקת חיוב עומדת דאל"כ ס' ממון לקולא אך א"כ יפלא למה צריך לומר דפרה דהיא בחזקת פטורה עומדת אפי' דליכא חזקת פטור עכ"פ חזקת חיוב ליכא וס' להקל וצע"ג. ונלע"ד דיש לחקור על ס' עניים ועל מתנות כהונה בשני אופנים (א) שנאמר שהב"ד אין להם כר להוציא מבעה"ב ממון של ספיקות מתנות עניים וספיקות מתנות כהונה דהמוציא מחבירו עליו הראי' והב"ד אין רשאין לחייב לאיש אלא בדבר ברור אבל עכ"פ ממון ס' עניים וממון ספק מתנות כהונה הם ס' איסור עצמם ואיך ועכב הבעה"ב תחת ידו מתנות עניים וכהנים שהם ספק איסור אצלו תרתי לריעותא ספק גזל וגם ספק איסור ואצל העני הוה רק ספק גזל וראוי לבעה"ב שיפריש עצמו מספק איסור וגזל וליתן אותם לעניים וכהנים הגם שהב"ד לא יוכלו להוציא מידו כדי להפרישו מן ספק איסור דאולי יוציאו ממנו שלא כדין ויתנו ספק גזל להעני וכהן ודו"ק. (ב) דנאמר דבעה"ב בודאי מחויב להוציא מידו ספק איסור ולקיים מצות נתינה מספק דכתיב תעזוב אותם או

דכתיב יהי' (עי' בירושלמי פ"ד דפאה) אלא אפי' הב"ד יפסקו הדין ויוציאו מן בעה"ב ס' מתנות עניים וס' מתנות כהונה הגם דבשאר ספק ממון אין הב"ד מוציאים שאנו מתנות עניים או מתנות כהונה דרבה התורה עני ורש הצדיקו ולא תטה משפט אביונך בריבו אבל אתה תטה משפט לאביון במתנותיו (עי' ירושלמי דפאה דשני פסוקים הנ"ל קאי על הב"ד) שגם הב"ד יצדיקו ויטו המשפט לאביונים מחויבים הב"ד להוציא ספיקות ממון עניים וכהנים מיד הבעה"ב ולמסרם ביד העניים וכהנים. ולפ"ז יובן לשון חכמים מחכים שאמרו פרה בחזקת פטורה קאי ואשמעינן מתני' דאפי' הגר בעצמו פטור מליתן ולא יחוש דלמא המשפט לעניים ולכהנים דאזלי' בתר חזקה ולהפרה הי' חזקת פטור ובלקט אשמעינן דאמרי' ספק לקט דהב"ד יהי' חותכים הדין דעליונים וגם התחתונים הכל לעניים שהתחתונים הם כודאי לקט שספק לקט הוה כודאי לקט ומוציאים הב"ד מבעה"ב ונותנים לעניים ואמרו הטעם דקמה בחזקת חיובא קיימא ובכל ספק תורה אזלי' בתר חזקה להיות חזקה מכריע הספק ודו"ק עכ"ל שם. ועתה אבוא לחקור בענין שאלתך בעז"ה ואקדים להעתיק לשון הרמב"ם בפ"ד מה' מתנות עניים ה"ט שכ' וז"ל זרעים הנמצאים בחורי הנמלים אם היו החורים בתוך הקמה הר"ז הוא של בעל השדה שאין לעניים מתנה בתוך הקמה ואם הי' במקום שנקצר הר"ז של עניים שמא מן הלקט גררוה ואעפ"י שנמצא שחור אין אומרים הר"ז משנה שעברה שס' הלקט לקט עכ"ל ודקדקתי באותיותיו הזכים אות אחת שנראה כיתרון הלשון וז"ל שס' הלקט לקט עכ"ל למה כ' הלקט ולא כ' שס' לקט לקט ה' יתירה למה ובפרט שחכז"ל אמרו שס' לקט לקט בלא ה' וחייב אדם לומר בלשון רבו וכ"ש כלשון רבותינו וצע"ג. ונלע"ד כי קשר כתרים לאותיות ורמז לדבר גדול להבין אמרי רבותינו ז"ל ואקדים דברי ירושלמי פ"ג דפאה שכתב וז"ל ר"מ אומר הכל לעניים שספק לקט לקט שאי אפשר לגורן לצאת בלא ירוקים ועיין במפרש שם באר היטב והי' נפלאת בעיני למה לו לר"מ לומר שאי אפשר לגורן בלא ירוקים משמע דהיינו טעמא דר"מ יען וביען דיש בודאי בגורן ירוקים למה לא אמר שאפשר לירוקים בגורן וכיון שאפשר להיות שם ירוקים א"כ הוה ספק לקט לקט שוב מצאתי שבתוי"ט הרגיש בלשון ירושלמי ותירוצו פלא. אמנם אחר העיון הדבר נכון מאוד בעז"ה ואחדש חקירה אחת דיש לחקור אם למשל שהי' הלקט בשדה שני כורי' והלך הבעה"ב והניח כור אחד לעניים וכור השני לקח לעצמו מי נימא כיון שעכ"פ הניח כור לעניים קיים עכ"פ מצות עזיבת לקט רק דעבר על כור השני שנקח על לאו דלקט קצירך לא תלקט דהא הוא לקט מקצירו או נימא דדווקא אם הניח לעניים כל הלקט אז קיים המצוה של לעני ולגר תעזוב אותם דהא עזב כל מה שנפל בשעת קצירה אבל כיון

שלקט כור אחד לעצמו א"כ לא קיים המצות עשה והוא ספק עצום. ונ"ל דתורה כתבה ולקט קצירך לא תלקט לעני ולגר תעזוב אותם משמע דווקא אם לא עבר על לקט קצירך לא תלקט אז קיים המצוה של לעני ולגר תעזוב אותם אבל מכיון שעבר על לקט קצירך לא תלקט שלקח לעצמו מקצת לקט לא קיים העשה כלל דתורה אמרה תעזוב אותם כל לקט קצירך יחד דכל עזיבת הלקט בשדה אחת הוא פועל המצוה ולא שיקח חלק לעצמו מהלקט ואם עבר ולקח לעצמו עבר על הל"ת וביטל מ"ע של תעזוב אותם ודו"ק. והגם אפי' אי אמרי' אם ביער כזית חמץ והניח בביתו עוד כזית חמץ קיים העשה של תשביתו ואם הטביל מקצת כלים טמאים והניח כלים בטומאתן קיים מצות טהרה ברגל ואם הי' לו שני זתים נותר ושרף אחד והניח אחד קיים מצות שריפת נותר ואם גזל שני חפצים כל אחד שוה פרוטה והחזיר אחד והשני לא החזיר קיים מצות השבה וכדומה היינו בגופים מופרדים וחתיכות נפרדים ובמקומות נפרדים אבל בלקט משדה אחת בודאי לא קיים העשה אם נטל לעצמו מקצת לקט והניח השאר לעניים כמו שהערותי למעלה ודו"ק, ואכ"מ להאריך בחקירה הזאת בנידן שאר מצות עשה שיש בו לחלק בכמה הבדלים בין מצוה למצוה והדבר עמוק מאוד. והנה בנזיר דף ח' בגמ' שס' נזירות להקל זה דווקא אם חל עליו השם נזיר אבל אם אמר הריני נזיר כמלא קופה מלא נזירות אחד ולא ידענו אם כמלא קופה קשואים או כמלא קופה חרדל כיון שנכנס בנזירות אחד ולא ידענו עד כמה התפשט הנזירות ההוא לא יצא מכח ס' (יעו"ש ברש"י באר היטב ובתוס') דצריך לברר לצאת מן החיוב אשר חל עליו בודאי והתחיל עליו כח הנזירות יעו"ש היטב וה"ה כאן כיון שהתחיל לקצור השדה ובא עליו החיוב שלא ילקט הלקט ואי אפשר שלא יהי' לקט בשדה ובא עליו גם המצוה לעזוב אותם לעניים ונמצא עכשיו תבואה בחורי הנמלים ומראה להם הבעה"ב העליונים לעניים א"כ ע"כ יש כאן מהלקט של שדה זו רק חפץ הבעה"ב ליקח התחתונים לעצמו אז אמרי' כיון שחל עליך ע"כ הלאו של לא תלקט והגם המ"ע של תעזוב אותם אין הבעה"ב יוצא מידי חיובו עד שיברר שאין התחתונים לעניים ולא שיקח מס' התחתונים פן עובר על לא תלקט וגם יבטל בידים העשה של תעזוב אותם ודו"ק. ובזה אני אומר דין חדש הגם שספק לקט לקט היינו אם יש להעניים בודאי חלק לקט בשדה הנ"ל או בחורי הנמלים הנ"ל א"כ נכנס הבעל הבית בס' ל"ת של לא תלקט ובספק ביטל מ"ע של תעזוב אותם אז אין רשאי לבעה"ב לעבור מספק עשה ול"ת דהא כבר נכנס בחיובם אבל אם יש ספק אם חל על הבעה"ב חיוב העשה ול"ת פטור הבעה"ב מליתן מס' וזה שרמז הירושלמי כיון שאי אפשר בלא ירוקים וא"כ יש לעניים בודאי חלק ונכנס הבעה"ב בחיוב אז הוה הדין ס' לקט לקט ודו"ק. ועתה בני

נ"י הסתכל שדבר גדול רמז הרמב"ם שכתב שס' הלקט לקט עכ"ל הכוונה אם בודאי חל על הבעל הבית בשדה זו ובחורי הנמלים הנ"ל חיוב לקט רק לא ידענו עד כמה התפשט חיוב של לקט אולי גם התחתונים בחיוב הלקט אז ס' לקט לקט ודו"ק. ומה נכון אם כנים דברי ליישב קו' גדולה של טו"א באבני מלואים ר"ה דף י"ג על המרדכי שהקשה ניזל בתר רוב התבואה של הבעה"ב ותי' דכתיב עני ורש הצדיקו והקשה הנ"ל הא כלל גדול הוא רובא וחזקה רובא עדיף ואם בפרה פטור מס' ולא מהני הפסוק עני ורש הצדיקו כנגד פרה בחזקת פטורא קיימא ואיך יהי' מהני עני ורש הצדיקו כנגד הרוב קמה של בעה"ב וצע"ג. ולפמ"ש לק"מ דשאני בקמה דכבר נכנס הבעה"ב בחיוב הל"ת והעשה בשדה זו או בחורי הנמלים שהלא אין שדה בלי לקט ואין קמה בלי ירוקים שנמצאו בחורי הנמלים אז כיון שבודאי יש להעניים חלקם אז שייך לומר עני ורש הצדיקו אבל בפרה שיש ספק אם חל על בעל הפרה החיוב כלל אז מהני חזקה אפילו להכריע דלא יתן מספק מתנותיו ודו"ק. וראיתי בחת"ס למר"ן ז"ל בח"מ סי' ר"ה הביא קושית הגאון לחם שמים שהקשה למה לי קרא דס' לקט לקט תיפוק לי' ספק גזל גזל כיון שהעניים בודאי יש להם ביד בעה"ב ולא ידענו כמה א"כ הו"ל ס' גזל וצריך ליתנו לעניים ואדמ"ו ז"ל בד"ה אך כ' וז"ל אך תחלת דברי הגאון תמוהים מאוד במה שהניח ספק גזל גזל מימי לא שמעתי מזה אפילו בממון שיש לו תובעים ואומר התובע א"י אם נתחייבת יותר ממנה א' והנתבע ג"כ אמר א"י אם נתחייבתי לך יותר מי שמע כזאת לחייבי' מספק ליתן יותר ממנה א' ומכ"ש הכא בממון שאין לו תובעים שהעניים והבעה"ב אומרים אין אנו יודעים אם יש לעניים יותר ממה שיש בעליונו של חורי הנמלים מי יכול לחייבו יותר לולי ספק לקט לקט מקרא צדק משלך ותן לו ודברי הגאון תמוהים ולא שייך הכא מודה במקצת משאיל"מ דהא אין תובע בברי ועמ"ש תוס' בב"מ ל"ז ע"א ד"ה גזל וכו' עכ"ל. ולי התלמיד נראה ליישב דעת לחם שמים דשאני ממון דאין שייכות למנה אחת עם חברתה אם הלוה לו שני מנה ושילם לו אחת קיים ג"כ מצות פריעת בע"ח וכיון שהתובע וגם הנתבע אין יודעים שיש כאן חיוב יותר ממנה אחת מהכ"ת שישלם לו יותר אבל בלקט שפועל הלקט לחדש ל"ת אם יקח הבעה"ב אפי' חלק מהלקט וגם מבטל המ"ע של תעזוב אותם א"כ יש לעניים בודאי חלק בתבואת חורי הנמלים דאי אפשר לשדה בלא ירוקים ואיך יעבור הבעה"ב על הל"ת ועשה מס' הלא נכנס בחיוב וס' אם יצא ממנו. ואוסיף נופך בעז"ה להשיב על תמיהת מרן ז"ל ואשאל לדעת הכי יש רשות לישראל לבוא ולגזול מס' הא העניים קנו הלקט בכח גבוה דהקב"ה לקח זאת מתבואת השדה וזיכה בו כח העניים ואין לבעה"ב רשות ללקוט אפי' אם הוא עני דלא

תלקט להזהיר העני על שלו רק משעה שחדלו העניים מלילך ויאושי מיאשי מינייהו יוכל הבעה"ב לזכות מן ההפקר וא"כ איך ישלח הבעה"ב ידו ליקח אותה תבואה אשר הוא ס' אם לא זכו בה העניים ואטו העניים תובעים אותו שיתן להם משלו מכח ספק נהפוך הוא הבעה"ב רצה ליטול ס' ממון עניים ושפיר הקשה הלחם שמים הלא הוא ס' גזל אבל במשל שהביא אדמ"ו ז"ל שהוא תובע מנה שם מבקש שהנתבע יתן לו משלו על תביעתו אז בודאי אין צריך הנתבע לשלם מספק ועיין ראש"ש בב"מ פ"א אם עשה אדם ס' קנין בכלי אין רשות לאדם אחר לעשות בו ודאי קנין ודו"ק (והי' לי להאריך בדברי מהר"י באסאן שכל ספק ממון הוה ספק איסור ובפרט בלקט דהוה באמת אצל הבעה"ב ס' איסור בלי הגזל ואצל העני הוה רק ס' גזל ולא ספק איסור). ואעשה עוד סניף בדברי תוס' בב"מ דף ב' בד"ה וזה שהקשה דנימא אם אחד אומר כולה שלי ואחד אומר חצי שלי דנימא אין ס' מוציא מידי ודאי כמו בספק ויבם שבא לחלוק ביבמות דף ל"ח ותירצו וז"ל וי"ל דהתם יבם שהוא בנו של סבא הוא ודאי יורשו ולא יוציא הס' מספק ממונו אבל הכא אין סברא מה שהוא ודאי בחציו שיועיל לו לחציו השני עכ"ל והדבר צריך תבלין להבין וכתבתי במקו"א להסביר וז"ל הכוונה בשלמא בירושה מכח ירושה יוכל לזכות הכל ואם יש עוד יורש שמחלקים ביניהם הוא יען שיש לכל אחד כח ירושה בכולה אבל שם אי מגביה רק חצי בגד זוכה רק בחצי (ועיין דף ח') ואם מגביה כולו זוכה בכולו יען שהגבי' כל הבגד ואם שנים הגביהו זוכה כל אחד החציו בהגבהתו ולא שייך יען שיש לו עכ"פ החציו וזכה בשאר דאם אמת דהשני הגביה עמו א"כ לא עשה הראשון הגבהה שיוכל לזכות דרק אם הגבי' כולו זכה בכולו עכ"ל וא"כ בעניים שכח זכותם בלקט הי' יכול להתפשט על כל מה שיפול ללקוט ועכשיו בא ס' לפנינו עד כמה התפשט כח זכותם דהא בודאי התחיל זכותם בשדה הנ"ל אבל בתובע אטו אם חייב לו יותר ממנה אינה בא בכח מנה ראשונה דרק אולי הלוה לו עוד מנה ואין ההודאה של מנה ראשונה יכולה לפעול על ספק השני והבן הדברים. ולפ"ז בנידן ספיקתך בני נ"י הי' מקום לומר דפטור ליתן ח"י זהובים כסף יען דאין כאן כח אחר אשר יתפשט אפי' על ח"י זהובים שיין ומכ"ש שלא יכול להתפשט על כסף דהכל בא עפ"י אשר ידבר ואין זהב גורר זהב לחייב יען אשר הוציא מפיו ואם נדר במשל פ"א ח"י זהובים הוה כאלו נדר ח"י פעמים זהב אחד ואין בנדר כח אשר מתפשט ודומה לתובע אחד והנתבע מודה אחד ועל השני אומר איני יודע אם נתחייבתי לך יותר אשר הביא אדמ"ו ז"ל וה"ה אם אמר כסף חייב רק יען שאמר בפי' ח"י זהובים כסף ופשיטא דגם כאן שייך חקירת אדמ"ו ז"ל אם אחד יתבע ח"י זהובים שיין והנתבע יאמר ג"כ שיין

אני חייב בבטח ועל כסף שניהם מסופקים שפטור והגם דבאמת כתוב עני ורש הצדיקו הצדיקהו משלך וחייב בלקט לזה אני חוזר לסברא שלי דה"מ בלקט שנכנס לחיוב ויש ספק אם לא התפשט הכח של עניים יותר מאשר הבעה"ב מודה אז אסור לבעה"ב ללקוט ולזכות בממון אשר אפשר שכבר זכו העניים אבל כאן דלא נגרר הכל בכח אחד וגם צריך הבעה"ב ליתן משלו דלו יהי' שנדר וחייב לשלם עכ"פ המעות הוא עכשיו שלו וא"כ מהכ"ת שישלם ממעותיו מכח ס' והוה מסברא שיפטור מליתן ודו"ק. אך הלא הדבר מבואר בטור ובשו"ע סי' רנ"ח סעיף ג' דאם נדר ולא ידע צריך ליתן עד שיאמר לא לכך נתכוונתי והוא מרמב"ם שגילה הכ"מ שלמד מגמ' מנחות פרשתי ואיני יודע מה פרשתי וא"כ נגלה דצריך לשלם בס' נדר והוא פלא הלא יש כמה גדולים ראשונים אשר פוסקים דס' נדר והקדש נידן כדין ס' כמבואר בש"ך סי' רנ"ט וצע"ג. שוב מצאתי לשר התורה הוא אדמ"ו ז"ל בשערי תורה ח"ב כלל ט"ז פרט ט"ו שעמד בזה ותי' דשאני אם יש ספק אם נדר או הקדיש אז אוקמי' החפצים או המעות בחזקה קמייתא אבל אם הקדיש או נדר ואזיל חזקת חולין ולא נשאר רק חזקת תפיסה ולא מהני נגד ס' איסור והוא הערה נפלאה יעו"ש דפח"ח. ולכאורה דבריו נפלאים אטו אם אזיל חזקה קמייתא מחפץ אחד יהי' נאבד משאר חפצים ג"כ חזקת קמייתא הלא כל חפץ וכל פרוטה יש לה לפני עצמו חזקת קמייתא וצע"ג. אמנם דבר אלקים אמת בפי שר התורה הוא אדמ"ו ז"ל דעיין רמב"ן בפ' מטות על פ' איש כי ידור נדר שביאר שם שבנדרי גבוה נשתעבדו כל נכסיו לנדרו עד שישלם ויפריש אז מסלק השיעבוד מנכסיו וכאשר הארכתי בדבריו בספרי פלס חיים כלל הקדש ונדר בדף ע"ב בד"ה אך יעו"ש וא"כ נכונים דברי אדמ"ו דבאופן שעכ"פ נדר ונשתעבדו כל נכסיו אינו יוצא מהם עד שיאמר לא לכך נתכוונתי מכח ס' איסור לחומרא וא"כ אם יש ס' אם אמר שיין או מינץ נשתעבדו נכסיו וצריך ליתן מינץ ודו"ק. ועתה אבוא לפלפל בדבריך בני נ"י מה שהערות דשם קמה עומדת לכך שיהי' לעניים בו חלק אבל בנודר מעות נהפוך הוא הממון לא עמד שינדר מהם לעניים עכ"ד יפה דברת בהשכל ודעת אבל באמת אנו דנין מחמת איסור נדר שנכנס בחיוב ולא יצא אלא עד שיאמר לא לכך נתכוונתי ואוסיף נופך הלא מחמת הממון יש לחקור שיוכל לשאול על נדרו ולא זכי בה עניים דמהאי טעמא הסביר הטו"א שבעלים יכולים לפדות הקדש אלף זוז בעד פרוטה דהא המעות היינו השווי' יוכל ליתשל על הקדישו ולא נשאר רק האיסור והוא מתחלל גם על פרוטה דפח"ח וכן כאן בעבור הממון יוכל ליתשל על נדרו רק מחמת איסור נדר אנו חוקרים שצריך ליתן אם יחפוץ לצאת מחיובו ודו"ק. ומה שחדשת אגב גררא אם ישראל מסופק עד היכן מגיע הזרוע והלחיים צריך ליתן מכח

ס' יען דהבהמה היתה עומדת לכך כשישחט צריך ליתן מתנות ודומה לס' לקט עכ"ד לדעתי לא כן דבלקט הי' ראוי כל גרגיר להיות לקט אבל במתנות אשר כמי שהורמו דמי הם מצוינים ומובדלים ומס' לא צריך ישראל ליתן חלק אשר מסופק אם הם ראוי' להיות בכלל מתנות ונשאר הדין שעל הכהן להביא ראי' שגם חלק זה הוא בכלל שקיימו הבעלים בו מצות נתינה ודו"ק. ואגב גררא אעתיק לך השגה אחת אשר כתבתי זה רבות בשנים על גליון שערי תורה שלי שאדמ"ו ז"ל בכלל ט"ז סוף פרט ג' הקשה קו' גדולה על הרמב"ן דפוסק במתנות עניים ומתנות כהונה ספק לחומרא והקשה מגמ' חולין דף קל"א מהאי לואי דחטף מתנות כהונה דאמר שם רב מספקא אי לוי אקרי עם או לא ומספק פטור מליתן הרי אפי' בספיקא דדינא אשר איתרע החזקה ע"י הספק אעפ"כ ספק להקל במתנות כהונה ולא יתן מתנות והניח בקושיא יעו"ש. ואמרתי דיש הבדל אם הגברא הוא נכנס בסוג אותו מצוה כלל דספק הוא אם שבט לוי נעשים מחויבי' במצות מת"כ אז ס' כזה אם הגברא בר מצוה הנ"ל בודאי ס' להקל דלא דמי אם הגברא עכ"פ מחויב באותו מצוה והס' הוה רק על החפץ אם החפץ הוא דבר אשר בו מחויב הבעלים לעשות המצוה כגון ישראל בס' לקט או בס' הקדש וצדקה או בס' חלה דעכ"פ בר ישראל מחויב באותו סוג מצוה אז הס' לחומרא ועיין בספרי מ"ח ח"ר סי' צ"ג שרמזתי בחקירה הנ"ל וזה לדעתי כוונת ירושלמי פ"ד דפאה שכ' וז"ל ישראל שעיקרו חייב ספיקו חייב גוי שעיקרו פטור ספיקו פטור עכ"ל והמפרש נלחץ בהבנתו ולפמ"ש ישראל שעיקרו חייב בסוג המצוה עכ"פ גם ספיקו חייב אם אירע ס' על חפץ אבל בגוי שעיקרו פטור שהגוי לא הי' בר סוג מצוה הנ"ל א"כ גם הס' פטור אם יש מקום לומר שנשחט הפרה טרם שבא לכלל חיוב מתנות כהונה ודו"ק. וראיתי שיצאת להבדיל בשלמא בנדרים יש לפנינו ריעותא שאמר והדין הגם דלא אמר נמי עכ"פ מונח לפנינו ס' אשר מעורר להיות גם זה לצדקה אבל בס' אם נדר מינץ או שאינו יודע לאיזה חברא נדר אז מסתברא דיהי' להקל עכ"ד הגם שטוב ראית להעיר הבדל אם יש מעורר הס' או אין דבר אשר יניח לפנינו הס' בכל זאת נ"ל דס' דדינא טוב מס' העלם ידיעה אם יש ס' לפנינו דלמא מפורש יצא מפיו לחברא זו או לחברא זו וכן דלמא מפורש נדר ח"י זהובים מינץ יש לחוש יותר שלא יבוא לעבור נדרו אשר חל עליו אם אמר מינץ או אם יתן למשל לחברא ת"ת והוא נדר לביקור חולים ועוד מהיכא בא לידי ס' אם לא אמר מינץ בודאי הרהר זה בלבו רק מסופק אם גמר ההרהור ההוא או לא ודו"ק. וגם במה שהערות דדוקא במעט ובמרובה למד הרמב"ם שצריך ליתן עד שיאמר לא לכך נתכוונתי אבל לא אם מסופק אם נדר כסף או זהב עכ"ד היא הערה נחמדה מאוד אבל בנודר בס"ת אפי' אמר מינץ

יוכל ליתן מעות רק שיהי' כסכום מינץ א"כ הוה רק בפחות ומרובה כנלע"ד. סוף הדבר דצריך לשלם במינץ ערך ח"י זהובים כסף דרוב הפוסקים הורו כן ס' עניים הוה ס' איסור ובפרט מי שנדר לס"ת שלא יחד מעות ידועים דנחקור על המעות ואין לפנינו רק איסור שהוא נדר ונדב לפני ד' ונכנס בחיוב בודאי וצריך לברר אם יצא מתוך הנדר כנלע"ד בעז"ה אביך הדש"ת. הק' חיים סופר ואעתיק לך דבר נפלא אשר כתבתי בחדושי על הרעש של טו"א שיש כמה משניות מפורשות וגם הרבה גמ' שס' מתנות כהונה להקל ובחדושי בעז"ה כתבתי וז"ל. ראיתי בטו"א באבני מלואים ר"ה דף י"ד אשר חקר על ס' מתנות עניים שנתפלא על הגמ' חולין שמדמה מתנות כהונה ללקט מדרמי מס' מתנות על ס' לקט וקשה הא מבואר בפ"ד דטהרות דס' בכורות בין בטהורים ובין בטמאים פטור וכן בבכורות דף ד' ובדף י"א בס' אם נתחלף פירותיו או בדף ח"י בקפץ לתוכו דמבואר דס' מתנות כהונה פטור והוא פלא. ונלע"ד לתרץ דיש להבדיל בס' אם כבר נטל מעשר מן פירות הנ"ל א"א ליתן מהם עוד מעשר שאינן טבולים עוד למעשר וכן אם כבר בכרה ויצא ולד פטר רחם א"א שולד השני יהי' ג"כ פטר רחם וכן אם כבר הי' האחד מן הבהמות שנתעשרו וקפץ לבהמות שאינן מעושרין לא שייך לחקור שס' מתנות הנ"ל יהי' לחומרא כמו בס' לקט דאפי' אם באמת נפל בשעת קצירה רק ד' קבין ומה שבחורים הוא משל בעה"ב עכ"פ הי' אפשרות שיהי' מה שבחורי הנמלים מהלקט דאין שיעור ללקט כל מה שיפול בשעת קצירה הוא לקט וא"כ הוה הס' רק אם נעשה בקצירה מעט לקט או הרבה אז אמרה התורה עני ורש הצדיקו כיון שאתה מודה שהי' אפשרות שגם זה הוא לקט עם השאר שהי' נעשה לקט א"כ הצדיקהו שנוסף גם הוא על הלקט (ועיין תוס' בב"מ דף ב' הבדל בין ס' ויבם ובין מציאה אם אחד אומר כולו שלי ואחד אומר חצי שלי יעו"ש ועי' נזיר דף ח' בנזיר שנכנס בנזירות וס' אם יצא חייב בנזירות מס' אבל בס' אם חל נזירות ס' להקל) אבל שם אשר כבר נעשה מעשה עישור על פירות או בהמות ואותו עישור פעל שא"א שנוסף עליהם מעשר עוד דמעשר ראשון סותר שיהי' אפשרות שיבוא עוד זכות נוסף לכהנים וה"ה בבכור אם הראשון בכור אז קדושת הראשון סותר שלא יוכל להיות גם השני בקדושת בכור א"כ לא צריך להצדיקו א"א להצדיקו דהא דא"א להיות שאם הצדיקנו פ"א להצדיקו שנית ודו"ק. אך כל זה שם אבל בס' גר או בס' פדיון דהוה כל הס' אם נשחטה הפרה או ילדה האשה קודם הגירות או אח"כ וכמו שאפשרות שהי' מעשה השחיטה ומעשה לידה קודם הגירות כך הוא באפשרות שהי' אחר הגירות וא"כ הוה ס' השקול כמו לקט שס' לחומרא יען שאפשרות שיהי' לקט ואין כנגדו סתירה יען שלא נעשה דבר מתחילתו אשר סותר להצדיקו שנית וזה הי' דמיון

הגמ' ממתנות כהונה בגר לס' לקט ולא הקשה מחורי נמלים על אחד משאר מתנות דמצינו דס' מתנות כהונה קולא לנתבע ומשני הגמ' שקמה בחזקת חיוב ופרה בחזקת פטור ודו"ק ומה שנתקשה הטו"א מבכורות מ"ט שפוטר ר"ע במת ביום ל' שאמר ר"ע אם לא נתן לא יתן לק"מ חדא דשאני התם דאם הוא נפל א"כ נודע למפרע דלא הי' ראוי אותו ולד להיות פדיון אבל בגר עכ"פ הי' ראוי להיות הלידה והשחיטה לאחר גירות כמו קודם גירות ודו"ק שנית דשם כל זמן שאינו פודה אין לכהן זכות בממון של האב רק אנו דנין אולי שצריך האב לעשות מצות פדיון אז אמרינן מס' אין חל עליו חיוב מצוה לעשות פדיון וממילא ממון אין כאן דאפי' אי ס' דאורייי' לחומרא היינו לפרוש מס' איסור אבל עכ"פ אין מחויב לעשות מצוה אם יש ס' אם נתחייב לעשות מצוה ודו"ק. ולפמ"ש יש ליישב קו' טו"א על המרדכי שחידש דלכך לא אזלינן בתר רוב תבואה של בעה"ב דכתיב עני ורש הצדיקו והקשה הנ"ל אי רוב לא מהני איך פועל חזקת פטור של פרה הא רובא וחזקה רובא עדיף יעו"ש אך בלקט דעכ"פ הי' ראוי' שגם חלק זה יהי' לקט דאין שיעור כמה יוכל להיות לקט ולכן אפי' רוב לא מהני אבל בגר הגם דהי' משכחת בעולם דראוי הי' שישחוט הפרה או שתלד שעה אח"כ ויבוא החיוב מתנות כהונה לזה פועל חזקת פטור דאמרינן מכח חזקה שבשעה שנשחטה או ילדה לא היתה ראוי' לבא בחיוב מתנות כהונה אבל בלקט אפי' אם ניזל בתר רוב עכ"פ הכל מודים גם זה הי' ראוי להיות לקט ודו"ק:

סימן מד

רב שלומים לאיש הדורש שלום ה"ה גבר הלוחם מלחמות בספר תורת אלקים בחבורי ראשונים ופוסקים ומעטיר אותיותיהם כבוד הרב ר' אלכסנדר יצחק קנאפלער נ"י. מכתבו עם שאלתו הגיעני ועלי טרדות שונות במלאכות שמים תל"י ע"כ אבוא בקצירת אומר רק לעשות שלום להיות כל ישראל חברים. שאלה איקלע באתרין מילה שחל ביוהכ"פ וקפץ א' מן המנויין הוא המוהל וטען שהוא מחויב לעלות לתורה בחנם וגם אבי הבן והסנדק ג"כ חיובים ע"כ דברי המוהל וכל הקהל אומרים שאין ביכלתם ליתן ג' עליות בחנם כי מזה יבוא להם הפסד מרובה כי מעולם נהגו למכור העליות בימים נוראים כבשאר עיירות מחמת שהם צריכים המעות לצרכי בעלי תפילות ושאר צרכי צבור ואם יתנו ג' עליות בחנם מגיע ההפסד לכה"פ ט"ו זהובים כסף ועלה ביניהם טענות ומענות עד שנעשה מריבות ועד עתה עומדים בתרעומות ונסתפקתי בנידן הנ"ל לפענ"ד עכ"ל. תשובה הקשה לשאול בדבר התלוי במנהגן של ישראל ואין לו שורש מבואר רק לרוב הפצר אשיב לו כיד ד' הטובה עלי בעזה"י. מראשית אעתיק דברי מג"א סי' רפ"ב

שהעתיק דברי הלבוש וז"ל הסנדק הוא דוחה לאבי הבן ואבי הבן למוהל ואם המוהל הוא מילד אחר יפילו גורלות וצ"ע אם יש ב' מילות בשבת וא"א לקרות אלא שני חיובים האיך נעבוד אם נאמר ששני אבות קודמים יבא מוהל של זה אצל אב של זה ומוהל של זה אצל אב של זה ויאמר נפילו גורל ואם יזכו המוהלים ואמר כל האב למוהל שלו אני קודם לך ונ"ל דמ"מ האבות קודמים עכ"ל והדבר יפלא אם הסנדק קודם למוהל למה יהי' מוהל מילד אחר שוה עם הסנדק לאמור לו נפילו גורל עכ"פ הוא סנדק וחבירו הוא מוהל וחיוב סנדק קודם לחיוב מוהל ועוד למה אם יש שני סנדקים מב' ילדים שהעיר המג"א דכל מוהל יאמר לסנדק מילד שני נפיל גורל רק דאח"כ יאמר האב אני קודם לך והוה ס' איך נעביד למה מכריע המג"א דהאבות קודמים וקשה אמאי יטילו גורל בחק יוטל גורל ומד' משפטם יצא והוא פלא גדול. ונלע"ד לבאר בעזה"י והוא דנודע דמצות מילה מוטל על האב שהוא בעצמו ימול את בנו דכתיב וימל אברהם את יצחק בנו ועיין ברמב"ם פ"א מה' מילה ואם האב מכבד לאחר למול את בנו הוא מבטל מצותו עיין ש"ך בח"מ סי' שפ"ב ובפלתי סי' כ"ח מכריע בשכל אם אומר שמכבד לו מילת בנו אז האב מבעל מצותו אבל אם עושה למוהל שלוחו אז שליח של אדם כמותו ומקיים האב המצוה ע"י שליח יעו"ש בהשכל ודעת. ולפ"ז לכאורה יפלא במה יזכה המוהל להיות חיוב לעלות לתורה בשלמא האב היום יום שמחתו להכניס בנו בבריתו של אברהם אבינו והסנדק הוא יום מצותו שנעשה מזבח בברכיו ועיין במג"א ה' תשעה באב וברמ"א יו"ד ה' מילה אבל המוהל הוא רק כלי שהאב קיים על ידו מצותו ומה מעלה יש למוהל שיזכה להיות חיוב לעלות לתורה. אך זכותו הוא להיות נטפל לעושי מצוה כחכז"ל במכות מה לנטפל לעושה עבירה הוא כמותו נטפל לעושה מצוה עאכו"כ ועיין בגמרא חולין ז' חלוק ליה נמי להאי שהי' בני לוי' ונטפל למצוה ועיין במס' שבת מצילין תיק הספר עם הספר על כן המוהל זוכה בתורת נטפל למצוה כמו הסנדק דהוא באמת ג"כ נטפל למצוה רק הוא חזק יותר ממוהל שיו"ט שלו כמו במס' תענית דף י"ב בהקרבת עצים יו"ט שלו כן הוא בסנדק אבל בודאי נכון שהאב קודם לסנדק וסנדק קודם למוהל דהא שניהם רק נטפלים והמוהל המאוחר דהוא רק שליח והאב מקיים המצוה שהוא מל בנו ביום השמיני והסנדק הוא מקיים מצוה שמסייע למצוה ולא בתורת שליחות רק מצוה דילי' על כן הוא עדיף ממוהל אבל לא כהאב דהוא מקיים עשה דמילה ודו"ק. אמנם אם הוא מוהל מילד אחר אשר אין האב בביתו או שהוא יתום שאין לו אב אז המוהל הוא תחת האב ישוה להאב שמוהל את בנו אז אומר המוהל בא ונטיל גורל דהלא הוא שוה עמו דשלוח של אדם כמותו גם לזכות המשלח עיין במשנה בברכות טעה

הש"צ סימן רע לשולחיו דשליח של אדם כמותו ועיין בתויו"ט בשם ר"י יעו"ש. ולפ"ז דווקא אם מילד השני אין האב כאן אז המוהל של ילד השני כמו האב מן הילד הראשון דהמוהל בכח אבי הילד קאי אבל אם יש כאן שני ילדים אשר האב עושה המצוה נא יוכל המוהל לומר לאב השני בא ונטיל גורל דהא משלחו כאן ונשאר הוא נטפל למצוה דהא משלחו ראוי לזכות ולא הוא שהוא רק יד ארוכה מן המשלח ונשארו האבות ועולים לתורה והמוהלים נדחו והוא ישר וברור בסברא בעזה"י. ועיינתי בלבוש וראיתי שנתן טעם שאבי הילד קודם למוהל דידי' וז"ל כיון שנעשה מוהל עפ"י אבי הבן עכ"ל משמע דבודאי לא הניח אביו זכות דידי' ולייפות הבא מכחו והוה כאלו התנה עמו ואפשר שרמז על מה שבארתי כיון שהעיקר החיוב על האב והמוהל הוא שלוחו כידו לעשות פעולת המצוה בשליחתו א"כ האב עיקר והמוהל רק נטפל לעושי מצוה אבל במוהל בלי האב אז המוהל במקום המשלח של ילד אשר הוא מל ושוה עם אבי הבן של ילד האחר ודו"ק ומעתה הי' מסתבר שמוהל בודאי אין חיוב ביוכ"פ לעלות לתורה כי הוא רק טפל למצוה אם האב כאן ומהכ"ת להפסיד לצבור בימים נוראים אשר משכר הכנסות ישלם לכל הוצאות. וראיתי למעלתו נ"י שהעיר דלמא כל חיובים שהוזכרו בסי' רפ"ב היינו להודיע שמחויבים לעלות לתורה במקום שאין מוכרים המצות אז יש להם קדימה כנגד אחרים אבל במקום שמוכרים העליות לתורה בעד כסף אז אין חיובם יוכל להפסיד לצבור והביא ראי' מדפסק המג"א סי' קל"ה החתן בראשית שיוכל ישראל לעלות במקום כהן אם המנהג למכור חתן בראשית בעד מעות ומה התם שיש מצוה וקדשתו מכ"ש כנגד חיובים של השייכים למילת הילד. ידע מעלתו נ"י כי המעיין במהרי"ק ששם קאי במקום שנהגו כך מעולם ונתייסד מלפנים או שכהנים מחלו ונדבו לבם לצאת אז כדי שיתנדב שמן למאור להחזיק התורה רק אח"כ בא בדור אחר דור כהן אחד אשר רוצה לשנות שלא לצאת אז חידש המהרי"ק שלא יוכל לבטל מנהג שנתחזק מלפנים לחזק התורה אבל ח"ו להתחיל המנהג לעבור על וקדשתו בעבור איזה זהובים אשר יתן בעד עליות הכהן אם יתן איש כל הון ביתו באהבה זו עליות כהן בוז יבוזו לו כי אין צבור עני לבטל מ"ע של וקדשתו בעד בצע כסף חס להזכיר זה. ואם נרצה לחלק ולחקור יש לומר בשלמא שם בכהן הך מצוה וקדשתו הוא מ"ע על כל הצבור שהם מחויבים לקדש ולכבד הכהן כמבואר ברמב"ם ספר המצות סי' ל"ב א"כ א"א בעבור הרווחת ממון לבטל מצוה המוטלת עליהם אבל באבי הבן ובסנדק ובמוהל מה להם לצבור שהם חיובים לעלות לתורה יעשו המצות בשלהם בממונם ולא שהצבור יפסידו ממונם כדי שהם יעשו מצוה ודו"ק. אמנם דרכיה דרכי נועם אם יצרכו לקנות אז אחרים יעלו אותן בדמים אשר אין

ידם משגת כי כולם יודעים שהחיובים צריכים לקנות וייקרו השער ע"כ ראיתי בקהלות קדושות הישנות תקנות גדולות שכל החיובים אשר יהי' בשבת ויו"ט צריכים לשלם בעד העליה שיעור הקצוב הנזכר והוא משוער כפי השיעור אשר נמכרו בשאר שבתות ויו"ט או מעט פחות ואז אם יחפצו לעלות הם מחויבים לשלם שיעור קצוב הנ"ל ובוודאי מקור התקנות הוא מכח חקירה הנ"ל שהצבור לא יפסיד אבל הם יהיו יכולים להשיג חיובם והוא דרך ישר וטוב וגם ראיתי נוהג בק"ק שאין שום חיוב נוהג בר"ה ויוכ"פ אפי' אם יחפוץ לשלם סך הקצוב בעד החיוב רק מי המחויב ידו משגת מעמיד איש או הוא בעצמו קונה עליה לעלות לתורה והי' הדבר פלא בעיני מאוד ושאלתי אחרי הטעם מפי זקנים ופורש אין להם. ונתתי ללבי לחקור דעת קדושים כי מנהגן של ישראל תורה היא אם אומרים לך זקנים סתור ונערים בנה מצוה לשמוע לזקנים שסתירת זקנים בנין ובנין נערים סתירה אחכז"ל ואמרתי בטעם הדבר כאשר אבאר בעז"ה. (א) יש אנשים שקבלו על נפשם לעלות בר"ה ויוכ"פ כל ימי חייהם הגם אם יעלו עליות בדמים ושם ינדבו להזכיר שמם ושם אנשי ביתם במי שבירך ואם יהי' להחיובים קדימה והם יתבטלו מנדרם קשה עליהם הדבר ועי"כ יתפרדו החבילה ויעשו להם מנינים קטנים אשר אין ברוב עם הדרת מלך ולא יהי' בעלי תפילות הגונים ולא בעל תוקע הגון ע"כ נהגו שאין חיוב בימים הקדושים כדי שיהי' עדה קדושה והוא בכלל עת לעשות ד' הפרו תורתך. (ב) יען כי לרוב יקבלו בעלי תפילות ובעלי תקיעות תשלומין ואם יעלו עשירי עם ינדבו הרבה ויהי' ביד הגבאי לשלם וגם על הוצאת הנרות וכדומה ולא יצרכו לתבוע מכל איש ואיש שישלם שכר תפילות ונרות אבל אם לא ישיגו נדרים ונדבות ויצרכו לתבוע שכר חזנים ומשמשים ונרות ואתי לאנצויי וישראל קדושים הם וחסים על ממונם והעיקר בימים הקדושים אהבה ושלום ואחוה וריעות. (ג) שראוי והגון שיעלו לס"ת פני העיר עשירים ומכובדים כמבואר בש"ע כי זה כבוד היום ואם יהי' לחיובים קדימה לפעמים איש עני ואביון וגם משפל אנשים עם סנדק כמותו עני ומסכן יעלו לתורה ונכבדים יעמדו ולא יוכלו לעלות ואין זה כבוד היום כלל ע"כ ראו הזקנים לכבד קדושת היום. (ד) הלא מצינו בסוכה דף נ"ו וברמב"ם שם שכל המשמרות שוות באימורי רגלים וכן בלחם הפנים עיי"ש וה"ה בר"ה ויוכ"פ לרוב חל ביום החול ואז אין בו עליות ואפי' אם חל ביום ב' יוכ"פ ור"ה שהי' ביום חול רק ג' עליות שהם בר"ה כהן ולוי וישראל הרב או רה"ק ועלי' בר"ה לבעל תוקע ומוסף וביוכ"פ לבעל תפילה רק אם הקהל משלמים שכר תפלה ושכר לבעל תוקע ועל כן לא יקבל עליה כמבואר באלי' רבה א"כ קנו אלופי קהל רביעי ולמה יתנו אותה לאחד בחנם ושאר עליות המה מכח קדושת ר"ה ויוכ"פ בזה אין

לחיוב קדימה וממילא אפי' אם חל בר"ה ויוכ"פ בשבת ג"כ לא יזכו החיובים משום לא פלוג ודו"ק. (ה) עיין בתשו' אדמ"ו חת"ס ז"ל יו"ד סי' שמ"ה בד"ה והנלע"ד שביאר שם טעם שבן עיר דוחה להאורח דמסתברא הנאת בהכ"נ הוה כשותפות וכל הריוח העולה על הסחורה שייך לבעלי סחורה כי הקדישים והתפילות והחיובים לעלות לתורה שייך לבעלי סחורה יעו"ש וא"כ כיון דיש קביעות מכל הגליל להיות בימים נוראים רוב עם הדרת מלך וכל צרכי ימים נוראים מוטלים על כולם א"כ הוה שותפות חדש מאנשים רבים על ימים הקדושים ואותו שותפות לא קיבלו עליהם ליתן עליות בחנם כי כל א' אינו חושש שבימים האלו תהי' אשתו יולדת או יהי' לו יא"צ וקצרתי ודו"ק. סוף דבר נלע"ד לתקן דאבי הבן יהי' לו עלי' בשיעור קצוב אשר יהי' קצוב מאלופי קהל לחק ולא יעבור בפחות מעט מאשר הדרך לעלות עלי' בדמים בר"ה ויוכ"פ ולסנדק אשר גם הוא עוסק במצוה דילי' ועיין ברבינו פרץ בהל' מילה שסובר שסנדק גבוה מאבי הילד הגם שאחרונים חלקו עליו בכ"ז טפל למצוה הוה יהי' לו ג"כ עלי' בערך שאר עליות בכל שנה ושנה אבל למוהל אין קדימה כלל כדי שישארו עליות לאלופי קהל למכור אבל בודאי רשות ביד הקהל שלא יהי' חיוב כלל בר"ה ויוכ"פ לשום אדם כנלע"ד. שוב ראיתי בסוף מכתבו שמביא שא' הראה לו בשם הגאון מהרא"ז מרגליות שכ' וז"ל ביוכ"פ ליתא לדינא של החיובים עכ"ל הספר בשם שם אפרים לא נודע לי ואודה לד' שזכיתי לכוון לדעתו הגם שלא ביאר שורש הדבר אולי מטעמים שחקרתי בעזה"י דברי הד"ש. הק' חיים סופר:

סימן מה

שלומים אלף לי"נ מכירי ומיודעי ה"ה החשוב הגדול בתורה המפורסם בעולם קרא שמו לתפארת בשם הרב ר' שרגא ט"ב נ"י אב"ד דק"ק סענדרע. אחד"ש מכתבו קבלתי והגם שאני טרוד מאוד בכ"ז שמתי עיוני על דבריו ובקצירת אומר אבוא להשיב כאשר עם לבבי וגם אודיע בו הערה חדשה ואי"ה בפעם אחר אם יהי' אלקים עמדי אבוא לשעשע עמו באריכות כאות נפשו. פר"מ נ"י התפלא על הגאון רע"א בתשובה שאוסר ללמוד עם גוי תורה קודם שהתגייר אעפ"י שדעתו להתגייר כמו שהבאתי דבריו בספרי מ"ח סי' ז' והקשה עליו איך נעלם מהגאון המבואר ביו"ד סי' רס"ח והוא מפורש בגמ' יבמות דף מ"ז שמודיעין לו מקצת מצות קלות וחמורות א"כ מפורש כדברי מהרש"א שאם גוי רוצה לגייר מותר ללמוד עמו עכ"ד. ונלע"ד בעז"ה דלק"מ בודאי אם הגוי בא להתגייר ומבקש לכנוס בקהל עדת ד' ולא חפץ רק בגירות ע"י ב"ד ולא שאל שילמדו אותו תורה או מצות כי יש זמן לו ללמוד כאשר יהי' ישראל רק שהב"ד חוששין פן אם ישמע כמה

גדול עול המצות יפרוש ולא יחפץ לכנוס בעדת ישראל על כן מודיעין לו מקצת מצות כדי אם מכיר טבעו שקשה לו לשמור אותם יפרוש כמבואר בגמ' דף מ"ז ע"ב מודיעין אותו מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות מ"ט דאי פרוש ופריש יעו"ש א"כ הוא לא בא ללמוד רק אנו לומדים אותו א"כ הוא אינו גוזל והוא אינו בועל דלא חפץ ולא ביקש זאת רק שהב"ד לומדים אותו תורה ומצות והם מותרין ללמוד תורה אפי' אם הגוי שומע ממילא דרק הגוי העוסק בתורה חייב מיתה או משום גזל או משום נערה מאורסה אם הוא חפץ לדעת התורה ונכון שם בב"ש וב"ה בא הגוי וביקש שילמדו אותו התורה שם הי' קושי' מהרש"א ותוס' ביבמות דף כ"ד שהוא דומה לסנהדרין דף נ"ט או בע"ז דף מ"ד ששאל הנכרי לר"ג איך רחץ אצל ע"ז ששאל הגוי הדין או בב"ק דף ל"ח שהקשה התוס' שבאו הגוים ובקשו ללמוד אותם תורה יש לחקור שהגוי חייב מיתה וישראל עובר על לפני עור יעיין תוס' חגיגה דף י"ג אבל הב"ד המודיעין לגוי שלא חפץ ללמוד תורה ואנו מודיעין לו תורה ודינים כדי שיפרוש ולא יתגייר א"כ אין הגוי חייב מיתה שלא ביקש ללמוד והב"ד אינם עוברים על לפני עור ואין כאן סרך איסור כלל דהאיסור הוא כמו שיש מצוה על כל בר ישראל שילמד כך יש איסור שגוי לא ילמוד אבל אם מוסרים לו דברי תורה והוא לא חפץ בו ליכא איסור כנלע"ד ברור בעז"ה כי יש מקומות רבות בחכז"ל שרבותינו למדו לגוים פסוקים ופרושיהם. אמנם לשעשע עם פר"מ נ"י אחלק לו דבר חדש מאוד בענין זה ואתרץ הקושי' בעז"ה יעיין ברמב"ם פי"ד מה' א"ב ה' ב' שכ' וז"ל ומודיעין אותו עיקרי הדת שהוא ייחוד השם ואיסור עכו"ם ומאריכין בדבר הזה ומודיעין אותו מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות ואין מאריכין בדבר זה עכ"ל וכ' הרה"מ וז"ל ברייתא בהחולץ והכל מפורש שם חוץ ממ"ש ומאריכין בדבר זה ביחוד השם ובאיסור ע"ז שאינו מבואר שם שיאריכו עמו זה אבל דבר פשוט שכיון שאלו הם עיקרי הדת והאמונה צריך להאמינם בבירור ולהודיעם ולהאריך עמם בזה שהוא עוקר היהודית והדת והגירות עכ"ל והדבר נפלא הלא יש י"ג עיקרי הדת והי' לו לב"ד להאריך בכל השרשים רק הרגיש הרה"מ והוסיף והגרות שמבלעדי השתים אחדות הבורא וכפירה בע"ז לא הוה גירות אבל מנ"ל לרמב"ם דין זה אם אמרו חכז"ל ואין מאריכין דלמא גם בזה אין מאריכין ואין דרכו של רמב"ם לכתוב דבר בלי יסוד בש"ס כנודע. וד' האיר עיני בדבר נפלא תל"י דהנה יש ב' אופנים לימוד למשל אם אנו לומדים לגוי איסור שבת יש אופן בתוך אופן בדרך הלימוד (א) שאנו אומרים לו דרך כלל יען שהקב"ה ברא הכל בששת ימי המעשה צוה לשבות ביום השביעי כאשר הוא שבת מכל מלאכתו וכל העושה בו מלאכה חייב סקילה אבל אין מגלים שיש ל"ט

מלאכות עם תולדות רבות ואם מגלים לו גם הל"ט מלאכות עם התולדות אין אנו מגלים השיעורים הנפרדים בכל מלאכה ושיש משכחת לחייב סקילה אם יצא החייט במחט וכדומה ונהפוך ג"כ אם ישא על שכמו אבן רחיים ורכב או קורת בית הבד בחצר או בקרפף המסובב מחיצות, אז בודאי אין הגר לומד שום דין באר היטב מה' שבת רק למד אם מחלל שבת חייב סקילה או אם יוציא משא ברשות רבים חייב סקילה אבל כמה נחשב משא או אם הוציאו שנים ביחד אם פטור ואיזה נקרא רשות רבים לא למד ולא ידע וכדומה דברים הרבה שעדיין לא למד אפי' מצות שבת דהא לא הודענו רק זאת שמשכחת בחילול שבת סקילה וכן אנו לומדים לו שיש על אכילת חלב כרת אבל אין אנו מודיעין איזה נקרא חלב מן חי' או בהמה אם חלב כליות או חלב שעל בני המעיים וכמה השיעור של החלב כזית או כביצה או כ"ש ואם צריך להיות חלב מבושל או חלב חי אם צריך להיות גוש או המחהו וגמעו אי צריך לאכול באכילת פרס או לבלוע ביחד או מצרפין חצי זית שחרית וחצי זית ערבית וכדומה רק אנו אומרים לו דע שמשכחת חילול שבת או אכילת חלב ועל שני עבירות בא על שבת סקילה ועל חלב כרת וזה הפי' ואין מאריכין בדבר הזה שלא ידע רי' שום דבר ולא ידע שום דין על בורין כי הוא התכלית שידע שקשה דת ישראל אולי יפרוש ולא יתגייר א"כ למה לנו ללמדו הדינים מבוררים באר היטב הלא אסור ללמוד לגוי תורה שיהי' דבריו שנונים בפיו לדעת המצות אשר יעשה אותם אדם וחי בהם ואם בעבור כדי לקבל עול מצות די לנו שמגלים לו שיש סקילה על חילול שבת וכרת על אכילת חלב ואם לא יחפץ לקבל יפרוש עצמו ולא יתגייר כי קשי' גרים לישראל כספחת ולמה נעשה איסור ללמד לגוי תורה (ב) יש אופן לימוד למשל אם אנו לומדים אותו יחוד השם אז לא מקצרין לומר דע שצריך להאמין בהקב"ה ולא לעבוד אלהים אחרים אלא מאריכין עמו ללמוד שצריך להאמין באחדות גמור שאין יחיד כיחידו (ועיין בחובת הלבבות וברמב"ם יסודי תורה ובספר המצות) וצריך ישראל לקדש שם שמים ברבים ולמסור נפש על כל מצוה בשעת השמד ח"ו ואסור להאמין בשום מלאך או שום כח מהכחות השמים וכל שיתוף ע"ז אסור ועל ד' עבודת חייב מיתה בכל ע"ז ואם דרכה של ע"ז בכך חייב אפי' בזורק אבן למרקוליס ללמדו דינים מפורשים וברורים שידע הכל כמו בר ישראל זה נקרא ומאריכין לו בדבר הזה שידע הדברים על בוריין באר היטב מפורש יוצא מפיו והגם שעי"כ צריכים אנו ללמדו תורה אעפ"כ מותר ללמדו כי יחוד השם ואיסור ע"ז לא נכללו באיסור שאסור ללמדו הדינים כמו שהם בישראל. ואסביר הטעם דהנה בסנהדרין ילפינן איסור מיתה בגוי העוסק בתורה או מטעם גזל או מטעם עריות דכתוב תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב

יעויין שם בדף נ"ט ומבואר במכות דתרי"ג מצות יש אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו המה שנים מתרי"ג והשאר מצות תרי"א בגימטריא "תורה" שמענו מפי משה יעו"ש ואותן התרי"א אשר הוא תורה צוה לנו משה היא מאורסה קהלת יעקב ואסור לגוי או בתורת גזל או בתורת נערה מאורסה אבל אנכי ולא יהי' לך מפי גבורה שמענו מותר ללמד לכל גוי וזה רמזו חכז"ל בסנהדרין דף נ"ט גוי העוסק בתורה חייב מיתה אם עוסק בתרי"א מצות ופריך ר"מ אומר אפי' הגוי העוסק בתורה הוא ככה"ג ומשני בשבע מצות דידהו אם לומד כדי לדעת איזה נקרא ערוה בישראל או איזה הוה ע"ז או איזה נחשב גזל או אבמה"ח מותר ללמוד בתורה כל מה שצריך לדעת ז' מצוותיו אבל ביחוד השם ובאיסור ע"ז אין זה מהכלל תורה צוה לנו משה לכן מאריכין לו בדבר הזה לבאר לו הכל כי אין איסור בו ללמד אותם לכל האומות ואז נכון טעם הרה"מ שטוב ללמד עמו כי הם עיקרי הדת והגירות לכן ראוי' ללמוד עמו באר היטב כי הקב"ה פתח ואמר אנכי ולא יהי' לך כדי שיוכל כל גוי ללמוד אותם ויבא ויתגייר וא"כ מתוק מדבש לשון הרמב"ם בעז"ה. ואת יגיעי ראה אלקים וגילה עינו שמצאתי במדרש תנחומא פ' וילך וז"ל כתיב ד' בחכמה יסד ארץ ואין חכמה אלא תורה ומה שמה אמון שנאמר ואהי' אצלו אמון ולא נקראת תורה עד שנתנה בסיני ועל מנין המצות נקראת תורה כי מצות של תורה הן תרי"ג ותורה עולה בגמטריא תרי"א והשנים שנפחתו מן תרי"ג אלו השנים שנתנו מפי הגבורה וזהו שאמר הכתוב אחת דיבר אלקים שתים זו שמעתי וזה תורה צוה לנו משה כמנין תורה צוה לנו משה מורשה והשנים צוה הקב"ה כמו שפרשתי פ' יתרו והי' מורשה לבני יעקב ולא לעכו"ם שנאמר מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל לא עשה כן לכל גוי עכ"ל הרי שפתיו ברור מללו דמה שילפינן בגמ' בחגיגה דף י"ג מפסוק מגיד דבריו ליעקב וגו' שאסור ללמוד לגוי תורה הוא דווקא על מצות מנין התורה אשר צוה לנו משה אבל השנים מצות אנכי הוא יחוד השם ולא יהי' לך הוא איסור ע"ז מותר ללמד אותם לגוי הרי מפורש יוצא כמו שבארתי דברי רמב"ם ובלתי ספק שמכאן למד הרמב"ם דינו ואקוה שמקום הניחו לי מן השמים לזכות לזה בעז"ה. ומעתה אשיב לקושי' כבודו נ"י כי לא על הגאון רע"א היה הקושיא רק על התוס' יבמות דף כ"ד אשר תירצו שהלל סמך שיהי' סופו לש"ש מכאן הוכיח הגאון מדלא תירצו שלמד עמו ואח"כ גיירו אלא ש"מ שאסור ללמד עם גוי תורה אפי' אם מבקש להתגייר יעו"ש וא"כ קשה האיך העלימו בעלי תוס' עינם ח"ו מגמ' דף מ"ו כקושי' מעלתו נ"י ולפמ"ש נכון דברייתא התירו רק להודיעו שיש על חילול שבת סקילה ועל אכילת חלב כרת אבל לא הודיעו לו פרטי המצות לדעת דין ברור זה מותר ללמוד עמו אבל שם

הגוי בא שמבקש להיות כה"ג ולמד עמו תורה עד שהגיע לפסוק הזר הקרב יומת א"כ למדו תורה שידע בבירור כמה מצות ודינים מפורשים זה אסור ללמוד עם גוי לכן תי' התוס' שגיירו מקודם וכפסק הגאון והבן והי' לי להאריך בזה על קושי' בן אחי הרבני הגדול ר' משה סופר נ"י אשר הבאתי שם אך לא באתי אלא לחלק לו דבר זה ולעשות מטעמים לשעשע עמו. (ב) עוד הקשה על הגאון ר"ע ז"ל שאוסר ללמוד עם הנכרי החפץ להתגייר והקשה מנ"ל זה הלא בודאי שגר מותר ללמוד תורה שגם הם עמדו בהר סיני וקבלו חלקם בתורה כמבואר בשבת דף קמ"ו ואם בעבור דלמא יחזור ולא יתגייר א"כ יהי' הישראל עבר לאו דלפני עור קשה הלא בודאי מותר ליתן כוס יין לנזיר אם צריך היין לצורך דבר היתר ולא חיישינן דלמא ישתה דאוקמי' לי' על חזקת כשרות וסיים מעלתו נ"י וז"ל וא"כ ה"ה בגוי שבא להתגייר עצמו ורוצה לשמור הדינים מוקמינן לי' על חזקת כשרות שלא יפרוש ולא יעבור איסור בלימוד תורה וגם בש"ס דע"ז דף י"ד ע"א וביו"ד סי' קנ"א לא מצינו נגד זה והוא לענ"ד סברא נכונה למסמך עלה עכ"ל גם פה לא על הגאון רע"א ז"ל תלונתו כי אם על רבותינו בעלי תוס' שכתבו שהלל גיירו מקודם ואח"כ למד עמו ולפי מעלתו נ"י קשה מה איסור יש ללמוד עם הגוי הלא יש לו חזקת כשרות שלא יפרוש מלהתגייר ולא יעבור איסור בלמודו. מאוד נפלאת בעיני איך מלאו לבו לחדש דיש לגוי חזקת כשרות (א) הלא אמרינן בע"ז דף ב' מאי דכתיב ראה ויתר גוים ראה הקב"ה שז' מצות לא קיימו התיר להם כדי שלא יקבלו שכר יעו"ש ואם ז' מצות לא קיימו איך יש להם חזקת כשרות שלא יעבור ללמוד תורה שלנו אשר הוא באיסור מיתה בידי שמים ולא בידי אדם עיין רמב"ם ה' מלכים בזה הלא זרו רשעים מרחם שנסמוך אנחנו ללמד עמו תורה ומה שרצה התשובת פנ"י לחדש ביו"ד סי' ה' דבזמן הזה ליכא איסור לפני עור בגוי כבר השיג עליו אדמ"ו בחת"ס ח"מ סי' קפ"ה מדברי רמב"ם פ"י מה' מלכים ופלא על הגאונים הלא מבואר ברש"י ע"ז דף ו' ע"א בד"ה לפני עור כדברי אדמ"ו ז"ל הגם שהתיר להם אבל אל יכשלו על ידינו דהא יענש עליהם וישראל עובר על לפני עור אבל חזקת כשרות מניין לגוי ודו"ק (ב) הלא כבר העיר הפנ"י בגיטין דף י"ז מה טיבה של חזקת כשרות דלמא מבטן האם היא פסולה רק סמכינן רוב ישראל דהמה בחזקת כשרות והאי חזקה בא מכח רוב יעו"ש וא"כ בגוי מאי חזקת כשרות הבא מרוב כשירים איכא בגוי דבא להתגייר הלא אם הוא מהרוב א"כ ליכא אצלו חזקת כשרות שלא יחפץ לעבור על לימוד תורה שהוא משום גזל או עריות עפ"י דרש חכז"ל ודו"ק (ג) הלא כבר ביאר הגאון הפנ"י מדברי תוס' כתובות דף ט' דחזקה קמייתא עדיפא מחזקת כשרות ומה שהקשה שם למה מהני חזקת כשרות דעדים כנגד חזקת

ממון יעו"ש כבר תירצתי במקו"א דשאני התם בעדותן עדיין נשאר הממון בחזקתו רק התורה חדשה שהב"ד יוציא ממון בעדות שני עדים אשר כוחם חזקת כשרות כמבואר ברמב"ם הל' יסודי התורה פ"ז ה' ז' בסוף וז"ל כמו שנצטוינו לחתוך את הדין עפ"י שנים עדים כשרים ואעפ"י שאפשר שהעידו בשקר הואיל וכשירים הם אצלינו מעמידין אותן על כשרותן עכ"ל א"כ הב"ד סומכים על חזקת כשרות ובכח ב"ד חותכים הדין ודו"ק אבל מי יכחיש בנידן דידן שראוי לומר אם אנו חוקרים אם יתגייר אח"כ או לא דמעמידין אותו בחזקת קמייתא שישאר גוי ולא יתגייר אעפ"י שלומד תורה ואומר שחפץ בגירות אמרינן דלא יעשה מעשה גירות לקבל עול תורה ומצוה ועדיף חזקת קמייתא דהוה גוי וודאי מאשר נאמר דיש לו חזקת כשרות ויתגייר ודו"ק. אך בעיקר הקושי' לא ידעתי מה עלה בדעתו הגם אם בודאי יתגייר ויזכה לו חלק בתורה מאז והלאה אבל לא נעשה ישראל למפרע ועבר על איסור מיתה אם למד תורה מקדם דחוקיו ומשפטיו לישראל וכל זמן שלא התגייר הוא גוי ותוס' לא חדשו רק הגם שלא התגייר לשם שמים סמך הלל שיהי' סופו לשם שמים דאפי' אם לא יהי' סופו לשמים מהני הגירות כמבואר ברמב"ם פי"ד מה' א"ב יעו"ש אבל לא מהני הגירות שיהי' ישראל למפרע ובזה נדחה מה שחקר שהוה דבר שאינו מתכוין ולא הוה פסיק רישא ובאמת הי' לו להקשות הא ספק לפני עור מותר (כמבואר בגמ' ויעיין תשובתי במ"ח מצאתי זה ימים לא כבירים תשובת פנ"י חלק יו"ד סי' י"ד אשר אז לא הי' לי תשובת פנ"י) אבל באמת אין כאן ספק דיש חזקת איסור וס' לחומרא דו"ק ובחנם כ' על דברי הגאון רע"א שדבריו מרפסין איגרא והי' לו עוד השגות רבות על דבריו מנ"ל דס' בב"נ להקל דלמא לחומרא אפי' לשיטת הרמב"ם דרק בישראל חידש הקב"ה ס' איסור להקל אבל לא בב"נ אך יש לי בענין פלפול עצום מאוד עם גאון אחד ויעיין בנב"י ופרמ"ג דלא אזלינן בב"נ בתר רוב להקל וממילא דאסור לגוי ללמוד וישראל עובר על לפני עור דהא מכשילו בדבר האסור לו ודו"ק כי אין עת האסף פה חקירה הנ"ל. (ג) וראיתי לפר"מ נ"י שיצא לחדש דבר דיש איסור רק ללמוד עם הגוי מתוך הכתב ומי שבא להתגייר אנו לומדים עמו בעל פה אבל שם בגר שלמד עמו בכתב דאמר כיון שהגיע למקרא על כן הקשה מהרש"א עכ"ד לא נראה לי כלל דהא דאסור ללמוד תורה שבכתב בעל פה ילפינן מן הקרא שתורה בכתב אי אתה רשאי לאומרו בעל פה ותורה שבעל פה אי אתה רשאי לאומרו בכתב יעו"ש בגמ' וזה דווקא לישראל כרת ד' ברית על זה אבל מה דילפינן מן פסוק מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל אסור אפי' בע"פ דתורה צוה לנו משה מאורסה קהלת יעקב מה שצוה בעל פה יעיין נדרים דף ל"ח ובפרט כמ"ש דעיקר האיסור הוא דווקא בתורה שבע"פ אשר

נהג משה עין טובה ונתנה לישראל וכן בכל לשון שלומד התורה לגוי יש איסור אפי' בלשונות עכו"ם וכן משמע מכל קושי' התוס' וקושי' טור אבן מר"ג דעיקר הוא שהגוי לא ידע דיני ישראל דאל"כ מאי הקשה תוס' בב"ק דף ל"ח משני סרדיוטות דלמא למדו משאר לשונות ודלמא בעל פה וכן ראי' מתשובת עקילס הגר אשר הבאתי בתשובה שם כנלע"ד. (ד) השיג על מ"ש בספרי סי' ז' בד"ה ואיידי להשיג על הלח"מ דמתרץ דרמב"ם סובר קושי' התוס' לאמת דליכא דלישראל שרי ולגוי אסור ולכך סובר דלא נהרג אם לומד תורה וכתבתי הלא האיסור לימוד תורה או משום גזל או משום עריות ועל אותן שמות מוזהר ישראל וסיימתי וז"ל ותוס' שם לא הקשו רק בגוי ששבת ביום חול דלא משכחת אותו יום איסור לישראל או מאם המית עוברין אבל מגוי שעוסק בתורה שחייב מיתה לא הקשו תוס' מטעם שכתבתי עכ"ל ופר"מ נ"ו התפלא עלי בשתים (א) הלא תוס' הקשה שם בחולין דף ל"ג גם מגוי ששבת חייב מיתה (ב) הלא הגמ' הקשה מגזל פחות משוה פרוטה ומן בני מעיים שאין מזמנין הגם דאיכא בישראל שם גזל ושם אבמה"ח עכ"ד. ידידי נ"י יראה בתוס' חולין וז"ל ואין להקשות מהא דאמר בפד"מ דף נ"ח כותי ששבת חייב מיתה וכן העוסק בתורה דבדבר שהוא מצוה לישראל לעשות לא שייך למימר מי איכא מידי דלישראל שרי וכו' ואע"ג דאמר אפי' ששבת בשני בשבת חיוב מיתה מכל מקום לא דמי הואיל ויש מצות שביתה לישראל כמו בשבת ואע"ג דב"נ נהרג על העוברין כדאמר התם וישראל אינו נהרג נהי דפטור מ"מ לא שרי עכ"ל יראה בעיניו דתוס' כתבו על שביתת יום השבת ועוסק בתורה ואין להקשות והכלל אני אומר שתלי"ת דייקתי בספרי דדווקא מגוי ששבת ביום חול דלא משכחת כלל איסור שביתה בישראל על אותו יום או בעוברין דלא משכחת בישראל עונש מיתה אם המית עובר אז שייך מי איכא מידי וה"ה בפחות משוה פרוטה דלא משכחת בישראל שיהי' עובר על לאו בפחות מפרוטה או בבני מעיים דלא משכחת שיהיו בני מעיים אסור לישראל אחר שחיטה אבל בתורה מה שאין ישראל עובר דתורה דילי' ומה שגוי עובר יען דתורה היה מורשה קהלת יעקב וא"כ איך שייך לומר מי איכא מידי דלישראל שרי ולגוי אסור הלא בכל חפצים הוה כן לבעלים מותרים ולאחרים אסור משום גזילה אבל הקשה תוס' אפי' לסברתם מגוי ששבת בחול ומהמית עוברין אבל מגוי העוסק בתורה אין להקשות בשום אופן ולכן תוס' בסנהדרין דהקשה קושי' רק מגוי ששבת לא הזכירו מגוי העוסק בתורה והלח"מ הביא רק תוס' סנהדרין יעו"ש אבל באמת בחולין שהביאו התוס' מגוי ששבת הביאו בלשון אין להקשות כי תירוץ שלהם טוב אפי' על גוי העוסק בתורה אבל באמת ל"ק משם כמ"ש ואקוה שימצא מרגוע לנפשו דלק"מ מהגמ'. ואת והב בסופה אעתיק לו

מה שציינתי בספרי הגהות בד"ה ולכאורה שורה ה' כתבתי וז"ל מצאתי בפתחי תשובה יו"ד סי' ס"ב סק"ג בשם תשובת אמונת שמואל שעמד על חקירה הנ"ל אי שייך לישראל לפני עור בדבר דליכא איסור גבי' עכ"ל ובד"ה ולפ"ז שורה ג' כתבתי וז"ל עיין ילקוט פ' שלח לך סי' תשמ"ט דבר ד' בזה ר' נתן אומר כל שאינו משגיח על המשנה ר"נ אומר כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק עכ"ל היינו שהוא משגיח רק על המשנה ואינו מאמין לעשות התעסקות בתורה ממקום למקום והבן עכ"ל ובסוף בד"ה בזה כתבתי וז"ל מצאתי ראי' מדברי רבה פ' משפטים שמבואר שם לאו"ה נתן הקב"ה גולמי מצות אבל לישראל פירש עונשן ומתן שכרן ומסיים לכך נאמר חוקיו ומשפטיו לישראל עכ"ל ובסוף ד"ה שוב כתבתי וז"ל ועיין בב"ק דף צ"ב ע"א גוי נהרג על שהי' לו ללמוד דרך ארץ ולא למד עכ"ל. ועתה אשים קנצי למלין שלום לו ולזרעו ולאוהביו דברי הטרוד מאוד הדש"ת. הק' חיים סופר:

סימן מו

שפעת ברכות ורב נעימות לי"נ מכירי מאז הגדול המפורסם בתורה ויראה בשם טוב החו"ב כבוד הרב ר' שרגא נ"י אב"ד דק"ק סענדרע יע"א. גלילות ידיו מגילה כתובה פנים ואחור עם פלפול גדול על דברי הגיעני ומרוב אהבתו לו פניתי מכל עמלי להשיב לו כאשר נתן ד' בלבי ואקוה שישמח גם לבו בו כי תלי"ת ימצא בו כאות נפשו. (א) הנה מה שהערותי במכתב הקודם שאין איסור בעוסק הנכרי בתורה רק אם הוא מבקש ללמוד ולעסוק בתורה אבל אם לא חפץ לדעת תורה ודיני' רק הישראל אומר לו דינים אז אין בו סרך איסור הן מטעם גזל או מטעם עריות דהוא לא חפץ לדעת התורה ע"ז השיב פר"מ נ"י דא"כ מאי קשה להו לתוס' ומהרש"א לא תי' דהגוי לא ביקש ללמוד תורה עכ"ד. טרם כל אביא ראי' ממהרש"א שאם הגוי לא חפץ לדעת התורה מותר ללמדו דבשבת דף ל"א מביא הגמ' בא לפני שמאי א"ל כלום אני ראוי להיות כ"ג הלא כתוב בתורה והזר הקרב יומת וכ' המהרש"א וז"ל ר"ל דבכך ה"ל לדחוני מעיקרא שלא אתגייר ולא בכעס באמת הבנין עכ"ל וקשה אם יודיעהו שלא יכול להיות כה"ג ולא יתגייר א"כ הי' שמאי עושה איסור שלמדו הדין שהזר הקרוב יומת דהא בודאי אם אמר לו אז הפסוק הזר הקרב יומת לא הי' מתגייר כמ"ש המהרש"א בעצמו בד"ה אמר לי' מקרא וז"ל ומעיקרא לא בעי הלל למימר הכי משום דלא מקבל עליו לגייר עכ"ל וא"כ הגם שחידש המהרש"א שמותר ללמוד עם גוי תורה אם בא להתגייר היינו עכ"פ אם יש רעיון שע"י הלימוד יתגייר עצמו אבל אם הלימוד יתרחק אותו ולא יתגייר בודאי אסור ללמדו דהא יודע שלומד תורה לגוי שלא יתגייר עצמו וע"כ מאי קצף הגר על שמאי שלא אמר לו מקרא זה כדי שלא

יתגייר הכי ועשה שמאי איסור בשלמא על דברי מהרש"א בד"ה אמר לי' מקרא ל"ק למה לא תי' דהי' אסור אז ללמדו דא"כ יהי' עובר על איסור לומד תורה לגוי דהא ע"כ יפרוש ולא יתגייר ונשאר האיסור לק"מ דהכל נכלל בתי' המהרש"א שכ' משום דלא הוה מקבל עליו לגייר א"כ ממילא לא הי' עושה איסור אבל הך דקפיד הגר על שמאי דלא הגיד לו מיד הפסוק הוא פלא הלא יש איסור וצע"ג אלא פשיטא מה שישראל לומד תורה לגוי אם הוא לא שאל בפיו שחפץ ללמוד לדעת התורה אין בו איסור כלל דרק אם חפץ ליקח מתורת משה אז הוא עובר על גזל ועריות ולא אם שומע אם ישראל מלמדו תורה ומה שהתפלא מה הקשה המהרש"א איך למדו תורה קודם שהתגייר וכן הקשה על תוס'. נלע"ד דלק"מ דבגמ' אמרו כיון שהגיע להזר הקרב יומת א"ל מקרא זה על מי נאמר א"ל אפי' על דוד מלך ישראל נשא אותו גר ק"ו מעצמו וכו' יעו"ש ביאור הדבר דשם בפסוק כתוב עבודת מתנה אתן את כהונתכם והזר הקרב יומת וכ' רש"י וז"ל במתנה נתתיה לכם וכ' הרמב"ן עליו וז"ל לומר שהיא לכם מתנה גמורה עד שהזר הקרב יהי' חייב מיתה עכ"ל והגר שהגיע לפסוק הנ"ל שאל מהלל אם הפי' הקרא הזר הקרב יומת קאי מי שהוא מזרע זר והשיב לו הלל אפילו דוד מלך ישראל חייב מיתה כי הפי' הקרא מי שאינו מזרע אהרן הכהן נקרא זר אצל הכהונה כי כל הפרשה נאמרה לאהרן שכהונה מתנה לו ולזרעו אחריו אבל בודאי פשטות הקרא הי' משמע זר הקרב מי שהוא מזרע זר א"כ כאן שאל הגוי לדעת פי' הקרא והלל למדו כפי הקבלה בידינו אפי' על דוד שנמשח בשמן המשחה אעפ"כ זר הוא לכהונה ונשא הגוי ק"ו אם בני ישראל שנקראו בכ"מ בנים המה נקראים זרים לגבי כהונה ק"ו הוא שבא במקלו ותרמילו ושם ציין המהרש"א דבריו א"כ דעד עכשיו הי' סובר אותו גוי שיוכל להיות כה"ג אם יבחרו בו א"כ התגייר לשם גדולה ותי' המהרש"א שאז אחר שנודע לו שגם אם יבחרו בו כל ישראל לא יוכל להיות כה"ג גיירו אותו הלל והקשה א"כ איך למדו אותו תורה להגיד לו פי' בקרא הזר הקרב יומת אי הפי' זר מי שלא נבחר או הפי' מי שאינו בתולדה מזרע אהרן ותי' כיון שבא להתגייר שרי ללמדו תורה הגם ששאל לו למסור לו קבלה עפ"י תורה שבע"פ ודו"ק. ולפ"ז מיושב הקושי' שהקשיתי מאי כעס הגר על שמאי הוא כעס יען כאשר בא לגייר להיות כהן גדול ושמאי הי' מדחה אותו באמת הבנין הי' יכול לדחותו להגיד לו הפסוק הזר הקרב יומת פי' הפסוק אם הי' מגיד לו אפי' הפסוק בסתם הי' הוא מבין זר מי שאינו מזרע ישראל ולא הוי מגייר עצמו ולמה דחפו בכעס או אפי' אם הי' למדו מיד שאפי' דוד מלך ישראל נקרא זר לכהונה לא הי' עושה איסור כי הוא לא ביקש ממנו שילמד לו תורה ודו"ק ומיושב כל מה שהאריך בזה (או שהגר האמין בתחילה שתלי' רק בבגדי

כהונה דבאמת ילפינן מן הקרא הזר הקרב יומת אם כהן ששימש מחוסר בגדים חייב עיין רמב"ם פ"י מה' כלי מקדש ה' ד' יעו"ש). ומיושב בזה מה שהקשה לי בני הבחור החרוץ יעקב שלום נ"י מה הקשה המהרש"א איך למד הלל לגוי תורה הלא אמר הלל לך למד תכסיסי מלכות והגוי מעצמו למד שהי' בקי בלשון הקודש והי' בידו ללמוד א"כ לא עבר הלל על לפני עור במה שיעץ לו ללמוד וצע"ג ואוסיף דהלא לא אמר הלל כלום מעמידין כה"ג מי שלא למד דיני הקרבה אלא רמז כלום מעמידין מלך עד שלמד תכסיסי מלכות לך למד תכסיסי מלכות וממילא הבין הגוי שהוא צריך ללמוד דיני כהונה ובזה ודאי לא עבר על לפני עור וצע"ג ולפמ"ש נכון דהקושי' הי' איך למד הלל לו פי' הקרא עפ"י קבלה אשר בידינו ודו"ק. ואולי נרמז בו דבר עמוק בעז"ה דהלא הגר הנ"ל נשא ק"ו מכלל ישראל שנקראו בנים למקום וכ"ש הוא שבא במקלו וא"כ מאי רבותא יש שאמר לו הלל אפי' דוד מלך ישראל הי' יכול לומר אפי' נחשון בן עמינדב רק רמז אפי' להיות מלך ישראל כתיב מקרב אחיך עד שיהי' אביו ואמו מישראל לאפוקי גר א"כ כל אחד מישראל כאחיו יכול להיות מלך אעפ"כ גר לא יוכל להיות מלך וכ"ש כהונה שאפי' דוד מלך ישראל הוה זר אצלה ולכן רמז לו כלום ראוי להיות מלך בלא לימוד תכסיסי מלחמה משם ידע דגר לא יוכל להיות מלך בישראל ואח"כ למדו אפי' דוד המלך פסול לכהונה וכ"ש גר ודל"ב (ועיין רמב"ם פ"ט ה' ביאת מקדש ה' א'). ומה שהקשה א"כ מאי מקשה תוס' בחגיגה דף י"ג למה לי מגיד דבריו תיפק לי' משום לפני עור דלמא בחגיגה אשמעינן דאם הגוי לא תבע ללמוד דאז אין בו חיוב מיתה אעפ"כ יש איסור לישראל למסור לו ד"ת משום מגיד דבריו ליעקב עכ"ד מאוד תמהתי על פר"מ נ"י הלא אני אומר שאין בו סרך איסור אפי' מדרבנן דכיון שגוי לא ביקש ללמוד תורה מותר לישראל לדרוש בתורה אעפ"י שגם הגוי יטה אזן וישמע לדבריו וק"ל (ויעיין במהרש"א ח"א ביצה דף ט"ו א"ה לא ליענשא עכו"ם על שבת). אך מה שהשיב וז"ל וגם גוף החילוק אינו מובן לי דלמה לא יהי' גזל אצלו אם הוא לא ביקש זאת מהב"ד שילמדהו טרם שגיירוהו כיון שעכ"פ ניחא לי' בלימוד זה ומאזין ומקשיב לקבל דבריהם הכי אם יאמר אדם לחבירו אזרוק גניבה זו לחצירך ותקנה לך חצירך והוא גילה דעתו שניחא לי' לא יהי' גזל בידו ואין לך גילוי דעת יותר מזה ששומע ומקשיב לקול דבריהם מה שלומדים אותו ויורינו בזה עכ"ל. נפלאת בעיני איך עלה זאת בדעתו שאם יזרוק ראובן חפץ שמעון לחצרו של לוי ויאמר ראובן ללוי תקנה לך חצירך גניבה זו ויהי' ניחא לי' ללוי שיהי' גנב בגילוי דעתו דניחא לי' הכי יש גנב בלי מעשה הלא כל גנב צריך לעשות מעשה וגם יכוון לקנות במעשה הקנין יעיין בב"מ דף י' ובפרק הזורק בגיטין פי' רש"י וז"ל ונעל בפניה עכ"ל

ובב"מ פי' ביותר וז"ל ונעל בפניה לגנבה עכ"ל ויעיין בכתובות דף ל"א ובסנהדרין דף ע"ב בהבא במחתרת וכלל גדול דבלי מעשה אי אפשר להיות גנב אפי' אם יגלה דעתו דניחא לי' לא הוי גנב וכבר בארנו זה בספרי בכמה מקומות והוא פשוט והטעם דכל פעולת עבירות המה בפעולה דווקא אבל בלי פעולה רק דניחא לי' במחשבתו לא הוה עבירה ואפי' בעריות דגילה הקב"ה דגם אשה מחויבת מיתה או מלקות או בשוגג קרבן משום דנהנה יעיין בב"ק דף ל"ג דכתיב הנפשות העושות הנאה אית להו לתרווייהו זה דווקא אם תחילתה ברצון אבל אם תחילתה באונס אז הגם שסוף ברצון פטורה כיון דהיא קרקע עולם ולא עבדה מעשה יעיין דבר זה באריכות בפנ"י דף כ"ו ואפי' דמתעסק בחלבים ועריות דחייב דהוה מעשה אבל בלי מעשה פטורה ויעיין בבעה"מ בסנהדרין דף ע"ג ויש לי הערות יקרות ליישב קושי' רמב"ן עליו ולכן אפי' אם איסור בגוי לעסוק בתורה מטעם עריות זה דווקא אם הוא עוסק בתורה שעושה מעשה בדיבורו ומכוון להנאת התורה אבל אם לא חפץ לעסוק ולא מכוין עלי' רק אנו אומרים לו דברי תורה הוא מאזין ומקשיב ובפרט בגר שאנו אומרים לו שהוא צריך לשמוע הדברים שבלא זה לא נקבל אותו להתגייר אין כאן סרך גזל או עריות דהוא לא עושה מעשה ולא נהנה מזה רק הוא שב ואל תעשה וגם בע"כ צריך לשמוע אלינו ודו"ק. ואולי מהאי טעמא אנו מקצרין ולא מאריכין לו לבאר באר היטב שום מצוה כדי שלא יבוא לידי הנאה כלל כי איזה הנאה יש לו אם שומע שמחלל שבת יסקל אם לא נבאר לו שום דבר על בורי' שיהי' ערב לו דברי התורה כמו שאנו מתפללים והערב נא דברי תורתך יען אי הטעם משום עריות יהי' חייב אפי' בלי מעשה ודו"ק. וראי' לדברי אם הגוי לא חפץ לשמוע וללמוד מותר ללמדו מגטין דף נ"ו דר"י אמר לטיטוס הפסוק שמועה טובה תדשן עצם ורוח נכאה תיבש גרם הלא הי' אפשר דר"י יאמר לו מחכמתו ומעצמו וכ"ת דשאני ד"ת אשר כתיב תורה צוה לנו דווקא תורת משה אסור ללמוד הלא שם מביא הגמ' מעשה באשה עם ז' בניה שכל אחד הגיד לו הפסוק מן התורה יעו"ש אך באמת כל הפסוקים הם בענין אחדות הבורא שלא לעבוד ע"ז וכבר מבואר בגמ' דמותר לעסוק בשבע מצות וגם בארתי במכתב הקודם שבענין אחדות הבורא אנכי ולא יהי' לך מותר לישראל להאריך א"כ אין ראי' מכאן ודו"ק (וגם ממה דמצינו כמה פעמים בגיטין דפגעו בינוקא ואמר פסוק לי פסוקיך ואמרו לו והגם שלרוב קטנים הי' וכן באשה וז' בניה מבואר במדרש דהיו קטנים בכל זאת אי הי' איסור הי' הצדיקים אשר זוכים לבנים כאלה מחנכים אותם שלא להגיד לגוי פסוקים ואם הוא שואל מינוקא הי' חפץ לשמוע דברי תורה ואעפ"כ אמרו לו ואולי מחמת פחד ודו"ק) ויעיין במדרש במבול פ' נח ובמדרש

חקת ובתנחומא שמות ובמדרש איכה וברבה שמות פ' ל' ופ' מ"ז ויעיין ביצה דף ט"ז ובתוס' גיטין דף ע"א ע"ב בד"ה אתמוהי. ויש לי להעיר בדברי רמב"ם פי"ט מה' מע"ק ה' ט"ז וז"ל והעכו"ם מותרין להקריב עולות לשם בכל מקום והוא שיקריבו בבמה שיבנו ואסור לסייען ולעשות שליחותן שהרי נאסר עלינו להקריב בחוץ ומותר להורות להם וללמדם האיך יקריבו לשם האל ברוך הוא עכ"ל יש בדבריו כמה הערות גדולות רק אין פנאי ואבאר אי"ה במקו"א. (ב) ועל מה שהשבתי על הערות כבודו נ"י שנימא שמותר ללמוד עם גוי שבא להתגייר דאוקמי אותו על חזקת כשרות והשתוממתי בכמה השגות עליו וכ' כעת להצדיק את עצמו וז"ל ע"ז יש לי להשיב ששיטת הפנ"י בגיטין דף י"ז שחזקת כשרות מטעם רוב לא מוסכמת הוא וכבר דחו אותו גאוני בתראי בתשובותיהם והגאון בעל בית אפרים חיו"ד תשובה ב' הקשה עליו קושי' חזקות וחדא מנייהו דא"כ למ"ל למילף רובא מעדים זוממים מעדים גופא יש ללמוד ומדיינים דאי ל"א בתר רובא לא יהי' עדות כשרה ודיינים כשרים לכן העלו שהוא מטעם חזקה דמעיקרא שנולד כשר ועד שהגיע לשנת י"ג לא יפסל אף אם עשה כל עבירות שבעולם א"כ ברגע הגדלות כשר הי' ואינו נפסל עד שאירע לו פסול ויודע לנו פסולו וא"כ בנ"ד גבי נכרי לפמ"ש הרמב"ם בהל' מלכים פ"ח הי"א שב"נ השומר ז' מצות שלהם הרי הוא מחסידי או"ה א"כ בעת לידה כשר הי' בלי פסול עד רגע הגדלות ומשם ואילך יש לו חזקה דמעיקרא שלא נפסל לענין שמירת מצות דידהו עד שיוודע לנו פסולו ע"י עדות ברורה רק דנגד זה איכא רוב דרובן אינם שומרים מצות שלהן כאז"ל ראה ויתר גוים וכו' ע"ז אמר דרוב נכרים שאינם שומרים ז' מצות שלהן אינם באים להתגייר ולקבל על עצמו מצות נוספות של ישראל וזה מדבא לקבל עול מצות ישראל ודאי שומר מצוה הוא ואינו עובר על לימוד תורה שהוא ממצות שלהן וה"ל כהך דריש בתולה נשאת רוב נשים בתולות נשאות ורוב הנשאות בתולה יש להן קול וזו הואיל ואין לה קול איתרע לה רובא עכ"ל טרם אשיב על דבריו אודיע לכ"מ נ"י כי אני לא זכיתי לראות תשובת בית אפרים בבחרותי אבל גוף הדבר אשר הביא בשם הגאון שהעיר על חקירה הנ"ל שחזקת כשרות יהי' חזקת עצמיות שלא הי' בעל עבירה בשעת הלידה ראיתי הגאון אדמ"ו ז"ל בשערי תורה ח"ב כלל ח' פרט א' שם הראה ידו הגדולה בחקירה הנ"ל ובאות ג' הצדיק דברי הפנ"י דלולא דהוה מכח רוב הי' מחזיקים מפיסול קטנות לפיסול עבירה דמחזיקים מאיסור לאיסור והאריך בנעימות חקירותיו. וזה רבות בשנים השגתי דבפיסול עבירה נשאר על האיש שם עד רק נעשה עד פסול ופוסל עדים הכשרים אם צירף עמם דנמצא אחד מהן קרוב או פסול כל העדות בטילה אבל בקטנות לא הוה עד דקטן אינו בר עדות ואם צירף עם

גדולים לא נפסל עדותם דקטן הוה כמו אבן או עץ דלא הוה עד ולא שייך לומר מחזיקים מפסול קטנות לפסול עבירה דבקטנות לא הי' פסול רק אין שם עד עליו כלל ואח"כ אם יש חשש עבירה אז יש שם עד עליו רק בא שם פסול אבל שם מחזיקים משם איסור לשם איסור ודו"ק כנלע"ד. גם יצא אדמ"ו הגאון ז"ל שם באות ז' להביא ראי' דחזקת כשרות הוה חזקת עצמיות דלא עשה עבירה כאשר נולד דאל"כ דהוה חזקה דאתיא מכח רוב כהבנת פנ"י א"כ קשה בבכורות ל' דאמרי' חשוד לדבר קל לא חשוד לדבר חמור ואי חזקת כשרות הוה מכח רובא א"כ נימא דאיתרע רובא ולא נשאר אצלו חזקת כשרות כלל אלא פשיטא דהוה חזקה עצמיות יעו"ש וצע"ג. ואמרתי לתרץ דזה הוה חזקה מכח הסברא דמבואר בסי' קי"ט בב"י ובש"ע דאין הולכים אחר חמור וקל בעבירה באמת עפ"י חק תורתינו הקדושה אלא הולכין אחר החמור והקל בעיני בני אדם לפעמים עבירה הקלה חמורה בעיני המון בני ישראל ועבירה חמורה קלה בעיני המון עם ואזלינן בתר החמור והקל בעיני העולם יעו"ש כי מתוק וא"כ העוברים על עבירות קלות בעיניהם אנן סהדי דנזהרו בעבירות חמורות בעיניהם שהגם שחשודים לעבור על עבירות קלות ראינו שפורשים עצמם מן החמורות בעיניהם וא"כ שוב לא איתרע בהעובר על הקל הרוב דבכתובות אם איתרע בהאשה דאין לה קול או באיש דאין לו שתי שערות עיין ריב"ש הוה הריעותא כנגד הרוב כולו אבל בעובר על עבירה הקלה הלא מתחילה ידענו שיש שני כיתות בישראל א) הנזהרות על הקלות כעל החמורות (ב) שנזהרו בחמורות ולא בקלות ואם בעינינו נראה שאיש ידוע יצא מן כת אחת החשודים על הקלות עדיין לא יצא מכת השנית דנזהרו עכ"פ בחמורות ודו"ק כי עמוק בעז"ה. ופלא בעיני איך דבר פר"מ נ"י דבר זה בפי' אמרו ביבמות דף מ"ו דבעבור כך אומרים לו מצות קלות וחמורות כדי שיפרוש ולא יתגייר יען דנפישי מצות בישראל כאשר אמרו בגיטין דף נ"ו מהו לדבוקי בישראל א"ל לא יעו"ש וא"כ הגם שלא עבר עדיין על ז' מצות דידי' ועכשיו בעבור ללמוד תורה יבוא לידי עבירה אחת אם לא יתגייר נמצא דעבר על גזל קהלת יעקב ועכ"ח נחליט שיתגייר שלא יהי' לו עבירת גזל בלמודו הלא טוב לו לבחור שעבר איסור גזל פ"א מלהתגייר ויהי' עליו עול תרי"ג מצות בודאי נבחר הרע במיעוטו טוב לו שעבר עבירה פ"א מלעבור עבירות הרבה עד עולם כי לא יוכל שאת תרי"ג מצות ובודאי ישוב לאיתנו וא"כ איך יהי' מותר לו ללמדו אם חכז"ל חששו פן יהי' לו המצות למשא הלא הוה שני הפכים בנושא אחד ועוד מה נעשה אם יאמר שגם הוא עבר על עריות ועל גזל ועל הע"ז ואולי דנאמר גם בגוי אין אדם משים עצמו רשע דעבר על ז' מצות שלו דלא יוכל להוציא עצמו מחזקת כשרות שלו דהרי נולד בלי העבירה דיעיין

רש"י בכתובות דף כ' הטעם דאין אדם משים עצמו רשע יען דיש לו חזקת כשרות ודו"ק, אך זה טעות כיון דהרוב עוברים דבעבור ראה ויתר גוים ובודאי נאמן דהוא מן הרוב אבל בישראל דרוב אינם עוברים אז אין אדם משים עצמו רשע וא"כ אם הוא מודה שלא שמר ז' מצות שלו אסור ללמוד עמו וא"כ שפיר פסק הגאון רע"א דמי הוא גוי אשר בא לגייר שלא יאמר שעבר על ז' מצות דידי' גזל ועריות וע"ז ודו"ק. אך מבלעדי זה נפלאת דבריו שכ' וז"ל וזה שבא לקבל עול מצות ישראל ודאי שומר מצוה הוא עכ"ל הא גופא חששו חכז"ל אם ישמע עול מצות ישראל לא יקבל אותם פן לא שמר ז' מצות שלו מכ"ש שישער בנפשו שלא ישמור המון מצות ישראל ויפרוש ולא יתגייר ויהיה נשאר הלפני עור שעבר הישראל ודו"ק. אמנם בר מן דין לו יהי' שהוה חזקה קמייתא דאחר הלידה לא עשה עבירה אבל רוב גוים עוברים כאשר אמרו חכז"ל ראה ויתר גוים והגם דרוב העוברים לא באים לקבל גירות וזה שבא איתרע לי' רובא כמו בכתובות וזו מדלית לה קלא איתרע רובא א"כ הוה מחצה על מחצה ס' גמור ושם בכתובות לא תקבל ממון מס' וכאן עדיין אסור ללמוד עמו הגם דאין רוב לומר שהוא עבר מכבר ואין לו חזקת כשרות עכ"פ ס' הוה וס' דאורייתא לחומרא מה הציל פר"מ נ"י להתיר ללמוד עמו הלא בכ"מ דאיתרע ליה רובא הוה עכ"פ ס' גמור ודו"ק. וראיתי שחקר מחשבותי במ"ש וז"ל הלא זרו רשעים מרחם עכ"ל באמת שאחת דברתי ושתים רמזתי שכאן שייך חקירת פנ"י דלמא מרחם אמו פסול הוא וגם שהוא נטוי לעבור עבירות (יעיין ירושלמי פ' יוכ"פ) ותשובת בית אפרים אין בידי ומה שכתבתי וז"ל היוצא מדברי חכז"ל עכ"ל רמזתי בשלמא ז' מצות אשר למד ד' לאדם פה אל פה הי' קבלה ביד ב"נ דור אחר דור כאשר רמזו חכז"ל על פ' ויצו ד' אלקים אבל שיהי' איסור גזל אם ילמוד חכמת התורה אשר מעולם לא שמע גוי שנהרג ב"נ על זה רק יש קבלה בידינו שהוא חייב מיתה בידי שמים מהיכן ידע ב"נ זאת הכי שופטי ב"נ הי' מודיעין לו זה בודאי לא שייך חזקת כשרות ומה שמוסיף כבודו נ"י שניתן בהר סיני לא עלה על לבי. ומה שרצה לחדש אם הגוי לא יודע שעושה איסור בלימוד התורה אז ליכא לפני עור בישראל המלמדו דהלא גוי שוגג ורק משום קדושת נפש ישראל יש לפני עור אם נכשל בשוגג עכ"ד לא אאריך פה כי בספרי מ"ח ח"ב א"ח סי' י"א אות ט' הבאתי שחטא אברהם אבינו על שאמר על שרה אחותי היא בשם רמב"ן יעו"ש ויעיין בסי' כ"ג בד"ה ובחידושי במצות כותי חקירה נאותה ויש לי עוד הערות בזה במקו"א. וראיתי שיצא הדר"כ נ"י להשיג על דברי בד"ה מאוד בהשגה ג' שאמרתי אם אנו חוקרים אם יתגייר או לא יתגייר דעדיף חזקת גוי ודאי מאשר נאמר דיתגייר מכח חזקת כשרות והשיג עני דנב"י בח"ר יו"ד סי'

נ"ז מחליט דלא אמרי' חזקה על להבא והאריך בזה לא אוכל להבין מה עלה על דעתו לדמות הנה לפנינו איסור ללמוד עם גוי תורה רק אם יתגייר לא יהי' עבירה ומסופקים אנחנו אם לסמוך על דבורו שיתגייר ולא יצמח איסור ע"ז אמרתי הלא יש חזקת גוי לפנינו וס' אם יעשה מעשה וימול עצמו ויקבל עליו עול מצות ואמרינן דעדיף דנאמר דהוא ישאר בחזקת גוי מאשר נסמך על חזקה שיעשה מעשה ויתגייר ואסור ללמוד עמו דהא אם יהי' שוא"ת הי' נשאר האיסור והלא עכשיו הוא גוי ודאי שלא נימל דמה אפשר שיהי' נעשה ישראל אח"כ הוא ע"י מעשה וכתבתי וז"ל אמרי' דלא יעשה מעשה גירות ויקבל עול תורה ומצות עכ"ל הרי שרמזתי דיש כאן סברא דישאר בחזקת גוי ולא יעשה מעשה להיות ישראל ולו יהי' שהוא ס' השקול חזקה דהשתא שהוא גוי עם חזקת כשרות אעפ"כ אסור ללמוד עמו דס' דאורייתא לחומרא ודו"ק. (ג) עוד ראיתי במה שהודעתי דאין הבדל בין בעל פה או בכתב בכל אופן יש איסור ללמוד עם הנכרי דכ' מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל דתורה צוה לנו משה היא מאורשה קהלת יעקב הוא בעל פה והשיג מעלת כבודו נ"י שמגיד דבריו ליעקב הוא רק דרבנן אסמכתא בעלמא עכ"ד לא אוכל להתאפק ואודיע לו דבר כי לדעתי הפסוק מגיד דבריו ליעקב הוא רק גילוי דעת כי מצאתי בזוהר פ' אחרי על פסוק כמעשה ארץ מצרים שהאריך עפ"י נסתר בטעם איסור לימוד תורה לגוי וסיים וז"ל וכל מאן דלא אתגזר ויהבין לי' אפי' את זעיר דאורייתא כאלו חריב עלמא ומשקר בשמא דקב"ה דכתיב אם נא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי ת"ח כתיב וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל לפני בני ישראל שם אבל לשאר עמין לא שם בגיני כך דבר אל בני ישראל ואל בני ישראל תדבר לאמור וכן כולהו ינוחון אבהן דעלמא אינן הלל ושמאי דהכי אמרו לאונקלוס ולא אודעו לי' מלה דאורייתא עד דאתגזר עכ"ל, דבר גדול רמז שבכל הפרשיות שבתורה נאמר דבר אל בני ישראל ולא לאו"ה ומביא שם בראש וז"ל ר"א שאל לר"ש אבוהי א"ל הא תנינא אסור ללמוד תורה לגוי ושפיר אתערו חברייא דבבל דכתיב מגיד דבריו ליעקב אמאי חוקיו ומשפטיו לישראל א"ל אלעזר ת"ח זכאין אינון בני ישראל דחולקא עילאה מקדישא נטע בהו הקב"ה דכתיב כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו, ולכאורה לשאר עמין עכ"ל דבר גדול דבר הנביא התנא אלקי דקב"ה צוה למשה שידבר רק אל בני ישראל ולא לאו"ה ובעבור חוקיו ומשפטיו לישראל יעו"ש היוצא מדבריו דעיקר האיסור דאורייתא הוא שאסור לישראל ללמוד עם גוי תורה אפי' אות אחת מן דבר אל בני ישראל ופסוק מגיד דבריו ליעקב וגו' הוא רק שני דרגי' בישראל גופי' מזה ידעינן ק"ו ללמוד עם נכרי יעו"ש וימצא מרגוע לנפשו ובמקום שאין מפורש בגמ' כנגד הזוהר אז דבריו מכריעין (ואני

חוזר מדברי להיות מותר ללמוד עם גוי תורה שבכתב) וגם נגלה דבעל תוס' דברו האמת דהלל גיירו מיד דלא כמהרש"א ודו"ק, עכ"פ יראה פר"מ נ"ו שדברתי דבר על אופניו דמגיד דבריו ליעקב הוא פי' על תורה צוה לנו משה דאסור אפי' בעל פה ללמוד עם גוי וכאשר הבאתי גם ראי' ואחרון חביב עלי שכ' וז"ל ועצור במלין מי יוכל והאמת אגיד שלא ירדתי לסוף דעתן של ראשונים באיסור לימוד התורה אצל הנכרי שהוא משום גזל שמסברא הייתי אומר דליכא איסור גזל בזה אלא בלומד לשם מצות לימוד ולא בלומד לדעת מה טיבה של תורת משה לישראל כמו דלא הוה גזל בנכרי הלוקח חפץ מישראל לראותה ולא יכוין נקנות לעצמו ואם הי' באמת כן לא הי' תוס' מקשים כלום בב"ק ובחגיגה לא הביישן למד נפשי אותה לדעת עכ"ל. מה אשיב להדר"כ נ"י אם אין בידי דבר ברור גם אני השתוממתי מאוד בדבר הזה מהכ"ת יהי' איסור להודיע חכמה בגוים לקיים כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים אשר ישמעון את החוקים ויאמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה אשר משמע שראוי להודיע התורה לאו"ה ויעיין רמב"ם בה' קידוש החודש. והנלע"ד (א) דבאמת התורה כולה שמותיו של הקב"ה וכל רז וסוד גנוז בה כל חכמה ודעת טמון בה כמבואר בהקדמת רמב"ן על התורה משם חכמת שלמה וכחכז"ל בי הסתכל הקב"ה וברא עולמו רק הקב"ה עשה גופי' גולמי מצות וספורים ותוכחה ומוסר ברכות וקללות וכדומה והפליא לעשות כתב יושר ודברי אמת לדבר דבר על אופניו שאיש ואיש לפי ערכו יסתכל וילמד ממנה להשכל וכחכז"ל הכל בחזקת סומין עד שיגלה ד' את עיניהם כאשר התפלל דוד ע"ה גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך אבל כל זמן שלא יגלה עיניו היא סתום וחתום ויעיין בט"ז סי' מ"ה ס"ק ה' דמברכים נותן התורה ולא נתן התורה דבכל יום ויום הקב"ה נותן התורה להבין ולהשכיל שתהי' ערב ומתוק בפינו יעו"ש כי נעים ואמת וא"כ רק בפי הנימול יתן הקב"ה המתיקות ונעימות התורה אבל מי שלא נימל אשר נופל על פניו בגילוי השכינה לא יוכל לזכות שתהי' התורה מתיקות מדבש ונופת צופים משיבת נפש ומחכימת פתי ומשמח הלב ומאירת עינים וכדומה אשר שבח דוד תורת ד' וא"כ תהי' התורה פלסתר רק בלי טעם ודעת בלי תבונה והשכל בלי יקר וחשיבות ובזה יותן מגרעת לתורת ד' ולכן אסור ללמוד עם הגוי תורה אפי' בעבור חכמה כי לא יזכה לזה כחכז"ל חכמה באו"ה תאמין תורה באו"ה אל תאמין דכתיב בגוים אין תורה, הכוונה אפי' אם ילמדו לא יזכו להשיגה ולבא אל חדרי הבינה והשכל לדעת עמקותיהם וטעמיהם ויסודותיהם כי עצר עצר ד' בעד כל מי שאינו נימל שאברהם קבל ע"י המילה שתי אזנים ושתי עינים כאלו מתחילה לא הי' לו עין רואה ואזן שומעת וא"כ הלומד לגוי תורה הוא נותן מגרעת לתורה ומחלל

שם שמים כאשר כ' הזוהר וז"ל ומשקר בשמא דקב"ה עכ"ל, כי הגוי יחרף על התורה כי לא תכנס באזניו ובלבו והאי ק"ו שנשא הגר בעצמו שישראל נקראו בנים והוא בא במקלו ותרמילו לא זכה לזה רק יען דהי' נימל אז נכנס באזנו ק"ו דאורייתא אבל אי היו אומרים לו מקודם הי' פורש עצמו ולכך ברך את הלל שגיירו מקודם ועי"כ נכנס תחת כנפי השכינה אבל קודם הגירות הי' בועט ואומר אטו בתולדה תלי' מילתא ולא במעלות האיש ועל כן אסור ללמוד תורה לגוי אפי' לתכלית החכמה ודו"ק. (ב) התורה היא כלי יקר סגולת הקב"ה היא קודש קדשים כל הנהנה בה מעל רק אל בני ישראל הנמולים או גוי שמתגייר עצמו ונימל אז התיר לו הקב"ה להנות בה כי הוא עבדו ע"י חותם ברית קודש ומשולחן גבוה קזכי כמו כהנים אוכלים בשר חטאת יעיין דבר נפלא בר"ן נדרים דף י"ב דלא הוה דבר הנדור רק דבר האסור מתוק מדבש יעו"ש, אבל ללמד אותה לגוי לשאוף ממנה חכמה ודעת מי התיר לו להנות מן קדשי שמים הכי מותר לשתות מים מכלי שרת הגם קול ומראה וריח אין בו מעילה אבל הנוטל כלי זמר ומנגן עליו מועל אם הכלי זמר הי' של הקדש כמבואר במ"ל באריכות קצת וכאן בדיבורים עביד מעשה להנות מן התורה כי חיים הם למוצאיהם בפיו ודו"ק (ועיין במ"ל בפ"ח מהל' כלי מקדש ה"ו יעו"ש ובשעה"מ פ"א ממעילה). (ג) כל הלומד לגוי תורה גוזל אביו ואמו זו כנסת ישראל דגוי יתלבש עצמו מחכמת התורה כאלו גם בחכמת בני קדם נודע כל זאת אשר התורה יגלה לעיני בני אדם ולא יאמר הדבר בשם אמרו ויגרע מנחלתינו ועל נחלת אחרת יתוסף ולא די שגוזל תפארת כנסת ישראל לפעמים עי"כ מייקר מקהלות שאר אומות שגדלו בהם חכמים גדולים אשר תורת אמת בפיהם ודל"ב. (ד) הטעם כי זה כבוד לישראל כל מי שרוצה לדבק בהקב"ה ע"י התורה אשר נתן בהר סיני קב"ה ואורייתא חדא הוא צריך להתדבק בבית ישראל כאשר אמרו חכז"ל ב"ב ט"ו על פסוק ונפלינו אני ועמך שהתפלל משה שלא ישרה הקב"ה שכינתו באו"ה ופי' אדמ"ו הגאון חת"ס ז"ל הובא ג"כ בהקדמה ליו"ד היינו שלא יהי' חסידי או"ה אומה לפני עצמם אלא יהיו נדבקים ונצמדים לבית ישראל שיסתפחו אל בית יעקב יעו"ש דפח"ח וא"כ במי שמוסר לגוי תורה יוכל לדבק בו טוב מזה שיתגייר ויהי' מאחד המיוחד בבית ישראל כחכז"ל בשמעי' ואבטליון ור"מ וכדומה וראה זה מצאתי ברמב"ן על פסוק תורה צוה לנו משה וז"ל ודרשו רבותינו שלא אמר בית יעקב או זרע יעקב ואמר קהלת יעקב לרמז שיקהלו רבים עליהם ותהי' התורה לעולם מורשה ליעקב וכל הנקהלים עליו הם הגרים הנלוים אל ד' לשרתו ונספחו אל בית יעקב ונקראו כולם קהלת עכ"ל הזהב היקר מפז ופנינים הרי באותו פסוק אשר דרשו חכז"ל שגוי העוסק בתורה חייב מיתה או משום גזל או

משום עריות גילה הרמב"ן דכתיב קהלת יעקב אלו הגרים ולכן מי שלומד לגוי תורה עובר עבירה שעי"כ ישאר הוא גוי וידרוש ד' וידבק בו ולא יהי' קהלת יעקב כנלע"ד לברר מקחן של צדיקים ראשונים כמלאכים ודו"ק. ולפ"ז יש לי לחדש דווקא אם הגוי רוצה ללמוד תורה הן בעבור שחפץ להתגייר או שמבקש בה חכמה ותבונה אסור ללמוד עמו תורה אבל להתווכח עמו ולהראות לו כי שגה ברואה או מדברותיו כזב או לגלות לו כי שקר על לשונו מותר דהוא הגוי לא יחפץ לדעת תורה וגם הישראל אינו מכוין ללמדו תורה רק מציל עצמו מידו ובעבור זה מצינו שתנאים הודיעו פסוקים לנכרי בפלפולים כנלע"ד בעז"ה. דברי או"נ הק' חיים סופר:

סימן מז

שפעת נעימות לידידי המכירי הרב הגדול המאור בתורה ויראה מפורסם בעולם מוכתר בשם טוב החריף ובקי כבוד הרב ר' שרגא נ"י אב"ד דק"ק סענדרע יע"א. אחד"ש מכתבו קבלתי וראיתי שנפלאת בעיניו הדבר ובעיני לא יפלא כי זה רבות בשנים ישבתי על מדוכא זו עד שכמעט הדבר פשוט בעיני ועל כן קצרתי במכתב הקודם ואבאר בעז"ה. הנה במכתבי הקדום בד"ה נפלאת הפלאתי עניו על שהחליט אם ראובן יזרוק לחצר שמעון גניבות ושמעון גילה דעתו שניחא לי' בגניבה שנעשה שמעון גנב ואמרתי דאין אדם נעשה גנב במחשבה רק אם עבד מעשה גזילה או גניבה כאשר רמז רש"י בגיטין דף ע"ז ובב"מ דף י' דווקא אם נעל החצר אז נקנה לו הגניבה וכ' פר"מ נ"י וז"ל ועל גוף הדבר אשר העלה דגנב אינו חייב במחשבה אני מרשה עצמי לשאול אם דבריו הבנוים על סברא ברור אצלו כאחותו שהוא אסורה כי לענ"ד אין לו ראי' על זה כי מה שהביא דברי רש"י ריש הזורק וב"מ דף יו"ד שנעל בפניה אין ראי' דבאמת נוכל לומר דשפיר קונה לו חצירו לענין חיוב אונסין כמו בהפקר ומתנה שקונה לו לגמרי רק דמי יימר לן שחפץ שיקנה לו חצירו דלמא איסורא לא ניחא לי' דלקני לכן כ' רש"י שנעל בפני' וגלי' דעתי' שחפץ שיקנה לו חצירו הגניבה עכ"ל. טרם אענה שהקשה לשאול אם הדבר ברור אצלי כאחות שהיא אסורה כנודע מחכז"ל שאנן בסברא כאצבע בקירא ואיך חלילה אסמוך בסברא לאמור שברור הדבר כאחות שאסורה לאדם חס מלהזכיר כזאת אבל מראש צורים אראנו בעז"ה בב"ק דף ס"ה על פסוק המצא תמצא בידו הגניבה תניא בברייתא ידו אין לי אלא ידו גגו חצירו וקרפיפו מנין ת"ל המצא תמצא תוס' בד"ה אין לי אלא בידו וז"ל פי' שגנבו בידו ממש גגו חצירו כלומר שהכישה במקל מחצירו של בעה"ב ונכנסו לגגו וחצירו וקרפיפו ואיצטריך לרבויי חצר לאשמעינן דחצר קונה אף לחובתו דלא תימא כשליח דמי' ואין שליח לדבר עבירה קמ"ל דקונה כדמפרש בפ"ק דב"מ דף י' דיש שליח

לדבר עבירה היכא דשליח לאו בר חיובא הוא כדמוכח התם כדפי' עכ"ל, ולכאורה יפלא למה לא פי' תוס' אם נכנסו מעצמן בחצירו של גנב והוא אמר בפירש שחפץ שהחצירו וקרפיפו יקנה לו הגניבה דס"ד ידו דווקא קמ"ל דה"ה חצירו קונה לו כמו שחצירו קונה בהפקר ומתנה אלא מוכח דבמחשבה לבד אשר חשב שיקנה לו חצירו חפץ חבירו לא נעשה גנב רק אם הכישה במקל מרשות חבירו עד שנכנסו לרשותו ואז נעשה גנב ע"י פעולת הכישה בצירף חצירו ודו"ק. אך טעמא בעי מנ"ל לתוס' זאת דלמא קונה לו חצירו במחשבה ודבור בלבד שחפץ לגנוב כלי של חבירו נעשה גנב או גזלן ונ"ל דתוס' הבינו אי בעית אימא סברא אי בעית אימא גמרא כאשר אבאר בעז"ה (א) סברא המעיין בב"מ דף נ"ו הקשה הגמ' דאמרי' אין אונאה לקרקעות דכתיב או קנה מיד עמיתך דבר הנקנה מיד ליד למעוטי קרקעות והקשה הגמ' הא כתיב ויקח כל ארצו מידו ואטו הוה לי' כל הקרקע בידו אלא ע"כ בידו הוה הרשות ופריך הגמ' הלא מצינו בגט ובגניבה דדרשינן בידו או בידה יד ממש רק דגילה התורה בגניבה המצא תמצא או בגט ונתן ומשני בידו הוה יד ממש רק שאני התם גבי ויקח כל ארצו מידו הוה ע"כ הפי' רשות יעו"ש מבואר דתיבת בידו הוה יד ממש רק בכיבוש מלחמה אי אפשר לפרש רק ברשותו ובגט ובגניבה דהי' נשאר בידו ממש הוצרך התורה לגלות שיהי' נודע הפי' בידו הוא רשות וא"כ הלא גבי ויקח כל ארצו מידו מבואר בגיטין דף ל"ז היינו כיבוש מלחמה שהוא קנין בפני עצמו הגם שהוא דומה לקנין גניבה וגזילה דאין כאן דעת מקנה רק דעת קונה ה"ה בקנין כיבוש מלחמה דיש כאן דעת קונה בלי דעת מקנה אעפ"כ אינו קנין כיבוש מלחמה כח קנין גזל עיין בחדושי רשב"א שם באריכות ובנעימות וא"כ התורה כתבה בגניבה בידו דהוה משמע דווקא שעשה קנין ביד ממש והוה דומה כמו או קנה מיד עמיתך דהוה הפי' יד ממש וגילתה אח"כ המצא תמצא אפי' מרשות כמו גבי ויקח כל ארצו מידו דהוה הפי' מידו רשות א"כ די דנימא דצריך עכ"פ קנין בפעולה כמו קנין כיבוש מלחמה הגם שאין כאן דעת מקנה עכ"פ השונא הלוחם הוא כובש בפעולה ה"ה בגנב צריך עכ"פ לעשות מעשה קנין דאל"כ הך בידו דכתב רחמנא בגניבה למה לי אלא ע"כ לדעת דעכ"פ צריך להיות הך קנין רשות חצירו גגו וקרפיפו דומה לויקח כל ארצו מידו שעושה פעולת קנין חזקה בע"כ של בעלים ראשונים וה"ה כאן ברשות צריך הגנב לעשות מעשה קנין אז קונה לו רשותו הגם דבמציאה ומתנה קונה לו רשותו בלי מעשה קנין שאני התם דליכא רשות מאן דמעכב שלא יקנה אבל בגנב שבעלים של החפץ מעכבים שאינם מקנים לו הגניבה אז דומה לקנין מלחמה שבעלים ראשונים מעכבים שלא יקנה הלוחם ביום קרב וא"כ צריך הגנב לעשות עכ"פ קנין ויחפוץ לקנות החפץ כמו שעושה הלוחם במלחמה

שכובש וחפץ לקנות בכבישת מלחמה כנלע"ד ברור ואמת בעז"ה (ועיין בעה"מ וברמב"ן מלחמת פ"ד דע"ז על אבני מזבח ששקצום אנשי יון). (ב) אי בעית אימא גמרא דיעיין בב"ק דף ק"ה ע"ב ברייתא וכחש בה פרט למודה בעיקר כיצד שורי גנבת והוא אומר לא גנבתי מה טיבו אצלך אתה מכרתו לי אתה נתתו לי במתנה אבוך מכר לי אביך נתנו לי במתנה אחר פרתי רץ מאליו בא אצלו תועה בדרך מצאתיו וכו' יכול יהי' חייב ת"ל וכחש בה פרט למודה בעיקר והקשה בגמ' תועה בדרך מצאתיו לימא איבעי לך לאהדורי לי אמר אבוה דשמואל באומר שבועה אבידה מצאתי ולא הייתי יודע שהיא שלך שאחזירנה לך רש"י בד"ה איבעי לך לאהדורי' וז"ל כשמצאתו לא הי' לך לאוספו אל ביתך שהרי מכיר היית בו ואין לך גנב גדול מזה עכ"ל, ונוראות נפלאתי על דברי רש"י הנ"ל למה לא פי' כפשטות למשל שהי' מעכב אצלו איזה חדשים וטוען בעל השור למה לא אהדרת לי זה כמה ומשיב הגנב לא הייתי יודע שהוא שלך למה כ' רש"י שבעל השור טוען כשמצאתו לא הי' לך לאספו אל ביתך וצע"ג ועוד שכ' רש"י וז"ל ואין לך גנב גדול מזה עכ"ל הוא בלי הבין לדעת שיעור גנב קטן וגנב גדול. אמנם דבר גדול דיבר כאשר אבאר בעז"ה דלכאורה יפלא הא מתחילה כתיב בברייתא אחר פרתי רץ מאליו בא אצלי וקשה למה לא הקשה הגמ' גם על זה לימא איבעי לך לאהדורי' לי דהלא ידעת שהוא שורי ורץ אחרי פרתך או מאיליו בא אצלך והחזקת בו ולא אהדרת א"כ גנב אתה ואיך אמרת לי לא גנבתי וצע"ג. ונחזי אנן בודאי אם יוכל אדם לגנוב ע"י חצירו וקרפיפו אם מחשב האדם שרשותו יקנה לו חפץ חבירו בתורת גניבה כמו שיוכל לכווין לזכות ע"י רשותו מציאה והפקר ומתנה אז בודאי קשה אם ידעת ששורי רץ אחר פרתך או אם מאליו בא אצלך ולא אהדרת לי זה הוא אות ומופת ששורי גנבת דאל"כ למה לא הגדת לי ולא הודעת לי ולמה לא אהדרת לי אלא הוא אות ומופת שהחזקת בו וגנבת אותו ע"י רשותך אבל אם כלל גדול דאין גניבה ע"י מחשבה הגם שחשב שחצירו יקנה לו שור חבירו לא הוה גנב דחצירו צריך להיות דומה לידו מה אם המצא בידו היינו שעשה פעולת גניבה בידו ה"ה רשותו צריך להיות שעשה עכ"פ פעולת קנין בידו א"כ אפי' מודה שיודע שרץ שורו אחרי פרתו או מאליו בא אליו לא הוה גנב הגם שחישב להחזיק בו להיות שלו ושפיר משיב אתה אמרת שורי גנבת ואני אומר לא גנבתי אין בזה מעשה גניבה הגם ששאלת מה טיבו אצלי אני משיב לך שרץ אחר פרתי או ממילא הי' בא וא"כ לא יכולתי לגנוב אותו במחשבה בלי מעשה ואני ידעתי בנפשי שלא עשיתי בו מעשה גניבה אבל אם אומר תועה הי' בשדה ומצאתיו משמע דומי' דאידך דאמר אתה מכרת או נתת לי או אביך מכר ונתן לי או שרץ אחר פרתי או מאליו בא אצלי דהכיר אותו

מאז ה"ה באומר תועה מצאתיו מודה גם כן שהכיר אותו מעולם שהוא שור של חבירו א"כ הקשה הגמ' יאמר לו הי' לך לאהדורי לי והחכים רש"י לא הי' לך לאסוף אל ביתך אלא להחזירו לי וכיון שאספתו אל תוך ביתך עשית מעשה גזילה משיכה לרשותך א"כ אין לך גנב גדול מזה שעשית מעשה גניבה בידך דילפינן מידו אם גנב ביד הוה בודאי גנב רק אם נכנס בביתו ונעל בפני' ילפינן מן המצא תמצא דאם עושה מעשה קנין עכ"פ יוכל לגנוב ע"י חצירו אבל אם מאסף בתוך ביתו הוא גנב טוב אין לך גנב גדול מזה ודו"ק. ולפ"ז מובן דראתה עינו של רש"י יען דגמ' הקשה רק על הך תועה בדרך מצאתיו שיטעון בעל השור הי' לך לאהדורי ולא הקשה על מקודם אם טוען מאליו בא אצלי מוכח דאין אדם נעשה גנב ע"י רשותו בלי פעולת הקנין אבל כאן שהכיר אותו ואסף אל תוך ביתו הוא האיש אשר נמצא הגניבה בידו ומתרץ הגמ' שנשבע שלא הכיר את השור כאשר מצא אותו ודו"ק (ועיין במ"ח או"ח ח"ב סי' כ"ד ד"ה מה שהעיר). תמצית הדברים דרש"י בשלשה מקומות בב"מ דף י' ובדף נ"ו ובגיטין דף ע"ז ביאר דוקא נעל בפני' אז יוכל לגנוב בחצירו וכן דעת תוס' בב"ק דף ס"ה מצריך ג"כ דווקא אם עושה מעשה קנין הכישה במקל דהוא קנין משיכה כמבואר בקדושין דף כ"ג אבל במחשבה שיקנה לו חצירו לא מהני בגניבה כמו שבארתי בעז"ה. ולכאורה יפלא לתוס' שפי' שהכישה במקל א"כ עשה בה משיכה בידו ממש כמבואר בקדושין דף כ"ג דאם הכישה במקל והלכה הוה קנין משיכה א"כ למה לי עוד שחצירו קונה לו וצע"ג אך לק"מ דתוס' כתבו וז"ל כלומר שהכישה במקל מחצירו של בעה"ב ונכנסה לגנו חצירו וקרפיפו עכ"ל הכוונה שם בחצר חבירו הכישה במקל וא"א לו לגנב לקנות שם בודאי אם הכישה ברה"ר או בסמטא הי' קונה אותה בהכאת המקל אבל הוא הכה אותה בחצר חבירו ועשה מעשה קנין רק הי' חסר המקום שפועל בו הקנין רק ע"י הכאה נכנסה בחצירו של גנב וקונה חצירו הגניבה אשר עשה בה מעשה קנין ודו"ק. ובזה יובן לי סמיכת דברי תוס' שם בב"ק דף ס"ה בד"ה אין לי אחר שכתבו דאיירי דהכישה במקל כתבו וז"ל ואיצטריך לרבויי חצר לאשמעי' דחצר קונה אף לחובתו דלא תימא כשליח דמי' ואין שליח לדבר עבירה עכ"ל והוא פלא דמשמע יען דהקדימו דאיירי שהכישה במקל קשה למה צריך לרבוי חצר הלא אפי' אם יהי' הפי' שחצר קונה בלי הכישה במקל רק כיון שחשב במחשבתו שחצירו יקנה לו החפץ שחפץ לגנוב אותו ג"כ קשה מאי רבותא בחצירו והלא חצר הוה שליחו של אדם ויצטרכו לתרץ דס"ד אין שליח לדבר עבירה וצע"ג. ולפמ"ש נכון בעז"ה בודאי אי המחשבה לבד מהני שחצירו יקנה לו הגניבה אז צריך רבותא דחצר מהני דל נאמר אין שליח לדבר עבירה הגם שחשב ואפי' דבר בפיו שמבקש שחצירו יקנה לו אנן

סהדי דעביד אינש דגזים ולא עבד ואוקמי' בחזקת כשרות שלא רצה לקנות ולגנוב הלא כל טעם דאין שליח לדבר עבירה הסביר הסמ"ע הגם שדבר שפלוני יהי' שלוחו לעשות עבירה בשבילו אעפ"כ אין פיו ולבו שווים ועיין תוס' בב"ק דף ע"א וה"ה כאן ס"ד דאין פיו ולבו שווים איצטריך קרא לאשמעי' דחצירו קונה לו דשאני אם צוה לאדם בר חיוב אז יודע שלא ישמע לו ומצחק בו אבל בחצירו נעשה גנב בדיבורו דעם מי יהתל אבל אם הפי' הכישה במקל א"כ עשה מעשה קנין לגנוב בהמת חבירו רק הי' חסר שהמקום גורם שלא נגמר קנינו עד שנכנסה לחצירו וא"כ פשיטא דחצירו קונה ע"ז השיב תוס' דקמ"ל דחצירו יוכל להיות שלוחו לחובתו ודו"ק. ברם כעת מצאתי במחנה אפרים ה' גזילה סימן י"ב שעמד בחקירת מהרי"ט אם יוכל אדם להיות נעשה גנב ע"י רשותו והביא ראי' גדולה דנעשה גנב וגזלן ע"י חצירו מדאמרינן בגמ' בב"ק דף ק"ו אמר רב ששת הכופר בפקדון נעשה עליו גזלן וחייב באונסים ואמרי' פ"ק דב"מ כגון דאתו סהדי ואסהידו בי' דהאי שעתא איתא לפקדון בביתו א"כ מבואר הגם שלא שלח בו יד נעשה גזלן והוא קו' עצומה וגדולה ופלא איך נעלם זה ממהרי"ט וצע"ג. ועלה בדעתי לתרץ בודאי אמת נכון הדבר שבלי מעשה קנין לא נעשה אדם גנב דלא לחנם כתבה התורה בידו וע"כ דהך רשותו דמרבינן מהמצא תמצא צריך לבוא ע"י מעשה קנין אבל אם מתחילה עשה מעשה קנין שהכניס החפץ מרשות בעלים לרשותו הגם שאז הי' מעשה אשר לא כיון לקנין אם אח"כ בא המחשבה שחפץ לקנות החפץ בגניבה מצרפים המעשה אשר עשה מתחילה ופעולתה עומדת לפניו שיוכל לחשוב או לדבר שחפץ עתה בתכלית הפעולה להיות נקנה לו וא"כ השומר או הנפקד אשר הביא הפקדון לביתו במשיכה ואלו חשב אז לגנוב הי' מהני ה"ה הגם דאז חשב להיות שומר פקדון ועכשיו חשב לגנוב מהני הך מחשבה בצירף המשיכה אשר עשה מקודם בחפץ זה ודו"ק. ולא מלבי המצאתי סברא הנ"ל אלא מדברי הר"ן פ' הזורק בגיטין על המשנה אמר לה כנסי שט"ח זה וז"ל אוקי לה בגמ' דעריק לי' חרצי' ושקלתו לא מהני ומיהו כי אמר לה בתר הכי הא גיטך אפי' לאחר שבא לידה מהני דונתן בידה קרינן בי' אע"ג דנתינה ראשונה לאו כלום הוא וה"ה כשנתנו לה לשם פקדון או שנתנו בחצירה לשם גירושין ואח"כ אמר לה הא גיטך ועומדת בצד חצירה מתגרשת כיון שמיד הבעל בא לידה או לחצירה ומיהו אם דחתו רוח ונתנו בחצירה אעפ"י שאמר לה הא גיטך אינה מגורשת דהוה כטלי גיטך מע"ג קרקע דאמרינן דאינה מגורשת משום דליכא נתינת הבעל עכ"ל. הרי מפורש יוצא בגט דהוה דרשינן בידה ממש רק מרבינן מונתן כמו שמרבינן בגניבה המצא תמצא ה"ה רשות וכמו דמצרפים בגט אם הי' הנתינה בתורת פקדון אם יאמר אח"כ להוי גיטך

מצרפים מעשה ראשונה לדבור הבא אחריו ה"ה בגניבה אם עשה משיכה לשם פקדון מצרפים אח"כ אם חושב או אומר אח"כ שחפץ לגנוב והבן. אך א"כ קשה קו' מהרי"ט למה אמרינן במתני' בהטה את החביות ונטל רביעית פטור יען דלא הגביה החביות פטור וקשה ליקני לי' החצר (ומחנה אפרים הרגיש בקו' מהרי"ט ותי' דשליחות יד הוה גזה"כ דשליחות יד חידוש הוא והוא דוחק גדול) ומכ"ש לפי מה שבארתי בודאי קשה הא שם הי' מעשה משיכה בתחילה ויהי' די במחשבה שיקנה לו חצירו וצ"ע. ואחר העיון נ"ל נכון מאוד דרא"ש בפסחים דף ו' חידש דהנפקד משאיל המקום להמפקיד א"כ מונח החמץ בחצר העכו"ם ועיין בט"ז וחק יעקב בסי' ת"מ ובאחרונים וא"כ לכאורה איך יהי' הנפקד קונה הגזילה בחצירו במקום אשר מונח הפקדון הלא המקום קנוי להמפקיד אך זה שיבוש כיון שכופר בפקדון לו יהי' שאינו קונה הגזילה אבל המקום חוזר לבעליו דהא אין לו לתבוע עוד כלי אצלו דהא כפר בב"ד וממילא קונה הכופר בפקדון הגניבה בתורת רשות דהא כבר עשה משיכה וכל זה אם כופר בפקדון אבל שם בב"מ דף מ"ג בחביות שנוטל רק רביעית אבל החביות וכל אשר בתוכו יהי' נשאר למפקיד א"כ אינו חוזר הנפקד שהמקום לא יהיה קנוי למפקיד א"כ אין לו לנפקד חצר לקנות בו הגזילה ופטור דהא עדיין השאיר הנפקד למפקיד המקום והבן זה כי עמוק וישר בעז"ה. ומצאתי בש"מ בב"מ דף מ"א בד"ה תרגמה וז"ל ושלשה דברים הוזכרו כאן במאי דקתני במתני' לצרכו אי לגזלו או לשלוח בו יד או שהי' עלי' שואל שלא מדעת וכל אחד מאלו חייב הוא באונסין וצריכה משיכה דבלא משיכה לא מחייבי כלל דברשותא דמריה קיימא וכדאמרינן לקמן הא לא משך עכ"ל רמז שצריך משיכה דברשותא דמריה קיימי ויעיין בדבריו ע"ב ד"ה ומה שואל דאמרינן דיתחרט ויעיין בש"מ בד"ה יהא לא משך שכ' וז"ל שתקנו משיכה בגזלנים כמי בלקוחות עכ"ל והוא מחוסר הבנה אולי יהי' דבר בפיו יודיעני וצע"ג כעת. הן אמת שגוף הקו' של מחנה אפרים נפלאת בעיני דלו יהי' שלא קנה החפץ גופו עכ"פ כפר בשווי' הלא אפי' במלוה אם לא שייך אשתמוטי הי' גזלן א"כ לו יהי' שלא נעשה גנב שלא קנה הפקדון בתורת גנב עכ"פ כפר בשווי' ולא שילם לו אפי' ממין דטען נאנס וצע"ג כעת (ויעיין תומים סי' ל"ד סק"ה יעו"ש כי עמוק בגוף הסברא ודו"ק) וגם חקרתי דכופר בפקדון כ' הרי"ף והרמב"ם ג"כ הלשון וחייב באונסים והוא כשפת יתר חלילה הכי לא ידענו דגזלן חייב באונסין אך הוא הדבר הגם דלא קנה הגזילה אעפ"כ עכ"פ ע"י כפירתו חייב באונסים ודו"ק ויעיין במגדל עז פ"ג והבן. תמצית העולה דהדבר מבואר מגמ' בב"ק דף ק"ו ומתוס' בב"ק דף ס"ה ומרש"י בב"מ דף י' ומדף נ"ז וגיטין דף ע"ד ומהרי"ט וקצו"ח דאין אדם נעשה גנב חוץ אם עשה גם פעולת

הקנין רק לרש"י דמדייק נעל החצר משמע דצריך לעשות מעשה הקנין בשעה שקונה ולתוס' מבואר אפי' אם הכישה במקל לרשות חבירו והקנין לא נגמר רק אח"כ בשעה שבאתה לחצירו מצרפים מעשה הקנין שעשה מתחילה עם כח החצר שהוא חלות הקנין שלא צריך לבוא מעשה הקנין בשעה שחל הקנין ולזה יש ראי' מכופר דנעשה גזלן כמו שהארכתי בעז"ה והוספתי במכתבי אל פר"מ נ"י טעם לשבח דאין שום עבירה נחשב בלי מעשה (כמו שהעיר הפנ"י בכתובות דף נ"א) דכל איסורין שבתורה נתנו שלא יעשה אדם פעולת איסור אם שייך בו פעולה או איסור שתלוי בדבור כמו עדות ונדר וחסימה וכדומה אבל אין גניבה נגמר במחשבה דצריך לעשות בעבירה מעשה קנין דגניבה דומה לגזילה דכתיב ויגזול חנית מידו רק יש הבדל דגזילה הוה בפני בעלים וגניבה שלא בפני בעלים כנודע מחכז"ל אבל הכל במעשה ולולא דרש המצא תמצא הי' קפידא שגם גמר הקנין צריך להיות על ידו דווקא ודו"ק (ורמזתי לו לעיין באלו נערות דף ל"א והוא בד"ה כדרבא וברש"י סנהדרין דף ע"ב בד"ה הי' מגרר ויוצא שכ' שידו הוה לו כחצירו יעו"ש משמע הגם שבא בחצירו צריך להיות מגרר ויוצא שהוא הכניס ליד השנית שהוא כחצירו אבל בלי פעולה אי אפשר לחייבו אבל במחשבה לבד לא נעשה גניבה וכ' רש"י בכתובות וז"ל כאלו הגביה למעלה משלשה עכ"ל והדבר צריך ביאור וק"ל). (והרהרתי עוד ליתן בה טעם דאלו אם יהי' נגמר במחשבה שבלבו חפץ שחצירו יהי' קונה לו חפץ פלוני בתורת גניבה א"כ יהי' בא מחשבה ומוציא מידי מחשבה כמ"ש התיו"ט פ"ק דפסחים במשנה א' וז"ל ומ"ש שמא ימצא גלוסקא יפיפיה וימלך על ביטולו ויחשב עלי' לאכלה ויעבור עליו על ב"י כלומר דכמו שביטול בעלמא היינו בלב שיחשוב בלבו כאלו הוא עפר סגי בכך אעפ"י שלא הוציא בשפתיו כלום ה"נ במחשבה בעלמא חוזר מבטולו וזוכה בה דמחשבה מבטלת מחשבה עכ"ל ולכן לא אפשר להיות גנב במחשבה ודיבור דא"כ מחשבה ודיבור יבטל הגניבה וזה א"א כנלע"ד). והלום ראיתי כי פר"מ נ"י הביא מתניתא בידו ששיטה מקובצת כתובות דף ל"ד מביא בשם הראב"ד בסוגי' דגנב וטבח בשבת דפטור דאם אין גניבה אין טביחה ומכירה ופי' רש"י בכפות וכ' הראב"ד ע"ז וז"ל אלא נראה לפרש כגון שהיתה בהמת חבירו רבוצה ונתכוין לגנבה ולזכות בה עם שחיטתו דאלו נתכוין לזכות בה קודם שחיטה הרי נתחייב משעה שזכה בו ומתחייב (בדו"ה) לא הוה עד שעת שחיטה ובהאי שעתא מתחייב בדו"ה דחידוש הוא שחדשה התורה בקנס עכ"ל וכ' כבודו נ"י וז"ל ולפי דברי קצו"ח אף אם כיון שיקנה לו החצר אינו חייב עד שיעשה מעשה ע"י שחיטה נתחייב ושפיר באים כאחת עכ"ל והוא כנגד כל חבל ראיות שהבאתי דגניבה צריך מעשה יישר כחו על שהאיר עיני בזה וצע"ג. ונלע"ד

דיש לדקדק בלשון הראב"ד שכ' וז"ל ונתכוין לגניבה ולזכות בה עם שחיטתו עכ"ל הוא כפל לשון או שהי' לו לכתוב נתכוין לגניבה עם שחיטתו או שיכתב נתכוין לזכות בה עם שחיטתו למה כפל הדברים וצע"ג עוד יש לדקדק דאח"כ כ' וז"ל דאלו נתכוין לזכות בה קודם שחיטה עכ"ל למה לא כ' ג"כ דאלו נתכוין לגניבה ולזכות בה קודם שחיטה כמו שכפל ברישא לגניבה ולזכות בה. ועלה בדעתי ליישב בעז"ה דהנה בספרי פלס חיים דף כ"ט ע"ב בד"ה ונלע"ד בארתי דכח גניבה פי שנים ברוחו (א) דצריך הגנב לעשות מעשה קנין היינו אם הוא עושה הגבהה או משיכה או חזקה וכדומה שיכווין שפעולת הנ"ל יהי' פעולת הקנין לשם גניבה שעי"כ הוא מוציא החפץ מרשות הבעלים כמו שלוקח עושה להוציא מרשות בעלים פעולת הקנין (ב) שיכוון לזכות בו שע"י הקנין שעושה יהי' מעתה והלאה החפץ שלו דהא אפי' אם יקנה בכסף או יזכה מהפקר או במתנה צריך לעשות מעשה קנין לשם קנין ולכווין לזכות בחפץ ע"י הקנין ה"ה בגנב שצריך ב' דברים שיכווין שמעשה המשיכה או הגבהה יהי' מעשה קנין וגם מכווין לזכות בו שיהי' שלו גם בכלל הקדש ונדר דף ע"ז ובספרי מ"ח סי' ס"ט הארכתי בפרטים יעו"ש. והנה כבר הערותי למעלה דלשיטת התוס' בב"ק דף ס"ה וכן לר"ן פ' הזורק מבואר דמהני פעולת הקנין הגם שזכות הקנין יהי' אח"כ שהכישה במקל ברשות חבירו לא קונה הגם שגוף הכישה הוה מעשה קנין שמכווין לגנוב אבל לא מהני ברשות חבירו משיכה רק כאשר תבוא הבהמה אח"כ בחצירו זכתה לו חצירו וה"ה כופר בפקדון מתחילה הי' מעשה קנין שמביא הפקדון לתוך ביתו שהוא משיכת השומר ואח"כ אם יכפור בו יזכה לו חצירו בצירוף מעשה הקנין אשר עשה מתחילה והבאתי סמוכין במקו"א מדברי הגמ' במכות דף כ"א בנזיר שהלך במגדל בבית הקברות ופרע מעזיבה או בכהן שלבש כלאים לעבודה ואח"כ יצא להר הבית שלוקה דמצרפין מעשה היתר אם בא אח"כ מזה איסור ועיין בריטב"א שם ובמ"ל פ"ג מה' ביאת מקדש שהאריך יעו"ש. ולפ"ז רמז הראב"ד שמתחילה כאשר היתה בהמת חבירו רבוצה בחצירו חשב להיות גנב אשר על ידו יוגנב הדבר כגון שנעל החצר אבל לא חפץ לזכות בה להיות שלו מעכשיו רק נתכוין לזכות בה עם שחיטתו אז בא גמר הקנין בשעת שחיטה ופטור מטעם קים לי' בדרבה מיני' וכתב דאילו נתכווין לזכות בה קודם שחיטה היינו שעשה מעשה קנין גניבה וגם נתכווין לזכות בה מיד א"כ כבר חייב על הגניבה קודם שבא איסור שבת (ורש"י לא ניחא לי' לפרש כן יען שרש"י לשיטתו מפרש בכל המקומות שנעל בפני' משמע שצריך להיות מעשה קנין עם חלות הקנין בפעם אחד) ודו"ק. שוב התבוננתי הגם שניכר בדברי ראב"ד שפרושי אמת שמרמז על שני דברים דגניבה יהי' עכשיו וזכות גניבה להיות כשלו יבוא

אח"כ עם השחיטה בכל זאת מדכ' וז"ל ונתכווין לגניבה משמע שעכשיו גונב במחשבה ומחשב ג"כ לזכות בה אח"כ בשעת שחיטה עכ"פ משמע שיוכל לזכות בה גם קודם שחיטה במחשבה בלי שום פעולה רק חצירו שפועל לו כל זאת ואודה שדברי הראב"ד מורים דחצר קונה גניבה והוא פלא בעיני כי דברי גמ' דף נ"ו ותוס' דף ס"ט וגמ' בב"ק דף ק"ו ודברי רש"י בב"מ י' ודף נ"ו וגיטין דף ע"ז מורים דאין אדם נעשה גנב בלי פעולת הקנין וכן הביא מהרי"ט ראי' מגמ' בב"מ דף מ"ג ולומר שראב"ד איירי שהכישה במקל לחצירו לשונו לא משמע כן ודו"ק. ועתה אשים קנצי למלין כי כפי אשר ידי מגעת בעזר ד' הבאתי ואקוה שישמח נפשו בו כי יראה שתורת חכז"ל הי' כמוסים עמדי ויישר כחו כי הביא לי תורת ראב"ד אשר לא משמע כן ואין לי כעת פנאי להעמיק בסוגי' הנ"ל ואם יהי' בפי דבר לא אמנע מלהודיע לו ועל יתר הדברים לא אשוב יען כי הודיע שיש לו השגות רבות ואמתין כי אשיג אותם ואשיב על כולם יחד כאשר יתן ד' בפי דברי הד"ש ושלום תורתו באהבה רבה. הק' חיים סופר:

סימן מח

שפע ברכה על ראש גבר המאור הזורח לממשלת התורה ידיו חדה בחריפות ובקיאות עליותיו בחכמת ראשונים ובינת אחרונים ה"ה כבוד מחותני הרב מו' ר' אלי' שענקל ב"י איתן מושבו בק"ק טארנא גאליציען. מכתבו אשר הודיע לי שהוא הי' שאר בשרו של המה"ג ר' בער ווישניטץ ז"ל שהי' חתן דודי הגאון ר' מרדכי ליב הגיעני עם תכריך עלי תורה שני שאלות וגם קושי' חמורות וביקש להודיע דעתי אך אני מוטרד כעת הזאת ולולא שכ' וז"ל אך לא רציתי להטריח את כהדר"ג בפלפול גדול רק לידע ענין הדין מה לעשות בספר ההוא שמונח זה איזה חדשים בקרן זויות עכ"ל נא השבתי כעת רק כאשר ראיתי הדברים חשבתי בלבי הכי לא אהי' לכה"פ כהני בבלאי טפשאי דקיימי מקמי ספר תורה ויש עוד ק"ו מפני לומדי' לא כ"ש ה"ה אביו הגאון נ"י עם כבוד מעלתו נ"י ע"כ אשיב דבר בעז"ה על שאלת הס"ת ועל השאלה שנית וח"ת לא אשיב כעת. שאלה וז"ל בא לפני פה מעשה שמסר אחד ס"ת לבהמ"ד אחד שבעירנו אמנם עדיין הי' חסר שורה אחרונה כדרכן של הסופרים שמניחים איזה שורות לבסוף כדי לכבד יראי ד' שיסייעו בכתיבת ס"ת לכל אחד אות או תיבה אחת כאשר בא הזמן לגמור הס"ת טוען הנותן ספר תורה שהוא רוצה לגמור הספר תורה יען שהוא מסר הספר תורה עליו לגמור המצוה והגבאי לבהמ"ד טוען כיון שהוא מסר הס"ת לבהמ"ד שוב אין לו חלק בס"ת רק כשאר אנשי הבהמ"ד והנה לענין דין באמת על מי לגמור אין הזמן כעת להאריך והנה אח"כ גמרו הגבאים את הס"ת וכבדו כמה אנשים לכתוב כל אחד אות עד שגמרו הספר והנותן

ס"ת צועק על חמס שנעשה לו שגמרו הספר שלא כרצונו והנה יש לעיין בזה הספר אם כשר לקרות בו אם לאו והוצעתי לפני אאמ"ו הרב הגאון מהו' ר' וואלף בער שענקעל מ"מ דפה והאריך ע"ז השאלה בקונטרס גדול בחריפות ובבקיאות אך אין הזמן כעת להעתיק הענין באריכות ואמרתי להעתיק בקיצור ואי"ה עוד חזון למועד להעתיק השאר פלפול וז"ל הטהור והנה בתחילה עלה בדעתי לומר שאם הדין שבעל נותן הספר גמר המצוה שייך לו א"כ כשאחרים כותבים לא חל הקדושה על אותן התיבות שכתבו אח"כ לפי מה דקיי"ל דאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו א"כ יש לעיין מה נעשה בתיבות אלו אם מהני העברת הקולמס עליהם או אם צריך למחקן ולכתוב אחרות לשמן וגם אם יש שם בתוך התיבות האלה מה נעשה בו כי השם אסור למחקו עכ"ל. תשובה טרם שאגלה דעתי בעז"ה מה שנראה לי לדינא בפרטים אשר נוגעים בהשאלה לא אמנע להודיע שדברי אביו הגאון שהזכיר נפלאים בעיני לפום רהיטא. הנה מה שהעיר אם הדין שגמר המצוה שייך לבעל הספר א"כ לא חל הקדושה על אותן התיבות דקיי"ל אין אדם מקדיש דבר שאינו שנו הוא פלא הגם דקיי"ל הזמנה לאו מלתא אבל אם עשה מעשה עיבוד לשם קדושת ס"ת מהני יעיין במה שהאריכו הפוסקים והב"י א"ח סי' ל"ב ובשג"א סי' מ"ז ומ"ח וביותר אם כבר נכתב על היריעה אזכרה אחת נתקדשת כל היריעה ועיין בבני יונה סימן רע"ו בד"ה אכן הסמ"ג כ' וז"ל מכלל זה אתה למד שאם כתב שם על היריעה בס"ת ותפילין אפי' בטעות שכל היריעה קדושה ובלבד שיתכוונין לכתוב השם דכוונה בעינן עכ"ל ועיין ברמ"א סי' ער"ה א"כ בכל אופן שאותו היריעה אשר כתב עלי' כמה אזכרות שלא בטעות כלל שהיא מקודשת בקדושת ס"ת ע"ו כתיבת הסופר ואין לנו נחקור רק אם האותיות קדושות והא האותיות עשאו אותן אנשי בהמ"ד מדיו אשר נתן להם הסופר ברצון גמור והם כתבו וחדשו האותיות בקדושת ספר תורת ד' והקדישו שלהם ואיך שייך לומר אין אדם מקדיש דש"ש הלא היריעה כבר היתה בקדושה ע"י הסופר שהקדיש את שלו או בשליחות בעל הממון אשר צוה לו לכתוב לו ס"ת ואותן האותיות אשר כתבו אנשי בית המדרש הקדישו משלהם וכי חלילה עדה קדושה אנשי בהמ"ד גזלו הדיו של בעה"ב וכתבו בו גמר התורה הלא בבטח כתבו משלהם כדת שהאמינו שהיריעה ג"כ הוא שלהם ודו"ק. ואין להצדיק הגם דכל היריעה קדושה ע"י השם היינו שלא מהני אפי' תנאי ליהנות בה לצורך חול דכל היריעה נעשית נטפל או שומר להאזכרה אבל קדושת עצמו אין בו ואז בשעת כתיבת האותיות מקדש הכותב הגויל עם הכתב בקדושת עצמו וא"כ שייך לחקור אין אדם מקדיש דבר שאין שלו. זה אינו מלבד דמעולם לא ראיתי מי שהזהיר על זה שהכותב יתכוין לקדש גם הגוילין גם זה דמפורש יוצא בשבת דף

קט"ז דגולין אגב כתב קדושים אזל הכתב אזל הקדושה יעו"ש הרי מבואר דכל קדושת היריעה בא רק מהכתב וכאשר פרח הכתב אזל מגולין הקדושה דהיריעות המה רק קדושת נטפל והכתב הוא עיקר הקדושה ואעתיק דברי רמב"ן במלחמת סוכה דף ט' שהאריך להשיג על בעה"מ וכ' וז"ל מה שפי' דרבה לית לי' הזמנה לאו מילתא בגוף הקדושה משום דהתם איתמר בטעמי' משמשין ממשמשין גמרי' לאפוקי עגלה ערופה דהיא גופה קדושה לא אמר כלום דגולין של כתיבה נמי אגב כתב הוא דקדושין ואזל לי' הכתב אזל לה קדושתי' כדאיתא פ' כל כתבי קודש והלכך לא דמי לעגלה ערופה דהיא עיקר הקדושה עכ"ל הרי שפתיו ברור מללו שגם אם הכתב עליו הויין הגולין רק נטפל לקדושה ולא עיקר הקדושה וא"כ כיון דהכתב נעשה מדיו של אנשי בהמ"ד ונתקדש שהקדישו את שלהם א"כ הגולין ממילא קדושים שהם נטפלים לגוף הקדושה כנלע"ד בעז"ה. ועדיין אפשר לומר הגם שהגולין הם רק נטפל בקדושה אבל גם קדושת נטפל צריך להיות שאדם יקדישו משלו שהגולין יהי' בקדושת נטפל אבל אין אדם מקדיש דש"ש להיות אפי' בקדושת נטפל וא"כ עומדים האותיות בלי גויל מקודש רק כאלו כתובים על קלף חול ואין בהם קדישה לזה העיר אותי בני הבחור האברך החרוץ ר' יעקב שלום נ"י אמנם אעתיק דברי הראב"ד בהשגותיו על רמב"ם פי"ב מה' שבועות ה"ד בד"ה בשאר כתבי קודש שכ' באמצע וז"ל והריני מודיע שאין הענין זה כמו שהוא סובר שלא על הנשבע בתורה קאמר אלא על המתפיס בס"ת שאם אמר ככר זו עלי כס"ת הזה אם מונחא אארעא לא אמר כלום דדעתי' על גוילין וגולין אין בהם קדושה אלא בשביל האותיות שעליהם הלכך אין כאן התפסה אבל אם נקט ליה בידי' דעתי' אהזכרות שבו ואזכרות כדבר הנדור הוא שע"י הכתיבה והכוונה לשם קדושה הן קדושות וכ"ש אם אמר במה שבתוכו שהוא התפסה ואע"ג דמונחא אארעא ובירושלמי מפורש בתורה הר"ז מותר כקדושת התורה כלומר ואין זה כדבר המקודש בידי אדם בכתוב בה הר"ז אסור דקדושה כתוב בה כלומר שהם מקודשים ע"י אדם וכוונתו לקדושה עכ"ל הזהב הרי מבואר שאין בגוילין שום קדושה מעצמו להיות קדושה הנעשה ע"י אדם שיותפס בו ככר בתורת דבר הנדור אשר התפיס כי רק הכתב אשר נתקדש ע"י מחשבות לקדושה והגוילין נעשה טפלים לקדושה בלי מחשבת אדם ועיין בר"ן נדרים דף י"ד ובטוש"ע סי' רי"ב דפי' הראב"ד היא להלכה ודו"ק. ויש לי הערה במקו"א בודאי אם אדם מקדיש ממון להקדש בדק הבית או מקדיש קדושת הגוף דהוה הוצאה מרשות הדיוט לרשות גבוה אז אמרי' אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו כשם שאין מוכר דש"ש דהא על ידי הקדש רוצה להוציאו מרשות בעלים ראשונים וגלתה התורה איש כי יקדיש ביתו מה ביתו שלו אף

כל שלו אבל אם אדם לוקח גויל ודיו של חבירו וכותב פרשיות של תפילין דנשאר הגויל וגם הכתב לבעלים והם ממונו שיוכל למכור אותם רק פעל שיהי' על החפץ רובץ קדושה זה יוכל אדם לפעול אפי' על דש"ש ולכך אמרו חכז"ל אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו ולא אמרו אין אדם מקדש דש"ש ויש לי בזה הרהור דברים על המג"א שמדמה בסי' מ"ב סק"ד אם צר תפילין בבגד שאינו שלו לדין אם זרק על המת כלי שאינו שלו ולדעתי יש הבדל אם אוסר בהנאה חפץ של חבירו או אם נתן עליו קדושה ויהי' נשאר של חבירו ביו"ד [סי' שמ"ט] הוא מזכה למת ויהי' נאסר בהנאה ואכ"מ להאריך ובאתי רק ברמז מעט שיש לחקור אם שייך בדין שלפנינו אין אדם מקדיש דש"ש אפי' אם לקחו אנשי בהמ"ד דיו של בעה"ב ודו"ק. והי' לי עוד הערה דאם אנו דנין על הדיו שכל אחד כתב אות או תיבה אחת ודמי' שווים פחות מפרוטה אשר ניתן לישראל למחול והגם דעשרה נוטלין ובכלל הוה שוה פרוטה א"כ אי אזלינן בתר הנגזל עכ"פ נחסר לו שוה פרוטה ולא ניתן למחול או ניזל בתר הגזלנים שכל אחד לוקח רק פחות מפרוטה הוא דבר גדול לבאר יעיין בב"ק פ' הגוזל וברבה בראשית פ' ל"א כך עושים דור המבול אחד הי' מוציא קופה תרמוסים כל אחד בא ונטל פחות מפרוטה ויעיין בידי משה שם ודו"ק. ומדי דברי לא אוכל לעצור בקולמס הסופר שלא להודיע מה שחקרתי במקו"א בכמה מקומות בש"ס פי' רש"י יש שאלה בהקדש וז"ל דבר הקדוש באמירת פה עכ"ל ולדוגמא עיין רש"י פסחים מ"ו וברשב"ם בב"ב דף ק"כ והוא פלא בהבנתו ואמרתי דלכאורה פלא שלא שמענו מעולם דיוכל הסופר סת"מ לשאול על קידוש אשר עשה במחשבתו או באמירת פיו לקדש קדושת תפילין או קדושת ס"ת או קדושת אזכרות וכדומה למה יש שאלה בהקדש ולא יש שאלה על קדושת סת"מ. ואמרתי דשאני בדבר דנפעל ע"י הדיבור שאמר הבית הזה יהי' בדק הבית או בהמה זו תהי' קרבן קדושת הגוף או שאמר פירות אלו יהי' תרומה או מעשר או עיסה זה יהי' חלה וכדומה ששם פועל הדיבור ואתי' דיבור של החכם ומבטל דיבור אבל אם אמר הריני כותב לשם קדושת מזוזה או תפילין או ס"ת או לשם אזכרות וכדומה שבדיבור בלבד לא נתחדש הקדושה רק שבשעה שכותב אז עובד במחשבה לקדש את האותיות בקדושה א"כ נתחדש הקדושה במעשה כאשר חרט האותיות שמשך הקולמס בתמונות האותיות לשם ד' אז לא מהני שאלה דלא אתי דיבור ומבטל מעשה הגם דמהני שאלה בקרבן אפי' אחר שחיטה ואפי' לאחר אכילה שאני התם דהוא עשה מעשה בדבר שנתקדש אבל גוף הקדושה לא נתחדש במעשה רק בדיבור וא"כ הדיבור עוקר הדיבור אבל בכותב לשם קדושה נתהוה קדושה במעשה ואין דבור מבטל מעשה כמבואר בש"ך ח"מ סי' רנ"ה הטעם דלא מהני שאלה אם מסרו

ליד גזבר כנלע"ד (ופלא בעיני על אדמ"ו חת"ס ז"ל ביו"ד סי' רמ"ג כ' וז"ל ומי שאמר טעם דלא אתי דיבור ומבטל מעשה מסירה לגזבר דברי הבל הם עכ"ל והיא נפלאת בעיני שלא זכר כי שפתי כהן ישמרו דעת ודל"ב) ולכן כתב רש"י ורשב"ם בכל מקום דבר הקדוש באמירת פיו שבאמירה נגמר ההקדש מיד והבן. ויותר יש לדמות אם מקדש דש"ש כמו אם אדם אוסר דש"ש אמרינן עשה בה מעשה רבה בודאי אוסר וה"ה אם מקדש במעשה רבה מקדשו ויעיין ביו"ד סי' ד' וא"כ בנידן דידן לו יהי' שגנב דיו ועשה בו אותיות ותיבות קדושות נתקדשו כל זה פלפלתי לכבוד הערת אביו הגאון נ"י. ועתה אבוא לחקור על גוף השאלה שיש בכלל כמה פרטים אשר צריכין בירור כאשר אסדרם בעז"ה (א) לדעת אם לא צדקו אנשי בהמ"ד דאחזו שער כל הנותן בעין יפה הוא נותן וזכו הם בגמר כתיבת האותיות להשלים את התורה הקדושה (ב) הגם אם נאמר שהישר והטוב הי' שהנותן הספר הוא יגמור כי כספו הוא עכ"פ אנשי בהמ"ד שלא עשו כן לא פעלו עולה אשר נוגע לשם הספר או נימא שעברו חק ועשו שלא כדת (ג) לו יהי' שחטאו במה ששלחו ידם במלאכת ריעם בכל זאת לא פעלו פגם בספר שיופסל מלקרות בו בצבור או נימא שנפסל הספר מלקרות בו (ד) אם נחליט שפגמו בכבוד הספר והוא פסול צריך בירור לדעת איזה תיקון יעשה שיחזיר להכשירו (ה) על מי מונח החיוב לתקנו אי על בעל הספר שעליו לגמור המצוה או על אנשי בהמ"ד שהזיקו ושגגות ת"ח עולה זדון ח"ו ויש עוד כמה הערות אשר נכללו בס' הנ"ל ואשר יתן ד' בפי אותו אשמור לדבר לא להורות ח"ו כי ידעתי שחכמי פולין קטנם עבה ממתני רק אגלה דעתי שיש להעיר עליהם ואני תפלה גל עיני ד' ונפלאות מתורתך אביטה להגדיל התורה בעז"ה. ספק ראשון אם לא נאמר שבעין יפה נתן וזכו אנשי בהמ"ד בגמר הכתובה דפסקינן מתנה והקדש שווין שגם בעין יפה מקדיש כמבואר בב"ב דף ע"א וברמב"ם בה' ערכין ובש"ע ח"מ סי' רכ"ג וא"כ גם לכתחלה יש להורות זכות הבה"מ. נלע"ד זה אינו אמת דיש חזקה אנן סהדי דלא נתן בעין ופה שהם יגמרו כתיבת סוף הספר דהא כבר פסק הרמב"ם פ"ז מהל' ס"ת וז"ל מ"ע על כל איש ואיש מישראל לכתוב ס"ת לעצמו שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה כלומר כתבו לכם ס"ת שיש בה שירה זו לפי שאין כותבים את התורה פרשיות פרשיות עכ"ל ובודאי כיון שאין כותבים פרשה פרשה א"כ ע"כ נכלל במצות כתיבת ס"ת שיכתב אדם ס"ת ולא שירה בלבד וס"ת שלא נגמר בכתיבתו אפי' לא חסר אלא שורה אחת או תיבה אחת או אות אחת לא נקרא ס"ת כמבואר בגמ' פ' הקומץ דף ל' אמר ר' שמעון אפשר ס"ת חסר אות אחת וכתיב לקוח את ס"ת הזה יעו"ש וכן פסק השג"א בסי' ל"ד וז"ל ומ"מ למדנו שאפי' לא הניחו לו אבותיו כתובה אלא כל שהוא

אפי' תיבה אחת או אות אחת לבד והוא גמר והשלים את הכל לא יצא ידי חובת מ"ע זו עכ"ל דצריך האדם לכתבו הוא או שלוחו מראש בראשית עד סוף לעיני כל ישראל. וגם צריך לכתבו משלו היינו אפי' שנאמר שהגולילין מן ההפקר מהני עכ"פ הכתב הוא צריך להיות משלו דפועל בידיו או ביד שלוחו צורת האותיות כמ"ש הרמב"ן במלחמות סוכה דף ט' וז"ל בתפילין ומזוזות לא מייתר קרא לכתוב לשמה ואלו בס"ת כתיב כתבו לכם והיינו לשם חובתכם והאי דאמר רבה מצוה לכתוב משלו האי מכתבו נפקא עכ"ל גילה הסוד דמכתבו ילפינן שיהי' משלו ומשלכם דרשי' לכם לשם חובתכם יעו"ש בנעימת דבריו להשיג על בעה"מ שמדמה ס"ת עם תפילין וכן כ' הר"ן בחדושיו לסנהדרין דף מ"ח אחר שהקשה למה צריך בס"ת עיבוד לשמה הלא הזמנה לאו מילתא ותי' וז"ל אפשר לתרץ בס"ת בעי' עיבוד לשמו לד"ה לחיבוב המצוה משום דדרשינן עשי' לשמה מכתבו לכם את השירה ואע"ג דדרשינן לי' פכה"ג אעפ"י שהניחו לו אבותיו לאדם ס"ת מצוה לכתוב משלו הא מוכתבו את השירה הזאת נפקא אייתר לכם לעשיית לשמה וגבי מלך כ' וכתב לו ודרשינן לשמו אבל בתפילין ומזוזה כיון דלא רבה בהו קרא לא בעינן עיבוד לשמן כת"ק דרשב"ג עכ"ל הא גם הר"ן ביאר מה דאמרינן לכתוב משלו ילפינן מן תיבת כתבו ואייתר לכם להורות על לשמה ויעיין בפנ"י גיטין דף כ' בד"ה א"ל רבא דחידש מדעתו אם היא משלמת שכר הסופר הגט פסול הגם שגט לא צריך שליחות עכ"פ כתיב וכתב לה שיהי' שלו בשעת כתיבה יעו"ש. היוצא מזה דמ"ע של כתיבת ס"ת הוא שיגמור כל האותיות וגם יהי' האותיות משלו דאל"כ לא קיים המצוה אבל אי צריך גם שליחות או אם צריך הסופר לכתוב לשם חובתו של איש זה וגם אם הדיו והגולילין צריך להיות משלו אכ"מ (ועיין במ"ח ח"ר סי' ח'). והנה כבר צווחו קמאי שלא נכון שיקדיש אדם ס"ת שלו ליתן לבהכ"נ או לבהמ"ד דא"כ לא נשאר לו הס"ת וצריך לכתוב ס"ת מחדש דאם הקדישה הוה כאלו מכרה כמ"ש מהר"ל מפראג רק הבני יונה בסי' ע"ר כ' וז"ל מיהו נ"ל אם הקדישה יצא ידי מצוות כתיבת ס"ת דמסתמא לא הקדישה אלא שתהי' מיוחדת לקריאת הציבור אבל מצות הכתיבה השתייר לעצמו עכ"ל הרי אפי' אם גמר בעצמו הכתיבה אמרי' מסתמא לא הקדישה אלא לקריאת הצבור אבל השתייר לעצמו זכות מצות הכתיבה שלא תהי' כמכורה להציבור וק"ו בן בנו של ק"ו אם הקדיש ס"ת טרם שנגמר הכתב אשר עדיין לא נקרא ס"ת כלל כדאמרו בגמ' פ' הקומץ דף ל' אפשר ס"ת חסר אות אחת וכתוב לקוח את ס"ת הזאת אשר בודאי עדיין לא קיים מצות כתיבה שלא הי' בדעתו ליתן במתנה גמורה שלא ישאר לעצמו כח לקיים המצוה אשר התחיל דאז מלבד הפסד מצוה הלא ענש יענש כחכז"ל כל המתחיל במצוה ואינו גמרה קובר

אשתו ובניו ח"ו כמו יהודה שהתחיל במצוה ולא גמרה אשר מתו לו אשתו ובניו אין אנן סהדי גדול מזה אם נדב לבו לפזר ממון לקיים מ"ע אוקמי' לי' אחזקת כשרות שלא הקדיש הספר לבטל המצוה אשר התחיל אלא מחליטים דנתן הספר לבהמ"ד והשאיר לעצמו הזכות לקיים מ"ע עד גמירא ולא שייך כלל כל המקדיש בעין יפה הוא מקדיש היינו לוותר בממונו אבל לא לבטל המצוה (ובפרט הא דאמרינן המקדיש בעין יפה הוא מקדיש הוא דהוה כמו מתנה וה"מ בקרקע אבל לא במטלטלין עיין רמ"א ח"מ סוף סי' ר"כ ובסמ"ע ס"ק כ"ח בשם רשב"ם) ע"כ ברור כשמש דשייר לעצמו כח זכות לגמור מצותו ודו"ק. ורואה אני שמסתבר מאוד שסתמא כאלו התנה הרי מבואר בב"ב דף פ' באם מכר פירות שובך שלו אעפ"כ צריך הלוקח לשייר לו בריכה ראשונה דאל"כ יוחרב שובכו או אם מכר נחילות דבורים צריך להשאיר ג' נחילין דאל"כ יוחרב כוורת שלו יעו"ש ברשב"ם כי פרושו נאה והובא בש"ע ח"מ סי' ר"ך סעיף ח"י שאם מכר סתם ולא אמר כל פירות אנו מחליטים שלא מכר בכח שיוחרב שובכו או כוורתו יעיין בסמ"ע שם היטב מכ"ש שלא נאמר אם נדר בסתם ספרו לבהמ"ד שלא השאיר לעצמו כח שלא יופסד מצותו ודו"ק. ועלה בדעתי יען כי עכשיו אין אנו בקיאים בחסירות ויתירות אשר מטעם זה חידש השג"א בסי' ל"ו יש תריס בפני פרעניות שלא נזהר כל אחד מישראל במ"ע של כתיבת ס"ת יעו"ש א"כ אין בירור הפסד מצוה דאולי אפי' אם הוא יגמור הכתיבה לא יקיים מצוה כלל א"כ איך נהי' אנן סהדי דהשאיר לעצמו כח גמר כתיבה אך באמת הדבר רחוק מהשכל הלא עין בעין נראה כי זה האיש הנודר הס"ת לבהמ"ד הוא מן החרדים לדבר ד' ופיזר ממונו על ספק קיום מ"ע ובפרט שחקרתי במקו"א הלא יש על כל איש ישראל חזקת חיוב של מ"ע כתיבת ס"ת וצריך לקיים מספק שיהי' ממנ"פ פטור ואם לא יכתב כלל הוה מחויב מספק ולא יצא עכ"פ מידי חיובו אבל אם כתב אי כשר ס"ת כלפי שמיא הרי קיים המ"ע ואם לאו אונס רחמנא פטרי' ודו"ק ומהכ"ת שלא שייר לעצמו זכות קיום ספק מצוה ועכ"פ יש בזה כבוד התורה אשר בנ"י מהדרין אחריה לקיים רמז קיום מ"ע של כתבו לכם את השירה הזאת לעד ודו"ק. על כן ברור בעיני גם אם נדר סתם ספרו יהי' לבהמ"ד שהשאיר לעצמו גמר כתובת הספר וראוי' הי' להניח לבעל הספר שיגמור הוא את כתיבת ס"ת כנלע"ד בעז"ה (ויעיין דבר נפלא באדמ"ו אמרי א"ש יו"ד סי' ק"ו). ספק השני אי אנשי בהמ"ד אשר האמינו שהנותן הספר נתן בעין יפה וזכו הם בגמר הכתיבה במה חטאו אי עברו רק ועשית את הישר והטוב או אם גם פעלו עולה שלא הלכו בדרכי תורה והעבירו חק ודת וצריכים לפייס לבעל הספר. ונ"ל מלבד שעשו שלא כהוגן דמבואר במג"א סי' נ"ג ס"ק כ"ו וז"ל ואין להתקוטט

בעבור שום מצוה שהרי שנינו הצנועים מושכים ידיהם מלחם הפנים עכ"ל ובמחצית השקל נתקשה דלמא יש להתקוטט בעבור עשיות מצוה רק שם דבלא"ה לא השיגו ידם לכזית או כדי שביעה לכן הצנועים מושכים ידיהם כבר תרצתי במקו"א דראי' מג"א ממה שקראו חכז"ל להחוטפים גרגרים שם גנאי וקשה הא ע"י חטיפה שלהם השיגו כזית או כדי שביעה ושפיר חוטפים אלא פשיטא שלא להתקוטט בעבור שום מצוה ודו"ק וכל זה להתקוטט כדי להתחיל במצוה אבל מי שהתחיל במצוה יש להתקוטט שיזכה לגמור והבאתי ראי' מסוטה דף י"ג דהקשה הגמ' בעצמות יוסף ותו אי לא איעסקו בי' ישראל בניו לא הוו עסקו וכתב רש"י וז"ל ואיך הניחו בניו לשאר העם להתעסק בו עכ"ל וקשה הא אין ראוי' להתקוטט בעבור שום מצוה ועשו בני משה כדת והי"ל לרש"י לפרש בהיפך ואיך בקשו בנ"י ליטול מהם ביד חזקה העצמות וצע"ג רק הוא הדבר בניו של משה שזכו במצוה מכח אביהם כמבואר במג"א בס"ק ל"ג א"כ הם התחילו במצוה יעיין ר"ן כתובות פ' הכותב דלא מהני סילק בחיי אביו על ירושתו דכבר יש כח להבן בנכסי אביו גם בחיי אביו ולא מהני סילק אך לא נגמר כחו ולא יוכל למכור יעו"ש וקשה שפיר למה לא יתקוטטו בני משה ומשני שאמרו כבודו במרובים היינו כל ישראל והבן וא"כ בנ"ד בעל הספר שהתחיל במצוה הי' ראוי לו להתקוטט לגמור מצותו אבל אנשי בהמ"ד לא הי' ראוי להתקוטט בעבור המצוה כי לא שייך כאן כבודו במרובים ואין להאריך בזה יותר. אך אף גם זאת לא ידעתי איך קרבו לגשת לגמור הכתיבה ביד חזקה הלא טרם שהתנדב הבעל הספר ליתן אותו לבהמ"ד כבר זכה הוא בזכות המצוה וס' אם אח"כ זיכה זכותו לבהמ"ד א"כ אוקמי אחזקה בחזקת מרא קמא הלא אותו זכות כבר הי' לבעל הספר וצריך בירור להוציא הזכות מחזקתו ובכל ספק ילפינן מנגע דאוקמי אחזקה וא"כ נפלאת איך אנשי מעשה קרבו אל מלאכת הקודש לזכות בתורה כנגד חוקי התורה. ואין להשיב דמיד שנתן במתנה הספר לבהמ"ד איתרע חזקת מרא קמא דהא עשה דבר כנגד חזקה כמו בזרק קדושין ס' קרוב לו ס' קרוב לה כמבואר בתוספות כתובות דף כ"ג בד"ה תרווייהו בפנוי' קמסהדי יעו"ש זה שיבוש דשם נעשה מעשה זריקת קדושין דהי' ראוי לשנות החזקה דאלו נפל קרוב לה היתה מקודשת אז איתרע חזקת קמייתא אבל אי הי' ספק אם זרק לה דבר אשר ראוי לפעול קדושין כגון אם הי' הס' אם הי' טבעת של איסור הנאה אז בודאי אמרינן לאוקמי אחזקה דהא יש ס' אם נעשה מעשה אשר הי' ראוי לסתור החזקה דהוה כס' אם זרק קדושין כלל דזריקת איסור הנאה הוה כזריקת צרור ארץ והבן זה וה"ה כאן הגם שנדר זכות קריאת התורה לבהמ"ד אבל אם גם זיכה זכות גמר מצות כתיבת ס"ת ליכא ריעותא כלל ואטו אם ידענו שא' נתן במתנה כלי

אחד לחבירו ועל כלי השני יש ספק אם נתן גם אותו לחבירו נאמר יען שנתן כלי אחד איתרע חזקת מרא קמא גם על כלי השני וה"ה כאן יען דנתן זכות אחד לבהמ"ד יהי' איתרע חזקתו על זכות השני שהוא זכות השני מצות גמר הכתיבה בודאי אמרי' על זכות השני שהוא זכות גמר הכתובה נשאר בחזקת מרא קמא ודו"ק. והרואה יראה כמה גדולה חזקה אשר הפליגו חכמינו בכתובות דף כ"ד דתניא ר"י אומר גדולה חזקה שנא' ומבני כהנים בני חביה בני הקוץ בני ברזילי וגו' שאמר להם הרי אתם בחזקתכם במה שהייתם אוכלים בגולה בקדשי גבול יעו"ש אשר ביאר התב"ש בסי' ח"י ס"ק כ"ט דלא דמי הך חזקה לשאר חזקות דבשלמא בחזקת מקוה או חזקת סכין ידענו עכ"פ בירור שהי' פ"א אשר הי' המקוה והסכין כשרים אבל כאן דלמא מעולם לא הי' אבותיהם כהנים דלא הי' להם ספר היחוס רק שהי' בידם זכות אכילת תרומה אין מוציאין זכות הנ"ל מידם כי אם בראי' ברורה כמו שאין מוציאים ממון מיד המוחזק בו יעו"ש וכ"ש זכות מצוה גמר כתיבת ס"ת אשר הי' ביד הבעל הספר פ"א בחזקת ודאי מי יוציא זכות זה מידו כי אם בראי' ברורה כשמש ודו"ק. והביטה על גודל הדבר שמי שלוקח זכות חבירו יען שהקדים עצמו נקרא גזלן בפי הקדוש הגאון התב"ש בסי' ט"ז ס"ק כ"ו בהשיגו על הש"ך כ' וז"ל ותו דלא נ"ל כלל לומר ששבחוהו חכמים לקראו זריז ונשכר כמ"ש בגמ' להדיא אריש אי אסור לעשות כן ואין זה כ"א זריז ונפסד גם פי' הגמ' זריז דלא עבד אסורא והיינו שאם לא שחט הי' אפשר ליכשל ומה זריזות הוא זה לעשות ודאי אסור לגזול זכות חבירו כדי שיוצל מס' איסור וכי אומרים לאדם חטא בודאי בשביל שתזכה בס' עכ"ל הזהב והטהור וא"כ ק"ו כאן שלא הי' זריזין במה שלקחו זכות בעל הממון לא הרויחו בדבר שלא זכו כלל לקיים מ"ע נהפוך הוא הזיקו לבעל הספר ולא זכו לעצמם מאומה אבל ח"ו שגם גזילה לא שייך להזכיר כאן שלא ביקשו להרויח לעצמם הנאת ממון שוה פרוטה רק שטעו בדבר מצוה ולא עשו מצוה ונעשה הפסד זכות לחבירם ונסלח לכל עדת בני ישראל כי לכל העם בשגגה ויעיין במג"א סי' שח"י בשם רד"ך ובט"ז יו"ד סי' צ"ט ודו"ק. וכלל הדברים שהי' לבעל הספר שני חזקות (א) חזקת מצוה (ב) חזקת ממון כי הרבה אנשים משלמים ממון כדי לזכות אותם לכתוב אות או תיבה אחת ויעיין במ"ל בה' מע"ק שלא יוכל ליתן אתרוג גרוע בעבור אתרוג טוב דדווקא גנב יוכל לפטור עצמו בכבש תחת שור דהא הבעלים לא הי' יכולים למכור קדשי הגוף רק ישיגו כפרה וגם בכבש יוכל לכפר אבל אתרוג הוא בר דמים וה"ה כאן גמר הכתיבה הוא שוה דמים ואמרינן אוקי לבעל הספר על שני חזקות שלו וכל הלוקח זכותו הוא מפסידו שלא כדת ושלא כדין והבן. ספק השלישי אם נאמר יען שאנשי בהמ"ד שגגו ברואה והיו זריזין

לזכות שלא כדת של תורה מה יעשה בס"ת אם גודל חטאם עד שפעלו פגם על הספר ולא יקראו בו בצבור או נימא אף שפעלו עולה בכל זאת לא פגעו בספר תורת ד' כלל וראוי לקרות בו בצבור ומה שעבר עבר. נלע"ד דאסור לקרות בו בצבור יען דנעבדה בה עבירה ששלחו בני המדרש את ידם במלאכת ריעם וכתיב אני ד' שונא גזל בעולה וחילי דידי מדברי תשובת הרא"ש שהובא בב"י יו"ד סוף סי' רע"ו וז"ל לקדור את האזכרות מן היריעה מוטב שיסלק היריעה ויכתב אחרת במקומה וז"ל הר"ר יהודה בנו בתשובה יריעה שהי' בה אזכרות שתים האחת היא מיותרת וקדורה בענין בנשאר נקוב מקום שם מוטב הי' לסלקו מלקדור האזכרות וכן כ' א"א ז"ל ואולי אם נקדור לא הי' מסלקו ומ"מ כיון שנעשה בה עבירה טוב הי' להחליפה עכ"ל ואומר אני ומה התם שלא עשה עבירה בכתב רק האיש עשה עבירה שעשה קדירה בשם שחתך מקצת היריעה אשר הי' כתוב עליו השם ונראה כהשחתה כמו שאמר ר"ט בשבת קט"ז על ספרי מינים שהי' קודר האזכרות שבהם ושורפן ונפסל בזה כל היריעה וכ"ש כאן שנעשה מעשה חמס בגוף הכתב אשר יפעל שם חדש שם ס"ת דכל זמן שלא הי' תיבת האחרונות כתובות לא הי' עליו שם ס"ת כמבואר בפרק הקומץ דף ל' ואין לך עבירה גדולה מזו שציערו לאיש ביום שמחתו והזיקו זכותו הן בממון והן במצוה שנפסל היריעה כולה דהא באותן תיבות או פסוקים נכתם עונם לפני ד' תמיד לכל הימים אשר יעמוד הספר והבן. ולא עוד ומה בקודר האזכרה שכבר חל קדושת היריעה לשם ס"ת נפסלת אם נעבד בה עבירה ק"ו אם נעשית עבירה בה טרם שחל על היריעה שם ס"ת דכלל גדול שגדול הכח אשר כבר חל שלא יופסל בנקל אבל נקל הוא שלא יחול שם חדש (דוגמא לדבר סברת הר"ן בנ"ט בר נ"ט דאיסורא אסור ונ"ט בר נ"ט דהתירא מותר) וה"ה נקל הוא שיפעל עבירה שלא יוכשר הספר אם נעשה בו עבירה מאשר יפעל עבירה לפסול ס"ת אשר כבר כשר ודו"ק. והרמב"ן במלחמות פ' לולב הגזול כ' וז"ל הלכך לולב הלקוח מן הגזלן לאחר יאוש לוקח יוצא בו ידי מצוה שהרי הדיוט מותר ליקח ממנו הקדיש גזלן בהמה גזולה אינה מכפרת ואינה קריבה שהרי אסור ליקח ממנו אמר הקב"ה ממני ילמדו בני והרי זה נכון עכ"ל הרי שחמור קדושה לגבוה וס"ת קדושה לגבוה היא וכ"ת שקריאת התורה הוה מדרבנן זה שיבוש דעכ"פ הספר צריך להיות קדוש כקדושת הגוף של קרבן ואז אם נתקדש הספר שהי' עליו שם ס"ת כשר לקרות בו מדרבנן וכל זמן שנעשה בו עבירה אשר יהי' פסול בקרבן פסול לקרות בו כסברת הרא"ש בקדירת השם ודו"ק. והתבוננתי אפשר דנהפוך הוא בשלמא אם כבר קיבל השם ס"ת ואח"כ נעשה בקדירת השם עבירה אמרינן כשם שאזכרה פועל קדושה על כל יריעה כמו שהבאתי למעלה בשם הסמ"ג ובני יונה

ה"ה אם נעשה אח"כ עבירה באזכרה פוסל כל היריעה אבל בשאר תיבות דלא פועלים קדושה על יריעה ה"ה שאין עבירה הנעשית בו פוסל היריעה כולה אך כל השופט בצדק וראה על האמת דגרע טפי אם בשעה שקבל הכתב ביריעות שם ס"ת נעשה בו עבירה שיעכב העבירה שלא יקבל הס"ת שם הכשרו בעבירה דכ"מ דא"ר ל"ת ל"מ אפי' בשוגג ואיך יפעול הכותב באותיותיו לגמור שם ס"ת אם הוא עשה אותם בעבירה יעיין רמב"ן במלחמות סוכה שגזל פסול אפי' ביו"ט שני ועיין סוף מנחות דף ק"ט כהנים ששמשו בבית חוניו לא ישמשו במקדש ועיין במג"א סימן קמ"ד בשם ירושלמי ועיין סנהדרין דף כ"ג ארבעים בכתפי וכשר ועיין תוס' ריש חולין ועיין בתשובת רשב"א הובא ברמ"א ח"מ סי' ש"ו ודו"ק שם. וידע מעלתו נ"ו הא דעבירה פוסל היינו אם העבירה הוא ביריעה או בכתב אבל בודאי בעבירה שחוץ מהם כגון שסופר מחה בכתב אפי' כמה אזכרות נשאר היריעה כשירה לכתוב עליו מחדש דהוא הגברא חטא אבל לא נעשה עבירה בגויל ועיין נב"י ח"ר יו"ד סי' ע"ז בד"ה עוד ימצא ראי' לזה ודו"ק. על כן לבי אומר לי שפסול לקרות בו בצבור כי נכתם בו עון בגמר הכתיבה והכל הולך אחרי החתום ובס"ת כתוב זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות וי"א שהוא דאורייתא בס"ת עיין שג"א סי' נ' ודו"ק. ספק רביעי דספר פסול מלקרות בו אם מהני בו תיקון שיהי' חוזר להכשירו ע"י שיעבור הבעל הספר קולמוס ויקדש אותן תיבות לשם ס"ת או לא מהני מה שמעביר בקולמוס ומקדש אלא צריך לגנוז היריעה הלז ולכתוב יריעה אחרת. ונלע"ד לחקור לכאורה הי' מסתבר שבעל הספר יעבור על אותן תיבות בקולמוס ויקדש אותם לשם קדושת ס"ת ויהי' נחשב לו כאלו כתבם הוא על היריעה מתחילה כסברת התוס' בגיטין דף י"ט דאם הכתב השני מחדש דבר אמרי' כתב ע"ג כתב הוה כתב יעו"ש ה"ה כאן כתב השני מחדש שם ס"ת על כל היריעות וק"ל. אמנם זה אינו אמת דבשלמא אם התורה מקפדת בס"ת שיהי' הכתובה לשם קדושת ס"ת או בתפילין לשם קדושת תפילין או בגט שיהי' נכתב לשם גרושין א"כ אם נכתב מתחילה שלא לשמו הראוי לא נעשה אותו כתב אשר הקב"ה מבקש וכתב השני נכתב כאשר פי ד' דבר אז אמרינן דכתב השני הוה כתב דהא כתב הראשון לא הוה אותו כתב אשר יוכל לפעול בשום פעם שם ס"ת או שם תפילין או שם גט אבל בנ"ד דנכתב הכתב לשם ס"ת בחיבוב מצוה בכל מחשבות ודיעות אשר פי ד' קבעו רק עבירה שבא מכח איש הכותב מעכב שלא יהי' הכתב לרצון לפני ד' ששונא גזל בעולה מצוה הבא בעבירה והוה העיכוב מכח הגברא החוטא נפשו אבל עכ"פ בכתב מיהא לא היה חסרון שלא יהי' חשוב כתב בס"ת וכיון דבעל הספר לא יוסף מעלה באיכות הכתיבה לא הוה כתב השני כתב כלל ודו"ק. וראי' לסברא הנ"ל

דמעולם לא שמענו לחקור כתב ע"ג כתב אי הוה כתב רק בשלא לשמו או לשמה אבל אי נכתבו תפילין שלא כסדרן או אם נכתבו בחק תוכות או אם נכתבו בעבירה יעיין א"ע סי' קכ"ג דנימא שיעבור עליו קולמוס לא שמענו אלא ברור יען שאין חסרון בגוף הכתב ל"מ העברת הקולמוס כלל גדול ע"ד רמז כמו שאמרו חכז"ל בזבחים דף ב' מינה מחריב שאינה מינה אינו מחריב כל שיש חסרון מכח הכתב מהני כתב שני וחסרון שחוץ ממנה לא מהני ודו"ק כי קצרתי. וגם מעיקרא אין לדמות כלל לסברת התוס' הנ"ל דבשלמא אם נכתב הס"ת או התפילין או הגט שלא לשמן א"כ לא פעל הכתב כח קדושה או כח כריתות וכתב השני מחדש כח קדושה או כח כריתות על כן כתב השני הוה כתב אבל בנידן שאלתינו דכתבו האותיות בדיו שלהם והתקדשו האותיות בקדושתם ולכל הפחות יש להם קדושת חומשין אשר גם המה בקדושת אותיות שמים רק חסר להם קדושת שם ס"ת לכל דיניו ולקרות בי בציבור עיין מג"א סי' קמ"ג אבל עכ"פ יש עליו קדושת חומשין וזה בודאי שכתב הראשון הוה כתב וכתב השני לא הוה כתב דנימא כתב ע"ג כתב הוה כתב ודו"ק (אח"כ מצאתי עוד בדברי אדמ"ו ז"ל חת"ס יו"ד סי' רע"ט ראי' למ"ש). ואגב גררא אזכיר פליאה נשגבה בעיני על הנב"י ח"ר יו"ד סי' ע"א בד"ה ועוד שהוכיח אם אחד נשבע בס"ת פסול עכ"פ נקרא שנשבע לשקר בס"ת שאפי' אם יש בספר כמה פסולים אעפ"כ עדיין קדושתו ראשונה קדושת ס"ת עליו דהרי אנו רשאין לתקנו ואחר התיקון מברכים עליו בציבור וקשה אחרי שקודם התיקון לא הי' עליו קדושת ס"ת איך חוזר אם נעשה התיקון בתיבות ואותיות שהי' פוסלים הקדושה לשאר הספר וכבר נפסל כלו ונסתלק קדושתו ואם תאמר שבתיקן אותן תיבות מעוטים חוזר ונתקדש כל הספר הא ליתא דבשעת הכתיבה צריך להיות הכל נכתב בקדושה ואם נכתב קצת הספר שלא בקדושה אף שכותב שאר כל הספר בקדושה הוא פסול וכל שם ושם צריך להתקדש בפ"ע בשעת כתיבתו וא"כ כשאירע פסול בספר הי' מסתלק הקדושה מכל הספר לא הי' שום תקנה לספר אלא ודאי שאף בשעה שנפסל נשאר על כל שאר הספר קדושת ס"ת יעו"ש. ואמרתי במקו"א אחרי נשיקות עפר כפות רגלי תורתו נ"ל דלק"מ דיש לנו שני מיני קדושה בספר תורה (א) קדושת הכתב שכל אות ותיבה וכל פרשה נכתבו במחשבות קדושת הכתב וקדושת אזכרות עד שנגמר חומש שלם (ב) קדושת ספר תורת ד' שנתחברו יחדיו חמשה חומשי תורה בתפירות על סדרן עד שלא חסר מתורת ד' מאומה אז בא לכל הכתב שם ס"ת ושם קדושת ספר תורה חמור מקדושת חומשין כנודע בדיניו בש"ס ופוסקים ואם בא אח"כ חסרון באות או בתיבה הלך מכל הכתב שם קדושת ס"ת כדאמרן בהקומץ דף ל' אפשר ס"ת חסר אות אחת וכתיב לקוח את ס"ת

הזאת דתורת ד' תמימה דווקא ואם חסר אות אחת לא הוה ס"ת רק קדושת חומשין שהוא בא לכתב בשעת כתיבה שהוא באותיות שמים וכאשר יתוקן אח"כ האות או התיבה שנפסל או שהי' חסר וכדומה בא בחזרה קדושת ס"ת יען שע"י האות נעשית תורת ד' תמימה וסופו כתחילתו כשם שבתחילה קבל הכתב שם ס"ת ע"ו אות אחרון כך עכשיו מקבל שם ס"ת ע"י אות אחרון שהי' חסר וא"כ אם הנשבע אמר אנכי אשבע בספר תורת ד' פטור דספר שחסר אותיות או תיבות הוה דבר שבקדושה אבל ס"ת לא הוה והארכתי בזה במקו"א והבאתי גם דברי ס' בני יונה שמהני אם מקדש ד' באות אחרון מן השם ופועל קדושה על כל השם וא"כ מאי כולי האי אם האות אשר פועל על הכתב שם ספר פועל הקדושה על כל הספר אבל בלא"ה נכון כמו רמזתי למעלה והבן ובזה יש לי להשיב גם על דברי אמ"ו ז"ל בחת"ס יו"ד סי' רע"ט בד"ה איברא רק אין פנאי כעת להרחיב פה. נחזור לענינינו דבודאי לא הוה כתב השני אשר יפעל קדושת שם ס"ת כתב אם העביר בקולמוס על כתב הראשון אשר הי' עכ"פ קדושת עצמן קדושת חומשין ודו"ק. שוב התבוננתי דבלא"ה א"א להעביר קולמוס לשם ס"ת הן אמת שתוס' חדשו סברתם אליבא דר"י ורבנן אבל לרב חסדא לא וכן מחמירים בא"ע סי' קל"א דלא מהני כתב ע"ג כתב אפי' אם כתב הראשון הי' שלא לשמה ועיין במג"א סי' ל"ג ובפרמ"ג שם וכ"ש בנידן שאלתינו דהי' כתב הראשון לשמו ויש עליו עכ"פ קדושת חומשין דלא מהני כתב ע"ג כתב ודו"ק. על כן להעביר בקולמוס ודאי לא מהני אבל אם לא הי' באותן פסוקים אזכרה אפשר למחוק אותן תיבות ולכתוב הבעל הספר מחדש אותן פסוקים נ"ל שנכון לעשות כן שלא תהי' צריכה היריעה גניזה דהא הכתב אשר בו נעשה העבירה נסתלק ונשאר היריעה כמקדם בלי שמץ פסול דאזיל הכתב והיא בקדושתה ולא דמי אם קדר השמות דנשאר נקוב לעולם וניכר שנעשה עבירה ודו"ק. ספק החמישי על מי מוטל לשלם אי על בעל הספר שלא קיים מצותו ומצוה לכתוב משלו או על אנשי בהמ"ד שהם גרמו לשלם הרבה למחוק את כתב ישן או אם יש בו אזכרה וצריכה היריעה גניזה ולכתוב אחרת אשר עולה הפסד רב. נלע"ד לכאורה אנשי בהמ"ד פטורין מלשלם דהא הוה היזק שאינו ניכר ולא שמי' היזק ואנשי בהמ"ד הי' שוגגין אומר מותר שוגג הוא עיין ט"ז יו"ד סי' צ"ט ואפילו אם נאמר שגגת ת"ח עולה זדון אבל כבר חדשתי במקו"א כי על רבים לא גזרו שיזיקו ח"ו במזיד השתא במקום דחששו על חשדא אמרי' ברבים ליכא חשדא עיין בר"ה דף כ"ד ובמג"א ה' שבת מכ"ש דלא חיישינן על רבים שיזיקו לחבירם וא"כ היזק שאינו ניכר לא שמי' היזק ופטורין מלשלם ודו"ק. אמנם אמרתי דנחשב היזק ניכר דהא מתחילה גויל חלק בלי שחרות ועכשיו ניכר בו קוי דיו רק אם הי' מהני להשלים כשרות

ס"ת הי' אותן צורת דיו תיקן ועכשיו דדיו הזאת לא פעל תכלית שם ס"ת א"כ נשאר היזק ניכר שעשו בידים שחרות על הגויל וצריכים לשלם וראי' לזה מדברי רמב"ן בדיני דגרמי שהקשה למה פסקי' בב"ק דף צ"ט טבח שאינו אומן חייב לשלם הא הוה היזק שאינו ניכר דמי יכיר אם שהה או לא ותי' דכיון דשחט שנחתך הצואר מעשיו ניכר דמעיקרא היתה חי ועכשיו שחיטתה מופרעת ומושלכת על הארץ רק אם היתה השחיטה כדת הוה האי היזק תיקן ואם שהה ולא הוה כדת ממילא ניכר מעשיו בהיזק ניכר יעו"ש דבריו מתוקים וה"ה כאן דניכר המעשה צורת שחרות האותיות וכיון דלא נפעל קדושת הספר הוה היזק ניכר וצריכים אנשי בהמ"ד לשלם ודו"ק. אך יש להשיב בשלמא אם עשה ניבול בשחיטה הוה היזק ניכר דלא פעל בשחיטה מאומה רק חתך הצוואר שתצא הנפש וניכר ההבדל בין החיה ובין המתה וה"ה כאן אם הכתב לא פעל מאומה להיות הפעולה נחשב לתיקון הי' נחשב להיזק ניכר אבל באמת עשה אותיות ותיבות אשר יש לו שווי' ללמוד ממנו לדעת כל יד החזקה ומורא גדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל וכדומה זה בעצמו שווי' ללמד לתינוק צורת אותיות וקריאת התיבות וגם פעל עכ"פ ע"י הכתיבה שנשלם קדושת החומש ולא נשאר רק היתרון השווי' בין קדושת חומשין לקדושת ס"ת זה הוה היזק שאינו ניכר דגם קדושת חומשין ושווי' של חומשין הוא כמעט שוה רק יש יתרון גבוה מעל גבוה למעלה בקודש והבן זה (ועיין במרן אמרי א"ש יו"ד סימן ק"ו בד"ה ועל). ובני הב' החרוץ ר' יעקב שלום נ"י אמר הבדל אחר בשלמא בהתנבל בשחיטה אפי' אם בעל בהמה בעצמו עשה כזה היתה ג"כ נבילה א"כ נחשב צוואר מפרעת היזק ניכר דכל הרואה יאמר מי שעשה מעשה הזה הזיק אפי' אם בעל הבהמה עשה זה הזיק לעצמו לעשות מבהמה חי' בהמה מתה וממילא אם איש אחר עשה זאת צריך לשלם ההיזק אבל בס"ת אם בעל הספר בעצמו הי' כותב האותיות לשמו לא הי' נחשב שעשה היזק לעצמו נהפוך הוא עשה תיקון אם הי' הוא כותב וצריכין אנו להזכיר יען דאיש שאינו בעל ממון עשה זה באלמות או בחטאתו כי לא ידעתי הוה היזק א"כ לא הוה היזק ניכר כיון דבלא הזכרת העושה לא נודע היזק כלל והוא דבר חדש בעז"ה ונכון בסברא. סוף דבר הכל נשמע שאנשי בהמ"ד פטורים מלשלם רק ופייסו על שציערו לעכוב מצותו וגרמו לו הפסד ממון ודו"ק והי' בדעתי לחקור עוד פרטים רק אני ערוד מאוד ולא באתי אלא לגלות דעתי לכבוד התורה הקדושה ויהי' חלקי עם כל הלוחמים מלחמות ד' אשר יאמר בספר דברי הד"ש. הק' חיים סופר:

סימן מט

שאלה איש אחד יש לו ספר תורה מירושת אבותיו דור אחר דור וקראו בו בבהכ"נ בשבתות ידועים כגון פ' זכור ובכל שבת שמוציאים שני ספרים וכן ביו"ט כי עשה הידור בספר הזה כי ראש המשפחה הי' אדם גדול בענקים בתורה ויראה וכתב בעצמו הספר לקיים מצות כתבו לכם וזה ימים בא תלמיד חכם עובר אורח והי' שם ביו"ט העבר וקראו אותו לתורה וכאשר ירד מן הבימה אמר שלא יוציאו עוד הספר לקרות כי בו כמה אותיות אדומות אשר אין בהם רושם שחרות דיו ואחר התפלה ביקש העשיר להראות לו אותיות ההמה אשר צריכים תיקון נעלו הספר ופתחו וראו בכמה יריעות אותיות אדומות וכמה שמות הקדושים אדומות ואמר הת"ח הנ"ל שאי אפשר לתקן הספר ושיעשו בו סימן במפה שלא יקראו עוד בו והביטו אחריו על הת"ח כי תורה חדשה היא לאמור על הספר אשר כל חפצים לא ישוו בו שנפסל לעולם ושאלו אם יש באמרות העובר אורח ממש או קרא האי ת"ח וטעה כי הדבר לפלא באזני כל השומעים לאמור ראו זה חדש הוא. תשובה ת"ח שאמר דבר אין מזיחין אותו עד שנדון אותו לכף זכות כי כבוד מלכי רבנן חקור דבר חלילה לחשוד לת"ח שלא חש על כבוד ס"ת ויצוה להניחו בקרן זויות ארון הקודש אם שיחת חולין של ת"ח צריכין לימוד ק"ו אם ת"ח אמר דבר הלכה בכל זאת מותר לכל אדם לברר מפי סופרים וספרים שיש תיקון סופרים לספר תורת ד' ואשר יתן ד' בפי אותו אשמור לדבר בעזהי"ת. ראשית יש לדון לכף זכות אם המצא ימצא בשמות הקדושים שחצי שם אחרון יהיו האותיות שחורות וחצי שם הראשון יהי' האותיות אדומות בלי רושם שחרות אז אם יכתב מחדש חצי שם הראשון נמצא דנכתב השם שלא כסדר והשכל גוזר דאין השם מן המובחר דזה אלי ואנוהו כתיב לכתוב אותו כסדר שהוא מפורש יוצא מפי כהן גדול ולא להיפוך לכתוב אותיות אחרונות קודם הראשונות דהא כיון שהדיו הלך ונשאר אדמימות פרח הכתב אזל הקדושה ונחשב לנו כאלו מקום אותיות אדומות לא נכתב מעולם וכבר העיר הרב הגדול מוה' טיאה ווייל ז"ל בנב"י סי' ע"ו דהשם צריך להיות כתוב כסדרן והנב"י שתק על ספק זה רק רחוק מהשכל שהי' זה מחשבת ת"ח הנ"ל דא"כ לא יופסל לעולם דברוב זמן יאדימו גם שאר האותיות מהשם ויוכל לתקן בהעברת הקולמוס. ויגעתי ומצאתי מחשבת ת"ח הנ"ל שהדבר מפורש שאין לספר תיקון כלל והוא כי אדמ"ו בחתם סופר סי' רנ"ו בד"ה היוצא מדברינו כתב וז"ל הס"ת הנ"ל אם השינוי לאדמימות מחמת יושן וכדרכו של דיו הרי הוא כשר שהרי נכתב בדיו וטוב להעבירו בקולמוס כדי לקיימו ימים רבים יותר כנ"ל וקרוב לוודאי אפי' בשמות הקדושים מותר בדיו ע"ג דיו דאין כאן מחיקה אבל אי נשתנה

לאדום ממש מה שאין כן וסתו של סתם דיו או אפי' רק לאדמימות רק שנשתנה מיד מהרה דנראה שאינה מחמת יושן אלא שנעשית הדיו על ידי המצאה חדשה מסממנים אחרים הרי הוא פסול מעיקרא ואסור להעביר על שמות שאינם נמחקין דהוה כמו דיו ע"ג סיקרא דמוחק התחתון ולענין קדושת השם אין חילוק אפי' נכתב בכל צבע אסור למחקו דהתם לא כתיב וכתבתם דנילוף כתובה בדיו אלא לא תעשון כן לד' אלקיכם וע"ז הנכתבת בכל צבע מ"ע ואבדתם וממילא לא תעשון כן לד' אלקיכם ובסת"מ לא כשר משום דבעי קדושת כתובה וקדושת כתיבה לא הוה אלא בדיו דילפינן מואני כותב וא"כ לענ"ד אין תקנה לאותו ס"ת עכ"ל ומעתה ברור שת"ח הידוע פסל הס"ת הלז יען שראה כמה אזכרות שהם אדומים א"כ לא מהני תיקון כלל. ועפר אני תחת כפת רגלי אדמ"ו ז"ל כי כפי הנראה לי מותר לכתוב ולהעביר הקולמוס על אזכרות אשר נתאדמו ממש ואגלה דעתי בעזרת חונן הדעת הנה קוטב דברי אדמ"ו ז"ל לפסול הספר הוא דאם אדמימות האותיות בא מחמת יושן ונקראים עוד דיו מותר להוסיף דיו אפי' באזכרות דדיו ע"ג דיו לא הוה מחיקה אבל אדומים ממש הוה כדיו ע"ג סיקרא דהתחתון הוה כסיקרא ואם כותב אח"כ עליהם בדיו הוא מוחק את השם דאפי' נכתב השם בצבע הוא מקודש ובסת"ם לא כשר משום דבעי קדושת כתיבה וקדושת כתיבה דוקא בדיו אלו תמצית דבריו הקדושים. ואחרון יצא ראשון מה שחידש אדמ"ו ז"ל דאם כותב בדיו על אזכרה מסיקרא מוחק את השם דבר זה נפלאת בעיני מאוד בש"ע סי' ל"ב בא"ח סעיף ג' כתב וז"ל אם זרק עפרות זהב על האותיות מעביר הזהב וישאר כתב תחתון וכשר אבל אם זרק הזהב על אות מאזכרות אין לו תקנה לפי שאסור להעביר הזהב משום דהוה כמוחק את השם עכ"ל ועיין מקור הדברים בב"י ולכאורה יפלא מאוד מה כתב דהוה כמוחק את השם בכ"ף הדמיון היינו מראית עין משמע אבל באמת לא הוה מוחק את השם וקשה הא באמת הוא מוחק את השם. ונלפע"ד ליישב בעזהי"ת דהנה מקור האיסור של מחיקת השם ילפינן מפסוק ואבדתם את שמם מן המקום ההוא לא תעשון כן לד' אלקיכם עיין שבת דף ק"כ ומכות דף כ"ב וא"כ כלל גדול בתורה אם אדם מישראל עושה איבוד בדבר אם הי' עושה בע"ז הי' מקיים מ"ע של איבוד ע"ז אז אם עשה ח"ו איבוד כזה בקדושת השם עובר על לאו דלא תעשון כן לד' אלקיכם דהכתוב השוה הדברים שיש מצוה לאבד בע"ז ויש איסור לאבד ח"ו בקדושת השם כמובן. ונחזי אנן אי הי' עומד שם ע"ז רשום בכפלים תחתון הי' כתוב בדיו ועליו זורק עפרות זהב ובא ישראל וקלף העפרות זהב ושמר את עצמו שלא יקלוף הדיו בוודאי לא קיים מצות עשה של ואבדתם את שמם מן המקום ההוא דהא מתחלה ביטל העפרות זהב את הדיו

והי' נראה ונגלה שם ע"ז במראות זהב ואח"כ אשר איבד מראות זהב של שם ע"ז נגלה ונראה אותו שם בעצמו במראות דיו ובאותו פעולה אשר יהי' מאבד שם ע"ז הוא מגלה אותו שם ע"ז בעצמו ולא קיים מצוה כלל דהא לא פעל מאומה. ואין להתעקש ולומר במה שנטל עפרות זהב קיים מ"ע של ואבדתם ובמה שגילה שם ע"ז של דיו עבר עבירה שחידש מחדש שם ע"ז כאלו כתבו מחדש זה שיבוש דהא בתפילין צריך להיות הכתיבה כסדרן ואעפ"כ בשאר אותיות חוץ האזכרות מותר לגרור עפרות זהב והם כשירים ואי הוה כאלו כתבם הוה שלא כסדרן וגם באזכרה הוה הטעם רק משום דנראה כמחיקת השם אבל אם עבר וגרר הזהב כשירים התפילין כאשר כתב הריב"ש בסי' ז' וז"ל וה"נ אפשר לומר בכתב האזכרות בזהב דא"א לתקן מפני שאסור למחוק את השם דאם עבר וגרר וכתבו בדיו כשר אלא שהמתקן עבר ומפני שאין תיקון בהיתר קתני בכלהו הרי אלו יגנזו עכ"ל הזהב בנידן שלו אם כתב מתחלה האזכרות בזהב על הקלף בלי דיו כלל וה"ה בנידן אם זרק עפרות זהב על האותיות בדיו דכשירים אם עבר וגרר והא שלא כסדרן מעכב בתפילין וע"כ אם נוטל עפרות זהב נשאר הכתב אשר כתב מאז והוה כסדרן וא"כ ממילא אם נטל עפרות זהב משם ע"ז ונגלה אותו השם אשר הי' תחתיו מדיו לא פעל מאומה לא קיים מצוה ולא עשה איסור ח"ו כאלו כתב עכשיו שם ע"ז חלילה ודו"ק. ואם כן אם הי' שם ד' הקדוש והנורא כתוב בכפלים מתחלה הי' כתוב בדיו ואח"כ זורק עליו עפרות זהב והי' כתב עפרות זהב מבטל כתב הדיו ובא ישראל וקלף העפרות זהב בשמירה גדולה שלא ינטל מן הדיו שתחתיו אז בוודאי לא עבר על לאו דלא תעשון כן לד' אלקיכם דלא עשה מאומה שיהי' איבוד ח"ו כי במה שנוטל עפרות זהב נגלה שם ד' אשר כתוב תחתיו בדיו ולא נחשב כאלו איבד ח"ו שם ד' דהא אם עשה כן בשם ע"ז לא קיים מצוה של ואבדתם את שמם וה"ה שלא עבר על לא תעשון כן לד' וזה ברור. אך הגם שאם גורר הזהב לא עבר על לאו דלא תעשון כן הגם שאיבד העפרות זהב מן השם יען כי נגלה אותו השם בדיו עכ"פ מאי אולמא לגרר העפרות זהב להיות נגלה הדיו הגם שלענין תכלית כשרות פרשה הנ"ל לתפילין או לתכלית כשרות ס"ת חשוב מראה דיו ממראה זהב עכ"פ לקדושת האזכרות ליתן כבוד לשמו של הקב"ה יש בזהב הוד והדר לשמו המהולל והמשובח כמבואר בב"י בא"ח סי' ל"ב דהי' ס"ד שיכתבו האזכרות בזהב קמ"ל שגם המה נכתבים בדיו אבל שאר אותיות פשיטא בדיו ולא בזהב יעו"ש וכל זה לתכלית כשרות ס"ת ותפילין אבל לקדושת השם בפני עצמו בודאי זהב נאה יותר מדיו זה אלי ואנוהו כתיב וא"כ אם גורר הזהב נראה כמוחק את השם דמאי אולמי לראות על תכלית ס"ת ולא על כבוד שמו וע"כ כתב בש"ע דנראה כמוחק את השם ולא מוחק ממש

והבן זה מאוד. ועיינתי במקור הדברים ומצאתי בנמק"י בה' קטנות שכתב בד"ה בזהב וז"ל כלומר שזרק זהב על כתב השמות שנכתבו בדיו אפ"ה פסול דס"ל כתב עליון כתב הוא ומבטל התחתון לפי שהוא מחקו אסור לקרות בו עכ"ל ודבריו נפלאים בעיני לא ידעתי להלמם אם יהי' כוונת הנמ"י שבזה שזרק עפרות זהב על אותיות דיו והוה כתב עליון כתב ונעשה מחיקת השם ולפיכך פסול לקרות בו יען שעבר עבירה מחיקת השם דבר זה אי אפשר לאומרו דלענין קדושת השם ליכא קפידא שיהי' בדיו דוקא שיכול נקדש השם בכתיבה בכל צבע שבעולם וכאשר הבאתי בשם אדמ"ו חתם סופר ז"ל והוא פשוט. ולפ"ז נחקור על הדבר איך הי' המעשה אם ישראל הי' נוטל עפרות זהב וזרק על שם ע"ז אשר הי' נכתב בדיו הכי ועלה על הדעת שישראל זה קיים מצות מחיקת ע"ז אשר כתב בתורה ואבדתם את שמם מן המקום ההוא רק גם עשה עבירה שכתב מחדש שם ע"ז זה אינו אמת דבוודאי נא התחיל לקיים מצות ואבדתם את שמם אלא הוא רשע עריץ שנתן נוי לע"ז שיהי' מוזהב בזהב שם ע"ז כי התורה אמרה ואבדתם את שמם מן המקום ההוא שלא ימצא שם ע"ז באותו מקום אשר הי' נכתב ובזריקת זהב על הדיו הגם שלא נראה הדיו על ידי כתב זהב עכ"פ לא אובד השם ע"ז מן המקום וממילא אם הי' כתוב שם השם הנכבד והנורא יזרק עליו עפרות זהב לא עבר על לא תעשון כן לד' אלקיכם כי לא איבד חלילה את שם ד' מן המקום אלא כסהו בעפרות זהב ועשה נוי והדור לכבוד שם הקדוש שיהי' לתפארת ואיך יאמר הנמ"י שעבר על מחיקת השם ולכן אסור לקרות בו וצע"ג. וגם לו יהי' שעבר בזה שזרק עפרות זהב על מחיקת השם נקנס לס"ת שלא יקרא בי ויהי' התורה מונח בקרן זויית ולא מצינו שיהי' מותר לבני נגרר הזהב דלדידי' קנסו רבנן לבנו לא קנסו ואטו אם עשה זה איש אחר אשר אינו הבעלים של ס"ת יקנסו לבעל הממון בעבור שאיש א' עבר ועשה מחיקת השם ועוד מה יהי' הדין אם זרק בשוגג או באומר מותר דלא שייך קנס בזה דבר זה אי אפשר לאמרו או לשמוע שיהי' זה מחשבות נמ"י ולא עוד שלא מצינו קנס זה מפירש אם אחד יעבור וימחוק שם בס"ת ועבר על מחיקת השם דיהי' אסור נתקן את הספר עוד והלא הבאתי למעלה דברי הריב"ש אם כתב מתחלה בזהב ועבר וגרר את הזהב וכתב בדיו הגם דעבר על מחיקת השם אעפ"כ הס"ת כשר ועי"ש וא"כ דברי נמ"י מופלאים מהכ"ת נאסר הספר יען שעבר על לאו דמחיקת השם וצע"ג. וראיתי בב"י סי' ל"ב שכתב וז"ל וכתב בנמ"י כתב את האזכרות בזהב כלומר שזרק זהב על כתב השמות שנכתבו אפ"ה פסול דס"ל כתב עליון כתב ומבטל התחתון עכ"ל ונ"ל דהיינו דווקא כשאינו יכול להעביר את הזהב אבל אם יכול להעבירו יעבירנו וישאר כתב התחתון מיהו באזכרות

נראה דאסור להעבירו משום דהוה כמוחק את השם ולפ"ז מש"ה נקט אזכרות דבהני הוא דאמרינן יגנז ואין לו תקנה אבל בשאר תיבות אינו צריך לגנוז דמעביר זהב וחוזר לכשרותי עכ"ל ומכאן יצא מ"ש בש"ע סעיף ג' דהוה כמוחק את השם לב נבון ילבב דהב"י השמיט תיבות "לפי שהוא מחקו" והסיב מחשבת נמ"י לדבר אחר דכתב עליון מבטל לכתב תחתון כל זמן שזהב על הדיו אבל אם יגררו חוזר הכתב לכשרותו אבל באזכרות אי אפשר לגרר דנראה כמוחק את השם כמו שפסק בש"ע ולכן יגנז כמובן. ולכאורה דברי הב"י נפלאים בעיני שפי' דכתב עליון מבטל כתב התחתון עד שיגרור הזהב ובאזכרות לא יוכל לגרור משום מחיקת השם וקשה לי הא מבואר בתוס' גיטין דף י"ט בד"ה דיו דכתב ע"ג כתב לא הוה כתב רק אם הכתב השני מתקן דבר כגון שהגט או הס"ת הי' מתחילה שלא לשמה ובכתב השני הי' לשמה אבל אם הכתב השני לא מתקן אז כתב ע"ג כתב לא הוה כתב יעו"ש ועיין בתוס' בשבת דף ק"ג בד"ה אמר ר"ח מתני' דלא כר"י דלר"ח איירי מתני' בכל גווני אפי' בגט ולכן אמר מתני' דלא כר' יהודה וכתב מהרש"א שם וז"ל דלא ניחא להו למימר דלר"ח אין חילוק בין כשמתקן ובין שאינו מתקן האחרון יותר מן הראשון דהך סברא פשוטה לחלק שהרי לא הוזכר בדברי ראב"י וע"כ הוא מפליג בהכי ור"ח לא פליג עליו אלא בהך טעמא דזה אלי ואנוהו וק"ל עכ"ל היוצא מדבריו דגם ר"ח מודה דאליבא דר"י כתב אחרון הוה רק כתב אם מתקן דבר רק ראב"י סובר דבגט גם רבנן מודים דהוה כתב דמתקן דבר ור"ח סובר דלרבנן אפי' אם מתקן אעפ"כ לא הוה כתב ודו"ק. ובש"ע א"ע סי' קל"א הובא שני דיעות דרמב"ם פוסק כר"ח דלרבנן אפי' אם הכתב השני מתקן כגון בגט דכתב השני מתקן אעפ"כ לא הוה כתב ופסול הגט הי"א פוסקים לחומרא כר"א בן יעקב דאם מתקן דבר אפי' לרבנן הוה כתב ולכן בגט מהני העברת הקולמוס לשמה לפסול לכהונה יעו"ש ועד כאן לא פליגו הי"א דכתב אחרון הוה כתב היינו אם הכתב השני מתקן כנגד הראשון אבל אם אינו מתקן כלום לא הוה כתב אפי' בשבת או בגט אפי' לקולא לא הוה כתב כמובן אבל אם העביר קולמוס שלא לשמה על הגט שנכתב לשמה בוודאי אינו פוסל וכבר הבאתי ראיות ברורות תל"י במקו"א וק"ל. ומעתה קשה לי איך נימא דכתב זהב יהי' מבטל כתב הדיו אשר הי' כתוב כדת כדין באזכרה לשם קדושת השם בקדושת תפילין וכתב הנמ"י וז"ל דס"ל כתב עליון כתב ומבטל התחתון עכ"ל כפי המובא בב"י וקשה הא כתב ע"ג כתב אם לא מתקן כלום לא הוה כתב וצע"ג. אמנם יש לתרץ בשלמא בגט או בס"ת חוץ מהאזכרות נכון הסברא כיון דכתב השני אינו מתקן א"כ יש בידו לגרור מה שהוסיף בדיו וממילא לא נחשב לנו כתב השני אפי' נשאר עליו על כתב הראשון

כלא נחשב הוא דכל יתר כנטול דמי ואין בכתב השני כח ליתן גרעון בכתב הראשון אבל אם זרק עפרות זהב על האזכרות דאסור לגרור הזהב דהי' מוחק את השם של זהב וכיון שלא יוכל לסלק את הכתב העליון אז הוא חשוב לכתב ומבטל את הכתב הראשון דכתב עליון אם הוה כתב הוא מבטל התחתון דזה גופי' בעי' דר"ל אי כתב עליון כתב אז מבטל התחתון ובאזכרות הוה כתב עליון כתב ומבטל התחתון ודו"ק. ובזה יובן דגמ' נקט הדין בכתב האזכרות וזרק עפרות יגנוז ולא הזכיר כלל מה יעשה אם זרק עפרות זהב על שאר אותיות ועיין בב"י שהעיר על זה ולפמ"ש נכון דבשאר אותיות אם זרק עליהם זהב אין כאן כתב עליון שמבטל התחתון ולא צריך תיקון כלל שגם אם ישאיר עליהם עפרות זהב לא יזיק ובאזכרות הוה כתב עליון ומבטל התחתון וצריך גניזה ודו"ק אבל על הש"ע קשה מנ"ל דצריך לגרור העפרות זהב דכתב עליון מבטל כתב התחתון עיין בש"ך יו"ד סי' רע"ו שצעק על הלבוש שמתיר לזרוק עפרות הב על שאר אותיות וקשה מצד הסברא הדין עם הלבוש דלא כש"ג ולמה פסק הב"י דגם בשאר אותיות צריך גרירה וצע"ג. וד' האיר עיני בדבר הלכה בעזה"י כי מאוד פלא בעיני דלא הוזכר הדין שאם זרק עפרות זהב על האזכרה ועבר וגרר הזהב שיהי' הספר כשר דריב"ש איירי אם כתב מתחלה בזהב ואח"כ כתב באותו מקום בדיו אבל אם זרק עפרות זהב וגרר הזהב אם הכתב התחתון כשר לא מצאתי מפורש וצע"ג. ואקדים דצ"ל דיש הבדל בין עפרות זהב על האזכרות ובין עפרות זהב על האותיות בעפרות זהב על האזכרות הוה במשל כמו בשבת אם כותב דיו על גבי סיקרא דחייב שתיים אחת משום מוחק ואחת משום כותב ובעפרות זהב על שאר אותיות הוה כמו בשבת אם כותב סיקרא ע"ג דיו ואבאר בעזה"י. הנה קדושת השם הנכבד הוא דבר קדושה בפני עצמו אפי' כותב את השם בקדושה על ידות הכנים או על מחנב בכל מקום אשר ישראל יזכיר שמו קדוש הוא וכן בכל דבר הכותב אפי' באיזה צבע שבעולם ובכל איזה כח אשר יפעל נחדש את השם הנכבד קדוש הוא אפי' אם כותב בעץ ובודאי נאה ומהודר כתב עפרות זהב באותיות השם מדיו שחורה דאין ענינות במקום עשירות ועיין בב"י דס"ד לכתוב האזכרות מתחלה בזהב רק לענין הכשר קדושת ס"ת או הכשר תפילין הקפיד הקב"ה להיות נכתב בדיו ולכן אם זורק עפרות זהב על האזכרות הכתובים בס"ת ותפילין הגם שלענין כשרות ס"ת ותפילין מגרע גרעו לכתב הראשון ע"י עפרות זהב אבל מה ענין קדושת השם לתכלית כל החפץ עכ"פ לקדושת השם בפני עצמו עיולי מעלי דהא נאה להשם שיהי' מזהיר כזהב ולכן אם כותב בעפרות זהב על דיו הוה כמו כותב בשבת בדיו ע"ג סיקרא דחייב שתים אחת משום מוחק ואחת משום כותב יען דדיו חשוב יותר מסיקרא ה"ה אם כותב

בעפרות זהב עילוי מעלי מוחק את הדיו וכותב בזהב דהא יש לגוף הכתיבה השני' מעלה על כתב הראשון והגם דנא עבר במחיקה הנ"ל על לאו דלא תעשון כן לד' אלקיכם כמו שבארתי למעלה הוא יען דאין בזה בזיון לד' דאלו עשה כן ח"ו לשם ע"ז לא הי' מאבד ע"ז אלא מכבדה ח"ו אבל עכ"פ הוה מחיקה בלי עשיות עבירה ודו"ק. אך אי זורק זהב על שאר אותיות ס"ת ותפילין דשם אין לדון על האותיות רק שיהי' עליהם קדושת ס"ת וקדושת תפילין ולענין הכשר תפילין או ס"ת הקפיד הקב"ה על כתב דיו וא"כ אם כבר כתוב כדת בדיו לשם קדושת ס"ת ותפילין והוא זורק זהב עליהם כתב השני גרוע מכתב הראשון ודומה כמו בשבת אם כותב בסיקרא ע"ג דיו אז כתב ודאי לא הוה רק אמרי לה משום מוחק חייב ואמרי לה פטור דמקלקל הוא ובשבת מקלקל פטור הגם דהוה מוחק עכ"פ מקלקל הוא אבל נענין כתיבת ס"ת ותפילין הגם דהוה מקלקל עכ"פ מחק כתב הכתוב וחסרו האותיות מן הספר או מן הפרשה ודו"ק. ובא ברוך ה' וראה בלשון נמ"י כתב עליון כ' ומבטל התחתון דדיו על גבי סיקרא הוה כתב עליון כתב לבטל התחתון דהא חיוב בשבת שתיים משום מוחק ומשום כותב וסיים וז"ל לפי שהוא מחקו אסור לקרות בו עכ"ל דכתב עליון של עפרות זהב פעל מחיקה ואסור לקרות בו דאין הספר שלם ואסור לקרות בו אפי' ביחיד וצריך גניזה אבל אין הטעם דעשה עבירה מחיקת השם רק הכתב זהב פעל מחיקה ודו"ק. רק כל זה באזכרות דאסור לגרור הזהב מע"ג הדיו ממש כמו שבארתי למעלה דהגם אם עבר וגרר לא עבר על לאו דהא יעמוד במקומו השם בקדושתו ע"י הדיו רק איסור יש בדבר לגרוע בכבוד והדר קדושת שמו דלתכלית תפארת השם נאה זהב יותר מדיו ואם עשה וגרר הוה עכ"פ כמוחק את השם וא"כ פעל הכתובה בזהב מחיקת האזכרה כאל חסר השם ההוא מן הספר דהא אין בידו לקלוף הזהב ונחשב למחיקה גמורה למחיקה עולמית דהוה נראה ונדחה אז אפי' חזר ונראה כיון דאידחי אידחי לעולם ופסול הספר לעולם לקרות בו אבל בשאר אותיות הספר דבידו לקלוף העפרות זהב וכל שבידו לא הוה דחוי' (ועיין זבחים דף ל"ג בדם הנשפך או קבל בשמאל) אז אם יקלוף הזהב כשר הספר דלא נדחה מעולם והוה רק כאלו הי' כסוי על האותיות אשר בידו ליטול אבל לא הוה כתב עליון כתב לבטל התחתון בתורת כתב דהא הכתב הראשון טוב ממנו וגם בידו בכל שעה לקלוף וכל העומד לקלוף כקלוף דמי רק יש מכסה זהב דבוק בו ואפי' בתפילין כשר ולא נחשב שלא כסדרן ודו"ק. העולה דדברי הש"ע עולה יפה עם דברי נמ"י הגם שהב"י השמיט תיבות לפי שהוא מחקו ובכל אופן אין כאן איסור מחיקת השם שיעבור על לאו הגם שזהב על דיו הוה לענין קדושת השם כמו דיו ע"ג סיקרא אפ"ה אם זרק זהב על שם קדוש בדיו לא עבר על לאו דמחיקת

השם דהא נשאר השם רק שהדרו ואפי' אם יגרור הזהב מהשם לא עבר על הלאו דלא תעשון רק דאין ראוי לעשות כן שממעט בגרירה ההוד וההדר של השם דנראה כמוחק ואפי' אם יכתוב בדיו על העפרות זהב לא עבר על לאו דלא תעשון דעכ"פ יהי' שם אותו השם בדיו דלא נשאר המקום בני קדושת השם רק דאסור לעשות כן למעט נוי השם דזהב טוב לקדושת השם עצמו מדיו ומיושב קושית אלי' רבה למה לא יעבור בדיו על עפרות זהב של האזכרות ולפמ"ש נכון דאסור לעשות הגם שמבקש לעשות תיקון לס"ת או לתפילין אבל ממעט בכבוד והדר השם ודו"ק (ועיין ר"נ פ' בני העיר אין מוכרין ס"ת בעבור ס"ת הגם דס"ת מעולה ומכ"ש שאין למחוק השם בעבור שם אחר להיות לו עילוי יתירה). תמצית הדברים דלא נזכר שיהי' באופן זה איסור מחיקת השם בכתב ע"ג כתב הן מזהב אשר נותן על הדיו או אם יתן דיו ע"ג הזהב או אם יגרר הזהב מעל הדיו דהכל נראה כמוחק את השם אבל אינו עובר על הלאו ורק למעט הוד השם נראה כמוחק את השם אבל אינו עובר על הלאו אבל בוודאי אם מעביר דיו ע"ג רושם אדמימות של השם אין כאן מחיקה נהפוך הוא שמהדרו ומיפהו כנלפע"ד בעזה"י. וחפשתי באוצר הפוסקים ומצאתי להגאון מהר"ש לנדא ז"ל בנבי"ת ס' קפ"א שנשאל אם מותר לצפות את השמות החצובות על האבן שהם בולטות ואינם ניכרים ואם יחפה אותם בזהב יהיו נקראים אי ליכא בו איסור מחיקת השם והביא שם דברי נמ"י שכתב בזרק זהב תיבות "לפי שהוא מחקו" אסור לקרות בו ופי' הגאון יען שעבר בי עבירת מחיקת השם צריך גניזה ואסור לקרות אפי' ביחידות יעו"ש שהאריך. נפלאת בעיני על אדם גדול כמוהו (א) הלא מבואר אפי' כתב זהב מתחלה ומחק את האזכרות וכתב בדיו כשר אפי' לקרות בו מכ"ש כאן דאין זה מוחק קדושת השם רק פוסלו שלא יוכשר לס"ת ובעבור זה יהי' נגנז ס"ת והגם שהב"י כתב טוב להחליף היריעה אם קדר השם הנעשה בו עבירה עכ"פ לא פוסל בדיעבד וכאן אמרו יגנז (ב) דשם נעשה העבירה בגוף היריעה דקדר ממנה השם אבל כאן מה שהאדם עבר עבירה ומחק השם עשה העבירה בכתב ולא בגוף הס"ת הנשאר לפנינו (ג) דהי' לנמ"י לומר הואיל ונמחק ולא לפי שהוא מחקו דקאי על הכתב או על הגברא ודו"ק (ד) דכבר בארתי הגם שלענין הכשר ס"ת גרועי גרעי ע"י שזרק על הדיו עפרות זהב אבל לענין קדושת השם עיולי קא מעלי והגאון כתב שם בד"ה אמנם וז"ל ובאותו זהב קא פוסל תיבת השם מקדושתו דאין עליו קדושת ספר תורה דהא הלכה היא לכתוב בדיו דוקא א"כ כיון שמגרע כתב הראשון מקדושתו הוי זה מוחק אבל כשהי' מתחילה בכתב צבע אחר שלא בדיו ואף שמחפה עליו זהב אח"כ אין זה מוחק דכיון שהשם גם עתה הוא נכתב ונקרא ומאי חילוק יש בין צבע אדום לצבע ירוק או

זהב הא הכל שלא בדיו והשם נקרא כמו מקדם אין זה מוחק את השם עכ"ל פלא בעיני מה איכפת לי' לקדושת השם שלא יוכשר לס"ת ולקדושת השם הזהב נאה מדיו ומכ"ש שלא נאמר יען דגרעו מהכשר ס"ת יהי' פוסל לס"ת כיון שאין כאן עבירות לא תעשון כן לד' אלקיכם נשאר רק כאלו מחק שאר אותיות בס"ת דשם בקודר השמות גוף הקדירה היא עבירה אבל עבירת מוחק את השם הוא דווקא אם עושה ח"ו איבוד לקדושת השם הנכבד שמו של הקב"ה וכאן נהפוך הוא שעשה לו הידור בזהב והיכן נכתב עבירה זה אם אדם פועל שלא יוכשר האזכרה לקדושת ספר ומכ"ש שנאמר בעבור זה לא יקרא בספר הזה עוד ודו"ק אבל זאת נלמד מדבריו דאם כותב איש על השם של צבע במראה אדום ירוק או זהב דאינו עובר על לאו דמחיקת השם כיון דהכתב נקרא כמו מקדם והבן זה דלא כאדמ"ו ז"ל. ויותר מזה אני מתמיה מה שכתב עוד שם בד"ה ואף שהקשה א"כ למה אסור לגרר הזהב מעל האזכרות בעבור איסור מחיקת השם הא כאשר יגרר הזהב יהי' נגלה השם בדיו ואדרבה לא די שאין בזה השחתה נהפוך הוא כ"ז שהזהב עליו הוא פסול וכאשר יגרר הזהב יהי' חוזר ונראה הדיו הוא כתב כשר כהלכתו ולמה יחשב זה למוחק את השם יעו"ש לא ידעתי מה הי' לו להגאון הנ"ל אטו השם של זהב אינו דבר חשוב ומקודש אשר יקרא בעצמו קדושת הגוף שהוא אחד משמותיו של הקב"ה מה איכפת לי' שלא יצורף להכשר ס"ת ואטו אם יגרר הזהב והשם של דיו יהי' נגלה ויוכשר לס"ת ירויח מזה אותו הזהב שהי' כתב עליון כתב והי' בעצמו קדושת החפץ שהזהב הוא שמו של הקב"ה אטו נאמר לזהב מעטי את עצמך ורד מגדולתך להרבות כבוד חבירך הוא הכתב התחתון של דיו ולו יהי' שאפשר לקלוף הזהב שלא יטחן עד לעפרות זהב אפ"ה עכשיו זכה להיות כתוב בספר תורת ד' ונתקדש הקלף על ידו דהא כתב עליון ביטל התחתון ונמצא השם של זהב מקדש היריעה וכאשר יוקלף אז מצדו פרח הכתב אזלה הקדושה מן היריעה רק יתקדש ע"י השם של דיו ומהכ"ת יהי' מותר לקלפו ובודאי הוה כמוחק את השם רק דלא עובר על לאו כמ"ש למעלה ודו"ק רק מה שמתרץ דעי"כ יהי' הזהב נפרך עד דק והוא בזיון הגם שאין בו עבירת מחיקה הוא אמת וברור אך יקשה לפי דבריו דיעבור עליו בדיו מחדש וג"כ אינו בדרך השחתה וק"ל. סוף דבר אם מעביר דיו על רושם אדמימות לדעתי אין בו מטעם לאו של מחיקת השם ומי שמעביר זהב על אזכרה הגם שמבטל כתב התחתון לא עבר על מחיקת השם וגם אם גורר עפרות זהב ונגלה שם של דיו ג"כ לא עבר על מחיקת השם רק נראה כמוחק את השם וא"כ בנידן דידן מותר להעביר קולמוס על הספר כך נראה לפע"ד אך לא אהי' כתלמיד החולק על רבו ולא יסמוך עלי לבדי אבל מסברא כאן דלא צריך לגרור רק לעבור

קולמוס אין בו איסור כלל ודו"ק. ואולי דעת אדמ"ו ז"ל מיד שמתחיל להעביר דיו על חצי אות אז הוה מחיקת השם דחצי רושם אדמימות נתמלא דיו א"כ נמחק האות ועדיין לא נגמר הדיו והוה בנתים כמוחק את השם אך גם זה לא נראה לי דסותר ע"מ לתקן בע"ז לא מקיים מצות ואבדתם את שמם מן המקום ההוא וה"ה במוחק את השם ד' ע"מ לתקן מיד באותו מעשה אינו עובר על לאו דלא תעשון כן לד' ואין לעשות חומרות לגנוז ס"ת ודו"ק. ומצאתי בפרמ"ג במשבצות זהב אות ב' שכתב וז"ל מ"ש הש"ך בס"ג אם זרק זהב מעביר ואע"ג כ"ז דלא מעביר פסול לא הוה שלא כסדרן כיון שאין כותב כ"א מעביר ונשאר התחתון ממילא ובא"ר אות ה' כתב בדיו וזורק זהב וחפוי דיו עליו אפ"ה פסול דאל"כ יש תקנה לאזכרות ועיי"ש וי"ל כשמעביר דיו על מקצת אות ועדיין לא השלימו נמי הוה כמוחק עכ"ל ואמרתי שישו בני מעי תל"י. הק' חיים סופר:

סימן נ

שמחת החג עם ברכת שמים מעל יבוא לראש גבר באחיו כהן שדעתו יפה במאור התורה שבילי פוסקים ונתיבות תשובות גדולי ישראל מונחים פתוחים לפניו חו"ב כמהו' ר' דוד הכהן נ"י סופר סת"ם בק"ק קוטב יע"א בפולין. אחד"ש אודיעהו כי שאלתו הגדולה עם בקיאות וחריצות פלפולו קבלתי לפני ר"ה רק מלבד משא דבר ד' אשר עלי נוסף לי עוד בשורה בעוה"ר בטוב ישמע כי בצום גדלי' מתה אחותי החשובה מ' מלכה ע"ה ה' הצדיק בכל דרכיו ואחרי יוכ"פ אמרתי בלבי חכז"ל אמרו ויהי ממחרת מחרת יוכ"פ ישב משה ולמד לישראל על כן עיינתי מעט בשאלה ואודיעהו מחשבותי ועל פלפולו לא אוכל לעיין כעת. שאלה סופר א' שכבר כתב כמה ס"ת ובכלם לא כ' השם יו"ד ה"א שבסוף עזי וזמרת בפ' בשלח לשם קדושה כלל יען שלא ידע אם זה שם קדוש רק הי' סבור שהוא תיבה פשוטה של חול וע"כ לא הבדיל בין הקודש ובין החול לכן באתי לשאול את פי הדר"ג נ"י מה דינם של הס"ת הללו ואופן תיקונם ומה דינם של כל הסתו"מ הזה עד עכשיו ומה דינו של הסופר הזה בעצמו עכ"ל. תשובה אדבר בעז"ה כאשר יתן ד' בפי על דין הספרים ואקדים חקירה אחת אם יש נאמנות לסופר לפסול הס"ת והתפילין שיצאו מתחת ידו בתורת קדושת החפץ ולדעתי הוא שורש גדול בעז"ה בנידן שלפנינו. הנה בא"ח סי' ל"ט סעיף ט' כ' המחבר וז"ל לקח ממי שאינו מומחה צריך לבדקן לקח ממנו מאה קציצות בודק מהם שלשה קציצות שתים של ראש וא' של יד או שתים של יד וא' של ראש אם מצאן כשרים הוחזק זה האיש והרי כולם כשרים ואין השאר צריך בדיקה עכ"ל וכ' המג"א בס"ק י"ב וז"ל בודק ולא חיישינן שמא עיבדן שלא לשמן דהכל בקיאין בזה (תוס') עכ"ל ונפלאת בעיני מאד מה מהני דהכל בקיאין

בעיבוד לשמה הלא אין מספר לדינים אשר צריך להיות הסופר נזהר בפרט בכתיבה לשם קדושת תפילין וקדושת אזכרות ולמה לא חיישינן שלא הי' הסופר בקי בהן וצע"ג. ואמרתי דבר חדש בעז"ה השם תפילין נתהוה על ידי שני פעולות (א) קדושת הקלף לעשות פעולת עיבוד בהעור לשם קדושה (ב) קדושת הכתב שפעולת הכתיבת פרשיות יהי' נכתבים לשם קדושה וההבדל ביניהם הוא שלהעור יש חזקת קמאי שמקדם היתה העור בעולם בלי שם קדושה דבשעת ההפשט מן הבשר לא היתה בקדושה אך בכתב ליכא חזקת קמאי דלמא מרגע שנעשה אותיות נתהוה בקדושה הגם שאפשר שנציירו האותיות בלי מחשבה לקדשם עכ"פ ליכא בעולם חזקת קמא שלא נתקדשו כמובן. ומעתה אם אנו רוצים להכשיר תפילין אשר לא ידענו אם נעשו כדת להיות כלי קודש אין לחוש שמא לא נכתבו בהכשר לשם קדושת תפילין או שמא לא נכתבו כסדרן אשר מעכב בתפילין או שמא נעשה חק תוכות וכדומה דאזלי' בתר הרוב אנשים אשר נשאו לבם לקרב לעשות מלאכות תפילין המה יודעים איך עושים כתיבות תפילין ולולא דלמד לא הי' נגש להתעסק להכשיל רבים כמו דאמרינן רוב מצוין אצל שחיטה מומחים הם ורוב העוסקים בניקר הגיד מומחין הם יעיין ברא"ש חולין בשם ראב"ד ורוב העוסקים לעשות מקוה הם מומחים יעיין בב"י ה' מקוואות סי' ר"א וסמכי' על רוב העוסקים בתפילין הם מומחים דנעשה בהכשר רק כנגד עיבוד העור דהי' חזקה קמייתא דהיתה פ"א בלא קדושה ויש חזקת קמא כנגד הרוב הוצרך תוס' לחדש דהכל בקיאין בזה דצריך להיות העור נעבד לשמן ולא הוה רוב בלבד אלא כל ולא חיישינן על שהי' חזקת קמא על העור וכל סופר לא יקרב אל מלאכת הקודש אלא אם יודע שנעבד העור בקדושה אבל על פסולים אשר יכולים לבוא ע"י הכתיבה ליכא קושיא דאין כאן חזקה המתנגדת וסמכינן על הרוב דכתיב אחרי רבים להטות ומשם ילפינן לילך בתר רוב ודו"ק. שוב נפל ברעיוני שרמב"ן במלחמות בסוכה פ"א השיב על בעה"מ דסובר דכתיבת תפילין וכתיבת ס"ת לכ"ע בעינן לשמה שהיא גוף הקדושה יעו"ש ורמב"ן השיג עליו דתפילין לא צריך כתיבה לשמה דבס"ת כתיב לכם וצריך כתיבה לשמה אבל בתפילין לא כתיב לכם והביא ראי' מגמ' הנ"ל אם צריכין אנו לבדוק בעבור טעות בכתב ולא חוששים דלמא לא הי' עיבוד לשמה או כתיבה לשמה והאריך עוד בקו' דלמא קטן כתבן או שמא להתלמד כתבן או דלמא לשם מזוזה כתבן ופסולין לתפילין אלא בודאי אין תפילין צריכים עיבוד וכתיבה לשמה ומסיים שהלכה רופפת אבל הכל מודים דמצוה מן המובחר שיהי' לשמה יעו"ש. ולפמ"ש יש הבדל גדול דהחששות אשר יתחדשו ע"י הכתב סמכינן על הרוב המצוין אצל מלאכות הקודש לתקן תפילין מומחים הם ואזלינן

בתר הרוב ולא חיישינן על המיעוט כלל דמי שכותב להתלמד ישמור עצמו שלא תצא מכשול מידו וליכא לברורי וסמכינן על הרוב אבל לבדוק אם אינם נכתבים בטעות הא איכא לברורי וצריכין לחוש על המיעוט ולברר אבל אם בדקנו ומצינו שנכתבים כדת וכדין שוב סמכינן דרוב הכותבים תפילין הם מומחין ויראי ד' וגדולים ויוצדקו דברי בעה"מ וכן הלכה באמת ורק על חשש עיבוד נכון דברי תוס' דכל המומחין נזהרין שלא לכתוב אא"כ ידעו שהקלף נעבד לשמה ודו"ק. והגם שהארכתי במקו"א דלפי דברי נב"י דחידש כלל גדול דלא אמרינן בס"ס היכא דאיכא לברורי מבררינן אלא דוקא אם בידינו לברר או איסור ברור או היתר ברור אבל אין אנו צריכין לברר אם יהי' נשאר ספק אחד ויהי' אח"כ ספק לחומרא יעו"ש ה"ה נ"ל כלל זה ברוב הגם דאמרי' היכא דאיכא לברורי מבררינן ולא סמכינן על הרוב זה דווקא אם אחר כך לא נצרך לסמוך על הרוב אבל אם בכל אופן נצרך לסמוך גם אח"כ על הרוב סומכין מיד על הרוב וה"ה כאן נימא הלא אפי' אם נמצא בלי טעות ע"כ נסמוך על הרוב לענין הכתיבה לשמה ושאר פסולין ונסמוך מיד על הרוב וצע"ג. זה לק"מ בשלמא מי ששחט או ניקר גיד או המשיך מים למקוה אמרינן כיון שאדם נשא לבו למלאכת תיקון איסור בודאי הוא מומחה על כך דאם לא הי' מונע עצמו מלעסוק בו אבל בתפילין אמרינן בהיפך דלמא באמת הכותב עשה להתלמד וכדומה וכתב בחסירות ויתרות שיהי' ניכר שלא כתב תפילין דהא הניח לפנינו רושם ניכר שנדע שהכתב הנ"ל לא הוא כתב תפילין שהרי פרש רשת לצוד בו כל רמאים אבל השוחט או מנקר או הממלא מים שלא הניח רושם להכיר א"כ בודאי לא הי' קרב לעשות מעשה שחיטה ומעשה ניקר או מעשה מילא מקוה אם לא שעשה בהכשר וזה סברא עמוקה בעז"ה ולכן לא חיישינן דלמא כתב על קלף שאינו מעובד דא"כ לא הניח מקום להכיר שהפרשיות פסולות וגם לא חיישינן שמא כתב להתלמד דא"כ לא הניח מקום להכיר אבל בחסירות ויתירות דהניח מקום להכיר דלא יבוא מכשול ואיך נסמוך על הרוב אם לא נבדוק מתחילה דלמא מצודתו של המומחה פרוסה שלא יכשלו בני אדם ומה שאנו סומכין על הרוב היינו אם עכ"פ ראינו שנחתכו הסימנים ויוכל להיות שחיטה וה"ה אם ראינו ניקר בגיד שיוכל להיות מנוקר וכן יוכל להיות מ' סאה מים שהמקוה נתמלאה בכשרות אבל עכ"פ צריכים אנו לבדוק אם יש כאן מעשה ראוי לשם שחיטה או ניקר או מקוה וה"ה כאן נבדוק אולי אין כאן מקום לתלות לאמור שהפרשיות הנ"ל נעשו בהכשר וראוי למצות תפילין וזה נכון מאוד בעז"ה. ועוד דאם יש עכ"פ צד אחד דיוכל להיות מבורר איסור צריך לברר הגם שיכול להיות נשאר צד דלא נוכל לברר אבל אם ספק אחד ישאר בודאי אז חידש הנב"י דלא צריך לברר בס"ס וה"ה ברוב לא צריך

לברר באופן זה דיהי' נשאר עכ"פ רוב להתיר אז מיד סמכינן על הרוב ואכ"מ להאריך. תמצית הדברים אם נראה ונגלה שאין טעות בכתיבה שוב אין חשש דלמא נעשה פיסול בגוף הכתיבה דיש חזקת כשרות שלא יקרב איש להתעסק בהכנת חפץ אשר יכשלו על ידו רבים מבני ישראל ומדראינו שקרב בודאי הוא מומחה ודו"ק. ולפ"ז אומר אני דבר חדש אם כבר נתחזק הס"ת או התו"מ בחזקת חפץ קדוש כי הי' סומכים על הרוב כל הנושא לבו להיות כותב ס"ת ותו"מ הוא יודע לכתוב להיות ס"ת כשר ותו"מ כשרים והי' מברכים עליהם ויצאו החפצים בהיתר שוב אין ע"א נאמן להוציא החפצים מחזקת היתר ועיין ט"ז סי' ח"י ביו"ד דמה שנתחזק בהיתר אפי' נמצא אח"כ ריעותא בסכין תלינן דאח"כ נפגמה ויעיין בתב"ש שם שמביא ראי' לט"ז מגמ' מכתובות דף כ"ד דכבר זכו הבעלים בזכות זה יעו"ש כי מתוק מכ"ש בנ"ד דלא נאמן ע"א לפסול ממון בעלים אשר כבר מוחזק בידם זכות חפץ קדושה וגם ממון דס"ת ותפילין הוא ממון יעיין במ"ל על מי שהזיק אתרוג של חבירו דצריך לשלם לו כל שווי' דאתרוג הוא ממון למכור יעו"ש ה"ה ס"ת ותפילין הן ממון למכור ואין ע"א קם להפסיד ממון חבירו דכתיב לא יקום ע"א באיש לכל עון ולכל חטאת יעיין בש"ך יו"ד סי' קכ"ז ס"ק ג' ודו"ק (הן אמת דיש לי אריכות דברים במקו"א אם מתחילה סמכנו על הרוב לא שייך כבר יצא בהיתר יעיין בספרי מ"ח ח"ר סי' ל"ו שהערותי על סברא הנ"ל אבל בנ"ד דהי' לנו לדון מתחילה אם ראוי לסמוך ולברך על ספריו ותפיליו וסמכינן על חזקת כשרות וק"ל). ואומר אני ק"ו מה התם דיש הדין דאם סכין לפנינו צריך לבדוק אעפ"כ אם יצא בהיתר תלינן דכבר הוחזק בהיתר מכ"ש כאן דכבר נתחזקו הס"ת ותפילין מכח רוב מצוין בכתיבת ס"ת ותפילין מומחין וסמכינן אפי' לכתחילה דנתחזק בהיתר ואין ע"א נאמן להפסיד ממון בעלים ודברי סופר שאומר שלא קידש הם כלא נחשב בעינינו ודו"ק. ולכאורה תלי' בפלוגתא דהרא"ה עם הרשב"א דעל הקו' איך סמכינן על הרוב מצוין אצל שחיטה מומחין הלא יש מיעוט דאינו מומחין ונסמוך מיעוט לחזקה והוה פלגא ופלגא כ' הרא"ה בב"ה בה' שחיטה וז"ל ולאו דווקא רוב אלא כל מצוין אומרי' שאין לך מצוי אצל שחיטה לעולם אלא מומחה והאי דנקט רוב אשגרת לישן הוא בגמ' וטעמא דמילתא דכל המצוין אצל שחוטה סומכין אנו לומר שהם מומחים לפי שדבר מפורסם הוא בישראל ואפי' אצל עם הארץ שהנבילה אסורה וכן אבמה"ח ואין תקנה בזה אלא בשחיטה הלכך אין אדם מישראל נזקק לשחוט לעולם אלא א"כ יודע ה' שחיטה ואלו הדברים קלורין לעינים עכ"ל וה"ה אני אומר דכל ישראל יודע חטא דלא תשא את ד' אלקיך לשוא ח"ו ואין אדם מישראל נזקק לעשות ס"ת ותפילין אא"כ יודע ה' סופרים (ועיין מחה"ש סי' ל"ט סקי"ג

דגם ה' כתיבת ס"ת מרובים דומים לה' שחיטה מרובים יעו"ש) וא"כ מסתבר דכמו שאין השוחט נאמן אם כבר הי' הבעה"ב אכל משחיטתו זה זמן זמנים טובא לאמור שלא ידע שה' הלכות שחיטה פוסלים גם בתרנגול למשל מי יאמין לו נאסור הבשר אשר ביד בעה"ב ה"ה הסופר אינו נאמן שלא ידע לקדש את השם דחזקה מי שכותב ס"ת ותו"מ יודע שהשם ק"ה הוא קודש וצריך לקדש אותו ואיך נאמן לומר שלא קידש את השם והגם דמחמירים בשוחט שלא נטל קבלה ואינו יודע עיקרי הל' שחיטה שאני התם דלמא לא למד כלל רק ראה שחותכים בצוואר וחתך גם הוא בצוואר אבל סופר הנ"ל שלמד ה' כתיבה ויודע לכתוב האותיות כתקונן וגם יודע שצריך הסופר לקדש את השמות ויודע כמה וכמה דינים רק אומר שלא קידש את השם בפסוק עזי וזמרת וגו' בודאי אינו נאמן כלל דכל הלומד הל' סופרים אינו מתחיל לכתוב סת"ם בלי שלמד הדינים ולדעת השמות אשר יקדש אותם הא למה זה דומה לשוחט שיודע הל' שחיטה רק יאמר שלא ידע שהם נוהגים בעוף תרנגול ודו"ק. אמנם לשיטת רשב"א במשמרת דסובר הטעם דגם מן המיעוט שאינם יודעים אפשר דשחטו שפיר והיה החשש שמא השחיטה נבילה מיעוטא דמיעוטא יעו"ש וזה שייך בשחיטה אבל בסופר בוודאי אם לא ידע דשם ק"ה צריך כתיבה לשם אזכרה ליכא לתלות דשמא קידש לשם אזכרה דמהכ"ת יהי' לו לקדש שם חול לפי דעתו לשם קודש הלא לא נכון לקדש שם חול במחשבת קודש כנודע בספרים הרומזים בגבוה מעל גבוה שאסור להוסיף מחשבות אזכרות על שאר תיבות וגם בלא"ה השכל גוזר שלא קידש חול לשם קודש וא"כ א"א לסמוך על הרוב העוסקים במלאכת סת"מ מומחין אם לא נטל קבלה והגם דעדיין נשאר סברא שרמזתי כיון דיודע הדין דהשמות קודש אינו נאמן לומר שלא הי' יודע על שם ק"ה כשם שאין השוחט נאמן שלא ידע שגם בתרנגול יש ה' הלכות שחיטה מ"מ אולי יש לפקפק כיון דנגלה ריעותא דלא ידע ניחש על למפרע ונאמין לו דלא ידע דשם ק"ה קודש ומברר דהוא מן המיעוט שאינם מומחין לגמרי. בכל זאת אפי' לרשב"א ליכא חשש דכבר חידש התב"ש בשמ"ח סי' א' סעיף י"ז וז"ל אם יודע כל הל' שחיטה רק בדין אחד הוא שוגה ואומר מותר על האסור דבין נטל קבלה בין לא נטל יש לאסור שחיטתו איזה ימים למפרע כדי להחמיר באיסורי דאורייתא ולהתיר מקודם זה משום ס"ס הנזכר וכו' וגם בלא נטל קבלה אין אומרים מסתבר דמעולם לא ידע כיון דיודע כל ההלכות עדיין הוא בכלל רוב מצוין עכ"ל הרי כיון שיודע רוב ה' הוה בלא נטל קבלה כאלו נטל קבלה וה"ה בסופר הנ"ל שיודע רוב הנ' סופרים אפי' לא נטל קבלה והגם דתב"ש החמיר שם על איזה זמן היינו דיש חזקת איסור מקודם וגם שם לא הוה רק להחמיר אבל לא להביא כתבי קודש שהי'

בהכשר לידי פסול ודו"ק. ואוסיף נופך במה שחקרתי במקו"א אם השוחט אינו יודע הדין ואומר על אסור מותר אשר עכ"פ נמצא פלוגתא בדין זה שיש מי שמתיר רק הדין נפסק לאסור אז יש לחוש בלא נטל קבלה דלמא מעולם לא ידע הדין לאסור הגם שאנו רואים שיודע הרבה דינים על בורין אעפ"כ כיון שלא נטל קבלה א"כ חיישינן על מיעוט דינים שלא ידע אותה מעולם (חוץ אם יודע הכל רק על דין אחד טועה כדברי התב"ש שהבאתי) אבל אם שוחט יודע דינים הרבה בהל' שחיטה ועל דין אשר אין בו פלוגתא כגון שצריך לשחוט הרוב סימן אומר שדי בשליש סימן בוודאי אינו נאמן דלצעורי הוא מכווין דמהכ"ת דלא ידע דין אשר אין פלוגתא כלל כיון שיודע הלכות על בורין אשר יש בהם פלוגתא מכ"ש שיודע דין פשוט אשר כל המתחילים ללמוד יודעים דין הנ"ל בודאי גם הוא ידע ושכח ויש לי בזה אריכות הערות (ויעיין בפרמ"ג ובקיבוץ דינים של יד אפרים ביו"ד סי' א' בשם יעב"ץ ובשם ר"י בי רב). וכן אני אומר הגם שיש פלוגתא בפסחים דף קי"ז על פסוק כי יד על כס ק"ה אם ק"ה קודש או חול אבל על ק"ה בפסוק עזי וזמרת לא הי' פלוגתא דהוא קודש ועיין באריכות בתיו"ט פ"ד דסוכה מ"ה על דברי כף נחת ויש"ש דבריו נעמו מאוד א"כ ק"ה שבפסוק זה מוסכם לכ"ע דהוא קודש מהכ"ת להאמין שלא ידע סופר כי שם ק"ה בפסוק זה קודש לכ"ע ואינו נאמן דלצעורי קמכווין דאטו הסופר הזה לא למד בינקותא רש"י בתורה שם שכ' וז"ל וזמרת דבוק הוא לתיבת השם עכ"ל וממילא ידע פ"א שתיבת ק"ה הוא שם קודש והוה כאלו נטל קבלה על שם זה ומכ"ש שנעשה סופר וידע שהשם צריך קידש אומר שלא קידש רק לצעורי' כי הוא יודע למי כתב ס"ת כנלע"ד לנכון ברור. ומצאתי להגאון ש"ש שמעתא ו' פ"ז שנתקשה למה השליח נאמן שקידש האשה ואמר לי ואח"כ אומר שרצה לקדש למשלח דנאמן דלפי דבריו עוקר החזקה כמבואר בתשובת מיימוני א"כ למה לא יהי' הסופר נאמן אם הס"ת ביד הלוקח שאומר שלא כתב האזכרות לשמו הלא עוקר החזקה שמעולם לא הי' הספר כשר ותי' שיש ב' מיני חזקות חזקה קמייתא וחזקת הוחזק לפנינו וחזקה שהוחזק לפנינו עדיף מחזקת קמא ומסיים וז"ל מש"ה בס"ת שהוחזק לפנינו בחזקת כשרות כיון דכל הסופרים כותבים ספריהם לשמו ומש"ה הוחזק הס"ת בחזקת כשר ומש"ה אין ע"א נאמן להוציא מחזקה אבל בהך דתשובת מיימוני בשליח שטעה ואמר לי וחזר ואמר שטעה דמעולם לא הוחזק לפנינו בחזקת א"א דכיון דאפשר שטעה וכמ"ש בתשובת מיימוני דאדרבה כיון דאמר בתחילה שרצה לקדש למשלחו א"כ מיקרי לא הוחזק לפנינו וגם חזקת קמא ליכא לדברי העד מש"ה נאמן עכ"ל דבריו מאירים כשמש בצהרים כיון דמתחילה הי' סומכין על חזקת סופרים שכותבים לשמו א"כ נתהוה חזקה

שהס"ת כשר א"כ שוב אין ע"א נאמן להוציא מחזקתו אשר נתהוה מכח סתם סופר כותב אזכרות לשמו ודו"ק וממילא אני אומר סתם סופר דורש לדעת איזה שמות המה קדושים ונתחזק הספר שכל השמות הצריכים קדושה נתקדשו א"כ אין הסופר נאמן להוציא מחזקתו לומר ששם ק"ה בפסוק וזמרת לא התקדש ודו"ק (ויעיין רשב"א בגיטין שם). ועלה בדעתו דשאני אם הסופר אומר שידע שאזכרות צריכין קידש ואף על פי כן מעל באומנותו שלא קידש האזכרות אז אינו נאמן שחזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן כיון שהוא חבר מלומד בדינים אינו נאמן לעשות עצמו רשע כנגד חזקת כשרות וחזקת אומן אין מרע אומנתו ועיין רש"י בכתובות דף כ' בטעם דאאמע"ר דהוא נגד חזקה יעו"ש) אבל אם אומר אדם שהוא אינו יודע הדין והי' שוגג באומר מותר ועי' ט"ז יו"ד סי' צ"ט על זה לא היה מעולם חזקת הספר דכל החזקה היה שהסופר בודאי עשה כדין וכדת אשר ידע שצריך לעשות אבל אם מעולם לא הי' חזקה על הספר רק מכח סתם סופר הוא מרוב בקיאים א"כ נאמן הוא להגיד על עצמו שהי' מן המיעוט שאינו בקי בדינים לברר המיעוט מן הרוב (ועיין ר"ן קדושין דף ס"ד לברר שהוא האיש המותר בה) זה שיבוש דאיש נאמן לברר שהוא לא הי' מעולם בכלל הרוב אם לא עשה מעשה לכנוס באותו רוב וכמו אם בא אחד ואמר שהוא כהן נאמן הגם שרוב מחזיקים בתורה המה רק ישראלים אבל כאן שעשה מעשה להחזיק עצמו מן סופרים היודעים דהא כתב סתו"מ ומכר אותם בודאי אינו נאמן על עצמו שלא הי' מומחה לדעת ששם ק"ה בפסוק עזי וזמרת הוא קודש אשר תינוקות בית רבן ידעו ונשאר בכלל רוב מומחים ומה שאומר שלא קידש את השם ק"ה אומר לצעורי פטומי מילי בעלמא ודו"ק. ואחר שכתבתי זה האיר ד' עיני שמצאתי בחדושי רמב"ן גיטין דף נ"ג שכ' וז"ל וראב"ד ז"ל כ' נ"ל דלאביי אם א"ל בשעה שיוצא מתחת ידו כל שבידו קרינן בי' ומהימן ואי לא א"ל בהאי שעתא לא מהימן כיון דפועל הוא בשעה שהמלאכה יוצא מת"י הו"ל למימר ואם אמר אחר מכאן אינו נאמן דלצעורי קאמר עכ"ל הרי שפתיו ברור מללו דאינו נאמן לאחר מכאן משום דלצעורי קמכווין וה"ה בנ"ד דלא נאמן ואומר לצעורי לחבריו ודו"ק וידעתי שיש לחקור שעושה דרך תשובה יהי' נאמן שכבר הלכו בכעין זה בשוחט אבל בכאן לפסול ס"ת ותפילין ומזוזות יש ללמד להעם שלא להאמין כי רחוק מהשכל ששכח לדעת שתיבת ק"ה הוא שם קדוש ויעיין ברמ"א ובש"ך יו"ד סי' קכ"ז ובאחרונים שם וק"ל. עוד הערה אחת דבנ"ד לא מעלה אפי' נטל קבלה מחכם דדרך החכם לשאול דינים ולו ששאל אותו כל הדינים וכאשר שאל אם צריך איזה יתרון בכתיבות השמות השיב לו דצריך לקדש אותו בקדושת השם אבל בודאי לא שאל ממנו לפרט לו כל השמות שבתורה

אשר צריכים קודש והלא החכם יודע דק"ה הוא כמו שאר שמות ולא בחן אותו לחקור אם ק"ה הוא שם קדוש ומהכ"ת לשאול על זה בשלמא לדברי כף נחת ויש"ש שהבאתי דסוברים על כס ק"ה חול אפשר ששאלו אותו החכם איזה שם ק"ה יקדש אבל לדברי תיו"ט וכן רוב אחרונים דכל שני פעמים ק"ה בפ' בשלח קודש א"כ בודאי המה נכללים בשאר שמות ולא נשאל עליו כלל ואולי נשאל מהחכם איזה שם ק"ה יקדש כדי להשמיע מפיו הדין ששניהם צריכים קודש ודו"ק. ואיידי דאיירי בענין אם נאמן לעשות עצמו רשע אם יאמר שבא להציל לאחרים אשר בזה יש סתירות גדולות בראשונים ואחרונים הערותי דבר חדש בעז"ה אם אומר רשעתו טרם שנכשל בו אחרים כגון בכהן שפיגל או אשה אומרת שזנתה וכדומה נ"ל דנאמן שמגלה הגם שחטא נגד ד' בכל זאת נשאר בחזקתו הראשון שלא להיות כירבעם חטא ומחטיא רבים דעכ"פ נשאר בחזקת קמאי חזקת צדקת שחוטא נפשו ולא חוטא ולא לו אבל אם אומר שחטא וגם החטיא לרבים זה ימים רבים רק עכשיו מתנחם ולא יחפץ להחטיא רבים על ידו עוד אז אינו נאמן דאין אנו מאמינים לו לעשות עצמו רשע בכפלים שחטא והחטיא רבים יעיין תוס' ב"מ דף ג' ובפירש משניות נדרים דף צ' ור"ן נדרים דף מ' ואין פנאי להאריך כעת ועיין במ"ל ה' תמורה. סוף דבר לבי אומר לי אם הסופר בקי בשאר דיני סופרים אין דבריו עושים ספק לפסול ח"ו הסתו"מ שכתב זה מלפנים ואין להחמיר לחוש על דבריו כלל כנלע"ד כעת וכבר הזכרתי כי אין עת פנאי לפני להעמיק בעיון אבל אודות הסופר גיליתי דעתי כי אקוה שיודיע לי מעלתו נ"י אם נמצא עוד חששות על הסופר ואז אקח מועד ברצות ד' דרכי לעיין בדבריו על עמודי בקיאות תשובות אחרונים אשר נוגעים לדיני מחיקת השם ועל הסמיכה שאומר מתחילת הכתיבה לקדש השמות וכדומה הד"ש. הק' חיים סופר:

סימן נא

שפעת ברכות עלי ראש כהן שדעתו יפה בשבילי ראשונים ואחרונים ובנתיבות הפוסקים והלכות המאור הזורח בתורה ה"ה כמהו' ר' דוד כ"ץ נ"י סת"מ בק"ק קוטב יע"א בגאליציען. מכתבו הגיעני אשר חיזק בשאלתו לחקור לפסול כל הספרים ותפילין ומזוזות שיצאו מידי סופר אשר נגלה עליו שלא מן ספרא דדיינא הוא כי ריעותות גדולות עליו אשר הודיע עכשיו במכתב השני וגם השיג השגות רבות על תשובתי אשר שלחתי לו ובכמה מקומות לא עמק בדברי ואפרשם כיד ד' הטובה עלי ומה שנוגע להערות חדשות לא אמנע עט סופר מלגלות דעתי בו בעזה"י ואני תפילה ד' יהי' עם פי שלא אכשל בדבר הלכה ח"ו ולא אבוש בעוה"ז ולא אכלם בעוה"ב. (א) ראיתי במכתבו שהעיר על אשר הפלאתי ביום ההוא על מג"א בסי' ל"ט בשם תוס' דלא חיישינן שמא נעבדו

שלא לשמן והקשתי לו יהי' שאין חשש על זה עכ"פ יש חשש על שאר דברים אשר צריך להיות הסופר נזהר וכתבתי וז"ל ובפרט בכתיבה לשם קדושת תפילין וקדושת האזכרות ולמה לא חיישינן שלא הי' הסופר בקי בהם עכ"ל במכתבי יראה בעיניו שדייקתי לשם קדושת תפילין וקדושת אזכרות שמבואר באו"ח סי' ל"ב סעיף י"ט וז"ל בתחילת הכתובה יאמר בפיו אני כותב לשם קדושת תפילין ומלבד זה בכל פעם שכותב האזכרה צריך לומר שכותבו לשם קדושת השם עכ"ל וע"כ אופה איך הביא המג"א דלא חיישי' על עיבוד שלא לשמה עכ"פ ניחש שלא הי' בקי שצריך לכתוב לשם קדושת תפילין וקדושת האזכרה הגם שכותב לשם תפילין ולשם אזכרה אבל לא כתב לשם קדושת תפילין וקדושת אזכרות ועיין בב"י מקור סעיף י"ט הנ"ל. ועתה אעתיק השגה שלו שכ' וז"ל ותמיהני שהלא מבואר במרדכי בפ' התכלת וז"ל תפילין יש להם בדיקה פר"ת משום דיכול לראות בדקדוק חסרות ויתרות ושאר דברים אם הם כתקון והא ליכא למיחש דלמא עיבודן שלא לשמן או כתבן לא לשמן דכל הכותב תפילין בקי בדבר זה ודמי להאי דריש גיטין סתם ספרי דדייני מיגמר גמירי עכ"ל הרי דמה דנקטי התוס' שהביא המג"א דהכל בקיאין בעיבוד לשמן חד מינייהו נקטו וה"ה דהכל בקיאין בכתיבה לשמה וקדושת אזכרות כי דברי התוס' דברי ר"ת שבמרדכי הם כנודע דסתם דברי תוס' הם דברי ר"ת ובפרט מבואר למעיין שכן הוא בכאן והתוס' לא הוצרכו להזכיר הכל בקיאין בעיבוד לשמה אלא לאפוקי מפירש"י דבתפילין לא מהני בדיקה כשלקחו שלא מן המומחה משום דחיישי' שלא עבדן לשמן עכ"ל לא ידעתי איך ראה בדברי מרדכי דכותב תפילין בקי שצריך לקדש הכתב בקדושת תפילין ואזכרות בקדושת אזכרות הלא בפירוש כתב דלא חיישינן דלמא עיבודן שלא לשמן או נכתבים שלא לשמן דכל הכותב תפילין בקי בזה שלא יהי' שלא לשמן אלא עיבוד וכותב לשם תפילין אבל מנ"ל שכותב לשם קדושת תפילין וקדושת אזכרה וכי תימא דרוב מצוין אצל תפילין מומחים הם ויודעים כל הדינים א"כ הי' להמרדכי לאמור רוב או כל המצוין אצל תפילין מומחים הם ולמה הביא כמו דאמרינן סתם ספרי דדייני מיגמר גמירי אלא רמז בזה כמו בגיטין דאמרינן כן לענין חשש לשמה ה"ה כאן אמרינן דלענין הנוגע בלשמה מיגמר גמירי דהא כ"ע ידעו שפסול שלא לשמה אבל שיהי' מומחים זה לא אמרינן ולכך צריך לבדקן בעבור חסירות ויתירות או שמא נדבקו האותיות ואין היקף גויל או שמא אין האותיות מודבקים בחלקיהם שראשי שי"ן אין נוגעים בקווים וכדומה וזה שכ' וז"ל או בשאר דברים אם הם כתקונן עכ"ל אשר אפשר להכיר עין בעין אם נעשה כדין וכהלכה ואי הי' רוב מצוין מומחים ומכ"ש אי כל המצוין מומחים למה לי לר"ת לומר וז"ל משום דיכול לראות וכו'

עכ"ל משמע אבל אי אינו יכול לבודקן אין קונים וקשה נהפוך הוא אי אין יכול לבודקן בודאי סמכי' על רוב מצוין הם אלא ברור דליכא רוב מומחים אעפ"כ לוקחים יען דיש בידם לברר ודו"ק. וראיתי שמעלתו נ"י הרגיש אי הר"ת סובר דכל המצוין אצל תפילין מומחים א"כ למה צריך בדיקה ותי' וז"ל שאני חסירות ויתירות דמצוי בהן הטעות אפי' במומחה גמור כנודע רק במומחה סמכינן שחוזר ובודק בעצמו אם לא יצא טעות מת"י אבל באינו מומחה חיישינן שיצא טעות באיזה חסר ויתיר אות ולא נתן לב לתקנו עכ"ל לא ידעתי איך דבר זה יצא מפיו הא הקו' הי' דנימא כל המצוין אצל תפילין מומחים וא"כ בוודאי גם זה עשה שלא הוציא מת"י בלי שחזר והביט בתוכם לבדקם וגם גוף הדבר רחוק בעיני הא פרשת תפילין מיגרס גרסין בפי סופר כמבואר במג"א סי' ל"ב ס"ק מ"ב ועיין בש"ע או"ח סי' תקצ"א ומהכ"ת יהי' שכיח במומחה חסרון ויתרון א"כ הי' לו להיות אסור לכתוב שלא מן הכתב ורק לזהירות אמר הר"י אסכנדרי שיבדוק הסופר כל פרשה משום שלא יצריך לפסול הפרשיות משום שלא כסדרן עיין בב"י סי' ל"ב אבל ח"ו לומר דמצוי טעות חסרון ויתרון במומחה ודו"ק. ובביאור מרדכי שם הוכיח דעכ"ח דר"ת מודה דאין רוב מומחים בחסירות ויתירות דא"כ למה לא יקחם על סמך שיבדקנו ואי דלמא ישכח ולא יבדוק מאי הוה כיון דאיכא בדיעבד רוב יעו"ש ומעלתו נ"י התחכם עליו ומביא דברי א"ז אשר כתב בסי' תקל"ג וז"ל דתפילין יש להן בדיקה כי לא חיישינן לעיבוד שלא לשמה דהכל בקיאים בכך והא דאין נקחין אלא מן המומחה היינו הבקי בחסירות ויתירות וכו' דכיון דלאו מומחה הוא לא סגי דלא חסר או יתיר עכ"ל והסביר מעלתו נ"י דברי א"ז הגם דסובר בשוחט אם שחט א"צ לבדוק אחריו וה"ה כאן הלא כבר התפילין נגמרו הי' לן לסמוך על הרוב בקיאים ביתירות וחסירות לכן הוסיף כיון דאם לאו מומחה הוא לא סגי דלא חסר ולא יתיר וא"כ ל"ק קו' מהר"ם בנעט דהכא מחמירים כיון דאינו מומחה לא סגי דלא ילקה בחסירות ויתירות עכ"ד אני לא זכיתי לראות ספר אור זרוע מעולם ודבריו נפלאים בעיני הלא האינו מומחה יוכל ליקח פרשיות תפילין מן מומחה לרבים ויכתב לו ממנו דוגמא לדעת בכל פעם שיכתוב תפילין שיהי' כתובים כהלכתן בלא חסר ויתר וא"כ מהכ"ת ישבוק היתר ויאכל איסור לכתוב משכלו הפרשיות וא"כ גם מן האינו מומחה יוכלו להיות בלי חסרון ויתרון ונהפוך הוא הלא ירא לנפשו פן יבדקו אחריו גם אפי' עפ"י מקרה ויראו שהוא עם הארץ ויגיע לו היזק א"כ בוודאי כתב הכתב מן פרשיות מומחה ולמה נאמר דלא סגי בלא חסר ויתר וא"כ נשאר קו' מהר"ם בנעט ז"ל אי רוב מומחים למה אין לוקחים הגם אם ישכח מלבדוק סמכינן על הרוב ודו"ק. הן אמת שיש לי מקום עיון בזה בחקירה אשר לי במקו"א דכל

מצוה היא נחלקת בשתים (א) מי שמקיים מ"ע וקבל שכרו מאת ד' חלף עבודתו אשר עבד מי שעושה בגד של ד' כנפות ומטיל בהם ציצית או מכניס תבואתו דרך פתח שער להתחייב יקבל שכרו פירות בעוה"ז וקרן קיימת לעוה"ב (ב) מי שמבטל מ"ע לא די שלא מקבל שכר נהפוך הוא ענש וענש נקרא פושע ישראל בגופן קרקפתא דלא מנח תפילין כי ביטל מ"ע חשוב לעבירה ולכן אמרו בכתובות דף פ"ו תפילין שאיני מניח מכין אותו עד שתצא נפשו דתפילין הוה מ"ע מחויבת אבל עלית הוה מ"ע דרשות רק בעידן רתחא נענש אבל הב"ד אין כופין על ציצית ובתפילין הב"ד כופין ולא משום שיזכה בשכרו רק שלא ימרה פי ד' להיות פושעי ישראל בגופן והדברים ארוכים. ולפ"ז אמרתי דבר חדש בשלמא באיסור סמכינן על הרוב הגם דאפשר שיבורר ויגלה שאכל איסור בכל זאת לא יקרה לו עונש בעבור זה דהא התורה התירה לו שיסמוך על הרוב וה"ה במי שסומך במ"ע על הרוב לא יענש גם אם נגלה אח"כ שלא הי' קיים בחפץ זה המ"ע דהא הי' מותר לו לסמוך על הרוב אבל בודאי לא יקבל שכר על קיום מ"ע אשר עשה בחפץ פסול יען דשכר מצוה בא אם נעשה הפעולה בחפץ הראוי אז עושה פעולת המצוה רושם למעלה כפי רצון ד' אבל אם החפץ הי' פסול ולא נעשה נחת א"כ הגם שחישב לעשות מצוה עכ"פ מצוה לא עביד (הגם דאמרו חכז"ל חישב לעשות מצוה ונאנס ולא עשה מקבל שכרו היינו אם נאנס אבל מי שסומך על הרוב ולא בירר הדבר אז אם לא עשה מצוה לא מקבל שכר) ולפ"ז אם אנו דנין אם יוכל לסמוך על סמך שיבדקנו אח"כ ואם ישכח הלא עשה כדת לסמוך על הרוב וג"כ לא יענש אבל בתפילין לו יהי' שאם ישכח יש רוב ולא יענש אבל עכ"פ דלמא הוא מן המיעוט א"כ לא יקבל שכר דהא באמת לא קיים מ"ע כלל רק לא יענש כמו אם לא עשה בגד ד' כנפות ודו"ק. ובעיקר קו' ביאור מרדכי כתבתי על הגליון שהקו' נפלאת בשלמא אי כל החשש שמא ישכח אח"כ אז מתירין אנו לכתחילה לסמוך על תיקון אשר יעשה אח"כ דאם ישכח נשאר הרוב ואם לא ישכח בודאי יעשה כהלכה אבל בתפילין כ' הרא"ש בסוף הל' תפילין וז"ל דחיישינן שמא יתעצל בבדיקתן וטורח הוא לו להסיר התפירה ולחזור ולתפרן עכ"ל ובנמ"י ה' ציצית כ' וז"ל שיש טורח לנתק התפירות ולבדקן בחסירות ויתירות ולחזור אותן ואתי למנועי ולא בדק עכ"ל א"כ אם חיישינן שיפשע ולא יבדוק בודאי אין רשאי לסמוך על בדיקה אח"כ כיון דאמרינן דיפשע ולא יבדוק ודו"ק וידע דיש לי עוד תי' אם יהי' הדין דניקח מאיזו מומחה אז נפסק רוב המצוין מומחים דדווקא אם אין מניחין לעסוק אינו מומחה אז יש רוב עיין תב"ש סי' א' ס"ק ל"ב ודו"ק. גם התפלא מעלתו על מהר"ם בנעט וז"ל וביותר תימה על הגאון הנ"ל שלא שם לב ללשון התוס' במנחות במקומו והוא

ביתר ביאור בחי' הריטב"א לעירובין צ"ז דלכן אין נקחין לכתחילה שלא מהמומחה כיון שצריך לקרעם ולבודקם גנאי הוא לסתרן ע"ש עכ"ל נפלאת שלא הביא דברי מרדכי שם במקומו שכ' וז"ל אבל תפילין אע"ג שיש להן בדיקה גנאי היא לקורען כדי לבודקן ואין נקחים לכתחילה אלא מן המומחה עכ"ל והי' יכול לתמוה איך שכח דברי המרדכי מיני' ובי' וכי יאמר מכ"ש דאוסף מיא וקמחא להפליא על גאון ישראל ביאר מרדכי. אך אני אודה ולא אבוש מלאמור כי נפלאת בעיני להבין המראה הגדולה הזאת מאי גנאי הוא סותרן כדי לבנותן לראות הפרשיות אם כשירות יתפרם בחזרה והוה סותר ע"מ לבנות ואם פסולים הם א"כ לגניזה הולכים ומי יחוש בזה לגנאי וצע"ג וגם זאת אדרוש מי שמע כזאת שלא יהי' לאדם רשאי להחמיר על עצמו לפתוח תפילין שלו כדי לבודקן אפי' בכל רבע שנה הגם שאין חיוב לבודקם אלא בכל שבע שנים עכ"פ מי שיחפץ להיות ירא וחרד על דבר ד' פותח תפילין שלו אפי' על חנם כחכז"ל איפסקי לי' כרעי' דויו ועוד הכי לא טוב לבחור רע במיעוט לפותחן ולבודקן מאשר יניח ביד האיש ולא ימצא קונה אותם אין לך גנאי גדול מזה והוא פלא. ולולא דברי מרדכי על הריטב"א לא הפלאתי כ"כ דריטב"א שם הקשה על הך ליקח תפילין ממי שאינו מומחה ונתקשה הא אין לוקחין תפילין ממי שאינו מומחה ותי' וז"ל הא אמר לכתחילה דלמא לא טרח לבודקן ועוד מפני שנראה כבזיון תפילין כשהוא קורע התפר ומוציא התפילין לבודקן אבל בדיעבד כשרין בבדיקה עכ"ל הרי שלא כתב שהיא באמת בזיון רק נראה כבזיון אבל המרדכי שכ' וז"ל גנאי הוא לקורען כדי לבודקן עכ"ל משמע שהוא באמת גנאי יפלא רק במרדכי חשבתי הפי' שהוא גנאי לאיש המוכרן לקורען כדי לבודקן ולא יאמינו לו שהם כשירים ועי"כ ימנעו רבים לבקש זאת מידו והחכימו רז"ל לכלל גדול שאין נקחין אלא מן המומחה אבל בריטב"א שכ' וז"ל שנראה כבזיון תפילין כשהוא קורע התפר ומוציא התפילין משמע שהוא נראה כגנאי לקדושת תפילין והוה פלא מה נראה כגנאי לתפילין וצע"ג. ונראה בעיני דהכוונה היא דכלל גדול שסתירת דבר שבקדושה חנם על לא דבר הוא בודאי גנאי חוץ אם עושה זאת לכבוד מצוה אז ההכרח לא יגונה ועיין במג"א סי' ק"נ אפי' בקדושת בהכ"נ יש איסור לאו בסותר יעו"ש וא"כ בכל איש אשר חושש שמא נתקלקלו תפיליו ברוב ימים או ברוב שנים ורעד ופחד שמא יברך ברכה לבעלה ע"כ הוא מוכרח לפתוח התפר ולבדוק תפילין שלו אין כאן גנאי לא לו ולא לסופר שבדקם נהפוך הוא תע"ב שהוא זריז ונשכר עיין פ' אותו ואת בנו ובתב"ש שם בש"ע אבל כאן המוכר אומר אני יודע שתפילין כשרים הם רק הלוקח יאמר לו אינו מאמין לך עד שתפתח התפר ואבדקם או אראה את הפרשיות לאיש היודע הלכות א"כ המוכר שיודע שהם כשרים

גנאי הוא לו ממש או נראה כגנאי אם יצטרך לקורעם ולהוציא הפרשיות חנם דהוא אומר ברי לי שהם כשירים ע"כ תיקנו שלא ליקח כלל ממי שאינו מומחה ודו"ק. וא"כ איפה הי' קו' ביאר מרדכי שיהי' רשאים ליקח על סמך שיבדקנו אותם אחר זמן מאיזה סופר ואם לחוש שמא ישכח מאי הוה הלא נשאר רוב אלא פשיטא דליכא רוב וא"כ אסור ליקח על סמך שיבדקנו אחר זמן זמנים טובא אלא צריך לבדוק אותם מיד כמו מזוזה וספרים שרואה אותם טרם שיעשה הקנין ואז נשאר באמת תי' הריטב"א ותוס' ומרדכי שנראה כגנאי או שהוא באמת גנאי ודו"ק כנלע"ד ברור בעזה"י. ובאמת הב"י בסי' ל"ב שלא הביא הטעם שהוא גנאי ואעפ"כ פסק בסי' ל"ט דאין נקחין ויהי' מוכרח כקו' ביאר מרדכי דליכא רוב מומחים אך לק"מ דהב"י הביא הטעם דיתעצל והוא שיטת רא"ש ונמ"י וריטב"א בערובין וא"כ בודאי אין סומכין אם חיישינן שיפשע ועיין בא"ח סי' ק"ח אפי' תחילתו בפשיעה וסופו באונס נחשב כפשיעה ואין לו תשלומין בתפילה ודו"ק שעשעתי כי יש בו לדינא הגם שאין בו נפקותא לנ"ד. (ב) ועל מה שחדשתי בסברת התוס' דעל הכתב שלא הי' לו חזקת חולין דהא על שעת כתיבה אנו חוקרים אם נתחדש בקדושה או להתלמד וכדומה אז סמכינן על רוב כותבי תפילין מומחים הם אבל על העיבוד העור הי' לו חזקת חולין והוה רוב כנגד החזקה והי' לנו לחוש ע"ז חדשו התוס' דכל העוסק בכתיבת תפילין נזהר בזה לחקור אם עיבוד לשמה ע"ז השיב מעלתו אריכות דברים והם מעידים שלא הבין בדברים רק עבר במהירות ולא אעתיק דבריו ולא אשיב עליהם רק אברר דברי מעט באריכות בעזה"י. הנה עשיית תפילין הוא המציאות כלי של קדושה כי הוא כלי קדוש לעצמו (ורבו הדינים הנוגעים בקדושתו ועיין בא"ח מסי' מ' מ"א מ"ב מ"ג וגם לענין הצלה בשבת וגם לענין שבועה וכדומה) וכל העושה אותם חידש כלי קודש ואם באו לקנות תפילין ולא ידענו מי עשאם נולד ספק אם הוא כלי קודש להזהיר בו בכל דיניו או אין צריכים להזהיר בו ככלי קודש ובאנו בסבך לחקור שני חקירות אשר כלי תפילין בקדושתו תלוי בו (א) שהתורה אמרה שתפילין יהי' נכתבים על עור בהמה טהורה בלבד ואותו עור יהי' מעובד ע"י ישראל לשם קדושת תפילין ואז כאשר תהי' העור מעובדת כך היא ראוי להעשות ממנו תפילין כמבואר בגמ' שבת דף ק"ח וברמב"ם פ"א מהל' תפילין אין כותבים סת"ם על עור בהמה טמאה אבל כותבים על גבי עור בהמה טהורה עכ"ל וכלל התפילין נכתבו על עור דווקא ואותו עור יהי' מעובד לכך אבל עכ"פ נשארה בשמה שם עור (ב) התורה אמרה שעל עור מעובד הנ"ל יהי' נכתב ד' פרשיות באותיות שלימות לשם קדושת תפילין והכתב יהי' נכתב כסדרן והאותיות יהי' נכתב מוקפין גויל ולא יהי' חק תוכות ויהי' נכתב ע"י גדול בר קשירה

וכדומה ואז כאשר יהי' שניהם יחדיו וישימו בבתים כדת וכהלכה אשר גם עליהם יש הלכה למשה מסיני ודינים מקובלים איך יעשה בצורתן ובקדושתן אז נשלם כלי חפץ קדוש וגם נתן הקב"ה א' מתרי"ג מצות שכל איש מישראל יניח כלי קודש על זרוע וראש בכל יום ויום וקיים בו מ"ע כמו שנוטל ד' מינים בידו קיים מ"ע ה"ה מי שמניח כלי קודש כזה מקיים מ"ע או שני מצות עשה עיין בט"ז או"ח סי' כ"ה. ומעתה אם נחקור אם הכלי אשר מונח לפנינו הוא כלי קדוש אנו אומרים העור אשר אגב הכתב הוא קדוש עיין שבת קט"ז לה הי' חזקת חולין דתחילתה נקראת עור ועכשיו היא נקראת עור הגם שנתעבדת ונתלבנת עכ"פ עור שמה ולהעור הי' חזקת חולין ועכשיו אנו רוצים לומר דנתקדשה אגב הכתב וראוי לומר אוקמי אותה על חזקת שלא נעבדה לשמה ואפי' אם כתב הסופר לשם תפילין נשארה העור בחזקת חולין ולא מהני דרוב סופרים כותבים לשמה הא כיון דעור לא נתקדש לא נעשה כלי קדוש ע"י הכתב ויש חזקה כנגד רוב ע"כ הוסיף דכל סופר אינו כותב אא"כ יודע שנעבד לשמה ואין לחקור דנסמך מיעוט שאינן מומחים לחזקת חולין של העור דלענין עיבוד אין כאן אפי' מיעוט דלא בקיאין לדעת דצריך להיות נעבד לשמה אבל אם נחקור על האותיות אי נכתבות לשמה דאנו דנין על עיקר הוייתן אי נתהוה בקדושה או בחולין ומסתבר כיון דליכא חזקה שהאותיות הי' פעם אחת חונין אזלינן בתר רוב הכותבים תפילין מומחים הם כמו רוב השוחטים ורוב המנקרים גיד או העושים מקוה מומחים הם ומהכ"ת לחוש על מיעוט כנגד דרוב ודו"ק בחרתי לבאר לפניו אלה הדברים וישפוט את עצמו ודל"ב. (ג) אך הוסיף כבודו נ"י קו' על מה שאמרתי הטעם דצריך תוס' לומר הכל בקיאים דבעו עיבוד לשמה משום דיש חזקת חולין א"כ נשאר הקו' כי הרא"ש בהל' קטנות כ' ג"כ כתוס' דהכל בקיאין דצריך עיבוד לשמה והא הרא"ש כתב בחולין בסוגי' דרוב בשם תוס' הא דסומכים ארוב מצוין אצל שחיטה מומחין ולא אמרינן סמוך חזקת איסור דאינו זבוח למיעוטא דאינן מומחים משום דמיעוט אינו מומחים לא שכיח עיי"ש וא"כ אף הכא הוה סגי לתוס' ורא"ש לומר רוב מצוין בתפילין מומחים אף דיש חזקה מנגדת ודו"ק עכ"ל. אמרתי אודיע לו הערה אחת אשר לי בחדושי תל"י והוא הגם דיש לכל ישראל חזקת כשרות על כל תרי"ג מצות שלא יעשו עבירה ולא יכשילו לחבריהם באיסור משום לפני עור לא תתן מכשול ועוד מטעם כל המביא לחבירו לחטוא נכנס תחתיו לעונש וע"כ סמכינן על כל איש ואיש במה שנוגע בכלל התורה כל זה דווקא על ודאי איסור אבל אם אנו דנין אם יש לכל איש ואיש חזקת כשרות שלא יעבור ספק עבירה או לא יכשיל חבירו בספק איסור ע"ז חזקת כשרות קלושה ויש בו חלוקי דינים וחילי דידי מדברי רבינו יונה בריש ברכות שכ' וז"ל

וכן במוצאי שבת צריך ליזהר ג"כ שלא לעשות שום מלאכה עד שיראה ג' כוכבים קטנים ואם הוא יום מעונן ימתין עד שיצא הספק מלבו ובע"ש ג"כ אם הוא יום מעונן יקבל אותו מבע"י מפני הספק וזה עיקר היראה ליזהר מהספיקות שלא לעשות המצות על דעת ההרגל שעונש הספק יותר מהודאי וכן מצינו שעל הודאי מביא חטאת ואמרינן דחטאת דנקא וכו' ואם מביא אשם על הספק כגון שהי' לפניו ב' חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן ואכל אחת מהן ואינו יודע איזה מהן אכל צריך להביא מב' סלעים וכו' והטעם בזה למה החמירו על הספק יותר מעל הודאי אומר מורי הרב שהוא מפני שעל הודאי משים אדם החטא על לבו ודואג אם מתחרט עליו וחוזר בתשובה שלימה אבל על הספק עושה סברות ואומר אותה חתיכה שאכלתי אולי היתה מותרת ולא ישים על לבו לשוב ולזה החמירו בו יותר עכ"ל וכן אמרו חכז"ל בברכות פ"ט על פ' ונגע לא יקרב באהליך שלא יבא מן הדרך וימצא אשתו ספק נדה כי מודאי אין צערו גדול כי יודע שלכך נוצר לקבל עליו עול מלכות שמים אבל בספק לבו נוקפו פן ואולי אינה נדה והגם שספק אסור מן התורה או מדרבנן ואסור לעבור ספק איסור ח"ו אבל עכ"פ נחשב לנגע באהלו אם אשתו ספק נדה והוא בא מן הדרך ומשתוקק אלי' וראיתי פי' זה על גמ' בברכות במפרש ונעלם ממני כעת לדעת מקומו איה (והבאתי ראי' מדמאי פ"ג מ"ג דבטבל לא גזרי' שלא יודיעהו ובדמאי גזרי' עיין תויו"ט וכן הבאתי ראי' מאיזהו נשך מרה"מ ומ"ל) ורמ"א ביו"ד בסי' קכ"ז כ' וז"ל ואשה נאמנת בדבר איסור לומר תקנתיו ודוקא בוודאי איסור כגון ניקר בשר וכדומה לו אבל בספק שמא אין כאן איסור כגון שצריכה לברר דגים טמאים מן טהורים או איסור שיש בו צדדים להקל אין אשה נאמנת דאשה דעתה קלה להקל עכ"ל עיין המקור בראשונים ובא"ח סי' תל"ז ובודאי ימצא ג"כ באנשים קלי דעת שתולין להקל אם יש צדדים רק חכז"ל שערו על הרוב שנשים דעתן קלות לרוב הגם שיש מועט צנועות אשר מדקדקין ומחמירין אעפ"כ אין לסמוך עלי' לומר שהיא מן המיעוט אבל באנשים שרוב מדקדקים אז אמרינן שנאמן זה האיש שאמר שבדק דאזלי' בתר רוב שאינם מקילים בדעתם הגם שיש צדדים להקל אבל אשה שרוצית להוציאה עצמה מן הרוב אינה נאמנת על עצמה כדי שיסמכו עליה אחרים ולא דמי לדברי ר"ן קדושין שע"א נאמן לכל הפחות לגרש דאין אדם חוטא ולא לו דשאני התם היא מוחזקת באשת איש והוא מברר שאצלו לא היתה אסורה מעולם דהוא קידש אותה ודומה לקצב שנאמן שחתיכה זו בחנות כשירה הגם שיש בחנות רוב טריפות עיין ר"ן חולין בסוגי' דרוב ובפנ"י בקו"א קדושין ובנב"י ח"ר א"ע סי' ס"ט וש"ש שמעתא ו' אבל אם הי' ספק איסור גם לפניו רק אומר בררתי וסלקתי האיסור או בררתי שלא הי' בו איסור כגון בדיקת חמץ

או בדיקת תולעים וכדומה אז גם באנשים יש מיעוט שמקילין לתלות בספק רק דאזלינן בתר רוב ונאמן שהוא מן הרוב ומה שנאמן אחד שבא מארץ רחוקה לאמור על עצמו שהוא כהן הגם שרוב המחזיקים בתורה ובמצות המה ישראלים או לויים והוא אומר על עצמו שהוא מן המיעוט הוא ג"כ יען שאצלו לא הי' ספק מעולם שהוא יודע מנעוריו שהוא כהן ואין כאן המקום לברר רק לא יכולתי לעצור בעד קולמוסי עכ"פ הא ברור דנקל לחוש שמא מקול איש בספק איסור אבל אם נתחזק איסור מתחילה אז לא ימצא איש שמקיל מספק הן לעצמו הן לאחרים כמובן בעזה"י. ובזה אמרתי להצדיק דברי בדק הבית בשער א' שכתב האי דנקט רוב מצוין אצל שחיטה מומחין אשגרת לישנא הוא בגמ' וסיים וז"ל וטעמא דמילתא דכל המצוין אצל שחיטה סומכין אנו לומר שהן מומחין לפי שהדבר מפורסם הוא בישראל ואפי' אצל עמי הארץ שהנבילה אסורה וכן אבמה"ח ואין תקנה אלא בשחיטה הלכך אין אדם מישראל נזקק לשחוט לעולם אלא א"כ יודע ה' שחיטה ואלו דברים קלורין לעינים עכ"ל ורשב"א במ"ה צעק עליו (א) וז"ל מה שאמר שהכל יודעים שאין תקנה אלא בשחיטה האי נמי תקנה עבדי לה שהרי שחוטה לפניהם (ב) כ' וז"ל ועוד דאי משום נבלה ואבמה"ח כמ"ש וכי השחוטה על ידי ישראל שאינו יודע ה' שחיטה נבילה היא או חייבין עלי' משום אבמה"ח הרי שחוטה לפניך ואתה אומר שיש בה משום אבמה"ח אין אלו אלא דברי היתול גם משום נבילה ליכא ונראה שהוא עושה שחיטת מי שאינו מומחה כשחיטת נכרי וזו שגגה גדולה עכ"ל. ולפמ"ש אמרתי להצדיק דברי הרא"ה דנודע דמפרכסת מותרת מאבמה"ח דבישראל בשחיטה תלי' מילתא אבל לשאר דברים הרי היא כחיה ואם נתנבלה בשחיטה האוכל ממנה כזית בשר מבית טביחתה כשהיא מפרכסת אוכל אבמה"ח עיין חולין דף ל"ג וברמב"ם ובש"ע ובאחרונים ובמ"ל ולח"מ א"כ מי שהולך לשחוט הוא מקבל על עצמו להתיר ב' איסורים (א) איסור אבמה"ח כזית בעודו מפרכסת ואפי' שעומד עלי' עד שמת או שיש בו איסור אל תאכל על הדם עיין בתב"ש באריכות עכ"פ הוא מתיר בני מעיים דכמאן דמנח בדיקולא דמיא עי' בגמ' דאין מזמנין לנכרי על בני מעיים חוץ משום דליכא מידי אבל בנתנבלה יש בו איסור אבמה"ח כמובן (ב) איסור נבילה אשר בא אח"כ אחר שתצא נפשה על כל הבשר (ואפי' על בני מעיים עיין בגמ' מיתה עושה ניפול) אם לא הי' השחיטה כדת וכהלכה לא הוה שוחט אלא מנקב והוה נבלה שמטמאה כי לא נשחטה אלא מתה ע"י נקב ודו"ק. וא"כ חידש הרא"ה במקום שאדם מישראל יודע שהוא הולך לחתוך בצואר שתצא נפש וחיות הבהמה ואם הוא אינו יודע הלכות שחיטה ויקרה לו פסול הגם שחתך כל ב' סימנים אם לא הוה כדת שנקרא שחיטה הוה נחירה אז יצא

מכשול מכח ב' חזקות איסור נבילה ואיסור אבמה"ח המה לכה"פ הבני מעיים ובמקום דאיתחזק שני אסורים לא יקרב איש להקל אם אינו יודע בנפשו שהוא מומחה כנלע"ד בעז"ה. ובזה אתרץ בשחיטה די אם אמרינן דמיעוט שאינם מומחים לא שכיחי ולא צריכים לומר דכל הקרב לשחיטה הוא מומחה דלו יהי' שיש מיעוטא דמיעוטא דלא הווין מומחין לא חיישינן על מיעוטא דמיעוטא דמי הוא שלא ידע כלל מעניני שחיטה דצריך לסלק חזקת איסור אבל בתפילין דסופר אינו הולך לסלק חזקת איסור אז יש חשש על מיעוט גדול דאינם בקיאין דלא ידעו כלל שצריך להיות הקלף מעובד לשמו ויש לומר סמוך מיעוט לחזקה ע"כ חדשו דנהפוך הוא הכל יודעים דצריך עיבוד לשמה והבדל גדול הוא דכל שוחט יודע עכ"פ שהולך לסלק חזקת איסור אבל סופר אין מסלק חזקת איסור כלל וכיון שאינו מומחה הולך וכותב כי לדעתו אין בזה עון אם לא ידרוש לאיזה תכלית נעבד העור והבן. (ד) וראיתי שיצא לדון על מה שהערותי לפי סברת נב"י דל"צ לברר אלא איסור ברור או היתר ברור ולא לעשות מהיתר ספק איסור והוא הדין כן ברוב הגם היכא דאיכא לברורי מברירנן וא"כ כאן דנסמוך על הרוב לענין כתיבה לשמה ה"ה דסמכינן לגמרי ומעלתו נ"י השיב וז"ל מה ענינו לכאן דאטו בשביל שלא נוכל לברר אודות חשש כתיבה שלא לשמה לא נצרך לברר ג"כ אודות חשש חסירות ויתירות הלא מפורש בר"ן וברמ"א יו"ד סי' א' סעיף ב' בשחט א' וליתא קמן למיבדקיה אף דסמכינן עליו לענין שאר חששות שבשחיטה משום רוב מצוין אצל שחיטה מומחים מ"מ מוטל לברורי אם נשחטו רוב הסימנים דכל מה שבידינו לברר צריך לברורי עכ"ל לא ידעתי איך העלים עין ממה שבארתי בד"ה ועוד דנב"י חידש זה רק אם ישאר עכ"פ ספק אבל אם יש שום אפשרות לברר איסור ברור צריך לברר וה"ה ברוב גם אם נברר מיעוט ישאר עוד רוב אחר אין צריך לברר יעו"ש וא"כ נכון שצריך לברר אולי ימצא שלא נשחטו רוב סימנים ויהי' איסור ברור ודו"ק. וגם העלים עין אשר רמזתי לו בקיצור בד"ה וזה הא דסומכים על הרוב לאמור רוב המצוין אצל שחיטה או רוב המצוין אצל ניקר גיד או רוב המצוין אצל מקואות מומחין הם היינו דווקא אם ראינו עכ"פ שעשה מעשה שחיטה היינו שנחתך רוב סימנים במקום שחיטה או שניקר הגיד בחתיכת ישראל מידע ידעו שנראה כאלו ניקר הגיד או שנמצאו קיבוץ מים הראוי להיות מקוה במקום שראוי להיות מקוה אז אמרינן רוב המצוין עשו מעשה שחיטה או עשו מעשה ניקר הגיד או עשו מעשה מקוה עשו כהוגן ובהכשר אבל אם אנו מסופקים אם הי' מצוי אצל שחיטה דדלמא לא נשחטו אלא חצי סימנים א"כ לא הי' מצוי אצל שחיטה אלא אצל נקב עיין רש"י חולין דף י"ט ע"ב בד"ה שחיטתו פסולה וז"ל ואע"ג דבמליקה כשירה התם הוא

דכולה מתחילה ועד סוף הוה מן המליקה והוה כשאר שוחט שניקב את הושט מעט מעט עד שגומרת שחיטתה עכ"ל א"כ טרם ששחט הרוב הוה רק ניקב הסימנים א"כ בוודאי צריכים לראות אם נחתכו הרוב סימנים במקום שחיטה דאל"כ לא נקרא דהוה מצוי אצל שחיטה נהפוך הוא המומחה סמך שלא יצא מכשול מתחת ידו דהא הניח מקום סימן מובהק לכל לדעת שלא שחט אלא הי' מנקב ומנבל (ויש לי בזה דברים בסי' כ"ה בדברי תב"ש ובפרמ"ג אבל אין פנאי להאריך פה) כאשר רמזתי בתשובתי בקצירת אומר. אך ראיתי שמעלתו נ"י השיג גם על מה שחדשתי סברא ישרה בעזה"י דעל חסירות ויתירות אשר ניכר לעינים יש לתלות ולומר שהמומחה סמך על זה שפרש רשת ללכוד בו הרמאי אבל בעיבוד דלא הניח מקום להכיר אז ממילא יש חזקה שלא הניח לצאת מת"י דבר שאינו מתוקן וכ' כ"ת נ"י וז"ל לפי דברי הדר"ג נ"י א"כ איך גונב דעת ומאנה את חבורו אונאה גמורה למכור בחזקת תפילין כשירים והוא יודע בעצמו שלא דיקדק בחסירות ויתירות ועוד הא גם לגבי ניקר אמרינן רוב מצויין מומחים אף שיהי' ניכר אם השאיר אחריו גיד או חלב ולא אמר שיעיינו אחריו ויכירוהו החלב והגיד הנשאר עכ"ל לא ידעתי למה לא עיין ברמב"ן בסוכה אשר רמזתי הכי אנו אומרים שהאיש אשר עשה התפילין הוא המוכר אותם אלא הוא כתב להתלמד או לאיזה תכלית אחר והניחם ולבסוף באו ליד מי שאינו מומחה והוא מוכר אותם יען שאינו מומחה ולא מכיר טעותם לא ידעתי איך שגה ברואה לחשוב שהוא בעצמו מכרן בעולם חס מלהזכיר א"כ עכ"ח אנו צריכין לחשוד אותו שרוצה לעבור על לפ"ע ולגרום ברכות לבטלה בכל יום והלא כל ישראל בחזקת כשרות אלא פשיטא הכותב הניח בכוונה סימנים שלא יטעה בו הוא בעצמו אם ירצה למכרם שיסתכל בו וימצא מפורש שהם פסולים ועכשיו נתגלגל הדבר או נאבדו או נגנבו או מת וירשו היורשים וכדומה (ועיין תוס' גיטין דף ס"ו דיבורא אמרי מעשה לא עבדי ודל"ב) ודו"ק. ומה שהקשה מניקר הגיד וחלב לק"מ דשם ניכר חתיכת ישראל כניקר הגיד והחלב אורחת עקלקלות ונראה כנוקר הגיד וחלב אבל בכ"ז המוצא את הבשר אינו מבין אם מנוקר היטב ועיין בגמ' פ' גיד הנשה חתיכת ישראל מידע ידוע ודו"ק (וכן מבואר ברשב"א חולין דף צ"ג יעו"ש). ועל מה שחדשתי בדברי הט"ז ותב"ש שדבר שיצא בחזקת היתר הוה חזקה מעלי' כמבואר ביו"ד סי' ח"י ה"ה כאן כבר נתחזקו הסת"ם שכתב הסופר בחזקת כשרות ומותרות לצאת בהם ולברך עליהם כ' מעלתו נ"י שגדולי אחרונים חלקו עליו וגם ספר גידולי הקדש הביא ראי' כנגדו ישמע דברי ספר הנ"ל לא ראיתי מעולם ולא ראינו איני ראי' אבל בחסדי ד' כבר הי' לי פלפול גדול עם ת"ח וחזקתי דבריו הקדושים כי דבריו אמתיים בעיני ובפרט אם אין נמצא ריעותא בגוף

הדבר רק ע"א יחפוץ להוציא החפץ שנתחזק בהיתר בודאי אינו נאמן ודבר שפתים יהי' להאריך פה. וראיתי שיצא גם להפליא עלי על מה שחקרתי בד"ה ועלה בדעתו הגם דסופר אינו נאמן שכתב האזכרות שלא לשמו יען כיון שהוא מלומד בדינים הוא חבר לאותו דבר וחזקה שאין מוציא מת"י דבר שאינו מתוקן ואינו נאמן לעשות עצמו רשע שעשה דבר אשר הוא כנגד חזקת כשרות וחזקת אין אומן מרע אומנתו אבל אם אמר שלא ידע מעולם שזה איסור נאמן רק חזרתי בי כי הלא עשה מעשה שכתב ספרים תפילין ומזוזות והחזיק עצמו לסופר מומחה כמו רוב סופרים ואינו נאמן להוציא עצמו מן הרוב כמבואר והתפלא מעלתו נ"י בשתים הלא אני בעצמי הבאתי הש"ס כיון הוחזק הספר בכשרות אין ע"א נאמן להוציא מחזקתו וא"כ מה מקום לחלק אם אומר שהי' מזיד או שוגג ואטו יהי' פועל נאמן לומר נטמא טהרותיך או נתנסך יינך באופן שלא הי' בידו להרחיק הגוי או השרץ אטו יען שאין הפועל מזיד בדבר יהי' נאמן להוציא הטהרות והיין מחזקת כשרותם (ב) התפלא הלא מפורש יוצא במרדכי פ' התכלת וז"ל לפי' אחר יש לומר דנקט בהניזקין לומר אזכרות משום דלא משוה אינש נפשי' רשיעא ובאזכרות יכול לומר שכחתי לכותבו לשמן הרי להדי' דמה שלא האמינו לסופר בפ' הניזקין לומר אזכרות לא כתבתי לשמן היינו אפי' אומר שהי' שוגג עכ"ל מע'. ידע דלא ירד כלל למחשבותי ואבאר מעט באריכות בעז"ה כלל גדול הוא אין אומן מרע אומנתו וזה בכל אדם עד בכמה דברים סמכו חכז"ל אפי' על עכו"ם קפילא משום חזקה דאין אומן מרע אומנתו ומכ"ש אם הוא בר ישראל אשר סמכו עליו שהוא יהי' השומר והפועל בדבר אשר נוגע בו באיסור והיתר ואפי' על דיבור בלבד חקרו חזקה שע"ש יען כי סמך עליו והבטיחו לעשות לו ומכ"ש הוא בפועל ושומר שבא בשכרו לשמור בכל דבר הנוגע ליראת שמים מזה נולד חזקה חדשה אשר נקראת חזקה לפנינו שהוא בודאי עשה כדין וכדת חיוב שומר ופועל במלאכות ד' שקולע אל השערה ולא יחטא ואם אומר ברוב ימים שמעל בפקודתו אינו נאמן לעשות עצמו רשע רע לשמים ורע לבריות הגם שאומר בפה שפשע בפקודתו אינו נאמן כנגד כשרות שלא הי' החזיר החפץ לבעליו ולא הי' מודיע מיד וגם נגד חזקת אין אומן מרע אומנתו ועכשיו נעשה רשע ורצה להזיק לחבירו וכדומה. ומעתה אי בא שומר או פועל בטהרות ואומר שכחתי מלשמור מטומאה של שרץ או טמא מת או יאמר שכחתי שיש איסור בנגיעות טמא או בנגיעת גוי אינו נאמן והטעם מי שהוא שומר ופועל באיסור והיתר הוא צריך ליתן ללב שלא לשכח הדינים אשר נוגע בשמירתו וגם לא ישכח מלשמור כי זה הוא חיובו להיות עיניו פקוחות ולבו יהי' פתוח לכל אשר נוגע בנשמה ואם אמר שהתרשל בזה הוא עושה בעצמו רשע וגם

מדבר נגד חזקת כשרות וחזקת אומן שאין מרע אומנתו כן הוא בסברא ישרה דאדם מועד לעולם להיות עיניו ולבו שם כל הימים באורח חיים למעלה ולמשכיל ודו"ק. וראי' ברורה לזה הבאתי מדברי תב"ש סי' א' ס"ק כ' שכ' וז"ל וגם מה שכתב ראי' מתשו' ר"ן דמקוה שמימיו מוחזקת להתמעט אין טובלין בו הכא נמי האדם בחזקת שוכח זה נמי אינו ראי' דא"כ איך אוכלים בישרא ניחוש דהשוחט שכח והאיך סומכין על סתם עדים ואפי' על מעשה דנעשה זה יותר מס' שנה כמבואר בח"מ סי' כ"ח ואפי' אם נעשה חשוד אח"כ אמרינן השתא דאיתרע אלא דחזקה על אדם שנותן לב בדבר שהנשמה תלוי בו ולולי שהי' נותן לב וידע בבירור לא הי' אומר וה"נ גבי שחיטה אי חיישי' שסבור שיודע והוא אינו יודע א"כ גבי כל שוחט ליחש להכי אלא אמרינן מסתמא יהב לבו וחוזר על למודו ומגרס גריסא אצלו וה"נ בשוחט זה אמרינן השתא הוא דאיתרע שלא חזר על למודו ושכח עכ"ל הרי דבר ברור שיראת ד' פועל כל זאת שלא ישכח א"כ גם זה נכנס בחזקת סופר שחוזר על למודו וגם יהי' נזהר בשעה שכותב את השם בס"ת לקדש אותו ואם אומר שלא עשה כן אמר נגד חזקת כשרות ונגד חזקת אומן כדברי ש"ש ואעפ"כ יפה אמר שעכ"פ באומר שוכח אינו עושה עצמו רשע כמו בשאר ס"ת שצ"ל שכתב בפי' שלא לשמן ודו"ק והי' בדעתי להביא עוד ראי' מגמ' נדה דף ט"ו ובב"י סי' קצ"ד דלכ"ע אי טבילה בזמנה מצוה מותר לבוא עלי' ולא צריך לשאלה דמסתמא לא שכחה אבל שם נאמנת עכ"פ אם אמרה שכחה במיגו דהיא נדה אבל למחרת אינה נאמנת דהיתה נדה. אך כ"ז אם מודה שידע רק טוען ששכח אינו נאמן שחזקת אומן ופועל שחוזר על למודו ופוקד אשר עליו לעשות אבל אם טוען עשיתי הכל כאשר למדתי רק הייתי שכוח מעיקרא מעולם לא נודע לי דין זה א"כ עוקר חזקת הספר כמו בהג"מ שעוקר חזקת א"א ויהי' נאמן לכן חדשתי יען דהכניס עצמו בחזקת סופרים מומחים אינו נאמן להוציא עצמו מרוב והבן בדברי בעזה"י. (ה) ועל מה שהוספתי להביא דברי רמב"ן שמפורש שיש לומר דלצעורי אומר כן וא"כ מלמדים את העם שלא יאמינו לו כי מדבר כן לצער את חבירו ולא לתלות שעושה דרך תשובה כי כן ראוי ללמוד את העם כדי שלא לפסול ספרים תפילין ומזוזות יעו"ש שלא כתבתי ללמוד לבעלים שלא יאמינו לו אלא כתבתי ללמוד את העם הב"ד יגידו שהעם לא יחמירו להאמין לו ומעלתו נ"י כ' וז"ל אם הבעלים מאמינים בלבם בכל גווני נאמן עיין תוס' קדושין דף ס"ו ובש"ך סי' קכ"ז ס"ק ט"ו וא"כ אף שהבעל הס"ת אינו מאמין לו אסור לעלות לס"ת הוא ולברך עליו עכ"ל בעיניו וראה שלא דייק בדברי שאמרתי ללמוד את העם ועיין בהגהות הגאון ר' ברוך פרענקיל שם שהביא דר"ת כ' בפי' דלא כהש"ך וגם הי' לו לטייל ארוכות מי

הגיד לו זה לדבר ברור זה הוא המצאתי כתוב בב"י סי' קכ"ז ורוב הפוסקים חולקים עליו ויעיין במרן חת"ס יו"ד סי' קכ"א דחקר דיהי' כע"א בהכחשה דרק הוה כנוגע בדבר וגם הוא כתב דרוב הפוסקים חולקים שמותר לכ"ע ודו"ק. ולולא דמסתפינא אמרתי דכאן בס"ת תפילין אשר בכל יום יהי' ברכה לבטלה וביטל מ"ע אם הבעה"ב מכחישו ומברך על האי ס"ת ותפילין הוה הבעלים כע"א דעלמא המכחישו דאל"כ יהי' איסור עולם כל ימי היות ס"ת ותפילין וחזקה על כל איש מישראל אם הי' לו ספק בלבו הי' מאמין לו כדי שלא יברך ברכה לבטלה ויבטל ממצות דחזקה דניחא לי' לאינש לעשות מצוה בממונו (עיין במעשר בבכורות ועיין בראש נדרים בסוגיא דטמאה אני לך) ודל"ב. וגם לא אעלים דחקרתי פ"א דנאמנות ע"א צריך להיות עפ"י דבורו אבל אם הבעלים מאמינים לו כבי תרי דתלי' גם בנאמנות אשר יאמינו לו הוה רק שווי' נפשי' חתיכה דאיסורא ולא דיהי' נחשב לנו שהוא באמת האיסור שאומר דבכ"מ שנאמן ע"א אפי' בלי שהעולם רוצים להאמינו אז הוא נאמן שהחתיכה אסורה בעצם באותו שם איסור שאומר ואמרי' האיסור בע"א יוחזק ואם התרו בו אח"כ לוקין עליו כנודע מירושלמי ורמב"ם אבל אם אינו נאמן רק מכח שנותנים לו נאמנות א"כ נאסרו מכח שווי' נפשי' חתיכה דאיסורא ואין לוקין אח"כ עליו אפי' אם הותרו בו והוא דבר עמוק וגדול בעז"ה ואכ"מ להאריך. ומה שהתפלא מעלתו נ"י על שאמרתי ללמוד העם שלא יאמינו לו דזה לא נאמר רק התם שהי' לחוש שירגילו להקניט לחבירו ע"כ אמרו ללמוד כן שלא יהי' רגילים לעשות כן אבל בנ"ד לא שייך לומר כן ע"כ דיבורו הגם שלא ביאר למה לא שייך כאן לגדור גדר סתמא חשב דמהיכי תיתי לחוש שיהי' רגיל סופר לפסול תפילין או ספרים ובפרט אזכרות להביאם לפסול ע"י שיהי' קודר אותם יפה העיר ובכ"ז נ"ל פשוט שמותר ללמוד דעת העם שאינם מחויבים להאמין לסופר שלא ידע הדין אם החזיק עצמו ברוב העוסקים בתפילין מומחים הם ואפי' אם ימצאו אנשים אשר מאמינים לסופר שיש עי"כ תיקן לספר שיעבור סופר אחר הקולמוס לקדש את השם דהא בהשם שנתקדש מותר להעביר הקולמוס פעם שני להתקדש כאשר ביאר הנב"י ח"ר בא"ח סי' א' ראי' מתשובת הרא"ש יעו"ש והגם אם לא נתקדש בתחילה הוה כעג"כ ספק בדין אי הוה כתב הגם שכתב הראשון לא הי' לשמה וכתב השני הוה לשמה כמבואר בא"ע סי' קל"א ובמג"א סי' ל"ג עכ"פ הוה ב' ספיקות דלמא משקר הסופר ואת"ל דלא משקר דלמא כעג"כ נחשב לכתב אם מוסיף עכשיו לשמו ובודאי מותר אח"כ להורות לעם שלא יאמינו לו דאולי כתב שני הוה כתב וכשר הס"ת ובפרט בקריאה שהיא דרבנן חוץ מזכר ופרה (ידעתי שהדבר צריך בירור ולא מנעתי לפתוח בכח דהתירא ואי"ה אדבר בה) ודו"ק. ואשר העיר

דבש"ס איירי בכל אזכרות שייך שדיבר כן להקניטו אבל בנידן שם אחד שנקל לתקן איך שייך לומר להקניטו אומר כן עכ"ד דבר זה אינו כלל מי שיש לו ספר חדש מצער עצמו להקדיר שם אזכרה וליתן מטלית עליו יהי' נכתב השם צער גדול הוא לו ועוד עי"ז מקניט לחבירו על כל הספר כיון שנפל בהא מי יודע מה יולד יום בעתיד וגם מה שנשאר במכוסה אין לך צער גדול מזה ודו"ק כל זאת הודעתי למעלתו נ"י להצדיק דברי תל"י וגם הוספתי הערות רבות ובהשאלה לא אשיב כעת כי ראיתי שצריך עיונא רבה אחרי אשר הודיע לי מהסופר דברי בורות וברצות ד' אשיב כפי אשר יחנני ד'. הד"ש הק' חיים סופר:

סימן נב

שאלה סופר שכ' תפילין למכור לכל הבא לקנות ומסר למוכר ספרים חמש זוגות תפילין ובשבוע אח"ז בא הסופר להמוכר ספרים והביא לו חמש זוגות תפילין אחרים וא"ל הרי לך חמש זוגות תחת חמש זוגות שמכרתי לך זה ימים כי שכחתי לקדש השמות שבהם ולבי עלי דוי פן יכשלו על ידי רבים והשיב המוכר ספרים מה אעשה אנכי כהיום מכרתי אותן וקבלתי ריוח נאה ואם אודיע להקונים כדבריך אצרך להחזיר להם המעות ולא יקנו עוד תפילין ממני באשר יהי' לבם נקפם על כשרותי או כשרותך ושאל המוכר ספרים אם צריך לפרסם המכשול כדברי הסופר או לא. תשובה לכאורה פשוט גדול דאינו נאמן כמו דאמרינן בגיטין דף נ"ה סופר שאמר ס"ת שכתבתי לפלוני אזכרות שבו לא כתבתי לשמן אם הס"ת ביד הלוקח נאמן להפסיד שכרו וא"נ לפוסלו והובא להלכה בשו"ע יו"ד סי' רפ"א סעיף ה' וז"ל ס"ת שאמר הסופר לאחר שיצא מידו לא כתבתי האזכרות לשמן א"נ לפוסלו שמא לא נתכוין אלא להפסיד על הלוקח או על זה ששכרו ודומה שאינו מפסיד באמירה זו אלא שכר האזכרות עכ"ל וא"כ ה"ה בתפילין אם אמר אזכרות שבהם לא כתבתי לשמן אינו נאמן לפסלן דהוא סבור שלא יפסיד אלא שכר אזכרות ולא שכר כל הפרשיות בשלמא אם הי' אומר גוילין שלהן לא עבדתי לשמן אז יודע דמפסיד הכל אבל באזכרות טועה בדר' ירמיה שלא יפסיד אלא שכר האזכרות דעיין בחי' רשב"א בגיטין דף נ"ד דאפי' ביריעה אחת או בדף אחד איכא ג"כ חילוק הנ"ל אם אמר גוילין של הדף או היריעה לא עבדתי לשמן נאמן אבל אם אמר האזכרות שבדף או ביריעה לא כתבתי לשמן אינו נאמן דעיקר החילוק אם יש לטעות אי טועה שלא יפסיד רק דבר מועט ממה שבא לפוסלו או שיפסיד כל הדבר שבא לפסול עיי"ש ודו"ק. וחדאי נפשאי שמצאתי הדברים מבוארים ברמב"ם פ"א מה' תפילין ה' ח"י וז"ל ס"ת תפילין ומזוזה שאמר הסופר אחר שיצאו מת"י לא כתבתי האזכרות שבהן לשמן אינו נאמן לפסלן

אבל נאמן להפסיד כל שכרו ולמה א"נ לפסלן שמא לא נתכוין אלא להפסיד על הלוקח או ע"ז ששכרו ודומה שאינו מפסיד באמירה זו אלא שכר האזכרות לפיכך אם אמר ס"ת זה או תפילין אלו עורות שלהן אינם מעובדות לשמן מתוך שנאמן על שכרו לפסלן שהרי הכל יודעים שאם אין העורות מעובדין לשמן אין לו שכר כלל עכ"ל הזהב הרי שפתיו ברור מללו אם אומר תפילין או מזוזה האזכרות שבהן לא כתבתי לשמן נאמן להפסיד שכרו ואינו נאמן לפסלן והבן. אמנם כד דייקת הדבר צריך עיון גדול ואבאר בעזה"י דהנה הדברים נפלאים בעיני דהגמ' הזכיר המעשה שהי' בס"ת והרמב"ם ביאר הדברים ג"כ על תפילין ומזוזות וא"כ דרכו של רבינו ב"י בשולחן ערוך להעתיק לשון הרמב"ם כהויתו וכאן בשו"ע סי' רפ"א העתיק לשון הרמב"ם על ס"ת ועזב להעתיק על תפילין ומזוזה והוא פלא גדול. ונלע"ד לבאר בעזה"י כי עמקו מחשבותיו בזה דלכאורה יפלא איך טעה ר' ירמיה לאמור שמפסיד שכר האזכרות ולא שכר כל הס"ת אי נפסל הס"ת ע"י שלא נכתבו האזכרות לשמן א"כ פשיטא דהפסיד שכר כל הס"ת ואי לא נפסל הס"ת עי"כ א"כ למה יפסיד שכר האזכרות ומצאתי אח"כ במרדכי פ' הנזקין שהקשה קו' זו איך סבר ר' ירמיה שלא יפסיד רק אזכרות ממנ"פ אם כשר הס"ת בלי שנכתבו אזכרות לשמן לא יפסיד כלום ואי לא כשר מהכ"ת לא יפסיד כל הספר ותי' דהוא סבור שיעביר עליהם קולמוס ויקדשם עיי"ש וא"כ לכאורה ק' איך ניחא לר' ירמי' שא"נ על הס"ת לפסול הא ינוכה לו שכר לכתוב האזכרות פעם שנית והלוקח לא יפסיד כלום דהא יוכל לצוות לעבור עליו קולמוס ולקדשם א"כ מי הפסיד רק הסופר דהא הלוקח לא יפסיד כלום דבשכר האזכרות אשר ינוכה מהסופר ישלם לסופר אחר להעביר עליו בקולמוס ולקדשו ויהי' נאמן אפי' לפסול הס"ת ודברי מרדכי נפלאים מאוד דא"כ הי' לר' ירמיה להקשות שיהי' נאמן על הס"ת עד שיתוקן האזכרות והסופר הראשון ישלם השכר וצע"ג אמנם לק"מ דזה גופא הי' קושי' ר' ירמי' נהי דמפסיד שכר אזכרות שכר ס"ת כולה מי הפסיד וא"כ מתוך שנאמן להפסיד שכרו נאמן לפסול האזכרות שבס"ת עד שיתוקן בהעברת הקולמוס אך לפ"ז ק' מה דאמר אח"כ שאני התם דטעה בדר' ירמי' ופירש"י שמכוין להקניט חבירו וק' ממנ"פ אי ידע הסופר דס"ת מנומר פסול א"כ נשאר קו' המרדכי עי"כ ידע דיפסיד כל שכר הס"ת ואי דלא ידע הדין דכל הס"ת פסול והאמין דיוכל להעביר עליו קולמוס א"כ מגיע כל ההפסד רק לו שינוכה לו שכר האזכרות ובאותו סכום יתקן הלוקח הס"ת ויהי' נאמן לפסול הס"ת דהא ע"כ אומר אמת וצ"ע. אמנם לק"מ דחיישינן הגם שספר כשר אבל עכ"פ מחזי כמנומר וחפץ הסופר להקניט לחבירו שיהי' לו ס"ת דמחזי כמנומר שלא מזיק לו כי יפסיד הוא שכר האזכרות ולא בעל

הס"ת רק דחפץ בהפסד מועט להקניט לחבירו שיהי' לו ס"ת מנומר ועיין רש"י שכ' וז"ל התם א"ל דמשקר ונתכווין להקניט וסבר שלא יפסיד אלא שכר האזכרות כר' ירמיה אבל הכא גבי קלפין דיודע הוא דיפסיד כל שכרו ואתא ואמר אימר קושטא קאמר עכ"ל ראה דרש"י לא נקט דמכוין להפסיד לחבירו דבאמת יודע דלא מפסיד לחבירו ולא מזיקו אלא מקניטו שיהי' לו ס"ת מנומר וא"נ ול"צ להעביר עליו קולמוס ולקדשו ודו"ק. וכ"ז ניחא לרש"י דנקט רק להקניטו אבל מצאתי בנמ"י וז"ל טעה בדר' ירמיה כיון שאין מפסיד אלא שכר אזכרות שאינו אלא אחד ממאה משקר שיפסיד חבירו כל הספר שהוא מכוין להזיקו עוד שם וז"ל הא קפסיד וכו' ואם לא הי' אמת לא הי' אומר כיון שאין מפסיד כ"כ עכ"ל ולדבריו נשאר הקו' במאי טעה ר' ירמיה ממנ"פ אי ידע הסופר דכל הספר פסול א"כ הוא דומה לגוילין ואם סובר כר' ירמיה דמהני העברת הקולמוס א"כ אינו מפסיד כלל לחבירו וצע"ג וכן מבואר ברשב"א שסובר כנמ"י שכ' ג"כ וז"ל וניחא לי' דלפסיד איהו הפסד מועט כי היכא דלפסוד אידך כולה ס"ת עכ"ל וא"כ קשה במאי טעה ר' ירמיה הלא הס"ת אינו שוה כלום וע"כ יפסיד הכל וצע"ג ונלע"ד דחבל ראשונים סוברים דטעה בדר' ירמיה היינו דר' ירמיה סובר דמותר לקרות בס"ת ביחיד רק לא בצבור ועיין בטו"ז סי' רפ"א סק"א וסק"ה אבל ר' אמי סובר כסברת הטו"ז יען דלא ניכר דהס"ת פסול אסור לקרוא בו אפי' ביחידות כמו בביעי ספק טריפה ודו"ק. ובזה עלה בדעתי דין חדש שאם אמר הסופר על תפילין ומזוזות אזכרות שבהן לא כתבתי לשמן נאמן דלא יכול לטעות בדר' ירמיה שיהי' מותר לקרות בו דשם בודאי איכא למיגזר שיבוא לידי מכשול (א) דבשלמא בס"ת אשר מעכב בביתו יהי' ניכר שזה נכתב בתורת חומשין ללמוד ממנו כמו שהעיר ע"ז נקה"כ בסי' רפ"א אבל בודאי אין דרך לכתוב פרשיות תפילין או מזוזה ללמוד מהם ויסבור שהם כשירים לקיים מצות הנחת תפילין ולקבוע מזוזה בבית וצריכה גניזה ודו"ק (ב) הלא בוודאי יאמין שהם כשירים דאין כותבין פרשה לתינוק ללמוד ממנו דתורה חתומה נתנה עיין גיטין דף ס' ועיין ברמב"ם ה' א' מה' ס"ת פו' הכתוב ועתה כתבו לכם את השירה דע"כ כל התורה דאין כותבין פרשיות חוץ שכותב הפרשיות תפילין לעשות מהן חפץ קדושה ולא בתורת פרשה ללמוד ממנה וא"כ בודאי ברוב ימים יאמין שהם תפילין ומזוזה כשרה ופסולין לקרות ומפסיד הכל. שוב התבוננתי דנכון הדבר שטעה הסופר והאמין שמותר ליתן לתינוק להתלמד וגם לא ידע שאסור לכתוב פרשה ללמוד בו לתינוק וגם לא ידע משום דין ודת רק אם אמר דבר שנודע לכל עמי הארץ שאם אין גוילין מעובדין לשמן שלא יקבל שום שכר ולכך דייק הרמב"ם אצל גוילין וז"ל שהכל יודעים שאם אין גוילין מעובדין לשמן אין שכר לו כלל

עכ"ל רמז בחכמת לשונו דדוקא אם אמר דבר שנודע איסורו בכל ישראל אז מאמינים לו אבל דבר שלא נודע איסורו בכל ישראל רק תלוי בדינים הגם שסופר ידע הדין שמפסיד כל שכר בכל זאת אנו תולין להקל דלמא אז שכח הדין או מאמין דבעל הבית לא יהי' יודע הדין ואינו נאמן ודו"ק. ואוסיף סברא הא באיסורין אין צריך הגדה בב"ד רק לבעל דבר ונקל שסופר מאמין שבעל הבית אינו יודע הדין ולא יפסיד שכר הכל אבל אם הגוילין אינם מעובדין לשמן הכל יודעים וטעמא דמלתא דמקילין לתלות להקל דהא הסופר אינו נאמן אם יצא כבר מת"י רק אם בבטח עושה לעצמו הפסד גדול בדיבורו אז אנן סהדי שאומר אמת אבל אם יש לתלות שלא ביקש לעשות לעצמו היזק גדול אז ליכא אנן סהדי ונשאר הדבר על הדין שע"א אינו נאמן ולכך כ' הרמב"ם שמא לא נתכוין אלא להפסיד עכ"ל כדמשמע בלשון הגמ' איכא למימר טעי בדר' ירמיה וק"ל. ובזה יתורץ לי קו' גדולה שהקשתי לשיטת הראשונים שטעה בדר' ירמיה שהאמין שמותר להעביר קולמוס וא"כ איך מדמה הרמב"ם תפילין ומזוזות לס"ת דשאני ס"ת דנכתב שלא כסדרן כשר שפיר יכול להעביר עליו קולמוס אבל בתפילין ומזוזות דפסלי שלא כסדרן א"כ איך יעבור עליו קולמוס ומבטל בכתב האחרון הנכתב לשמה את הכתב הראשון הנכתב שלא לשמה עיין תו' גיטין דף נ"ט הלא פסולין מטעם שלא כסדרן והיאך האמין שיפסיד שכר האזכרות וצע"ג: (הג"ה אח"ז זמנים טובא מצאתי בפרמ"ג בפתיחה לסי' ל"ב בד"ה והנה אם כ' תיבה אחת שלא לשם תפילין אי הוי אמרי' דמהני העברת הקולמוס לשמה הי' מקום לספק אי הוי שלא כסדרן או לא אבל ודאי לא מהני העברת הקולמוס ע"ג שלא לשמה דיו ע"ג דיו כמבואר בא"ה סי' קל"א ס"ה וי"א לא פליגי אלא חוששין מיי"ש עכ"ל הרי שהגאון מסופק אי הוי שלא כסדרן ובמקו"א אי"ה אכתוב בזה):

ועוד הקשתי בשלמא הרמב"ם מעתיק דברי הגמ' ואז בזמן כשבא המעשה לר' אמי לא נודע הדין דהא ר' ירמי' טעה בו אבל היאך העתיק בשו"ע שאינו נאמן אם אמר שלא כתב האזכרות לשמן הלא כל סופרים בקיאין עכשיו בדין שאסור להעביר קולמוס דמחזי כמנומר וא"כ יהי' נאמן ואיך סתם בשו"ע שאינו נאמן לפסול הס"ת וצע"ג ולפמ"ש נכון בעזה"י דכיון דאפשר לכל העולם לטעות בזה א"כ סובר הסופר להטעות הבעל הבית ואין אנן סהדי שאומר אמת נשאר על הדין שאין ע"א נאמן בדבר שאין עוד בידו והבן.

ובא ברוך ד' וראך חכמת תורת משה של רמ"א בסי' קכ"ז סעיף ב' שהמחבר כ' וז"ל אם אומר בענין שמפסיד כל שכרו נאמן אפי' אינו בידו ולא א"ל בפעם ראשון שמצא וכ' הרמ"א וז"ל ודוקא שאומר שנאסר היין בדרך שהוא גלוי וידוע לכל שמפסיד שכרו כגון בפשיעה הנזכר אבל אם אמר בדרך שא"ל שטעה הפועל שאינו מפסיד שכרו אעפ"י

שמפסידו עפ"י הדין אינו נאמן עכ"ל בשם רבינו ירוחם רמז דדוקא אם אומר פשיעתו בדרך שגלוי לכל שמפסיד שכרו אבל אם אמר בדרך שא"ל שטעה הפועל שאין מפסיד שכרו אעפ"י שמפסיד עפ"י הדין א"נ דעכ"פ ליכא אנן סהדי כיון שהוא דבר שאינו גלוי לכל ודו"ק. והמעיין בלשון ר"י שהובא בב"י יראה שרמז אם טען הפועל דבר שיוכל עכ"פ לטעון אח"כ שלא ידע שיפסיד כל שכרו אינו נאמן אבל אם א"א לטעון שלא ידע שיפסיד כל השכר נאמן עי"ש רמז בזה כיון דאפשר לטעון אח"כ שרצה להפסידו ונותן אמתלא לדבריו שלא ידע שיגרום בזה גם לעצמו הפסד גדול א"נ דאיך נאמר אנן סהדי שאומר אמת אם יכול ליתן אמתלא אח"כ והגם שלא יהי' נאמן באמתלא דאין אדם משים עצמו רשע וגם אין מהני אמתלא באיסור מכל מקום ליכא אנן סהדי שאומר אמת ודו"ק עיין בספר פלס חיים. ודע דדוקא בסופר או פועל ביינ"ס אשר הדבר הי' כבר בידו והי' נאמן אפי' אם הוציא מת"י אם אמר לו בפעם הראשון רק אם לא א"ל בפעם הראשון אז יש ריעותא אם אמת כדבריו הי' מודיע לו וכיון שלא הגיד לו בפעם הראשון א"כ הוא רק מקניט אז אם נודע שמפסיד שכרו אמרינן הגם דלא א"ל מיד קושטא קאמר והא דלא א"ל מיד או דשכח או דהי' לו צער לאבד ממונו זה הוא האמתלא שלא הגיד לו מיד ונאמן כמבואר ברמ"א שאם נותן אמתלא מהני ובמקום שמפסיד נודע אמתלא ממילא אבל מי שלא הי' הדבר בידו אשר הימני' לא אמרינן יען שמפסיד ממון לעצמו יהי' נאמן גם לחבירו ומיושב בזה קו' ט"ז סק"ה מקדושין דף ס"ה יען שהיא אסורה בקרוביו יהי' הוא אסור בקרובותי' ולפמ"ש לק"מ דמעולם לא הי' בידה לאסרו על קרובותיה והבן. וראיתי ברשב"א שנתקשה לאיזה תכלית הקשה ר' אמי ס"ת ביד מי כיון דהימני' לי' שלא עבד הגוילין לשמה אפי' כאשר הי' ביד הלוקח א"כ למה שאל כלל ס"ת ביד מי ועיין בש"ך סי' רפ"א שתי' שהחכים לדעת אם לא כתב בחנם עיי"ש. ונלע"ד דחקר ר' אמי אם הס"ת ביד הסופר לא הי' נאמן והוא דדוקא אם הפועל עושה בטהרות חבירו או לטהר לו יין ואומר שנטמאו או נתנסך בפשיעתו ויפסיד שכרו נאמן דאז בודאי אומר אמת דהא אם יאמינו דבריו לא יתן לו בעל הטהרות או היין את טהרותיו או יינו וע"כ יפסיד שכרו וזה האות שאומר אמת אבל אם הסופר אומר ס"ת שכתבתי לך גוילין שלו לא עבדתי לשמן חיישינן דלמא יש לו קונה א' אשר יחפוץ בס"ת זו שנתן עיניו בו שהוא מהודר ונאה מאוד ואומר לבעה"ב אשר כ' בעבורו שלא עיבד העורות לשמן ולא יקח שכרו וישאר הס"ת בידו וימכור אותו כאות נפשו ולא מבעי' לדעת הש"ך דכשר בו לקרות ביחידות א"כ יעכב אותו הסופר בביתו ואחר ימים ימכור אותו כאות נפשו שהוא יודע שהוא ס"ת כשר ואפי' לדעת הט"ז סי' רפ"א דאסור לקרות בו ביחידות וצריך גניזה פן יכשול

ברוב ימים אבל עכ"פ הכי הב"ד יזדקק ליקח הספר ממנו ולגנזו בסתר אהלם דאין הב"ד נזקקין לגנוז דברי' אסורים ויהי' נשאר בידו כדי לגנוז והוא ילך וימכור אותו במקום אחר וא"כ א"נ אם הס"ת בידו ולכן שאל ס"ת ביד מי והשיב לו ביד לוקח אז אמר מתוך שנאמן להפסיד שכרו נאמן לפסול ס"ת דממנ"פ אם מותר לקרות בו אז יעכב הלוקח וישלם לו רק דמי חומשים כמבואר בטו"ז ואם פסול לקרות בו אינו שוה כלום לסופר ויגנוז אותו הלוקח אשר הס"ת בא לידו ודו"ק ולו יהי' שהדין נותן שיוכל הב"ד או הבעה"ב לתבוע ממנו הס"ת ויותן לו שכר חומשין וס"ת יהי' ללוקח או אם צריך גניזה יבקש הב"ד הס"ת לגנזו שלא יכשלו בו דורות הבאים עכ"פ אין הדבר הזה גלוי וידוע לכל והאמין הסופר שיעכב הס"ת בביתו וימכרנו אח"כ וליכא אנן סהדי דאומר אמת וא"נ וק"ל. ואם תשיב אם עדיין בידו נאמן בלא מתוך שנאמן להפסיד שכרו רק יען שבידו ז"א דאם כבר נעבדו הגוילין לשמה א"א לעשות שלא יהי' לשמן בשלמא באזכרות תי' רשב"א שיכול לגרור האזכרות ולכתוב שלא לשמה אבל בגוילין לא שייך למימר הכי ולרא"ש שסובר בידו בתורת בעלים הגם שלא יכול לעשות שפיר הוצרך הרא"ש לומר ששאל ס"ת ביד מי שלא לטעות שצריך להיות דוקא ביד סופר אבל לרשב"א דסובר דבידו מכח שבידו לעשות וא"כ תינח באזכרות יכול ליטול ולכתוב שלא לשמה אבל בגוילין שא"א לעשות א"כ אפי' בידו א"נ חוץ אם יפסיד שכרו ואם הס"ת ביד מוכר יש לחוש שאינו מפסיד וא"נ ומלשון הרשב"א שכ' וז"ל תמיה לי למאי אצטריך לי' למבעי' הכי דכיון דהימני' אעפ"י שס"ת ביד הלוקח כ"ש דמהימן אי הוי הס"ת ביד מוכר ושמא אגב גררא קמ"ל דאע"ג דס"ת ביד הלוקח נאמן ולא פליגי בין דר' אמי להאי כדמקשינן התם טעי בדר' ירמיה הכא פסיד כולה אגרא עכ"ל משמע דאם הס"ת ביד המוכר בוודאי נאמן מכח כ"ש ולפמ"ש הלא אין בידו לעשות שיהי' הגוילין שלא לשמה וא"נ דכאן לא שייך מתוך שנאמן להפסיד שכרו דהא בידו למכור אותו לכל אשר יחפוץ וצע"ג ואפשר כיון דהוא ספק אם אומר אמת ויש לעורות חזקת פסולין לס"ת חוץ אם יעובדו לשמה וחזקה שסופר עביד לשמה אין כאן דהוא אומר שאין לו שכר ולא יחפוץ להוציא דבר שאיני מתוקן ופסול הס"ת הגם שאינו בידו לפסול עוד דמידי ספיקא לא נפקא ודו"ק. תמצית הדברים דאפי' בתפילין אשר פסול אם נכתב שלא כסדרן אפ"ה כיון שאומר הסופר אזכרות שלהן לא כתבתי לשמן א"נ דלאו כ"ע ידעו דלא מהני העברת הקולמוס שלא כסדרן והגם שהביא לו תפילין אחרים תחתיהם חיישינן דלמא הסופר יחפוץ בראשונים אשר הם טובים מאלו ואינו נאמן לפסול התפילין אפי' אם הם עדיין ביד המוכר ספרים ודו"ק. וחקרתי עוד טעם שלא יהי' נאמן הסופר והוא דבחידושי דרשתי לדעת טעם

הדבר דנקט ר' אמי מתוך שנאמן להפסיד שכרו נאמן לפסול ס"ת ולא אמר מתוך שמזיק לעצמו נאמן להזיק לחבירו ויהי' נ"מ אם יבוא א' ויאמר נסכתי יינך או טמאתי טהרותיך בפשיעה יהי' נאמן והארכתי שם בדבר חדש בעזה"י. דהנה אם הסופר בא ואמר גוילין שלו לא עבדתי לשמן אשר גלוי וידוע דאין לו שכר א"כ ראשית דיבורו לא בא לקום על איש להפסיד ממונו רק בא לגלות ולהעיד על ממונו שלא יוכל ליקח שכר תשלומין אשר עבד הגוילין וכ' ס"ת ועל ממונו בוודאי נאמן דהודאת בע"ד כמאה עדים דמי ולא עוד שחפץ לגדור בעדו שלא יעשה גזילה להוציא ממון מחבירו שלא כדין של תורה והגם שאומר כנגד חזקת הסופרים שמעבדין גוילין לס"ת לשמן כאילו אנן סהדי בדבר בכ"ז אפי' אם ואמרו עדים אכל חלב בשוגג והוא אומר מזיד נאמן דהגם דמשים עצמו רשע נאמן דלא חפץ להביא חולין בעזרה עיין תו' ב"מ דף ג' ד"ה מה אם ירצה לומר מכ"ש הכא שאינו רוצה ליקח בגזילה תשלומי עבודתו ונאמן להפסיד שכרו זה הוא התחלת עדותו אז נאמן ממילא שיהי' הס"ת פסול (כמו הסברת נמ"י בדין אם אומרת מת בעלי תרשוני לינשא נאמנת וגבתה גם כתובתה) ולא שייך הא התורה אמרה לא יקום ע"א באיש להפסיד ממון חבירו דהא הוא לא קם על חבירו רק על עצמו כי בו על עצמו מתחיל דיבורו שאין לו לתבוע שכר אבל אם א' בא ואמר אני טמאתי טהרותיך או נסכתי יינך וחפץ לשלם אינו נאמן יען כי שם צריך להתחיל ולהעיד אני מחויב לשלם יען שגרמתי לך שיינך אסור בהנאה אז התשלומין סיבה יען שהיין אסור בהנאה אמרינן בהיפך לא יקום ע"א באיש להפסיד ממונו אפי' אם יחפוץ לשלם לו כי הבעל היין משיבו לא מדובשך ולא מעוקצך אני חפץ בגוף היין שלי ולא בתשלומין שלך וא"נ אבל בסופר הוא בא להעיד שאין לו לתבוע שכר שאינו חפץ לגזול ונאמן על עצמו ומתוך שנאמן להפסיד שכרו נאמן לפסול ס"ת ולא מתוך שנאמן להזיק לעצמו נאמן להזיק לחבירו ולכן איש אחר שאינו פועל אינו נאמן הגם שרוצה לשלם ושם ביארתי בעזה"י וה"ה כאן כיון שמכר התפילין ולקח דמי מחירם והוא בא ליתן תפילין אחרים תחתיהם אינו נאמן ודו"ק. והוספתי עוד לחקור דשם בגוילין נאמן יען דעכ"פ הוא הימני' מתחלה ואם הי' אומר בפעם הראשון הי' נאמן ורק יען דלא אמר בפ"א חיישינן דמשקר וא"כ אם מפסיד שכרו אין כאן ריעותא ונשאר הוא בנאמנותו אבל אם מכרם כבר אז הגם דהוא הלוקח מן הסופר הימני' דצוה לו לעשות לו תפילין אבל הלוקחים מן המוכר ספרים לא הימנוהו לי' ואינו נאמן להזיק ללוקחים מן המוכר ספרים ודו"ק. שוב ראיתי בשבות יעקב ח"ב סי' ע"א שאם מכר היין לאחרים אינו נאמן הפועל יען דמזיק לו ממון היינו הריוח ולא יקום ע"א באיש הגם שהוא לא סמך ע"ז רק בייע"נ דרבנן ולא באיסור דאורייתא עיי"ש

עכ"פ הוא סניף להיתרים שבררתי שיפה הורתי שתפילין מותרים ול"צ המוכר ספרים לחוש לדברי הסופר ואם הוא יודע האמת ילך ויתרפס אם ידועים אותן אנשים שלקחו ויתודה חטאתו אולי יאמינו לו ויחליפו התפילין אבל משורת הדין אינו נאמן כנלע"ד. הק' חיים סופר:

סימן נג

רב שלום וכ"ט לראש המאור הגדול לממשלת התורה מחותני החו"ב כבוד הרב ר' אלי' שענקעל נ"י בק"ק קוטב בגאליציין. תכריך מכתבים שלו קבלתי ולא יאומן כי יסופר שטרדותי רבו ואני אדם חלוש ולכן לא אוכל להשיבו כאשר עם לבבי ויען כי כתב ששאלה זו נחוצה אמרתי אשיב והגם כי קשה לי לגלות דעתי בו שכבר הורה זקן אדמ"ו ז"ל ואגלה דעתי רק להגדיל תורה וספרי אחרונים שהזכיר שדברו בדין זה אינם בידי כי אין לי אוצרות ספרים. שאלה בספר תורה שנמצא בה טעות בשם אשר א"א לתקן וברוב ימים נתערב אותו ספר בין שאר הספרים שמונחים בארון הקודש שנשכח באיזה ספר ובאיזה מקום יש בו הטעות אי מותר לקרות באחת מהן מן התערובות או לא עכ"ה. תשובה הדבר לדעתי בסבך החקירות כי יש בו לדון פנים בפנים שונים זה מזה על מה אדני הטעות הטבעו ואבאר דברי אשר עם לבבי ואני תפילה שלא אכשל בדבר הלכה בעז"ה. הנה ראש המדברים בזה הובא במרן חת"ס ז"ל יו"ד סי' רע"ד בשם תשו' יד אלי' סי' פ"ח דחקר דנימא דס"ת הפסול יהי' בטל ברוב הכשרים דלא הוה דבר חשוב דלא בטל דהטעות נחשב כבליעה בחתיכה חשובה דבטל ואדמ"ו ז"ל חולק עליו דכל הספר נפסל והוה דבר חשוב ולא בטל יעו"ש ולא כן עמדי אחרי נשיקת עפר כפת רגלי תורת הגאונים ואדברה וירווח לי בעזה"י. נודע מפי רבותינו כי ביטול ברוב ילפינן מסנהדרין דכתיב בהו אחרי רבים להטות כי יפלא דבר בין דין לדין ששנים מזכין וא' מחייב או א' מזכה וב' מחייבין אזלי' בתר רוב והא' המתנגד להם בדין יתבטל ברוב ומזה ילפינן כל ביטול ברוב חתיכת איסור שנפל בשנים היתר בעל ברוב כמבואר ברש"י חולין דף צ"ח באר היטב יעו"ש. ונחזי אנן איך הוה הדין בדיינים אם ב' מזכים או מחייבים וא' אומר איני יודע מבואר ברמב"ם ובש"ע סי' ח"י סעיף א' וז"ל אפי' שנים אומרים זכאי או חייב וא' אומר אינו יודע יוסיפו שני דיינים ונמצא שהן חמשה נושאים ונותנים בדבר אם שלשה מזכים ושנים מחייבים זכאי ואם שלשה מחייבים ושנים מזכים חייב עכ"ל ובסמ"ע שם העיר דגם אם ב' מחייבים או מזכים והשלישי מתנגד בטל דעתו אבל אם אומר איני יודע נחשב כאלו אינו יושב בדין ואמרינן אלו הי' יושב הדיין השלישי אפשר הי' השנים אומרים כדבריו יעו"ש הרי שהרגיש שהדבר פלא למה יגרע אם אומר אינו

יודע מאלו אמר דעתו כנגדם הדין בטל ועכשיו שיש ספק אם לא הדין עמהם אינו בטל כחו והוא פלא מאוד. ואמרתי בטעם הדבר בעזה"י דכח ביטול הוא שהרוב יגביר על המיעוט דאחרי רבים להטות אבל אותו מיעוט צריך להיות מינו שאם יאסוף חיל לגבור ויהי' הרוב על צידו הי' הוא גובר בכח רוב והי' המיעוט נתבטל נגדו כי כאשר ישבו לשפוט הי' ספק אם יהי' הרוב אומרים זכאי או חייב א"כ כאשר יתברר הרוב אז המיעוט בטל כנגדם דגם המיעוט ישפוט שפוט לחייב רק הרוב ישפטו לזכות או בהיפך המיעוט ישפוט שפוט לזכות והרוב ישפטו לחייב אבל עכ"פ כולם קבלו שם דיינים דהא כולם דנין אז מין במינו בטל המיעוט ברוב אבל אם המיעוט אומר אינו יודע להטות אם לזכות או לחייב א"כ לא ישפוט שפוט ולא מקבל שם דיין דהא לא אמר פסק דין והרוב יאמרו דעתם חייב או זכאי ונעשים דיינים ולא הוה מין במינו ולא שייך ביטול ברוב דהוה מין בשאינו מינו ודו"ק. וגם לו הי' שהי' על צידו הרוב שהי' ב' אומרים אין אנו יודעים להכריע אם לזכות או לחייב לא הי' המיעוט שאומר יודע אני לזכות או יאמר יודע אני לחייב בטל כנגד הרוב שאומרים אין אנו יודעים דא"א לעשות מיודע אינו יודע הגם שלא יוכל לפסוק בלבדו אבל עכ"פ שם דיין עליו ואיך יהי' דיין בטל ברוב אינם דיינים הא לא הוה מינם וסוגם וא"כ מעיקרא לא שייך בזה ביטול דנימא אחרי רבים להטות וצריכים להוסיף דינים ודו"ק. ואוסיף נופך בסברא אחת אשר חקרתי במקו"א דכח הרוב הוא לשנות את השם ולחדש יש מיש אבל אין כח הרוב לחדש יש מאין דחקרתי אטו אם יתערב גוי א' בט' ישראלים וא"א להכיר הכי נאמר דבטל מדין תורה והוויין י' ישראלים לקדושה או לקיים קדושת השם ברבים דהוה בתוך בני ישראל או אם נתערב ישראל בט' כהנים הכי נימא דבטל ויכול כל א' להקריב קרבנות או לעלות לדוכן ולאכול קדש וכדומה. אך פתשגן הדבר דהרוב פועל לברוא יש מיש לעשות מחתיכת בשר איסור חתיכת בשר היתר דהא מתחילה הי' בשר רק ארי הוא דרבע עלי' אבל הרוב לא יפעל יש מאין לעשות מגוי ישראל או מישראל כהן או אם נתערב עבד לא נתבטל שיפעל הרוב לעשות מעם הדומה לחמור עם קדוש עיין פ' השולח דף ל"ט כי זה בריאה חדשה לעשות מאין יש שיתהפך הישראל להיות כהן או שיתהפך גוי להיות ישראל או מעבד יהי' נעשה קדוש הרוב פועל שילך שם לויה היינו שם איסור וממילא ישאר הדבר להיתר אבל לא יחדש בריאה יש מאין וה"ה פועל הרוב לשנות פסק היוצא ממיעוט דיינים שיתבטל כנגד פסק היוצא מרוב דיינים דעכ"פ כולם נעשים דיינים במשפט הזה אבל לעשות מאיש האומר אינו יודע ולא נעשה דיין יפעל הרוב עליו שם דיין זה לא יפעל הרוב א"כ אין המשפט יוצא מג' דיינים ודו"ק. וא"כ איפה איך נימא ס"ת פסול יהי' בטל

בתוך ב' ס"ת כשרים הכי יפעל הרוב לעשות יש מאין אם בס"ת הפסול חסר אות או יתיר אות או נמצא בו אות שנפסד צורתו או נכתב בחק תוכות וכדומה מן הפסולים דלא הוה ס"ת שלם והלא כתיב תורת ד' תמימה וס"ת שחסר אות אחת לא הוה תורת ד' תמימה אלא חסר וה"ה אם נפסד צורת אות וכדומה הכי יפעל הרוב לחדש יש מאין הגם שלא נכתב יהי' ככתוב דבר זה לא יקובל בשכל הכי בריאה יברא הרוב לעשות את שאינו ישנו או הכי יפעל לעשות זאת שישנו אינו הלא יש שם יתיר אות או תיבה או חסר אות או תיבה הלא אם כל הרובות ילכו על הספר הוא איננו מלא או איננו חסר ע"כ לא אוכל בזה להבין דעת קדושים. ואמרתי בלבי אולי נמצא פסול דנכתב אות או תיבה שלא בקדושת ס"ת או אזכרה שלא נכתב בקדושת אזכרה אז אפשר לומר דהשם או האות והתיבה נכתבים כהוגן ולא חסר רק מעלות שלימות קדושה אז ע"י ביטול נתוסף בו שלימות קדושת ס"ת וקדושת אזכרה כמו שיסולק ע"י ביטול שם איסור א"כ פעולת הרוב נסלק השם איסור ה"ה אפשר שיפעל כח הרוב להוסיף שם שלימות כאלו העביר עליו קולמוס וקדשו דכאן לא שייך פסול מחמת כעג"כ או משום זא"ו דלא נשתנה גוף הכתב רק ממילא קאי עליו השלימות כאלו העביר עליו קולמוס וקדשו כי הרוב יתן משלימות שלו על הדבר שנתבטל על ידו כך עלה במחשבה לפני. והדרנא בי דהרי בדיינים גופא מבואר בח"מ סי' כ"ה סעיף ג' ברמ"א בשם הטור וז"ל וכשטעו משלמים אם הסכימו כל הדיינים ביחד כולם משלמים ואם הי' הדיינים רק שלשה והלכו אחרי שנים שבהם הם משלמים שני חלקים והחלק השלישי מפסיד הבעל דין עכ"ל ועיין בבדק הבית בב"י בשם הלכות דאמר אלו לדידי צייתיתו גם אתם לא שלמתן ועיין בסמ"ע ובש"ך הרי מבואר דכח ביטול פועל רק זה דלא יהי' בכח המיעוט להחריב הרוב אבל לא פעל כח הרוב להפך כח המיעוט כאלו גם הוא נתהפך כחומר חותם והסכים עמהם להיות כרוב יען כן פטור מלשלם א"כ גם באיסור פועל שנסתלק העונש מהאיסור ומותר לאדם לאכול כל התערובות דאיסור הותר מעונש כמו שאין עונש על הרוב כך אין עונש על המיעוט אבל אם הוכר איסור ברוב ימים הוא אסור דמעולם לא נשתנה מאיסור היתר רק בתערובות הלך העונש אבל איסור נשאר איסור ע"כ אם הוכר אח"כ בא לאיתנו אפי לענוש עליו ודו"ק א"כ פשיטא דלא שייך לומר דהרוב יפעל לעשות מה שלא נכתב בקדושת ס"ת או בקדושת אזכרה שיהי' כאלו נכתב בקדושה הראוי לו גם זה בכלל דרוב לא יברא יש מאין ולעשות מה שאינו כאלו ישנו ודו"ק. וראי' למה שהערותי דרוב פועל רק לסלק העונש אבל לא יחדש יש מאין דאל"כ אטו נאמר אם יתערב חתיכת שומן בב' חתיכות חלב ואכל חתיכה א' מהם יהי' חייב חטאת וכרת או אם נתערב בשר כשר

בב' חתיכות נבילה ואכל א' מהן יתחייב מלקות על לא תאכל נבילה דבר זה לא יקובל דהיתר לא נתהפך לאיסור ע"י שמעורב באיסור ומונח אצלו בקירוב כמ"ש המנחת כהן בספר התערובות ח"א פ"א בד"ה אמנם וז"ל וכן אם נתערב זית א' של היתר בב' זתים של איסור צריך שיאכל מן התערובות זית וחצי וכן כל כיוצא בזה אבל על זית אחד מן התערובות נ"ל שאין חייבים כרת או מלקות ואף שהאיסור הוא הרוב כיון שאין שם שיעור זית שלם מהאיסור עכ"ל הרי שביאר שאין הרוב פועל לעשות מהיתר איסור ודו"ק. ושורש דבר זה נ"ל מהבנת המשנה פ"ז דדמאי מ"ז דתני' רבינו מאה טבל שנתערב במאה מעשר נוטל מאה ואחת מאה חולין מתוקנים שנתערב במאה מעשר נוטל מאה ועשר וכ' הרע"ב וז"ל והא דלא מחמירין הכא כשנתערב עם טבל להזקיק הטבל להפריש ממנו עשרה לתרומת מעשר כמאה של מעשר משום שכך הוא הדין שכל דבר שנתערב חוזר להיות כתחילתו הלכך המעשר חוזר להיות כטבל ואין טבל חוזר להיות כמעשר עכ"ל הכוונה להיות ממעשר טבל הוה רק הסתלקות השם אשר נקרא על החפץ זה הוא כח הרוב לבטל השם המתנגד לרוב אבל אין כח רוב לחדש יש מאין שיבא על טבל שם מעשר כי רוב לא יוכל לעשות בריאה חדשה ודו"ק. והבאתי ראי' מדברי ר"ן נדרים פ"ז דף נ"ט ע"ב בד"ה ועד כאן שכ' וז"ל ולא תיקשי לי אמאי דכתיבנא לעיל בריש שמעתין דסבירא לן דאי אין גדולן כעיקר פשיטא דמבטלין אותו והכי אמרי' דגדל בחיוב חייב אלמא אין גידולן כעיקר ואפ"ה קתני גדל בפטור פטור אלמא אעפ"י שאין גדולים כעיקר אין מבטלין אותו דהכא היינו טעמא משום שהתירא לא בטיל שהאיסור דרכו להתבטל ולא ההיתר עכ"ל משמע בפשטות לשונו דסובר ג"כ שאין ההיתר מקבל שם איסור ע"י שנתערב בתוך האיסור והגם ששם יש תערובות כוחות יעו"ש בד"ה שאני ודו"ק. שוב נזכרתי שיש אדון לנו הוא אדונינו הפרמ"ג ביו"ד בפתיחה לה' תערובות ישב על מדוכה זו אם היתר נתערב ברוב איסור אי לוקין עליו והביא דברי מנחת כהן שאין לוקין אבל העיר שמדברי תשובת רשב"א משמע דלוקין וא"כ יהי' תלי' חקירה הנ"ל אם יש תיבה או אזכרה שלא נכתב בקדושה הראוי לו אם מקבל שם קדושה ע"י תערובות. אמנם עדיין אנו אומר דיש הבדל בשלמא איסורים אשר פי ד' קבע אותם כגון חזיר או חלב או נבילה וכדומה אז פעל פי ד' לילך אחר הרוב שיבוא גם על חתיכת היתר שם הרוב נבילה חלב או חזיר כי על מוצא פי ד' נתחדש האיסור של הרוב על ההיתר ורבץ עליו לעונש גברא אבל קדושת ס"ת לא נתחדש רק מפי אדם במחשבות זכות אם חושב לקדש בשעת מעשה כתיבה את האות או התיבה בקדושת ס"ת או בקדושת השם אבל אם סופר יכתב בלי מחשבה לקדש בשעת כתיבה ואעפ"י שאח"כ אמר יהי' אלו תיבות בקדושת

ס"ת ואזכרה לא מהני כדמוכח בגיטין דף נ"ד ובדף כ' כנודע וא"כ איך נבוא ע"י הביטול קדושת ס"ת או קדושת אזכרה על אותן תיבות שלא נכתבו בקדושה ויקדש אותם אח"כ בקדושת פיו קדושת ס"ת וקדושת אזכרה הכי הביטול יפעל להיות למפרע קדוש בשעת כתיבה אין ביטול פועל אלא מכאן ולהבא ולא למפרע א"כ א"א שיפעל הביטול עליו קדושת ס"ת או קדושת אזכרה ודו"ק. ולולא דמסתפינא אמרתי דא"כ שע"י הביטול יהי' נתקדש א"כ הוה קדושה עפ"י הקב"ה וקדושת ס"ת צריך להיות ע"י בן אדם מזרע ישראל אשר פעל הקדושה בפיו ולבו יעיין ברמב"ן בתורה בפתיחה וז"ל אבל זה אמת ברור הוא שכל התורה מתחילת ספר בראשית עד לעיני כל ישראל מפיו של הקב"ה לאזניו של משה כענין שנאמר מפיו וקרא אלי את כל הדברים האלה ואני כותב על הספר בדיו עכ"ל ועיין בדבריו פ' וילך על פסוק ועתה כתבו לכם שדייק למה כתב בלשון רבים כתבו לכם וז"ל על דרך הפשט דמשה ויהושע שניהם יצוה שנכתבו כי רצה לעשות יהושע נביאו בחיי משה והנה משה כתבה ויהושע עומד עמו וקורא ורואה עכ"ל הרי קדושת ס"ת צריך להיות קדוש ע"י מחשבות אדם ולא שיהי' הקדושה עפ"י הקב"ה ודו"ק דוגמא לדבר דברי רמב"ן בחדושיו פ' הספינה הובא בקצו"ח סי' ר' על הא דאמרי' אין מועלין במה שבתוכה כתב הר"ר שמואל וז"ל אי נמי קני לה אין מעילה בזכיותה עכ"ל והסביר הקצו"ח דאין מעילה אלא בהקדש שהוקדש ע"י אדם וזה שממילא נתקדש אין בו מעילה ודו"ק וה"ה קדושה שבא על ספר תורה ע"י ביטול ברוב זה הוא קדושה שפי ד' יקבענו ולא בא ע"י אדם מישראל ודו"ק. וראי' לזה אעתיק דברי הראב"ד פי"ב מהל' שבועות ה' ד' שכ' וז"ל ובירושלמי מפורש בתורה הר"ז מותר כקדושת התורה כלומר ואין זה כדבר המקודש בידי אדם ככתוב בה הרי זה אסור דקדושה כתוב בה כלומר שהם מקודשים ע"י אדם וכוונתו לקדושה עכ"ל הרי מבואר דקדושת הכתב צ"ל ע"י בן אדם ולא דבר האסור מפי הקב"ה ודו"ק כי קצרתי. ולא אכחד כי הדבר החדש הזה דביטול לא יוכל לפעול שם חדש לעשות מפסול הכשר רק יוכל לסלק האיסור צריך התבוננות בדברי ירושלמי פסחים פי"ג ה' א' דיש פלוגתא אי יש חיוב כרת או מלקות עכ"פ אם אכל כזית תערובות שיש רוב חמץ יעו"ש וגם בסוכה ט' ע"ב בשחבטן כשר דסכך פסול בטל ברוב יעו"ש וגם בדברי רא"ש ורמב"ן בה' חלה ואין פנאי כעת אבל ברור בעיני שלא מהני ביטול ברוב פסול להיות נכשר ע"י ביטול ברוב דאין רוב מועיל למפרע וגם אין רוב פועל לברוא יש מאין לעשות שאינו ישנו והבן זה בעזה"י. אמנם לסמוך על ס"ס אם יחפש ע"י סופר כל השמות הנמצאים בס"ת (אם אפשר להכיר הטעות) ואם חיפש ולא מצא לתלות בכל ספר דלמא לאו הוא הס"ת הפסול ואת"ל הוא דלמא אין הטעות באותו חומש שקוראים

בו ואחר שחיפש כולם ולא מצא יבדוק אח"כ רק חומש אחד פעם שנית ושאר חומשין לא יבדוק לתלות דהטעות הוא בשארי חומשים שלא נבדקו שנית ותלינן הפסול ברובא איתא וכן יעשה בדיקה בכל חומש טרם שיתחיל אותו חומש לקרוא בו ומכל ספר יניח חומש אחד בכל שנה שלא יקרא בו דאל"כ נדע דעכ"ח פעם אחד לא יצא הצבור חובת הקריאה ועיין מ"ל בהל' מגילה סברת הר"ן למה לא אמרינן ספק דרבנן להקל יעו"ש כנלע"ד. וראיתי לכ"ת נ"י שרוצה לומר בפסול בשם מן השמות דצריך לסלק היריעה אם נדע הטעות א"כ גם הרמב"ם מודה דלא יוצא אפי' אם קורא בשאר חומשין עכ"ד לא ידעתי מי הגיד לו שאין קודרים בשם שנפסל ובפרט לקדור עוד איזה תיבות עמו ובפרט ע"י עכו"ם שיעשה הקדירה או דלמא יפרחו אותיות השם ולא יהי' רשומן ניכר וכדומה. ומה שצ"ע דלרמב"ם דקורין בחומש כשר א"כ אין כאן ספק ספיקא רק ספק אי יש פסול בחומש שאני רוצה לקרות בו או לא מאי איכפת לן אי נמצא בשאר חומשים פסול או לא הלא אין לפנינו לדון עכשיו אי כל החומשים כשרים או לא ועיין ר"ן גיטין דף ס"ד בשם רמב"ן וצע"ג ואולי להקדים ס"ת אחרת ולא יהי' שייך בו אין מעבירין על המצות ודו"ק. ונפשי תגל מאוד כי בחסדי ד' מצאתי במלאכת הקודש בדף ל"א ששאל לו חתנו הגאון ר' איצק נ"י בסופר שלא קידש א' משמותיו של הקב"ה ואינו יודע באיזה מקום ובאיזה יריעה אם שייך לומר היריעה בטלה ברוב כמו בכל איסורי תורה והשיב לו חותנו בעה"מ מלאכת הקודש ז"ל אני אומר שאין מקום לספק הזה כי השם הנכתב שלא לשם קדושת השם פוסל הס"ת והוה כאלו לא נכתב שם השם וחסר השם במקום ההוא ואיך שייך לומר בזה ביטול וכי מצינו בשום מקום שהחסרון יהי' בטל וכל פעם התוספת בטל כמו החוט שנאבד וכדומה עכ"ל היקר אודה ד' בכל לבבי שזכיתי לכוון לגוף הדין שאין לחסרון ביטול ופלא על כל הגדולים. ואעתיק מה שכתבתי במקו"א על מרן חת"ס ז"ל בסי' רע"ז בד"ה אבל שהשיג על תשובת יד אליהו וסובר אדמ"ו כל הספר או כל החומש נפסל ולא הוה כבלועה בחתיכה חשובה יעו"ש לא אוכל להבין עמקי מרן ז"ל דשאני התם השם האיסור הוא שם בשר בחלב א"כ הוה איסור עצם ולא איסור בלוע דאלו נפרד כל אחד לבדו ג"כ נשאר באיסור עיין בבד"ה ובמשמרת הבית באפשר לסחטו אסור אבל כאן בס"ת הפסול הוא דס"ת שחסר אות אחת לא הוה תורת ד' תמימה הגם שכל הנכתב הוא כשר אבל חסר השלימות להיות ספר תמים עיין פ' הקומץ דף ל' אפשר ס"ת חסר אות אחת יעו"ש וכאשר ישלים האות או ותקן את האות אז נגמר השלימות ומקבל שם ספר תמים ולא שייך לומר נפסל הספר או החומש ע"י הטעות אטו מתחילה הי' לו שם ספר שלם עד שנמצאו בו כל האותיות השייכים לו הלא כל

האותיות והתיבות והפרשיות קבלו שם ספר תורת ד' תמימה ואם נפסל אות אין חסרון בכל שאר אותיות שנמצא החסרון הוא בחוץ ממנו ע"י אותיות שלא נמצאו ואיך נימא דבר חשוב לא בטל תכלית הביטול יהי' שיקבל הנתבטל ספר תורת ד' תמימה וחשיבות הזה לא הי' בו קודם הביטל והאותיות והתיבות והפרשיות הנמצאות בהנתבטל במלא צריך ביטול דהא המה בשלימות וחשיבות כמו המבטל א"כ לא הוה רק כבלוע שנמצא בספר אות או תיבה שנתקלקל בעצמו עד שלא יצורף להשלים הספר להיות תמים והוא המבטל דאותו אות או תיבה בא בתערובות והאות הנפסל בעצמו בודאי אין בו חשיבות (ועיין במג"א סי' שח"י) תמצית הדבר מה שאין קורין בו בצבור הוא דלא נתקבצו כל חלקיו כמו בכל דבר מצוה שצריך שיעור וכל זמן שלא נמצא השיעור לא נעשה שלם אבל במה שנמצא לפנינו אין בו גרעון דיקרא עליו שם פסול דעליו בעצמו אין להוסיף שלימות ודו"ק ועל השאלה השנית אין פנאי דברי הדש"ת. הק' חיים סופר:

סימן נד

שפעת ברכות ורב שלומים להרב המאה"ג בתורה וביראה העוסק בתורת ראשונים ואחרונים כבוד הרב ר' שמואל דוד סג"ל נ"י אב"ד דק"ק פ' יארמאטה. אחד"ש אודיעהו כי אז כאשר קבלתי שאלתו מנעתי להשיב מטעם אשר גליתי וכעת אשר הגיעני מכתבו שנית אגלה דעתי אשר חקרתי מלפנים ואשר הוספתי כאשר ראיתי מה שחקר הגאון מהרש"ג נ"י בספרו קסת הסופר ולשכת הסופר ואת אשר העלו רעיוני להלכה ולמעשה בעזה"י. שאלה וז"ל הנה ביריעה אחת בסדר תולדות בויאמר ד' נמחק היו"ד של ידו"ד לגמרי באופן שעפ"י דין מותר למחוק הנשאר ממנה ולכתוב במקומה יו"ד של שם הקדש אולם נמצא בפ"ת ביו"ד חדשים בשם תשובות וכן רמז בנב"י כי השמות צריכין להיות כסדרן גם בס"ת אבל באמת תמיה לי שהוא נגד הב"י במקומו שחקר בשם הר"י אסכנדרני וכן מלאים תשובות בענין תיקון בא' של אלקים וכן ביו"ד משם עוד קשה דהרי בן קמצר שלא רצה ללמד הכתב לכתוב השם בד' קולמוסים הא איזהו יחוס הוא זה הלא עי"ז הוה השם שלא כסדרן דאיך אפשר לכתוב הה' בפ"א ואף אם אפשר הא כתבו תוס' בר"ה דף ל"ג בענין תקיעות דכל בב"א הוה שלא כסדרן וגם יש לעיין בשבועות בענין חילוקין דלפני' ולאחריה משום דכבר קדשו השם מוכח בעכ"ח דקדשו דאי לאו הכי משכחת שכתבו למפרע סוף סוף אני נבוך בזה כי לסלק היריעה או לקדור קשה מאוד עכ"ל. תשובה היטב ראה כי הפתחי תשובה כתב דין הנ"ל כהלכה פסוקה וכבר התעוררו בעלי תריסין גדולי עולם ויסודתם בהררי קודש עפ"י קבלה וגם חקרו מבן קמצר ומגמ' הנ"ל בשבועות ואני אעביר אשר כמוס עמדי במכתבים שלי על

ענין הנ"ל ואשר יבחר יקרב לפניו ואני תפלה לד' גל עיני ואביטה מתורתיך נפלאות. עובדא בא לפני באיש א' שיש לו בתפילין של ראש קשר כפול שהוא מעשה אומנות ולא נמצא סופר בכל הגבול אשר יודע לעשותו וחפץ האיש לפרשיותיו בתים חדשים ולתלות רצועות הישינות בהם וחקרתי אם מותר לעשות כן יען כי שם שדי הוא בצירף השי"ן בתפילה של הראש והדל"ת י' ברצועות ואם יקח הרצועות הישנות ויתלו אותם בבתים החדשים נעשין הדל"ת והיו"ד קודם השי"ן ונעשה השם שד"י שלא כסדרן ודלמא יש קפידא שיהיו האותיות דווקא כסדרן והוא דבר שצריך התבוננות וזה אשר נתן לי אלקים בזה בעזה"י. הנה הב"י בא"ח סי' ל"ב בד"ה וכ' הר"י אסכנדרוני הביא בשמו וז"ל וכ' עוד דקשר של הראש ועשה קודם של יד כסדר האותיות נעשה הראשון ואח"כ הד' ואח"כ הי' עכ"ל וכן כ' הרמ"א בסי' ל"ב סעיף נ"ב וז"ל ולא יעשה הקשרים אלא לאחר שעשה השי"ן מתפילין ואח"כ יעשה הדל"ת ואח"כ היו"ד כסדר אותיות השם עכ"ל וכן מצאתי בלבוש התכלת סי' ל"ב סעיף נ"ב שכ' וז"ל ויזהר שלא יעשה הקשר עד שיעשה השיני"ן שבבתים ואח"כ יעשה קשר של ראש כצורת דל"ת ואח"כ היו"ד בשל יד כדי לעשות השם של שדי כסדר אותיות עכ"ל הרי שג' פוסקים גדולים אשר מזהירים סופרים שיהי' השי"ן נעשה קודם הדלת של רצועות הראש והדלת קודם היו"ד של רצועות היד שיהי' האותיות השם נעשים כסדר. אך הספק הוא אצלי אם נימא דוקא בתחילת העשיה אשר מחדש שם שד"י בתפילין צריך לחול קדושת השם כסדר שלא יתחדש קדושת הדלת טרם שנולד קדושת השי"ן וכן לא יחדש קדושת היו"ד טרם שנולד קדושת השי"ן והדל"ת אבל אם כבר נתחדש קדושת אותיות השם על הסדר רק אח"כ עשה בית חדש אי מצטרפין השי"ן החדש עם הדל"ת והיו"ד הישינים ולא מעכבים מה שהדל"ת והיו"ד קודמים לשי"ן שמחדש עכשיו או נימא כיון שנתחדש השי"ן צריך לעשות מחדש הדל"ת עם היו"ד וצע"ג. ולכאורה יש לפשוט מתפילין דצריכין להיות נכתבים כסדרן כמבואר ברמב"ם ובש"ע יעו"ש ופסקינן אפי' אם נכתבו ד' פרשיות כסדרן ואח"כ ברוב ימים נפסל פרשה ראשונה למשל נפסלו כולם חוץ אם המצא תמצא בידו פרשה ראשונה הישינה מזו שנפסלה כמבואר בבאר היטב ס"ק ב' בשם עבודת הגרשוני והמעיין שם יראה שגם לזה הוצרך להביא ראי' מס"ת ותפילין שבלו אין עושין מהן מזוזה לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקלה ומשמע הא לא"ה מצרפים הגם שלא נכתבו מתחילה לצרף עם מזוזה ודוקא אם הסופר יודע שפרשה הנ"ל ישינה משאר פרשיות יעו"ש בתשובה סי' ס', ולכאורה קשה הא המכילתא וגם הר"י אסכנדרי אשר הובא בב"י בד"ה וכתב איירי דוקא אם נמצא פסול בפרשה בשעת כתיבה אז גם השאר

פרשיות פסולים דנמצא שלא נכתבו כסדרן דכיון דפרשה ראשונה בפסול נכתבה הוה כאלו לא כתב פ' ראשונה למשל רק כתב השאר ופסולין ובמכילתא כ' וז"ל כתבן שלא כסדרן יגנזו עכ"ל והר"י אסכנדרני כ' ג"כ אם ימצא טעות בפרשה יהיו כל הפרשיות פסולים וז"ל משום והי' בהווייתן יהי' עכ"ל וכן הרמ"א בסי' ל"ב כ' וז"ל וצריך לכתבן כסדר הזה לכתוב תחילה הקודמת בתורה ואם שינה פסול עכ"ל ויעיין בשימושא רבה ובטור המעיין יראה שכולם קאי על ראשית הכתיבה שאז לא נכנסו בקדושתן אבל מנ"ל דאם נכתבו בפ"א בסדר ונתקדשו ונתכשרו ואח"כ ברוב ימים נפסלה פרשה אחת לא יהי' רשות לכתוב פרשה הנפסלת ולחבר אל שאר הפרשיות אלא עכ"ח כיון שאומרים שצריך לכתוב על הסדר אפי' אם נכתבו כסדר ואירע פסול אחר שנים בפרשה ראשונה נפסלו כולם יען דפרשה אשר יכתב צריכה להיות פרשה ראשונה ואם כבר נשלמו ג' פרשיות א"כ היא לא תהי' ראשונה ותורה מקפדת והי' הדברים האלה כסדרן בשעה שיכתב פרשה ראשונה לא תהי' השני' בעולם וכן השני' תהי' נכתבת בשעה שאין השלישית בעולם וכן השלישית יהי' נכתבת בשעה שאין פרשה רביעית בעולם והבן זה מאוד וה"ה בשם שד"י בשעה שנעשה השי"ן צריך להיות שלא יהי' הדלת והיו"ד בעולם ובשעה שעושה הדל"ת לא יהי' היו"ד בעולם זה נקרא כסדר וא"כ צריך לפתוח הדל"ת והיו"ד לעשות אותם מחדש דאל"כ קדמה הד' והי' טרם שהי' השי"ן בעולם ודו"ק. ואין להשיב א"כ הא דתנן ביומא בן קמצר לא רצה ללמד מעשה הכתב ודרשו חכז"ל אותו לגנאי ועי' שם ברש"י ובברטנורא שבד' קולמסין כתב שם בן ד' וקשה השם בן ד' הוא עדיף משם שד"י וצריך להיות אות אחר אות שלא יהי' אות השני בעולם בשעה שכותב הראשון וא"כ מאי שבח הוא שכותב בפ"א השם בן ד' הלא הוא גריעותא ח"ו לק"מ דבן קמצר הפליא לעשות לכתוב בפ"א כל הד' אותיות משם בן ד' ויהי' נגמרין לקבל צורתם זא"ז יו"ד ראשונה נגמרת קודם צורת הה' וצורת הה' נגמרת קודם צורת הוי"ו וצורת ו' נגמרת קודם ה' אחרונה א"כ עשה תרי פליאות שכ' הד' אותיות בפ"א והפלא שיהי' אחדות עי' ביפה מראה ותיו"ט ובכ"ז נגמרו האותיות זא"ז ועד שסילק ידו הי' הד' אצבעות עוסקין בשלימות ד' אותיות כל פעל ד' למענהו השכיל בן קמצר לכבד את השם והבן. ומצאתי ראי' לדברי מלשון הלבוש התכלת סי' ל"ב סעיף כ"ג וז"ל אבל אם חיסר אין לו תקנה שאין מגיהין בתפילין שא"כ יהיו כתובים שלא כסדרן שפסולים משום דכתיב והי' הדברים האלה בהווייתן יהי' כלומר כסדר שנכתבו בתורה יהי' כתובים בכל מקום שיצטרך להם עכ"ל רמז שיהי' נכתבים בכל מקום כסדר הנכתבות בתורה זא"ז ובפרט אי אמרינן תורה חתומה ניתנה ועיין רמב"ן בתורה בהקדמה ובודאי במדבר

שהניחו תפילין הוה נכתבים זא"ז והבן זה ובזה מיושב למה אמרה מכילתא יגנזו והטור הזהיר על בדיקת כל פרשה הלא הסופר יוכל להיות נזהר שיהי' לו פרשיות נכתבות ויצרפם ולפמ"ש נכון דכתבן שלא כסדרן פסולים כל הפרשיות והבן זה מאוד. רק נ"ל סברא אחת בעז"ה הגם בכתיבת תפילין מעכב אפי' דיעבד אם הקדים פרשה או תיבה או אפי' אות אחת מסדר הכתובים בתורה ופסולים אם כתבן שלא כסדר שאני התם דמיד שהקדים המאוחר שהניח תיבה אחת או אות אחת וכתב המאוחר א"א לתקן עוד שהפסולות יהי' נעשין כשרות על כן חל עליו שם פסול אבל כאן הלא יוכל לפתוח הקשר הישן ולעשות דל"ת מחדש וכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת אעפ"י שמניח קשר הישן אין מעכב כלל משום שלא כסדרן דכל הראוי לעשות כסדרן אין בילה מעכב בו ונחשב כסדרן ודו"ק ומה שהזהירו הפוסקים שלא לעשות ד' קודם ש' או י' קודם ד' הא אפשר לפתוח הד' או הי' ולעשות מחדש ונימא כל הראוי לבילה אין בילה מעכב דשאני התם דלכתחילה בודאי צריך לעשות כסדר השם של שד"י אבל אם כבר נעשה אינה מעכב ודו"ק. ולכן בנידן עובדא דידן דמתחילה נעשה בהכשר ושמשו במצותן וגם יש בידו לפתוח הקשר ולעשות אותו מחדש שפסול יחזור להכשירו אז כשר לתלות אותו בבתים החדשים בתוך המעברתא החדש ונחשב כאלו השם שדי נעשה כסדר ודו"ק. שוב פקחתי עיני דבלא"ה לא דמי סדר אותיות השם שדי לסדר אותיות הפרשיות דתפילין דסדר אותיות הפרשיות ילפינן מקרא והי' הדברים האלה וכתב בלבוש סעיף כ"ג וז"ל והי' הדברים האלה בהווייתן יהי' כלומר כסדר שנכתבו בתורה יהי' כתובים בכל מקום שיצטרך להם עכ"ל א"כ גילתה התורה שיהי' לעיכוב שיהי' נכתבים כסדר דכתיב והיו הדברים האלה וכן כ' שם הלבוש וז"ל אבל בדברים שבפרשה עצמה כתיב והיו הדברים האלה וגו' ר"ל כסדרן ומשמע אפי' לעיכב ואפי' בדיעבד פסול עכ"ל אבל אם מקדים לכתוב של ראש קודם של יד כשר בדיעבד וא"כ ה"ה על הקשרים של הראש ושל יד הגם דהם הל"מ שיהי' שם שד"י ע"י הש' של הראש עם רצועות הראש ושל יד ואטו יהי' שם זה חמור יותר משם הויה ב"ה בס"ת דכשר אם כתבם שלא על הסדר כמבואר בתשו' אחרונים והגם שהזוהר וכמה אחרונים מחמירים נלע"ד היינו אם בשעה שכותב השם כותב אותו שלא על הסדר ונתחדש השם בפגם ח"ו אבל אם נכתב כסדר ונפסל אחר רוב ימים אות אחת מן השם מותר לתקן דכבר חלה הקדושה על האותיות השם בהכשר ומה שנפסל אח"כ יתקן לחבר הקדושה להיות בשלימות דיש הבדל גדול אם נכתב מתחילה שלא על הסדר ובין אם נכתב על הסדר ונפסל אות אחת אח"כ ישלים אותו להיות חוזר לקדושתו ולזה גם הזוהר מודה דהלא נשאר קדושת המקום לקבל

האותיות הנפסדות דלא שייך כאן אזל הכתב אזל הקדושה עיין שבת דף קט"ז דכאן נשארו עוד אותיות השם ועומד המקום לחזור לקדושתו לקבל אותיות שנפסדו והבן. ולא שייך לומר דלכתחילה עכ"פ טוב יותר שיפתח הקשר ולעשות אותו מחדש כדי להיות על הסדר ממש דנ"ל שאסור לעשות כן כיון שהם אותיות השם א"כ אם פותח אותם עובר על לא תעשון כן לד' אלקיכם הגם שאינו סותר שם שלם הלא הוא דין ברור שאפי' על אות אחת עובר אם עושה כן חנם על לא דבר הגם שיחפוץ לכתוב מחדש אותו אות עובר על ל"ת כן לד' וכיון דכשר הקשר בלי שיפתח אותו אסור לו לפתוח הקשר ועיין תוס' מנחות דף ל"ה אי צריך לעשות בכל יום הקשרים משמע דעכ"פ מותר לפתוח היינו תוס' לשיטתם שם דקשרים לאו אותיות רק השי"ן בלבד ולשיטת תוס' דלא הוה אותיות א"כ פשיטא דל"צ לפתוח הקשרים ודו"ק. סוף דבר הכל נשמע דגם זה אין ברור אצלי שאם הקדים לעשות הקשרים קודם השי"ן או אם הקדים קשר של ראש קודם של יד ונתן אותם בתוך המעברתא אם מעכב בדיעבד אבל אם כבר נעשה השם שדי על הסדר ואח"כ נפסלו הבתים נ"ל שאין רשאי להתיר הקשרים ולעשות אותם מחדש אלא יתן אותם בתוך המעברתא ודו"ק. וזה ימים נתכבדתי מי"נ הרב הגאון ר' שלמה ג"פ נ"י בספרו קסת הסופר ולשכת הסופר ומצאתי שם בחקירה י' שיצא ללחום מלחמת ד' כנגד פ"ת שהחליט שהשם בס"ת צריך להיות כסדרן והגאון הנ"ל החזיק ביד גדולי המחברים שאין לפסול בשביל זה השמות וראיתי שהביא בשם גינת וורדים ראיה דהשם צריך להיות כסדר דאל"כ למה אמרו בשבועות דף ל"ה דנטפל לפניו נמחק והנטפל לאחריו אינו נמחק שכבר קדשו השם והלא לפעמים משכחת בהיפך אם כתב השם למפרע אז יהי' הדין דלאחריו נמחק ושלפניו אינו נמחק אלא ודאי דלא מהני כתיבת השם אלא כסדר הוי"ה עכ"ד והקשה הגאון לשכת הסופר א"כ אכתי קשה אפי' אם נכתב ואח"כ אירע קלקול בנטפל לפניו ונמחק ונכתב מחדש יהי' אסור שוב במחיקה ולמה לא ביארו הפוסקים דבר כזה ואטו נאמר דגם הנטפל צריך להיות כסדר ואם אירע בנטפלים מלפניו קלקול אין לו תקנה אתמהה ועכ"ח דלא פלוג רבנן אי דאזלינן בתר הקריאה ולא בתר הכתיבה א"כ אין ראי' לגו"ר יעו"ש יפה העיר על הגו"ר אבל הלחץ זה הדחק לאמור דלא פלוג רבנן למה לא פליגו או למה לא ניזל בתר הכתיבה דהוא העיקר ואזלינן בתר הקריאה כמובן. והנלע"ד הוא דכל הנטפלים מאחריו הם מבארים שהשם מפורש יוצא ללמד דעת את העם למשל בשם אלקינו אותיות נו מפרשים אלקי שלנו בשם אלקיכם אותיות כם מפרשים שהוא אלקי הנוכחים בשם אלקיהם אותיות הם מפרשים שהוא אלקי הנסתרים הידועים וכדומה אז כיון שאותיות מוסיפים להשמיע לאוזן השכל ודעת

גדולת השם אז נתפס בם קדושה שלא ימחקו (דרבנן עשו מעלה בנוספות) שכבר קדשו השם כי גם באותיות השם נרמז גדולת השם רק הכותב נתן אח"כ מופת עליו ע"י אותיות הנוספות א"כ פשטה קדושת השם עליהם שלא ימחקו ויהי' בכלל ל"ת כן לד' אלקיכם אבל בנטפלות מלפניו ב' בד' ו' וד' מ' מד' ש' שד' ה' הד' כ' כד' שאין האותיות מפרשים השם רק שהשביע בו או מי כמוהו וכדומה אז אין ד' מתפיס קדושה באותיות אשר לא מפרשים כח התרוממת וגדולת השם ונמחקים אפי' איסור דרבנן אין בו אבל לעולם אין חולק אפי' אם נטפלים שלפניו נכתבים אחרי שכבר נכתב השם אעפ"כ הם נמחקים ואפי' אם הנטפלים שלאחריו נכתבו מקודם אעפ"כ אינם נמחקים ודו"ק. וראה זה מצאתי בט"ז סי' רע"ו ס"ק ד' בדרך השני וז"ל הא לאו קשי' היא כלל דאין שייכות לומר קדושה משום נטפל לשם אלא בשיש לו שייכות דהיינו שיש לו שום משמעות כגון אלקיכם דיש משמעות לכם הנטפל שהוא מפרש אלקי שלכם ודבר זה כתוב פעמים רבות בתורה ע"כ אם אירע טעות בשום מקום בזה אמרינן שקדשו השם עכ"ל הזהב הרי שפתיו ברור מללו דכל קדושת הנטפל יען שיש להנטפל כח לפרש את השם ודו"ק ולכן אפי' אם נכתב השם למפרע או נכתב כסדר ואח"כ נמחק ונכתב מחדש הנטפל שלפניו מותר למחקו כנלע"ד ברור בעזה"י. ובזה מדויק הדקדוק שהביא שם בשם ספר אני' דיונה שאמרו שכבר קדשו השם תיבת שכבר הוא מיותר די באמרם שקדשו השם ולפמ"ש נכון דנטפל לאחריו המה רק אותיות אשר יעידון על לפנים שהשם מורה על כך וכך א"כ אגב השם נתקדשו דאין באותיות הנוספות רק מה שגנוז בהשם בשרשים הוא נרמז בהאותיות ודו"ק. ולולא דמסתפינא הייתי אומר אפי' אי גוף השם מותר לכתוב שלא כסדרן היינו דשם האותיות המה עצם מקור הקדושה עיין בתוס' ע"ז דף ח"י בד"ה הוגה ובתוי"ט פ"ד דסוכה דשורש השם הוא ק"ה ועיין ברבינו בחיי בפ' שמות דשורש השם הוא יק"ו וכן דעת גדולים א"כ אין קפידא אבל לכתוב הנטפלים מאחריהם קודם השם בודאי אסור דהא המה יהי' לברר השורש ואיך יקדים הבירור טרם שנגלה השורש על מאי קאי לא מהני להיות קודש אם הקדים הנטפל לאחריו ודו"ק. ופלא בעיני שראיתי שם שמביא קו' בשם ספר מנחת חינוך וז"ל ולכאורה קשה לי בכותב שם הוי"ה ב"ה דכותב ק"ה והוה שם ואח"כ כותב הו' ובאותו רגע הוה קלקול כי אין זה שם אלא אח"כ כשכותב הה"א האחרונה נגמר השם עכ"ל ופלא הלא לרבינו בחיי ולשאר גדולי עולם יק"ו הוא עוקר השם ואיך קרא לזה דהוה קלקול וכתב ואין זה שם וביותר שסיים שם שיכתבו היו"ד הראשונה באחרונה והוא פלא מאוד. וכבר בארתי דנראה הבדל בין אם השם נכתב כבר פ"א כסדר ובין אם לא נכתב כסדר מעולם ובכל אופן פלא בעיני שלא

הביא הגאון לשכת הסופר בכל החקירה י' דין שראוי לכתוב השם כסדר דהא אפילו בתפילין צריך לעשות הש' ואח"כ הד' ואח"כ הי' כמבואר למעלה בשם ב"י ורמ"א ולבוש ואיך הקשה מנחת חינוך שנהפוך הסדר ודו"ק. והי' בדעתי להביא ראי' דלא קפדינן על הסדר בשם מדברי ראב"ד פ"ט מהל' כלי מקדש הל' ב' שכ' החופר וז"ל א"א אינו חופר אלא מכה בדפוס צורת האותיות מאחריו עד

שהאותיות בולטות מלפניו עכ"ל ולכאורה אם מכה בדפוס לא ימלט שאות אחת נגמר מקודם והוה שלא כסדר ויש לדחות דהי' בקיאים דלא יוגמר אות שלם קודם לחבירו וק"ל. ועלה בדעתי עוד להביא ראי' דכשר השם אפי' שלא כסדר דבתוספתא פ' הבונה בשבת וז"ל כתב אות אחת והשלים את השם אות אחת והשלים את הספר חייב עכ"ל ולכאורה באות אחת והשלים את הספר דחייב הוא בודאי אפילו הי' חסר באמצע הספר אות אחת וכתב האות והשלים הספר חייב וה"ה באות אחת והשלים את השם דחייב היינו ג"כ אם הי' חסר אות אחת באמצע דומי' דאות אחת בספר ודו"ק ויש לדחות מידי איריא ובגמ' דידן לא קתני בדף ק"ד אות א' והשלים את השם ועי' רשב"א שם ודו"ק. עוד ראיתי שם שהביא מן אני' דיונה פל"ב שמביא ראי' דהשם לא בעי כסדרן מן מס' סופרים פ"ה שאמרו וז"ל הכותב את השם וטעה (פי' ושכח) בו אות אחת יתלנו מלמעלה ומשמע בכל אות קאמר והא הוה שלא כסדרן משמע דלא בעינן בס"ת כסדרן אפי' בשם והגאון הרש"ג כ' שהוא ראי' נכונה יעו"ש ולדעתי אין כאן ראיה כלל דאיירי דהתחיל לכתוב אות שלישי ולא גמר האות א"כ יוכל לתלות את האות וגומר האות שהתחיל מקודם וזה הוה כסדר כמבואר בפרמ"ג במשבצות זהב בסי' ל"ח בד"ה פשיטא שכ' וז"ל גם פשיטא לי אם כ' מקצת אות ואח"כ כ' מקודם משלים האות ולא הוה שלא כסדרן כל שאין כותב אות שלם כסדרן מקרי והיו הדברים כסדרן דבר שלם בעינן ולא חצי דבר עכ"ל דבר גדול רמז כמו דדרשינן בב"ק עפ"י שנים עדים יקום דבר ולא חצי דבר ה"ה בדין כסדרן מן והיו הדברים האלה דצריכין להיות הדברים כסדרן ודי אם פסולים כשכתב אות שלם עכ"פ דמצינו באות לפעמים פעולת כתיבה שלמה (עי' במשנה ת' תרומה מ' מעשר) אבל חצי אות שהקדים לא נחשב לשלא כסדרן והבן דפח"ח וא"כ משכחת דין דמס' סופרים שהקדים להתחיל אות שלאחריו אז תולה למעלה אות ששכח וגומר את אשר התחיל וזה מדויק הכותב את השם וטעה ולא אמרו מי שכתב את השם וטעה דהי' במשמע שכבר גמר את השם מדנקטו הכותב את השם משמע שעדיין הוא כותב את השם ודו"ק. וגם לא אכחד הערה אחת אשר חדשתי דין חדש הא דשלא כסדרן פוסל היינו דווקא אם בא אח"כ האות או התיבה או הפרשה בהסדר כגון שהניח ריקן

אות או תיבה או פרשה וכתב להלאה ושב ומילא אותו מקום ריקן שהניח ובא האות או התיבה או הפרשה בסדר המחויב לה הוא פסול יען דכתבן שלא כסדר שהתפילין יהי' כתובים על הסדר לעולם ולא שיהי' נכתבים לא על הסדר שמניח מקומו ואח"כ יבא למלאות בסדר שימלא את החסר אבל אם גם אח"כ לא יבא על הסדר כגון שלא הניח מקום ריקן רק שכח לכתוב אות בתוך התיבה ויתלה אותו מלמעלה על התיבה בין שורה לשורה ויהי' עומד כך ולא יבא להיות עומד בסדר שאר האותיות לא נפסל מכח שנכתב שלא כסדר דהא לא בא גם אח"כ בסדר האותיות וא"כ אתי שפיר המס' סופרים אם טעה ושכח אות אחת יתלנו מלמעלה כיון שיעמוד גבוה מעל האותיות ליכא קפידא מה שלא נכתב על הסדר השם דהא לא בא גם אח"כ בסדר אבל לעולם אם בא האות בסדר ונכתב שלא כסדר פוסל בשם הוי"ה כדעת הגאונים ודו"ק. והבאתי ראי' מלשון שימושא רבה הנדפס אצל הרי"ף אחר ה' תפילין שכ' בד"ה ויקח וז"ל ואם יתר אות אחת יש תקנה שיגרוד אותה אבל אם חיסר אין תקנה כי אין תולין בתפילין ונמצא כתיבתן שלא כסדרן ואמרינן במכילתא כתבן שלא כסדרן יגנזו עכ"ל ולכאורה יפלא דמשמע יען שאין תולין בתפילין לכן אין תקנה שנמצא כתיבתן שלא כסדרן אבל אם תולין יש תקנה ולא הוה שלא כסדרן והוא פלא הלא כבר גמר הפרשה בכתב טרם שנכתב האות אשר יתלהו והוה כתיבה שלא כסדרן וצע"ג. ולפמ"ש נכון וברור אי יוכל לתלות אות או תיבות ולא יבוא אח"כ בסדר שאר אותיות או תיבות לא יהי' עיכוב במה שכותב אח"כ שיהי' עומדים שלא בסדר טורי האותיות והתיבות לכן הקדים שאין תולין א"כ אם ימלא אח"כ האות בתוך הסדר יהי' פסול ודו"ק. אך אדבר עוד מעט בעזה"י דבר זה שחדשתי שאם לא יבא גם אח"כ בסדר יהי' כשר הוא נכון לפי דברי המכילתא שכ' וז"ל כתבן שלא כסדרן יגנזו עכ"ל משמע כמו בפרשיות העומדים אח"כ בסדר וכתבן שלא כסדרן פסול ה"ה בתיבות ואותיות הדין כן אבל אם נימא שיש גזה"כ (והי' הדברים האלה) שיהי' נכתבים הפרשיות והתיבות והאותיות דווקא כסדר הכתובים בספר תורת משה מפי ד' אשר מפי יקרא אליו עיין בהקדמת רמב"ן בתורה אז גם אם תלה האות אח"כ פסול דעכ"פ לא נכתבו האותיות והתיבות כסדרן הנאמרים מפי ד' ונכתבים בספר ע"ו משה רבינו דסוף סוף האות אשר נתלה לא נכתב כסדר אמרות ד' בתורת משה ודו"ק. וזה שהביא הב"י בסי' ל"ב הר"י אסכנדרני שלתקן האותיות מותר כ' וז"ל והביא ראי' מירושלמי פ"ק דמגילה תולין בספרים ואין תולין בתפילין ומזוזות דבעינן בהו והי' שיהי' נכתבות על הסדר משמע מהכי דתלי' דווקא הוא דפסול אבל לתקן אות בעלמא שפיר דמי עכ"ל מבואר הא דאין תולין הוה הטעם יען דילפינן מן והי' שיהי' דווקא נכתבות כל

האותיות על הסדר ואם יתלה אות הגם שלא נקרא נכתב שלא על הסדר עכ"פ לא נכתב כסדר והתורה מקפדת שכל האותיות יהי' נכתבים על הסדר דוקא וראה לשון המכילתא כפי אשר הובא בכ"מ פ"א מהלכות תפילין ה' ט"ז והטור בא"ח סי' ל"ב וז"ל ואמרו במכילתא כתבן שלא כסדרן יגנזו עכ"ל אבל כפי אשר הביא הר"י אסכנדרני וז"ל דבעינן שיהי' נכתבות על הסדר עכ"ל יען דבעינן בהו והי' שיהי' נכתבות דווקא על הסדר לכן התלי' פסול א"כ נ"מ גדול בין לשון מכילתא ובין לשון הר"י אסכנדרני והבן לא מנעתי מלכתוב כי מלאכת שמים היא אשר אפי' התלמיד לא ישתוק בפני רבו מלגלות דעתו. אמנם בס"ת אי כשר לתלות היינו מטעם דלא מקרי שנכתב שלא כסדר (הגם דלא מיקרי כסדר) בס"ת לא כתוב והי' שיהי' נכתב דווקא כסדר אבל לכתוב שלא כסדר להקדים אות השני בכתיבה טרם שכותב אות הראשון אפשר שפסול גם בס"ת ועיין פסחים דף כ"ג יהי' בהווייתן יהי' ואין פנאי כעת וראיתי בלשכת הסופר סי' ט' אות א' שכתב בשם המכילתא וז"ל ואם לא כתבו כסדרן יגנזו עכ"ל לא דק להעתיק יפה דבמכילתא כתב ואם כתבן שלא כסדרן ודי בזה כעת. ועוד זאת ראיתי בלשכת הסופר שהביא בשם ספר שנות חיים קו' שנימא ק"ו אם בתפילין שאין אוסר במחיקת קצת יש עיכוב בכתובה שלא כסדרן מכ"ש בשם הוי' דיש איסור במחיקה במקצת שיש איסור בשלא כסדרן והגאון מהר"ש נ"י השיב א"כ נימא ק"ו בהיפך מה השם שלא צריך להיות כסדרן אסור בו מחיקה (הכוונה לגאונים הסוברים כן) תפילין שפוסל בו אם לא נכתבו בכסדרן כ"ש שאסור בו מחיקה יעו"ש. והיא פלא בעיני איסור מחיקה בהשם אינו תלוי בקדושת הס"ת או תפילין אלא בכ"מ שנכתב השם בקדושה אפי' על ידות הכלים או בטבעת של כסף וזהב וברזל ואפי' נכתב בצבעונים יש בו איסור משום לא תעשון כן לד' אלקיכם כנודע כי המחיקה תלה בקדושת אותיות השם א"כ דן השנות חיים ק"ו מתפילין דאין בהאותיות איסור מחיקה ואעפ"כ להכשר שם תפילין צריכים להיות נכתבים כסדרן אבל בודאי מודה השנות חיים שאפי' אם נכתב שלא כסדר יש בו איסור מחיקת השם דכמו שיש מ"ע אבד תאבדון בשם ע"ז אפי' לא נכתב כסדר (ועי' בתיו"ט ביומא) דמשו"ה לא הי' לבר קמצר מענה בפיו שלא ילמדו לעשות לע"ז כן יען דבע"ז אין הבדל אם נכתב בפ"א או לא וא"כ ממילא מי שמוחק שם ד' ח"ו הגם שלא נכתב על הסדר עובר על הלאו (ואטו יאמר איש ח"ו לשטת הזוהר יהי' השם שנכתב שלא בקדושה מותר במחיקה חס מלהזכיר עון זה להזוהר רק דאמר שהוא פגום לקדושת ס"ת) ורק לענין קדושת ס"ת דן הגאון שנות חיים שיהי' השם נכתב דווקא על הסדר ק"ו מתפילין וא"כ איך נימא ק"ו שגם בתפילין יהי' איסור מחיקה בשאר אותיות שאינם אותיות השם הלא בשאר אותיות

לא שייך הלאו דלא תעשון כן לד' אלקיכם הלא המה אינם של הקב"ה ואיך שיהי' תפילין פסולים במחיקה במקצת אפי' משום ל"ת כן לד' זה נאמר דווקא על אותיות השם ובפרט לצורך תיקן דאל"כ בודאי לא נכון לאבד כל דבר שבקדושה, עיין רמב"ם ועיין מג"א סי' קנ"א ואיך יהי' מעכב לקדושת תפילין מחיקת מקצת אותיות פלא גדול בעיני על הגאון מהר"ש נ"י. וגם ק"ו של שנות חיים יפלא הלא איסור מחיקה הוא בכל מיני צבעונים ואפי' אם קידש הגוי לשם ד' ועיין תוס' ערכין ואיך יבוא מזה ק"ו לענין שיהי' נכתב כסדר לקדושת ס"ת הלא קדושת תפלין לצאת בו ידי מ"ע לחוד מקדושת ס"ת לצאת בו מ"ע ולכל מעלות ס"ת ועיין רמב"ן בהקדמה לתורה שכל התורה של אש שחורה ע"ג אש לבנה היתה בלי הפסק רק צרופי שמות ודל"ב. נחזור לענין הלכה בנידן שאלתינו דאם כבר הי' נכתב השם כסדר ואח"כ נפסל אות י' אעפ"כ מותר לתקנו וחוזר הקדושה לאיתנו והשם בקדושתו הוא ולא שנפסל היריעה כולה כנלע"ד להלכה למעשה בעזה"י. הד"ש הק' חיים סופר:

סימן נה

שאלה בעשיר אחד אשר נפשו אותה לקיים מצות כתיבת ס"ת ושלח אחר סופר מהיר מפורסם כי ידיו אמונה במלאכתו והשוה עמו שיכתוב לו ס"ת נאה רק שיניח לו בכל ספר מחמשה ספרים איזה תיבות בתחלתו ובסופו אשר יחפוץ לכתוב בעצמו ונתרצה לו הסופר כפי אשר השוו עצמם בכסף מלא וכן שמר הבטחתו שהניח לו בראש וסוף כל ספר איזה תיבות ושלח לו עב"ד כל ספר מיד אשר נגמר וכאשר הודיעהו הבעה"ב שרוצה לחנך את הספר כנהוג הקדים הסופר עצמו להיות שם יום א' מקודם לזכות ע"י לבעה"ב להשלים הכתב אשר הניח בכל ספר וכאשר בא הסופר ומצא הגוילים כתובים בכל אותן מקומות ושאל את הבעה"ב מי כ' זאת ואמר אני השלמתי כי יש שם בתוך התחום ת"ח אשר למד אותי לכתוב כדת וכהלכה לשם קדושת הספר וכאשר כתב שם ד' אמר לשם קדושת ד' ועוד כמה דינים והלך הסופר וחקר אצל הת"ח ואמר אמת הדבר שהוא הגיד לו הכל ושב הסופר לבית הבעה"ב והסתכל על האותיות וראה שהם כתובים נאים וישרים מאוד ודרש מבעה"ב איך יוכל איש אשר לא הורגל לכתוב אותיות ס"ת לכתוב כמו סופר מלומד עד שגילה לו הבעה"ב שבן אחותו לומד אצל סופר מומחה ובא בימים האלה לראות פני אמו והי' כותב לו כל הפסוקים החסרים בצבע ברוין ואח"כ הוא על האותיות בדיו כדת וכהלכה והתחיל הסופר לצעוק צעקה מי התיר לך לעשות כן כך קבלתי מרבותי שאין רשאין לעשות אפילו נקודות רק כפי המחט בהיקף צורת האותיות שלא יהי' נקודה ח"ו כצורת אות י' ואותן יריעות פסולים כך קבלה היא בידי ויפן ויצא

בחרי אף ונסע לביתו ושאל האיש אי יש ממש בקבלת סופר שאותן יריעות פסולים או לא. תשובה קנאת סופרים תרבה חכמה וגדולה הקנאה אשר קנא הסופר לאלקיו כי לא עשה הבעה"ב כדת כי זה אלי ואנוהו כתוב ואמרו בגמ' גיטין דף כ' בפלוגתא דר"י ורבנן בנתכוון לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בו ד' דאמר ר"י מעביר עליו קולמוס ומקדשו ורבנן השיבו אין השם זה מן המובחר וסובר ר"ח דלרבנן לא מהני אפי' בגט אם מעביר קולמוס לשמה וראב"י אמר ע"כ לא פליגי אלא בשם דכתיב זה א"ו אבל בגט אפילו רבנן מודו ועיין בא"ע סי' קל"א דיש ב' דעות שם אם מהני אפי' בגט אם מעביר קולמוס לשמה דפליגי אי הלכה כר"ח או כראב"י אבל בס"ת ובפרט באזכרות דכתיב זה א"ו כ"ע מודים דפסול דמ"ש אין שם זה מן המובחר מבואר בירושלמי הובא ברשב"א שם דלר"י השיבו אבל רבנן פוסלים אפי' בדיעבד אפי' לראב"י משום זא"ו וא"כ בנידן שאלתינו דיש באותן פסוקים אשר רשם לו בן אחותו בצבע אזכרות והוא העביר בקולמוס עליהם א"כ פסולים היריעות ואפילו בשאר יריעות שאין בו אזכרה אשר העביר בקולמוס לא גרע מגט דפסק המחבר דלא מהני העברת קולמוס ודעה ב' חושש רק להחמיר לפסול לכהונה אבל לא להקל וא"כ כל היריעות שהעביר הבעה"ב בדיו על כתב הראשון פסולים כאשר אמר הסופר ודו"ק. ואחר אשר ירדתי בעומק העיון האיר ד' עיני כי יש תרופה שלא להצריך לגנוז כמה יריעות ואשר יתן ד' בפי אותו אשמור לדבר לפני יודעי דת ודין ואני תפלה גל עיני ואביטה נפלאות מתורתיך ד' שלא אכשל בדבר הלכה ח"ו. הנה בגיטין דף י"ט אתמר העביר דיו ע"ג סיקרא בשבת ר"י ור"ל דאמרי תרווייהו חייב שתים אחת משום כותב ואחת משום מוחק דיו ע"ג דיו סקרא ע"ג סקרא פטור סקרא ע"ג דיו א"ל חיוב ואמרי לה פטור א"ל חיוב מוחק הוא וא"ל פטור מקלקל בעי מיני' ר"ל מר"י עדים שאין יודעים לחתום מהו שיכתבו להם בסקרא ויחתמו כתב עליון כתב או אינו כתב א"ל אינו כתב א"ל הלא למדתני רבינו כתב עליון כתב לענין שבת א"ל וכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה ע"כ סוגי' דגמ' ופירש"י בד"ה וכי וז"ל שאנו אומדים וסבורים ואומדין מאומד לבינו להחמיר עכ"ל ובד"ה נעשה מעשה וז"ל להקל אפי' לענין שבת אם בא מעשה לידינו בזמן שבהמ"ק לא הייתי סומך על דברי להביא חולין לעזרה עכ"ל מפורש יוצא דאפי' בדיו ע"ג סקרא דאמר ר"י ור"ל דחייב שתים הוא רק לחומרא אבל לא אם יבוא מזה קולא אם כ' בדיו ע"ג סקרא דיביא חטאת בעבור כתב ע יון ונמצא דחילל שבת בשוגג או לענין אם העדים לא ידעו לחתום וחתמו על סקרא כמבואר. והרמב"ם פי"א מה' שבת ה' ט"ז כ' וז"ל המעביר דיו ע"ג סקרא חייב ב' אחת משום כותב וא' משום מוחק העביר דיו ע"ג דיו וסקרא ע"ג סקרא או סקרא ע"ג דיו פטור עכ"ל והרואה

ישתומם איך כתב הרמב"ם בדיו ע"ג סקרא חייב שתים הא ר"י אמר מפני שאנו מדמין נעשה מעשה שלא סמך על דבריו להקל אפי' להביא חולין בעזרה או להכשיר חתימת העדים בגט ואיך כתב הרמב"ם חייב שתים והוא פלא גדול ונפלאת התמיה הזאת מאוד שמצאתי למג"א בסי' ש"מ ס"ק ז' העביר דיו ע"ג סקרא חייב שתים משום כותב ומשום מוחק דיו ע"ג דיו או סקרא ע"ג דיו פטור עכ"ל ואיך העלים המג"א עין גדולה שלו אשר שטט בכל אפיקי ש"ס ופוסקים ולא העיר כלל על סוגי' מפורשת בגיטין וגם המחה"ש לא העיר עליו ופלא. ונלע"ד ליישב בעזה"י ואקדים לתרץ קו' מהרש"א על תו' גיטין דף י"ט בד"ה דיו דחדשו דלר"י כתב ע"ג כתב הוי כתב היינו אם כתב שני מתקן כגון דכתב הא' הי' שלא לשמה וכתב הב' עושהו לשמה אבל הכא הכתב הב' אינו מתקן כלום עיי"ש והקשה המהרש"א א"כ מאי בעי ר"ל מר"י בדיו ע"ג סקרא הלא באופן זה שכתב הב' עושה לשמה אפי' בדיו ע"ג דיו מהני וצע"ג והנראה ליישב בעזה"י דהנה דקדקתי בלשון התו' שכ' וז"ל ואומר ר"י דלקמן וודאי שכתב הראשון הי' שלא לשמה וכתב השני עושהו לשמה חשוב כתב עכ"ל תיבת עושהו פלא דהא דן על הפעולה ואמר דלקמן הכתב הא' הי' שלא לשמה והי"ל לומר וכתב הב' הוא לשמה חשוב כתב אבל הלשון עושהו לשמה הוא מחוסר הבנה דהא אנו דנין על יתרון כתב השני מן הראשון. אמנם הכוונה דהלא הגט או הס"ת נכתבו בתכלית שלימות הפעולה של ספר כריתות או ס"ת ולא חסר רק מחשבה כפי קבלה בידינו שהגט יהי' נכתב לה לשמה וכן הס"ת והי' נכתב לשם קדושת ס"ת והאזכרות לשם קדושת אזכרות כנודע וא"כ אם כתב מתחילה שלא לשמה ואח"כ מעביר בקולמוס לשמה א"כ אינו כשר מכח כתב עליון אלא במה שמעביר הקולמוס לשמה אז כל הדיו הנמצא על הקלף נתהוה לשמה ואפי' אם ברוב ימים יתישן הדיו העליון ויהי' נשאר רק דיו התחתון אעפי"כ כשר שע"י העברת הקולמוס נתן לכל כתב הראשון כח שהוא בכל עצומיו לשם גירושין ולשם קדושת ס"ת ואזכרות דהא עשה כל הפעולות המחייב לכתיבת הגט וס"ת רק שהי' ראוי שיהי' עוד מחשבה בשעת הכתיבה ומחדש עוד העברת הקולמוס שיחבר באותיות עוד מחשבת קדושת הס"ת אי מחשבת לשמה בגט שיחובר הקדושה בפעולת הכתובה במה שמחדש הני אותיות הראשונות אשר כ' וזה שאמר ר"י מעביר עליו בקולמוס ומקדשו שהוא מעביר בקולמוס על הכתב ומקדש בזה לכתב הראשון וזה שחידש הר"י דלקמן הכתב הראשון היה שלא לשמה וכתב השני עושהו לכתב הראשון גופי' לשמה אז בוודאי כתב עליון חשוב כתב דהא מתקן לכתב התחתון אבל בשבת שאין כתב השני מתקן כלום לכתב הראשון אז אמרינן מאי אולמי' לכתב השני להיות נחשב לנו לכתב כתב התחתון חשוב שהוא עומד

במקומו ועשה פעולתו שחידש במקום ההוא שם חידוש שם כתב וכתב השני אשר מעמיד עליו לא חידש שם כתב על המקום איני נחשב למאומה ועיין ר"ן בסוגי' דקמא קמא בטל בע"ז דוגמא לזה מי שמונח במקומו חשוב כנגד הבא על גביו ודו"ק. אך כ"ז אם אינו חסר מהגט או מהס"ת רק מחשבת לשמה לשם כריתות או לשם קדושת ס"ת או קדושת האזכרות אז אמרינן שאם מעביר בקולמוס פועל גם כתב הא' להיות לשמו וה"ה אם עדים הי' כותבים שמם על הגט בסקרא אי בדיו שלא לשמה ואח"כ מעבירין עליו הקולמוס נשמה הי' מהני דהא לא הי' חסר מגוף כתובת הגט אי הס"ת או חתימת עדים רק מחשבת לשמה וזה נתוסף ע"י העברת הקולמוס לשמה אבל אם העדים לא ידעו לחתום שמם ומי שאינו עד כלל ירשים שם בסקרא נמצא שמלבד שהי' חסר השלמה מן החתימה הי' חסר גם חתימות העדים כי כתובת איש אחר אשר אין עד בדבר חתם שם עדות והדין הוא שהעדים צריכים לחתום שמם דיקא בכת"י אבל אם איש אחר חותם שמם חסר שני דברים (א) גוף המעשה של חתימת העדים (ב) המחשב אשר צריכים לכוון בחתימתם לשם עדות של גירושין לשם המתגרשת בגט זה מן בעלה אז בנידון כזה א"א לומר שכתב הב' יתקן לכתב הראשין דכתב הראשון אינו כתב עדות בשלמא בס"ת וגט והעדים בעצמם הי' חותמים בסקרא שלא לשמה מהני כתב הב' להכשיר הראשון דגם הא הי' המעשה טוב רק לא הי' בו מחשבת לשמה ויוכל להוסיף מחשבת לשמה במעשה העברת הקולמוס אבל אם הכתב ראשון לא הי' מעשה מאיש אשר הגון לכתיבת ס"ת או לגט אן לחתימות עדים לא שייך בו שכתב הב' עושה לראשון לשמה ומתקנו ודו"ק. אמנם יש לחקור לו יהי' שא"א שכתב הב' יתקן לכתב ראשון אולי חשוב בעצמו הכתב הב' אשר עומד על התחתון וזה ששאל ר"ל עדים שנא ידעו נחתום מהו שיכתבו להם בסקרא ויחתמו ומבאר שאלתו כתב עליון כתב אי איני כתב דכאן אין לחקור רק זאת אי כתב עליון אשר עומד על הכתב התחתון נחשב בפני עצמו נכתב או לא וא"ל ר"י אינו כתב דמסברא אין כח לכתב העליון לבטל כתב התחתון נהפוך הוא לסברא כתב התחתון העומד מקודם שם ההוא חשוב יותר מכתב הבא אחריו ועומד עליו ואם תשוב הלא יש לכתב הב' אשר עומד עליו מענה שהוא נשמה זה הועיל אם יהי' נחשב לכתב אך עיקר חסר מן הספר שלא נחשב כתב עליון כלל דהוי כאילו רק אותיותיו פורחות באויר שכתב התחתון מפסיקו מלהיות נכתב בספר ופריך ר"ל הלא אמרת רבינו דחייב שתים אם כתב בדיו ע"ג סקרא בשבת והלא שם אין הכתב השני מתקן לכתב הא' דנא הי' חסר לכתב הא' מאומה דבודאי בחול כתב סקרא כתב נקרא וא"כ אם כותב עליו בדיו בשבת הוי כתב השני רק כתב עליון ואעפ"כ הוי כתב והשיב לו ר"י משום שאנו מדמין

נעשה מעשה דגם בשבת לא ברור לי דיהי' נחשב כתב עליון כתב לענין חיוב חטאת כדפי' רש"י ודו"ק. ואם כנים הדברים מיושב קו' המהרש"א דתוס' מחדשים דאם כתב השני מתקן להראשון ועושהו לשמה שפועל גם על הראשון שיהי' נחשב לכתב לשמה וכשר לגרש בו אז כתב ע"ג כתב הוי כתב אבל אם א"א לתקן הכתב הראשון רק שכתב השני יהי' חשוב בפני עצמו זה נקרא כתב עליון והוי כתב ולענין חיוב שבת בדיו ע"ג סקרא הוי דומה לדיו ע"ג סקרא אם העדים לא ידעו לחתום והשיב לו שפיר מפני שאנו מדמין ול"ק קו' מהרש"א דכאן א"א שכתב הב' יתקן לכתב הראשון שלא הי' הכתב מן העדים ודו"ק. ואחרי שהקדמתי אבאר דברי סוגיא דגיטין דף י"ט שהבאתי דאמרו ר"י ור"ל דהמעביר דיו ע"ג סקרא חייב ב' אחת משום כותב ואחת משום מוחק ופירש"י וז"ל שמוחק התחתונות סקרא וכתב העליונות דיו עכ"ל ונפלא בעיני דהי"ל להגמ' להקדים מוחק לכותב דמיד שמתחיל להעביר בקולמוס למשל על אות א והעביר בקולמוס על חצי אלף כבר נמחה ונתבטל צורת אלף של סקרא אבל עדיין לא נגמר צורת א' של דיו אז הוי מחיקה קודם כתיבה וצע"ג. אמנם לק"מ בוודאי לענין כתיבה סת"ם כיון שנמחה צורת האות הוי כאילו כל האות נמחה ופסול הס"ת אבל בשבת דאינו חייב רק במוחק ע"מ לכתוב וצריך מחיקת שתי אותיות לגמרי דאל"כ לא חזי לכתוב ב' אותיות על מקום המחיקה וממילא לא בא חיוב על המחיקה של אותיות סקרא עד שנגמרו אותיות של הדיו דכ"ז שלא נגמר אותיות של הדיו לא נמחק מקום שראוי לכתוב עליו שתי אותיות דהא בהך כתיבה של דיו נעשה המחיקה של אותיות הסקרא ורק כאשר נגמר חיוב של כתובה בא ג"כ חיוב של מחיקה ודו"ק כי עמוק בעזה"י. ובכ"ז ק' דהי' ראוי לומר מתחילה חייב משום מוחק ואח"כ משום כותב שעכ"פ נמחק צורת האות של הסקרא טרם שנכתב צורת האות של דיו וצ"ע אך יש לתרץ דבודאי שאר מוחק חייב דפעל שיהי' ראוי לכתוב במקום ההוא ב' אותיות דצריך להיות מוחק ע"מ לכתוב דיהי' נחשב למתקן ולא למקלקל אבל כאן דנעשה המחיקה של סקרא על ידי הכתיבה של דיו וא"כ בשלמא אם דיו ע"ג סקרא הוי כתב א"כ הי' המחיקה ע"מ לכתוב וחייב ג"כ על המחיקה אבל אי דיו ע"ג סקרא לא הוי כתב ופטור על הכתיבה ממילא פטור גם על המחיקה דמוחק אינו חייב אלא ע"מ לכתוב והוא עושה המחיקה באופן שא"א לכתוב עליו דהא מוחק בדיו אשר לא הוי כתב ופטור אף על המחיקה ולכן הקדימו דחייב על הכתיבה ואז שייך לומר דחייב אף על המחיקה ודו"ק. ואל יפלא א"כ איך חייב משום מוחק אם כותב בסקרא ע"ג דיו הלא הסקרא לא חשוב כתובה ע"ג דיו ואעפ"כ חיוב על המחיקה נאמר ג"כ דלא הוי מחיקה ע"מ לכתוב דהא מחק בכתיבת הסקרא וכתיבת הסקרא לא הוי

כתב לק"מ דכבר ביארו תוס' בד"ה מוחק הוא דמסתמא עומד לחזור ולכתוב עליו בדיו ותהי' ניכרת טפי מאילו היתה התחתונה לבדה עיי"ש וכ"ז בסקרא ע"ג דיו אבל בדיו ע"ג סקרא אם אינו נחשב כתיבת הדיו לכתב לא מחייב ממילא אמחיקת הסקרא דדיו אינו עומד לכתוב עליו עוד הפעם בדיו ודו"ק. ולפ"ז כאשר השיב ר"י לר"ל מפני שאנו מדמין נעשה מעשה פירש"י שאילו הי' בזמן ביהמ"ק לא הי' מתיר להביא קרבן מפני חשש חולין בעזרה דר"י החמיר לומר כתב עליון כתב אבל רק מסברא ואומד דעתו כי י"ל דגם על המחיקה הוא פטור דאם כתב עליון לא הוי כתב לא הי' מוחק ע"מ לכתוב ופטור הן מן הכתיבה הן מן המחיקה ואי כתב עליון הוי כתב הי' חייב הן על הכתובה הן על המחיקה ודו"ק. וכ"ז איננו שוה לי דגם אם הקדים חייב משום מוחק וחייב משום כותב היינו יודעים שמחיקה קשורה בכתיבה דא"א לחייב על המחיקה אי אינו חייב גם על הכתיבה אבל כיון דדיו ע"ג סקרא הוי כתב ממילא בא המחיקה קודם הכתיבה דבמשל אות א כיון שהעביר בדיו על רוב אות א' הגם שחסר יו"ד מן אות ולא נגמר האות מדיו בשלימות כבר נמחה רוב אות א' מסקרא ונגמר המחיקה קודם הכתיבה ואעפי"כ חייב על המחיקה דהא הוא מוחק ע"מ לכתוב דהא הוא יכול לגמור אות א' בדיו וכן באות השני למשל שהוא אות ב בתיבת אב אשר העביר בדיו מיד כאשר העביר דיו על רוב אות ב נמחה כתב הסקרא ועדיין לא נגמר כתיבת אות הב' בדיו ואעפ"כ יהי' חייב על המחיקה דהא הוא מוחק ע"מ לכתוב כאשר יגמור אות ב' בדיו אטו מי שמוחק ב' אותיות והניח מהם שיור כ"ש לא יהי' חיוב משום מוחק דעכ"פ מחה האותיות הגם ששייר נקודות אבל בכותב שתי אותיות ולא גמר צורתם להיות אותיות שלימות בוודאי פטור וא"כ בא המחיקה ברגע אחת עכ"פ קודם הכתיבה והי' לר"י ולר"ל לומר חייב משום מוחק ומשום כותב (ובירושלמי מצאתי באמת הגירסא וז"ל רבנן דתמן אמר חייב שתים משום מוחק ומשום כותב) והדבר צריך התבוננות מאוד. והנראה בעיני בעזה"י הוא כך דהי' לפלא בעיני דר"ל בעי כתב עליון כתב או אינו כתב למה לא בעי כתב ע"ג כתב הוי כתב או לא וכן כאשר השיב לו ר"י אינו כתב השיב ר"ל הלא למדתנו רבינו כתב עליון כתב לענין שבת למה לא אמר למדתנו רבינו כתב ע"ג כתב הוי כתב לענין שבת וממילא יובן הגם דמפורש בשבת במשנה כתב ע"ג כתב פטור היינו דיו ע"ג דיו דפטרו ר"י ור"ל אבל בדיו ע"ג סקרא הוי כתב וצע"ג. אמנם שפתי חכמים ישמרו דעת כי ד' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה והוא דנקדים דמי שכותב על אותיות שכבר כתובות לפניו והוא עובר עליהם עוד הפעם בדיו יש בשני אופנים ומובדלים בשם (א) אם הי' הכתב הראשון בסקרא וכתב הב' בדיו ופועל הדיו שמוחק הסקרא לא שייך לחקור יען

דהסקרא כתב התחתון והדיו הוא כתב עליון לא יהי' נחשב לנו לכתב יען דהוא עומד על כתב אחר דנהפוך הוא דע"י הדיו נמחק כתב הסקרא ועבר מן העולם ולא הוי הדיו כתב עליון דהא ליכא תחתיו עוד כתב דסקרא דכבר נמחק ונחליט דכתב הדיו הוי כתב ולכן בשבת בדיו ע"ג סקרא חייב ב' משום מוחק ומשום כותב דכיון דחייב משום מוחק דכתב הסקרא נמחק ע"כ חייב משום כותב דהוא לבדו נשאר ותחתיו אין עוד כתב כלל ודו"ק (ב) אם כ' הראשון בדיו רק דהי' כותב הגט או הס"ת או האזכרות שלא לשם גירושין או שלא לשם קדושת ס"ת ותפילין או אזכרות ומעביר קולמוס על אותן אותיות והכתב הב' חשוב יען שמתקן במחשבת לשמה בגט או במחשבה דלשמו בס"ת ובאזכרות אבל עכ"פ בא דיו ע"ג דיו אשר אם כתב בשבת דיו ע"ג דיו הי' פטור דדיו אינו מוחק דיו דהוי מין במינו ולו יהי' דכתב השני חשוב כתב יען דמתקן אבל גם כתב הראשון חשוב תחתיו חי וקיים א"כ נקרא כתב השני כתב עליון דהוא עומד גם עכשיו על כתב התחתון ואם הדין דכתב עליון לא הוי כתב בס"ת וגט הגם דלפני עצמו יהי' נחשב לכתב אבל עכ"פ מטעם כתב עליון לא נחשב לכתב. ועתה יובן דרמז ר"י ור"ל דלא תימא דוקא אם חייב משום מוחק דאז נחשב כאילו הסקרא עבר ובטל מן העולם לכן חייב משום כותב דלא הוי כתב הדיו כתב עליון דהא ליכא תחתיו כתב סקרא עוד אלא אפי' אם לא יהי' נחשב למוחק אעפ"כ חייב יען דכתב עליון הוי ג"כ כתב ואלו הקדים חייב משום מוחק היינו חושבין יען דחייב משום מוחק לכן חייב ג"כ משום כותב והקדימו לאמור חייב משום כותב דאפי' לא הי' חייב משום מחיקה כגון בדיו ע"ג דיו וכתב השני מתקן דנחשב לכתב דחיוב משום כותב דכתב עליון הוי כתב ורק בדיו ע"ג סקרא יש ממילא שתים משום כותב ומשום מוחק ודו"ק. ובזה מיושב קו' חזקה איך רצה לפשוט ר"ל משבת דשאני שבת דיש לנו לחשב דכתב הא' נמחק והא ראי' דחיוב משום מוחק לכן הוא חייב משום כותב דכתב הסקרא עבר וחלף לגמרי ונחשב כלא הי' אבל כאן בעדים דלא ידעו לחתום ורק ע"י הסקרא הוציאו כלי למעשהו שיהי' להם חתימות ידם ולו שהי' בשעת חתימה בטל כתב הסקרא לא הי' נברא בעולם חתימת ידם וגם במה יכירו חתימתם אם לא דחתימת הסקרא פעל כל זאת ולכן לא הוי כתב עליון כתב אבל בשבת אטו הי' צריך כתב השני לראשון ובאמת גם בשבת מי שאינו יודע לכתוב וכתב בדיו ע"ג סקרא פטור וה"ה בעדים דידעו לחתום וחתמו עצמן על הסקרא מהני ואיך מדמה עדים שלא ידעו לחתום לכותב בשבת דיודע לכתוב בלי סקרא והוא קושיא גדולה. ולפמ"ש נכון דר"ל שמע דר"י מקדים חייב משום כותב ואח"כ אמר חיוב משום מוחק והקדים כותב למוחק לאשמעינן אגב אורחי' דאף אם לא יהי' חייב משום מוחק דיהי' נחשב לנו שכתב

התחתון עומד כגון אם לא הי' יודע לחתום או בדיו ע"ג דיו ויהי' מתקן בכתב הב' אעפ"כ חייב משום כותב וע"כ דכתב עליון הוי כתב והשיב לו ר"י מפני שאנו מדמין להשמיע אגב אורחי' רבותא דכ"ע הוי כתב להחמיר בשבת נעשה מעשה להקל דעכ"פ אמת הוא דבדיו ע"ג סקרא חייב ב' משום דחייב משום מוחק חייב משום כותב דכיון דהוי מחיקה לא נקרא כתב דיו כתב עליון דאין תחתיו כתב אחר והחלפתי הסדר להשמיע רבותא בהלכות שבת דגם כתב עליון כתב אבל לעשות מעשה להקל כגון בעדים דלא ידעו לחתום דאז הוא באמת כתב עליון דנימא דהוי כתב דזה לא שמעת בפי' ממני דאפי' בשבת גופא אם הובא מעשה כזה לפני שא' לא ידע לחתום וחתם עצמו בדיו ע"ג סקרא לא הייתי מחייבו חטאת להביא חולין לעזרה ודו"ק ולפ"ז מיושב דברי הרמב"ם דפסק דמי שכותב בשבת דיו ע"ג סקרא חייב ב' דאין זה כתב עליון רק כתב ע"ג כתב דמוחק הסקרא וכותב בדיו רק דיו ע"ג דיו פטור מכל דלא הוי כותב ולא הוי מוחק אבל בדיו ע"ג סקרא חייב משום כתב ע"ג כתב דהוי כתב ודו"ק. ודע דלכאורה לפמ"ש למעלה דאם כ' גט או ס"ת ואזכרות שלא לשמה הגם דמעביר עליו אח"כ קולמוס ומתקנו ונחשב הכתב הב' לכתב עכ"פ גם כתב הא' אשר הי' מידיו נשאר תחתיו וא"כ הוי הכתב הב' כתב עליון דהוא עומד על כתב אחר והא ר"י סובר דכתב עליון לא הוי כתב רק לחומרא בשבת אבל לא לענין חטאת ואיך יהי' מועיל להכשר ס"ת ואזכרות או בגט אפי' לר"י ומכ"ש לי"א בא"ע סי' קל"א דפוסקים לחומרא לפסול האשה לכהונה דדלמא הלכה כרבנן וצע"ג. לק"מ דשאני בעדים דלא ידעו לחתום דלא יכול הכתב הב' להיות לולא דנשען על כתב הא' או אם לא ידע בשבת לכתוב וחתם עצמו לעד בשבת בדיו ע"ג סקרא למשל דפטור גם על שבת אבל גבי ס"ת וכדומה אטו צריך כתב הב' להראשון לו יהי' דלא נכתב מקודם כלל ג"כ הי' יכול לכתוב מחדש ומ"ש למעלה באופן (ב) דזה נחשב לכתב עליון היינו אם לא ידע לכתוב רק שיוכל להעביר דיו על אותיות הראשונות יהי' באמת פסול ומזה לא אייתי בגמ' או בשו"ע ודו"ק. אך באמת נ"ל דגם אם אינו יודע לכתוב אעפ"כ לא הוי בגט כתב עליון אם מעביר קולמוס דשא"ה דגם כתב הא' נכתב לשם גירושין רק שלא לשם אשה זו וגם נכתב מבר כתיבה היינו ישראל כשר ולא חסר רק המחשבה לשמה אז הכתב הב' מתקן כתב הראשון ומוסיף עליו מחשבה לשמה וה"ה בס"ת דהא כתב גם יהודה לשם קדושת ס"ת רק דלא חשב לשם אזכרה ואם מעביר בקולמוס לשם אזכרה אז מתקן כתב הא' כמ"ש למעלה אבל אם גוי או קטן הי' כותב הגט או הס"ת לא מהני העברת הקולמוס יען דכתב הא' אינו כתב הגט או הס"ת ומה שמחדש הכתב פעם ב' הוא רק כתב עליון ולא מהני להקל בהא ר"י אומר מפני שאנו

מדמין נעשה מעשה דכתב עליון לא מהני להכשיר הגט או הס"ת ועיין תוס' בדף י"ט בד"ה דיו דבשבת דף ק"ד דאמר מתני' דלא כר"י היא לר"ח אפי' אם כתב שתי אותיות בגט היינו בגט שנכתב עכ"פ לשם גירושין ונכתב מבר ישראל אז מהני לר"י אם כותב ב' אותיות לשמה ולראב"י לא איירי בגט דא"כ אפי' לרבנן הוי כתב וחייב משום כותב אבל וודאי בגט הנכתב מגוי או קטן שא"א לתקן כתב הא' וכתב העליון אינו כתב כלל ודו"ק. תמצית הדברים דדיו ע"ג סקרא הוי כתב וחייב בשבת משום מוחק ומשום כותב דדיו מוחק כתב הא' וא"כ בנידן שאלתינו דהי' כתב הא' מצבע ושלא לשמה ובעה"ב תיקנו שהעביר הקולמוס בדיו לשמה הס"ת כשר לכל הדיעות כאשר פסק הרמב"ם והביא המג"א ן סי' ש"מ סק"ו] להלכה ודו"ק. ונתמלאה כל הבית אורה כאשר מצאתי אחר רבות בשנים בפרמ"ג במשבצות זהב סי' ל"ב ס"ק ט"ו וז"ל וגם כ' תפילין בסקרא ואח"כ העביר עליהם דיו לכאורה מהני דבגיטין י"ט פריך עדים שא"י לחתום רושמין באבר וחותמין הא כ' באבר כשר וא"כ הוי כתב ע"ג כתב הא לא הוי כתב כשר העליון ותפילין בעינן דיו דוקא וא"כ סקרא אין כלום ומהני דיו אח"כ כשהעביר לשמה עיין ב"ש סי' קכ"ה אות ב' עכ"ל חדאי נפשאי וישמח לבי גם אני דהא בס"ת צריך ג"כ דיו וסקרא לאו כלום הוא וא"כ כיון שהעביר הבעה"ב בקולמוס כשר ודו"ק וקבלת הסופר אמת דבדיו אסור לעשות רק נקודות קטנות שלא יהי' בהם צורת אות חלילה כי יוכל לבוא לכתב ע"ג כתב דהרושם לא מכוון לשם קדושה ועיין ב"ש סי' קכ"ה ס"ק ב' ודו"ק. ודרשתי מס' תורת רבינו אמ"ו ז"ל בחת"ס יו"ד סי' רנ"ו ומצאתי שהביא שם דברי אלי' רבה אם כ' בצבע ירוק והעביר עליו קולמוס התפילין פסולים והביא שהפרמ"ג השיג על המחבר הנ"ל דהוא נגד סוגי' י"ט דכ' דיו ע"ג סקרא הוי כתב וא"כ אמאי פסל הא"ר אם יעביר קולמוס ע"ג צבע וכ' אמ"ו הגאון ז"ל בד"ה והנה וז"ל והנה הכותב בצבע ומעביר עליו דיו כשר (צ"ל פסול) אע"ג דמתחילה אמר ר"י בגיטין י"ט דיו ע"ג סקרא הוי כתיבה מ"מ לבסוף אמר מפני שאנו מדמין לא נעשה מעשה ולענין גט פסול ולענין שבת לא מחייב חטאת וא"כ ה"ה לענין סת"ם פסול מספק וכמ"ש הא"ר ופרמ"ג במח"כ שגג בהשגתו בזה עכ"ל. ונקודה נפלאה היא איך הי' חלילה בהעלם רגע אחת מאמ"ו ז"ל מרא דש"ס ופוסקים דברי הרמב"ם פי"א דפוסק בדיו ע"ג סקרא חייב ב' אחת משום מוחק ואחת משום כותב וכן הביא המג"א בסי' ש"מ להלכה דדיו ע"ג סקרא חייב שתים א' משום כותב ואחת משום מוחק וכי יעלה על הדעת דהרמב"ם כותב חלילה לחומרא הא כ' בפ"א מה' שבת ה"ב וז"ל כ"מ שנאמר בה' שבת שהעושה דבר זה חייב ה"ז חייב כרת ואם הי' שם עדים והתרו חייב סקילה ואם הי' שוגג חייב חטאת עכ"ל וא"כ הרי כ'

בפי"א חייב שתים משמע בין למיתה (ונ"מ לקברו בין רשעים גמורים) ולכה"פ דחיוב שתי חטאות ואמ"ו ז"ל כותב בפי' ולענין שבת לא חייב חטאת והוא נקודה נפלאה. והנני אוסיף להפליא על אמ"ו הפלא ופלא דבירושלמי פ' הבונה כ' וז"ל עדים שא"י לחתום ר"ל אמר רושם לפניהם בדיו והן חותמין בסקרא בסקרא והן חותמין בדיו א"ל ר"י מפני שאנו עסוקין בה' שבת אנו מתירין א"א אלא מביא נייר חלק ומקרעין לפניהן והן חותמין ולא כתב ידו של הראשון הוא מרחיב לפניהם את הקרע עכ"ל ואח"כ בסוף הלכה בירושלמי שם וז"ל אמר ר"ח בר בא אילן בני מדינתא ערומין סגון כד חד מנהון בעי משלחי מילה מסטרוקין לחברי' הוא כ' במי מילין והדין דמקבל כתבייא הוא שופך דיו שאין בו עפיץ והוא קולט מקום הכתב ובשבת אם עשה כן מהו ר"ל ור"י תרווייהו מתירין והוא שכ' דיו ע"ג דיו וסקרא ע"ג סקרא אבל אם כ' דיו ע"ג סקרא וסקרא ע"ג דיו חייב ר' יצחק בר משרשי' בשם רבנן דתמן חייב שתים משום מוחק ומשום כותב עכ"ל הרי אחר שהביא הירושלמי לחלק בין שבת לגט אעפ"כ הביא אח"כ דבדיו ע"ג סקרא חייב ורבנן דתמן אמרו חייב שתים וגם בסברא אני תמה אם גם בדיו ע"ג סקרא הא ר"י ג"כ מסופק אפי' לענין חטאת כאשר הבין אמ"ו ז"ל א"כ למאי נ"מ אמר דחייב שתים אי שלא לעשות הדבר לכתחילה הלא די אם יאמר דחייב א' אבל לחייב ב' אינו נ"מ אלא או בשוגג לענין ב' חטאות או במזיד ונ"מ לקברו בין רשעים גמורים והוא פלא בעיני. ומאוד יפלא בעיני על אמ"ו שדברי הפרמ"ג אשר הביא מסי' ל"ב ס"ק ל"ז שכ' שם הפרמ"ג שאלי' רבה הוא כנגד סוגי' דגיטין י"ט הבין אמ"ו שרמז על ר"י ור"ל דאמרו תרווייהו דיו ע"ג סקרא חייב ב' ועי"כ השיג אמ"ו ז"ל שר"י חזר בו בסוף ואמר מפני שאנו מדמין נעשה מעשה אבל באמת כוונת הפרמ"ג הי' מגמ' דהקשה הא באבר כשר והוי כתב ע"ג כתב משמע הא לא הי' כשר באבר ל"ק קו' הגמ' כאשר העתקתי לשונו למעלה וזה ברור בעזה"י. וחדאי נפשאי שמצאתי כתוב בפרמ"ג על מג"א סי' ל"ב ס"ק ז' וז"ל פסול עמג"א ולא הבינותי דבגיטין שם לא מטעם מנומר רק משום זה אלי ואנוהו פסול לרבנן ובגיטין דף נ"ד אמר דר"י מודה בהרבה אזכרות דלא מהני העברת קולמוס דמחזי כמנומר אבל בשם אחד ל"מ מנומר ואנן כרבנן קיי"ל ואפי' גט לא מהני העברת קולמוס לשמה דדחי הוא דמדחי בדף כ' א' הא טעמא דרבנן כמו בשבת דיו ע"ג דיו לאו כלום הוא וכ"פ באה"ע קל"א ס"ה וה"ה צבע שחור ע"ג צבע שחור פטור בשבת ולגבי השחרת רצועה נמי לא מהני והמג"א גופי' הביא הא דא"ע קל"א עכ"ל הרי מבואר מדבריו הגם דקיי"ל כרבנן דלא מהני כתב ע"ג כתב אפי' אם כתב שני מתקן לשמה היינו בדיו ע"ג דיו וה"ה ברצועות נמי לא מהני כמו בשבת צבע שחור ע"ג שחור אבל דיו ע"ג

סקרא מהני בתפילין וה"ה בס"ת וזה ברור ודעת אמ"ו ז"ל נעלם ממני כעת אבל בחנם השיג על הפרמ"ג דדעתו מבואר וברוך ד' אשר הנחני בדרך אמת. הק' חיים סופר:

סימן נו

שפעת שלומים ורב ברכות יעטה מורה ליושב על מדין ומורה הבוחן ובודק בשכל טוב על חקירות ראשונים ודרישות אחרונים ללמוד ולהורות ה"ה המאור לממשלת התורה כבוד הרב ר' משה ראבינשטיין נ"י מורה בעדתו טיסא פעלדוואר. שאלותיו וגם אגרתו קבלתי חלילה לי לקבל שום לישנא בישא על איש אשר לא ידעתי כאשר חשב כבודו נ"י רק לא יאומן כי יסופר טרדותי ואני איש חלוש כגבר אין איל ד' יעזור לי וגם אחר אשר התמרמר על אשר לא השבתי אין בידי כעת להשיב רק על אחת משאלותיו רק בל"נ אשיב לו כאשר יעזרני ד' ואוכל. שאלה שם הוי' ב"ה נמצא כתוב על מטלית וכה משפט המטלית אחורי היריעה מטלית גדול ובפנים של היריעה נחתך הקלף ובתוך חלל החתך מטלית קטן מצומצם כשיעור התיבה הוי' ב"ה ממלא הגומא והחלל ועל המטלית הקטן נכתב השם והמטלית קטן מחובר בדבק על המטלית הגדול אשר מעבר היריעה והאותיות אינן מוקפות גויל מהמטלית עצמו רק דבוקים ונוגעין ביריעה עכ"ל. תשובה טרם כל אחקור מעט בדברי מהרי"ק שפלפל על האיש אשר שלח לו מגילה בלא חתימת שמו וז"ל ואשר רצה מורי לדקדק מרוב פלפולו אשר פרשו המפורשים ההוא דדובקים בדבק איירי היכא דנקרע דמשמע דוקא נקרע אבל לא נחסר אל ני הצעיר לא ראיתי ראי' שהרי מה שפירש דאיירי בנקרע לא אתי לאפוקי חסר וכו' ואח"כ כתב וז"ל בפרק קמא דגיטין מקרעין להם נייר חלק פ"ה מסרטין ורבינו חננאל פי' דלוקחין נייר חלק ומקרעין עליו שמות העדים מעבר לעבר ומשימין אותו על קלף שהגט כתוב בו והעדים באים וממלאים הקרעים דיו וניכרת הכתיבה על הגט ובירושלמי פריך והלא כתב ראשונים הוא פי' ואין הגט יכול להתקיים בחותמיו ומשני כשהרחיבו להם הקרעים והעדים אין ממלאים כל הרוחב לגמרי עכ"ל משמע דהאי קריעה רוצה לומר קריעה וחסרון עד כדי רוחב הכתב ויותר לפי שיטת הירושלמי עכ"ל המהרי"ק שורש קכ"ב. ולדעתי יש להצדיק דברי מורו של מהרי"ק דקרע משמע קריעה בלי חסרון כלל רק שהקרע הוא מעבר לעבר ושם בעדים אין הפי' שחותכים מן הנייר אותיות שמות העדים והם ממלאים חתך האותיות ולא ממלאים לגמרי ונשאר מן הרוחב האותיות החתוכים בלי דיו כי הוא קשה מאוד שאינם יודעים לכתוב שיוכלו לשמור עצמם שלא למלאות רוחב האותיות ואעפ"כ יהי' עליהם צורת האותיות רק כך הם עושים הם חותכים למשל צורת הו רק קריעה בלי חסרון ואח"כ באו עדים וממלאים רק חצי רוחב

מן האות כאשר ציינתי בקווים וזה שתי' בירושלמי כשהרחיבו להם הקרעים המרשמים הקורעים הרחיבו הקרעים והם ממעטים במלאותם ומניחים חלק אשר לא ממלאים דיו וזה שכתבו וז"ל והעדים אין ממלאים כל הרוחב קרע לגמרי עכ"ל למשל אם הקרע של ה הי' רוחב אצבע הם ממלאים רק כרוחב חצי אצבע ואח"כ נותנים הנייר ומניחים במקום שבא רגל ימין ועושים רגלו ואח"כ מניחים לעשות רגל שמאל במקום שכלה גג ה שעשו א"כ לא בא כתב עדים במקום שעשו המקרעים רגל שמאל של ה והוה כתב עדים ולא כתב ראשונים וכן בכל האותיות המה מכוונים לעשות צורות האותיות לא כפי אשר רשמו העדים הצורות ועיין בירושלמי שכ' וז"ל והלא כתב ידו של ראשון הוא אלא מרחיב לפניהן את הקרע עכ"ל היינו שהקרעים רחבים יותר מאשר הם ממלאים אבל לעולם שאין שם אלא קרע ולא חסרון ואין להקשות א"כ הי' לירושלמי לאמור שהאריכו לפניהן את הקרעים דהי' יכולים העדים לקצר באורך האותיות ומדכ' שהרחיבו משמע שהי' האותיות חתוכות והעדים לא מלאו דיו לק"מ דאם מקצרים באורך עדיין נשאר כתב ראשונים לגמרי ודו"ק. ומה שהביא מהרי"ק ראי' דמצינו שקרע הוה עם חסרון ממה דמצינו בחולין דף ק"ז ואי בזיע דולא ככונס משקה מילף לייפו וע"כ דרחב וחסר דיוכלו המשקים לכנוס ועל ויקרעו שמלותם כ' התרגום ובזעו לבושיהון ועל לא יקרע מתרגם לא יתבזע וע"כ דבכל קריעה הוה נכלל אפי' חסרון יעו"ש בער אנכי מאיש להבין זה דכל קריעה מעבר לעבר והוא בראש הבגד או שחלקי הכלי נבקעו יש בין חלקים רוחב הגם שלא חסר מן הבגד ומן הכלי אפי' כחוט השערה אבל אם יתפור אדם או ידבקו החלקים זע"ז אז לא הוה חסרון וא"כ שפיר כ' מורו של מהרי"ק דלא התיר אלא לדבק הקרעים שאז כאשר יתקרבו הקרעים אחד אל אחד יתלכדו א עם אחיו יחדיו והיו תואמים למעלה ולמטה כאשר הי' מלפנים טרם שנעשה קרע ע"ז אמרו בירושלמי ודובקים בדבק חלקי הנקרעין אבל שיפעל דבק למלאות החסרון מנ"ל ופותר אין לי להבין השגות מהרי"ק על רבו דבודאי טרם שנקרבו חלקי דוולא יש שם חלל רחב שיכנסו בו משקה ודו"ק. וראי' במקצת במ"ק דף כ"ו דילפינן מאלישע דכתיב ויחזק בבגדיו ויקרעם לשנים קרעים ממשמע שנא' לשנים איני יודע שהם קרעים אלא מלמד שקורעים ועומדים לשנים לעולם וקשה דלמא אשמעי' שאלישע קרע שני קרעים שיש חסרון בהם אבל ויקרעום לשנים משמע שהם שנים בלי חסרון אלא פשיטא דקרעים משמע בלי חסרון רק שנקרעו ודרשינן שיהי' עומדים קרועים לעולם רק בילקוט נמצא גרסא אחרת למה כתוב לשנים יעו"ש א"כ אין כאן ראי' ודו"ק. וגם מצינו באותן קריעות שאינם מתאחות יעיין בגמ' ושו"ע יו"ד ש"מ אעפ"כ כ' הט"ז סק"י וז"ל כך אסור להפוך

וכו' ונראה דאם בא לחתוך סביבות הקריעה ולהשליכו ולהושיב שם חתיכת בגד אחר שרי לאחר י"ב חודש לאביו ואמו דאין זה בכלל איחוי הקריעה כלל וכן הסכים מו"ח ז"ל בזה עכ"ל הרי מה שמושיב שם טלאי לא הוה דומה כאלו מאחה הקרעים יחדיו וא"כ בס"ת נהפוך הוא לדבק הקרעים אם אין שם חסרון פועל לעשות הספר אחד אבל ליתן טלאי במקום חסרון לא פעל לעשות הספר אחד וידעתי שהדבר עדיין צריך צירף ההשכל ולהעלות במאזני הדעת. ועתה אשים עיוני על דברי מעלתו נ"י שסמך על דברי תשב"ץ ח"ג סי' ל"א ויען כי מכותלי מכתבו ניכר שלא ראה דברי תשב"ץ בעצמו ע"כ אעתיק אותה תשובה אות באות כי היא יקרה מפז שכ' וז"ל במה שנהג הסופר לגרוד ולדבק על הגרד גויל ולכתוב עליו אין זה רע שהרי בירושלמי פ"ק דמגילה והביאו הרי"ף בסוף ה' ס"ת אמרו הל"מ שיהי' כותבין בעורות וכותבים בדיו ומסרגלין בקנה וכורכין בשער וטולין במטלית ודובקים בדבק ותופרין בגידין וכשהוא תופר יהי' תופר בתפירה הזאת כתב בספר התרומה דמיירי בנקרעה היריעה וקאמר שמחוץ אם ירצה ישים מטלית או קלף בדבק ע"כ ולשון טולין בטי"ת הוא לשון טלאי וה"ה שאם מבפנים ירצה לדבק שם גויל ממינו שהוא מותר וגם אם יכתוב עליו מה בכך שכיון שדבקו יפה הרי הוא גוף אחד וכבר אמרו בפ' העור והרוטב ובפ' הקומץ רבה כל נקב שהדיו עוברת עליו אינו נקב וכן מעשים בכל יום שאם יש בגויל נקב מדבקים בי גויל וכותבין עליו ושפיר דמי, וע"ז הוספת לכתוב ולחלוק ולומר שלא בכל נקב אמרו וחלקת בין נקב לנקב ולא נתת טעם לדבריך ודע שעיקר בכל זה הוא שיהי' כתובה תמה וזה שהקשו בפ' העור והרוטב תפילין היכי כתבינן וה"ה ס"ת ומזוזה כמו שכ' הרמב"ן ז"ל והא בעינן כתיבה תמה וליכא והקשו על זה מה שהי' סבורים לומר כי מקום השער הוא הנקב והשיבו הא אמרינן במערבא כל נקב שדיו עוברת עליו אינו נקב וכיון שהדיו עוברת עליו כתיבה תמה הויא וכן הוא בפ' שמונה שרצים וכן בפ' הקמץ רבה אמרו אמר אביי האי קלפי דתפילי צריך בדיקה דלמא אית בי' ריעותא ובעינא כתיבה תמה וליכא ואסיקנא דקולמוסא בדיק לי' ומשם למדו הסופרים שאם יש נקב בגויל שמדבקין גויל מבחוץ וכותבין עליו דהוה להו כתובה תמה כיון שהוא מדובק יפה והוספתי בזה שכיון שכן הם מעשים בכל יום מה לי מדובק מבחוץ מה לי מדובק מבפנים אדרבה יותר נאה הוא מבפנים כיון שאינו ניכר כל כך כמו שכתבתי ולא כשהוא מבחוץ ודומה לטלאי ובכל זה אין לנו אלא שתהא כתיבה תמה ויהי' נאה משום התנאה לפניו במצות ויותר טוב הוא דיבוק זה ולא לכתוב על הגרד שמחזי כמנומר כמו שכ' הרא"ש ז"ל וכל מה שכתבת מדברי הר"מ רוטנבורג ז"ל שהוא אוסר הדבק אינו ענין לזה שהוא לא דיבר אלא בס"ת

שנקרע שחולק התלמוד בין אפיצן ללא אפיצן שאין לדבק הקרע מבחוץ בלא אפיצן לפי מה שמהדקין אותו וקורין בו זה מושך לכאן וזה מושך לכאן ושמא יקרע וזה אוסר הרב ז"ל אבל מה שהוא מבפנים אפי' ימשכו כל היום יקרע כל הספר ואותו דבוק עומד במקומו וזה לא אסר הרב ז"ל וגם בכתיבה עליו הכל הוא למראית עינים אם האותיות הם פרודות או דבוקות ככתיבה תמה ולפי מה שאמרת שהדיבוק הוא יפה שאיני ניכר אלא לדקי הראות ע"כ אמרתי אומר לדבק כי טוב הוא עכ"ל. ואבאר דברי התשב"ץ חקר אם טוב לכתוב על הגרד או ליתן על מקום הגרד מטלית מבפנים שמדבק המטלית על מקום גרד והכריע להלכה שמותר דהא בספר התרומה מפרש דברי הירושלמי טולין במטלית ודובקים בדבק בס"ת שנקרע ישים מבחוץ על הקרעים מטלית הדבוק בדבק כי טולין באות ע' הוא עלאי ה"ה מותר ליתן מבפנים לדבק גויל שהוא ממינו ונעשה המדובק מין גוף עם היריעה ומותר אפי' לכתוב עליו והאריך שהעיקר הוא כתיבה תמה והא ראי' דקולמוס בודק אם הדיו עובר עליו ולא מזיק הנקב דעכ"פ יש כתיבה תמה ומגמ' הנ"ל למדו הסופרים אם יש נקב ודבק עליו מבחוץ גויל וכותבים עליו דהוה להו כתיבה תמה כיון שהוא מדובק יפה ממילא למד התשב"ץ לדין שלפניו וכ' וז"ל והוספתי בזה שכיון שכן מעשים בכל יום מה לי מדובק בפנים אדרבה יותר נאה הוא מבפנים כיון שאינו ניכר כל כך כמו שכתבת ולא כשהוא מבחוץ ודומה לטלאי עכ"ל כי המעשה בכל יום עושים הסופרים טלאי מבחוץ על נקב א"כ הוא טלאי אבל לדבק גויל במקום גרד אין כאן טלאי דהא מבחוץ נראה ונגלה שהיריעה שלימה ומה שדבק בדבק המטלית על מקום גרד נעשה גוף אחר ומותר לכתוב עליו כי הלא העיקר כתובה תמה ושיהי' נאה התנאה לפניו במצות על כן טוב יותר לעשות דיבוק במטלית על מקום גרד ולכתוב עליו מאשר בחר השואל לכתוב על הגרד שמחזי הכתב אשר הוא העיקר ס"ת כמנומר אבל אם משים המטלית על הגרד יהא כמנומר בקלף ולא בגוף הכתב והאריך דשואל חקר מדברי מהר"ם מרוטענבורג וכעס עליו דשם קאי בס"ת שנקרע ולא עפצן דיוכל לבא ע"י ההדוק לידי קריעה אבל בנידן שאלתו דיריעות שלימות רק יתן מטלית על מקום גרד אפי' ימשכו כל היום ויקרע כל הספר אותו הדיבוק עומד במקומו כי הוא דבק על היריעה שלימה תחתי' מזה לא דיבר מהר"ם ומסיים ועל הכתובה שעליו הכל הוא למראות עין הרואה אם האותיות הם פרודות או דבוקות מה שהם נכתבים מהם על המטלית ויען שהסופר עשה מעשה אומן שלא יוכר אלא לדקי הראות שיש שם מטלית על כן אמר התשב"ץ לדבק טוב הוא זה תוכן דברי התשב"ץ למעיין שם שמתחילה כ' וז"ל וכן מעשים בכל יום שאם ימצא בגויל נקב מדבקים בו גויל וכותבים עליו עכ"ל היינו

דביקת גויל בחוץ ואח"כ כ' וז"ל ומשם למדו הסופרים שאם יש נקב בגויל שמדבקים גויל מבחוץ וכותבים עליו דהויא להו כתיבה תמה כיון שהוא מדובק יפה והוספתי בזה שכיון שכן הם מעשים בכל יום מה לי מדובק מבחוץ או מבפנים עכ"ל הרי מתחילה הודיע שמעשה בכל יום שמדבקים מטלית מבחוץ וכותבים עליו מבפנים וביאר מאין למדו הסופרים הדין והוא הוסיף ליתן מטלית מבפנים תחת גרד דדיבק המטלית נעשה גוף אחד עם היריעה אבל ליתן מטלית בפנים על הנקב מזה לא איירי התשב"ץ מעולם דמה לי טלאי מבחוץ או טלאי בפנים כיון שסותם הנקב הוה טלאי ובאופן זה אוסר מהר"ם גם מבפנים והתשב"ץ לא הזכיר שנידן שאלתו הי' עפיץ אלא אפי' בלא עפיץ כיון שאין קרע בכל הספר רק מדבק על יריעה שלמה ולא יצרך לכתוב על גרד ומעולם לא עלה על דעת התשב"ץ ליתן מטלית מבפנים לכסות הנקב הלא אין זה התנאות לפניו במצוה כי אין דרך לעשות טלאים בפנים לסתום הנקב ודו"ק. ומזה מוכח דאסור לכתוב השם על טלאי דהא במנחות דף ל' ע"ב מדר"מ שפוסל גרד ומחק ותלי' וצוה לגנוז היריעה וקשה הא יוכל ליתן מטלית על הגרד ועל המחק ולכתוב עליו את השם כדברי התשב"ץ ולא יקדור כלל ולא יעשה נקב ביריעה רק ידבק מטלית על הגרד והמחק אלא ודאי אין כותבים שם על המטלית כלל ודו"ק וראיתי שמעלתו נ"י העיר על קושי' נטע שעשועים בדברי אדמ"ו יו"ד סי' רנ"ט שקו' נטע שעשועים הי' על ר"מ שאומר יגנוז הלא יכול לקדור התיבות ולכתוב השם על מטלית ותי' אדמ"ו שאסור לעשות עכשיו נקב כדי לתקן אח"כ רק אם טעה וכ' שני שמות שקודר אחת ועושה נקב שנגמר ונעשה התיקון מיד אבל לא לקדור ולעשות אח"כ תיקן (יעוין דוגמא בביאור מרדכי דף פ"ג ע"ג אות ל"ח בד"ה וקצת בענין מחיקת השם) ולפמ"ש נשאר הקו' לפי דברי תשב"ץ וע"כ דאין כותבים השם על המטלית. וראיתי למעלתו נ"י שהאריך שיוכלו הסופרים ליתן מטלית בפנים לפי דברי תשב"ץ וסיים וז"ל אך מחמת זה תפסו הסופרים לדבק מבחוץ לא כן אם עושים המטלית מבפנים הלא המטלית צריכה להיות רחבה מהנקב וא"כ יפסיד כמה אותיות ואין לומר יכתבו על המטלית ומה איכפת לנו בהאותיות שהמטלית יכסה אותם דהוה הורדה להאותיות שעד עתה הי' להם קדושה וכיוצא בזה כ' הנב"י ביו"ד סי' ע"ו לענין הנטפל להשם ועכשיו ע"י הקליפה הורד קדושתם וחת"ס יו"ד סי' ר"ט כ' דבר גדול דבר הנביא עכ"ל. לא נתן ללבו כי מעולם לא עלה על דעת תשב"ץ להניח בפנים מטלית לכסות הנקב ולא מטעם יען שכבר נכתב וצריך לכסות אותיות כי באמת יש להשיג ע"ז שאין בזה הורדה מקדושה כי יהי' זה מכוסים מן המטלית והם קיימים כתוב על היריעה כמקדם ואם אפשר שיהי' נמחקים מחמת הדבק א"כ עובר עבירה למחוק

אותיות קדושות בלי תכלית כי הלא יוכל ליתן מטלית מבחוץ (וגם מה יעשה אם יהי' נכתב שם שם הויה ב"ה). והנה ראיתי במכתבו שכ' בשם ספר מישחא דרבותא אשר אין בידי וז"ל אבל ראיתי מין טלאי אחד שעושים טלאי מבפנים וטלאי מבחוץ במקום נקב ופסלתי אותן היריעות שהי' כך דבוודאי טלאי ע"ג טלאי מיגנא מילתא ואם אמרו על מנעול של ת"ח שלא יהי' טעג"ט מכ"ש ומכ"ש בספר תורה עכ"ל ויצא מעלתו לחלק אם השני טלאים מבחוץ זע"ז הוה טעג"ט אבל אם הניח מטלית רחב על נקב מבחוץ וברוב ימים נעשה נקב בתיבות סמוך לטלאי א"כ א"א לסלק הטלאי הראשון ולכתוב טלאי גדול שיספיק לכל התיבות דהא אסור להוריד טלאי הראשון אשר עליו השם כל זמן שיש תקנה לו והוא מוכרח ליתן מטלית מבפנים דאם יתן המטלית מבחוץ ג"כ צריך ליתן חלק ממטלית השני ע"ג מטלית הראשון ויהי' טעג"ט אבל אם נותן מבפנים א"כ לא הוה טעג"ט ומכ"ש אם מבפנים לא ניכר הטלאי כלל וכשר ויהי' הפי' במס' סופרים מתחילה שכתבו שיתן המטלית מבחוץ ואח"כ כתבו וספר שנקרע מטלה עליו מבפנים אבל לא מבחוץ והוא פלא כנודע ולפי דבריו מיושב שמתחילה יתן המטלית מבחוץ ואם ספר הנ"ל נקרע היינו בסמוך של מטלית הראשון יתן אז מטלית בפנים ולא מבחוץ וא"כ בנידן דידן כשר הס"ת בפרט שהמטלית מבפנים משובץ תוך מלאת הנקב על כל גדותיו בודאי לא הוה טעג"ט ואף אם אין מוקף גויל מהמטלית כשר לפי מה שבארתי בשם התשב"ץ ז"ל עכ"ד. הנה בסברא אני מסכים שאם יש מטלית אחד מבחוץ ועושה מטלית שנית מבפנים סמוך להראשון לא הוה טעג"ט הגם דיש לומר על בסמוך לו הוה ג"כ גנאי אבל היטב דבר בני הב' החרוץ יעקב שלום נ"י מדאמרו חכז"ל שבת דף קי"ג וז"ל טלאי על גבי טלאי עכ"ל וכן נקט הרב אלפסי והרמב"ם בהל' דיעות ולא כתבו טלאי על טלאי שאז הי' טלאי סמוך לטלאי ג"כ פסול משום על בסמוך לו ע"כ החכימו חכז"ל לומר על גבי טלאי משמע שטלאי אחד מונח על חבירו עכ"ד במקצת ויפה דבר תלי"ת וה"ה מבחוץ שני טלאים סמוכים כשר אבל לא ידעתי אם יהי' כשר בנידן השאלה שעכ"פ מונח טעג"ט ממש כי ע"כ מוכרח לדבק בתחילה קלף מבחוץ ונעשה כגוף היריעה ומה שמדבק אח"כ למלאות טלאי אחר וכותב עליו א"כ סוף כל סוף הוה טעג"ט ממש והוא גנאי לגבוה כי דק הראות יכיר מיד שהוא מונח על טלאי אחר הגם שהוא שוה עם שאר היריעה. ואולי כיון שראוי לכתוב השם על המטלית אשר דבוק מבחוץ רק הוא מהדר לקיים התנאה לפניו במצות שיהי' השם כתוב שוה בשוה עם שאר התיבות כחכז"ל בהר המורי' מיראתו נעשה הר שאין דרך המלך להיות בעמק א"כ הוא כל עצמו של טלאי השני לרומם שם ד' ואיך יהי' גנאי לפניו בודאי אי לא הי'

באפשרות לכתוב השם על טלאי הראשון הא דומה כמו ת"ח שאסור לצאת בטלאי ע"ג טלאי אם צריך הטלאי השני כמו שצריך עלאי הראשון אבל כאן כל טלאי השני רק בהגבהה למעלה ודו"ק. ולכאורה יפלא למה יהי' מותר בס"ת מטלית הא מבואר ברמב"ם פי"א מה' כלי מקדש ה' י"ד שכ' וז"ל כלי הקדש שנקבו או שנסדקו אין סותמין אותן אלא מתיכין אותן ועושים אותן חדשים עכ"ל והוא מגמ' פ' המזבח והכ"מ מביא שם לשון רש"י וז"ל אין מתיכין אותן כמו שעושים למדות מנוקבות שמתיכין אותן סביבות הנקב ואין מתיכין לתוכו אבר לסתום הנקב וכולהו משום דמחזי כעניות ולאו אורח ארעא עכ"ל הכ"מ וא"כ למה לא נאמר ג"כ בס"ת שהיא פסול במעלית אלא צריך יריעה חדשה כי הלא דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרו בעל פה וכל העוסק בתורת עולה כאלו הקריב עולה וכן בכל הקרבנות א"כ הרי משמש בו לפני הקב"ה והגם דהל"מ שס"ת שנקרע מטלה עלי' ואפי' נקב שיש בו חסרון כדברי מהרי"ק דקרע משמע אפי' יש בו חסרון עכ"פ נימא די בשאר כל הספר אבל שיכתב שם על הטלאי שייך בודאי אין עניות במקום עשירות. ואמרתי דשאני כלי שרת שבו משמש לפני הקב"ה והיה קדושת הגוף שאין יוצא להיתר לעולם אבל בס"ת דהכתב הוא הכלי שרת בו משמשים לפני הקב"ה והקלף אגב כתב הוא דקדיש אזל הכתב פרח מקלף הקדושה ועיין שבת דף קט"ו א"כ לא שייך שהקלף לא יהי' מלא טלאים הלא הוא רק טפל לכלי שרת הוא הכתב דיש היתר לקדושתו אם יפרח הכתב ואין איסור טלאי אפי' בשם ודו"ק. עוד נ"ל דכל שם ושם הוה ככלי שרת לפני עצמו וא"כ כיון שהשם כולו עומד על המטלית א"כ הוא כלי שרת תמים חשוב במקומו כולו בעשירות דשאני אם יש נקב בכלי שרת אם יעשה שם טלאי בהתכה א"כ הוה העניות באותו כלי אבל כאן קדושת השם עומד בעשירות ואטו כל הספר הוה כחד כלי הלא כל תיבה הוה דבר שלם בפני עצמו בקדושתו וכל התיבות יחדיו המה כמשכן או מקדש אשר כל חלקים עומדים לחבר האוהל להיות משכן כך כל התיבות המה מחוברים להיות ס"ת שלם ודו"ק. ולפ"ז לכאורה אף לדברי הט"ז בסי' ר"פ דמותר לכתוב אות אחד על טלאי והשאר על היריעה או הכל על היריעה ואות אחד על טלאי ויותר מזה שחצי אות על הטלאי וחצי על היריעה יעו"ש אולי מודה דבשם הוא אסור דאין עניות במקום עשירות באותו שם עצמו שיהי' מקצתו על טלאי אבל באמת נגלה דסברת הט"ז כיון שחבר הטלאי טרם הכתיבה נעשה גוף אחד בשלמא שם במנחות דכבר הוה כלי שרת רק ניקב או נסדק ורוצה לתקן הכלי שרת ואין עניות במקום עשירות אבל כאן טרם שיכתוב הוה רק הכנה לעשות ממנו כלי שרת ע"י הכתב וכבר נעשה גוף אחד טרם שנכתב שם אותיות השם ודו"ק. רק נ"ל דט"ז מודה שלא לכתוב חצי השם על

היריעה וחצי השם על הטלאי משום הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך ומשום האי טעם הי' ראוי שלא יהי' רשאי לכתוב השם על הטלאי הכי יקרב איש לפני מלך בשר ודם בספר אשר יכתב שם המלך בטלאי ושייך גם לגבוה הקרב נא לפחתיך ודו"ק. והנה לכאורה כפי רוב הפוסקים כהש"ך ביו"ד סי' ר"פ דצריך הקפת גויל בטלאי עצמו וכאן בנידן שאלתו נראה עין בעין דאין כאן הקפת גויל מתחילת כתיבתו א"כ יוכל לגרור מעט צד השמאל של ה' שיהי' ניכר הקפת גויל ואין בזה איסור מחיקה דכבר ביאר הגאון נב"י מהד"ת יו"ד סי' קס"ט דאין איסור מחיקת השם דאורייתא רק אם מוחק אות שלם עכ"פ דאז לא נשאר השם בשלימות רק מדרבנן אסור למחוק אפי' מקצת אות וה"מ שלא לצורך תיקן אבל כאן שפסול בלי הקפת הגויל מהיריעה מותר למחוק כדי שיהי' חוט השערה מוקף גויל ודו"ק. אמנם הנב"י בתשובה שם החמיר אפי' אם בודאי הי' בעי הקפת גויל משעת כתיבה דדלמא הלכה כתי' הראשון אם אינו דבוק באות אחרת לא מעכב אם אינו מוקף גויל דביו"ד סי' רע"ו סעיף י"א איירי דוקא בדביקת האותיות כי שמא פסול לכ"ע בלי גרירה וא"כ גם כאן אסור כיון שאין כאן דביקות אותיות וצע"ג. ולפום רהיטא יפלא הלא ספיקא דרבנן להקל ומחיקת קצת אות הוה רק איסור דרבנן ונימא ספק דרבנן ולקולא אך דבר גדול דיבר הנב"י דאתחזק בו איסור דרבנן וספק אם צריך תיקן א"כ גם ספק דרבנן במקום דאתחזק איסורא לחומרא ודו"ק. אך הגם שאיני כדאי לחלוק על הנב"י נראה לי שמותר למחוק מקצת אות כדי שיהי' מוקף גויל כדי שיהי' כתובה תמה לקיים בו זה אלי ואנוהו דמי יכחיש שהוד והדר השם הוא אם מוקף גויל הוא במקומו כי בלי הקפת גויל אינו מהודר ונאה ולא מבעי' אם זא"ו הוה דאורייתא אלא אפי' דהוא דרבנן עכ"פ הוה מצוה דרבנן הנסמך על פסוק בתורה התנאה לפניו דמהאי טעמא השיבו רבנן על ר' יהודה שלא יעבור קולמוס על השם ויקדש ועיין ביטין דף כ' וכ"ש כאן מה שהוא מוחק מקצת אות הוא כדי להדר שם ד' ומיד בשעת מחיקה נעשה ההידור דהא נעשה הקפת גויל הלא בודאי אי הי' כתוב על איזה מקום שם ע"ז בלי הקפת גויל ובא ישראל ח"ו ומחק מקצת אות כדי שיהי' מוקף ויהי' נאה ומהודר ח"ו הוא פושע ישראל שמייקר שם ע"ז וא"כ נהפוך הוא אם בא ישראל ומוחק מקצת אות שיהי' שם ד' מהודר ונאה שלא עשה איסור כלל אפי' מדרבנן ודו"ק. וד' האיר עינו שמצאתי בבאר עשק סי' ז' שכ' בעובדא דידי' בס"ת שכלה ואכלו עש וז"ל ואופן התיקון צריך לימוד ובפרט באותיות השם ואמינא דהכי ליעבד ישים טלאי חוץ לנקב אחורי הקלף או הגויל ואח"כ יגרר מעט קט מן האות כדי שתהי' מוקפת כהלכתה ובכן כל דברי חכמים קיימים בין לירושלמי שהביא השו"ע בסי' הנזכר סעיף ט"ו ובין לגמ'

ושפיר דמי למיעבד הכי אפי' באותיות השם ולא הוה ח"ו כמוחק אלא מתקן כיון דהאי שעתא אינו כשר והשתא מעמידו בהכשרו ואפי' למאן דמכשיר אעפ"י שהנקב ממלא כל האות מ"מ שפיר דמי לגרירי פורתא כדי שיהי' נראית הכתיבה תמה משום זה אלי ואנוהו למיעבד ככולהו תנאי עכ"ל הרי שהתיר לגרורי פורתא כדי שיהי' כתיבה תמה משום זא"ו וברוך שזכיתי לדבריו בעז"ה. ואולי בנידן השאלה אין לו היקף גויל משני צדדים רוחב השם כגון שאין היקף גויל לפני יו"ד בשם ד' וגם אין היקף גויל אחר סוף הה"א בשם ד' ויש לחקור הלא צריך שיהי' כתוב אותיות השם כסדרן וא"כ ממנ"פ פסול דמה יפעל התיקון עכשיו רק זה טעות כיון דהאותיות היו שלימות ונקראות מאליהם רק צריך שכתיבה תמה יהי' ונאה התיקן לא נחשב כאלו יכתב מחדש ואעתיק דברי פרמ"ג בא"ח בפתיחה לסי' ל"ב בד"ה ובענין שכ' וז"ל ויש לפעמים תיקון אע"ג דנכתב באין היקף גויל ך' פשוטה בלי היקף כמ"ש המג"א אות כ"ז והוא מוסכם כמ"ש שם וה"ה שאר אותיות הן באורכן או בעובין אם תשאר צורת האות עלי' מוחק וגורר ולא הוה שלא כסדרן וכדכתיבנא עכ"ל הרי משמע הדברים בקיצר (וגם אין לחקור דהוה חק תוכות דאותיות גופא טובי' רק החסרון מכח כתיבה תמה עיין א"ע סי' קכ"ה) והי' בדעתי להאריך בדברי ר"ן פ"ק דמגילה כאשר חולק על הרמב"ן שם וגם באיסור גרמא במחיקת השם אבל גורם במקצת השם מותר בודאי ויעיין נב"י מהד"ת א"ח סי' י"ז וגם בחקירה על הט"ז בסי' ר"פ ודברי ביאור מרדכי שהצדיק דברי ט"ז ובדברי ירושלמי פ"ק דמגילה דאין ספרים נכתבים בשני עורות וא"כ בשלמא מטלית בפני עצמו יש להכשיר אבל לכתוב חצי אות או חצי תיבה יהי' אסור משום שני עורות אבל בנידן השאלה שלא נכתב אלא על המטלית שבפנים נמצא שעכ"פ כתב השם על עור אחד ודו"ק (ויעיין ר"ן ורשב"א שבת דף קי"ד) רק אני מוקף מכל צד בטרדות שונות וחשתי לגלות דעתי להפיס דעתו שלא יאמין שלא אחפץ להשב לשואל בדבר הלכה דברי הד"ש. הק' חיים סופר ומדי דברי זכור אזכיר הערה אחת כיון דפסקי' שהסופר צריך לטבול את הקולמוס לשם השם ולומר הריני כותב בקדושת האזכרה א"כ מיד שדובר בפיו קדושת האזכרה קונה את מקומו שיכתב שם השם באופן פנוי והטוב והישר כתובה תמה מוקף גויל באותיותיו כדת של ס"ת וגם הסופר אשר אומר הריני כותב את השם בקדושת האזכרה מכווין במחשבתו לקדש במעשה ידיו רק הכתובה אשר תהי' בהקפת גויל כראוי וכהלכה א"כ הגם שבשעת כתיבה נשמט ידו ומשך באות הראשון עד שלא נשאר הקפת גויל ביו"ד הראשונה מן השם וגם נשכח להיות זהיר בה' אחרונה שישייר הקפת גויל טרם שיתחיל לעשות גם הה' אחרונה עכ"פ לא חפץ במחשבתו לקדש אותו חלק מן האותיות אשר

באין במקום שישאר הקפת גויל ולא נתקדש כלל אותו חלק והוה בכלל כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד א"ע ל"מ דתורה מבקשת שישאר אותו חלק ריקן לקדושת השם ולא נתקדש כלל אותו עובי' אותיות אשר העדיף לעשות ובאופן זה בודאי אין איסור מחיקה במקצת דנאמר דחזי לי' מקדש לי' דלא חזי לי' אינו מקדש והדבר צריך התבוננות ואין פנאי לדרוש ולחקור ולברר כעת. ואגב גררא אזכיר אם הס"ת כתב הסופר לבעה"ב אחד יש לחקור עוד עיין תשובת הרשב"א אלף נ"ו הובא בח"מ הגם שסופר טעה בדרך בני אדם שטועין אין לבעה"ב הקפדה אבל לכתוב השם בלי הקפת גויל הלא הסופר צריך לידע וא"כ שייך לתקוני שדרתיך אח"כ נזכרתי שיש לאחי הגאון במטה נפתלי ח"ב פלפול בזה:

סימן נז

שאלה גר א' קנה פרה מעוברת בהקפה מישראל והכניס הפרה אצל גוי אחד להאכילה עד שתלד ומת הגר והפרה ילדה אח"כ בכור בבית הגוי ובא ישראל המוכר ולקח הפרה וגם הולד בעד חובו אשר מגיע לו מן הגר שמת ושאל אם הולד בקדושת בכור או לא. תשובה לכאורה פשוט שאין בולד קדושת בכור כי גר שמת נכסיו הפקר וכל הקודם האוחז בהם זכה בהם ובהמת הפקר פטורה מן הבכורה כמבואר בתוספתא פ"ב דבכורות וא"כ כיון דהגר מת טרם שילדה הפרה א"כ בהמת הפקר ילדה ופטורה מן הבכורה. אך הדבר צע"ג כיון דהגר לא נתן מעות רק לקח בהקפה ומשך הפרה מרשות ישראל לרשותו ואנן פסקינן כר"י דבר תורה מעות קונות ולא משיכה וגר שנתגייר הוא ישראל גמור שקונה מן התורה רק במעות וא"כ הגם שתקנו חכמים משיכה קונה היינו קנין דרבנן אבל מן התורה הפרה של ישראל המוכר וחייבת בבכורה והולד קדוש בקדושת בכור וצע"ג. אמנם כבר פליגו בזה גדולי פוסקים רבינו ירוחם והב"י והיש"ש הובא בב"ש סי' כ"ח אי מהני קנין דרבנן על דאורייתא יעו"ש בס"ק כ"ו וכבר ישב על מדוכא זו הגאון אבני מלואים ואשים עיני על דבר זה לטובה בעז"ה. הנה המ"ל בפ"ה מה' אישות נסתפק מי שמכר חפץ בדמים ולא משך אותו הלוקח והלך המוכר וקידש בו אשה אי הוה קדושין דאורייתא או לא מי נימא כיון דמן התורה מעות קונה רק דרבנן תקנו משיכה א"כ מן התורה קידש המוכר בחפץ שאינו שלו ולא הוה קדושין גמורים וחל עלי' קדושין מאיש אחר אם קדשה אח"כ או נימא כיון דמדרבנן לא יצא החפץ מרשותו הוה קדושיו גמורים וקדושיו שני לא חל עלי' והניח בספק וכ' הגאון אבני מלואים בס' כ"ח ס"ק ל"ג דהי' יכול לפשוט ספיקו מדברי רש"י בב"מ דף מ"ח בד"ה קאי באבל שמבואר דאזלי' בתר קנין תורה שרש"י כ' אם קידש המוכר במעות לר"י הוה קדושין לר"ל לא

הוה קדושין א"כ מבואר דאזלינן בתר קנין תורה יעו"ש ולדעתי יש דברים בגו למה לא פשט המ"ל משם. דנסתפקתי במקו"א אם המוכר קבל דמים והלך הלוקח ושלח גוי או קטן למשוך החפץ מרשות המוכר וטרם שהגיע החפץ ללוקח חזר בו המוכר מי מהני חזרתו או לא מי נימא כיון דהלוקח לא משך ע"י בר שליחות א"כ לא נעשה קנין משיכה והחפץ ברשות מוכר לחזרה או נימא כיון דדברי תורה מעות קונה רק חכמים חששו שמא יאמר לו נשרפו חטיך בעליה וכיון שמשך הלוקח החפץ אפי' ע"י גוי או קטן או קוף או שוטה עכ"פ נעשה פעולת משיכה דהוציאו הלוקח מרשות המוכר ונשאר קנין מעות ולא יוכל המוכר לחזור בו. ונראה בודאי דחכמים לא עקרו קנין מעות דלא יהי' קנין בישראל רק הוסיפו דכל קנין מעות יהי' כקנין על תנאי אם יבוא לידי משיכה שיצא החפץ מרשות מוכר אז למפרע נגלה דהמעות עשה הקנין ועד שנעשה המשיכה הוה כאלו התנה הלוקח שיכול לחזור במקחו ויהי' המעות כפקדון או הלואה אצלו עיין תוס' בב"מ דף מ"ג שני תירוצים דמסופקים אי יש רשות למוכר להשתמש במעות וכאשר יחזור בו הלוקח או המוכר אתי דיבור ומבטל דיבור ונתינת מעות לאו כמעשה דמי דהוא פעל על מי שפרע להיות דברים עם מעות שמחייב מי שפרע (ועיין קדושין דף נ"ט ר"י ור"ל בנתינת מעות ליד האשה אי כמעשה דמי ובאחרונים שם) אבל כל זמן שאין אחד חוזר נשאר הקנין מעות לר"י דבר תורה ולכן אמרו אמר ר"י דבר תורה מעות קונות ולא אמרו דבר תורה הי' מעות קונות אלא משמע שגם עכשיו דבר תורה מעות קונות וגם לא אמר ר"י מפני מה אמרו מעות אינן קונות אלא אמר מפני מה אמרו משיכה קונה משמע דנשאר קנין מעות רק דחכמים הוסיפו לומר משיכה קונה היינו מטעם דלא יאמר לו נשרפו חטיך בעלי' אז הוצרכו לעשות משיכה קנין דאל"כ יאמר הלוקח למוכר נשרפו חטיך בעלי' עיין תוס' ופנ"י ודו"ק. אבל אי לא חזרו המוכר והלוקח ומשך הלוקח ע"י גוי וקטן או קוף או שוטה כיון שנעשה פעולת המשיכה ויצא החפץ חוץ מרשות המוכר אז נגמר הקנין מעות למפרע ואפי' אי הלוקח משך החפץ ולא הי' במחשבתו לקנות הכלי ע"י המשיכה כי קסבר ששלו לקח אשר הי' כבר שלו ולא הכיר שהוא החפץ שקנה מחדש אעפ"כ כיון שמשך החפץ והוציאו מרשות מוכר נגמר הקנין מעות למפרע והארכתי בזה במקו"א בעז"ה. ונ"ל ברור דרש"י חקר אי קידש המוכר בהמעות והלוקח לא חזר בו מן המקח א"כ הוברר הדבר דהמעות הי' של המוכר בשעת קדושין א"כ לר"י הוה קדושין ולר"ל לא הוה קדושין דלר"ל מעות אינן קונות בישראל וא"כ לא פעל המעות רק לפעול מי שפרע אבל לא הי' בשעת קדושין של המוכר אבל בודאי אם הלוקח חזר בו ונתבטל המקח למפרע גם לר"י אין האשה מקודשת (דרש"י סובר דאסור למוכר

להוציאם דלא כתוס' בדף מ"ג) רק אם לא חזר הלוקח ומשך אח"כ החפץ אז לר"י נגלה דהמוכר קידש במעותיו שהי' שלו בשעת קדושין. אך בנידן דמ"ל אם ידע המוכר בשעת קדושין שכבר קבל המעות בעד חפץ זה וחוזר בו וקידש את האשה א"כ כבר נתבטל המקח ויש עליו רק חיוב אונס עד שיקרא ללוקח ויחזור לו מעותיו ויקבל מי שפרע דמסתמא קידש לפני עדים ולא יחפוץ לקדש בגזל ובודאי מבטל המכר ומקדש בשלו וממילא נתקדשה מן התורה כמו אם יקדש בו אחר שכבר החזיר ללוקח הדמים כמובן בשכל וע"כ דהמ"ל אייריבשלא ידע בשעת קדושין שמכר החפץ זה דלא שייך לומר דחזר המוכר מן המקח ונסתפק המ"ל אי נלך בתר דין תורה א"כ קידש בגזל דאחרים או נימא דנלך בתר דרבנן דמעות אינן קונות וכאן שקידש בו האשה זכתה האשה עכ"פ מדרבנן וא"א ללוקח לעשות בו קנין משיכה שיהי' נגמר הקנין מעות למפרע דכבר אין למוכר חפץ למשוך ממנו ואפי' אם הוא ימשוך החפץ הוא עושה משיכה בחפץ של האשה ולא בחפץ של הלוקח ונשאר הספק אי אזלינן בתר קנין התורה וקדשה בגזל דאחרים או נלך בתר תקנה דרבנן דלא נגמר הקנין ע"י המעות וגם לא יוכל לגמור הקנין עוד ע"י משיכה ונתקדשה האשה מכח קנין דרבנן ודו"ק. ומצאתי למרן חת"ס יו"ד סי' שי"ד בד"ה נחזור שכ' וז"ל ונראה גם אם קידש אשה בהחפץ ג"כ מקודשת דכיון שיוכל לחזור בו הרי חזר בו וקידש אשה בחפץ שמכר לזה בכסף ואין לך חזרה גדולה מזה ובמ"ל נסתפק בזה ולפענ"ד פשוט כמ"ש עכ"ל ולא זכיתי להבין דבריו תינח אי ידע בו בשעת קדושין שכבר מכר הכלי ויש לומר שחזר בו (וגם באופן זה לא ברור לי דדלמא לא יחפוץ לקבל מי שפרע ונח לו יותר שלא תהי' האשה מקודשת מאשר שיקבל מי שפרע וסומך כאשר יפסוק דין תורה) אבל אם לא ידע בשעת קדושין שמכר החפץ מכבר אשר בודאי לא חזר בלבו מהכ"ת נימא דאין לך חזרה גדולה מזו דיהי' אנן סהדי דמסתמא יחפוץ לקבל מי שפרע רק שתהי' האשה זאת מקודשת לו קדושין גמורין נהפוך הוא אנן סהדי דשארית ישראל לא ידברו כזב ויקבל מי שפרע עליו דהא יש לכל ישראל חזקת כשרות והבן ועוד נשאר חקירת מ"ל אם אמר בפי' שאינו חוזר ממקחו ואעפ"כ הולך ומקדש את האשה כפי חק ומשפט אשר יורו המורים כדת של תורה ודו"ק. נחזור לחקירה ראשונה דרש"י מסופק אם מהני קדושי המוכר היינו דווקא אם באמת לא חזר בו הלוקח א"כ מבורר דקנה המעות למפרע את המקח והי' הכסף קנין של מוכר מדאורייתא אבל אם נתבטל הקנין הן ע"י מוכר או ע"י לוקח אז בוודאי נגלה דמוכר קידש בכסף שאינו שלו ואינה מקודשת אפי' מדרבנן ודו"ק. ובמ"ש יש ליישב הפליאה הגדולה אשר התפלא הלח"מ על הרמב"ם בפ"ו מהלכות מעילה ה' י' וז"ל קנה בה חפץ

ולא משך אם מן העכו"ם מעל ואם מן ישראל לא מעל עכ"ל וקשה הא הרמב"ם פסק כר"י דמעות קונות בישראל וא"כ למה לא מעל אם נתנה לישראל הגם דפוסק שבעכו"ם קונה אפי' בכסף לבד אבל עכ"פ בישראל בודאי כסף קונה וימעול והוא קו' גדולה כמבואר באריכות בלח"מ פ"ג ה' מכירה ה' א' יעו"ש. ולענ"ד דכלל דמעילה בא אם הוציא מעות מרשות הקדש לרשות הדיוט ואם נתן הכסף של הקדש בעד חפץ אם ימשוך הלוקח אח"כ אז נגלה למפרע דקנה המעות בשעת הנתינה את המקח אבל אם יחזור בו הלוקח נגלה דלא קנה המעות ואפי' אם נאמר שאין כח ביד חכמים להפקיע מעילה ממעות הקדש שיהי' הפרוטה הפקר עכ"פ הי' כח ביד חכמים להפקיע הכלי של המוכר וממילא נשאר המעות ברשות לוקח ולא מעל בו נמצא מי שלקח חפץ בפרוטה של הקדש ולא משך שעדיין לא יצאה המעות מרשות הקדש דהא יש כח ביד הלוקח לחזור ממקחו ולא יבוא לידי מעילה והוה הדין דבאמת דהב"ד כופין אותו שיחזור ממקחו כי טוב לקבל מי שפרע מלמעול מעל בקדשי שמים ואפי' מי שפרע ליכא דהא הוא חפץ לקיים דיבורו רק איסור מעילה כופהו שיחזור מדיבורו ואנוס הוא על פי איסור מעילה עיין תוס' שבת דף ד' ד"ה הרודה ובמג"א סי' תמ"ו אם הוא אנוס על פי ציווי של החכמים אינו עובר לא על בל יראה ולא על איסור שבת דאונס רחמנא פטרי' יעו"ש וא"כ כיון דהב"ד כופין אותו לחזור ממקחו ממילא הכסף לא קנה כלל ולא מעל אבל אם נתן הכסף לנכרי ומעות קונות היו החכמים צריכים להפקיע ממעות הקדש הקדושה שיהי' הפקר זה לא יוכלון ואם להפקיר הכלי מן העכו"ם גם זה לא יוכלון דמי שם אותם לב"ד על העכו"ם שיכולין להפקיר ממונם דהפקר ב"ד ילפינן מן פסוקים דאיירי בין ישראל לב"ד ולא שב"ד של ישראל יפקיע ממון מן הנכרי וממילא מעל הישראל ודו"ק. ואוסיף נופך אחרי שעשו החכמים תקנה שאחר נתינת מעות יוכל הלוקח או המוכר לחזור א"כ כל הקונה במעות על דעת חכמים הוא נותן כאלו התנה בפירוש אם יבקש לחזור קודם המשיכה הרשות בידו א"כ אמרינן דיחזור ולא ימעול כדאמרינן בב"מ דף צ"ט נהדרי' ולא לקנינהו ונא למעול ואם יחפוץ למשוך אינו רשאי עיין רשב"א דחליצה בסנדל ע"ז לא מהני כי היכא דלא להנות מע"ז יעו"ש היטב אבל בעכו"ם דלא תקנו אצלו משיכה א"כ גם הישראל גמר הקנין בנתינת מעות ומעל ודו"ק. ובזה מיושב לי דברי הרמב"ם בה' ז' שכ' וז"ל הנועל פרוטה של הקדש על דעת שהיא שלו לא מעל עד שיוציא אותה בחפציו או עד שיתן אותה במתנה נתנה לחבירו הוא מעל וחבירו לא מעל עכ"ל משמע דמעות מהני למעול אך כאן שניתן בחפציו לתקן לו כלי שלו אז דאין לו מה למשוך מעל מיד דאין בידו לחזור ודו"ק. ואחר שהקדמנו נשוב לחקירה איך הי' הדין מי שקנה חפץ במשיכה

ולא נתן מעות וקידש בהחפץ אשה אם היא מקודשת מדאורייתא ולא תפסי בה עוד קדושין או לא מהני קנין דרבנן על דאורייתא. הלום ראיתי באבני מלואים ס"ק ל"ג בסוף כ' וז"ל ולפ"ז נראה דה"ה היכא שקנה לוקח חפץ במשיכה ונא נתן מעות ומקדש בו אשה אם מקדשה בכסף בתורת כסף אינה מקודשת מן התורה כיון דמן התורה לא זכה בו לוקח ואינו כסף דידי' מן התורה אבל אם מקדשה בהנאה שנתן לה הר"ז מקודשת מן התורה כיון דהנאה זו שוה פרוטה עכ"ל אחר שהאריך בפרט זה. ולע"ד לברר בעז"ה דמהני דבב"ב דף פ"ח ע"א ההוא גברא דאייתי קארי לפום נהרא אתי כולי עלמא שקול קרא קרא אמר להו הרי הן מוקדשים לשמים אתו לקמיה דרב כהנא אמר להו אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו וה"מ דקיצי דמייהו אבל לא קיצי דמייהו ברשות מרייהו קיימי ושפיר אקדיש ובפ"ו מה' ערכין ה' כ"ה כ' הרמב"ם וז"ל מי שהי' מוכר דלועים או בצים וכיוצא בהן ובא לוקח ונוטל והלך לו אם הי' דמי כל אחת ואחת קצובים הר"ז כמי שפסק ואין המוכר יכול להקדיש דלעת זו שאינו ברשותו עכ"ל וקשה הא מדין תורה מעות קונות וזה לא עשה אלא משיכה או הגבהה שהוא קנין דרבנן ולמה לא יועיל ההקדש של המוכר אלא פשיטא שקנין דרבנן מהני אפי' לדין תורה ודו"ק. ובתוס' בדף פ"ז ע"ב בד"ה הלוקח בשם הר"י וז"ל וכן נראה לר"י דחשוב לוקח ומייתי ראי' מההוא דלקמן דאייתי קארי לפום נהרא דאמר רב כהנא אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו ואי שואל הוה אמאי לא יוכל להקדיש מה שהשאיל ביד אחרים כמו שהמשכיר יוכל להקדיש כדאמרי' בפ' האומר משקלי עלי דף כ"א עכ"ל. והר"ן בע"ז דף ט"ו האריך על קו' ראשונים למה לי טעמא דמחמר תיפוק לי' משום שביתות בהמתו ותירץ וז"ל אבל אני אומר שאין צורך דחוקים הללו דבנסיוני ליכא שביתות בהמתו כלל לפי שדרכן של בני אדם שקוצצין לבהמה דמים ואח"כ מנסין אותה אם מוצא לוקח טעות במקחו מחזירה ואם רוצה בה הרי היא ברשותו וכל כה"ג ברשות לוקח היא דהוה כי ההיא דהשוכר את האומנין דף פ"ח עכ"ל והביא האי דבב"ב דף פ"ח דאמרינן כיון דקיצי דמיהן אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו וסיים וז"ל אלא ודאי מתורת מקח נגעו בה שברשות לוקח הוא עד שיחזיר מקחו הלכך בכה"ג שביתת בהמתו אין כאן ספק שאין בהמה זו שלו אלא של לוקח עכ"ל וקשה במאי קנה הבהמה של ישראל בשלמא בשבת שקנה הגוי הבהמה במשיכה ואנן פסקינן כר"י דמשיכה בגוי קונה אבל שם בהאי קרא דהי' העובדא בין ישראל לישראל דהוה משיכה רק קנין דרבנן ונשאר הקו' איך לא מהני ההקדש של המוכר אלא פשיטא דקנין דרבנן מהני נגד איסור הקדש ודו"ק. הן אמת שבירושלמי שם חששו שמא יחזיר הגוי הבהמה אחר ג' ימים ונמצא שעבר ישראל על שביתות בהמתו

דלא כהר"ן והוא פלא הא בגוי משיכה קונה ובודאי יהי' מועיל הקנין לשביתת בהמתו כדברי הר"ן ועיין במפרש דירושלמי גוזר קייצי דמי אטו לא קייצי דמי יעו"ש וכתבתי במקו"א דשם בירושלמי אמרו ר' אמי בשם רבנן אמר שמא יבוא הגוי אחר ג' ימים ותוס' בב"ק דף ע"ט ע"א בד"ה תקנו כתבו דר' אמי סובר משיכה קונה בישראל וא"כ ע"כ בעכו"ם מעות קונה ולא קנה הגוי את הבהמה אבל לדידן דבישראל מעות קונות ובעכו"ם משיכה עולים דברי הר"ן כהוגן אבל עכ"פ קשה מן האי קרא בב"ב דלא מהני ההקדש ולא הי' רק משיכה קנין דרבנן וצע"ג. שבתי וראיתי דלק"מ דקנין דרבנן פועל עכ"פ דיצא מרשות מוכר עכ"פ דהפקר ב"ד הפקר ולא מהני עוד מה שמקדיש המוכר להאי קארי ובודאי אם חטף המוכר החפץ אחר שמשך הלוקח ולא נתן דמים והלך המוכר וקידש בו את האשה בודאי אינה מקודשת דע"י קנין משיכה הפקיעו חכמים ממונו ולא נשאר לו כסף קדושין כמו בהאי קארי בב"ב כל החקירה הוא אם הלוקח קידש בו אשה אם מהני הקנין של חכמים להיות כספו דאורייתא ומקודשת האשה מן התורה או נימא דמה שאדם זוכה בקנין דרבנן הוא אינו כקנין של תורה דלהפקיר ממון של אדם יש לרבנן כח אבל לזכות לאדם כסף בלי קנין אין לחכמים כח לעשות זאת דלא מצינו שום פסוק שיוכלו לעשות את שאינו זוכה כזוכה ודו"ק. וא"כ בנידן שאלתינו דהגר משך עכ"פ הפרה רק לא נתן מעות א"כ יצאה הפרה מרשות ישראל המוכר לגמרי ע"י קנין דרבנן בתורת הפקר ב"ד הפקר וכשמת הגר נשארה הפרה הפקר והפקר פטור מבכורה וא"כ הולד אינו קדוש ודו"ק. והדרנא בי הגם דבהמת הפקר פטורה דשאני כאן דלא הוה הפקר לכ"ע רק כנגד הלוקח שהוא יכול ליטול החפץ מכח קנין דרבנן אבל עכ"פ לענין דאורייתא לא מהני אם נוגע באיסור א"כ קשה מגמ' בב"ב דמבואר דקנין דרבנן מהני אפי' לדאורייתא כגון הקדש. אך התבוננתי דשאני בלוקח כלי מבית אומן לשלוח לבית חמיו או הנוטל כלי לבקרו או נוטל בהמה לנסיוני כיון שכן מנהגו של עולם לקצוץ הדמים ולנסות ואם לא ימצא חן יוכל להחזירו אבל המוכר לא יוכל לחזור בו משעה שנטל הלוקח את החפץ א"כ טוב יותר מקנין סיטומתא דלמה יתן המעות מיד והנהיגו הסוחרים לקנות במשיכה כמו במתנה והפקר שעכ"פ משיכה הוא אחד מקניני התורה והסכימו כל העולם שבאופנים כאלה יהי' משיכה קנין וכן בהנך קארי הנהיגו העולם שמשעה שבא הדלעת או הביצה ביד הלוקח אחר שכבר קץ דמייהו לא יוכל המוכר לחזור אחר שהלוקח עשה קנין משיכה דאל"כ לא שבקית חי זה יטריח לבחור טוב מרע ואח"כ יתן אחר הדמים בעדו ולכן מהני המשיכה אבל אם ישראל יהי' מושך בהמות בקנין גמור ולא נתן מעות אפשר דלא מהני משיכה דלא יעברו בעלים

ראשונים אפי' משום שביתות בהמה וה"ה לאיסור בכורה ומצאתי במרן חת"ס ז"ל יו"ד סי' שי"ד מה שנוהגין הסוחרים לקנין היא דאורייתא כגון סיטומתא ומכ"ש במ"ש ודו"ק אבל בנידן שאלתינו דליכא מנהג הסוחרים למכור פרה לחלוטין במשיכה בלי נתינת מעות וא"כ נשאר רק קנין דרבנן ותלי' אי מהני על דאורייתא כמובן. וראיתי בקצוה"ח שמביא ראי' דקנין דרבנן לא מהני על איסור דאורייתא מדברי רמב"ם פ"ט מה' תרומות שכ' וז"ל ויראה לי שאם מכר הכהן פרתו לישראל ולקח הדמים אעפ"י שעדיין לא משך הלוקח הר"ז אסור להאכילה תרומה ואם מכר ישראל לכהן אעפ"י שנתן דמים לא תאכל בתרומה עד שמשך עכ"ל והקשה הגאון הנ"ל הא כיון דחכמים עקרו לקנין מעות יהי' מותר לכהן להאכילה תרומה אלא בודאי דלא מהני הפקר ב"ד לאיסור תורה כיון דמדאורייתא מעות קונות ואסורה בתרומה והביא שגם בספר מחנה אפרים הקשה קושיא זו וצריך עיון גדול. ולדעתי נהפוך הוא מדברי הרמב"ם מוכח דמהני קנין דרבנן אפי' על איסור דאורייתא דנפלאת בעיני למה לא כתב הרמב"ם גם הדין אם הכהן משך פרה מישראל ולא נתן הדמים שאסורה בתרומה דמשיכה הוה רק קנין דרבנן ולא מהני על התורה הא לא קשה למה לא כתב אם ישראל משך פרה מכהן דמותרת בתרומה דקנין דרבנן פועל עכ"פ איסור דרבנן ולחומרא אזלינן דאסורה בתרומה מכח קנין דרבנן אבל למה לא ביאר אם הכהן משך פרה מישראל ולא נתן דמים דתהי' אסורה בתרומה וצע"ג. ולכן נ"ל ברור דרמב"ם סובר דקנין דרבנן אשר הוקבע לקנין גמור אשר שניהם אין יכולין לחזור הן הלוקח הן המוכר קנין כזה מהני אפי' אם נוגע באיסור דאורייתא כאשר פסק בפ"ו מה' מעילה השואל קרדום לחבירו מעל וחבירו מותר לבקע בו לכתחילה ואעפ"י שמשיכה בשומרים הוא רק קנין דרבנן כיון דהוה קנין קבוע בין למשאיל ובין לשואל שלא יוכלו לחזור בהן מהני קנין דרבנן על איסור

דאורייתא אפי' להקל כאשר העיר ע"ז במחנה אפרים דמדברי הרמב"ם מוכח דמהני קנין דרבנן על דאורייתא ודלא כתוס' בב"ק דף ע"ט והסברא הוא כמו שהסברתי יען דהוקבע לקנין גמור וחזק על שני צדדים אז כל קנין חכמים טוב יותר מקנין סיטומתא בב"מ דף ע"ד דמצוה לשמוע לדברי חכמים והוה כאלו כל ישראל הסכימו לקנין זה ואלים יותר מסיטומתא מכח התנהגות הב"ד של ישראל וא"כ אם משך הכהן פרה מישראל ולא נתן דמים בודאי תאכל הפרה בתרומה דכסף קנינו הוא וה"ה אם מושך ישראל פרה מכהן אסורה לאכול תרומה דכסף קנינו של ישראל היא ולא כתב הרמב"ם דינים הנ"ל כי הם מבוארים מדין קרדום שקנין קבוע מחכמים מהני על איסור מעילה דאורייתא אפי' להקל א"כ אין בזה חידוש כלל שיכתוב עליו יראה לי כאלו מחדש דבר חדש. אמנם

חידש דבר אם נתן הישראל מעות על הפרה של כהן הי' אפשר לטעות כיון דחכמים עקרו קנין מעות א"כ לא נעשה דבר בנתינת המעות ותהי' מותרת בתרומה דמעות אינו קונה מכח עקירת חכמים כקושית הגאונים וקמ"ל שאסורה בתרומה דבודאי אם יחזרו בהן ממקחם אז נתגלה דהקנין לא התחיל כלל כאלו התנו ביניהם שיוכלו לחזור בו עד שיעשה משיכה רק שיהי' מי שפרע על מעות ודברים כמו לר"ל דיש ג"כ מי שפרע על דברים ואיכא בהדייהו מעות כמבואר בגמ' בב"מ ונגלה דהיתה הפרה מותרת בתרומה אבל אוקמי' המוכר והלוקח על חזקת כשרות שלא יקבלו מי שפרע ולא יחזרו מהמקח ואז כאשר ימשוך אח"כ הלוקח אפי' בלי כוונת הקנין או אפי' ע"י גוי או קטן יהי' נגמר קנין הכסף למפרע ונמצא דאכלה פרה ישראלית תרומה ואם קנה כהן פרה מישראל בכסף חיישינן בהיפך הגם דעפ"י רוב לא יחזרו מן המקח אבל עכ"פ יכולין לחזור ולעקור המקח מעיקרא וחיישינן דלמא וחזרו בהן ויקבל אחד מהם מי שפרע ונמצא דאוכלת פרה של ישראל תרומה ואזלינן הכא והכא לחומרא אם נתן הכהן מעות על פרה של ישראל חיישינן דיתבטל המקח ואם נתן ישראל מעות על פרה של כהן אמרינן שמא לא יתבטל המקח ודו"ק אבל קנין משיכה מהני אפילו לאיסור דאורייתא. ואולם גם הקצו"ח מביא ראי' מיבמות דף ס"ז בנכסים מועטין דתקנו שהבת תירש ולא הבן ולעובר לא תיקנו ואוכלים עבדים תרומה א"כ הרי דתקנת חכמים מהני לדאורייתא יעו"ש. ולע"ד אין משם ראי' דבת במקום שאין בן היא יורשת דאורייתא רק אם יש בן הבת אינה יורשת וחכמים יכולים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה ומכל שכן שמהני כחם לסלק כח הבן הגם שמבואר בר"ן בריש פרק הכותב דסילוק הבן מירושת אביו לא מהני יען דגם בחיי אביו יש לו כח בהם אלים כח חכמים לעשות דלא ירש הבן וממילא תזכה הבת מדין תורה ואכלו עבדי' תרומה דוגמת סברת הר"ן בפ' הכותב דנותנין לבע"ח ולא לכתובת אשה דיען אז כאשר יבואו הנכסים לידו יהי' עפ"י דין דבע"ח מאוחר שקדם וגבה מהני א"כ פעלו חכמים שאשה לא תזכה ויהי' אח"כ לבע"ח מדין וה"ה כאן סלקו כח ירושת הבן והבת תירש מדין ולעובר לא תיקנו אבל מה שתירץ באבני מלואים מטעם ספיקא דאורייתא להקל הוא פלא בעיני דהיכא מצינו שספק אשר יתברר בודאי אחר זמן ידוע כגון בלידה שיתברר אם זכר או נקבה תלד יהי' נראה ח"ו שהתרנו שלא כדין שניזל בו להקל דכל ספק דאורייתא להקל ממזר ילפינן דשם יוכל להיות נשאר הספק לעולם אבל כאן יתברר או היתר ודאי או איסור ודאי ואין תולין להיתר ודו"ק. ודע דנ"ל דאפי' אי קנין דרבנן מהני על דאורייתא היינו שהגברא עכ"פ בר עושה קנין ומקנה אז אמרינן אפי' דרבנן מהני על דאורייתא אבל בקטן דלאו בר מקנה הוא הגם דעשו לו רבנן דיהי' בר

מקנה אעפ"כ לא מהני על דאורייתא דלא יוכלו חכמים לעשות הקנאתו להיות הקנאה דאין כאן איש שיעשה הקנאה דקטן אינו בר הקנאה ואטו אם יעשו חכמים גוי לבר שליחות יהי' מהני הלא התורה אמרה דחסר לגוי כח זה וכן חסר מקטן הכח להיות איש בר הקנאה ולא יוכלו חכמים לעשות אותו לאיש בר הקנאה דגוף אין כאן תקנה אין כאן ולכן פסק הרמב"ם דלא מהני אם הקטן מקנה הלולב יען שאינו מקנה לאחרים דבר תורה ועיין באבני מלואים שהביא קו' זו בשם שעה"מ ולדעתי שאני קטן דלא יוכלו לעשות אותו חכמים לבר הקנאה כנגד חק התורה דבמקום שאין איש לא יוכלו להשתדל להיות איש כנלע"ד בעז"ה. והלום ראיתי בא"מ שהביא בשם שעה"מ קו' גדולה מלולב הגזול שצעקה הסבתא שריש גלותא וכולהו רבנן בסוכה גזולה יושבים אמר ר"נ פעיתא היא זו אין לה אלא דמי עצים וקשה הא מדאורייתא צריך לקעקע הסוכה ולהשיב לה העצים ורבנן תיקנו הדמים ואיך מהני תקנתם לצאת ידי מצוה דאורייתא והא אמרינן בדף ל"א גזל עצים וסיכך בהם ד"ה אין לו אלא דמי עצים והא יש תנאים דסוברים דגם סוכה בעי לכם כמו בלולב דבעינן לכם וצריך עיון גדול והנראה לי בזה דבמקו"א הארכתי דאין שם גנב וגזלן רק אם עושה מעשה קנין ומכווין לקנות והי' מסברא דקנין גזילה יהי' קנין טוב רק דעבר על לא תחמוד ודמים הוא דחייב רק התורה חידש והשיב את הגזילה אשר גזל שיעשה השבה בגוף החפץ אם הוא בעין אבל עכ"פ מה שנהנה מהגזילה לא צריך לשלם למשל אם גזל קרדום ובקע בה עצים כמה שנים אין צריך להחזיר רק הקרדום ולא הנאת הקרדום וזה הוא קנין רשותו אשר קנה בה שהשימוש הוא שלו ולכן הנגזל לא יוכל להקדישו לפי שאינו ברשותו דהשימוש כבר קנה הגזלן אבל הכלי לא קנה הגזלן דהא צריך להשיבו אם הגזילה בעין דגם עכשיו יש בו לא תחמוד אפי' כי יהיב דמי וממילא לא מקיים גם מצות השבה דהא יכול להשיב החפץ ועכשיו דתיקנו רבנן תקנת מריש שלא ישוב גוף החפץ אם הוא נבנה בבית דכאן אינו חומד החפץ רק חס על ביתו ויש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה והוה כאלו אין החפץ בעולם ודמים הוא חייב א"כ נגמר קנין הגזילה והוה שלו מן התורה. נחזור לשאלת נידן דידן מלבד שמסתבר דקנין משיכה דהוא קנין קבוע דרבנן מהני אפי' לאיסור דאורייתא כמבואר בראי' גמורות ויש עוד סניף בנידן יען דלא עשה רק קנין משיכה והחזיר הפרה לישראל אלא משך אותה לבית גוי אשר שילם לו שהוא יפטם אותה עד שתלד והוה כאלו הכניסה בחצירו וכבר חידש אדמ"ו מרן חת"ס ז"ל בסי' ש"י דמשיכה מה שמכניס אדם החפץ ברשותו ממש הי' קנין אפי' קודם מתן תורה כיון דכבר עשה בו כאדם שעושה בתוך שלו ומהני לכולי עלמא לפטור הולד מבכורה כן נראה לע"ד. ולולא דמסתפינא

נ"ל דאם המשיכה אינו קנין והגר פיטמה אותה כמה חדשים א"כ יש לגר לתבוע מגוף הפרה דמי מזונות אשר האכילה כי הוא לא ירד להאכילה ליקח תשלומין מישראל המוכר רק יש לו חלק בגוף הבהמה וכל פטר רחם בישראל שצריך להיות כולו בישראל ולא שמקצת הוא הפקר ועיין צמח צדק סי' ס"ד ויש לפלפל בזה באריכות ואין כאן מקומו. ועוד הלא פסקינן דגזל גוי אסור מן התורה ואלו הי' הגוי מכווין לזכות בה בשעה שמת הגר הי' זוכה בה מן ההפקר ולא הי' ישראל המוכר יכול להוציא ממנו עפ"י דין תורה או אם ישראל אחר זוכה בה לא הי' ישראל המוכר יכול להוציא ממנו דהא עכ"פ מדרבנן מהני משיכה והוה הפרה הפקר והוה יאוש בעלים דנעשה הפקר לכ"ע והמוכר שמכניסה לתוך שלו זוכה מן ההפקר תחילה הגם שסבור ליקח אח"כ יען שהגר חייב לו דמיה עכ"פ ידע שצריך לגבותה בתורת חובו ומהני מחשבתו לזכות מן ההפקר ולא דמי לעודר בנכסי גר וסבור שהן שלו דלא חישב לזכות כלל דהא בדעתו שלו הוא אבל כאן דחישב עכ"פ לזכות בו בתורת פרעון חובו ומשך לשם קנין מחדש ומהני בתורת זכי' מן ההפקר ואלו הי' הוא מקדיש הבכור טרם שזכה בו בודאי לא מהני דעכ"פ פעל הקנין משיכה שלא יוכל להקדישו וא"כ כיון שאין ראוי לבילה להקדישו אינו חל קדושת בכור כמבואר ברי"ט אלגזי בריש הל' בכורות דצריך להיות עכ"פ ראוי להקדיש ולכן בהמת הפקר פטורה מן הבכורה וה"ה כאן שאינו קדוש הולד ודו"ק. ואיידי דאיירי לא אמנע מה שהערותי במקו"א להביא ראי' דקנין דרבנן מהני לדאורייתא דכח הפקר ב"ד הפקר מהני אפי' להיות קנין מדאורייתא למי שזכרו לו עיין גיטין דף נ"ה גנב והקדיש והעלה בחוץ חייב כרת פריך הגמ' אם יאוש לא קני איך חייב כרת אמר ר"ש כרת מדבריהם אחיכו עלי' כרת מדבריהם מי איכא אמר להו רבא גברא רבה אמר מילתא לא תחוכו עלי' כרת שעל ידי דבריהם באתה לו אוקמו' רבנן ברשותי' כי היכי דלחייב עלה ועיין רש"י שם בתורת הפקר ב"ד הפקר יעו"ש וכן הרמב"ם בפי"ח מה' מע"ק הל' י"ד כ' וז"ל גנב והקדיש ואח"כ שחט בחוץ חייב ומאימתי העמידוהו ברשותו כדי ליחייב עלי' כרת משעה שהקדישו והוא ששחטה אחר היאוש אבל לפני היאוש אינה קדושה עכ"ל ועיין בלח"מ שם שנתקשה על דברי הרמב"ם עכ"פ נראה מגמ' דמהני דבריהם לחייב כרת וע"כ דמהני הפקר ברשותו ויוכל לזכות בו דעכ"פ הפקר ב"ד הפקר ואחר ימים רבים מצאתי שהעיר על זה בגט פשוט בסי' ק"כ ואודה לד' שזכיתי לזה ולדעתי דיש להוסיף דשאני התם דגנב מתכווין לקנות בקנין הגזילה דכל גנב וגזלן הוא אם מכווין לקנות עיין רש"י סנהדרין דף ע"ב בסוגי' הבא במחתרת וק"ל. וטרם אשים קנצי למלין אעתיק מ"ש במקו"א ליישב שדברי ר"ן עם ירושלמי לא פליגי כלל ובמכתבי שם וז"ל ראיתי פלא דר"ן

בע"ז חידש דליכא שביתות בהמתו יען דלקח לנסיון כמו בב"ב דף פ"ח בקרא דלקח או הלוקח כלי מבית אומן ובירושלמי שם מבואר בהיפך דלמא יחזירו אחר ג' ימים ונמצא דבהמת ישראל עבד בשבת וצע"ג. ונ"ל דסברת הר"ן דווקא אם אחר פסיקת הדמים נגמר הקנין מצד המוכר וגם מצד הלוקח כגון כלי מאומן לבקרו שלא תליא בדעתו של לוקח שאם יבוא לנסיון ונמצא טוב ע"כ הוה מקח וגם הלוקח לא יוכל לחזור וכן בלוקח לבית חמיו שאם יוכשר בעיני חמיו עכ"ח הוה המקח הגם שהוא ירצה לחזור בו ואז הוה קנין גמור וה"ה אם קונה בהמה אחר פסיקת דמים ומנסה לפני מבינים לראות אם אין בו חסרון אבל בודאי אם המבינים יאמרו שאין בו חסרון אז בעכ"ח הוה המקח ולא יוכל הלוקח לבטלו אבל בירושלמי שנתן לביתו לג' ימים לבקר ויוכל להשיב לו אחר ג' ימים אם לא יחפוץ בו אז בודאי אם מחזיר ליכא קנין כלל והבן זה בקיצר כנלע"ד. הק' חיים סופר:

סימן נח

שאלה ישראל ראה פרה מעוברת אצל ישראל חבירו כאשר מצא אותו אחרי ימים על השוק בעיר השוו עצמם על המקח והפרה היא בכפר בדיר של המוכר ושלם לו המעות והמוכר הלך לדרכו אח"כ נתן הלוקח על הלב פן תלד הפרה בכור טרם שיהי' לו פנאי ליסע לכפר ולנהג את פרתו לביתו פגע בעכו"ם אשר מכיר ודר בכפר ההוא ואמר לו בוודאי שמעת כי אנחנו בני ישראל צריכים למכור פרה מעוברת המבכרת פן תלד זכר קח נא אתה אותה ממני בסכום אשר לקחתי אותה מישראל אשר דר בכפר שלך ותן לי דראנגאבע כאשר תבוא לביתך תנהג את הפרה לביתך ואמר לו הגוי אני איני בטוב עם ישראל הדר בכפר שלי ולא אלך לביתו אפי' אם תתן הפרה לי במתנה אבל הא לך עשרה זהב לקנין והשאר בהקפה וא"ל הישראל מה אעשה אם יהי' איזה טענה או מריבה על הקנין אם אקח רק דראנגאבע הדין אצליכם שצריך לשלם לי רק מעות בכפלים ונסתלקת מעל הפרה אבל אם משך הלוקח לביתו נגמר הקנין ואיך אני בטוח שלא תחזור מהמקח ולא אוכל להנות מן הולד כפי תורתינו וגם עמל וטורח אשר יהי' לי בו והשיב לו הגוי אני אומר לך בפני עדים אם יהי' שום מריבה וטענה וכל דבר משפט על קנין פרה הנ"ל אני אלך עמך להרב של ישראל וישפוט לי כפי התורה שלכם כמשפט בין ישראל לישראל וכן הי' שקבל הגוי לפני ב' עדים ישראלים ונתן להישראל עשרה זהובים על פרתו וארבעים זהובים במלוה וביום המחרת היתה הפרה כורעת לילד ורץ המוכר הראשון והלך לגוי שכינו ומכר לו הפרה בסך נ' זהובים ולקח דראנגאבע זהב אחד וביקש שיבוא ויסגור הדיר אשר הפרה עומדת שם והתמהמה הגוי לבוא וילדה הפרה בכור מה יהי'

הדין בבכור הנ"ל שהי' באמו קנין כסף בכפלים אבל לא קנין משיכה אפי' פעם אחד. תשובה מבוכה רבה יש כאן כי כל יתר כנטול דמי יותר הי' טוב אם לא מכר בעל הפרה פעם שנית את הפרה לא די שלא הועיל בזה נהפוך הוא שהזיק בזה ואשר יתן ד' בפי אשמור לדבר בעזה"י לפני יודעי דת ודין תורתינו הקדושה. וטרם אחקור בנידן שאלתינו אשר לא עשה הישראל הלוקח משיכה בפרה הנ"ל רק קנה בכסף ומכר בכסף לגוי אשר קבל לדון על כל משפט בפרה הנ"ל בדיני ישראל אחקור איך הדין אם הישראל ימכור לגוי פרתו מבכרת אשר בביתו בכסף וקיבל הגוי בפי' לקנות בכסף לבד ומקבל עליו לדון בדיני ישראל אם מהני בכסף לחוד או לא. הנה הרי"ט אלגזי בה' בכורות הביא חקירה למה פסקינן בשו"ע שצריך לעשות שני קנינים כדי לפטור מקדושת בכור כסף לחוש לדעת רש"י דהלכה כר"ל כסף קונה וגם משיכה לחוש לדעת ר"ת משיכה קונה בגוי דהלכה כר"י עיין ביו"ד סי' ש"ך למה לא תיקנו הפוסקים להתנות עם הגוי לדון בדיני ישראל א"כ אפי' אם בגוי משיכה קונה אם מקבל עליו לדון בדיני ישראל מהני כמו בגרוטאות דף ע"א ותי' הגאון הגם דמהני קבלת הגוי לקנות בקנין ישראל דוקא אם לא חזר בו אבל אם חוזר בו אתי דיבור ומבטל דיבור ויהי' לפעמים מכשול בקדושת בכור לכן לא תיקנו לעשות כן עיי"ש וא"כ אם נעשה מעשה שלקח הגוי מעות וקבל עליו לקנות בקנין ישראל מהני ופטורה מן הבכורה וק"ל. אמנם אחר העיון נלע"ד דלא כמהרי"ט דאפי' אם קבל הגוי לקנות בכסף בקנין ישראל לא מהני והולד קדוש בקדושת בכור ומתחילה אבאר בע"ה הסוגי' בבכורות י"ג. הנה שם אמר ר' אושעיה ישראל שנתן מעות לעכו"ם בבהמתו בדיניהם אעפ"י שלא משך קנה וחייבת בבכורה פי' רש"י וז"ל בדיניהם דנינן לי' בדיניהם עכ"ל ובמהרי"ט אלגזי בה' בכורות נתקשה דא"כ הי' לגמ' לומר בדיניהם דיינין לי' או כדיניהם בכ"ף הדמיון ולמה לא ביאר רש"י שכוונת הגמרא שקאי על הלוקח ישראל שהתנה עם המוכר לדון בדיניהם ויהי' הפי' ישראל שנתן מעות לעכו"ם על בדיניהם כפי דין שלהם אז קנה וחייב בבכורה ואשמעינן הא אם גוי התנה לדון בדיני ישראל לא קנה כמבואר בגמ' שם בקבל נכרי לדון בדיני ישראל ל"ק ישראל עד שמשך והביא סמוכין שתו' בב"ב דף נ"ד הבינו כך באמת שהלוקח ישראל התנה על דיני עכו"ם והניח בקו' וצע"ג. ונלע"ד לתרץ בעזה"י ואקדים לבאר עמקי חז"ל בגמ' אמר אביי בדיניהם שפסקה להם התורה או קנה מיד עמיתך במשיכה הא מיד נכרי בכסף ואימא מיד נכרי כלל וכלל לא ק"ו גופו קונה ממונו לא כ"ש ואימא עד דאיכא תרתי ק"ו גופו באחת ממונו בתרתי ואימא בהא או בהא דומי' דעמיתך מה עמיתך בחדא אף עכו"ם נמי בחדא והנה יש לי לדקדק הרבה (א) איך ס"ד שאין לישראל שום

קנין במטלטלין של עכו"ם הלא מצינו בתורה דברים פ' ב' "אוכל תשברו מאתם בכסף ואכלתם וגם מים תכרו מאתם בכסף ושתיתם" עוד שם פ' כ"ח "אוכל בכסף תשבירני ואכלתי ומים בכסף תתן לי ושתיתי רק אעברה ברגלי" א"כ מבואר דישראל קונה מנכרים אוכל בכסף בקנין כדפי' רש"י תכרו הוא מקח ואיך ס"ד שישראל מנכרי כלל וכלל לא וצריך ללמוד ק"ו מגופו ולא משני דמוכח מקרא (ב) ועוד הא כתוב בנבילה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי" א"כ מבואר דיש כח לישראל למכור לנכרי מטלטלין וא"כ איך חקרו בגמ' ואימא כלל כלל לא וצע"ג (ג) מאי פריך הגמ' ואימא מידי עכו"ם כלל וכלל לא וא"כ לא יוכל ישראל לקנות כלום מנכרי מאי ס"ד להקשות כן הא כל הש"ס מלא דישראל יכול לקנות מגוי רק דכאן אמר ר"ל משום ר' אושעי' דישראל שנתן מעות לגוי בבהמתו חייבת בבכורה בדיניהם וחקרו מאי הפי' בדיניהם ובא אביי ופי' דישראל מישראל גלתה התורה קנין משיכה ונשאר לעכו"ם כסף שהוא קנין שני אשר הי' מצוי קודם מ"ת עיין תו' מ"ח וא"כ איך בא כאן לחקור מנ"ל דיש לישראל קנין מיד גוי זה שייך לחקור על אחת מן המשניות שמוזכר שם שיוכל ישראל נקנות מגוי או למכור לגוי שם יחקור הגמ' מנ"ל דיש ב, עכו"ם לישראל שום קנין (ד) דגמ' תי' לא ס"ד גופו קנה ממונו לא כ"ש ופריך ואימא עד דאיכא תרתי איך עלה זאת על דעת המקשן כיון שע"כ יש קנין בין ישראל לעכו"ם וא"כ מהכ"ת לחדש בו דצריך ב' קנייניים כסף ומשיכה הלא א"כ אין לדבר סוף דנימא גם שטר וגם חזקה וגם הגבהה וחליפין וגם הלא שמע וידע דגופו קונה באחת ואיך יעלה על דעת שממונו בשתים וצע"ג (ה) יש לדקדק מקודם שהקשה כלל וכלל לא תי' לא ס"ד גופו קונה ממונו לא כ"ש וכאן שבקו תיבת לא ס"ד רק אמרו ולא ק"ו הוא גופו באחת ממונו בשתים וצע"ג (ו) אח"כ פריך הגמ' אימא או בהא או בהא מעיקרא הי' חוקר הגמ' שלא יוכל הישראל לקנות מעכו"ם אפי' אם יעשה כל הקנינים ואח"כ חקרו שעכ"פ צריך תרי קנינים ויהי' גרע כאילו יקנה מישראל חבירו ואח"כ נתהפך המקשן שיהי' בין ישראל לעכו"ם מעלה שיוכל לקנות או בכסף או במשיכה ויהי' כאן יפוי פנים יותר מישראל לישראל וצע"ג. ונלע"ד לבאר בעזה"י דהנה כל קנין פועל ב' דברים על החפץ הנקנה למשל מי שלוקח חטים בכסף א"כ נתינת הכסף פועל (א) שיצאו החטים מרשות המוכר הגם שמונחים עדיין בחדרו בכ"ז שקיבל המעות לא יוכל המוכר עוד לאכלם או להקדישם או לקדש בהם אשה ואם נתחמצו אינו עובר עליהם בפסח דלא נקראו עוד שלו דקבלת הכסף פועל שיצאו החטים מקנין שלו כאילו יהי' הפקר (ב) נתינת הכסף פועל שמשעה שקבלם המוכר נכנסו החטים ברשות הלוקח שיוכל לאוכלם ולקדש בהם אשה ויוכל להקדישם ואם נתחמצו בפסח עובר

עליהם דנקרא קנין שלו דהא קנאם דמיד שיצאו מרשות מוכר נכנסו ברשותו וכן אם אמרינן משיכה קונה פועל קנין המשיכה לב' פעולות דמיד שמשך אותם הלוקח יצאו החיטים מרשות המוכר ונכנסו ברשות הלוקח הופסקו החטים מלהיות קנין המוכר והותחל להיות קנין הלוקח כמובן היטיב. והנה ההבדל בין קנין מעות או קנין משיכה הוא רק לדעת מי מהגופים פעל פעולת הקנין אם כסף קונה המוכר עושה פעולת הקנין בקבלת המעות פועל שיצאו החיטים מרשותו ויכנסו לרשות לוקח ואי משיכה קונה הלוקח פועל פעולת הקנין בזה שמושך החפץ יצא מרשות המוכר ונכנס לרשות לוקח אבל עכ"פ ברור שא"א לחשוב שיכנוס החפץ ברשות לוקח טרם שיצא מרשות מוכר דהמוכר יוכל לפעול פעולת יציאת החפץ אף שלא יכנס ברשות אחר כגון הפקר אבל א"א לחשוב בשום שכל ודעת שחפץ יכנס ברשות אחר טרם שיצא מרשות הקודם כ"ז ברור כשמש. ועתה בא הקב"ה והבדיל בין עמו ישראל ובין כל האומות שיהי' קנין שפועל פעולת האלה יציאת החפץ מן המוכר והכנסת החפץ ברשות לוקח בין ישראל לחבירו וגם יהי' קנין אחר אשר יפעל שני פעולות האלה יציאת החפץ מרשות מוכר והכנסת החפץ לרשות לוקח בין עכו"ם לחבירי ופליגו ר"י ור"ל ר"י סובר דהקב"ה בחר בין ישראל לחבירו קנין כסף ובין עכו"ם לחבירו קנין משיכה תכלית הדברים שאצל ישראל וחבירו יהי' נעשה הקנין מצד המוכר ובין עכו"ם לחבירו יהי' נעשה הקנין מצד הלוקח ור"ל סובר בהיפוך שאצל ישראל וחבירו בקש הקב"ה משיכה שיהי' הקנין מצד הלוקח ובין עכו"ם לעכו"ם יהי' קנין כסף מצד המוכר והבן זה. אך אם ירצה הישראל לקנות מגוי או גוי יחפוץ לקנות מישראל יש ספיקות לפני במה יקנה החפץ כי יש לפנינו שלשה חקירות (א) דלמא הקפידה התורה שיציאת החפץ מרשות מוכר והכנסת החפץ ברשות לוקח צריך להיות ע"י פעולת משיכה לבד או ע"י פעולת כסף אבל כאן אם ישראל קונה מגוי מצד המוכר צריך להיות לר"י משיכה ומצד ישראל צריך להיות קנינו בכסף ולר"ל איפכא מצד גוי המוכר צריך להיות קנינו כסף ומצד ישראל הלוקח צריך להיות קנינו משיכה או אם גוי קונה מישראל אז לר"י מצד המוכר ישראל צריך להיות הקנין בכסף ומצד הגוי לוקח צריך להיות משיכה ולר"ל מצד המוכר משיכה ומצד הגוי שלוקח כסף אז אם יהי' ב' קנינים כסף ומשיכה קנין מצד המוכר וקנין מצד הקונה לא מהני דתורה חודש פעולת מעשה דוקא בין ישראל לחבירו שפועל הקנין האחד המוכר והשני הלוקח אבל בין גוי לישראל שפועל כל קנין רק חצי קנין לבד שאחד פועל מצד המוכר ואחד מצד הלוקח ושני חצי קנינים לא גלתה התורה וא"כ אין קנין כלל בין גוי לישראל או בין ישראל לגוי וזה הי' חקירת הגמ' כיון שאמרת דתורה הבדיל בין קנין

ישראל לישראל ובין קנין גוי לגוי וא"כ הי' בסברא דמישראל לגוי או גוי לישראל ליכא קנין אפי' אם עושה כל שני קנינים כסף ומשיכה ולכן רמזו ואימא מיד ישראל לנכרי כלל כלל לא נקטו שתי פעמים כלל כלל לרמז דאפי' כסף וגם משיכה ביחד לא מהני וכי תימא א"כ הא מבואר בתורה לקנות אוכל ומים בכסף דשאני שם אם יבוא לרשות של ישראל אז קנה ישראל דהא לר"ל קנין ישראל מישראל משיכה ואעפ"כ אם קונה דבר הוא בכסף וק' איך יהי' כסף קנין מצד המוכר ישראל דמצדו צריך להיות משיכה רק יען כל היכא דאיתא ברשות גבוה איתא עיין תו' בכורות דף י"ג ע"ב ד"ה ד"ת ומודה ר"ל דילפינן אם בא הכסף לרשות גבוה אז כסף קונה הגם שמצד המוכר הי' בעי משיכה ה"ה ילפינן מיניה דאם בא לרשות ישראל אחר שהי' קנין כסף אז למפרע כסף קונה דילפינן קנין כסף באופן זה מן הקדש וזה שדייק רש"י בלשונו הזהב וז"ל כלל כלל לא עד שתבוא לרשותו של ישראל לא קנה עכ"ל ראה שרש"י לא כ' רק אם יבוא לרשות ישראל קנה כאשר הבינו האחרונים דרש"י סובר דחצירו קונה ונתקשו אחרונים בכמה קושיות עיין מהרי"ט אלגזי (א) הא חצר מטעם שליחות ולא עדיף השליח מן המשלח לא יוכל לזכות במשיכה איך יזכה השליח וצע"ג (ב) א"כ מאי השיב הגמ' גופו קונה ממונו לא כ"ש וק' הא נשאר קנין חצירו דהא ע"כ א"א להשיב אם גופו בכסף ממונו ג"כ בכסף דהא איכא למימר ישראל מישראל יוכיח דגופו בכסף ממונו במשיכה וע"כ דהי' קו' הגמ' איך שייך שיהי' לישראל קנין בגופו ועל ממונו לא ימצא קנין כלל וכן מבואר בתו' כ"י אשר הביא וא"כ ק' הא משכחת רשותו חצר והניח בקו' (ג) עוד הקשה א"כ בסיפא אם גוי קונה מישראל דהקשה ג"כ הגמ' אימא נכרי מישראל כלל כלל לא יהי' ג"כ הפי' אבל בחצירו קונה וק' הא חצר מדין שליחות אתרבאי והא אין שליחות לעכו"ם עיי"ש שהאריך כדרכו בקודש. ולפמ"ש דרך אחר לרש"י בזה דוודאי משעה שבא החפץ לרשותו של לוקח נגמר הקנין דקנין כסף בישראל מגוי ילפינן מפסוק אוכל בכסף תשבירני ואכלתי שביקש לקנות בכסף אוכל ומים ובגוי מישראל נגמר קנין כסף אם יבוא לרשותו של גוי דילפינן מפסוק או מכור לנכרי במה ימכור ישראל לגוי הנבילה אם לא עכ"פ שנותן מעות ומכניס הנבילה לרשותו לכן דייק רש"י בלשונו הזהב וכ' וז"ל עד שיבוא לרשותו לא קנה עכ"ל שכסף אינו גומר הקנין רק עד שנכנס החפץ לרשות הקונה אז נגמר קנין כסף אבל החצר לא יפעל קנין ודו"ק ומשני הגמ' גופו קונה בכסף לבד ונגמר הקנין בכסף ממונו לא כ"ש שיהי' נגמר הקנין בכסף או במשיכה לבד ולא יצריך לגמר הקנין הכנסה לרשותו והבן. ולהמתיק נ"ל פי' רש"י דבקרא כתוב או קנה מיד עמיתך ופי' תיבת מיד הוא רשות (ויקח כל ארצו מידו היינו מרשותו המצא תמצא

בידו היינו ברשותו עיין ב"מ דף ו' ובגיטין דף ל"ח) והנה קנין כסף לבד דנשאר החפץ ברשות המוכר כמקדם הוא נקרא או קנה מיד עמיתך שהוא קונה דבר המונח ברשות עמיתו והגמ' חקר ואימא מיד נכרי כלל כלל לא היינו שיהי' נגמר הקנין בכסף והחפץ מונח עוד ברשות מוכר או שעושה משיכה שמושך המוכר אבל לא הכניס לוקח לרשותו קנין זה לא מהני שיהיה בכסף ונכנס ברשות לוקח אז נגמר קנין כסף כמו בהקדש דכסף קונה יען דבא ברשות גבוה ג"כ והבן. (ב) הגם דנחליט דע"כ הקפידה התורה דיהי' קנין אשר מהני בין אם ישראל קונה מגוי או גוי קונה מישראל ולא שיצרך הלוקח להמתין לזכות בקנינו עד שיוציא החפץ מרשות מוכר להכניס לרשותו דכמו דחידשה התורה שיש קנין בין ישראל לישראל או בין גוי לגוי אשר ע"י הקנין יוגמר הדבר ללוקח הגם שהחפץ מונח עוד כמקדם ברשות מוכר דלמא עכ"פ צריך שני קנינים הקנין מצד המוכר אשר הוא קנינו וקנין מצד הקונה אשר הוא קנינו ואם גוי קונה מישראל או ישראל מגוי צריך להיות קנין כסף וגם משיכה שיוציא החפץ מרשות המוכר על כל פנים לאיזה רגעים אז בין לר"י בין לר"ל נעשה הקנין אשר הוא כח קנינו של ישראל וגם נעשה הקנין מכח קנינו של גוי דאין בסברא דיהי' מועיל כח קנין ישראל כנגד הנכרי או שיפעל כח קנין נכרי כנגד ישראל ומשני גופו באחת ומהני כח קנין ישראל על הגוי וכח הקנין גוי על ישראל ואצל ממונו בשתים דצריך כח קנין מצד המוכר וכח קנין מצד הלוקח כמובן. (ג) לו יהי' שמוכח מק"ו מגופו שתורה לא בקשה לערב במקח א' שני כוחות קנינים נפרדים וחדשה שכח קנין אחד פועל בקנין הנעשה הן בין ישראל הקונה מגוי והן בין הגוי הקונה מישראל אבל מנ"ל דתורה נתנה יתר שאת ויתר עוז לקנין של גוי שהוא בלבד יוכל לפעול אפי' על צד ישראל לר"י דדין עכו"ם מעכו"ם במשיכה אז לכח משיכה יתרון כח שפועל קנין בין ישראל הקונה מגוי ובין אם הגוי קונה מישראל וקנין מעות שהוא קנין בין ישראל לישראל הוא לא יפעול בין ישראל לעכו"ם כלל ולר"ל דעכו"ם מעכו"ם קונה בכסף אז יש יתרון לכח כסף שפועל בין ישראל הקונה מגוי ובין אם הגוי קונה מישראל והקנין המשיכה שהוא הקנין בין ישראל לישראל לא יפעל בין ישראל לגוי אלא השכל גוזר כמו דמהני הקנין שהוא מיועד בין עכו"ם לעכו"ם אפי' בין עכו"ם לישראל כן יפעל ג"כ קנין המיועד בין ישראל לישראל אפי' בין עכו"ם לישראל וזה שחקרו בגמ' דלמא או הא או הא ויהי' קנין ישראל פועל על עכו"ם כמו שפועל קנין עכו"ם על ישראל ומשני הגמ' לעמיתך בקנין ידוע חד קנין וע"כ דגם בגוי חד קנין ואם יוכל הגוי לקנות גם בקנין ישראל יהי' לו שני קנינים ולישראל חד קנין וא"א לומר אלא שבין עכו"ם לישראל קנין עכו"ם יגמר הקנין דבהיפוך א"א לומר דרק קנין ישראל יהי' מועיל דתורה גלתה

לעמיתך ישראל בקנין זה ולנכרי בקנין אחר ודו"ק. ובזה יובן לשון הזהב של חז"ל אמר אביי בדיניהם שפסקה להם התורה תיבת להם מיותר דהי' די בדיניהם שפסקה התורה אך הכוונה דר"ל אשמעינן בשם ר' אושעיה שאזלינן בין ישראל לגוי כגוף הקנין שפסקה להם התורה אותו הקנין שחידשה התורה בין גוי לגוי אותו קנין פועל בין גוי לישראל ובין ישראל לגוי ולא נימא בהיפוך דטוב שיהי' הקנין בין ישראל לישראל ויהי' הקנין בין גוי לישראל ודו"ק. ומעתה יש מקום תל"י ליישב חקירת מהרי"ע בד"ה ועוד שהתפלא למה פסקו כל הפוסקים דצריך כסף ומשיכה לפטור בהמה מבכורה הא מבואר בגמרא בגרוטאות דלר"ל שקנין גוי במעות אעפ"כ אם קבל לדון בדיני ישראל אז אם קנה במעות יוכל לחזור ואם קנה במשיכה לא יוכל לחזור הגם שלא נתן מעות דבין לקולא ובין לחומרא יוכל להפוך מקנין של גוי על של ישראל א"כ ה"ה בבכורה ימכור הישראל רק בחד קנין אם ימכור במשיכה יתנה אפי' אם הלכה כר"ל דדינו של גוי במעות שתקבל עליו לקנות במשיכה ואם ימכור בדמים יתנה אפי' אם הלכה כר"י דדינו של גוי במשיכה בכ"ז מקבל עליו לקנות בדמים עיי"ש שהדחיק עצמו שיש חשש שגוי יחזור מקבלתו דאתי דיבור ומבטל דיבור עיי"ש (ועי' קידושין נ"ט אי נתינת מעות כמעשה). אמנם לפמ"ש נראה לי דדבר זה אינו דגמ' חידש רק זאת דהלא אם ישראל קונה דבר מגוי הי' סברא לילך בתר הלוקח שצריך לעשות קנין מצדו כמו אם יקנה מישראל חבירו שצריך לעשות משיכה אם יקנה החפץ כך אם יקנה מעכו"ם וצריך משיכה רק ר"ל בשם ר' אושעי' חידש שישראל וקנה בקנין שעכו"ם קונה מעכו"ם חבירו בדיניהם שפסקה להם תורה א"כ יוכל הגוי להתנות שיחפץ שישראל לא יקנה בקנין שלו מצד המוכר רק יקנה בקנין הראוי לו מצד שהוא לוקח דגם אם יקנה מישראל חבירו יהי' קנינו במשיכה א"כ לא נתחדש דבר שיקנה אדם בקנין שאינו ראוי לו מצד שהוא לוקח אבל להתנות בבכורה שישראל המוכר יתנה עם הגוי הגם אם קנין שלך הוא בכסף אני מתנה עמך שתקנה במשיכה או לר"י הגם שקנין שלך הוא במשיכה אני מתנה שתקנה בכסף א"כ העכו"ם שהוא הקונה לא עשה קנין שנו שאפי' אם יקנה מן גוי חבירו בקנין כזה לא מהני ואיך יהי' מועיל אם יקנה מישראל הלא הלוקח צריך לעשות עכ"פ קנין אשר ראוי לו מצדו עפ"י דין תורה ודו"ק כי נ"ל שמקום הניחו לי מן השמים להתגדר בעזה"י. וגם מסולק בזה השגת מהרי"ט וקצוה"ח על הש"ך בסי' קצ"ח דפסק דישראל עם ישראל חבירו לא יוכל להתנות לקנות במעות יען דעקרו חז"ל קנין מעות ולא יוכל להתנות לקנות בקנין שאינו קנין והשיגו הגאונים דמוכח מגרוטאות דגוי דדינו בכסף יוכל להתנות שיהי' קנין משיכה יען דמצינו קנין משיכה עכ"פ בין ישראל לישראל ה"ה יוכל להתנות ישראל

מישראל לקנות בכסף דמצינו קנין כסף בהקדש ולא דמי להר"ן והריטב"א שפסקו דלא יוכל אדם להתנות לקנות בקנין שאינו לפי דברי חכמים עיי"ש ולפמ"ש שאני גרוטאות דהתנה רק שלוקח יקנה בקנין שלו ותמורת לילך בתר קנין מוכר ילך המקח בתר קנין הלוקח אבל כיון שעקרו חז"ל קנין מעות בין ישראל לחבירו איך יהי' מתנה שיקנה במעות שאינו קנין לא מצד המוכר ולא מצד הלוקח ודו"ק. ולפ"ז מיושב קו' מהרי"ט אלגזי על פירש"י למה לא פי' בדיניהם שהתנה הישראל עם גוי דאמרו ישראל שנתן לעכו"ם בבהמתו בדיניהם אעפ"י שלא משך קנה וחייבת בבכורה משמע לא מבעי' אם משך שאז בודאי קנה בתורת משיכה אלא אפי' לא משך אעפ"כ קנה אותה וחייבת בבכורה ואי איירי דהתנה לדון בדיני עכו"ם א"כ שוב אינה פועל המשיכה דהא בפי' התנה בישראל שלא יחפוץ לקנות רק בקנין גוי ולא נשאר רק קנין מעות לבד וא"כ מאי רבותא יש במאי דנקט אפי' לא משך אלא בודאי דפי' בדיניהם הוי שאנו דנין ואזלינן בתר דיניהם שאם בא קולא מזה שאזלינן בתר דיני עכו"ם כגון כאן שלא הי' משיכה אלא כסף ואעפ"כ קנה וחייבת בבכורה ואשמעינן שפיר לא מבעי' אם הי' ג"כ משיכה דאז ממנ"פ קנה הן מצד המוכר והן מצד הלוקח אלא אפי' לא הי' כאן רק קנין כסף אעפ"כ אזלינן בתר דיניהם שדנין שקנה עפ"י דין של גוי ודו"ק. ומה שהביא מהרי"ט דברי תו' בב"ב דף נ"ד ע"ב ד"ה וישראל לא קנה שתו' הקשה מאי מהני מהני שישראל קונה מגוי בכסף הא אמרינן דאין דעתו לקנות אלא כאשר הוא רגיל לקנות מישראל חבירו ותי' וז"ל וי"ל דהתם בדיניהם קאמר עכ"ל מבואר דתו' הבינו דישראל הלוקח התנה לקנות בקנין של גוי שהוא לר"ל בכסף ע"ש היינו דתו' מפרשים שישראל גילה דעתו שסומך על דין תורה אבל א"א לפרש הברייתא שהתנה בפי' שלא יחפוץ לקנות במשיכה שהוא קנין שלו דא"כ מאי רבותא באעפ"י שלא משך ודו"ק. העולה מדברינו דאם ישראל מכר פרה מבכרת לגוי והתנה עמו לקנות בכסף לא מהני לפטור מבכורה דרבנן עקרו קנין כסף שלא יקנה בישראל ואם הוא מתנה שגוי יקנה בכסף לא התנה אפי' בקנין של לוקח והוי כאילו התנה בדבר שאינו קנין לא מצד המוכר ולא מצד הלוקח ודו"ק. ואוסיף נופך מה שהערותי בחי' בדבר חדש דאפי' הלכה כר"ל דמשיכה קונה בישראל ובגוי כסף קונה דזה שיטת רש"י בכ"מ דפסקינן להלכה כן מכל מקום אם הישראל התנה עם הגוי לקנות הפרה מבכרת במשיכה לא מהני דא"א לגוי מישראל או ישראל מגוי לקנות אלא בקנין שנתן לו הקב"ה ומה שחדשו הגאונים דמהני מגמ' דבכורות אחר נשיקות עפר כפות רגלם אין משם ראי' דיש לפרש בגמ' פי חדש בעז"ה. הנה זה לשון הגמ' הלוקח גרוטאות מן העכו"ם ומצא בהן ע"ז אם עד שלא נתן מעות משך יחזור אם משנתן מעות משך יוליך

לים המלח והקשה הגמ' אי מעות קונה משיכה למ"ל ומשני הכא במ"ע שקבל עליו לדון בדיני ישראל א"ה מעות למ"ל ומשני הכי פי' אעפ"י שנתן מעות משך אין לא משך לא ע"כ סוגי' דגמ' בבכורות ויש לי דקדוקים בהבנת חז"ל (א) למה נקטו בברייתא יחזור ולא נקטו לא קנה וממילא ידעי' דיוכל להחזירם אבל א"צ להחזירם דיוכל ליקח גוי ויבטל ויטחון אותם בכל אופן ראוי לומר לא קנה אותם וא"צ להוליך אותם לים המלח רק יצוה לגוי לזרקם ויקח השאר (ב) מאי משני שקבל עליו לדון בדיני ישראל הי' לגמ' לומר שהתנה ישראל לקנות בקנין ישראל והגוי קבל עליו שהישראל יקנה בקנינו (ג) מאי אמרו שקבל עליו לדון בדיני ישראל איך מורה זה שמרוצה לקנין ישראל הלשון משמע אם יהי' מריבה וקטטה ביניהם על המקח ויצרכו לעמוד במשפט אז מקבל הגוי שלא ילך לדון בדיני עכו"ם אלא יקבל דיני ישראל אבל שיהי' הקנין כפי קנין ישראל לא נזכר כאן (ד) מאי משני דאשמעי' אעפ"י שנתן מעות אי משך אין לא משך לא מאי רבותא יש בזה כיון שהתנה שלא יהי' קנין בכסף אלא במשיכה אין אחר תנאי כלום והוה נתינת מעות כאילו זרק אבק לרחוב (ה) מאי משני שקבל עליו לדון בדיני ישראל אטו יש הכרח שיהי' להם מריבות ומשפטים שיצרכו לעמוד לפני ב"ד של ישראל הי' להגמ' לומר שקבל עליו דין ישראל אבל הלשון שקבל עליו לדון בדיני ישראל משמע אם יהי' לו משפט ידון בדיני ישראל (ו) תיבת לדון בדיני ישראל הי' להגמ' לומר שקבל לדון בדין ישראל אבל בדיני ישראל משמע לשון רבים הכי מוכרח שיהי' לו הרבה דינים או הכי יעמוד לפני הרבה ב"ד. ואמרתי לפרש בעזה"י דהדבר פלא הא סתמא דעתו דוקא לקנות בקנין שרגיל לקנות מישראל חבירו עיין תו' בב"ב דף נ"ד בד"ה ישראל לא קנה ולר"ל רגיל ישראל מישראל במשיכה סתמא דעתו במשיכה ומאי הקשה הגמ' אי מעות קונות משיכה למ"ל הא שפיר צריך משיכה דסתמא אין ישראל רוצה לקנות עד שימשוך וכן כ' תו' בב"ב וז"ל מאי אמר אביי בדיניהם שפסקה להם תורה מ"מ אין בדעתו לקנות אלא עד שימשוך כמו שהוא רגיל לקנות עם ישראל כדאמרינן הכא עכ"ל וא"כ הרישא שפיר דיחזור דישראל מגוי קנינו בכסף ומשיכה לבד לא קנה וסיפא א"ש אעפ"י שנתן מעות אין דעתו לקנות עד שימשוך וצריך משיכה וגם מעות וצע"ג ומצאתי אגרת שכן הקשה לי הרב הגאון הצדיק הרב ר' מנחם זצ"ל שהי' אב"ד דק"ק אונגוואר והניח בקו' אמנם י"ל דלכאורה ק' למה לא קתני ברישא הדין אם נתן מעות ולא משך ג"כ הדין יחזור והי' לברייתא לומר נתן מעות ולא משך או משך ולא נתן מעות יחזור נתן מעות ומשך יוליך לים המלח אלא פשיטא דאיירי דישראל גילה דעתו לקנות בדיניהם כפי קנין הגוי בדין תורה וכן תי' התו' בב"ב על הך דנתן מעות לגוי בדיניהם חייבת בבכורה שפי' שישראל

גילה שמחשבתו בקנין הגוי ורצה הברייתא לשנות הדין בגרוטאות אפי' אם ישראל יגלה דעתו שחפץ לקנות בדיניהם וא"כ אז הוי הדין דנתן מעות לא יחזור והקשה הגמרא על הסיפא משיכה למ"ל הא מעות קונה בגוי ואם התנה הישראל שסומך דעתו על קנין הגוי מדין תורה משיכה למ"ל ודו"ק. וע"ז משני הגמ' בשקבל עליו לדון בדיני ישראל בוודאי אייריי דישראל סומך דעתו על קנין הגוי אבל הישראל הי' יירא פן יהי' לו דברי משפט עם המוכר עכו"ם שאז מבקש לדון כפי חוקי התורה כאילו יקח הגרוטאות מישראל חבירו כן יהי' משפטו אם יהי' לו משפט עם העכו"ם יזכה כנגדו כאילו אם ישפוט עם מוכר ישראל כי הלוקח לא רצה לסמוך על דברי ריבות ומשפטים כפי דיני ערכאות של עכו"ם רק יהי' המשפט כדין ישראל עם ישראל וקיבל עליו העכו"ם לדון בדיני ישראל ולא בדיני עכו"ם ודו"ק. ולכן צריך בסיפא מעות ומשיכה דנחזי אנן אם הי' הישראל לוקח גרוטאות מישראל חבירו הי' הדין הגם שנתן מעות ולא עשה משיכה יוכל לחזור בו דהא בין ישראל לחבירו משיכה קונה לר"ל ואפי' לר"י עכ"פ עקרו חז"ל קנין כסף ויכול לחזור בו ה"ה בגוי שקיבל עליו לדון בדיני ישראל כאילו לקח הלוקח מישראל יוכל הישראל לחזור ממקחו וגם הגוי יכול לחזור ממקחו וא"כ לא נאסרו הע"ז דלא זכה בה הישראל אבל אם הי' משיכה אחר נתינת מעות אז א"א לחזור בהם דהא בישראל מישראל ג"כ משיכה קונה ולא יכלו לחזור בהם לר"ל מד"ת דמשיכה מפורשת מה"ת ולר"י עכ"פ מדרבנן דחכמים עשו משיכה קונה כדרך שתקנו משיכה במוכרים תקנו בלקוחות ולכן הגם שכסף קונה לר"ל מה"ת בין ישראל לעכו"ם כיון שקיבל הגוי בכל דברי ריבות דין ישראל ויוכל לחזור בו הלוקח ולבטל המקח וכן גוי המוכר יכול לבטל המקח אז לא נעשה קנין אשר יאסור הע"ז שיהי' כע"ז שקנה ישראל שנאסר בהנאה ודו"ק. ואפי' אם נאמר כשי' רש"י בב"מ דלר"י דמעות קונה בישראל יוכל המוכר לקדש בו אשה יען דעכ"פ הכסף קונה מה"ת וא"כ לר"ל דכסף קונה בגוי רק שקיבל לדון בדיני ישראל והא אפי' בישראל מישראל פעל הכסף עכ"פ מי שפרע בין לר"י ובין לר"ל ומכ"ש בגוי שקונה בכסף מה"ת וקיבל עליו לדון בדיני ישראל א"כ אם הגוי חוזר צריך לקבל מי שפרע וא"כ כיון שפועל המעות קבלת מי שפרע גם בדין ישראל על הגוי וה"ה אם הלוקח חוזר בו יש עליו מי שפרע וא"כ הוי כע"ז ביד ישראל בכסף לחוד. ז"א דאצל הגוי המוכר ליכא מי שפרע דכבר חדשו תו' בבכורות דף י"ג ע"ב בד"ה הכי דמי שפרע לא הוי דין וא"כ לא קיבל עליו הגוי לקבל מי שפרע דהוא קיבל רק דין ישראל עיי"ש כי מתוק וגם מצד הלוקח ישראל ליכא מי שפרע לא מבעי' לר"ת שהביא תו' במקום הפסד לגמרי ליכא מי שפרע וא"כ גם כאן יהי' הפסד לגמרי ליכא מי שפרע עיי"ש בתו' ואפי'

אם נאמר דלא חידש ר"ת רק בהפסד ניכר כגון שריפת החיטים אבל איסור הנאה דהוי היזק שאינו ניכר לא חידש ר"ת דינו הארכתי בזה ובמקו"א אבאר אי"ה. בכ"ז נראה דאין כאן על הלוקח מי שפרע שישראל יכול לבטל קנין כסף כפי תנאו שיוכל לחזור ולבטל המקח כמו אם יקנה מישראל והלא גם בישראל יכול לבטל והגם שאצל ישראל יוצרך לקבל מי שפרע היינו יען שגם אם המוכר חוזר מקבל מי שפרע אבל אם לא יהי' על המוכר מי שפרע גם על לוקח ליכא מי שפרע וכאן דאין על הגוי המוכר מי שפרע דלא קיבל עליו רק דין ישראל וא"כ מהכ"ת יהי' מי שפרע על הלוקח ולא קבל עליו לקבל מי שפרע אם יחזור בו מהמקח ודו"ק. ואפי' אם נאמר הפי' בשקיבל עליו לדון בדיני ישראל היינו לטובת ולהרוחת הלוקח אבל על צדו לזכות אותו גם בב"ד בדיני ישראל לא ביקש העכו"ם המוכר וא"כ הוא לא יכול לבטל המקח כלל וכלל לא רק הישראל יוכל להרויח אם וזכה בדין תורה כאילו יזכה אם יהי' לו המשפט עם ישראל חבירו א"כ יהי' לחקור שיקבל הישראל עכ"פ מי שפרע דהא הגוי לא יוכל לחזור כלל דיאמר לו הלוקח הכי אני גרע ממך מ"מ בסברא נראה כיון דעכ"פ בדיני ישראל יוכל לחזור ומי שפרע ליכא דין שהתחייב ישראל עצמו כנגדן לקיים דין תורה לזכותך ולו יהי' שזה אלמות ישראל עכ"פ מהני שהוא אלמות בדין כפי תנאי שהתנה שיוכל לבטל המקח ומי שפרע לא תקנו חז"ל על ישראל כנגד גוי ומהני שלא תאסור הגרוטאות של ע"ז דנימא דהוי ע"ז ביד ישראל ועיין צמח צדק סי' ס"ד ודו"ק. אך כיון דמדין תורה כסף קונה לר"ל בין עכו"ם לישראל רק שקבל לדון בדיני ישראל על כל ריב ומשפט בדבר הנוגע במקח הזה וא"כ אם הי' הישראל הלוקח הזה לקח הגרוטאות מישראל חבירו הי' יכול לחזור גם עכשיו יכול לחזור הגם שקנאו מגוי אבל דוקא לחזור יוכל ישראל מישראל ולבטל המקח כן גם ישראל זה יוכל לבטל ולחזור אבל אם לא יחפוץ לבטל רק יצוה לגוי לבעל הגרוטאות אז בוודאי הע"ז אסורה בהנאה דהא כסף קונה מן הדין אצל גוי חוץ אם ובטל המקח לגמרי ולכן אמרינן שהפי' אעפ"י שנתן הכסף אם משך אין אז אסורה הע"ז ואם לא משך יכול לבטל ולחזור. וע"ז פריך הגמ' א"ה דאיירי שקבל שיהי' משפטו כדין תורה בין ישראל לחבירו מעות למ"ל הלא בין ישראל לחבירו הוי הדין דמשיכה קונה ולא יוכל הלוקח לחזור ה"ה אם קבל העכו"ם בינו ובין ישראל יהי' כמו בין ישראל לחבירו כיון שהוא משיכה אסורה הע"ז ולא מבעי' לשי' תוס' חולין דף ל"ט דסוגי' אזל אי משיכה קונה בגוי אעפ"כ כיון שנתן כסף ויוכל הגוי לזכות בכח אלמות כנגד ישראל אסורה משום ע"ז מדרבנן עכ"פ או אפי' מדאורייתא דכח אלמות פועל לקנין בע"ז עיין מהרי"ט אלגזי פלפול כנגד הצמח צדק ה"ה כאן שאסור או מדרבנן או מדאורייתא דגוי יוכל

לזכות שלא יוכל הישראל לחזור אלא אפי' לשי' רש"י בחולין דף ל"ט דסוגי' אזלא אי מעות קונה בגוי וא"כ לא מוכח שכח אלמות פועל קנין כלל היינו אלמות גזילה אבל אם התנה הישראל שיהי' בכל דברי ריב על המקח כמו אם יסחור הישראל עם ישראל אז אלמות בדין בהיתר בוודאי פועל איסור בע"ז ויהי' אסור במשך אפי' לא נתן מעות ומשני הגמ' דאעפ"י הדין בישראל אין כאן מקח דהוי מקח טעות דאנן סהדי דישראל לא יחפוץ גרוטאות ע"ז והגם שמשך מסתמא בוודאי לא ניחא לי' ליקח ע"ז דהא יאסרו בידו ולכן ברישא יחזור לו יהי' שמעות קונה בגוי הא הוי מקח טעות אבל בסיפא דהי' משיכה וגם כסף ואילו הי' דבר היתר בוודאי לא משכחת חזרה ואם יצרך לקבל הכסף מהגוי בחזרה מתחזי כאילו מקבל דמי ע"ז ואסור משום מ"ע ובזה יש להאריך בהבנת הטור בסי' קמ"ו ובט"ז שם ודו"ק. ואם כנים הדברים א"כ מעולם לא אמרו בגמ' שיוכל הישראל להתנות עם הגוי שיהי' קונה בקנין ישראל מישראל רק יוכל להתנות על המשפטים אשר יהי' ביניהם יהי' המשפט כמשפט ישראל והוא פי' חדש רק בטלה דעתי נגד ארזי הלבנון מ"א ומהרי"ט וקצוה"ח ובמקו"א אבאר בעזה"י. נחזור לנידן שאלתינו אילו לא הי' נעשה מכירה שנית ע"י המוכר אשר מכר פרתו לישראל חבירו הי' מקום לדון שהולד אינו קדוש דלמא הלכה כר"ל שזה הוא שיטת רש"י דבגוי מעות קונה ואת"ל דהלכה כר"י דבגוי משיכה קונה דלמא הלכה אם מקבל הגוי שיקנה בכסף מהני כיון שכסף הוי קנין בהקדש וביתומים וגם בישראל עכ"פ בד' פרקים בשנה אשר הניחו חז"ל קנין כסף עיין חולין דף פ"ד ואפי' לא יוכל להתנות לקנות בקנין ישראל כיון מה שקבל הגוי בפני עדים שיהי' קנין נגמר ולא יוכל לחזור בו כמשפט ערכאות שלהם אלא מחיוב לקבל משפט ישראל ויהיה כאן עכ"פ כח אלמות אשר יוכל הישראל לזכות בדין ישראל שלא יכול הגוי לחזור במקחו ומהני לפטור מבכורה וגם זאת שגם בדיניהם הוי הדין כ"ז שלא חזר ומחזיר המעות אם נאנס הבהמה ההפסד על הלוקח א"כ הלא הגוי הקונה לא חזר מהמקח גם עתה והי' מהני לצרף לפטור את הבכור מקדושת כל פטר רחם בישראל כמובן ודו"ק. ברם כיון שהמוכר בעל הפרה הלך ומכר את הפרה בשעה שכורעת לילד פעם שנית בדמי שווי' ולקח דראנגאבע נמצא שחזר בו מן המקח אשר קבל הדמים מן ישראל חבירו וממילא לא הי' מהני מכירה מה שמכר הישראל הלוקח והתנה לדון בדיני ישראל ולא נשאר רק קנין כסף אשר עשה ישראל הראשון בשעה שכרעה לילד נמצא הולד ספק בכור דאורייתא כמבואר בשו"ע יו"ד סי' ש"ך ודו"ק כנלע"ד. הק' חיים סופר:

סימן נט

שאלה גוי שלקח מישראל פרה מעוברת ושילם לו חצי המעות ולקח אותה לביתו בתנאי קודם נתינת המעות שהוא לוקח אותה לביתו לבקר ע"י קרוב שלו אשר הוא מבין גדול על פרה ואם לא תמצא הפרה חן בעיניו יביא אותה בחזרה וצריך המוכר להחזיר לו המעות וקבע זמן שכל חודש ימים יוכל להחזירה כי לא יודע איזה יום יבוא קרובו אבל בבטח יבוא בתוך חודש ימים ואחר כ"ב יום בא הגוי בחזרה עם הפרה וגם הולד אשר ילדה אצלו והוצרך הישראל להחזיר לו חצי המעות מקח שקבל ומה יעשה בולד הבכור הנולד בבית הגוי אם הוא קדוש או לא. תשובה הדבר צריך חקירה גדולה אם אין בולד קדושת בכורה ואבאר בעזה"י הנה הר"ן בע"ז דף ט"ו הביא קושית ראשונים למה צריך הגמ' לומר דאסור למכור בהמה משום נסיוני ולאו דמחמר תיפוק לי' משום שביתת בהמתו ותי' וז"ל אבל אני אומר שאין צורך לדחוקים הללו דבנסיוני ליכא משום שביתת בהמתו כלל לפי שדרכן של בני אדם שקוצצין לבהמה דמי' ואח"כ מנסין אותה ואם מוצא הלוקח טעות במקחו מחזירו ואם רוצה בה הרי הוא ברשותו וכל כה"ג ברשות לוקח הוא דהו"ל כהאי דתניא בפרק השוכר את האומנין בדף פ"א ובפרק ד' נדרים הלוקח כלים לשגר לבית חמיו ואמר לו אם מקבלין אותם ממני הר"ז ניתן לך דמיהם ואם לאו אני נותן לך לפי ט"ה שבהם ונאנסו בהליכה חייב וטעמא דמלתא דכיון שדבר תלוי ברשות לוקח הרי הן שלו עד שנגלה בדעתו שאינו חפץ במקחו ואל תטעה לומר שבתורת שאלה נגעה בה לומר שהרי הוא כשואל בהן כ"ז שלא החזירן שהרי בפרק הספינה דף פ"ח אייתינן לה גבי האי דשמואל דהנותן כלים לאומן ונאנס בידו חייב וה"מ דקייצי דמיו כעובדא דהאי גברא דאייתא קרא כלומר דלועים לפומבדיתא אתא כל חד ושקל קם אקדישינהו ואמרי' התם כיון דקייצי דמיהן אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו אלא מתורת מקח נגעו בה שאם אין עליהן אלא שואל הו"ל כפקדון ואיתא בעינא דמצי מפקיד מקדיש כמ"ש רב אלפס ז"ל בפ"ה דב"מ אלא וודאי מתורת מקח נגעה בה שברשות לוקח הוא עד שיחזיר מקחו והלכך בכה"ג שביתת בהמתו אין כאן ספק שאין בהמה זו שלו אלא של לוקח אבל מ"מ איסור מחמר יש כאן דכיון דשמעה לקלא ואזלה מחמתי' אין הפרש בין בהמתו לבהמת חבירו שהאיסור זה עצמו עושה אותו שאם אי אתה אומר כן בטלת איסור מחמר לגמרי שכיון שאין במחמר חיוב מלקות ולא קרבן מה הוא איסורו אם הבהמה היא שלו אפי' לא שמעה לי' לקלא עובר משום שביתת בהמתו ואם אינו שלו אפי' שמעה לי' לקנא אין כאן איסור כלל אלא ודאי כל היכא דשמעה לי' לקלא בין בהמתו דידי' בין שאינו שלו הו"ל מחמר לפי שבשבילו נעשה מלאכה זו

ואע"ג דבכולי תלמוד אמרינן מחמר אחר בהמתו מילתא דשכיחא נקטינן עכ"ל. תמצית דבריו אם הלוקח מישך החפץ אשר קץ דמי' הגם שמתנה שיוכל להחזיר אחרי הביקור אם לא תמצא חן בעיניו מאותו שעה והלאה הרי הם שלו עד שעה שיגלה דעתו שאינו חפץ במקחו ואינו עובר על שביתת בהמתו בשבת וק"ו בנידן שאלתינו נענין בכור דכל זמן שהגוי לא גילה דעתו שאינו חפץ במקחו הרי היתה הפרה שלו וממילא אין זה פטר רחם בישראל ואין הולד קדיש ודו"ק. הן אמת שמה שמחליט הר"ן דבכה"ג הוה הבהמה שלו של לוקח כאשר כתב וז"ל דכיון שהדבר תלוי ברשות הלוקח הרי הן שלו עד שיגלה דעתו שאינו חפץ במקחו עכ"ל ומביא מהאי דמייתא קרא פלא מנ"ל שהם שלו של לוקח דלמא לעולם דעדיין הם שלו של מוכר כיון דעדיין יוכל הלוקח לחזור בו ומה דלא יוכל המוכר להקדישם הוא מטעם אחר דלהקדיש דבר צריך להיות להמקדיש שני דברים כדאמרינן בגזל שניהם אינם יכולין להקדישו זה הוא הגזלן לפי שאינם שלו וזה הוא הנגזל לפי שאינם ברשותו עיין בב"ק דף ע"ח וא"כ בהאי קרא כיון דלוקח יוכל להחזיק בהחפץ בעבור דמי' אם כן החפץ ברשותו ולא יכול המוכר להקדישו יען דחסר ממנו הרשות והוא טוב יותר מגזלן דהלא בא לו בהיתר וכאן בא לו הרשות בהיתר אבל לעולם דשלו של לוקח לא הוה ומצאתי ראיה לדברי דבפ"ו מהלכות ערכין בהלכה כ"ד כתב וז"ל הגוזל את חבירו ולא נתיאשו הבעלים שניהם אינן יכולין להקדישו זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו וכן כל כיוצא בזה עכ"ל ובה' כ"ה כתב וז"ל מי שהי' מוכר דלועים או בצים וכיוצא בהן ובא לוקח ונטל אחת והלך לו אם הי' כל דמי אחת ואחת קצובים הר"ז כמי שפסק ואין המוכר יכול להקדיש דלעת זו שהרי אינה ברשותו ואם אין הדמים קצובים והקדישה מקודשת שעדיין ברשותו היא שזה שלקחה לא לקחה דרך גזילה וכן כל כיוצא בזה עכ"ל הרי שפתיו ברור מללו דלכן לא יכול המוכר להקדיש יען דאין הדלעת ברשותו אבל לא הזכיר לפי שאינו שלו עוד והגם דגמ' בב"ב מזכיר הטעם אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו דמורה בפשטות כהר"ן בכל זאת השכל נותן כדברי הרמב"ם שהפי' בגמ' שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו עוד דומי' דביתו שיהי' גם הרשות שלו וצע"ג. אמנם לו יהי' באמת כדברי הרמב"ם שהלוקח קנה רק הרשות אעפ"כ נ"ל כיון דשביתת בהמה ילפינן או מן פסוק למען ינוח שורך כמוך או מפסוק לא תעשה מלאכה אתה ובהמתך והוא עשה או לאו עכ"פ שורך או בהמתך כתיב היינו שלו כמו איש כי יקדיש ביתו צריך שיהי' גם הרשות שלו אבל אם גזל אחד בהמתו ועובד בו בשבת אין צריך לפזר הון כדי שלא יעבור על שביתת בהמתו דכיון דגזלן קנאה להיות ברשותו א"כ לא נקרא אצל הנגזל שורך או בהמתך ואינו עובר על עשה או לאו דשביתה

כלל בשלמא אם המחזיק בבהמה אינו מכווין לגוזלה אז צריך להפקיר בהמתו בשבת עיין סי' רמ"ו בהל' שבת דאז לא חסר מבעלים הרשות אבל בבהמה הנגזלת אפי' יוכל לפייס לגזלן שלא יעבוד בה אינו צריך כי אין הבהמה שלו שחסר לו הרשות ודו"ק (ועיין בצמח צדק בקנין אלמות ומהרא"י). ולפ"ז ה"ה לענין קדושת בכור דכתיב בקרך וצאנך ובהמת הפקר פטורה כאשר מבואר בתוספתא הובא במהרי"ט אלגאזי ריש בכורות ה"ה אם אחד גזל פרה מעוברת וילדה אצלו והחזירה אח"כ עם וולדה אין בולד קדושת בכור דהא בשעת לידה הי' חסר לישראל הרשות ע"י גזילת הגוי ולא נקרא בקרך או צאנך ואינו קדוש כמו בהפקר וק"ו דהא בהפקר הי' יכול לזכות בו וכ"ש כאן בשעת לידה עיכב הגזלן שלא יוכל להיות שלו ודו"ק. ובנידן דידן נ"ל להוסיף נופך דהרי"ט אלגאזי חקר למה יהי' בהמת הפקר אינו קדוש בבכורה הא בפטר רחם תלי' רחמנא וקדוש מאלי' ותי' דעכ"פ צריך להיות ראוי לבילה שבעלים יקדישו בפה דכתיב תקדיש עיין רמב"ם ובהפקר דאין לו בעלים אשר יכולין להקדישו אינו קדוש וא"כ כאן דמבואר בגמ' בקייצי דמים ולקח הלוקח אין המוכר יכול להקדיש א"כ ממילא ג"כ ממועט מן פסוק מכל מקנך או שורך או צאנך דבכה"ג אינו קדוש בקדושת בכור יען דמוכר לא הי' יכול להקדיש וגרע מבגזלן דכאן עפ"י כח היתר חסר מהמוכר הרשות בשעת לידה וגרע מהפקר דלא הי' יכול לזכות בו בשעת לידה דמעכב כח הלוקח שלא יוכל המוכר אז לזכות בו להיות ברשותו להקדיש ודו"ק. ולא אכחד כי מה דפשיטא לי' להר"ן דליכא איסור שביתת בהמתו אם לקח לנסיוני דלא כתוס' בע"ז דף ט"ו ושאר ראשונים יען דהוה בהמה של לוקח עד שחוזר בו מצאתי בירושלמי כמעט להיפוך בפ"ק דע"ז כתב וז"ל מכיון שהוא מכרה לו לא כבהמתו של נכרי הוא ר' אמי בבלייא בשם רבנן דתמן פעמים שמכרה לו לנסיון ומחזירה לאחר שלשה ימים ונמצא עובד עבודה בבהמתו של ישראל מעתה לנסיון אסור שלא לנסיון מותר זו מפני זו עכ"ל מזה נגלה דאם מחזירה לא הוה לוקח כלל ועבר ישראל על שביתת בהמתו וממילא יהי' בולד קדושת בכור וצע"ג. והנראה ליישב דנפלאת בעיני איך השמיט הר"ן דברי הירושלמי במקומו וגם הרמב"ן במלחמות השיג מירושלמי הנ"ל על הרז"ה שרוצה להתיר שכירות ביום ה' או אולי אפי' מכירה והשיג עליו מירושלמי הנ"ל שהביאו בשינוי לשון מעט ואיך לא הזכירו הר"ן וצע"ג. ואשר נ"ל הוא כך דלכאורה יפלא איך כתב הר"ן דליכא בנסיוני שביתת בהמתו וק' הא לא נתן דמים רק משך אך לא ק"מ דלר"י בישראל לישראל מעות קונה ובין ישראל לנכרי משיכה קונה וא"כ שפיר ליכא איסור שביתת בהמתו דנכרי קנה מן התורה במשיכה (ובהאי קרא בב"ב דף פ"ח דהוה בין ישראל לישראל מוכח דמהני קנין דרבנן משיכה אפילו על

איסור דאורייתא ואי"ה אבאר במק"א) אבל הירושלמי לשיטתו אזיל בפ"ח דשביעית דר"ל סובר מעות קונה ור"י משיכה שכתב שם וז"ל ופלוגתא דר"י ור"ל על דעתיה דר"י דו אמר אין המעות קונות דבר תורה דמי אוכלין נתן לו על דעתי' דרשב"ל דו אמר מעות קונות מן התורה דמי עצים נתן לו עכ"ל וכיון דר"י סובר אין מעות קונות בישראל אלא משיכה א"כ בעכו"ם משיכה אינו קונה אלא מעות ומאי מהני שמשך הלוקח ומנסה אותו כיון שלא נתן מעות וא"כ אם מחזירה אח"כ הרי עבד בבהמת ישראל אבל בנידן דידן דר"י סובר בישראל מעות קונות ובעכו"ם משיכה קונה א"כ ליכא בנסיוני מי שפרע ודו"ק ובזה מיושב קו' רמב"ן על הרז"ה שהבאתי למעלה דאין מירושלמי סתירה כלל לדין של הרז"ה וק"ל ובפני משה שם התפלא על ירושלמי מגמ' בב"ב דף פ"ח ותי' דהר"ן הסביר דמסתמא קיי"ל יעו"ש וא"כ בנידן דידן שהי' מעות וגם משיכה אז לכ"ע הולד אינו קדוש כמש"ל ודו"ק. ולולא דמסתפינא הייתי מחדש דבר בוודאי אם משך לבקר שאם ימצא חן בעיניו יהי' לקנין עולם אז הגם אם מחזירה הי' עכ"פ קנין לזמן והי' ברשות לוקח וגם שלו הוה עד שיחזיר אבל אם ימשוך רק על זמן שבשום אופן לא יקח אותו עכשיו רק אם ימצא חן בעיניו אז יקח פעם אחרת לחלוטין ועכשיו הוא לוקח רק קנין לזמן שאם תמות הבהמה יהי' ההיזק שלו ואם תחי' יביאה אותה בחזרה אז בוודאי אם מביאה בחזרה נמצא עובד בבהמת ישראל דקנין לזמן אינו פועל שלא יהי' אסור בעבודת בהמת ישראל וברמב"ן מביא לשון הירושלמי וז"ל ובירושלמי נמי אמרו כאן טעמא פעמים שהוא מכרו לו משום נסיון והוא מחזירו לאחר שלשה ימים נמצא עובר עבירה בבהמתו של ישראל עכ"ל כל המסתכל יראה שכל המכר הוא משום הנסיון ובוודאי מחזירו לו אחר ג' ימים ואז נמצא שעובר עבירה בבהמת ישראל ויש לי להאריך בזה. וחפשתי באוצר התשובות מרן חתם סופר ז"ל ביו"ד שי"ג בד"ה אנן שכתב וז"ל ואפי' ילדה תחת יד הגוי הקונה הייתי מסתפק כיון שעכ"פ יכול להחזיר כמבואר בב"ב פ"ח בעובדא דקרא שם עיין שם רשב"ם ד"ה אטו ורמב"ן שם עדיין לא מקרי יד גוי באמצע עכ"ל ולדעתי דשאני התם שהי' רק גמר בלבו לקנותו אבל לא אמר ולא משך כלל אח"כ אחר שגמר בלבו אז בוודאי כיון שיוכל לחזור אפי' בלא שום תנאי כלל ולא צריך לגלות דעתו שחוזר ממה שגמר בלבו אז בזה שמחזירו נעקר הדבר ולא הי' קנין והוצרך הגמ' לומר בירא שמים הוה המחשבה גמר הדבר אבל אם קץ הדמים ומשך אלו לא התנה שיוכל להחזירו לא הי' מועיל לו לבטל המקח רק שהתנה שנוטל לבקר ויוכל לבטל המקח מצידו ולא מצד המוכר אז נשלם הקנין עד שמגלה דעתו שחוזר בו ולכן שם במעשר בודאי גם המוכר הי' יכול לחזור שלא למכור כלל כיון שלא משך לשם

קנין ולכן לולא שירא שמים אשר אינו חוזר ממחשבתו הי' הדין אם מהדרו שהוא פטור ממעשר אבל בוודאי אם לקח והתנה שיוכל להחזירו אחר שעה אם ימצא חן בביתו הוא חייב במעשר ודו"ק. וכגון זו צריך אני לעורר דכל זה אם עכ"פ לא הי' בהחפץ איזה מום או חסרון אשר אפי' אם הי' לוקח סתם בלי תנאי הי' מקחו מקח טעות רק שבא מכח שהוא התנה שלוקח כדי לבקר אם ימצא חן אז אמרינן אפי' מחזירו כפי תנאו שעכ"פ הוה קנין עד שמגלה דעתו אבל אם נמצא מום או חסרון אשר אפי' לא בתנאי הי' מקחו בעל ממילא אפי' התנה שיוכל להחזירו ומחזירו לא הוה קנין עד עכשיו ובזה מיושב מה שרמז אדמ"ו הגאון ז"ל מח"מ סי' רל"ב סעיף ח"י ודו"ק (ועיין בח"מ סימן רע"ו ובנתיבות שם). סוף דבר הכל נשמע שבנידן דידן דהוה מעות וגם משיכה רק התנה ע"מ לבקרו אם תמצא הפרה חן בעיני קרובו אבל לא נמצא לפרה שום מום וחסרון נגלה וטרם שחזר ילדה שולד אינו קדוש בקדושת בכור כנלפע"ד. הק' חיים סופר:

סימן ס

ברכת שמים מעל עלי ראש גבר הוקם על חומת התורה ובידו אנך עבודה עיניו על אפיקי הליכות עולם לדרוש ולחקור על נתיבות הפוסקים כבוד הרב ר' שבתי איש ליפשיטץ נ"י מ"ץ בישוב יולניטצי. אחד"ש אודיעהו כי קבלתי שאלתו אודות לרפאות בעצם מת והגם כי קשה עלי כעת להשיב אמרתי הלא גם זה בכלל פקוח נפש להיות זריז להשיב במעט אשר חנני ד' להקל ולא להחמיר אך כמדומה לי שכ' במכתב אחר שהגאון הגדול מלבוב נ"י הוא רבו שלמד אצלו א"כ הא רבו קיים וד' יאריך ימיו בטוב ובנעימות ישאל מפיו דבר הלכה למעשה ולא יסמוך עלי בלבד. שאלה באיש אחד חולה בחולי נכפה ר"ל זה שנים רבות וטפלי תלי' בי' ועד הנה עשה כמה סגולות ורפואות וכולם הי' בלא יועיל וכעת נדפס מחדש ספר אחד על לשון אשכנז נקרא עת לעשות ושם כ' סגולה בשם הרמב"ם ז"ל ליקח עצם מן המת ולכתוש במכתשת והאבק ההוא ישתה החולה הנ"ל עם מים ונשאלתי ע"ז אם מותר לעשות כן או לא והשבתי אם הרפואה הנ"ל בדוקה הוא בודאי מותר לעשות ולית מאן דחייש לה כי אנן קיי"ל בכל מתרפאין אפי' באיסורי הנאה חוץ מע"ז וכו' אבל דא עקא שהרי אין ידועה לן אם הרפואה בדוקה הוא עכ"ל. תשובה הדבר צריך התבוננות רב ועזר מד' שלא אכשל בדבר הלכה ח"ו ואני תפילה גל עיני ד' ואביטה נפלאות מתורתיך. וטרם אקדים הערה אחת ראיתי לאדמ"ו חת"ס ז"ל ביו"ד סי' של"ו שהתפלא על הגאון נב"י מהד"ת יו"ד סי' ר"י שחקר בעובדא דידי' שהרופאים חתכו מאיש ישראל אבן מכיס ר"ל ומת בידם ורצה לפתוח את הכיס להסתכל בו במקום ההוא לראות במופת שורש המכה ההוא להתלמד מזה לדעת איך יחתכו בעתיד אם יבא

לפניהם מכה כזו אם מותר לנוולו בעבור להציל לאחרים כי החולה הנ"ל ר"ל סכנה בנפש והתפלא אדמ"ו תיפוק לי' דמת ישראל אסור בהנאה ותי' בדוחק דבלא"ה מדחה הנב"י דעדיין אין פקוח נפש לפנינו עכ"ד. ולדעתי לחדש דבר בוודאי ליקח חלק מן בשר ועצמות המת ולעשות ממנו תחבושת לרפואה הוא דאסור דמת ישראל אסור בהנאה דילפינן בע"ז גז"ש שם שם מעגלה ערופה אשר העגלה נקראת קדשים מה קדשים אסור בהנאה אף מת אסור בהנאה אבל להסתכל במת ולראות במחלתו אשר שלט בקרבו ויבין מזה לבב חכם הרופא איך הושרש המחלה מאין מקורה וחצבה וע"י חכמתו יבין מהסתכלות להיות נזהר בעתיד בחיתוך האבן ר"ל אשר חכמתו עמדה לו לדעת מהבטה של המת איך יעשה בעתיד לא נקרא נהנה מן המת דגם בקדשים מותר להסתכל אם נטרפה דקול מראה וריח אין בו משום מעילה והגם דמ"ל פ"ח מהל' כלי מקדש כתב דמי שמדליק פתילות מעל רק אם הודלק בהיתר מותר להנות שם ניחא דאם מדליק עושה פעולה להנאת הגוף שנהנה הנאה של כילה אבל להסתכל בגביעי או מנורה של מקדש והאומן ילמד בהסתכלו איך עושין כזה בודאי אין בזה מעילה הגם שיושב בצל בנין הקודש או תומך עליו מעל כמבואר ברמב"ם פ"ח מה' מעילה ה' ד' שאני התם דנהנה גופו הנאת פרוטה מחפץ ההקדש אבל בהסתכל בחפץ של הקדש והוא ילמד בהבטה מעצמו שחכמתו עמדה לו והחכמה תחיה את בעליה אבל עכ"פ אין נקרא נהנה במה שמסתכל בהקדש הלא הראו לישראל ראו חבתכם לפני המקום השלחן עם לחם הפנים והכרובים כמער איש וליות (והפסוק לא יבאו לראות כבלע את הקודש ולא ימותו הוא ענין אחר לראות כבוד ד' עיין רמב"ן שם) ואטו מי שמלמד לתלמידו לאמור ראה בעיניך כזה מום להתיר בהמות קדשים וכזה אין בו מום קבוע הכי נאמר שהתלמיד מעל יען שמוסיף חכמה לפניו במה שמסתכל בבהמות קדשים זה לא מסתבר וה"ה ברופא שחותך כיס המת שם באיזמל להסתכל בו לראות בעינים שורש החולי כדי להוסיף דעת מחכמתו זה לא נקרא נהנה דמת ילפינן מעגלה ערופה שהוא כקדשים ולא חמור מת מקדשים כנלפע"ד בעזה"י. ואוסיף נופך הגם שרופא זה ישלם כסף בעבור שנותן לו רשות להסתכל שם א"כ נגלה שנהנה שוה כסף מן המת ושיעור הנאת מת הוה פרוטה לק"מ בודאי הנהנה מן המת שוה פרוטה אשר נחשב לכל העולם הנאת פרוטה עיין עירובין דף ל"א אי מצות להנות נתנו אסור להניח עירוב בקבר יעו"ש שאני התם דהנאת שומר מאכליו הוה הנאה שוה לכל איש וה"ה שומר מאכל עירוב הוה הנאה אי מצות להנות נתנו אבל המסתכל בהקדש או במת או בע"ז אשר אין בהסתכלות הנאת הגוף רק הנאת חכמה למי שיש לו לבב חכם שבעיניו יראה ובלבבו יבין שלא יזיק עוד בעתיד

או לדעת איך יעשה ציורים ופרחים ושושנים אם יעשה כלי כמוהו אין זה הנאת החפץ השוה לכל רק החכם יוסף בדיעה חכמה ודעת לפניו ע"י רוחב בינתו ודו"ק. והי' בדעתי להאריך איך ספרו חכז"ל שרבינו קדוש בא לביתו בכל ליל שבת עיון כתובות דף ק"ג והי' ניכר לבני ביתם אפילו לאמתי' ואין הנאה גדולה לאשה ובניו כמוה ואיך נהנו מן המת אלא ההסתכלות כדי להנות אין בו איסור (ידעתי שעפ"י נסתר אין משם ראי') וכן איך עבר שאול והעלה לשמואל ובישר לו מחר אתה במחיצתי איך נהנה מן קולו ודבורו אין לומר דאין ראי' דהא עבר אז שהלך לבעלת אוב אבל עכ"פ איך דבר לו שמואל ומכשיל אותו רק יש לומר במתים חפשי מן המצות א"כ אין על שמואל איסור ובכל אופן דבר גדול הוא שאליהו לא מת ובא חיים למעלה שיעמוד חי לבשר בשורות טובות להגון שלא יהי' כאלו נהנה מן מת אפי' בדבור והי' להאריך מכמה ספורי חכז"ל איך דברו עם המתים וגם להביא ראי' מן רבב"ח שהסתכל במתי מדבר וחכמים הקפידו שלא הסתכל בציצית שלהם והלא בגדי מת אסורים בהנאה אלא עכ"ח להסתכל ללמוד מותר דזה הוא הנאת חכמה של החי ויש לי עוד להעיר במעשה קלפטרא שמרדו בה שפחותיה ובדקו למתי נגמר הולד עיין בנדה דף כ"ד אך המה הי' הרוגי מלכות אבל אין התכלית בזה לנידן שאלתינו והבן בעז"ה. ובזה יש לי להעיר על חקירת משנה למלך פי"ד מה' אבל אם רשאי ללמוד מן המומי' אשר יולמד שם חכמת רופאים הלא נהנים מן המתים ומת אסור בהנאה יעו"ש שהאריך ולדעתי יש להעיר כי אין זה הנאה מה שרופאים יראו בעינים מה שלומדים באסכולי שלהם ומורה שלהם מראה לפניהם במומי' הנ"ל כל איברים וגידים ועורקים כדי שיבינו בחכמתם ודו"ק. ולא אמנע להודיע בקיצור נמרץ שדברי מ"ל שם שהעיר אי מת עכו"ם אסור בהנאה והביא סתירות גדולות ולדעתי יש ב' חקירות ליישב (א) דאיסור הנאה דמת ילפינן מעגלה ערופה דנקראת קדשים וא"כ בכיבוש מלחמה דקונה אפילו הבית המקדש עם כלי תשמישו יצא לחולין ע"י כיבוש מלחמה דכתיב כי באו בה פריצים ויחללוה עיין בע"ז ובבעה"מ וברמב"ן במלחמות שם דברים נפלאים וה"ה המת במלחמה נקנה ומותר אפי' בשרו ועצמיו דהא גם קדשים יצאו לחולין ע"י כיבוש עיין גיטין דף ל"ח וישב ממנו שבי וא"כ ל"ק מדוד שקידש בת שאול בשני מאות ערלות וג משנה בשבת אם הוציא כזית מן המת וכדומה מן הקו' יעו"ש (ב) יש לחקור דכתיב ותמת שם מרים וילפינן גז"ש שם שם וא"כ דווקא המת בידי שמים כאשר מתה מרים מיתה טבעיות וילפינן מת כזה אסור בהנאה אבל מי שנהרג ר"ל ומת בלא עתו כשנות אדם עלי ארץ אז אין המת אסור בהנאה מדאורייתא יען דאמרו חכז"ל בשבת דף ק"ח משל לשני בני אדם שנתחייבו הריגה למלכות אחד הרגו מלך

ואחד הרגו איספקליטר איזה מהן משובח זה שהרגו מלך עכ"ל א"כ זה שמת על מטתו כדרך כל ארץ הר"ז משובח ואסור גופו בהנאה אבל זה שנהרג ע"י איספקליטר הר"ז גרוע ומותר בהנאה ומיושב בזה רוב סתירות וקו' בעל מ"ל שם יעו"ש ומיושב קו' מר"ן חת"ס מבכורות מ"ה ומגיטין מ"ג ובעבור זה לא נאמר במרים שמתה בנשיקה שחכז"ל אמרו שמתה בנשיקה רק לא הוזכר מפני שהיא אשה ולדעתי זה הטעם דלא נאמר שרק מי שמת בנשיקה אסור בהנאה לכן לא כתוב בה מיתת נשיקה כדי ללמוד לכל ישראל שמת מיתה טבעיות על ידי המלאך אסור בהנאה כמובן ויש לי בזה לברר מכמה מקומות בתנ"ך ועיין בתהלים נתנו נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בשר חסידך לחיתו ארץ ובדברי חכז"ל ויש בזה להאריך למה השביע דוד את שלמה להרוג שמעי ויואב ומדוע הרוגי ב"ד יש להם בית הקברות לפני עצמם ומדוע היה בעגל אשר הרגו לפי חרב השאר בהדרוקן ר"ל ועיין ברמב"ן שם ולהבין מדוע עלה במחשבה לפניו בעשרה הרוגי מלכות וכאשר ספרו חכמינו ז"ל שתמה אדם הראשון כשראה שאיל יפול בחרב וכשראה שמסריקין בשר ר' עקיבא וחבריו והדבר גדול ועמוק כפי המשל בשבת דף ק"ח ואכ"מ ולא באתי רק להעיר ולהרחיב גבולי תורה כי עץ חיים היא למחזיקים בה אורך ימים בימינה בעזה"י. עוד נפלאתי על אדמ"ו ז"ל בסי' של"ו הנ"ל שכ' על נידן שלו שישראל רצה למכור עצמו בחייו שלאחר מותו יהי' גופו לחכמי רופאים לנתח אותו לנתחיו ללמוד הלכות רופאים וכו' וז"ל הנה זה איננו נכנס בגדר פקוח נפש כלל וכלל א"כ כל למודי רופאים ידחה שבת ויעיין בשאילת יעב"ץ ח"א תשובה נפלאה דכיון שאין פ"נ איכא משום איסור הנאה וגם משום ניוול אם על ניוול של עצמו לא חס כל שלא חס על כבוד קונו ראוי לו שלא בא לעולם עכ"ל. והנה גוף הסברא אשר חידש הנב"י והסכים עמו אדמ"ו ז"ל דהא פקוח נפש דוחה כל עבירה הוא דווקא אם הנפש מישראל מסוכן לפנינו אז פקוח נפשו דוחה הכל אבל לעבור עבירה בעבור פקוח נפש אשר לא בא לפנינו לא הותרה שום עבירה הוא דבר נחמד מאוד ובמקו"א הוספתי דעיקר הלימוד ביומא פ"ה משום דכתיב וחי בהם ולא שימות בהם היינו דתורה גילתה לכל בר ישראל שהוא מחויב לשמור המצות אם יכול לחיות בהם אבל אם בעבור לשמור מצוה ימות מותר לו לעבור על המצות להחיות על נפשו וע"כ מותר לו להתרפאות בכל איסורים חוץ מג"ע ע"ז שפיכת דמים וחוץ אם המאנס מכווין להעבירו על הדת דשם כתיב ונקדשתי הוא מ"ע בפני עצמו ואם לא קידש השם ביטל מ"ע הנ"ל אבל שאר איסורים אשר צריך לעבור לא יענש דהא כתיב וחי בהם ולא שימות בהם ולא אמרינן כיון דיש עשה שימסור נפשו א"כ הדרא כל עבירות לאיסורא קמא (עיין תוס' ביצה דף י"ב בפסולי מוקדשים

מגיזה ועבודה) זה אינו דמצוות נתנו להחיות בהם ולא שימות בהם ע"כ הגם דביטל מ"ע של ונקדשתי עכ"פ על שאר עבירות לא יענש ועיין בפוסקים באנוסי שפניא ר"ל אבל עכ"פ התורה דיברה עם ישראל המסוכן וכיון שהותר לחולה בעצמו לעבור על המצוות כדי לרפאות עצמו מותר לכל ישראל לעבור עבירות כדי להצילו משום לא תעמוד על דם רעך והוה לא אפשר ולא קמכוון לעבור העבירה דהוא מחויב לעשות כזה בעבור חבירו החולה דזכין לאדם שלא בפניו ואפי' קטן דלא הוה בר שליחות שאני שליחות הזה אשר התורה עושה לו זכות הזה כמו בנשיאים לירושת ארץ עיין קדושין בסוגיא דשליחות ועיין בש"מ כתובות י"א ובקצו"ח סי' ל"ט בשם ריטב"א והבן. אמנם הדבר ברור דזכות החולה הוא כי יקרה נפש ישראל בעיני ד' לוותר כנגדו המצוות כדי להחיות עיין בפירוש משניות יומא וא"כ אם יש חולה מסוכן אז הוא זוכה שיוכל הוא להחיות את נפשו אפי' במעשה עבירה והוא וכל ישראל מותרין לעבור בעדו אבל כל זמן שאין מסוכן לפנינו אסור לישראל לעבור עבירה בעבור שיתרמה ברוב ימים מסוכן דאפילו אותו האיש זוכה בזכות משעה שיסתכן אבל לא למפרע דאטו אם הרופאים יאמרו על איש בריא אם לא ואכל בשר חזיר בכל יום יחלוש ויבא לידי סכנה אחר רוב שנים יהי' נחשב לפ"נ לאכול חזיר חס מלהזכיר כזאת דמשעה שבא החולי שיש בו סכנה הותרה לו המצוות וא"כ איך יעבור איש על עבירות יען שברוב ימים יבוא לפניו פקוח נפש ונכון דברי נב"י ודברי אדמ"ו ז"ל דכל זמן שאין הפקוח נפש לפנינו לא הותרו העבירות ודו"ק.
ובזה אמרתי דבר חדש בעזה"י לתרץ קו' גדולה אשר הקשה הגאון ר' ברוך פרענקיל ז"ל בשו"ת עטרת חכמים על תוס' בפסחים דף מ"ו בד"ה רבה שהקשה וז"ל וא"ת אי אמרינן הואיל א"כ בטלת כל מלאכות שבת הואיל וראוי לחולה שיש בו סכנה וי"ל כיון דלא שכיח כלל לא אמרינן הואיל עכ"ל והקשה לפ"ז הא תוס' בחולין דף ט"ו הקשו וא"ת אם יש מוקצה לחצי שבת אמאי שרי לר"מ בשוחט לחולה והבריא וי"ל כיון שרגילות שחוזר לחליו לא הוה מוקצה עכ"ל והקשה הנ"ל א"כ דשכיח שחוזר לחליו א"כ איך יתחייב השוחט בשבת שם הא נימא הואיל אם יחזור לחליו וצע"ג. ולפמ"ש לק"מ דפקוח נפש דוחה שבת רק אם כבר פקוח נפש עומד לפנינו אבל כל זמן שאין לפנינו איש מסוכן אסור לחלל שבת בעבור פן יולד סכנת נפשות ומי שעושה להצילו מחיוב דמצות פקוח נפש אין לו אלא מקומו ושעתו ולא בעבור סכנה אשר יולד בעתיד ותוס' הקשה אי אמרינן הואיל א"כ בטלת כל מלאכות שבת דנימא הואיל וראוי' לחולה שיש בו סכנה פן יובא לכאן חולה שיש בו סכנה בשעת שנעשית המלאכה ותירץ דחולה שיש בו סכנה לא שכיח דנימא שיש עכשיו בשעת מלאכה חולה מסוכן אשר יבוא

לכאן אבל נימא דשוחט לא חייב יען דשכיח שיחזור החולה להיות מסוכן אחר שעה ושתים אז ל"ק דנימא הואיל דהלא בשעת מלאכה לא הוה חולה מסוכן ומאי יועיל לו אם יולד אח"כ חולה מסוכן ודו"ק. ובזה יש לי ליישב קו' אחת אשר כתב לי הגאון הצדיק הרב ר' משה שיק נ"י אב"ד דק"ק חוסט על דברי פרמ"ג שהבאתי בספרי שערי חיים דאסור לישראל לחלל שבת על מחלל שבת בפרהסיא יעו"ש והקשה הגאון הא קשה קו' התוס' בפסחים נימא הואיל על מלאכות שבת ותירצו דלא שכיח אבל כאן שהוא ישראל מסוכן רק רשעו מעכב שלא לחלל שבת ואמרינן הואיל דהא שכיח שמסוכן יעשה תשובה ועוד הלא יש מיעוט דמהרהרים בתשובה וספק פקוח נפש דוחה שבת עכ"ד והשבתי להגאון דיש כאן חזקת קמא שהי' רשע ורוב אינם חוזרים ויש רוב וחזקה כנגדו ואכ"מ ולפמ"ש לו יהי' שישוב אח"כ ויחזור להיות בכלל ישראל אשר מותר לחלל שבת בעבורו אבל עכ"פ עכשיו כל זמן שאינו חוזר בתשובה אסור לחלל שבת בעבורו דלו יהי' שיחזור בתשובה יהי' מאז והלאה בכלל ישראל אבל לא למפרע שמעט מזעיר שיהי' בעל תשובה עד שזדונות נעשו כזכיות "וחטאים אליך ישובו" שהחטאים המה העבירות ובקשו את ד' לעמוד לפניו כי המה נעשים מצוות והבן. אך בעיקר הדבר אשר הוכיח אדמ"ו ז"ל שכ' שא"כ כל למודי הרופאים ידחה שבת יעו"ש וכן מצאתי לנב"י סימן ר"י הנ"ל שכ' וז"ל אבל בנ"ד אין כאן שום חולה צריך לזה רק שרוצים ללמוד חכמה זו אולי יזדמן חולה שיהיה צריך לזה ודאי דלא דחינן משום חששא קלה זו שום איסור תורה אפי' איסור דרבנן שאם אתה קורא לחששא זו ספק נפשות א"כ יהי' כל מלאכות רפואות שחיקת ובישל סממנים והכנת כלי איזמל להקזה מותר בשבת שמא יזדמן היום או בלילה חולה שיהי' צורך לזה ולחלק בין חששא לזמן קרוב לחששא לזמן רחוק ק' לחלק וחלילה להתיר דבר זה עכ"ל. ולענ"ד יש ליישב הלא התוס' בפסחים הקשו דנימא הואיל ובעלת כל מלאכות שבת ותירץ דלא שכיח חולה שיש בו סכנה יעו"ש ובחדושי בארתי דבר זה דדקדקתי בלשון תוס' שהקשה א"כ בטלת כל מלאכות שבת תיבת כל מחוסר הבנה הי' די להקשות א"כ בטלת מלאכות שבת דאיזה מלאכה שעושה נימא הואיל וצע"ג ואמרתי בהבנתם דהא מלבד שלא שכיח חולה שיש בו סכנה בשבת אלא אפילו אם ולד חולה מסוכן מנ"ל שיצרך לזה המלאכה אשר עשה למשל שהוא שחט ויארע חולה שצריך ללחם ולא לבשר או הוא אפה והחולה יצרך לבשר וא"כ הוה ספק ספיקא לאיסורא דלמא לא יהי' חולה ואת"ל שיהי' לא יצרך למלאכה זו ושאני הואיל אי מקלעי' לי' אורחי' אז חזי לי' מלאכות אפי' או בישול אשר עשה ואם לומר שיהי' חולה מסוכן ויצרך למלאכה זו זה לא הוה דומי' דהואיל ביו"ט אך קו' התוס' א"כ עכ"פ

בטלת כל מלאכות שבת איך תנן חיוב ל"ט חטאות אם עושה כל מלאכות שבת וקשה נימא הואיל דחזי איזה מלאכה לחולה שיש בו סכנה ותירץ דלא שכיח חולה שיש בו סכנה הגם דבודאי כל אדם עומד למות ושכיחי אבל לא נימא שהם נוטים למות בשבת שיצרך לחלל שבת עליהם ולא יצרך לשום חילול שבת עכ"ד שם. מכל מקום יש לחקור דלמא אם לא משכחת למודי הרופאי' או שחיקת סמנים והכנת כלי רפואה כי אם בשבת למשל אם לא הי' באפשרות שיועילו הרפואות רק אם ילמדו בשבת ויכינו בשבת אז הי' באמת מותר לחלל שבת לצורך למודי רפואות והכנות סממנים דסוף כל סוף ידענו שע"י רפואות יצמיח הצלות נפשות ומותר לחלל שבת בעבור תכלית הצלות נפשותן אבל כיון דאפשר ללמוד הרפואות ולעשות הכנות רפואות בחול אז לא מתירין לחלל שבת פן יבוא היום חולה שיש בו סכנה דאין פקוח נפש לפנינו וגם לא שכיח שיהי' נולד פקוח נפש היום ושיצריך לסממנים הנ"ל דוקא אבל לחתוך כיס המת כדי ללמוד ממנו לדעת לרפאות החולים באותו חולי שכיח לבוא לפני רופאים מומחים בעיר מלוכה אשר שם יקבצו החולים המסוכנים וא"א ללמוד רק אם יחתכו איש החולה דלמא באמת מותר כדי להציל הפקוח נפש אשר יבוא לפניהם בעתיד או להפקיר עצמו לנתחו אחרי מותו כדי שיהי' גאולה לבני ישראל החולים כמוהו דילמא באמת מותר רק ניכר כוונת נב"י שחש פן יחתכו כל המתים ללמוד מהם וגם ניכר כוונת אדמ"ו ז"ל כי חשש על דברי רמב"ן קללת אלקים תלוי שלא חש על כבוד קונו ואוסיף עוד הלא במתים חפשי מן המצוות ואינו מונח עליו מצוה להציל בני ישראל ודו"ק. ולא אכחד דראיתי לאדמ"ו ז"ל שם שכ' וז"ל ולפ"ז אי היה לפנינו חולה שיש לו מכה כיוצא בה ורוצים לנתח המת הלז לרפואתו של זה קרוב לודאי שמותר עכ"ל ולדעתי עדיין צ"ע דנ"ל לאסור דהגם שהדין הוא דמתרפאין באיסורי הנאה היינו אם האיסור הנאה גורם הרפואה למשל ששותה החולה חמץ או משקה איסור הנאה כדומה או שאוכל בשר נבילה או שמחמם לו מים אפילו בשבת שצריך לו אבל כאן המת הוא איסור הנאה והרופא הוא איש בריא לומד מן המת ואח"כ שהוא יהי' מלומד יצמיח מחכמתו שיתרפא החולה שוש בו אבן אבל עכ"פ הנאה של המת לא יפעל הרפואה לחולה המסוכן החי והא ראי' אם הרופא חפץ אחר שלמד החכמה יניח מלהיות רופא עוד אבל אם מתרפאין באיסורי הנאה היינו שרפואה יצמיח מאיסור הנאה ואם לא ירפא לא נולד הנאה הגם שיאכל אפילו איסור הנאה הלא אותו אכילה צער הוא לו ולא הנאה עיין בש"ך יו"ד סימן קי"ט בשם הסמ"ע והוה כל עיקר הנאה אם יתרפא אבל כאן אפשר הרופא לא ירפא אחרים וכבר נהנה מן המת שהוא איסור הנאה ואולי גם זה בכלל ספק נפשות להקל דלמא יבוא לו חולה והוא ירפא

וק"ל. ועד הנה עזרונו ד' להרחיב גבולו תורה ואחזה לחקור בנידן שאלתו ומעלתו נ"י הביא דברי ט"ז בסימן פ"ד אם ליתן שרץ לנכפה וגם הביא דברי שער אפרים אם מותר למחוק שמות ולכתוב אח"כ קמיע לחולה נכפה ר"ל והכסא רחמים במס' סופרים בפ"ה התפלא עליו שזה תלי' בפלוגתא של הרמב"ם והרמב"ן והרשב"א דרמב"ם סובר שצריך להיות רפואה בטבע ולא עפ"י סגולה והרמב"ן והרשב"א מתירין אפילו ע"י סגולה עכ"פ התפלא על ספר עת לעשות שמביא זה בעצם המת בשם הרמב"ם וזה א"א דרמב"ם סובר דלא מתירין איסור אלא אם הוא דרך הטבעית עכ"ד. הנה אדבר וירווח לי דדברי רמב"ם לכאורה מופלאים מהכ"ת שלא להתיר אפילו רפואות בדרך סגולה ואמרתי בטעם הדבר דעיין רמב"ן פרשת בחקתי פסוק י"א וז"ל והכלל כי בהיות ישראל שלמים והם רבים לא יתנהג ענינם בטבע כלל לא בגופם ולא בארצם ולא בכללם ולא ביחיד מהם כי יברך השם לחמם ומימם ויסיר מחלה מקרבם עד שלא יצטרכו לרופא ולהשתמר בדרך מדרכי רפואות כלל כמו שאמר כי אני ד' רופאיך וכן היו הצדיקים עושים בזמן הנבואה גם כי יקרם עון שיחלו לא ידרשו ברופאים רק בנביאים וכו' ומה חלק לרופאים בבית עושים רצון ד' אחר שהבטיח ובירך את לחמך ומימך והסירותי מחלה מקרבך וכו' וכך אמרו כל עשרין ותרתין שנין דמלך רבה בר יוסף אפילו אומנא לביתי' לא קרא וכו' וזו היא כוונתם באמרם ורפא ירפא מכאן שניתן רשות לרופא לרפאות לא אמרו שניתנה רשות לחולה להתרפאות אלא כיון שחלה החולה ובא להתרפאות כי נהג ברפואות והוא לא היה מעדת ד' שחלקם בחיים אין לרופא לאסור עצמו מרפאותו לא מפני חשש שמא ימות בידו אחרי שהוא בקי במלאכה ההיא ולא בעבור שיאמר כי השם לבדו הוא רופא כל בשר שכבר נהגו וכו' אבל ברצות ד' דרכי איש אין לו עסק ברפואות עכ"ל הזהב הנאמרים בקדושה והבעל עקידה פר' וישלח שם אותו למטרה דא"כ אם אסור להחולה להתרפאות איך יש רשות לרופא לרפאותו הא עבר על לפני עור לא תתן מכשול והוכיח לפי דרכו העיקר החולה צריך לשום בטחונו בד' שישלח לו רפואה וישתדל לעזור בכל דרכי טבע שמביא הרפואה ברצות ד' דרכי איש ואם לא יהיה לרצון לפני ד' אז רופאי אליל כולם לא יועילו למחלתם בכל רפואתם וע"ש והמעיין היטב יראה בעינים שרמב"ן דיבר רק על אנשים שהמה מעדת ד' ושחלקם בחיים ולא נמסרו למהלך הטבע כלל ועיין רמב"ן ויירא כי ידעתיו וז"ל והנכון בעיני כי היא ידיעה בו ממש ירמוז כי ידיעת השם שהיא השגחתו בעולם השפל היא לשמור הכללים וגם בני אדם מונחים בו למקרים עד עת בא פקודתם אבל בחסידיו ישים אליו לבו לדעת אותן בפרע להיות שמירתן דבקה בו תמיד לא תפרד הידיעה והזכירה ממנו כלל עכ"ל) כי הם המה הדבקים בד' מלך חיים

ולהם יש טבע השנית כנודע מספרי חן אבל הרחוקים שלא עלו בגורל להיות מעדת ד' החלקם בחיים הגון וכשר להם להתרפאות עם עזר הטבע ביחד שאין ראוי לסמוך על טבע השנית שלא כל הרוצה ליטול את השם יבוא ויטול וממילא אם החולה מרגיש שצריך רופא ומבקש רפואה בטבע גילתה התורה שמותר לו לרפאות כיון שהחולה אומר שמרחוק ד' נראה לו אבל לולא שגילה ד' ורפא ירפא הי' ס"ד הוא בחטאו יומת על שלא בחר להתהלך לפני אלקים ולהיות מעדת ד' והשמיענו התורה הקדושה הגם שאין ראוי לאדם להתרחק מעדת ד' ולסמוך ברפואת הטבע בכל זאת מותר לו לרופא לילך לרפאות והבן זה (ומצאתי אח"כ שגם הט"ז ביו"ד סי' של"ו הבין דברי רמב"ן כמ"ש רק הוספתי בטעם עומק דברי רמב"ן). ומעתה סובר הרמב"ם די שהתורה התירה לאדם מישראל המאמין שנחלה על עונותיו לדרוש עזר במסיבות הטבע כי איש הטבע יעזור לעצמו עם הכחות הטבע אבל לדרוש רפואה ע"י סגולות ארי' או בחצר הכבד של כלב הנושך וכדומה אשר יבוא לו רפואה ע"י כוחות נעלמות מכוכבי שמים וכסיליהם לזה לא הותרה לו איסורי תורה כי התורה לא נותן לו רשות להתרפאות רק ע"י רופא הנוהג בחכמתו ע"י עזר הטבע אבל אסור לחולה לבקש רפואות חוץ לטבע רק עפ"י נביאי ד' או אל ת"ח אשר דבוקים בעץ החיים לשון חכמים מרפא מי שיש לו חולה ילך אצל ת"ח ויתרפא ודו"ק ורמב"ן לשיטתו דגם רפואת עפ"י טבע ג"כ אסור רק שנהגו היתר וא"כ מה לי סממנים או סגולות הכל אחד וק"ל. ואחרי שהקדמתי אביא לחקור לדינא בודאי בחצר כבד שהוא מאכל בשר אשר יהנה החולה בדרך אכילה אוסר הרמב"ם דאין אנו מתירין איסור דאורייתא רק אם הוא סגולה בלבד אז אין מתירין לעבור עבירה כאכילת בשר של כלב הגם שסגולה נבדקת וכן הסכים הכפות תמרים ביומא הגם דמהני עפ"י סגולה שלא יהי' בו חשש דרכי אמורי אבל איסור דאורייתא לא שרינן יעו"ש ולפמ"ש יש טעם בדבר דכיון שאין כאן עזר הטבע אין רשאי לבקש רפואה ע"י סגולה ויעבור בו איסור. אמנם אם שוחק עצמות המת והאבק הנ"ל יהי' לברות למו קשה לכאורה קו' עצומה הא הוה לא אפשר דהלא הוא מסוכן וצריך רפואה והרופאים לא ידעו לרפא אותו א"כ מבקש רפואה מעפר מתים וגם לא מכווין להנות דהא אינו אוכל בשר רק אבק עצמות היבשות אשר אין בהם לחלוחית ופשיטא דלא מכווין להנות דהא אין כאן הנאה ולא אפשר ולא קמכווין מותר לכ"ע כמבואר בפסחים דף כ"ו שאפילו בעבודה זרה מותר בלא אפשר ולא קמכווין א"כ מאי סרך איסור יש כאן ופשיטא דמותר אפילו אין בחולי סכנה כלל ודו"ק. אך יש להשיב כיון דעכ"פ מכווין לרפואה ואם משיג מאויו שיתרפא בו א"כ זה הוא הנאה אשר ביקש ונחשב להנאת איסור וכן מצאתי בפנ"י פסחים שם

ולמה אין מתרפאין בעצי אשירה אפילו במקום סכנה ומכ"ש אם אין סכנה וקשה הא הוה לא אפשר ולא קמכווין ואעתיק לשונו שכתב וז"ל אבל בחולה שאין בו סכנת נפשות ממש אסור ואליבא דכ"ע אעפ"י שאין לך לא אפשר ולא קמכווין יותר מזה מיהו בהא מצינו למימר כיון דנתכווין מיהא לרפואה הו"ל כמתכווין להנאה דרפואה עצמה היינו הנאתו עכ"ל וא"כ אם יתרפא מהאבק השיג הנאה אשר כוון עלי' ובמת לא כתוב אכילה ואסור הנאה אפילו לא הוה אכילה וע"כ צריך להיות נכפה חולה שיש בו סכנה דפקוח נפש דוחה הנאת המת ודו"ק. ולפ"ז ממנ"פ אי ישיג רפואה באבק עצמות הנ"ל והוה הנאה א"כ פ"נ דוחה הנאת המת ואם לא יתרפא בו א"כ לא נהנה כלל מן המת דלולא הרפואה היש הנאה לאכול אבק עצמות יבשות וא"כ מותר לכ"ע לרפאות חולה נכפה ר"ל בעצמות יבשות ומותר אפילו לרמב"ם ועיין בפנ"י שם אפי' מתעסק חייב בחלבים לא אפשר ולא קמכווין מותר לכך הסמיך הרמב"ם שני דינים יעו"ש כי מתוק (ורמב"ם דאוסר לעבור איסור דאורייתא ברפואת סגולה דהאיסור ברור ורפואה רחוקה מהטבע וסגולה לא נחשב לרפואה אבל כאן ממנ"פ או לא עשה איסור או דנחשב לרפואה). ואמרתי להעיר עוד לפי דבר חדש שחידש הנב"י מהד"ת יו"ד סי' ס"ו ליישב דברי הש"ך בסי' קח"י דסגי בחלב חותם אחד דניכר אם הרוב חלב טמא נתערב בו והקשה השואל לו יהיה שנתערב בו מיעוט הא טעם כעיקר דאורייתא לשיטת הש"ך דאזלינן בתר טעמא לענין שיהיה נקראת מין בשאינו מינו והוא קו' גדולה ותירץ הגאון נב"י דטע"כ ילפינן ממשרת או מגעולי עכו"ם וה"מ באיסור לאו אמרינן טעכ"ע דאורייתא אבל בחלב טמא דליכא מלקות כמבואר ברמב"ם דכתיב מבשרם לא תאכלו אבל על חלב ליכא מלקות א"כ אין טעכ"ע אסור בו ודי בחותם אחד יעו"ש. ולפ"ז כיון דלרמב"ם אין חיוב מלקות על הנאת מת כמבואר ברמב"ם ובמ"ל בה' אבל נתקשה בו ואדמ"ו ז"ל בחדושי פ' השוכר את הפועל תירץ דכל הגז"ש הוא שם שם ותמת שם מרים וערפו שם את העגלה בנחל והלא דרשינן במועד קטן שם דמרים שאין משהין נשים במטה אלא סמוך למיתה קבורה א"כ לא הוה גז"ש מופנה ואין לוקין עליו כמבואר ברש"י סנהדרין דף ע"ג יעו"ש עכ"פ על הנאת המת אינו לוקה וא"כ אין בו טע"כ ומדאורייתא בטל ברוב וא"כ יוכל לערב אבק עצמות מת עם אבק עצם בהמה כשרה לו יהי' שיש טעם עוד בעצמות עיין ש"ך סימן נ"ט וגם אפילו הוה מין בשאינו מינו בטל ברוב מן התורה ומכ"ש אם אין בו טעם דבטל הגם דהוה איסור הנאה בטל מן התורה ועיין בסוף ביצה ועיין בפרמ"ג סימן ק"י ועיין מ"ל ה' משכב ומושב ובמ"ל מהל' אבות הטומאה ובראש"ש בפרק גיד הנשה ודו"ק. סוף דבר הכל נשמע אם אפשר למצוא עצם אדם הנהרג במלחמה או נהרג עפ"י דינא דמלכותא

טוב ואם אי אפשר למצוא רק עצם ממת כדרכו ואפילו רק מישראל ג"כ מותר רק לא יקח בפ"א כזית והגם שהנאה שוה פרוטה ממנ"פ אם יתרפא הרי טוב ואם לא יתרפא א"כ לא נהנה ואם אין בו לחלוחית מותר ליקח אפילו כזית בפ"א ואם מועיל הרפואה בתערובות יערב האבק בשאר אבק עצמות בהמות כשרות ומה טוב אם אפשר שאחר יעשה התערובות והוא לא יהיה יודע שאוכל עצמות המת דהוא לא עושה וממילא ליכא גם לאו דלפ"ע כנלע"ד להלכה ולמעשה בעזה"י. הד"ש הק' חיים סופר:

סימן סא

שפעת ששון ורב ברכות יעטה לראש גבר העוסק בחקי חורב עיניו על דרכי הורי' כמהור"ר אלכסנדר יצחק קנאפלער נ"י בישוב אורוש. מכתבו עם שאלות נפרדות קבלתי רק כעת טרדות רבות ושונות עלי ואשוב רק על אחת בקצירת אומר ואם יהיה פנאי בל"נ אשיב על שאלות התערובות. שאלה נסתפקתי לענין ברכת שהחיינו שהש"ץ צריך לברך שהחיינו כמו במקרא מגילה וכדומה שצריך הש"ץ לברך ברכות שהחיינו אי הוה ברכות שהחיינו מעין תפלה ומותר לאבל לברך שהחיינו כמו להתפלל לפי דעת שו"ת מאיר נתיבים שהובא בפתחי תשובה ביו"ד סימן שע"ו או לא הוה מעין התפילה ואסור לברך והנה בא"ח סימן תקנ"א פסק השו"ע דאין לומר שהחיינו בין המצרים וכ' מג"א בס"ק מ"ב טעם האיסור כיון דהזמן ההיא זמן פרעניות אין לברך שהחיינו לזמן הזה אבל אין הטעם משום אבילות דהא לא מצינו שאבל אסור לברך שהחיינו עכ"ל מבואר מזה דאבל מותר לברך שהחיינו כמו להתפלל אבל בה' חנוכה סימן תרע"א בט"ז ס"ק ח' כ' בשם תשובת מהר"ם מינץ בתשובה סימן מ"ג דאם אבל מתפלל בחנוכה ידליק אחר הנרות משום שהחיינו משמע דאבל אסור לברך שהחיינו ואי הוה מעין תפלה אמאי אינו רשאי לברך כמו להתפלל וצל"ע עכ"ל. תשובה לפום רהיטא בשלמא בחנוכה דמדליק בבהכ"נ קודם הלילה שאז לא חל עליו על המתפלל חיוב ברכת שהחיינו מחמת עצמו דהא עדיין לא בא הזמן שיחול על היחיד מצות הדלקה רק מפרסים הנס בבהכנ"ס אז בודאי למה יברך האבל על הזמן ההוא אשר איתרע מזלו אבל במקרא מגילה אשר חל החיוב אז על השליח צבור לקרוא את המגילה לעצמו והי' בודאי מברך לעצמו שהחיינו כדברי מג"א בסי' תקנ"א דלא מצינו שאבל לא יברך שהחיינו ואטו יען שמוציא גם הצבור מגרע גרע ויוכל האבל לברך שהחיינו על מקרא מגילה אבל בקידוש בבהכ"נ בשלש רגלים דמקדש ג"כ בעבור כבוד יו"ט דהא עכשיו אין אוכלים שם אורחים בודאי ראוי שאחר יברך קידוש חוץ אם נאמר כיון שהוא מתפלל ודרכו שגם הוא מברך הקידוש הוה כאילו מראה אבילות ביו"ט וק"ל ואולי גם המג"א מודה דלא יברך שהחיינו לכבוד

הצבור דשם קאי המג"א אם לברך לעצמו על פרי חדש ושפיר קאמר דלא מצינו שאבל לא יברך שהחיינו אבל לברך שהחיינו בתורת שליח צבור כגון בחנוכה גם המג"א מודה להר"ם מינץ ודו"ק (ועיין נב"י מהד"ת סוף א"ח). והבאתי ראי' לזה דיש הבדל בין המברך שהחיינו ביחידות לפטור חיובו ובין לברך שהחיינו בעבור כבוד הצבור דראיתי בביאור הגאון מווילנא סימן תקנ"א שכתב על המג"א חומרא יתירה היא שלא לברך שהחיינו דהא מבואר בגמ' פרק הרואה בבן ששמע שמת לו אביו ונפל לו ירושה מברך הטוב ומטיב והקשה הגמ' הלא בהטבה לו ראוי לברך שהחיינו ומשני דיש לו אחים והוה הטבה לו ולאחרים משמע הא בן יחיד מברך שהחיינו הגם שהוא אבל יעו"ש ולכאורה למה לא השיג על מהר"ם מינץ שפסק שלא יברך האבל שהחיינו ולפמ"ש דמהר"ם קאי לברך בציבור אבל המג"א קאי שלא לברך אפילו ביחידות ושפיר השיג עליו למה מברך הבן כשהוא אבל ודו"ק. ועלה בדעתו דבר חדש דבודאי יכול אבל לברך שהחיינו ברגלים ויוהכ"פ או בפורים כיון דקאי ברכת שהחיינו על קדושת היום ועל מצות קריאת מגילה אשר גם האבל מחויב עיין מג"א והגם שלא קיבלו פורים ליו"ט בכל זאת הוא יום מכובד שאין נוהג בו אבילות בפרהסיא אז בודאי מברך שהחיינו דקאי הך שהחיינו על שהגיע לזמן שבא תוספת קדושה ושמחה אבל לברך על פרי חדש שאז קאי שהחיינו לזמן הזה שהפרי נתבשל אז אמרינן דלא יברך על זמן שהוקבע לאבילות בכל שנה ושנה ובזה מיושב קו' מג"א וקו' הגאון מווילנא דשם הוה זמן אבילות במקרה לא טהור אבל אבילות דט"ב הוא קביעי וקיימי בכל שנה הוה ימי אבילות עד שירחם ד' וישלח בהמק"ד מחדש ממרום במהרה בימינו אמן. סוף דבר הכל נשמע הלא בקריאת מגילה אשר החיוב לקרוא ברבים ברוב עם הדרת מלך ועיין א"ח סימן תרפ"ד ס"ק ג' וצריך האבל לקיים המצוה ברבים והוא בודאי מותר וגם מחויב לברך שהחיינו בעבור מצותו על כן מותר לקרות המגילה בצבור ובפרט אם הוא ש"ץ אשר רגיל לקרוא בכל שנה או אם יש לו חזקה לקרוא אותה בכל שנה כנלע"ד בעז"ה תודיענו אורח חיים שובע שמחות את פניך נעימות בימינך נצח הד"ש. הק' חיים סופר ברוך אתה ד' למדני חוקיך. אתה החילות להראות את עבדך את אמתך ואת חסדך מעשה ידיך אל תרף ממני להראני עוד נפלאות מתורתך. ואני תפלה שדבריך לא ימושו מפי ומפי זרעי וזרע זרעי עד עולם חסדך וישעך תתן לי אמן. דברי הכורע בברוך אל אביו שבשמים וחותם באהבה רבה לאמרות ד' אמרות טהורות. הק' חיים בן לאבי אדמ"ו הצדיק מהו' מרדכי אפרים סופר ז"ל:

ה

הקדמה

הקדמת המחבר:

יתברך העוזר וישתבח המושיע ידעתי כי רק זכות אבותי ורבותי ז"ל עמדה לי להקים אותי ולהעמידני על רגלי ואם ששולטים בי מכאובים רבים ויסורים גדולים לא עליכם בית ישראל בכל זאת חסד גדול הוא מד' שאני מיושבי בית המדרש ואומר ברוך אתה ד' למדני חקיך שהחייני וקיימני והגיעני הזמן הזה ואני נותן הודאה על העבר ואתפלל על העתיד שיחזקני ויאמצני לתורה ועבודה ויצליח אותי לזקנה ושיבה טובה אמן אמן. חסדי ד' אזכיר שבזכות אבותי ורבותי ז"ל עזר לי ד' גם עתה להזמין לפני נדיבי לב אשר מהונם כבדו את התורה להיות לי אחי העזר ואחי סמך להוציא לאור ספרי ח"ג על היו"ד ואזכיר שמם לזכר עולם לטובה ה"ה הקצינים ש"ב החבר ר' אברהם רא"ד נ"י מפ"ב והחבר ר' זלמן לאווינגער נ"י מוואדנא והחבר ר' אלעזר צוקער נ"י מווארקאן והחבר ר' בנימין לאעווי נ"י מדייטש קראנע והחב' ר' אליעזר ב"י מיארדענהאז ועוד אחד אשר הקפיד שלא להזכיר שמו איש ואיש נדבו ועזרו כפי יכלתם וכולם יעמדו על הר הברכה וגבעת הצלחה זכות כבוד התורה יגן עליהם. ובאתי להזהיר לבני ישראל למודי ד' שחלילה לא יסמוך עלי כדין חדש אשר חדשתי כי לא באתי להורות אלא להערות להרחיב גבולי תורה הן כאשר הייתי בריא ושלם שהעיון לא הזיק לי וגם הי' הלילה כיום לפני לחקור ולהעמיק בתורתינו הקדושה קראתי בקול גדול הגם שהרואה יראה שדרך שקר שנאתי ואמת חפצתי לא אדע אם מצאתי האמת גמור לכן אל יסמוך עלי איש ח"ו קל וחומר כעת אשר לא ככחי אז מלפנים כחי עתה וגודל העיון והתמדה מזיק לי על כן ח"ו שלא יסמוך עלי איש בהוראה אני בא רק בקצירת אומר שם רמז עניות דעתי הערות קטנות עם גדולות כאשר עין רואה יבין וישכיל אם להשמאיל ואם להימין ואם הוא בר סמכא ימצא בי עזר בעזה"י. ולא אמנע להודיע כי בפעם הזאת לא הייתי במקום הדפוס רק מסרתי פנקס השו"ת שלי לבני הרבני החריף ובקי כמוה' ר' יעקב שלום נ"י וגם התשובות אשר כתבתי בעיר פעסט סמכתי על בני הנ"ל הוא יבחר לידפסם כי ידעתי שאוכל לסמוך עליו בעזה"י בכל זאת אני בעצמי לא הייתי שם להסתכל פן יש חסרון או יתרון אין זה במרד ובמעל רק שגיאות מי יבין אני נותן תודה לבני נ"י על טרחתו הגדולה וד' ישלם לו בכל מילי דמיטב. ואני תפלה לד' שלא יצא דכר תקלה על ידי ולא אכשל כדבר הלכה ויהי' דברי אשר חננת אותי יהי' קרובים למרכז האמת ומה ששגיתי ברואה או שנעלם ממני דבר אשר הקדמני חובר חיבור אדם

מלפני תעמיד לי רעים אהובים אשר יעמידני על האמת ועל הנעלם. ואבוא היום בזכות אבותי ה"ה אבי אדמ"ו הצדיק מוה' מרדכי אפרים הנקרא בפי כל ר' פישל סופר ז"ל בן הצדיק ר' זוסמן סופר ז"ל ואמי מורתי הצדקת לאה בת החשוב וירא אלקים מכבד התורה כבוד ר' יהודה לאשברין ז"ל זכרונם לברכה ובזכות רבותי גאוני ארץ ומוסדי דור ה"ה הגאון בעל חת"ם סופר והגאון בעל שערי תורה והגאון בעל אמרי א"ש זכרונם לברכה לפניך מלך מלכי המלכים הקב"ה ברוך הוא וברוך שמו וברוב כריעות וברוב השתחויות בתודה על העבר ובתפלה על העתיד שאזכה להפיץ מעיינותי חוצה במקהלות ישראל ובסגל חבורה למודי ד' בחריפות ואגדה כאשר עם לבבי אמן. וזכור אזכיר שבר גדול אשר קראני על פי ד' שמתו עלי ר"ל חמש בנות ובן אחד הילדה שרה והילדה רייזיל והילדה רבקה מלכה והילדה צירל בלומה וגם בתי הגדולה שהיתה נקראת על שם אמי לאה וגם בני הילד מאיר שלמה זכרונם לפני מכניע לכי לא עליכם עבדי ד' יקרה אתכם כאלה ולא מאלה וגם אותי ישמור ד' מכל צרה יגון ואנחה וישמחני כימות עניתני לבלה בטוב ימי לעולם אמן. ושפתי לא אכלה עד שאני תפלה לד' שיגמור בעדי ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים כל דברי תורתך ולא ימושו תורתך ומצותך מפי ומפי זרעי ומפי זרע זרעי עד עולם אמן. היום ט' תמוז היאצ"ט של אבי זקני הצדיק זוסמן סופר זצ"ל תרל"ט לפ"ק. הק' חיים בלאדמ"ו הצדיק מרדכי אפרים המכונה פישל סופר זצ"ל אב"ד דקהל יראים בק"ק פעסט מתגורר במרחץ קארלסבאד רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולנה היא זוגתי החכמה והצנועה הרבנית מ' בריינדיל תי' אשר היא עזרי מעם ד' וישלם ד' לה פעלה בעוה"ז שתזכה להיות עמי בהצלחה ונזכה יחד לגדל בנינו לתורה ועבודה והצלחה ותהיה משכורתה שלימה מעם ד' צבאות לאחר זקנה ושיבה בעוה"ב אמן. מצאתי אגרת ישן נושן מאחי הרב המה"ג הצדיק ר' יעקב שלום ז"ל וראיתי שטוב להדפיסו לראות כמה מגיע דביקת תלמיד לרבו וגם להזכיר שמו בדברי תורה שיהי' שפתותיו דובבות בקבר זכר צדיק לברכה וזה לשונו:

ואגב אודיעך דבר מענינו שהי' פה זה שבועות שתים תלמיד אחד מתלמידי רבינו הגאון זצ"ל שדר במדינת פולין ושמו מהו' יוסף ליב דערבוי ואני הי' מכיר אותו מפ"ב ובשבת קודש הי' אצל הרב דפה כאשר באתי אצלו ראיתי שיגע מאוד ליישב מה שהראה תלמיד זה בתשובות מר"ן ז"ל להתיר למכור לנכרי עוף שנתנבל בשחיטה אם לא נשחט רק הרוב דהוה כאבר מדולדל שאין בו אלא מצות פרוש יעו"ש ותמה הנ"ל שהוא נגד גמ' ערוכה בפ' בהמה המקשה ע"ד וכן פסק הרמב"ם שדווקא שחיטה מתיר אך מיתה עושה ניפול ואמר שכמה גדולי פולין תמהו על זה והרב הגאון מזבארעוו אמר שמצווה ליישב

כי זה שגיאה נפלאה ותאמין לו שלא הי' לו עונג שבת וגם בלבול תפילה עד שנפל ברעיוני כי י"ל כוונת מר"ן ז"ל על פי מה שכתבתי בחורף הזה ליישב לשון המשנה בפ' השוחט שחט סימן אחד והמתין עד שמתה שהוא לכאורה לשון מיותר אך לדעתי י"ל בודאי אם ישחוט רק הקנה א"כ עדיין תוכל לחיות עד י"ב חודש א"כ אם אח"כ מתה מעצמה בודאי לא יעלה על הדעת שסבור ר"ג שיהי' זה שחתך לפני י"ב חודש הקנה יועיל אח"כ לטהר מידי נבילה בודאי מודה ר"ע דהוה נבילה אך אם ע"י מעשה זה שחתך סימן אחד גורם להיות נפיק נפשה כגון שהיתה חלושה וחולנית א"כ כיון דנפיק נפשה ע"ו מעשה הכשר סימן אחד בזה סבירא לי' לר"ע דמטהר סימן אחד מידי נבילה ועיין כסברא זאת בתורת חיים בפ"ק גבי הגרמה בהגרים שליש ושחט שליש דנפיק נפשה ביד ישראל יעו"ש וזה לדעתי נכון והנה רש"י כתב בחולין דף כ' נקב שבא ע"י הכשר שחיטה לא איכפת לן כידוע וא"כ לדעתי אצל ב"נ שאסר באבמה"ח אבל מותר להמית א"כ אם רוצה להמית בעל חי ע"י שחותך רוב מכל אבר בב"א כמה אברים עד שנעשה חלושה ויצאה נפשה א"כ לדעתי אין שייך לומר בזה דמיתה עושה ניפול להיות אבמה"ח דדווקא באבר אחד ושלא בדרך מיתה משא"כ אם המיתה בכך הוא מיתה אריכתא וכמו נקב בשחיטה לדידן ומותר לב"נ וא"כ כאן איירי בנתנבלה בשחיטה א"כ יפה כתב מר"ן ז"ל ויישרו דברי בעיני הרב הגדול דפה עכ"ל אחי הצדיק ז"ל (עי' ספר המקנה כלל ח' סוף פ"א). שני גרגרים מחידושי רבינו המחבר זצ"ל, מהעתקת בן אחיו ותלמידו הגה"צ ר' משה סופר בעל מהר"ם סופר זצ"ל. רש"י שבועות כ"ג ע"א ד"ה בכולל, גבי לא אוכל נבילות ושחוטות הקדים רש"י נבילות קודם שחוטות וביומא ע"ג ע"ב מקדים רש"י שחוטות לנבילות, וכן לשון הגמ' בכולל דברים המותרים עם דברים האסורים משמע שהקדים ההיתר וצ"ע הכוונה. י"ל כי רש"י פי' בתי' רבא דאיירי בסתם ותוס' ד"ה אלא כרבא פירשו דהן משכחת במסרחת ואיירי במפרש, והקשו התוס' דא"כ ל"ל שחוטות כיון דנבילה בעצמה הוה כולל ותי' דע"י שמזכיר שחוטות אמרי' שאוסר עצמו אפי' מסרחת ע"ש. והנה י"ל כי רש"י מודה להתוס' רק דסבירא לי' דדוקא אם מקדים שחוטות ואח"כ הוסיף נבילות אמרי' כיון שכבר גילה דעתו שגם שחוטות אוסר שאפי' הוא דבר מותר אז אמרי' שגם בנבילה כוונתו למסרחת שהוא היתר, משא"כ אם אמר מתחילה נבילה אמרי' שכוונתו לאיסור תורה ולא מהני גילוי דעת למיפרע מה שמזכיר אח"כ שחוטות, וס"ל לרש"י דר"י דנקיט כולל איירי בכל עניני כולל הן בסתם והן במפרש רק מפרשין הלשון בכולל דברים ולכן פי' רש"י בסתם ובא בחכמה לפרש שהקדים נבילות, אבל ביומא לא פלפל הגמ' מהן ולאו לכן פרש"י כמו לשון ר"י בכולל

דברים המותרים שהקדים ההיתר, וה' הידיעה בכולל דברים המותרים ולא אמר בכולל דברים מותרים משמע כתוס' שנבילה בעצמו הוה היתר, ועי' ברמב"ם בפ"ה משבועות הל' י' שנקט שבועה שלא אוכל תמרים ונבלות וטרפות. על קו' מל"מ פ"ד משבועות ד"ה הן אמת על תוס' דמכות כ"ב ע"א ד"ה אמר לי' שכ' דליתי' בלאו והן. הא זה רק לקרבן ולא למלקות ובמכות איירי לענין מלקות. ונראה שיש לדקדק מדוע לא ציינו התוס' קושיתם על קו' הגמ' הראשונה דפריך במכות שם וליחשוב נמי דאמר שבועה שלא אחרוש ביו"ט הא לא משכחת בלאו והן, וי"ל דהנה הא דאמרי' כולל הכוונה יען דשם האיסור חל על ההיתר חל נמי על האיסור, היינו אם נימא כולל יהי' חל על האיסור כמו על ההיתר, אבל אי נימא כולל ג"כ לא יחול על האיסור כמו על ההיתר אז אמרי' בהיפך כיון שאין חל על האיסור לא חל נמי על ההיתר כי אין כולל לחצאין ולא חל כלל, כך י"ל מסברא, ולפ"ז בלא אחרוש ביו"ט ובחול אז בחול אם עבר וחרש בשוגג חייב קרבן יען שמשכחת לאו והן אבל ביו"ט אם חרש בשוגג לא חייב קרבן יען דלא משכחת בלאו והן, וא"כ גם אם אמרי' כולל ג"כ אינו שוה האיסור עם ההיתר א"כ לא אמרי' כולל כלל יען דעכ"פ אינן שווין לגמרי וכולל לחצאין לא אמרינן ומיושב בסברא זו כל השגות של הרמב"ן על הרז"ה, ולפ"ז על קו' הראשונה של הגמ' וליחשוב שלא אחרוש ביו"ט לא יוכל התוס' להקשות הא לא משכחת בלאו והן די"ל כקו' המל"מ דלענין מלקות לא בעינן לאו והן לכך הקשו על שלא אחרוש ביו"ט ובחול דמתרץ הגמ' דהאי תנא לית לי' כולל, ע"ז הקשו דנימא דלעולם ס"ל כולל אבל כאן דלא משכחת בלאו והן וא"כ אינם שווין לגמרי ההיתר עם האיסור א"כ לא אסר כאן כולל, ותי' בעפר תיחוח והבן עי' היטב בזה כי הוא נכון:

סימן א

ד' יענה שלומך בכל טוב כאות נפשך לטובה אהובי תלמידי הרב המה"ג הצדיק כבוד הרב ר' עמרם ישי נ"י אב"ד דק"ק סערנטש. אחד"ש היום קבלתי מכתבך עם שאלתך ובקשת כי נחוץ הדבר להשיב מיד ועזרני ד' להשיב לך כזאת אשר חנן לי אלקים להראות לך כי החמרת מאוד ובפרט לחוש לצרוך שני עדים המעידים ואת אשר תעשה הודעתי לך בסוף ובפרט בעוה"ר בדור הזה אין ראוים להיות מן המקילין ביותר ולא מן המחמירין לחדש חומרות רק טוב לילך בעקבי אבותינו ורבותינו ז"ל זכותם יגן בעדינו הד"ש. שאלה וז"ל אם אב נאמן על בנו להעיד שהוא בקי בבדיקת פנים בבהמה בשאלת הריאה וכדומה ולע"ד כיון דתלי' בממונא דהבן רוצה לפרנס עצמו ובני ביתו עי"ז והרב רואה שבקי בדינים ועל הסכין אבל על בדיקת פנים הדרך שהרב יאמין לשו"ב שלמדו איך יהי'

נאמן קרוב או אחד ולמה לא יצטרכו שנים כשירים עכ"ל. תשובה אחת שאלת ושנים דברת ראשית דבריך אם האב נאמן על בנו ואח"כ הוספת שיהי' צריך שנים כשירים ולא כן עמדי כאשר אבאר לך בעזה"י. הנה אם האב או שאר קרוב דאורייתא נאמן להעיד שקרובו בקו בחכמת בדיקת פנים אם הרב מנסהו שבקי בדיני בדיקת פנים נ"ל פשוט שיהי' נאמן דהא כלל גדול בתורה נשחטה הותרה דרוב בהמות כשירות והגם שהחמירו בבדיקת הריאה דשכיח בה טריפות היינו דשכיח בהו טריפות אשר אנו מטריפין מכח ספיקות וחומרות אבל בודאי מי יכחיש שרוב בהמות כשירות עפ"י דין תורה כמבואר בגמ' ובפוסקים ועיין בפלתי סי' ל"ט ס"ק ב' קו' למה לא הוכיחו בגמ' דאזלינן בתר רוב יען דאנו אוכלים חלב מן הפרות אשר עודנה חיים יעו"ש ודבריו מופלאים דגמ' חקר מנ"ל מקרא דאזלינן בתר הרוב ובבכורות דף ו' חקרו הגמ' מנ"ל דחלב שרי דהוה היוצא מן החי ומי יאמר לנו שמותר החלב טרם שבדקנו כל הטריפות דגם אם שחטו הבהמה עכ"פ החלב נחלב בחיי הבהמה אבל אי ילפו' משאר פסוקים דאזלינן בתר רוב וגם ילפינן דחלב מותר באכילה אז מותר החלב אפי' אם האם עודנה בחיותה אבל אי אפשר למילף מכל הנך פסוקים דילפי' בבכורות דף ו' שמותר החלב בחיי הבהמה אבל עכ"פ ברור מדאנו אוכלים החלב בחיי האם דמדאורייתא יש חזקת היתר אפי' כנגד טריפות הריאה רק דרבנן חששו על מיעוט ריעותא דשכיח בריאה שנצרך בדוקה ולמה לא נאמין להאב להעיד שבנו בקי על בדיקות פנים הלא נשחטה הותרה הגם אם נאמר שאב אינו נאמן שבנו בקי בדיני שחיטה ובדיקת הסכין היינו להיות נאמן נגד חזקת איסור שאינו זבוח ובהמה בחייה בחזקת איסור עומדת אבל על בדיקת הריאה הלא אז יש נשחטה בחזקת היתר עומדת ונאמן ודו"ק. ואוסיף עוד הלא אותן טריפות אשר בעבורם אנו צריכים בדיקות פנים המה מיעוטים בטריפות ריאה כי כמה וכמה טריפות בריאה אשר אי אפשר לידע בבדיקת פנים ובעבור כן הקפידו להוציא הריאה ולבדוק אח"כ א"כ כנגד טריפות הצריכין בדיקות פנים בודאי נשחטה הותרה דדווקא אם מצרפין כל הטריפות אשר יוכלו להיות בריאה יש מיעוט המצוי טריפות אבל לא נאמר שיש מיעוט מצוי באותן אשר צריכין בדיקת פנים ודוק. ומה שרמזת וז"ל כיון שתלי' בממונא דהבן רוצה לפרנס עצמו ובני ביתו עכ"ל דע כלל גדול אמרו חכז"ל אין אדם חוטא ולא לו ואמרו כל עמל אדם לפיהו לא לפי בנו ולא לפי בתו הגם שבעבור הנאת עצמו ח"ו יחטא איש אבל בעבור הנאת בנו ובתו לא יחטא ולא חשדינן לאב להיות מחטיא רבים כדי לפעול הרווחת בנו ולא יעיד עליו שהוא בקי בבדיקת פנים אם אינו בקי ח"ו לא תהי' כזאת בישראל ודוק. וראיה לדברי ממה דפסקי' ביו"ד סי' שי"ד בדין דחשודין כהנים להטיל

מום בבכור אעפ"כ פסקי' בסעיף ד' וז"ל אפי' בניו ובני ביתו של כהן מעידין לו על הבכור אבל לא אשתו מפני שהיא כגופו עכ"ל הרי יען דאיסור דרבנן סמכי' על בניו דלא יחטאו בעבור הנאת עצמן שיאכלו מן הבשר מכ"ש שלא נחשב לאב שיעיד שקר על בנו כדי לעזור לו לפרנסה ודוק. והגם שיש להשיב דשאני התם לו יהי' שהטיל בו מום ג"כ אין כאן איסור תורה כמבואר בבכורות בגמ' פ"ה אבל כאן הגם שחיוב בדיקת הריאה מדרבנן אבל החשש הוא פן יש טריפות דאורייתא א"כ הוה שהאב יהי' נאמן על בנו בדבר הנוגע איסור דאורייתא. אחר העיון נ"ל דנהפוך הוא אם נאמן הבן להעיד לטובת האב באיסורין אשר הוא רק איסור דרבנן אשר אין חזק חזקת כשרות כל כך על איסור דרבנן עיין רה"מ בפ"ב מאישות דהוכיח דאיסור בעילת פנוי' דאורייתא דאל"כ איך עושין חזקה דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ועיין במ"ל הל' ריבית ברב עילוש גברא רבה לא שלח טופיינא לריבית מכ"ש שנסמוך על חזקת כשרות שאב לא יחזיק לבנו להכשיל רבים בבדיקת הריאה אשר יוכל להיות שמאכל טריפות דאורייתא וגם יהי' ח"ו מכשול עולמית דחמור בעיני אדם עיין רא"ש סוף נדרים הגם דחשודה לעשות איסור חמור בכל זאת לא תאמר לבעלה גרשתני להיות באיסור עולם הגם שיש שם איסור מיתה וכאן איסור לאו דטריפות הלא ביאר רש"י ביבמות דף קי"ט אם יש חשש שנוגע בגוף האיסור אמרי' מה לי איסור לאו ומה לי איסור כרת ועיין בתשובת תה"ד ודוק. ואין להשיב דשאני התם בבכור דיש איסור ברור אז אין בנו חשוד להעיד שקר בעבור האב וה"ה האב בעבור בנו אבל כאן דלא נגמר המכשול ברור דמי יימר שיבוא תחת ידו בבדיקת פנים טריפות ויצא מכשול מידו א"כ יש לחוש שהאב משקר בעבור בנו דוגמא דאמרו בגיטין דף ס"ו דבורי אמרי מעשה לא קעביד דפי' התוס' שם אם נגמר הדבר מיד הגם שיאמרו בדבור הוה כמעשה כגון להעיד מת בעליך אבל בגט שאמרו בשם הבעל פלוני ופלוני כתבו גט יעו"ש וה"ה הכא יתלה האב מי יימר דיבוא תחת ידו מאותן טריפות שאינו בקי בו בבדיקת פנים נ"ל דנהפוך הוא אם רואה שחכמים חששו לבדוק יען דשכיח אותן טריפות מהכ"ת יתלה הוא דלא ימצא בידו אם בנו ישחוט בהמות ונמצא שהכשיל רבים בעדותו ודוק. וחזי דאל"כ איך נאמנים אפי' שנים להעיד שזה בקי בבדיקת פנים ניחוש דלמא קבלו ממון כיון דלא נגמר המכשול בדיבורם אלא פשיטא שאני הגט דחסר מעשה כתיבה ונתינה מאותן שנים אשר יכתבו ויתנו אבל כאן מאי חסר הלא ידעו שבודאי ישחוט שנטל קבלה להיות שוחט וממילא יוכל להיות שיבוא תחת ידו אחת מכל השאלות השייכים לבדיקות פנים כמו דנחשב מעשה אם מעידים מת בעל האשה הגם מי יימר דתנשא לאיש אבל עכ"פ נגמר המעשה אם אחד

יבעל אותה אפי' בעכ"ח וק"ל. ולא עוד הנותנים כתב תעודה להעיד על איש שהוא בקי בבדיקת פנים המה שוחטים אשר אומנתם בכך להעמיד שאר שוחטים בעולם וא"כ יש חזקה אין אומן מרע אומנתו להוציא מתחת ידו להעיד על איש שהוא בקי בבדיקת פנים אם אינו בקי ועיין דבר נפלא בשב שמעתתא דלכך אין הסופר נאמן שהס"ת לא נעבד או לא נכתב לשמה הגם דאין עוקר החזקה מעיקרא שלא הי' הס"ת כשר מעולם יען וביען דרוצה לסתור חזקת אומנות שסופר כותב ס"ת בהכשר וכיון שהוציא מתחת ידו בשם ס"ת כשר אינו נאמן לסתור חזקת אומנתו יעו"ש כי נחמד ואמת וה"ה שוחט שמעמיד תלמידו לפני הרב ומעיד עליו ונותן כתב תעודה יש חזקת שלא הוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן כי בזה מגרע חזקת אומנתו וא"כ ע"א דעלמא נמי שהוא שוחט בודאי נאמן ודוק. וה"ה אם האב הוא שוחט ומעיד על בנו שבקי בבדיקות פנים ג"כ נאמן דכל מקום שע"א נאמן ה"ה האב דיש חזקה דלא יגרע אומנתו ומאי דאמרי' כלום אב מעיד על בנו היינו בדבר שצריך כח עדות אבל באיסורין דצריך רק אמיתיות הדבר עיין ט"ז ביו"ד סי' צ"ח ס"ק ב' בודאי גם האב נאמן ודוק (ועיין קידושין דף ס"ד אי אב נאמן על בנו שהוא בן י"ג שנים ועיין בפנ"י שם). וגם נ"ל דהוה כמו שלח ואחוי דע"א נאמן עיין גמרא קידושין [ס"ו ע"ב וש"ך יו"ד סי' קכ"ז ואפי' לפי מה שהעיר הגאון מהר"ש לאנדא בשיבת ציון דשלח ואחוי הוה דווקא כגון בבעל מום שע"כ ימצא בו אבל אם אמר שרץ מונח על טהרותיך או גוי עומד ומנסך יינך שיכול להצדיק עצמו שניטל השרץ והגוי הלך אינו נאמן ע"א דאין זה שלח ואחוי יעו"ש מילתא בטעמא אעפ"כ בנידן דידן הוה שלח ואחוי שירא להעיד עליו פן יצוה הרב ששוחט אחר יבדק אחרי' או לפניו ויוכל להראות שאינו בקי בבדיקות פנים ואיך ישא פניו ממום שהעיד בשקר ולא חש להכשיל רבים הכי יאמר ששכח מאתמול להיות בקי בבדיקות פנים ואפי' אם אב אינו נאמן להעיד על בנו שבקי באומן ידו שאני התם דאפשר להתנצל דאתמול הרגיש אפי' בפגימה דקה והיום אולי ידו כבידה עליו אבל אם העיד רק שבקי בדינים ועל האומן יד יש לו קבלה השכל גוזר שיהי' נאמן מכח חזקת כשרות וחזקת אומן ואפי' דנאמר דאינו נאמן שאני התם דיש חזקת איסור דאינו זבוח כנגדו אבל להעיד שהוא בקי בבדיקת פנים ועל הדינים ועל השחזת הסכין הרב ינסהו בודאי האב שהוא שוחט נאמן גם על בנו ודוק. כל זה כתבתי להלכה אבל למעשה נראה לי דיש לחוש שאהבה מקלקלת השורה מרוב אהבה מאב לבנו יש לחוש על אבן חן הוא השוחד שיעור עיני חכמים ויסלף גם לצדיקים דבריהם על כן לא יתן הרב לו רשות להיות שוחט אלא א"כ שוחט אחר יעיד עליו שבדק ג' פעמים לפניו ומצא את ידו נאמן ודי בזה להאמין לאביו שלמד אצלו בדיקת פנים יפה יפה וכל

זה אם האב הוא שוחט העומד לשרת בקודש לברך את הזבח אבל אם אינו שוחט ואז אין כאן חזקה אין אומן מרע אומנתו צריך כתב תעודה משוחט מומחה כאשר נוהגים בנתינת רשות לשוחט חדש כנלע"ד בעזה"י. ותדע שלא נעלם ממני תל"י שיש פלפול בשו"ת אם אין האב נאמן ליתן קבלה לבנו להיות שוחט אעפ"כ אין אנו אני מצרף עצמי אפי' להאמין לו על בדיקת פנים רק באופן הנאמר למעלה ולכן לא הערותי על שורש הדברים אם האב נאמן ליתן קבלה לבנו דברי הד"ש. בשולי המכתב אודיעך שבעיקר ענין אם האב נאמן על בנו לאמור שהוא מוסמך להיות מורה הוראה או להיות שוחט או סופר או מנקר גיד וכדומה יש לי הערה דהוה כמו אם ע"א ואמר חתוכה זו חלב או חתיכה זו נבילה דקיי"ל האיסור עצמו בע"א יוחזק קודם שהגיע לידי מעשה וה"ה קרוב ועיין בר"ה דר"ש סובר דקרוב נאמן בקידוש החודש דהוא קודם המעשה וה"ה להגיד דבנו בעל הוראה או שוחט או מנקר או סופר אם עדיין לא הורה ולא שחט ולא ניקר ולא כתב סת"ם יהי' נאמן דזה רק בירור על מעלות בנו ונ"מ אם יבוא איזה דבר לנסיון בענינים האלו נשאל את פי בנו כי הוא בר סמכא שהוא מלומד ובקי ואם אח"כ נעשה רב ומנקר ושוחט וסופר להיות קרדום בידו להביא גם פרנסה לאנשי ביתו הוא המסובב כמו אם אח"כ יאכל אחד החתיכה עיין רמב"ם בה' נזירות ובה' שגגות ועיין בספרי מ"ח [ח"ב יו"ד סימן ג'] שהשגתי על דמיון התורת גיטין דף ב' אבל בנידן כזה נכון והדברים ארוכים אין עת להודיעם פה:

סימן ב

לשונה הלכות הרב המופלג החרוץ כבוד מהו' ר' יהושע נ"י מ"צ בישוב טיסא דאדע יע"א. מכתבו עם שאלתו קבלתי והגם שאני טרוד בכל זאת חשתי ולא התמהמהתי להשיב לו מיד יען שהוא נחוץ. שאלה אחד אשר לא טוב עשה בעמיו ויצא מכשול מתח"י שמכר בשר שלא הודח ולא נמלח מה שעברו יותר מן ג' ימים אחר השחיטה ולא הגיד להקונים שלא יבשלו בשר ההוא ולא יאכלו ממנו כי אם צלי אש ע"כ באתי בשאלתי מה דינו של הטבח הזה אם להעבירו מפרנסתו או לא וגם שמע עליו ששתה יי"נ ועוד שמחלל שבת ועדים מעידים עליו בשעת יציאת מבית הכנסת בש"ק נתן בשר להערלים ומגערין בו ואומרים אליו היעשה זאת בעמינו לחלל שבת והשיב להם "דאס מוס איך טוהן דען דאס איזט איין גזירות המלכות" ע"כ אם יש להתיר הכלים שנתבשל בהם בל"ס שניקח מן הטבח הזה למפרע עכ"ד. תשובה אחת שאל ועל ג' דברים השאלה עומדת כדת מה לעשות בקצב הנ"ל חטא בכפלים (א) האכיל בשר שעבר ג' ימים בלי הדחה אם יש להעבירו מפרנסתו שלא יהיה עוד קצב (ב) שחילל ש"ק שהקציב בשר

בש"ק רק הוא אומר שצריך לעשות כן מפני גזירת המלך (ג) אם להטריף הכלים של כל בני היישוב אשר לקחו בשר מן הקצב הזה למפרע וד' יעזרני שלא אכשל בדבר הלכה. הנה אודות שאלה א' אם להעביר את הקצב בעבור שמכר בשר ששהה ג' ימים בלי הדחה להכשיל רבים כבר העיר עבודת הגרשוני בסי' ט"ו ראיה שלא להעבירו מדכתב הרמב"ם ושו"ע סי' ס"ד וז"ל טבח שדרכו לנקר בשר ונמצא אחריו חוט או קרום מלמדין אותו ומזהירים אותו שלא יזלזל באיסורים אבל אם נמצא אחריו חלב אם הוא כשעורה מעבירין אותו עכ"ל הרי החילוק מבואר בחוטים וקרומים שהוא מדרבנן אין מעבירין אותו וק"ו בחומרת הגאונים שלא מהני מליחה לבשר אחר ג' ימים דאין מעבירין אותו עכ"ד ורמז בפ"ת בסי' ס"ד על דברי עה"ג הנ"ל יעו"ש. ולא אכחד אם היה מאכיל בשר האסור מדבריהם הן מדברים הפוסלים בשחיטה או שטריפה בבדיקות הריאה הייתי אומר שמעבירין אותו כיון שאסור בוודאי מדרבנן הוא אסור מדאורייתא מכח לא תסור והרמב"ם קאי שלא האכיל כזית דומיא בחלב דמעבירין אותו אפי' בחלב כשעורה אז אין מעבירין אותו אם האכיל חוט או קרום שהוא מדרבנן או אפילו מדאורייתא עכ"פ אין בכזית חוטים וקרומים מלקות רק איסור דאורייתא כחצי שיעור מדכתיב כל חלב תיבת כל מרבה אפי' חוטים וקרומים כמבואר ברמב"ם שם ה' ט"ז וברה"מ שם לכך אם מאכול ח"ש חוטין וקרומין אין מעבירין אותו דהוה ח"ש בכמות וגם ח"ש באיכות דהא אפילו כזית חוטין וקרומין הוה כחצי שיעור וא"כ אפי' אם היה ח"ש בכמות אין מעבירין אותו אבל לעולם אם האכיל כזית חוטין וקרומין מעבירין אותו וה"ה אם האכיל כזית איסור דרבנן ג"כ מעבירין אותו הגם דליכא מלקות דאורייתא עכ"פ האכיל כזית איסור ודוק. אמנם מדברי הרה"מ בה' כ"א שם שכתב יען דגמרא נקטו הדין בחלב ש"מ בחוטין וקרומין אין מעבירין יעו"ש וא"כ ר"י דאמר כזית בגמ' דף צ"ג יקשה אם בכזית דווקא א"כ לאשמעי' שאפי' בחוטים וקרומים מעבירין ואין להשיב יען שרב פפא נקט בחלב כשעורה פליג ר"י ואמר כזית אבל לעולם שבכזית חוטין וקרומין גם כן מעבירין הא גופא קשה למה לא אמר ר"פ בחלב כשעורה בחוטין וקרומין כזית ור"י אומר אפילו בחלב כזית אלא משמע שאפי' בכזית חוטים וקרומים אין מעבירין יען דאין חמור שיהי' בו כרת או מלקות ומכ"ש באיסור דרבנן בכזית שאין מעבירין ודוק. אך כפי דברי הלח"מ בה' כ"א דהך כזית הוא אפילו בשנים ושלשה מקומות יעו"ש הפי' בהבנת הרמב"ם א"כ לא יוכל ר"פ ור"י לומר דינם בקרומים וחוטים דבהנך צריך כזית ביחד וכזית בחלב הוה אפי' בשנים וג' מקומות אבל לעולם אפשר אם מאכיל כזית ביחד אפילו באיסור דרבנן מעבירין אותו דהא הכשילו באמת ומה לי שהכשיל באיסור דאורייתא בח"ש או

שהכשיל באיסור דרבנן בכשיעור ודוק. ועוד עלה בדעתי בגמ' ובש"ע ורמב"ם איירי שלא נכשל אדם ע"י כי הוא מכר הבשר ובדקו אחריו ונמצא חלב טרם שנאכל עכ"פ הוא הקיל הראש באיסור אך מחלקים בין חלב שהוא איסור גמור או קרומים שהוא איסור מדרבנן אבל אם כבר נאכל ונכשלו רבים על ידו אז אפי' באיסור דרבנן מעבירין אותו דהא הכשיל רבים וק"ל. ולכאורה השכל גוזר להיפך דהלא כל נאמנות הקצב הוא על חזקת כשרות שלא נחשד ישראל להכשיל חבירו דעובר על לפ"ע והוא נכנס תחתיו לעונש אם חבירו לא ידע שעובר עבירה כלל כי לפ"ע הוא אפי' אם יחפוץ לעבור עבירה והוא מושיטו לו בתרי עברי דנהרא אבל אם מכשיל חבירו בלא דעת הוא מקבל ענשו כמבואר ברש"י בתורה ובמדרשי חכז"ל והארכתי בדבר זה לבאר בעזה"י וא"כ לכאורה לפי דברי הרה"מ בפ"א מאישות דעל איסור דרבנן ליכא לסמוך על חזקת כשרות דלאו כ"ע מוזהר זהירא ולולא דבעילת פנוי הוא איסור דאורייתא איך אמרי' חזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות יעו"ש וא"כ קשה האיך סמכי' בקצב שלא יאכל איסור דרבנן לזה התעורר בני הב' החרוץ ר' יעקב שלום נ"י וצ"ע. אך משבשתא לו יהיה שיש אנשים שאינם נזהרין באיסור דרבנן סמכי' עליו דספק דרבנן להקל והרה"מ הוכיח איך אנו עושין חזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ואי הוה בעילת זנות איסור דרבנן לא נתהוה ממנו חזקה שהוא כודאי אבל לסמוך על קצב לו יהיה שהוא ספק אם נזהר סמכי' עליו דקרוב הוא יותר דנזהר גם באיסור דרבנן והוה ספק דרבנן ולקולא וכ"ז כל זמן שלא מבורר שזה הקצב הוא מאותן אנשים שאינם נזהרין גם באיסור דרבנן אבל אם ראה ראינו שהוא מקלי דעת וכבר הכשיל לרבים א"כ איך נסמוך עליו באיסור דרבנן שלא יכשיל עוד אם ראה ראינו שמרע אומנתו ועבר בשאט נפש להכשיל כי קל בעיניו איסור דרבנן ודוק ואולי כיון שאנו מזהירין אותו אז נעשה ספק שישמע לקול המזהיר וספק דרבנן לקולא ותלינן דלא יכשיל עוד ודו"ק. ואולי אפילו אם כבר הכשיל באיסור דרבנן אעפי"כ לא מעבירין אותו במה שהערותי במקו"א מה דאסרו רבנן הוא על מי שעבר דבריהם בשאט נפש אבל מי שנכשל בשוגג ע"י איש אחר שמכר לו איסור דרבנן לא עבר עבירה כלל כי החכמים עשו דבריהם לסייג וגדר לדאורייתא שלא יבוא האדם להיות פרוץ באיסור דאורייתא ולתכלית זה די אם אסרו החפץ למי שרוצה לעבור במזיד על דבריהם אבל אם כבר אכל בלא הודע אליו מה בצע אם עבר האיש עבירה ולא אסרו כלל בכה"ג ולכן הוה הדין ביו"ד סי' קי"ט אם מכר לחבירו איסור דאורייתא ואכל צריך להחזירו הדמים ואם מכר לו איסור דרבנן א"צ להחזיר הדמים ועיין בש"ך שם בשם הסמ"ע ולפימ"ש יובן הדבר דאיסור דרבנן מתחיל בלא תסור מדבריהם אם יודע

שסר מדבריהם אז עובר אבל נפש בלא דעת לא יחשוב לו ד' זאת למכשול והבן אבל המכשיל הוא חוטא נפשו שידע מזה אבל עכ"פ אפי' הכשיל באיסור דרבנן הוה כאלו לא נעשה המכשלה באיסור דאורייתא וגרע ממנו דבדאורייתא עכ"פ הוציא מתח"י מה שחבירו יוכל לבוא לידי מכשול דאפי' דאוכל בלא דעת קאכל איסור אבל באיסור דרבנן לא הוציא דבר שיכשול בו חבירו דאם לא יודע לו לא הכשילו ולא ימצא להאוכל און ולכן מזהירין אותו אבל אין מעבירין אותו אפי' אם האכיל איסור דרבנן כדי שביעה אבל בחוטים וקרומים אם נאמר שהם איסורים מדאורייתא מסתבר אם האכיל כשיעור מעבירין אותו וכ"ז רק להערה בעלמא להגדיל תורה אבל לא לצרף להקל באיסור דרבנן ח"ו. אך בנידן הזה שהוא רק חומרת הגאונים שלא לבשל בשר ששהה ג' ימים בודאי צדקו דברי עה"ג שיש להקל שלא להעביר אותו מאומנתו אבל עכ"פ חשוד הוא על בשר ששהה ג' ימים ולא יהיה נאמן עוד לאמור שהוא עשה הדחה בתוך ג' ימים חוץ אם יקבל ת"כ שלא ימכור בשר ששהה ולא הודח שיהיה מורא תקיעת כף על פניו וכאן לא שייך שהוא מושבע ועומד יען דהוא רק חומרת הגאונים וחל השבועה או הת"כ עליו ואם יעבור אח"כ הרי דינו כתוב ואל יתמה שלא כתוב זה כי הרבה צריכין לעשות באיש קלי הדעת ובדור נפרוץ אשר חומרות נדמו להם כקולות אז אין די באזהרה ובפרט זה הרשיע שכבר הכשיל רבים לעבור מה שמוזכר ומפורש בש"ע לאיסור ודוק. (ב) אם לאסור הכלים למפרע לחוש שגם מכבר מכר בשר ששהה ג' ימים כבר העיר ע"ז עה"ג ושם ג' חקירות שלא לאסור הכלים (א) דווקא בשוחט שלא ידע הל' שחיטה אסרי' למפרע יען דהוא טעה שהאמין שיודע לשחוט ונתברר שטעה שלא ידע א"כ אסרי' כל מה ששחט למפרע וגם הכלים אסורים אבל כאן שידע שאסור למכור בשר ששהה ג' ימים וע"כ שנעשה פושע ואמרינן עכשיו הוא דאיתרע יעו"ש וכבר ביאר בקצו"ח ובש"ש על הך דין בחו"מ סי' ל"ד אם לא ידענו מתי נפסלו העדים לא פסלי' כל מה שהעידו מכבר דאוקמי' אחזקת כשרות ונתקשה הגאון בשלומא בשוחט שהמיר לא אוסרין הכלים למפרע דעכשיו נעשה פושע מכח מעשה שעשה ולא חיישי' על מעשה אחרת מזמן מרובה אבל אם יש ספק על אותו מעשה אימתי נעשה המעשה היה ראוים להחמיר ואעפי"כ אמרי' השתא הוא דאיתרע ואמרינן דאותו מעשה בודאי עכשיו נעשה יען כי היה לו חזקת כשרות יעו"ש ומכ"ש כאן דלא נאמר מדמכר עכשיו טריפות ונבילות כבר עשה כמו כן (ב) מטעם הלא כל הבשר שמכר מאז הוא רק ספק אולי שהה ג' ימים וא"כ אפי' יש בשר לפנינו והוא ספק ג' ימים אנו מתירין לבשל הבשר מכ"ש שלא נחמיר לאסור הכלים בעבור בשר שהוא ספק אם היה בשר של ג' ימים עכ"ד ואוסף הלא כל בשר

ששהה היה לו חזקת קמייתא חזקת היתר לבישול דמיד אחר השחיטה הי' מותר לבשל רק אחר שיעבור על הבשר ג' ימים נתחדש בו איסור בישול וא"כ יש ספק שמא הוא אסור לבישול אמרי' אוקי הבשר על חזקת קמייתא ועדיין הוא בהתירא אמנם משבשתא הוא דמעולם היה לבשר חזקת איסור שלא לבשלו עד שיוציא ממנו דמו (ועיין בנקה"כ סי' ס"ט בספק אם נמלח) ועכשיו נולד ספק אם יפעל בו מליחה להוציא ממנו הדם ואוקי החתיכה על חזקת דם שבו והגם דליכא בזה חזקת איסור ממש כאשר הארכתי במ"ח ח"ר סי' מ"ג עכ"פ חזקת קמייתא להיתר ג"כ לא שייך אבל עכ"פ אמת דמתירין בשר ספק של ג' ימים כדברי עה"ג ומכ"ש שלא לאסור הכלים ודוק והיה בדעתי להעיר מכח דם שבישלו דרבנן וספק אי הי' הבשר שהה ג' ימים והוה ספק דרבנן רק א"כ כבר הי' נאסרו כלי ראשון שנבלע הדם בהקדירה כאשר נתחמם טרם שנתבשל ונאסר הקדירה מדאורייתא בשעה שהיה דם איברים שפירש ועדיין לא נתבשל רק ע"י חימום נבלע ונאסר ודוק כי קצרתי (ג) מטעם דבכל ספק ששהה אוקמי' הבהמה על חזקת חי ואח"כ נשחטה ולא הוה ג' ימים שעבר וכן העיר הפלתי בסי' ס"ט ס"ק נ"ג יעו"ש ועיין בתוס' בב"ק דף ק' יעו"ש והגם דיש לחלק בין אם אנו דנין אם מתה כדרכה אוקמי' על חזקת חי אבל אם נהרג ע"י אדם וסוף בהמה לשחיטה עומדת וידענו שנעשה בה מעשה השחיטה ולא ידענו אימתי עשה האדם התכלית לבהמה מנ"ל לאוקמי אחזקת חי ועיין בנקה"כ בסי' שצ"ז בכל זאת בחומרת הגאונים בודאי ראוי' לצרף לאוקמי אחזקת חי והגם שאין לנו לדון על הבשר עוד דכבר נאכל הבשר אעפ"כ לענין חומרת הגאונים גם זה נכון ודוק. (ג) אודות שקצב בשר בליל ש"ק מלבד שבפ"א לא נעשה מומר ולא עוד הלא דלמא כבר היה החתיכות בשר מחולקים מבעוד יום רק הי' שוקל בלילה וגם הלא כבר פסק החיי אדם כלל ל"ו שאין מלאכת מחתך באוכלין ועיי"ש בנשמת אדם וכמדומה לי שראיתי כן גם בפרמ"ג ואין כעת פנאי לחפש והגם שהוא רשע קל שבקלים למה לא היה לו גוי אשר יחתוך וישקול אם צריך ליתן לאנשי הצבא מחק שר המלך כי לולא כן שהיה צריך ליתן לחיל המלך בשר לא ידעתי מה חק מלכות הוא שצריך לחלל שבת הלא המלך ויועציו ושריו כולם שווים לטובה ליתן חירות לדת שיהיה יוכל כל איש לשמור אמונה שלו כאות נפשו ע"כ אשפוט שהיה צריך ליתן בשר לחיל אנשי הצבא אבל בכ"ז יהיה מזהיר אותו אם יחלל שבת דעכ"פ עבר על עשה דשבתון שצריך לשבות ולא יעמול בגופו עיין רמב"ן בתורה פ' אמור שפי' הדברים יעו"ש ואם יקבל לילך בדרך ישרה לנהוג בדת יהודית יכול הוא להיות עוד קצב אבל אם ישוב לכסלה בודאי לא יאכל ישראל מן הבשר שנלקח במקולין שלו כן נראה לע"ד בעזה"י הד"ש.

אחר זה הראה לי בני נ"י דברי נטע שעשועים בסו' י"ז בענין זה וראיתי שמחמיר בזה וכתבתי על הגליון אחר שחולק על דברי עה"ג וז"ל ולדעתי רחוקים הדינים בשלומא בריאה הגם שגוף בדיקת הריאה מדרבנן דמדאורייתא סמכינן על הרוב אבל עכ"פ עשו בדיקת הריאה משום חשש טריפות דאורייתא שגזרו על מיעוט טריפות שמצוי שהוא טריפה מדאורייתא ואם לא בדק שפיר הוא רשע בחשש איסור דאורייתא שהוא בלאו אבל בדיקת חוטים וקרומים אם הוא מדרבנן לית ביה פשיעה באיסור דאורייתא כלל דלא משכחת שיכשל האוכל באיסור תורה עכ"ל:

סימן ג

שפעת שלומים להעוסק בחוקי חורב להחזיק בשבט יראת שמים כבוד הרבני המופלג החרוץ ר' שרגא פייבל גראסמאן נ"י באלמאש שאלה אודות שו"ב בישוב אחד אשר בא ומספר בעצמו שאירע לו זה שתי שבועות ששחט בהמה וכאשר הכניס ידו ובדק בסביב חצר הכבד הרגיש שבה"כ הי' מעט נסרך לחה"כ וכאשר פגע בידו נמס שהי' רק קצף הנקרא "שוים" אעפ"כ חיפש בבה"כ בעבור קוץ או מחט ולא מצא אח"כ מצא מחט מונח אצל החזה רחוק מבה"כ רק בתוך הקרום הנקרא בלאנע ולא עלה על דעתו שזה המחט גורם טריפות שם שלא ידע שמחט הנמצא בחלל הגוף הוא טריפה ואמרתי לו מדוע לא שאל אז שאלת חכם והשיב שהי' פשוט בעיניו שקוץ או מחט אשר מונח ואינו תחוב הוא כשר וסיים וז"ל הנה באתי בבקשת פני אדוני נ"י שיורנו משפט האיש אם די שיקבל תשובה על שגגתו או להעבירו מאומנתו עכ"ל. תשובה השאלה לא פורש אם השוחט התודה על זה לאסור הכלים וגם מעלתו נ"י לא חקר על כלים של בעלי בתים רק דרש אם להעביר השוחט מאומנתו או לסדר לו תשובה והעיר בדברי ט"ז יו"ד סי' צ"ט דאומר מותר שוגג הוא וגם הוא רחוק שימצא שוחט שלא ידע דמחט בחלל הגוף הוא טריפה שבכל ספר שחיטות נזכר דין זה וגדול העון לפי דבריו שהכשיל רבים חלילה. אמנם לדינא נ"ל דאינו נאמן כלל דכבר הערותי במקו"א על תשובת רא"ש הובא בש"ע סי' ל"ט סעיף י"ד דבודק יען שמסר בידו נאמן שמצא סירכא וקשה הא נשחטה הותרה מכח רוב בהמות כשרות וא"כ אמאי נאמן הבודק לאמור שמצא סירכא בשלומא אם אומר לטבח הבהמות שלח ואחוי בא נא וראה בודאי נאמן אבל אם אומר מצאתי סירכא והעתקתי אותה או אומר שמצא מחט ולקח אותה משם אמאי נאמן כנגד רוב בהמות כשירות ונשחטה הותרה ומצאתי אח"כ שפרמ"ג במשבצות זהב עמד בזה והניח בצע"ג. ואמרתי בתשובה אחת הגם ביי"נ ובס"ת ובטהרות ובפגול יש פלוגתא אביי ורבא אי צריך להיות עוד בידו או מהני אם הי' בידו ועיין ביו"ד סי' קכ"ז שאני התם דהתמנות

הסופר או התמנות השומר או התמנות הכהן הוא שישמור שיהי' היין כשר והס"ת כשר והטהרות טהורין והקרבן כשר והוא בא שנעשה ההיפך המבוקש ממנו שנתנסך היין ונטמאו הטהרות והאזכרות לא נכתבו לשמן והקרבן נתפגל אז מעיד כנגד אשר התמנה ואמרי' דאינו נאמן חוץ אם יש בידו לאביי דאל"כ אינו נאמן שלא שמר פקודתו אשר הי' עליו ועיין ברשב"א גיטין דף נ"ג דאין אומן מרע אומנתו איך השיב לבעלים השומר את הטהרות או הסופר את הס"ת ולא אמר שאיתרע לו שמירתו לכן אינו נאמן נגד החזקה אלא א"כ עדיין בידו אבל בבודק שנתמנה על זה להכן הבשר בבדיקתו יען שיש מיעוט טריפות הריאה ושכיח סרכות בבה"כ וכדומה והוא אומן לידע לבדוק אם נמצא טרופות אז אם אמר שמצא טרופות הוא נאמן אפי' אין בידו להטריף דיש חזקה דאין אומן מרע אומנתו דחזקת פועל שעובד באמונה אשר האמינו לו בעליו לברר הטריפות מן הכשירות והא הימנוה בעליו ונאמן הבודק שמצא טריפות וזה שרמז הרא"ש דע"א נאמן בדבר המסור בידו עכ"ל לא כאשר הבין הפרמ"ג שיש בידו לעשות תמונת נקב טריפות והתקשה בפרמ"ג מי ימר דאין להבחין בנקב אם נעשה לאחר מיתה יעו"ש ונהפוך הוא דהרא"ש לא כתב בדבר שיש בידו אלא כתב נאמן בדבר שנמסור בידו שיהי' נאמן דאי אפשר שיצרך לברר הטריפות דהא בהרבה פעמים שאי אפשר לברר לעיני בעליו ואעפ"כ ידע בנפשו שמצא סירכא וכדומה ודוק וה"ה אשה משרת בבית אשר עבודתה להסתכל בהעופות אשר מכינה לאכול נאמנת שמצאה איזה טריפות בעופות דאל"כ איך תהי' משרתת בבית הכי להאכיל טריפות לבני בית ח"ו זאת עבודתה שהבית יהי' בית ישראל ואם היא אומרת שמצאה טריפות נאמנת דכל משרת אשר הופקד בידה כשרות הבית האמינוה כבי תרי וזה ברור בעזה"י. אך כל זה דנאמן השוחט אם אמר שמצא טריפות אם בא ואמר מיד טרם שלקחו הבעלי בתים בשר במקולין אבל אחר שכבר לקחו הבשר בתורת בשר כשר עפ"י השוחט איך יהי' השוחט נאמן אח"כ לאמור מצאתי מחט בחלל הגוף הלא הוא רק ע"א המעיד כנגד רוב בהמות כשירות ונשחטה הותרה ובפרט שהמתין עד שאכלו הבעלים וחזקה שלא הכשיר השוחט הבשר למכור בתורת בשר כשר אם מצא טריפות ואינו נאמן כלל כי חזקה שאין בודק מוציא מתחת ידו אא"כ הוא בשר כשר ודוק [ועיון ט"ז סי' מ"ח ובש"ך]. וגם הארכתי בתשובה אחת כיון דיש לו חזקת פועל הנותן ללבו כל הדברים הנוגעים אל הנשמה אינו נאמן לומר שכחתי או לא הייתי יודע מעולם הדין כי בחזקת כשרות וחזקת פועל יש בכלל שנותן ללבו להיות ירא וחרד בדבר ד' ואינו נאמן לעשות עצמו רשע שעשה שלא כדת שלא שמר כראוי' או שלא ידע שזה עון ומי שנכנס בכלל רוב מצוין אצל שחיטה מומחים

או בחזקות רוב סופרים בקיאים או בחזקת בודקים מומחים אינו נאמן להוציא עצמו מן הרוב לאמור על עצמו דלא ידע הדין נהפוך הוא אוקמי' בודאי ידע ושמר כראוי' רק עכשיו בא לצער את חבירו ואינו נאמן ובפרט אם כבר יצא הדבר בהיתר עיין ט"ז סי' ח"י סברה זאת ועיין בתב"ש שם שהביא ראי' מדברי גמ' כתובות דף כ"ד יעו"ש וכ"ש אם כבר נאכל הבשר. סוף דבר נ"ל דאינו נאמן כלל לעשות עצמו רשע שהאכיל טריפות לישראל דאיזה שוחט לא ידע דמחט בחלל הגוף הוא שאלת חכם דיש לחוש עכ"פ שמא פעל המחט נקב ויהי' כל כך פשט בעיניו ההיתר להאכיל לבעלי בתים הבשר ואינו נאמן כלל לאסור הכלים ואם ידע בנפשו שפעל און ילך ויקבל תשובה לפני ד' ויהי' נאסר לזבוח עד שיעמוד לנסיון שנית אם הוא בקי בדיני שחיטה ובדיקה כי לדעתי אילו הי' חוזר על למודו כראוי לשוחט לא הי' באפשר שלא ידע שמחט הנמצא בחלל הגוף יוכל לפעול טריפות רק מי שמאמין לו וחושש על דבריו יען שנראה כאילו הסיח לפי תומו שבא לידו מעשה מחט ולא חשש עליו יחמיר להשהות כל כלי ביתו מעל"ע עכ"פ אבל אין לחוש להאמין לו כי הכל ערומי קמערים גדולה החזקה שאינו נאמן כלל כמו בס"ת שאינו נאמן ומברכים כמה ברכות בכל קריאת התורה לדור דורים ועיין בשב שמעתא שמעתא ו' ועיין רשב"א גיטין היטיב ובש"ך סי' קכ"ז על רמ"א דמלמדין אותו שלא להאמין ובאחרונים שם ודוק ויקבל השוחט בשבועה שמהיום והלאה כל דבר השינוי אשר ימצא הגם אם יהי' פשוט בעיניו ההיתר לא יעשה דבר בלי הוראת חכם כלל כנלענ"ד להלכה בעזה"י בתנאי אם יסכים רב דגבול אשר השוחט תחת רשותו ודגלו דברי הד"ש:

סימן ד

שפע רב שלום ורב ברכות לראש גבר הרבני המופלג חו"ב מהו' ר' נפתלי נ"י בן הרב הג' אב"ד דק"ק סאניוואץ נ"י איש האראוויטץ. אחד"ש קבלתי מכתבו הגדול לפני חג שבועות העבר ולא היה לי פנאי וכהיום ראיתי מכתבו ובאתי בקצירת אומר להיות נטפל לעושי מצוה מפני הכבוד. אודות השוחט אשר בא בעיר להיות שוחט בלי רשות והרמנא מאב"ד העיר נ"י ולא שמו לבם אשר אסרם זקן ואב"ד נ"י הגם דיש בידו קבלה שהוא שוחט בכל זאת אסור לאכול משחיטתו כאשר אבאר בעזה"י. (א) הגם שמבואר בש"ע יו"ד סי' ח"י סעיף טו"ב וז"ל והאידנא נהגו למנות אנשים ידועים על השחיטה והבדיקה ולהם מחלו חכמים כבודם כי הם זריזים עכ"ל היינו שנהגו אם השוחט נתקבל עפ"י חכם העיר שהעמוד לפניו סכינים שונים וגם נסהו בהלכות אם הדינים שגורים על פיו וגם הביא תעודה על תהלוכותיו ומצא חן בעיני חכם העיר נהגו הדורות שכבוד חכמים

למחול על כבודם שלא יצרך השוחט להביא לפניו כל סכין וסכין אבל מעולם לא נהגו חכמי דור ודור למחול על כבודם שהשוחט הבא מעלמא ישחוט בגבול ודגל הרב אשר לא הסכים עליו יהיה מאיזה טעם שיהיה א"כ באופן זה לא מחלו חכמים על כבודם ונשאר הדין מעיקרא טבח שלא הראה סכינו לחכם מנדין אותו ודוק. אך אפשר לומר דזה דווקא אם השוחט העיז ולא בא לפני החכם אבל אם הוא בא ורוצה להראות סכינו רק החכם לא יחפץ בו להיות שוחט בעירו עכ"פ לא שייך אפקרותא לאמור מנדין על כבוד הרב עיין רש"י בחולין דף ח"י ומי יודע אם בזמן הגמ' היה איסור לשחוט בכה"ג דהלא אמרו רק טבחא שלא סר סכינו היינו אם השוחט הוא מונע עצמו מלהראות סכינו אבל אם השוחט לא החציף נגד החכם מלהראות רק הרב לא יחפץ לראות סכינו לא ידעתי מקור מן הגמ' וצע"ג. בכל זאת נ"ל כיון דנהגו בכל תפוצות ישראל שלא יקובל שוחט במתא בלי הרמנא מחכם העיר א"כ זכה בזכות כבוד הזה מאז שנתמנה לחכם העיר ומעולם לא מחל על זה א"כ השוחט בלי רצונו אינו מן הירא את דבר ד' ולא יאכל ישראל כשר משחיטתו כנלע"ד בעזה"י. (ב) עוד נ"ל בטעם הדבר דהנה הרמב"ם בפ"ד מהל' יו"ט הל' ט' כ' וז"ל ומפני זה אסרו להראות סכין לחכם ביו"ט שמא תהי' פגומה ויאמר לו אסור לשחוט בה משום פגומה וילך ויחדדנה במשחזת עכ"ל ולכאורה נראה כשפת יתר חלילה במה שכתב וז"ל ויאמר לו אסור לשחוט בה משום פגימתה עכ"ל פשיטא שאסור לשחוט בסכין פגום הלא הי' די במה שכתב שמא תהיה פגומה וילך ויחדדנה במשחזת וצע"ג. ונ"ל דכמה פעמים השוחט הבקי יאמר שאין החידוד שוה ונרגש כפגימה אבל באמת אין זה פגימה כלל רק רווק וכדומה מן השמות בכל זאת לא חפץ השוחט לסמוך על עצמו ומביא הסכין להחכם שהוא יבדוק ויאמר אם הסכין רק לא הוחלק בחידוד או הוה פגומה אז ואמר לו החכם שאסור לשחוט בסכין הזה משום פגימתה הגם שלא הוה פגימה לגמרי אעפי"כ אסור לשחוט בו משום פגימתה הנרגש בו וילך השוחט ויחדד במשחזת ודוק (ויש לי בזה הערה על אדמ"ו חת"ס יו"ד סי' ט"ו יעו"ש). ובזה פלא בעיני שראיתי בהגהת יד שאול בסי' ח"י סעיף טוב שכתב וז"ל וצע"ג הא מנדין אותו כשנמצא פגום ואיך ניחוש שילך וישחוז וישחוט עכ"ל. ולפמ"ש לק"מ דשם בש"ע איירי שלא הראה סכינו לחכם ונמצא פגום מנדין אותו ומעבירין אותו אבל אם השוחט בא מעצמו לפני החכם שיבדוק סכינו טרם שחיטה כי בלבבו יבין הגם שאינו חד וחלק אעפ"כ אינו פגום ומותר לשחוט בו ביו"ט כי לא יוכל לחלוק אותו והחכם מקפיד ואומר שאסור לשחוט בו מפני פגמו א"כ על מי ועל מה יהיה אסור לשחוט עוד ודוק. וא"כ הגם שחכמים מחלו שלא יצרוך להראות סכינו תמיד בכל זאת כל הרב אשר קיבל ערבות

בקהלתו ישגיח על השוחטים שלא יסמכו על גבהות לבם לאמר זה רק רווק או אינו השחזה שוה אלא יעמיד הסכין להיות חד וחלק כאשר צוה עליו שילך לבטח בערבות שלו א"כ מעולם לא מחלו חכמים שהשוחט ישחט מבלי רשותו אשר מעיז כנגדו כי מלבד הכבוד יש בו גם זכות שמזכה רבים להגיד להשוחט שיהיה ירא וחרד על דבר ד' כאשר יצוה עליו ומעולם לא מחלו חכמים על זה שיהיה השוחט סומך על עצמו ודוק. וגם על זה קשה הלא השוחט יכול לומר הלא עשיתי את שלי הנני עומד לפניך על הנסיון הורני אדוני וכל אשר תצוה עלי אעשה וצריך לומר כמ"ש למעלה שזכה בקבלת כתב רבנות שצריך להיות השוחט מרוצה לדעתו עכ"פ בשעת קבלתו להיות מברך את הזבח ודוק. (ג) והעיקר הנ"ל דהנסיון יעיד שלרוב הקצבים המה כועסים על השוחט אם ימצא הרבה טריפות או אם יארע שנתנבל בשחיטה או אירע תקלה בבדיקות הריאה ובכל מקום צריך להיות אימת הרב על הקצבים כי הרב חוסה על השוחטים אבל אלמלא מורת הרב על קוצבי בשר יש מורא של קצבים על השוחט וכמעט אי אפשר שלא יבוא לידי מכשול ועל כן בזמנינו שהקצבים אינם השוחטים בודאי צריך להיות השוחט מרוצה להרב דאל"כ בודאי יבוא למכשול וגם הלא יש כמה שאלות חכם אשר אסור לשוחט להורות בו וצריך לאסור מספק ולהפסיד ממון של ישראל או יתגאה ויורה בהם היתר ולכן המנהג פשוט בכל מקהלות ישראל שלא יהיה איש שוחט רק ברשות הרב כנלע"ד. ומה שמזכיר מרעיתות על השוחט לא אחקור ולא אשוב כי זה צריך קבלת עדות בב"ד ואז אולי יהיה בו לאוסרו בכל מקום ואפשר בכל זמן אבל בלי קבלת עדות אולי פן ח"ו השנאה מקלקלת השורה להאמין מעד מפי עד וכדומה בלי שנברר פסול גמור ודל"ב ולהסכים שאסור לאכול משחיטת השוחט בלי הרמנא של הרהמ"ג הרב אב"ד אביו נ"י כבר יצאו גדולי הדור א"כ מה אוסיף על דבריהם לא באתי אלא מפני הכבוד של הרב הזקן ולהיות נטפל לעושי מצוה לגדור גדר בעד כרם ד' צבאות במת ישראל. והאמת אגיד שהוא בלי הבין איך ימצא כזה במקהלות יראי ד' הלא במקהלות הפושעים באונגארען מהדרים אחר שוחט טוב ומעמידים אותו תחת השגחות הרב כי מזלייהו חזו שצריך לברך את הזבח ואיך ימצא במקהלת יראים להיות שוחט השור מכה איש בעבור שוחט השור יוכה חלילה האיש הנכבד בעצמו שנקרא איש והכי אין די במצח כנחושה אם השוחט לא יחת מקול גדולי וגבורי ישראל לכן במופלא ממנו לא אדרוש ולא באתי רק לקיים מ"ע והדרת פני זקן זקן ממש וזקן ת"ח דברי הד"ש וד' ישפות שלום בתוך עמו ישראל:

סימן ה

שלום רב לאיש הזקן הנכבד בעמו אהובי כבוד הקצין המושלם בחכמות העוסק בתורה ועבודה הרבני מהו' ר' בנימין צינער נ"י. שאלה איזה ישובים אשר הי' נספחו לדגל לרבנות אחד וכאשר נעשה חדשות בארץ אויטענאמע יודישע געמיינדע השיגו הישובים הנ"ל החירות להיות געמיינדע בפני עצמה וקבלו עליהם כל תקנות שומר הדת כי חפצו להיות יהודים אמיתים וגם יש להם שוחט אשר יש לו קבלה מגאוני ארץ והרב אשר יושב על כסא הרבנות בק"ק הסמוך אשר על דגל זה הי' נספחו מאז ומקדם ובעת אשר נתקבל הרב זה נפרדו מדגל הנ"ל והרב ההוא אוסר הבשר אשר נשחט משוחט שלהם כנבילה וטריפה ואוסר תערובת כליהם ורבים עוברים ומביאים בסתר כי שם לוקחים בשר טוב ובזול וגורם משטמה ומריבה ושאלת פיהם אם יש רשות לרב הסמוך בעדתו לאסור הבשר בעדה הסמוך לו למה נגרע הכי עדה אשר זכתה זכותה הן משרי הקומנדאטה והן מראשי שומרי הדת קבלו אותם תרד פלאים לאסור איש את הבשר וגם תערובת כליהם הלא עדה עדה לגזירה שוה קטן וגדול שם משפט אחד יהי' להם זה תוכן השאלה בקצירת אומר. תשובה הדבר קשה לשפוט שפוט ולהשיב על צד אחד הלא לא דבר ריק הוא אשר אמרה התורה שמוע בין אחיכם מי יודע טענות הרב האוסר נ"י כי יש לחקור בטעמי האיסור פנים מפנים שונים אולי הרב אוסר כל שחיטה חוץ שלא יבוא בקהלתו בשר ממקום אחר או הרב אוסר למגדר למילתא שאין על השוחט שום השגחה מן ת"ח ואבאר בעזה"י פרטים הנ"ל. הנה מצד הדין ע"א נאמן באיסורים עיין רש"י חולין דף י' בד"ה ע"א וז"ל דכל יחיד ויחיד האמינתו תורה וזבחת מבקרך ומצאנך ושחט את בן הבקר ואכלו כהנים על ידו ולא הזקיקו להעמיד עדים בדבר עכ"ל הגם שיש כאן חזקת אבמה"ח וחזקת אינו זבוח עיין רש"י כ"ה בביצה ועיין תוס' שבועות דף כ"ד אעפ"כ אכלו הכהנים אם הבעל הקרבן שחט דשחיטה כשירה בזר ובאמת המרדכי פ"ק דחולין נתקשה בדבר איך ע"א נאמן הא ע"א אינו נאמן נגד חזקה וכל בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת ותי' במוחזק בכשרות נאמן ובאמת הטעם דרוב מצוין אצל שחוטה מומחים הם א"כ הרוב עדיף מחזקה וטעם דרוב מצוין מומחים יען דיש חזקת איסור א"כ אין אדם מקיל לעצמו לשחוט אם אינו בקי והרוב ישראלים בחזקת כשרות שלא להקל כנגד חזקת איסור ועיין ברשב"א בת"ה ובהרא"ה ובמשמרת הבית בבית א' ויובן בזה דבריהם בדף ז' יעו"ש וממילא שהוא מומחה הוה בידו לסלק האיסור וכל שבידו נאמן ע"א וחזקת כשרות יש לכל ישראל מכח רוב אעפ"י שאינו ניכר לנו עיין פנ"י גיטין דף י"ז אי חזקת כשרות הוה חזקה דמעיקרא שלא נולד בעל עבירה או חזקה דאתי' מכח רוב

ישראל מחזיקים בדת משה ובתורה שבעל פה ועיין רש"י יבמות דף פ"ח בד"ה ואמר ברי לי שכתב וז"ל והא ודאי פשיטא לן דסמכי' עליה כל זמן שלא נחשד דאי לאו הכי אין לך אדם אוכל משל חבירו ואין לך אדם סומך על בני ביתו עכ"ל הסביר לן רש"י דבאיסורים בודאי סומכים ולא שייך אפי' להחמיר דאל"כ לא יוכל איש לאכול אצל חבירו או אצל בני ביתו ועיין בהגהת אשרי פ"ק דחולין דנתקשה איך אוכל בשר אצל חבירו דלפני עור לא שייך כאן יעו"ש בארתי במקו"א כוונתו אם הדין שיוכל אדם להאמין לחבירו שהבשר מבושל שנותן לו הוא כשר א"כ יצמיח חזקת כשרות דהנותן לא יעבור על לפני עור אבל אי שורש הדין שאין רשות להאמין לחבירו א"כ איך התחיל העולם לאכול זה אצל זה הא הנותן אינו עובר על לפני עור דידע דלא יסמוך עליו חבירו דהא הדין הוא שאינו רשאי לסמוך עליו ואכ"מ אך כוונת רש"י א"כ יהי' איבה גדולה שיחשד איש את חבירו ודרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום ועיין בחגיגה דף כ"ב שסמכו על ע"ה על שמן ופרה אדומה משום איבה שלא יהי' כל אחד בונה במה לעצמו ושורף פרה אדומה לעצמו ועיין בטו"א שם שנתקשה בהבנת הגמ' יעו"ש ואמרתי דבשמן ליכא כנגדו חזקת איסור והאמינו לע"ה שנשאר השמן בחזקת טהרה ודי שלא יהי' כל אחד בונה במה לעצמו ואפי' אפר פרה אדומה שבא לטהר מחזקת טומאה אעפ"כ חששו שלא יהי' שורף פרה אדומה לעצמו שיחוש בודאי איך יסמוך לטהר חזקת טומאה ובאמת כבר הערותי במ"ח יו"ד סי' כ"ה במקום שתורה התיר בפירוש לא יוכלו חכמים להחמיר שזה כוונת הרמב"ם דלא כתויו"ט שנתקשה בדבריו רק יען דכתוב והיתה לעדת בני ישראל למשמרת א"כ גילתה התורה הכל נאמנים על אפר הפרה ומה שהתירה התורה לא יוכלו חכמים להחמיר כי האנוש מאלקי יצדק יעו"ש בעזה"י. ומצאתי בשו"ת שבות יעקב ח"ב סי' נ"ח העיר אם ראוי' שקהלה אחת יאסור שחוטי חוץ והאריך שיש איבה משום איבה דיחיד לא חיישי' אבל לאיבה דרבים חיישינן ועיין במג"א סי' קצ"ט וכתב וז"ל ותו דהוה כגזירה שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בה כי מה יעשו עוברי דרכים כיון שלא יהי' באפשר לאכול אצל כל אדם וכבר אמרו חכז"ל ע"א נאמן באיסורין ורוב המצוין אצל שחיטה מומחין הן ורוב בהמות בחזקת כשרות הן עומדים וגם בשבת דף ל"ב אמרי' הלכות הקדש תרומות ומעשרות ומעשרות הן הן גופי תורה ונמסרה לע"ה עכ"ל ודבריו נפלאים הכי גזרו הקהלה שלא לאכול בדרך אצל כל איש הלא המה גזרו רק שלא יבוא בקהלתם בשר שחוטי חוץ וגם פלא בעיני שלא הביא דברי רש"י ביבמות דף פ"ח דהסביר רש"י דע"א נאמן באיסורין הוא סברה חיצונה דאל"כ לא יאכל אדם אצל חבירו וגם פלא מה שהביא רוב בהמות כשירות היינו לענין חשש טריפות אבל הא חששא על

השחיטה והי' די באמרו רוב מצוין אצל שחיטה מומחין הן ואז ממילא נשחטה הותרה ולפי מ"ש למעלה יש להסביר דבריו כנגד השחיטה יש חזקת איסור א"כ ממנ"פ אותו חזקת איסור גורם שלא יקרב אדם לשחוט אא"כ הוא מומחה דהא כל ספק הוא לחומרא ועל הבדיקה אפי' אי אין רוב הבודקים מומחים הן מקילין דהא ליכא חזקת איסור לפניו אבל אין לנו לחוש דהא רוב בהמות כשירות הגם אם נאבד הריאה בפשיעה טריפה היינו דאנו מחמירים בכמה ספיקות מכח מיעוט ידיעתינו אבל אין לחוש דשמא הבודק אינו בקי בטריפות דהא כלפי שמיא גלי' דרוב בהמות כשירות ודוק. אך כל זה לאסור שחוטי חוץ ממקום שיש שוחט ועליו עומד בעל הוראה אשר משגיח על השוחט וגם יש להשוחט מקום להראות סכינו וגם לשאול שאלת חכם אם יארע לו ספק הן בשחיטה והן בבדיקה אבל לסמוך על שוחט אשר אין עליו מורא ממורה הוראה כל בעל נפש לא יאכל ממנו כאשר העיר השבות יעקב שם אחר שהביא דברי ר"י שהביא הב"י בסי' ח"י ורמז עליהם הש"ך ביו"ד סי' קי"ט הגם שרוב מצוין מומחים אבל רבים מן המומחים רחק לבם מיראת חטא והאריך שלקח ת"כ מכל שוחט שיהי' ירא וחרד ויראה סכינו לשוחט אחר ושלא להכשיר שום ריעותא בלי צירוף שוחט אחר יעו"ש ועיין פרמ"ג בסי' א' ויעיין תב"ש בסי' הנ"ל סוף דבר נשמע להיות עדה בפני עצמה בלי רב ומורה ובעל הוראה ובלי שוחט אחר אשר אימת קצבים עליו אשר אין עליהם מורא ממורה הוראה כל איש אשר יראת שמים בלבו לא יאכל ממנו ומה טוב עשה הרב אב"ד נ"י שאסר ברבים הבשר אשר בא משם שיהי' בגבולו כנבילה ודוק. ולא אוכל ליתן מתג ורסן לפי כי חם לבי בקרבי איך שוחט ינהג עדה אוי לבשר מפני בשר מה יעשה בשאלת נשים מה יעשה בשאלת שבת איסור כרת של נדה ואיסור סקילה של שבת מה יעשה בשאלת כשרות הבית הכי כל הדת הוא בשחיטת בהמה תמה אני מאוד על לא אסף הרב נ"י בכנופי' כל הרבנים מקאמידאט ומרעיש העולם כנגדם אם לא יחפצו לצרף לדגל שלו יקבלו עכ"פ בעל הוראה להיות מנהיג עליהם היודע להורות לכל הפחות דינים הנוהגים בכל יום היינו ש"ץ ומ"ץ ועל כן אבדה הארץ ואשים מחסום לפי פן יאמרו לי מי שמך לשופט עלינו וידבר על לב אנשים חשובים דשם שיספחו לדגל ההוא או יקבלו בעל הוראה. ופן יש עוד חשש כי אלופי קהל בקשו זאת מן הרב אב"ד נ"י שע"י כפרים הנ"ל יפסידו להם הטאקסע שקורין קריפקע געלד מן כל ליטרא בשר כי איך ובמה יפרנסו את הרב אב"ד נ"י ושאר משרתים כשוחטים ושמשים והוה גזילה גמורה ורשאים לאסור הבשר המובא לשם והדבר מבואר באחרונים ויעיין באדמ"ו ז"ל חתם סופר יו"ד סי' ה' הדבר באריכות ולכן לא אדבר בזה כלל כי יהי' דבר שפתים. היוצא מזה (א) אם הרב

אב"ד עם אלופי קהל נ"י אסרו כל שחיטת הכפרים אשר סביבותיהם משום קריפקע לית דין ולית דיין שאפי' אין לכפרים הנ"ל טענה כנגדו (ב) אפי' אם אוכלים שחוטי חוץ מכל הקהילות כי לא חששו אלופי קהל על קרופקי געלד או שידעו שכל איש ישלם לפעכטער ורק על כפרים הנ"ל אסר הרב נ"י להביא בגבולו ג"כ צדק כיון שאין להשוחט מקום לשאול על השאלות ולהראות לו סכינו וכדומה (ג) אם לא נאסר שם שחוטי חוץ וגם אין הפסד לקהל עד שהוצרכו לאסור שחוטי חוץ ויהי' לכפרים הנ"ל מורה הוראה אשר בידו קבלה להורות איסור והיתר אז אין רשאי להרב אב"ד נ"י לאסור הבשר הבא משם כיון שזכו בחיריות להיות עדה לעצמם (ד) ובכל אופן לא יוכל הרב נ"י לאסור שחיטת השוחט הכפרים הנ"ל לאנשים שהם חוץ לדגלו רק אם יקבץ עוד רבנים ויגדרו גדר לעמוד בפרץ כנלענ"ד בעזה"י. ולו שאלופי קהל נ"י ישמיענו יעשו זאת לשם שמים הגם שעדה קטנה זאת לא תחפוץ להיות נספחו לדגלם בכל זאת ירשו להרב אב"ד נ"י לקבל עליו להורות להם והשוחט יהי' תחת השגחתו עד כי יוכלו ליקח בעל הוראה לעצמם וימחול להגיד כזה לרה"ק מגליל ההוא כי קשה עלי הכתיבה בכפלים וגם אולי הרה"ק ההוא אינו בר אריון הדש"ת:

סימן ו

שלום וכ"ט לתלמידי הצדיק הרב המה"ג הותיק כבוד הרב ר' עמרם ישי הלוי ב"י אב"ד דק"ק סערענטש יע"א. שאלה פה במקומי היה שו"ב ח"י שנים רצופים וכאשר בני קהלתי חפצו בבעל תפילה נאה שכרו שו"ב אחר ונתנו להשו"ב הישן חוץ מקביעות השבוע שחיטת מכפר הסמוך אשר באים לכאן להראות הוושטים וגם בשאר שאלות הנכרחים להם וגם בר"ה ויוכ"פ באים לביהכ"נ דפה והשו"ב הנ"ל היה לו פרנסה ז' שנים הללו בכפר אחר וכעת בא לדור בכאן ולוקח לעצמו שחיטת הכפר אשר נתנו לו אז וטוען השוחט שאין להקהל שום חזקה אדרבה חזקה הוא שלו ומה להם לקהל אם השו"ב של הכפר דר בעירם הלא לשחיטת בהמות יקראו אותו לשחוט בכפר שלהם ועופות מביאים לו לכאן והוא השו"ב של הכפר וא"א להכריח את בני הכפר שישחטו בכאן כלל ומכש"כ שלא יוכלו להכריח לשחוט אצל שו"ב שלהם והאמת שבנו הכפר משלחים ג"כ לשחוט לעיירות אחרים למאדע ולטאלע והשו"ב דמתא אומר שמפסיד לו ב' זהובים לשבוע והבני קהלה טוענים שחזקה שלהם ויוכלו ליתנם לשו"ב שלהם עכ"ד. תשובה השאלה לא פורש באר היטב במ"ש וז"ל ונתנוהו לו להרווחה חוץ מקביעות השבוע שחיטת הכפר הסמוך אשר באים לכאן להראות הוושטים עכ"ל אם הקהל נתנו לו אז הכנסות שחיטות העופות אשר מביאים חיים להיות נשחטים בסערענטש וכדי

להראות מיד אחר השחיטה הוושטים למורה הוראה א"כ אם קהל נתנו לו אותו זכות איך יחפצו קהל לחזור מזה הגם שהוא מחל להם זכותו ז' שנים אשר היה בכפר אחד בכל זאת לא מחל להם זכותו לעולם ואם הקהל לא נתנו לו אז הזכות רק שהוא ילך בכפר הסמוך לשחוט הוא ישחוט אצלם ולא יהיה רשאי להשוחט החדש אשר יקבלו לילך לשחוט שם הן עופות או בהמות א"כ לא נתנו קהל לו זכות רק לילך לשם ולא להביא העופות חיים למקומם כי הוא בזיון גדול לשוחט ואית ביה משום חשדא הרואה שתינוק או תינוקות ישאלו על השוחט הישן יאמין שיש פגם בשוחט החדש ויראים לא יחפצו לאכול משחיטתו של השוחט החדש ובודאי לא מחלו לו אלופי קהל לשוחט הישן שידור אצלם ויביאו לו לשחוט והגם שבני כפר אינם מחויבים לשחוט אצל השוחט מסערענטש דהא מהם ישלחו לעאלע ולמאדע וכדומה היינו שישחטו שם אצל שוחט דמתא אבל לא שישב שוחט וישחוט לכפרים הסביבות אשר יביא חשד על שוחט דק"ק סערענטש על כן אין פותר לי ולא הוצעתי לפניך לבאר שורש חשדא או שלא שייך לומר שמחל זכותו לקהל בזה שדר בכפר אחד כי ידעת שיש לזה מקורו בש"ע. א כפרים הסמוכים השייכים לעיר שיש שם הבעל הוראה והם מסופחים להעיר לימים נוראים ולמקוה ולרב בשאלות המנהג בכל העולם שאותן זכות מהבאים לשחוט עופות חיים הם לשוחט דמתא ואין רשות לשוחט אחר לשחוט כי על דעתא דהכא נשכר והוא זכות המתא אשר מרויחים לשוחט שלהם כנודע. ב אם טוען שקהל מחל לו ונתן לו אותו זכות לעולם צריך לברר כי אין בצבור חזקה אפשר איזה שנים שתקו לו ואם השוחט דמתא מקפיד גם הם מקפידים. ג ג אפי' אם קהל מחלו לו הוא מבוכה גדולה אם ז' טובי עיר יוכלו למחול חוץ אם רוב הצבור הי' ביחד ונתנו אותו זכות לשוחט הישן על קנין עולם [עתיו"ט פ"ג בב"ב]. ד יש בזה חשדא לשוחט דמתא בזיון גדול לכל הרואה ופשיטא דלא ניתן למחול א"כ על השוחט לברר וכל זמן שלא יברר יוכלו אלופי קהל בצירוף כבודו נ"י לאסור לו לשחוט בעירם עד שיברר זכות דברי הדש"ת. ואשר שאלת באחד שמל ולא פרע אם מברך על המילה או על הפריעה אעתיק לך רק דברי אדמ"ו חת"ס ז"ל ביו"ד סי' רמ"ח בד"ה והנה שכ' וז"ל והנה פשוט ומבואר בהגהת ש"ע סי' רס"ה סעיף ד' כשחזר על ציצין המעכבין הפריעה חוזר ומברך שהרי ביבמות ע"א ע"ב יליף פריעה משוב ומל את בני ישראל ש"מ דשייך על פריעה נמי לשון מילה ושפיר מברך על המילה עכ"ל וכתב עוד שם אבל לעולם פריעה נמי איקרי מילה ושייך שפיר על המילה וכן ברכת להכניסו בבריתו של אברהם אבינו נמי יברך על ציצין המעכבים הפריעה עכ"ל הזהב והבאתי ראיה מדברי הש"ך סי' רס"ה סע"ק א' ועיין בפת"ת בשם חמודי דניאל דהמוהל

צריך לכוין להוציא הפורע ופורע צריך לכוין על ברכתו ולא שמענו אם לא כיון שהפורע יברך אשר ציונו על הפריעה דאם היה כן היה מסתבר שלא לכוין לצאת שיברך כל אחד אלא פשיטא דמל ולא פרע כאילו לא מל וא"כ בפריעה נגמר מצות מילה ואם לא כיון הפורע מברך אשר ציונו על המילה וכן החליט אדמ"ו ז"ל בסי' רמ"ט ביו"ד בד"ה וטעמא וז"ל ומברכין על ציצין המעכבים הפריעה ברכת על המילה וזה ברור לפע"ד עכ"ל הזהב וחלילה לעשות בהיפך דברי הכותב בידים רפות עם ברכת יו"ט ועיין בספרי מ"ח ח"ר סי' ק"ג בענין זה:

סימן ז

שלום רב וכ"ט להרבני המופלג העוסק בחקי חרב כמו"ה ר' יצחק קנאפלער נ"י בק"ק קאלוב יע"א. אחד"ש מכתבו עם שאלתו קבלתי היום ולאשר ביקש להשיב לו מיד אעשה כן שלא לעכב להשוחט כלל. שאלה בשוחט שרגיל לבדוק סכינו באצבע השלישי הגדול שבאצבעותיו ונתחב לו קוץ תחת צפרנו ולעת מרפא אינו בכו טוב לבדיקת הסכין אם מותר לבדוק סכינו באחד משאר אצבעותיו שאינו רגיל בהם לבדוק סכינו מי אמרי' דיש חילוק בענין הרגשה בין אצבע לאצבע או אין חילוק כלל. תשובה דבר זה אם צריך להיות בדיקת הסכין באצבע הארוך הובא בלחם הפנים סי' ח"י ס"ק י"ד שדבר שמואל בסי' ר' כתב שאין קפידה ופקפוק לבדוק הסכין באיזה אצבע מהן שירצה וירגיש בו הפגימה כי לא הורו לנו אם יהי' בזרת כ"א אבישרא וטופרא ובג' רוחות הג"ה ובעלי חוקרי הטבע אומרים כי מחכמת הצורה באדם הי' שנבראו בו ה' אצבעות ביד להיות משרתים לחמשת החושים כל אצבע ואצבע משרת לחוש שלו הגודל לקנח הפה האצבע לנחירים ואמה לחוש המישוש למשמש בכל חלקי הגוף בהיות ארוך מכולם קמיצה מקנח העין וזרת הוא הקטן שבכולם לקנח האוזן ומחכמת הטבע שכל אצבע הולך לחוש שלו בכוונה הובא בשולחן ארבע הג"ה ומה"ט נ"ל דאין לבדוק הי"ב בדיקות הסכין אלא באמה הוא האצבע הארוך שהוא משמש לחוש המישוש בודאי ירגיש הפגימה בזה יותר מכל שארי ד' אצבעות מצד הטבע הנ"ל וק"ל ע"כ הג"ה עכ"ל בלחם הפנים ומצאתי בשמלה חדשה סי' ח"י באות ז' שכ' וז"ל וגם אין קפידה באיזה אצבע בודק עכ"ל ובתב"ש שם ס"ק ט"ו כ' וז"ל באיזה אצבע כ"מ מסתימת לשון הגמ' ופוסקים וכ"ה בהדיא בתשו' דבר שמואל הביאו בס' לחה"פ ועוד כתב דעת עצמו שיש לבדוק דווקא באמה שכן עיקר הרגשה ואין לחוש לזה ואין נוהגים כן עכ"ל והנה דעת לחה"פ הוא רק לכתחילה אין לבדוק אלא באמה וע"ז כתב התבו"ש ואין נוהגין כן אבל להיות עיכוב אם אינו יכול לבדוק באמה שלא יהי' מהני בדיקת שאר אצבעות לא עלה על דעת לחה"פ

שיהי' עיכב בדבר כמובן ודוק וא"כ לא ודעתי מה עלה על דעתו לחלק בין אצבע לאצבע לפסול אותו שוחט מבדיקת הסכין. ואולי הי' לחקור כי ראיתי ביד אפרים יו"ד סי' ח"י בד"ה צפורן שכתב דכל שוחט בודק באצבע אשר מרגיש בו הרגשה ביתר שאת וא"כ הך שוחט ששחט באצבע השלישי הגדול שבאצבעות א"כ עכ"ח שהרגיש בו ההרגשה ביותר ועכשיו שהוכה האצבע הנ"ל יש לחוש שאין לו הרגשה טוב ביתר האצבעות ויבוא מכשול מזה. אך גם זה אינו בודאי יש לו הרגשה שוה בכל האצבעות רק רוב שוחטים בודקים באצבע השלישי כי לכתחילה חוששין לחומרת לחה"פ אבל באמת אם א"א לבדוק באצבע ג' מרגיש בטוב בשאר אצבעות והא ראי' דבודק סכין ונותן לשוחט לנסיון ולא מצא אחריו פגימה הוא האות שמרגיש היטב בשאר אצבעות ודוק. ומה שהביא מעלתו נ"י מתוס' מנחות דף ל"ה ע"ב שאצבע צרדה הוא דווקא האצבע הארוך שמשמיע קול אין לו הבנה הכי דומה להשמיע קול שהוא כח גופניות להרגשת פגימה שתלי' בחוש ושכל עיין פלתי ה' שחיטה וק"ל ע"כ נראה לי לדינא שהשוחט הנ"ל ילך לשוחט מומחה והוא יפגום שני חלפים בפגימות דקות ואם השוחט ירגיש בהם לית מקום לחוש עליו כלל כנלע"ד בעזה"י:

סימן ח

שפעת ברכות יעטה מורה על ראש הרבני העוסק בהלכות במלאכת שמים כבוד הרבני המופלג מהו' אהרן ווייס נ"י. שאלה אשר אירע לו בימי חורף ששחט אצל עשירי עם בחצר וירא לנפשו שמחמת הקור לא ירגיש בפגימה דקה והלך לחדר שהוחם לבדוק הסכין אחר השחיטה ולצאת אח"כ להחצר בעבור לכסות הדם ולא מצא הדם כי כלבי החצר לקקו הדם ונתבטל ממצות כיסוי הדם על כן חלקו אמרה נפשו שטוב מזה לסמוך על הרוב שהסכין לא נפגם ולכסות מיד אחר השחיטה טרם שיבדוק הסכין אחר השחיטה והגם שמוזכר בש"ע לבדוק מקודם שיכסה את הדם היינו אם אפשר לעשות כן אבל כיון שבא עי"כ לביטול המצות עשה של הכיסוי אז טוב לסמוך על הרוב שלא נמצא פגימה בסכין ולכסות מיד טרם שיבדוק הסכין ושאל את פי אם מותר לעשות כן. תשובה הגם כי הזמן קצר והמלאכה מרובה לברר שאין רשאי לשוחט לעשות כן ובעבור כן חשתי ולא התמהמהתי להשיב היום מיד שאני איני מסכים בדבר ואשר יתן ד' בפי אשמור לדבר בעזה"י. הנה המחבר בסי' ח"י כתב וז"ל השוחט בסכין בדוקה ונמצאת פגימה (ואפי' מן הצד) הר"ז נבילה עכ"ל וכתב הש"ך בס"ק א' וז"ל פירש ספק נבילה עכ"ל ובפרמ"ג שם הביא דעת הגהת אלפסי דהוה ודאי נבילה וביאר שם טעם הרמב"ם בפ"א מהל' שחיטה דפסק דהוה ס' נבילה וז"ל הנה מ"ש בפ"א הכ"ד דהוה רק ספק י"ל

ודאי כן דלא הוי ודאי דבכל דוכתי קי"ל חזקה דהשתא ליתא נגד חזקה דמעיקרא כ"א היכא דחסר ואתאי כמו מקוה ומשו"ה לא הוה בסכין תרתי במקום חדא אלא דקשיא בלאו הכי אמאי אפי' נאבד הסכין דכשירה הא אוקי חזקה דסכין להדי חזקה דבהמה והוה ספק השקול מיהת וע"כ לומר כמ"ש הרא"ש ז"ל דחזקה דבהמה איתרע דהרי שחוטה לפניך וחזקה דסכין לא איתרע וגם אין דרך הסכין להפגים בחתיכת סימנים משא"כ אם רואים שנפגם ואיכא למימר במיעוט בתרא הרי איתרע ג"כ עכ"פ חזקה דסכין דמעיקרא והוה תו חזקה להדי חזקה ומשו"ה הוה ספק השקול ולא ודאי עכ"ל. ולכאורה לפום רהיטא דבריו נפלאים דהלא עכ"פ יש מיעוט שהסכין נפגם בשחיטת הסימנים דאל"כ למה תקנו כלל לבדוק הסכין אחר השחיטה וע"כ דמיעוט שכיח הוא דנפגם הסכין בשחיטה וא"כ עדיין קשה הקו' הא היתה לבהמה חזקת איסור וודאי ומחזקת הסכין נשאר רק רוב שעפ"י רוב נשאר חזקת הסכין ומיעוט יש שהולך חזקת הסכין ונימא סמוך מיעוט סכינים שנפגמו בשחיטה לחזקת איסור דבהמה והוה ספק השקול ויהי' אסור מדאורייתא. אמנם עמוקים דבריו בעזה"י שע"י שיש רוב שנשאר הסכין בחזקת קמא בלי פגומה ממילא איתרע חזקת בהמה יען שהשוחט עשה מעשה לסלק חזקת איסור שעפ"י רוב נשארו הסכינים בחזקת שלימים ועיין תוס' כתובות דף כ"ו כיון שעשה מעשה קידושין איתרע חזקת פנויה הגם שיש ספק אי נפלו קרוב לו או קרוב לה) אבל חתיכת סימנים לא הוה מעשה המסלק שלימות הסכין דאין דרך הסכין להיות נפגום ע"י חתיכות סימנים א"כ לא עשה השוחט בשחיטתו מעשה לסלק חזקת הסכין וא"כ הבהמה איתרע דהרי שחוטה לפניך שעל ידי הרוב שנשאר הסכין בחזקתו הרי שחוטה לפניך והסכין לא איתרע דאין דרך להסכין להיות נפגם בחתיכת סימנים דנימא דנעשה מעשה לסלק חזקתו ולכן כשר בנאבד הסכין דעפ"י הרוב של הסכין סילוק השוחט החזקת איסור הבהמה ואעפ"י חזקת איסור של בהמה לא סליק השוחט חזקת שלימות של הסכין והבן זה מאוד. אך כ"ז אם נאבד הסכין דסמכו חכמים על רוב סכינים שלא נפגמו אבל אם איתא לסכין אז אמרו חכמים דצריך בדיקה מן הדין דכלל גדול רוב נגד חזקה צריך בירור היכא דאיכא לברורי עיין במג"א סי' תל"ז ובדג"מ שהעיר במג"א סי' ח' וכבר ביאר אדמ"ו הגאון בחת"ס יו"ד סי' קע"ה בד"ה בהא דרוב נגד חזקה צריך בירור כגון רוב מצוין מומחים נגד חזקת איסור דבהמה או רוב בודקים בתיהם נגד חזקת חמץ של הבית צריך בירור אבל רוב בהמות כשירות דליכא חזקה כנגד לא צריך בירור וחזקה דגרע מרוב הגם דליכא חזקה מתנגד צריך בירור יעו"ש דפח"ח אמת לאמיתו של תורה ועל כן אם הסכין לפנינו אמרי' סמוך מיעוטא דסכינים

דפגומים לחזקת איסור והוה מחצה על מחצה ואסור מן הדין לאכול הבשר ואז עדיין הדם אינו מחויב בכיסוי דלא מקרי' בו אשר יאכל ועיין בב"ח סי' ח"י ס"ק א' ואסור לברך על הכיסוי טרם שבדק הסכין ודוק. וראי' לדברי מצאתי בדברי ט"ז בסי' ח"י ס"ק י' שתירץ סתירת הש"ע וכתב וז"ל ובאמת הכל ניחא דודאי בכל התורה אנו הולכים אחר החזקה אלא א"כ הדבר לפנינו לבודקה אז לא סמכי' אחזקה כמ"ש המרדכי ריש חולין בשם הר"י הלוי לענין רוב מצוין אצל שחיטה מומחין הן דבאם הוא לפנינו אין סומכין על הרוב וכן הוא כאן בסכין דכל שהוא לפנינו חייבים אנו לבודקה וכ"כ הר"ן הדיא כדברים האלה בפ"ק דחולין וע"כ כל שלא בדקה אזלה לי' חזקת סכין שהי' יפה בשעת שחיטה שבודקה קודם מ"מ חייב עכשיו לבודקה שנית מש"ה דבהאי סעיף ט"ו שלא נאבד הסכין ממילא חייב לבודקה וכל שלא בודקה אין לו חזקה טובא ולא הי' לו שעת הכושר שום פעם עדיין אלו בא לשאול קודם שנולד ספק זה של עכשיו שנמצא פגום לא היינו מורין לו היתר ואין כאן שייך זמן להיתר ע"כ יש להחמיר מספק כאלו אין כאן חזקה עכ"ל הזהב הרי מפורש יוצא אם הסכין בעולם אז נחשב בעינינו כאלו לא הי' חזקה לסכין וספיקא אסור ודוק. ועתה אבוא לדברו מעלתו נ"י שרצה לדמות לדברי צמח צדק שמתיר לכסות טרם שיוציא הושט של אווזות הנלעטות לפני חכם פן לא יודיעו לשוחט ויתבטל ממצות כיסוי וה"ה כאן שיוכל לבוא לידי ביטול כיסוי שהכלבים ילקקו את הדם על כן טוב לכסות מיד עכ"ד בקיצר. ולפמ"ש לא דמי דשאני התם כיון דבדק השוחט הסכין אז נשחטה בחזקת היתר עומדת הגם אפי' אי אמרי' כשיטת האוסרים אם נאבד הושט היינו מטעם קנס או מטעם דשכיח טריפות בושט דהרבה דינים מכח ספיקות ומכח חומרת או מכח ספק בקיאות חיישינן על מיעוט המצוי ועכ"פ אסור לאכול האוזים מכח מיעוט השכיח עכ"פ מכח חומרות וספיקות והעלם ידיעות הדין הלכה עם מי (ועיין בשאגת אריה סי' ס"ד בשחיטות ביו"ט) אבל עכ"פ רוב כשירות עפ"י תורה וקרינן ביה אשר יאכל את בשרו ושפך וכיסה אבל כאן אם הסכין לפנינו אז מצרפין מיעוט פגום לחזקת איסור שאינו זבוח ואסור לברך על הכיסוי דשאני ושט הגם דשכיח בי' טריפות כמו בריאה עכ"פ חזקת איסור לא הוי כאן מעולם דנימא סמוך מיעוט לחזקת איסור ודוק. והגם דיש מן אחרונים דסוברים דספק ניקב הושט הוה ספק בשחיטה כבר בררתי בעזה"י במקו"א היינו אם הספק הוא שמא במקום השחיטה הי' הנקב אבל אם מקום השחיטה הי' נקי ורק בשאר ושט יש ספק נקב אז לא הוה ספק בשחיטה דאם שחט במקום נקב אז לא הלך החיות בשחיטה דחסר מקצת מן השחיטה אבל בשאר מקומות אם נקב לא חסר משחיטה ולחוש שיהי' ניכר

ע"י נקב רחב שנשחט במקום נקב לא שכיח ועל כן רק בושט התיר הצ"צ אבל קודם בדיקת הסכין יש ספק בשחיטה ואסור לכסות בברכה ובפרט דקצו"ח בש"ש וחות דעת בסי' ק"י ואמוז"ל חת"ס ביו"ד סי' ל"ג הסכימו דלא הוה ספק בשחיטה ע"י נקב וחולקים על הפלתי סי' ל"ג ודוק. ועיינתי בצמח צדק סי' קט"ו שסיים וז"ל אבל אוזות אעפ"י דתחיבת הקוץ מצויות בהם מ"מ הטריפות אין מצויות כ"כ דהרבה נמצא כשרות ע"י בדיקה לכך אין להחמיר שלא לכסות מיד אע"ג דהחמירו בהו לבדוק את הושט מ"מ לא החמירו להשהות הכיסוי עד אחר בדיקת הושט כיון שאין הטריפות מצויות בהם כל כך וסמכי' ארובא ומכסים מיד אחר השחיטה גם זה נכון עכ"ל הרי שהחליט הצ"צ לאסור לכסות קודם בדיקות הריאה ובושט מקיל שהתם שהחמירו לבדוק הושט הנלעטות לא החמירו על הכיסוי אבל בדיקת הסכין אחר השחיטה הוא הדין ולא שהחמירו חכז"ל א"כ פשיטא דאסור לכסות מקודם ודוק. ויש לי עוד הערה דשאני בושט דעכ"פ טהרה מידי נבילה דהגם דהיתה בחיים בחזקת איסור אכילה אבל לענין טומאה לא הי' כאן חזקת איסור ומספק לא נחית טומאה ולחוש שמא יהי' נקב במקום השחיטה עיין בפלתי סי' ד' אבל ספק פגימה בשחיטה הוה ספק נבילה וגם טומאה עיין ש"ך סי' נ"ג ותב"ש ופלתי שם וא"כ יש דעת מהרש"ל הובא בט"ז ונקה"כ סי' כ"ח והוא להחמיר שלא לצאת מן דין הש"ע ח"ו וקצרתי בזה כי תליא בפלוגתת הגאונים שרמזתי למעלה בד"ה והגם ודוק. ולדעתי לבדוק מיד שאם יש פגימה גדולה ירגיש שם ואח"כ לברך ולבוא החדרה ולבדוק שנית אולי יש פגימה דקה מן הדקה ואז כיון שבדק ולא הרגיש אז בודאי נשאר מיעוטא דמעוטא אשר אין לצרף עם חזקת איסור דנאמר רוב פגימות הנעשים ע"ו עור או במפרקת מרגיש מיד ולא חיישי' דלמא ירגיש אח"כ פגימה דקה מן הדקה כנלענ"ד. והי' בדעתי להאריך במה שבארתי במקו"א דרוב וחזקה מהני אם לא ידענו שנצרך לברר אח"כ למשל אם אוכלים עפ"י רוב בהמות כשירות או עפ"י רוב מומחים לא ידענו אם נבוא אח"כ לידי בירור אבל במקום דידענו שצריך לעמוד על הבירור לא נסמוך על הרוב או החזקה מיד בשום דבר דהא עכ"ח נעשה אח"כ בירור משורת הדין וא"כ ה"ה כאן שעכ"ח השוחט צריך לבדוק אח"כ הסכין מדין תורה איך יסמוך מתחילה על הרוב אבל הדברים ארוכים ואכ"מ דברי הטרוד המשיב להנוגע לדינא לאסור ועל אשר פלפל על ספרי אין פנאי כעת הד"ש:

סימן ט

שאלה אשה אחת אשר דרכה לבשל בבית עשירים על סעודות גדולות סעודות מצוה כנהוג ואירע שבשלה על חתונה גדולה אשר הי' יותר מעשרים אוזות הפטומות ולא

בדקה חלקי הוושט הנשאר אצל הראש וכבר נתבשלו ונצלו האוזות אי יש לחוש פן הי' איזה טריפות בוושט הנשאר או נימא בדיעבד אין לחוש להחזיק איסור שאפי' בעל נפש לא צריך למנוע מלאכול לצער את בעל החתונה. תשובה ראש המדברים בענין זה הוא בשו"ת מהר"ם לובלין בסי' כ"א האריך לחקור שאפילו האוסרים בנאבדה הריאה יען ששכיח בריאה כמה מיני טריפות אבל בוושט דליכא חשש רק שמא ניקב בהלעטה איו מחמירין לאסור בדיעבד ומכ"ש אם נבדוק הוושט רק מה שלמעלה לא נבדוק שיש להכשיר וכ' וז"ל שאין כאן חשש כל כך לכ"ע שינקב או יעקר הוושט למעלה ממקום השחיטה ע"י ההלעטה עכ"ל והאריך עוד שאפי' במקומות שנהגו לאסור אם לא נבדוק הוושט גם למעלה אעפי"כ אין לאסור וכ' וז"ל הואיל וכן הוא כמו שהוכחנו למעלה שמצד הדין אין כאן חשש איסור כלל ובודאי לא היתה תקנה כ"א להצריך לבדוק לכתחילה או לאסור להעובר בפשיעה אבל בענין אחר אינו אסור בדיעבד עכ"ל א"כ בנידן שאלתינו דהעשיר לקח אשה המוחזקת בכשרות להכין צרכי סעודה לו יהיה שהיא פשעה בזה שלא בדקה חלקי הוושט הנשארים אצל הראש לא שייך למיקנס להבעה"ב בעבורה וסמכינן על הדין דאין לחוש שמא היה שם טריפות ודוק. אך כפי אשר העיר הצ"צ סי' י"ז דאם לועטין בשבולת שועל אשר צריכין לדחוק באצבע שאל"כ העוף יפזר את הזרעונים א"כ שכיח גם בראש הוושט טריפות בכל אורך הוושט אבל במקום דלועטין בלחמים ענולים דנופל מעצמו אז בראש לא שכיח טריפות דאין דוחקין באצבע לבית הבליעה יעו"ש וא"כ בזמנינו דלועטין בקוקריץ דדוחקין ג"כ באצבע לתוך בית הבליעה ג"כ יש לחוש וצע"ג. וראיתי בפתחי תשובה בסי' ל"ג אות ח' שהביא שהגאון מהר"ז מרגליות האריך כדעת מהר"ם לובלין כי הגם דשכיח רעיתות בוושט אבל רוב מהם אינם נטרפות אבל בריאה שכיח מיעוט טריפות ואין הספר נמצא בידי לעיין בו אבל כן הוא האמת בנלעטין בקוקריץ שכיח רעיתות אבל רוב מהם אין בהם כדי להטריף אבל בריאה שכיח טריפות והוא ג"כ נכלל בדברו מהר"ם לובלין יען שיש בריאה כמה מיני טריפות לכן יתקבץ מיעוט טריפות אבל בוושט אין בו רק ניקב ע"י הלעטה ושכיח רעיתות אבל לא שכיח טריפות ודוק. ואוסף לבאר להקל באשר שמעתי הערה נאה מבני הצעיר הב' המשכיל משה דוד נ"י שאמר שנראה לו להקל בסברא דהא בכל מקום אזלי' בתר רובא דהא לא בדקי' אחר ח"י טריפות רק יען דשכיח ע"י הלעטה נקב צריכין לבדוק דיש כאן דבר הוא הלעטה המכחיש כח הרוב וכל זה אם לא נבדוק אפי' רוב הוושט חיישי' אלו הי' בודקין היינו מוצאים בו טריפות אבל אם נבדוק רוב הוושט אשר הי' מחובר בגוף האווזא ולא ראינו בו טריפות אז אזלינן בתר

רובא הלא באווזא זו היה רוב הוושט כשר מהכ"ת לחוש על מיעוט הנשאר אצל הראש שהי' עליו טריפות למה לא ניזל בתר הרוב הלא בדקנו רוב הוושט הנלעט וראינו שלא יצא ע"ו הלעטה מרוב כשירות אשר בעולם ולמה ניחוש שבמיעוט הנשאר מן הוושט יש דבר אשר יורה באצבע שיצא מהרוב עכ"ד דפח"ח. ובודאי אין די בהערות בני נ"י להתיר שלא לבדוק כלל מה שנשאר אצל הראש דהא מתחילה נכנס כל הוושט בספק איסור וצריך לבדוק הכל דאל"כ הכי נאמר דדי לכתחילה שיבדוק הבודק במשמוש היד רק רוב הריאה ונאמר אח"כ דניזל בתר רוב דהך ריאה אלא פשיטא דמאי אולמי הך חלק ריאה משאר חלקים וצריך לבדוק כל הריאה ה"ה צריך לבדוק כל הוושט ודוק. וכן הוא הסברא דצריך לבדוק הכל הגם דבשאר רוב לא אמרינן היכא דאיכא לברורי מבררינן היינו דלא צריך להתחיל לבדוק דמכח הרוב אמרי' דלא חל הבדיקה עליו לחיוב אבל אם כבר צריך לבדוק אז בודאי אמרי' דצריך לגמור בכל חלקיו אפי' מיעוט אחרון מכח דנכנס בחיוב דאיכא לברורי אין רשאי להפסיק עד שיברר הכל כי הלא כולו נכנס בחיוב בדיקה אבל אם נאבד המיעוט בלא בדיקה שפיר אמרי' אם בדק רוב הריאה והיתה יפה וטרם שנגמר בדיקת המיעוט הי' נאבד הריאה באמת והי' כ"ע מודים דכשר אפי' בריאה דשכיח טריפות ומכ"ש בוושט דשכיח רק רעיתות דניקב ודוק. ודוגמה לדין זה נ"ל מבדיקות ריאה גופא שעיקר חיוב בדיקה הוא מחמת סרכות דשכיח וכיון שהצריכו חכז"ל בדיקה צריך לבדוק גם אי לא נתחלפו האונות או לא נמצא אטום או מראה וכדומה דכיון דנחית לבדיקה צריך לברר הכל בדיקה יפה וכן אם לא נבדוק רק מהסרכות או הבודק לא הבין רק בדיקות סרכות מהני בדיעבד דשוב הוה הבהמה כמו גדיים וטלאים עי' בתב"ש סי' ל"ט סעיף ב' וסעיף ד' ועיין בפרמ"ג בפתיחה לה' טריפות וה"ה נ"ל אם בדק רוב ריאה ונאבד דכשר לכ"ע. וחשבתי להביא ראיה מט"ז יו"ד סי' ל"ט ס"ק כ"ב על סתירת ש"ע שם סעיף ט"ז וסעיף י"ז על סעיף ב' דפסק בנאבדה הריאה צריך הפס"מ וכאן לא צריך הפס"מ ותי' וז"ל דודאי אמרי' נשחטה הותרה והוה כזאב שנטל בני מעים וכו' והא דלא מהני לקצת גדולים לומר כן בריאה שנאבדה רסי' זה הוא משום הסרכות מצויות בבהמות וכל הריאה הוא בחזקה זו ואמרי' אילו היתה בפנינו שמא היינו מוצאים בו סרכות שיותר מצוי שנמצא סרכות ממה שלא נמצא וסרכות אוסרות ברוב ריאה זולת מקומות מעוטים שמותר דהיינו כסדרן ע"כ חשו שמא יש סרכות ברובא של ריאה משא"כ כאן בב' הסעיפים ובסעיף ה' דהכל רואים שריאה זו יפה היא כולה רק שבמקום אחד נסתפק בה בזה אם הוא אסורה או לא ודאי לא אמרי' דסרכה אסורה מצוי טפי במקום הזה מסרכא שאינה אסורה ואין שום ריעותא לאיסור

דהיינו לומר שהיתה שלא כסדרן טפי ממה שנאמר שהיתה כסדרן וכן בכל הדומה לזה שיש ספק לפנינו שני הצדדים שוים פשיטא שאמרי' בזה נשחטה הותרה עכ"ל הרי שחידש הט"ז הגם אם נאבד הריאה טריפה ה"מ אם לא נבדק הריאה כלל חיישי' על המיעוט דשכיח סרכות בריאה ורוב סרכות טריפה דהמה שלא כסדרן אבל אם בדקנו רוב הריאה והיתה יפה ורק במקום אחד יש ספק אז לא אמרי' להחמיר דניחוש דהי' כאן במקום ידוע הנ"ל סרכא שלא כסדרן אלא תלינן דהי' כסדרן ה"ה דלא חיישינן על מיעוט וושט דהי' בו נקב כיון דבדקנו רוב הוושט והיה כולה יפה ודוק. וכי תימא דיש לפלפל דשאני התם דסמך הט"ז על טעם דנשחטה הותרה וזה שייך בריאה אבל בוושט דהוה ספק נבילה חיישי' אפי' על מיעוט וושט כד דייקת לק"מ דשאה"ת דראינו ריעותא של הסרכא ולא נתברר אי הי' כסדר וכשר או שלא כסדר וטריפה א"כ יהי' ספק דאורייתא והוצרך הט"ז לחדש דאמרי' נשחטה הותרה כיון דלא שייך עוד להחמיר מכח סרכות שכיח בריאה אבל כאן בוושט דלא ראינו ריעותא כלל ורוב וושט נבדק ונראה יפה אז אמרי' דאזלינן בתר רובא דוושט אשר בא מכח רוב עופות כשרים הם ולא חיישי' על מיעוט דוושט אשר לא היה נראה ריעותא עכ"פ ודוק. ואוסף עוד כיון דבמקום השחיטה לא נראה שחין או מראה דהא קצה הוושט הי' נבדק ולא נראה בו ריעותא א"כ לא הוה ספק בשחיטה וכבר הבאתי דעת קדושים בזה בספרי מ"ח ח"ב יו"ד סי' ח"י. סוף דבר בנידן דידן דלו יהיה שהי' נמצא ברוב אוזות אחת או שתום שהי' במקצת הוושט טריפות הי' בטל ברוב מה"ת עכ"פ והגם דמדרבנן לא בטל הלא עיקר החשש אינו כמו שבארתי למעלה דהכל רק חומרא שראויה לעשות כן ולבדוק מכח דהתחיל לבדוק ולברר צריך לברר הכל דהא כל הוושט נכנס בחיוב הבדיקה אבל אם לא נבדוק רק רוב כל וושט וושט הכל מותר אפי' בעל נפש לא יחוש יאכלו ענוים וישבעו לשמוח חתן וכלה או סעודת מצוה כנלע"ד ברור בעזה"י:

סימן י

שלום וכל טוב להרבני המופלג שנון וחרוץ כבוד מהו' ר' שמואל מארגענשטערן נ"י בישוב ערדא טעלעק יע"א. שאלה בנידן נאבד הוושט קודם שהביאו ליד המורה ובשביל שראיתי ושמעתי כמה פעמים שמעשה כזה אירע ופסקו לאיסור ובפרט מורי הוראות בישובים קטנים סמכו בדין זה על ספר בית יצחק שכ' בסי' ל"ג וז"ל ה"ה במקום שנוהגים להלעיט בתבואה שקורין קוקוריטץ כיון שיש בהם קצת חידוד דינו כשאר תבואת חדודים וכ"ז בלא הפסד מרובה אבל בהפס"מ איכא צד להקל בנאבד עכ"ל אכן לפי שלא נמצא דין זה מפורש יוצא מפי שאר פוסק אחרון אמרתי אתנפל שאלתי לפני המפורסם

בשער בת ציון לחותך דין לכל חי שיאיר עיני ויחוה לי דעתו עכ"ל. תשובה ראיתי למעלתו נ"י שהעיר להשיב על בית יצחק ששני תשובות בדבר שנראה שם בבית יצחק שהוציא כן מתב"ש סי' ל"ג ובאמת התב"ש כתב וז"ל ואם שכחו ולא בדקו הוושטים נ"ל דאם הולעטה בעיסה בלוסה שיש בה קוצים או בתבואות חדודים אין להקל כלל דמאן יימר דבכה"ג רובא להכשיר אימר רובו לינקב והו"ל כהלעיטה חילתות דמנקבא למעייני' והא אפי' בסתם הלעטה כתב רמ"א דשכיחא טפי מסרכות הריאה עכ"ל וא"כ שני תשובות בדבר (א) דהתב"ש כתב רק בשכחו ולא בדקו וושטין שם שייך קנס דמה הועילו חכמים בתקנתן כמו בריאה יען דיוכל לבדוק מיד והמתין עד שנאבד קנסי' ה"ה בשכחו לבדוק הוושטין קנסי' אבל אם הניח הוושט לשלוח לבעל הוראה ונאבד לא שייך קנס דמה הועיל אם לא יוכל להזהר עד שנאבד בינתים (ב) התב"ש מחמיר בתבואת חדודים דמאן יימר דלא הוה רובו לנקוב אבל בקוקורטץ אשר בעינינו רואין שרובו להכשיר דרוב וושטין מאווזות שנלעטין בקוקוריטץ אין בהם ריעותא בעולם א"כ יש ס"ס להכשיר מאן יימר אי קוקוריטץ הוה בכלל תבואות חדודים ואת"ל דהווין בכלל מי יימר שהיא ריעותא על הוושט הלא רוב וושטין שנלעטין בקוקוריטץ ליכא ריעותא המטרפת עכ"ד יפה העיר שבתב"ש לא נזכר נאבדו א"כ מה שהזכיר הבית יצחק בשם תב"ש אם שכחו או נאבדו הוושט הוא שלא בדקדוק. אך האמת עד לעצמו התבו"ש לא דבר מקנס אלא דינא קאמר דכתב מי יימר בכה"ג רובא להכשיר אימר רובא לינקב ועוד דמדמה כהלעיטה חלתית דמנקב למעייני' הוא דין מפורש בסי' נ"א מגמ' שהוא טריפה מדאורייתא ולא ידעתי איך עלה על דעת מעלתו שהתב"ש דבר מקנס ולהבדיל בין שכחו או נאבדו הגם שבית יצחק כתב בשם התב"ש נאבדו ולא כתב כן בתב"ש אבל הדין הוא שוה מה לי שכחו או נאבדה בספק טריפות ודוק גם מה שהשיג איך נימא שקוקוריעטץ דומה לתבואות חדודים הא בתבואת הנ"ל כתב התב"ש דרובא לינקב ובקוקריטץ עין בעין נראה שרוב כשירים ג"כ אינו קו' דבית יצחק כתב רק יען שיש ג"כ קצת חידוד דומה לתבואה חדודים ויש להחמיר חוץ בהפ"מ דבתבואות חדודים מחמירים אפי' בהפ"מ ובקוקריטץ דווקא בלא הפסד מרובה מחמירים דשכיח עכ"פ שבא נקב ע"ו הלעטה אבל עכ"פ רוב נלעטין בקוקריטץ כשירים לכן מקילין בהפס"מ ולא שגה ברואה כאשר מעלתו כתב שלא הבין הבית יצחק דברי התב"ש ודוק. אמנם עיקר הדבר שחידש התב"ש הוא פלא בעיני מאוד איך מדמה העלטה בתבואות חדודים להלעטת חילתיה דמנקבא למעיינים דשאני התם משעה שאכלה הבעל חי חילתיה אש בוער בכל בני מעים עד שישרפנה וינקבו המעיים וכל שסופו לנקוב כנקוב דמי דומיא

ארס של דרוסה הגם שארס עדיין בשטח העור מטריפין שממילא יורד ונוקב עד שיהיה נקב מעבר לעבר וגם יתפשט הארס ברוחב ולכן אפי' נמצא טפת ארס בקנה טריפה שיתרחב הארס וכל העומד לשרף כשרוף דמי עיין בטור ובב"י סי' נ"ז בשם רשב"א ורא"ש אפי' בסימנים אם נראה הארס בחוץ טריפה לרא"ש וה"ה בחמימות החילתיה מתחמם בני מעיין עד שישרפו וינקבו וכל העומד לנקוב כנקוב דמי אבל בטריפות הושט כל זמן שלא נקבו השני עורות אין כאן דבר ברור אשר יפעל טריפות דהטריפות הוא בא בסוף כאשר יונקבו כל השני עורות ואטו אם ניקב היום ע"י תבואה חדה עור וחצי לא נקרא שיש כאן דבר אשר יגמר הטריפות והגם דאפשר דיבוא ויעמיק אותו חוד תבואה וינקוב לחוץ ויגרום טריפות הוה ליה כאילו אז ניקב מחדש במחט אבל תבואה ע"י שניקב מאתמול לא בא הנקב היום ועיין בב"י סי' נ"ז בשם רשב"א ת"ה בד"ה וכן אם ניקב וז"ל ונוסחא אחרת מצאתי בת"ה וז"ל וכן אי לא נוקב מבפנים ממש כשירה והענין לומר דספק בנקב בוושט אם אנו רואין שלא עבר הנקב לפנים כשירה כיון שאינו מפולש אבל דרוסה כיון שהאדים מצד אחד אפי' לא עבר לחללו טריפה בק"ו מהאדים בשר כנגד בני מעיין עכ"ל וא"כ יפלא איך מדמה התב"ש הלעטה בתבואת חדודים להלעיטה חילתיה וצע"ג. ונפלא דבריו ביותר עיין בפרמ"ג במשבצות זהב ביו"ד סי' ס' ס"ק א' באכלה בהמה סם המות כשירה בשחיטה וכתב וז"ל ודע דכל הני דחשוב הכא דינם כדין מסוכנת אם אינה יכולה לעמוד ובעי פרכוס ולא דמי לאכלה חלתית דאסורה דניקב בני מעיים ואפי' שחטה מיד דכל העומד לנקוב כנקוב דמי משא"כ באכלה סם המות אף שוודאי תמות אח"כ מכ"מ אין סופה לחסור בגופה דבר מה אלא מה שמזגים שלה יתקלקלו ולאו בכלל טריפה הוא אלא דין מסוכנת יש לה אם נראו בה סימני מסוכנת וצריכה פרכוס הא לא"ה אפי' פרכוס אין צריכה עכ"ל הזהב הרי שברור בחילתיה סופה לנקוב כנקוב דמי ואטו אפי' אם תחוב קוץ בעור וחצי יהי' סופו לנקוב ח"ו מלאמור כן הלא אין כאן ארס וחום אשר יפעל להיות נקובה ואם הקוץ ידחק וינקוב אזי נתחדש דבר המטריף בעולם ואיך מדמה זה לאכלה חילתיה שם כבר בא אל קרבנה אותו דבר אשר ישרף בני מעייה ממילא בלי שום פעולה חדשה ואפי' לא פעל מיד הנקב זמן ממילא בא אשר תנקוב בני מעייה וכל העומד לנקוב כאלו כבר נקוב אבל כאן אטו אותו נקב אשר פעל על חצי עור יפעל נקב על כל העור ומכ"ש הלא לא ידענו אם התחיל התבואה החדשה לנקוב ואטו יען שמונחים בוושט דברים אשר יכולים לינקוב נימא שיהי' כנקוב ח"ו מלומר כן חס מלהזכיר כזאת גדול צערי שלא אוכל להבין דברי גאון ישראל הוא דברי התב"ש בזה. ואוסיף להפליא עליו עיין בה"ג

שהובא בטור סי' מ' במחט דמשתכחא בסמפון הלב ועיין בב"י בפי' בה"ג וכתב הב"י בסוף וז"ל אבל קשה בעיני לאסור מפני שסוף המחט לנקוב עכ"ל הרי אפי' אם בודאי עתיד המחט לנקוב ולראות מן הלב אעפ"כ נתקשה הב"י הכי בשביל זה תהי' היום טריפות הלא אין טריפות חוץ שכבר נתהוה המחלה אשר יוגמר ממילא ולא שתבוא המחט בעתיד ותעשה מעשה נקובה ופר"ח העיר להביא ראיה מקורט של חלתות כבר השיג עליו הפלתי דשמה כבר אכלה והתחיל אש צרבת בכל גופה עד שימות והאריך שם וז"ל מכל הנ"ל נראה דהא דמטרפי' בסופו לנקוב היינו כשמתחיל תיכף חולשה באיברים וכדומה עכ"ל אבל כאן בוושט הכי אם מונחין התבואות חדודים נעשה חולשה להאווז הלא הוא בריא וחזק ואם נחלש תהי' נעשה ע"י ההלעטה בתבואות חדודים חלושה א"כ תהי' כל עוף הנלעט בתבואת חדודים טריפה אפי' אם אין בו ריעותא כלל חס מלהזכיר כזאת דאין כאן דבר אשר ודאי מתחיל לנקוב ואת"ל דינקוב עור אחד או עור וחצי עדיין אין כאן פעולות טריפות אשר יבוא ממילא דרק אם יבוא מחדש הפעולה אשר יפעל הטריפות שינקוב מחדש חצי עור אחרון אז נתהוה ונתחדש מעשה טריפות א"כ איך מדמה התב"ש הלעטת תבואות חדודים להאכילה חילתיה וצע"ג. ונפלאת יותר בעיני דתב"ש כתב על אותן המלעיטים בתבואות חדודים וז"ל מי יימר דכה"ג רובא להכשיר אימר רובא לינקוב והוה כהלעיטה חילתיה דמנקבי למעייני' עכ"ל ולכאורה נפלאת דבריו דמסתפק אם בהם רובא להכשיר נשאל את המלעיטים או נעשה נסיון ונבדק הוושטין ונראה אם יהי' הרוב כשירין או טריפות הלא הנסיון יעיד וגם בלא"ה הלא הי' העולם נוהגין להלעיט בתבואה חדודה ובודקין הוושטין ואטו אם יהי' רואים שרוב אוזות הנלעטים נעשים טריפה לא הי' מלעיטים בו אטו בשוטים עסקינן שילעיטו ליתן או למכור אותם לגוים ואטו ברשעי עסקינן שאותן המלעיטין בתבואות חדודים לא בדקו הוושט חס מלהזכיר על עם בני ישראל שעשו זאת א"כ איך מסתפק התב"ש אי רוב כשירין מהם והוא פלא. והמעיין בלשון תב"ש וראה שלא כתב מאן יימר בכה"ג שרובם כשירים אימר רובם נקובים אלא כתב מאן יימר דכה"ג רובא להכשיר אימר רובא לינקוב היינו שרוב עומדים לנקוב ומדמה כהלעיטה בחילתי' הגם דשוחט מיד ולא נראה בו ריעותא כלל אמרי' אילו הי' עומד עוד חי הי' נעשה המעיים נקובים וה"ה בכאן בתבואות חדודים אימר רובא לינקוב בעתיד כמובן וא"כ לא קשה דנעשה נסיון או שהלא הנסיון כבר בעולם דתב"ש חושש לו יהיה שעדיין לא ניכר הנקיבה בוושט הלא עתיד להיות וג"כ טריפה כמו בחילתיה וא"כ הוא תרי תמיהות נשגבות מאי חקר אם שכחו לבדוק הוושטין יחקור אפי' נבדקו הוושטין ונראה כולם יפה יהיה טריפה ועוד

פלא איך חלילה מדמה התב"ש תבואות חדודים אשר יפעלו לעשות נקבים אם יודחקו בעורות הוושט בעומק עד שיעשו נקב מפולש לדין אכלה חילתיה שכבר אכלה והוצית האש במעיינה עד שאש היא עד אבדון שישרפו מעיה ממילא דהוה כמו ארס שמחלחל ויורד דשם התחיל הטריפות רק שלא נגמר וכל העומד לשרוף כשרוף דמי וצע"ג. ויותר מזה אני תמה על התב"ש הלא הוא בעצמו בסי' מ' בד"ה וכן כתב על הפר"ח שמביא ראי' מחילתית כנגד הב"י דנתקשה למה יהי' טריפה על העתיד לינקוב וכתב התב"ש וז"ל ובאמת לאו ראיה היא כלל דמאן נימא לן דחילתית לא מינקבה מיד כי בא אל קרבנה ואינו ניכר ע"י בדיקה ועי"ל דהחילתית בטבעו מחליש מיד הבני מעיים ומעותדים לנקוב כמ"ש בגמ' דף נ"ט דמשלח משכיה ועיין רש"י שם תדע דכולהו חווי' ברייתא קוצים אכלי' ומוכח התם דאכלי' אפי' חדים ומ"מ לא אסרי' להו ולא מנקבו מעיין כמו חילתית אלא שהחילתית גורם להן חולה המחלישן וה"ל כהאדים בשר נגד בני מעיים דאמרינן כיון שהתחיל החולי אפי' שחטה מיד טריפה כמ"ש הרשב"א בתשובה סי' תקמ"ו וכ"מ ממה שאסר הב"י בהמות שאוכלים עלים שקורין כלך ועיין תשובת מבי"ט ח"א סי' קנ"ו אבל בדליכא חולי כלל אין סברה להטריף על העתידים עכ"ל והאריך עוד דליכא טריפה על העתיד כ"א כשהתחיל חולי המטריפה יעו"ש וא"כ הביא התב"ש בעצמו ראיה דכל חווי' אכלו קוצים חדים ומ"מ לא אסרי' דמנקבי בני מעייהו יען דחילתית הוא גורם חולי ומחליש וא"כ מכ"ש בתבואות חדים דלא דמי לחילתית וצע"ג (ועיי' במשבצות זהב בסי' מ' בהבנת ט"ז בפי' בה"ג ומה שמביא בשם הלבוש והעיר דלא אמרי' בקוץ עתיד לנקוב כנקוב דמי). וגם כבר הערותי בספרי מ"ח ח"ב יו"ד סי' טוב שדברי תב"ש הנ"ל נפלאים אי רובא לנקוב איך שוחטין אותן ביו"ט ולא חיישי' על חילול יו"ט ויותר קשה איך שחט השוחט אותה לבדה ומברך על השחיטה ועל הכיסוי עיין סי' כ"ח אם יש ריעותא מברך אח"כ ומי שמע משום גאון לאסור לשוחט שלא לברך על אווזא שנלעטת בתבואות חדים או קוקריטץ וחקרתי שם שבוודאי גם הנלעטים בתבואות חדים רובם כשירים עפ"י דין תורה רק מכח שנתמעטו הלבבות ויש כמה ספיקות וכמה חקירות וכמה חומרות מכח זה נתהוה דלמא יש רוב טריפות לענין אם נאבד או לא בדק הוושט מחמירים דאיכא רוב שאלות אשר אנו מטריפין עכ"פ ואיך נקיל אם לא נבדוק הוושט יעו"ש אבל כפי אשר מדמה לחילתיה משמע שדן על טריפות דאורייתא וא"כ הדרה הקו' לדוכתא איך שוחט השוחט אווזים כזאת בברכה ומכסה בברכה אי יש חשש שרובם המה טריפות וא"כ כל דפריש מרובא קפריש ולו יהי' מחצה על מחצה איכא לאו דלא תשא דהא כלל גדול ספק ברכה להקל שלא לברך ועיין במג"א ועיין בש"ך יו"ד סי' כ"ח א"כ דברי התב"ש

נפלאים כעת בעיני. כל זה גליתי להודיע צערי שדברי תב"ש אפי' בתבואות חדודים נפלאים לא ידעתי לפתור אותם שיהיה הדברים ברור כאחותך שאסורה לך כי השכל גוזר שגם בתבואות חדודים אין כאן חשש דאורייתא רק חומרא דשכיח ע"י הלעטה טריפות וצריכין לבדוק אם אפשר אבל מנ"ל להחמיר בנאבד באונס אבל אין אני אדון בדבר להתיר ח"ו. אך בהלעטה בקוקריטץ אשר נודע שאין בהם חדודים רק במקצת וגם אין עוקץ גרגר אחד דומה לחבירו ולא דמי לתבואות חדודים שכל הגרגרים דקים וכיון שהתחיל לנקוב נקל הוא לנקוב עוד משא"כ בקוקריטץ כל הגרגר עב ועגול רק בסוף נמצא קצת עוקץ והוא קטן מאוד מהכ"ת לעשות חששות וחומרות הלא הי' לגוף העוף חזקת שלימות וחזקת כשרות שרוב בעלי חיים אין וושטן ניקב (ועיין פלתי סי' נ' היכא דלא נולד ריעותא מחיים לו יהיה שכשירות וטריפות כי הדדי נינהו אוקמי אחזקת כשרות יעו"ש בדברי הרמ"א) ואלו הי' שוחט עוף זה קודם העלטה לא היה צריך לבדוק הוושט כלל וע"י הלעטה אנו חוששים לבדוק דשכיח שיצא מן מעשה הלעטה ריעותא אבל נשאר הגוף בחזקת קמא חזקת שלימות חזקת בריאת הגוף בצירוף רוב עופות נלעטים נבדקים והם כשירים ועיין תב"ש סי' כ"ט ספק אם אכלה חילתית אוקמי אחזקת כשרות אבל אכלה דבר שספק אם ניקב לא שייך אוקמי אחזקה דאטו משום חזקת כשרות לא יהיה דבר זה נוקב והוה כספיקא דדינא יעו"ש דפח"ח וא"כ בנידן אי יש ספק אם פגעו קוצים בוושט והתחילו לנקוב או לא הוה כאלו ספק אכלה חילתית ועוד טוב משם דלו יהיה דאכלה קוצים ספק אם נקבו כלל ואת"ל דנקבו דלמא לא שני עורות אבל שם את"ל דאכלה חילתית אז נגמר הטריפות ועיין בפרי תואר באכלה חילתית ועיין בנקה"כ סי' מ"ט דאטו כל הקוצים הבאים בתוך הוושט מנקבים יוכל להיות שע"י דחיקת האצבע גרם בגרגרים נקיבה וא"כ נשארו חזקת שלימות וחזקת כשרות ורוב דאין כאן התחלת טריפה אפי' ומי יחוש בזה על איסור להפסיד ממון ישראל (חוץ מי שמשליך בשאט נפש הוושט דגזרו כמו אם משליך הריאה שהוא ע"י פשיעתו גורם שיאבד הריאה או הוושט) ולאסור האווזא חינם בלי יסוד כלל. אמנם ראיתי מבעלי הוראות אם בא לפניהם שאלה זו שנאבד הוושט קודם שהובא למורה שואלים את האשה אם לא ראתה על הוושט שום העפט או קנאפערל או שחין וכדומה איזה ריעותא אם תשיב שראתה אז מחמירין דהא אמרה שמצאה ריעותא והי' צריך בדיקה מן הדין וכיון דאי אפשר לבדוק מטרפין את העוף דהא איתרע מחיים עכ"פ דנראה עליו ריעותא ובנלעטים שכיח שאותן וושטן שיש עליהן רעיתות יהי' טריפה ואוסרין אותו דהא אפשר לבדוק ולברר אבל אם האשה משיבה שלא הסתכלה על הוושט ולא ידעה אי הי' עליו ריעותא ומכ"ש

אם משיבה הסתכלתי עליו ולא מצאתי עליו ריעותא מן העפט או נקודה או שחין או בועה וכדומה אז מתירין אותו עוף רק מזהירין לה שתשמור הוושטין מכאן ולהלאה ודוק. ועיין בדברי חות דעת סי' נ' שאפי' אם אכנה דבר שיש ספק אם טבע מאכל זה נוקב המעיים שמחמיר התב"ש דאטו משום חזקת כשרות של עוף לא הי' דבר זה נקב והשיב עליו שגם בזה מהני חזקת כשרות וראי' מכתובות דף י"ג משום חזקת כשרות של האשה תלינן דהבועל לא היה חלל והעלה שם דמהני חזקת כשרות עד שנודע עכ"פ שיש לפנינו דבר הטורף כגון נקבה הריאה ובני מעיים ולא ידעי' אי קודם שחיטה או אחר שחיטה או התחיל מעשה הטורף שהקוץ התחיל בבטח לנקוב מחיים ולא ידעינן אם גמר הנקיבה מעבר לעבר שם הספק אסור או דדרס ולא ידעי' על איזה מקום דרס אבל בלא"ה כל ספק מותר מכח חזקת כשרות יעו"ש ותל"י כוונתי לזה מדעתי בעזה"י וא"כ בנאבד הוושט טרם שראינו שום ריעותא כשר מכח חזקת כשרות אבל אם ראינו שום ריעותא ונאבד קודם בדיקה חיישי' כאלו ראינו התחיל מעשה הטריפה מחיים כן נראה לע"ד. ובהיותי בק"ק ספ"ט הייתי נוהג אם בא שאלה בנאבדה ושט להזהיר בפרטות נבדוק היטיב בקצת הוושט הנשאר מחובר לראש דבשלמא אם ראינו רוב וושט לפנינו ואין בו ריעותא לא חיישינן שיש ריעותא על המיעוט הוושט שנשאר מחובר שם ועיין בצמח צדק בענין זה אבל אם נאבד הוושט ואי אפשר לבדוק צריך להחמיר במיעוט ושט הנשאר דשם מתחיל ראשית הלעטה וצריך לברר אולי יש שם ריעותא וחזרתי לאחורי פן תלמד האשה להתרשל בפ"א אשר מביאה הוושט מורה אומר לה כשר ולא יזהיר על המיעוט תאמינה שלא צריכה לבדוק המיעוט על כן טוב לחקור רק כלאחר יד ולומר לה עכ"פ בוודאי בדקה המיעוט ושט ולא נראה בו ריעותא ודוק. סוף דבר בנלעטין בקוקריטץ ונאבד בלי פשיעות ישאל להאשה אם לא ראתה שום ריעותא ואם תשיב שלא ראתה עכ"פ שום ריעותא ח"ו להפסיד ממון של ישראל חנם אבל בתבואות חדודים ח"ו להתיר יען כי מפורש יוצא מפי גאון קדוש ישראל בעל תב"ש הגם כי נפלאים המה אוני רק ממני נפלאים מש"כ איסור רובא לינקוב ומדמה לחילתית ודוק. אחרי שכתבתי זאת עיינתי בחכמת אדם כלל ט"ז אות י' כל הרואה יבין שמדבר שם על המלעיטים בתבואות חדודים שבולת שועל או שעורים עגולים ועל שניהם יחד מסיים וכתב וז"ל ובדיעבד שלא נבדק הוושט ונאבד כשר בדיעבד אפי' עשו תקנה שיבדקו ש"ך סס"ק כ"ג עכ"ל הרי שלא חילק אם נלעט בתבואות חדודים יהיה טריפה והלא החכמת אדם רגיל להביא התב"ש ואעפ"כ לא חש כאן להביא החומרא של התב"ש ודוק. והראני בני החרוץ יעקב שלום נ"י דברי תשובה מאהבה שכתב בספרו על ש"ך יו"ד סי' ל"ג ס"ק

כ"ג וז"ל ואם נראה קצת שחין בושט ונאבד בלא בדיקה צריך לעיין אם יש להחמיר בזה דהא רובא דרובא כשר ואין דומה לריאה דיש בה כמה מיני טריפות אבל היה נראה ריעותא גמורה ודאי אין להקל עכ"ל הרי שלא חילק במה נלעטה וחקר עוד אפי' היה נראה בו שחין יהי' ג"כ צד להתיר אבל לא פשיטא ליה להקל אבל בהלעטת קוקריטץ ולא נראה בו שום ריעותא כלל דנאבד מקודם מי יחוש להחמיר הלא התורה חסה על ממונם של ישראל והנראה לע"ד בארתי בעזה"י:

סימן יא

אלקים יענה את שלום הרב המאור לממשלת התורה העולה במסילות מורים ופוסקים כבוד הרב ר' יעקב יצחק הלוי איש האראוויטץ נ"י אב ב"ד דק"ק ראדעמישלא גאליציען. שאלה בריאה שנמצא נקב אשר ניכר לכל הבקיאים וגם לדידי שפיר חזי אשר הוא מנקבי מורנא השכיחים למאוד אך לא נמצא המורנא וידוע דברי התב"ש שאין לסמוך על הכרת של בודק וכן החזיקו אחריו אך ידעתי שיש מקומות שמקילין כעת באומרם אשר כעת שהדבר ניכר לכל וידוע שהמורנא שכיח בריאה שפיר תולין שהמורנא נאבד אחר שיצאתה מהריאה ונשחטה הותרה ובדורות הקודמים שלא הי' שכיחי טובא והי' צריכין לסמוך על הכרת טביעת עין של הבודק ולא רצו לסמוך שכבר כ' הרשב"א והפוסקים הביאו שאין לסמוך על מאמר הבודקים ששקר בימינם אכן כעת שניכר לכל כנ"ל וההפסד הוא מרובה ועין רואה תשורנו שזה הוא נקב הנעשה ממורנא דלאחר שחיטה פריש ונאבדה המורנא עכ"ל. תשובה לא מחשבותי מחשבותיו לצרף עצמי להקל אפי' בהפ"מ כאשר אבאר בעזה"י. הנה מאוד נפלאת בעיני איך מלאו לבו לאמור שאכשר דרי שכעת יש לסמוך על עין רואה ומכיר שזה הנקב הוא נעשה ממורנא הלא לענין הקפה בנקבה בריאה אשר הביא הש"ך בשם א"ר דאם יש עוד קצת צד להתיר יש לסמוך גם האידנא על אהקפה כתב התב"ש סי' ל"ו אות כ"ה וז"ל אבל נ"ל דאין כן דעת כל אחרונים והכי מסתבר דהא אשכחין דאפי' בימי חכמי הש"ס הי' מונעים עצמן מדברים שצריכים הכרה וכהא דאיתא בנדה דף כ' כ"ש אנו יתמי דיתמי שאין לסמוך בשום דבר אהכרתינו ועיין יש"ש פא"ט סי' נ"ח שהאריך עכ"ל ובס"ק כ"ז כאשר העיר על מעשה דפוזנא בנקב שלא מצאו כלום וחתכו מקום הנקב מראשה לסופה עד שמצאו מורנא ופסקו להתיר שתלי' לומר שתולע אחר עשה הנקב ואזל לעלמא ותולע הנמצא לא הי' לו כח לצאת והקשה התב"ש הא הוא נגד בה"ג ורוקח ור"י וא"ז ותי' וז"ל אבל למ"ש ניחא די"ל דבקיאים הי' הבודקים והוה שכיח התם האי מילתא והכיר גם נקבי מורנא רק דלא סמכו אהכרה כמ"ש בפנים שמצאו המורנא תלו במצוי וכיון

דאיכא מורנא הידוע להם בט"ע שעלול לינקוב ולצאת עכ"ל הרי הגם שהי' הבודקים בקיאים והוה שכיח מורנא שם אעפ"כ אלו לא מצאו מורנא לא הי' מתירים רק בצירוף שניהם יחד הכרה וגם מצאו מורנא וכולי האי שסמכו על קבלה ועיין בשמ"ח אות ט"ו ולא ידעתי איך עלה על דעתו להקל וביותר שמעיד שיש מקומות שמקילין לא אוכל להאמין מאן ספון כעת לחלוק על גדולי פוסקים ובודאי ששקר ענה בו שמקילין בשום מקום בלי שימצא מורנא ודוק. אך טעמא בעי אשר שאל למה לא נלך להקל לתלות במורנא הלא נשחטה הותרה ועכ"פ שכיח שמורנא דרכו ליפרש אחר שחיטה ומהכ"ת שלא להקל בהפס"מ על כן אחלק לו כי לדעתו הוא טריפה מכח ספק דאורייתא כאשר אבאר בעזה"י. ונלע"ד ואקדים לדעת דשכיח תולעים בבהמה באיברים הפנימים בכבד ובריאה עיין ס"פ אלו טריפות קוקיאני כתב רש"י קוקיאני וז"ל תולעים שבכבד ובריאה עכ"ל ומשמע לכבד וריאה נקרא קוקיאני והלא בשבת דף ק"ט ע"ב למאי אכלו ליה קוקיאני פי' רש"י בד"ה לקוקאיני וז"ל תולעים שבבני מעיים עכ"ל משמע שתולעים שכל בני מעיים כגון קורקבן וכבד והלב עיין בט"ז וש"ך ביו"ד סי' ע"ה בענין שאין מחזיקים דם בבני מעיים יעו"ש היטב וא"כ דברי רש"י משבת דף ק"ט לספא"ט סותרים אהדדי ואולי יש הבדל בין קוקיאני ובין לקוקאיני יעו"ש ולכאורה דברי תב"ש סי' ל"ו ס"ק כ"ז שהוכיח שמורנא אינו שם מיוחד לתולעים שבריאה דהא בע"ז אמרי' שחט לשם מורנא יעו"ש מופלאים תיפוק ליה דרש"י פי' קוקיאני תולעים שבכבד ושבריאה הרי שתולעים שבריאה נקראים קוקאיני אך לק"מ דיש שני מיני תולעים (א) תולעים הרוחשים ומבקשים לצאת החוץ הם נקראים מורנא (ב) תולעים שלא מבקשים לצאת הם נקראים קוקיאני ועיין בתב"ש סי' ל"א ס"ק ז' שכתב וז"ל ולענ"ד דס"ל לב"ח דמורנא שבריאה לאו היינו קוקיאני דס"פ א"ט תדע דאיכא דקרי ליה מורנא והתם קוקיאני ואותן היוצאים מריאה הם מורנא וקוקיאני אין דרכם לצאת רק נמצאים תוך קנה הריאה עכ"ל הרי קוקיאני אין דרכם לצאת ומורנא דרכו לצאת אבל אפשר שרק לתולעים של הריאה הרוחשים ומבקשים לצאת נקראים מורנא והוכיח התב"ש דכל התולעים הרוחשים נקראים מורנא כמבואר בתרגום וגמ' ודוק. וכן שכיח תולעים בקורקבן ובבית הכוסות ובוושט ובראש ובכל איברים הפנימים בכלל עיין סי' ל"א ובסי' מ"ח ובסי' מ"ט ועיי' בתב"ש סי' ל"א ס"ק ז' שתירץ דברי הב"ח שכתב בריאה התולעים מינה קא גבול שצעק הפר"ח שהוא כנגד הגמ' ס"פ א"ט ותי' התב"ש דהב"ח טרח רק להביא ראי' דלא נאמר שכל תולעים שבעולם הנמצאים בבהמה בכל מקום אינן באים כ"א מהחוץ לכן הביא הב"ח ראי' מגמ' הנ"ל דגבלי מינה וע"כ דאפשר להיות גבלו מינה דאל"כ היכא ס"ד

דגמ' לומר קוקייאני שרי דמינה קגבלו ואם כן חידש הב"ח דתלינן שמינה הי' התולעים דפח"ח מתוק מדבש יעו"ש בכל דבריו ובסי' מ"ח כי ערבים לאוזן שומעת ודי לנו בזה שהוצרך הב"ח להביא ראיה דלא נאמר כל תולעים שבבהמה באים מבחוץ וגם שהוכיח התב"ש בסי' ל"ו ס"ק כ"ז דמורנא הוא שם כולל על כל תולעים ועיין בפרמ"ג בסי' ל"ו ס"ק ט"ו בשפתו דעת שחקר נ"מ בדין אי רק תלינן לאחר שחיטה פריש מורנא שהוא דעת הטור או הוה הפי' דבודאי אחר שחיטה פריש כדעת הרמב"ם וכתב וז"ל ולכאורה נ"מ באם התולעים מרוחקים מנקב דאי ספיקא הוה ס"ס לאיסורא שמא הני תולעים מעלמא ושמא קודם שחיטה פירש עכ"ל הרי שחושב הפרמ"ג לספק גמור דלמא הני תולעים מעלמא אתי הן מעלמא מבחוץ או מעלמא משאר איברים שבפנים וניקב עד שבא על הריאה וניקב ודוק. ומעתה יש לחקור עיין בתב"ש שמחליט עיקר הטעם דאמרי' אחר שהרגיש התולע שהוא בפנים שנסתלק חמימות הטבע מבקש לצאת למצוא חום וזה הוא תולעים שבפנים אבל אם ניחוש שבא תולעים מבחוץ הוא בודאי וניקב אפי' בחיי הבהמה דאי אמרי' רחיפת הריאה מעכב שלא יוכל התולע לנקוב אז מהני אפי' כנגד התולע שבחוץ עיין בדבריו שם ס"ק כ"ו. ולפ"ז קשה לי למה לא נאמר כל הטומאות כשעת מציאתן דסברו גדולי פוסקים דה"ה באיסור אמרי' כאשר מצאנו עכשיו כך הי' בזמן קודם גם בחיי הבהמה ובעוף לענין נשבר הגף עיין תשובת ר' מנחם עזרי' ודעמי' כמבואר בשב שמעתתא שפלפל בהם בשמעתא ג' ועיין בנב"י ח"ר בזה דגם באיסורין אמרי' דשעת מציאתן מכריע ונימא דהי' נקב בריאה מקודם וטריפה מחיים וצע"ג. וכי תימא דשאני הכא דיש לנו לומר שלא נחזיק למפרע כמו שנמצא עכשיו דכל זמן שהיתה הבהמה חיה לא הי' התולע מבקש לצאת דלא נגרע חום הטבע ומשמת הבהמה ונסתלק חום הטבע אז ביקש לצאת ופעל המורנא הנקב וכיון דיש טעם לתלות שנעשה עכשיו הנקב הוה כמו בא זאב ונטל בני מעיים דתלינן ה"ה כאן יש דבר לתלות שנעשה עכשיו הנקב ולא שייך למימר שנחליט על למפרע כמו שהוא בשעת מציאה שגם בנשבר הגף אם יש לתלות מדוע נשבר אחר השחיטה תלינן וה"ה כאן יש טעם הגון לתלות לאחר שחיטה ודוק. אך זה ניחא אם ניחוש שהתולע שבפנים ניקב לחוץ אז נכון שלא ללילך בתר שעת מציאתו ולהחזיק למפרע אבל הא יש חשש שמעלמא בא התולע וניקב א"כ נאמר דהוה ודאי טריפה דאזלינן להחזיק כמו שמצאנו עכשיו נקב בריאה כך הי' מלפנים זמן זמנים טובא וצע"ג. ואמנם דעל דברי פרמ"ג שהבאתי דמחליט דיש חשש שהתולע בא מעלמא אם הוא רחוק מן הנקב יש לי להפליא בעזה"י דכבר האיר עינים הרמב"ן בב"ב דף כ"ד בד"ה אבל עינבי מצנעי וז"ל פי' עבידי ודאי דמצנעי ואפי' לרב חנינא אסור דכי

הא לאו קרוב בלחוד הוא אלא במקומו ממש הוא וחזקה כאן נמצא וכאן הי' והכי נמי מוכח בקדושין פ"ק דקאמרי' בברייתא כרם הנטוע ירק וירק נמכר חוצה לו בארץ אסור והיינו משום דדרכן של הגינין למכור על פתח גינתהן כדאמרי' בסוף פ"ק הלכך כמו שהוא במקומו דמי וכיון דמקום שהוא מקומן ומצאו ליכא למאן דאמר רוב עדיף וכן נ"ל עכ"ל היוצא מדבריו הגם דלא אמרי' כאן נמצא כאן הי' בכל השם אבל אם נמצא במקומו ממש או סמוך לו אשר דרכו בכך כגן אם הדרך למכור הפירות חוץ להגן אז אזלינן בתר קרוב ולא בתר רוב הגם דרוב וקרוב רובא עדיף היינו רק קרוב אבל לא קרוב שהוא מקומו ממש ועיין בשב שמעתתא שמעתא ד' שעשה לו סמוכים גדולים להבין אמרי ראשונים ופסקי הלכות יעו"ש היטב. ואם כן אפוא אם הי' התולעים בריאה בחיי הבהמה ונפק מכח שהרגיש הסתלקות החום הטבע ונקב לחוץ ורוחש על הריאה למצוא מנוח לתאותו א"כ מצאנו מורנא במקומו ממש כי כל הריאה שלו הוא מקומו ואמרי' בודאי דאזלי' בתר קרוב שהוא מקומו ולא בתר רובא דעלמא וא"כ אנו אומרים כאן נמצא על הריאה כאן הי' מעודו בריאה זו רק מלפנים בחיי הבהמה הי' בפנים ועכשיו יצא לחוץ לבקש חום ורוחש על מקומו הסמוך לו מה לי בפנים או בחוץ ומהכ"ת לומר כאן נמצא כאן הי' על הנקב אנו אומרים כאן נמצא וכאן היה על התולע וע"כ דנקב אחר שחיטה דהא נשחטה הותרה מנ"ל לומר כן כאן נמצא על הנקב לאסור אנו אומרים כאן נמצא על התולע ולהתיר כמו בזאב שנטל בני מעיים דתלינן להקל ודלא כפמ"ג והבן זה מאוד. וכל זה אם נמצא עכ"פ תולע היינו מורנא שדרכו לצאת החוצה אז אמרי' עליו כאן נמצא כאן היה מעודו שנקרא עד היום הזה וקרוב כזה שהוא מקומו עדיף מרובא דעלמא דנימא שמשאר איברים בא על הריאה וניקב מחיים אבל אם לא נמצא תולע כלל דנוכל לומר עליו כאן נמצא התולע כאן הי' אז אמרי' על הנקב כאן נמצא הנקב כאן היה מקודם אפי' בחיי הבהמה והוא בודאי טריפה הגם דנקב מורה בסימניו שהוא ע"י מורנא אמת הדבר אבל מעלמא בא וניקב מהכ"ת לומר שבא מבפנים וניקב אחר שחיטה הלא יש מיעוט הבאים מבפנים ומנקבים מחיים ומצרפים למחצה הבא מעלמא מנקבים מחיים והוה ליה רובא לאיסור ואפי' לדעת הרמב"ם דהוא ודאי שלא נקב התולע מחיים היינו אם ידענו שבא מבפנים אבל אם אנו חוששין שבא מורנא מעלמא ונקב דכאן נמצא כאן הי' מקודם וע"כ דהי' מורנא מעלמא ונקוב דאלו מורנא מבפנים לא היה יכול לינקוב מחיים וכאן ריעותא הטריפות ברור רק לא נודע הזמן עיין חות דעת סי' נ' והבן א"כ אמרי' כאן נמצא וכאן הי' מזמן זמנים טובא כנלע"ד בעזה"י. סוף דבר הכל נשמע כי לדעתי לו יהי' שבקי השוחט להכיר מה שהוא נקב מורנא אעפי"כ הוא טריפה מכח כאן

נמצא כאן היה הנקב מחיים ע"י מורנא שבא משאר בני מעיים וניקב ולכל הפחות הוא ספק טריפה וח"ו להקל בזה אפי' בהפס"מ ודוק. וד' האיר עיני שבא לידי ספר איגרא רמ"א מהגאון הנורא הרב ר' משלם טוסמניטץ זצ"ל בסוף ספרו סי' ח"י ואעתיק תשובה הנ"ל וז"ל מעשה שנמצא בריאה נקב מורנא מתה לא נמצא באותו צד שהי' בנקב כי אם באיפוך בצד הריאה השני נ"ל דהוה טריפה והוא משום דהא מן הלשון שמביא הש"ך בסי' ל"ו ס"ק י"ח מהר"ם לובלין כ' וז"ל וא"צ לדקדק שיהי' התולעים נמצאים דווקא על הנקב הסמוך לו ממש כי מי יכול לצמצם בזה הא אפשר בצד השני ועוד באמת הא אמרי' כל הטומאות כשעת מציאתן וכיון דנמצא השתא מתה דהוי אמרי' דהוי ג"כ מקודם מתה זמן מרובה וא"כ אמרי' מסתמא הוה מתה מקודם וכיון דהוה מקודם שחיטה מתה א"כ הוה בחיים הנקב בריאה או הך דתולע ניקב או דהוה התולע ממקום אחר והוה בלא"ה ניקב ועוד דכמה דעות דמחמירים דס"ל דהוה בתוך נקב ממש ולכן יש להטריף עכ"ל. ולדעתי הגם שעפר אני תחת רגלי תורתו הקדושה והנוראה אעפ"כ לא נראה לי להלכה כן ואבאר בעזה"י אשר נראה לי ולהציג על דבריו ואסדר אותם באותיות בעזה"י. (א) מה שחידש דווקא אם נמצא התולע בצד השני מן הריאה לא תלינן הנקב בתולע בעיני יפלא הלא כיון דדרך המורנא לנקוב אחרי מות הבהמה יען שמבקש חום כטבעו א"כ עכ"פ הריאה הוא מקומו ממש אשר פריש מבפנים לחוץ ורחש עליו עד שנתקרר ומת כאשר תש כחו ומהכ"ת לחוש שתולע מעלמא אתי וניקב הלא כאן נמצא תולע בודאי כאן היה בריאה ופירש לאחר שחיטה ונקב כאשר מסיים וז"ל אלא כיון שאנו מוציאים התולעים בפנינו ע"י הריאה יש הוכחה גלוי שהנקבים באו ע"י מורנא עכ"ל הרי שדייק שבכל מקום באותו ריאה יש הוכחה גלוי שמורנא בפנים ניקב לחוץ ודוק. (ב) מה שחידש כיון דהשתא מצינו שהתולע מת אמרי' גם מעיקרא הי' מת מזמן מרובה ומקודם שחיטה מת וע"כ דניקב מחיים הוא פלא גדול לו שיהי' ששעת מציאתן באיסור הוה כמו בטומאה היינו אם אין לו טעם לשבח מדוע נאמר עכשיו מת אז אמרינן דגם מזמן מרובה מת אבל כאן בריאה דיש טעם דמורנא הורגל לחמימות וכאשר נשחטה הבהמה והרגיש שנסתלק החום מלבקש חמימות וכיון שלא מצא חום נתקרר ומת התולע א"כ בודאי אחר שחיטה מת ודוק. (ג) מה שכתב או שהי' תולע ממקום אחר והוי בלא"ה ניקב לדעתי יפלא הלא עכ"פ יש עוד טעם בעולם דרחיפת הריאה פועל שאפי' תולע מבחוץ הבא מעלמא לא יוכל לנקוב עכ"פ מהני רחיפת הריאה לעשות רוב דרוב פעמים מעכב הריחוף של הריאה שתולע לא יוכל לנקוב וא"כ מהכ"ת לומר דהשתא ניקב גם בחיים היתה נקובה הלא יש טעם כעיקר לתלות דמחיים לא

הי' יכולת של התולע לינקב דרחיפת הריאה הי' מעכב רק לאחר שחיטה שנח הריאה עכשיו התחיל התולע לעשות מלאכתו הן שהי' תולע מבפנים או מבחוץ ומהכ"ת לומר דכבר ניקב מחיים שלא עיכב ריחף הריאה ודוק. (ד) ועוד מהכ"ת לומר שתולע שניקב אזל לעלמא והך תולע שנמצא מת ע"כ יצא מבפנים לאחר שהיה נקב הלא יש לומר מינה קגבול וניקב לאחר שחיטה ולא הי' כאן שני תולעים אלא תולע אחד עיין ביצה דף י' ועיין תב"ש סי' ל"א בהסבר דברי ב"ח יעו"ש. (ה) הלא נימא אוקמי התולע על חזקת חי ועכשיו מת והגם דט"ז בסי' שצ"ז חידש יען דסוף כל חי למות אמרי' מדעכשיו מת כבר הוא מת היינו אם אין לנו סיבה לומר דעכשיו מת ומהני חזקה דמציאה נגד חזקת חי אבל כאן דיש לנו טעם דעכשיו מת דנתקרר שהורגל בחום הטבעי וכשמת הבהמה ניקב לחוץ למצוא חום וכיון שלא מצא חמימות הטבע מת ואוסף נופך דכיון דנשחט הריאה כמאן דמונח בדקילא עיין חולין דף ל"ב ושאר גוף הבהמה הוא עודנה חי לאבר מן החי לב"נ אם לא מכח מי איכא אבל שחט בה רוב שנים הרי הוא כחי לכל הדברים וא"כ מרגיש התולע לבקש חום על הריאה מכח טבע גוף הבהמה אשר החום חופף בקרבה וכשמת גם גוף הבהמה נתקרר התולע כולה לכן מת בתוך הריאה ומהכ"ת לומר מדעכשיו מת מת גם בחיי הבהמה הלא ידוע לנו הסיבה לאמור שנתאחר המיתה ודוק. היוצא מזה דנראה לי בזה כשנמצא מורנא אפי' מת ואפי' בצד אחר יהיה כשר אבל בלי למצוא שום מורנא לא חי ולא מת רק דניכר דהוא נקב מורנא הוא לדעתי ספק טריפה מדאורייתא עכ"פ כנלע"ד ברור בעזה"י על כן אם אמת שנודע למעלתו נ"י שיש מקומות בכפרים שמקילין ראוי לשאול מפי גדול הדור רי"ש בלבוב לשמוע מה בפיו ובכל אופן יודיעני דעתו בזה הד"ש המקצר מרוב טרדות:

סימן יב

חג המצות יחוג בשמחה ה"ה כבוד הרבני מורג חרוץ פיפיות שונה הלכות הליכות הפוסקים מהו' ר' צבי יצחק ראטה ב"י בליטוואסק. שאלה בא אצלי השו"ב ושאל אותו בדבר אשר איתא בלבושי שרד שצמקה אומה או אונה שלימה ועלתה בנפיחה ע"ו בדיקה המבואר גבי צמקה שנחשב ריעותא כל דהו לענין תרתי לריעותא עם סרכה דבוקה אם כוונתו דווקא ע"י הבדיקת מים פושרים ומשמוש היד אבל אם עלתה בנפיחה ע"י משמוש היד לבד לא הוה ריעותא כלל או נימא אעפ"כ הוה ריעותא ראיתי ששאלה גדולה שאל השו"ב ואין בידי להכריעה ע"כ אמרתי לבוא ולבקש תורה מפיו עכ"ל. תשובה ראיתי שחקר מעלתו נ"י דיהי' נחשב תרתי לריעותא יען דלבושי שרד חושב מראה טריפה דעלתה בנפיחה דהוה ריעותא כל דהוא עכ"פ יען דבלא נפוחה

הי' הריעותא טריפות גמור או הגם שנשתנה ע"י נפיחה נחשב לריעותא ה"ה כאן נאמר דצמקה הוה טריפות הגם דהלך אח"כ ע"י מירס לבד הוה עכ"פ ריעותא כל דהוא והוסיף יען דכל פוסקים הזכירו להכניסה בפושרין א"כ משמע דלא מהני לבדוק צמקה אונה או אומה במירס בלי פושרין הגם דתעלה ע"י משמוש לבד דאל"כ למה לא השמיענו דיכול למרס ביד היטב אולי תעלה בנפיחה רק שהוא מפליא למה לא נאמר כיון דעולה בנפיחה ע"י מירס לבד לא הוה ריעותא כלל עכ"ד. ולדעתי ליתן סברה דלא מהני אם עלתה בנפיחה ע"י מירס ביד בלי פושרין דתב"ש חידש שם בס"ק ס"ח דאם בא הריאה במים חמין זמן מה תו לא מהני מעל"ע הגם דהדרה יען דחימום פעל דהדרה אבל אם נשארת בחייה לא היתה הדרה בריא והביא סמוכין לזה מרש"י נדה דף כ"ד יעו"ש. ולפ"ז יש סברה לומר דבשלומא אי הריאה באת במים פושרים דלא תחמם יותר מדי ע"י שהשוחט ממעך וממרס בידים שהמים פושרין נותנים ליחות שלא תתחמם הבשר של האומה או האונה וא"כ כיון דהדרה נגלה שאין זה צימוק באמת אבל אי לא הכניסה במים כלל רק הי' ממעך וממרס הבשר א"כ נתחמם הבשר הרבה לכן חזרה האונה או האומה לקדמותה שלא יהי' נראה בה צימוק כי חימום הגדול היוצא מאצבעות האדם חממו הבשר והי' בו הכח לפעול שתהדר בשרה בלי צימוק ואם היתה נשארת בחייה לא היתה שבה לבשרה הקודם בלי צימוק וא"כ אפי' בלי צירוף עוד ריעותא לא מהני להתיר אם השוחט פעל ע"י משמוש בכח שתהדר להיות כשאר חלקי הריאה דנתרככה מחימום בשר אדם וע"י דחיקת המים כנלענ"ד. ואביא ראי' לדבר כי בשר אדם חי יוכל לחמם בחום טבעו בשר מת דכתב רד"ק מלכים ק' י"ז פסוק כ"א ויתמודד על הילד וז"ל אפשר ג"כ כי עשה כן להנשים עליו לחממו בחום הטבעי היוצא מפיו ומבשרו כי רוב פעמים הניסים נעשים ע"י מעט תחבולה מדרך העולם עכ"ל הרי שהרד"ק כתב שצירף הנס ג"כ מעט תחבולה מדרך העולה לחמם בשר המת בחום הטבע המוציא מפיו ובשרו אבל להחזיר הנפש בקרבו הי' הנס על כן אפשר אם השוחט ממרס הרבה בבשר הריאה בלי מים חום הטבעי מחמם בשר הריאה שחוזר מצמוקו ודוק. וגם ראינו בצמקה כולו צריך דווקא פושרין מעל"ע ולא התירו מיעוך ומירוס אפי' בפושרין ורק בצמקה אונה אחת התירו מיעוך ועיין בתב"ש שם ס"ק פ"א ואפשר מהאי טעמא דע"י מיעוך ומירוס יפעל חימום ובצמקה כולו צריך לחזור מבלי חימום אדם ובצמקה אונה התירו למעך ולמרס אבל דווקא אם הריאה מונחת במים שאז לא מחמם יד אדם יותר מדאי כנלענ"ד בעזה"י. וגם נראה לי לפי דברי התב"ש בס"ק פ"ו דחקר דדין בה"ג הנ"ל אומה או אונה אחת שצמקה מדוע אטום הוא וגרע מאם הי' אטום במקום אחד דשם אם לא יבש לגמרי

הגם שתשאר כך לא פועל טריפות אבל אטומה אומה או אונה לא תוכל לרחף ולעשות פעולתה וצריכה לחזור לקדמות בריאתה יעו"ש כי מתוק וא"כ הוה בכלל שיש סרכה יוצא ממקום אטום וטריפה עיין בפנים בתב"ש סי' ל"ט ודוק. סוף דבר נ"נ בצמקה אונה או אומה ועלתה בנפיחה בלי מירוס ומיעוך כשירה ולא נחשב אפי' לריעותא כל דהוא כמו במראה אסורה ואזלה ע"י נפיחה ואח"כ חזרה למראה אסורה מותרת עיין בתב"ש סי' ל"ח ס"ק י"ד שדייק כן מדברי רבינו האי יעו"ש ה"ה כאן כיון שע"י נפיחה לא נראה צמוק הגם שאח"כ לאחר שמפסיק הנפוח יש בה צימוק לא הוה ריעותא כלל אבל אי לא חזרה רק ע"י מיעוך ומירוס לא מהני כלל אפי' ליכא עוד ריעותא דלמא מחמת החמימות נתרכך וק"ו דנחשב לריעותא כל דהוא להטריף בצירף עוד ריעותא כנלע"ד בעזה"י וטרדותי רבו עלי כעת ולא יכולתי לעיין חוץ בדברי התבואות שור הד"ש.

שאלה בא לפני איש ישראל עני מאוד שיש לו פרה המשתנת דם והנסיון הראה שבא מעשבים שאוכלת כי כבר נסה אם שותת מאשלעק אין משתנת דם וכאשר נפסקת מזה ואוכלת עשבי השדה משתנת דם אם מותר בחלבה כי קשה עליו למכור אותה וליקח אחרת אשר תתן לו חלב טוב להחיות ביתו. תשובה נ"ל להקל הגם כי אחרונים הערו לחוש בשורים המשתינים דם עיי' בפרמ"ג בסי' מ"ה דיש לבדוק אם לא ניקב כיס השתן כאן נ"ל להתיר דעיין בשערי דעה העיד בשם הבל"י שדרכן של השורים המשתינים דם למות בקרב יעו"ש וזאת הפרה שחיתה ימים רבים כשהשתינה דם ואח"כ חיתה ולא השתינה דם וחזרה להשתין דם א"כ בודאי לא ניקב כיס השתן אלא יש לה מחלה שקורין (הארין ווינד) אשר מוליד דם בשתן שלה ואעתיק דברי רמ"א סי' קצ"א שכתב וז"ל אבל אשה שרגילה לראות דם במי רגליה ומרגשת כאב בשעה שמעלת מים כגון החולי שקורין (הארין ווינד) נראה דיש להתיר בכל ענין דהא איכא ידים מוכיחות שיש לה מכה המכאב אותה בהטלת מי רגלים וממנה הדם יוצא עכ"ל הרי שחולי הארין ווינד פועל להיות דם במי רגלים של האשה א"כ ה"ה שתלי' שיש לבהמה אותו חולי הארין ווינד שמכאיב לה בשעה שמשתנת ועל כן נראו מי רגלים שלה אדום ועל כן בשעה ששותת מאשלעק אשר נעשה השתן מהרה יוצא בלי מכאובים ולא משתנת דם וכיון שכל טריפות במשתנת דם הוא חומרא לכן יש להקל בנידן שלפנינו ודוק. ואוסף נופך בוודאי אם כבר נשחטה צריך לבדוק השלחופית אם לא ניקב כיס השתן הגם דהי' לה מקדם חזקת כשרות וחזקת תמימות מכח הרוב וגם אפי' אם ניקב כיס השתן הוה ג"כ ספק אם הוא טריפות בכל זאת היכא דאיכא לברורי מברר' אולי נראה שניקב ואז יש לחוש על דעת רמ"א שפוסק בשם תוס' לאסור ולא שייך סברת הנב"י ביו"ד סי' נ"ז

שהאריך בסברה מתוקה הגם אי אמרי' בס"ס אם איכא לברורי צריך לברר היינו אם יוכל לברר כל ב' ספיקות אבל אם אי אפשר לברר כל ב' ספיקות לא צריך לברר ספק אחד דיהי' אח"כ ספק אחד דאסור זה אינו כיון דאם נברר שניקב הכיס השתן אז יש מנהג לאסור והוה כאילו נתברר האיסור לגמרי אבל לאסור חלבה בחייה יש ס"ס דלמא לא נקב כיס השתן ואת"ל שניקב דלמא ניקב כיס השתן כשר והגם דמנהג לאסור הבשר היינו לאכול גוף הבשר דהוה חשש בלאו דאורייתא שם דטריפות אבל החלב דהוה רק איסור עשה עיין רמב"ם פ"ג מהל' מ"א א"כ אין לחוש אם יש ס"ס להתיר באיסור עשה ולהפסיד לו להעני החלב כנלע"ד בעזה"י. בכל זה אם נשאר מהחלב ונשחטה ונבדק כיס השתן ונמצא ניקב לא נתיר החלב הנשארת יען דיהי' סתירה שהבשר לא נאכל משום דחיישי' נקב כיס עריפה והחלב נתיר אבל כל זמן שהפרה חי מותר החלב משום ס"ס כנגד איסור עשה של החלב ודוק. ובנידן דידן שיש נסיון שבא מחמת הארין ווינד אין לחוש כלל ומותר החלב בודאי כנלע"ד בעזה"י:

סימן יג

שלום וכל טוב להוגה דעות בתורת ד' בדרכי פוסקים ובאורחי אחרונים ה"ה כבוד הרבני מהו' ר' אברהם גוטמאן נ"י בעיר קאלאב. מכתבו עם שאלתו קבלתי אתמול ושמתי עינו עליה לטובה כי טרדותי רבו ואם לא מיד אימתי והוא מבקש תשובה מהרה ואשוב כיד ד' הטובה עלי אבל בתנאי אם יסכים היושב על מדין בנן של קדושים אשר עול הוראה על שכמו תחת אביו הגאון ר' ישעי' ז"ל ובלא הסכמתו יהיה דברי כשיחה בעלמא שאלה אשה פתחה אווזא וכאשר לקחה המרה ראתה כי היא אינה מלאה כדרך הרגיל להיות המרה מלאה וקרעה העור ומצאה כמים ירוק וקרוש ותלחך בלשונה ולא היה מר ולא עלה אז בדעתה לשאול שאלה ואחר שהיתה הכבד צלויה ונותן לאלפס בשומן נפל ברעיונה אולי יען שראתה שהמרה לא היתה מלאה וגם המעט הקרוש אשר היה לא היה מר הוא שאלת חכם והלכה לשאול פי המורה וכאשר השיב שתטעום בלשונה אם תמצא מרירות הלכה לביתה ותלחך במקום גיד אשר המרה דבוקה בכבד והרגישה טעם מר מאוד עד שבקשה ליתן לה דבר מתוק לבטל המרירות בפיה והכלים נתערבו והוה הפסד מרובה ושאל אם הדבר טריפה או לא. תשובה הדבר צריך התבוננות רב וד' יעזור להאיר עיני בתורתו לברר הלכה לאמיתה של תורה בעזה"י. הנה בעובדא הנ"ל יש מעלה כי המרה היתה במראה שלה וגם אשר בתוכה הי' ירוק ויש חסרון כי לא היתה מלאה ולא נמצא בו טעם מר וחקר מעלתו נ"י דיש לצדד להכשיר הגם דפרמ"ג בסי' מ"ב לומד מדברי ריק"ש שהובא בפר"ח להכשיר אם נמצא אצל מרה כיס קטן שהוא

רק בועה יען דלא הי' טעמו מר וע"כ דלא הוה יתר מרה אלא בועא א"כ במרה אחת והליחות שבו אינו מר הוה טריפות אעפ"כ שאני התם שהיא ריעותא במראה המרה דהיתה לבינה ביותר אבל כאן היה למרה מראיתה ומה שנתרוקנה לא הוה נחשב ריעותא כדברי אוהל מועד רק חזר בו כיון דעכ"פ דלא הי' בליחות טעם מר א"כ דומה לדברי פרמ"ג זה תוכן דבריו. ונלע"ד לבאר בעזה"י לכאורה יש לומר בנידן דידן להתיר והוא דיש בשני פנים השתנות בליחות המרה (א) כדרך הטבע נמצא בלחות המרה מרירות הכי קרא שמה מרה כי מימיה מרים הם אבל בודאי נמצא גם שמימיה אינם מרים אבל עכ"פ אינם מתוקים וצלולים וזכים כמים (ב) אם נמצא תחת מר מתוק ותחת עכור צלול ותחת מראה ליחות ירוק מראה מים זכים טהורים אז נתהפך כל טבע ליחות מרה אשר סימניה מרורים עכורים ירוקים נתהוה מתוקים צלולים לבנים זה לא ימצא תחת ליחות המרה להיות להיפוך כי זה בועה ולא מרה כלל. נחזי אנן להמכשירים בתרי בועי דסמיכי להדדי בריאה במים זכים כי אם שהמים שבהם זכים צלולים ומתוקים וכתב בש"ך סי' ל"ז ס"ק ט"ו וז"ל לאפוקי מרים או מלוחים דהוה כמו עכורים מהרי"ל שם עכ"ל ובשמלה חדשה שם ס"ק ט' כתב וז"ל והמים זכים צלולים ומתוקים לאפוקי מלוחים או סרוחים או מרים וצריך לבדוק אחר זה ואם לא בדק טריפה עכ"ל הזהב היוצא מזה כי הזכות והצלולים ומתוקים הוא סימן לדעת כי הוא בועה של מים זכים וברור הוא כי הליחות של מרה אינו מוכן לקבל מתיקות וצלולות והזכות א"כ אם ימצא בכיס אצל הכבד מים זכים צלולים ומתוקים הוא בועה ולא מרה כמובן בעזרת השם. והמעיין בפרמ"ג מש"ז סק"ב שכתב וז"ל וכשבדקתי יצאו מים זכים צלולים ומתוקים ולא היה כלל טעם מר ואמרתי מאחר שהריק"ש כתב הביאו הפר"ח מעשה שהי' יוצא כמין כיס קטן אצל המרה וטעמו ולא הי' טעם מר והכשיר דלאו ב' מרות הם אלא בועא יעו"ש וכיון דלהכשיר סמך לזה כ"ש להטריף דמרה כשמה ופעולתה להשקות חמימות הכבד וכשהיא מתוקה אין פועלת עכ"ל הרי שדייק בנידן שלו יען שהי' הליחות מתוקה אז אין פועלת אבל אם הליחות אינה מתוקה הגם שאינה מרה הוא עושה פעולתו וכשירה כנלע"ד בעזה"י. וזה לשון הפר"ח בס"ק ט' כתב מהריק"ש מעשה בא לידי שהיתה בועא כמו כיס קטן יוצאה סמוך למרה תלוי בסמפון סמוך לה ברוחב אצבע ולא הווה שפכו לאהדדי וקרע הבועא ויצאו מים זכים וטעמו המים ולא הי' מרים והכשרתי דלאו מרה היא אלא בועה ואין טריפות בועא אלא בריאה עכ"ל הרי שהריק"ש איירי שיצאו מים זכים וטעמו המים ולא הי' מרים א"כ יש תרתי לטיבותא שהמים זכים וגם טעמו המים ולא היה מרים והכשיר דזה היא בועא ולא מרה וה"ה בנידן דפרמ"ג אם יש רק מרה

א' אבל הי' המים מתוקים והטריף אבל בנידן דידן שקרעה האשה המרה והיה הליחות ירוק כמראה ליחות שאר מרה והגם שטעמה ולא נמצא בפיה מרירות אבל לא אמרה שמצאה מתיקות א"כ המרה עושה פעולתה והוה מרה כשמה במראה וטבעה וכשירה אפי' לדברי פמ"ג כנלע"ד בעזה"י. ואוסף עוד הלא הפמ"ג נתקשה בעצמו דשאני נידן דמהריק"ש דדן להכשיר דאמרי' דאוקמי אחזקה וע"כ הכיס הוא בועה יען דהמים אינם מרים אבל אם אין כאן אלא מרה אחת מהכ"ת להוציא מרוב בהמות כשרות נימא דזה הוא מרה ותי' הפרמ"ג דהמעיין בהריק"ש וראה הטעם משום דלאו מרים הם וה"ה כאן בנידן שלו הטריף הספק יעו"ש ודון מינה שאני בנידן דמהריק"ש דהי' מים זכים וגם אינם מרים כאשר דייק בלישנא וטעמו המים א"כ הי' תרתי לטיבותא דהי' מים זכים וגם אינם מרים והכשיר דאין זה מרה אלא בועה וה"ה בנידן דפרמ"ג דהי' מים זכים וגם הי' מתוקים והוה תרתי לריעותא והטריף אבל בנידן דידן דיש עכ"פ מעלה דהי' לו מראה ליחות המרה הגם דיש ריעותא שהליחות אינו מרה אמרי' אזלינן בתר רוב בהמות כשירות ודוק. ואולי יען כי מצאה הליחות קרוש מזה נראה שהיתה המרה חולה כחכז"ל [ב"ק צ"ב] פ"ג חלאים תלוים במרה הגם שדברו במרה של אדם אעפ"כ נגלה שגם בעוף משכחת חולי במרה ועל כן לא הרגישה בליחות מרירות ואעפ"כ לא היה קרושה כאבן דאם היתה קשה כאבן הוה טריפות בפני עצמו אבל קרוש לא הוה טריפות דהדרא בריא ואעפ"כ לא נרגש בו המרירות ודוק. ואצרף עוד דיש בזה פלוגתא גדולה במהות טריפות המרה אם הטריפות תלוי בכיס או אם הטריפות תלוי בליחות המרה ואני הבאתי ראיה דרמב"ם דייק בפי' המשניות פא"ט שני פעמים וז"ל וכשישתייר מן הכבד כזית במקום כיס מרה עכ"ל וכן כתב אח"כ וז"ל ודע שאם ניקב סמפון מהן ומגיע לחבירו הרי היא טריפה ומרה כיס המרה עכ"ל והתב"ש בסי' מ"ב ס"ק ג' כתב בפירוש וז"ל דטעם טריפות המרה לאו משום כיס הוא דכיס לא מעלה ולא מוריד רק לשמור מים המרים בתוכו עכ"ל וכן משמע בפלתי אבל מספר אוהל מועד משמע דתלי' בכיס ועיין בפלתי דנדחק נתרוקן לא הוה לגמרי יעו"ש ואין כאן מקומו לברר זה אבל עכ"פ כאן שהי' הכיס שלם וגם מראהו כמראה כיס מרה יש לצרף להתיר וק"ל. אך הא בורכא מדטעמה האשה אח"כ טעם מר בכבד א"כ יש לחוש שהי' בכאן שתי מרות דנחזי אנן בודאי אם נמצא מרה וגם כיס קטן כמעשה דריק"ש והי' לכיס צורת מרה וגם הליחות הי' ירוק כליחות מרה לא הי' הריק"ש מתיר ח"ו דבמעשה דהריק"ש הי' מים זכים ולא הי' מרים א"כ החליט דאין זה מרה אלא בועה דהא כל סימני בועה יש כאן אבל אם היה לכיס צורת מרה וגם הליחות מראה מרה ירוק לא היה מתיר ח"ו הריק"ש אלא הי'

מחליט דהוה שתי מרות ולכל הפחות הי' מטריף מספק תרי מרות כמובן וא"כ בנידן דידן יש לחקור כיון דהאשה הרגישה אח"כ טעם מר מאוד מנ"ל לכבד הך מרירות אין זה כי אם הי' לה עוד מרה אשר שפכה מרירות לתוך הכבד והכיס שלה נבלע ונדבק בכבד עיין תב"ש ופלתי בזה ליישב קו' הפר"ח מה מהני טעימא עכ"פ לא נמצא כיס יעו"ש מילתא בטעמא דאי אפשר לומר דמהך מרה שנמצא קבלה הכבד המרירות רבי לא שנה ר' חייא מנ"ל הלא במרה שמצינו אין הליחות שבה מרה וע"כ דהי' עוד מרה אשר נבלעת בכבד וגם זה אשר מצינו בלי מרירות בליחות שלה הוא מרה והוה טריפה מכח שתי מרות בשלומא אם לא הרגישה האשה אח"כ מרירות היתה כשירה אבל כיון שהרגישה אח"כ מרירות תהי' טריפה ואפי' לזכרון יוסף דעכ"פ לחומרא האשה נאמנת שטעמה טעם מר וצע"ג. אמנם יש לומר דמתחילה זרקה המרה מרירות בכבד ואח"כ נחלה המרה ונקרש ליחות שלה ונאבד המרירות ע"י המחלה ונשאר המרירות בכבד כי בזה מחזיקים אנחנו שלא תצא מרוב העופות כשירות ואין להם שתי מרות רק שפכה כל מרירות בכבד ונחלה והליחות שחזר לא נתמרמר יען שנחלה הכיס ולא תוכל תת כחה להפך הליחות החדש למים מרים והוא דבר שיוכל להיות אבל מי הוא זה ואיזהו אשר ימלא לבו לסמוך על זה בלי ראיות ברורות ודוק. היוצא מזה אם אירע מעשה כזה ולא טעמה גם אח"כ טעם מרירות הייתי סומך על מה שהערותי למעשה להקל בהפס"מ אבל כיון שטעמה אח"כ טעם מר אין אני מצרף עצמי להתיר (חוץ לצרף להכשיר הכלים אחר מעל"ע בהפס"מ) עד שיגלה ד' מאור תורתו להבינני לידע נפלאות מתורתו ואגילה ואשמחה בו ובתורתו דברי הד"ש:

סימן יד

אלקים יענה את שלום האברך ענף עץ אבות מגדולי העוסקים בתורה ועבודה מורג חרוץ בעל פיפיות כבוד מהו' ר' משה בריקענשטיין נ"י בק"ק טריפינקא. שאלה שפחת ישראל החולבת בהמת ישראל ודירת עכו"ם מפסיק ביניהם ואין אדם עומד אצלה וגם אין אדם יוצא ונכנס הנה דעת הרמ"א בסי' קע"ו דאסור בכה"ג והש"ך והעור מביאים דעת מהרא"י ודעת מהרש"ל דגם בכה"ג מותר בדיעבד וגם מוסכם בש"ס ופוסקים דכל שאינה נהנה בחליפין מותר אבל יש לחוש דלמא נשתפך מעט חלב דאז מירתת וודאי תתערב וגם אין חלב טמא מצוי בינינו וגם אין דבר טמא בעדר זה א"כ יש להתיר בדיעבד אמנם יש לחוש למה שכ' הש"ך בס"ק י"ג דמשמע מדברי מהרש"ל ומהרא"י דתרווייהו בעינן בהמות ישראל ודיר של ישראל ובנ"ד הוא הדיר של עכו"ם שהבהמות עומדין בגראלני של אדון וגם לענין כלים יש להסתפק אם צריכין הגעלה ג' פעמים כמבואר בה'

חלה עכ"ה. תשובה הגם דלא הי' מן הראוי' להשיב בדבר שנגלה הדין ברור כשמלה בש"ע כאשר הביא בעצמו לא נולד דבר לחקור עליו רק ראיתי שרמז עוד חומרא בנידן שאלתו וז"ל אבל יש לחוש דלמא נשתפך מעט חלב דאז מירתת וודאי תתערב עכ"ל א"כ העיר חומרא אם יש לחוש שנשתפך מהחלב אז המשרת מירתת ותערב בו חלב טמא ולא מצינו שהעירו הפוסקים על זה. ונלע"ד ללמד זכות שלא חיישינן על זה דהש"ך ביו"ד סי' קי"ט ס"ק ח' כתב דסגי בחלב בחותם אחד הגם דחלב טמא מדאורייתא יען דממנ"פ אם עירב בו רוב חלב טמא ניכר שהחלב טמא ירוק וחלב טהור לבן א"כ הי' ניכר וע"כ דחיישינן בעירב בו מעט חלב טמא א"כ נתבטל ברוב מדאורייתא ואסור רק מדרבנן וסגי בחותם אחד יעו"ש ודברי הש"ך מופלאים הא חלב טמא משונה בטעמא ונרגש הטעם כמבואר בסי' צ"ח וצע"ג אך הגאון הנב"י מהד"ת או"ח סי' ס"ו חידש דבר דטע"כ דאורייתא ילפינן ממשרת ומגעולי עכו"ם היינו באיסורי לאוין עכ"פ אבל בחלב דליכא לאו כמבואר ברמב"ם פ"ג מהל' מ"א הל' ו' א"כ לא אמרי' בזה טע"כ דאורייתא א"כ יפה כתב הש"ך דבטל ברוב ולא נשאר רק איסור דרבנן יעו"ש דפח"ח וא"כ אם אין כאן חשש רק דלמא נשפך מעט מחלב טהורה והשפחה מילאה בחלב טמאה א"כ הוה רק ספק דרבנן וספק אם נשתפך מהטהורה ומלאה בטמא או לא א"כ הוה ספק דרבנן ואזלינן לקולא ואם לחוש שנשפך הרוב ומלאה בחלב טמא א"כ הי' ניכר לחלב טמא ירוק ומירתת לעשות פן יהי' ניכר ואין חשש רק על מעט חלב טמא והוה ספק דרבנן להקל ודוק. ואוסף עוד דיש לדמות לסי' צ"ח בנשפך כיון דעכ"פ מדלא ניכר דחלב ירוק וגם דמרתת לערוב הרבה חלב טמא דלמא יהי' ניכר ולא נשאר החשש רק דלמא ערבה בו מעט חלב וא"כ דומה לנשפך דנימא דהי' ס' פעמים כנגדו ואזיל איסור דאורייתא ואיסור דרבנן לא בא כלל דהא יש ששים כנגדו ולאיזה תכלית יהי' איסור דרבנן הא יש ס' בכה"ג לא עשה איסור שלהם כלל והארכתי בזה במקו"א כי הוא חקירה גדולה ואוקמי' החלב על חזקת היתר ודוק. שוב ראיתי בפרי תואר סי' קט"ו סק"ד שהעיר מדברי רשב"א דיש חשש דלמא הוה מחצה על מחצה דיש איסור דאורייתא ואפי' הי' ישראל נותן ללב להסתכל והי' מכיר שהחלב לבן חששו שמא לא הסתכל על החלב וגזרו שיהי' אסור יעו"ש וא"כ בודאי יש ג"כ כאן החשש מי נתן ללב להסתכל על החלב וא"כ הכלים אסורים וק"ל ואפי' הי' ישראל בעדר רק השפחה הלכה לביתה וגוים דרים ברחוב אסור ולא שייך כאן נמצא בכלי כאן הי' כיון שיש חשש חילוף עי' משמרת הבית דף ח' ד"ה קטן היודע לאמן ידיו. וממילא יבין הדבר ע"ד ששאל אם צריך הגעלה ג' פעמים ישאל אם מהני הגעלה ג' פעמים דכאן יש החשש על דבר שעיקרו איסור תורה

ולא מהני הגעלה ג' פעמים בכלי חרס עיין לאדמ"ו חת"ס יו"ד סי' קי"ג שביאר הדבר שדווקא באיסור דרבנן מהני הגעלה ולא באיסור דאורייתא שכאן יש חשש על חלב טמא ולא באתי אלא להעיר ואם שיש לפלפול אכ"מ:

סימן טו

להנ"ל שאלה ביצה שנמצא בה טפת דם והי' טחון באותו ביצה עוגות והדם הי' בעין על העוגה בדשיל"מ מבואר דצריך ליטול כ"נ אם יש להשוות דין זה ג"כ ואין בידי לחלק בין מקום האוסרה עכ"ל. תשובה דבריו מחוסר הבנה מה שכתב וז"ל בדשיל"מ מבואר דצריך ליטול כדי נטילה עכ"ל הוא משולל דעת אבל תכלית הדבר אם עדיין לא נאפה העוגה א"כ די בגרירה ואם נאפה צריך ס' דאפיה הוה כבישול וכל זה אי ידעי' בבטח שהדם אסור בודאי אבל אם יש ספק אי במקום האסור בביצה כמבואר פלוגתת ראשונים הרי"ף והרמב"ם ועם רש"י ורא"ה עיין בת"ה וברא"ה מקילין שדי בנטילה ועיין פלתי שהעיר מכח דם שבשלו דרבנן וא"כ הוה ספק דרבנן להקל לסמוך על השורש שצלי' ואפיה די בנטילה ועיין בבאר היטב סי' ס"ו ס"ק ט' אבל נטילה ודאי בעי ודוק שוב ראיתי שחכמת אדם כלל כ"ט אות ט' כתב וז"ל ואם משחו בו החלות כנהוג אם עדיין לא נאפה יגרור היטב ואם כבר נאפה צריך כדי נטילה אע"ג דקיי"ל דאפיה צריך ס' מ"מ כיון שיש ספק שמא לא הי' במקום האוסר סמכינן על הפוסקים דסגי בנטילה עכ"ל הרי מפורש יוצא כמ"ש ודוק. ועלה בדעתו דכאן יש לחקור נימא אוקמי העוגה על חזקת היתר ולא שייך לומר הא איתרע החזקה כמו שהעיר הפלתי בסי' צ"ח בנשפך דלא שייך לומר חזקת היתר דהא איתרע דנפל איסור רק לא ידענו אם יש ס' כנגדו עיין בדבריו ס"ק ג' ועיין בט"ז יו"ד סי' קצ"ב) יעו"ש דשאני התם דעכ"פ נפל איסור בודאי אבל כאן שאנו מסופקים אי דם זה הנמצא הוה איסור כלל דאולי לא הי' במקום האוסר א"כ יש לחקור דנימא אוקמי העוגה על החזקה וצע"ג אמנם לק"מ דהספק נולד על טרפות דם ושם הוה ספק והעוגה הוא הנגרר ואנו אזלינן בתר הדבר הנולד בו הספק ועיין בשו"ת מהר"ם לובלין ובס"ט דף ב' בנדה ועיין בט"ז סי' ס"ו ובפרט בנידן שאלתינו דדם הוא בעין על העוגה וצריכין אנו להתחיל ולדון על הדם בעין ואח"כ תהי' העוגה התולדה והנגרר וקצרתי למבין סוף דבר על הלכות פסוקות אין לשאול ובעבור כן מנעתי להשיב בפלפול דברי הד"ש:

סימן טז

שפעת וברכת שלום הגוף והשקט הנפש להעוסק בהליכות עולם עיניו כיונים על אפיקי אחרונים מורג חרוץ כמ"ה הרב ר' שבתי איש ליפשיטץ נ"י מ"ץ בישוב יולניטץ. אחד"ש

אודיע כי שאלתו קבלתי ואני מוטרד גדול רק שמתי עיוני בלילה ואשר ראיתי בלבי אחלק לו בקוצר אמרים עם מעט מחודש והי' לי להעיר בכמה הערות רק הזמן בוגד דברי הדש"ת. שאלה אחד שאירע לו בביתו שנתבשל בשר ששהה ג' ימים בלי הדחה ואח"כ נודע הדבר ואז כשנודע כבר עבר מהבישול כ"ד שעות ונשאלתי אם הכלים מותרים או לא והוריתי שהכלים מותרים מטעם כאשר אציג עכ"ל תשובה הדבר צריך בירור גדול כי יש שערוריה בחקירה הנ"ל ואשר יחנני ד' לבאר אחלק לו בעזה"י. הנה מעלתו נ"י פתח להתיר בהערה נאותה והוא יען דדם שבישול דרבנן ולא נודע עד אחר כ"ד שעות דהוה נטל"פ דהוה ג"כ דרבנן אפי' באיסור דאורייתא א"כ הוה תרי דרבנן ומקילין בו אבל באיסור דאורייתא הגם דהוה נטל"פ אסרי' דהוה חד דרבנן ומחזק דבריו על האי דחולין דף קי"א דרב אמי שבר פינכא וכתב הר"ן וז"ל מהא שמעינן דנטל"פ לכתחילה אסור דאל"כ אמאי תברא ר"א לפינכא לשהוי עד למחר דהוה נטל"פ אלא ש"מ לכתחילה אסור עכ"ל והקשה בראש יוסף מאי קמ"ל הר"ן הלא הוא גמ' בע"ז דאמרו לא אסרה התורה אלא קדירה ב"י ופריך לאו ב"י לישתרי ומשני גזירה אינו ב"י אטו ב"י א"כ מבואר בגמ' דנטל"פ אסור לכתחילה ותי' דשם נשמע באיסור דאורייתא ומפנכא דר"א נשמע אפי' באיסור דרבנן דדם שנמלח ומבושל הוה רק דרבנן יעו"ש ולפ"ז דווקא האי דרב אמי דנודע מן האיסור ביומו טרם שנעשה נטל"פ אבל לא הי' נודע עד אחר שנפגם הי' באמת מותר באיסור דרבנן והביא דברי ט"ז יו"ד סי' קל"ז ס"ק ז' והאריך בזה ליישב דעת מנחת יעקב כלל פ"ה וא"כ בנידן דידן דדם שבישל דרבנן ולא נודע עד שנעשה נטל"פ הכלים מותרים. ואני אומר לו יהי' שהדין אמת שתרי דרבנן מותר היינו אם הי' נתבשל בו מתחילה דם שנתבשל מקודם בכלי אז הוה בליעת הקדירה רק מאיסור דרבנן אבל כאן שנתן הבשר לבשל בקדירה כאשר נתחמם הקדירה מהאש והבשר הי' נוגע בתוכו בצדדים והוציאו צדדי הקדירה המחוממים דם מן הבשר הגם שהדם עדיין לא נתבשל א"כ נאסור הקדירה מאיסור דם דאורייתא דם איברים שפירוש ואטו דם שנתחמם הוה דרבנן חלילה לומר כן אלא דם שנתבשל הוא דרבנן א"כ נאסר הקדירה מאיסור דאורייתא ולא יותר הקדירה אח"כ אפי' אם נתבשל הדם הנבלע בתוך דופני הקדירה ועד כאן לא דבר הט"ז אלא בי"נ דרבנן שלא הי' רגע אחת מדאורייתא שדייק וז"ל סתם יינם דרבנן עכ"ל אבל כאן יש לנו לדון על רגע שנבלע הדם ואטו לא בלע הקדירה עד שנתבשל הדם בתוך החתיכה הלא אם הושם הבשר בכלי ראשון נבלע הדם בו אעפ"י שלא נתבשל הדם וה"ה בקדירה טרם שנתבשל הדם נבלע ממנו בקדירה עיין בפלתי סי' ס"ט בנועם אמרותיו להצדיק זקן סוף דבר שגג מעלתו בדמיון הט"ז ודי

בזה כעת ואבוא עוד על יתר דבריו אי"ה (ועיין ט"ז הל' שבת). ואעתיק מה שהערותי במקו"א לפרש דברי ר"ן בדין חדש אשר חדשתי בעזה"י מי שהניח כלי בן יומא עד שיהי' אינו בן יומא כדי לבשל בו וכן עשה שבישל בו נ"ל דהמאכל אסור הגם דבלע רק טעם לפגם והוא דהרא"ש בפ"ה דע"ז סימן ל"ו הקשה למה לא אסרי' אם נתבשל בקדירה שאינו בן יומא משום דלמא יתיר לעצמו אפי' אם בישל בו ביומו כמו דגזרינן על גוף הקדירה אינו ב"י אטו ב"י ה"ה נגזר על המאכל ותי' כיון דקדירה שאינו בת יומא ג"כ אסור מתחילה לבשל בו א"כ לא שייך למגזר לאסור המאכל אם עבר ובישל דהא לא שכיח שיבוא לבשל בו ביום דהא לכתחילה אסור לבשל בו אפי' למחר אבל אי מותר לבשל בו למחר לכתחילה יבוא ג"כ לבשל בו ביומא יעו"ש בהגהת אשרי והוא סברה מתוקה כדבש דע"י שאין תקוה לבשל בו למחר לא שכיח שיבוא לבשל בו ביום כיון שמסיח דעתו ולבו מן הקדירה דהוא לא יוכל עוד לשמש בו אפי' למחר ולא שייך למגזר לאסור המאכל אם נתבשל בו בדיעבד כשהוא אינו בן יומא וא"כ מי שהניח קדירה כדי לבשל בו למחר א"כ לא הסיח דעתו מהקדירה ושייך בו גזירה שמא יבוא לבשל בו ביום א"כ אסור המאכל אפי' בישל בו למחר בשוגג (אעפ"כ נאסר המאכל) אם לא הסיח דעתו מן הקדירה דגזרי' אינו בת יומא אטו בת יומא ולכן הגם דכבר תי' הרא"ש שם תי' ראשון יען דהקדירה כבר נאסר עשאו חכמים שלא יותר למחר אבל המאכל לא נאסר כלל דהא בלע רק טעם לפגם יעו"ש הוסף הרא"ש תי' השני כדי לאסור אפי' המאכל אם חישב להשתמש בו למחר משום דיהי' שכיח שבישל בו ביום ודוק. ובזה נ"ל לתרץ קו' ראש יוסף על הר"ן שכתב וז"ל מהא שמעי' דנטל"פ לכתחילה אסור עכ"ל הלא היא גמ' מפורשת דנטל"פ אסור וצע"ג ונלענ"ד דבר גדול רמז הר"ן דלכאורה קשה למה עשה רב אמי הלכה למעשה לשבור הפנכא למה לא הניחה אותה שלם ואי שחשש דלמא יבשל בו היום א"כ יהי' חיוב על כל אדם אם נטרפה לו כלי מתכת שילבן אותו ג"כ מיד דדלמא יבשל בו וע"כ דלא חיישי' דלמא יבשל בו היום כי מדכיר דכיר בו ביום עכ"פ ואם ברוב ימים ישכח ויבשל בו הוה אינו בן יומא ומותר התבשיל בדיעבד דהוה נטל"פ ולכן לא חיישי' דלמא יבשל בו למחר וליומא אחרא דוגמת סברת הט"ז ביו"ד סי' ב' וסי' צ"א יעו"ש וא"כ קשה למה היה רב אמי זריז וטרח לשבור האי קערה וצע"ג. אמנם לק"מ בשלמא בכלי דאפשר להגעיל או ללבן לא הוה הנחתו כדי לבשל בו אלא כדי להכשיר כאשר יהי' לו זמן עיין ביצה דף ח"י א"כ אם טעה ברוב ימים ובישל בו מותר המאכל אבל כלי חרס דאין לו תקנה בהגעלה או ליבון (חוץ ע"י כבשונות ועיין במג"א סי' תנ"א) א"כ אם משיירה נראה כאלו מניחה להשתמש בו או בלא הכשר או

ע"י הגעלה או ליבון ככלי מתכות ובאמת בכלי חרס הוה עם הגעלה וליבון כאלו יחפץ לשמש בו בלי הכשר ונחשב כאלו חישב להשמש בו למחר ואז אסור המאכל אפי' אם בישל בשוגג ולכן תברא רב אמי להאי פנכא ודוק. וזה שרמז הר"ן מהא שמעי' דנטל"פ אסור לכתחילה עכ"ל לכאורה שכל את לשונו כך הי' לו לכתוב מהא שמעי' לכתחילה נטל"פ אסור או דהי' לו לכתוב מהא שמעי' דנותן טעם לפגם לכתחילה אסור למה כתב את תיבות אסור באמצע וגם סיים וז"ל ש"מ לכתחילה אסור עכ"ל והי' לו לכתוב ש"מ טעם לפגם אסור לכתחילה וצע"ג אך הוא הדבר דמגמ' ע"ז מוכח רק דגזרינן אינו בן יומא אטו בן יומא שלא יבשל בו בקדירה שאינו בן יומא אבל אפשר שהמאכל מותר אם בישל בו בשוגג אפי' אם הניח כדי לבשל בו אבל מדרב אמי שבר האי פנכא מוכח אם חושב להנות מטעם לפגם היינו לבשל בו כשיהי' פגום אז אסור אפי' המאכל דאל"כ למה שבר להאי פנכא הלא יוכל להשהות עד למחר ויהי' נטל"פ וכי תימא כיון שאין לו תיקון בהגעלה נראה כאלו יחפץ לבשל בו עוד מאי כולי האי אעפ"כ אם יטעה ויבשל בו מותר אלא ע"כ אז אסור אפי' המאכל ודוק. והארכתי שם ליישב בעל העיטור דסובר דמהני הגעלה לכלי שהוא נטל"פ אפי' שבלע איסור דאורייתא אם יגעול ג' פעמים והשיג אדמ"ו חת"ס ביו"ד קי"ג מדחקר הרשב"א בת"ה הלא דם שבשלו או נמלח הוה רק איסור דרבנן הי' לו להגעילו ג' פעמים והקשה אדמ"ו ז"ל למה לו להקדים דם שבשלו דרבנן תיפוק ליה אפי' הוא דאורייתא כיון ששהה שיהי' נטל"פ יוכל להגעיל אלא פשיטא אי הי' איסור דאורייתא אפי' נעשה אח"כ לפגם שהוא רק איסור דרבנן לא מהני הגעלה יעו"ש. ונ"ל והוא דרשב"א סובר דלכאורה בשאר כלים דמהני בהו הגעלה אפי' מיד בו ביום לא חיישי' דלמא יבשל בו היום בלא הגעלה דהא יש בידו להגעיל או ללבן מיד א"כ אי יודע שיצרך היום יוכל להכשיר מיד אבל כלי חרס דבו לא מהני הגעלה או ליבון (חוץ מכבשונות) היום וצריך ולהמתין עד למחר ועכ"פ הוא מצפה שמחר ישתמש בהכלי א"כ נשאר קו' הרא"ש דאפי' יבשל בו למחר יהי' נאסר התבשיל דנגזר אינו בן יומא אטו בת יומא ותי' הרא"ש דלא שכיח וכיון דמהני הגעלה למחר בכלי חרס א"כ מחשבתו עליו ויכשל ובשל בו היום לכן הקשה הרשב"א דיוכל להגעיל אפי' היום כיון דם שמלחו דרבנן ותי' דלמא ישמש בין הגעלה שניה לראשונה דלא הורגל להגעיל ג' פעמים יעו"ש אבל בעל עיטור אירי שקנה כלי איסור שהוא נטל"פ או שלא נודע לו עד שנפגם אז הרשב"א מודה לבעל עיטור דמהני הגעלה אפי' הי' בתוכו איסור דאורייתא ודוק. בכל זאת נראה דעכ"פ צדק אדמ"ו ז"ל להשהות כלי שבלע איסור דאורייתא עד שיהי' נטל"פ אסור דלדעתי אפי' בעל עיטור מודה ולא התיר רק אם בא הכלי לפניו כשהוא נטל"פ עד

כאן דברי בחדושי בעזה"י ולא נעלם ממני דהנב"י מהד"ת סי' נ"א חוקר דלא שייך לגזור על דברים שמהני הגעלה או ליבון או ישן יב"ח משום בת יומא יען דשם נתבטל הבלוע מהעולם בכל זאת מלאכת שמים היא לא מנעתי להעתיק חקירתי דשאני בהגעלה וליבון דיוכל לתקן היום והוה בכלל הוא עצמו מחזיר עליו לשורפו עיין פסחים דף י"ב וק"ל. היוצא לדינא אפי' לא נודע לו האיסור עד שנפגם אפשר להתיר בהגעלה אבל לא להתיר בלי הגעלה אפי' ומעלתו בעצמו ראה דברי הנב"י שם שכתב להחמיר בכל ענין שכך עמא דבר אפי' באיסור דרבנן וראיתי שמעלתו נ"י תמה על הנב"י שנעלם ממנו דברי טו"ז מסי' קל"ז ועיין שם סי' נ"ח יראה שהביא דברי ט"ז וכתב דווקא בבלוע בצונן אבל בכלי שנתבשל בו יי"נ אסור א"כ ידע שלא הי' נעלם ממנו דברי ט"ז כי בבישול נהגו לאסור וגם אודיע נו שכל מה שחידש תרי דרבנן היינו אם הי' נולד בפ"א ולא שמתחילה הי' האיסור דרבנן לפני עצמו וגם בשורש הדבר נ"ל דלא אזלינן בתר שנודע הספק אלא בתר שנולד הספק עיין בב"ש א"ע סי' קי"ז יעו"ש בס"ק ט"ו ויש לי להאריך אבל הזמן בוגד בי כעת. סוף דבר אני אומר אותו הקדירה שנתבשל בו הבשר התיר מעלתו נ"י בחפזו כי הוא נאסר מדאורייתא ועל שאר הכלים אי התיר ע"י הגעלה עכ"פ וכלי שני להתיר יען שהוא תרי דרבנן בצירוף שלא נודע עד שנעשה נטל"פ לא הייתי מקפיד עניו אבל להתיר בכלל אין אני מסכים כלל ועיין בפרמ"ג סי' ק"ג והיום עש"ק לא אוכל לצאת בכתיבות הגסה. שנית להנ"ל קבלתי מכתבו וראיתי ששמח מאוד שמצא שפרמ"ג בפתיחה להל' מליחה עמד בחקירה בד"ה וראיתי שהבית יעקב מחדש שבתחילת בישול ומליחה הוה הדם אסור מדאורייתא ופרמ"ג החזיק בעד הש"ך דגם זה דרבנן א"כ שמח מעלתו נ"י מאוד שכיון להלכה לדברו פרמ"ג שגם הקדירה מותר ודלא כאשר הפלאתי עליו שהתיר הכלי בישול שלא כדת. ואני אומר שרחוק נידן הנ"ל כרחוק מזרח ממערב ויטה אזנו לדברי שהמה דינים נפרדים כאשר אבאר בעזה"י. הנה מליחה כבישול שניהם יפעלו על הדבר שהגם דם דאורייתא אם יתבשל או יתמלח נסתלק האיסור ומותר מדאורייתא אבל מה הוא כח בישול ומליחה קבלו חכז"ל שצריך החימום מן האש או חימום המלח לפעול על הדבר משך זמן אז נגמר בשולו להיות נקרא שהוא מבושל והכל כפי טבע החפץ שנתבשל עיין הל' שבת. וחקר הבית יעקב אם למשל צריך רביעית שעה ט"ו מנוטין עד שיהי' יפעול בדם הכח אש או כח מלח להיות נקרא דם שנתבשל מי אמרי' עד שנגמר הבישול היינו שכבר עברו ט"ו מנוטין על הדם שפעל עליו החימום של אש או חימום המלח לגמרי אז נסתלק האיסור דם אבל קודם שעברו בחימום ט"ו מנוטין עדיין באיסורו דאורייתא עומד או נימא מיד שהתחיל כח חימום הבישול או חימום המלח

הגם שלא נגמר פעולתו אעפ"כ נסתלק איסור דאורייתא והביא הפרמ"ג ראי' דאי אמרי' שצריך המליחה לפעול זמן רב עד שנגמר בשולו א"כ משכחת שמלח והעלהו למזבח אלא פשיטא מיד שמתחיל כח הבישול או כח המלח לא הוה דם שראוי' להקריב ע"ג מזבח וממילא ליכא איסור דאורייתא משעה שהתחיל הבישול או המליחה ודוק. אך כל זה אם אין כאן חסרון בשם בישול או בשם מליחה שהוא כבישול והתחיל אותו השם עכ"פ היינו שהמים עליו תוך תוך אשר הוא בישול וגם נמלח מאוד שאותו כח מלח יפעל בישול רק שחסר עוד זמן גמורו שיהיה נתבשל לגמרי ע"י חימום אש או חימום מלח ע"ז פליגו הפוסקים אם ההתחלת הבישול מפקיע האיסור דאורייתא או הסוף גמר בישולו אמנם אי חימום כלי ראשון מפליט ומבליע אבל עכ"פ חימום כלי ראשון בודאי אינו פועל בישול כלל שאפי' יתחמם כל היום בחימום כלי ראשון לא יהי' אפי' התחלת בישול אז בודאי כיון שבלע קדירה ע"י חימום בלבד נאסר הקדירה מדם דאורייתא דהא בלע איסור דאורייתא וכיון שנאסר פ"א ע"י איסור דאורייתא נשאר הקדירה באיסורו ואפי' אם נתבשל אח"כ הדם אשר הוא בחרסי הקדירה ונעשה איסור דרבנן הוה כקדירה שעמד כ"ד שעות דהוה הבלוע ג"כ איסור דרבנן ואעפ"כ צריך שבירה בכלי חרס והגעלה בכלי מתכות וכ"ש כאן דנאסר הקדירה מהדם בשעה שהי' אסור מדאורייתא ואח"כ כאשר נתבשל נעשה מאיסור דאורייתא איסור דרבנן א"כ נאסר הקדירה לעולם. וראיה לדברי מדברי פרמ"ג שם בד"ה והנה שכתב וז"ל והנה לפי"ז כלי שני גרע מכלי ראשון דאלו כלי ראשון ספק נפל דם בעין שרי דספק דרבנן להקל וכ"ש אף מפליט ומבליע ולא מבשל כדמוכח משנה האלפס פ' כירה וכדברירנא לעיל בסי' ס"ח א"כ הוה ספיקא דאורייתא עכ"ל הרי שביאר הגם שמפליט ומבליע כיון שאינו מבשל הוא דאורייתא אבל אם מבשל רק שלא נגמר בשולו הביא אח"כ פלוגתת הש"ך והבית יעקב יעו"ש וא"כ בנידן שאלתו מיד שנתחמם הקדירה הפליט והבליע מן הבשר דם דאורייתא ונאסר הקדירה ואטו יען כי אח"כ יתחיל וגם יגמור אפי' הבישול על הבלוע יהי' מותר הקדירה חס מלהזכיר כיון שנאסר לו יותר עוד ודוק (עיין ש"ך יו"ד סי' צ' ס"ק ה' בכחל דוגמא). ומעלתו נ"י תמה מאוד איך יהי' הדם עצמו אח"כ מותר והקדירה יהי' אסור שגג מאוד על הבשר והדם אנו אמרי' שנסתלק עכשיו האיסור דאורייתא ע"י הבישול ונשאר רק איסור דרבנן וגם על הקדירה נשאר עכשיו איסור דרבנן כמו קדירה שבלע איסור דאורייתא ונעשה נטל"פ אח"כ שנאסר עכשיו מדרבנן וצריך הגעלה או שבירה ומכ"ש כאן ודוק ומה שהקשה שא"כ נאסר הכלים בסי' ס"ט דהוה ספק דאורייתא לפי דברי יסתכל שם ויראה דהבשר בחזקת היתר והקדירה בחזקת היתר וספק אם נמלח ומהכ"ת לאסור היום

הקדירה ורק החתיכה הי' לה חזקת דם ע"ז אמרי' דם שבישל דרבנן ועיין בספרי מ"ח ח"ר סי' מ"ג ומ"ד ועיין בט"ז סי' קכ"ב ודי בו בעזה"י. ומה שהעיר מחדש דדרך הנשים לשים הבשר במים חמין ומהני על איסור דרבנן חליטה בזמן הזה אפי' כפי דברי נב"י ח"ר א"ח סי' כ"ה עכ"ד מי יודע אם הי' המים חמין כל כך שיהיה בו חליטה ובפרט הלא אני אומר שהי' בשורשו מתחילתו וא"כ איך מקילין דלמא הי' המים רותחים לחלוט ומה שדימה דברי פרמ"ג סי' ק"י בספק בגופו וספק השני בתערובות לא דמי לכאן ומה שמצינו כמה אחרונים שמתירים חלילה להרהר אחריהם אם מפורש כדבריהם אין פנאי כעת לעיין ולדעתי פלא אם התירו הקדירה ודוק. גם אשר ביקש להשיב על מילי דאגדתא שקשה לו על דברי חכז"ל אר"י כל אומר רחב רחב מיד נקרי אמר לו ר"נ אנא אמינא ולא איכפת לי א"ל כי קאמינא ביודעה ומכירה והקשה מעלתו נ"י בשלמא אם ר"י הי' אומר כל אומר רחב פעמים הוצרך ר"נ לשאול שהוא בעצמו אמר רחב רחב אבל כיון שר"י אמר שני פעמים רחב א"כ הי' לר"נ להקשות עליו איך אמר רחב רחב וכבר שאל קו' זו לכמה ואין פותר לו וביקש ממני דבר. נ"ל בפשוט דיש ג' אופנים אמירת רחב רחב (א) בשעה שאדם עוסק בעינינו ואין לו תאוות תשמיש כלל לשום אשה (ב) אדם משתוקק בלבו על אשה יפת תואר בהיתר להיות לו אשה נאה אומר רחב רחב (ג) שיש לו תאוות נשים ועומד לפניו דמות היפה בנשים אשר ראה מעולם ואומר שתהי' רחב רחב והנה אמרו בסוטה דף ח' גמירי אין יצה"ר שולט אלא מה שעיניו רואות ור"נ ידע שמותר לומר רחב רחב אם אין תאוות נשים בלבו אבל האמין שר"י אומר מי שמהרהר באשה ואומר רחב רחב הוא נקרה והשיב לו ר"י דווקא אם ראה אותה עכ"פ פ"א אבל מי שלא ראה אין היצה"ר שולט בו להיות נקרה והבן:

סימן יז

שפעת הצלחות לראש תלמידי היקר הרהמ"ג בתורה וביראה כבוד הרב ר' משה יהודה ג"פ מורה בעדתו בק"ק רימאסעטש יע"א. אחד"ש אודיעך כי קבלתי מכתבך אשר הודעת משלומך כה יתן ד' וכה יוסיף לך שתוכל לישב על התורה והעבודה בכבוד ובפרנסה ועל הנידן שבא לפניך אכתוב בקיצור נמרץ בעזה"י. שאלה אחד מבני הגליל דפה נשתקעו אצלו הרבה חפצים ובתוכם גם כלי פארצעלען פיין אשר עולה מחירם לשלשים זהובים והאיש רוצה להשתמש בהם כי נשתקעו אצלו זה ארבעה שנים מערל אחד אשר עבד במחוז ההוא לפני שנים באייזענבאהן אשר לא יפדו אותם עוד ושאל האיש אם יש תקנה לכלים הנ"ל בהגעלה והציע מעלתו נ"י טעמו עם חקירותיו שדעתו נוטה להקל אם אסכים עמו לדינא עכ"ד בקיצור. תשובה הן כל יקר ראה מעלתו נ"י דברי חכם צבי סי'

ע"ה שמקיל בכלי חמץ ודברי פרמ"ג סי' ק"ג שהסכים עם הפמ"א לאסור רק יצאת לחדש היתר חדש הגם דהתורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מדופיו הוא דווקא אם נבלע מעבר לעבר דרש"י פי' בפסחים דף ל' חזינן דמדייתי פולטין המשקין מדופן החיצון אבל אם בלע רק כדי קליפה אז יוצא גם מכלי חרס רק שמצא סתירה מגמ' מהאי פנכא דמלחו בה בשר ותברו והא מליחה אינו אוסר רק כדי קליפה ואעפ"כ לא מהני הגעלה בכל זאת יצא לחלק מליחה אוסר כדי קליפה מדינא אבל עירוי הוא רק יען דעד דמיקר ליה בלע אז לא אמרי' דצריך שבירה רק הגעלה ג' פעמים על כן יהי' היתר לקערות וטעללער שתשמישן לרוב ע"י עירוי עכ"ד. נראה לי עיין פלתי ק"ג בד"ה ובזה שהקשה לדברי מג"א סי' תנ"א דרחת נאסר כדי קליפה למה צריך הגמ' לומר דאופה בתנור שירי מנחות עם שמן וכתב וז"ל וכי תימא בקליפה לא בעי שבירה דהא בעירוי צריך שבירה ואינו רק כדי קליפה עכ"ל והיוצא מדבריו או רש"י סובר דעירוי מבליע בכולו אז אפשר בכדי קליפה לא בעי שבירה או דחולק על דין דרחת יעו"ש בנעימות וא"כ ממנ"פ אי אפשר להקל בעירוי בקערות וטעללער ויראה שהקדימו הפלתי בגוף החקירה דוק. וגם מה שהחליט דעירוי דאוסר כדי קליפה רק חומרא אדמיקר ליה בלע עיין תוס' זבחים דף צ"ה ובש"ך סי' ס"ח תראה שהוא מדינא וצריך שבירה בכלי חרס ועיין בחות דעת סי' צ"א דעירוי בכלי חרס שכדי קליפה יאסור דטעם הוה כמונח בקופסא יעו"ש שהביא דברי מג"א ועיין בפלתי סי' ק"ה ס"ק ו' ודוק. אך עיין בפרמ"ג סי' ק"ג אות י"ז בשם הגאון ר' ליב להתיר בכלי חרס והביא שבשו"ת דבר שמואל בשם הגאון מהור"ר שמואל שפקפק מהאי פנכא והביא בשם כנה"ג שהתיר בהפס"מ וכתב ולפ"ז אותן כלים חשובים שקורין פארצעלען וכדומה יש לצדד וסיים וז"ל ולי נראה דבהפס"מ יש לאסור יעו"ש וא"כ בנידן שיש ספק אי הבלוע ישן נושן הוה עפרא בעלמא א"כ אפשר גם הפרמ"ג מיקל בהפס"מ אבל לדעתי בלי הגעלה כלל שלא יבא לטעות דמהני הגעלה בכלי חרס רק לומר שידיח בעירוי מים חמים שמא יש ממשות איסור על פניו ובכל זאת אם היקל בו לא צריך לחזור מהורותיו אבל להורות בו קולא לא ידעתי אם נקרא כאן הפס"מ דלא הי' כשר מעולם והוה רק מניעת ריווח אם ירויח במשכון שהוחלט לו וגם אין נכון לחפש קולות כי עם הארץ לא יבין בין ישן נושן רבות בשנים ובין ישן איזה חדשים ודוק. ומה שחפץ להקל בטעללער שרוב תשמישן הוא רק ע"י כלי שני עכ"ד עיין בש"ך סי' ק"ה ובפלתי שם ס"ק ו' דבשר חם הוה דבר גוש והוה לו דין כלי ראשון יעו"ש וא"כ פשיטא דיש לחוש שאכל הגוי בשר חם וא"כ נאסרו הטעללער ועיין בנב"י מהד"ת סי' נ"א ביו"ד בד"ה וכן הארכתי בענין הנ"ל בחדושים וכעת לא מצאתי שוב מצאתי בפתחי

תשובה חבל פוסקים עיין בסי' קכ"א ביו"ד ושמחתי בו מאוד וצוותי להעתיק לך איזה גרגרים מחדושי בסוגיא דמריקה ושטיפה. ראיתי בפ"ח מהל' מע"ק שהקשה הלח"מ למה נקט הרמב"ם האיבעי בצלאו באויר התנור בכלי חרס ולא גם בכלי נחושת לענין מריקה ושטיפה יעו"ש. ונלע"ד ליישב בעזה"י דראיתי בטהרת הקודש על זבחים בסוגיא שהקשה איך עלה על דעת רב"ח שבישול בלא בלוע יהי' אסור הא חזינן דתורה התירה בכלי נחשת במריקה ושטיפה שמוציא הבלוע וקשה הא עכ"פ נשאר בישול בלא בלוע וע"כ דבישול בלא בלוע לא נאסר ותי' דרב"ח הי' קשה לו הא משכחת כבשונות דיוצא הבלוע וע"כ דגזה"כ שבירה בעבור הבישול וא"כ בכלי נחושת דהתירה תורה בהגעלה וע"כ דלא נאסר בישול בלא בלוע כדברי הרמב"ם דפח"ח. ונ"ל דיש לדקדק בלשון רב"ח דאמר מהו אבישול ובלוע הוא דקפיד רחמנא או דילמא אבישול בלא בלוע וקשה כך הי' לו לומר אבלוע קפיד רחמנא או דלמא אבישול נמי קפיד רחמנא דהלא אי אפשר לומר דספק שלו הי' דצריך תרתי בישול ובלוע דהא השיב בלוע בלא בישול לא קמבעי לן כפי' רש"י דהוה נותר והתורה העידה דאינו יוצא מדופיו וצריך שבירה א"כ בלוע לבד בודאי אסור וכל הספק הי' רק זאת דלמא בישול לבד אינו אסור א"כ הספק אבלוע לבד קפיד רחמנא או אבישול נמי קפיד רחמנא והי' לו לומר אבישול או בלוע קפיד רחמנא או על בלוע קפיד רחמנא וצע"ג ועוד איך אפשר לומר דבישול בלא בלוע אינו אסור ובלוע לבד ג"כ אוסר א"כ בישול דכתיב רחמנא למה לי הי' להתורה לומר ובכלי חרס הנבלע בו ישבר ובכלי נחושת מורק ושוטף במים וצע"ג. אמנם הנראה לי בזה ב"ה ואקדים דברי תשובות מיימונית הל' מאכ"א סי' ה' וז"ל אם אפה על הכירה פשטידא וכפה עליה מחבת של ברזל או של חרס ושוב אפה תחתיו פלאדין בלא ליבון או להיפך השיב ר"י מדנפיר להיתר כי לא מצינו פיטום וריחא מילתא בכלי ויחזור ויפטם וגם לדברי פוסקים ריחא מילתא הוא אפי' אם הכלי בת יומא רק שלא יגע ממש שאז יש לחוש שבלע הכלי מה שפלטה פשטידא וכו' וכתב עוד וז"ל מיהו מפרק דם חטאת אין ראי' להתיר מתלאו באויר תנור שקורהו בישול בלא בלוע דנהי דבלוע לא הוה דלמא ריחא מיהא הוה עכ"ל ועיין בש"ך יו"ד סי' ק"ח ס"ק י"ב יעו"ש. היוצא מזה דריח אינו יוצא מכלי לפטם אוכל זה אח"ז אבל בודאי ריחא בעצמו הוה חלק מן האוכל אבל לא נקרא אותו ריחא בלוע דבלוע הוה אם נבלע ממש בכלי וכאן נכנס רק ריחא בכלי ואפשר לריחא יוצא מכלי לפטם אוכל רק עכ"פ בלוע לא הוה אם בולע ממש ותלאו באויר התנור הוה ריחא ולא בישול כמובן. והנה רב"ח נסתפק אי התורה הקפיד על בישול ובלוע דווקא אבל בישול וריחא לא הצריך התורה שבירה או דלמא על בישול בלא בלוע רק בישול וריחא הקפיד

התורה אבל על ריחא בלא בישול לא הקפידה התורה דדווקא בלוע בלא בישול רבתה תורה מן בו אבל לא בישול ולא בלוע רק ריחא לא הקפידה תורה וכן בישול בלא ריחא ג"כ לא הקפידה תורה רק על בישול וריחא הגם דלא נקרא ריחא בלוע עכ"פ יש בו לצרף בישול ריחא דהא אי לא דכתיב בו הו"א אפי' בלוע בלא בישול מותר וא"כ ניהו דתורה רבתה בלוע בלא בישול א"כ ידעינן דעכ"פ ריחא לבד אינו אוסר רק בצירוף בישול אולי אוסר דאל"כ דאינו אוסר למה ליה כלל אשר תבושל בו הלא בלוע לבד אוסר ובישול לבד אינו אוסר אלא ע"כ האי תבושל בו הורה על בישול וריחא אוסר בלא בלוע והבן. ועיין בפלתי סי' ק"ח אם יש נגיעה אז ריחא מתפשט בכולה ולא די בקליפה וא"כ אם דצלאו באויר התנור והי' נגיעה אז אסור משום ריחא וזה שדייק הרמב"ם בפ"ח מעה"ק שכתב וז"ל צלה הבשר באויר תנור של חרס יש בדבר ספק אם ישבר הואיל ונתבשלה או לא ישבר הואיל ולא נגעה בו עכ"ל ופלא דכתב הואיל ולא נגעה בו מה איכפת לן בנגיעה הלא הספק הוא דלמא משום הבלוע אסרה ולא על שם בישול. ולפמ"ש מתוק מדבש דאם נגע בו א"כ הריח הוה כטעם ששואב וקולט ריח ביותר וצריך שבירה מחמת ריחא מילתא ולכך מדייק הרמב"ם הואיל ולא נגע בו אבל אם נגע הוה ריחא מילתא והוה כבלוע ודוק. ולפ"ז בבישול בכלי נחושת אם הגעלה מוציא בלוע מכ"ש ריחא ומהני הגעלה ועוד בבישול ליכא ריח כמבואר ביו"ד סי' ק"ה ודוק. (ב) הרמב"ם בפ"ח מהל' מעה"ק הל' י"ד כתב וז"ל צלה הבשר באויר התנור של חרס יש בדבר ספק אם ישבר הואיל שנתבשלה בו או לא ישבר הואיל ולא נגעה בו עכ"ל והכ"מ נתקשה עליו וז"ל ויש לתמוה למה לו להודיע שהוא דבר ספק ולא פסקה לחומרא סתם כדרכו בשאר ספיקא דאורייתא וצריך עיון עכ"ל. ונלע"ד דעיין בפנ"י ברכות דף י"ב בתוס' בד"ה לאתוי נהמא מחדש אפי' אי ספיקא דאורייתא לחומרא היינו שלא לאכול ספק איסור לעשות דבר אשר יפלא דספק איסור בקום ועשה אבל להיות שב ואל תעשה לכ"ע ספיקא לקולא כגון אפי' אי ברכת נהנין דאורייתא ויש ספק ברכה לכ"ע לקולא יעו"ש ולפ"ז בבישול בלא בלוע דליכא ספק דיאכל איסור אם יבשל בו דהא אין בו בלוע וכל הספק רק לקיים מצות שבירה א"כ אם יש ספק בבישול בלא בלוע אין צריך לעשות מספק מעשה שבירה ולכן לא פסק הרמב"ם לחומרא דצריך שבירה ודוק אבל אי הכניס איש אחר ושבר אותו אין צריך לשלם דדלמא צריך שבירה ופטור מלשלם ודוק. (ג) ראיתי בפלתי סי' צ"ב ס"ק י"א שהק' דגמ' מספקא אי בישול בלא בלוע ג"כ אסור או לא ונפשט דלא צריך דאל"כ למה צריך קרא על בישול במקצת כלי צריך מוש"ט בכל הכלי תיפוק ליה דבישול במקצת כלי לא גרע מבישול באויר הכלי והוכיח מזה דעת רמב"ם בפ"ח ממעה"ק דאיבעי הוה

רק בחרס בחטאת וכאן קאי על כלי נחושת ודוק. ולע"ד ליישב בעזה"י דבוודאי במה שקדשים באו לתוך כלי באויר לא צריך שבירה או מריקה ושטיפה רק אם אותו אויר פעל שנצלה הבשר אשר צלי ג"כ קרוי בישול דכתיב ויבשלו את הפסח יען דכח החום פועל להיות נבשל הבשר בתורת צלי כמו שפועל רתיחת המים בקדירה על כח הבשר להיות נאכל א"כ אותו פעולת החום קרוי בישול שע"י כח חומו נתקן הבשר לאכול א"כ נסתפק הגמ' אי הי' קפידת התורה על שנתבשל הבשר בכלי וא"כ תלה באויר התנור מהו וכתב רש"י בזבחים צ"ה ע"ב בד"ה תלאו וז"ל לשפוד של חטאת לצלותו באויר תנור דנתבשל בו אבל לא נבלע בו כלום עוד שם בד"ה מהו וז"ל מי הוה צריך תנור שבירה או לא עכ"ל עוד שם בד"ה של מתכות הי' וז"ל קס"ד מפני שצולין בו שפודי חטאת שלא יטעון שבירה עכ"ל הכוונה אם תלה השפוד עם הבשר לצלות באויר התנור דאז נעשה הבישול ע"י התנור המשמר חומו דעיין בירושלמי פ"ז דפסחים דאם צולין בשר על גבי גחלים לאויר עולם צריך שעה ואם צולין ע"ג גחלים בתנור אינו צריך אלא חצי שעה והקשה שם בירושלמי א"כ איך צולין פסח בתנור הא הוה צלי אש מחמת דבר אחר ומשני דכח אש אשר הוא תחתיו מנצח חום התנור והתנור פועל שלא יפזר כח חום אש יעו"ש ועיין בתוס' פסחים דף ע"ה בד"ה ואפה בו יעו"ש וא"כ כאן נסתפקו הגמ' אי תלה לשפוד באויר התנור ונצלה באויר התנור דנחשב בו אבל לא נבלע א"כ דלמא גם על בישול בלא בלוע קפיד קרא אבל דווקא יען דע"י התנור נעשה הבישול דלולא חום התנור לא הי' נצלה דאיירי בתנור גרוף דנצלה מכח החום לבד עיין בגמ' פסחים דף ע"ה או אפי' אם יש בו גם אש תחתיו עכ"פ פעל התנור להצלי כמו שפועל הקדירה שיתחמם המים ויבשל המים את הבשר כך פעל כאן התנור שיבשל האש את הבשר הוה עכ"פ כלי חרס אשר תבושל בו אבל אי בישל במים בחצי כלי אז בודאי החצי כלי הנשאר לא פעל לבישול דלו שהי' הכלי קטן הי' ג"כ הבשר נתבשל אשר מונח במים אם הקדירה עומד אצל האש ולא נקרא על חצי כלי הנשאר שעשה הבישול א"כ בישול במקצת כלי לא נוגע לדין בישול בלא בלוע דשם פעל הכלי הבישול היינו כמו צלי אש אבל כאן חצי כלי הנשאר לא פעל בישול דאל"כ בישל בכל הכלי ודוק וממילא נסתר מה שפי' בדברי סמ"ק דגמ' מסופק אי מתפשטת בכל הכלי היינו אי בישול בלא בלוע ג"כ אסור א"כ אין ראי' דמתפשט בכולה דצריך מריקה ושטיפה בעבור תלה באויר התנור רק אי צריכים דווקא בלוע א"כ ע"כ דמתפשט בכולו. (ד) בכ"מ פ"ח מהל' מעה"ק הל' י"ד מביא תוס' וז"ל כלי חרס אין טעונין אלא שבירה עכ"ל ותיבת אלא פליאה דהיה להתוספתא לומר כלי חרס טעון שבירה מאי תיבת אלא שבירה וצע"ג. ונ"ל דהנה בזבחים דף צ"ו בתוס'

ד"ה אלא הקשה וז"ל למה הצריך הכתוב שבירה דלא שייך למימר על הכתוב דלמא חייס ולא שאין עושין כבשונות בירושלים ותי' וז"ל וי"ל חידוש הוא שהתירו הכתוב בשבירה דהוה אמינא דלא מהני שבירה כיון דעדיין טעם חטאת בחרס דצריך שיהיה הטעם בעל מן העולם כמו בכלי נחושת שעשו מריקה ושטיפה אבל הא פשיטא דכל שכן החזרת כבשונות דמהני טפי עכ"ל מזה למדתי דין חדש אם יחפץ לשבור כלי מתכות על חתיכות אינו רשאי דהתורה חפצה מריקה ושטיפה להיות הטעם בטל מן העולם ולכן כתבו תוס' דהוה חידש שהקילה תורה שבירה בכלי חרס דהו"א דלא מהני יען דטעם החטאת לא נתבטל מהעולם אבל במריקה היינו הגעלה וגם השטיפה להעביר אם נשאר עוד על דופני הכלי הוה איבוד מן העולם ולכן דייקו תוס' לכתוב וז"ל כמו בכלי נחושת שעשו בו מריקה ושטיפה עכ"ל נגלה דמריקה ושטיפה הוה איבוד מן העולם וא"כ לא מהני שבירה בכלי נחושת ודוק. אך א"כ קשה הא גופא הא חטאת הוה ק"ק חמור מקדשים קלים ולרמב"ם די בשבירה לבד וקשה הא ע"כ בלוע יוצא ג"כ מכלי חרס בהגעלה דהא בקדשים די בשטיפה ומריקה אבל יוצא הבלוע וא"כ למה לא נצרוך גם בכלי חרס הגעלה לאבד הנותר אשר יוצא בהגעלה ואח"כ ישבר מטעם חק דהא אפי' בישול בלא בלוע צריך שבירה אבל אם הי' בישול עם בלוע נימא דצריך הגעלה ואח"כ שבירה וצע"ג. ונ"ל יען דאין כלי חרס יוצא מידי דופנו לעולם א"כ מה בצע בהגעלה הא מעט היוצא כנגדו נכנס מים ונעשה נבילה דחטאת שמו עליו דאסור לזרים ולנשים ולעבדים וגם נפסל ביוצא א"כ סוף כל סוף לא יבער נותר מן העולם רק ע"י שבירה ושברי כלי חרס נבלעים במקומם הוה זה ביעור מצות נותר כיון שאינם עוד בעולם ולמה יטריח בהגעלה חינם והוה חידוש שהתירה תורה שבירה ולא בקשה היסק בפנים או כבשונות שאז יהיה ביעור נותר מהעולם וזה רמז התוספתא כלי חרס אין טעון אלא שבורה דהי' ס"ד טרם שישבור יגעול אותה לבער בהגעלה מה שיוכל לבער ואח"כ יצרך שבירה קמ"ל דלא צריך אלא שבירה ודוק. וכל זה אם כלי חרס אינו יוצא מידי דופנו אז אינו צריך הגעלה קודם שבירה אבל אם יוצא מידי דופנו א"כ קשה למה צריך לסמוך על הנס להיות נבלעים במקומם לגעול אותם מקודם ואח"כ ישבור אותם אלא ש"מ כלי חרס אינו יוצא מדופיו רק בקדשים קלים סמכה התורה מה שיוצא בהגעלה והשאר יבטל ברוב מים הנכנסים בו אבל בחטאת דהוה איסור אינו יוצא מידי דופיו וביטול לא מועיל ודוק. ולפ"ז לרמב"ם בכלי חרס בקדשים קלים דמהני מריקה ושטיפה לא מהני שבירה דאין טעם נותר מבוער בזה וטוב למרוק ולשטוף דמבער הנותר מן העולם מלשבור דנשאר טעם נותר בעולם א"כ קדשים קלים טעונים מריקה בע"כ ודוק. ובזה

מיושב קו' תוס' מנ"ל דכלי חרס אינו יוצא הא הוה גזה"כ שבירה אפי' בבישול בלא בלוע. ולפמ"ש יש ליישב דקשה הא מן התורה לא שייך חייס או אין עושין כבשונות ואין לומר דאשמעינן חידוש דמהני שבירה קשה באמת הא יכול להגעיל ולבער הנותר מהעולם ולא מהני שבירה רק אחר הגעלה א"כ הוה כבשונות וע"כ דכלי חרס אינו יוצא והשמיע תורה חידוש דמהני שבירה ולא צריך כבשונות. (ה) ראיתי בפלתי סי' ק"ג שנתקשה על הרא"ש שהק' בע"ז למה צריך כ"ח שבירה וכלי שטף מוש"ט הא בבוקר הוה נטל"פ וקשה הא אפי' על בישול בלא בלוע מסופק הגמ' ואטו אם נעשה בלוע והוה אח"כ נפגם יהיה גרע מבישול ובלוע ותי' דהא הי' נפשט דבישול בלא בלוע אסור יעו"ש ונ"ל בפשוט א"כ בו דכתב רחמנא לרבות בלוע בלא בישול היכא משכחת לה הא הוה נטל"פ וכי תימא דצריך קרא על בלוע בלא בישול בשלמים ושאר ק"ק דנעשה נותר בלילה הא האי בו כתיב בקרא דחטאת וכלי חרס אשר תבושל בו ומרבינן בו בלוע בלא בישול ותקשה הא הוה נטל"פ דכל קו' הרא"ש הוה רק למה הצריך התורה שבירה בכ"ח ומריקה בכלי נחושת בחטאת יעו"ש בלשון הרא"ש דהא על ק"ק לא קשה קו' הרא"ש אלא סוף לילה פוגם א"כ אם צריך לבשל בלילה אי אפשר ודוק. (ו) ראיתי בזבחים דף צ"ו בתוס' בד"ה אלא שהקשה מנ"ל כלי חרס אינו יוצא מידי דופיו הלא מחטאת ליכא למילף דהא בישול בלי בלוע ג"כ צריך שבירה ונ"ל דיען דכתבה התורה אשר תבושל בו ישבר מינה ילפי' בלוע בלא בישול היינו אפי' נתבשל במקו"א ועירה לכאן שנבלע בו ג"כ ישבר עיין תוס' ד"ה עירה לתוכו וקשה למה לא יגעל מה שנבלע בו מה לי בלוע נבילה או קדשים וע"כ דכאן גילה תורה שכלי חרס אינו יוצא מדופיו דאם נגעל הבלוע א"כ לא נשאר בו בישול דפי' בישול בלא בלוע אסור יען שעכ"פ נעשה מבשר חי בשר מבושל דצלי ג"כ נקרא בישול דכתיב ויבשלו את הפסח אבל בבלוע בלא בישול אם נגעל הבלוע למה צריך שבירה וע"כ דכל הגילוי דתיבת בו היינו שיהי' צריך שבירה דלצרוך הגעלה בלא"ה ידעי' כסברת רש"י במתני' דהוה נותר וע"כ דתיבת בו בא הכתוב לגלות דצריך שבירה אפי' בנבלע בו וע"כ דאינו יוצא דאל"כ נגעל אותו ודוק. אהובי תלמידי נ"י הי' לי הערות מתוספתא דכלים ובתיו"ט שם רק לא אחפוץ להורות להקל בדבר שנתפשט לאיסור על כן צויתי להעתיק לך את אשר חדשתי לפני ג' שנים ויש לי כמה חדושים בסוגיא הנ"ל ד' יתן שאוכל לבשר לך בשורות טובות הדש"ת:

סימן יח

שפעת ברכות רב הצלחות לראש הזקן העומד במשמרת הקודש כבוד הרבני מוה"ר ר' עזריאל פאלאק נ"י ש"ץ ונאמן בק"ק א"ש יע"א:

מכתבו עם הערות התורה קבלתי ואמלא משאלותיו בהבנת התוס' אשר הפליא וגם על ספרי מ"ח סי' צ"ב ורק באומר מעט ואצוה להעתיק בנוגע בענין הנ"ל מח"ת שלי איזה הערות. (א) ראשית יצא מעלתו נ"י להפליא על דברי תוס' שבועות דף כ"ד ד"ה דאוכל וכ' וז"ל תמי' לי מאוד קושי' התוס' שהקשו על דברי ריב"א מש"ס חולין דקאמר חלב ואבמה"ח וטריפה חל בב"א והקשה תוס' שם בשבועות איך יוחלו כולן על עשה שאינו זבוח שהיא שייכת גם במעי אמו ולא ידעתי איך נוכל לומר שהעשה דשאינו זבוח יחול על חלב הלא על חלב לא שייך לומר מה שאתה זובח אתה אוכל דגם לאחר שנזבח אינו רשאי לאכול חלב ועל חלב לא נאמרה מ"ע דוזבחת ואנכי לא אוכל לירד לסוף דעתן של בעלי תוס' ז"ל שם ונא אדוני יאיר עיני בזה עכ"ל. הנה בגמ' חולין דף ע"ה פליגי ר"י ורשב"ל בהפיל נפל אי חלבו כחלב בהמה או כחלב חיה דפליגו בבן ח' אי חדשים לבד גרמו שם חלב או חדשים ואוירא גרמו ומכח קושי' גדולות ביאר שם תוס' בד"ה דברי אפי' אי חדשים גרמו עכ"פ צריך החלב לצאת לאויר עולם והרשב"א בת"ה בית שני שער ה' האריך בדבר ובמשמרת הבית הוסיף לחלק בין חלב וגיד ונותן טעם לשבח דכתיב שור או כשב או עז כי יולד ולא קרינן ליה שור או כשב או עז עד שעת לידה וה"ה אם טעון שחיטה דנקרא וזבחת בקר וצאן אבל גיד נקרא משעת יצירה ועיין בב"י ובש"ע סי' ס"ד ובפר"מ שם דייק שגם הרמב"ם ס"ל עד שיצא החלב לאויר עולם יעו"ש. וגדולה מזו אעתיק דברי רשב"א חולין דף ק"ד דאמרו בגמ' מה לחלב שכן לא היתה לו שעת הכושר וכתב הרשב"א וז"ל וא"ת והלא חלב דשליל דלרבי יהודה מותר א"כ שעת הכושר היתה לו י"ל לר"י לא מיקרי חלב עד שעת לידה עד שעת יציאתו בעולם דחדשים ולידה גרמו ליה א"נ חדשים ואוירא ומשעה שחל עליו שם חלב לא היתה לו שעת הכושר עכ"ל ויעיין רמב"ן בתורה פ' ויקרא על פסוק חלבו האלי' וכלל גדול דקודם לידה או גמר חדשים הוה הך חלב שם בשר שמן ודוק. ולפ"ז קודם ט' חדשים הוה הך ולד בכלל בשר האם ואמרה התורה כל בבהמה תאכלו כי הולד הוא בכלל היתר אכילת האם והוה חלב של הולד רק בשר שמן כי שם חלב לא בא עליו רק אחר שנגמר בצירף אויר או לידה אבל איסור שאינו זבוח הי' גם על הולד כמו שהיה איסור שאינו זבוח על האם כי אפי' אם תלש במעים ליכא עליו איסור חלב אבל איסור נבילה יש עליו וזה שדייקו תוס' איסור שאינו זבוח היה גם במעי אמו וא"כ איך חל אח"כ איסור חלב לא בא רק אח"כ ולא אוכל לידע מה הקשה דוזבחת לא קאי על איסור חלב דאסור באכילה הלא וזבחת חל מקודם שנקרא חלב כמו שיש על נבילה איסור אינו זבוח הגם שעכשיו נאסרו באכילה ודוק. (ב) מעלתו נ"י הפליא על סברה שחדשתי בספרי מ"ח סי' צ"ב

בד"ה ומעתה דלרמב"ם אין בנבילה איסור עשה דהמצוה הוא על הגברא לשחוט ומשעה שמתה הבהמה אין כאן חפץ המקבל שחיטה וכ' מעלתו וז"ל ובאמת הוא סברה נכונה וישרה אבל לא ידעתי איך יפרנס תוס' בשבועות דף כ"ד דאם נתנבלה ביוה"כ לא יוכל איסור יוכ"פ לחול לא מחיים ולא לאחר מיתה מצד מ"ע שאינו זבוח ולדברי אדוני הלא כשנתנבלה פקע איסור שאינו זבוח ומדוע לא יחול איסור יוכ"פ ונבילה בב"א עכ"ל. ידע דכבודו נ"י לא עיין היטב ואבאר קצת יותר דמוזבחת נוכל ללמוד ב' אופנים (א) דאין הפי' וזבחת קיום מ"ע רק תיקון איסור כמו דצריכין למלוח להכשיר הבשר לאכול כך אמרה התורה וזבחת ואכלת אם חפץ נפש ישראל לאכול בשר אז צריך תיקון זביחה והוה הפי' זבוח אכול מה שאינו זבוח לא תאכל ובשר שלא נשחט אסור באיסור עשה דרק מה שזבוח הוא מותר לאכילה לישראל וזה פי' התוס' איסור עשה שאינו זבוח דאם נתנבלה רובץ עליו איסור עשה שאינו זבוח כמובן (ב) הך זבחת ואכלת הוה מ"ע דרשות על האדם כמו לבישת ציצית דאין חיוב לעשות בגד בארבע כנפות אבל אם יחפץ לקיים מצות ציצית יעשה בגד של ד' כנפות אבל יוכל להיות איש ישראל כשר אשר לא עליו ציצית כגון שלא לבש בגד של ד' כנפות (רק חכז"ל אמרו [מנחות מ"ג] נענש באידנא רותחא) וכן מי שלא יתאוה לאכול בשר לא צריך כל ימיו לשחוט אבל כי תאוה נפשך לאכול בשר צוה קב"ה לקיים מצות שחיטה בו וזה הוא הבנת הרמב"ם פ"א מה' שחיטה ולפי דברי הרמב"ם אמרתי אין איסור עשה על הבשר כיון שנתנבלה אבל תוס' וראב"ד סברו דאין מצוה בקיום שחיטה רק תיקון איסור ודוק (ויעיין תב"ש סי' ב' ס"ק כ"א ובמג"א סי' י"ד). (ג) אעתיק הערות מחדושי לענין זה חולין דף ע"ה ע"א רש"י ד"ה כחלב חי' פירש"י אין בו אלא איסור נבילה יעו"ש ולא נקט נמי עשה שאינו זבוח (ואולי דרש"י לא ס"ל האי עשה ועיין תוס' שבועות כ"ד) ונלע"ד ראיה דבמעי אמו לא חל הך עשה רק משעה שנולד דוזבחת מבקרך וצאנך כתוב שהוא משעת לידה כשם שכתבו התוס' דלא מקרי שור וכשב ועז לענין חלב עיי"ש ומצאתי בחסדי ד' ברשב"א בחדושיו ריש ג"ה שכ' שדבר זה דלא נקרא שור ילפי' מזה יען דלענין שחיטה לא מקרי בקר וצאן וברוך שכוונתי לדעתו. אמנם איסור נבילה נ"ל חל במעי אם יען דרק כי ימות מן הבהמה כתוב ובהמה מקרי גם במעי אמו כנלע"ד הגם שכאן ללשון ראשון קאי ר"י על הטילה נפל שלא כלו לו חדשיו ורש"י פי' במתני' דלכך מודה ר"מ בבן ח' דלאו בהמה היא יעו"ש וז"ל הלכך לאו בהמה הוא וא"כ קשה שפיר א"כ לאו נבילה הוא (וידעתי שיש לחלק יען שכאן אויר גרם) ונלע"ד לחדש דבר דהנה הרשב"א בחדושיו ובת"ה כ' דקודם לידה לאו בהמה מעלי' הוא עכ"ל נ"ל דודאי שם בהמה עליו רק לאו בהמה מעלי' דלא מקרי

בקרך וצאנך ולפ"ז לענין שחיטה דכתיב וזבחת בקרך וצאנך מודה ר"מ אבל לענין נבילה דכתיב כי ימות מן הבהמה משמע אפי' הוא מקצת בהמה וכמו שמצינו בגמ' דף ע"ד מקצת בהמה מטמא ומקצת אינו מטמא והבן. ועיין רשב"א בחדושיו לשבועות דחלב מן בהמה שלא יצא לאויר עולם לא מקרי חלב דכתיב שור או עז כי יולד יעו"ש ולפ"ז משכחת בשבועה שנשבע שלא לאכול חלב ותמרים שהובא בגמ' בחלב בן פקוע דבודאי בלשון בני אדם הוה האי חלב של בן פקועה חלב מעלי' והוה בלאו והן יעיין תוס' בד"ה שלא בע"ב שדחקו מכח חלב חי' וקיבה תיפוק ליה הא משכחת בחלב בן פקועה ותוס' בעצמם כתבו כן בחולין ריש ג"ה דחלב בן פקועה לא הוה חלב וצ"ע ויותר פלא בעיני שהקשה על שיטת רש"י שמפרש דגמ' חזר ואיירי בנשבע סתם כדי שיהיה משכחת בלאו והן והקשה הנ"ל א"כ איך חל שבועה על חלב לקמן והלא לפמ"ש משכחת בחלב בן פקוע שהוה בלשון בני אדם חלב וצע"ג. ונלע"ד ליישב שהרשב"א סובר כסברת התוס' ד"ה מסרחת דמסתמא דעתו על שם איסור חלב ולא על ההיתר ומה שחדשו תוס' יען דנשבע גם על שחיטות אז נכלל גם נבילה מסרחת וכן כאן נאמר כן דהא נשבע גם על תמרים זה לק"מ דשם נבילות טובים ונבילות מוסרחות מבשר שחיטה הכל מין בשר הם אז אמרי' הגם שנבילה מסרחת בשר היתר הוא הלא חזינן דכולל גם בשר שחיטה אבל כאן דאמר חלב ותמרים אין ראיה יען דאוסר על עצמו פירות היתר אוסר על עצמו חלב היתר ושפיר ק' קו' רשב"א והיא סברא נכונה מאוד ומזה תמי' לי על תוס' דכתבו יען דנשבע גם על תמרים יש בכלל גם חלב חיה וקיבה וזה סברה שלהם בתוס' ד"ה מסרחת ולפמ"ש הבדל גדול ביניהם וצ"ע ובזה יש ליישב סמיכת תוס' שם שכתבו דהכא הוה בלאו והן ואח"כ הקשה דקשה לר"י לפמ"ש יש ליישב דבלא"ה לא הוה בלאו והן כפי הסברה שכתבתי אינם א"כ מאי פריך לרבא הא בתאנים ותמרים משכחת בלאו והן בתאנים גרועים כמ"ש בתוס' ד"ה מסרחת ועכ"ח דג"כ הוה לאו והן ושפיר קשה לר"י. ויראה עוד בפי' משניות לרמב"ם בכריתות דף י"ג יש אוכל אכילה אחת וחיוב עליו ארבע שכ' הרמב"ם וז"ל ויש במה שנשאנו ונתננו עכשיו נקודה נפלאה אנו מייעדים עליה לפי שהוא מפתח לענינים אחרים ומוסיף על מה שיש בה מדקדוק העיון יעו"ש באורך וכתבתי בחדושי וז"ל הנקודה נפלאה מוקשה מאוד ויעיין פלתי סי' י"ז ואשר חנני אלקים אפרש בו בעז"ה בקיצר נמרץ. הנה מה דאמרי' כל מקום שנאמר לא תאכל אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע הכוונה כמו שתורה אסרה הנאת אכילה ה"ה כל הנאה אסור וא"כ למה לא אמר הכתוב בפי' הנאה הטעם יען דעיקר הכוונה רק הנאת אכילה ואח"כ אסרה התורה ג"כ כל הנאה יען שכל הנאה ראוי' לאסור אגב איסור

הנאות אכילה אבל השורש איסור הנאת אכילה כמובן אבל שיהי' משכחת שאיסור אכילה לא יהיה עליו ואיסור הנאה יהיה נשאר עליו אינו מן הסברה יען ששאר הנאות נאסרו רק יען שהנאת אכילה אסור ובעבור זה כתבה התורה לא תאכל לגלות זה אבל באשם מעילות דכתיב נפש כי תמעול מעל וילפי' שמעל בקדשי ד' יביא קרבן שם לא כתוב אכילה רק תמעול מעל אז עיקר הקרבן נתיסד בעבור הנאה שנהנה והאוכל מחויב דלא גרע הנאת אכילה משאר הנאת ודוק. ועתה אני אומר אם הי' בבשר בחלב פסוק אחד לא תאכל בשר בחלב וגם פסוק אחר לא תהנה מן בשר בחלב אז היה קשה למה כ' התורה עוד פסוק על הנאת בשר בחלב תיפוק ליה דלא תאכל כתיב וזה היה ילפי' דאין איסור הנאת בשר בחלב נגרור יען שאכילה אסור ואגב אכילה נאסר ג"כ הנאה ובאופן שאין עליו איסור אכילה בבשר בחלב גם איסור הנאה ליכא שם דהתורה כ' בפני עצמו איסור הנאת בשר בחלב כמובן אמנם באמת בבשר בחלב כתוב רק ג"פ לא תבשל אחד איסור בישול ואחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה אז אם לא כתוב פעם ג' לא תבשל הוה אפי' כל בשר בחלב מותר בהנאה דרק בלשון לא תאכל נכלל איסור הנאה אבל בלא תבשל לא נכלל בתוכה איסור הנאה והגם עכשיו שכתוב פעם ג' אמרי' ג"כ דבשר בחלב גז"ה כמו דכל איסורים שבתורה שהעיקר האיסור צריך להיות שאסור מכח הבשר בחלב הנאת אכילה ואז אם נאסר מכח בב"ח הנאת אכילה נגרר ג"כ איסור שאר הנאות ודוק. ולפ"ז בשלמא בקרבן מעילה אמרינן דחלב הי' מותר בהנאה ומכח הקדש נאסר בהנאה הוה מוסיף דעיקר הקרבן בא על כל הנאות שיהנה מהקדש זה והגם שכאן היה הנאה ע"י אכילה חייב עליו יען שקרבן נתיסד על כל הנאות ולגבי הנאה ליכא כאן איסור חל על איסור רק עתה נתגלגל הנאה ע"י אכילה חייב עליו דהוה הנאת מוסיף אבל אם בישל חלב או נבילה או טמא איך נאמר מגו דחל על הנאה חייב נמי על הנאת אכילה זה טעות דשאר הנאות הם רק נגרר יען שאסור הנאת אכילה וכיון שעי"כ אינו חל ולא נאסר אכילה מכח בשר בחלב איך יחול הטפל ונאמר מן הטפל מוסיף לחייב על העיקר והבן מאוד כי עמוק וז"ל שם שכל איסור האכילה אסור בהנאה עד שיפרוט לך הכתוב ואין שם כתוב שאוסר אכילתו וכתוב איסור הנאתו רק שני הענינים יחד עכ"ל ודוק היטב ובזה ימצא מרגוע להערותיו. ולסיומה ארמז מה שהקשה על ט"ז סי' תר"ע שהשיג על הלבוש דגדול המחטיא יותר מן ההרגו והתפלא מעלתו נ"ו דגם שם הפי' הורגי' נשמה אלא הגוף החומרי ישמע דהנשמה לא תקבל הריגה יעיי' רמב"ן בענין כרת ובעקידה אין הריגה רק בגוף והקושי' של ט"ז כי גדול המחטיא את אדם וכופה אותו לעבירות הוא הורג הגוף כפי' עקידה תהילים מ"ד "אם שכחנו שם אלקינו ונפרש כפינו

לאל זר" גם מי שעבר חלילה ועובד ע"י גזירות שמד ע"ז ופורש כפיו לאל אומר הוא מבחוץ אבל בפנים לב נשבר ונדכה זרע קודש מחצבתו יהי' עומד לפני פה ולא ידבר ועין ולא רואה ומי יעיד על הצפונות "הלא אלקים יחקור זאת כי הוא יודע תעלומות לב" וכל כך יכאב לב עד לבסוף ימות וזה "כי עליך הרגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה" כל רגע ורגע ירגיש הריגה כי שער בנפשו אם ישמן הוא רק כאשר יותן מלח ומרעה טוב לצאן אשר יוכלו לטבוח כך למדתי מעקידה ויעיין ביו"ד סי' קי"ט בש"ך אם מכר לו בשר טריפה ואכל צריך להחזיר לו הדמים כי ישראל לא ישמן מבשר טריפה ולא נתחשב לו הנאה במה שנתן לו טריפות וא"כ הקשה הט"ז העברת הדת הוא הריגת גוף ממש והבן בדברים בעז"ה דברי המברכו הד"ש:

סימן יט

שלום רב לאוהבי תורה בכלל ובפרט הרבני האברך העוסק בחקי חורב המופלג החרוץ כמורג כמהו' ר' שלום נ"י. מכתבו קבלתי עם הערות תורתו ואני מוטרד לא אוכל להשיב על קושי' רק לאשר הפציר אמרתי להשיב לו בקצירת אומר וד' יחזקהו לתורה ועבודה כאות נפשו ע"ע. הקשה מעלתו נ"י וז"ל נתקשתי מאוד בדברי הגמ' חולין דף צ"ח ע"ב דקאמר הגמ' לא נצרכה אלא לר"י דאמר מב"מ לא בעל וכו' לא זכיתי להבין דלדברי ר"ן בנדרים דלאיסור שנתערב באיסור מב"מ או היתר בהיתר כגון דשיל"מ לא בטל אף לרבנן וכ' הוא ז"ל ג"כ גבי בצל של תרומה דאין חילוק בין איסור מא' גדול מחבירו מ"מ הוה כאיסור באיסור וא"כ לא אבין דברי הגמ' כאן דמובא בס' ברוך טעם בשער התערובות בשם המ"ל שכ' בה' מעשה קרבנות פ' י"א דאסור לאכול מבהמה קודם שמפריש ממנו הזרוע וקודם הקטרת האימורים וא"כ קשה אף שהוא איסור קל מ"מ אסור א"כ למה אמר כאן הגמ' לא נצרכה אלא לר"י הא גם לרבנן לא בטל באופן זה מב"מ ושם בקדשים נתבטל אף שהוא ב' איסורים א"כ הוה חידוש שפיר עכ"ל. ועלה בדעתי לפום רהיטא הא דלרבנן איסור באיסור לא בטל דהוה מב"מ בעצם וגם בשם איסור כאשר מפורש יוצא מר"ן נדרים דף נ"ב ונ"ט היינו אם האיסורים שווים עכ"פ ששניהם איסור עולם או שניהם איסור זמן או שניהם יש היתר לאיסורן עכ"פ ע"י מעשה כנדר וטבל וכדומה כיון שיש להם שיווי לגמרי אז אינו בטל יען דאין התנגדות ביניהם כלל אבל אם איסור אחד הוא איסור עולם והשני יש היתר לאיסורו אז בודאי יש ביטול דהא אינם שווים לגמרי דלאיסור אחד אין היתר לאיסורו והוא איסור עולם והשני יש היתר לאיסורו כמו דאזלי' בתר הסוף בדשיל"מ הגם דהוא עכשיו איסור בהיתר אזלי' בתר הסוף דיהי' לו היתר ונחשב כאלו כבר הוא היתר בהיתר ואין לו ביטול ה"ה אם אזלי' בתר הסוף אם יהי'

לו היתר אח"כ נחשב כאלו כבר הוא היתר והשני שאין לו היתר בסוף הוא איסור והוה מין בשא"מ וא"כ דווקא לר"י הוה מב"מ וצריך קרא להתיר שיבוטל אבל לרבנן בודאי בטל דאין חזה ושוק שהוא איסור עולם וגם איסור חמור מב"מ עם שאר בשר דהוה רק איסור קל וגם איסור זמן דהא אם יקטירו האימורים או יטמאו או נאבדו הבשר מותר וכל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי ודוק (ועיין רמב"ן בתורה ובתיו"ט שבועות ור"ן נדרים דף נ"ט). אך הדבר מרופף אי הך סברה דאזלי' בתר הסוף אשר חידש הר"ן הוא מדאורייתא או מדרבנן והשכל גוזר שהוא רק חומרא מדרבנן וכן משמע מלשון ר"ן נדרים דף נ"ב דמדאורייתא אזלי' בתר השתא והוה דשיל"מ איסור בהיתר וכבר ישב על מדוכא זו אדמ"ו בחת"ס יו"ד סי' צ"ו בד"ה נחזור יעו"ש וא"כ ה"ה בנידן איסור באיסור אזלי' בתר השתא מדאורייתא ולא בטל והדרה הקושיא לדוכתא אפי' לרבנן צריך שאיסור באיסור יבטל כמובן. אמנם לדעתי הגם שהגאון מלייפניק חידש דזרוע בשלה לא בטל עד אחר הקטרת אימורים והוכיח דבריו מדברי תוס' ביצה דף כ' ומדברי מ"ל פי"א בלבבי לא כן הוא ואקדים דברי ר"ן בנדרים דף י"ב בד"ה בעיקרו קא מתפיס וז"ל באיסורו שהי' קודם זריקת דמים ואיכא דקשי' לי' אפי' תמצא לומר דבהיתירא קמתפיס כלומר שיהי' כזה ממש דמחית קמיה אכתי ליתסר דהא אסור לטמאים מחמת נדרו תו אקשי' והא איכא נמי חזה ושוק שאסור לזרים מחמת נדרו ולדידי ל"ק דאם מחמת נדרו ראוי' הי' שיהי' אסור לכל דהוא אקדשי' ואסרו אכולי עלמא אלא דבתר זריקת דמים פקע ליה נדרא ואסורא דטמאים ודחזה ושוק לזרים לאו משום נדרא הוא דאי הכי הי' אסור לכל אלא איסורא הוא דרמי דרחמנא עלי' והיינו טעמא נמי דמתפיס בתרומת לחמי תודה לאחר זריקת דמים לא מיתסר כדמוכח סוגי' בסמוך אע"ג דאסירי לזרים משום דכיון דשרי לכהנים אסורי' לאו מחמת נדרי' הוא שאלו כן הי' אסור לכל אלא אסורא הוא דרמי רחמנא עלי' וכי מתפיס ביה בדבר האסור קמתפיס עכ"ל. הרי שפתיו ברור מללו דבתר זריקת דמים הוה דבר האסור ולא דבר הנדור דפקע לי' נדרא מדלא אסור החזה והשוק לכל אדם אפי' לכהנים וקשה הא עדיין אסור לכהנים עד שיקטיר האימורי' ויהי' דבר הנדור עד אחר הקטרת אימורים כמבואר בפסחים דף נ"ט וברש"י בתורה בשם מכילתא ויקרא ד' ועיין רמב"ם וראב"ד ה' נדרים וא"כ למה כ' הר"ן דאחר זריקה הוה דבר האסור וצע"ג. ונ"ל דבר חדש בעז"ה דיש ב' אופנים איסור (א) הגם שגוף הוא של בעלים ואעפ"כ הוא אסור כגון חלב חזיר דם תרומה שבועות טבל וכדומה הגם שחפץ הוא של בעלים (תרומה שירש מאבי אביו או קנה) ואעפ"כ מונח על החתיכה שם איסור מכח השם חלב חזיר דם או טבל תרומה שביעית שהשם גורם איסור אכילה או איסור

הנאה (ב) דחפץ אסור לאכול יען שהוא אינו שלו ומי שאכל אינו שלו הוא גזלן על כן אסור לאכול של חבירו וה"ה חפץ של גבוה דהקדש הוא רשות לעצמו בחפצו שמים ומי שנהנה ממנו הוא גוזל מאביו שבשמים אז לא הוה שם איסור על החפץ דמה שלא יוכל איש להנות ממנו הוא מטעם שהוא של גבוה מה לי תורא דראובן או תורא דהקדש ועיין מ"ל פ"א מה' מעילה באר היטב. והנה בביצה דף כ"א אמרו דבהמה חצי' של נכרי וחצי' של ישראל מותר לשחוט ביו"ט ונדרים ונדבות אסור לשוחטן ביו"ט יען דבחצי של גוי א"א לכזית בשר בלא שחוטה אבל כהנים כי זכו משולחן גבוה קא זכו וכ' רש"י בד"ה כהנים וז"ל בחזה ושוק וה"ה לבעלים בשאר בשר כעבד הנוטל פרס מבית רבו נמצאת כל השחיטה לשם גבוה עכ"ל ועיין בתוס' שם בד"ה אבל שאפי' לר"י דקדשים קלים ממון בעלים היינו שזוכה אותו ממון משולחן גבוה דהא עיקר הקרבן בשביל גבוה יעו"ש וא"כ דקב"ה לא מזכה ממונו הן חזה ושוק לכהנים או בשר לבעלים רק אם נקטר האימורים לגבוה שנטל הקב"ה חלקו במזבח לא נותן מהקרבן לבשר ודם לא לכהנים ולא לבעלים וכן משמע לשון הגמ' שיכול שיהי' כהנים רשאים בחזה ושוק ת"ל והקטיר והביא עוד דתני' יכול נטמאו או אבד לא יהי' כהנים זכאים ת"ל והי' החזה והשוק לאהרן ולבניו הרי שהחכימו מתחילה נקט יכול יהיה רשאים הגם שלא זכו עדיין ובאבד נקטו זכאים דהי' ס"ד שלא יזכו אם אין הקטרה ודוק. ולפ"ז אני אומר בודאי חל איסור חזה ושוק מיד אחר זריקה והיתר הבשר בא ג"כ לבעלים אחר הזריקה רק הקב"ה אינו מזכה ממון שלו עד אחר הקטרה וזה הוא מעכב שלא יוכלו כהנים או הבעלים לאכול קודם הקטרה אבל מיד אחר זריקה פקע נדרא והוה דבר האסור ולא דבר הנדר דמה שלא יוכלו הכהנים לאכול קודם הקטרה הוא מטעם דהוה גזל שמי' דממון גבוה הוא אבל לא איסור חפץ וצדקו דברי הר"ן והבן. ומעתה מה דלא יוכלו גם הכהנים לאכול הוא מטעם גזל גבוה אבל אין בחפץ שם איסור בעצמו ולא הוה מין במינו מכח איסור באיסור לא בטל זה הוא בשני שמות איסורי חפץ אבל לא אם אחד הוא איסור עצם והשני הוא היתר בעצמו רק דאסור לגזול ממון גבוה כנלע"ד לדבר חדש ונכון בע"ה (ויש להביא ראי' מביצה ל"ח בביטול מים ומלח ומעשרה קבין של חטים). ובזה יובנו דברי רמב"ם פח"י מה' פסולי מקדשים שכ' והאמורים מתירים את הבשר לאדם עכ"ל ובמ"ל שם בד"ה ומ"ש התפלא הלא כתוב הדם ישפך והבשר תאכל משמע זריקה מתיר הבשר יעו"ש שהניח בקושי' ולפמ"ש נכון שהקטרת האימורים מתירים הבשר שלא יהי' גזל גבוה אבל היתר האכילה פועל הזריקה ולכן לא כ' הרמב"ם והאימורים מתירים הבשר לאכול יען דהיתר אכילה בא מכח זריקה אבל מי התיר לאדם ממון גבוה זה פועל הקטרת אימורים ודוק. וגם

בתוס' ביצה דף כ' ע"ב בד"ה מאי חקרו שפיר הא ביו"ט מותר רק לצורך אוכל נפש וא"כ אם לא יוכל להקטיר אימורים לא יוכל לאכול וא"כ איך יזרוק הדם להתיר בשר באכילה לו יהי' שהזריקה יתיר הבשר עכ"פ אסור לאכול קודם הקטרה וא"כ לא הוה אוכל נפש ביו"ט ותי' דהוה כנטמאו או אבדו והוה צורך אוכל נפש ודוק. היוצא מדברי דלבי אומר לי דזרוע בשנה הוה ביטול מיד ולא כאשר חישב הגאון מלייפנוק והוציא ציצים ופרחים דהוה איסור שנתחדש אחר הביטול כנלע"ד ברור בעזה"ה וממילא אין מקום לקושית מעלתו נ"י. ומה שהקשה על דברי בספרי מ"ח ח"ר סי' ל"ג בד"ה ולפ"ז מגמ' חולין דף קי"ב לא עיין היטב בתוס' שם בד"ה ורוטבן ובתוס' דף צ"ט ד"ה שאני ובתוס' דף קי"ב ד"ה הטמאים ותמצית דברי הם רק מדברי תוס' הנ"ל דכח היוצא במליחה בבשר הוה כהמחה דמלח פועל שיצא מגוף הכח והוה כרוטב ורוטב הוה כהמחה הגוף אבל בזיע היוצא מעצמו לא ובדגים הוה גם היוצא במליחה רק זיע ואעפ"כ אסור מדרבנן וגמ' אמר מדשמואל יש לטעות דציר לא והסביר רש"י דיש מקום דהוה זיע אבל יליף מהטמאים שהוא דרשה חוץ מגבי דגים ואני הוספתי רק להטעמים הדבר בדברי ש"ך וט"ז להבין דברי הר"ש בתוס' חולין דף ק"ב ואקוה שאם יעיין יבין הדבר מעצמו וק"ל הד"ש:

סימן כ

שלום רב לכל למודי ד' ובתוכם האברך הרבני המופלג מורג חרוץ העוסק בחקרי חרב בפי פפיות כמהו' ר' נפתלי האלבערטאהל נ"י בק"ק אולאנאב. מכתבו עם דברי שנוני תורה קבלתי ולא השבתי כי הלואי שאוכל להשיב בדבר הלכה כי בעוה"ר זה יותר משנה שלא אוכל להשיב שואל לדינא וכעת שתל"י עלה רפואה מעט בכל זאת אני כגבר אין איל וגם מה בצע להשיב על דברי חדושים הלא הקב"ה חדא בו ויען שביקש פעם שנית אשיב מעט אומר שלא יאמר כמה קשה הרב שלא להשיב בתורת ד' ואודיע הערות אשר לי על דברי הפלתי בעזה"י. ראיתי שנתקשה מעלתו נ"י על דברי פלתי סי' פ"ז ס"ק ד' שנתקשה איך חוקרים הפוסקים אי נטל"פ מותר בחמץ בפסח הא אפי' אפרו אסור דחמץ הוה מנקברים ותי' דהא בנקברים אפרן אסור הוא מדרבנן וא"כ בנטל"פ אזלי' בתר דין תורה והקשה מעלתו נ"י א"כ והי עכ"פ מדרבנן אסור וחידש באפרו הוא האיסור בעצמו משא"כ טע"כ אינו נוקה עליו וגם דשאני טעם הנפלט מכלי גרע וא"כ הבו דנא נוסיף אסור טעם הנפלט מכלי וגם נפגם עכ"ד בקיצר יפה העיר ויעיין בפלתי בעצמו שכתב וז"ל וא"כ נותן טעם לפגם בנתינת טעם אזלינן בתר דין תורה עכ"ל ועיין בפלתי סי' צ"ח בס"ק ב' בד"ה והנה העיקר והכלל יפה העיר בזה. ועתה אודיע אשר רמזתי בגליון פלתי שלי בסק"ד (א) מה שהעיר המחבר איך יהי' האפר בב"ח אסור הלא

אי יבוא אלי' ויגלה שנסחט החלב מותר וא"כ איך יהי' אסור בנשרף דק לעפר ונלענ"ד לחקור בטעם הדבר בעזה"י הנה בישול בשר בחלב הוא מעצמו תועבה בעיני ד' דהא אפי' נפל בשר בחלב ונתבשל הוא אסור בהנאה או אפי' אם נתבשל ע"י עכו"ם או ע"י קטן ולא כמלאכת שבת דבא ע"י גברא בר חיוב זרע ישראל ועיין בפלתי סי' פ"ז ס"ק א' וכן נודע דכל אחד לחודא שרי הבשר לבדו היתר וכן החלב הוא היתר והגיעת שניהם יחד ע"י בישול הוא התיעוב בעיני ד' כמו כלאים שצמר לחודא שרי ופשתים לחודא שרי והתחברת ע"י אריגה ע"י עכו"ם או קטן או אפי' ממילא נעשה הבגד אסור בלבישה על ישראל אבל אם הוציא החוט פשתן מן הבגד שב כל אחד להתירו הראשון ועיין בש"ך סי' ק"ה ס"ק ט"ו וכן הוא בב"ח אם נסחט החלב מן הבשר יעשו שניהם היתר כי בראשונה תועבה הוא החבור והקישור ואם נסחט ונפרד החיבור ועשה תיקון התועבה כמו בלאו דלא תגזול אשר ע"י הגזלן נעשה בהשבה תיקון הלאו אם הוא משיב אשר גזל כן בכלאים ובב"ח שאין התועבה תלוי' בגברא אלא אפי' נעשה ממילא הוה תועבה ה"ה הוה כן התיקון אפי' נפרד החוט או נסחט החלב ממילא נעשה תיקון התועבה כאסורו כן תיקונו כשם שתועבה בא ממילא כך תיקונו בא אפי' ממילא כמובן. אך כל זה אם נעשה פירוד עכ"פ אפי' ממילא הוה הפירוד תיקון התועבה אבל אם לא נסחט החלב מן הבשר רק לשון אש אכלם יחד הבשר עם החלב אבל התועבה לא נפרד זה מזה להיות חוזר להיתרם כבראשונה אז האפר אסור דהוא אפר תועבה דכל זמן שהי' עליהם שם בשר וחלב הי' תועבה ובשעה שנעשו אפר לא הי' עוד עליהם שם בשר וחלב דנאמר דנעשה פירוד לתיקון התועבה אבל בנסחט נשאר שם בשר ושם חלב והדר להיתר ודוק.

(ב) מה שהעיר המחבר דא"כ שאפר חמץ אסור ק"ו טעמו הפגום ומה חקרו הפוסקים אי נטל"פ אסור בחמץ בפסח והוא פלא גדול נ"ל דעיין פסחים דף כ"ו בסוגי' דלא אפשר ולא קמכווין ועיין בפנ"י שם דלא אפשר ולא קמכווין לא נחשב למעשה וכל איסורים לא אסרה התורה אלא ע"ו מעשה א"כ לא אפשר ולא קמכווין לא הוה מעשה איסור דפח"ח וא"כ אני אומר בודאי טעם פגום לפני עצמו אסור בחמץ בפסח דלא גרע מאפרו שאסור אך לאסור המאכל אשר נתערב בו נטל"פ של חמץ ע"ז יש לחקור בשלמא בטעם משובח שנתערב אי אפשר לומר דהוא לא אפשר דלא חפץ להפסיד מאכל ההיתר ולא קמכווין על האיסור להנות ממנו זה אינו סברה דהא מתעסק בחלבים ועריות חייב דהא נהנה גרוע והוא מכווין להנות מן המאכל ונהנה גם מן האיסור אבל בטעם פגום אי נטל"פ מותר דלא מקרי נבילה א"כ לא נקרא אוכל חמץ רק נקרא נהנה מחמץ וכיון שהיא בתערובת היתר הוה לא אפשר ולא קמכווין והי' מותר גם בחמץ בפסח אבל

נטל"פ בחמץ בעיניה בודאי אסור דעכ"פ נהנה מחמץ דלא גרע מאפר חמץ כנלענ"ד בעזה"י. ואוסיף נופך לחדש דבר הגם דאפר של בב"ח אסור אין שמו איסור בב"ח אלא אפר איסור הנאה כמו אפר של ערלה ואפר שור הנסקל וכן אפר של חמץ אין שמו עליו איסור חמץ אלא אפר איסור הנאה כמו אפר כלאי כרם ואפר של בב"ח דכל אפר של איסור הנאה שם אחד הוא אפר של איסורי הנאה ואסור להנות מן איסורי הנאה וא"כ אם פוגם בתערובות ואינו נהנה לא אוסר נטל"פ של חמץ כמו שאינו אוסר אפר של ערלה בתוך תבשיל דהלא כל איסורו שאסור להנות ממנו ופגם בתבשיל קלקולו יותר על תיקונו ולא נהנה עיין חולין דף ח' וחקרו אי בחמץ נטל"פ שמו עליו שיהי' נקרא עוד טעם חמץ לאסור בכח שם מאכל חמץ שאסור במשהו ה"ה אוסר בנטל"פ בשמו בשם מאכל חמץ ודוק. ואעתיק דבר מחדושי על דברי תוס' בכורות דף כ"ג ד"ה ואידך שהקשה הא בע"ז סובר ר"י כר"ש דסרוחה מעיקרא לא צריך קרא ותי' דבאיסור הוה מסברא אבל לענין טומאה צריך קרא דהוא מטמא כמו שכבת זרע ושרץ יעו"ש וכתבתי בחדושי וז"ל יעו"ש ונב"י ח"ר ביו"ד סי' כ"ו שנתקשה מאד בדבריהם דא"כ מנ"ל לר"י עכ"פ דאפי' נסרח אח"כ שמותר הגם שפגום מעיקרא לא צריך קרא עכ"פ הפסוק אינו מיותר דמורה על טומאה עוד הקשה דאיך אפשר למפסק קרא בב' אופנים דלענין איסור מורה הקרא אפי' אם נתנבל ואח"כ הסריח ולענין טומאה מורה על סרוח מעיקרא יעו"ש עוד הקשה דלמא סובר ר"י נטל"פ הוא סברה כמ"ש התוס' בע"ז יעו"ש שהאריך בדבר עמוק מאוד. ונלע"ד ליישב על נכון והוא דלכאורה קשה לי לפי הנב"י דא"כ אי אוקמיה קרא אטומאה ממילא הוה הסברה דנתנבלה ואח"כ הסריח אסור כמובן במושכל א"כ קשה מנ"ל לר"י באמת דסרוח מעיקרא אינו מטמא הא חזינן דשכבת זרע מטמא דלמא באמת מטמא וקרא צריך להתיר אפי' נתנבלה ואח"כ הסריח דטומאה חמור כנגד איסור ומנ"ל לר"י לאסור אפי' באכילה בנסרח אח"כ ולהתיר אפי' לטומאה בסרוח מעיקרא וצע"ג. ונ"ל והוא דאם סרוח מעיקרא לענין אכילה הוה סברה חיצונה ולא צריך קרא דהוה כעפרא דבר זה אינו מוסכם לכ"ע דהא בע"ז סובר ר"מ דאפי' לענין אכילה אי לאו קרא הי' אסור ועכ"ח דר"מ סובר דהוה כנבילה ולא אפר ולולא דתורה התורה בפי' הי' אסור כמובן ולפ"ז אני אומר סברה אחת בעזה"י בודאי אי סרוח מעיקרא לענין אכילת איסור ממעטי' מקרא ועכ"ח דמסברה לא הוה כאפר א"כ הגם שקרא גילה להתיר יש לומר זה דווקא לענין אכילה אבל לענין טומאה עודנה בטומאתה עומדת דטומאה חמור מאיסור וליכא למילף טומאה מאיסור והנוגע בה טמא משום לא תגע בנבלתם דהא עדיין נבילה שמו רק לענין איסור אכילה ממעטה התורה אבל אי נימא לענין איסור

אכילה לא צריך קרא למעט ועכ"ח דכעפרא בעלמא הוא דאינה קרוי' נבילה דתורה אמרה לא תאכל כל נבילה וסרוח מעיקרא אפר הוא ולא נקרא נבילה א"כ א"א לומר דעדיין הוא מטמאה דהא התורה אמרה לא תגע בכל נבילה וזו אינה נקראת נבילה רק הוה כעפרא בעלמא ול"ד לשכבת זרע הגם דאינו ראוי' לאכילה עכ"פ שמו עליו וזרע נקראת אבל זה אינו קרוי' נבילה ולא היה השם מעיקרא דמעולם לא חל שם נבילה ודוק כי זה נכון מאוד בעזה"י. היוצא מזה אם באיסור סרוח מעיקרא לא צריך קרא ועכ"ח דהוה כעפר ממילא גם לענין טומאה הוא כן דאינו מטמא אבל אי לענין איסור סרוח מעיקרא צריך קרא ממילא הגם שתורה גילה לענין איסור אכילה שמותר סרוח מעיקרא אפ"ה בטומאה יש לאסור כמו בשרץ ושכבת זרע ודוק היטב. והנה בר פדא בבכורות בסוגי' סובר דכמו באיסור אכילה סרוח מעיקרא לא צריך קרא ועכ"ח דפסוק בא להתיר בנסרח אח"כ ה"ה דאנו מדמים לענין טומאה ג"כ ואינו מטמא אפי' נסרח אח"כ אבל ר"י פליג וסובר בוודאי לענין איסור סרוח מעיקרא לא צריך קרא ועכ"ח אנסרח אח"כ קאי הפסוק שמותר אבל לענין טומאה היה בסברה לאסור אפי' נסרח מעיקרא כמו בשרץ רק דא"א למימר כן דהא כיון דהפסוק קאי באיסור אנסרח אח"כ ולמה לא אוקמי אסרוח מעיקרא ועל כרחך דהוה כעפרא ואם כן אינו דומה לשרץ כמש"ל ולא מיקרי נבילה ואינו מטמא אבל נסרח אח"כ הגם לענין איסור התיר לנו הפסוק אבל טומאה הוא חמור ובאמת עוד עדיין מטמא ור"י כך אמר גם אי אוקמי קרא אטומאה אין להתיר רק סרוח מעיקרא ובאמת דהפסוק קאי באיסור ועכ"פ ג"כ ממועט סרוח מעיקרא ודוק:

סימן כא

שלומים אלף לאדם מאלף לי"נ שו"ב הרב המאה"ג בתורה החו"ב החשוב כבוד הרב פלוני ב"י. אחד"ש אודיעך כי קבלתי אתמול מכתבך ופניתי לראות בשאלתך אודות היין אשר נשארו על הבאהן ונפתחו החותמת ומחביות אחד חסר הרבה ומאחד מעט והשומר אומר כי הי' היין תופס והוצרך לקרוא לאומן והי' הכל ברצון השעף אבל היהודי הביא היין לביתו אפי' בלי שאלות השעף ומבקש ממך להוציא היתר כי ההפסד מרובה ואתה ידעת שאנשים כשרים בעירך מבקשים באמת לשתות יין כשר כי המה חרדים על דבר ד' עכ"ד בקצירת אומר. אהובי נ"י מ"ש כי הלוקחים מהאיש המה חרדים לשתות יין כשר לפום רהיטא דברת שפת יתר כי תורה אחת לכל בני ישראל מה שהוא מותר לאחד מותר לכל והאסור לאחד אסור לכל חוץ אם יש מי שמחמיר עליו בתורת חומרא או מכח מנהג מדינה שלו עיין פר"ח או"ח סי' תצ"ו אבל בגופי' דאיסורים כל ישראל שקולים כחכז"ל ראשך עליך ככרמל הרש בישראל שקול לפני הקב"ה כאלי' הנביא וא"כ דבריך נפלאים.

אך הטבת לדבר כי יש לי חקירה גדולה הנוגעת בענפי דינים בשו"ע בודאי אם ישראל בא לאכול או לשתות אצל איש ולא משלם בעבור הכשרות של המאכל והמשתה מותר ליתן לו דבר אשר מותר מכח הפס"מ כי כח התורה של הוראה הוא כך למשל אם יש יותר פנים להתיר מאשר יש פנים לאסור מצרפים שהקב"ה חס על ממונן של ישראל ופסקי' אותו ספק איסור לקולא עיין חולין פא"ט וכיון שמותר לבעל הממון מכח הפס"מ מותר גם לאחרים להאכיל ואינו עושה בזה שום נדנוד איסור. אמנם מי שמשלם דמים יקרים בעד מאכל או משתה כשר שמשלם יותר מדי שווי' של גוף המאכל או המשקה כי הוא בעל נפש ויקר בעיניו דבר ד' לשלם יתר שלא יבוא אפי' לחשש איסור חלילה אז ואמר הקונה מה לי הפ"מ הכי אונס שלך יאנוס גם אותו ואסור למוכר למכור לו שום ספק איסור ואפי' מה שמורה פוסק להתיר בעבור הפס"מ אסור למכור לו בעבור שמכשיל להקונה בעבירה בעבור גניבת ממון וגניבת דעת הבריות שהלוקח יאמר אלו הייתי יודע לא חפצתי ליקח שום חשש ספק איסור דוגמת סברת ט"ז ביו"ד סי' קי"ד ס"ק י"ג הגם דמחבואה מתיר היינו שלא לאסור אשה כהנת לבעלה אבל ליקח לכתחילה מעכו"ם יהי' אסור הגם דיש לתלות באחד שאינו מערב בו יין יעו"ש וה"ה ליקח מאכל או משקה מישראל למה לו לשלם יתר על חשש ספק איסור וא"כ ממילא אסור למכור להטעות אותו ויש לי בזה הערות שיש הבדל במה דמקילין מחמת חזקה ובין מה דמקילין מכח רוב או מכח ס"ס בדאורייתא או ספיקא דרבנן אם צריך צירוף מכח הפס"מ ואולי גם מחשבותיך על זה שלו יהי' שיש להתיר היין מכח הפס"מ אין להתיר לאיש זה למכור להחרדים על דבר ד' שלא להתגאל בייי"נ ח"ו ועיין בהש"ך חו"מ סי' כ"א אונס רחמנא פטרי' ולא אונס רחמנא חייבא לאחרינא אם הוא בעניני ממון ה"ה בעניני נפש הצנתי להערה ודוק. ובנידן שבא לפניך באמת לא אדע היתר ליין הנ"ל למכור לישראל ואולי ימצא איש שמתיר לא אחפוץ ליתן דעה כלל ויען כי רמזת שאפשר למצוא היתר בדברי אדמ"ו ז"ל סי' קכ"ג אשר לדעתי אינו אמת אעתיק לך אשר כתבתי שם על הגליון בקיצר. (א) בד"ה ועתה שורה ל"ג שינוח לזייף ולהחליף כתבתי וז"ל דבר זה נפלאת בעיני שם סי' ס"ח הוא יעיד שקר בפקודתו הגם דמקבל שוחד לא יעיד שקר כמו אין אומן מרע אומנתו אבל אם הוא השר ליטול מעשר אבל אינו שומר יין של ישראל מה איכפת לי' אם בעל המרתף יחליף מים ביין ויעשה רמאות בו הכי הוא יצרך להיות עד בדבר או הוא שומר היין הלא הוא ילך וישוב לביתו. (ב) שם בד"ה הנ"ל בסוף כ' וז"ל ולדעתי בסי' ס"ח דקעביד מעשה לא יעשה כזה בעקרו אבל דבורא אמרי' עיין דוגמא גיטין דף ס"ו וע"כ לא מהני כאן אפי' ישאל להשר ודוק. (ג) בד"ה וא"כ שורה ז' וחזקת החותם

שהניחה מחותם כתבתי וז"ל לדעתי יפלא תכלית החותם מיועד שישבר כאשר יחפוץ אדם לשתות יסולק ויהי' ניכר בו אם גוי שתה ממנו ע"כ יסלק החותם ונדע שגוי שתה או התכלית שלא יוקח היין טוב ויותן תחתיו מים או יין רע אפי' שהוא כשר וגם על יי"נ יותן חותם שלא יותן בו מים או יין רע תחת טוב והחותם הוא שומר על ההיזק ועל הכשרות א"כ אם ראינו שהושבר החותם א"כ אז חיישינן משנסתלק הוחלף יין טוב ברע או שהוחלף במים או שנסתלק מהיות יוכל לנסך אותו ואין שייך לומר אוקמי החותם בחזקת מחותם הכי הי' בחותם מעלה עצמיות כמו חזקת חי או חזקת כשרות חזקת חי וחזקת כשרות המה מעלות קשורים בעצמות האדם והחפץ ואמרי' זיל בתר חזקת קמייתא אבל החותם הוא שומר וסימן אם נראה שלא נשתנה מכמו שהי' הוה עדות שלא בא מכשול ליין אבל אם נשבר החותם איך שייך לומר אוקמי החותם בחזקת מחותם על כן נפלאת ונעלמו מעיני עומק אדמ"ו ז"ל. (ד) שם בסוף ד"ה ועוד כתבתי על הגליון וז"ל הדבר פלא בעיני מהכ"ת נימא שנעשה להכעיס הלא מסתבר שנעשה להנאה דרוב הפותחים יין מחותם פותח להנאתו להחליף ועיין רמ"א סי' קס"ח. (ה) שם בד"ה ואפשר שורה ו' כתבתי על הגליון וז"ל לדעתי אין זה בגדר הספק דרוב המוציאין יין בגניבה גונב שלא יהי' רשומו ניכר שמוציא היין בגישתא או שואב בכלי אבל להוריק מחביות או להוציא הבריח נקל הוא שע"י שיוצא משם בשפע יוכר גניבתו וגם קשה המשא עליו וצריך לקרוא לחברא גנבים שיסייעו לזה ומתירא שיודע הדבר ודמו בראשו וא"כ אין זה בגדר הספק שרוב יגיד ששאב בכלי ודוק. והנה לא באתי אלא מפני הכבוד ואם יש אתך להצדיק דברי אדמ"ו הודעני כי בזאת חפצתי אבל שתצרף עצמך שישתו הצדיקים את היין לא תעשה בשום אופן כי לדעתי הוא אסור כי שומרי גוים סגורים שם ובחביות כאלה אין שום פחד עליהם והי' לי הרהורי הלב לחקור בדברי המבי"ט ח"ר דוק ותשכח אבל ידי מסולקת מהיתר זה:

סימן כב

רב שלומים לאיש העוסק בתורה ועבודה ה"ה האברך הצעיר המורג חרוץ בעל פיפיות המפולפל כבוד הרבני מהו' ר' ברוך רייכפעלד נ"י בק"ק אוננוואהר יע"א. אחד"ש אשר ביקש כבודו להשיב על שאלת ירא אלקים אשר אירע לו מקרה לא טהור אעשה כרצונו ואגלה דעתי אם אינו מגיע כנגד הגאון מרא דאתרא. שאלה אודות אשה אשר ספרה כדת וכדין ובהגיע התור לטבול עשתה חפיפה כראויה ואחר החפיפה נטלה את הכתונת אשר פשטה מעליה לקנח בו את רגליה ואחר הקנוח ראתה בו איזה מראה והלכה אצל הנר ולא ראתה רק רפש וטיט מאשר נתלכלך מעל גבי קרקע בית הטבילה ושוב טבלה

וכשהגיע לביתה לא ספרה לבעלה שום דבר כי היתה טרודה ושכחה ושמשה עם בעלה ובבוקר בא הכתונת לידה על פי סיבה והראתה לבעלה את המראה הזאת (כאשר שלח שושן אדום גדול אשר מצאה) וחרדה גדולה נפל על הבעל וצוה עליה בעלה להמתין ו' עונות ולספור מחדש ז' נקיים והבעל שוקד לשאול אם צריך כפרה כדין המשמש עם טמאה או לא צריך כפרה שהי' אנוס על פי דבור של אשתו דאמרה שטהרה מנדתה וטבלה. תשובה ראיתי אשר מעלתו נ"י פתח בכח דהתירה להקל שלא צריך תשובה כלל משני פנים (א) הלא רמ"א סי' קפ"ה פסק דאם שימש שלא בשעת ווסתה ואח"כ נמצא דם אפי' על עד שלו אינם צריכים כפרה וא"כ ה"ה כאן הלא הי' אונס על פי דבורה שספרה וטבלה (ב) האשה מבטיחה אלו הרגישה בודאי לא היתה טובלת א"כ היא טהורה עכ"פ מטומאת נדה דאורייתא ולא נשאר רק איסור דרבנן איסור כתם ועל זה לא מצינו מפורש שצריך כפרה אם עבר בשוגג עכ"ד. ואשיב בקצירת אומר בעזה"י מה שחידש מעלתו נ"י דבעל אנוס הי' על פי דיבור האשה שספרה וטבלה ודומה לדין הרמ"א בסי' קפ"ה שגה ברואה מאוד הגם דתורה אמרה וספרה לה שהיא נאמנת בתורת עדות באיסורין דמזה ילפינן ע"א נאמן באיסורין והגם שהיא נוגעת דלמא יצרה תקפה עליה בכל זאת תורה האמינה ועיין בפנ"י בגיטין דף ב' בד"ה הוה דבר שבערוה שמפלפל שיש סברה יען דהיא חטאה ג"כ בבעילה תהיה נאמנת גם לבעלה או בהיפוך בשאר ע"א אין אדם חוטא ולא לו אבל כאן היא נוגעת שיצרה ותאוותה גברה עליה יעו"ש אבל בודאי אין נאמנת האשה עדיפא באיסורים מנאמנות תרי עדים באשה שמת בעלה ונשאת עפ"י הוראות ב"ד ואח"כ בא בעלה שהאשה ובעלה אחרון חייבים חטאת כמ"ש הרמב"ם פי"ד מהל' שגגות הל' ג' וז"ל וכן אם התירו ב"ד אשת איש להנשא לפי שהעידו בפניהם שמת בעלה ואח"כ בא בעלה אין זו הוראה אלא טעות והאשה ובעלה האחרון חייבים חטאת על שגגתן וכן כל כיוצא בזה עכ"ל הרי שאפי' אם התירו עפ"י עדים נחשב שגגה ולא אונס ומחוייבים חטאת האיש והאשה ועיין ברמב"ם הל' שגגות פ"ה הל' ו' שכתב וז"ל הבא על אשתו שלא בשעת וסתה וראתה דם בשעת התשמיש הרי אלו פטורין מקרבן חטאת מפני שזה כאונס הוא ולא שוגג שהשוגג הי' לו לבדוק ולדקדק ואלו בדק יפה יפה ודקדק בשאלות לא היה בא לידי שגגה ולפי שלא טרח בדרישה וחקירה ואח"כ יעשה צריך כפרה אבל זה מה לו לעשות הרי טהורה היתה ושלא בשעת וסתה בעל אין זה אלא אונס לפיכך בין שנמצא דם על עד שלה ובין שנמצא על עד שלו פטורים עכ"ל הרי בנידן שבעל שלא בשעת וסתה ונמצא דם הוה אונס כי מה הי' לו למיעבד הכי נשאר דרישה וחקירה מי יגיד לו עתידות שבתוך הבעילה תראה דם זה הוא אנוס אבל בנשאת

עפ"י עדים הגם דתורה אמרה על פי שנים עדים יקום דבר הגם דאפשר שמשקרי דהא משכחת עדים זוממין ואפשר שיבוא הבעל בעצמו ויראה לעיני כל שהעידו העדים שקר אעפ"כ אמרה התורה אין אנו חוששים שהעדים העידו שקר עיין רמב"ם הל' יסה"ת פ"ז הל' ז' וז"ל וכמו שנצטוונו לחתוך את הדין עפ"י שנים עדים כשירים ואעפ"י שאפשר שהעידו בשקר הואיל וכשירים הם אצלינו מעמידין אותן על כשירותן ודברים האלה וכיוצא בהן נאמר הנסתרות לד' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו עכ"ל וכיון שכל כח נאמנות ע"א באיסורין או שנים בממון ומלקות ומיתה נבנה על חזקת כשרות וחזקת קמא שנולד בלי פסול עיין פנ"י בגיטין דף י"ז בשמא יחפה א"כ אם נגלה אח"כ שהבעל חי אם כן מקדמת דנא הי' טעות דנגלה דלא הוה עדים כשירים א"כ הוה רק טעות על שסמכי' על העדים הנ"ל והוה שגגה ולא אנוס דאלו אם היינו חוקרים ודורשים יותר היה מיד נגלה שהנך סהדי שקרי נינהו רק שלא נדרש כמשפט וא"כ ה"ה הגם דאשה נאמנת על בעלה בתורת ע"א נאמן באיסורים אם נדע אח"כ שהטעתה אותו הוא שוגג ולא אונס דאלו הי' שואל מפיה והיה דורש וחוקר אם לא הגיע לה שום ספק מראה היה נודע לו טרם שבעל אותה [ועיין בסי' קצ"ח שהגאון מהר"ם עמד להסתכל אחר טבילה יען שהיתה ילדה פן ואולי היה חציצה יעו"ש ודל"ב] ולא דמי לסי' קפ"ה כי מה שבא בתוך הבעילה לא הי' אפשר לידע קודם בעילה ודוק. ובחדושי בארתי מדוע אם נשאת עפ"י עדים הוה שוגג וביבמה שנשאת אחר שלשה חדשים ונמצאת מעוברת הוה אונס עיין במ"ל הל' ו' שמביא דברי תוס' בפ' החולץ והדבר פלא למה אם אזלה בתר דין תורה דרוב נשים הוכר עוברה בג' חדשים הות אונס ואם אזלת בתר דין תורה עפ"י שנים עדים יקום דבר הות שוגגת הוא פלא גדול. ואמרתי בעזה"י בשלומא אם טרם המעשה חקרנו שהמעשה הזה יהי' אסור לעשות כגון יבמה ליבם שיש לפנינו מקום ספק אולי היא מעוברת רק רוב מעוברת ניכר לג' חדשים והתורה אמרה אם יש ספק במעשה אם הותר או אסור לילך בתר רוב ואטו הרוב הוא ודאי היתר הלא נשאר המיעוט רק התורה התורה אותו ספק אשר הרוב מכריע להיתר א"כ אם נגלה אח"כ שהיתה האשה מן המיעוט אעפ"כ אין כאן עבירה כמו שסמכי' על בהמה שהי' מרוב כשירות ולא צריכין לבדוק אחרי הח"י טריפות דסמכי' דאותה בהמה שאנו דנין עליה היא מן הרוב כשירות ואפי' נמצא אח"כ אחת מח"י טריפות אעפ"כ לא עשה האוכל עבירה דהתורה התירה לו לאכול בלי בדיקה הגם שידענו שאפשר שנמצא אח"כ בה טריפה והי' אונס על פי הדיבור דתורה התירה לו לסמוך על הרוב הגם שאפשר שיש בו איסור אבל אם סמכי' על פי עדים דתורה סמכה ששנים עדים בחזקת כשרות לא יעידו בשקר ולא יכשילו את חבירם נפש

מישראל לחטוא לד' א"כ בשעה שסמכנו על העדים לא היה לפנינו ספק דלמא שקר הוא דתורה אמרה עפ"י שנים עדים יקום דבר לסמוך שבודאי כן הוא דהא יש להעדים חזקת כשרות וכיון שנגלה אח"כ שהעידו שקר א"כ הוה שוגג ולא אונס כי בשעה שהי' סומכין על העדות לא היינו מתירין מכח ספק אלא היינו מתירין מכח ודאי והוה שוגג ולא אונס ודוק (והארכתי בכעין סברה הנ"ל על דברי ט"ז יו"ד סי' ח"י בסכין שיצא בהיתר דזה דווקא אם היה מתחילה ספק לפניו אבל אם מתחילה לא היה מקום לאסור לא שייך סברת ט"ז). ועיין בספרי מ"ח ח"ר סי' ל"ד בד"ה ואיידי דהערותי בהחקירה הנ"ל על מה שהפליא בנב"י מהד"ת סי' צ"ו וימצא שורש הדברים בקצירת אומר ויש לי הערות על דברי נב"י שם אבל אכמ"ל עכ"פ יראה מעלתו נ"י שבעל האשה הזאת לא הוה כאונס אלא כשוגג ודוק. (ב) גם מה שיצא מעלתו נ"י לומר יען דהאשה מבטיחה שלא הרגישה א"כ אין כאן אלא איסור דרבנן אבל איסור דאורייתא הלך ע"ו שטבלה ולא נשאר רק איסור כתם ולא מצינו שצריך ביה הבעל כפרה. לא אוכל להעלים עין כי גם בזה שגה ברואה בודאי אשה טהורה היינו שכבר טבלה מנדותה ואח"כ ראתה שלא בהרגשה היא טהורה מדאורייתא דכתיב בבשרה עד שתרגיש בבשרה כי בלי הרגשה לא נטמאת מדאורייתא אבל אשה שהרגישה ונטמאת וצריכה ז' נקיים דתורה אמרה וספרה לה שיהיה ז' ימים ספורים היינו נקיים אז אפי' אם תראה בלי הרגשה סתרה הימים הספורים ונשים דידן ספק זיבות וכיון שראתה קודם הטבילה א"כ הוה ספק דאורייתא ולא עלתה לה הטבילה כלל ודוק. הן אמת שדבר זה הוא מהלכות עמוקות אשר נתגלה בימי גדולי דור שלפנינו גדול האחרונים בסדרי טהרה האריך דסותר ז' נקיים אפי' בלא הרגשה וכן הגאון חות דעת בסו' קצ"ו האריך לאסור שסותר אפי' בלא הרגשה אך הגאון בעל אבני מילואים בתשובותיו סי' כ"ג וכן הגאון אדמ"ו אמרי א"ש על יו"ד סי' ס"א האריך שיש להקל שאינו סותר ומסיים וז"ל אולם מי יכריע באיסור כרת נגד הגאון סדרי טהרה עכ"ל ומי יכריע להקל א"כ היא ספק זיבה אשר לא עלתה לה טבילה אם ראתה בלא הרגשה וגם מי יודע אם לא ארגשה בזיבת דבר לח או עקיצה וסברה עקיצת מי רגלים ודל"ב והוא חקירה גדולה וא"כ בנידן דידן שראתה הכתם קודם טבילה א"כ הוה דאורייתא לפי גדולי אחרונים ובפרט שסותר עכ"פ יום אחד אשר אינו עולה למנין ז' עכ"פ וקצרתי ודוק. סוף דבר אני לא באתי אלא לגלות שהדבר צריך תשובה לדעתי שיאמר ע"י שליח להאשה שהיא בודאי צריכה כפרת עונות על עצמה ועל שהכשילה לבעל כי לא נכון להיות שוכח אם יש לה ספק שושנה אדומה אשר ראתה קודם טבילה וגם הבעל אם יוכל יתענה עכ"פ ג' תעניתים בכל חודם תענית אחד והאשה אשר קשה

לפניה תענית לא תאכל ביום ב' וביום ה' בשר ויין כל השנה ויעיין בחתם סופר יו"ד סי' קפ"ח שהאריך אדמ"ו ז"ל השורש לכתוב היום ההוא להיות יום תשובה לעולם לפניה כי הוא נתעצלת בדבר וד' יסלח לה זה הנלענ"ד אבל חלילה לי להורות כי לולא שגילה לי טעם שהאיש ההוא לא חפץ לשאול מפי מרא דאתרא הוא חמיו הגאון נ"י לא שלחתי לו תשובה ופן ואולי יחפץ האיש לשאול כעת מפיו הגאון חמיו נ"י כפי אשר יצא מפיו יעשה וטרם אחתום אמרתי מה שצוה הבעל להמתין שש עונות לאחר תשמיש הצריכה להמתין ה' ימים עשיתי את שלי ואני מוטרד מאוד על כן קצרתי הד"ש:

סימן כג

שפעת ברכת שמים מעל לאיש אשר נשא עיניו על ההורים הליכות עולם הלכות הפוסקים כמהו' ר' אלכסנדר יצחק קנאפלער נ"י בישוב אורוש. שאלה בכפר א' שאין להם מקוה ואשה א' הלכה לעיר לטבול ושכחה קודם הטבילה לבדוק בין שיניה ובבואה לביתה עלה בדעתה שלא בדקה השינים ובדקה עכשיו אם מותרת לבעלה או צריכה להיות מופרש ותיסע פעם שנית לטבול ואת"ל שצריכה להמתין ליום מחרת ולטבול פעם שנית אם מותרת לטבול ביום ח' בעוד היום גדול יען שהמקוה רחוק מהכפר יותר ממהלך דרך שני שעות אם שייך כאן סרך בתה או לא וגם כאשר תטבול למחר אי תברך קודם הטבילה או לאחר הטבילה עכ"ד בקיצור. תשובה אשיב מפני הדין והאמת ואשר יתן ד' בפי אותו אשמור לדבר בעזה"י על ספק ראשון כתב מעלתו נ"י וז"ל ולפי דעת הש"ך בסי' קצ"ד ביו"ד ס"ק ל' דחיוב הוא לבדוק ואפי' אמרה אבדוק אחר הטבילה בין השינים חיישי' שמא תשכח מלבדוק הרי חזינא דשינה לא מועיל בזה וודאי צריכה לחזור ולטבול אמנם בנידן דידן שאין לה מקוה במקומה וצריכה להחזיר אל העיר ובלילה אי אפשר שהיא כרחוק מהלך שתי שעות וצריכה להמתין עד יום ח' שלה אי מותרת לטבול ביום ח' עכ"ל. לא אוכל לדעת הספק אשר בא למעלתו נ"י בהמעשה שבא לפניו ששכחה האשה לבדוק בין השינים קודם הטבילה וכשבאת לביתה נזכרת ובדקה עצמה ממנ"פ איך הי' המעשה שבא לפניו אי הי' שמצאה אח"כ עצם או בשר או איזה דבר הדבוק בין שיניה א"כ לכ"ע לא עלתה לה טבילה הגם דפה הוה בית הסתרים עכ"פ בעינן ראוי' לביאת מים כמבואר בגמ' בנדה דף ס"ו והובא בב"י סי' קצ"ח ובש"ך ס"ק ל"א ואי הי' המעשה דבדקה עצמה אח"כ ולא מצאה שום דבר דבוק בין שיניה א"כ לכ"ע אינה צריכה טבילה כמבואר בש"ע יו"ד סי' הנ"ל סעיף כ"ה וז"ל ואם לא נמצא עליה דבר חוצץ אעפ"י שלא בדקה קודם טבילה עלתה לה טבילה עכ"ל ובש"ך ס"ק ל"ב הביא שני טעמים על זה הגם דאם לא בדקה הגוף לא מהני טבילתה דשאני בית

הסתרים דאין דרך שיפול משם הדבר החוצץ אם הי' לה שם בשעת הטבילה וטעם שני דהא לא צריך לביאת מים רק שיהי' ראוי' לביאת מים ולכך תלינן להקל יעו"ש ואיך שגה ברואה להביא לכאן דברי הש"ך שהוא חקר אי רשאי לאשה לסמוך שתבדק עצמה אחר הטבילה ואם תמצא לא יעלה לה טבילה או שאין רשאי לסמוך עצמה ולבדוק אח"כ דגזרי' שמא תשכח ולבדוק ולא דמי לשחיטה דשם אפי' אם נבדוק עכשיו צריך ג"כ אח"כ בדיקה א"כ רגיל לבדוק אח"כ וליכא חשש שכחה אבל כאן אם בדקה מקודם הטבילה אינה צריכה בדוקה אח"כ א"כ אין אשה רגילה לבדוק אח"כ הגם שאשה רוצית עכשיו לבדוק אחר הטבילה חיישי' שתשכח אח"כ מלבדוק ועיין ט"ז ביו"ד סי' ב' ס"ק ד' ובסי' צ"א ס"ק ז') אבל לדין אם לא בדקה קודם הטבילה ובדקה עצמה אח"כ אין כאן פלוגתא אם לא מצאה דבר חוצץ לכ"ע עלתה הטבילה ואם מצאה דבר חוצץ לכ"ע לא מהני הטבילה דעכ"פ ראוי' לביאת מים בעינן כמובן והוא פשוט. ובני הבח' החרוץ ר' יעקב שלום נ"י דן למעלתו לכף זכות שחסר איזה תיבות במכתבו דנידן הי' שהאשה שבה לביתה ואכלה ואח"כ נזכרה שלא בדקה שיניה ומצאה דבר חוצץ וא"כ אי עשתה כדין שמותרת לסמוך על שרוצית לבדוק עצמה אחר הטבילה א"כ תלינן שהדבר חוצץ בא מאכילה שאכלה אחר הטבילה אבל להש"ך שמחויבת לבדוק עצמה דווקא מקודם טבילה וזו שלא בדקה מקודם הטבילה הגם שאכלה אחר הטבילה לא תלינן בו וצריכה טבילה אחרת עכ"ד בני נ"י אך א"כ הוא פלוגתא ישינה שמבואר בש"ך שם ס"ק ל"ג דדעת הטור והש"ע להקל דכיון שאכלה אחר הטבילה תלינן להקל ודעת הש"ך בשם רוקח להחמיר וכן מסיים הש"ך שיש להחמיר ולא תלי' בדברי הש"ך ס"ק ל' וק"ל. ואני הוספתי בטעם להתיר בבדקה ולא מצאה דהא מיעוט ומקפיד לא הוה מן התורה רק מדרבנן ודווקא בחוץ דצריך לביאת מים החמירו חכמים אפי' בספק מיעוט ומקפיד אבל בבית סתרים דלא צריך לביאת מים רק ראוי לביאת מים אז בספק מיעוט ומקפיד תלינן להקל ובפרט לשיטת ריטב"א דכל בית הסתרים הוה רק מדרבנן בודאי יש להקל ומצאתי אח"כ בס"ט סי' קצ"ח ס"ק נ' שהעיר בזה ושמחתי בו תל"ו עכ"פ מבואר דאין מבוא לשאלת מעלתו נ"י בזה. אך בחקירה שנית יש לדון אם שבה לביתה ומצאה עצם או בשר וכדומה בין שיניה אשר עפ"י הדין צריכה טבילה שנית נשאר חקירת מעלתו נ"י אם יכולה לטבול ביום ח' דהא דגזרו שלא לטבול אשה אפי' ביום ח' משום סרך בתה היינו דווקא אם לא טבלה כלל ביום ז' אבל אם כבר טבלה ביום ז' רק שצריכה טבילה שנית משום השינים שלא בדקה בזה לא גזרו משום סרך בתה ואין לאסור כלל לטבול אפי' ביום עכת"ד. הדבר הזה כבר עמד בו בתשובת מהר"מ לובלין סי' ע"א והביאו הש"ך

בסי' קצ"ז ס"ק ח' ונהפוך הוא שהשואל חשש אי לא נאמר דצריכה ז' נקיים משום סרך בתה דהבת תטעה שהאמה טבלה אחר ב' ימים או שלשה ותתלה שראתה דם וטבלה אחר איזה ימים ומהר"ם לא השיב רק הש"ך מכריע לענין אי תהי' מותרת לטבול פעם שנית אפי' ביום יש לאסור לכתחילה אבל לצרוך ז' נקיים משום סרך בתה לא גזרינן דלא מצינו גזירת סרך בתה רק שהאם לא תטבול ביום יעו"ש עכ"ד מבואר הגם שכבר שטבלה וצריכה טבילה שנית לא תטבול לכתחילה ביום אבל עכ"פ בדיעבד מהני ולכל הפחות מותרת לטבול ביום ולבוא לבית בעלה בלילה הגם דאם טבלה בז' מבעוד יום בעל פנ"י מחמיר אפי' בנשים דידן דהווין ספק זיבות אבל ביום ח' בודאי מהני כמבואר בש"ע ובכל אחרונים ודוק. וראה פלא גדול שהגאון בעל סדרי טהרה בסי' קצ"ז סוף ס"ק י' כתב וז"ל כתב הש"ך מי שלא טבלה כראוי בענין שאחר ב' או ג' ימים צריכה לחזור ולטבול יכולה לטבול ביום ולא שייך סרך בתה עכ"ל והוא פלא גדול דנהפוך הוא שהש"ך החמיר שלא תטבול ביום רק שלא צריכה לספור ז' נקיים הקיל הש"ך ומסיים וז"ל וכן אם לא טבלה יכולה לטבול בכל עת עכ"ל היינו אפי' ביום ב' או יום ג' שלא גזרי' משום סרך בתה אלא שלא תטבול קודם הלילה אבל לא גזרי' שתטעה הבת שיש טבילה אחר ראיה לשלשה ימים יעו"ש ודוק. עוד מצאתי בחכמת אדם כלל קי"ח אות ז' שכתב וז"ל וכל זה שטבלה לנדתה אבל אם כבר טבלה אלא שלא טבלה כראוי' ואחר יום או ימים נזכרה וטבלה שנית אם יש קצת דוחק מותרת לטבול אפי' ביום דכולי האי לא גזרו משום סרך בתה ש"ך ס"ק ח' עכ"ל ובער אנכי מהבין איך ראה זה בש"ך נהפוך הוא הש"ך מקיל דמותרת לטבול אפי' ביום ג' אבל לעולם הטבילה דווקא בלילה דהבדל גדול בנתינת טעם לשבח נתן הש"ך דטבילה קודם הלילה גזרו משום סרך בתה אבל לגזור שהבת תטעה לטבול ביום ג' אחר ראית דם לא מצינו בחכז"ל ותרי פליאות מדכר דכיר אדם וגליתי דעתי שדעת קדושים בזה לא אדע. ועל חקירה שלישית אם טבלה שנית תברך קודם טבילה יען שטבלה פעם אחד אתמול כבר זה אינו דעיין בש"ך יו"ד סי' י"ט דהטעים דכל ברכות דרבנן ותקנו בשאר מצות לברך קודם עשיה ובטבילה תיקנו אחר העשיה יעו"ש וא"כ לברך קודם הטבילה לא תיקנו חכז"ל ברכה ולא יוכל אדם להמציא ברכה אשר לא תיקנו חכז"ל ועוד כיון דצריכה טבילה שנית לו יהי' דראוי' לטבילת בית הסתרים הוה מדרבנן כדעת הריטב"א עכ"פ הוה הטבילה שנית מצוה דרבנן וצריכה ברכה אחר הטבילה דקודם הטבילה אכתי גברי לא חזי דשורש הוא ברכת הגר דלא ראוי לברך קודם הטבילה ודברי של"ה דצוה שיטבילו פעם אחת ואח"כ יברכו ויטבלו שנית בודאי עיקר הברכה על שטבלו פעם ראשונה כתקנת חכז"ל רק יטבילו דהא הם במים

אבל חלילה לעקור הברכה ממקומה לברך טרם שתטבול ועיין פלתי בסי' י"ט ובפרמ"ג שם ועיין במרן חתם סופר יו"ד סי' קצ"א לענין ברכה על טבילת דם טוהר שיש בו אל תטוש תורת אמך יעו"ש דפח"ח ועיין רבה פ' נשא פ' י"ד וז"ל מברך על לולב בשאר ימים על מצות זקנים עכ"ל ראי' לדברו מרן ז"ל והמדרש צריך ביאור רחובות ואשים קנצי למלין כי אני טרוד מאוד ועל הדבר הנוגע לדינא ולהעמידו על האמת פניתי מכל עמלי להשיב בקצירת אומר הדש"ת:

סימן כד

רב שלומים ורב חנינא לאיש הלוחם בעד לגדור גדר בעד טהרת בני ישראל ה"ה המאור בתורה הרב ר' יצחק יוסף רב דק"ק גאווע יע"א. אחד"ש קבלתי אתמול מכתבו אשר עמד וגדר בעד האשה אשר פרצה גדרות עולם והחטיאה רבים טוב עשה בעמיו ויהיה אלקים בעזרו לדרוש טוב לעמו הד"ש. אודות האשה אשר היתה משמרתה להסתכל על שמירת טבילת נשים וגם לחמם המקוה ולתקנה והיא מעלתה מעל בד' בכמה דברים אשר מזכיר במכתבו ואסדרם אי"ה בתוך הדברים ומעלתו נ"י קנא קנאות הדת להסיר אותה מכנה שלא יהיה בידה עוד המקוה וגם לא תהיה נאמנת עוד על שמירת טבילת כשירות בעדתו רק יש להאשה גואל אשר חפץ לדעת אם הוא על פי חק ומשפט התורה להסירה או הוא רק חסידות וזהירות להסיר האשה הזאת מבית טבילת הנשים ושם מעלתו נ"י לבו עלי להשיב לו משפט התורה על פי הש"ע. תשובה הגם כי הקשה לשאול ממני כעת כי טרדותי רבו מאוד בכל זאת יען כי היא מלאכת שמים אשר יוכל לבוא מכשולים גדולים בהתרשלות יום אחד ח"ו על כן באשמורה בלילה אשיב לו בקצירת אומר (א) הזכיר מעלתו נ"י בדור הזה ימצאו נשים בשערות ארוכות אשר צפים על פני המים אשר הרוב לודאי אם אין אשה מסתכלת על טבילתה לא טובלת כהוגן וכמה נשים מעידות שהאשה הזאת לא היתה רואית אפי' מעט אם טובלות כהוגן ובפרט המקוה שם עמוקה במקום אפל כי המים בעמק עכור אודיע דעתו ואעתיק דברי גדול האחרונים הוא בסדרי טהרה סי' קצ"ח סעיף מ' שכתב המחבר וז"ל צריך להעמיד על גבה יהודית גדולה יותר מי"ב שנה ויום אחד בשעה שהיא טובלת שתראה שלא ישאר משער ראשה וכתב בס"ט ס"ק ע"ח וז"ל דהטעם דבאורייתא אפי' במה שבידה לתקן אין הקטן נאמן כדלעיל סי' ק"כ גבי ט"כ וצ"ל דהכי הוה כמו בידו לתקן כיון שהטובלות צותה עליה שתראה אם טובלת שפיר והטובלת יש בידה לתקן משו"ה הוה כמו שהיא בידה לתקן דאי לא תימא הכא הא קמיי"ל דאין ע"א נאמן במילתא דאתחזק איסורא והכא הא אתחזק איסורא כמ"ש הב"י ועיין בסי' ר"א סעיף ד' בהג"ה עכ"ל מפורש יוצא

שחקר הס"ט איך אפי' ע"א כשר יהי' נאמן שטובלת שפיר הא איתחזק איסורא ואין ע"א נאמן והסביר הטעם דנאמנת אפי' אשה אחת יען דטובלת יש בידה לתקן להכניס שערות ראשה במים רק היא אינה רואה לידע ולתקן וכיון שהטובלת מבקשת מהאשה העומדת על גבה להסתכל עליה אם טובלת שפיר וגילתה דעתה שחפצה לשמוע אליה וכל אשר תאמר א"כ הוה כאלו יש ביד האשה העומדת לשמור לתקן לכן נאמנת האשה השומרת הגם דאיתחזק איסורא ודוק. וא"כ אפוא אם האשה קלה הדעת ולא ירדה עם האשה למקום האפל להסתכל עליה במאוד מאוד אשר קרוב לודאי שנכשלו הנשים כשירות על ידה והיא בכלל ריקים ופוחזים ועיין בש"ך יו"ד סי' קי"ט לרמב"ם צריך להיות מוחזק בכשרות אפי' אם הוא בידו כגון בשוחט ולהמרדכי סתם ישראל בחזקת כשרות אבל באשה הקלה הדעת אשר אינה מסתכלת היטב ומרע אומנתה כי הופקדה על תכלית זה מאי מהני אם תאמר שטבלה שפיר הגם דהוה בידה שהאשה הטובלת שומעת לה הא היא אשה ריקה ופוחזת קלה דעת מתרפות במלאכתה ונקל להכשיל בני ישראל ובנות ישראל אשר ישבו ימים רבים של צער רק לשמור חק ודת נדה והיא מכשלת אותם מי יתן לה נאמנות הלא היא אינה בכלל בנות ישראל הכשרות שוב ראיתי שמעלתו נ"י רמז על הר"א ממינץ שצריך אנשים כשרים כנגד אתחזק איסור והאשה ריקנית ופוחזת ולא היה צריך לזה כי ממקומו מוכרח כאשר הבאתי בשם ס"ט ואפי' לכל השיטות ריק ופוחז אינו נאמן וכאן בודאי אינה נאמנות כיון שהתרפה במלאכה דהך איסור גופא ולא הסתכלה על טבילה מעלי' א"כ היא חשודה על אותו דבר להכשיל בלפני עור ודוק (ועיין בנה"כ סי' ב'). (ב) כתב מעלתו נ"י שסיפרו הנשים אם שאלה את פיה אם הטבילה כהוגן השיבה בחציפות שיכולה לשכוב עם בעלה אפי' היא לא טוב עכ"ד ר"ל א"כ היא אשה עם מינות כי בודאי כפי חציפות מדברותיה תוכל לשכוב ג"כ אפי' בלא טבילה כלל או אם תמצא דבר חוצץ על גופה או שכחה לגלח צפרניה הלא היא תהי' שומרת על זה להזהיר שיהי' טבילה טוב כי לא יבוא לידי מכשול ותהי' נדתה עליו כמבואר בספרי קודש. והנה הטו"א במגילה כ"ד על הברייתא אף בלבנים לא יעבור הקשה שבפ"י מה"ת פסק הרמב"ם דווקא באותו תפילה אבל בשאר תפילות יעבור ובפ"ב מהל' שחיטה כתב יבדקו אחריו שאסור לשחוט עוד עד שיבורר דלא הוה מין הלא הכל חשש ספק מין ותי' דבר נפלא כיון דהוה ספק מין א"כ הגם דיש לחקור העמיד גברא על חזקתו ראשונה ואל תפסלה מספק הלא יש כנגד זה חזקת איסור בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת ובחזקות כשרות יש ריעותא אבל בתפילה הגם דיש ספק מינות אמרי אוקי אחזקת כשרות קדמייתא ואין חזקת איסור כנגד ודי לאסור אותו תפלה

בלבד עוד תי' דשחיטה הוא דאורייתא וחששו לספק דאורייתא לחומרא אבל תפילה דרבנן וספק לקולא יעו"ש דפח"ח וא"כ הכא דהוה איתחזק איסורא וגם ספק דאורייתא בודאי חיישי' שמא מינות נזרקה בה שאין קפידה בדברים הללו שתוכל להיות עם בעלה בלי קפידה הללו וא"כ אינה נאמנת עוד ודוק. (ג) כתב מעלתו נ"י שנודע כעת שהאשה הורה לנשים לטבול ביום ז' בעוד היום גדול ר"ל כמעט אי אפשר להאמין שנעשה כזאת בעדה מישראל ועיין בש"ע סי' קצ"ז בש"ך ס"ק י"א שמביא שהב"ח פוסק אם טבלה ביום ז' צריכה טבילה שנית בלילה כמהרי"ל והג"מ והגהות ש"ד בשם מהר"ם וראב"ד והר"א בשם שאלתות ובבאר היטב מביא הלכה למעשה בשם רבן של ישראל בעל פנ"י שהצריך טבילה שנית וא"כ איך מלאה החצופה הזאת להורות להקל ומי יודע כמה מכשולים יצאו מזה כנודע עפ"י הגמ' ועיין בס"ט שם סי' הנ"ל ס"ק ט' גודל רעש הפוסקים אם להתיר בערב שבת לטבול מבעוד יום או בין השמשות וישארו בבית הטבילה עד הלילה אם להתיר כזה רעשו הגאונים כדי שלא יתבטל עונה אחת אבל להתיר לטבול ביום בחול ובאותו עיר דעוד היום גדול אין זה כי אם מינות שרוצה להכשיל בית ישראל אלו הנשים הכשירות וכל המחטיא חבירו נכנס תחתיו לעונש כנודע מחכז"ל עכ"פ האשה החצופה הזאת נחשדת לעבור על לפני עור לא תתן מכשול ואין לה נאמנות כלל באותו דבר ויש לחקור אם יש לה נאמנות גם על דברים אחרים הנוגעים לכשרות להעיד על אחרים אבל על עצמה נאמנת דאולי לעצמה היתה זהירה יען כי היא תעשה האיסור ג"כ עיין בפנ"י בריש גיטין מתוך שנאמנת על עצמה נאמנת גם על בעלה יעו"ש בשם רמב"ן ואין כאן מקומו להאריך. (ד) וכתב עוד מעלתו נ"י דעברה ג"כ על שפורסמה איזה אשה תלך לטבילה והביא דברי רמ"א דאשה המפרסמת עברה על ארור שוכב עם בהמה לא דבר על נכון כי זה באשה עצמה אשר הולכת לטבילה ולא אם אשה אחרת תפרסם אבל עכ"פ גרמה כפי אשר מספר מעלתו נ"י שהרבה נשים אחרו לילך לטבילה כדי שלא יוודע לכל זמן טבילתה וכדאי לרדוף אותה רודף מלא אם היא גורמת בנבול פיה כזאת עונשה גדול. (ה) שכתב מעלתו נ"י שנודע שלא שבקת לנשים לעשות חפיפה יותר מן ח' מינוטען ועי"כ לא הי' חופפות כהוגן עכ"ד הוא מעשה רשעה מאוד ויעיין בשו"ת מהרש"ל כי הטובלת בלילה בודאי צריכין שעה כדי שלא יהי' מהוממת לביתה ועיין בס"ט בזה נכלל כי האשה הזאת מרשעת ביותר וגם מה שכותב מעלתו נ"י עוד שהיתה מבעלת כמה וכמה אנשים מפ"ו ולוקחת שכר יותר מאשר הי' קצוב לה מאלופי קהל וגורמת שנשים הי' טובלות בנהר וכדומה שהוצרך אשה בנדתה לשמש בעלה החולה כי לא רצתה ליתן המפתח לאשה לטבול בחנם במים קרים וכדומה כמעט לא נשמע

כזאת. סוף דבר זכה מעלתו נ"י וכל העוזרים לו לקיים מצות ובערת הרע מקרבך וחלילה להחזיר אותה למקוה שנית כי אין לה נאמנות כלל וכלל דברי הטרוד מאוד:

סימן כה

שאלה אשה אחת אשר נתגלה קלונה שכמה חדשים לא ירדה לטבילה וכאשר נקראת לפני הב"ד הודית ששמשה עם בעלה בנדתה שאמרה לו שהיא מעוברת וכאשר נפסק שיגרש אותה כי הכשיל לו בדת אחר חודש ימים באתה וטענה לפני הב"ד שנהפוך הי' היא חפצה לשמור ימי נדתה רק הבעל לא הניחה ובעל אותה וכאשר נתגלה הדבר ביקש שתאמר שהיא הכשילו כדי שאביו לא יחר אפו עליו ויסלק אותו משותפות משא ומתן אבל הבטיח לה שיהי' נשאר בעלה באהבתו אותה וכעת היא רואות שהוא בוגד בה תגיד האמת כי בעלה הפושע ואם הוא יקבל להניחה תהיה אשה כשירה ותקבל תשובה על אשר חטאה בנפש אם בעלה יהיה ג"כ בעל תשובה. תשובה הדבר צריך התבוננות מאוד כאשר אבאר בעזה"י לכאורה יש לחקור אם יש עדים על אשה שנבעלת בנדתה אם נאמנת שהבועל ידע שהיא נדה דהלא חזקת כשרות שלה איתרע בודאי חזקת כשרות שלו לא איתרע דדלמא לא ידע שהיא נדה ואיך תהיה היא נאמנת לגרוע חזקת כשרות שלו א"כ אוקמי לבעלה בחזקת כשרות ואפי' אם הוא מודה לה שידע אמרי' אין אדם משים עצמו רשע ואינו נאמן. אמנם יש לומר כי אמרי' אין אדם משים עצמו רשע אם לא ראינו כלל שעשה מעשה רשעות כגון שיאמר בפה שבעל נדה אבל אם ראינו שבעל נדה רק לא ידענו אם בשוגג או במזיד ועכ"פ עשה המעשה רשע בודאי הוא נאמן על עצמו שבעל במזיד שמברר מעשה אשר עשה לא הי' גם בלא דעת נפש לא טוב חטא קל אלא עשה עון ודוק וכל זה אם ראינו המעשה עבירה אבל בלא ראות בודאי אין אדם משים עצמו רשע והאשה שאמרה שידע מנדתה ובעל אותה לא מפיה אנו חיין אם אמת כדבריה ששימש עמה במזיד נהפוך הוא חזקתה איתרע וחזקתו עומדת ואמרי' היא הכשילתו לאמור שהיא טהורה והתורה הימנתה א"כ הוכשל ממילא על פי הדיבור ודוק. ואין לומר הגם שידענו שהיא רע לשמים ועברה על איסור כרת מנ"ל דאיתרע חזקתה להיות רע לבריות להכשיל לבעלה בשוגג ועברה על לפני עור ג"כ מסתבר שידע שהיא בנדתה וגם הוא רע לשמים זה משבשתא דלו יהיה שגם בעלה מזיד עברה על לפני עור לא תתן מכשול דהא השיטה לו גופה שיבעול אותה והוה כנותן כוס יין לנזיר או אבמה"ח לבני נח דעובר על לפני עור הגם דהעובר הוא מזיד נהפוך הוא אם הוה בעלה מזיד עוברת על לפני עור לא תתן מכשול שהחטיא במכשול גדול להיות חייב כרת ואם הכשילתו בשוגג שלא ידע מנדתה הכשילתו במכשול קטן שיבוא חטאת ויתכפר

לו ודוק. ואוסיף נופך כי יש לחקור אם היא אמרה לו שהיא מעוברת והיא מסולקת מדמים נאמנת לו דתורה הימנה לה והגם דוסתות דאורייתא דחזקה אורח בזמנו בא אעפ"כ אשה נאמנת דנתעברה ונסתלק ווסתה ועיין תוס' גיטין דף ב' ובפנ"י שם וע"כ משום חזקת כשרות דאשה אמרי' אם היתה ראתה המתינה בתאותה עד שתטבול וא"כ אם התורה הימנתה הוה הבעל אונס בבעילתו הכי יוכל לדעת אם ראתה דם ושם בסתר ועיין ברמב"ם פ"ג משגגות הבדל בין שוגג לאונס וא"כ אונס רחמנא פטריה ולא נכשל כלל וגם היא לא עברה על לפני עור לא תתן מכשול דהא הבעל לא נכשל וכבר יש לי בזה פי' בהגהת אשרי ריש חולין שהעיר איך אדם אוכל אצל ישראל שאינו מכירו דכתוב לפני עור לא שייך בזה והוא פלא ולפמ"ש יובן כיון דהוה אונס באכילתו לא הכשילו וגם הנותן בשר לא עבר על לפני עור לא תתן מכשול דהא לא הכשילו ודוק ואם באמת לא משמע כן מכל הפוסקים דנראה דגם בכה"ג יש לאו דלפני עור דהגם דאונס רחמנא פטריה מעונש בכל זאת פגם בנפש ע"י אכילת או בעילת איסור ועיין בש"ך יו"ד סי' קי"ט דלא מקרי נהנה אם מכר לו בשר עריפה בתורת כשר וצריך המוכר לשלם לו כל הדמים יעו"ש בטוב טעם ודעת בכל זאת יותר מסתבר דהכשילו באמרה שהיא מעוברת אז נכשל בכלל אונס ואם הגידה לו שהיא נדה ובכל זאת נבעלת לו הכשילו בלפני עור ממש ואם לא ידע הבעל ליכא אפי' חטאת דהי' אונס בדבר ודוק. ומצאתי שישב על מדוכא זו הגאון הנב"י במה"ת א"ע סו' כ"ו בנידן כזה שהאשה טענה שבעלה ידע שהוא בנדתה אם היא נאמנת או לא וכתב וז"ל הנה טענת האשה שבעלה ידע מזה היא טענה חלושה וגרועה מאד שאף אם נימא שיצרו תקפו לעבור על איסור כרת אבל לא נחשד גם היותר רשע כן שאינו רשע להכעיס להיות שבק היתרא כי תינח בימי נדתה אבל זו שעשתה כן ששה חדשים למה לא טבלה בימי טהרתה ואטו בשביל מעט פריטי דשכר טבילה עשה איסור חמור כזה עכ"ל. ולדעתי יש לדון בדבריו הלא אמרו חכז"ל עבר אדם עבירה פעמים ושלש נעשה לו היתר היתר ס"ד אלא נעשה לו כהיתר יעו"ש וא"כ כיון שבעל אותה בימי נדותה ג' פעמים נעשה לו כהיתר ולא ביקש שתלך לטבילה בימים שבינתים וצע"ג. ונ"ל הא דנעשה לו כהיתר הוא אם לא יכול למלאות תאותו רק באיסור לא יאנח לבו עוד על העבירה כי נפש בהמתו לא יפרוש מתאותו אבל אם יוכל להשיג תאותו בהיתר לא שביק היתר ואכל איסור אבל א"כ אפוא כיון שנעשה העבירת נדה בהיתר א"כ גם פריטי שכר מקוה יקר בעיניו להרויח כמו במומר לתאבון לאכול נבילות דנחשד דלא יטריח בהשחזת הסכין רק אם מונחים לפניו חלפים ומהם בלי פגימות יבדוק ליקח הסכין בלי פגימה ועיין לרשב"א במשמרת הבית וה"ה כאן אם היה לפניה מקוה בלי

תשלומים לא היה שביק היתר אבל לשלם פרוטי שכר מקוה חביב בעיניו ממונו לפזר על דבר אשר נעשה כהיתר ודוק. אמנם בלא זה יש לי לדון על דברי הנב"י דלעולם דידע מנדתה והוא בעל אותה למלאות תאותו בתוך ז' ימי נדות ואח"כ חפץ שתטבול בימים שבין נדה לנדה אבל היא לא רוצית עוד לטבול כיון שטעמה טעמא דאיסורא טעם ביאה שניתן לעוברי עבירה עכ"פ הבעל היה תחילתו בפשיעה שהרגילה להיות נבעלת בעת נדתה והגם שסופו באונס שלא חפצה לטבול עוד כלל מזיד הוא ומהכ"ת תצא ממנו בלא כתובה הלא לא מידה בא שעבר על הדת משה וישראל ועיין במרדכי הובא בא"ע סי' קע"ח אם נתיחדה אשה הגם שנאנסה אח"כ נחשבת למזידה דתחילתה בפשיעה ואין לומר דשאני התם דידעה שהאשה לא תוכל להציל עצמה אבל באיש דבידו להציל עצמו ולא לבעול א"כ אין תחילתו בפשיעה וסופו באונס נחשב למזיד זה אינו דממנ"פ א"כ למה בעל אותה גם בימים שבין נדה לנדה ולא דחקה לטבול ואם נימא שלא חפצה לשמוע אליו ובעבור שבעל בנדתה הי' בוש לכופה בב"ד א"כ הכל בא ע"י פשיעתו בתחילה והוא מזיד גמור כחכז"ל היצה"ר מתחילה הולך ואח"כ מישב ואח"כ בעל הבית כאשר סמכו על פסוק בתהלים אשרי איש שלא הלך הלא ידע אם יבעול בנדתה אז היא תמשול בו ולא הוא עליה ודוק. וגם זאת דלמא גם הוא רשע כמותה לעבור מתחילה על איסור נדה והגם שהכשילתו גם בימים שבינתים להוסיף פשע על עון להניח היתר ולאכול איסור בודאי אין דין על אשה כזאת העוברת על דת לצאת בעל כרחה בלי כתובה הכי עבדינן תקנתא לרשעי דור הלא אמרו עבירה גוררת עבירה לפתח חטאת רובץ הוא התחיל בעבירה תחילה ולא לחנם הלך הזרזיר אצל העורב אלא מפני שהוא מינו כך כאן הוא פיתה אותה שתהי' נבעלת לו בימי נדתה אז נעשה לה כהיתר ולא חפצה עוד לטרוח לטבול כלל ודוק. עוד כתב הנב"י שם וז"ל וא"כ הלא נשים שלנו רק ספק זבות נינהו והיה לו לצוות לה שתטבול שאולי אינה רק נדה ולא זבה ולמה היה לו לבעול באיסור כרת בין ראיה לראיה בשלומא אם היא לבדה פשעה ובעלה לא ידע והיה סבור שהיא מעוברת היתה מתייראות לירד לטבילה כי אולי יוודע הדבר לבעלה לכן טענה זו גרוע הוא עכ"ל. גם בזה יש לי לחקור בדבריו בעזה"י אשר חקרתי במקו"א הגם דיש כלל ברשע לתאבון לא שבק היתר ואכל איסור היינו דווקא אם יוכל להנות היתר ברור אבל אם יוכל להשיג רק ספק נבילות לא חש ואוכל אפי' ודאי נבילות דהלא גם נבילות גופא נעשה לו כהיתר בכל זאת אם לפניו שחוטות ברור לא יאכל נבילות אבל בעבור לאכול ספק נבילות לא יפרוש אפי' מודאי נבילות דוגמת סברת רבינו יונה בברכות שאמרו חכז"ל שלא יבוא מן הדרך וימצא אשתו ספק נדה ולא אמרו סתם אשתו נדה כי טבע בני

ישראל לכבוש יצרם כאלו מחיצה של ברזל מפסקת אבל בספק נדה לבו כואב מי יודע אם ימצא לו עון דהא חטאת אפי' בדנקא ואשם תלוי בשני סלעים ועיין ברמ"א בהל' ר"ה סי' תרי"ג וא"כ הגם דמומר לתאבון לא שבק היתר ואכל איסור היינו אם היתר ברור לפניו אבל אם לפניו רק ספק היתר לא חש ואוכל אפי' איסור ודאי וא"כ אפוא גם בנידן נשים דידן דהווין ספק זבות ויש ספק אם טבילה מועלת לה כלל א"כ כיון שהוא עבר כרת בעת נדתה לא חש כלל שמא מהני לה טבילה ויתן שכר פריטי טבילה ודוק. ואוסף הלא היתה לה חזקת איסור דראתה דם ועכ"פ נעשית נדה ויש ספק אם לא הוות ג"כ זבה וצריכה ז' ימים ספירות שיועילה לה טבילה א"כ בכה"ג ספק דאורייתא לחומרא אפי' לרמב"ם ונחשב בעיניו כודאי איסור ומהכ"ת יחוש לצוות לה לטבול בשלומ' אם הניח אשתו טהורה וימצא אותה ספק נדה לבו נקפו פן לא נטמאת אבל במקום חזקת איסור הוא כודאי וכן באשה תלוי אפי' לרמב"ם בחתיכה משני חתיכות עכ"פ יש לו צער גדול דדלמא אכל חתיכת היתר מעיקרא אבל כאן הוחזקה האשה שאסורה לו בבעילה וספק אם משכחת לה היתר בטבילה ועיין נזיר דף ח' ודוק. ולולא דמסתפינא לחלוק בסברה על הגאון נב"י אמרתי שאין כאן הוכחה דמי יודע אם לא הסית אותה שתשמע לו שתבעל בנדתה להגיד לה שאין העון חמור כל כך כאשר תאמינה עד שנתרצית לו ואם יצוה עליה לטבול בימים שבינתים א"כ תשכיל האשה שיש דברים בגו אם הוא פוקד עליה לחוש על ספק זבות וק"ו שיש עון גדול בעת נדתה ולא תשמע לו עוד שיבוא עליה בעת נדתה והוא חפץ לבעול עוד אם תהי' נדה על כן לא יצוה לה לטבול כלל שלא תדע שיש עון בדבר ודוק. ועוד הא חיוב כתובה הי' בודאי וזה הוא ספק אם חש עוד להרויח בהיתר איזה בעילות דמי יודע אם גם הוא לא ניחא ליה בטעמא דאסורא וגם מנ"ל דידעה הדין שאם תטבול יהי' מהני מספק אם אינה זבה הלא הורגלה למנות ז' נקיים והאמינה אם לא נעשה הכל אין מקצת מהני כלום ועוד איך לא הרגיש הבעל שאשתו אינה מעוברת הלא בג' חדשים ניכר עוברה חוץ מצעירה בשנים אבל אם נתעברה ו' חדשים בודאי הבעל מרגיש אם אמרה לו לפני כמה חדשים שנתעברה צריך הבעל לדעת אלא פשיטא שהי' עמה בעצה אחת רק ביקש ממנה שתגיד שהוא לא ידע ודוק. וראה זה מצאתי בנב"י שם דהחליט אם יש עדים ששמשה בנדתה והאשה טוענת תיכף שגם הוא הבעל ידע אינה נאמנות דמהכ"ת להאמינה עכ"ל ובודאי סברתו דחזקה איתרע וחזקתו לא איתרע ולדעתי בנידן שהי' לו להרגיש שהיא אינה מעוברת ובכל זאת שימש עמה דהא הוא מודה שבעל אותה תמיד כדרך איש עם אשתו הוא האות שגם הוא ידע שלא תשמור פתחי נדה והוכיח מסופו על תחילתו שגם חזקתו איתרע בודאי אם יש עדים

על פ"א ששמשה נדה צדקו דבריו אבל בנידן שלא ירדה ששה חדשים לטבילה באמרה לו שהוא מעוברת א"כ איך אפשר שבעל לא ירגיש בעצמים בבטן מלאה וע"כ שידע שהי' נדה ומעולם לא אמרה לו שהיא מעוברת רק כאשר נתגלה קלונם למדה לחפות עליו ודוק. ואחקור עוד הלא כלל גדול מילתא דעבידא לגלוי אשר ג"כ יתגלה לבסוף אם תלד לא משקר אדם ואיך תגיד לבעלה שהיא מעוברת והטעה אותו לשמש עמה בנדתה הלא כאשר יעברו ט' חדשים ג"כ ידע הבעל שהכשילה אותו ויגרש אותה בלא כתובה בעל כרחה בודאי אשה לא תעשה זאת אלא פשיטא דהוא התחיל בעבירה ובטחה בו שלא יתגלה קלונה וגם אפי' אם יגונה לא יעשה לה מאומה ורחוק לומר שלבסוף ט' חדשים כאשר תראה דם תאמר שהפילה ולד דהלא המילדות והרופאים ידעו אם בא רק דם ווסת או ולד הפילה ודוק. והנב"י מוסיף שם וז"ל ועוד שהאמתלא גרועה מאד שהרי אם היתה טוענת תיכף שהי' בידיעתו ג"כ לא הי' יכול לגרשה בע"כ עכ"ל בודאי כוונתו הגם אם יש עדים ששמשה בנדתה אינה נאמנות לומר שידע הבעל ויוכל לגרשה בע"כ אבל אם ליכא עדים על בעילה הגם ששכינות ראו געגוע איש עם אשתו בכל זאת נאמנת שלא היתה נבעלת לו כל החדשים שלא ירדה לטבילה וממילא נאמנת במגו שידע הבעל מנדתה ואעפ"כ בעל אותה כמובן א"כ לא נשאר שם בנידן שלו אמתלא אבל בנידן שאלתינו נשאר אמתלא טובא שהיתה מתיראת אם תהי' טוענת תיכף וידע קלונו שהוא רשע גמור יסלק אותו אביו משותפות על כן ביקש ממנה שהיא תאמר שהטעה אותו ולא יקצוף אביו והוא יחסה בכנפי אהבתו עליה והוה אמתלא טוב מאד ודוק. סוף דבר הכל נשמע בנידן שלפני אשר ניכרין דברו אמת מפי האשה שהוא התחיל בעבירה מראשית ובעל אותה שלא ברצונה עד שהרגילה עד שנעשה לה כהיתר והוא ידע בכל עת נדתה ולא צוה עליה לילך למקוה בימים שבינתים וגם טוענת שהוא לומדה נטעון כן שנא יאבד פרנסתו ורוצית לישבע על כל דבור ודבור הבעל ישתה בעציצו ויקבלו תשובה שניהם יחד רק להודיע לה אם עוד יהי' נגלה קלונה יהי' הבעל נאמן נגדה ואם הוא יעבור חק נדה תבוא היא לב"ד ותספר ואז יעשה הב"ד עמו כדין וכדת של תורה כנלענ"ד בעזה"י. ואגב אזכור בנידן הנב"י שהחליט וכתב בד"ה ובנידן שיכול לגרשה בע"כ אפי' אין לו לשלם כתובתה נ"ל דעכ"פ יודיע לו הב"ד שאם ידע בנפשו שהאמת כפי האשה שהוא ידע מנדתה הגם שאין אנו מאמינים נה אבל אם הוא יודע שהאמת עמה אז עובר חרם דר"ג שנא נגרש אשה בע"כ וגם הוה הכתובה גזולה בידו ודוק:

סימן כו

שלום וכל טוב להרבני הקצין הרב המאור לממשלת התורה מורג חרוץ בעל פיפיות כבוד מחותני מהו' ר' אלי' שענקעל נ"י. אודות הקו' אשר הציע לפני בש"ע סו' רנ"ו שכ' מי שנשבע שלא לאכול ז' ימים הוה שבועות שוא והביא מעלתו נ"י קו' שהקשה הגאון רע"א לחתנו אדמ"ו מהרמ"ס ז"ל שאפי' אם גם בשבועה אסור חצי שיעור מטעם חזי לאצטרופי עכ"פ כאשר יגיע להיות מסוכן יאכל חצי שיעור והשבועה שלו קיימת שלא יאכל שיעור וצע"ג והביא תי' בשם אדמ"ו ז"ל יען שאמר שלא אוכל ז' ימים הוה גם הפי' שאפי' שבצירוף ז' ימים לא יעשה אכילה דשבועתו כולל שנא לאכול כזית בפ"א וגם שנא יאכל בז' ימים מה דהוה שיעור אכילה ובשני חצי שיעור עובר ג"כ שבועתו עכ"ד והקשה מעלתו נ"י על תי' אדמ"ו ז"ל א"כ בנשבע שלא לאכול מצה בליל פסח הוה ג"כ כולל שלא לאכול כזית בפ"א וגם שלא יעשה אכילה בכל לילה ההוא ובזה שנשבע שלא לאכול חצי שיעור קודם חצות וחצי שיעור אחר חצות בהפסקת כדי אכילת פרס לא הוה נשבע נבטל את המצוה דאכילת מצוה צריך להיות בתוך כדי אכילת פרס ויש עוד שבועה שלא לאכול כזית בפ"א בזה הוה נשבע לבעל את המצוה והוה כולל והלא מבואר בתוס' בשם ירושלמי בשבועות דאם אמר שלא לאכול מצה בליל פסח הוה נשבע לבטל את המצוה וביקש ממני יען שאני תלמיד של אדמ"ו חת"ס ז"ל לתרץ הקו' החמורה על דבריו עכ"ד. ונלע"ד לתרץ קו' מעלתו נ"י הרמב"ם פ"א משבועות הל' ז' כ' וז"ל רביעית שנשבע על דבר שאין כח בו לעשות כיצד כגון שנשבע שלא יישן ג' ימים לילה ויום רצופים או שלא יטעום כלום ז' ימים רצופים וכן כל כיוצא בזה עכ"ל. נ"ל דווקא אם נשבע שלא אטעום דאז נכלל אפי' טעימא בעלמא דהוה אפי' חצי שיעור אז הוה שבועת שוא אבל אם נשבע שלא אוכל לא אשתה אז הוה כאילו פי' דדווקא כזית לא יאכל ורביעית לא ישתה אבל פחות מזה יטעום הן במאכל והן במשקה דכלל גדול אין אדם מוציא דבריו לבטלה ומפרשים לשונו כדי שלא יהי' לבטלה עיין כתובות דף נ"ט הגם דרבנן פליגי דאדם מוציא דבריו לבטלה ואפי' אי אמרי' דעושה אפי' מעשה לבטלה ה"מ אם אין בדבורו או במעשה לבטלה איסור אבל אם יהי' לבטלה וגם יהי' איסור פשיטא דמכח חזקת כשרות אמרי' שאין מוציא דבורו לבטלה ולהיות איסור בודאי מבקש באופן שלא יהי' לבטלה ולא יהי' איסור וזה ברור בעזה"י א"כ אם אמר שלא אוכל ז' ימים דיהי' שבועה לבטלה דאי אפשר לקיימו להיות בלא טעימה וגם ממילא יהי' שבועת שוא דהלא אין רשאי להמית את עצמו ופשיטא דנשבע רק שלא ואכל שיעור גדול אבל חצי שיעור התנה בפי' לאכול כמובן לכן דייק הרמב"ם וכתב וז"ל או שלא יטעום כלום

ז' ימים רצופים עכ"ל כיון שהזכיר שאוסר על עצמו אפי' טעימה א"כ הוה שבועת שוא ודוק. וראה בפ"ה מה' שבועות הל' כ' שכתב וז"ל נשבע שלא יישן ג' ימים או שלא יאכל כלום שבעת ימים וכיוצא בזה שהיא שבועת שוא אין אומרים יעיר זה עד שיצטער ויצום עד שיצטער ולא יהיה בו כח לסבול ואח"כ יאכל או יישן אלא מלקין אותו מיד משום שבועת שוא וישן ויאכל בכל עת שירצה עכ"ל הגם שהזכיר כאן שנשבע שלא יאכל אבל הוסיף תיבת כלום היינו שלא יאכל מאומה דאל"כ היה לו לכתוב רק שנשבע שלא ואכל אלא אז היה מותר לו לאכול חצי שיעור לכן נשבע שלא יאכל כלום אפי' חצי שיעור אבל אם לא אמר לא אוכל כלום אלא לא אוכל ז' ימים יכול השבועה להתקיים שיאכל חצי שיעור דהוה כאלו פי' שיאכל חצי שיעור ודוק. ואוסף נופך אי נשבע רק שלא לאכול ולא אמר שלא אטעום או שלא לאכול כלום א"כ נשאר סברת המג"א בסי' ר"י ס"ק ו' דאם יחפוץ לאכול יותר רק מונע עצמו משום שיעשה באכילתו איסור אז הוה בכלל מטעמת אין צריך ברכה אבל אם לא יחפץ לאכול יותר אז חייב אפי' על כל שהוא ברכה יעו"ש אפי' אם בולע הוה רק בכלל מטעמת רק בתענית צריך להיות טועם ופולט דאם יבליע לא יהי' בעינוי צום וכגון זה שמעתי מאדמ"ו מהרמ"ס ז"ל ביוכ"פ דכתיב תענו את נפשותיכם אז משיאכל חצי שיעור הגם דלא נתחייב כרת אבל נפשו לא תעונה ולא מקיים העשה של תענו את נפשותיכם דפח"ח וכן נ"ל בהבנת הרמב"ם שצריך להיות טועם ופולט ודוק. ועיין בכ"מ שם בשם הר"ן הגם אם יסתכן יוכל לאכול בכל זה לוקה דהו"ל כאלו נשבע להמית את עצמו והכ"מ כתב סברה דעכ"פ צריך לעבור על שבועתו דידע דצריך לאכול משום פקוח נפש ולולא דמסתפינא אמרתי דתורה אמרה וחי בהם ולא שומות בהם היינו איסורים דאסרה התורה לו אז מכח פקוח נפש הוא נאנס לעבור ופקוח נפש דוחה כל ל"ת שבתורה חוץ מע"ז וג"ע ושפיכות דמים או מכח דחוי כמו עשה דוחה ל"ת או מכח הותרה אבל מי שבשאט נפש מביא עצמו לידי סכנה כדי שיעבור התורה לא שייך בו שיהיה הודחה או הותרה דוגמא תוס' בעירובין דלא אמרינן עשה דוחה ל"ת בעשה ע"י פשיעה והגם דמאכילין לו כדי להחיות אבל עכ"פ נחשב אכילתו לו לאיסור עד שנימא שעבר שבועתו וא"כ מלקין אותו מיד דהוה שבועת שוא דלא יכול לקיים שבועתו אלא צריך לעבור עליה באיסור ודוק. ואחרי שהקדמתי זה אמרתי להוסיף לו לפענ"ד כלל גדול אשר נוגע להציל בעזה"י בענין נשבע לבעל את המצוה משגגות גדולות ר"ל. ראשית הדבר כל נשבע לבטל את המצוה הוא דלא יוכל אדם לשבוע רק אם על ידי מוצא שפתיו אשר נשבע הן לעשות או שלא לעשות לא יתן מגרעת לדבר מצוה אשר נצטווה מפי ד' כי רק על דבר רשות יוכל לאסור איסר על נפשו

בשבועה אבל לא כנגד אשר יצא מפי ד' כנודע. ונחזי אנן למשל מצות סוכה היא נתונה מפי ד' לישב ז' ימים בסוכה אז מצוה הנ"ל תלוי בשני חלקים (א) שיצא אדם מדירת קבע ונכנס בדירת ארעי אשר סוכה שמה ולא בית אשר היא דירת קבע (ב) שאותו דירת ארעי צריך להיות עכ"פ שני דפנות ודופן שלישי טפח וכדומה א"כ מי שנשבע שלא יכנס מן ט"ו תשרי עד כ"ג תשרי בדירת ארעי אשר סוכה שמה הוא נשבע לבטל את המצוה דתורה אמרה דצריך לישב בה בעת ההיא ובזה שהוא נשבע שלא לישב בדירת ארעי עקר שורש קיום המצוה בכלל שהוא חלק (א) מן המצוה וכן מי שנשבע שלא לישב בדירת קבע באותן ז' ימים אלא בדירת ארעי אם יש רק שני דפנות וחצי טפח הוא מבטל ג"כ בשבועתו חלק (ב) ממ"ע דכיון שנשבע דלא נכנס אלא בסוכה של שני דפנות וחצי טפח נכלל בו שלא ישב בסוכה שני דפנות וטפח דאי אפשר לישב בסוכה של שני דפנות וטפח אם נשבע שלא לכנוס אלא אם יש לה רק שני דפנות וחצי טפח וא"כ יש ק"ו ומה מי שנשבע לבעל חלק ב' מן המצוה אשר פי ד' קבעו לקיים מצות סוכה תלי' שיהיה לה שני דפנות וטפח והוא נשבע שלא לישב אלא בסוכה של שתי דפנות וחצי טפח הוא נשבע לבטל את המצוה דהא נשבע שלא לישב בסוכה שיוכל לצאת בה מצות ד' ק"ו אם הוסף חטא על פשע שלא לישב אפי' בסוכה כזו משתי דפנות וחצי טפח והוא נשבע לבטל את המצוה דהלא בכלל מאתים מנה והבן זה. ולפ"ז יראה מעלתו נ"י שלא הקשה כלום על אדמ"ו ז"ל כי מצות אכילת מצה יש בה שני חלקים (א) לאכול כזית מצה בליל ט"ו בחודש ניסן כמו ישיבת סוכה בליל ט"ו תשרי (ב) אופן אכילת כזית מצה בלילה הזה יהיה מתחילת האכילה עד סוף אכילה בתוך זמן כדי אכילת פרס ומי שנשבע שלא לאכול כזית מצה כלל בלילה הזאת ביטל חלק א' שורש המצוה ומי שנשבע שלא לאכול כזית בהנ"ל אלא שיהיה מתחילת האכילה עד סוף האכילה שני שעות זמניות ביטול ג"כ קיום מ"ע אשר קבע פי ד' כמובן ואטו אם הוסף חטא על פשע שלא רצה לאכול אפילו ביותר מכדי אכילת פרס מיגרע גרע דכיון דלא יאכל אפי' ביותר מכדי אכילת פרס מכ"ש שנכלל בו שבועה שלא יאכל הכזית בכא"פ והוה נשבע לבטל את המצוה אבל בנשבע שלא לאכול ז' ימים הוה כאלו נשבע מתחילה שלא לאכול בז' ימים כזית בפ"א ואח"כ נשבע שלא לאכול כזית אחד בכל ז' ימים ודוק. ואודות קו' הגאון רע"א ז"ל לא אכחד שבער אנכי להבין קו' הנ"ל כיון דגם בשבועה חצי שיעור אסור א"כ יודע האיש הנשבע שלא יכול לחיות ז' ימים בלי יניקת הגוף וגם יודע הדין מי שנשבע שלא לאכול אסרה לו התורה אפי' חצי שיעור וממילא גם חצי שיעור בכלל שבועתו דתורה גזרה שם אשר אוסר לאכול כזית אסור לאכול גם חצי זית משום חזי לאצטרופי

א"כ הוה שבועתו להמית את עצמו כמבואר בר"ן הובא בכ"מ פ"ה מהל' שבועות והוה שבועות שוא וכי תימא דיכול לאכול חצי שיעור בפקוח נפש זה הוא זכות אשר יבוא לו אז אם יסתכן חס רחמנא עלי' להצילו בנפשו אפי' ע"י אכילת כזית איסור אבל כעת עתה בלי זכות מחדש לא הותר לו איסור אפי' חצי שיעור לשבועתו ללאו דלא יוכל לקיימה דהוי נשבע להמית את עצמו וגם זאת שאם יסתכן יהי' מותר לו לאכול אפי' כזית ומה דמאכילין לו חצי זית הוא מכח הדין דמאכילין לו קל קל תחלה אבל עכ"פ כמו הותר או הודחה כנגדו חצי שיעור הותר לו או הודח אפי' כזית ג"כ וא"כ או אפשר לו לעמוד בשבועתו דיהי' נאסר במה שאסר על נפשו ודוק. וגם נ"ל לתרץ קו' הגאון ז"ל בדברי מג"א סי' ר"י ס"ק ז' שכתב וז"ל מיהו אם כוונתו לאכול מעט אסור לאכול הרבה פעמים דהוה ליה אכילה מעלייתא עכ"ל מזה נגלה מי שחפץ לאכול הרבה רק מחלק הזמן שלא יצרפו בתוך אכילת פרס הוה נקרא אכילה מעלייתא וא"כ רום לענין איסורין לא נחשב אכילה אם מפסיק כדי זמן אכילת פרס ואסור רק מטעם חצי שיעור עיין במג"א סי' תרי"ב ס"ק א' היינו יען באיסור אינו עומד שיאכל הרבה פעמים חצי שיעור דנהפך הוא מסתמא לא יאכל עוד להוסיף לעבור איסור חצי שיעור ולא נחשב לאכילה ואפי' בחולה דמקילין לאכול עוד דמצפה שיתרפא ולא צריך עוד וביולדת אשר נדע שנצרך לאכול עוד ויהי' נחשב לאכילה שאני התם ממנ"פ הא אם אי אפשר בחצי שיעור גם בשיעור מותר אצלם והבן זה אבל כאן מי שנשבע הוא יודע שיצרך כמה פעמים ביום לאכול חצי שיעור ונחשב כאכילה חשובה וכי תימא לו יהי' שחשוב האכילה הא פקוח נפש דוחה הלא אותה אנו מבקשים הוא מוכרח לעבור שבועתו דכאן יש תרתי לריעותא דידענו שיהי' מוכרח לאכול כמה פעמים חצי שיעור ונחשב לאכילה וממילא הוה נשבע להמית את עצמו חוץ אם יעבור שבועתו ועיין במג"א סי' קס"ז ס"ק ז' דהאוכל כזית מוציא בבת אחת ועיין בדג"מ שם והוא הערה חדשה בעזה"י. ועל תי' אדמ"ו ז"ל קשה לי מאוד אם לא אמר בפי' שלא יטעום אפי' ח"כ מהכ"ת לפרש שנשבע אפי' על אכילה אחת בכל ז' ימי' ויהי' שבועתו שבועה לבטלה טוב שנפרש שלא נשבע אלא על שם אכילה בפ"א ולא יהי' השבועה לבטלה כמו שהארכתי למעלה חוץ אם נאמר שאי אפשר לפרש הלשון שאמר שבועה שלא אוכל ז' ימים היינו בכל ז' ימים אכילה אחת ג"כ יהי' אסור עליו והוא רחוק בעיני וק"ל. וראיתי שכתב בסוף מכתבו קו' בשם אביו הגאון נ"י למה יהי' נחשב לשבועת שוא אם נשבע שלא יאכל ז' ימים הלא בודאי נשבע על היתר ולא על איסור כמבואר בגמ' אכל נבילות וטריפות פטור וא"כ אם זה יבוא לפקוח נפש בודאי נותנים לו נבילות וטריפות דהוה קל כנגד חמור שבועה וא"כ יקיים

שבועתו עכ"ד קו' אביו נ"י. ואני אומר חס מלהזכיר ליתן לו נבילות וטריפות שהמה איסורי תורה ושבועה הוא בדה מלבו עיין בסוגי' דשבועות דף כ"ד ויש על שבועתו היתר בשאלה ולנבילות אין היתר לאיסורו ועיין בגמ' חולין דף ק"א אר"א מאן לימא לן טומאת הגוף חמורה דלמא טומאת בשר חמורה דלית ליה טהרה במקוה יעו"ש והגם דטבל היה חמור כנגד נבילה הגם דיכול לתקנו היינו טבל הוא במיתה וגם אינו יכול לעקור האיסור אלא לתקנו אבל בשבועה יכול לעקור השבועה מעיקרה וגם לא הוה איסור של הקב"ה ועיין ר"ן נדרים דף י"ב יתפוס בדבר האסור אם התפיס בטבל וקצרתי הגם שהי' לי לפלפל הרבה דברי הטרוד הדש"ת. ואחר שגמרתי את האגרת נתן ד' לי בזה לתרץ קו' הגאון דבודאי פשוט גדול אם אפשר לו להתיר שבועתו לא נתיר לו בעבור פקוח נפשו לאכול באיסור מה שיוכל לאכול בהיתר אז בודאי צריך לשאול על שבועתו ויאכל היתר ולא איסור וזה פשוט גדול ועיין בפרשת דרכים בדרש דרך החיים שהקשה שנפרש תרומה ונבטל אותם יעו"ש. והנה הקשתי הא כיון דמלקין אותו ומאכילין אותו מיד ע"כ יש כאן ב"ד אשר מלקין אותו וקשה א"כ יתירו לו את השבועה ולמה מלקין לו שהוא שבועת שוא הא החכם עוקר נדר ושבועה מעיקרה ולא חייב מלקות וצע"ג. אמנם משבשתא היא אם יש מקום לנדר ושבועה לחול א"כ נפשו מאוסר בדברו ואם עובר מה שאסר על נפשו עבר איסר ע"י שמיחל דברו אז אמרה התורה לא יחל דברו אבל אחרים מוחלין לו כנודע אבל כאן כיון דנשבע להמית את עצמו שלא לאכול ז' ימים ולא חל דבריו לעשות איסר על נפשו אי אפשר להתיר לו דהא דבורו לא אסרו בדבר וכיון שדבורו לא פעל לאסור איסר על נפשו א"כ הוציא שם שמים לבטלה ולוקין אותו על שבועת שוא דהתרת חכם אי אפשר לעשות כאלו לא הזכיר שם שמים בשלומא בשאר כל הנשבע שפעל דברו לאסור איסר על נפשו א"כ לא הוציא שם שמים לבעלה ואחרים יוכלו למחול לו ויתירו לו מה שנאסר בו אבל כאן דלא נאסר בדבורו א"כ אין כאן דבר להתיר ולעשות חולין רק עבר על שבועת שוא ודוק בזה. וא"כ אני מחדש דבר חדש בעזה"י מי שאסר על נפשו ויודע שאי אפשר לקיים אלא צריך לשאול עליו הוציא ג"כ שם שמים לבעלה דהא אי אפשר לקיים שבועתו בשלומא בשאר שבועה הגם שנשאל אח"כ ע"י חרטה אבל עכ"פ בשעה שנשבע הי' ראוי' לקיים שבועתו ולא הי' הוצאת שם שמים לבטלה אעפ"י שאח"כ מתחרט ונשאל על שבועתו [כמו שאין עבירה אם אכל מבהמה בלי בדיקת ח"י טריפות ונמצא אח"כ טריפות שלא יקרה לאיש עון כי כתורה עשה] ה"ה מי ששואל אח"כ ע"י פתח חרטה לא הזכיר שם שמים לבעלה כי שבועתו פעל איסר ואח"כ כתורה עשה שהחכם עוקר האיסר אבל אם בשעת שבועה הוא יודע

ברור כשמש שמוכרח לשאול על שבועתו אז אפי' אם ושאל אח"כ על שבועתו הוציא מיד בשעת שבועה שם שמים לבטלה דיודע שאי אפשר לקיים שבועתו רק התחכם בשבועתו להוציא שם שמים לבעלה וזה הוא שבועת שוא ודוק. ולפ"ז ממנ"פ לוקין אותו דהא עכ"פ צריך ליתן לו איסור חצי שיעור משום פקוח נפש וטרם שנאמר ליתן לו איסור נאמר כופין אותו שיתיר את שבועתו וכיון שעכ"ח צריך להתיר שבועתו א"כ נשבע לשוא ואיסור שבועת שוא אי אפשר להתחכם לעקור דעכ"פ הזכיר שם שמים לבטלה נמצא מכל פנים הוא חיוב מלקות משום שבועת שוא והבן זה בעזה"י. ומיושב ממילא קו' אביו הגאון נ"י דנוכל ליתן לו נבילות וטריפות שלא הי' בכלל שבועתו לק"מ דטרם ליתן לו נבילות וטריפות צריכים להתיר לו שבועתו וכיון שעכ"ח צריך להתיר שבועתו הוה שבועת שוא וחייב מלקות אקוה שהוא דבר עמוק ואמת בעזה"י:

סימן כז

חילו לאורייתא ללמוד וללמד ה"ה הרבני החשוב מורג חרוץ בעל פיפיות כמהו' ר' משה עקשטיין נ"י. אחד"ש קבלתי אתמול מכתבו עם שאלתו ולאשר ביקש להשיב מהרה אשוב מיד כי טרוד אנכי מאוד ולדעתי נכון לעשות היות טוב בפירות בעוה"ז וקרן קיימת לעוה"ב ובתנאי בהסכמת מרא דאתרי' הדש"ת. שאלה אשה אחת נדרה בעת חלי' ר"ל סכום מעות למצוה ולא פירשה לאיזה מצוה רק סתם ובהיות ד' יתברך בעזרה להקימה רצתה בקיומא של נדרה וגמרה בדעתה ליתן שכר לסופר שיכתב ספר תורה לקיים בזה נדרה אם יוצאת בזה ידי נדרה עכ"ה. תשובה נ"ל דתחזק סכום שנדרה להחזיק לנערים ללמוד תורה או לפרנס חולים עניים שזה הגדולה מן המצות כמבואר בש"ע יו"ד סי' רמ"ט סעיף ט"ז וז"ל ויש מי שאומר שמצות בהכ"נ עדיפא ממצות צדקה ומצות צדקה לנערים ללמוד תורה או לחולים עניים עדיף ממצות בהכ"נ עכ"ל ועיין בב"י בשם מהרי"ק שרש קכ"ח בשם תשב"ץ מן ירושלמי סוף דמאי כמה ממון שקעו אבותי כאן השיב לו כמה נפשות שקעו אבותיך לא הוה בר נש דלאי באורייתא יעו"ש ונ"ל כי השכל גוזר כן כי תלמוד תורה כנגד כולם מי שמפרנס ת"ח להחזיקם בתורה כמבואר בירושלמי פרק יו"ט דשלחו לתודס שאכל גדי מקולס בליל פסח אלמלא תודס אתה היינו מנדין אותך וכתבו וז"ל מה תודס אמר ר' חנניא דהוה משלח פרנסתהון דתלמידי חכמים עכ"ל ועיין פסחים נ"ג ע"ב] אר"ח דמטיל מלאי לכיס ת"ח ובירושלמי נקטו פרנסה ולא מזונות עיין הבדל זה בא"ע הל' כתובות] ובגמ' מרמז שנתן מלאי לכיס ת"ח לפרנס עצמו עכ"פ גדולה ת"ת יותר מבנין בהמ"ק דלא עלה עזרא לבנין בהמ"ק שלא לעזוב רבו עיין מגילה דף ט"ז ועיין בטו"א שם היטב וכן לפרנס חולים עניים אשר על זה דרשו חכז"ל אשרי

משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו ד' עיין פרק אין בין המודר [מ' ע"א] ובפרט בחולי עני כמבואר בפסיקתא הובא בילקוט מלכים א' סי' קפ"ו על פסוק ויבא שלמה את קדשי דוד אביו ולמה לא נצרך להם יש דורשין לשבח שלא יאמרו הגוים שבהמ"ק נחרב בסוף לפי שדוד החריב בתי אלהיהם ננערו אלהיהם וגבו נקמתם והחריבו בית אלקים ויש דורשים לגנאי על שבא הרעב בימי דוד שלש שנים וכמה תסבריות הי' לו לדוד צבורין מכסף וזהב ומה שהי' מתקין לבית המקדש הי' צריך להוציאו ולהחיות בו את הנפשות ולא עשה כן אמר לו הקב"ה בני מתים ברעב ואתה צובר ממון לבנות בו חייך אין שלמה יצרך מהם כלום עכ"ל הרי מבואר לפרנס עניים להחיות נפשות גדולה מבנין בהמ"ק ולכן ברור אם החולה מקבל עליו בעת חליו לעשות מצוה סתמא דעתו על מצוה שהיא גדולה בעיני חכז"ל והיינו להחזיק לנערים ללמוד תורה אשר שקולה כנגד כל המצות וה"ה לפרנס עניים חולים שהיא גדולה מבנין בהמ"ק כנלע"ד ברור בעזה"י. אם לעשות בסך הנ"ל כתובות ס"ת מלבד אשר העיר מעלתו נ"י על דברי שג"א דאשה אינה מצווה על כתיבת ס"ת מבלעדי זאת שם כתוב כתבו לכם משלכם ואם אשה מצווה במ"ע של כתיבות ס"ת איך תקיים המצווה בממון שנדרה בעת צרה לעשות בו מצוה ליתר שאת אשר תקבל לעשות אם יושיע ד' לה כחכז"ל דילפינן מיעקב דכתיב וידר יעקב נדר ועל כן כתוב אשר נדר לאביר יעקב אבל לקיים המצות אשר מוטל על אדם אין זה נדר בעת צרה כחכז"ל במדרש כל אשר תתן לי עשר עשרנו יצאו ד' בכורים ונתקדש לוי בתורת מעשר ואיך תפזר דמי נדרה על כתיבת ס"ת ואם אין אשה מחויבת במ"ע הנ"ל אז בודאי החזקת עניים החולים קודמים דשם תקיים מצוה שקבלה על עצמה לפזר סכום למצוה יותר מן המחויב להיות פדיון נפשה או להשיא בתולת ישראל יתומה כמבואר בש"ע סי' הנ"ל סעיף ט"ו ואבל לכתיבת ס"ת ממנ"פ אינה יוצאת חיוב נדרה כנלע"ד שוב ראיתי בשולי מכתבו שמעלתו נ"ו העיר בזה דממנ"פ אינה יוצאת נדרה בכתיבת ס"ת וכיון הוא כפי מה שבארתי. ואוסיף טעם דאינה יוצאה בכתובת ס"ת נדרה דהא כבר העיר מלפטור את העולם מכתיבת ס"ת דאין אנו בקיאים בחסירות ויתרות ובפתוחות וסתומות אמנם לא נפסק הלכה כן דאדם מחוייב לעשות המצוה כאשר יכול ומה שיאנס ולא יוכל לגמור אונס רחמנא פטריה וכל זה בגוף חיוב כתיבת ס"ת יש ממנ"פ אבל לענין קיום נדרה אשר בודאי חל עליה לעשות מצוה ובכתובות ס"ת יש ספק אם קיימה המצוה ואין ספק מוציא מידי ודאי ובפרט להכניס בו ולכתחילה דלא יש בידה לעשות מצות וודאי ודוק. וראיתי שיצא מעלתו נ"י להשיב על השאג"א דחקר דאשה תהי' מחויבת במצות כתיבת ס"ת הגם דהיא פסולה לכתוב בעצמה כמבואר בגיטין דף מ"ה כמו דחייבת במזוזה

הגם דפסולה לכתוב בעצמה והשיב כ"ת נ"י דשאני מזוזה דיש חיוב בקביעה אבל אין חיוב בכתיבה שכל אדם וכתב לעצמו מזוזה אבל איך תהי' אשה מחויבת בכתיבת ס"ת כיון דפסולה לכתוב בעצמה לא תוכל לעשות שליח משום כל מה דאיהו לא מצי עביד שליח לא מצי משוה עכ"ד יעיין בספרי מ"ח ח"ר סי' ח' דכבר הערותי כן על השאג"א רק הערותי דכתיבת ס"ת לא בעי שליחות רק משום לשמה כמו בגט דכתוב וכתב וצריך אמירת הבעל לסופר לכתוב רק משום לשמה עיין תוס' גיטין דף כ"ג. ומה שהעיר על דברי שאג"א שחקר שאי אפשר לומר הטעם דהאשה פטורה מכתיבת ס"ת יען שהיא פטורה ממ"ע שזמן גרמא דא"כ גם ישראל יהי' פטורים דיש מצות שאינם נוהגים אלא בכהנים וגם הכהנים פטורים חוץ מכה"ג ויש שאין נוהג אלא במלך והשיב מעלתו נ"י דהם בכלל ערבות עכ"פ ויש להם שייכות במצות אבל נשים אינם בכלל ערבות עכ"ד בקיצור לדעתי ערבות הוא ענף מפסוק ארור אשר לא יקים את התורה הזאת לעשות עיין רמב"ן בתורה שם אבל עכ"פ אין לישראל בקיום המצות של כהנים או מצות מלך ואין כאן מקומו וקו' שאג"א פלא בעיני דיש הבדל מה שיש לכהנים ולמלך עוד מצות הוא מכח מעלותם כאשר אמרו שאני כהנים דרבו להם רחמנא מצות יתירות היינו מצות לפי גבהותם וקדושתם וישראל אינה מצווה בהם יען שאינו קדוש וגבוה כמו כהן ואותן מצות המה משוער מפי הקב"ה רק לאיש קדוש אשר הוא גבוה מכל העם או הכהן הגדול מאחיו או לנשיא בעמו אשר שמן אלקיו על ראשו ומי שאינו קדוש וגבוה אין מצות הנ"ל נוהג כמו שאין נוהג כמה מצות בחוצה לארץ למשל אותן המצות של הכהנים לא שייכים בישראל ואפי' אם יעשו אותן יהי' פסולים או לא יפעלו כלל מה מהני אם ישראל יהי' נושא כפיו או עבודת קדשים וכן אם לא יקח אשה זונה או גרושה וכדומה וכן אם כהן הדיוט לא יקח אשה אלמנה והכי יקבל שכר או הכי יקיים מצוה נוספת אם יקח בתולה מעמיו או הכי יקבל כה"ג שכר אם יכתב שני ס"ת אחד משלו ואחד משל אבותיו א"כ אין זה דבר חסרון בישראל אבל אשה פטורה ממ"ע שזמן גרמא הגם שאם תעשה אותם תקבל שכר אעפ"כ פטורה מלעשות אותם א"כ נחשב לגרעון איך תחייב לכתוב אם פטור ממ"ע שזמן גורם דהא יכולה לעשות אותם והתורה פטרה אותם ואי אפשר לקרוא לאותן מצות שזמן גורם מצות יתירות דהא כל איש ואיש מבית ישראל חייב בהם ודוק. סוף דבר הכל נשמע שאפי' אם הי' איש קבל עליו בעת חליו לקיים בסכום מעות מצוה ועשה אחת מהדברים הנזכרים להשיא יתומות בתולות או להחזיק נערים לת"ת או להחזיק עניים חולים ומכ"ש אם אשה נדרה שלא תקנה ס"ת כנלע"ד:

סימן כח

שלום וכ"ט למכירי ה"ה הרב המה"ג ידו רב לו בתורה וביראה כבוד הרב ר' עקיבא פישער נ"י אב"ד דק"ק טעטה יע"א. אחד"ש באתי בקצירת אומר לקיים אשר אמרתי עם הספר להשיב אחר הפסח אי"ה ומרוב טרדות אשר מוטל עלי אבוא רק אודות דבר חדש בשליחות שמעלתו נ"י כתב וז"ל והנה עמדתי על חקירה על דברי הש"ך ח"מ סי' שפ"ב שאם חטף המילה משליח לא צריך לשלם למה באמת לא צריך לשלם למוהל מכיון שעשה האב את המוהל ראשון לשליח למול בנו ושלוחו כמותו והוה במקום האב ועוד יותר פליאה נשגבה דמדברי רא"ש מבואר דאינו נעשה שלוחו ובדבורו לא זכה במצוה עדיין יותר מן אחר ובש"ך שם הביא דאפי' הקנה לו בקנין אינו כלום דאינו אלא קנין דברים ותמוה מלתא מאוד דלמה לא זכה במצוה מצד שלוחו כמותו כמו בכל התורה כולה ואיך יהי' לפ"ז הדין באם הי' השמיני בשבת ואי לא אמרי' שזכה המוהל במצוה מחמת שלוחו כמותו האיך יחלל שבת וכמו שהאריך בזה בטוב טעם כבוד הדר"ג נ"י בתשובה [מחנ"ח ח"ר] סי' ק"ב דלא הוה שלד"ע ע"כ יש להפליא על דברי קדושים הנ"ל עד להפליא ולחומר הדבר רצוני לומר דבר חדש אשר מכבר כתבתי במקצת חי' והנה בקדושין דף כ"ט שם והיכא דלא מהלי אבוה מחייבי ב"ד למימהלי' דכתיב המול לכם כל זכר ולכאורה יש להבין ל"ל קרא להכי דמהכ"ת יניחו ב"ד בן ישראל ערל ולא יכופו את האב שימול אותו וכההיא דאמרי' אבל במ"ע כגון שאומרים לו עשה סוכה וכו' מכין אותו ולפ"ז קרא ל"ל גבי מילה אמנם נראה דאי לא הי' לן קרא מתורה גבי מילה הי' ס"ד דאם הב"ד כופין את האב ומלין אותו בעכ"ח של האב הב"ד הם רק גורמים למצוה כמו שכופין לעשות סוכה ע"כ צריך קרא יתירה גבי מילה המול לכם לומר דאם מנע האב למול את בנו מצוה על כל ישראל דהא הב"ד לאו דווקא רק הב"ד יש יכולת בידם אבל באמת המצוה על כל ישראל מי שיש יכולת בידו כמו שמבואר ברמב"ם בפי' המשניות פרא"ד ולפ"ז כל מי שמל את הילד המצוה דילי' הוא ולא של האב ע"כ קרא יתירה לומר לא שהם גורמים למצוה אלא המצוה דילי' הוא אם מנע האב כמובן ועוד יותר להסביר דאם לא היה לן קרא יתירה ולפ"ז באופן דאם השמיני הי' בשבת ומנע האב למולו לא היה יכול אחר לחלל השבת ולמול בעכ"ח של האב אמנם מאחר דתורה צוה לנו במקרא יתירה לומר דהמצוה על כל ישראל וממילא אם היה השמיני בשבת ומנע האב ג"כ מצוה על כל ישראל למול אותו בשבת ומובן וזהו האמת נלע"ד ומעתה אני אומר הדבר חדש לענ"ד דקרא המול לכם לאו דווקא אם האב היה מומר לערלות ולא רצה למול בנו אלא אף אם הוא כשר בישראל אמנם אינו אומן בכך ואם לא היה

מוהל במגור סביב לא היה יכול לקיים בעצמו המ"ע בשום אופן כי יודע בנפשו שהוא סכנה לתינוק אם ימול בעצמו בפרט אינו יודע ובקי כל כמה צריך לימול ובאיזה אופן לעשות הפריעה כדת וכדין ואם לא היה מוהל אחר היה בטל ממ"ע זו נראה ג"כ לומר דמצוה על כל ישראל ומי שבא ומל את התינוק מקיים מ"ע זו של המול לכם ולא צריך האב לעשות אותו לשליח כי הוא מקיים מצוה דידי' מאחר שהאב אינו יכול למול אותו בשום אופן ובאופן זה מיושבים כל הפליאות דלעיל למה לא צריך לשלם למוהל מאחר שמצוה על כל ישראל וכל מי שמקדים למצוה זכה דדווקא לאב אם הוא מוהל בעצמו ורוצה לימול אותו מחויב לשלם כמבואר ולא לאחר ומבואר לפ"ז היטב דברי הרא"ש הנ"ל דלא זכה הראשון יותר מאחר ומבואר ג"כ היטב דאפי' היה השמיני שבת ובא אחר ומל אותו במילה ופריעה דקיים המ"ע דילי' עכ"ל. הנה אדבר בקצירת אומר בעזה"י אדמ"ו בחת"ס יו"ד סי' רצ"ה בד"ה ועדיין הבדיל בהתובע שורי הרגת שצריך לשלם יען דההורג השור העומד להריגה כל הקודם להרגו עשה המצוה לעצמו ואי אפשר לומר דשליחות בעל השור עשה דהא אין החיוב מוטל על הבעלים טפי מכל בני ישראל ומאן קדעביד בדנפשיה טרח והפסיד לבעלים את שלהם ולכן צריך לשלם לבעלים דהפסיד ממנו מצותו דהא יש לו זכות המצוה להרוג את שורו וסיים שם וז"ל וכן בכיסוי הדם ובהמ"ז ומילה נמי מצוה על כל ישראל נמי ומאן דמל שלא בשליחות האב עביד מצוה לנפשיה והפסיד להאב משא"כ בתורם של חבירו שהמצוה על הבעלים לבד רמי' וכל התורם צריך לכוין להיות שלוחם וכן הפודה בכור שהמצוה על האב או על הבן רמי' וכל הפודה אינו פודה אלא בשליחותם וחזרה המצוה להם עכ"ל. ומאד תמהתי מנ"ל זאת לאדמ"ו ז"ל דלמא במילה כל זמן שהאב קיים ועומד לפנינו דחפץ במצותו לימול בנו דיהיה שום חיוב או קיום על כל בני ישראל וממילא אם אחד מל בלא דעת האב הגם שהתינוק נימול אבל המל לא קיים מצוה כלל הוה כאלו נכרי מל ביום השמיני שהולד נימול אי מילה בנכרי כשירה אבל לא נעשה מצות מילה כמבואר בחת"ס יו"ד סי' רצ"ו על קו' אוהל דוד למה לא מהלינן ע"י גוו בשבת שתי' אדמ"ו וז"ל שהתינוק נימול אבל המצוה לא נתקיים יעו"ש וכן משמע לשון הגמ' בקידושין דף כ"ט והיכא דלא מהלי אבוה חייב הב"ד למימהליה שנאמר ימול לכם כל זכר וכן הרמב"ם פ"א מהל' מילה הל' א' כתב וז"ל עבר האב או הב"ד ולא מל אותו ביטל מ"ע וכו' וכתב אח"כ וז"ל וב"ד מצווין למול אותו הבן או העבד בזמנו עכ"ל משמע אם עבר האב אז בא חיוב על הב"ד למול וכן מפורש במגדל עוז על הלכה ב' שכתב וז"ל דקדוק יפה מדקתני עבר האב ולא מל ב"ד מצווין למולו משמע דווקא כשעבר אבל קודם לא עכ"ל ועיין

בדגול מרבבה סי' תל"ב בא"ח. ועלה בדעתי ליישב דמה שצריך לשלם י' זהובים לא הוה רק משום שהפסיד לבעלים המצוה שהיא שוה י' זהובים אלא העיקר משום שהרויח לעצמו י' זהובים שהוא עשה מצוה ששוה י' זהובים והמצוה היתה ראוי' לבעלים ואיך יעשה הוא סחורה בחפץ של חבירו להרוויח לעצמו ולהפסיד לבעלים לכן צריך לשלם לחבירו שהפסיד יען שהוא הרויח אותן י' זהובים שמצוה שוה י' זהובים אבל אם הוא לא עשה מצוה רק שהפסיד לחבירו המצוה ע"ז אינו משלם דהא רק גורם הפסד ולא הרויח לעצמו א"כ ממנ"פ דן אדמ"ו ז"ל אם לא קיים מצוה אם מל בן חבירו בלא רצון האב א"כ אין עליו תשלומין כלל רק כיון שחטף ולקח עצמו למול בן חבירו בודאי ניחא ליה לאב שיקוים המצוה בעד י' זהובים אשר שווי' שמו חכז"ל ולכן מחייב הוא לשלם שהרי האב מרוצה שהחוטף ועשה המצוה על כל פנים לעצמו וישלם י' זהובים ודבר זה צריך עוד בירור. וזה ימים אשר הגיע לידי ספר בית מאיר החדש על היו"ד וראיתי בסי' רס"ו שהפליא על הט"ז ביו"ד שמה שפסק אם האב אונן הב"ד מלין הבן קודם קבורה והשיג עליו הגאון הנ"ל כל זמן שהאב חפץ לקיים המצוה אח"כ אין על הב"ד המצוה כלל וסיים שהעולם נוהג כט"ז והוא פלא בעיני א"כ תל"י הוא דבר שתלי' בגדולי פוסקים אם נתקיים המצוה כל זמן שהאב חפץ במילת בנו ע"י עצמו ודוק אך מה שיש להפליא למה פסק הרא"ש מי שחטף לא צריך לשלם אם האב עשה שליח למול בנו כבר התפלא הקצ"ח סי' שפ"ב הלא אם מהני שליחות הי' האב מקיים המצוה א"כ מי שחטף ומל בלא שליחות הפסיד לאב מצותו ולמה לא ישלם להאב י' זהובים מזה יצא לחדש בדברי תוס' רי"ד דעל מצות שבגופו ליכא שליחות דדומה שאין שליח על הנחת תפילין וישיבת סוכה יעו"ש והדבר פלא שסותר דברי עצמו בסי' קפ"ב דהסביר דברי תוס' רי"ד דשליחות הוה על מעשה אבל לא להיות מקום הנחת תפילין של חבירו כמקומו ויוכל אדם לעשות שליח על מעשה קשירת תפילין אבל לא שיהיה מקום הנחת ידו של השליח כידו יעו"ש והוא פלא גדול בעיני זה רבות בשנים ואמרתי שמחשבת הקצו"ח שאי אפשר לעשות שליח על מצוה חוץ אם נשאר חלק גם על הבעלים לעשות כמו בפסח שנשחט על שמו ובעלים אוכלים אבל כאן במילה לא נשאר חלק על האב דהא השליח ימול סתם כיון שהוא שליח ודוק כי קצרתי. ואודיע שהרהרתי דבר חדש בעזה"י הלא אם האב אינו ימול ביום ח' יפול המצוה על כל ישראל ויעשו מצוה של עצמם א"כ אם האב לא יחפץ למול בעצמו מפני רך לבב או אינו אומן לימול אם ימצא איש שיחפץ להיות שליח לאב יפול המצוה ממילא לפני כל ישראל ומי שיהיה זריז יהיה נשכר במצוה מכח עצמו א"כ מי שמשאיל גופו להיות שליח האב הוה כתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים

שעי"כ שהוא נעשה שליח יזכה האב במצוה ואם לא יחפץ להיות שליח יפול המצוה על כל בני ישראל הגם שיש להאב קדימה לזכות במצוה היינו שאם יחפץ למול הוא קודם כמו שמלוה בעצמו יכול לתפוס ולא צריך להסתכל שאחרים יפסידו אבל להיות אחד שליח לזכות לזה ולחוב לאחרים אסור עיין רא"ש בב"מ ובנב"י בח"ר לענין שליח לגרש אשה בע"כ ה"ה מי שנותן גופו להיות שליח להאב הוא מזכה לאב ועושה חוב לעצמו ולכל ישראל ודוק. ולא מיבעי לפי דברי אדמ"ו ז"ל דמצוה מוטלת מיד על כל ישראל רק דיש לאב קדימה אם כן נכון לומר למה תהיה לו לשליח אל תהי' שליח א"כ נקיים אנחנו מצוה שלנו ודוק אלא אפי' לפי מה שחקרתי ומצאתי און לי בדברי בית מאיר שכל זמן שהאב רוצה לקיים המצוה אין לכל בית ישראל זכות מצוה בבן חבירו אעפ"כ הוה כתופס לבע"ח דהרי הרשב"א בקדושין דף ס"ה דאמרי' קדושין הוה חב לאחרים ונתקשה הרשב"א הגם דאפי' במציאה נקרא חב לאחרים כתב וז"ל יען דהוה הפקר וזכות הכל עליה ונמצא זה כמחייב לאחרים שהיו יכולים לזכות בה בלא רשות אבל כאן שאין לאדם זכות עליה ואין אדם זוכה בה אנא מדעתה מאי חב לאחרים איכא ועוד אפי' במקום שחב לאחרים כל כיוצא בזה שהיא יכולה לחוב עכשיו להן בפנינו בעל כרחן נאמנת היא במה שהוא מחייבת בהודאתה עכ"ל א"כ בנידן הגם דאין לאחרים זכות על המילה של בן חבירו אם יחפץ לקיים המצוה בעצמו אבל עכ"פ יכולין אחרים לזכות בו שלא מדעתו אם לא יחפץ לקיים המצוה בעצמו אבל באשה יכולה לישב בלי טן דו לעולם אם רצונה בכך ולא יכול איש לזכות בה בע"כ ועוד אם הוא לא יכול למול הן מכח רך לבב או שאינו אומן א"כ אין ביכולתו לחוב להם לאחרים בפניהם א"כ מי שנותן עצמו להיות שליח של האב הוא חב בשליחתו לאחרים ולא הוה שליח. ולפ"ז בשלמא אם השליח מל בשעת חיתוך כבר אינו חב עוד לאחרים דבכל אופן לא יזכה עוד אחר במצוה דאי אפשר למול שני פעמים ומהני השליחות אבל קודם שמל ובא אחר וחטף לא שייך לומר דישלם להאב דהא עשה שליח והוה כאלו בעצמו יקיים המצוה זה אינו דהא עתה עדיין לא נעשה שליח דהוה חב לאחרים בשליחות ודוק. אך אם האב חפץ לימול בעצמו אז הפסיד להאב מצותו וזכותו אשר זכה במצוה הנ"ל ע"פ חק התורה ומקבל י' זהובים זה דבר חדש ונאה בעזה"י ומיושב קושית קוצ"ח למה החוטף לא יצרך לשלם י' זהובים להאב אם יש שליחות ודוק (עיין בפלוגתת רש"י ותוס' בענין אם מהני שליח בפירש להיות חב לאחרים וקצרתי לרמז בעלמא ודוק). ומעתה ישים מעלתו נ"י עינו על דברים וישפוט בודאי אם האב יכול למול בעצמו מסתברא שהב"ד יכוף אותו לקיים מצותו אשר מוטל עליו לא מיבעי אם נימא שכל זמן שהאב קיים אין המצוה על הב"ד

בודאי מסתבר לכוף אותו שיקיים מצותו אשר הוטל עליו אלא אפי' אם המצוה מיד על כל ישראל למה לא נכוף להאב לקיים מצותו וכן מבואר בתשב"ץ ח"ג סי' ס"ח שהב"ד כופין להאב שימול את בנו וכבר הערותי בספרי מ"ח ח"ר סי' צ"ו שתלי' בזה דתשב"ץ סובר כל זמן שהאב יוכל לקיים אין כאן חיוב על הב"ד לכן כופין אבל לשיטת אדמ"ו ז"ל סי' רצ"ה דמצוה מוטלת על כל ישראל א"כ למה נכוף אותו נעמוד אנחנו ונקיים מצוה שלנו יעו"ש שהארכתי בסברה אבל בודאי אם האב חפץ לקיים המצוה בעצמו ע"י שליח הגם שהוא לא יכול למול שאינו בקי באומנות להיות מוהל עכ"פ איכא שליחות אפי' במילתא דלא מצי עביד מחמת חסרון אומנות דהא אין חסרון בכח אם יתחזק לבו או אם ילמוד האומנות א"כ מצוה להיות שלוחו לזכות אותו במצוה אבל גם מוהל אחר יוכל לחטוף ולא משלם לו כלל דכיון דיש מוהל שחפץ לזכות בו בעצמו מי יוכל להיות שליח לחוב לאחרים כיון דהאב לא יכול להיות מוהל בע"כ יפול המצוה על כל ישראל וכל הזריז נשכר ולכן ראוי לומר למוהל להיות שלוחו דאל"כ אם מכבד לו א"כ לא יחפץ המוהל להיות שלוחו א"כ יעשה המוהל מצות עצמו ויש לחקור משבת קל"ג אי איכא אחר יעבוד אחר רק אני לא באתי לפסוק רק להשיב כפי אשר עלה להרחיב תורה ומי יכריע בהרים גדולים הש"ך ופלתי ותב"ש דברי הדש"ת:

סימן כט

הק' לי בני הבח' המופלג משה דוד נ"י קו' נאותה על תוס' חגיגה דף ב' בד"ה לישא שפחה אינו יכול שכתוב וז"ל וא"ת ליתי עשה דלשבת יצרה ולידחי לאו דלא יהי' קדש וי"ל דהכא אפשר לקיים שניהם ע"י כפיה א"נ דלא אתי עשה ודחי לא תעשה אלא כגון מילה בצרעת דבעידנא דמעקר לאו מקיים עשה אבל הכא משעת הראה עובר ליה בלאו ועשה ליכא עד גמר ביאה עכ"ל והקשה בני הנ"ל איך כתבו תוס' כגון מילה בצרעת דבעידנא דמעקר לאו מקיים עשה הא תנן פי"ט דשבת משנה י' מל ולא פרע כאלו לא מל וא"כ אם הצרעת על בשר הערלה בשעה שקוצץ הבשר עדיין לא נתקיים המצוה דמל ולא פרע כאלו לא מל ואיך נקרא מילה בעידנא וע"כ יען דלא יוכל לבוא לפריעה טרם שחותך הבשר הוה בעידנא וא"כ ה"ה בביאה הוה יען דלא יוכל לבוא ביאה הוה בעידנא ואי סובר התוס' דבעי' עקירת הלאו עם קיום עשה ברגע חדא א"כ גם מילה לא הוה בעידנא והוא קו' נאותה וצע"ג. ונלע"ד ליישב בעזה"י דמצות מילה העיקר בכריתת בשר הערלה דכתיב ימול בשר ערלתו והוא נקרא המילה ועל כן תנן פי"ט מל ולא פרע את המילה כאילו לא מל דכיון דכרת בשר ערלתו נקרא האבר המילה (עיין במג"א סי' ג' ס"ק י"ד בשם תוס' קוץ בכריסו זו המילה ועיין במחה"ש) והמל ולא פרע

את המילה כאלו לא מל אבל אם פרע את המילה א"כ קיים מצות מילה בכריתת בשר ערלתו וא"כ בצרעת אם פרע אח"כ נגלה שקיים העשה בבשר ערלתו והוה בעידנא אבל בפ"ו אפי' אם יגמור הביאה לא קיים עשה בהעראה אלא בגמר ביאה משא"כ במילה אם פרע לבסוף נגלה שקיום העשה בכריתות הבשר וזה שדייק התוס' וז"ל אבל הכא משעת העראה עובר בלאו ועשה ליכא עד גמר ביאה עכ"ל היינו הגם שגומר הביאה ליכא קיום עשה בהעראה ודוק. ומצאתי און לי דתויו"ט שם בד"ה מל נתקשה למה צריך למיתני מל ולא פרע כאלו לא מל הלא כיון דלא פרע עדיין רוב עטרה מכוסה ותי' כיון דאברהם אבינו לא נצטווה על הפריעה הגם שהל"מ מסיני נצטווינו גם בפריעה מ"מ לא יהי' כאלו לא מל לגמרי קמ"ל כיון שנתחדשה הלכה לפרוע כך היתה ההלכה דאם לא פרע שהוא כאלו לא מל יעו"ש וא"כ די שהפריעה הוא תנאי לעכב במצוה אבל אם פרע מבורר דקיים העשה במילת הבשר למפרע ועיין תוס' חדשים שם דחקר שהי' בשכל לומר דהם כשתי מצות מילה ופריעה הוצרך המשנה להשמיענו דמל ולא פרע כאלו לא מל יעו"ש ודוק. ואוסיף נופך לפי מה שביאר אדמ"ו בחת"ס יו"ד סי' רמ"ט בד"ה טעמא דגם פריעת קרום עור הפריעה הוה בכלל מצות מילה רק לאברהם נתן המצוה להסיר הבשר ואח"כ הוסיף שגם קרום יהי' בכלל הסרת הערלה אבל עכ"פ גם הפריעה בכלל כרת וי"ג בריתות ומברכים גם על הפריעה ברכת על המילה יעו"ש א"כ בודאי הן החיתוך והן הפריעה הוה קיום המצות וכאשר אמרו בשבת דף קל"ג אנא עבדיתא פלגא דמצוה באומן שלא הילקט חייב כרת ועיין בשו"ת שאג"א סי' נ"ט שחולק על שו"ת רמ"א יעו"ש א"כ פשיטא דמילה הוה בעידנא דעוקר לאו דצרעת מקיים עשה דחיתוך הוה עכ"פ פלגא דמצוה אבל הערה לא הוה אפי' התחלת המצוה כי פ"ו אחר גמר ביאה ודוק. ואזכיר מה שקשה לי על תוס' הנ"ל שהרמב"ם כתב בפ"ז מסנהדרין בפי' המשניות וז"ל ואין להוצאת שכבת זרע בענין חיוב העונשין סרך בשום פנים אלא כיון שהכניס האבר יתחייב העונש עליה ואפי' פירש מיד עכ"ל וא"כ הלאו דלא יהיה קדש עובר אפי' בלא הוצאת הזרע ופשיטא דקיום מצות פ"ו תלי' בהוצאת זרע דאלו הכניס האבר ולא הוציא זרע לא קיים מצות פ"ו ואילו יכולה האשה להתעבר באמבטי קיים פ"ו עיין א"ע בח"מ סי' א' וא"כ הלאו עובר בגוף הכנסת האבר ומצוה מקיים בהוצאת זרע וא"כ אין קיום המצוה במעשה עבירות הלאו ומנ"ל דבכעין זה עשה דוחה לל"ת דלא דמי לכלאים בציצית ומילה בצרעת וצע"ג:

סימן ל

שמחת חג הפסח יחוג בשמחה ה"ה י"נ ראש גבר הרב הגאון המפורסם אב"ד דק"ק פלוני. גי"ה הגיעני בעת אשר הייתי מוטל על ערש דוי ורופאים נכנסים ויוצאים ולא יכולתו אז להסתכל במכתבו וגם כהיום אני חלוש מאוד בכל זאת אהבה דוחקת לבוא במעט אומר ודברים לאמור לו שנפלאת בעיני אשר עלה במחשבה לפניו להיות נקל בעיניו שהגאונים יגדרו גדר בעד רשעי הארץ שיבדלו מכלל ישראל. הדר"ג נ"י במכתבו כ' וז"ל לא אדע אם הכוונה שיש לגזור על זה לא אדע מי נתן לנו כח לגזור על מקומות אחרים ואפי' הי' לנו כח הרי בגזירה ובתקנה הדבר תלוי אם הצבור רוצים ויכולים לקבל ואם הכוונה שכולם אסורים מדין זה לא יוכל לומר מנ"ל שלא למול בניהם או ליקח עזר מהנכנסים לבית תפילתם איסור מנ"ל ושלא לדור בשכונתם מנ"ל ואפי' דברים שאסורים מדינא צריך בירור אם רק מידת חסידות או אזהרה סוף דבר אין זה מעלה לדעתי להפליג ולהגדיל החטא ולא תשא עליו חטא נאמר עכ"ל. טרם אדבר אעתיק דברי מהרי"ק שורש קל"ה בנידן מי שקידש אשה שנטען עלי' כ' מהרי"ק וז"ל ומ"מ כדי להסתלק מכל ספק הי' נלע"ד לעשות כמ"ש רבינו תם בתשובה גבי אומרת מאיס עלי וז"ל אך כל רבותיי שווים בדבר תגזרו באלה חמורה על כל איש ואשה מזרע בית ישראל ועל כל הנלוים עליהם שלא יהי' רשאים לדבר עמו ולישא ולטעון עמו ולהרויחו ולהאכילו ולהלוותו ולהשקותו ולבקרו בחלותו ועוד יוסיפו חומרות כרצונם על כל אדם אם לא יגרש ויתיר אותו האיש את הילדה הזאת שבזה אין כפי' עליו שאם ירצה ימצא לו מקום והוא לא ילקה בגופו מתוך נידוי זה אך אנו נתפרד מעליו עכ"ל הובא בד"מ אה"ע סי' קנ"ד והוסיף וז"ל וכן כתב בב"י בסי' פ"ח דיכולין להחמיר עליו שלא ימול לו בניו ולא יכניסום לבית הספר ולא יקבורו אותו אם ימות אם לא מגרש מרצונו כי אין זה כפי' על הגט לקיים מה שמחויב לעשות כן כ' הב"י בריש סי' זה בשם ר"י בן רא"ש עכ"ל וברמ"א סי' קנ"ד סעיף כ"א בהג"ה וז"ל ומ"מ יכולים לגזור על כל ישראל שלא לעשות לו שום טובה או לישא וליתן עמו או למול בניו או לקוברם עד שיגרש ובכל חומרא שירצה ב"ד יכולים להחמיר בכה"ג ובלבד שלא ינדו אותו אבל מי שאינה מקיים עונה יכולין לנדותו ולהחרימו שיקיים עונה או שיגרש כי אין זה כפי' רק לקיים עונתו וכן כל כיוצא בזה עכ"ל והוא בשם ר"ת ומהרי"ק ובנימין זאב וריב"ש ועיין בביאורי הגאון בס"ק ס"ז. וביו"ד סי' של"ד סעיף ו' כתב המחבר וז"ל אם רצה הב"ד למעט הנדוי מל' יום או להוסיף הרשות בידם הג"ה ויש רשות לב"ד להחמיר עליו שלא ימולו בניו ושלא יוקבר אם ימות ולגרש את בניו מבית הספר ואשתו מבית הכנסת עד שיקבל עליו הדין עכ"ל ובסעיף יו"ד כתב

המחבר וז"ל ואם ראה הב"ד לנדות שלא יזמין בג' ולא יתפלל בעשרה ולא יקברו לו מת ולא ימולו לו בן רשאים הם עכ"ל ויעיין בש"ך ס"ק כ"א שהתפלא כיון שהדין מבואר בהמחבר סעיף י' מה חידש הרמ"א בסעיף י' והגאון ר' ברוך פרענקיל ז"ל בהגהותיו שם כתב דרמ"א הוסיף שאפי' המנודה בעצמו לא יוכל למול בנו ויעיין באחרונים שם ובבאה"ט בשם מהרש"ל יעו"ש (ועיין בחת"ס ז"ל יו"ד סי' שכ"ב). ומעתה מה יפלא בעיני הדר"ג מהמדובר שכל גאוני מדינת המלך יעמדו כנגד הפושעים הרוצים לכפור ביד רמה בביאת משיח ובבנין ירושלים ובהקרבת הקרבנות בעתיד וכדומה שיגזרו על הפושעים שיבדלו מקהל הגולה שלא למול בניהם הכי רשעים האלו אינם מנודים לשמים כופרים בכל התורה כולה הכי כת זה אינם גרועים מכת שבתי צבי שם רשעים ירקב הנשמע כזאת שיעברו יסודי אמונה אשר התחזקו בית ישראל בעת השמדות והצרות אלפי שנים כי לולי התקוה הזאת כבר מתו כל הצאן קדשים ח"ו בימי חושך ואפילה כנודע מהמון מדרשים מספרים הקדושים אשר העידו שרק תקוה על משיח וקיבוץ גליות נתנו כח לכל המון בית ישראל ומי לא יכיר שתכלית רשעים האלה שלא יזכר עוד תקוה על ביאת משיח כי כבר בא משיח אשר גאל העולם זה ח"י מאות שנים ימח שמם של רשעים האלה העמיקו אשר עשו שומו שמים על השמועה אם יש עוד לחקור אם לגדור הכופרים שלא למול בניהם וכדומה כדי להרחיקם מבית ישראל. וגם לו יהיה כדברי הדר"ג נ"י שלא מפורש בדין לעשות כן אשאל הכי גדולי ישראל מכל מדינת המלך אינם צריכים לעמוד בפרץ שלא לראות כבלע את הקודש ולהקים הדת והאמונה והדר"ג נ"י כתב וז"ל מי נתן כח לגזור על מקומות אחרים ואפי' הי' לנו כח הרי בגזירה ובתקנה הדבר תלוי אם הצבור רוצים ויכולים לקבל עכ"ל תמה אני איזה גזירות ותקנות חדשות יעשו הגדולים אשר יחפצו לאסור המותר שיש לחקור על הכללים המבוארים ברמב"ם ה' ממרים הלא הארץ רגזה ממקומה ועמודים יתפלצון שקמו עדת מרעים חבור עצבים מומרים כופרים ומורדים ולהרוס הדת ולעקור האמונה מבית ישראל ולהשחית כל הדור ובפרט לבנים היולדו ע"כ חיוב על כל ישראל מאמינים בני מאמינים ומי בראש גדולי ישראל וזקני דור בראש להרעיש עליהם תבל כי כתיב "ארור אשר לא יקים את דברו התורה הזאת" אמרו חכז"ל מי שיש בידו להקים כאשר הבאתי דברי חכז"ל בספרי שערי חיים אני שואל הייטב בעיני ד' אם ישבו גדולי עולם וזקני דור ולא יצאו חלוץ לפני ד' אפי' במסירת הנפש שיאמרו נעשה ונשמע אנחנו נעשה את שלנו וד' יעשה את שלו כאשר עשו מוסדי דור ודור מלפנים. הראשונים כמלאכים המה עמדו במשבר הבנים ולא נתנו להרוס התורה ולחלל האמונה והחרימו מדינות עין בעין נראה מקדושת רשב"א ואחוזת מרעים

הגדולים והקדושים וכ' במכתב השני וז"ל ואתם אילי הצדק אם טוב הדבר בעיניכם כי לא טוב הדבר אשר הם עושים ולא טובה השמועה מעבירים עם ד' וחלילה פן יחלק העם לשנים ויתחלל ע"י ח"ו שם שמים כי זאת באמת לאמור להם חובה על כל ישראל ולנו בזה עד נאמן את אשר עשו ישראל כאשר בנו בני גד ובני ראובן את המזבח מעבר לירדן הלא הם חשו לקרוא לצבא על ספק המחשבה אף ישחיתו אלה לעין כל את כל האשכול וח"ו אם נהיה בהסתירנו פנים לשמועה הרעה בכלל מה שהאשים הנביא שם עמדו ולא תשיגם מלחמה בגבעה עכ"ל הרי שהרשב"א הורה גבר ללמוד מבני גד ובני ראובן לקרוא למלחמה כנגד אחיהם על ספק מחשבה פן יש בהם פורה רש ולענה ולא לבד אם החלל קרוב במדינה אלא גם כנגד אחיהם שבעבר הירדן וע"כ הלהיב הרשב"א לקרוא לצאת למלחמה בחרב פיפיות חרמות ושמתות כנגד בני ישראל במדינה רחוקה ומעתה יאמר נא הדר"ג נ"י מה מחוייבים רבנים הגדולים אשר בחר ד' בהם להיות רועים מורים ושופטים בדור לעשות כנגד הרשעים אשר הגידו כסדום ועמורה חטאתם לכפור בשורשי אמונה לעשות בהם משפט כתוב כדת הלא כל מדינת המלך יר"ה אחת המה הלא מעט ישחיתו הכופרים כל מקהלות ישראל בכל מדינות המלך כי עגל המינות ילך על בדי ברזל חיש מהר ח"ו כאשר נעשה עם הקאהר טעמפלען בערי אונגארן ופולין נערים ממצות יאמרו רוח חדש מתהלך במחנה העורים לפקח עינים מהחדשים מקרוב באו אשר לא שערום אבותינו אוי לדור שכך עלתה בימיו דשתקו רבנים ימים אחר ימים ולא נעשה דבר להראות מי הזרע מרעים ההם אשר העפילו לעשות להם שם להעמיד צלם בהיכל ד' ונעשה אמונה חדשה מזרע זמזומים אשר לבני ישראל יחשבו גם הם. ורמב"ם במורה אשר העתיק הרשב"א שם בשמו כ' וז"ל וכן אני אומר בעשרה מישראל שבדו לעבור על איזה מצוה שתהיה ועשו ביד רמה יהרגו כולם וראיה לדבר ענין בני גד ובני ראובן שבא מהם ויאמרו כל העדה לעלות אליהם לצבא ואח"כ באר להם בשעה התראה שהם כבר כפרו בהסכימן על העבירה ההיא וכפרו בכל התורה כולה והוא אמרם להם לשוב מאחרי השם והשיבו ג"כ אם במרד אם במעל עכ"ל הרמב"ם והוסיף הרשב"א עליו וז"ל מורה דעה ומי כמוהו מורה תורת אמת ומשפטי צדק גם הוא יורה ישמעו הדור כולם הבנים אין לישראל האם מקנא לתורת האל האם תורה אין מנהל לה מכל בנים גדלה החטאים האלה בנפשותם מחויבים כל ישראל להחרימם ולנדותם ולא יכופר להם העון הזה עד ימותון עכ"ל מי האיש אשר לא ימס לבבו בראות דברים קדושים יוצאים מפי רשב"א ויאמר גם עתה הגיע התור אשר נשאל איש את רעהו הבנים אין לישראל האם התורה מנהל אין לה ח"ו מכל בנים אשר גדלה אבל מחויבים כל ישראל להחרימם

ולנדותם החטאים האלה בנפשותם ולא יכופר למרעים האלו העון הזה עד שימותון. ומה אשיב להדר"ג נ"י על שאלתו איסור כניסה מנ"ל נפלאת בעיני מאוד הכי זוטר מאמר חכז"ל בשבת דף קט"ז שאמרו בגמ' אפי' אדם רודף אחריו להורגו (ועיין רש"י שם) ונחש רץ להכישו נכנס לבית ע"ז ואין נכנס לבתיהן של אלו שהללו מכירים וכופרים והללו אין מכירים וכופרים ועליהן הכתוב אומר אחורי הדלת והמזוזה שמת זכרונך וכ' רש"י וז"ל זכרון הוא בידך ואינו שכחה לך אלא שהשלכת אותם אחרי הדלת עכ"ל והכי בתי כנסיות שלא לשם שמים של רשעים ופועלי און אשר ביד רמה ימרדו מעל בד' ובאנשי כנה"ג אשר תקנו ופקדו לזכור ולהתפלל בכל יום על ביאת משיח ובנין ירושלים ועל הקרבת קרבנות אשר הוא פינת יקרת תקות ישראל הכי מקום זה אינו מקום טומאה בית אפיקורסים בית מורדי אור בית משחיתים הכי זה אין בית און אשר מי שבשם ישראל יכונה אסור לכנוס לשם וטוב לרוץ לפני סכנה לבית ע"ז שהללו אין מכירים וכופרים אבל רשעים האלה מכירים וכופרים הלואי שיסגרו הדלתים ולא יתפלל כל השנה אז בטלו רק מ"ע אבל להתפלל וליתן מגרוע באמונת ישראל המקום הזה הוא מקום טמא מקום צדוקים וכופרים כל המאמין בקב"ה ובתורתו טמא טמא יקרא לו ויעצם עיניו מראות ברע לא אדע אם בר ישראל באמת יקרב לבית תפילה הלזה. ואשר דיבר שהכל במתינות רגיל אני בלבי לומר מה שאמרו חכז"ל דוד למד מאחיתופל בבית אלקים נהלך ברגש הכוונה מתינות טוב במה שנוגע לאדם אבל מה שנוגע לקנא קנאת ד' צבאות אם מלאך המות מלא עינים לחוש שלא יצמיח נזק במתינות צריך אדם לעשות דבר בזריזות כנראה בקנאת פנחס "וירא ויקם וירץ ויקח ויצא" בזריזות במהירות ולא זכר על שמא יאמרו והצליח ודוד למד מאחיתופל כל בבית אלקים נהלך ברגש בסאון ברעש במסירות כמו שפי' מר"ן חת"ס ז"ל "בכל דרכיך דעהו" והגם במהירות אפשר שיהיה עקום "והוא יישר אורחותיך" הוא יעשה דרכיך ישר אוהבו הדוש"ת הכותב לכבוד ד' ואמונתו:

סימן לא

שאלה אירע שסופר כתב שם הוי"ה בס"ת ואחר הכתיבה נגלה שהי' שם נקב והסוד סתמו ונפל הסיד ונשאר הויו בלא הקפת גויל והתחכם הסופר לגרור חלק אות ו' שיהי' מוקף גויל כי נשאר עוד אות ויו כדת ושאל אם יש בזה משום מחיקת השם כיון שנוטל חלק מאות הנ"ל או שמא כיון שנשאר עכ"פ צורת אות ויו ליכא בזה איסור מחיקת השם. תשובה לפום רהיטא אמינא דליכא איסור כלל דכל האיסור מחיקת השם ילפי' מן ואבדתם את שמם וגו' לא תעשון כן וגו' ואטו מי שימחק מקצת אות מן שם ע"ז קיים מ"ע ואבדתם את שמם הלא כל השם נשאר וממילא לא עבר על לא תעשון כן לד' דהא

כל השם נשאר הכלל גדול כיון שלא קיים מ"ע איבוד ע"ז ה"ה אין עובר על הל"ת בשם הקדוש של הקב"ה. אמנם אפשר הוא איסור דאורייתא מכח חצי שיעור אסור מן התורה בודאי במחיקת אות מן שם ע"ז לא קיים מ"ע דהא נשאר שם ע"ז כולו וכן לא עבר על לאו דלא תעשון כן דהא נשאר השם הקדוש כולו אבל עכ"פ מחק מקצת מן השם הקדוש וחצי שיעור אסור מן התורה וצ"ע. אך אחרי העיון נ"ל דלא שייך כאן חצי שיעור אסור דטעם חצי שיעור אסור משום דחזי לאיצטרופי כנודע וזה דווקא באיסור דיש לו שיעור באיסור אכילה כזית או באיסורי שבת ד' אמות או שיעור כמה יהי' הוצאה או כתיבת שתו אותיות שהן תיבה אחת אז שייך לומר דחצי שיעור אסור דהא נצטרף עם עוד חצי שיעור להשלים השיעור חיוב באכילה או מלאכה וכדומה אבל כאן במחיקת השם הכי יש שיעור כמה יהי' גדולים האותיות באורך ורוחב ועובי' כל אנפין שווין כיון שהמה אותיות השם אפי' קטנים כעיני יתוש כיון שצורת אותיות עליהם עובר משום מחיקת השם כמו על אותיות גדולות כדלתות ההיכל בשם הקדוש כי הכי הכמות האותיות פועלים איסור מחיקת השם הלא האיכות האותיות אשר בו נרשם שם הקדוש והנורא פועל איסור מחיקה וא"כ איך שייך לומר אם מוחק מקצת אות ונשאר מן האות כשיעור אות מעלי' דעובר על חצי שיעור הכי אם ח"ו ימחק הנשאר אח"כ יהי' צריך לצרף המקצת שמחק מקודם הלא הי' שם יפה לפני עצמו לחייב עליו משום מחיקת השם ואפי' אם איש אחר יבוא וימחק ג"כ חייב עליו משום מחיקת השם וא"כ איך שייך כאן לומר חצי שיעור אסור אם מוחק מקצת אות ונשאר השם כולו יפה הלא לא משכחת שנצרף מחיקה הזאת ליתר המחיקה אם ימחוק ח"ו השם יש בו די השיעור שלם לעבור עליו ודוק. ומצאתי ראי' בשג"א סי' פ"א דחידש באיסור בל יראה ליכא איסור בחצי שיעור דבשלומא באכילה מצרפין חצי זית שאכל מכבר אבל בב"י אם יצרף עוד חצי כזית חמץ לא יעבור על שהי' לו חצי שיעור למפרע אלא יעבור על שיש לו עכשיו כזית חמץ בביתו דפח"ח וא"כ השתא התם עכ"פ יצרף אותו חצי שיעור להשלים העבירה רק יען שלא פעל על למפרע ליכא איסור בחצי שיעור ק"ו בנידן זה דלא יצורף כלל גם על להבא דהא נשאר שם שלם כולו יפה ומי שמוחק ח"ו חייב עליו בלי צירוף שהי' האותיות גדולות ביתר שאת וא"כ איך יהי' כאן איסור על חצי שיעור ודוק. ואוסף לחקור בשלומא מי שמוחק מעובי של כל אורך ורוחב של אותיות השם יש לחקור דיש בו איסור מחיקה דהא אם הי' נמחק ממילא מתחילה חצי האות הנשאר הי' בחלק זה שמחק כל אותיות השם דהלא אין שיעור כמה יהי' עבים אותיות השם א"כ שייך לחקור דעכ"פ מחק מן המקום ההוא אותיות השם דהא הי' במה שמחק מחיקת כל צורת אותיות השם ואולי

אפי' לוקין עליו דאם עשה כן בשם ע"ז הי' מקיים ג"כ ואבדתם את שמם מן המקום ההוא והגם דנשאר עוד שם ע"ז על יתרון המקום וה"ה חייב בשם הקדוש דהא עשה מחיקת השם כולו במקום ההוא ועיין במג"א סי' ל"ב ס"ק ל"ט אם נשאר מן הכתב מעט מותר להוסיף לעבה את הכתב יעו"ש דאין שיעור לכתב וא"כ אם הי' הלך הדיו לגמרי והי' נשאר מה שמחק מהאורך והרוחב אותיות השם הי' שם מעלי' א"כ עשה במחיקה מחיקת שם הקדוש מן המקום ההוא אבל אם מוחק בסוף אות או אותיות השם שיהי' מוקף גויל הלא אם הי' נמחק כל האות ממילא יהי' הנשאר החלק שמוחק בידיו לא הי' בו אותיות השם א"כ אין בו שם מחיקה כלל דהא גוף השם נשאר ובמה שמחק לא הי' בו לבדו אותיות השם והבן כי עמוק ב"ה. אך הדבר פלא בעיני נחזי אנן מי שהתחיל למחוק שם ע"ז הנכתב באותיות גדולות ובא עני ומבקש צדקה השכל גוזר דלא צריך ליתן רפתא לעני דהעוסק במצוה פטור ממצוה ומי שרוצה לאבד שם ע"ז צריך להתחיל לגרור ולמחוק מהאות א"כ מיד שמתחיל לגרור הוא עוסק במצוה ואמרה התורה כל מה שנכלל במעשה קיום המצוה ואבדתי את שמם של ע"ז אותו מעשה נכלל בלאו דלא תעשון כן לד' אלקיכם א"כ מיד שמתחיל לגרור ולמחוק מן אותיות שם הקדוש והטהור עובר על לא תעשון כן לד' א"כ יהי' מי שמוחק חלק כל שהוא מן שם ד' לוקה על לא תעשון כן כל מה שנכלל במצוה ואבדתם את שמם דמתחיל בקום המ"ע מיד כאשר מתחיל למחוק יהי' נכלל מיד בלאו דלא תעשון כן וצע"ג. ולולא דמסתפינא אימא מילתא חדתא בעזה"י בשלמא אי הוה נותן מצוה מאת הבורא ב"ה שיש חיוב על כל איש מישראל למחוק שמות ע"ז אז אם ישראל מוחק כל שהוא משם ע"ז קיים חצי מצוה וה"ה אם מוחק ח"ו כל שהוא משם הקב"ה עבר חצי שיעור איסור אבל לא מצינו מצוה כזאת שישראל יהי' מחויב למחוק שם ע"ז כי בתורה הקדושה כתוב "ואבדתם את שמם מן המקום ההוא לא תעשון כן לד' אלקיכם" התורה צוותה לעקור ע"ז מן המקום שעבדו שם הגוים ע"ז באיבוד הע"ז מן המקום נעקר משם הע"ז שלא נשאר במקום זכרון ע"ז כחכז"ל אבד תאבדון דצריך לשרש אחריה שלא ישאר מקום לעבוד עוד שם ע"ז אבל למחוק שם ע"ז בלי התפעלות שלא לעבוד עוד ע"ז שם לא הוה מצוה כלל וא"כ גם בל"ת לא תעשון כן לד' אלקיכם הוא דווקא אם במחיקה הנ"ל נפעל שלא יזכר ח"ו שם ד' שמה במקום שהי' כתוב מתחילה שם הנכבד והנורא אבל אם נשאר המקום בזכרון קדוש לד' א"כ אין במחיקה לאו דלא תעשון כן לד' אלקיכם דלא דחה רגלי השכינה מן המקום ההוא ולא שייך לומר במחיקה במקצת ח"ש אסור בשם הקדוש כמו דלא קיים חצי מצוה במחיקת מצות שם ע"ז דאין המחיקה מצוה עצמיות בשם ע"ז רק תכלית הפעולה הוה

המצוה אם במחיקתו נעקר מן המקום הנעבד שם ע"ז וה"ה ליכא לאו דלא תעשון כן לד' אלקיכם חוץ אם נעקר מן המקום ההוא ח"ו השם הנכבד אבל אם מעובי' ומאורך ורוחב האותיות לא קיים בע"ז סרך מצוה מן אבד תאבד ולא עבר בשם הקב"ה סרך עבירה מן לאו דמחיקה ודוק. בכל זאת בודאי אם נכתב שם ד' באותיות גדולות בעובי הכתב כפי הערך אותיות גדולות ההמה ובא אחד ומחק מהעובי' של האותיות הגם שנשארו האותיות של שם הקדוש עובר על איסור דהא הכותב עשה מתחילה אותיות גדולות להדר את השם הנכבד ובמחיקת מהעבי' לקח ההידור מן האותיות אשר שם ד' נקרא בהם אבל אם צריך המחיקה להדר את השם הנכבד ולתקן את השם הכשר ס"ת מותר אפי' לכתחילה לתקנו ולהדרו אבל אין לוקין על לא תעשון כן אפי' אם מחק מעובי' של האותיות מאורך ורוחב כי עכ"פ לא מחק אות שלם ונשאר השם הנכבד והנורא במקום ההוא ודוק. אמנם אם מוחק אות שלם או עוקר אבן אחת מן המזבח וכדומה לוקין דהשם הנכבד הוא מכמה אותיות כמו שמזבח הוא מכמה אבנים והתורה אמר ונתצתם את מזבחותם ובאבן אחת נקרא נתיצה וה"ה במזבח ד' נתיצת אבן אחת עובר על לא תעשון כן לד' וה"ה במחיקת אות אחת עובר על לא תעשון כן לד' אלקיכם כמבואר בספרי פ' ראה שחייב על נתיצת אבן אחת מן המזבח ועל מחיקת אות אחת וכמבואר ברמב"ם הל' יסה"ת [פ"ו הל' ב'] ובכל הפוסקים ודוק. ועוד יש לחקור עיין בספרי חן דשם הויה כל אות הוא מכמה אותיות אשר הסופר מכווין להמשיך קסתו בעת הכתיבה ועיין בלחם הפנים בקו"א בשם בעל ראשית חכמה יעו"ש ואפי' אם הסופר אינו מכווין עכ"פ כן הוא שכל אות משם הויה הוא מורכב מכמה אותיות א"כ אם מוחק אות אחת מן האות הי' חייב מלקות הגם דנשאר עדיין להכיר האות הלא אם נותץ אבן אחת נשאר המזבח ומסברא נראה דשאני התם שחסר חלק מהמזבח אבל כאן לא חסר חלק מהשם דהא נשאר כל האות בצורתו ולא שייך ולא תעשון כן לד' דאלו הי' מחסר מקצת אות משם ע"ז בודאי לא קיים ואבדתם את שמם חוץ אם מחק אות משם ע"ז שקלקל השם של ע"ז ה"ה בשם הקדוש לא עבר הלאו יען דלא פעל קלקול השם חלילה ושאני אבן אחת דהוא חלק מן המזבח אשר נעשה מאבנים הרבה והוה כמו אות מן השם הנכבד והבן. וד' האיר עיני שמצאתי בשו"ת חינוך יהודה בסי' ע"ה בשם הגאון מהר"ל מפראג שכתב וז"ל ואי משום מחיקת השם האסור לגרור דבר מן השם דאע"ג דכך כתב במרדכי בסוף הלכות תפילין שאם הדביק אותיות של שם זה לזה שאסור לגרור להפרידם לא כמו שפי' ר"י דמותר להפרידם משמע דאסור לגרור שום דבר מן השם הרי ר"י חולק ומתיר לגרור הדבק שבין ב' אותיות ומדמה זה להא דכתב במ"ס שאם נשפך דיו על

התיבה דמותר לתקן וה"נ מותר לתקן בגרירה הנגיעה וכן כתב הרא"ש בתשובה ואני תמה דהיכי יעלה על הדעת שאסור לגרור הדביקות בשם עד שצריך להביא ראי' מההיא דמ"ס דנשפך דיו דלא שייך מחיקת השם רק היכי שהוא מוחק אות אחת ומבטל השם אבל היכי דהוא מוחק מקצת מן האות לא שייך בזו מחיקת השם דהא השם נשאר דכך אמרינן בספרי א"ר ישמעאל מנין המוחק אות אחת מן השם שעובר בלא תעשה שנאמר ואבדתם את שמם מן המקום ההוא לא תעשון כן לד' אלקיכם ע"כ וא"כ מנלן ללמוד שאסור לגרור דבר ממנו ואינו מחיקת השם כגון הגורר בין שני אותיות או גורר נגיעת האות הנוגע למעלה דהא אין כאן מחיקת השם תדע דהא דכתיב ואבדתם את שמם בודאי אין פירושו שיאבד השם למחוק ע"ז במקום שכתוב שם ע"ז דלא מצאנו מצוה זאת לאבד שם ע"ז וע"כ פי' כאשר יאבד את ע"ז ממקומו שעבדו שם ע"ז בזה הוא יאבד את שם ע"ז ועל הא מילתא קאי קרא לא תעשון כן לד' אלקיכם שלא ימחיקו את שמו והיינו כאשר מוחק אות אחת מן השם דבזה גרם מחיקת שמו יתברך אבל למחוק ממנו דבר מה ואין השם נמחק לא והא דאמרינן הנותץ אבן א' מן ההיכל או מן העזרה שעובר בלא תעשה אע"ג שאין המזבח והעזרה בטל ל"ק דסוף סוף כיון שהוא נעשה על כל האבנים וגם אבן זה יחדו לו הוה בכלל לא תעשון כן וה"נ דווקא אבן אחד אבל אם גרר דבר מן האבן אינו עובר בלא תעשה דלא אמרו הנותץ דבר מן המזבח מן העזרה וא"כ מנ"ל לומר כך שאפילו אם מוחק דבר מה מן השם ודאי דבחינם לא יעשה דסוף סוף אסור משום דמכחיש וגורע המצוה כשם שאסור להדליק מנר חנוכה משום אכחושי מצוה ולא יקח ממנה אבל שיהי' לאו משום מחיקת השם לא ולא דמי להא דאמרינן הנטפל לשם לאחוריו אינו נמחק שכבר קדשו השם כמו אלקיכם שאסור למחוק כם היינו דסוף סוף הוי מחיקה ודבר הנטפל אסור למחוק אבל דבר שאינה מחיקה כלל בודאי אין כאן רק משום שמכחיש המצוה ובודאי כה"ג לאו הכחשה מצוה ואדרבה עליו מצוה להפריד אותיות השם עכ"ל שישו בני מעי שזכיתי לכווין דאין מצוה למחוק שם ע"ז אלא המצוה הוא לעקור שם הע"ז מן המקום ההוא שיהי' עי"ז נעקר ונשכח הע"ז שלא יעבד שם לע"ז עוד וה"ה המוחק שם הקדוש והנכבד מן המקום עובר בלאו אבל לגרור מן האותיות אבל גוף השם הנכבד נשאר במקום לא עובר הלאו דלא תעשון כן כתיב והוה רק איסור כשם שיש מצוה זה א"ו ה"ה יש איסור להכחיש המצוה ליקח ההידור מהאותיות אבל מוחק אות מן השם א"נ מחק חלק מהאותיות הוה כנותץ אבן אחת אבל לגרור מן האותיות הוה כמו גורר חול מן האבנים שהוא אסור ולא עובר הלאו כלל דהא נשאר חפץ הקדוש והשם הקדוש כמו שבארתי בעזה"י וא"כ בנידן השאלה

מותר לגרור חלק התחתון מהאות ו' שיהי' מוקף גויל ודוק. ומצאתי בנב"י מהד"ת סי' קס"ט שכתב דאין עובר על לא תעשון אא"כ מחק אות שמאבד ח"ו את השם אבל לגרור מקצת אות אסור מדרבנן דאטו גרע זה מהנטפל לד' שאסור מדרבנן למחוק יעו"ש מלבד שהבאתי דברי מהר"ל מפראג דזה גרע דמחיקה דמקצת אות אשר האות של השם נשאר שלם לאו שמיה מחיקה רק אכחושי אבל במחיקת הנטפל נעשה עכ"פ שם מחיקה על אותיות הנטפלים כמובן גם נראה לי מסברה דגרע באותיות נטפלים כי בנטפלים מאחרי השם הוין האותיות ביאור מפורש להשם למשל אלקי אלקים שלי אלקיך אלקי שלך אלקינו אלקי שלנו אלקיכם אלקי שלכם וכדומה א"כ האותיות הנטפלים המה לגלות ההבנה בעיקר השם היה המדובר מאלקי אלקינו אלקיך ואלקיכם ובא האות לגלות מה המדבר חושב פה במקום הזה משם הקדוש שהוא אלקיו או אלקים וכדומה וא"כ כבר בשעת הכתיבה של עיקר השם קודש הנטפל אשר מורה על הנעלם ע"כ כיון שהנטפל הוא גילה על ראשית המחשבה בעיקר השם הוא כמוהו מדרבנן עכ"פ להיות קדוש אבל במה שמשך האותיות בגוף השם לא נעשה פעולה בשם רק הידור בזא"ו וא"כ גרע מאותיות הנטפלים ודוק. ולא עוד הלא חכז"ל אמרו בנטפלים כבר קדשו השם ודלמא בשלומא הנטפלים המבארים הבנת השם אלקי אלקיך אלקינו וכדומה א"כ כל השם ביחד יש כח לקדש הנוסף עליו אבל מנ"ל ששיעור אות ה' יקדש הנוסף עליו על אותיות דלמא כל היתרון אות לא נקדש ע"י גוף האות עצמו דאין כאן כל השם אשר יקדש אותו אבל הנטפלות מאחוריו שהמה הנטפלים לכל השם א"כ השם מקדשם דגדול קדושת השם כולו שמקדש הנטפל עליו רק באות ה' אחרונה יהיה חקירה שקדשו השם דהא כבר נשלם השם ודוק. בכל זאת נלמד מדחקר הנב"י איסור מחיקת מקצת אות רק מכח איסור דרבנן דלא גרע מנטפל ולא כתב שהוא איסור דאורייתא חצי שיעור אסור מן התורה נשמע ג"כ דסובר דלא שייך לומר בזה חצי שיעור אסור דהלא בהנשאר יש שיעור שלם ולא שייך בו חזי לאצטרופי ואם לומר דהפי' לא תעשון כן לא מיניהו ולא מקצתו אשר הוא בכלל מצוה של ואבדתם בע"ז הוא נלמד מדברי מהר"ל מפראג דשורש המצוה הוא איבוד מן המקום השם הע"ז וא"כ ה"ה איסור הלאו של לא תעשון כן איבוד השם הקדוש ח"ו מן המקום ההוא כנלע"ד בעזה"י. סוף דבר נ"ל שלא חטא הסופר כלל במה שגרר קצת מן משך אות ו' כדי שיהיה מוקף גויל להיות כשר לכל השיטות ושכר טוב יתן בעמלו פעולתיו לפניו שהכשיר הס"ת. שוב עיינתי בקסת הסופר של י"נ הרב הגאון ר"ש ג"פ נ"י וראיתי בסי' י"א סעיף ד' ובחקירה י"ד שהביא דברי באר עשק שהתיר לגרור מקצת אות וגם הביא דברי תשובת ר' מנחם עזרי' שאוסר לגרור

מקצת האות מטעם דחצי שיעור אסור מן התורה והצדיק הגאון י"נ נ"י ליישב דברי באר עשק דסובר דחצי שיעור אסור מן התורה רק באיסורי אכילה כהערת חכם צבי סי' פ"ו והוא דוחק גדול ולדעתי סובר הבאר עשק דאי אפשר לומר חזי לאצטרופי רק אם יש תכלית בצירוף אבל כאן במחיקת מקצת ונשאר האות יפה ושלם למאי נצרף הנמחק הכי יש שיעור למחיקת האות כמה יהיה גדול כיון שנשאר אות שלם מי שמוחק אח"כ עושה איסור לאו שלם וזה ברור בסברה בעזה"י. ואגב אזכיר פלא על הגאון נ"י שכתב כיון דאין איסור תורה בא עשה דזא"ו ודוחה לאיסור הגם דזא"ו ג"כ דרבנן יעו"ש והוא פלא הכי לאנוהו להשם צריך הקפת גויל הלא צריך הקפת גויל יען דכל אותיות התורה צריך הקפת גויל משום כתיבה תמה אבל מה התנאה לפניו בגוף השם עושה נהפוך הוא גורר לעשות מהשם גדול השם קטן ועושה בכשר לעשות ס"ת וזא"ו הוא אם עושה הידור לגוף השם ולפמ"ש אין כאן אפי' איסור חצי שיעור מדרבנן אסור דלא שייך בו חזי לאצטרופי ונכונים דברי (ר"ג) באר עשק] בלי שום דחק והבן. וראיתי שהביא דברי מנח"י בשם מהר"ל אבל מכותלי מכתבו נראה שלא חשב בדברי מהר"ל הדין חדש דזמן מחיקת השם אוסר עצמיות ששורש איסור מחיקת השם הוא המחיקה מן המקום וכיון שנשאר כבוד ד' במקומו עומד א"כ ליכא כלל איסור במחיקה ואיך יאסר מחיקת מקצת אות בשלמא בנטפלים יש שם מחיקה דחסר דבר הוא אות הנטפל חסר מן המקום אבל במוחק מקצת אות מן השם לא חסר מן המקום כבוד ד' את המקום ונקדש בכבודו ודוק:

סימן לב

שמחת חג הפסח יחוג בשמחה הרב המאור בתורה מורג חרוץ הרב ר' משה כ"ץ נ"י בט' טערעבעש. אחד"ש מהדבר אשר ביקש כעת אין קול מדובר כלל ואודות שאלתו אשיב בקצירת אומר כי טרדותי רבו ואני חלוש מאוד. שאלה באשה אחת אשר לה ס"ת ונתנה בשנה העבר לסופר מומחה פלוני מק"ק פלוני והגיה ותיקן וקיבל שכר וכאשר קראו בו בשנה זאת מצא הקורא ג' טעותים ואין ידה משגת לשנם לסופר אחר ולהגיה ולאותו סופר אשר הגיה איתרע חזקתו ונח יועיל אם יחזור להגיה אם די נתקן אותן ג' טעותים ולקרות בו או שצריך לעמוד בפסול ולא יקראו בו. תשובה ראיתי שחקר למה מחזיקים בג' טעותים לפסול הספר הא לאו מיני' קא רבו כמבואר במג"א סי' תס"ז [ס"ק י"ב] בג' חטים שנמצאו אעתיק דברי פרמ"ג בסי' פ"ד ס"ק ל"ב בשפתי דעת וז"ל ודע דבא"מ הקשה על מ"ש דווקא תולעים מגופו הוי חזקה בג' הא מעלמא לא ממ"ש הב"י בשם הכלבו באו"ח בסי' תס"ז שעורים הוה חוקה כבר עמד המ"א שם אות י"ב וכתב דמשו"ה השמיטו בשו"ע שם דמעלמא אף שיש ג' לא הוי חזקה יעו"ש והא"מ כתב

דאם נאמר כן א"כ בס"ת משנמצא ג' טעותים אם אין כתב ידי סופר א' בשהגיהו השלש טעות יהא מותר לקרות דנאמר זה הסופר מוחזק לכתוב בטעות לא אחר עסי' רע"ט וי"ל דבסי' נ"ז וכאן ובא"ח איכא חזקה להתירא משא"כ בס"ת ליכא חזקה להתירה ואף שהי' מוחזק תחלה בכשרות הרי ראינו שחזקה בטעות היתה נ"ל ועדיין צ"ע עכ"ל הרי שהעיר האורח מישור בזה וגם העיר להתיר אם אין כתב ידי סופר אחד אבל מסופר אחד אין להקל והפרמ"ג חוכך להחמיר הגם שהס"ת הי' מתחילה מוחזק בכשרות אבל הלא ראינו שהוחזק בטעות משא"כ בסי' נ"ז ובסי' פ"ד ובאו"ח סי' תס"ז הי' בודאי חזקה קמייתא להיתר ודוק. וזה כמה הי' פלא בעיני כיון דנאמר בג' טעותים איתרע חזקת הספר דהלא עין בעין נראה שלא הי' הסופר מומחה או שנודע שהוא מומחה עין בעין נראה שהתרשל במלאכתו א"כ מה מהני כלל אם נותן לסופר להגיה הלא דווקא במקום ידוע סמכי' על בדיקה אבל אם צריך בדיקה בכל איברים אין אנו סומכין על בדיקתינו עיין ש"ך יו"ד סי' ל"ג ס"ק ז' ובסי' נ"א ובסי' נ"ז וא"כ איך אנו סומכין על בדיקת מגיה בס"ת אשר צריכין להיות עיניו משוטטות באלפי אלפים אותיות שסופר בודק בכל אותיות ותיבות. ויותר הי' לפלא בס"ת אשר נפסקו אותיות מחמת ליחות או מחמת יושנן וכדומה איך סומכים על הגהת הסופר אשר צריך להיות בודק כל אותיות ותיבת אשר צריך להביט אם נשאר היודין בא' דבוק או היודין בעין וכדומה בזה. אמנם אמרתי בשלמא במחט וקוץ או טיפת ארס וכדומה אשר אין אנו חוששין רק על נקב אחד או טיפת ארס אחת אשר כל האיברים נכנסו בספק איה המקום אשר יצאה המחט או נקב הקוץ או נפל טיפת ארס א"כ הבודק מחפש אחר דבר אחד ועיניו משוטטים למצוא אותו נקב או אותו ארס אז באין מקום ידוע אין לו בדיקה אבל בס"ת אטו פסול אחד הוא מחפש ובודק אלא בכל אות חושש שמא נפסק ונפרד או הוכהה המראה וכדומה א"כ דומה כאלו יש לפניו אלף בהמות ובכל בהמה יש מקום ידוע לבדוק דמהני בדיקה לכל בהמה ובהמה לבדה וה"ה כל אות שנפסק נפסל ואין פסול אות מקושר באות שני והמגיה עיניו משוטטות בכל אות ואות לפני עצמו וכן כל תיבה ותיבה לפני עצמו וא"כ בשעה שהוא בודק תיבה אחת הוא מחפש רק אם נמצא בתיבה זאת טעות או לא וא"כ כל בדיקתו רק במקום ידוע היכא שנותן עיניו בו ומהני הבדיקה ודוק. והוספתי להפליא בזה בנידן אשר סופר לי שסופר אחד כתב ס"ת וכאשר מסר אותו לבעליו אמר אני אומר לפני שני עדים שנאבד לי בס"ת טעות שחסר תיבה אחת אשר חשבתי לתקן ויגעתי ג' פעמים לבדוק ולהגיה ולא מצאתי החסרון ושאל הבעל הספר לגדולי תורה ואמרו שיובדק ע"י ג' סופרים ואם לא ימצאו טעות מותר לקרוא בו והי' קוראים בס"ת י"ג שנים ואח"כ נמצא חסר תיבה אחת והיה

נפלא בעיני איך סמכו הגאונים על בדיקת ג' מגיהים הלא אין זה מקום ידוע לסמוך על בדיקתינו וצע"ג וחקרתי אולי בחזקת אומנות שאני כי אומנות בעל מגיה הוא רגיל לדעת ולהרגיש אשר כל אדם לא ירגיש בו הוא מהני אפי' אם יחופש פסול בג' מאות אלפים אותיות כי עיניו ירגישו במהירות ובזריזות כאשר ראיתי עין בעין שהוא אומנות גדול ועיין בט"ז סי' ל"ג הבדל בין מחט לוושט ועיין בסי' נ"א ואכמ"ל. וראיתי למעלתו נ"י שרצה לומר דהך תירוץ רשב"א הוא דווקא שהסופר הוחזק בכשרות אבל לא ידענו מי הגיה אותו ס"ת אבל אם ידענו שאיש מומחה ומוחזק בפשרות הגיה אותו אז תלינן רק שהך טעותים דנמצאים ולא מחזיקים דיש טעותים עוד עכ"ד כבר הביא הבני יונה בספרו הארוך ששמע חילוק זה והוא האריך לסתור דאפי' אם כבר הי' נבדק הספר או הפירות מתולעים ואח"כ נמצא ג' תולעים או ג' טעותים יצא מחזקתו הראשונה ובפרט בס"ת עין בעין נראה כי שכיח טעותים במלאכה הזאת יעו"ש. וידע כי חשבתי עוד זאת דהך הרשב"א הוא דווקא אם נמצא ג' טעותים אשר ניכר ונדע שהמה מתחילת כתיבת הס"ת כגון טעות בכתיבת סתומות ופתוחות או בחסירות ויתרות דלא מצינו בהם פלוגתא או חילוף אותיות וכדומה הוא אות שהסופר וגם המגיה לא עסקו כדת במלאכתן אבל בודאי אם נמצא אח"כ אותיות נפסקות או אדומות או נקובות או מדובקות וכדומה אשר אפשר לומר ע"י סיבה נתהוה אז פשיטא דמהני חזקת המגיה מן המומחה וירא שמים לומר דנתהוה אח"כ כי כמו בטבח שנמצא חלב אחריו דהוא הוכחה דלא בדק יפה ה"ה בסופר אם נמצא טעותים אשר היה מעיקרא ולא אם נמצא טעותים אשר אפשר לתלות שנעשה אח"כ. ולדינא נ"ל דצריך הס"ת בדיקה מחדש והסופר שהגיה הוא ובדק עוד הפעם שנית חנם שנכנס בחיוב וספק אם יצא מחיובו אשר קבל עליו אבל יש לו נאמנות כי לא אבד חזקת כשרותו כי שכיח שהעלים עין כמ"ש הבני יונה וז"ל אבל בהגהה כמה וכמה מחשבות זרות יעברו באמצע קריאתו וצריך בקי גדול ועיון רב כאשר יעיד החוש עכ"ל וא"כ הרי הוא תריס שלא איתרע חזקת הסופר נהפוך הוא כעת ישמור עצמו לבדוק יפה שרואה כמה העלמת עין עושה או טרדות עושה וכדומה כנלע"ד ופלא שלא הודיע איזה סוג טעותים מצא חילוף או יתיר או תיבה שלא בדרא או טעות בפרשיות סתומות ופתוחות או פירוד אותיות או דיו קפוצה וכדומה כי לדינא נ"מ גדול לענין זה לענין אם יש חיוב שהסופר יבדוק שנית חנם אין כסף דברי הכותב בידים רפות הד"ש. שוב מצאתי שבפתחי תשובה סי' ער"ט ובנחלת צבי שם בש"ע הביאו דברי ר"י שאין הבדל אם הי' תחת יד סופר מומחה ובודאי שיו"ד החדשים ביד מעלתו נ"י והוא מציין גם דברי פרמ"ג בסי' פ"ד והי' לי להאריך בחקירת פרמ"ג והזמן בוגד בי:

סימן לג

כתיבה וחתימה טובה לדיין המצוין אשר הלכות עולם לו שבילי הפוסקים ומורים נפתחים לפניו ה"ה כבוד הרב המאור ר' יחזקאל נ"י דיין דק"ק אליינאב יע"א. אחד"ש בשבוע העבר קבלתי מכתבו שנית ואני חלוש מאד ממרחץ ושאר טרדות וד' ירחם עלי וירפאני ויסיר מעלי כל יגון ואנחה ואשיב רק מפני הכבוד. שאלה אודות הסופר אשר כתב גט לאיש אחד לגרש בו אשתו בע"כ ונודע מי הוא ומתנצל עצמו שלא ידע שיש על הסופר חדר"ג ומתיירא בעבור ערכאות לגלות ברבים לאמור אנא שא נא חטאתי על כן התירו לו בקובץ עשרה שלא בפניו אחר שמעלתו נ"י גילה כל הענין ורבים מרננים אחריו ומבקשים שסופר צריך לאמור חטאתי ברבים ואם לא עשה כן לא מהני וצועקים שמעלתו נ"י החטיא רבים והציע טעמו ונמוקו כאשר יבואר בתוך דברי כ"ה. תשובה פתח דברי ראיתי שמעלתו נ"י העיר ואומר שהסופר לא הי' צריך התרה כלל כי נאמן שלא ידע שר"ג תיקן גם חרם על הסופר כיון שלא נמצא מפורש בש"ע שר"ג עשה חרם גם על הסופר והעדים כאשר באמת הגאון מהר"י מווארשא מחזיק כן שדעת רמ"א שלא הי' תקנת רגמ"ה להיות חרם על הסופר והעדים והגם דבנב"י מהד"ת סי' קכ"ט מחזיק בדעת מהר"ם מינץ דיש חדר"ג על הסופר והעדים עכ"פ נאמן הסופר שלא ידע מזה כמו בח"מ סי' ל"ד סעי' י"ב עכ"ד. הדבר מסתבר דסופר לא ידע שיש חדר"ג גם על הסופר כי כאשר ראיתי זה איזה שנים דברי הנב"י שמביא דברי מהר"ם שהנדוי חל על הבעל והסופר והעדים הי' לפלא בעיני מאוד כי לא שמעתי מעולם לחקור ולדרוש בגט בע"כ מי הי' הסופר והעדים כדי לנהוג בהם כדת ומסתמא המה בכל עיר ועיר שכותבים הגיטין בב"ד ולפי דברי הנב"י המה פסולים וחשבתי בלבי שטוב שלא לדרוש כלל כי אוקמה הסופר על חזקות כשרות שהוא שוגג שלא ידע שיש עליו חדר"ג וא"כ לא צריך התרה כלל ואם נחקור ויהיה נגלה שלא הי' שוגג ברור יהי' נולד חשש על הגט שכתב בב"ד בין הפרקים שכתב הגט בע"כ עד שנודע לנו על כן כיון שרמ"א בסי' קי"ט מתיר שהיא תוכל לינשא לאיש ע"י הגט בע"כ כאשר ביאר הבית מאיר סי' קי"ט דרמ"א לא כתב אם עברה ונשאה או דצריכה גט שני אלא ע"כ דמותרת לינשא בגט זה שנותן בע"כ יעו"ש וע"כ הרמ"א סובר דלא נתקבל רק שהבעל יהי' בנדוי ולא הסופר והעדים ונשאר הגט כשר ומותרת האשה לינשא בגט זה וא"כ טוב שלא לדרוש בהסופר והעדים שלא יהי' לנו מבוכה על הגיטין הכותבין בב"ד לחוש על ספק ואוקמי הסופר והעדים על חזקת כשרות שהם שוגגים ולא חוששים לעשות כרוז שידעו זאת שהם בנדוי מי שהי' הסופר ועדים בגט בע"כ שאין הדבר ברור כאחותך שאסורה שיהי' חיוב להודיע ברבים שיהי' מזידים

מכאן והלאה כי לפי דברי הרמ"א על כרחך ליכא חרם על הסופר והעדים וא"כ הנח להם לישראל מוטב שיהי' שוגגים ולא יולד מבוכה ח"ו כך גמרתי בלבי כאשר בא אשה וצועקת שבעלה נתן לה גט בע"כ לרדוף האיש ולא לדרוש מי הוא הסופר והעדים ודוק. ועלה בדעתי שגם הרמ"א מודה שחדר"ג הי' גם על הסופר והעדים רק שדייק בלשון מהר"ם שכתב וז"ל לא יהי' אדם רשאי לזרוק גט לאשתו כי אם ברשות ג' קהלות ואם יעשה הבעל והסופר והעדים יהי' בנדוי כאשר תיקן רגמ"ה עכ"ל ודקדקתי למה לא כתב ואם יעשה הסופר והעדים והבעל יהי' בנדוי דמיד שמתחיל הסופר לכתוב הוא בחרם ואח"כ העדים ואח"כ הבעל שזורק הגט הלא הוא בא באחרון דהלא גוף התקנה הי' שלא יהי' אדם רשאי לזרוק גט לאשתו ולמה הקדים הבעל קודם וצע"ג. על כן הי' נ"ל דלא חל הנדוי על הסופר ועל העדים רק אחר הזריקת הגט מיד הבעל אז המה גרמו להבעל שיהי' בנדוי ע"כ גזר רגמ"ה שגם העוזרים לחטוא הסופר והעדים יהי' בנדוי אבל כל הנעשה בהכשר גט הי' הכל בטוב ועל כן היא מגורשת ונקרא הבעל עבריין עד שתנשא האשה וחולק הרמ"א רק בזה במה שכתב מהר"ם וז"ל ואין הגט כלום עכ"ל אשר חידש הנב"י מהד"ת סי' קכ"ט שהעדים הי' פסולים ורמ"א סובר נהפוך הוא דבשעת זריקת הגט לא הי' הסופר והעדים בנדוי והוה גט כשר ותוכל האשה לינשא בו והבאתי ראי' דגט פשוט סי' קי"ט ס"ק י"ט הביא דברי מהר"ם מפראג ומהר"ם מינץ שהחרם הוא שהבעל והסופר והעדים יהי' בנדוי ובס"ק כ"ד הביא דנראה מרמ"א דגט כשר בדיעבד אך שמצא בתשובת הר"ם מינץ שאם גרשה בע"כ לא הוה גט אפי' בדיעבד והוא חולק דמהר"ם מינץ בסי' ק"ב לא כתיב בה הכי יעו"ש וקשה מאי חקר הלא הביא בס"ק י"ט דברי מהר"ם מפראג ומהר"ם מינץ דסופר והעדים המה בנדוי וא"כ המה עדים פסולים וצע"ג ולפמ"ש יוכל להיות שהנדוי חל גם על העדים משעה שחל על הבעל מזריקה ואילך אבל עכ"פ הגט הי' בכשרות ומהני גירושין גמורים אבל עכ"פ גם הסופר בכלל ודוק וצריך התרה ברבים אם הי' מזיד וא"כ בנידן דידן עכ"פ צריך הסופר התרה ברבים ודוק. וזה מכבר עלה בדעתו דמה שכתב מהר"ם מינץ דלא הוה הגט כלום הוא דאנן סהדי דלא גירש באמת דלא יעבור על החרם ויהי' רע לשמים וגם לבריות כנגד אשתו ומה שזורק גט הוא שימצא אשה אשר תנשא לו הגם שיעבור ג"כ חדר"ג שיהי' לו שתי נשים טוב לו לעבור חדר"ג על שתי נשים ולא יעבור חדר"ג לגרש בע"כ שהוא חרם שפשט עצמו בכל ישראל וגם נעשה רע לבריות לצער אשתו אשר זכתה בזכות שלא לגרש אותה בעל כרחה וא"כ כל גירושין בע"כ אנן סהדי שהוא אחיזת עינים שמצא אשה אשר חפץ בה ולכן אפי' בדיעבד לא מהני זה סברת מהר"ם ודוק. אמנם כל זה אם

אינו עובר חדר"ג בשתי נשים רק בשעת לקוחין א"כ אנן סהדי שבוחר לנפשו לעבור חדר"ג של שתי נשים מלעבור חדר"ג של גירושין בע"כ אבל אי עובר חדר"ג של שתי נשים בכל יום ויום ובכל ביאה וביאה א"כ לעבור חרם הקל כמה פעמים חמור מלעבור חדר"ג פעם אחד בשעת גירושין עיין ר"ן פרק יוכ"פ לאכול כמה זתים נבילה הוה כמו לשחוט בשבת יעו"ש ובמגא הלכות יוכ"פ ובמ"ל פ"ד מריבית וא"כ בוחר לגרש בלב שלם וא"כ הרמ"א דסובר בסי' א' דעובר בכל יום ויום כשיש לו שתי נשים א"כ סובר דמגרש בלב שלם ומהר"ם סובר דאינו עובר על חדר"ג רק בשעת לקוחין עיין בכה"ג סי' א' אות ט' מבואר כן יעו"ש א"כ אנן סהדי דלא מגרש בלב שלם כי בוחר לעבור חרם דר"ג של שתו נשים דלא נתפשט בכל ישראל ואפשר רק עד אלף השישי והוא קל כנגד לגרש בע"כ ודוק. הארכתי לשעשע בהרחבת התורה והעיקר כי נאמן הסופר דלא ידע שיש עליו חדר"ג כי לא נודע בעולם חרם על הסופר והעדים וא"כ הוה שוגג באומר מותר ועיין בגט פשוט בסי' קי"ט ס"ק כ"ו דברי מהר"ם אלשקר דחדר"ג של גירושין בע"כ לא פשטה ומביא דברי ר"ן דפשטה יעו"ש ולדעתי פשטה כנגד הבעל ולא פשטה כנגד הסופר והעדים ונאמן הסופר דלא ידע מחדר"ג עליו ואין צריך התרה ודוק. ומה שהעיר עוד אם הסופר חייב נדוי משום שסידור הגט בלי ידעת הרב אב"ד דמתא כמו טבח שלא הראה סכינו לחכם נ"ל כיון דדבר זה אסור להרב דמתא לדעת מלבד חדר"ג הוא כנגד דינא דמלכותא שענוש יענש אם הי' להרב ידיעה א"כ לא פגע המסדר הגט בכבוד הרב כלל כי שם הי' לטבח להראות הסכין להחכם אבל כאן לא הי' להרב רשות לסדר גט כזה או להיות לו ידיעה מגט בע"כ שהוא נגד דינא דמלכותא ודוק וראיתי שמביא שו"ת שואל ומשיב פוסל גט יען שנסדר בלא רשות הרב דמתא אין הספר בידי לעיין ואם הי' בגט בע"כ אשר לא הי' רשות למסדר להודיע להרב הדבר פלא בעיני ואולי הי' נידן שלו בגט שהי' הרב דמתא יוכל לסדר ומדוע לא ציין היכן התשובה ההיא ואדע לדרוש. ואודות שעבר הסופר על לפני עור אם נפסול בזה לעדות דבודאי ידע שיש חדר"ג על הבעל וא"כ עבר על לפני עור והוכיח דלא נפסל כמו שכתב הריב"ש בשליח לגוי דלא נפסל לעדות דמשמע לאינשי לא תגנוב שלא וגנוב לעצמו והביא דברי הש"ך בסי' נ"ב שבריבית דרבנן גם רמב"ן מודה וחדר"ג הגם דהוה דאורייתא אבל בספיקא אזלינן להקל עכ"ד ויפה דבר. ולא אוכל להתאפק לשאול עכ"פ מאי לפני עור יש כאן הלא יוכל לכתוב בעצמו או לבקש סופר שלא יודע כלל שחפץ לגרש בע"כ הלא כותבי גט לאיש אעפ"י שאין אשתו עמו ויעיין בנב"י מהד"ת סי' י"א ד"ה ועוד שחקר אם הבעל אומר שזינתה אשתו נאמן דאם משקר א"כ האשה יודעת שמשקר ויצרך ליתן הגט בע"כ א"כ

יוכל מיד ליתן הגט בע"כ ואם כי לא ימצא לו ב"ד שיסדר לו גט הלא כותבים גט לאיש אעפ"י שאין אשתו עמו יעו"ש וא"כ כוון שיוכל להיות לבעל גט אשר לא יעבור בו אדם לפני עור א"כ גם הסופר והעדים לא ועברו על לפני עור גם למ"ל שחולק על פני משה שהובא במ"ל פ"ד מהל' ריבית מודה בכה"ג ולא הוה רק מסייע לעוברי עבירה עיין רש"י גיטין דף ס"א ודוק. ואוסף שחקרתי אם לא ימצא סופר ועדים והוא שונא לאשה הזאת שלא יוכל לסבול א"כ יהי' מוכרח להרחיק נדוד ולישא שם אשה במקום שלא נודע שיש לו אשה ויעבור ג"כ על חדר"ג א"כ במה מכשילו מה לי לעבור חדר"ג משתי נשים או חדר"ג לגרש אשה בע"כ א"כ בכל אופן בא לידי מכשול עבירות חדר"ג וכי תימא שזה חדר"ג שלא לגרש חמור באיכות הלא להיות הוא אסור בכמות שעובר בכל יום וא"כ במה הכשילו בכל אופן יהי' עליו חדר"ג וכי תימא פן לא ימצא לו אשה להתקדש ולא יוכל לעבור חדר"ג משתי נשים וחדר"ג לגרש בע"כ הוה בידו מלבד שעפ"י רוב ימצא בהרחיק נדוד וגם בעוה"ר לרוב נכשלים בעונות חמורים גדולים אשר אין להם היתר וחדר"ג יש היתר לאיסור בעשרה ואיש גלמוד נלכד בעונותיו עד בלי מספר עכ"פ אם כבר לקח לו אשה אחרת ובגירושין בע"כ יצא מחדר"ג של שתי נשים לא הוה לפני עור הארכתי במקו"א מי שיש בידו נבילה לאכול כדי שביעה ואחד נותן לו טריפה תחתיו אינו עובר על לפני עור דמה לי לאו דטריפות או לאו דנבילות למשל ודוק. סוף דבר אני מאמין שעשה מעלתו נ"י כדין עם הסופר אבל חלילה לי להורות מלבד שאני חלוש ולא אוכל לירד לעיון גם זאת הלא בפולין יש גדולים חקרי לב ולא אכניס עצמי לדינא כלל ולא באתי להשיב אלא מפני כבוד התורה שתחת לשונו כמה הערות כי לא אחפוץ להורות לפולין:

סימן לד

שפע ברכות והצלחות לאחי הרב הגאון הצדיק המהולל כבוד הרב ר' נפתלי סופר נ"י אב"ד דק"ק פשנ"ד יע"א:

אהובי אחי נ"י בשבוע זו בא בעה"ב אחר שמכר ביתו הקטן לאיש אחד וכאשר ביקש המוכר דמי מזוזות שלו דחה אותו בלך ושוב עד שאומר לו בפה מלא שלא צריך לו לשלם כלל ושאל את פי ואשר חקרתי בו לזכות המוכר כנגד הלוקח אשלח לך ושים עינך עליו לטובה ותודיע לי דעתך דעת תורה בזה במהרה. שאלה בא לפני ישראל אחד מכר בית שלו הקטן לחבירו ואח"כ תבע ממנו שישלם לו המזוזות שבו והשיב לו כיון שקנה הבית גם המזוזות שלו המה והמוכר טוען הגם שלא יוכל ליקח גופי המזוזות כנהוג בישראל אבל תשלומי שווים צריך לשלם לו מעולם לא חשב בדעתו שמוכר המזוזות בכלל הבית

כמו שלא מכר בכלל שאר חפצים. תשובה עלה בדעתי דהדין עם הלוקח דכל מחובר ביתדות הוה ספק אם נמכר בכלל הבית עיי' בחו"מ סי' רי"ד סעיף ו' וכאן דבכל אופן לא יוכל ליטול המזוזות גופם כמבואר ביו"ד סי' רצ"א דאסור ליטול המזוזות עצמן והוה כל הספק אי הלוקח צריך לשלם ממון למוכר ודומה לפ"ב בב"ב משנה ז' ספק אם העיר קודם או האילן קודם קוצץ ואינו נותן דמים דאמרינן לבעל האילן אייתי ראיה דאילן היה קדום ועיין בחו"מ סי' קנ"ה סעיף כ"ב והגם דבמשנה י"א אמרינן באילן של יחיד לא יקצוץ שאני התם אם לא מחזיק מספק באילן משלו אבל כאן במזוזה דבשום אופן לא יוכל ליקח המזוזות רק תובע ממון דומה כאילן של רבים שנקצץ דלא יוכל להוציא ממון מן הלוקח. אמנם אחר העיון אמרתי דהדין עם המוכר דהלוקח צריך לשלם לו מזוזותיו כפי השווים שלהם כאשר אבאר בעזה"י. הנה הגם דכל איש מישראל חייב לקבוע מזוזה בביתו אבל עכ"פ אין קפידה שיהיה המזוזה שלו דווקא היינו שיהי' ממונו דאפי' אם השאיל לו חבירו מזוזה או אפי' אם בא לידו מזוזת חבירו והוא אינו בביתו אמרינן ניחא ליה לאיניש שיעשה מצוה בממונו והוא קבע את המזוזה עד שיבוא חבירו ויחזירו לו יצא האיש ידי חובת מזוזה (ואפי' בס"ת דכתיב לכם כ' הפרמ"ג בפתיחה לה' תפילין שמסופק אם כ' ס"ת ותפילין ומזוזות על עור איסור הנאה של עכו"ם אי שריין או לאו וכ' וז"ל והנה מדכתיב כתבו לכם השירה הזאת לומר לכם משלכם לא מצאתי' כעת עכ"ל ואם מסופק בס"ת דכתוב לכם ק"ו במזוזה דלא בעי' הכתב שלכם ועיין במגילה דף ז' אין בין ספרים לתפילין ומזוזות ולחקירת הפרמ"ג יהי' הבדל דבס"ת בעי שלו משא"כ בתו"מ אלא עכ"ח אפי' בס"ת לא בעי' שלו) ולא מצאתי שיהיה המזוזה דווקא של הקובע ואפי' נאמר דבס"ת כתיב לכם שיהיה שלו וה"ה לתפילין ומזוזות צריך שלו אבל עכ"פ מהני במע"מ להחזיר דהא באתרוג כתיב לכם ומהני במעמ"ל עיין או"ח סי' תרמ"ט ועיין במג"א סי' י"ד ובט"ז שם בטלית ותפילין שעכ"פ מהני מעמ"ל וא"כ הגם שאסור להסיר המזוזות מהני שנותן לו במעמ"ל או אם יארע שהוא ישכיר הבית מן הלוקח יבוא לו מזוזותיו בחנם אין כסף כי חזרו המזוזות אלא שהוא בעל המזוזות ואפי' מתנה לזמן בודאי מהני במזוזות ועיין בקצו"ח סי' רמ"ג ושוב אין סכנה עוד כיון שלא לקח המזוזה ממקומה וכן אם לא יהיה התרשלות מן הבא אחריו דהא המזוזה נשארת במקומה ועכ"פ נשאר הוא בעל הממון אם יהיה יום החזרה אח"כ הי' מתנה למפרע וא"כ הלוקח צריך לשלם לו הדמים כי הגם שהמוכר אין רשאי להסיר המזוזה אבל עכ"פ אין צריך ליתן המזוזות ללוקח רק יתנו לו בשאלה או במתנה לזמן או במעמ"ל וכיון דיש ספק אם המה מכורים בכלל הבית או לא א"כ צריך הלוקח לשלם לו מיד אם מבקש

לצאת מן הספק פן לא יוחזר לו בסוף והוא דר בלי מזוזה וא"כ נשאר עוד הדין הגם דיש ספק פן הם מכורים בכלל הבית הוה הלוקח מוציא מחבירו דאוקמי המזוזות בחזקת קמייתא והמה של המוכר רק דאסור להסירם וצריך להשאילם או ליתנם לו במעמ"ל ודוק. ואין להשיב דהלוקח אינו רוצה לקבלם במעמ"ל או במתנה לזמן זה אינו כלום עכ"פ המוכר אינו מחויב לעשות יותר רק שיוכלו המזוזות להשאר במקומם בחפץ מצוה ואם הלוקח לא חפץ במתנה א"כ צריך הוא להסירם ולהשיבם לבעלים או שצריך לשלם כסף מלא בעדם מיד למוכר ולא דמי לאילן ששם צריך קציצה שהוא איבוד האילן ורוצה רק תביעת ממון אבל כאן לא יחפוץ תביעת ממון רק נותן המזוזות במעמ"ל יותר מזה אינו מחויב לעשות כי בזה פעל שלא יסיר המזוזות ממקומם ומצפה שיבואו לו בחזרה והבן. ועוד הרי בשמ"ק בב"מ דף ק"ב בד"ה לא יטלנה בידו ויצא כתב וז"ל כלומר אלא ימכרנה לו בדמים שהוא שוה וכן כתב ר"א משבחא ז"ל בשאלתות שלו הר"ר יונתן ז"ל וז"ל ריטב"א לא יטלנה בידו ויצא פי' סתמא קאמר אפי' בשצריך אותה לבית אחר ומיהו אפשר שחיוב בע"ה לפרוע דמים וכן כתב באורחת חיים עכ"ל ובריטב"א בב"מ דף ק"ב וז"ל ואית דבעי למימר דמצי נמי ליטול דמים אעפ"י שאינה צריכה לו וכל כמה דלא יהב ליה דמים נוטלה ויצא עכ"ל וכפי הפשטות משמע כל זמן שלא יחפץ לשלם מותר ליטול אפי' המזוזות גופם ויצא א"כ אם יש ספק אם מכר לו המזוזות בכלל הבית דומה לאילן של יחיד אם יש ספק אם הוא מחוייב לקצוץ אינו קוצץ וה"ה כאן אינו מניח המזוזות עד שנותן דמים אם הבית בא בשכירות וא"כ אפי' מכר הבית והוה ספק אם מכר המזוזות הוה הלוקח התובע ומחוייב לשלם ודוק. גם יש לי לדון בשלומא אם מחבר ביתדות דבר חול תשמישי הבית שייך לחקור דבטל בכלל הבית וממילא הומכר בכלל הבית אבל מזוזה דהוא הי' חיוב מצוה לקבוע במזוזות ביתו לקיים מ"ע וצריך ליטלו משם פעמים בשבע שנים לבודקה עיין בשו"ע יו"ד סי' רצ"א א"כ אין קביעות ביתדות ביטול לגבי הבית דהא היה מוכרח לקבוע ביתדות לקיים המ"ע ועתיד ליטלה משם לבודקה או אם ימכור ביתו לנכרי וכדומה ודוק. ולא עוד הלא הלוקח צריך לברך כשנכנס בו אשר קדשנו במצותיו וציונו לדור בבית שיש בו מזוזה ואי יש שם ספק אי המזוזה שלו בלי פריעת דמים האיך יברך ואפי' כפי הנהוג שלא לברך הבא לדור ברכת אשר צונו לדור בבית שיש בו מזוזה ואולי מטעם הלא יכול לדור בבית אחרים שפטור מה"ת ממזוזה עכ"פ הוא נכנס בחיוב מזוזה ובפרט לפי דברי מוצל מאש סי' י"ג דאפי' ס"ס לא מהני לצאת מחיוב קיום המצוה עד שיודע שבודאי קיים אותו והארכתי בגליון שם דעונש ליכא אם הי' ס"ס אפי' כלפי שמיא נגלה שהי' אסור דהוא היה אנוס עפ"י דין תורה אבל

שכר מצוה ליכא חוץ אם עשה באמת מצוה אבל בודאי לא נענש הגם שכלפי שמיא גלי' שלא קיים המצוה ואכמ"ל אבל עכ"פ מכח שאין מוציאין ממון מספק לא יוכל לקיים מצותו חיוב מצות מזוזה וא"כ אם יש ספק אם צריך לשלם ממון המזוזות לזה ואל"כ המה גזילה בידו לא יצא י"ח מצותו והבן זה. ומצאתי בפ"ת סי' רצ"א שמביא בשם שו"ת שיבת ציון סי' ק"ז שמביא דבכה"ג אפי' לצאת ידי שמים אין צריך הלוקח לשלם יעו"ש ועיינתי בספר הנ"ל שכתב יען שבכל אופן אין רשאי המוכר ליקח המזוזות ואם מחובר ביתדות הוה איבעי דלא איפשטא א"כ הוה המוכר המוציא מחבירו עליו הראיה דשאני חפצים שיכול המוכר ליקח גוף החפץ אז נשארו בחזקתו עכ"ד ובעיני יפלא שלא העיר ממשנה בב"ב פ"ב כלל וגם יפלא שהביא דברי הר"ר מנוח שאין מוציאין ממנו ממון ובש"ע משמע שמוציאין התשלומין וגם לא הביא מדברי שמ"ק וריטב"א דמשמע בלא תשלומין יכול ליקח אפי' המזוזות וגם יפלא שלא העיר דהנך חיבור יתדות במזוזה הוא אינו ביטול לבית דצריך לחברן בעבור קיום המצוה ועומד לסתור בעבור לבדוק המזוזה והעיקר יפלא בעיני הלא יכול המוכר לומר לו אני נותן לך במעמ"ל וא"כ נשאר הדין דהלוקח הוה המוציא מחבירו ולדעתי הלוקח צריך לשלם המזוזות ואם לא יאמר הלוקח אני נותן לך במעמ"ל למועד אשר אוכל ליקח המזוזות כנלע"ד כתבתי בעזה"י. ועלה בדעתי עוד לחקור הלא המנהג במזוזה עצמה אין קובעים יתדות רק מעטפים אותה בנייר ונותן היתדות בנייר או שנותן המזוזה במתכת דק שקורין בלעך ובאותו בלעך נותן היתדות לחבר במזוזה א"כ המזוזות גופא לא קבע ביתידות רק המסבב הוקבע ביתדות ובפרט ברוב מזוזות אפשר להשמיט שטח עליון אשר בו גנוז המזוזה מן שטח התחתון המחובר ביתדות א"כ שעח בלעך תחתון הוא מחובר ולא חלק העליון עם המזוזה ובודאי נשארו המזוזות גופי' למוכר. ואוסף עוד הלא על הבלעך אשר מחובר ביתדות אין איסור למוכר שיסירם כי הכי יש סכנה אם ישאר המזוזת כרוך רק בניירות וא"כ בכל אופן יקח הבלטכען מכח דהלוקח הוה התובע והמוציא מחבירו עליו הראי' וע"כ יסתור המוכר החיבור היתדות ובגמ' לא איבעי אי חיבור יתדות מהני אם יש ספק שהוא של הלוקח ואינו רשאי לבטל חיבור היתדות אבל כאן חיבר היתדות יבעל המוכר בכל אופן בעבור הבלעכין א"כ לא נשאר על המזוזות חיבור יתדות שיהי' בכלל הבית ע"כ מחויב הלוקח לשלם הכל עפ"י הדין כנלע"ד אחיך הנאמן הדש"ת:

סימן לה

שנית לאחי הגאון נ"י אהובי אחי נ"י מאוד שמחתי במכתבך אשר השבת בחכמה להצדיק הגאון שיבת ציון שלא הביא ממשנה בב"ב בספק אילן קדום ואמרת התם אי

הי' העיר קודמת והוה הדין דצריך לקוץ בלא דמים א"כ לא הי' לו מעולם חזקת ממון וכן הדין בחו"מ סי' קנ"ה סעיף כ"ב אם העיר קודמת לא הי' לו מעולם חזקת ממון אבל במכירת הבית וספק על המזוזות לו יהי' שמכורין אבל עכ"פ מעיקרא הי' לו חזקת ממון על הבית וכל הדבוק בו א"כ אמרי' בספק ממון קולא לנתבע הוא המוכר כפסק הסמ"ע סי' רי"ד וע"כ לא חקר הבעל שיבת ציון מדין אילן עכ"ד. מאד שמחתי בו אבל בכל זאת לא ידעתי לדינא אם לא הי' לו חזקת ממון באילן כי הלא האילן נטוע בתוך שדה שלו ובודאי הפירות אשר על האילן המה ממונו וגם גוף העץ של האילן הוה שלו ורק מפני נוי עיר בא"י צריך להרחיב ולקוץ האילן אבל עכ"פ הי' לו חזקת ממון רק יש ספק אם צריך לקוץ בחנם או מתרפס ברצי כסף אבל עכ"פ יש לו חזקת ממון דמקדם הי' שלו ודוק. ואוסף עוד כיון דזה דצריך לקצוץ הוא משום נוי ארץ ישראל וא"כ הקציצה הוה ליפות נוי בא"י בזמן שישראל שרוין עלי' א"כ כל הקציצה הוה מצוה דילי' אבל עכ"פ יש לו חזקת קמייתא דלו יהי' שצריך לקצוץ בחנם אין כסף הוא כדי להדר נוי א"י ואם יש ספק אם האילן קדום צריך שר העיר או בני העיר לשלם לו דמים הוה הוא המוחזק לולא מפני שצריך לקצוץ ואח"כ אמרי' אייתי ראי' ומשקל ודוק. ובחבורי קול סופר על המשניות חקרתי אם רשאי כל איש ואיש לקצוץ את האילן או נימא דמצוה דילי' הוא ובעל האילן קודם לקצוץ רק אם מתרשל במלאכתו אז רשאי כל איש לקצוץ אותו אבל אם חפץ במצותו והקדימו אחר צריך לשלם לו הפסד מצותו הגם שאין על הקציצה ברכה עיין בש"ך חו"מ סי' שפ"ב ואעתיק מה שכתבתי שם בב"ב פ"ב משנה ז' וז"ל י"ל למה לא תני אם העיר קודם קוצץ ומקבל דמים וכן אם האילן קודם קוצץ ומקבל דמים ונ"ל דבעל האילן אינו צריך לקצוץ האילן אלא יש רשות לכל אחד מבני העיר לקוץ וזה רמז קוצץ ואינו נותן דמים ואם האילן קדום קוצץ ומי שקוצץ נותן דמים ובספק מי קדם ג"כ קוצץ ומי שקוצץ אינו נותן דמים אבל בעל האילן בעצמו בכל אופן אין צריך לקצוץ דדי שאם יבוא לתבוע אמרי' לי' אייתי ראי' ושקול אבל מהכ"ת שהוא שהוא צריך לקצוץ מספק וכן אפי' אם העיר קודם למה יקצוץ הוא הבעל העיר המה הב"ד ישלחו לקוץ ועיין בגמ' דף כ"ו אנא לא קייצינא וביותר כאן שהוא משום נוי העיר אך מדברי שמ"ק בשם ר' מאיר ז"ל משמע דבעל האילן צריך לקוץ בעצמו ויש לי עיון בזה בתוס' דף כ"ד ע"ב ד"ה מ"ש ובפ' החובל שפי' רש"י ורא"ש האילן העומד לקציצה אשירה או אילן הנוטה לרה"ר ולא פי' באילן הנטוע בתוך חמשים אמה ואולי יען דאין זה נוהג אלא בא"י בזמן שהי' הארץ ביד ישראל אבל הא אמרו בשור העומד להריגה ואם אין ב"ד מוסמך בא"י אין השור עומד להריגה הא יכול לשחוט אותו אלא עכ"ח כל

איש ואיש רשאי לקצוץ רק עיין בטוש"ע סי' שפ"ב ודוק ועיין רמב"ם פ"ו מה' שכנים שכתב וכל אילן הנמצא קרוב לעיר קוצצים אותו עכ"ל שם על הגליון סוף דבר נ"ל דיש כאן חזקת קמייתא אפי' אם כל אדם רשאי לקצוץ וק"ו אם המצוה על בעל האילן ודוק. ומה שהשגת על מה שהערותי לדברי הריטב"א דיכול ליקח המזוזה עצמה א"כ דומה לספק אילן של יחיד והשגת ע"ז דשאני התם בספק אילן של יחיד אינו צריך לקצוץ כלל אבל כאן דאסור ליקח המזוזה רק אם הלוקח אינו רוצה לשלם לא עשו חכז"ל תקנה נגד חמסן אבל אם יש ספק דלא צריך לשלם דמזוזה בכלל מכר אז נשאר התקנה דאסור למוכר ליקח המזוזה וא"כ הוה המוכר המוציא מחבירו עכ"ד בקצירת אומר יפה אמרת ויישר כוחך. אהובי אחי נ"י לדעתי הוא כך לריטב"א הוה הדין במזוזה דמי שבא לבית צריך לשלם המזוזות ואל"כ יוכל הדר בו מקודם ליקח המזוזות ועכשיו עוד הספק אם בתוך מכירת הבית נכלל בו מכירת המזוזות א"כ כבר קבל הדמים בעד המזוזות ואם לא נכלל במכירת הבית מכירת המזוזות א"כ עדיין לא קיבל הדמים א"כ כל זמן שלא מברר הלוקח ששילם המזוזות נשאר המוכר שהוא בעל המזוזות בחזקתו הקודם שמזוזות הי' שלו מקודם והלוקח צריך לברר ששילם לו מעותיו ואם לא מברר ששילם יוכל המוכר ליקח המזוזות עצמן בשלומא אם בשום אופן אין רשאי ליקח המזוזות א"כ הוא בא רק לתבוע מעות ויוכל לומר הביא ראיה על הדמים אבל כיון שהוא יכול ליקח המזוזות אם אין נותן השומא א"כ הוה הספק רק דלמא כבר שילם לו המזוזות בכלל דמי מכר א"כ צריך הלוקח הביא ראיה ששילם לו ועיין במ"ל פט"ו מה' טוען ודוק. אך אין לחקור לדמות שחיוב בודאי ופרעון ספק והוה כאומר לויתי ואינו יודע אם פרעתי דחייב דשאני הכא קודם לקיחת הבית בודאי לא הי' חיוב וכאשר לקח הבית יש ספק שמא גם המזוזות בכלל הבית א"כ לא בא לכלל החיוב ועיין בש"ך חו"מ ה' טוען ונטען ועיין ט"ז סי' ע"ה דגם זה אינו יודע אם פרעתיך הוה מכח אוקמי מילתא אחזקה וזה לא שייך כאן ודל"ב. וראיתי שהערת דבמגילה דף ז' קאי אספרי תנ"ך ולא על ס"ת של מ"ע כתבו לכם אשר הפרמ"ג חקר שבעי לכם ולא איסור הנאה עיין בטו"א שם שחקר בזה דאם לא כן כתיבת ספר תורה לקיים מ"ע בעי לשון הקודש ולא יוצא בכל לשון יעו"ש וכנים דבריך. ואשר הצעת לפני כמה חקירות (א) מדאמרו לא יטלנה בידו ויצא משמע הוא בעצמו אבל ע"ו אחרים אפשר דמותר או אסור לו לגרום סכנה לחבירו אפי' ע"י נכרי וקטן (ב) אם נפל המזוזה מעצמו אפשר שאין צריך להחזירה למקומה או יש קפידה על יציאה מן הבית הגם דנפלה מעצמו לא יטלנה בידו ויצא (ג) אם נפל מזוזה מעצמה אסור לקטן להחזירה דאם בית הדר בו שלו א"כ הוה מחויב מדאורייתא וקטן מדרבנן ואם הבית שכור הוה

הבעה"ב חד דרבנן והקטן תרי דרבנן המה חקירות לאותיות ואין לי כעת פנאי להשים עיני עליהם לטובה ועוד חזון למועד כי ירחיב ד' לי וינוח לי מדאבון הגדולות ויהיה לי רחבת לב אשיב לך אי"ה אחיך הנאמן:

סימן לו

שלומים אלף עם שפע ברכות לראש מחותני הרהמה"ג לממשלת התורה כבוד הרב ר' יצחק צבי נ"י אב"ד דק"ק ג' ס' מיקלאש יע"א ולחתנו ב"א הרבני היקר ר' מרדכי פישל נ"י ולביתו שלום וכ"ט. אודות אשר הציע לפני קו' א' אשר נשאל מאת הרבני מוה' מרדכי לעוו מפ' וועסעלע ואעתיק לשונו משנה ערלה פ"א מ"ו על תויו"ט שכתב דהרמב"ם כתב כאן ואין הל' כר"י ובחיבור פסק כר"י ויותר הי' לו לתמוה דבחבורו סותר מה שפסק בה"ת פי"ג במאה לגינין חולין וא' תרומה דלא יתלוש לכתחילה ואמאי אם בערלה דאורייתא פסק כר"י כ"ש בג"ת דרבנן דנאמר יתלוש ומבטלין משום דאין אדם אוסר כל שדהו בשביל לגין אחד וכמו דפי' טעמו בערלה ולא עוד הרי מסקנת ירושלמי הובא בר"ש פ"ה מ"ט דקתני אם ידוע שהחיטין של חולין יפות מתרומה מותר דטוחן לכתחילה אר"ז שכן דרך כהנים שטוחנים וכו' יעו"ש ובפי' הרא"ש דבזה אף ת"ק דר"י מודה דמותר לטחון ולבטל לכתחילה דהרי גם הכהנים ג"כ יטחנו ויבטל א"כ גם הישראל יבטל אף (לכתות) [לכתחילה] בטחינה וא"כ גם בג"ת ודאי ק' הרי עכ"פ לכהנים יתלוש ג"כ וא"כ גם הישראל יתלוש ויבטל בק"א ועוד ק' הרי הרמב"ם פסק באיסור דרבנן מבטלין לכתחילה כ"מ המ"א פט"ו הכ"ה והרי שום ובצלים ודאי רק תרומה דרבנן ולית לי' עיקר מה"ת מיקרי כמו בשר עוף בחלב יעו"ש עכ"ל. הנה טרם אענה לישב הקו' אקדים להעתיק דברי הרע"ב בפ"א מערלה משנה ו' ר"מ אומר אף יכווין וילקוט כתב הרע"ב דחזקה אין אדם אוסר כרמו בנטיעה אחת ולא חייש דלמא אתי לערב הנטיעה לכתחילה ואע"ג דבעלמא אין מבטלין איסור לכתחילה הכא מלתא דלא שכיח היא ולא גזור עכ"ל וכתב עליו התויו"ט שם וז"ל ומ"ש הרע"ב ואע"ג דבעלמא אין מבטלין איסור לכתחילה כלומר וטעמא שמא לכתחילה יערב איסור והיתר בכדי שיתבטל והכא נמי ניחש עכ"ל ולפום רהיטא דבריו נפלאים הלא בכאן כל זמן שהפירות מחוברים איך שייך בו ביטול כמ"ש רש"י הובא בתוס' חדשים שם וז"ל רש"י ה"ז לא ילקוט דכל זמן שהיא במקומה במחובר חשובה ולא בטל עכ"ל א"כ בשעה שליקט הפירות מתחיל הביטול א"כ לר"י דמתיר שיכוין ללקוט א"כ לכתחילה מערב איסור בהיתר וע"כ צריך לומר דהתירו לי לבטל איסור לכתחילה כפשטות הברטנורא וא"כ למה הוסיף התויו"ט לומר כלומר שיהי' דומה כאלו כבר נפל איסור בהיתר ואסור

בעלמא להוסיף עליו היתר משום דלמא יערב פעם אחר בידים איסור לתוך היתר וקשה הלא כאן הוה באמת מבטל לכתחילה שמערב איסור בתוך היתר דהא כל זמן שהי' מחוברים אין כאן התחלת ביטול ואטו יען שאינו מכיר איזה איסור ואיזה היתר יהי' מותר לערב בעלמא איסור בתוך היתר וע"כ צריך לומר דכאן התירו כדברי הרע"ב ודברי תויו"ט נפלאים וצע"ג. ונלע"ד ואקדים דבלא"ה קשה לי מאוד לפי השיטות דסוברים אין מבטלים איסור הוא דאורייתא וכפי מה שביאר הנב"י מהד"ת יו"ד סי' מ"ה שביבש ביבש לכ"ע דאורייתא יעו"ש מילתא בטעמא וכן מצאתי כדבריו בהרא"ה א"כ איך מתיר ר"י כאן לערב לכתחילה. אמנם נ"ל בודאי אין אסור לבעל איסור בתוך היתר אם אין בהיתר שיעור כדי לבטל האיסור דאטו יש איסור לאסור ההיתר ע"י תערובות באיסור פשיטא דשרי לערב היתר באיסור רק כאשר יוסף עוד היתר להיות שיעור לבטל האיסור אז עושה מעשה איסור שמבטל האיסור ע"י ההיתר למשל ערלה שבטילה במאתים אם מפיל ערלה בתוך ק"ץ פעמים אין זה סרך איסור גברא דהא בזה לא נותר האיסור אבל אם יפול ערלה עד שיגמר מאתים פעמים היתר נגד האיסור שהוא שיעור ביטול אז נעשה איסור גברא וא"כ אפוא זה שמלקט הפירות ועושה הפירות תלושים כל זמן שליקט ע"ד ק"ץ מהיתר נגד האיסור אין בי סרך מעשה עבירה רק בליקוט האחרון שיוגמר מאתים היתר בליקוט פירות אחרונים הגומר מאתים נגד האיסור אותו ליקוט היא מעשה עבירה וזה שדייק רש"י בגיטין דף ל"ד וכתב וז"ל וכי לקיט לפירות ומבטל להו במאתים הוה מבעל איסור לכתחילה עכ"ל מבואר שעד שלא יבטל במאתים לא נקרא מבטל איסור רק כשיגיע שיהי' הביטול במאתים אז נעשה מבטל איסור ודוק. וזה שהמתיק התויו"ט כיון דתערובות בקצ"ט אין בו סרך איסור וא"כ הוה הליקוט מתחילה היתר גמור וכאשר בא ליקוט האחרון הגומר שיעור מאתים אז הוה רק כאלו איסור נתערב בהיתר ואין בהיתר כדי לבטלו ומוסיף עליו היתר כדי לבטלו דאסור משום שמא יבטל איסור בידים דכדי שיעור שיש בו כדי לבטל עיין בש"ע יו"ד סי' צ"ט סעיף ה' ובפר"ח שם וכאן לא גזרו בהוספה הנ"ל דלא גזרינן שמא לא יעשה סימן באילן הערלה דאין אדם אוסר כרמו בעבור נטיעה אחת ולא גזרו בו רבנן אבל בשאר איסור אם נימא דמותר להוסיף היתר שיהי' נגמר השיעור כדי לבטלו גזרינן שיעשה כן בידים שיפיל איסור בתוך שיעור היתר או שיעשה ערמה מתחילה יערב בפחות איסור בתוך היתר ואח"כ יוסף עליו השיעור לזה בודאי אסור דעכ"פ מערב איסור בידים כדי לבטלו בתוך היתר אבל כאן חזקה אין אדם אוסר כרמו בנטיעה אחת וא"כ נשאר על הדין ודוק. אך כל זה דאין עבירה להטיל איסור בתוך היתר אם אין בהיתר כדי לבטלו דאדם יכול לעשות בשלו מה שלבו חפץ

א"כ רצונו שהיתר שלו יהי' אסור ע"י תערובות איסור כמובן אמנם בתרומה חידש הגאון קצו"ח בתשובותיו סי' ח"י על קו' פר"ד למה מאכילין לחולה שיש בו סכנה טבל הא יכול לפרוש התרומה ולהחזיר התרומה ולבטלה דהא ברוב בטל מן התורה ואין מבטלין איסור מן התורה היא רק איסור קל כנגד טבל שהוא במיתה הוה עבירה חמורה ותי' הגאון ז"ל דשאני תרומה דמבואר בפרק ח' דתרומות וברמב"ם פי"ב דתרומות דיש מצות עשה ושמרתם משמרת תרומתי שלא להפסיד שם תרומה א"כ כשמבטלה נעשית חולין ומפסיד מתרומה שמה והוה הביטול להפך תרומה לחולין כאלו מאבד תרומה בידים לכן לא יוכל להפריש התרומה ולהחזירה אח"כ בתוכה דפח"ח והגאון ר' ענזיל שם בהגהותיו מסביר בדברי רבו ירושלמי אשר הובא בר"ש פ"ה דתרומות סוף משנה ט' וז"ל ירושלמי בשם ר"י כל איסורין שריבה עליהן בשוגג מותר במזיד אסור ולא מתניתין היא בשוגג מותר במזיד אסור מתניתין בתרומה אתי מימר לן אפי' שאר דברים עכ"ל והוא פלא ולפי דברי הקצו"ח יובן דס"ד בתרומה הביטול אסור דמאבד תרומה והלא כתיב ושמרתם את משמרת תרומתי אבל בשאר איסורין ס"ד אפי' אין איסור קמ"ל והבן. ומעתה מיושבים קו' הרבני הנ"ל בשלומא בערלה ובכלאי כרם דהמה רק איסורים והלא מותר לאבד איסור מן העולם א"כ בתחילת הליקוט אשר פועל בידים שיתערב איסור בתוך היתר ליכא איסור כלל רק כשיגיע ללקוט אחרון יתחיל מעשה עבירה שמבטל איסור ע"י שיתרבה ההיתר עד מאתים כנגד האיסור והלא אז הוה רק כמוסף היתר על איסור שנתערב בהיתר ולא הי' בהיתר שיעור כדי לבטל האיסור ולא גזרו כאן להוסיף היתר משום שמא יעשה מתחילה לבטל איסור בתוך היתר כשיעור ביטול דחזקה אין אדם אוסר כרמו בעבור נטיעה אחת דהלא יכול להנות עד אחר הליקוט ויהי' בהיתר מאתים כנגד האיסור אבל כל זמן שהוא כרם לא יוכל להנות כי במחובר ליכא ביטול ואסור הכרם רק עד אחר הליקוט יוכל לבוא לידי היתר וכל זה בערלה וכלאי כרם. אמנם בתרומה כיון דבמחובר ליכא ביטול א"כ אסור להתחיל ללקוט דמיד שיתערב התרומה בתוך רוב חולין מפסיד שם מתרומה דאורייתא חד בתרי בטל א"כ אסור ללקוט אפי' חד בתרי ואפי' כהן אסור ללקוט דפועל הפסד שם תרומה ע"י ביטול הגם שתרומה דרבנן הלא כשם שאסור להפסיד שם תרומה דאורייתא כך אסור להפסיד שם תרומה דרבנן דכעין תרומה דאורייתא תיקנו לכן פסק הרמב"ם בערלה דמותר ללקוט ולבטל ובתרומה פסק דאסור ללקוט הן כהן הן ישראל אפי' בתרומה דרבנן וגם לא קשה מן ירושלמי פ"ה דתרומות דשאני התם שכבר נדמעו ונתבטל התרומה בתוך היתר ואין כאן משום הפסד ואיבד שם תרומה דהלא הכהן ג"כ יטחון אותם ויוציא לאור דכבר רבו

חולין על התרומה א"כ כבר נעשה מתרומה חולין אבל כאן במחובר ליכא ביטול ונשאר תרומה בשם תרומה ואסור ללקט כדי שיתבטלו דאז עושה מתרומה חולין ופועל איבוד שם תרומה ודוק וגם מיושב קו' הא בדרבנן מותר לבטל איסור היינו באיסור דרבנן אבל בשם תרומה דרבנן אסור לאבד שם תרומה להפך אותם לחולין כנלע"ד בעזה"י. ואשר מחותני נ"י העיר ממנחות דף כ"ג אי המבטל יכול להיות כבטל הוה מב"מ ואם אי אפשר למבטל להיות כבטל הוה מבשא"מ וחולין יכול להיות תרומה וזה שאינו ערלה לא יוכל להיות ערלה עכ"ד בקיצר לא ידעתי מה פעל בזה הלא הרמב"ם פסק מב"מ בטל עיין בב"י יו"ד סי' צ"ח ובמג"א סי' תמ"ח ועוד עיין בש"ך יו"ד סי' צ"ח בכל למעלה מס' בתר שמא אזלי' ועוד למה בלא מתכוין בטל והכלל שמעלתו נ"י קיצר במקום שהי' לו לבאר דברי מחותנו הדש"ת:

סימן לז

רב ברכה ורב הצלחה לאיש יקר וחשוב ה"ה כבוד אהובי הרהמה"ג חריף ובקי מלתעות כפירים לו במלחמת התורה כמוה"ר ר' עקיבא קליין ג"י בק"ק נייטרא יע"א אחד"ש מכתבו עם שאלתו הגיעני ודברי תורתו שנונים פיפיות חרב השכל מונח על סברו ואשיב מפני כבוד אדם חשוב כמותו נ"י הנחתי מלאכתי ואשיב לו כעת אשר אין ספורות למלאכה גדולה אשר עמוס עלי ויהיה זה לאות אהבה לו הדש"ת. שאלה וז"ל באתי לדפוק על דלתי תורתו הרמה ולבקש מכה"ג נ"י להורינו להלכה ולמעשה בא' שקנה רחלים מנכרי ונתן לו מיד שני שלישי דמי מכר ועל שליש אחד נתן לו שטר שישלם לו לזמן ידוע והרחלים הניח עדיין ברשות הנכרי וכאשר עלה על דעת הישראל הקונה שיש בתוך הרחלים שלא ביכרו מכר הישראל אותן הרחלים שלא ביכרו לנכרי אחד כל או"א בסך ידוע והנכרי נתן לו דמי ערבון והמותר היתנה עמו ליתן לו כשימכרנה וילדו הרחלים שלא ביכרו עדיין ברשות הנכרי ומעתה יש לדון לענין דין קדושת בכור והנה מקור זה במחלוקת הפוסקים אי מעות קונה או משיכה דוקא לשיטת הסוברים כרש"י א"כ נכרי בכסף וקנאה הישראל וחייבים בבכורה ולשיטת הפוסקים דבר תורה מ"ק נכרי במשיכה וא"ח בבכורה ולדעת הט"ז ביו"ד קל"ב וכן לדעת הסמ"ע קצ"ה ישראל מנכרי קונה גם בקנין שקונה ישראל מישראל וא"כ בישראל מכרי מהני קנין מעות דלכ"ע ישראל מישראל קונה במעות וה"נ ישראל מנכרי ולרש"ל פשיטא דמהני ק"מ בישראל מנכרי וחייבים בבכורה עכ"ל והאריך בפלפול ובסוף דבריו כתב וז"ל ועתה בענין המדובר לשיטת רוב הפוסקים דלא מחלקין בין קנין ישראל מנכרי לקנין נכרי מישראל א"כ אם נאמר דמהני כסף וקנאה הישראל הלוקח הראשון לחייבי בבכורות

ה"נ א"ל דקנאה הנכרי שנתן דמים להישראל הקונה ואפי' אם ניחוש לשיטת הטו"ז והסמ"ע למימר דישראל מנכרי קונה וא"כ קנינו של נכרי לא מהני וקנינו של ישראל מהני עכ"ז מידי ספיקא לא יצא וא"כ א"ל דפטורים מצד ס"ס חדא שמא ישראל מנכרי ג"כ לא קנה במעות וספק דילמא נכרי מישראל ג"כ קנאה במעות ואפי' בספק אחד נראה מסוגי' הש"ס בבכורות דפטורים בתוס' ר"פ שני בבכורות מדקדק מדקתני קנה וחייבת בבכורה דמקנה לחוד ה"א מספק ומ"ה קתני חייבת בבכורה ונראה דמספק אינו חייב בבכורה ועיין ברי"ט אלגאזי דהסביר שם סברת התוס' וא"כ ה"נ אפי' אינו אלא ספק א' מ"ק בישראל מנכרי ופטורים מבכורות עכ"ל. תשובה הקשה לשאול ממני כי מי יוכל להסתכל ולראות כל המון ספרן של צדיקים המדברים בעניני קנינים בדין בכור ומלבד מיעוט ספרים אשר לי מבלעדי זה אנכי איש חלוש ומעומל בסבל עבודת הקודש ואיך אפצה פה לדבר בזה בכל זאת לכבודו נ"י אדבר וד' יעזרני לכבוד שמו הגדול שלא אכשל בדבר הלכה ח"ו. הנה מראשית אחקור על אשר העלה בסוף דבריו לחדש דיש להקל בספק אחד בבכור מכח דברי תוס' פ"ב דבכורות מדשנה קנה וחייבת בבכורה וכתבו התוס' וז"ל ואע"ג דשמעי' קנה איצטריך לאשמעי' דחייבת בבכורה דלא תימא קנה מספק או מדרבנן קמ"ל דקנה קנין גמור עכ"ל וכתב מעלתו נ"י וז"ל ונראה דמספק אינו חייב בבכורה ועיין ברי"ט אלגאזי דהסביר שם סברת התוס' וא"כ ה"נ אפי' לדידן אינו אלא ספק אי מ"ק בישראל מנכרי ופטורים מבכורה עכ"ל מאוד תמה אני איך עלה על דעתו כזאת הלא ראה כל חבל הפוסקים ביו"ד סי' ש"ך שמכח ספק הלכה אי כר"ת או כרש"י צריך שני קניינים כסף וגם משיכה והכי שכחו ח"ו דברי תוס' האלו בסוגיא דעסקו בה כי רחוק לומר יען דיש ספק בקנין ויחלוקו הוה שותפות גוי דפטור מבכורה כי הגם דיחלקו בשווי' עכ"פ גלוי כלפי שמים דהוא בהמת ישראל לגמרי ואיך נקל באיסור דאורייתא מספק דלמא כל פטר רחם בישראל כמובן. ואני אמרתי ליישב קו' זאת להסביר דברי תוס' בעזה"י בדבר חדש דרמב"ם פ"א מהל' בכורות הל' ד' כתב וז"ל מצוה להקדיש בכור בהמה טהורה ויאמר הר"ז קדוש שנאמר תקדיש לד' אלקיך ואם לא הקדיש הר"ז מקודש מאליו וקדושתו מרחם עכ"ל והוא מגמ' פ' המקדיש שילפי' מפסוק כל הבכור אשר יולד בבקרך וצאנך הזכר תקדיש לד' אלקיך ומהרי"ט אלגאזי בספרו דף ד' בד"ה והנה נתן בזה טעם לשבח על דברי תוספתא דהפקר פטור מבכורה והגם דבכור מרחם קדוש והסביר בשלמא אם יש לו בעלים דראוי' לקיים תקדיש אז כל ראוי' לבילה אין בילה מעכב והוה הבכור קדוש אפי' לא הוקדש מפי הבעלים אבל בהפקר דאין איש אשר יוכל להקדיש ואין ראוי' לבילה בילה מעכב ולא חל קדושת

בכור כלל דפח"ח בנועם מדברותיו. ובארתי במקו"א דבר חדש בעזה"י הגם דלשיטת הסוברים ספק דאורייתא לחומרא היינו אם חפץ לעשות מעשה לאכול ספק איסור או לבעול ספק עריות וכדומה אמרי' מספק אין רשאי לעשות להקל אבל אם אנו חוקרים אם צריך לעשות מעשה בקום ועשה לקיים מצוה מכח ספק אז לכ"ע ספק דאורייתא להקל להיות שב ואל תעשה דמקור הפלוגתא אי ספק ממזר שהחכמים אמרו דרק כאן הקיל התורה אבל בעלמא לחומרא אבל דווקא דומי' דממזר דחפץ לבעול בת ישראל הוא לעשות מעשה להקל וה"ה ספק ממזרת דהנאה נחשב למעשה דכתיב ונכרתו נפשות העושות עיין בב"ק בגמ' כ"ג אבל אי יש ספק אם מחויב לעשות מעשה למצוה לכ"ע ספק להקל להיות שב ואל תעשה והבאתי לזה ראי' בעזה"י. ולפ"ז שאני בבכור כיון דיש ספק אי הבהמה שלו או של נכרי א"כ לא חל עליו שום מצוה להקדיש דמכח ספק מותר להיות שבוא"ת וגם איך יקדיש בספק דבר שאינו שלו הלא אפי' בקדושת בדק הבית אמרה התורה כי יקדיש ביתו מה ביתו שלו ומה ביתו ברשותו ומכ"ש קדושת הגוף וכיון דאין ראוי' לבילה שאין כאן בעלים אשר יהי' מחוייבים ממילא אין כאן קדושת בכור וזה שרמזו שהו"א קנה מספק וממילא פטור מבכורה דשאני ספק איסור בכור מספק חלב או ספק טריפה דכאן יש ספק בקנין חסר הכח של תקדיש ולא יכול לחול איסור בכורה והבן. אך כל זה להס"ד דיש ספק לחכז"ל אי בגוי מעות קונה או משיכה או אפשר לגוי תרתי בעי' אז יש מקום לדברי תוס' אבל לדינא אשר נחלקו פוסקים אי משיכה בגוי קונה או כסף אז לכל שיטה ושיטה יש כאן בירור אי חייבת בבכורה ואטו משום דאנן מסופקים לדינא אי הלכה כרש"י או כר"ת נסמוך על ספק זה להקל ח"ו הלא לשיטות הסוברים דישראל קונה מגוי בכסף הוה שלו ואין לגוי חלק בבהמה וגם היה לבהמה בעלים שיוכלו לקדיש וע"כ הצריכו הפוסקים השני קנינים דאל"כ יש לחוש או לשיטת רש"י או לשיטת ר"ת דספק דאורייתא לחומרא ופלא בעיני על מעלתו נ"י איך מלאו לבו להקל בספק אחד ח"ו. ועתה אשים דברי על שורש השאלה בעזה"י ראיתי שפשיטא ליה לרוב פוסקים דלא מחלקי' בין אם ישראל קונה מנכרי או הנכרי קונה מישראל א"כ אם נאמר דקנאם ישראל הרחלים בכח קנין מעות א"כ הלא הוא מכר אותם אח"כ לנכרי וקנאם הנכרי מישראל שנתן הנכרי מעות לישראל ואין כאן חשש איסור בכור עכ"ד אף שאמר דבר ישר בשכל בכל זאת אחקור בו בעזה"י. הנה המרי"ט אלגזי עמד על דברי תוס' איך ס"ד קנאה מספק אבל אין מחוייבת בבכורה הא אם יש ספק בקנין נוקי' הפרה בחזקת מרא קמא ותי' דאין לגוי חזקת ממון ואין לנו לדון על ממונו בכח חזקה יעו"ש דבר זה חקרתי עליו במקו"א הגם דלא אמרי' כלל לדון בגוי בכח חזקת מרא קמא

היינו כח חזקת מרא קמא הוא דבר שנתחדש במתן תורה לישראל דהא בחולין דף י"א אמרי' מנ"ל דאוקי מילתא על חזקה דהלא יוכל להיות שנשתנה ממה שהי' מכבר וילפי' מנגע דחידשה התורה אוקי אחזקה וא"כ לישראל חדשה תורה ולא לבן נח ונחשב רק לספק אבל יש עוד חזקה שהוא מסברה ולא צריך קרא הוא חזקת תפיסה דמכח ספק אין מוציאין מיד התופס בו חזקה זאת היא גם בב"נ ורק רוב פועל נגד חזקת תפיסה והבאתי ראי' מש"ע הל' בכור ועיין כל זה בספרי מ"ח ח"ש על יו"ד סי' ו' בד"ה והבדל יבואר שם יעו"ש שהשגתי שם על דברי מהרי"ט פ"ג מהל' בכורות וא"כ גם כאן חזרה הקו' על תוס' למקומה וצע"ג. ואמרתי לתרץ דכבר חדשו תוס' בכתובות דף כ"ג ע"א בד"ה תרווייהו שחידשו כיון דזרק לה קידושין א"כ לא שייך לומר אוקמי אחזקה יעו"ש והאריכו הפוסקים גדולים שאפי' מדאורייתא לא הוה חזקה דאיתרע חזקה כאשר האיר עינים בכלל זה אדמ"ו שר התורה בשערי תורה ח"ב בכלל גדול חבל גדולי פוסקים אשר חקרו ואחזו שער בזה כפנ"י ומהרי"ט ובכר דוד. וחדשתי בו דבר חדש בעזה"י מכמה פנים יש חזקה דאיתרע שיש לחקור בו אי אוקמי אחזקה או לא אם איש מקדש בפרוטה ואשה פושטת ידה להתקדש ויש ספק אי חלו הקדושין דנפלו קרוב לו או קרוב לה וכן בגט האיש ראוי' לגרש ובידו גט כשר וספק אי נעשה מעשה הגירושין כהוגן אשר יפעלו הכריתות או פעלו הכריתות וכן אם קידש ספק עריות בקדושין טובים דעכ"פ האיש הוא בר קידושין והאשה בת קידושין רק יש ספק אם הזאת הפעם פעלו הקידושין אצלה מאיש הזה או לא (ב) אם יש ספק אם קידש בפחות משוה פרוטה או אם גירש בגט כשר וכדומה א"כ יש ספק בעיקר הדבר אשר עשה אם הי' מעשה קידושין או מעשה גירושין כלל דבפחות משוה פרוטה אי אפשר לפעול קידושין וכן בגט שלא נכתב כדת אי אפשר לגרש בו הגם שאין גרעון בגוף המעשה שנתן בידה הקידושין או הגירושין הלא יש ספק בשורש הדבר אם הי' ראוי לפעול במעשה הנתינה מידו לידה בשלמא בפנים הראשון הי' עכ"פ באפשרות שיצמח קידושין או גירושין טובים אי הי' נפל קרוב לה אבל בפנים השני יש ספק בעיקר הדבר אם הי' באפשרות שיצמיח ממעשה הזה קידושין או גירושין אבל עכ"פ הי' ראוים לקדש ולגרש באופן המועיל באופנים הזה מסתברא דחזקה דאיתרע לא הוה חזקה כיון שעשה מעשה אשר חפץ לסתור החזקה ובמעשה הזה הי' באפשרות לסתור החזקה ואפי' אם יש ספק בעיקר הקדושין אי חלו או אם הגירושין יפעלו עכ"פ האיש והאשה המה בר קידושין ובר גירושין אשר להם כח לקדש ולגרש מעשה כזה נחשב שעשה עכ"פ דבר לסתור החזקה כמובן. אך יש פנים שלישי דיש ספק אם הוא בר ישראל שיוכל לקדש ישראלית שתוכל להיות מקודשת

לו וכדומה אז לא שייך לומר דנעשה מעשה נגד חזקה קמא דהלא על זה אנו דנין אם גבר הנ"ל הוא בר קידושין אם יכול לפעול קידושין בעולם דעיקר הספק הוא אם יש לו כח לפעול קידושין כלל ואין שייך לומר דעשה מעשה לגרוע חזקה התוס' דן שהוא בר קידושין והיא בת קידושין וחפצו זה בזה רק יש ספק אם נעשה הפעולה באופן המועיל אבל אם יש ספק אם יש להם אותו כח לפעול במה נחשב המעשה הזה לסתור חזקת קמייתא מעשה קוף בעלמא הוא והוא סברה גדולה בעזה"י. ויען כי יפלא בעיניו על סברה שחדשתי בחזקה דאיתרע מפנ"י גיטין דף כ"ח דלמד דמדאורייתא לא הוה חזקה מיבמות דף קי"ג והלא שם הוה ספק בעיקר הכח בכל מקום אם יוכל לקדש שום אשה אעתיק דבר אשר כתבתי בחדושי על זה ואפס קצהו ולא כולו. ראיתי בפנ"י גיטין דף כ"ח שהעיר חקירה חדשה דחזקה דאיתרע לא הוה חזקה הוא דאורייתא עיין תוס' כתובות דף כ"ב והביא ראיה מיבמות דף קי"ג דחייב על אשת חרש אשם תלוי וקשה נוקמי האיתתא בחזקת פנוי אלא פשיטא יען דאיתרע החזקה במעשה קדושין נתבטל החזקה יעו"ש והוא קו' גדולה נגד אבות הפוסקים דסברו דסברת התוס' הוה רק חומרא וצע"ג. ונ"ל ליישב והוא דבלא"ה קשה לי הא תוס' קדושין דף ע"ט דחידשו דאם קדשה אביה בלחוד גם שמואל סובר אוקמי אחזקה חזקה חזקת פנוי' קשה הא איתרע החזקה בקבלת קדושין ועיין מהרש"א שם דה"ה קשה קו' תוס' על קדשה היא בלבד ועכצ"ל ג"כ כתי' התוס' וצע"ג ואמרתי דלק"מ דתוס' בכתובות חדשו סברא דווקא באשה דעכ"פ זאת בטח שהיא ראוי' להתקדש וכל הספק לפנינו רק על קידושין זה אם היה קרוב לו או קרוב לה אז נכון סברת התוס' כיון דגוף זה הי' ראוי' לפעול קדושין גמורים בקבלה הנ"ל וגם עשה מעשה לגמור קדושין באשה הזאת אז אמרינן כיון דנעשה מעשה שראוי' עכ"פ לגמור ולסתור החזקה איתרע החזקה אבל אם קידשה אביה בלבד וספק אם היא בוגרות ויש ספק אם האב יוכל לפעול כלל בעבורה להיות אשת איש וכן אם קבלה היא בלבד אולי היא עוד נערה ואין קבלתה יוכל לפעול אצלה אישות נמצא דנולד ספק אם הי' כלל באפשרות לעשות במעשה הנ"ל קדושין או אין כאן מעשה אשר יהיה נחשב לריעותא נגד החזקה דהא אם היא בוגרות אז הוה קבלת קדושין של אביה היתול וצחוק וה"ה אם היא נערה אז קבלתה הוה פטומי מילי ולא נחשב לריעותא כלל לגרוע החזקה והוא סברה נכונה והארכתי במקו"א להביא ראיה מרשב"א בת"ה בענין דרוסה ולפ"ז בחרש דיש ספק אולי גוף האיש הזה אין ראוי' כלל ליתן קידושין ומעשה קדושין שלו הוא היתול ומעשה הבל אז פשיטא קשה דנוקמה אשה על חזקתה דאין כאן ריעותא דע"ז אנו דנין אם התחיל כאן מעשה אשר הי' ראוי לפעול וצע"ג. אמנם במכ"ת הקדושה

של פנ"י לדעתי אין כאן קושי' בשלמא בספק גט או קידושין דספק נולד בפעולות הגט או קידושין דמקודם אין כאן ספק בעולם דהיא בוודאי א"א רק כל הספק נולד ע"י הגט שהוא כורת האישות וכן בקידושין דהיא בודאי פנוי רק הקדושין יפעלו נחדש האיסור אישות ונולד הספק במעשה הקדושין אז שייך לחקור אוקמי אחזקה ולא נעשה השתנות על ידי הגט או הקידושין אבל בחרש הספק אם יש לו דעת צלולה או לא או אם הוא עתים שוטה ועתים חלים ועל גוף זה יש לידון מקודם על תרומה ונדר והקדש ושחיטה ולכל הדברים הנוגעים במצות התורה ואם שמואל סובר כר"א דתרומתו תרומה וכדומה א"כ על גוף זה אנו דנין קודם מעשה קדושין ומחליטין שכל מעשיו המה ספק דאורייתא יען דגופו הוא ספק בן דעת ואם קידש אח"כ אשה האיך נכריע חזקתה של האשה נגד מה שהחזקנו מכבר שהוא ספק בן דעת אבל בספק בוגרות בקידושין היא מחויבת בכל התורה משעת נערות ושעת בוגרות מחדש רק לענין קדושין והבן עד כאן בחדושי. וכן אני אומר אם עשה פעולה לתכלית קנין ואותו פעולה הוא עכ"פ קנין מעלי' בעולם רק יש ספק אם כח ההוא פועל רק מצד המוכר שהוא גוי כי בין גוי לגוי הוה כסף קנין ולא אם הלוקח ישראל או אם הפעולה הנעשה לתכלית הקנין הוא רק מצד הלוקח שהוא ישראל כי בין ישראל לישראל הוה כסף קנין ולא אם המוכר הוא גוי אבל עכ"פ נעשה פעולה לשם קנין אשר יש לו מקום מצד הלוקח לסתור חזקה קמייתא הוה הפעולה מעשה אשר מגרע חזקת קמייתא אבל מי שעושה פעולה אשר יש ספק בעיקר כח הפעולה אם יש מקום בעולם אשר פעולה הזאת תפעל בכה"ג קנין אז נקרא ספק אם הי' כאן מעשה אשר יוכל לסתור שם חזקת קמייתא לא נחשב מעשה זאת כלל דנאמר דמכח שעשה מעשה נפסק כח חזקה דדלמא לא הוה כלל מעשה שיוכל לפעול סתירת חזקה והבן. ולפ"ז כיון דשני קנינים כסף או משיכה חידש הקב"ה אחד בישראל ואחד בגוי בכל אופן הוה כסף בעולם בכח קנין ונולד הספק דלמא בין עכו"ם לישראל הוה קנין כסף א"כ נעשה מעשה דאיתרע כח חזקה קמייתא דנתינת הכסף הוה מעשה קנין או מצד הנכרי אם קנינו של נכרי מנכרי בכסף א"כ עשה המוכר מעשה קנין לסתור החזקה ואם קנינו של נכרי במשיכה א"כ קנינו של ישראל מישראל בכסף א"כ עכ"פ נעשה מעשה מלוקח אשר יש בו כח קנין בעולם רק יש ספק אם פעל קנין בין נכרי וישראל אבל בספק איבעי או ספק בדין א"כ יש ספק אי פעולה הנ"ל יש לו כח קנין בשום מקום בעולם אז אמרי' אוקי מילתא על חזקתו דדלמא בכה"ג ליכא לפעולה הזאת מקום בעולם א"כ לא עשה מעשה אשר יוכל לסתור חזקה ודוק. היוצא מזה לסדר מדרגות בחזקה דאיתרע (א) אם עשה פעולה אשר היתה ראוי' לגמור התכלית בגוף זה כמו בספק נפלה

הקידושין קרוב לו או קרוב לה הוא בודאי מגרע כח חזקה דהא הלך והתחיל במעשה שראוי' בודאי לסתור החזקה (ב) אם קידש בספק בפחות משוה פרוטה או בספק גט כשר כדת משה וישראל דעכ"פ המה ראוי' לגמור פעולת קידושין וגירושין רק יש ספק אם החפץ הי' הגון וראוי' לתכלית הנרצה דגרע מפנים הראשון שיש ספק אם עשה מעשה כהוגן לסתור החזקה הגם שעכ"פ ראוי' הוא לעשות מעשה כזה שיפעל סתירת החזקה (ג) אם קידש קידושין ודאי והוא בר קידושין והיא בת קידושין רק יש ספק אם הוא והיא יוכלו לפעול קידושין ביניהם כגון ספק ערוה דלאשה אחרת יכול לקדש במעשה כזה וכן היא יכולה להתקדש במעשה כזה מאיש אחר אבל המה יתקדשו זה לזה הוא ספק דבעריות אין קידושין והגם דנעשה מעשה קידושין אבל בגוף זה הוה ספק וכן בספק קנין אשר בין גוי לגוי או בין ישראל לישראל הי' מועיל רק בין ישראל לגוי הוה ספק אם מהני או לא הוא גרוע אפי' מפנים השני דשם עכ"פ משכחת קידושין ביניהם אם הי' שוה פרוטה אבל כאן יש ספק אי מעשה כזאת יוכל לפעול בין גופי' פרטים האלה או לא כמובן (ד) אם יש ספק אם האיש או האשה המה בר כח לעשות פעולה הזאת לחדש קידושין כלל כגון ספק גוי או ספק חרש וכדומה והוא המעשה הגרוע מכל פנים הראשונים דיש ספק בעיקר שורש כוחו אם יוכל לפעול תכלית במעשה ההוא וכן בספק מעשה קנין אם פעולה כזאת יש לו כלל כח קנין בשום מקום בעולם (ה) אם כבר החלטנו האיש או האשה שהוא ספק בר מצוה וספק בר קנין וכדומה ואח"כ נולד ספק מעשה אשר יסתיר החזקה של גוף אחר לכ"ע דחזקה הזאת לא יפעל להקל במעשה של האיש או האשה להכריע להקל אבל אם ע"י המעשה אשר התחדש נולד ספק אז החזקה יוכל להכריע אם יש ספק בעיקר הכח של העושה הפעולה הזאת והבן כי אקוה שיש לו פנים בהלכה בעזה"י. נחזור לענינינו מה שהעיר מעלתו נ"י דממנ"פ אי מעות קונה לישראל מגוי ה"ה מגוי לישראל הוא בודאי שכל ישר וכן הובא בפתחי תשובה ביו"ד בשם מהרש"ק יעו"ש אבל יען שהוא ספק אי מעות קונה בעכו"ם א"כ ישראל קונה מספק דלגוי ליכא חזקת ממון וגוי מישראל לא קנה מספק דלישראל יש חזקת ממון והוה ספק ברור א"כ כבר הערותי דלגוי יש עכ"פ חזקת תפיסה ולא קנה ישראל ועכצ"ל דעשה מעשה קנין כנגד החזקה א"כ ה"ה הגוי הקונה מישראל עשה ג"כ מעשה קנין כנגד החזקת תפיסה וא"כ אין כאן קדושה ודוק. וגם יש לי הערה דלמה לא נאמר אוקי הולד על חזקת חולין דבמעי אמו אין בו קדושה רק בצאתו מרחם בא עליו הקדושה וא"כ אם יש ספק אם בא קדושה אוקמי על חזקת חולין ומצאתי שאדמ"ו ז"ל בספרו שערי תורה ח"ב כלל ד' פרט ה' עמד בקו' הנ"ל ותי' דבר חדש חזקה מהני כנגד ספק

אם החזקה היתה קודם הספק כמו בנגע אבל ספק שהי' קודם החזקה לא אזלינן בתר החזקה דפח"ח והוא דבר חדש עיין דבריו כי נעימים ועל כרחך צריך לומר דבשלמא אם אנו חוקרים אם נעשה להשתנות חזקה קמייתא אז גילה התורה אוקי אחזקה ולא נחוש שנשתנה מאשר הוחזק פ"א וזה אוקי מילתא על חזקתה אבל קדושת בכור דממילא בא ע"י לידה א"כ ממנ"פ הלידה בודאי נעשה ואם ע"י הלידה חל קדושה ממילא על זה לא שייך אוקי אחזקה דאם הוא פטר רחם חל קדושה בלי השתנות כלל לא בפעולה ולא בדיבר כי בצאתו מרחם בא עליו הקדושה ועיין בשו"ת רשב"א סי' שי"א דלא שייך בו חזקת קמייתא דלא אתחזק בו ישראל יותר מכהן יען דמיד בשעת לידה בא הספק אם נולד לבעלים או לכהן יעו"ש וא"כ גם חזקת חולין אין לדון על הולד דבלי השתנות הוא קדוש מאליו ובכה"ג לא גינה תורה כח חזקה והבן וכל זה בספק בכור בישראל אם כבר ילדה וכדומה אבל אם יש ספק אם נעשה מעשה אשר יפעל שיוכל הולד להתקדש ממילא בצאתו מרחם אמו נימא אוקי הולד על חזקת חולין ולא יתקדש ממילא אמנם דבר זה תלי' אי אמרי' כח חזקה רק על העבר בשעה שאנו דנין אמרי' עדיין הוא בחזקתו אבל אין אומרים חזקה על העתיד דלא ישתנה בזמן אח"כ או נימא דאוקמי דבר על חזקתו שלא ישתנה גם בעתיד ומתוס' גיטין דף ל"ג בד"ה שמא יחפה על בת אחותו אין לברר זה הארכתי בחקירה הזאת במקו"א ואין כאן מקומו כי לא באתי אלא להעיר. אך מה שחקר מעלתו נ"י ס"ס חדא דלמא ישראל מנכרי ג"כ אינו קונה במעות ושנית דלמא גם נכרי מישראל קונה במעות עכ"ד לא נכון בעיני כי בלא"ה נתקשו הפוסקים דיהי' די אם גוי נתן מעות דיש ס"ס חדא דלמא כרש"י דקנינו של נכרי במעות ואת"ל כר"ת דלמא כרמב"ם דגוי קונה בין בכסף ובין במשיכה וכבר חקר המהרי"ט אלגזי בסוגי' דהוה ס"ס מעלי' וחידש דבר חדש יען דאין מוציאין ממון אפי' בס"ס ובבכור האיסור בתר ממון גרירא וא"כ אפי' אם יש לזכות גוי ס"ס שקנה אעפ"כ אין יכול להוציא מיד ישראל וא"כ חל האיסור בכורה יעו"ש בד"ה ואולם וא"כ ק"ו בנידן הנ"ל דכל אחד יש לו רק ספק אחד לגוי המוכר יש ספק אחד דלמא לא קנה ישראל ולגוי הלוקח דלמא קנה הוא במעות ויוכל הישראל לטעון נגד המוכר המעות קנה וכנגד השני המעות שלך לא קנה והגם בצירף שניהם יש ס"ס להתיר הלא בבכור איסורא בתר ממונא גרור ודוק. ובזה יש לסתור הממנ"פ אפי' לרש"י דכל קנינו במעות בין ישראל מעכו"ם ובין עכו"ם מישראל שהעיר מעלתו נ"י דבודאי מהני אם מכר הישראל הקונה מנכרי בכסף ומכר בכסף לנכרי אחר דלחקירה הזאת עכ"פ הנכרי הלוקח לא יוכל להוציא מישראל חוץ אם הנכרי הראשון אשר מכר הרחלים ימכור זכותו לנכרי השני הלוקח מישראל אז יבוא

ויטען עליו בממנ"פ הרחלים שלי בנידן הס"ס שחידש מעלתו נ"י הוא הגוי המוכר יטעון משיכה קונה ולא קנה ישראל והגוי השני יטעון מעות קונה וקניתי אני מישראל ויקח זכותו של גוי המוכר ויבוא עלי בממנ"פ המה שלי והבן. והתבוננתי גם אם יקח אח"כ זכות גוי הראשון המוכר הרחלים עכ"פ בשעת לידה לא הי' קונה והי' ישראל יוכל לדחות כל גוי וגוי הן המוכר והן הולקח וכבר חלה קדושת בכור בשעת לידה וממילא לא יחול הקנין שאח"כ לעקור הקדושה שכבר חל על הבכור והוא דבר עמוק בעזה"י וא"כ אין כאן ממנ"פ אפי' לשיטת רש"י ודעמיה וצע"ג. ואחרי העיון ראיתי דנשאר הממנ"פ דמהרי"ט שם בד"ה והנה חידש אי אמרי' חקירה הנ"ל יען בדס"ס אין הב"ד מוציאין ממון ואיסורא בתר ממון גרירא אפי' אם נתן ישראל כסף לגוי בפרתו דיש ס"ס להחמיר דלמא כרמב"ם דגם בכסף קונה ישראל מגוי אפי' לר"י ואת"ל דלא כרמב"ם דלמא הלכה כר"ל וא"כ יש ס"ס דקנה ישראל הפרה אעפ"כ פטורה מבכורה דאין מוציאין מיד הגוי המוחזק אפי' בס"ס רק צידד אי אמרי' שלגוי ליכא חזקת ממון יעו"ש ולפמ"ש למעלה דחזקת תפיסה יש ג"כ לגוי וא"כ בנידן דידן יש ממנ"פ ויש ס"ס ואם נאמר כסברה הנ"ל דגוי עכ"פ לא יוכל להוציא מיד ישראל וחייבת בבכורה אנו נאמר ממנ"פ א"כ גם הישראל לא יוכל להוציא הרחלים מגוי ואפי' יש ס"ס להחמיר אינו קדוש בבכורה ודוק. וגם בעיקר הדבר אשר חידש המהרי"ט דאם מכר ישראל לגוי ויש לגוי ס"ס שזכה במקחו אעפ"כ יען דאין הב"ד מוציאין בס"ס מבעלים חייב בבכורה כמ"ש למעלה בשמו אני חוקר בו מאוד כיון דבכור הפקר אינו קדוש יען דכתיב תקדיש שמצוה שבעלים יקדישו את הבכור רק אם ראוי' לבילה שבעלים יכולים להקדישו אין בילה מעכב וקדוש אפי' מאליו אבל בהפקר שאין ראוי' לבילה שאין כאן בעלים א"כ בילה מעכב שצריך להקדיש הבכור ופטור הפקר מקדושת בכור כמובן וא"כ אי יש ס"ס דגוי קונה במעותיו רק הב"ד אין מוציאין מיד הבעלים אבל עכ"פ אין ישראל יוכל להקדיש אותו בכור אשר יש ס"ס דהחפץ אינו שלו דהא כי יקדיש איש ביתו כתיב ודרשי' מה ביתו שלו ומה ביתו ברשותו וא"כ הגם מכח חזקת תפיסה נקרא ברשותו אבל שלו לא הוה וגם בודאי אם יש ס"ס שהוא של גוי ליכא מצוה עליו להקדישו דאפי' בספק מצוה יוכל להיות שב ואל תעשה מכ"ש אם יש ס"ס שאין עליו מצוה שיוכל להיות שוא"ת וא"כ כיון שאין מצות בילה עליו היינו להקדיש הבכור בפה א"כ אינו קדוש כלל דאין כאן בעלים ישראל שיהי' מצוה עליו להקדישו וגם לא יוכל לעשות קדושת הגוף בממון של חבירו הגע בעצמך אטו יהי' יוצא אדם בלולב ביום ראשון של סוכת אשר יש ס"ס שהממון הוא של איש אחר והתורה אמרה לכם שלכם בודאי לא יוצא בלולב ואתרוג כזה וה"ה איך יקדיש קדושת בכור

ודוק. ועתה באתי לגלות למעלתו נ"י דעתי בדבר חדש בעזה"י לבי אומר לי שאפי' אם יש ספיקות עפ"י שיטות הפוסקים אין להקל בבכורות ואקדים להעתיק דברי תוס' נדה דף כ"ז בד"ה חומר שכתבו וז"ל וא"ת לרבנן נימא שלא תשב רק ז' טומאת לידה דאימור אין ולד בשליא ואפי' יש שמא זכר הוא וי"ל דא"כ אם תראה ביום ל"ד ותחזור ותראה ביום מ"א איכא למימר נמי אימור לא ילדה כלל והוי במ"א שומרת יום כנגד יום ואפי' איכא ולד אימר נקיבה הוא ושתי ראיות דם טוהר הוא א"א בתרווייהו למיזל לקולא דסתרו אהדדי ואזלינן בתרווייהו לחומרא עכ"ל והוא סברה נכונה מאוד המקובלת בשכל. ולפ"ז אני אומר נחזי אנן לישראל יהי' ב' פרות מבכרות ומכר אחת לגוי בכסף ונאמר ס"ס חדא דלמא כרש"י דקנינו של גוי לקנות מישראל בכסף ואת"ל כר"ת דקנינו של גוי במשיכה דלמא כרמב"ם דגוי קונה גם בכסף ופרה השנית מכר הישראל במשיכה לגוי בלי קבלות כסף ונימא ס"ס שמא כר"ת דקנינו של גוי במשיכה ואת"ל כרש"י דקנינו של גוי בכסף דלמא כרמב"ם שקונה גם במשיכה יהיה תרתי דסתרי אהדדי דממנ"פ יעבור על איסור בכורה בכה"ג לא אזלינן בתר ספק ספיקא להקל דסוף כל סוף יעקר אצל האיש איסור בכורה בודאי ודוק. ואוסיף בסברה הלא שם בנדה לא ימצא תרתי דסתרי אהדדי בשעה אחת רק עכשיו תשב רק ז' לטומאה מכח ס"ס חדא דלמא אין ולד בשליא ואת"ל יש שמא הוא זכר חיישי' שמא אח"כ תראה ביום ל"ד וביום מ"א ונימא ס"ס להקל אימר לא ילדה והוה במ"א שומרת יום ואפי' את"ל הי' ולד שמא נקיבה והוה רואת דם טוהר אזלינן בשניהם להחמיר ק"ו כאן דמשכחת השני בכורים אצל אותו בעל הבית בעצמו בשעה אחת איך נשתמש בס"ס כאלה אשר בודאי יעבוד בממנ"פ בקדשים וישחט קדשים בלי מום וכדומה לרוב איסורין גיזה וחלב והבשר אסור בהנאה ושחיטת קדשים בחוץ ואכילת בשר קדשים בטומאת הגוף הוא בכרת כמו בעילת נדה. והואלתי לחוש עוד פן ישראל ימכור פרתו המעוברת לגוי בכסף ונאמר ס"ס להקל דלמא קנינו של גוי בכסף ואת"ל כר"י דלמא כרמב"ם דיקנה בין בכסף בין במשיכה וגם לקח הישראל מגוי פרה מעוברת ונימא ס"ס להקל דלמא אין קנין לישראל אלא במשיכה כר"ל דגוי קונה בכסף וישראל במשיכה ולא קנה ישראל ואת"ל כר"י דישראל קונה בכסף וגוי במשיכה דלמא דלא כט"ז וסמ"ע ואין ישראל קונה מגוי בכסף וישחט הישראל את שני הפרות אשר ממנ"פ אחת קדוש בקדושת בכור והוה תרתי דסתרי אהדדי ובשניהם אזלי' לחומרא ודוק ובזה יש לי השגה על מ"ל פ"ד מבכורות דחקר ס"ס בפרה חולבת שמא ילדה ושמא כסף קונה דא"כ אם הישראל קנה פרה חולבת נאמר בהיפך דלמא משיכה קונה. וגדולה מזו נראה לי אפי' לשיטת מהרש"ל שם בנדה דנתקשה שלא יהי'

איסור דאורייתא בתרי קולי דסתרן אהדדי שאני התם דבא תמיד ספק חדש אבל כאן אותן שני ספיקות יחד יתהפכו בשעה אחת להקל להתיר קדשים בחוץ וקצרתי ברמז והבן וגם ידע שהמהרש"א חולק עליו על המהרש"ל אפי' שם ובכה"ג גם המהרש"ל מודה דהוה דאורייתא ועיין בתוס' בב"ק דף י"א אין שליא בלא ולד ודוק ויש לי בזה הערות גדולות כי יש לחקור הסתירה בשני גופין וכן אם יש סתירת הפכי' בספק איסור דאורייתא לרמב"ם אם להחמיר וכן בסתירת איסור דרבנן אבל אין כאן מקומו כי הוא ענין גדול וחמור ועוד חזון למועד אי"ה. סוף דבר הכל נשמע שאין אני מסכים להתיר בצירוף ספיקות ע"י שיטת הפוסקים וידעתי שימצא בשו"ת אחרים הרבה שדברו בס"ס להתיר בבכור וחלילה לי לחלוק עליהם אבל חלילה לי להכניס ראשי בדבר שלא נראה לי בלבי וגליתי למעלתו נ"י כמה הערות בסברות וחקירות בעזה"י וכעת אין לי פנאי לפלפל בפלפולו בסוגי' דמשיכה ואבקש שיעיין בדברי אחרונים ויודע אותם לי ואולי בחנוכה הבע"ל אי"ה אוכל להסתכל בדבריהם הלא ד' ברכו שלומד תורתו בעושר מתוך רווחה וגם יודיע דין של דיניהם של עכו"ם שבזה יהי' מקום להקל ואם יש למעלתו נ"י סתירת להערותי אל ימנע הטוב ממני כי רק האמת אחפוץ דברי הדש"ת:

סימן לח

שאלה ישראל שהי' לו פרה מבכרת ומכר לנכרי קצב בשר את הפרה ולקח דראנגאבע אבל הגוי לא עשה שום חזקה בפרה ואח"כ ילדה זכר ואחר איזה ימים נפל בו מום קבוע ובא הגוי וחפץ במקח והניח יתרון הכסף אשר הבטיח בעד הפרה המעוברת או שיכפל לו הדראנגאבע כפי חק המדינה אם רשאי ישראל להניח שגוי יקח הפרה עם ולדה או צריך לכפול ערבונו שלא ליתן לגוי הולד שהוא ספק בכור כי כסף הוה ספק קנין כמבואר בש"ע סי' ש"ך. תשובה הדבר צריך התבוננות מאוד כאשר אבאר בעזה"י מראשית אחקור על דברי רמ"א ביו"ד סי' ש"ז סעי' ב' שכתב על דברי מחבר שכתב וז"ל שחטו ונמצא טריפה עורו עם בשרו אסור בהנאה וטעון קבורה עכ"ל וכתב רמ"א וז"ל ולכן טוב למוכרו לעכו"ם קודם שחיטה עכ"ל ובב"י כתב וז"ל מצאתי כתוב בתשובת אשכנזית כתוב בפרנס לפיכך כשיפול בו מום טוב והגון למכרו לעכו"ם מחיים עכ"ל נ"ל הכוונה למכור הבשר והעור בעודנו חי הבכור בעל מום שלאחר שיהי' נשחט הבכור יהי' כל הבשר והעור של עכו"ם מעכשיו וא"כ אם נמצא כשר הבשר הלא מותר אפי' לעכו"ם עיין ש"ך סק"ח בסימן ש"ו ואם יהי טריפה ויהי' אסור ליתן לעכו"ם ע"כ טוב שיהי' נמכר הבשר בעודנו חי דהוה ממון של כהן למכור לנכרי דרוב בהמות כשרות ויהי' מותר הבשר לעכו"ם ולא יהי' נאסר בשעה שנמצא טריפה דהלא כבר מכר הבשר

בהיתר דבעודנו חי הי' כאן רוב שהוא כשר וכיון שזכה הנכרי בבשר טרם שנודע שהוא טריפה לא נאסר אח"כ אפי' נמצא טריפה דהא אין ישראל נותנו לו עכשיו וזה כוונתו טוב והגון למוכרו לעכו"ם מחיים ולא כתב למוכרו לעכו"ם חי דאז הי' במשמע שמותר למכרו חי לעכו"ם והעכו"ם יעשה בו מה שלבו חפץ והוא אסור רק מוכר הבשר הגם אם יהי' כבר נשחט ונמצא כשר אסור ליתן כל הבשר לעכו"ם משום בזיון קדשים עיין בש"ך סי' ש"ו ס"ק ז' בשם מהרש"ל וא"כ איך ימכור כולו לעכו"ם יען שעפ"י דין תורה רוב בהמות כשרות עיין בש"ך סי' ש"ז ס"ק א' הא אסור למכור כולו לעכו"ם זה לק"מ יען שבעודנו חי מוכר הבשר והעור להעכו"ם לא הוה בזיון קדשים דהא מוכר אותו טרם שנודע שהבשר ראוי' לאכילת ישראל בשלומא משעה שנודע שהבשר כשר אסור למכור או ליתן כולו לעכו"ם או אפילו חתיכה שלימה אסור ליתן לו משום בזיון יוכל העכו"ם לאכול עם ישראל ביחד עיין ש"ך סי' ש"ו ס"ק ז' וס"ק ח' אבל טרם שנודע שהוא כשר יחוש שמא יהי' טריפה ומשו"ה נמכר הבשר לעכו"ם מחיים דליכא בזיון קדשים עדיין אבל גוף הבכור אסור למכור חי שהגוי יעשה בו מה שירצה דחיישי' שמא העכו"ם יחזור וימכרנו לישראל ויבוא הישראל להנות ממנו או מעורו אפי' יהי' טריפה או נבילה ואפי' יהי' כשר ימכור אותו באטליז או ימכור אותו לעכו"ם אפי' כולו וגם אם יעבוד בו עבודה או יגוז אותו או יאכל הבשר לכלבים והתורה אמרה ואכלת ולא לכלבים ועיין בש"ך סי' ש"ו ס"ק ח' שאסור להאכיל לכלבים אפי' אם מותר להאכיל לעכו"ם וזה שדייק רמ"א וכתב טוב למוכרו קודם שחיטה היינו שמוכר הבשר קודם השחיטה אבל גוף בכור בעל מום אסור למכרו כולו בעודינו חי כנלע"ד. ולפ"ז בנידן דשאלתינו דהוה ספק בכור דהוא איסור דאורייתא דספיקא לחומרא צריך להכפל הערבון ולא למכור הספק בכור לעכו"ם מכח כל הנך חששא (א) פן ימכור לישראל ויהי' טריפה וימכור הבשר והעור ויהנה ממנו והוא צריך קבורה ואפי' יהי' כשר ימכור אותו באטליז וחלק אחורים ימכור כולו לנכרי ולא הוה זימן אצלו שיהי' מותר לנכרי (ב) פן יעבוד בו הישראל או יגוז אותו ויעבור על לאו דלא תעבוד בבכור שורך ולא תגוז בכור צאנך ואפי' לא ימכור לישראל יעבוד בו הגוי בעצמו ויגוז אותו או יניח אותו להרבעה וכדומה לזה (ג) פן ימות ויתנבל ויתן הבשר לכלבים והתורה אמרה ואכלת ולא לכלביך וכן פן ישליך אותו על האשפה ויבוא לסרחון ובזיון קדשים וצריך הישראל ליתן הערבון כפל ולא יעבור איסורא דאורייתא ודוק. ואחרי שהחלטתי לחייב האיש נתתי ללבי לעיין פן ואולי יש מקום שלא להביא לאיש פסידא ואחקור בו בעזרת חונן הדעת על כל החששות אשר בארתי באותיות וד' יאר עיני בתורתו. אשר חקרתי ודנתי לאיסור שמא ימכור לישראל

ויהי' טריפה וימכור הבשר והעור והוא באמת צריך קבורה ואפי' אם יהי' כשר ימכור אותו באיטלז וגם ימכור חלק אחוריים לנכרי וכדומה נ"ל דמכח זה אין איסור במכירה. הנה אמרו חכז"ל בנדה דף ס"א בגד שאבד בו כלאים לא ימכרנו לנכרי וכן בע"ז דף ס"ה בכרי דחטה דנפל עליו יין וכן בפסחים דף מ' בכרי דחיטי דטבע בחושתא דאסרי' למכור שמא ימכור הנכרי לישראל יעו"ש ולכאורה קשה מאי חששו כולי האי מאי יהי' אם ימכור הנכרי לישראל הלא אין עליו עונש כלל דאכל בהיתר דאזלי' בתר רוב בגדים וחטים שאין בו סרך איסור וכי תימא משום לפני עור לא תתן מכשול הלא כבר בארתי בספרי מ"ח ח"ר סי' מ"ו דאין עבירת לפני עור אלא א"כ יתן למי שעובר עבירה בודאי אבל אם יש ספק ליכא לאו דלפני עור והגם דמדרבנן אסור אפי' ביש רגלים לדבר אבל אם יש ספק השקול ליכא איסור אפי' מדרבנן יעו"ש בשם חבילי ראשונים וא"כ הלא הבגד או החטים הוא מוכר לנכרי למה נחוש שמא יחזור וימכור לישראל הלא אפי' ימכור לא יקרא און לישראל דהא אכל מכח רוב היתר והמוכר בודאי אינו חפץ להכשילו דהא הוא מוכר לנכרי וא"כ למה החמירו חכמים בדבר הזה וצע"ג. ונלע"ד דכל האיסור הוה כמו שאמרו בחולין דף ק"מ טהורות למעוטי צפורי עיר הנדחת למאי אי לשילוח לא אמרה תורה שלח לתקלה אלא לשחיטה וכתב רש"י בד"ה ולמאי וז"ל להי מינייהו איצטריך קרא להך דהא משלח פשיטא דשל עיר הנדחת לאו בר שילוח הוא דלא אמרה תורה שלח לתקלה דממון עיר הנדחת אסור ואם ישלחנה יהי' בני אדם צדין אותם לאחר זמן עכ"ל וקשה הלא הצד לא יקרא לו און בדבר הזה דהא סומך על הרוב עופות דלא באו מהגוף העיר הנדחת אשר נשלח ומי ששלחה במצוה השליח קעסיק ואעפ"כ אמרו דנקרא השליח שלח לתקלה דשמא יצוד אותם בר ישראל והסביר המ"ל בפ"ז מהל' מעילה דהוה מכח אין מבטלין איסור לכתחילה דדמי למערב איסור בידים יעו"ש וה"ה הכא להוציא דבר איסור מידו ליתן ביד נכרי אשר יוכל למכור לישראל הגם אם יבוא ביד ישראל לא יקרא לו עון דסומך על הרוב אעפ"כ הוה המכירה כמו שלח לתקלה דהוה כמבטל איסור לכתחילה ודוק. ולפ"ז נ"ל בשלומא למכור בגד שנאבד בו כלאים או למכור חטים שנתחמצו או נפל עליהם יי"נ אסור למכור דהא מכירת בגד הוא ללבוש ומכירת חטים הוא לאכול כמו דכתיב ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש א"כ עכ"פ הוא מוכר הבגד ללבוש ומוכר החטים לאכול ותכלית המכירה אסור לישראל ומותר לנכרי א"כ חיישי' שמא ומכור הנכרי לישראל והגם דישראל יסמוך על הרוב ולא יהי' בידו עון הוא אסור לגרום לבטל איסור לכתחילה אבל אם מוכר בכור בעל מום אשר יש רוב שהוא כשר ומותר למכור לישראל לשחיטה לאכול הבשר ה"ה מותר למכור לעכו"ם

לשחיטה דהא לתכלית זה שמוכר לעכו"ם מותר לו למכור אפי' לישראל לאכול הבשר ולהנות מעורו ומאי נחוש שמא ימכור הגוי לישראל ויכשול בו הישראל הלא לו יהי' שיהי' כן לא יהי' לישראל עון דהא סומך על הרוב וכי תימא הוא כמבטל איסור בידים זה אינו דבשלומא בבגד או בחטים או בצפור מצורע אין היתר כלל לאכילה וללבישה לישראל והוא דבר העומד ללבישה או לאכילה א"כ הוה כמבטל איסור אבל כאן הוא מוכר לנכרי לשחיטה לאכול הבשר והלא יוכל גם למכור לישראל לאכול הבשר דהא עפ"י רובא דרוב בהמות כשירות וא"כ כיון דבגוף המכירה משכחת היתר גם לישראל לא הוה כמבטל איסור בשעת מכירה לנכרי דמה שיוכל להיות שהגוי יגרום שישראל יסמוך על הרוב שהוא חולין מאי איכפת ליה למוכר אם הגוי יגרום דבר אשר באמת גם לישראל לא יקרא לו עון דהוא סמך על הרוב ולתכלית מה שהוא מוכר יוכל למכור גם לישראל ולא הוה כמבטל איסור בידים ולא הוה כשלח לתקלה והבן. ומיושב ממילא שאין לנו לחוש דלמא ימכור באיטלז או ימכור הישראל חלק לנכרי ובפרט שבודאי ימכור אחוריים אשר לא יוכל לנקר מגיד הנשה לנכרי דמה איכפת ליה למוכר ישראל מה שהגוי יביא לישראל אחר לעשות דבר האסור לעשות ואעפ"כ לא יהי' לישראל ההוא עון או עבירה כלל דהוא סומך על רוב שהוא חולין ומה שמוכר לעכו"ם אשר הגוי יאכל הבשר ליכא בזיון קדשים דהא עדיין לא הוה הבשר ראוי לאכילה לישראל וגם הלא הוא מוכר רק שירא שמא יטרוף בשחיטה או בבדיקה ודוק. וגם מיושב לי איך ימכור כולו חי לגוי הלא הגוי ינחור אותו ויעשה אותו נבילה ולפמ"ש לק"מ בשלומא אם כבר הוא נבילה אסור הוא לישראל להנות ממנו אבל בעוד שהוא חי ויכול ישראל לבוא לידי הנאה במעשה שחיטה דרובא כשירים נינהו מותר למכור אותו גם לנכרי ומה שהנכרי יגרום אח"כ שיהי' נבילה לא בא מיד ישראל הנכרי מחדש זה במעשיו מה איכפת לו לישראל בזה הכי נאסר לגוי לאכול פסולי מוקדשין אסור לישראל ליתן לו פסולי מוקדשים ובבשר בכור בעל מום מותר לאכול לנכרי ומה שגוי מחדש עושה נבילה אין לגוי עבירה דנימא שישראל מכשילו ועובר על לפני עור והבן זה. ובזה מיושב ג"כ אשר חקרתי לאיסור פן יעבוד בו הנכרי או אם ימכור לישראל יעבוד בו הישראל או יגוז או יעשה בו הרבעה וכדומה שהוא לאו מפורש בתורה וכאן הוה כמו מכירת בגד דאסור יען דבגד עומד ללבוש כן בהמה עומדת לשלשה דברים לחרישה ולגדל ולדות ולאכילה א"כ כיון דעומד למלאכה ולגדל יהי' אסור למכור כמו בבגד וחטים וצע"ג. אך לק"מ דכבר ביאר המ"ל בפ"א מהל' מעילה ה' ט' דאין איסור מלאכה אם הזכר רובע את הנקבה ועיין באדמ"ו חת"ס יו"ד סי' ש"ה שביאר דבריו שבכל אופן אם הזכר הולך

בעדר ורובע את הנקבות אין בו איסור כלל רק אם מרביע אותו בידים ממש יעו"ש וא"כ הגם שבהמה זכר עומד להוליד ולדות היינו שהזכר יהי' רובע את הנקבות בעדר ואין זה מלאכה כלל וא"כ לא נשאר רק שמא יעבוד בו מלאכה עכ"פ יש בו רוב היתר ולגדל ולדות וגם לשחיטה והוא מוכר לשחיטה או לגדל ולדות ומאי איכפת ליה אם הגוי יעבוד בו הכי הוא מוכר לתכלית אשר ישראל אסור בו ולא הוה דומה לבגד שעומד רק ללבוש וחטים עומדים רק לאכול והמה שלח לתקלה אבל כאן דיש המכירה לצורך אשר מותר לו למכור לישראל ומותר גם למכור לנכרי ודוק. וכן מיושב גם מה שחקרתי פן יתן הגוי לכלבים או יבוא לידי מכירה מגוי לישראל ויתנבל וישליך לכלבים ולפמ"ש לק"מ בודאי הישראל אסור ליתן אפי' בשר בכור מום לכלבים אם הוא נותן לכלבים דתורה אמרה ואכלת ולא לכלבים שישראל לא יתן הבשר לכלב אבל כאן שהוא מוכר לשחיטה לדבר המותר ומה שיוכל להיות שהגוי יתן לכלב בזה לא נעשה איסור כלל דהבשר אינו בשר קודש וכן אם ימכור לישראל ולא ידע שהוא בכור יותן לכלב לא יהי' לו עון דסומך על הרוב שרוב בהמות חולין ודוק סוף דבר דעכ"פ בספק בכור שגוי קנה בכסף ובא ליקח את הפרה עם הולד שמותר לו לישראל להניח לו ליקח קנינו דשמא הולד לא חל עליו קדושת בכור שמא כסף קונה בנכרי ואת"ל דהוה עליו קדושת בכור והומם ביד ישראל עכ"פ הוא אינו מוכר לו דלוקח בעד ערבון ושמא לא ימכור לישראל וגם שמא לא יעבוד בו מלאכה כלל ובפרט שהלוקח הוא קצב בשר וטוב להתנות עמו שישחט ע"י ישראל אפי' לא רצה ולמכור הבשר לישראל דהא עפ"י הרוב הוא כשר ומותר מדאורייתא לישראל ואז אפי' לא יתן לשחוט להשוחט לית לן בה ודוק ועיין ברמ"א ביו"ד סימן נ"ז סעיף כ"א ובש"ך שם ובמג"א סי' תס"ז ובנידן דידן לכ"ע מותר מכח כל מה שבארתי דשם עכ"פ לא משכחת היתר לישראל לגוף הספק איסור אבל כאן יש היתר לישראל לאכול עפ"י רוב בהמות כשירות ולא היה שלח לתקלה כמו שבארתי למעלה והבן זה מאוד כי קצרתי (ועיין ביו"ד סי' קי"ב וסי' פ"ד וסי' כ"ג ובפר"ח). וראה זה מצאתי בתשובת חכם צבי בתשובת הנוספות בסוף הספר אשר לא הי' בדפוס הישנים שאלה ב' ואעתיק כולו שכתב וז"ל י"ד סי' ש"ז בבכור בעל מום טוב למוכרו לגוי כשהוא חי ותימא לי מההיא דבגד שאבד בו כלאים הרי זה לא ימכרנו לגוי שמא יחזור וימכרנו לישראל הכא נמי ניחוש שמא יחזור וימכרנו לישראל והישראל יעשה בו גיזה ועבודה והוא איסור דאורייתא כדאיתא פ"ב דבכורים דלוקין עליו וגם ביד הגוי עצמו אף שאינו מצווה על גיזה ועבודת קדשים ואין בו משום לפני עור לת"מ מ"מ אלו היינו רואים בידו קדשים אפי' בעלי מומין למצוה נחשב לקנותם מהם כדי שלא יבואו לידי ביזיון

כי היכי דאשכחן בהדיא בספרים תפילין ומזוזות שכתבו וז"ל שמצוה לקנותם כי היכי דלא ליזלזלו בהן ע"א ק"ו שאסור לנו למכור להם קדשים ב"מ דאין לך בזיון קדשים גדול מזה ועוד כשמוכרו לגוי שיאכלו והגוי בודאי אינו שוחטו אלא מקטיל ליה הרי אין לו בו שום היתר דכל עיקר לא הותר להזמין עליו גוי אלא לאחר שהותר בשחיטה לישראל אבל להאכילו לגוי אם נתנבל ודאי דאסור וטעון קבורה והאיך תמכרנו ע"מ שינבלנו גוי ויאכלנו ובפ"ב דתמורה אמרי' אפי' בפסולי המוקדשים שנפדו כללו של דבר הרי הן הקדש לכל דבריהם ואין לך בהן אלא היתר אכילה בלבד אשר ע"כ נ"ל ברור דאסור למכרו לגוי ודלא כמ"ש רמ"א והב"ח ולפי"ז אפי' למכרו לגוי ואפי' ע"מ שישחטנו הגוי לפנינו נמי אסור מהנ"ל. ולדעתי יש ליישב כל השגות (א) שאני בגד שנאבד בו חוט שבגד עומד ללבוש וא"כ הוה שלח לתקלה הגם שישראל אשר יקנה הבגד יהי' אונס בדבר דמהכ"ת יחוש שנאבד בו חוט כלאים עכ"פ כיון דלא משכחת היתר לבישה לישראל הוה המכירה לגוי כמו שלוח הצפור בעולם יען דצפור עומד לאכול הוה השליח כמבטל איסור בידים ה"ה הוה במכירת הבגד שלח לתקלה כמבטל איסור בידים אבל בבכור בעל מום דמותר למכור לישראל לשחוט ולאכול הבשר וה"ה אם הגוי ימכור לישראל יוכל להיות שישראל ישחוט אותו לאכילה א"כ לא הוה שלח לתקלה ואי משום לפני עור הא ספק אי יבוא לידי מכשול אם יבוא ישראל לגוז ולעבוד בו ועיין ברשב"א בת"ה בסוגי' דמכריזים אם יש טריפות במקולין יען דבשר עומד רק לאכול א"כ אם קונים בשר מגוי אסור למכור להם טרופות דהלא לא משכחת שישראל ימכור הבשר לישראל לאכול אותו והבן זה. ומה שדייק החכם צבי דגיזה והעבודה הוה איסור דאורייתא דלוקין עליו משמע אי הוה איסור דרבנן לא הי' קשה לו והוא פלא דהא ביצת נבילה הוה רק איסור דרבנן ואעפ"כ חששו שלא למסור ביצה שלימה פן יחזור וימכור לישראל ועיין בנב"י מהד"ת שתמה באמת דבגמ' לא הוזכר רק ביצה טריפה שהוא דאורייתא אבל ביצה נבילה דרבנן אבל עכ"פ קשה מש"ע דכתב בסי' פ"ו גם ביצת נבילה ודוק. (ב) מה שכתב החכם צבי אלו היינו רואין קדשים אפי' בעלי מומין נחשב למצוה לקנותם מהם כדי שלא יבואו לידי ביזיון כי היכי דאשכחן בספרים תפילין ומזוזות שמצוה לקנותם כי היכי דלא לזלזלו בהו עכ"ד. נראה לי דשאני ספרים תפילין ומזוזות דכל הרואה תפילין ומזוזות וספרים אשר הגוי יזלזל בהם ניכר הזלזול בדבר שבקדושה כי המה רק חפצים של קדושה אשר הכתב והתמונה מגיד עליו שהוא קדוש דסתם ספרים תפילין ומזוזות ישראל כותבן ולכך נקחים מן הנכרים עיין במג"א סי' ל"ט ס"ק ט' שביאר כן בשם הפוסקים וא"כ ניכר הזלזול בקדושה הגם שהם ביד נכרי דכל

הרואה הסת"ם ביד נכרי יודע דהמה חפצים של קדושה ומחויב לפדותם מעט יותר מכדי דמיהם עיין במג"א בסי' הנ"ל אבל בבכור אי נשאר פסולי מוקדשים וכדומה הגם אם מכיר שהמה פסולי קודש אבל אין ניכר בהם בעצמם שהם קודש וכל הרואה זלזול בהם לא יודע שהנכרי מזלזל בקודש וא"כ ממילא אין על ישראל מצוה לפדותן יען שאין כאן זלזול שהוא בזיון על כבוד ד' ומצותיו הגם שהוא מכיר בהם אבל המון עם רב לא יכירו ולא ידעו שאין ניכר בהחפץ שהוא קודש ודוק. ועוד שאני בסת"ם דהם עומדים רק לקיום מצוה וס"ת ללמוד מתוכה והגוי יעשה מהם רצועות חתיכות וכדומה אבל לא נשאר שישמש בו כראוי' אבל סוף בהמה לשחיטה עומדת בישראל ובגוי לנחירה ולא ניכר שהגוי עושה זלזול בו כי הלא עושה כאשר ראוי' לעשות בבהמה כי תאוה לאכול בשר ומה שיגוז או שיעבוד בו אין זה בזיון כי סתם בהמה עומד לכך תמיד וגוף הגזירה והעבודה בקדשים לא נאסר לגוי ולא שייך בו לפני עור לא תתן מכשול כאשר העיר החכם צבי בעצמו ודוק ומה שכתב החכם צבי שהמכירה לגוי קדשים בעל מום אין לך בזיון גדול מזה עכ"ל לא ידעתי מה בזיון הגדול כיון שמותר לנכרי לאכול בשר בכור בעל מום וסתם בהמה לשחיטה עומדת לאכול הבשר ובפרט אם מתנה עמו לשחוט ולאכול הבשר מאי בזיון יש בזה אם מוכר לו הבעל מום לאכול את בשרו והגם אפשר שהגוי יגוז או יעבוד בו קודם שישחוט הוא מדעת עצמו עושה אבל ישראל מוכר לו רק כדי שיאכול הבשר והגם אם כבר נשחט והבשר כשר אסור ליתן כולו לנכרי יען דאז כבר ראוי' שישראל בעצמו יאכל ממנו אבל אם מוכר לו קודם שנשחט שירא פן יהי' טריפה ויצרך לקבור אותו א"כ לא מבזה בו הבכור בעל מום הא עדיין לא הוכן לפני ישראל לאכול ממנו ודוק. (ג) גם מה שהשיג החכם צבי אם מוכר לנכרי בודאי ינחר אותו ויהי' נבילה ואז צריך קבורה הלא אין היתר רק שישראל יאכל ממנו ובהדי דהוא אוכל יוכל להזמין גם לגוי אבל לא שימכור אותו והגוי יעשה אותו נבילה ויאכל אותו הלא אין לישראל בו רק היתר אכילה עכ"ד. לדעתי בשלומא אם כבר נתנבל או נטרפה ולא יוכל ישראל לאכול ממנו אז אסור למכור אותו ויאכל אשר יקח בעבורו שיהי' זה קיום ואכלת אבל אם מוכר כשהוא חי ועפ"י רוב הוא כשר וראוי' לאכילה א"כ אם לוקח דמים או שאר דבר הנאה המביא לידי אכילה הוה כאכילה עצמו והוא בכלל היתר אכילה מה לי הבשר בעצמו או חלופו ותמורתו אשר יאכל וא"כ הוא מוכר בהיתר ואם יתנבל אח"כ ברשות גוי לא צריך קבורה דכבר יצא מרשות ישראל ע"י כסף קנינו בא הישראל לאכול ולהנות מהבכור בעל מום אבל משעה שנתנבל ביד ישראל ולא ראוי' הבשר בעצמו לאכול א"כ שוב אסור למכור אותו כיון דבעצמו אין לו בו היתר אכילה

ודוק. והעיקר נ"ל דמעולם לא כיון רמ"א למכור אותו כולו חי רק שמוכר הבשר בעודנו חי לנכרי קודם השחיטה כמו בארבע פרקים בחולין ועיין בבעה"מ וברמב"ן במלחמות בב"מ בסוגי' דמשיכה ולכן הגם שיש לי עוד איזה הערות קצרתי ודוק:

סימן לט

שלומים אלף ושיבה טובה לאיש הגאון המפורסם בעולם הצדיק כבוד הרב י"נ ר' אהרן יוסף שמואל הלוי נ"י אב"ד דק"ק טרענטשין יע"א. אחד"ש מכתבו קבלתי בעת אשר הייתי מוטל על ערש דוי בטוב ישמע ובכל זאת שלחתי בעד גיסו היקר נ"י ובלתי ספק קבל מכתב משלומו ומשלום בני ביתו וכעת שתל"י שעזר ד' אודיע דעתי על פליאה אשר הציע לפני וביקש אם יש אתי דבר ליישב הדש"ת אוהבו. הדר"ג כתב וז"ל אציג לפני הדר"ג מה שעמדתי על מ"ש הי"ש במס' גיטין בפרק ב' סי' ד' במי שמתה אשתו מתוך הקטט והי' בדעתו לגרשה שא"צ לישב עלי' ז' ימי אבילות יע"ש ולדעתי הדבר צריך עיון ויש לי ראי' נגד דבריו ואין ביכלתי להעלותם על ספר מפני טורח הכתיבה הקשה עלי מחמת כשלון כחי ד' יעזור לי ובספר מוצל מאש סי' ס"ג נו"ן במי שגירש את אשתו על תנאי ומתה קודם שנתקיים התנאי אם מחויב הבעל להתאבל עלי' יעו"ש ולדעת הי"ש אין מקום לשאלתו ולענ"ד נראה ברור שמחויב להתאבל עלי' ואם הוא כהן שמחויב לטמא לה ואם מת בלי זרע שצריכה יבום או חליצה וימחול לעיין היטב בשו"ת מהרשד"ם חלק אה"ע סי' ע"ה בסופה מדבריו שם נראה ברור כמ"ש דלא כהי"ש אם יש אתו בדבר הזה ימחול נא לגלות דעתו דעת תורה נוטה. ונלע"ד בודאי גם הי"ש מודה דמחויב להתאבל עליה ואם מת בלי זרע צריכה יבום או חליצה ואם הוא כהן שמחויב לטמא עליה אבל רק ביום הראשון אבל שאר ימים לא צריך להתאבל עליה ואעתיק הפסק אשר כתב הי"ש פי"ב דגיטין סימן ד' וז"ל דין מי שמתה אשתו מתוך הקטט והי' בדעתו לגרשה אין צריך לישב עליה ז' ומי אבילות עכ"ל ויש לדקדק אטו לא ידענו שמספר ימי אבילות המה ז' ויש סמך מקרא והפכתי חגיכם לאבל ואמרו חכז"ל מה החג שבעה ימים כך אבילות שבעה ימים וא"כ הי' לי"ש ליכתוב בקיצור אין צריך לנהוג עלי' אבילות וצע"ג. אמנם נ"ל דרמז דבר גדול בכל אבילות ר"ל יש בו שני חלקים יום הראשון הוא דאורייתא אם הוא יום המיתה ויום הקבורה רוב הפוסקים הסכימו כן עיין בטור ובשו"ט סי' שצ"ח ויעיין בלבוש החור א"ח סי' תקמ"ח דהמתיק אם בכהן מצוה לה יטמא מכ"ש בישראל כמבואר ברמב"ם בספר המצות מצוה ל"ז שביאר כן דלה יטמא זה בעצמו מצוה אבל רק יום הראשון דאורייתא כמבואר במ"ק דף י"ד יעו"ש בנועם דבריו מתוק מדבש אבל שאר ימים הוה לכל הדיעות רק דרבנן כי מה שנאמר בתורה ויעש

לאביו אבל שבעת ימים ביאר ברמב"ם בהל' אבל בסיני נתחדשה הלכה שלא משכחת אבילות שבעה ימים מן התורה יעו"ש. והנה המעיין בדברי יש"ש בביאור הפסק מאחר אם ירושת הבעל דאורייתא לכן לא הפסיד ירושתה אבל מניין לחייבו באבילות דרבנן ועוד כיון דלר"ש כיון שנתן עיניו לגרשו א"כ ק"ו לאבילות וניהו דחכמים חולקים מ"מ הלכה כדברי המיקל א"כ הלכה כר"ש באבילות עכ"ד יעו"ש וא"כ זה דווקא בשאר ימי אבילות אבל ביום א' דהוא דאורייתא א"כ בודאי הלכה כחכמים דהוא אשתו עד שהתקבלה הגט וה"ה לכל מילי שהמה מדאורייתא היא אשתו עד שתמות ואם הוא כהן צריך לטמא וצריכה יבום וה"ה שלא מניח תפילין ביום מיתה וקבורה וזה שדייק היש"ש וז"ל אין צריך לישב עליה ז' ימים אבילות עכ"ל אבל וודאי יום אחד ובפרט עד אחר הקבורה הוא מתאבל עליה כנלענ"ד. הן אמת שמסוף דבריו וז"ל מה שאין לבו אבל ואין יום מר לפניו עכ"ל וכתב עוד בקרוב וז"ל ושייך בזה אבילות ומרירות הלב עכ"ל וכתב עוד וז"ל אבל כה"ג כ"ע מודה דחשיב ליה בלביה כאלו אזלה מיניה ואין כאן אבילות ומרירות לב עכ"ל משמע דחולק אפי' על יום הראשון דילפי' מואחריתה כיום מר ר"ל הוא מסברה הי' חפץ לחדש שאין בבעל על אשתו מרירות הלב כיון שהתקוטטו עד שברור שיגרשה ובירושלים הסכימו על ק"ו שדן מדברי רשב"ם והוא שלא צריך לישב ז' ימי אבילות ופסק כן ודוק. ואולי רמז עוד היש"ש שכתב וז"ל אין צריך לישב עליה עכ"ל רמז האבילות שלאחר קבורה שחייב שישב לארץ בשעת מנחמים אצלו כמבואר בש"ע מזה פטור ועיין רש"י פסחים דף צ' וק"ל. ובכל זאת פלא שלא הובא דברי יש"ש להלכה בשום פוסק שנדע שעכ"פ פטור הבעל בכה"ג מלישב ז' ימי אבילות ועוד אם לא הי' המיתה וקבורה ביום אחד א"כ גם יום ראשון דרבנן ויהי' נשאר הדין ספק דרבנן להקל וצע"ג ע"כ לבי אומר לי בודאי כל זמן שהי' הדין שבעל יוכל לגרש אשתו בע"כ שייך לחקור כיון שנותן עיניו לגרשו אינו יורשה כדברי רשב"ם וה"ה לק"ו לענין אבילות כמו שדן היש"ש אבל עכשיו שיש חדר"ג שלא לגרש אשתו בע"כ א"כ אין בידו לגרשה אפי' אם יש לו קטט גדול א"כ לא הוה כאלו אזלה מיניה ולבו עליה כי מה יעשה אם לא חפצה בגט ואיך יתן עיניו לגרשה הלא לא הוה בידו א"כ מחויב הבעל לישב כל ז' עליה ולכן לא הביא שום פוסק דברי מהרש"ל לקולא כנלע"ד לדינא בעזה"י. ומה שכתב פר"מ נ"י שלפי דברי יש"ש אין מקום לחקירת מוצל מאש סי' ס"ג במי שגירש על תנאי ולא נתקיים התנאי אחר מיתתה אם מחויב להתאבל עלי' למפרע עכ"ד לא ידעתי למה היש"ש דן מי שברור שחפץ לגרשה מתוך קטטה א"כ נתן עיניו לגרשה דהוה כאלו אזלה מינה שאין לבו עלי' אבל מי שגירש אשתו על תנאי שלא הי' בידו לקיימו אבל חפץ

לקיים התנאי ואח"כ נתבטל התנאי והוה כאלו לא נתן עיניו לגרשה כלל אבל מתוך קטט לא חפץ בה שיהי' אשתו בשום פנים אבל בתנאי משכחת שאהבה עזה ביניהם ומי יודע לאיזה תכלית גרשה על תנאי שחפץ לקיים וכיון שנתבטל א"כ מעולם לא חפץ לגרשה ודוק בכל אופן אני נותן תודה שהראני מילתא דתמוה טובא יישר כחו וינוב בשיבה טובה כאות נפשו. ויען כי מאת ד' היתה זאת שבא לידי לפני ימים מעוטים ספר מוצל מאש אשר הביאו לדפוס אחי הרב המפורסם ר' זוסמן נ"י אבדק"ק האלאש שיכולתי לראות אותו סימן שרמז יקר תפארתו נ"י אציג מה שנפלא לי עליו שמדמה נידן מי שגירש על תנאי ונתבטל אח"כ התנאי אם צריך להתאבל או לא ופשט ספיקו מדברי מהר"ם בסי' שע"ד בתאומים שמת אחד בתוך ל' ואשתו נשאר חי דלא צריך להתאבל למפרע יעו"ש ולדעתו ופלא במת ולד אחד בתוך ל' לא הי' עליו מקודם חזקת חיוב שאם ימות שיהי' חייב באבילות אבל כאן שהיתה אשתו נשואה והי' חזקת חיוב שאם ימות אשתו בחייו הוא חיוב להתאבל ועיין רש"י יבמות דף ל"א ובשעה שמתה הי' בודאי מחויב להתאבל דאין ספק מוציא מידי וודאי מחזקת קמייתא והגם שלא התאבל כיון שאח"כ נתגלה שהיתה אשתו גמורה חייב לשלם מה שעשה שלא כדת שלא התאבל אבל בולד שמת תוך ל' יום לא הי' מעולם כאן חזקה שאם ימות יתאבל עליו דהא חיישי' עד ל' יום שהוא נפל א"כ הי' פטור מן הדין בשעה שהי' לו להתאבל ופטור גם אחר שנתברר דאז לא עשה עול וצע"ג:

סימן מ

את חג הפסח יחוג בשמחה ה"ה הרבני המופלג מורג חרוץ שונה הלכות ועיניו על אפיקי פוסקים כבוד הרבני מוה' ר' שמעון מאיר דערשאוויטץ ב"י במישלעניטץ גאליציען יע"א. אחד"ש מכתבו קבלתי והגם כעת אני טרידנא טובא בכל זאת עיינתי מעם ואשיב מפני הדבר צריך זירוז אבל להלכה ישפטו גאוני פולין אשר ישים הדבר למשפט לפניהם. שאלה שקמו אנשים בראש להיות גבאים דחב"ק ולקחו להם קברן וחייט והמה אינם בקיאים לעשות כדת ואירע שהובא ילדה בת י"ג שנים לקבור ועשו עמה שלא כהוגן שהמנהג להניח המת בקבר ראשו למעריב ורגליו למזרח והם עשו בילדה להפך מהו לקנוס המתעסקים שלא יהי' מתעסקים כי עשו שלא כהוגן עד כאן תוכן השאלה תשובה הנה אם יש סדרים אצל צל מות אשר המתים יתלוננו שם עד תחית המתים אם ראשם למערב ורגלם למזרח או ראשם למזרח ורגלם למערב או ראשם לצפון ורגלם לדרום או ראשם לדרום ורגלם לצפון דבר זה נא פורש בש"ע ואדמ"ו החתם סופר ביו"ד סי' של"ב החכים על מנהג ישראל שקוברים או ראשו לצפון ורגליו לדרום

או ראשו למעריב ורגלם למזרח כי באחד משני פנים הללו יהי' נסיעה לארץ ישראל ובמתי חוצה לארץ ע"י גלגול מחילות יעו"ש (ויש טעות בדפוס שם שכתב וז"ל הרי הוא כמו ראש לצפון ורגלים למזרח צ"ל כמו ראש לצפון ורגלים לדרום). אמנם בענין שינוי רגילות כתב אדמ"ו ז"ל שמסכים עם הגאון השואל שלית לן בה ולכן אם עד עתה קברו הראש לצפון ורגליו לדרום יכולין לעשות להתחיל שורה אחרת ממזרח למערב ומביא ראי' מדאמרי' שלהי נזיר כדרכו לאפוקי ראשו בין ברכיו והוא דבר רחוק וקשה למה לא אמרו כדרכו לאפוקי מונח שלא כדרך הרגילות אע"כ יכולין לשנות מהרגילות יעו"ש ואני אומר אם אינו נקבר המת כרגילות נקרא שאינו מושכב כדרך היינו שהקוברים לא קברוהו כדרך שנוהגין בני ישראל לקבור מתיהם וא"כ הי' למשנה לומר מושכב שלא כדרך לדעת שלא נקבר כדרך כל מתי ישראל אבל מדנקט רבינו קדוש מושכב כדרכו משמע שעל המת הזה קאי שהוא לא מושכב כדרכו וא"כ ע"כ למעוטי ראשו בין ברכיו שהמת זה אינו מושכב כדרך שאדם מת מושכב באורך גופו שאפי' אם אדם ימות ונפל לארץ מונח בשטח כל גופו מראשו ועד רגליו על פני הארץ אבל אם יהי' הפירוש שמונח בשטח אורך גופו רק שלא נקבר כרגילות א"כ הי' למשנה לומר מושכב כדרך שבני ישראל נקברים והבן זה. ואוסיף נופך דשם בנזיר אנו דנין אם להחזיק שהי' הנקברים ישראלים ולא גוים א"כ יש חזקה שכל בר ישראל יודע מנהגן של ישראל שמניחים המת באורך שטח גופו לא יושב ולא ראשו מונח בין ברכיו אבל אטו כל איש ואיש מישראל יודע שיש קפידה אם הוא סגולה שראשו למעריב ורגליו למזרח או ראשו לצפון ורגליו לדרום א"כ מהכ"ת להקל עי"כ אם אינו מושכב כדרך רגילות מי הוא זה ואי זה הוא אשר יודע שיש קפידה בדבר ואולי אפי' ידע לא הוכר איזה הוא מזרח או מעריב או צפון ודרום שהי' בלילה ולא ידע להשמר אבל ראשו בין ברכיו הוא לא נעשה אלא אם כיון הקובר לעשות לו כן א"כ חזקה שיהודים אינם עושים כן למתיהם אבל להקפיד ברור לא הקפידו וגם לא ידעו להקפיד ואפשר הי' בלילה ולא יוכלו להוכיח והבן זה בכל זאת בשלומא בדבר הנעשה בגוף המת קפדינן עיין בטור סי' שס"ב וז"ל ולדברי הכל נותנים המת על גביו ופניו למעלה והכא איתא בירושלמי יהבינן על גבו לא עומד ולא יושב ולא מונח בין ברכיו אלא כאדם שהוא ישן עכ"ל ועיין בב"י שהביא דברי רמב"ן פניו למעלה כמו שמונחים מתי מדבר או על הצד כדאמרו בירושלמי יהביני על סטרי יעו"ש א"כ מה דאיכא קפידה שיהי' המת נראה רק כישן להורות שמאמין שיחי' בתחית המתים כמו בשוב ד' את שיבת ציון היינו כחולמים קפדינן על הקוברים אבל אם המת מונח כאדם ישן מה לי שמונח בין מזרח למעריב או בין צפון לדרום וכדומה כאשר פסק

אדמ"ו חת"ס ז"ל לדינא אין קפידה ברגילות אם אי אפשר להקפיד על הרגילות ודוק.
ואגב גררא אזכיר עיין בחק יעקב הל' פסח סי' תס"ז ס"ק כ"ה שמביא ראי' דג' פעמים הוה חזקה אפי' בדבר דאתי מעלמא מהא דאמרי' ג' הוה שכונת קברות בפ"ט דנזיר דלא כמהרש"ל שסובר דווקא בתולעים דמיניה רבו יעו"ש והשיג עליו החכמות אדם בכלל קכ"ב וז"ל ולדעתי משם ראי' שהרי דווקא במושכב כדרכו אז הוכחה שהוא קברות ועכ"פ אין ראי' לדבריו עכ"ל והדבר פלא הך כדרכו הוא לאות שהוא שכונת קברות ישראל ולא חיישי' שהוא שכונת קברות עכו"ם והך דצריך ג' קברים הוא להוכחה שהי' לבית הקברות ולא באקראי אדעתא לפנותו דאלו ידעי' שהי' לקבורה עולמות אפי' בקבר אחד אסור לפנותו ועיין בתויו"ט שם שאפי' במת אחד אם לשם קבורה אסור לפנותו א"כ אפי' ידעי' שהי' ישראל צריך ג' לדעת שהי' שכונת קברות א"כ ראי' ברורה אפי' דאתו מעלמא הוה ג' פעמים חזקה ומה דצריך כדרכו היינו לדעת שלא הוה שכונת קברי עכו"ם והוא פלא גדול מאוד וצע"ג ובזה נפלא בעיני גם על דברי מקו"ח שם שכתב יען שיש הרחק משש עד שמונה יעו"ש ולדעתי זה הוכחה שהמה ישראלים אבל ג' הוה הוכחה שהוא שכונת קברות דג' פעמים הוה חזקה צע"ג. אך מעלתו נ"י הביא מתניתא בידו שבספר פתחי תשובה סי' שס"ד ביו"ד ס"ק ד' הביא בשם שו"ת חות יאיר שהקיל להחזיק שהמה קברי עכו"ם יען שלא מונחים בסדר כי ישראלים נקברים כולם בחדא מחתא ולא כדרכי אמורים שקוברים שלא כסדר יעו"ש עכ"פ ומכח זה שאל אם לפתוח הקבר בעבור הילדה הזאת פלא גדול על אדמ"ו חת"ס ז"ל אשר כל רז לא אניס ליה והוא התיר להלכה למעשה לעשות שלא כסדר בבהק"ב אחד. והנה שלחתי לחפש ולהלוות ספר חו"י הנ"ל לראות בתוכו ואעתיק לשונו ד"ה אמנם וא"כ בנידן דידן בהני קברים אשר נמצאו בב"ה בכותל מזרחית ראשו למזרח ורגליו למערב וקבר הנמצא לצד מזרח ולחוץ רחוק י"ז אמות מן קבר הי' רגליו לצפון וראשו לדרום וא"כ זהו מופת חותך שאינן ב"י הנקברים המה רק ישמעאלים כי ישראלים כולם נקברים בחדא מחתי' מחתינהו ובסדר א' מונחים ודרכי האמורים הוא זה לקבור שלא כסדר וע"כ מידי ספיקא לא נפקי פן המה ישמעאלים אשר נקברים שמה עכ"ל והוא מהיפך להיפך מדברי אדמ"ו ז"ל אשר טרח והמציא טעם למנהגן של ישראל שקוברים או ראש לצפון ורגלים לדרום או ראש למערב ורגלים למזרח יעו"ש ובעובדא דחו"י הי' ראשו למזרח ורגלים למעריב ובקבר הרחוק י"ז אמות הי' רגלים לצפון וראש לדרום הי' לחו"י לומר מן סדר זה יש ראי' שהם ישמעאלים למה לו לומר כי ישראלים כולם נקברים בחדא מחתי' מחתינהו ובסדר אחד מונחים תיפוק ליה דכולם נקברים בהיפך סדר ישראל מזה נלמד דלחות יאיר אין קפידה

ברוחות באיזה רוח יהי' הראש ובאיזה הרגלים אבל העיקר קפיד שכל מתי ישראל יהי' נקברים בסדר אחד לאפוקי מדרכי אמורים שמכוונים לקבור שלא כסדר ואדמ"ו ז"ל מתיר הגם שבק"ק אייבשיטץ קברו מתחילה הראש לצפון ורגלים לדרום יכולין להתחיל שורה אחרת מן ראש למעריב ורגלים למזרח א"כ באותו בהק"ב יהי' שלא כסדר ויש בו מדרכי אמורי ח"ו כפי העדות של החות יאיר וצע"ג. ואחר התבוננות אמרתי בלבי אדמ"ו ז"ל דן לעשות שורה מן מעריב למזרח אז כאשר יעשה שורה כולה מן מעריב למזרח אין זה דרכי אמורי אבל קבר אחד לשנות מקבר האחר הוא דרכי אמורי החו"י דן שנראה שקבר אחד נעשה ראשו למזרח ורגלים למעריב וקבר אחד רגלים לצפון וראשו לדרום וחקר החו"י שאין זה מדרך ישראל לשנות קבר היפך קבר אחר כי בבני ישראל בחדא מחתי' מחתינהו בסדר אחד מונחים כל שורה ושורה כך נ"ל ליישב שלא יהי' סתירה בין גדולי פוסקים ודוק וגם אדמ"ו מסיים שם סי' של"ב וז"ל ואם גם זה אי אפשר לקבור ראש למעריב פשיטא דהכל מותר עכ"ל ואולי כאשר הי' בנידן החו"י ע"כ אין להוכיח שהי' ישמעאלים אבל מה שקבר משונה מקבר הוא הוכחה שהי' ישמעאלים א"כ עולים דברי אדמ"ו ז"ל עם דברי חו"י כאחד. וא"כ אפוא בנידן השאלה דנשתנה רק קבר אחד יש בו חשש מראית עין משום דרכי אמורי ואם לאו חזקת כשרות של מקברים הי' חשש גדול ח"ו לחוש חשש על דרכי אמורי כי הלא ראו סדר איך מונחים מתי ישראל ולמה התחילו לשנות חוץ אם יאמרו שדעתם הי' לגמור כל השורה על דרך זה מי התיר להם זאת אם אין דוחק בקרקע ויוכל לבוא מכשול מזה אם ישאר קבר אחד שלא כסדר ולעשות שורה שלא כסדר למה מקדימים פורעניות ח"ו לפתוח פיו לשטן אם אין המקום צר שהלחץ זה הדחק מתיר כאשר מסיים אדמ"ו ז"ל ואין דנין אפשר משאי אפשר עכ"ל. סוף דבר הכל נשמע שאני לא אתערב להורות הלכה בדבר הזה רק ישים פניו אל גדולי וגאוני פולין המה ישפטו כדת ולא באתי אלא לזרז שלא דבר נקל הוא והמתחיל במצוה אומרים לו גמור צא ולמד אם הגדול בתורה אב"ד ק"ק אייבשיטץ ז"ל ירא לנפשו לשנות לעשות שורה בהיפך הגם שהי' צר להם המקום חוץ אם יסכים אדמ"ו רבן של ישראל ז"ל איך העיזו מקברים לשנות בלי שאלת פיו גדולי ישראל הגם שלא הי' צר המקום ובהקמת מצבה יהי' ניכר אות אשר בו מראית עין מדרכי אמורי ח"ו הגם ברבים ליכא חשדא אין זה נקרא רבים ועיין בחת"ס א"ח סי' ס' בבנין בתי יהודים אחר המלחמה בפ"ב ודוק דברי הטרוד הכותב רק לזרז לגדור גדר וד' יגדור פרצות עמו בית ישראל אמן:

סימן מא

כוח"ט להרב הדיין המצוין המה"ג כבוד ר' שמואל יששכר שטארק בק"ק בערזאן נ"י בנאליצען. אודות אשר שאל את פי אם להתיר לאיש שיש לו יאצ"ט להוביל ספר תהלים בשבת מבית היהודי הדר בבית הדירה לפני הקברות בתוך החומה כי הבה"ק כולו מוקף חומה ומעלתו נ"י אוסר הטלטול כי החומה לא נעשית לתשמיש דירה רק משום כבוד המתים שלא יכנסו שם בהמות ולא מקרא מוקף לדירה והביא ראי' מדברי נב"י מהד"ת או"ח סי' מ"ז גבי קרפף המכונס לתוכו חיות אף שיש שם בית דירה לשומר שיושב שם תמיד אסור לטלטל שלא נקרא מוקף לדירה כי אין אדם דר עם חיות אלמא דצריך להיות שם תשמיש דירה בתוך החומה לבד הבית העומד שם וא"כ ה"ה בנידן הנ"ל עכ"ד. תשובה נ"ל דמותר לטלטל דחומת בית הקברות הווין ראוי' לדירה ללון שם שישמרו מפני כלבים וגנבים וכדומה והגם דאמרו אחד מסימני שוטה הלן בבה"ק היינו אם לן יחידי בלילה בבה"ק אבל אם שנים ושלשה ילונו שם אינו דרך שטות וא"כ דלא דמי לנב"י סי' מ"ז בגדודי חיות מי ומי ילינו בתוך מעון חיות רעות אפי' עשרה בני אדם סכנה בתוכם אם ישכבו וישן כולם יהי' טרף למו ואפשר גם אם יהי' נעורים המה בסכנה בגדודי חיות כנודע אבל בבה"ק אשר רבים ישכבו ואין מחריד הוה החומה פועלת דירה למו ורש"י בעירובין דף כ"ג כתב וז"ל בזרעונים ביטל דירתו דבזרעונים לא דיירי אינשי והוה ליה גינה עכ"ל בזרעונים לא ידירו אפי' רבים כי מי ומי יצרפו לדור בזרעונים רבים יחריבו יותר כמו יחיד מחריב א"כ בטל שם דירה וכן בגדודי חיות אפי' רבים לא ילינו בתוכם אבל בבה"ק אשר עכ"פ רבים ילינו שם ואין לפניהם שום סכנה א"כ הוה מוקף לדירה ודוק. ונראה להביא ראי' בשנים לית משום שטות ללון בבית הקברות דעיין בברכות דף ח"י ע"ב שספרו חכז"ל מעשה בחסיד אחד שהקניטו אשתו והלך ולן בבית הקברות ושמע משני רוחות שמספרות וכן לן בשנה שניה ובשנה שלישית ואטו האי חסיד הי' ח"ו שוטה שלן בבה"ק בכל שנה אלא פשיטא שהי' עוד אחד עמו ע"כ הגם שהי' חסיד בכל זאת הי' הבה"ק מקום ללון שם ועכ"פ נראה דבה"ק הוה מקום דירה לרבים עכ"פ ודוק. ועוד נראה לי הלא גוי בודאי לן וחוסה בצל חומת בה"ק דדווקא ישראל הלן בבה"ק הוא שוטה דרוחות מתדבקות בו אבל גוי בודאי לן שם אבל בגדודי חיות או בזרעונים אפי' גוי לא ידור שם כמובן וגם מצינו במדרש ילקוט משלי מעשה שבנים הי' מניחים אביהם שרגיל בשכרות בבה"ק ובא אחד והטמין חביותיו של יין שם יעו"ש סוף דבר נראה לי דחומות בית הקברות נקרא הקפה גם בעבור החיים לחסות שם כנלע"ד:

סימן מב

נשאלתי מאיש מאנשים החדשים במרחץ קארלסבאד להגיד לו אם עפ"י תורתינו הקדושה יש קפידה שדווקא יקברו בני ישראל אשר שבקו חיים לנו במתחת לארץ אשר ברוב ימים ישוב הגוף לעפר או אם מותר לצוות שיושרף גופו לאפר אשר יכלה בשרו ועצמיו באור שלהבת כי הוא הולך למדינה שאין דרים בה מבני ישראל לסחור תחת מסוה שהוא מאמונה אחרת וירא לנפשו שאם ימות יקבר בין אנשי אמונה דשם ואם יצוה לשרוף גופו יעשה לו כן איזה מהם עדיף. תשובה הגדתי לאותו האיש גבר אשר נסע למדינה אשר יצרך לכחד שם ישראל וחי עמהם כאלו הוא מאנשי אמונה שלהם יכול לנוח עצמותיו בתוכם ועל אנוש כזה לא חקרו חכז"ל כלל אבל כשאני לעצמי נתתי ללבי הלא יוכל להיות שח"ו ע"י אונס אפשר שיברח איש להציל נפשו עד יבוא לו הצלה וירגיש שקרוב יום פקודתו איזה מהם יבחר לנפשו להעשות בו אחרי מותו. הנה מבואר בש"ע יו"ד סי' שס"ב סעיף א' וז"ל הנותן מתו בארון ולא קברו בקרקע עובר משום מלין את המת ואם נתנו בארון וקברו בקרקע אינו עובר עליו ומ"מ יפה לקברו ממש אפי' בח"ל עכ"ל ועיין בספר המצות לרמב"ם סי' רל"א דבכל מת הוה מ"ע לקברו רק במת שיש לו קרובים המ"ע על הקרובים ואם נמצא מת בשדה בא המצוה על כל המוצאים ולכך נקרא מת מצוה יען דמצוה כי קבור תקברנו מוטל על איש ואיש המוצאו יעו"ש א"כ משמע שעיקר המצות קבורה בקרקע כמו הכל הי' מן עפר והכל שב לעפר מן האדמה אשר לקח משם וא"כ בשריפת עורו ובשרו ועצמיו לא הוה קבורה ואם צוה בר ישראל לשרוף גופו הוה כאלו צוה שלא לקברו שאין שומעין לו עיין רמב"ם מהל' אבל ודוק. אמנם יש להביא ראי' דמותר מגמ' חולין דף קכ"ה ע"ב בתוס' ד"ה יכול הוא וז"ל נראה דמודה ר' יוסי דהא דאמרי' בביצה דף י' המת בבית ולו פתחים הרבה כולן טמאים מפני שסוף טומאה לצאת דרך שם דהתם במת שלם דאין דרך לשרפו ולנתחו פחות מכזית עכ"ל והך משנה פ"ז דאהלות במת בבית ולו פתחים הרבה ע"כ במת ישראל איירי דהא במת גוי אין לו רק טומאת מגע ומשא אבל לא טומאת אוהל עיין נזיר דף ס"א וברמב"ם פ"א מהל' טומאת מת הל' י"ג וע"כ שמת בבית היינו מת ישראל ועל זה חקרו תוס' למה אמרי' סוף הטומאה לצאת הא יכול לשרפו במקומו ותירצו שמטמא משום דאין דרך לשרוף מת שלם או לנתחו פחות מכזית ואי יש איסור בדבר לשרוף מת שלם למה להן לתוס' לומר שאין דרך לשרוף מת שלם תיפוק ליה דמבטל בזה מ"ע של קבורה אלא פשיטא דאין קפידה שיוקבר בארץ אלא שיתכוסה שלא יהי' נראה בארץ וק"ו אם שורף הגוף דמותר דשריפתו זה קבורתו ודוק. אך יש לומר הא גופא טעמא בעי למה בכזית

דרכו לשרפו ובמת שלם אין דרכו לשרפו אך הוא הדבר דבירושלמי דנזיר פ"ז אמרו וז"ל כי קבור תקברנו מיכן שאין נעשה מת מצוה עד שיהי' ראשו ורובו עכ"ל ומאותו פסוק כי קבור תקברנו ילפי' בסנהדרין מצות קבורה וחידש המ"ל פי"ז מהל' אבל הל' כ"א בד"ה אשר דאין חיוב קבורה אלא על ראשו ורובו אבל בכזית מן המת דלא הוה מת מצוה ה"ה אין בו מצות קבורה יעו"ש וא"כ מהאי טעמא גופא חידשו תוס' דבמת שלם אין דרך לשרפו משום דמבטל בזה מ"ע של קבורה אבל בכזית דאין בו קיום מ"ע אז יש הדרך לשרפו ודוק. בכל זאת קשה למה לתוס' לומר דאין דרך לשרוף מת שלם הי' להם לומר דמת שלם אסור לשרפו ולכן מודה ר"י אבל בכזית דליכא איסור לשרפו ולכן חולק ר"י משמע דסברו בעלי תוס' דמצות קבורת מת יתקיים בשריפה כמו בכסוי בעפר ודוק. ואוסיף נופך דלדעת תויו"ט בשבת פרק י' מ"ה דסובר דאפי' בכזית מן המת יש מצות קבורה אשר רמז עליו המ"ל שם בודאי יש ראי' דמקיים מצות קבורה אפי' בשריפה ולכן הוכרחו בעלי תוס' לומר דבמת שלם היינו טעמא דמודה ר"י יען דאין דרך לשרוף מת שלם ודוק. ועלה בדעתי לתרץ דלא יהי' מדברי תוס' ותיו"ט ראי' דיש היתר לשרוף מת מבני ישראל כאשר משמע מפשטות דברי טור וש"ע ואבאר בעזה"י דיש לי ספק עצום בכלל קבורת מת מצוה הן בקרובים והן במי שאין נו קרובים דחל החיוב על כל ישראל אם הוא דווקא בפעם הראשון אחר אשר מת אחד מבני ישראל בא החיוב ונקברו אבל אם קיימו בו קבורה כדת ואח"כ בא סיבה או גזלנים פתחו הקבר והוציאו לחוץ או חיה הוציאו מקברו או ע"י מים שחררו הקבר עד שהוציאו את המת מקברו שוב לא בא בחזרה חיוב מ"ע של קבורה הן על הקרובים או להיות מת מצוה על כל ישראל וממילא אין נזיר וכהן רשאים לטמא לו או נימא בהיפך אפילו אם הוציאהו מקברו כמה פעמים חזר המצוה למקומה לקיים בו קרוביו מנות קבורה ואם אין לו קרובים מחוייבים כל ישראל לקברו ואפי' כהן ונזיר מטמאים לו והוא ספק עצום מאוד. ולכאורה ממה דאמרו בברכות דף י"ט וסנהדרין דף ל"ה הרי שהי' הולך למול את בנו ושמע שמת לו מת וכו' וקשה למה אמרו שמת נו מת הי' להם לומר ושמע שיש נו מת שיהי' נשמע אפי' אם החיה הוציאו מקברו וכדומה אלא ע"כ דווקא אם לא נתקיים במת הנ"ל קבורה כי השמועה בא שמת לו קרוב אשר הוא מת לקיים בו מצות קבורה. ואחר העיון אין ראי' דאשמעי' רבותא אפי' אם שמע שמת עכשיו ולא נתקיים בו מצות קבורה הו"א יכול יטמא לו קמ"ל דלא אבל מטמא הוא למת מצוה בכל אופן אם מת מונח בשדה אפי' אם לא מת עכשיו אלא שכבר מת ואפי' הוקבר כיון שמת מועל בשדה צריך לטמאות לו דכתיב לאחותו לא יטמא אפי' מתה עכשיו אבל מטמאה למת מצוה בכל אופן והרמב"ם

כתב בפ"ג מהל' אבל הל' ח' וז"ל איזה מת מצוה אחד מישראל שהוא מושלך בדרך ואין לו קוברים דבר זה מפי קבלה עכ"ל הרי שלא כתב אחד מישראל שמת בדרך ואין לו קוברים שיהי' במשמע אם עכשיו מת ואין לו מי שיקבור אותו אלא כתב שאחד מישראל מושלך בדרך שיהי' במשמע אפי' כבר הי' קבור פ"א עכ"פ עכשיו מושלך בדרך ואין שם קוברים ודוק וכן בהל' נזירות פ"ז הל' י"ב כתב וז"ל וכיצד הוא מותר בטומאת מת מצוה הי' מהלך בדרך והגיע במת שאין שם מי שיקברנו הר"ז מטמא לו וקוברו ודברים אלו מפי קבלה הן עכ"ל הרי ג"כ שכתב סתם והגיע במת שאין שם מי שיקברנו הגם שלא מת עכשיו ולא בא לקבורה מעולם אלא אפי' שכבר מת ונקבר עכ"פ היום פגע במת בדרך ודוק. אמנם נראה לי דמ"ע מפורש ליכא רק בקבורת מת בפעם הראשון דאז הוה חיוב קבורה הן אם יש קרובים חל על הקרובים לבד ובאין שם קרובים חל המצות קבורה על כל בר ישראל ואפי' כהן ונזיר אבל אם כבר הי' נקבר פעם אחד והושלך מקברו לחוץ ע"י איזה סיבה לא הוה עוד קיום מ"ע רק חיוב מצד כבוד הבריות כי האדם הנברא בצלם אלקים יהי' כדומן על פני שדה כפגר מובז חס וחלילה וגדול כבוד הבריות שאפי' כהן ונזיר יטמאו את עצמם לקברו כדי שלא יתבזה צלם אלקים הוא בן אדם מישראל אשר הי' עבד אלקים. ואסברא טעמא דמילתא בעזה"י דהא בתורה לא מצינו חיוב קבורה רק בהרוגי ב"ד דכתיב כי קבור תקברנו והי' קבלת חכז"ל שבכל המתים בישראל יש הל"ת דלא תלין והמצות של קבורה עיין בגמ' סנהדרין דף מ"ו ע"ב וברמב"ם בספר המצות סי' רל"א ורמב"ן פ' כי תצא מסביר הדבר דהי' בס"ד זה שנתלה ע"י ב"ד ראוי' להלין אותו אעפ"כ אמרה התורה לא תלין כי קבור תקברנו וק"ו מי שמת זכאי בדרך כל הארץ יעו"ש וא"כ די ללמוד שיש מ"ע ול"ת הנ"ל במי שהומת או מת ממילא ולא בא לקבורה הטיל הכתוב עשה ול"ת שיהי' חיוב לקברו אבל מי שכבר הוקבר פעם אחד אז נתקיים בו מצות קבורה מנ"ל אם חזר ונתגלה שיחול פעם שנית מצות קבורה דמצות קבורה הוה כעין מצות כיסוי דהוה הדין אם כסה פ"א אעפ"י שחזר ונתגלה פעור מלכסות רק בכסה רוח מסופק הגמ' אי יש דחוי אצל מצות אבל אם כסה בידים פטור ה"ה קבורת מת צריך לכסות בעפר ואם כבר כסה אותו וחזר ונתגלה אין בו עוד בחזרה המ"ע (ועיין ירושלמי סוף תענית פ"ד בהריגת זכרי' הנביא וז"ל ולא נהגו בדמו לא כדם האיל ולא כדם צבי תמן כתיב ושפך את דמו וכסהו בעפר ברם הכא כי דמה בתוכה הי' על צחיח סלע שמתהו עכ"ל ועיין ברבה בפתיחה באיכה) וכל זה דלא הוה מ"ע אבל עכ"פ משום כבוד הבריות חייב כל אדם לקבור אותו שנית. ובזה נראה לי מתורץ דברי הרמב"ם שכתב בהל' כלאים פ"י הל' כ"ט וז"ל הרואה כלאים של תורה על חבירו אפי' הי' מהלך בשוק

קופץ לו וקורעו עליו מיד ואפי' הי' רבו שלמדו חכמה שאין כבוד הבריות דוחה איסור ל"ת המפורש בתורה ולמה נדחה בהשב אבידה מפני שהוא לאו של ממון ולמה נדחה בטומאת מת הואיל ופרט הכתוב ולאחותו מפי השמועה למדו לאחותו אינו מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה עכ"ל והלח"מ פ"ג מהל' אבל הביא בשם הרא"ם שנתפלא כאן הביא הדרש מלאחותו ובה' נזירות ובהל' אבל כתב דבר זה מפי קבלה יעו"ש שהפליא. ולפמ"ש מיושב בעזה"י דכאן דן שאין כבוד הבריות דוחה ל"ת וקשה הא מצינו עכ"פ שנדחה בטומאת מת אם בר ישראל מת דמטמא בעבורו כהן ותי' דנלמד זה מלאחותו דעכ"פ מי שלא בא לקבורה דומי' שלאחותו אינו מטמא אפי' שמתה אז אבל למת מצוה מטמא ולמה לו לחקור כאן במת שכבר נקבר וחזר ונתגלה הלא די בזה לתרץ הקו' אבל בהל' אבל ובהל' נזירות קאי על הדין שאפי' אם פגע במת שכבר הי' נקבר אעפ"כ מטמא לו הוא מדברי קבלה ודוק. ומזה אמרתי לתרץ קו' חמורה של פנ"י ברכות דף י"ט מאי מקשה הגמ' וליגמר מינה וקשה מנ"ל דכבוד הבריות בלבד דוחה דלמא דכאן הוה עשה דקבורה דוחה ל"ת דטומאה בצירוף כבוד הבריות אבל כבוד הבריות בלי צירוף מצות עשה אינו דוחה וצע"ג ולפמ"ש נכון דתורה דיברה בכל אופנים לאחותו לא יטמא אפי' מתה עכשיו ויש עשה דקבורה אבל מטמא למת מצוה ג"כ בכל אופנים אם הי' כבר נקבר פ"א או אם עכ"פ מסופק שמא כבר הי' נקבר הוא פגע עכ"פ במת בשדה א"כ נגלה דכבוד הבריות דוחה טומאה אפי' בלי שום קיום עשה של קבור תקברנו דדברי קבלה יש דהך מת מצוה שמטמא לו הוה בכל אופנים ויש בזה להאריך בדברי רמב"ם הל' מגילה ובדברי רמ"א הל' מגילה ועל דברי טו"א מגילה דף ג' ודוק. ולפ"ז נ"ל לחדש דבר בודאי בכל מת מבני ישראל צריך קבורה דווקא בעפר כי קבור תקברנו הוא בעפר לקיים מעפר אתה ואל עפר תשוב ומפני כמה טעמים שאמרו חכז"ל "תקות אנוש רמה" ועיין בתויו"ט ואולי יען שאי אפשר בכל מאכלים ומשקים ששתה שלא באו בקרבו רמה ותולעים אז בעת מיתתו יקחו חלקם כאשר אמרו חכז"ל בהאי טבח שמכר בשר נבילה באו הכלבים ונטלו חלקם במיתתו כך תקות אנוש שיקחו רמה חלקו מבשרו ודמו או אם התגאה ולא הי' נפשו כעפר יושפל בארץ תחתיות וזה כפרתו ובכל אופן אפי' צדיקים צריכים קבורה בעפר דאין אדם צדיק בארץ עיין סנהדרין דף מ"ו ע"ב ולא לחנם קבעו ברכה רביעית ביום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה הגם שלא הסריחו כי הקבורה הוא תיקון האדם שהגוף שהוא הי' עפר מן האדמה ישוב לעפר אבל אם כבר הי' טמון בארץ ונגמר כפרתו עיין בסנהדרין דף מ"ז שרב אשי ס"ל כן שמיד שכסהו הארץ נסלח חטאתו לגמרי והי' ראוי' לקברו אצל אבותיו רק שאי אפשר להעלותו מפני סרחון ובזיון שנבקע כריסו

יעו"ש ואין עוד מ"ע לקברו רק מדברי קבלה מכח כבוד הבריות שלא יתבזה כדומן על פני השדה אז מהני אפי' לשרפו שג"כ לא יתבזה לעיני כל כי לא נשאר יתרון ממנו ודוק. ואם כנים דברי אין סתירה מדברי תוס' חולין ומדברי תויו"ט דשם איירי ממת שכבר נתקיים בו מצות קבורה א"כ מן הדין הי' מותר לשרפו אבל אין דרך לשרוף מת שלם אבל כזית מן המת הדרך לשרפו ודוק. ויש ליתן טעם בדבר למה אין דרך לשרוף מת שלם וכזית הדרך לשרפה דהא מת אסור בהנאה דגמרי' שם שם גז"ש מעגלה ערופה כנודע וא"כ אם יושרף המת פן יבוא להנות מהאפר בשוה פרוטה אבל באפר מכזית מת בודאי אין בו שוה פרוטה ועיין במ"ל הל' מעילה ולא חששו שמא יבוא להנות בו ודוק. ולכאורה קשה לי לפי מה שחדשתי בפעם הראשון הוה קבורה בעפר דוקא ואם חזר והושלך מקברו הוה הקבורה רק משום כבוד הבריות א"כ בסנהדרין דף מ"ו ע"ב איבעי להו קבורה משום בזיונא או משום כפרה למאי נפקא מינה דאמר לא בעינא דלקברוה להההוא גברא אי משום בזיונא הוא לא כל כמינה ואי אמרת משום כפרה הא אומר לא בעינא יעו"ש וקשה למה לא אמרו נ"מ אי משום בזיונא א"כ אם הושלך מקברו צריכין לקברו שנית ואי משום כפרה הוא משבא פ"א בתחתיות הארץ כבר נתכפר כדאמרי' בדף מ"ז ע"ב כפרה מאימת הוה מכי חזי צערא דקברא פורתא יעו"ש (ואולי דווקא הרוגי ב"ד די בכפרה מיעוט שבא גם מתחת הארץ אבל במת על מטתו צריך שגופו ישוב לעפר לגמרי ודוק) א"כ לא צריך קבורה שנית וצע"ג עוד קשה למה לא אמרו אי משום בזיונא שלא יתראה ויתבזה לעין כל א"כ מותר לשרוף אותו דמה לי קבורה מה לי שריפה עכ"פ לא יתראה נרקב ונבקע עיין רש"י בד"ה משום בזיונא וז"ל שלא יתבזה לעין כל שיראוהו מת ונרקב ונבקע עכ"ל וע"י שנשרף בכור ברזל גדול לא נראה נרקב ונבקע אבל אי משום כפרה דווקא שיכוסו בעפר שיורד בתחתיות הארץ כמ"ש רש"י בד"ה או וז"ל כי היכא דתיהוו ליה כפרה בהטמנה זו שמורידים ומשפילין אותו בתחתיות עכ"ל וא"כ לא הוה שריפה כמו קבורה וצע"ג. ונלע"ד ליישב בעזה"י דסוגי' הנ"ל נפלאת בעיני דא"כ אם אמר דלא לקברוהו אין כאן מצות קבורה א"כ איך אמרי' דלאחותו גילה שמטמא כהן ונזיר לקבורת מת מצוה ומפורש יוצא הטעם בספר המצות דאז חל מ"ע של קבורה על כל איש ואיש יען שאין שם קוברים ולכך נקרא מת מצוה היינו שמצות קבורת מת זה חל על כל מוצאו יעו"ש מצוה רל"א וקשה הא אי אמר לא בעינא לקבורה ליכא עשה כלל וא"כ לא ידחה העשה הל"ת דטומאת כהן ונזיר כמו בכתובות דף מ' אי אמרה לא בעינא ליכא עשה כלל אז אפי' אם אמרה בעינא לא מהני כלל ואעתיק דברי ש"מ בב"מ דף ל' בד"ה קרא וז"ל ואיכא מקצת נוסחי עתיקי ודוקני דכתיב בה פשיטא מי דחינן

איסורא מקמי ממונא ונ"ל דה"פ משום דכיון אפי' בעל אבידה כהן אינו רשאי להטמא בה האיך יטמא זה בשבילה והרי אם באו הבעלים ואמרו לא בעינן לה ליתא עשה כלל הלכך לא דחינו מצות משום מצוה שבממון שאם הפקיר בעליו ממונו פטור זה מאותו מצוה שהרי חייב הוא לומר כן כדי שלא יטמא כהן ששניהם מחויבים בכבודו של מקום והתורה אמרה להחזיר אבידה לחבירו ולכבד אביו בממונו ולא לעבור על המצות ודמי להאי דגרסי' בכתובות גמ' שותה בעציצו אימר דאמרי' דאתי עשה ודחי ל"ת כגון מילה דלא אפשר דלאו לאקומיה עשה אבל הכא אי אמרה לא בעינא מי איתא לעשה כלל כלומר הואיל ואפשר לה לבטלה אעפ"י שאמרה בעינא ליה אין שומעים לה עכ"ל וא"כ ה"ה במת אי הי' המצוה שלא לקבור אותו אין כאן חיוב לקבור אותו א"כ כנגד כהן ונזיר נימא דהוה כאלו צוה שלא לקבור אותו ואין רשאים לטמאות בעבורו וצע"ג אך הא לא קשה דשם האשה הנאנסת או האב או הבעל חי ומחויב בכבודו של מקום א"כ הוה כאלו אמר לא בעינא דשניהם מחויבים בכבודו של מקום אבל בנמצא מת מושלך בדרך הלא האיש מת אינו מחויב עוד בכבודו של מקום דכתיב "במתים חפשי" כיון שמת אדם נעשה חפשי מכל המצות דכתיב ועבד חפשי מאדוניו עיין במדרש באיוב על פסוק זה ועיין ביו"ד סי' ש"א סעיף ז' ובט"ז ס"ק ט' כנודע וא"כ שלא מחויב בכבוד המקום הגם אי אמר שלא יקברוהו אותו הי' פטורים השתא שלא אמר יש עשה של קבורה הגם אי טעם קבורה משום כפרה ודוק. אמנם אי קשה הא קשי' מה ראה הגמ' לחקור טעמא דקרא אי טעמא דקבורה משום כפרה או בזיונא מי עלה השמים וירד לדעת טעם הדבר שחפץ ד' בקבורת אדם אחרי מותו הא לא פסקי' כר"ש דדרש טעמא דקרא ובפרט אי יש שני טעמים לא ידעו איזה טעם א"כ אין נ"מ ואיך עשה הגמ' נ"מ אפי' להקל אי אמר ההוא גברא שלא חפץ בקבורה וצע"ג. והי' עולה בדעתי דהך איבעי הוה רק בהרוגי ב"ד אשר צותה התורה קבור תקברנו אם הי' אומר החוטא דלא מבקש כפרה וזה משכחת אפי' בקדוש ישראל אשר צווח דעדים משקרים כאשר ספרו חכז"ל באחד שאמר לב"ד בשעת הריגה אם יש בו עון זה לא יכופר לו ורק הב"ד צריכים להרגו עפ"י חוקי התורה עפ"י שנים עדים יקום דבר יעו"ש ועיין בירושלמי על פסוק הצילה מחרב נפשי ומיד כלב יחידתי ששני בעלי עבירות העידו על חסיד גדול שבעל כלבתה והמה עשו אותו עבירה יעו"ש וגם בילקוט בפסוק הנ"ל וא"כ האי נקי כפים מבקש שלא יקברו הב"ד כי הרוגי הב"ד לא נגמר כפרתם עד שבאו לקבורה אבל בשאר כל אדם בודאי בכל אופן קברינן ליה משום אין אדם צדיק בארץ ומי ישמע לו בודאי מתחרט בשעת מיתתו וניחא ליה בקבורה וכיון שהיא קבלה שיש מ"ע של קבורה בכל אדם אז לא חקרינן

טעמא דקרא כי הוא חק כמו הנחת תפילין והי' מיושבים כל הקו' אך מדברי תוס' שם משמע שגמ' מסופק בכל אדם בטעמא דקבורה וא"כ הדרה הקו' לדוכתא מנ"ל לגמ' לדרוש טעמי מצות אפי' לקולא וצע"ג עוד קשה למה לא אמר הגמ' נ"מ אם די בכסוי ארון ולא להכניסו בקרקע אי משום בזיונא ליכא דהא מכוסה ואי משום כפרתו צריך הורדת תחתיות הארץ כאשר אמרו [סנהדרין מ"ו ע"ב] דהמלך שאל קבורה מנ"ל דלא רצה להשיב מן דכתיב קבור דדלמא הוה הפי' בארון ולא בקרקע ועיין רמב"ן פ' חיי שרה דאברהם אמר אם לא ימכרו לו אחוזת קבר ישים לשרה בארון יעו"ש וצע"ג עוד קשה לי למה לא אמרו נ"מ במת אשר הרופאים מחנטים אותו דבזיונא ליכא דהא הגוף נשאר קיים וכן כל מלכי ארץ מחנטים אותם והם מונחים בארגז תחת טבלה זכוכית גלויה ואי משום כפרה אפי' בחנטא צריך כסוי עפר דווקא וצע"ג. הן אמת שפלא בעיני שהמעיין בטור יו"ד סי' שס"ב יראה שקבורה בארץ לא הוה אלא א"כ מכסה גם למעלה או על גופו ממש או שמניח דף ואח"כ שופך עליו עפר יעו"ש וא"כ הלא האבות שמרו את התורה כמ"ש חכז"ל לטבוח טבח והכן פרע להם בית השחיטה וכדומה וא"כ איך לא צוה יוסף לקבור אותו עכ"פ בארץ דכתיב וישם בארון במצרים משמע רק ששמוהו בארון ולא קברו אותו בעפר וכן משמע ברבה פ' בשלח פ' כ' ויקח משה את עצמות יוסף עמו וז"ל ומניין הי' משה ידע היכן יוסף קבור י"א בתוך הפלטרין הי' קבור כדרך שהמלכים קבורים ועשו מצרים כלבים של זהב וכו' התחיל משה צוח יוסף הגיע השעה שאמרת פקד יפקד אלקים אתכם מיד נתנדנד ארונו ונעלו משה עכ"ל וכן מפורש בספורנו שנא קברוהו בארץ יעו"ש וא"כ אי אמרי' קבורה משום בזיונא זה לא שייך בחנטא אבל אי קבורה משום כפרה לא מהני החנטא הגם דהי' יוסף הצדיק הלא אין אדם צדיק בארץ ויצרך קבורה בארץ כמבואר בסנהדרין דף מ"ו יעו"ש ולמה לא צוה שיוקבר עכ"פ בארץ במצרים. שוב ראיתי ברשב"ם שם בפירושו על פסוק וישם בארון וז"ל בארון נקבר בארץ עכ"ל וכן בתרגום יונתן בן עוזיאל בפ' ויחי על פסוק אל נא תקברנו במצרים כתב וז"ל לא כדין תקברינו במצרים עכ"ל ובפסוק וישם בארון במצרים וז"ל ובסימי יתיה ושומוהו בגלוסקמא בארעא דמצרים עכ"ל הרי שדייק כאן לפרש במצרים בארעא דמצרים דאין קבורה אלא בארץ ובמדרש הכוונה שהתנדנד הארון מתחת לארץ וכן משמע במדרש תנחומא פ' בשלח דהי' קבור מתחת לארץ בקברת מלכים ודוק ועכ"פ קו' הראשונות קשה וצע"ג. ואולי מכח קו' הנ"ל סובר הרמב"ם דכל הסוגי' הולך אי קבורה לא הוה מ"ע מן התורה רק מכח מנהג בישראל אז חקרי' אי משום כפרה או בזיונא אבל אי קבורה מ"ע אפי' אם מצוה שלא לקברו אעפ"כ מקברין אותו שהרמב"ם כתב בפי"ב מהל' אבל

הל' א' וז"ל אבל אם צוה שלא יקבר אין שומעים לו שהקבורה מצוה שנאמר כי קבור תקברנו עכ"ל והכ"מ נתקשה הא הוה איבעי ולא איפשטא ומתרץ הלח"מ אם קבורה הוה מצוה בודאי אין שומעים לו שלא לקבור אותו יעו"ש ואוסיף נופך להסביר כי המת הוא רק חפץ אשר בו יזכה בית ישראל מצוה ואיך יוכל הוא לצוות שבני ישראל לא יעשו מצוה שלהם וק"ו מכסוי דם שהקב"ה נתן המצוה בראשונה להשוחט ואעפ"כ אם שפך ולא כיסה אפי' במזיד חייב כל ישראל ואמירתו של שוחט שלא לכסות בודאי לא מהני או במילה אשר המצוה בראשונה לאב ואטו אם יאמר האב שלא למול אעפ"כ כל ישראל מחויבים למולו וכ"ש אם מתחילה נותן המצוה לכל בני ישראל החיים לקבור את המת לבני ישראל האיך יוכל הוא לבעל במאמרו את זכותם וחיובם במ"ע ואטו בחמץ אחר שש שעות שהמצוה חל על כל ישראל לשרוף אפי' חמץ של ישראל אחר עיין בב"ק דף צ"ח הכי יוכל העובר לצוות שלא יושרף לפטור אותם ממצוה ודוק ואין לומר הוא הנותן דשאני בכל הני דהוי מחויב לעשות והוה עבריין והי' הדין לכפות אותו לעשות ותחת לכפות אותו זיכה הקב"ה לעשות אבל כאן דהוא מת ובמתים חפשי אפי' אם הי' יכול לעשות איזה כלי אשר יקבור אותו אחרי מותו היינו לקבור את עצמו פטור ה"ה יכול לפטור גם אחרים זה אינו דעכ"פ הקב"ה לא צוה עליו לעשות מצוה אחרי מותו וכל בני ישראל החיים נכנסו בחיוב מצוה הזאת והבן זה מאוד. נחזור לשורש החקירה אי המ"ע של קבורה הוה רק פעם ראשון אבל אח"כ הוה הקבורה רק משום ועשית הישר והטוב שלא יתבזה צלם אלקים דמות אדם וצירופו של הקב"ה או נימא דאפי' כמה פעמים הוה חיוב מ"ע של קבורה בכל סעיפיה וכחותי' לדחות ל"ת. ונלע"ד שאפי' כמה פעמים לקבור הוה מפורש מן התורה דבפרק י"ב דחולין במשנה בשלוח הקן שלחה וחזרה שלחה וחזרה אפי' ד' וה' פעמים חייב שנאמר שלח תשלח וכתב הרמב"ם וז"ל שלח מקור והמקור נופל על המעט וההרבה עכ"ל א"כ מתיבת שלח משמע אפי' הרבה וכן מבואר בפי' הרע"ב שכתב בד"ה שנאמר שלח לעולם משמע עכ"ל וא"כ ה"ה כאן כתיב קבור הוא מקור ומשמע לעולם אפי' כמה פעמים ואפי' לפי מה שכתב הרמב"ם פי"ג מהל' שחיטה הל' ה' שכתב וז"ל אפי' ד' וה' פעמים חייב לשלח שנאמר שלח תשלח עכ"ל משמע מכח דכתיב המקור עם העתיד מוכח דחייב לעשות המעשה אפי' כמה פעמים א"כ ה"ה כאן כתיב המקור עם העתיד קבור תקברנו ועיין בלח"מ שם עכ"פ מוכח מקרא דחיוב קבורה הוה אפי' הרבה פעמים ודוק. רק מזה לא נדע כי המעשה הראשון מחייב לאיש זה לעשות פעולתו אפי' הרבה פעמים כמו בשלוח הקן שיש המשכחת חיוב קיום מ"ע הוא אפי' ה' פעמים אבל לא קיים בזה חמשה פעמים מצות שלוח הקן

וה"ה בקבורה אפי' פלטתו הארץ אפי' ה' פעמים חייב לקבור אותו עד שנתקיים תכלית המצוה שהמת יהי' קבור אבל אין בכל קבורה קיום מ"ע חדש ולכן נכון מה שאמרתי למעלה דקבורת מת מצוה שיטמא כהן ונזיר במי שנקבר פ"א הוה מדברי קבלה וגם לא הוה עשה לדחות ל"ת כקו' פנ"י יען דקבורה שנית לא הוה קיום מ"ע לפני עצמו רק נמשך על הקובר הראשון שחייב לקברו אפי' ה' פעמים אבל עכ"פ הוה חיוב לקבור אותו אפי' ה' פעמים משום בזיון ואפי' כהן ונזיר מטמאים לו אם לא מצאו עצים לשרפו שלא יטמאו אבל אם באמת יוכלו לשורפו ולא יתטמאו בו ישרפו אותו ולא יתטמאו בו חוץ בקבורה בפעם הראשון וכנים דברי תוס' בחולין כמו שבארתי בעזה"י. תבנא לדינא לשיטת הרמב"ם דאי קבורת מת הוה מ"ע לא חקרינן על שום טעם דהוה מצות כל בני ישראל מי עלה שמים וירד להודיע לנו עמקי שמים טעם מצות קבורה א"כ הוה מצוה על בני ישראל החיים ואם חלילה בר ישראל באונס גר עם עמים זרים א"כ אין שם ישראל שיחול עליו המצוה והמת חפשי ממצות כולם א"כ השכל מחייב שטוב לבחור לו בשריפת גופו מלהיות קבור עם אנשי הודו כי אין נוח לצדיק להיות קבור בין רשעים כמבואר בש"ע יו"ד אין קוברים רשע אצל צדיק אבל לפי שיטת הרמב"ן הובא בכ"מ הל' אבל דהוה ספק אי קבורה משום כפרה או משום בזיונא א"כ אם יושרף מחוסר לו כפרות נשמתו כי צריכה שהגוף ישוב אל עפר אשר לוקח משם הוה ספק אי טוב קבורה או שריפה שב ואל תעשה עדיף חוץ [אם] יוכל לפעול שהאפר יוקבר בארץ אז מאפר נעשה עפר והוא על עפר יקום וד' ישמור כל ישראל מצרה ומצוקה ויבוא קול מבשר עמדו מקברותיכם עמי אמן. עוד קשה לי על תוס' חולין דף קכ"ה שכתבו שאין דרך לשרוף מת שלם משמע דאיסור ליכא קשה הא כל הנקברין לא ישרפו דלמא יהנה מעפרו וכבר הערותי בזה בגליון משניות תמורה פ"ז יעו"ש:

סימן מג

שאלה עובדא בא לפני שהי' דר פה סביבות מונקאטש עשיר אחד וכשחלה והביאו לפה ושבק חיים לנו ובאו היורשים לגבאי דחה"ק ומבקשים מקום חשוב לאביהם והלכו היורשים ובחרו להם מקום בבה"ק וגבאים דח"ק מבקשים אלף זהובים עסט"וו כי מעולם לא עשה הכנסה לפה ועליהם מוטל הוצאות כמה אלפים שפיטאל ורפואות ורופאים אם בא יבואו עניים חולים ובפרט מהסביבות ושאלו היורשים את פי אם זה הוא דין תורה שרשות ביד הח"ק לתבוע בעד קבר סכום גדול כזה המה רוצים ליתן אבל אם הוא שלא כדין ושלא כדת של תורה אז יקנו קבר בכל מקום אשר יבררו הגבאים ליתן להם בזול. תשובה אמרתי להם כי דבר זה נשאל מאדמ"ו הגאון הת"ס ז"ל והוא

בתשובתו ביו"ד סי' ש"ל ופסק שרשות ביד הח"ק לתבוע בעד מקום חשוב כפי אשר יעלה בדעתם דאין אונאה לקרקעות והביא ראי' כי חכז"ל דרשו עפרון חסר כתיב על עינו הרעה שביקש ארבע מאות שקל כסף ולא האשימו לעשו על שלקח כרי גדול של כסף מיעקב בעד מקום קבורה במערת המכפלה אך הוא הדבר עפרון לא ידע שנקבר במערת המכפלה אדם וחוה שיהי' מקום קבורה במערת המכפלה שיהי' מקום חשוב רק אברהם ביקש אחוזת קבר שלא יהי' נקבר בתוך קבורת אחרים א"כ הוה עפרון נבהל להון עין רע שביקש ד' מאות שקל כסף אבל אחרי שכבר נקבר שם אברהם ושרה יצחק ורבקה וחפץ יעקב להיות נקבר במקום המכובד א"כ יכול עשו להעלותו בכרי כסף ואין להאשימו עליו עכ"ד דפח"ח וא"כ שהוא דברי אמת שאין קץ לערך מקום חשוב וממילא יש בזה מצות כיבוד אב אם הבנים משלמים הון רב בעד מקום חשוב וחייב אדם לכבד את אביו גם אחר מותו וגם הוא חסד של אמת אשר מזכים את נשמתו בכסף הזה אשר הח"ק מחזיקים לרפואות החולים ושמעו לקולי ונתנו אלף זהובים לח"ק בעד מקום חשוב.

אמנם אחרי ימים עלה על רעיוני דיש להשיב על ראי' אדמ"ו ז"ל דהנה מפורש יוצא בש"ע דאין מפנים המת מקבר לקבר אפי' מקבר בזוי למכובד אבל להיות נקבר באחוזת קבר של אבותיו מפנים אפי' ממכובד לבזוי כמבואר ביו"ד סי' שס"ג והוא מירושלמי מ"ק פ"ב והגאון מווילנא מביא ראי' ממכות דף י"א ממי שמת בערי מקלט יעו"ש ואני הבאתי ראי' מסנהדרין דף מ"ו דלא הי' קוברים את הנהרג בב"ד בקברי אבותיו משום דאין קוברים רשע אצל צדיק רק אחר שנתעכל הבשר ובדף מ"ז ע"ב לרב אשי לולא שאי אפשר שהכרס נבקע הי' מוציאים אותו מיד אחר קבורה לקברי אבותיו יעו"ש הגם דכתיב ישנתי אז ינוח לי אעפ"כ ערב לאדם להיות נוח אצל אבותיו כנודע א"כ מיושב קו' אדמ"ו ז"ל שם ביעקב עם עשו שימכור עשו ליעקב מקום נח אצל אבותיו ומשפחתו אלו דברים שאין להם שיעור אשר יוכל אדם לבקש בעד זה אפי' צדיק תמים מותר לבקש בעד זה אלפי אלפים דנרי זהב נהפוך הוא אין ערוך לצדיק למכור מקום קברו אשר יהי' אצל אבותיו אבל בעפרן שלא הי' במערת המכפלה קבורת אבותיו ומשפחתו ואמר איש את קברו לא יכלה ממך מפני כבוד אברהם יתן כל איש מקום קברו אשר נשאר לו א"כ לו יהי' שהי' ידע עפרון שנקבר שם אדם וחוה אעפ"כ הוה איש נבהל להון לבקש בעד מקום קבורה הון רב ודוק וכן בנידן כזה אטו יען שהבנים יבקשו לכבד אביהם יעלו הגבאים ד' אמות כנכסי בני מרון ראוים הוא שלא יבקשו יותר מכדי הדרך אשר הח"ק יבקשו בעד מקום חשוב כי מעת אשר אביהם מת נפלו הנכסים לפני היורשים אשר הקב"ה מזכה אותם בירושה עיין ר"ן נדרים דף מ"ב ומהכ"ת יען שהבנים קבלו הון מיד

הקב"ה יבקשו ח"ק חלק מהם ודוק. שוב ראיתי דאדמ"ו ז"ל כתב שם בד"ה נחזור שאין הדבר צריך ראי' שיש לח"ק רשות לתבוע סך גדול בעבור מקום גבוה ומעולה ורק זכר לדבר הביא מעפרן ויעקב שלא התרעמו על עשו א"כ מה דפשוט לאדמ"ו ז"ל שמותר מי יחלוק עליו הגם אם אין ראי' מעפרן ויעקב עכ"פ הדין דין אמת שעשו הגבאים כדת ודוק. וחשבתי דרכי דבלא"ה נראה לי שאדמ"ו ז"ל הביא רק זכר לדבר ולא לראי' דהי' קשה לי דלמא לתבוע מקרובי המת סך הון רב בעד קבורת נפש מישראל אסור ושאני ביעקב שלא הי' רוצה להנות מנכסי חוץ לארץ וצבור כרי מכסף וזהב ונתן לעשו ומהכ"ת שעשו לא יטול מה שיעקב נותן ממון הרבה מדעתו ומרצונו ועיין רש"י פ' ויחי על פסוק אשר כריתי לי וז"ל ועוד מדרשי' לשון כרי שנטל יעקב כל כסף וזהב שהביא מבית לבן ועשה אותו כרי ואמר לעשו טול זה בשביל חלקך במערה עכ"ל עין בעין נראה שיעקב מאס בכסף וזהב שהביא מלבן ועשה ממנו כרי ודיבר לעשו שיטול זה בשביל חלקו במערה אבל עפרון ביקש ארבע מאות שקל כסף לכן אמרו עפרון חסר כתיב שהי' נבהל להון על שביקש בפה מלא דמים הרבה ולכן כתב אדמ"ו שראי' שלו הוה רק זכר לדבר ודוק. אמנם מדרשים חלוקים יש ראה זה מצאתי במדרש רבה על הפ' אשר כריתי לי וז"ל בשעה שעמד יעקב עם עשו אמר ליה מה את בעי ממון או קבורה א"ל מה להההוא גברא קבורתא הב לי ממון וסב לך קבורתא הרבה ממון תכרה עליה הה"ד בקברי אשר לקחתי לי אין כתיב כאן אלא אשר כריתי לי הכרתי עליה עכ"ל מזה נגלה דעשו אמר ליעקב הרבה ממון תכרה עליה א"כ גם הוא ביקש בפה מלא כרי ממון ודוק. והתבוננתי דבלא"ה דברי אדמ"ו פלא בעיני מה ראי' יש משם בשלומא אם יש לאדם קנוי מקום קבר אשר קנה לעצמו ובא אחד ורצה לקנות ממנו לעצמו בודאי יוכל לבקש אפי' אלפי זהב וכסף ומה יגונה אם ובקש הון רב בעד מקום קברו אשר מוכן לפניו אשר ע"י מכירה לא יודע איה יקברו אותו אחרי מותו כשם אם אדם חי חיותו קודם לחיותו של חברו ואטו מי שקנה אתרוג נאה למצוה לא יוכל לתבוע אלף כסף אם חבירו יחפוץ שימכור האתרוג המהודר והוא יצא בשאינו מהודר כך הוא במקום קבורה כיון שלא הי' במערת המכפלה כי אם עוד קבר אחד והוא שייך לעשו שהוא בכור וגם יעקב נטל חלקו וקבר שם לאה א"כ יצרך עשו להיות קבור בבה"ק אחר ויוכל לתבוע הרבה בעד קברו אבל עפרן לא מכר מקום קברו רק מכר קרקע לבה"ק א"כ גם אם הי' יודע שנקברו שם אדם וחוה אין הגון להשתכר בצרת חבירו שמבקש מקום חשוב לקבורת מתו שיבקש הון רב וה"ה הוה יבהל הון אם גבאים ח"ק יתבעו הון רב בעד קבר אשר עומד לקבור בו אחרים רק אדמ"ו ז"ל סמך על סברה שלו שמותר לגבאים לעשות כן ודוק. אחרי זמן רב מצאתי

לאדמ"ו בעל אמרי א"ש ביו"ד סי' קט"ז בד"ה אחר שהחליט אם נשארו יתומים קטנים אסור לגבאים לעשות כזה ואפי' ביתומים גדולים דווקא אם הח"ק משלמים לרפואות לעניים דהוה בכלל מעשים על הצדקה יעו"ש ולפ"ז אם בא איש מכפר אשר לא הי' עליו חיוב ליתן צדקה לעניי העיר יהי' אסור לעשות כן אפי' ליורשים גדולים כגון בנידן דידן שהי' העשיר דר בכפר ולא הי' מחויב להיות אחי עזר ואחי סמך לק"ק מונקאטש ולא יוכלו הגבאים לתבוע סך מסוים כמובן. רק באמת נ"ל דנהפוך הוא דאיש זר מכפר אשר לא הי' לאבותיו חלק בקנין בית הקברות בעיר א"כ בודאי יוכלו הגבאים לתבוע כל מה שלבם חפץ כי מה לו פה ומי לו פה לחצוב לו בבה"ק דעיר גדולה קבר וביותר להיות מונח במקום אשר חשובי קהילה מונחים להתכבד בתוכם האבות אשר קנו הבית הקברות לא הי' בדעתם רק להיות ארשת אחוזה לבניהם ולבני בניהם והשכל גוזר שלא הי' רשות לגבאים דח"ק לקבור זר בתוכם רק מנהגים של ישראל תורה הוא שקנו על דעת מנהיגים דח"ק בכל דור ודור וא"כ יוכלו הגבאים לייקר השער נגד יורשים גדולים אבל במקום שיש יורשים קטנים אז אין רשות לגבאים לקבל סך גדול חוץ אם היורשים גדולים מקבלים עליהם לשלם מחלקם לבד ואם לא יקבלו כזאת לא יתנו מקום חשוב בכל הון דעלמא כנלע"ד בעזה"י. היוצא מזה אם הקרובים יחפצו שהמת ינוח אצל אביו הקבור בבה"ק אשר נוח למת להיות מונח אצל אבותיו אז אפי' אם נשארו יורשים קטנים יוכלו לתבוע סך גדול לעשות נחת רוח לאביהם אבל אם אין להמת שם קרובים והוה רק יקרא דהחיים שאביהם ינוח במקום חשוב אז מגדולים יכולים ליקח אבל מחלק יתומים קטנים אסור ליקח דהוה גזל יתומים כנ"ל לדינא ועי' ח"ס סי' הנ"ל ודוק:

סימן מד

שאלה אשת כהן מעוברת אם מחויבת לצאת מבית אשר שם מת מי נחוש דלמא היא מעוברת בבן זכר וצריכה לצאת מן הבית שלא תטמא העובר במעיה או נימא דלמא היא מעוברת בנקבה אשר מותרת בטומאת מת. תשובה לכאורה תלי' זה בדברי רוקח שמתיר אפי' לאשת כהן המעוברת לכנוס בבית המת מכח ס"ס שמא נפל ואת"ל בר קיימא דלמא נקבה ומכ"ש אם היא שם בבית שלא צריכה לפרוש משם ואפי' אם נאמר דלא כרוקח יען דרוב ולדות המה בר קיימין א"כ דלמא נפל הוא מיעוט כנגד רוב כאשר העיר הפרמ"ג בסי' שמ"ג ראי' מיבמות דף קי"ט ביצאה מלאה חוששת ולא אמרי' דלמא נפל ואת"ל בר קיימא דלמא נקבה יעו"ש אעפ"כ שאני התם דהיא תעשה מעשה לכנוס לבית אשר שם מת אמרי' דאין זה ס"ס מעלי' אבל שנאמר שצריכה לפרוש מן הבית אז בודאי נאמר שמותרת להיות שב ואל תעשה דדלמא הוה נפל ואת"ל בר קיימא דלמא העובר

הוה נקבה ודוק. ואסברא טעמא דמילתא הגם דספק טומאה הוה ספק דאורייתא וכל ספק דאורייתא לחומרא זה דווקא אם הוא כהן ודאי וחל עליו איסור טומאת מתים רק שבא לפניו ספק מספיקות טומאת מת אז אמרי' ספק לחומרא אבל אם יש ספק בעיקר האיסור דלמא העובר הוא נקיבה ולא נצטווית באיסור טומאת מתים כלל א"כ ספק אם נכנס גוף זה בעיקר האיסור לכ"ע ספק להקל ובפרט להיות שב ואל תעשה ואם טומטום הנולד מן אשת כהן יושב בבית אשר שם מת אין צריך לפרוש מהבית דיש ספק אם נכנס בעיקר החיוב של איסור טומאת מתים וגם הוה שב ואל תעשה שיושב ואינו יוצא משם ומנ"ל להטיל חיוב לצאת אם יש ספק אם חל עליו איסור כהונה וה"ה אינה צריכה המעוברת לפרוש מן הבית דדלמא העובר נקבה ואין חל עליה איסור טומאת מת כלל ודוק. וגם שם בנידן רוקח קשה קו' הפרמ"ג שהקשה איך מותרת לכנוס מכח ס"ס הא אין עושים ספק ספיקא בידים כמו בחטים מבוקעות בא"ח סי' תס"ז יעו"ש אבל כאן בודאי אין צריכה לפרוש מהבית דאינה עושים ס"ס בידים דנהפוך הוא שהס"ס נולד בשב ואל תעשה ודוק. הן אמת דקו' הפרמ"ג הנ"ל מחטים פלא בעיני דשם יש איסור רק עושים ס"ס שלא יבא לידי מכשול אז כשם שאין מבטלים איסור לכתחלה כך אין עושים ס"ס בכה"ג אבל בנידן הרוחק יש ס"ס שאין כאן מבוא להיות בביאה זו סרך איסור כלל א"כ מכח ס"ס תלינן שמעשה ביאה הוא היתר גמור וצע"ג כעת. אך גם בעיקר קו' פרמ"ג על הרוקח נ"ל דאשה זו קודם שנתעברה הי' לה חזקת היתר שמותרת לכנוס באוהל המת ועתה בא העת לדון עליה לאסרה יען שנתעברה ע"ז חידש הרוקח מנ"ל להוציאה מחזקת היתר הגם שכריסה בין שניה דלמא נפל ודלמא נקבה ונשארת בחזקתה חזקת היתר לטומאה דאפילו בת כהנת אינה נאסרת לטמאת עצמה לצרף מיעוט מפילות עם מחצה נקיבה לחזקת היתר נלמד מסוגי' דיבמות דף קי"ט ומיושב קו' פרמ"ג ודוק. ואפשר דלא שייך כאן לדון לומר אוקמה על חזקת קמייתא שהיתה מותרת לכנס באוהל מת יען דהא מחמת עצמה גם עכשיו מותרת לכנוס רק אנו אוסרים אותה לכנוס משום העובר הגנוז בה אם הדין דגם בבליעה שייך טומאה אז נחשב בעינינו כאלו נושאת העובר על ידיה או כתיפיה והלא להעובר המכוסה לא הי' חזקת היתר מעולם לכנוס באוהל מת ודוק. אמנם כל זה בנידן הרוקח אם אשת כהן מעוברת תחפץ לכנוס והוה כמטמאה את כהן קטן בידים אבל אם היא כבר בבית אין צריכה לצאת משם כדי להפרישו מאיסור טומאת מת דמנ"ל שהוא זכר שיהי' החיוב להפרישו וק"ל. שוב ראיתי להנב"י מהד"ת יו"ד סי' ר"ז שהקשה לו השואל על הרוקח היכי סמך על ס"ס שמא נפל שמא נקבה הא ביוצאה מלאה חוששין כמבואר ביבמות והאריך הנב"י ותי' דשאני התם דהיתה

בחזקת איסור אשת איש כאשר נולד הספק אם תלד חמותה זכר ומחזיקין איסור עיין ביו"ד ש"ך סי' נ' אבל בנידן הרוקח היתה בחזקת היתר שאשת כהן מותרת לכנוס באוהל המת אז בצירוף חזקת היתר תלינן שמא נפל לשמא נקבה שתהי' נשארת על חזקתה יעי"ש. ולדעתי יפלא בשלומא אם יהי' לפנינו לחקור שאם היא מעוברת זכר אז היא מעצמה עושות עבירה אם תכנס לאוהל המת אז הי' דבריו נכונים דמכח חזקה קמייתא לא חל עליה איסור דאוקמי אותה על חזקת היתר אבל באמת אין אנו חוקרים שהיא תעשה עבירה בעבור עצמה אלא שאסורה לגרום איסור לעובר שהוא כהן והלא לעובר לא הי' חזקת היתר יש איסור ספק לטמאה את העובר ומאי יועיל חזקת היתר דידה לגבי העובר אשר במעיה דאטו יהי' מותר לישראל לכנוס באוהל המת אם יש בידו תינוק אשר הוא ספק שמא הוא כהן ודוק. גם מה שהסביר שם דברי הרמב"ם בפ"ה מתרומות דעבדים אוכלים בתרומה בעבור אחי עובר חלל דשמא נפל או נקבה והסביר הנב"י יען דהי' לעבדיו עד עתה חזקת היתר לאכלן תרומה א"כ נשארו בחזקתן עם צירוף ספק נפל ספק נקיבה יעו"ש גם זה יפלא בעיני הכי הי' לעבדים חזקת היתר לאכול תרומה בעבור מעלתן כל היתר שלהם בתרומה הוא בעבור שפלותן דהוי' כבהמות של כהן שאוכלים ג"כ כרשיני תרומה בעבור שם קנין כספו של כהן עיין פי' משניות בגיטין פ"א דשחרור עבד חוב לו אפילו אם הי' עבד כהן יעו"ש וא"כ כיון שהאדון הראשון מת ונפסק קנין ממונו וממילא אסורים בתרומה רק שהעבדים נעשים ממון היורשים שגם הם כהנים ואוכלים ג"כ בתרומה מכח קנין חדש שזכו בהם כהנים איך שייך לומר אוקמי אותם על חזקת קמייתא שאכלו בתרומה הלא כח הראשון בבטח כלה ועבר ואינו דומה לשאר חזקת קמייתא שהי' לחפץ מעלה עצמיות ויש ספק אם נפסק המעלה או השלימות או הזכות שהי' לו ואמרי' אוקמי החפץ על חזקתו עד שיבורר שנפסק ממנו המעלה או השלימות או הזכות ודוק. סוף דבר נלע"ד דעכ"פ אם האשה אשת כהן מעוברת יושבת בביתה ושמעה שמת איש שם בודאי אין צריכה לצאת מן הבית דמהכ"ת לחייבה לצאת משום העובר דדלמא העובר נפל ודלמא נקבה ועיין בפנ"י בברכות דף י"ב דבכל ספק איסור בשב ואל תעשה יש להקל ועיין בדג"מ סימן שע"ב כנלע"ד בעז"ה להלכה (ועיין באדמ"ו חת"ס יו"ד סימן שנ"ד ובהגהת ר"ב פרענקעל יו"ד סי' שע"א):

סימן מה

שאלה שאל ממני איש הירא וחרד על דבר ד' כבוד ר' זלמן לאווינגער נ"י מכפר וואדנא על עובדא שבא לפניו שבא לשם איש סוחר וחלה ושבק חיים לכל ישראל וקברו להאיש בחלקת השדה אשר נקבע לבית הקברות ואחרי איזה ימים באו לעת ערב איזה

אנשים עם עגלה מכוסה ובאו בחדרו אליו ואמר מה מעשיכם פה ואמרו לו אנו הבנים של איש המת פה לפני איזה ימים וקבלנו עלינו לכבד את אבינו אחרי מותו שלא יהי' מונח בכפר בשדה בלי חומה ושער אשר גם צאן ובקר ירעו שם ובאנו ליקח את אבינו מקברו ולהוביל אותו למקום אשר דר שם הוא ואבותיו וינוחו עצמותיו בבה"ק אשר חומה סביב לה ומשומר כראוי' ובא עמנו להראות לנו קבר אבינו ז"ל ויהי' בחצי הלילה הלכו לשם וחפרו והוציאו העפר ופתחו הקבר ואחזו בסובה והוציאו את אביהם והניחוהו בארון אשר הי' בעגלה ואח"כ החזירו הקרשים והשיבו את העפר להיות שם צורת הקבר במסירת הנפש עבד עמהם ויברך אותם על שזכו לקיים כיבוד אב אחרי מותו והם נתנו לו הודאה על שבא לעזרתם והלכו לדרכם ובאותו שעה לא נתן ללבו הלא האיש ההוא אמר שהוא כהן וא"כ ממילא בנים האלו המה כהנים ומי יודע אם רשאים לטמא את עצמם אחרי שכבר בא לקבורה ושאל את פי אם לא חטאו הכהנים בניו של המת במה שעשו וממילא גם לו לצדקה יחשב במה שבא להיות נטפל לעושי מצוה אבל אם חטאו במעשה הזה א"כ יפול החטא עליו כי לולא עזרתו לא הי' יוכלו לעשות הדבר ומבקש להודיע לו כדין וכדת של תורה בנידן הלזה. תשובה לפום רהיטא אמרתי שחטאו הבנים אעפ"י שחשבו לעשות מצוה לכבוד אביהם להיות קבור במקום חשוב בבה"ק אשר לו חומה דלתים ובריחים וגם שיהי' קבור בבית הקברות עם אבותיו וקרוביו ואלו הי' אביהם ישראל הי' מותרים לפנותו אפילו מן קבר מכובד לבזוי ומכ"ש מקבר בזוי למכובד וגם לקבורות אבותיו כמבואר בש"ע יו"ד סימן שס"ג סעיף א' כל זה אם אנו דנין לעבור את ישנתי אז ינוח לי אבל לעבור על טומאה מי התיר כזה הלא כבר הובא לקבורת ישראל בעבור שנוח לאדם לשכוב אצל אבותיו לא הותר להם לטמא את עצמם ולחלל קדושת כהונתם ודוק. והנה אפילו לפנות ישראל מקברו כדי להקבר אצל אביו אשר הוא מפורש בירושלמי במ"ק התעורר אדמ"ו הגאון אמרי א"ש ביו"ד סי' קכ"א בד"ה ואולם שירושלמי קאי על לפנים בישראל שהי' לכל משפחה בית הקברות לבדם שלכך נקנה מתחילה שכל הקרובים דור אחר דור יחדיו על עפר ישכבון והוה שלו וגם אצל אבותיו אבל כעת שכל בה"ק הוה בית עלמין לכל באי עולם אשר בא עת פקודתם א"כ אין רשאי לפנות מת הנקבר בעבור שיהי' מונח בבה"ק של אבותיו יעו"ש ואפילו לפי הבנת אדמ"ו הגאון חת"ס יו"ד סי' של"א דסובר שגם עכשיו שייך שנוח לאדם במקום בה"ק אשר נקברו שם אבותיו היינו דליכא איסור בדבר רק צער פורתא להעלות אותו מקברו אבל אין לעלות על הדעת שיתיר להתיר לבנים לטמא בשביל זה כיון שלא טמאו עצמם בשעת קבורה ראשונה כנלענ"ד ואוסיף נופך הלא הרמב"ם

במנין המצות סימן רל"א סובר דקבורה הוה מ"ע לכל איש ואיש מישראל דלאו דווקא הוה המ"ע בהרוגי ב"ד וכן הוא בנמוקי רמב"ן בתורה ועיין ברמב"ן שורש א' תשובה ג' ד"ה ואני תמיה וז"ל ואני תמיה למה הזכיר הרב בכלל תשובתו קבורת מתים כי קבורת מתים בודאי יש בה מצות עשה דכתיב כי קבור תקברנו ביום ההוא וזה מ"ע דרשוה בספרי ומנאה הרב וכבר הביא הרב מה שדרשו סנהדרין דף מ"ו מן הנחלה לשאר מתים עכ"ל וכן כתב שם רבינו בחיי בתורה וגם סובר הרמב"ם שעיקר מה שצוה ד' לטמא לכהן לשבעה קרובים הוא בעבור אבילות שיתאבלו יום ראשון שהוא דאורייתא עיין בספר המצות סימן ל"ז ועיין רמב"ם בהל' אבל פ"א הל' א' ובכ"מ ובלח"מ שם ובפ"ב הל' ו' יעו"ש. ולפ"ז דווקא כדי להביא את ז' הקרובים לקבורה שהוא מ"ע וגם בעבור שאז חל האבילות התירה התורה לדחות קדושת כהן לקיים מצות קבורה עם האבילות אבל בעבור כדי לעשות נוח לאביו שיניחו עצמותיו אצל עצמות קרובים לא ניתן קדושת כהן לדחות דטומאת כהן רק הודחה ולא הותר עיין ברמב"ם פ"ב הל' ע"ו ודוק. ולא עוד בשלומא בשעת קבורה דהוה מ"ע כי קבור תקברנו וגם ל"ת לא תלין דוחה המ"ע ול"ת שיש בטומאת כהן וגם בשעת קבורה מטמאים אותו בע"כ עיין רמב"ם פ"ב הל' ו' א"כ הוה לא אפשר ולא קמכווין לטומאה הגם דהוה פסיק רישא גילה התורה דמ"ע של קבורת קרובים דוחה את הטומאת כהנים אבל אטו יש מ"ע ול"ת כדי לפנות אביו מקברו לקבר אבותיו או אטו יש חיוב על הב"ד לכופו שיפנו אביו מקבר לקבר א"כ מהכ"ת לדחות טומאת כהנים בעבור לעשות נוח לאביהם נהפוך הוא בודאי לא נוח ליה שיטמאו בניו ויעברו ל"ת ועשה כדי לעשות נוח לעצמותיו כיון שאין כאן מ"ע ול"ת מן התורה ודוק. ועל גוף הדין גדולי ישראל מצערין שיהי' מותר לפנות המת מן קברו בעבור לקבור אותו בקברי אבותיו ומיעקב אבינו באמת אין ראי' שהוא בחייו צוה לבניו שטרם שיקבור במצרים יובילהו לארץ וישראל ובקבר אשר קנה בחייו וכל מקור הש"ע מירושלמי מ"ק פ"ב שנוח לו לאדם אצל אבותיו והגאון מווילנא מצא גם ראי' מגמ' דילן מכות דף י"א דמי שמת בערי מקלע מוציאין אותו אח"כ וקוברים אותו אל אבותיו אך במקום אחר הערותי דשאני התם לחיים נתנו אותן הערים ולא למתים. והנה בחסדי ד' חקרתי מקור מגמ' דילן בסנהדרין במשנה דף מ"ו ולא הי' קוברים אותו בקברי אבותיו וכו' נתעכל הבשר מלקטין את העצמות וקוברין אותן במקומן ופי' רש"י ז"ל כבר נתכפר במיתתו ובזיונו מלקטים את העצמות וקוברים בקברות אבותיו עכ"ל וברמב"ם פ"ד מהל' סנהדרין הל' י"ד כתב וז"ל נתעכל הבשר הי' מלקטים את העצמות וקוברים אותן בקברות אביהם ויש לקרוביהן לעשות להן ארון ותכריכין עכ"ל משמע דליקוט

העצמות הי' חיוב ב"ד כדי שיקברו בקברי אבות ובגמ' סנהדרין דף מ"ז ע"ב לרב אשי מכי חזי צערא דקברא פורתא הוה ליה כפרה ופריך הגמ' למה לי עיכול הבשר ומשני משום דלא אפשר ופי' רש"י ז"ל ליטלו משום דנבקע כריסו ונסרוח עכ"ל משמע אבל אם אפשר ע"י סממנים עפ"י הדין מותר לפנותו מקברו אפילו אחר שעה זמניות א"כ מבואר דבעבור להיות מונח אצל אבותיו מותר לפנותו מיד ודוק. אך גם מזה אין ראי' אי נקבר אדעתא שלא לפנותו דהרוגי ב"ד שאני דלא הי' רשאין להוליכו מיד לקברי אבותיו כדי שיהי' לו כפרה צריך להיות קבור בבה"ק שיש לו לב"ד אחת לנהרגים ולנחנקין ואחת לנסקלין ולנשרפים ועיין רמב"ם פי"ד וז"ל ודבר זה הלכה מפי השמועה עכ"ל וא"כ הוה כאלו התנה עליו בשעת קבורה שמניחו אדעתא דלפנותו ועיין שו"ת רשב"א סימן רצ"ב ועיין תויו"ט בסנהדרין ועיין בחת"ס חלק ו' סימן ל"ט וקצרתי ודוק א"כ די לסמוך על ירושלמי שיהי' מותר לצער את המת פורתא כדי לזכותו שינוח אצל אבותיו אבל טומאת כהן מי התיר אין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירו ודוק אמנם ד' האיר עיני בהלכה למצוא מקור ופתח לדין הנ"ל בגמ' נזיר דף מ"ד ע"א ורב דאמר כי האי תנא דתני' מעשה שמת אביו של ר' יצחק (נ"א צדוק הכהן) בגינזוק ובאו והודיעוהו לאחר שלש שנים ובאו ושאל את ר' יהושע בן אלישע וד' זקנים שעמו ואמרו לאביו בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא חסר ע"כ סוגי' הגמ' וכ' רש"י בד"ה דתני' וז"ל מעשה שמת אביו של ר"י הכהן בגינזק ובאו והודיעוהו לאחר ג' שנים וכו' מהו ליטמא ולהביאו בקברות אבותיו ואמרו לו לאביו בזמן שהוא שלם וכו' לאחר ג' שנים א"א לו שאינו חסר עכ"ל ובתוס' בד"ה ובאו וז"ל שאל את ר' יהושע בן אלישע וזקנים שהי' רוצה לקברו בקברי אבותיו ואמר לו לאביו בזמן שהוא שלם עכ"ל ובוודאי לא הי' מונח ר"י או ר' צדוק הכהן בלי קבורה ג' שנים אלא הי' נקבר בגינזק וכאשר נודע הדבר לבנו הי' רוצה לטמאות עצמו להוציאו מקברו כדי לקבור אותו אצל אבותיו א"כ נגלה דיש בזה מצוה גדולה כל כך להביא המת שיניח אצל אבותיו שאפילו בנו הכהן מטמא את עצמו לטפל בו להוציאו מקברו כדי שינוח אצל אבותיו אם הוא שלם בכל גופו א"כ לא די שלא חטאו הבנים אלא עשו גם מצוה גדולה ודוק. אך טעמא בעי מהכ"ת שיהי' מותר לכהן לטמא עצמו כדי לעשות נוח לאביו הא הוה חטא בשביל שיזכה חבירך וצע"ג. ואחר העיון נ"ל טעמא של דבר בעזה"י דביו"ד סימן שע"ג סעיף ו' כתב המחבר וז"ל אינו מטמא להם אלא עד שיסתום הגולל רמ"א וז"ל ואם דעתו לפנותו מותר לטמא לו לצורך עד שיסתום הגולל עכ"ל מקורו בדרכי משה וז"ל בתשו' רשב"א סימן רצ"ב היינו דווקא שקברו שלא לפנותו אבל אם קברוהו מתחילה לפנותו מותר לטמאות לו לצורך עד שיסתום הגולל

שני והוא שיהי' שלם עכ"ל וא"כ כיון דעכ"פ נוח לאדם להיות מונח אצל אביו א"כ בודאי לבנים יש חזקת כשרות שבאם יהי' ביכולתם יקיימו כיבוד אב אחר מותו לעשות חסד ואמת לשכוב עם אבותיו וכיון שהבנים לא הי' בשעת קבורה רק אחרים קברו אותו הוה כאלו הניחו שם על דעת לפנותו אם ישמעו הבנים ויהי' לאל ידם לעשות וא"כ מותר לבנים הכהנים לטמא לו עד שיסתום הגולל השני ודוק. היוצא מזה דמבואר בגמ' מקור נפתח לשני דינים (א) דמותר להוציא המת הנקבר בסתם ולהביא לקברות אבותיו (ב) שאפילו כהנים מותרים לטמאות עצמם ולהוציאו מקברו להביאו למקום אבותיו והגם דבגמ' משמע דווקא בבנו להאב היינו משום טומאת כהן וגם משום דנקבר סתם לא הוה כאלו הונח על דעת לפנותו רק אם יש לו בנים אשר מסתמא יעשו חסד עם אביהם כמו שביקש יעקב מבניו קברו אותו אצל אבותיו אבל אם אין לו בנים לא הוה סתמא על דעת לפנותו ודוק. והי' בדעתי לחפש עוד היתר יען שעכשיו כל הכהנים טמאי מתים ולדעת הראב"ד מותר לכהנים בזמן הזה לטמאות עצמם בזמן הזה אבל ראיתי בדגול מרבבה סימן שע"ב דגם הראב"ד מודה שיש בו איסור דאורייתא ולא חולק על הרמב"ם אלא לענין מלקות על כן מנעתי להאריך בו בזה (עיין במ"ל פ' ג' מהל' אבות הטומאה פ"ג).
שוב עיינתי בשו"ת רשב"א סי' רצ"ב וראיתי שתל"י כוונתי האמת שכתב שמגמ' דנזיר דף מ"ג יליף שמותר לכהנים לטמא עד שתסתום גולל השני שהשואל הי' מביא גמ' הנ"ל ורשב"א מביא ירושלמי לענין שבעה דתלי' בדעתם לפנותו וכתב הרשב"א וז"ל נראה דה"ה הוא הטעם בכהנים ליגע ולהטמא למתים שנקבר ונסתם הגולל על דעת לפנותו והוא שיהי' שלם עכ"ל והמעיין יראה שרשב"א ממעט דווקא אם קברו היורשים על דעת שלא לפנותו אבל אם אחרים קברו שלא מדעת היורשים מותרים היורשים הכהנים לפנותו ולהביאו לקבורת אבותיו כמו במעשה דר' צדוק וכן משמע מדברי אבל רבתי שהביא רשב"א שם ודוק. ואחקור עוד דיש סניף דבדבר הנ"ל שלא הי' שום קרוב עמו אשר יקנה לו מקום רק אנשי כפר קברוהו מכח גמ"ח ומכח דינא דמלכותא וכדומה א"כ הוא קבור בקבר שאינו שלו ובעירו הי' מבני חברא קדישא ויש לו חלק קברו בבה"ק א"כ גנאי הוא להיות קבור בקבר שאינו שלו א"כ גם זה הוא צירוף שבודאי יפונה מן מקום הזה והוה כאלו נקבר על דעת לפנותו כמובן ודוק. ובמס' שמחות פי"ב איתא וז"ל אמר ר' אלעזר בר צדוק כן אמר לי אבא בשעת מיתתי קברני תחילה בבקעה ולבסוף לקט עצמי ותנם בגלוסקמא בארזין ואל תלקוט בידך וכך עשיתי לו נכנס יוחנן וליקט ופרס עליהון אפיקורסין נכנסתי וקרעתי עליהם ונתתי עליהם חפירין יבישין כשם שעשה לאביו כך עשיתי לו עכ"ל והלא ר"א בר צדוק כהן הי' כנודע ברכות דף י"ט והי' מטמא

עצמו אח"כ לעצמותיו יען כי נתן מתחילה על דעת לפנותו מותר לטמאות עצמו ואולי הא דאמרינן בנזיר לאביו כשהוא שלם ולא כשהוא חסר היינו להתיר להתחיל לטמאות כגון שם שלא הי' בשעת קבורה ראשונה אבל אם התחיל בקבורה וטימא לאביו אז מותר לטמאות אפי' אם שחסר אח"כ. סוף דבר בנידן דידן בודאי הי' רשאים לטמאות ועל כן הירא את דבר ד' ה"ה כבוד היקר ר' זלמן נ"י חישב לעשות מצוה וגם עשה מצוה שכרו אתו מלפני ד':

סימן מו

רב שלומים ורב ברכות לאחי הרב הגאון ר' זוסמן סופר נ"י אב"ד דק"ק האלאש יע"א. אחד"ש עם ברכות שמחת יו"ט הבע"ל עליך ועל בני ביתך אשלח לך הערה אחת על ספרך כי אין פנאי לפני כי ידעת כי אני בעוה"ר חלוש ממחלה שלי ד' ירפאני במהרה ויחזקני לתורה ועבודה אחיך הדש"ת. הרמב"ם פ"י מהל' מלכים ה"ג כתב וז"ל בן נח שנתגייר ומל וטבל ואח"כ רצה לחזור מאחרי ד' ולהיות גר תושב בלבד כשהי' מקודם אין שומעים לו אלא יהי' כישראל לכל דבר או יהרג עכ"ל ובכ"מ מביא הגמ' דיבמות דף מ"ד דאמרו דהוה כישראל מומר ומסיים וז"ל ודאי אם ישנו תחת ידינו או יהי' ישראל לכל דבריו או יהרג עכ"ל והדבר פלא ממנ"פ אם עבר עבירת מיתה והתרה בו פשיטא דיהרג ואם לא עבר עבירת מיתה א"כ איך ממית הב"ד ישראל גמור בלי שעבר עבירה בהתראה הדבר צריך ביאור. ונלע"ד לחקור בעזה"י דיש שני מיני חייבי מיתות ב"ד (א) מי שמאמין בכל מצות ד' במצות עשה ובמצות ל"ת רק מרוב תאותיו וחמדותיו הוא קל הדעת אין פחד אלקים לנגד עיניו ועובר עבירות קלות וחמורות הוא יענש עפ"י תורה יש עבירות שנלקה ארבעים ויש עבירה אשר ימות באחת מד' מיתות ב"ד הרג חנק סקילה שריפה כפי אשר משפטו מפורש בתורה עפ"י עדים והתראה כנודע (ב) יש מי שחייב מיתה בב"ד בלי שיחייב על שעבר עבירה שחייב אעפ"כ חייב מיתות הרג והוא מי שהוא מין שאינו מאמין שהקב"ה הטיל עליו מלעשות דבר זה שלא נכנס בלבו שהקב"ה אוסר לבישת שעטנז או אכילת בשר בחלב ואכל אותם או שכופר בתורה ובנבואה מישראל מצוה להורגו בסייף כמו שמבואר ברמב"ם מהל' רוצח פ"ד ה"י שכתב וז"ל ואפקורסים והם עט"ז מישראל או העושה עבירות להכעיס אפי' אכל נבילה או לבש שעטנז להכעיס הרי זה אפיקורס ושכופרין בתורה ובנבואה מישראל מצוה להורגן אם יש בידו כח להרגן בסייף בפרהסיא הורג עכ"ל ועיין בשערי חיים שהבאתי דברי מורה נבוכים ח"ג פרק מ"א אשר הפליא להאיר עינים בשורש גדול הלזה ורשב"א בתשובה מהלל דבריו היוצא מדברי רבינו הגדול מי שכופר בנבואה מישראל או בתורת ישראל חייב מיתת הרג בלי

שעבר עבירה בפועל והוא עונש הקב"ה על הכפירה ובזה אמרתי לחדש דבר בעזה"י. הנה הרמב"ם בפ"ח מהל' מלכים הל' י' כתב וז"ל וכן צוה משה רבינו מפי הגבורה לכוף את כל באי עולם לקבל מצות שנצטוו בני נח וכל מי שלא יקבל יהרג עכ"ל וכן כתב שם בהל' ט' וז"ל יפת תואר שלא רצתה להניח ע"ז אחר השנים עשר חדש הורגין אותה עכ"ל וכתב עוד שם וז"ל שכל עכו"ם שלא קבל מצות שנצטוו בני נח הורגים אותו אם ישנו תחת ידינו עכ"ל ולכאורה יפלא מנ"ל לרמב"ם דין הנ"ל הגם שכ"מ מביא דברי הגמ' שתלמידי דרב אמרו בן נח נהרג על שבע מצות שלו יעו"ש דלמא דווקא שחיוב על ב"נ שיקימו ב"ד אשר יהרג העובר כאשר כתב בפ"ט הל' י"ד וז"ל וכיצד מצווין הן על הדינין חייבים להושיב עליהם דיינין ושופטים בכל פלך ופלך לדון בשש מצות אלו ולהזהיר את העם וב"נ שעבר על אחת מז' מצות אלו יהרג בסייף עכ"ל הרי מבואר שבנו נח מחויבים לשפוט את רעיהם ומנ"ל שבני ישראל יהי' שופטים על בני נח. אמנם כן הדבר הקב"ה אמר שופטים ושוטרים תתן לך ואמרו חכז"ל לך ולא לאומות העולם עכ"ל וא"כ מי שם שופטים בני ישראל שרים בארץ על האו"ה בודאי אם בן נח עבר על אחד משבע מצות שלו אין חיוב על בר ישראל לישב עליו בדין לשפוט אותו רק בן נח אחר מצווה עליו לישב בדין ולעשות בו משפט כתוב כמו שב"ד של ישראל מחויבים לשפוט אם אחד מישראל עובר עבירה כך ב"ד מבני נח מחויבים לשפוט את העובר עבירה על מצות שלהם אבל לא מצינו שהענישו מלכי ישראל איזה בן נח שעבר עבירה אעפ"י שהי' יד ישראל תוקף עליו כמובן. אך כל זה אם הבן נח אין שומר תורתו אין מוטל על ב"ד של ישראל אבל אם הבני נח חפצים להיות פוקרים בשבע מצות שלהם שלא רצה לקבל עליו עול מלכות שמים כלל שפוקר בזה שד' יבקש ממנו ז' מצות אז יש חיוב על ב"ד ישראל להרוג אותו דאל"כ לאיזה תכלית הודיע הקב"ה ליתן לנו בתורתו לדעת שבע מצות בנו נח כאשר קבלנו מחכז"ל על פסוק ויצו ד' אלקים את האדם המה ז' מצות ב"נ לאיזה תכלית גנוז בתורתו הקדושה ז' מצות בנו נח אלא גם זה בכלל התורה שיש חיוב על בני ישראל לכוף כל באי עולם לקבל שבע מצות שלהם ואם לאו נהרוג אותם ולכן דייק הרמב"ם בפ"ח ובפ"ט לכוף אותם לקבל ז' מצות וכן ב"נ שלא קבל ז' מצות הורגים אותו היינו שהוא אפיקורס שלא יחפוץ לקבל כלל ז' מצות אבל לא כתב לכוף לכל באי עולם לשמור ז' מצות וכן לא כתב אח"כ וכן בן נח שלא משמר ז' מצות הורגים אותו דהי' משמע ב"נ שעבר על אחת מז' מצות נהרג ע"ו ב"ד ישראל ומדכתב שלא קבל מבואר דאין הב"ד של ישראל מענישים על עבירת ז' מצות שעבר ב"נ דע"ז ישפטו הם הם הב"ד של בני נח אבל בפ"ט הל' י"ד כתב וז"ל ובן נח שעבר על אחת מז' המצות אלו

יהרג עכ"ל כאן דייק שעבר על אחת מז' מצות אעפ"י שקבל אותם רק עבר לתאותיו כמו בן ישראל שעובר לתאותיו יענש מב"ד של ישראל כך יענש ב"נ שעבר אחת ממצותיו בב"ד של ב"נ כנלע"ד בעזה"י. וראב"ד שהשיג על הרמב"ם ואמר לא שמענו מעולם סובר כי רק להיות תושב בארץ ישראל אין אנו מניחים אותו אם לא מקבל ז' מצות בן נח דלתכלית זה הודיענו הקב"ה לדעת איזה ז' מצות ב"נ אבל הכי ערבות ב"נ עלינו אם הוא מקבל מצותיו או לא אטו בישראל אם לא הי' מצות ערבות או מצות ב"ד להיות לדון ולבער עושה רע לא הי' איש מסתכל על חבירו והלא כתיב ובערת הרע מקרבך ולא על או"ה צוונו הקב"ה אבל עכו"ם שמקבל ז' מצות רק עובר עבירה לתאבון מי יהרוג אותו וכן משמע מתוס' ע"ז דף כ"ו אעפ"י שעובדים ע"ז ועוברים על שבע מצות מורידין דמה שעובד ע"ז בעבור להיות לו שפע רב אין אנו הורגים אותו ומה שמשמע מדברי תוס' ע"ז דף ס"ד בד"ה איזה גר שאפי' עם עבר ז' מצות חייב מיתה היינו הקו' כיון שמחוייב בב"ד של בן נח מיתה איך נהי' אנן מחויבים להחיותו על זה תירצו כיון שבית דינו לא דנהו אינו חייב מיתה תדע דעכו"ם לא מועלין ולא מורידים הגם שידענו שעבר השבע מצות אין הוא בר חיוב מיתה יען דאין על הב"ד של ישראל חיוב לדונו ולהרגו או לבער רע מקרב וב"ד של ב"נ לא דנהו להיות כגברא קטילא שלא יהי' מצוה להחיותו כנלע"ד. שורש דברי אלה כתוב אצלי בספרי קול סופר על המשניות אשר חברתי בעזה"י וכאן הרחבתי כי ראיתי לך אחי הגאון נ"י בספרך ספר המקנה כלל ח' פרט ה' שהשגת על ספרי מ"ח [סי' צ"א אות ג'] דהחזקתי דאין ב"ד של ישראל ממונים לכוף לבן נח וכן התפלאת על הראב"ד וכן למדת כאלו תוס' בע"ז דף כ"ו חולקים עם הרמב"ם וגם כאלו תוס' מדף כ"ו פליגי עם דברי תוס' דף ס"ד והנלע"ד הודעתיך בעזה"י. ולא אמנע הערה אחת כי ראיתי בספרך פרט ו' בד"ה הפלאה ליישב קו' מהרש"א חדשת דין חדש שישראל השובת ביום א' עובר על בל תוסיף עכ"ד ולדעתי זה אינו בכל המצות שייך בל תוסיף כי כמו שאמר ז' ימים לישב בסוכה על כי הושיב ישראל בסוכת הי' הקב"ה יכול לאמור ח' ימים לזכר הנס ואעפ"כ אמר רק ז' ימים והאיש מוסיף יום אחד וכן בפסח ושבועות או פרשיות בתפילין או בד' מינים בלולב וכדומה אבל שבת הוא כי ששת ימים עשה ד' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש וצוה שבני ישראל ישבתו לעולם את יום השביעי ששבת שהקב"ה ואיך אפשר להוסיף לשבות ביום א' הא ביום א' עבד הקב"ה וא"כ איך יצוה הקב"ה להוסיף יום שביתה ביום א' ועוד א"כ לא ישארו ששת ימי המעשה חוץ אם הוא יאמר שבריאות עולם הי' מאוחר ויום השביעי ששבת ד'

הוא יום אשר אצלינו הראשון מימי מעשה א"כ הוא רשע שעוקר שבת אבל בל תוסיף ליכא אין הגליון מספיק לבאר שהוא שגגה גדולה ופלא על חמיך נ"י:

סימן מז

להנ"ל ואשר שאלת יש לי קו' גדולה ביבמות קי"ד הקשה גמרא מתינוק יונק והנה חצי שיעור במקום שא"א לבוא לשיעור כבר כתב הצל"ח שמותר מכ"ש ליתן לתינוק ח"ש ובכריתות י"ג מבואר שא"א או ספק לינק רביעית בכדא"פ ורא"ה פ' שמיני כתב בפירוש שיעור שתי' חלב עמא רביעית וא"כ מה מקשה מתינוק ודל"ב. תשובה אהובי אחי נ"י הודעתני כי גדולים נתקשו בה ויפלא בעיני מאד הרמב"ם פ"ח מאבות הטומאות הל' י"ב כתב וז"ל אשה שהיא ראשון לטומאה ומניקה את בנה הרי הבן טהור ולא גזרו עליו טומאה שאפי' תאמר שינק רביעית איפשר שיש מתחילה ועד סוף יתר מכדי אכילת פרס שהרי אינו יונק בבת אחת עכ"ל הרי שביאר שכל איסור שתיית משקין טמאים טמא הוא גזירה מדרבנן כמבואר בהל' יוד א"כ בתינוק שיש ספק אם ינק רביעית בכדא"פ לא גזרו עליו טומאה אבל כאן ביונק שקץ דהוא איסור דאורייתא אם יהי' הדין קטן אוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו איך שייך לומר יונק תינק והולך וכו' ואין חוששין ליונק שקץ כתב רש"י וז"ל כלומר דבר המשוקץ ונאסר עכ"ל קשה למה אין חוששין דלמא יונק רביעית בתוך כדא"פ ועכ"פ ניחוש עליו לראות פן ואולי אינו שומט הדד עד ששותה רביעית בכדא"פ הלא הוא ספק דאורייתא. וכי תאמר דהוה ספק ספיקא אם שותה רביעית ואת"ל דשותה רביעית דלמא הוה יתר בכדי א"פ קשה הכי שייך לומר אין חוששין אם יש ספק עכ"פ דלמא אוכל שיעור אפי' בכדי אכילת פרס דסוף כל סוף יש ספק אם הקטן אוכל נבילות בכשיעור דספק אחד הוא אפשר דישתה כשיעור בתוך אכילת פרס ומצווין להפריש ודוק. ולא עוד הלא הך אין חוששים משום יונק שקץ ע"כ משמע דמשכחת שיהי' החשש יונק שקץ כמו שאמרו בפסחים אין חוששין שמא גררה חולדה דהא באמת משכחת דיגרור החולדה ואם כאן לא משכחת דישתה בכדא"פ כשיעור א"כ לא משכחת דניחוש על יונק בשקץ וכי תימא דמשכחת לה שיונק בכא"פ כשיעור רק מכח ספק ספיקא דלמא לא ישתה כשיעור ואת"ל ישתה דלמא יותר מזמן כדא"פ א"כ קשה באמת למה לא ניחוש הלא סוף כל סוף הוא חד ספק שמא ישתה כשיעור בכדא"פ דשם אין חוששין בחמץ דלא ידעי' אם גררה ואת"ל גררה דלמא אכלה אבל כאן חזינן דיונק מהכ"ת לא לחוש שמא ישתה כשיעור בכדא"פ ודוק. ועוד דאמר יונק תינוק והולך מנכרית ובהמה טמאה תיבת והולך הוה כשפת יתר אלא דאשמעי' הגם דחזינן שאוחז בדד ויונק והולך בלי הפסק אעפ"כ אין חוששין ואם אנו רואים יונק

והולך בלי הרף שם בודאי הוא שותה השיעור בכדא"פ שם במשקים טמאים לא גזרו מתחילה על הולד כי הלכו חכמים אחרי רוב תינוקות ולא גזרו טומאה אבל כאן מי מתיר בכה"ג האיסור של קטן אוכל נבילות שמצווין להפרישו ודוק. והעיקר הדמיון לדברי הצל"ח לא ישר בעיני, הצל"ח חידש אם נפסק שם האיסור מן החפץ כגון בסוף פסח ויוכ"פ וסוף שבת ונזיר אבל כאן הגם שאכל הולד לא יבוא לצירוף אבל עכ"פ אצל כל האדם חזי לצרופי ואטו חלוש אשר לא יוכל לבלוע בכדא"פ כשיעור יהי' מותר חצי שיעור הלא עכ"פ אם יונק התינוק כשיעור עבר הגדול על האיסור ודוק. ולדעתי נ"ל לחלק דיש חילוק בין אם הולד יונק משדי אשה שם אין החלב כנוס ונוזל לתוך פיו של תינוק כמו בבהמה שהחלב כנוס ומקום הדד אין מן הצד כמו באשה א"כ בבהמה כאשר מתחיל לינק בא בשפע רב ועיין חולין בסוגי' דכחל ודוק. וגם בסברה אני חולק בשלמא בגדול פטרו התורה מעונש אם שהה יותר מכדא"פ שלא נהנה בבת אחת דגדול דיכול לאכול באכילת פרס אז ביותר מכדא"פ לא נהנה כדרך אכילה אבל בקטן הלא טבעו לשתות כך א"כ נהנה בדרך אכילתו ומהכ"ת שגדול לא יפריש אותו אם שותה שיעור איסור בכדרך אכילתו הלא אין אנו דנין להאיש על גוף אכילה רק התורה הזהירה אם קטן אוכל נבילות מה שהוא אצלו דרך אכילה צריך להפרישו אבל שם בטומאה בפחות מרביעית בכדי אכילת פרס לא גזרו טומאה שלא שייך שמא יאכל תרומה ודוק. ובזה יש לי לדון על הכפות תמרים יומא דף פ' שהביא שגדולי דור מסופקים אם לא צריך לברך ברכה אחרונה על שתיית הקאוע הגם שמחמת חמימות המשקה אינו שותה רביעית בכדי א"פ דדרך שתיה בכך והשיג הכפ"ת מגמ' ומרמב"ם ספ"ח דאבות הטומאה דא"כ יהי' התינוק טמא דהא דרך שתייתו בכך יעו"ש ולפמ"ש הלא שם הכל גזירה דרבנן שמשקה טמאה יטמא משום ספק טומאה באכילת תרומה בפיו ולכן לא גזרו חכמים בתינוק אבל בשתיית הקאוע אפשר דרך שתייתו אינו מפסיק הצירוף דרך הנאת שתיית הקאוע שיפסוק וירגיש מכל בליעה הנאת חימום חדש, ומה שהשיג מכותח הבבלי ושכר המדי נימא דרך הנאתו בכך פלא בעיני דשמא מפסיק בהנאה אחרת ואיך יצרף אם הפסיק דבר אחר אבל בקאוע אינו מפסיק דהפסקה צורך הנאות שתיית הקאוע כמו בשבת שעומד לפוש יעו"ש וכן בתינוק יונק מצרפים דדרך אכילתו בכך רק שבטומאת משקים לא גזרו ודוק גם זה שהביא מלולב הגזול מרחיקים מצואת הקטן שאכל כזית דגן יעו"ש פלא הלא שם הוה דבר טבע אם אכל פ"א כזית דגן בתוך שיוכל גדול לאכול כא"פ כזית אז בני מעיו מסריחים כל מאכל שיבוא לתוכו ואם לא אוכל בכשיעור אין בני מעיו מסריחים מאכל ועיין בט"ז סי' פ"א ס"ק א' ודוק ועיין במ"ל פ"ג מהל' ברכות

שכתב ג"כ דברי כפ"ת ובכל זאת לא מנעתי מלהודיע דעתי. ואגב אודיעך אשר חקרתי בענין הנ"ל עיין זבחים דף פ"ח ע"א אין מקדשים אלא שלימין אר"י לא שנו אלא שאין דעתו להוסיף אבל דעתו להוסיף ראשון ראשון קודש ועיין ברמב"ם פ"ג מהל' פסולי מוקדשים ורש"י שם כתוב בד"ה אלא שאין דעתו להשלים וז"ל ולהוסיף עד כשיעור עכ"ל. ולפ"ז אני אומר בברכת הקאוע שמותר להוסיף לשתות עד כשיעור וראוי להוסיף לשתות כשיעור ברכה אחרונה ודעתו להשלים עד כשיעור דהא הכוס מלא בידו וחפץ לשתות הכל א"כ מהני דרכו בכך לשתות מעט מעט ומברך ברכה אחרונה אבל בשתיית איסורים ואכילת אסורים כגון כותח הבבלי ושכר המדי שאסור לאכול חמץ א"כ אינו עומד להוסיף א"כ לא הוה צירוף א"כ יש הבדל בין שותה מים צוננים דעתיד לשתות עוד ובין דשותה ביוכ"פ דלא עומד לשתות עוד אבל בברכת ד' כוסות ובשותה כוס קידוש וברכות המזון וקצרתי דהא בודאי מי שאכל חצי שיעור איסור אין דעתו להוסיף כשיעור להיות חייב כרת לכן לא אמרי' צירוף ביתר מכדא"פ דהא אין דעתו להשלים וגם לא קשה מקטן שאכל כזית דגן דשם לא שייך לומר עתיד להשלים דלא יאכל כעת עד למחר אשר כבר נתעכל המזון שבמעיו. וא"כ ביונק תינוק דעתיד להשלים עד כדי שבעו כפי אשר יצמא התינוק א"כ מצרפים ואין ב"ד מצווין להפרישו הוה כאן כעתיד להשלים ומצרפים אבל שם בטומאת משקים כיון בגדול לא שייך גזירה ביתר מכדא"פ לא גזרו בילד בתינוק היונק ודוק ויש לי בחקירה הנ"ל בעתיד להשלים כמה הערות להבדיל בין אכילת ושתיית איסור ובין אכילת ושתיית מצות ועיין במג"א סי' ר"י אבל מרוב חולשת גופי פה שביתת קולמסי אחיך הדש"ת:

סימן מח

שאלה איש אחד הרחיק מביתו בעבור משפט אחד לעיר מלוכה ואחר איזה ימים מתה אמו ושבקה חיים לנו ושכינו נסע ביום המיתה של הסבתא ובקשו ממנו לטרוח מיד ולדרוש אחר האיש ולהגיד לו כי מתה אמו שיאמר קדיש באשר הוא שם והבטיח שיעשה כן ולאיש הזה יש פה חנות בסחורה ומסופקים אם צריכה לסגור החנות מזמן אשר ידוע שהשליח בא לוויען ומסתמא הגיד לבעל החנות כי מתה אמו א"כ צריך החנות להיות סגורה או נימא דלמא לא הגיד לו וא"כ דלא חל אבילות עליו לא צריך החנות להיות סגורה עד כאן השאלה. תשובה הדבר צריך התבוננות רב ולפום רהיטא עלה בדעתי לסמוך על חזקה שליח עושה שליחותו ובודאי חקר אחריו שכינו והגיד לו כי מתה אמו ולהגיד אחריה קדיש וגם לנהוג אבילות א"כ צריך חנות סגורה. אמנם אחר עיון ראיתי בעזה"י דיש להשיב ולפסוק דלא צריך חנות סגורה דהנה כבר נתקשה המ"ל

בפ"ד מהל' בכורות למה צריך ר"נ כלל חזקה עושה שליחותו בשל סופרים תיפוק ליה דבלא"ה ספק דרבנן להקל אפי' אם ליכא חזקה דשליח עשה שליחותו לו יהי' דהוה ספק אם עשה ספק להקל ותי' שלשה תרוצים (א) לולא חזקה לא היה רשאי לשלוח שליח דאין עושים ספק דרבנן בידים (ב) לולא החזקה הי' הדין היכא דאיכא לברורי מבררינן (ג) היכא אמרי' ספיקא דרבנן לקולא אם נעשה מעשה רק לא ידעי' אם נעשה בזמן המתירים ובשיעור המתירו אבל ספק הניח שמא לא נעשה מעתה כלל לא אמרי' ספק להקל וצריך הטעם משום חזקה שליח עושה שליחותו יעו"ש דבריו כי נעמו. היוצא מזה כי חזקה של שליח עושה שליחותו הוה רק הוספת כח דנימא אח"כ ספק דרבנן להקל הגם כי חזקת שליח עושה שליחותו לא הוה ודאי לסמוך עליו באיסור דאורייתא אשר ספיקו לחומרא לא יבוא חשש"ש ויכריע להקל אבל באיסור דרבנן פועל החזקה להיות ספק דרבנן ולהקל אפי' לעשות בידים ולא צריך לברר וגם פועל חזקה שע"ש נגד חזקת תחום ביתו והוה ספק דרבנן ולהקל. ולפ"ז אני אומר סברה ישרה בעזה"י אם בא לנו קולא אם נימא דאין חזקה שליח עושה שליחותו אז בודאי אמרי' גם באיסור דרבנן דאין חזקה שליח עושה שליחותו ונשאר רק ספק נעשה ספק לא נעשה ונלך לקולא דלא עשה דמהכ"ת דנאמר באיסור דרבנן בודאי עשה שליחותו ויצמח חומרא נהפוך הוא אמרי' לא עשה שליחותו והוה לקולא באיסור דרבנן וא"כ כאן אם נימא דלא עשה השליח שליחותו ולא הגיד לבעל החנות שמתה אמו ולא חל עליו אבילות כלל וממילא אין צריכים משרתיו לסגור החנות דכל איסור לסחור לאבל הוא מדרבנן וא"כ ספק להקל דתלינן דשליח לא עשה שליחותו ודוק. דוגמא לדבר חידש השאג"א סי' צ' אם ישראל ועכו"ם הי' להם שותפות בחמץ וחולקים לאחר הפסח של גוי בודאי מותר דאמרי' יש ברירה שזה הוא חלק של גוי דחמץ לאחר הפסח הוא רק מדרבנן אסור ובדרבנן יש ברירה אלא אפי' חלקו של ישראל נמי מותר דאמרי' אין ברירה ודלמא מה שביד ישראל הוא חלק של גוי ומותר מכח ספק דרבנן להקל דאמרינן אין ברירה גם באיסור דרבנן כיון שיצמח קולא מזה דאמרי' אין ברירה אפי' באיסור דרבנן יעו"ש דפח"ח וא"כ ק"ו כאן דאמרי' מכח ספק דרבנן להקל דלא הוה חזקה ששליח עושה שליחותו וא"כ אין צריך החנות סגורה ודוק. ואפי' לשיטות הפוסקים דסוברים דהלכה כבר ששת דאפי' באיסור דאורייתא סמכי' על חזקה שליח עושה שליחותו וכבר האריך במחנה אפרים הל' שליחות סי' צ"א ואחריו האריך אדמ"ו בשערי תורה ח"ב כלל מ"ב לחקור בטעם החזקה הנ"ל משום שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב דסמכי' על זה אפי' באיסור דאורייתא ואפי' בממון והביאו חבל ראיות מפסחים דצ"א דשוחטין עליו הפסח

ומדברי הנמ"י בב"מ דף צ"א דנחשב פשיעה בבעלים כיון שהבטיח להיות עמו במלאכה ומקדושין דף מ"ה היא אמרה לקריבה וכן מנמ"י בב"מ דף מ"ט דיכול לעשות אותה תבואה תרומה מכח שארית ישראל לא ידברו כזב עו"ש בדבריהם. ואמרתי בחדושי דיש הבדל אם הבטיח לאיש זכות חדש כגון ליתן לו הקרוב לאשה או לצאת מבית אסורים או תבואה או לעשות עמו במלאכה אז בוודאי שארית ישראל לא ידבר כזב אשר הבטיח לחבירו זכות דמצינו אמירה לגבוה כמסירה להדיוט ומהדיוט להדיוט יש בו עכ"פ שארית ישראל לא יעשה עולה ולא ידבר כזב לחזור מזכות הנ"ל אשר הבטיח לחבירו אבל אם לא הבטיח לו זכות רק דבר בשפתיו לעשות לו קורת רוח דבר שניחא ליה למשלח אבל אין בו זכות אשר מזכה ליה משלו אז תלי' רק בסברה אם יוכל המשלח לבוא לידי עבירה אם יסמוך עליו א"כ הוא עבר על לפני עור א"כ ליכא עבירה אם לא עשה השליחות אז נשאר הספק אם עשה כפי אשר ציוה שפתיו או לא יעיין רשב"א נדרים דף ל"ו הבדל בין זכות חדש ובין ניחא לי' ודוק וקצרתי. וא"כ אפוא בנידן הנ"ל איזה עבירה יהי' אם לא יגיד לשכנו שמתה אמו הגם דלא ינהג אבילות הלא כל זמן שלא נודע לבן אין עליו חיוב אבילות ומה שלא יאמר קדיש אחרי אמו וממעט לזכות נשמת אמו הלא לא ימצא לבן עון בדבר הזה כיון שלא נודע לו ממיתת אמו א"כ לכו"ע אין כאן חזקה ודאית ששליח עשה שליחותו והבן. ועלה בדעתי לחקור דצריך לסגור החנות דאדמ"ו בכלל מ"ב פ"א הנ"ל חקר בדבר חדש דמבואר בב"מ דף מ"ט הין צדק הן שלך יהי' הן דלכ"ע איכא עשה שלא ידבר אחד בפה ואחד בלב אלא בשעת דבורו יהי' פיו ולבו שווין והביא כמה ראיות דלא חיישי' שמא אדם נמלך דמן הסתם אדם עומד על דעה אחת ולא חיישי' על שינוי דעת כמבואר בשבת דף צ"א וזבחים דף ב' ומש"ך ח"מ סי' קל"ב בשם בעל עיטור דכשם שאמרי' חזקה ששליח עושה שליחותו ה"ה אמרי' מסתמא בעל הבית עומד בשליחותו יעו"ש וקשה דלמא בשליח יש חזקה שארית ישראל לא ודבר כזב אבל מנ"ל דמשלח לא חזר אלא ע"כ דאוקמי אחזקה דלא נשתנה דעתו ולא חיישי' לנמלך וחידש אדמ"ו ז"ל אם הבטיח השליח אפי' ר"נ מודה דחזקה עשה שליחותו אפי' באיסור דאורייתא יעו"ש דפח"ח וא"כ כאן דהבטיח להודיע לאיש שמתה אמו הוה החזקה ודאית וצריך לסגור החנות ודוק. אמנם אחר העיון נ"ל בעזה"י להבדיל בדבר בודאי כל זמן שאין אנו רואים שנשתנה דעתו של אדם ואמרי' דהוא בחזקת קמייתא בודאי לא נמלך ממחשבתו ראשונה וא"כ אם עשה פעולה בודאי עשה הפעולה על דעת הקודם וה"ה אם אנו רואים פעולה מן השליח אשר המשלחו שלחי לפעולה הזאת אמרי' מסתמא שגם הוא נשאר על מחשבתו ראשונה לעשות

פעולה זאת למשלחו עיין בתשובות מיימוניות הגם דשליח אמר את מקודשת לי אמרי' חזקה שליח עושה שליחותו שטעה בדבורו וחפץ לומר לשם המשלח וה"ה אם אנו חוקרים אולי פן ביטל המשלח כח השליח אומרים שלא חזר וביטל כח השליח וממילא נשאר השליח בכח השליחות אבל כאשר אנו חוקרים אי השליח עשה השליחות אין אנו אומרים שהשליח חזר ולא חפץ בכח השליחות אלא חיישי' שמא לא עשה הפעולה כי התרשל בדבר הגם שהוא שליח ויכול לעשות חיישי' שנשאר בשב ואל תעשה הגם בשעת דבורו הי' בלבו לטרוח אח"כ התרשל בדבר ולא עשה כפי הכח אשר בידו לעשות מפני טרדות או עמלות וכדומה א"כ אין כאן חזקה ששליח עשה פעולת השליחות והבן. ואוסיף לחקור דכאן ליכא חזקה שליח עושה שליחותו אפי' אם מהני חזקה הנ"ל באיסור דאורייתא הוא כאשר ביאר בתוס' דזה דווקא אם המשלח יבוא לידי עבירה על ידו כי סמוך עליו א"כ השליח גורם למשלח מכשול ועובר על לפני עור לא תתן מכשול כנודע וכבר נתקשה אדמ"ו בשערי תורה כלל מ"ב פרט ד' אות י"ט מנ"ל דעובר אדם על לפני עור כשאינו מזהירו ומודיע לו שלא עשה התיקון דלמא לפני עור הוה רק כשעושה מעשה כהאי במסכת ע"ז דף ו' שלא יושיט כוס יין לנזיר ואבמה"ח לבני נח אבל בלא עשיית מעשה דהאי שליח מנ"ל דעובר על לפני עור ותי' דכיון דהבטיחו בדבורו לעשות א"כ כיון דסומך על דבורו הוה הך דיבור מעשה והביא ראי' מב"מ דף ע"ה דערב עובר על לפני עור יען דעל דבורו נעשה הלואה וכן ראי' מח"מ סוף סי' קמ"ו אם סומך על דבורו לקנות השדה אם הטעהו עובר על לפ"ע דדבור נחשב למעשה יעו"ש בנעימות. ואני תלמידו הקטן נראה לי דיש לחקור בדבר דשאני בהאי ערב או בדין של הסמ"ע דשם מיד נגמר הפעולה על דבורו נחשב הדבור למעשה דהא הדבור פועל לגמור הדבר שיתהוה המעשה דוגמא סברת התוס' בגיטין דף ס"ו דאמרי' דעדי דיבורא אמרי בשקר מעשה לא עבדי דנתקשה בתוס' א"כ אם אמרו מת בעלך נימא דיבורא אמרי ותירצו בתוס' דשאני התם כיון דבדבור הזה הותרה א"כ הדבור נחשב למעשה אבל אומר אמרו לכתוב גט עדיין חסר פעולת הגט יעו"ש וא"כ גם כאן כיון דערב פועל המעשה או עצתו פועל גמר המקח יש לפני עור אבל כאן דהבטיח לעשות לו תיקון איסור עכ"פ בדבורו לא יגמר כי הבטיחו בדבריו שיעשה מעשה עבורו בעתיד ובאמת הי' בלבו לעשות מעשה בעבורו אבל אם אח"כ מתחרט מלעשות והמשלח סומך עליו אין הוא נותן מכשול לפניו לעבור לפני עור כי הדיבור לא יגרום פעולת המעשה כמו בערב דעל דבורו המלוה נותן מעות וכן על לוקח חבירו השדה א"כ הדיבור גורם המעשה והגם שלא דמי ממש להאי דעדים שאמרו מת בעלך לגמרי דשם בדבור של העדים מותרת האשה ממילא אבל בערב

ולקיחת השדה חסר עדיין ההלואה ומקח השדה אבל עכ"פ עדיף התם מדיבור של שליח דהוה רק הבטחה שיעשה מעשה בעתיד והבן זה. אך זאת אני אומר דלפני עור לא תתן לא שייך אלא אם המשלח ועשה עבירה במעשה אז המכשיל עובר על לפני עור לא תתן מכשול אבל אם המשלח יהי' שב ואל תעשה שלא יקיים מצוה ויהי' שב ואל תעשה וגם השליח הוא בשב ואל תעשה אז בודאי לא שייך חזקה שליח עושה שליחותו להודיע לחבירו שיקיים מצוה בקום ועשה דחישוב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאו מעלה עליו הכתוב כאלו עשאו ואפי' שלא ידע כלל ולא נכנס בכלל דחישוב לעשות מצוה שיקבל שכר אבל עכ"פ עונש אין לו וא"כ אינו מכשילו רק מונעו מריוח שכר מצוה אין זה מכשול כמובן בעזה"י וא"כ מה שיסחור ולא ינהג אבילות לא ימצא לו און דהא לא ידע הבן דמתה אמו ולא חל עליו אבילות כלל ומה שמונעו מלומר קדיש שהוא בכלל קיום מצות דחייב הבן לכבד אבותיו אחרי מותם הוא רק מניעת מצוה בשוא"ת ולא שייך שעובר על לפני עור וליכא חזקה שליח עשה שליחותו ולא צריכים לסגור חנותו והבן. ואגב גררא אזכיר שראיתי לאדמ"ו שם בכלל מ"ב אות כ"א שהעיר דין חדש אם ניכר לנו שהשליח חשוד לעבור על לפני עור לא שייך אצלו כל שם חזקה שליח עושה שליחותו דחזקה נבנה רק על חזקת כשרות שהשליח לא יעבור על לפני עור והתפלא על רבינו יהונתן שכתב מי שחשוד בדבר שאינו מעידו והקשה עליו אדמ"ו אפי' אם מודה בעירוב כיון שהוא חשוד על לפני עור ואפי' ישראל שחשוד על לפני עור ליכא אצלו חזקה יעו"ש שהאריך. ולי התלמיד נראה דמי שמחטיא לחבירו נכנס תחתיו לעונש עיין רש"י בתורה א"כ הגם דחשוד על לפני עור למכור איסורים לחבירו אם יודע מזה וחפץ לעבור עבירה אבל בכל זה לא חשוד להיות מחטיא לחבירו להטעות אותו שאז עונש החוטא עליו והפרש גדול יש בין לפני עור אשר החוטא ידע שעובר ובין לפני עור אשר האיש חפץ בפה לאכול היתר והוא אומר לו שמוכר לו היתר ובאמת מכשילו ליתן לו איסור תחת היתר ואולי גם אדמ"ו ז"ל חקר רק אם איש חשוד לעבור על לפני עור להחטיא לחבירו ליתן לו איסור תחת היתר ודוק. והרהרתי עוד בנידן דידן להתיר דלא צריך לסגור דלא אמרי' חזקה שליח עושה שליחותו רק אם האיש שולח לכך לעשות פעולה הזאת בעבור המשלח אז קיבל האיש שם שליח וממילא אמרי' חזקה שליח עשה שליחותו כגון בקידושין ובנזיר האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה וכן בחולין דף י"ב האומר לשלוחו צא ושחוט האומר לשלוחו צא ותרום וכן בעירובין דף ל"ב שכהנים המה מוכנים להיות שלוחי דרחמנא להקריב קרבנות בני ישראל ונקראים שלוחים אז אמרי' חזקה שליח עושה שליחותו אבל מי שבאקראי בעלמא הלך לדרכו לפסוק במשא ומתן שלו וביקש

ממנו חברו בעברו יעמול גם בעבורו אבל הכי נקרא בעבור זה שלוחו הכי הוא שלחו לכך ליסע לשם אז לא אמרי' חזקה הנ"ל דבשלמא אם המשלח בחרו להיות שלוחו אז כיון שלא אמר לו שלח נא ביד תשלח איש אחר וגם אם לא הבטיח לו השליח לעשות הי' המשלח טרח למצוא שליח אחר אז יש חזקה ששליח עושה שליחותו אבל אם רק בפגעו בו ושמע שנסע האיש למקום פלוני לא הי' בוחר בו לשליח אז מהכ"ת יהי' חזקה שעשה שליחותו הלא לא קבל שם שליח מן המשלח רק דבר זה חדש מאוד (ועיין ריש פרק השולח בגמ'). אך לדינא נראה לי דצריכים לסגור מפני מראית עין דכל העובר ורואה שחנות פתוחה יאמין שעובר עבירה ופותח חנות בימי אבילות דמיתת הסבתא קלא אית ליה דנקברת בפומבי ואין כל עובר יודע שהבן נסע מקודם ולא יודע כי מתה אמו וגדולה מזו הובא בפתחי תשובה סי' ש"פ אם שותפים ישראל התנו מתחילה שאם יארע אבילות לאחד יהי' השכר כל השבוע לשותף השני אסור משום מראית עין הגם דמהני התנה בתחילה בשבת שגוי יקח כל שכר שבת שאני שבת דהוא בקביעות אמרו אינשי בודאי התנה אבל אבילות דלא שכיח ויש מראית עין יעו"ש בשם שו"ת מהראנ"ח א"כ ק"ו בנידן הזה מי יעלה בדעתו שהבן הוא בארץ מרחק ולא נודע לו שמתה אמו א"כ צריך סגירה לחנות בעבור מראית עין כנלע"ד וגם יש לחוש פן יודע לו לבעל החנות ויצוה לכתוב שנודע לו מן מיתת אמו ואז יצרכו להסגירו ואחר ז' ימי אבילות יבוא לביתו ויפתח את החנות דכבר עברו ימי אבילותו וגם ילך בשוק במנעליו א"כ יהי' ככוחא דהי' החנות סגור רק ב' ימים או יום א' וגם אפי' אי לא אמרי' חזקה שליח עשה שליחותו מכבר בכל זאת אפשר דחזקה שליח יעשה שליחותו כאשר יבוא תחת ידו דוגמא שמא מת לא חיישי' שמא ימות חיישי' כך הגם דלא מחזיקי' שכבר עשה עכ"פ חיישי' שיעשה שליחותו כל זמן שאפשר לעשות וא"כ יצמיח שחנות יהי' סגור רק יום אחד או יומים. לפני רבות בשנים כתבתי בחדושי למה בחרו חכז"ל בגיטין לומר שאמר צא וקדש לי אשה ומת השליח ולא אמרו שהלך למרחקים למדינת הים וצע"ג. ואמרתי דחזקת שליח ועשה שליחותו דאל"כ נא עשה הבטחתו אבל יש זמן ועת לכל חפץ בכל רגע שנחקור אם עשה השליחות אמרי' בעירוב בודאי נתן העירוב קודם השבת דאל"כ לא יוכל עוד להניח עירוב וכן בעומר וקרבן לולא הב"ד שאין מתעצלין יהי' החזקה שעכ"פ קודם הלילה הקריבו וע"י הב"ד אמרי' שעד חצות הקריבו ואם אמר צא וקדש לי אשה ולא קבע לשליח זמן אם השליח עודנו חי אמרי' הגם שבוודאי יעשה השליחות אבל עדיין נא עשה ויבטל המשלח השליחות ויוכל לקדש אשה לעצמו אבל אם כבר מת השליח א"כ אמרי' חזקה שכבר קידש אשה למשלח דאל"כ לא יעשה שליחותו אבל אם הלך

למדינת הים היינו תולין שלא קידש עדיין ובעבור כן בחרו לומר חזקה שליח עושה שליחותו ולא אמרו שליח עשה שליחותו דבכל רגע אשר אנו דנין שיוכל עוד לעשות אמרי' עכשיו הוא עושה דשמא ימות ולא יעשה עוד ודוק סוף דבר שצריכים לסגור החנות כנלע"ד בעזה"י:

סימן מט

שאלה בבית חולאים מת חולה אחד וכאשר הופשטו בגדי לבן ממנו נמצא שהוא מהול אבל נמצא שתי וערב תלוי לו מעל צווארו וראשי בית חולאים אומרים אם היהודים ישלמו כל הוצאות אשר היה להם עליו יתנו אותו לחברא קדישא והם לא יקברו אותו בקברותיהם ושאלו הגבאים אם צריכים לפזר ממונם על מת ספק נכרי ספק ישראל או לא. תשובה לפום רהיטא עלה בדעתי דפטורים הגבאים מלפזר ממון להביא אותו מת לקבורת ישראל הגם דרוב אנשים הנמולים המה בני ישראל אבל עכ"פ נודע שגם ימצא מיעוט ערלים אשר נמולים בעבור מחלה גדולה אשר ימצאם על אותו אבר א"כ אין הולכים בממון אחר הרוב ותלינן שהוא מן מיעוט עכו"ם הנמולים ודוק. אמנם הא בורכא הא דאין הולכים בממון אחר הרוב היינו שיהא אדם מחויב ליתן ממון שלו לחבירו אבל כאן אין לחקור רק אם יש כאן מת אשר יצרך לגמ"ח וכיון שע"פ רוב הוא בר ישראל והוה מת מצוה שאין לו קוברין אשר כל ישראל מחוייבים לקברו וא"כ הם מפזרים רק על עצמן ומצותם לקיים המצוה אשר מוטל עליהם ובשליחות כל העדה עושים הגבאים המצוה ולא שייך כאן לומר אין הולכים בממון אחר הרוב דמתחלה אנו חוקרים דמכח רוב נמולים המה בני ישראל א"כ המת המונח הוא מת מצוה ומוטל על העדה לקברו ואח"כ כדי שיזכו במצוה הזה צריכים פיזור ממון ודוק. ואוסיף נופך הא דאין הולכים בממון אחר רוב היינו דחזקת ממון הוא בפי שנים חזקת קמייתא וחזקת תפיסה וע"י רוב יצרך ליתן שלו לחבירו אבל כאן מעות חברא קדישא כבר הופרש מיחידים לצורך חולים ומתים ואין כאן לחקור רק אם הגבאים מקיימים במעות צדקה מצוה של גמ"ח ושל אמת שאינו מצפה לתשלום גמול ואזלינן בתר רוב נמולים המה מזרע ישראל ויש בקבורתו מצוה והבן זה מאוד. ועלה בדעתו דאפשר לומר דכאן איתרע ליה רובא דרוב נמולים ישראלים אין להם על הצוואר שתי וערב ולזה תלוי מצווארו איתרע לי' רובא שהוא ממיעוט עכו"ם הנמולים דהרי צלמו מוכיח עליו יעו"ש בתב"ש סי' כ"ט. שוב התבוננתי דשאני בהאי דכתובות ברוב נשים בתולות נשאות יש להם קול או במים במוח אשר דן עליו התב"ש שם אמרי' דלו יהא שהיתה בתולה הוא ממיעוט שאין להם קול אמרי' בהיפך שהיא ממיעוט שאינם בתולות דבכל אופן היא ממיעוט ואיך נילך בתר רוב נשים

בתולות נישאות הא לרוב נשים בתולות נישאות יש להם קול וא"כ תצטרך לומר שהיא ממיעוט שאין להם קול אמרי' בהיפך שהיא ממיעוט הנשואות שאינם בתולות וה"ה במים במוח אפי' אם נאמר שהיה המוח מוקף במים והיא כשירה יצאה מן רוב בהמות כשירות שאין להם מים במוח ונאמר שהיא ממיעוט כשירות שיש להם מים במוח נאמר מיד שהוא מן מיעוט טריפות דבכל אופן היא מן מיעוט אחד אבל כאן ממנ"פ אי השתי וערב יהי' הסימן שהוא עכו"ם א"כ נצרך לומר שהוא מן המיעוט עכו"ם הנמולים וא"כ אזלינן בתר רוב שהוא ישראלים דאי אפשר לומר הגם דהוא ישראל יש בו עכ"פ ריעותא זה אי אפשר אם הוא ישראל גמור וסיבה היה שתלוי' לו השתי וערב מצווארו אין כאן ריעותא כלל ואם ניחוש שמא המיר דתו ונעשה מודה בע"ז א"כ לא נשאר ישראל כשר כמו שם שחקרי' שהיא בתולה ואעפ"כ נא היה לה קול או שהבהמה כשרה ואעפ"כ היה לה מים במוח דכאן ממנ"פ או שהוא ישראל כשר ואין ריעותא כלל או שהוא מומר או עכו"ם ואזלי' בתר רוב נמולים הם יהודים כשרים. ועלה בדעתי לחקור הלא עתה הצלם תלויה בצווארו ונימא הגם דהיה לו פעם אחת חזקת וישראל דרוב הנמולים המה ישראלים והיה לו חזקת קמייתא בתולדה ניזיל בתר חזקה דהשתא שתלויה עליו דמות ע"ז וע"כ גם בחייו היה עובד ע"ז אשר השתחוה לצלמו ופטורים הח"ק מלקוברו. ואחר העיון ראיתי דלק"מ לו יהא דנימא דחזקה דהשתא עדיף מחזקה דמעיקרא היינו אם יש לפנינו לחקור בג' מינים כגון בבוגרת לפנינו דהיה חזקה קמייתא שלא היתה בוגרת בבוקר וחזקה דהשתא דהיא בוגרת לפנינו היום לעת ערב רק אנו מסופקים אם היתה בחצות היום בוגרת אז יש חקירה אי אזלינן בתר חזקה דהשתא ויכריע אשר מוחזק לפנינו על למפרע בחצות היום או יכריע הבוקר על חצות היום או איש הזה היה חי לפני ג' שעות ובשעה ג' היה בבטח מת ואנו מסופקים על שעה ב' אם היה מת יש ספק אי יכריע השעה הג' על השעה ב' או יכריע השעה א' על שעה ב' כגון במפקח על הגל וכדומה במחט או בחטה הנמצא בעיסה או בחביות עיין מג"א סי' תס"ז אבל כאן כעת הוא מת ופטור מכל המצות ומכל העבירות דכתיב במתים חפשי ויש ספק אי היה מודה בע"ז בחייו איך נימא מדתלוי לו על צווארו צלם ניזל בתר חזקה דהשתא הלא מה שעליו צלם אחרי מותו לא פועל מאומה וליכא חזקה דהשתא כלל וא"כ איפוא בודאי חזקה דמעיקרא מכריע דנימא שלא נולד כלל חזקה דהשתא וכמו אם נראה שנשבר גף או רגל העוף אחרי השחיטה דלא נימא חזקה דהשתא יכריע על חזקת המות דמעיקרא דהא מה שנשבר אחרי המות לא פועל מאומה וכל חזקה דהשתא אם עכ"פ עכשיו יש בו כח כמו בבוגרת או במת או בחטה והבן כי נכון בעזה"י. ואוסיף נופך דלא שייך

לחקור דנימא כאן נמצא כאן היה מכבר דהיה מימר עצמו בחייו ברצון דאונס לא שכיחא וע"כ דהיה משומד בעודנו חי זה אינו דלא שייך לומר כאן נמצא דהא על זה אנו דנין אם נמצא כאן כלל דהא במתים חפשי ולא דמי למה שכתוב במשמרת הבית אם נמצא סכין טוב בין סכינים רעים ומומר לתאבון שחט דאמרי' כאן נמצא הסכין טוב וכאן הוה דשאני התם דמצאנו סכין טוב ואמרינן דהיה כאן מזמן רוב וכדומה וכן כאן נמצא החטה החמוצה כאן היתה אבל אם נמצא צלם על צוואר מת לא נמצא בו מאומה דנימא מדנמצא צלם על גוף קרוץ חומר היה צלם על אדם חי ומחויב במצות ודוק והארכתי בזה במקום אחר וכללתי כאן נמצאו וכאן היו צריך מתחלה לחקור מה שנמצא בזמן זה שהוא נמצא ואח"כ צריך לחקור אם זה שמצאנו כעת כבר היה מלפנים או עכשיו נתהוה הדבר אשר נמצא לפנינו אבל עכ"פ צריך להיות בו הכח או המעלה או החסרון אשר אותה אנו מבקשים. אבל אין לחקור דלו יהא דרוב נמולים המה בתולדה בני ישראל ורוב אשר על צוואר תלוי צלם המה המירו דתם והוה רוב כנגד רוב ונעשה ספק ספיקא דאורייתא לחומרא דקבורת מת מצוה הוה דאורייתא עיין מגילה דף ג' וברכות דף י"ט זה אינו הגם לשיטת הסוברים ספיקא דאורייתא לחומרא היינו שלא לעשות מעשה בספק איסור שלא לאכול ספק נבילה וטריפה או שלא לבעול ערוה או ספק נידה או ספק חייבי לאוין כמו ספק ממזר שהתורה התירה שמותר לבעול בת ישראל ובשאר איסורין אסור לעשות מעשה ספק איסור אבל לכ"ע אין אדם מחויב לעשות מעשה מצוה חוץ אם הוא עליו חזקת חיוב דאז הוה ספק אם יצא כבר מחיובו וגם אם יעשה שנית יצא בודאי מחיובו אבל כאן דיש ספק אם בא על בני ישראל חיוב מת מצוה כלל דפן הוא נכרי או משומד מהכ"ת שיהי' מחויבים לקבור לעשות מעשה אם יש ספק אם יהא במעשה הנ"ל ספק מצוה אז אפילו מדרבנן פטור בכה"ג הארכתי בזה במקום אחר. ואוסיף עוד אפי' אם נימא דמחוייבים בני ישראל לקבור מספק אם נמצא מת ספק ישראל או ספק נכרי או משומד היינו גוף הקבורה לקבור אותו בקרקע אבל לעשות לו תכריכין וארון וכדומה בודאי פטורין כי אין זה בכלל מצות קבורת מת מצוה שהוא רק כבוד עיין מדרש קהלת הוא דווקא אם המת הוא בבטח עבד ד' אבל ספק או משומד מהכ"ת ינהגו בו כבוד ואין לדמות זה לספק אם בירך בהמ"ז או ספק אם קרא קיש כיון שמחויב לקרות מדאורייתא צריך לקרותו אף מדרבנן וכן בחמץ כיון שצריך לבטל מספק צריך גם לבדוק עיין במג"א דשאני התם דהוה הנוסף על חיוב התורה כמובן אבל באמת אין כאן ריעותא ואזלי' בתר רוב נמולים המה בני ישראל וא"כ צריכין הח"ק לקבור אותו בארון ותכריכין כנהוג בקבורת איש ישראל ודוק. ולא עוד נראה לי דצריכין הח"ק לקבור אותו בתוך בית

הקברות במקום שקוברין שאר ארחי פרחי ולא מן הצד ולא חיישי' שמא קוברים רשע אצל צדיק דהלא אנו מחליטים מכח רוב נמולים דהוא נולד מבת ישראל וא"כ אוקמי' אותו אחזקת כשרות חזקה דאורייתא מכח רובא רוב ישראלים כשירים המה וכל זמן שחי לא נודע עליו מעשה עבירה ומה שתלויה על צווארו דמות ע"ז הוא נמצא אחר מותו ולא נחשב לריעותא כלל דעכשיו הוא מת חפשי מכל המצות ולא פועל לריעותא דנימא ניזל בתר חזקה דהשתא וא"כ נשאר חזקה דמעיקרא והגם דלא ידע אם היה צדיק אבל גם כן לא ידענו אם היה רשע והכלל הוא דאין קוברין רשע אצל צדיק אבל כל זמן שלא ידענו שהוא רשע קוברים אותו אצל כל הכשרים בישראל ודוק. וגם נראה לי אפילו בדור הזה שרבו מאוד קלי הדעת שעוברים לתאותם עבירות חמורות כקלות בלי מספר בכל זאת עין בעין נראה שלא ימירו דת ישראל ח"י אפילו אם ימיר דת ישראל בעבור אשה או כבוד וגדולה בכל זאת אינם דובקים בע"ז חלילה שיהי' לו בסתר צלם תלוי מעל צווארו וא"כ זה שהוה תלוי לו צלם מעל צווארו צריך להיות יוצא משני רובות רוב נמולים לא ימירו דתם ורוב אשר ימירו דתם אינם דבוקים להיות להם צלם תלוי על צווארם וא"כ מהכ"ת שזה המת היה ממיעוטא דמיעוטא ע"כ אנו אומרים שאחד ממשמשי בית חולאים תלה לו צלם הנ"ל כדי שבני ישראל לא יוכלו לבוא בערכאות ליתן להם המת חנם אין כסף לולא ברצוי כסף יאמרו שהוא ישראל שנשתמד וא"כ באמת מחויבים הח"ק לפזר ממון אם ידם משגת להוביל את מת ישראל לקבורת ישראל כדת הנהוג בעדת ישראל ודוק. היוצא מזה מחויבים בני הח"ק לעשות כפי יכלתם הן בגופם הן בממונם להשתדל להביא אותו לקבורת ישראל כנהוג בכל אורחי פרחי רק יזהרו לקבור אותו בארון שלם פן יהיה נודע שהוא ח"ו היה משומד שיוכלו להוציאו משם אם יתבעו עכו"ם או הם בעצמם יוציאם שלא יהיה נקבר רשע אצל צדיק ויקברו אותו מן הצד שלא יהיה גורלו בגורל עבדי ד' ודוק. וחפשתי באוצר התשובה של אדמ"ו חת"ס ז"ל ומצאתי ביו"ד סי' שמ"א שנשאל על כעין זה ואשר יש לי בדבריו הרהורי תורה אסדר על האותיות בעז"ה (א) אשר חקר אדמ"ו ז"ל בד"ה תשובה דלא שכיח שיתלה לו תועבה על צווארו והו"ל כסימני כלים שאין דרכם להשאיל דסמכי' עלי' אפילו בהיתר אשת איש עכ"ד לדעתי בעגונא סומכין על סימני כלים שאינם עשוים להשאיל אם ידענו עכ"פ שבעל האשה עגונא הי' עליו או בידו אותן כלים כשפרש מביתו רק שניחוש שמא השאילן לאחרים אז אמרי' שהמה כלים שאין דרך להשאילן וידענו שהיו כלים הנ"ל עליו או בידו כאשר פרש מביתו וע"כ המת ההוא הוא בעל האשה הזאת אבל אם ידענו שהיה לבעל האשה הזאת כלי זה אבל לא ידענו אם היה הכלי עליו או בידו כאשר פרש

מביתו שנחליט שידענו שלבעל האשה הזאת היה כלי זה ע"כ זה מת הנמצא הוא בעל האשה הזאת זה לא נחליט להתיר עיגונא דדי אם ידענו דבעל האשה הזאת לקח מביתו גם כלים שאינם עשוים להשאיל דנחליט מכח הכלים הנ"ל אשר הי' עליו כאשר הלך מביתו וגם עכשיו נמצאו עליו ע"כ הוא בעל האשה הזאת דאין דרך להשאילם א"כ היו הבגדים עליו מעיקרא וגם עכשיו המה עליו אבל אם לא ידענו שהלך מביתו עם הכלים הנ"ל לא נחליט מכח הכלי שידענו שהבגד היה של ראובן בעל האשה הזאת א"כ ע"כ האי מת הוא בעל האשה דאז היה סימני כלים מכריעים שני דברים דע"כ בעל הכלי לבש הבגד או נטלו בידו ואח"כ נחליט דע"כ מי שהכלי עליו הוא בעל האשה הזאת וה"ה כאן איך נחליט מכח התועבה התלויה בצווארו שהוא עכו"ם או ישראל מומר א"כ הכלי יכריע על האיש כנלענ"ד (ב) אשר חקר אדמ"ו ז"ל דנימא כאן נמצא וכאן היה מאז וע"כ דהמיר דתו בחייו הדבר ופלא בעיני הלא כאן נמצא הוא על גוף בשר מת גוף בנא נפש ואיך נאמר כאן היה על נפש אדם חי בשלומא אם נחקור על מה שנמצא עכשיו במקום זה כבר הוה כן במקום זה אם נמצא מת בבוקר נאמר שכבר היה בלילה מת במקום זה אבל ממה שנמצא על מת לא נחליט על חי שכבר נשתנה מן חי למת ודוק (ג) אשר העיר אדמ"ו ז"ל באות א' הגם דרוב הנמצאים תועבה על צווארם המה המירו דתם מ"מ גרע מרוב חברים מעשרים דאינו מוציא מידי ודאי טבל וה"ה הכא אינו מוציא רוב כזה מאשר היה ודאי ישראל עי"ש לדעתי לעשות מעשה לאכול מן התבואה שהיתה ודאי טבל אין הרוב פועל לעשות מעשה להקל אבל כאן הוא בהיפך שיהי' בני ישראל שב ואל תעשה שע"י הוכחה שנמצא תועבה על בשרו אמרי' דהוה ברוב ליתן אות שהמיר דתו וא"כ יהיו בני ישראל שב ואל תעשה ודו"ק (ד) ואשר העיר אדמ"ו באות ב' לחלק מע"ז דף נ"ד דאימר ישראל פלח ליה דבכל הני איכא אחד דפלח ברצון וה"ה כאן והשיב אדמ"ו ז"ל דדומה לב' כיתי עידים דמוקמי' כל כת בפני עצמה בחזקת כשרות וה"ה הכא הגם דבודאי איכא הממירים מכ"מ כל אחד מוקמי' בחזקת כשרות יע"ש לכאורה יש להשיב דשני כיתות עדים עומדים חי לפנינו וכל כת טוענת שהוא כשירה לכן אוקמי' כל כת על חזקת קמייתא ולא נפסלו מספיקא דבכל ספק אזלי' בתר חזקת קמייתא אבל דהגוף הוא מת ולא מדבר מאומה להודיעך שהוא ישראל כשר רק עין בעון נראה שהי' ישראל דהא נמול א"כ אנו נאמר דדילמא הוא המיר עצמו דהא בודאי איכא נמולים שהמירו דתם אשר איתרע בהם אות ההוא שנמולים וה"ה זה הגוף הי' מן המומרים שנשמדו ר"ל רק בלא"ה נכון אמרי אדמ"ו ז"ל שם בע"ז אין אנו דנין על גוף ידוע אבל כאן צריכין אנו לדון על גוף ידוע עיין תוס' שבועות דף מ"ו

ע"ב בד"ה וספרא דאגדתא וז"ל דהתם לא קאמר שהוא גנבו אלא אומר שהגנבים גנבום וכמה גנבים איכא בעלמא עכ"ל של כאן ושם בע"ז אומרים דבודאי אחד פלח אבל לא דנין על גוף ידוע אשר דנין עליו וה"ה כאן מהכ"ת נימא דהוא הוה מן המומרים ודוק (ה) מה שחקר אדמ"ו ז"ל דחזקה דהשתא לא הוי רק בקדושין לחומרא יע"ש בד"ה ועל כבר גליתי מחשבותי בד"ה ואחר העיון דליכא כאן חזקה דהשתא כלל דחזקה דמעיקרא עוקר חזקה דהשתא ובש"ס ופוסקים חקרו אם יש חזקה דמעיקרא ויש חזקה דהשתא ואנו חוקרים על הזמן האמצעי אי נלך בתר חזקה דמקודם או חזקה דעתה אבל כאן חזקה דמעיקרא עוקר דלא נעשה השתא ריעותא כלל ודוק (ו) גם מה שחקר אדמ"ו ז"ל באות ג' בד"ה לו שנימא ספק דאורייתא לחומרא כבר העירותי דמכח ספיקא אם נתחייב לעשות מצוה ספק דאורייתא לקולא שיהי' שב ואל תעשה ועיין בפ"י ברכות דף י"ב ודוק. (ז) ראיתי שם בד"ה ועוד כאן מאן לימא לן שחקר אדמ"ו ז"ל חקירה גדולה מאן לימא לן שליכא מצוה לקבור מומר שמת הלא בהרוגי בית דין היו גם עע"ז ומשם כתב שיש מצות קבורה של כי קבור תקברנו יע"ש ולדעתי יפלא דברי פי קדשו אדמ"ו ז"ל דשאני התם דהב"ד דן הוא למיתה על עונו רק לא נגמר כפרתו עד שיבוא לארץ ויקבר בבית הקברות של הב"ד ובזה הקבורה נגמר כפרתו וא"כ הוה הקבורה חנק מעונשו עיין בסנהדרין דף מ"ז ע"ב אבל רשע מומר לע"ז המת על מטתו בלי תשובה וגם לא נשפך דמו ארצה לכפר על עונו א"כ במה נחשב הוא ככלב מת ולמה יהי' חיוב על ב"ד ישראל לקבור יהי' כדומן על פני השדה או יקבר על ידי עכו"ם ועיין בסנהדרין דף מ"ז ההבדל בין מת מתוך רשעו או נהרג מתוך רשעו ודוק. ומה שנתקשה אדמ"ו ז"ל שם בד"ה ונ"ל אי מומר לא צריך קבורה א"כ למה לי קרא בעמיו אם פרשו אבותיו מדרכי הציבור לא יטמא תיפוק לי' דכהן אינו מטמא אלא לצורך קבורה וכמו שהקשה המג"א אי אין מצוה לקבור נפלים למה לי קרא דלא יטמא לנפלים אלא ע"כ דיש חיוב לקבור מומר יע"ש ולדעתי נראה לי דאנו קרא הוה בס"ד דמיתה מכפרת שמת מתוך רשעו ג"כ הו"ל כפרה ואז יהי' מצוה לקוברו וממילא הוה הדין שיטמא לו וגילתה התורה אם אינו עושה מעשה עמיו לא יטמא אם מת מתוך רשעו אינו מכפר עליו מיתתו וממילא לא יטמא הכהן אליו יען דאינו מחויב בקבורתו ודוק (ח) עוד חקר אדמ"ו ז"ל בד"ה אך שאין לקוברו בין ישראלים דהלכה למשה מסיני דאין קוברין רשע אצל צדיק ופשוט דהלכה בספיקא להחמיר יע"ש לא ידעתי מאין זה הוא פשוט דיש הרבה פוסקים דסוברים אם אין הל"מ בא לפרש הקרא כגון וזבחת דביאור הלכה מסיני מה נקרא זביחה דאז הוה ספק להחמיר אבל אם הל"מ בא לחדש דבר הוה ספק להקל ועיין בפרי מגדים בפתיחת

להלכות שחיטה וא"כ פשיטא דכאן בדין הלכה דאין קוברין רשע אצל צדיק ספק להקל ועיין בפרי מגדים בפתיחה להלכות שחיטה וא"כ לא הוה ספק השקול דע"פ רוב גדול לא המיר דתו ונשאר על חזקת קמייתא שנולד ישראל נימול כישראל ומהכ"ת לקרוא אותו רשע שלא לקברו בין ישראל הכשרים שמתו דחזקה קמייתא חזקת כשרות מכריע דלא נקרא רשע וק"ל הן כל אלה ראתה עיני להגדיל תורה ושפת יתר לומר דבטלה דעתי נגד אדמ"ו רבן של ישראל ולא מנעתי לגלות דעתי לפני יודעי דת ודין דברי הכותב באהבת התורה בעזרת השם יתעלה:

סימן נ

רב שלום ורב ברכה להרבני מורג חרוץ בעל פיפיות עיניו כיונים על אפיקי פוסקים וידיו רב לו בפלפול ובסברה המאור בתורה כבוד הרבני מהו' ר' מענדל שטערן בק"ק ווישוניטצע. שאלה לדינא ישראל אחד נולד לו בכור בעדרו וערק לאגמא כדרך שאר בהמות ונגנב הבכור וכעת נתודע שערל אחד גנב אותו ואכלו וכעת הוציא הישראל מהערל הממון עפ"י ערכאות בעד בכור הנ"ל אי שרי לעכב לעצמו המעות או מחויב הוא ליתן לכהן עפ"י ד"ת עכ"ה. תשובה ראיתי שמעלתו נ"י חקר כפי שמשמע מרש"י בב"ק דף י"ב ומקדשין בו כ' רש"י ז"ל כהנים את האשה דממונם הוא דבעליו של בכור היינו כהן דמשנולד הבכור שלו הוא עכ"ל שמשמע שמיד שנולד הוה הכהן הבעל הממון וא"כ צריך ליתן דמי הגניבה לכהן עכ"ד. ולדעתי לו יהי' כן אעפי"כ יש לחקור דממון שהוציא בערכאות הוא של ישראל דהלא אמרו בסנהדרין בב"נ אזהרתן זו מיתתן וא"כ נתחייב הגוי מיתה על הגניבה ואין מחויב בתשלומין דקים לי' בדרבה מינה והגם דישראל הוציא ממנו מעות בערכאות הוה כהפקאת הלואה שמותר שאין כאן חילול השם דכך ראוי' לו שלא יהי' חוטא נשכר אבל איזה זכות יש לכהן בו ואפילו לרש"י בב"מ דף צ"א דתפיסה מהני בקילב"מ ובאופן דליכא התראה או בזה"ז אפילו מהרש"ל ביש"ש בב"ק פרק הכונס מודה אי תפיס לא מפקינן ונימא דהוצאה ע"ו ערכאות הוה כמו תפיסה כמובן מכל מקום בודאי אי הכהן הוציא ע"י ערכאות הוה שלו אבל כאן דהישראל הוציא ע"י ערכאות הוה שלו דהא לא תפס בעד כהן להיות שלוחו של כהן דיהי' נחשב כאלו הכהן תפס לעצמו הלא הישראל תפס לזכות בו לעצמו וא"כ ממונו הוא ואין לכהן תביעה עליו כלל דהא הוא לא תפס ודוק. אמנם אי אמרי' גבי עכו"ם קילב"מ דאין מת ומשלם הוא פלוגתא בין רש"י ותוס' בעירובין דף ס"ב רש"י סובר שגם בנכרי אמרי' כיון שחיוב מיתה א"צ לשלם שזה הפי' בגמ' ולא ניתן להשבה אבל בתוס' ד"ה ב"נ נהרג חולק ומביא ראי' מב"ק דף קי"ד דלא אמרי' בנכרי קילב"מ יעו"ש וא"כ

תלי' דין הנ"ל בפלוגתא בין רש"י ותוס'. אך יש לומר דהתוס' חולק על רש"י רק אם הגזילה בעין דהא הביא ראי' מב"ק דף קי"ד דאיירי בגזילה בעין א"כ משמע אם אין עוד הגזילה בעין גם בגוי לא צריך לשלם דאל"כ דיסבור תוס' מסברה לא אמרי' בנכרי מיתה פוטר מתשלומין דהא הך דין ילפי' מועגשו אותו כדי רשעתו רשעה אחת ולא שתי רשעיות והוא דוקא חידוש שחדשה תורה בישראל ולא בב"נ וא"כ למה מביאים ראי' מב"ק דף קי"ד סברא היא למה לי ראי' וגם מב"ק איכא רק ראי' באיתא לגניבה בעין וע"כ דתוס' סובר אם הקיל הקב"ה בישראל מבלי להעניש על עבירה אחת שני עונשים ק"ו בנכרי דלא יענש בשתי עונשין ועוד פסוק וענשו אותו כדי רשעתו צריך אם עושה שתו עבירות במעשה אחת כגון גנב כיס והוציא בשבת ברה"ר וכדומה אעפי"כ בישראל פטור ובב"נ בכה"ג שגנב ורצח במעשה אחת חייב אבל על עבירה אחת יהי' חייב מיתה ותשלומין זה הוא סברה חיצונה ואפי' בב"נ ודוק. ולפ"ז בנ"ד דגנב ואכל לכ"ע פטור מתשלומין ומה שהוציא הישראל בערכאות הוא דבדיניהם פטור ממיתה וחייבו לגנב בתשלומין ובכה"ג שלא יהי' החוטא נשכר לקח הוא הישראל לעצמו דאין זה בכלל גזל גוי אסור ודוק. רק זה מצאתי בריטב"א בעירובין דף הנ"ל בד"ה דאמר ר"י שכתב שם וז"ל ואיכא למידק מהכא משמע להו דבישראל מיירי עד דדייקי הכא דדלמא בעכו"ם מיירי ועל קפידתו נהרג ואע"ג דלא קנו במשיכה אלא ודאי נפקא להו מדקאמר ולא ניתן להשבון דמשמע דלא שייך בהו השבה מפני שהוא פחות משו"פ הא כשגוזל לישראל שו"פ אי נמי שגזל מעכו"ם חבירו שו"פ נהרג ומשלם דבישראל הוא שחדשה תורה שאין מת ומשלם ושמעי' מהאי שני דברים דלא כרש"י ז"ל עכ"ל הרי מוכח דסובר דהא דאין מת ומשלם הוא חידוש שחדשה תורה בישראל אבל בעכו"ם מת ומשלם וא"כ לדבריו יהי' נשאר חקירת מעלתו נ"י אם יהיה המעות שגבה בערכאות לכהן או לישראל עצמו וצע"ג. ולכאורה עלה בדעתו שגם לרש"י חייב בכאן לשלם הממון ואין לפוטרו מטעם קילב"מ דכבר ביאר הקצו"ח בסימן שנ"א מגמ' ערכין דף ז' היוצא ליהרג והיזק כלום חייב לשלם הא דמיתה פוטר מתשלומין היינו היזק בשעת מעשה שמביא חיוב מיתה עליו אבל היזק שעשה אח"כ הגם דעדיין החיוב מיתה עליו חייב ושאני מחתרת דקנה בדמים ורק מדרבנן חייב להחזירם אם שיבר אח"כ והביא גם דעת רמב"ן דפח"ח וא"כ ה"ה בנ"ד על שעת גניבה הי' פטור מלשלם אבל כאשר אכל את בשרו אז בא החיוב תשלומין וא"כ לכ"ע שייך הממון לכהן ודוק. שוב חזרתי מזה דהא מבואר בסי' ש"ז ביו"ד דאפילו שחטו ונמצא עריפה אסור בהנאה אפי' וק"ו אם הערל נחר אותו דנאסר

בהנאה א"כ מאי אפסודי' לכהן באכילתו ולא צריך לשלם בעד הבשר שאכל דמאיסור הנאה לישראל ולכהן קאכיל ואתה בא לחייבו ממון על הגניבה ופטור לרש"י ודוק:
וגם זה אינו דלו יהי' שפטור על האכילת בשר עכ"פ חייב הגוי על המעשה הנחירה דבזה הוה כאלו אבדו מן העולם דעשה אותו איסור הנאה כעפרא בעלמא דקודם שנחרו הי' הבכור בכל מקום שהוא של הכהן והוא אבדו אחר זמן רב שנתחייב מיתה על הגניבה וא"כ חייב לשלם הממון לכהן על שנחור בהמתו וא"כ גם לרש"י חזר חקירת מעלתו נ"י שהמעות שייך לכהן דשלו גנב ושלו שילם ודוק. וראיתי שחקר מעלתו נ"י דבר שכל דבלא"ה קשה הלא בזהמ"ז ליכא כהן מיוחס וא"כ נימא אין הולכין בממון אחר הרוב ולא יוכל הכהן להוציא הבכור מיד הבעלים רק כל זמן שבכור בעולם שיש לנו לדון על האיסור שאסור לישראל למכור בין תם ובין שחוט ולאוכלו א"כ עכ"ח צריך ליתן לכהן אבל אם הגוי גנבו ואכלו ויש לפנינו לדון רק על הממון אז אמרי' אין הולכין בממון אחר הרוב ולא יוכל הכהן להוציא מישראל והביא ראי' משו"ת יעב"ץ שהעיר כן לענין פדיון הבן שהאב יאמר כן עכ"ד. אחר העיון לא דבר על נכון דאם נימא דמיד שנולד בכור בהמה טהורה הוה לשבט כהנים בכלל ממונם וא"כ הכהן רשאי ליטול הממון מכח הרוב שהוא כהן והישראל לא זכה בזה הממון מעולם דהא בידו הוא גזל בודאי דהוא בודאי אינו כהן והא דאין הולכין בממון אחר רוב היינו להוציא ממון אשר הישראל צריך ליתן משלו ממונו כגון בפדיון הבן שצריך האב ליתן ממונו לכהן אז חקר היעב"ץ חקירה שלו (ואין בידי ספר יעב"ץ לעיין בו) אבל כאן מכח הרוב שייך הממון לכהן ולא הי' הישראל בעלים של הממון כי תשלומי ממון כהן הוא שגם קודם הגניבה לא הי' לישראל זכות בו ודוק והי' לי להעיר בדברי מהר"י באסאן שהובא בתומים דספק ממון הוה ספק גזל ודוק. גם מה שהביא לחדש דבכור קודם שבא לצד כהן הוה כהפקר לפי דברי שמ"ק בב"ק דף י"ב בשם ריב"א וא"כ אין הגוי מחויב לשלם כלל רק ישראל שלא כדין נטל וא"כ אין מחויב לשלם עכ"ד לא אוכל לשתוק מלהעמידו על האמת הריב"א חידש יען דתורה אמרה שור רעהו תיבת רעהו אשמעי' שצריך להיות השור שלו וגם ברשותו כמו דדרשי' ביתו מה ביתו שלו אף כל שלו מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו לאפוקי גזל שניהם אין יכולים להקדישו זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו וה"ה שור רעהו דווקא שהוא שלו וברשותו לאפוקי בכור שלא בא ליד כהן השלו הוה של כהן אבל עדיין לא בא לרשותו דהא חסר נתינת ישראל לכהן ואעתיק לשון השמ"ק על הקו' שור שדחף חבירו לבור דאמרו לרבנן בזמן היזק לאו ממונו הוא ותקשה דהכא אמרו רבנן דמקדשין בו את האשה ותי' אחר שהקדים דמודו רבנן קודם שבא לידו אין שמירתו עליו

וכתב וז"ל וכן תי' תלמיד הר"פ בשם ריב"א וז"ל דהתם איירי בבכור דלא מטא לידי כהן בעודו בבית ישראל דהשתא לא הוי לא דכהן שעדיין לא זכה בו ולא דבעלים שהרי סופו לינתן נכהן ולכך לא חשוב שור רעהו אבל הכא איירי לאחר מדקתני מוכרים אותו ולכך חשוב לי' ממונו עכ"ל מפורש יוצא דלא חשוב ברשותו להיות שמירתו עליו מבעלים חסר השלו דסוף כל סוף ינתן לכהן אבל בודאי הגוי שגנב חייב לשלם הקרן למי שהי' שלו אטו גנב יין הגנב פטור לשלם הקרן לבעלים וא"כ הכא בגנב בכור חייב לשלם לכהן הגם דלא הי' הבכור ברשותו עכ"פ שלו הוה היינו לכלל שבט כהנים בכלל הוא מחויב עכ"ד ולא שישלם לישראל וק"ו שלא יהי' הגוי פטור מלשלם. וראיתי למעלתו נ"י שרצה לחדש דכאן בכל אופן צריך ליתן המעות לכהן כפי דברי הר"ן חולין דף קל"א שתי' קו' התוס' מאי הבדל יש בין מי שאנסו המלך גרנו דמחייב יען דמשתרשי לי' ובין אכלו הלא ג"כ משתרשי לי' ותי' הר"ן האוכל רוצה להפקיע המצוה פטור אבל באנסו גורנו הוא חפץ לעשות המצוה א"כ אם משתרשי לי' חייב וה"ה כאן דהי' חפץ ליתן הבכור לכהן א"כ אם משתרשי לי' חייב לשלם לכהן עכ"ד ולדעתי שם באנס מלך גורנו בשעת אונס שבא היזק למתנות כהונה בא לו הריוח דאנס המלך גורנו בעד חובתו א"כ בשעת ההיזק נפעל לו הריוח ואמרי' כיון שחפץ במצוה צריך לשלם אבל בנ"ד בשעת הגניבה לא בא לו ריוח רק אח"כ אישתרשי לי' ע"י תשלומי נזק אבל ההיזק גופי' לא אישתרשי לי' מהכ"ת יהי' לו לשלם חוץ אם נאמר דגבה תשלומין בעד ממון כהן ודוק דברי הדש"ת:

סימן נא

רב שלום וכ"ט לראש איש הזקן הלוחם מלחמות ד' כבוד ידידי הרב הגאון היקר ר' יוסף צבי ווייס נ"י אב"ד דק"ק ערלויא יע"א. אחד"ש אודיעהו כי ביום אתמול כי יעבור הגיעני מכתבו אשר שאל שאלה אשר בא לפניו יען וביען שיצא ערלאס מהאדון הגדול הקולטוס מיניסטער לקאמיטאט שיפקוד שכל עדה צריכה לישא על עצמה שם אחד משלשה שמות ארטהאדקס קאנגרעס שטאטוסקווא געמיינדע ומיד נשא לבם של הרבה בני קהלתו להיות שטאטוסקווא ומעט המה נוטים לקאנגרעסס ומעט נוטים לשומרי הדת וכת השטאעוסקווא המה יראים ושלמים ויאמינו שלא יפעלו עולה בזה השם על כן הדר"ג נ"י כותב לכמה רבנים יפקוד גם אותי בתוכם להודיע שאסור הדבר. ישמע הדר"ג נ"י כי הקשה לשאול ממני לאסור איסור הלא אין איסור חל על איסור הכי מעט בעיניו אשר פרסמתי בדבר הזה ליראים בק"ק משיקאלטץ שברור כשמש כי הוא סכנה גדולה ואגלה עוד כאשר כמוס עמדי בקצור אמרים ידע הדר"ג נ"י שאויבי הדת המה בכלל ארבעה אבות נזקין בארבעה מראות נגעים ובפרט המה ידיעות הטומאה שתים שהן

ארבע אשר יצעדו יחדיו לעקור אמונת בית ישראל ואציג אותם על דגלים. מחנה ראשונה קאנפאססיאנסלאז המה כחשו בד' ופקרו באלקים ולא יאמינו שיש אלקים שופט הארץ אשר יבקש דת חק ומשפט מבני אדם רק המה בודים כפי רוח הזמן איזה הנהנה כפי אשר ישר בעיניהם. מחנה שני' רעפארם געמיינדע אשר יאמינו שיש אלוקים שופט הארץ אשר נתן תורה ומצות לעם פרא אדם יושב אהלים במדבר אבל הכל כפי עת ההוא ודורות ההם אבל בדורות הללו כבר תמו המזבחות והקרבנות וממלכת כהנים וגוי קדוש ע"כ ימירו ויחליפו עבודה ר"ל. מחנה שלישי המה קאנגרעסס געמיינדע אשר הסכימו כל גדולי מדינות והעידו שהוא עוקרת תורה שבע"פ ותורה שבכתב כנודע מהכרוז כי השו"ע הוא הקשר מכלל יופי אשר מורה הדרך לשתי התורות וכל הנזור אחור הוא איש בלא תורה ועבודה. מחנה רביעית הוא השטאטוסקווא געמיינדע היא העדה המסות רבים כי יתנו הבערגערעכט לשו"ע שיוצב בראש פנקס הקהל אבל בבתיהם לא יבוא ומלבד זה הוא חורבן גדול כי באמת השוה"ד המה היהודים ישנים מלפנים בישראל וע"י כת השאטוסקווא נראה שכת שוה"ד המה יהודים חדשים כמו כת הקאנגרעסס רק כת שוה"ד רוקד להחמיר מחדש אשר לא הי' עד עתה כמו שכת הקאנגרעסס רוקד להקל מחדש אשר לא הי' עד עתה א"כ שניהם מחריבים דת ואמונת ישראל עד היסוד בה חלילה יכבר אמרתי על השטאטוסקווא שהוא "עדת חנף גלמוד" כי בלב גם בהם שוכן האל זר אשר יש בכת הקאנגרעס ונוסף עוד שהמה כעוברים על "ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה ושם בסתר" שבמחשוך מעשיהם אשר רבים לא יבינו כי בחשכה יתהלכו וימוטו כל מוסדות הדת. ועין בעין נראה כי מרעה אל רעה יצאו אם האבות אנשי שטאטוסקווא יהי' בניהם אנשי קאנגרעס ואם האבות מאנשי קאנגרעס יהי' בניהם אנשי רעפארמער ואם האבות מאנשי רעפארמער יהי' בניהם קאנפעסואנסלאז כי חכז"ל אמרו כך דרכו של יצה"ר היום אומר לו עשה כך ועשה כך ולמחר אומר לו עשה כך ועשה כך ולבסוף אומר לו לך יעבוד ע"ז וא"כ מה יפלא בזה "חדשים מקרוב באו אשר לא שערום אבותיכם" שמעתי מפיו הקדוש של אדמ"ו חת"ס ז"ל שהאבות ראו שהבנים לא יהי' יראים ושלמים כמוהם אבל שבקרוב יהי' התחדשות הדת לא יוכלו האבות לשער דפח"ח אבל בדור הזה שנגלה הכל יוכלו האבות לשער מה יהי' בקרוב מבניהם יאמרו "אבותינו חטאו ואינם ואנחנו עונותיהם סבלנו"' כי האבות הניחו היסוד לעונות. ואספר כמו כי אז אשר נדפס בשבת אחים מכתבי על השטאטוסקווא רב עמי איש אחד הלא יש קהלה מפורסמת וגדולה אשר היא שטאטוסקווא א"כ איפוא גם הוא עדת חנף גלמוד והלא היא מלאה חסידים יראים ושלמים ואיך מלאה לבי לאמור כן ואמרתי

יפה אמר שלמה "פגוש דוב שכול באיש ואל כסיל באולתו" אותו קהלה גדולה היא מלאה חסידים פוחדים פן ע"י שוה"ד לא יוכלו לילך בכל יום למקוה בשחר ולא יוכלו להתפלל ג' פעמים שחרית בג' כתות או שלא יהי' יכולים לילך כמלבושי פולין בש"ק וכדומה מתכסיסי חסידות ומבקשים שטאעוסקווא להיות הכל כמו שהי' אבל בערים אשר ימצאו אנשים ברוח חדש נוטים לרוח חקי קאנגרעסס שם הכת שטאטוסקווא הלב מכת קאנגרעס. כל זה באתי לגלות לבי הדר"ג נ"י לידע דעתי שנית אבל בעיר ערלויא לא אפונה כאשר ישמע דעת רבנים ישמעו לקולם בלב אחד ונפש חפצה כי מכיר אני בהם שרובא דמינכרא בודאי לא יחפצו לבטל האמונה והדת ח"ו ובודאי יהי' מיד מקהלות קדושות משוה"ד ובכלל אני מסכים לאיסור אשר כבר יצא מפי זקני דור בכמה מקומות הן לבעל הוראה והן לשוחט ולכל דבר שבקדושה ואני נטפל למצוה גדולה כזאת לחזק בריחי הדת ושערי הוראה שלא יבואו פריצים ויחללו קודש לחול דברי הדש"ת:

סימן נב

שלומים אלף להדיין המצוין הרהמה"ג כבוד הרב ר' ישעי' קנאפלער נ"י בק"ק אוהעל יע"א:

אחד"ש אודיעהו כי מכתבו קבלתי לפני פסח העבר ראיתיו שוקד על ספרי והודיע לי השגות ושמחתי בהם וגם בהערות ח"ת כי טובים הם ואכתוב מעט רק להשיב על איזה השגות שלא יאמין ח"ו שלא אחפוץ להשיב והלואי שד' יעזרני לטובה שאוכל לעשות כאשר עם לבבי להגדיל תורה הדש"ת. (א) אשר מעלתו נ"י כתב על נסתפקתי שלי בח"ר סי' י"ט בד"ה ולא אמנע מי שנתן אתרוג במתנה ע"מ להחזיר והצריך לכוף שיחזור לו במתנה אי מהני תלוי ויהב בכה"ג דלא מפסיד דמי והשיג דאין כאן תלוי ויהב אלא תלוי וזבין כאשר ביאר הקצו"ח סי' רמ"א ס"ק ט' בדברי נמ"י פרק הזהב דאם משך החפץ והיתנו לתת לו כור חטים בדמים חייב לתת לו כור חטים וסיים מעלתו נ"י בשלא הותנא התנאי כדינא כך עאכ"ו כשהותנא התנאי כדינא ואם לא יקום התנאי יהי' מתנה ראשונה בטיל בודאי הוה שתו המתנות מחיר זו של זו והוי תלוי וזבין עכ"ל במכתבו. הנה מתחילה אני אומר א"כ דהוה מחיר זה לזה א"כ ע"ו הכפיה של עכשיו שמקנה האתרוג לבעליו הוא פועל הקניה שלו דהא התנה בכל דיני תנאי שאם יתן במתנה בחזרה היינו הוא דמי מחירו לא קונה כלל א"כ הכפיה של עכשיו פועל לקנין והוה תלוי וקונה ולכ"ע לא הוה קנין כמבואר ברמ"א סוף סי' ר"ה בשם בעל העיטור דתלוי וקונה לכ"ע לא הוה קנין יעו"ש ויעיין בנתיבות שם ס"ק ח"י ביחדהו להחפץ אפי' המאנס אינו קונה יעו"ש וא"כ ממנ"פ לא קנה ואינו יוצא המקבל האתרוג במתנה

ע"מ להחזיר בשלומא כשלא התנה בדינא תנאי אז הי' מהני הכפיה דהוה דמי מחירו כמבואר בקצו"ח שם אבל בהתנה בכל דיניו תנאי גרוע דלא כאשר הבין מעלתו נ"י שכתב עאכ"ו כשהותנה התנאי כדינא ודוק ועיין עוד בנתיבות סי' רמ"א ס"ק י' שחולק על דין דקצו"ח שבלי כפילות התנאי הכל בטל אבל אני דן בכפל לתנאי א"כ כנים דברי ודל"ב. וידע מעלתו נ"י שעמדתי בחקירה א"כ תלי' הדבר בדין ברירה דמכירה ראשונה תלי' במכירה שניה אם מכר לו בחזרה האתרוג הי' מכירה ראשונה מכירה ואם לא מכר לו לא הוה מכירה ראשונה מכירה ולא דמי לסי' תרנ"ח בברירה דשותפין עיין במג"א ובמחה"ש שם אבל כאן תלי' מכירה במכירה ועיין בשאגת ארי' בכה"ג שמקדש אשה אחרת ביוכ"פ ולא באתי אלא להערה בעלמא.. ומה שהעיר מתוס' בב"ב מ"ח בד"ה קדוש בביאה שחקרו למה לא הוה בגט תלוי וזבין דנפטר משאר וכסות ועונה נגלה דלא תלי' בשם מתנה או שם מכר רק על אומד הדעת עכ"ד ידע מעלתו נ"י דדברי תוס' מופלאים הלא מתחילה לא נתחייב אלא כל זמן שהיא אשתו ומשעה שנתגרשה מעולם לא נתחייב כל חיוב שאר כסות ועונה הוה חיוב לזמן בעד שהיא אשתו ולא בא לו ריוח רק שלא יפסיד אבל להאשה בא הנאה להרויח מחדש ואני הסברתי לעצמי שיש קפידה בשם מכירה ובשם מתנה דבכל חפץ יש לו לאדם פי שנים לזכות גוף השווי' של חפץ וגם בלי השווי' זכות הכלי דכל הנותן לו השווי' ולוקח החפץ בע"כ עובר על לא תחמוד א"כ אם המקבל הממון עכ"פ אינו מקפיד על הכלי וגומר ומקנה אבל בלי דמים אדם מעמיד עצמו על ממונו ולא הקנה בלבו וממילא לא קנה המאנס כלל הגם דמאנס חפץ לגזול וגם לעבור על לא תחמוד הוא אינו מוחל על ממונו אבל בקבל הדמים והמאנס כבר עובר על לא תחמוד גומר ומקנה קצרתי להערה בעלמא. (ב) ראיתי שעמד על סי' כ' שחדשתי בקדושת הגוף הוה שלו להקדיש רק אין קדושה חל על קדושה אבל זה דווקא בקדושת הגוף דנקרא הבהמה על שמו משא"כ בהקדש בדק הבית ומעלתו נ"י כתב מה שאמרתי דלולא אין קדושה חל על קדושה הי' שלו להקדיש לקדושה אחרת אינו משמען בפסחים דף צ' ותמורה דף כ"ט ובכורות דף נ"ג דפריך הגמ' והא אין אדם אוסר דבר שאינו שלו וכן פריך לאו ממונא הוא ולאו דידיה הוא ע"כ, תוכן דבריו, נלע"ד לתרץ ומאוד אשמח בו כי הגיע לי מקום לדבר בזה בעזה"י דבכמה מקומות אמרי' אמירה לגבוה כמסירה להדיוט וא"כ השכל גוזר כמו במסירה להדיוט לא הוה שלו עוד ה"ה באמירה לגבוה. אך אבאר בעזה"י בכל קדושת הגוף בקרבן ידוע אחת דברו הבעלים ושתים זו שמענו (א) הבהמה היתה מתחילה חולין וראויה לעבודה ולאכילה ולגדל ולדות עיין חולין דף ה' וכאשר הקדישו הבעלים ואמרו בהמה זו תהי' קרבן לד' יצאה מחולין שהוא רשות

הדיוט ונכנסה לרשות הגבוה שאסורה לעבודה ובאכילה ולגדלה לולדות כי הוא קודש לד' ובאמירת פה של הבעלים נפעל כל זה לצאת מן החולין שהוא רשות הדיוט ונעשית קודש שהוא רשות הקב"ה דכל היכא דאיתא בי גזא דרחמנא איתא (ב) הלא בכלל שאמר בהמה זו תהי' קרבן לד' לא מבואר איזה קרבן אם חטאת או עולה או שלמים או נדבה או אשם וכדומה מן השמות אשר כל השמות הללו המה בכלל אדם כי יקריב קרבן לד' וכל השמות הללו אשר יקרא האדם אותם כולם המה קודש לד' בסוג נכלל קרבן לד' לכן יאמר אדם חטאת לד' עולה לד' שלמים לד' נדבה לד' וכדומה. וא"כ האומר לד' חטאת או לד' עולה או לד' שלמים אחת דיבר ושתים שמענו בדבור הנ"ל הוציא הבהמה מחולין לקודש וגם בירר בכלל קודש לאיזה קדושה הוא קובע לקדושת חטאת או קדושת עולה או לקדושת שלמים וכדומה ודעת לנבון נקל הגם שאמירה לגבוה כמסירה להדיוט היינו לענין התכלית שבהמה נעשית מחולין קודש אבל לענין לאיזה פרט קודש אם חטאת או עולה או שלמים דהכל בכלל גבוה לא שייך למימר אמירה לגבוה כמסירה להדיוט דמה לי חטאת לגבוה או עולה לגבוה והי' יכול לשנות הגם שאמר שם קדושת עולה הי' יכול לקרוא גם קדושת חטאת או שלמים רק דאין קדושה חל על קדושה הגם נשאר שלו לקרוא עליו שם קדושה אבל עכ"פ איך יחול קדושה על קדושה הגם דלא שייך לומר כמסירה לשם חטאת אבל עכ"פ חל על הבהמה קדושת חטאת או בהיפך קדושת שלמים ואיך יחול קדושה על קדושה אבל בלא"ה הבהמה שלו לקרוא עליה קדושה הגם דכבר הכניס הבהמה ברשות גבוה נשארת שלו לקרוא איזה פרט בשם קדושת גבוה כמו מתחילה שאמר בהמה זו קודש לד' ומברר חטאת לד' או עולה לד' וכדומה. אך כל זה להביא על בהמה שם בין שמות אשר כולם ברשות גבוה אז אמרי' הגם דבאמירה לגבוה הוה כאלו מסרה לרשות הדיוט הלא לא רוצה להוציא מרשות גבוה אבל אם רוצה לאסור באיסור אתנן לרחק מרשות גבוה אז אמרי' הא משעה שהקדיש הבהמה נכנסה לרשות גבוה דהוה כמסירה להדיוט וא"כ לאו ממונא הוא ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו ומיושב סוגי' דפסחים ותמורה ובבכורות פריך הא לאו דידיה ואיך יעשה קודש מעשר הא מעשר הוה מצאנו אז העשירי מהבהמותיו יהי' קודש והא לאו דידיה הוא דעכ"פ לא הוה חולין כשאר בהמותיו ומשני כר"י דקדשים קלים הוה ממון בעלים לגמרי ודוק בזה בעזה"י. (ג) עוד בא לחדש על קו' שהבאתי בסי' כ"ב בשם אדמ"ו חת"ס ז"ל דילפי' עשה דוחה ל"ת מכלאים בציצית הא מצות לאו להנות נתנו ומעלתו נ"י חידש דבכלאים אסור רק הנאה להגן מקור וחום אבל שאר הנאה אפי' באת ע"ו שם לבישה ליכא איסור דאל"כ מה הקשה הרא"ש ממוכרים כסות אשר לובשים הבגדים לפטור

ממכס מן מוכרי כסות מוכרים כדרכן דפליג על מתני' דלקמן שאני מוכרי כסות דלא בא הנאה מן הלבישה בעצמו וכי תימא דבמכס הוה רק הברחת ארי זה אינו דהוא בעצמו אסור לברוח הארי כמבואר בתוס' נדרים דף ל"ג בד"ה דמהני פרועה דר"י עכ"ל. נלע"ד לבאר אשר כמס עמדי דיש שני אופנים הברחת ארי (א) מי שהי' בע"ח והי' עליו חיוב פריעת בע"ח וגם בלא המצוה הי' המלוה נוטל פרעון מהלוה מכח שיעבוד גופו דעבד לוה לאיש מלוה וכאשר פרע אחר בשבילו יצא מחיובו ומשיעבדו אך בכל זה אומר ארי הברחת אולי מפייסנא הוה ליה עד שימחול לי ויצאתי מחיובי ומשעבודי אבל עכ"פ הא הארי עומד על המצפה לטרוף ממנו רכושו א"כ אם הוא בעצמו משלם לו מאיסור הנאה אסור דהא חזי דלא הי' באפשרות לברוח ארי אשר עמד עליו רק בממון ולקח האיסור הנאה והרויח את שלו (ב) אם חק המלכות לשלם מכס מן בגדים אשר מעביר אדם לסחורה כי אז הוא משא ומתן אבל מבגדים אשר האדם לבוש בהם לא הושם טאקסע דמכס והדת ניתן מפי המלך הגם שיוכל אדם לילך במלבוש אחד וישלם מהשאר בגדים שעליו בכל זאת לא חפץ המלך בזה רק שם חק ומשפט כל לבוש אשר האדם לבוש בו אפילו בבגד בגדים בכל זאת לא יבוא בחשבון ולא משלם מכס א"כ מעולם לא הי' כאן ארי דהא מתחלה הדבר יצא מפי המלך להיות פטור לשלם מן בגדים שעליו הגם אם ניכר שהוא איש עני ועליו מלבוש של אלף כסות פטור מן המכס א"כ הלובש אינו מבריח הארי אלא מעולם לא הי' ארי בכה"ג שעשה פעולה שלא יבוא הארי וחכז"ל דברו ממבריח ארי שהי' ארי בעולם עומד נגדו והוא הבריח אותו שילך וא"כ הגם אם אסור לעשות בעצמו הברחת ארי דאז משתרשי ליה שפטרו כגון אם העני עומד וצריך לפרוטה וע"י שעוסק במצוה פטור מן המצוה ומשלח העני אשר צריך לצדקה אבל במכס עושה פעולה אשר מעולם לא עמד ארי כנגדו והערותי בזה בדיני בר מצרא דליכא בגוי דאמר ארי אברח לך היינו אם קנה מן הגוי שהי' ארי בעולם אבל אם גם גוי הי' רוצה לקנות וקנה ישראל ואמר ארי אברחתי ממך זה לא מהני דפעלת שלא בא ארי בעולם וכנגדך אני בר מיצר ואקוה שישמח מעלתו נ"י בהערה הזאת וא"כ בלבישת ציצית או בגדי כהונה אם המצוה נחשב הנאה ובאת מן הלבישה מה לי הנאת הגוף קור וחום הבא ע"י מעשה לבישה או הנאת מצוה הבאה ממעשה הלבישה ומה שהעיר מעלתו נ"י שמותר לישב באוהל שעטנז יעיין במקור דשם הטעם דכתיב לא יעלה עליך אבל מותר לכנס תחתיו והבן זה:

סימן נג

שמחת חג הפסח הבע"ל יחול על ראש הרבני שונה. הלכות אזן וחקר ותיקון פלפול תורה כבוד הרבני מהו' ר' יצחק שרגא נ"י בזאדנה. אודות שעמד על ספרי מ"ח ח"ר סי' כ"ג שחקרתי למה במצות דרבנן אצ"כ הא כל מה דתיקנו רבנן כעין דאורייתא תיקון והלא במצות דאורייתא צ"כ ואמרתי אם מצות צ"כ או לא הוה ספק ובדאורייתא אזלי' לחומרא ובדרבנן לקולא והבאתי סמוכים מאשר שמעתי מפי קדוש מורי גאון ישראל השערי תורה ז"ל הא דאמרי' דבדאורייתא אין ברירה ובדרבנן יש ברירה היינו מכח ספק דאורייתא לחומרא וספק דרבנן לקולא והשיג מעלתו נ"י על אדמ"ו הגאון ז"ל וגם עלי התפלא וז"ל הא בעירובין דף ל"ו מבואר דלא אמרי' ספק דרבנן לקולא רק בדבר שאין לו עיקר מן התורה וא"כ בדבר שאין לו עוקר מה"ת לא אמרי' כל מה שתיקנו חכמים כעין דאורייתא תיקנו כמבואר בגיטין דף ס"ה עכ"ד בקוצר. לא דק כלל דספק דרבנן להקל אפילו בדבר שיש לו עיקר מה"ת והוא הלכה בכל ש"ס ופוסקים רק אם איתחזק איסור ונולד באיסור דרבנן אז הש"ך ביו"ד סימן ק"י ס"ק כ' פוסק לחומרא ופר"ח ס"ק ט"ו האריך לחלוק שאפילו ספק דרבנן באיתחזק איסור הוא לקולא יעו"ש אבל שנימא ספק דרבנן בדבר שיש לו עיקר מה"ת לחומרא זה לא עלה בדעת אחד מן הראשונים או פוסקים המפורסמים ועיין מג"א סימן תל"ט וא"כ אין שיחתו עולה יפה (ועיין בח"י סימן תמ"ה סק"ג בהשאלה). אך נ"ל שמחשבתו הי' הגם שאין כאן חזקת איסור עכ"פ יש חזקת חיוב מצוה דכל ישראל מחויב לעשות מצות דרבנן דכתיב לא תסור מדבריהם ימין או שמאל ע"כ מה לי דלא אמרי' ספק דרבנן להקל אם יש על החפץ חזקת איסור או דלא אמרי' ספק דרבנן להקל אם הי' על הגברא חזקת חיוב וא"כ כיון דיש על הגברא חזקת חיוב לעשות מצוה דרבנן וספק אם צריך כוונה א"כ לא אמרינן ספק להקל אם יש למצוה עוקר מן התורה כך אני אדין אותו לכף זכות (ועיין בח"י שם ס"ק ז'). אמנם לק"מ דכח חזקת חיוב מהני אם הי' החיוב ברור וספק אם נפטר מחיובו אז אמרי' אוקי גברא בחזקתו דעדיין לא השלים חיובו אשר הי' עליו דילפינן בחולין דף י"א דאוקמי מילתא אחזקה חזקת קמא וה"ה אם הי' עליו חיוב ק"ש או חיוב ברכת המזון ויש ספק אם קרא ק"ש או ברך ברכת המזון או ספק אם בדק הבית מחמץ או אם טבל גופו במקוה או אם מלח הבשר עיין ט"ז יו"ד סימן ס"ט ובט"ז ובהגהות ח"צ בח"מ סימן ע"ה בספק אינו יודע אם פרעתיך דחייב היינו טעמא דאוקמי' אחזקתו שלא עשה מעשה פרעון וספק אם לוה פטור דאוקמי' אחזקתו שלא לוה ונ"מ אם פרע ויש ספק אם הו' בו מטבע שנפסלה דפח"ח ועיין במשנה א' בפ"ב דמקואות ועיין בסדרי טהרה ספק צפורן ועיין

נוב"י ח"ר יו"ד סימן ס"ה ואכמ"ל אבל כאן יש ספק בעיקר חיובו אם מעולם נתחייב ישראל לעשות מצוה בכוונה דשמא מחויב רק לעשות מעשה מצוה והלא המעשה עשה ועל הכוונה יש ספק אם נכנס בחיוב כלל ויעיין בט"ז או"ח סימן מ"ז בשם הרמב"ם ויעיין בספרי מ"ח ח"ר סימן צ"ג ד"ה ואודיע דבר נפלא בעזה"י ויעיין בספרי סימן ל' ד"ה ואיידי ודוק ומה שהשיג מהב"י סימן תקפ"ט משיטת הר"ש לק"מ דהוא אומר דאפילו מדאורייתא יש הבדל בין אמירה למעשה דברי הד"ש:

סימן נד

רב שלומים לאיש העוסק בחקי חורב בתורת ראשונים ופוסקים מאזין ומקשיב לפלפל ולהקשות כבוד הרבני מהו' יצחק מרדכי שווארטץ נ"י בק"ק פ' לאדאני יע"א. אודות אשר השיג מעלתו נ"י על ספרי ח"א סימן כ"ג בד"ה אמנם אשר חקרתי באחד שקרא ק"ש בלי מחשבה לצאת יען שהאמין שלא יכול לקרוא ק"ש בלא תפילין רק קרא ק"ש עם בנו החולה ולעת ערב בא איש אורח עם תפילין ולא הי' זמן אלא או להניח תפילין או לקרוא ק"ש איזה מהם קודם וחקרתי דעכ"פ קרא ק"ש וספק בדין אם מצ"כ א"כ אפשר שיצא מ"ע של ק"ש ומ"ע של תפילין בודאי לא קיים א"כ תפילין קודם והשיב מדברי חו"ד סימן ק"ו דבמ"ע לא מהני קיום מספק אלא צריך קיום ודאית וז"ל ואם יש ספק הוה כודאי לא עשה עכ"ל וכ' עוד שבס' מוצל מאש כ' אפי' ס"ס לא מהני במצוה דצריך להיות בודאי (אין בידי) ומצאתי לאדמ"ו בשערי תורה ח"ב פ"ד אות ח"י העתיק לשונו יעו"ש והשיג בזה על מה שחקר הפרמ"ג אם מצ"כ הוה ודאי דצ"כ או מצד ספק צ"כ הלא לו יהי' מכח ספק הוה כודאי עכ"ד מעלתו נ"י. אשיב בקוצר אמרים בעזה"י דשאני אם יש חסרון בגוף החפץ כגון אם יש שום ספק אם הוא מצה שיוצאים מחמשת המינים או הוא משאר מינים שאין יוצאים בו או שיש ספק אם הלולב כשר או אם האתרוג כשר או אם השופר כשר לצאת בו או אם התוקע כשר לצאת בו או אם הבהמה טריפה או אם היא בעלת מום או איזה פסול וכדומה כן בשאר קיום מ"ע אם יש ספק אם נעשה מעשה אשר יוכל לקיים בו המ"ע אז הוא מחיוב לעשות פעם שנית דתורה חייבו מצוה ודאי או אתרוג ודאי או בהמה כשרה ודאי או שופר ודאי ותוקע בר חיוב ודאי וכדומה דהא יש ספק אם נעשה מעשה אשר הי' יוכל לקיים בו המצוה אבל אם קרא ק"ש בתיבות ואותיות כדת וכדין א"כ ע"כ נעשה מעשה מ"ע של ק"ש אשר בו כתיב קבלת עול מלכות שמים ולא חסר בקריאת ק"ש מאומה והיתה ראוי' לצאת בקריאה הנ"ל המ"ע של ק"ש רק יש ספק דשמא צריך גם מחשבה שיכוון לצאת בקריאה הזאת החיוב קריאה אשר עליו והוא לא חישב בקריאה לצאת ידי חובו אבל עכ"פ קרא בפי' הפרשה אשר היא

מיוסדת שיצא בה א"כ אפוא אולי מאצ"כ א"כ קיים בודאי המ"ע כדת של תורה ולא נשאר אלא ספק דלמא צ"כ א"כ עדיין לא קיים מ"ע המוטלת עליו בכה"ג לא שייך לומר קריאת ק"ש ודאי אמר רחמנא דהא קרא ק"ש ודאי כאשר צוה אותו אלקים רק יש ספק יען שלא הי' לו כוונה לצאת א"כ מכח חסרון המחשבה לא יצא וזה הוא ספק אם חסרון מחשבה הוה עיכוב ודוק (ועיין תוס' כתובות דף כ"ג). אמנם אגיד בזה בעזה"י סברה ישרה דבשלומא אם הוא ברור שהקב"ה מבקש בהמה כשרה לקרבן או אתרוג הדור ולולב כשר ושופר כשר או מצה כשרה וכדומה רק עכשיו בא ספק אם הלחם הוא לחם עוני כשרה או לא או אם בהמה זו כשרה או תמימה או אם השופר הזה כשר או לא אז אמרי' דתורה דברה בודאי ולא יצא אדם מחיובו אם עבד לקב"ה בחפץ שהוא ספק כשר לצאת חיוב מצותו לא יצא וצריך לעשות שנית בודאי בהמה כשרה וחפץ כשר אבל אם יש ספק בעיקר ציות הקב"ה אם התורה מבקשת שיהי' לאדם מחשבה לצאת ידי חיובו בקיום מ"ע או לא בקשה התורה רק שיעשה האדם פעולת המצות לבד לא שיחשוב בו מחשבה לצאת בו חיוב קיום מ"ע א"כ הוה ספק בעיקר החיוב אי בכל רמ"ח מ"ע צריך מחשבה לצירוף המעשה או לא א"כ אם עשה מצוה בלא מחשבה הוה עליו רק ספק לעשות פעם שנית דאין לומר דהוה כודאי לא עשה דהא אנו דנין אם מעולם בקשה התורה לקיום מ"ע צירוף מחשבה אבל בנידן אם יש ספק אי הי' החפץ כשר לקיים מ"ע כדת של תורה או לא אבל עכ"פ ברור הוא שהתורה מבקשת קיום מ"ע בחפץ כשר והוא שלקח חפץ ספק כשר לא שמר פי ד' כאשר צוה אבל כאן יש ספק דלמא ביקש ד' רק כאשר עשה היינו מעשה בלי מחשבה והוא סברא עמוקה בעזה"י וא"כ בנידן השאלה שקרא ק"ש בלי מחשבה לצאת בו ויש ספק שמא לא ביקש הקב"ה רק בקריאה בלבד א"כ אין עליו חיוב ודאי רק חיוב ספק והוה ק"ש ספק ותפילין ודאי ודוק ובכל אחד מהשני תירוצים יפה חקר הפרמ"ג כמובן מעצמו וק"ל. ואציב לו דוגמא דספק אם הי' לו בהמה כשרה או אתרוג כשר כאשר חל עליו החיוב הוה כספק פרעון אשר מודה שהי' חייב לו דצריך לשלם לו אבל אם הספק דשמא לא בקשה התורה מחשבה להמעשה הוה ספק בעיקור החיוב אם הוטל עליו מעולם לקרוא ק"ש עם מחשבה לצאת או לא הוה כספק אינו יודע אם נתחייבתי שפטור מלשלם עיין ח"מ סימן ע"ה ועיין ט"ז שם ובהגהות חכ"צ ודוק. (ב) גם השיג על מה שחקרתי בסימן הנ"ל בד"ה ואוסף:

דמצ"כ הוה ספק ולכן במצוה דאורייתא ספק לחמורא ובמצוה דרבנן ספק לקולא והשיג על זה דהוה ודאי רק אפילו צ"כ הוא דרבנן ותרתי דרבנן לא אמרי' שגם בגוף המצוה יהי' צ"כ עכ"ד לא ידעתי מניין לו שאי מצ"כ הוא מדרבנן הלא הלבוש סימן ס' כתב

שמקרא ילפי' מצ"כ והפרמ"ג שם כתב שהוא מסופק אם מדאורייתא צ"כ או אם הוא מדרבנן יעו"ש ומצאתי בפרמ"ג סימן תקפ"ט אם מסופק אם כיון צריך במצוה דאורייתא לעשות שנית יעו"ש ואי המחשבה הוה רק דרבנן יהי' בספק כיון להקל אלא פשוט אי צ"כ הוה הכוונה דאורייתא ודוק ואפילו אם נימא שהכוונה במצוה הוא מדרבנן אם הי' ודאי שתיקנו שצ"כ במצוה א"כ כשתיקנו מצות בודאי כעין דאורייתא תיקנו שבשעת קיום המצוה יכוון לצאת בו ובפרט כי אחר שתיקנו מצוה הוה דאורייתא מלא תסור ועיין בסה"מ להרמב"ם שחקרו מפורשים א"כ למה יהי' ספק איסור דרבנן להקל ותי' שכך תיקנו חכמים לילך להקל בספק איסורם יעו"ש א"כ בודאי בקיום מ"ע ראוי' שצריך כוונה כמו בקיום מ"ע דאורייתא אבל אי כל הדבר שצריך כוונה במצוה דאורייתא הוה מספק א"כ הקילו בספק מצות שלהם כמו שהקילו בספק איסור שלהם ודוק. (ג) עוד יצא להשיג על מ"ש שם בד"ה אבל שמצוה שאפשר לקיים בהרהור ובמחשבה א"כ אז המחשבה לקיים המצוה הוה כמחשבה בשורש המצוה והוה הכוונה חלק מגוף המצוה לא הכשר בלבד וממילא צריך כוונה ואפילו אם מדבר בפה כיון דיוצא בהרהור אעפ"י שמדבר, לא הוה עקימת שפתיו כמעשה דדיבור עומד רק במקום מחשבה והשיג עלי מדברי הרה"מ פי"ג משכירות דכתב בהיפוך אלאו שאב"מ אין לוקין עליו הוא דווקא אם לא משכחת בו לעבור במעשה אבל בלאו דחסימה דשייך בו עכ"פ לחסום במעשה ממש לכן אפילו אם חוסם בקול לוקין עליו וה"ה הכי נמי נימא הכא לענין מחשבה ודיבור עכ"ד. לא דיבר יפה שם הוא עבר לאו של תורה והי' מן הראוי' ללקות דהא עבר על מימרא דרחמנא והגם דאמרי' לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו אעפ"י דעבר עבירה היינו אם לא שייך בו מעשה וכל הויות הלאו הוא רק בדיבור אבל בחסימה שנעשה גם במעשה הגם שאיש ההוא עשה החסימה בקולו נלקה דהא עבר על לאו שיש בו מלקות אם חוסם במעשה ה"ה יהי' נלקה אם עשה חסימה בקול אבל במצות אשר לכתחילה די בהרהור כמו בדיבר בפיו א"כ חזינן שעיקר קיום מצוה זאת הוה במחשבה אז אמרי' המחשבה לצאת הוה ג"כ חלק מן המצוה הזאת וצריך כוונה לצאת כמו כוונה אשר היא הויות המצוה ודוק (ודברי לח"מ בפי"ג הנ"ל שהקשה מעדים שיכולים לכתוב עדותם והוה מעשה יעו"ש פלא בעיני הלא בשעת הכתיבה לא נגמר העבירה). (ד) וראיתי בסיום מכתבו שתי' סתירת הרא"ה שהקשתי וכ' מעלתו נ"י וז"ל ולי העני נראה לתרץ לחומר הנושא בכפאו וגילה דעת להיפך ידעי' דלא מהני דלא אתי מחשבה ודיבור ומבטל מעשה שפיר דייק הב"י דצריך לידע עכ"ד שגג בזה בודאי אם המעשה קדם אז לא בא דיבר וגילה דעת אחריו לעקור ולבטל המעשה הקדום אבל אם הי' גילוי דעת או דיבור

קודם שנעשה המעשה א"כ פועל הדיבור או גילה הדעת שלא יפעל המעשה תכלית מבוקש ואפילו דברים שבלב אשר נגלה לכל קודם המעשה פועלים שהמעשה לא יפעל עיין קדושין נ"ט ומ"ט וברשב"א שם ודוק. ונחזה אנן מי שקנה חמץ והפקירו מקודם יהי' עובר על לאו ב"י ועיין בפרמ"ג בפתיחה כוללת ח"ג אות י"ד או מגביה ע"ז וגילה מקודם שלא יחפוץ לזכות בו יהי' מדאורייתא ע"ז של ישראל שאין לו ביטול עיין ר"ן פ"ג מע"ז אלא הטעם הדיבור שקודם המעשה מבטל המעשה והטעם דילפי' לה מתנאי בני גד ובני ראובן שתנאי קודם המעשה מבטל המעשה הבא אח"כ ועיין בשו"ת הרא"ש בסוגי' דתנאי כפול דלכן בעינן תנאי קודם למעשה דאל"כ נשארנו על סברא דלא אתי דיבור ומבטל מעשה יעו"ש מתוק מדבש ונופת צופים ועיין תוס' פ' אעפ"י דף נ"ד ועכ"פ הדין אמת דדיבור או גילה הדעת מבטל המעשה הבא אח"כ והבן זה ויש להשיב עוד הכי הכא מבקשים לבטל גוף המעשה רק שלא יצא בו חיובו ועיין תוס' זבחים דף ב' אשה לאו לגרושין עומד בגט זה וקצרתי הגם שהי' לי להאריך באות א' וג' ואי"ה אעיין בכפ"ת אשר רמז לעיין הד"ש:

סימן נה

שפעת ברכות עלי ראש בן אחי הצדיק הרהמ"ג כבוד הרב ר' משה סופר נ"י בק"ק ברעזאוויטץ יע"א. אחד"ש קבלתי מכתבך עם אשר אספת הערות אשר הגה לבך בעיונך בספרי מ"ח ח"ר וגם הערות אשר חדשת מענין לענין ובקשת להשיב עליהם אעשה רצונך בל"נ וזה החלי בעזה"י. (א) בספרי סימן כ"ט עמדתי בחקירה אחת אם האיש אשר זכה באתרוג מחויב ליתן אתרוג לרעהו אשר דר בכפר ולא יהי' לו אתרוג כלל ויבטל מן המצוה לגמרי והוא עכ"פ יוכל לצאת באתרוג הקהל רק צריך לבטל הידור מצוה אשר קיבל על נפשו ואמרתי עם הספר דאין לדמות זאת לנידן שחבר תורם שלא מן המוקף כדי שלא יאכל חבירו טבל כי הבדל יש ביניהם וכתבתי בזה"ל שאני התם שלא עשה המצוה כתקנה שלא יבוא חבירו לעבירה אבל לבטל להידור מצוה כדי לזכות לחבירו מצוה כי עבירה אין לו שיהי' אנוס בדבר רק שמצוה אין לו כמובן זה לא מצינו שאדם מחויב לבטל עצמו מלהתנאות לפני ד' במצוה כדי שיזכה חבירו במצוה עכ"ל שם ואתה כתבת וז"ל ולדעתי הזעירא הוא כ"ש אם מותר לעבור איסור בעבור לזכות אחרים מכ"ש שרשאי או מוכרח לבטל הידור מצוה שלו עכ"ל והארכת בדברי תוס' דחולקים על תשו' רשב"א וסוברים דאומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירו. ואבאר בעזה"י ואעתיק דברי ירושלמי הנעימים בפ"ק דפאה וז"ל תני רשב"י אומר גדול הוא כיבוד אב ואם שהעדיפו הקב"ה יותר מכבודו נאמר כבד את אביך ואת אמך ונאמר כבד את ד' מהונך

ממה את מכבדו ממה שיחננך מפריש לקט שכחה ופאה מפריש תרומה ומעשר ראשון ומעשר שני ומעשר עני וחלה ועושה סוכה ולולב ושופר ותפילין וציצית ומאכיל את העניים ואת הרעבים ומשקה את הצמאים אם יש לך אתה חייב בכל אלו ואם אין לך אין אתה חייב באחת מאלו אבל כשהוא בא אצל כיבוד אב ואם בין יש לך הון בין שאין לך הון כבד את אביך ואת אמך אפילו את מסבב על הפתחים עכ"ל ועיין ביפה מראה דבר גדול דבר רשב"י באומרו שאין אדם מחויב להחזיר על הפתחים כדי לקיים מ"ע דכתוב כבד ד' מהונך ממה שחוננך ואם לא נתן לך אתה פטור מלעשות מצות ד' אבל בודאי מחויב אדם להחזיר על הפתחים כדי להציל עצמו מלעשות עבירות שלא יחטא כנגד ד' דהא אפליו בצרכי גופו אמרו במשנה פ"ח דפאה משנה ע' וכל מי שצריך ליטול ואינו נועל אינו מת מן הזקנה עד שיפרנס אחרים משלו וכ' בברטנורא ובתיו"ט שם אבל אם צריך ומסגף עצמו ע"ז אמרו הר"ז שופך דמים אם אינו נוטל יעו"ש ואם בעבור שלא ימות בעוה"ז צריך לקבל נדבות אפילו להחזיר על הפתחים כי יש מצוה על האדם לקיים ושמרתם את נפשותיכם אפילו להחזיר על הפתחים ה"ה צריך להחזיר על הפתחים כדי שלא ימות בעוה"ב שלא לעשות עבירות ויחטא נפשו ח"ו והגם דמצינו שפקוח נפש דוחה כל התורה היינו אם הוא מסוכן אמרה תורה דפקוח נפש דוחה העבירות או הותרה העבירות כדי שלא ימות ע"י העבירות דכתיב וחי בהם ולא שימות בהם אבל פשיטא דמחוייב לחזור על הפתחים כדי להציל עצמו מן עשיית עבירות וחלילה שיעלה על הדעת לחוס על כבודו שלא לחזור על הפתחים ויקל בכבוד המקום לעשות עבירות זה הוא מן המושכלות דרשב"י לא חידש אלא על הקרא "כבד את ד' מהונך" היינו קיום מ"ע דנקרא שאדם מכבד את המקום שם נאמר מהונך ולא שיחזור על הפתחים דרחמנא לבא בעי אלו הי' לו ממון הי' מכבד את המקום וחשב לעשות מצוה ונאנס מעלה עליו הכתוב כאלו עשאו אבל עשיית עבירות הוא חילול השם אז כל אשר יוכל לעשות אפי' לחזור על הפתחים צריך לעשות שלא יבוא חילול השם על ידו ויחטא נפשו מי שחס על כבוד עצמו ולא חס על חילול ד' ראוי שיעבר מן העולם וע"ז נאמר כל אשר בכחך עשה ודוק. ואוסיף נופך רשב"י לא חידש רק שיבטל המצוה בשוא"ת אם אין לו ממון לעשות סוכה ושופר ולולב ותפילין וציצית ולהאכיל ולהשקות לעניים אבל לעבור בקו"ע עבירות בודאי מחויב בקו"ע לחזור על הפתחים שלא יעשה עבירות בקו"ע אבל בקיום המצות רשאי להיות שוא"ת ויעבור המצות ג"כ בשוא"ת ודוק. אך באמת אפי' לעשות עבירה בשוא"ת כגון להניח חמץ אחר זמן איסור או שלא למול את עצמו כל ימיו או להשהות עצמו בטומאה במקדש וכדומה אם יכול להציל עצמו מן העבירות אם יחזור

על הפתחים ולבקש מן נדיבים צריך לבזות עצמו וכבודו בעבור שלא לעבור עבירה אפי' בשוא"ת כי ביטל מצוה הוא שלא כיבד המקום אבל עבירות עבירה הוא בזיון כנגד יוצרו ששקל כבודו ובזיונו בעיניו יותר לפגום נשמתו והוא חילול השם ודוק. וראי' לזה מדברי הר"ן פ' לולב הגזול ברמ"א יו"ד סי' קנ"ז וז"ל אם יוכל להציל עצמו בכל אשר לו צריך ליתן הכל ולא יעבור ל"ת עכ"ל וכ' הש"ך בסק"ג וז"ל ולא יעבור ל"ת אבל במ"ע אפי' מצוה עוברת אין צריך לבזבז יותר מחומש כמ"ש הרב באו"ח ס"ס תרנ"ו יעו"ש עכ"ל ועיין בספר חסידים תקע"ט וז"ל כבד את ד' מהונך ולא כל הונך המבזבז אל יבזבז יותר מחומש עכ"ל הרי דביטל מ"ע קל כנגד עשיית עבירות ל"ת ודוק וכן ראי' שכתב רמ"א שא"צ להוציא ממונו בעבור למחות ביד חברו שלא יעבור עבירה עיין יו"ד סי' של"ד אבל בפ"ת סק"ה בשם ספר תיבת גומא דצריך לפזר כל ממונו כל שיש בידו למחות אם מבזבז כל ממונו יעו"ש ומעולם לא שמענו שיש חיוב על אדם דצריך לפזר ממונו כדי שחבירו יקיים מ"ע נהפוך הוא הא דאמרי' ניחא לי' לאינש לעשות מצוה בממונו היינו דווקא אם לא יגיע לו היזק מזה עיין מג"א סי' תל"ז סק"ו אבל לכה"פ לא בהפס"מ עיין תויו"ט פ"ג דשקלים הרי דחמור החיוב להציל חבירו מעבירה מאשר החיוב לזכות חבירו במצוה. הן אמת דיש לי הערה בענין זה דלמא החיוב על כל איש וישראל לזכות את חבירו אפי' בקיום מ"ע אפי' בממונו וכל זה אם אין שם איש אלא הוא והעני מבקש לפתוח ידו ולזכות אותו ובתפילין או באתרוג או איזה מצוה אז חל עליו על מי שיש לו לזכות אותו ולפזר ממונו עליו כמו שיש מצות צדקה להחיות גופו אם הוא רעב ללחם או למלבוש שצריך להחיותו ה"ה צריך להחיות נשמתו לעזור לו בממונו שיזכה לעשות במצוה אבל אין העני רשאי ליקח מכספו וזהבו של עשיר בלי דעתו ולעשות בו המצוה אלא צריך לבקש מאיש אשר סיפק בידו לעזור והוא צריך להיות עזר לו בממונו ולכן אם אנו חוקרים אם יש רשות ליקח עלית או תפילין או אתרוג או מזוזה של חבירו בלי דעתו ואנו נחליט דניחא לי' לאינש לעשות מצוה בממונו בלי שאלת פיו אז אמרי' דווקא אם אין בו חסרון כיס אז ניחא לי' אבל בהיזק או בהפסד לא ניחא לי' דהא לא חל החיוב עליו חוץ אם א"א להשתדל בעבור ממון שלו וגם אפי' אין לו פרוטה להשתדל במצוה צריך לבקש ממנו העזר וגם לא יהי' החיוב עליו לבדו רק ישתתפו אנשים רבים הדרים שם וגם לא בחינם רק בתורת הלואה שאם יהי' לו ישלם לו והוא הערה נפלאה תל"י ומיושב בו כמה סתירות בענינים הנ"ל. אך האמת הוא שאין אדם מחויב לפזר ממונו כדי שחבירו יקיים מ"ע כסברת הירושלמי הלא כתיב כבד ד' מהונך אם יש לך עשה המצות ואם לאו פטור הוא ואין צריך לחזור על הפתחים לקבץ ממון כדי לעשות המצוה

וממילא אפי' אם מחזיר על הפתחים אין איש מחויב לעזור לו לפזר ממונו רק לפנים משורת הדין שחפץ האיש לסייע לחבירו למצוה אבל להציל מעבירה שיש חיוב על איש לחזור על הפתחים כדי שלא יצרוך לעשות עבירה אז מסתבר שכל ישראל מחויב לעזור לו בממונו שלא יצרוך לעשות עבירה והוא בכלל ארור האיש אשר לא יקים את דברי תורה הזאת ואמרו בירושלמי פ"ז דסוטה שדרשו על פסוק זה וז"ל אמר ר' אחא בשם ר' תנחומא ברבי חייא למד ולימד ושמר ועשה והיתה ספיקה בידו להחזיק ולא החזיק הר"ז בכלל ארור ר"י בשם ר"ח בר בא לא למד ולא לימד ולא שמר ולא עשה ולא היתה ספיקה בידו להחזיק והחזיק הר"ז בכלל ברוך עכ"ל הכוונה הגם שהאיש שמר ועשה היינו שנזהר מל"ת ועשה מצות אבל היתה ספיקה ידו להחזיק היינו למחות שלא תפול התורה שזה הוא עבירות ל"ת הוא בכלל ארור ואפי' מי שלא שמר הל"ת ולא עשה מצות ולא היתה ספיקה בידו להחזיק ובכל זאת התאמץ לאחרים שלא יצרכו לעבור עבירות הר"ז בכלל ברוך דעכ"פ הקים התורה שלא תהי' נופלת ח"ו ועיין ברמב"ן בתורה ובאבן עזרא שם ובילקוט וברבה ולדעתי פי' הירושלמי כמו שבארתי והוסיף בירושלמי שם וז"ל ר"י בשם ר' חייא עתיד הקב"ה לעשות צל לבעלי מצות כצילה של בעלי תורה מ"ט בצל החכמה צל הכסף ואומה עץ חיים היא למחזיקים בה עכ"ל מי שעוזר לקיים המ"ע אפי' הוא יזכה לישב בצל של בעלי תורה כי כשם שיש מצוה ללמוד תורה לאחרים להיות עזר להם בקיום מ"ע והגית בו יומם ולילה והמה בעלי תורה כך ישלם ד' לבעלי מצות העוזרים לרבים לעשות ולקיים כל המ"ע ודוק. היוצא מזה דכשם שאדם מחויב לפזר כל ממונו כדי שלא יעבור עבירה אבל כדי לקיים מ"ע לא יפזר יותר מחומש כן יש הבדל שבעבור שלא יעבור עבירה צריך לחזור על הפתחים לקבץ ממון להציל עצמו מן העבירה וממילא מחויבים אחרים לעזור לו כדי שיהי' ניצל מעשיית עבירה אבל כדי לקיים מ"ע אין צריך לחזור על הפתחים כדי שיהי' יכול לקיים המ"ע וממילא אפי' שואל על הפתחים אין חיוב ליתן לו כדי שיהי' יכול לקיים המ"ע (חוץ בכיבוד אב ואם יש פלוגתא אם צריך לחזור על הפתחים לפרנס משלו לאביו ועיין ביפה מראה שם בשם הרא"ש ובד' כוסות ובחנוכה אמרו חכז"ל אפי' עני המתפרנס מן הצדקה אבל לא אמרו אפי' אם צריך לחזור על הפתחים) ודוק. ולפ"ז מבואר מה שחדשתי שאין אדם מחויב לבטל הידור מצוה שלו בעבור שחבירו שיקיים אפי' גוף המצוה כי החיוב הידור מוטל עליו אם יש לו להדר דכתיב זא"ו התנאה לפניו במצות אבל אין חיוב על אדם שישתדל שחבירו יקיים מ"ע דהא הוא בעצמו אינו מחויב לחזור על הפתחים כדי לקיים מ"ע דכתיב כבד ד' מהונך אם יש לך ואם אין לו פטור לקיים מ"ע וזה שבידו האתרוג

חל עליו החיוב התנאה לפניו במצות ולא דמי למאן דסובר דצריך האדם לעשות חטא קל כדי שלא יעבור חבירו עבירה חמורה דשאני עבירה דיש חיוב על כל איש ישראל להציל אותו מעבירה אפי' בפיזור ממונו צריך להצילו אבל במצוה אין חיוב על אחד שיעזור לחבירו בממונו כדי לקיים מ"ע וממילא אין רשות לו לבטל בידים ההידור מצוה שיוכל לקיים לעצמו והן הן הדברים שאמרתי כיון שאין לו עבירה בזה שלא יכול לקיים המצוה רק גם מצוה אין לו והלא לקיים המצוה אין חיוב על חבירו לעזור וא"כ אין רשאי להאיש לבטל הידור מצוה של עצמו בעבור שיקיים חבירו המצוה ודוק שכנים דברי תל"ו הארכתי כי חקירה גדולה הוא לדינא ויש לי בענינים הנ"ל הערות רבות ואין הזמן מסכים כעת. ומעתה ראה כי כתבתי שם וז"ל ועיין במג"א סי' ש"ו דוגמא לזה שיש הבדל בין אם יהי' לחבירו עבירה או שחבירו אנוס בעבירה עכ"ל אמרתי שדברי רשב"א ומג"א הוה דוגמא כשם שרשב"א מחלק אפי' בעבירה שאם יהי' העובר אנוס לא אמרי' חטא בשביל שיזכה חבירו וממילא במצוה ליכא מאן דפליג שלא יבטל הידור מצוה שלו כדי לזכות חבירו במצוה אבל לא כתבתי שתלי' חקירתי בזה הפלוגתא של המג"א ומאוד נפלא בעיני עליך אתה היית אצלי וראית עמלי בלמעלה מן השמש איך אני מדייק על כל תיבה ואפי' על אות נוסף או על אות חסרון למה לא דייקת בלישנא לראות וגם אתה ראית איך אני לומד הכל מהשורש בפנים ואיך חשבת שהי' נעלם ממני באותו ענין דברי תוס' אשר מובאים בב"י וגם נודעים לכן לא תעשה כן עוד להיות מהיר. וראיתי במכתבך שציינת לי לראות בשערי תשובה או"ח סי' תרנ"ח שמביא בזה פלוגתא בין בית יעקב ואלי' רבה שחולקים בזה שהבית יעקב אומר שאינו מחויב לשלוח אתרוג שלו לחבירו הדר בכפר והוא יצא בשל קהל והא"ר חולק שמחוייב לשלחו אודה ד' שזכיתי בגוף החקירה כי אז לא הי' לי שערי תשובה הנ"ל כנודע לך וספר בית יעקב אין לי אבל א"ר יש לי ואעתיק דבריו שכ' וז"ל לכן נראה דאף משום יחיד הדר בישוב שאין לו אתרוג ראוי' לשלחו והוא יברך על אחר ובלבד שאותו יחיד לא יפשע דוגמא דעירוב תבשילין עכ"ל הרי שגם הא"ר לא כתב שהוא מחויב רק ראוי' והראי' שהביא שם הוא דברי ראב"ד שכ' הכל בו וז"ל הראב"ד הי' נוהג לקנות משלו והי' נותנו לכל הקהל במעמ"ל וביומא דערבה הי' מבקש לכל א' שיפרע דמי אתרוג שמא הי' בהם מי שינהג סלסול בעצמו או שיהא רוחו גסה שלא ירצה לצאת אלא בשלו עכ"ל הרי דקרא לזה שרוצה בשלו סלסול עכ"ל ועפר אני תחות כפות רגלי תורתו דאין מזה ראי' בודאי כיון שיצא באתרוג של הראב"ד אשר נתן לו במעמ"ל ורבים יוצאים בו רק אעפי"כ ימצאו אנשים שלא יחפצו לזכות במצוה בחינם אין כסף וחפצו לשלם חלק להאתרוג זה נקרא סלול

בעלמא אבל מי שחפץ להיות לו לבדו אתרוג שיצא באתרוג שלו לבדו שלא יהי' לשום אדם חלק בו ולא יצריך למתנה עמ"ל זה נקרא הידור מצוה וכך ראוי' להיות ולמה ישלח אתרוג לאיש אחר והוא יצא באתרוג של קהל ודוק. (ב) ומה שהערות וז"ל ובאמת לא הבנתי כפי מה שיליף בגמ' ביומא פ"ה שפקוח נפש דוחה שבת מן מושמרו בני ישראל את השבת אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה נראה מזה דכל הטעם הוה שמותר לחלל שבת אחת כדי לזכותו שיוכל לשמור שבתות הרבה והוה הסברא שמוטב לעשות פ"א עבירה כדי שישמור שבתות הרבה ומדוע לא אמרי' ג"כ בכל מקום שמותר לעשות עבירה אחת כדי להצילו מהרבה עבירות עכ"ל. נ"ל בשלומא בשבת מתחילה בא שבת בעשה שמצוה שישמרו בני ישראל את השבת ומי שמצווה לשמור את השבת שינוח ועבר ועשה מלאכה חייב סקילה ואמרה תורה אימתי אני מצווה לשמור את השבת אם ע""י השמירה יוכל לעשות את השבת לדורותם אבל אם ע"י שמירה לא ישמור שבתות הרבה אני לא מצווה על העשה ושמרו בני ישראל את השבת כדי שישמור שבתות הרבה אבל לאכול איסור כדי לחיות בו מנ"ל חוץ דילפי' מוחי בהם ולא שימות בהם וזה דווקא אם ימות אם לא יאכל הרפואה אבל לאכול נבילה בידים כדי שלא יאכל נבילה באונס מנ"ל ועיין במג"א בשם הב"ח וכן מצינו במילה כתב הרמב"ם דפק"נ דוחה מילה זמן מה שיהי' נימול כל ימיו ובאמת אדמ"ו חת"ס ביו"ד סי' רמ"ה העיר מן ושמרו בני ישראל את השבת משמע דמדחי' שבת מפני שבתות הרבה ולא דחינן שבת מפני תפילין אבל כאשר ילפי' מן וחי בהם משמע בכל אופן לא יבוא מיתה ע"י התורה והמצוה יעו"ש וכל זה אם אנו דנין לשמור מ"ע אבל לעבור עבירה כדי שלא לעשות עבירות הרבה מנ"ל הלא אמרי' מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת והרבה פעמים לאו הוה כאיסור סקילה ואמרי' מה לו לעבור במזיד איסור נבילה בעבור הרבה פעמים איסור נבילה ודל"ב ועל הגליון חת"ס כתבתי מכבר שדברי אדמ"ו ז"ל פלא הלא אפי' מרוצץ דידעינן דלא יחי' מפקחין עליו והארכתי בגליון דאם יחי' ישמור ואם ימות הלא הוא חפשי ממצות או הדברי הרמב"ם במסקנא דכתיב וחי בהם סוף דבר אנו עושים עבירה כדי שישמור שבתות בעשה וכן משהי' מילה כדי שיעשה עשה אבל לעבור נבילה בעבור נבילות לא שמענו ודייקו חטא כדי שיזכה חבירו ודוק. וגם מה שהשגת על הגהת נב"י מהד"ת דלא נתיר איסור מיניקת בעבור פ"ו דאינו דומה שמתירין בחצי עבד וחצי ב"ח דא"א לו לקיים כלל פ"ו אבל כאן אפשר באחרת עכ"ד פלא הלא מוזכר זה ההבדל בנב"י והגאון ר"ש ז"ל דן אפי' אם מתירים בזונה מופקרת מיניקת הגם דהוא פשע הגם דאין עליו החיוב ליטול אותה ואעפי"כ אמרי' חטא כדי להציל אחרים

וכן הוא הסברא באמת הגם דאפשר באחרת אבל עכ"פ גם כאן עושה מצות פ"ו הכי מטעם עשה דוחה ל"ת אנו דנין דנימא אם אפשר לקיים שניהם ודוק. ודברי נב"י שם מופלאים שהקשה א"כ נתיר שניות לעריות או איסור חליצה לכהן כמו שנתיר איסור מיניקת משום פ"ו וכתבתי על הגליון דשאני במניקת אי לא תתעבר ליכא איסור כלל דהא כל האיסור שאם תתעבר תפסק חלבה ואם תתעבר נתקיים מצות פ"ו אבל בשניות וחליצה הבעילה הוה האיסור אפי' העראה דא"א דתתעבר ומי יימר דתתעבר הלא יש מיעוט שאינן מתעברות ומיעוט מפילות ומיעוט מתים ואיסורו יעבור בודאי ודוק כי קצרתי דודך הדש"ת:

סימן נו

רב שמחות עם הצלחות חיי ובני ומזוני לראש הרבני המורג חרוץ עיניו ולבו שם להבין בינת ראשונים ועמקי אחרונים כבוד תלמידי מהו' ר' אהרן סג"ל מק"ק שוראן יע"א. אהובי תלמידי מכתבך הגיעני ושמחתי בדבריך כי ראיתי כי אמת חפצת חזק ואמץ בתורה ואלקים יהי' עמך לעזרך ליראה ותורה ולא אכחד כי כאשר התחלתי לעיין על מכתבך נחלתי בטוב תשמע ובכל זאת חזקתי להשיב לך באומר מעט כדי להראות לך כי ישמח לבי גם אני אם תיישר בלימודך וכעת פלפלת על מה שחדשתי על קו' מג"א בספרי החדש על או"ח אחרי ההקדמה ותקבל פה רעיוני בעזה"י דברי הדש"ת. (א) מה שכתבת וז"ל ולפום רהיטא הי' נ"ל לחלק אשר הביא אדמ"ו מפסחים כי שם שפיר כתב הש"ס הלשון הוא מחזיר עליו לשרפו מיכל קאכיל מינה ולא כתב הש"ס מחזיר עליו לבערו רק הלשון לשרפו וגם רש"י ז"ל כתב הלשון כל עסקו זה בחמץ אינו אלא לשרפו וחוזר ושונה מה דכתיב בפי' בש"ס להבין כיון דעיקר הוא לשורפו ודווקא מן השריפה עצמו יהי' לו לזכרון שהוא אסור אבל בעבודת יוהכ"פ שם אינו גוף עבודה לאיסור רק צריך עוד להזכיר מן העבירה שהיום יוכ"פ אבל הכי כיון שהוא משרף החמץ השריפה גופו זכרון עכ"ל. ונלע"ד בזה הגם שטוב דברת שיש הבדל בחמץ יש היכר במה שמחזיר עליו לשרפו שחפץ לשרוף דבר אכילה איך ישכח לאכול אם מחזיר לשרוף א"כ זכור הוא שמאכל זה אסור באכילה אבל ביוכ"פ גוף העבודה אין היכר לאיסור רק אם יזכיר שהוא עבודת יוכ"פ יוזכר לו השם של יוכ"פ אשר הקב"ה אסרו באכילה שכל איש ישראל יקיים ועניתם את נפשותיכם מ"מ מתוך גוף העבודה אין לו היכר שלא יאכל בהאמנה ששמחתי בלבי מאוד על דבריך. טרם אודיעך כי בלא"ה לשיטת רש"י בפסחים מהני הך הוא מחזיר עליו דווקא קודם יו"ט שחמץ הוא בכרת אבל בפסח גופיה שיש כרת באכילה אז לא סמכו על הך סברה דהוא עצמו מחזיר עליו לשורפו עיין ר"ן בפסחים

דביאר כן דעת רש"י וא"כ ה"ה ביוכ"פ שהוה כרת על אכילה כמו שיש כרת על אכילת חמץ לא מהני הך סברא ועיין מג"א סי' תרי"א וסי' תרי"ב דמביא דעת רש"י בשבת דף קי"ז דאוסר רק דנראה כמתקן בקניבת ירק ולא חיישי' דלמא יאכל ממנו ובסברה הי' דיותר יש לגזור ביוכ"פ דהמאכל הוא היתר והזמן הוא אסור באכילה אבל בחמץ גוף האכילה הוא איסור ויש לחקור השתא בהמתן של צדיקים הקב"ה אינו מביא תקלה על ידם צדיקים עצמן לא כ"ש עיין תוס' חולין דף ו' דהקב"ה משמר צדיקים ממאכל איסור אבל לא מזמן איסור אפי' בשבת שהוא איסור מיתות ב"ד ועיין ב"ח באוכל ביוכ"פ מחמת סכנה ואוכל היתר מברך אבל איסור מחמת סכנה אינו מברך דביוכ"פ הזמן שאסור הותר לגבי סכנה ואוכל היתר אבל איסור לגבי סכנה הודחה אבל עכ"פ איסור הוא דפח"ח עיין סי' קצ"ו ור"ז בט"ז ומג"א ואולי זה גופא סברת רש"י בחמץ גזרי' דלמא יאכל ואכל בשוגג איסור אבל ביוכ"פ אם ישגוג יאכל היתר ויותר גזרינן באכילת שוגג שעכ"פ יאכל איסור משישגג בהיתר בזמן איסור ודוק. ועוד עלה בדעתי הלא אמרי' סתם אכילה כזית ובכל איסורים השיעור כזית אבל ביוכ"פ השיעור ככותבת א"כ בחמץ גזרי' דלמא יאכל כזית ועל כזית לבד יש כרת אבל ביוכ"פ דהוה השיעור כותבות לא גזרי' דלמא ישכח ויאכל כשיעור כותבות ולכן גזר רש"י בחמץ ולא ביוכ"פ וק"ל והר"ן דסובר בחמץ לא גזרי' שיאכל וביוכ"פ גזרי' (חוץ לצורך תינוק) סובר בהיפך בחמץ יש לסמוך שהקב"ה ישמור רגלי חסידיו שהוא עוסק למצוא חמץ לשריפה עכ"פ בחוה"מ או לאחר יו"ט עיין ע"ז ומחה"ש סי' תל"ו א"כ השתא בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה ק"ו לצדיקים עצמן שהוא עוסק במצות ביעור חמץ שלא יכשל אבל ביוכ"פ שהוא היתר בעצמו רק הזמן איסור גזרינן כנלענ"ד. אך אהובי תלמידי נ"י העיקר אשר ישבתי דאין לדמות מה שכה"ג עובד ביוכ"פ דיש לו היכר בגוף העבודה אבל אין היכר לו כלל שהוא אונן או אם מאכול לקטנים והבאתי גמ' פסחים לראי' והגם שיש הבדל ששם מחזיר עליו לשריפה כמו שחלקת בכל זאת בסברה יש הבדל ודוק. (ב) ומה שכתבת ששמעת ממני בשמא יעברנו דוגמא לזה על הקו' למה לא גזרי' על תקיעת שופר שמא יתקן כלי שיר לא זכרת יפה הגדתי בשם הזקן ת"ח מהו' ר' מאיר שישא ז"ל ממט"ד על הקו' איך תוקעים בסוף יוכ"פ למה לא גזרי' שמא יעבור ד' אמות דהא יוכ"פ הוה כשבת וברה"ה שחל בשבת גזרי' על זה אמר הרבני ז"ל יען בר"ה משכחת יו"ט בלא שבת על כן גזרי' שיעבור בר"ה שחל בשבת כמו בשאר ר"ה אבל ביוכ"פ דהוא בעצמו שבת א"כ אם יחפוץ לתקוע בעבור יוכ"פ איך יטעה הכי משכחת יוכ"פ דאין בו איסור להעביר בר"ה דפח"ח אבל אקו' מהר"ם פדווא חקרתי אז אם יתורץ דאיסור העברת ד' אמות בר"ה

נודע לכל אבל שמא יתקן כלי שיר הוא אפי' בביתו שלא יתן אל לבו אם יש בו איסור ובפרט דתקיעת שופר נשיר בכל שבת הוה רק שבות דתקיעת שופר הוה חכמה ואין עמה מלאכה וא"כ אין היכר דהיום ר"ה רק דכל גזירת שמא יעברנו משום דהוא בהול לקיים המצוה א"כ ע"כ זוכר הוא שהיום ר"ה ואיך יבוא לתקן אם לא שנאמר שלאו כל אדם דינא גמירי שיש בתקיעות איסור ודוק. וראיתי שיצאת לפלפל בסוגי' דשבת דף קי"ב שאמרי' מתוך שאדם בהול על ממונו אי שרית לי' אתא לכבוי וברש"י שם שביאר שיבוא לידי שכחת שבת ומתוך שלא התירו רק כדי ג' סעודות זכור הוא וגם מביצה דף ח"י מתוך שלא התירו אלא מתוך דלי' ומתוך שלא התירו אנא לאשה בבגדיה זכורים הם שאני התם שיש זכירה בגוף הפעולה ע"י שינוי אבל בשאר מקומות אין בפעולה שום שינוי להזכיר. והצעת קו' על הר"ן אשר הפליא למה לא גזרו חכז"ל גם במילה בשבת שלא ימול בעבור שמא יעברנו ד' אמות ברה"ר והקשית לשאול בשלומא בשופר ובלולב וכדומה שעברו חכז"ל בשב ואל תעשה את המצוה ונא נשאר מן המצוה חיוב על בני ישראל יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה אבל במילה הגם אם יאמרו שאסור למול בשבת עכ"ח נשאר חיוב של מצות מילה לעשות ביום חול הבא א"כ שנשאר המצוה רק שתעשה שלא כהוגן תחת נעשות אותה בשמיני כחק של תורה תהי' נעשית שלא כדת ביום ט' אז אין כח לחכמים לקלקל המצוה כי כח בידם רק לעקור שיופטר האיש ישראלי לגמרי אבל במינה שלא יוכלו לעקור המצוה לגמרי אז אין כח ביד חכמים להטיל על הגברא לעשות המצוה שלא כדת והוא חקירה נאותה וצע"ג. והנלע"ד לבאר לפניך דבר בעזה"י לא מיבעי אם נאמר כדעת חתם סופר אדמ"ו ז"ל שהבין שמצות מילה הם ג' מצות (א) מצות אב (ב) מצות ב"ד לכל ישראל (ג) מצות עצמו כשיגדל עיין בדבריו סי' רצ"ה בד"ה והנה וסי' רצ"ו בד"ה תו א"כ אין מקום לקו' שלך דחכמים עקרו מצות עשה של ביום השמיני לגמרי ומה שחל למחר מצוה חדשה היא אך באמת כבר הארכתי במ"ח ח"ב סי' י"א דהוא מצוה אחת והבאתי דמצאתי בחכמת אדם שכתב כן בפירש א"כ יושאר חקירתך כיון דע"כ נשאר המצוה מנ"ל דיוכלו חכמים לעקור וצע"ג. אמנם כבר מצאתי רז גדול בספר רוקח הל' לולב בד"ה וגם פליאה בעיני שכתב וז"ל זמן גרמא נשים פטורות בפ' א' דקדושין כל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות כמו סוכה ולולב שאם יעבר הזמן שוב אין לו תשלומין והם ביום ולא בלילה כדאמר בשבת בפ' ר' אליעזר דמילה דף קל"א ציצית ותפילין אין להם זמן קבוע כל שעתא ושעתא זמנם הוא ואין שייך בהם תשלומין שהרי היום מפטרו אבל מילה שזמנה קבוע ביום השמיני ימול לא הוה מצות שזמן גרמא שהרי אם לא נימול בזמנו כל הימים

שיבאו תשלומי דיום שמיני נינהו ודמי לפ' א' דחגיגה חיגר בראשון ונתפשט ביום שני דכולי תשלומי דראשון הם משום הכי איצטריך בפ' א' דקדושין דף כ"ח כאשר צוה אותו אלקים גבי מילה ולא אותה דלא דמי לתפילין כמו פדיון הבן שיכול למול מבן ל' יום ואילך כל שעה שירצה אע"ג דמילה ביום ולא בלילה בפ"ב דמגילה דף כ' לא מלין ולא טובלין אלא ביום וביבמות פ' הערל דף ע"ב דמל לשמונה או לשנים עשר או לשלשה עשר אין נימול אלא ביום מן וביום וב' דריש מיהו יש לה תשלומין ולא דמי לתפילין ומדבעינן בפרק הערל יום הבראתו כיום הולדו כדמפרש התם ולא דמי לסוכה ולולב עכ"ל הקדוש. גילה בזה דכל החיוב במצות מילה מיום שמיני ואילך הכל תשלומין דיום הראשון ולא הוה מצות עשה שזמן גרמא ולא דמי לתפילין שכל יום ויום הוא חיוב חדש בפני עצמו וכעין זה מצאתי בטו"א חגיגה דף ט"ז דלא הוה מ"ע שזמן גרמא יען דאי אפשר לקיים אלא פ"א יעו"ש וא"כ נהפוך הוא בודאי הי' יוכלו לעקור מ"ע מן ביום השמיני בשבת דאם גזרו היום שלא ימול א"כ הוה האב אנוס עיין תוס' שבת דף ד' ברודה פת ועיין במג"א סי' תמ"ו בשם תוס' כתובות דף ד' והוה כחיגר ביום א' שמשלים כל ז' וה"ה במילה שאר ימים יהי' תשלומין של יום שמיני ודוק כי זה דבר חדש בעזה"י ודוק וממילא מסתבר דיוכלו במילה לתקן למול אחר שבת יען דאינם עוקרים דבר שהיו אנוס עפ"י חכמים ולמחר תשלומין דיום ח' והבן בקיצר דברי הדש"ת:

סימן נז

הפותח את יד ומשביע רצון לכל חי הוא ישפיע כל טוב לאיש חי פעלים המפורסם ה"ה י"נ הרב הגאון הצדיק כבוד הרב ר' פייבל נ"י אב"ד דק"ק שוראן יע"א. גלילות ידיו קבלתי אשר בו הראני שם עיניו לטובה על ספרי וגם חזות קשות בעיניו חלק לי ואשר יתן ד' בפי אשמור לדבר בקצירת אומר בעזה"י. (א) הדר"ג נ"י השיג על מה שהערותי בח"ב או"ח] סי' ו' בקו', כל מה דאמר רחמנא ל"ת אי עביד לא מהני על תוס' שבת דף ק"ד תוס' ד"ה אמר ר"ח] דנימא כמדא"ר ל"ת אעל"מ וחידש דבשוגג לא שייך כל מילתא דאמר רחמנא לא תעבוד לא מהני דאיכא תקנתא בקרבן והיכי דלא חייבו התורה קרבן פשיטא דלא חמיר כל כך דנימא בשוגג לא מהני עכת"ד במקו"א פלפלתי מסברא דלא מהני בשוגג כמו דלא מהני במזיד ונהפוך הוא בשוגג אנן סהדי דהוא בעצמו לא עשה לעבור פי ד' וראי' לזה מאביי דסובר אי עביד מהני ואעפ"כ כתבו תוס' תמורה דף ו' בד"ה שאני דאם לא נתכוין לעבור גם אביי מודה דלא מהני ומכ"ש לרבא דסובר במזיד לא מהני מכ"ש דבשוגג לא מהני והגם דיש לפרש בתוס' דכתבו וז"ל וי"ל דמיירי שלא נתכוין ההוא גברא לעבור עכ"ל ולא כתבו בקיצר דאיירי בשוגג משמע דהאי גברא חבל סכינא

דאשכבתא אפי' במזיד ולבוא בו לפני ר"נ לעשות לו דין תורה א"כ לא עבר העבירה וזה שדייקו שלא נתכוין לעבור ועיין רש"י שם היטב אבל אם החזיק בו למשכון הגם אי שגג בעבירה לא מהני ובזה יהי' מדויק סוף דברי תוס' דכתבו וז"ל ולפי הא דפרשתי ניחא דהא דאמר אביי זיל אהדר מיירי בשלא נתכוין לעבור והא דתנן דלק במתכוין לעבור עכ"ל ולכאורה הוא כדבר שפתים חלילה פשיטא דידענו אם לוקין אותו דמיירי במתכוין לעבור דהא צריך התראה והי' די באמרם דהאי דאמר אביי זיל אהדר איירי בלא מתכוין לעבור וצע"ג ולפמ"ש נכון שניהם ידעו הדין ושניהם הי' מזידים רק האי גברא דסכינא לא כוון לעבור רק להביא לפני הב"ד שישפטו שפוט ועל כן אמר ר"נ לו תו קם בדינא והאי דחבל רחיים ורכב הוא תפס למשכון ומכוין לעבור ודוק. אך כבר כתבתי במקו"א בחסדי ד' הנב"י מהד"ת יו"ד סי' ט' בד"ה בדין הביא ג' ראי' מגמ' תמורה דרבא אפי' בשוגג אמרי' אי עביד לא מהני דאל"כ מאי הקשה הגמ' על רבא בחרמים ובכור ופאה הנך פסוקים למה לי נימא איצטריך קרא אם עבר בשוגג אלא פשיטא לרבא אפי' בשוגג לא מהני ולא צריך קרא יעו"ש ולכאורה דברי הנב"י נפלאים אי בשוגג איירי א"כ גם אביי מודה דלא מהני ולא צריך קרא אפי' לאביי וע"כ דלאביי בא הקרא לרבות דמהני אפי' במזיד וא"כ שפיר הקשה הגמ' על רבא. ולפמ"ש לא חדשו תוס' דבשוגג לא מהני לאביי אלא בשלא מתכוין לעבור דלא נעשה העבירה כלל אבל בשוגג הגם דגברא לא כיוון לעבור פי ד' אבל עכ"פ כיון לעבור המעשה אשר לא יעשה ולאביי מהני וממילא מוכח דלרבא לא מהני וא"כ דבר גדול דיבר הנב"י וכן בסי' קי"א בא"ע כתב בפשיטות דאפי' בשוגג אמר רבא דלא מהני וכן החזיק בנו הגאון מהר"ש בסי' קכ"ט באות א' בהגה דאפי' בשוגג הגט פסול אי אמרי' כל מילתא דא"ר ל"ת אי עביד לא מהני יעו"ש. וראיתי שהביא ראי' דבשוגג אי עביד מהני מגיטין דף כ' ע"ב בתוס' ד"ה בכתובת קעקע דכתבו וז"ל ואפי' הויא הכא איסורא דאורייתא מ"מ הוה גט כדאמרינן לעיל כתבו על איסור הנאה כשר ואע"ג דאסור לכתוב דהא מיתהני באיסורי הנאה עכ"ל והקשה הדר"ג נ"י דנימא כל מילתא דאמר רחמנא לא תעבוד אי עביד לא מהני נפסל הגט ולא יהי' נהנה מא"ה וצ"ל דאיירי בשוגג דלא ידע שהוא א"ה ואיירי אחר שכבר גירש עכ"ד ולכאורה למה לא הקשה פר"מ נ"י גם על כתובת קעקע רק שם אי אפשר לתקן האיסור כסברת מהרי"ט אבל באיסור הנאה קשה נימא שהוא פסול ולא יתהנה הגט שנותן אלא על ע"כ דאיירי בשוגג ולפמ"ש דמוכח דאפי' בשוגג הוה כ"מ דא"ר ל"ת הדרה קו' לדוכתא וצע"ג. ונלע"ד כיון דגוף הכתיבה על איסור הנאה דאטו אין רשאי לכתוב על איסור הנאה אם אין לו תכלית הנאת הגוף בזה והגם שכתב לשמה ועשה

מן האיסור כלי שראוי לגרש בו מאי איסור יש בזה אם אדם עושה כלים מאיסור הנאה אם אין נהנה מהכלי הזה א"כ בשעת גמר הגט במחשבת לשמו ולשמה לא הוה פעולת איסור דנימא דלא מהני ובשעת נתינה לידה דנתחדש הנאה שנפטר האשה ממנו מי יוכל להוציא מן הגט כחו שהוא כלי הראויה לגרש אשה ומה שהוא נהנה בגירושין נימא שלא יהי' הגירושין פועלים הלא בגירושין גופו ג"כ אין בו סרך איסור דא"ר לא תעבוד רק בהדי הגירושין הוא נהנה מא"ה אבל הן בהכשר כלי שהוא הגט והן בגוף הגירושין לא אמרה רחמנא לא תעבוד ולא דמי לשאר כל מילתא דשם יש עכ"פ איסור הפעולה היום כגון הנך דקחשוב בגמ' כנלענ"ד (ולשון התוס' שכתבו וז"ל ואע"ג דאסור לכתוב מתהני מא"ה עכ"ל הוא פלא מאי הנאה יש בכתיבה אם הוציא כלי למעשהו אם לא יתענג בו). ודברי תוס' פלא בעיני דלמא איירי שכתב בכותבת קעקע הגע לסימן שלא יברח יעיין בב"י סי' ק"פ בשם התוספתא ואטו יען שהוסיף בהכתיבה שיהי' לשמה ולשם גירושין מיגרע גרע וצע"ג וגם מסתבר כיון דכתב איזה אותיות כבר עבר על הלאו דכתובת קעקע בטופס הגט א"כ אין איסור בתורף הגט ומה לי דכתב איזה תיבות או איזה שורות דלא דמי לכותב בשבת דעובר בכל שני אותיות או בנזיר שמגלח דכאן עיקר קפידא שלא יהי' על גוף כתובות קעקע אבל כיון שיש לו על גופו אין השאר איסור כלל וה"ה אם עושה בעבד שלא יברח מה לי כותב שתי אותיות או י"ב שורות הכל בכלל הסימן אבל אין לי פנאי לעיין ולברר כעת (ויעיין בב"ש סי' קכ"ג ועיין רמב"ם פי' משניות חולין דף ז'). סוף דבר אי הפי' בתוס' כמו שפרשתי א"כ מוכח ראי' נב"י דאפי' בשוגג לא מהני ואי אפי' התוס' בפשיטות דבשוגג מודה אביי דלא מהני וא"כ יש ק"ו דרבא סובר לא מהני כנלענ"ד. גם מה שהוסיף הדר"ג נ"י יען שיש תקנה בקרבן אמרי' אי עביד מהני עכ"ד יפלא בעיני דא"כ נימא גם אם עשה במזיד דבר שיש עליו כרת מהני דאיכא תקנה במלקות דכל חייבי כריתות שלקו נפטרו מכרת וכדומה רק הקרבן והמלקות פוטרים הגברא מעונש ידי שמים אבל חטאתו נגדו תמיד החטא עצמו בעולם אבל אי נימא לא מהני אין כאן חטא כלל עיין רשב"א ביבמות דף ק"ז בחולץ בסנדל של ע"ז ועיין ר"ה התוקע בשופר של עולה ובטו"א שם. (ב) יצא הדר"ג נ"י להקשות עלי דא"כ למה לא נקטו בתמורה דאיכא בין לאביי ורבא נ"מ בגט שנכתב שלא לשמה והעביר עליו קולמוס לשמה בשבת אי מהני הגט כשר וחייב קרבן ואי לא מהני הגט פסול ואינו חייב קרבן אלא ע"כ דבשוגג לא שייך כל מילתא דארל"ת אי עביד לא מהני וכי תיקשה נימא נ"מ אם העביר קולמוס לשמה במזיד רק דאי לא קתני עכת"ד. הנה לכאורה מהרי"ט בסי' ס"ט נתקשה בלא"ה מאי פריך הגמ' על נ"מ הא הוא מבואר אי

בכל אופן דעבר אי מהני או לא מהני אך אמרתי דיש ב' אופנים מילתא דאמר רחמנא לא תעביד (א) אי יש בפירש קרא דמעשה ההוא לא יעשה בישראל כגון שלא יגרש מי שאנס ולקחה לאשה וכן לא יחליף ולא ימיר וכן לא יגזול ויתן לקט שכחה ופאה וכדומה שם בגמ' (ב) דתורה אמרה לא תעשה מלאכה ביום השבת רק קבלנו שהשחיטה בכלל או הוציא שני תפילין שמחזי כמשא או אתנן אסרה תורה אם בא על אמו וכדומה הגם דהוה איסור תורה עכ"פ לא מפורש מעשה איסור זה מפורש בתורה וגמ' הקשה מאי בינייהו במפורש בתורה והארכתי בזה רק מצאתי שהנב"י מהד"ת א"ע סו' קכ"ט אות ז' ביאר סברה מתוקה וקצרתי. ומצאתי במכתבו שתי' קו' מהרש"א שהקשה דנימא דאיירי מתני' בס"ת ותי' כשם שכח דהתירא עדיף באיסור כך כח דחיובא עדיף בשבת דכשם אי אפשר לאמור מותר אלא א"כ הדבר ברור ה"ה אי אפשר לחייבו קרבן ומכ"ש מיתה אא"כ ברור הדבר א"כ הי' קו' הגמ' לאשמעינן מתני' כח חיובא בכתב ע"ג כתב וחקרו התוס' דלראב"י אי אפשר בגט דאיירי בכל גווני דא"כ לאשמעי' כח חיובא בגט וא"כ מאי הקשה מהרש"א לאוקמי בס"ת דפסול זה לק"מ דהא הקו' צריך להיות לאשמועינן כח חיוב דפח"ח הגם דהלשון הגמ' משמע מדכתב סתמא משמע דלא משכחת חיוב אבל הדבר נכון בדרך הלימוד ואודות אשר רמזתי בדברי הרמב"ם אין זה נדפס בח"ר רק אי"ה אם יזכני ד' להוציא לאור בחלק יו"ד יש לי תשובה ארוכה בעזה"י דברי הדש"ת אוהבו המברכו:

סימן נח

יהי' ד' עם דוד ויצליח בכל דרכיו לטובה ה"ה י"נ אהובי ההמ"ג החריף ובקי החשוב ירא אלקים מנעוריו כבוד הרב ר' דוד ניימאן נ"י בק"ק פ"ב יע"א נעימות ידך הגיעני כי שמחת בפעולתי יהי' לרצון לפני ד' שמעשי ידי והגיון לבי יכוננו ויעזרני תמיד להגדיל תורה ולרומם נס היראה כאות נפשי עד זקנה ושיבה ולא ימוש תורת ד' מפי ומזרעי ומזרע זרעי עד עולם. ועתה באתי אודות אשר עמדת על אשר סיימתי [בח"ב או"ח] סי' ו' בקו' על תוס' שבת דף ק"ד דנימא בגט בכתב השני לשמה כל מילתא דאמר רחמנא לא תעבוד אי עביד לא מהני לפי דברי מהרי"ט על קו' משוחט בשבת דשם אי אפשר לתקן האיסור אפי' אי לא מהני אז כשר השחיטה א"כ כאן אי מסלקי' הלשמה הוה כתב ע"ג כתב ופטור בשבת וכתבת וז"ל הנה מלבד שאין התוס' ומהרי"ט אחראים זה לזה וכמה תרוצים נאמרו בישוב הקושי' משוחט בשבת כידוע ועוד שיש לומר ג"כ דמתני' איירי בשוגג לענין תטאת דאיתא התם המסרט על בשרו חייב חטאת ובשוגג לא שייך לומר כ"מ דא"ר ל"ת כידוע מלבד כל זה נראה דלק"מ מעיקרא דלכאורה ק"ל בדברי

תוס' הנ"ל שכתבו הואיל וכתב השני עושיהו לשמה חשוב כתב ע"כ ויש להבין הא על זה אנו דנין אם כתב הגליון הוה כתב ולפום סברא דלא הוה כתב ולא חשוב מעשה מה מהני הכוונה לשמה אטו הכוונה בלי מעשה משא אית בה אע"כ דסבר התוס' כע"ג כתב הוי מעשה מעלי' רק בשבת אינו חייב על מעשה כתב כזה משום דאין דרך כתיבה בכך אמנם אם צריך הוא כתב העליון לתקן התחתון ודאי דרך כתיבה בכך והוי כתב ולפ"ז ניחא קושי' דמר י"נ נ"י כיון דבחול כע"כ היכא דאחרון מתקן הוי כתב מעלי' משום דדרך כתיבה היא א"א לפוטרו בשבת משום דלא מהני דהא מ"מ עבר אמימרא דרחמנא כמו אונס שגירש אליבא דרבא דוקא מה"ט אעפ"י שלא נתקיימה מחשבתו וה"נ כן הוא כיון שכתב כתב מעלי' דלולא איסורא דרביע עלי' הוה תיקון גמור וממילא כיון דעכ"פ חייב משום שבת הגט נמי כשר כמו בשוחט בשבת עכ"ל. אהובי מ"ש שיש לומר מתני' איירי בשוגג לענין חיוב חטאת ובשוגג לא שייך לומר כ"מ דא"ר ל"ת כידוע עכ"ל שמלה לך לקציץ תהי' לי איך נודע הדבר הזה השכל גוזר בהיפך כיון דאמר רחמנא שבר ישראל לא ועשה כזאת אם עביד לא מהני לא מיבעי בשוגג דיש חזקת כשרות שלא חפץ לעבור פי ד' ואנן סהדי אלו הוה ידע לא רצה לחטוא בשרו ולא יאבה שיה' מהני מעשיו ומחשבותיו כאלו ביטל במסירת מודעה שאם יעשה דבר בנפש לא טוב כאץ ברגליו חוטא לא יהי' מהני כדי שלא יחטא ואשם ד' אלא אפי' במזיד אשר יצרו הסיתו לעבור פי ד' כי חפץ במעשה ההוא אעפ"כ סובר רבא לא מהני מעשיו כי בן אדם לא יוכל לעבור פי ד' שיהי' המעשה קיים נהפוך הוא רבות מחשבות בלב איש ועצת ד' הוא תקום והב"ד לוקין אותו יען שעבר מימרא רחמנא הגם דקול ד' בכח ולא מהני מידי כנלע"ד. וראה כי אב ובן יגידו על אמיתיות דבר זה בנב"י מהד"ת יו"ד סי' ע' בד"ה בדין כתב הנב"י וז"ל ועוד נלע"ד דאפילו למסקנא דמוקי לה בשוגג ג"כ קשה למה שחיטתו כשירה דנלע"ד דמה דאמר רבא בתמורה דף ד' ע"ב כל מה דעביד רחמנא לא תעבוד אי עביד לא מהני היינו אפי' או עביד בשוגג לא מהני וסמוכי' ע"ז הוא דאל"כ אלא דווקא במזיד לא מהני אבל בשוגג מודה רבא דמהני א"כ למה הוצרך שם בתמורה ה' ע"א לתרץ רבא דעזב תעזוב איצטריך ליש לך עזיבה אחרת וכו' הא בלא"ה ניחא דאיצטריך עזב תעזוב ששכח להפריש פאה מן הקמה ושגג וקצר כל שדהו בלי שיעור פאה וכן שם ה' ע"ב דקאמר גבי בכור ולרבא האי הם למה לי וכו' קשה הרי גם לרבא איצטרך הם לשוגג ופדה את הבכור וכן שם לפני זה גבי חרמים א"ו שאין חילוק בין שוגג למזיד וממילא קמה וגם נצבה קושי' למה השוחט בשבת ויה"כ שחיטתו כשירה עכ"ל גם בנו הגאון מהר"ש לאנדוי ז"ל כתב בהגה"ה בנב"י מהד"ת אה"ע סימן קכ"ט

באות א' וז"ל אמנם הרב מהר"י יפה רוצה להוכיח מדברי הרמב"ן סוף פ"ג מהל' גירושין דהלכה כאביי מדפסק גט שנכתב בשבת דפסול אם העדים חתמו במזיד בשבת מטעם דהעדים פסולים והרי בלא"ה פסול לרבא משום כל מה דאמר רחמנא לא תעבוד אי עבוד לא מהני וגם אי כתבו וחתמו בשוגג למה יהי' הגט כשר ומזה הוכיח מהר"ש יפה דהלכתא כאביי עכ"ל הרי הנך אריותא אומרים בפה מלא דגם בשוגג אמרי' כל מילתא דא"ר לא תעבוד אי עביד לא מהני א"כ הרי סברה וגמ' דלק"מ השגתך עלי ודוק. וגם מצאתי בנב"י סימן קי"א באה"ע מהד"ת שכתב וז"ל אבל עכ"פ מודה אני שתוס' סבירא ליה לחלק בין שוגג למזיד והרי כאן סתמא אמרו יתננה לעני הנמצא ראשון ולא חילקו בין אם ידע המלקט מאזהרה זו דלא תלקט ובין לא ידע ושפיר הקשו תוס' למ"ד אי עביד מהני למה לא קנה העני אם הי' מלקט שוגג דבשלומא למ"ד אי עבוד לא מהני אין חילוק בין שוגג למזיד דעכ"פ רחמנא אמר לא תעבוד ולא מהני אבל משום אין שלד"ע וודאי יש חילוק עכ"ל ועיין רשב"א ביבמות דף ק"ג אם חלץ בסנדל של ע"ז ועיין טו"א בר"ה דף כ"ח בד"ה שלמים לאו בני מעילה והדבר ברור בעזה"י דגם בשוגג שייך כל מילתא דא"ר ל"ת אי עביד לא מהני ודוק שוב מצאתי בפרמ"ג בפתיחה על הל' שבת בד"ה וסבור שכתב וז"ל גם אי יש לחלק בין שוגג למזיד דמלתא דלא תעביד אין מקומו פה עכ"ל. ומה שסמכת על דהוזכר במתניתן המסרט על בשרו חייב חטאת א"כ איירי מתני' בשוגג עיין במשניות ותראה שאינו חד משנה וסתם חייב בודאי מיתה רק במסרט הזכיר חיוב חטאת בעבור החולה דפוטר דע"כ על שוגג עיין רמב"ם ובתויו"ט שם וק"ל. ולא ידעתי מה הוא גוף השגה לו יהי' דבשוגג לא שייך כ"מ דא"ר לא תעבוד עכ"פ טוב לאוקמי מתני' במזיד ואיירי אפי' בגט מלאוקמי דלא איירי בכל אופני כתיבה אך לא אאריך בזה כי האמת כמש"ל דשייך אפילו בשוגג כ"מ דא"ר ל"ת ודוק. (ב) יצאת אהובי נ"י לחדש דכתב ע"ג כתב הוה כתב מעלי' רק פטור בשבת דאין דרך כתיבה בכך אפילו בחול אבל אם מתקן בכתיבה השנית הוה דרך כתיבה בחול ממילא חייב בשבת עכ"ד. נפלאת בעיני א"כ אם הי' דיו כתב הראשון חלושה ואינה מצהרת או שהוא הכתב אדום רק רושם שחרית ניכר וכדומה עיין במג"א הל' תפילין שאז בודאי בחול הוה דרך כתיבה שכותב בדיו יותר שחור פעם שנית להיות עומד ימים רבים או שמשחיר מה שנראה כאדום להיות נקרא בנקל או שלא יופסל כשיאדם כולו או שהי' כתב דק בקווים כחוט השערה והוא כותב פעם שנית להיות הקווים עבים ונראים לעין יותר הכי נאמר דאם עושה זאת בשבת יהי' חיוב בשוגג חטאת ובמזיד מיתה חס מלהזכיר הלא דיו ע"ג דיו לא הוה כתב הגם שדרך לעשות כן בחול עכ"ח כותב לא הוה דשם כתיבה הוא הנרשם

מחדש על נייר או לוח שעוה או חוקק שמחדש סיפור דבר שיהי' נרשם על הספר או האבן או העלי או שעוה הוא נקרא כותב אבל מה שכתב נרשם בהחפץ והוא מוסף דיו הגם שמשחיר עי"ז טפי או שנתעבה הכתב או שנתחזק הכתב עכ"פ אינו מחדש בסיפור הדברים ולא הוה כותב דמאי פעל הכתיבה השנית להיות מקבל שם כתב רק גילו בעלי תוס' אם פעל הכשר ותיקן עי"ז א"כ הכתיבה השנית קונה שם לעצמו שנקרא כתב הגט כתב הס"ת נקרא האיש כותב ודוק (ועיין ברמב"ן בתורה בהקדמה ובפסוק כתב זאת זכרון בספר ובפסוק ויהי' שם עם ד' ארבעים יום ובפסוק ועתה כתבו לכם). ומצאתי בנב"י ח"ר א"ע סימן פ"ד שעמד על החקירה אם חייב בשבת אם כותב בדיו המשחיר טפי פעם שנית ופשט דפטור דכתב ע"ג כתב לא הוה כתב אפילו דיו השני משחיר טפי יעו"ש באריכות ובסוף מביא ראי' מגיטין דף נ"ד ס"ת שלא נכתב השמות לשמן לא שוה כלום ולא מהני שנכתב פעם שנית בדיו המשחיר טפי ולהמקשן דלא ידע דמחזי כמנומר קשה יכתוב בדיו שחור יותר וקשה אפילו לרבנן אלא פשיטא דמשחיר טפי לא מהני לרבנן ודוק ועיין שבת דף ק"ד וברשב"א שם ועיין שבת דף ע"ה ובמג"א ס' ש"מ. ויש לי חקירה גדולה במ"ש אדמ"ו חת"ס ז"ל בח"מ סימן קפ"ט להכשיר בס"ת אם מתחילה התעבה כתב ואח"כ הלך לו כתב הראשון ונשאר מן האות מה שהתעבה דכשר בס"ת דמותר בשלא כסדרן רק בתפילין פוסל משום שלא כסדרן יעו"ש ופלפלתי במקו"א דאז בשעה שהתעבה האותיות לא קבל העביות שם כתב דהאותיות היו כתובים תחילה ומה שנתעבו אין העובי מקבל שם כתב בשעתו ואם ברוב ימים כתב ישן הלך לו לא נשאר כתב כי העובי לא קבל בשעתו שם כתב ואח"כ מאין יבוא לו שיהי' נחשב שכתבו אדם כי כתב ממילא לא מהני וכי תלוי באויר עיין ר"ן נדרים יש נדר בתוך נזר דף ח"י ואין כאן מקומו. (ג) וראיתי עוד במכתבך להצדיק דברי אדמ"ו בהג"ה על קסת הסופר אשר הפלאתי עליו בתשובה ו' מדברי מהרש"א שבת דף ק"ד דזא"ו הוה גם בס"ת רק מדרבנן דלא כדברי מרן ז"ל וכתבת וז"ל ומה שתמה י"נ נ"י על מרן החת"ס ז"ל בסימן הנ"ל תמה אני על תמיהתו אטו משום דתיקשי קושי' התוס' לסברת רש"י זא"ו דאורייתא אדרבה משם ראיה לשיטת רש"י דלרש"י לא קשה כלל קושי' התוס' ומוקי מתני' באמת בס"ת אליבא דרבנן ותוס' אזלו לשיטתם דהוה זא"ו דרבנן ושפיר כתב מרן החת"ס משה אמת ותורתו אמת עכ"ל. ידידי נ"י לא ידעתי לדון אותך לכף זכות חוץ אם לא לקחת הקסת הסופר לעיין פתשגן הדברים דאמ"ו ז"ל התפלא מה השיג התוס' על רש"י בר"פ לולב הגזול דזה אל"ו הוה רק מדרבנן והקשה מרן הא איכא פלוגתא בגיטין אי זא"ו הוה דאורייתא ופסק רש"י כראב"י ומה הרעיש תוס' על רש"י ותי' אדמ"ו ז"ל דתוס'

סברו דווקא בס"ת הוה דאורייתא ולא בשאר מצוות א"כ שפיר הקשה תוס' על רש"י דפוסק בלולב דזא"ו הוה פסול דאורייתא ע"כ דברי מרן ז"ל והקשתי הלא המהרש"א הוכיח שתוס' סברו אפי' בס"ת דשם גופו הוה מדרבנן א"כ בודאי יפה הרעישו על רש"י שפוסל בלולב מדאורייתא מטעם זא"ו הא לתוס' סברו דכל השם פיסול זא"ו הוה רק איסור דרבנן והוא דלא כאדמ"ו ז"ל אשר סבר בס"ת מודה תוס' דזא"ו הוה מדאורייתא ואם תשיב דרש"י חולק וסובר דזא"ו הוה איסור תורה ומוקי מתני' בשבת דף ק"ד אפי' אליבא דרבנן ובס"ת א"כ נשאר קו' אדמ"ו ז"ל מה הרעיש תוס' על רש"י דלמא פסק כראב"י וה"ה בכל מצות הוה זא"ו דאורייתא כשם שתוס' סוברים דאין חילוק בין שאר מצות התורה ובין כתיבת השם הכל רק מדרבנן כן סובר רש"י דאין חילוק בין השם בס"ת ובשאר המצות הכל הוה דאורייתא זא"ו אלא פשיטא דאדמ"ו ז"ל תי' דבזה ליכא ספק דבס"ת הוה דאורייתא רק פלוגי על רש"י דסובר אפילו בשאר מצות הוה דאורייתא ודוק. וזה ימים אחדים אשר הוציא לאור הגאון מהר"ש ג"פ נ"י ספרו קסת הסופר החדש מהד"ת אות ג' מביא קו' הנ"ל בשמי על החת"ס ז"ל ונתקשה שם דבלא"ה פלא הלא כיון דמדרבנן לא תיקן כלום דראב"י לשיטתו בשבועות דף ל"א בראוין להעיד אבל משחק בקוביא אע"ג דמדאורייתא מחזי חזי כיון דרבנן פסלוהו לאו בר הגדה וא"כ הכא נמי כיון דמדרבנן פסול העברת הקולמוס על השם משום זא"ו לאו תיקן הוא ופטור וע"כ דתוס' לא ניחא להו לאוקמי מתני' דווקא בשם עכ"ד. ולדעתי הדמיון אינו שוה שם כיון דמשחק בקוביא לא מקבלים ב"ד עדותו א"כ אינו בר הגדה ולא עבר על לא יגיד דהא אם יגיד לא יעשו הב"ד דבר בעדותו וא"כ לא הזיק לו במה שכבש עדותו אבל כאן הוה מדרבנן זא"ו דלא יעבור עליו קולמוס ולא יקדש את השם בהעברת הקולמוס אבל בודאי אם קודש את השם בהעברת הקולמוס אשר אז הוה כתב השני מקדשו ומדאורייתא הוא שם הנכתב בקדושה וכשר מאוד אטו יאמרו רבנן יען שלא קיים מצותו לעשות נוי בזא"ו אין השם נתקדש בקדושת השם איש הזה לא עשה נוי והם ח"ו יורידהו לאמור שלא נתקדש השם מי הוא זה אשר מלאו לבו לומר כן דע"כ השם נתקדש וא"כ הוה תיקון ואיך יהי' פטור במתני' ודוק. וידע דיש לי ספק אי אמרי' בב"נ כל מלתא דאמר רחמנא לא תעבוד אי עביד מהני ועיין בע"ז בסוגי' דמשיכה בלא ניתן להשבון ועיין בפרשת דרכים בענין נכרי שבא על אמו ואין כאן מקומו ובפרט כי היום עש"ק תהי' פה שביתת קולמסי דברי אוהב נאמן מאז מאד הדש"ת:

סימן נט

נעימות ד' על ראש גבר ועז ה"ה הרב הגאון הצדיק באמונתו יחי' ה"ה י"נ הרב ר' מנחם פאנעט נ"י אב"ד דק"ק דעש יע"א. אחד"ש אודיע כי קבלתי מכתבו החביב והנעים יחולו ברכות עלי ראשי אשר ברך אותי ואזכה להפיץ מעינותי כאות נפשי והפלפול על חבורי [ח"ב או"ח] סימן י' אות ב' ראיתי ובעזר ד' אעשה כאשר צוה עלי להשיב לו לגלות דעתי והקרוב בעיניו לאמת יקריב אליו לטובה. (א) ראשית אחז דרך צדיקים והביא ראי' לפסק שלי דלא חיישי' דלמא ילדה בין השמשות דאוקמי' אחזקת מעוברת ואמרי' דילדה אז אחר שהי' כבר לילה ואי"ה אשעשע בדבריו ואח"כ כתב פר"מ נ"י ואעתיק דבריו וז"ל אמנם אכתי מקום יש בראש לפקפק ע"ז קצת דלפמ"ש האחרונים בשיטת רש"י דהא דינאי המלך קדושין ס"ו דדווקא ביש נ"מ בדינא דאם ממשיכין החזקה מאם לבת משא"כ כשלא הי' צריך שימוש החזקה לאם כלל וא"כ לכאורה בשלומא בהאי דב"מ דף ק' דהספק הי' על שעת קנין השפחה אי השפחה מלאה היתה בשעת הקנין והי' הקנין חל אז על הילד שבתוכה כוותה משא"כ כאן הנ"מ אחר שמונה ימים לולד גופא ולא לאם כלל אולי נ"מ להמשיך החזקה וכ"ש בהצטרף ב' הסברות דאתרע וגם שאין חזקה בעצמיותו עכ"ל. טרם אשיב אציע לפניו דבר בתוס' חולין דף צ"ו בד"ה פלניא כתבו וז"ל וא"ת והלא משיאין אשה עפ"י סימנים להך לישנא דאמר רבא סימנים דאורייתא בפ"ב דיבמות דף ק"ב ואם לאחר שנשאת באו עדים שזינתה קטלינא לה דסמכי' אסימנים להחזיקה בחזקת אשת איש מן השני ואפי' נתברר ע"י עדים שבעלה הראשון כבר הי' מת בשעת הזנות לא אמרי' שמא בעלה הי' חי בשעת קידושיה ואין קידושיה קדושין וי"ל דבכי האי גוונא נמי לא סמכי' אסימנים למיקטליה ולהחזיקה באשת איש מן השני אלא אמרי' שמא הי' חי בעלה ולא הוה קידושיה קידושין עכ"ל ומדברי תוס' הקשו הבעלי תריסין כנגד הט"ז סימן שצ"ז דקשה למה לא נימא מדהשתא מת מעיקרא ג"כ מת כמבואר בשב שמעתא שמעתא ג' פ"ח יעו"ש. ונלע"ד ליישב בעזה"י דיש לי דקדוקים הרבה בלשון תוס' (א) הא בודאי אי לא נתברר ע"י עדים שבעלה הראשון כבר מת בשעת הזנות לא קשה קו' התוס' דהא קטלינן לה ממנ"פ אם מת הבעל כפי הסימנים אשר הועד בב"ד א"כ הרי היא אשת איש מן השני ואם טעו בהסימנים א"כ יש לבעלה הראשון חזקת חי והרי היא אשת איש מן הראשון א"כ באמת דלא סמכי' אסימנים למקטלא רק הא דקטלינן לה הוא משום דאוקמי אותה בחזקת אשת איש מבעלה הראשון וא"כ איך כתבו בתוס' וז"ל ואם לאחר שנשאת באו עדים שזינתה קטלינן לה דסמכי' אסימנים להחזיקה בחזקת אשת איש מן השני עכ"ל וקשה הא מנ"ל דלמא אסימנים לא קטלינן

נפש רק משום חזקת חי דבעל הראשון קטלינן לה וא"כ קו' תוס' קאי על סוף דבריהם שכתבו וז"ל ואפילו נתברר ע"י עדים שבעלה הראשון כבר היה מת בשעת הזנות עכ"ל דמשום חזקת אשת איש מבעלה הראשון בודאי פטור וא"כ כך הי' לתוס' לכתוב ואם לאחר שנשאת באו עדים שזנתה אפילו נתברר ע"י עדים שבעלה הראשון כבר היה מת קטלינן לה דסמכי' אסימנים להחזיקה באשת איש מן השני ולא אמרי' שמא הי' חי בעלה בשעת קידושין ואין קידושיה קידושין וצע"ג (ב) במה שכתבו וז"ל ואפילו נתברר ע"י עדים שבעלה הראשון כבר הי' מת בשעת הזנות עכ"ל קשה למה כתבו נתברר משמע שכבר נתברר ולא כתבי אפילו מתברר שיהי' משמע אפילו אם אחר הזנות מתברר הדבר ע"י עדים שבעלה הראשון הי' כבר מת בשעת הזנות א"כ יש לחוש שמא בשעת קידושין של השני הי' חי וצע"ג (ג) ובמה שתרצו וז"ל וי"ל דבכה"ג נמי לא סמכי' אסימנים למיקטלה ולהחזיקה באשת איש מן השני עכ"ל הוא פלא דהי' להם לכתוב בכה"ג נמי לא סמכי' אסימנים להחזיקה לאשת איש מן השני ולמיקטלה אלא אמרי' שמא הי' בעלה חי ולא הוה קידושיה קידושין וצע"ג. אמנם עמוקים דבריהם בעזה"י דהגאון הקצות בש"ש שמעתא ד' חידש דבר מתוק הגם דלא אזלי' בתר רוב בנפשות כמו בממון היינו אם לדון להכות נפש עפ"י רוב אבל אם הרוב בא מקודם אז פעל הרוב להיות הוחזק הדבר והוה כוודאי וה"ה בממון כן אם הרוב הוחזק מקודם אז לא שייך לומר אין הולכים בממון אחר הרוב ומביא שם בשם אחיו בעל קונטרס הספיקות שמיושב בזה קו' התוס' בחולין דף צ"ו ע"י סימנים לא נהרג נפש אבל אם נתחזקו הסימנים להתירה לנשואים אז קטלינן על סימנים יעו"ש ולדעתי תוס' הנ"ל חדשו זאת ולכן כתבו וז"ל ואם לאחר שנשאת באו עדים שזנתה קטלינן לה דסמכי' אסימנים להחזיקה בחזקת אשת איש מן השני עכ"ל גילו בזה דאין הטעם דקטלינן מכח ממנ"פ אם אין סימנים כדאי להיות כהגדת עדים א"כ בא לה מיתה מכח דהיא אשת איש מן בעלה הראשון אלא כיון דנחזקו הסימנים מקודם להיות מותרת לעלמא א"כ מסתברא דסמכי' אסימנים להחזיקה להיות אשת איש מן השני וקטלינן לה מכח הסימנים אשר כבר הוחזקו להתירה לעלמא כסברת קונטרס הספיקות הנ"ל. אך חקרו מסברא הגם דהוחזק מקודם מהני למלקות ולממון ואפילו למיתה מסתברא זה דווקא אם התחזקות זה עמד עד שבא האיש העובר העבירה ועשה מעשה כנגד התחזקות אשר החזקנו למשל אם החזקנו זה חלב ואסור לאכול והוא אכל אח"כ אבל מה שנשאת לאיש הוא ההתחזקת (ואכל אותו חלב) או בעל אותו גרושה וכדומה אבל אם טרם שנעשה העבירה באו עדים והגידו עדות או בוודאי כח הגדת עדים אשר גזרה התורה עפ"י שנים עדים יקום דבר מיד (ולא צריך שתחזק

דבר מקודם המעשה) הוא חזק מדבר אשר אנו מחזיקים עפ"י חזקה או עפ"י ע"א או עפ"י רוב דהא כח עדים עדיף מכל חזקה ורוב בעולם וא"כ אם אחר נשואים באים עדים שבעלה הראשון מת (הגם שלא אמרו יום ידוע שמת בו) א"כ מחתיל הגדת עדים שאשה זו תצא מחזקת אשת איש מבעלה הראשון ואם תזנה מכאן והלאה היא פטורה ממיתה והגם דאפשר שתחייב מיתה על הזנות מכח קידושין מן בעלה השני זה צריך בירור אם חלו הקידושין דדלמא בשעת קידושין מן השני הי' בעלה הראשון חי בשלומא אם לא באו עדים כלל אז מהני סימנים שהחזקנו שבעלה הראשון מת וחלו קידושין השני וקטלינן לה כי היא אשת איש מן השני (ולא צריך לאמור דקטלינן לה מכח חזקת חי דבעלה הראשון) דהא הוחזקה להיות אשת איש מן השני עפ"י סימנים אבל אם קודם הזנות נתברר דבעלה הראשון מת א"כ כח סימנים כלא נחשב כנגד הגדת עדים ובדברי עדים לא נתברר אם כבר הי' בעלה הראשון מת בשעה שנתקדשה מהשני ואמרי' דלמא בשעת קידושין היתה אשת איש מן הראשון רק אי סימנים חזקי' דקטלי' על ידם נפש א"כ יצאה האשה עפ"י סימנים מחזקת אשת איש מבעלה הראשון והוה כאלו העידו העדים אז שבעלה הראשון מת ואם יבואו אח"כ עדים ויאמרו ג"כ שמת בעלה הראשון (רק לא ידעו הזמן אימתי מת) בוודאי הראשונים נאמנים שמת קודם הקידושין מן השני וזה שהקשה תוס' דסברו בפשיטות דאם זינתה תחת השני דסמכינן על הסימנים להיות מוחזקת אשת איש מן השני וה"ה אפילו באו עדים קודם הזנות שבעלה הראשון מת אם זנתה אח"כ קטלינן לה מכח חזקת אשת איש מן השני וע"כ דסימנים חזקי' להרוג נפש דאל"כ בשעה שנתברר בעדים פסק הסמיכות על החזקות אשר החזקנו ונעשית ספק אשת איש מן השני ע"ז תירצו בכה"ג לא קטלינן לה ומשעה שבאו עדים דבעלה הראשון מת נפסק החזקה שהיא אשת איש מן השני דחיישי' שמא בשעת קידושין הי' בעלה הראשון חי ודוק. ובזה יובן שדייקו אפילו אם נתברר היינו קודם הזנות באו עדים דבוודאי אם בשעת הזנות היתה מוחזקת באשת איש מן השני ונתחייבת מיתה ע"י החזקה שוב לא יוכלו העדים הבאים אח"כ לפטור אותה ממיתה ע"י ספק שלהם דכבר נתחייבת עפ"י חזקה דאל"כ איך מלקינן או ממיתין אם הדבר נתחזק ניחש דלמא יבואו עדים אח"כ אלא פשיטא אם כבר בא החיוב על ידי חזקה אז עדות ספק לא יפטור אותה לעשות מוודאי איסור ספק איסור ודוק. ולפמ"ש יש לבאר תי' התוס' דכתבו וז"ל וי"ל דבכי האי גוונא נמי לא סמכי' וכו' ויש לדקדק דבקיצר הי' להם לכתוב וי"ל דלא סמכי' אסימנים וכו' מאי זה שדייקו דבכי האי גוונא נמי וצ"ע גם יש לדקדק שכתבו אח"כ וז"ל וכן אם נשאת עפ"י ע"א וזינתה לא קטלינן לה אעפ"י שבעלה הראשון נודע

שהי' מת כבר בשעת הזנות עכ"ל למה כתבו כאן אעפ"י ואצל סימנים כתבו ואפילו וצע"ג רק רמזו אבל אם התירוהו לינשא עפ"י סימנים אז אם לא באו עדים קודם הזנות באמת דקטלינן לה דהא הוחזקו הסימנים ובמקום שהוחזק אפילו עפ"י סימנים קטלינן רק בכה"ג נמי דבאו עדים לא קטלינן ולא מחזיקים לה לאשת איש מן השני אבל בנשאת עפ"י ע"א דלא יורדים לנחלה על פיו וגם צרתה אסורה אז לא מיבעי אם לא באו עדים אח"כ בודאי לא קטלינן לה אם זנתה אלא אפילו אם נודע שהי' מת בעלה הראשון כבר בשעת זנות לא קטלינן לה אבל אי סמכי' אסימנים ולא באו עדים כלל קטלינן לה כסברת הקצו"ח בשם אחיו דהא כבר החזקנו לסימנים ודוק. ולכאורה יפלא בעיני אפילו לשיטת דסוברים דלא אזלי' בחזקת חי בתר חזקה דהשתא אעפ"כ תקשה על תוס' מהיכא תיתי דלא נקטלה הלא סימנים המה דאורייתא רק על סימנים בלבד לא קטלינן נפש אבל כאן למשל בחודש ניסן העידו עדים סימנים דבעלה של אשה זו מת ואח"כ בתשרי נשאת לאיש ובחשון באו עדים שבעלה הראשון מת ולא אמרו הזמן ובכסליו זנתה מהכ"ת לא נימא מדהשתא מת גם מעיקרא מת בניסן כאשר אמרו עדים סימנים שמת אז אפילו אם בעלמא לא אזלינן בתר חזקה דהשתא להחליט על מקדש כאן סומכין דמת מקודם דהא סימנים דאורייתא וצע"ג. ונ"ל דהתורה אמרה עפ"י שנים עדים יקום דבר וצריכים עדים בעדותם לקיים הדבר אשר מחודש בעדותם אם עדים יאמרו נתקדשה אשה זאת נאסור אותה על כל עלמא ואם יאמרו מת בעלה להתיר אותה על כל עלמא ואם כבר נשאת עפ"י סימנים (למ"ד סימנים דאורייתא) הרי היא עומדת בחזקת אשת איש מן השני א"כ אם העדים הבאים ואומרים מת בעלה הראשון אם באים לאמור שהיא מותרת לעלמא אז יקום דבר אשר מניח בעדותן דאם להודיע שכבר מת בעלה קודם קידושין מן השני ותכלית העדות שהיא אשת איש מהשני א"כ לא חדשו דבר בעדותן ואיזה דבר יקום עפ"י עדותן מה יהי' אשר לא הי' עד עתה בשלומא בנידן הט"ז ובכל המקומות אשר מביא ראי' יש בבירור עכ"פ חזקה דהשתא ואמרי' גם מעיקרא מת אבל כאן הכי אנו רואים עכשיו בעלה הראשון מת רק עדים יעידון ואם נאמר גם מעיקרא מת א"כ לא אמרו עדים דבר ולא חדשו דבר בעדותן דאם שתקו היתה ג"כ האשה מוחזקת לאשת איש מן השני עפ"י סימנים נראה אז בודאי לא אמרי' מדהשתא מת מעיקרא מת דאי אמרי' מעיקרא מת לא נשאר עדות כלל אפילו על דהשתא מת ודוק (ויש לחקור דהוה עדות שאי"ל אבל אין כאן מקומו). ועוד נ"ל כיון דלא הגידו הזמן נשארת בחזקת אשת איש מבעלה הראשון עד עתה דתורה אמרה עפ"י שנים עדים יקום דבר ודרשי' דבר ולא חצי דבר וכן דבר ברור עיין בב"ש סימן ל"א בשם הגהת אשרי בספק קרוב לו וספק קרוב לה לא הוה

חשש קידושין יען דלא אמרו דבר ברור וה"ה איך נאמר מדהשתא מת היינו עדות יש שהאיש מת מעיקרא ג"כ מת הלא זה לא הגידו בעדותם ומכח עדות לא יצמיח חזקה על מעיקרא בשלומא אם ראינו האיש מת ולא ידענו אם הוא בתוך ג' ימים או באומר מת ולא ידענו אימתי מת אי אנו מחליטים מדהשתא על מעיקרא (ובאבילות לא צריך עדות רק אמיתיות עיין טו"ז יו"ד סימן צ"ח) אבל לענין מקטלא צריך עדות ברור ולא מה שמצמיח מכח עדות והוא עמוק בעזה"י בכל זה אין עת עמדי לצרף ולברר אולי פר"מ נ"י יתן עיניו בו לברר ועיין בספרי מ"ח ח"ר סימן פ"ח דבר חידש על קו' שב שמעתא הנ"ל. ומדי דברו בו זכור אזכרהו בהערה על קו' הש"ש דנימא מדהשתא מת מעיקרא מת והוא כפי דברי הגהת אשרי בסימן ל"א אשר רמזתי בספק לעדים לא הוה חשש קידושין יען דעדים לא ידעו בירור קידושין וזכיתי לראות כעת לאדמ"ו הגאון זצ"ל בספרו שערי תורה ח"ב כלל כ"ח אות ט"ו דבר נחמד אשר הביא בשם השג"א דא"כ קשה איך מהני קידושין בתנאי הא העדים לא ידעו בירור אם האשה מקודשת ותי' הגאון השג"א בשלומא אם הספק הוא בדבר אשר כל קדושין תלוי בו כגון ספק קרוב לו א"כ לא נתן לה פרוטה והתורה אמרה כי יקח אשה דצריך ליתן לה כסף קידושין א"כ הוה כמקדש בלא עדים אבל אם הי' תנאי בקידושין הלא יוכל להיות קידושין בלא תנאי אז הווין קידושין והתנאי שחוץ ממנו יתברר ע"י אחרים יעו"ש שקילס וא"כ כאן דעדי קידושין לא ידעו אם חלו בה קידושין עד שבאו אח"כ עידי מיתה דנאמר חזקה דהשתא גם מעיקרא מת והות בת קידושין א"כ הוה כמקדש בלא עדים ודוק ויש להשיב דעכ"פ בת קידושין היא מכח סימנים רק אי להמית ע"י סימנים אמרי' דלא הורגים נפש על סימנים אבל אחר העיון נראה דגם זה בכלל עדות קידושין שאם תזנה תמות על זנותה כנלענ"ד ועתה אבוא על השגת פר"מ נ"י דנ"ל בשלמא באם ינאי שהיא ישראלית אלו היתה קיימת יש נ"מ לדין ודת של תורה או בכתובות דף כ"ו דמהני חזקת האם לבת דהא לענין האם יש נפקותא דמכשיר בה מכשיר בבתה אבל כאן בפרה וילדה אם היתה מעוברת בשעת המכר קנה הלוקח שני גופי' ואם כבר ילדה קנה גוף אחד האם נקנית עכ"פ ואיך שייך לומר דמהני מכח האם לילד וחזקת מעוברת הוא העיקר על הולד דהוחזק דהולד הי' סגור בבטן אמו עד שיופתח דלתי בטנה לא יוכל לצאת ואוקמי' אחזקה דכל זמן שנוכל להאחר המעשה היציאה בעולם בודאי נשאר הולד במקומו ולא יצא לאויר העולם עד שדחקו הטבע באיחור הזמן כי הי' להאם חזקת רקנית טרם שנתעברה ואח"כ בא לה חזקת מלאה עיין יבמות דף קי"ט ותלינן שנתרוקנה באיחור הזמן ויעיין תוס' בב"ק דף מ"ו דחקרו ג"כ בחזקת מעוברת הגם שילד הי' של איש אחר כנלע"ד. והיה בדעתי לחקור

עוד עיין חולין דף ע"ה דאיסור חלב בא עם יציאה לאויר עולם א"כ יש לדון דהי' כאן חזקת היתר בחלב ותלינן דיצא באיחור עד שנאסרה החלב וגם לפי מה שכתבו תוס' תמורה דף י' והוכיחו דבמעי אמו מותר להקדיש הולד ולא שייך בו מחוסר זמן אסור להקדישו וביציאה לעולם נאסר להקדישו ובנידן בעלמה שילדה יש חזקה שלא נפתח רחמה עד איחור הזמן אבל דברים הללו צריכים עיון גדול וראיתי שהדר"כ נ"י טרח ליישב דיש נ"מ גם עליה דכתב וז"ל ויל"ד דמן התורה גם להאם גופה איכא נ"מ לספרת ימי טהרה של מ' יום מתי מתחילין דבוודאי מועיל החזקה ואמרי' משבת מתחילין עכ"ל פליאה גדולה הא נ"מ גם בזמן הזה דאחר ז' לזכר תספור ז' נקיים ומותרת לבעלה ועיין ביו"ד סי' קצ"ג שרק מקומות יש שקבלו להמתין מ' יום לבעלה וכבר צווחו אחרונים והאי עלמה אם הבועל רוצה לכנסה נ"מ לדעת אם ערב שבת ילדה או שבת ילדה ודוק וגם נ"מ אם עברו ז' ימים של ספירה דאין תולין בה כמבואר במ"ל ויעיין בספרי מ"ח ח"ר סי' ס' על המ"ל ודוק (ובני הב' המופלג יעקב שלום נ"י אמר בלא"ה איכא נ"מ אם ימות הולד ביום ל' מדבורה אי תהי' חייב עליו לאבל ויפה דיבר). ואגב גררה אעתיק לו מ"ש על גליון ש"ש בשמעתא ג' פי"ד בד"ה ונראה שכתב וז"ל וא"כ נגד חזקת כשרות דאשה איכא חזקת כשרות דעדים ואמרי' השתא הוא דחתמו על גט בלא זמן וכתבתי וז"ל לדעתי יפלא הא חזקת כשרות דעדים בכל אופן איתרע דהא עכ"פ חתמו על גט שאין בו זמן וחזקת כשרות דאשה לא איתרע דדלמא חתמו העדים בגט שזנתה א"כ מסתברא דנחזיק בחזקת כשרות של האשה אשר לא איתרע כלל אם נלך אחרי חזקתה מאשר נלך להחזיק חזקת כשרות דעדים אשר נודע עכ"פ דסוף כל סוף איתרע חזקת כשרותן דהא עין בעין נראה שחתמו עכ"פ גט בלא זמן וצע"ג (ב) עוד השיג עלי פר"מ נ"י וכתב וז"ל עוד בה מה שיש לפקפק אהאי פיסקא דהד"ג נ"י לפי הברייתא בשבת קל"ה ע"א ערלתו ודאי דוחה את השבת ולא ספק וכו' אולי לא סמכי' בכה"ג אחזקה דעכ"פ לא וודאי הוא שכן כתב הש"מ בשם הרא"ש בב"מ ז' גבי עשירי וודאי וכו' לענין דל"מ רוב במעשר בהמה דבעי דווקא וודאי ורוב לאו וודאי הוא והגם שתוס' שם נראה דלא ס"ל כסברת הרא"ש הנ"ל וכן מבואר בתוס' חולין פ"ב גבי דרב גידל בד"ה סמיק וכו' דדווקא אליבא דר"מ כתבו הך סברא ולא לרבנן והיינו דווקא לענין רוב אבל לענין חזקה י"ל דמודה התוס' דלאו וודאי הוא ובפרט חזקה דאיתרע כמ"ש הפנ"י בב"מ דבהא הוא דקיי"ל רובא וחזקה רובא עדיף ובזה הי' מיושב קושי' התוס' שם שהקשה ל"ל קרא דערלתו ודאי וכו' ולהנ"ל א"ש דנ"מ במקום דאיכא חזקה או רוב להרא"ש הנ"ל עכ"ל. והנלע"ד אבאר בעזה"י ואעתיק דברי תוס' בשבת דף קל"ה בד"ה ולא ספק שכתבו וז"ל ונראה לר"י

דאסמכתא בעלמא הוא ולא איצטריך קרא להכי דהיכא תיסק אדעתיה לחלל את השבת ולא ידענו אם הוא בר חיוב מילה או לא כדמפרש לקמן דספק נולד לז' או לח' ומשום נולד בין השמשות לא אצטריך נמי קרא דמוטב דתיבטל מצות מילה בשמונה בספיקא בשב ואל תעשה ואל יחלל שבת בידים מספק אלא נראה לר"י דעיקר האי קרא אתא לאדרוגינוס שאינה דוחה שבת ונולד כשהוא מהול עכ"ל ויש לדקדק בלשון הר"י שכתב וז"ל דמוטב דתיבטל מצות מילה בשמונה בספיקא בשב ואל תעשה עכ"ל דמשמע כאלו בודאי מבטלים מצות עשה ביום השמיני והלא הוא ספק אם מבטלים וכך הי' לר"י לכתוב מוטב לבטל ספק מצות מילה בשמונה בשב ואל תעשה ואל יחלל שבת בידים מספק וצע"ג. אמנם הלא דברי הברייתא ולא נולד בין השמשות יש לפרש בשני פנים (א) שנולד בין השמשות בשבת א"כ הוה בשבת הבא ספק יום שמיני וגילה התורה שאסור למול בשבת (ב) יש לפרש שנולד עש"ק בין השמשות ויש בשבת הבא ספק דלמא הוה שבת היום השמיני וגילה התורה שאסור למול בשבת באופן הראשון הי' הס"ד לתלות דלמא הי' בין השמשות שנולד יום א"כ הוה שבת הבא יום שמיני ובאופן השני הי' הס"ד לתלות דלמא הי' הבין השמשות לילה א"כ הוה שבת הבא יום השמיני וראתה התורה ואסרה למול מי שנולד בין השמשות בשבת קודש בכל אופן לא הוה ערלתו ודאי שיהי' זמנו ודאי היום ודוק. אך אופן ראשון בנולד בין השמשות בשבת דאסור למולו בשבת אי אפשר למילף מפסוק ערלתו ודאי ולא ספק דמשמע משום איסור שבת אי אפשר למולו כמבואר ברש"י בד"ה ערלתו יען דכתיב ביום השמיני ביום אפי' בשבת וכתיב בסוף האי קרא ערלתו למעט ספק תיפוק ליה אפי' אם נולד בחול בין השמשות אסור למולו ביום ח' דדלמא הוה בין השמשות לילה א"כ יהי' נימול לשבעה ימים והתורה אמרה בן שמונת ימים ימול ומלינן אותו בט' כמבואר במשנה דף קל"ז כדרכו לשמונה נולד בין השמשות נימול לט' יעיין ברש"י שם וא"כ למה לי קרא למעט שלא יהי' נימול בשבת משום חילול שבת תיפוק ליה דאסור למולו משום טוב שיבטל ספק מצות עשה של ביום השמיני בשב ואל תעשה משיעשה מעשה ויבטל בקום ועשה מצות מילה שניתנה לשמונה ולא לשבעה וע"כ האי דילפי' ערלתו ודאי ולא נולד בין השמשות קאי למעט נולד בערב שבת בין השמשות אז בודאי מקיים בשבת מצות מילה רק דאסור למולו בשבת הגם דהוה ספק יום שמיני ומקיים מצות מילה דדוחה שבת אעפ"כ אמרי' מוטב שיבטל ספק מצות שמיני בשוא"ת משימול בידים ויהי' ספק אולי הי' בין השמשות בשעה שנולד יום והוה שבת האחר ספק בן ט' יום ואינו דוחה את השבת כמובן וע"ז כתב הר"י דסברה הוא ולא צריך קרא מהכ"ת לעשות מעשה לקיים ספק מצות ביום השמיני אשר יוכל להיות חילול

שבת מוטב לבטל ספק מצוה בשוא"ת דאם יעשה מעשה יש בו ספק חילול שבת בידים והגם אם יהי' היום שב ואל תעשה בודאי יהי' בטל מצות ביום השמיני דגם בערב שבת הי' ספק שמיני וגם בשבת קודש הוא ספק שמיני ואם ימתין עד למחר אז בודאי נתבטל המצוה של ביום השמיני רמז הר"י מוטב שתיבטל מצות ביום השמיני בספיקא בתינוק הנולד בספק יבטל לגמרי מצות שמיני ואל יחלל שבת בידים מספק ודוק (ויעיין במ"ל פ"א הל' מגילה הל' י"א) על כן נראה להר"י דעיקר הקרא קאי או על אנדרוגינוס או על נולד מהול דהם צריכים קרא וכיון שע"כ כתיב ערלתו בעבור אנדרוגינוס או נולד מהול סמכה הברייתא ה"ה נולד בין השמשות הגם דהוא סברה ולא צריך קרא למעט כיון כהדין אמת מסברא דמספק לא יחלל שבת וק"ל (ועיין ר"ה דף כ"ח ופסחים דף מ"ה). ומעתה אבוא לקו' של פר"מ נ"י על תוס' דבא למעט אם היה כאן חזקת מעוברת ונוכל לילך בתר חזקה דנולד בלילה כגון דלא ידענו בבירור שנולד בין השמשות שיש ספק אי נולד בין השמשות או בלילה ואעפ"כ אין מולין בשבת דהוה ספק כסברת הרא"ש דרוב אינו וודאי ומכ"ש חזקה עכ"ד ולפמ"ש לק"מ דכל הילפותא הוא מדכתיב ערלתו ולא כתיב ערלה אלא בא למעט ערלתו של זה דוחה את השבת ולא של אחר ולמעוטי ספק אתי עכ"ל רש"י בד"ה ערלתו א"כ די למעט אנדרוגינוס או נולד מהול דיש ספק במילתו או לנולד בין השמשות כפי אשר סמכה הברייתא אבל מניין לנו להרבות עוד אם איכא חזקת מעוברת לסייע שנולד בלילה והוה שבת יום שמיני ומכח הך חזקה הוה שבת יום שמיני ומבטלין בבטח מ"ע של ביום השמיני ואם תאמר לחוש לחילול שבת הלא באיסורין אזלינן בתר רוב וחזקה דערלתו אשר נרמז בו למעט הוא בא למעט אנדרוגינוס וערלה כבושה ומנ"ל שלא לסמוך על חזקה ולבטל בבטח מצוה של ביום השמיני ודוק. רק אמרו חכמז"ל ת"ח שאמר דבר אין מזניחין שם בספרי ח"ש סי' כ"ד בד"ה שוב חדשתי דבר יען דכתיב ביום השמיני ימול הוה קפידה שמיני דווקא כמו במעשר דדרשי' עשירי יהי' קודש עשירי וודאי ולא עשירי ספק אלא עשירי ברור ה"ה שמיני וודאי ולא שמיני ספק אפי' ס"ס לא מהני ומכ"ש חזקת מעוברת לא פעל להיות שמיני וודאי וצע"ג. ובכל זאת נ"ל כיון דבע"ש אנו דנים מכח חזקת פטור של הולד וחזקת פטור של הב"ד וחזקת מעוברת דלא בא החיוב למול בערב שבת ואמרנו דנאמנת האם עכ"פ שאמרה בשבת ילדה והוה שמיני ודאי עפ"י דיבורה כנלע"ד נכון לדינא שיפה פסקתי בעזה"י. ומה שיצא הדר"כ נ"י לחדש דבמקום תרי ותרי לא מהני חזקה דאיתרע יעיין רש"י בכתובות דף כ"ו בד"ה ואנן מסקינן וראשונים ויעיין תומים בסי' ל"א בס"ק ג' אם כת אחד מאלו יכולין להוציא אדם מחזקת כשרות משם יש לפלפל בזה וגם מה שרצה לחלק בין אם

נעשה איזה שינוי בגוף אז לא אזלי' בתר חזקה דהשתא ובין אם לא נעשה שינוי כגון תוס' ביבמות בבן ט' גם אני הרהרתי בזה וישבתי בו דין ביו"ד סי' ק"ד שהרעיש הפלתי יעו"ש ואמרתי בשאר אסורין דלא אמרי' חתיכה עצמה נעשית נבילה רק תערובות יש אז אזלי' בתר חזקה דהשתא ודל"ב ובזה יהי' מיושבים סי' תס"ז בא"ח ובזה ישבתי משנה ט' פ"ט דטהרות בנמצא במעטן שהרעישו האחרונים דשאני טומאה דמתפשט על כל החפץ ולא הוה שינוי בגוף רק אריה רבץ עליו ואזלינן מזמן לזמן בתר חזקה דהשתא והארכתי ודוק אך אין פנאי לברר דבר זה. סוף דבר אפריון נמטיה ליה במה שהודיע משמיה דהגאון מלייפניק ז"ל ואעתיק הדברים ששמעתי מתלמיד א' מהגאון ברוך טעם זצ"ל במה שהקשו על הרמב"ם דיליף חזקות ממכה או"א כמ"ש בב"ש סי' י"ט ובבכור שור ובס' סדרי טהרה סי' קפ"ה ואמר הגאון ברוך טעם דהא הבה"ל כ' הא דלא מייתא הרמב"ם הילפותא מנגעים דהו"ל לענין איסור אבל אין עונשין מיתה ומלקות על חזקות ולכך מייתא ממכה או"א ולהיפך הא דלא מייתא תלמודא דידן ממכה או"א לפי דברי התוס' בחולין שם דבעי למילף גם חזקה דאיתרע ואם ממכה או"א אין לנו רק חזקה דלא איתרע עכ"ל דפח"ח ברוך טעמו ואני חלוש מאוד ד' ירפאני ויאמצני לתורה ועבודה דברי הדש"ת. בשולי מכתב אודיעהו מה דאמרתי בהאי ענינא הנה הרשב"א בת"ה בית ד' שער שני הקשה על פ"ק דכתיבות בפתח פתוח הא אין שני הספיקות מכח תערובות וכתב הרא"ה בבד"ה וז"ל ולאו קו' היא דהתם נמי מספק ראשון מותרת מן התורה דמוקמי' לה אחזקה דהתירא והרשב"א במשמרת הבית וז"ל אמר הכותב גם זו שגגה מכמה טעמים חדא דכל שאתה מעמיד אותה על חזקתה העמידנה בחזקת שלא נבעלה עד עכשיו ואין לומר שמא לא תחתיו זינתה דכל שאתה ממשיך זמן חזקתה לא נבעלה עד שנתארסה עכ"ל נגלה דהרשב"א סובר דלא אזלי' בתר חזקה דהשתא דנאמר דמעיקרא נבעלה הגם שיש לצרף לזה חזקת היתרא והרא"ה ג"כ מתיר רק מספק אוקמי' אחזקת היתר ולא שנימא דעכשיו בעולה בודאי מעיקרא בעולה אך פלא על הרשב"א מהכ"ת להמשיך חזקת בעולה אשר ע"כ איתרע לעשות ריעותא גם לחזקת היתר למה לא נאמר חזקת בתולה ע"כ איתרע ונימא מעיקרא איתרע כדי שישאר חזקת היתר בלא ריעותא כמו שהשבתי למעלה על דברי שב שמעתתא וצע"ג ומה שכתב במשמרת שם וז"ל ועוד שזה וודאי בספק אחד אסורה היא מדאורייתא משום ספק סוטה ואלו אשת איש שראינו שנבעלה אין תולין דבר להקל משום חזקת כשרות שהרי שור שחוט לפניך ואין כאן אלא חדא ספיקא וספיקא דאורייתא לחומרא עכ"ל פלא באשת איש שנבעלה יש לפנינו ריעותא מעשה עבירה הוא הבעילה רק יש ספק אי אונס עבירה או רצון אבל

בפתח פתוח הוה הספק אם הי' כאן מעשה עבירת אישות דדלמא מקודם שנתארסה ואין לנו ספק סוטה וצע"ג:

סימן ס

שפעת שלום ורב ברכות לראש האיש העוסק בחקי חורב מנעוריו ה"ה מכירי כבוד הרב המאה"ג בתורה הרב ר' עקיבא פישר נ"י אב"ד דק"ק טעטה יע"א. אודות שהשיג על אשר הבאתי בספרי ח"ב חאו"ח סי' י"ב מה שחדשתי בנעורי דלר"ש יהי' כרת על כ"ש דעכ"פ הוא מזיד ואחשבי' לכ"ש דרק לענין קרבן אמרי' כזית דשם לא שייך אחשבי' אבל כרת דהוא ע"י מזיד הוה כמו למכות וחזקתי חקירתי דאל"כ הי' ראוי לומר לא אמרו כזית אלא לכרת וממילא נדע דה"ה לקרבן דתני' איך הי' חייב במזיד אלא ודאי דגם לכרת שיעורו בכ"ש ומעלתו נ"י תמה עלי מתוס' שבועות דף כ"א ע"ב ד"ה ולא דכתבו בפי' דצריך כזית וגם תמה א"כ איך איבעי בגמ' דר"ע כר"ש ס"נ הא ר"ע מחייב בשבועות ביטוי קרבן על שוגג ולר"ש לא חייב דעכ"פ לא אחשבי' כסברת הריטב"א והאריך מאוד פלא בעיני הלא כל החזיון הזה מבואר בהרי"ט אלגזי בה' חלה שתוס' וריטב"א חולקים שתוס' סוברים דחומר הענין כרת וקרבן מצריכים כזית ולכן במלקות דשבועת בטוי וקרבן שלו הוה הכל בכ"ש וריטב"א סובר דאין הבדל מכח חומר אלא משום אחשבי' חייב בכ"ש וממילא גם בכרת יהי' חייב בכ"ש ונתקשה לריטב"א מגמ' הנ"ל בשבועות יעו"ש. ולדעתי יש ליישב הקו' בשלמא אם חייב בכרת רק מטעם אחשבי' ונחשב כאלו אכל כזית אז ממילא בשוגג פטור בפחות מכזית דקרבן תלוי' במזיד ובמזיד אינו חייב אלא משום דאחשבי' בכזית וא"כ בשבועה דחייב מלקות במזיד בלי אחשבי' רק דעבר על דברת פיו א"כ ממילא גם בשוגג חייב על כ"ש ושפיר איבעי בגמ' אי סובר כר"ש בכל התורה ודוק. ולא אמנע מלהודיע למעלתו נ"י אשר חדשתי במקו"א דלכאורה הדיוקים סותרים אהדדי מדנקטו כ"ש למכות משמע לכרת צריך שיעור כזית ומדנקטו לא אמרו כזית אלא לקרבן משמע דלכרת לא צריך שיעור כזית והוא פלא להבין. ואמרתי ליישב דכך הי' להם לומר ר"ש אומר כ"ש למכות ולקרבן כזית או ר"ש אומר אמרו כ"ש למכות וכזית לקרבן מהו דכתבו לא אמרו בשלילות וגם כתבו בתוך הדברים אחרי שהקדים כ"ש למכות אמר לא אמרו כזית אלא לקרבן וצ"ע. ונלע"ד דהנה אי יש כרת על כ"ש הוא ס' בחקירה אי נילך בתר סברת אחשבי' מסתבר דיהי' חייב כרת על כ"ש דהא מזיד הוא וידע דאסור לו לאכול דהא חייב מלקות בח"ש בכל איסורים ואיך הוסיף לאכול מאיסור כרת ועכ"ח דחשוב אצלו גם אכילת ח"ש ואחשבי' וחייב עליו אבל אם נילך בתר חומר הענין שגדול עונש כרת על נפש איש ע"כ לא ישיג עונש כרת אלא בשיעור חשוב אשר

פי ד' קבעו היינו כזית אבל במה נחשב הוא מה שהוא מחשב להרוג נפשו ליתן חשיבות להח"ש להיות חייב על ידו עונש כרת א"כ הוה ספק בסברא אם יש כרת על כ"ש או לא וק"ל. ולפ"ז יש לחדש דבודאי אין על כ"ש חיוב כרת דבפ"ב משנה י' בבכורות קחשיב רבינו הקדוש דיני כוי וכתב ואין חייבים על חלבו כרת וכ' הרע"ב וז"ל ואין חייבים עליו כרת להביא חטאת על שגגתו עכ"ל וכ' התויו"ט וז"ל פי' הרב להביא חטאת כלומר דאלו כרת גופא הא קמי' שמיא גליא אבל הרמב"ם והר"ש לא כתבו כן אלא פי' דלמא חי' הוא ונ"ל טעמם דהא מ"מ בספק אכלו ולפיכך אעפ"י שהוא מזיד אין עונשו כרת עכ"ל הזהב הסברא עמוקה כיון שהדבר ספק א"כ לו יהי' כלפי שמיא גליא דחלב כוי הוה כחלב בהמה ואעפי"כ הגברא לא חייב כרת דמי שאוכל חתיכות ספק כרת לא נחשב מזיד דדווקא אם אוכל ודאי חלב חייב כרת אבל מזיד על ספק לא הוה מזיד גמור ולא חייב כרת והוא סברה עמוקה והארכתי בזה להבין דברי חכז"ל שהתפלל שלא ימצא אשתו ספק נדה ויש לי בזה חקירות רבות במקו"א. ומעתה הוה הפי' ר"ש אומר כ"ש למכות מטעם אחשבי' ולא אמרו כזית אלא לענין קרבן שם גילה הלכה דצריך כזית אבל על כרת לא גילה כלל לא לחיוב ולא לפטור ונשאר ספק דיש פנים לכאן ויש פנים לכאן והוה ספק כרת וממילא לו יהי' דכלפי שמיא גלי' דיש חיוב כרת מכח אחשבי' עכ"פ להעובר הוה ספק דהא הלכה מסיני לא גילה רק לענין קרבן כזית ונשאר חקירה אי מחמת חומר איסור צריך בקרבן כזית וממילא גם לכרת צריך כזית או לא מפני החומר צריך כזית אלא משום דלא שייך בשוגג אחשבי' וממילא במזיד דשייך אחשבי' די בכ"ש וכיון דהוה ס' אי יש כרת בכ"ש ממילא אינו חיוב כרת כסברת התיו"ט וצדקו יחדיו דברי ריטב"א ודברי תוס' נזיר עם ירושלמי ותוס' בשבועות והבן זה וזה גופא האיבעי בגמ' אי טעמא דר"ש דמחלק מחמת חומר דכרת א"כ יוכל להיות שר"ע כר"ש ס"ל וכאן דעל מזיד רק מלקות יש קרבן על כ"ש או נימא טעמא דר"ש משום אחשבי' א"כ בשוגג צריך כזית אפי' בשבועת ביטוי ועכ"ח דר"ע לא סבר כר"ש ולא קשה קו' מהריט"א על הריטב"א דגמ' מסופק או טעמא דר"ש משום חומר האיסור או טעמא משום אחשבי' ודוק כי הוא דבר חדוש ועמוק בעזה"י. וידעתי שיש לפקפק בשלמא בחלב כוי דיש ספק אולי כוי הוה חי' וחלבו מותר לגמרי לכן לא נחשב למזיד אפי' כלפי שמיא גלי' דהוה חלב בהמה אבל בח"ש חלב דגברא עכ"פ לאיסור קמכווין דלו יהי' שליכא כרת בח"ש אבל לאו יש לר"ש מכח הח"ש וא"כ אי באמת יש כרת כלפי שמיא יהי' מחוייב דהא גברא לאיסורא קמכווין (ויעיין בכ"מ פ"ו משגגות בבועל סמוך לווסתה עיין תוס' פ' החולץ והארכתי במקו"א) וא"כ דווקא להרמב"ם דספק דאורייתא, להקל א"כ יהי' חלב כוי מותר לכן אין

כרת כלפי שמיא אבל כאן דאכל עכ"פ כ"ש שחייב בו מלקות אם כלפי שמיא דמהני אחשבי' לכרת יהי' חייב וצ"ע. זה לק"מ כיון דיש ספק אצלו אם אהני מחשבתו ממילא ליכא כאן אחשבי' לכרת דאלו ידע שיש כרת לא אכל והבן זה ועיין פלתי בבית הספק בד"ה והנה דבר גדול דיבר הרב יעו"ש אבל אין לומר אם ספק מדאורייתא מותר א"כ עכ"פ לא שייך אחשבי' לכרת דבמקו"א הערותי הגם אי ספק דאורייתא להקל היינו אם יש ספק אי החתיכה מותר או אסור אבל אם עכ"פ החתיכה אסורה רק דיש ספק אי באיסור לאו או באיסור כרת אז אפי' להרמב"ם ספק דאורייתא להחמיר דהא עכ"פ יש חזקת איסור בחתיכה הנ"ל ולא גרע מאיקבע איסורא והיא דבר חדש אשר יתיישב בו כמה קו' וחקירות בעזה"י. ומה שהביא שהגאון מהרי"א בתשובותיו מביא בשם הירו' דחיוב כרת על כ"ש לר"ש לא ראיתי אינו ראי' אבל יעיין בירושלמי פ"ג דפסחים יראה דסובר שאין כרת בכ"ש לר"ש וכן הביא מהריט"א ירושלמי הנ"ל והלא מהריט"א על בכורות שכיח יעיין בו. וראיתי עוד שמפלפל על ד"ה והשבתי להרב וחושב שיש טעות דפוס תחת ולא שעושה איסור מגיה אלא וגם נתקשה בגוף השגה ואמרתי לפרש בקצירת אומר כבר בררתי בעזה"י במקו"א דבר זה הגם לר"ש כ"ש למכות ולסברת ריטב"א משום אחשבי' או לתוס' דסובר ר"ש דהלכה אפקה אפי' לכ"ש היינו דאם אוכל כ"ש ג"כ חייב אבל בודאי מי שאוכל כזית בשיעור אכילת פרס אינו עושה לר"ש אלא עבירה אחת דהא אכילה הוא בכזית למי שאוכל כזית הוה עבירה אחת והגם שהתרו עדים בו בכל כ"ש לא מהני כיון דאוכל כזית בפ"א רק אם לא אוכל אלא כ"ש ג"כ חייב דומה למי שמערב חוט צמר בפשתן עובר על איסור כלאים ואם יערב בו עשרה חוטים של צמר בפשתן ג"כ אינו עובר אלא לאו אחד וה"ה כדי אכילת פרס הוה אכילה בב"א ואין חייב אפי' לר"ש אלא משום לאו אחד א"כ אם אוכל החולה כזית נבילה לא הוה לר"ש עשרה לאוין דנימא י' אסורי לאווין הוה כחצי זית חלב עיין ר"ן יומא לענין לשחוט לחולה בשבת היינו בעשרה זתים ממש אבל כזית אחד לר"ש אין כאן אלא עבירה אחת וזה שכתבתי וז"ל אבל בודאי מודה ר"ש דגם בכזית ליכא רק חד לאו ולא שעושה איסור בכל כ"ש דהא הוא רוצה לאכול כזית עכ"ל ויראה שדברי כנים תל"י והגהתו יהפכו הדברים מאשר הי' במחשבתי ומכבר בנעורי הי' לי בזה פלפול גדול עם גאון מפורסם והודה לדברי בעזה"י. ומה שנתקשה על דברי לו יהי' דליכא כרת בכ"ש אבל עכ"פ יש איסור לאו בכ"ש של חלב א"כ מה לי ליתן לו ח"ש חלב או כזית נבילה הלא שניהם באיסור לאו ונהפוך הוא דבח"ש חלב יש עכ"פ איסור כרת דח"ש אסור מדאורייתא עכ"ד נפלאת בעיני שלא הרגיש אשר רמזתי דיש לי חקירה אם שייך אחשבי' אם צריך לאכול מחמת סכנה דהא

הוא מצווה לכך דכתיב וחי בהם ולא שימות בהם והוה כאלו כפאו גוים לאכול ח"ש ואז בודאי לא שייך אחשבי' לאכילתו דמותר לאכול לא מבעי אי הותרו איסורים לגבי פ"נ אלא אפי' רק הודחו אעפי"כ אחשבי' לא שייך גבי' והוה ח"ש חלב קל משיעור שלם של נבילה ואפי' אי יש כרת לר"ש על כ"ש מכח אחשבי' אעפי"כ בחולה אין בו כרת דלאו מזיד הוא אלא אונס ופלפלתי בזה וחקרתי דלא שייך חזי לאיצטרופי דהא ח"ש ראשון הי' בהיתר ואיך נצרף אפי' אם יאכל עוד ח"ש באיסור וממילא לא הוה אחשבי' דהא חפץ לאכול כזית וחיוב ליכא דחצי זית ראשון הי' בהיתר והוא דבר חרוץ אבל מאי תכלית בזה וקצרתי אז וגם עכשיו אני מקצר ודל"ב. גם מה ששאל אם יש במחלל שבת איסור בישול עכו"ם והביא בשם הגאון מהרי"א שפוסק לאיסור יעיין בספרי חאו"ח סי' כ' שם הבאתי שיש לחקור אם פתו אסור וכבר ישב על מדוכה זאת בפתחי תשובה בשם שו"ת דלא חיישי' בזה לחתנות וכדמות ראי' נ"ל שנענש יעקב בשביל שלא נתן בתו לעשו והלא עשו עבר כל העבירות ועכ"ח יעין דהכל תלוי באשה ואולי כאן יש איסור דלמא יתחתן ויקח בתו של מחלל שבת ותהי' גוברת עליו כי לרוב היא תמשול בו בעניני נשמה כמובן רק כאשר ראיתי תשו' אדמ"ו בחת"ס ח"ו דמחלל שבת הוא רק מומר לכל התורה אבל אינו חשוד לכל התורה יעו"ש א"כ בודאי ליכא בו חשש איסור בישול נכרי דאינו חשוד שיאכלנו מאכל עמא עיין רש"י בע"ז דגם הוא נזהר מלאכול דברים טמאים ואיסור חיתון בודאי ליכא גבי' דלפעמים תחת הסרפד יעלה הדס ע"כ עדיין אין הדבר ברור בעיני כי הפרמ"ג אוסר פתו עיין סי' קמ"ב ולדברי אדמ"ו ז"ל הוא רק מומר ולא חשוד ודוק. ומעלתו נ"י מביא ראי' דאין במחלל שבת איסור בישול עכו"ם דאיך מתיר ר"מ המאכל במ"ש ולר"י הוא אסור רק מטעם קנס תיפוק לי' דאסור משום בישול עכו"ם והאריך בזה נפלאת בעיני דלמא הי' המאכל נתבשל מתחילה במקצת קודם שבת ואח"כ גמר הבישול בשבת א"כ ליכא בו משום בישול עכו"ם רק שהוא חילול שבת לגמור בישול ויש עוד כמה אופנים דהאש הי' בוער והוא שופת הקדירה לבד ויש כמה אופנים שאין בו בישול עכו"ם וחילול שבת יש ועיין דבר נפלא בריטב"א שבועות דף ד' בד"ה אמר רב הונא זר שהפך הבדל בין מבושל בשבת ובין בישול עכו"ם דברי הדש"ת:

סימן סא

רב שלומים יענה אלקים לראש הרהמה"ג ענף אבות כבוד הרב ר' אברהם ג"י אב"ד דק"ק טשעבנגער יע"א. (א) אודות שהשיג על ספרי מ"ח ח"ב חאו"ח סי' י"ב אות א' שהעלתי אם עדים זוממים מביאים קרבן אחד א"כ הוה שני עדים נגד חזקה והשיג מעלתו נ"י כיון דצריך שני עדים א"כ הווין בעל דבר דלא מהני רק צריך שני עדים אחרים עכ"ד בקיצור

לא ידעתי פי' בעל דבר לחקירה הנ"ל למי שחפץ להוציא דבר מיד חבירו לטובתו או שמעיד שבעבורו יחויב חבירו בעונש הן עונש גוף או עונש ממון אז אין הוא עדות דהוה הבעל דבר ולא עד אבל אם אנו חוקרים אם הכהן מקבל מהם קרבן להקריב על שגגתן אשר שגגו בעדותן וחש הכהן על לבישת כלאים או הקרבת חולי' בעזרה שיש חזקה שכל עדים יתנו ללב טרם שיעידו שלא ישגו ובאים עכשיו העדים הגם שהב"ד לא מאמינים להם ששגגו מכח חזקה אבל לב יודע מרת נפשו ששגו ומעידים שאין בהקרבת קרבן זה איסור א"כ יש לכהן שני אנשים כשרים המעידים לפניו כנגד החזקה אשר החזיקו הב"ד ואין העדות הזה נוגע לשום אדם לא לזכות ולא לחוב א"כ איזה שם בעל דבר יש כאן וקצרתי (ועיין ברא"ש סנהדרין דף ע'). (ב) עוד הקשה עמ"ש שם באות ב' דלכך נקט רש"י משום אכילה משום דדבר זה אינו נוגע עוד לכפרת בעלים כמבואר ביבמות דף צ' ברש"י והשיג עלי מגמ' מפורשת פסחים דף נ"ט כמה דלא אכלו הכהנים הבשר הבעלים לא מתכפרים וכן מבואר בס' דברי אמת מהגאון ר"י בכ"ר דוד דף פ"ג בשם הרמב"ם בסהמ"צ סי' פ"ט עכ"ד בקיצור לא אוכל לדון אותו לכף זכות איך לא הבין דברי אני אמרתי שכהנים או שלוחא דידן או שלוחא דרחמנא וא"כ בכל אופן המה רק שלוחים והתורה עשה שלוחין אפי' אם המביא קרבן מע"ר כמבואר בשבועות דף כ"ו וכן אם המה שלוחי דידן גילה התורה להיות שליחים אפי' אם המשלח מע"ר ולכהנים מה איכפת להו עוד המה עשו שליחותם ולא יוקרה להם עון בהקרבת הקרבן אבל באכילת בשר שהוא בעצם מ"ע כמו אכילת מצה ואמרה התורה אם הבשר עומד לאכול תלי' כפרת הבעלים באכילת הכהן בקיום מ"ע הנ"ל אבל אם הכהנים לא יוכלו לאכול נגמר כפרת הבעלים הגם שלא יאכלו הכהנים כמבואר ברש"י הנ"ל שאפי' שבות דרבנן מעכב וא"כ איך יאכלו כהנים לקיים מ"ע ואכלו הכהנים אם יש חשש חולין בעזרה ויהי' עושים אכילת איסור תחת אכילת מצוה וממילא אין תלוי בו כפרת בעלים ועכ"ח דע"א נאמן באיסור להעיד על אחרים א"כ יכולים לאכול וממילא תלי' בו כפרת בעלים ודוק. (ג) גם השיב מעלתו נ"י על מה שחדשתי באות ג' סי' הנ"ל על קו' השואל דנפשוט דע"א נאמן נגד חזקה מדנאמן ע"א לאסור אשה ששתתה מים מאררים ולא נבדקה הרי שנאמן אעפ"י שעמדה בחזקת היתר ותרצתי עפ"י הגהת מיימניות אם העד עוקר החזקה נאמן רק אם אומר שהותר או מסולק החזקת איסור מסופק להגמ' וא"כ כפי דברי עד שאומר שנטמאת א"כ עוקר החזקה דמה דלא נבדקה מהמים היינו שהוא הי' בעולם שידע שנטמאת ואז המים אין בודקים והעיר מעלתו נ"י הלא המ"ל בפ"ג מה' סוטה ה' כ"ג סותר זה דהוא הוכיח מתוס' שבועות דף ל"ב בד"ה הכל מודים בעד סוטה דלא

תלי' זה בזה הגם דע"א נאמן לאוסרה אפי' אחר שתי' אבל הא דאין מים בודקים הוא דווקא בשני עדים דאל"כ האיך תקשה תוס' דיאמר העד שבלא עדותו תמות ולא יפסיד הכתובה הא אפי' אם יש רק ע"א אין המים בודקים עכ"ד. אני אודה שהמ"ל הוכיח כנגד דברי אבל המ"ל בעצמו גילה בפי' שדברי תוס' בסוטה מורים דה"ה אם יש ע"א בעולם שיודע שנטמאת אין המים בודקין כמבואר בדבריו רק הוכיח מתוס' שבועות דחולקים ואיך מוכיח דע"א נאמן נגד חזקה אם יש בדבר לפרש דע"א ג"כ פועל שאין המים בודקים כאשר הסביר המ"ל דמה לי ע"א או שני עדים כיון דע"א נאמן כשנים ממילא יש לו דין שנים שגם בע"א אין המים בודקים דעכ"פ אין היא ראוי' לשתות יעו"ש ועל גוף קו' מתוס' שבועות כ' במקו"א דדווקא אם יש בעולם שיודע שנטמאת והוא ראוי' לבוא להעיד אז אין המים בודקים אותה אעפ"י שלא בא אבל אם הבעל השביע אותו וכפר שאינו יודע א"כ מאותו רגע אינו נאמן להעיד עוד שנטמאת והוה כאלו אין עד בעולם ובודאי המים בודקים אותה וא"כ שפיר הקשה תוס' דיאמר לו מאי הפסדתיך כיון שהשבעתני וכפרתי א"כ לא הי' נשאר עד בעולם ויהי' המים בודקין אותה והצריכו תוס' לתרץ שהפסידו דלמא הזכות מציל אותה אבל בלא כן הי' בודאי המים בודקים דאין בעולם עד אשר יפעל בעדותו אם יבוא ויעיד וצע"ג. (ד) וראיתי שהקשה על מה שהערותי שם באות ה' אי ר"ש מחייב כרת בכ"ש והתפלא עלי מתוס' שבועות דף כ"א ד"ה ולא שכתבו דר"ש לא מחייב כרת בכ"ש וכן כתב במ"ל פ"ב משגגות עכ"ד תמה אני האיך האמין שנעלם ממני דברי תוס' הנ"ל הלא ציינתי בסוף סי' לעיין במהרי"ט אלגזי בה' חלה שהוא מסביר שם דתוס' סברו דאחשבי' פועל לחייב כרת בכ"ש יעו"ש ואשר נתקשה הריט"א עליו מגמ' כבר ישבתי הקו' בתשובה נאותה בעזה"י להרב אב"ד דק"ק טעטה נ"י בדבר חדש מאוד על מה שדיבר ר"ש בלשון שלילות ולא אמרו ר"ש אומר אמרו כ"ש למכות וכזית לקרבן ועוד כמה דקדוקים [עיין בסי' הקדום]. (ה) ויצא מעלתו נ"י עוד להשיג עלי במ"ש דהי' לר"ש לומר לא אמרו כזית אלא לכרת וממילא ידענו שגם בחטאת צריך כזית דכלל גדול אם ליכא כרת במזיד ליכא בשוגג קרבן והשיג מדברי חכ"צ סי' מ"ט דחטאת לא תלי' בכרת עכ"ד אין בזה השגה דהח"צ דן אעפ"י אם נאמר דקודם כ' שנה אינו בר מחויב כרת שלא נענש בעונש כרת אעפי"כ חיוב חטאת דהא עבר עבירה שיש בו כרת למי שכבר עבר כ' שנים ומע"ז ילפי' רק זאת שצריך להיות עבירה שיש בו במזיד כרת או מיתות ב"ד ולא שנימא יען שלא נענש במזיד בכרת לא יהי' חיוב על שוגג חטאת דהוא מ"ע של תורה יעי"ש אבל אם לא משכחת עונש כרת לשום אדם יען דלא אכל שיעור כזית שהוא עבירת כרת איך יבוא על פחות משיעור חטאת הא לא

עבר אפי' בשוגג עבירת כרת דלא אכל בשוגג אלא כ"ש שהוא במזיד אפי' רק עבירות לאו ולא כרת ודוק. (ו) אחרון הכביד בדעתו להשיג על מה שחדשתי שם בסי' הנ"ל הגם דר"ש סובר כ"ש למכות היינו אם אוכל כ"ש אבל אם אכל כזית לא יהי' חייב בעשרה לאוין דהא רוצה לאכול כזית והשיג עלי איך אפרנס גמ' ערוכה בנזיר דרבנן אצרכו הקרא מכל אשר יעשה מגפן לצירוף ור"ש לא צריך צירוף דהוא אומר כ"ש למכות וקשה לפי דברי גם לר"ש צריך קרא אם יחפוץ לאכול כזית עכ"ד ואני אוסף דא"כ יקשה עוד על תוס' ע"ז ס"ח דלר"ש לא צריך קרא להיתר מצטרף לאיסור יעו"ש וקשה הא רוצה לאכול כזית אך לא מחשבותיו מחשבותי אני חדשתי אם אכל כזית איסור אחד ע"כ לא שייך דכ"ש ממנו יהי' איסור מלקות דאחשבי' דנהפוך הוא דלא אחשיב רק שיעור של תורה דאכל כזית אשר עליו חיוב חטאת אפי' אם אכל בשוגג א"כ לא עשה הכמות חשוב דהא אכל כזית שלם מאותו איסור וממילא אין לדון מלקות על כל כ"ש ממנו אבל אם אכל כ"ש איסור הגם שאכל באותו רגע ג"כ היתר אעפי"כ חייב על כ"ש איסור דהא אחשבי' לאכול איסור כי גם ח"ש אסור מה"ת (כמו שבארתי במקו"א אי ח"ש מותר א"א לומר כ"ש למלקות רק אם ח"ש אסור מדאורייתא אז מוסף ר"ש שהחשיב אותו אכילת איסור יחייב גם מלקות) וממילא נכון דלמה לי היתר מצטרף לאיסור וגם למה לי לצרף אם אינו מצטרף עכ"פ חייב על כ"ש איסור ורק באוכל כזית איסור מדבר אחד בעצם ובשם איסור אחד אז אין חייב לר"ש רק מלקות אחד ודוק דברי הד"ש:

סימן סב

רב שלומים לראש העוסק בחקי חורב כבוד ההמה"ג הרב ר' קלמן ווייס נ"י אב"ד במחוז מאלדוויא יע"א. אודות אשר השיג על ספרי מ"ח ח"ב באו"ח סי' ל"א שפרשתי דברי רז"ה שקנין כסף נשאר גם אחרי שתקנו משיכה דהוה כקנין על תנאי אם יבוא לידי משיכה אבל משיכה לא יפעל קנין כלל והשיג מעלתו נ"י א"כ מה הקשה הגמ' בע"ז דף ס"ג והא מחסרי משיכה שהי' הקו' אפי' למ"ד מעות קונה מה"ת רק רבנן אמרו משיכה ולפי דברי כיון שעכ"פ אתי לידי משיכה לבסוף א"כ קנה המעות למפרע שהוא הביאה שעומדת כאן במקום כסף עכ"ד. ידע מעלתו נ"י מלבד אשר בארתי בחידושו בעזה"י הדברים ברורים דבודאי אי כסף קונה וחכמים תקנו שיהי' כקנין על תנאי אם יבא החפץ לידי משיכה ואם באמת חזר בי הלוקח או המוכר צריך להחזיר המעות בעין ולא צריך הקונה לזכות בו במעות והמוכר אין צריך לזכות בו מחדש בחפץ כיון שהי' המכירה על תנאי ולא בא לידי קיום א"כ מעולם לא יצא המעות וגם החפץ מרשות כל אחד ועיין ברב אלפס בסוגי' אם נאנס המעות אחר שחזר לקבל מי שפרע ועיין בתוס' בב"מ דף מ"ג

ובעבור זה יוכל ליקח תחת חטים יין ועיין במח"א סי' ז' וסי' י"ב בה' קנין בטעם ודעת. ועתה נראה מי שהבטיח לזונה טלה ידוע שאמר טלה זה יהי' בשכרך ואח"כ לא חפץ ליתן לה הטלה הכי יחזור לה הביאה רק צריך ליתן לה שווי' של טלה למשל אם הטלה שוה זהב צריך ליתן לה זהב א"כ בכל אופן יתן משלו או הטלה או השווי' של הטלה כי הנאת ביאה הי' שוה אצלו או טלה או שווי' של טלה אבל א"א להחזיר לה הנאת ביאה אשר עשתה לו בגופה. ולפ"ז אי מעות קונה א"כ הנאת ביאתה הוא כסף וקנתה מיד בשעת ביאה הטלה דאז הוה כספה בעולם הוא הביאה אבל אם מעות אינו קונה חוץ אם יבוא לידי משיכה א"כ מיד בשעת הביאה הוא מחויב ליתן לה משלו הנאת ביאה דגוף הנאת ביאה א"א בחזרה רק הוא צריך ליתן משלו כסף או שוה כסף עכ"פ אין אצלו כסף משלה רק נתחייב לה במעות שלו אפי' נותן לה הטלה הוא פורע חובו בטלה ואין כאן אתנן בשלומא במי שקונה במעות אשר אם יהי' ביטול המקח צריך להחזיר המעות בעין ואפי' הוציאם הוה כאלו לא הוציאם עיין תוס' יבמות דף צ"ג א"כ הוה קנין תנאי שקונה אם לא יחפוץ ליתן החפץ יחזיר לו מעותיו ממש ולא התחיל הקנין כלל וכן אם יחזיר בו הלוקח לא הקנה לו מעותיו אבל בבעילה כספה הי' הנאת בעילה ואם לא קנתה מיד נתחייב הוא כסף משלו ומה לי שנותן אח"כ כסף או שוה כסף הוא הטלה שפורע חובו בעלה ודוק. ואוסף בסברא בעזה"י אם בעלי תוס' חדשו דבטלה אפי' עומדים בחצירה לא נאסר משום אתנן אע"ג דלא יכול לדחותה לטלה מן השוק ק"ו אם יוכל לדחותה לטלה מן השוק דלא הוה אתנן וק"ו אם יכול לדחותה אפי' אם נותן לה עלה זה לא נותן לה בתורת קיום תנאי אלא בתורת שוה כסף לפריעת חובו דלא הוה אתנן שזה הוא ק"ו בן בנו של ק"ו כמובן בשכל וא"כ בשלומא בשאר קונה בכסף דיוכל לומר לו תן לי מקחי או מעותי בחזרה א"כ אם נותן לו החפץ הוא בתורת קיום תנאי ונגלה שקנה מעותיו למפרע אבל כאן באתנן דהוא חייב לה רק שוה כסף דכסף הוא הנאת ביאתה אי אפשר בחזרה כלל ויוכל לפרוע במה שלבו חפץ ויוכל גם ליתן טלה זה בתורת שוה כסף ולא בתורת קיום תנאי וא"כ איך יהי' אתנן אבל בזונה נכרית דקני' במעות א"כ קנתה מיד בשעת ביאה ודוק ויש לי בחקירה הנ"ל הערות רבות על כמה דברי גדולי אחרונים ואין עת האסף פה. ובחדושי אמרתי ליישב דעת הרז"ה דלכאורה איך אפשר לומר לדעת הרז"ה הוה כסף קנין גמור הא כיון ששניהם יכולים לחזור לא סמכו דעתם כמו אם לא פסקו השער לא מהני שום קנין כמבואר בחו"מ סי' ר' סעיף ז' וא"כ ממילא נעקר כח קנין כסף שהוא מה"ת ע"י חכמים שתקנו שיוכלו שניהם לחזור ואמרתי שיש סמיכות דעת דכל אחד מחזיק לחבירו בחזקת כשרות שבודאי לא יקבל מי שפרע וסומך עליו

להיות סומך דעת וכל זה בכלל מקח וממכר אבל בזונה מהכ"ת לעשות מי שפרע שלא יוכל לחזור הבועל כנגד הזונה לעשות תקנה לפריצות להחזיק ידי עוברי עבירה וא"כ גם מד"ת אינה קונות דלא סמכה דעתה ושפיר פריך הגמ' הא מחסרה משיכה בשלומא אי מעות קונה בזונה נכרית א"כ קנתה מיד בבעילה אבל בישראלית כיון דתקנו משיכה אז ממילא גם מן התורה לא קנתה ודוק רק חקרתי כיון שעכ"פ יהי' חייב שוה כסף סמכה דעתה אך דבר זה תלי' בגדולי אחרונים אם יש תביעה לזונה אשר הבטיח לה הבועל לישא אותה אם תזנה עמו ואכ"מ. וראיתי במכתבו שרצה להצדיק דברי שהרז"ה סובר דזה דווקא אם נותן מעות אבל הזונה היא פועל וכתב הר"ן דפועל לא קנה החפץ רק נתקשה א"כ מה מהני בזונה נכרית הלא פועל אינה קונה החפץ וצריך לומר דתורה חדשה דזונה נכרית קנתה בפעולה עכ"ד צריך אני להעמידו על האמת דהר"ן חידש זאת אי מעות אינו קונה וצריך משיכה דווקא רק דנאמר דפועל יהי' טוב מקונה במעות כי עבד פעולתו בעבור החפץ ע"ז חידש הר"ן או דיוכל ליתן לו חטים או בגד אחר או אפשר דיוכל ליתן לו גם מעות אבל אם הדין דמעות קונה אז בודאי לא גרע שכר הפעולה שהוא מעות וקונה גם החפץ והר"ן דן על קו' הגמ' הא מחסרא משיכה אי מעות אינו קונה אז גם פועל אינו קונה ונסתר גם מה שהקשה מעלתו נ"י אי הרמב"ם סובר כהרז"ה א"כ מאי משני הגמ' בזונה נכרית וקשה הא פועל אינו קונה בכסף וכי תימא שהוא גזה"כ הא לרמב"ם משכחת אתנן במשיכה דסובר הן משיכה והן כסף כל אחד קונה עכ"ד וטעה בזה אי כסף לבד קונה פועל בודאי קונה דפעולתו הוא הכסף ודוק. שוב כתב דמצא בפי' דרמב"ם לא פסק כרז"ה בפ"ג מה' מכירה מה יענה אם אראה לו שפסק כהרז"ה וכפרושי במחשבת הרז"ה דכ' בפ"ט מה' תרומה דאם לקח ישראל פרה מכהן ונתן הדמים ולא משך אסור לכהן להאכילו תרומה דמה"ת מעות קונה יעו"ש ונתקשו בו הא חכמים תקנו משיכה קונה וא"כ לא קנה ישראל במעות ולפמ"ש נכון שאם יבוא אח"כ לידי משיכה הי' המעות הקנין ונמצא שהאכילו לפרת ישראל תרומה ודוק ונודע דדברי רמב"ם בסוגי' זו צריכים בירור גדול ויש לי דברי' בו בעז"ה ולא הזכרתי בתשו' שם שרמב"ם סובר כהרז"ה כי לא נתברר לי. עוד ראיתי שהשיג על פי' בבעה"מ דא"כ שניהם יכולים לבטל המקח ודאי לא עדיף ממשכון דקני לי' עכ"פ דלא לשמט שביעית כיון דהלוה יכול לסלקו בזוזי לא הוה קנין ומכאן ולהבא גובה ק"ו כאן הלא המוכר יכול לסלקו בזוזי והאריך ברמב"ן במלחמות דקני מעכשיו אם לא אפרע לך עד יום פלוני ומעלתו נ"י מפרש בו שאז אם פורע קונה בחזרה בקנין חדש והוה הואיל אי בעי קנה אבל כאן בקונה דמים אם חוזר שיהי' צריך קנין חדש לא נתבאר עכ"ד. מאוד אני תמה

על מעלתו נ"י איך עלה כזאת על דעתו בהבנת הרמב"ן וגם בא לפלפל עמי שלא כדת ואציג לפניו הבנת הסוגי' עם חקירת רמב"ן בודאי כל הש"ס מלא בזה שיוכל להיות מקח על תנאי שמיד יהי' הקנין רק בתנאי אם יחזור אחד מהם עד יום מועד אדעתי' דהכי לא יתחיל הקנין כגון אני מוכר לך החמץ מהיום רק אם אחזיר המעות עד יום פלוני לא התחיל המקח כלל ואם מביא מעותיו לא צריך קנין חדש בחפץ שלו דהא הי' תנאי אם יביא מעותיו עד זמן ההוא אינו מוכר חפצו ואם לא קיים תנאי נמצא דמכר אז להחמץ מכירה גמורה ולא משכחת שיסלק לו מעותיו כחו כי או שלא התחיל כחו כלל או שלא יסלק כחו כלל אבל אם משעבד דבר דהתחיל חצי קנין הוא כח השעיבוד ואם משלם הלוה מסלק בזוזי שיעבוד המלוה מכאן ולהלאה אבל לא עוקר לאמור שגם מתחילה לא הי' למלוה שעיבוד על החפץ דנהפוך הוא ע"י שמסלק שיעבודו הולך שיעבוד המלוה מכאן ולהבא ונמצא אפי' אם לא ישלם לו קונה מכאן ולהבא דהא הלוה הי' יכול לסלק שיעבודו להסיר כחו כאשר יתן מעותיו הגם שלא עקרו למפרע ורמב"ן טען דאיך יהי' משכחת דשניהם יכולים למכור אי דהאי לאו דהאי אבל מה ששניהם יכולים לבטל שלא היה מקום להתחלת המקח לא יזיק כי זה כח תנאי לברר אם אז התחיל וגם נגמר הקנין או לא ואם יעיין בלשון רמב"ן בעיניו יראה שדייק כמה פעמים שהי' רק שעבוד ולא קנין ושעיבוד למפרע לא מהני וכן כתב שיעבוד בעלמא רמי עלוי וכיון דיכול לסלק השעיבוד אשתכח דהשתא הוא דקני לי' אבל כתב במעשיו אם לא הבאתי לך מכאן ועד יום פלוני הרי הוא שלך מעכשיו וכו' והר"ז כמוכר בעל מנת עכ"ל הרי מפורש יוצא כדברי ויש לי בחדושי ביאר דברי בעה"מ ורמב"ן בעזה"י באריכות. גם מה שהפליא עלי איך אצרף דעת הרז"ה לס"ס הא רבים חולקים ודעת יחיד לא נחשב לצרף לס"ס והביא בקיאות שכן כתב המנחת יעקב מחודש ז' והאריך בזה מאוד אני תמה הלא דברי מנחת יעקב מובאים גם בפרמ"ג בדיני ס"ס ואיזה בעל הוראה לא ידע מזה אבל למה לא עיין בספרי בד"ה היוצא שכתבתי וז"ל אולי כדעת הרז"ה ודעמי' עכ"ל בארתי בתשו' שם שדעת רש"י וטור כדעת הרז"ה הלא המה ג' עמודי הוראה אשר אפי' להקל המה ספק גמור כי זה הי' עמלי לברר כדעת הרז"ה ובכל זאת כתבתי שם וז"ל והגם שאין ס"ס גמור להוציא מיד התופס עכ"ל וא"כ עין בעין יראה שאני מיראי הוראה רק אמרתי שקרוב בעיני שדין תורה עם הלוקח אבל חלילה לי להורות רק אם אזכה יבוא העת אשר למודי ד' יראו בעמלי והמה ישפטו צדק בעזה"י דברי הדש"ת:

סימן סג

שמחת חג פסח הבע"ל לראש הרבני מורג חרוץ בעל פיפיות חציו שנונים כיונים על אבני דולח של ראשונים ופניני אחרונים ידיו רב לו ה"ה כבוד מהו' ר' נחום א"ש נ"י בק"ק גראדאסק יע"א. (א) אודות אשר התפלא על מה שחקרתי בספרי ח"ב או"ח סימן כ"ב דב"נ לא נהרג עפ"י עצמו מטעם דלמא הוא מן המחכים למות כמבואר ברמב"ם ואדם על עצמו אינו בגדר עדות כלל וכ' מעלתו נ"י שהרא"ה בפ' יתרו כ' וז"ל יתחייבו ג"כ בהודאת פיהם עכ"ל. לענ"ד לחקור בו בעזה"י בודאי אם הי' ב"נ עומד בחזקתו חזקת כשרות על מצות שלו איך יהי' נאמן עפ"י עצמו שיהרג דלמא הוא מן המחכים למות אבל אם רץ אחרי חבירו בחרבה ויצא וחרבו מטפטף דם א"כ אנו מסופקים אם הוא הרגו או שחבירו בא כנגדו ונפל על החרב ונהרג והוא מודה שדקרו בישראל פטור דליכא עדים ובב"נ נאמן שהוא הורגו וזה שדייק החינוך וז"ל יתחייבו בהודאת פיהם עכ"ל ולא אמר בהגדת פיהם אלא בודאי אם הוא בא ואמר הרגתי איש במזיד או בשוגג אינו נאמן לחייבו עצמו מיתה אבל אם אנו מסופקים במעשה והוא מודה בו נאמן שעשה כאשר זמם לעשות ונהרג אבל בישראל צריך עדים אשר יעידון על המעשה במזיד ולא מהני מה שהוא מודה בדבר ודוק. והרמב"ם בסה"מ מצוה ר"צ כ' וז"ל הוזהר הדיין שלא לחתוך הגדרים באומד הדעת החזק ואפילו היה קרוב לאמת כגון שאדם ירדפוהו שונאו להרגו ולהנצל ממנו נכנס בבית אחד והרודף יכנס אחריו ונכנסו אחריו ומצאו הנרדף נהרג והוא מפרפר ושונאו שהי' רודפו עומד עליו והסכין בידו ומנטף דם הר"ז הרודף לא יהרגוהו סנהדרין על צד חתוך הגדר אחר שאין עדים מעידים עליו שראו ההריגה ובאה האזהרה בתורה מהרוג זה והוא אומרו נקי וצדיק אל תהרוג עכ"ל ובודאי אפילו הוא מודה ג"כ שדקרו לא מהני דצריך עדים שראו שהורגו במזיד אבל אם לא ראו אעפ"י שידענו שהי' שונאו ורדף אחריו ונרדף מוטל דקור מחרב והרודף חרבו בידו ודם מטפטף ממנו לא נהרג דעכ"פ בכל זאת יוכל להיות שהוא נקי וצדיק בגוף הרציחה וכ"ז בישראל אבל בב"נ לא גילה התורה זאת לכתוב נקי וצדיק אל תהרוג ומהני הודאת פיו מה שמודה לברר הספק או לחזק האומדנא אבל בהגדת פיו בלי ראיה ואומדנא אשר יהי' כעדות לא נהרג ב"נ. ואוסף אם יבוא עד שבא וראה את רעהו בועל ערוה היינו ששמע קול מנאפים כרע שכב בין רגליה אבל לא ראה חזקת צורה כמו אש בנעורת ואינו מכבה עיין רמב"ם בה' א"ב והוא מודה שבעל ממש נהרג בב"נ בהודאה והגם דלא מבורר אם הלאו דלא תקרבו אסור בב"נ כלל אך גם זה אינו מבורר אצלי אם ב"נ חייב על הראה בלי גמר ביאה א"כ אם עד ראה הראה והוא מודה גמר ביאה נאמן שגמר ביאתו וכדומה מן אופנים שעד מעיד

על מעשה והוא מודה שהי' לחיוב אבל בלי הוכחה וריעותא כלל נשאר הוא בחזקת כשרותו שלא עבר מאומה ואינו נהרג אבל בישראל אפילו מודה אלף פעמים שבעל אינו נהרג ויש לי על דרך זה כמה וכמה אופנים שיש הבדל בין אם יש כאן מקום לשאול את פיו אם עשה המעשה הרע והוא מודה ובין אם הדיין לא ודע דבר רק הוא בא ומגיד על עצמו עבירת מיתה דבודאי גם בב"נ אינו נאמן להוציא עצמו מחזקת קמייתא שהי' פטור ממיתה וגם מחזקת כשרותו על ז' מצות שלו ואינו נאמן ודוק. וכן אם יש שני עדים א' אומר שבעל אשתו וא' אומר שבעל אחותו או שאר ערוה והוא מודה לע"א שבעל אחותו או איזה ערוה וכדומה בב"נ נאמן בהודאתו שאז יש עליו ע"א שעבר העבירה ונהרג עפ"י ע"א ובישראל אפילו בהכחשת שני כתי עדים והוא מודה לכת שמחייבים אותו אינו נאמן בהודאתו והבן. וגם י"ל דמחשבת הרא"ה אם יבואו ג' ב"נ ואמרו אנו הרגנו לפלוני דאפילו בישראל אם ב' הורגים אחד כולם חייבים או שיאמרו בפ"א הרגנו ג' ב"נ איש ואיש הרג את רעהו העומד כנגדו וכולם פה אחד שעשו זאת בישראל לא נאמר ששנים יהי' עדים ע"ז השלישי ובב"נ יתחייבו בהודאת פיהם ולכך נקט הרא"ה לשון רבים וז"ל יתחייבו בהודאת פיהם עכ"ל ולא כתב יתחייב בהודאת פיו רק קרוב הדבר אשר אמרתי בראשונה ולכן לא אלך בדבר שצריך בירור ודי בזה בעזה"י. והראה לי בנו החריף ר' יעקב שלום נ"י שיש לו ספר מנחת חינוך פי' על הרא"ה שעמד שם וכתב שדין זה שב"נ יהי' נהרג עפ"י עצמו לא זכר למו בש"ס וברמב"ם וחקר דתלי' אם הבע"ד קרוב או לא הוה בגדר עדות כדברי ראב"ד והתפלא עוד דקשה על הרא"ה א"כ אם המודה הוא אשה לא תתחייב עפ"י עצמה והרא"ה לא חילק והניח בצ"ע ולפמ"ש דברי הרא"ה נכונים דאין הבדל בין איש לאשה כיון דאומדנא עומד לפנינו עפ"י עד או עדים נאמן בהודאתו לברר הספק דבב"נ לא חידשה התורה דנקי וצדיק אל תהרוג או אם יש הכחשה בין שני עדים נאמן בהודאת פיו שעד המחייבו אומר אמת ואין חילוק בין איש ואשה כלל ודוק. ומצאתי להח"צ בתשובותיו סימן פ"ד כאשר השיב על הב"ח שרוצה לאסור בהמה הנרבעת גם בזה"ז וכ' עליו הנ"ל בד"ה ועוד דאם הבהמה נאסרת ע"י עדים א"כ תאסר מיד אפילו ע"י הרבעה אף שאין רואה זולתו דהא פסקינן אין אדם קרוב אצל ממונו ועוד דהא נו יהי' שאדם קרוב אצל ממונו הא ב"נ נהרג עפ"י קרוב יעו"ש ואי ס"ל לחכ"צ דב"נ נהרג אפילו על פי עצמו א"כ הי' לו להקשות בתוקף אם הוא נהרג עפ"י עצמו ממונו לא כ"ש אלא פשיטא דב"נ אינו נהרג עפ"י עצמו דצריך עכ"פ שם עדות אפילו מע"א איש ולא אשה ואדם על עצמו לא הוה בשם עד ודוק. (ב) התפלא על חבורי יו"ד סימן ו' שעמדתי בחקירת פרמ"ג אי אזלי' בב"נ בתר רובא או

לא למה לא בארתי דתלי' אם רובא הוה ודאי אז גם בב"נ אזלי' בתר רובא אבל לשמ"ק בב"מ דף ו' דרובא הוה ספק א"כ לא אזלי' בב"נ בתר רוב ואעתיק שכ' וז"ל ומעתה נראה דלדעת הרא"ש דרוב הוא רק ספק רק שחידשה התורה ספק זה מותר א"כ בב"נ דלא נאמר בהו אחרי רבים דנהרג בדיין אחד שפיר לא אזלי' בהו בתר רובא וצדקו דברי הפרמ"ג והנב"י אבל לדעת התוס' דרוב הוה כודאי א"כ לבתר דגילתה התורה מאחרי רבים דהוה כודאי שוב אין חילוק בין ישראל לעכו"ם ובשניהם אזלינן בתר רובא ולפלא על הדר"ג נ"י שלא העיר בזה עכ"ל. אשיב למעלתו נ"י בקצירת אומר מלבד שיש לי הבנה אחרת בדברי שמ"ק דלא כהבנת אחרונים כלל דדודאי אם התורה גילתה לילך בתר הרוב הוא היתר ודאי ולא ספק רק כ"ז בדברים הנוגעים בדיני תורה אשר פי ד' קבע איסורים ומצות ופה שאסור הוא הפה שהתיר הקב"ה אמר לא תאכל דבר זה או לא תעשה דבר זה והתיר המאכל ואת המעשה עפ"י רוב אבל אם אנו דנין על דבר אם הוא ודאי ולא נוגע עכשיו לד"ת אז הוה רוב רק ספק ולא ודאי ואעתיק לו מה שאמרתי במקום אחר על קו' הגאון ר' ליפמן ז"ל אשר הקשה לאדמ"ו בעמ"ח אמרי אש הובא בהשמטה בתשו' ליו"ד איך יפרנס השמ"ק לדבריו למה בהמות מחויבים במעשר דלמא יש בהם טריפה וטריפה לאו בר עשירי והוא קו' גדולה. ואמרתי לתרץ בדבר חדש קו' זה בעזה"י וגם חקירת אדמ"ו ז"ל בד"ה ואולם והוא דתורה חדשה אחרי רבים להטות אם אנו דנים על איסור תורה או חיוב תורה או דין תורה בכל הנך גילה הקב"ה אחרי רבים להטות הספק אבל במעשר אמרה התורה עשירי יהי' קודש א"כ מתחילה יש לנו לדון על דבר שאינו נוגע כלל לדבר תורה רק לדעת על זו היוצא מהדיר הוא העשירי ואמרה התורה אותו העשירי יהי' קודש וחידש השמ"ק עשירי וודאי אמר רחמנא וזה הוה עשירי ספק דמהשכל אנושי אין רוב עושה ודאי לאמור מכח כל דפריש שזה היוצא הוא עשירי ולענין לדון על שם עשירי לא הוה עכשיו דבר תורה אך אם אנו דנים על איסור וחיוב אז בכל הנוגע לדת התורה חדשה התורה אחרי רבים להטות והארכתי בזה במקו"א לבאר בעזה"י. אך מה שכתב יען דב"נ נהרג עפ"י ע"א שפיר לא אזלי' בתר רוב לא ידעתי מה שח הגם דב"נ נהרג עפ"י דיין אחד היינו דלא ישוב לכסא דין אלא דיין אחד אבל אם ישבו ג' למשפט ויהי' שנים אומרים חייב ואחד אומר זכאי או בהיפך שנים יאמרו זכאי ואחד ואמר חייב בודאי ג"כ בב"נ אזלי' בתר רוב דיינים וכן מפורש יוצא לאדמ"ו חת"ס יו"ד סימן ע' והובא בספרי מ"ח שם. וראיתי שהעיר מזבחים דף קט"ו ע"ב עולה שהקריבו בני ישראל במדבר אינה טעונה הפשט וא"כ דלמא טריפה הוא וע"כ דגם בב"נ אזלי' בתר רובא קיצר בלשונו ואולי מחשבתו דאז עדיין לא נתחדש

בישראל דין דאחרי רבים להטות זולת זה לא ידעתי השגה יעיין רש"י שם בד"ה עולה ובד"ה רשאים ונפשט דלא כפרמ"ג ומהר"ש לאנדא. לדעתי על רוב בטבע מעולם לא עלה על דעת אדם לומר דלא נילך בב"נ בתר רוב דהא אחת משבע מצות הוא אם ב"נ שהרג הנפש שיהרג עיין סנהדרין דף נ"ז וברמב"ם ה' מלכים פ"ט וכן ב"נ נהרג על עובר במעי אמו שהמית דכתוב שופך אדם באדם ועכ"ח משום דרוב בטבע שהמה בר קיומים או רוב בני אדם אינם טריפה נהרג הב"נ וה"ה בכל רוב בטבע כגון להקריב קרבנות בלי הפשט רוב הטבע ל"צ קרא אבל רוב דכל דפריש מרובא קא פריש או חד בתרי בטל שם חידוש הוא שחידשה התורה בישראל ואפשר לא בב"נ אמרה וכן הבדיל אדמ"ו בעמ"ח אמרי א"ש בהשמטה על קו' הגאון ר' ליפמן ז"ל שיש הבדל בין רוב שאין מיעוט לפנינו כגון זה ודוק. גם יצא לסתור דברי חקירת פרמ"ג דא"כ אי לא אזלינן בתר רוב בודאי לא אזלינן בתר חזקה דרובא וחזקה רובא עדיף א"כ איך נפרנס מעשה יהודא אשר חשש מליתן תמר לשלה בנו משמע דאחזיקה לקטלנית ובב"נ דלא אזלינן בתר רוב איך אזל בתר חזקה עכ"ד לסתור דברי פרמ"ג (ויכולתי להשיב דבמקום סכנה לא אזלינן בישראל בתר רובא דחמירא סכנתא מאיסורא ולפ"ז אפשר בסכנה אזלינן בב"נ בתר חזקה כמו בישראל דחיישינן למיעוטא). אך לא אכחד מלהודיעו כי שגג ברואה החקירה אם בב"נ פועל הרוב לילך אחריו ולא לחוש על המיעוט כמו בישראל דאזלינן בתר רוב ולא חיישינן על המיעוט דנחשב בעינינו כאלו ליכא מיעוט בעולם אבל מעולם לא עלה על דעת אדם דנילך בב"נ בתר המיעוט ולא נחוש לרוב דאין השכל סובל דא דיהי' להמיעוט יותר כח מאשר יש כח לרוב והפרמ"ג חקר אי הרוב פועל היתר לב"נ שיכריע הרוב את המיעוט או לא אבל בודאי המיעוט לא יכריע את הרוב דאטו אחד טוב משנים ומיעוט טוב מרוב וכן אי לא אזלינן בב"נ בתר חזקה היינו שהחזקה לא יכריע ויהיה ספק השקול וכן אי רוב לא מכריע הוה ספק השקול וא"כ מכח דהוחזקה לשני אנשים לקטלנית הגם דב"ד של ב"נ לא יכופו להוציאה כמו שחקר הרא"ש בישראל מי שנושא קטלנית יכופו ב"ד להוציאה משום את דמכם לנפשותיכם אדרוש עיין בכתובות [מ"ג] ואי ספק מותר לב"נ אבל עכ"פ אין מחויב יהודא לכנוס בספק סכנה כיון דכבר הוחזקה לקטלנית לו יהי' דחזקה לא הוה ודאי אבל ספק עכ"פ הוה ומנ"ל לעשות מעשה ליתן תמר כלתו שהרגה שני בניו שתהרוג עוד הבן שלישי הוה מספק שוא"ת דאפי' אי ספק מדאורייתא לחומרא בישראל היינו שלא יהי' קו"ע לאכול ספק איסור או לבעול ספק ערוה אבל להיות שוא"ת מכח ספק הגם הסוברים ספק דאורייתא לחומרא מודים בשוא"ת הוא לקולא ועיין בפנ"י בברכות דף י"ג וכ"ש כאן ספק סכנה מהכ"ת יעשה

קו"ע לילך בתר מיעוט. וידע דכבר אמרתי דאפילו אם נימא דלא כאדמ"ו סימן ע' ביו"ד דאזלי' גם בב"נ בתר רוב הדיינים היינו שהמיעוט יכול לחייבו הגם דשנים מחולקים עליו יכול היחיד אשר אין לבו נוקפו לעשות כדעתו אבל בישראל המיעוט בטל כנגד הרוב אבל בודאי גם בב"נ אם יבוא ב"נ אחר וישמע ששני דיינים פטרו לזה ממיתה ואחד מחייבו מחויב הוא לילך אחר הרוב שלא להרגו דמהכ"ת לילך בתר המיעוט ולא בתר הרוב ואדמ"ו ז"ל חידש גם זאת דהמיעוט צריך לעשות כמו הרוב דברוב דיינים דין ב"נ אין חלוק מדין ישראל דאזלי' אחרי רבים להטות. ומה שהזכיר בשם גדול אחד שהסכים עמו דאזלינן בב"נ בתר רוב רק מכח דברי הרדב"ז שהובא בבכ"י סימן צ"ט שלא ליקח מן הגוי דבר איסור שנפל בס' דהוה כמבטל איסור לכתחילה משמע בגוי אין הולכים אחר הרוב ומעלתו נ"י חולק דלמא דווקא באיסור דלא נוהג בגוי כנבילה וטריפה אבל בדבר שנוהג בב"נ כגון אבר מן החי גם בנכרי נתבטל ומודה הרדב"ז אשר הבכ"י מדבר בשמו עכ"ד. לפום רהיטא נ"ל דבביטול בששים לא מתחיל חקירת פרמ"ג דאין זה מותר מכח אחרי רבים להטות אלא כל לח בלח נתבטל בשישים והוא כאפס ואינו בעולם וביטול זה הוא מכח הסברא ולא צריך קרא ומצאתי מכבר און לי בנב"י מהד"ת יו"ד סימן מ"ה דחידש הגם דאין מבטלין איסור לכתחילה דאורייתא הוא ביטול ברוב דילפי' מאחרי רבים להטות אבל ביטול בששים כבר הלך הטעם כלה ועבר מותר מן התורה לבטל יעו"ש בד"ה שלישית וכן הבאתי ראי' מרא"ה בבד"ה וא"כ גם בב"נ ביטול בששים סברא הוא כך נלע"ד רק סברת רדב"ז נ"ל דהוה כמו עד שתאכלנו באיסור ליקח איסור שנתבטל תאכלנו היתר (עיין באו"ח סימן תמ"ז סעיף ה' לקח דבר שנתבטל בו חמץ יעו"ש) קח היתר גמור וק"ל וההבדל בין איסור שנוגע רק לישראל או שנוגע גם לב"נ ישר בעיני מאוד להבדיל רק לפמ"ש שסברא הוא שנאבד בכמות רב מן העולם יש לחלוק גם בזה בכ"ז יפה דיבר לחלק בין הדברים. (ג) עוד יצא להשיג על ספרי ח"ב יו"ד סימן מ"ז שחקרתי שבגילה דעת לגנוב מה שבא בחצירו לא נעשה אדם גנב חוץ אם יעשה גם מעשה קנין כגון שנעול בפני' ומעלתו השיג וכ' וז"ל והנה לדעתי נראה להביא ראיה שלא כדברי הדר"ג נ"י מדברי הריצב"א הובא בתוס' כתובות ל' ע"ב ד"ה ואי שכ' שם בהא דפריך על זר שאכל תרומה דלמ"ד מיתה בידי שמים פטור מתשלומין פטור ה"ד אי דמצי לאהדורא ניהדרא ואי דלא מצי לאהדורא אמאי חייב ופרש"י אמאי חייב מיתה והקשה בתוס' דלוקי כגון שברצונו מניח לו לתחוב ומש"ה חייב ותי' בשם הריצב"א דפשיטא ליה להש"ס דאיירי כשתוחב לו בעכ"ח דאי ברצונו מיד כשמשים בפיו ולא אהדרה קנאה מיד להתחייב באונסים ואין באים כאחד וכו' יעו"ש היטב והנה

כל קנין פיו הוא מדין חצר והשתא אם כדברי הדר"ג נ"י אף בשתוחב לו מרצונו לא מחייב עד דבלעה כיון דלא עבוד מעשה ושפיר באין כאחת אלא עכ"ח דאף בגניבה וגזילה קונה חצר ולא צריך מעשה קנין ומוכח מזה דלא כמהרי"ט והנמשכים אחריו עכ"ל. אשיב בקצירת אומר דפתיחת פיו שחבירו יהי' יוכל לתחוב לו המאכל הוא הוה המעשה כאלו פתח דלת החצר וסגר אחריו הדלת אחרי שכבר הגניבה בחצירו כי תוך הפיו הוא החצר אם אמרו בגמ' עקימת שפתיו הוה מעשה עיין בב"מ דף צ' ק"ו אם פותח פיו שחבירו יתחב לו המאכל ולא אהדרי' להוציא מפיו א"כ פתיחת פיו ומה שמעכב בפיו הוה מעשה קנין גמור כפתיחת דלת ונעילת דלת להיות הגניבה בחצר דא"א לומר שעמד בפיו פתוח עד שבלעה וגם א"א לבלעה אם לא יסגור שפתיו בעדו ע"כ יתחיל הבליעה א"כ עכ"פ קנאה רגע קודם שבא איסור מיתה והי' בדעתי להעיר מתוס' פסחים דף כ"ט ומריטב"א עירובין דף י"ז רק האמת עד לעצמו בעזה"י. (ד) גם השיג על ספרי בא"ע סימן כ"ב דאמרתי דלא יכול לומר לא עשיתי גמר ביאה דהא התיר עצמו שאמר על ההתראה אעפי"כ בודאי גמר ביאתו והשיג מעלתו נ"י מדברי רמב"ם פ"ב דשבועות הי"ב שכ' וז"ל אינו לוקין עד שיודה בפני עדים קודם שיאכל שעל אכילה נשבע או שקיבל עליו התראה ולא טען שטעה וכו' נשמע דבמלקות לא בעינן שיתיר עצמו ורק במיתה ילפינן מקרא דיומת המת דבעי' שיתיר עצמו למיתה ולא במלקות דאל"כ לעולם לא משכחת דבעינן שיודה בפני עדים כיון דבלא"ה צריך שיתיר עצמו למלקות וזה מבואר מדברי הלח"מ בפי"ב מה' סנהדרין ה' ב' שכ' דדעת הר"מ דגם במלקות בעינן שיתיר עצמו והם תמוהים מדברי ר"מ הנ"ל וחדשים מקרוב באו נדפס ספר אמרי בינה מהגאון מהר"מ אוערבאך נ"י וראיתי בספרו שגם הוא השיג בזה על הלח"מ מדברי הר"מ פ"ב מה' שבועות הנ"ל עכ"ל. לולא שראיתי שסמך על הגאון מהר"מ אוערבאך נ"י לא השבתי ע"ז הרי הרמב"ם המפורש בשני מקומות בפי"ב ובפי"ח מה' סנהדרין דסובר דצריך שיתיר עצמו למלקות כמו שמתיר עצמו למיתה לא אלם מקו' אשר יש לדקדק על רמב"ם במקו"א וגם מסברא מלקות הוה כמיתה דמה לי קטלא כולה מה לי קטלא פלגא ועיין בתויו"ט פ"א ממכות משנה ט' מה שתמה על הרמב"ם שמחלק בין כאשר עשה בין מיתה למלקות וכאשר מעלתו נ"י בעצמו הביא דברי תוס' תמורה דף ז' ופנ"י כתובות דף כ"ב בודאי סוברים דגם במלקות צריך שיתיר עצמו למלקות וספר אמרי בינה לא ראיתי מעולם ומדברי רמב"ם פ"ב דשבועות לק"מ ואכתוב בקצור הבנת הרמב"ם בודאי צריך שיתיר עצמו למלקות ויש ב' אופנים בדין שעוסק בו הרמב"ם (א) עדים התרו בו שלא יאכל שנשבע עליו שלא יאכל והוא מתיר עצמו למלקות ואומר אעפי"כ אני אוכל הגם

שילקוני על האכילה כי טעיתי בלשוני ואמרתי לא אוכל אבל ברצוני הי' לומר לא אצא אבל אפילו אם השבועה מהני אעפי"כ אני אוכל אעפ"י שילקוני עליו (ב) בעת שמתרין בו ומקבל ההתראה ומתיר עצמו למלקות לא אומר שטעה בלשונו ואח"כ אומר טעיתי בלשוני לא חפצתי לומר לא אוכל אלא לא אצא ומחלק הרמב"ם בעת שהתרו בו והתיר עצמו למלקות הזכיר מיד שטעה בלשונו אעפ"י שהתיר עצמו למלקות דהאמין כיון שיצא מפיו לא אוכל כדברי עדים יהי' הוא נלקה ומתיר עצמו למלקות אין לוקין עליו אלא א"כ חזר בו ומודה שנשבע שלא אוכל דאז כיון שמודה קודם אכילה שנשבע שלא יאכל מהני התראה ומה שהתיר עצמו למלקות אעפ"י שאמר אז שטעה בלשונו ואח"כ כתב הרמב"ם אבל אם בעת שהתרה בו וקיבל התראה לא אמר שטעה בלשונו אעפ"י שאח"כ אומר שטעה בלשונו לית דמשגח בי' אפי' לא חזר מדבורו שטעה לוקין אותו יען שלא טען שטעה בשעת התראה וקבלת התראה וא"כ לא ידעתי מה ראה הגאון הנ"ל להקשות מדברי רמב"ם על הלח"מ פי"ב דסנהדרין הכי חידש הלח"מ דבר הלא מפורש יוצא מפי הרמב"ם שם בפח"י ומפ"ב דשבועות אין כאן סתירה (אך אין הספר בידי לעיין בו לראות דבריו) כנלע"ד בעזה"י ומה שציין לעיין בתשו' חוה"ש לא ראיתי מעולם אבל בתומים סימן ל"ח סק"א עיינתי והוא מחדש מדעת עצמו כן בין מיתה למלקות ולא ידעתי מה יענה בדברי רמב"ם פח"י מסנהדרין בכל אופן יישר כחו שהראה לי דברי תומים הנ"ל. (ה) ואחרון הגדיל להפליא עלי בספרי על חו"מ סי' ו' שחקרתי אי נאמנות האם לומר על שטר שהוא מיואש ותפסדת לעצמה וגם ליתומים או לא ומשיג מעלתו נ"י וז"ל ונפלאת בעיני מאוד שלא זכר מדברי הר"ן והריטב"א בחי' לגיטין דף נ"ד שכ' וז"ל דווקא באיסור אמרי' מתוך לפי שהדבר חוזר דע"א נאמן באיסורים אבל בממונא ודאי דלא מהימן משום מתוך שהאומר לחבירו אנו ואתה חייבים ממון לפלוני מנה אף שנאמן על עצמו אינו נאמן על חבירו יעו"ש ומבואר דבממון לא מועיל כלל סברת מתוך וא"צ לכל החילוקים שהמציא הדר"ג נ"י ומזה עשיתי סמוכים לדברי החו"ד ביו"ד קכ"ז שכ' שם בישוב קו' הט"ז דבדבר שבערוה לא מועיל סברת מתוך דכיון דבר שבערוה מממון ילפי' אינו מועיל כמו דאינו מועיל בממון ויתיישב ג"כ קו' הב"מ בא"ע סי' קט"ז ס"ו שהקשה באומרת טמאה אני לך דאינה נאמנת למשנה אחרונה למה לא תהי' נאמנת לאסור עצמה על בעלה מתוך שנאמנת להפסיד הכתובה ולפי"ד הר"ן והריטב"א ניחא עכ"ל. אשיב בעזה"י כי לא עלי תלונתו אלא לפום דמיונו גם מבעה"ת בשער י"ד נעלם כזאת ע"כ אבאר לו כיד ד' הטובה עלי כי לא קרב זא"ז כי המה ענינים נפרדים לדבר דבר הנוגע בממון חבירו יש שני פנים (א) עדות הן עדות שני עדים או עדות ע"א בממון

כגון שאמר ראובן צריך ליתן לשמעון מאה זהובים כגון שמעון הלוה לראובן לפנינו או בהודה לפנינו שחייב לשמעון מאה זהובים או שראובן היזק לשמעון מאה זהובים או שמעידים שחייב קרבן שהוא ג"כ ממון וכדומה (ב) אם עדים או עד בא ואמר פירות אשר ירשת המה מאילן ערלה או חביות יין אשר ירשת הוא יי"נ וכדומה או אומר המה של הקדש או של עיר הנדחת או שורך אשר ירשת הוא שור שנגמר דינו לסקילה או ס"ת ותפילין ומזוזות אשר ירשת המה כתבם מין וכדומה. והבדל ביניהם אם העדים או העד אומרים שראובן הלוה לשמעון או הודה לשמעון או היזק לשמעון או ראובן חייב בקרבן או בשכירות וכדומה לו יהי' שהאמת כדברי העדים או העד עכ"פ מודים בעדות דממון אשר ביד ראובן הוא שלו רק אומרים שמחויב ליתן משלו לשמעון בעבור הלואה או הודאה או היזק או שכירות או צריך ליקח בהמה לקרבן וא"כ מעידים על ממון ראובן שהוא עכשיו שלו וכן אם יעשה כפי עדותם ויתן הממון לשמעון יהי' ג"כ ממון רק יהי' אח"כ ממון שמעון ואם יקח קרבן יהי' אח"כ ממון גבוה או ממון כהן וכדומה עכ"פ מעידים על ממון אבל אם מעידים ראובן זה שירש פירות או יין או שור או סתו"מ המה של איסור הנאה או הסתו"מ נכתבים ממין לע"ז א"כ העדים אומרים שראובן טועה במחשבתו הוא מאמין שירש דברים מותרים שהמה שוים ממון ואנו מגלים לו שאינם שווים אפי' פרוטה אחת כי כאשר הם בידו המה גרועים ועומדים בלי שום שווי' שהמה ואפרן אסור בהנאה כמובן. והנה באופן עדות ראשונה גם העדים מודים שבאים על ממון שהוא של ראובן ומבקשים לפעול שיבא לרשות של שמעון אבל באופן עדות השניה הם באים להעיד להוציא ראובן מכזב ודמיון הוא מאמין שיש בידו ממון ואנו מגלים שאין בידו ממון כי הוא גרוע מאפר ועפר וקורי עכביש שאסור להנות ממנו ומעולם לא בא לידו ממון כי מטרם בא לידו לא הי' לאיסור הנאה דין ממון וא"כ כפי עדותם לא מעידים על ממון כלל נהפוך הוא כפי עדותם לא הי' ממון טרם שבא ליד ראובן וגם כעת שהוא בידו אין בידו שוה מאומה. ונחזה אנן אפי' בדבר שבערוה דצריך שני עדים לומר דא"א נעשית פנויה כגון שנתאלמנה או שנתגרשה דאין דבר שבערוה פחות משנים אעפי"כ חידש תשו' מיימונית דה"מ אם גם לפי דברי העד מודה שאשה זו היתה מקודם ערוה רק אומר שהותר האיסור אז צריך ב' עדים אבל אם השליח אומר שטעה תחת לומר הרי את מקודשת לראובן אמר הרי את מקודשת לי נאמן לומר שטעה יען כי הוא עוקר בעדותו לומר שלא היתה בזה איסור ערוה ונאמן ע"א כנודע והובא בש"ש שמעתא ו' יעו"ש בדבריו אשר האיר עינים באמרות טהורות וא"כ אפוא ה"ה בממון אם ע"א אומר שמעולם לא הי' בידך ממון כי טרם שהובא ברשותך ובידך הי' איסור הנאה א"כ הוא

עוקר שלא בא להעיד על ממון בודאי נאמן כי עוקר החזקת ממון מעיקרו ומשרשו והבן. ומעתה אם ע"א מעיד אתה ירשת נייר בו כתיב חוב אשר חייב ראובן לשמעון אביך ואני מעיד שהשטר נפרע בחיי אבוך או מעולם לא לוה בו וכדומה א"כ לפי דברי עד לא בא להוציא ממון מהיורש רק אומר מעולם לא זכית בזה ממון כי הוא נייר מצויר באותיות אבל אין בו לא ממון ולא שיעבוד ממון הכל שוא ושקר א"כ לא בא בעדותו על ממון רק אנו ניחוש דלמא העד משקר בעדותו כי חפץ להזיק להיורש או לעשות טובה להלוה שחייב לאביו של היורש א"כ הי' השכל גוזר מתוך שנאמן להפסיד לעצמו בהודאתו שמעולם לא הי' לו בזה ממון כך יהי' נאמן שגם לחבירו לא הי' בו מעולם ממון ויהי' נאמן כמו שהסופר נאמן שלא כתב האזכרות לשמן א"כ מעולם לא זכה בו בשכרו וכך לא זכה בו מעולם הבעה"ב זכות השווי' של הס"ת כשר ונאמן ה"ה אם יורשים מוציאים שט"ח ואחר אומר לא ירשתי בו ממון כי כאשר הי' עוד המוריש חי לא הי' הנייר שוה ממון יהי' נאמן שגם של שאר יורשים לא הי' בו בזה הנייר ירושה ולא בא בו ממון לידם קמ"ל הבעה"ת של עצמו יוכל להפסיד בעבורו אבל לא לחבירו דלמא יש קנוניא אבל בלא"ה נאמן מתוך שנאמן לעקור הממון על חלקו ה"ה לחבירו אבל הר"ן והריטב"א כתבו וז"ל שהאומר לחבירו אני ואתה חייבים לפלוני מנה אף שנאמן על עצמו אינו נאמן על חבירו עכ"ל דהוא בא להעיד על ממון שרוצה ששניהם ישלמו ממון שלו לפלוני אבל נידן של בעה"ת שאומר יורש אחד שאביו אמר לו בחייו שהשטר זה פרוע וא"כ לפי דבריו לא מעיד על ממון של יורש חבירו דנהפוך הוא שעוקר מעיקרו שגם היורש לא הי' לו בנייר זה ממון א"כ יהי' נאמן רק מכח קנוניא אינו נאמן ודוק ובנידן השאלה שהושאל מאתי שם בסי' ו' הי' ג"כ שהאשה אומרת שלא הי' בדעת בעלה ליתן שטר זה בתורת ממון כי הי' ממון מיואש מכבר וכדומה א"כ בחסדי ד' יפה דנתי וממילא יבין מעלתו נ"י להצדיק דברו בית מאיר אבל אין זה כעת מקום חובתי ובדבר החקירה מתורץ כמה סתירות וכעת א"א לקבץ הנפזרות ושמחתי שבא לי המקום לגלות ההבדל בב' אופנים בעדות ממון וד' יאיר עיני בתורתו לעולם ועד אמן ואמן דברי הד"ש:

סימן סד

שלומים רב לאיש המאור בתורה כבוד הרב ר' ישראל מאיר נ"י אב"ד דק"ק אסטראייע במדינת פר' פאלען. אחד"ש קבלתי מכתבו אשר השיג על ספרי אשר בא לידו וד' יודע שאשמח אם אראה שעוד ימצא שם איש היושב על עיון התורה לכן הגם שיש לפני להשיב על כמה שאלות הקדמתי להשיב לו מפני הכבוד כי ראיתי שדורש על האמת וקצרתי בתוארים עד שאכיר אותו בטוב יותר. (א) כ' וז"ל במ"ח ח"ב חיו"ד ראיתי שעמד

על חת"ס שמומר לחלל שבתות בפרהסיא לא הוה חשוד לשאר דברים ובסי' ב' וג' האריך לתרץ בכוונתו וז"ל בסי' ב' בד"ה ועתה אבוא אבל אם נעשה בעל תשובה ואומר שלא עבר אותן עבירות נאמן דלא הי' חשוד וכו' עכ"ל ובסי' ג' מבאר דבריו יותר ולדעתי לא הבנתי דבריו דמבואר בירושלמי עירובין פ"ט ה' ד' ובסוף חגיגה ובבלי כתובות כ"ח דנכרי אינו נאמן להעיד אחר שנתגייר מה שראה בגיותו וכן פסק הרמב"ם פי"ד מה"ע ה"ד וג"כ כיון בשעה שחילל שבת בפרהסיא הוה כנכרי עע"ז ואחר שעשה תשובה למה יהי' נאמן להוי תשובתו כנכרי שנתגייר דלא מהני ואין לחלק בין מחלל שבת שבידו לעשות תשובה בכל זמן וזמן לא כן נכרי דאינו בידו להתגייר שצריך ב"ד כמ"ש הרשב"א ביבמות ריש האשה רבה לחלק בין נדר לגר יעו"ש ז"א דדין נכרי עליו כל זמן שלא ידעי' בודאי שחזר מדרכו הרע ואיך יהי' נאמן על שעת גיותו דהי' עליו דין נכרי עכ"ל. אענה בעזה"י בקצירת אומר הש"ך בח"מ סי' ל"ד ס"ק ל"ג פוסק דכל פסולי עבירה שחזרו בתשובה נאמנים אח"כ להעיד מה שראו בשעה שהי' פסולים דלא בעינן בהם תחילתו וסופו בכשרות ובתומים שם ס"ק כ"ח מביא דזה ניחא לטעם הראשון במרדכי שמתיר תחילתו בפסלות בממון משום בידו לסלקו וה"ה כאן יש בידו להיות בעל תשובה אבל לטעם השני במרדכי דאין זה פסול לכל העולם כמו פסול קורבא א"כ בפיסול בעבירה הוה פסול לכל העולם ולא מהני עדותו אעפ"י שבידו לעשות תשובה והביא ראי' דאל"כ למה פסול אם ראה עדות בשעה שהי' חתנו ומתה בתו שהי' תחילה בפסלות וקשה הא הי' בידו לגרשה דאשה מתגרשת בעכ"ח וסיים וז"ל וכמעט לא ידעתי לו פתר עכ"ל והערותי מכבר שדבריו נפלאים בשלמא בעל העבירה בשעה שרואה העדות יש בידו להיות בעל תשובה כחכז"ל אם קידש אשה בע"מ שהוא צדיק שמא הרהר בתשובה ורואה העדות בכשרות אבל כאן בשעה שרואה העדות לא גירש האשה ומה יהי' אם יגרש אח"כ הכי יש גירושין למפרע ועכ"פ בשעה שראה העדות לא הי' כשר לחותנו ולא הוה בידו לראות העדות בכשרות אטו בבעל העבירה אפי' צריך להשיב חפץ עכ"פ משעה שמתחרט הוא כשר לעדות ובלא"ה אפי' אם יש אז גט בידו עכ"פ הגירושין אינם בידו שמא תברח האשה ולא תקבל גט ואפי' אם נימא שנוכל לעשות שליח לגרש אשה בעכ"ח דלא כנב"י ח"ר א"ע בסי' ב' אבל עכ"פ צריך השליח למסור גט בידה ולזכות לה גט א"א עיין ניטין דף י"ב דלא דמי גט אשה לגט שחרור וא"כ איך מדמה התומים גירושין לאשה לבעל תשובה שיש בידו להתחרט בלבו ודי ותומים האריך דתחילתו בעבירה וסוף בכשרות לא מהני רק בשליח הגט כמבואר בסי' קמ"א בא"ע אבל לא בעדות ומביא תוספתא סנהדרין פ"ה דאם ראה עדות כשהי' סוחר שבועות ואח"כ חזר פסול לעדות

שראה אז בפסול רק שמצא שהש"ך בעצמו חזר בו בסי' ל"ה מכח תוספתא הנ"ל בס"ק ז' שחקר הש"ך למה לגמ' לומר טעמא בעכו"ם דלא דייק תיפוק לי' דתחילתו בפסלות ותי' דגר אינו נאמן אפי' במידי דקטן נאמן והש"ך שם חקר מתחילה דיהי' נאמן דבידו לגייר יעו"ש והוא מופלא הא לא חשוב בידו מי יימר דמזדקקו לי' ג' עכ"פ חזר בו הש"ך עצמו. הן אמת שמאוד הי' נפלא בעיני חקירת הש"ך אי אנו חוקרים שיהי' כשר תחילתו בפסלות וסופו בכשרות היינו מי שהי' עליו שם עד עכ"פ רק שבא לו שם תואר שהוא עד פסול אז יש לחקור אם הולך הפסול אם יכול להעיד אבל גוי וקטן ועבד דלא הווין בר עדים איך יהי' מהני עדותם אח"כ אם נתגייר הגוי או נתגדל הקטן או נשתחרר העבד עכ"פ בשעת ראי' לא הי' עדים והתורה אמרה או ראה או ידע והוא עד שצריך להיות הגוף בר עדות שהכשיר התורה לעדות נחזי אנן בעל עבירה או קרוב הוא נקרא עד פסול ופועל על שאר עדים שראו עמו עדות וצירפו עמו שאם נמצא אחד מהן קו"פ שגם עדותן בטילה יען דהפסול או הקרוב הוא בר עדות רק מעשיו או הקרבות גורם שיהי' פסול לעדות א"כ פוסל הכשרים אבל אם עכו"ם או עבד או קטן ראו וצירפו עצמם עם עדים כשרים לא נפסל עדות הכשרים יען כי אלו ממועטין בתורה שאינם בר עדות כלל ולא נקראו בשם עדים פסולים והתומים בסי' ל"ה ביאר דאשה אינה מבטלת עדות כשרים ומביא ראי' יעו"ש וכתב עליו הנתיבות בסי' ל"ה סק"י וז"ל ומדבריו יש ללמוד דה"ה עכו"ם ועבד וקטן אינם מבטלים עדות הכשרים עכ"ל וזה ברור ואמת מאוד וא"כ איך שייך לחקור שיהי' אח"כ כשר אם בשעה שראה לא הי' בר עדות הדבר פלא בעיני זה כמה האיך חקרו גדולי המורים ועלה בדעתם שיהי' כשר בגוי וקטן מה שראו בעוד שלא הי' בר עדות. ומה נפלאת בעיני שמצאתי בהגהות הגאון ר' ברוך פרענקעל ז"ל בחו"מ סי' ל"ה שהפליא לשיטת הראב"ד דאם בעל דבר סילק את עצמו אח"כ כשר לעדות לא הוה פסול משום תחילתו בפסלות דבע"ד לא הי' לו מתחילה שם עד ה"ה יהי' גוי ועבד כשר יעו"ש ולפמ"ש לא דמי כלל בע"ד לא הי' לו שם עד לעדות זה אבל עכ"פ בר עדות הי' אבל גוי ועבד וכדומה לא הי' בר עדות כלל לשום ענין בעולם אבל ישראל בעל דבר עכ"פ הי' בר עדות לכל עדות שבעולם ודוק כי קצרתי. אך סוף דבר הכל נשמע ידע מעלתו נ"י שהבדל יש בין כח עדות בדבר דלא מהני הוכחה או אומדנא רק כח עדות עפ"י שנים עדים זכרים כקדושין וגרושין ומיתה ומלקות ולהוציא ממון מחזקתו או להוציא איש או אשה מחזקתם אז אנו צריכים לחקור על תחילתו וסופו בכשרות וכדומה אבל באיסורין א"צ כח עדות מבר עדות כי רק הבירור אמיתיות הדבר הוא אוסר או מתיר שם אין לנו לחקור רק אם כנים הדברים אשר יצא מפי המדבר או שקורי משקר

עיין ט"ז יו"ד סי' צ"ח ולכן כל הנידן אדמ"ו בעל חת"ס ז"ל וכל מה שהערותי בתשובה קאי על איסור לדעת אם אמת בפי המדבר ולכן נאמן בדבורו עכשיו כי מעולם לא מוחזק לן שעבר כל עבירות ומהכ"ת לא נאמין לבע"ת שאומר אמת חוץ אם היינו מחליטין שבשעה שמחלל שבת עבר בבטח כל העבירות שבאים לידו והי' בדעתי להאריך רק ראיתי שמעלתו נ"י כתב אח"כ וז"ל ועדיין יש לחלק בין היכא דצריך עדות ובין היכא דדנין להוציא מחשדותו דנאמן לומר שלא עבר עבירה זו אבל מירושלמי ומגמ' שהבאתי משמע אפי' בדברים דאין צריך עדות רק מתורת ע"א דסמכי' דלא משקר עכ"ל הרגיש בעצמו החילוק רק שקשה לו מהירו'. ונלע"ד דהוא ענין אחר דכלל גדול כל מילתא דלא רמי' עלה דאינש לאו אדעתא אפי' אם אח"כ רמי' עליו ואומר ברי לי לא מהני ולא בעבור שרוצה לשקר אלא משום דטועה במחשבתו ונדמה לו שעשה אז כהוגן עיין בזה יו"ד סי' א' אם אומר ברי לי ששחטתי יפה ועיין בט"ז ס"ק י"ב ובש"ך סי' ח"י ברי לי שלא עשיתי רק הולכה ולא הובאה ובסי' כ"ג בש"ך ס"ק ט"ו ובט"ז סי' קנ"ד ס"ק י"ב ובסי' ק"נ בט"ז סק"י ובנקה"כ שם ובאו"ח סי' תמ"ה במג"א ס"ק כ"ג ובצמח צדק סי' ס"ה וכדומה בכמה מקומות ולפ"ז בגוי שעשה יין בטהרה או ע"ה שעסק בטהרות בשעה שעסק לא הי' בעיניו איסור אפי' נתגייר או נעשה חבר לא מהימן לא משום דמשקר אלא הוה מילתא דלא רמי' עליו אפי' אמר ברי לי לא מהני אבל מי שלא הי' עליו התעסקות בדבר אשר תלי' אם עשה כהוגן רק אם נעשה מעשה או לא נעשה כלל והוא מעיד שלא נעשה שום מעשה אז נאמן באיסור כאשר נעשה בעל תשובה אבל אם הי' צריך כח עדות לא מהני קצרתי מאוד בדבר. (ב) כ' מעלתו נ"י וז"ל והנה מעכ"ת הרבה להביא ראיות נגד שו"ת ח"ס ואף אנכי מצאתי ראי' על מה שלא העיר דאיתא בשו"ת הגאונים שערי צדק שער ז' מח"ה סי' כ"ה וז"ל ומשומד לחלל שבתות בפרהסי' פסול לכל דבר עכ"ל וראיתי בשו"ת רע"א סי' ד' שכ' וז"ל ובאמת קשה לי דמ"מ איצטרך בתלאן נכרי והנכרי נתגייר אח"כ וכו' ועכ"פ אם הוא רוצה להתעטף בטלית זה כיון שיודע בעצמו שתלאן בכוונה לזה איצטרך קרא דתליית הנכרי בצד עצמותו פוסל עכ"ד הא בירושלמי מבואר פלוגתא אי נאמן לעצמו ומסיים שם דאף לעצמו מחמירים ולא העיר דפלוגתא דתנאי הוא אי נאמן או לא ובענין זה עמדתי ע"ד ה"ג ה' עדות מאן דמחלל שבתא בפרהסי' וכו' פסול לעדות עכ"ל ודבריו תמוהים בעיני הלא פסקינן בעבר עבירה שיש בה מלקות פסול לעדות ואף לא עבר בפרהסי' אלא כל שבאו שנים והעידו על אחד שעבר עבירה שיש בה מלקות פסול לעדות וא"כ למה גרע מחלל שבת שצריך לעבור בפרהסי' משאר עבירות וה"ג בעצמו פסק שם כאביי נגד רבא יעו"ש אמנם אם נדחוק ונאמר דכוונתו לכל מילי אתי

שפיר כמו שהבאתי לעיל בשם תשו' הגאונים דאפי' במידי דל"צ עדות פסול כמבואר ביו"ד סי' קי"ט דעבר עבירה פסול לאותו עדות אבל לא לשאר ענינים וצ"ע עכ"ל. הנה ספר שערי צדק לא זכיתי לראות לא נודע בגבולינו לראות בדבריו וכפי מה שהעתיק מעלתו נ"י הוה הפי' כל זמן שהוא מחזיק ברשעתו פסול לכל דבר לסמוך עליו בדבורו להכשר ומה שהתפלא על שו"ת רע"א סי' ד' שלא העיר שהוא פלוגתא בירושלמי נ"ל כפי מה שהערותי למעלה בשלמא בדבר עין פקיחא על עסקותו שיש בו הליכות עולם במה נעשה נסך או נטמאו הפירות אז אמרי' אפי' אומר ברי לי אינו נאמן אפי' לעצמו דאנן לא מחשדי' אותו שחפץ לשקר ח"ו רק כיון שלא הי' מונח עליו השמירה דלא הי' בעיניו איסור כמו בעכו"ם שעושה יין או ע"ה טהרות לא ידע עכשיו אם עשה הכל כדת ועיין דוגמא בתוס' יבמות דף קי"ד בד"ה מי אמרי' דלא שייך מגו במקום שאנו אומרים שאומר בדדמי יעו"ש ובתוס' שבועות דף מ"ה היטב אבל בתלי' לשמה שלא צריך לומר רק הריני עושה אותם לשם מצות ציצית א"כ ל"ש לחקור דטועה בדמיונו ולא הי' נזהר לעשות כדת או לא הי' נזהר בשמירה כמו בכל מילתא דלא רמי' עלי' דאינש עיין בצמח צדק סי' ס"ה שמסביר במחבת של אינו בן יומו בד"ה ולן לא סבירא דחיישי' דלמא אחר שימש במחבת או הוא עצמו שימש יעו"ש אבל בציצית אם אומר שזוכר שעשה הציצית לשם חיוב טלית מה נשאר לחוש שלא יאמינו דבריו וצדקו דברי הגאון רע"א ז"ל ודוק. אך מה שחידש הגאון בהשמטה שגם בתפילין נימא דאם נתגייר יהי' נאמן על עצמו ומיושב קו' התוס' למה לי למעט וקשרתם וכתבתם תיפוק לי' דלא הוה בר כוונה וחידש הגאון דנ"מ אם כתבן ונתגייר דיהי' נאמן על עצמו ולפמ"ש בתפילין דצריך קידוש לשם קדושת תפילין וקידוש האזכרה בכל הכתיבה לחדש בו קדושה לא יהי' נאמן על עצמו חוץ אם נימא דמהני אם אמר בתחילה הריני כותב לשם קדושת תפילין ואזכרות לשם קדושת אזכרות אז גם שם צדקו דברי הגאון ז"ל. ולא אכחד דבלא"ה קשה על קו' התוס' דנ"מ בקטן גוי שנימול בקטנותו והאמין שהוא בר ישראל ולבסוף נגלה שנימול להתגייר ע"י אביו גוי וכדומה וצריך גירות בהטפת דם מילה ומקודם כתב תפילין דזה בודאי כותב בכוונה ואעפי"כ פסולים מכח וקשרתם וכתבתם או שהי' נימול ולא נטבל לפני ב"ד וכתב תפילין ואח"כ נודע שעדיין הוא גוי וצריך טבילה בב"ד אעפי"כ פסולים התפילין מכח דלא הי' מחויב בקשירה ודוק. ומה שרמז לי שהגאון רע"א בהגהותיו על יו"ד מביא דברי העיטור שמחלל שבת דווקא בעבודת קרקע מעולם לא ראיתי הגהות על השו"ע מהגאון ז"ל אבל דברי בעל העיטור הובא בב"י אה"ע סי' מ"ד הבאתיו בחבורי ח"ב חא"ע סי' כ"ג ומה שהעיר מעלתו נ"י שאני חוקר אם מומר לחלל שבת בפרהסי' עושה יי"נ

ותמה שמבואר כן בשו"ע סי' קכ"ג לא ידעתי האיך חקרתי בספרי בזה הלא הבאתי בחבורי שערי חיים שער כ' שו"ת הרשב"א ושו"ת ריב"ש ודברי רמ"א סי' קכ"ד ואולי נחלף לו מה שחקרתי בסוף סי' א' במי שהולך במקל ונוטל מעות שם כתבתי שאין עושה יי"נ יעו"ש ומה שדייק על ספרי סי' א' בד"ה ידע מעלתו שעשרה פעמים לאכול נבילה והשיג הלא הר"ן כתב רק הרבה א"כ די בג' פעמים האמת אתו לא כתבתי רק דרך העברה והתוס' יוכ"פ נקט דרך העברה צ"ט זיתים היתר אם יתקן הטבל חד כזית תרומה ביומא דף פ"ג) אבל בודאי גם ג' פעמים נקרא הרבה ועיין רמב"ם ה' תמורה פ"ב ה"ג דעשרה נקרא מלקות הרבה ודוק. (ג) כ' מעלתו נ"י עוד ראיתי מה שכתב בתשובה ד' ד"ה ובזה שתמה מעכ"ת ע"ד הט"ז יו"ד סימן ב' וז"ל ואמרתי שהוא פלא וכו' ע"כ ואחרי המחילה נעלם מכבודו מש"כ בספר יראים עמוד איסורים סימן קל"ז שכתב כן וז"ל ומדאמר ר"נ טעמא אינש אחרינא שמע ואזיל ושחט למדנו דלא אמרי' רוב מצוין אצל שחיטה מ"ה אלא היכא דאיכא למתלי ולמימר דאיכא למימר דההוא דשחיט לאו גזלן הוא דברשות בעלים שחט אבל אי ליכא למיתלי דשחט שלא בגזל בההוא לא אמרינן כן רמא"ש מ"ה דחשוד לגזול חשוד לשחוט שלא בידיעת ה' שחיטה עכ"ל ומזה יראה דלא שייך גבי' רמא"ש מ"ה אבל אין חילוק אם גנב ג' פעמים עכ"ל. לפום רהיטא עמדתי משתומם הכי יהי' נעלם ממנו דברי הטור הובא בש"ך יו"ד סימן א' ס"ק ט"ז וז"ל אעפ"י שהוא חשוד על הגניבה אינו חשוד על השחיטה ועיין לקמן סימן ב' ס"ק ח"י עכ"ל ובסימן ב' ס"ק ח"י מביא הש"ך קו' הדרישה על הרמב"ם דמצריך בדיקות הסכין למומר מן העבירה וקשה מהך דסימן א' ותי' בדרישה התם אינו מוחזק בגנב אלא שגנב בפעם הזאת אבל הביא ג"כ שמלשון הטור אעפ"י שחשוד על הגניבה אינו חשוד על השחיטה משמע אפילו הוחזק לגנב יעו"ש ועיין בט"ז שם סק"ט דדווקא אם עשה בפרהסי' כמה פעמים הוה מומר יעו"ש ועיין בפרמ"ג ש"ד ס"ק י"ט מומר דווקא ג' פעמים יעו"ש ואם מקור הדברים ידע שאני חקרתי בד"ה ובזה אפילו לחומרת כל הפוסקים אעפי"כ כשר דיש ס"ס אם כבר גנב ג' פעמים ואם אולי הוא בעצמו שחט שפיר כדברי הט"ז בסק"ט שכ' בדק הסכין ודוק. אך כיון שהביא מעלתו נ"י דברי ספר יראים אחקור בו בעזה"י דדבריו נפלאים מאוד מהכ"ת לומר כן הלא כלל גדול דחשוד על הקל אינו חשוד על החמור א"כ זה הגנב חשוד על הקל לגנוב ממון אשר הוא בידו לתקן לשלם הגזילה בכסף מלא אבל אינו חשוד על החמור לאכול נבילה שהוא מעוות שאינו יכול לתקן וא"כ בודאי לא הי' שוחט אלא א"כ הוא בקי בה' שחיטה. אמנם לק"מ דהרי זה מצא בהמתו או גדיו כולו רק שנשחט היינו נחתך בצואר ונפרע בית מקום השחיטה א"כ חיישי' שהגנב

חתך בצוואר אפילו אינו יודע ה' שחיטה דמאי עשה שהזיק בהמת חבירו א"כ היה מזיק בפשיעה והלא הוא חשוד לגזול ממון חבירו ה"ה חשוד להזיק ממון חבירו דהכל איתא בהשבון דמה ראי' יש שחפץ לאכול ממנו נהפוך הוא שלא חפץ לאכול רק רצה להזיק ודייק היראים יען דגמ' אמר אינש אחרינא שמע ואזיל ושחוט לכן אמרינן דר"מ אש"מ הן אבל בלא שמיעה והלך אחד ושחט והניח אותם מונחים בלי שנוגע לאכול ממנו אמרי' בהיפך כיון שזה חפץ להזיק דבהמה בחיי' שוה יותר עיין חולין א"כ לא שחט כלל רק חתך בצוואר להזיק חוץ באבודין שהשוחט חשוב שהי' יאוש בעלים אמרי' רוב מצוין א"ש מומחים הן ויעיין בסוף דברי יראים ודוק. ואביא ראי' דאל"כ דאפילו אם אכל ממנו או רק אם שחט שחפץ לאכול ממנו איך דן היראים יען שחשוד לגזול חפץ לאכול נבילות הלא הגזילה הוה רק לאו אחד ואם יאכל הנבילה יעבור לאו דנבילה ועשה שאינו זבוח בכל כזית וכזית א"כ לאכול כמה וכמה זתים נבילות בודאי חמור מלאו דגזל כסברת הר"ן ביומא אלא המעיין וראה שהיראים כ' וז"ל דחשוד לגזול חשוד לשחוט שלא בידיעת ה' שחיטה עכ"ל היינו דמה עושה בשחיטה אם אינו חפץ לאכול שמזיק בהמתו של חבירו א"כ הלא הוא חשוד לגזול והגם דהרשב"א בריש חולין כתב דמי שאינו יודע ה' שחיטה ושוחט עובר בבל תשחית ומה"ט אסור לו ליתן לשחוט יעו"ש אבל בודאי מי שחשוד לגזול חשוד על בל תשחית ודוק. ובב"י בסימן א' מביא שאבדו תרנגוליו לאו דווקא אלא ה"ה גניבה א"כ פליגו על ספר יראים דהוא מפרש דווקא באבדו משום יאוש בעלים נגעה בה ומביא בב"י תוספתא דקתני בפי' נגנבו וכן מביא בשם בעל העיטור דאבד לאו דווקא וא"כ שפיר אמרתי בעזה"י. עוד עלה בדעתי לחקור בהבנת ספר יראים דאדמ"ו הגאון בשערי תורה ח"ג כלל ח"י פרט ב' חקר חקירה האיך מותר בנמצא נשחט תרנגוליו וגדיו הא רוב מצוין אצל שחיטה מומחין הן הוא רק מכח חזקת כשרות ובאדם שאין ידוע ליכא למיסמך בזה דאטו אין פסולים בעולם כמ"ש תוס' שבועות דף מ"ו ע"ב בד"ה וספרא וא"כ כאן שלא נודע לנו האיש השוחט א"כ ניחוש על המיעוט פסולים ותי' דרשב"א בכתובות דף כ"ב בד"ה ערעור חידש דאפילו באין ידוע לנו אוקמי' כל אדם בחזקת כשרות וע"כ כוונת התוס' בשבועות היינו שאנו אומרים עכו"ם גנבו כמו שמשמע בתוס' בב"מ דף קי"ז בד"ה והא רבא יעו"ש עכ"ד בקיצור ולפ"ז אם ידוע דגנב או גזלן שחטן ואיתרע חזקת כשרות מרוב ישראל ממילא חיישינן שהוא מן המיעוט פסולים ששוחטים אעפ"י שלא למדו דבכל אופן יצא הגנב מחזקת כשרות רוב ישראל ממילא חיישינן שהוא מן המיעוט יעיין תב"ש סימן כ"ט במים במוח מגמ' כתובות רוב נשים בתולות נשאת וצדקו דברי יראים ודוק. רק שם כתבתי על הגליון

שאחרי נשיקות עפר כפות רגלי תורתו הקדושה של אדמ"ו ז"ל דהרשב"א בכתובות הוא דווקא אם אדם פרטי עומד לפנינו הגם שלא היינו מכירין בו מקודם אעפי"כ אמרי' כל דפריש מרובא פריש והוא מרוב ישראל שהם בחזקת כשרות אבל אם אין כאן אדם עומד לפנינו לדון עליו אמרי' שמא ישראל גנב דיש פסולים בעולם ובכל זאת אין אנו מוציאין אדם פרטי מחזקת כשרות לפסול אותו ודוק. ובעיקר קו' אדמ"ו ז"ל כתבתי דפי' הגמ' ר"מ א"ש מומחין הן אם ניכר שנמרטו הנוצות מתרנגולים והצמר מגדיו במקום הנשחט א"כ ראינו שמי שעשה זאת הי' מצוי אצל שחיטה שהכין עצמו לעשות מעשה שחיטה וניכר החתך במקום הראוי' לשחיטה בודאי הוא מהרוב מומחין והארכתי בזה ליישב דקדוק אחר מאדמ"ו ז"ל שם למה לא אמרו רוב השוחטים מומחין ואמרי' רוב מצוין אצל שחיטה ולפמ"ש נכון אם ניכר שהי' מצוי אצל שחיטה שניכר שעשה הכנה כדרך העוסק בשחיטה בודאי הוא מן הרוב ודלא כספר יראים דברי הכותב לכבוד התורה ולומדיה הד"ש ושלום כל למודי ד':

סימן סה

שלום לי"נ הרב הגאון המפורסם ר' שלמה ג"פ נ"י אודות אשר השיג עלי בתשו' א' (ח"ב חיו"ד) שהחלטתי שאין מחלל שבת באיסור מחמר מומר לכה"ת והדר"ג נ"י הקשה מיבמות דף ו' דמשני הגמ' שאני לאו דשבת דחמירי וכ' רש"י וז"ל דקיי"ל מחלל שבת כעובד ע"ז ומשו"ה אפילו לאו גרידא לא דחי ומינייהו לא גמרי' עכ"ל הרי מבואר במי שעובר בלאו דמחמר הוה כעע"ז עכ"ד ונלע"ד ליישב דהא הגמ' לא נקט שאני לאו דשבת דחמור דאז משמע הגם דמחמר הוה רק לאו אעפי"כ לאו דשבת חמור דמי שעובר על לאו מחמר הוה כעע"ז הגמ' נקט שאני לאוי דשבת דחמירי יען שיש בשבת מ' חסר אחת מלאכות ועיין בתיו"ט שם א"כ בכלל הלאוין יש ג"כ לאו דמחמר רק ל"ט חטאות משכחת אבל מ' חטאות לא משכחת או מיתות ודוק וכיון דשארי לאוי דשבת חמירי שבהם הדין המחלל הוה כעע"ז ה"ה דלא אמרי' אפילו במחמר עשה דוחה ל"ת וזה שדייק רש"י וז"ל מחלל שבת כעע"ז ומש"ה אפילו לאו גרידא לא דחי עכ"ל הרי מפורש יוצא יען שיש לאוין אשר העובר הוא כעע"ז היינו המחלל אחת מל"ט מלאכות ה"ה הלאו גרידא דמחמר הגם דהוא לא הוה כעע"ז אלים דלא נאמר בו עשה דל"ת דאל"כ הי' לרש"י לפרש ולכתוב לאו דשבת חמירי דמחלל שבת הוה כעע"ז ודוק. ועל מה שהערותי בספרי שם סימן ס' הערה חדשה הא דמת אסור בהנאה הוא דווקא במת כדרכו אבל בנהרג מותר בהנאה כפי אמרות טהורות חכז"ל בשבת דף ק"ח דמי שהרגו מלך חשוב ממי שהרגו איספקליטור וא"כ מי שמת כדרכו הרגו מלך חשוב ואסור בהנאה והנאות

המת שאסור ילפינן שם שם ממיתת מרים ועגלה ערופה א"כ נדע רק במת כמרים שמתה מיד ד' ולא שנהרגה והדר"ג נ"י השיג דחילוק זה דווקא בבהמה אבל באדם אין חילוק אם הרגו מלך או

איספקליטור והוכיח דינו מדאמרי' בסנהדרין דהרוגי ב"ד גריעי מהרוגי מלכות דהרוגי מלכות כיון שלא בדין מיקטלי הו"ל כפרה והרוגי ב"ד דבדין מיקטלי לא הוה להו כפרה ובערכין סוף פ"ק איתא דאשה הנהרגת עפ"י ב"ד שערה אסור בהנאה וא"כ אם הרוגי ב"ד אסורים בהנאה ק"ו הרוגי מלכות וכל הנהרגים שלא כדין אסורים בהנאה ועכ"ח דהבדל בין הרגו מלך או איספקליטור הוא נאמר דווקא לחשיבות בעור בהמה ולא באדם עכ"ד. ידידי נ"י אעריך לפניו כי לדעתי הרוגי ב"ד הם נקראים שהרגו מלך אבל הנהרגים עפ"י מלכות הם נקראים הרוגי איספקליטור כי הב"ד הם שופטים עפ"י מלך מלכי המלכים הקב"ה כי אלקים נצב בעדת אל וכאשר האריך הרמב"ן בפ' שופטים להבין חוקי התורה כאשר זמם ולא כאשר עשו ואמרו חכז"ל הרגו אין נהרגין וז"ל והטעם בזה בעבור כי משפט העדים המזומים בגזירת השליט שהם שנים ושנים והנה כאשר יבואו שנים ויעידו על ראובן שהרג את הנפש ויבואו שנים אחרים ויזומו אותן מעדותן צוה הכתוב שיהרגו כי בזכותו של ראובן שהי' נקי וצדיק בא המעשה הזה אלו הי' רשע בן מות לא הצילו השם מיד ב"ד כאשר אמר כי לא אצדיק רשע אבל אם נהרג ראובן נחשב שהי' אמת כאשר העידו עליו הראשונים כי בעונו מת ואלו הי' צדיק לא יעזבנו ד' בידו כמו שאמר הכתוב כי לא יעזבנו בידו ולא ירשענו בהשפטו ועוד שלא יתן ד' לשופטים הצדיקים העומדים לפניו לשפוך דם נקי כי המשפט לאלקים הוא ובקרב אלקים ישפוט והנה כל זה מעלה גדולה בשופטי ישראל וההבטחה שהקב"ה מסכים על ידם ועמהם בדבר המשפט וזה הטעם ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ד' כי לפני ד' הם עומדים בבואם לפני הכהנים והשופטים והוא ינחם בדרך אמת וכבר הזכרתי מזה בס' ואלה המשפטים עכ"ל הזהב ובפ' משפטים ביאר הדבר בקיצר באמרי נועם על פסוק והגישו אדוניו אל אלקים וכתב וז"ל ולדעתי יאמר הכתוב והגישו אדוניו אל אלקים עד אלקים יבוא דבר שניהם לרמוז כי אלקים יהי' עמהם בדבר משפט הוא יצדיק והוא ירשיע וזה שאמר אשר ירשיעון אלקים וכך אמר משה כי המשפט לאלקים הוא וכך אמר יהושפט כי לא לאדם תשפטו כי לד' ועמכם בדבר המשפט וכך אמר הכתוב האלקים נצב בעדת אל בקרב אלקים ישפוט כלומר בקרב עדת אלקים ישפוט כי האלקים הוא השופט וכן אמר ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ד' וזה הטעם כי לא אצדיק רשע על הפי' הנכון ובאלה שמות רבה ראיתי אלא בשעה שהדיין יושב

ודן באמת כביכול מניח הקב"ה שמי שמים ומשרה שכינתו בצדו שנאמר כי הקים ד' להם שופטים והי' דן עם השופט עכ"ל היקר מפז. הרי שפתיו ברור מללו כי ד' הוא השופט והוא לא מצדיק הרשע בדין כי הכל מלפניו יצא האנשים אשר להם הריב עומדים לפני ד' למשפט ובפרט בב"ד היושבים על ד"נ במקום המקודש שהמשפט יצא מלפני ד' וזה נקרא שהרגו המלך אבל הרוגי מלכות הם נקראים הרוגי איספקליטור ודוק (והרמב"ם בפי' המשניות פ"ק דערכין כתב וז"ל והיוצא ליהרג רוצה לומר מיתות ב"ד שהוא ענין שאין תלי' ברצונינו אלא התורה ממיתו אותו עכ"ל). ויעיין דבר נפלא בדרשות הר"ן דרשה י"א כי כח המלכות להקים משפטי הארץ הוא ענין אחר מאשר הסנהדרין דנו אשר הי' חיובם לשפוט את העם משפט צדק מלמד שהמקום גורם מן לשכת הגזית כחכז"ל בע"ז דף ח' דכתיב אשר יגידו לך מן המקום ההוא ויעיין ברמב"ם ה' סנהדרין פכ"ג ה' ח' ובלח"מ אשר רמז ע"ז לכן הרוגי ב"ד עפ"י שפע אלקים וחקי התורה נקרא הרוגי מלך ולק"מ קו' הדר"ג נ"י כי הרוגי מלכות יען שלא כדין נקטלה שלא הושער עפ"י חוקי תורה כאשר כתבה לפניו במרום הוה מיתתם כפרה גמורה אבל עכ"פ המה הרגו איספקליטור אבל הרוגי הב"ד אשר נהרגו ע"י משפט לאלקים הגם שלא נגמר כפרתם עד עיכול הקבר אבל עכ"פ הרגו אותם המלך והם איסורים בהנאה ועיין בערוך פי' האיספקליטור כנלע"ד ברור בעזה"י. ואיידי דאיירי אכתוב להדר"ג נ"י מה שהערותי במקו"א על הך דין דהרמ"ך פ"ה מה' יסה"ת ה' ה' שאם יהרגוהו כולם אם לא יתנו מי שיחדוהו מותר להם למסור אותו דלא שייך מאי חזית דדם דידך סומק טפי כיון דיהי' כולם נהרגים יעו"ש והגאון ר' וואלף באסקאוויעץ ז"ל בספרו סדר המשנה העיר דרמב"ם הכריע דר"י חזר בעצמו והביא גמ' ערוכה בב"מ דף ס"ב בשנים שהלכו בדרך וביד אחד קיתון של מים דסובר בן פוטירא שישתו שניהם וימותו ולא ישתה הבעל המים לבדו ויראה במיתת חבירו לבד ור"י ור"ע דרשו וחי אחיך עמך חייך קדמו לחיי חבירך והקשה הגאון אם נימא כסברת הרמ"ך א"כ למה לי קרא וחי אחיך עמך הלא ברוצח גופא הוה הדין טרם שימותו כולם מותר להם להציל עצמם והרי האיש שאין בידו המום הוה כיחדוהו שכלתה אליו הרעה אלא עכ"ח אפילו יחדוהו ואם לאו ימותו כולן אסור חוץ אם הוא חייב מיתה כשבע בן בכרי והאריך עוד האיך בן פוטירא אמר דימותו שניהם בודאי פלא אלא עכ"ח דר"י בעצמו חזר מדבריו בירושלמי יעו"ש. ולדעתי הדברים נפלאים אם אנו דנין שאחד יהי' מהרוגי איספקליטור אז אנו חוקרים אם יהרגו כולם או אחד ואמרי' כיון שע"כ האי גברא יהי' מהרוגי איספקלטור למה יגרמו לעשות לעצמם הרוגי איספקלטור דלא שייך מאי חזית דדם דידך סומק טפי רק אם יהרג אחד

ויושפך דמו כמים אבל אם יהי' הרוגי מלך שימותו שניהם מיד ד' ברעב או בצמא ולא יושפך דמם ע"י בני אדם אז אין כאן חקירה מחמת מאי חזית אם יש מ"ע ואהבת לרעך כמוך וישתו שניהם וימותו ביד ד' וזה שלא אמר בן פוטירא מחוייב שישתו שניהם או שיאמר אסור לבעל המים לשתות לבדו רק אמר מוטב שישתו שניהם ויקיים ואהבת לרעך כמוך ור"ע אמר דכתיב וחי אחיך עמך חייך קודמים לחיי חבירך וצריך הוא להציל חיותו ואין כאן מ"ע לאהוב חיי חבירו אם אין סיפוק כדי חיותו אבל גם בן פוטירא מודה דאם שתה הבעל המים לבדו לא עשה עבירה דיהי' עובר על "לא תעמוד על דם רעך" דהא לא הי' בידו להצילו חוץ אם לא יציל את עצמו ומה חזית להציל חבירו ולא להציל את עצמו רק שלא קיים מ"ע "ואהבת לרעך כמוך" וזה אמר בן פוטירא מוטב שימותו שניהם ולא יראה במיתת חבירו ור"ע חולק דחייך קודמים ואין כאן עבירת מ"ע כלל אבל אפילו ר"ע מודה אם הי' שותים שניהם המים ומתו לא עבר הבעל המים על עבירת "אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש" עיין רמב"ם שם ה' ח' ורמב"ן במלחמות בפ' בן סורר דזה נאמר אם נתן נפשו להורגים שיהרג ע"י איספקליטור ולא אם עסק עכשיו במצות ואהבת לרעך כמוך ואח"כ בעבור יום או שעות הוא אנוס ואין בידו מים וימות מיד ד' עיין רמב"ן במלחמות עם הרז"ה בפ' ראד"מ שהוא עוסק עכשיו בהיתר מצות מילה ומה שצריך אח"כ לחלל שבת הוא שבא אח"כ ועיין בש"ך יו"ד ה' מילה ובודאי גם לר"ע לא עבר על "ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש" אם נתן לחבירו ומתו גם שניהם א"כ אין ענין גמ' בב"מ לענין ירושלמי וגמ' דידן דלא כהגאון סדר המשנה:

סימן סו

רב שלומים ורב ברכות לאיש העוסק בחקי חורב עיניו כיונים על פסקי הליכות מורג חרוץ בעל פיפיות הרבני כמהו' ר' דוב בער קומיל נ"י בביניוטצע. אודות אשר כ' מעלתו נ"י וז"ל בחיו"ד סימן י"ב אות ב' בא' צוה למוהל למול את בנו והבטיח לו למול אמרינן חזקה שליח עושה שליחותו לא ידעתי איך זה פשוט בעיניו ויעיין כ"ג במל"מ פ"ד מבכורות שהאריך בזה הכלל ומסיק שם מאן מפיס להקל נגד הרמב"ם והרא"ש והרשב"א והטור דבמצוה דאורייתא לא אמרינן חשע"ש ויעיין ב"ש א"ע סימן ל"ה ובמג"א סימן רנ"ט ובישע"י ובמח"א ה' שליחות וברא"ש יוסף פ"ק דחולין ובמחנה לוי ה' נזירות עכ"ל לא ידעתי מה אשיב למעלתו נ"י הכי לא ראה בספרי ח"ר סימן נ"ח אשר עמדתי על חקירה גדולה הא דאמרינן בדאורייתא לא סמכינן על חזקה שע"ש היינו אם על מקרה ביקש מחבירו שיעשה בשבילו תיקון דבר אם נאמר כיון שהבטיח לו בודאי יעשה השליחות משום הן שלך יהי' הן אבל מי שעסקו בכך או אומן בדבר

אז אמרי' חשע"ש מכח חזקת אין אומן מרע אומנתו כמו דאין הסופר נאמן שלא כתב הס"ת או האזכרות לשמן כך מי שהוא אומנתו שהוא חנוני המקיף בעבור הבעה"ב ליתן לפועליו שכרם אמרינן חשע"ש ובודאי פרע לפועליו סבר וקיבל להיות תחת בעה"ב אשר חיובו עליו לפרוע לפועליו וגם הוא ירויח בו חלקו כדרך החנוני כמנהגו של עולם כמבואר בש"ך חו"מ סימן צ"א דחנוני מוציא ממון מבעה"ב מכח חשע"ש ונתקשה שם התומים הא אפילו באיסור דאורייתא לא סמכינן על חזקה הנ"ל ואיך נוציא ממון על חזקה שע"ש ולפמ"ש לק"מ דחנוני אומנתו בכך להקיף לפועלים בעד בעה"ב א"כ חזקה אין אומן מרע אומנתו כמו שיש חזקה אין סופר מרע אומנתו ובודאי שילם לפועלים בעד הבעה"ב דאם לא יעשה כאשר הבטיח אז יגרע אומנתו איזה בעה"ב יסמוך עליו עוד ובסימן ע"ו הארכתי להביא ראי' לסברא הישרה הזאת מלשון בעה"ת יעו"ש וא"כ ק"ו מי שנעשה אומן מוהל לרבים ואם יבטיח ולא יבוא למועד הקבוע מי הוא זה אשר יקח אותו עוד למוהל ויהי' בטל ממנו מצוה זו אשר שם על לבו להיות מוהל לרבים ובפרט שגם המוהל עושה המצוה או מאמין שמצוה דיליה א"כ לכ"ע חשע"ש בכל אופן וסמכינן אפילו בחיוב דאורייתא ועיין בריטב"א בעירובין דף ל"ב ראי' למ"ש שם בד"ה ומלבד. (ב) כ' וז"ל בסימן טו"ב הביא בשם רבו הגאון חת"ס ז"ל שחידש דבספק אם ניקב הוושט אין זה ספק בשחיטה הנה כעת אין ספרו תח"י ובהשקפה ראשונה נפלאתי מ"ש בנמצא גרגרת שמוט וא"י אם קודם שחיטה או לאחר שחיטה דס"ל לרבינו הת"ש בסי' כ"ד ס"ק ל"א דהוה ספק בשחיטה ועיינתי בחו"ד וראיתי שכ' וז"ל דמיירי שיש ספק שמא בשעת שחיטה דחק הסכין והשמיטה והוה ספק במעשה המכשיר והשיג על ת"ש ובמח"כ מעצמותיו הקדושים דבריו תמוהים דבנשמט ג"כ לא הוה ספק במעשה המכשיר היינו בוושט ולע"ד דברי רבינו ברורים ובר מן דין המהרש"א בבכורות דף כ' ס"ל דניקב הוושט הוה ספק בשחיטה ובתשו' פמ"א סי' א' ותשובת מהר"ם זיסקינד וכ"פ בפרמ"ג בט"ז בכללי ס"ס וס' תפארת למשה סי' ל"ג ונב"י חא"ע סי' מ"ג וכו' ופקחתי עיני בתשו' ברית אברהם חיו"ד סי' כ"ב שגם הוא מהמתירין והביא ראי' מהראב"ן דפסק הלכה כעולא יעו"ש ויעיין בכו"פ ויראה שמכח זה אנו פוסקים דלא כעולא דשאני קוץ בוושט דספק לחומרא עכ"ל. מאוד נפלאתי עליו מה הביא ומה השיג הלא ג' עמודי עולם המה הגאון החו"ד וש"ש וחת"ס אשר כל רז לא נעלם מהם וסוברים דנקב בוושט לא הוה ספק בשחיטה ומה בצע אם יקבץ כמה אחרונים כנגדם היכריע אותם ובפרט שהבאתי סמוכים משו"ת הרא"ש ומה שהעיר מעלתו נ"י מדברי מהרש"א שסובר דספק נקובת הוושט הוה ספק בשחיטה הלא הוא קו' הרשב"א במשמרת הבית וכבר חדשתי סברה

ישרה בעזה"י להכריע אם שחט במקום הנקב לא הוה שחיטה מעלי' דהא חסר מהרוב אשר הי' צריך לשחוט ליטול החיות במעשה שחיטה כ"ש והוה שפיר ספק בשחיטה אבל אם יש נקב בוושט שלא במקום שחיטה א"כ נעשה המעשה שחיטה שנוטל החיות ולא הוה ספק בשחיטה א"כ מיושב גם דברי מהרש"א דקאי אם יש לחוש שמא במקום נקב קא שחיט ועיין בספרי היטב בסי' ח"י באריכות אבל בשמוטה חולק אדמ"ו ז"ל עם החו"ד לדעת מורי הוה ספק שמוטה ספק בשחיטה דהא בבהמה הוה תוצאות חיות בשני סימנים ומעלתו נ"י לא שם זאת ללבו במה שדיבר הלא נעשה מעשה שחיטה בוושט ודוק ואעתיק מה שכתבתי בגליון חת"ס יו"ד סו' כ"ה בד"ה אמנם אשר חידש דספק נקב בוושט לא הוה ספק בשחיטה כתבתי לפום רהיטא יהי' דברי בדק הבית בית א' נגד דעת אדמ"ו הנ"ל שכתב הרא"ה ז"ל ועוד דסמכי' עליו לומר בהמה זו כשרה היתה שלא הי' בה אחד מכל הטריפות שפוסלים השחיטה כשמוטת הגרגרת או נקובת הוושט עכ"ל הרי מפורש יוצא מפי הרא"ה נקובת הוושט הוה מן הטריפות שפוסלים השחיטה כמו שמוטת הגרגרת דלא כאדמ"ו שמחלק בין נקובת הוושט ובין שמוטת הגרגרת וצע"ג ולפמ"ש ניחא אם שחט במקום הנקב הוה כמו שמוטת הגרגרת וזה שדייק הרא"ה שלא הי' נוקב במקום השחיטה ולא הי' שמוט אבל שלא במקום השחיטה אם ניקב לא הוה ספק בשחיטה ודוק (ג) כ' מעלתו נ"י בסי' ס' העלה כ"ג להביא עצם מנהרג ע"י מלחמה או עפ"י דינא דמלכותא לא ידעתי האיך מצא דבר חדש כזה ולענ"ד ש"ס מפורש בערכין דף ז' ע"ב דאין חילוק דמקשה ואמאי איסורי הנאה הוא ויעיין במ"ל בפי"ד מה' אבל שהביא ראי' לשיטת התוס' דמת עכו"ם מותר בהנאה מההיא דאמרי' בש"ס סנהדרין דאמר שאול לדוד אי בעית דאתן לך מיכל זיל אייתי לי מאה ערלת פלשתים וכו' ודוד סבר הא חזא לכלבא ושונרא ותרגם יהונתן וקטל פלשתאי ואי מת עכו"ם אסור בהנאה קשה בין לל"ק ובין לל"ב יעו"ש א"כ מבואר להיפך עכ"ל. אודיע למעלתו נ"י כי כבר הקשה לי אדם גדול בתורה כן [ע' בסימן הקודם] והשבתי לו באריכות כי מה שהב"ד שופטים ומורים עפ"י התורה והקב"ה עמהם בדין הוא הוא הנהרג עפ"י המלך והבאתי שם באריכות דברי רמב"ן פ' משפטים על פסוק והגישו אדוניו אל אלקים יעו"ש וכן הבאתי דבריו המתוקים בפ' שופטים על הבנת חכז"ל כאשר זמם ולא כאשר עשה הרגו אין נהרגים כי המשפט לאלקים הוא ואלקים נצב בעדת אל ולא יתן ד' לשפוך דם נקי יעו"ש והבאתי דברי דרשות הר"ן דרוש י"א במה יפרוד כח הב"ד אשר מורים כאשר כתובה לפניו במרום או בין המלך אשר במשפט יעמיד ארץ ועיין רמב"ם פכ"ד מה' סנהדרין והדברים ארוכים ונכונים בעזה"י כאשר יבין מעלתו נ"י בהם לאמיתיותם ואשר

העיר מדברי מ"ל פלא בעיני הלא כתבתי שם בד"ה ולא וז"ל ומיושב בזה רוב סתירות וקו' בעל מ"ל יעו"ש עכ"ל הרי שהרגשתי בזה ואין דרכי להאריך כי מה סתירה הוא זה אם מיושב קו' רבות ודוק ועיין תוס' ערכין דף ד' ד"ה נפשות ועיין רמב"ן בפ' שמיני בפסוק אותה תאכלו אם בשר אדם מותר שהעיר שבשר מת יש שם שם גז"ש מעגלה ערופה ולפמ"ש יש לדון בנשחט או נהרג ועיין ר"ן כתובות פ' אעפ"י ודוק כי קצרתי. ואעתיק מה שהערותי בגליון משניות שלי פ"ו דשבת משנה ה' ומן הכזית מן המת וכ' התיו"ט וז"ל ומת דאסור בהנאה מצניעים אותו כדי לקברו ואח"כ כ' וז"ל ובמת נמי אפשר דעל פחות מכזית אינו מצוה לקברו עכ"ל וכתבתי וז"ל משמע דווקא בכזית מת מן ישראל איירי דאסור בהנאה דאלו ממת נכרי לא ידעתי מנ"ל דאסור בהנאה הא בע"ז ילפי' דמת אסור בהנאה שם שם שנאמר במרים שם ובעגלה ערופה שם א"כ מנ"ל דמת עכו"ם אסור בהנאה עיין במ"ל בפי"ד מה' אבל וגם מדכתבו שמצוה לקברו הך מצוה הוה ג"כ דווקא במת ישראל וקשה מנ"ל לתיו"ט דאיירי בכזית מת מישראל הא מת עכו"ם ג"כ מטמא דלא ממועט רק מטומאת אהל קברי עכו"ם אינם מטמאים אבל מת עכו"ם גופו מטמא וצע"ג רק מש"ס משמע דבמת ישראל מיירי דאמרו מודה ר"ש במוציא את המת לקברו וכן משמע עוד בגמ' שם דוק ותשכח. (ד) בחאה"ע סי' ל"ו העלה כבודו אם הי' לאב ב' שמות והבן החזיק בעיר אחרת שם אביו באחת משמותיו זה לא נקרא שינה שם אביו תמהני איך פשוט בעיניו לסמוך על סברא זו באיסור א"א וראי' ברורה דזה הוה שינה השם מתוס' גיטין דף כ' בד"ה הא בעינן שמו ושמה וכבר האריך בזה הגאון מהרש"ק בח' אנשי השם סי' כ"ה והאריך בראיות גם מהרשב"א דהוה בכלל שינה השם ולענ"ד קשה הדבר מאוד להקל אפי' בשעה"ד כדעת עה"ג בתשו' סי' נ"ה והגם שמו"ר הגאון המובהק בתשו' שואל ומשיב התיר בשעה"ד ולי צ"ע ואני כ' על הגליון עבה"ג שלי וז"ל גם במח"כ הפריז על המידה להקל יותר מדאי עי' בתשו' הר"ן סי' מ"ב וש"ע א"ע סי' קכ"ט בב"ש ועיין בתשו' צמח צדק סי' פ"ג צוה לשרוף את הגט כדי שלא יהא תקלה ח"ו ויעיין בתשו' כנסת יחזקאל סי' ע' ביקש מי שיש לו ספר עה"ג יכתוב על הגליון שאינו לסמוך עליו בזה ויעיין בתשו' מהר"ח כהן סי' ל"ז מש"כ בזה עכ"ל. היה מן הראוי לדבר אתו משפטים כי אני דנתי על ענין חדש אשר לא קרב כלל לנידן עבה"ג והאחרונים המה דנים באיש ששמו נתן וכתב בגט ובהרשאה ששמו יצחק דהוא הוה שינוי בשם שהחליף תחת נתן יצחק ואני דן באיש שהי' שמו שמואל נח ונכתב שם שמואל ולא נכתב ג"כ שם נח א"כ אין כאן שינוי ועיין רמב"ם בה' יסה"ת ה' א' ובסדר המשנה שם ועיין בח"מ סי' ש"ס בסעיף ע' ובש"ך שם ובסי' ס"א ובתוס' גיטין דף

נ"ד בד"ה והוא וכלל גדול כי חסרון להשלים אינו בכלל שינוי. ואעתיק מה שהערותי במקו"א לגאון אחד אשר כתב לי השגות על סי' הנ"ל ובארתי וז"ל. נוראות נפלאתי על הדר"ג נ"י במה שכתב וז"ל לפום מה דקיי"ל דשינה שם אביו ושם אבי' פסול הגט והיינו משום דאנו מפרשים דשם אביו ושם אביה הן בכלל שמו ושמה השנוי במשנה עכ"ל דבריו נפלאים בעיני דהלא הזכרת שם האיש המגרש ושם האשה המתגרשת הוא הכח בכריתות דאל"כ מי כורת ומי הנכרתת יעיין ר"ן פ"ב דגיטין בד"ה וגרסי' תו בגמ' האי גברא דעל לבי כנישתא וז"ל אמר רב יוסף למאי ניחוש לה הא בעינן שמו ושמה ושם עירו ושם עירה וליכא פי' משום דכתב ספר כריתות וא"א לספירות דברים של כריתות אלא א"כ כתב שמו ושמה שם עירו ושם עירה בודאי דרבנן הוא דמדאורייתא לא בעינן אלא שמו ושמה כדי שיהי' נראה שהוא כורת בינו לבינה ובלא"ה לא מקרי כריתות כלל וכי אמר ר"י למאי ניחוש לה בשם עירו ושם עירה לאו דווקא עכ"ל ויעיין בגט פשוט סי' קכ"ח סק"י בסוף דבריו הביא חבל נביאים ראשונים שהגט בטל מה"ת אם לא נכתב שם האיש והאשה כי אין זה ספר כריתות אבל אם צריך לכתוב שם האבות של הבעל והאשה יש פלוגתא אי צריך אפי' לכתחילה לכתוב שם האבות של המגרשים הוא דעת בעל העיטור ודעת הרא"ש דלכתחילה יכתוב שם האבות רק מהרי"א חושב לפסול ועיין בגט פשוט בסי' קכ"ט ס"ק מ"ג באריכות באר היטב שאפי' השינוי ממש בשם אביו כשר ואפי' אם שינוי פסול היינו משום מראית עין בלבד יעו"ש. ולפ"ז אפי' אם נאמר אם הי' לבעל שתי שמות למשל אם הבעל הי' נקרא שמואל דן ובגט הי' כתב רק שמואל הוא בטל מדאורייתא יען כי צריך להיות נזכר שם המגרש ששמו שמואל דן הגם דלא נקרא שנוי במה שלא הזכיר שם השני עכ"פ חסר חצי שמו כי בעל האשה הזאת שמו שמואל דן וצריך להיות מוכח מתוכו ששמואל דן מגרש אשתו אבל בשם אביו דלא פועל על הכריתות ואפי' לא נזכר כלל שם אבות כשר הגט רק אם הי' שינוי בשם כגון בנידן תשו' הרא"ש פסול דע"י השינוי יבוא מכשול שהרואה יחליט שאב בעל האשה הזאת לא הי' נקרא כן אבל אם כתב שם אחד ושם השני הוא חסר לא יחליט שאין זה הוא ולא גרע מאלו לא הוזכר שם אביו כלל ודוק כי נכון בסברא תל"י. ואוסיף נופך אפי' לפי מה שהעיר הנב"י מהד"ת סי' קנ"ג בד"ה ועוד אני תמה שהרעיש שעכשיו שאין כותבים מקום הדירה א"כ יש חשש שני יוסף בן שמעון והביא ראי' מסי' י"ז דאם מזכיר שם אביו לא צריך להזכיר שם דירה וה"ה בהיפך בזמן שהי' מזכירים בגט שם דירה לא הי' צריך להזכיר שם אביו אבל בזה"ז דלא מזכירים שם דירה מודים כל הראשונים דצריך להזכיר שם אביו יעו"ש שהפליא על השו"ע מאוד היינו אם לא הזכיר כלל שם

אביו אבל בהזכיר עכ"פ שם שמואל א"כ ליכא חשש על שני יוסף בן שמואל בודאי הגט כשר והוא סברא ישרה בעזה"י עכ"ל שם. וגם מה שכתב בשם ספר כנסת יחזקאל אני לא זכיתי מעולם לראות ספר הנ"ל אבל צמח צדק יש לי והמעיין שם יראה אם הגט הי' בא מיד הבעל ליד האשה הי' מקול ובפרט אם הי' מוחזק במקום הכתיבה בשם זה לבד עיי"ש בטעם א' ובטעם ה' ושם הי' שינוי השם שכתב יצחק ושמו הי' נתן יעו"ש משא"כ בנידן שלי שהוא ענין אשר לא דיברו בו האחרונים וגם ספר אנשי השם לא ראיתי ולא אוכל לראות על מה הגאונים דנו ובפרט בנידן שלי חקרתי עוד כמה היתרים ותל"י על משמרתי אעמודה בעזה"י ואודיעהו שהגאון הנ"ל חקר בפלפולו שבלא"ה מהני הגט אפי' הי' נקרא במקומו לס"ת בשם נח שמואל כיון שבפי העולם נקרא רק שמואל לא גרע מחניכה עיין בטיב גיטין סעיף ב' וי"ג ול"ד והערותי שם באריכות ואכמ"ל. ואתן תודה אשר הודיע לי שרבו הגאון הגדול רי"ש ז"ל הי' אוהב אותי זכותו יגן עלי שמח לי בזה הגם כי בלא זה ידעתי גם ידעתי כי הי' מים פנים לפנים והספדתי עליו הספד גדול בכ"ז לא אמנע התודה למעלתו נ"י שאיש טוב מבשר טוב יישר כחו הד"ש:

סימן סז

שלומים אלף לכנפי יונת התורה אהובים וצמודים יחד על התורה והעבודה חריפים ובקיאים כבוד הרבנים מהו' ר' יוסף משה האלבערשטאם ב"י וכמהו' ר' אברהם יעקב שמיד נ"י בק"ק שינאווע. אודות אשר השגתם על מה שחדשתי בספרי ח"ב חיו"ד סי' ס' דמותר לרופא לחתוך את המת ולהסתכל בפנים בחליו אשר הי' לו כדי להתלמד ממנו לדעת לרפאות בעתיד משום דקול ומראה וריח אין בו מעילה ה"ה במת דאסור בהנאה דווקא לעשות מבשרו תחבושת אבל הסתכלות אין בו ממש מותר וכתבתם וז"ל יש לפקפק בזה דהא דקול ומראה אין מועלים בהן היינו מעילה ליכא הא איסורא איכא כדאיתא להדיא בש"ס פסחים דף כ"ו עכ"ל. נלע"ד דשאני הנאת הגוף אם נהנה במראות עיניו או בשמיעת אזניו או בריח המגיע לגופו אז אסור להנות מן איסור הנאה כי הגם שאינו מועל יען שאין בו ממש אבל עכ"פ הנאת הגוף אית לי' מן הקודש או מאיסור הנאה ואסור מדרבנן עכ"פ משום סיג וגדר אבל אם לא הוה הנאת הגוף כלל רק הנאת הריח מלב חכם אז כיון שמראה אין בו ממש דנחשוב שנהנה מגוף האסור בהנאה אז אין איסור כלל על המראה או הקול וזכר לדבר מדתנן באבות פ"ה משנה ה' כל הנהנה מד"ת נוטל חייו מן העולם ופי' הרע"ב וז"ל וחייב מיתה בידי שמים כמו שנהנה מן ההקדש עכ"ל ובוודאי אין חיוב מיתה ח"ו אלו נהנה ת"ח מגופו של תורה שהשיג דין על בורי' או שראה נפלאות מתירת ד' תמימה אשר משמעתא חדתא צהבה פניו שהרי ספרו חכז"ל

מהאי מין שאמר לתנא מלוה בריבית את או מגדל חזירים והשיב לו לא זה ולא זה רק שמעתא חדתא שמעתי אלא פשיטא שאני הנאת הגוף השוה לכל נפש מהנאת הוספת חכמה אשר רק בלב חכם תתן חכמה ויעיין פנ"י בשבת פ"ק בשם ירושלמי שמתיר שהובא בתוס' ועיין בדבריו בדף כ"ו ועכ"פ להתלמד לצורך חולה אחר לית בי' אפילו סרך איסור דרבנן ודוק. כתבתם וז"ל ובר מן דין נלפע"ד דהא דאין מועלים בקו"מ היינו דווקא היכא שלא צירף לזה שום ענין עשיה ופעולה גופנית רק ששמע או ראה אבל היכא דעשה גם עשיה גופנית כגון הכא דעושה מעשה החיתוך אף דעיקר ההנאה הוא רק ההסתכלות בלבד מ"מ אסור שפיר משום נהנה וגם בקדשים כה"ג אסור והדברים מפורשים מפי הגאון כפ"ת בר"ה כ"ח שנתלבטו בשינוי הסוגי' דשם ופסחים כ"ו דקו"מ וכתב הגאון ז"ל דבשופר כיון דעושה גם פעולה גופנית היינו לקיחת השופר ל"ש בזה הך דקו"מ עכ"ל. היטב חרה לי על שגגת מעלתכם נ"י בהבנתכם בכפ"ת נייתי ספר ונחזה ואעתיק דבריו שכ' וז"ל הא דאמר בפ' כ"ש קול דאין בו מעילה היינו בשומע קול כלי שיר שבמקדש שנהנה בשמיעתו אבל אם לקח כלי שיר שבמקדש ותקע בו דעבוד מעשה ונהנה בתקיעתו מעל והו"ל כשותה מים בכלי שרת דמעל וכן נמי המריח בריח הקטורת לאחר שעלה תמרתו אין בו מעילה אבל אם לקח הקטורת והריח בו מעל וא"כ סוגי' דהכא דמוכח דתקע בשופר של עולה מעל אינה סותרת סוגי' דפ' כ"ש דהתם איירי בשומע קול כלי שרת בלבד והכא איירי בתוקע בשופר דעביד מעשה ונהנה עכ"ל הרי שכפל שעל מעשה התקיעה אשר פעל להוציא הקול שנהנה ממנו הוא חייב כמו אם שותה מכלי שרת שבשעה שנהנה הוא עושה המעשה או אם לקח הקטורת להריח שעשה מעשה לקרב הנאת גופו אבל בודאי מי שעשה קטורת להתלמד או למסרה לצבור עתיו"ט פ"א דכריתות ואח"כ עמד לפניו הקטורת והריח בה אחר שעשה הכי נימא דחייב יען דהוא עשה מתחילה מעשה שיהי' קטורת בעולם או אם תיקן נבל וכנור של הקדש ואח"כ שמע הקול מאיש אחר יהי' חייב או תיקן השופר מעולה ואח"כ שמע הקול יהי' מועל ויהי' חייב חלילה וחלילה לומר כן עכ"פ בשעה שנהנה לא עשה מעשה בשלמא בתוקע בו ונהנה בקול או מקרב הכוס לפיו ושותה או לוקח הקטורת ומקרב להאף להריח אז הנאה בא לו ע"י מעשה אבל אם המעשה לא פעל לו ההנאתו רק הוא עשה מקודם מעשה ואחר שכבר נסתלק המעשה מגיע לו הנאה בודאי פטור ודוק. וא"כ בנידן חיתוך הרופאים אם הי' נהנה בשעת החיתוך למשל שמוסיף חכמה לדעת אם בשר המת נחתך בסכין של גמי או קנה ויהי' בזה הנסיון של החיתוך הוספת חכמה וגם נאמר דהוספת חכמה הוה הנאת הגוף אז בודאי יהי' החיתוך אסור דהא נהנה במעשה

אשר הוא עושה אבל כאן בנידן שלי אשר בשעת החיתוך אין כאן הוספת חכמה רק אח"כ יהי' מונח לפני הרופא מקום המחלה וגם גוף המחלה ויסתכל וידע מדוע לא עלתה רפואתו וילמוד כדת מה לעשות בעתיד א"כ אין המעשה בשעת הנאתו וגם לא בא לו הנאתו ע"י החיתוך רק שסילק מסך המבדיל אשר הי' בינו לבין מקום המחלה ואח"כ כאשר נסתלק המונע הוא מתחיל ליתן עיניו במחלה והחיתוך יוכל להיות אפי' ע"י אחד מהשמשים היודעים לנתח נתחים שלא יחריב מקום המבוקש א"כ הוה רק מראה בלי מעשה ודוק. וראי' לדבר מדברי ילקוט פ' וירא על הפסוק וישא אברהם את עיניו שמביא פדר"א וז"ל רחב"ד אומר אותו איל שנברא בין השמשות לא יצא ממנו לבטלה גידין של איל אלו עשרה נבלים של כנור שהי' דוד מנגן בהן עורו של איל הוה אזר מתני' של אליהו עכ"ל וקשה בשלמא העור של עולה יוצא לחולין אבל איך לקח דוד הגידים של איל ועשה מיתרי כנור לנגן בהם הא נהנה מקדשי שמים הא עשיית המיתרים נחשב אפי' אב מלאכה עיין עירובין דף ק"ג ע"א בד"ה אף הוא יעו"ש א"כ עשה מעשה ואח"כ כשמנגן בו נהנה מן הקול ומועל אלא פשיטא כיון דהנאת קול לא מגיע לאזן בשעת מעשה לא מועל בו ואיסור דרבנן לא הי' אז ודוק (ויש להשיב לאחר זריקת דמים אין בו מעילה עיין רמב"ם פ"ב מה' מעילה ה' ב' ובכ"מ שם) שוב מצאתי שהעיר ע"ז בכפ"ת שם. ואין להקשות הלא בלא"ה קשה האיך הי' מנגן על מיתרי גידי עולה הא עשה מעשה באצבעותיו להניע מיתרי כנור בחכמתו עד שיצא קול כנור כידוע א"כ עביד מעשה בשעת הנאתו ויהי' בו מעילה אפי' כמו אם מריח לקטורת או מדליק פתילה או שותה בכוס או תוקע בשופר וצ"ע. ונלע"ד דלק"מ והוא בשלמא במדליק פתילה או שותה בכוס או תוקע בשופר או מריח לקטורת אז הנאתו בא נו מן החפץ גופו הריח עולה מן הבשמים בשעה שמריח וכן שותה מן הכוס בשעה שהמשקה בתוכה או השלהבת קשורה בפתילה בשעה שעולה שלהבת ומאיר עיניו וכן תוקע בשופר שנשמע הקול בשעה שיוצא מן השופר דהא הקולות ממשיכים ויוצאים והוא צריך לשמוע התקיעות והתרועות כאשר הם מתחילים לצאת עד לבסוף שנגמר הקול אז נהנה בשעת מעשה אבל בקול כנור כאשר נוגע אצבעותיו על טורי הכנור ליכא קול זמר רק בהרף עין סילוק אצבעותיו נולד הקול נגן הנשמע לאזניו א"כ בשעת הנאתו אין נקשר ונאבד הנאה בגוף הכל והוה דבר שאין בו ממש כעין זה מצאתי באו"ח סי' רט"ז סעיף י' הבדל אם הריח נקשר עדיין עם הבשמים מברך אבל אם סינן הבשמים הוה ריח שאין לו עיקר ואינו מברך ועיין לענין כלים המוגמרים סי' רי"ז וה"ה כאן בשעה שמגיע לאזניו קול הכנור הבוקע באויר עד אזניו אין הקול נקשר עם הכנור ולכן נגן דוד אפי' בביתו על

מיתרי גידי עולה ודוק. ולפ"ז דווקא בכנור מותר אבל לעשות מקרן העולה אשר הקול ממשיך וצריך להיות ההתחלה עם הסוף אחד להיות עליו שם תקיעה או תרועה אז אסור בשופר של עולה ולא נלקחו קרני האיל כי אם לתקוע בו במתן תורה או בעתיד בקבוץ גליות משום מצות לאו להנות נתנו עיין בפדר"א שלזה נלקחו שתי קרני האיל וההבדל בין מיתרי הכנור ובין התוקע בשופר עמוק בעזה"י (ועיין ברמב"ם בה' קרבן פסח). ויש לעיין על דין דח"י סי' תמ"ז סק"י אי להריח לחמץ של עכו"ם בפסח ועיין בא"ח סי' רי"ז] מי שנכנס בחנות של בשמים ועיין ברע"ב פ"א דפסחים שמא ימצא גלוסקא יפה משום מחשבה מבטל מחשבה ועיין בתיו"ט פ"א דכריתות ועיין בירושלמי פ"ה דסוכה שנתפטמו עגלין ועיין בגמ' [ב"ב ד'] מי שלא ראה בנין הורדוס לא ראה בנין נאה מימיו ועיין בבעל עקידה שער י"ב ועיין באבני מלואים סי' ח"י בתשובותיו ועיין ילקוט על פסוק כי יראה חכמים ימותו ויש לי ספק אם אדם רשאי להנות מנציב מלח אשר נעשה מאשתו של לוט עוד נסתפקתי אם אפר אדם יצירה ע"י שם כחכז"ל מחברייא את נציב לעפרך מותר בהנאה אם נאמר נתהפך ונשתנה כמו מוסק דהאריך המג"א בסי' רט"ו ואכ"מ. וראיתי כי הזכרתם בסוף מכתבכם קו' על אשר חדשתי דמת אסור בהנאה אם מת כדרכו אבל אם נהרג מותר בהנאה והבאתי ראי' מן גמ' שבת דף ק"ח אינו דומה הרוגי מלך להרוגי איספקליטור והשגתם עלי מגמ' ערכין ז' דאפי' באשה שנהרגה אסורה בהנאה ופי' רש"י דילפי' שם שם מעגלה ערופה יפה הערתיכם רק כבר נשאלתי ע"ז מי"נ הרב הגאון ר' שלמה ג"פ נ"י ואעתיק לכם דברי אשר השבתי להגאון הנ"ל (א"ה עיון לעיל סי' ס"ה):

סימן סח

את חג הפסח תחוג בשמחה עם בני ביתך כאות נפשך ה"ה מכירי ומיודעי אהובי וי"נ כבוד המה"ג בתורה ויראה כבוד הרב מהו' ר' דוד לאקענבאך נ"י בק"ק פ"ב. אודות מה שכתבת להשיג על ספרי ח"ג חאו"ח סי' א' וז"ל תחלה סי' א' נתחבט השואל וגם פר"מ נ"י ע"ד הקו' הא יש חילוק בין חטאת לעולה בזריקה ונעלם מעיניו הבדולחים קו' הגמ' במקומה שם סוטה ל"ב והא איכא דמים ד"ח למעלה וד"ע למטה וכו' ובתי' הגמ' שם התם כהן הוא דידע מתורץ ג"כ קו' השואל מחטאת ועונת העוף עכ"ל. מאוד נפלא בעיני איך עלה על לבך שנעלם מעיני השואל וממני הגמ' שאנו עוסקים בה הלא חקרתי בדברי תוס' שם ואיך יהי' נעלם ממנו הגמ' אשר העינים מעיינים במקומה ח"ו ואבאר לך קו' השואל כי בגמ' אמרו מפני מה תקנה תפלה בלחש כדי שלא לבייש עוברי עבירה שהרי לא חילק הכתוב מקום בין חטאת לעולה מבואר שאם לא מצאו

הכתוב במקום אשר תשחט העולה ישחט החטאת (ועיין בילקוט פ' צו הנוסחא) לא תקנו מסברא להתפלל בלחש הגם שלא לבייש עוברי עבירה הוא סברא ולמה לי קרא ועכ"ח דסברא חיצונה הי' שיתבייש כדי להוי לי' כפרה רק מדהקפידה התורה שתהי' שחיטת החטאת במקום שחיטת העולה לומדים לחוס על כבוד הבריות ולא יתבייש כדי שיהי' לו כפרה גדולה וזה רמזו מפני מה תקנו תפילה בלחש יתפלל בקול רם כדי שיהי' לו כפרה גדולה ומשני דלמדו מפסוק דתורה הקפידה במקום אשר תשחט העולה ושחט החטאת כך לפי גירסת הילקוט ולפי הגמ' שלפנינו שכ' רש"י בד"ה שהרי לא חלק הכתוב וז"ל לא קבע לשחיטת החטאת מקום בפני עצמו שלא יבינו שהוא חטאת ומתבייש עכ"ל היינו אם הי' יקר בעיני ד' גדולה הכפרה מהבושה הי' להקב"ה לקבוע מקום ידוע לחטאת כדי שיתבייש אלא עכ"ח הקב"ה לא חפץ שיתבייש אדם אם חפץ לשוב לד' ולמדו חכמים לתקן תפילה בלחש שאל יתבייש עוברי עבירה אבל עכ"פ לולא הקרא לא היינו יודעים זאת להקפיד על בושת החוטא ושב אל ד' והקשה השואל מנ"ל ללמוד מן בהמה דלמא נלמד מן עוף שיש חילוק בין חטאת לעולה שלא חס הקב"ה על הבושה של החוטא וכן בזריקת בהמה לא חס הקב"ה על בושת החוטא ומנ"ל לתקן כנגד הסברא שיתבייש ויהי' לו כפרה והמקשה שהקשה והא איכא דמים ע"כ דלא ידע לחלק בין יחיד שיודע ובין רבים היודעים א"כ מעיקרא קשה מנ"ל ללמוד משחיטת בהמה ולא משחיטת עוף וזריקת דם בהמה והוא קו' גדולה וע"ז תרצתי דקו' מעוף לק"מ מגמ' מנחות דף ב' ומרמב"ם פ"ז דמהני בכל מקום א"כ ליכא בושה ואודות זריקת דם בהמה שאני התם דכלפי שמיא שאי אפשר אבל עכ"פ בשחיטה דאפשר חס הקב"ה וה"ה בתפילה בלחש דאפשר תקנו לחוס וגמ' שם הבדיל בין כהן יחיד ובין אם רבים ידעו ומה דגמ' לא משני כאחד משני תי' שלי בד"ה כל זה מי יוכל להקשות כזאת. ואז הי' קשה לי למה תקנו תפילה בלחש ולא תקנו שיוכל להתפלל כאות נפשו ואם מתפלל בקול רם איהו קמכסיף נפשי' כדמשני הגמ' דבעי לאיתויי כבשה וקא מייתי שעירה וצע"ג וכעת נ"ל דדרך בן אדם כאשר יתעורר בלבו לשוב לד' ואש היראה תוקד בו דברים יוצאים מן הלב בקול רם לולא שיש אזהרת חכמים להתפלל בלחש וא"כ שם בידו ליקח כשבה ולוקח שעירה אבל כאן בלי מתכווין יתפלל בקול רם ויתבייש א"כ תקנו שיהי' רק בלחש והוא נזהר בו ולא יעבור ודוק. השגת על סי' ב' אשר תמהתי על קו' שג"א איך אנו לובשים טלית בלא תכלת הלא מחסר ע"י הלבישה מצות תכנת ואין לומר עדל"ת דהלא אין עשה דוחה עשה והי' לפלא בעיני בשלומא אם יש לפנינו לעשות עשה אחת אז אין עשה דוחה עשה דמאי אולמא הך עשה מהך עשה אבל כאן

אם לא יקיים המ"ע של לבן גם עשה דתכלת לא יקיים ולא יקוים עשה כלל ולא שייך מאי אולמא והקשית מס"פ הקומץ דאמר מאי בינייהו אי ד' ציצית חד מצוה או ד' מצות ואמרו סדין בציצית איכא בינייהו ולא אמרו נ"מ אי לית לי' טלית אלא בג' ציצית אי שלש מצות המה יקיים עכ"פ ג' מצות ולת"ק אסור ללבוש אנא פשיטא טוב שלא יקיים ג' מצות מלעבור מצוה אחת בקו"ע לראי' זו הערוך בנך ר' משה נ"י עכ"ד. אשיב ע"ז עיין רש"י שם בד"ה מאי בינייהו וז"ל מ"מ בין למר ובין למר בעינן ד' ציצית כדכתיב על ד' כנפות כסותך הרי שביאר רש"י דא"א לומר דלת"ק לא ילבש ג' ציצית ולר"י ילבש דאפי' לר"י צריך ד' ציצית דהא כתוב על ד' כנפות כסותך וע"כ צריך להיות נ"מ שאם עבר ולבש ואמרו מאי בינייהו אם לבש אי חייב משום כלאים וכדומה דשם חסר מכמות מצות ציצית דהקב"ה מבקש ד' ציצית הגם שהם ד' מצות בקיומם אבל עכ"פ מבקש הקב"ה שיהי' אותו שם מצות ציצית ד' פעמים בכל בגד וכסות אבל אם יש ד' ציצית רק שהם של לבן והקב"ה מבקש עוד מצוה אחרת חוט של תכלת הכנף פתיל תכנת א"כ יש שם ד' ציצית של לבן ושל פתיל תכלת ד' פעמים אם הם שני מצות מהכ"ת אם לא יוכל לקיים מצוה של תכלת לא יקיים ג"כ מצוה של לבן דאין כאן חסרון בכמות מצות לבן רק שיש חסרון באיכות המצוה שאין בכל הציצית עוד מצות תכלת וליכא קרא שיהי' עיכוב שמצוה אחת יעכב מצוה אחרת ודוק. ואוסף לבאר דתכלת הוה מצוה מוגבלת בשמה אז שייך לחקור עשה דלבן דוחה עשה דתכלת הגם דאין עשה דוחה עשה כאן דעשה דתכלת בכל אופן נדחה מלקיים למה נפסד עוד עשה דלבן אבל בד' ציצית דהמה שם אחד מה עשה דוחה לעשה שייך כאן הלא באותו שם עצמו יש חסרון וגרעון דיש רק ג' ציצית והקב"ה מבקש לשלימות קיום מצות ציצית שיהי' נכפל ד' פעמים א"כ אותו שם מצוה עצמה אינו בשלימות והכלל לבן ותכלת שני מצות א"כ עשה דלבן דוחה לתכלת אבל ארבע ציצית המה שם מצוה אחת אז בודאי לא ילבש ב' או ג' ציצית דתורה אמרה על ארבע כנפות כסותך ודוק. ודע כי השורש בדבר הזה הוא בדברי הרז"ה ורמב"ן במלחמות בשבת דף כ"ה אם תכלת נקרא ציצית בפני עצמם וגם אם בזמן דליכא תכלת מצוה בציצית לבן ועיין רמב"ם פ"ג מה' ציצית אם נתכסה ולא הטיל ציצית ביטל מ"ע אי דווקא דלא הטיל בו ציצית כלל או אפי' אם חסר מד' ציצית ומדברי הרז"ה והרמב"ן יש לפלפל הרבה על שג"א רק לא חפצתי לירד במים שאין להם סוף כי אני חלוש. ועתה אפליא על כוונתך שהאמנת שהטעם שטוב לבטל ג' מצות שלא לעבור מצוה אחת בקו"ע הלא כלל גדול לא אפשר ולא קמכווין מותר בכל איסורים וא"כ זה מכוון ללבוש הבגד וגם מכוון לקיים מצות ציצית ג' פעמים א"כ

המעשה הוא עושה בעבור הנאת הבגד ובעבור קיום מצות ציצית וגם לא אפשר לקיים מצות ציצית פעם רביעית הכי זה מקרי שעובר העשה בקו"ע הלא המעשה הוא מעשה קיום מצוה בשלומא בנידן השג"א יש חסרון שחסר התכלת מכל ד' ציצית ויש חקירה אם מותר להתעטף דהא אי אפשר לקיים כלל עשה דתכלת וליכא קו"ע בהיתר כלל אבל בג' ציצית עם תכלת שעושה ג' מצות כהלכתן ובעבורן לובש טלית עם ג' ציצית מהכ"ת נימא דלא ילבש בעבור ג' מצות יען דיעבור מצוה רביעית בקו"ע הלא הקו"ע הוא בעבור קיום מצות קו"ע אלא עכ"ח שם הטעם דתורה הקפידה על ארבע כנפות כסותך והבן. ואעתיק דברי רשב"א בחידושיו סוכה דף ל"ה ד"ה ת"ר כתב וז"ל אבל כאן שנוטלו לפי שעה ועוסק במצותו מיזהר זהירי לא אתי לאמנועי ואם משום פעולה ריחו באפיו שלא בכונה להא לא חיישי' כי היכי דלא חיישי' דעביד לריחא וטעמא משום דכל שלא בכוונה שאינו מתכוין להנות שרי בין אפשר בין לא אפשר כדאסיקנא במס' פסחים גבי הנאה הבא לו בעכ"ח וכ"ש הכא דהוה לא אפשר דמודו כ"ע דלא אפשר ולא קמכוין שרי ופירות לא אפשר שיש לו לעשות אותו דבר עכ"פ ואעפ"י שאפשר לו לעשות אותו דבר בדרך אחרת וכדפרשנא התם לפי הפי' הנכון והכא נמי א"א לו שלא יטול לולב וכיון שכן אפי' אפשר לו לטרוח ולחזור אחר אתרוג אחר לא אפשר חשוב כ"ש למאי דאסיקנא התם דאפשר ולא קמכוין שרי לכתחילה נמי וההיא דלא ישב בצלה דאמרי' כי מטית ארהיטנא טעם אחר יש בדבר כדפרישית התם עכ"ל וק"ו בנידן דכאן והבן. ואשר השגת על ספרי סי' נ"ב בד"ה ונלע"ד וכתבת כבר קדמוני הראשונים בזה ברא"ש פ' אלו מציאות בסוגי' והתעלמת ובח"מ סי' רס"ד ב' דעות בזה עכ"ד תעיין פעם שנית הרא"ש חקר רק כיון שפטרו התורה לזקן א"כ נשאר עליו איסור שאסור לזלזל בכבוד התורה ואני חקרתי אי הך דרש והתעלמת הוה סעיף מ"ע שזקן ואינו לפי כבודו צריך להתעלם שמכח עשה דכבוד התורה נעשה מצוה מחויבת והתעלמת מהם ואם מעלים עצמו מן האבידה מקיים מ"ע של והתעלמת מהם והוא מ"ע מחויבת או נימא דהוא מצוה דרשות אם יחפוץ לחוס על כבודו אז בא מ"ע והתעלמת ומקיים מ"ע דרשות דהוא בעצמו גורם על מ"ע שיעלים עין כמו שטלית הוה מ"ע דרשות ע"י פעולתו ואם יחפוץ למחול על כבודו אין כאן מ"ע של והתעלמת שיהי' מוכרח להעלים עין מן האבידה וע"ז אמרתי איך אפשר אם יחפוץ למחול על כבודו אין כאן עשה ואם יקפיד יהי' עשה דכבוד התורה דוחה לל"ת כסברת הגמ' כתובות דף מ' והבדלתי בין כך ובין אונס כמבואר שם בעזה"י ויש לי הערות בענין הנ"ל שהתורה הקדים עשה והתעלמת מהם על זקן ואח"כ ל"ת על כל אדם ואם זקן נוטל עובר עשה בקו"ע וא"כ יהי' ספק אסור לעבור דאם

לא יטול עובר בשוא"ת ואם יטול עובר בקו"ע ונשאר סברת הגמ' בר"ה דף כ"ח בבל תוסיף ובבל תגרע אבל אם כבר נטלה בשדה כדין אם יניחה עובר על לא תוכל להתעלם בקו"ע ויעיין ברי"ף ורמב"ם ודי לך בזה. ומה שהפלאת על שחקרתי אם בידו למחול איך עשה דכבוד התורה ידחה לל"ת הא אי אמר לא בעינא ליכא לעשה כלל והקשית הכי הטעם משום עשה דוחה לל"ת הא השבת האבידה הוה עשה ול"ת ואיך יהי' עשה דוחה לל"ת ועשה עכ"ד עיין רמב"ן ושמ"ק שהרבה גדולי ראשונים סברו דלא משכחת עשה ול"ת ביחד באבידה כי טרם שמגביה איכא ל"ת לא תתעלם ועשה ליכא דאיך ישוב אם לא הגביה ואם הגביה יש עשה דישוב אבל עכ"פ לא התעלם ולא עבר הל"ת רק הנמ"י בשם הר"ן אמרו שבהעלמה יש ל"ת ועשה יעו"ש ולפ"ז בזקן שבא עשה דכבוד התורה ודוחה לא תוכל להתעלם ממילא אין כאן עשה דלפי חקירתי הך והתעלמת הוה ענף מ"ע דכבוד התורה ומצוה עליו על הזקן להתעלם ומצאתי בשמ"ק הטעם בהבנת הגמ' מי דחינן איסור משום ממון מטעם דאם הוא מוחל על ממונא ליכא עשה ודומה לכתובות דף מ' יעו"ש וכעת מצאתי לטו"א מגילה דף כ"ז בד"ה אל תקרא משנאי דכתב ראי' לריב"ש הגם דת"ח יכול למחול על כבודו אבל על גנאי לא יכול למחול והביא ראי' דקשה על אמימר דאותביני' לכולהו משום דעשה דכבוד התורה עדיף מעשה וקשה הי' להם למחול על כבודם כמו בכתובות דף מ' אי אמרה לא בעינא ודוק ושם הוכיח דעשה ול"ת הניתנן למחילה אינם דוחים לל"ת גרידה דהא באנוסה יש עשה ולו תהי' לאשה ול"ת לא יוכל לשלחה כל ימיו יעו"ש ולדעתי פלא כל זמן שלא נשאה לאשה אי אפשר לשלוח אותה דהאי לשלוח הוא בגט ושלח את אשתו ומתחילה חל עליו רק העשה לו תהי' לאשה וע"ז הקשה הגמ' יבוא עשה וידחה לל"ת ואפי' לשיטת הר"ן ונמ"י דמי שמניח אבידה עובר על עשה ול"ת דשאני התם אם עובר ומתעלם ממילא מתבטל העשה והשבות לו אבל כאן אי לא לקחה לאשה איך יעבור על לא יוכל לשלחה וצע"ג. ואחרון חביב אשר הראית על סברא בשכר שבת סי' כ"א אמרת דתלי' בפלוגתא ברש"י בד"ה והכא קאמר בין פי' המשניות שם דפח"ח אך לדעתי דגם שם תלי' ביום שבת דביום חול הוא בעצמו יכול להציל וגם אינו מפקירו רק בשבת צריך להפקירו כנגד המצילים א"כ אם נחית לשכר פעולה הי' קשור בשכר שבת דבחול לא יצריך להצלתו וכדומה וידעתי שיש לומר שזה רק סיבה לדבר ודל"ב דברי אוהבך מנעורך הד"ש:

סימן סט

שמחת פורים ורב חדוה לתלמידי היקר הרבני המופלג מורג חרוץ ושנון ירא אלקים כבוד מהו' ר' אהרן ווייס נ"י הלוי. אודות אשר יצאת להקשות על הסברא שחדשתי (במ"ח ח"ג

חאו"ח סי' ה') דביטל מהני לסלק שם איסור מעל חפץ אבל אין ביטל ברוב פועל שלימות על חפץ לעשות מאין יש שיקנה שלימות שהמיעוט יהי' במעלה כמו הרוב והקשית אם כן מאי הקשה תוספות בביצה דף י' בד"ה איכא חד דיבטל ברוב וקשה גם אם איסור מוקצה הלך על כל פנים חסר המעלה שלא הוכן בפה כמבואר בפנ"י בד"ה אמר ר"י בר אמי עכ"ד ושמחתי בו מאוד. ונ"ל לתרץ דכל הטעם דצריך הכנה בפה הסביר הפנ"י יען דאם לא יזמין בפה זימנין דמשכח כולם כחושים וימנע משיו"ט כמבואר במסקנא בגמ' וכל זה אם לא הזמין מעיו"ט אבל כאן דהזמין שנים א"כ לא משכחת דימנע משמחת יו"ט דממנ"פ אי השנים הי' שמנים והשלישי רזה או השנים רזים והשלישי שמנה א"כ מכיר האחד שנתערב ועכ"ח דהשלישי דומה להשנים שהזמין מעיו"ט וכיון דהזמין א"כ הי' מגלה בלבו דנייח באלה על סעודת יו"ט וא"כ לא שייך דימנע משמחת יו"ט כיון דהשנים אשר הזמין המה בתוך השלשה למה יהי' נאסר על שלא הוזמן בפה השלישי הלא די לו בשנים אשר הזמין מכ"ש שנתוסף עוד שלישי כדומה לו ולא שייך אלא איסור מוקצה על השלישי אשר לא הזמין כלל שהוא בודאי מוקצה שלא הי' בדעתו עליו מאתמול וא"כ שפיר הקשה תוס' דיבטל ברוב האיסור מוקצה אבל לאסור מטעם דלמא ישתכח כולם כחושים ל"ש הכא דהא עכ"פ נשארו השנים אשר הכין לסעודת יו"ט ואם הכין לא שייך דלמא ישכח אותם כחושים כמבואר ברש"י ודוק. ואוסף לבאר בעזה"י דבשלומא מי שלא הזמין בפה ואסור לאכול היונים ונמנע משמחת יו"ט לכאורה יפלא מהכ"ת לבטל ממנו שיו"ט היום בודאי בעבור דאם לא יזמין בפה דלמא יארע שישכח כחושים ויבטל משמחת יו"ט א"כ מבעלים בודאי שמחת יו"ט משום ספק שמא ימנע משמחת יו"ט וצע"ג. אמנם לק"מ דחכמים התחילו לתקן דצריך הזמנה בפה משום גזירה דלמא אם לא יזמין יוכל להצמיח מניעת שמחת יו"ט ואם עבר ולא הזמין דאסור לבשלם יען דלא הזמין כמו דתיקנו מי שלא עשה עירוב תבשילין אסור לבשל הגם אם יש בו משום מניעת שמחת שבת ויש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בשוא"ת משום מגדר מילתא כמו בק"ש דגזרו שלא יקרא ק"ש אחר חצות משום דלמא יתרשל ואם פשע והתרשל אסור לקרות ק"ש והסביר רבינו יונה ברישׁ ברכות דיש כח ביד חכמים לעקור בשוא"ת יעו"ש אבל אם הכין והזמין בפה רק אירע שנתערב בו אחד מעלמא א"כ מהכ"ת דנבטל ממנו היום בודאי שמחת יו"ט משום ספק דיכול לבוא בלא הזמין כלל למניעת שמחת יו"ט באם ימצא כולם כחושים הא כאן לא פשע כלל מהכ"ת למנוע ודאי שמחת יו"ט משום גזירה דלמא יבוא למנוע משמחת יו"ט וא"כ בכולם אזלו לעלמא והנך אחרינא נינהו המה אסורים רק מטעם מוקצה אבל משום דלא הזמין לא יהי' אסורים דהא עשה

את שלו והזמין רק הלא המה כולם מוקצים וה"ה באחד שנתערב כולם אסורים משום איסור מוקצה של האחד דנתערב בהם דמוקצה הוא איסור כולל אשר אסרו חכמים א"כ אפי' אם מגיע במניעת שמחת יו"ט ע"י אונס לא הותר לו לעבור איסור דרבנן אבל הכנה בפה ביונים דהוה רק גזירה משום חשש מניעת שיו"ט א"כ אם הכין והזמין לא שייך לבטל את האיש משמחת יו"ט בודאי משום גזירת ספק מניעת שיו"ט וא"כ עכ"ח כל האיסור משום מוקצה לכן הקשה התוס' ולבטל האיסור ברוב ודוק. והן אמת שבמקו"א הארכתי ליישב קו' שג"א על ר"י הנ"ל בסברה ישרה בעזה"י דאם רבנן מעכבים אותו שלא לקרות ק"ש ניהו דשכר אין לו אבל גם עונש אין לו דמכח תקנת חכמים הוה אונס ואונס רחמנא פטרי' ואם לא יגדרו גדר ויארע שיעבור זמן ק"ש גם ענש יענש עיין תוס' שבת דף ד' וכתובות דף ז' ומג"א סי' תמ"ו דאונס פוטר מבל יראה אבל כאן משום מניעת שמחת יו"ט שיוכל להיות אם ימצא כולם כחושים ימנע ממנו שמחת יו"ט אם הוא הזמין והכין ונאנס שנזדמנו אחרים תחת שלו שהזמין ודוק. ואשר הקשית דאין מוקצה נקשר בשם שהוא בעל חיים וא"כ איך שייך לומר כאן בעלי חיים חשיבו ולא בטלו והוא קו' נאותה ובנו הב' ר' משה דוד נ"י תי' יען דשאר דברים בבית לא צריכין הכנה כמו תרנגולים רק יונים דעומדים לשובך א"כ בא האיסור מכח שהם בעלי חיים ונ"ל תוס' כתבו בעלי חיים לא בטלו דחשיבי ולא כתבו בעלי חיים חשיבי ולא בטלו כמו בכל מקום בש"ס אולי רמזו הגם דכאן דאין האיסור נקשר בעצמיות בעלי חיים רק בעלי חיים לא בטלו דחשיבי בכל מקום שיש איסור קשור בעצמיות חיות ודוק. ואודיעך הרהור ראיתי בצל"ח בסוגי' הנ"ל שחידש דמותר לתקן ע"י נכבשינהו או להוסיף כדי להיות שיעור ביטול ביו"ט דאטו יהי' אסור יותר מאפיה ובישול ושחיטה דלא כמג"א בסימן שכ"ג דאוסר ביו"ט כמו בשבת ולדעתי שאני שחיטה ובישול ואפיה דמקרב הנאת אוכל נפש דאפי' בשחיטה הוא מקרב להיות בשר דלא תאכל הנפש עם הבשר וא"כ נטילת הנפש הוה בסכין חלק כמו בסכין פגום א"כ אין תיקון האיסור פועל המלאכה רק שם נטילת הנפש והוא צריך לקרב הנאת האדם אבל תיקון האיסור שרובץ על החתיכה ע"י שנפל ונתערב בו איסור או איסור אותו ואת בנו בתיקון הנ"ל לא התחיל מלאכות אוכל נפש המקרב הנאת אדם רק בתיקון ביטול האיסור הוא ממציא שיהי' כאן חפץ אשר מותר לאדם לעשות ממנו אוכל נפש והתורה אמרה רק אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם אבל לברוא ע"י פעולה דבר אשר יהי' ראויה לתקן ממנו אוכל נפש זה לא הותר ביו"ט דכתיב אך אשר יאכל לכל נפש אך מיעוטא שרק בהכנה שיאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם. והוספתי נופך דתורה אמרה אשר יאכל לכל נפש דנטילת נשמה

ואפי' ובישול וכדומה הוא מעשה אשר פועל באוכל לכל נפש אפילו לעכו"ם דגם עכו"ם נהנה משחיטה היא נטילת הנפש של בעל חי או ע"י אפי' ובישול אמר הקב"ה הוא לבדו יעשה לכם שתעשה האוכל נפש לכם ולא לעכו"ם ולא לכלבים כמבואר בביצה אבל עכ"פ אותו תיקון אוכל הוא אשר יאכל לכל נפש אבל תיקון ביטול האיסור או תיקון אותו ואת בנו לו יהי' שנחייב תיקון הכנה לאכילה לישראל אבל אין הוא אשר יעשה לכל נפש דלעכו"ם לא פועל מאומה תיקון כזה שהוא רק לישראל לא הותר ביו"ט אפילו לישראל ויש להעיר בזה בסוגי' דנדרים ונדבות אין קרבין ביו"ט דברי הדש"ת:

סימן ע

שמחת פורים באורה וששון ושמחה ויקר לכבוד ראש גבר בישראל ה"ה הרב הגאון הגדול המפורסם בעולם זקן ויושב בישיבה לאויוש"ט כבוד הרב ר' משה שיק נ"י אב"ד ור"מ דק"ק חוסט יע"א. אחד"ש לאלף מש"ק קבלתי מכתבו הנעים עם השגותיו החביבים לי על ספרי והיום עיינתי בראשית דברים הנוגעים לדינא על סי' כ' בהיתר לאיש סוחר לקרוא בעלי צייטונג ואשר עלה במחשבה לפני להצדיק דברי אערוך לפני הדר"ג נ"י שיזכיר ברעיוניו ביום קיימו וקבלו היהודים את תורתינו הקדושה בשמחה ויתפלל עלי ועל זרעי להיות דבוקים ואגודים וקשורים המה וצאצאיהם עד ביאת ינון בתורה ויראה. אודות אשר השיג כבוד הדר"ג נ"י בתמיה גדולה על היתר אשר חדשתי לקרוא בעלי ציוטונג הגם שנדפסו גם בעד אבאנאנטען בני ישראל יען כי באיסור דרבנן אמרינן אין ברירה אם יצמיח קולא מיש ברירה אמרי' בדרבנן יש ברירה ואם יצמיח קולא מאין ברירה אמרי' אין ברירה כאשר הבאתי בשם שג"א בספרי ח"ג על א"ח סימן כ' וכתב פר"מ נ"י וז"ל ותו תמהתי על מעלתו נ"י וכי אינו נעשה חילול שבת בהדפסת העלים הרי קודם הדפסה צריכים לקבוע האותיות ולתקן אותם לפי המצטרך בראשון של הדפוס וזה נעשה בין לצורך ישראל בין לצור נכרים והוא תיקון גדול וגם הוי כתיבה דרושם הוי ככותב וא"כ נעשה מלאכה בשביל ישראל וגוי ואסור עכ"ל והנני אוסיף לגדל הקו' בכל עלי יש בדפוס מאות טעותים אשר המגיה צריך למחוק האות המוטעה ולכתוב בצדו האות הצריך לבוא שם א"כ הרי יש אב מלאכה מחיקות אותיות וגם תיבות וגם כתיבות אותיות ותיבות וכדומה א"כ בודאי קשה הקו' הא עושה מלאכות האלו בשביל גוי וישראל וצע"ג. ונלע"ד דבכל מלאכות הנעשים בעלי הראשון הוא אדעתא דנפשיה קעביד כי המוציא עלי צייטונג הוא נעשה ברשיון מקום גבוה כי לא כל איש יכול להוציא עלי צייטונג רק אם יקבל לזה רשות אז הוא הרעדאקטער מחויב להוציא לאור עולם עלי הנ"ל כפי אשר התחייב עצמו בהפראגראם שלו אם עלי בכל יום ויום

או שני פעמים בשבוע או פעם אחד בשבוע לתכלית אשר רשם לפני שרי מדינה לטובת הכלל וצריך להוציא לאור אותו עלי כפי אשר התחייב עצמו הן אם יש לו אבאנאנטען או לא ואם מפסיד ורוצה לבטל עלי שלו צריך קודם להזכיר בפומבי שמאותו זמן אשר קובע יתבטל העלי ולא יצא עוד לאור עולם וצריך להתנצל במקום גבוה מדוע יתבטל עלי שלו כי הכי העולם הפקר הכל בהשגחת השרים היושבים על כסא משפט וא"כ כל מלאכות הנעשים עד שנגמר עלי הראשון בכל יום ויום הוא אדעתיה דנפשיה קעביד דאל"כ ענש יענש מן שרי מדינה אבל אין סכום קבועה כמה עלים צריך להיות כי כפי אבאנאנטען כן ידפיס א"כ נעשה כל חשש חילול שבת הוא רק בהדפסה עלים יתירים ודוק. ואביא ראיה גדולה דהא בודאי פשיטא דאסור לישראל לצוות לגוי שיתן לו מעות מקודם שיעשה מלאכה בעבורו בשבת הגם שישראל יצרוך למלאכה הנעשית ביום א' דעכ"פ הנכרי אדעתא דישראל קעביד כגון בסימן שכ"ה שיתן לו מעות מערב שבת שיאפה לו פת בשבת אשר יצרך אפילו למוצאי שבת אסור כמובן (ואפילו שלא יהנה הישראל כלל מהפת אעפ"כ אסור להשתדל שיאפה הנכרי אדעתא דישראל בשבת דעכ"פ הגוי עובד מלאכה בשביל הישראל בשבת) וא"כ לו יהי' שלא יקרא הישראל כלל בשבת עלי צייטונג אבל בכח אשר הישראל אבאנירט יצרך המדפיס לשלוח לו גם עלי של יום שבת ועושה מלאכת הדפוס בשביל הגוים ובשביל הישראלים ומה לי שישראל לא יקרא עלי צייטונג ביום שבת הלא המוציא לאור הצייטונג מדפיס גם בעד בני ישראל ואיך יהי' מותר לישראל להיות אבאנאנט על צויטונג חוץ אם יתנה בפירוש שרק על ימי חול הוא אבאנאנעט אבל בשבת לא יצרך המדפיס ליתן לו העלי כלל אלא פשיטא דהמוציא עלי הוא על דעתא דנפשיה קעביד ולא נעשה קביעות אותיות או הצבועה של דיו או מחיקות וכתיבות תיקון האותיות התיבות בשביל הבאנאנטען כלל כי הוא הגוי המדפיס אדעתא דנפשיה קעביד ודוק. אמנם גם על מה שחקרתי להקל שאין בו איסור מעשה שבת מכח דלהקל אמרי' גם באיסור דרבנן אין ברירה ואמרינן דהגיע לישראל עלי של גוי וכפר"מ נ"י השיג וז"ל ואני תמה על כבוד מעלתו נ"י הלא מבואר בא"ח סימן שכ"ה סעיף ד' שמבואר משם דאפילו אם רוב עכו"ם אם הקדים המעות מערב שבת אסור דאדעתא דישראל קעביד וכ"ש בנידן הנ"ל שלולי שגם ישראל הוא אבאנירט הי' יוכל לפחות מספר העלים שמיועד לישראל ומבואר בסימן רע"ו ובסימן תקט"ו דאפילו במחצה על מחצה כל שעולה על דעת גוי וגם על דעת ישראל אסור לישראל ולא שמענו מעולם דיהי' מותר בכה"ג משום אין ברירה כיון דנעשה על דעת שניהם כל עלי ועלי כפי כפי המצטרך עכ"ל. הנה גם הדר"ג נ"י כתב רק שלא שמע להתיר מטעם ברירה

אבל הא גופה קשה הלא סברת שג"א היא קלורין לעינים דאזלינן להקל מכח אין ברירה ולמה לא דברו הפוסקים להקל וצע"ג. ונראה לי בעזה"י סברא אחת בשלומא בפת פלטר או בפירות וכדומה דכולם חזי לישראל דאי בעי בצע מפת מכל חדא וחדא פורתא או אוכל מכל פרי ופרי חלק א"כ אם הגוי אופה פת או לוקט פירות על דעת גוי וגם ישראל נחשב כאלו הכל נאפה ונלקט בשביל הישראל דאטו אין כל מעשה אפי' וליקוט ראוים לישראל ומלבד דכל הפתים או הפירות או הדגים המה ראוי' לאכילה לאדם אחד לפעמים מפת אחד יותר מחבירו וכן בדגים ובפירות יהנה מאחד יותר מחבירו לכן כולם אסורים לישראל דהא נחשב כאלו נעשה כולם בשבילו דאלו הישראל וגם הגוי ישתתפו ואכלו שניהם מכל פת ופת ומכל פרי ופרי ה"ה אעפ"י שהגוי הפלטר או הגוי הלוקט יתן חלק לגוי בפני עצמו וחלק לישראל בפני עצמו נחשב הלקיטה והאפיה כאלו כל אחת ואחת מן המלאכה נעשה בשביל ישראל ואין שייך לומר אין ברירה שלא הוברר הדבר ודלמא חלק הגוי מגיע לישראל וחלק ישראל לגוי הלא הכל נעשה בשביל ישראל דעכ"פ הכל הי' חזי לישראל שיהנה מכל אחד מקצת או אם יתן כולם לישראל חזי ליה להנות כולם זא"ז ודוק אבל בעלי צייטונג דכל מה שכתב בעלי אחד הוא כתב בכולם בלא יתרון וחסרון כי דפוס אחד לכולם ומיד שראה וקרא עלי אחד לדעת החדשות הנמצא בו מה יתרון לו לאדם ביתר העלים אשר נדפסו היום הכי חזי לי' כל עלי ועלי להנות בו מחדש הן הנאה בכמות או באיכות הלא הכל שוה אות באות א"כ כיון שא"א להנות אלא מעלי אחד וא"א לומר דהדפיס כולם בעבור ישראל אלא דעתו לדפוס כל עלי על תכלית איש אחר א"כ יש רק ספק איזה עלי בעבור ישראל ואיזה עלי בעבור הגוי ואמרי' אין ברירה וחלק הגוי בא ליד ישראל כנלע"ד לאמת ברור בעזה"י. כל זה כתבתי לתכלית הסברא בעזה"י אבל מעיקרא נ"ל ליישב קו' הדר"ג נ"י בשו"ע לא יכול להקל מכח ספק דאין ברירה להקל דהוא דבר אכילה והוה דשיל"מ דיוכל לאכול למחר וכל ספק בדשיל"מ אזלי' להחמיר אבל בעלי צייטונג דנא הוה דשיל"מ כמו שבארתי שם בסימן כ' בד"ה אך ובד"ה גדולה ובד"ה וגם לכן אזלינן להקל ודוק. גם מה שהודיע לי הדר"כ נ"י שנשאל ע"ז וצידד להתיר מטעם דבעל המדפיס אינו עושה בעצמו והם לא ידעו אם הישראלים הם אבענאנטען ומסתמא על דעת הרוב הן עובדים כאשר חקרתי בזה בד"ה ואוסף בהשתנות מעט שאני אמרתי בעבור שבא רק בשכרו כמה עלים ידפס ולא ידע למי העלים ילכו ולא נקרא עושה מלאכה בשביל וישראל דזה מחשב וזה עובד לא אמרי' והשיג הדר"כ נ"י דא"כ באופה בסימן שכ"ה מסתמא עובד ג"כ ע"י משרתיו ואעפי"כ אסור לו ליתן מעות וליקח פת בשבת נ"ל דשם מדייק הרמ"א שנותן לו מעות בע"ש ולא שמשלם בימי חול

על חודש על כל יום ויום בסכום ידוע א"כ כיון שיאמר הפלטר בשבת למשרתיו לאפות היום יותר ירגישו שהוא בעבור היהודים שיקחו א"כ המשרתים מכוונים להרבות בש"ק בעבור היהודים אבל בעלי צייטונג כתבתי שם בד"ה ואוסף אבל בודאי הישראל נותן נו המעות וכו' ועי"כ בחול מצווה המדפיס להרבות עלים יעו"ש ויודע המשרת בדפוס לעשות כל יום עלים יותר שנתרבה אבאנאנטען ואיך ירגיש אם יהודים או גוים הלא האבאנאנט של צייטונג לוקח בחול כמו בשבת. ועוד נראה לפמ"ש דשם בדבר מאכל וכל הלחם ראוי' לישראל לבדו א"כ נחשב כאלו בעבורו נאפה הכל (ויעיין בב"י שרש"י פי' שיש ספק אם לא נעשה הכל בשביל ישראל ועיין במג"א שם ובמחהש"ק סימן תקט"ו) אבל בעלי צייטונג לא חזי כל העלים לאדם אחד עלי לאדם ראוי' ועלי השני אינו ראוי' למי שהי' לו עלי הראשון ודוק. ואוסף נופך הלא יש פלטרין בלי משרתים אשר הפלטר עם אשתו ובניו עושים בעצמם הכל אבל בעלי צייטונג דבר זה א"א חוץ במשרתים רבים וא"כ בפלטר השוו האיסור ובצייטונג השוותי להיתר כמובן בהשכל. גם זאת בהאופה נעשה מתחילה על דעת גוי וישראל הרקדה וחימום המים והלישה והדלקת התנור כל מלאכות דאורייתא על דעת שניהם כמו בהדלקת נר על דעת שניהם דהא האופה (וה"ה הלוקט פירות או צד דגים) אינו עושה על דעת עצמו דהא אם יחפוץ לא יאפה יום זה אבל בעלי צייטונג הוא מוכרח לעשות עלי הראשון ואדעתי' דנכרי נעשה כל מלאכות רק בהדפסת ריבוי עלים שם עושה בעבור אבאנאנטען ודוק. ובני מהו' ר' יעקב שלום נ"י עוררני דבעלים היוצאים מן רעדאקטער יהודים או משומדים לא מהני אדעתי' דנפשי' קעביד דהמה ישראלים אך לק"מ דהוא עוסק במלאכתו דהא מחויב לעשות ואין עושה בעבור הישראלים האבאנאנטען ולפ"ע לא שייך דהוא בעצמו אינו מוליך המאשין ומה שמצוה לשלוחיו הוא רק אמירה לנכרי שבות אם דין משומד כישראל ממש ואם משרתיו ישראלים אין שליחות לד"ע וגם המה משרתיו במלאכתם עושים שבאו בשכרם כפי עבודתם ונשאר ההיתרים ובכ"ז הדבר צ"ע אם הרעדאקטער הוא ישראל כפי הערת בני נ"י והעיקר נראה דנודע העלים שיצאו על דאטום יום שבת מאתמול נגמרו כי מאחרים הזמן חוץ מטעלעגראפין אשר לפעמים באים בלילה ונקבע במקומם ואז לא נשאר רק זאת שהדפוס נעשה בליל ש"ק ונעשה בקבלנות מהדפוס שהוא לרוב בעלים עכו"ם ופועלים עכו"ם כנלע"ד להחזיק בכח היתר כי הוא ספק דרבנן ולא הוה דשיל"מ כמו שבארתי עם שאר סניפי היתר וק"ל. והי' בדעתי אז לחקור בענין הדפוס הוה שנים עשו מלאכה דזה יכול וזה יכול וגם הי' בדעתי לדבר גם בענין שתיית

קאפע בקאפע הויז נכרי בשבת ועיין בשו"ת שבות יעקב כי הוא נוגע בהתירים הנ"ל רק כמו אז כן עתה הזמן דברי אוהבו הדש"ת:

סימן עא

שמחת חג הפסח הבע"ל יחוג בשמחה ובחדוה הוא וביתו ה"ה י"נ הרב הגאון המפורסם לשם ולתהלה ולתפארת הצדיק הזקן ויושב בישיבה כבוד הרב ר' משה שיק נ"י אב"ד דק"ק חוסט יע"א. אחד"ש אשיב כפי יש לאל ידי להצדיק אשר פסקתי לדינא להלכה ולא למעשה בספרי מ"ח ח"ג חאו"ח סימן מ"ט אשר הדר"ג נ"י השיג עלי שתמהתי שאדמ"ו חת"ס ז"ל התיר ליקח אתרוג נוי סוכה ממקומה לזכות חבירו להשלים ד' מינים והי' לפלא בעיני מדברי הר"ן פ"ב דשבת דאוסר תשמיש מצוה אצל נר חנוכה הגם דמדליקין מנר לנר הוא דווקא נר חנוכה דמין במינו לא בטיל אבל שאר מצות נראית כמבטלות זא"ז וק"ו ליטול נוי סוכה לקיים בו מצוות ד' מינים וכ' הדר"ג נ"י וז"ל תמהתי על פר"מ נ"י שכתב דהא דקיי"ל דמדליקין מנר לנר היינו במצות שוות אבל מצוה אחרת כגון בנדון הנ"ל ממצות הידור סוכה לעשות ד' מינים זה לא מצינו והביא ראיה מדברי ר"ן פב"מ ותימא לי עליו הרי מבואר בש"ע או"ח סימן תרע"ד דמדליקין נר מנר הן מנר חנוכה לנר של ת"ת או לנר של חולה שצריך לנר או שאר נרות של מצוה הגם שאין כל המצות כולן שוות אפ"ה מותר עכ"ל. לדעתי אין משם השגה על דברי דיש מי שאומר בש"ע הנ"ל משווי' כל נרות מצוה בשם אחד דכולם הטעם באורים כבדו ד' מה לי נר של שבת או של חנוכה או ת"ת או חולה או חיה כולם נקראו נרות מצוה מה לי מצוה זו או מצוה זו א"כ המה מב"מ דלא בטיל אבל מצות סוכה עם מצות ד' מינים בודאי המה מינים שונים מובדלים בשמם לכל אחת מ"ע בתורה א"כ אפילו הי"א בסימן תרע"ד מודים דלא מתירים לדחות מצוה בעבור מצוה שהמה משני מצות שונים בשמות ודוק. ומה שהוסיף לומר שגם הר"ן לא חידש דינו רק בנ"ח דאסור להשתמש לאורו א"כ אם משתמש לאורו אפילו תשמיש מצוה שלומד אצלו בהנר חנוכה הוה כמבטל נ"ח ולא קיים מצות חנוכה כלל דהא מיירי תוך השיעור אבל היכא דאינו מבטל מצוה הראשונה בודאי אפילו מצות שאינם שוות מותר עכ"ד הגם שלא ביאר כל צרכו מחשבתו ניכר דבאתרוג במה שנטלו מכאן ולהלאה הוא מבטל הנוי ולא עוקר למפרע מצות נוי סוכה כמו בחנוכה דתלי' מצות נ"ח בזמן כחצי שעה. ואני אוסף עוד בעזה"י יען דאם עושה מצוה בנר כמו ת"ת הוה ג"כ שם נר מצוה כמו שסוברים באמת הי"א בסימן תרע"ד דכל נרות מצות משם אחד להם נרות מצוה ומותר להשתמש מצוה אצל נר חנוכה אפילו א"כ גם להר"ן יש לומר לשיטתו אזיל בר"ה דף ל"ג הגם דמצות אצ"כ ותוקע לשיר יצא

אבל אם מכווין לתקוע למצות חינוך לא יצא דמינו מחריב בה כמו בזבחים דף ב' יעו"ש ה"ה אם הנר חנוכה ישתמש ג"כ להיות נר ת"ת אז מינו מחריב בה בשלומא להדליק בנר חנוכה אחר אמרי' מב"מ לא בעיל אבל שאר שם נר מצוה הוה כמינו מחריב בה ונראה כמבטלת זא"ז כמו מצות חינוך בתקיעת מצות שופר מחריב חיוב יציאת מצות שופר אבל לא הוה מינו ממש לאמור מב"מ לא בטיל כמו אם מדליק נר חנוכה מנ"ח דהוא מב"מ בכפלים נר מצוה באותו שם עצמו נר חנוכה אבל נר ת"ת הגם דנקרא ג"כ נר מצוה כמו דהוה נר חנוכה מצוה אבל הוא מובדל בשם עצמותו זה נר מצוה ממצות חנוכה וישמש להיות נר מצוה ממצות ת"ת ולפ"ז בשני מיני מצות ל"ש מינו מחריב בה ודוק. אך לא ידעתי להציל בדברי הדר"ג נ"י נהפוך הוא בנ"ח אינו עוקר לגמרי מצות נ"ח רק חפץ לעשות בהנר חבילות מצות שיהי' נר חנוכה גם נר תורה ואעפי"כ אסור דהוה כמבטלת זא"ז ק"ו לעקור לגמרי האתרוג משם נוי סוכה שהי' ראוי' להיות בנוי כל שבעה ממילא ולעשות ממנו עזר למצות לולב מאי הוה דכבר הי' נוי סוכה ב' ימים של יו"ט עכ"פ מכאן ולהבא עוקר אותו משם מצותו נוי סוכה ועל זה הערותי שם דגמ' חקרו רק אי מתירין ציצית מבגד לבגד שעכ"פ יהי' נשארים החוטים בשם מצות ציצית מה לי בבגד זה או בבגד אחר אבל בודאי אין נוטלים חוטי ציצית לתפור בהן בגדי כהונה. וגם מה שהתחזק פר"מ נ"י מגמ' מגילה דמעלין בקודש ובשווי' איבעי כגון למכור ס"ת ליקח אחרת נאה ממנו כמבואר בשו"ע או"ח סימן קנ"ג עכ"ד לא אדע הדמיון שם דן הגמ' על קדושת החפץ אשר אין עוסקים בו בשעת מצוה רק שיש בו בגוף החפץ קדושה ואמרי' מעלין בקודש לשמש בחפץ קדושה חמורה ואין מורידין לשמש קדושה קלה ובשווי' איבעי דבמעלין בקדושה החמורה הכח של קדושה קלה א"כ מעלין בקודש שיהי' להחפץ עילוי יותר בקדושה ובס"ת דליכא עילוי הגם שירידה ג"כ אין בו דבכל יד איש יהי' הס"ת בקדושת ס"ת והוה ספק אי מוכרים אבל לעקור חפץ משימוש מצותו מצוה זאת לעשות בו שימוש מצוה אחרת מנ"ל אפילו משימוש מצוה קלה לשימוש מצוה חמורה אסור לבטל החפץ משימוש מצוה קלה שלו כדי לשימוש מצוה חמורה וע"ז נאמר ארח חיים פן תפלס נעה מעגלותיה לא תדע כחז"ל כי כולם שווים לטובה כמו העוסק במצוה קלה פטור ממצוה חמורה יעיין רשב"א סוכה דף כ"ה דשאני שימוש מצוה ממיועד לשמש בקודש ואין עוסק בו עתה במצוה ודוק. עוד רצה לחזק פסק מר"ן אשר חקרתי עליו אטו אם כבר הדליק נרות חנוכה ונשפך יין קידוש יכבה נר חנוכה ויקח יין קידוש זה לא שמענו שהלא כבר זכה המצוה בראשונה והאריך הדר"ג נ"י בדברי הגמ' באכחושי מצוה דשואב מעט שמן והלא כבר זכה נר הראשון

בהשמן ואעפי"כ מותר הגם דהשני לא הוה רק להידור וה"ה הנר מערבי מקודש יותר משאר ששה נרות ואעפי"כ בה הי' מדליק א"כ מבואר אפילו זכה הראשון בשמן אעפי"כ מותר עכ"ד בקיצור מאוד פלא בעיני שם הוא באותו שם מצוה מצות נרות מנורה ומצות נ"ח הגם שהמה נרות הידור אבל עכ"פ המה הידור נר חנוכה וממנ"פ אם שואב מגוף השמן נר הראשון א"כ דולק שם שמן החיוב של עיקר נר חנוכה אבל לא לבעל לגמרי שימוש מצוה ראשונה ולשמש מצוה אחרת בשם אחר ודוק. ועל מה שחקרתי על פסק אדמ"ו הלא קרש שזכה בצפון ינתן בצפון שכבר זכה וה"ה בחפץ שכבר זכה להיות נטפל לסכך ינטל ממקומו ממצותו למצוה אחרת וכתב כפר"מ נ"י דכאן איכא טעמא רבה כמ"ש מר"ן דנתעלה מהידור מצוה ועכשיו נעשה חלק ממצוה ומביא ראיה משבת קל"ז דמשום חלק ממצוה חוזר אם פירש ומשום הידור אינו חוזר אם פירש א"כ חזינן דחלק ממצוה גדול מהידור עכ"ד לא אבין ראיה הנ"ל דשאני התם דגוף מצות מילה דוחה שבת אבל הידור מצוה אינו דוחה שבת ובלא פירש גם ההידור שקול כגוף המצוה ה"ה הכא בלא פירש ההידור סוכה שקיל כגוף מצות סוכה ומהכ"ת לבטל מצות סוכה מפני מצות אתרוג כאשר חקרתי שם אם הנטפל לעבירה כעבירה עצמה כן הנטפל למצוה כמצוה עצמה ומהכ"ת לעשות עקירה להידור מצוה בעבור להיות חלק מחלקי מצוה אחרת ודוק. וראיה שלו מאו"ח סימן שס"ו ממג"א סק"ז הוא דאין טעמא רבה וה"ה בקרש אין טעמא רבה אבל הכא להיות חלק מגוף המצוה הוה טעמא רבה כמ"ש מרן דנתעלה האתרוג להיות חלק ממצוה עכ"ד הרבה הי' לי לדבר בזה ורק אחת אדרוש הלא תשמישי מצוה נזרקים אחר קיום מצוה וגם אין בהכנה קיום מצוה כי אפילו אם הזמנה מילתא כמו בקדושה כי רק האדם מקיים מצוה אם יעשה ביד לקיחת הארבע מינים אבל מה עילוי יש להחפץ שיקיים המצוה אבל סוכה עם הנטפל יש בו סרך קדושה שבעת ימים חג לד' קודש הסוכה כמו חגיגה א"כ יש עילוי לגוף החפץ להיות הידור לסוכה מלהיות חפץ אשר האדם בלקיחתו עושה מצוה בו אבל החפץ לא נתעלה בעצמו ודוק. ועוד אי מהני טעמא רבה לשנות שלא יהי' עוד בחזקה ראשונה לעשות שם במקום הראשון או בחפץ ההוא המצות שנית אבל לבטל חפץ משמושו ולהתחיל בו שימוש מצוה אחרת כשם שאין דוחין נפש מפני נפש כך אין דוחין מצוה בעבור מצוה שוא"ת עדיף ויעיין ש"ך חו"מ סימן כ"א אונס רחמנא פטור לזה אבל לא חייב לזה והבן. וראיתי שרצה לסתור חקירתי דנוי סוכה הוה הידור למצוה דאורייתא וארבע מינים הוה בחוה"מ רק מדרבנן והדר"ג נ"י השיג דסוכה הוה בחוה"מ מצוה דרשות וד' מינים הוה מחויב עכ"פ מדרבנן והוה עלוי בקדושה דוגמת סברת שג"א בסימן כ"ח

דטלית הוה מצוה דרשות ול"ש בו תדיר קודם עכ"ד. לא אוכל להתאפק מלהתווכח שם חידש השג"א דטלית לא נקרא תדיר נגד תפילין כיון דאין חיוב להלביש בגד ד' כנפות בשום פעם והוה רק מצוי וכן אם מקדים לטלית לא הוה בזיון נגד תפילין דהוה כמניח כובע על ראשו קודם תפילין דאין דין תדיר ומקודש רק במצוה מחויבת דעכ"ח ועשה שניהם אז יש חשיבות בקדימה וכ"ז בטלית דלא משכחת שיהי' חיובא בשום פעם אבל כאן מצוה סוכה חיוב עכ"פ בכל שנה כמו מצות אתרוג ביום הראשון ואח"כ נשאר עוד סוכה מצות דרשות כל שבעת ימים יומם ולינה מדאורייתא ומצות אתרוג רק דרבנן ובכל יום נפסק לילה מיום א"כ האתרוג שנעשה מתחילה נוי למצות סוכה מחויבת מדאורייתא יהי' נדחה ממקומו מלהמשיך אותו עוד למצוה דרשות דאורייתא באותו שם סוכה שהתחיל להיות בעיקר חיוב מצוה דאורייתא הנ"ל בעבור ד' מינים שמתחיל בחה"מ מתחילה מדרבנן בודאי אין זה עילוי לבטל נוי דאורייתא לעשות בו קיום חלק מצוה ממצוה דרבנן ודוק. ואוסף בשלומא אם יש לו אתרוג וחפץ לעשות ממנו היום נוי סוכה בחוה"מ וצריך אותו ג"כ לחלק מצות ד' מינים יש לדון אולי יש קדימה למצוה דרבנן מחויבת נגד מצוה דרשות דאורייתא כסברת שג"א אבל אם כבר הי' עומד ומשמש במצוה דרשות דאורייתא כנוי סוכה התלוי כבר לבטלו ממצוה דרשות כדי לצרפו לחלק מצוה דרבנן לא שמעינן משג"א ואטו יהי' האיש מחויב למכור הציצית מארבע כנפות שלו אשר עליו בעבור לקנות אתרוג בחוה"מ או למכור ציצית מארבע כנפות בעבור נר חנוכה (הגם שאמרו שמחויב העני למכור כסותו בעבור נ"ח אבל לא למכור הציצית מכסותו אשר לבש בו) רחוק הוא מהשכל לבטל מצוה דרשות דאורייתא אשר כבר הוא עוסק בו בעבור להתחיל מצוה דרבנן מחויבת ע"כ מאוד נפלאת בעיני איך דימה הדר"ג נ"י מה שחידש השג"א שאין בזיון למצוה דחוב אם מקדים למצוה דרשות או מאחר מצוה דרשות למצוה מחויבת למבטל ולהפסיק ממצוה דרשות דאורייתא בעבור לקיים מצוה דרבנן דחובה ודוק. ומה שהשיג בסברת השג"א על נב"י א"ח ח"א סימן ל"ט שכתב שמסתבר להקדים ביום השני סוכה לזמן דסוכה דאורייתא וזמן דרבנן והדר"ג נ"י מחזיק כדעת השו"ע יען דשאר ימי סוכות הוה ישיבת סוכה רשות דאי בעי לא יאכל ולא יישן כלל רק רבנן חששו שמא היום יו"ט ואתמול הי' חול ומחויב לאכול גם בליל שני א"כ להיות בליל השני חיוב לאכול בסוכה הוה רק דרבנן כמו זמן עכ"ד קשה לי על דבריו א"כ אם לא אכל ביום ראשון בסוכה ג"כ לא יקדים ביום שני סוכה ועיין סימן תרס"א ותרמ"א דאם לא אכל בליל א' בסוכה יקדים סוכה וקשה הא עכ"פ היום סוכה רשות ולכמה פוסקים לעולם מקדים סוכה בליל ב' וקשה למה הא סוכה רשות וזמן חיוב ויש

לזמן עלוי על סוכה וצע"ג. ובעיקר הדבר אני חולק כיון דיום שני הוא מחמת שמא אתמול הי' חול והיום יו"ט א"כ הוה איקבע החיוב דכל בר ישראל יש עליו חיוב בחודש הזה בט"ו לחודש לישב בסוכה ויש ספק אם יצא אתמול ידי חובתו או היום בא עליו החיוב לישב בסוכה א"כ אפילו לרמב"ם דסובר ספק מה"ת להקל בכה"ג חייב מה לי איקבע איסור או איקבע חיוב וספק אם יצא מהחיוב א"כ הוה סוכה ספק דאורייתא וכי תימא א"כ זמן נמי ספק דאורייתא אז אמרינן כיון דבסוכה לו יהי' שאתמול הי' יו"ט עכ"פ מקיים קיום מצוה דרשות ובזמן לא מקיים היום כלל אם אתמול הי' יו"ט מקיים היום רק מצוה דרבנן ודוק. ועל מה שחקרתי דבנוי סוכה יש קדושה כמו על הסוכה א"כ יש הורדה מקדושה למצוה כ' הדר"ג נ"י הלא בגמ' בשבת דף כ"ב מבואר אבוהון דכולהא דם אלמא דבנוי סוכה הוה רק משום בזוי מצוה עכ"ח צריך לומר כיון דעכ"פ אסור ליטלו משום בזיון בטלו לסכך דבלא"ה לא יכול ליטול מדרבנן וא"כ כיון דלוקח האתרוג לקיום מצות ד' מינים א"כ מעיקרא לא בעלו דוגמא בב"ק דף ק"ו אדעתא דהכי לא נתנו עכ"ד לא ידעתי ההשגה הלא כבר מבואר בספרי ההבדל בין נוי סכך ובין נוי דפנות כי נוי סכך הוא מסיך וקדוש ויעיין בתוס' שבת דף כ"ב בד"ה סוכה וז"ל ומשני באומר אינו בודל מהם כל בה"ש דלא חיילו קדושה על נוי סוכה אבל סתמא יש קדושה אפי' ואבוהון דכולהו דם הוא הן על נוי דפנות או אפי' בנוי על יתר הכשר שיעור סוכה והבאתי דברי פרמ"ג דאפי' תנאי לא מהני בנוי סכך יעו"ש ודוק. וגם לפי סברת הדר"ג נ"י הוא מילתא דלא שכיח שיופסל אתרוג חבירו ויצרך לאתרוג שלו שהוא הנוי סוכה מסתמא בטלו לגבי הסכך ומהכ"ת נימא אדעתא דהכא לא בטלו שיסיק אדעתא לבטל מצותו נוי הסכך לעזור לחבירו בחוה"מ למצות ד' מינים ולא דמי לבב"ק דף ק"ו אדעתא דהכי דלא תהוי לי' כפרה יעו"ש ברש"י אבל מהכ"ת לא בטלו לקיים הידור מצוה בעצמו כדי לזכות חבירו הלא אם יבטלו למצותו לחול עליו קדושה א"כ אין לו אתרוג לזכות חבירו ודוק. דברי הטרוד הכותב להצדיק בעזה"י את הדין שפסקתי שלדעתי הי' מן הדין שאסור ליטול האתרוג מנוי סוכתו וליתן לחבירו לד' מינים רק אני מקבל באימה פסק אדמ"ו ז"ל אשר החזיק בו גם בעת זקנותו חלילה לי לחלוק עליו דברי בטלים נגד דבריו דברי אוהבו הדש"ת:

סימן עב

שמחת פורים וכ"ט לראש גיסי הצדיק המפורסם החריף ובקי המוכתר במעלות כבוד מהו' ר' שמואל כ"ץ נ"י בק"ק פ"ב. אחד"ש מאוד שמחתי במכתבו ובפלפולו שהראה כהן שדעתו יפה אשר שם עינו על הפסק אשר קראתי גבעת פנחס וכפי אשר עלה בידי

מיד אשיב ויקבל המעט בימין. אודות אשר יצא להשיג מעלת גיסי נ"י על פסק גבעת פנחס שהדפסתי בספרי על או"ח ח"ג אשר יצאתי לחדש מה שאמרו חכז"ל גנאי לצדיק שאינו קבור בתוך שלו היינו בקברות אבותיו אבל אין קפידה שהקרקע שקבור בו יהי' שלו דאל"כ מה החכים יעקב אבינו ליתן כל עשרו לעשו אחיו בעבור קבורתו במערת המכפלה הלא עשו ישראל משומד הוא וחזרה אליו ירושתו ביובל אפילו אחים שחלקו לקוחות מכ"ש כאן שמקום הקבר הי' מן הדין לעשו בלבד ויעקב קנה ממנו אלא עכ"ח דעכ"פ נקבר יעקב אצל אבותיו וחקר מעלתו נ"י יען דיעקב נתן כל נכסי חו"ל רק הי' תנאי כאשר יצא ביובל ויחזור לעשו יתחיל מכירה חדשה וכן על כל היובלים הבאים לעולם רק השיב הא תינח אם הי' המוכר חי וקים הי' יכול למכור על כמה יובלים דהא בודאי יבוא השדה ברשותו אבל עשו הולך למות וכאשר יגיע יובל השני יבא השדה לבניו של עשו ואיך יהי' מהני המכירה של עשו על זמן שיהי' המקום ברשות בניו א"כ נשאר חקירה שלי דגם יעקב לא נקבר בקרקע שלו רק בקבורת אבותיו עכ"ד. אהובי גיסי נ"י דלו יהי' אם אחד הי' קונה מסרח בת אשר שהיתה חי מאה רבות או מי שקנה מאלי' הנביא או מר' יהושע בן לוי שלא מתו כלל וכדומה אעפי"כ לא מהני מכירה בתר מכירה ביובל אחר היובל הגם שיכול איש להקדיש היום על אחר עשר שנים כאשר יוחזר לו השדה הוא מטעם דאותו הקדש שיחול אחר עשר שנים יוכל להקדיש היום או למכור לאחר עשר שנים מה שיכול למכור היום אבל לעשות מכירה שני' אחר שיהי' כלה מכירה ראשונה זה לא יכול דמכירה השני' אין בידו דהא צריך להפסיק מכירה ראשונה ואיך ימכור על יובל השני אם יפסיק מתחילה המכירה על יובל הראשון ומצאתי סברא זו בר"ן נדרים דף ל' בד"ה ואשה הגם דר"א מחדש בכתובות דף נ"ע באומר לחבירו שדה זו שאני מוכר לך לכשאקחנה ממך תקדש דמהני אבל לאמור לאשה הרי לך שתי פרוטות באחת תקדש לי היום ובאחת לאחר שאגרשך אפשר דלא מהני וכ' הר"ן וז"ל דשאני התם בדר' אילא שבידו להקדישה עכשיו וכיון שבידו להקדישה עכשיו יכול הוא ג"כ להקדישה לאחר זמן לפי שאותו הקדש עצמו שהוא מקדיש לאחר זמן אף מעכשיו הוא יכול להקדישה משא"כ בנטיעה ובקדושי אשה שאותה קדושה שני' א"א לה שתחול עכשיו שכיון שהוא מתפיס בהן קדושה ראשונה א"א לאותה קדושה שניה לחול עכשיו וכיון שכן איכא למימר דלאחר שעה נמי דהיינו לאחר פדיון וגירושין לא חיילא כנ"ל עכ"ל הרי מפורש יוצא מדבריו הבדל הנ"ל ודוק. ועוד אנו אומר כיון שעכ"פ ביובל חזר הקרקע לבעלים הראשונים רק אח"כ בא מכירה חדשה על יובל השני וכן תמיד א"כ לא קנה יעקב רק קנין פירות אבל לא קנין גוף הקרקע כמבואר בר"ן נדרים

כ"ט ע"א בד"ה אמר ליה אביי וז"ל והיינו טעמא דכל קנין שאינו עולמית קנין פירות בלחוד מיקרי כדמוכח בסוף פרק השולח גבי המוכר שדה לחבירו בזמן שהיובל נוהג עכ"ל וא"כ מה הוה שמוכר לו עוד על יובל השני וגם על כל יובל ויובל עכ"פ בשנת היובל חוזר הקרקע לבעלים ראשונים וא"כ קנה יעקב רק הקנין פירות אבל לא הקרקע גופא וא"כ הצדיק נקבר בקבר שאינו שלו וזה גופא שהקשה הגמרא בב"ב דף קמ"ב ונמצאת שהצדיק קבור בקבר שאינו שלו אפילו קודם שבא היובל נקבר הצדיק בקבר שאינו שלו דכל קנין ליובל הוה רק קנין פירות אבל הקבר הוא הגוף הקרקע אינו שלו ודוק (וראיתי שגם גיסי נ"י חקר פי' זה בגמ'). אך הקצו"ח בסימן רמ"א יצא לחדש דבר דיש קנין לשעה להיות שלו ואח"כ ישוב לבעליו מעצמו ולמד שיש קנין לשעה להיות שלו מדברי הר"ן פרק השותפים דכל שותף בשעה שמשמש הוא כולו שלו יעו"ש וא"כ יהיה הצדיק קבור בקבר שאינו שלו מאחר שעבר יובל הראשון רק הנתיבות חולק עליו וא"כ הצדיק קבור בקבר שאינו שלו אפילו ביובל הראשון ודוק. וראיתי שכבוד גיסי נ"י רצה לסתור כל הוכחה דבאמת הי' מקום קבורת יעקב במערה מכח שלקח הבכורה קנה גם הקבורה במערת המכפלה שלא הי' מקום רק לד' זוגות ומה שנתן לעשו ממון הוא שלא לעורר שנאת אחים אבל הקרקע הי' שלו מכח הבכורה עכ"ד בקיצור מאוד נפלאת בעיני דבריו לו יהי' שמכר קברו עם מכירת בכורתו עכ"פ עשו הי' המוכר ליעקב הקונה א"כ ביובל חזר הארץ לעשו כי הי' ישראל משומד ומה לי אם מכר הקרקע בפני עצמו או עם הבכורה ביחד עכ"פ יש והארץ לא תמכר לצמיתות ועוד נעלם ממנו דברי ילקוט במקומו פ' ויחי בסימן קס"ב שכ' וז"ל ממרא קרית ארבע זוגות אדם וחוה אברהם ושרה יצחק ורבקה איהו קבר ללאה בדידיה והאי דפש דידי הוא אמרי לי' זבינתי' אמר להו נהי דזבינית בכורותי פשיטותאי מי זבינית אין דכתיב בקברי אשר כריתי לי אין כורה אלא לשון מכירה א"ל הבו ני איגרתא א"ל איגרתא בארעא דמצרים ומאן ניזל ליזל נפתלי דקליל דכתיב נפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפר חל תקרי אמרי שפר אלא אמרי ספר עכ"ל הרי מפורש יוצא כשמת יצחק נפלו שני קבורות לשני בני אדם והמה הי' ליעקב ועשו ואז כאשר מכר עשו הבכור מכר רק הכח פי שנים אשר לבכור אבל חלק פשוט לא מכר ונשאר לעשו מקום קבורתו וכאשר קבר יעקב ללאה במערה לא נשאר מקום קבורה ליעקב רק הוא רצה מקום קבורה של עשו לעצמו ודוק. ומה שהעיר מדוע לא קברו שם גם את יוסף יעיין רמב"ן על פסוק קברו אותי אל אבותי שהביא מכילתא לרשב"י שאמר להם יוסף וכשאתם מעלים אותי קברו אותי בכל מקום שתרצו מקובל אני שאינו נכנס לקבורת אבותי שאין נכנס לקבר אבות אלא שלשה אבות ושלש

אמהות שנאמר שמה קברו את אברהם וגו' ואומר בקברי אשר כריתי לי כי הוא פוסק עכ"ל ויעיין עוד ברמב"ן שם שיעקב אמר ושם קברתי את לאה שהוא החזיק במערה שירא שעשו יערער לטעון שהמערה שלו כי הוא הבכור והוא ראוי' להקבר עם אבותיו יעו"ש והוא פלא מדברי ילקוט למה לו לטעון מכח הבכורה ולא יטעון מכח חלק פשוט ואולי בהיפך החלק פשוט מכר רק יערער על הבכורה א"כ בא לו קבר אחד לעצמו מכח הבכורה ודוק. גם על דבר חדש אשר חקרתי מי שהוא בן חברא קדישא יש לו חלק בגוף בהק"ב שקנה בחייו מקום קבר כי סכום ידוע בלבד יותן לח"ק והוא לשאר צרכים או דכך נעשה שותפות מתחילה בשעת קבורה ישלם עוד סכום ידוע א"כ נקבר בקבר שלו אבל מי שאינו בן ח"ק א"כ אין לו חלק בבהק"ב בחייו רק הקרובים קונים לו מקום קבורה א"כ לא נקבר בקבר שלו דכיון שמת אין לו כח דמים והשיג מעלת גיסי נ"י כיון שאם יחפצו הקרובים במקום ידוע יכולו להעלות מקום הקבר בדמים כפי אשר ישומו הגבאים א"כ תלי' בברירה שנאמר שהוברר הדבר למפרע שזה המקום הוא קברו חלקו בבהק"ב אבל אי אין ברירה א"כ עדיין נשאר חקירה שלי דקרובים קונים לו מקום והוא נקבר בקבר שאינו שלו. נלע"ד לבאר דבר בעזה"י באמת פסקינן דקרקע עולם לא נאסר ע"י המת כמו בע"ז דלא נאסר קרקע עולם עיין בש"ע סימן שס"ד סעיף א' אבל בכ"ז כל המקום הנקבע לבהק"ב אסור בהנאה עיין בסימן שס"ח סעיף א' כמבואר ברמב"ם פי"ד מה' אבל וכמבואר בשלטי הגבורים פרק נגמר הדין יעו"ש ורבים אשר קונים מקום לבהק"ב כיון שנקבר בו מת הראשון נאסר כל המקום בקדושת בהק"ב דכל הקרקע הוה שומר למת אשר גנוז בה ומיועדת רק לקבורת דור אחר דור וכל בני החברא קדישא קונים חלק בשותפות באותו מקום שמיועד לבהק"ב ורק לתכלית כאשר ימות יהי' נקבר שם ויהי' גופו גנוז באותו קרקע אין הבדל אם מונח בראש או באמצע או בסוף סדנא דארעא חד הוא וכל הקרקע הוא שומר לכל מת ומת הנקבר בתוכה ומה שמשלמים לגבאים בעבור קבר חשוב אין החשיבות מכח הקרקע אלא להיות מונח אצל אדם חשוב וצדיק או אצל קרוב א"כ משלמים בעבור סמיכת מת זה אשר הקרובים מבקשים שינוח אצל צדיק או קרוב ולא בעבור חשיבת הקרקע בעצמו כנודע א"כ הוה בהק"ב חצר שאין בה דין חלוקה כי מי יוכל לתבוע לברר לו חלקו בעודנו חי לעשות ממנו תשמיש גנאי ח"ו כל זכות בן חברא רק להתיחד עם המונחים שם בקבורה ויעיין בר"ן פרק כל השותפים בנדרים דבכה"ג שכל הקרקע לכל אחד רק השימוש אינו מבורר לכ"ע יש ברירה דכל מה דאמרינן אין ברירה הוא רק מאיזה שירצה אגרש או לאיזה המקום שיבא החכם אי האי לאו האי וכדומה שיש ספק שמא לא יזכה בחלק אחד אבל במקום שכל הגוף שלו

רק בזמן השימוש צריך בירור לכ"ע יש ברירה וק"ו בנידן בהק"ב שכל אחד ישמש בכל המקום שיהי' שומר לגופו שינוחו עצמותיו בסדנא דארעא הזאת רק לא נתברר המקום שינוח אם בראש או באמצע או בסוף א"כ דבר זה אינו מגיע כלל לענין ברירה כי כל איש ואיש מבני הח"ק קנה כל בהק"ב לזכות זה שיקבר שם אחרי מותו וכל הקרקע יהי' שומר לעצמותיו מכל ארבע צדדים ממקום אשר יהי' גופו גנוז שם ומה שגבאים לוקחים ממון אין זה בעבור מקום קבורה בקרקע שלהם דהלא הקרקע שלו של המת רק בעבור לעשות רצון הקרובים לזכות למת ההוא להיות שכן קרוב אצל צדיק ואיש חשוב או איש קרוב כי זכות זה לא קנה בחייו במה שקנה חלק בקרקע ויאמרו הגבאים מה חזית דדם דדין סומק טפי לשכוב אצל צדיק הלא יש רבים שותפים כל בני החברא אשר יוכלו לאחר ימי פקודתם לזכות בזכות זה ע"כ בעבור ממון לטובת הח"ק רבים מוחלים לאיש השבק חיים להם ודוק. וכל זה הארכתי כי לדעתי הוא אמת בעזה"י אבל מעיקרא לא ידעתי מה נתקשה בו כי מתחילה כאשר נעשה בן חברא ידע כי כן מנהג הח"ק א"כ נשתתף בשותפות בתנאי שאם ימות לעת מועד אשר פקודת כל אדם יפקד עליו יוכלו הגבאים לבקש ממון הרבה אם קרובים יבקשו מקום ידוע וכן אם הקרובים רוצים שינוח בכל מקום שירצו הגבאים יוכל מעלתו נ"י ג"כ לחקור דתלי' בברירה אי זה חלקו שקנה לקברו או לא רק דבר זה אין נוגע כלל לברירה כמו שבארתי אבל אם נקבר במקום שהשדה חוזרת ביובל ויש אדונים אחרים למקום קבורתו אז הוא הגנאי שנקבר באינו שלו ודוק. ובני הב' המופלג משה דוד נ"י עוררני כיון שכל בני החברא המה שותפים לכל אחד יש לו מקום קבורה ניהו דאין ברירה כלפי שמיא אבל יש ספק דלמא הוא שלו דהכלל אין ברירה היינו שהוא ספק אם הוברר שזה חלקו או לא הוה חלקו א"כ מי יוכל לומר שנקבר באינו שלו דלמא הוה שלו אבל שם באלעזר דלמא גנאי לצדיק שיוכל לומר שנקבר באינו שלו וכן כפי שהקשתי ביעקב יוכלו בני עשו לומר שהצדיק נקבר בקבר שאינו שלו והוא דבר נאה בעזה"י. וראיתי שמעלת גיסי נ"י בא מראשית כמסייע לאשר חדשתי דתכלית גנאי לצדיק להיות קבור בקבר שאינו שלו אין הפי' שהקרקע אשר הוא גנוז בו יהיה שלו אלא לפי' להיות נקבר בבהק"ב שאינו משל אבותיו ומשפחתו ואח"כ חלק עלי שהפי' כפשטא להיות הקרקע שלו של המת ומה שדקדקתי שא"כ הי' לגמ' לומר גנאי שאינו קבור בשלו למה אמרו גנאי שקבור באינו שלו ע"ז תי' דבר נאה דיש לדקדק בכפל הלשון ונמצא הצדיק קבור בקבר שאינו שלו מאי ונמצא הי' להם לקצר השדה חוזרת והצדיק נקבר באינו שלו וצע"ג רק הכוונה שיש לפרש לאחר שתחזור השדה לבעלים מאז והלאה הצדיק קבור באינו שלו אבל עד החזרה הי' קבור בשלו

ובאמת כיון שהשדה חזרה ביובל א"כ גם עד היובל הי' קבור בשל אחרים דהלוקח לא הי' לו רק קנין פירות ולא קנין הגוף וזה שרמזו נמצא למפרע הצדיק קבור בקבר אינו שלו וזה אמרו נמצא שגם עד עכשיו הי' קבור בקבר שאינו שלו והאריך בדבריו שעיקר קפידה רק על שעה שקוברים את הצדיק והוצרך הגמ' לומר נמצא שמעולם הי' קבור בשאינו שלו עכ"ד. לא ידעתי אפי' אם אמרו נמצא הצדיק אינו קבור בשלו הי' ג"כ נגלה על למפרע כי זה יהי' הפי' נמצא למפרע שלא הי' הצדיק קבור בשלו אפי' שעה אחת ובעיקר הדבר כבר האריך הקצו"ח בשם הר"ר אביגדור בשו"ת הרא"ש שיש קנין לשעה אשר נקרא שלו רק באישות צריך קנין עולמית אבל להיות נקרא שלו מהני קנין שעה יעו"ש ולפ"ז לענין להיות צדיק נקבר בשלו הי' מהני קנין לשעה כמו באתרוג דצריך להיות שלו ומהני קנין שעה אך כבר השיג עליו הנתיבות א"כ יביא הלוקח בכורים במכ"ת הקדושה לק"מ כיון שהתורה אמרה והארץ לא תמכר לצמיתות א"כ לא יוכל למכור רק קנין פירות מה שהקרקע תתן יבולה עד היובל אבל באתרוג שהוא דבר אשר יוכל להיות קנין לאחרים קנין עולמית יוכל ג"כ להקנות קנין הגוף לזמן ואח"כ ישוב מעצמו לבעליו ונקרא קנין הגוף על שעה אבל בקרקע א"י שאין כח למכור מכר עולם רק הפירות א"כ אין הקרקע יוצא לרשות בעלים ראשונים דתורה אמרה והארץ לא תמכר לצמיתות כי לו כל הארץ ומה שמוכר הוא רק שנת תבואות אבל חפץ יוכל ליתן קנין הגוף עולמית וה"ה קנין הגוף לשעות ודוק וא"כ לענין קבר בזמן היובל לא שייך קנין הגוף וא"א לטעות שהי' קבור בתוך שלו עד כי בא היובל והי' יכול לומר א"כ לא נקבר הצדיק בקבר שלו או א"כ הי' קוברים הצדיק בקבר שאינו שלו ומאי זה שהצדיק קבור בקבר שאינו שלו והי' ג"כ במשמע שאפי' רגע אחת לא הי' קבור בשלו ונשאר אשר דקדקתי למה בחרו לדבר בשלילות נמצא קבור בקבר שאינו שלו ותיבת ונמצא שדייק מעלת גיסי נ"י יעיין בגטין דף כ"ה ונמצאו בנות זריזות ובנים שפלים דמשמע מכאן ולהבא מבורר וזוכים ודוק. גם מה שחקר שהכל תלוי אם עד י"ב חודש הי' נקבר בקבר שאינו שלו דעד אז יש לנשמה חבור עם הגוף אבל משנעשה הגוף עפר מאי איכפת עוד ואין קפידה אם עפרו מונח בשלו או בשל אחרים ועצם נסכא הוה ענין אחר והאריך בדבר מעט יעיין בילקוט משלי על פסוק רק בעצמותיו קנאה שאמרו חכז"ל מי שאין לו קנאה אין עצמותיו מרקיבין ודוד אמר אף בשרי ישכון לבטח ואמרו עוד חכז"ל שקודם תחה"מ עתידים צדיקים להיות עפרן ואולי ע"כ אמרו צדיק קבור בשאינו שלו הוא גנאי אפי' לאחר כמה יובלים דהצדיק אינו מרקיב עצמותיו אך בלמעלה מן השכל אין לבנות בנין תורה. ומעלת גיסי נ"י טרח דכל הטעם שלא יהי' נקבר באינו שלו הוא משום גזל

(מלבד מאי כולי האי הא במתים חפשי מכל התורה ואם גם קבר גזולה מאי גנאי לו ועוד הלא קרקע אינה נגזלת ומותר לחרוש על הקבר ולהנות הגם שמת אסור בהנאה אבל מה שארץ נותן יבולה מותר דאין אדם אוסר דבר שא"ש ועד הלא לא גוזל כי הוא גנוז בעומק הקרקע וקצרתי) וא"כ כיון שמשלמים קרובים לא הוה גזל ושוב כשחוזר הקרקע לבעלים מן השמים הקנה לו מקום קברו וע"ז חקרו בגמ' שלצדיק גם זה הוא גנאי כיון שהמוכר מכר סתם והלוקח גרם לו שמן השמים הוקנה הקבר למת הנקבר אבל אם התנה מיד לקבור שם מתו אין גנאי לצדיק ובזה מתורץ כל הקו' והדקדוקים שלי עכ"ד לא עיין יפה בפסק גבעת פנחס כי חקרתי מכח שאמרו גנאי לצדיק להיות קבור בקבר שאינו שלו הוה גנאי אפי' אם קבור במקום הפקר כמו דאמרו אין אדם אוסר דבר שא"ש לא יוכל לאסור אפי' של הפקר וכן אדם מקדיש דבר שא"ש לא יוכל להקדיש אפי' דבר של הפקר חוץ אם מונח בתוך ד' אמות מכח מגו דזכי לנפשי' עיין ר"ן נדרים דף ל"ד בתורת קנין חצר שמקנה ד' אמות שלו לקנות לחצר יעו"ש וכן בחמץ לא יראה לך שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של הפקר דהכל הוה אינו שלו וה"ה כאן הוה גנאי לצדיק שהוא קבור בקבר שאינו שלו אפי' של הפקר אם הפי' שלו להיות קנינו כפי הבנה פשוטה ודוק. וכל הדבר פלא בעיני מה הוא זה שמן השמים הקנה לו יעיין סנהדרין מ"ז ע"ב קבר הנמצא מותר לפנותו שפי' רש"י וז"ל ויודע בעל השדה שלא צוה מעולם לקוברו שם ובגזילה נקבר שם ויעיין בש"ע סי' שס"ד ובב"י שם ואם מדעת בעל השדה נעשה א"כ אסור לפנותו ואסור בהנאה אבל עכ"פ מונח בקבר שאינו שלו כי מיד נקבר בקרקע של איש אחר כמו שחקר המ"ל בפי"ד משמיטה ועיין בגבעת פנחס בד"ה עוד ראיתי שנפלאת בעיני דברי מר"ן חת"ס ז"ל אבל מהכ"ת שהקב"ה יקח מאדם קרקעו ויתנם לאיש אחר. וכן כל מה שהאריך גיסי נ"י לפרש הירושלמי שאמרו בתוך שלו כמדומה שלא עיין היטב בד"ה לבי אומר לי שפרשתי בתוך שלו כמו שהאריך מעלת גיסי נ"י רק הוספתי עוד שאדם מקפיד בימים ההם שלא ינוח אצל זרים כי משעה שהוקצה לבהק"ב בודאי בעל השדה יקבע אותו לבהק"ב וא"כ לא ידעתי מה השיג עלי ומה הוסיף רק זאת שאמר שלמת לא נשאר רק שקרוביו אגודיו בו אבל זולת זה לא נשאר לו מאומה שיהי' שלו יעיין רמב"ן על פסוק בנים אתם לד' לא תתגודדו דבר מתוק מאוד גיסו הדש"ת. ברוך אתה ד' למדני חקיך אתה החילות להראות את עבדך את אמתך ואת חסדך מעשי ידיך אל תרף ממני להראני עוד נפלאות מתורתך ואני תפילה שדבריך לא ימושו מפי ומפי זרעי ומפי זרע זרעי מעתה ועד עולם חסדך וישעך תתן לי אמן דכרי הכורע בברוך אל אביו שבשמים וחותם באהבה רבה לאמרות ד' אמרות טהורות הק'

חיים בן לאבי אדמ"ו הצדיק מוה' מרדכי אפרים סופר ז"ל אי שוטה פטור ממצות שאלה אי שוטה הוי בר חיוב מצות רק מפני שטותו שנאבד ממנו דעתו לא הוי בר עונשים הן אם עובר עבירות או לא מקיים מצות עשה דהא אנוס הוא שחסר לו דעה ובינה והשכל, או נימא דשוטה פטור מכל קיום מצות עשה ואינו עושה איסור כלל בעבירת איסורים דהקב"ה לא נתן התורה בכללה לשוטה, מי נימא דשוטה אינו בכלל סוג מצות ועבירות א"כ אם אחד מחייבי לאוין בעל שוטית לא נעשה זונה כלל דהא לא נעשית עבירה, או נימא היא בכלל מצוות ועבירות רק עונש לא בא לה דכיון שבדעתא שבשתא ומבולבלת הוי כאנוסה אבל עכ"פ נעבד בה עבירה ונעשית זונה והוא ספק עצום לדינא. תשובה הדבר עמוק מאוד כי לא פורש וד' יאיר עיני בתורתו לברר הלכה לאמיתה של תורה, הנה רש"י בחגיגה דף ג' ע"ב בד"ה איזה שוטה כתב וז"ל איזה שועה דקאמר בכל מקום שפטור מן המצות ומן העונש ואין קנינו קנין ואין ממכרו ממכר עכ"ל ולכאורה כיון שהוא פטור מן המצות ואין קנינו קנין ואין ממכרו ממכר למה צריך להשמיענו שפטור מן העונש אם הוא פטור מן המצות על מה יענש הלא לא חטא כלל וצע"ג. אמנם דבר גדול רמז (א) דיש מצות עשה אשר חיוב על כל ישראל לעשות כהנחת תפילין ונטילת לולב וישיבת סוכה וכדומה אשר אם יאמר בר ישראל שאינו נוטל לולב ולא מניח תפילין ואינו עושה סוכה לוקין אותו עד שימות כדי לקיים המצות עיין כתובות פ"ו מכין אותו עד שתצא נפשו כדי שיהי' קום ועשה לקיים מצוה ואשמעינן רש"י ששוטה פטור מן המצות ואין לוקין אותו כדי לקיים אותן המצות בזמנם (ב) דיש מצות ל"ת כגון אכילת חזיר ואכיל נבילה ואכילת חלב דשם צריך הב"ד להמתין בהעונש עד שעבר העבירה אח"כ לוקין אותו כדי להעניש על העבר והוא ההיפך במצות עשה שהוא בקום ועשה דשם אם עבר זמן הנחת תפילין או ישיבת סוכה ונטילת לולב אין לוקין רק כל זמן שיש עוד בידו לקיים לוקין אותו כדי שיקום ויקיים המצוות כנודע, א"כ השמיע רש"י שפטור מן המצות ואין לוקין אותו כדי לקיים המצות וכן אין עונשים אותו אם עבר עבירות, אבל לעולם השוטה בכלל חיוב בכל תרי"ג מצות הן בקו"ע והן בל"ת רק כיון שהוא שוטה אז פטור מן המצות ואין כופין אותו לעשות המצות עשה וכן אם עשה עבירות ל"ת אין עונשים אותו על שעשה עבירה דאין מחייבי לעשות מצוה ואין עונשין על עבירות אלא בבר דעת ולא בשוטה אבל השוטה בעצמו הוא מחויב בכל תרי"ג מצות ולכן לא כתב רש"י שוטה אינו בר מצות ועבירות דאז משמע דלא חל עליו ציוי הקב"ה לעשות מצות ולמנוע מעבירות רק נקט רש"י שפטור מן המצות ואין כופין אותו לקיימם וכן אם עשה עבירות און עונשים אותו דאונס רחמנא פטרי אבל עכ"פ פעולתו היא פעולת עבירה

וא"כ אם נבעלת השוטית נעשית פסול לכהונה ודוק. ובזה ניחא דלא כתב רש"י דפטור מן המצות ומן העבירות דהי' משמע דאם יחפוץ לעשות עבירה אין למנוע ממנו אות נפשו אלא בודאי דנהפוך הוא בר מצות הוא וגם בר עבירות הוא רק אין כופין אותו לעשות מצות ואין עונשים אם עובר עבירה ואם יש למנוע ממנו עבירה צריכים למנוע ממנו שלא יעשה פעולת עבירה אבל אין חיוב לכופו לעשות מצוה דהא מצות צריכות כונה ואפי' אין צריכות כוונה הוא יען דסתמא דעת ישראל לקיים מצות אבל בשוטה דאין בו דעה מה בצע בעשיית מצותיו ולכן כתב רש"י בחגיגה דף ב' במתני' בד"ה חוץ מחש"ו וז"ל דלאו בני דעה נינהו ופטורים מן המצות עכ"ל היינו כיון דאין להם דעה ע"כ פטורים מן המצות דמה בצע אם יהיו כופין אותם לקיים אבל בעבירה עכ"פ לא יבוא פעולת עבירה בעולם ודוק. ואוסיף עוד דהקב"ה קידש זרע ישראל בקיום מ"ע ומניעת עבירות והשוטה גם הוא נתקדש מבטן זרע קודש מחצבתו רק אצלו הוין קיום המצות ומניעת עבירות רק סגולת הנפש וכל בר ישראל אשר שפוי בדעתו כפה עליו הקב"ה המצות ול"ת כגיגית אם תקבל התורה מוטב ואם לאו הרי מקל ללקות עליו ולשוטה לא נתן מקל ללקות עליו אבל עכ"פ המצות גם אצלו מצות ועבירות גם אצלו עבירות והוה כאילו הקב"ה הודיע לישראל להיות ממלכת כהנים וגוי קדוש ועם סגולה לד' יש רמ"ח פעולות מ"ע ושס"ה מניעה פעולות עבירות הכי לא הוו המ"ע קדושת הנפש והעבירות טומאת הנפש רק הקב"ה הוסיף חיוב לעשות המצות והזהר מלעשות העבירות ומי שיעבור יענש ולשוטה לא ציוה כפי' ולא ציוה עונש עכ"פ המצות המה חיות גם לשוטה אלה המצות אשר ועשה אותם האדם וחי בהם והעבירות המה גם לשוטה תועבות וסם המות לנפשו ולנשמתו אשר הרוצה שימות יחי' את עצמו בהם בודאי גם השוטה בר מצות הוא הן למ"ע הן לל"ת ודוק. אך יפלא במתני' דר"ה דף כ"ט ע"א חרש שוטה וקטן אין מוציאין את הרבים ידי חובתן ואמרו זה הכלל כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא רבים ידי חובתן. משמע דלכך אין יוצאים בתרועת חש"ו יען דאינם מחויבים במצות ועיין בפסקו הרא"ש שם ובטור ש"ע סי' תקס"ט וקשה נהי דאין כופין לחרש ושוטה לקיים המ"ע אבל עכ"פ הוא מחויב בדבר, מזה משמע דחש"ו פטורים לגמרי ולא משום שהם אנוסים מלעשות אלא דהקב"ה לא חייבם לקיים כלל דאל"כ אם עשו וקיימו יהי' מוציאים גם לאחרים ואין לומר דלכך אין מוציאין יען דלאו בני דעה נינהו דשופר צריך כוונת שומע ומשמיע וחש"ו אינם בני לכוון להשמיע לאחרים לצאת, זה אינו דא"כ למה שנה רבי לפי שאינם מחויבים בדבר תיפוק לי' דלאו בני דעה נינהו, וע"כ דאיירי בגדול עומד ע"ג ומלמדם דאז הגדול הוה בני דעה כמו בכתיבת הגט דצריך כוונה ומהני גדול

עומד על גביו ואעפ"כ אין מוציאים רבים יען דלא הוי בני חיוב, וכן מצאתי בטור אבן שם דלכך נקט טעם דאין מחויבים דאי משום דלאו בני דעה נינהו הי' (העתקות מכתי"ק של המחבר ז"ל) מהני עכ"פ גדול עומד ע"ג יעו"ש א"כ הרי מבואר בפי' במשנה דחש"ו אינם מחויבים כלל בסוג המ"ע וצע"ג. הן אמת שלדעתי דברי טו"א נקודה נפלאה, הגם דמהני גדול עומד ע"ג על כוונה לשמה היינו דווקא שם בגט דזה ראובן בן שמעון מגרש רחל בת לוי דמוכח מתוכו מחשבתו שכותב לשם כריתות מהאיש והאשה הנ"ל עיין תוס' חולין י"ב ויבמות דף ק"ד ובזה נעשה ונקרא ספר כריתות אבל מנ"ל דמהני גדול עומד ע"ג ומזהירו שיכוון במחשבתו שבזה הפעולה אשר הוא עושה שתוקע בפה בשופר להשמיע תקיעה ושברים ותרועה יהי' להוציא חבירו ידי חובתו מצות היום בשופר, הגם שאומר בפה אעפ"כ אין פיו ולבו שוין כאשר הביא הטו"א בעצמו בשם תוס' דלא מהני אם שוחט לשם עולה, והלא בודאי דלא יוכל חש"ו להיות שלוחין לנתינת הגט וקדושין יען דצריך כוונה שיהי' מעשה שלו כמעשה המשלח ואע"פ שאמר בפה מלא שעושה בתורת שליחות, והגם דטו"א יוכל לסבור הא דלא יכול להיות שליח יען שבאמת מי שאינו מחויב בדבר לא יוכל להיות שליח למשלח שמחויב בדבר בכל מצות התורה אבל לולא כן הי' מהני גדול עומד ע"ג אפי' לגיטין וקידושין ולכן הצריך רבינו הקדוש לומר טעם זה שאינו מחויב בדבר דאל"כ היינו טועים דמהני גדול עע"ג כמו דמהני בכתיבת הגט טע"ג ודוק, אבל מ"מ קשה דשאני גט דמעשיו מוכיחין מחשבתו אשר הגדול מזהירו אבל כאן הגם דניכר במה שמכווין הקולות כדת אבל מנ"ל שמכוון להשמיע לאחרים דלמא במחשבתו רק על עצמו. ואולי יען דמברך לשמוע קול שופר רק להוציא לאחרים יען דהוא כבר שמע וא"כ בודאי מתכוון להוציא אחרים ידי חובתו דאל"כ יהי' ברכתו ברכה לבטלה ואנו מוחזקים בו דאינו מוציא שם שמים לבטלה, דהא שוטה הוי אפי' באחת מהן שלן יחידי בלילה או מקרע כסותו ובשאר דברים נוהג עצמו בדרך הישר, וכל זה דוחק מאוד הלא זה גרע מחליצה לפני הב"ד דלא מהני בשוטה, רק אולי בעבור חרש דצריך הך טעם נקט בעבור כולן הגם שבשוטה הי' די בטעם שאינו בן דעת ודוק. והנה הרמב"ם כתב בפ"א מהל' נזירות הל' י"ב וז"ל ואם הגיע לשכרותו של לוט אין בדבריו כלום ואינו חייב על כל עבירה שיעשה שמשהגיע לשכרותו של לוט אינו בן חיוב עכ"ל הרי הגם שהוא בר מצוה עכ"פ לא הוה בר חיוב להיות נענש אם עבר עבירות דתורה לא חייבו אלא מי שהוא בהשכל ודעת ודוק. והרמב"ם פ"ד מהל' אישות כתב וז"ל שקידש קידושיו קדושין ואעפ"י שנשתכר הרבה אם הגיע לשכרותו של לוט אין קידושיו קידושין ומתיישבים בדבר זה עכ"ל ועיין ברה"מ משום חומר ערות כתב הרמב"ם שמתיישבים

בדבר זה, ולכאורה יפלא למה לא כתב כן בפ"ז מהל' גירושין וכתב וז"ל וכן שיכור שהגיע לשכרותו של לוט עכ"ל משמע דדומה למה שהקדים באחזו רוח רעה שלא אמר כלום וצע"ג (חסר הסיום), ועי' מחנה חיים ח"ב א"ה סי' ל"ד]. אי חרש מיקרי בר זביחה ראיתי בשו"ת שיבת ציון סי' ד' נתקשה מאוד איך שחיטת חרש כשר הלא אביו הנב"י הקשה למה פסול קטן לכתיבת תפילין יען דאינו בר קשירה אינו בר כתיבה ה"ה נימא קטן שאין מצווה בזבחת דקטן אוכל נבילות אין הב"ד מצווים להפרישו א"כ אינו בר זביחה כמו דשחיטת גוי לא מהני מפני יען שאינו בר זביחה ותי' בנב"י דבקטן יש לתלות חיוב מאביו עכ"פ וצריך להפרישו והוה בזה בר זביחה וא"כ נימא דהוה בר קשירה וכשר לכתוב תפילין והקשה מהר"ש א"כ למה כשר שחיטת חרש שהוא גדול ואין איש מצווה לחנכו, ולתי' השני בנב"י דקטן הוה בר זביחה דאסור ליתן לו נבילות בידים וא"כ קשה בחרש דמותר ליתן לו איסור בידים כדמוכח מיבמות דף קי"ד דהקשה דיבעול החרשת וקשה הא טפי לה איסור בידים בבעילה וצע"ג. ונלע"ד חקירה אחת דשאני זביחה דהוה רק מצוה דרשות עיין רמב"ם פ"א מהל' שחיטה אבל בודאי מי שאינו רוצה לאכול בשר כל ימי חייו ואינו שוחט אינו נענש אפי' בעידן ריתחא וקיל מעשה דציצית דשם יש להביא עצמו לחיוב אם ילבש בגד של ד' כנפות אבל בשחוטה לא משכחת שיחול עליו חיוב לשחוט בהמת חולין רק בקדשים משכחת חיוב שחיטה מכח הקרבן לכן הוה קטן בר זביחה דכל עשה ול"ת אשר יבוא עונש אם יבטל או יעבור עליו אז פטרה התורה קטן שאינו בר עונש עיין רש"י יבמות דף קי"ג דהיינו טעמא דקטן וחרש דאינן בר עונשין אבל שחיטה בחולין דלא משכחת בה עונש אם לא יעשה א"כ חל כח שחיטה גם על קטן וחרש והווי' בר זביחה הגם אם יאכלו נבילות אינם נענשים אבל עכ"פ יש בי' עשה לשחוט אם ירצה לאכול אבל תפילין דהוה הקשירה עשה המחויבת ואם לא קשר נענש על שביטל מצות עשה תפילין שאינו מניח כופין אותו עד שתצא נפשו אז לא חל חיוב קשירה כלל על הקטן וחרש ופסולים גם לכתיבה דהתורה אמרה וקשרתם וכתבתם מי שהוא בר קשירה בתורת חיוב הוא בר כתובה וקטן וחרש אינם מחויבים בעול עליהם ופסולים לכתובה ודוק. ראיתי בנב"י ח"ב או"ח סי' א' שנתקשה לפי שיטת הר"י והרא"ש דשחיטת נכרי נבילה מדכתיב וזבחת ואכלת מי שהוא בר זביחה אתה אוכל משחיטתו ונכרי אינו מחויב בזביחה א"כ מדאכשרינן לקטן אם שחט באחרים רואים אותו ע"כ דקטן נחשב בר זביחה וא"כ למה פסלינן בקטן שהגיע לחינוך בכתיבת תפילין מדכתיב וקשרתם וכתבתם הלא כתיב ג"כ וזבחת ואכלת ומכ"ש לדעת הרשב"א דבעשה מחויב אביו בחינוך. ולע"ד דסוג תורתינו הקדושה כוללת ב' ראשים (א) הקב"ה גילה לנו את

הפעולות המצוות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם כי בפעולות המצוות נעשה סם חיים להעלות נר נשמת אלקים בתוך האדם וכן פעולות העבירות המה סם המות לפני נשמת אלקים בתוך האדם כי המעשים של העבירות המה מטמטמים הלב ומדעיכים נר אלקים (ב) כי חפץ ה' לזכות את ישראל הרבה עליהם לרדות בהם בפרך מי שיעשה אחת מכל העבירות ענוש יענש או במלקות או בכרת או במיתות ב"ד כפי חומר פעולת העבירה וכן על עשיות המצוות הרבה לזכות את בני ישראל להטיל עליהם החוב לעשות אותם כדי להרבות בשכרם בפירות בעוה"ז והקרן קיימת לעוה"ב, ולא הניח את התורה הפקר מי שחפץ בפעולות הטובות יזכה בהם ומי שלא ידבנו לבו יניח אותם ללא הטיל עול על צווארם שבע"כ יצרכו לקיים המצות, וכן לא עזב את העבירות מי שיחפוץ להעלות נר תמיד ימנע עצמו מעשיות העבירות כדי שלא יתגאל אבל מי שהולך בשרירות ולא יחוש ליום אחרון יעשה כל מה שלבו חפץ אלא בחמה שפוכה רדה בהם שלא ילך איש מישראל אחרי העבירות. ועתה התורה היא נתונה לכל זרע יעקב מרחם משחר הוא מעם אלקי אברהם זרע קודש מחצבתו וראוי' למנוע מהעבירות ולבחור במצוות כי המה סגולה מכל צאצאי עם בני ישראל אבל לא הטיל הקב"ה המצות לחיוב על הקטנים וגם לא קצב עונש לקטן על העבירות אבל חלק לו הקב"ה התרי"ג מצות כסגולה וכאשר יגדל ויהי' לאיש יבוא החיוב בקיום המצות ועונש העבירות כי הוא מושבע ועומד מהר סיני שכאשר יגדל יהי' תרי"ג פעולות הרשות עליו בתורת חיוב ועיין רמב"ן פ' תולדות על פסוק וישמור משמרתי וז"ל והנראה אלי מדעת רבותי שלמד אברהם אבינו התורה כלה ברוח הקודש ועסק בה ובטעמי מצותי' וסודותי' שמר אותה כלה כמי שאינו מצווה ועושה עכ"ל הזהב האבות הבינו סגולת התורה בכלל ובפרט ושמרו את התורה כסגולת הנפש ואור לנשמה וכן נתן הקב"ה התורה לכל בני ישראל רק לגדולים הטיל עול בפרך שיהי' מוכרחים לקיים ולקטנים התורה בכלל רשות ועיין רמב"ן פ' ויחי. ולפ"ז זביחת חולין הוא רק רשות אם תאבה נפשו לאכול בשר לא יאכל כי אם בשר זבוח "וזבחת ואכלת" אז ממילא גם קטן בר זביחה דהא גם לו ניתן זביחה לסגולת נשמתו לאכול בשר זבוח ולא בשר תמותות ולכן יכול הקטן לזבוח אבל לכתיבת תפילין דהנחת תפילין הוה מצוה מחויבת אז דרשינן מי שהוא מחויב בקשירה הוא כותב ולא קטן שאינו מחויב בקשירה ודוק. ובזה יובן לי דאמרו במשנה ר"ה דף כ"ט כלל כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא רבים ידי חובתן ולא נקט רבינו הקדוש מי שאינו מצווה בדבר אין מוציא מי שהוא מצווה בדבר וצע"ג, אך הוא הדבר דבודאי החרש ושוטה וקטן מצווים בדבר כמו שאר ישראל לעשות ככל התורה אבל אינו מחויב בדבר רק הוה רשות אבל אם

יחפוץ יוכל לבחור בו וכיון שאינו מחויב בדבר אינו יכול להוציא מי שהוא מחויב בדבר ודוק. בעזה"י עש"ק תצוה תרמ"ו לפ"ק פעסט יע"א שלום רב ושפע ברכה לש"ב הרבני המופלא החשוב הנגיד הקציז כבוד מו"ה מיכאל ליזר פריישטאדט נ"י:

בכתי"ק ר' דוד צבי שווארץ אחד"ש אחרי שכבר עוררתי שבזה יהיה ערלה ודאי שאסור גם בחו"ל והשיב שבעלי כרם ידעו מזה ואעפי"כ דרשו על ענין נטיעות זמורות חדשות בכרמם אשיב מפני הכבוד של מעלת ש"ב נ"י. שאלה אם מותר לעקור כרם ישן כל הזמורות מחלק הכרם וליטע שם זמורות חדשות היותר טובים שמגדלים ענבים מרובים והיין משובח ביותר ושאל בנו ש"ב היקר מו"ה אברהם שמעון פ"ש נ"י אודות איסור קציצת אילני פירות שטבע זמורות חדשים שלא יוכלו להגדיל בגו הגפנים הישינים ומבקש למהר תשובתי בזה. תשובה כבר הארכתי בספרי מחנה חיים ח"ר סי' מ"ט ואין עצה רק למכור אילני פירות לנכרים שהמה יהי' שלו ויקחם לעצמו וצריך לעקרם עם שרשיהם שיהי' יכול ליטעת אותם בכרם אחר ואם ישמע למכור א"כ הגוי הוא הכורת אילני פירות אשר המה שלו שעשה קנין מעות וגם עודד וחופר בהם ומה שהגוי משנה אח"כ הוא עושה בשלו ולא שליחות דידן להיות פועל ישראל להשחית. ולא אבוא אלא להזכיר שיש לי דבר חדש בעזה"י בענין השחתת עץ עושה פרי שהוא לאו וגם סכנה והוא יהי' סניף בנידן השאלה, ונ"ל הבדל אם עוקרים אילן עושה פרי בעבור שמפסיד לכרם שמכחיש לנטיעות או בעבור שצריך למקום ההוא לבנות חדר לדירתו עיין ברא"ש וכדומה דעכ"פ עושה השחתה בעץ פרי בעבור להרויח בדבר אחר אבל לעקור גפנים בעבור ליטע הכרם בזמורות אשר עושים ענבים טובים גדולות ומרובות הוא עוקר גפנים ליטע גפנים טובים א"כ השחתה באותו מין לתקן באותו מין עצמו לא נקרא השחתה באמת כמו דמצינו בשבת סותר על מנת לבנות חייב דאין זה מקלקל בסתירה אלא הסתירה הוא הכנת התיקן וכן מוחק על מנת לכתוב במקומו חייב על המחיקה וכדומה כן הוא עוקר גפנים ליטע כרם בזמורות טובים להיות גפנים טובים מזה לא דברה תורה כי שם התכלית לצור על העיר עד רדתה נעשה השחתת אילן פירות בעבור הנאה אחרת אבל אין בזיון לעץ הגפן שיכרת כדי שיצמיח גפן טוב משובח בפרי ענבים תחתיו שהוא מין תחת מין עיין בהל' ביהכ"נ סי' קנ"ג ובטו"א פ"ד דמגילה ועיי"ש ועיין בחק יעקב הל' פסח סי' תל"א דוגמה לזה ימצא בשו"ת יעב"ץ ח"ב סי' קנ"ג שמחלק בין לקדור השם בעבור לתקן כל הפרשה אסור הקדירה אבל לקדור השם בעבור שם אחר מותר יעי"ש מתוק מדבש והגם ששם אי אפשר להניח שם הקדוש שהוא שלא במקומו וכאן אפשר להניח גפנים הישינים שאני התם לקדור שמו של הקב"ה אבל כאן לעקור זמורות

גפנים ליטע גפנים אחרות הוא לתכלית עילוי גפנים בודאי אין כאן השחתה או בזיון כלל ועיין ברמב"ם בהל' מלכים פ"ו שרק דרך השחתה נאסר ויש בזה ישוב לכמה פליאות הנזכרים בספרי מחנה חיים ח"א סי' מ"ט וקצרתי כי די לחכימא ברמיזא ואני חלוש מאד. סוף דבר אם כבר יש מוכן לפני בעלי הכרם הזמורות חדשות שלא יתרשל מליטע כרם אז ימכור כל עצי הגפן הישינים לנכרי והוא מחויב לעקור אותם בעקריהם שיכול לשותלם במקום אחר אם ירצה ועיין באדמ"ו חת"ס זצ"ל סי' ק"ב ביו"ד ועיין עוד שם ביו"ד סי' קס"ד והי' לי להאריך רק ד' ירחם עלי כי גדול החולשה גליתי דעתי וישאל גם להרב (דעירו ידידי הגה"צ) נ"י ש"ב הדש"ת:

הגאון ממהאלויטץ ה"ק חיים סופר:

1

הקדמה

הקדמת המחבר:

יתברך העוזר וישתבח המושיע הוא הבורא שמים וארץ שרפים עומדים ממעל לו וחיות הקודש מנשאים כסא כבודו וכל צבא מרום יזמרו וישוררו תקפו וגדולתו וכגדולתו משגיח ממכון שבתו מעמקים על הארץ לעמוד לימין העזוב והרצוץ עוזר דלים ומושיע עזובים סומך חלושים ותומך מדוכאים עיני כל אליו ישברו ובטובו נותן ומשפיע לכל חי רצון. ואני הגבר האביון החלוש והמדוכה אחד מתוך רבבי רבבות ישראל אשר אביו ואמו עזבוהו ולא נשאר לו אלא ליתן עיניו ביושב השמים ועליו השלכתי מבטחי מנעורי והוא הגדיל חסדו עלי מעודי עד היום הזה מה אומר ואדבר ואספר מרב טוב אשר גמל עלי אגידה ואדברה עצמו מספר כי צרות רבות סבבוני רעות גדולות הקפוני כמה וכמה פעמים לא האמנתי בחיי וכרגע באפו חיים כרצונו מן המוצר קראתי יה ויעננני מה אשיב לד' על כל תגמולוהי עלי ד' הגדלת חסדך עמי אם גם בכל נשימה ונשימה אהללך וככל רגש ורגש אשבחך ובכל הבטה והבטה אשתוממך אין די עולה על אחת מאלף אשר היטבת עמדי קטנתי מכל החסדים אשר עשית עמדי ולא ידעתי להודות לך רק בכזאת שאגיד זרועך לדור לדעת שכל קויך לא יבושו ולא יכלמו לנצח כל החוסים כך. ואספרה שמך לאחי אני בעניי הכינותי לבבי להוציא לאור ספרי על אכן העזר ונשאתי עיני ליושב בשמים מאין יבא עזרי ובזכות אבותי ורבותי ז"ל מצאתי איש תמים הצנע לכת עם ד' אשר בקשתי ממנו להיות לי לעזר ואמר אם תעשה לי הדבר הזה שלא להזכיר שמי לא מפורש ולא ברמז אנכי אמלא בעזר ד' את

משאלותיך להיות לעזר להוציא ספר הלז והשבתי לו רצונו של אדם זה כבודו אתה הכבוד מאסת יכבדך המלך ותהי' משכורתך שלימה מעם די אלקי ישראל אנכי אעשה כדבריך ואחלק מהספרים חינם לעניי לומדי תורה. ונתתי ללבי מאמר חכז"ל ברבה פ' חקת וז"ל משל לשלטון שעשה סעודה למלך אמר המלך איחכי שם אמרו לאו אמר אף אני אינו הולך לשם אף כך אומר הקב"ה הואיל ומשה אינו נזכר שם אף אני אינו נזכר שם עכ"ל, על כן חשבתי וגמרתי לקבל עלי שלא להזכיר שמי לא על ראש הספר ולא על גמר כל תשובה כאשר הורגלתי לעשות רק כסוף לברך על המוגמר ולכרוע ולהשתחות לד' על החסד אשר גמלני בלבד אחתום שמי. ועלי להזכיר למי שיגיע לידו ספרי חלילה לו לסמוך עלי לבדי רק אם הוא איש יודע להפליא שבחן דברי היטב הדק וישרו בעיניו גם אני אצטרף עמו כי ראה זה מצאתי בשו"ת הרא"ש כלל מ"ג סימן י"ב וז"ל תיפח רוחן של אותן הבאים לדון עפ"י ספרי וחבורי גדולים ואינם יודעים כלל לא במשנה ולא בגמרא שלפעמים טעה הסופר בין חיוב לפטור או כין אסור למותר או מחמת קוצר דעתם אלא יכינו דברי המחבר לאשורן ובאים לידי טעות עכ"ל הזהב היקר מפז ראה בעיניך שהרא"ש דואג על טעות סופר על כן אחריות העולה לא אקבל עלי ומי שיודיעני ששגיתי ברואה אשיב לו כיד ד' הטובה עלי אי"ה וד' יעזרני להציל אותי משגיאות מהיום עד עולם. ואבוא היום כזכות אבותי ה"ה אבי אדמ"ו הצדיק מו"ה מרדכי אפרים הנקרא כפי כל ר' פישל סופר ז"ל בן הצדיק ר' זוסמאן סופר ז"ל ואמי מורתי הצדקת לאה כת החשוב וירא אלקים מכבד התורה כבוד ר' יהודה לאשברין זכרונם לברכה ובזכות רבותי גאוני ארץ ומוסדי דור ה"ה הגאון כעל חתם סופר והגאון בעל שערי תורה והגאון כעל אמרי אש זכרונם לברכה לפניך מלך מלכי המלכים הקב"ה ברוך הוא וברוך שמו וכרוב כריעות וכרוב השתחויות אברך ממקור לבבי לשמחה במעונו בריך אתה ד' למדני חוקיך שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה אתן הודאה לך על העבר שהטבת עמדי זה הרבה שנים להוציא לאור ספרי פלס, ומחנה ומחברת שערי חיים ואומר שבח לאלף על אשר מטיב עמי כהיום לדפוס ספרי הנ"ל על אכן העזר ואתפלל לחסדיך על העתיד שתזכה אותי להפיץ מעיינותי חוצה הן בחריפות והן באגדה כאשר הוא עם לבבי אמן ואמן. וזכור אזכיר שבר גדול אשר קראני על פי ד' שמתו עלי ר"ל חמשה בנות ובן אחד הילדה שרה והילדה ריזל והילדה רבקה מלכה והילדה צירל בלומה וגם בתי הגדולה שחיתה נקראת על שם אמי לאה וגם בני הילד מאיר שלמה זכרונם לפני מכניע לבי לא עליכם עבדי ד' יקרה אתכם כאלה ולא מאלה וגם אותי ישמור ד' מכל צרה ויגון ואנחה וישמחני כימות עניתנו לבלה בטוב ימים לעולם אמן:

ושפתי לא אכלה עד שאני תפלה לד' שיגמור בעדי ללמוד וללמד ולשמור ולעשות ולקיים כל דברי תורתיך ולא ימושו תורתך ומצתיך מפי ומפי זרעי ומפי זרע זרעי עד עולם. היום יום ב' צום גדליה שנת תרלה לפ"ק. רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולנה היא זוגתי החכמה והצנועה הרבנית מ' בריינדל תי' אשר היא עזרי מעם ד' וישלם לה פעלה בעוה"ז שתזכה לחיות עמי בהצלחה ונזכה יחד לגדל בנינו לתורה ועבודה והצלחה ותהי' משכורתה שלימה מעם ד' צבאות לאחר זקנה ושיבה בעוה"ב. מאחי הרהמ"ג הצדיק ר' יעקב שלום סופר זצ"ל בסוגיא דכתובות דף פ"ג. בריש הכותב בגמ' וכי כתב לה מאי הוה וכו' אמרי דבי ר"י בכותב לה ועודה ארוסה כדר' כהנא דאמר ר"כ נחלה הבאה לו לאדם ממקום אחר אדם מתנה עלי' שלא יירשנה וכדרבא דאמר רבא האומר א"א בתקנת חכמים כגון זו שומעין לו ובר"ן ובמ"ל פכ"ג מה' אישות הקשו למה הביא הך דרבא ולענ"ד י"ל דאי מדר' כהנא הו"א דכוונתו דעל נחלה מתנה עלי' שלא יירשנה דמהני סילוק היינו אם לא חזר אין הבע"ח יוכל לגבות מזה אבל יש בידו לחזור כמ"ש מהרי"ט סי' מ"ה בח"א הובא בא"מ הי' צ"ב סק"ג ובקצו"ח סי' ר"ט מבואר הטעם דאינו יכול לחזור הוא מצד שסילק עצמו מעיקר השיעבוד וזכות שיש לו באשה ולא מצד מחילה דאל"ה הוה כשיעבוד דאקני דיוכל לחזור ועיין בבני אהובה וא"כ צריך להביא כדרבא דמהני אם יאמר א"א וא"כ ממילא אמרי' שכך הי' כוונת ד"כ כמובן. ובזה נפלא בעיני מ"ש הקצה"ח סי' רע"ח סקי"ג שבכור שאמר בחיי אביו שאינו רוצה בחלק בכורה דמהני דאפי' לאחר מיתה יוכל להסתלק הואיל ומתנה קרי' רחמנא יעו"ש ולענ"ד תמוה בוודאי שיוכל להסתלק דלא הוה כיורש דלא מהני סילוק דהוה כאלו כבר זכה יען דאין מחוסר מעשה משא"כ בבכור אמנם במאי זכו האחים שלא יוכל הוא לחזור בשלומא לאחר מיתה זכו האחים משא"כ בחיי האב אין זכות לאחים כמובן וגבי אב לא שייך זכי' בזה כמ"ש האבני מלואים בסי' זה להקשות על מהרי"ט הנ"ל, ובאמת דשם לק"מ דהאשה זוכה בזה ג"כ מסילוקו שלא יזכה זה בשעת נשואין להתחייבות ירושה משא"כ באב ל"ש זה והגהות אשרי שהביא המעיין יראה שכוונתו דלא הוה אצל בכור מתנה על מ"ש בתורה אם אמר כך כמו גבי אב כיון שהתורה נתנה לו בלשון מתנה כ"ע מודים דיוכל לומר אינו רוצה ואפי' ר"מ דחולק על זה בשארי דיני ממונות כמ"ש הרמב"ן הובא בקצה"ח הי' ר"ט משא"כ כאן מודה ר"מ דלא הוה מתנה, ומ"ש שהירושלמי ס"ל דלא מהני דע"כ הוא שלו ותמה עליו שהוא נגד הגמ' דאין מתנה בע"כ וכו' נלענ"ד לחלק דוודאי בירושה הוה תיכף של היורשים משא"כ חלק בכורה לא הוה כאלו כבר זכה בה וא"כ מהני לשון א"א לזכות כמו גבי מתנה, אמנם עכ"פ היינו שהוא שלו וראוי לו תיכף

משמת עליו ואין כח בבכור לומר שלא יהיה לו חלק ירושה של בכורה כי בזה עוקר ד"ת רק שיוכל לומר שאינו רוצה לזכות במתנה שזכתה לו התורה וממילא יהיה הדבר כמו הפקר ויזכו בה האחים משא"כ לומר לא יהיה לי חלק בכורה זה א"א מצד שע"כ שלו הוא רק שלא זכה בה והוה נגד התורה ולא מהני כמו ע"מ שאין לך עלי דין אונאה דלא מהני כמ"ש הקצה"ח סי' ר"ט בשם רשב"א ונמק"י א"כ אין הירושלמי חולק בזה על גמ' דידן והדין הזה צ"ע. ובזה מיושב תמיהת הקצה"ח סי' ר"ט לרשב"א ונמק"י דס"ל דלא יוכל למחול התחייבות התורה אפי' בדבר של ממון דלא כרמב"ן בב"ב (ועיין מ"ל פט"ו באישות) והא דמהני תנאי בדבר שבממון הוא מטעם מחילה א"כ איך מהני סילוק הא לא יוכל למחול מצד דבר שלא בא לעולם וסילוק לא מהני מצד שמתנה על ד"ת והניח בצ"ע ולהנ"ל לק"מ כי בוודאי לומר שמוחלת לו התחייבות הזה בלשון מתנה לא מהני כי הוה דשבל"ע ולומר שאין נוהג כלל התחייבות התורה כי אין רצונה בחיוב הזה ג"כ לא מהני לשיטת הרשב"א ונמ"י כיון שרצון התורה הוא שיהיה בעסק קידושין התחייבות הזה א"א לומר שלא יהיה כאן התחייבות ורק רמב"ן ס"ל שכך היה רצון התורה שאם לא ירצה האיש הזה לא יהיה החיוב כלל והם חולקין ע"ז כמובן משא"כ באופן הסילוק שבאמת אינו עוקר התחייבות כלל רק אומר שאותו זכות שיזכה עכשיו בנשואין ע"י התחייבות התורה אינו רוצה לזכות בו, וא"כ אינו עוקר התחייבות שחייבו תורה שיהיה במעשה הקדושין רק אומר שאינו חפץ לזכות בהתחייבות הזה, וכיון שאינו זוכה בו בשעת הכניסה זוכה האשה בגופה בזה ואין יוכל אח"כ לחזור כמ"ש מהר"י מטראני הנ"ל ואין כאן עקירת ד"ת משא"כ אם אומר שלא יהיה נוהג החיוב כלל זה הוה דומה לע"מ שלא תהיה עלי דין אונאה שאומר שגם החיוב לא יהיה נוהג כלל זה לא מהני דהוה עקירת ד"ת כמובן כנלענ"ד בעזה"י (והאריך בכמה מקומות ואין הגליון מספיק).

שער המחנה חשבתי דרכי לבוא בשער המחנה ולהציג מאמר אחד מאמרות רבותינו ז"ל ולקשור בו תוכחת מוסר לבני גילי על אשר עין בעין נראה כי דור הזה ירד עשר מדרגות אחורנית מן הדור אשר הי' לפנינו שבעיניהם הי' דבר ד' יקר מאוד וכהיום הזה רבו העבדים המתרפצים לאדוניהם הרסו לעלות עד שעמודי אמונה ושורשי הדת רפפו ותחת להיות כלל גדול ראשית חכמה יראת אלקים נתהפך כחומר חותם הוא האחרית לאיש שלום בחכמת החיצוניות הכי ע"ז אמר ד' "אני ראשון ואני אחרון" חלילה וחלילה, אין זה כי אם רע לב קשר רשעים האלו המה אנשים רעים וחטאים לד' מאוד וראוי להזהיר את העם שלא יגעו בכל אשר להם פן יספו בכל חטאתם וחפצתי לבוא בשער ולקרוא במחנה העברים השמרו לכם לדבר עם אישי פועלי און האלו מטוב ועד רע כי

כבר אמרו חכז"ל "דע מה שתשיב לאפיקורס" זה לאפיקורס עכו"ם אבל אפיקורס ישראל קיימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם לקיים "אל תען כסיל כאולתו" זה עלה במחשבה לפני לעשות בעזר ד' ורבות מחשבות בלב איש אבל לא אוכל לעשות כעת כאשר הי' עם לבבי ואמרתי בלבי אלכה נא ואלקט מאמרות טהורות חכז"ל ואפרש אותם באומר מעט וד' יזכני לראות בו ועשה הרבה ואני תפלה יהי' לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ד' הי' עם פי והורני את אשר אדבר בקסת הסופר אשר במתני ואסדר מאמר א' מכל פרשה ופרשה וזה החלי. בעזהי"ת רבה פ' בראשית על פסוק ויתפרו עלה תאנה וז"ל. משל לבן מלך שקלקל באחד משפחותיו טרדו המלך מפלטרין שלו חזר על כל פתחי שפחות ולא קבלוהו ואותה שקלקלה עמו פתחה לו דלת וקבלתו, כך כשאכל אדם הראשון מאותו פרי טרדו הקב"ה מג"ע חזר על כל אילנות ולא קבלוהו מאי אמרי לי' אמר ר"ב האי גנבא דגנב דעתי' דמרו אל תבואני רגל גאוה לא תסוב מנן עלה, עד שבא אצל תאנה אותה שקלקלה עמה וקבלתו הה"ד ויתפרו עלה תאנה. כלל גדול ביראה שימין ד' פשוטה לקבל שבים ולא די שלא יפול ממנו נידח אף גם זאת אם ישיב האיש יגדל עד כי גדול מאוד כחכז"ל "במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד" אם שב בכל לבו ובכל נפשו יעטה לו ד' עטרת כבוד על ראשו כאשר אמר ד' לקין "אם תטיב שאת" אם תשיב אלי לא די שסר עונך וחטאתך תכופר אלא יהי' לך גם יתרון שאת כתר כבוד וכתר מלכות בראשך ונרמז בפ' נשא "דבר אל בני ישראל איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם למעול מעל בד' ואשמה הנפש ההיא והתודו חטאתם אשר עשו והשיב את אשמו בראשו וחמישיתו יוסף עליו ונתן לאשר אשם לו" רמז לו לדבר על לב בני ישראל אם יחטא אדם וימעל מעל בד' ואשמה הנפש אם יתודו את חטאתם אשר עשו אז יזכו "והשיב את אשמו בראשו" שיהי' לו לנזר ועטרה על ראשו אותו האשם אשר אשם לד' והבן אבל שם פחדו פחד שגדול העצה ורב העליליה של יצה"ר המסית ומיעץ לאדם להיות יתר מרעהו צדיק באחת מן המצות ולעשות בה לפנים משורת הדין ויתנחם האדם שגואלו חי גם אם המצא ימצא בידו אשר חטא ואשם לד' יכופר לו כי יתחסד עם קונו במצוה מהמצות אמנם שקר בימינו כאשר האיר לנו העינים החוה"ב "שאין התוספת מקובל עד שישולם החוב" מי שאינו צדיק גמור והשלים אשר ביקש ד' מאדם לעשות אל יתהדר לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה כי אין זה כי אם רע לב להתגאות ביתר מרעהו אם הוא נזור אחור ולא שילם חיובו אבל אם יחפץ לשוב באמת יטהר מחטאתו לגדור גדר בעדו שלא יפול עוד בתאותו אשר עשה "מי יאמר זכיתי לבי טהרתי מחטאתי" מי הוא ואיזהו אשר יוכל לומד שזיכה לבו אם יודע שטיהר עצמו

מחטאתו שהיתה חטאתו נגדו תמיד ואחרי נודע משל הקדמוני זו התורה כי האדם עץ השדה ופעולותיו הטובים המה הפירות ומידותיו הישרים המה העלים נישא עין ונכרה אוזן להבין חידת חכז"ל במאמר הלזו אחר שחטא אדם על נפשו והבין שרע ומר לו על אשר עזב ד' וחפץ לשוב אל ד' ופטפטו היצה"ר עוד הפעם ויעצו לאחוז בכנפי חסידות חזר על כל אילנות שחפץ ליקח מהם לכסות ערותו ולא קבלוהו מאי א"ל אמר ר"ב האי גנבא דגנב דעתי' דמרו" היינו שהשיבו לו שזה גניבת דעת חפצת לגגוב דעת עליון להיות מן המתחסדים והמתקדשים ומהמתטהרים וקראו למו "אל תבואני רגל גאוה לא תסוב מנן עלה" אל תיקח מנן דבר להגן בעדך כי אין זה כי אם גבה לב "הלך אצל תאנה" היינו שקבל ללבו לעשות תשובה באמת "אותם שקילקלה עמה" לגדור גדר בדבר שחטא ופגם כחכז"ל "אר"י באותו מקום ובאותו זמן ובאותה אשה" שם לא יחשב הפרישות והזהירות לגיאות כי אם לתקן אשר עיות וקיבלה אותו ותפר בגדי נפשו אשר קרע "הה"ד ויתפרו עלה תאנה" והבן. רבה פ' נח על פסוק ושם אחיו יקטן. למה נקרא שמו יקטן שהי' מקטין את עצמו ואת עסקיו ומה זכה זכה להעמיד י"ג משפחות ומה אם הקטן שהוא מקטין עסקיו כך גדול שהוא מקטין את עסקיו עאכו"כ עכ"ל. יש אדם שמקטין עצמו ולא די שלא יבקש בפיו להיות ראש ומנהיג לאחיו אף גם זאת אם עיני אנשים עליו ישברו ויכתירו לו בכתר כבוד באמרם שמלה לך קצין תהי' לנו מפורש יוצא מפיו לא אוכל לצאת ולבוא להיות לכם לראש ואם בכל זאת הוא נבחר מאחיו להיות המתנשא לראש והצליח דרכו בכל אשר פנה הוא יספר שבחו בפיו לאחיו ורעיו לאמור הביטו וראו פלאי פלאים שנפעל על ידי גדולות ונכבדות כאלו הייתי אביר הרועים הגם שידעתי כי קטן וחלש אני הצלחתי בכל דרכי והגדלתי לעשות ואם כן נמצא שמקטין עצמו אבל מגדיל עסקיו אבל האיש יקטן שמו הי' ברוחו פי שנים לא די שהקטין עצמו בשעה שאחיו נתנו עיניהם בו להיות להם לראש ומנהל גם נמצא בו עוד דבר טוב אם עשה גדולות ונפלאות להטיב לעמו הי' מקטין עסקיו לאמור לא פעלתי נצורות ולא עשיתי גדולות וזה "שהי' מקטין את עצמו ואת עסקיו" ושילם לו ד' שזכה להעמיד י"ג משפחות נלמד אדם ק"ו "ומה אם הקטן" אשר הוא באמת אדם מועט וקטן "שהוא מקטין עסקיו כך" שלא קיפח הקב"ה שכרו "גדול שהוא מקטין את עסקיו עאכו"כ" אם אדם גדול בענקים אשר כל העולם יהלל בשער מעשיו והוא מקטין עסקיו לאמור לא עשיתי גדולות עאכו"כ ששכרו מרובה והבן. ילקוט פ' לך לך על פסוק ויאמר ד' אל אברם לך לך מארצך וז"ל א"ר לוי שני פעמים כתיב לך לך אין אנו יודעים איזה חביבה אם הראשונה או שני' מן מה דכתיב אל ארץ המורי' הוה שני' חביבה מן הראשונה עכ"ל. העמיקו דבריהם

שני דברים יקרים בעיני האדם כל עמל אדם בעבורם אוהב את המקום הוא הארץ אשר יתגדל עלי' ונתעשר בה ואוהב תולדותיו אלו הבנים אשר הוליד להיות אחריו ויקראו שמו עליהם ועין רואה ותעידה כי יש עת וזמן לכל דבר אם נשמע שיבא איש צר ואויב בשערי המדינה לכבוש את הארץ אז מרוב אהבה לארץ מולדתו הוא יביא גם את בנו יחידו על שדי קטל במערכות המלחמה ויכין לפניו מטבח כי אחד מאלף אשר יבא עוד בחיים חיותו בכל זאת ישליך אהבת בניו בעבור הארץ וישלחם לצאת חלוץ למלחמה א"כ איפו עין בעין נראה שגדולה אהבת המדינה על אהבת אב לבניו ונמצא כי אשר ביקש הקב"ה מאברם לעזוב בית אביו ומשפחתו וארץ מולדתו לשכוח אותם לעולם כאשר רמזו חכז"ל על פסוק זה וז"ל "ר"י פתח שמעי בת וראי והטי אזניך ושכחי עמך ובית אביך עכ"ל" זה הי' נסיון גדול יותר מאשר נסהו אחריו לאמור לו להקריב בנו יחידו לעולה כי גדולה אהבת מולדתו מאהבת הבן, אמנם כן הדבר באיש המון עם אשר שחה לעפר נפשו ודבק לארץ בטנו אשר כל עמלו רק לצבות בטן לאכול ולשתות ולראות טוב הגוף בעמלו אצלו גדולה אהבת ארץ מאהבת בנו כי הכל הולך אל מקום אחד לחמדת בשריות אבל לא כן איש כאברהם אבינו אשר הי' כהן לאל עליון אשר עיניו ולבו שם כל הימים לקרוא בשם ד' שימלא את כל הארץ דעת ותקותו הי' שבנו אחריו יאיר נתיב ללמוד וללמד לדלות מבאר חכמתו ותבונתו ולהשקות כל איש אשר יצמא למים חיים הקדושים ואם ישחט את בנו הזה האהוב לו אז לתכליתו אין איש בארץ אשר ימלא אחריו ע"כ גדול הנסיון האחרון מן הראשון וזה החידה "שני פעמים כתיב לך לך" שני תיבות הללו מורים באצבע על גודל הרעיון הקב"ה ביקש ממנו שלא יהי' לו אהבה לשום דבר אלא לו לבדו לקיים "ואהבת את ד' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך" שלא יהי' לו אהבה לארץ מולדתו ולא יהי' לו אהבה לבנו היחיד ובכל יום ויום יתקרב אל שלימות עצמו שמפריד מעצמו כל אהבת הטבעיות והולך לשלימות עצמו יום יום וזה "לך לך" בכל יום יעשה הליכות עולם לעצמו כאשר רמזו חכז"ל וז"ל "לך לך אמר לי' הקב"ה בסיון ראשון ונסיון אחרון בלך לך" שילך בעצמו לעצמו והבן וזה אמרו "אין אנו יודעים איזה חביבה אם ראשונה או השני'' לא נודע איזה גדולה במסירת הנפש אי עזיבת ארץ מולדתו או להקריב בנו יחידו "מן מה דכתיב אל ארץ המורי'" שאמרו חכז"ל למה נקרא שמו מוריה שמשם יצא הוראה לעולם נרמז בתיבת מורי' שבהקרבת יצחק יש אבדון להאור אשר האיר ממזרח אברהם אבינו זה הי' הנסיון בהקרבת יצחק "הוה שני' חביבה מן הראשונה" יען שהי' בתוך הקרבתו בנו יחידו גם מסירת נשמת של אבינו הזקן שיהי' נשכח תורתו עבודתו ויראתו אשר מסר נפשו עליהם ובזה הי'

נסיון אחרון חביב מן הראשון והבן. ילקוט פ' וירא על פסוק ויהי אחר הדברים האלה ויוגד לאברהם לאמור הנה ילדה מלכה וז"ל כתיב חיי בשרים לב מרפא שעד שהוא בהר מורי' נתבשר שנולד בת זוגו שנאמר ובתואל ילד את רבקה עכ"ל. בנועם שפתותיהם רמזו מחשבה יקרה ביום ברא ד' את אדם על הארץ ראה שלא יוכל לעמוד בלי המצא לו עזר כנגדו היא האשה אשר תסובבהו כדכתיב "נקבה תסובב גבר" בכל זאת תכלית הנשואין משני פנים אם האיש יקח אשה יען כי הטבע יאלצהו להיות לו אשה יתקרר דעתו גם אם יעלה בגורלו בת מטרד מבקשת תענוגי הגוף תשוקת בשר וחמדת עינים ולא ישא עיניו למרום לקרוא למצוא האשה אשר הוכיח ד' לו גם אם תהי' מקורה ממעין נרפס וממקור משחת בכל זאת המצא תמצא שהיא ישרה בעיניו אבל אם הכהן לאל עליון יבקש ליקח אשה ותכליתו להקים שם ושארית בארץ בזרע קודש אשר יעשה כוונים למלאכת שמים להיות לו זרע אנשים צדיקים אשר יעבדו לד' שכם אחד הוא מבקש קישור וחיבור שורש מעין הזוחל מזרועות עולם אז יאמר לדבק טוב הוא כפי' הרמב"ן הובא בראשית חכמה "ואברהם הוליד את יצחק" בעת הזיוג חרט אברהם בחרט שכלו להוליד בן אשר יהי' כולו קדוש להיות נרצה לעולה לפני ד' וזה אברהם הוליד את יצחק כאשר אנו רואים את יצחק לאיש חי רב פעלים כך עלה במחשבת אברהם ברגע שהולידו דפח"ח ואם ימצא מין את מינו וניער אין בזיווג זה חרפת חוש המישוש עיין עקידה רחל אמרה "אסף אלקים את חרפתי" הולדת יוסף פעל שאין זיוגה עם יעקב חרפה למו דפח"ח ונהפוך הוא שהזיווג הוא מעבודת הקשות להיות קודש קדשים ומי שזוכה בו יהולל בשערים מעשהו וזה ומזו בחידה בעת שהורד יצחק מעל גבי המזבח אשר הי' מוכן לטבח לעולה לפני ד' נתבשר דנולד לו בת זוגו שזה הוא ג"כ כמעשה עקידה לכבוש תאות בשר ולהשתמש בכלי בקדושה ובטהרה ע"כ אמרו "שעד שהוא בהר מורי'" היינו שעלה על גבעת השלימות "נתבשר שנולד בת זוגו" מינו בדומה לו כי היא תהי' רפאות לבשרו ושקוי לעצמותיו לעמוד חי לשרת לפני ד' והבן. רבה פ' חיי שרה על פסוק ויאמר אליו העבד אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי וז"ל הדה"ד כנען בידו מאזני מרמה לעשוק אהב כנען זה אליעזר בידו מאזני מרמה שהי' יושב ומשקיל את בתו ראוי' היא או אינה ראוי' לעשוק אהב לעשוק אהובו של עולם זה יצחק אמר אולי לא תאבה ואתן לו את בתי א"ל אתה ארור ואני ברוך ואין ארור מתדבק בברוך. הדבר יפלא שהי' לו להשיב אין ברוך מתדבק בארור ולמה שכל לשונו לו לאמור אין ארור מתדבק בברוך אך מים עמוקים בלב איש תבונות יש צדיק שהוא החפץ בהצדקו לדבק ברשע להטיב עמו ולהטותו לתחי' אבל נפש רשע איותה רע ולא יוכל שאת להתחבר עם

איש צדיק תמים "לא ינוח שבט רשע על גורל הצדיקים למען לא ישלחו צדיקים בעולתה ידיהם" הצופה ומביט עד סוף דבר בקדמתו הוא יודע שנקל הוא שהצדיק ישלח ידו ויקח מאשכלות מרורות הם המה התאות והתשוקות של רשע שרק אחד מאלף שהרשע יפקח עיניו ללמוד ליקח מפרי עץ החיים הם המה מצות ומע"ט של הצדיק העובד את ד' על כן מפליא הקב"ה לעשות שהרשע לא ימצא מנוח ברוחו לפול על גורל הצדיקים ולא יחפץ להתחבר עם הצדיק וזה "לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים" הרשע לא ימצא מנוח בגופו להיות גורל הצדיק ומאת ד' היא זאת "למען לא ישלחו הצדיקים בעולתה ידיהם" שלא יפשוטו ויתנו יד לפושעים והבן וזה שרמזו אברהם השיב למה תיגע לריק לדבר עמי ליתן בתך לבני הלא בני הוא ברוך ואתה ארור "ואין ארור מתדבק בברוך" א"כ למה אתה תשב ותשקול אם בתך ראוי' היא או אינה ראוי' ולמה אתה שואל "אולי לא תאבה ואתן לו את בתי" לו יהי' שאני אחפץ ליתן יד להתדבק עם הארור ידעתי גם ידעתי שאין ארור מתדבק בברוך. רבה פ' תולדות על פסוק ויאמר יעקב מכרה כיום את בכרתך וז"ל אמר לון זבין לי חד יום מן דידך אמר רבי אחי כל מי שיודע לחשב ימי הגלות ימצא שיום אחד ישב יעקב בשלוה בצילו של עשיו עכ"ל. המביט על רוב ימים ושנים אשר עברו ימצא שימי הגלות ארוכים מאוד ואם אמנם יש עת לכל חפין אשר נשיאי ישראל הצליחו בהשתדלותם שיבא מעט מעט חירות הגוף הוא בא כאור שחר לאט לאט וגם זה ישען על בית החוקקים ולא יעמוד בהמון עם זמן כביר התעיף עיניך בו ואינינו עוד טרם נגמר החירות על משפטו מתחיל הגלות השנית כדברי החוזה "הביטה וראה כי דל כבודנו בגוים ושקצונו כטומאת הנדה" שחזה הרואה במראה נפשו והתמרמר בדאבון רוחו וקרא בקול גדול הבט נא מן השמים וראה הסתכל מלמעלה למטה במה שמכוסה ותראה "כי דל כבודינו בגוים" אם הגיע העת שאנחנו משיגים כבוד בגוים הוא דל וריק מלשון "וידל ישראל" בהמשכות מאות שנים נשיג מכבוד זעיר שם זעיר שם אבל בהגיע הזמן למאס בנו ולשקץ אותנו ולקרוא אחרינו סורו סורו טמא אל תגעו בם בא הפרישות וההבדלות ממנו ברגע אחת כאשה הנטמאת בטומאת נדה שבא ברגע אחת וממשיך טומאתה ותשב גלמודה ימים רבים והבן ורמזו בחידה נפלאה מי שיש לו לב חכם ונבון וידע לחשוב ימי הגלות שיש לו עינים לראות שגם אם לעיני בשר נותן לנו חירות ומשפט להיות כאזרח הארץ בכל זאת תחתיו ימצא צרות רבות ובזיונות גדולות אשר הוא גלות הגוף הוא האיש אשר יבין שרק יום בשנה ישב יעקב בשלוה בצילו של עשיו והבן מאוד. ילקוט פ' ויצא יעקב מבאר שבע וז"ל וכי לא יצא משם אלא הוא כמה חמרים וכמה גמלים יצאו ואת אמר ויצא יעקב אלא כל זמן שהצדיק בעיר

הוא זיוה הוא שבחה הוא הדרה פנה משם פנה זיוה פנה הודה פנה הדרה עכ"ל. איש חכם ונבון מוכתר בנימוסין שהוא צדיק תמים לא יעזוב מקום מושבו וישא רגליו לילך למדינה אחרת בעבור להרבות הון ועושר בארץ ההיא כי אין הכסף והזהב נחשבו לו לענות בעבורם בדרך כחו ולהטלטל עצמו טלטלי גבר להיות כצפור נודד מקומו אך אם בעיניו יראה ובלבבו יבין שלא יוכל לפעול בזה המקום מאומה אנשי העיר המה פראים חכמים המה להרע ולהטיב לא יחפצו לדעת ולא יוכל הוא להרבות חזון ודעת אלקים בארץ הזאת אז ישליך נפשו מנגד ויקבל להיות איש נודד ממקומו ולשוט בארץ פן ואולי ימצא מקום מנוחה אשר יוכל שם לקרוא בשם ד' וזה רמזו "כל זמן שהצדיק בעיר" שהצדיק לא יעזוב עירו "הוא זיוה הוא שבחה הוא הדרה" אין הוד ושבח והדר יותר מזה אם הצדיק דר אצלם ולא חפץ לעזובם שהוא אות ומופת שהאנשים טובים מידות טובות ויראת ד' על פניהם אבל אם הגיע העת שהצדיק עוזב אותם ופנה משם והולך אל מדינה אחרת "פנה זיוה פנה הודה פנה הדרה" הוא מופת חותך שכבר פנה הודה וזיוה והדרה שהמה אנשים רעים וחטאים דלולא כן לא עזב הצדיק אותם ופנה מהם והבן. רבה פ' וישלח על פסוק ויותר יעקב לבדו וז"ל אין כאל ישורון ר' ברכי' בשם ר' סימון אמר אין כאל ומי כאל ישורון ישראל סבא מה הקב"ה כתיב בו ונשגב ד' לבדו אף יעקב ויותר יעקב לבדו עכ"ל. מחשבה עמוקה רמז התנא אלקי האדם הקרוץ מחומר גם אם האיש עובד ד' קשה עליו שיהי' ד' לנגדו תמיד להטות כל מחשבותיו אליו ולעסוק תמיד בעבודותיו לעשות נחת רוח ליוצרו לבדו כי הוא אדם ולא מלאך הוא קשור בעבותות אהבה להדברים הנוגעים בגופו המה אשתו ובניו קנינו ורכושו על כן בקצה הזמן יפנה לבו על כל אשר לו אבל על יום ההוא אשר דיבר הנביא שיהי' יום לד' על כל גאה ורם על כל נשא ושפל על כל ארזי לבנון וישח גבהות אדם וישפל רום אנשים "ונשגב ד' לבדו ביום ההוא שלא יבא במחשבות אדם רק קדושת השם הנכבד והנורא וכעת אשר ירא יעקב באשר שמע שעשיו בא עם ארבע מאות איש ופחד שלא יכה אם על הבנים ועמד בתפילה ובתחנונים לפני ד' לרחם עליו ועל בניו ויחץ את הילדים לשתי מחנות להציל אחת וגם שלח דורון ליתן כופר נפשו אחר כל אלה התבודד וקיבל באהבה על כל הבא עליו מיד ד' וקשר מחשבתו לאלקי אביו ונדמה בעיניו כאלו אין לו קנין אשר יקשה לבו וכאלו אין לו אשה ובנים וכאלו הוא לבדו עומד בארץ וזה שרמז התנא "מי כאל" שהוא יחיד ומיוחד ודי לו בעולמו לבדו והשיב "ישורון ישראל סבא" מה הקב"ה יהי' נשגב ביום ההוא אשר חזה הנביא ונשגב ד' לבדו" כך הי' אבינו הזקן נשאר בעת ההוא לפני ד' כאלו הוא לבדו בעולם דכתיב "ויותר יעקב לבדו" שנדמה במחשבתו שאין לו

קשר אהבה בשום דבר גופני והבן. פ' וישב על פסוק לך נא וראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן וז"ל את שלום אחיך ניחא אלא מאי את שלום הצאן הדא אמר שצריך אדם לשאול בשלום דבר שיש בו הנייה עכ"ל. הכוונה האדם הטבע אשר בטנו דבק לארץ אוהב את בניו יותר מגופו כל עמלו בעבודתו להם כי בנפשו קשורה בנפשם וזה שכרו מכל עמלו להצליח אותם על פני האדמה הם המה ראשית מחשבתו ואחרית תכליתו כל קנינו יצבר בעבורם א"כ איפו בעת אשר ישאל לדעת את שלום בניו לא ידרוש על שלום נכסיו כי הבנים הם תל תלפיות אהבתו ורכושו הוא רק טפל להם אבל לא כן בהצדיקים הקרובים אל ד' אשר כל מחשבתם רק להשיג שלמות נפשם כל אהבתם לבניהם הוא שיקוו שבניהם מקרבים לאבותיהם לעוה"ב ע"י שיעמדו חי אחריהם ויעשו מצות ומע"ט בעוה"ז וכן יאסוף הצדיק עשתרות צאן המעשרות את בעליהן יען כי בצל הכסף יגיעו לעבוד את ד' ככל אשר יתאוה נפשו א"כ לתכלית הדברים גם הבהמה מוביל להצדיק השלימות הנפש כמו שמצפה להשיג שלימות הנפש ע"י בניו וע"כ אם בא העת אשר ידרוש הצדיק על שלום בניו יזכור מיד לשאול גם על שלום הצאן כי גם מהם יש לו הנייה לתיקון נפשו רק שמקדים שלום נפש האדם משלום נפש בהמה אבל בכל פנים נתקיים דברי החכם שאומר שיודע צדיק נפש בהמתו" וזה רמזו במאמר ששאלו "את שלום אחיך ניחא" כי זה כל אדם שמגודל אהבת אביו לבניו ישלח לדרוש על שלומם "אלא מאי את שלום הצאן" איך השווה אבינו הזקן לגלות דעתו שדואג לדעת את שלום הצאן כמו שדואג לדעת שלום בניו "הדא אמר שצריך אדם לשאול בדבר שיש בו הנייה" מי שהוא באמת אדם בשלימות מכל דבר שיש בו הניות לשלימות נפשו צריך לשאול עליו על השלום א"כ הבנים עם צאניו כולם שווים לפניו לתכלית אחד והבן. רבה פ' מקץ על פסוק ואל שדי יתן לכם רחמים וז"ל אמר יעקב מי שעתיד לומר ליסורים די הוא יאמר ליסורי די שנאמר ואל שדי יתן לכם רחמים. נודע ביהודה אלקים ובישראל גדול שמו שהוא אל אמונה ואין עול אם יעופפו היסורים על האדם המה שלוחי ד' בקול דודי דופק להזכיר לאיש חטאיו ועונותיו ופשעיו בתוכחת על עון יסרת איש" שאין יסורין בלא חטא וכאשר הצרות לבבו הרחיבו ויצעק אל ד' באנא הושיעה נא הקב"ה מרחם עליו ואומר למלאך המשחית הרף ידך והסר היסורים מאיש הלזה הגם שאין האיש מנוקה מעון עד תומו בכל זאת יחמול עליו ד' כאשר יחמול איש על בנו ורב אדם מהמון בית ישראל כיון שרואה שסר ממנו יד החזקה שסר ממנו נגעו ישמח מאוד אבל לא כן דרך הצדיקים והקדושים בארץ כל שלא תמו חטאיהם ופשעיהם יאמרו חביבים עלינו היסורים להתם חטא ופשע נהפוך הוא יקראו בקול גדול על היסורים שיבואו עליהם

"לשחת קראתי אבי אתה" השחת המשחית גופו הוא מזכיר לאב המייסר את בנו שיתנו ללבבם מה בצע אם הקב"ה מסיר היסורים אם נפשינו לא מטוהרה מכתמי חטאים ועונות "דברי עונות גברו מני פשענו אתה תכפרם" גם אם אתה תכפר פשעינו דברי עונות גברו עלי לא המכאובים המה יסורי הצדיק רק החטאים ועונות והפשעים המה יסורים "השמחים עלי גיל ישישו כי ימצאו קבר" כשהצדיק זוכר חטאת נעוריו כאשר שמח עלי גיל כן ישיש בזקנותו אם ימצאו קבר המה היסורים לכלות פשע ולהתם חטאיו וזה רמזו באמרם שאמר אבינו הזקן לבניו בני ידעתי גם ידעתי שגואלי חי "מי שעתיד לומר ליסורים די" מה בצע אם ידעתי שיאמר ד' ליסורים שילכו ממני אם אני אדע שיסורים לא יסורו מני כי אין המכאובים יסורים דק העונות והפשעים רק אני מתפלל שיעזור ד' לי לשוב בתשובה שלימה לפניו להיות נקי וטהור אז "יאמר ליסורי די" שהקב"ה ישלח עזרו לטהרני שיסיר גם היסורים ולמדו חכז"ל זה יען יעקב אמר לבניו "ואל שדי יתן לכם רחמים ולא אמר ואל שדי יתן רחמים לאיש לרחם עליכם כי רמז להם שיתן ד' לכם רחמים שיבא בלבבם שתרחמו על עצמיכם והבן זה.

תנחומא פ' ויגש על פסוק ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני וז"ל מעשה ברחב"ד שראה את הארי ואמר אי מלך חלש לא השבעתיך שלא תראה בארץ ישראל מיד ברח רץ אחריו רב חנינא א"ל נעניתי לך שקראתיך חלש ומי שבראך קראך גבור שנאמר ליש גבור בבהמה לא ישוב מפני כל וזש"ה ליש גבור בבהמה לא ישוב מפני כל. עמוקה החידה הזאת ליש הוא הארי אשר דרכו דורם וטורף ואין מציל כי הוא מלך בחיות אם ישאג יחרדו הבנים מקולו אם נוהם יפול פחד ורעדה על כל חיות הארץ הוא משל על בעל גיאות המנהיג עצמו ברבנות מתגאה על עבדיו מטיל אימה יתירה על הסרים למשמעתו עד שמקולו יחתו הגדולים עם הקטנים "נהם ככפיר אימת מלך מתעברו חוטא נפשו" קטון וגדול שם הוא השוה והמשוה כולם יחד שתפול עליהם אימתה ופחד אבל באמת אין רוח חכמים נוחה ממנו כי מה טוב ומה נעים אם המנהיג יהי' איש עניו ושפל ברך ידבר ברוח נמוכה וקול נעים עד שיקח נפשות שכל העומדים לפניו לשרתו נפשם קשורה בנפשו מרוב אהבה ודביקות בו ועל כן אמר החכם "לוקח נפשות חכם" מי שיקח נפש עבדיו בנועם שפתיו הוא חכם אבל אם ימשול בזרועו ידו החזקה כל עבדיו ישנאוהו ובסוף יפול בידם וע"ז אמר "מגבי' פתחו מבקש שבר" אבל אין כל אפין שווין הכל תלוי בהעם אשר יושב בקרבם אם כסאו נכון בתוך עם בינות אז "טוב געה במבין" וטוב להראות להם פנים באור פני מלך חיים" אבל אם מושבו בתוך פראים הנמשלו כבהמות אז טוב מאוד לקיים עצת החכם שבט לגו כסילים ונודע כי ארץ ישראל הוא מחכים

את העם היושבים עלי' וא"כ איפה נכון שהמנהיג שוחר טוב ויצפצף באמרתו בקול דממה דקה לא יריע ולא יצריח רק מבקש בנעימות משאלתו וזה הוא החידה שרחב"ד ראה את הארי הוא משל על איש המולך בגיאות ובזרוע רמה עד שמקולו יפחדו כל עבדיו אז התקרב עצמו אצלו ואמר לו "אי מלך חלש" קיבל עליך שאתה חלש ולא גבור הגם הגופים נכנעו תחתיך אבל לב עבדיך אינם שלך "לא השבעתיך שלא תראה בארץ ישראל" בעדת חכמים ונבונים אשר אוירא דארץ ישראל מחכים אותן לא נאה להיות להם מנהיג המתגאה ברוב גבורתו "מיד ברח" המנהיג שמע לו ולא מלך ביד חזקה ובזרוע רמה אז נזור העם אחור עשר מדרגות אחורנית שהי' דורו קצרי מדע וחשוכי שכל איש הישר בעיניו עשה עד שאיש את רעהו חיים בלעו כחכז"ל "הוי מתפלל בשלומה של מלכות שלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו" לבסוף יאמר לו נעניתי לך שקראתיך חלש" מתחרט אני שקראתי לזרוע עוזך חלוש "מי שבראך קראך גבור שנאמר ליש גבור בבהמה" מנהיג לפי הדור והקב"ה נתן בלבך לנהוג ברבנות ולהטיל אימתך יען כי אצל קצרי מדע בני אדם נמשלו כבהמות נדמו צריכים לליש מטיל פחדו על כל יושבי ארץ שהחכם רמז "ליש גבור בבהמה והבן. רבה פ' ויחי על פסוק אל נא תקברני במצרים וז"ל בשבילך ירדתי למצרים בשבילך אמרתי אמותה הפעם. נעימות בימינם דבר גדול דיברו להשמיענו תכלית בירידת יעקב למצרים אשר הי' תכלית ליוסף שיעמוד חי אחרי שיוסף הי' לו בן זקוניו שמסר לו טמונות סודות תורות ואמונת אבותיו ואחרי שנעלם ממנו בנו החביב ועלה לגדולה להיות משנה למלך לפרעה במצרים חרד הזקן חרדה גדולה פן ברוב עשרו ישמן ויבעט ליטוש תורת אבותיו ולילך אחרי מראה עיניו ויתחכם אבינו הזקן לירד למצרים להיות קרוב לבנו ויוכל להזהירו שלא יסור ימין ושמאל מאשר הדריכו בנעוריו וכאשר שמע וראה "עוד יוסף חי" שהוא עוד איש חי ורב פעלים וכפי' העקידה על פסוק "והחי יתן אל לבו" האדם יתן ללבו להיות נשאר חי שהוא תכלית הנפש שלא להיות כאיש התשוקה אשר הולך למות דפח"ח אמר יעקב אחרי הראני אלקים את כל זאת "אמותה הפעם" ברוב שמחות אנכי הולך למות "אחרי ראותי פניך כי עודך חי" יען וביען שאנכי רואה שאתה חי כבר הגעתי לתכלית העולם ולמה לי לחיות עוד כמאמר הרמב"ם לר' אברהם בנו וז"ל ודע בני כי האדם המסכן בזה העולם השפל אין לו מנוחה בו ואשרי מי שחתמו ימיו מהרה בלי טרדת הנפש עכ"ל הזהב ולא נשאר לאבינו הזקן רק דאנה אחת פן ואולי אחר מיתתו וישכב בארץ ילך יוסף חלילה שובב אחרי תאות לבו שכל זמן שהוא בחייו לא רצה יוסף לצערו אבל אחרי מיתתו יאמר נואש לכן החכים ואמר יעקב לבנו יוסף "ושכבתי עם אבותי" קרא לו בני

אחת אשאל ואותו אבקש ממך כאשר כבר אשכב ואישן עם אבותי יחד בקבר חלילה לך מעשות כזאת להשפיל אותי אחרי מותי נהפוך הוא אני אבקש "ונשאתני ממצרים" שתגבי' אותי ותנשא אותי ע"י שאתה צדיק במצרים "וקברתני בקבורתם" ממצרים תוכל לזכות לי לקבור אותי בקברות אבותי שיהי' שמי לכבוד ולתפארת ולתאות נפש כשם אבותי אשר שמם נשאר ברכה לעולם ע"י בניהם שהניחו בבחינת "תחת אבותיך יהי' בניך" והזהיר אותו בכפלים אם לא תגבי' ותנשא אותי ממצרים "ועשית עמדי חסד ואמת אל נא תקברני במצרים ראה שלא תקבור אותי בשני עולמות בשם דע אשר יצא ח"ו עליך ממצרים והשיב יוסף הצדיק "אנכי אעשה כדבריך" אבי אזרז עצמי לחיות עבד ד' עד סופי ואמלא דבריך ולכן הציגו חכז"ל את דבריהם על פסוק זה אל נא תקברני במצרים ואמרו "בשבילך ירדתי למצרים" לראות העוד יוסף חי ואחרי ראותי את פניך כי עודך חי אמרתי "אמותה הפעם" שאתה איש חי ורב פעלים חפצתי למות כי אתה תהי' תחתי להאיר בעולם ועל כן בני נפשי בשאלתי אל נא תקברני במצרים אחר מותי והבן. רבה פ' שמות על פסוק ודבר הוא לך אל העם והי' הוא יהי' לך לפה וז"ל לפה לתורגמן ואתה תהי' לו לאלקים אעפ"י שהוא אחיך גדול ממך יהי' מוראך עליו מכאן אמרו מורא רבך כמורא שמים אמר לו כשם שמוראי עליך כך מוראך עליו עכ"ל. הדבר יפלא הכי איש עניו כמשה ימצא בזה קורת רוח שיהי' מוראו ופחדו על אחיו הגדול ממנו בשנים כשם שיש מורא של הקב"ה עליו אך טוב וישר ד' ויורה חטאים בדרך ויותר שמורה לצדיקים בדרך הורה גבר שידע כשם "שהלשון קולמס הלב" אמר החכם ע"כ "לב חכם ישכיל פיו ועל שפתיו יוסף לקח" כי שלוחו של אדם כמותו מלבב חכם יצא לשון ערומים אחת ידבר ושתים נשמע כך הבטיח הקב"ה למשה "והוא יהי' לך לפה" למתורגמן לא יחפץ אהרן להראות בעת שידבר בשמך חכמתו תבונתו צדקתו וישרתו רק יהי' כמתורגמן אשר מפליא לעשות בזה אם בתרגומו לא יוסיף על הדבר ולא יגרע מן הדבר אשר הוא מתרגם כך יהי' אהרן רק לך לפה בכל מעלות ומידות אשר תבחר בו גם הוא יבחר ויהי' דבוק בך לא יהרהר אחריך ולא יחשוב מחשבות על מעשיך רק ככל אשר יצא מפיך הוא יעשה וידבר כן בשמך קולע אל שערה ולא יחטיא וזה שאעפ"י שהוא אחיך הגדול ממך יהי' מוראך עליו" בזה תהי' לו לאלקים כשם שאין אדם מהרהר אחרי השכינה כך לא יהרהר אהרן עליך מכאן אמרו "מורא רבך כמורא שמים" אבל דע לך מאוד אם תראה אותי לוקח מאתך אם אתה תהי' דבוק בי בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך שכל מעשיך יהי' לשם שמים אז גם אהרן אחיך יהי' דבוק בך בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאודו אבל אם חלילה וחלילה שאתה לא תהי' דבוק בי באמת ויהי'

מוראי עליך דק מלפנים אז גם מורא אחיך עליך ג"כ רק מלפנים וזה רמזו "אמר לו כשם שמוראי עליך כך מוראך עליו" באותו שלימות ותמימות אשר יהי' מוראי בלבך באותו מדריגה יהי' מוראך על אהרן אחיד והבן. ילקוט פ' וארא על פסוק וידבר ד' אל משה ואל אהרן ויצום על בני ישראל וז"ל א"ל הי' יודעין בני סרבנים הם טרחנים הם על מנת כן תהי' מקבלין עליכם שהן מקללין אתכם וסוקלין אתכם עכ"ל. רמזו דבר גדול לדעת ולהכיר טבעם של בני ישראל דרך גבר בכל אומה ולשון אם האיש אוהב לשופט שלו ובוטח באמונתו שלא יעשה עול במשפט ולא יחליף הצדק ברשע ולא יכיר שוע לפני דל אז דרכו לבוא אצלו ולעמוד לפניו ולהטריח עליו בכל עת ובכל שעה אם יהי' לו דבר שהשופט ישפוט עליו ואם המצא תמצא איש אשר לא יוחן בעיניו השופט ולא יאמין בו שהוא אוהב צדק ושונא רשע ולא יעות לאדם בריבו דרכו שלא לבוא אליו ולא יערוך לפניו אם יהי' לו דברי ריבות אבל בבני ישראל ימצא שני הפכים בנושא אחד "בני סרבנים הם" אמר לו הקב"ה משה משה אל תאמין שבני ישראל ישמעו אליך ויעשו ככל אשר תצוום דע הם עם קשי עורף חזקי לב ומסרבים למוריהם ושופטיהם ונקל שלא ישמעו לך ולא יעשו כדבריך אבל פן תאמין בעצמך א"כ אהי' בן חורין ולא יהי' משא העם הזה עלי כי הלא סרבו כנגדי ולא יבואו עוד לדרוש מפי חק ומשפט דע לא כן הוא גם זה טבעם בכל דבר ודבר אשר יהי' להם יבואו אליך ויעמדו לפניך ויבקשו לשמוע מפיך אשר תשפט על הדבר ולא ישמעו לך וזה שהודיע אעפ"י שבני הם סרבנים "טרחנים הם" והוסיף להודיע לו אף גם זאת תדע אפס קצהו מטבעם ידעת וכולה אגלה את אזניך אם סרבו כנגדך וגם טרחוך עוד הפעם פנו עורף כנגד פניך והוסיפו לכבוד עול גדול עליך ילכו לשאר שופטים אשר יבררו למו וישפטו שם וישנאו אותך על דבריך ומשפטיך וזה שאמר לו "על מנת כן תהי' מקבלין עליכם" אל תאמינו שנקל הוא להיות שופט בישראל ותחשבו שלא מדובשך ולא מעוקצך" לא כן הוא תדעו "שהן מקללין אתכם וסוקלין אתכם" לא די שידברו האויבים בשער ויפצו פיהם לדבר עליכם כדבר על אחד מן הנבלים אלא יוסיפו לזרוק אחריכם אבנים אבני בליסטראות ואמר "על מנת כן" בתנאי כפל התנה להורות להם שזה סימן טוב לאדם אם ישנאו למנהיגם כחכז"ל "האי צורבא מרבנן דמרחמין לי' בני מתא לאו משום דמעלי טפי אלא משום דלא מוכח להו במילי דשמיא" (כתובות ק"ה), ממילא משמע דהאי ת"ח דשנאי לי' בני מתא לא משום דלא מעלי אלא משום דמוכחי להו במלי דשמיא שהמון עם ישנאו למנהיגם אם מוכח להו שהוא ירא אלקים שלא יחנוף לשום אדם והבן. רבה פ' בא על פסוק ויאמר משה גם אתה תתן בידינו זבחים ועלת ועשינו לד' אלקינו וז"ל ויאמר משה גם אתה תתן

בידינו זבחים ועלת א"ל משה לא תהא סבור שאנו נזבח משלנו כלום אלא גם אתה תתן בידינו זבחים ועלת שנקריב להקב"ה על שמך עכ"ל ונפלאת מאוד מדוע יהי' בני ישראל קמצנים שלא להקריב לד' משלהם אלא יקריבו משל אחרים וביותר נפלאת שהבנת "גם אתה תתן" אין גם אלא ריבה יגיד שבני ישראל יקריבו וגם פרעה יתן בידיהם ועוד נפלאת מה בצע אם יקריבו בני ישראל משל פרעה לד' על שמו של פרעה הרשע אשר הכביד עולו עליהם. שפתותיהם כשושנת עמקים הטיבו את אשר דברו כלל גדול ביראה לד' הארץ ומלואה כתיב הוא ברא את הכל וכונן הכל ומחי' הכל כל קנינים וכל הרכושים המה לד' רק האיש השוחר טוב עובד אלקים בכל פעולותיו ומעשיו ודרכיו הוא יזכה בחלף עבודתו שהארץ ומלואה יהי' קנינו ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ" ביאר הרמב"ן שדבר גדול דיבר מלכי צדק מלך שלם יצא מפורש מפי כהן לאל עליון כאשר ראה והכיר גדולת ושלימות אברם אבינו הזקן אשר מסר נפשו ונפשות אנשי ביתו לצאת חלוץ למלחמה במתי מעט נגד מלכים גדולים ועצומים אשר הצליחו במלחמתם להציל את בן אחיו הוא לוט אשר ישב בשער סדום ונלכד מן המלכים האלו שלא יאמרו הבריות "אח לצרה יולד" כי כל אחי רש שנאהו שגם אברהם עומד למרחוק ורואה איך נפל ביד שודדים והבין מלכי צדק שהגיע אבינו הזקן למדרגה גדולה שקנה מן הקב"ה השמים והארץ כי הטבע ראשונה הוא הארץ והטבע השני' הוא השמים כולם עומדים לשרתו ולהצליחו שהמה שלו והבן מאוד דפח"ח ויען שבני ישראל בארץ מצרים שחו לעפר נפשם ודבק לארץ בטנם הי' ענודים וקשורים בכל תועבות ארץ מצרים א"כ לא השיגו לשלמות אבותיהם שיהי' לפניהם צאן ובקר אשר יהי' שלהם כי הכל קנין ורכוש של הקב"ה לד' הארץ ומלואה וזה שהחכים משה לפרעה "א"ל משה לא תהא סבור שאנו נזבח משלנו כלום" דע לך מלך גם אם נקריב אלפי אלפים רבבות בקר וצאן לא זבחנו גם אחד משלנו כי לא לנו המה רק משל הקב"ה נקח להקריב לשמו ובאופן זה "גם אתה תתן בידינו זבחים ועלת" כי הלא אתה מורד בד' זה כמה ולא שמעת בקולו ומאין יהי' לך בקר וצאן שיהי' נקראים זבחיך ועולתיך אלא תתן בידינו זבחים ועלת אבל לא משלך "ונקריב להקב"ה על שמך" אם בין תבין את אשר לפניך ובלב שלם תבקש שיסלח לך פשעיך אז נקריב על שמך אבל לא מרכושך כי אתה חלית כמונו והבן. הובא במטה נפתלי ח"א דרוש כ"ח מ"י על פסוק והנה מצרים נוסע אחריהם וז"ל שר של מצרים הי' בידו שני מקטריגים ביד ימין איל של יצחק ובידו השמאלית שעיר עזים של מכירת יוסף עכ"ל. החידה נפלאה כי גדול העצה ורב העלילי' של יצה"ר אם בשוט בארץ מהלך בה מצא איש ירא אלקים סור מרע שישמר עצמו מלעשות עבירות וזריז לעשות מצות הנוגעים

בינו למקום שומר שבת כהלכתו שומר פתחי נדה עושה הכין בלועו שלא יבא בפיו בשר נבילות וטריפות וכדומה שמדקדק במצוה קלה כבחמורה הוא היצה"ר מסית את האיש הזה להיות נקל בעיניו רעהו המה מצות או עבירות שבין אדם לחבירו שלא יהי' זהיר להלביש ערומים ולהאכיל רעבים לעזור לרפאות חולים ולתמוך נופלים וכגזל וריבית ואונאה והשגת גבול וכדומה חמורות נדמו לו כקלות ובאמת כל צדקותיו שפעל לכבוד הקב"ה לא יזכרו ולא יפקדו לטוב לו כי הקב"ה השווה אהבה ואחוה וריעות המה חלקי המצות ואזהרות הנוגעים בין אדם לחבירו כחלק המצות אשר הם עבודה להקב"ה אמרו חכז"ל "מתלא אמרו אישתרי חד חבל אישתרי תרי חבלים" אם עין בעין נראה שאדם מתרשל במצות שבין אדם לחבירו נדע שגם מצות שבינו למקום לא יקרו בעיניו וכן אם נראה שאדם מתרשל ממצות שבין אדם למקום נדע מה שנזהר במצות שבין אדם לחבירו הוא רק תרמית לעיני בני אדם כי כולם ניתנו מרועה אחד "אחת דיבר אלקים שתים זו שמענו" שכולם ניתנו בסיני וצריך לכבד שניהם במשקל השוה ולא לחינם אמרו ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה" מהנגלה איך אדם שומר אהבת חבירו נדע איך הוא שומר התורה במה שנוגע בינו למקום וזה החידה במאמר הלזה בשעה שיצאו ישראל ממצרים "והנה מצרים נוסע אחריהם" אמרו חכז"ל "שר של מצרים" שיצא לקטרג והגם שידע שראה הקב"ה בהם מסירת נפשם על מצות שבין אדם למקום שהי' גדודים בעריות שלא שינו שמם לשונם ומלבושם והראה ביד ימין "אילו של יצחק" להראות שבני ישראל המה זרע קודש זרע ידיד שמסרו נפשם וגופם להיות עולה תמימה "אלו הן הנשרפין ואלו הן הנחנקין לפני הקב"ה בעבור מצותיו אבל במה שנוגע בין אדם לחבירו הם מוסרים ומלשינים ומשיגי גבול איש לרעהו על כן ביד שמאל שעיר עזים של "מכירת יוסף" כשם שאחי יוסף מכרו את אחיהם בקנאת איש מרעהו יען כי אביו אהב אותו מכל בניו כך המה בני ישראל היוצאים ממצרים יש בהם דלטורים איש מלשין על רעהו "איש מצרי מכה את איש עברי מאחיו" מה שמצרי מכה הוא נעשה מאחיו ע"י שהלשין עליו אחיו כאשר שמעתי מפי אבי אדמ"ו הצדיק ז"ל "לא תתעב אדומי כי אחיך הוא" הכונה אם אדום הוא הצר הצורר מכאיב ליהודים דרכן של הנדכאים לקלל ולחרף ולתעב את הצר הוא אדום כי אדם יראה לעינים אבל באמת לא הי' חפץ הצר לדעת מכל דבר הנעשה רק שיש מלשינים התובעים ממנו שיעשה משפט חרוץ נגד העובר וזה "לא תתעב אדומי" לא יהי' שנאתך על אדום "כי אחיך הוא" האח הוא פעל לך כל הרע הזה דפח"ח וזה שר של מצרים הראה "שעיר עזים של מכירת יוסף" שהם אחים בוגדים זה לזה וכיון שהם רע לבריות ואינם שומרים מצות שבין אדם לחבירו נדע מה שישמרו המצות שנוגעים

לכבוד המקום הוא רק שלבשו אדרת שער למען כחש על כן אמרו "שר של מצרים הי' בידו שני מקטרגים" שגם המצות אשר זכר למו אילו של יצחק נתהפך להם לרועץ והבן. ילקוט פ' יתרו על פסוק אנכי ד' אלקיך וז"ל אמר רב לוי נראה להם הקב"ה כאיקונין זו שמראה פנים לכל צד אלף בני אדם מביטין בה והיא מבטת בכולן כך הקב"ה כשהי' מדבר כל אחד מישראל הי' אומר עמי הדיבור מדבר אנכי ד' אלקיכם אין כתיב כאן אלא אנכי ד' אלקיך עכ"ל. הורו גבר באמרותיהם הטהורים כי התורה נתנה מהקב"ה בקוצר אמרים בכל אמירה ואמירה גנוזים וצפונים גנזי חכמות ואוצרות מדעות "ד' יתן אומר המבשרות צבא רב" באומר אחד נרמז מראה פנים לחכמה ותבונה ודעת אם האיש אשר מעמיק עלי' ומשדד עמקים אחרי' כעל מטמונים אבל מי שיחפץ בהתגלות לבו הוא ימצא בה אבני נגף בכל מקום אשר יתעיף בעיניו יראה זרות אשר ימאן בו שכלו ולבו כחכז"ל ששאל מנשה במרדו מה הי' למשה רבינו לכתוב בתורה אחות לוטן תמנע וכדומה סוף דבר הכל נשמע הצדיק השוחר טוב ומבקש רצון ד' לעשות ימצא בתורה מזור הנפש ותרופת הנשמה ובכל עת אשר יחזה מחזה שדי יביט נפלאות ויוסיף אהבה לה והרשע החורש דע ימצא בתורה עזר לאפיקורסות וסעד למינות ותמיכה לכפירות כאשר פרשתי על פסוק פ' כי תשא "ויפן וירד משה מן ההר ושני לחת העדות בידו לחת כתובים משני עבריהם מזה ומזה הם כתובים" נרמז תורת ד' כתובה פנים בפנים האותיות סובלים לקרוא מהם צדקת הצדיק ורשעת הרשע "צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם" הצדיק הולך הליכות עולם לו אשר האותיות יחכמו ויקדש בהם והרשע יכשל בהאותיות לנזור אחור כי המה לו אבני נגף התורה סם החיים למאמינים בה וסם המות למשמאילים הכנה מילתא הוא "הבא לטהר מסייעין לו הבא לטמא פותחין לו" א"כ אפוא עין בעין יראה להמשיל התורה במשל דמות אקונין שהיא נקראת מראה אשר נעשה שיסתכל האדם בה ויראה בו דמות צורתו אם האיש המסתכל בה הוא יפיפי אדם נאה המביט יראה במראה צורה נאה ואם המסתכל הוא אדם מכוער משחת מאיש מראהו גם במראה יראה צורה מכוערת כי המראה תתן צורה כפי האיש אשר מביט בה וכן הדבר ההוא בתורתינו הקדושה בראה להם הקב"ה כאיקונין זו שמראה פנים לכל צד כפי שכל כל איש ואיש יהלל דבר ד' כי מזה ומזה הם כתובים והבן. רבה פ' משפטים וז"ל ויהי ביום השלישי בהיות הבוקר בבוקר נתנה התורה ובערב נתנו המשפטים הה"ד מבוקר לערב יכתו עכ"ל. גדולה מה שאמרו באבות "אל תאמין בעצמך עד יום מותך" כי רע מאוד מחנהו של המסית הוא היצה"ר פעם יסית במראה עינים בחמדת בשר ותשוקת הגוף אשר עין רואה ולב חומד וכעיר פרוצה אין חומה כן אין מעצור לרוח איש ופעם

יסית במחשבות זרות ודעות חיצוניות אשר יפעל על האדם להיות תועה מדרך השכל אין לשער ואין לספר מריבוי צבאותיו וחיילותיו של המדיח אשר בהם ילחם את בני אדם על כן עין בעין נראה מכמה זרע ישראל אשר בנעוריהם היו עבדי ד' ועד שהגיעו לזקנה המה מורדי אוד עובדי תאוה כנפילים אשר היו בארץ וזה רמזו בירושלמי וז"ל "אבנים שישבנו עליהם בנעורינו עשו עמנו מלחמה בזקנותינו" התעורר האנוש אלקי שיש אדם אשר בנעוריו מאמין לכל יסודות התורה ויהדות אמונה והי' עליו עבודת התורה דבר נקל כי הי' שלם במגוריו בקרבו וכאשר הזקין והוסיף שכל תבונה ודעת והתחיל לחקור ולחרוט בשכל אנושי על פי עיני הטבע על חקר שדי ממעל נעשה מלחמות היצה"ר כנגד היצ"ט עד שאין מטיל שלום בבית בטל או כאשר נפקחו עינינו לעלות בסולם הנסתרות ודרכנו על שליבות הנעלמות להשכיל לראות אורח חיים מעלה למשכיל באנו בסבכי המבוכות על דברים אשר הי' בנעורינו פשוטים וגלוים נעשה בזקנותינו עמוקים וקשות "יוסף דעת יוסף מכאב" וזה "אבנים שישבנו עליהם בנעורינו" המה היסודי אמונה ועיקרי חדת אשר הי' חזקים ומאורים כאבני שיש ושוהם וישבנו עליהם בנעורינו בהשקט ושלוה הם המה "עשו עמנו מלחמה בזקנותינו" שעשו בקרבנו מלחמה פעם בקול ענות גבורה פעם בקול ענות חלושה כאשר ילך היצר לרוח הזמן או כאשר נגלה לפנינו מאורות שמים לדעת גבוה מעל גבוה עד אין סוף ראשית כל והבן וכמעשה הבנים הי' מעשה האבות כאשר קרבו וחנו בהר סיני פתחו כל העם קול אחד שנעשה ונשמע" ואחר דוב שנים עמדו קשר אפיקורסים כקרח וכעדתו אשר היצה"ר שפטם ונתן אותם בפלילים עד שנאבדו מן הארץ וזה חידתם "בבקר נתנה התורה" שהי' להם דבר ד' מתנה יקרה "ובערב משפטים" בעת זקנתם הי' מחרחרי ריב "הה"ד מבוקר לערב יכתו" משחרית לערבית מנערות לזקנות נדכאו והבן. רבה פ' תרומה על פסוק ועשית וגו' עצי שטים וז"ל עשית עצי שטים עומדים למה עצי שטים למד הקב"ה דרך ארץ שאם יבקש אדם לבנות ביתו מאילן עושה פירות אומר לו מה ממ"ה שהכל שלו כשאמר לעשות משכן אמר לא תביא אלא מאילן שאינו עושה פירות אתם עאכו"כ עכ"ל. דרכי בני אדם ליתן עיניהם להתחבר עם הדומה לו לכבד לאיש מכובד להלוות כסף לאיש עשיר ללמד חכמה עם איש חכם אבל להקים אביון מאשפות שיפתח בשער פיו או להעניק לאיש עני מכספו עד שיתעשר ולעמול עם איש בער ללמדו עד שיתחכם זה לא יעשה אבל הקב"ה מבקש שאחריו ילכון ויעמלו בני אדם ליתן אור במקום חושך לפקוח עיני כסיל ולהחכים פתי בעצה ומזימה לתמוך בהונו לאיש מחסור ועני ולהרים דלים ואביונים הגם שאין לצפות גמול מהם וזה רמזו שהקב"ה למד דרך ארץ לדורות "שאם יבקש אדם לבנות ביתו מאילן

עושה פירות" הרמז האדם עץ השדה ודרך בן אדם לבנות בית ממעשים הטובים שלו אשר כל פעולה טובה נמשלת לאבן ולבנות מכולם יחד בית עולמו דרכו להקים ביתו מאילן עושה פירות אם יש לצפות שיעשה לו פירות שם בונה בית אבל באמת ילמוד ק"ו מה הקב"ה כשאמר לעשות משכן אמר לא תביא אלא מאילן שאין עושה פירות "אהל שיכן באדם" וזה הבית יהי' נבנה למי שגומל חסד עם בני אדם שאין לצפות תשלום גמול והבן. ילקוט פ' תצוה וז"ל אין צווי בכ"מ אלא זירוז שנאמר צו את יהושע וחזקהו ולפי דרכינו למדנו שאין מחזקין אלא המוחזקין ואין מזרזין אלא המזורזין עכ"ל. כל עמל אדם לפיהו נפש עמלה עמלה לו להצדיק ליישר את בני אדם הנפילים בארץ אשר עזבו התורה ועבודה ויקר בעיני ד' המוכיח במישור להחוטאים להושיבם תחת כנפי השכינה "אם תוציא יקר מזולל כפי תהי'" אמרו חכז"ל אמר הקב"ה מי שזוכה להוציא יקר מזולל אותו גבר גוזר ואני מקיים כי הוא כפי ובכל זאת עין בעין נראה שלפעמים יגע הצדיק לריק ואין יתרון לו בכל עמלו אשר יעמול כחכז"ל "גמירא מטבא לא הוה בישא ומבישא לא הוה טבא האיש אשר מרחם בא ממקור משחת שהוא זרע מרעים אז כל מוסר ותוכחה לא יפעלו בו דבר כי הוא שורש פורה ראש ולענה זרו רשעים מרחם וזה "מבישא לא הוה טבא" אבל זרע צדיקים שהוא בשורשו טהור גברא ובהתחברו עם פועלי און למד ממעשיהם "חמד רשע מצוד מרעים ושורש צדיקים יתן" שמעתי פי' מהגאון ר' אהרן זינגער ז"ל ממט"ד הרשע חומד להיות לו חבירים רעים והי' נקל לו למצוא רעים מזרע טמאים והוא מבקש שחביריו הרעים יהי' מזרע צדיקים וזה "שורש צדיקים" שחומד שזרע צדיקים "יתן" חבורתו והבו ואצל רשעים כאלו יוכל איש חי ורב פעלים לזכות להחזיר אותם לשורשם וכן הוא אם יעמול איש בעמל למעלה מן השמש אם ישתדל האיש עם תלמידו לעלות בסולם הקדושה לראות בנפלאות תמים דעים במדור העליון לא יצליח דרכו חוץ אם נשמת תלמידו חוצב משורשו מקדושה ממקום גבוה אז הוא כלי טהור להשפיע עליו להרים ראש להיות דבוק בבני עליון וזה אשר רמזו "אין צווי בכ"מ אלא זירוז" אין המלמד יוכל לחדש ולברוא יש מאין אין כחו אלא לזרז מי שהוא בשורשו טוב יזרזו להוציא מכח אל הפועל "שנאמר צו את יהושע וחזקהו" הצווי הי' ליהושע רק לחזק ולאמץ "לפי דרכנו למדנו" מזה אנו לומדים לדעת "שאין מחזקין אלא המוחזקין" כל מוסר לא יועיל אלא לחזק מי שהוא מוחזק בשורשו לכל טוב "ואין מזרזין אלא להמזורזין" שמטבא יהי' טבא ביתר שאת ויתר עוז אבל להפוך ולעשות מאבני גבע וסלע אבני שוהם וישפה הי' לא תהי' מבן אדם אבל הוא מעשה אלקינו "מי יתן טהור מטמא לא אחד" יחידו של הקב"ה הוא יכול לעשות גם זאת והבן.

רבה פ' כי תשא על פסוק וידבר ד' אל משה לך רד כי שחת עמך וז"ל זש"ה אוי להם כי נדדו ממני שוד להם כי פושעו בי ואנכי אפדם והמה דברו עלי כזבים, ומה כזבים דיברו על הקב"ה דרש ר"ע אמרו וכי עמנו הי' עסוק עם עצמו הי' עסוק לעצמו פדה ולא פדה אותנו שנאמר מפני עמך אשר פדית ממצרים גוי ואלהיו רבנן אמרו זה אלה אלהיך פדה אותנו עכ"ל ועיין בידי משה. התורה הקדושה ומצותיה המה אמרות ד' אמרות טהורות מזון הנפש וחיות הנשמה "באור פני מלך חיים הנפש והנשמה אשר שרשם טהור וקדוש ישבעו ויתענגו באותיות הטהורות ובעבודת הקדושות "תורת ד' תמימה משיבת נפש, מצות ד' ברה מאירת עינים אבל מי הוא ואיזהו אשר ימעל במשפט פיו לאמור שגם הגוף אשר קרוץ מחומר רגבי אדמה ימצא מזון בתורה לתאותיו או ימצא עדן במצות הוא יבקש להיות בטנו דבוק בארץ לילך אחר מראות עינים ולהתגעל בכל תשוקה גם תועבה יבחר רב יעבוד צעיר ולאום מלאום יאמץ כשזה קם זה נופל ידברו כאויבים בשער הנשמה מבקשת את תפקידה להיות דבוקה בשורש העליון באורח חיים למעלה והגוף מבקש תפקידו לילך אחר הצו למלאות סיפקו בחמדותיו וזה רמזו שהדור המדבר ראו כי התורה עם מצותיה המה תרופה ועדן הנשמה אבל לגופם המה זיקים לאסור ידיהם ורגליהם בכבלי ברזל על צוארם המצות לגופם וזה שאמרו "וכי עמנו הי' עסוק עם עצמו הי' עסוק" להנשמה שהיא חלק אלקי ממעל לה שלח ישועה אבל עמנו לגופינו לא עסוק כחכז"ל זכרנו את הדגה אשר אכלנו במצרים חנם אמרו "חנם בלא מצות" כי הבטן אשר דבוק לארץ יבחר לעבוד עבודת חומר ולבנים רק כאשר ישאף צל ימלא תאותו בעריות ובאכילת דברים אסורים וטמאים מאשר יבחר עבודת הקודש אלה המצות כאשר צווחו אח"כ שנתנה ראש ונשובה מצרים כי טוב לנו עבוד מצרים ממותינו במדבר" אמרו טוב לעבוד במצרים בעבודת הפרך מלהמית את גופינו במדבר הזה ברוב מצות ופרישות ונזירות מכל חמדת עולם ואמרו עוד "לעצמו פדה ולא פדה אותנו" אמרו להנשמה שהיא חלקו כל הנופח מעצמו נופח לה עשה פדי' אבל לגופינו לא עשה שום פדי' ביציאת מצרים ועשו עגל כדי להתיר להם עריות אמרו חכז"ל דכתיב "ויקומו לצחק" שהע"ז הוא העגל יתיר להם כל חמדותיהם ויהי' גם גופם נפדה "שנאמר מפני עמך אשר פדית ממצרים גוי ואלהיו, רבנן אמרו זה אלה אלהיך פדה אותנו" שאמרו העגל עושה פדיון לגופם אבל "המה דברו עלי כזבים" שהתורה והמצות עושים פדיון להגוף "שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה" שמי שהולך אחר תאותיו ותשוקותיו הוא עבד עולם והבן.

ילקוט פ' ויקהל וז"ל ויקהל משה רבותינו בעלי אגדה אומרים מתחילת התורה ועד סופה אין בה פרשה שנאמר בראשה ויקהל אלא זאת בלבד אמר הקב"ה עשה לך קהלות גדולות ודרוש לפניהם ברבים הלכות שבת כדי שילמדו ממך דורות הבאים להקהיל קהילות בכל שבת ושבת ולכנוס בבהמ"ד ללמד ולהורות לישראל ד"ת איסור והיתר כדי שיהי' שמי הגדול מתקלס בין בני עכ"ל. על שפתותיהם הוסיפו לקח טוב ללמד לאדם דעת כי הלא נודע שבני ישראל במדבר דגן שמים נתן למו לא אכלו לחם בזעת אפם ולא לבשו בגד בעמלם כי לחם שמים אכלו ושמלתם לא בלתה מעליהם לא הי' עליהם עול פרנסה שקשה כקריעת ים סוף ולא דאגו לכלכל נשותיהם ובניהם ואף גם זאת שהי' יושבי האהלים במדבר בעמים לא התבוללו ובגוים לא התערבו לא ראו בני אדם אשר אינם שומרים שבת ודעת לנבון בקל שדור המדבר הי' יכולים לשמור את השבת כהלכתו אבל הדבר אשר הי' קשה לפניהם הוא להזהר באיסור והיתר כי מבטן אמם הי' טרף לשניהם חלב ונבילות וטריפות ויין נסך היה משתיהם וגם הי' משוכים מנעוריהם אחרי תאות בשריות בעילות נדה וזיבה ועריות על כן שכל אדם יגיד שהי' צריכין לשמוע מפי משה זקניהם אזהרות רבות לפרוש מאשר הורגלו מעולם ובכל זאת ספרה לנו התורה שמשה רבינו הקהיל קהילות גדולות ולמד להם הל' שבת הגם שנקל להם לשמור השבת במדבר בכל זאת "רבותינו בעלי אגדה אומרים שמתחילת התורה עד סופה אין בה פרשה שנאמר בראשה ויקהל אלא זאת בלבד" התפלאו מאוד למה נאמר ויקהל אצל שבת הלא אצל פ' עריות ונדות וזיבות ומאכלות אסורות שם הי' לו למשה להקהיל קהילות גדולות ולדרוש לפניהן אלא "אמר הקב"ה עשה לך קהילות גדולות ודרוש לפניהם ברבים הל' שבת" הזהירו וצוה להקהיל קהילות גדולות ולדרוש ה' שבת שאל תדמה בנפשך שנקל לפני העם לשמור שבת ולא הצרכת להזהיר את העם ותשים עיניך להזהיר את העם רק על הקשה להם על כן אני מזהירך להזהיר על איחור שבת "כדי שילמדו ממך הדורות הבאים להקהיל קהילות בכל שבת ושבת ולכנוס בבתי מדרשים ללמוד ולהורות את ישראל דיני תורה איסור והיתר" ממך ילמדו מנהיגי דורות הבאים אשר בעתם יהי' בית ישראל כבר הורגל על איסור והיתר עד שאנשי בית אלו הנשים ובנותיהן יודעין מדיני איסור והיתר בכל זאת צריך המנהיג לזרז ולהזהיר למען דעת כל עמי הארץ את המעשה אשר יעשון בדבר יום ביומו באורח חיים למעלה למשכיל כאשר הזהרת אתה על שבת בדור המדבר כן יזהירו הם על איסור והיתר בדורות הבאים הגם שיהי' נקל להם לשמור דיני איסור והיתר יותר משבת "כדי שיהי' שמי הגדול מתקלס בין בני" כי זה כבוד ד' ובזה הוא יפעל הקילוס לשמו הגדול אם המנהיג ישים עין על מצות ד' על קטן כמו על

הגדול ויהי' העם בזהר בהם והבן. תנחומא פ' פקודי וז"ל וכן שליח צבור כשיש בידו כוס של קידוש או של הבדלה והוא אומר סברי מרנן ואומר הקהל לחיים כלומר לחיים יהי' הכום עכ"ל. להבין דברי חכמים וחידותם נחזה בפתשגן הדברים האלה המנהיג הדור הוא נבחר מאת העם להיות צופה עליהם להראות להם את הדרך אשר ילכון בה ואת המעשה אשר יעשון לצאת ידי חובתם נגד אלקים ואדם להביאם אל שלימות הנפש א"כ איפו המנהיג הוא "שליח צבור" מנהיג לפי הדור ודור לפי המנהיג כי הוא שלוחם לכל דבר שבקדושה והוא יקח את הכום בידו לברך את העם בשם ד' פעם יהי' "כוס של קידוש" שרוצה לקדש את העם במעשה פרישות והזהרות להיות קדושים לפני אלקים כחכז"ל "ישלח עזרך מקודש מקדושת מעשים שבך" פעם כוס של הבדלה בידו שמזהיר את העם שיבדילו עצמן מן כל דבר המטמא את הנפש ומתעב את הנשמה שיבדילו בין טמא לטהור ובין קודש לחול ופעם זכור ושמור בדיבור אחד נאמר מפיו שיזכירם להוסיף מחול על הקודש שיעשו משמרת למשמרת לקיים המצות אשר יעשה אותם אדם וחי בהם ויזהירם לגדור גדר על גדר למען לא יהרסו לפעול עבירות ותועבות הן כל אלה מפעלות מנהיג שהוא שליח צבור במקהלות ישראל ובאשר פעלו שם יפחד פחד שירא לנפשו אנא אני בא לדבר ולקרוא בשם ד' הן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקולי פן יחשדוני השומעים שאין אני שוחר טוב להם אלא אבקש להשתרר עליהם ולהכביד עליהם עול מלכות שמים על כן החכם עיניו בראשו הוא השליח צבור המנהיג קורא ושואל "סברי מרנן" מה אתם חושבים וסוברים עלי את תכליתי באשר אני דובר עליכם אם להמית את גופכם או לחיות את נפשכם "ואומר הקהל לחיים" חלילה לנו לחטוא בד' ולך לחשוב מחשבת פיגול שאתה חפצת להמית אותנו לצער את גופינו שלא להנות מחמדת עולם הזה נהפוך הוא ידענו גם ידענו כי באת להחיותינו וליתן לנו שם ושארית בעוה"ב ומסיימים "לחיים יהי' הכוס" שחפץ ד' יצליח בידך. רבה פ' ויקרא וז"ל ויקרא אל משה נקראו נביאים מלאכים הה"ד וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים וכי מלאך ד' הי' הלא משה הי' ולמה קורא אותו מלאך אלא מכאן שהנביאים בקראו מלאכים וכו' אר"י מבית אב שלהן נקראו הנביאים מלאכים הה"ד ויאמר חגי מלאך ד' במלאכות ד' הא עכ"ח אתה שמוע שמבית אב שלהן נקראו נביאים מלאכים עכ"ל. כלל גדול שלוחו של אדם כמותו כפי גדולת המשלח וחשיבותו יובחר באיש אדם יקר וחשוב להיות כמותו ואם המצא תמצא שידבר המלך עם איש פחות אשר עומד לפניו לדבר בשם איש אשר יש לו לצעוק אל המלך הוא יען שהנבחר הוא שליח מאיש הדומה לו אבל אם יש למלך דבר לצות אל העם ולדבר בשמו לא יבחר באדם מועט ושפל שידבר בשמו להיות

כמותו ישים דברו באיש יקר ונכבד להיות השליח האין כפי המשלח ואם כן נוכל לומר שהנביאים בקראים מלאכים שהמלאך הוא שליח יען שבני ישראל שלחו שיבקשו על ידו דבר מעם ד' ומצדם הנביא נקרא מלאך להביא להם אשר דיבר ד' לטובתם אבל אם הקב"ה יבקש לצות דבר לבני ישראל ויבחר בשליח לדבר בשמו לא נאה ולא יאה לבחור בבן אדם שהוא עפר מאדמה רק יבחר מן המלאכים העומדים לפניו שהמה רוח ואש בעלי שש כנפים גופים מאירים כשמש להיות נראה בשליח מי המשלחו כן שכל אדם יגיד לו אם הקב"ה חפץ לבשר בשורה טובה הי' ראוי שיבוא מלאך מן השמים לדבר בשם ד' ובאמת הי' השליח בשר ודם כמבואר שם במדרש וז"ל "ודכוותי' ויען מלאך ד' מן הגלגל אל הבוכים וכי מלאך הי' הלא פנחס הי' ולמה קראו אותו מלאך אלא א"ר סימן פנחס בשעה שהיתה רוח הקודש שורה עליו הי' פניו בוערות כלפידים ורבנן אמרו אשתו של מנוח מה היתה אומרת לו הנה איש אלקים בא אלי ומראהו כמראה מלאך אלקים כסבורה בו שהוא נביא ואינו אלא מלאך" רמזו בזה דבר נפלא שבגלגל אל הבוכים בא בשר ודם זה פנחס בשליחות מן הקב"ה יען שהנביאים בישראל הי' קדושי עליון המה בעצמן מהלכים בין העומדים במרום המה קרובים אל ד' עד שמראה פניהם מזהיר כזוהר הרקיע וכעצם השמים לטוהר עד שאשת מנוח האמינה על מלאך מן השמים שהוא רק בשר ודם נביא לד' כי שניהם במשקל אחד על כן בוחר ד' בנביאים להיות כמלאכים לפניו וזה השמיע ר"י במאמר הלז שלא נאמין שהנביאים נקראו מלאכים יען שהמה שלוחינו בינינו למקום "מבית אב שלהן נקראו נביאים מלאכים" שגם הקב"ה שנקרא אב לנו "הלא הוא אביך קנך הוא עשך ויכוננך" בוחר אותם לשליח ג"כ נקראו מלאכים דהא בחגי כתיב "ויאמר חגי מלאך ד' במלאכות ד'" הגם שבא במלאכות ד' בשליחות ד' ג"כ נקרא חגי מלאך כי הוא לא בא להביא בשורה שנתמלא משאלות בני ישראל רק בא ובפיו בשורה לאמור "אני אתכם נאום ד'" הבאת שלום לכבד אותם כמו וכבוד ד' מלא את המשכן" עיין רמב"ן פ' וירא "הא עכ"ח אתה למד שמבית אב שלהן נקרא הנביאים מלאכים" שספונים וחשובים נביאי ישראל כמלאכים בשמים שד' יבחר שלוחיו מהם והבן. ילקוט פ' צו על פסוק זה קרבן אהרן וז"ל חביב קרבן נשיאים לפני הקב"ה כשירה שאמרו ישראל לפניו על הים בשירה כתיב זה אלי ואנוהו וכאן כתיב זה קרבן נחשון עכ"ל. נעמו אמרותיהם השמיע לנו בקוצר אמרים אשר דיבר שמואל הנביא "הנה שמוע מזבח טוב להקשיב מחלב אילים" הודיע הנביא שלא יחפץ ד' ברבבות נחלי שמן ולא ירצו לפניו החלב והדם אשר יוקרב על המזבח לכפר עי עבירות אשר אשם הנפש האדם לד' כי תכלית אותן קרבנות הוא דק שילמד אדם דעת ומוסר השכל

הגם שהיושר הי' "נפש החוטאת תמות" ויוקטר חלבו ודמו על המזבח לכפר על חטאו ופשעו אבל אחרי שאדם חטא ונדמה כבהמה אשר אין מכיר את קונה גם לו אין מותר מן הבהמה "אדם ביקר בל ילין נמשל כבהמות נדמו" פי' אחי הרב זוסמן נ"י בילקוטו אם אדם לא ילין ביקרו להיות מושל על כל תאות בשריות וחמדת תענוגי עולם "נמשל" תחת להיות מושל בעשה במשל שתאותיו מושלים עליו "כבהמות נדמו" בבי אדם כאלו נדמו כבהמות דפח"ח וע"כ היטיב ד' עם החוטא שיוכל להביא תמורתו בהמה לקרבן כי גם הוא בהמה בצורת אדם וממילא נדע "שמוע" להטות אוזן ולמלאות רצון הקב"ה "מזבח טוב" זה הטוב אשר ילמד אדם מזבח "להקשיב" שיטה אדם לבבו לכל אשר יחפץ ד' זה הנלמד "מחלב אילים" והבן וזה בקרבנות על החטאים אבל אם הנשיאים מביאים קרבנם בלי הוקדם להם עבירות וגם לו יהי' שהנשיאים מביאים קרבנות על חטאים אמרו חכז"ל כתיב "אשר נשיא יחטא אשרי לדור שהנשיא מודה על חטאיו ומביא קרבן" א"כ קרבן שלהם חשוב וחביב להקב"ה ושמח בו כעל השירה ששררו בים דכתיב "זה אלי ואנוהו' שהכירו בני ישראל וקיבלו על עצמן להתנאות לפניו במצות להרבות כבוד ד' כך מקובל קרבן נשיאים שהוא כבוד והדור לפני הקב"ה אם הנשיאים מביאים קרבנם והוא רק להתנאות להשי"ת והבן. רבה פ' שמיני על פסוק וידבר ד' אל אהרן וז"ל הה"ד פקודי ד' ישרים משמחי לב זה אהרן שהי' לבו עצב עליו בשביל בניו שמתו כיון שנתייחד עליו הדבור שמח שנאמר וידבר ד' אל אהרון אר"ת אימי' לא יכלה ביה ואת יכול קאים בי' חדא גופנא מסתמכא בכמה קני ובכמה דוקרין ולא יכולין קיימי' בי' ואת יכול קאים בי' עכ"ל. איש אשר הקדיש ימי חייו עתיו ורגעיו להיות נזיר אחיו שלא לילך בגן עדן תשוקות בשר נהפוך הוא עלה על סולם הפרישות ודרך על שליבות התבודדות לעלות בקודש ובצדקות עד שהשלים נפשו להיות כהן גדול מאחיו שנישא על מצחו ציץ בפיתוחי חותם קודש לד' לראות שכל רעיוניו ומחשבותיו ודעותיו עולים למרום איש כזה אין לו שאלות ובקשות מד' לראות בטוב עולם הזה רק אחת ישאל ואותה יבקש שפרי ישוה לו זרעו אשר הוליד יהיו ישרים ותמימים עבדי ד' כמוהו ואם זוכה ורואה נוסף גם זאת שבניו גדולים וטובים ממנו יתענג בעוה"ז תענוג מעין עוה"ב שבניו כשתולי זיתים שופכני שמריקין שמן הטוב בשבעה מצוקות במנורה הטהורה ואם גיל יגיל אבי הצדיקים שרואה מעשי ידיו להתפאר אומר הקב"ה לא די לצדיק לישב שלוה בעוה"ב לחסות בנועם ד' באור פני מלך חיים הוא מבקש לראות שלוה בחייו הלא הנאתו יגדל על כל תענוגי עוה"ז אשר יתעדן אחד העם ויתחיל לדקדק עמו כחוט השערה וישלח עליו חציו שיהי' לו צער ויגון שלא יגבה לבו בדרכי ד' אם

רואה על במותיו חלל "טרף נתן ליראיו" ויראה במה נחשב הוא שפגע בו יד ד' יסתכל על עצמו ויאמר הרעותי את מעשי על כן מצאוני כל אלה וזה חידותם נשאו משל בעץ הגפן אשר הוא חלוש בכוחותיו רק פרי ישוה לו הוא היין אשר משמח אלקים ואנשים ולרוב צריך עץ הגפן עוזר ותומך בכמה קני ובכמה דוקרין" לולא כן האשכלות ענבים יכבדו וישבר עץ יבולם הוא אמם וזה אמרו "שהי' לבו עצוב עליו בשביל בניו שמתו" שהי' מצער עצמו שאין יסורים בלא חטא ולא מיתה בלא עון ודאג על עונותיו ופשעיו כדכתיב "הכינו לבניו מטבח בעון אבותם" ואמר חטאי גרמו כל אלה דכיון שנתיחד עליו הדבור שמח" שהסתכל אלו חטא ופשע לא ראה פני השכינה שנאמר "וידבר ד' אל אהרן' כל מקום שנאמר דיבור היא קשות שא"ר תנחום אימי' לא יכלה לי' ואת יכול קאים בי'" זה הי' הדבורים הקשים אשר נאמר עליהם וידבר ד' אל אהרן" המשיל לו משל "גופנא מסתמכא בכמה קני ובכמה, דוקרא ולא יכלון קיימי' בי' ואת יכול קאים בי'" כשם שאשכלות ענבים היוצאים מזמורת הגפן אם יגדלו ויכבדו משברין עץ אמם ואיך אתה יכול לעמוד להיות צדיק תמים אם אתה רואה בניך גדולים וטובים ממך עתה שנסתלקו שני בניך יכולת עמוד להיות כהן לאל עליון וליחד השכינה עליך והבן. רבה פ' תזריע על פסוק אשה כי תזריע וז"ל הה"ד אחור וקדם צרתני אמר ר"א אחור זה יום הראשון וקדם זה יום אחרון על דעתי' דר"א דכתיב תוצא הארץ נפש חי' למינה נפש חי' זה רוחו של אדם הראשון עכ"ל. אם האדם חי בעולם בתכלית להתענג גופו ולעדן בשרו בטיב עולם הזה אז ילדותו טוב מזקנותו כי בילדותו הוא כגבור לרוץ אורח לילך אחרי מראות עיניו ולעשות כל אשר יחפץ לבו ולא כן בזקנותו גופו נחלש איבריו עיפים ולא יוכל לצאת חלוץ למלאות נפשו בתענוגי העולם אבל אם הוצג האדם עלי ארץ להשגות תכלית שלימות הנפש ולהארות נר נשמתו זקנותו טוב מנערותו כי יצר לב אדם רע בנעוריו מבקש ממנו לצאת בכרם חמד תענוגי לב ולא אחרי חכמה ותבונה ובזקנותו לא ירדפו היצר עוד לאחוז תענוגי בשר והוא ישוש לצאת לקראת נשק כאשר ישיקו החכמה ובינה יחדיו וזה רמזו שהקב"ה ברא את האדם אחור וקדם צרתני "אמר ר"א אחור זה יום הראשון" בימי בחרות האדם הוא נסוג אחור וימצא עצמו חסר ולא מלא "וקדם זה יום אחרון" בזקנתו הוא איש שלם ותמים שהבריאה כן הי' "אדם עיר פרא יולד" כאשר יולד האדם הוא כעיר פרא "נפש חי' הוא שמו" שמו של אדם הוא ג"כ רק נפש חי' נמשל כבהמה "על דעתי' דר"א דכתיב תוצא הארץ נפש חי' למינה נפש חי' זה רוחו של אדם הראשון רוחו של אדם הוא רק נפש חי' נפש בהמה במשמע רק "יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב" אם יפעל על עצמו אז ישיג שמו אדם בערב והבן. רבה

פ' מצורע על פסוק דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם וז"ל כי הולך אדם אל בית עולמו בית העולם לא באמר אלא בית עולמו מלמד שכל צדיק וצדיק יש לו עולם מפני עצמו משל למלך שנכנס למדינה ועמו דוכסין ואיפרכון ואיסטרטיוטין אעפ"כ שהכל נכנסין בפולין אחד כל אחד ואחד שרוי לפי כבודו כך אעפ"י שהכל טועמין טעם מיתה כל צדיק וצדיק יש לו עולם בפני עצמו וסבבו בשוק הסופדים אלו התולעים עכ"ל. ראש אמונת אומן בעבודת הקודש הוא שיהי' הקב"ה תל תלפיות שכל עינים אליו צופות לעשות הטוב וישר בעיניו להיות עבודת איש נחת רוח ליוצרו ואם כן האדם תמים עם אלקיו ילך לבטח דרכו ויצפה שד' ישלח עזרו מקודש להושיע לו בכל אשר יפנה ואם אמנם ראתה הדבר שאין עבודת הצדיקים במשקל אחד שזה עובד בכה וזה עובד בכה פנים בפנים שונים בכל זאת כולם שווים לטובה כי כשם שאין שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד כך אין שני צדיקים עובדים את ד' בשכם אחד אבל כולם יבקשו לחזות בנועם ד' לראות את פני קדוש יעקב סלה ואומרים שמע ישראל כשם שאין בלבבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד מחשבותינו ומעשינו לעשות כוונים למלאכת שמים ולשחר את פני אלקינו אשר ינהגנו על מות ועל כן מלאכי צבאות ידודון ידודון זה לעומת זה נגד אלקים זה בהליכתן וזה בחזירתן כולם עבדי ד' המה ויפגשו איש באחיו בהר אלקים וישק איש לרעהו ולכן עין בעין יראה שאיש אחד מחזיק ביראתו להתפלל כל היום להתדבק עם קונו בתפילותיו ואיש עומד למולו אשר מתפלל תפלה קצרה אכל בתורה עמל שיהי' כל מעשיו עולים במשקל הזהב שניהם שווים לטובה כחידת המסורה "כלו מעשיכם, כלו תפלות דוד בן ישי" רמז מי שפונה עתיו ורגעיו שיהי' כל מעשיו לש"ש אצלו כלו תפילות דוד ולא כהמון עם בבית ישראל שלא יכלו מעשיהם שיהי' שווים לטובה אבל שפתותיהם ירחשו כל היום בתפילות דוד בן ישי והבן וכן עין בעין נראה איש מלחמות יעיר קינה ברשפי אש שלהבת יה חפץ לבנות בית ישראל במקהלות אלקים ואיש עומד למולו במקום אחר במקהלות עם ד' לא יריע ולא יצריח ולא ישמיע קולו בקודש ישב וידום כף ישים לפיו כי מחשבתו אם אין שלום אין כלום לבו יגיד לו לילך בשלום ובמישור עם ד' ועם בני אדם כחידת המסורה "ויחדלו לבנות עיר, ויחדלו הקולות וברד" כל זמן שהמנהיג עומד ורוצה שיבנה העיר להיות עיר ד' שמה ומוכח להו במילי דשמיא אז ירבה כנגד לו רובה קשות מחרחר ריב בעלי מדון בקול ענות אבל אם יחדלו לבנות עיר יחדלו הקולות וברד והבן והשני הפכים האלו המה כאחים תואמים אם מחשבתם קדוש לד' וזה חידתם "כי הולך אדם אל בית עולמו בית העולם לא נאמר" שנשמע שדרך צדיקים אחד הליכות עולם להם לבא בבית הזה אשר הכינו ונבנה על ידם "אלא בית

עולמו מלמד שכל צדיק וצדיק יש לו עולם בפני עצמו" כשם שמלך נכנס למדינה עם דוכסין ואיפרכון אעפ"י שנכנסו בפולין אחד בכל זאת כל אחד ואחד שרוי לפי כבודו "כך אעפ"י שהכל טועמין טעם מיתה" שאין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא שאין מיתה בלא עון שאותו העון הוא הטעם המיתה בכל זאת "כל צדיק וצדיק יש לו עולם בפני עצמו" לפי שכלו וצדקתו קונה עולמו וסיים שלמה בחכמתו "וסבבו בשוק הסופדים אלו התולעים" מי ששם עינו על הנרדפים ולנעזבים אשר נמשלו לתולעים כמו אנכי תולעת ולא איש אלו התולעים יספדו בשוק להצדיק אשר שם עיניו עליהם והבן זה. רבה פ' אחרי על פסוק כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם וז"ל אלו זכיתם הייתם קוראים כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל עונותיכם ועכשיו שלא זכיתם אתם קוראים טומאתה בשולי' לא זכרה אחריתה. דבר גדול רמזו בזה שמקדם בשנות עולמים הי' התוכחת מוסר במקהלות ישראל על פרטי עבירות אשר יעביר איש בעת שיגבר עליו תשוקת הגוף ותאות בשריות להוכיח המנהיג על מלאכות אסורות ובעילות אסורות שהן המה עבירות שבין אדם למקום ויש שהי' המוסר השכל על גזל וריבית ואונאה והשגת גבול שהמה עבירות שבין אדם לחבירו ועל כולם הי' הצופה קורא בשם ד' לעורר העם שישובו לד' שידעו שאין דבר עומד בפני תשובה והבטיח להם ואמר אם תשוב ישראל אל ד' "ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם" כי לא הי' בכל בית ישראל פוקרים ואפיקורסים אשר לא יאמינו בשכר ועונש בעוה"ז ובעוה"ב כל עיקרי ויסודי אמונה הי' מושרש בלבם דק תאותם גברו עליהם עד ששכחו על פחד ד' והדר גאונו לכן הי' מקום וזמן למנהיג להוכיח לבית ישראל על חטאת אדם ועונות איש, אבל בעת רעה אשר גבר המינות והאפיקורסות בבית ישראל שנעשו חרצובת רשע שלא יאמינו בשכר ועונש ובביאת המשיח ותחית המתים כופרים בהשגחת הבורא ובכל שרשי ויסודי הדת מעת הזאת והלאה איש אל יוכח על פרטי עבירות אשר יוהכ"פ מכפר עליהם כי הלא נסע יתרון מהם שנפסק אמונה מלבם ולמה יגע לריק להוכיח על פניהם פרטי העבירות ולא נשאר לפני המנהיג אלא לקרוא בקול גדול אנא ד' אל תיסרני על כי אני אשב בדד ולא אפעל לטהר אותם מכל חטאותיהם ופשעיהם ראה "טומאתה בשולי'" עד שולי בגדיהם אשר המה רמז על מעשי בני אדם ופעולותיהם כבר הגיע הטומאה עד שולי רגליהם ולא נשאר לפני האנשים הרעים וחטאים לד' מאוד כחוט השערה שלא נטמא בהם וזה האות ומופת "לא זכרה אחריתה" לא די שהולכים אחרי כל תאות וחמדות אלא חטאתם כסדום הגידו שלא יאמינו שיש אחרית ותקוה לאדם כמו "ותשחק ליום אחרון" וזה "אם לא זכיתם" הדור שאינם זכאין "אתם קוראין טומאתה בשולי' לא זכרה אחריתה"

והבן. רבה פ' קדושים על פסוק קדושים תהיו וז"ל אמר ר"י בר פזי מפני מה נסמכה פ' עריות לפ' קדושים אלא ללמדך שכל מה שאתה מוציא בו גדר ערוה אתה מוציא קדושה ואתי' כהדא דריב"פ דאמר כל מי שהוא גודר עצמו מן הערוה נקרא קדוש עכ"ל והדבר יפלא הלא די אם גודר עצמו מן הערוה שלא יקרא להיות בן פריץ ולמה יקרא עוד קדוש. השכילו באמרותיהם כי האיש אשר שער בנפשו שהוא קרוץ מחומר ובטנו דבוק לארץ והוא מלא עינים להתבונן ולהסתכל ולהציץ על אשת יפת תואר כחכז"ל "מלאך המות מלא עינים" הוא יודע אם יקרב אלי' לראות בקירוב אשר העין יוכל לשלוט ולהביט עלי' לא ימצא מעצור לרוחו שלא לזון עיניו בה ע"כ החכמה תחי' את בעלי' שיתרחק ממנה הרחק כמטחוי קשת שלא לדבר עמה כי כאשר יקרב אל פתח ביתה בקהל רפאים ינוח ועל כן צריך לשמוע עצת החכם כאשר אמר לו שלמה המלך (משלי ה') "הרחק מעלי' דרכך ולא תקרב אל פתח ביתה" שימנע עצמו לילך גם בשוקים וברחובות מקום אשר שית זונה שם ביתה אבל אדם הגדור והמופרש הוא האיש הקדוש הולך לדרך פעמיו בשוק אשר הזונה פתח ביתה ונוסף עוד זאת שמקרב עצמו לה ומדבר את אשר יש לו לבקש ממנה וכאשר נופת תטופנה שפתי זרה ובחלקלקות לשונה תפתה ותושיט ידה להניע בשרביט התשוקה שם שם הוא האיש הקדוש אשר יגדור גדר בעדו ויעזבי' ויניחה כי יראת אלקים על פניו וד' לנגדו תמיד ויעזור לו שלא ימוט מימינו וזה שרמזו שלכך נסמכה פ' עריות לפ' קדושים ללמדך "כל מקום שאתה מוציא בו גדר ערוה אתה מוציא קדושה" שהמון בני אדם לא יוכלו לעמוד לעשות גדר לערוה רק יעשו גדרים שלא לבוא באותו שוק ולא לדרוך באותו רחוב אשר שם הזונה בנתה ביתה אבל הקדוש הוא הולך תמים בכל מקום ואח"כ גודר גדר מן הערוה "ואתי' כהדא דריב"פ דאמר כל מי שהוא גודר עצמו מן הערוה נקרא קדוש" שהוא גודר גופו בעומד לפני הערוה זה הוא האיש הנקרא קדוש והבן.

ילקוט אמור על פסוק על מנורה הטהורה יערוך את הנרות לפני ד' וז"ל שלא יתקן בחוץ ויכנס עכ"ל. לב שומע גערת חכם הוא מוסר השכל אם יזיל צינור טהור ממקור לב נאמן אם חוקקי ישראל יתנדבו בעם להעיר רוחם שישמיע את קולם בלי שסידרו הדברים על שפתם מתמול שלשום להרגיל איך ידבר כאשר יעמוד במקהלות גבוה מכל עם כי מי שהרגיל לשונו ואסף על שפתיו הלקח טוב כבר פג טעמו וריחו גמר שהרהור ומחשבה טובה הורק מהלב ללשון "הזמנה לאו מילתא היא" אבל הפותח פיו ומדבר כאשר עם לבבו ויוצאים הדברים מלבו בלי הערכה וסדר אז קסם על שפתיו כחכז"ל "דברים היוצאים מן הלב נכנסים ללב" רמזו דברים ביציאתם ממקור הלב נגמרו להיות נכנסים

ללב השומע וטוב עוד מזה אם מיד ברגע אשר ירחש מחשבה טובה בלב אדם ידבר כפי הגיון וע"ז אמר המשורר "רחש לבי דבר טוב אומר אני מעשי למלך לשוני עט סופר מהיר" כעת אשר רחש בלבי דבר טוב באותו רגע אמר מעשיו למלך הגם שאני רק כעט סופר מהיר כי קסת הסופר מהיר לא יוכל לכתוב סדרן של דברים ומערכות המחשבות עושה ציונים לדעת את אשר נדבו בבית מחוקקים וזה חידותם במאמר הנ"ל שהכה"ג מאחיו אשר עליו מוטל להעלות את הנרות המה רוחות ונפשות בני אדם "נר אלקים נשמת אדם" יהי' העריכה לפני ד' שידבר כאשר עם לבבו אז כאשר ידליק את נרות האדם עד ששלהבת י' תהי' עולה מאלי' והזהרו שלא יתקן בחוץ ויכנס" שלבו לפומי' לא יגלה מחשבותיו ודעותיו לסדר ולערוך להיות רגיל בהם לדבר מוסר למו והבן. ילקוט פ' בהר על פסוק והארץ לא תמכר לצמיתות כי לי כל הארץ כי גרים ותושבים אתם עמדי וז"ל אל תעשו עצמיכם עיקר וכן דוד אומר כי גר אנכי עמך תושב ככל אבותי ואומר כי גרים אנחנו ותושבים ככל אבותינו אתם עמדי די לעבד שיהא שוה כרבו כשתהיו שלי הרי היא שלכם עכ"ל. נמרצו אמרי יושר אשר בשפתותיהם ברור מללו במאמר הזה כי העובד ע"מ לקבל פרס יבחר לנפשו תל תלפיות בכל פינות עבודתו להשיג תמורת פעולתו שירחיב ד' לו ויכוננהו בשלשה מתנות ואלו הן חכמה עושר וכבוד שהמה קניני עוה"ז אשר יתענג בו הגוף ועליהם נאמר "כעיני עבדים על יד אדוניהם כעיני שפחה על יד גברתה כן עינינו אל ד' אלקינו עד שיחננו" קונן המשורר שאנו במדרגת העבדים והשפחות שלא מסתכלים בעבודתם על פני האדון ועל פני הגבירה רק עיניהם צופות על יד האדון ועל יד הגבירה המשפיע טוב ורע והמעולה מבני אדם כאלו נושא עיניו לשמים ויבקש חלף עבודתו נחלת עין לא ראתה לזכות מן הנוחלים שי עולמות בעוה"ב אלו וכאלו כל מחשבתם ותכליתם להטיב לעצמן ומבקש שהקב"ה בכבודו וטובו ישרתהו יחפץ שאדון כל ארץ יהי' עבד לעבדיו אבל מי שעובד הקב"ה באהבה הוא תל תלפיות בכל מחשבותיו ופעולותיו ומעשיו לכבד ולרומם את שמו הגדול הוא האיש אשר הוא באמת עבד ד' שהוא חושב רק לעבוד לד' ולעשות נחת רוח ליוצרו ואם ישמע מפיו שמתפלל או מבקש מהקב"ה עושר וגבורה וכבוד לא ישחר בעבור עצמו רק שמבקש שישיג ידו אותן הקנינים אשר ע"י יוכל לשבח ולפאר את שמו של הקב"ה בכל העולם "לך ד' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד" להידור שמך ולהנאתך אשתמש בגדולה ובתפארת ובהוד הקב"ה הוא העיקר והאדם עושה עצמו טפל לו וע"כ נקראו הקדושים עבדי ד' "לא כן עבדי משה' וכדומה וזה שרמזו בכאן שאמר הקב"ה "אל תעשו עצמיכם עיקר" חלילה וחלילה שאדם יחשוב שהוא העיקר בכל עבודותיו שא"כ איפו

יהי' הקב"ה כטפל לו "וכן דוד אומר כי גר אנכי עמך תושב ככל אבותי ואומר כי גרים אנחנו תושבים ככל אבותינו" התעורר שאדם יחשוב עצמו רק כגר בארץ וזה הוא אם לא ימצא מנוח לכף רגלו ולכל היותר יהי' נחשב כתושב לישב בשלוה אבל לחשוב בלבו שהוא יותר מגר ותושב הוא און "אתם עמדי די לעבד שיהי' שוה כרבו" ולא שיבקש להיות האדון עבד לו "כשתהיו שלי הרי היא שלכם" אם תרימו ידכם לאמור לד' הארץ ומלואה ותברכו שמו ממקור לבכם אז תזכו "שהארץ נתן לבני אדם" והבן. רבה בחוקתי על פסוק אם בחקתי תלכו וז"ל ר' מנחם חתנא דר"א בר אבינא אמר חשבתי דרכי מה שכתבת לנו בתורה אם בחקתי תלכו ומה כתיב תמן ונתתי שלום בארץ ואם לא תשמעו לי מה כתיב תמן ויספתי ליסרה אתכם. הנראה בדעתם כי מצות התורה ועבודת הבורא המה עושים מלחמה עם הגוף הקרוץ מחומר כי הוא לא יקרא שמות בארץ כל חמדה ותאוה שווים לפניו לטובה הן בנדה ועריות בטריפות ונבילות בכולם יתענג בהם אמנם הנשמה היא אשר תבקש חשבונות רבות לבדוק בשמא אם המאכל או המשקה מותרת לו וכדומה או אם האשה אינה מן השמות נדה ועריות האסורות "על כן יאמר בספר מלחמות ד'" יאמר בפי כל שהספר תורה גורם מלחמות "ואת והב בסופה כי הסוף יהי' שלום ושלוה כחכז"ל "אבר קטן יש באדם מרעיבו שבע וזה רמזו בכאן בהבנת הכתוב "אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו" בראשית מחשבה תאמינו שהחוקים והמצות פועל לכם מלחמה אבל באמת נהפוך הוא "ונתתי שלום בארץ כי אחרית לאיש שלום שהוא ימשול על חיילות התאות והתשוקות אבל מי ששומע ליצה"ר שילך בשרירות לבו למען שלא יהי' לו מלחמה ואומר "שלום יהי' לי כי בשרירות לבי אלך" לתכלית שלא יהי' לו מלחמות היצר הולך אחר ראות עיניו לאיש כזה יהי' לו בסוף מלחמה גדולה כחכז"ל "אבר קטן יש באדם משביעו רעב" כי יצרו מחדש עליו בכל יום עד כמעט לא יוכל שאת כי א"א לו לאדם להשיג למלאות תאותיו כחכז"ל "אין אדם מת וחצי תאותו בידו" וזה הוא "ואם לא תשמעו לי ויספתי ליסרה אתכם" האספסוף התשוקות אשר בקרבו יתאוו תאוה כל היום ואין לאל ידו למלאות ועל כן "חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך" והבן. רבה במדבר פ' ב' וז"ל ד"א והי' מספר בני ישראל אר"ב הכהן ברבי והי' מספר הסופר כמספר התורה נתבקש להם שכך אמר להם ע"י משה ברוך תהי' מכל העמים הוי והי' מספר בני ישראל כחול הים עכ"ל ועיין בידי משה. איש חמודות אמר שהקב"ה "יהב חכמה לחכימין ומנדע ליודעי בינה" אבל הוא נותן לרוח משקל שחכמת המנהיג הוא בערך כפי מעלות מקהלות ישראל אשר החכם יושב בקרבם שאם שלימות האיש המורה גדול ביתר שאת מאשר המון עם בני ישראל יוכלון שאת על לבם פעולתו

מאפה ועמלו לריק ע"כ אמרו חכז"ל "מנהיג לפי הדור" כפי שלימות חכמתם וצדקתם של הדור כן יתן ד' רוחו על האיש העומד לתל תלפיות אשר כל עינים אליו צופים כלל גדול שהצבור יפעלו בכוחות נפשם ונשמתם על מנהיגם "וירא ישראל שוכן לשבטיו ותהי עליו רוח אלקים" ופי' הרמב"ן שם ההבטה קנה כאשר ראה עין בלעם מקהלות בית ישראל איש ואיש על משפחתו ושבטו חונה על דגלו אהובים וברורים כאיש אחד מאותו הבטה זכה נפשו לבוא אל שלימות הנבואה דפח"ח הכנה מילתא היא כפי אשר יכינו בני ישראל את לבם לשמוע דבר ד' כן יהי' השפע רוח חכמה ובינה מאת אלקים על לב האיש הדובר בשם ד' "כי שם ד' אקרא הבו גודל לאלקינו" אמר משה אני קורא בשם ד' זה כחי אבל הגדולה לאלקינו תביאו אתם וזה רמז ר' ברכי' בשפתי כהן ישמרו דעת בהבנת הקרא והי' מספר בני ישראל "והי' מספר הסופר" אם אתה תחפוץ לדעת כמה משקלו ומספרו של הסופר הוא האיש הדובר בשם ד' המחוקק אותות שמים על לוחות לבות בני אדם הוא "כמספר התורה נתבקש להם" אם תדע לשקול ולספור מספר התורה אשר נתבקש מהתלמידים כפי אשר יכינו את לבבם ללמוד התורה כך הוא מספר של הסופר הוא המנהיג ובעבור זה אם יזכו בני ישראל להשפיע ולזכות את האומות שיכירו וידעו את ד' יבא שפע רב וגדולה מן השמים אל בני ישראל ולכן אמר משה בשם ד' "ברוך תהי' מכל העמים" אם כל העמים יברכו את בני ישראל אז יגדל נועם ד' עליהם ונרמז בדברי הנביא "והי' מספר בני ישראל כחול הים" כי כפי ריבה המים כן יגדל החול על שפת הים כך כפי רוב הכרת ד' בכל גבולי ארץ כן יגדלו בני ישראל לשם ולתפארת והבן. ילקוט פ' נשא על פסוק וכתב את האלות וז"ל ר"י אומר ספרי אפיקורסין כיצד הוא עושה קודר את האזכרות ושורף את השאר ר"ע אומר שורף את כולו מפני שלא נכתב בקדושה עכ"ל. רחמנא לבא בעי אם האיש הקורא בשם ד' לקרב את בני ישראל לאביהן שבשמים לבו בשפתיו תלי' אם הלב זכאי טהור וקדוש אז רוח חן על אמרותיו ומדברותיו באומד מעט עושה הרבה כי המון רבבות בית ישראל יגידו על זה האיש נאה דורש כי נאה מקיים אבל אם הוא עומד גבוה מעל עם להלהיב את לבות השומעים לשמור את התורה ולקיים את המצות ולו לב טמא שבע תועבות בלבו עובר עבירות ומחלל המצות גם אם אמרותיו מתוקים ומדברותיו נעימים לא ישמע העם אליו כי אומרים מי שלא נאה מקיים לא נאה דורש כי על זה נאמר ג"כ "ואהבת לרעך כמוך" אם הדורש אוהב גופו למלאות לו סיפקו בכל תאות וחמדות למה לא יאהב גם את רעהו להתיר לו ג"כ כל תשוקת איש וחמדת בשר וזה רמזו חכז"ל רבה פ' זו פ' י"א וז"ל שאמר ר"ש בן פזי כל כהן שלא נטל ידיו לא ישא את כפיו שנאמר שאו ידיכם קודש

וברכו את ד'" רמז אם הכהן לאל עליון הוא המנהיג הוא הראש העדה העומד גבוה מעל העם לברך אותם בשם ד' להראות להם איזה דרך ישכון אור ויבא שפע מן השמים "כל כהן שלא נטל ידיו" אם הוא בעצמו לא נטל ידיו להראות שמאום לא דבק בידו שלא נגעלו ידיו מעבירות אלא ישא את כפיו" לו דומי' תהלה לנופו יפה השתיקה טוב לו לישב בדד ולא לעמוד גבוה ולברך את העם בשם ד' כחכז"ל "קשוט עצמך ואח"כ קשוט אחרים" אם הרב דומה למלאך ד' צבאות יבקשו תורה מפיו "שנאמר שאו ידיכם קודש" מראש צריך המנהיג להיות ירא ד' שיוכלו שאת להראות את ידיהם שהם קודש "וברכו את ד'" אחר זה שהמה נאה מקיים נאה להם להיות נאה דורש והבן אבל אם המלמד להעם דעת הוא נפל ברשת מינות ואפיקורסות אז טוב להתרחק ממנו ולא לשמוע אל למודיו ומוסריו וע"ז פליגא חכמי ישראל מהם אומרים אם הוא גדול בחכמת התורה ילקט האדם מהם האוכל ואת הקליפות יזרוק כחכז"ל "ר"מ למד תורה מאחר תוכו אכל ואת קליפתו זרק" אבל נמנו ורבו עלי' שלא ללמוד מאפיקורס כלל וכלל "כל היוצא מן הטמא טמא" וזה חידות מאמר הנ"ל "ר"י אומר ספרי אפיקורסין" המה התורות והלמודים אשר נשמע מפורש יוצא מפי ת"ח וגדולי עולם שהמה אפיקורסים בלבם "כיצד הוא עושה" מה יעשה השומע סובר ר"י "קודר את האזכרות" את הטוב לקבל "ושורף את השאר" מה שהוא מינות ואפיקורסות יזרוק אבל ר"ע הזהיר את העם ואומר "שורף את כולו מפני שלא נכתב בקדושה" גם מה שנשמע שהוא מלא יראה ישרוף יען וביען שיוצא מלב טמא ולא נכתב בקדושה והבן. רבה פ' בהעלתך על פסוק ויאמר ד' אל משה אספה לי שבעים איש מזקני ישראל אשר ידעת כי הם זקני העם ושטריו וז"ל אותן הזקנים והשוטרים שחיו מוסרין עצמן ללקות עליהם במצרים במתכנת הלבנים יבאו ויטלו בגדולה זו לפיכך הוא אומר אשר ידעת כי הם זקני העם ושטריו ולפי שמסרו עצמן ללקות על הצבור לפיכך ונשאו אתך במשא העם ללמדך שהשוון הקב"ה למשה מכאן אתה למד שכל מי שמוסר עצמו על ישראל זוכה לכבוד ולגדולה ולרוח הקודש עכ"ל. כל עמל אדם לפיהו כל אשר לאדם יתן בעד נפשו כל הקרבות שיש לאדם עם רעיו ואוהביו הוא קרוב אצל עצמו ביותר כחכז"ל "חייך וחיי חבירך חייך קודמים" הגם שכלל גדול בתורה ואהבת לרעך כמוך בכל זה חייו קודמים אחכז"ל "מה חזית דדמי דחברך סומק טפי" (עיין בע"ז דף נ"ד בתוס' ד"ה מתקיף) אבל הדעת נותן "חייך וחיי חבירך" גדול זכות הרבים מזכות היחיד דדם רבים סומק טפי מדמו שהוא יחיד ע"כ חיי חביריו קודמים וזקני העם ושוטריו של בני ישראל במצרים מרוב אהבה ודביקות לבני ישראל חקרו בלבם טוב שיקבלו הם עול גלות גם במקל רודף ובשבט נוגש רק כדי שלא

יאונה רע לכללות המון בני ישראל כמליצת חכז"ל "צרת יחיד צרה צרת רבים אינו צרה" כי לאדם יחיד יש נספה בלא משפט שלא ימצא לו גואל אבל בעבור צרת רבים יבוא ריוח והצלה דודו או בן דודו אחד מהקדושים והטהורים יגאלם במסירת גופו ונפשו וזה שרמזו חכז"ל במאמר הלא "אתה ידעת כי הם זקני העם ושטריו ולפי שמסרו עצמן ללקות על הצבור" הם נשאו וסבלו מכות גדולות ונוראות ונלקו על הצבור שמסרו גיום למהלומות להציל רבים מצרה "לפיכך ונשאו אתך במשא העם" המה שווים במשקל אחד עמך להיות כולם ראשים ומנהיגי ישראל "ללמדך שהשוון הקב"ה למשה" שכל א' וא' שקול כמשה מכאן אתה למד שכל מי שמוסר עצמו על ישראל" שהוא מעצמו ורצונו הטוב מוסר גופו להיות סובל צרות צבור "זוכה לכבוד ולגדולה ולרוח הקודש" והבן. ילקוט פ' שלח לך על פסוק ויאמרו כל העדה לרגום אותם באבנים וכבוד ד' נראה באהל מועד אמר ראב"כ כיון שראו השכינה התחילו מרגמין בהם אבנים אר"ל כיון שנגלה הענן נראו האבנים תלויות בו באותה שעה אמר הקב"ה למשה מי יוכל לסבול כך עד מתי כך עד אנא ינאצוני עכ"ל. אם היצה"ר פיתה לאדם להיות מחרחר ריב ובעל מחלוקת שהוא יהי' בראש פוטר מים ראשית מדון והקב"ה אשר שונא המחלוקת מוכיח ומייסר לאיש על עונו כחכז"ל "אלקים יבקש את הנרדף אפי' צדיק רודף רשע" ק"ו מי שמחרחר ריב ומחזיק במחלוקת ביתר מרעהו צדיק אז דרכו של המסית הוא היצה"ר אשר יושב בקרב איש בלב עמוק לפתות ולתלות העונש על שהתרשל להיות זריז לנקום נקם ביתר שאת וביתר עוז בעבור כבוד ד' עד שיגדל האש המחלוקת עד כי גדול מאוד וכן הי' הדבר בעדה רעה של מרגלים המה צווחו בשוק וברחובות כי ביאתם לארץ ישראל בעת ההוא יהי' חרבן ואבדון לכל הדור וכאשר ראו גלוי השכינה לאות מרי תחת להרהר שמעלו בד' ובמשה עבדו נתהפך הדבר שהצליח מעשה השטן אשר פיתה אותם בלבבם שגילוי השכינה הזאת הוא להראות לזרזם כי לא עשו כדת במשה אשר שלח המרגלים כי לא די במה שרגנו באהליהם אלא צריכין לעמוד כנגדו להוכיח על פניו וזה שרמזו "אר"ב כיון שראו השכינה התחילו מרגמין בהם אבנים" שנתעוררו להחזיק במחלוקת בגילוי פנים ע"ז הוסיף ר"ל ואמר שכיון שנגלה הענן נראה אבנים תלויות בו" כאלו הענן התעורר על זריקת אבנים "באותה שעה אמר הקב"ה למשה מי יוכל לסבול כך עד מתי כך" מי יוכל לסבול עוד זאת להפך אותות אלקים חיים אשר באתי בענן להוכיח על פניהם הם יוסיפו לחטוא שבע כחטאותיהם א"כ איפו אין סוף למחלוקת וזה עד מתי כך והבן. רבה פ' קרח וז"ל אמר ר"ל למה חלק קרח על משה אמר אני בנו של שמן בן יצהר שנאמר תירושך ויצהרך תירוש זה יין ויצהר זה שמן ובכל משקין שתתן את

השמן הוא נמצא עליון ולא עוד אלא שכתוב אלה שני בני היצהר העומדים על אדון כל הארץ וכי יש לשמן בנים אלא זה אהרן ודוד שנמשחו בשמן המשחה אהרן נוטל כהונה ודוד מלכות אמר קרח ומה אלו שנמשחו בשמן בלבד נטלו כהונה ומלכות אני שאני בנו של שמן אינו נמשח ונעשה כה"ג ומלך מיד נחלק על משה עכ"ל. עמוקה החידה אשר דברו בזה כי שכל אדם יגיד לו שכהן הגדול מאחיו להיות ראש גולת אריאל הוא צריך להיות המעולה והמקודש מאחיו בכל פעולותיו ומעשיו ובכל דעותיו ומחשבותיו מבית ומבחוץ כזהב טהור כל אשר יבחר ד' בו להיות דמות כה"ג בשמים לכן הכהן הגדול מאחיו צריך להיות פי שנים ברוחו חכם בחכמת התורה אשר אם יורה משפטי ד' להעם יהי' אמרותיו ומדברותיו מתוקים ומשמחים אלקים ואנשים כמו היין המשמח אלקים ואנשים כחכז"ל "דברי תורה נמשלו ליין" וגם צריך הכה"ג להיות צדיק וטהור לב אוהב שלום שדבריו יהי' רכים משמן ומרפא לנפש "לוקח נפשות חכם" ויהי' שמו הולך לברכה "טוב שם משמן טוב" כלל גדול פי שנים ברוחו "אוהב את המקום אוהב את הבריות" ולרוב עיר פרא אדם יולד טבע האדם רע ולבו אכזר רק שכל אדם יחזיק במעוזו להתאבק בעפר רגלי ת"ח ללמוד חכמתם ותבונתם וגם יתאמץ לדבק בטהורי נפשות רודפי שלום עד שילמד המעלות ומדות טובות עד יעמוד לפני העם לכהן גדול "שפתי כהן ישמרו דעת תורה יבקשו מפיו כי מלאך ד' צבאות הוא" שיצא אדם לפעלו להיות תחת פרא אדם האדם הגדול בענקים וקרח התחכם ואמר אם ראוי' בני אדם להיות מלך וכה"ג אשר טבעם מתולדה רע רק שקלטו מן המעשים טובים ומידות טובות עד שהריחו ביראת אלקים כמה וכמה מעלות ביתר שאת שיבוא הגדולה למי שפי שנים ברוחו שנולד בטבעו להיות לוקח נפשות חכם וגם טבעו להיות איש טוב וישר שימצא חן לכה"ג וזה שרמזו בחידתם "אמר קרח אני בנו של שמן בן יצהר שנאמר תירושך זה יין ויצהר זה שמן" האב מזכה את בנו בכח כך מטבעו מבטן אמו הוא נוצר ונולד להיות חכם גדול אשר פירותיו ולמודיו דעותיו ומחשבותיו ישמחו אלקים ואדם כתירוש וגם הוא בן יצהר זה שמן שהוא יודע לקרב לבבות ולמשול על לבות בני אדם עד "בכל המשקין שתתן את השמן הוא ימצא עליון" שיש לו כח גדול להטות כל לבבות אליו עד שיהי' הוא עליון כמו ששמן צף על כל המשקין והוסיף לאמור לפתות לב השומעים "כתיב אלה שני בני היצהר העומדים על אדון כל הארץ וכי יש לשמן בנים אלא זה אהרן ודוד שנמשחו בשמן המשחה" שמטבעם מבטן אמם המה אינם כח שמן שיהי' שמם וזכרם לברכה בעולם רק נמשחו מבחוץ שהתהפכו טבעם מרוב למודם אשר הרגלו עצמם עד שבא בתוכם המעלות ומידות טובות כמו "ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו" ובכל

זאת יען כי הלכו בדרך טובים "אהרן נטל כהונה ודוד המלכות" אם כן איפו "אני בנו של שמן" שאצלי כל מעלות ומידות טובות נולדו עמי מבטן אבי ואמי למה לא אהי' מלך וכה"ג הלא לי ראשית הבכורה "מיד חלק על משה" שגדולת ושלימות אהרן בא מבחוץ והקב"ה חפץ באיש אשר הקדישו מבטן אמו ולא ידע כי נהפוך גדול שכרו הכובש את יצרו ממי שנולד עם כל הכנות מועילות וכפועל אדם ישולם לו והבן זה. תנחומא פ' חקת על פסוק ויסעו מקדש ויבאו בני ישראל וגו' ויאמר ד' אל משה ואל אהרן בהר ההר על גבול ארץ אדום לאמור וז"ל זש"ה בהתחברך לרשע פרין ד' את מעשיך על שנתחברו לרשע הזה לעבור בארצו חסרו לאותו צדיק לכן נסמכ' אסיפ' אהרן אחר פרש' מלך אדום עכ"ל. גדול השלום עד שבלאו שפתי חכז"ל מלספר כמה מעלות טובות שיש למעלות השלום עד שאמרו גדול השלום שמלאכי מעלה צריכין לשלום שנאמר עושה שלום במרומיו בכל זאת הוא דבר שנותן במידה ומשקל גדול השלום בין יראים וצדיקים וישרי לב אבל להיות רודף שלום בין צדיקים לרשעים ע"ז נאמר "הנה לשלום מר לי מר" כי ההתאחדות בין צדיקים לרשעים יפעל רק זאת שהצדיק ילמד מרשע וטרם שילמוד הרשע מצדיק דבר טוב כבר נתהפך הצדיק להיות רשע כמוהו כפי' אחי הגאון ר' נפתלי נ"י בספרו בחידת חכז"ל מ"ת פ' ח"ש "דרשה שרה צמר ופשתים בין יצחק לישמעאל שאמרה גרש האמה הזאת ואת בנה" הכוונה ששרה הבינה בשכלה שרק הפירוד טוב בין יצחק לישמעאל לא כאברהם שחשב להתאחד אותם כדי שישמעאל ילמוד לילך בדרך טובים כאשר יצחק יעשה היא אמרה שהוא כלאים זה בזה כשם שאסור לחבר צמר ופשתים לא יתאחדו יצחק וישמעאל אלא גרש האמה הזאת ואת בנה דפח"ח ונודע שאהרן הכהן הי' אוהב שלום ורודף שלום וממנו למדו בני ישראל לשלוח דברי שלום גם לעשיו הרשע הוא אדום ובאמת לא כן אין טוב להתחבר עם הרשע טב לאפושי בהלוכו להסב את ההר רק שלא לפתוח פיו בדברי שלום עם הרשע הוא אדום ולכן הראה ד' שמת שם אהרון הכהן להיות אות לדורות עולם עד היכן יהי' מידות אוהב שלום ורודף שלום שאם יעבור הגבול לפתוח שלום עם רשע אז נאבד מעלות ומידות אוהב שלום וזה "זש"ה בהתחברך לרשע" אם אתה אוהב שלום ורודף שלום עד שאתה מתחבר לרשע אז "פרץ ד' את מעשיך" כל המידת שלום אינו טוב עוד שהרי מת אהרן אחר שדרשו שלום אדום "לכן נסמכה אסיפת אהרן אחר פרשת מלך אדום" לדעת שאין לדרוש השלום רק בין צדיקים ותמימים וישרים והבן. תנחומא פ' בלק על פסוק קח את כל ראשי העם וז"ל ר"נ אומר א"ל הקב"ה למשה השיב להם ראשי סנהדראות ויהי' דנין כל מי שהלך לפעור א"ל ומי מודיען אמר הקב"ה אני מפרסמן כל מי שטעה הענן נקלף מעליו והשמש זרחה

עליו בתוך הקהל ויהי' הכל יודעין מי שטעה ויתלו אותו עכ"ל. חדשים מקרוב באו המה האספסוף בבית ישראל המה חכמים בעיניהם אשר ירחיבו פיהם לאמור לאבותינו לא זרחה השמש השכל עיניהם כוסו בעב הענן משנות עולמים ולא ראו טוב בעמלם להנות מגן עדן חמדת עולם אשר הוא כשלחן ערוך לפני האדם להנות ממנו אבל לנו עינים פקוחות לראות את הטוב לפני האדם כי לא לחנם ברא הקב"ה תענוגי בני אדם ועוד יגדל עונם מנשוא שהמה

המחטיאים הרבים לאמור לנו ניתנה הארץ להתהלך בה בארכה וברחבה בתשוקות ותאות אך אבותינו חטאו כי הי' סגורי עינים וטח לבם מהשכל ועל זה רמזו חכז"ל במס' תענית "אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא בשעת פטירתו של אדם לבית עולמו כל מעשיו נפרטים לפניו ואומרין לו כך וכך עשית במקום פלוני ביום פלוני והוא אומר הן ואומרין לו חתום וחתום שנאמר ביד כל אדם יחתום עכ"ל" הכוונה בכל עבירה יש לידון באיזה מקום הוא נעשה אם עומד בין קלי דעת אשר מתאוים להקל עולם עול התורה מעל צווארים לשנות התורה ולעקור היראה ורבותינו אם באו במקום שראו קלי הדעת גדרו גדר לאסור גם המותר והפורץ לפני קלי דעת עבירה קטנה נחשבת לגדולה וזה ששואלין אותו "כך וכך עשית במקום פלוני" במקום הקלי דעת פרצת גדר וגם בדור כשר צנועים ומגודרים אין יושבי עיר אחת לומדים להרע מעיר אחרת אבל בדור רע הכל סר יחדיו נאלחו נקל הוא שיעבור עבירה ממקום למקום שילמדו כל יושבי מדינה מעיר אחת וזה ששואלין "ביום פלוני" הוא הזמן אשר הכל סר "והוא אומר הן" שמודה על המקום שבין קלי דעת עשה עבירה וגם מודה על הזמן ואומרין לו חתום" שגם הי' איש מכובד שממנו למדו יושבי מדינה שנמשל לחותם כי הכל הולך אחר החתום והבן בקיצור וכל זה בא יען שאדם חושב שזרח לו השמש השכל והבינה יותר מהדור שהי' לפניו וזה שרמזו "כל מי שטעה הענן נקלף מעליו והשמש זרחה עליו בתוך הקהל" הוא משל שפרח ציץ המינות בקרבו וחשב שענן והחשך נח על מנהיגיו ועליו זרח השמש השכל וע"כ "הכל יהי' יודעין מי שטעה ויתלו אותו" שנגלה על ידי עצת חטאין בבעל פעור מי שתעה מדרך השכל ומצוה להמית אותו על שהרהר אחרי השכינה ונביאי' ומנהיגי' והבן. תנחומא פ' פנחס על פסוק ויכפר על בני ישראל וז"ל וכי קרבן הקריב אלא ללמדך שכל השופך דמן של רשעים כאלו הקריב קרבן עכ"ל. יראת אלקים היא חכמה ואיזה חכם הרואה את הנולד אם בראה שרשע יפרח ברשעתו שהתחיל איש זדון להעיז במצחו לפרוץ גדר לעבור ביד רמה איזה דבר הגם שהוא עבירה קטנה נדע שהוא נס להתנוסס כי הוא רק לנסות את היראים לראות אם יקנאו כנגדו הצדיקים להוכיח

אותו על חטאו ואם לא יקנאו בו יוסף אומץ ברוחו יש מחר אחר זמן יעבור עבירה גדולה זו ואם גם אז לא יפול משערות ראשו ארצה שלא קמו כנגדו עבדי ד' יתחזק בעבירה גדולה מהשני' כי כך דרכו של יצה"ר "היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך ועשה כך ולבסוף אומר לו לך ועבוד עבודה זרה" שהיצה"ר מסית רק לעלות מעלה מעלה להחל בקטן ולכלה בגדול בכל יום יעלה מעלה לעשות כך וכך מעבירות עד לבסוף מסיתו לעבוד ע"ז כחכז"ל שאין צו אלא ע"ז" כי צו לצו וקו לקו והתכלית לעבוד ע"ז מתחיל בקורי עכביש ונעשה כעבות עגלה וא"כ איפו מי נתן יד לפושעים שגדלו ברשעתם הלא המה הצדיקים אשר לא עלו בפרצות לעמוד כנגד הרשע מיד וברגע אשר התחיל לפרוץ גדר בכרם ד' צבאות בית ישראל שלולא התמהמה זמן זמנים ימים רבים לראות לבלע את הקודש מעט מעט זעיר שם וזעיר שם לא הי' בא עד כה שיעמוד בן אשה ישראלית במחנה העברים לחרף ולגדף את ד' וליתן חרפה על בית ישראל ויגדל האשם עד שנתחייב הרשע מיתה שישפך דמו כמים שמיתתו תהי' כפרתו וכאשר העיז זמרי בן סלוא נגד משה רבן של ישראל ונביא גדול לד' לשאול לו אם הזונה כזבי מותרת לו ומשה השיב שהיא אסורה עליו ושאל הרשע אותו בת יתרו מי התיר לך כבר העיז ופרץ גדר המוסר והי' ראוי שיעמדו מן הצדיקים לקנא קנאת ד' לקפוץ עליו ולהכות אותו ולמרוט שערות ראשו לענוש אותו כדי רשעתו ולא הי' מעיז עוד לעבור תאות יצרו לזנות עמה בפרהסי' לבוא לחיוב מיתה "קנאים פוגעין בו" ועל ידי שהצדיקים אחזו שער הסבלנות לראות כבלע את הקודש חטאו חטאה גדולה וכאשר רץ פנחס לבוא אחרי צוד רשעים ומצא אותם קשורים ככלבים ודקר אותם ושפך דמם ארצה נחשב לו כאלו הביא הקרבן על החטא וזה רמזו חכז"ל כתיב "ויכפר על בני ישראל" ונתפלאו חכמי לב "וכי קרבן הקריב" הגם אמת נכון הדבר שבני ישראל היו צריכין קרבן לכפר עונם אבל איה הקרבן אשר הקריב פנחס לכפר בו על בני ישראל "אלא ללמדך שכל שופך דמן של רשעים מי שמקנא לד' לשפוך דמן של רשעי ישראל העומדים במחנה העברים יחשב לצדקה כאלו הקריב קרבן" שפיכת דם לאיש פריץ אשר פרץ נחשב להשופך כאלו הקריב קרבן והבן.

ילקוט פ' מטות על פ' וידבר ד' אל משה נקם נקמת בני ישראל וז"ל אין וידבר אלא לשון עז שנאמר וידבר העם באלקים ולמה דבר עמו בלשון עז לפי שלא מיחה בשבטו של שמעון אמר ליה הקב"ה ומה אם בזמן שעמדו כל ישראל בצד אחד בשעת העגל ולא הי' עמך אלא שבט לוי בלבד עמדת ומחית בכל ישראל עכשיו שכל ישראל עמך לא עמד בצד אחד אלא שבטו של שמעון לא הי' לך למחות עליך אמר הכתוב התרפית ביום צרה צר כוחך עכ"ל. סביביו נשערה מאוד הקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוש השערה ועל

כן דבר ד' עם משה קשות אשר סבל גודל העזות של זמרי הפורץ יען "שכל אדם האריך אפו ותפארתו עבור על פשע" כאשר סרו בני ישראל מן הדרך אשר צוה ד' ועשו להם עגל מסכה שאמרו חכז"ל "כל המודה בע"ז כופר בכל התורה כולה" וגם כמעט נתפשו כל בית ישראל אחרי העבודה זרה אז עמד משה בשער המחנה וקרא בקול גדול "מי לד' אלי" אנו הנשארים נדע כי העת למסור נפש "או חברותא או מיתותא" ונקדש שם שמים ברבים אבל במעשה זמרי שאין החטא בעצם גדול כל כך שאין עליו מלקות או מיתות ב"ד רק "קנאים פוגעים בו" וגם הלא רוב בני ישראל גדורים בעריות בני עליה ישבו על כסא משפט לשפוט בן פריץ כדת על כן האמין משה לא טוב להגלות חמה ולשפוך דמי הפורץ כמים נגרים "כי אקח מועד אני מישרים אשפוט" טוב להמתין עד כי יעבור זעם וקצף אז ישפוט מישרים לכן נשאר משה להיות עניו לסבול הכל אבל הקב"ה גילה לו למשה לא מחשבותי מחשבותיך גדול עון זמרי מאד העיז האיש הרשע לבוא בזרוע רמה עם הזונה אשר בימינו לעיני כל רואי שמש לפני הנביא וזקני ישראל "המעיז ברבו כאלו העיז בשכינה כל העושה מריבה עם רבו כעושה עם שכינה" הוא עבודה זרה פנימיות שהרשע הזה מציב יד חציפות להרוס ולנתוץ יותר ויש לנקום בחמה שפוכה באיש המעיז כי המון בית ישראל בנקל ילמדו למרוד בנביאים מאשר ילמדו לעבוד ע"ז ולאמור לעגל זהב שהוא הוציאם מארץ מצרים ולכן כעם ד' ודבר קשות עם משה שלא מיחה בשבט שמעון מיד ואמר "התרפית ביום צרה מה שהתרפת ביום צרה הוא אות ומופת "צר כחך" שלא צפית בחכמה להבין עד כמה הדברים מגיעים לראות את הנולד שירבו פושעי ישראל והי' לך לעלות בפרצות מיד והבן. תנחומא פ' מסעי פסוק אלה מסעי בני ישראל וז"ל בחית כצאן עמך ביד משה ואהרן מה נחית לשון נוטריקון רבי אומר נביאים העמדת מהם חסידים העמדת מהם ישרים העמדת מהם תמימי' העמדת מהם ביד משה ואהרן עכ"ל. הפליאה התנא אלקי לדבר בנוטריקון בתיבת נחית יש רמז אין מספר לדעת גודל מעלות שני שדי צבאות ישראל המה משה ואהרן כי טבע אנושי שראש העדה יחפץ לראות במקהלת עמו תרומת מעלותיו ומידותיו ומעשיו הנביא אשר שפע רוח אלקים עליו יתחנן "מי יתן והי' כל עם ד' נביאים כי יתן ד' רוחו עליהם" להיות תלמידיו בדומה לו ומי שלא ישמע לו לעלות בסולם הקודש להיות כלי טהור שיהי' נח עליו רוח אלקים יש בלבו עליו הלא משכתיך ולא רצת אחרי למלאות ידיך להיות מאנשי קודש החסיד המתחסד עם קונו לעשות לפנים משורת הדין להתקרב ולהתדבק בכל פינות שהוא פונה להיות מן המשכילים ומזהירים כזוהר הרקיע ועצם השמים לטוהר בתהלוכותיו ותנועותיו יבקש שכל תלמיד יהי' כדמותו וערכו "אספו לי

חסידי כורתי בריתי עלי זבח" שיזבחו כולם את יצרם ומי שלא יטה שכמו להתחסד לבו עליו לאמור מדוע אחרו פעמי רגליך להיות הדור לכל חסידיו הישרן האוהב ישרנות שלא להטות מן הישר בעיני אלקים ואדם כל הפעולות יהי' תפארת לעושה ותפארת לו מן האדם הוא ישאל שכל סביביו יהיו ישרים "דור ישרים מברך" ישר יחזה פנימו ומי שלא יחזיק עמו להיות את ישרים סודו לבו עליו הלא הדרכתיך להיות ישר ואתה בקשת חשבונות רבות פעם בחסידות פעם בפרישות ופעם בזריזות ראה אלקים עשה את האדם ישר תמים ההולך בעקבות אבותיו ורבותיו ומנהיגיו כל פעולותיו וכל מעשיו תמימים אין בלבו אלא אחד בלי לחקור כלל שיהי' תמים בחוקי אלקים ותורותיו "תמים תהי' עם ד' אלקיך ועיין ברמב"ן מתהלך בתומו עם בני אדם פיו ולבו שווין הוא יועיל שכל עמו יהי' תמימים "התהלך לפני והי' תמים" להיות תם ומתמם עם תמימים ומי שלא ישמע להיות תמים לבו עליו כי הלא הורתיך להיות מתהלך בתומו צדיק ומדוע עזבת אורח חיים כלל גדול בן אדם יאהב לדומה לו ולא יוחן בעיניו רעהו לקיים ואהבת לרעך כמוך" עם חסיד תתחסד ועם תמים תתמם אבל משה ואהרן שני שרי צבאות ישראל הי' תואמים למטה ולמעלה המה אהבו הכלל ישראל שכל איש ואיש אשר לבו למעלה כולם שווים לטובה לכולם עזרו לכולם תמכו לכולם החזיקו כי הלא אב אחד להם כולנו בני אל חי "נביאים העמדת להם" הקב"ה חפץ להיות בכלל ישראל נביאים וכן חפץ הקב"ה "חסידים העמדת להם" שיהי' בכלל ישראל חסידים וכן חפץ הקב"ה "ישרים העמדת להם" שיהי' בכלל ישראל ישרים וכן חפן הקב"ה "תמימים העמדת להם" שיהי' בכלל ישראל תמימים לכולם בשם יקרא שיהי' שתולים בכרם ד' צבאות בית ישראל כאשר דגלים לצבאותם ובתוכם מתהלך ארון ד' עם לוחות העדות כן ד' כיתות כולם שווים לטובה ובתוכם ד' שהמחשבה טובה לפני אלקים ועל ידי מי נהלם ד' שיהיו כולם אחד בלי פירוד לבבות מבלי קנאת איש מרעהו מבלי גאוה וגאון ומבלי מחלוקת שלא יאמר כל כת וכל מחנה שלה לבדה נתנה הארץ והתורה ועוה"ב "נחית ביד משה ואהרן" על ידם נבנה בית ישראל להיות צאן קדשים עדר ד' עדר אחד והבן. רבה דברים על פסוק ואשימם בראשיכם וז"ל אר"י בשעה שישראל שומעין לגדולהים ואין גדוליהם עושין צרכיהן באותה שעה ד' במשפט יבוא עם זקני עמו ושריו וכל כך למה שמשאוי של צבור קשה ואין אדם יחיד יכול לישא משאן של צבור בעצמו תדע לך שהרי משה רבן של נביאים לא הי' יכול לשאת משאוי של צבור לעצמו מניין ואומר לכם בעת ההיא עכ"ל. דבר גדול רמזו בנעימות שפתותיהם ישראל קדושים הם למודי ד' אשר ברכם ד' בעושר וכבוד שהמה נכבדי העיר זקני העם ושוטריו ילכו שפי לבדם וישליכו כל

המשא דבר ד' להרים על ולהקים התורה ולחזק העבודה על הרב ועל הדיין העיר כי עליהם להיות צופים ולנו מה איכפת בצרת הצבור להציע בשערי משפט ובאמת עצת חטאין היא מה יעשה הרב מה יפעל הדיין אם יפנו כה וכה ויראו כי אין איש חשוב וספון יעמוד בשער להכות באגרוף רשע ולדכות רשעי ארץ כחידות חכז"ל "מנין שאין יחיד אומר קדוש ת"ל ונקדשתי בתוך בני ישראל' אין יחיד יכול לאמור קדוש לקרוא קדושים תהי' דכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל רבים יאמרו קדוש נעריצך ונקדישך והבן וזה האירו עינים במאמר הלזו "שעה שישראל שומעים לגדוליהם ואין גדוליהם עושים צרכיהן באותה שעה ד' במשפט יבוא עם זקני עמו ושריו" אם גלוי וידוע לפני הקב"ה שבני ישראל הי' שומעין לגדוליהם המה העשירים ונכבדי העיר רק הקצינים ופרנסים הלומדים והנכבדים אין עושין צרכיהון כי יאמרו אנו סוחרי ארץ כנעני מדינה אין אנו כהני ד' רבנים ודיינים אז ד' במשפט יבוא עם זקני עמו ושריו מדוע לא קיימתם "ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותה" מי שבידו להקים יצאתם מכלל ברוך ובאתם בכלל ארור "ארור האיש אשר לא יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותה" עיין רמב"ן שם כל מי שיש בידו למחות ברשעים ולהקים את הס"ת שיעמוד חי הוא בכלל ארור "וכל כך למה" הלא הטיבו את אשר דברו הלא יש רבנים ודיינים אשר עליהם הוטל לחיות צופים על בית ישראל ולמה יקצוף ד' על סוחרי ארץ והשיב "שמשאוי של צבור קשה ואין אדם יחיד יכול לישא" לו יהי' שמנהיג העיר הוא צדיק וקדוש בכל זאת אין יחיד אומר קדוש אין יחיד יוכל לגדור גדר ולעמוד בפרץ אם פני העם המה עשירי עם וזקני ארץ המה החשובים גדולי העיר לא לבשו על ימינם חרב פיפיות לעמוד לימין המנהיג תדע לך שהרי משה רבן של נביאים לא הי' יכול לשאת משא של צבור" מי לנו גדול משה לא הי' יכול לעמוד וביקש שיבררו מתוך כל שבט גדולים וחשובים אשר יהי' נושאים עמו במשא העם שנאמר "ואומר לכם בעת ההיא לא אוכל לבדי שאת אתכם" כי המון עם יאמינו יותר לסוחרי וכנעני ארץ והבן. תנחומא פ' ואתחנן וז"ל אמר משה לישראל בבקשה מכם כשתכנסו לארץ זכרו אותי ואת עצמותי ותאמרו אוי לבן עמרם שרץ לפנינו כסוס ונפלו עצמותיו במדבר עכ"ל. הצדיקים המשכילים בבני ישראל המה נקראים עבדים כי בכל כחם ישרתו אותם יומם ולילה יחדיו ומאומה לא ישאו בעמלם לא כבוד ועושר והוא בבחינת עבד שגופו נקנה לאדוניו מה שקנה עבד קנה רבו ולא יזכה העבד לעצמו דבר ועל כן אמרו חכז"ל "כלום שררות אני נותן לכם עבדות אני נותן לכם" אבל כל הצדיקים המה במעלות העבד לאדונו ובני העליה מעוטים המה גדולי נביאים הקדושים והטהורים כאליהו הנביא וחביריו נשמות זכות ומאירות זוכים עוד

להיות נמשלים כבעלי חיים "אבי אבי רכב ישראל ופרשיו" יען כי פנחס זה אליהו אשר פעם דוקר ופעם שוחט שופך דמים של רשעים פושעים וכופרים לא ידבר ולא יצריח רק בקנאתו אל ד' משליך נפשו מנגד לקנא קנאת ד' צבאות אז נמשל כרכב ופרשים שהוא רק כבעל חי שהוא בעולם רק לישא משא אדוניו עליו כך נביאים הקדושים המה בוערים ודולקים בשלהבת ד' ובעבור להטיב עם כלל ישראל יעלו במעלה גדולה שידברו קשות נגד ד' אשר הי' כדאי שלא יהי' להם חלק לעוה"ב רק הקב"ה מוחל להם שהוא יודע תומת ישרים קדושים כאלה כנודע מחכז"ל אבל הקדושים האלו שכחו כי המה בני אדם להיות להם יתרם ונעשים כבהמות וחיות הארץ אשר אין להם יתרון מן חיותם ומכל עמלם בעולם כאשר פרשתי חידות חכז"ל "בהמות לא נבראו אלא בזכות יעקב" החידה נפלאה שיזכה אומה להיות לה אנשים גדולים וטובים קדושים וטהורים ערומים בדעת ומשימים עצמם כבהמה שאינה מכרת את קונה כך הם אינם מכירים את קונם ומדברים קשות כנגד הקב"ה בעבור אהבת עמם הי' לא תהי' חוץ מיוצאי ירך יעקב אשר הי' דמות דיוקנו של הקב"ה ד' נצב עליו ומטתו היתה שלימה מזכותו יגדלו בהמות צאן קדשים לכפר על עדר ד' והבו וכאשר נתקרב יום המיתה יום הסילוק של משה רבינו קרא לעם סגולתו וביקש מהם שלא ישכחו אותו ואת כחותיו אשר הוא כל חיזוק וגבורת בעלי חיים "בבקשה מכם כשתכנסו לארץ זכרו אותי ואת עצמותי" התחנן לפניהם עמי סגולתי לא תבעטו מרוב טוב אשר תשיגו ותשכחו אשר הטבתי עמכם ובאיזה כוחות עבדתי לפניכם זהו "אותי ואת עצמותי" לא אפרט פרט וכלל לספר גדולות ונפלאות אבל דעו כי היסוד "ותאמרו אוי לבן עמרם שרץ לפנינו כסוס ונפלו עצמותיו במדבר" הסוס מוכן ליום המלחמה שקופץ בשדה קרב ומתגאה על הרוכב עליו כך אני הייתי לפניכם לא די כעבד נאמן אלא הייתי כבעל חי כהסוס המתגאה על רוכבו שרץ לפני אדוניו למות כך גבה לבי בדרכי ד' שזכיתי להיות כהסוס מוכן למלחמה לפניכם כי ד' הגדיל אתכם להיות ספונים וחשובים ואחרי שהייתי רכב ישראל ופרשיו ונפלו עצמותי במדבר יען כי דור אשר הוצאתי ממצרים תמו במדבר גם אני ועצמותי נפלו במדבר זה חלק אדם מאל וזה הסוף מנהיג נאמן תשימו זאת על לבכם ולא תשכחו להיות עמי ע"ע והבן. ילקוט פ' עקב סי' תת"ס וז"ל תמיד עיני ד' אלקיך בה כתוב אחד אומר תמיד עיני ד' אלקיך בה וכתוב אחד אומר המביט לארץ ותרעד כשישראל עושין רצונו של מקום עיני ד' אלקיך בה ואין נזוקין וכשאין עושין רצונו של מקום המביט לארץ ותרעד עכ"ל. האדם המקדש עצמו ברעיוניו ומחשבותיו ודעותיו שכל תהלוכותיו ופעולותיו ומעשיו יהי' קודש לד' הוא מחליף כוחות הגוף בכוחות הנפש "קוי ד' יחליפו כח" עד להפליא שנקל לפניו

לישא משא דבר ד' הוספת פרישות והוספות מצות "מצוה גוררת מצוה" מצוה הקודמת גוררת מצוה אחרת שלא תהי' כבידה על האדם לעשות כחכז"ל "קודם העגל ראו שבעה מחיצות של אש ולא פחדו מהאש אוכלת בראש ההר" כי קדושה מוספת קדושה שיהי' נקל לאדם לחיות על נזירות ופרישות וכן איש המטמא עצמו מלמטה און יחשוב על משכבו ורק רע כל היום בדעות ומחשבות וברעיונות הוא מחליף כוחות הנפש בכוחות הגוף "שחה לארץ נפשינו" אז כבד עליו כל מצוה אפי' מצוה קלה נמצאת כבד "עבירה גוררת עבירה" עבירה הקודמת גוררת אחריה עבירה אחרת ונמשכת אחריו ומצוה לא יוכל שאת כחכז"ל "משחטאו בעגל אפי' פני הסרסר לא יוכלו להשכיל דכתיב ויראו מגשת אליו" שרשע לא יוכל לסבול הבטת פני צדיק פן יראה בעיניו ורפא לו כנודע וזה חידת חכז"ל "כשישראל עושין רצונו של מקום תמיד עיני ד' אלקיך בה" שמחה לאיש בהוספות מצות שבא לידו שישמח במצוה שבא לידו יען שיזכה עוד למצות רבות וגדולות ונכבדות וקל וחומר שלא תהי' קבלת פני השכינה זו שמזכה ד' אותו במצות למשא "ובאין עושין רצונו של מקום המביט לארץ ותרעד" אם יארע שבא לידו מצוה אשר שלח ד' לפניו לעשות הוא רעד מפני' והבן זה. רבה פ' ראה על פ' ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה וז"ל אמר רבי לוי למה"ד לעבד שאמר לו רבו הרי מוניק של זהב ואם לאו הרי כבלים של ברזל כך אמר הקב"ה אם עשיתם את רצוני הרי טוב והברכה ואם לאו הרי קללה הרי שתי דרכים לפניכם ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה עכ"ל. ירא אלקים אוהב תורת ד' עובד בחשקת הנפש מצות התורה בכללה והמצות בפרטות המה מתוקים וערבים לו ויקרים בעיניו כזהב וכסף הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונופת צופים" הוא עומד ומצפה מתי יגיעו המועדים אשר יסגלו קיום מצות וחי בהם כי אין תענוג כתענוג המצוה כמאמר חוה"ב הבתי כנסיות ובתי מדרשות המה גן עדן התחתון לפני ירא אלקים ועובד ד' אבל נפש רשע איותה רע שונא תורה ומואס במצות כאשר יגיעו הימים ומועדים אשר יפול עליו קיום התורה ומצות כי לא יוכל לפרוש מן הצבור או לעשות בזה נחת רוח לאבותיו או שאשתו מושלת עליו והיא בת ירא אלקים אשר תבקש שהוא יתנהג באותן מצות ולא ברצון לבו צריך לעשות המצות וגם לילך לפעמים בבתי מדרשות ללמוד או לשמוע מוסר ד' הוא מקלל יומו קונן על העת על אריכות ימים נוראים וימים קדושים על המשכת מועדים מועד מועד וחצי מועד כמאמר חוה"ב הבתי כנסיות ובתי מדרשות המה גהינם התחתון לפני החוטאים ופושעים ומורדים וביותר לפני המינים וכופרים וזה שרמזו אחת דבר אלקים לעשות ושתים זו שמענו שהמצות המה לפעמים מונייק של זהב ופעמים כבלים של

ברזל ובארו "שהקב"ה אומר אם עשיתם את רצוני" אם בלב שלם אתם חפצים לעשות נחת רוח לפני להתנאות ולהחיות בסגולת המצות הרי טובה וברכה אין שמחה כשמחת מצוה ואין תענוג כעבודת הבורא המצות בעצמו טובה וברכה "ואם לאו" שאין אתה רוצה לעשות נחת לפני רק בע"כ אתה עושה שלא לפרוש מן הצבור או לכבד האבות או למלאות רצון האשה "הרי קללה" אין קללה גדולה מזו מלעשות מצות להיות כאיש פתי ומשוגע בעבור העולם או בעבוד אב ואם או בעבור רצון אשתו וזה ראה אנכי נותן לפניכם קללה וברכה. ילקוט שופטים על פסוק גביא מקרבך מאחיך כמוני יקים לך ד' וז"ל כמוני יקים לך ד' ולא לגוים ומה אני מקיים נביא לגוים נתתיך בנוהגין מנהג גוים עכ"ל. יקר דבר ד' וגדול מאוד שיגלה ד' אזן איש להיות נביא להודיע כי חש ד' עתידות למו לעם וגוי שידעו את אשר אלקים עושה אחר רוב שנים או מעט בשנים הן לחיים או למות הן לחסד או לשבט הוא הגיד מראשית אחרית ולא נאה ולא יאה שיתן רוחו על איש להיות נביא אם לא לטובת כלל אומה ישראלית אשר הם זרע אמונים זרע אבות הקדושים שהודיעו שמו של הקב"ה בעולם כאברהם יצחק ויעקב אשר המה רגלי המרכבה אשר ד' הי' חופף עליהם לזרעם אחריהם הוא סגולת נחלת אבות שד' ידבר עמם על ידי קדושיו המה נביאים להגיד את דבר ד' אבל שיתן רוח נבואה לקדוש ישראל שיגלה אזן אנשים משאר אומות לידע עתידות הן לטובה או לרעה הן לשכר ועונש יפלא מאוד הגוים המה במאי זכאים ללבוש לאיש קדוש מישראל להעטיף עליהם עתידות ועל כן לא מצינו שהתנבא משה רבינו שום נביאות המגיע רק לגוים ואומות עולם חוץ אם הגיע שורש נבואתו לחלק ישראל הן לטובה או לרעה בלעם נביא אומות עולם יגיד להם נביאות שלא יאמרו כלום הקים לנו נביא כנודע מחכז"ל אבל לא נאה שנביא מישראל ינבא כאשר התנבא ירמי' הנביא "לבי למואב ככנור יהמה" וכדומה על שאר אומות מה זאת עשה לנו אלקים בזה אך הכל נפלאות תמים דעים זה הי' מוסר לישראל אשר הי' בדורו רעים וחטאים לד' מאוד גם המה הי' כגוים ואומות עבדו ע"ז ועושים כל תועבות ונאצות עד שבא חרבן בית המקדש על כן הראה להם הקב"ה כמו שהם כדאי לנביא כך האומות כדאי לנביא ירמי' וזה רמזו "נביא מקרבך כמוני יקים לך ד'" שיהי' הנביא רק לך כמוני שאני נביא רק לכם ולא תחטאו כנגד ד' שיהי' נביאכם נביא לגוים וזה "ולא לגוים" דאה שלא תהי' נביאך נביא לגוים ומה אני מקיים נביא לגוים נתתיך" שבעת אשר החל רוח ד' לפעמו בירמי' גילה לו שיתן לו רוח נביאות לבשר לגוים עתידות כמו שיתנבא לישראל כך יתנבא לאומות עולם והשיב "בנוהגין מנהג גוים" אם בני ישראל יחפצו להתדמות לכל האומות וגויי הארץ לילך במנהגיהם

ולעשות כמעשיהם ויתבושו להיות מצוינים במצות שיראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליהם אז זה עונשם שיהי' איש נביא לגוים כמו לישראל אבל אם ישראל צדיקים אז נביאם לא יהי' גם גביא לגוים והבן, ואודה ד' כי אחרי רוב שנים מצאתי מרגליות טובה במדרש רבה קהלת על פסוק אם ימלאו העבים וגשם על הארץ יריקו וז"ל "אם ימלאו העבים גשם אם הנביאים ימלאו נבואה על הארץ יריקו על ישראל מתנבאים שנקראו ארץ שנאמר כי תהיו אתם ארץ חפץ תירגם עקילס הגר ועל העבים אצוה מהמטיר עליו מטר ועל נביאים אפקוד דלא יתנבאון להון נבואתה" עכ"ל ברוך שכוונתי לדעת חכמינו ז"ל. ילקוט פ' כי תצא על פסוק שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך וז"ל העושה מצוה אחת מטיבין לו ומאריכין את ימיו אמר הקב"ה אם קיימת מצות שילוח הקן אפי' היית עקר ולא מוליד חייך שאני פוקדך בבנים שנאמר שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך עכ"ל. עין בעין נראה תשוקת בני אדם להוליד בנים הגם כי גדול צער גידול בנים וגדול הכאב לרומם עד שאמרו "וירא את ענינו ואת עמלנו אלו הבנים" כי מי יודע הסכל או חכם יהי' אם בכל אשר יפנה ירשיע או בכל אשר יפנה יצליח כאשר קונן הנביא ואמר "בנים גדלתי ורוממתי והם פשעו בי" אין מכאוב וצער גדול מזה עד שאמר המלך החסיד "וראה אם דרך עצב בי ונחני בדרך עולם" אם רשע יעמוד ממני ילך בדרך עולם בלי בנים כך פרשו חכז"ל ומבלעדי כל זאת יהי' השעשועים ותענוגים זעיר שם וזעיר שם והדאגות והצרות יום ולילה לא ישבותו האבות בעבור בניהם ובכל זאת מי הוא זה ואיזה הוא אשר לא ישתוקק להוליד בנים ולגדלם ולסבול עול על צוארו ולישא אותם בחיקו ולסכך עליהם כנשר יעיר קנו ועל גוזליו ירחף למשמע אזן נפלאת בעינינו מה זאת עשה לנו אלקים לאסור לבבינו בזיקי השתוקקות ורוחינו בכבלי רחמנות אף סוף דבר הכל נשמע שיש דברים בנו כל איש ואשה יודעים שאחת דתם למות ופקודת אדם יפקד עליהם שלא לעולם יחי' אדם יסודו מעפר וסופו לעפר הכל הי' מן עפר ישוב לעפר בענן בא ובחושך ילך ומאומה לא ישא בעמלו בדור אחר יהי' נשכח שמו וזכרו ומה יתרון לו בכל עמלו אבל אם הניח בן אחריו ישא הוא שמו וזכרו לא יסוף מזרעו כחכז"ל ילקוט שמיני וז"ל "אברהם הצדיק עליו את הדין דכתיב ואנכי עפר ואפר עכ"ל" רמזו דבר עמוק האיש אשר לו בנים הוא נשאר חי וקיים בעולם ע"י זרעו אחריו כחכז"ל "יעקב אבינו לא מת מה זרעו בחיים אף הוא בחיים" כי הבן יעמוד חי תחתיו "כל המניח בן כמותו כאלו לא מת" א"כ האיש אינו עפר ואפר "תחת אבותיך יהיו בניך" גם בני בנים הם כבנים אבל האיש אשר אין לו זרע שיעמדו תחתיו הוא ישים אל לבו אין זכרון לי באחרונים הימים באים והכל נשכח באתי מעפר ואשוב לעפר "כאשר בא כן ילך"

ועל כן עמד אברהם והתפלל ואמר אנא ד' "הנה נא הואלתי לדבר" אצדיק הדין שלא נתת לי זרע "ואנכי עפר ואפר" ידעתי שאני עפר בחיי ואפר במיתתי ובכל זאת הואלתי לדבר לפניך א"כ אוסיף עוד לחנן ולבקש לפניך "מלך במשפט יעמיד ארץ והבן ולפעמים רואה הקב"ה שדי לו לאדם להיות לבדו לקיים מצוה אחת אשר חסר לו וזה שהקדימו במאמר הלזו "העושה מצוה אחת מטיבין לו ומאריכין את ימיו" האיש הזה אין עליו לעשות אלא מצוה אחת מטיבין לו ומאריכין את ימיו ולא צריך לבנים אשר ישלימו אתו כמו "יעקב אשר פדה אברהם" שהשלים אתו ועל כן הוא עקר ולא מוליד אבל אם איש מקיים "שלח תשלח את האם" שנוטל את אפרוחים ומשלח את אמם הוא משל שלא לקח אשה למלאות תאותו וחמדתו אלא לקחה להוליד בנים זרע אנשים צדיקים קדושים עבדי ד' וכאשר ימלא אשפתו מהם יסור מתשוקת עינים ישלח את האם ואת הבנים יקח לו ללמדם לחנכם ולחכמם להיות כהני ד' משרתי אלקינו אשר ימלאו אחריו כאשר יומו יבוא וכשנעשה התעוררות מלמטה כן יצא דבר המלכות לפניו לפקוד אותו לטובה ואת ערובתו לטוב לו כל הימים שיעמוד חי בזרעו עד עולם והבן. תנחומא פ' כי תבא על פסוק ברוך אתה בבואך וז"ל ברוך אתה בבואך על תנאי בבואך לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ברוך אתה בצאתך מבתי כנסיות ומבתי מדרשות עכ"ל. גדולה המעלה "ברוב עם הדרת מלך' קיבוץ וכינוס ליראי אלקים ועבדי ד' נאה להם ונאה לעולם בתי כנסיות הס תל תלפיות מכלל יופי אשר העמיד יראת ד' ואהבת ד' בתוך בני ישראל הבית הכנסת היא בית מקדש מעט שם יתאחדו כל הנפשות לשמוע אל הרנה ואל התפילה שם יתנו צדקות ד' ויקדישו שמו ברבים בקבלת עול מלכות שמים כחכז"ל שאני ישינה ולבי ער אני ישינה מן בהמ"ק ולבי ער לבתי כנסיות עכ"ל" כי בבהכ"נ יתטהרו הנפשות כמו מלפנים בבית המקדש כי יקשרו כולם יחד כחכז"ל וז"ל "מעון אתה היית לנו זה בהכ"נ" כי אין זה כי אם בית אלקים שם נפתחו שערי שמים לשלם פרים שפתותינו וכן בתי מדרשים שם מרחיבין גבולי תורה שם נפתחו שערי תורה ושערי דעה ושערי דעת להורות לבני ישראל את הדרך אשר ילכון בה ואת המעשה אשר יעשון "אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה" כי קודשא בריך הוא ואורייתא חדא אם אין תורה אין יראה על כן אמרו חכז"ל שהקב"ה אמר "הלואי אותי עזבו ואת תורתי שמרו" כי מה בצע בעבודה וביראה אשר היא מחכמת אנוש אם לא נבנית על יסודי תורה אשר חצבה עמודיה שבעה ממקור אלקים חיים כך כתובה לפניו במרום ושתום העין בלעם רשע חפץ לקלל שלא יהי' לישראל בתי כנסיות ובתי מדרשות כחכז"ל בפרק חלק וז"ל "מברכתו של אותו רשע אתה למד מה הי' בלבו ביקש לומר שלא יהיה להם בתי כנסיות

ובתי מדרשות מה טובו אהליך יעקב הרשע רצה לקלל אותם שיתפללו כל איש בביתו ובחדרו רק לא יהי' להם בתי כנסיות שהוא מטהר נפשות ומקדש נשמות רשע זה ביקש לקללם שילמדו תורה איש ואיש בחדר משכבו אבל לא יהי' להם בית המדרש ששם קנאת סופרים תרבה חכמה ויתלבנו הדברים לאמיתן כאשר כתובה במרום על זרועו של הקב"ה והקב"ה נותן חכו לתוך פיו לגלות לדעת את אשר ביקש להרע בקודש גם מזה נדע גודל מעלות בתי כנסיות ובתי מדרשות וכל זה אם הבהכ"נ הוא בית מקדש מעט שכל עליותיה בקודש אבל אם הבהכ"נ הוא מערת פריצים מאנשים רעים וחטאים אשר שרפו כל מועדי אל בארץ מחללי שבת בפרהסי' בועלי נדות אוכלי שקץ ועכבר ונמצא בה כל התדמות וכל התמורות שלא יהי' ניכר בה כי הוא בית מקדש מעט אז מבהכ"נ כזה יתרחק אדם ולא יעבור בשוק שלה וכן בתי מדרשות אשר יבואו שם נעורים ממצות העושים כל תועבות פוקרים כופרים מינים ורשעים אז מצוה להתרחק מבית המדרש כזה אשר מורה שקר יושב בראש ומעמיד דור עיקש ופתלתול תלמידים רעים אשר יחטיאו רבים חלילה לשמוע תורה מפיו ולישב בתוך חרצובות רשעים כאלה והגם שאמרו בחלק שם וז"ל "א"ר אבא בר כהנא כולם חזרו לקללה חוץ מבתי כנסיות ובתי מדרשות שנאמר ויהפך ד' אלקיך לך את הקללה לברכה קללה ולא קללות עכ"ל" עיין רש"י שם וז"ל שלא יפסקו מישראל לעולם עכ"ל היינו שיהי' בתי כנסיות ובתי מדרשות טובים בעולם אבל יש בתי כנסיות ובתי מדרשות שנתהפכו למינות הלואי ששלט בהם קללת בלעם שלא ימצאו בישראל בתי כנסיות ובתי מדרשות כאלו וזה רמזו במאמר הלזו ברוך אתה בבואך בבתי כנסיות ובבתי מדרשות" כי אין טוב מזה אבל "על תנאי" שיהי' בלבך תנאי כפול ותנאי קודם למעשה שתדעו שלפעמים תקבל שכר על הפרישה מבתי כנסיות ובתי מדרשות אם יתהפכו למינות אז "ברוך אתה בצאתך מבתי כנסיות ובתי מדרשות" טוב לפרוש מהם טוב להתפלל ביחידות וללמוד ביחידות רק שלא לקרב ולגשת לפתח ביתם וד' ישלם לך ויהי' משכורתך שלימה מעם ד' אלקי ישראל והבן. כלל גדול ביראה שהצור תמים פעלו כל דרכיו משפט מישראל שעומד לקרות בתורה כיצד מברך כך שנו חכמים הפותח והחותם מברך לפניה ואחריה ומנין שטעונה ברכה לפניה ואחריה שכתוב ברוך אתה ד' ואח"כ למדני חוקיך הרי ברכה לפניה ומנין שטעונה ברכה לאחריה אמר רשב"נ בשם ר' יונתן שכתוב אחרי השירה וזאת הברכה משמנה להן את התורה אח"כ בירך הוי ברכה לאחריה עכ"ל. התורה הקדושה היא גדולה ורחבה ועמוקה היא מכלל חכמה בינה ודעת "תורת ד' תמימה" לא חסרה מאומה מכל דיעות ומחשבות נשגבות ורמות בכל אומר ודיבור נכלל תל תלפיות מאורות מאירת עינים "ד'

יתן אמר מבשרות צבא רב" כל אות ואות הוא עולם הדיעות כל קוץ וקוץ בהאותיות הוא מגדול בינה בכל תיבה ותיבה היכלות וספירות בכל פסוק ופסוק נמצא בית נאמן חדרים מלאים חכמה ודעת כל התורה חתומה נתנה קודשא בריך הוא ואורייתא חדא" ומראשית כאשר יתחיל אדם ללמוד הכל סתום וחתום לפניו באלף עיזקין כחכז"ל "הכל בחזקת סומא עד שיגלה ד' עינים" וברב יגיעות וזיעות והמון תפילות ודמעות יגל ד' עיני אדם ויראה נפלאות תמים דעים שהכל בהשכל ובצדק "הן יראת אלקים היא חכמה וסוד מרע בינה" כאשר ימית אדם עצמו על התורה יזכה לראות נפלאות ונסתרות בתורת ד' "גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך" שיביט בהמכוסה והמוסתר פלאי פלאים מתוק מדבש ונופת צופים עד שיתענג ואומר "לבי ובשרי ירננו אל אל חי" שהכל יעמד חי בשכל מפורש וטוב טעם וירגיש חיות בכל עצמותיו ובבשרו מרפא וזה רמזו במאמר הלזו "שנו חכמים הפותח וחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה" כל המתחיל ללמוד ובא להנות בתורת ד' צריך לברך על שהרשה ד' לו לפתוח שערי חכמה ושערי בינה ושערי דעת ולבוא בהיכל ד' לראות סגולות מלך מלכי המלכים הקב"ה וגם אחרי שעמל וטרח והגה מפיו יצא וחקר ודרש והשיג להתענג נותן ברכה בשעת חתימה שהוא הסוף דבר הכל הולך אחרי החתום רק בשעת פתיחה שהוא התחלת הלימוד אשר הכל כספר חתום לפני האדם מברך "ברוך אתה ד' למדני חוקיך" שהכל כחק לפניו בלי שום שכל מפורש בלי טעם ודעת בלי חכמה ותבונה הכל כחק ונותן ברכה שלמדו חזקי' כפי' רש"י "זאת חקת התורה" גזירה גזר הקב"ה שהוא כך אבל אחר שכבר למד והנה והבין בתורת ד' בשכל ובינה ונעשה הכל כשירה לפניו "זמירות הי' לי חקיך" אז נותן ברכה בשירה ואומר שהתורה היא היא הברכה אין ברכה גדולה אלא כהשגת התורה כחכז"ל שבברכה ראשונה אומר "ונתן לנו את תורתו" שהיא תורת ד' ובברכה אחרונה אומר "אשר נתן לנו תורת אמת" ואומר נותן התורה כי היא תורת אדם והבן זה. רבה וילך על פסוק הן קרבו ימיך וז"ל ד"א כל הבריות כשהן מתין מטפלין בהן קרוביהן ושכניהן אבל אתה אני ופמליא שלי מטפלין בך שנאמר ויקבור אותו בגיא עכ"ל. כלל גדול ביראה שהצור תמים פעלו כל דרכיו משפט צדיק וישר הוא ולא עולתה בו א"כ איפו נדע כי אין מיתה בלא עון "אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא" שאם הי' עושה רק טוב לא הי' שב לעפר להיות שוכב לארץ אלא הי' עולה לשמים "ויתהלך חנוך את אלקים ואיננו כי לקח אותו אלקים" שעלה בסערה השמים רק החוטא ישוב לעפר כחכז"ל רבה בראשית עד שובך אל האדמה כי ממנה לקחת וז"ל "אמר לו קומץ עפר של אדמה שבראת ממנו לא גזול בידך עכ"ל" כי לא ברא את עצמו להיות הארץ שלו כי רק לעושה רצונו של

מקום כתיב והארץ בתן לבני אדם" אז קומץ עפר שגופו נעשה ממנו הוא שלו אבל אם חטא האדם לא קנה הארץ וצריך להשיב גם קומץ עפר של גופו והבן וא"כ הקבורה היא לכסות החרפה שלא יראה נבלת אדם על פני השדה לדעת שלא הי' גבר על חטאיו אבל הקרובים והשכנים באים ומתעסקים בו לאמור דעו כי האיש הזה לא חטא בעבור נפשו רק בעבור אשתו ובניו או בעבור ריעיו ושכיניו המה גרמו לו שחטא ופשע על כן הם מטפלין בו להראות כי הם המה הי' בעוכריו בעבורם השליך שלימות נפשו מנגד ולא זכר אחריתו ועל כן יתוודו ויאמרו הרינו כפרת משכבו וסר מר המות וילך למעדנות וזה חידות חכז"ל ירושלמי פ"ג דבכורים וז"ל "אר"י אילין דקיימא מן קומו מותה לא מן קומי מותה אינן קיים אלא מן קומי אילין דגומלי ליה חסד עכ"ל" לא מכבדים לגוף המת כי הלואי שיציאתו תהי' כביאתו בלא חטא שהלא קברו מוכיח עליו שבחטאו מת ולמה יקומו לפניו אבל קיימא מן אינן דגומלי לה חסד אשר נושאים אותו על כתפם לאמור כי בחטאם מת ויטו שכם להיות כפרת משכבו המה עושים חסד של אמת עמו וראוי לקום לפניהם ולכבדם והבן אבל משה רבינו גדול הנביאים עלה גבוה מעל גבוה שלא עשה בעבור אשתו ובניו דבר ולא בעבור רעיו ושכיניו ורק עלה למרום מרוב אהבתו ודביקותו בד' לא יוכל לעצור ברוחו כאשר חטאו ישראל במי מריבה אמר "שמעו נא המורים" כי היטב חרה לו שלא האמינו בד' ולא בטחו בישועתו ושם חטא נפשו לד' א"כ צריך לטפל בו הקב"ה בכבודו ובעצמו להראות שהוא הסיבה שבעבורו חטא משה וגזר עליו למות במדבר וזה רמזו במאמר הלזו שהקב"ה אמר לו "כל הבריות כשהן מתין מטפלין בהון קרוביהון ושכינהון" ליתן אות לדעת שבעבורם חטא נפשו ומת ובא לקבר "אבל אתה אני ופמליא שלי מטפלין בך שנאמר ויקבר אותו בגיא" אני ומלאכי שמים שהמה פמליא שלי שרפים ואופנים וחיות הקודש נבוא יחד לטפל בך להראות שחטאת נפשך בעבורי ועל כן אקבור אני אותך וחיתה נפשך להיות עומד ומשרת לפני והבן. רבה פ' האזינו פ"י וז"ל הלכה אדם מישראל שהי' חושש באזנו מהו שיהי' מותר לרפאותו בשבת כך שנו חכמים כל שספק נפשות דוחה את השבת וזו מכת אוזן אם סכנה היא מרפאין אותה בשבת עכ"ל. שבת קודש הוא יום מנוחת הגוף וחדות הנפש ניתן מד' ליום תענוגים ורב שמחות "וקראת לשבת עונג" כי בו שבת אל מכל מלאכתו ושולח תוספת נשמה יתירה לאדם להיות חדות ד' היא מעוזו "חמדה גנוזה שבת שמה" כל איש ואיש בישראל ישמור בואו "ושמרו בני ישראל את השבת" וממהרים לבוא ליראות וליראות כי הזוכר את השבת לעשות אותו ממתין עליו ומקדים עצמו בתוספת מחול אל הקודש "זכור ושמור בדבור אחד נאמרו" מי שזוכר את השבת לקדשו ממתין ושומר עליו

כמו ואביו שמר את הדבר" שלא יחטא ואשם חלילה בהרף עין ומכבדו בכל כבודים כי שבת נקראת בת מלך פנימה וא"כ איפו הי' ראוי והגון שאל יוכח איש את רעהו בדברי מוסר לרפאות אותו מחולה הנפש אשר נדבק בו כל חולי זה היצה"ר כחכז"ל "והסיר ד' ממך כל חולי זה היצה"ר" כי בזה יכאב ויצער את האיש מאוד ושבת משוש לבו וערבה בתוגה שמחתו כי החי יתן ללבו כי גדול עונו מנשוא ומדמע עינו ולבו ילך מפחד ד' ומהדר גאונו ואיך יתענג וישמח ביום השבת ואם יצליח המוכיח שישמע לו החולה הנפש ושב לד' א"כ תיקו גברא תיקון כלי הגם שלא עשה מלאכת הגוף בכל זאת לא נאה לעשות זאת ביום שבת קודש כי מלאכה לד' הוא הלא יוכל לייסר ולהוכיח ביום החול אבל לפעמים לא יוכל להמתין גם יום אחד כי מהיום עד למחר יאבד נפש מישראל שיחלל עוד היום יו"ט או שבת או יאכל טריפות ויבעול בדה וכדומה או היום יש קיבוץ גדול ויבוא גם החוטא במחנה העברי וביום החול לא יבוא ואם ימתין עד בואו שנית יהי' נשרש בחטא כי כבר לן במדור אהלי רשע ונעשה לו כהיתר ולא יפרוש מן החטא אלו וכאלו המעכבים הרפואה לרוחו ונפשו ונשמתו על כן זריזין מקדימין למצוה שלא יפול מבית ישראל נדח שיפול בעצמיו חלכאים ברשת היצה"ר וצריך המנהיג לחלל שבת בעבורו להוכיח מומו לראות נגעו ולבקר חליו ולהסתכל באזנו למה "כבדה אזנו משמוע" לדברי אלקים חיים וכאשר ירפא אזנו במוסר ויראת אלקים אז יתרפא כל גופו שאמרו שם ברכה וז"ל "רבנן אמרו מבקש אתה שלא לחוש באזניך ולא אחד מאבריך הטה אזניך לתורה ואת בוחל חיים שנאמר הטו אזניכם ולכו אלי שמעו ותחי נפשיכם עכ"ל" הרי ברור מללו שהכל תלוי במכת האזן מי שכבדה אזנו משמוע מוסר כל גופו חולה נפש וזה רמזו במאמר הנ"ל "אדם מישראל שהי' חושש באזנו מהו שיהי' מותר לרפאותו בשבת" אם מותר להוכיחו ולייסרו בדברים לגלות חטאיו ועונותיו שידעו כי בנפשו עד שישב ורפא לו הלא המוכיח מבטל לו עונג שבת ואמרו "כך שנו חכמים כל שספק נפשות דוחה את השבת" זה כלל גדול שאפי' לרפאות את הגוף אם יש הכנה בדבר דוחה את השבת ק"ו בסכנות נפשות ממש "וזו מכת האזן אם סכנה הוא" אם יש ספק באבדון נשמתו אם יהי' נשאר עוד יום או יומים בכובד אזנו משמוע דבר ד' "מרפאין אותו בשבת" טוב שלא יתענג שבת אחד משיחולל נפשו ונשמתו לעולם חלילה והבן. ילקוט וזאת הברכה על פסוק מימינו אש דת למו וז"ל הנותן ס"ת לחבירו לא יתנוה לו אלא בימין והמקבלו לא יקבלו אלא בימין שכן דרך נתינה שנאמר מימינו אש דת למו עכ"ל. נעימות בימינם להאיר עינים שכל איש ואיש מישראל אשר נשאו לבו אותו ללמוד את רעהו דעת להורות לו מתורת ד' תמימה לא יכוון להשיג בעבורו עושר וכבוד כי אז

נותן ספר תורת ד' בשמאלו כמו בשמאלה עושר וכבוד" וכן לא יהי' עיניו צרה בתלמידים ללמוד עמהם בעין רעה לטמון תחת לשונו את פניני השכל ומרגליות הדעה וסגולת הבינה שאז נחשב ג"כ שנותן ספר תורת ד' ביד שמאל שהוא יד כהה אלא ילמוד עמהם בחינם בלי לקבל תשלומיהן מכסף וזהב או מכבוד וחן וגם ימסור להם את הטוב והישר היקר מפז וישפיע בכל כוחו שאז נותן ספר תורת ד' בימין שהיא נאדרי בכח כמו ימינך ד' נאדרי בכח" ולא יבקש תכלית מכל קניני עוה"ז רק אורך ימים בימינה" כחכז"ל על פסוק ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים כאשר צונו ד' אלקי "מה אני בחנם אף אתם בחנם" וכן התלמידים הבאים לשמוע תורה מפיו לא יבקשו ללמוד תורת ד' בעבור שיהי' להם "קרדום לחתוך בה ועטרה להתגדל בה" שאז הם מקבלים ספר תורת ד' בשמאל בעבור עושר וכבוד אלא ילמדו תורה לשמה להבין ולהשכיל לראות אור בהיר בשחקים שכל חפצים לא ישוו בה אז מקבלים ספר תורת ד' בימין וכן לא יפלפלו אלא לקנטר ויצדיקו דברי פי רבם ולא ידונו אותו לכף חוב אלא לזכות "שכן דרך נתינה" הקב"ה נתן התורה לא לשלימות עצמותו כי אם לשלימות השומעים "כל פעל ד' למענהו" פי' הרמב"ם לתכלית הנברא דפח"ח ונתן התורה שלימה היא וכל כליה עד שלא נשאר ממנה מאומה בשמים דכתיב "מימינו אש דת למו" שנתן התורה בימינו בעין טובה עם כל סגולותיה וסודותיה וצפוניה וכן יגלה ד' עיני בתורתו אמן. יהי לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ד' שימלאו אמרי הגדה האלו לבות בני אדם לטובה אודה ד' על העבר ואתפלל על העתיד ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים אני וזרעי וזרע זרעי ע"ע אמן ואמן:

סימן א

שפעת נעימות עלי ראש גבר אשר הליכות עולם לו להגות בתורת הפוסקים והורי' ומסלסל ומפלפל עליהם בדרישות וחקירות כבוד הרב ר' שבתי איש ליפשיטץ נ"י מ"ץ בק"ק יולניטצי יע"א. שאלתו עם עטרת פלפול קבלתי רק אני טרוד במאוד מאוד ד' יעזור לי בכל טוב שאזכה כאשר עם לבבו ללמוד וללמד ופניתי מכל עמלי יען שראיתי שנחוץ הדבר ואשר נתן לי ד' בזה אחלק לו להלכה ולמעשה ואקצר הגם שהי' לי להאריך כי הזמן בוגד ואקוה שלא אבוש בעוה"ז ולא אכלם בעוה"ב בעז"ה. שאלה הנה זה ימים ימימה אשר בא אחד לכאן ממדינת פולין והיה מלמד תינוקת וכאשר שאלו אותו על עסק אשה אמר שהוא אדם פנוי ואח"כ נשא בכאן אשה ממשפחה מיוחסת ודרו יחד כמה שנים ונולדו להם בנים ואח"כ נתוודע הדבר שיש לו אשה ובנים בפולין והלך למדינתו ושם שב אל אדמתו ואשתו מכאן גדלה הבנים אשר הי' לה ממנו וברבות השנים גם היא שבקה לנו חיים ונתפרדו בני' אלה מפה ואלה מפה וזה זמן לא כביר אשר נשתדך

אחד עם הבחור של האיש הנ"ל הנולד לו מאשתו השני' וקודם השידך לא ידע אבי הכלה כלום מזה ועתה נודע לו הדבר ורצה לבטל השידוך וטענת אבי הכלה הוא כך (א) שכל מה שעשה זה השידוך עם הבחור הזה הוא בעבור שסבור שהבחור הי' ממשפחה מיוחסת שבאמת כן הוא מצד האמו וזולת זה לא הי' נותן בתו לאיש ערום ויתום מאו"א וא"כ כיון שאביו של החתן עבר על חר"ג נפסק היחוס וא"כ הי' לו מקח טעות (ב) טוען אבי הכלה שזה החתן נולד מס' קדושין שהרי אשתו השני' לקחה אותו על מנת שאדם פנוי הוא ועתה נתברר שהי' לו אשה ובנים בארץ פולין ועיין בא"ע סי' ל"ח סעיף ג' (ג) עוד טוען אבי הכלה שחוץ לזה עבר אבי החתן על מה שאמרו רז"ל ביבמות דף ל"ז לא ישא אדם אשה במדינה זו וילך וישא אשה במדינה אחרת ומכח אלה הטענות רוצה לבטל השידוך עכ"ל השאלה. תשובה הדבר פשוט בעיני בעזה"י שלא צדקו דברי אבי הכלה לבטל השידוך בעבור טענותיו ונשאר בחיובו כדין כל איש המבטל שידוך חנם על לא דבר ואבאר דעתי בעזה"י. וטרם כל אדבר בדברי מעלתו נ"י אשר פתח פיו לסתור טענת אבי הכלה כנגד הטענה ראשונה אשר טען כיון שאבי החתן עבר על חדר"ג הוא מקחו מקח טעות והביא ראיה מדברי הנב"י דאם נתקלקל אבי החתן בודאי הוא פגם פמבואר בא"ע סי' נ' שהביא הגאון ראי' דג' דורות לא פסקה זהומא מאבותינו וה"ה הכא דעבר אבי המשודך חדר"ג וגרוע יותר מן אם קלקול המשודך רק השיב דנב"י במהד"ת [יו"ד] סי' ר"ד כתב בשביל פ"א לא נקרא מקולקל המשודך כמו בשוחט בשבת דווקא איזה פעמים או רגיל בעריות יעו"ש וה"ה כאן לא עבר רק פ"א ולא נקרא מקולקל עכ"ד. ונלע"ד דאם נחלוק דנקרא מקולקל במה שעבר חדר"ג כמה פעמים גם זה אבי החתן הי' נקרא מקולקל דבכל ביאה וביאה אשר בעל אשה השניה והי' לו אשה אחרת עובר חדר"ג כי הוא גזר שלא יהי' לאיש ישראל אשה בקדושין אם יש לו אשה ראשונה וראי' ברורה לזה בא"ע סי' א' שכתב הרמ"א בסעיף י"א וז"ל ובמקום שאין הראשונה בת גירושין כגון שנשתטית וכו' יש להקל להתיר לו אשה אחרת עכ"ל וכתב הב"ש בס"ק כ"ג וז"ל ואחר שתתרפא חייב לגרשה מיד כדי שלא יהי' לו שתי נשים עכ"ל והרי כאן נשא השנית בהיתר ואעפ"כ כיון שנתרפאה חייב לגרשה מיד וע"כ דלא הי' תקנות רבינו גרשון על מעשה הקידושין רק שלא ימצא לאיש ישראל שתי נשים נשואות וא"כ עובר בכל יום חדר"ג וכיון דעבר פעמים רבות אפי' עבירה אחת הוא מקולקל כמו הרגיל בעריות אפי' שעבר אותו עבירה איזה פעמים הוה מקולקל והגם ששם עושה מעשה חדש וכאן הוה שב ואל תעשה לק"מ עיין ריטב"א במכות דף י"ז כל שתחילתו עשה מעשה אפי' בהיתר שנכנס בשידה ותיבה אם נטמא אח"כ ע"י ששוהה שם לוקין דהוה כמעשה יען דהך

שב ואל תעשה בעבירה בא ע"י מעשה בתחילתו יעו"ש כי מתוק מדבש וכ"ש כאן שכל הויות האישות השנית נעשה העבירה בפעולה ודו"ק. הן אמת שהגאון הב"י בתשובה סימן י"ז הבין כן דחדר"ג הוא רק על מעשה נישואין שכתב שם בד"ה ומה וז"ל ומה גם כאשר הוגד לי כי עם היות שאשכנזי הוא נשא אשה עפ"י הוראות חכמים שלמים וכן רבים מצפת תוב"ב וממצרים ומחזיק לתפוס ברשות חרמו עד שיגרשנה וזה דבר שלא חשב אנוש אפי' רבינו גרשון עצמו בזמנו ובמקומו לא תיקון אלא שלא ישא אשה על אשתו אבל אם נשא שיגרשנה זו לא שמענו ולא עלה על לב אדרבה מאחר שנושאה אם מגרש עובר על חר"ג שתיקן שלא יגרשנה בע"כ עכ"ל הרי מבואר שסובר הב"י שאין איסור רק על מעשה נישואין וא"כ בנידן דידן לא הוה מקולקל כדברי מעלתו שלא עבר רק פ"א. אך כבר הערותי למעלה שלהלכה רבו עליו חביריו וכאשר הבין בצמח צדק והובא בב"ש שחדר"ג הוא באיש שיש לו שתי נשים אפי' אם אחת נשואה לו בהיתר כגון שנשתטה ראשונה ולקח אחרת בהיתר ממאה רבנים אעפ"כ אם נשתתפה ראשונה צריך לגרשה שלא יחול עליו החדר"ג וק"ל. וראיתי שהגאון מהר"מ מינץ שהי' אב"ד דק"ק א"י בספרו סי' י"ט מזדנז בדבר אמאי לא נימא כיון דלקחה השנית בהיתר ולא עבר על החרם הותר ולא חזר החרם עליו עוד ומכח זה מחדש דליכא חרם רק כיון דראשונה נשאה בכח זכות עונה לה לבדה על כן אסור להיות לו עוד אשה שעל ידה מגרע כח עונה הראשונה יעו"ש ולדעתו דאחרונים הבינו דחדר"ג הי' שלא להיות לאיש שתי נשים הראויות לבעילה אבל בוודאי מי שנושא אשה השנית באיסור אז עובר בכל עונה על חדר"ג כהבנת הפוסקים ודו"ק. ולא אמנע מלהודיע שפלא בעיני דברי הב"י שחקר איך יעבור לגרש השני' בע"כ הא יש חדר"ג שלא לגרש אשה בע"כ והוא פלא כיון שהשנית באיסור חדר"ג א"כ כופין אותה עד שתאמר רצוני בכך אם באיש שצריך לגרש ברצונו מדין תורה אעפ"כ מהני כופין אותו עד שיאמר רוצה אני באותן שאמרו חכמים כופין אותם ונחשוב לרצון משום מצוה לשמוע דברי חכמים עיין ערכין דף כ"א ובקדושין דף נ' ועיין בב"ב דף מ"ח ועיין ברמב"ם פ"ו מגירושין בטעם הדבר באר היטב מכ"ש אם כופין אותה מכח מצוה לשמוע דברי חכמים דנחשב שמתגרשת ברצונה והוא פלא ואפשר סובר הב"י יען דר"ג לא גזר שיהי' עליה איסור אם יש לבעל שתי נשים וא"כ הוה אצלה הכפיה שלא כדין ודו"ק. ומצאתי ראי' ברורה שגם הנב"י ביאר בפי' שאפילו נשא בהיתר השנית אם נסתלק אח"כ האונס חוזר חדר"ג למקומו שבמהד"ק א"ע סי' א' כתב דבר נחמד דיותר טוב להתיר לישא אשה אחרת מלגרש בע"כ יען דחרם על גירושין בע"כ לא קבע ר"ג בו זמן ועל חרם מלישא שתי נשים קבע זמן עד סוף אלף החמישי ומה שהתיר

מהר"פ בעוברת על דת לגרש בע"כ ולא בחר להתיר לישא אשה אחרת הוא מטעם זה בשלומא אם מגרש עכשיו בע"כ לא עבר איסור הגם שהיא תעשה אח"כ בעלת תשובה הא בשעה שגירשה היתה עוברת על דת אבל אם יקח אשה אחרת פן ברוב ימים תעשה תשובה ומותרת לבעלה אז יהי' לו שתי נשים כשירות ויש בזה חדר"ג יעו"ש כי מתוק הרי שביאר הגם שנשא השנית בהיתר אעפ"כ אם הראשונה תהי' אח"כ בעלת תשובה הבעל עובר על החרם ודוק. ואני מתמיה על הגאון שלא כתב טעם אחר בעוברת על דת שיש מצוה לגרשה א"כ כופין אותה עד שתאמר רוצה אני ומהני הך אמירה רוצה אני כדמוכח בערכין דף כ"א אבל בשהי' עשר שנים ולא ילדה דאין היא פושעה בעבירה א"כ אם מגרש בע"כ עובר חדר"ג דאם הב"ד כופין אותה הוה כפיה שלא כדין דמה פשעה ומה חטאתה כי ידלקו אחריה טוב להתיר לו אשה אחרת במקום מצוה דיליה ודוק. ואולי יען דשם צריך כפיה שתאמר רוצה אני ואפשר שאין כח ביד הב"ד לכופה אבל לכפות אותה איזה רגעים ולתחוב הגט בידה יוכל הבעל להשיג ודוק. שוב עלה בדעתי דבעוברת על דת אפי' אם הב"ד כופין אותה עד שתאמר רוצה אני אעפ"כ יש לחקור דבעל עובר על חדר"ג שלא לגרש אשה בע"כ ועל כן הוצרך הנב"י לחדש דמהר"פ בחר בזה משום אם תשוב לד' לא יהי' הבעל חוטא נפש בחדר"ג שיש לו שתי נשים. והנה בטעם דכופין אותו עד שיאמר רוצה אני כתב הרמב"ם בפ"ב מהל' גירושין וז"ל ולמה לא בטל גט זה שהרי הוא אנוס בין ביד עכו"ם בין ביד ישראל שאין אומרים אנוס אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחויב בו מן התורה כגון מי שהוכה עד שמכר או עד שנתן אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה והוכה עד שעשה דבר שחיוב לעשותו או עד שנתרחק מדבר האסור לעשותו אין זה אנוס ממנו אלא הוא אנוס עצמו בדעתו הרעה לפיכך זה שאינו רוצה לגרש מאחר שהוא רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העברות ויצרו הוא שתקפו וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש לרצונו עכ"ל הזהב ולכאורה נראה כשפת יתר חלילה במה שכתב וז"ל מאחר שהוא רוצה להיות מישראל רוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות עכ"ל והוא פלא מאחר שהוא בר ישראל ידענו מי שאינו שומע למצות חכמים שיצרו תקפו ואנו מכין אותו עד שתשש יצרו ואומר רוצה אני הוא מגרש לרצונו היש לחיך מתוק מזה אשר ביאר הרמב"ם שהוא אנוס עצמו ולא הוה אנוס ממנו וא"כ מה זה יתרון הדברים הלא דבר הוא. ואמרתי בודאי מי שהוא בחזקת כשרות שהוא סר מרע ועשה טוב שמשמר עצמו מן העבירות ומשתדל לעשות מצות רק עכשיו רוצה לשמוע בקול יצרו הרע שלא לשמוע דברי חכמים אז הוא בחזקת כשרות

כאשר תשש היצה"ר אשר חפץ להרשיעו ואומר בפה מלא שרוצה לגרש ואמרי' שהם דברים היוצאים מן הלב דהא הוא בעצמו אומר שהוא ישראל כשר שומר כל המצות עשה ושומר נפשו מכל הל"ת רק בזה לצוות חכמים לא יחפץ להטות אזנו אנו מכין ליצרו עד שהמלאך הרע וענה אמן בעל כרחו ונשאר הוא בחזקת צדקתו אבל בוודאי איש רע מעללים אין פחד אלקים לנגד עיניו עובר ביד רמה עבירו' חמורות מפורשו' משס"ה ל"ת ומרפה בשאט נפש שלא לעשות המצות גדולות יקרות חמודות אשר פי ד' יקבענו עליו והוא נפש רשע מאנשי בליעל (אם תכתוש אויל במכתש וגו' לא תסור ממנו אולתו) גם אם מכין אותו עד שתצא נפשו לא יעזוב רשע דרכו ואין פיו ולבו שווין ולא מהני כפיה כלל דהכל הוא בע"כ ועל כן החכים הרמב"ם לבאר מאחר שהוא רוצה להיות מישראל ורוצה לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות אז מהני אם כופין אותו עד שיאמר רוצה אני ודוק ועיין בלח"מ דדברי רמב"ם כולל שני דברים שמצוה לשמוע לדברי חכמים אפילו אינו מצוה ודוק. ולפ"ז בעוברת על דת משה וישראל כמבואר בגמ' ובש"ע שם אפי' אם כופין אותה עד שתאמר רוצה אני הוה רק כפיה בע"כ ויש לחקור דבעל עובר על חדר"ג ודוק. ונחזור לענינינו אי יש לבטל השידך דנאמר דאבי החתן הי' מקולקל דעבר על חדר"ג ולבטל על ידי כן השידוך ואני אומר מי הוא זה אשר מלאו לבו לומר כן הלא יש חזקת כשרות לאיש ההוא ומי יודע דלמא היתה אשתו ראשונה מן העוברת על דת שהותר לו לישא אשה שנית בהיתר כמבואר בש"ע סי' קט"ו בכמה אופנים וכן אולי היתה מורדת בתשמיש שמבואר בש"ע סי' ע"ז שמותר לישא אחרת יעו"ש וא"כ מנ"ל שעבר החדר"ג ואוקמי' בחזקתו ולא הי' בו פגם וכי נימא דאוקמי אשתו ראשונה על חזקת כשרותה שלא היתה עוברת על דת או מורדת זה שיבוש גדול דעל חזקת כשרות שלה אין לנו לדון עכשיו ועל חזקת כשרות שלו יש לנו לדון ועיין ר"ן בגיטין פ"ו ודוק. ואוסף נופך דלו יהי' ששקולים חזקת כשרות שלה כנגד חזקת כשרות שלו והוה ספק השקול אי אבי החתן הי' מקולקל או לא איך יוציא אבי הכלה עצמו מחזקת חיובו מכח ספק דלמא נשא השנית בהיתר ואין פגם בבחור החתן וכי תימא הלא שב אח"כ לפולין לאשתו ראשונה והניח את זו בלי גט א"כ עבר אח"כ על חדר"ג והוה אבי החתן מקולקל בודאי מי ימר שלא גירש שם אשתו או השתדל לגרשה ומת עד שלא הספיק לעשות כאות נפשו לשוב לאשתו השניה אשר היתה ממשפחה מיוחסת צנועה וכשירה ודוק. ועוד בשלומא בהמיר הדת אפקורס אשר על זה אמרו חכז"ל כן דרכו של יצה"ר היום אומר לו עשה כך ועשה כך וכו' עד שאומר לך ועבוד ע"ז ח"ו אז הוה פגם אשר יש לחוש שלא יפסוק הזוהמה עד ג' דורות אבל בעבירה אשר לא נתפשט

בכל ישראל כחדר"ג שלא נתקבל בכל העולם וגם יש אומרים שלא עשה מתחילה רק עד סוף אלף החמישי אין זה נחשב פגם שנאמר עליו שלא יפסוק הזוהמה עד ג' דורות כחכז"ל אינהו מיכל אכלו אנן מיסתם לא סתום ויש הבדל גדול בין עבירות אשר האדם מושבע ועומד מהר סיני ובין העבירות אשר הטילו מנהיגי דור לעשות סיג וגדר לתורה על זה נאמר תחת הסרפד יעלה הדם ודוק. וגם אפשר לחלק אם נעשה מקולקל בקום ועשה אז היה פגם אבל כאן דלמא בשעת נשואין הי' מותר לו השנית ומה שעבר אח"כ בשב ואל תעשה שלא שלח גט לגרש את השנית הוה שב ואל תעשה ולא הוה מקולקל הגם דנחשב לו לאיסור יען שבא מתחילה ע"י מעשה עכ"פ פגם גדול לא הוה להיות נחשב מקולקל דלמא הי' אונס שלא יוכל לתקן לא מצאתי ענין קלקול הנ"ל רק בקו"ע וכן מסתבר אם הי' גדול יצרו לעשות מעשה איסור אז לא יפסוק זוהמה ח"ו אבל מה שלא הי' זריז לעשות דבר שיופסק עבירתו אין גדול זוהמתו כל כך ודוק. ועוד כיון שמת אבי החתן קרוב לודאי ששב בתשובה שלימה לפני המקום עד שבמקום בעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד כחכז"ל אתה פתחת בתשובה תחילה חייך בן בנך יפתח בתשובה שובה ישראל עד ד' אלקיך הרי שנהפוך הוא שע"י התשובה יהי' יוצאי חלצים חשובים מאד והגם בהמירה לא מהני אפי' חזרה בתשובה שאני התם דהוה פגם גדול דהא כהני בית חוניו הי' אסורים בעבודה עיין במס' ע"ז נ"ב אבל עבירת חדר"ג מהני וודאי תשובה ודוק. ומה שטען שאם הי' יודע זאת בכל חללי דעלמא לא השתדך א"כ הוה מקחו מקח טעות ומעלתו נ"י משיב דלא יוכל לטעון זה כדברי באר היטב סי' נ' ס"ק י"ג דאם המירה קודם השידוך דנחשב למום שבגלוי אשר לא נאמן לומר שלא ידע וה"ה הכא אינו נאמן עכ"ד לדין יש לחלק דשם בהמירה אשר כל השומע תצהלנה שתי אזניו אינו נאמן שלא ידע אבל כאן שהלך האיש למדינתו ועזב את אשתו לא מבהיל הדבר עד שנאמר שלא נאמן שלא ידע מזה שהוא שב לאשתו אשר לו בארץ אחרת כמובן בפשוט אך בלא"ה טענתו אינו טענה דהוה דברים שבלב ואינו דברים הכי אנן סהדי על זה אפשר אפי' ידע שאביו עבר על חדר"ג בכל זה הי' הבחור מצא חן בעיניו וכל הפוסקים חקרו מטעם הפגם הוה אונס שנפטר ע"י כך לקיים שבועתו דאונס רחמנא פטרו וממילא נפטר מחיובו אבל אם נחליט דכאן לא נחשב לפגם בכל תפוצות ישראל וגם זאת שאין הפגם ברור רק הוא אומר שבכל הון לא הי' משדך עצמו הוין דברים שבלב ואינם דברים כיון שלא התנה בשעת תנאים ועיין מהר"י מגא"ש בב"ב דף מ' ובתוס' רי"ד בקדושין דף נ' ודוק כי קצרתי מאוד. (ב) אך מה שטען אבי הכלה אשר כתב מעלתו נ"י וז"ל ומה שטען שזה נולד מספק קידושין חס מלהזכיר ולומר זה שהרי הביא הבאה"ט

בא"ע סי' ס"א בשם ספר הלקט דתקנה רגמ"ה אקרקפתא דגברא מונח אבל אשה בכל דהו ניחא לה ולכן מותרת ב' אשכנזות לספרדי אחד ע"ש וכ"כ בנב"י סי' הנ"ל כמה פעמים סברה זו א"כ לא הוה שום ספק קידושין עכ"ל פלא בעיני כי כפי לשון השאלה באות ב' כתב וז"ל טוען אבי הכלה שזה החתן נולד מספק קידושין שהרי אשתו השניה לקחה אותו על מנת שאין לו אשה ובנים ועתה נתברר שהי' לו אשה ובנים בארץ פולין ועיין בא"ע סי' ל"ח עכ"ל. אין הבין לדברי מעלתו נ"י הלא אם הקדושין הי' על תנאי על מנת שאין לך אשה ובנים ונמצא יש לו הקדושין בטלים כמבואר בא"ע סעיף כ"ד וז"ל ע"מ שיש לו אשה ובנים ואין לו ע"מ שאין לו ויש לו וכו' אפי' אמרה בלבי הי' לקדש לו אפי' לא יתקיים התנאי אינה מקודשת עכ"ל ולא נשאר רק משום שכנסה ובודאי אחילו אחלו לתנאי א"כ הוה ספק קידושין כמבואר שם בסי' הנ"ל סעיף ל"ה וז"ל לפיכך המקדש על תנאי ובעל סתם או כנס סתם הרי זו צריכה גט אעפ"י שלא נתקיים התנאי שמא ביטל התנאי כשבעל או כשכנס ואם קדשה אחר צריכה גט משניהם עכ"ל המחבר ורמ"א וא"כ שפיר טען אבי הכלה שנולד מן ספק קידושין ולא כאשר הבין מעלתו שמכח חדר"ג לא יתפסו הקדושין זה שיבש וטעות אלא משום שקדשה ע"מ שאין לו אשה ובנים ונמצא שיש לו הוה ספק קידושין פלא איך השתבש בזה ואולי אין כאן עדים שקדשה על תנאי ע"מ שאין לו אשה ובנים אלא טרם שנעשה תנאים שאלה את פיו אם איש פנוי הוא או אם יש לו בנים או אם הי' לו אשה וכדומה להבטיח שהוא איש פנוי אבל לא הי' קידושין על תנאי א"כ כיון שלא הותנו בשעת קידושין א"כ הוה דברים שבלב בשעת קידושין ולא מהני ולא מידי שרחוק בעיני שהי' קדושין על תנאי ממש וא"כ כל דברי טענה הנ"ל בטל ומבוטל ודוק ויען כי קרוב לאמת שלא הי' אז קידושין על תנאי על כן אקצר בפרט זה. (ג) רק מה שטען אבי הכלה שאבי החתן הי' מקולקל שעבר על שאמרו חכז"ל ביבמות דף ל"ז לא ישא אדם אשה במדינה זו וילך וישא אשה במדינה אחרת וזה אבי החתן שעבר הוה פגם ומותר לבטל השידך ומעלתו נ"י השיב על זה דבלא"ה קשה א"כ גם מי שגירש אשתו לא ילך למדינה אחרת וישא אשה משום דלמא אח יקח אחותו וכן הגיד לו אביו קו' זו בשם רב אחד וע"כ יצא מעלתו נ"י לחלק אם נושא אשה ובועל ומיד ילך למדינה אחרת אז חיישינן דלמא אח יקח אחותו כמו רבנן דפקיע שמיה מותרים לומר מאן הוי ליומא אבל מי שנושא אשה ומגדל בניו ואח"כ הולך למדינה אחרת ומוליד ומגדל בניו שם ליכא חשש ובמגרש הגם שלפעמים היא רק מעוברת יש לדבר קול שנעשה הגט בב"ד ולרוב המגרש נודע בבנו אשר נולד לו על כן כאן באבי החתן שעשה כן ליכא פגם עכ"ד הלחץ זה הדחק יבין מעלתו בעצמו לסמוך

על חלוקים צנומות כאלו. וטרם אשיב על טענת אבי הכלה בזה אקדים כי קו' הנ"ל מן מגרש רמז הבית מאיר בסי' ב' שכתב וז"ל לא ישא אדם אשה כ' בית הלל דהאידנא נוהגין שלא לישא ב' נשים אין נ"מ גדולה בדין זה ואמת שלשון הגמ' והרמב"ם לא ישא אשה במדינה זו ואשה במדינה אחרת משמע דווקא בנושא על אשתו ולא במתה או נתגרשה אף שיש לו בנים ממנה והטעם י"ל משום דאז על הרוב מוליך בניו הקטנים עמו ואין למיחש ומשום מילתא דל"ש שמניחם אצל הגרושה או קרובי האם לא גזרו עכ"ל הרי הקו' הרב אחד מבואר בבית מאיר אבל התי' דחוק דנימא שלא מניח בניו במקומו. והנלע"ד בדבר חדש מאוד בעזה"י במה דאמר ראב"י לא ישא אדם אשה במדינה זו וילך וישא אשה במדינה אחרת שמא יזדוגו זה לזה ונמצא אח נושא אחותו ולכאורה קשה לי כך הי' לו לראב"י לומר מי שנשא אשה במדינה זו אסור לו לילך למדינה אחרת ולישא אשה דשמא יזדוגו שראוי' לומר בלשון שמי שנשא אשה במדינה זו אסור לו ליקח אשה במדינה אחרת ומדאמר לא ישא אדם אשה במדינה זו משמע דשניה' שוה שאין איסור יותר במה שנושא אשה במדינה אחרת ממאי שיש שנושא אשה במדינה זו והוא מחוסר הבנה. אמנם יש לחקור למה לא ישא אשה במדינה אחרת וכי תימא שמא יזדוגו וישא את אחותו הלא כמו שאזלינן בתר רוב ולא צריכין לבדוק ח"י טריפות ואפי' אם ימצא בתוך מאכלו שאכל טריפות לא יקרה לו עון בדבר דהתורה אמרה לילך אחרי רוב ואפי' אם כלפי שמיא גלי' שהוא טריפות אין לאדם שום און וכן הוא אם אחד יקח אשה ממדינה אחרת או אם יקח אשה במדינה אחרת אשר על פי הרוב הם אינם מקרובים האסורים לו א"כ אין לו חטא ועון וא"כ למה לא יקח אשה במדינה אחרת אפי' יזדוגו אין להם משפט מות צע"ג. אך לק"מ הגם שהגברא לא חטא במה שאכל טריפות דאונס הי' על פי הדיבור דתורה אמרה אחרי רבים להטות אבל עכ"פ אכל טריפות ולא כשר וה"ה כאן הא אמת שהמזדווגים אין להם עונש אבל עכ"פ נתמלאה הארץ בזרע פסול בני זימה ונתקיים ומלאה הארץ זימה ועל כן אמר ראב"י לא ישא אדם אשה ממדינה זו וילך וישא אשה במדינה אחרת שמא יזדווגו וישא אח אחותו ועל זה נאמר ומלאה הארץ זימה שזה הוא הכל שתחת אנשים כשירים יהי' כל הארץ בזימה ועל כן רמז ראב"י שהאיסור הוא רק שגורם האיש ההוא שנושא שתי נשים משתי מדינות שיבוא על ידו גרם שתמלא הארץ זרע פסול והאיש העושה זאת גורם שיבטל איסור לכתחילה ודוק. ושמחתי כי מצאתי און לי בדברי אדמ"ו חת"ס ז"ל בחיו"ד סי' שי"ט בד"ה ועתה שתירץ קו' מל"מ ושעה"מ אי מן התורה מותר לבטל איסור לכתחלה א"כ איך אמרי' בסוף חולין לא אמרה תורה שלח לתקלה מאי תקלה יש הא יתבטל וצע"ג ותי' מרן ז"ל דביטל חד

בתרי מוכח דאסור מן התורה דאל"כ למה ציוותה התורה ליתן נבילה וטריפה לכלבים הלא מותר לו לבטל ברוב אלא פשיטא דאסור למיעבד טצדקי להאכיל נבילות וטריפות לישראל ומשו"ה אסרו למכור בשר במקום שאין מכריזין אע"ג שישראל הקונה מהנכרי קונה בהיתרא מרובא דכשרים עכ"פ אסור לגרום לזה שיפגע ישראל לאכול איסור וזה שהקשה איך אמרה תורה שלח לתקלה אבל בטעם באינו מינו יש פלוגתא אי מבטלים איסור מן התורה דהוה כאילו שורפו להאיסור יעו"ש וכבד הקדים בזה החילוק הנב"י מהד"ת ביו"ד על קו' הנ"ל שיבטל נבילות וטריפות ולא יתנו לכלבים יעו"ש ולפמ"ש יש בדברי ראב"י בנותן טעם לשבח יותר שעכ"פ יתמלא הארץ זימה זרע פסול אשר לא תהי' מחנה קדוש אשר אלקים יתהלך בתוכה והבן מאד. וכל זה שלא ישא כאן אשה וילך וישא אשה במדינה אחרת שלא יגרם להיות מסייע שיוכל לצאת מתחת ידו גרם זימה אבל אם הוא אלמן או גרוש וחפץ לאשה במדינה אחרת מי יעכב על ידו לעזוב בערב אל תנח ידך אם חפץ לבו באשה שם בעבור פן ואולי יבואו בניו להזדווג יחדיו הלא יש כמה ספיקות מי יודע אם יזדווגו ואת"ל שיזדווגו אין לבניו עון כי סומכים על הרוב ואפי' כלפי שמיא גלי' אין להם עונש ומפני שירבו ממזרים הלא ממזר אינו ידוע אינו חי ל' יום ולמה יניח מצותו ודאי בעבור חששות רחוקות רק אם יש לו אשה כאן אז לא יעשה כזאת ולכן לא הזכיר ראב"י לאמור אם נשא כאן אשה שאסור לו ליקח אשה אחרת במדינה אחרת דאיסור מאן דכר שמיה ודוק וראי' דרמב"ם בפרק כ"א מא"ב הל' כ"ח כתב וז"ל אסור לאדם לישא אשה ודעתו לגרשה עכ"ל הזכיר לשון איסור ומיד בהל' כ"ט כתב וז"ל ולא ישא אדם אשה במדינה זו ואשה במדינה אחרת עכ"ל ולא הזכיר איסור ודוק (ועיין ר"ן בשבת פראד"מ בשם הרז"ה ורמב"ן). ובני הבח' החריף יעקב שלום נ"י אמר שיש לחוש שמא יזדווגו שהוא הזכר ילך למדינה אחרת ואשה אפי' ניידי כיון שחזרה למקומה הוה לה קבועה עיין נזיר דף י"ב במי שאמר צא וקדש לי אשה שאסור בכל הנשים ויפה העיר. וחשבתי להביא ראי' לדברי בני נ"י מלשון נמ"י שכתב ביבמות פרק החולץ וז"ל ופריק תלמודא דשאני רבנן דפקיעו כולי עלמא בשמייהו וקורין לבתו על שמו ואם יבוא בנו ממקום אחר ישמע שהיא בת אביו עכ"ל וכן פי' רש"י ביבמות יעו"ש ולכאורה יפלא הלא ראב"י אמר רק שמא יזדווגו זה עם זה ונמצא אח נושא אחותו משמע פן יזדווגו בעולם אפי' באיזה מקום בעולם אפי' במדינה שלישית רק ברבנן פקיעו בשמייהו כל העולם וביש"ש ביבמות פ' החולץ סי' ה' כתב וז"ל ומשני שאני רבנן דפקיע כולי עלמא בשמייהו והכל מכירים בשמם מחמת רוב חשיבתם א"נ יולד בן עיר אחרת לא יבוא להזדוג לאחותו שהכל יודעים את בניו עכ"ל הרי שלא הזכיר אם יבוא בנו ממקום אחר

וצע"ג. ולפי הערת בני נ"י נכון דעיקר החשש שיבוא הבן למקום הבת ששם היא קבועה במקומה ולא נשאר היתר הרוב דקבוע כמחצה על מחצה וא"כ ברבנן פקיע שמייהו לא נשאר חשש זה אבל אם היא תיזל בעלמא והוא יקח אותה שם אז בודאי מהני הרוב כל דפריש מרובה פריש דרוב נשים אינם אחותו מאב ולא צריך טעמא דפקיע בשמייהו וליכא איסור אפי' במאן דלא פקיע בשמיה רק בשאר אנשים חיישינן דלמא הבן ממדינה זו ילך לגבי הבת במדינתה דליכא רוב להתיר ודוק. אמנם כבר נודע סברת הר"ן הובא בש"ך יו"ד סי' ק"י ס"ק י"ד דקבוע חידש דווקא אם ניכר האיסור בשעה שלקח אבל לא אם נודע לו אח"כ ושם בנזיר הוה רק קנס והגם שפרמ"ג נתקשה שם מדברי רשב"א בת"ה שאם אחד יודע הוה ניכר האיסור וא"כ צא וקדש לי אשה יודע השליח ואם השליח מת יודע האשה יעו"ש הערותי במקו"א דתלינן דאשה נתקדשה על תנאי אם הוא כהן או לוי או פנוי או עשיר או שיש לו בת וכדומה המבוארים בא"ע סי' ל"ז א"כ כיון שמת השליח היא בעצמה אינו יודעת אם היא מקודשת דשמא אין הדבר כמו שאמר השליח לה וכיון שהיא בעצמה לא ידעה שהוא מקודשת לא נחשב לניכר האיסור דקבוע חידש הוא דווקא אם הוא ודאי לאחד ולא שיהי' להאחד ג"כ ספק ודוק. ואפי' אם נאמר כיון שידע הבן שאביו לקח אשה במדינה אחרת יש לדמות לטריפות בחנות ולא ידוע באיזה חנות והוא לקח באחת מהן ויודע מאיזה חנות לקח דהעיר הש"ך שם בס"ק י"ד דהוה קבוע דאוריי' יעו"ש ונדמה כל עיר במדינה כחנות וא"כ יש תערובות החנויות והוא לקח מקבוע מעיר ידוע והוה קבוע כמחצה על מחצה. נ"ל דלק"מ הגם דידוע דאביו לקח במדינה ההוא אשה אחרת ליכא קבוע דאי דידע דאביו הוליד שם נקבה א"כ אטו ברשיעי עסקינן לגזור שילך לשם לישא אשה ולא יחוש דלמא נושא אחותו מאביו אלא פשיטא דלא יודע אם הוליד שם כלל והגם דרוב נשים מתעברות ויולדות דלמא הוליד רק זכרים ואת"ל שהוליד גם נקבות דלמא מתו ואת"ל שהם חיים דלמא נשואות לאנשים וא"כ אין כאן חשש קבוע עפ"י דין והגם שלא יעשה לכתחילה אם יש לו אשה במדינה זו לישא אחרת במדינה אחרת כדברי רש"י בחולין קל"ד בספק כרת או מיתת ב"ד מחמירים אפי' אם יש ספיקות הרבה ה"ה שלא לגרום בידי' לעשות ספק ספיקא באיסר כרת ומיתת ב"ד דהוה כמבטל איסור לכתחילה אעפ"י שלא מיכוון לגרום היתר לאיסור בכל זה מחמירים שלא למלאות הארץ זימה אבל עכ"פ מי שעבר ונשא אשה אחרת יען שהוכרח מתוך הלחץ לא נקרא מקולקל דרחוק הוא שבא עבירה על ידו כנלענ"ד. ואוסף נופך דנמ"י כתב לא יקח אדם וז"ל לא מיבעי בלא קידושין שאין הדבר מפורסם דאיכא למיחש שמא יבואו ויזדווגו זה עם זה אלא אפילו ע"י קידושין ונשואין שהדבר מפורסם גדר ר"א עכ"ל

ומלבד שנמ"י אומר בפי' שרק ר"א גזר שלא יעשה אדם כזה דמשמע אבל איסורא ליכא בלא"ה אני אומר ראי' ברורה דא"כ מי שיודע שנתעבר ממנו אשה במדינה זו ואח"כ שב למדינתו נאמר דאיש הזה לא יקח אשה דברוב ימים יוכל להיות שיזדוגו אח עם אחותו חס מלהזכיר לומר זאת מי יקום ישראל הלא באסופי שיש בו סימן שאינו ממזר אשר לא נודע מי אביו ומי אמו אעפ"כ לא חששו חכז"ל שמא יקח אחותו עיין בב"ש א"ע סי' ד' ס"ק נ"ט בשם הרה"מ יעו"ש והגם שם אסופי נושא אשה במדינתו ובמקומו אשר כאן נמצא וכאן הי' הולד ולא חיישינן שמא נושא אחותו יען דהיא הוה כל דפריש מרובה קפריש ולא נודע האיסור דנימא דיש קביעות איסור אצלה והגם דאפשר שאביו או אמו חי ויש אחד שיודע מאיסורו ואעפ"כ לא חיישינן לזה ומותר לישא אשה מכ"ש אם הוא ממדינה זו ונושא אשה ממדינה אחרת שיש כמה צדדים ספיקות להיתר שאין כאן איסור רק ראב"י גזר שלא יעשה אדם כן לכתחילה לגרום בידים כל שיוכל להצמיח שום רבוי ממזרים ולכן ביומא דף ח"י מביא הגמ' ויתמלא כל העולם כולו ממזרים היינו אם האב חי בשעה שיולד בנו ובתו יש ממזר ידוע ויוכל לחיות ויתמלא העולם ממזרים אבל איסור דאורייתא שיקרא האב מקולקל מנ"ל ודוק. וראה זה מצאתי בספר המצות שורש החמישי בהשגת הרמב"ן אות י"ד שכתב וז"ל אבל אם בא עליה דרך מקרה כענין הזונים זה אינו בכלל אל תחלל את בתך להזנותה ולא בכלל לאו קדשה אלא לדברי ר"א ואין הלכה כמותו אבל הוא בכלל אזהרתו של ראב"י מתוך שהוא בא על נשים הרבה ואינו יודע על איזה מהן בא וכן היא שזנתה מאנשים הרבה נמצא אח נושא אחותו וע"ז נאמר ומלאה הארץ זמה רצה לומר שאין זמה אלא מן העריות כדכתיב שארה הנה זמה היא ולמה לא הי' זה בכלל אזהרה והם אמרו שאפי' מקדש ונושא נשים בכל מדינה ומגרש אותן עובר בזה כמו שהוזכר ביבמות דף ל"ז ע"ב ושמא נפרש שיהי' ולא תזנה מניעה מזה שיאמר לא תעשה שתזנה ותמלא הארץ זמה כי הבא על האשה בפגיעתו בה והלכו להם לדרכם אעפ"י שאין הביאה זו זנות אבל היא מביאה את הארץ לזנות ולהמלא זמה ולשונם בברייתא הזו משמע שלא יביאו זה בכלל ולא תזנה הארץ זמה אלא על זה נאמר ומלאה הארץ זמה שסבה מזה שלא יעשו למלא את הארץ זמה ומ"מ נמנעו מזה מן התורה עכ"ל הזהב. הרי מפורש יוצא מדבריו שאפי' אם מגרש אשה הזאת במדינה זו וילך ויקח אשה במדינה אחרת הוה בכלל דברי ראב"י שרמב"ן כתב וז"ל שאפי' מקדש ונושא נשים בכל מדינה ומגרש אותן עובר בזה עכ"ל וע"כ כוונתו אפי' שאין לו שתו נשים רק שנושא אשה כיון שיולד בנים ומגרש אותה ואח"כ ילך למדינה אחרת ויקח אשה ויולד בנים ויגרש אותה אעפ"כ עשה איסור דאל"כ שיש לו שתי נשים

ואח"כ מגרש אותן הוא מחוסר הבנה הלא כאן כל איסור בעבור שיזדוגו אח עם אחותו וישאו זה את זה מה השמועני שמגרש את הנשים אח"כ אלא פשיטא דאשמעינן אפי' מגרש אשתו במדינה זו וילך אח"כ למדינה אחרת וישא שם אשה אסור לעשות כן יען שסובר הרמב"ן שהוא איסור א"כ גרוש אסור ליקח אשה במדינה אחרת (וכן משמע מקו' הגמ' ממאן הוה ליומא שהי' להם נשים ואעפ"כ קדשו לה והבן). ולא אעלים עיני מדברי מהרש"ל שמשמע כדברי רמב"ן שיש גם איסור מדכתב בישׁ"ש ביבמות סי' ה' בסוף וז"ל ולא ישא אשה במדינה זו ויקח אשה במדינה אחרת אפי' אדם גדול בכל ענין אסור אם לא שיקחנו עמו עכ"ל הרי מפורש יוצא שהזכיר לשון איסור הרי חבר הוא לרמב"ן רק לא מפורש אי איסור דאורייי' אי איסור דרבנן ודוק. אך הרמב"ם ומגילת אסתר אינו סובר כן שיהי' זה מניעה מן התורה וגם הרמב"ן בעצמו מודה דאינו בכלל לאו דולא תזנה הארץ רק איסור בעלמא וא"כ עבר רק פ"א איסור בעלמא ומשו"ה לא נקרא אבי החתן מקולקל כי אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא איסור בעלמא שאינו ל"ת או איסור עשה מפורש בתורה וגם לדעתי שרוב גדולי פוסקים הרמב"ם הטור והשׁ"ע שלא כתבו אסור לאדם שיש לו אשה במדינה זו ליקח אשה אחרת במדינה אחרת וגם לא שמענו לאסור זה באיש אלמן שמתה אשתו או גירש אשתו שלא יקח אשה במדינה אחרת משמע דכל הפוסקים חולקים וסוברים דליכא כאן אפי' איסור דגברא רק ראוי' שלא לעשות כן דיוכל לגרום ומלאה כל הארץ זמה א"כ לא הוה אבי החתן מקולקל כלל כנלע"ד לדין ברור בעזה"י. סוף דבר הכל נשמע שאין רשות לאבי הכלה לבטל ההתקשרות אשר עשה עם הבח' החתן טבא הוא וטבא להוי כיון שמד' יצא הדבר לא יוכל לדבר בזה רק טוב דברי הדש"ת. ואגב גררא אעתיק מ"ש על גליון נב"י מהד"ק א"ה סי' א' שכ' וז"ל ואני לא כן עמדי דיותר חמור גרושין בעכ"ח וכתבתי וז"ל ולדעתי טעם אחר דחמור לגרש בעכ"ח מלישא ב' נשים דאם מגרש בעכ"ח חוטא לבטל זכות האשה אשר זכתה בשעת נשואין מכח חדר"ג ואטו משום שהוא יזכה תפסיד היא זכותה אבל לישא אחרת הוא רק עונו מכח חדר"ג ובמקום אונס לא תיקן אבל במורדת דהיא מזידה תפסיד זכותה וטוב לגרש אותה בעכ"ח אבל באין לה ולד אונס רחמנא לא חייבה ולמה תפסיד זכותה רק הוא אנוס ליקח אחרת ובמקום אונס לא גזר ר"ג ודוק עכ"ל. ובסי' ב' שם בד"ה ובלא"ה שכ' הגאון ז"ל גבי שליח לגרש אין ביד השליח לגמור הדבר בלי רצון האשה משום טעם תופס לב"ח וכתבתי וז"ל ולדעתי יפלא דין חדש הנ"ל האשה היא קנינו של האיש ולא הוא קנינה וכל אדם יכול לכוף קנינו מממונו לעשות כאות נפשו ולא צריך רצון הקנין נהפוך הוא אם קנינו בר דעת מחויב לעשות רצונו ולשמוע

בקולו ואם הבעל מבקש שאשתו תקבל ברצון הגט ולא שומעת לו יכול למנוע ממנה שאר כסות ועונה עד שתוסר לשמוע בקולו אין הבעל עושה חוב לה רק לענין לזכות לה מעכשיו אמרו חוב הוא לה הגרושין ואינה מרוצית דהא הבעל לא יוכל לגרש אותה בזו הרגע ואינה צריכה לעשות יותר מלומר הנני אם תבקש תשלחני אפי' ע"י שלוחך הנותן הגט בידי אבל לא ע"י אחר בתורת זכיה שלא בהסכמת שלי אבל בודאי השליח יוכל לגרש בעכ"ח ודוק ואין הגליון מספיק כי בזה יש לי השגה על אדמ"ו חת"ס א"ע ח"ב סי' ק"נ ד"ה וא"כ עכ"ל:

סימן ב

שפעת ברכות ורב שלום להאיש העומד להיות מורה ליראים ולשלמים היהודים האוחזים במעשה אבותיהם להחזיק בש"ע ה"ה כבוד הרב המאור ר' מרדכי ק"פ נ"י בק"ק שטאנאמאנגער יע"א. אחד"ש אודיעהו כי במרחץ סאבראנץ קבלתי ממנו איזה שאלות בשם אנשים יראים ולא יכולתי אז לעיין וכאשר באתי לביתי הי' לפני טרדות רבות וגדולות ושונות שאי אפשר לפורטם וגם בהדפסת ספרי מחנה חיים ח"ב אשר נגמר תל"י על א"ח בלבד ובין כך נשכח ממני מכתבו ובשבוע הנ"ל בא לידי ואמרתי אשיב על שאלה אחת הגם שבודאי כבר עשה מעשה בכל זאת אשיב כי שאלה זה יבא לפניהם בכל שנה ושנה. שאלה יש לששה ישראלים גוט (משק) בחבורה ולהם שני אלפים צאן ובכל שנה ושנה יולידו הנקיבות זכרים הרבה ואומרים שאין ביכולתם להרבות את רכושם בלעדי סירוס שע"י הסירוס של כח הזכרות יתרבה שמנם וצמרם ואז הם עשתרות שמעשרת את בעליהן ובעבור שגם הנכרי מצווה על איסור סירוס וישראל המצוה להנכרי עובר על לפני עור ע"כ בקשו האנשים היראים להורות להם הדרך כדת של תורה ע"כ תוכן דברי שאלתו. תשובה מראשית אקדים מה שהחליט מעלתו נ"י דב"נ מצווה על הסירוס לא דייק שפיר דרוב הפוסקים הסכימו דלא כר"ח דסנהדרין דף נ"ו דב"נ יהי' מצווה על הסירוס חוץ מהסמ"ג הובא במ"ל פי"ג מהל' שכירות וברמ"א א"ע סי' ה' סעיף י"ד הביא דעה זו ליש אוסרים דקיי"ל כר"ח והשיג עליו בחלקת מחוקק בס"ק ח' אך הב"ש בס"ק ט"ז הביא דאם לא קיי"ל כר"ח א"כ נפשוט איבעי בב"מ דף צ' דבכל איסורין אמרינן אמירה לעכו"ם שבות וא"כ יש עכ"פ איסור אמירה לעכו"ם אי בעלי חבורה של הגוט יציו לנכרי לסרס את צאנם וא"כ יפה שאל אך לא דק בלישנא שתחת לאמור שיש איסור אמירה כתב שעובר על לפני מור. ולכאורה עלה בדעתי היתר לעשות באופן קל דרמ"א כתב שם בסי' ה' וז"ל מיהו אם אין הכותי הקונה מסרסה בעצמו רק נותנו לכותי אחר לסרס לכ"ע שרי עכ"ל וא"כ מבואר אפי' להאוסרים דפסקינן כר"ח

דיש איסור בגוי המסרס אעפ"כ אם אין הגוי מסרס בעצמו מותר דעל לפני דלפני לא קפדינן א"כ ה"ה אם מצוה לגוי אשר לא יסרס בעצמו רק יצוה לגוי אחר ליכא איסור וא"כ יצוו בעלי הגוט לגוי אשר יצוה לגוי אחר ומותר לכ"ע ודוק. אמנם טעותא הוא דרמ"א קאי אם ישראל המוכר באמת בהמתו לגוי רק שחקר אם מותר למכור יען דגוי חשוד על הסירוס אז התיר אם יודע דגוי לא יסרס בעצמו דהוה לפני דלפני דישראל המוכר ניחא ליה שלא יסרס כלל אבל בנידן דידן שנשארו הבהמות של ישראל וצוה לגוי שיקח גוי אחר לסרס צאנו זה אסור לכ"ע הכי מותר לישראל לומר בשבת לגוי שיאמר לגוי לעשות מלאכה בשביל ישראל הלא איסור אמירה לנכרי שבות הוה הפי' שאסור לישראל לבקש בפיו שיעשה גוי דבר בשבילו אשר הוא עצמו אסור לו לעשות ומה לי אם המבוקש מעשה האיסור נעשה ע"י הגוי הראשון או ע"י גוי האחרון עכ"פ ביקש הישראל שגוי יעשה מעשה האסור לו לעשות ומצאתי אח"כ לאדמ"ו חת"ס ז"ל בתשובה חלק ו' סי' כ"ד ד"ה וחייב שהשיג על חות יאיר בזה ודוק הגם שלא ביאר הדברים כמו שבארתי וב"ה שכוונתו לדעת מרן. ובני הבח' החריף יעקב שלום נ"י העיר לי דעדיין יש לחקור בודאי אם הישראל יצוה לגוי שהוא יאמר לגוי אחר לעשות אסור דעכ"פ גילה הישראל באמירה שלו שמבקש שגוי האחר יעשה מעשה האיסור ואסור אמירה לעכו"ם ואפי' ע"י שליח גוי אבל אם ישראל יצוה לגוי שהוא יעשה מעשה האיסור והלך הגוי וצוה לאחר לעשות המעשה אז אין איסור אמירה לעכו"ם שבות דהלא גוי זה שעושה ממנו לא ביקש הישראל כלל דאמירה לעכו"ם שבות דווקא אם הגוי בעצמו יעשה אשר לו צוה הישראל לעשות או ישראל עשה לגוי שלוחו שיעשה הוא שליח לעשות מעשה האיסור דעכ"פ דיבר הישראל שיהי' נעשה הדבר ע"י שליח אבל אם יודע הישראל שגוי ההוא לא יעשה מבוקשו הגם שירגיש שהגוי יצוה לאחר לעשות הלא זה לא דבר הישראל ודומה כאלו מכר לגוי והגוי יצוה לגוי לעשות הגם ששם יהי' נעשה מעשה האיסור בחפץ הגוי וכאן יהי' נעשה בחפץ ישראל כיון שהגוי השני לא עשה רק לטובת הגוי שלא ידע כלל שיצמיח מזה טובה לישראל שהגוי השני יאמין שהצאן המה של גוי המצוה לו לסרס ליכא איסור בזה ולא דמי לשבת דף ק"נ דשם מצוה לגוי שישכור לו פועלים א"כ צוה לגוי שישכור גוים אחרים ובפרט אי הטעם דהוה שלוחו או נראה כשלוחו עיין בתשובת פנ"י ובבית מאיר סי' ה' ובתה"ד סי' רצ"ט א"כ פשיטא אם צוה לו לעשות והיה הנכרי שלוחו שיוכל גוי שלוחו לעשות שליח אחר במקומו בודאי בגוי אין שליח עושה שליח להיות כישראל ויש להאריך בזה הרחבתי הערת בני כי יש דברים בגו בעזה"י. ועלה בדעתי שימכרו היראים בעלי הצאן את העדר

בערך דמיהם ויטלו פרוטה בתורת כסף על מכירת הדיר והצאן והגוי יקנה בקנין המקום כי בגוי צריך כסף וגם משיכה עיין יו"ד סי' ש"ך ואח"כ יוכלו הישראלים לצוות לגוי שיסרסם. ואקדים לכאורה אי יש איסור שבות בשאר איסורים נבוכו האחרונים בדעת רמב"ם פ"א מה' כלאים פסק דמותר לישראל לאמור לגוי שיזרע לו כלאי זרעים וביאר שם הכ"מ דע"כ איירי בארץ ישראל דבחוץ לארץ מותר לישראל עצמו לזרוע וא"כ סובר הרמב"ם דאין איסור אמירה לעכו"ם בשאר אסורים ובפ"ו מהל' א"ב פסק דאסור לאמור לגוי לסרס בהמתו וכן פסק בפי"ג מה' שכירות דאסור לאמור לגוי חסום פרתי ודוש בה והוא פלא גדול ונלע"ד לתרץ בעזה"י דיש הבדל דסובר רבינו דאיסור אמירה לעכו"ם בשאר איסורים צריך להיות דומה לשבת כמו בשבת דלא משכחת היתר לישראל לעשות המעשה בעצמו בשום אופן דשבת קודש בכל מקום ובכל זמן ואי אפשר לישראל לעשות מלאכה בו ביום בהיתר וא"כ אסור לצוות אפי' לגוי לעשות וה"ה בחסימה או בסירוס דהוא מעשה עבירה אשר אסור לישראל לעשות בשום מקום ובכל זמן דהא חסימה וסירוס אסור לישראל לעשות אפי' בחוץ לארץ וא"כ הוה המעשה מעשה עבירה ויש איסור באמירה לגוי אבל בכלאי זרעים דמותר לישראל בעצמו לזרוע כלאי זרעים בחוץ לארץ וא"כ משכחת דמעשה הנ"ל יעשה אפי' ע"י ישראל בעצמו רק בארץ ישראל אסור לישראל לעשות כן א"כ אם יאמר לגוי לזרוע לו כלאי זרעים הגם שעומד בארץ ישראל אשר שם אסור לישראל לזרוע כלאי זרעים עכ"פ לא שייך איסור אמירה לעכו"ם שבות יען דמה שמצווה לו לזרוע כלאי זרעים משכחת דישראל בעצמו יעשה מעשה הנ"ל בחוצה לארץ ואין איסור שבות באמירה דאין מוחלט דמעשה הנ"ל יהי' אסור לישראל ואיסור אמירה לעכו"ם בשאר איסורים צריך להיות דומה לאיסור אמירה לעכו"ם בשבת דאין היתר כלל לישראל ולכן פסק הרמב"ם בכלאי זרעים דליכא איסור אמירה לעכו"ם ובחסימה ובסירוס פסק דיש איסור אמירה לעכו"ם ודוק. ובעבור זה נקט הגמ' חסום פרתי ודוש בה דאז אמר לו מעשה העבירה בפירוש ויש איסור אמירה לנכרי שבות אבל אם יאמר לנכרי חסום פרתי בלבד הגם שיודע שגוי ידוש בה כיון שלא הזכיר מעשה עבירה ליכא בו איסור אמירה לנכרי וכן רב אשי שצוה לנכרי עיין בשבת קל"ט שהקשה הר"ן למה לא חקר הגמ' בדין אמירה לעכו"ם ועיין בכ"מ בפ"א מה' כלאים דרב אשי לא סבר לה דהלכה כדברי המיקל בח"ל וא"כ נשאר הקו' דיש איסור אמירה לעכו"ם אך דלא אמר ליה בפירוש לזרוע לו כלאי זרעים רק יהב ליה לזרוע כשותא ודוק בקיצור כנלענ"ד. ונחזור לנידן דידן דבסירוס גם לרמב"ם יש איסור אמירה לנכרי רק אם ימכרו הצאן לנכרי אז ויוכלו לאמור לגוי הקונה שיסרס אותה ע"י גוי אחר עכ"פ דהא תוס'

בב"מ דף צ' כתבו דמותר לישראל לומר לו הילך בשר ובישל לצרכך בשבת כמו שמותר לומר לגוי שיאכל נבילות כיון דאין ישראל נהנה במה שגוי מבשל בשבת דאין מזונו עליו וה"ה כאן כיון דהצאן הם של נכרי אחר המכירה א"כ מותר לומר לו שיסרס אותם אי לא קיי"ל כרב חדקא דסובר דיש איסור סירוס בגוי דהא רוב פוסקים סוברים דאין הלכה כר"ח ולהסמ"ג דסובר דהלכה כר"ח א"כ אסור לומר להגוי הקונה שיסרס את הצאן אבל לאמור לו שיצוה לגוי אחר לסרס הוא רק לפני דלפני בגוי ואין עבירה על ישראל כלל. אך באמת בתוס' שם הביא בשם ר"י וז"ל מיהו אמר ר"י דלא דמי לאמור לנכרי אכול נבילה דלא שייך התם אמירה לנכרי שישראל עצמו יכול ליתן נבילה בפיו אבל הכא אותו דיבור שאומר לנכרי לעשות הוא אינו יכול לעשות כמו לבשל ולחסום עכ"ל ובער אנכי מהבין דברי תוס' הכי אכילה הוה הפי' שיניח בתוך פיו הלא אכילה נקרא שילעוס ויבלוע וא"כ אם מצוה לגוי שיאכל נבילה היינו לבלוע הוא מצוה לו דבר שאסור לישראל לעשות וצע"ג. ואמרתי להסביר דעיקר אמירת נכרי לעשות מעשה איסור שאסרו חכז"ל היינו מטעם דמחזי כשלוחו שעושה על פי ציות ישראל ועיין בבית מאיר סי' ה' שהביא חקירת פנ"י דיהי' אסור מדאורי' דלחומרא יש שליחות והביא ראי' מרש"י שבת דף ק"נ ועכ"פ הגם אי גוי לא נעשה שליח לישראל או אין שליחות לדבר עבירה אפי' אם השליח לאו בר חיובא ולא הוה שליח ממש עכ"פ נראה כשליחות ואסרו כחז"ל. ולפ"ז אני אומר הלא מבואר בקדושין דף מ"ג דאפי' לבית שמאי דיש שליח לדבר עבירה אבל בחלבים ועריות ליכא שליחות דזה נהנה וזה מיחייב לא אמרינן דבעריות וחלבים דעיקר החיוב על הנאת בעילה או הנאת אכילה הנאת גרון או הנאת מעיו עיין חולין סוף פ"ז וא"כ כיון דעל הנאת אכילה ליכא שליחות בעבירה וה"ה באכילת מצוה כגון אכילת פסח או אכילת מצה או אכילת קדשים לא משכחת כלל כח שליחות וא"כ מותר לישראל לומר לגוי אכול נבילה דעיקר החיוב אם ישראל יאכל הוה על הנאת גרון או הנאת מעיו ועל הנאה לא משכחת שליחות כלל אפי' אם יש שליח לדבר עבירה א"כ לא מחזי הגוי כשלוחו וגוי אין עושה איסור אם אוכל בהנאה נבילה אבל לבשל בשבת דהוה מעשה אם יש שליח לדבר עבירה וגוי יהי' שליח לישראל הוה איסור א"כ אסרו חכמים לאמור לגוי לעשות דמחזי כשלוחו ודוק. ובזה יש לתרץ קו' מחה"ש בסי' ש"ז ס"ק כ"ט שהשיג על המרדכי שהקשה מגיד הנשה ששולח אדם לנכרי על דין דמותר לומר לגוי בשל בשולך ונתקשה הגאון דלפי דברי הר"י לא קשה קו' הנ"ל דישראל מותר ליתן גיד הנשה בתוך פיו של גוי יעו"ש. ולפמ"ש לק"מ דכל הטעם דמותר לומר לגוי לאכול נבילות יען דזה נהנה וזה מחייב לא אמרינן וא"כ לא שייך לאסור אמירה לעכו"ם

משום שמחזי כשלוחו דהלא בהנאה לא שייך שליחות וא"כ בגיד הנשה דעץ בעלמא הוא והתורה חייבה עליו אי יש שליחות לדבר עבירה הי' שייך באכילת גיד הנשה שליחות דאין כאן משום נהנה רק משום דעשה פעולת אכילה וא"כ בגוי דלא נאסר בגיד הנשה נראה כשלוחו של ישראל ואסור לומר לו אכול גיד הנשה ודוק. שוב התבוננתי דכבר ביאר הפלתי בסי' ס"ה הגם דאין בגיד הנשה בנותן טעם היינו דלא נחשב לאכילה אבל עכ"פ נחשב הנאה כי טעם קלוש יש בו בודאי יעו"ש בשם רשב"א וא"כ עכ"פ שייך בו זה נהנה וזה מחייב לא אמרינן ודוק. היוצא לדינא לסמוך על שמבואר ברמ"א בא"ח סי' ש"ז וז"ל אבל מותר לומר לו לעשות מלאכה לעצמו עכ"ל וכן כתב במג"א ס"ק כ"ט וז"ל אבל מותר לומר לו בשל בשר שלך וכ"מ בא"ע סי' ה' וביו"ד סי' רכ"ז וכ"כ בת"ח בשם רא"ם ומותר לומר לעכו"ם כבה דליקתך עכ"ל ועמ"ש במחצית השקל אם אין ישראל נותר לו כלום מותר יעו"ש וא"כ בנידן דידן ימכור הצאן לגוי ואח"כ מותר לומר לו שיסרס את צאן שלו ודוק. ומצאתי בש"מ בב"מ שכתב בשם ריטב"א וז"ל אבל רבינו הגדול הרמב"ן אומר שלא אמרו אמירה לגוי שבות אפי' במה שאין ישראל עושה אלא כשאומר לו לעשות לצורך ישראל ולא באומר לו לעשות לצורך גוי עצמו שהרי מותר רופא וכל אדם לומר לגוי שיבשל או שיעשה סם פלוני לעצמו בשבת וכן המנהג פשוט בכל ישראל לרופאים והכא ה"ק מהו לומר לגוי חסום פרתי ודוש בה תבואה שלי עכ"ל וכן מצאתי בשערי תשובה א"ח סי' ש"ז שמביא בשם הב"ח וכן בשם הריטב"א ורמב"ן ובודאי המה דברי ריטב"א שמצאתי בש"מ וא"כ הדבר ברור בעזה"י שאם מכרו הצאן יוכלו לומר לגוי שיסרס אך לצאת דעת הסמ"ג דפוסק כר"ח ימכר לגוי שאינו יכול לסרס בעצמו ואח"כ יאמר לו שיסרס והוא בעצמו יצוה לגוי אחר לסרס כנלענ"ד להלכה תל"י ומצאתי אח"כ לאדמ"ו חת"ס בח"מ סי' קפ"ה בנידן דידן והסכים עם השואל למכור את השוורים והוא אומר לנכרי שיאמר לנכרי אחר לסרס יעו"ש ולדעתי שימכור לנכרי שאינו יכול לסרס בעצמו ואח"כ יאמר לו שיסרס והוא ממילא יאמר לנכרי אחר לסרס ומיושב בעצה זו מה שנתקשה אדמ"ו שם בתשובה בד"ה אך יעו"ש כנלענ"ד ברור בעזה"י. ולא אמנע מלהודיעהו כי הי' ברצוני להאריך על רעש האחרונים הלא לחומרא יש שליחות לגוי א"כ למה צריכים חכמים לאסור כלל אמירה לנכרי ולדעתי אין שליחות רק אם המשלח מוסר איזה כח שליחות להשליח שמבקש שיהי' עומד במקומו אבל אם נהפוך הוא שישראל בחר בגוי ולא בישראל לעשות לו דבר יען שבישראל הוה המעשה עבירה והוא לא חפץ לעשות עבירה א"כ איך נימא דגוי יהי' שליח ישראל הלא ישראל אינו חפץ ליתן לו כח להיות כמותו ושאני בב"מ דף ע"א דחפץ הראשון שהשני יכנוס תחתיו והוא

יפטור אז הוה מקום לומר שליחות לחומרא אבל בנידן אמירה לעכו"ם בשבת ובשאר אסורים שבחר הישראל בגוי יען שלא יחפוץ בו להיות כמותו ויהי' לו עבירה הלא כל שליחות ילפינן מתרומה ופסח וגט עיין קידושין דף מ"ב ושם מבקש המשלח שהשליח יהי' כמותו ודוק אבל בוודאי שיצוה ישראל לפועל שלו גרע דשאני פועל כיד בעל הבית דמי עיין בב"מ דף י"ב ודף צ"ו ואין כאן מקומו להאריך בזה ועיין בשעה"מ פ"א מתרומת שהשיג על המח"א מגמ' בב"ק דף נ"ג מבור של שני שותפים הדש"ת:

סימן ג

שפעת ברכות יעטה מורה מן השמים על ראש גבר העומד להקים על המאור הגדול לממשלת התורה כבוד הרב ר' מאנדל כהן נ"י רב"ד בק"ק הונסדארף יע"א. הובא לפני ספרו הוא מכתבו אשר שלח לי ובפתחי ראיתי ששאל ממני הלכה למעשה כי רבו ספיקותיו איך לעשות כדין בקריאת התורה בכהן שנשא גרושה וחי עמה שלא כדת לולא שראיתי שיחשב לי ד' און אם אשים לפי מחסום לא השבתי כעת בתענית אסתר אבל מלאכה היא לד' לקנא קנאת ד' צבאות לא אחשה מלאמור לו שנפלאות בעיני לראות חזיון הזה אשר ראיתי במכתבו כאשר יבואר בעזה"י. שאלה איש פלוני וכהן הוא אשר מעל בד' לעבור ביד רמה את פי ד' הכתוב מפורש בספר תורת משה שהלך האיש ופרש ידו לקדש אשה גרושה מאישה ונשאה אותה (ועיין בריב"ש סי' כ' דאין חילוק אם החזיר גרושתו או גרושה אחרת על כן כתבתי שלקח גרושה הגם ששואל כותב החזיר גרושתו ודוק) ודר עמה כאות נפשו נפש רשע חמדה לו וביום יאהרצייט ביקש לעלות לתורה וקפץ זקן אחד וקראו אותו ראשון בשם כהן רק לא קרא אחריו לוי ומעלתו נ"י חלק עליו שלא עשה כהוגן כיון שמפורש יצאו בש"ע א"ח סי' קכ"ח סעיף מ' דאין נוהגין בו קדושה לקרוא אותו ראשון לתורה והגם שלא קרא אחריו לוי פן יאמינו העולם שלא הי' שם לוי ומה שלא קראו אותו גם במקום לוי לא ידע העולם שהוא נפסל מכהונה אבל נפשו בשאלתו אם לקרוא אותו לאחרון או למפטיר פלוני בן פלוני הכהן שהוא כבוד אביו שהי' כהן כשר רק אולי גם לאביו נח בקבר שלא להזכיר שהוא כהן יען שבנו מחלל כהונה וסיים וז"ל ואולי יש לצדד דאף אם אין קורין אותו לא יחזור וזולת זה הוא איש נושא בעול עם הצבור ויש להם הכנסה אם עולה לתורה ומפני דרכי שלום יש לקרוא אותו לאחרון ומפטיר בשם כהן עכ"ל. תשובה הדבר ברור בעיני מי שקורא אותו לתורה הן במקום כהן או במקום ישראל הן באחרון והן למפטיר הן בשם תואר כהן או בשם ישראל הוא עושה שלא כדת ושלא כדין ואבאר הדבר בעזה"י ואני תפילה גל עיני ד' ואביטה נפלאות מתורתך. טרם אענה אעתיק דברי רבינו הרמב"ם שכתב באגרת

אשר שלח לנוא אמון אודות כהן שנשא גרושה וז"ל ואם יתמידו במרים ומאנו לקחת מוסר תודיעני זה כדי שיצאו הפתוחין עליהון בהעיירות הקרובות והרחוקות ותחדשו ברוכים תהיו עוד עליהם את החרם ברבים אם לא ישובו כי לא יתכן להתרשל בכמו המעשה הרע הגדול הזה והוא להרים יד במרי ולכפור במשה רבינו ובתורתו התמימה בגלוי ובפרהסיא ונתעלם מזה וחלילה לנו שנסביר פנים בזה או שנפחד משום אדם או נעשה לכבודו אבל תחלצו ההשגחה להעביר הדין בהם על מה שעשו ויורום הקהל כולם בקשר אחד ארור עושה מלאכת ד' ברמיה וארור מונע חרבו מדם עכ"ל בקול ד' חוצב להבות אש שלהבת יה. הדור אתם ראו איך הזהיר רבינו שחלילה שנסביר פנים או נפחד מאדם או נעשה לכבודו לאיש רשע עריץ להרים יד במרי לכפור במשה רבינו ובתורה התמימה בגלוי ובפרהסיא כי הלא מפורש כתוב בתורת ד' ואשה גרושה מאישה לא יקח כי קדוש הוא לאלקיו נהפוך הוא לחלוץ למלחמה בקשר אמיץ שארור עושה מלאכת ד' ברמיה וארור מונע חרבו מדם ואיך לא יבוש האיש לבקש דרכי שלום עם איש פריץ עז פנים לנגד כל רואי שמש אשר הרים יד בתורת משה על פי ד' ונשא אשה גרושה אשר עובר בכל ביאה וביאה ג' לאוין משום אשה גרושה מאישה לא יקח ומשום לא יחלל זרעו ומשום לפני עור לא תתן מכשול הלא אין שלום אמר ד' לרשעים או הכי בעבור בצע כסף אשר מנדר אם עולה לתורה הלא כתוב לא תעשון אתי אלקי כסף ההימר גוי אלהיו בעבור צרור כסף אם יתן איש כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו לי הכסף ולי הזהב אמר ד' הנה שמוע מזבח טוב להקריב מחלב אלים ולא להחניף לרשע יודע רבונו ומורד בו בעבור כי יזל מי זהב מדליו הלא אין צבור עני אין מעצור לד' להושיע ראוי' להדפו ולרדפו שלא להנות מכספו וזהבו כי כל היוצא מטמא טמא משורש נחש יצא אפעה. הביטו וראו דברי רבינו הרמב"ם שם במכתב קדשו כתב וז"ל וכבר ידעתם יוסף לכם האל יראת חטא כי כל מי שיצטרף אל הרשעים וישתתף עמהם בדבר מן הדברים שיוכלו אותם מי שיכלם אותם באבדם והוא מאמר אדון הנביאים אשר ביאר לנו האמיתיות והצילנו מלטבוע במי הכסילות אמר ומה נכבד האומר סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה ואל תגעו בכל אשר להם פן תספו בכל חטאותם וכזה ראוי' לנו אנחנו השומעים לקול ד' המגיע לנו על ידו שנפריש ונבדיל כל הקמים עליו ועוברים על מצות ממצותיו שהם מצות האל יתעלה כמו שאמר כי לא מלבי ולא נניח ביניהם ובניהם שום שתוף ולא שייכות בשום פנים ולא בשום ענין עכ"ל היקר מפז ומי הוא זה ואיזה הוא אשר לא יכיר כי רוח אלקים דיבר בו להזהיר לדורות שלא יחניפו להמרים יד כנגד מצות ד' בזרוע חשוף לעיני כל רואי שמש בעבור בצע כסף ואמר אל תגעו

בכל אשר להם פן תספו בכל חטאתם כי כל המחובר לטמא טמא תזרם כמו דוה צא תאמר לו כספו וזהבו לחוץ תשליכו ולא תתחברו לרשע עריץ. ואם יפלא בעיניו מה חרי אף הגדול הזה על כהן שנשא גרושה יותר מאלו אכל הכהן חזיר או נבילה וטריפות אשר אעפ"כ הוא נשאר להיות אחי הנכבד ואם עבר ונשא גרושה או זונה מרדפים אותו וצע"ג. אך לא נפלאת ולא רחוקה היא לדעת פתשגן כתב הדת אותן העבירות אשר הם מכח שם ישראל אין מחללים כהונתו אבל נשואים מנשים פסולות או מטמא למתים שבאים מכח כהונתו אם יעבור עליהם אז כפי קדושתו טומאתו לרדוף אותו עד חובה. וידע כי הגם שקטן אוכל נבילות הב"ד מצווין להפרישו וה"ה בגדול אם הוא שוגג הב"ד מצווין להפרישו אבל גדול העובר בשאט נפש עבירות אין חביריו מצווים להפרישו דהלעטהו לרשע וימות דבר זה מפורש יוצא מדברי דג"מ יו"ד סי' קנ"א יעו"ש אבל בוודאי שהב"ד של ישראל מחויבים להפריש אפי' גדול מעבירה אשר יחפץ לעשות עבירה והוא מפורש יוצא מדברי רמב"ם פכ"ד מהל' סנהדרין וז"ל וכן יש לדיין לעשות מריבה עם הראוי לריב עמו ולקללו ולהכותו ולתלוש שערו ולהשביעו באלקים בע"כ שלא יעשה או שלא עשה שנאמר ואריב עמם ואקללם ואכה מהם אנשים ואמרטם ואשביעם באלקים עכ"ל אבל בשאר כל אדם מישראל הרואה עבירה כתב בפ"ו מה' דיעות וז"ל וכן תמיד חייב להוכיחו עד שיכהו החוטא ויאמר לו איני שומע עכ"ל אבל אין צריך להוכיח וגם להכות את הרשע ומכ"ש שלא ימרט ראשו ולא יכה אותו עד שתצא נפשו יעו"ש והטעם מפורש יוצא מדברי רמב"ם בספר המצות סי' קע"ו וז"ל היא שציונו למנות שופטים ושוטרים שיכריחו לעשות מצות התורה ויחזרו את הנוטים מדרך האמת אלי' על כרחם ויצוו לעשות טוב ויחזרו מרע ויעמידו הגדרים על העובר עד שלא יהי' מצות התורה ואזהרותיה נידונות לפי אמונת כל איש עכ"ל והבאתי במקו"א ראי' לכלל זה מדברי הרא"ש כתובות פ"ד סי' ג' שכתב וז"ל כמו שמחויבים הב"ד לפרוש את האדם מן העבירה כך מחויבים להפרישו שלא יפשע בנפשו עכ"ל הרי שגם הרא"ש רמז שהב"ד מחויבים להפריש אפילו גדול אשר עובר בשאט נפשו עבירה וה"ה שלא יפשע בנפשו לישא קטלנית אבל איש יחיד שאין מכלל הב"ד שופטים ושוטרים הגם שמחויב להוכיח את חבירו אבל אין מחויב להפרישו בזרוע ודוק. אמנם בכהן כתיב בתורה וקדשתו מזה ילפינן שתי דרשות (א) לכבדו להיות הכהן בראש לקרוא אותו ראשון בתורה ולברך וליטול מנה יפה הכלל לכבד הכהן לפארו ולנשאו (ב) אם מחלל כהונתו וישא נשים פסולות או מטמא למתים כי הוא ממאס בקדושתו אז דפנו להלקות אותו עיין יבמות דף פ"ח וקדשתו דפנו יעו"ש והטעם כי מצות עשה הוא על כל איש

ישראל לקדש הכהן אפי' הוא עניו ולא מבקש כבוד ופאר כל האיש ישראל מצווה לקדש אותו וממילא אם אירע שכהן רוצה לחלל קדושתו יש ג"כ מצוה על כל איש ישראל לדפנו להלקותו וזה שרמז הרמב"ם בספר המצות מצוה ל"ב וז"ל לשון ספרי וקדשתו על כרחו לומר כי זה צווי נצטווינו בו ואינו בבחירת הכהן עכ"ל הזהב הרי שפתיו ברור מללו שהך וקדשתו משני פנים הוא מצות ישראל בעל כרחו של כהן ויש חיוב על כל אחד ואחד מישראל לרדפו ולהלקותו בעבור מצותו ודוק. וגדול הדבר שכתב הרמב"ם באותו מכתב וז"ל ועתה כשיעמוד התלמיד ר' יוסף ש"ץ על הפתח יקרא ברבים ויפרסם אותו כדי שיבדלו העם באלו שני רשעים החטאים האלה בנפשותם ויפרשו מהם ויזהירו הנשים בתכלית האזהרה מליכנס עם הזונה הנזכרת בשום מקום אפי' בבית המרחץ עכ"ל הרי שהזהיר שהנשים לא יכנסו עם הזונה הזאת אשר היא גרושת איש ונשאת לכהן אפי' לבית הטבילה והבן. שוב נתתי ללבי הרי שהחמירו רבותינו ז"ל אפילו אם הוא אנוס לגרש וגם נדר הנאה ממנה אעפ"כ אינו קורא ראשון עיין במג"א סי' קכ"ח ס"ק נ"ט וקו' מג"א מנודר ועובד יורד ומגרש כבר הביא הבאר היטב ומחה"ש היינו אם יגרש מיד מהני הנדר אבל אפי' אם הוא אנוס מלגרשה לא נוהגים בו קדושה שהיא בחזקת אשתו יעו"ש וק"ו בנידן דידן דאוקמי לרשע הנ"ל על חזקתו כיון שעבר עבירה הזאת רבות בשנים נעשה לו כהיתר ועיין בפי' הגאון מווילנא אם קידש בפסולי עדים לא חיישינן דלמא הירהרו בתשובה דדוקא אם אמר בפיו ע"מ שאני צדיק אז אמרינן דעשה תשובה ודוק. ואעתיק דברי תרה"ד בפסקיו סי' רכ"ב שכתב וז"ל ותו נראה לומר שדווקא באיסורי כהונה שלגבי ישראל שרי כדפרישת התם שאיירי כה"ג שאתו תרי ואמרו לא מת באותו שעה שנשאה זה ואח"כ מת ונמצא אסורה לו משום זונה כה"ג אמרינן איסור כהונה שאני שכיון דלישראל שרי ודווקא לכהן קדשתו תורה לאסור לו הקפידה תורה לקדשו כדי לברר קדושתו ולהחמיר על המצות שנצטוו לו יותר מישראל אבל מילתא של ישראל נמי הוי איסור לא שייך התם וקדשתו ולכך קאמר לכהן שאני משמע דווקא איסור דליתא אלא בכהונה עכ"ל הרי מבואר באיסורי כהונה היינו שאסור לו החפץ רק מחמת קדושת כהונתו מחמירים עליו יותר לברר כהונתו ולא על איסורים שאוסרים גם לישראל ולא באים עליו מחמת קדושת כהונה לא מחמירים עליו ודוק. ושישו בני מעי תל"י שמצאתי בב"י סי' קכ"ח וז"ל אבל רבינו הגדול מהרי"א כתב שנראה דלדעת הכל כהן שהוא נשוי גרושה אין לו לישא את כפיו ואין לו לעלות לתורה שהרי בכל שעה עומד במרדו עכ"ל הרי שביאר אם עדיין הוא קשור בגרושה והיא זונה שלו א"כ הוא עומד במרדו אין לו לעלות לתורה ולא הזכיר לעלות לתורה ראשון אלא אין לו לעלות

לתורה כלל ודוק א"כ מה שכתב המחבר בסעיף מ' אפי' לקרות בתורה ראשון היינו שסיים אפי' גרשה או מתה פסול עד שידור הנאה יעו"ש שם מקילין כיון שכבר מתה הזונה או גרשה די בזה שלא לקרוא ראשון אבל אם אוחז בזונה בידו איך יקרב לס"ת להעיז פניו לברך הודאה שנתן הקב"ה התורה והוא בשאט נפשו כופר בה אין זה מברך אלא מנאץ יודע רבונו ומורד בו ודוק. ולא אוכל להתאפק מלהודיע אשר דנתי לפני גדולי ישראל שלדעתי לא יפה עושים גדולי הדור אשר מרפים מלבוא לפני מלך ושרים כנגד הרשעים אשר מונעים מלמול בניהם ומפירים בריתו של אברהם אבינו הגם שיש עכשיו חירות אמונה היינו שיצא מפי מלך ושרים שלא יכופו לאדם לשמור דתו אבל מצות מילה שכל הבן היולד בישראל יש חיוב על כל איש ואיש מישראל וביותר על הב"ד למול את הבנים אשר יולדו בכלל ישראל א"כ כיון שהאב אינו רוצה למול ממילא חל חיוב מצות המילה על כל ישראל בכלל א"כ הוה מצוה של בני ישראל הרוצים לשמור דתם והלא המלך ושריו לא גזרו עלינו שלא נקיים מצות שלנו ובל"נ אתחיל עוד הפעם לעורר על זה והלואי שיצליח ד' בידי וביד כל המאמינים בכל המון ישראל וה"ה כאן מ"ע וקדשתו הוא מצות ד' על כל איש ישראל ועל כן צריך לעשות הכל כדי שיהי' הכהן בקדושתו והבן זה. ואוסף עוד בסברה דכל בעל עבירה בשעה שבועל עריות או אוכל נבילות וטריפות או אוכל שקץ והחזיר יחדיו אז עוסק בעבירה אבל בשעה שפורש מהעבירה ובא לקרוא בתורה כבר פסק עבירתו אולי הרהר בתשובה עיין בא"ע סי' ל"ח ע"מ שאני צדיק ונמצא שהוא רשע וכדומה אבל בכהן שנושא גרושה דכתיב לא יקח ועיין קידושין דף ע"ח פלוגתא אי לקו על קידושין לבד אבל קודש ובעל אז לכ"ע לוקין ועדיין העבירה בידו דהיא הגרושה הקיחה שלו שהיא אשתו ובכל רגע עובר עדיין א"כ מי יוכל לראות שהכופר בתורה בשעה שקורא בתורה ישתיק לו ומי ידין אותו לכף זכות שמתחרט בלבו וילך לביתו ויגרש את הזונה אשר קשור בה ככלב ואין חילול השם גדול מזה שהאוחז את השקץ בידו ועובר על תורת משה ויקרא בה לכבדה ודוק. וראיתי במכתבו שכתב שדיבר מזה עם הגאון ר' שלמה זלמן ז"ל וכדומה שהראה לו שפרמ"ג אינו מתיר לקרוא אותו גם לישראל אך מעלתו נ"י כבר התירו לאחרון ולמפטיר רק מסופק אם יקרא לאביו בשם כהן כמו בגיטין עכ"ד בקיצר. לא מצאתי מפורש בפרמ"ג לאסור אותו לקרוא במקום ישראל אבל מכללא איתמר שמצאתי לפרמ"ג שכתב באשל אברהם ס"ק נ"ח וז"ל ולענין כהן שנשא גרושה ואומר שאינו כהן וכבר החזיק עצמו לכהן כמה שנים הנה במהרי"ט ח"א סי' קמ"ט האריך ומסיק כל שהוחזק שלושים היא חזקה וסוקלים ושורפים על החזקות ע"כ אין להאמינו ואסור לטמא למתים ולישא פסולה גם

אין קורא בתורה ראשון ואין נ"כ עוד אלא יעלה למפטיר ולא בשם כהן (וה"ה אחרון לדידן כמו שיתבאר אי"ה בה' קריאת ס"ת) אבל לא שלישי וכדומה דאסור לן לזלזל בכבוד כהונה עכ"ל הרי דווקא בנידן מהרי"ט שהוא מכחיש לגמרי שאינו כהן כלל שאז הדין הגם שגירש הגרושה כפסק מהרי"ט דאינו נאמן לומר שאיני כהן כנגד חזקה אשר הוחזק אבל עכ"פ נאמן על עצמו לחומרא שיופסד ממנו כל הכבוד כמבואר בבאר היטב סי' קכ"ח ס"ק ס"ח וז"ל אם אמר שאיני כהן ונשא אשה פסולה אפי' גירשה והידר הנאה לכל נשים הפסולות אין לו דין כהן לישא את כפיו ולקרות בתורה ראשון מהר"י הלוי סי' צ"ג עכ"ל אז מותר לקרוא לו אחרון או מפטיר אבל כהן אשר אינו מכחיש כהונתו לאמור שאביו לא הי' כהן אבל הוא רשע עריץ עבד תאוותיו ומחזיק בגרושה לאשתו מי יתיר לו לעלות לתורה למרוד פני ד' יכסהו בושה וכלימה עד שיגרש זונה שלו וישוב אל ד' וידור מנשים פסולות אז ירחמהו ד' שלא יפול ממנו נדח. סוף דבר הכל נשמע שלא יכופר לו העון הזה לכל מי שמכבדו עוד וקורא אותו לתורה הן במקום כהן או במקום ישראל הן לאחרון או למפטיר הוא התחבר עמו ברשעו וירא לנפשו על אזהרת משה רבינו פן תספה בכל חטאתם כי גם הוא מבטל מ"ע וקדשתו דפנו ומסייע לממרים פי ד' ביד רמה כנלענ"ד ברור בעזה"י לדינא ולמעשה (ועיין ביו"ד סי' של"ד ברמ"א סעיף ו'). ואולי העיז האיש עוד לצוות לשמש לעשות מי שבירך לאשתו זו הזונה אשר עוברת עמו בכל יום ביאה ובכל כח עבירות חמורות ומולידים חללים אין חילל השם גדול מזה ר"ל עשיתי את שלי וד' יהי' עמו ועם כל המשחרים פני ד' שיהי' עמהם להגדיל התור' ולהחזיק בדת ואמונ' דברי הדש"ת. ואגב גררא אעתיק מ"ש בגליון חת"ס א"ע ח"ב סי' קע"ד בד"ה ופר"מ שכ' אדמ"ו ז"ל חקירה אם יש חיוב על הב"ד לחקור אחר עדים לגלות מעשה זנות כתבתי וז"ל עיין ביבמות דף פ"ח ע"ב ברש"י ד"ה דפנו בעדים ב"ד מוזהרים לטרוח אחר עדים להכחיש את הראשונים כדי לקדש את הכהן וזה כנגד דעת אדמ"ו ז"ל שכ' וז"ל אבל לחקור על עדים לאסור אשה על בעלה מנ"ל זה עכ"ל ויש להצדיק דעת אדמ"ו ז"ל דקדושת כהן שאני דעיין רמב"ם בסה"מ סי' ל"ב דהוא מ"ע על כל ישראל לקדש את הכהן א"כ מוטל עלינו דרישת עדים לקיים מצוה שלנו משא"כ לדרוש אחר עידי זנות לפרוש אשה מבעלה לא אמרינן עכ"ל. עוד כתבתי שם על הגליון בד"ה ומ"ש עוד שהביא אדמ"ו במעשה שאשה א' גבירה באיטלין כפאה לבעלה עד שנתן לה גט שהי' מכלל אותן שכופין להוציא ונשאה עיניה על כהן א' ואסרו חכמי איטליאן הנשואים עד שבא הדבר להיושבים ראשונה במלכות קאנסיטריום בוויען והמלומדים שם הצדיקו דברי הבליעל הכהן כי הוא טען התורה אסרה אשה גרושה מאישה שהוא הוציא אותה

אז היא אסורה לכהן אבל אשה שהיא גירשה את בעלה אינה אסורה לכהן עד שאחד מחכמי הדת דיבר על לב המלך ושרים באיזה חקירה שהיא אסורה וכתבתי על הגליון וז"ל כמה גדולה חכמת רז"ל שהר"ן פ' המגרש בסוגי' גט מעושה כ' וז"ל אפשר שיטעה לומר שלא פסלה תורה גרושה לכהן אלא היכי דאיהו מפיק לה מפני כבוד הכהונה אבל במעושה דאיהי מפקי ליה נהי דכשר ואינו פוסל עכ"ל הרי שכבר הקדימו חכז"ל כנגד הטענה והשוו הפסול בכהן ואפי' במעושה ע"י עכו"ם פסלו עכ"ל שם ופלא שלא הביא אדמ"ו ז"ל הר"ן הנ"ל:

סימן ד

שפעת שלום להרבני האברך העוסק בחקי חורב ה"ה כבוד המופלג החריץ מהו' ר' דוד נ"י ווייס בישוב טארפא. מכתבו עם שאלתו קבלתי ואשיב לגלות דעתי אבל אין אני מורה בגליל אחר מהרב דדגלו ישאל למעשה. שאלה אודות אשה אחת ששבקת לן חיים בחצי ימיה ונשארו בנות ממנה אבל בן זכר אין נשאר ממנה והבנות וכל הקרובים מבקשים שישא אחות אשתו ובאין אופן מניחים לו לישא אשה אחרת אבל האחות אשתו הראשונה כבר מתה לה שתי אנשים ר"ל מאי לישא אותה משום גדול שלום הבית כמו שמצינו בש"ע שמותר ליקח אשה שאינה בת בנים משום שלום בית עכ"ה. תשובה בדבר זה הלכו בו נימושות ואשר אחזה בו להתיר אבאר בעזה"י הרא"ש סובר דמי שנושא קטלנית כופין אותו להוציאה כמו שכתב בפ"ד מכתובות סי' ב' וז"ל ויראה שכופין אותו להוציא דחמירא סכנתא מאיסורא וכמו שמחויבין ב"ד להפריש את האדם מן העבירה כך מחויבין להפרישו שלא יפשע בנפשו עכ"ל ולכאורה ערבא ערבא צריך היכן מוזכר אם גדול חפץ לעשות עבירה שצריכים להפרישו דלמא דווקא קטן אוכל נבילות ב"ד מצווים להפרישו דהוה שוגג אבל אם גדול במזיד עובר עבירה אין צריך להפרישו עיין דג"מ ביו"ד סי' קנ"א רק בארתי במחנה חיים ח"ב חא"ח סי' כ"א דב"ד בודאי מצווים להפרישו אפי' גדול העובר במזיד ולכן דייק הרא"ש וכמו שחייבים ב"ד להפריש את האדם מן העבירה כך מחויבים להפרישו שלא יפשע בנפשו עכ"ל דייק דווקא הב"ד מחיוב להפריש גדול מן עבירה וה"ה כאן הב"ד כופין להוציא את האשה שלא יפשע בנפשו אבל שאר בני ישראל אין מחויבים להפריש אותו שלא יקח אשה הקטלנית כי מה להם אם הוא רוצה לכנוס בסכנה ולא חס על אריכת ימיו הגם דלאו דלא תעמוד על דם רעך הוא על כל אדם ישראל עיין רמב"ם פ"א מהל' רוצח היינו אם נפל במים או לסטים ארבו לו להרוג אותו אבל אם אדם עושה בדעה מיושבת דבר אשר יוכל לגרום שימות בקיצר ימים אין זה בכלל לא תעמוד על דם רעך ומה שנושא קטלנית הוא

רק עבירה שעובר על ושמרתם את נפשותיכם ודוק. ובזה יומתק להבין דעת קדושים חבל ראשונים אשר עשו מעשה אם בא קטלנית לשאול אומרים להם אם תתקדש אז אנו לא נחייבוך להתגרש ומערימים עדים שיהי' על הקדושין ואח"כ כותבים לה כתובה עיין בכ"מ פכ"א מהל' א"ב ובח"מ א"ע סי' ט' והוא פלא ולפמ"ש מתוק מדבש דלו יהי' איסור סכנות הנפש אין אדם מישראל מצווין להפרישו אם יחפץ לעשות עבירה שלא לחוס על גרם סכנות נפשות ואז אין הב"ד עושים מספק כפיה לגרש אותה דדלמא אין סכנה בדבר כדעת הרמב"ם אבל לכתחילה אין הב"ד מרשים לסדר קידושין דדלמא יש סכנה בדבר וספק סכנה לחומרא הגם אי ספק איסור מן התורה לקולא עיין חולין דף י' ויהי' הב"ד צריך להפרישן מספק סכנה כמו שצריכין להפרישו מן וודאי איסור אבל אדם פרטי אין צריך להפרישו אפי' מן ודאי איסור ויוכלו להיות עדים בדבר הנוגע בספק נפשות ואח"כ כיון שכבר נתקדשה אין על הב"ד חיוב לכפות לגרשה כיון שיש ספק אם יש סכנה בדבר ואין חיוב עליהם לכפות רק להפרישו וודאי איסור וכאן יש ספק ספיקא אם יש סכנה בדבר דלמא כסברת הרמב"ם דהכל רק פחד ודמיון ואפי' יש סכנה בדבר דלמא זה האיש לא ימות בלא עתו ודוק. ודעת הרא"ש ג"כ דהוה רק ספק סכנה ואעפ"כ פסק דכופין יען דחמירא סכנתא מאיסורא ספק סכנה הוה כוודאי איסור על כן החכים הרא"ש והתחיל וז"ל וכופין אותו להוציא דחמירא סכנתא מאיסורא עכ"ל משמע לכך כופין אותו הב"ד יען דסכנה חמור ואח"כ מסיים וז"ל וכמו שחייבים הב"ד להפריש את האדם מן העבירה כך מחויבים להפרישו שלא יפשע בנפשו עכ"ל משמע שסכנה הוה רק כמו איסורא וצע"ג ולפמ"ש נכון דלו יהי' שהב"ד צריך להפריש רק מוודאי איסור ולא מספק איסור אעפ"כ חמירא סכנתה והוה ספק סכנה כודאי איסור ודוק אח"כ מצאתי בריב"ש סי' רמ"א וז"ל אבל בקטלנית אין סכנותו ברורה אלא שאנו חוששים לה כיון שהוחזקה ולשון הכתוב הוא כי אמר פן ימות גם הוא כאחיו עכ"ל הזהב. והנה חקרתי במקו"א אם הי' בעל אחד מן שני בעליה שמתו כהן אז יש היתר לאשה דלכאורה רוב נשים אינם קטלנית וע"כ דנימא יען דחזינן דמתו להאשה שני בעלים ע"י רעותא יצאה מהרוב נשים וחיישינן דלמא מעין גרם או מזלה גרם אבל אם הי' אחד כהן אז אמרינן דלמא הוא הי' מבית עלי שמתים בנעוריהם וכי תימא ניזל בתר רוב כהנים דלא אתו מבית עלי אני אומר מנ"ל להוציא האשה הזאת מרוב נשים אשר אין מעיינם ומזלם גורמים שימותו בעליהם דלמא הבעל האחד שהי' כהן הוא יצא מרוב כהנים והי' מבית עלי שמת בקוצר ימים (והוה כמו סכין אתרעי בהמה לא אתרעי) שבו נמצא רעותא שמת בקוצר ימים ובה לא נמצא רעותא שנדע שמזלה או מעיינה גורם

עליה יש לדון שהיא מרוב נשים שאינם קטלנית ועליו אין נ"מ אם נאמר דהוא מבית עלי ואפי' אם יש לו אב זקן או אח זקן בכל זאת נאמר הוא זכות התורה אשר מגין עליהם ודוק (ועיין גמ' בפ' נערה). ואיידי אודיע כי חפשתי טעם מה שחקרו היתר ביבום יותר ואמרתי בטעם הדבר כי טעם הרא"ש דב"ד צריך להפריש מעבירה וחמירא סכנתי' דאפי' בספק צריך להפרישו ואמרתי הלא כלל גדול בתורה לא אפשר ולא קמכווין שרי עיין בפסחים דף כ"ו ובנופת צוף של דברי פנ"י שם דהוה כאלו נעשית העבירה בלי מעשה והתורה אסרה המעשה בעבירות דבש וחלב תחת לשונו בסמיכת הרמב"ם יעו"ש וא"כ בודאי מי שנושא קטלנית אינו מיכווין שמבקש למות בלא עתו דנהפוך הוא הוא מבקש לראות חיים עם האשה יקבלו נדרים ויתנו צדקות שישבו יחדיו עד זקנה ושיבה א"כ עכ"פ אינו מכווין לעשות שפיכות דמים לעצמו (עיין ריטב"א) וגם היא האשה מתפללת ומקבלת להדליק נרות וליתן לאביונים שלא יצא תקלה על ידה ותשב כאלמנה חיה כל ימיה רק נשאר דעכ"פ אפשר לו ליקח אשה אחרת והוה אפשר ולא קמכווין אבל ביבמה דמצוה עליו להקים לאחיו שם וחליצה במקום יבום לא כלום והוה לא אפשר ועיין ר"ן פסחים בפי' דלא אפשר) וא"כ הוה לא אפשר ולא קמכווין ושרי ובפרט דאשה הקנו לו מן השמים ומאתו לא תצא רעה וכיון שנשאה בהיתר והיתה מותרת לו לילה אחת שוב אין לב"ד לכפות להוציאה כיון שהמעשה נישואים הי' בהיתר ודוק. והוספתי נופך בטעם הדבר ביבום דרשב"א כתב בדף ס"ה ביבמות בד"ה הא וז"ל הא דאמרינן הפילה וחזרה והפילה הוחזקה לנפלים פסקו הראשונים ז"ל בחבוריה' ואעפ"י שנפסקה הלכה כרבי בנשואין י"ל דבהא לקולא אזלינן כרשב"ג מפני שנשאת בהיתר והיא יולדת וכי היכא דאזלינן לקולא בוסתות ובשור המועד וכן נמי במשפחות כדאיתא לעיל הכי נמי בהא אזלינן לקולא כרשב"ג וא"נ אפשר דרבי גופא מודה בהא מהאי טעמא דאמרן עכ"ל ולפ"ז ביבמה דהנשואים בהיתר אז ממילא פוסקים בו כר"ג דבשלושה פעמים הוה חזקה ומותרת אח"כ לו לאשה ומיושב קו' בשם הגאון ישועות יעקב שהקשה הא גם בחייבי לאוין הי' מותר ביאה ראשונה רק גזרינן ביאה ראשונה אטו ביאה שניה וא"כ למה לא נגזר גם ביבום קטלנית ביאה ראשונה אטו ביאה שניה ותי' כיון דכנסה אז לא כופין להוציא דקיי"ל אם כנסה אפי' באיסור אין הב"ד כופין יעו"ש ולפמ"ש איכא טעם לשבח כיון דנשואין בהיתר אז פסקינן כר"ג דבשלשה פעמים הוה חזקה אפי' רבי מודה בנשאת בהיתר אז הי' לה חזקת היתר לבעל זה ומספק לא מפקינן לה מבעלה ולא דמי לעשה דוחה ל"ת דשם הוה רק דחיה אבל כאן ליבום הוה בתורת היתר ודוק כי ישר בעזה"י. ועוד עלה בדעתי חקירה אם אחד משני בעלים שמתו הי' עם הארץ והיא האשה

בת כהן אז מקילינן להנשא לבעל ג' דהא מבואר בש"ע להלכה בא"ע סי' ב' סעיף ח' וז"ל ע"ה לא ישא כהנת ואם נשא אין זווגם עולה יפה שתמות היא או הוא מהרה עכ"ל א"כ הרי יש לתלות למה מת לה בעל שני שע"ה הנושא כהנת קרוב הדבר שימות הוא ומנ"ל להוציאה מרוב נשים שאינם קטלנית ויש לתלות לקולא כפי מה שהעלו הפוסקים להמציא קולות ובפרט דעכ"פ לא שייך סברת הריטב"א דהוה שופך דם אדם ולמה יחוש כלל אם יש דבר לתלות וק"ל. נחזור לענינינו עיקר ההיתר הוא אם להאיש הנ"ל אין פחד לנגד עיניו אז שערי היתר מונחים לפניו אם מעשיו לשם שמים שלא להכניס מריבה בתוך ביתו ומשפחתו כי גדול השלום ובפרט אולי היא בת כהנת שנשאת לעם הארץ או אם הי' בעל אחד כהן וכדומה אבל העיקר נ"ל שישנה את שמה להוסיף לה שם על שמה והוא יקרא אותה רק בשם החדש וגם תקבל עליה לצום חצי יום בעת שיגיע יום טבילה או ליתן אז נרות בבהכ"נ שלא ידעך נרה הוא הבעל אשר יהיה עמה (ועיין בב"י בשם ספר חסידים ועיין בספר כרם שלמה א"ע שמביא ראי' מכתובות דף ס"ה דגם בזמן הגמ' נשאו קטלנית) באתי רק לחזק התורה שלא להשיב פני בן תורה אם ישאל בדבר הלכה ריקם הדש"ת הטרוד מאוד:

סימן ה

שאלה אשה אחת ילדה והשליכה הולד חוצה בלילה סמוך לבית הכנסת ומצאוהו השומרים נכרים ולקחוה אותו לביתם ואיזה ימים אח"כ המירו אותו וכאשר הקשבנו מזה הרבינו תחבולת בזה להחזיר אותו לדת ישראל ולא הועיל כלום ואחר איזה ימים בא אם הילד וצווחה ככרוכי' על מה שעשתה ואולי אם יבא הדבר למשפט יחזירו והנה הבעל נשא אותה חודש אחד אחר גמלתה את בנה והוא אחר יב"ח ללידת הולד וג"ח אחר גמלתה ואח"כ השליכה הולד חוצה ובעלה הוא כהן ואמר שלא ידע הדין. והנה אחרי שכפי הנמוסין אין למסור הילד לחזרה והוה כמו ריש גלותא ולכאורה יש לדון בזה אם שייך איסור מינקת כיון שהמיר ואנן תקנה לנכרי לא עבדינן כמו דאמרינן בב"ק [צ"ו א'] ועיין רמב"ם מה' זכיי' שצוה לתת לנכרי מתנה מעתה בנ"ד אם הילד יש לו דין עכו"ם ואין מורידין ולא מעלין ולא תיקנו חכז"ל אך הדבר ברור דתינוק אונס גמור הוא ול"מ המרתו ויש לו דין ישראל להחיותו ועיין ביו"ד שמ"ה ובדג"מ שם לענין אבילות א"כ שייך בי' תקנה כמ"ש בירושלמי בשדה יתומים אל תבוא אך מ"מ כיון דהתנוק יתגדל בין הנכרים וקרוב הדבר שיהי' נכרי איך יעשו תקנה ויעיין בראש קדושין [פ"א סי' כ"ב] שכ' אף דמומר יורש דבר תורה יש לתת לב"ד כמו דאמרינן בכתובות [י"א א'] יהבי לה קנס דאזלא ואכלה בגיותה ועיין בב"י ח"מ סי' רפ"ג שהביא דברי תרה"ד שכ' באנס

בקטנים דין ישראל יש להם דיש ס' אולי יתעורר לשוב לדת ישראל ובדברי רא"ש הנ"ל עמדתי בתימא שהביא ראי' מהך דכתובות דשם הקשה בגמ' שפיר דבאמת נכרית אין לה קנס ומאי מייתי הרא"ש למומר שאינו יורש דמדינא הוא יורש ומאי איכפת לן אם אכל בגיותא ושם מקשה שמא תמחה ותהי' למפרע נכרית ואין לה קנס ובדוחק גדול אפשר ליישב דרא"ש סובר דודאי למפרע לא חיישינן כיון דעד עתה הוא יהודית לא חיישינן שמא תמחה ותעקר למפרע אך עכ"ז מקשה התם שפיר משום דשמא תמחה היא כמו שמא ימות דנהי דמת לא חיישינן לימות חיישינן ומש"ה נהי' דלא חיישינן למפרע דמהני חזקה לענין יי"נ וכדומה אבל איך יהבינן לה קנס שמא תמחה ואזלי ואכלה בגיותה והתורה לא תקנה קנס שיהי' אח"כ לעכו"ם שתאכל בגיותה. נחזור לענינינו על כל פנים הדבר ספק אם שייך בילד זה תקנה ואולי יחזור לדת יהודית ועיין בפתחי תשובה סימן י"ג סקי"ח] שהביא משם אמ"ו הגאון איש אלקים דנתעברה מנכרי שייך תקנת מעוברת דאמרינן מאן חבירו פרסיים ושם נכון כיון דנכרי הבא על בת ישראל הולד כשר והוי ישראל דלא כהפוסקים דצריך גירות ונמצא דיש תקנה לולד משא"כ בנ"ד הוה להיפך דילד ודאי יהי' נכרי ולא עבדינן תקנתא אמנם עדיין יש לעיין בזה כיון דהיא עצמה השליכה וגרמה זאת יש לי להסתפק אם מותרת לבעלה דהוי כהרגתיו ונסתפקתי איך הדין בהורגתו אם מותרת לבעל לדור עמה או צריך להפריש דבגמ' ר"ל דגזרינן מת אטו תהרגנו ומסקינן דלא שכיח ול"ח להכי אבל אם באמת הרגתו אינו מבואר בפוסקים אם יש בזה גזירה ולכאורה י"ל לפמ"ש בנב"י במזנה משום דלא שכיח ובמילתא דל"ש לא גזרו וא"כ כאן נמי דל"ש הוא אבל נלע"ד הדבר מוכרח דאסור דכ"מ שעשאו איסור קנסו חכז"ל שלא יהנה ממלאכת איסור וה"ה בהגרמתה כמו בצורם אוזן בכור ובמבשל בשבת ובאותו ואת בנו ולכאורה יש לחלק דבצורם לולא שהטיל מום הי' אסור מדאורייתא באכילה וכן במבשל משא"כ הכא במניקת חבירו רק דרבנן וניהו דאיהי עבדי איסורא דאורייתא להרוג נפש אבל מ"מ גוף איסור שאנו דנין אם הועיל מעשי' הוא דרבנן לא מצינו איסור ולפ"ז יש לדון במניקת אי בשוגג הרגתו האיך הדין דבמבשל בשבת גם בשוגג אסור ועיין בט"ז סי' צ"ט דקנסינן בכ"מ שוגג אטו מזיד אבל כאן נראה דלא קנסינן שוגג אטו מזיד כיון דאמרינן בגמ' לא עבדי שתהרג א"כ ל"ש לקנוס שוגג אטו מזיד דבודאי לא תעשה במזיד וכיוצא מצינו בגיטין דמ"ד דל"א אינש למכור ביתו לנכרי ולא קנסו באונס ולכאורה יש לחלק בין הנך דכתיבנא דקנסינן אותו דבכל הני מגוף איסור משא"כ בנשואין לא נעשה מעשה רק גורם איסור ואין הנאה מגוף דבר איסור ורק שסילוקה באיסור גורם איסור כמו מבריח ארי והגע עצמך אשה שהרגה

לבעלה בלא עדים ובלא התראה באופן שאינה חייבת מיתה הכי תהי' אסורה לינשא שלא תהנה מאיסורא וע"כ מסברא שכתבנו דסילוק גורם איסור וה"ה הכא כל עוד שהבן חי אסורה להנשא משא"כ כשמת הבן יהי' איך שיהיה מותרת כיון דנסתלק הגורם ואנן לא עבדינן קנסות רק היכא דמצינו להדי' דקנסא מקנסא לא ילפינן ובמס' גיטין מ"ד מכר עבדו ומת מהו שיקנסו בנו אחריו ולכאורה קנסא מקנסא לא ילפינן וצ"ל דל"ש רק בקנסא דצריך ליתן לחבירו כמו בגיטין דף נ"ד אבל לא שלא יהנה ממעות או שלא יאכל דבר איסור או כיון דכבר קנסו בצורם בכור ובמוכר עבדו רק דהס' על הדין לא מילף אלא גילוי מילתא בעלמא (וקצת צ"ע בדברי רמב"ם לפמ"ש הלח"מ בפ"ז מה' חובל סובר הרמב"ם כרב דקנסא מקנסא ילפינן והרי מצינו בב"ב דף צ"ד אמר ר"ה אם לנפות מנפה את כולו ומבעי אי קנסא או דינא יעיין ב"י סי' רכ"ט דרמב"ם מפרש כר"י דנ"מ אם קנסא לא ילפינן מיני' ואי דינא ילפינן מיני' והא הרמב"ם פסק דילפינן ורב הונא ע"כ תלמיד דרב ורב ודאי ס"ל דילפינן ואיך מבעי בגמ' שלא אליבא דהלכה ושלא אליבא דרב) וראי' לסברתי דל"ש קנס בגורם מיבמות הרגתיו לא תנשא משום לזות שפתים משמע דבל"ז מותר ואינו אסור משום קנסא, ואי"ל משום פלגינן דיבורי' עדיין קשה לר"י דל"ס פלגינן דיבורי' ועוד נ"ל דל"ש קנס דהוא לגדור שלא יעשה פעם אחרת ובגמ' אמרו לא עבידה להורגה ואינו דומה למבשל דגזרו משום פ"א משא"כ כאן דדרך הטבע אינו מניח לעשות ובגוף הדין כבר יצא להתיר בזונה מניקת בתשו' נב"י רק ששם מיירי שידוע שהי' בעל שוגג ויש לי ראי' נכונה לזה מחגיגה [י"ד ב'] בתולה שנתעברה מהו לכה"ג ומאי מבעי הרי עכ"פ אסור משום מעוברת חבירו וע"כ דל"ש בזונה. ואסיים בקו' חמורה שאין פותר שהקשיתי לפי דברי שעה"מ בה' חופת חתנים שהוציא מדברי תוס' יבמות דף צ"ז ע"א ד"ה עריות וכו' אבל בנכנסה לחופה ולא נבעלה אימא מותר לגלות וכו' ותי' דשאר כתיב ובנשואין איכא שאר מזה למד השעה"מ הנ"ל דדווקא בנכנסה לחופה אסור באשה ובתה אבל בקידושין לחוד מותר בבתה יעו"ש ופליאה נשגבה בעיני איך יפרש דברי הגמ' בקדושין המקדש אשה ובתה אינה מקודשת משום שאין מסורין לביאה והא בקידש מותר לבעול את בתה והוה מסורין לביאה ומצוה ליישב להאיר עיני העורים. דברי שמחה בונם בהגאון מ"ה עקיבא אייגער זצלה"ה. תשובה לענף עץ עבות מגזע תרשישים פרי ישוה לו ה"ה הרב המאור הגדול בתורה כבוד ר' שמחה בונם בן לאותו גאון קדוש ישראל הרב ר' עקיבא אייגער ז"ל בק"ק ברענזעזאן בגאליציען. הדבר נפלאת בעיני אשר שם עיניו עלי בדבר הלכה הלא גאוני ישראל במשפחתו אשר יושבים כסאות למשפט בעירות גדולות ואני יושב בכפר לא אוכל לפתור חידה הזאת אבל ראיתי

מפציר במכתבו והודיע לי שראה ספרי מ"ח והגה בו גמרתי בלבי יהי' מה שהוא לא אמנע טוב זו פטפוטי דאורייתא מה שיש לי להרהר על הערותיו כי ראיתי שהוא ת"ח מלא בקיאות ועל שפתיו יוסף חקירות וספיקות ואעשה סדר למשנה באותיות בעזה"י.
(א) חקר מעלת כבודו נ"י אם נאמר יען כפי הנמוסין א"א להילד בחזרה א"כ הוה כמו בריש גלותא עכ"ד לא דבר נכונה שאני התם דלא גזרו על המניקת דבי ר"ג הגם שהתחילו להניק בעצמם עיין רש"י דכ' בד"ה נתנו ובד"ה לבי ר"ג ובד"ה דלא הדרו יעו"ש א"כ לא חל עליהם איסור מניקת כלל אבל באשתו זו שהניקה את בנה ט' חדשים וחל עלי' איסור מניקת שלא תנשא פן תגמל את בנה ואטו יען שחטאה והביאה הילד שלה שיומר לעכו"ם תצא מאיסור מינקת דבר זה חוץ מהשכל נהפוך הוא שהוא פלא אם לא חיישינן שאפי' אם ימות הולד אם לא תשאר באיסור דהגם דלא חיישינן שתמית בידים את בנה אבל עכ"פ ניחוש שתשליך את הילד להיות אסופי דלא ברור שימות ולא תראה עכ"פ במות הילד וע"כ דגם זה שוטית הוה ולא חיישינן לגדור משום שוטית אבל אם חי הולד בודאי לא תצא מאיסור הראשון שאסורה להנשא עד כ"ד חדשים שלא יהי' חוטא נשכר ויהי' אבן נגף לכל המינקות ודוק. (ב) נסתפק עוד כיון דתינוק הנ"ל יהי' נשאר נכרי א"כ לנכרי לא עבדינן תקנתא והביא דברי כ"מ בפ"ט מה' זכי' והאריך בזה לא אוכל לעצור לאמור ששגג שאני התם אנן דנין שחכמים לא תיקנו תקנה לנכרי א"כ דברי שכ"מ לא הוה כקנין וא"כ לא חל התקנה אבל כאן בשעה שנולד הי' הולד ישראל וזכה בזכות תקנת חכז"ל בשדה יתומים אל תבוא שאמו אסורה להנשא כדי שלא תופסק חיותו רק אח"כ נעשה לו אונס שלא יוכל להיות ישראל במאי איבד זכותו אשר זכה כאשר הי' ישראל ואיך שייך לחקור דלנכרי לא עבדינן תקנתא דלו יהי' שלא כדברי תרה"ד דקטן שנאנס יש לו דין ישראל אפי' יהי' לו דין עכו"ם עכ"פ כבר עשו התקנה לו כאשר הי' ישראל ועכשיו שנאנס יפסיד אונס רחמנא פטרי' אפי' בגדול ומכ"ש בקטן שנאנס דלא איבד זכותו ואטו אם מינקת תשליך הילד וימצא באותו יום ונאנס ביד הגוי שיומר לדתם ונודע האם הכי לא תהי' מחויב להניקו מי יקח זכותו מידו הגם דלא יהבי' ירושה למומר אשר המיר בקטון אבל הכי יש רשות לגזול ממנו רכושו אשר בידו חוץ אם ידינו תקיף עליו לפעול עליו שישוב להיות ישראל ולא יחטא עוד אבל אם א"א לשוב מכח אונס בודאי אסור ליקח משלו כלום וק"ו בקטן שנאנס ולא הוה עכשיו בר עונשין אפי' בדיני ישראל מי יקח זכותו אשר זכה ביום שהי' ישראל. ונחזי אנן הלא גם שישראל מצווה למסור נפשו שלא לעבוד ע"ז דכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל אעפ"כ אם לא מסר נפשו ועבד ע"ז ע"י שאנסו אותו להרגו אינו חייב מיתה כמבואר ברמב"ם ה' יסה"ת

פ"ה א"כ אם ישראל יגרום לחבירו אונס שהמיר דתו ועבד ע"ז יקח החוטא אשר החטיא את חבירו את ירושתו או את זכותו וכן הדבר הזה הזונה המופקרת אשר לא רחמה על בן בטנה גרמתו לו שיהי' נעשה עכו"ם עכשיו תרויח היא עי"ז להשיא בעל שלא תהי' משעובד' לילד להניק אותו בודאי כל איש ישר ישפוט שפוט שתניקוה עד שתי שנים לו יהי' שהוא עכשיו נכרי עכ"פ לא פשע בזה וממילא מי יקח שדהו היא אמו שנקראת שדה יתומים ודוק. ואגב גררא שהזכיר דברי דג"מ ביו"ד סי' שמ"ה אעתיק מש"כ שם על הגליון שהביא הגאון ראי' דא"כ שדין מתאבלים תלי' בדין עיר נדחת א"כ על אשת מומר שנשארת ביהדות לא יהי' מתאבלים עליה כשמתה כתבתי וז"ל ראי' זאת נפלאת בעיני שם נהרגו נשים יען שידעו מעון ויהי' נגררות אחרי בעליהן ולא גילו הדבר ולא פרשו מהם לכן אעפ"י שלא התרה בהן נהרגין אבל אשת משומד שלא נגררה אחרי בעלה ומתה ביהדות למה לא יתאבלו עלי' הלא גם בעיר הנדחת אם לא היתה נגרר אחריו לא נהרגת עיין רמב"ן בפ' עיר הנדחת וכבר העיר הגאון רו"ב בספרו סדר המשנה בה' עכו"ם והביא ראי' מפדר"א שגם בעכן ידעו ולא הגידו והשיג על הפר"ח עכ"ל ויש לי להאריך ואכ"מ (ועיין תוס' סוטה כ"ד וכ"ו ורמב"ם ה' תשובה פ"ו). נחזור לשורש הדבר חלילה להעלות זאת להלכה שקטן כזה יהי' בהמרתו עכו"ם הלא אין לו דעת כלל אפי' בע"נ לא הי' נענש עיין מרדכי בסנהדרין [סי' תשט"ז] בשם ר"ת דשם בע"נ רק קטן שיש לו דעת אבל קטן שאין יודע בין ימין לשמאל חשוב ישראל יעו"ש ואני הסברתי דברי ר"ת שדבריו לכאורה מופלאים היכן מצינו לחלק בין קטן לקטן הלא אפי' אם הוא בר דעת אמרינן שדעת קטן אינו דעת עד י"ג שנים וגם שתי שערות ואמרתי בזה בדברי חת"ס ז"ל ביו"ד סי' שי"ז שמקשים על דברי רמב"ם דפסק שלא נאמרו שעורין לב"נ וגם פסק דאין הורגין קטן ב"נ ודבריו סותרים זא"ז ותי' מרן אמת דמה דאמרינן שבישראל נעשה גדול בשנים ושערות הוא הל"מ כמבואר בשו"ת רא"ש אבל מצד השכל תלי' בשכל ודעת של הנער אם נראה שהוא בר שכל בדעת יתירה הוא גדול וכל זמן שהוא חסר לב הוא קטן רק כך הוא הל"מ וכל זה בישראל אבל בב"נ אזלינן בתר שכלו אפי' הוא בן ט' שנים והוא בעל שכל הוה גדול אבל משולל השכל גם בב"נ אין מענשים. ולפ"ז סובר הר"ת שחדשה התורה שעורים חדשים בישראל אם האבות לא הלכו אחרי ע"ז אז נתן התורה לישראל זמן גדלות בשיער אחר אבל בע"נ שעזבו ד' והלכו אחרי אלהים אחרים ולא חפצו באנכי ד' אלקיך לא יהי' לך אלהים אחרים א"כ בחרו להיות ב"נ נשארו ג"כ כב"נ שגדלות תלי' משידע להימין או להשמאל וכיון שידעו לבחור בע"ז הם גדולים ונהרגו אבל קטנים שלא ידעו בין ימין לשמאל הווין קטנים אפי' בב"נ על כן

לא נהרגין ודוק יש לי בזה הערה על דברי סדר משנה שם שהפלא על פדר"א במעשה דעכן בפ"ד מה' ע"ז ולפמ"ש נכון ואכ"מ עכ"פ בקטן בן שנה כ"ע מודה דנחשב לישראל כשר ולא כעכו"ם ואמו היא באיסור מינקת. (ג) ראיתי שנתקשה על ראית הרא"ש מכתובות דשאני התם שמא תמחה ולעכו"ם אין קנס אבל במומר כיון שיורש מן התורה מה איכפת לן שיאכל בהמרותו עכ"ד למה לא הקשה מעלתו על הגמ' למה צריכין לומר דתאכל בגיותה תיפוק לי' הבועל יטעון שמא תמחה ואין אני חייב קנס אך לק"מ אפי' בנזיר דיש בידו לשאול על נדרים אמרינן אוקמי על חזקתו שהוא עומד עכשיו עיין תוס' גיטין דף ל"ג ומהרש"א שם ותוס' מכות דף ט"ז וט"ז בה' חלה לכך הקשה הגמ' דעכ"פ לא יהבינן לה ויהי' ביד ב"ד ליוצאי חלציה וה"ה במומר לא יהבינן ליה ודוק. ואוסף נופך דבאמת בישראל חידשה תורה דבר חדש דאמרינן אוקמי אחזקה דהשתא כמו שדבר עכשיו כך יהי' לעולם אבל בב"נ לא חידשה התורה חזקה היינו לומר אוקמי אחזקה דבגמ' חולין [י' ב'] אמרו מנ"ל דאוקמי אחזקה וילפי' מנגע וכל זה בישראל אבל בעכו"ם לא אמרינן כן ולכך הבועל צריך לשלם דאותו קנסי' מכח אוקמי אחזקה אבל אצלה דחיישינן שמא תמחה ותעקור הגירות לא אמרינן אוקמי אחזקה דהא חיישינן שמא תעקור הגירות וא"כ אין לה גם כח חזקה הן אמת דלא אמרינן אוקמי אחזקה על העתיד רק על העבר אעפ"כ בנידן כזה שהעבר נקשר בעתיד אולי אמרינן אוקמי אחזקה אפי' בעתיד דאל"כ אנו עוקרים בהעבר אבל בגיורת אמרינן בהיפך דחיישינן על העתיד וממילא לא נאמר בה חזקה אפי' בהעבר ודוק. (ד) וראיתי שהביא בשם אביו הגאון קדוש ישראל רע"א ז"ל דאם נתעברה מעכו"ם שייך איסור מינקת דאמרו בגמ' מאן חבירו פרסיים וצוה לעיין בפ"ת בא"ע אין לי ספר הנ"ל אבל בודאי הובא שם דהגאון נוב"י מהד"ת כתב בהיפך ואחרי נשיקות עפר כפות רגלי תורתו של אביו נ"ל דהדין עם הנב"י דכ"ז שעכו"ם חי הוי חבירו של ישראל במו"מ וכל עניני הגוף אבל אם מת העכו"ם לא נקרא זונה שלו מניקת חבירו דמה נשאר עוד שנקרא חבירו אבל אם נתעברה מישראל אז גם אחר מיתתו נקרא חבירו שכל ישראל יש להם חלק לעוה"ב ועיין רמב"ן בתורה על פסוק בנים אתם לד' אלקיכם לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת דבר מתוק (ועיין שבת דף קנ"א) ודוק. (ה) העיר מעלתו נ"י בספק אם הרגתי לילד אם צריך הבעל לפרוש ממנה שלא תהנה ממעשה איסור ומחלק דשם העבירה קירב הנאה אבל כאן פעל רק סילוק האיסור כמו מבריח ארי והביא ראי' אטו אשה שהרגה לבעלה תהי' אסורה להנשא שלא תהנה מאיסור וסמך שמותרת דאמרו הרגתיו לא תנשא משום זלות שפתים עכ"ד יפה מחלק אבל יש להשיב דשאני שם א"א כיון שבעלה אינו חי א"כ

היא אינה א"א ומהכ"ת תאסר משום שלא תהנה מהעבירה אטו הוה העבירה שהרגה לבעלה רק שהרגה נפש מישראל א"כ אין נקשר העבירה בזה שהוא מותרת העבירה הוא שהרגה נפש מישראל וההיתר היא שבעלה אינו חי אבל בצורם אוזן או מבשל בשבת או שוחט אוא"ב העבירה הוא נקשר בשם התיקון והבן הבדל זה וא"כ במינקת שכבר חל עלי' איסור מינקת והיא תרויח בזה שהרגתה לבנה א"כ נהנית במעשה העבירה דאטו יגרע הרגתו מגמלתו דלא תנשא ושפיר י"ל שלא תרויח ונשארת באיסורה הקודם ו)עיין ר"ן פסחים בטעם חמץ לאחר הפסח דהוה דשיל"מ דאל"כ ירויח במה שאסרו רבנן החמץ לאחר הפסח) ודוק. ומה שמחדש דכל הקנס הוא שלא יעשו עוד הפעם וכיון שחקרו חכז"ל שטבע אשה לרחם ול"ח שמא תהרגנו א"כ לא חיישינן שיעשה עוד הפעם משא"כ במבשל ואינך חיישינן שיעשה עוד איסור הנ"ל דפח"ח וראיתי שמביא ראי' דליכא איסור מינקת בזונה מדאיבעי בתולה שעיברה מהו לכה"ג תיפוק לי' משום איסור מינקת אלא עכ"ח דבזונה ליכא איסור מינקת עכ"ד לא ידעתי איך יצא מפיו הלא הגמ' חקרו דין תורה ומהו שנעשה אח"כ איסור דרבנן עכ"פ חקרו הדין תורה ונ"מ גם אח"כ אם היא בתולה לגבי נישואין דל"ש בה איסור מינקת וכדומה ולא ידעתי איך שגה ברואה. וגם פלא בעיני שלא דובר כלל מזה אולי נתעברה מעכו"ם בכפר שרוב ערבים א"כ נפסלת עליו כלל הדבר לא ידעתי היתר בדבר הזה. (ו) ואודות הקו' אשר הרעיש על שעה"מ נ"ל המעיין בתוס' יבמות יראה שדווקא על אשה ובתה חדשו תוס' זה דשם לא כתוב באזהרה לא תיקח רק כתיב לא תגלה לכן חידשו תוס' דווקא בנכנסה לחופה הוה שאר עכ"פ אבל באשה ואחותה דכתיב האיסור אשה אל אחותה לא תקח אז בקדושין לבד נקרא קיחה כנודע דילפינן קיחה קיחה משדה עפרון קדושי כסף ואמרה תורה שלא יקח אשה על אחותה לצרור לגלות ערותה עלי' בחיי' והמעיין בקדושין יראה דף נ"א דכל הסוגי' קאי על המקדש אשה ואחותה או אחת משתיהן או שתיהן כאחד כנלע"ד ברור ופשוט דלשיטת התוס' כל הסוגי' באשה ואחותה ולרשב"א ולרמב"ם שם בלא"ה לק"מ דסברו דגם באשה ובתה אסור בקדושין בלבד ועיין בשעה"מ בשם הרה"מ ודוק. ואגב גררא אעתיק מחדושי ראיתי בש"ש שמעתא ב' פט"ו אם פנוי' נתעברה ולא נבדקה על הולד אם כשר הוא והי' במקום דרוב פסולין אצלה הוה הולד ממזר ודאי הגם דלא ידעינן אי אזלה איהי לגבי בועל דיש ספק דלמא אזלה איהי לגבי בועל דהוה קבוע ויהי' הולד רק ספק כאשר פסק כך הב"ש בסי' ד' ס"ק ל"ט דהא לרשב"א הוה ס"ס דלמא אזלו אינהו לגבה והו"ל כל דפריש מרובא ואת"ל איהי אזלה לבועל שמא נבעלת לפסול דהא בכה"ג ברוב כשרים ס"ל לרשב"א דהו"ל ס"ס דהא הקשה בקדושין דף ע"ד למה

לי קרא על אסופי הא עדיין יש רוב דלמא אזלו אינהו לגבה ואת"ל הלכה לבועל דלמא נבעלת לכשר יעו"ש. ולע"ד זה אינו דא"א לעשות ס"ס או מס"ס רוב רק אם ספק השני בפני עצמו יהי' עכ"פ נשאר בכח ספק למשל בנידן דרשב"א ברוב כשרים אם הבועל הלך לגבה אז כל דפריש מרובא דכשרים קפריש ואת"ל דאיהי הלכה לגבי בועל בכ"ז אפשר דכשר הי' ויהי' עכ"פ ספק בולד כשר וא"כ אם מצרף הך ספק לצד אולי הלך הבועל אצלה אז בודאי הוא כשר ויש עכ"פ רוב להכשיר אבל כאן ברוב פסולים אם היא הלכה לבועל והוה קבוע כמחצה ע"מ והולד ספק ממזר לא נשאר איסור מספק דהא ספק ממזר התירה התורה וא"כ הך ספק בפ"ע הוא היתר איך נאמר עכשיו דלמא הלך הבועל אצלה א"כ הוא איסור ממזר בודאי ואת"ל היא הלכה אצלו ג"כ יוכל להיות שנבעלת מממזר ונצרף ספק הנ"ל לצד הראשון דלמא הוא ממזר ודאי ע"י כל דפריש זה א"א דהא צד הספק מכח קבוע לא משכחת שיהי' אסור דהא ספק ממזר מותר מה"ת ולא נשאר מכח ספק איסור ממזר כלל ודוק:

סימן ו

שאלה מעשה בכהן אחד שמת ובא שכינו ישראל ואירס אלמנת כהן ובאו עדים והעידו שבתוך ימי חליו של הכהן שמת המה באו פתאום בתוך הבית ומצאו ישראל שכינו הנ"ל שכב עליה כדרך המנאפים ולא ידעו אם אנס אותה או נעשה הבעילה ברצונה כי באו תוך הבעילה ולא גילו הדברים כי חשבו כאשר יעמוד הכהן מחליו יעידו אז בב"ד ועכשיו שמת וישראל הבועל רוצה לקח אותה לאשה יעידו אשר ראו בעיניהם ואשה אומרת שבא החרדה ואנס אותה ועכשיו שנעשית אלמנה והוא נתן עיניו בה ומבקש לקחתה נתרצית לו ומבררת ע"י אשה אחת אשר בקשה ממנה עצה אם להרצות לו יען שאנס אותה בחיי בעלה וגם הנואף אמר שכן הי' המעשה ושואלים אם יש צד היתר ליקח אותה הגם שמעל בה כאשר היתה א"א או לא. תשובה איסור אשה הנ"ל תלוי בסבך שני חקירות הגם אם נאמין לה שנאנסה הלא אשת כהן שנאנסה אסורה לבעלה וכשם שאסורה לבעל אסורה לבועל שנית הגם אם נאמר שמותרת לבועל יען שאנוסה היתה אך מי יגיד לנו שהיתה אנוסה הלא יש עדים שראו שנבעלה ורוב זנות הוא ברצון ולא באונס ואחקור על הדברים בעזה"י. (א) אם יש היתר בדבר יען שאנוסה היא דבר זה מסופק הח"מ בא"ע סי' י"א ס"ק י' וז"ל ומיהו אשת כהן שנאנסה שאסורה לבעלה יש לעיין אם אסורה לבועלה עכ"ל ובב"ש שם ס"ק ג' כ' וז"ל מ"מ אם בעלה כהן נאסרה לבעלה וקיי"ל היכא דאסורה לבועל אסורה ג"כ לבעל וכן להיפך לכן אם נאסרה לבעלה כהן מחמת ביאה זו של אונס אסורה ג"כ לבועל אע"ג דבועל הוא ישראל ובח"מ

מסופק בדין זה עכ"ל ודברי ח"מ פלאים מאוד הכי חלילה הי' נעלם ממנו כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל וצע"ג ונלע"ד ליישב בעזה"י והוא דמבואר אשת ישראל שזנתה ונתאלמנה או נתגרשה מותר לכל איש מישראל ליקח אותה לאשה הגם שהיא גומר בת דבלים בכ"ז מותרת לאיש אחר ולב"ש דאין אדם מגרש אלא אם מצא בה ערות דבר בכ"ז אמרה התורה ויצאה והיתה לאיש אחר רק לבעלה אשר שטה תחתיו נאסרה באיסור טומאה א"כ נאסרה עליו רק יען שהוא בעלה ואמרה התורה כשם שאסורה לבעל יען שהוא בעלה כך תהי' אסורה לבועל הגם שמותר באשת ישראל שזנתה ברצון יען שעל ידו נאסרה לבעלה תהי' אסורה לבועל אבל אשת כהן שנאנסה שאסורה לבעלה אינו יען שהוא בעלה אלא שהוא כהן והא ראיי' שאם נתאלמנה ממנו אסורה לכהן אחר ג"כ יען שנעשית זונה וכל זונה אסורה לכהן א"כ אינה נאסרת על בעלה יען שהוא הבעל רק מחמת שהוא כהן וחז"ל אמרו כשם שאסורה לבעל אם איסור שלה בתורת בעל דוקא ולא שיהי' איסור שלה בתורת כהן אפי' אם לא יהי' בעלה ודוק. אמנם מבואר ביבמות דף נ"ו דאשת כהן שנאנסה בעלה לוקה עליה ללישנא קמא משום טומאה ומשום זונה ולל"ב משום טומאה ולא משום זונה עכ"פ מבואר דיש לאו דטומאה באשת כהן שנאנסה מלבד איסור זונה דנסתרה והיא נטמאה קאי בין באונס ובין ברצון רק אצל ישראל כ' והיא לא נתפסה אבל באשת כהן נשאר האיסור במקומו יעו"ש וא"כ עדיין שייך כשם שאסורה לבעל משום טומאה כך אסורה לבועל משום טומאה וצע"ג. אך אחרי עיון היטב נ"ל לחדש דבר הנה במתני' פ"א דסוטה תנינן אם מת חולצת ולא מתייבמת ואמרי' בסוטה דף ו' אמר רבא ק"ו אם נאסרה במותר לה באסור לה לכ"ש ופריך אביי אלא אשת כהן שנאנסה ומת ויש לו אח חלל לא תתיבם אם נאסרה במותר לה באסור לה לכ"ש ומשני הגמ' אונס בישראל משרי שרי וגבי דהאי מיהת ליכא איסורא והגאון מ"ל פ"ו מה' יבום ה' י"ט נתקשה מאוד הא מבואר ביבמות דבאשת כהן גם באונס שייך בו טומאה דבעלה לוקה עליה משום לאו דטומאה אפי' ללישנא בתרא וא"כ איך אשת כהן שנאנסה תתיבם והניח בצ"ע עיי"ש. ונלע"ד לחקור חקירה בעזה"י הנה אמרי' ביבמות דף פ"ד כל היכא דהוא מוזהר היא מוזהרת ופריך הגמ' מדר"י נפקא דכתיב איש או אשה השוה התורה אשה לאיש לכל עונשין שבתורה ומשני דס"ד יען שאינו שוה בכל קמ"ל יעו"ש בפירש"י היטב וא"כ יש לדקדק למה אמר רבא ביבמות דף נ"ו בעלה לוקה עליה משום טומאה הלא גם היא נלקת בשלמא מה דנקט בלישנא קמא בעלה לוקה משום זונה י"ל יען דהיא נלקה רק יען שהוא מוזהר היא מוזהרת וא"כ גם מלקות דידה תלי' במלקות דידי' אבל בטומאה דכתיב הטומאה בה ונסתרה והיא נטמאה והכל הי'

בכלל אחרי אשר הוטמאה רק באשת ישראל גילתה התורה והיא לא נתפסה הא באשת כהן כדקיימא קיימא וא"כ הי' לרבא לומר אפי' היא נלקה ולמה נקט בעלה לוקה עליה עיין בתשו' רמ"א הובא ביו"ד סי' קפ"ה שמדקדק במה דאמרו הוחזקה נדה בשכנותי' בעלה לוקה משום נדה דדוקא הוא ולא היא עיי"ש וצע"ג. לכן לבי אומר שבאמת כן הוא בעלה לוקה משום טומאה אבל היא אינה נלקת דבוודאי איסור זונה אשר לא מצינו שיהי' זונה נאסרת על ישראל דרק בכהן חידש התורה שלא יקח זונה אז אמרינן דה"מ בין ישראל ואשתו לא חידש התורה איסור זונה אבל בכהן אשר נתחדש אצלו איסור זונה גם אשתו נאסרת בלאו זה ונענשת עליו דהא השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה דלא שייך לומר הגם שכהן נאסר בביאת זונה היא מותרת בביאת כהן דהלא לא מצינו שהתורה התירה אצלה איסור זונה בישראל רק דלא נתקדש ישראל להיות ביאת זונה נאסרת עליו ואמרינן ה"מ בין ישראל לאשתו אבל בכהן ואשתו היכא דהוא מוזהר ונענש גם היא מוזהרת נענשת אבל באיסור טומאה הלא כל ביאת איש אחר נקרא טומאה דהלא נאסר בעלה הראשון לשוב לקחתה יען שנבעלת מביאת אחר בהיתר א"כ מוכח דביאת איש אחר נקרא טומאה ואותו שם טומאה נאסר בישראל במחזיר גרושתו ובאשת ישראל שזנתה ברצון נאסרו הוא והיא באיסור טומאה של בעילת איש אחר וגם אפי' באשת ישראל באונס ג"כ חל עליה איסור טומאה הנ"ל לענין אם מת בעלה ישראל אסורה לכהונה לתרומה דילפינן מונטמאה בתרא דבכל אופן נטמאת לו ואסורה בתרומה ולכהונה עיין תו' יבמות דף ל"ה ע"א בד"ה אעפ"י בשם ר"י דבר נכון מאוד ואעפ"כ אמרה התורה והיא לא נתפסה הא נתפסה מותרת א"כ בפי' התורה התורה שם איסור טומאה אשר הוא איסור בישראל אם הי' נתחדש עליה ברצון שאם נתחדש עליה שם טומאה הנ"ל באונס שנאסרת לכהונה ולתרומה אעפ"כ התירה התורה איסור טומאה הנ"ל לגבי בעל א"כ מה שמותרת לבעלה אם נטמאת באונס הוא היתר שיצא מכלל איסור אשר נאסר גם בישראל אז לא שייך לומר אם היא אשת כהן יהי' עליה ג"כ אותו אזהרה של טומאה דהלא שם טומאה הנ"ל הוא איסור בישראל ואעפ"כ התורה התורה אותו אם נתחדש עליה ע"י אונס א"כ היא אינה נלקת דתורה אמרה אם נתפסה מותרת שמותר אצלה שם איסור טומאה ורק בעלה כהן לוקה עליה דהכל הי' בכלל לא יוכל בעלה לשוב לקחתה אחרי אשר הוטמאה ורק בישראל הותר איסור הנ"ל אם נתחדש באונס ובאשת כהן קיימא עלי' באיסור ממיעוט הוא נלקה הוא ולא היא ולכן אמרינן בסוטה דף ו' דאשת כהן שנאנסה מותרת לייבם לחלל דאונס בישראל משרי שרי דהלא בזנות ברצון אסור בישראל איסור טומאה ואעפ"כ באונס התירה התורה איסור

הנ"ל בישראל ולא נשאר איסור רק לגבי בעלה כהן ולגבי דהאי אח חלל מיהא ליכא איסורא ולא שייך ק"ו אם במותר לה נאסרה באסור לה לכ"ש דזה שייך בזנות ברצון דגם היא נאסרת לבעלה אבל באונס דלא נאסרה היא בבעלה אלא הבעל נאסר בה והלא לגבי אח חלל ליכא איסור ודוק. תמצית הדברים האלה איסור אשר מותר בישראל יען דלא מצינו דנאסר בו אז אם הישראלית נשאת לכהן גם היא נענשה כמו האיש דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה אבל איסור טומאה ע"י ביאת איש הוא נאסר בישראל ואעפ"כ חידש התורה אם נתחדש שם איסור באונס יהי' מותרת לבעל אעפ"י שלענין כהן ותרומה חל השם איסור של טומאה ע"י ביאת אונס אעפ"כ לבעל יצא השם טומאה מכלל איסור ונעשה היתר אז מה דשרי התורה בפי' להיות היתר מכלל איסור אפי' אם היא אשת כהן הוא נלקה אבל היא לא נלקת דאצלה נעשה שם איסור טומאה דביאת איש אחר להיתר ולכן אח חלל מייבם אותה דלא שייך ק"ו במותר לה נאסרה דהוא נאסר בה אבל היא לא נאסרת בו והבן זה. ולפי"ז מיושב דעת הר"ר אליעזר שהובא בתו' ישינים נדרים דף צ' דהקשה באומרת טמאה אני לך הא שווי' אנפשה חתיכה דאיסורא ותי' דלא נזהרת זונה שלא יוקחה מכהן והשיג תוס' שם הא כל היכא דהוא מוזהר היא מוזהרת והקשה הגאון מהר"ם מינץ בסי' י"ג הלא בלא"ה איסור טומאה יש בה באשת כהן שנבעלת באונס כמבואר ביבמות דף נ"ו ע"ש והוא קו' נפלאה ולפמ"ש נכון דשם אמרינן בעלה לוקה עליה משום טומאה דתורה לא התירה אצלו איסור טומאה אשר נעשה ע"י ביאת אונס אבל היא לא נלקה דהא בישראל יצא איסור טומאת ביאת אונס מכלל איסור אשר נוהג בישראל ונעשה היתר אז לא שייך לומר דהשוה הכ' אשה לאיש לכל עונשין שבתורה דזה דוקא אם לא נזכר ההיתר שיצא מכלל האיסור רק בהיתר הבא יען שלא נזכר בתורה להיות אסור כמו איסור זונה דלא מצינו שמותר לישראל רק שלא מצינו לאיסור רק בכהן וכאן דלא מהימנא לגבי בעלה רק הוא שוי' אנפשה חתיכה דאיסורא זה דווקא באיסור הנוהג בישראל אבל איסור טומאה של ביאת איש ע"י אונס לא משכחת בישראל וא"כ לא אסרה נפשה כלל דאדם יכול לעשות חתיכה היתר לאיסור אם עכ"פ אותו שם איסור נוהג בו כגון אשה אומרת אשת איש אני או נדה אני אבל כאן אסרה נפשה בשם איסור אשר לא נאסר בישראל כלל ודוק כי עמוק בעזה"י דלא קשה קו' תו"י מן כל היכא דהוא מוזהר היא מוזהרת ועיין בחידושי רשב"א שכולל גמ' הנ"ל בדברי הר' אליעזר ולפמ"ש יובן הדברים דאם באמת היא נאנסה והוא מוזהר גם היא מוזהרת באיסור זונה אבל לענין שוי' אנפשה חתיכה דאיסורא הוא איסור אשר לא נמצא בישראל והבן זה בעזה"י. אך כיון דעכ"פ מבואר דלכהן גופא יש ג"כ איסור טומאה אם

נאנס אשתו וא"כ אסורה לבעל ואסורה ג"כ לבועל הגם שנאסרה עליו מחמת זונה ג"כ ללישנא קמא עכ"פ יש עליו איסור טומאה ג"כ ולללישנא בתרא רק איסור טומאה ושייך כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל כסברת הב"ש והח"מ סובר דוקא אם היא ג"כ אסורה לבעל אז אסורה ג"כ לבועל אבל אם הבעל אסור בה והיא לא נאסרת לבעל אינה אסורה ג"כ לבועל ולכן לא אמרו חז"ל אם אסור בה בעל אסור בה בועל אלא אם היא נאסרת לבעל שגם היא נאסרת לבעל אז אסורה לבועל אבל משכחת דהבעל אסור בה כגון אשת כהן שנאנסה והיא לא נאסרת עליו אז אינה אסורה לבועל ודוק. סוף דבר הכל נשמע הגם שיש להצדיק דברי ח"מ אבל האמת כדברי הב"ש כיון דבעל נאסר בה גם הבועל נאסר בה ובבית מאיר סי' י"א מביא ראי' מן יבמות דף כ"ה הוציאה ב"ד אם כנס יוציא משמע בכל אופן שהב"ד פסקו להוציא אותה מחמת בעלה הוי הדין אם כנס יוציא ובאונס באשת כהן הוציאה ב"ד וא"כ היא אסורה לבועל ודוק. וטרם אכלה שפתי אמרתי דבר ליישב גם דקדוק הנ"ל למה אמרו בעלה לוקה משום טומאה דמשמע אבל היא לא נלקה נ"ל כפי מה שהעירותי למעלה דאנוסה בישראל ג"כ נקרא ונטמאה רק התורה התורה והגם דכתיב והיא לא נתפסה למעוטי אשת כהן הוי רק עשה ולא לאו אבל לגבי כהן לא נתפרש מעולם היתר אנוסה א"כ הדרא לאסורא קמא דוגמת סברת תו' בביצה דף י"ב דבגיזה מלקין בפסולי מוקדשין יען דלא הותר מעולם בפירוש וא"כ כיון דיש גילוי תזבח ולא גיזה הדרא ללאו אבל נדרים ונדבות ביו"ט דאוכל נפש הותר בהדי' אך אשר יאכל לכל נפש ומתוך שהותר לצורך הותר שלא לצורך א"כ נעשה היתר הגם דבא לכם למעט גבוה הוי רק עשה עיי"ש וה"ה כאן האשה אשר בה הותר טומאה של אונס ויצא מכלל איסור אז ע"י והיא לא נטמאה נשאר כקו' הגמ' והוי רק עשה אבל בכהן דלא מצינו בו שהותר אז פועל הגילוי של והיא שהדרא לכלל לאו וא"כ בעלה לוקה ולא היא וכיון שעליה ליכא רק איסור עשה א"כ עלתה ליבום אפי' כאשר חידש הרא"ש פ"ק דיבמות דף י"א דוקא בוודאי סוטה דנאמר טומאה שלה בלאו הוא נחשב כטומאת עריות אבל בספק סוטה דנאמר טומאה שלה בעשה אז לא נחשב כעריות ומתייבמת עיי"ש ועיין במ"ל שחידש ג"כ כן שאיסור הבועל הוא עשה א"כ אם נשאה אותה ומת בלא בנים מתייבמת עיי"ש א"כ כיון דאשת כהן שנאנסה היא לא נאסרת בלאו אלא באיסור עשה א"כ מתייבמת יען דאונס בישראל משרי שרי א"כ לא הדרה היא באיסור קמא בלאו רק בעשה של והיא נטמאה ולא נחשבת כערוה ומתיבמת הגם שהבעל הי' לוקה משום טומאה כיון שעליה ליכא רק איסור עשה לא שייך לומר במותר לה נאסרה באסור לה לכ"ש דהיא לא נאסרה על הבעל באיסור אשר לא תעלה ליבום כמו אם

נאסרה לבועל בעשה אעפי"כ מתייבמת מאחיו והכל תלוי בדידה ואם לא הבעל נאסר בה והבן. ולפ"ז אפי' אם נאמר דדייקו חז"ל כשם שאסורה לבעל אסורה לבועל דתלי' בדידה אם גם היא עושה איסור אם נבעלת לבעל אז היא אסורה לבועל כהבנת ח"מ אעפי"כ אסורה עליו דעכ"פ גם היא נאסרת על הבעל באיסור עשה ונאסרת גם לבועל באיסור עשה והלא לעולם ליכא גבי בועל רק איסור עשה ונאסרת ג"כ כאן אם בעל אשת כהן באונס ודוק וסברת ר' אליעזר הוא יען דבעלה אינה נאמנת וליכא גבי בעל איסור ממילא אין עליה איסור (ומצאתי אח"כ במרן ז"ל והמעיין יבחר). (ב) ואבוא לסתירת היתר שני דאפי' אם אשת כהן שנאנסה מותרת לבועל כספיקת ח"מ אעפי"כ יש לדון כאן לאיסור יען דעדים ראו שנבעלת ולא ראו אונס כלל רק היא אומרת שתחילתה באונס ויש לחקור אם נאמין לה שהיתה אונס. לכאורה עלה בדעתי שתלי' בפלוגתת הרא"ה ומשמרת הבית בית ד' שער שני שכ' הרא"ה על קו' ת"ה איך משרי' פתח פתוח בישראל מכח ס"ס הא אין הספיקות באין מכח תערובות וכ' הרא"ה וז"ל ול"ק היא דהתם נמי מספק ראשון מותרת מן התורה דמוקמינן לה אחזקה דהיתרא עכ"ל ומשמרת הבית חלק עליו וכ' וז"ל ועוד שזה וודאי בספק אחד אסורה היא מדאורייתא משום ספק סוטה ואלו אשת איש שראינו שנבעלה אין תולין דבר להקל משום חזקת כשרות שהרי שור שחוט לפניך ואין כאן אלא חדא ספק ס' באונס ס' ברצון וספק דאורייתא לחומרא עכ"ל משמע דלהרא"ה הגם שראינו שנבעלת אעפ"כ מוקמינן לה אחזקת היתר והרשב"א חלק עליו. אך התבוננתי בסברא ישרה דבנידון דידן אסורה לבועל ואינה נאמנת יען דהרא"ה דן על אשת ישראל אשר אונס שרי לבעל אז הגם שראינו שנבעלה אעפ"כ אמרינן דאוקמינן אחזקת היתר לבעלה ואנוסה היא אבל כאן הלא לבעלה בכל אופן אסורה דהא אונס לכהן נאסרה וכיון שחזקת היתר לבעלה נפסק ולבועל היתה אז אסורה מכח אשת איש א"כ מהכ"ת נימא דהיתה אנוסה כדי לאוקמי לחזקת היתר לבועל אחר מיתת בעלה ובוודאי אמרינן כיון דראו עדים שנבעלת ברצון בסוף ביאה שגם תחילת ביאה היתה ברצון ולכל הפחות הוי ספק סוטה ואסורה לבועל ודוק (ועיין במ"ל פ"ד מה' מלוה ולוה). שוב התבוננתי דגם הרא"ה מודה להרשב"א דהמעיין יראה דהרא"ה דייק וז"ל דהתם מספק ראשון מותרת מן התורה דמוקמינן לה אחזקת היתר עכ"ל והספק הא' הוא הס' תחתיו ס' אינה תחתיו ורשב"א השיב דאדרבה דאוקמינן אחזקת בתולה ויע"ש במשמרת הבית וז"ל ועוד שזה וודאי בספק א' אסורה עכ"ל הכוונה הספק האחר היינו באונס או ברצון זה הספק ג"כ אסור מדאורייתא יען דאם ראינו אשת איש שנבעלת הוי רק ספק סוטה והשיב כן דלא נימא עדיין נשאר השגת הרא"ה יען דספק הב' לבד מותר

מדאוריי' ולכן מהני שם ס"ס הנ"ל וא"כ לא פליג הרא"ה כלל אם נבעלת אשת איש דנימא מכח חזקת היתר או כשרות דהיא אנוסה בודאי ודוק בעזה"י (אחר זה מצאתי בחתם סופר למרן ז"ל באה"ע ח"ב סי' קל"א בד"ה אך שהבין שרשב"א קאי על ספק תחתיו וכאילו השיג בזה על דברי רא"ה ולפמ"ש לא כן הוא וק"ל). וראיתי בחתם סופר בא"ע ח"ב סי' קל"א שכ' אמ"ו ז"ל בד"ה אמנם שתו' ורשב"א בחדא שיטה קיימא אם ראינו אשת איש שנבעלת והיא אומרת אנוסה הייתי נאמנת רק רשב"א חידש דאנן לא מוקמי לה בחזקת כשרות אם היא אינה טוענת אנוסה עיי"ש וא"כ בנידן שאלתינו דהיא טוענת אנוסה הייתי א"כ נאמנת לכאורה. אמנם זה אינו דרשב"א ותו' דנו לאסור על בעלה דאין אשה נאסרת אלא ע"י קינוי וסתירה או עד שיראו כדרך המנאפים אז כיון דהיא טוענת אנוסה הייתי נאמנת דעדים לא ידעו אם היתה ברצון אבל כאן דלבעלה בוודאי אסורה דאפי' אנוסה היא אסורה לבעלה כהן ואנו דנין רק אם להאמינה לבועל אז בוודאי גם תו' ורשב"א מודים כיון דעדים ראו שנבעלת הגם שלא ידעו אם הי' תחילתה ברצון היא נאסרת על הבועל עיין תוס' ורא"ש ביבמות דף כ"ה בשם ר"י תצא מרוכל ודוק. וד' האיר עיני ראי' למ"ש אם שראינו או ידענו שנבעלה יש הבדל בין לבעל ובין לבועל דמצאתי בנמ"י פ"ב דיבמות על סוגיא דתצא מנטען שכ' וז"ל אבל רבינו אלפס ז"ל פי' בשאין לה בנים מן הנטען אלמא דחיישינן ללעז הבנים שיש לה עתה מן הנטען ואם בעדי טומאה אפי' יש לה כמה בנים תצא וכו' מלשון הברייתא הוא ולפיכך הקשה ז"ל פשיטא דאסורא דאורייתא לא שרי' משום חשש לעז בנים ותי' אע"ג דעדים אלו אין יודעים אם באונס או ברצון הי' אשמעינן דתצא ולא אמרינן אולי אנוסה היתה וספיקא לקולא משום בנים דאוקי איתתא אחזקת כשרה קמ"ל דאדרבה סתם מזנות בחזקת רצון הוא והכי מוכח בהדי' פ"ק דכתובות דף ח' גבי הא דאמר ר"א פתח פתוח מצאתי נאמן לאוסרה עליו משום דפ"פ כעדים דמי וכל היכי דאיכא עדי ביאה קרא להו עדי טומאה משום דהכא הוי דין ביאתו מסתמא עכ"ל והב"ש סי' י"א ס"ק ד' העתיק לנמ"י הנ"ל וביאר הבית מאיר דנ"י כ' כן רק לפי' הרב אלפס שתצא מן הבועל אם ראו עדים הבעילה ולא ידעו אם באונס או ברצון והביא ראי' מכתובות דסתם בעילה הוא נקרא טומאה אבל יש חילוק לגבי בעל מהני אם היא אומרת נאנסתי כמבואר בסי' ס"ח בהג"ה (ועיין בר"ן פ' המדיר) אבל לגבי בועל הגם דאומרת נאנסתי אינה נאמנת עי"ש שהתפלא על הב"ש דמשמע שאפי' לגבי בעל לא מהני אם אומרת נאנסתי עיי"ש ובוודאי שלא נעלם מאמ"ו הגאון ז"ל דברי הנ"י הנ"ל ואעפ"כ מתיר באותו תשובה אם אמרה נאנסתי הגם שלא נשאר לה שום מגו וע"כ דאמ"ו הבין כדברי הבית מאיר דיש הבדל בין בעל לבועל ופלא

שלא הביא ד' ב"ש מסי' י"א כלל ודוק. ונ"ל להביא ראיה לדברי אמ"ו הגאון מהרמ"ס שם בתשו' דרשב"א לא קאי רק אם היא אינה טוענת אנוסה אני רק אנו נאמר דהיתה אנוסה מכח חזקת כשרות זה לא אמרינן יען דעדים ראו הבעילה אבל אם הוא טוענת אנוסה הייתי מזה לא דבר הרשב"א דזה לא מחמת חזקת כשרות שלה רק מחמת טענה ותלוי בחזקת עיר וחזקה שדה כמבואר ברמב"ן פ' תצא עיי"ש דלכאורה דברי רשב"א נפלאים דהלא מבואר ברמב"ם פ"א מה' נערה בתולה ה"ב שכ' וז"ל איזה מפותה ואיזה אונס מפותה לרצונה אונס שבא עליה בע"כ וכל הנבעלת בשדה ה"ז בחזקת אנוסה ודנין אותה בחזקת אנוסה וכל הנבעלת בעיר ה"ז בחזקת מפותה מפני שלא צעקה עד שיעידו עדים שהיא אנוסה כגון ששלף לה חרב ואמר לה אם תזעקי אהרוג אותך עכ"ל וראב"ד השיג אם יש עדים יבואו ויגידו ואם אין עדים קנס אין שם ותי' הכ"מ בשם מגדול עוז דאיירי דעדים ראו מרחוק הבעילה ולא ידעו אם ברצון אם באונס אז אזלינן בתר חזקה דבשדה שהוא באונס ובעיר הוא ברצון עיי"ש ומבואר שם בלח"מ דזה דוקא אם עדים ראו הבעילה אבל בלא עדים הגם דמודית שנבעלה בעיר בכ"ז יכולה לטעון אנוסה הייתי ומביא ראי' מדברי הרמב"ם פ"ב והשיג על תשו' הרא"ש וא"כ איך מדמה הרשב"א דין פ"פ לדין אשה שעדים ראו שנבעלה הגם דפ"פ אנן סהדי שנבעלה אבל עכ"פ לא ידעינן אם בעיר או בשדה אולי נבעלת בשדה ואפי' את"ל בעיר בכ"ז יכולה להיות אנוסה כמבואר בדברי לח"מ וא"כ נוקי אותה בחזקת כשרות שלא זנתה ברצון בין אם נבעלת בשדה או בעיר בכל אופן היא אנוסה דאטו אם עדים יאמרו ראינו א"א שנבעלת ולא ידעינן אם בעיר או בשדה לא נאמין לה שהיתה אנוסה מכח חזקת כשרות וא"כ נימא מכח חזקת היתר וחזקת כשרות בוודאי היתה אנוסה ומאי שור שחוט לפניך שייך כאן אטו פ"פ מורה יותר שנבעלת בעיר או שנבעלת ברצון וצע"ג. ולפי דברי אמ"ו ז"ל נכון דלא טוענת אנוסה הייתי רק אנו נאמר אנוסה מכח חזקת כשרות ע"ז חידש רשב"א דפ"פ הוי כראית עדים שנבעלת ואם היא טוענת אנוסה הייתי יש לדון על חזקת מפותה בעיר וחזקת אנוסה בשדה ואם יש ספק אם בשדה או אנוסה אפי' בעיר היתה נאמנת אם היא טוענת טענת אונס אבל אנן לא טוענין דכיון דנבעלה אתרע חזקתה ודוק היטב כי קצרתי. ולולא שצריך אני לכוף ראשי לפני תורת גאון אמ"ו ז"ל אמרתי בלבי דדין חזקת אנוסה בשדה וחזקת מפותה בעיר הוא רק אם עדים ראו תחילת ביאה ולא צעקה אז יש חזקה שבעיר היא מפותה ובשדה היא אנוסה אבל הרשב"א איירי דעדים באו כאשר הוא דש בה ועוסק עוד בבעילה וראו שעכשיו לא צועקת אבל אולי בתחלת ביאה באמת צעקה ולא הי' לה שומע ואנו חוקרים יען שראינו שהיא נבעלת עכשיו

ברצון אולי גם תחילת ביאה הי' ברצון או נימא דתחלתה באונס וסופה ברצון דיצרה אלבשה אז הכל שוה אם מצאו אותה נבעלת בין בעיר ובין בשדה כנ"ל נכון מאוד וע"ז חקר רשב"א דשור שחוט לפנינו דראינו בעילה ברצון ולא ידענו אם הי' תחלתה באונס אשר עי"ז יהי' נחשב לנו הסוף שהוא ברצון כמו אונס וכן פ"פ אנו עדים כאילו ראינו הסוף ברצון ולא ידענו איך הי' ההתחלה ולא שאני לן אם היא אומרת שתחילתה באונס יען דאנו רואין מסוף שהוא ברצון וצריך בירור אם לא הי' התחלת הדבר ג"כ ברצון לכן לא חקר רשב"א מולדרוש להו אונס שרי' דשא"ה דראינו התחלה באונס אז אמרינן שגם הסוף הי' באונס או אמרינן הסוף אשר הוא ברצון ע"י אונס יצרה תקפה הוי כאונס אבל כאן ראינו סוף ברצון ולא ידענו אם לא הי' גם תחילה ברצון ודוק ולפי הבנת אמ"ו ז"ל הוא פלא מאי חקר רשב"א דשא"ה דגם היא טוענת שהיתה באונס אבל בפ"פ לא טוענת שהיתה אנוסה דאם טוענת כן באמת היא נאמנה לפי דברי אמ"ו ז"ל והנלע"ד כתבתי בעזה"י:

סימן ז

שאלה איש אחד נסע מביתו בעבור מסחר למדינת פולין ועזב אשתו בביתו ועברו כמה שנים אשר האשה חקרה ודרשה על בעל נעוריה ואין קול ואין קשב לדעת מה נעשה בו ובתוך השנים הנ"ל מת אח יחידו בלא בנים וממתנת אשתו לקבל חליצה וצעקה על היבם ואין עוזר לה ולפני שנה באו שני אנשים רווקים והלכו לב"ד וספרו שהכירו את האיש הנעלם והם הי' אצלו בשעת חליו וסיפר להם שברח מחמת פחד בלבול ויש לו אשה ובנים שם אשתו כך ושם בניו כך וכך ולבו עליו דוה כי הניח אשתו גלמודה וכאשר יקום מחליו ישוב לביתו ושבק חיים לכל ישראל הם הי' בשעת מיתתו והם קברוהו והביאו שארית בגדיו ונכסיו והב"ד דרשו וחקרו עד שהתירו אשתו וכאשר הגיע השמועה להיבמה באתה היא להב"ד והגידו לה שמותרת להנשא ג"כ ואחר עבור שנה אחת עמד שדכן א' ושדך א' מהעדים לאשתו של זה אשר הותרה בעדותו ונתקשרו בקישור תנאים בח"ח ובת"כ מי שיבטל השידוך וכאשר הכינו על החתונה עמד א' מסוחרי העיר וצעק בביהכ"נ מי יודע אם אין בעלה חי כל העדות הי' לישא את האשה ונכנסו הדברים באזני השומעים והלכו לשופט העיר שיפקוד על החתן שצריך להביא מרבנים כתב היתר על הנשואים ועומד ומתחנן אחר שעשה הוצאות הבית ומוגבל יום חתנתו יותן לו כתב היתר שישא את האלמנה. תשובה הדבר פשוט לפום רהיטא לאיסורא אבל אחר עיון גדול קרוב הדבר להיתרא ואשר יתן ד' בפי אשמור לדבר גל עינו ואביטה נפלאות מתורתך שלא אכשל בדבר הלכה. לכאורה דבר פשוט מבואר

בא"ע סי' י"ב סעיף א' וז"ל ושני עדים המעידים לאשה שמת בעלה מותר א' מהם לישא אותה שאין שנים מצויים לחטוא בשביל א' ועיין בטור זה עצמו סי' קמ"א עכ"ל המחבר ורמ"א כ' וז"ל וי"א דאף בשנים אע"ג דשרי בעל נפש ירחיק מזה עכ"ל ועיין בט"ז שם א"כ להמחבר פשיטא דמותר לעד לישא את האשה שהעיד עליה שמת בעלה אלא אפי' להרמ"א היינו אם הוא בעל נפש ירחק עצמו אבל כאן שכבר נתקשרו בתנאים וקנסות ונעשו הכנות הכנה דרבה להחתונה ומתחנן ומבקש לישא אותה מי ימחה בידו אם לא יחפוץ להיות בעל נפש ובפרט שגורם לו הפסד גדול בוודאי אין הב"ד מצווין להפריש אותו אפי' אם לא יבקש להיות בעל נפש והוא פשוט ומבואר בהגהת מיימוני וז"ל ומ"מ אם אינם רוצים להחמיר ליכא איסורא במילתא עכ"ל בפ"י מה' גירושין. אמנם נהפוך הוא דמסתברא לאסור דבוודאי בשנים המעידים על אשה אחת שמת בעלה אין כאן חשד דאתתא לבי תרי לא חזי' יש חזקה על העד השני אין אדם חוטא ולא לו אבל בנידון שאלתינו שהי' כאן שתי נשים אחת זו אשתו ואחת יבמתו המצפת לו וא"כ יש לחוש ששני עדים נתנו עיניהם בהם א' יקח אשתו וא' יקח יבמתו ויקחו כל אשר בחרו כפי אשר נתנו עיניהם בהם וא"כ איכא חשד ושניהם אסורים ליקח אחת מהנשים האלה ודוק. וראי' לזה דבירושלמי פ"ב דיבמות הקשה דבב"מ תנינן אם הב"ד מוכרין הפירות אשר יהי' אבודין אצל הנפקד דהב"ד לא יקחו את הדמים וכאן אמרינן מיאנה או חלצה בב"ד ישיאנה ותי' ר"י המקח דרכו להשתלש ברם הכא אין שנים מצווין לחטוא בשביל א' עיי"ש א"כ מבואר דדוקא בדבר שאין להעד הב' חלק בו אז חושדין אבל במקח שדרכו להשתלש חיישינן וא"כ בנידן דידן דיש חשש שכל עד ישא אשה חשדינן ודוק. אך יש להשיב בשלומא בממון או בפירות אשר בו שייך חלוקה גמורה להיות חלק איש כחלק חבירו בלי תוספות וגרעון אז חיישינן שיחלקו שוה בשוה ואיכא חשד אבל בנידון האשה כיון דא"א להיות אשה אחת בנישואין לשני אנשים רק אם זה בורר לו אחת וזה בורר לו אחת וא"א שלא יהא באשה אחת מעלות אשר אין בשניה או חסרונות באחת אשר אין בשני' ולא משכחת חלוקה בשוה והדר אמרינן אין שנים מצויין לחטוא בשביל א' דהא מי שיקח לו את אשת המת לא יהי' לו חלק ביבמה ומי שיקח את היבמה לא יהי' לו חלק באשת המת ולא יחטא איש בעד חבירו ולכך לשון חכמים מחכים שכ' בירושלמי וז"ל אמר ר"י תמן מקח דרכו להשתלש ברם הכא אין שנים מצויין לחטוא מפני אחד עכ"ל ולא השיב ר"י בקיצור מקח אפשר לחלק ברם הכא אתתא לבי תרי לא חזי' וצע"ג. רק הוא הדבר אשר דברתי דמצינו במכות דף ד' משלשין בממון ואין משלשין במכות ופי' הברטנורא אם הי' שלשה וכ' בתוי"ט וז"ל ועוד י"ל דמשום מלקות

אצטריך לאסבורי בשלשה דמלקות אפשר בהשלשה שיגיע לכל אחד י"ג ואי אפשר לחצותו בשנים עכ"ל נמצא דתיבת משלשין מורה שיהי' לאחד שוה לרעהו ורמז ר"י דוקא בפירות או בממון שדרכו להשתלש שוה בשוה אז חיישינן לחשד אבל בשלשה הגם שזה יקח אחת וזה יקח אחת אבל שילוש לא משכחת שיהי' חלוקה שוה ואמרינן על כל אשה אין שנים מצויין לחטוא מפני אחד ודוק וגם הלא אשה אחת אשת איש באיסור מיתה והשנית באיסור לאו לא תהי' אשת המת החוצה ואמרינן על השני הגם שחפץ לעבור על איסור לאו לא יהי' חוטא באיסור מיתה בעבור רעהו עיין בכורות דף ל"ו ודוק. גם ראיתי לחדש דבר בעזה"י דבשלמא בפירות אם נחשד להב"ד שלקחו הפירות או המעות הוא רק חשד מעשה עבירה אחת דמי ששולח יד באלף זוז עשה עבירה כמו ששלח יד בשלשה אלפים נמצא שיחלקו ויטול כ"א חלק בדבר אשר עבר עליו אבל אם יעידו על איש שמת ויהי' אשתו ויבמתו מותרת א"כ העידו על שני גופים נפרדים ושני עדיות כאילו העידו בפעם אחד על האשה ופעם אחד על היבמה שלו ואמרי' בכל עדות בפני עצמו אין שנים מצויין לחטוא בשביל א' (עיין כריתות (דף ט"ז] דין גופים מחולקין וברמב"ם ה' שגגות ועיין בנזיר בכהן שנוגע בשתי ידים בשני מתים) והגם שהעידו בפעם אחת מ"מ הוי שני עדיות ובכל עדות אמרי' חזקה אין אדם חוטא בשביל חבירו ודוק. ואוסף נופך בנידן שאלתינו דאשה אחת באיסור א"א ואשה אחת באיסור יבמה לשוק דהוי שני גופים ושני שמות עיין רמב"ם פ"ד ופ"ה מה' שגגות ולו יהי' שגם יבמה לשוק יהי' במיתה מ"מ שני שמות פועלים דהוי שני עדות נפרדות מכ"ש דהוי שני גופים ושני שמות ואחד איסור מיתה וא' רק איסור לאו והגם דלב"ד עצמם אמרי' ביבמות דף קי"ט מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת אבל להמון בית ישראל אינו כן הגם דחשידי על לאו לא חשידי על כרת זה מבואר להמעיין בסוגי' דבכורות דף ל"ו וא"כ חזקה על עד השני דלא הי' מעיד להתיר איסור א"א במיתה ומותר לעד א' ליקח אשת המת דחבירו לא העיד בשקר בשבילו ודוק. ולולא דמסתפינא הייתי מחדש דבר חדש מאוד בעזה"י דהי' ק' לי מאי הקשה הירושלמי ממה דתנינן שהב"ד לא יקח הפירות או המעות על הך דהכא שהעד נושא את האשה דלמא שאני התם אם הסכימו הב"ד יחד ליקח את המעות יש חשד פן עשו את המכירה שלא כדת יען דידעו משהסכימו לעשות כן אינו תלוי עוד בדעת בעלים אבל בעדות אשה הלא תלוי עוד בדעתה דאין קידושין ונשואין אלא לדעת ומי יודע על מי היא תתן עיניה שיקח אותה לאשה ומהכ"ת שיעיד בשקר הלא החכם עיניו בראשו דלמא לא תחפוץ בו ולא תנשא אליו רק תשא לאיש אחר אשר לבה יחפוץ וכיון שהגיד עדותו לא יוכל לחזור בו ויהי' נשאר בעונו ואמרינן חזקה שלא

יעיד שקר על דבר דרחוק משכר וקרוב להפסד וצע"ג. וע"כ צ"ל דחשד הוא אולי טרם שהעיד נתנה עיניה בו והוא נתן עיניו בה עד שנפשם קשורה זע"ז ומאז שהוא עמו בעצה אחת עשה כאשר זמם לבוא ולהעיד על הבעל שמת וא"כ יהי' החשד כנגד חזקת כשרות שלו וכנגד חזקת כשרות שלה וכדאמרינן בקידושין דף מ"ד אם היא אומרת אינו יודע למי נתקדשתי ובא א' ואמר אני קדשתיה אינו נאמן ופירש"י ור"ן שיודע שהיא תחפה עליו עיי"ש דיצרה תקפה) וא"כ אם ניחוש בשתי נשים ששני עדים מעידים שקר דכ"א יקח אחת ק' ג"כ דלמא לא יתרצו הנשים להם כלל או דלמא אשת המת תבקשת בראובן וראובן ובקש בהיבמה והיבמה תבקשת בשמעון ושמעון יבקש באשת המת או שאשת המת וגם היבמה מבקשות רק בראובן או ששניהן מבקשות בשמעון ומהכ"ת יעידו העדים שקר וע"כ צ"ל שיהי' החשד שכבר דברו העדים עם השתי נשים וברצו חלקם אשר נפשם חפצה אחד בחר באשת המת וגם היא מרוצת לו וא' בחר ביבמה והיא מרוצת ג"כ לו ודוק. ולפ"ז אני אומר די לנו לחוש לאשה אחת דלמא עיניו נתן בה וגם היא בו לחוש שהעד מעיד שקר שהוא והאשה הסכימו יחד ולהוציא העד עם האשה מחזקת כשרות וצריכין לסמוך שהעד השני לא הי' חוטא להעיד שקר אבל לחוש שגם העד השני עם האשה השנית ג"כ אבדו חזקת כשרות ויחפצו לישא זא"ז באיסור א"כ צריכין אנו להוציא שני עדים ושני נשים מחזקת כשרות זה לא חיישינן דמהכ"ת אירעו יחדיו שני אנשים אשר רשעים ומבקשים להעיד שקר להתיר א"א וגם יבמה לאיש זר וגם פגעו בשתי נשים ארורות המבקשות לחטוא ואף גם זאת שבררו כל אחת את בעלה בעתיד ואין ביניהם שינוי דעות רק חבלים נפלו להם בנעימים במזימה אחת וגם השכל גוזר במקום שיש ספיקות רבות כאלה לא שמענו חשדא וא"כ בשתי נשים יש ג"כ חזקה שאין אדם חוטא ולא לו והבן זה כי עמוק בעזה"י. ובודאי אם השני עדים יבקשו לישא בפ"א אחד אשת המת וא' היבמה אז הגם דשנים הווין רבים וברבים ליכא חשדא כיון דנתנו יד לחשדא חיישינן אפילו בתרי אבל אם אחד נושא אחת ליכא חשדא כלל כנלענ"ד. שבתי וראיתי דגמ' דידן ביבמות דף כ"ה דהקשו טעמא דב"ד הא תרי לא והא תנן עדים החתומים על שדה מקח ועל גט לא חשו חכמים לדבר הזה ומשני הא גופא קמ"ל לאפוקי ממ"ד מיאון בפני שנים פירש"י בד"ה לא חשו חכמים לדבר זה וז"ל לומר לא יקחו שוב שדה זו מן הלוקח וכן העד של הגט לא ישא את האשה עכ"ל משמע אפי' אם השני עדים רצו לקח את השדה רשות בידם דאל"כ הי' לרש"י לומר שוב לא יקח שדה זו מן הלוקח דהי' נשמע דדוקא א' מן העדים רשאי ליקח כמו בגט שאחד רשאי לישא האשה ומדכ' רש"י שלא יקחו בלשון רבים משמע אפי' השני עדים יוכלו

ליקח את השדה ולא חיישינן לחשדא דעדים החתומים על השטר נעשו כמי שנחקרה עדותן ויצא בהיתר שהעדות אמת שוב לא חיישינן לחשדא ודוק וכן משמע לשון הגמ' חולין דף מ"ד בשם תוספתא דן את הדין זיכה וחייב טמא וטיהר אוסר והתיר וכן העדים שהעדים כולם רשאין ליקח אבל אמרו חכמים הרחק מן הכיעור ומן הדומה לו משמע שהדיין שהוא אחד יכול ליקח וכן השני עדים רשאים ליקח אפי' ביחד את הטלית או החפץ אשר העידו עליו רק שיש כיעור בדבר אבל עפ"י דין לא חשו חכמים לדבר זה ודוק. וראה שתו' ביבמות דף כ"ה בד"ה לא חשו כ' וז"ל ואע"ג דשרי בעל נפש יתרחק כדאמרינן בחולין דן וכו' רק הרחק מן הכיעור עכ"ל וכ' הגאון מווילנא וז"ל אבל מטעם ירושלמי אף לכתחילה מותר ואין כאן הרחק דאל"כ למה לי שאין שנים וכו' אפי' בשביל שניהם כמו במקח ועיי"ש עכ"ל רמז דבר גדול דירושלמי מחלק דאצל ע"א נושא אשה אין בו הרחק מן הכיעור דאין שנים חוטאים בשביל האחד אבל בשנים הלוקחים את השדה או נוטלים המעות אז אסור משום כיעור והבן. ולפ"ז אם השנים לוקחים בפ"א השתי נשים יש כיעור עכ"פ אבל אם א' נושא האחת ליכא משום כיעור כמו אם ע"א לוקח חצי שדה הגם דנשאר לפני חבירו חצי שדה שיוכל ליקח אין בו אפי' כיעור דכ"ז שלא לקח גם העד השני החצי השנית מהשדה ליכא כיעור ואפי' אם לוקחים העדים השתי נשים ביחד הוי כמו אם לוקחים העדים השדה ביחד ואיכא רק כיעור וכיעור הוא גדר לבעל נפש שירחיק עצמו ולא שהב"ד ירחק אותו מן הכיעור ודוק. וכן מסתבר הלא בשעת העדות הוחזקו השנים להיות מותרות להנשא לכ"א מהעדים דחזקה אין אדם חוטא ולא לו ויצא מאתנו בהיתרא שראויה כ"א להנשא לכל מי שתחפוץ וכיון שיצאת בהיתר לא תאסור עוד עיין טו"ז יו"ד סי' ח"י ובתב"ש שיצא בהיתר הוי חזקה בפני עצמו ומי יוכל לעורר איסור דכבר יצאה בהיתר וזכתה בזכותה שתוכל להנשא אפי' לאחד מהעדים והגם שכעת שרצו שניהם כל עד באשה אחת יולד חשש שוב אין כח ביד הב"ד להוציא א' מהנשים בכח זכות אשר זכתה מקודם ואולי שאפי' הרחק מן הכיעור ליכא דכ"א יאמר שחבירו ירחק מן הכיעור כי הוא עוסק בהיתר בשלומא אם יקחו השדה בשותפות יש כיעור לפניהם דהא עוסקים ביחד להחזיק במקח אחד אבל כאן כ"א עוסק בנישואי אשתו בהיתר והבן. ואפי' לתו' ביבמות שהבאתי דמשמע אפי' אם אחד משני העדים לוקח את האשה הוי כיעור והוא דעת רמ"א בסי' י"ב אבל עכ"פ התו' מודים דאפי' השני עדים יקחו ביחד את השדה ג"כ לא הוה רק כיעור אבל החכמים לא חשו כלל להרהר אחרי העדים אחרי שכבר הוחזק העדות ויצאה האשה בהיתר לכ"ע או השדה ביד האיש שזכה בו עפ"י הדין ודוק. ולולא שהרמ"א והגאון

מווילנא פי' דברי תו' ביבמות שסברו שגם בעדים שהעידו שמת בעלה לא ישא אותה א' מהעדים משום הרחק מן הכיעור הייתי מפרש דתו' מודים לשיטת ירושלמי שאם העידו שנים מותר אחד לישא אותם אפי' אם בעל נפש הוא ואעתיק לשון התו' ביבמות שכ' בד"ה לא חשו וז"ל לא חשו חכמים לדבר זה ואע"ג דשרי מ"מ בעל נפש יתרחק מן הכיעור כדתני' עלה באילו טרפות דן את הדין זיכה וחייב טימא וטיהר וכן העדים שהעידו כולם רשאים ליקח אבל אמרו חכמים התרחק מן הכיעור ומן הדומה לו וא"ת הא אמרינן בסוף התקבל גבי חיישינן שמא תשכור עדים דיבורא אמרי מעשה לא עבדי וי"ל דכשמעידים שקר חשיב נמי מעשה כדפי' בקונטרס כיון דעל פיהם נגמר ולא קרי דיבורא אלא באומר אמרו שאומר מן הבעל לסופר לכתוב ולחתום דלא נגמר הדבר על ידיהם עכ"ל. ואקדים דלכאורה יפלא על התוספתא אם בגט לא חשו חכמים אשר יצה"ר דזנות גדול מאוד מכ"ש בשדה מקח אשר הוא ממון הקל וא"ת נהפוך הוא יען שהממון קל יש יותר לחוש לחשדא וא"כ למה נקטו גט אשה שהוא ק"ו לאשמעי' דלא חשו חכמים בממון שאפשר בחזרה מכ"ש בגט אשה וצע"ג. ואמרתי לישב במקח איירי דשני עדים לקחו ביחד את השדה ואיכא בסברא דניחוש לחשדא יען שמשלשין במקח אבל אשה לגבי תרי לא חזי ונשאר עד השני דאין שנים חוטאי' בעבור אחד ואשמועינן התוספתא דלא חשו חכמים בשדה מקח אם יקנו השני עדים ואח"כ השמיע הדין בגט אשה הגם דהוא איסור מיתה דיצרא דזנות גדול אעפ"כ לא חשו חכמים דיש סברא דהעד השני לא הי' חוטא בשביל חבירו והקדימו דלא חשו במקח דשם איכא חששא גדולה ואעפ"כ לא חשו חכמים יען דכלל גדול דשנים הויין רבים וברבים ליכא חשדא כמבואר בברכות דף ג' ובקידושין דף פ' (וכאשר רמזו חז"ל ברבה ש"ה שיניך כעדר הקצובות שהלכו שנים לתוך הבית במלחמת מדין) ועפ"י שנים עדים יקום דבר אמרה התורה דאזלינן בתר רוב ישראל בחזקת כשרות דלא יעידון שקר ועיין רמב"ם ה' יסודי התורה עיי"ש היטב. והנה באילו טרפות דשם תנינא דן את הדין זיכה וחייב טימא וטהר וכן העדים שהעידו כולן רשאים ליקח אלא שאמרו חכמים הרחק מן הכיעור עדים דומיא לדן את הדין שהוא יחיד ואם הוא לוקח ממנו לא נשאר לסמוך על חזקה אין אדם חוטא ולא לו כך הוא אם עדים שהעידו רשאים ליקח היינו אפי' השני עדים יקחו החפץ בשותפות ולכן אמרו שיש כיעור בדבר אבל בשני עדים וא' מהעדים קונה ליכא אפי' כיעור כסברת הירושלמי והביא התו' כאן דברי הגמ' מחולין הגם דכאן שרי לעדים ליקח בשותפות דאל"כ מה אשמועינן הלא שדה מקח הוא ק"ו מגט אשה וע"כ דאשמועינן אעפ"י ששניהם יחד ולקחו השדה ג"כ שרי וכ' בעלי תו' דאז ראוי לבעל נפש להרחיק

כמבואר באילו טרפות אבל אם אחד לבד קונה השדה גם בעלי התו' מודים דליכא אפי' כיעור ולכן לא שנו גם כאן אבל אמרו חכמים הרחק מן הכיעור יען דבגט אשה או אם ע"א קונה השדה ליכא אפי' כיעור רק מן אלו טריפות מוכח אם השני עדים יחדיו קונים את החפץ יש כיעור דומיא אם הדיין קונה ודוק ומה מאוד מתקו להבין קו' התוס' שם שהקשו מגיטין דמעשה לא עבדי שהי' קשה לתו' אמאי יהי' בשדה מקח מכוער אם קנו יחדיו השדה הא מעשה לא עבדי אבל באלו טרפות הי' רק דיבור ומכוער הדבר ותי' כיון דבדיבורם נגמר הוי מעשה ואעפ"כ אמרו באילו טרפות שמכוער אם קנו שניהם ביחד החפץ ה"ה אם חתמו על השטר מקח יש ג"כ כיעור אבל בעד שנושא את האשה אשר הי' הוא החתום על הגט שם ליכא כיעור כלל דאין שנים חוטאים בשביל א' ודוק ובתו' חולין מ"ד הקשו בפשיטות בהיפוך שעפ"י הדין לא הי' רשאין ליקח דדיבורא אמרי ותי' ג"כ היכן דנגמר הוי כמעשה ומותר עפ"י דין רק דיש כיעור וקצרתי מאוד. שוב ראיתי בתו' אלו טריפות בד"ה דן שהקשו לבסוף דן את הדין איך רשאי ליקח והלא יחיד הוי ותי' דשמא חיישי' שם טפי שמא עיניו נתן בה עכ"ל הכוונה יען דאפי' אם אסרה שלא כדין מהני הגירושין ולכן יתן עיניו בה דידע דלא יעשה איסור אשת איש אח"כ כאשר רמזו סברא זאת בתו' יבמות דף כ"ה בד"ה אמר להו עיי"ש אבל כאן אם מטהר שלא כדין יאכל איסור עוד תי' התו' דדן את הדין בחולין לא איירי ביחיד וא"כ תלי' בב' תירוצים הנ"ל אי הפי' בגמ' ששני עדים רשאים ליקח בשותפות השדה או קאי אפי' אם א' קונה כמו דן את הדין דאיירי לתי' הב' דהי' רבים ודוק. וראה כי הרא"ש בפסקיו כ' וז"ל לא חשו חכמים לדבר זה אלא אם רצה א' מן העדים לקנות אותה שדה או לישא אותה אשה הרשות בידו ולא חיישי' לחשדא עכ"ל ולא הזכיר מן הכיעור ממה דבא' אין כאן כיעור כלל כסברת ירושלמי ודוק ומצאתי בטו"ז א"ע [סי' י"ב סק"ב] שכ' דרא"ש לא הביא דין כיעור יען שסובר דקאי רק במקח דיש חשש שחתמו שניהם יחדיו להנאתם אבל באשה אין שנים חוטאים בשביל א' ולפמ"ש גם במקח אם קונה אחד אין כיעור דהרא"ש מדמה מקח עם גט ופי' שגם במקח קונה רק א' ושם אין כיעור ודוק. אך מדכ' הרי"ף והרא"ש אם רצה א' מן העדים לקנות את השדה רשות בידו ולא חיישי' לחשדא עכ"ל משמע אם השני עדים יחדיו יחפצו לקנות אין רשות בידם דחיישי' אז לחשדא ולא כמש"ל בהבנת התו' דאם יקחו יחדיו הוי רק כיעור ומלשון הרא"ש משמע דאין רשות בידם לקנות דהוי חשדא ממש ועוד דאם רק כיעור למה לא הזכיר הרא"ש דין כיעור כלל לדעת דגם אם השנים עדים לקחו הוי רק כיעור אלא פשיטא אם השני עדים לקחו בשותפות מדינא אסור דחשדי' להו וכן משמע מלשון נ"י בפ"ב דיבמות דמייתי שם וז"ל והא דלא חשדי'

כשהא' לוקח את השדה או את האשה כדמפרש בירושלמי שאין שנים מצווין לחטוא בשביל א' עכ"ל משמע שהקשה שאפי' באחד הלוקח יהי' אנו חושדים אותו ותי' דאין השני חוטא בשבילו משמע אבל אם שניהם לוקחים זה אסור מן הדין ודוק. והלום ראיתי אחרי רואי וכן מפורש בהר"ן בחולין בא"ט בד"ה דן אבל אמרו חכמים הרחק מן הכיעור וז"ל ומקשי' הכא היכא אמרי' דמדינא כולם רשאין ליקח והתנן ביבמות מת הרגתיו הרגנוהו לא ישא את אשתו כלומר משום חשדא י"ל דהתם כיון דחד הוא חיישי' שמא עיניו נתן בה אבל הכא שנים מעידים וא' יקח ליכא למיחש לחשדא דאין השני חוטא ולא לו ומש"ה לית בה אלא משום הרחק מן כיעור בלחוד ודן את הדין נמי לא ביחיד קאמר ורבב"ח נמי אחרינא הוי בהדי' דשרו ואפשר דר' כהנא ור' אסי הוו בהדי' ומש"ה אמרי' ותיפוק לי' משום חשדא דאלמא מדינא שרי עכ"ל הרי שפתיו ברור מללו דגם אם יש תרי עדים או תרי דיינים וא' יקח יש עכ"פ כיעור אבל בחד דיין או חד עד חיישי' מדינא שמא עיניו נתן בה ורבב"ח נמי אחרינא הוי בהדי' ולכן הקשה הגמ' רק תיפוק לי' משום חשדא ולא מדינא וממילא משמע אם השני עדים לוקחים ביחד את השדה ג"כ מדינא חיישי' לחשדא ודוק ומתו' יבמות ומתו' א"ט משמע דמדינא אינו אסור אלא משום הרחק מהכיעור. ועלה בדעתי קו' אחת לשי' הר"ן דרבב"ח תרי הוי עמו ואעפ"כ פריך הגמ' ות"ל משום חשדא והשיב שבכל יום אומצא מעלי' ע"ש א"כ בבכורות דף ל"ו פריך בגמ' על הא דאמרי' כל הבכורות אדם רואה חוץ משל עצמו במאי עסקי' אי בחד מי מהימן ואי בתלתא מי חשדי' והא תנן מיאנה או שחלצה בפניו ישאנה עיי"ש נימא בתלתא רק לא יראה בשל עצמו בעבור חשדא דלהר"ן הוי גם אצל רבב"ח אחרינא בהדי' וצע"ג אך לק"מ דכל בכורות אדם רואה חוץ משל עצמו הלשון הזה משמע דמדינא אסור ולכן פריך מי חשדי' הגם דיש כיעור אבל אנן לא חשדי' ולא שייך לומר כל הבכורות אדם רואה חוץ משל עצמו ודוק. ובזה יש לי נקודה נפלאה דרמ"א בא"ע סי' י"ב לא הביא דעת הר"ן דכ' בפי' שאפי' בב' עדים המעידים יש עכ"פ כיעור אם נשאת לאחד מהעדים והוא פלא גדול כעת. תמצית דדבר זה במחלוקת ראשונים תלוי דמשמע מדברי הרא"ש ונ"י והר"ן דאם הב' עדים לקחוהו בשותפות יהי' מדינא אסור ומתו' יבמות ומתו' א"ט משמע דמדינא אינו אסור אלא משום הרחק מן הכיעור ומן הדומה לו וגם אם שייך כיעור בע"א תלי' בפלוגתא דהרא"ש והר"ן והוא פלוגתא של מחבר ורמ"א. שבתי וראיתי דדבר זה אם ב' עדים לקחו בשותפות אי הוי חשדא עפ"י דין או רק כיעור הוא פלוגתא גדולה דפוסקים כאשר אבאר בע"ה הטור חו"מ סי' ס"ו ובשו"ע סעי' כ"א הביא בשם בעה"ת דאם ראובן הי' לו שטר שחתם בו ב' עדים ומכר לא' מן העדים יוכל לגבות בו

וליכא חשדא שהעד הב' לא הי' חותם בשקר אבל אם מכרם לשני העדים לא יוכל לגבות אלא א"כ הלוה מודה עיי"ש והש"ך צוח מאוד בס"ק ע"א אי הדין דחיישי' לחשדא אם לקחוהו שנים גם אם א' לקחו קשה דיוצא כל הממון עפ"י עד אחד לכן חידש דהרי"ף שכ' בפ"ב דיבמות שא' מן העדים רשאי ליקח דאז מותר לכתחילה וליכא חשדא אבל אם שנים לקחו איכא חשדא לכתחילה אבל אם לקחו מהני והב"ד גובין אותו דבאמת לא חיישי' לחשדא והביא התו' בחולין דאפי' בחד דיין לא חיישי' בהאי בוכרא עיי"ש א"כ מבואר דהבין ג"כ בחד עד ליכא כיעור ואם לקחו שנים איכא כיעור אבל בדיעבד לא חיישי' כלל ופלא שלא הביא דברי ר"ן כלל ודוק. ובתומים שם השיג על הש"ך מדברי תו' כתובות דף כ"ב ד"ה כגון דהקשו אי הרגנוהו הוי תרי ליכא חשדא עיי"ש והקשה הגאון מאי הקשו תו' מיבמות דף כ"ה דבשנים ליכא חשדא הא ע"כ קושיית תו' למ"ד אם כנס מוציא דאל"כ מאי קו' הא גם כאן הדין דלא תנשא לכתחילה וק' א"כ מה מהני שנים הא על א' דנשאה איכא חשדא ונשאר חד והויין כנגדו תרי שאמרו לא מת אלא ע"כ יען דחשדא הוא דרבנן א"כ ע"י השני הדר גם הראשון לכשרות ול"ק קו' הש"ך דמוציאין ממון ע"י ע"א עיי"ש ובמחכ"ת הגדולה והנוראה קושיית תו' קאי למ"ד אם כנס אינו מוציא רק כך הי' קו' תו' דגמ' משני דניסת לא' מעידיה ומשמע אעפ"כ לא תנשא לכתחילה יען דיש שני עדים המכחישים הא בלא"ה מותרת להנשא לעד מעדיה ואם הרגנוהו הוי תרי ואעפי"כ אמרי' לא תנשא לכתחילה לעד מהעדים א"כ למה כאן מותרת לע"א מהעדים אפי' לכתחילה אם לא הי' תרי עדים המכחישי' אלא ע"כ הרגנוהו היינו ע"א שאמר שהרג אותו בתוך רבים ודוק שישו בני מעי כי מצאתי תל"י שזכיתי לכוון הפי' בתו' שהחכם צבי בתשו' ג' פי' כן ואודה די. עוד הקשה התומים מאי הקשה הגמ' טעמא דב"ד הא תרי לא מ"ש משנים החתומים בשטר וק' שם אפי' בדיעבד ליכא חשדא באמת א"כ בשנים סותר לא' לכתחילה אבל כאן בע"א אם כנס מוציא א"כ אפי' בשנים אסור לכתחילה אלא פשיטא דע"י השני נתכשר הראשון עיי"ש ולענ"ד דגמ' מקשה דסברא אין אדם חוטא ולא לו הוא חזק ולא תלי' אי בע"א יש באמת חשדא דסברא הנ"ל הוי כאנן סהדי ודוק אך א"כ ל"ק קו' הש"ך דאנן סהדי ולא מוציאין ממון עפ"י ע"א והי' לי להאריך בזה. העולה מכל האמור דמותר להעד שנתארס לישא כלתו המקושרת לו דאפי' אם כל השני עדים ישאו את שתי הנשים ספק גדול אם אסור כמו שהארכתי למעלה אבל אם הוא לבדו נושא אשת המת הגם דאפשר שיבא עוד עד השני לישא את היבמה נאסור אותו שלא יחזיק החשד אבל עד שהקדים ונעשה חתן זכה בה ולא צריך לחוש על עד השני ואין על הב"ד למחות אם אינו רוצה להיות בעל נפש כאשר העיר

הרמ"א כי הרבה ראשונים לא חששו על כיעור כלל בע"א הנושא אותה כנלע"ד ברור בעזה"י. ומצאתי בפרמ"ג או"ח על המג"א סי' רמ"ד ס"ק ח' שכ' וז"ל ואף בתרי כשרים אי לאו דאין חוטא בשביל אחר אסור ונ"מ ב' עדים אומרים על ב' נשים מאיש אחד שמת אם בא אחד לישא שרי שניהם בב"א או השני אחר הראשון אסור עכ"ל שמחתי כעל כל הון ומכ"ש בנידון אלמנה ויבמה שמותר לו לישא האלמנה ומה דפשיטא לי' דבב"א אסור או זה אחר זה אסור יש לחקור בו כמ"ש למעלה וחדאי נפשאי תל"י שזכיתי לכוון האמת גל עיני ד' ואביטה תמיד נפלאות מתורתך אמן:

סימן ח

שאלה באשה אלמנה שנשאת ואחר הנשואין כששה שבועות הרגיש הבעל שהיא מעוברת והלך ממנה והיא תבעה את חמיה בערכאות שממנו היא הרה אחרי מות בעלה ושלח איש והשוה עמה בסך אלף זהובים שתחזור מהמשפט ולקחה צרור הכסף ואחר הלידה מת הילד ונתרצה לה בעל השני להיות עמה והוא כהן ואמר הרב דגליל שאסורה לו ובאתה לפני הב"ד וטענה שהיא נתעברה מישראל אחד ורק בעבור שחמיה הצר לה שלקח ממנה כמה חפצים יקרים וגם ממתנות שהי' לה אמר שנגנבו וכדומה ע"כ לקחה נקמתה לאמור שממנו הרה לזנונים להוציא ממון אבל מעולם לא נגע בה ונסתפק אם מותרת לבעלה שהוא כהן. תשובה הדבר צריך התבוננות רב וד' יאיר עיני בתורתו הזכה והטהורה לכאורה אם אמת הדבר שחמיה החזיק עצמו בכמה חפצים וגם אמר שנגנבו ממתנותיה א"כ יש להאשה אמתלא גדולה שלקחה נקמתה מחמיה ועשתה לו עלילות ברשע לאמור שממנו היא הרה להוציא ממנו ממון שלה אחרי שראתה שבעל השני מאס בה וחשבה בלבה כאשר אבדתי אבדתי להוציא עכ"פ הממון שחמיה גזל ממנה ביד חזקה ואין אמתלא טובה וגדולה מזו שהיא אמתלא ניכרת לב"ד עיין בה"ה מה' א"ב וגם מה שחתמה כח הרשאה לשפוט בעבורה בערכאות לא הוי מעשה על גוף דיבורה עיין ט"ז סי' קפ"ה ע"ש

ובאחרונים. אמנם לו יהי' שהוא אמתלא טוב עכ"פ הלא רוב פסולים אצלה בכפר ההוא ומנ"ל דנאמנת להתיר עצמה לבעלה דלמה נבעלת מחמיה ונ"ל לחקור דנאמנת מכח חזקות הרבה (א) חזקת צניעות שבוודאי לא עברה איסור כרת לזנות את חמיה (ב) חזקת קמא שהיתה בחזקת היתר לכהן ואוקמה בחזקה קמייתא (ג) דאוקמי חמיה על חזקת כשרות שלא זנה עם כלתו ח"ו (ד) חזקה שלא תבקש להיות עם בעלה באיסור כל ימיה וגם להכשילו באיסור זונה כל ימיו ואבאר בקיצר דעתי בעזה"י. (א) הנה הי' להאשה חזקת צניעות שידענו ששמרה פתחי נדה והלכה לטבול תחת בעלה ולא חפצה לעבור

על איסור נדה א"כ בוודאי הגם שזנתה בפנוי' מ"מ בוודאי ירדה לטבול דהא יש מיא בנהרא והי' בימי קיץ אשר בקל תוכל לרחוץ ולטבול וגם הלא ידעה הספירה והטבילה ולא שבקה היתר ועברה איסור דאם נאמר שנאנסה א"כ בוודאי יש לה חזקת צניעות וע"כ לומר אונס לא שכיח וזנתה ברצון א"כ אפי' אם יש איסור זנות בפנוי' הוא עכ"פ איסור קל כנגד איסור נדה שהוא חמור והחשוד על הקל לא חשוד על החמור וטבלה לנדתה אשר הי' בידה לטבול. ואין להשיב דאם חשבה לזנות וסופרת לטבול א"כ ע"כ דיצאה מחזקת כשרות מקודם ואוקמה על חזקת קמא דלא חשבה לזנות רק תקף יצרה בפתע פתאום ואיתרע חזקת צניעות שלה בזמן מאוחר זה שיבוש גדול דאטו אם חשבה לזנות איתרע חזקת כשרות שלה וירא און ולא יתבונן כתיב רק משעת ביאה נעשה מעשה איסור א"כ אוקמה אחזקת צניעות שבוודאי טבלה לנדתה כי יראה שלא תוכל לעמוד ביצרה ותהי' טהורה והבן, ולפ"ז מכ"ש שנאמר אוקמה אחזקת צניעות ולא זנתה עם חמיה ח"ו ומה שהוציאה ממנו ממון בעלילות רשע הי' שחמתה בערה בה שלקח משלה ודוק. אך אפי' אם זנתה בלא טבילה כלל אעפ"כ יש לצדד דלא אבדה חזקת צניעות דלא זנתה עם חמיה והוא דכבר עמד החות דעת בסי' קפ"ה אם זנתה בנערותה ונשאת אח"כ איך נאמנת על פתחי נידותה הלא חשודה על נדה ותי' כאשר זנתה לא הי' לה שעת היתר וגבר תאותה אבל אחר שנשאת ויהי' לה היתר אינה חשודה והביא ראי' מסוטה דאסור לבעלה להתייחד עמה הגם דיחיד מותר באשתו נדה עיין סוטה דף ז'. והערותי במקו"א דבר חדש בה דהנה המנ"י ביו"ד סי' קפ"ג רצה לחדש דליכא בפנוי' איסור נדה מכח דברי הגמ' מפני מה אמרה תורה נדה לז' מפני שרגיל וקץ בה וא"כ בפנוי' לא שייך כן ע"ש וכבר הקשה הפלתי עליו הא מבואר פ"ק דכריתות וברמב"ם פ"ד מה' א"ב שאפי' שפחה שלא נשתחררה הבא עליה בנדתה חייב והלא אין בה אישות וכן קשה מריש פ' נערות דחייב על נדה פנוי' וכן קשה מכמה מקומות בש"ס והדבר פלא גדול. ואמרתי לדון השגיאה הנ"ל לכף זכות והוא דתו' בחגיגה דף י"א חקרו מנ"ל דנדה לבעלה צריכה טבילה הא לבעלה הוי חולין וחולין מקדשים לא גמרינן וליישב דברי בה"ג חידש אמ"ו חת"ס ז"ל ביו"ד סי' קצ"ד פי' נחמד בדברי גמ' שבועות דף ח"י רמז לבועל נדה מה"ת דלולא דילפי' מן ותהי נדתה עליו לפורש באבר חי חייב לא נרמז לבעלה טבילה כלל אלא כ"ז שרואה דם היא נדה ומשפסקה לראות טהורה לבעלה רק משידעינן מן ותהי נדתה עליו לפורש באבר חי א"כ נכלל בפ' מצורע גם עריות וצריכה טבילה ע"ש שהוא דבר נחמד בפירש מעשה בהאי תלמיד בשבת ועיון בסוף התשובה בד"ה עיין. לפ"ז אמרתי דר"מ חקר למה היא טמאה ז' אף משפסקה מלראות ואמר הטעם משום

שתהי' אהובה לבעלה וזה לא שייך בפנוי' א"כ משפסקה לראות אינה נדה אבל הבא על הפנוי' בנדתה בוודאי חייב כרת א"כ ל"ק עליו מכל הגמ' אבל להלכה בוודאי גם בפנוי' צריך טבילה אחר ז' דוקא כמ"ש הפלתי וכל גדולי המורים ודוק. בכ"ז מי הוא זה אשר מכחיש דהמון הבריות טועים בזה ומאמינים דלכל הפחות משפסקה לראות אין איסור נדה בפנוי' ועיין בב"י ובש"ע סי' קי"ט ביו"ד דלענין חמור וקל אנו הולכים אחר החמור בעיני הבריות וא"כ הגם שהיא חשודה על נדה כ"ז שהיתה פנוי' אבל משנשאת ידעה שחל עליה איסור נדה א"כ ל"ק קו' החות דעת למה נאמנת אח"כ על נדה דבנשאה ידעה מאיסור נדה ודוק. וא"כ בנידן דידן לו יהי' שזנתה בנדתה היינו באומר מותר שוגג הוא עיין ט"ז יו"ד סי' צ"ט דהאמינה האשה שרק אם תשב תחת הבעל יש עליה איסור נדה ובאמת זנתה משפסקה לראות והאמינה שאז ליכא בפנוי' איסור נדה אבל בוודאי ידעה שאסורה לזנות עם חמיה א"כ נשאר לה חזקת צניעות שזנתה עם איש ישראל אחר וחטאה בשגגה אומר מותר אבל לא חטאה עם חמיה ביודעה בחומר העבירה ודוק. נחזור לדון דלא אבדה חזקת צניעות הגם דאונס לא שכיח דדלמא טבלה לנדתה דהלא ידעה לבדוק ולספור ולטבול ואת"ל דזנתה בנדתה דלמא טעתה והאמינה דבפנוי' משנפסק הדם ליכא איסור נדה והגם דעכשיו הויין ספק זיבה אטו נשי בקיאין בשורשי הדינים רק המון ישראל מקילין בפנוי' בכל התקרבות נדה ודוק. (ב) חזקת קמא שהיתה בחזקת כשרה לכהונה א"כ מספק לא נוציאנה ואפי' אם ידעה באיסור נדה ועברה עליו א"כ אתרע חזקתה לעבור איסור שיש היתר לאיסורו דהא איסור נדה רבץ עלי' אפי' כמה שנים ויש לו היתר ע"י טבילה אבל איסור חמיה אין היתר לאיסורו ועיין גמ' חולין דף ס' דאמה"ח אית לי' תקנתא בשחיטה ועיין פלוגתא ברש"י ותו' בקידושין דף ל"ז ועיין חולין דף ק"א אמר ר' אשי מאן אמר לן טומאת הגוף חמירא דלמא טומאת בשר חמירא דלית לי' טהרה במקוה ע"ש היטב דנחשב איסור לאו דלית לי' טהרה חמור מאיסור כרת דאית לי' טהרה במקוה וא"כ איסור נדה דא"ל טהרה בטבילה הי' קל כנגד איסור חמיה דל"ל טהרה במקוה ואין היתר לאיסורו וא"כ לו יהי' שאבדה חזקת צניעות על איסור שיש הותר לאיסורו וטהרה במקוה לא אבדה חזקת צניעות לזנות באיסור דל"ל היתר ואין לו טהרה במקוה ובאיסור נדה אין הולד ממזר ובחמיה הוי הולד ממזר קצרתי מאוד וכללתי ג' חקירות לשורש חזקה אחת ב"ה ודוק היטב. (ג) חזקת קמא וחזקת כשרות וחזקת צדקות של חמיה דבוודאי לא נאף עם כלתו וכ"ת א"כ ממנ"פ עם מי זינתה היא אם נאמר עם ישראל כשר נימא אוקמי אותו האיש על חזקתו חזקת קמא וכשרות וצדקות שלא נאף עם הנדה וע"כ דזנתה עם ערבי וא"כ פסולה היא לכהן ממנ"פ. נלע"ד ליישב

דלק"מ והוא דכל חזקה מהני אם אנו דנין על גוף ידוע לנו אם להוציא מחזקתו אז גלתה התורה אוקמי' אחזקתו אבל אם אנו דנין אם נמצא ישראל שעבר עבירה לא שייך לומר אוקמי' אחזקתו דלו יהי' שאנו אומרים שנמצא מי שעבר עבירה עכ"פ לא נוציא איש מחזקתו דלא נודע מי הוא ואיה האיש א"כ לא אבל איש חזקת כשרותו וצדקתו וכח חזקה דוקא שלא נוציא חפץ ידוע מחזקתו והארכתי בזה במקו"א בעזה"י. ולא עוד אטו לא נמצא מיעוטי' בישראל שהמה נואפים וחשודים על איסור נדה אפי' באשת איש ומכ"ש בפנוי' באיסור נדה ותולין הקלקול במקולקל כל עורב למינו איתרמי איש אשר קל בעיניו איסור נדה ונאף עם הנדה הזאת דוגמא לדבר בתו' שבועות דף מ"ו ע"ב בד"ה בספרא דאגדתא דהקשה תו' מפ' גוזל בתרא דף קי"ד למה צריך לומר דיצא שם גניבה בעיר ל"ל כולי האי נימא דנאמן במגו דשואלין ולא שייך לומר אחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן וז"ל דהתם לא קאמר שהוא גנבם רק שהגנבים גנבום וכמה גנבים איכא בעלמא עכ"ל מזה משמע כיון דאין אנו דנין על גוף נוכח הגם דחשדי' שישראל גנב בכ"ז לא שייך לומר אוקמי אחזקתי' ודוק וה"ה כאן אטו לא ידעי' שיש מיעוט ישראל בעולם שעוברים על איסור נדה ואחד מהם זנה עמה כי מצא מין את מינו ודוק. (ד) יש חזקת כשרות הגם שעברה איסור שעה בכ"ז לא אבדה חזקת כשרות שלא תבקש להיות באיסור כל ימיה אם אמת הי' הדבר שזנתה עם חמיה למה לקחה כהן לבעל אשר תעבור איסור בכל בעילה ובעילה כל ימיה דהא הפסולות ג"כ נזהרו עיין יבמות דף פ"ד דכל היכא דאיהו מוזהר היא מוזהרת וגם גדול המחטיא יותר מן ההורגו שתחטיא גם לו באיסור כל ימיו אם אמרה עכשיו שלכשר נבעלה וא"כ הגם שלא עמדה ביצרה שעה אחת בוודאי לא תבקש להיות באיסור לעולם דוגמא לזה ברא"ש סוף נדרים דף צ' שכ' וז"ל ועוד נ"ל טעם טוב דהלכתא כר' המנונא דאפי' למשנה אחרונה היא תובעת כי יגרשנה בעלה וחיישי' שמא נתנה עיניה באחר ותנשא לו אחר שיגרשנה בעלה אבל וודאי חזקה שלא תאמר אשה לבעלה גרשתני להפקיע עצמה בטענת שקר מתחת בעלה להיות באיסור א"א כל ימיה עכ"ל וא"כ מהכ"ת לחוש שחפצה מתחילה להנשא לכהן להיות באיסור כל ימי' וגם עכשיו למה נתנה אמתלא ומבקשת להיות עמו אלא בוודאי הגם שעברה איסור שעה איסור נדה יש חזקה שלא תהי' מבקשת להיות באיסור כל ימיה ודוק. ואין להשיב איך עשתה להוציא ממון שלא כדין מחמיה לק"מ חדא הא נתנה טענה כי ממונה ביד חמיה ולקח את שלה ועבדה דין בעצמה עיין שיטה מקובצת בב"מ דף ו'] אם אפשר להוציא בב"ד יוכל לטעון על חפץ שהוא שלו וליכא בו לא תחמוד ומכ"ש ליקח ממון בעד חפציה ודוק ועוד ממון איתא בחזרה אבל איסור חמיה א"א

להשיב א"כ הגם שחשודה על גזילה לא חשודה על עריות החמור באיסור חמי' ע"כ נלע"ד שהיא לא זנתה עם חמי' וכשרה לבעלה הכהן ודוק. ומצאתי בנב"י ח"ר א"ע סי' י"א שאלה כעין זה שטענה אשת כהן שנתעברה קודם הנשואין מאחי בעלה שמת וחקר בד"ה ואומר אני שכנגד חזקת כשרות יש חזקת ממון שנימא שמוחזקת בממון והוא שלה שנטלה כדין מחמיה ע"י פשר והוי חזקה מול חזקה ואינה נאמנת ע"ש הן באמת בנידן דידן אין חזקת ממון מנגדת כמו שביארתי שטוענת שנטלה ממון אשר הי' ביד חמיה וא"כ נשאר חזקה שלה אבל גם על הנב"י קשה לי הלא חזקתה שנטלה ממון שלא כדין הוי איתא בחזרה והוי איסור קל כנגד שזנתה עם אחי בעלה שא"א בחזרה ועוד דעל הממון ליכא לדון דבכל אופן לא ישאר הממון בחזקתה דעשתה הודאת בע"ד שלקחה הממון שלא כדין והודאתה מהני אפי' אם תעשה עצמה לרשע עיין ר"ן כתובות פ"ז דלענין להתחייב ממון אמרי' אדם משים עצמו רשע ע"ש ומכ"ש דמהני הודאתה על ממון אם בהודאתה מבקשת לעשות תשובה להחזיר הממון כי הי' הפשר בטעות וא"כ אין לנו לדון על הממון לומר אוקמי אחזקתו להיות נשאר שלה וממילא נשאר חזקת כשרותה ולא הוי חזקה כנגדו (ועיין ר"ן גיטין דף ס"ד חזקת קרובות שאינם לפנינו לדון וכ"ש כאן) מאי נ"מ לדון על הממון (חוץ אם היא בעלת חוב דלא מהני הודאתה לחוב לאחרים) ואפשר דכוונת הנב"י דעכשיו לא תוכל לעשות חוב לבעלה לעשות הודאת בע"ד על הממון דכבר קנה בעלה את שלה דעכ"פ תפס בה קידושין וכל זכות שלה נעשה שלו ודוק גם ראיתי שכ' בד"ה ועוד שחזקת צניעות אבדה שעכ"פ זנתה בנדתה ע"ש לא ידעתי איך פשיטא לי' שזנתה בנדתה דלמא טבלה לנדתה וכ"ת היא מודית שלא טבלה נימא אין אדם מע"ר ואינה נאמנת עיין רש"י כתובות דף כ' טעמא דאין אדם מע"ר יען דיש לה חזקת כשרות ע"ש וה"ה הכא דאינה נאמנת שזנתה בנדתה הגם דעברה על בעילת פנוי' זה הוי איסור דרבנן לראב"ד ואפי' לרמב"ם דסובר דהוי איסור דאורייתא הוי איסור קל ובפרט שאין ברור אם הוא איסור גם על אשה ודוק. ומה שהעיר הנב"י דחזקת כשרות לכהונה אתרע דהרי שור שחוט לפניך שזנתה וחזקת כשרות שלא גזלה ממון לא אתרע ע"ש הדבר סתום לפני להבין איך שייך לומר במה שנתעברה שהשור שחוט לפניך לענין חזקת כהונה שמה שזנתה בפנוי' ואפי' באיסור נדה הוי רק פעולת איסור כמו אכילת חלב אבל אם זנתה עם חמיה פועל הזנות פסול הגוף שתקבל שם זונה ובמה שנתעברה אין כאן שור שחוט לפעול פסול הגוף ועיין ברא"ה ובמשמרת הבית שער התערובת אם ראינו א"א שנבעלת ולא ראינו אם הי' תחילת ביאה ברצון אם אבדה חזקתה דנאמר השור שחוט לפניך ע"ש אבל כאן לא ידענו אם הי' בידה לזנות עם חמיה

ודוק. עוד העיר דאין לומר אוקמי אחי בעלה על חזקתו דא"כ אם נימא איש אחר זנה עמה ק' ג"כ נימא אוקמי אותו על חזקתו וע"כ דזנתה עם ערבי ונפסלת ע"ש הדבר יפלא אטו ליכא בעולם מיעוט ישראלים פושעים אשר לא חוששים על איסור נדה וביותר בפנוי' כמו שהבאתי סמוכין מתו' שבועות דף מ"ו ועוד הלא אין אנו דנין על איש אחר ידוע ולא פסלינן שום גברא ומהכ"ת נוציא חמיה או היא מחזקתם אשר עומדים לפנינו לדון על חזקתם ועיין ר"ן גיטין דף ס"ד וק"ו כאן ודוק. והוסיף שם דאינה נאמנת לעשות עצמה רשעה שלקחה ממון שלא כדין הגם דעשתה עצמה רשעה במה שאמרה שזנתה עם אחי בעלה שאני התם דלמא אנסה אותה אבל הלקיחת ממון הוי בודאי רשעה ע"ש ונ"ל בוודאי אם הרוב הוי ברצון והיא גם היא אמרה ברצון אז אם רוב מסייע אדם עושה עצמו רשע דרוב עדיף מחזקה וכל אין אדם מע"ר הוא רק שאומר כנגד חזקה א"כ אם רוב מסייע בוודאי נאמן ומכ"ש אם חוזרת ורוצית להשיב את הגזילה ולא תהי' רשעה נאמר אנן דאינה נאמנת דבוודאי זנתה עם אחי בעלה והכי לא תחזור הממון הלא השכל גוזר דטוב לומר שעברה עבירה שהוא לאו הניתק לעשה ויש בידה לתקן הלאו משנאמר דעברה עבירה שהוא לאו אשר אין בידה לתקן ויש לי עוד לפלפל אבל בנידן דידן לא צריך לזה על כן נראה לי שמותרת לבעלה הכהן ודוק. ואוסיף בסברא שמסתברה שזנתה עם אחד שיש תקנה שיקח אותה לאשה אפי' גוי אפשר דמתגייר אבל לזנות ברצון עם אחי בעלה ביש לה בנים מבעל הראשון או לזנות עם חמיה אשר אין לה תקנה שישא אותה לאשה רחוק הוא ומסתבר שזנתה עם איש אחר ונאמנת שזנתה עם ישראל ודוק עיין בגמ' אשה מזנה בודקת ומזנה ועיין ברמב"ן בתורה יהודא עם תמר ועיין בא"ע סי' ט"ו ואין כעת זמן לבאר הדבר דברי החותם:

סימן ט

רב שלום ורב טוב לתלמידי החשוב כבוד הרב המה"ג תמים בדרכיו אוהב תורה ומוסר הרב ר' עמרם ישי נ"י אב"ד דק"ק סערענטש יע"א. אחד"ש מכתבך עם השאלה וגם הערות בענינים רבים קבלתי אשריך שיש לך השקט ומנוחת הנפש ללמוד בהתמדה ואני מוטרד בטרדת שונות בטלים הרבה כנגדך פי' המפרשים שהבטולים המה כנגדו שלא מתענג בהם זה עונש אם האדם מבטל עצמו מד"ת יש לו בטלים אשר גם הגוף לא יתענג ד' ירחם עלי ועל כל נפש המשתוקק לחזות בנועם ד' ולא אשיב פסק רק הערה חדשה לחדש כח דהיתרא במופקרת מעכו"ם להתירה לאיש שלא קיים מצות פ"ו. שאלה עלמה אחת הרה לזנונים ודיימא רוב אנשי העיר מנכרים אמנם היא אומרת על בחור א' "לעהרער" ואיש פלוני כהן הוא והוא מכחישה בפני' אם יש בה חשש

מעוברת חבירו שא' רוצה לנשאה בעד תשלומין עכ"ל. תשובה הקשית לשאול כי בדבר הזה כל דיין שעיניו רואות החששות אשר לפניו כגון דא שהיא מופקרת גמורה עם נערי עכו"ם עד שאבותי' הוצרכו לתפסה בחצות הלילה לפרוש מהם ברחוב העיר וגם יש חששות סכנות נפשות וכל העיר דיימא שהיא מעוברת מהעכו"ם א"כ יש סופרים וספרי' המקילין וטוב לישב ב"ד ביחד לעיין על החששות ואת אשר לפניהם ואח"כ יעשו כדת ודל"ב. אמנם אעפ"כ אפתח בדברי תורה ראיתי להנב"י מהד"ת בא"ע סי' ל"ה רצה השואל לחדש להתיר באלמנה מעוברת שנשתדכת לאיש שלא קיים פ"ו להתיר לו הנשואין כמו שמתירים באבילות משום פ"ו והשיג עליו הנב"י א"כ נתיר חלוצה לכהן משום פ"ו או שניות לעריות משום פ"ו אלא וודאי הם אסרו נשואין באבל והתירו משום פ"ו אבל שאר איסורי דרבנן העמידו דבריהם יעו"ש. ואמרתי דיש להשיב דשם אסרו בעילת שניות ובעילת חליצה יען דיש ספק שמא לא תתעבר והגם דרוב נשים מתעברות מאותו רוב יש מיעוט מפילות עיין רשב"א במשמרת הבית בבית א' בהשיגו על הרא"ה א"כ במיעוט כזה חששו ולא התירו ודאי איסור דדלמא לא יבוא פ"ו לעולם אבל במניקת חבירו שכל החשש שמא תתעבר ותעכר חלבה אז אמרינן ממנ"פ אם תתעבר א"כ נתקיים פ"ו והותר האיסור משום פ"ו ואם לא תתעבר א"כ לא נעשה דבר לעכור חלבה ותניק להולד א"כ נדחה איסור דרבנן משום פ"ו ודוק. ואין לומר שנחוש שמא תתעבר ותעכר חלבה ואח"כ תפיל ולא יוגמר פ"ו דהא בוודאי מן הנשים המתעברות רוב נשים מתעברות ויולדות ולד מעלי' אשר יתקיים בו פ"ו א"כ למה נחוש על מיעוט מפילות ודוק. אך אמרתי דשאני באבילות שהתירו שם איסור אבילות משום שם מצות פ"ו ששם איסור הוא שם אחר אבל כאן שחכמים אסרו הנשואין במינקת שמא יעכר החלב וימת הולד ויתמעט מצות פ"ו של האיש המת כי אם יוליד איש הרבה בנים ובנות (ומי יודע איזה יוכשר ויתקיים) מקיים פ"ו בכל ולד וולד א"כ מהכ"ת נתיר לקיים מצות פ"ו לאיש זה אם יוכל לבוא עי"ז מיעוט פ"ו מאיש הקודם מאי חזית דדם דידך סומק טפי לעשות מעשה לקיים פ"ו דידך ולגרום ח"ו מיעוט מצות פ"ו אשר זכה בו חברך והגם שיש רוב נשים מתעברות ויקיים השני פ"ו ורוב ולדים יתקיימו הגם שהחלב יהי' נעכר ולא יתמעט פ"ו של הראשון מהכ"ת לעשות מעשה נשואין בעבור קיום פ"ו אם יש חשש מיעוט פ"ו ע"כ אסורה מינקת אפי' לאיש אשר לא קיים פ"ו (עיין בזבחים דוגמא מינה מחריב בה). אמנם אם היא מעוברת מעכו"ם דלא נעשה בולדה מצות פ"ו ועל אשה ג"כ ליכא מצות פ"ו א"כ באמת מותרת להנשא לישראל שלא קיים מצות פ"ו ועל כן יש לומר דווקא מעוברת מעכו"ם מותרת בנשואין עכ"פ לאיש ישראלי שלא קיים

פ"ו דהותרו לו כמו באבילות בתורת ממנ"פ אם תתעבר הרי הודח האיסור משום פ"ו ואם לא תתעבר מה נעשה עול בנשואין והוא דבר חדש בעזה"י. והן אמת דהנב"י שם השיג עוד הלא איסור מינקת הוטל גם על האשה שלא תנשא לאיש והלא עלי' אין חיוב פ"ו וא"כ מהכ"ת תחטא היא לזכות את האיש בפ"ו ושאני במת אחי המשודכת שהתיר הר"ת כדי לזנות אותו בפ"ו דהיא היתה משודכת אבל כאן למה שידך את זו האסורה עליו והוא השגה גדולה גם במעוברת מעכו"ם. ונ"ל דלכאורה קשה למה הוצרכו רבנן לגזור על מינקת חבירו שלא תנשא הא בלא"ה מהכ"ת תנשא הא רוב נשים מתעברות ותעכר חלבה ותביאה את הולד בסכנה וכי מותרת לעשות פעולה להמית נפש מישראל וביותר פרי בטנה הלא חמירא סכנתי' מאיסורא דספק סכנתא לחומרא עיין חולין דף כ'. רק הדבר שיבוש מאוד הלא היא בבעילה דהיתרא עוסקת ומה שיהי' אח"כ ברוב ימים אם תתעבר ותעכר חלבה הוא ממילא בא ותהי' אנוסה בדבר שאין לה חלב להניק את הולד ואונס רחמנא פטרי' אפי' ימות הולד ע"י פסוקת החלב מן השמים קרדפו לי' דנתעברה ונפסק חלבה אבל היא לא גרמה מאומה לפסוק חיות הולד והוה לא אפשר ולא קמכוין דעכשיו עסקה בדידה להיות לה בעל שמבקשת תפקידה ולא תשב גלמודה והכל בהיתר גמור ולא קמכוין אפי' שתתעבר ותפסק חלבה ולא אפשר ולא קמכוין אפי' בחלבים ועריות מותר עיין בפנ"י בפסחים דף כ"ו על כן הוצרכו החכמים לגזור עלי' איסור מינקת ודוק. ואם נחקור מה ראו חכמים לעשות כן לגזור עלי' שלא תנשא לאיש בעבור שמא יצמיח סכנה לולד הכי אנוש מאלקי יצדק הלא היא עוסקת בהיתר ומה שיהי' ברוב ימים סכנה להולד הלא היא אנוסה ואונס רחמנא פטרי'. אחר העיון נראה יען דעיקר נשואין לאיש לקיים פ"ו באשתו אשר לקח שתלד ותניק לו את הולד כי זה חיובה כמבואר במשנה ומניקת את בנה עיין כתובות [דף נ"ט] א"כ אם תנשא ותתעבר תעכר חלבה ותסתכן הולד הגם שאונס רחמנא פטרי' אבל אונס רחמנא לא חייבו מהכ"ת לעשות מעשה שתהי' אונס לחייב שעיבודו של בעל הראשון (עיין דוגמא ש"ך ח"מ סי' כ"א) והגם שמת בעלה הראשון גזרו חכמים שלא תעשה מעשה לגרום אונס לחיובי'. וכל זה אם נתעברה מישראל אשר עליו מוטל מצות פ"ו אשר מקיים אפי' בפנוי' א"כ תקנו חכמים שלא תעשה מעשה לגרום אונס אשר תחייבו לבעל הראשון למעט פ"ו שלו אבל בנבעלת מעכו"ם אשר אין עליו מצות פ"ו א"כ מהכ"ת שיגזרו חכמים לאסור לה מעשה הותר בעבור שיוכל לבוא סכנה לולד הלא אונס רחמנא פטרי' ומה איכפת לה בהדי כבשא דרחמנא ודוק (ועיין בש"ך סוף ה' מילה למול מילה שלא בזמנה ביום ה' עיין רמב"ן ובעה"מ באשתפך חמימי ועיין מג"א סי' רמ"ז). ועיין בהגהת מהר"ש שם

בנב"י שהעיר על אביו ז"ל הלא מצינו שמותר לינשא מופקרת הרי מצינו שהתירו לו לעבור משום לתא דידה ה"ה יש להתיר לה משום פ"ו דידי' יעו"ש שפלפל ואמרתי במק"א שבחנם השיג על אביו ז"ל דעיקר תקנת חכמים לאסור מינקת היינו לטובת הולד ובמופקרת שתזנה עם כל א"כ בכל אופן יפסיד הולד חלבה והתירו לה אפי' נשואין שנרויח עכ"פ שלא תכשול לאחרים אבל בנידן הנב"י דהיא אשה כשירה אם נאסר אותה לא יבוא הפסד לולד ע"כ חקר הנב"י למה נתיר אותה לעבור על איסור מינקת בעבור האיש שיקיים פ"ו ודוק עכ"פ בנידן דידן יש לצרף גם את זה שהיא מעוברת מעכו"ם וגם היא מופקרת וגם יקיים האיש פ"ו וראה אשר לפניך לעשות כדת. אך מה שצריך התבוננות שאמרה שהיא מעוברת מן הלעהרער א"כ אסורה דשווי' על נפשה חתיכא דאיסור' רק אם תתן אמתלא שעשתה מפני הבושה או מפני יראה מאבותי' מהני הגם שעשתה עצמה רשעה שהוציאה שם רע על הלעהרער עיין בנב"י שם סי' י"ט ובפרט זו שהיא מופקרת לעכו"ם ומצח אשה זונה הי' לה וגם עיין רש"י כתובות דף כ' אין אדם משים עצמו רשע הוא מכח חזקת כשרות וזו מופקרת ושמשה נדה הגם שבזה רק רע לשמים ולהוציא שם רע על ישראל הוא רע לבני אדם ונשאר לה חזקת כשרות שעכ"פ היא אינה רע לבריות והיא חקירה גדולה והארכתי במקו"א עכ"פ מהני אמתלא טובא הניכרת דלו יהי' שהוא זנה ג"כ פ"א עמה עכ"פ הלא עסקה הי' ג"כ עם רוב נערי נכרים ואזלינן בתר רוב בעילות ויש לי בזה פלפול על הנב"י בכמה מקומות דאין זה סתירה דאפשר שנבעלת גם לחתן פ"א אבל זנתה עם גוים ברוב בעילות שהם פרוצות בעריות ודל"ב כל זה ראיתי להעיר אבל לדין תיקח ב"ד ותעיינו בדבר היטב ואז יהי' ד' עמכם לפסוק כדת הדש"ת:

סימן י

רב שלומים ורב מנוחות ללמוד תורת ה' ולהפיץ יראת ה' להרב המאור העוסק בפוסקים ובהלכות החרוץ המופלג כבוד ר' דוד לוי נ"י אב"ד דק"ק איללאווא יע"א. מכתבו קבלתי בשבוע זו ומבקש תשובה מיד הגם שאני מלא דאגות רבות ה' ירחם עלי במהרה קמתי אשמורת להשיב לו כי הודיענו שאיתן מושבו שנשא בת גדולי עולם ממשפחת אדמ"ו הגאון שר התורה בעהמ"ח שערי תורה ויהי רצון שיתחזק על התורה ועל העבודה כראוי. שאלה פה נשתדכה אשה אלמנה אחת אם על ששה בנים (אשר בעלה איבד עצמו לדעת בחודש אקטאבער 871 למספרם) עם בחור א' המשגיח על הרייב האלצעל פאבריק וקבעו זמן הנשואין על עשרה לחודש מרץ הבא ואני אתגורר פה בקהלתי רק זה ג' שבועות אשר נתקבלתי הנה לאב"ד ואתמול כאשר הוצרכתי לעיין ע"ד כתבי תעודה

הנצרכים לחתונה במאטריקען מצאתי שהאלמנה הנ"ל נשארת מעוברת תחת בעלה וילדה ח' חדשים לאחר מיתת בעלה עד שהיא עתה עוד מינקת חבירו ואני כראותי זאת נבהלתי כי ידעתי מאוד שאשבע יגון ותמרורים אם אמנע לסדר קדושין וחקרתי היטב אחר האשה הנ"ל ושמעתי מפי אנשים נאמנים שהאלמנה הנ"ל לא הניקה בנה זה אחר מיתת בעלה ונתנתו למניקה מיד ולא לבד תינוק זה שלא הניקה אלא גם ג' ילדים הנולדו בחיי בעלה לא הי' לה רשות להניק יען שמקדמת דנא היתה חולנית תמיד כחמשה שנים בחולי הנקרא קאפקראם ר"ל עד שבאו הרופאים לבחינה הזאת שאם תניק עוד פרי בטנה תמות ואמרה אם היתה מינקת בוודאי שכבר היתה מתה מחמת החולי זה ובעבור כך לא הניקה ג' ילדים אשר הולידה בחיי בעלה וגם כפי אשר הגידו אנשים הי' הקשר התנאים כמעט בהכרח ונגד רצון החתן ואם יאוחר הנשואין עד כ"ד חודש נקל וקרוב בעיניהם שיבוטל השידוך עכ"ל. תשובה ראיתי מה שהעיר מעלתו נ"י שזה הנידן אשר האשה היתה חולנית בולדים שהניקה בעצמה לא גרע מצמקה דדי' כמבואר בחכם צבי סי' ס"ד וכאן טוב יותר שמחמת עצמה אי אפשר להניק בעצמה עכ"ד ולא נראה לי דשם דמתו ג' ילדים הראשונים יש ראי' ומופת כדברי הרופאים שהחלב ארסי אבל כאן מי ימר דהרופאים עמדו על האמת דחולי קראם בא מחמת ההנקה דלמא בלא"ה נתרפאת אח"כ לכן לא הי' מחלה בראש כי מהרבוי הילדים נתמעט דמים כנודע ועוד דלמא דווקא אם הניקה זמן מרובה הי' לה חולי הנ"ל אבל איזה חדשים אם תניק לא תזיק לה וא"כ זכה הולד מתחילה בה בתורת מינקת ואח"כ משום שמכירה ודוק. ונלע"ד לחקור בנידן דידן להתיר משלשה טעמים (א) דהעיקר הטעם שנאסר מעוברת ומניקת חבירו עיין סוטה דף כ"ו בשם ירושלמי דכתוב אל תסיג גבול עולם ובשדה יתומים אל תבוא כי העובר זוכה בזכות זה שאמו תניקהו הגם שאינה מחויבת בו עיין אחרונים. ונ"ל דדוקא אם בשעה שמת הבעל הוה היא עכ"פ מעוברת שעברו מ' יום משעת העיבור דנקרא עכ"פ עיבור שהוא בר זכי' ודעת אחרת מקנה באב לבנו שדעתו קרובה לו אבל קודם מ' יום הוה מיא בעלמא בשעה שמת בעלה וכבר נפסק שעבודה מבעלה בשעה שהוא נעשה עיבור במעי אמו ומאין נעשה היא שדה של היתום בשלמא אם נעשה עובר בחיי אביו ואז היתה האשה שדה של הבעל עיין תוס' כתובות דף נ"ט וממילא זכה העובר בשדה של אביו בתורת ירושה ולא מיבעי אם היא משועבדת להניק בנה בחייו בעלה אלא אפי' אין משועבדת להניק בנה בחיי בעלה עכ"פ זכה בזכות אשר עכ"פ הוא מסתכלת על גידול הבנים אשר דרכן של נשים בגעגועים על הבנים אשר תלד לבעלה אבל אם בשעה שיקבל שם עובר הראוי' לזכות כבר היא אינה משועבדת לבעלה

שכבר מת ונפסק הקרבות השאר בשר א"כ מאין יחול השיעבוד עלי' להניק בן איש אשר כבר נפסק קורבתם והבן. ולפ"ז כאן שילדה אחר ח' חדשים משמת בעלה ורובא ככולא שנשים יולדות לט' חדשים דרק א' מאלפי אלפים דמשתהי הולד אפי' י"ב חודש עיין יבמות דף פ' אבל רובה דרובה יולדות עכ"פ בחודש ט' וא"כ כיון שזו ילדה אחר ח' חדשים א"כ לא הי' העובר אפי' מ' יום בשעה שמת אביו היינו בעל אמו ולא הי' נקרא עובר אפי' לזכות מאביו ולא זכה באמו בתורת שדה יתומים ודוק והוא דבר חדש בעזה"י. (ב) וגם עלה בדעתי כיון דחכמים עשאו שמעוברת ומניקת חבירו לא תנשא א"כ כאשר אשה נשאת נשתעבדת לבעלה שאם אפשר להניק אפי' ימות תהי' היא משועבדת להניק דכל הנישאת על דעת תקנת חכמים נשאת וכיון שאחר התקנה יהי' מן הדין דעל דעת כן נשאת תקנו החכמים לעשו' כן משום תקנת הולד דוגמת סברת הר"ן פ' הכותב דכיון דחכמים יתקנו שבע"ח קודם לאשה ויבואו הנכסים ליד הבע"ח ואז יזכה מן הדין מטעם בע"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבוי ומשום נעילת דלת החכימו לעשות תקנה וממילא יעשה אח"כ מן הדין יעו"ש כי מתוק מדבש וכן כאן אחרי שהתקינו חכמים ממילא נעשה דין שע"מ כן השתעבדה עצמה לכך וכל זה במת בדרך הטבע השתעבדה אם יומו יבוא מן השמים אז הגם שאין לה התקרבות תהי' משועבדת כי מן השמים רודפים אחריה אבל אם איבד עצמו לדעת שגזל ממנה עונתה עיקר האישות על דעתי' דהכי לא שעבדה עצמה שהוא יאבד עצמו ויטיל העול עלי' חנם והגם שע"פ רוב המאבד עצמו ר"ל הוה מכח אונס שיצה"ר כפאו ע"י יסורים או בושה או רוח רעה אשר גבר עליו עכ"פ לו יהי' שהוא אונס ונאמר גם בזה אונס רחמנא פטרי' אבל עכ"פ אונס רחמנא לא חייב אותה עיין כלל גדול הזה בר"ן כתובות הובא בש"ך ח"מ סי' כ"א ודוק. (ג) עוד יש לי הערה חדשה דבנב"י מהד"ת סי' ל"ה העיר דנתיר איסור מינקת אם החתן עדיין לא קיים פ"ו כמו דמתירין איסור אבילות דרבנן לישא בתוך שלשים ותי' ב' תירוצים חדא שם שידך בהיתר וכאן באיסור דידע שהיתה אסורה עליו כ"ד חדשים ועוד תי' דא"כ נתיר ג"כ חליצה לכהן שלא קיים פ"ו או נתיר שניות לעריות למי שלא קיום פ"ו אלא ע"כ באבילות אמרו שהקלו אבל בשאר מקומות העמידו דבריהם אפי' במקום מצוה כמו שהעמידו דבריהם במקום כרת יעו"ש. ואמרתי בזה דשאני בחליצה ובשניות לעריות דיש איסור דרבנן ודאי וקיום פ"ו ספק דדלמא לא תתעבר הגם דרוב נשים מתעברות ויולדות אבל עכ"פ מיעוט שאינם מתעברות והעמידו דבריהם נגד קיום מצוה משום חשש מיעוט שלא יתקיים מצוה אבל במינקת ממנ"פ אם לא תתעבר א"כ אין כאן מקור איסור דכל האיסור שמא תתעבר ותעכר חלבה א"כ ממנ"פ אם תתעבר

נעשה באותה בעילה קיום מצות פ"ו אבל בשניות לעריות וחליצה דלא נתהוה האיסור ע"י חשש עיבר נהפוך הוא העובר יפעל להתיר איסור הבעילה א"כ מהכ"ת להתיר איסור בעילה ודאי משום שמא תקיים מצות פ"ו דהא במינקת הראה אין בו איסור כלל דאין אשה מתעברת מהראה רק בגמר ביאה יש איסור שיוכל לפעול הריון ותעכר חלבה א"כ במקום שיתהוה האיסור שם תוקדם בו קיום מצות פ"ו אבל בשניות לעריות או חליצה לכהן האיסור הוה אפי' בהראה או בבעילה אשר לא יפעל הריון רק אם ידענו שיפעל הריון אז יודחה מפני הריון האיסור א"כ איך נאמר להתיר מעשה ודאי איסור מפני ספק היתר ודוק. ולפ"ז אחר ט"ו חדשים דאז נסתלק שורש איסור מינקת עיין בגמ' עובדא דמר עוקבא נלמד דליכא עוד סכנה לולד רק דהלכה כ"ד חודש משום תיקון מיעוט וולדות שצריכים הנקה כ"ד חדשים אבל עכ"פ אין לחקור דנימא אין דוחין נפש מפני נפש שלא יבוא הולד לסכנה בעבור שאיש אחר יקיים פ"ו הגם אמת שהלכה היא שיש איסור מינקת עד כ"ד חודש שחששו גם על המיעוט חלושים הצריכים הנקה כ"ד חודש אך אמרינן שפיר ממנ"פ אם תתעבר קיום מצות פ"ו עדיפא מאיסור מינקת אם אין חשש סכנת הולד דהלא ראינו שהולד זה נפסק מחלבו אפי' קודם ט"ו חדשים והוא בריא וחזק ואפי' אם יינק עוד עכ"פ אין בו סכנה אם יגמל מחלבו ונדחה איסור מינקת מפני מצות פ"ו והגם שאין עלי' מצות פ"ו עכ"פ במצות פ"ו אמרינן לאדם חטא בשביל שיזכה חבירו עיין בהגהת מהר"ש שם וכאן הוה ספק אם יש עליו איסור מינקת דלמא סכנה היא לה אם תניקהו בחלבה ודוק. אמנם כל זה הערותי רק להרחיב גבולי תורה אבל באמת קבלה מאדמ"ו חתם סופר ז"ל חדש אסור מן התורה ולכל הפחות עד שהלך המחדש בכל עיונו בכל המקומות לראות שלא ישגה ח"ו אבל לדינא אין להאריך כלל כי הלא עברו כבר כעשרים חדשים משילדה וגם לא התחילה להניק וגם לא הניקה בחיי בעלה שלשה בנים מחמת חלבה ואנשים מעידים שהמחלה בא ע"י הנקה והיתה מתה ח"ו ע"י הנקה והוא בכלל רודף עיין שבת במשנה אם הוציא ראשו אין מחתכין הולד יען כי מן השמים קרדפו לה אבל בוודאי אינה מחויבת לעשות מעשה להיות הולד רודף שלה אפי' שיש ספק אם אמת כדברי הרופאים מהכ"ת תעשה מעשה להביא על עצמה ספק מיתה הלא חיי' קודמין לחיי בנה ועדיף זה מנידן החכם צבי דהולד רודף הוה ואפי' הפנ"י המחמיר בקו"א בכתובות מקיל אחר ח"י חדשים אם עוד צדדים לצרף יעו"ש באורך בזה. רק יען שממכתבו ניכר שהאשה עשירה יעשה מעלתו נ"י על צד היותר טוב שתתן ביד איש נאמן מאה זהובים עם כתב רשיון ממנה שתשכור מזה אשה אחת אשר תשגיח על הולד זה עד שיהי' ב' שנים במלואו ולא יהי' על האשה שום שעבוד אחר בבית

רק כל עסקה להשגיח על הולד ורשות ביד האיש לפזר על זה לסך הנ"ל כאות נפשו אם האם לא תעשה כן אבל חוץ מזה לא ייירא ולא יפחד שאין בזה צד עון באופן הנ"ל ובפרט אם יוכל לבוא לידי ביטול הקשר והאשה חשקה בו כי תראה שיהי' לה לתכלית וגם לבניה וכבר התקשרו על כן אם יש עוד מתיר גם אני מסכים שהוא מותר בעזה"י.
שוב הראני בני הבחור החריף ר' יעקב שלום נ"י תשובת הגאון ר' חיים כהן ז"ל א"ע סי' י"ג אם לא היתה יכולה להניק את הולד משום מכה שהי' לה בדדי' מותרת להנשא דעיקר האיסור הוא רק אם תוכל להניק ומשום נשואין לא תניק לולד אבל אם מתחלה לא היתה יכולה להניק ועכשיו שנתרפאת הדד אין לה חלב להניק מותרת בנשואין דאין זאת בכלל מינקת חבירו יעו"ש וא"כ אם בבטח ההנקה גורם המחלה עצמה אין האשה נקראת מינקת חבירו רק אפי' נחית שאיזה חדשים לא יזיק לה ההנקה וא"כ היא בכלל מינקת חבירו אעפ"כ מותרת להנשא אחר עשרים חדשים בצירוף ההערות אשר רמזתי כי הי' לי להאריך רק אני מוטרד מאוד ומעלתו נ"י ביקש תשובה מיד והקצרתי דברי הכותב בחפזון שנלע"ד ההיתר פשוט בעזהי"ת אם יסכים עוד אחד. ואחרי שכתבתי פתחתי לחת"ס של אדמ"ו ז"ל על א"ע סי' ל' וראיתי שכתב בד"ה וה"נ עכ"פ מאמינים לרופא שעכ"פ ספק פ"נ איכא להאשה ושוב אינה משועבדת להניק ולסכן עצמה עכ"ל ושם מסיים שהנושא אותה ישליש עכ"פ שכר הנקה עד כ"ד חודש יעו"ש ותל"י שזכיתי לדעתו ועיין עוד שם מה שהביא בשם בית מאיר והי' לי להעיר בו רק הזמן בוגד בי כעת:

סימן יא

לכהן שדעתו יפה ושכלו נאה שונה הלכות מראשונים ואחרונים ה"ה הרהמ"ג המופלג הרב ר' אברהם הכהן קארפליס נ"י אב"ד דק"ק גורבי יע"א. מכתבו עם שאלתו קבלתי ראיתי הערותיו וחקירותיו ואשיב בקצירת אומר כאשר עם לבבי אבל חדשות בכח דהיתרא אין בידי רק לחזק שיש לסמוך על הגאונים שהתירו מלפנים בישראל אם השעה דחוקה לכך ואת והב בסופה ד' יעזור לו לחזק הדת כאות נפשו. שאלה אלמן אחד נשא בתמוז נערה אחת בחזקת בתולה ובשבוע העבר שמעתי שילדה בן סוף מרחשון ואין בידי לכופו להפריש או להוציאה בגט ושאלתו אם נכון לצוות עליו שתשבע עד"ר המניקת או הבעל למסמס להתינוק ב' שנים כל צרכו ולסמוך בזה על המקילין שתשבע עד"ר כ"כ בהג"ה א"ע י"ג להקל בנשבעה עד"ר ובס' אבני מלואים שם כ' לסמוך בשעת הדחק על הפוסקים דנשבעה עד"ר קול יש לו כמו בריש גלותא עכ"ל. תשובה ראיתי ידיו רב לו לפתוח פתח בכח דהיתרא ואשר יתן ד' בפי אותו אדבר כ' וז"ל אם נכון לצוות עליו שתשבע עד"ר המניקת או הבעל למסמס התינוק ולסמוך בזה על המקילין שתשבע

עד"ר עכ"ל ונ"ל דלא די אם המניקת בלבד תשבע או האב בלבד ישבע כמו שהבין מעלתו נ"י שדי אם המניקת תשבע או הבעל ישבע אלא שניהם יחדיו ישבעו המניקת והאשה ואוסיף שהבעל ישבע עוד שמעת אשר יגמל הילד ישלם בכל שבוע סכום ידוע למסמס להתינוק עד שיהי' ב' שנים דאם ישבע רק לשלם שכר מינקת יופטר כאשר יוגמל הילד מן המינקת שיופסק חלבה וגם שאין דרך להניק עפ"י רוב שנתים וצריך הילד עכ"פ ביעי וחלב עד ב' שנים ודל"ב ויעיין בנב"י שגם המינקת תשבע שלא תנשא לבעל דאל"כ חשש הגאון מהר"ם ברברי ז"ל שתעכר חלבה של מינקת ולכהפ"ח יהי' שבועת המינקת עד שיהי' הולד ט"ו חדשים שלא תנשא ולא תזדקק לבעלה וטעם הדבר מובן ממילא ויעיין בפנ"י בכתובות בקו"א ודוק. ואני אוסיף דיהי' צריך לחוש דלמא מסר מודעא דהוא הי' מוכרח לישבע א"כ יבטל מתחילה כל מודעא וגם יתירו לו פן נשבע שלא ליתן דאל"כ מהכ"ת להתיר לו איסור מינקת ברור הלא יש לחוש על זה ויסתכן הולד וחמירא סכנתא מאיסור' ויש לפלפל בד' נ"י א"ע סי' קכ"ט וקל"ד ודוק. אמנם לפענ"ד דלא מהני שבועה עד"ר אלא אם נשבעת המניקת והאם קודם שתנשא א"כ היה האשה כמו הנשים דבי נשיאה אשר מתוך חשיבתן לא חל עליהם איסור מינקת כך על נשבע עד"ר קלא אית לי' ולא חל עלי' איסור מינקת אבל אם כבר נשאת באיסור וחל עלי' הקנס הנשאת בשם איסור מינקת שוב לא מהני שום שבועה להרים מעלי' גדר וקנס חכמים שמי שנושא מינקת חבירו יוציאה בגט דהא על איסור מינקת חבירו שאסורה לו ולכ"ע לא מהני אפי' אם האם וגם המניקת וגם הבעל ישבע ודוק. ובזה לק"מ מה שהקשה אם מהני שבועה עד"ר א"כ קשה בסוטה דף כ"ד דפליגי אם נשא מניקת חבירו אינו שותת דלא הוה אשתו ראוי' לקיימה והקשה מעלתו נ"י הא ראוי' לקיימה אם תשבע עד"ר והפליא בזה על המתירים ולפמ"ש לק"מ כיון דעבר ונשא מינקת חבירו באיסור א"כ חל עליו קנס חכמים ולא מהני אפי' ישבעו האם וגם המניקת וגם הבעל ולא הוה אשה ראוי' לקיימה ודוק. ולפ"ז בנ"ד שנשא בתמוז וילדה במרחשון אשר קרוב לודאי שגם הוא ידע שהיא מעוברת ונשא אותה באיסור דבכלל מעוברת הי' ג"כ מניקת דכל מעוברת להניקה קיימא עיין תוס' [כתובות דף ס' ע"ב] בשם הר"ש ועברו שניהם על איסור מניקת וחל עליהם קנס דרבנן להוציאה בגט ודוק. וראיתי שנתקשה עוד דבדף כ"ו על מתני' מינקת חבירו אינה שותת אמרינן מינקת עצמו שותת קשה לפלוג במניקת חבירו והקשה מעלתו נ"י וז"ל וקשה לפלוג וליתני' בדידי' מניקת חבירו באופן שמותר לקיימה כגון מזנה או גרושה לר"ש או צמוק דדים נפסק חלבה או בשאר שהתירו מינקת עכ"ל. לא ידעתי מה מעלתו נ"י שח הלא במינקת עצמו אשמעי' או כפי' רש"י שלא חוששין על

הולד או כפי' תוס' שם שלא נטעה שאינה שותת אח"כ ובכלל מעוברת או מניקת חבירו מובן דווקא אם היא מינקת או מעוברת וראוי' להניק יעיין רש"י דף כ"ד בד"ה מעוברת חבירו וז"ל שמת והניחה מעוברת ומניקה או שגרשה והיא מעוברת או מניקה ואסרוה חכמים להנשא עד שיהא הולד בן ב' שנים והלך זה ונשאה וקינא לה לא שותה שהרי אינה ראוי' לו לקיימה עכ"ל וכל הנך מזנה וגרושה או צמוק ונפסק חלבה הוה הטעם דלא נקראת מעוברת חבירו ועיין בסוגי' או דלא נקראת כלל מינקת דאין לה כח חלב או דלא נקראת מניקת חבירו כלל ומאי יפליגו בדידי' וק"ל. ומצאתי בסוף מכתבו שהעיר הערה אחת מה מהני שבועה עד"ר דלא תחזיר וכמו בר"ג הלא יש לחוש שמא תמות המניקת דלזמן מרובה חיישי' למיתה וגם על היתר בי ר"ג קשה מה מהני חשיבות דלא הדרי בהו הלא יש חשש מיתה וע"כ הסוגי' אם לא חיישי' למיתה ולכן השמיט הרי"ף והרמב"ם אבל קשה על הפוסקים שמביאים דר"ג וצ"ל ששכרו יותר מאחת ולמיתה דבי תרי לא חיישינן עכ"ד. לא אפונה שמעלתו בעצמו יעיד על הלחץ זה הדחק אשר טמון בתי' הזה ואין קו' כלל הלא צריכים אנו לתקן שיהי' ליתום שדה להמציא פרנסתו תחת אמו ואטו אמו לא יכולה למות בזמן מרובה כמו מניקת ומאי חזית דחיות האם סומק טפי לחיות יותר מן המניקת מי שמע כזאת שיחושו חכז"ל על תיקון הולד יותר מאלו הי' תחת אמו ודוק ועוד אם נחוש למיתה של מניקת י"ל מאי חזית דלמא ימות הולד ולא יצרך למניקת כלל ונהפוך הוא לולד ליכא עדיין חזקת שלום דלא חי עדיין י"ב חדשים ודלמא טריפה מבטן הוא עיין תוס' חולין דף י"א והמניקת יש לה חזקת שלום וק"ל וגם מי שמע לחוש על שמא תמות אחת לזמן מרובה ושנים לא ימותו לזמן מרובה זו בחודש זה וזו בחודש אחר וביומא אמרו מיתות בי תרי בחד שעה לא שכיח ועיין גיטין דף כ"ח ועיין תוס' שבועות דף מ"ו ויעיין ט"ז יו"ד סי' שצ"ז אבל הגאון המהר"ם ברברי ז"ל חשש שתתעבר דרוב נשים מתעברות מבעליהן ולא יפה הדמיון של מעלתו נ"י ודי בקיצר נמרץ תמצית שיש ס"ס להקל שמא ימות הולד ואת"ל שישאר חי דלמא גם מניקתו תהי' חי' וכן בהיפך שמא לא תמות המניקת ואת"ל תמות דלמא גם הילד ימות אז או מקודם וגם אם ישאר תחת אמו שמא תמות אמו וא"כ מה הפסיד היתום ודוק כי קצרתי. ומה שהקשה מה מהני שבועה עד"ר הלא לדבר מצוה מתירין וא"כ מה מהני שבועה שלא תנשא לבעל והשיג על הנב"י לא ידעתי איך יצא זה מפיו הכי היא מצוות על פ"ו והאיש שמצווה יוכל ליקח אחרת וגם הלא היא נשבעת לטובת אחרים לחיות הולד ומי יתיר לה הנדר ודוק. עוד יצא מעלתו נ"י לסמוך שלא לפרוד את הזוג משום דרבו הפוסקים במזנה להקל וגם הנב"י בח"ר א"ע סי' ח"י התיר במזנה בכנסה משום מעוברת מזנה

ל"ש ולא גזרו בה עכ"ל רק אח"כ חזר והקשה על היתר זה מה מהני דמזנה לא שכיח הא תוס' ביבמות דף ל"ו בד"ה חיזוק הקשו הא ר"י סובר דעשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה ותי' וז"ל וי"ל במילתא דשכיח עשו חיזוק אבל הכא מילתא דל"ש שישא אדם מעוברת ומניקת חבירו עכ"ל וכ' מעלתו נ"י וז"ל משמע דנשואי מעוברת חבירו עצמו לא שכיח ומ"מ גזרו עכ"ל. נ"ל דלק"מ דבודאי הוא מיעוט דשכיח שישא אדם מעוברת או מניקת חבירו רק אחר שאסרו חכמים הוה מיעוט דל"ש שימצא שישא אדם מעוברת ומניקת חבירו דהא תלי' בדעת שניהם אפי' שהיא תחפוץ לעבור האיש מתרחק מלעבור ולפעמים האיש יחפוץ לעבור האשה מתרחקת מלעבור ולא צריכים לעשות חיזוק יותר מבשל תורה דלא שכיח שיעברו על האיסור (ועיין תוס' כתובות דף כ' מגו דבי תרי לא אמרינן) אבל בזנות ל"ש היינו הגם אם היא חפצה לזנות בודאי ימציאו לה ריקים ופוחזים לזנות עמה ובדידה בלבד תלוי' אבל העובר ל"ש בזנות ועיין נב"י סי' ח"י וסי' כ"ג א"כ לא גזרו רבנן איסור מינקת כלל דל"ש זונה מניקת. וראיתי שמתפלא על הנב"י שמתיר במזנה משום דל"ש מדברי רד"ך שהובא במ"ל פ"ד מה' ריבית בד"ה כ' מהריב"ל דבתקנת חכז"ל תיקנו אפי' בל"ש והתוי"ט פ"ג מסוטה מ"ג ביאר דלרמב"ם לכך מעוברת חבירו שותה דלא הוה איסור אלא תקנת הולד א"כ אפי' בל"ש תקנו עכ"ד. נלע"ד מלבד המעיין בתוי"ט יראה דכותב דהוה כתקנה לאפוקי דלא דמי לנושא איילינות דשם הוה משמרת להחזיק מצוה של תורה מצות פ"ו אבל כאן במניקה לא הוה להחזיק מצוה אלא שחששו מפני סכנת הילד והוה כתקנה לפיכך לא החמירו אעפ"י שיש איסור בדבר יעו"ש וא"כ לא דמי לדברי רד"ך שדן אם עשו חכמים רק כדי לזכות את ישראל אז עשו זיכה אפי' בל"ש אבל כאן הכי רק זכות עשו לבני ישראל הלא גזרו שיהי' עבירה למי שבא בשדה יתומים וא"כ בל"ש לא גזרו איסור כדי לזכות בן הנולד בזנות אשר האשה לא נשתעבדה בתקנת חכמים שהאשה מחויבת להניק לבעלה וק"ל. ולא עוד דשאני בנידן הרד"ך מכל מה שהעיר במ"ל דאנו דנין לעשות זכות אפי' בל"ש אבל עכ"פ אין פועלים חוב לאדם במה שמזכים לזה אבל במקום שזכות לזה יפעל חוב לאחר אז די אם עשו זכות לולד וחוב להאשה במילתא דשכיח אבל בל"ש לא חפצו לחוב להאשה שתשב גלמודה בלא בעל ומכ"ש אם נשאת שתפרוד אלוף ודוק וגם כל התקנה הוה ספק אם יש זכות לולד פן לא תתעבר ופן ימסמס חלב רק חכמים גזרו ודי בשכיח אבל לא בלא שכיח ועיין במ"ל שם ודוק. ומה שמתמיה על הרד"ך שחידש דתקנה הוה גם על מילתא דל"ש והתפלא מדאמרי' בב"מ דף מ"ז הגם שתקנו מעות אינו קונה רק משיכה במילתא דל"ש מעות קונה עכ"ד הגם שיש לחלק בכמה אופנים אמרתי להודיעהו הבדל

אשר אמרתי על קו' מ"ל ממי שמכר קרקע אשר ירש משאר קרובים דמהני אפי' לא הוה בר עשרים יעו"ש שהניח בקו' ואמרתי לישב דשאני אם חכמים יעקרו דבר תורה דמי"ג שנים ואילך הוה איש ומהני מכירתו הגם דראו חכמים דמקרב דעתו לגבי זוזי ובטלו קנינו מטעם הפקר ב"ד הפקר ובמילתא דל"ש הניחו על דין תורה אבל תקנה בזכות חדש דלא מתנגד לדין תורה עשאו אפי' בל"ש וה"ה במעות קונה הניחו על דין תורה במילתא דל"ש כדי שישאר מקום לד"ת ודוק אבל בלא"ה נראה דשם לא עקרו לגמרי קנין מעות דהא אמרו מי שפרע צריך לקבל וא"כ בל"ש הניחו לגמרי על דין תורה והרד"ך מירי אי הוה משכנתא כמו שכירות לתקנת חזקה אז צדקו דברי הרד"ך מאוד וממילא ה"ה במניקת אי הוה רק זכות הוה תקנו אפי' בל"ש אבל כאן שהוה בגדר עבירה שיגרום סכנה לולד התירו כבר"ג דל"ש דהדרו בהו וה"ה לא גזרו במזנה דל"ש שתתעבר דאם הי' גוזרין אפי' בל"ש הי' להם לגזור אפי' בר"ג ודוק (שוב מצאתי שהקו' על הרד"ך כתובה בחכ"צ סי' ס"א יעו"ש). וראיתי שהעיר הערה נאותה הגם החולקים ומצריכים גט אפי' אם הי' בעל שוגג היינו בנשואה ומת בעלה או גרשה שהי' לו למידק לדרוש ולחקור שמא היא מעוברת דהלא רוב נשים מתעברות מבעליהן ואי הי' דייק הי' נודע לו האמת ונחשב השוגג כמזיד אבל הכונס בחזקת בתולה מהכ"ת יעלה על דעתו שהיא מעוברת הלא יש לה חזקת בתולה ואונס הוא בודאי אין צריך להוציאה בגט עכ"ד נכון בסברה רק א"כ משכחת דמעוברת שותת כי הבעל מנוקה מעון לכ"ע עיין רמב"ם ה' סוטה ובמ"ל ובתוי"ט פ"ג אך יש לחוש יאמרו כל הזונות אסורות ורק זונה זו מותרת (כחכז"ל כל הסריקין אסורות חוץ מסריקי בייתות) בשלומא אם כל הזונות מותרות או כל הגרושות מותרות או כל צימוק שדים הוה כלל על כל הנשים אבל כאן מה יאמרו הבריות ומי עדות בדבר שלא ידע שהיא מעוברת אולי לחשה לו באזניו והוא יכחיש שלא ידע מזה או אולי הי' ספק אצלו וסבר וקבל עכ"פ אונס לא הוה ודוק. היוצא מזה שחלילה להקל במניקת שעבר וכנס בשבועת עד"ר כי כבר חל איסור מיניקת אבל בזונה מיניקת ועבר וכנס אם יש עוד סניפי היתר המיקל לא הפסיד ולכה"פ ישבע הבעל למסמס ביעי וחלב ולשלם למשרת אשר תגדל הילד רק לדעתי כיון דבדיעבד לא יהי' עון גדול אם יהי' יחדיו אז טוב למורה הוראה למחות שיפרידו זה מזה ואם לא ישמעו אליו אז יעלים עין מסוררים לישב וידום כי טוב זה מאשר ימצא הרב קולות שיהי' בהיתר טוב שישתוק אחר המחאה הלא אין פחד לנגד עיניו על שלא יורד עמהם עד ההכאה (חקירה הנ"ל הוא כלל גדול בכמה ענינים אשר נוגעים בדבר יראת אלקים) ודל"ב ולא באתי אלא להשיב מפני כבוד התורה ולומדי' דברי הדש"ת. (שוב מצאתי אמ"ו בשו"ת אמרי אש

א"ע בסי' ו' העיר בד"ה ויש ללמוד מה שלא תיקנו בב"מ במילתא דלא שכיח הוא מטעם יען שלא עקרו קנין כסף אלא מפני אדם שאינו הגון יעו"ש). ואגב גררא אעתיק מ"ש בגליון נב"י מהד"ק א"ע סי' ח"י וז"ל מה שמחדש מכח קו' רמב"ן דין חדש במזנה נ"ל די"ל הקושי' דנ"מ אם לא הוה מ' יום מקליטת הזרע ולא נקראת מעוברת חבירו דהוה עדיין מיא בעלמא דלא נקרא הזרע שם ולד לזכות זכות באמו ולא שייך בשדה יתומים אל תבוא וזכות הבעל שני קודם אבל לענין יבמה או להבחין בין זרע קודש או שמא יקח אחותו נאסרו הנשואין מיום קליטת הזרע ועוד שם מותר לישא דמיעוט אינה נתעברות ומיעוט מפילות ואם יבורר שהיא מעוברת יפרוש אבל בשאר דברים הלא העבירה עבר ודוק עכ"ל:

סימן יב

שאלה במעשה שאירע שכהן בן תורה נשא אשה ולא עלתה זיווגם בשלום כי הי' תמיד מריבה בינו לבינה ולבסוף עזבה אותו והלכה למדינה אחרת והוא ישב בדד ימים רבים ויהי היום וילך האיש לדרוש ולחקור על אבידתו ומצא אותה אצל קרובי' והלך שם לערכאות שציוו עלי' לשוב עמו לעירו וכחשה בו שכבר נתגרשה ממנו בגט פטורין זה ימים רבים שנסע עמה וקבלה גיטה ופסקו בערכאות שצריכה להביא עד ג' חדשים כתב מאותם האנשים אשר לפניהם נעשה הכריתות והבטיחה להביא טרם שיעברו למד יום ושלחו את הבעל מלפניהם ושב לביתו בלב נשבר ונדכה וכאשר באתה למדינה להמציא איזה כתב להראות לשופטי הערכאות דברו המכירים אותה על לבה שטוב לה לחזור לבעלה ולהתקדש לו מחדש כי אין אשה כורתת ברית אלא למי שעושה אותה כלי וכבר מצאוה צרות רבות ורעות טלטולי דגברא וטוב לה להיות אצלו אז גילתה את לבה כי בעלה כהן ולא יחפוץ עוד לקדשה שנית כי מה יאמרו הבריות הלא כבר הגדתי לו שנתן לי גט פטורין והשביעו הקרובים אותה לאמור באמת אם קבלת גט פטורין והתחילה לבכות שבאמת לא קבלה גט פטורין אבל היצר לה מאוד ונתנו קרובים לה עצה הזאת להתאמץ ולטעון שנתגרשה ותשב אלמנות חיות כל ימיה רק שלא תצטרך לשוב אליו עוד אבל כעת היא רואה שיהי' טוב לה לישב עם בעלה ושאלו האיש עם האשה אם מותרים לדור יחדיו כי באמת הוא אישה והיא אשתו. תשובה הדבר נראה לאסור דמבואר בגמ' ובש"ע א"ע סי' י"ז סעיף ב' האשה שאומרת לבעלה גרשתני נאמנת דחזקה אין אשה מעיזה פני' בפני בעלה ואפילו ליטול כתובת' ולהנשא לאחר נאמנת דהוא חזקה אלימתא כמו דאין אדם מעיז פניו בפני בע"ח והגם דרמ"א שם כתב וז"ל וי"א עוד דבזמן הזה דנפישי חוצפא ופריצותא אינה נאמנת אלא לחומרא דאתרע חזקה

דאינה מעיזה עכ"ל אבל עכ"פ לחומרא הוה חזקה דאין אשה מעיזה פני' בפני בעלה וא"כ אסורה לשוב לבעלה כהן וק"ל. אמנם אמרתי אשיחה וירווח לי לפתוח בשערי היתר ואבאר בעזה"י הנה הר"ן בנדרים דף צ' נתקשה על המשנה אחרונה שאמרו דאינה נאמנת לומר טמאה אני לך עד שתביא ראי' לדברי' הקשה והאיך התירוה וכי איסור שבה להיכן הלך וכתב וז"ל ויש מי שתירץ דאע"ג דמדינא אסורה שרו לה רבנן ומבטלי מלתא דאורייתא משום מגדר מילתא בקום ועשה דגדר גדול גדרו בה שלא תתן עיני' באחר להפקיע עצמה מיד בעלה עכ"ל ולכאורה חלילה כשפת יתר מה שהאריך ואמר דגדר גדול גדרו בה והוא פלא. ונלע"ד דבמתני' תנן חזרו לומר שלא תהא אשה נותנת עיני' באחר ומקלקלת על בעלה ולכאורה תיבות אלו ומקלקלת על בעלה הם כשפת יתר הלא הוה די בזה שאמרו שלא תתן אשה עיני' באחר ותוציא עצמה מבעלה וצע"ג. ונ"ל דהנה הי' קשה לי כפי מה שביאר הרא"ש דאשה חוששת על איסור עולם שלא תהי' באיסור אשת איש כל ימי' דמצינו דאפי' כנגד ממון סמכו שלא תהי' בנדר כל ימי' בסוגי' דנודרת וא"כ מה שב"ד כופין אותו להוציאה דאסורה עליו גלוי לכל איש ואשה שאם בזדון לבה דברה זאת ולא נאנסה א"כ היא נשארת באיסור אשת איש וגם הכתובה גזולה בידה ועשתה שני עבירות גדולות איסור אשת איש וגם גזולה בידה הכתובה דאם היא טהורה לא כפאו אותו הב"ד וגם הבעל לא הי' מגרשה כל העולם עדים בדבר זה ולמה חששו במשנה אחרונה לומר שאינה נאמנת ומצאתי תל"י בברוך טעם שמעורר בזה ועיי"ש. ועלה בדעתי דהרא"ש חידש זאת רק אם אומרת גרשתני להעיז נגד הבעל אשר יודע לכל שתהי' באיסור אשת איש כל ימי' כל כך אינה מעיזה אבל בטמאה אני לך שלא נודע לעולם שעברה על איסור אשת איש אינה חוששת אפי' לאיסור עולם אך לשון הרא"ש משמע דחומר עבירה מונח על לבה דהלא איסור קל לעבור הרבה פעמים נחשב כאיסור חמור עיין פרק יוה"כ שאכילת נבילה י' פעמים הוה כמו חילול שבת מכ"ש איסור אשת איש כל ימי' כמשא כבד יכבדו על לבה. ע"כ לבי אומר דפתשגן הדברים כך הם דעל איסור שעה אחת אינה חוששת אם נתנה עיני' באחר אפי' שהוא איסור חמור ועל איסור עולם חוששת אשה אפי' על איסור לאו כמבואר בגיטין דף ל"ה ועל כן חששו שהאשה תזנה פעם אחת ברצון תחת בעלה עם איזה איש אשר לא נתנה עיני' בו דאם תזנה באיש אשר עיני' נתנה בו אז כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל ותהי' עמו באיסור עולם בכל ביאה וביאה ועל איסור עולם חוששת אפי' הוא רק איסור לאו ואח"כ תאמר לבעלה טמאה אני לך ויהי' גט ע"פ דין והגם דתעבור איסור שעה אחת בעבור להנשא לאיש אשר עיני' נתנה בו בהיתר כי לא זנתה עמו רק עם אחד מהפרוצים

בעריות אשר שכיחים בעולם עיין תוס' שבועות מ"ו דלא שייך אוקי אחזקת כשרות דהא יש גנבים בעולם ה"ה כאן בוודאי תמצא עם מי לזנות פ"א ועי"ז תהי' עם האיש אשר נתנה עיני' בו בהיתר כל ימי' וזה רמזו באמרם חזרו לומר שמא תתן עיני' באחר ומקלקלת על בעלה כי זנות נקרא בפי חכז"ל קלקלה כנודע לרוב בש"ס ובמדרשים א"כ ראו חכמים שע"י שהיתה נאמנת לומר טמאה אני לך גרמו שהנשים יזנו תחת בעליהן ולכן תקנו במשנה אחרונה שלא תהא נאמנת רק אם הביאה ראי' וזה הי' קושי' הר"ן איסור שבה להיכן הלך הלא בוודאי היא טמאה לו דעכ"פ כל האומרת כן זנתה עכ"פ פעם אחת דאל"כ תהי' באיסור כל ימי' עם האיש השני והאיך התירוה החכמים האיסור שבה להיכן הלך ע"ז תירוץ אע"ג דמדינא אסורה התירוה משום מגרר מילתא שלא יבואו לזנות אבל קשה הכי אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירו והכא נמי הוה חטא האשה הזאת תבעל מבעלה באיסור טומאה למען הציל שאר נשים הלא אצלה היא איסור אשר עוברת כל ימי' ותציל אשה שלא תעבור איסור א"א פ"א אין זה חטא קטן וקל כנגד איסור חמור ולכן הוסיף דגדר גדול גזרו בה גם בה בעצמה גדרו בזה שלא תעשה כן עוד תחת בעלה השני והבן וא"כ לק"מ קושי' ברוך טעם דחיישינן דבאמת תזנה ולא תהי' באיסור א"א כל ימי' ודו"ק. אך א"כ קשה תינח אצלה גדר גדול שלא תזנה תחת בעלה אבל כיון שעכ"פ אמת הדבר שזינתה פעם אחת ברצון כדי להוציא עצמה מתחת בעלה א"כ איך הבעל יבעל אותה הא עושה איסור בכל ביאה וביאה ובפשיטות דברי הר"ן נראה דהקשה וז"ל האיך התירוה וכי איסור שבה להיכן הלך עכ"ל דכל הקושי' רק עלי' האיך היא תהי' נבעלת לבעלה אבל על הבעל ליכא קושיא האיך יבעול אותה דהא הי' לה חזקת כשרות וחזקת צדקות וחזקת היתר ועכשיו בדיבורה אשר אמרה טמאה אני לך באונס ניהו דחזקת כשרות וחזקת צדקות לא איתרע אבל חזקת היתר איתרע ע"י דיבורה וכיון דאנו חוששין שמא עיני' נתנה באחר והוה ספק אם נעשה מעשה אשר אסרה ואוקמי' אותה בחזקה קמייתא דהיא מותרות לו ובוודאי לא נעשה מעשה אשר הוציאה מחזקת היתר קמייתא שלה ומצאתי במהרי"ק סי' ק"ז שכתב וז"ל ועוד יש לחלק דהתם דין הוא שלא להאמינה שהרי אשה זו בחזקת היתר לבעלה עומדת וכיון שיש להסתפק שמא עיני' נתנה באחר אין להוציאה מחזקתה מספק ונשארת מותרת לבעלה ומשום כן כופין אותו או אותה שהרי היא כשאר כל הנשים שלא להוציאה מחזקתה כדפרישת עכ"ל והקשה הר"ן הקושי' רק עלי' הלא היא טוענת ברי שנשתנה חזקת היתר שלה ודוק. אמנם לפמש"ל דאם לא זנתה באמת לא תאמר טמאה אני לך בשקר דהא תהי' באיסור א"א כל ימי' רק חששו שעי"כ תהא נותנת עיני' באחר ותקלקל

תחת בעלה ותזנה עם נואף אחר פרוץ בעריות וא"כ אם אומרת טמאה אני ע"כ זינתה עכ"פ פעם אחד וא"כ האיך הבעל בועל אותה אטו בשביל נשים מישראל יחטאו אנשים מישראל וצע"ג. ונלע"ד דהר"ן סובר דאין דבר שבערוה פחות משנים הא דאשה נאסרת על בעלה אם זנתה היא אם יש עדים על הזנות או שראה בעיניו הזנות אז אין שמיעה גדולה מראי' דהוא נאמן כמו מאה עדים ונאסרה עליו עפ"י הדין של תורה אבל אשה שזנתה ואין הבעל יודע מהזנות לא נאסרה עליו כלל דרק אם מקנא לה ונסתרה לפני עדים אז אמרה התורה ונסתרה והיא נטמאה שמהני אפי' ע"א שספק סוטה אסורה עליו כאלו וודאי זנתה עיין תוס' סוטה דף כ"ח דמבואר שם אי בעל אותה נענש בידי שמים אפי' כלפי שמיא גלי' דטהורה היא אבל בלא קינוי וסתירה כל שלא ראה בעיניו ואין עדים על הזנות לא נאסרה עליו דאין דבר שבערוה פחות משנים וכמו שכתוב בים של שלמה ביבמות פ"ב סי' ח"י וז"ל בשלומא שאשה אינה נאמנת לאסור עצמה על בעלה שהתורה לא אסרה אותה על בעלה היכא שלא ידע שנטמאה אם לא בקינוי וסתירה וא"כ אפי' את"ל באמת שזנתה התורה התירה לו והיא משעובדת לו וקרקע עולם לפניו אבל הוא שיודע בוודאי ואסורה לו ולב יודע מרת נפשו שלא נתן עיניו באחרת איך נוכל לכוף אותו להיות עמה ולעשות מעשה באיסור עכ"ל הרי שפתיו ברור מללו דהגם אם אמת שזנתה אינה נאסרת על הבעל וא"כ עליו אין קושי' כלל רק עלי' קשה הלא היא צועקת שנטמאת ואיך תבעל לו ועל זה תירץ הר"ן דגדר גדול גדרו בה כמש"ל ודו"ק. ובכל זאת יש לחקור דנ"ל בשלומא איסור זנות הבא מחמת אישות אז נכון סברת ים של שלמה דהתורה אסרה רק אם הבעל ראה הזנות או שיש עדים בדבר וה"ה בפתח פתוח בקידשה אבי' כשהיא קטנה דאנן סהדי עיין כתובות דף ט' ובתוס' שם היטב דילפינן מהיא לא נתפשה דאסורה והיינו דווקא אם הבעל ראה או יודע דאל"כ אין דבר שבערוה פחות משנים שמעידין על איסור טומאה אבל אם יש חשש שנבעלת מנתין או ממזר וגוי דפוסלין אותה לכהן אפי' אם היא פנוי' דהוה איסור כהונה ולא איסור ערוה מחמת אישות אז מסתבר שאם הדבר אמת עושה הבעל איסור דשם אינו בא האיסור מחמת סוטה דנימא דאם לא ידע הבעל אינו עושה איסור בשוגג ועכ"פ תהי' אסורה לו אפי' אם מאמין לה או לע"א שמעיד וא"כ הדרה הקושי' לדוכתה מה נעשה אם אומרת טמאה אני לך ע"י פסולים הנ"ל. שוב ראיתי דלא קשה מידי הגם דחקרינן דהיא אינה משקרת ובוודאי זנתה עכ"פ הוכחה הנ"ל תהי' לפנינו אם תנשא באמת לאחר אחר הגירושין אבל מאן יימר לנו שתבקש לינשא לאחר דלמא רוצית רק להפקיע עצמה מבעלה דתקיף לה בעלה ותשב גלמודה עד מות בעלה ואת"ל שבאמת זנתה עכ"פ הבעל אינו יודע וליכא

איסור גבי' ואין לחוש דלמא נבעלה מנתין או ממזר כאשר היא אמרה דמהכ"ת נחוש לזה שהיתה מקלקלת עם הפסולים דלמא עם הכשירים ואין איסור על הבעל אבל אם נאמין לה א"כ תתן עיני' באחר ותקלקל על בעלה שתזנה פעם אחד עם איזה נואף כדי שתנשא לאיש אשר עיני' נתנה בו ותהי' עמו בהיתר כל ימי' והחכימו שלא להאמין כלל דמי יאמר לנו שחפיצה לינשא לאיש כלל ואת"ל שחפיצה וזנתה עכ"פ ליכא אנן סהדי שזנתה ואין על הבעל איסור כלל ודוק. ואם אמנם שכל גדולי העולם הבינו בדברי הרא"ש שהאשה תחוש שלא לעבור איסור אשת איש כל ימי' ובעבור זה חקרו דגם אם אומרת טמאה אני לך תהי' ג"כ באיסור א"א כל ימי' וחדשתי שהפי' שחכמז"ל חששו שתקלקל באמת פעם אחת בכל זאת לא אעלים כי בלבבי נראה לי שלא חידש הרא"ש דבר זה דהי' במשמע שעכ"פ חיישינן שמה תזנה פעם אחת וטרם שאבאר הפי' במשנה אעתיק דברי הרא"ש כי רבו בו הדקדוקים ואפרש דבריו בהבנה אחרת בעזה"י. והנה הרא"ש בנדרים דף צ"א כתב וז"ל ועוד נ"ל טעם טוב כרב המנונא דאפי' למשנה אחרונה היא תובעת שיגרשנה בעלה וחיישינן שמא עיני' נתנה באחר ותנשא לו אחר שיגרשנה בעלה אבל וודאי חזקה שלא תאמר אשה לבעלה גרשתני להפקיע עצמה בטענת שקר מתחת בעלה להיות באיסור אשת איש כל ימי' עכ"ל ובדבריו הטהורים יש לי כמה דקדוקים אשר נפלאים המה בעיני מאוד. (א) למה כתב היא תובעת שיגרשנה בעלה הלא דבר זה אינו מבואר דמשכחת שאומרת רק טמאה אני לך ולא מבקשת גט כלל רק מודעת לו שאסור לו לבעול אותה ובכל זאת יש לנו החשש שמא עיניה נתנה באחר ותנשא לו אחר שיגרשנה בעלה דמסתמא יגרש אותה דאל"כ יצטרך לתת לה מזונות דהא היא נאנסה ונסתחפה שדהו וא"כ יגרש אותה ותנשא לאחר ולמה הוסיף הרא"ש דאיירי שתובעת הגט הלא בלא"ה נכון סברת הרא"ש. (ב) למה כתב אבל ודאי יש חזקה שלא תאמר אשה לבעלה גרשתני להפקיע עצמה בטענת שקר מתחת בעלה עכ"ל הוא פלא אטו הוה סברתו שאשה לא תפקיע עצמה בטענת שקר עיקר סברתו דשאני הכא באומרת גרשתני א"כ תהי' נשארת באיסור א"א כל ימי' זה לא תעשה דשאני באומרת נטמאתי דתקבל גט ותנשא להשני בהיתר אבל בגרשתני היא נשארת באיסור וא"כ הי' לו לרא"ש לכתוב אבל בגרשתני ודאי לא חיישינן שמא עיני' נתנה באחר דהא תהי' נשארת באיסור א"א כל ימי' והרא"ש לא הזכיר כאן כלל חשש דעיני' נתנה באחר. (ג) יש לדקדק למה כתב אבל ודאי חזקה שלא תאמר אשה לבעלה הי' לו לכתוב על הב"ד אנן לא חיישינן שתקבל גט מבעלה ותנשא לאחר להיות באיסור א"א כל ימי' כמו שהזכיר למעלה חיישינן שמא עיני' נתנה באחר ותנשא לו הי' לו לכתוב כאן דלא חיישינן שתתן עיני'

באחר ותנשא לו. (ד) למעלה משמע דווקא יען שמבקשת גט ותוכל אפי' להנשא לאחר ומכ"ש לזנות בהיתר ואפ"ה דייק הרא"ש שלא תעשה רק אם תוכל גם להנשא לו ומשמע אבל להיות נבעל באיסור א"א אפי' פעם אחת לא תתן עיני' באחר וכאן משמע דווקא להיות באיסור א"א כל ימי' על זה לא חיישינן אבל להיות באיסור א"א זמן קצוב לא איכפת ליה. (ה) למה מדייק להיות באיסור א"א דמשמע דווקא עבירה חמורה כאיסור א"א חיוב מיתת ב"ד חמור עלי' הלא בגיטין ל"ד מבואר אפי' איסור נדר על כל ימי' חוששת לה והמעיין ימצא עוד דקדוקים רבים. ונלע"ד הנה בגמרא אמרינן אפי' למשנה ראשונה דקתני מהימנא משום דלא עבידא לבזות נפשה אבל הכא זמנין דתקיף לה מן גברא מעיזה ומעיזה ומביא רש"י שני פירושים (א) שציער לה בעלה ומתוך כך מעיזה לומר גרשתני (ב) שתקיף לה מן האיש אחר שנתנה עיני' בו ועיי"ש ומבואר לפי' הראשון הוה הפי' שתקיף לה מן גברא האי גברא הוא הבעל ולפי' השני הוה הפי' תקיף לה מן גברא הוה איש אחר והרא"ש גרס בפי' וז"ל זמנין דתקיף לה מן בעלה עכ"ל ומבואר כפי' הראשון של רש"י אבל בתוס' ישנים כתב וז"ל גרשתני מהו מי אמרינן דמהימנא או דלמא עיני' נתנה באחר עכ"ל מבואר כפי' השני של רש"י כמובן. וההבדל מבואר לפי' הראשון דחיישינן מרוב כעס אשר ציער אותה הבעל העיזה בו לאמור גרשתני כי חכמז"ל חקרו אי חיישינן שאשה תוציא עצמה מבעלה בטענת שקר אי נימא בנות ישראל לא יעשו כזאת להוציא עצמן בשקר מתחת שיעבוד בעלה ואין לדמות למשנתינו או נימא כמו דחששו חכמז"ל שדורות האחרונים נתקלקלו ויתנו עיניהם באחר ויוציאו עצמן מתחת בעליהן בטענת שקר לאמור טמאה אני לך ה"ה חיישינן שמתוך כעס וצער אשר צערה בעלה תוציאה עצמה בטענת שקר מתחת בעלה הגם דבגרשתני האשה תבחר מחנק נפשה לישב גלמוד לעולם דהא יודעת דיש עלי' איסור א"א ורוב בנות ישראל בחזקת כשרות ולא תהי' עוד לאיש אבל עכ"פ תפעל להוציאה משיעבוד בעלה ותפסיד לו קנינו בטענת שקר וכמו שחששו שהיא תאמר טמאה אני לך כדי שיהי' מוכרח לגרש אותה ושיפסיד קנינו והאשה תוציא עצמה מרשות בעלה בעבור תאות הגוף כן תוציאה עצמה מרשות בעלה בעבור הרווחת הגוף וחקרו רק זאת אי נימא דבגרשתני עדיף יען דידע בה בעלה דמשקרת או נימא דטמאה אני לך עדיף דכסיפא לה מילתא אבל אין לחקור דבאמת דבגרשתני יש עוד חזקה שלא תעשה איסור חמור כל ימיה בכל בעילה ובעילה ובטמאה אני לך חיישינן על עיני' נתנה באחר ותקבל גט מבעלה ותהי' בהיתר עם בעלה השני זה אינו דמעולם לא חיישינן באומרת גרשתני שמבקשת להנשא לאיש אחר רק חיישינן שתכלית שלה שבעל לא ימשול בה ותשב גלמודה כל ימי' כאלמנה חי' ודוק.

אמנם לפי' השני של רש"י וכאשר הסכימו ג"כ בעלי התוס' אז בוודאי יש סברה גדולה להאמין בגרשתני שהוא אמת דאל"כ מהכ"ת ניחוש שבת ישראל תבקשת להיות בזנות אשת איש כל ימי' אפי' באיסור נדר כל ימי' לא חיישינן ומכ"ש על איסור זנות ולהוליד ממזרים בישראל לא חיישינן כלל ואבאר אי"ה שיטת רש"י ותוס' אבל הרא"ש דפי' שתכליתה רק להוציאה עצמה מבעלה מרוב כעס לא חיישינן כלל בגרשתני שעיני' נתנה באחר וא"כ נפלאת היא איך כתב הרא"ש כל הדברים דפסקינן כרב המנונא דלא תוציא עצמה בשקר להיות באיסור א"א כל ימי' הלא אנו חוששין שתוציא עצמה מתוך כעס מבעלה ותשב גלמודה וצע"ג אך כוונת הרא"ש נ"ל בהבנה אחרת דכל אשה דמשקרת באיזה טענה כדי לצאת מרשות בעלה תתן על לבה אולי לא תהא נאמנת בב"ד אם לא תפסיד ע"ו השקר אשר דברה וא"כ אם אומרת טמאה אני לך שאסור לו להיות עמה אז יודעת ממנ"פ אם הב"ד יפסיקו שנאמנת שנסתחפה שדה של בעל בוודאי יפסוק הב"ד לה גט דאונס רחמנא פטרי' ומהכ"ת יוכל לצערה שתשב גלמוד הגם שתוס' בזבחים דף ב' ע"ב ד"ה סתם אשה כתבו שאשה שזנתה אין הבעל מוכרח לגרש אותה ועיי"ש זה דווקא אם זנתה ברצון אבל באשת כהן באונס דנסתחפה שדהו אז אונס רחמנא פטרי' דלא תשב גלמוד כאלמנה חי' ואי לא יאמין לה הב"ד אז תשב תחתיו ועונתה לא יגרע א"כ נקל לפניה לטעון טמאה אני לך דלא תוכל להפסיד אלא להרויח להנשא או יגרשנה בעלה ודוק אבל באומרת גרשתני דליכא חשש שמא עיני' נתנה באחר דאשת ישראל לא תחפוץ להרבות ממזרים רק חיישינן שמא הבעל מענה אותה ומתוך כעס רוצית לצאת מתחת ידי בעלה אפי' בטענה של שקר ותשב גלמודה נשארת באיסור א"א כל ימי' זאת לא תעשה אשה לטעון בשקר גרשתני דאם יאמין לה הב"ד אז תהי' נשארת כל ימי' אסור בכבלי איסור א"א ובודאי תתן על לבה טוב לישא כעס בעלה מלישב כארמלתא טענה כזאת לא תאמר אשה לבעלה שתוכל לישב לעולם באיסור א"א ואם טענה האשה גרשתני בוודאי הוא אמת ולא מתוך כעס עשתה זאת ודו"ק. ועתה בא ברוך ה' ראה נפלאות מתורת רבינו הרא"ש האשה שאמרה לבעלה טמאה אני לך רומזת שמצידה ליכא איסור אנא הא קאמינא דאונס בישראל משרי שרי רק לך לבד אני טמא' דקדושת כהונה גרמה לך ונסתחפה שדך א"כ מצידה אונס רחמנא פטרי' וממילא היא תובעת גט בפה מלא בחכמה תחת לשונה דבשלומא בזנתה ברצון אז היא טמאה בפני עצמה ונסתרה והיא נטמאה וממילא לא מוכרח הבעל לגרשה כמבואר בתוס' זבחים דף ב' דהיא פשעה בעצמה שזנתה תחתיו אבל באומרת טמאה אני לך אבל לפני עצמה אינה טמאה ממילא תובעת גט דלא יוכל בעלה להניחה גלמודה רק או ליתן לה גט או שלא

יגרע לעונתה ממנה וחיישי' שמא עיני' נתנה באחר אחר שיגרשנה בעלה אבל בגרשתני יש חזקה על האשה עצמה שלא תאמר גרשתני ותהי יושבת גלמודה באיסור א"א כל ימי' ומהכ"ת להפקיע עצמה מתחת בעלה בשקר ותהי' באיסור א"א כל ימי' יותר תקבלה כעס בעלה מלישב גלמודה וא"כ אם אומרת גרשתני נאמנת דבוודאי הוא אמת ומיושבים כל הקושי' בעזה"י. ואין להשיב דא"כ באומרה טמאה אני לך שזניתי ברצון ואין הבעל מחויב להוציאה בגט רק תשב גלמודה כמבואר בזבחים דף ב' שם וא"כ נאמר ג"כ דמתירא לשקר דלמא תהי' יושבת באיסור א"א כל ימי' וע"כ דאמרה אמת שזינתה ברצון זה לק"מ מכמה טעמים (א) שסומכת על הרוב שהבעל מגרש אשתו שאסורה עליו בזנות דכיון שהיא זונה יהיו נכשלים בה אנשים שאינם מהוגנים לזנות עמה ואין אפטרופס לעריות לשמור אותה שלא תזנה (ב) תחשוב אולי יפייסו קרובים אותו וישתדלו שיתן לה גט פטורין למען הוציא רשעה מתוך ביתו (ג) אולי תוס' לא חדשו זאת רק אם יש עדים שזינתה דאז הוה באמת זונה אבל אם היא אומרת שזנתה ברצון ואוסרה נפשה עליו עכ"פ אין בירור שאמת הדבר והגם שמפסידה כתובתה מתוך הודאת בע"ד אבל לא יוכל לצערה לישב עד יום מותו (ד) אולי חשבה ליתן אמתלא לדברי' וחשבה שיהי' מועיל אמתלא ועיין ב"ש סי' י' ס"ק כ"ו שחוקר בזה אם מהני אמתלא ולכל הפחות תטעה היא בזה שיהי' מועיל אמתלא שהי' לה קטטה עם בעלה וכדומה (ה) דשם אם אומרת זניתי ברצון אם לא יתן לה בעלה גט תהי' בחזקת משומר שאנשים שאינם מהוגנים לא יתנו עיניהם בה לזנות עמה שידעו שהיא א"א אבל אם תאמר גרשתני אז כל אנשים ירדפו אחרי' לזנות עמה שהם יאמינו שהיא פנוי' וגם יאנסו אותה ותוליד ממזרים ודוק אבל באומרת גרשתני בפני בעלה מה תעשה אם הבעל יהי' מודה לדברי' או ישתוק איך תשיג ידה עוד גט פטורין ממנו ודו"ק. ומאוד שמחתי שמצאתי בנוב"י מהד"ת א"ע סי' י"א שעמד על החקירה איך שייך לומר עיני' נתנה באחר אם אומרת זניתי ברצון הלא הבעל יוכל להשיב אותה גלמודה עד יום מותה ותי' דסומכת דהבעל בוודאי יגרשנה ולא יניח אותה לישב כאלמנה והנלע"ד בארתי תל"י דיש דברים אשר סומכת עליהם וק"ל. ובזה אמרתי פרפרת אחת בהבנת הר"ן סוף נדרים בד"ה איבעי' להו אמרה לבעלה גרשתני וז"ל ונתקרע הגט או שנאבד מהו להאמינה ולהתירה להנשא עכ"ל אבל רש"י כתב בד"ה גרשתני וז"ל מי מהימנא ואם אשת כהן אסורה לו להחזירה עכ"ל ולכאורה הפשטות משמע כדברי רש"י דגמ' מדמה לטמאה אני לך ששם אנו חוקרים אם היא נאמנת לאסור עצמה על בעלה ה"ה קמבעי לן אם נאסרה על בעלה ולמה פי' הר"ן שהבעי' היא אם הב"ד מתירין אותה להנשא לאיש אחר וצע"ג. רק הר"ן רמז בזה דב"ד מתירין רק להנשא

דאז יהי' לן שני חזקות (א) סברת הרא"ש דבנות ישראל לא מבקשין לישב גלמוד באיסור א"א כל ימי' וע"כ דאומרת אמת (ב) את"ל שתקיף לה בעלה מתוך כעס בחרה נפשה לישב גלמודה מלסבול לדור עם נחש בכפיפה אחת יש עכ"פ חזקה שלא תנשא לאיש אחר לעבור בכל בעילה איסור אשת איש ולהרבות ממזרים (ג) את"ל היא מן הנשים המנואפות וקלי הדעת עכ"פ אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו ה"ה דאין אשה מעיזה פני' בפני בעלה עיין מ"ל פ"ד מהל' קדושין ודווקא בצירוף שלוש חזקות יחד חוקרים אם הכהן מותר להחזירה אם אומרת גרשתני אז אמרינן ממנ"פ הבעל טוען ברי לי שלא גרשתי אותה מה מהני כל החזקו' שבעול' אני יודע שלא גרשתיה רק עיני' נתנה באחר או בעבור כעס וקטטה אמרה כן והיא תחזור אצלי שגם היא ידעה שלא גרשתי' ולא נזהרו פסולות להנשא לכשירין כיון שאני אומר ברי שלא גרשתי' עיין בתוס' ישנים בשם ר"א ממיץ ואמרינן בהיפך שבעלה לא יחטא באיסור עולם בכל ביאה וביאה עיין קדושין דף ע"ח ובודאי מותר להחזירה ולכן פי' הר"ן אם שאלה אם מותרת להנשא לאיש אחר ודוק. ומה שאמרו במתני' תתן עיני' באחר ומקלקלת על בעלה סובר הרא"ש חלילה שתהי' כזאת בישראל שכיח שאשה תזנה באמת אפי' פעם אחת כי חמור מאוד בבנות ישראל איסור א"א רק חששו שנשים יהיו נותנים עיניהם באנשים ותתיחד עם איזה איש במקום שיש רואים ואח"כ תטעון נטמאתי באונס שנאנסה הגם שעברה על היחוד אבל באמת לא תזנה ומצאתי בירושלמי פ"ג מסוטה וז"ל אמר רשב"א א"כ ילכו כל הנשים ויתקלקלו בשביל שיפקדו עכ"ל ופי' המפרש היינו שתתיחד עם איש אבל לא תזנה עמו שא"כ אם יתן לה בעלה מים המאררים תמות כמובן א"כ מבואר שיחוד של אשה עם איש אחד נקרא קלקול וא"כ גם במשנתינו הכוונה שתתיחד עם אחד ותאמר נטמאתי (ועיין רמ"א סי' קע"ח בשם המרדכי ועי' מראה פנים פ"ג סוטה). היוצא מזה דלהבנת רש"י פשט הגמ' דנאמנת מדרב המנונא א"כ אין הכהן יוכל להחזירה אבל לפי' הר"ן מותר להחזירה כמו שבארתי למעלה וק"ל ולכל הפחות יועיל אמתלא דלשיטת הרמ"א דבדור הזה רבה החצופות ואינם נאמנות אלא לחומרא אעפ"כ חידש הבית מאיר וכתב וז"ל נראה לענ"ד היכא שיש אמתלא המוכיח שאומרת אמת אף בזמן הזה נאמנת כדאיתא בסי' קנ"ד סעיף ז' הג"ה ב' דחד דינא וחד טעמא הוה וחומרת שניהן מרמ"א ז"ל נפקו עכ"ל וא"כ אם מהני אמתלא להקל ולסמוך על דבריה להנשא לאיש אחר ה"ה דמהני אמתלא לחזק שהיתה מהחצופות שאמרה לבעלה גרשתני בשקר ודו"ק. וידעתי שיש להשיב דשאני התם דאמתלא בא לחזק החזקה של רב המנונא ולברר שחזקה אמת וכאן יהי' אמתלא לסתור חזקה של רב המנונא בכל זאת יען כי ישבה גלמודה ולא חפצה

לישא לאיש וחפצה לשוב לבעלה על זה לא היתה חזקה דרב המנונא רק בצירוף שלא תנשא לאחר ותעבור בכל בעילה איסור מיתה ולהרבות ממזרים בישראל וכאן יש ראי' שמעיזה פנים בפני בעלה דהא חפצה לשוב אליו ואם אמת שנתגרשה תעבור איסור לאו בכל ביאה וביאה וגם יש חזקה דבעל לא יעבור לאו בכל ביאה וביאה ולהרבות חללין ואם תשיב הלא אינה מקדשה מחדש אך דר עמה בקדושין הראשונים א"כ בלא"ה האיסור קל (ויהי' מועיל אמתלא לגבי דידה) ודוק. וגם זה נ"ל דשאני בנידן דידן דמעולם לא האמינו לה שום ב"ד ולא היו ישראלים שכחשה בפניהם רק בערכאות של עכו"ם ורב המנונא לא אמר רק אם עכ"פ אמרה לבעלה לפני שני עדים כגון שפשטה ידה וקבלה קדושין הא הגידה לבעלה גרשתני עכ"פ לפני עידי קדושין אבל אם אמרה לבעלה לפני עכו"ם גרשתני הוה כאלו אומרת גרשתני בינו לבינה אין זה העזה כל כך שאין לו עדים עליו והוה כמשחק בו וכמשטה בו כנלע"ד. ועוד שנודע שהי' קטטות ביניהם עד שברחה לקרובים והלא הובא בש"ע סי' הנ"ל די"א אם הי' קטטות ביניהם אין לסמוך על הך חזקה דאין אשה מעיזה ואז בוודאי מהני אמתלא כזו הנראה לעינים שיראה מפני הערכאות שיכופו אותה לדור עמו. ואוסף עוד דהב"ש הביא בס"ק ד' דבזמן הזה שהרב גונז אצלו הגט לא מקבלים הך חזקה דהא איכא לברר וא"כ עדיין לא נתקבלה דברי' וגם היא יודעת זאת ולא אמרה רק להשתמט ממנו בערכאות. ואצרף דין חדש אשר חדשתי במקום אחר דבזמן שנתקלקלו הדורות ויש נשים המעיזות פניהן נגד בעליהן א"כ יש לחקור דנתבטל החזקה דאין אשה מעיזה פני' לגמרי אפי' לחומרא לא נחוש עלי' דהנה אדמ"ו הגאון שערי תורה בח"א כלל ז' פרט ו' אות כ"ג הקשה קושי' גדולה כאשר מבואר ברשב"ם דף קל"ד בב"ב בד"ה א"נ דכל גירושין יש קול ולכן אינו נאמן אפי' במגו חוץ אם צריכים להכחיש עדים שאמרו שנתגרשה יען שאין לה קול אמרי' עבדי אינשי דמגרשי בצנעה כמבואר בב"ש סי' קנ"ב ס"ק ז' יעו"ש וא"כ אשה שאומרת לבעלה גרשתני איך היא נאמנת רוב נשים המתגרשות יש לה קול וזו אין לה קול וגם היתה בחזקת א"א וא"כ הרוב והחזקה סותרים דברי' ותי' דחזקה דאתי' מכח הסברה הוה כאנן סהדי על הגירושין וכאן הדעת והשכל מכריעים דלולא שקבלה גט לא היתה מעיזה פני' בפני בעלה וע"כ נתגרשה בצנעה ועוד מצרפין חזקה של הרא"ש שלא תהי' באיסור אשת איש כל ימי' ולכן נאמנת כנגד הרוב שיש להם קול יעו"ש דפח"ח. ולפ"ז אמרתי לחדש כיון דעכ"פ נתקלקלו הדורות מעט מעט עד אשר בעיני דורות קמאי לא הוה אפשר נעשה אפשר כאשר האיר עינים הגאון מווילנא בא"ע סי' י"ז ואעתיק הירושלמי אשר נרמז ג"כ בירושלמי סוף פ' התקבל וז"ל רבי הלל בר וולס בעי קומי רבי מה ראו לומר

הלכה כר"י אמר לי' שלא ראיתיו רבי כד הוה בעי מקשיי' על דר"י אמר אנן עלייבייא מקשייא על דר"י שכשם שבין קדשי הקדשים ובין חולי חולין כך בין דורנו לדורו של ר"י אמר רבי ישמעאל בי ר"י כשם שבין זהב לעפר כך בין דורנו לדורו של אבא עכ"ל וא"כ מצינו שנתקלקלו בעצמן ועכ"פ בדור הזה שנתקלקל אין עוד אנן סהדי שאין אשה מעיזה פני' בפני בעלה א"כ נשאר קושי' אדמ"ו הגאון ז"ל רוב נשים המתגרשות יש קול לגירושין ומהכ"ת להאמינה שהיא מן המיעוט המתגרשות בצנעה ואמרי' בהיפך רוב נשים המתגרשות יש להם קול וזו הואיל ואין לה קול היא מן המיעוט החצופות האומרות לבעליהן בשקר וכזב גרשתני ואינה נאמנת דאוקמי אותה בחזקת א"א רק אם נתקדשה לאחר ונשאת אמרי' דיש עוד חזקה שלא תהי' באיסור אשת איש כתי' השני של אדמ"ו ז"ל והוה אנן סהדי דע"כ היא מגורשת וכל זה בתר נשואין עם השני אבל אם מת בעלה אשר אמרה לו גרשתני וזרע אין לו ויש כאן יבם והיא נשאת לאיש אז צריכה חליצה לכל הדיעות דבזמן הזה אין לסמוך שא"כ תהי' יבמה לשוק דהיא רק איסור לאו וחיישי' שעיני' נתנה באחר כמו דחיישי' שתעבור על לאו בנטולה אני מיהודים ודוק. ובנידן שאלתינו דלא נישאת לאיש ואנו חוקרין דאין קול שנתגרשה א"כ בוודאי מהני אמתלא עכ"פ וא"כ אם היא תקבל בחרם חמור שלא קבלה גט וגם הוא יקבל בחרם שלא נתן לה שום גט לא גט כשר ולא גט פסול אז מותרת לחזור אצלו כנלע"ד בעזרת השם יתברך להלכה:

סימן יג

שפעת ברכות ורב הצלחות לראש הרב המאור הגדול המפולפל ידיו רב לו היושב על מדין כבוד מו"ה ר' משה פריעד נ"י רב"ד בק"ק מונקאטש יע"א. מכתבו עם שאלתו קבלתי זה כמה שבועות ואמרתי בלבי לעת הפנאי אראה בו לדעת הדין אך גדול מלחמות ד' בגבול הזה כי בעיר מישקאלץ עמד הזקן להתיר להם הקאהר טעמפעל וכל מנהגיו ד' ירחם על עמו ויש כנגדי מלחמה פנים ואחור מלבד צרת גזירה לעשות סעמינאר הקב"ה ירחם על עמו ויען שבלבי ידמה שהאשה הנ"ל אסורה לשוק אמרתי לא אצא י"ש אם לא אגלה דעתי להדר"כ נ"י. שאלה זה רבות בשנים בא פה איש אחד ממדינת פולין עם שאר ארחי ופרחי ונשא אשה אחת באחד הכפרים והוליד ממנה בן ואח"כ גירש אשתו אשר לקח והלך לעיר אחרת עם בנו ונשא בתולה אחת ואחר זה מת בנו והוא אחריו ולא שבק זרע קיים ואשתו אומרת שבעוד שהי' בנו בחיים אמר לה בדרך התפארות שיש לו אח זקן ולמדן מופלג במדינת פולין ועי"ז היא צרורה ועגונה מחשש יבמה לשוק עכ"ל. תשובה לכאורה משמע דבאופן זה אין הבעל נאמן כפי המבואר בשו"ע סי' קנ"ז ומקורו

מתשו' הרא"ש רק כפי המבואר בב"ש שם דלשי' רש"י ונמ"י נאמן ע"א וגם ע"ז פתח כ"ת נ"י בחוט משולש ג' היתרים ובאשר לדעתי האשה העלובה היא אסורה לכן אתחיל מתחילה להראות מדוע לא יעמדו היתרים של מעלתו לשיטת נמ"י ורש"י ואח"כ אבאר שגם להמחבר האשה הנ"ל אסורה בלאו דיבמה לשוק הכל כפי אשר יתן ד' בפי לסתור ולבנות אבל לא להורות ולהחליט רק לגלות לפני כ"ת נ"י דעתי שהגם אם בעיניו הדבר פשוט להיתר אנכי לא כן עמדי וזה החלי בעזה"י. היתר הראשון הוא דטעמא דנמ"י ודעמי' דע"א נאמן הגם דמוחזק דאין לו אחים הוא הגם דאין ע"א נאמן נגד חזקה היינו אם בא לסתור החזקה אבל כאן בא לעקור חזקה דוגמת סברת תשו' מיימונית שאם אמר השליח את מקודשת לי שנאמן שטעה בדיבורו הגם דאתחזק איסורא יען שלפי דבריו עוקר החזקה ולא נתקדשה מעולם לו ה"ה אם העד אומר שיש להמת אח א"כ מעולם לא הי' לאשת המת חזקת היתר אבל כאן בנידן שאלתו דהי' להמת בן והי' לה חזקת היתר לשוק אף לדברי הבעל בכה"ג לא משגחי' בעדות לסתור חזקת היתר וודאי עכ"ד וסיים וז"ל איתתא דא שרי עכ"ל. ואני אומר במכ"ת נ"י שהיתר הנ"ל לא נכנס באזני להתיר יבמה לשוק כאשר אבאר בעזה"י הגם התורה אמרה אם ישבו אחים יחדיו ומת אחד מהם ובן אין לו לא תהי' אשת המת החוצה יבמה יבא עליה להקים זרע לאחיו א"כ הכל תלי' אם יש לו זרע בשעת מיתה או לא שאפי' אם הי' לו עשרה בנים ומתו כלם בחייו נשארה אשתו יבמה לפני אחיו של המת דהא צריך להקמת זרע ואם יניח זרע אחריו אז אין זקוקה ליבם דהא יש לו זרע אחריו חוץ אם יש לה צרת ערוה אז אפי' שלא יניח זרע אחריו וצריך להקמת זרע אפי"ה תהי' מותרת לשוק וא"כ אני אומר סברה אחת הא דאמרי' בגמ' יבמות דף ל"א ספק גירושין לא קתני דאשה זו בחזקת היתר לשוק עומדת ואל תאסרנה מספק ופירש"י וז"ל אשה זו בחזקת היתר לשוק קודם לכן אם ימות בעלה הרי צרת ערוה היא עכ"ל היינו דשם הי' לה חזקת היתר לשוק הגם שלא יניח בעלה זרע ותהי' מותרת ליבם אעפי"כ תהי' מותרת לשוק משום צרת ערוה א"כ נתהוה לה היתר לשוק על אופן שתהי' ראוי לפעולת יבום דהא יהי' נשאר בעלה בלי זרע ואעפ"כ תהי' מותרת א"כ הגם שנתהוה אח"כ ספק גירושין ואתה רוצה לאסור אותה לשוק יען שבעלה לא הניח זרע אחריו אומרים הרי קבלה היתר לשוק מכח צרת ערוה הגם שלא יהי' לבעלה זרע אחריו אבל אם היתה בחייו עומדת בחזקת היתר לשוק אחר מיתת בעלה יען שוש לבעלה זרע ואח"כ מת הבן בחיי בעלה ונשאר ספק אם אין לבעלה אחים ולא שייך לומר שהי' לה פ"א בחיי בעלה חזקת היתר שהרי הי' לבעלה בן דמכח הבן הי' לה היתר לשוק כי לא יהי' מקום לפעולת היבם דיבום יהי' להקים זרע לאחיו והא יש לו

זרע לאחיו ועכשיו שמת הבן והמת צריך להקמת זרע ודלמא יש אדם שהוא אח למת מי שיקים זרע וספק כזה אסור דמעולם לא הי' לה חזקת היתר לשוק אם יהי' בעלה צריך להקמת זרע ודוק אבל בצרת ערוה שהי' לה חזקת היתר הגם שימות בלי זרע ויהי' מקום להקמת זרע לאחיו ואעפ"כ תהי' מותרת לשוק ועכשיו שנתהוה ספק גירושין בערוה אנו רוצים לאסור היבמה דפן יש כאן מקום להקמת זרע אז אמרי' הלא הי' לה חזקת היתר הגם שימות בעלה בלי זרע ויהי' אצלה מקום להקמת זרע לאחיו ואעפ"כ תהי' מותרת לשוק לכן מספק אם נתגרשה הערוה אל תאסרנה לומר שצריך בה להקים זרע לבעלה והבן. וראי' לזה מקו' הגמ' יבמות דף ל"א א"ל אביי א"ה אפי' בקידושין נמי אשה זו בחזקת היתר ליבם עומדת ומספק אתה בא לאוסרה אל תאסרנה מספק ופלא בעיני מהיכן בא חזקת היתר ליבם הלא בחיי בעלה בוודאי אסורה על היבם בשני איסורין איסור א"א ואיסור אשת אח ורק הקו' שהי' לה היתר ליבם כשימות בעלה ועיין ברש"י שם שפי' כן וז"ל בקידושין נמי אמאי אסרי' לה ליבומי לימא אשה זו קודם שקידש בעלה את בת אחיו בחזקת היתר ליבם עומדת כשימות ומספק אתה בא לאוסרה עכ"ל וקשי' הלא יש רוב נשים מתעברות ויולדות ורוב אנשים אינם סריסים וא"כ מכח הרוב וודאי תלד האשה בנים לבעלה ועיין היטב בב"ש סי' קנ"ו ס"ק י"ג וא"כ יש כאן רוב שתהי' אשה הנ"ל אסורה ליבם אחרי מות בעלה ומאין יבא שאשה הנ"ל בחזקת היתר ליבם עומדת וצע"ג. אמנם הוא הדבר אשר דברתי אם יהי' לבעל בנים אז אין היא ראויה להיו' יבמה שיצרך האח להקים זרע אבל אז כאשר יהי' בעלה מת בלי זרע ונשארת אשתו בעולם להקים על ידה זרע לאחיו והמת צריך שיקים לו זרע אז היא בחזקת היתר ליבם שגם בחיי בעלה הי' לה חזקת היתר שאם ימות בעלה ויצרך להקים על שמו אז תהי' היא מותרת ליבם ודוק. ואם ישאל כיון שהי' לה פ"א חזקה להיות מותר לשוק אחר מיתת בעלה מה לי מחמת שיש לו בן ויש ספק אם יש לו אחים או מחמת ספק צרת ערוה עכ"פ נתחזקה שעה אחת בחזקה שוב לא תאסרנה מספק. אסברה טעמא דמילתא בעזה"י דבשלומא אם הי' בחיי בעלה החזקה מכח צרת ערוה ועכשיו אחר מות בעלה נשאר ספק צרת ערוה א"כ הספק הוא ענף מהחזקה שהי' לה וכן בהוחזק באין לו אחים אין חוששין שמא ניתן לחמותה בן במדינת הים אבל כאן אטו יש שייכות זה לזה יען דהי' לה חזקת היתר מכח הבן והבן כבר מת ופסק היתר זה דנימא דאין כאן אחים כמו דלא מחזקי' מאיסור לאיסור משני שמות כך אין מחזקי' מהיתר להיתר משני שמות דשם אחד הוא דלא צריך פעולת יבום והשם השני דאין איש שיעשה פעולת היבום לא הי' לה חזקת ממש רק תקנה להיתר אחר מיתת בעלה כאשר אבאר לקמן בעזה"י. ועוד הנה

הגאון בש"ש שמעתא ד' פ"ה נתקשה על תו' שכ' שדוקא בכנס ואח"כ גירש הוי חזקת היתר ולא בגירש ואח"כ כנס והקשה הנ"ל למה לא נימא כסברת מהרי"ט דמתחלה היתה בחזקת היתר וכשנשאת נאסרה ובמיתת הבעל חזרה להיתרה הראשון דהלא לתו' אין מחזיקין מאיסור לאיסור ותי' דבר מתוק כי חזקת היתר הוא אם הי' ממש מותר אבל כאן עכ"פ עידן איסורא הי' דהא אסורה מכח איסור א"א ולכן פירש"י שהי' לה חזקה שאם ימות הבעל תהי' מותרת לשוק ואוקמה אותה על הך חזקה שתהי' מותרת במיתת הבעל לשוק אבל חזקת היתר דמעיקרא לא הזכיר רש"י משא"כ בגירש ואח"כ כנס מעולם לא זכתה בזכות זה שתהי' מותרת במיתת הבעל עיי"ש א"כ הרי יש טעם לשבח בנידון שאלתינו דהלא גם אז כשהי' הבן חי לא הי' לה חזקת היתר ממש דהרי איסור א"א עליה רק הי' לה חזקת היתר שתהי' מותרת לשוק אם ימות בעלה דהרי יש לו זרע על פני הארץ ולא יצרך לפעולת יבום אבל השתא דמת הבן בחייו וצריך לפעולת יבום להקמת זרע בשמו רק אנו חוקרים דלמא אין בעולם אח להקים לו זרע בשמו והא לזה שלא יהי' אח להקים זרע בחזקה זו לא היתה מעולם ולהחזיק מחזקת שלא יצרך לפעולת יבום לחזקת שאין אח בעולם לפעול פעולת יבום לא אמרי' יען דלא הי' חזקת היתר ממש דהא היתה באיסור א"א רק תקנה להיתר וכיון דתקנה ראשונה אזלא אין מחזיקין מחזקה לחזקה והבן זה. ואין להשיב שאני בגירש ואח"כ כנס הי' מתחילה ספק איסור דמיד יש חשש אם ימות בעלה תהי' זקוקה ליבום אבל בנידון שאלתינו הי' אצלינו וודאי שתהי' מותרת במיתת בעלה לשוק דאטו היינו חושבין שימות הבן דמוקמי' בחזקת חי כמו דמוקמי' אותה בחזקת היתר לשוק מכח צרת ערוה דבוודאי לא תמות ותהי' היא מותרת לשוק כמובן לק"מ דשא"ה דנשארת הצרה חי רק נעשה ספק בגירושין אז עכ"פ הי' לה חזקת היתר אם תשאר הצרה בחיי' תהי' מותרת לשוק והלא באמת נשארת חי ועומדת לפנינו (ועיין בזבחים דף ב' ע"ב דסתם אשה לאו לגירושין עומדת ועיין בתו' שם ובטורי אבן ר"ה דף כ"ח) אבל כאן מעולם לא הי' לה חזקת וודאי דאולי ימות הבן קודם לאביו ושמא ימות חיישי' והי' כל החזקה רק כשלא ימות הבן בחיי אביו אז תהי' מותרת לשוק במיתת בעלה אבל אם ימות בחיי אביו לא א"כ מעולם לא החזקנוהו להיתר (ובשעת נישואין הי' הדבר לפנינו שמא ימות הבן בחיי אביו) ובאופן זה לא נכנסה בחזקה שכל החזקה הנ"ל נתיסדה רק בתנאי אם לא יבוא בעולם מיתת הבן ועיין טו"ז יו"ד סי' שצ"ז וכיון שלא נתקיים התנאי נעקרה החזקה מעיקרא דנתגלה שלא זכתה בחזקת היתר והבן כי עמוק בעזה"י. ואוסיף נופך מיד בשעת נישואין אשר כל אשה מקבלת הכח שע"י מיתת בעלה תהי' מותרת מאיסור אישות אנו ידענו שצריך לראות על מצוה שלא

ימחה שמו מישראל והוא יהי' משני פנים או שהוא בעצמו יניח אחריו זרע אפי' מאשה אחרת או שלא ימחה שמו ע"י אשתו היושבת בחיקו עד שעת מיתה שאחיו יבוא עליה להקים זרע לאחיו וא"כ שם חזקת היתר להיות מותרת לשוק הוא רק אם שם בעלה לא ימחה בשעת מיתה ועכשיו שמת הבן בחיי אביו א"כ נשאר שמו מחוי וצריך בירור אם לא אפשר להקים שמו ע"י אחיו וא"כ איך שייך לומר להחזיק מחזקת היתר לשוק ע"י בנו אשר הי' לו אז בשעת נישואין דנתיסדה שלא יהי' שם בעלה ע"י מיתתו מחוק מישראל לחזקת שאין לו אחים שאז נמחה שמו מישראל ואעפ"כ היא מותרת לשוק דאונס רחמנא פטרו מאי יש לה למיעבד באופן זה בוודאי אין לצרף להחזיק מחזקת היתר לחזקת היתר ודוק. סוף דבר הכל נשמע שאני בעניי לא אוכל למצוא בזה חזקת היתר כלל וביותר אני תמה על כ"ת נ"י דמדמה זה לשאר חזקת היתר שאין ע"א נאמן לאוסרו יען דמודה בחזקה דמעיקרא כמו שהסביר התשו' מיימונית אם העד מודה דהי' כאן חזקת איסור דאינו נאמן רק אם לפי דבריו עוקר החזקה וה"ה כאן אם העד אומר דיש לו אחים א"כ עוקר חזקת היתר שלה מעיקרא דהי' חזקה בטעות אבל כאן דהי' לו בן והי' חזק' גם לפ"ד העד הוא מלת' דמרפסין איגרא בשלומ' אם העד רוצה לחדש שנפסק החזקה דמעיקרא בין אם מעיד שנסתלק החזקת איסור או שנסתלק חזקת היתר ובלי דבריו הי' הדבר אצלנו בחזקתו מכח דאמרי' בחולין מנ"ל דאזלי' בתר חזקה אז אין ע"א נאמן לומר שנפסק חזקת קמייתא של חפץ אלא נשאר בחזקה אבל בנידון שאלתינו דאנו ידענו שמת הבן ועל זה לא מעיד העד כלל והעד מעיד רק זה שיש כאן אח ועדות זה אינו סותר החזקה רק עוקר החזקה דמעיקרא מה שחשבנו שאין למת אח הוא הי' בטעות וממילא נסתר חזקת היתר שלה אבל עכ"פ עדותו לא הוי לסתור חזקה ופשיטא דנאמן והוא הדבר אשר דברו בסוגי' הנ"ל כל הראשונים ואחרונים דבשלומא אם מוחזק שיש לו אחים ובא ואמר שאין לו אחים אינו נאמן דאז הוא סותר החזקה אבל אם בא ואמר יש לו בנים אין זה סתירת גוף החזקה או בהיפוך ועיין רמב"ן במלחמות ובר"ן וב"ש סי' קנ"ו הגם שממילא נסתר חזקת היתר או חזקת איסור עכ"פ הוא לא סותר בעדותו חזקה המוחזק לנו ודברי מעלתו הם הפלא ופלא לא ידעתי לדונם לכף זכות. וראיתי בדברי מעלתו שרוצה לדמות הדבר לכלל שהוכיחו גדולי הפוסקים אם הי' איתחזק איסורא ונעשה אח"כ ספק נקרא עכ"פ אקבע איסורא כמבואר בנב"י א"ע סי' מ"ג בד"ה הנה יפלא מתו' כתובות דף כ"ב בד"ה הכא ומכריתות דף י"ד וסיים כ"ת נ"י וז"ל וה"ה בנידון דידן נאמר כן להתיר כשהי' הבן חי היתה בחזקת היתר בבירור וגם לאחר מיתת הבן עדיין מידי ספיקא לא נפקא עכ"ל במחכ"ת שגם ברואה דשם הוי הספק דיש כאן ב'

כתות עדים וכת אחת אומרת בעלה חי א"כ נשאר ספק ויש צד אחד דנשאר החזקה שהי' מקודם ולא נשתנה החזקה הראשונה דהא לפי דבריהם לא נעשה שינוי וכן בכריתות הי' מתחלה ב' חתיכות והי' כל חתיכה בספק דלמא היא חלב ולכן גם כשנאכל הראשונה נשארה השני' במעמד הראשון דלמא היא חתיכה של חלב כמו אם יהי' עדיין חתיכה הראשונה ג"כ בעולם אבל כאן דנעשה השינוי דהבן מת והכח חזקת היתר אשר הי' בראשונה שיש לבעל זרע ולא תוצרך לפעולת יבום בוודאי אזיל ואתה בא לדון שמא ליכא אחים בעולם אבל עכ"פ דבר המביא החזקה בתחלה בוודאי אזיל מעולם ודוק. ולא אוכל לשום ידי למו פי שלא להשיב לכ"ת נ"י שראיתי נקודה נפלאה במכתבו שיצא דרך אגב להביא ראי' דאין מחזיקין מאיסור לאיסור דאל"כ נשאר קו' התו' בכתובות הבא עלי' בחטאת קאי הגם דדיוקא ומינסבא מרעא לחזקה מה מועיל לנו כל זאת וסיים וז"ל והלא הדברים ק"ו ומה בשני איסורים שונים כשאזיל לה חזקה הראשונה ונשאר הספק מחזיקין הספק כוודאי ק"ו כשהכל מין אחד אף דאזיל לה החזקה עכ"פ נשאר ספק ופשיטא דראוי לומר דחזקת איסור הראשון מחזיק את הספק לעשות וודאי והדק"ל לחייב חטאת אלא וודאי בשני מינים לא מחזיקין מאיסור לאיסור עכ"ל מעלתו לא ידעתי דבריו בזה הא דפליגי הפוסקים אי מחזיקין מאיסור לאיסור היינו אם עכשיו נולד לפנינו ספק איסור כגון ספק נבילה בשחיטה או ספק טריפות כגון מים במוח או ספק יבמה או ספק טומאה אז אנו אומרים יען שמתחלה הי' הדבר בחזקת איסור הגם שאח"כ נעשה מעשה המסלק איסור הראשון דנשחטה כהוגן רק יש ספק שמא נקבו הסימנין או שמא יש טריפות ע"י המים במוח אז אמרינן מתחלה היתה בהמה בחזקת אבמה"ח הי' בשר בהמה הנ"ל אסור הגם שעכשיו נסתלק שם איסור הלא נולד לנו חשש איסור אחר ומחזיקין מאיסור חפץ אותו שם הראשון לשם השני וכן מתחלה היתה האשה באיסור אישות ועכשיו נולד איסור יבמה או מתחלה הי' הגברא בחזקת טמא וגם עכשיו נולד ספק טומאה ומחזיקין מחזקת איסור הראשון לחוש על שם איסור השני אבל שם בשני כיתות עדים דחזקת אישות אתרע ע"י דייקא ומנסבא וא"כ פועל הדייקא של האשה שלא יהי' נשאר החזקה רק נקרא אקבע איסורא יען דברור הוא שהי' פעם אחד בגוף זה איסור ודאי רק עכשיו נעשה ספק והוי כמו ב' חתיכות ושוב לא נולד מחדש שום ספק איסור ואם נימא מחזיקין מאיסור לאותו שם ויש חיוב חטאת א"כ ע"כ נשאר חזקה הראשונה וזה א"א דדייקא ומנסבא פעל דנפסק החזקה אבל בשאר מחזיקין מאיסור לאיסור אמרי' דעכשיו יש עלי' שם איסור חדש כגון שם נבילה או טריפה או איסור יבמה או איסור טומאה חדשה ואקוה שיודה על האמת בעזה"י. ואיידי דאירי לא אמנע

מלהודיעהו ראיתי בש"ש שמעתא ה' פ"ו שיצא ליישב קו' על רש"י שפי' בהמה בחיי' היא איסור אבמה"ח א"כ ק' למה הוא בחזקתה עד שיודע במה נשחטה הא אין מחזיקין מאיסור לאיסור ותי' הגאון הא טעמא דרבה אע"ג דנולד הספק בעידן האיסור דמוקי לה בחזקת היתר לכשימות בעלה תהא מותרת לשוק ואל תאסרנה מספק ודכוותה בנולד ספק טריפות אפי' בנולד מחיים אפ"ה מוקי לבהמה בחזקת הקודם שהיתה מוחזקת בחיי' שתהי' מותרת בשחיטה לכן הגם שנולד אח"כ ספק טריפות אל תאסרנה מספק לכשנשחטה דהא הי' לה חזקה שתהי' מותרת בשחוטה אבל אם יש ספק בשחיטה עצמה אז אסורה דהא לזה לא הי' לה חזקת היתר אם לא תשחט עכ"ד. ולדעתי יש הבדל והוא דרק באיסור א"א שייך לומר דיש לה חזקה שתהי' מותרת במיתת הבעל לשוק הגם דבחיי הבעל האיסור אישות רובץ עליה ומהכ"ת שנעשה חזקה בדבר שלא בא לעולם וגם אינו בטוח שיבא לעולם דאולי כל ימי חיי' תהי' באיסור האישות שתמות בחיי הבעל והלא חזקה מנגע ילפי' בדבר שכבר בא לעולם או חזקה סברית כגון חזקת המנהג אשר סוקלין ושורפין על ידה או חזקת זכות כגון חזקת אכילת תרומה כתובות וקידושין בבני ברזילי ועיין יו"ד סי' ח"י על סברת הטו"ז שכבר החזקת נהגות או סבריית או הזכות בעולם ואפי' בירושה שנקראו הנכסים בחזקת היורשים כמבואר בב"ב דף קנ"ט ע"ב ברשב"ם בד"ה ר"ז הגם דעדיין לא בא ליד היורש דשאני התם דכל ירושה הבא ממילא כבר נכנסו הנכסים במקצת גם בחיי אבותיו ברשות היורש כמבואר בר"ן בריש פ' הכותב דלכן לא מהני סילוק לירושה הגם שמסולק בחיי אביו עיי"ש כי מתוק אבל לענין פי שנים חלק כח הבכור באמת לא הוי מוחזק בחיי אביו יען דזכות אשר יזכה האדם בעתיד לא הוי חזקה וזכות חלק בכורה מתנה קרי' רחמנא דבא ע"י הכרת אביו או בפירש בפיו או בהוחזק בסתם ושתק האב דנחשב כאילו גילה בפיו הכרה של הבכור אבל עכ"פ הוי כמתנה ולא נקרא הבכור מוחזק בחיי אביו והארכתי בחקירה הנ"ל במק"א בעזה"י וא"כ מהכ"ת נימא דנעשה חזקה בחיי בעלה שתהי' מותרת לשוק אחר מיתת בעלה או חזקה שתהי' מותרת ליבם אחר מות בעלה שהוא אחיו של יבם וצע"ג. אמנם נ"ל דשאני שם איסור א"א דכל שם איסור מגיד שהיא אסורה יען שיש לה איש וממילא מונח בו אם אין לה איש ליכא בה איסור ומקודם היתה מותרת יען שלא היתה קשורה באיש ורק ע"י קידושין נתהוה האישות ונפסק ההיתר עד זמן שיסולק האישות ותחזיר ממילא להתירא הראשון וכן קודם הקידושין היתה מותרת לאיש שהוא עכשיו יבמה וכשנתקדשה לאחיו נפסק ההיתר ממנה ע"י האישות בכפלים ע"י אישות איש ואישות אח וכשמת בעלה בלי זרע חזרה להיתרא הראשון דהא ליכא עליה עוד

אישות איש והשם אשת אחיו פועל עוד מצוה עליה שתבעול ליבמה ותהא לו לאשה זה נחשב לחזקה דהא כבר זכתה בזכות הזה מקדמת דנא להיות מותרת לעלמא דהא לא הי' עליה שם אישות בתולדה וכשנפסק זכותה הי' מונח מיד תחת השם איסור כח ההיתר הקודם וכח ההיתר אשר ישוב לאיתנו הראשון והבן אבל אטו הי' בהמה אשר היא בחיי' כבר תחת זכות השחיטה או תחת זכות שהוא בשר שאינו טריפה ואינו נבילה הגם שנולד אח"כ ספק טריפות או ספק נבילות אף על פי כן אל תאסרנה מספק שכבר הי' לה בחיי' חזקה שתהי' מותרת באכילה ע"י פעולת השחיטה ופעולת השחיטה נעשה ואל תאסרנה מספק להוציאה מחזקה אשר הי' לה הלא מעולם לא זכתה לחזקה הנ"ל כי לא היתה פעם אחד שחוטה וכשרה רק עמדה בכח אם יחודש בה מעשה שחיטה תבוא לכלל היתר זכות חדש אשר לא הי' לה ומה שעתיד להיות ע"י מעשה לא נתהוה לחזקה ודוק. עוד יצא הגאון הנ"ל לחדש יותר אפי' בספק נקבו הסימנים לא הוי ספק בשחיטה ודלא כפלתי סי' ל"ג דהא לבהמה חזקה אם תשחט תהי' כשרה ואל תוציאנה מחזקה ולו יהי' שנקבו הסימנים עכ"פ נשחטו כהוגן אבל בספק שהה או דרס אז ליכא חזקה דהא זה לא הוי שחיטה מעליא וע"ז לא הוי לה חזקה והביא ראי' דאפי' בספק כזה דאיכא לאוקמי על חזקת שאינו זבוח דהא נקיבת סימנים נבילה אעפי"כ אמרי' אוקמי על חזקתה דהי' לה שתהי' ניתרת ע"י מעשה שחיטה מסוגי' דיבמות דף ל"ב דהקשה הגמ' בספק קידושין נימא אוקמא על חזקת היתר ליבם כמו בגירושין וק' בשלומא בגירושין דהוי מאיסור א"א לאיסור יבמה אבל בקידושין הוי מאותו שם איסור דהא בחיי בעלה היתה אסורה עליו בשם איסור אשת אח ועכשיו יש ספק דלמא היא צרת ערוה ונשארת באיסור אשת אח דמאיסור א"א לאיסור יבמה לשוק לא מחזיקין אבל ביבם הוי ספק בחזקת איסור אשת אח ואל תאסרנה מספק דהוי חזקת איסור ממש אלא פשיטא דחזקת היתר הכא הוא דקודם שנולד הספק הי' לה חזקה שתהי' מותרת ליבם אחר מות בעלה ואל תאסרנה מספק במות בעלה וה"ה בספק נקיבת סימנים עיי"ש והוא עמוק. ולע"ד נ"ל ליישב קו' הנ"ל בדבר חדש דאוקמי אחזקת היתר שייך לומר רק אם אנו חוקרים אם שם חזקה ראשונה עדיין על החפץ או הלך לו למשל אם אנו חוקרים אם האשה היא פנויי' או א"א ונולד ספק כנגד החזקה אם נתקדשה הפנויי' או נתגרשה הנשואה אמרי' בכל ספק דנשארה בשם מעמד הראשון שהיא עדיין בשם פנויי' או בשם נשואה ואם אמת שנשארה בשם שלה אז פשיטא דהיא מותרת בספק קידושין ואסורה בספק גירושין וכן הוא בכל החזקות כגון חזקת טומאה וחזקת טהרה או חזקת נדה וחזקת טהורה חזקת חיוב וחזקת פטור חזקת טבל וחזקת אבמה"ח חזקת חי חזקת מקוה וחזקת שאינו

זבוח וכדומה למאות חזקות דבכולן אנו חוקרים אם נשתנה השם ומחליטין שנשאר הכל בשם הראשון אבל ביבמה אפי' אם היא מותרת ליבום לא נשתנה השם שהיא אשת אח ואסורה לו רק בעילה להקים זרע לאחיו הוא מותר באשת אחיו וכ"ז שאחיו חי לא בא הזמן לעשות בעילה להקים שם אחיו דהא אחיו קיים וגם הלא נשארה עליו באיסור אשת איש ובשעה שמת אחיו בא העת להקים שם אחיו בישראל ולהקמת זרע לא נאסר אשת אח וגם עכשיו שמותר ליבמה אם בועל אותה לשם נוי אמר אבא שאול כאילו פגע בערוה וקרוב בעינו להיות הולד ממזר עיין יבמות דף ל"ט ע"ב דהוא בועל אשת אחיו שאסורה לו לשם זנות למלאות תאותו א"כ מה שנאסר עליו בחיי אחיו גם עכשיו נאסר עליו ומה שמותר לו עכשיו גם בחיי אחיו הי' מותר אם הי' אז להקים שם אחיו וא"כ נשאר בכל אופן שם איסור הראשון ואעפ"כ הותר לו אשת אחיו בתורת יבום א"כ ל"ק קו' הגאון אוקמי אחזקה של אשת אח שאני הכא דהגם שנשארה בשם איסור ראשון אעפ"כ מותרת לו דבחיי אחיו הי' בעילתו בעילת זנות ולזה גם עכשיו אסור ולבעילת הקמת זרע לאחיו לא נאסרה וכיון שאין לנו לדין על השתנות השם איסור בהחפץ אז לא שייך אוקמי אחזקה והבן כי לדעתי מקום הניחו לי מן השמים בזה. אך לפי"ז נפלא בעיני דעת רשב"ם וריטב"א ואקדים דברי רשב"ם בב"ב דף קל"ד בד"ה ומשני התם דלא מוחזק לן דכ' וז"ל וקיימא הך איתתא בחזקת שאינה זקוקה ליבם דס"ס הוא שמא יש לו בנים ואת"ל אין לו בנים שמא גם אחים אין לו ומותרת לשוק עכ"ל ונפלאתי מאוד על לשונו דנחזי אנן האיש הזה לא הוחזק לא באח ולא בבנים וא"כ סתמא דמלתא אין לו אחים וגם אין לו בנים כמו שנתחזק לפנינו ואם אנו חוקרים אם הך איתתא קיימא ליבם אנו אומרים דמכח ס"ס אינה עומדת ליבום חדא דמסתמא אין לו אח דהא לא ידענא לי' אחים ואת"ל הגם דלא הוחזק באחים דלמא יש לו אחים בעולם רק אנו אין מכירין אותן אז יש עוד ספק דלמא גם בנים יש לו הגם דלא הוחזק בבנים אעפ"כ אפשר דיש לו בנים בעולם ואין אנו מכירין אותן כמו שחששת שיש לו אחים שאין אנו מכירין כן יוכל להיות שיש לו בנים שאין אנו מכירין וא"ת כיון שלא ידענו מבנים א"כ אין לו בנים א"כ ה"ה כיון שלא ידענו מאחים ג"כ אין אנו חוששין שיש לו והוי הס"ס להחזיק החזקה אשר לפנינו אבל הרשב"ם שכל את ידו ופתח הספק דלמא יש לו בנים והוא רחוק מן השכל דהא לא ידענו לו בנים ואז הביא הספק הב' ואת"ל דאין לו בנים והוא קרוב לודאי אז שמא גם אחים אין לו שהוא ג"כ קרוב לוודאי והוא חוץ מהשכל והי' לו לאחוז הספק שהוא קרוב לודאי דאין לו אחים ואח"כ לומר את"ל לחוש על חשש רחוק דיש לו אחים א"כ גם אנו מצרפין חשש רחוק ונימא שמא יש לו בנים והוא פלא גדול בדרך הלימוד

ופלא שלא מצאתי מי שהרגיש בזה וצע"ג. ואמרתי לתרץ בעה"י דהנה כל קידושין פועל שני דברים (א) מתחילה היתה לבעילה לכל העולם וע"י הקידושין נאסרה לכל העולם באיסור אישות אבל איסור זה נמשך רק עד שעת מיתת הבעל ואז פקע איסור אישות רק אם ימות בעלה בלי זרע קיימא יבא עלי' איסור חדש עבירת לאו אשר יאסור אותה מחדש על כל העולם חוץ מאחי בעלה לא תאסור (ב) הקידושין פועלין מלבד איסור אישות עוד איסור על אחיו של בעלה והאיסור ההוא יהי' נשאר גם אחר מות בעלה חוץ אם במותו לא יהי' לו זרע אז תהי' מותרת לאחי בעלה ויחדש איסור חדש על כל העולם ואם יש ספק לאשה אם יש לבעלה בנים אז הוי ספק ג"כ אם יצאה מחזקת איסור אשת אחיו כנגד אחי בעלה או לא יצאה וגם ספק אם חל עלי' איסור מחדש דאם נשאר זרע לבעלה היא נשארת באיסור אשת אח ולא חל עלי' איסור חדש על העולם ואם לא נשאר לו זרע אז פקע איסור אשת אח ובא עליה איסור חדש לאו דיבמה לשוק ודוק. ולפ"ז צריכין אנו להתחיל דלמא נשארו לבעל בנים וא"כ נשארה האשה בחזקת איסור אשת אח אשר היתה עליה בחיי בעלה דבכל ספק איסור אוקמא אחזקה חזקת קמא שהיתה אסורה בחיי בעלה לאחיו משום אשת אח דלמא נשארה עוד באיסור זה וממילא לא חל עליה איסור חדש לאו דיבמה לשוק ואת"ל דאין לו בנים ונפסקה חזקה של איסור אשת אח ויתחדש איסור יבמה לשוק אז אמרי' דלמא אין לו אחים ולא יוכל לחול איסור חדש עלי' אבל בהיפך לא נתחיל דלמא אין לו אחים דלאיזה תכלית נחקור זאת לו יהי' שיש לו אחים אעפ"כ משכחת שהיא מותרת לשוק כגון שיש לבעלה בנים לכן מתחילין אם יש לבעלה בנים ואז היא מותרת אפי' אם יש לבעלה אחים והגם דלא ידענו מבנים אעפ"כ מסתבר לומר כן דתהי' נשארת בחזקת איסור אשת אח אשר רבץ עליה גם בחיי בעלה ואת"ל אין לו בנים ונפסקה החזקה וחל עליה איסור חדש כנגד העולם אז אמרי' עליך להביא ראי' שחל עלי' איסור חדש דדלמא אין לבעלה אחים ודוק ובזה יומתק לי להבין דברי הריטב"א בקידושין דף ס"ד בד"ה רבי סבר שהקשה ג"כ מאי מהני מגו דבידו לגרשה כנגד חזקת אחים הא לא אמרי' מגו כנגד חזקה ותי' וז"ל הכא עדיף מה לי לשקר כעדי' ומרע חזקה חדא דאין אדם חוטא ולא לו ותו דהוי מלתא דספיקא ועביד לגלוי ותו דמסתמא כל איתתא בחזקת היתר קיימא לשוק במיתת בעלה עד שתאסר בזיקת יבום לפנינו הלכך חשיב מגו דילי' כעדים עכ"ל הכוונה דנגד כל עולם בוודאי מותרת מאישות ע"י מיתת בעלה וספק אם נאסרה מחדש ע"י אחי בעלה אמרי' הלא בחיי בעלה היתה אסורה עליו באיסור אשת אח וספק אם יצאה מאיסור הנ"ל אזלי' בתר חזקה קמייתא ונשארת באיסור אשת אח עד שנדע שפקע איסור הנ"ל וממילא מותרת

לעלמא וא"כ כיון דיש לו מגו להתירה ואמר יש לי בנים נאמן דלו יהי' המגו פועל ספק אז נשארת היא בחזקת איסור קמייתא ודוק ול"ד ליבמות דפריך הגמ' בספק קידושין נימא שהיתה בחזקת היתר ליבם דשאני התם דידענו שאין לבעל בנים ואז הי' לו חזקת היתר כשימות בלי בנים תהי' מותרת ליבם רק בדבר שחוץ מזה נולד ספק ע"י ערוה פריך הגמ' שפיר נימא אוקמא בחזקה קמייתא שהוחזקה בכח זכות יבם אחר מיתת בעלה אבל כאן דנולד ספק בעיקר הזכות דאם יהי' לאחיו בנים לא עומדת לזכות זה מעיקרא דקידושין אז סתמא עומד בחזקת היתר לשוק שנשארת בחזקת איסור אשת אח ומצאתי ראי' לזה מדברי ש"ש שמעתא ד' פ"ו וזכיתי ת"ל לדרכו בקודש והארכתי בזה בעזה"י בחי' ודוק.

וכעת לאשר חדשתי דכאן לא שייך חזקת איסור אשת אח א"כ הדק"ל על הרשב"ם וריטב"א וצע"ג. ונ"ל ליישב בפשוט דסוברים יען דרוב אנשים אינם סריסים ורוב נשים מתעברות ויולדות א"כ יש כאן רוב חדש שעפ"י הרוב תהי' כל אשה אסורה ליבם ומותרת לעלמא וצריך בירור שיצאה מרוב הנ"ל שהיא מותרת ליבם ואסורה לעולם ולכן התחכם הרשב"ם לפתוח דלמא יש לו בנים דרוב מסייע דיש לו בנים ואז אם נאמר אתרע לי' רובא דברוב אנשים יודעים אנו אם יש להם בנים ולזה האיש אין אנו יודעים לו בנים אז אמרי' ג"כ דלמא אין לו אחים דוגמא לזה בתב"ש סי' כ"ט וסי' ל"א שהביא ראי' מגמ' כתובות פ"ב ע"ש וזה סברת הריטב"א דנאמן שיש לו בנים דמסייע לי' הרוב דעי"כ רוב נשים אינם עומדות ליבם אבל שם ביבמות דידענו שאין לו בנים רק מכח ספק קידושין בערוה נתהוה ספק אז אוקמי' אותה בחזקת היתר ליבם ודוק הארכתי מענין לענין כי הדברים נוגעים לנידון שאלתינו רק הזמן בוגד בי כעת אולי ירחיב ד' לנו לברר הדברים בעזה"י. (ב) היתר שני של מעלתו נ"י בהסביר טעמא דנמ"י ורש"י דסובר דע"א נאמן והגם דאיכא ס"ס להתיר ונתהוה חזקה מכח ספק ספיקא בכ"ז ע"א נאמן לומר שהוא אחיו כסברת הגהת מיימונית סי' ג' אם השליח טעה ואמר הרי את מקודשת לי וטוען אח"כ שטעה בדיבורו ורצה לומר לשם המשלח דנאמן הגם דאתחזק איסור א"א יען דלפי דבריו עוקר החזקה ומגלה שהי' חזקה בטעות אבל בשאר אתחזק איסור מודה גם עד המעיד שהי' כאן איסור רק שאמר שנפסק החזקה עיי"ש וה"ה כאן לפי דברי העד שידע להמת אח א"כ נתחזק חזקת היתר שלה בטעות ונאמן ע"א לעקור החזקה אך הא דע"א נאמן אפי' אם יגיד עדותו בב"ד הוא דוקא אם בשעה שמעיד כבר ראוי לחול עדותו כגון אחיו שבא אחר מיתתו ואמר אנא אחוה דמיתנא אבל הבעל שאמר בחייו יש לי אחים שעדיין לא ראוי לחול עדותו אין ע"א נאמן ומיושב קו' מהרש"א

למה העד נאמן והבעל אינו נאמן ומיושב קו' הרמב"ן בב"ב למה לנו טעם מגו דבידו לגרשה תיפוק לי' ע"א ביבמה נאמן דשאני התם דהבעל בחייו אינו נאמן בתורת ע"א רק בתורת מגו וה"ה בנידון השאלה שאמר זאת בחייו יש לי אח א"נ וסיים כ"ת נ"י וז"ל ויש לפנינו ב' צדדים להתיר א' אף אם הי' מעיד בב"ד לא מהני מאחר שאינו ראוי להחזיק עדותו כנ"ל עכ"ל והלכות גדולות השמיע כ"ת נ"י לחדש כלל חדש בעדות דעדות ע"א מהני רק אם מיד ראוי לחול עדותו אבל אם ברוב שנים יפעל עדותו אין ע"א נאמן לא להתיר כדמוכח מסוגי' דב"ב ולא לאסור כדמוכח סוגי' דקידושין. והשתוממתי מאוד על דמיונו שנאמן ע"א כנגד החזקה שבא מכח ס"ס הוא כסברת תשו' מיימונית שמגלה כאן שהחזקה הוא בטעות ועוקר אותה לגמרי ולדעתי דשאני התם דהי' לאשה הנתקדשה חזקת היתר לכל העולם והמשלח ששלח לקדש אותה גם הוא הי' בכלל שמותר לה ועכשיו קדשה השליח ואמר הרי את מקודשת לי תחת שהי' לו לומר את מקודשת למשלח ואנו חוקרים אם נאמין לו שטעה בדיבורו וא"כ הי' קידושין בטעות ונשארת פנויה והרי היא בחזקתה שמותרת לכ"ע וגם יוכל לקדשה מחדש למשלח א"כ השליח עוקר חזקת איסור ונשארת בחזקת היתר שהי' לה מימי קדם אבל כאן שהיתה האשה מותרת לעלמא מכח ס"ס והוא רוצה לעקור ספק אחד ומגלה שיש לבעלה אח אבל אעפי"כ נשאר הספק השני דלמא יש לו בן רק מכח ספק אחד נשארה אסורה דספיקא דאורייתא לחומרא אבל אינו פועל שתהי' היא בחזקת איסור וודאי באיסור זרות לשוק רק פועל שתהי' ספק זרות לשוק ומנין שע"א נאמן לעקור חזקת היתר שתהי' נשארת בספק איסור דוגמא לזה סברת נב"י בענין ס"ס אי צריך לברר היינו אם נוכל לברר הב' ספיקות אבל לעשות מס"ס היתר ספק דאורייתא לחומרא זה א"צ לברר כנודע ה"ה כאן שעוקר חד ספק ואומר שהי' בטעות אבל לא יוכל לומר שהחזקת היתר הי' בטעות דהא נשאר ספק דלמא יש לו בנים כמו שלא היינו יודעים מאחים ויש לו אחים כן אפשר שלא נדע מבנים ויש לו כגון מפנוי' והי' בוש להודיע לנו וכדומה א"כ לעשות מחזקה של היתר ספק היתר אינו נאמן דשם היא נשארת בחזקת היתר הקודם אבל כאן פועל רק ספק שלא תהי' לא בחזקת איסור הקודמת ולא בחזקת היתר אשר החזקנו אותה בה אחר מות בעלה ודוק ואם ישיב העד אינו בא על החזקה רק מברר שאין כאן ס"ס דספק אחד אינו נכנס בכלל ספק א"כ לא צריך לדברי תשו' מיימונית רק כמ"ש לקמן דבכל ס"ס נאמן ע"א לומר דאין כאן אלא ספק אחד ונפל כל בנינו כמובן מעצמו וכאשר אבאר בעזה"י. אך בעיקר הדבר אשר חידש שאין ע"א נאמן אלא אם ראוי לחול עדותו מיד אבל אם בשעה שמעיד לא מצא מקום לחול עדותו אז גם אם יבוא הזמן אינו נאמן וכ"ת

לא הביא ראי' כלל ולדעתי יש להביא ראי' לדבריו ממס' ר"ה דף כ"ב דאיתא שם כי אתא עולא אמר קדשוה לירחא במערבא אמר רב כהנא לא מבעי' עולא דגברא רבה הוא דמהימן אלא אפי' אינש דעלמא נמי מהימן מ"ט כל מלתא דעבידא לגלויי לא משקרי בה אינשי והקשה בטורי אבן בחי' ל"ל טעמא דמלתא דעבידא לגלויי מדלא אמר עיברוה דיהי' נכלל בתוכו אפי' אלול דרוב שנים חסר שאז יהי' ע"א נגד הרוב ע"כ שקאי אפי' אם הי' חסר חודש בשאר חדשים דאיכא ספק השקול בין על מלא או על חסר וא"כ ל"ל טעמא דמלתא דעבידא לגלויי ת"ל כל היכא דהוי ספק השקול ע"א נאמן וצע"ג אמנם לפמ"ש מעלתו נכון דשם דמעיד עדותו קודם שיש מקום לחול עדותו אז א"נ בתורת ע"א דרק ע"א נאמן באיסורין אם כבר יש לדון על החפץ אם הוא אסור או מותר אבל להיות נאמן קודם שיש מקום להעדות אז נאמן רק אם הוי מילתא דעבידא לגלויי ודוק. אמנם מה נעשה לאחותינו ביום שידובר על צדקת בני ישראל איך קונין כל מילי דפסחא חודש או חדשים וסומכים על נאמנות ע"א שאומר שהקמח הוא כשר וה"ה לכל הדברים אשר יש לחוש בהם שהוא חמץ ואוכלין אותם עפ"י ע"א והא בשעה שמעיד עדותו אין ראוי לחול עדותו כי אז שם חמץ הוא היתר או איך אנו לוקחים באמצע הקיץ אתרוגים או הדסים וסומכים על ע"א שאינם מורכבים והלא אז אין זמן שיחול עדות הע"א ואנו לוקחין אותן אפי' משליח שאינם בעלים ולא ידעו להעיד מעצמן על הדבר אלא ששמעו מע"א ואטו כל ישראל חלילה בדין תורה טעו שע"א אינו נאמן אם ליכא אז זמן לחול עדותו חס מלהזכיר כל מה שנהגו גאוני ארץ וקדושי עליון הוא כדת ולכנוס בפרצה דחוקה דזמן ממילא בא וגם בא בודאי אבל כאן ספק מי ימות בראשון וגם מיתה יהי' כחסרון מעשה הוא שפת אשר לא יכון. ואמרתי לדון אותו לכף זכות שאם הע"א אמר להתיר או להכשיר דבר אז סמכי' גם אם אמר עדותו קודם שהגיע העת אשר יוכל לבוא ע"י מכשול דסמכי' שלא יעבור על לפני עור ל"ת מכשול דהא בתחומין סמכי' על החזקה שליח עושה שליחותו מטעם שהמשלח יסמוך עליו ויעבור הוא על לפני עור ומכ"ש אם בא בחזרה ואמר עשיתי שליחותו אפי' אם אתחזק איסורא עיין בריטב"א עירובין דף ל"ב וימצא מרגוע והגם שבע"ש ליכא עדיין איסור תחומין וע"כ דעכ"פ גורם מכשול למחר וה"ה בנידון אם נותן קמח לפסח או ד' מינים בסוכות סמכי' על חזקת כשרות שלא יעבור על לפני עור ורק לאסור דשייך לצעורי קמכוין ואעפ"כ אינו נאמן בספק השקול אז חידש מעלתו שאינו נאמן בחייו יש לי אחים אך א"כ מה עשה לו הרמב"ן שהקשה למה צריך ביש לו בנים מגו ת"ל דע"א נאמן ניתן בן לבעלך וה"ה דנאמן ביש לו בנים ותי' מעלתו דשאני עד שמעיד בשעה שראוי לחול עדותו משא"כ הבעל שמעיד

בחייו ונגלה שלא הבדיל כ"ת נ"י שאפי' להתיר אינו נאמן ע"א אם לא ראוי לחול עדותו וא"כ מחייב כל ישראל בדינו ח"ו. ואני אומר איפכא מסתברא אם לא בא זמן שיהי' צריך לעדות שעתה בשעת עדות אין נ"מ בדבר בוודאי מסתבר דנאמן דהא לא בא כלל על איסורין ויש חזקת כשרות שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב לא מיבעי בהא דלעיל דמוכר קמח דפסח או ד' מינין שהוא גזלן אם לוקח המעות שלא במשפט אלא אפי' אם נותן במתנה ג"כ מהכ"ת ניחוש לדבר כזב ולדבר שקר (וחזקה של שע"ש נתיסדה גם ע"ז יען שהבטיח לחבירו ועיין באמו"ר שערי תורה כלל מ"ב פ"א שהאריך בראי' ושכן מצא בס' מחנה אפרים עיי"ש) וחזקת כשרות של כל ישראל הוא שלא ידברו כזב ולא ישקרו במילי דשמיא רק במקום אשר הי' ראוי שלא להאמינו אז יש לחקור שנאמין לו משום חזקה אין אדם חוטא ולא לו כגון שהיתה זקוקה ליבם וחזקת מה לי לשקר איתרע לה לחזקה והוי כפלגא אזי סמכי' על חזקה אין אדם חוטא עיין בפ"י בסוגי' דקידושין או אם יש לחשוב שעושה כן לצעורי כמו שהסביר הפ"י בגיטין דף ב' דדוקא להתיר נאמן ע"א ולא לאסור עיי"ש בתו' דהטעם דלאסור י"ל לצעורי קמכוון ול"ד כמו להתיר לסתור החזקה אבל בנידון שאלתינו דלא הי' אז בזה צער דהא הי' לו בן מהכ"ת לא יהי' נאמן יען שאין צריך עדיין לגוף העדות נהפוך הוא אז הרי בירור כמו מסיח ל"ת בוודאי אמת הוא והלא באיסורין אין אנו צריכין סוג עדות רק אמיתות הדבר עיין טו"ז יו"ד סי' צ"ח דבר מתוק מאוד ואטו לא יהי' הבעלים או ע"א נאמן לומר על פרה מעוברת דבכרה מכבר או לא בכרה דנאמר כ"ז שלא ראוי לחול עדותו לא מהימן ע"א והוי ספק בכור ולכ"ת ה"נ דלא מהימן הא גמ' מפורשת בבכורות דף כ"א במוכר סתמא ר"י אומר חולין וודאי דאם איתא דאיכא איסורא אודיע הוי מודע לי' משמע בפשיטות דנאמן דלא בכרה או דבכרה ודוק. ועלה בדעתי לדון לכף זכות אולי בעלים בשלהם יהי' נאמנים גם טרם שיש לדון עליו דאדם נאמן על שלו דהא אפי' עכו"ם נאמן על שלו אם לא שייך להשביח מקחו כמבואר בש"ך יו"ד סי' קכ"ז בפירות אלו של ערלה נאמן עיי"ש והגם דשם איירי באומר שכבר הוא חפץ של איסור נעלה דרגא אחת דבישראל נאמן אפי' אם ליכא זמן לחול עליו העדות ולכן נאמנים על מקח של פסח וד' מינים וכדומה במעידים על ציצית ותפילין שכשרים הם אפי' אם מוכרים בלילה ולילה לאו זמן ציצית ותפילין או במוכר שופר קודם ר"ה או מגילה כשרה קודם פורים וכדומה דשאני בעלים דנאמנים גם קודם שבא הזמן להעיד ודוק אך באמת זה לא ניתן להאמר דבעלים יש להם רק פה להגיד גם נגד חזקה עיין בכללי רא"ש וש"ע אבל עכ"פ אי לא מהני עדות באיסורין טרם שיחול זמן איסור בוודאי גם הבעלים לא היו נאמנים ובפרט

לשיטת הש"ך סי' קכ"ז ס"ק כ"ח דצריך להיות ביד הבעלים לתקן עיי"ש ודו"ק והלא נאמנות בעלים ילפי' איך אוכל אדם אצל חבירו עיין רש"י גיטין דף ב' ורש"י יבמות פ"ח ושם כבר יש לפנינו לדון על האיסור אלא פשיטא דאין הבדל בזה בין בעלים או ע"א דעלמא וק"ל. ונהפוך הוא לדעתי דבאופן הנ"ל שלא הגיע בשעת דיבורו לאיסור והיתר נאמן ביותר דוגמת סברת הרמב"ם שאיסור בע"א יוחזק דהוי כאן רק גילוי מלתא בעלמא עיין ריב"ש סי' קפ"ב ובספרו מחנה חיים סי' נ"ז בד"ה לכן חדשתי הגם דגוי אינו נאמן במסל"ת באיסור דאורייתא זה דוקא אם כבר האיסור בעולם אבל אם אומר עיסה זו חמץ קודם פסח או בקדירה זו נתבשל בשר או בהמה זו נשחטה לפני ב' ימים ואח"כ בא פסח או נתבשל בקדירה הנ"ל חלב או נשאר מהבשר אחר ג' ימים נאמר גם הגוי במסל"ת וה"ה בבכור אם הגיד כשהיתה הבהמה מעוברת עיי"ש תל"י שהארכתי להמתיק דברי תו' בבכורות וה"ה בכל נאמנות איסורים נאמן העד מק"ו אם מעיד קודם זמן איסור דבשעה שבא האיסור כבר העדות בעולם ודוק. והגם שאין ראי' גמורה לדבר זכר לדבר יש דתורה האמינה לאב זה בני בכור וה"ה עובר זה הוא ממזר או בן גרושה עיין קידושין דף ע"ד וע"ח והגם דאין עכשיו לדון עליו דהא עדיין לא נולד וה"ה דנאמן אם אמר אזילו לגבי בני בוכרא עיין בב"ב דף קל"ד הגם דעדיין אין שעת לקיחת פי שנים והגם ששם הוא גזה"כ יכיר יכירנו לאחרים דאביו נאמן לומר זה בני בכור והגם דהוא קרוב וע"א ואעפ"כ נאמן וה"ה שנאמן על עובר מ"מ זכר לדבר יש דהא גם חי' נאמנת שהוא בכור אם אמרה לאלתר וסמכוהו בירושלמי שם על פסוק ותקח המילדת שני ותקשור על ידו לאמור זה יצא ראשונה וכן משמע בתשו' הרא"ש כלל נ"ב דנאמנת החי' הוא מדאורייתא הגם שרוב הפוסקים חולקים כמבואר ג"כ בר"ן דהוי רק דרבנן עכ"פ נשמע דגם ע"א או אשה נאמנים הגם דעכשיו ליכא נפ"מ בזה שהוא בכור וק"ל. סוף דבר פלא על מעלתו שיצא ללחום נגד שני שרי צבאות ישראל הרמב"ן ומהרש"א בדין חדש אשר המציא לחלק בלי שום ראי' ובפרט להתיר איסור דאורייתא יבמה לשוק וכאשר בארתי סוגי' הש"ס ופוסקים יעידון בהיפך וגם הסברא מנגדת לו וקו' הטו"א בר"ה יש לתרץ ואין כאן מקומו להאריך. ואגב גררא לא אמנע מלהודיע לו שראיתי מכתבו שכ' שבסברת תשו' מיימונית הנ"ל מיושב לו קו' חמורה של חות דעת איך נאמן ע"א לומר שמצא טריפות בריאה הלא כיון שנשחטה עומדת הבהמה בחזקת היתר והגאון הנ"ל תי' דהוי חזקה שאינה מבוררת וכ"ת נ"י תי' דשאני הכא דהעד אינו בא אלא כמברר המיעוט מן הרוב כסברת השב שמעתא דלכן נאמן ע"א לברר חתיכה כשרה מרוב טריפות כסברת תשו' מיימונית הנ"ל דהעד מברר דחתיכה זו לא היתה אסורה מעולם וה"ה כאן העד מברר

שהוא מן המיעוט ולא הותרה מעולם עכ"ד. ולדעתי לא ירד הד"כ נ"י לעומק הסברא שאני התם בנידון תשו' מיימונית או בסברת הש"ש דשליח שאומר טעיתי א"כ אצלו לא נאסרה האשה מעולם ולא כאשר האמין השומע שנתקדשה האשה וה"ה במקולין להקצב לא היתה החתיכה הנ"ל נכנס בכלל איסור דהא הוא מכיר החתיכה אבל במוצא טריפות בריאה הלא גם הוא הי' אוכל חלבה מחיים ואם הי' נאבדה הריאה הי' אוכל הבשר מטעם דנשחט' הותרה א"כ גם אצלו נכנס הבהמה בכלל היתר רק עכשיו מצא טריפות או שלקח ריאה במקולין לבשל אותו ומצא בביתו טריפות בריאה אז בוודאי ק' איך נאמן לסתור החזקה של הבהמה דהא הדין בסי' ל"ט הוא בקונה ריאה במקולין הכשרה ואמר שמצא בה טריפות אז אין זה נוגע לדין של תשו' מיימונית ודוק. (ג) היתר ג' שיצא מעלתו נ"י דבא להכריע הנה הטו"ז ביו"ד סי' ל"ט פסק דהגדת עדות באיסורא צריך ב"ד כדמשמע פשטות הלשון בשו"ע כיון שבאו לב"ד ביחד והש"ש שמעתא ו' פ"ח חולק עליו דבכ"מ דמהני אמתלא וע"א דלא בעי ב"ד דאל"כ לא מהני אמתלא והא ראי' דע"א נאמן באיסורין ילפי' לה מוספרה לה והוא אינו בב"ד וכן ע"א בהפרשת תרומה וטבל ושחיטה והביא ראי' מתשב"ץ דלא בעי הגדה בב"ד באיסורין וכבוד מעלתו נ"י יצא להגין בעד הטו"ז והוא דיש ג' אופני עדות באירוסין (א) הבעלים נאמנים בשלהם ול"צ אמירת ב"ד דאל"כ איך מתארח אדם אצל חבירו (ב) דבר שבידו נאמן או מטעם שבידו או מטעם מגו וג"כ לא צריך ב"ד (ג) מי שמעיד לאחרים צריך ב"ד והוא דיכול לומר מבודה אני ועדותו אינו ברור וא"כ מאי מהני עדותו חוץ לב"ד בשלמא אם אומר להתיר יש לסמוך על חזקה אין אדם חוטא ולא לו אבל אם בא לאסור מאי מועיל עדותו וצ"ל דצריך לחוש על דבריו דדלמא ילך אח"כ לב"ד ויהי' איסור למפרע דוגמת סברת הרשב"א הובא בב"ש סי' מ"ב ס"ק ט"ו ולכן מהני עדותו גם חוץ לב"ד אבל עכ"פ אינו נאמן כשנים אא"כ העיד לפני ב"ד ולפ"ז בנידון השאלה דלא אמר הבעל עדותו בב"ד לא מהני עדותו של בעל ומסיים וז"ל דיש לפנינו ב' צדדים להתיר (א) אף אם הי' מעיד בב"ד ל"מ מאחר שאינו ראוי להחזיק עדותו (ב) שבאמת בנידון דידן לא העיד בב"ד פשיטא ופשיטא דלא משגחינן בדיבורי' עכ"ל מעלתו נ"י. ואני אומר לפי דבריו יהי' דין חדש מי שמעיד לאחרים לאסור דבר ומת אח"כ טרם שנתעכל הדבר יהי' החפץ נשאר כמו מקודם דאז אין לחוש עוד שיבוא לב"ד ויעיד עדותו ויעויין בתשו' רשב"א הובא בב"י סי' מ"ב ושום א' מהפוסקים לא השמיע דין חדש זה והוא בוודאי רחוק מסברא דבוודאי כיון דבאיסורי' ל"צ כי אם אמיתת הדברים א"כ יש חזקת כשרות שכל בר ישראל נאמן בדברו ולא ישקר ולא יכזב בדיבורו להעיד עדות לצער חבירו הלא התורה אמרה לא

תגנוב ע"מ למיקט ואטו להעיד לצער חבירו נקל הוא ובוודאי יש רוב גדול מי שמעיד לאסור לחבירו אינו עושה כדי לצערו וא"כ מהכ"ת שלא יהי' נאמן בספק לברר שהוא אסור ורק אם יש חזקת היתר נגד עדות העד שם חידש הכנ"י חקירתו הגם דנאמן להתיר נגד חזקת איסור דיש חזקה אלימתא דאין אדם חוטא לעבור על לפני עור אבל לאסור דיש מיעוט עכ"פ שמכוון לצערו א"כ אפשר שאינו נאמן לסתור חזקת היתר שהוא וודאי ועיין בפנ"י בסוגי' דע"א נאמן באיסורין בקידושין ובקו"א שהשיג על הש"ך אבל דנימא בספק השקול שאין לסמוך על העד בלאסור דלצעורי קמכוין הוא כנגד רוב דבא מחזקת כשרות והגם דאם אירע שבא ראי' שחוזר מדיבורו נאמן אבל אין לחוש על מיעוט הנ"ל חוץ אם אנו רוצים ללקות שם הוכיחו אם מהני חזרה איך אנו לוקין הא הוי התראת ספק דלמא יאמר מבודה אני או דלא הוי עדיין איסור ברור כמבואר בש"ש ש"ו פ"י ודוק. ומצאתי עוד דבר גדול מזה בנתיבות המשפט סי' כ"ח שהאריך לבאר הא דבעי הגדה בב"ד הוא דוקא בגמר הדבר לאמור שנפסקו האישות או להוציא ממון אבל להעיד שאלו השנים ראוין לגרש אשת פלוני או שזה האיש הוא השליח להקנות או הגט הזה ראוי לגרש או האיש הזה ראוי לחלוץ אז דומה במקום שנתחזק איסור דצריך שני עדים להתיר אבל הגדה בב"ד א"צ עיי"ש באריכות וא"כ בנידון שאלתינו שרוצה רק לומר יש לי אח אבל אינו משנה בעדות זה להתיר או לאסור מיד בודאי אין צריך הגדה בב"ד בשלומא אם העד בא להתיר או לאסור לטמא או לטהר אז שייך לומר דיעיד בב"ד אבל כאן דאין לפנינו כעת לשנות דבר אז בוודאי הוי הגדה בב"ד כמו חוץ לב"ד כי אין כח לב"ד רק אם יבוא דבר לפניהם למשפט שיפלא דבר בין דין לדין שיורו הם את הדבר אבל שלא בשעת מעשה שיהי' נפקותא לפניהם בדין מאי אילמא כח ב"ד והוא ק"ו מדברי נתיבות ופ"י אשר הביא שם דהלא שם יש לדון מיד אם השליח הזה ראוי לגרש אשת חבירו או אם איש זה ראוי לחלוץ או אם איש זה ראוי לעשות מתנה או אם ראוי לגרש בגט זה ועיין בתו' גיטין דף ב' ובספרי פ"ח שם רק יען שאינו נגמר הדבר שלא נעשה עדיין השתנות ל"צ הגדה בב"ד ק"ו אם עדיין אין מקום לדון כלל על העדות הזה דהא הוא בחייו וגם הי' לו בן לכ"ע דהוי עדות ולא צריך כח ב"ד והבן. ובזה יצאתי לתרץ קו' גדולה אשר התפלא אמ"ו הגאון ז"ל בס' שערי תורה ח"ר כלל ח"י פ"ו במה שהובא בשו"ע חו"מ סי' רע"ז בשם רמב"ן בחידושים אם האב כבר אמר פ"א בני בכורי זה שוב א"נ לסתור דבריו דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד דלא כרשב"ם דף קל"ד והקשה אמ"ו ז"ל הא מאי הגם שרגיל לקרוא לו בוכרא עכ"פ לא הגיד בב"ד ויוכל לחזור ולומר מבודה כדברי תשו' הר"ן סי' מ"ז הובא בח"מ סי' י"ז ונדחק מאוד לסבב כוונתו דהוי גזה"כ כדברי ש"מ הבחנה אחת

יש לו ולא שתי הבחנות אשר לא עולה יפה בלשון הרמב"ן בב"ב ובכ"ז הניח בקו' א"כ מאי פריך הגמ' יכיר ל"ל הא צריך יכיר להשמיע דלא יוכל לחזור הגם שלא הגיד בב"ד וצע"ג (ולדעתי יש ליישב גוף הקו' בדברי ש"מ בב"ב דף ל"א בד"ה עביד אינש דהודאה לחובתו מהני חוץ לב"ד והגם דכאן לא הוי חוב לו דהא ירושת פי שנים הוי אחר מותו בכ"ז לחובתו שיתחייב בהודאתו ולא יוכל ליתן לאחר בתורת ירושה או בנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס ועיין בש"מ בד"ה עלה ועדיין צע"ג). ולפמ"ש נכון בעזה"י כיון דבכור בחיי אביו אין לו תביעה על נכסים א"כ בשעת אמירת האב להכיר זה בנו בכורו אין עדותו משנה דבר אז אין מקום לעדות זה לב"ד כלל והוי עדותו חוץ לב"ד כמו עדות אחר בב"ד וכיון שהגיד שוב א"ח ומגיד ודוק. אמנם ד' האיר עיני לברר שהרמב"ן חולק על כל הדין וסובר דבכ"מ שע"א נאמן באיסורין לא יוכל לחזור הגם שהעיד שלא בפני ב"ד דהבעה"מ בסוגי' דקידושין דף ס"ד מסיים וז"ל ור"נ סבר מה לי לשקר כחזקה דמי ולא אתי חזקה ועקרה חזקה כלומר לא עקר לה לשוויי' כמו שאינה אלא מיתלי תלי וקיימא דאי הדר בי' בשעת מיתה נעורר חזקה ראשונה של איסור והדרא למילתא קמייתא הלכך כה"ג נאמן אף לאיסור כנ"ל עכ"ל והרמב"ן השיג עליו ואחת מהשגותיו כ' וז"ל ועוד אני תמה בעיקר דינא שלא מצינו בתלמוד נאמן ויוכל לחזור בו אלא כיון שנאמן כל שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד וזה שאמר בשעת קידושין יש לי בנים ואילו שתק בשעת מיתה אשתו (מותרת) כי הדר אמר אין לי בנים איך נעקרה חזקה ראשונה של איסור לאוסרה עכ"ל הרי מבואר כלל גדול בתורה כ"מ שנאמר נאמן הוי הגדה ושוב א"ח ומגיד כאשר ביאר הרמב"ן שם בפירושו דנאמן לאו דוקא אלא שנשאר בחזקה שהיתה דכיון דנאמן אז הוי עדות בהגדה וא"ח ומגיד דהא דאמר בשעת קדושין יש לי בנים היינו לבעה"מ דאמר לה להפיס דעתה או להרמב"ן שאמר כן לאחרים אבל עכ"פ הגדת ב"ד לא היתה ואעפי"כ החליט כיון שהגיד שוב א"ח ומגיד ודוק וחולק על שיטת הר"ן בתשו' שהביא אמ"ו ז"ל והובא גם בש"ש והאריך שם עכ"פ הרמב"ן בב"ב פסק שאב אינו יוכל לחזור אעפ"י שלא הי' הגדה בב"ד ודוק. אך לבאר איך יפרנס הרמב"ן תוספתא מפורשת אשר הביא הב"י בחו"מ סי' כ"ט וגם הוא בירושלמי פ"ב דכתובות וז"ל תני וכן העדים שהעידו בין לטמא ובין לטהר בין לרחק ובין לקרב בין לאסור ובין להתיר בין לזכות ובין לחוב (או לפטור או לחיוב כמבואר בלשון תוספתא) עד שלא נחקרה בב"ד עדותן אמרו מבדין היינו הרי אילו נאמנים משנחקרו עדותן בב"ד אמרו מבדין היינו אינם נאמנים עכ"ל מזה יליף הר"ן דאפי' באיסור והיתר שאינם צריכין הגדה בב"ד אפ"ה יכול העד לומר מבודה אני כ"ז שלא העיד בב"ד והגם שהעיד בחוץ בכ"ז יוכל לחזור ולומר שקר הגדתי

ועיין בש"ש ש"ו פ"ג ולפי דברי הרמב"ן במלחמות דפוסק כל היכי דנאמר בש"ס נאמן שוב אינו יוכל לחזור ולהעיד אפי' שלא אמר עדותו בב"ד ויהי' ירושלמי ותוספתא כנגדו חלילה. ונלע"ד דיש ב' אופנים בהגדת ע"א (א) אם בא ע"א ואמר נתנסך יינך או בשר שחוט שלך הוא טריפה שמצאתי בו טרפות או קדירה שלך טריפה שנפל בו חתיכה של חזיר או חלב או נטמאו טהרותיך או טבל שלך מתוקן או כתם ההוא טהור או בשר שלך מנוקר וכשר וכדומה לאלף אשר העד בא ומעיד או לבעל דבר בעצמו או לאחרים ומגיד דבר ברור שהחפץ הוא טרפה או טמא וכן בהיפוך שהוא מותר או טהור כמובן (ב) שבא העד בדבר שאינו סותר החזקה או עדים אפי' בדבר שסותר חזקה אבל לא מעיד עדות לטהר ולהתיר או להטריף ולטמא אלא מספר סיפור המעשה שראה גוי שנוגע ביין שבמרתף או נפילת חזיר בקדירה או סירכא שלא כסדרן או נפילת שרץ בין טהרות או שראה ניקור הגיד או תיקון הכרי או שראה אופן הריגת בעל האשה שעשו אותו גיסטרא או שחטו רוב שנים וכדומה לאלף סיפור המעשה אשר יצמיח ממנו לטהר או לטמא ולאסור או להתיר אבל אין מעיד דבר ברור להגיד העד שם איסור או שם היתר או שם טומאה או שם טהרה. וההבדל ברור בעיני בוודאי אם העד בא ואמר לאיש יינך נתנסך או טהרותיך טמאים או כריך מתוקן או בעלך מת וכדומה אשר בעדותו מחליט דבר ברור אשר נקרא עדות שלם אז כיון דע"א נאמן באיסורין ולא צריך ב"ד כיון שהגיד הדבר לבעל החפץ אז אינו יוכל לחזור בו דכיון שהגיד שוב א"ח ומגיד (ואפי' אמתלא לא מהני כאשר ביארתי בס' פלס חיים בסוגי' דלשמה דלא כחות דעת בסי' קפ"ה) דמאי אולמא כח ב"ד בזה שאומר לו יינך הוא נסך או בשר שלך הוא מנוקר וכדומה הוא גמר עדותו וא"ח ומגיד חוץ אם יש רגלים לדבר למה שיקר כמו בב"ד אם אומר על עבדו בנו לפטור ממכס דהוי רגלים לדבר שעשה כן להרויח דמי מכס וכדומה ומכ"ש שלא יאמרו מבודה אני דשארית ישראל לא ישקרו בעדו' בין להכשיל בלפני עור או לצער את חבירו דרק אם עובד ע"ז אמרי' לצעורי קמכוין בסוגי' דרבוצה ועי' רשב"א במשמרת הבית שם או אם אמר שהזיק בידים כגון בגיטין דף נ"ג השתא לצעורי קמכוין ועיין בפי' רש"י שם אבל בעלמא מי יעשה זאת להעיד שקר כדי לצער חבירו וכיון שהגיד שוב א"ח ומגיד. אמנם אם לא החליט העד בעדותו להגיד דבר ברור לא להתיר ולא לאסור לא לטמא ולא לטהר רק מספר מעשה אשר מזה יש לב"ד לשפוט דבר או איסור והיתר טומאה וטהרה חיוב ופטור או קירוב וריחוק היתר לאשה או היתר ליבמה וכדומה לאלף אשר הב"ד יחליט דבר מכח סיפור העד אז הגם שסיפר הדבר בשוק וברחוב יכול לומר אח"כ מבודה הייתי ויוכל לשנות לפני הב"ד דהא הוא לא החליט דבר לאמור איסור והיתר טומאה

וטהרה קירוב וריחוק אשר יהי' הגדת עדות גמור שיהי' נקרא הגדה רק אם עמד לפני הב"ד ודרשו וחקרו על הדבר עד שיוכלו להחליט הדין ולא יצרכו עוד להעיד אז נגמר עדותו ולא יוכל לחזור אבל כ"ז שיש להם לדרוש ולחקור מפיהם איך הי' הדבר למען דעת לפסוק הדין אז לא נגמר עדותו אפי' באיסור והיתר או טומאה וטהרה ויוכל העד לחזור במה שסיפר לפניהם וזה שדייקו בירושלמי עדים שהעידו בין לטמא או לטהר בין לרחק בין לאסור או להתיר בין לפטור בין לחיוב לא שהעידו על דבר שהוא טמא או טהור או שרחקו או שקרבו רק העדות הגיע לתכלית הנ"ל אז יכולין לומר מבודה אני או מבודין אנחנו אבל בוודאי מי שהחליט עדותו בדבר ברור אז כיון שהגיד א"ח ומגיד ונכון שיטת רמב"ן ולדעתי מקום הניחו לי מן השמים להתגדר בו כי נכון וברור הוא בסברא ומיושב ג"כ דין רמ"א בחו"מ סי' רע"ז בשם רמב"ן ויש להאריך על פלוני טיהר לי כתם אבל אין כאן מקומו להאריך ואין לפני תשו' הר"ן לדעת אם לא אפשר להעמיס גם מחשבה הנ"ל בדבריו כי לא ידעתי נידן שאלתו.

סוף דבר לא אוכל לדעת איך מלאו לבו לחדש היתר להתיר יבמה לשוק יען שלא העיד בפני ב"ד כי הגם שיוכל לחזור אבל כ"ז שלא חזר נשאר עדותו ובפרט שלא הי' אז מקום להגיד זאת לפני ב"ד אדרבה נהפוך הוא באופן הנ"ל בוודאי נאמן דלא כיון אז לצאת על דבר ידוע כמו אשתמודענא וביותר כאשר בארתי תל"י שרמב"ן חולק על כל הדין וסובר שאין עד יכול לחזור מעדותו וא"כ נפל גם היתר זה ונשארת עגונה מחמת יבמה לשוק. אך גם אליבא דעת המחבר בסי' קנ"ז נ"ל דבאופן זה נאמן הבעל שיש לו אח והיא נשארת בספק יבמה דבקידושין דף ס"ד אוקמי אביי מתני' בדלא אחזיק לן לא באחים ולא בבנים אמר יש לי בנים נאמן ופירש"י וז"ל דאחזקה קמייתא מוקמי' לה עכ"ל יש לי אחים אינו נאמן פירש"י וז"ל יש לי אחים ואין לי בנים לאו כל כמיני' דמפקי' לה מחזקה עכ"ל מבואר מרש"י דוקא אם אמר יש לי אחים ומוסיף עוד אין לי בנים א"כ היא בוודאי אסורה אכ"ע דהא הבעל מעיד שיש בעולם אחים ומעיד ג"כ אין לי בנים א"כ מעיקרא היתה לה חזקת היתר מכח ס"ס שמא אין אח ואת"ל יש אח לבעלה דלמא יש לו בנים או בהיפך דלמא יש לבעל בנים ואת"ל אין לו בנים דלמא גם אח אין לו מעכשיו בא הבעל לאסור אותה בוודאי דהא אמר דיש לו אח ואין לו בן לכן אינו נאמן אבל אם לא הי' מוחזק לא באח ולא בבן והבעל אומר יש לי אח בכ"ז אפשר דהיא מותרת לכ"ע דכמו דלא הי' מוחזק באח ואעפ"כ אמר דיש לו אח ה"ה אעפ"י דלא הוחזק בבן יוכל להיות שיש לו בנים במקום אחר והגם דאז תהי' אסורה מכח ספק יבמה לשוק דספק אחד נשאר אם יש לבעל בנים או לא אעפ"כ אינו אוסר בדיבורו להוציאה מחזקת היתר

לחזקת איסור אז בוודאי ע"א נאמן דהא לא מצינו שלא יהי' ע"א נאמן בדבר שהי' מותר בתורת ס"ס לברר בו ספק אחד ויהי' ממילא נשאר בספק איסור ועיין ביו"ד קפ"ז ודוק אבל ברישא בשעה שאמר יש לי בנים הגם שהוחזק באין לו בנים והוא אומר יש לי בנים עכ"פ בשעת דיבורו מוקי' האשה בחזקת היתר רק מתחילה האמינו מטעם דאין לו אחים וגילה הוא מטעם דיש לו בנים אז נאמן גם על הסיבה ואם אמר אח"כ איש אחד שהוא אח לא אוסר אותה להיות ספק איסור אבל אי לא אמר מתחילה יש לי בנים ואתא אחד ואמר אנא אחוה דמיתנא הי' נאמן דהא נשאר הספק דלמא יש לו בנים ורק בסיפא דאומר תרווייהו יש לי אח ואין לי בנים אז רוצה לעשות אותה יבמה ודאית ואינו נאמן ומיושב קו' מהרש"א ודוק כנלענ"ד בעה"י. ובזה מובן דברי הב"ש בסי' קנ"ז ס"ק ז' שחידש דלנ"י דסובר דלא הוחזק בבנים לא הוי כהוחזק בלא בנים א"כ אם לא הוחזק לא בבנים ולא באחים ובא אחד ואמר אני אחיו נאמן דכל כה"ג לא הוי חזקת היתר עיי"ש והתפלא עליו הגאון בית מאיר אטו הנמ"י יכחיש דברי הגמ' דאמרי דלא מוחזק לן לא באחים ולא בבנים אינו נאמן ופירש"י לאו כל כמיני' דמפיק לה מחזקה אלא פשיטא דנמ"י סובר דלנגד חזקת איסור נאמן במגו אבל לא כנגד חזקה לגמרי כגון כמו דהוחזק לן באחים אינו נאמן דיש לו אחים אבל נאמן דיש לו בנים דסותר רק חזקת איסור אבל לא גוף החזקה של חזקת אחים וה"ה מוחזק בלא בנים ולא מוחזק באחים הוי חזקת היתר ואין ע"א נאמן לסתור והתפלא על רש"י שמשמע דלולי שאמר מתחילה יש לו בנים הי' האח אז ע"א נאמן שא"כ פלא למה לא יהי' הבעל ג"כ נאמן מ"ש הבעל מהאח עיי"ש והוא דבר עמוק בנמ"י אבל הב"ש שהבין הנ"י ורש"י בשיטה אחת נשאר קו' הנ"ל הלא הבעל אינו נאמן יען דסותר החזקה וצע"ג. ולפמ"ש לק"מ דרש"י בלשונו הזהב נשמר מזה בפי' וז"ל יש לי אחים אינו נאמן אם אומר יש לי אחים ואין לי בנים לאו כל כמיני' דמפקי' לה מחזקה עכ"ל מבואר יען דמוסיף עוד שגם בנים אין לו א"כ עוקר כל חזקת היתר ומעמידה בחזקת איסור אבל היבם שבא ואמר אחוא דמיתנא אבל אינו אומר שלא הי' לאח בנים א"כ תלי' אם מה שלא הוחזק בבנים הוי כאילו הוחזק בלא בנים א"כ נחשב אמירתו אנא אחוא דמיתנא שעוקר חזקת היתר ומהפך לחזקת איסור אבל לנמ"י ורש"י דסוברים דלא מוחזק בבנים הוי רק ספק אם יש לו בנים א"כ גם האח אינו מעמיד אותה בחזקת איסור רק עושה מס"ס ספק אחד וע"ז ע"א נאמן אפי' קרוב ודוק דנמ"י ורש"י הבינו דסיפא יש לו אחים קאי אם אומר ג"כ אין לו בנים ולק"מ קו' בעזה"י. ולפ"ז אם הבעל הי' אומר רק יש לי אחים ולא הוסיף אין לי בנים יהי' גם הבעל עצמו נאמן ואפשר דאז אינו נאמן דע"כ מכוון לצערה דהא אדם קים לי'

אם יש לו בנים או לא א"כ למה לא אמר אם יש לו בנים או אין לו אלא אם ואמר אין לי בנים לא הי' נאמן דיהי' עוקר החזקה ואם יאמר יש לי בנים תהי' מותרת בוודאי והוא רוצה לאוסרה לכן הוא שותק מבנים א"כ מוכח שרוצה רק לצערה והרמב"ם כ' בפ"ג מה' יבום וז"ל אמר זה אחי או יש לי אחים אינו נאמן לאסור את אשתו ולהניחה זקוקה ליבום שה"ז נתכוון לאוסרה לאחר מותו עכ"ל והוא פלא מאוד חדא דלא אמר מטעם דלא יכול להוציא מחזקתה חזקת היתר שנית דהי' לו לאסור דשמא מתכוון לאוסרה אבל מנין פשיטא לו שבוודאי מכוון לאוסרה וצע"ג ולפמ"ש אפי' אם לא אמר אין לו בנים א"כ אינו אומר בפי' לסתור החזקה שלה אעפ"כ אינו נאמן דאז יש גילוי שיודע בנפשו שיש לו בנים ורוצה לאסרו ודוק דלשיטתו נאמן אפי' במוחזק שאין לו בנים נאמן לומר דיש לו בנים דאיהו קים לי' אם יש לו בנים כמבואר בהה"מ לתרץ השגת הראב"ד עיי"ש באותו פרק. נחזור להדברים דיש לחקור אם הבעל בעצמו אינו נאמן אם אמר יש לי אחים ולא אמר אין לי בנים ולדעתי שהרשב"ם מסופק ג"כ בזה דבב"ב דף קל"ד ע"ב ד"ה התם דלא מוחזק לן מסיים בסוף וז"ל אמר יש לי אחים ואין לי בנים לאו כל כמיני' דמפיק לה מחזקה עכ"ל ראה שדייק ג"כ כרש"י דדוקא שאמר ג"כ אין לי בנים שמעמיד אותה בחזקת איסור תחת חזקת היתר ובד"ה הכא מסיים בסוף וז"ל א"נ איכא למימר ה"ק האומר זה בני נאמן אע"ג דאתחזק לן באחים זה אחי אינו נאמן לאוסרה אם היא בחזקת היתר כגון דלא מיחזק לן לא באחים ולא בבנים עכ"ל ולא הזכיר כאן דאומר שאין לו בנים וצע"ג לכן התחכם הרשב"ם דאשמעינן כאן אפי' לא אמר אין לי בנים ג"כ אינו נאמן דלצעורה קמכוין כהבנת הרמב"ם ודוק אבל העיקר הקדים דזה אחים על ירושה קאי דביבום ממנ"פ אם אומר ג"כ אין לי בנים מבואר כבר בקידושין ואם יאמר רק זה אחי ולא אומר מבנים גם הוא נאמן להיות ספק אם אין נראה שרוצה לצערה וק"ל.

היוצא מדברינו דין חדש הא דסוברים הפוסקים דמי שלא הוחזק באחים ואמר יש לי אחים אינו נאמן דהוי כאילו מוחזק שאין לו אחים זה דוקא שאם נאמין לו דיש לו אחים אז נפסק חזקת היתר דהא לא הוחזק בבנים והוי כאילו מוחזק שאין לו בנים ונעשית זקוקה ליבם וע"ז אין הוא נאמן אבל באופן אם יש לו בנים בשעה שאמר יש לי אחים א"כ אם נאמין לו שיש לו אחים נשארת היא בחזקת היתר אז לכ"ע הוא נאמן דהא אינו סותר שום חזקה דכמו דנאמן במתני' לומר שיש לו בנים יען דעכ"פ היא נשארת בחזקת היתר כמו מקדם ומשתנה בדבורו רק הסבה של חזקת היתר ה"ה איפכא נאמן דיש לו אחים דהא נשארת בחזקת היתר מכח הבנים ודוק. ולולא דמסתפינא אמרתי אפי' אם הי' מוחזק שאין לו אחים ואמר יש לי אחים נאמן אם הי' לו אז בשעת אמירתו בנים

דבשלומא בלא הוחזק בבנים ומוחזק בלא אחים א"כ בשעה שאמר יש לי אחים סותר ב' חזקות (א) חזקת היתר שלה (ב) שעיקר גוף החזקה שהחזקנו שאין לו אחים והוא אמר שיש לו אבל אם יש לו אז בנים והיא נשארת גם לפי דבריו בחזקת היתר מהכ"ת שלא יהי' נאמן בוודאי שיש לו אחים כנגד מה שהחזקנו אותו בלא אחים דלא שייך שאומר כן כדי לאוסרה אם ימות הבן בחייו שתהי' זקוקה ליבם דהלא אוקמי כל חי בחזקת שלא ימות ודוק שהוא חדש דהא דע"א א"נ לעקור חזקה היינו אם יהי' עי"כ השתנו' דבר אבל אם אין השתנות בדבר אז ברי שלו נאמן שהחזקנו בטעות חזקה הנ"ל ונאמן כיון דליכא נ"מ כעת בהך חזקה לא נחשב לחזקה ודוק. ולפ"ז בנידן שאלתינו שאומר הבעל יש לו אח אז כאשר הי' לו בן א"כ גם אם אמת שיש לו אח הוא נשארת בחזקת היתר לשוק אם ימות הבעל מהכ"ת שלא יהי' נאמן הא אינו סותר שום חזקה הגם שלא הוחזק באחים מ"מ גם הבעל נאמן אם אינו סותר שום חזקה וגם לרמב"ם דסובר דאינו נאמן דלאוסרה הוא בא זה דוקא אם אין לו אז בנים ידועים יש הוכחה דלאסור הוא בא אבל כאן דהוא כמסל"ת מהכ"ת להתיר ודוק. וראיתי בשאלתו שכ' וז"ל שאלה הנ"ל א"צ לפנים דהיא משנה מפורשת יש לי אחים אינו נאמן ובגמ' אמר אביי מתני' דלא מוחזק לן באחים וכו' ופירש"י וקיימא הך איתתא בחזקת שאינה זקוקה הרי כיון דלא מוחזק לן באחים הוי כמוחזק לן דל"ל אחים דאל"כ איפכא הל"ל דמוחזק לן דלית לי' אחים (במכ"ת נעלם ממנו לפי שעה דברי לח"מ פ"ג מה' יבום ה' כ' שחקר בגמ' דאמרי' דלא מוחזק לן בבנים ולא נקטו דמוחזק דלית לו בנים יעו"ש) וא"כ בנ"ד דלא מוחזק לן באחים ה"ה בחזקת היתר ואין הבעל נאמן להוציאה מחזקתה ואף שהרמב"ם פ"ג נתן טעם שמתכוון לאוסרה וטעם זה ל"ש בנידן דידן שהרי בשעת אמירה הי' לו בן מ"מ נלע"ד דה"ה כשיש איזה עילה אחרת שי"ל שאמר כן משום עילה זו אמרי' ג"כ ובנ"ד י"ל שאמר כן להתפאר כלומר שהוא מיוחס ואינו כשאר ארחי ופרחי עכ"ל מעלתו נ"י. ולדעתי דבר זה לא ניתן להאמר חדא דגם לרש"י וכל הפוסקים אם אינו סותר חזקה נאמן דהא גם לפי דברי הבעל אין מוציאה מחזקת היתר דהא הי' לו אז בנים ונהפוך הוא כמו דנאמן דיש לו בנים הגם שנגלו אח"כ אחים יען שנשארת בחזקת היתר ה"ה נאמן יש לי אחים יען דנשארת בחזקת היתר מכח בנים ולא אוכל להבין מ"ש מעלתו ואין הבעל נאמן להוציא מחזקתה עכ"ל מאיזה חזקה הוא מוציא ודוק. וטרם אכלה לדבר אמרתי לחדש דבר בעזה"י הנה לא מצאתי מפורש הבנת חז"ל במה שאמרו מתני' דלא מוחזק לן באחים ברייתא דמוחזק לן באחים ויש לפרש בדבריה' שני פירושים (א) אם איש בא לגור באחד מקהילת ישראל בין שחי במקום מושבו רבות בשנים או אפי' רק

שלשים יום ולא שמענו מפיו או מפי אחרים שיש לו אחים וא"כ אין כאן הוכחה דאין לו אחים כיון דלא ידענו שיש לו אחים א"כ היא בחזקת היתר מכח ס"ס דלמא יש לו בנים ואת"ל דאין לו בנים דלמא אין לו אחים דאיסור אישות פקע בוודאי ויש ס"ס דלא בא מחדש איסור יבמה לשוק ומקילין עפ"י דין שלא לחוש על חשש רחוק דלמא יש לו אחים ולא נודע לנו שדרך האיש לספר לאשתו בני משפחתו מאבותיו מאחיו ומאחותיו ואילו הי' לו אח הי' מספר לאשתו ומדלא ידעה מזה בוודאי אין לו אחים אבל אין דרך לספר באינו אשתו שזנה עם פנוי' ויש לו בן זנונים א"כ הוי ס"ס מעלי' וקיימא בחזקת היתר (ב) בוודאי מי שדר אצלינו ימים מועטין ולא שמענו לו מאח זה לא נקרא דלא מוחזק לן באחים דאטו עם ביאתו לכאן הי' לו לספר מאחיו אולי יש לו אחים בעולם ומה שלא הגיד לאשתו אולי אחיו רעים וחטאים לד' ולא לכבוד המה לו לדבר מהם או משטמה בלבו עליהם אשר לא יזכר שמם הלא יוסף לא פקד אחיו בכל כ"ב שנים לשלוח אליהם שליח וגם לאביו לא הגיד כי עלה לגדולה וקרא שם בנו מנשה כי נשני ד' את כל בית אבי או דלמא אחיו הלך למרחוק בדרך ולא נודע מקומו ולאיזה תכלית יגיד לאשתו כי יש לו אח ואיננו לכן שתק ולא הודיע לה שיש לי אחים או אח אחד שלא תצער עצמה פן תוכל לשאר עגונה אם לא יהי' לה בנים ממנו אבל מי שדר במקהלות רבות בשנים ולא שמענו מעולם איזה הזכרה או סיפור מעשה להזכיר שיש לו אח אז אמרי' דלא הוחזק באח דטבע אדם להזכיר ברוב שנים איזה מעשה אשר קרה לאחיו או עמו או עם איש אחר או שהי' דואג ונאנח ולגלות לאיש משיודעין כי הי' לו אח ולא נודעו עקבותיו או שלא הלך בדרך הטוב או שהוא איש אינו מוצלח או בהיפוך שנודעו עקבותיו או נתהפך לדרך הטוב או שנתעשר והצליח וכדומה אלף אומדנות והוכחות שאין לאיש הזה אח אבל מוחזק לן באח הוי כיון דנשמע שיש לו אחים לא שיש עדות עליו רק כך שמענו שבאו אנשים וספרו לו דרישת שלום או הגידו למרחוק שדברו עם אחי פלוני בעלה של האשה הזאת או שמענו מהבעל מעשים אשר המה הוכחות שיש לו אחים וכדומה רק אין עדים לפנינו לשי' רש"י ועיין ברשב"א שמשמע אפי' יש עדים כמובן. אמנם אי הבעל מזכיר אפי' אחר רבות בשנים שיש לו אחים לא שייך לומר אנן סהדי דאין לו מדלא הזכירו מקודם ז"א דעקוב הלב מי יודע הסיבות אשר לכד את לשונו לכחד תחת שפתיו מלהגיד שיש לו אח ועכשיו גבר הטבע עליו והזכירו במסל"ת במעשה ואם אינו מספר איזה מעשה ואמר בפעם אחד יש לי אח אמרי' דאמר כן לצער אשתו שרואה שאין לו בנים ורוצה לאוסרה על כ"ע אבל אם כל ימי חייו לא הזכירו לא הוא ולא אדם אחר ואחר מיתתו בא ע"א לומר שיש לו אח אז אינו נאמן יען דהמת לא

הזכירו לאח הנ"ל לא במסל"ת כסיפור מעשה לשמחה או לתוגה וגם איש אחר לא הזכיר את אחיו כל ימי חיי הבעל רק עכשיו אחר המיתה בא העד אמרי' אנן סהדי דמשקר חוץ אם יבואו ב' עדים אמרי' דע"כ לא ידע האח הנ"ל ודוק. אבל בוודאי אפי' בא מזמן קרוב ולא נודע לנו ולא לאשתו שיש לו אח אנו מתירין אותה מטעם ס"ס דלמא יש לו בנים ואת"ל אין לו בנים דלמא גם אחים אין לו ויש לזה סיוע מסברת ריטב"א קידושין דף ס"ד דמסתמא עומדת אשה בחזקת היתר לשוק עיי"ש דרוב אנשים אינם סריסים ורוב נשים מתעברות ויולדות ולא מחזקי' באיסור חדש אבל בוודאי ע"א נאמן לאסור אותה דע"א יוכל לסתור ס"ס אפי' לגמרי ולאסור אותה בוודאי ומכ"ש לברר ספק אחד והי' מעצמה תאסר ורק הבעל אינו נאמן משום דמכוון לצערה כמבואר ברמב"ם פ"ג מחליצה דסתם דבעל אינו נאמן דמכוון לצערה ודוק. ולא מלבי הוצאתי זה דע"א נאמן לסתור חזקת היתר אשר נתיסד על ס"ס אלא יש לי ראי' ברורה בעזה"י. הנה הרא"ש פ"ב בע"ז סי' ל"ה כ' דסתם כלים של נכרים אינם בני יומן משום שמא לא נשתמש בהם היום ואת"ל נשתמש דלמא בדבר הפוגם בעין וכ' וז"ל וא"ת ולטעמי' קפילא וי"ל כיון דס"ס לא הטריחוהו חכמים להטעימו קפילא עכ"ל משמע אבל אם טועם קפילא ואומר שמרגיש טעם לשבח אשר ידענו שנתבשל בו היום וגם טעמו לטוב הי' אסור וק' ואיך נאמין לסתור חזקת היתר מכח ס"ס אלא פשיטא דע"א נאמן לסתור חזקת היתר ול"ד לחזקה ודאית כגון לאסור יין כשר וכדומה שהיא חזקה שבוודאי הי' כשר פ"א ודוק אך יש להשיב הלא שם דאסור לכתחילה לבשל רק אנו חוקרים אם בישל בו דיש לצרף גם חזקת היתר של המאכל ואעפ"כ נאמן קפילא וע"כ דקפילא שאני דלא מרע אומנתו וק"ל אבל אטו לא יהי' ישראל נאמן שנתבשל היום בקדירה הנ"ל בשר ויהי' המאכל חלב אסור אשר יתבשל בו היום עיין בשו"ע סי' קכ"ב סעיף ו' ובטו"ז שם וע"כ דע"א נאמן נגד חזקת היתר של ס"ס ודוק. וראה זה מצאתי ביו"ד החדש סי' קכ"ז סעיף ג' בהגהת הרה"ג ר' ברוך פרענקל ז"ל שכ' וז"ל וכל דבר שלא אתחזק לא להיתר ולא לאיסור ע"א נאמן עליו נ"ב וז"ל ר"ל דהיכא דדנין להתיר ספק איסור דאורייתא מחמת ס"ס או באיסור דרבנן בספק אחד וכן מטעם כל דפריש מרובא פריש ולפ"ד הרא"ש המובא בא"ז בב"מ דף ז' בסוגי' דקפץ א' דכל דפריש מקרי ספק אלא דהתירה התורה האי ספק וע"כ לגבי מעשר אף בזה ממועט מעשירי ודאי לא עשירי ספק עיי"ש בכל אותן גווני מקרי לא אתחזק איסור ולא היתר ונאמן ע"א לומר שיודע בוודאי שזה אסור עכ"ל ונפלאתי מאוד איך החליט הגאון הדבר דע"א נאמן כנגד חזקת היתר הבא מס"ס הלא מבואר בש"ע א"ע סי' קנ"ז בדלא מוחזק באחים אין ע"א נאמן להעיד על הא' שהוא יבמה וצע"ג אלא פשיטא

דאיירי בשו"ע בדר כאן רבות בשנים ולא שמענו שום רמז דיש לו אח אז הוי כאנן סהדי כדמשמע לשון הרא"ש בתשו' שממנו מקור דין הנ"ל עיין בב"י ולא יצא מכשול מת"י הגאון רבן של ישראל ז"ל ודוק ומה שמשמע מרש"י ורשב"ם דע"א נאמן לאסור היינו אם לא הוחזק רבות בשנים רק שמתירין מכח ס"ס כמבואר ברשב"ם דהטעם מכח ס"ס ומיושב קו' הבית מאיר בסי' קנ"ז איך יהי' נעלם מרא"ש דעת רש"י ורשב"ם דרחוקים זה מזה ודוק ומיושב קו' הב"ש דכאן גם הנמ"י ורש"י מודים דבנידן דתשו' הרא"ש גם הם מודים דאין ע"א נאמן דהוי כאנן סהדי אבל בסוגי' דאיירי אפי' לא הוחזק לפנינו והי' רק מכח ס"ס ע"א נאמן לאסור אבל הבעל אינו נאמן אם אמר אין לי בנים ויש לי אחים דעקרה מחזקה ואמרי' לצעורי קמכוון כנלענ"ד. ולא אוכל למנוע עצמי מלהודיע לכ"ת נ"י פירושי בבעה"מ שכ' וז"ל מתני' דלא מוחזק לן לא באחים ולא בבנים ומש"ה נאמן להתיר לומר יש לי בנים ואעפ"י שנתגלו לו אחים לאחר מכאן הועילה לו עדותו על הבנים להתירה ואינו נאמן לאסור אפי' חזר בו בשעת מיתה דמעיקרא בחזקת היתר קיימא וע"א נאמן להתיר חזקה אין אדם חוטא ולא לו ואינו נאמן לאסור דלאו כל כמיני' דאסר לה אכ"ע לאפוקי' מחזקתה עכ"ל ודבריו נפלאים (א) מ"ש ע"א נאמן להתיר חזקה איזה חזקה הוא מתיר כאן הלא היא בחזקת היתר כאשר הקדים דמעיקרא בחזקת היתר קיימא וצע"ג (ב) מ"ש אין אדם חוטא ולא לו הוא פלא גדול הלא אם אתחזק איסורא אין אני סומכין על חזקה א"א חוטא ולא לו כאשר הוכיח הפנ"י בסוגי' וצ"ע. אמנם הכוונה אפי' אם אחרי דיבורו שיש לו בנים נתגלה לו לעצמו שיש לו אחים אעפ"כ אם מת אח"כ מותרת הגם כיון דנתגלו לו אחים ואין מוחזק בבנים הוי חזקת איסור שאם ימות בעלה תתיבם לאחיו אבל עכ"פ משעה שהעיד הבעל דיש לו בנים היתה האשה עומדת בח"ה לשוק מכח ס"ס שמא אין לו אחים ואת"ל יש לו דלמא יש לו בנים או בהיפך דלמא יש לו בנים ואת"ל אין לו דלמא גם אחים אין לו אז נאמן ע"א לסתור חזקה שאין לו בנים ונאמן שיש לו בנים אפי' אם יתגלו אחים תהי' פטורה והגם שמתיר חזקת אין לו בנים הלא ע"א נאמן מכח חזקה אין אדם חוטא ולא לו לסתור חזקה אחרת אם עכ"פ אין החפץ בחזקת איסור רק בחזקת היתר כמו נידן דהכא שהיא בחזקת היתר מכח ס"ס נאמן הוא לברר ספק אחד הגם שסותר בו חזקה של אין לו בנים דסמכי' על חזקה אאחו"ל אבל ביבמות אמרי' דלא מהני ע"א מכח חזקה אין אדם חוטא אם יש להחפץ חזקת איסור ומסיים הבעה"מ ואינו נאמן לאסור הכוונה אפי' חזר בשעת מיתה די"ל שחזקה שלא יהי' מכשיל אותה וגם אחיו באיסור אשת אח וגם חוזר כדי שלא יכשול העולם באיסור יבמה לשוק ודוק ויש לי בזה אריכות דברים בעזה"י. ובזה אוכל לדין למעלתו לכף זכות

אם לא מוחזק באחים הוי כחזקה שאין לו אחים אז א"נ לסתור חזקה הנ"ל הגם שהיא נשארת בחזקת היתר יען דסותר חזקה וכאן דאומר יש לי אחים מזה לא יצמיח קולא דנימא שיש לסמוך על חזקה אין אדם חוטא ולא לו ולא נאמן לסתור חזקה שאין לו אחים דהוי ע"א נגד חזקה ודוק אבל האמת העיד לעצמו דאפי' בא חזקה אאחו"ל ראוי להיות נאמן זה אחי אם היא נשארת בחזקת היתר כמו בנידן שאלתינו וק"ל. וחפשתי בס' של קדושים ראשונים שאהבה נפשי ומצאתי שזכיתי לדין שבתשו' מהרי"ט ח"ר סי' פ"ב בנידן שאלתו חידש זאת הגם דאשה מותרת מכח ס"ס ספק יש לו בנים ואת"ל אין לו דלמא גם אחים אין לו בכ"ז לא הוי חזקה מעלי' דנאמר אין ע"א נאמן לאסור אבל אותו נידן של הרא"ש הוי חזקה אלימתא והסביר וז"ל כמ"ש שישב שם כמה ומעולם לא נראה ולא נשמע לא מפיו ולא מפי זולתו שהי' לו אחים זו חזקה ברורה דקי"ל סוקלין ושורפין על החזקות כדאמרי' מעשה באשה אחת ותינוק מורכב על כתיפה וכו' אף כאן הואיל וכמה שנים לא נשמע לו אח בחזקה שאין לו אחים עומדת ואעפ"י שלדברי העד נעקרה החזקה מ"מ לא כל כמיני' דע"א למיעקר לחזקה דמוחזק לן בדלית לי' אחים וכך הם דקדוק דברי הרא"ש ז"ל שכ' מילתא דפשיט' הוא כיון שהאשה זו בחזקת שאין אחים לבעלה עומדת ולא אמר בחזקת היתר לשוק עומדת עכ"ל הזהב ראה בעיניך שהגאון מהרי"ט הבין כן הדברים אם הבעל לא הזכיר האח כל ימי חיותו וכן שכניו ומיודעיו לא הזכירו לו אחים אז נתהוה חזקה חדשה דאנן סהדי דלית לי' אחים אבל הרשב"ם דן דלא מוחזק לן באחים היינו דלא ידענו שיש לו אחים אבל גם אין חזקה דלית לי' אחים אז היא מותרת מכח ס"ס ונאמן ע"א לעקור הס"ס כמובן ולפי דברי מהרי"ט דנאמן ע"א לעקור ס"ס ק' א"כ למה אין הבעל נאמן לומר יש לו אחים ועוקר הס"ס וצ"ל שאני הבעל דמכוון לאוסרה כמבואר ברמב"ם אבל אם לא אמר יש לי בנים ובא אחד ואמר אנא אחוה דמיתנא ומכ"ש אם מעיד ע"א דעלמא נאמן לעקור ס"ס וק"ל. אך יפלא לפי הבנת מהרי"ט בתשו' הרא"ש שאחי האשה שאומר שיש אח לבעלה אינו נאמן יען דשם הוי חזקה מעלי' דמעולם לא שמענו דיש לבעלה אח וא"כ לאיזה תכלית הביא הרא"ש סוגי' דקידושין דבעל אינו נאמן לאוסרה בדלא מוחזק באחים הא שם הטעם הגם דע"א נאמן ואפי' אם יבוא אחד ויאמר אני האח ורוצה לחלוץ לא נאמן דהא עוקר ס"ס רק הבעל אינו נאמן דמכוון לצערה ולאוסרה אכ"ע וזה לא שייך אם אחי אשה אומר עדות שיש לה יבם ולהך חזקה גמורה אשר דן הרא"ש ליכא ראי' מסוגי' דקידושין כלל וצע"ג עוד נפלא בעיני על תשו' הרא"ש הנ"ל דהוסיף לא מבעי' אחים שהוא פסול עליו שאינו נאמן אלא אפי' איש דעלמא א"נ והביא ראי' מפ' הניזקין מהי' עושה עמו בטהרות דאין ע"א

נאמן נגד חזקה של היתר לחדש איסור עיי"ש וא"כ יפלא מאי רבותא דמתני' דבעל א"נ לומר י"ל אחים הלא אצלו שייך לומר דמכוון לאוסרה למה לא אשמעי' מתני' רבותא יותר אפי' ע"א דעלמא א"נ וע"כ דמתני' איירי בכל אופן אפי' אם איש בא אתמול כנידון דמהרי"ט דאז הי' עד דעלמא נאמן אבל הבעל א"נ דמכוון לאוסרה ולא יוכל לומר יש לו אח וא"כ תתחזק הקו' לאיזה תכלית הביא תשו' הרא"ש סוגי' דקידושין אשר לא יכנס בגבולה כלל לפי הבנת מהרי"ט וצע"ג עוד נפלא על תשו' הרא"ש שהביא סוגי' דקידושין וסיים דמוכח משם דבעל א"נ להוציאה מחזקתה ולאוסרה אכ"ע וכ"ש אחיו שאינו נאמן להוציאה מחזקתה ולאוסרה אכ"ע עיי"ש והוא פלא בשתים (א) הלא לפי הבנת מהרי"ט איירי הסוגי' דל"ל חזקה כלל והגם דמותרת לינשא מכח ס"ס אבל זה לא מקרי חזקה כנגד העד דנאמר דלא יוכל להוציאה מחזקתה דמעולם לא נעשה חזקה דאין לו אחים רק דלא הוי חזקה דאית לי' אחים וא"כ איך הזכיר הרא"ש דבעל לא יוכל להוציאה מחזקתה (ב) מאי כ"ש הוא שאחי' א"נ דלמא הבעל א"נ כאשר ביאר הרמב"ם דמכוון לאסור אחותו ולצערה ויהי' נאמן וצ"ע. ואחר העיון כנים הדברים בעזה"י והוא דיש ב' אופני חזקות (א) חזקה וודאית אשר ידענו בבירור מכח הסברא כחזקת הטבע של בנה מורכב על כתיפה דאנן סהדי מכח שכל אנושי במנהג טבע העולם (ב) חזקה המוחזקת עפ"י חקי התורה למשל התורה חדשה לילך בתר רוב ולכן אנו אוכלים חלב בהמה ולא חיישי' דלמא הבהמה היא טרפה ולמחר שהיא טרפה לא נאמר שע"כ היום נטרפה דאוקי על חזקת כשרות מלפנים דמעיקרא לא הי' חזקה הנ"ל אלא עפ"י חק התורה ליזל בתר רוב ועכשיו דראינן טריפות בה אסרי' כל הגבינות והבדל ביניהם למשל היכא דלא הוחזק באחים והותרה לשוק מכח ס"ס והוי לה חזקת היתר מכח ס"ס בכ"ז אין זה חזקה ודאית דנאמר דע"כ העד משקר ונאמן העד לעקור החזקה הנתהות מכח חק התורה דס"ס הוי כרוב אבל אם יש עוד חזקה מכח חזקת הטבע דברבות בשנים לא נשמע מפי בעל האשה או מיודעיו רמז שיש לו אח זה א"א עפ"י חקי הטבע וההתנהגות בני אדם אז אין ע"א נאמן לעקור חזקה הנתהוה עפ"י מנהג טבע העולם. וכ"ז דע"א נאמן לעקור החזקה הנתהוה עפ"י ס"ס או רוב הוא דוקא עד כשר אבל קרוב שהוא עד פסול או הבעל שהוא כגופה של אשה וקרוב לה ביותר אז א"נ גם לעקור ס"ס דהא עכ"פ זכתה בזכות שתהי' מותרת לשוק עפ"י דין תורה מכח ס"ס ואין הבעל או הקרוב לה נאמן להפסיד לה זכות זה ולכן דייק הגמ' לא כל כמיני' לאוסרה לעלמא ולכן דן הרא"ש מתחילה על חזקתה מכח ס"ס וזכתה בזכות להיות מותרת לשוק שהבעל ומכ"ש אחים אינו נאמן להוציא מחזקתה ולאוסרה אכ"ע ואם הבעל א"נ הגם שאמר זאת בחייו אשר

עדיין לא זכתה בזכות הנ"ל רק עתידה לזכות בו מכ"ש אחי' אשר אומר זאת אחרי מות בעלה וכבר זכתה בזכות שלה ואח"כ דן הרא"ש משכחת שיש כאן גם חזקה מעלי' מכח התנהגות העולם ואז אפי' ע"א דעלמא א"נ ודוק דבלא"ה יפלא מאוד מה השמיע הרא"ש לא מבעי' אחי' שהוא פסול לה אלא אפי' ע"א דעלמא עיי"ש וק' אי ע"א דעלמא יהי' כשר לה א"כ ה"ה אחי' דפסול דבאיסורין דנאמן ע"א גם הקרוב נאמן כמבואר ברמ"א ולא הביא שהרא"ש חולק ע"ז ולפמ"ש נכון דבספק גמור הרא"ש מודה לרשב"א וכאן דן הרא"ש על חזקה הנתהוה מכח ס"ס שם יש הבדל בין ע"א כשר ובין קרוב ודוק. אבל אי לא אמר מתחלה יש לי בנים ובא א' ואמר אנא אחוה דמיתנא נאמן ממנ"פ דהא אנן לא ידענא לי' ואם אמר על איש אחר שהוא יבמה הי' נאמן ה"ה שנאמן על עצמו ויוכל לחלוץ לה או ליבם רק לא יכול לכופה ליבום דדלמא משקר ונתן עיניו בה אבל ליבם נאמן ממנ"פ ונכון סוגי' הגמ' ופי' רש"י ודוק. היוצא מזה דדוקא לעקור חזקה ודאית הוא דאין ע"א נאמן והוא הדין המבואר בשו"ע אבל חזקה מכח ס"ס ע"א נאמן לאסור כהבנת הנמ"י דהוא עוקר הס"ס מעיקרא והגם שכתבתי דאפי' בכה"ג סובר הרא"ש דמוכח מסוגי' דקידושין דבעל א"נ להוציא מחזקתה היינו דוקא אם מעיד לאוסרה אבל בנידן שאלתינו שהי' לו אז בן ואינו מוציאה מחזקת היתר שלה בודאי נאמן שאיסור בע"א יוחזק קודם המעשה והוא טוב מדין הרמב"ם בשם הירושלמי ודוק. וחקרתי בספרן של קדושים אחרונים ומצאתי בנב"י מהד"ת א"ע סי' קמ"ד בנידן דחמי' העיד שיש לו בן במדינת פולין והחליט לדעת נ"י ורש"י היא אסורה הגם שלא מאמינה לחמי' אבל לדעת המחבר מותרת וציין לראות דברי מהרי"ט שסובר דגם הרא"ש הוא מן המחמירין והשיג עליו דאיזה זמן מגביל לזה לדעת אם הוי חזקה מעלי' דלא יהי' ע"א נאמן עיי"ש. ולפמ"ש לק"מ בעזה"י הלא הרא"ש ביאר אם כל ימי חייו לא הזכירו לא הוא ולא מיודעיו רק אחר מותו בא ע"א לחדש עדות שהוא אח לבעל האשה הזאת אשר מת אז אין אנו מאמינים לע"א אבל אם בעצמו הסיח זאת בסיפורי מעשיו או אחרים ספרו שיש לאיש הזה אח אין כאן חזקה ודאית דהא הי' מספר בעצמו או נשמע בחייו שיש לו אח והבדל יש אם סופר הבעל בשעה שלא הי' מכוון לאסור את אשתו כגון בשעה שהי' לו בן אז נאמן אפי' להוציא אותה מחזקת היתר מס"ס אבל אם מכוון לאוסרה א"נ אפי' להוציאה מחזקת היתר ס"ס אבל ע"א דעלמא נאמן מחזקת היתר ס"ס בכל אופן ודוק ואולי השגת נב"י לאיזה זמן מוגבל למשל אם הי' כל ימי נישואין של הבעל עם אשתו רק שנה או שנתים מהכ"ת יהי' כבר חזקה ודאית וק"ל. שוב מצאתי שגם אמ"ו הגאון ז"ל בחת"ס א"ע ח"ב סי' ע"ב החזיק בדעת מהרי"ט דכנגד חזקת היתר מכח ס"ס שמא יש לו בנים ואת"ל אין

לו דלמא גם אחים אין לו נאמן ע"א לאוסרה והביא שבס' שב יעקב מביא סברא הנ"ל בשם מהרי"ט צהלון ושבחוהו וביאר שה"ה אם אמר הבעל בחייו שיש לו אחים נאמן אם יש אות שלא כוון לצערה כגון שהי' רוצה לגרשה בחייו רק הטעוהו שאין כותבין גט שכ"מ בזה"ז ובסוף התשו' ביאר שבנידן שלו יש לחוש מה שאמר בתחילה י"ל אח עשה לצערה רק אח"כ התחרט ובוש מלהודות בכ"ז לא סמך להתיר מכ"ש בנידן שאלתינו שהי' לו אז בן שבוודאי לא כיוון לצערה שנאמן הבעל כע"א כנלענ"ד שוב מצאתי עוד שציין שם לעיין בח"ר סי' מ"א והחזיק שם ג"כ בדעת מהרי"ט והגם שיש לי הערות על דבריו אבל הזמן בוגד בי ולדבר שאלתינו אין דבר חוצץ שיהי' היתר לעלובה הזאת העומדת לפנינו. ומ"ש מעלתו נ"י שנאמר שאמר כן כדי להתפאר בעיני אשתו שאינו כשאר ארחי ופרחי לא ידעתי איך עלה זאת ברעיונו הלא הי' אחר נישואין כאשר סיפר זאת ואם מהכ"ת שנחשוד אותו שמשקר עיין רמב"ן במלחמות בסוגי' דקידושין הנ"ל דדוקא מה שאמר קודם נישואין יש לחוש שאמר כן כדי שתנשא לו אבל אחר נישואין למה הוא לו ובפרט שלא ייחס עצמו ממשפחת אבות אבי רם רק אמר שיש לו אח למדן מופלג וא"כ למה הוסיף שהוא זקן אלא וודאי סיפר האמת כאשר הוא יודע שכנים דבריו כמובן ומה שמוסיף עוד דילמא הוא אחיו מאם ולא מאב הוא רחוק דאין אדם מישראל מיחס באחיו מאם רק באחיו מאב לכן אין לסמוך על היתרים כאילו כמובן. ולסיומא אכתוב לו איזה הערות ראשון פליאה גדולה בעיני על הנב"י ח"ב בא"ע סי' קמ"ג שהתפלא על הב"ש בסי' קנ"ז שסובר דלנמ"י לא מוחזק באחים לא הוי חזקה וע"א נאמן לאסור והקשה הגאון א"כ דלא הוי חזקה אלא ספק א"כ בלא עד תהי' אסורה מכח ספק איסור דאורייתא דיבמה לשוק דלמא יש לבעלה אח ותי' דאיכא רוב להיתר שמא לא הוליד אבי המת עוד ברא ואת"ל הוליד שמא מת ואע"ג דהכל ספק אחד אם יש לבעלה אח עכ"פ רובא להתיר איכא דכל הנולדים מחצה זכרים ומחצה נקבות ומיעוט מפילות עיי"ש (ומבואר מכאן דסובר דע"א נאמן נגד הרוב לברר כדבר הגאון ר' ברוך פרענקל ז"ל דהא ע"א נאמן לנ"י הגם דבלא עדות איכא רוב המתיר אותה) ולדעתי היא נקודה נפלאה איך נעלם ממנו לפי הרגע הזאת דברי רשב"ם דיש עכ"פ ס"ם דלמא י"ל בן ואת"ל א"ל דלמא גם אחים א"ל או בהיפוך דלמא א"ל אח ואת"ל י"ל דלמא גם בנים י"ל אשר לא ידענו ולכן אם אין עד שאומר שיש לבעלה אח מותרת אבל אם יש אח אז נאמן ע"א לסתור חזקת היתר הבא מכח ס"ס ודוק וא"כ יש ראי' מדברי הב"ש לדין החדש של הגאון מלייפניק ז"ל שנית ראיתי במהרי"ט בסי' פ"ב שדמה שע"א נאמן לסתור מה שהחזקנו האשה שמותרת לשוק להך דר"ן קידושין בקידשתי את בתי דנאמן ע"א לומר

שזה האיש קידש אותה הואיל ול"ל חזקה מבוררת לאיסור ונאמן ע"א להתיר מכ"ש כאן דנאמן לאסור אותה עיי"ש. ולע"ד הבנה אחרת בר"ן יען דמתחלה היינו יודעים שאסורה לכ"ע ומותרת עכ"פ לאיש אחד כך עכשיו אחר עדות העד היא נשארת אסורה לכ"ע מותר רק לע"א ומברר בעדותו רק מי האיש שמותר בה אבל לא מוציא מכלל האיסור אפי' גוף אחד אבל אם היו נכללים בספק ערוה מאה משפחות והעד בא להוציא מכלל איסור משפחה אחת הגם שהעד רק מברר היתר מכח איסור כיון שעכ"פ משנה להקטין הספק הנכנס בכלל איסור ערוה אינו נאמן והארכתי בפרט זה בספרי מחנה חיים סי' ע"א בד"ה ולדעתי לתרץ סתירת הר"ן עיי"ש וא"כ כאן דע"א בא לסתור מה שהחזקנו להיתר בוודאי אין ע"א נאמן הגם דחזקה שלה לא הצמיחה מכח וודאית רק מכח ס"ס ואין ראי' מר"ן הנ"ל ודוק ומה שהבין מן חי' שע"א נאמן לסתור חזקה של היתר אשר החזקנו עד עתה עיי"ש פלא נאמנות החי' הוי רק דרבנן לרוב שיטות כנודע ובש"מ בב"מ דף ל"א בד"ה אילימא ערעור חד משמע דנאמנות החיה הוא דאורייתא עיי"ש ועוד דשם הי' מתחלה ספק והאשה בררה הספק אז העד סותר דבורה ונשאר ספק הקודם אבל כאן מעיקרא משעת נישואין הי' הס"ס ולא שייך דנסתר הס"ס ונשאר הספק דקודם הנישואין הי' חזקת היתר לשוק ומשעה שנתהוה האיסור אישות מיד נתהוה הס"ס שלא תזקוק ליבום ובפרט בנידן דמהרי"ט שאמר אין לו אחים ונשבע עליו ואולי הי' לו ג"כ בנים אשר לא גילה ומהכ"ת שע"א יהי' נאמן חוץ מהני טעמי דדן אח"כ מהרי"ט ומה שהביא דברי תשו' מיימונית אין כוונת מהרי"ט להביא ראי' לדינו דז"א דלא קרב זא"ז כמו שבארתי בתשו' בעזה"י רק הביא אותו לבאר שאין מדבריו סתירה לדברי תשו' הרא"ש עיי"ש בסידור בנין דברי מהרי"ט יראה שתל"י האמת בפי כאשר אמרתי למעלה ומה שהביא מדברי תו' שנאמנים דקטנים או קרובים היו דנשארו גם עכשיו אחזקת כשרות והקשה עכ"פ אנו היינו מחזיקין השטר לכשר מחזקה אין עדים חותמים על השטר אא"כ נעשה בגדול ואעפ"כ נאמנים לעקור חזקה אשר החזקנו יען דלדברי עדים לא הי' להם חזקת כשרות מעולם ע"ש וק"ל איך מדמה דשא"ה דהי' חתומים פעם אחד בוודאי קטנים וטוענים העדים שנשארו החתומים בשעת החתימה בחזקת קטנות אבל כאן מעולם לא הי' לה חזקת זיקוק ליבם כמש"ל ודוק ומה שהביא מתו' בחולין דלולי דאזלי' בתר רוב לא מהני י"ב חודש דלא הוי חזקה ברורה עיי"ש פלא בעיני דשאני התם דלא הוי שעה אחת תוך י"ב חודש אשר תהי' הבהמה מותרת לאכול אז לא אזלינן בתר רוב ולאחר י"ב חודש כבר נכנס בספק של טריפות דלמא נטרפה מקודם שנגמרו י"ב חודש דהא מחזיקין מאיסור לאיסור באותו שם טרפות עצמו אבל כאן היתה בבטח

בחזקת היתר לשוק מכח ס"ס ואי יען דבעובדא דמהרי"ט בא הע"א מחיים ולשיטתו מחזיקין מאיסור לאיסור א"כ בלא"ה הי' לו להבדיל בין נידון דתשו' הרא"ש לנדון שלו וקצרתי מאוד רק רמזתי מעט שלישית ראיתי בבית מאיר סי' קנ"ז דהקשה למה ע"א נאמן לומר איש זה הוא אח לחלוץ דהוי רק גילוי מלתא הגם דיש חזקת איסור דידענו שיש אח בעולם א"כ ה"ה אם יש ע"א ואמר גילוי מלתא שזה האיש הוא אח יהי' נאמן כנגד חזקת היתר עיי"ש שהבדיל לחלק והוא מחוסר תבלין והארכתי בחי' ליתן בו טעם מתוק בעזה"י. אמנם במכ"ת הקדושה ז"ל קו' זו לק"מ דשם מברר שזה הוא היבם ויוכל לחלוץ אם ועשה מעשה חליצה או יבום אבל בלא מעשה הנ"ל היא נשאר בחזקת איסור הגם שיש יבם בעולם א"כ העד אינו מברר רק שיש כאן חפץ אשר יוכל להתיר איסור אבל בעדותו עדיין לא נסתר חזקת איסור והוא כמו שע"א נאמן גט זה נכתב לשמה של אשה זו וראוי לגרש בו אבל כאן שהיתה בחזקת היתר והעד אמר שיש בעולם יבם א"כ בגוף העדות מיד מותר חזקת היתר בוודאי אין ע"א נאמן לסתור חזקת היתר אם יש בגוף העדות סתירת חזקה ודוק לפי מה שביארתי בתשו' בספרי סי' ע"א בין אם הע"א אינו מחליש להוציא אדם פרטי מחזקת איסור כגון בקדשתי את בתי ובין האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה בלא"ה לק"מ קו' ב"מ הנ"ל דאם מברר היבם אז אינו מברר רק מה שידענו מתחילה שמותרת לאחד ואסורה לכ"ע אבל כאן דסברנו שמותרת לכ"ע וע"א אומר שמותרת רק לאחד וגם אצלו רק בתורת יבום לא לשם נוי ולא לשם זנות הארכתי בזה במק"א להסביר דברי נב"י ואין כאן מקומו ולא אכחד כי הרהרתי היתר בעלובה הזאת בדבר חדש יען שלא הזכיר שם אחיו ומקום דירתו ומקום מולדתו חשבתי לחדש דע"א נאמן ובפרט הבעל אם אומר עדות על גוף ידוע ולא על האשה אבל לא מצאתי אפי' ראי' אחת הגם שלא מצאתי גם סתירה אבל אשים יד למו פי עד שיאיר ד' עיני בתורתו ואולי אם הדרכ"ת נ"י ימחול לגלות לי דברי אשה אות באות אולי תזכור אופן דיבורו של הבעל וגם מה דובר בשעת חליו בשעת מיתה או מה דיבר כאשר מת בתו וכדומה הכל באר היטיב וישלח לי גם הפסק של הרב הגאון נ"י אז בל"נ דעתי לשום עיני עוד על שאלה הנ"ל:

סימן יד

נסתפקתי איך הדין אם בא ע"א ואמר אצלו הי' יהודי אשר דמות צורתו הי' כך וכך ומתאר לנו פרצופו וחוטמו ופדחתו ועוד סימנים שהי' לגוף האיש שמת אצלו ואנן ידעינן שחסר במקומנו איש כזה אשר הי' לו פרצוף פנים וסימנים כזה אשר שמענו מאי הדין היש להקל להתיר האשה עי"כ או נימא כל מה שיש להקל בעגונה הוא דוקא אם

העד הנותן סימנים הוא מעיד ע"י הסימנים שמת בעל האשה הזאת אז אנו מאמינים ע"פ ע"א ואפי' עבד ואפי' אשה כיון שיש עכ"פ עדות על היתר אשה הנ"ל אבל באופן זה דאיש המספר הדמות והתואר והסימנים לא יודע אם מת בעל אשה הזאת ואנו שיודעים שהי' פה איש אשר הי' לו דמות פנים וסימני גוף כזה הלא אנן לא ידעינן שמת האיש שהי' לו כל הסימנים האלו א"כ ליכא כאן עדות להתיר עגונה וצע"ג. ונלע"ד לבאר בעזה"י דכלל גדול הוא דבדבר שבערוה צריך להיות הגדת עדות אבל ידיעה בלא עדות לא מהני דדוקא בממון דלא איברי סהדי אלא משום שקרא אז מהני הוכחה ואומדנא וידיעה אבל בדבר שבערוה צריך יסוד כח עדות עיין תומים סי' צ' וה"ה להתיר אשת איש ע"י מיתת בעלה צריך הגדת עדים מכח עדות מדין תורה והגם שחכמים הקילו בעדות אשה היינו אם עכ"פ בגוף העדות ליכא חסרון וגרעון רק באיש המעיד יש חסרון שהמעיד הוא אשה או עבד או שפחה או עד מפי עד או עדות בכתב וכדומה שהקילו חכז"ל בעגונה אבל אם יש חסרון בגוף האומר ודברים בספירת המעשה אשר הוא תוכן התכלית אשר עליו נשען ההיתר בזה לא הקילו חכז"ל ונשאר הכל על דין תורה שצריך יסוד כח עדות ברור ודבר שלם ולא חצי דבר עיין בב"ק דף ע' ובתוס' גיטין דף ס"ב בסוגי' דשליש ובב"ש סי' ל"א. ולפ"ז בשלומא אם העד אומר הכרת פרצוף פנים או סימנים בגוף ואמר שראיתי דמות הפרצוף או הסימנים והכרתי שזה ראובן בן יעקב שהי' חקוק בעיני דמות תוארו או שהי' חקוק בלבי סימני גופו ומכח הדמות פניו או סימניו אני מעיד שמת ראובן בן יעקב זה נקרא עדות או סימנים דאורייתא דהא הוא מעיד עכ"פ מכח הפרצוף או הסימנים שמת ראובן בן יעקב וממילא אשתו מותרת אבל אם מספר שבא אליו אדם אשר לא ראה מעולם רק שבא אל ביתו ראה דמות פניו וסימני גופו ואח"כ מת האיש הנ"ל אבל אין לו שום ידיעה מכח הפרצוף או הסימנים שהוא ראובן בן יעקב רק אנו יודעים שראובן בן יעקב בעל אשה הנ"ל הי' לו פרצוף פנים וסימני גוף כמו אשר שמענו באזנינו מאיש העומד לפנינו אבל אנחנו לא ראינו איש מת אשר הי' לו דמות פנים וסימני הגוף כאשר חקוק בעינינו מראובן בן יעקב נמצא סוף כל סוף העדים אשר ראו המת לא הכירו שהוא ראובן בן יעקב ואנו שידענו שתואר פניו של ראובן בן יעקב הוא כן אבל לא ראינו מת אשר הי' לו תואר פנים וסימנים ולא נגמר עדות שמת ראובן בן יעקב בעל האשה הזאת רק בצירוף ב' כיתי עדים כת המעיד על דמות הפנים של ראובן בן יעקב וכת המעיד על דמות פנים וסימני המת וכל כת מעיד חצי דבר והתורה אמרה על פי שנים עדים יקום דבר שלם ולא חצי דבר ואין כאן סוג עדות כמו בשנים אומרים שראו שערה בגבה ושנים אומרים שערה בכריסה דלא הוה עדות

וחכמים לא הקילו רק על גוף המעיד אבל לא בגוף העדות ונשאר על דין תורה כנלע"ד ברור ונכון בסברה בעזה"י. וראה כי כנים דברי שלדעתי רמזו חכז"ל על זה בבכורות דף מ"ו שהקשה למה בנחלה די בפרצוף פנים בלא חוטם ובעגונה צריך שניהם פרצוף וחוטם ומשני שאני עדות אשה דהחמירו ופריך והא תנן דהוחזקו להיות משיאין עד מפי עד ומשני כי אקילו רבנן בסופה בתחילתה לא אקילו רבנן פי' רש"י וז"ל בסופה לאחר שכוונו יפה בזה הקילו חכמים להחזיקן אפי' בעבד ושפחה אבל בתחלתה תחלת העדות דהיינו ראיית המת לא הקילו עד שיכירוהו יפה עכ"ל מבואר בעין יפה שרק על גוף האומר העדות הקילו להיות נאמן אפי' שפחה ואפי' עד מפי עד ומפי עבד אבל בתכלית האמירת העדות תוכן הענין לדעת אם מת האיש סוף החמירו שצריך הכרה היטב והבן בעזה"י. ואמרתי עוד להסביר הדברים דבגיטין דף ס"ו אמרי' בגמ' אומר אמרו פסול דחיישי' שמא שכרה עדים ומסיק הגמ' שם הגם דלא חיישי' בשני עדים שמעידים שקר ומשני דבור אמרו מעשה לא עבדי והסביר תוס' שם בוודאי אם אמרו שחלצה או מיאנה נאמנים יען דנגמר ע"י דבורם מיד אבל כאן לא נגמר על ידם יעו"ש וא"כ בשלומא אם מכח הסימנים מכירים את המת ומעידים לאשתו שמותרת אז סמכי' עליהם אבל אם אומרים רק סימני המת ולא מעידים על שם ידוע רק אנו אומרים שבוודאי הוא ראובן בן יעקב בעל אשה זאת אז חיישי' שעדים ראשונים משקרים והבן. והרמב"ם כתב פי"ג מה' גירושין ה' כ"ז וז"ל ישראל שאמר מת איש יהודי עמנו במקום פלוני כך וכך צורתו וכך הי' סימניו אין אומרים באומד הדעת פלוני הוא עד שיעיד העד שהוא פלוני ויזכיר שמו ושם עירו עכ"ל הובא במ"מ בשם התוספתא ולפמ"ש נכון דברי רמב"ם מאוד דאפי' אם מספר תואר פרצופו וחוטמו ופדחתו ומגיד עוד מאה סימנים מובהקים וברורים בכל זאת כיון שעד אינו אומר שמתוך פרצופו וסימניו הכיר שאיש ראובן מת רק אנו יודעים שכך הי' צורת ראובן בן יעקב אין זה עדות כלל על בירור מיתת ראובן כי עדות בצירוף ב' כיתות עדים אין זה עדות מן התורה ורבנן לא הקילו בתחלת עדות עגונה והבן זה מאוד. ולדעתי רמזו על זה חכז"ל בלשון המתני' ביבמות דף ק"כ אין מעידין אלא על פרצוף פנים וחוטם אעפ"י שיש סימנים בגופו וכליו ג"כ (א) ולכאורה למה נקט המתני' אין מעידין ולא נקט אין מתירין את האשה אלא על פרצוף פנים וחוטם אעפ"י שיש סימנים בגופו וכליו וצע"ג (ב) למה נקט אעפ"י שיש סימנים בגופו וכליו ולא נקט אעפ"י שיש סימנים בגוף ובכלים כמו שנקט פרצוף פנים וחוטם ולא נקט על פרצוף פניו וחוטמו וצע"ג. אך הוא הדבר אשר דברתי דרמזו חכמז"ל דגם על פרצוף פנים וחוטם אין מתירין אלא א"כ אותן שראו הפרצוף וחוטם מעידין ע"י הכרה שמת

איש בעל אשה הזאת אבל אם אנשי ההכרה אינם עדים שמת ראובן בן יעקב שיהיו המה ג"כ עדים שאיש אשר שמו כן מת אין אנו מתירין גם על פרצוף פנים וחוטם וק"ל ולכן נקטו פרצוף פנים וחוטם הגם אם ליכא שום הוכחה עוד שהוא איש הנ"ל וכאשר ראו המת לא חשבו שרואים פרצוף וחוטם של איש ההוא רק הסתכלו בו להכירו ואח"כ הכירו שהוא האיש מהני אבל בלא פרצוף עם החוטם אעפ"י שיש סימני' בגופו וכליו לא מבעי אם מגידים רק סימני גוף וסימני כלים ולא ידעו באיש הזה הסימנים בחייו ולא הכירו מעולם שהן כליו רק מגידים סימני' של הגוף ושל כלים בוודאי לא מהני אלא אפי' שהכירו סימני גופו וגם סימני כליו שכבר ידעו סימנים הנ"ל בעודו בחיים חיותו וגם הכירו הפרצוף בלא חוטם אעפ"כ אין מעידים אבל מעידים על פרצוף פנים וחוטם אף על פי שלא הי' להם מתחלה טביעת עין בגוף שהוא יהי' איש הנ"ל גם כן מהני פרצוף פנים עם החוטם אבל אי נקטו אלא על פרצוף פניו וחוטמו יש לטעות כי מתחלה צריך להיות להם ט"ע בגופו אעפ"כ לא מהני אלא ראו וגם הכירו פרצוף פניו וחוטמו של איש ההוא הניכר להם בט"ע של בנין גופו קמ"ל המתני' הגם שבשעה שראו הפרצוף והחוטם לא חשבו שיהי' פרצוף וחוטם של איש ידוע אעפ"כ מהני דלר"ת מהני ט"ע בגוף בלא פרצוף פנים וחוטם ולשאר שיטות דסברו דלא מהני ט"ע בגוף אבל כ"ע מודים דהכרת פרצוף וחוטם מהני בלא ט"ע דגוף וק"ל. ורש"י כתב וז"ל אין מעידין על האיש שמת אא"כ ראוהו מת בפרצוף פניו ובחוטמו שיכולין להכירו שזהו אבל אם לא ראוהו בפרצוף או שניטל חוטמו אין מעידין עליו להשיא את אשתו שמא אין הוא עכ"ל שפתו ברור מללו שלא מהני הכרת פרצוף עם חוטם רק בתורת כח עדות שהכירו שזה האיש שמת והמה עדים להתיר את אשתו ולא איירי המתני' שהמה יעידו דמות תוארו ואנחנו נתיר על הגדתם וק"ל. תמצית הדברים דלא מהני מאה סימנים מובהקים והגדת תואר פרצוף אם העדים לא ידעו מהסימנים ומהפרצוף מי האיש שמת כמש"ל ודו"ק. ועתה נחקור אם הכירו העדים סימנים מובהקים בגוף ומיד הכירו הסימנים של גוף אשר נודע להם מראובן בן יעקב אבל הסתכלו בפנים ולא הכירו פרצוף הגם שלא נדמה הפרצוף לאיש אחר אבל עכ"פ לא הכירו שיהי' איש הנ"ל אשר הסימנים מורים עליו נ"ל דמצד הדין יהיו הסימנים מובהקים מועילים דסימנים מובהקים דאורייתא והגם שלא הכירו בפרצוף כיון שעכ"פ לא הכירו בו בפרצוף איש אחר אבל בכל זאת החמירו בו חכמים כיון שיש רעותא שראו הפנים ולא הכירו בו האיש אשר הסימנים מורים עליו דבוודאי אי נדמה להם הפרצוף לאיש אחר למשל שפרצוף דומה בכל ט"ע שהוא ראובן בן יעקב והסימנים המה של שמעון בן יעקב בוודאי הכרת פרצוף נאמן נגד הסימנים דט"ע עדיף

מסימנים אפי' מסימן מובהק עיין חולין דף צ"ו דהורגין נפש על ט"ע ועל פלוני דיש לו סימנא לא קטלינן אפי' על סימן מובהק והבן וה"ה הגם שלא הכירו בפרצוף איש אחר כיון שלא הכירו שהוא האיש אשר הסימנים מורים עליו יש להחמיר באשת איש שלא להתירה אבל בסימנים מובהקים ולא ראו הפנים כלל בודאי מתירין אשת איש דסימני' מובהקים דאורייתא כמו דמתירין בגט בסימן מובהק דנקב יש בו בצד פלוני ה"ה דמהני במיתה ודו"ק. והרמב"ם כתב בפ"ז מה' נחלות וז"ל וכן אם באו עדים שראוהו שנפל לגוב אריות ונמרים או שראוהו צלוב והעוף אוכל בו או שנדקר במלחמה ומת או שנהרג ולא הכירו פניו אבל הי' לו סימנים מובהקים בגופו והכירו אותם בכל אלו דברים וכיוצא בהן אם אבד זכרו יורדים לנחלה בעדות זו אעפ"י שאין משיאין את אשתו שאני אומר לא החמירו בדברים אלו אלא מפני איסור כרת עכ"ל הכוונה לדעתי הגם דבסימנים מובהקים משיאין אשה כמו בגט זה דווקא אם ליכא ריעותא סמכי' בעגונה כמו בגט על סימן מובהק אבל כאן דהסתכלו בפניו ולא הכירו זה הוה ריעותא דאפי' אם הי' לו סימנים מובהקים בגופו ואותן הי' מכירין שהסימנים הנ"ל למשל מראובן בן יעקב אעפ"כ החמירו באשת איש מפני איסור כרת אבל לענין נחלה הניחו על דין תורה ולכן מדייק בלשונו הזהב ולא הכירו פניו ולא כתב ולא ראו פניו אבל פשיטא אם לא ראו כלל הי' משיאין לאשתו דמכח הסימנים יש חזקה אלו ראו אותו בפניו הכירו בו שהוא ראובן בן יעקב הנ"ל אשר הסימנים מורים עליו אבל כאן דראו אותו בפנים ולא הכירוהו הגם שלא הכירו בפרצופו איש אחר עכ"פ ריעותא הוה והחמירו בו לאשת איש משום כרת אבל דווקא אם הכירו הסימנים יורדים לנחלה שמיד הכירו בסימני הגוף שהוא ראובן הנ"ל והבן. היוצא מזה דרמב"ם מודה דעל סימנים מובהקים משיאין אשה כמו בגט ולא כמ"ש הכ"מ בפי"ג מה' גירושין ודלא כמ"ש בב"י סי' י"ז יעו"ש אבל בסימנים סתם שאינם מובהקים לא סמכי' באשה רק על פרצוף פנים וחוטם וה"ה סימן מובהק דהוה כמו ט"ע ולכן בפי"ג שכתב הרמב"ם שמעידים על פרצוף פניו וחוטמו אבל לא על סימנים ואפי' על שומא אינו מעיד שם בוודאי הגם דליכא ריעותא על שלא הכירו הפנים כגון שנוטלה חוטמו או פרצופו לא מהני סימן סתם ודו"ק. ובמ"ש מיושב כל הקו' של הכ"מ שם בוודאי מעשה דהי' משיאין לנשים עפ"י סימנים ביבמות דף קט"ו היינו שם הי' סימנים מובהקים כמ"ש התוס' ולא הי' ריעותא דהלא הנשים המעידות אמרו שהכירו גם בט"ע בפנים והגם שלא נאמנים רק בסימנים עכ"פ ריעותא אין כאן וכן במעשה שהעלה אבר ממנו הכירו בו בסימן שהוא הרגל של האיש הידוע אבל באומר איש יהודי מת ונותן סימנים אבל אינו מכירו מכבר אינו נאמן דסימן מועיל דוקא אם

מכח הסימן הוא מכיר שהוא איש פלוני אשר אנו רוצים להשיא את אשתו ודו"ק וכן בגט ע"י הסימן אומר השליח שהוא מכיר את גיטו אבל בה' נחלות שיש ריעותא לא מהני סימן מובהק אפי' אבל ליכא סימן מובהק קצת כמ"ש הכ"מ דליכא רק ג' סימנים סימן גרוע וסימן בינוני וסימן מובהק והבן. ודע דיש לי חקירה חדשה הגם אי סימנים דאורייתא הוה רק אומדנא והוכחה שתורה סומך על אומדנא יען כי נמצא אות ומופת שאומר סימן בחפץ שנמצא מוכח כי נאבד ממנו וכמו שסומך דעת תורה בכל איסורין על רוב או חזקה כך צוה התורה לסמוך בהשבת אבידה על הוכחה ואומדנא של נתינת הסימן להחזיר האבידה ולקיים בזה מצות השבה ולא צריך לחוש על גזל חבירו אולי אין זה חפץ שלו והוא של איש אחר אשר יהי' לו בחפץ סימן מובהק או עדים דכמו דסומך התורה על רוב ומותר לאכול בהמה בלא בדיקת ח"י טריפות הגם שאפשר שיאכל טריפות בכל זה לא עשה איסור יען שהתורה התיר לו לסמוך על רוב ה"ה לא צריך לחוש על איסור גזילה או מ"ע של השבת אבידה דעל פי הרוב לא יתרמי סימן כסימן ובודאי הוא שלו רק יש לחוש אולי הוא רמאי ובתחבולה יתן הסימן של חבירו אז בודאי הרמאי צריך ביורר ע"י דו"ח אבל אם אנו רוצים לדון שיהי' סימן בגדר עדות ויהי' נחשב כמו אם שנים יעידו על דבר ברור כל כך לא יפעל סימן דעדות הוה בירור הדבר לפי דבריהם אבל סימן לא הוה בירור רק הוכחה ואומדנא שהוא כן ואין זה בירור הדבר וכ"ז בסימן סתם אבל בסימן מובהק שאנן סהדי שבאחד מאלף ימצא אות וסימן כזה אז הוה הסימן בגדר עדות דאנן סהדי שהוא שלו שבאחד מאלף ימצא אות ומופת כזה ובודאי הוא שלו מכח עדות דאנן סהדי מכח הסימן אמנם אנן סהדי כל זמן שליכא עדים המכחישים אותנו אבל אם אנן סהדי מכח סימן מובהק שנתן ראובן ועדים עומדים לפנינו שהוא של שמעון בודאי העדים נאמנים יותר מסימן מובהק הנ"ל יען דהם מעידים בט"ע ומכירים החפץ שהוא של שמעון ועכ"ח דאתרמי דבר שהוא פ"א מאלף או שבעכ"ח ראובן זה רמאי הגם שלא נגלה לעיני אדם דאין לך דבר נגד הגדת עדים רק חזקת הטבע כגון בב"מ דאיכא מיא באורחא דנהר פקוד יעו"ש דאנן סהדי שבשום פעם לא יופסק שם מים והבן זה. היוצא מזה דיש ג' חלוקים בסימנים ואסדרם א' לא' בעזה"י (א) דסתם סימן דהוא סימן בינוני הוא רק בגדר אומדנא והוכחה אבל לא בגדר עדות כלל כי מי מעיד שלא אתרחיש בנקל סימן כסימן בעולם (ב) סימן מובהק הוה בגדר עדות דא' מאלף שיש לו סימן כזה ומהכ"ת ניחוש שאתרחיש דבר על צד אלף ואנן סהדי שהוא שלו (ג) אבל אפי' סימן מובהק לא הוה גדול בכח עדותו להכחיש עדים כי אנן סהדי מכח רוב ועדים הם בעצמם עדים עפ"י ראית עינם. ולפ"ז אני אומר הגם אי סימנים דאורייתא וצותה התורה

בהשבת האבידה להשיב על סימנים בכל זאת לא הוה רק אומדנא ומותר לסמוך על סימן אבל אם עבר ולא השיב לו לא הוה גזלן שיהי' פסול להעד דאין כאן עדות שגזל ממנו חפצו דאולי מעולם לא הי' של נותן הסימן אבל בסימן מובהק שנתן בעל האבידה הוה שלו מכח אנן סהדי אז אם לא מחזיר לו הוה מוצא אבידה גזלן ופסול לעדות והבן. ועתה אני אומר דין חדש הגם אי סימנים דאורייתא באבידה בכל זאת אין מחזירין גט או מתירין עגונה בסימנים דסימן לא הוה בגדר עדות רק בגדר אומדנא והוכחה שהוא אמת ואין זה פועל בדבר שבערוה דשם צריך עדות דאין דבר שבערוה האסור חוזר להיות מותר אלא בעדות והגם שהקילו חכמים בעגונה להאמין אפי' עכו"ם מסל"ת דלא הוה בר עדות זה דווקא שמי שמעיד לא צריך להיות בר עדות אבל גוף הדבר אשר מסופר צריך להיות עדות בעצמו ואומדנא והוכחה לא בעצמותו עדות. ולכאורה קשה איך אמרי' בב"מ דף כ"ז איבעי להו סימנים דאורייתא ונ"מ להדורי גט אשה בסימנים ורצה הגמ' לפשוט משמלה יעו"ש וקשה הגם אם מהני בממון דלא צריך רק אומדנא ואמיתיות אבל דבר שבערוה צריך עדות ובודאי לא מהני סימנים בשלומא דרצה לפשוט בהיפך דסימני' לאו דאורייתא מן המתני' אין מעידין אלא על פרצוף פנים הוא שפיר דהוה ג"כ דבר שבערוה אבל זה שרצה לפשוט הגמ' מן שמלה וחמור דסימנים דאורייתא קשה. ונלע"ד דבסוגי' אזלינן כאן כתי' השני בבכורות דף מ"ו דאקילו בעגונה ועיין בגיטין דחכז"ל חששו בשליח המביא גט משום עיגונא יעו"ש דף ג' ועיין רש"י בכאן שפי' שנאבד מן השליח ודומה גט הנאבד מן השליח כמו בעגונה במת הבעל ודומה רק לאסורין דהקילו בעגונה גם בתחילת עדות וביותר כמ"ש התוס' בגיטין דף ב' ע"ב דהכשר הגט אם הוא לשמה הוה רק איסורא דעדיין לא נעשה הכריתות אבל לדינא שפסק הרמב"ם דמחמירין גם בעגונה כמבואר בנחלות כלישנא קמא בבכורות דבתחילת העדות מחמירין ע"כ ה"ה בגט צריך נקב באות פלוני ודוק עד מקום שידי מגעת גליתי דעתי בעזה"י. ואגב גררא אעתיק דבר מחדושי ראיתי בש"ש שמעתא ז' פי"ג שהביא דעת בנו של מהריב"ל שגם אם הראש שלם כיון שנחסר הגוף לא מהני בו הכרה והקשה הגאון א"כ בבכורות שהקשה הגמ' על ר"י שסובר פדחת פוטר ממתני' אין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם משמע דלר"ל ניחא וקשה עכ"פ אם יצא כל הראש פוטר ר"ל ג"כ מנחלה וקשה הא בראש בלי גוף אין בו הכרה וצע"ג ומיישב בדוחק. ונלע"ד ליישב בעזה"י דבודאי לא יכחיש השכל שיש לאדם הכרה בפרצוף פנים עם החוטם בצירף פדחת הגם אם נחתך הראש מהגוף ואם יונח תחתיו שאר ראשים המשונים בכמות ובאיכות תוארם יכיר מיד שאין זה הראש אשר ראה זה ימים מקדם אבל אם יובחר ראש אחד אשר הי' לו איזה

דמות וערך בשוה לראש הראשון אז נקל לטעות שיאמין שהוא הראש אשר ראה הגם שעין מרגיש ע"י שראה ראש הראשון אבל להבדיל בינו לבין הדומה לו לא יוכל העין לשבוע רק אם הראש מחובר עם הגוף אבל להחליף ראש הנ"ל בראש שאינו דומה לו לגמרי בודאי יכיר מיד דעין שולט בפרצוף פנים וחוטם ובפדחת כמובן בשכל בעזה"י. ולפ"ז אומר אני בשלומא בבכור לנחלה הכי אנו דנין שם על שנחליף הולד הלא המילדת ועוד מאה עדים שם אשר מעידין על הילד שזה הוא היצא ובא מאשתו רק התורה גזרה שדין הבכור הקודם לנחלה הוא אם יצא מרחם אמו להיות בו הכרה ואם יצא כל הראש בודאי יש בו הכרה עכ"פ אם יותן תחתיו ולד אחר שמובדל בכמות ותואר יכיר מיד שאין הוא זה הגם שאפשר להחליף ולהטעות את העין בראש אחר הדומה לו לא יזיק לנו שאז נפעל להטעות את העין בהכרתו אבל הכרה עכ"פ יש דהא ראי' שצריך להטעות דווקא בדומה לו והבן אבל בעגונה שאנו חוששין אולי איש אחר מת אשר הי' לו צורה הדומה לו צריך העין להכיר ולהעיד כי הוא זה האיש אשר אנו מבקשים ולא איש הדומה לו אז נכון סברת מהריב"ל שרק אם הראש דבוק בגוף שולט בו ט"ע להבדיל ולהכיר האיש בהדומה לו אבל להעיד בראש בלי גוף צריך לחוש אולי לא שבעה בו עין ויטעה בצורת פנים הדומה לתואר בעל אשה זאת אשר עומדת לפנינו והבן זה מאוד בעזה"י. ולכאורה יש להשיב א"כ מאי פריך הגמ' לר"י דסובר דבפדחת הוה הכירא ממתני' דאין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם יעו"ש נימא ג"כ דבודאי יש היכר אפי' בפדחת אבל עדיין יוכל לבוא טעות בדמיון להחליף בדומה לו וא"כ שם להתיר אשת איש צריך בירור שאין זה האיש הדומה לבעל אשה הזאת וצריך פרצוף פנים עם החוטם וצע"ג. אמנם לק"מ דלשיטת מהריב"ל קאי המתני' אפי' אם הגוף דבוק בראש כיון שנחסר החוטם אין מעידין וקשה כמו לר"ל שיש היכר בראש שלם ויוכל להצמיח טעות אעפ"כ בחבור עם הגוף לא יוכל להצמיח עוד טעות בדמיון ה"ה לר"י שיש היכר בפדחת עכ"פ רק יוכל לבוא לידי טעות אבל במחובר לגוף לא יוכל אפי' לבוא לידי טעות הדמיון ודוק ובזה נסתר ג"כ מה שהביא הגאון ש"ש בפ' י"ד ראי' לר"ת דמהני ט"ע בגוף דאל"כ יצא מסורס לא יפטור מנחלה ובגמ' לא פליג ר"י עם ר"ל אלא בפדחת משמע ברובו כ"ע פוטר מנחלה כמו שמקשה בפ' מפלת רובו ככולו וקשה הא עכ"פ בגוף בלא פנים ליכא יכיר והוא קו' גדולה עוד הוכיח דלר"ת מהני רוב הגוף כמו דמבואר דפוטר בנחלה ביצא רוב הגוף ועכ"ח דברוב הגוף הוה הכרה יעו"ש שהאריך בזה. ולפמ"ש ימחל לי לאלף הן אמת דבכל הגוף או ברוב הגוף או ברוב הראש יש בו הכרה עכ"פ שלא יוכל איש לטעות אותו בילד אחר שאינו דומה לו והגם שמשכחת לטעות עוד אם יותן תחתיו ילד

בדומה לו בכל בנינו ותוארו של בנין גופו בכל זאת הוה הכרה דהא צריך להחליף בדומה דאל"כ יכיר אותו מיד אבל בעגונה מאי מהני דא"א לטעות בדמיון על גוף שאינו דומה לו הא אנן חיישי' על גוף שדומה בבנין גופו ותוארו עכ"פ היא נשארת א"א וצריך הכרה שהמת הוא בעלה ולהכיר ולהעיד שאין המת המונח איש אחר אשר דומה לבעלה אז אפשר דלא מהני ט"ע דכל הגוף וביותר ט"ע דרוב הגוף ודוק. ואחר ח"י שנים מצאתי כעת לאדמ"ו בחת"ס א"ע סי' נ"ב שהאריך בפלפול עם הגאון מהרא"ז מרגליות והרואה יכיר שדרכתי בדרכיהם אבל יש הבדל גדול מאוד בעזה"י וברוך ד' שהנחנו בדרך אמת:

סימן טו

רב שלומים ורב ברכות לראש הרבני המפורסם כמהו' ר' פלוני נ"י דיין בק"ק פלוני יע"א. שאלה איש אחד ושמו ר' משה כהן הי' מייחוסי משפחה והוא בעצמו הי' בעל יראה והלך בדרך ד' אך הי' לו חולי נכפה ר"ל ונשא פה אשה רך בשנים ושהה עמה ב' שנים באהבה וגם ילדה לו בת ונתחזקה לו החולי כ"כ ר"ל שמחתה לו אשה ליילך לבהכ"נ להתפלל עבור שאחזה לו החולי בבהכ"נ פ"א ועי"ז נגמר בדעתו ובדעת אשתו ליילך למרחק לעסוק ברפואה וכן עשה בר"ח אייר תרל"ב הלך מפה בדעתה וגם נתנה לו ארגז הנקרא קאפער בגדים וכתונת גם סחורה מחנות כדי שיוכל למכור על הוצאות הרפואה ופתאום בא יום ג' כ"ז אייר תרל"ב טעלעגראם מגראן לאיש א' סוחר עצים מפה לגראן ופארקאן וז"ל מאריטץ קאהן אויס... האט זיך היער פאן דער בריקע אין דער דאנוי געשטירצע שנית בא כתב אגרת מפארקאן ראשון וגם השני מאיש הידוע פה וניכר וגם הוא לפי דעתי הי' מכיר את האיש הנטבע כי לולי הי' מכירו האיך הי' יכול לכתוב שמו בטעלעגראם ואח"כ כתבתי לאנדרע עבורה וקבלתי תשובה משם והנני שולח ג' אגרות למעלת כבוד הדרתו בכדי למראה עיניו ישפוט וגם הנני שולח העתק ב' כתבים אשר נמצא אצלו כתב ידו ואחר ששלחה המעות צרכי קבורה וכתבתי לשם אז קבלה מפעסט הארגז קאפער ע"י עם כל הדברים אשר רשום הנטבע וגם הפאס נמצא אצלו ועוד כמה אגרות המה ת"י בענין זה אך לא רציתי להעמיס כבוד הדר"ג מבלי צורך. תשובה קבלתי שאלתו עם התירא שלו להתיר האשה מכבלי עיגון סידר התירא ופשוט בעיניו להתירה והוסיף להודיע שהסכימו עמו ת"ח אשר דיבר עמהם והציע לפניהם ההיתרים ההמה לא כן עמדי לדעתי היא בחזקת אשת איש ובאתי לסתור דבריו ולא בפלפולים רק בהערות קצרות ובסוף אכתב מה שיש לדרוש במקום ההוא אולי יתחדש דבריו שיהי' בהם להתיר ואכתב בקצירת אומר בעזה"י. ראיתי שפתח מעלתו נ"י ההיתר וז"ל בקונטרס עגונות שפ"ב תשובת מהרי"ט דציצית לא מושלי וסיים שם דלהא לא

חיישי' שיעש' דברים בטלים ואם גם שאין כאן סימני' בגופו מכ"מ כיון דכתב ידו ממש הוה לכה"פ לדעתי כסימן בגופו וע"י צירוף סימני בגדיו מהני עכ"ל כבר גליתי לו הטעות כי כתב ידו אי אפשר לן להעיד שמת אלא מעיד שימית את עצמו אבל מבלעדי זה לפי דברי מעלתו נ"י לא הי' צריכים למצוא בעל של האשה הזאת דהא כתב בכתב ידו והוה כסימן בגופו ואפי' כסימן מובהק דסימן פעל רק זאת דלא חיישי' דלמא אתרמי סימן כסימן וכאן דכתב בכתב שיעשה זאת ולהבנת מעלתו נ"י בודאי הוא המית את עצמו ומה נשאר לחוש אם נמצא אותו מת והגם שלא ידענו סימן במת הנמצא וא"כ צירף בגדים למה לו וגם איזה צירף בגדים יש לו הכי הכיר האיש שזה הארבע כנפות של האיש בעל האשה הזאת שהלך מביתו בו אי הכי לא הי' לאיש הזה תפילין עמו המעיין במהרי"ט יראה יען שלא הי' לאיש תפילין רק ציצית אחד אז בודאי לא השאיל מצוה יחידה שלו והוא ישאר ערטלאי בלי שום זכר מצוה והי' רק בין הגוים ולא הי' לו אלא ציצית אחד היינו דידענו שלא הי' לו עוד בגד ד' כנפות ואטו בנידן הזה ג"כ לא הי' באפשרות לו רק אותו ציצית אחד בכל מקום שהי' משעה שעזב ביתו והכי לא הי' לו תפילין או הכי הכירו האנשים שזה הוא ארבע כנפות שלו שהוציא מביתו הלא האיש אשר הי' כשהוציאו מן המים מעיד יען שהי' מלובש בארבע כנפות הכיר במת שהוא ישראל אבל בודאי לא הכיר הארבע כנפות שהוא של בעל האשה הזאת ואטו אם הי' הנטבע ישראל אחר לא יוכל להיות שהי' לו ארבע כנפות הכי המשלח הארבע כנפות בחזרה והכיר האשה או אנשי בית שבזה יצא מן ביתו מזה לא הודיע מעלתו נ"י ואפי' על הנאמרע שהי' על הכתונת ג"כ לא נודע אולי הוא רק רושם מן הכובסים בגדי לבן מן הרבה אנשים עושים רושם או הי' נאמרע שהי' לו הרבה בגדי כתונת ומי עשה הרושם וגם על איזה צד הי' הנאמרע על צד שמאל או ימין הגם שאין בזה תועלת גדול לדינא אבל מעלתו נ"י לא הודיע כלל ומי יודע אם שלחו בחזרה אותן בגדים אשר נכתב במכתב רה"ק או לא הכל חסר מן הכתב וגם הם רק סימני חיוור וכדומה. עוד כתב שהוכיח סופו על תחילתו שנמצא אצלו סכין והוא לא הי' מסתפר שהי' לו זקן עכ"ל רחמנא ליצלן לעלות זה על דעתו אולי מצא סכין הנ"ל ושם בילקוטו שישתמש בו לחתוך דבר או למכור אותו באיזה פרוטות הכי מזה יהי' הוכחה שהי' רוצה לשחוט עצמו והסוף הי' דהטיל עצמו במים ואפי' אם יש עדים שקנה סכין לתכלית מיתה ואח"כ נעלם מעינינו ונמצא איש נטבע במים נאמר זה קפץ לתוך הים מי שלקח סכין להמית את עצמו ביבשה. ומה שהוסיף וז"ל וגם כתב ידו מוכיח שהלך מאשתו באהבתו על מנת לחזור ובנב"י סי' ל"ז ד"ה אמנם דבכה"ג איתרע חזקתו עכ"ל רחמנא ליצלן לקרוא

לזה הוכיח סופו על תחילתו יען שכתב להמית את עצמו (כפי הבנת מעלתו) והלא הי' אוהב אותה כשפירש ממנה זה הוכיח שקץ בחייו והמית את עצמו נאמר בהיפך הלא תחילתו הי' אהבה ונימא אוקמי אותו על חזקת אהבה והוא חי כי יש לעץ תקוה והא ראי' שלא שלח אותו מכתב לביתו אך אפי' הי' שלח עביד אינש דגזם הכי זה דומה לנב"י דהניח קמיע בבה"כ יעו"ש סי' מ"ד ד"ה וא"כ] וגם על תשו' הנ"ל כ' אדמ"ו בחת"ס ז"ל א"ע סי' ס"ט חלילה לסמוך על הנב"י אבל בנידן זה אין כאן הוכחה לא תחילה ולא סוף וצריך אני לעצור במילין שלא אקצוף על מעלתו נ"י. והוסף לחדש היתר וכ' וז"ל מחבר א"ע סי' י"א מצאו כתוב בשטר מת איש פלוני או נהרג תנשא אשתו אפי' אינו מקוים וכאן בודאי שמכירין כתב ידו אין לך קיום יותר מזה עכ"ל תמה אני מאוד הכי שכח מעלתו נ"י קו' הגמ' אפשר משה חי וכתב וימת משה אלא יהושע כתבו או משה כותב בדמע ופי' הגאון מווילנא באותיות בלי פירוד התיבות ולא ידע איך יחוברו האותיות מלשון מדמע ומעלתו נ"י לא הקשה איך אפשר שבעל האשה כתב בכתב ידו שמת שיהי' דומה לנמצא כתוב בשטר מת איש פלוני ששם מיירי שאחד חי כתב על איש פלוני שמת ומקלי' בעגונה להתיר ע"י ע"א בכתב אם הוא כתב ישראל ואפי' אינו מקוים עיין שם בח"מ ובב"ש פלוגתת הפוסקים דהוה כאלו ע"א העוד בפנינו שפלוני מת אבל בנ"ד בודאי לא כתב בעל האשה הזאת בכת"י שהוא כבר מת אלא יוכל לכתוב כי ימית את עצמו עכשיו או בעתיד ומנ"ל שעשה זה שהמית את עצמו דלמא התחרט ולא עשה ועדיין הוא חי ומה שנמצא מכתבו באמתחת איש מת זה הוא ראי' שמבעל האשה הזאת נאבד המכתב הזה ואפשר איש הנטבע הוא שמצאו או גנבו מבעל האשה איזה בגד והי' מכתב זה בתוכו או שמכר בעל האשה לו בגד או שהשאיל לו בגד ושכח מכתב זה בתוכו ותמה אני איך הוציא מעלתו נ"י מקולמסו וז"ל אין לך קיום יותר מזה עכ"ל הכי זה קיום גדול לדמות זה לדין בש"ע אם איש אחר כותב על איש ידוע שמת לא ידעתי איך לבו הלך בכח הדמיון. וגם אשאל למעלתו נ"י איך ראה אפי' בכתב ידו של בעל אשה הזאת שכתוב שימית את עצמו בהעתקה ששלח ראיתי שכ' וז"ל מיט איינעס ווארט געזאגט איך ווער עס געצוואונגען צו טהון עכ"ל ולא נזכר מה הוא הי' מוכרח לעשות אולי לברוח לאמעריקא או לעמוד לצבא מלחמה או דלמא רק שיסמא את עיניו או לעשות עצמו קציצי ידיו וכדומה ור"ל מטעות וגם מה שנמצא אצלו כתוב שיש לו חפצים אצל ה' מאריטץ פייערמאן ואותן חפצים יושלחו לאשתו המזה יהי' הוכחה שימית את עצמו אולי מפני שחפץ לילך לאמעריקא או לצבא מלחמה מרחם על אשתו ועל בתו היחידה אבל מעולם לא עלה בדעתו להמית את עצמו להיות מאובד

בשני עולמות דהא יש לו חזקת כשרות הכי במכתב כזה יוציא מעלתו נ"י אותו מחזקת חי וחזקת כשרות ואת אשתו מחזקת אשת איש סוף דבר תמה אני על ת"ח כמוהו ישגה שגיאה גדולה כזאת. ויותר מזה אני אומר אלו הי' נגמר בדעתו להמית את עצמו למה לא כתב בעצמו לפעסט אל ה' מאריטץ פייערמאן שישלח חפציו לאשתו אלא הוא הדבר יען שרוצה לילך לאמעריקא או לעמוד אצל מלך לצבא והי' נבוך אם ישלח חפציו לאשתו או יניחם דלמא יצרך לעצמו וחייו קודמין לחיי אשתו ולכן עיכב הכתב אצלו ולא כתב כזאת לפעסט וגם לא כתב זה לאשתו שחפציו מונחין בפעסט אצל מ' פייערמאן ובתוך כך נאבד ממנו מכתב זה ואיש הנטבע מצאו או נגנב בגד ממנו ואיש הנטבע גנבו או הנטבע לקחו מגנב ועל כן נמצא מכתב זה אצל הנטבע אשר הוציאו מן המים ועדיין ניחוש פן ואולי בעל החפצים אזל לעלמא ויבקש עוד חפציו מן בעל פקדון אשר הפקד אצלו. וממה שסיים בעל האשה הנמצא במכתבו וז"ל דער דיך טרייע געליעבט האט זאמט דיין קינד עכ"ל משמע שמוכרח לעשות לה כן יען שמתחילה הי' אוהב אותה וגם בנה אבל עכשיו אינו אוהב אותה ואת בנה לכן יעשה לה כזאת אשר גמר בדעתו להיות היא גלמודה כל ימי' ובכל זאת לא שלח לה המכתב זה ולא מכתב החפצים כי אין ולאו רפי' בידו כדרך אנשים האלה המתגרשים מן נשותיהם. ואשר כי עפ"י רופאים וז"ל הרופאים מומחים אמרו בחולי זה לא יוכל להמלט אפי' במים קטנים ומכ"ש בדאנוי א"כ אין כאן חשש שאלה בבגדים ואם שיש לחוש למיעוט הלא מים שאין להם סוף הוא גופא חששה מצד מיעוט וע"כ הוה מיעוטא דמיעוטא עכ"ל אם הי' למעלתו עדים שבעל האשה הזאת קפץ למים שאין להם סוף הי' מקום לחקור אם דברי הרופאים אמת אבל כאן מי אומר לו שבעל האשה קפץ לדאנוי הנ"ל דלמא איש אחר ומ"ש מעלתו וז"ל א"כ אין כאן חשש שאלה עכ"ל לא ידעתי פתרון הכי חיישי' שבמים השאיל לאחר הלא חיישי' שבעל האשה השאיל מקודם בגדיו לאיש אחר במלון או בשדה ואותו אחר נטבע אח"כ ודי בזה דברי הדש"ת. מכתב שני (א) כ' וז"ל אודות הטאשערל השיבה האשה איזט איינע בריעפטאש פאן לעדער דיא ער האט מיט גענאממען אונד האבע זיא צוריק בעקאממען מיט איין הער עכ"ל מעלתו לא פירש במה הכירה טאשערל הנ"ל אי בט"ע או ע"י סימנים ולא הי' איש אשר שאל אז שתגיד הסימן מה שיש לה בהטאשערל וגם לא חקר מעלתו נ"י אי אשה נאמנת יעיין ב"ש א"ע סי' קל"ב ס"ק ו' אפי' ע"ה אינו נאמן וכ"ש אשה הנוגעת הכי טאשערל אחת יש בעולם ויען כי כתבו לה שנמצא בעלה אמרה היא היא ודי להערה. (ב) כ' מעלתו נ"י השיבה האשה שמצאה הצעטעל מיט בלייא הי' מונח בארגז וזה הי' אמת שמכוון עם כתבו ועל צד השני נמצא חשבון שהי' לו כבר

קודם נסיעתו מפה עם איש אחד מפה עירינו ואינו צריכים לקיום יותר מזה עכ"ל לא ידעתי מה יושיענו זה הלא הניח הקאפערט עם בגדיו נכתבים בפעסט ולא ידענו היכן הוא הלך בעולם ומה הרוחנו באלף כתבים כיוצאי בזה שהוא כתב ידו ובגדו אשר הניח בפעסט אנחנו לא נדע היכן הוא בעל החפצים צער גדול לי מה שסיים וז"ל ואינו צריכים לקיום יותר מזה עכ"ל מה קיום יש כאן הלא דלמא חי והניח חפציו בפעסט כי כל מה שמצאנו הוא בקופערט שלו בפעסט גם מה שכ' שנמצ' שני צעטעל ווער מיט דינטע רעווערס איבער איינע אוהר וכו' מה יועיל זה כיון שנמצא רק בקופערט. (ג) ואודות הבגדים אשר נמצא על גופו שהוציאו מן המים אצל רחים שקורין מיהל אמרה שלא שלחו לה בחזרה ולא ראתה רק יש לשאול לק"ק אנדרע א"כ עכ"פ עד עתה לא ידענו אם הי' על הנטבע הבגדים שאמרה האשה והיכן גביות עדות על זה ובפרט יחקור על מראה של ד' כנפות הנ"ל אם הי' כדברי' אי לא ומעשה שעשה בעצמו הציצית לא יפעל חוץ אם הי' הארבע כנפות ואחד יכיר הציצית בסימן או טב"ע באופן שהערותי באות ד' ה' ו' במכתבי. (ד) כפי מה שמודיע מעלתו נ"י הי' רק הנאמרע של הסוחר סימני' והפרייז א"כ לא יועיל לנו כלל וגם לא הודיע מעל' נ"י אם ראו על הנטבע סימנים בגופו וגם לא שלחו הבגדים עכ"פ אין לנו סימני גוף ולא סימני בגדים ומאין נדע אם הי' נטבע ההוא בעל האשה הזאת בלי עדים על ט"ע הן בגופו והן בבגדיו וגם אין עדים על סימנים לא בגופו ולא בבגדים. (ה) כ' מעלתו נ"י הנאטיצביכעל האט זיא ניכט בעקאמען וגם כל מה שהניח על הבריקען עכ"ד א"כ לא ידענו שבעלה קפץ למים ומאין נדע שהוא מת שנחליט שבעל האשה הזאת העלוהו מן המים אצל המיהל שם. (ו) גם זאת הכתב שכתב לאשתו הי' מונח בקופערט וגם הפאס הי' מונח בקופערט אצל השריפטען וא"כ אין כאן בעו"הר שום היתר עפ"י דין וד' ירחם עלי' שיתנו לו עדים וסימנים ובמכתב הלעז אשר שלח לי בשבוע זו וכ' וז"ל זאלטען זיא איין צייגניס בענאטהיגען וועהרהע עס איהנען פאן צייגען דיא איהם האבען געזהען אינסוואססער שטירצען אויספאלגען עכ"ל בלעז ומזה משמע שיש בעולם ב' עדים שהכירו בעיניהם את בעלה ומעידים שהוא הפיל עצמו למים ולמה לא בקשה משם צייגניס ואולי המה גוים או לא הכירו שהוא אישה רק ראו איש שהפיל עצמו למים והכותב מאמין שזה ברור שהוא בעלה. ואהובי נ"י עד עתה לא אדע שום מבוא לחתור היתר לעגונה זו חוץ אם יבואו עדים שיעידון שהאיש שהפיל עצמו למים הוא הי' בעלה של אשה זו שהכירו אותו בשמו מאריטץ קאהן או שיבואו עכ"פ עדים על סימנים ועל הבגדים או עדים שראו שהניח הנאטיצבוך

על הבריקען והכירו אותו במקומו אז יש לחקור בדבר ואנכי לא אוכל לירד לדעת מעל' ולדעת השני ת"ח שהסכימו עמו ישאל אצל גדולי עולם:

סימן טז

שלום רב וכ"ט לי"נ הרב הגאון המפורסם הרב ר' אהרן זינגער נ"י רב"ד דק"ק מאטטערסדארף יע"א. ולמען לא אראה ריקם אודיע לו כי בקיץ בא לפני מעשה כי נקראתי לב"ד בעבור אשה אשר זנתה תחת בעלה ומצח זונה הי' לה מתחילה לכפור את הכל וכאשר נשנה פעם שנית הודית שכרע ושכב בין רגליה ונוגע באצבע בחריץ אותו מקום ולבסוף לא היתה יכולה לכפור בפני הבועל שנבעלת ממש ביאה גמורה וד' הי' בעוזרינו ונתגרשה מבעלה תל"י וחקרתי אז הדין וד' האיר עיני בכמה דברים ואציע דבר א' לפני הד"ג נ"י ואבקש שישים עיניו לטובה עליו. הרמב"ם פ"א מה' א"ב ה' י"ט כ' וז"ל אין העדים נזקקין לראות המנאפים שהערו זה בזה והכניס כמכחול בשפופרת אלא משיראו אותן דבוקים זע"ז כדרך כל הבועלין הרי אלו נהרגין בראי' זו ואין אומרים שמא לא הערה מפני שחזקת צורה זו שהערה עכ"ל וכ' הה"מ וז"ל סוף פ"ק דמכות ורבנן היכי דיינו כשמואל דאמר שמואל במנאפים משיראו כמנאפים עכ"ל ומעודי הי' לשון זה לפלא בעיני להבין מהו הבנת תיבת כמנאפים הכי יש למנאפים דרך אחר בבעילה מאשר יש לכל דרך גבר בעלמא. ונלע"ד לבאר עומק דבריהם בעזה"י והוא דכלל גדול ביאר הגאון נב"י מהד"ת סי' כ"ג דשפתי רחם באין מן היריכים והמה רק בשר הגוף ולא נחשבות למקום ערוה שגם אם איש מכניס כל העטרה בין בתרי בשר אשר הם הדלתים מבחוץ כנגד הערוה אין זה אפי' התחלת בעילה רק אם האצבע כבר עבר השפיות להגיע לחור אותו מקום שם מתחיל מקום הערוה לבעילה ואם הערה שם במקום צר אז חייבה התורה על הערה והוא אמת גדול כנודע. ולפ"ז אם יהי' הדין תורה שצריכים עדים להעיד שראו הערה בבעילת זנות בעיניהם לא הי' די אם ראו שהכניס האבר בתוך השפיות כי בזה לא ראו עדיין נגיעת האצבע במקום החיוב אלא הי' צריכים להעיד שראו שהכניס האצבע במקום צר בחור אותו מקום שהוא מבפנים לדלתים למעלה מפרוזדור והיינו כמכחול בשפופרת שהמכחול נכנס בתוך השפופרת ולא שעומד כנגדו על הפתח לבד ה"ה כן בבעילה צריכין לראות שנכנס במקום דחוק שאין לנטות ממנו לפנים ולאחור כמו שאין לנטות למכחול משפופרת חוץ אם יחזור ויוציאו לחוץ. ואם כנים הדברים נאמר הגם דשמואל חידש דלא צריכין העדים לראות כמכחול בשפופרת היינו דל"צ לדעת אם נכנס האצבע בחור הידוע אבל עכ"פ צריכין להעיד שנכנס בשפיות מכוון נגד אותו מקום הצר ואז הגם דלא ידע אם נכנס האצבע

בנקב ויש לחוש אולי נשאר עומד בפתח עמק עכור ולא נתחייב הנואף מיתה שאפי' אם שפך ונער קשתו שם הוצאת זרע אינו מעלה או מוריד בעריות כמבואר ברמב"ם בפיהמ"ש פ"ז מסנהדרין ועיין תו' יבמות דף נ"ו והגם שנהנה משפיות בהוצאות זרע בכ"ז אין לו משפט מות ע"ז אמרי' כיון שהעיז איש רשע להכניס אצבע בין השפיות מכוון נגד אותו מקום הביאה והתיר עצמו למיתה ע"י עדים אז בוודאי עשה אשר זמם ועכ"פ הערה בה דרוב העושין כן לא יוכלו להפרד בלי הראה דהא בדישה מועטת כבר נגמר הראה דהא כבר עבר השפיות ומגיע בשרביטו עד מקום הביאה אבל אם העדים לא ראו שהכניס האצבע עכ"פ בשפיות רק ראו שהעמיד האצבע כנגד השפיות מבחוץ אז לא נחשב רק כאילו ראו שהעמיד אצבעו על שאר בשרה ביריכים ומאין יעידו על בעילה דלמא עשה רק שגעיונות לחבק בשר בבשרה בשפיות מבחוץ ולא נכנס כלל בשפיות ואת"ל נכנס דלמא לא נכנס בחור ואיך יעידו על זנות ודוק. ובזה חשבתי לדעת עומק כוונת רבינו יונתן וז"ל משיראו כמנאפים כלומר שיעמוד האיש על כריסה של האשה אעפ"י שאין עדים רואים אם מערה בערותה אם לאו וכיון שכ"כ פרץ פרצה על אשת חבירו א"א שלא גמר תאותו עכ"ל ובנב"י מהד"ת א"ע סי' י"א הבין מדבריו שמחמיר מאוד וכיון ששכב עמה בקרב בשר די עיי"ש. ובלבי לא כן הוא דאותו מקום של אשה בחוץ היינו השפיות הם נקראים בפי' חז"ל כריסה בנדה דף נ"ב שני שערות שאמרו אפי' אחת בגבה וא' בכריסה כ' רש"י וז"ל בכריסה תחת אותו מקום עכ"ל ובב"ב דף נ"ז א' אומר אחת בגבה ואחד אומר אחת בכריסה כ' רש"י וז"ל בכריסה באותו מקום עכ"ל והרמב"ם פ"ב מאישות בה' י"ז כ' וז"ל שתי שערות אלו צריכות שיהי' במקום הערוה ובית הערוה כלו מקום סימני' בין למעלה בין למטה עכ"ל ובמ"מ שם כ' וז"ל אבל וודאי גבה וכריסה שאמר הכל הוא בערוה וגבה מקום תפוח שעל הערוה וכריסה שפתו הערוה אבל גבה וכריסה ממש אין מועילין אלו דבריהם ז"ל ולזה הסכימו הרמב"ן והרשב"א עכ"ל הרי שפתיו בררו מללו דשפתי ערוה נקראו כריסה וגם אפי' בזכר נקרא המילה מקום הערוה כריסו ועיין במג"א סי' ג' ס"ק י"ד שהוכיח כן מתוס' ברכות דף י"ג שפי' תבקע כריסו מילתו עיי"ש וממילא גם באשה נקרא מקום ערוה מבחוץ כריסה ודוק. ומעתה ברורים הם דברי רבינו יונתן שפי' יראו כמנאפים כלומר שיעמוד האיש על כריסה היינו שמעמיד אצבעו על שפתי רחם אעפ"י שאין העדים רואים אם מערה בערותה דלא ראו הכנסת אברו בחור כיון שפרץ פרצה כ"כ על אשת חבירו א"א שלא גמר ביאתו וכיון שהעיז לעמוד בשפיות כנגד החור אז חזקתו שהערה ולכן דייק אעפ"י שאין עדים מעידים שראו אם מערה בערותה משמע דרק זאת לא ראו אבל ראו עכ"פ

שעבר בין הבתרים בין השפיות וזולת זה לא נקרא שהעמיד האיש על כריסה דנגיעה מבחוץ לא נקרא העמדה על כריסה רק נגע על כריסה אבל העמדה הוי תמיכה שעבר בעטרה כל שפיות ושם יעמוד האצבע חוץ אם ידוש בכח נכנס היקף העטרה במקום צר ודוק כנלענ"ד. ובזה אקוה לזכות לראות בחכמת שלמה הע"ה שאמר במשלי "כן דרך אשה מנאפת אכלה ומחתה את פיה ואמרה לא פעלתי און" הכוונה חיוב מיתה נקרא און כמחז"ל לא יקים ע"א באיש באיש לכל עון ולכל חטאת עון זה מיתה חטאת זה קרבן והאשה המנאפת אמרה הגם שנואף הכניס אברו בשפתי הרחם וגם זרק זרעו בה ונהנה ממנה בכ"ז לא פעלה און להתחייב מיתה או להיות נאסרת לבעלה כי לא נכנס במקום צר רק נגע בשפיות וזה אכלה כי הבעילה נקרא לחם ומחתה פי' שפתי הרחם תקנח ואומרת לא פעלתי און הגם שלא שמרתי דרכי צניעות אבל אין מיתה ולא מלקות ולא פעלתי שלא דחק בה שיבוא בפנים בעמק העכור למעלה מפי הרחם כמובן. והנה דרך גבר הוא איש המושל בכל אשר לו הוא עושה כך או ששוכב עם אשתו רק בקירוב בשר להנות משגעיוני יצרי איש ואם יגבור תאותו ויחפוץ בבעילה לא יכניס אצבע רק בשפיות ליתן שם כחותיו כי למה לו להנות בהנאה מועטת הלא הוא שורר בביתו יבעול מיד בהנאה מרובה בביאה גמורה לכל הפחות יעשה הראה אבל דרך מנאפים אשר לבם בל עמם להמרות פני עליון בבעילה הוא הראה כי הוא חטא משפט מות וישמע לקול מנחש הוא היצה"ר לקרב אליה במעט תענוג בחימום בשרו בין השפיות שאז לא יחטא ואשם חטא מות רק לרוב לא יוכל לעמוד על נפשו כי יגברו תאותיו עליו ומערה בה או אפי' גמר ביאה אבל ראשית מחשבת מנאפים ופרי מעשיהם הוא לעבור בשפיות ולעמוד בפרוזדור בלבד כאשר סיפר שלמה דרך אשה מנאפת לאכול ולמחות פיה ואומרת בע"פ שלא פעלה און כלל כי אין זה זנות ולכך אמר שמואל ובמנאפים משיראו דרך המנאפים א"צ העדים לראות שבא בערותה ממש הוא המקור דחוק בפנים למעלה מפרוזדור אלא משיראו דרך המנאפים היינו עכ"פ שעבר אצבע הנואף שפתי הערוה ועומד על כריסה מכוון כנגד המקום או אפשר כיון שעכ"פ אצבעו בתוך החריץ הן למעלה הן למטה אחד הוא שנקל להטות מעט ולעשות הראה ודוק):

(עיין בהגהת מרדכי קדושין סי' רפ"ו שכ' וז"ל ואע"ג דליכא עדים שראו כמכחול בשפופרת ואמר שמואל במנאפים עד שיראו כמנאפים כמכחול בשפופרת עכ"ל והוא פלא הא לא קי"ל דצריך כמכחול בשפופרת ועוד הא שמואל לא אמר רק במנאפים כדרך המנאפים ולפמ"ש יובן (ועי' במ"ח ח"מ סי' ב' ד"ה ואגב):

(אחרי רבות בשנים מצאתי בחינוך מצוה רי"א שכ' וז"ל ומ"מ בענין איסור עריות הורונו חכמים שא"צ שיראו העדים ענין הניאוף לגמרי כלומר משיראו את המעשה הרע כמכחול בשפופרת אלא מכיון שיראו אותה כמנאפים כלומר זה בזה כדרך כל הבועלים הרי אלו נהרגין בראי' זו ואין אומרים שמא לא הערה מפני שחזקת צורה זו שהערה עכ"ל דוק ותראה שצריכין לראות ביאת שפיות ודוק). וחזי דאתי להבין אמרי נועם רבינו הרמב"ם דכ' וז"ל אין העדים נזקקין לראות שהערו זה בזה והכניס כמכחול בשפופרת עכ"ל הכוונה של"צ לראות שהכניס אצבעו במקום החור ששם מקום העראה שמכניס כמו מכחול בשפופרת ומסיים וז"ל אלא משיראו אותן דבוקים זע"ז עכ"ל הכוונה שעכ"פ צריכים לראות דביקות שהכניס האבר בשפתי הרחם הוא שהפרוזדור מקיף ראש הגויה וכ' וז"ל כדרך כל הבועלים עכ"ל שצריך להיות עכ"פ ראי' מעשה דרך כל הבועלים שמכניס האבר בשפיות והוא התחלת מעשה לתכלית בעילה ולכן מסיים וז"ל ואין אומרים שמא לא הערה עכ"ל הכוונה מה מהני שראו שהכניס אצבע בשפיות דלמא עמד ולא הדחיק לעשות העראה יען שחזקת צורה זאת שכבר העביר אצבעו בשפיות בוודאי עשה העראה דהא כבר עבר הדלתים ובמעט דישה כבר נגמר העראה והבן. ויובן לי בזה דברי ר' אלפס במכות שכ' וז"ל במנאפים משיראו מנאפים ולא בעינן כמכחול בשפופרת עכ"ל והוא פלא גדול שהוא לא גרס כמנאפים בכף הדמיון רק משיראו מנאפים ואם ראו מנאף ע"כ ראו מכחול בשפופרת דאל"כ איך אפשר לומר שראו הניאוף בשלמא אי גרסי' בכ"ף כמנאפים יש לפרש שראו מעשים אשר מורים על ניאוף שמתנענע גופו עליה וכדומה אבל משיראו מנאפים א"א אלא כמכחול בשפופרת שזה ניאוף ואיך מסיים ולא בעינן כמכחול בשפופרת ועיין רש"י שגרס כמנאפים בכ"ף וז"ל כמנאפים משינהגו ענין ניאוף עכ"ל אבל נוסחת הרי"ף פלא גדול מאוד. אמנם הוא הדבר אשר דברתי דעכ"פ צריכים לראות שהכניס אצבעו בשפתי המקור בפרוזדור החיצון ושם מחמם בשרו היינו אברו בבשרה וזה נקרא ניאוף כמו שדרשו חז"ל ידיכם דמים מלאו עיין נדרים דף נ"ג שמחממים אצבעם בהיקף היד רק ל"צ לראות כמכחול בשפופרת היינו הכנסת האבר בחור עמק עכור ודוק. ומצאתי בריטב"א במכות שכ' וז"ל הכא גרסי' במנאפים משיראו מנאפים וכן גרס רש"י ולא גרסי' עד שיראו מנאפים דמאי עד הא קודם לכן א"א להיות שום דבר שיתחייב בו עכ"ל הכוונה מבואר כמו שפירשתי על דברי ר' אלפס ז"ל משיראו עכ"פ מנאפים שהכניס אצבעו בשפתי הרחם כמובן רק שהוסיף שא"א לגרוס עד שיראו מנאפים דהא עד שיראו עכ"פ שהכניס אברו בשפתי הרחם א"כ לא ראו שום דבר שיוכל לבוא לידי חיוב דהוי כאילו ראו שהכניס

אצבעו בין כרעי' דמה לי אם נגע באצבעו על בשר כרעי' או על בשר שפתי רחם שלה הלא לא ראו שום התחלת ניאוף לאמור שנאפו האיש והאשה דאין נואף אלא אם ראש הגויה מוקף בבשר ולא נגיעה בבשר ולשון עד משמע הגם שהתחילו לראות אינו די עד שיראו וכאן טרם שהכניס אברו בבשרו לא ראו כלל ולכן גרסי' רק במנאפים משיראו מנאפים היינו הכנסה בשפיות כי זה ההתחלה וגם הסוף אשר צריכים לראות ודוק מאוד כי זה ברור ב"ה והארכתי בחידושי ליישב בזה דקדוק למה אמר שמואל במנאפים עד שיראו מנאפים ולא אמר בלשון יחיד בנואף עד שיראו מנאף הלא דבר הוא כי בחר לשון רבים במנאפים כי על האיש אפשר לומר אם ראו שהכניס אצבעו בין רגליה ומחמם בשרו בין עובי' נקרא מנאף כמו ניאוף ביד שמעור הגוי' מחמם בין רגליה אבל היא בוודאי לא תהי' מנאפת חוץ אם שפתי רחמה מקיפו' אצבעו ואין כאן מקום להאריך בזה. וחפשתי בלשון הר"ן וראיתי שגרס כמנאפים בכ"ז כ' וז"ל משיראו אותם העדים דבוקים זע"ז כדרך כל בועל הרי אלו נהרגים בראי' זו ואין זקוקים לראות שהערה בה והכניס כמכחול בשפופרת עכ"ל הכוונה מבואר שצריך דוקא שראו עדים שהכניס אברו בשפתי רחם עכ"פ וזה שדייק משיראו העדים אותם דבוקים זע"ז כדרך כל בועל עכ"ל לא כ' ששוכב זה על זה או שוכבים זה עם זה רק דבוקים זע"ז היינו ראשית התחלת הדיבוק שדבק בשרו בבשרה כמו ודבק באשתו והי' לבשר אחד שכל דביקות הוא מהודק זה בזה כדרך כל בועל שמדבק באשתו בראי' זו הם נהרגים ומסיים וז"ל ולא צריכים לראות שהערה בה כמכחול בשפופרת היינו הכנסת האבר בחור אשר דומה כמכחול בשפופרת אשר המכחול נכנס בחור השפופרת אין זקוקים לראות אבל הכנסת אצבעו בשפיות אשר אינו דומה למכחול בשפופרת בוודאי צריכים לראות וזה מדוייק מאוד שכ' שלא צריכים לראות שהערה בה כמכחול בשפופרת ולא כ' בהיפך ולא צריכים לראות כמכחול בשפופרת שהערה בה איזה הערה היינו כמכחול אבל צריכים לראות המעיר איש לויות ודוק. ומה נעימים דברי רש"י ב"מ דף צ"א בד"ה מנאפים וז"ל מעידין עליהם העדים לחייבם מיתה או מלקות אשר שכבו זע"ז כדרך המנאפים ואין צריך לעדים לראות כמכחול בשפופרת דלא הזקיקתו התורה להסתכל כ"כ עכ"ל ובנב"י סי' י"א במהד"ת פי' שצריכים לראות תנועת הגוף שרגיל בשעת תשמיש ולא שכיבה לבד ולפמ"ש דעת שפתיו ברור שצריכים לראות שכיבה כדרך המנאפים היינו הכנסת האבר בשפיות שכן דרך אשה מנאפת וכן נואף אשה חסר לב שהאיש שמכניס באברו רק בשפתי רחמה הוא חסר לב שלא ידע שיצרו יגבר עליו רק שאין העדים צריכים לראות שהערה כדמות מכחול דלא הזקיקה התורה להסתכל כ"כ הגם שלא יהי' די אם

ראו שהכניס אברו בשפיות אלא שיסתכלו עוד אם נכנס בנקב הוא עמק עכור שהוא הי' צריך הסתכלות מאוד אבל עכ"פ צריכים הסתכלות לראות אם הכניס אברו בשפיות זה אינו צריך הסתכלות כ"כ ודוק ועיין בט"ז ה' חנוכה אסור להרצות מעות. אך דברי רש"י במכות צריכים התבוננות שכ' וז"ל משיראו כמנאפים משינהגו ענין נואף ששוכבים בקירוב בשר ונוהגים דרך תשמיש עכ"ל הכוונה נ"ל דמקום ערוה נקרא בשר כמחז"ל דם יהי' זובה בבשרה מלמד שמטמא מבפנים כבחוץ יען דכתיב בבשרה לכן כאשר יצא הדם לפרוזדור מטמאת אבל אי הי' כתוב מבשרה הי' משמע עד שיצא לחוץ מפרוזדור החיצון עיין בנדה כ"א ע"ב וכ"ב ע"א ובלשון רש"י שם וכן נקרא ערותו בשרו כמו רר בשרו ועיין רמב"ן בפסוק שארה וגו' לא יגרע שלא ימנע ממנה בשרה וא"כ גם כאן כוונת רש"י ששוכבים בקירוב בשר היינו הכנסת אברו בשפיות שלה ונוהגין כדרך תשמיש שמחממים בשרו בבשרה אז אמרי' שבוודאי הערה בה והגם שהוא רחוק שרש"י רמז על תיבת בשר מקום בעילה לא מנעתי מלכותבו כדי שלא תהי' סתירה בדבריו. שלא להוציא הנייר חלק אודיע לו מה שפירשתי זה ימים שמאוד הי' לפלא בעיני מליצת חז"ל הרי כריסה בין שיניה שלא הבנתי מחשבת מליצה הנ"ל ולא ראיתי מי שפי' בו דבר ואמרתי דמבואר ברמב"ם פ"ה מא"ב דסוף מקום מקור נקרא בין השיניים כמבואר בגמ' ועד שם מגיע בשעת תשמיש האבר של הבועל ובשעה שנעשה האשה מעוברת סגור שם שלא יפול הולד כנודע וע"ז רמזו הרי כריסה בין שיניה משם יבורר כריסה אם סגור כנודע שיש לברר ע"י הבקיאים אם היא מעוברת סגור שם כנלע"ד הבנת מליצתם:

סימן יז

אורך ימים ושנות חיים ארוכים ונעימים לה"ה כבוד אהובי י"נ ומחותני הרב הגאון ובקי מורג חרוץ ובעל פיפיות כבוד שמו מפואר מו"ה חיים סופר נ"י אב"ד דק"ק ספ"ט. יקרת מכתבו הגיעני בשבוע העבר וגם מכתבו השני אחריו ביום ו' עש"ק ופתח דברי בדברי תודה לרפ"מ נ"י על כי כיון ידיו לערוך מכתב בדבר המבוקש אשר בקשתי ממנו וכפי העתקה אשר ערך אלי במכתבו השני ויהי' לרצון מפי שיערבו נא דברי רפ"מ נ"י לפני קהל עדת דשמה ויעשו פרי המועיל להעל בעטרת הכבוד להרב הידוע וד' הטוב ישלם פועל המטיבים והמסייעים לדבר מצוה רבה כזו ועל ד"ת אשר שדר לי פ"מ נ"י חורפא ובקש ממני להשיבו דבר ולא חצי אין אתי למלאות כפי חפצו ורצונו ואעפ"כ לא אעלים ממנו מה שעלה לרעיוני לפלפל בדבריו את המעט אשר חנן ד' אותי. הנה כ"מ נ"י יצא לדון בדבר חדש דהא דאמרי' ספ"ב דמכות וכן בב"מ דף צ"א במימרא דשמואל במנאפים כדרך המנאפים אשר מבואר ברמב"ם בפ"א מה' א"ב שחזקת צורה זו שעכ"פ הערה בה

היינו דוקא אם בא הבועל ועבר בין בתרי הרחם הגם אכתי אינו במקור כפי שמבואר בנ"ב מה"ת סי' כ"ג אבל אם לא בא בין הבתרים האלה איננו בחזקה זו שהערה בה והעיקר אשר הביאו לחדש כן משום דהי' במופלא בעיניו לישנא דשמואל במנאפים כדרך המנאפים וכי דרך יש להם למנאפים וכן הי' לפלא בעיניו לשון רי"ף דגרס בלשונו בלא כ"ף הדמיון וז"ל והמנאפים משיראו מנאפים וכן גרסא המובא בריטב"א וז"ל עד שיראו מנאפים וע"כ לחלק יצא דשם ניאוף הונח אם בא עד בתרי שפתי הרחם וכן ראשית מחשבת המנאפים שלא להמרות פני עליון רק אח"כ יוגבר עליהם היצר עד שאמרי' ע"י חזקת צורה זו מי שבא עד כאן ג"כ יעבור להלוך ויערה מקורה וביאר בזה דבר משלי קאפיטל ל' כן דרך אשה מנאפת וגו' כך תוכן דבריו בקצרה ופר"מ האריך והרחיב דברים אלה. ולדעתי הוא דבר רחוק לומר כן ולהקל באיסור כל שעה באשה מזנה תחת בעלה וראה אותה שוכבת בקירוב בשר והבועל מתנענע בה כדרך המנאפים כמו שהבין בנ"ב סי' י"א מדברי הראשונים ופר"מ נ"י עוקר דבריו מכח דקדוק לשון הנ"ל והמעיין בטור סי' כ' ובדברי רמ"א שם רחוק לומר כמ"ש ר"מ נ"י דכל כה"ג הו"ל לפרש דבפשטות אין השכל גוזר לחלק בין מקום למקום שאף שראינו תנועות הבועל השוכב על בטנה לומר כיון שלא הגיע לבין הבתרים אין הנידון בחזקה זו שהערה בה ואם נתפוש כדברי פר"מ נ"י אף לרבנן דבר רחוק הוא ולא יזדמן לאלפי הזמן שהעדים המתרים יהי' קרובים כ"כ לראות במקום התורפה שעבר בברית בין הבתרים לדון מכח החזקה ובסוף פ' דמכות אמרי' לר"ע ולר"ט בבועל את הערוה היכן אמרו וכו' ורבנן וכו' ולפר"מ נ"י אף לרבנן צריכים שיראו ויתקרבו לראות במקום התורפה מה שאסור לראות אף בבהמה מכ"ש שהוא נגד חוש השכל שיתקרבו העדים כ"כ לראות כזה ודוק. וגם ק' לכאורה לדברי פר"מ נ"י דשם ניאוף הונח נמי על מי שבא בין בתרי שפיות א"כ תקשה עליו לשון הכ' האיש אשר ינאף בסוף פ' קדושים ואם שם ניאוף הונח נמי על לשון כזה אינו נידון למיתת ב"ד בשביל שנואף עמה אם לא הערה בה ואף דר"מ נ"י מצא לדחוק עצמו דכוונת התורה ע"י ניאוף אמרי' חזקה שהערה בה וקצת סיוע לדבריו דלגבי אזהרה סוף פ' אחרי נאמר בלשון התורה פסוק כ' אל אשת עמיתך לא תתן שכבתך וכו' וגבי חיוב בפ' קדושים אפקי' בלשון ניאוף ע"כ הי' מקום לומר כדברי פר"מ נ"י דלגבי אזהרה העיקר הוא שלא יעבור עד מקום המקור דע"ז נאמר לישנא דשכבתך לזרע כמבואר ביבמות דף נ"ה שהוא מקום הראוי להזריע כלישנא דאשה כי תזריע אבל גבי חיוב שב"ד דנין עפ"י עדים אף שלא קרבו כ"כ לראות כמכחול בשפופרת אפ"ה בכח חזקה דנין את הנואף והנואפת למות אלא דקשי' אם נאמר כן בעיקר הלשון על מה חל

שם ניאוף לא שייך לומר פלוגתא שיפלגו בזה תנאים וכיון דר"ע ור"ט דאמרו דלדידהו לא הי' הנואף נהרג משום חזקה זו ג"כ דאינהו לא ס"ל דשם נואף הונח ע"ז וע"כ ניאוף לדידהו אם הוי כמכחול בשפופרת וודאי מקור הגיעה וכיון שכן אפושי פלוגתא לא מפשינן מנ"ל לומר דפליגי רבנן עלייהו גם בלשון התורה מה שאין ההכרח לוחץ אותנו. ועוד דתקשה עליו לשון התורה שנאמר בי' הדברות באזהרה לא תנאף ועיין רש"י בתורה דבחייבי מיתת ב"ד איירי שם ואם כפירוש רום מעלתו נ"י לא תנאף שהונח על ניאוף אם גם דנימא כשיטת הרמב"ם דקריבה דגילוי עריות נמי בכלל אזהרה דלא תקרבו לגלות ערוה מ"מ לאו בעלמא נינהו ואינה במיתה וא"כ היאך אפקא רחמנא באזהרה לא תנאף שהוא לאו דניתן למיתת ב"ד בלשון ניאוף ומה שהוא לפי כוונת פר"מ נ"י שבא עד שפתי הרחם ועד המקור לא בא ומה גם לשי' הרמב"ן שחולק על הרמב"ם דקריבה דגילוי עריות רק מדרבנן נאסרה מכ"ש שתקשה ודוק. וגם מה שמפרש ר"מ נ"י דברי חכמת שלמה תקשה לפ"ז איך קאמר המנאפת לא פעלתי און לשי' הרמב"ם הנ"ל עכ"פ עברה על לאו דקריבה דגילוי עריות וגם לאו שהוא בכלל מלקות הוא נמי בכלל לישנא דאון עיי"ש גם מה שמפרש פר"מ נ"י לשון רבינו יהונתן המובא בנ"ב סי' י"א דלשון העמדת כריסה כוונתו על בתרי שפיות אלא דגם שפתים אלה ומקום התורפה שם כרס עלה לא נייח לי לומר כן נהי דשפיר קאמר פר"מ נ"י והוכיח מלשון רש"י ומדברי מגיד משנה דשם כרס על בתרי שפתי תורפה מ"מ פשטות שם כרס הוא הבטן בכלל ואם כוונת ר"י להקל הו"ל לפרש דמי יפרש בפשטות כפי' פר"מ נ"י שעד היום לא יתפרש כן לפשטות שיסמוך ר"י להקל בזה ולהפך מפשטות לשון הכרס כמו שהבין בעל נב"י וגם פשטות לשון הקרא מסייע לזה שנכתב בפ' העריות בפ' אחרי ובפ' קדושים לשון שכיבה דמשמע בלי שינוי תנועות הבועל בגילוי ערותה ושוכב עמה על בטנה ע"ז נאמר לדון בהו דין בועל ונבעלת ולקולא ולחומרא לחומרא מפרשי' והאיך סומך ר"י בסתימות דבריו שיתפרש כן א"כ הי' כוונתו ואינו מבואר הדברים היטב בבירור הדברים ואף לשון העמדה שנאמר בלישנא דר"י דדחיקא לי' לפר"מ נ"י למפרש דבריו לדעתי השם העמדה היינו כאן לשון עיכוב דשם העמדה ע"ש כך הונח כדמצינו בכמה מקומות. ואם שכל הדברים האלה מילי דפשיטותא נינהו ואין בהם דבר חידוד לא מנעתי מהעלותם לפניו במקום שהדברי' נוגעים להלכה ולמעשה שאף דברי פשטות צריכין להתקבל אם נכונים המה להמדבר מהמדובר בה ע"כ אני סומך על פר"מ נ"י שידעתיו וממכיריו אנכי שגם הפשטות יתקבל ממני אם נכונים יהי' דברי בעיניו ובפרט שהוא נוגע להלכה ולמעשה ולהקל. ובדבר הדקדוק אשר נתקשה פר"מ נ"י דנקט לשון עד שיראו כדרך המנאפים

וכן הי' ק' בעיניו לשון הרי"ף אפשר לומר דהנה הי' מקום לטעות כיון דחזי באם קינא לה הבעל ונסתרה אח"כ בעדים נידונית כסוטה אם שהתה עם הבועל כדי שיעור טומאה כידוע עד שנתברר ע"י שתיית מי המאררים שנקי' היא מזה וספק סוטה זו נחשבת כוודאי דמינה ילפי' בכ"מ ספק טומאה ברה"י לוודאי טומאה וע"כ הי' סברא לטעות אם התרו בהו עידי סתירה ולומר להו שאם נתפוס אותם לפני ב"ד נידונין כוודאי וכן היא נידונית לאיסור סוטה כוודאי כנ"ל והבועל והנבעלת קבלו ההתראה עליהם הי' הה"א כאילו הי' עדי ביאה דהא לענין קדושין דבעי' עדים נמי לעיקר המעשה אמרי הן הן עדי יחוד ה"ה עידי ביאה רק דהתם היא ביאה דהתירא והכא היא ביאה דאיסורא אבל הי' הה"א כיון דנתקבל עכ"פ לענין איסורא דבעל כוודאי נחשב נמי לענין מיתת ב"ד כוודאי דוגמת שכ' הרמב"ם בפ' ט"ו מה' סנהדרין אם ע"א אמר חלב חתיכה זו ונהי דידעתי דיש לחלק דהתם כבר נתקבל משא"כ כאן במעשה א' שבא לפני ב"ד לדון בה לא כן מ"מ הי' מקום לטעות כן קמ"ל שמואל במנאפים היינו שאין אנו מחזיקים אותן למנאפים לדון עליהם שתאסר על בעלה אפ"ה לא נדונה למות מיתת ב"ד עד שיראו דהיינו עד ראינו ממש ולא משום ידיעה לחודא דרק לאוסרה על בעלה נידונית כן וכן נמי לענין ממונא נדון באומדנא קרובה אבל לא למות במיתת ב"ד אם לא ראו בה עכ"פ התחלת קירוב בשר עד שע"י חזקת צורה זאת דנין אותה כאילו ראו לכל המעשה שבא עד המקור דלולא כן לא הי' דרכי תורה דרכי נועם שיהי' העדים צריכים לראות במקום התורפה. ואם הי' מקום לומר כן הי' אפשר ליישב דברי הבה"ג התמוהים שנתקשה עליהם רבינו הרא"ש בספ"ב דיבמות דר"ל דאין אשה נאסרת לבעלה עד שבאו עדים שראו אותם כמכחול בשפופרת ותמה עליו בעל הרא"ש ז"ל וכי יהי' איסורא דסוטה גריעה ממיתת ב"ד דנידונין אותה למיתה מכח חזקה כזו ולפמ"ש י"ל דמודה הבה"ג לענין שאר חיובא דעריות דאמרי' מכח חזקת צורה זו שהערה בה אך באשה אשר בעלה שיהי' מחוייב להוציאה מביתו בשביל חזקה זו והאשה נחשבת כקנין ממונא דבעלה משום חיוב ושעבודא דאית לי' לבעל עליה ועונתה לא יגרע וכאשר כ' הר"ן סוף נדרים דמש"ה אינה נאמנת באומרת טמאה אני לך משום שווי' אנפשי' חתיכה דאיסורא ולענין זה אפשר לומר דנפקא לי' לבה"ג לחלק כן משום דשינתה התורה לכתוב בלשון אזהרה באשת איש לא תתן שכבתך לזרע וגו' ומיני' נפקי' ביבמות דאיירי' בהערה בה ע"כ ס"ל לבה"ג באשה שיש נמי בה קנין ממון אינה נאסרת עד שראו כמכחול בשפופרת אבל אי כבר ראו אותה העדים מסתתרת עם בועל אחר שקינא לה בעלה דבלא"ה נאסרת מצד קינוי וסתירה אזי באמת נידונית למיתה בשביל חזקת צורה זו שהערה בה וא"כ

לפמ"ש בכוונת דברי שמואל במנאפים וכו' דהיינו שאנו היינו מחזיקים אותם כמנאפים ע"י קינוי וסתירה אפ"ה אינה נהרגת עד שראו וכו' ל"ק על בה"ג דאיהו איירי בדליכא עידי קינוי וסתירה והי' ג"כ לחלק לפי זה ולומר דגבי ארוסה מודה בה"ג דאכתי אינו משועבד בעונתה נגד הבעל ומיושב בזה קו' הגאון ר' שמואל לאנדוי ז"ל בהגהותיו בנב"י סי' י"א אלא דידעתי שיש לפלפל ע"ז דא"כ תקשה מגמ' סנהדרין דף מ"א עידי נערה המאורסה דמקשו שם מ"ש נערה המאורסה וכו' דלפמ"ש ק' כמובן וגם הו"ל לגמ' לומר דהו"ל להעיד דנסתרה עמו אם כוונתם להעיד רק לאוסרה ויש לפלפל בזה וכתבו כן דיש מקום להעיר אולי פר"מ נ"י דחריפא סכינא ישמע חכם ויוסיף לקח ע"י שהערתי בה וישמע הדברים דכן דרכה של תורה ע"י פתח מעט שנפתח במעט עיון ע"י איש תבונה נתעלה ציצין ופרחים ועוד דבר אתי ביישוב דברי בה"ג אלה אלא שאין הגליון מספיק עוד להאריך וד' שנותיו יאריך בטוב ובנעימים ועוד יוגבה קרנו הגבה למעלה להפיץ מעינותיו חוצה כנפשו וכנפש החפץ בטובו החותם בכל חותמי ברכות באהבה. אהרן זינגער מס"ג:

סימן יח

אמר המחבר מרוב טרדות לא זכיתי להשיב אז להגאון הגדול ז"ל על מכתבו טרם שעלה למרום כי הי' מלחמת מצוה להציל באחת מקהלות ישראל וידעתי גם ידעתי שאחז"ל אין משיבין את הארי לאחר מיתה בכ"ז אכתוב את העולה על רעיוני להצדיק את דברי ממה שהשיג הגאון במכתבו והרואה יבחר כאות נפשו. (א) טרם שאבוא להסיר השגות הגאון הנ"ל אקדים שחלילה לי לומר ששם ניאוף בא להורות על הגעת אבר בין השפיות בלבד ואין ביאה ממש בכלל שם ניאוף דאיך יפורש גמ' במכות דף ז' דאמרו ורבנן היכן דיינו כשמואל דאמר שמואל במנאפים כדרך המנאפים א"כ אם הב"ד דן להמית הבועלי עריות יקראו אותם מנאפים ע"כ שגם העושה העראה נקרא נואף ביחיד ואם רבים עוברים ועושים העראה נקראים מנאפים והי' לשמואל לומר בועלי עריות עד שיראו כדרך המנאפים לדעת שע"י חזקת צורה זאת של מנאפים הם נחשבו בועלי עריות ומדקראו להם למחוייבי מיתות מנאפים ע"כ שגם העושים העראה נקראו מנאפים אני אמרתי שאותן אנשים רעים וחטאים בועלי עריות ראשית מחשבתם רק לעשות דרך ניאוף היינו להגיע בשרביט אברם רק בשפיות לחמם בשרם ולהנות בהנאה מועטת יען שהוא איסור קל ולא מבקשים לעבור פי ד' בניאוף ממש שהוא עון מיתה ואח"כ יצרם תקפם ולא יוכלו לעמוד ומנאפים ממש היינו גמר ביאה או העראה ואמר שמואל כי אותן מנאפים אשר אנו דנין אותם ומחליטים שעשו ניאוף אשר התורה חייב עליו

מיתה חמורה לא צריכים העדים לראות הניאוף ממש היינו כמכחול בשפופרת היינו הראה ממש אלא אם ראו רק דרך מנאפים היינו שנח אבר האיש כנגד פי הרחם היינו בשפיות כי זה דרכם כסל למו באמור לו היצה"ר עשה כך ויכלת עמוד ולא מות תמות ואם העדים ראו רק דרך המנאפים ידענו שחזקת צורה הזאת לא נשארת בתוארה אלא נעשה ניאוף ממש וזה רבנן דיינו במנאפים אשר דן אותם למנאפים משראו העדים רק דרך מנאפים כי בעצת חטאין ודרך הרעה נעשו מנאפים ודוק. אבל פשיטא דהבועל אשה אפי' בעילה ממש נקרא נואף דהא התורה אמרה לא תנאף בעשרת הדברות והוא עון מיתה ואמרה התורה עוד "מות יומת הנואף והנואפת" שמי שגמר הביאה או הראה נקרא נואף והנבעלת נואפת ושלמה המלך בחכמתו רמז ואמר "כן דרך אשה מנאפת אכלה ומחתה את פיה ואמרה לא פעלתי און" גם שלמה בחכמתו מעיד שהוא אשה מנאפת כשם שאי אפשר לאש בנעורת ואינו דולק כך אם האיש מנשק באברו בפי המקור שרובץ בין השפיות בוודאי נבעלת וזה אכלה שהתשמיש במקור נקרא אכילה אבל מחתה את פיה שהיא אומרת שצריכה רק למחה שפתי רחם ואומרת לא פעלתי און אבל באמת שלמה בחכמתו מחליט שהיא אשה מנאפת ודוק. ומה שאמר הגאון הנ"ל לסייע לדברי דבאזהרה כתיב "אל אשת עמיתך לא תתן שכבתך לזרע" משמע במקום שהוא לזריעה שהוא בהכנסה כמכחול בשפופרת אבל בעונש כתיב "מות יומת הנואף והנואפת" יען שמחזקת צורה הנקרא נאיפה אנו יכולין לדון מיתת ב"ד דפח"ח רק שנתקשה חדא איך כתיב בי' הדברות לא תנאף והוא איירי בעון מיתה עוד הקשה א"כ פלוגתא יהי' בהבנת תיבת ניאוף אי הוי הפי' כמכחול בשפופרת או במקום השפיות בלבד. ולפמ"ש מעולם לא פליגי בתיבת ניאוף שהוא מעשה הראה כמכחול בשפופר' רק פליגי אי צריכין העדי' לראו' אף הניאוף או רק דרך המנאפים הגם שגוף הניאוף לא ראו כי משראו דרך המנאפים אז יש חזקה חזקת צורה זו אינו פורש עד שעושה ניאוף ממש היינו הראה עכ"פ ודוק. ואם אמנם שבישוב הפסוקים דיבר דבר חכמה דאזהרה הוי ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך לזרע אבל מרמב"ם ספר המצות מצוה שמ"ז מבואר דאזהרה של עונש מות יומת הנואף והנואפת הוא הפסוק לא תנאף והביא ע"ז מכילתא שכ' שם וז"ל הזהירנו מגלות ערות אשת איש והוא אומרו יתעלה ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך לזרע וכו' וכ' וז"ל וכבר נכפלה האזהרה בזה והוא אומרו לא תנאף רוצה בו שלא לגלות ערות אשת איש ולשון המכילתא לא תנאף למה נאמר לפי שהוא אומר מות יומת הנואף והנואפת עונש שמענו אזהרה מניין ת"ל לא תנאף אחד האיש וא' האשה ולא כמו ואל אשת עמיתך כי היא אזהרה שאינה כוללת נואף ונואפת

אבל היא אזהרה לנואף בלבד וכן בשאר עריות אי אפשר להם מבלתי שיוציאו לאשה ג"כ מאמרו לא תקרבו לגלות ערוה הרי כאן שנים להזהיר האיש ע"י האשה והאשה ע"י האיש עכ"ל הרי מבואר דאזהרה של מות יומת הנואף והנואפת הוא הפסוק לא תנאף ודוק. ומה שהשיב על פירושי בפסוק במשלי והקשה הגאון איך אמרה לא פעלתי און הא עברה על לאו לא תקרבו דגילוי עריות והוא לאו ועבירת לאו הוי בכלל און וצע"ג. ונלע"ד לחדש דבר דאפי' אם הדין כרמב"ם דקריבה בעריות הוי לאו דאורייתא ודלא כרמב"ן שחולק עליו כ"ז דווקא באיש אם נהנה בחיכוך אברו בין השפיות האשה היא אינה חייבת ע"ז כלל אפי' לאו ליכא גבה ואבאר הדבר בעזה"י הנה בב"ק דף ל"ב ע"א בעי רבה המזיק אשתו בתשמיש המטה אם חייב מי נימא ברשות קעביד או נימא איבעיא לי' לעיונא ורצה הגמ' לפשוט ממתני' זה בא בחביתו וזה בא בקורתו פטור שלזה רשות להלוך ולזה רשות להלוך ורבא הקשה קו' מיער שהוי כמי שנכנס לרשות חבירו אלא הטעם במתני' דתרווייהו כהדדי נינהו הכא איהו קעביד מעשה והיא לא והכתיב ונכרתו הנפשות העושות מקרב עמם ומשני הנאה לתרווייהו אית להו איהו מעשה קעביד ובתו' ד"ה איהו כ' וז"ל ומיהו לענין חטאת ומלקות חייבת דרחמנא אחשבה הנאה למעשה עכ"ל ולכאורה ק' למה שבק תו' לבאר שגם במיתה וכרת מחשב הקב"ה הנאה למעשה ונקטו רק מלקות וחטאת וצע"ג. אמנם רמזו דבר גדול דהא מרבי' ממשכבי אשה ביאה שלא כדרכה ושם האשה לא נהנית כלל כחז"ל ויענה שלא כדרכה וכן מבואר ברש"י סנהדרין דף ס"ו ע"ב בד"ה למעוטי מעשה חידודים וז"ל ומיהו שלא כדרכה אע"ג דהוא אינה נהנית ממשכבי אשה אתרבאי לחיובא עכ"ל וא"כ מבואר דעל מה שנקרא שכיבה היא חייבת אפי' לית לה הנאה ע"כ התחכמו תו' דלענין מלקות וחטאת שם צריך טעם דתורה אחשבה הנאה למעשה ודוק. ובסנהדרין דף ס"ו אמרו כתנאי ומתו גם שניהם עד שיהי' שניהם שוין דברי ר' יאשי' ר' יונתן אומר ומת האיש השוכב עמה לבדו ואידך ההוא ומתו גם שניהם מאי דרש בי' אמר רבא למעוטי מעשה חידודים ואידך מעשה חידודים לאו כלום הוא כ' רש"י בד"ה למעוטי מעשה חידודים וז"ל מחדד ומקשה אברו בבשרה מבחוץ דהוא נהנה והיא אינה נהנית להכי כתיב גם שניהם שיהי' שניהם שוין נהנין עכ"ל מבואר דמעשה חידודין שהוא מקשה אברו ונהנה מבשרה שהוא נהנה והיא אינה נהנית זה נקרא מעשה חידודים. ולפ"ז נ"ל הגם אם נימא שגם האשה מחוייבת על הלאו שלא תקרבו לגלות ערוה אם תשמש בדרך אברים בחיבוק ונישוק ובתנועות אברים דרך שכיבה אבל אם האיש מחכך באברו בין השפיות שהגוף שלה מונח נייחא דהוית קרקע עולם ולא קעבדא מעשה וגם הנאה לית לה דנימא דמשום הנאה נחשב לה

כמעשה או אין בה אפי' לאו דלא תקרבו שזה דוקא במעשה של האיש או אפי' באשה בשאר תנועות הגוף אבל בחיכוך האיש בין השפיות אמרה הנואפת לא פעלתי און שלא עשיתי שום פעולה של און אפי' לאו לא עברה ודוק. וידעתי שיש להשיב דרש"י כ' והוא מקשה בשרו מבחוץ היינו דווקא מבחוץ של אותו מקום ואולי אם מחכך בפנים של השפיות גם היא נהנית אבל השכל גוזר שאינה נהנית והך מבחוץ הוי הפי' חוץ למקור כמו שמצינו בנדה שמטמאת מבפנים ששם אין הפי' מבחוץ השפיות דהלא כאשר יצא חוץ למקור הגם שתתעכב בשפיות הוי מבחוץ לגמרי דשפיות הם סוף היריכים וה"ה כאן מבחוץ היינו חוץ מקום השכיבה זה הרחם כנלע"ד. ועיין ברה"מ בפכ"א מה' א"ב שחידש דרמב"ם סובר דוקא בעריות יש לאו דקריבה אבל בחייבי לאוין מודה דליכא לאו בקריבה וכן מצאתי מפורש ברמב"ם בפי' המשניות פ"ז מסנהדרין בנתינת טעם לשבח דאם הביאה במיתת ב"ד או כרת יש לאו בקריבה אבל אם הביאה בלאו אין על הקריבות של הביאה לאו עיי"ש ובזה משיב במגילת אסתר בס' המצות מצוה שנ"ג על השגת הרמב"ן איך יהי' לאו על הקריבות הא אמרי' העראה זו הכנסת עטרה מכאן ואילך פטור וגם שם ביבמות דף נ"ו הביאו גז"ש על עריות דחייבי לאוין ות"ל משום דלא תקרב איכא לאו והשיב המגילת אסתר דבעריות מכאן ואילך פטור ממיתה אבל לאו איכא ובחייבי לאוין ליכא על קריבות לאו ומביא ראי' מסנהדרין דף ס"ו ומתו גם שניהם למעט מעשה חידודים משמע ממיתה ממעט אבל מלקות איכא עיי"ש ולפמ"ש בתנועות ג"כ מעשה יהי' גם עלה לאו אבל בחיכוך אברו באברה או אפי' בשפיות דהיא קרקע עולם ליכא עלי' לאו כלל ודוק. ומהיוצא עכ"פ לפי הדין חדש של נב"י בסי' כ"ג דמכאן ואילך פטור היינו ממקום צר ואילך היינו בתוך השפיות פטור עיי"ש שביאר בחכמתו באריכות אם כן להרמב"ן שמביא מכאן ראי' דליכא לאו בקריבה מדאמרי' מכאן ואילך פטור פעור לגמרי משמע מוכח דלרמב"ן ליכא לאו אפי' גבי איש ודוק. ומעתה יהי' דין חדש אשת איש שנחלה והרופא צריך למשמש בגופה שהיא קריבה דג"ע עיין בסי' קנ"ז ובסי' קצ"ה ביו"ד פלפול הש"ך שמתיר דוקא אם הרופא אינו מכוון להנאה דבמלאכתו הוא עוסק דרמב"ם לא אוסר רק חיבה ואהבה ועיין בב"ש סי' כ' ולפמ"ש טוב לבחור רופא נכרי ולא רופא ישראל דעיין במלחמות רמב"ן בסנהדרין דף ע"א דמודה לבעה"מ שאין בביאת נכרי בא"א ישראל חיוב מיתה או כרת הגם דרוב פוסקים חולקין על ר"ת דסובר דאינה נאסרת על בעלה אפי' אבל עכ"פ מיתה או כרת ליכא בו וא"כ מסתבר דאין בקירוב אפי' בתשמיש אברים לאו ולא נעשה איסור במישוש הדפק או אם ממשש במקום התורפה אבל ברופא ישראל שיש על הביאה חיוב מיתה גם המישוש בלאו והוא דין חדש מאוד.

אך יש לחלק דאין אנו דנין על המעשה הקירוב של איש המקרב רק דנין על גופה אם היא אחת מהעריות אשר משכחת ביאה בה בחיוב מיתה או כרת הגם שמצד הבועל ליכא מיתה או כרת עכ"פ היא אחת מהעריות אשר נאמר בה לא תקרבו לגלות ערוה אבל אם גופה רק בלאו שלא משכחת על ביאה שלה חיוב מיתה או כרת אז לא נאמר עליה הלאו של לא תקרבו וא"כ באשת איש ישראל הגם שאמת אם נבעלת מגוי ליכא עליה מיתה או כרת עכ"פ היא אחת מעריות שנאמר בה לא תקרבו וכן משמע מלשון הה"מ פ' כ"א מה' א"ב אבל לפי המשמע בפי' המשניות בסנהדרין שכ' וז"ל הבא על אשה שאין לה בעל הוא חייב מלקות אבל תשמיש הפנוי' דרך אברים ושאר מה שאמרנו שמחייבים עליו מלקות בערוה אין בו חיוב מלקות בפנוי' לפי שהביאה עצמה במלקות עכ"ל משמע מדבריו דאנו דנין על הביאה אם תהי' נעשית יהי' לאו אז אין הקריבה בלאו ודוק. רק לפ"ז פלא למה מפרש דוקא לאו הפנוי' הול"ל כל חייבי לאוין אין הקריבה בהם בלאו כמ"ש הה"מ ומגילת אסתר ומדנקט הרמב"ם בפנוי' משמע בפנוי' בלבד סובר הרמב"ם ליכא לאו על הקריבות דשם הטעם רק משום דמלאה הארץ זמה עיין יבמות דף ל"ז ראב"י אומר ועיין ברמב"ם בס' המצות שורש חמישי וברמב"ן ובמגילת אסתר וברמב"ן עה"ת פסוק לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה שם סובר הרמב"ם דליכא לאו על הקריבות דגם הביאה בלאו רק משום הריון אשר יהי' למכשול אבל בשפיות ליכא מקום להזריע אבל בשאר חייבי לאוין דגוף הביאה הוי איסור לא משום בניו אשר יולדו להם אז גם הקריבה אסורה ודלא כאשר הבינו המגילת אסתר והרה"מ ודוק. והוסיף הגאון להפליא א"כ גם לרבנן רחוק דיהרג נואף ונואפת אם צריכים העדים לדעת שהגיע בברית בין הבתרים אשר אסור לשום ישראל להסתכל אפי' בבהמה מכ"ש שהעדים יסתכלו כ"כ עכ"ד. ולע"ד לק"מ בוודאי מבואר ברמב"ם פ' כ"א ובש"ע סי' כ"ג שאסור להם להסתכל בשעה שנזקקים דמעורר מחשבות תאוה ולמה לאדם לעורר תאות יצה"ר אבל אם צריכים העדים להסתכל מעט כדי לנקום נקם כדת של תורה ליכא בזה איסור דהא דומה למה שאמרי בגמ' שמותר למרביעי בהמה להכניס כמכחול בשפופרת דמלאכתם הם עושים ולא יבואו להרהר וה"ה כאן בעדים אשר מתרים בו שלא יבעול דהוא עון מיתה והעיז הרשע או הרשעה לאמור אעפי"כ ומתירים עצמם למיתה יתמלאו העדים כעס וזעם וחרון אף ומהכ"ת לא יסתכלו במקום הטינופת להעיד עליהם לבער עושי רשעה מן הארץ וגם העדים מלאכתם הם עושים למשמש בידים או לראות בעינים לתת נקמת ד' ברשעים כאלה לשפוך דמם ארצה וכל ישראל יהי' נקיים ולא יבוא בהם הרהור חטא ועון על אשה זונה וחצופה אשר דבוקה בו ככלב לנאץ ד' לעיני העדים

ואטו לראות איש שוכב על אשת איש או שאר עריות מותר לראות רק השעה דחוקה לכך כמו במגדף עיין כ"מ פ"ב מה' עכו"ם אילו הי' מגדף צריך התראה לא משכחת אלא בשאמר שרוצה לברך את השם והתרה בו והוא הי' מגדף אח"כ ויקשה ג"כ היאך לא יברחו העדים מלשמוע מגדף את השם ח"ו אלא פשיטא היכא דלא אפשר ולא קמכוין ליכא איסור דנהפוך הוא מצוה לעשות עבירה לשמה לנקום נקם באיש העושה ביד רמה לנאץ קדוש ישראל וה"ה מצוה להסתכל לבער נואף ונואפת מן הארץ ודוק. ועוד אדרוש דלמא בבהמה דליכא פרוזדור והמסתכל רואה הביאה ממש וה"ה בחי' ועוף אבל אשה דיש לה פרוזדור וכביאור הנב"י שהם רק סוף ירכים שלה והוי כאילו העדים מסתכלים רק בשאר חלקי הגוף שבוודאי אסור להסתכל באשה ערומה ובשעת תשמיש גם הנואף אשר כל נשמה באפו ימלט מזה ואעפי"כ אם יבעל הנואף את האשה ערומה בוודאי יסתכלו העדים על תנועת שלהם ורואים ערוה ערומה ועושים עבירה לשמה ובטוחים בד' שלא יעלו בהם מחשבות און (ועיין במשנה בסוטה שקורע בגדה) וה"ה אם צריכים להסתכל אם העביר הברית בין הבתרים עכ"פ לא יעלה בלבם הרהור חטא כלל אבל לראות כמכחול בשפופרת אם כל העטרה בתוך המקום צר הוא יהי' מעט שימצא עדים ודוק. ובאמת מי שלבו נוקפו פן ילכד במצודת שית זונה ימלט נפשו ויברח שלא להסתכל ולא יבוא להעיד ויאמר יבוא בעל הכרם ויכלה הקוצים אבל בעל נפש אשר לבו דבוק בד' או זקן שתש כוחו או סריס או חולה או קדוש כפנחס וכר"ע וחביריו הם יהי' עדים בערות דבר אבל אם הי' העדים צריכים לראות כמכחול בשפופרת מי יעשה כזאת לבדוק עד היכן הגיע הבועל (עוצם עיניו מראות ברע) ולא ימצא אחד מאלפי אלפים אשר יסתכל ברחם עצמו ודוק. והגוף התמיהה שהתפלא הגאון שהוא חוץ מהשכל שיתקרבו העדים כ"כ לראות שרובץ בין השפיות נ"ל דהמעיין בדרשת הר"ן שביאר דבר נפלא שהי' בכלל שני דינים (א) תכלית הסנהדרין והדיינים לעשות משפט צדק דכתיב ושפטו את העם משפט צדק שהוא קולע אל השערה ולא יחטיא אך צריכים עדים והתראה חקירות ובדיקות שיוצמח מזה משפט צדק שלא ישאר שום ספק (ב) תיקון המדיני לא יוכל לעמוד אם השופטים ידרשו ויחקרו כ"כ ונתנה התורה כח למלך להמית ולהעניש כפי צורך השעה ומדינה אבל אין זה בכלל מצות הדיינים רק במשפט המלך ומעשהו וא"כ אם צריך מכחול בשפופרת לא הי' אדם נהרג מעולם אבל אם די לראות דיבוק בשפיות אז ימצא עכ"פ שנהרגין גם במשפט צדק עפ"י הדיינים ועפ"י דין תורה ודוק. והערה של הגאון ליישב הלשון במנאפים עד שיראו כדרך המנאפים אשר אזן וחקר חקירה כיון דבסוטה עשתה התורה הספק כוודאי אם נסתרה אחר אשר קינא לה בעלה

ה"ה הי' מסברא כיון שהתרו בם העדים וקבלו ההתראה והתירו עצמם למיתה נימא הן הן עידי יחוד הן הן עידי ביאה כמו בקידושין דאמרי' הן הן עידי יחוד הן הן עידי ביאה רק שם הוא בהיתר אמרי' כיון אבל כאן הוא באיסור אמרי' אעפ"י שקבלו ההתראה אעפ"כ לא נחליט למיתה חוץ אם נראה המעשה בחזקת הצורה הזאת שמזה נחליט אם נעשה כזה בוודאי עשו אשר זממו וזה במנאפים אשר הי' בסברא לומר שהם ע"י יחוד מנאפים לא מהני עד שיראו כדרך המנאפים עכ"ד. ולע"ד מהכ"ת לחייב מיתה הא כתיב ושפטו העדה והצילו העדה ואיך יש מקום יותר להציל אם נאמר הגם שנסתרו מ"מ לא עשו כאשר זממו לעשות דעביד אינש דגזים ולא עביד איסורא וכאן יוכלו הם לצעוק הלא כתיב נקי וצדיק אל תהרוג ברי לנו הגם שעברנו על הסתירה בכ"ז לא עשינו מעשה בשלמא בסוטה אקפידא דבעל קפדה התורה ועיין סוטה דף כ"ו דהי' בסברא אפי' בדרך איברים יהי' מהני קפידת הבעל קמ"ל דלא מהני רק אם יש חשש זנות אז אסורה על הבעל אפי' הוא נקי' עיין תוס' סוטה דף כ"ח בד"ה מה ת"ל שמבואר כן אפי' הי' נקי' נענשה ע"ש אבל במיתה אטו אם לא זנו המה מחוייבים מיתה הלא בוודאי פטורים וא"כ מהכ"ת להמית הנואף והנואפת אם טענו ברי שלא זנו כלל הכי יש נקי וצדיק יותר מזה הגם שעברו על היחוד אחר ההתראה עיין בס"מ לרמב"ם מצוה ר"ץ דאפי' ברודף אחר חבירו להרגו התרו בו ולא שמע אליהם ורדף אחריו ומצאו הנרדף מת וחרבו מטפטף אעפ"כ נקרא בו נקי וצדיק אל תהרוג דעכ"פ אנו צריכים לדון משפט צדק גם בזה יש מקום להצדיק שהוא נקי וצדיק בדבר הזה ומכ"ש בסתירה איש עם אשה אחר התראה ועיין במגילת אסתר שורש ה' וא"כ מאי הוצרכו לאשמעי' עד שיראו כדרך המנאפים שלא להרוג בלי ראיית מעשה אשר יורה שנעשה מעשה זנות בפועל כנלע"ד. ואשר כתב הגאון לפרש בחקירת הנב"י דברי בה"ג מפורסמים גם אני זכיתי לפני כמה שנים לדרוך בדרך זה ואעתיק פה מפנקס חידושים שלי בעזה"י. הובא בראש פ"ב דיבמות חידש דבר דאין מוציאין אשה מבעלה עד שיגידו העדים שראו הזנות כמכחול בשפופרת והרא"ש הקשה עליו אפי' להמית הנואף והנואפת דכתיב בו והצילו העדה סגי כדרך המנאפים ול"צ לראות כמכחול ולאסור לבעל יהי' צריך עדות כמכחול בשפופרת והוא פלא. ונלע"ד ליישב בעזה"י דעת בה"ג והוא דלכאורה הגם דעדים ראו שהכניס האבר בין השפיות עדיין לא נאסרה לבעלה רק אם העיר במקור עצמו דכתיב את מקורה הערה כמבואר באר היטב בנב"י במהד"ת א"ע סי' כ"ו והרמב"ם כ' שחזקת צורת זו מנאף אבל אם האשה יודעת בעצמה שלא העיר במקור רק עמד ונהנה רק מפתחי רחמה בוודאי מותרת היא לבעלה וא"כ אם יש עדים שראו כדרך המנאפים והיא מכחשת ואומרת

שבכ"ז לא הערה בה הוי כאילו אומרת שלא נעשה בה ביאת זנות הגם שנאמר שאם תודה שבא בשפיות רק שלא העיר במקור לא הי' מאמינים לה מכח חזקת צורה זאת מחליטים אנחנו שזנתה (ואולי אפי' במודית שנגע בין בתרי בשרה אבל לא עשה הערה נאמנת במגו דאמרה דלא נגע בה כלל ותכחוש לעדים שאפשר דלא תוכל להכחיש העדים דלית לה מגו אבל בלי עדים ואשה מודה שזנתה רק שכב בין בתרי רגליה ולא נגע במקור נאמנת במגו ועיין תו' ע"ז במלחמה ודוק) אבל אם מכחשת העדים אמרי' יען שהיא יודעת בעצמה שלא העיר בה מכחשת לגמרי ואינה עדות להעדים שראו בצורה זאת והיא מותרת לבעלה דהיא טוענת ברי לי שלא נאסרת לבעלה. ועלה בדעתי שיש לסמוך על חזקה שלא תרצה להיות באיסור טומאה כל ימיה כמ"ש הרא"ש סוף נדרים שנאמנת לומר נתגרשתי יען שאם משקרת תהי' באיסור א"א כל ימיה וה"ה אם נטמאת ואומרת לא נטמאתי תהי' באיסור כל ימיה עם בעלה והגם שכאן רק איסור הוא הא אמרי' בנודרת גיטין דף ל"ה שאפי' באיסור לאו כל ימיה היא נזהרת וא"כ יש חזקה שלא תבקשת להיות באיסור טומאה כל ימי' ומצרפין ברי שלה שאמרה לא נבעלתי דהוי כאילו אמרה רק לא נטמאתי עם חזקה ונאמנת על עצמה ומתוך שנאמנת על עצמה נאמנת לבעלה כמו שביאר הרמב"ן שנאמנת שטהרה מנדתה שמתוך שנאמנת על עצמה נאמנת לבעלה ע"ש וה"ה כאן מתוך שנאמנת ע"ע נאמנת על בעלה (ועיין כתובות דף כ"ב באומרת ברי לי ועיין ברשב"א המובא בפ"י שם) ומש"ה במכחשת לעדים אינה נאסרת לבעלה אא"כ ראו כמכחול דהא ע"כ בהוא מכחשת מיירי דאם היא מודית דנטמאת וגם עדים שראו דרך מנאפים בוודאי אסורה אפי' למשנה אחרונה דהא עדים יש עכ"פ ראי' לדבריה ודוק. אך חזרני בי דיש להשיב דהרא"ש בנדרים חידש סברא הנ"ל שלא ניחוש באומרת נתגרשתי שמא עיניה נתנה באחר והשיב דאמרי' שיש לה חזקת כשרות שלא תבקש להיות באיסור כל ימיה דשם לא אתרע חזקת כשרות שלה רק נחשוד אותה שבשקר מוציאה עצמה מבעלה ואמרי' דלא תהי' מבקשה להיות באיסור א"א כל ימיה ומחליטים בהיפוך שבוודאי נתגרשה אבל באומרת טמאה אני לך ומבקשת גט לא תעשה איסור אח"כ אבל בנידן עדים שמעידים חזקת צורה של זנות כפי הגדת עדים שראו צורה כזאת המה מעידים על זנות שלה א"כ שנחשדה שעשתה עבירה חמורה איסור מיתה איך נימא שהוא תחוש על לאו דטומאה שהיא רק איסור לאו הגם שתהי' עוברת כל ימיה בלאו דטומאה דחשוד על החמור חשוד על הקל שלאוין הרבה דומין לאיסור חמור פ"א כחקירת הר"ן בסוגי' דמאכילין הקל קל תחילה חוקר זה דעבירת לאוין הרבה בפ"א הוי איסור חמור ואשה אשר זנתה ברצון לא תחוש על עצמה לעבור על לאו דטומאה בכל

יום ודוק. וכ"ז אם אנו דנין לאוסרה על בעלה ולא דנין על מיתה כלל אבל אם יש לדון על מיתה אז ליכא למסמך שלא תעשה איסור כל ימיה דכל אשר לאיש יתן בעד נפשו טרם שתמות בב"ד תבקש להיות אפי' באיסור ולא שייך דעל עצמה מהני ברי שלה דהא העדים מעידין עליה על גופה שהיא חייבת עונש מיתה כסברת הרמב"ן שהביא הטור ח"מ סי' ל"ח דעדים השניים נאמנים יותר מן הראשונים דהא על גופם הם מעידים כמו אם אומרים עליהם שהם גזלנים ע"ש כי מתוק מאוד וה"נ הלא העדים מעידים שהיא בת מות ואיך תהי' היא נאמנת לומר שאינה בת עונשין וא"כ אזלינן בתר רוב ששוכבים כדרך המנאפים בוודאי העיר בה וחייבת מיתה וממילא גם נאסרת על בעלה וליכא כאן לסמוך על ברי שלה (ועל חזקה שלא תעשה איסור כל ימיה דהא מוכרחת לומר כן שלא תמות) וכל דברי בה"ג רק בזה"ז או בזמן הגמרא ובלא התראה דאין לדון רק אם היא נעשה חתיכה דאיסורא על בעלה בלבד ודוק. ולפ"ז מיושב קו' הגאון מוהר"ש לאנדא בתשו' נב"י אה"ע מהד"ת סי' י"א לדעת בה"ג מאי אמרי' בסנהדרין דף מ"א] עידי נערה מאורסה אין נהרגין דיכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו הא לשיטת בה"ג נהרגת על דרך מנאפים שראו העדים ולבעל לא נאסרה רק אם ראו כמכחול בשפופרת ע"ש וצע"ג ולפמ"ש דיש גם כאן עון מיתה אז נאסרת לבעלה אם ראו עדים דרך מנאפים דאין כאן חזקה שלא תהא באיסור כל ימיה וגם לא מהני ברי שלה ודוק:

סימן יט

שאלה בכפר אחד באו הנוצחים במלחמה בערב ושלח הראש הגבורים להביא לו חמשה נשים מישראל בלילה הן אם הן בתולות או נשואות ואם לא יביאן הראש העדה יצוה לאנשי הצבא לטמאות כולן כאות נפשם כחק המלחמה שיוכל השר לצוות לעשות כאות נפשם עם הנשים ובחר הראש היהודים להביא לו חמשה בתולות שלא יטמאו נשים נשואות והבתולות מסרו דין לשמים עליו כי חרפתן מרובות פן יתעברו ואין להם מקום לכסות חרפת עולם ושאל הראש העדה אם יקרה לו עון בזה אשר עשה וחפץ לפזר ממונו ולתן אותן לאנשים ולפייסן כי את אלקים הוא ירא שמסרו דין לשמים עליו ומבקש דין למטה שלא יבא דין מלמעלה ח"ו. תשובה הדבר צריך התבוננות רב לדעת אם הראש העדה עשה כדת של תורה וגם אם בדיעבד צריך כפרה על המעשה אשר עשה וד' יאר עיני בתורתו שלא אכשל בדבר הלכה וישמור בית ישראל מכל צרה. הנה בפשטיות חטא מאוד דרמב"ם בפ"ה מהל' יסודי תורה הל"ה כתב וז"ל נשים שאמרו להם עכו"ם תנו לנו אחת מכן ונטמאה אותה ואם לאו נטמא את כולכן יטמאו כולן ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל עכ"ל והוא ממשנה פ"ח דתרומות א"כ מבואר אפי' אם יטמאו כולן אסור

להם למסור אחת מהן ומדלא קתני במתני' אם יחדוהו לאחת מהם מותרין למסור אותה משמע בכל אופן אסור למסור אחת מהן לטמאו' הגם דבאותו הלכה כתב הרמב"ם וז"ל וכן אם אמרו להם עכו"ם תנו לנו אחד מכם ונהרגנו ואם לא נהרוג כולכם יהרגו כולם ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל ואם יחדוהו להם ואמרו וכו' יעו"ש ולמה לא כתיב בנשים הבדל אם יחדוהו לאחת מותר למסור להם ש"מ דברישא אפי' אם מיחדים אחת אסור למסור להם דלא שייך לומר דבלא"ה היא מחויבת למלכות דמיתה משכחת דהוה מורד במלכות וחייב מיתה מחק המדינה אבל אטו אפי' אם אותה אשה הות מורדת במלכות ונתחייבה מיתה עכ"פ לזנות לא נתחייבה וא"כ אסור למסור אותה לזנות אפי' ביחדוהו להאשה א"כ הך ראש העדה חטא בכפלים חדא דלא נתיחדו הבתולות מן הנשואות ושנית אפי' נתיחדו אסור למסור להם טוב שיתטמאו כולם ולא ימסרו נפש אחת מישראל ודוק. אמנם יש לחדש זכות בעד ראש העדה דמתני' איירי תנו לנו אחת מכם דכל הנשים הי' שוות או שהי' כולם נשואות או פנויות א"כ אין הרוב יכולין למסור אחת מהם דמאי חזית למסור להם נפש אחת מהם אבל בנידן הזה דבחר ראש העדה בתולות ולא נשואות יפה עשה דבנשואות יש עון גילוי עריות כמבואר ברמב"ן במלחמות וכן פסק הש"ך ביו"ד סי' קנ"ז ס"ק י"ד ובבתולות בדרך זנות לא הוה אלא גזיר' ב"ד של שם עי' רמב"ן ונמ"י סנהדרין [סופ"ח] והגם אם האשת איש לא עבדה מעשה והות קרקע עולם אינו בכלל גילוי עריות עיין ט"ז סי' קנ"ז ס"ק ט' היינו לענין חיוב למסור נפש אבל עכ"פ מעשה עבירה גילוי עריות יהי' עיין תוס' ע"ז דף נ"ד בד"ה אונס רחמנא פטריה ודוק ולא עוד מי יאמר דשר הצבא וראשיו אשר עמו לא יבקשו מהנשים שהיא תדבק עליהם ותעבוד מעשה א"כ בחר בבתולות שאפי' אם יעבדו מעשה בבעילה לא יתוסף איסור והבן. אך נ"ל לחדש דבר דמשנה נקט נשים שאמרו להם עכו"ם תנו לנו אחת מכם וכו' דאז אם לא יתנו אחת תהי' כולן נטמאות א"כ אם ימסרו אחת אז שאר הנשים הצילו את עצמן עי"ז שמסרו אחת מהן אז אמרי' הלא כתיב "ואהבת לרעך כמוך" ומזה הי' בן פטרא אומר שנים שהלכו בדרך ויש ביד אחד מהם מים צריך לחלוק עם חבירו וימותו שניהם עד שר"ע דרש וחי אחיך עמך חייך קודמין לחיי חבריך היינו בעל המים שיש לו די ספוקו לעצמו אם לא יתן ממימיו לחבירו חייו קודמין אבל אם ימצאו מעט מים בכלי ועומד על הארץ בודאי אין ראוי שיחזיק אחד בזרוע וביד חזקה לשתות הכל וימות חבירו בצמא דהא כתוב ואהבת לרעך כמוך לזה גם ר"ע מודה דיחלקו ביניהם וה"ה אם הגוים אמרו לנשים תנו אחת לטמא אותה ואם לאו נטמאו כולכן אז אסור להם למסור אחת מהן ולהציל את עצמם דמאי חזית להציל קדושתך וטהרתך בקדושת חברתך הלא

כתיב ואהבת לרעך כמוך. אבל אם העכו"ם אומר לאיש הביא לי אשה אחת לטמאה אותה ואם לא אטמא את כל הנשים א"כ אין האיש מציל עצמו כלל רק הוא חוקר אם לא טוב לגרום להביא לו אשה אחת משיטמא כל הנשים אז השכל גוזר להביא לו אחת דלא שייך לומר כל שמחטיא לאדם נכנס תחתיו לעונשו דהלא בכל אופן גם היא תחטא חטא זה באונס שתבעל מאחד מצבא החיל באונס ולמה לא יבחר הרע במיעוטו למסור אחת ולהציל רבות בשלמא להציל עצמה תאמר לה חברתה תמסור עצמה להציל אותי וכל יתר הנשים אבל האיש שאינו עושה הצלה לעצמו אז בודאי כטוב בעיניו יעשה למסור אחת ולהציל את יתר הנשים ויבחר למסור בתולות דאין בהם סרך גילוי עריות להציל נשואות דיש בהם סרך גילוי עריות והבן. ועלה בדעתי להביא ראי' לדין חדש שחדשתי ממה שמבואר ביו"ד סי' רנ"ב סעיף ח' שכתב וז"ל פודין האשה קודם האיש ואם רגילים במשכב זכר פודין האיש קודם ואם שניהם רוצים לטבוע בנהר הצלת האיש קודם עכ"ל ועיין הוריות דף י"ג כי תני' דמשוח מלחמה קודם להחיותו ועיין רש"י ותוס' נזיר דף כ"ג לפקח עליו הגל א"כ חזינן דאיש השלישי יכול להכריע להציל החשוב קודם וה"ה אם שנים הלכו בדרך ובא איש שלישי ובידו מים להחיות אחד יוכל להציל החשוב ויתן לו כל המים לר"ע דסובר חייך קודם לחיי חבריך ה"ה יוכל להציל איש שלישי למי שהוא חשוב ת"ח או משוח מלחמה או כה"ג קודם וה"ה כאן דיפה עשה ראש העדה ודוק. וכן עלה בדעתי להביא ראי' מר"י דביקש מטיטוס ר' צדוק ושושלתא דר"ג דירא לבקש על כל בני העיר דלמא לא ישמע לו עיין בגיטין פר' נזקין הרי שלא רצה להכניס בספק הצלת רבים פן יפסיד הצלת מועטין יעו"ש ועכ"ח דאיש שלישי אשר אינו בכלל הסכנה יוכל לבחור להציל כטוב וישר בעיני אלקים ואדם להציל החשובים המעוטרים במעלות. ואחר התבוננות אין מהנ"ל ראי' דשאני התם אם אין כח להציל הכל הוא מציל מעט ובוחר במוקדם במעלות והנשארים ממילא ישארו בסכנה אבל בנידן דידן למסור נפש אחת מישראל ביד שונא אשר יעשה בו עבירת זנות או רציחה וע"י מסירה של נפש אחת יבוא הצלה לאחרים זה אסור דמהכ"ת יהי' נפש זה מסור תחתיהם מי יגיד שנשמה דידה גרועה ותחטא להציל נשמות אחרות והגם שע"כ אז אדע כי מן השמים הושלח הרודף ח"ו וצרת צבור אינו צרה וצרת יחיד צרה אמרו חכז"ל וה"ה בזה מבקשה הזאת להיות דומה לחברותיה ודוק. ונהפוך הוא יש לי ראי' להבדל הנ"ל אם אנו דנין להרע לאחד כדי להציל השני הגם שהשני יש לו שלימות גדול אסור להרע לזה כדי להציל את זה הגם שאם לא יבוא הצלה ימותו שניהן מדתנן במשנה משיצא ראשו ורובו אין חותכין הולד דלא הוה רודף דמן השמים רודפין לה עיין במשנה פ"ז דאהלות וברמב"ם הלכות

רוצח פ"א הלכה ט' ולפעמים היושבת על המשבר היא אשה חכמה אם בישראל מרבצת תורה ויראה בישראל עיין בתשובת מהרש"ל באם משפחתו תופסת ישיבה גדולה או היא נבואה כמרים ודבורה וחולדה ואם יושבת על המשבר וילדה בת שיצא ראשה ורובה הכי נאמר לחתוך העובר מפני להציל אמה שכל ישראל צריכים לה עכשיו ומי יודע אם ילדה תהי' כמותה אפי' ברוב שנים והלא בהוריות אמרי' לפקח הגל משוח מלחמה קודם יען כל ישראל צריכים לו עכשיו והי' למשנה באהלות לחלק אם היא גדולה היינו חשובה חותכין ולדה כדי להצילה אלא ע"כ דשאני בין להטיב לזה החשוב וממילא נשאר הפחות בסכנה אבל לשלוח יד להביא נפש מישראל למיתה כדי להציל החשוב הי' לא תהי' טוב שימותו שניהם מלשלוח יד לעשות מעשה בידים להרג לזה כדי להטוב לזה המעוטר במעלות וה"ה לא הי' לראש העדה לעשות מעשה בידים ליקח בתולות ישראל ולמסור אותם בידי ראשי הצבא ולטמאות אותם בבעילתם כדי להציל נשים נשואות ודוק. והגם שאפשר שיכופו להנשים להביא אותם עליהם ויהי' בנשואות ג"ע אשר לא משכחת בבתולות מה איכפת להם לבתולות אם הנשואות צנועות ימסרו נפשם ואם הם פרוצות שלא ימסרו נפשם על זה אין אומרי' לאדם חטא בשביל שתזכה חבירך מי שם לראש העדה שופט להביא לבתולות לחטוא בשביל לזכות הנשואות והגם שאם לא עשה כן הי' שר הצבא פוקד לבעול כל הנשים הן בתולות והן בעולות מ"מ לא הי' חרפתן גדולה שהי' מתביישין מאנשי הצבא ועכשיו נתביישו בפרט מיהודים (דוגמא בסנהדרין (דף מ"ב ע"א) אינו דומה המתבייש מעצמו למתבייש מאחרים) ודוק. ומה שהערותי דמשנה נקט שעכו"ם אמרו להנשים שימסרו אחת מהן משמע אם אמרו לאיש למסור אחת מהנשים רשאי ולבחור להציל החשובות ע"י אחת נ"ל דיש לומר בהיפך לא מיבעי שהאיש אסור לעשות כן דמאי חזית להרע לזאת ולהטיב לחברתה אבל הנשים בעצמן אשר הדבר נוגע להציל גופם מלהתטמאות יהי' רשאין להכריע ביניהם על ידי הפלת גורל להסכים על אחת ולמסור אותה כדי להציל עצמם כאשר עשו ביונה הנביא שהפילו גורלות ונפל הגורל על יונה להפילו לים או שהנשים יכתבו הדיעות איזה מהם למסור ועל איזה שתהי' רוב דיעות שיסכימו רובם למסור אותה שכבר נטמאת פ"א או שהיתה אחת שפחה ונשתחררה אשר בודאי נבעלת אז מערל בגיותה או בשעה שהיתה שפחה א"כ אין תולדה בקדושה וכבר נבעלת בטעם ביאת ערל עיין הוריות דף י"ג שפחה אינו בחזקת שימור שהיא לבדה תתטמא ימסרו אותה קמ"ל מתני' דאסורין לעשות כן רק יקבלו על עצמן להתטמאות כולן ואל ימסרו נפש אחת מישראל ודוק. וגם זה אדרוש דהלא הכ"מ מביא תשובת רשב"א דאפי' אם אחת היתה כבר מחוללת מביאה שנטמאת

אעפ"כ אסור להם למסור אותה דלא דמי לככר תרומה שנטמא דמותר למסור להם דשם אין בהוספת טומאה איסור אבל באשה הגם שנטמאת פ"א כ"ש שתוסף על חטאתה פשע יעו"ש והבאתי ראי' לדברי רשב"א מלשון המשנה פ"ח דתרומו' שסיימו ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל והלשון פלא אם איירי שכל הנשים שווין ביחוסם ובמעלתם הי' לו לרבינו קדוש לקצר ולאמור יטמאו כולן ואל ימסרו להם אחת מה זה שהאריך ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל הכי על רציחה אנו דנין לומר אל ימסרו נפש אבל כאן על טומאה אנו דנין די לומר ואל ימסרו אחת מהם וצע"ג. ואמרתי דדבר גדול רמז אפי' אם ביניהם אשה אחת שכבר נטמאת בזנות כגומר בת דבלים או שהיתה אחת בנעוריה שפחה וסתם שפחה היא מופקרת כאשר אמרו חכז"ל בהוריות דף י"ג למה הכל רצין לישא גיורת ואין הכל רצין לישא משוחררת מפני שזו היתה בחזקת שימור וזו לא היתה בחזקת שימור וכתב רש"י וז"ל סתם שפחה מופקרת עכ"ל והוסף עוד שם יען שאין בידה לשחררה לא שמרה נפשה וגויה היתה בידה לגיירה יעו"ש א"כ הי' בהשכיל שהנשים ימסרו האשה שכבר זנתה או מי שהית' מכבר שפחה שמסתמא היתה מופקרת וטוב שיתטמאו סיעת עכו"ם אלו משיטמאו נשים מזרע ישראל הצנועות והחשובות קמ"ל עכ"פ הם עכשיו נפש מישראל הגם שהמה אינם מזרע ישראל בתולדה רק שנעשה משוחררת או אפי' שכבר זנתה ונטמאת והיא מחוללת עכ"פ נפש מישראל המה ואסור להם למסור אפי' נפש מישראל הגרועים כמו שבכלל נפש אפי' נפש בהמה משמע ודוק. ולפ"ז אם אין רשות נשים יקרות והצנועות לבחור האשה אשר כבר זנתה והיתה מופקרת למסור אותה תחת נפשם א"כ איך בחר ראש העדה בבתולות תחת נשואות הלא אשה קרקע עולם ואין על נשואות עונש אם נבעלת הגם שיש בושה ומגונה על בעלה מכל מקום לא גרעו הבתולות מאלו שכבר זנתה או היתה שפחה בנעוריה והיתה מופקרת כלל גדול בני יעקב אמרו הכזונה יעשו אחותינו הגם שדינה היתה בתולה נהפוך הוא אין אשה אוגדת לבה אלא למי שעשתה כלי א"כ נפגמו הבתולות מאוד וראש העדה חטא מאוד ודוק. ובזה נראה לי ליישב תשובת רשב"א שהובא בכ"מ שאפי' אם יש בין הנשים אחת שכבר נטמאת אעפ"כ לא ימסרו אותה יעו"ש והתפלא בדג"מ בסי' קנ"ז דבירושלמי פ"ח דתרומות אמרו על הך משנה וז"ל לא מסתברא אם היתה כבר טמאה לא מסתברא אם היתה שפחה אחת עכ"ל וא"כ לרשב"א דסובר דאפי' אם אחת כבר נטמאת אעפ"כ אסור למסור אותה ע"כ צריך להיות הפי' בלשון בתמיה דאטו לא מסתברא אפי' היתה אחת כבר טמאה שג"כ הדין שיתטמאו כולם ואל ימסרו אותה וא"כ גם בסיפא הי' הפי' בלשון בתמיה לאסור למסור שפחה וקשה הרי רב ששת מסר להו לערבאי עיין

בנדה דף מ"ז והניח בקו'. ולפמ"ש יש לתרץ דהלא כאן אין לנו לדון על עבירה דהא אשה קרקע עולם ולא עבדה איסור באונס והמתני' סתמא קתני שאמרו לנשים ואפי' כולם פנויות ואעפ"כ יטמאו כולם ולא ימסרו אחת מהן ואין כאן לדון על ביאת עבירה רק משום קדושת בנות ישראל נוגע בה שלא יפגמו בביאת עכו"ם והי' מסתבר למסור אותה שכבר זנתה או אותה שהיתה שפחה בנעוריה ואח"כ נשתחררה אשר היתה מסתמא בעודנה שפחה בחזקת מופקרת וגם אינה מזרע ישראל ואעפ"כ אסור למסור אותה דעכ"פ עכשיו היא נפש אחת מישראל ולכן דייק הירושלמי אם היתה שפחה ולא נקטו אם היא שפחה דיהי' במשמע שגם עכשיו היא שפחה אלא פשיטא דאם היא עכשיו שפחה מוסרין אותה אבל אם היתה נשתחררה הגם שבודאי כאשר היתה שפחה זנתה עם כל הבא לידה כאשה מופקרת אעפ"כ עכשיו היא נפש מישראל אבל אם היא עודנה שפחה בודאי ימסרו כי היא מותרת לערבאי כקו' הדג"מ ודוק. והלום ראיתי בספר סדר המשנה להגאון ר' וואלף באסקאוויטן שהקשה על תשובת רשב"א הנ"ל שני קו' אם הי' הפי' אפי' אחת שפחה אסור למסור אותה וקשה למה פסק הרמב"ם פ"ג מהל' אבל כהן ונזיר יטמא נזיר ואל יטמא כהן ומכ"ש כאן דלא דמי קדושת שפחה לקדושת בת ישראל יעו"ש שהניח בקו' עוד הקשה מגמ' קידושין דף ס"ו דהכניסו שפחה להגמון תחת אמו של ינאי וקשה איך עשה כן הא אסור למסור שפחה כדו להציל בת ישראל ותי' בדוחק גדול ולפמ"ש באמת מותר למסור שפחה אם היא עודנה שפחה אבל אם היתה שפחה דומי' אחת שכבר זנתה אז עכ"פ היא עכשיו נפש אחת מישראל רק היא אינה ברום המעלות כשאר נשים וזה לא מהני למסור אותה להציל המיוחסת ודוק. ואגב גררא אזכור שבמקו"א הערותי על קו' הגאון מנזיר וכה"ג יטמא נזיר דלק"מ דשאני התם דיש לנו פסוק ולאחותו דמת מצוה דוחה דגדול כבוד הבריות שדוחה כל ל"ת וכל מצוה כשחיטת פסח ומצות מילה ודוחה כל קדושה כטומאה כה"ג וא"כ המטמא עצמו אינו עושה עבירה נהפוך הוא עושה מצוה דמת מצוה דוחה ודומה כפקוח נפש שדוחה כל ל"ת בתורת היתר א"כ כמו דאמרי' בפקוח נפש מאכילין קל קל תחילה אם די לו בנבילה אין מאכילין לו חלב עיין יומא דאם אפשר להציל חיותו באיסור קל לא הותר לו החמור כך אם אפשר להציל כבוד הבריות בקדושה קלה כקדושת הנזיר לא נדחה הקדושה החמורה כקדושת כה"ג אבל כאן בגוי שבועל אשה יהודית הכי יש כאן מקום לומר שקדושת שפחה נדחית לגבי תאות רשע החומס נשים רק אנו דנין שקדושה נתחללה באונס ונעשה מעשה חמס רק שלא צריכה האשה למסור נפש דהות קרקע עולם אז אמרי' כיון דעכ"פ יהי' נעשה מעשה איסור מה לי קדושה קלה ומה ני קדושה חמורה

דוגמא דאמרי' מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת אם פוגע בגוף העבירה עיין רש"י יבמות דף קי"ט וכן כאן מה שנתחלל בזרוע רמה ותוקף יד מה לי קדושה חמורה או קדושה קלה והבן. ובעובדא דשאלותינו יש עוד חקירה שהראש העדה עשה שלא כדת דיש כאן לומר אם לא הצניע הנשים והשר הצבא נתן רשות לאנשי הצבא לעשות כרצונם אולי אותן הבתולות החביאו עצמם בהחבא במרתף או בעליה או באיזה מקום סתר ולא הי' נבעלות כלל ובאופן זה אין היתר כלל למסור נפש אחת דשייך מאי חזית דדם דידך סומק טפי (וכן מצאתי בכפת תמרים דהוכיח מהאי מעשה דמרי דוראי שהובא בגמ' סנהדרין שאם אפשר שהוא יברח אז אפי' אם יחפץ להרוג את שניהם שייך מה חזית דדמך סומק) וכן כאן מאי חזית להציל הנשואות ולטמא הבתולות אילו מזלם הי' גורם להחבא שלא יתטמאו כלל א"כ חטא ראש העדה וצריך לפייס הבתולות ולהסיר חרפתן שתהיינה לאנשים וד' יסלח לו על שגגתו שטעה וחשב לעשות מצוה ואשם נפשו כנלענ"ד בעזה"י. עוד נפל ברעיוני לחקור הנך בתולות גדולות המה נדות שלא טבלו לנדתן ויש בהם עוד איסור נדה כיון דביאת גוי הוה כביאת אדם ולא כביאת בהמה עיין באריכות תוס' יומא דף פ"ד והוה אצל הבתולות ג"כ ג"ע אך דבר זה אי נדה בכלל ג"ע אין ברור ואין כאן מקומו ואולי יען שיוכל לבוא לידי הריגה כאשר יותן רשות לאנשי צבא לעשות כזדון לבם וקרוב הדבר בצניעות לבוא לידי איבד נשמה ועיין בט"ז ביו"ד סי' קנ"ז ס"ק ו' ובכה"ג עשה כדת וכהלכה ודוק כי קצרתי:

סימן כ

שמחת יו"ט וכ"ט לראש גבר באחיו המה"ג המפורסם בתורה ויראה דיין מצויין מו"ה שמואל נ"י בק"ק אונגוואר יע"א:

אחר ד"ש באתי בבקשה על איחור אותיותי כי אלקים מצא עון עבדו שהיתה זו' הרבנית תי' חולנית איזה חדשים ולא יכולתי להשיב גם מפני הכבוד וכעת אבוא בקצירת אומר מפני גודל הטרדות אשר מקיפים לכל איש אשר עומד במקהלות ד' ואת אשר אחזה להצדיק דברי ולהסיר מעלי תלונות הדר"כ נ"י אעריך לפניו על סדר אותיות אהבה. (א) הנה בס' מחנה חיים סי' צ"ז הבאתי ראי' לדברי מהרי"ק דאיסור אשה לבעלה באומר מותר בזנות מדברי גמ' בסוטה דמקנין לשחוף הגם דליכא על ביאת אבר המדולדל עונש אעפ"כ נאסרה לבעל דמעלה בו מעל וע"ז השיב ה"כ נ"י וז"ל ראי' זו אינה דהא לפ"ד ק' מדוע ביאת בהמה או נכרי לר"ת או קטן אליבא דכ"ע אינה נאסרת הכי לא הי' מעל נגד בעלה עכצ"ל אף לדעת מהרי"ק לא הוי מעל לגבי אשה אלא באופן שאסרתה תורה ובהא מלתא דאסורה מה"ת אף דאומרת מותר אסורה משום דהוי מעל לגבי אשה א"כ לפ"ז

עכצ"ל דביאת אבר המדולדל אסורה משום דמרבי' לה מן התורה כיון דכתיב ושכב ולא כתיב ובעל משמע אף אבר המדולדל אסורה ואף נגד ד' הוי מעל דהא פטור אבל אסור עכ"ל. ואני משיב להכ"ת נ"י שמלה לו לקצין יהי' כי איך מצא דבר זה דביאת קטן אינו פועל שתהי' האשה אסורה לבעלה אליבא דכ"ע נהפוך הוא אליבא דכ"ע נאסרת ע"י ביאת קטן ובתו' סוטה דף כ"ו ע"ב בד"ה אבל כ' וז"ל וכן על מה שאמר איש אמר רחמנא ולא קטן נראה דדוקא משתיה ממעט לה אבל נאסרה ע"י בן תשע שנים ויום א' אעפ"י שאינו איש שהרי ביאתו פוסלת בתרומה ונסקלת ערוה על ידו דומי' דכל עריות מקנא על ידו דלא אצטריך לאשמעי' אלא דשותות אבל דנאסרה פשיטא וכי משום דעריות נינהו גריעי עכ"ל הרי מבואר דנאסרה ע"י ביאת קטן ובא"ע סי' קע"ח מבואר דאין מקנין על קטן אבל בביאה בוודאי נאסרת דהא נעשית זונה ע"י קטן כמבואר בסי' ו' סעיף ט' ולרמב"ם פ"א מה' סוטה ה"ו בקטן בן ט' ולמעלה אף מקנין לה בו שוב מצאתי בבית מאיר שרמז על רמב"ם הנ"ל ופלא שלא ציין לעיין במ"ל שם שרמז שדברי תו' הנ"ל משמע דלא כרמב"ם אבל פשיטא דבבן ט' ויום אחד נאסרת לבעלה בביאתו ואם כוונת כ"ת נ"י על פחות מבן ע' אז לא הוי ביאה כלל ולא הוי מעל בבעלה כמובן ודוק. (ב) ומה שהקשה מביאת נכרי לר"ת דאינה נאסרת לבעלה הגם דמעלה באישה פליאה גדולה איך חשב שר"ת שגג בזה כנגד כל הש"ס דמבואר דנאסרת לבעלה חש מלהזכיר הר"ת חידש דעתו דלא נאסרת לבועל דזרמת סוסים זרמתם ותו' בכתובות דף ג' השיגו דמבואר דנאסרת לבעל ע"י נכרי א"כ למה לא נאמר דנאסרת גם על בועל נכרי ובאמת זה אמרתי מאז בחידושי דר"ת סובר אם נאסרה לבעל ע"י מעל ד' אז נאסרת גם לבועל אבל אם נאסרת רק ע"י מעל בבעלה אז יש הבדל אם הי' ע"י ישראל כגון באומר מותר נאסרת לבועל אבל ע"י נכרי לא נאסרת לבועל והסברתי הטעם דע"י ישראל לא הוי כאונס דהלא ידע דמועל באשה עיין במ"ל פ"ו משגגות אבל בנכרי שהתגייר דנעשה כקטן שנולד נחשב אז כאונס אך לא הבאתי מזה בתשובה כי יש לדון ולדון בהנ"ל אבל בוודאי ידע ר"ת דנאסרת על בעלה עכ"פ יען דמעלה מעל באשה דבקפידא דבעל תלי' דנכרי הוי אדם כמו ישראל להקפיד על ביאתו רק בבהמה בטלה דעתו דאין זה איש כמובן ועיין ברא"ש כתובות דהסביר דין של ר"ת ולא מטעמו וק"ל ועיין בתשו' מהר"ם לובלין סי' קט"ו בבעילת שד דלא הוי איש ע"ש פלפול נחמד. (ג) ונפלא בעיני על הד"כ נ"י שיצא לעשות דרש חדש מדכתיב ושכב איש אותה ולא כתיב ובעל משמע לרבות אבר מדולדל עכ"ד ולדעתי יפלא הא מדכתיב משכבי ידעי' דמקנא על שלא כדרכה ע"ש דף כ"ו ועיין קידושין דף ט' ע"ב על פ' בעילת בעל או ובעלה דפי' רש"י דילפי' ממשכבי אשה א"כ

ושכב או ובעל הכל אחד וק"ל והגמ' מפרש בדף כ"ו בסוטה דאצטריך לאשמעי' דמקנין לשחוף דס"ד ושכב שכבת זרע לאפוקי שחוף קמ"ל ועיין ברמב"ן פ' אחרי על פ' ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך וק"ל. (ד) ומה שהביא קו' השבות יעקב על דברי ח"מ דלא נאסרה אשה אא"כ יש חיוב מיתה בבעילה והקשה המחבר הנ"ל משחוף דנאסרה אף דליכא בבעילת שחוף חיוב מיתה לא ידעתי הלא הקו' הנ"ל מרומז בב"ש סי' כ' סק"ה והד"כ תי' דח"מ סובר כיון דפטורה ממיתה א"כ הוי אונס ונכלל בכלל הא נתפשה מותרת משא"כ ברצון אסורה אפי' ליכא עון מיתה בבעילה ולדעתי ק' א"כ מנ"ל להרבות לגי' הש"מ אשר הבאתי בתשובה הא נתפסה מותרת תחילתה באונס וסופה ברצון דלמא דוקא נתפסה שהיתה מתחילה ועד סוף באונס רק דהי' הדין למסור נפש ולא תעבור להביא הבועל עליה ואם עברה אעפ"כ מותרת דהא גם היא בכלל נתפסה אבל לגי' דידן ויש לך אחרת אעפ"י שלא נתפסה מותרת ואיזהו תחילתה באונס וסופה ברצון נכון תי' כ"מ נ"י אבל הרמ"א אינו מיושב דכללא כייל דלכן כ' הטור דיני מיתה לדעת אם אסורה אשה על בעלה אבל לפמ"ש נכון דשאני בשחוף דנאסרה ע"י מעילה בבעל אף דליכא עון מיתה כמו באומר מותר דאנוס או שוגג הוא ואעפ"כ נאסרת מטעמא דמהרי"ק וק"ל ולא ידעתי מה חשב כ"ת נ"י אם בדברי לא קשה קו' שבות יעקב הבשביל זה אחזור לאחורי. (ה) עוד השיב הד"כ נ"י על מה שחדשתי דבסופה ברצון חייבת מיתה אם התרו בה ובכ"ז מותרת לבעלה יען דיצרה תקפה ולא הוי מעל באשה כי ישער בנפשו שקשה הפירוד בין הדבקים ובעבור זאת לא פליגי רק לענין איסור לבעלה ולא לענין מלקות ומיתה והקשה ה"כ נ"י א"כ קשה מסנהדרין דף מ"א דהקשו אשה חבירה לריב"י היכא משכחת לה דמיקטלא הא יכולין לומר לאסור על בעלה באנו וקשה הא משכחת לה באשה חבירה שתחילתה באונס וסופה ברצון דחייבת מיתה ומותרת לבעלה עכ"ד פלא בעיני הלא בסי' צ"ז שחקרתי על ענין הנ"ל והשגתי על הנב"י בד"ה ולדעתי כתבתי וז"ל ועיין בסנהדרין מ"א עידי נערה המאורסה דמקטלי המ"ל ויש לעיין הרבה בזה אך הזמן בגד ע"ש עכ"ל הרי לפני מעלתו שהרגשתי בקו' הנ"ל ובאמת לק"מ דהלא עיקר חידושי דכל כח הוי ביאה בפני עצמה ובא חיוב מיתה על סוף ביאה דהוי ביאה בפני עצמה לענין חיוב מיתה רק לאסור על בעלה לא הוי מעל וא"כ אם הגמ' הי' משני משכחת בתחילה באונס וסופה ברצון א"כ הוי זנתה וחזרה וזנתה מבועל הראשון א"כ בלא"ה משני הגמ' זנתה וחזרה וזנתה מבועל ראשון דמה לי זנתה וחזרה וזנתה בתרי ביאות נפרדות או זנתה וחזרה וזנתה מב' כחות נפרדות עכ"פ שני מעשה זנות יש כאן והכל מבועל אחד וניחא לגמ' לתרץ בשני בעילות נפרדות דבודאי אין לטעות דלאסור אותה

לבעלה באו דהא כבר נאסרה אבל בזנתה וחזרה וזנתה בביאה אחת בתחילה באונס וסופה ברצון ע"כ גם העדים צריכים להיות חברים דאל"כ מנא ידעי דחיוב מיתה יש על סופה ברצון ולבעלה לא נאסרה ואכתי יוכלו לומר לאוסרה לבעלה באנו אבל בשני בעילות נפרדות מבועל א' אז ממנ"פ אם בעילת הבועל אוסר אשה לבעלה א"כ לא הי' צריך לעדות דהא כבר נבעלת ודוק כי קצרתי למבין. (ו) ומה שהתפלא דהלא דברי ח"מ בסי' כ' הם כנגדי דמבואר מדבריו דאם הדין דחייבת מיתה אם הביאה הבועל עליה באונס פחד מיתה ע"י אונס נאסרת ג"כ לבעלה וצע"ג וכן רמז לי ידי"ע הגאון אב"ד דעירו נ"י במכתב אחד אקוה להשיב בארוכה להגאון נ"י מה שיש לי פלפול גדול בדברי ח"מ אם ירחיב ד' לי וכעת אשיב לכ"ת נ"י מפני הכבוד בקיצור נמרץ. ונ"ל דיש הבדל בוודאי אם השר גזר עליה מיתה אם לא תזנה והיא בחרה בזנות כדי להציל נפשה ממות והדין תורה הוא בהיפך שתמות ולא תזנה א"כ נחשב למעל בבעל שבחרה בזנות והתורה הכריעה שטוב לבחור במות ונשתעבדה גם לזה אבל אם נבעלת באונס ובתוך הבעילה זנתה ברצון והגם דעדים מתרים בה שתהי' מחוייבת מיתה על הזנות מכאן ולהבא בכ"ז הלבישה הבועל יצר בתחילת ביאה שמשליכה גם נפשה מנגד מגודל תאותה אז אין זה מעילה בבעל דהא לא התחילה בבעילה דהא יצר הבועל עושה גם כך שמקבלת גם מיתה וא"כ אין זה מעל באישה אבל אם שני דרכים לפניה או מיתה או זנות א"כ אין כאן יצר של זנות אשר מושך טבעה לזנות רק היא בחרה מעצמה בזנות מאשר תמות אז אם התורה אמרה שטוב למות ומחוייבת מיתת ב"ד על הזנות הוי ג"כ מעל באישה שנקל בעיניה לבחור בזנות אשר הוי מעל נגד ד' וכנגד בעלה והבן בקיצור כי יש לי פלפול גדול בזה דיש הבדל אם תביעת השר לזנות הוא לפטור אותה ממיתה שהוא מחוייבת ממקום אחר וע"י הזנות תפטר או אם המיתה יבוא לה לקנס יען שעברה פי השר ולא תזנה ואין פנאי להאריך כעת. וראיתי נעימת לשון ה"כ נ"י אשר בא להשיג עלי ומדבריו יש לי ראי' ואעתיק לשונו שכ' וז"ל אע"כ דמהרי"ק לא חידש זאת אלא היכא דלא הוי מעל נגד ד' אם הוי מעל נגד אישה ג"כ אסורה משא"כ אם איכא מעל נגד ד' לגבי בעל ג"כ הוי מעל דהא התקשרה עצמה בתחלת הנשואין שתתנהג בענין נשואין עפ"י דרך התורה והתקשרה עצמה שלא תתן חילה לאחר אף אם תהרוג לא תעבור כי כן צוותה התורה ממילא אם תעבור ע"ז הוי מעל נגד אישה ג"כ עכ"ל הנעים וכפי ההבדל שחלקתי דבריו המה רכים משמן כנלע"ד ב"ה ואחתום בברכה ממקור לב חיים שיזכה לעלות עם אחיו לציון ברנה ונזכה כלנו יחד לאור חדש על ציון ונאכל שם מן הפסחים ומן הזבחים אשר יעלו מעצמן לרצון לפני ד' דברי המברכו באהבה ואגב גררא אעתיק

איזה הערות מח"ת שלי (א) ע"ז כ"ז ע"ב מניין אם אומרים לאדם עבוד ע"ז ואל תהרג שיעבוד ואל יהרג ת"ל וחי בהם יש לחקור דהו"ל לומר מנין שאם אומרים לאדם אם לא תעבוד ע"ז תהרג שיעבוד ואל יהרג שהוי דבר והפוכו שגוי אמר שאם לא יעבוד יהרוג אותו דלא צריך למסור נפש בעבור עבירה ומותר לו לעבוד וצ"ע. ונ"ל דאשמעינן בזה חידוש גדול דיש ב' אופנים הריגה בעבור עבודת ע"ז (א) שהוא מחויב מיתה או מחמת מעשה אחת שחוקי הגוים יחייבו מיתה ואמר לו השלטון שאם רוצה לעבוד ע"ז ונסלח לו חטאתו ויחי' ולא ימות אי מותר לישראל לפדות נפשו משחת ע"י עבירת ע"ז זה הוא דמיון שאחד חלה ונוטה למות ויוכל לרפאות עצמו בע"ז אי מותר להתרפאות בו אופן (ב) שגוי אמר לו שאם לא יעשה מה שביקש ממנו שיעבוד ע"ז אז יענש בקנס מיתה אז העבירה הנ"ל מסבבת לו המיתה שאם יעבוד ע"ז יהי' נשאר כבראשונה ואם לא יעבוד ע"ז יבוא לו עונש מיתה תחת אשר המיר דתו והבן והנה בסברא י"ל מה שמותר בצנעה לעבוד ע"ז היינו אם הע"ז יסבב לו המיתה ולמה יגרום מיתה לעצמו ואם יעבוד ע"ז אין מרויח בזה מאומה שנאמר שעבר על לא ידבק בידך מאומה מן החרם שלא פעל רק הברחת הארי וגרע עוד מזה שפעל רק זאת שלא יבוא ממנה לה היזק ואעפ"כ בפרהסי' אסור משום חילול השם כמובן אבל להתרפאות בע"ז או שהוא כבר מחוייב מיתה ורוצה להציל עצמו ממיתה שמחויב ע"י ע"ז פשיטא דאסור דעכ"פ עובר על לא ידבק בידך מן החרם שהוא מרויח בעבודה הנ"ל וצריך למסור נפש אפי' בצנעה והבן והנה כאן דבן דמא אמר שרוצה לרפאות עצמו בע"ז דכתיב וחי בהם שחולה מותר לאכול כל האיסורין להתרפאות בהם וה"ה בע"ז ג"כ מותר אפי' להתרפאות אף שיש ריוח ע"י ע"ז וממילא מותר אפי' להציל נפשו ממות שהוא כבר מחויב ולכך נקט שגוי אמר לאחד שמחויב מיתה עבור ע"ז ואל תהרג אעפ"כ מותר בצנעה והבן כי הוא דבר חדש מאוד. ולפ"ז יש לחדש אפי' רבנן דפליגי על ר"י שבע"ז יהרג ואל יעבור היינו דוקא להציל ממות נפשו שכבר מחויב מיתה שאסור להתרפאות בע"ז שעובר על לא ידבק בידך שמרויח בזה חיותו אבל באופן הב' שהוא פטור ולא אשם מאומה רק שהגוי חפץ שיעבוד ע"ז ואם לא ישמע לו יקנוס אותו במיתה אז בצנעה יעבור ואל יהרג אבל בפרהסי' יש חילול השם כר"י והבן. ובזה מיושב קו' תוס' דבכתובות מוכח דרבא סובר כרבנן ובפרק ר' ישמעאל סובר כר"י ולפמ"ש לעולם סובר כרבנן דבכתובות נקטו ג"כ חתמו שקר ואל תהרגו אבל בע"ז פי' התוס' בד"ה שאנסוהו וז"ל שאמרו להורגו אם לא ישתחוה מאליו עכ"ל מבואר דאיירי שאם לא יעבוד ע"ז יעשה לו קנס מיתה וע"ז פריך אונס בנערה המאורסה ושם ג"כ אירי אם לא תשמע אליו יהרוג אותה או בועל אותה והיא קרקע

עולם אבל אינה מרוחת בבעילה דלא היתה מחוייבת מיתה ופודה עצמה בבעילה וא"כ פטור וע"ז השיב כר"י דבצנעה מותר ובפרהסי' אסור דבאופן זה הוי ע"ז כשאר איסורין להתרפאות בו והבן זה. ולפ"ז מה דאמרי' בסנהדרין מה רוצח יהרג ואל יעבור אף נערה המאורסה תהרג ואל תעבור לכאורה הי"ל לנקוט אל יעבור ויהרג אף נערה אל תעבור ותהרג כי אותה אנו מבקשים שאל ירצח ואל יזנה אעפ"י שיהרגו והוא פלא ועלה בדעתי ג"כ רמז על מ"ש דאיירי ברוצח שמחוייב מיתה ויוכל לפטור עצמו ברציחת חבירו אז אשמעי' דאסור להתרפאות בנפש חבירו ולכך נקט יהרג שהוא כבר מחוייב ואל יעבור להציל עצמו וכן בנערה באופן זה שמחוייבת מיתה ותוכל לפטור עצמה בזנות קמ"ל תהרג ואל תעבור לאשמעי' שלא בא הריגה מחמת שלא עברו רק שהם בלא"ה מחוייבים מיתה והוי הדין שלא יוכלו לפטור עצמן ברציחה או בזנות. (ב) כ' הר"ן פא"מ ד"ה בכל וש"מ דטעמא דאיסורא לאו משום דלמא אתי לאמשוכי בתר ע"ז אלא לפי שהוא עובר אלאו דלא ידבק בידך מאומה מן החרם ואע"ג דליכא לאו דע"ז ממש אפ"ה בע"ז וכולהו לאוין דילי' יהרג ואל יעבור וכן בג"ע בכלהו לאו דג"ע אמרי' יהרג ואל יעבור והכי מוכח ממעשה באדם א' שנתן עיניו באשה וכו' ובודאי שדברי' אלו אין ג"ע ממש אלא שעובר בהן בלא תקרבו לגלות ערוה שהוא לאו דג"ע עכ"ל ואני בער ולא אבין בשלמא אותו לאו דלא תקרבו שמביא לידי ג"ע שהוא במיתה או בכרת אז אמרי' על קורבא שמביא לידי בעילה שהיא בכרת או במיתת ב"ד ג"כ יהרג וא"י אבל לאו דלא ידבק בידך דע"ז שהוא כלאו דלא תאכל חזיר אז אמרי' יעבור ואל יהרג רק על ע"ז יהרוג וא"י וצ"ע ובזה יש להשיב על מחצית השקל סוף סי' ש"ו שכ' שיציאת חוץ לחתום הוי כגוף חילול והוא פלא גדול כמ"ש בפנים ודל"ב. וראית הר"ן מעצי אשירה לא הבנתי בוודאי כיון שהוא חולה וכבר יש לו נזק גופו אסור להתרפאות בע"ז דתורה אמרה לא ידבק בידך שלא יהנה מע"ז ואמר עוד לא תביא תועבה אל ביתך והיית חרם כמוהו (עיין רמב"ם בה' עכו"ם ובה"ה ופלא גדול בעיני שבמנין המצות הביא רמב"ם בעכו"ם רק לאו דלא תביא דלא ידבק בעיר הנדחת כתוב ופלא שהר"ן הביא רק פ' דלא ידבק ולא הביא הפ' דכתיב בע"ז ל"ת תועבה אל ביתך וצ"ע) ואסור להתרפאות אבל זה פשיטא דיכול לעבור לאו להנות מע"ז ולא יהרג עליו וכן שם באשה כיון שהוא חולה אסור להתרפאות בעריות אבל פשיטא שלא צריך למסור נפשו בשביל דבר ערוה כנלע"ד וא"כ למה כ' הר"ן שבע"ז וג"ע בכלהו לאוין דידהו יהרג וא"י מנ"ל שלא יוכל להנות איסור לאו שלהם כדי להבריח ארי ממנו שזה לא נקרא לא ידבק בידך מאומה מן החרם דמה הרויח הלא עתה הוא בן חורין כמקדם ולדעתי הוא פלא גדול ועיין בחולין ח' בתו' דלכך בבריאה

מותר לשחוט דכיון דקלקול הוא לא נקרא לא ידבק בידך ועיין פלתי שם ועיין ביו"ד ה' נדרים סי' רכ"א בט"ז שהאריך והביא תו' שבת ועיין בנקה"כ והכי נאמר לר"ן שאם הגוי כפאו לשחוט בהמה מסוכנת שיאכל ממנה או שימכרנה שמחוייב למסור נפשו הוא פלא גדול בעיני בודאי להיות שב ואל תעשה וימות מחמת חולי אסור בע"ז כי בלא"ה אם לא ירצה ליקח רפואה הנ"ל הכי נאמר שמי שאינו לוקח רפואה שאין קוברין אותו דהוי כמאבד עצמו לדעת זה פשיטא שקר שתורה נתן רק רשות להתרפאות אבל אין חיוב לאדם ויוכל לבטוח בד' וא"כ למה יתרפא בע"ז דהוי כאילו רוצה להנות מע"ז אבל למסור נפש בעבור איסור לאו דע"ז שלא בשעת הגזירה הוא פלא גדול ועיין ברמ"א יו"ד סי' קנ"ז שהביא והוא פלא גדול שלא התעורר אדם בזה. ולולא דמסתפינא הייתי אומר שגם בג"ע אם גוי אומר לישראל שיתקשה ויבעל ערוה מותר לבעול אותה כיון דהוא אינו מכוין להנאתו והוי לא אפשר ולא קמכוין וא"צ למסור נפש בעבור זה אבל אם הוא חולי מסוכן ויוכל להתרפא בג"ע אז הלא כל חולה יש בידו שיבטח בישועת ד' ואינו רוצה ליקח רפואה רק התורה התיר וחי בהם שהתורה נתנה רשות לעבור ע"ד תורה אז אמרי' דוקא בשאר איסורים נתנה תורה רשות אבל להתרפא בעריות או בע"ז או בש"ד אין לאדם רשות כיון דיכול לומר לא בעינא לי' לרפואה רק רשות בידו ובג' איסורים הנ"ל יש מצוה על אדם למסור נפשו לד' ולא ירצה להתרפא בעבירות הנ"ל והבן זה מאוד. אבל מי שהוא בריא ושלם שבוודאי מחוייב לשמור נפשו שלא יגיע לו נזק להמית אותו אז כיון שהוא מצוה שיחי' מותר לעבור על ג' עבירות ואפי' מחוייב לעשות כן כדי שישאר בחייו והבן זה ופשיטא שמותר לאשה להביא ערוה עליה ולכן לא הקשה הגמ' וסנהדרין דף ע"ד] על אסתר מגילוי עריות אלא בפרהסי' שהוא חילול השם ונקדשתי ומשני קרקע עולם או להנאת עצמן והבן. (ג) נסתפקתי בנערה המאורסה שכ' התורה אין לנערה חטא מות אי דוקא שאם לא תתרצה יהרגנה הבועל או ואפי' באביה שבעלה שידעה שלא יהרגנה אך יכה אותה ביסורים קשים אם תוכל מחמת זה לרצות ויהי' אונס וצע"ג. ונלע"ד דמסתברא אין א"א או ערוה בעולם צריכה לקבל יסורים גדולים וקשים ומותרת לרצות לבועל דאשה קרקע עולם רק במזיד שנהנת בשאט נפש ומרוצה מדעתה בלי אונס אז גילה התורה שחייבת מיתה אבל אם האיש מכה אותה באכזריות מותרת להתרצות לו דעכ"פ אנוסה היא ואינו בכלל מה שהתורה מחייבת מיתה על רצון דכמו אם יראה לנפשה שיהרוג אותה אם לא תבעל לו מותרת להתרצות לו ה"ה באונס מחמת יסורים גדולים מותרת לבעול לו דאונס לאו רצון הוא אם מבקש שהיא תדבק אותו עליה אז הוי האשה כאיש ולשיטת הבעה"מ דסובר דגם איש מותר להתקשות א"כ פשיטא

דגם אשה מותרת להדביק זכר עליה ודוקא מחמת אונס מיתה אבל לא בעבור הכאת שבט וכדו'. עוד נ"ל שגם אם נחקור להיות נאסרה על בעלה לא נחשב בעילתה לרצון להיות אסורה על בעלה דכתיב כי תמעול מעל באשה ואין זה מעילה כיון דנבעלת לו משום שאין רוצה לקבל יסורים והבן לדעתי רמזה התורה ולנערה לא תעשה דבר אין לנערה חטא מות הכוונה לא תעשה דבר להיות נאסרה על בעלה ישראל וגם אין לנערה חטא מות זה מיתה ואם תתפלא שהי' ראוי לכתוב מקודם אין לנערה חטא מות ואח"כ ולנערה לא תעשה דבר אבאר דבר זה בעזה"י. הנה לשי' רמב"ן ושאר פוסקים הוי הדין בעריות בין באיש בין באשה לדבק עלי' זכר יהרג וא"י עיין במלחמות דלא כבעה"מ אבל מודים הרמב"ן והפוסקים שבג' עבירות הנ"ל אם עבר עליהם מחמת פחד מיתה אין הב"ד ממיתין אותם וכ"כ הרמב"ם בפ"כ מה' סנהדרין ועיין בכ"מ שבאשה אפי' אם אנסוה לדבק עלי' זכר פטורה רק באיש חייב הרמב"ם אם התקשה עצמו אבל אם הי' מקושה פטור יען שבעל מעצמו מחמת פחד והבן זה והשכל גוזר כמו דנקרא אנוסה שאינה נהרגת ה"ה שמותרת לבעלה וע"ש שוב מצאתי שכ"כ הח"מ וב"ש בסי' כ' ע"ש ודו"ק ולפ"ז גלה התורה דהנה משכחת ב' אופנים שכיבת הנערה או שיש פחד מיתה שיראה שיהרגנה אם לא תדבק עליה הזכר או באין פחד מיתה רק פחד יסורים קשים אבל לא מבקש שתדבק עליה זכר רק היא תהי' כקרקע עולם מונחת לפניו לבעול ובאופן הראשון הי' מן הדין תהרג ואל תעבור ואעפ"כ אם עברה אין זה חיוב מיתת ב"ד וגם אינה נאסרת על בעלה הגם שלא עשתה כדין עכ"פ אונס הוי כלשון הרמב"ם פ"כ מסנהדרין ואופן השני עשתה כדין שאין צריכה למסור נפש ומותרת להיות נבעלת בשוא"ת ואפי' אם אין פחד מיתה עליה רק פחד יסורים ג"כ א"צ לקבל יסורים קשים ומותרת להיות נבעלת וזה רמזה התורה ולנערה לא תעשה דבר לאסור על בעלה בכל אופן שהי' אפי' אם דבקה זכר מחמת פחד מיתה הגם שראוי למסור נפש בכ"ז אם עברה נחשב כאונס אין לנערה חטא מות וה"ה לאיסור בעלה וביאר כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה הכוונה דהנה אסור להרוג סברא דמאי חזית ולפ"ז אני אומר שאם עבר והרג פשיטא חבירו בעבור פחד מיתה ואמרי' בגמ' דתורה סמכה על דפטור ממיתת ב"ד דאמרי' להפך מאי חזית דדם הרוג סומק טפי כדי שיהי' הוא חייב מיתה והבן ולפ"ז גילה התורה כמו אם אחד אנוס מחמת סכנה ורצחו נפש חבירו הגם דאסור לעשות כן בכ"ז אם עבר ועשה פשיטא דפטור ה"ה באשה כן אם עוברת לא נהרגת ולא נאסרת לבעלה דבשדה מצאה ויש כאן סכנת נפשות צעקה הנערה ואין מושיע לה ואין כאן איש להציל אותה מפחד מות ולכן הגם שעשתה שלא כדין אם עברה נחשבת כאונס וילפי' הא יש

מושיע צריך להושיע וניתן להצילה בנפשו וממילא ה"ה ברוצח דהא התורה אמרה שעל אופן שיש כאן סכנת נפשות מותר להרוג הרודף רק באשה יש לומר הטעם לא משום דהוי רודף רק דהוי פגם לכן אמרי' יען דתורה אמרה דנערה הוי כרוצח ה"ה רוצח כנערה והבן. וגם יען שמשכחת באופן הב' שלא בא להרוג אותה רק להכותה ביסורים ואעפ"כ בכל אופן דיבר הכתוב שנערה פטורה אם נבעלה שצעקה ואין מושיע לה א"כ איירי רק בעבור זנות שהוא פגם וצריכים ללמוד רוצח מנערה והבן ולכן התחיל התורה ולנערה לא תעשה דבר שהוא איסור לבעלה יען דאם היא קרקע עולם פשיטא שאין לה חטא מות ומותרת ליבעל לו כמש"ל אשמעי' שמותרת לבעלה אף שלא הי' כאן פחד מיתה אעפ"כ אונס הוא ולא רצון והבן זה בעזה"י הוא אמת. ולכאורה עלה בדעתי שיש להשיב ע"ז שחדשתי דתורה גילה ולנערה לא תעשה דבר והיינו איסור לבעלה א"כ מאי האי דאמרי' בגמ' נדרים כ"ז א"ל רבא אנוס הוא ואנוס פטור דכתיב ולנערה ל"ת דבר וכ"ת לקטלא שאני ופירש"י ור"ן ורא"ש דתורה לא מחייב לה מיתה דלענין מיתה יש אונס אבל לשאר דבר לא אמרי' אונס ע"ש ולפמ"ש האי לנערה ל"ת דבר היינו איסור לבעלה ולא קטלא וצע"ג ונ"ל דכוונת הגמ' יען שאיסור לבעלה נקשר אם נחשב לרצון וכיון דלענין קטלא נחשב כאונס ביאה כזה ה"ה לענין בעלה והבן:

סימן כא

עץ החיים יתן פריו וגפן השלום חילו לראש אחי הגאון הצדיק הרב ר' נפתלי נ"י סופר אב"ד דק"ק פ"ח יע"א. אהובי אחי נ"י תן דעתך על פסק קטן אשר נכון לשים עין עיונך עליו והודיעני דבר שלם. שאלה אשה שראתה דם מחמת תשמיש ג' פעמים בבעל הראשון וגרשה ונשאת לשני וראתה ג"כ ג' פעמים מחמת תשמיש וגרשה ועכשיו רוצית להנשא לאיש רק האיש אמר שרוצה לבעול אותה בלא קידושין ג"פ ואם לא תראה דם יקדש אותה להיות לו לאשה אבל לישא אותה מיד בקידושין לא חפץ שירא פן תראה גם תחתיו ויצטרך לגרש על כן אחת דיבר אם לא שתשמע להיות נבעלת לו בלא קידושין לדעת אם הוכיח ד' אותה לו לאשה לא יכנוס עצמו בזה ושאלה האשה והאיש אם יתכן לעשות כן או לא. תשובה הדבר צריך התבוננות רב כאשר אבאר בעזה"י. הנה הרמב"ם כתב בפ"א מה' אישות ה' ד' וז"ל משניתנה התורה נאסרה הקדשה שנאמר לא תהי' קדשה מבנות ישראל לפיכך כל הבועל אשה לשם זנות בלא קידושין לוקה מן התורה לפי שבעל קדשה עכ"ל ולכאורה הנך תיבות לשם זנות המה כדבר שפתים ח"ו די באומרו כל הבועל אשה בלא קידושין לוקה וצע"ג. אך דבר גדול רמז אם תכלית הבעילה שרוצה לזון את תאותו בבעילתה אז עובר על לאו דלא תהי' קדשה דאם חפץ בה והיא בו

יקדש אותה ואח"כ יבעול אותה אבל אם אין תכליתו לבעול אותה להנות מבעילתה אלא תכלית הבעילה יהי' לבדוק אותה אם תראה דם או לא ואם לא ימצא דם גם על אצבעו אז יקח אותה לאשה אז אין בזה קדשה כי אין תכליתם בגוף הבעילה אלא להיות אבן בוחן אם ד' הזמין אותה שתהי' אשתו לעולם וזה שדייק הרמב"ם כל הבועל אשה לשם זנות בלא קידושין אבל אם אין המבוקש של הבעילה לשם זנות הגם שבועל אותה בלא קידושין אין בזה מעשה קדשה ודו"ק. ואוסיף בסברא דכל בעילת פנוי' אסורה בלאו דקדשה דא"כ תהי' מופקרת לכל כשם שהפקירה עצמה לזה תהי' מופקרת לאיש אחר ותהי' כל הארץ מלאה זמה אבל זו ממנ"פ אם תראה דם בשעת תשמיש א"כ הוחזקה לכל אצבעות ותהי' אסורה עולמית לכל איש שבעולם ואם לא תראה תהי' אשתו עולמית כי יקדש אותה וכי תימא לחוש פן יחזרו ולא יקדש אותה אעפ"י שלא תראה בכל ג' בעילות בכל זאת ימאס בה או היא בו אעפ"כ לא הי' בזה מעשה קדשה כי תכלית הבעילה לא הי' לזנות אלא לבודקה אם היא ראוי' לו לאשה ודו"ק. אמנם יש להשיב דהרמב"ם כתב שם בה' א' וז"ל כיון שניתנה התורה נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחילה בפני עדים ואח"כ תהי' לו לאשה שנאמר כי יקח איש אשה ובא אלי' עכ"ל עוד שם ה' ב' וז"ל ולקוחים אלו מצות עשה של תורה הם עכ"ל א"כ כיון שיש מ"ע שיקח אשה בקנין בפני עדים ואח"כ יבוא אלי' א"כ לו יהי' שלא עובר על הלאו כיון שאין תכליתו לשם זנות אבל עכ"פ עובר בעשה שמצוה עליו שלא לבעול אלא אם קנה האשה באחת מג' דרכים שאשה נקנית בהם ועיין בהרה"מ ובלח"מ ה' ד' שבארו לו יהי' שליכא לאו דלא תהי' קדשה בפנוי' עכ"פ איכא בו עשה ומכח העשה אמרי' חזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות יעו"ש וא"כ בנידן דידן לו יהי' שליכא כאן לאו שאין תכליתו לזנות עכ"פ לא קיים העשה כי יקח אשה ובא אלי' וא"כ אסור בנידן דידן לבעול אותה משום שמבטל קיום עשה ודוק. אך נ"ל דאיסור עשה הוא דווקא אם רצה לדור עם אשה תמיד כדרך איש עם אשה אז עובר בעשה כיון שחפץ באישות שלה יקח אותה בקנין ולא כמו שהי' קודם מתן תורה שכתב הרמב"ם שם וז"ל קודם מתן תורה הי' אדם פגע אשה בשוק אם רצה הוא והיא לישא אותה מכניסה לתוך ביתו ובועלה בינו ובין עצמה ותהי' לו לאשה עכ"ל הרי שאיירי אם חפץ בה שתהי' לו לאשה אז חדשה התורה אח"כ לישראל כיון שחפץ בה לאשה יקנה ואח"כ יבעול אותה אבל מי שרוצה רק לבעול פ"א אין בזה איסור עשה דאל"כ למה לא כתב הרמב"ם בה' ד' מי שבועל לשם זנות בלא קידושין עובר בלא תעשה ועשה אלא פשיטא דאם בעל רק באקראי בעלמא ליכא עשה שיקח אותה בקנין רק שם יש לאו דקדשה ואם חפץ שתהי' לו לאישות תמיד

יש בה מצות עשה וא"כ בנידן שאלתינו דרוצה לבעול רק באקראי לדעת אם ראוי' לו לאשה ויקדש אותה ליכא בו איסור כלל לא לאו ולא עשה ודוק. וביותר לפי הראב"ד ודעמי' שכל איסור פנוי' הוא רק איסור דרבנן ואם מיחדה לפלגשו מותר רק יש חשש שלא יהי' נזהר בנדה וכדומה א"כ בנידן דידן בודאי יש היתר לבעול רק לנסיון אם לא תראה דם באצבעו ויקח אותה לאשה כדת של תורה אז אין בו איסור כלל ודוק. שוב מצאתי בסדר המשנה להגאון ר' וואלף באסקאוויץ ז"ל בה' יסה"ת פ"ה ה' ט' שנתקשה בלשון הרמב"ם שכתב כל הבועל אשה לשם זנות בלא קידושין והעיר דנקט למעוטי אם העלה לבו טינא דבועל להציל נפשו אז אינו עובר על לאו דקדשה רק איסור דרבנן יש בו ולכן הקשה בגמ' דסנהדרין דף ע"ה אי בפנוי' מאי כולי האי יעו"ש ולדעתי כיון דעכ"פ תכליתו להנאת בעילה הוי בכלל זנות כי חפץ ליזון עיניו ויצר לבו הרע אבל הרמב"ם בא למעט כנידן דידן דלא חפץ לבעול כלל אלו הי' כח במכחול לבדוק הי' בודק במכחול אבל יען כי מכחול לא הוה בדיקה יפה פן ואולי חימום אצבע האיש גורם ביאת הדם עיין ב"י יו"ד סי' קפ"ז ובנב"י ח"ר סי' מ"ג ורצה לנסות בביאת אצבע שלו אז הוה בעילה ולא מכווין לזנות כלל ודוק ונ"ל לקדש אותה על תנאי אם לא תראה דם כלל אז תהי' מקודשת לו מעכשיו אבל אם תראה דם הגם שלא תהי' בשעת תשמיש ממש רק שתראה דם בשעה שפירש ממנה כמבואר ברמ"א סי' קפ"ז סעיף א' שסמוך לתשמיש הוה כאלו ראתה בשעת תשמיש יהיו הקדושין בטילין ויהי' נשבע שבועה חמורה שלא ימחול על תנאי ועיין בבית מאיר בצלעות הבית סי' ו' כנלע"ד. ואיידי דאירי אכתב לך קו' אחת עיין בש"ע א"ע סי' ל"ג סעיף ב' דפסקי' דכל הבועל דעתו על גמר ביאה יעו"ש ועיין בסי' מ"ב סעיף ד' דצריכים העדים לראות הנתינה ממש וכתב הב"ש ס"ק י"ב הא דמהני עדי יחוד שאני התם אש בנעורת ואינה שורפת יעו"ש וקשה לי מכבר הא אש בנעורת לא הוה רק חזקה על הראה עיין רמב"ם פ"ב מהל' אישות שחזקת צורה זו שהערה בה יעו"ש רק בכל חייבי מיתות ומלקות די בהראה אבל בבעילת אשה איך מהני עדי יחוד דלמא רק הערה בה וכל הבועל דעתו על גמר ביאה ומצאתי במהר"ם מינץ סי' כ"ד שהרגיש בקו' ותי' כיון דעשה עכ"פ הראה א"כ יש חזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ובודאי גמר בעילתו יעו"ש דפח"ח וקשה הא כל הטעם דשמא ימלאו כל הארץ זימה יעו"ש ברמב"ם פ"א מאישות וא"כ הראה דאי אפשר להתעבר מותר הראה בפנוי' וכן כתב בהפלאה בקו"א סי' כ"ו וא"כ נשאר הקו' איך הוי עדי יחוד עדי ביאה וצע"ג. שוב התבוננתי יען שדעת אדם על גמר ביאה נעשה מזה רוב חדש מי שבועל אשה בהראה בודאי גמר ביאתו שרוב איש המערה גומר ביאתו חוץ בשפחה חרופה שהיא איסור

יכול לומר שלא גמר ביאתו שיש לו חזקת כשרות ולא עבר על האיסור לכן החזיק ביצרו ולא גמר ביאתו ואפי' שיש רוב הטבע כנגדו אעפ"כ יצעק שהוא נקי וצדיק ועיין בפנ"י בקו"א ודו"ק:

סימן כב

שפעת ברכות ורב הצלחות לראש אחי הרב הגאון הצדיק הרב ר' נפתלי נ"י סופר אבדק"ק פ"ח יע"א. אחד"ש מכתבך קבלתי עם הערות נאות על אשר הצעתי לפניך בנידן בעילות פנוי' לנסות אם לא תראה דם מחמת תשמיש ואשוב לך כיד ד' הטובה עלי בעזה"י. (א) על מה שבארתי בדעת הרמב"ם דכופל הבועל לשם זנות בלא קידושין היינו אם תכלית ביאה יהי' לזון עיניו ולא אם עושה לנסות אם היא תוכל להיות אשתו והערות במכתבך כיון דצריך ג' ביאות בעבור אין הכחות שוות ה"ה לא יהי' ביאות נסיון בירור אולי אם תהי' אשתו יהי' הכחות חזקות עכ"ד. נ"ל דנהפוך הוא דמצינו ביו"ד בסי' קצ"ב אם בעל פעם אחד מותר להתיחד עמה ואם לא בעל כלל אסור ליחד דיצרו תקפו על בעילות גוף חדש עיין בש"ך שם ס"ק ט' וגם הלא צריך לחוש בכל ביאה שמא תראה דם ותהי' אסורה עליו עולמית א"כ יצרו תקפו כמו בסוטה דאסור לבעל ליחד עמה עיין סוטה דף ז' וברמב"ם פ"ג ה' א' מהל' סוטה דחשש שמא לא תהי' טהורה וה"ה כאן חש שמא תראה דם א"כ יש תרתי לריעותא שיצרו תקפו בתאותו כי היא גוף חדש בביאה ראשונה ובשאר שני ביאות חש שמא תראה ולא תבעל עוד א"כ נעשה בכח כל הכחות כנלע"ד. (ב) מה שפרשת בלשון הרמב"ם שנקט לשם זנות בלא קדושין שאם הי' קידושין על תנאי וכדומה גם לרמב"ם אין מלקות והרגשת בעצמך א"כ איך מסביר הרה"מ דאמרי' חזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות הוא מכח שביאת פנוי' איסור דאורייתא כמבואר שם וקשה הא בתנאי אין לוקין ותרצת יען שאם הי' רק ביאת זנות הי' מלקות א"כ מאוס בעיני ד' ביאת פנוי' א"כ אמרי' חזקה שאם יש ביד אדם לעשות שלא תהי' בעילתו בעילת זנות הוא גומר ומוחל התנאי עכ"ד והי' לך להביא ראי' דלמה אמרו חכמים חזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות אם הוא לאו דאורייתא הי' להם לומר בקיצור אין אדם עושה בעילת זנות דיש חזקת כשרות שאינו עובר עבירה דאורייתא וצע"ג ולפמ"ש ניחא דכאן באמת אין עבירת דאורייתא דליכא בירור ביאת זנות אבל אנן אמרי' מכח זה דאם הי' ביאת זנות הי' לאו דאורייתא ממילא ירדו חכמים לדעת רוב בני אדם לחדש חזקה חדשה מכח רוב דלא יעשה בעילת זנות אפי' הי' קידושין בתנאי ודוק. אך הדבר רחוק בהבנת הרמב"ם דא"כ הי' לו להפך הלשון הבועל בלא קידושין לשם זנות כי הקידושין הי' קודם הביאה אם יהי' בתנאי אבל מה שרמזת דדייק

הרמב"ם כן למעט שלא נימא אם מקדש בביאה שחפץ למלאות ומקדש בביאה והלך לו זה הי' מדויק בלשון הרמב"ם אבל הא למה לן להשמיע הא ידענו שאחד מג' דרכים שאשה נקנית מן התורה הוא קידושי ביאה ונהפוך הוא קדושי ביאה כתובין בפי' כי יקח איש אשה ובעלה ומה לי במחשבתו שהי' לו למלאות תאותו והלך לו וק"ל. (ג) ראיתי שדקדק בדברי הרמב"ם שנקט שהוא לוקה למה לא כתב ג"כ שהיא נלקה וצע"ג. ועלה בדעתי דבר חדש דבגמ' בב"ק דף ל"ב מבואר בגמ' דבבעילה נחשב רק שהבעל עושה מעשה והאשה אינה עושה מעשה רק הנאה לתרווייהו איתא ועיי"ש בתוס' דמכח הנאה נחשב למעשה הן למיתה הן למלקות יעו"ש ולפ"ז אני אומר בכל עריות דחייב הקב"ה על הערוה א"כ הוה ההנאה עבירה ועי"כ גם האשה חייבת אבל בבעילת פנוי' דאין איסור בהערוה דלא שייך שימלא כל הארץ זימה א"כ ידענא דאין הנאת האיסור אלא המעשה אשר יזריע זרע אדם הוא האיסור א"כ תינח האיש שהוא עושה מעשה אבל האשה דאינה עושה מעשה אינה חייבת דעל הנאה אין כאן איסור לכן האיש נלקה ואין האשה נלקית ודו"ק. ואוסף נופך כיון דהערוה מותר א"כ סוף ביאה באשה יצרה תקפה דאין בידה שלא תרצה עיין ברמב"ם בסוגי' דכתובות דף נ"א אבל באיש דחייב על כל כח וכח דאצלו לא אמרינן יצרו תקפו ואלבשו, ועיין תוס' שבועות דף ח"י ובכתובות בפנ"י דף נ"א מ"ש חייב הוא ולא היא ודו"ק. (ד) ועל מה שחדשתי דכאן מותר לבעול דאם תראה דם תהי' אסורה לכ"ע ואם לא תראה תהי' לו לאשה והשבת אחי נ"י דבר הגון אם תראה א"כ תהי' מוכרחת לבדוק בשפופרת ואם תמצא דם על הצדדים תהי' מותרת לכל העולם וא"כ עדיין הוא בכלל ומלאה כל הארץ זמה ויפה דברת. ולכאורה מה שדייקת בלשונך אם תמצא דם בצדדים תהי' מותרת הייתי יוכל להקשות בתוקף אפי' לא תמצא כלל לא בראש המכחול ולא בצדדי המכחול תהי' ג"כ מותרת דאמרי' דנתרפאת ובפרט אחר שראתה בג' אנשים א"כ הוחזקה לכל הכוחות בודאי אמרי' דנתרפאת דהנב"י בח"ר א"ע סי' מ"ג לא פליג על הב"י רק אם תבדוק בבעל הראשון אז צריך למצוא דם בצדדים דאל"כ אמרי' אין המכחול שוה לכח אצבע איש אבל אחר בעילת ג' אפי' לא נמצא דם כלל אמרי' נתרפאה ועכ"פ יפה הקשית דאם תמצא דם בצדדים בוודאי תהי' מותרת. בכל זאת אני על משמרתי אעמודה דאין באשה הזאת מעשה קדשה בביאתה דיש ספק ספיקא להתיר חדא דלמא לא תראה תחת איש הזה אשר יבעול ולו תהי' לאשה ואת"ל שתראה תחתיו א"כ הוחזקה לכל אצבעות ולכל הכחות ודלמא אם תבדוק בשפופרת תמצא דם בראש המכחול דכאן הוה מכחול כמו אצבע אחר איש ג' ותהי' אסורה לכל העולם ונמצא ג"כ שלא הי' בבעילת איש הנ"ל מעשה קדשה וא"כ נ"ל אם אנו דנין

לעשות מעשה אשר יש שני פנים שלא יהי' מעשה איסור ופנים שלישי שיוכל להיות מעשה איסור אזלינן ג"כ בתר רוב צדדים שלא ימצא לו און בדבר הזה ודו"ק. ולא דמי למה דאמרינן אין עושים ספק ספיקא בידים היינו אם אנו דנין אולי כבר האיסור בעולם לא נעשה ספיקות להתיר אבל כאן אנו דנין דיש ספק ספיקא דלא יהי' מעשה זה מעשה איסור א"כ מהכ"ת לא נלך בתר שני פנים אשר יעידון היתר למעשה זה ונלך בתר פנים אחד אשר יעיד איסור למעשה הזה בוודאי אזלינן בתר רוב צדדי היתר ודוק. (ה) הארכת על הקו' שהקשיתי איך אמרינן עידי יחוד הן הן עידי ביאה דלמא עשה רק הראה ואי בעבור חזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות דלמא עשה רק הראה ועל הראה ליכא איסור בעילת זנות ותרצתי שנעשה רוב חדש מי שמתחיל בביאת הראה עפ"י רוב גומר הביאה דכל הבועל על גמר ביאה רק בשפחה חרופה דנעשה איסור בגמר ביאה אז יוכל לומר שלא גמר ביאתו כי פחד אלקים הי' לנגד עיניו וצועק שהוא נקי וצדיק והקשית א"כ איך לרמב"ם לוקין על בעילת פנוי' הא בהראה ליכא איסור רק בגמר ביאה שיכול לומר שלא גמר ביאתו והוא קו' נאותה מאוד. ונלע"ד דבאמת קשה לי מכבר איך יוכל לומר לא גמרתי בעילתי הא יוכלו העדים ליקח השמלה עם דם בתולים אשר עלי' ועיין ברמב"ן בתורה על פסוק ואלה בתולי בתי היינו שפורש השמלה אשר שכבו וניכר להב"ד דם בתולים ועי"כ נגלה שהוציא שם רע על בתולת ישראל יעו"ש והוא כלל גדול דבהראה ליכא השראת בתולים ועיין קידושין דף י' וא"כ איך יאמר לא גמרתי בעילתי א"כ דם בתולים מנ"ל הא יש עדים שגמר וצע"ג. אך לק"מ דיכול לומר שהיא מעכה באצבע או הוא עשה כן באצבעו אבל עכ"פ לא עשה גמר ביאה ופטור מקרבן ואם באמת הי' ידי' וגם ידיו אסורים ואעפ"כ בעל אותה ונמצא דם בתולים באמת אינו נאמן דאז אי אפשר לפרש בדיבורו לא בעלתי לא גמרתי ביאתי אלא הוה הכחשה ועדים נאמנים דבכריתות דף י"ב לא אמרו רק דבשפחה חרופה משכחת לרוב דהוא נאמן כנגד העדים וכי זה בבועל שפחה חרופה דאמרו לו עדים בעלת שפחה חרופה דהוא לא צריך התראה דהוא חיוב על שוגג כמזיד וא"כ לא צריך התראה ועדים אמרו רק ראינו בעלת שפחה חרופה אבל פנוי' דלוקין אותו צריך התראה והוא אומר אעפ"כ אני גומר ומתיר עצמו למלקות אז בוודאי (אינו] נאמר לומר לא גמרתי ביאתי דהא התחיל לבעול ואמר שמתיר עצמו למלקות בודאי עשה כאשר דיבר לעשות להיות מרוב אנשים אשר גומרים ביאתם ולא פירש ודו"ק. ובזה מיושב קו' השואל בחת"ס ח"ש סי' ק"ג אשר רמזת לדעתי מי שקבל התראה ומתיר עצמו ללקות שאומר אעפ"כ אז בודאי אמרי' שנעשה בעילה גמורה כרוב הבועלים והגם שהיא תאמר הייתי מרוצית לכך אבל הבועל לא רצה לגמור

הביאה אינה נאמנת אמרי' בודאי שהוא נאמן דהוה ע"א כשר לברר דהי' גמר ביאה והי' בידו לעשות וכל שהי' בידו נאמן עיין ביו"ד סי' קכ"ז דהרוב מסייע לו דכל הבועל דעתו על גמר ביאה והיא מסרה בידו לגמר ביאה כדברי רמב"ם פרק א' מה' א"ב הל' ט' וז"ל שמשהתחיל לבעול באונס אין בידה שלא תרצה שיצר האדם וטבעו כופה אותה לרצות עכ"ל א"כ מסרה בידו ע"י תחילת ביאה ברצון שתחפץ בסוף ביאה א"כ הוא נאמן דראינו לפנינו מעשה הטורף וספק אם נגמר הטריפות עיין רשב"א בסוגי' דדרוסה ובת"ה במחט א"כ נאמן הוא שנגמר דהרוב מסייע לו ובפרט לדברי מגדל עוז בפ"ג מה' א"ב ה' י"ז דקרבן בשפחה חרופה לא הוה עונש ולכן גם קטן הבועל שפחה חרופה חייב בקרבן ואפי' לראב"ד דהוה קרבן עונש עכ"פ לא חייב אפי' גדול מלקות במזיד וא"כ הוא ע"א כשר ואינו נוגע והיא עד פסול ונוגע ואינה נאמנת להכחיש את הבועל דהי' מן הרוב הבועלים הגומרים ויש עדים על הבעולה אשר עפ"י הרוב הוה ביאת עבירה ולוקין אותה ועיין בח"מ סי' קי"ז ועיין במשמרת הבית בסוגי' דפתח פתוח אם ראינו בעילה ולא ידענו אם באונס או ברצון והי' לי להאריך רק היום עש"ק ותהי' פה שביתת קולמסי הודיעני דעתך בכל פרט ופרט אחיך הנאמן:

סימן כג

שאלה איש אשר מחלל שבת לעיני כל רואי שמש שחורש וזורע בשבת כמה שנים ולפעמים בשעה שבני ישראל באים מן הכפרים במקום מיועד להם להתפלל וגערו בו ולא שמע אליהם ותדבק נפשו בבת עני בן טובים ירא אלקים ודבר על לב הנערה לפני ג' אנשים כשירים אשר מבקשים לסחור ממנו חטים שתהי' נשאת לו ואמרה לו אם תדבר עם אבותי ויתנו אותי לך אז ממני לא יהי' עיכב בדבר ואמר לה אני חפץ לישא אותך תן לי היד ונתנה לו ולקח טבעתו מידו ואמר לה הרי את מקודשת לי ושם הטבעת על אצבעה והאנשים העדים כשמעם וראו את המעשה פנו אליו מה עשית הלא ידעת כי העני ירא אלקים לא יתנה אותה לך ופנו גם אל הנערה ודברו אליה מה עשית הלא ידעת שאבותך לא ישיאו אותך אליו ואמרה הכי ידעתו שישים טבעת על ידי וכשהגיע הדבר אל אבותיה קפצו ונשבעו שלא ליתן אותה לו לאשה רק תשב כל ימי חייה צרורה בביתם ופושע הנ"ל ברח מאדונו הנכרי אשר הי' אצלו בריחוק מקום ואירע כאשר אכל טריפות נפל לארץ בחולי שלאג ר"ל ועכשיו נגלה מאח מומר אשר זה חמש שנים קודם לקידושין המיר דתו ר"ל ובאו האב והאם של הנערה המקודשת ומבקשים למצוא תרופה לבתם לישא לאיש כי לולא כן ח"ו תהי' עגונה כל ימיה כי אח המומר הוא עתיר נכסין ולא יועיל כל הון ליתן לה חליצה. תשובה לפום רהיטא אסורה לינשא בלא חליצה האמת

דמחלל שבת בפרהסי' הוה מומר לכל תורה כולה אבל הא במומר גופי' מבואר בש"ע א"ע סי' מ"ד ישראל מומר שקידש קדושיו קדושין וצריכה ממנו גט יעו"ש סעיף ט' וגם לפטור אותה מחליצה יען שהיבם הי' מומר בשעת קידושין הלא מבואר בש"ע א"ע סי' קנ"ז הגם שיש מי שמתיר אותה בלא חליצה אבל מסיים המחבר ואין לסמוך עליו יעו"ש שצריכה חליצה מן המומר וא"כ אין רפואה למכתה ח"ו. אמנם אשר לא יוצדק מופרד יוצדק מחובר בהצטרף כי המקדש הי' מחלל שבת בפרהסי' וגם היבם הוא מומר זה כמה שנים יועילה להיות מותרת לעלמא בלא חליצה כאשר אבאר בעזה"י. (א) אם מחלל שבת בפרהסי' יכול לקדש בת ישראל או לא. הנה הטור בא"ע סי' מ"ד כתב וז"ל ישראל מומר שקידש קידושיו קידושין וצריכה ממנו גט וי"א דמומר לחלל שבת בפרהסי' ולע"ז דינו כגוי גמור ואין קידושיו קדושין ולא נהירא עכ"ל והב"י הביא דדעת הטור במומר הוא מפרק החולץ דף מ"ו והיש אומרים שהביא הטור הוא מבעל העיטור שהביא סברה זו יעו"ש אבל בש"ע סי' מ"ד סעיף ט' לא הביא דעת הי"א וכן הרמ"א לא הביא והוא פלא למה לא הביא עכ"פ לחומרא לחוש אם פשטה ידה וקבלה קידושין מאחר דצריכה גט משניהם והב"י בסי' מ"ד כתב וז"ל ישראל מומר שקידש קידושיו קידושין וצריכה גט בפ' החולץ תניא טבל ועלה הרי הוא כישראל ואמרי' הילכתא דאי הדר ביה ומקדש בת ישראל ישראל מומר הוא וקדושיו קידושין והכי אמרי' נמי בפ' עד כמה וכתב העיטור דמדקאמר קידושיו קידושין ולא קאמר חוששין ש"מ מדאורייתא תפסו קידושין וכך הם דברי הרמב"ם שכתב בפ"ד הרי אלו קידושין גמורין ומ"ש וי"א דמומר לחלל שבת בפרהסי' ולע"ז דינו כגוי גמור ואין קידושיו קידושין בעל העיטור הביא סברה זו וכתב עליה ומסתברא דקי"ל דגוים בח"ל לאו עע"ז הם האידנא אינו מומר לע"ז ומחלל שבתות בפרהסי' ליתא אלא בעבודת קרקעות וקידושיו קידושין וגרושיו גירושין ובשם רש"י כתב דאפי' מומר לע"ז ולחלל שבתות קידושיו קידושין וגרושיו גירושין וכן דעת רמב"ם בפ"ד עכ"ל הרי דהב"י הבין דסתם מומר לכל העבירות הוה ודאי בר קידושין וגירושין אבל המחלל שבת בפרהסי' ועובד ע"ז על זה פליגי רש"י ורמב"ם עם קמאי הגאונים ז"ל דקמאי סברי שהם עכו"ם ממש ורש"י ורמב"ם והטור סוברים דלענין קידושין וגירושין הם ישראלים ואפי' אם מחלל שבת בעבודת קרקע בפרהסי' ופסק בש"ע כרש"י ורמב"ם והטור ואפי' אם מחלל שבת בפרהסי' בעבודת קרקע מהני קדושיו וגירושיו ודוק. אך הגט פשוט בסי' קכ"ט הביא דעת הרשד"ם ופני משה שדייקו מדברי הרמב"ם והטור שכתבו בסוף וצריכה ממנו גט שהוא כשפת יתר דפשיטא דכיון דקדושיו קידושין שלא תינשא לשוק בלא גט אלא דסוברים דמומר הוה כספק ישראל ספק עכו"ם וצריכה גט

מספק קידושין ולכן כתב הרמב"ם קידושיו קידושין גמורין להצריכה גט דלא נימא דהוה חשש דרבנן אבל אם פשטה ידה וקבלה קידושין מאחר צריכה גט מזה ומזה דהוה ספק אם מומר הוה בר קידושין ונתקשה הגאון א"כ כל הפוסקים מלאים דמומר יכול לגרש וקשה תינח אם קידש כאשר הי' מומר אז ממנ"פ אם הוה קידושיו קידושין הוה גם גטו גט אבל אם קידש בעודו שהי' ישראל ומגרש כשהוא מומר איך יהי' מועיל גיטו וצע"ג ותי' דצריך לומר דאפקיעו רבנן לקידושין מיניה בנתינת גטו דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש יעו"ש. והמעיין בלשון בעל העיטור בפנים יראה עין בעין דבעל העיטור הביא רק זאת דלא נימא חוששין מדרבנן אלא דתופסין קידושין מדאורייתא אבל בכל זאת כתב דגטו גט דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש הרי דאותן דסוברים דקדושיו קידושין היינו שהוא ספק דאורייתא והי' קשה לו א"כ איך מומר מגרש אם קידש כאשר הי' עוד ישראל ותי' דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש כתי' של גט פשוט. ואולי סובר הבע"ט מומר יצא מכלל ישראל ובכלל בן נח לא בא ולענין קידושין לא הוה עם דומה לחמור ומהני קידושין אבל לענין גט דצריך להיות ישראל דלא יחד הקב"ה שמו על הגירושין רק בישראל דכתיב בו אלקי ישראל כאשר אי"ה אביא דעת הר"ר דוד ונמ"י א"כ צריך לטעם דכל מקדש על דעתא דרבנן מקדש אבל קידושיו הוין קידושין וודאי אבל פשטות בעה"ט כתי' גט פשוט ודוק. וראיתי בבית מאיר שצווח מאוד על תי' של גט פשוט דא"כ אם אשת מומר הזאת זנתה בטרם שקבלה הגט יהי' הולד רק ספק ממזר דדלמא מומר לאו בר גירושין ואפקיעו רבנן לקדושין מיניה ולא הוה הולד ממזר ואם הוא בר גירושין ולא צריך לאפקעות קידושין והוה הולד ממזר דכיון דהוה האי מומר ספק בר גירושין יהי' הולד ספק ממזר וצע"ג ועוד הקשה דא"כ יהי' לקרובי בעלה דמומר תפיסת קידושין בה מספק דאם נתקדשו להם תהי' צריכה גט מספק דדלמא המומר לאו בר גירושין ועקרו רבנן לקדושין מינה והיא אינה אסורה לקרובי המומר ואיך הי' שתקו רבותינו נוחי נפש ז"ל מלהודיע כאלה וצע"ג. ולע"ד במחילת עוצם כבוד תורתו לק"מ דהדין אינו אמת דהולד הוה ודאי ממזר וקדושי מקרובי מומר לא תפסי' בה כלל וכלל כאשר אבאר בעזה"י. הנה כלל גדול אמרו חכז"ל דילפינן מקרא אוקי מילתא אחזקה דאם ידענו שהי' דבר ידוע באיזה כח הן באיסור או בהיתר הן בחיוב או בפטור הן בכשרות או בפסלות ונולד ספק אי נשתנה הדבר מחזקתו או נשאר בחזקתו אמרי' אוקי החפץ בחזקתו כאשר הי' במקודם כי הספק אשר בא לפנינו לא יכריע את הודאי כלל כנודע. ונחזה אנן אטו אם אחד נדר בנדר ונולד ספק בהתרת חכם אי מהני או לא דנימא יען דאם הי' מועיל התרת חכם הי' הנדר נעקר מעיקרו עכשיו שהיא ספק אם מהני התרתו או לא אין כאן

נדר ודאי זה אינו אמת דהא הי' כאן חזקת נדר ויש ספק אם הותר או לא נשאר חזקת נדר, או בגט וספק אם בטלו בעל ואם בטלו חכמים עוקרים הקדושין למפרע ספק אם בטלו ועקרו החכמים הקדושין או לא בטלו בעל ולא נעקרו הקידושין היא בחזקת איסור אשת איש עיין גיטין דף ל"ג בתוס' ובמהרש"א ובט"ז הל' חלה וה"ה כאן דהיא היתה בחזקת אשת איש שאם תזנה יהי' הולד ממזר ותהי' אסורה עולמית על קרובי הבעל גם אם ימות בעלה וע"י הגט נולד ספק אי הבעל בר גירושין נמצא נכרת האישות מכאן ולהבא ואם לאו בר גירושין א"כ עקרו חכז"ל האישות למפרע ויש ספק אי נכרת האישות או נעקר האישות ואוקמי אותה על החזקה שהיתה בבטח אשת איש ונשארת בחזקת בתורת אישות הן במה שנוגע לה שתהי' בשם זונה ולולדה בשם ממזר ולקרובי בעלה בשם עריות הכל בחזקת קמייתא ומה שהיא מותרת לשוק הוא מכח ממנ"פ או שנתגרשה או שנעקרה הקידושין אבל לגבי הולד וקרובים היא בחזקתה ודוק. ואוסף נופך הלא מתחילה היתה אשתו קנינו קנין כספו וגם הי' לו כח שיש לו זכות שיוכל לכרות קנינו מעט שיחפץ לעשות בשלו ככל אשר יחפץ ועיין רשב"א גיטין דף ע"ה דמטעם זה הוה גט בעל כרחה של האשה יען שהיא קנינו וכי יאמר הקנין אתה תצטרך להיות אדוני א"כ עכשיו נולד ספק אם הבעל בר גירושין נמצא דהי' אדון על קנין הכסף אשר עשה זה רבות בשנים או לאו בר גירושין ועקרו הקידושין שלא היתה מעולם קנין כספו ואמרינן הלא טרם שנתן הגט היתה האשה בחזקת קנינו משעת קידושין אשר תהי' שלו עד שלא יחפוץ בה ועכשיו נולד הספק אי הוציא הקנין מרשותו או עקרו ואמרינן דנשאר בכח זכותו אשר הי' מוחזק בידו דעיין בתב"ש סי' ח"י על הסברת הט"ז דזכות שהי' אדם מוחזק בו הגם שנתהוה אח"כ ספק אם הי' עפ"י דין ודת של תורה אעפ"כ מה שהי' מצוי בידו הוה בגדר חזקה וא"כ הפסיד קנינו רק ע"י גט אשר נתן והולד ממזר ואסורה בקרוביו ודוק. ואין להקשות א"כ נימא דקדושיו הוין קידושין ודאי דהא מקודם הי' לו חזקת אותו כח שיוכל לקדש בת ישראל ואיך יפסיק מכח ספק לק"מ דהא עשה מעשה שהמיר דתו או שחילל שבת בפרהסי' אשר הוליד הספק אם לא הפסיד לעצמו ע"י מעשיו הרעים הכח לקדש אשה מבית ישראל ע"י כספו ועיין פרמ"ג סי' ק"י בשם מ"ל דספק בדין אין לו שייכות עם חזקה דמכח החזקה לא ישנה את הדין יעו"ש וא"כ הוה הוא בר ספק קידושין וגירושין אבל בוודאי לגבי האשה לענין זונה ולענין ולדיה לענין ממזרת ולקרובי בעלה לענין איסור עריות בוודאי מהני חזקה לאמור דנשארו בחזקתיהם כאשר הי' עומדים קודם נתינת הגט ודוק כי נכון וברור בעזה"י. היוצא מזה דנכון הדבר דמומר או מחלל שבת בפרהסי' שקידש הוה רק ספק מקודשת ומה דמהני גט מומר

לאשתו אשר התקדש טרם שהמיר היא מכח ממנ"פ אם אינו בר כריתות עקרו רבנן להקדושין אבל הולד ממזר וגם לא תפסי' בה קידושין מקרובי בעלה ודוק. אמנם זה ברור דיותר מסתבר דמהני גט אם קידש וגירש בהיותו מומר דאז יש ממנ"פ אי קדושיו קידושין גם גטו גט אבל אם קידש בעודו ישראל ורוצה לגרש בהיותו מומר יש ספק אי מהני גטו דלמא עכשיו אינו בר גירושין וכן מבואר בתוספת מרדכי פרק י' יוחסין אות ל"ח שכותב וז"ל טבל ועלה הרי הוא כישראל לכל דבר למאי הלכתא דאי הדר ביה וקידש בת ישראל מומר הוא וקדושיו קדושין וה"ה גטו גט ונ"ל דאפי' קידש בעודו ישראל ושוב בהמרותו יהב גט הוה גט ויש מרבותינו שנסתפקו בזה עכ"ל הרי שטוב אם קידש בהיותו מומר בוודאי יכול לגרש אבל אם קודש ביהדות יש מסתפקים אם יוכל ליתן גט ודוק. ונקודה נפלאה ראיתי בנמ"י בפרק החולץ בד"ה דאי הדר ביה לגיותו ואח"כ קידש בת ישראל מקודשת וצריכה גט כישראל מומר קידושיו קידושין דישראל רשע הוא וה"ה דגטו גט ואפי' לקדושין שקידש בגיותו עכ"ל דבריו נפלאים מאי אפילו לקידושין שקידש בגיותו נהפוך הוא דבזה בוודאי מהני גטו דממנ"פ אי מומר בן ברית וראוי לקדש א"כ ה"ה ראוי לגרש אבל אם קידש כשהיה ישראל ומגרש כשהוא גוי שם יש חקירה אי מהני גיטו דלמא מומר אינו בן ברית ולא יוכל בגיותו לכרות הקידושין אשר עשה כשהיה בן ברית וצע"ג. ונלע"ד ליישב בעזה"י דנודע דקדושין של איש באשה הוא קנין כסף דכתיב כי יקח איש אשה וגמרינן קיחה קיחה משדה עפרון ולכן אכלה בת ישראל שנשאת לכהן תרומה דהיא קנין כספו האשה נקנית בג' דרכים ובעבור זה יכול לגרש אותה בע"כ הגם דכתיב ונתן בידה ונתינה בע"כ לא שמה נתינה יען דהיא קנינו ויוכל כל אדם לעשות בקנינו שלא יהיה שלו עוד עיין רשב"א גיטין דף ע"ה ואפי' יבמה נקראת קנין אחיו עיין כתובות דף נ"ז ובתוס' שם כלל הדברים דהקידושין הם רק שהאיש קונה קנין הן בכסף או בשטר או בביאה. ונחקור אם מומר קונה דבר באיזה קנין הוא קונה אי בקנין ישראל או בקנין גוי דמבואר דהן ר"י והן ר"ל מודים דיש לישראל קנין בפני עצמו ויש לגוי קנין לפני עצמו כמבואר בבכורות דף י"ג ובב"מ דף מ"ו רק לר"י לישראל בכסף ולגוי במשיכה ולר"ל לגוי בכסף ולישראל במשיכה וא"כ המומר באיזה קנין יקנה אי כגוי או כישראל וצ"ע. ונראה מסברא הגם דנאמר דמומר לא הוה בן ברית דהא הוא הפיר הברית עכ"פ הוא מחויב להיות בן ברית ומונח עליו החיוב בכל רגע לשוב אל ד' ולקיים כל המצות א"כ עכ"פ לא בא לכלל גוי שיבוא לו מיד כח גוי לקנות בקנין אשר ישראל אינה זוכה בו ונשאר בכח קנינו לקנות בקנין ישראל. אסברה טעמא דמלתא דוודאי בכל יתרון ויתר שאת אשר יש לאיש ישראל ע"י התורה נוכל

לומר שמומר אשר התנכר לאביו שבשמים אין לו אותו יתרון ומעלות מישראל דהא אינו שומר הברית אבל דבר אשר נתן מד' הן לגוי והן לישראל בשוה דכמו שיש לישראל כח קנין כן יש לגוי קנין עיין בכורות דף י"ג אבל הבדיל ד' שיהי' נפרד מעשה קנין בישראל ממעשה קנין בגוי אי לישראל בכסף לגוי במשיכה ואי לישראל במשיכה יהי' לגוי בכסף לישראל בחדא ולגוי בחדא ואין בתכלית הבדל בין ישראל לגוי וגם במעלה אין הבדל בין ישראל לגוי דכסף ומשיכה הם שני קנינים שווים במעלות עיין תוס' בכורות וא"כ מהכ"ת יען דנעשה מומר יפסיד מעשה קנין אשר היה לו בישראל ויתן לו תחתיו מעשה קנין אחר (ובלי כח קנין אי אפשר להיות דלכל אדם נתן ד' קנין) אז בוודאי אמרי' כיון שנולד בישראל וחלק לו ד' כח קנין במעשה קנין אשר חלק בישראל הוא נשאר בידו עד יום מותו דמעשה קנין אשר יש לישראל אינה מעלה ויתרון אשר יש לבן ברית ישראל לבד וזה ברור. והיוצא מזה דלו יהי' שמומר הוא נחשב כגוי היינו בדברים אשר יהי' לו יתרון בתורת ישראל אשר אין לגוי כח ההוא גם למומר אין לו הכח יען כי התנכר מעשיו לאביו שבשמים אבל בקנין כסף או משיכה לקנות קרקע או מטלטלין דיש לגוי קנין ולישראל קנין א"כ מה בצע שיתהפך מעשה פעולת הקנין מה לי פעולת משיכה או פעולת כסף כיוון שעכ"פ יש לו תכלית קנין הן בגוי כמו בישראל והבן. אך לפ"ז יש לחקור איך יוכל מומר ליתן גט לאשתו דהנה הרמב"ם בפ"ט מהל' מלכים הל' ח' כתב וז"ל ומאימתי תהיה אשת חבירו כגרושה שלנו כשיוציאו מביתו וישלחנה לעצמה או משתצא היא מתחת רשותו ותלך לה שאין להם גירושין בכתב ואין הדבר תלוי בו לבד אנא כל זמן שירצה הוא או היא לפרוש זה מזה פורשין עכ"ל וכתב המ"ל שהוא מבואר כן בירושלמי עיי"ש והר"ן בחדושיו בסנהדרין הביא דברי רמב"ם בקיצור וכתב וז"ל אבל הר"ר דוד ז"ל כתב בחידושיו שקרוב הוא שנאמר שב"נ אין לו היתר לעולם בגירושין כמו שאמר אמר אלקי ישראל לא ייחד הקב"ה שמו על הגירושין אלא על ישראל אבל בשפחה זו שלא נעשית אשת איש בביאה כשאר ב"נ אלא בכח היחוד שייחדו לו בזו אמרו שהותרה בפריעת ראשה בשוק שהיחוד שאסרה מתיר' הפריעו' וזו אינה ראיה בעיני דאפשר לומר דאמרי' שלא ייחד הב"ה שמו על הגרושין היינו דווקא בגירושין שבכתב עכ"ל בדף נ"ח. וראה זה מצאתי בנמ"י פרק י"א דיבמות בגמ' בני יודן דכתב וז"ל אמר המחבר ומיהו עכו"ם שנתגיירו איש ואשתו אם רצה מקיימה אם רצה פוטרה ואפי' מחיים של גר מותרת לאחרים דאע"ג דבעולת בעל יש להם אפ"ה ליכא משום שמא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה משום דאותו אישות אין לו עיקר דכשנתגייר פקע דאל"כ אפי' בגט לא מישתריא לעלמא דאינהו לאו בני גט נינהו בגיותם

וא"כ יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה ותהא אסורה לישראל עולמית אלא ודאי ליתא דכל זמן שלא ידעה לאחר שנתגייר ההוא אישות דהוה ליה בגיותו פקע מיניה כשנתגייר וכ"ע ידעו הכי וכן דעת גדולי הפוסקים ז"ל עכ"ל הרי שפתי ברור מללו שסובר כהר"ר דוד דגוי אין לו גירושין כלל. ועיין זבחים דף ג' דאמר ר"י חטאת ששחט לשם עולה פסולה לשם חולין כשירה אלמא דמינה מחריב בה דלא מינה לא מחריב בה ורמינהו כל הגט שנכתב שלא לשם גרושין פסול ואפי' לשם נכרי נמי פסול ומשני גט דל נכרית מיניה הוה ליה סתמא וסתמא פסול קדשים דל חולין מינייהו הו"ל סתמא וסתמא כשירין וכתב רש"י בד"ה לשם עכו"ם וז"ל דהא שלא לשם אשה קתני דמשמע שלא לשם אשה זו אלא לשום אשה אחרת כל דהו ואע"ג דנכריות לאו בת גירושין היא מהניא לפסול אלמא דלאו מינה מחריב בה עכ"ל דמשמע דנכריות לאו בת גירושין כלל דאם נימא דיש בה גירושין רק שלא צריכה כתב או דלא מהני בה כתב אלא במעשה פרישה שישלחנה מביתו א"כ עכ"פ בת גירושין היא רק דלא נעשה פעולת גירושין בכתב אלא אומר לה בעל פה שתצא מביתו משמע כסברת הר"ר דוד ודוק. היוצא מזה דלנמ"י והר"ר דוד נשמע דאין לעכו"ם גירושין כלל דכל זמן שהבעל חי היא נשארת באיסור בעולת בעל ועיין בירושלמי פ"ק דקדושין דר' חייא רבה אמר עכו"ם אין להם גירושין ומותר להחזירו וכן בא מעשה לפני רבי והכשיר ועיי"ש. ולפ"ז דיש מעלה בגירושין בישראל אשר אין זכות זה לעכו"ם יש לחקור דמי שהתנכר מעשיו לאביו שבשמים יש לו דין עכו"ם ולא יוכל לגרש כלל ולכל הפחות אין לו גירושין בכתב ואשתו ישראלית בוודאי אינה מתגרשת אלא בגט בכתב כדת משה וישראל ואיך יוכל מומר לגרש את אשתו בת ישראלית וצ"ע. ואחר עיון יש ליישב דהיא קדשה עצמה רק לישראל ולבן ברית וא"כ אם התנכרו מעשיו לאביו שבשמים ונמחה שמו מישראל שלא נקרא עוד בן ברית יהי' הקדושין ממילא בטילין דהא אין עוד אותו ישראל ובן ברית בעולם וכמו שגילה התורה מיתת הבעל מתירה יען שאין עוד בעלה בעולם כך יהי' המרותו מתירה שאין עוד בעלה ישראל בעולם דהוא נתהפך לגוף נכרי וא"כ למה צריכה גט כלל דלא שייך לומר קדושת הגוף לא פקעה בכדי ועיין נדרים דף כ"ט וברשב"א ובר"ן שם דאין זה בכדי דהוה כאלו מת בעלה. אמנם לק"מ דאעפ"י שחטא והתנכרו מעשיו בכל זה מהני תשובה ואם יתחרט אפי' רגע קודם שימות וישוב אל ד' ויתחרט בכל לבבו ובכל נפשו אז כל עונותיו ימחו כי אין לך דבר העומד בפני תשובה ויהי נגלה שהיא נשארה אשתו ואי אפשר להתיר אשתו וכן משמע מש"מ בב"מ דף ע"א ע"ב שכתב וז"ל ובפר"ח ראיתי הכי אמר רב שלום גאון ישראל משומד אין לווין ממנו ואין מלווין לו בריבית הואיל

וכי קידש ליה בת ישראל קידושיו קידושין לא מישתרן מינה אלא בגט ולגבי גט יהב לאיתתיה ופטר לה ולגבי אחיו שמת חלוץ לה והואיל וה"ה כישראל לגבי גט וקדושין וחליצה דאמר שמא יתחרט ויעשה תשובה לפיכך אסור ורחמנא אמר לא תשיך לאחיך הילכך אסור עכ"ל הרי מבואר דמחמת חשש שמא יתחרט ויעשה תשובה דכל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי דאם מתחרט בלבו די להיות מן הנקראים רעים אהובים ולכך אי אפשר לפטור את אשתו בלא גט ודוק. ואם כן ממנ"פ מהני אם ניתן גט לאשתו דאם לא יתחרט גם לפני מותו וימות באולתו נגלה למפרע דמשעה שהתנכרו מעשיו נפקע האישות ואם יתחרט לבסוף באמת שכל עונותיו נעשה לו זכיות א"כ גם הגט היה מהני ודוק. אבל אם קידש בת ישראל כשהוא מומר דלא שייך דלא התקדשה אלא לישראל ובן ברית יש לחקור דקדושין יש לו כמו בן ישראל דאפי' גוי יש לו ג"כ קנין באשה להיות אשת איש לגבי נכרי חבירו דהא נכרי הבא על אשת חבירו חיוב מיתה דכתיב ודבק באשתו ולא באשת חבירו וגם כתוב והיא בעולת בעל עיין תוס' קידושין דף י"ג בד"ה לכ"ע באשה ועיין חידושי הר"ן בסנהדרין דף נ"ב בד"ה נפקא לי' הגם שלא ניקנת לי' בכסף ניקנת לי' בבעולה ואם ישראל בועל אשת כותי אינה חייב מיתה יען דכתיב איש אשר ינאף אשת רעהו וגוי לא נקרא רעהו אבל איסור דאורייתא יש ועיי"ש וא"כ כיון דיש לגוי ג"כ קנין באשה מה לי קנין בעילה או קנין כסף א"כ נשאר המומר בקנין ישראל אפי' בכסף וכל זה בקדושין אבל אם יחפוץ ליתן גט אשר זכות זה לא נתן הקב"ה רק לישראל לא היה יוכל לגרש וצ"ע. ולתרץ זה נ"ל דממנ"פ הלא אין לנכרי אישות בבת ישראל ואם גוי בועל בת ישראל לקנות אותה לאשה הוא רק זונה שלו אבל אישות אין בה וא"כ ממנ"פ אם המומר שהתנכר מעשיו לאביו שבשמים לא היה ישראל ובן ברית א"כ לא תפס בה קדושין ואם נחשב לבן ברית וישראל יהיה מאיזה טעם שיהיה א"כ מהני גם גיטו וד"ק. ועתה בא ברוך ד' דנמ"י לשיטתו אזיל בפי"א דגוי אין לו גירושין כלל וס"ד אם קידש בהמרותו לא יוכל ליתן גט דאם קידש כאשר היה יהודי אז יש ממנ"פ אם הוא עדיין כשישראל ובן ברית מהני גיטו ואם אינו כבן ברית וישראל א"כ נפקע הקדושין אבל אם קידש בהמרותו הוא נשאר בקנין ישראל דהא יש גם לגוי קנין לקנות אשה אבל כח גט אין לו וקמ"ל דיש ג"כ ממנ"פ דמהני גט ודוק. ודעת המרדכי דאם קידש בהמרותו אז יש ממנ"פ אם מהני קידושין בוודאי מהני גטו דגם גוי הוה בר גירושין וממילא נשאר הוא בגירושין של ישראל אבל אם קידש כאשר הי' יהודי ונעשה אח"כ מומר יש ספק דלמא יצא מכלל ישראל ובן ברית ולכלל עכו"ם לא בא דהא עכו"ם אם יחפוץ לגייר צריך טבילה לכל הפחות לפני ב"ד עיין יבמות דף מ"ו אבל מומר אעפ"י

שחטא ישראל הוא לשוב אל ד' וירחמהו ולא צריך מדאורייתא אפי' טבילה עיין בש"ע ואיך יתיר קדושין דאורייתא ודוק. ובזה יש מקום אתי ליישב דעת רבינו טובי' שהובא במהר"י מינץ סי' י"ב דסובר דקדושי מומר הוה רק מדרבנן דהוא כעכו"ם גמור והתפלא עליו הגאון בית מאיר סי' קכ"ט דא"כ איך יגרש מומר אשתו אשר לקח ביהדות וצ"ע עוד התפלא על תוס' סנהדרין דף ע"ב דכתבו דמומר לא הוה בן ברית וקשה ג"כ א"כ איך יגרש מומר אשתו שלקח ביהדות ותי' יען דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש וסתמא לא ניחא לרבנן בקדושין ומדינא ראוי' להיות בטלין ולחומרא בעלמא הוא דהניחם על דין תורה רק דא"כ קשה איך מהני קידושי חייבי לאוין יעו"ש ומאוד נפלאתי עליו דא"כ יקשה לא יהי' בניה ממזרים אם זנתה טרם שקבלה הגט ועוד דבשלמא אם מבטל הגט כנגד רצון חכמים אז יוכלו לעקור קנין קידושין שלו אבל אם לא עשה דבר כנגד רצון חכמים בענין גט איך יפקיעו קדושיו על לא דבר ואטו מי שיעבור עבירה דאורייתא מפקיעו חכמים הקדושין ממנו וצע"ג. והנראה לי בזה והוא דמשעה שנשתמר וכפר בד' אלקי ישראל ובכלל כל התורה כולה לא הוה בן ברית ולא ישראל ואם בא לזכות בדבר בכח ישראל להתקרב לעם בני ישראל לא יוכל להתקרב כי הוא ריחק עצמו ומובדל מקהל ישראל אבל אם נשאר לו עוד כח בישראל וחפץ להבדיל גם זה שלא יהי' לו שארית בישראל אז בודאי יש לו אותו כח לעשות הפעולה שיתרחק עוד וכלה יגרש מבית ישראל ומומר יש לו אותו כח באשתו אשר קנה ביהדות ורוצה לגרש אותה שלא יהי' לו עוד שאר בישראל מהני הגט לגמור שיהי' כולו מובדל ומופרש דהא היא נאסרת מכח קנינו לכל העולם וכל אדם יכול לפעול שקנינו לא יהי' עוד קנינו דבעבור כן מהני נתינת גט ביד אשה בעל כרחה עיין רשב"א גיטין דף ע"ה דאל"כ יהי' ממון של אדם נשאר לאדון בעל כרחו וזה אי אפשר שכל אדם יכול להפסיק קנינו ממנו יעו"ש וא"כ ע"כ צריך לכרות קנינו בגט כריתות עפ"י דין תורה כי אי אפשר לכרות קנין אישות אלא בגט כריתות ועי"כ ימחה שמו לגמרי מישראל דאותו חלק נשאר לו עוד בישראל אבל אם מומר מקדש בת ישראל רוצה לקרב עצמו לבית ישראל בקנין ישראל אמרי' כיון שהתנכר לאביו שבשמים אי אפשר לו לקרב עוד לישראל כמו שעכו"ם לא יוכל להתקרב עצמו לבית ישראל ואם נחלוט שהוא עכו"ם גמור א"כ נפסק האישות ע"י המרותו כמו שנפסק האישות ע"י מיתות בעלה ולא צריכה גט כלל וע"כ דאותו כח קנין אישות נשאר לו עוד בכח ישראל וא"כ כורת אותו בכח ישראל כדי להתרחק לגמרי שלא יהי' לו עוד שאר בישראל ועיין היטב תוס' בסוגי' דחוץ פ' המגרש ד' ע"ד בד"ה הלך שמעון וקדשה בסתם והבן בדברי ודוק. ואעתיק דברי בעל העיטור בדף ס"ג שכתב וז"ל ובר מומר דאיתיליד

מגוי' לא תפסי קידוש' מומר גופי' תפסו קידושיו דגרסי' בבכורות סוף גמרא דעד כמה גר שקיבל עליו דברי תורה ונחשד לדבר אחד ואפי' נחשד לכל התורה כולה הרי הוא כישראל מומר למאי נפקא מינה שאם קידש קידושיו קידושין ובפרק החולץ גרסי' גר שחזר לסורו הרי הוא כישראל מומר למאי נפקא מינה שאם קידש קידושיו קידושין ומדקאמר קידושיו קידושין ולא קאמר חוששין ש"מ מדאו' תפסי קידושין והילכתא נמי גיטיה נמי גיטא דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ואי נפלה לקמיה יבמה חלוץ לה דאעפ"י שחטא וכו' כדגרסי' בסנהדרין וכן מצינו בתשובת ר"ש ואפי' יש מומר ולחלל שבת אבל בתשובות דקמאי משום דחילל שבתות אינו כישראל שנאמר ביני ובין ישראל כל המשמר נקרא ישראל ותני' מקבלים קרבנות מפושעי ישראל תנן מן המומר לי"נ ולחלל שבתות בפרהסי' הלכך מחלל שבתות בפרהסי' עכו"ם הוא וקידושיו לאו קידושין ומסתבר דגוים בח"ל שבח"ל לאו עע"א הן האידנא לאו מומר לע"א ודין מחלל שבתות בפרהסי' ליכא בעבודת קרקע וקידושי קידושין וגרושיו גרושין עכ"ל (העתקתי עם כל שבושי הדפוס הניכרין אות באות כלשונו). ואבאר מתחילה בעזה"י דבריו דמפרק החולץ ומפרק עד כמה מבואר דהא דמומר אפי' לכל עבירות שבעולם מחמת תאבון והגר שחזר לסורו אפי' שעושה העבירות בנגלה אעפ"כ קידושיו קידושין והוסיף בעל העיטור מדלא אמר חוששין דיהי' משמע מדרבנן משמע שאפי' מדאורייתא יש תפיסת קידושין וממילא גיטו גט ולא מבעי אם קידש כשהי' מומר אז ממנ"פ גיטו גט דאם מומר בן ברית וישראל דמהני קידושין ה"ה דהוה בר כריתות ואפי' אם קידש כאשר הי' ישראל ומגרש אחר שהמיר דאז יש לחקור דלמא מומר לא הוה ישראל ובר כריתות אעפ"כ מהני דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש וחכמים אמרו שיופקע הקידושין ע"י גטו ואם נפלה לפני המומר יבמה מאחיו ישראל חולץ לה הגם דצריך להיות נקרא אחיו של מת אעפ"כ מהני החליצה ולא מיבעי אם ליכא עוד אח מבעלה שמת דאי יש ג"כ ממנ"פ אם מומר בן ברית וישראל גמור מהני חליצה שלו ואם הוה עכו"ם גמור א"כ ליכא אחיו במצות בעולם אשר יקרא שמו בישראל ויבנה את בית אחיו דמכחו יהי' הולד עכו"ם רק יען דגם עכו"ם הבא על ישראלית הולד ישראל כמו האם והתורה אמרה שהיבם יבנה בית אחיו והמומר שלא יוכל לבנות מכוחו בית אחיו ממילא פטורה מיבום אלא אפי' אם יש עוד אח מבעלה בעולם אעפ"כ מהני חליצת המומר דהוא נחשב לישראל ולא לעכו"ם וכן כתוב בתשובות רש"י דאפי' ישראל מומר ומחלל שבת בפרהסי' נחשב לישראל ולא לעכו"ם. אמנם הביא שיטת קמאי דחולקים דבודאי מומר אפי' לכל התורה חוץ מע"ז או מחלל שבת בפרהסי' הוא הוה ישראל אעפ"י שחטא כגר שהתגייר ומאמין

בד' אלקי ישראל אבל חוזר לסורו לכל שאר עבירות אבל עובד ע"ז או מחלל שבת בפרהסי' זה הוא המחלל שם שמים ברבים הוא עכו"ם ממש דכתוב כי אות היא ביני ובין בני ישראל כל המשמר שבת נקרא ישראל אבל המחלל שבת בפרהסי' לא הוה ישראל וכן תנן מקבלים קרבנות מפושעי ישראל דאעפ"י שחטא ישראל הוא אבל מעע"ז ומחלל שבת אין מקבלים קרבנות יען דאין זה פושעי ישראל אלא עכו"ם גמור וכתב בהע"ט דבזמן הזה ליכא עע"ז כלל דגוים שבח"ל גופיה לאו עובדי ע"ז הם ומחלל שבת בפרהסי' ליכא אלא בעבודת קרקע יען דכתיב בפירש בתורה בחריש ובקציר תשבות אבל מי שעושה משאר אבות מלאכות הגם שקבלה בידינו דגם הם אבות מלאכות עכ"פ אינם מפורשים בתורה שנימא אם כופר באחת מאבות מלאכות יהי' כעכו"ם גמור דלא יהי' תופסין קידושיו בבת ישראל דאם מודה בשבת בעבודת אדמה המפורשת בתורה בחריש ובקציר תשבות וכן מפורש במקושש עצים דנתחייב מיתה על עבודה באדמה א"כ הוא נחשב רק למומר בשאר עבירות דלא מאמין בפרטי מצות ד' אבל עכו"ם לא הוה רק נשאר פושעי ישראל אעפ"י שחטא כנלענ"ד לפרש דברי העיטור בעזה"י. היוצא מדברי בעל העיטור הגם מי שעובר על כל התורה לתאותיו הוא בודאי בר קידושין בבת ישראל דמה טעם אין לגוי קידושין בבת ישראל עיין רש"י יבמות דף מ"ו דכתיב שבו לכם פה עם החמור ומומר לכל העבירות לא נכנס לכלל בן נח שלא יהי' בר קידושין וה"ה גיטו גט וחליצתו חליצה דאעפ"י שחטא אינו מן העם הדומה לחמור רק נשאר בשם ישראל אבל במומר לע"ז ולחלל שבת בפרהסי' יש פלוגתא רש"י והטור סוברים דאעפ"כ ישראל הוא לענין קידושין וגיטין ורבנן קמאי סברו דחוטא כזה דעובר על שבת ששקולה כנגד כל המצות או ע"ז שקולה כנגד כל המצות יצא מכלל ישראל ונכנס לכלל בן נח והא דהמחלל שבת נעשה עכו"ם היינו אם עושה מלאכה בעבודת קרקע דומי' דמקושש שמפורש בתורה שעשה מלאכה בקרקע ונתחייב מיתה אבל המחלל בשאר מלאכות הגם שחייב מיתה עכ"פ כיון דמשמר שבת שנח מעבודת אדמה לא הוה בכלל עכו"ם שלא יהי' לו תופסין קידושין בבת ישראל ודוק. סוף דבר הכל נשמע דקידושיו של המחלל שבת אם הוא מחלל שבת בפרהסי' בעבודת קרקע הוה רק ספק קידושין דהוא כעכו"ם אשר לא יוכל לקדש בת ישראל דדעת כמה פוסקים שהוא עכו"ם גמור או ספק עכו"ם עכ"פ וכאשר הביא הבית מאיר ראי' מגמ' גיטין דף מ"ה במכרו למומר הו"ל ספק אי הוה כמכרו לעכו"ם וכדעת התוס' בסנהדרין וכאשר הבין הרשד"ם ופני משה ודוק. (ב) אם יבמה נפלה לפני מומר שהי' המיר דתו קודם שנתקדשה היא לאחיו צריכה חליצה או לא מי נימא דמומר הוה כעכו"ם גמור או נימ' אעפ"י שחטא ישראל

הוא. הנה הדבר הוא בסבך חקירות אבות עולם ומהר"י מינץ בתשובותיו סי' י"ב הוא הניף יד לד' לדבר באריכות וגם בת"ה מילא ידו לד' ואשר חנן אלקים אותי בדבריהם אבאר בעזה"י בר"י מינץ סי' י"ב מביא תשובת הגאונים וז"ל ותורה כשכתבה כי ישבו אחים יחדיו ומת אחד מהם וגו' יבמה יבא עליה מי קאמר ואפי' הוה מומר יבא עליה והא כ' דרכיה דרכי נועם אלא מקיש ישיבת אחים להדדי ומת אחד להם ביהדות אף יבמה יבא עליה ביהדות וכ"ת לא יבא ולא תופטר מידי דהוה מומר שקידש התם הוא דבידים ואיסור כרת אבל הכא דממילא ואיסור לאו לא דאיכא למיחש לעיגון עכ"ל לכאורה דברי הגאונים נפלאים בעיני דכתבו מי קאמר ואפי' הוא מומר יבא עליה עכ"ל וקשה דלמא באמת רמזה התורה כיון שהוא יבמה יבא עליה ויקיים מצות יבום דבוודאי בקשה התורה מהמומר שיקיים כל התורה וגם זה הוא בכלל שיבא עליה ויקיים מצות יבום כמו שתורה מבקש ממנו שיניח תפילין ויטול לולב ויאכל מצה וישב בסוכה הלא התורה דבר עם כל איש ישראל שיקיים המצות ומי שהוא מומר ואינו מקיים ענש יענש על מצוה שביטל כן הטילה התורה עליו שיקיי' מצות יבום ואם לא יקיי' ענש יענש וצע"ג. ונלע"ד דמצות יבום אינה תלוי בזמן ידוע דאם היבם ממתין מיבם ארבעים שנה ואח"כ בועל אותה ג"כ קיים מצות יבום רק זריזים מקדימין למצות אבל בודאי אין זמן קבוע לחיוב אימתי יבא עליה וא"כ אם התורה הטילה החיוב יבום על המומר כמו שהטילה שאר מצות עליו א"כ אם היה מומר מ' שנה ואח"כ חזר בתשובה ובועל יבמתו קיים המצוה א"כ אותה יבמה שנפלה לפני מומר צריכה להמתין כל ימיה דלמא ישוב בתשובה ויקיים המצוה ועד יום מותו תחכה לו ואין זה דרכי נועם ועיין תוס' יבמות דף י"ז ד"ה אשת אחיו שלא היה בעולמו שהקשה תוס' דלמה לי קרא למעט דאין זה דרכי נועם ותירץ דצריך למעט אם חמותו מעוברת להמתין עד שתוליד יעו"ש וה"ה הכא בשלומא בשאר יבם דראוי' ליבם הגם שממתין כמה שנים עכ"פ ראוי הוא ליבם אותה מיד אבל מומר דבוודאי כל זמן שלא שב להיות ישראל וכופר בד' ובתורתו לא יחפץ ד' שיבא אל היבמה לשם ניאוף וזנות וע"כ יהי' מוטל עליו רק בתורת חיוב שאם ישוב אל ד' יחול עליו לקיים המצוה הזאת ואין זה דרכי נועם שתמתין עד שיהיה נעשה בעל תשובה ויחול עליו מצות יבום דהוה כאלו צוה ד' שתמתין עד שתהיה נולד יבם אח"כ וראיה לזה מדברי א"ז שהביא מהר"י מינץ וז"ל ונראה בעיני אני המחבר ראובן ושמעון אחים והימר ראובן ונשא שמעון אשה בשעת המרותו של ראובן ואח"כ חזר ראובן בתשובה ומת שמעון הואיל בשעת מיתת שמעון כבר הי' ראובן מחזיר בתשובה הרי היתה לו ישיבה אחת ביהדות וזוקק את אשת שמעון לחליצה וליבום שהרי קיי"ל מיתה מפלת

והו"ל האי ראובן שחזר בתשובה כאלו נולד לאחר נשואי שמעון עכ"ל הרי שפתיו ברור מללו דתשובה יפעל כאלו נולד לעם נברא יהלל יה וזה שרמזו הגאונים דבוודאי דתורה לא אמרה שבתורת מומר יבא עליה אלא שישוב לד' ויקיים היבום וא"כ הא דרכיה דרכי נועם כתיב דמזה ידעינן שלא להמתין עכ"פ על ולד שתלד אח למת אלא בודאי התורה אמרה כי ישבו אחים יחדיו ומזה ילפינן ביבמות דף י"ז דדווקא באחין מן האב הוה מצות יבום דילפינן אחים אחים מבני יעקב ועיין בב"י סי' קנ"ז וז"ל בפ"ב דיבמות מייתו מקראי דאינה זוקק ליבם אלא אחים מאב עכ"ל ומה הם כולם ביהדות כך היבם מת אחד מהם ביהדות אף יבמה יבא עליה ביהדות מזה מרומז דכל זמן שהוא מומר לא צוה ד' שיבוא עליה וע"כ להמתין עוד שיהי' ישראל ואין זה דרכי נועם וכי תימא דעכ"פ מדרבנן לא יבא עליה ולא תופטר כמו מומר שקידש דסברו הגאונים שקידושיו קידושין רק מדרבנן וצריכה גט מדרבנן ותירצו דשאני התם בידים ואיסור כרת היינו דהאשה בעצמה גרמה שפשטה ידה וקיבלה קדושין מן מומר ואיסור אישות הוא כרת וחששו דלמא הרהר אז בתשובה דהא עשה מעשה יהדות שקידש אשה כדת משה וישראל אבל בממילא ואיסור לאו מהכ"ת שיעשו רבנן חששות דלמא בלבו הוא מהרהר בתשובה כדי שתחוש היא על איסור לאו שלא תהי' אשת המת החוצה כנלע"ד לאמת בעזה"י. ובתה"ד סי' רכ"ג כתב וז"ל וגם מה שחלקו הגאונים משום דבקידושין איכא צד כרת וביבום ליכא אלא לאו ק"ל מה דפריך פ"ב דיבמות מכדי האי דאורייתא והאי דאורייתא מה לי לאו מה לי כרת עכ"ל ולדעתי לק"מ דשם פי' רש"י היינו אם איכא חשש שנוגע באמת באיסור לאו אבל כאן שהקדימו הגאונים דתורה לא חייבו ביבום למומר וע"כ רק מדרבנן נחמיר גם אם היה מומר בשעת קדושין כמו שהחמירו אם לא הי' מומר בשעת קדושין ע"ז חלק בין לאו לכרת ודוק. ואורו עיני בעז"ה שמצאתי אח"כ בפי' הר"י מינץ על דברי הגאונים שכתב וז"ל או דס"ל בודאי מיתה מפלת אלא מדרבנן החמירו לחוש כמ"ד קידושין הראשונים מפילין ומה שכתבו ז"ל ומילתא דמומר מילתא דלא פסיקא דאיכא למימר דזוקק אף אשת אחיו ליבם כדפרשו רבנן דמתיבתא דקידשהו אחיו כשהיה אכתי ישראל דהנה קידושין ראשונים מפילין היינו מדרבנן משום חומרא כיון דאיכא מ"ד דסבירא לי' דאוריי' וניחא טפי לו' כך מדיחלקו בין איסור לאו ובין איסור כרת כדהא עכ"ל הרי שהרגיש בקו' תה"ד דבאוריי' ליכא נ"מ בין לאו לכרת אלא הגאונים סברו דכנגד איסור דרבנן יש לחלק וגזרו על קדושי מומר דאיסור כרת ולא גזרו באיסור יבם דהוא בלאו שישו בני מעי תלי"ת. ובזה יומתק להבין דברי הגאונים שהובא במהר"י מינץ שכתבו וז"ל מאי אמרת דילמא הדיר ביה וקא רמיא עלי' מצות יבום כיון דנשואין

ראשונים לא הפילו מיתה נמי לא הפילה דאכתי מומר והאי דהדר ביה בתר הכי לא משכחי' דהא אמר ר"י אמר רב כל יבמה שאין אנו קוראין בה בשעת נפילה יבמה יבא עליה הרי היא כאשת אח שיש לו בנים ואסורה עכ"ל ראה בעיניך דהגאונים הקדושים רמזו דמן התורה אין חיוב שיבא עליה בהמרותו ופטורה שעה אחת מן יבום וחליצה ומאי יש לחוש דלמא יהיה בסוף ימיו בעל תשובה ואז ראויה לקיים מצות יבום זה אינה דאז אסורה עליו כאלו היה לה בנים דהא בשעת מיתה היה הוא מומר ועכשיו הוא כקטן שנולד (הגם שהיה בידו לשוב ולא דמי לגר שצריך לב"ד עכ"פ אין זה דרכי נועם להמתין שיהיה נולד יבם בעולם) וא"כ נפטרה ממנו עכ"פ שלא יכולנו לקרוא לו שנפלה לפניו יבמה ליבום וכיון שנדחה שעה אחת אסורה עליו עולמית ודוק. עוד ראיתי בתשובת מהר"י מינץ שם שמעתיק דברי א"ז הגדול שמביא תשובת רבותינו אשר מביא השאלה אשר נשאל מישיבה דמתא מחסיא מי שקידש אשה והיה לו בשעת קדושין אח משומד ומת בלא בנים אין אשתו זקוקה למשומד והוסיפו הרברבתא וז"ל ומה יש להקשות בה אי משום ההוא דאמרי' גבי גר דאי הדר ביה וקידש ישראל מומר קרינן וקידושיו קידושין משום דהוא עביד מעשה אע"ג דפריש מן הצבור וקסבר שהוא כגוי מקרא צווח עליו כמו שנאמר העולה על רוחכם הי' לא תהיה אשר אתם אומרים נהי כגוים אלמא אי מקדש בת ישראל הרי הוא כישראל וצריכה גט מיניה עכ"ל ופי' מהר"י מינץ דכוונתה לתרץ קו' רש"י כדאיתא במרדכי וז"ל אעפ"י שחטא ישראל הוא לכל דבריו ואם קידש קידושיו קידושין ועוד הבין מהר"י מינץ שגאונים תירצו קו' זאת וכתב וז"ל הלא דתרצו הגאונים ז"ל משום דהוא עביד מעשה דאע"ג דפריש מן הצבור וקסבור שהוא נכרי מקרא צווח עליו וכו' ר"ל דקידושין שהמומר עשה בידים חמירא מזיקא דאתיא ממילא ועוד כתבו טעמים אחרים באופן מספיק שהקושי' שהקשה רש"י מתורצת וליתא לקושייתו כלל עכ"ל. ולע"ד יש לי לפרש פי' אחר בדברי הגאונים ז"ל בעזה"י דישיבות מתא דמחסיא סוברים דמומר הוא כעכו"ם גמור דכיון דהמיר הדת וקיבל עליו ע"ז א"כ יצא מכלל ישראל לגמרי ולכן אם בשעת נשואין של המת כבר היה האח מומר שהמיר דתו אין הנשואין מפילין דאין לו אח ישראל והי' קשה להם אטו מיגרע גרע מי שנולד בקדושה ונעשה גוי מאשר נולד שלא בקדושה הוא גוי אשר נתגייר ונעשה ישראל אעפ"י שחזר לסורו מהני קידושיו וע"כ דנחשב לישראל דגוי אין לו תפיסות קדושין בבת ישראל וא"כ מי שהיה ישראל מבטן ומהריון ונתגדל ביהדות והמיר עצמו יהיה כעכו"ם ותירצו דשאני הגוי שבא להתגייר ועביד מעשה בידים להיות ישראל ואעפ"י שחזר לסורו לכל עבירות שבעולם אבל עכ"פ לא בא לכומר ע"ז ואמר שרוצה להחליף דת יהדות בדת אל נכר

רק הולך בשאט נפש לעשות כל אשר לא יעשה בישראל והוא כאשר הי' הכלל ישראל אשר חפצו לעשות כל העבירות שבעולם ככל הגוים אבל לא השתמדו ח"ו לכפור בד' צבאות אלקי ישראל ואמר הנביא העולה על רוחכם הי' לא תהי' אשר אתם אומרים נהי' כגוים אבל לא בקשו בית ישראל להיות גוים ממש ח"ו רק נשארו בית ישראל וגם עובדי ע"ז מפני תועלת והנאת גופם כחכז"ל לא עבדו ישראל ע"ז אלא להתיר להם עריות א"כ הגוי עבד מעשה להיות ישראל ואם סר לסורו הוה רק כישראל מומר לכל העבירות אבל מי שהמיר דתו ומחליף אמונת ישראל באמונת אלילים וכופר בד' צבאות אלקי ישראל הוא כעכו"ם ממש ואינו ישראל לבעול האשה משעת הקידושין ופטורה מן היבם ודוק. וראה דמתחילה כתבו הגאונים וז"ל משום דהוא עביד מעשה עכ"ל ולקמן כתבו וז"ל התם הוא דבידים ולא כתבו דהוא עביד מעשה וכן כתבו עוד אח"כ וז"ל וקדושי מומר בידים ליכא הכא עכ"ל והיא פלא להבין. אמנם נכון הדבר בעזה"י למעלה הוה הפי' דגר שחזר לסורו הוא עביד מעשה גירות להיות ישראל ועכשיו סר לסורו להיות בעל תאוה ועושה כל העבירות והוה רק פושעי ישראל אבל אח"כ דנו הגאונים אם יתקנו רבנן שאפי' היה מומר בשעת נשואין כמו שאמרו נשואין מפילין אם היה עוד ישראל בשעת נשואיו של אחיו דהקדימו דכל מקדש אדעתא דרבנן מקדש שאמרו לחומרא נשואין מפילין ואם אירע ח"ו שהשתמד אחיו אח"כ היה זקוקה ליבום שהדין כך אם כבר המיר בשעת נשואין ולא יבא עליה ולא תיפטרא מידו דהוה אם מומר מקדש ה"ה אם נעשה יבום בשעת נשואין היא צריכה חליצה דמה לי שחששו על קדושי מומר או שחששו על נשואין מפילין לקנין מומר דזיקת יבום הוה ג"כ קנין דאחיו עיין כתובות דף נ"ז ברש"י ותוס' שם ע"ז השיב דשאני אם מומר מקדש בת ישראל הוא דבידים דשני ידים עשו זה היא פשטה ידה וידו נתן לה המה גרמו הרעה אבל ביבמה היא קבלה קידושין מישראל כשר וממילא נפלה לפני יבום הרשע שהוא מומר ושם איכא איסור כרת וכאן רק איסור לאו כנלענ"ד לאמת בעזה"י ודוק. ולא אוכל למנוע עצמי מלהעתיק דברי הגאונים כאשר הם מובאים במהר"י מינץ וז"ל וכן אם מקדש בן ישראל אשה ויש לו אח ישראל והמיר כיון דבשעת קידושין הוה ליה ישראל אמרי' דזקוקה ליה דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש ואם ח"ו מתרמא מילתא תתקיים מצוה כדכתיבה ולהכי אמרי' נשואין ראשונים מפילין אבל אם בשעת קידושין אותו יבם מומר הי' איכא למימר אדעתיה דרבנן מקדש וקיימי רבנן ומתנו מילתא דאתי בה לידי תקלה עכ"ל ואבאר דבריהם בעזה"י. הנה סברו דהלכה מיתה מפילה ליבום וא"כ אם בשעת מיתה הוא מומר אעפ"י בשעת נשואין הוה ישראל אעפ"כ פטורה מן יבום וחליצה כאשר מבואר אח"כ התורה אמרה כי ישבו אחים

יחדיו מה המת ביהדות אף היבם ביהדות אבל רבנן תקנו נשואין מפילין וא"כ מי שהיה ישראל בשעת נשואי אחיו אפי' אם המיר אח"כ כבר זקוקה לו בשעת שהיה ישראל כשר ולא תיפק אלא או בחליצה או ביבום דכל המקדש אדעתיה דרבנן מקדש והם אמרו נשואין מפילין ורבנן גופא לא חששו שמא ימיר האח אח"כ דכל ישראל בחזקת כשרות ולא חשו על שמא ימיר האח ואם ח"ו איתרמי מילתא דהמיר אחד תתקיים מצוה כדכתיבה ולהכי אמרי' נשואין ראשונים מפילין דבשעת נפילה היה הוא ראויה להיות יבמה ובא עני' דבזמן ההוא לא היה משומד והוה תקנתם כרצון התורה אבל אם כבר האח מומר בשעת קדושין ליכא למימר כל המקדש אדעתיה דרבנן מקדש שיהיה נשואין מפילין ותהיה זקוקה למומר אם ימות בעלה הגם שיהיה בהמרותו דלא יקומו רבנן לתקן מילתא דאתי בה לידי תקלה דע"כ יהיה בה זיקה או ליבום או לחליצה דאי אפשר לעשותו שתהיה זקוקה לחליצה ולא ליבום דאם היא זקוקה ע"כ זקוקה לשניהם ואם כן יבא מתקנתם תקלה אבל אם נשואין מפילין והיה אז וישראל כשר נחשב כאלו היתה זקוקה לאח ישראל ואירע מקרה שטרם שיבם אותה או חלץ לה המיר דתו ר"ל דאז בוודאי היא קשורה בו ולא נפטרה ממנו אלא בבעילה או בחליצה דהיה כמו אשה שנתקדשה לישראל והמיר עצמו אח"כ דלא נפטרה אלא בגט או במיתתו וה"ה אם עשאו רבנן נשואין מפילין והיבם היה אז ישראל ואח"כ איתרמי מילתא שהמיר ח"ו תתקיים כדכתיבא באסורא עד שתתייבם אותו כדת או שיחלוץ לה דעל זה אמרי' כל המקדש אדעתא דרבנן מקדש אפי' להקל דעקרו רבנן לקדושין ואין כאן איסור אשת אח רק בעילת מומר בפנויה ודוק וראיתי בתה"ד סי' רכ"ג שהביא דברי הגאונים אבל לא שמר הסדר כאשר הביאם מהר"י מינץ רק מציג המוקדם לאחור אחר שהעתיק דברי הגאונים דבתורה כתוב שבת אחים יחדיו אח"כ הביא כל המקדש אדעתיה דרבנן וממילא משמע אם היה ישראל בשעת הקדושין והמיר דתו אח"כ היא זקוקה מדאורייתא וע"כ יש לו קו' על הגאונים ולפי אשר הבאתי לשון מהר"י מינץ מיושב הכל ודוק. והלום ראיתי במהר"י מינץ שנתקשה במה שכתב הא"ז בשם הגאונים דשומרת יבם שנפלה לפני מומר לא מישתרי לעלמא עד דחליץ לה דהא אע"ג דהמיר בקדושתיה קאי וקיי"ל דאי מקדש בת ישראל תופסין בה קדושין עכ"ל ונתקשה הא"ז אי הגאונים רמזו על תשובת רש"י או על דעת רב שרירא גאון אשר תולה הטעם דהורתו ולידתו בקדושה ורש"י כתב הטעם דאעפ"י שהמיר בקדושתו קאי דהא יכול לקדש בת ישראל ותי' הר"י מינץ דהכל חדא בקדושתו קאי לפי שהורתו ולידתו בקדושה כטעם רב שרירא גאון ועוד דאם קידש בת ישראל תופסין קידושין כטעם רש"י יעו"ש. נ"ל לבאר דלרב שרירא גאון דווקא מי

שהורתו ולידתו בקדושה לא יוכל להיות עכו"ם הגם שממיר דתו דהא הי' נולד בישראל מבטן ומהריון ובע"כ נולד ליהודי אז כל מעשה שבעולם לא יתבטל מלהיות ישראל ואעפ"י שחטא והמיר דתו שהחליף טוב ברע והתנכר לאביו שבשמים לא מהני לו כאשר אמר משה "שחת לו לא בניו מומם דור עקש ופתלתול" "הלד' תגמלו זאת עם נבל ולא חכם הלא הוא אביך קנך הוא עשך ויכוננך" רמז להם אם ישחיתו שעבודת ע"ז נקרא השחתה ומבקשים שלא להיות בניו מומם רק דור עקש ופתלתול פושעי ישראלים אבל אעפ"י שחטא ישראל הוא יען הלא הוא אביך יוצרך בקדושה הוא עשה הורתך בקדושה ויכוננך לידתך ונתחזקת בקדושה ואי אפשר שימצא דבר אשר יפעל כנגד אלה להיות נעשה עכו"ם חלילה וחלילה אבל באמת מי שהיה הורתו ולידתו וגדולתו שלא בקדושה רק ע"י מילה וטבילה או ע"י טבילה לבד נעשה ישראל שהתגייר עיין יבמות דף מ"ו אז אם ישתמד וימיר דתו בא המעשה לע"ז ומבטל המעשה שעשה להקב"ה והוה עכו"ם גמור ודוק. אמנם תשובות רש"י סובר כיון שנעשה פ"א ישראל ע"י מילה וטבילה כמו שנעשו אבותינו גרים בהר סיני שוב אי אפשר להיות גוי הגם אם יחליף דתו ויעשה מאה מעשים שפוקר בדת ישראל הוא רק פושעי ישראל אבל לא יחזור להיות עכו"ם דמה מהני מעשיו לבטל היהדות שמזבח ומקטר לע"ז או משתחוה לה ומקבלה לאלהות הלא כל מילתא דאמר רחמנא לא תעבוד אי עבוד לא מהני הוא ענש יענש מד' על המעשים הנ"ל כי הוא ישראל ואסור לו לעשות מעשים האלו ואיך יפעלו מעשיו לו לבעל ממנו שם ישראל להיות עכו"ם הלא הקדושה הזאת שנעשה ישראל היא קדושת הגוף אשר לא תתבטל לעולם כי קדושת הגוף לא פקע בכדי במעשה תוהו ובוהו אשר יצה"ר מבעתו להיות חוזר לסורו ומביא ראיה דאמרי' בגמ' דגר משעלה מטבילה ישראל הוא שאם חזר לסורו ומקדש בת ישראל מקודשת דישראל מומר הוא וקידושיו קידושין הגם שהיה הורתו ולידתו שלא בקדושה הר"ז בא ללמוד ונמצא למד דמשם ילפינן דה"ה מומר הוא נשאר ישראל אעפ"י שחטא וכאשר מבואר בתשובה אשר מביא מהר"י מינץ וז"ל מיהו ישראל מומר שקידש קידושיו קידושין כדתניא ס"פ דחולץ גבי גר שטבל וכו' ומסיים הא למדת דישראל מומר שקידש קידושיו קידושין וצריכה גט דישראל רשע הוא עכ"ל והוא פלא דהא בגמרא משמע שחדשו בגר שחזר לסורו הוא כישראל מומר משמע דמומר פשיטא להו שקידושיו קידושין אלא הוכיח דגם בישראל מומר אין הטעם משום הורתו ולידתו בקדושה דא"כ איך מדמה הגמ' גר שחזר לסורו לישראל מומר אלא פשיטא דגם במומר אין הטעם רק דאי אפשר לישראל להיות נכרי ע"י מעשיו הרעים דישראל רשע הוא אבל עכו"ם לא ודוק. היוצא מזה בוודאי האמת כמהר"י מינץ דהגאונים רמזו על

תרי טעמים אחד אע"ג דהמיר בקדושתו קאי כי כל איש יהודי הוא קדוש לד' ואפי' מי שנתגייר או שנשתחרר גופו קדוש דישראל קדושים הם כדאמרי' בגיטין דף ל"ח המקדיש עבדו יצא לחירות דלהוי עם קדוש קאמר ועיין רש"י שם כנוסח כל הברכות אשר קדשנו במצותיו וציונו וזה רמזו בקדושיה קאי והיינו יען שתופסין בו קידושין אבל שיהיה מרומז שיהי' הורתו ולידתו בקדושה לא ידעתי ודוק ודברי כנגד דבריו רק שיחה ופטומי מילי דאורייתא בעלמא. ובתה"ד סי' הנ"ל מביא בשם גדול אחד וכתב וז"ל מצאתי בשם גדול אחד שחולק בראית רש"י וכתב ונהי דלענין קדושין כישראל הוא וכן לכל שאר דבריו כה"ג דלאו תלויין באחוה אבל ייבום דתלי' רחמנא באחוה ומשומד לאו אחיו של ישראל הוא והכי איתא בהדי' בסמ"ג בשם רא"ם במצוה לתת צדקה דמהאי יכול להלוות למשומד בריבית דלאו אחיך מקרי וכן אין מצוה להחיותו דכתיב וחי אחיך עמך והאי לאו אחיך ורוצה לומר אותו גדול דה"ה לענין יבום עכ"ל וקרוב בעיני דאותו גדול הוא רבינו טוביה שרמז במהר"י מינץ שכתב וז"ל וגם ר"ט הביא ראיה מן סמ"ג דגבי מומר נתבטל האחוה משא"כ בממזר עכ"ל ובתה"ד משיג על הגאון דריבית וצדקה תליא באחוה במצות המוזהרין על ריבית וצדקה ה"ה בגר שנתגייר הגם שאינו מזרע יעקב אבל מצות יבום תלוי בעצמו ובשרו שהם נולדים מאב אחד דהא בפ"ק דקדושין אמרי' עשו הוא ישראל משומד ואעפ"כ התורה קרא כמה פעמים אח ליעקב מפני שהם בני איש אחד והוא קושי' גדולה ונ"ל דעת גאון הנ"ל דבוודאי אם אנו חוקרים אם יעקב הוא אח לעשיו אמרי' דהוא אח לו דהא בטבע הם אחים דאותן מצות אשר שומר עשיו גם יעקב שמר אותו וא"כ הוה יעקב עכ"פ גם אח במצות אשר עשיו מחזיק בם ואחיו הוא גם במצות ועל כן אמרה התורה "כה אמר אחיך ישראל" ואמרה "לא תתעב אדומי כי אחיך הוא" ואמרה "את העם צו לאמור אתם עברים בגבול אחיכם בני עשיו" וכדומה כמה וכמה פעמים כי יעקב בודאי אח לעשיו אטו שיעקב שומר תרי"ג מצות יהי' כל יתר כנטול דמי ח"ו ונשאר הוא להיות אחיו לעשיו אבל אם אנו חוקרים אם עשיו הוא אח ליעקב אז נאמר דלא הוה אח כי הגם שעצמו ובשרו הוא כיון שאינו אחיו במצות כמוהו שיעקב שומר תרי"ג מצות ועשיו רק שבע מצות ואיך יהי' עשיו אח ליעקב אם אינו שומר כל התורה כמוהו וגדול קדמון אשר הביא התה"ד כתב וז"ל ומשומד לאו אחיך של ישראל הוא וכן כתב הסמ"ג משומד לאו אחיך מיקרי ומותר לו להלוות בריבית וכן בצדקה דכתיב וחי אחיך עמך והאי משומד לא אחיך הוא הגם שישראל גמור יוכל לקרוא עצמו שהוא אח למשומד אבל המשומד אינו יכול לקרוא לעצמו שהוא אח לך והבן וביבום דכתיב כי ישבו אחים יחדיו שיהי' שווים והתורה מצוה לי' לאמור בא על

אשת אחיך או יקיים זרע לאחיו והמומר לא יוכל לקרוא להישראל גמור שהוא אח לו ודוק. אך דמצינו במלאכי הלא אח עשיו ליעקב משמע דעשיו הוא אח ליעקב ולכאורה זה אינה דיעקב אח לעשיו כמו "כי יפגשך עשיו אחיך" אבל איך יקרא מלאכי בשם ד' הלא אח עשיו ליעקב וצע"ג. ולכן נראה לי להוסיף בוודאי אם כתיב שני שמות כגון אחיך ישראל או מחמת אחיך יעקב או אתם עברים בגבול אחיכם בני עשיו או כה אמר אחיך ישראל או הלא אח עשיו ליעקב אז מורה על קרבת בשר ודם אבל אם כתוב רק כי ישבו אחים או וחי אחיך עמך אז נכון מה שכתבתי דיעקב יוכל לקרוא אחיו "ויאמר יעקב לאחיו לקטו אבנים אבל עשיו לא נקרא ליעקב שהוא אחיו ודוק ובאמת אמרו במדרש ויאמר יעקב כמה אחים היה לו חד והלואי קברו אלא אם הבן לובש מלבושי אביו נקרא לו אח ויעקב קרא לבניו ע"ש שהרגישו שבסתם לא ראוי שיעקב יקראו להם אחיו. ועוד השיג התה"ד על תי' של ר' אברהם דפטורה מחליצה דאם ישראלית נבעלת לגוי קנאים פוגעים בה והשיג התה"ד דתוס' פ"ק דיבמות דף ט"ו בד"ה נכרי ועבד כתבו דבצנעה מותר מדאורייתא יעו"ש ובאבני מלואים מחדש דישראל לנכריות מותר בצנעה וישראלית לגוי קנאים פוגעים בה אפי' בצנעה יעו"ש ולדעתי מחשבת הקדוש ר' אברהם דאיך תעלה היבמה השערה ותאמר מאי יבמי להקים שם אחיו בישראל לא אבה יבמי הא אם יאמר שם לפני יושבי שער שחפץ ליבם מה תעשה הא אז קנאים פוגעים בה דהוה בפרהסי' וכיון שאינו עולה ליבם לפני יושבי שער אינו עולה לחליצה לפני יושבי שער ואיך יקראו לו זקני העיר ליבם אשת אחיו דעדי יחוד יהי' עדי ביאה ואנן סהדי שבועל אותה הא אז הוה בפרהסי' ודוק וממילא פטורה מחליצה כנלע"ד ועיין רמב"ם ה' יבום וקצרתי. ובמרדכי הביא עוד תי' מהר"ם דאנן סהדי אדעתא דהכי לא קדשה נפשה דליפול לפני מומר הגם דבמוכה שחין אמרי' בב"ק דף ק"י דטב למיתב טן דו אבל ליפול לפני מומר לא קדשה נפשה וראיתי שהשיגו בהג"ה ומתוס' דף ק"י דזה דווקא מן ארוסין אבל בנשואין משום חיבת נשואין וחיבת ביאה מתרצה ומצאתי מבואר בש"מ שם בשם הרא"ש דבנישואין יש חזקה דהוא מקפיד שלא יהי' בעילותיו בעילת זנות יעו"ש וצע"ג. ונלע"ד דיש הבדל במוכה שחין דיש בידה להיות מקודשת אם התנה הבעל בפירוש א"כ גם בסתם שנשאה ונפלה לפני יבם מוכה שחין לא תוכל לטעון אדעתא דהכי לא נשאה דמי יאמר לנו זאת סתמא מקפיד הבעל על בעילותיו שלא יהי' זנות בשלמא על קידושין גרידא יש סברא אבל על נשואין לא דהא מצינו יצרה אלבשה ואמרה הניחו לו אלמלא שכרתי עיין כתובות דף נ"א א"כ ראינו שמחמת הנאת בעילה מבקשת להיות נאסרת עולמית לבעלה וכן מנאפת בהתראת עדים מתרת עצמה למיתה ומקבלת הכל

בעבור הנאת בעילה שעה אחת א"כ ה"ה מקבלת בעבור הנאת בעילה מוכה שחין הגם שגופה בסכנה אבל במומר שתהי' אצלו באיסור עולמית עיין רא"ש סוף נדרים דאיסור שעה רוצית לעשות אבל לא איסור עולמית א"כ אמרי' בודאי אם הוא הקפיד בפירש על בעילותיו שלא יהי' בעילת זנות גם היא הקפידה כנגדו שלא תהי' עם מומר ולעבור איסור עולמית כנלע"ד. תבנא לדינא בנידן דידן דהוא מחלל שבת בפרהסי' והוה רק ספק קידושין והיבם מומר ולא הי' כאן נישואין רק קידושין אז לכ"ע אמרי' אדעתא דהכא לא קדשה נפשה הגם דנתקדשה למחלל שבת בפרהסי' דהוא כמומר בכל זאת בעיני המון מחלל שבת קיל כנגד מחלל הדת בפרהסי' ועיין בב"י ביו"ד [סי' קי"ט] דקל וחמור אזלינן בתר דעות המון עם כי בעיני עם הארץ החמור לפעמים קיל בעיניו והקל חמור יעו"ש כי מתוק וגם זאת שהי' היבם מומר קודם הקדושין וא"כ מותרת לשוק בלא חליצה ועיין ד"מ סי' קנ"ז ועיין ברמ"א שם כנלענ"ד ברור בעזה"י כי יש כאן כל היתרים של הראשונים כמו שבארתי תל"י. ואודה ד' בכל לבבי שאחר שעברו ארבעה שנים מצאתי תשובה נפלאה בזה בבאר עשק סי' ע"ג שהאריך להתיר בענין כזה וגם מצאתי לאדמ"ו חת"ס ז"ל בא"ע ח"ב סי' ע"ג וסי' ע"ד וסי' פ"ח שדיבר בזה הענין ופלא דלא הביא דברי שו"ת באר עשק והרואה יראה שזכיתי לכמה הערות וגם יראה ההבדל אשר חנן לי אלקים בזה שישו בני מיעי אשר לא יגעתי לריק תל"י:

סימן כד

שלומים אלף לתלמידי המה"ג למממשלת התורה והיראה נין ונכד לקדוש ישראל מחה"ש כבוד הרב ר' נתן נטע קעל נ"י הלוי אב"ד דק"ק באגאד יע"א. אחד"ש קבלתי מכתבך עם ח"ת הגם כי הקשית לשאול כי אני מוטרד מאוד והלואי שאוכל להשיב לשואלים דבר הלכה בכל זאת אהבה דוחקת את הבשר ואשיבך בקצירת אומר. אודות הקו' אשר כ' וז"ל הרא"ש בפ"ק דקדושין סי' כ' כתב וז"ל נ"ל אם יאמר לו השאלני טבעת כדי לקדש בו את האשה דהוי' מקודשת דכיון שהשאיל לו אדעתא לקדש בו את האשה אנן סהדי דגמר בלבו ליתנו לו באותו לשון שיועיל לענין קדושין שתהא מקודשת בו כי אדעתא דהכי מסר לידו הטבעת ואם לא יועיל בלשון שאלה יהי' בלשון מתנה לכה"פ תהי' מתנה עמ"ל והוי' מקודשת עכ"ל ונפסקו דבריו לפסק הלכה בש"ע א"ע סי' כ"ח סעיף י"ט וכן ברא"ש פ' כל הבשר סי' כ"ו כ' וז"ל השואל טלית מצוייצת אדעתא דהכי השאילה לו שיברך עליו ואם אי אפשר לברך אלא א"כ תהי' שלו הוה כאלו נותנו לו במתנה עמ"ל ע"כ ונפסקו דבריו לפסק הלכה בש"ע א"ח סי' י"ד ס"ג ואינו מבין לפ"ז מאי בעי רמי בר חמא בגיטין דף כ' ע"ב הי' מוחזקין בטבלא שהיא שלה וגט כתוב עלי'

והרי היא יוצאה מתחת ידו מהו מי אמרי' אקנוי אקניתא לי' או דלמא לא ידעה לאקנוי ע"כ הא לרא"ש הנ"ל מסתמא נותנת לו כמו שהוא רוצה עכ"ל. ונלע"ד ליישב בעזה"י דהבדל גדול יש בין דיני הרא"ש ובין האי טבלא והוא דשאני התם אלו אמר תן לי במתנה טבעת כדי לקדש בו אשה או תן לי במתנה טליתך כדי שאקיים מצות ציצית בודאי הי' מהני הגם שיאמר הנותן לא הי' בדעתי אלא להשאיל לך הטבעת או הטלית כי האמנתי שדי בשאלה ונתתי לך לברך בטלית שאול או לקדש בטבעת שאול זה פשיטא דלא אמר כלום דהא דברים שבלב לא הוה דברים וכיון שביקש במתנה הטבעת או הטלית והוא השיב הא לך טבעת כדי לקדש בו אשה או הא לך טלית כדי לקיים מצות ציצית א"כ הוה מתנה לחלוטין או לכה"פ עמ"ל כפי אשר הוא עפ"י דין שיהי' פועל הקדושין ומצות ציצית דמאי מהני דברים אשר הי' לו בלבו דברים שבלב לא הוה דברים וחידש הרא"ש אפי' אמר השאילני טבעת כדי לקדש או השאילני טלית על מצות ציצית הוה כאלו ביקש במתנה והוא נתן לו במתנה דבמחשבתו אם לא יועיל לשון שאלה יהי' במתנה וזה שכ' הרא"ש דכיון שהשאיל לו אדעתא לקדש בו את האשה אנן סהדי דגמר בלבו ליתנו לו באותו לשון שיועיל לענין קדושין שתהא האשה מקודשת בו כי אדעתא דהכי מסר לו הטבעת ואם לא יועיל בלשון שאלה יהי' בלשון מתנה עכ"ל הרי שדייק שנחשב בעיניה כאלו אמר לשון מתנה תחת לשון שאלה ולשון מתנה בודאי מהני כמובן אבל כאן בגיטין דחקרי' לו יהי' שאמרה לבעלה שנתנה לו הטבלא במתנה אעפ"כ אנן נאמר דכיון דידענו בנפשה שעתיד הבעל להחזירה לה הטבלא א"כ אינו נחשב בעיני' אלא כשאלה לזמן ואין החסרון בלשון רק חסרון בדעת דאנן יורדין לסוף דעתה שאין נותנת במתנה רק בשאלה וממילא לא הוה דברים שבלב אלא דברים גלוים וידועים לכל איש ולא מהני גם אם אומרה לשון מתנה בפי' דדעת אשה קצרה מלהבין אפי' אם תתן לו שיהי' מזה נתינה משלו ודוק. וראי' לזה דרמי בר חמא לא בעי אם אחד יקבל במתנה טבלא מאשה אחרת ויגרש בו אשתו אם מהני דנימא אשה לא יודעת לאקנוי דלו יהי' אם שאל ממנה טבלא הי' אמרי' דנותנת לו אם לא יועיל בלשון שאלה יהי' בלשון מתנה כסברת הרא"ש הנ"ל רק חקר אם המתגרשת נותנת לו הטבלא שיודעת שעתיד להחזיר לה הטבלא כאן נסתפק אם אשה יודעת לאקנוי קנין גמור הגם שיהי' רק כקנין לזמן ודוק. אך גם בסברא לא קשה קו' הנ"ל הלא גט להרחיקה בא מהכ"ת נאמר שמחשבתה שאם לא יועיל בלשון שאלה תתן במתנה כדי לקרב חובתה הלא אפי' גבי הבעל אמרו בפי' מי שאחזו דף ע"ד גט דלרחוקה בא אימא מודה לי' לר"י לכשתתן יעו"ש ומכ"ש דלא נאמר באשה הגם שהשאילה לו הטבלא כפי אשר שאל ממנה היינו שהיא מראה לו אם הוא

יחפץ להרחיקה היא לא תתיצב כנגדו לקיים אני לדודי כמו שדודי לי אבל לא להתאמץ ביותר הוא ביקש לשאלה והיא נותנת לו גם במתנה כדי להתרחק הגם שפעמים הגט זכות לה מי יימר שגדול כל כך הזכות שהיא תקרב הגט בעבורו דשורש גט הוא חוב ושאני התם בקדושין וקריעה או בעלית שפלוני חפץ לקיים מצוה ולא יוכל למצוא זכות מצותו אלא ע"י חפצו ואמרי' גמר ומקנה להיות אחי עזר ואחי סמך לעשות לו אות אהבה בזה שמסייע לו אבל כאן מי יהי' אנן סהדי שמכוונת להתרחק מבעלה לפעמים טוב למיתב טן דו ועכ"פ לא תתאמץ ביותר ודוק. והי' בדעתי להאריך להבדיל דשם בקריעה ובקדושין ובטלית וספרים דיוכל להצמיח הפסד שמא יקדמנה אחר וחיוב קריעה עבר אם לא יקרע מיד וזמן תפילה עבר וזמן תורה אשר חיוב בכל שעה עבר על כן ניחא לי' ליתן באופן המועיל אבל כאן מאי הפסיד אם לא יהי' מועיל גט זה וכתב אחר על נייר שלו על כן לא אמרי' דגמרה ומקנה ליתן טבלא שלה באופן המועיל הגם שמשכחת בגט שכ"מ מזה לא דברו רק בסתם גיטין וק"ל וגם הי' בדעתי לחלק דשם מקנה לי' ברגע הקדושין וברגע הקריעה וברגע העיטוף כאשר נעשה המצוה אבל כאן בגט ג"כ תתן לו בשעת נתינה ולא מקודם א"כ בשעת כתיבה לא הוה על חפץ שלו והתורה אמר וכתב ונתן ודוק כי קצרתי הדש"ת:

סימן כה

שאלה מעשה בא' שאמר לבתולה הרי את מקודשת לי בדג אשר חפצת ממני ליתן לך במתנה ופשטה ידה וקבלה את הדג לשם קדושין בפני עדים ועכשיו קמו קרובים לבטל הקדושין כי הדג הוא דג עמא והיא סברה שהיא דג טהור שראוי' לאכול לבת ישראל אבל כיון שהוא טמא א"כ הוה מקח טעות ונתבטלו הקדושין לגמרי ולא צריכה גט כלל. תשובה לכאורה יש פנים לומר דקדושין בטלים דבקדושין דף נ"ו אמרי' המקדש בערלה אינה מקודשת והקשה התוס' בד"ה המקדש הא תוכל להנות ממנו שלא כדרך הנאה ותי' דבשלכ"ה לא הוה בו שוה פרוטה ועוד תי' וז"ל א"נ י"ל דמיירי שפיר דאיכא שוה פרוטה אף שלכ"ה מ"מ כיון שהאשה סבורה שיש לה להנות דרך הנאתו ואינו כן לא סמכה דעתה והוה קדושי טעות עכ"ל א"כ ה"ה הכי נמי כיון שהאשה סברה להנות מהדג עצמו ועכשיו שנודע שהוא דג טמא א"כ בטלו הקדושין ועיין בפנ"י שם שכ' בפי' דאיירי שהאשה אינה יודעת דפירות הן ערלה או שאינה יודעת דערלה אסור בהנאה אעפ"כ הוה קדושי טעות שסברה להתקדש בגוף הפירות דרך הנאתן ודוק. אמנם משבשתא הוא כיון דקיי"ל אשה ניקנית בכסף ובשוה כסף א"כ האי דג טמא הוה שוה כסף הן מצד המקדש והן מצד המקודשת עיין פסחים דף כ"ג דהוה הזדמן ושוה כסף

הוה ככסף ושאני ערלה כמבואר בתוס' בע"ז דף ס"ב בד"ה בדמיהן שהקשו ג"כ קו' הנ"ל הא האפר מותר ותי' וז"ל וי"ל כיון שכל זמן שהוא בעין אסור למוכרו מן התורה כמו כן אסור לקדש בו אשה דהוה כמו מכירה חשובה ויש בו הנאה כשמקדש בו אשה דגמרי קיחה קיחה משדה עפרון וזה לא דמי לקיחה משדה עפרון שראוי' לקנות בו חפץ או שאר הנאה עכ"ל הכוונה קדושין גמרי' קיחה קיחה משדה עפרון הגם דילפי' מעבד עברי דשוה כסף ככסף עיין תוס' קדושין דף ב' יעו"ש אבל עכ"פ צריך להיות השוה כסף דומה לכסף דשדה עפרון שיהי' מותר למכור אותו החפץ או להנות בו מגוף החפץ אבל בערלה דאסור למכור החפץ או להנות מגוף הערלה רק ממה שיצמיח ממנו אח"כ אם ישרף ויהי' אפר יוכל להנות אז לא הוה דומה לכסף דשדה עפרון ודוק. וכל זה בערלה אבל בהך דג טמא שהותר לו להאיש למכור הדג וגם היא תוכל להנות מגוף הדג למשוח משמנו או לעשות כלים מעורו ומעצמיו או למכור אותו בכל אשר תבקש מהחפצים בעדו א"כ מה לי שהוא דג טהור או דג טמא הלא הוא שוה כסף וכל שוה כסף ככסף בשלמא אם אמר בפי' לה שהוא דג טהור או היא אמרה לו אקדש אני לך בדג טהור הזה אז אם הוא דג טמא הוה הקדושין בטלים אבל כאן שלא הוזכר מפיו או מפי' שיהי' דג טהור הגם אם אמת שבלבה הי' שחפצה לאכול אותו הוה דברים שבלב ואינם דברים והיא מקודשת דהא נתן עכ"פ שוה כסף פרוטה ודוק. ונתתי שמחה בלבי כי מצאתי לאדמ"ו חת"ס ז"ל בחידושיו על פ"ה דע"ז שכ' בדף ס"ב בד"ה והנה פי' על דברי תוס' וז"ל ועל זה תי' שאינו דומה לכסף דשדה עפרון פי' כי הכסף דשדה עפרון הי' עובר לסוחר וה"ה שוה כסף ככסף אפי' נותן לה תרומה טמאה שאינו אלא לדמי עצים ויש בדמי שוה פרוטה הרי מקדשה בפרוטה שיש בו והיא עובר לסוחר שתוכל להחליף הני פירי בדמי עצים שבהם לקנות חלוק וטלית הרי פרוטה ממש עובר לסוחר אבל הכא אסור לה למכור בערלה בעינה בדמי עפרה אלא היא תשרף תחילה הערלה ואח"כ יש באפרה פרוטה אבל הערלה גופה לא תוכל לקנות ממנו חלוק וטלית ואין אשה מתקדשת אלא בכסף הדומה לכסף של עפרון עכ"ל הזהב אודה ד' שזכיתי לפי' זה בתוס' א"כ ברור בנ"ד שתוכל למכור הדג בעד חלוק וטלית א"כ הוה שוה כסף דומה לכסף דשדה עפרון ודוק. והיום הגיע לידי ספר הלכות קטנות ואמרתי לראות בו דבר ופתחתי וראיתי בסי' שנ"ז שכ' וז"ל המקדש את אשה בבשר סתם ונמצא שהיתה נבילה אי הוה מקח טעות תשובה יש ללמדה מדברי תוס' פ"ג דקדושין ד"ה המקדש בערלה דכיון דהאשה סבורה שיש לה להנות דרך הנאתה ואינו כן לא סמכה דעתא ע"כ ה"נ בנ"ד איכא למימר דכיון דסבירא דיכולה לאכלה וצריך למכרה הוה מקח טעות ויש

לדחות דלהינות שלכד"ה ל"ש עכ"ל ולענ"ד ל"צ לחלק בין שלכד"ה לא שכיח אלא כיון שאמר בשר סתם ולא הטעתה ובשר נבילה הוה שוה כסף דכתיב או מכור לנכרי א"כ שוה כסף ככסף והיא מקודשת גמורה כנלע"ד בעזה"י נכון ואמת. שוב עיינתי בב"ש סי' כ"ח סעיף כ"א ובא"מ ס"ק נ"ו שהביא קו' בשם שעה"מ מבכורות דף י"א דפריך שתהי' מקודשת בהאי דבינו ובינו וקשה הא היא סוברת להנות מגוף החמור והגאון א"מ העיר דאין נ"מ בשווי' דאל"כ אפי' באיסורי אכילה לא תהי' מקודשת אלא עכ"ח כל ששווי' שוה פרוטה מקודשת הגם דסברה ששוה יותר רק בא"ה דלא תוכל להנות כד"ה ע"ז מקפדת יעו"ש שדבריו נכונים א"כ ראי' לנ"ד דמקודשת אבל פלא שלא העיר כלל מתוס' ע"ז דצריך להיות כסף דומי' דשדה עפרון שהיא עובר לסוחר לקנות בו אפי' חלוק וטלית ויהנה מגוף החפץ בתורת שוה כסף ככסף אבל איסור הנאה לא הוה דומי' דשדה עפרון ודברי ב"ש נפלאים מה מהני דתוכל למכור לחולה עכ"פ אינו דומה לשדה עפרון ודוק אך לא הבין דברי תוס' בע"ז על המחשבה זאת כמבואר שם בהבנת תוס' ע"ז יעו"ש עכ"פ נראה ברור בנידן שאלתינו דהיא מקודשת כנלע"ד בעזה"י. ואוסף נופך בשלמא בנידן הלכות קטנות או בפירות ערלה דאינו ניכר בבשר או בפירות אם המה של ערלה או בשר נבילה א"כ תוכל לטעון דהוה מקח טעות אבל בדג שהי' ביד האיש שהוא ניכר אם הוא דג טמא או דג טהור ולא בדקה ולא שאלה אחרי הדג אם הוא טהור בודאי סברה וקבלה כל מה שהוא א"כ היא מקודשת גמורה כנלע"ד ברור בעזה"י:

סימן כו

שמחת חג מתן תורתינו הקדושה להרב החרוץ המאור בתורה כבוד מה"ו הרב ר' יעקב יצחק הלוי איש הורוויץ נ"י אבדק"ק ראדעמישלע יע"א. אחד"ש מכתבו עם הערות וחקירות וקושיות קבלתי אבל אני מוטרד מאוד כעת רק חשבתי דרכי להשיב משני טעמים ראשית ראיתי שסיים וז"ל ולמחול בטובו להשיב וכו' ובפרט בעתים הללו אשר התורה מונחת בקרן זוויות ודורש אין לה מכלל דבעי דרישה וד' יתברך ירחמנו עכ"ל וזה אמת שצריך דרישה והשנית שכותב שראה תשובה אחת ממני ביד מכירו השאלה והתשובה כתובה בספר שואל ומשיב מהד"ת בהאמנה שלא ראיתי עד הנה ספר הנ"ל אפי' על רגע אחת ואני אשמח בו כי גדול האיש הוא הגאון מלעמבערג נ"י וזכיתי להיות בר גילו ואשיב רק בקצירת אומר על שאלה אחת להערה בעלמא ועלי לא יסמוך רק ישאל דבר הלכה מגאוני פולין. שאלה אם מקדשין אשה בבאנקנאטין וכן אם פודין בכור בהנך באנקנאטין דהגאון חתם סופר יו"ד סי' קל"ד פסק לחומרא לענין פדיון בכור ובהרבה מקומות נתפשט המנהג כן וכתב וז"ל ובאמת צ"ע דהא שטר כזה דנכתב לכל מי

שמוציאו זה הוה גופו ממון ויעיין בש"ך ח"מ סי' ס"ו סק"י ועוד איזהו מקומן באחרונים ובאמת עפ"י הסברה אין דומה זה לשטרות דבבאנקנאטין קונים הכל כאשר לכל וגופו ממון הוי וכן ראיתי בשו"ת השיב משה להגאון מאוהעל ז"ל דפודין בן בכור בבאנקנאטין ואין רצוני לבוא בפלפולים בזה עכ"ל. תשובה הדבר צריך עיון עמוק וכעת לא אוכל לעיין אבל לדעתי גם בקדושי אשה הוא ספק אם מהני ואעתיק לו מה שכתוב אצלי על גליון חת"ס שלי סי' הנ"ל וז"ל לי התלמיד נ"ל הגם דפשיטא לאדמ"ו דמהני בקדושי אשה זה דווקא אם מקדש אותה בהנאת באנקנאטין אשר תשיג אבל לענין אם הוה קדושין אם מקדש אותה בתורת כסף צריך עיון אצלי דבהנך באנקנאטין אין תביעה על אדם פרעי רק המדינה לקח המעות וכל מי שמביא הבאנקנאט יקבל מעותיו בבאנק כאלו הפקיד שם מעותיו א"כ הוה שטר ראי' שיש לו שם בבאנק פקדון אבל לא כפקדון ממש אשר בכל מקום שהוא מונח הוא שלו עיין רא"ש פסחים דף ה' ועיין רמב"ן מלחמות הובא בש"ך סי' רנ"ט דכאן אין לו כסף ידוע אשר קנה מעולם א"כ אין כאן אפי' שט"ח ואפי' אם יהי' הדין פודין בשטרות של יחיד שהוא עכ"פ שט"ח אבל באנקנאטין גרוע שאין כאן איש אשר גופו ונכסיו יהי' משועבדים לו ודו"ק. ולפ"ז בקדושין מהני אם מקדש אותה בהנאה אשר יגיע לה מהנך באנקנאטין אבל אם מקדש אותה בתורת כסף שתתקדש בהם לבי נבוך מאוד דאין כאן שום שעבוד הגוף ושעבוד נכסים רק שטר ראי' שיש לו לתבוע סך הנ"ל כי קנה השטר ראי' ע"י גלגולים הרבה מי יודע מי הי' האיש הראשון אשר נתן הכסף בהאקאסטע של השטאט אם הי' ישראל או גוי (וגוים לאו בני שטר נינהו בכה"ג להיות שטרו כסף לקיום מצוה ודו"ק) וכדומה וחלילה לי לחלוק ע"ד אדמ"ו חת"ס ז"ל רק אני נבוך מאוד אפי' בקדושין מכ"ש בפדיון הבן דלמא ביקש הקב"ה שיהי' עכ"פ כסף בכל העולם אבל שטר ממלכות זה אין עובר לסוחר במלכות אחרת אבל בוודאי אין לזוז מפסק אדמ"ו ז"ל ודו"ק. וחפשתי בספר השיב משה ומצאתי התשובה בסי' נ"ה שהביא מדברי תוס' בב"ק דף י"א שאצל גזלן צריך להשיב או הכלי או הדמים ולא סובין ונתקשה הגאון מה לי כסף או שוה כסף ועכצ"ל דבכסף יכול לקנות הכל ולא בשוה כסף וממילא דן בבאנקנאטין דיוכל לקנות בו הכל הווין כסף זה תמצית דבריו ולע"ד לולא דחדשה התורה איסור לא תחמוד הי' כל אדם רשאי ליטול חפץ חבירו וליתן לו הדמים כחכמז"ל בב"מ דף ה' לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע יעו"ש היינו דסברי אינשי אם יתן חפץ בעד חפץ חבירו הוא איסור לא תחמוד אבל אם יתן דמים מותר ליקח חפץ חבירו דאם לא יתן אפי' חפץ א"כ הוה גזילה ואיך סברי אינשי לא תחמוד בלא דמי הא בלא דמים הוה גזילה ולא תחמוד למה לי אלא סברו אם יתן חפץ בעד חפץ בע"כ אז עובר

על לא תחמוד אבל אם יתן דמים לית בי' לא תחמוד ולכן באמת בגזלן אם הכלי בעולם צריך להשיב הכלי משום לא תחמוד ואם אין הכלי בעולם צריך להשיב כסף ממש עכ"פ אשר נתחייב בשעת גזילה וכסף טוב בעצמו דלא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע אבל שוה כסף הוה אפי' לאינשי בלא תחמוד דהא בסחורה שוה כסף צריך שומא ויש לחוש בו לרמאות אבל בכסף הוה כאילו נותן לו הגוף הכלי כיון דאין הכלי בעולם ליכא בו לא תחמוד אבל בשוה כסף לא קיים השבת גזילה ודוק ועיין בש"מ בב"מ דף ו' אם אי אפשר לתבוע ממונו בב"ד יוכל ליקח חפץ חבירו ולומר שלי ואינו עובר על לא תחמוד דהא לא חמד חפץ חבירו רק ליקח בעבור להציל ממונו ודו"ק ומה שהעיר הגאון יען שיוכל ליקח הכל בבאנקנאטין הוה כסף לפדיון לא ידעתי מנ"ל דלמא הקפיד הקב"ה שיהי' עכ"פ כסף בכל מקום אבל שטרות ממלכות זה לא עוברים לסוחר במלכות אחרת ודוק.
ואודות אשר ביקש ממני להשיב לו על קו' אשר נתקשה בה מאוד על דברי רמ"א יו"ד סי' ס"א שפסק אם ישראל שוחט אצל עכו"ם אם ימצא טריפה הוא נשאר לעכו"ם ואם תמצא כשר הבשר לישראל שפטור ממתנות כהונה והמעיין בט"ז וש"ך ופר"ח יראה שמטעם ברירה הוא והתפלא עליהם הלא מבואר בעירובין דף ל"ו אם מניח עירב וכבר בא חכם ולא חסר אלא גילוי מלתא לא תלי' בברירה וא"כ הכי נמי בבהמה כבר הוא בעולם הטריפות ולא חסר אלא גילוי מילתא וכי תימא שם כבר נגלה בעולם לאיזה צד בא החכם ויוכל להתברר אבל כאן בחיי' של בהמה אי אפשר להודיע העצומים בבטן המליאה הלא המהרי"ט בח"מ סי' כ"ג מדמה באמר אם תלד אשתו זכר יטול מנה ואם נקיבה מאתים דומה להא דעירובין דהוה רק גילוי מלתא הגם שאי אפשר לדעת עד אחר הלידה והאריך בדבריו וביקש להשיבו דבר עכ"ד. יש לי לדון אחרי השורש שאין ברירה זה כשאר ברירה בש"ס ויעיין בלשון הט"ז וש"ך שמשונים זה מזה בלשונם ויעיין בפר"ח בשם מהרי"ק אם הבהמות של ישראל והגוי יקח הבשר אם נטרפה שחייב במתנות אבל אני אניח הדבר כפי הבנה של מעלתו נ"י ואתרץ בעזה"י. ונראה לי לתרץ והיא אם אנו חוקרים הברירה על הטריפות אשר יהי' נמצאים אחר השחיטה אז הי' מקום לקו' הנ"ל הא גם בחיי הבהמה הי' הטריפות מבוררים בתוכה אבל באמת אנו חוקרים אם הבהמה תהי' כשירה שיהי' מחויב במתנות כהונה וזה לא הי' מבורר ואסביר הדבר הלא חכמז"ל הצריכו בדיקה לריאה דשכיח בה טריפות ועיין בסי' ל"ט ומי יכחיד דרוב בהמות כשרות רק הכוונה שכיח בבהמות סרכות ושכיח מראות ושכיח אטום ושכיח נצמקה ושכיח חסרון בבשר ושכיח יתרות באונות וכדומה וכל רעותא צריכה בדיקה ובירור בסרכות צריך לראות אם הם כסדרן ואם לא יהי' כסדרן לראות אם תסלק ע"י

משמוש עיין באחרונים בטעם מילול הסרכות דאם תלך הוה כאלו עור הי' פרוס עליה דפח"ח ובאטום צריך לראות אם יהי' חוט בשר מקיף וכדומה ובצמקה אונה אחת אם תהדר בבדיקות פושרין עיין תב"ש שם וביתרות ימין אם תטה למעלה או למטה ואם מטה מקמא או מגבה ובמראות שונות אם תתברר שמראות חוזרות למראה ריאה או למראה כשירה אשר תלוי בחכמת השוחט הנופח וכדומה כנודע למי שבקי בטריפות ואי אפשר לפורעם כי רבים המה מאוד. ולפ"ז בשלמא אם כבר בא חכם או אם תלד זכר או נקיבה הוא רק גילוי מלתא בעלמא דהדבר נתברר לעצמו או יתברר מעצמו אם בא חכם כבר נתברר ובאמר אם תלד אשתו זכר יתברר הדבר מעצמו בירור גמור אבל בבהמה הגם שבאמת רוב בהמות כשרות היינו אחר הבדיקה יתברר שהרעיתות לא הוה שאין כמוה חי' שתוכל להרפאות וממילא אינה טריפה אבל עכ"פ רוב בהמות יש להם ריעותות אשר אפשר שתהי' טריפות בריעותות כנ"ל וצריך בירור בחכמת השוחט לגלות אם באמת זה היא סרכה ע"י נקב שהי' או בנקב שתהי' אח"כ עיין רש"י ור"ן בזה או אם אטום זה יהי' מעכב רחיפת הריאה או תפליט הליחה והדם או תחזר לאיתנה בעתיד או אם הבועה תקרע העור או יש חוט בשר מקיף ולא תקרע בעתיד אם המראה הזה אשר מורה על טריפות יוכל לחזור לבריאות וכדומה לזה למאות למי שנודע לו מקור הסבר הדינים א"כ גם אחר השחיטה לא נגלה אם יש כשרות או טריפות רק בפעולות שונות במשמוש היד בנפיחה בשרי' במים פושרים א"כ אין ברירה הגם שנתברר בפעולות ונתכשר הבשר ודוק. היוצא מזה הגם דמשכחת שטריפות יהי' גלויות כיון דכשירות אינם שכיח שיהי' גלויות להיתר אלא ביתרון החכמה בפעולות שונות א"כ אין ברירה ודוק:

סימן כז

שנית להנ"ל קבלתי מכתבו פעם שני אשר ביקש לגלות דעתי במה שהערותי שלבי נבוך אם מהני שטרות באנקנאטען לקדש בהם אשה או לפדות בכור וכתבתי וז"ל דלמא ביקש הקב"ה שיהי' עכ"פ כסף בכל העולם אבל שטר ממלכות זה אינו עובר לסוחר במלכות אחרת עכ"ל ומעלתו נ"י מתמיה מאוד וכתב וז"ל אדרבא הקפידא היא שיהי' שוה במקום הקדושין ואם אין שוה במקום הקדושין יש ספק קידושין מחמת שמא שוה פרוטה במדי עכ"ל והי' לו להפליא עלי ביותר מדברי הרא"ש בשם ר"י והובא בב"ש סי' ל"א ס"ק ו' שאין לקידושין אלא מקומו ושעתו ואם אין הקידושין במקומו שוה פרוטה אפי' ידעינן ששוה פרוטה במקום אחר מדאורייתא אינה מקודשת יעו"ש וא"כ הי' לו השגה גדולה עלי ביתר שאת. אמנם ראיתי שלא נתן לבו להבין בדברי כלל ואבאר לו

בקצירת האומר בעזה"י יש לפנינו להסתכל אם התורה אמרה אשה נקנית בכסף או בכור נפדה בכסף וכדומה על שני פנים (א) איכות הדבר (ב) כמות מדבר איכות הדבר היא אם התורה בקשה דוקא כסף ממש מטבע שיש עלי' צורה והיא עובר לסוחר בכל העולם אבל לא שוה כסף ולא אסימון שאין עליו צורה, כמות הדבר היא סכום כמה יהי' הכסף או השוה כסף אשר בו יקדש האיש את האשה שתהי' לו לאשה. והנה קבלו חכמז"ל שאשה נקנית בכסף בג"ש קיחה קיחה משדה עפרון ולאו דוקא בכסף ממש אלא אפי' שוה כסף ובאמת נתקשה תוס' בקדושין דף ב' בד"ה בפרוטה מנ"ל דמהני בקדושין שוה כסף דלמא צריך כסף ממש כמו בשדה עפרון ותי' דילפינן מעבד עברי יעו"ש. אך אם נחקור כמה יהי' כמות הדבר אשר בו תתקדש האשה אם בפרוטה או בדינר או בתרקבא דדהבא קבלו חכמז"ל דבפחות מפרוטה לא מקנה נפשה ועיין תוס' בקידושין דף ג' בד"ה ואשה בפחות מפרוטה שאפי' היא מרוצית ופשטה ידה לקבל פחות מפרוטה לא מהני יען דפחות לא מקרי כסף יעו"ש וככתבו וז"ל אלא ה"ט משום דגמר קיחה קיחה משדה עפרון וכתיב בי' כסף ופחות משוה פרוטה לא מקרי כסף עכ"ל הרי לענין הכמות גמרי' דעכ"פ צריך להיות הכמות בשם כסף וכן אם חקרי' באיכות אם בגוף החפץ צריך להיות כסף או שיש בכוונתו שוה כסף אם אפשר לקדש אשה באיסור הנאה שהרי יש באפר שוה פרוטה ועיין בתוס' בע"ז דף ס"ב בד"ה בדמיהן שהקשה קו' זו ותי' וז"ל כיון שכל זמן שהוא בעין אסור למוכרו מן התורה כמו כן אסור לקדש בו אשה דהוה כמו מכירה חשובה ויש בו הנאה כשמקדש את האשה דגמרי' קיחה קיחה משדה עפרון וזה לא דמי לקיחה דשדה עפרון שראוי לקנות בו חפץ או שאר הנאה עכ"ל הרי שבארו בעלי תוס' דנשאר הלימוד לילף משדה עפרון כמו התם הוה הכסף ראוי להנות ממנו מיני' ובי' ולא שיצטרך לעשות מעשה השריפה ולהנות מהאפר ה"ה בכסף קידושין צריך לקדש אותה הן בכסף או בשוה כסף אשר ראוי להנות ממנו בעין ולא שיצטרך להמתין עד שישרף ויתחדש אפר בעולם להנות מן האפר דאיכות הכסף צריך להיות בקדושין כמו בקיחת שדה עפרון הגם דילפי' מעבד עברי דגם שוה כסף ככסף אבל לשאר ענינים צריך להיות דומה לכסף דשדה עפרון ודו"ק. וכן אני אומר הגם דלענין כמות הכסף היינו שוה פרוטה אזלינן בתר מקום קידושין מקומו ושעתו הוה דשווי' שוה פרוטה תקרא כסף קידושין אבל אם אינו שוה פרוטה במקומו אעפ"י ששוה במקום אחר פרוטה לא הות מקודשת דאיש כי יקח אשה כתוב שצריך לעשות קיחה בשוה פרוטה הנקרא כאן כסף כשם שאברהם עשה קיחה בשדה בדבר הנקרא כסף במקומו כך צריך המקדש לעשות קיחה באשה בדבר הנקרא כסף במקומו לשיטת ר"ת ומכ"ש אי גרסינן לא מקנה נפשה בודאי

לא מקנה נפשה אא"כ שוה במקומה פרוטה ודוק וכן לענין איכות הכסף צריך להיות כסף עכשיו ולא בנולד ע"י מעשה שריפה להנות מאפר פרוטה וכן גם זה אמת דצריך לקדש אותה במטבע שהיא כסף או בשוה כסף דהוה עכ"פ נקרא כסף בכל מקום דכסף ממש או חפצים שהוין שוה כסף בכל העולם דיהי' הכסף באיכות דומה לשדה עפרון דקנה אברהם השדה בדבר אשר אם נשלם הכמות סך עצום הוה עכ"פ כסף בכל העולם אבל בשטר נייר של גזירת המלך שגזר על חתיכת נייר שהוא זהב או חמשה זהובים הגם שבמדינת המלך נחשב ע"י גזירת המלך כסף אבל בשאר מדינות של עולם ניירות כאלה לא יחשבו לכסף אפי' ככר מהם לא הוה כסף שהמה נייר בעלמא ובכל מקום שחפץ הקב"ה כסף צריך להיות כסף בעצמו (דומי' דעפרון שנתן כסף אשר נחשב בעולם כסף) או שוה כסף בכל העולם ודוק ואעתיק לו מה שנכתב אצלי בגליון חתם סופר שלי ג' הערות (א) חתם סופר יו"ד סי' קל"א ד"ה אבל שכ' אדמ"ו ז"ל והיינו מטבע שגופו ממון ואין חילוק אם יהי' זהב או כסף או נייר עכ"ל כתבתי וז"ל נ"ל היינו דוקא אם נדפס על הנאטין שזה זהב או חמשה זהובים בלי הזכרת מקום שיהי' הפרעון רק יצא חוק המלך שזה הנאטע הוא זהב או חמשה זהובים ולא נזכר אי' המקום לקבל פרעון וק"ו שלא נזכר שיפרע בכסף זילבערמינצען אז הי' הנייר מטבע מכח גזירת המלך כדעת אדמ"ו ז"ל אבל אותן הנאטען של עשרה זהובים שנדפס עליו "ווירד בעצאהלט אין זילבערמינץ בעיר וויען" אז לא הוה מטבע של מלך אלא הוה שע"ח או שטר ראי' וגרע משאר שטרות כאשר בארנו במקו"א והגם שיתחייב ראשו אם ימאן מלקבל זה הוא מטעם שמורד במלך אשר מבטיחו לקבל בעד זה עשרה זילבער מינץ והוא לא מאמין שכספו מונח בבאנק ואטו אם המלך יגזור שצריך לקבל שטרי איש פרטי היהי' לשטרי של האיש דין כסף בודאי לא ודוק עכ"ל (ב) ע"ש בד"ה והנה מביא אדמ"ו ראי' שנאטען נקרא כסף דמקיים בי' וצרת הכסף לרבות כל דבר שיש עליו צורה ע"ש ומלשון לרבות כל דבר לומר אפי' אינו כסף רק יש עליו צורה פודין בו וכתבתי על הגליון ולדעתי כסף שיש עליו צורה היינו צורה שוקעת או צורה בולטת אבל באנקנאטין הנ"ל אין עליהם צורה לא אותיות שוקעת ולא בולטת רק מצייר בצבע לא נקרא כסף שיש עליו צורה עיין דוגמא לזה ביו"ד סי' קמ"א בט"ז ס"ק י"ג שכ' וז"ל ואין בציור שום ממשות עכ"ל ואפי' להנקודת הכסף שם היינו להחמיר שלא יצייר אדם גם זה אבל במעשר אמרו כל דבר שיש עליו צורה משמע שיהי' הצורה עליו לכן אין פודין בבאנקנאטען ול"ק קו' אדמ"ו מקדושין דף ה' בגמ' לימא שטרי דמלכותא יוכיח עכ"ל (ג) ובחת"ס ח"מ סי' קפ"ז בד"ה ונידן הבאנקע שכ' אדמ"ו וז"ל וא"כ מטבע כסף וזהב ומטבע נייר שוה ואין בין זה לזה כלום עכ"ל

כתבתי וז"ל ולי התלמיד נראה דמטבע כסף או נחושת שאני שגזר המלך שהשווי' של המטבעות כסף או נחושת הנ"ל יהיו ביוקר מפני דמותו אשר עליו וכן אם עשה מטבע של נייר מזהב או אפי' ממאה זהובים וגזר שזה הנייר יהי' שוה כך אז נחשב למטבע כדברי אדמ"ו אבל הנך באנקנאטין שנדפס בו שהבאנק חייב לשלם כל הסכום להאיש אשר יביא לפניהם הנייר א"כ הוה רק שטר הלואה אטו נדפס על הבאנקנאטען שם המלך וצורתו וממשלתו על רבות המדינות כאשר חקוק על המטבעות על הבאנקנאטען נזכר רק שם הממונה על הבאנק שהוא ישלם מהבאנק ולא נדפס שהמלך צוה שהנאטע הזה הוא בעצמו הוא מאה זהובים עכ"ל (ויעיין ניטין דף כ' ובא"ח סי' כ"ז). הארכתי מעט להראות שהדבר קשה לפני אבל בוודאי לדינא אדם גדול בענקים צריך לבוא אחרי אדמ"ו הגאון ז"ל לחלוק עליו ולא אני ח"ו רק לא כחדתי תחת לשוני אשר עלה בלבו כהרהורי מחשבותי לחומרא ולא לקולא ועל שאר פלפולו יראה בתשובת אדמ"ו יו"ד והי' בדעתי להעיר במדרשים דיצאו להם מוניטין בעולם ובחכמז"ל עתידה אומה זו (של רומי) להשתמש במטבע של חרס ובדברי התנא שלא הסתכל בצורת מטבע כל ימיו ובמאמר חכז"ל דאין צור כאלקינו אין צייר כאלקינו אך אני מוטרד מאוד ומה בצע אם אין הזמן לירד לתוך עומקה של הלכה הד"ש. ואגב גררא אודיעהו מה שאמרתי בהבנת חכמז"ל רבי מכבד עשירים אשר העולם מתמי' שהי' מעלה יתירה אם הי' מכבד עניים ואמרתי שדבר גדול עשה בזה דיעיין בקדושין דף מ"ט במי שקידש אשה ע"מ שאני עשיר אין אומרים כר"א בן חרסום וכראב"ע אלא כל שבני עירו מכבדים אותו מהני עשרו ולכן החכים רבינו הקדוש לכבד עשירים למען אם יקדש אחד מהם אשה נדע שהוה קדושין והי' תכליתו קדוש וילמדו ממנו לכבד עשירים שלא יצמיח מזה קולא בקדושין וק"ל:

סימן כח

שאלה אשה אחת אשר בעלה הכין לפניה בחצרו חדר מיוחד עם בית חורף שתבשל ותאפה לעצמה ע"י משרת שהכין לה כי מרוב טרדתו מעסקיו ועוד כמה טעמים לא מבקש שהיא תהי' בחדריו ולראות עסקיו ושבת ויו"ט או פורים תהי' בחדריו לאכול עמו והיא לא חפצה בזה כי יראה ורק כאשר ראתה כי גמר מחשבתו ואין לשנות היא ישבה בחדרה ואינה הולכת לטבילה כלל זה י"ב חדשים וכאשר קבל עליה בב"ד והתרו בה ע"י שליח ב"ד פעמים רבות שלא תעשה כזאת למרוד בבעלה ולצער אותו השיבה אמריה שלא תשנה דעתה עד כי היא תהי' בביתו תמיד כאות נפשה ותחת כי הימר לה להיות כאחת השפחות מרה יהי' לו מאוד למען יוסר על רעתו ושאל האיש אם מותר לגרשה בע"כ או אם רשאי ליקח אשה אחרת על אשתו או לא. תשובה לכאורה הדבר פשוט

שיוכל לגרש אותה בע"כ דהא כבר עבר י"ב חדשים אשר מרדה בו ומצערו בתשמיש ואפי' כתובה אין לה דהא התרו לה הב"ד והיא נשארת במרדותה כמבואר בש"ע סי' ע"ז סעיף ב' שכ' המחבר וז"ל ואם מרדה מתחת בעלה כדי לצערו ואמרה הרני מצער אותו בכך מפני שעשה לי כך וכך או מפני שקללני או מפני שעשה עמי מריבה שולחים לה מב"ד וכו' אם עמדה במרדה ולא חזרה נמלכין ותאבד כתובתה ולא יהי' לה כתובה כלל עכ"ל וכ' הרמ"א וז"ל וי"א דבזמן הזה שאין נושאין ב' נשים לא משהי' לה י"ב חודש אם רוצה לגרשה ואם אינו רוצה מתירין לו לישא אחרת וי"ח שאין להתיר לו לישא אחרת עכ"ל וכ' הח"מ בס"ק ט"ז וז"ל אבל לאחר י"ב חודש שכבר אבדה כתובתה צריכה לקבל גט עכ"ל ועיין בב"ש ס"ק י"ט וא"כ בנידן דידן מותר לגרש אותה בע"כ ודוק. אמנם כד דייקת מבואר דהיא אינה כמורדת דבשלומא אם אמרה שמונעת אותו מתשמיש רק כדי לצערו על העבר אשר אי אפשר לתקנו והיא מבקשת רק לנקום נקם על אשר חטא כנגדה מפני שקילל אותה או עשה מריבה או שעשה לה כך וכך וכן דבר ידוע אשר לא יעשה א"כ אין תכליתה רק כדי לצערו על העבר אז היא מורדת אבל בוודאי אם האשה מונעת תשמיש ממנו כדי שימנע מלהכות אותה או לקלל אותה ולא יענה עוד על להבא מאז אשר יבטח להיות כאיש עם אשה נוהג בטוב היא חפצה לשמש לפניו א"כ אין תכליתה לנקום נקם ממנו ולצערו ולהכאיבו אלא שמבקשת שיסיר ממנה צערה ומכאובה אז אין זה מורדת כלל שאין תכליתה למנוע תשמישה אלא ע"י שירגיש בצערו ישים ללבו שלא יצער אותה ולא יכאוב לה עוד א"כ אם דבר זה שמבקשת הוא דבר כדין וכדת אין עליה דין מורדת וא"כ האשה הזאת אשר מבקשת להיות בביתו כאשה עם בעלה לראות בעסקיו ולישב בשולחנו אפי' בימי חול ואם יקבל זה תשמש עמו אז אין עליה דין מורדת ודוק. וראי' לזה מדברי רמב"ן הובא בש"מ בכתובות דף ס"ג ולענין פסק שמביא בשם רמב"ן וז"ל תמיהני היכא קיי"ל דממלאכה לא הויא מורדת מ"ש מיני' דידי' דבאומר אינו זן ואינו מפרנס יוציא ויתן כתובה ובכמה מרדים פחותים מזה אמרו כן ונ"ל מפני שמרדו של איש קשה משל אשה לפי שיש סיפק בידו לעשות כדאמרי' עד שכופין אותו להוציא נכפהו לזון אותה ומהדרי' אין אדם דר עם נחש בכפיפה כלומר א"א לה להתענות עד שתבוא לב"ד ויהי' חיי' תלויין לה מנגד אבל כאן אפשר לכופה בשוטין לעשות מלאכה ואם נתבטלה עד שיכפוה לא הפסיד כל כך וגם אפשר לו למנוע מתשמישה ומזונותי' עד שתחזור בה עכ"ל הרי מפורש יוצא דבעל יכול למנוע תשמישה ומזונותיה עד שתעשה מלאכה ולא נחשב למורד על שמונע תשמיש ומזונות דהוא הבעל דין וגם הדיין עד שתעשה חיובה ה"ה כן רשאי היא לעשות דין לעצמה למנוע ממנו

תשמישה עד שיעשה חיובו להחזירה לביתו ולהיות לו כבת מלך ולא כפלגש לישב בימי חול גלמודה דכן הלכה בש"ע סי' ע' סעיף ב' שכתב הרמ"א וז"ל וי"ח וסבירו להו שלא יכול לומר שהי' תאכל לבדה אלא א"כ קבלה מרצונה וכן נראה לי עכ"ל והוא שיטת רוב הפוסקים יעו"ש א"כ האשה עבדה דין לנפשה כדת וכהלכה ואין עליה דין מורדת ודוק. ועוד נ"ל ראי' מש"ע סי' ע"ז סעיף א' אם הבעל רוצה לגרשה וליתן לה כתובה והיא אינה רוצית לקבל הגט יוכל למנוע ממנה שאר כסות ועונה ועיין שם בח"מ וב"ש פלפול אפי' עכשיו דיש חדר"ג שלא לגרש בע"כ אעפ"כ יוכל למנוע ממנה עונתה כיון דמן התורה יוכל לגרש אותה שוב אינו נחשב כמורד ואפי' החולקים וסוברים דהוה מורד היינו משום עכשיו דיש חדר"ג א"כ נשתעבד לה בשעת נישואין עד שתקבל ברצון הגט א"כ הוה מורד אבל אי ליכא חדר"ג בודאי הוא אינו מורד אם מבקש לגרש אותה והיא מונעת אותו שלא יוכל לזרוק לה הגט דעביד אינש דינא לנפשיה ומכ"ש אם האשה מונעת אותו מתשמישה יען שהוא אינו עושה לה כדין וכדת לאכול עמו על שולחנו שאינה מורדת כנגדו יען שהוא התחיל למרוד כנגדה בשארה זו מזונות היא מרדה כנגדו בעונתה ודו"ק. הן אמת שהב"ש שם בס"ק ו' הביא ראי' דאינו מורד אעפ"י שיש חדר"ג דהא גם בזמן הגמ' הי' איסור לגרש אשתו ראשונה ומ"מ אם רצה לגרשה והיא אינה רוצית לקבל הגט לא הוה כמורד ה"ה אם יש עכשיו איסור חדר"ג לא הוה כמורד יעו"ש ודבריו נפלאים בעיני דבשלומא איסור שעושה הבעל אם מגרש אשתו ראשונה הוה עבירה כאלו אוכל חזיר אבל עכ"פ כנגדו אינו מורד דהא התורה נתן לו רשות שיוכל לגרש אפי' אשתו ראשונה בע"כ הגם שהיא אינה מרוצית ואטו יען שהוא חפץ לחטוא לאלקים יהי' נחשב למורד כנגדה אם כן אם היא עושה תחבולה שלא יוכל לזרוק לה גט א"כ היא מורדת כנגד זכותו והוא אנוס ואונס רחמנא פטרי' דהיא גרמה לאניסו אבל אחר שבא רבינו גרשון וזיכה לכל בת ישראל זכות שלא תגרש אלא מרצונה א"כ זכתה כל בת ישראל באותו זכות שמי שישא אותה לאשה לא יוכל הבעל לשלוח אותה רק אם היא מרוצת לגט א"כ מהכ"ת שלא יהי' הבעל נחשב כמורד אם מונע ממנה עונתה דהלא הוא אמריה תאמר אני מוכן לפניך גירשני בע"כ ואהי' מגורשת אטו תוכל אתה לכוף אותי לשקר ולאמור בפי שאני מרוצה לגט אם אני אוהב אותך אבל הנני שלחני כאות נפשך ולא כאות נפשי ומה פשעי ומה חטאתי כי דלקת אחרי למנוע ממני עונתי אטו יען שידיך אסורים מחדר"ג אפסיד אני זכותי והוה מורד ודו"ק. ואפשר דסובר הבית שמואל דאפי' בזמן הגמ' אם הבעל רוצה ליתן גט לאשתו והיא אומרת לו כופני ליטול אותו אבל ברצון לא אקח אותו אעפ"כ מיד פטור משאר כסות ועונה ולא נחשב למורד

ואינו עובר על לא תגרע יען שהיא קנינו כספו של אדם יכול לצוות על קנין כספו שיש בו דעה לשמוע בקולו ולעשות רצונו והבעל מבקש מאשתו שהיא קנינו שתקבל גט ברצונה וזה חפצו שתעשה רצונה כרצונו ואם היא מסרבת מלשמוע בקולו ולמלאות רצונו היא מורדת בו וממילא אין הוא מורד כנגדה שהוא מבקש כדין כי הוא אדונה שהוא קנין כספו והיא עשתה כנגדו שלא כדין ולא כדת שהיא חייבת לעשות רצונו ודוק. ואמתיק הדבר בעזה"י כאשר אעתיק דברי רשב"א בגיטין דף ע"ה בד"ה מכלל כתב וז"ל תמי' לי אשמעתין אמאי לא דייקו מקרא דנתינה בע"כ הוה נתינה דהא גבי אשה כתיב ונתן בידה וקיי"ל בעכ"ח ומסתברא דלא אמר נתינה בעכ"ח לא שמה נתונה אלא בנתינה שמפסיד בכך המקבל מה שהוא שלו כי הא דאמר לה לאשה הר"ז גיטך ע"מ שתתני לי מאתים זוז דאשה זו קנוי' הוא אצל הבעל וקנינו קרי' רחמנא כדכתיב כי יקח איש אשה וקנין כספו הוא וכדאמרי' לקמן בפ' המגרש דף פ"ה א' חוץ מתרומותיך מהו קנין כספו אמר רחמנא וביבמות פ' אלמנה והלכך כשאתה בא לסלקו משלו בעכ"ח אל תסלקנו ודכוותי' בית בבתי ערי חומה וכו' וכו' הלכך נתונה בעכ"ח בכי הא לא הוי' נתינה אבל גט אשה שאין בעלה קנוי לה שאינו מקיח את עצמו וגט שחרור נמי שאין הרב קנוי לעבדא אלא שיש לאשה שיעבוד על בעלה בעודו תחתיו כשהוא בא לסלק שיעבודו מעליו אם אתה בא לומר שאינו יכול לסלקו אלא מדעת האשה נמצא שאתה מחייב את שלו בעל כרחו ואל תחייבהו עכ"ל מפורש יוצא מדברי רשב"א יען שהוא אינה קנינה אבל היא הוה קנינו א"כ אם אינו יוכל לסלק שיעבודו בע"כ של האשה והעבד נמצא אתה מחייב את שלו בעל כרחו ואל תחייבהו וה"ה אם הוא מבקש מקנינו היא אשתו שתשמע אליו לקבל הגט בלי כפיה והיא נותנת כתף סוררת הוא פטור מכל שיעבודי' כי היא מורדת בו בלי לשמוע בקולו ופטור מכולם כי היא עשתה שלא כדת והוא מבקש כדת שאדון יצוה על קנינו ודוק. ולכאורה הי' נראה שריטב"א חולק בזה דבש"מ בכתובות דף ס"ד בד"ה אמר רב טובי בר קיסנא אמר שמואל כותבין אגרת מרד על ארוסה מביא בשם ריטב"א וז"ל היינו כשתובע לכנוס ואינה רוצה היא דאי כשתובע לגרש והיא אינה רוצית להתגרש מאי מורדת איכא הרי האשה יוצאה שלא לרצונה אלא ע"כ כשתובע לכנוס איירי עכ"ל וקשה הא הוא מבקש שתקבל ברצון הגט ולא מבקש לכופה ע"י סרדיוטים כי היא החביאה עצמה שלא יוכל ליתן לה הגט ובכל אופן לא יוכל לגרש אותה על כן כותבין אגרת מרד אלא פשיטא ליה לריטב"א הגם דתורה גילה ונתן בידה דבעל יוכל לגרש אותה אפי' בע"כ ועיין רשב"א גיטין דף ע"ה) היינו שיוכל לאסור אותה וליתן הגט בידה אבל הוא אינה מחויבת לשמוע בקולו

לקבל הגט כאות נפשו יען שעל ידי זה יהי' נפסק שיעבודה וצע"ג. שוב ראיתי דלק"מ בודאי אי אפשר לכתוב אגרת מרד עליה להפסיד כתובתה דהא לא מתכוונה להכאיבו ולצערו נהפוך הוא שניתן להצילה בנפשה שכל מחשבתה להציל עצמה שהיא אוהבת אותו ואיך יכתוב עליה אגרת מרד הלא באישות לא חטאה כנגדו הלא אפי' אם מרדה במלאכה אין כותבין אגרת מרד ואפי' מאן דסובר דכותבין אם מרדה במלאכה שאני התם דגם זה חלק מאישות אבל אם היא חפיצה להיות אשה לשמור כל עניני חיובה אינה מורדת אבל עכ"פ גם הוא לא נחשב כמורד אם מבקש שתקבל הגט ברצונה דהיא קנינו ומחויבת לשמוע בקולו ואם לא תשמע אליו א"כ הוא כופה בזה שלא יתן שיעבודו שאר כסות ועונה דעביד אינש דינא לנפשיה עד שתשמע לקולו וצדקו דברי ב"ש בעזה"י (אחר ימים מצאתי ראי' בדברי ח"מ סי' ע"ז סעיף ו' אם מדירה בדבר שהוא לטובתה דהוא אינו מורד וגם היא אינה מורדת ויש לחקור בו). היוצא מזה בנידן דידן דאפי' לדברי ב"ש לא נחשב הבעל מורד אם מקפיד שתיקת גט ממנה בלי כפיה ע"י סרדיוטים אלא כופה במה שמונע ממנה שאר כסות ועונה עד שתשמע לו ולא נחשב מורד ה"ה במה שמונעת האשה ממנו תשמישה עד שתכפיהו לפרנס אותה על שולחנו עשתה כדין ואין בזה מרד כלל ודוק. וראה זה מצאתי להפלאה בקו"א סי' ע"ז ס"ק ג' על הג"ה שכתב שם אם רוצה לגרש אינו מורד וז"ל לכאורה קשה טובא דדבר זה פשוט מדינא דש"ס כמ"ש הח"מ ס"ק ג' ונראה דקמ"ל דאם הוא רוצה לגרש אותה והיא אינה רוצית להתגרש אע"ג שיוכל לכופה ולזרוק לה גט מ"מ אין הבעל מחויב לכופה וכיון שאמר שרוצה לגרשה והעיכוב מחמת שאינה רוצית תו לא ה"ל מורד וכן משמעות דברי רמב"ם אם שנאה ישלחנה משמע דאם רוצה לשלחה תו לא הוי ליה מורד עכ"ל וכן כתב אח"כ וז"ל ובזה נכון אפי' לאחר חדר"ג שאינה יכול לכופה אפ"ה ס"ל לרמ"א ז"ל דלא הוה מורד דהא אף קודם חדר"ג לא הי' צריך לכופה אלא כיון שרוצה לגרשה תו לא ה"ל מורד ה"ה לאחר חדר"ג ומה יוסף שאינה יכול לכופה הא אין צריך לכופה כנלענ"ד פי' הג"ה זו עכ"ל הרי שהגאון חידש הדין רק לא הסביר שום טעם מדוע יהי' הדין כן ובחסדי ד' זכיתי ליתן טעם לשבח בעזה"י. אך מה שהעיר הגאון שם דמחויב בשאר וכסות דהיא אינה מחויבת לרצות עצמה ליטול גט ברצון והביא ראיה דהא אשת אונס אם מרוצית לקבל גט מותר לו לבעלה לגרש וא"כ ימנע ממנה שאר וכסות עד שתתרצה לקבל הגט יעו"ש ולדעתי עפר אני תחת כפות רגלי תורתו נ"ל דשאר נשים אשר הם קנינו והוא יכול לומר דלא יחפץ עוד בממונו א"כ יכול אפי' לבקש שתקבל גיטה בלי כפיה ואם לא תשמע אליו תפסיד הכל אבל אונס אשר הקב"ה נתן לה זכות שלא יוכל הבעל לשלחה כל ימיו א"כ

הדין הוא שלא יוכל לסלק שיעבודו מעליו א"כ אין יכול למנוע כלל ודוק. ואין להשיב כנגד מה שחדשתי דאין אשה מורדת אם מבקשת תפקידה שהוא עפ"י דין א"כ הב"י בסי' זה מביא תשו' רשב"א על אשה שנחלה ולותה ונתרפאת ולא מבקשת לשוב אל ביתו עד שישלם נחשבת למורדת שכתב הרשב"א וז"ל אבל אם הוא מעכבת אף מחמת פרעון מה שלותה בזה יראה שאינו חייב לזונה דקרוב הוא בעיני לומר זה אחד מדרכי מורדת באומרת בעינא לי' ומצערנא לי' דכל האמרת כך טענה יש לה על צער שהיא רוצה לצערו וגם זו עילה מצאה לצערו ותולה בפרעון מה שלותה עכ"ל ולכאורה למה לא אמרי' בהיפוך דמבקשת לעשות דין לעצמה כיון דהדין כך שהוא מחויב לשלם ויכולה למנוע תשמישה עד שישלם וצע"ג. נלע"ד דלק"מ דכל מה שמבקשת ממנו שלא יענה אותה עוד בעניני שאר כסות ועונה כאשר עינה אותה אז היא דיין לעצמה למנוע עניני אישות עד שיבטיח לה כדת הבנות בעניני אישות אבל לעוות עליו בתשמיש שהוא ענין אישות בעבור שאינו פורע לה מה שלותה ואוכלת אז הוה מורדת דהוא חייב לה ממון ואטו אם בעל יהי' חייב לאשתו ממון מה שיש לה ואין לבעלה רשות בה תהי' רשאי למנוע ממנה אישות הלא תוכל לשמש עמו ולתבוע בבית דין ממון שחייב לה על כן כתב הרשב"א דעילה מצאה ורוצית לצער אותו אבל אם היא מבקשת כופין על העתיד בענין חיובו בתורת אישות שאר כסות ועונה אין זה מורדת ודוק. וחפשתי בפוסקים אחרונים ומצאתי להגאון בית מאיר בסי' ע"ז על דברי ב"ש בסי' קנ"ד שחקר אם אינו זן אותה לא הוה מורדת אם מונעת ממנו תשמיש דתוכל לומר קים לי כטור דכופין אותו להוציא וכתב הבית מאיר וז"ל אבל לענ"ד בלא ק"ל אינה מורדת דבכה"ג שאינה מורדת כדי לצערו כ"א לכופו לזונה כראוי דהא קיי"ל בח"מ סי' ד' עביד אינש דינא לנפשיה וא"כ מי יכריחנה לילך לב"ד לכופו אם היא תוכל לכופו במורדה וכן מורה הלשון בסעיף ב' ואם מרדה כדי לצערו מפני שעשה לו וכו' וכיוצא בדברים אלו משמע דעיקר כיוצא באלו שהן אך נקמה על העבר אבל לכופו על העתיד מה שהדין עמה אינה מורדת עכ"ל הרי לפניך כי הגאון חידש דבר זה כל מה שעושה לו כדי לכופו לעשות כדין עמה אינו בכלל מרד ובחסדי ד' הרחבתי לעמוק בדין זה מתורת ראשונים וראיתי שהוא העיר ג"כ מתשובת רשב"א שהביא בב"י דשאני התם דתביעות מלוה על הבעל ולא עליה ולכן אמרי' עילה מצאה והוה מורדת ולפמ"ש לא צריך לזה כי לו יהי' שחייב לה ממון אין זה אישות בשלומא אם תובעת מזונות בהעתיד בביתו אז הוא נוגע לאישות אבל אם הוא חייב לה ממון אינה רשאי לענותו בתשמיש ודוק וזה ברור בעזה"י. שוב ראיתי לח"מ בסי' פ' ס"ק ל"ג שכתב על רשב"א הנ"ל וז"ל עילה מצאה לצערו ותולה

בפרעון מה שלותה כלומר ולמה תהי' ידה על עליונה תבא אליו בתחילה ואח"כ יפרע מה שלותה עכ"ל הזהב משמע אבל אם יחלוט שאין רצונו לשלם מה שלותה גם רשב"א מודה דלא הוה מורדת וא"כ בנידן שאלתינו דהבעל עומד בדעתו שלא תהי' יושבת על שולחנו ובביתו חוץ משבת ויו"ט שפיר עשתה כנגדו ואין היא בכלל מורדת כנלע"ד. ולולא דמסתפינא אמרתי עוד דלא לחנם נקטו הפוסקים דהיא אמרה מפני שעשה לי כך וכך או שקללני או עשה מריבה עמי היינו דהוה מורדת דהא הוא לא ציער אותה בעניני אישות אשר הי' בשב ואל תעשה היינו שלא בעל אותה או לא נתן לה מזונות ומלבושים א"כ איך היא מורדת בו לצערו בעניני אישות עור בעד עור כל אשר לאדם יתן בעבור מחמד נפשו זו אשתו אבל אם הוא מצער אותה בשב ואל תעשה היינו שלא נתן לה החיובים באישות למה לא תהי' רשאי להשיב לו גמולו בראשו בשב ואל תעשה הוא הי' פוטר מים ראשית מדון א"כ אין לה דין מורדת אפי' אם עשתה בתורת נקמה כנלענ"ד להלכה למעשה בעזה"י בנידן השאלה הזאת:

סימן כט

שאלה בא לפניו בכהן א' עם אשתו וספרה האשה ממקרה לא טהור אשר פגע בה כי בשבוע העבר אשר באו אנשי צבא מלחמה ועברו דרך מקומם ולנו שם לילה אחת ובא שופט הכפר והביא איש אחד מן הצבא להיות בביתם בלילה וכן נתן בבית כל א' איש אחד ולהזוג שני חדרים חדר לפנים מחדר ובחדר הב' הי' ב' מיטות באחת שכבה היא ובמיטה הב' שכב בעלה ויהי בחצי הלילה והיא ישנה ולא הרגישה שאיש בא עליה במיטה רק כאשר הגיע באברו באותו מקום והגיע פיו אל פיה נערה והרגישה שאין לו זקן וצעקה על הבעל ובתוך כך נער קשתו בה וברח מן המטה ועד שהבעל עשר נר וקרב אל מעתה ושאלה מה צעקתה ואמרה לו הנה איש בא אלי בתשמיש ומיד הגביה את כתונתה והי' מלא זרע איש ויצא אל החדר לראות אם האיש מלחמה שוכב במטתו ומצאו שהוא לובש בגדיו והכה אותו על לחיו כי טמא את אשתו והי' מריבה ובאו לשר הצבא וכיחש שלא עשה מעשה בה כי האמין שהאשה תהי' מרוצה וכאשר קרב אליה וצעקה ברח ממנה ולא טימא אותה אבל האשה אומרת שבעל אותה אבל מרוב פחדה לא ידעה עד היכן הגיע באברו ובתוך הצעקה הרגישה זריקת זרעו בה ובכו גם שניהם האיש עם האשה כי אהבת עולם ביניהם וגם יש להם ילדים קטנים ואמרה שטרם לקבל גט היא מבקשת תענית ושאר עינויים שלא לאכול בשר ויין וכדומה. תשובה לפום רהיטא אשה זו אסורה דהא מבואר בסי' קט"ו סעי' ו' דאם אשה אומרת שזינתה ויש רגלים לדבר נאמנת ועיין בב"ש ס"ק כ"ג שם שהביא שמבואר כן בתו' יבמות והבית

מאיר הביא דברי הירושלמי בפ' המדיר וכולן אם הביאו ראי' לדברי' נאמנת עכ"ל ובית מאיר הי' לו הגירסא אם נתנה אמתלא לדבריה נאמנת היינו אם היא הביאה רגלים לדבר מכ"ש אם לפנינו רגלים לדבר שנאמנת ע"ש ומסתברא דק"ו אם נתנה רגלים לדבר שנטמאה באונס דנאמנת וכן נ"ל דזה כוונת המשנה האומרת טמאה אני לך תביא ראי' לדבריה היינו רגלים לדבר דאילו הפי' עדים א"כ מאי קמ"ל דאם תביא עדים שתצא ועוד א"כ מאי ראי' לדבריה לו יהי' שלא דברה כלום אעפ"כ עדים נאמנים אלא פשיטא תביא ראיה היינו רגלים לדברי' שאמרה אז נאמנת ונהפוך הוא אי אפי' לא מועיל רגלים לדבר באשת ישראל ברצון אבל באשת כהן חקר התה"ד בפסקיו סי' רכ"ב דמשום מ"ע וקדשתו מחמירין וא"כ בנידן שאלתינו דיש רגלים לדבר שראה הבעל הכתונת כנגד מקום תורפה מלא זרע וגם מצא האיש מלחמה בחדר השני שלובש בגדים וגם לא כיחש להשר הצבא שקרב אליה וחפץ לבעול אותה רק שלא בעלה כיון שצעקה והיא אומרת שנבעלת ממנו כי האמינה שהוא בעלה א"כ היא נאמנת ואסורה עליו ומהכ"ת נימא דעיניה נתנה באחר ונחשוד אותה שנטלה לובן ביצה וזרקה על הכתונת שיהי' נראה כזרע איש עיין גיטין דף נ"ה וגם הלא בכתה ומבקשת להיות נשארת עמו כי אהבת עולם בינם וא"כ ברור דנאמנת ואסורה עליו וזה פשוט. אך קשה הגירושין שמתי ללבי לדרוש ולחקור אולי יש תקנה לעלובה האנוסה שלא תגרש מבית תענוגיה ואשר יתן ד' בלבי אותו אשמור לדבר בעזה"י. ירושלמי סוף נדרים וז"ל איסטרטיות נכנסו לעיר ובאתה אשה ואמרה אסטרטיות חבקני והטיל שכבת זרע בין ברכיי והתירה לאכול בתרומה אתא עובדא קומי ריב"ט באשה אחת שאמרה הביאם שלי פתני אמר לה אין הביאם אסור ואסרה הכא את אמר ואסרה הכא את אמר והתירה תמן באת ליסר עצמה והתירה ברם הכא באת להתיר עצמה ואסרה עכ"ל ודברי ירושלמי נפלאים כאשר האריך הנב"י מה"ת סי' י"ב שהשיג על הפני משה ע"ש וצע"ג. ונלע"ד לפרש בעה"י דיש לדקדק במעשה הראשון שהתירה מספר הירושלמי שאמרה והטיל ש"ז בין ברכי הוא דבר שפתים הי"ל לומר אסטרטיות בעל אותי וגם במעשה השני פלא מה ספרה האשה שהביאם פתני הי"ל לומר נבעלתי להביאם ברצון וצע"ג. ופתרון הדברים נ"ל כך דדבר גדול דבר הנב"י בסי' כ"ג דהשפיות של אותו מקום אינם מן המקום ביאה אלא הם פרוזדור החיצון לפני מקום הביאה והם רק חלק הירכים ואעתיק לשון הנב"י בד"ה ואמנם ידוע שבפגעו בין רגלי האשה אינו פוגע תוכף בפתח המקור רק קודם הפתח המקור יש שתי שפיות וביניהם קמט וסדק עמוק וארוך מלפניה ואחריה ואלו השפיות המה קצה הירכים ועומק הסדק זה הוא פרוזדור החיצון עכ"ל וכל הבועל בשפיות לבד

לא התחיל לעשות העראה אפי' אם העראה הוי נשיקה היינו במקור אבל לא בשפיות וזה פי' הגמ' משם ואילך אינו אלא נשיקה ופטור וכ"ז באדם אבל בבהמה ליכא פרוזדור ופוגע מיד בהעראה וסיים שם שכיון בזה בתורת משה שבאשה כתוב את מקורה הערה ופסוק שקאי על בהמה כתיב שארו הערה ע"ש שהוא פלא. והנה כלל גדול הוא בתורת בעילות אסורות שאין נתינת הזרע גורע או מוסף כח האיסור בעילה במקום שהוי ביאה חייב אפי' לא נתן זרע ובמקום שלא הוי ביאה שלא הכניס רק מקצת עטרה אפי' נתן זרע לא הוי ביאה אפי' ירה זרע כחץ ודבר זה אברר מדברי רמב"ם בפי' משניות פ"י מסנהדרין וז"ל ואין להוצאות זרע בענין חיוב העונשים סרך בשום פנים אלא כיון שהכניס האבר יתחייב העונש עליה ואפי' פירש מיד עכ"ל וכן מצאתי בתו' יבמות דף נ"ה ע"ב בד"ה אינו חייב וז"ל נראה דמחויב בשפחה חרופה אפי' בלא הוצאת זרע אך שתהי' ביאה הראוי' להזריע כמו ביאת איש ולא בעינן הוצאת זרע אע"ג דכתיב בה שכבת זרע ולא אתי למעוטי בשפחה חרופה אלא הראה ושלא כדרכה בסוף פ' דכריתות עכ"ל וכ"כ הרמב"ם בפ"א מה' א"ב ה' י' וז"ל וכל הביאות האסורות אחד המערה ואחד הגומר אעפ"י שלא הוציא ש"ז ואעפ"י שפירש ולא גמר כיון שהכניס ראש העטרה נתחייבו שניהם מיתת ב"ד או כרת או מלקות או מכות מרדות עכ"ל ועיין ירושלמי. היוצא מזה דעפ"י ד"ת אין הוצאת זרע מוסיף וגורע בחיוב עונשים בביאת האסורות והגם שעיקר הנאת הביאה הוא בנתינת זרע בכ"ז אינו מוסיף יען דמיד שהכניס העטרה חייב הוא והיא מיתה או כרת או מלקות ומה לי אם הוסיף הנאה באיסור או לא ועיין שבועות דף ח"י אבל בוודאי השכל אנושי סובר דבעילה אסורה תלי' בנתינת הזרע כפשטות הקרא דכתיב "ושכב איש אותה שכבת זרע" רק קבלנו שהך שכבת זרע בא להורות למעוטי דרך אברים אבל לא בעינן ש"ז ממש וגם בשכל האנושי דאותו מקום השפיות הוא מקום ערוה ומי שהכניס האבר שם עשה ביאת איסור כי קפיד גברא על אותו מקום כי הוא אש בנעורת אבל הנותן התורה שם חק ומשפט כנגד שכל האנושי אפי' אם נתן זרע בין השפיות לא הוי ביאה ואם הכניס עטרה אפי' לא נתן הזרע הוי ביאה ודוק. ואקדים עוד חקירה אחת אשר למדנו מתורת יחזקאל הנביא כי האשה אשר מנאפת בעבור אתנן היא נבלה בעצם וזונה במקרה אבל אם אינה מקבלת אתנן וק"ו שהיא תתן אתנן לזנות היא זונה בעצם (יחזקאל ק' ט"ז) האשה המנאפת תחת אישה תקח את זרים לכל זונות יתנו נדה ואת נתת את נדניך לכל מאהביך ותשחדי אותה לבוא אליך מסביב בתזנותיך ויהי בך הפך מן הנשים בתזנותיך ואחריך לא זונה ובתתך אתנן ואתנן לא נתן לך ותהי להפך לכן זונה שמעי דבר ד'" וכ' הבעל עקידה בשער מ"ב פי' הדברים וז"ל יאמר שהנשים

אשר תזנינה לקחת אתנן הנה הן נבלות בעצם וזונות במקרה ואין ראוי' להחליט עליהם שם זונה כי אם מהנבלות ולזה קראם נשים לא זונות וכו' אמנם כשלא תקח כלום וכ"ש אם היא חוזרת אתנן לזונים הנה היא באמת זונה בעצם וראוי להחליט לה שם מהזונות שהיא תכליתה כמו שאמר לכן זונה שמעי דבר ד' עכ"ל וכן פי' במצודות דוד וז"ל לכן הואיל וכן עשית מאהבת הזנות לכן את קריאה זונה אמיתית עכ"ל אבל קבלה בידינו עיין ביבמות דף ס"א כל שנבעלה בלא פירצה היא בעילת זנות דכתיב אכלו ולא ישבעו הזנו ולא יפרוצו כל ביאה שאין בה פרצה אינה אלא ביאת זנות ר"א אומר זונה כשמה ועיין רש"י אשת איש שמזנה תחת בעלה ר"ט אומר זונה זו מופקרת אפי' אם זנה אשה בעבור אתנן או בעבור להציל נפשות או בפתויי הכל בכלל זונה. תמצית הדברים אפי' אם קבלה שם זונה במקרה לא בעבור למלאות תאותה רק נתפסה בעבור דבר אחר הכל בכלל אחרי הוטמאה לבעלה כחז"ל באסתר כאשר אבדתי אבדתי דתורה אמרה ואת כי שטית הכל בכלל זונה אפי' באונס עיין יבמות דף נ"ו רק בישראל התירה התורה מן והיא לא נתפסה הא נתפסה מותרת אבל ברצון אפי' אם הי' לתכלית להציל לקוחים למות היא זונה ואסורה הגם ששכל אנושי לא יגיד כי היא זונה כי נתפתה ע"י ממון או שאר תחבולה של הסתר אעפ"כ גזרה התורה שהיא זונה והיא נטמאה ודוק. ועיין רמב"ן בפ' משפטים על פסוק כי יפתה איש בתולה וז"ל ולכן אמר אונקלוס כי יפתה ארי ישדל יסובב את הבתולה בענינים רבים עד שישכב עמה ובעבור כי פתויי הבתולה בענינים רבים פעם בדברים פעם בממון פעם בשקר שיטעה אותה פעם באמת שרצונו לישא לו לאשה לא יחד לו לשון ועשאו השתדלות עכ"ל ועיין רמב"ם בפי' המשנה סוף נדרי' שכ' שכל פיתוי חלק מן האונס ע"ש ואין כאן מקומו כי דבריו צריכים ביאור. ועתה אבאר בעזה"י הירושלמי במעשה הראשונה שאמרה האשה אסטרטיות חבקני והטיל ש"ז בין ברכי דייקא היא ואמרה שהטיל גם ש"ז בשפיות כי האמינה שזה הוא גורם הטומאה והאיסור אם הטיל ש"ז באותו מקום אפי' בשפיות כאשר השכל אנושי גוזר א"כ באה לאוסרה עצמה והתירה אבל במעשה השני אמרה הביאם שלי פתני מאיזה פתויים אשר איש יפתה אשה הי' משדל אחריה עד שנתפתה לבה אבל מעולם לא עלה על דעתה לשטות מאחרי בעלה למלאות תאותה אז הבין שלא אמרה זניתי לרצון אלא פתני שהיא השכילה להתיר עצמה ואמר אין הביאם אסור לפי דבריך גם הביאם מותר בך כיון שאין את אסורה לבעל אין את אסורה לבועל עיין תו' יבמות דף נ"ה ובח"מ ובמ"ל ואסרה כיון שהיא באה להתיר עצמה ואסרה כנלענ"ד. נחזור ליסוד הדברים שדבר אלקים אמת בפי הנב"י שאם לא הכניס הבועל כל העטרה בתוך המקור היינו פי הרחם אשר הוא

לפנים משפיות לא נאסרה לבעלה א"כ לפי דיבורה יש מקום ספק אם הגיע כ"כ ונימא נוקמה אחזקת היתר לבעלה ומה שנראה זרע איש אין ראי' יותר שהכניס כל העטרה דלמא רק מקצת ואין מוציאין אשה מבעלה מספק ואולי בכ"ז ערומי קא מערמא דבאמת עיניה נתנה באחר ויען כי אנה לידה מקרה לא טהור אמרה שלא ידעה עד היכן הגיע שאם תקבל גט לא תהי' מאוסה בעיני האיש אשר חפצה בו ומהכ"ת תהי' נאמנת על בעלה ואינו רשאי להאמינה מחמת חדר"ג וכיון שהוא אינו עושה איסור גם עליה אין איסור כשיטת ר"א ממיץ. ואעתיק דבר מחידושי נדרים דף צ' בתו' ישנים וז"ל וא"ת טמאה אני לך אמאי לא מהימנא הא שויתה אנפשה חד"א כדאמר בקידושין פ' האומר קדשתני והוא אומר לא קדשתיך הוא מותר בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו ותי' הרב ר' אליעזר דלא מצינו זונה שהיא אסורה לינשא לכהן דוודאי הוא מוזהר עליה אבל היא אינה מוזהרת עליו הלכך גם לדבריה אינה אסורה בו וק' דאמר פ' יש מותרות דף פ"ד כל היכא דאיהו מוזהר היא נמי מוזהרת וע"ק דבגמ' אמר דאוכלת בתרומה שלא להוציא לעז על בניה ואמאי יהא גבי תרומה שויא נפשה חד"א עכ"ל. הכונה נ"ל הך איסור דשויא אנפשה חד"א היא דוקא אם אשה פנוי' אומרת א"א אני או אשה טהורה אמרה נדה אני או אדם אומר בשר זה נבילה וכדומה דעכ"פ שייך אותו איסור לגבי גוף אשר עשה הך היתר לחתיכה דאיסורא דהא פנוי' תוכל להיות א"א ואשה טהורה תוכל להיות נדה והבשר יוכל להיות נבילה כמו כשרה דהך אדם אסור בנבילה אז אפי' אם אדם אומר על חפץ היתר שהוא איסור בשם איסור שהוא מצוה עליו ושייך בו אז שייך לומר שוי' אנפשי' חד"א אבל איסור זונה הוא איסור דשייך רק לגבי כהן דהא ישראל מותר בשם זונה דאפי' א"א שזנתה ברצון אינה נאסרה לבעלה משום זונה רק משום טומאה דהא אם נתגרשה מבעלה יכולה להנשא לישראל אחר אף שיש עדים שזנתה ברצון יען דשם זונה לא נאסר בישראל וא"כ דלא שייך שם זונה להיות אסור בישראל אז אם אשת ישראל שזנתה ברצון או אשת כהן שאמרה נאנסה ואנו חוקרים שתהי' נאסרת מכח שאחד"א מכח שם זונה אז אמרי' כיון דליכא עליה שם איסור זונה כלל איך נימא שוי' אנפשה חד"א באיסור דלא שייך גבה לעולם רק אם באמת זנתה ונעשית זונה לגבי כהן שהוא לא יבעול זונה אבל אי אפשר שהיא תשוה נפשה חתיכה דאיסורא מכח שם זונה דהא לעצמה לא הוי שם זונה שם איסור ולא שייך לאסרה עצמה בדבר דלא שייך בה וזה שסיים וז"ל הלכך גם לדברי' אינה אסורה בו עכ"ל דהא היא לא נעשית חתיכה דאיסורא והבן והקשה תו' עליו הא אם באמת זנתה אז גם היא מוזהרת עליו א"כ יש משכחת שם איסור גם עליה וא"כ הגם דלא זנתה והוא לא נאסר נימא שווי' אנפשה

חד"א דהא יש משכחת גם עליה איסור אם באמת זנתה ור' אליעזר כיון דלפני עצמה לא משכחת איסור זונה רק משום דכהן עכ"פ לא שייך שאחד"א והבן והקשה תו' בתוקף עכ"פ אם באמת נאנסה אסורה בתרומה מכח עצמה א"כ נימא עכשיו שוי' נפשה חד"א והבן ור' אליעזר סובר דאיסור שוי' נפשה חד"א הוא רק במה שאמרה טמאה אני לך לאסור לבעלה אבל איסור תרומה בא אם יש עליה שם זונה וע"י איסור שלה לא קבלה שם זונה והבן ובזה מיושב חקירת שב שמעתתא ש"י פ' י"ט שחקר אם בכל שוי' נפשה חד"א יש איסור על איש אחר למשל אם פנוי' אומרת א"א אני אם יש גם איסור על הבועל והביא ראי' מר"א ממיץ הנ"ל דליכא איסור ולפמ"ש שאני איסור כהונה דאין עליה הך איסור בעולם אבל בא"א אני הוא איסור ישראל א"כ לגבי האיש יש איסור ודוק:

סימן ל

ברכת שמים מעל ראש גבר אחי האברך הרהמ"ג החו"ב כבוד הרב ר' זוסמאן נ"י אבדק"ק האלאש. אהובי אחי נ"י מכתבך בהשאלה וגם חידושי רעיונך הגיעני ומן השמים עכבוני שלא להשיב לך כאות נפשי ואמרתי להראותך שהתחלתי ללמוד ואכתב לך איזה השגות על הגאון נב"י אשר הפליא לעשות בסי' ע"ב ותשובת השייכים לזה ותשיבני דבר להצדיק דברי הנב"י ואולי עד אז יהי' בידי להשיב לך דבר ברור בעזה"י.

(א) ראיתי בנב"י ח"ר סי' ע"ב שחידש דעדי זנות ל"צ עדות שאתה יכול להזימה דהרי אם הוזמו לא נאסרו על נשותיהם והוה עשאי"ל כקו' התוס' על בן גרושה ועכ"ח כתי' התוס' דדרשי' לו ולא לאשתו ולא קאי עלי' כאשר זמם וא"כ הוה בזנות כמו בבן גרושה דל"צ כלל עדות שאתה יכול להזימה דלא קאי עלי' כאשר זמם יע"ש. ולדעתי מופלא להבין חידושו דפי' הפסוק ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו היינו כאלו הוא יהי' חייב בדבר אשר העיד על חבירו למשל אם העיד שחבירו חייב על חילול שבת נחשב כאלו הוא הי' המחלל שבת ונסקל ולכן בנידון אם הי' העדים כהנים ומעידים על כהן חבירם שהוא בן גרושה הקשה תוס' שפיר למה יהי' מועיל עדותם הלא המה ראוים לקבל הזמה ולומר דיהי' נחשב פסולים לכהונה ואעפ"כ הוה הדין אם הוזמו דלא נפסלו לכהונה אז נגלה דהוה עשאי"ל אבל בודאי מעולם לא הקשה תוס' א"כ איך יהי' עדי ישראל נאמנים לומר על כהן שהוא בן גרושה הלא המה לא יכולים להעשות בני גרושה להיות פסולים מכהונה וא"כ איך יהי' עדים ישראל נאמנים לפסול כהן מכהונתו זה לק"מ דמה שאינו יכול להיות בעדים הזמה כאשר זממו לעשות אינו עושה דבר דתורה לא חידש ועשיתם כאשר זמם רק אם הגוף עכ"פ ראוי' לכך ובישראל לא שייך פסול כהונה לכן הקשה על המתני' הלא בעדי כהן דיכולים להיות פסולים משם בן גרושה

ואעפ"כ לא נעשו בן גרושה תחתיו והבן וא"כ כאן בעידי זנות לו יהי' שנחשב לנו כאלו העדים זנו באשת איש ועברו עבירה מעשה זנות כמו האשה שמעידין עלי' מ"מ אם האיש זנה עם א"א לעיני כל רואי שמש אעפ"כ לא נאסר על אשתו ומהכ"ת אם העיד על א"א שזינתה והוזם יהי' הוא אסור באשתו הלא אין איש נאסר על אשתו אפי' אם זנה עם עריות וא"כ ל"ש בו לעשות כאשר זמם אבל עכ"פ צ"ל עדות שאתה יכול להזימה והבן. (ב) עוד ראיתי שם שהוכיח דבממון ל"צ עדות שאתה יכול להזימה דהא מצרפים עדות מיוחדת והלא עד הראשון יכול לומר לחייב שבועה באתי כמו בסנהדרין דף מ"א ובב"ק דף כ"ד. ונלע"ד לחלק בשלומא שם בנערה מאורסה לו יהי' שב"ד מקבל עדות להרוג אותה עכ"פ גם זה מקובל מעדות הנ"ל שהיא נאסרת על בעלה משעה שהעידו עד שנהרג אותה אסור לבעל לבעול אותה וא"כ בעכ"ח הב"ד מקבל עדותם לאסור אותה על בעלה וא"כ יוכלו העדים לומר רק זאת חשבנו שתהא אסורה ולא חשבנו להעיד גם להרוג אותה וה"ה בב"ק דעדים יאמרו אנן לא הווין יודעים שכולם הבאים לב"ד באים בעבור שור הנ"ל וחשבנו רק להעיד על השור להיו' תם ולשלם חצי נזק והגם שב"ד מקבל עדותם להיו' שור מועד ולשלם גם נזק שלם אבל בתוך נזק שלם נכלל גם חצי נזק כמו שמשלם התם וקיבל הב"ד חיוב חצי נזק בודאי וא"כ יאמרו העדים שרק על חיוב חצי נזק העדנו ולא חשבנו להעיד שישלם עוד יותר להיות נזק שלם והבן אבל בעדות מיוחדת שבא היום ע"א ואם יבוא עוד ע"א אז אין אנו פוסקים שבועה דמאי תכלית יהי' בשבועה אם חייב לשלם על פי ב' עדים ולא משכחת שבועה עם תשלומים ביחד וא"כ כל הע"א המעיד צריך להעיד על שתי מחשבות אם לא יהי' עוד ע"א אז יפעל שבועה ואם יש עוד ע"א לא אפשרות בשבועה דהא יש ב' עדים בעולם אשר יודעים דלא יוכל לשבוע כנגדם וע"כ אז פועל עדותו בצירוף השני לשלם וא"כ איך יאמר אני איני חייב בהזמה דלא באתי אלא לחיוב שבועה אטו זה ברור דיפעל שבועה הלא אם יבוא עוד ע"א לא משכחת שבועה וא"כ אם לא יחשב לפעול על תשלומי ממון א"כ עדותו בטל לגמרי כאלו לא העיד כלל ואין עד יכול לומר לב"ד שכוונתו להעיד רק על אופן א' והבן זה היטב כי נכון בעה"י. ומיושב בזה קו' תוס' בב"ב דף נ"ו בג' כיתות על חזקת שדה שהקשה תוס' שעדים יכולין לומר לחייבו פירות באנו שישלם מה שאכל ותי' יען שהוא הביא עדים מסתמא לא באו לרעתו יעו"ש ולפמ"ש מיושב דעדים צריכין לחשוב מיד אם יבואו ג' כיתות עדים על ג' שנים אז לא נשאר כלל שיהי' המוחזק צריך לשלם נהפוך הוא נעשה חזקה בידו ואם לא יכוונו על חזקה הוה כאלו לא העידו כלל ואין עד יכול להגיד באופן מתוך אופן אלא בכל אופן יפעל הגדתו עדות מעלי' ודוק. ואין להשיב

מסנהדרין דף פ"ו דעדי גניבה אומרים אנו להלקותו באנו והגם דבאמת אם יבואו אח"כ עדי מכיר' לא יפעלו מלקות כמבואר ברש"י שם ואעפ"כ פוטרין עצמן שלא באו אלא להלקותו לק"מ דשאני התם דעל מעשה גניבה ליכא מיתה רק מלקות והם העידו רק על גניבה ורק אם באו אח"כ עדי מכירה שמחייבים אותו מיתה פטור ממלקות דמיתה חמור ממלקות ונכלל בו עונש מלקות שבא על הגניבה אבל בע"א שאומר שראה הלואה שהוא גוף החיוב תשלומין דהלא עד הב' ג"כ אינו מעיד רק זאת שראה את הלואה רק ע"א לא קם לממון וחייבו התורה שבועה אבל אם יבוא עוד ע"א נשאר עדותו לממון ולא בא כלל חיוב שבועה והבן. (ג) גם הביא הנב"י ראי' דל"צ עדות שאתה יכול להזימה בממון דהא ע"א מהני לשבועה ושם אין בו להזים שאם יוזם אין בו אפי' מלקות דהא העד לא חייב לא ממון ולא מלקות ולא נעשה הרשעה כמבואר ברמב"ן סנהדרין דף פ"ו וא"כ לא קאי קרא דמשפט אחד בממון על עדות שיכול להזים דהא ע"א מהני לשבועה דלא שייך בו שיכול להזים כמו שחידש מהר"י דאורליניש כמ"ש תוס' דף ו' יעו"ש ועפר אני תחת כפות רגליו דנ"ל דתורה לא כתבה ועשיתם כאשר זמם לעשות לאחיו רק אם כבר גמרו הב"ד לעשות מה שבקשו העדים לעשות כגון שאומרים שהוא חיוב מיתה או מלקות או ממון יען שעשה עבירה פלונית או הלוה מעות וכדומה שנעשה בגמר דין אשר זממו לעשות אבל ע"א בא שראובן חייב לחבירו מאה זהובים ופוסקים הב"ד שבועה שישבע להכחיש את העד ולא ישלם א"כ לא גמרו את הדין לעשות כאשר זמם העד א"כ שלא נגמר לעשות כאשר זמם לא שייך שנעשה לו דין הזמה כאשר חישב לעשות לאחיו דהלא העד לא ביקש שישבע כנגדו רק אמר שחייב לחבירו לשלם והבן ומה שחיזק הנב"י דמשכחת אפי' חיוב ממון כגון במתוך שאינו יוכל לישבע לק"מ דזה לא בא ע"י אמירת עדות של העד רק מתוך שאינו יוכל לישבע משלם דממנ"פ אם נחשב כאלו חייב ממון ע"י הע"א א"כ בודאי אם הוזם צריך העד לשלם מתוך כאשר זמם או שחייב מלקות דהא הב"ד הרשיעו ממון ועכ"ח יען דלא נעשה הרשיעות ע"י העד רק ע"י הב"ד וע"י הבע"ד צריך לשלם יען שלא יוכל לישבע ודוק. ומה שדימה לדברי מהר"י במכ"ת של הגאון הנב"י לא דמי דכוונת תוס' כך דבממון א"א לומר שלא מקבלים עדות מיוחדת דבשלומא בנפשות דכתיב וע"א לא יענה בנפש למות וא"כ לא יקבל עדות ע"א כאשר בא לפני עצמו ממילא אם יבוא עוד ע"א לפני עצמו ג"כ אין מקבלים חוץ אם באו שנים ביחד דתורה אמרה לא יקום ע"א דכל אחד אינו עדות אבל בממון כיון דעדות ע"א חשוב שנקבל עדותו לשבועה א"כ כיון שעדותו חשוב גם אם ישאר ע"א ממילא חשוב עדותו שנצרף יחד עדות שנים מיוחדת לחייב ממון ולא שייך משפט אחד יהי' לכם שלא

נקבל עדות מיוחדת ודוק. (ד) והלום ראיתי בנב"י שם סתירה שפי' דברי הר"ן שכ' וז"ל אע"ג דגבי ממון קיי"ל דמצטרפין לגבי אישות דשייך בד"נ בבת אחת בעינן להו עכ"ל ופי' הנב"י דבשלומא בעדי קדושין שתהא נעשה א"א ושוב הבא עני' במיתה זה שייך לד"נ אבל בגט שעדים באו להעיד שהבא עלי' עוד לא יתחייב מיתה זה ל"ש לד"נ ומהני עדות מיוחדת יעו"ש בד"ה ולא שהאריך בזה. ופלא גדול על הגאון הנ"ל הלא מבואר סוף יבמות דר"ע סובר דעדי נשים צריכה דרו"ח כיון דשרינן א"א לעלמא כד"נ נמי יעו"ש ברש"י שפי' וז"ל דהבא על א"א בחנק עכ"ל א"כ מבואר להתיר א"א לעלמא הוא כד"נ ועוד מה לי להוציא מד"נ או להכניס לד"נ. ועוד נפלא הלא ע"י שאמרו שנתגרשה אז גם אם מת בעלה וכהן בעל אותה חייב מלקות והוה כד"נ מה לי קטלא כולה מה לי קטלא פלגא עיין כתובות דף ל"ח מלקות ומיתה הוה רק מיתה אריכתא. (ה) ומה שהביא שם הנב"י ראי' דעדות מיוחדת מהני לאסור אשה על בעלה דתוס' במכות דף ו' כתבו בשם מהר"י שהקשה כמו שקרובים פסולים בד"מ מדכתיב משפט אחד ה"ה נימא דעדות מיוחדת פסול בד"מ ותי' וז"ל ונראה דע"כ האי קרא לאו בד"מ קאי דע"א מועיל לממון דלשבועה מיהא איתא עכ"ל והקשה הנ"ל הא עדות מיוחדת כשר בד"מ ואפי' בדברים שאינן נשבעים עליהם כמו שטרות וקרקעות ועכ"ח יען דמשכחת ד"מ דשבועה א"כ עכ"ח האי קרא לא קאי בשום ד"מ וא"כ אחר קינוי וסתירה דנאמן ג"כ ע"א לאסור אשה על בעלה ועכ"ח דקראי לא קאי לאסור אשה על בעלה אפי' אם לא הי' קינוי וסתירה יעו"ש. ונ"ל בעז"ה דיש לדקדק למה האריכו בעלי תוס' וז"ל האי קרא לא בד"מ קאי דע"א מועיל לממון דלשבועה מיהא איתא עכ"ל רק הי' לכתוב האי קרא לא בד"מ קאי דע"א קם לשבועה למה הוסיפו דמועיל לממון הלא תוס' חידש זאת כמו דקם לשבועה כך קם לממון. אך הכוונה הוא דע"א קם לשבועה ואם אינו יכול לישבע צריך לשלם א"כ נגלה דמועיל ג"כ לממון עיין רא"ש והגהת אשר"י בב"מ דף ב' דהא ע"י עדותו בא תשלומין ובפסוק לא יומת עפ"י ע"א מגלה הקרא דלא יהי' משכחת מיתה עפ"י ע"א א"כ נגלה דקרא לא קאי על ממון אבל בסוטה דלא משכחת לאסור אשה על בעלה רק בב' עדות של קינוי וסתירה א"כ לא משכחת דנאסרת אשה על בעלה ע"י ע"א ודוק. ועוד נ"ל דשאני ע"א לשבועה דצריך להיות דווקא עד כשר ולא אשה וקרוב כמבואר ברמב"ם ה' עדות ועכ"ח דצ"ל עליו שם עדות דלא יקום ע"א באיש לכל עון ולכל חטאת אבל ע"א כשר קם לשבועה א"כ נגלה דיש כח עדות ע"י ע"א בממון אבל בזנות אחר קינוי וסתירה דנאמן אפי' אשה אפי' קרוב באמת אין עליהם שם עדות רק דלא צריך עוד שם עדות יען דהי' עדות בקינוי וסתירה ויש רגלים לדבר אח"כ להאמין אפי' אשה

אבל לא בתורת עדות א"כ אין שייך שאפי' בלא קינוי וסתירה יהי' עדות מיוחדת כשירה ויהי' עליו שם עדות יען שמצינו שע"א אחר קנוי מהני דשא"ה דלא צריך להיות עוד שם עדות אבל במקום דצריך להיות שם עדות אז עדות מיוחדת לאו שם עדות שיכול לאסור אשה על בעלה דאל"כ נימא שגם נשים וקרובים נאמנים וז"ב בעזה"י. (ו) ירושלמי פ' מי שאחזו הובא בריי"ף שם וז"ל נתיחדו בע"א שחרית וע"א בין הערבים זה הי' מעשה ואמרו אין מצטרפין עכ"ל ופי' הר"ן שם הגם דבממון עדות מיוחדת כשירה אבל לגבי אישות דשייך בד"נ בבת אחת בעינן להו עכ"ל והב"י בח"מ סי' ל"ו ביאר טעם ירושלמי יען דבעל ואשה לא ראו עדים ולא נתכוונו לשם קדושין ובב"ש נתקשה באמת למה לי' להר"ן הטעם דאישות הוה כד"נ ולא אמר בפשטות כטעם הב"י דאין כאן חשש קדושין וצע"ג עוד הקשה הנב"י שם דאי כהר"ן דעדות מיוחדת פסול לגבי אישות א"כ למה לא השמיע הירושלמי חידש יותר אם ראה אחד מחלון זה ואחד מחלון זה לא הוה יחוד דגם זה נכלל בעדות מיוחדת הגם דראו השני עדים בזמן אחד אלא עכ"ח הטעם כמ"ש הב"י יען דבעל ואשה לא ראו השני עדים אשר צריכין לפעול על קדושין וצע"ג. ונלע"ד בעזה"י ליישב דיש לי לדקדק למה נקט הירושלמי ע"א שחרית וע"א בין הערבים ולא נקט א' ערבית כמו שנקט א' שחרית מאי הוא וא' בין הערבים וצ"ע לכאורה. אמנם נ"ל דמדוקדק היטב בעזה"י דבודאי מה דאמרי הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה הוה הכוונה כן אם ראו שנתיחדו והי' למשל האיש ואשה ביחד בחדר סגור שעה או שתים ואח"כ יצאו והעדים לא זזו מן התחלת היחוד עד שנפרדו:

(הג"ה ואפשר עוד שיוכלו העדים לילך משם דדי שיש עדים שנתיחדו א"כ אנן סהדי שבעל אותה ואם ראו שיש עדים על היחוד א"כ יוכלו לפעול לשם קדושין דמה שידעו שיש עדים על היחוד הוה כאלו ראו עדים בשעת ביאה וממילא אם ראו עדי יחוד עד ששניהם נתיחדו א"כ יש עדי קדושין ועיין רש"י גיטין דף פ"ו ד"ה הן הן ודוק שם) אז המה עדים דבודאי בעל אותה באותה זמן שהי' ביחד הגם שא"א לדעת הרגע שנעשה הביאה אולי רוב הזמן נשתגעו בחיבוק ונישוק ומיעוך בין הדדים כחכז"ל כתובות אבל עכ"פ כיון שלבו גס בה מתחילה וגם הסתיר עצמו עמה לפני העדים אז בודאי לא פרש ממנה עד שבעל אותה והלא העדים לא פרשו כל זמן היחוד והאיש והאשה ראו אותם שהמה עומדים שם א"כ יהי' איזה רגע שיהי' שנעשה הבעולה בודאי בעל אותה לשם קדושין והלא העדים לא זזו משם כל זמן שהי' היחוד. והנה במכות דף ו' מבואר דיש זמן בבעילה אחת שע"א יראה מחלון ואח"כ יפרוש ויראה חבירו דעדיין הוא דש ועוסק באותה בעילה וא"כ אם ע"א רואה בסתירתם ובא עוד ע"א ורואה בסתירתם א"כ ידעו

הבעל והאשה שראו שני עדים זה אחר זה הסתירה וכאלו ראו זה אחר זה הבעילה דכל אחד הוא עד שבעל אותה וכאלו ראו מעשה בעילה אחת זה אחר זה והי' עדות מעלי' אבל אם ע"א ראה הסתירה רגע אחת קודם חצות היום אז נקרא הזמן שראה הסתירה בשחרית והע"א הב' ראה הסתירה אחר חצות היום דאז נקרא בין הערבים כמבואר בשחיטת פסח אז צריך להעיד שראה הביאה אחר חצות שנקרא בין הערבים א"כ יש סתירה בזמן ודיני אישות דומה כדיני נפשות ופסול העדות יען כי סותרים העדים בחקירות אבל לעולם שניהם מעידים על בעילה אחת דהלא משכחת שחד בעילה יהי' נמשך בהוספות הכוחות בהעראה ובגמר ביאה עד שראו שניהם זה אחר זה כל בעילת הקידושין והוה יכולין לכווין לשם קדושין דהלא יש כאן ב' עדים על הסתירה על פעולת ביאה אחת ואפ"ה לא הצריכו גט אז יש רבותא יותר אם ראו זה אחר זה מאשר ראו בבת אחת והעדים לא ראו זה את זה כמבואר בגמ' מכות דף ו' ומיושב קו' הנב"י ומיושב קו' הב"ש ודוק כך עלה בדעתי לפום רהיטא ואי"ה אחקור עליו בל"נ. (ז) עיין נב"י סי' ע"ד שנתקשה בלשון התוס' בכתובות דף ל"ג בד"ה אלא שהקשה אמאי לקי אעדות דבן גרושה הא הוה עשאי"ל והוא פלא שלא הקשה איך נעשה הוא בן גרושה מתחילה הא הוה עדות שאין אתה יכול להזימה וכן הקשה באמת בתוס' מכות דף ב' יעו"ש שנדחק מאוד. ונ"ל דדברי תוס' במכות נפלאו בלשונם שכ' וז"ל ותימא כיון דאם הוזמו אינן נעשין ב"ג א"כ גם בשלא יוזמו איך יעשו על פיהם ב"ג דהכי הוא האמת ואמאי הא הוה עשאי"ל עכ"ל והוא מוקשה כך הי' להם לכתוב תימא כיון דאם הוזמו אינן נעשין ב"ג א"כ איך נעשה הוא ב"ג הא עשאי"ל ואין זה עדות ולמה האריכו גם בשלא יוזמו איך יעשו על פיהם ב"ג ומה שהוסיפו עוד דהכי הוא האמת הוא מחוסר הבנה מאוד. אך הכוונה בכתובות הוא איך ילקו העדים שהוזמו הא לא הוי בזוממי זוממין דאם יוזמו המוזממין מאי יחייבו הא הם לא רצו להרשיע אותם בגוף עדותם לעשות אותם לב"ג דהא המזימין לא נעשו ב"ג תחתיו א"כ לא רצו המוזממין לעשות דבר לעדים הראשונים וא"כ הוה עשאאי"ל ע"ז תי' תוס' דבשלומא בזוממי טריפה יכולין לומר גברא קטילא קטלנא ולא בא על הריגת טריפה לא מיתה ולא מלקות אבל הכא כיון שהמזימין רצו לגרום מלקות לעדים הראשונים א"כ יש לעשות להם הזמה במלקות וזה שסיימו התוס' אבל הכא נתקיימה הזמה במלקות ולא כתבו שיכול לקיים במלקות יען דכבר נתקיים במלקות ולא חקרו כאן איך מקבלין מתחילה עדות דב"ג הא הוה עדות שאאי"ל דהא לר"י דממון ומלקות אמרי' ממון ולא מלקות א"כ עכ"ח קאי קרא בב"ג דאיכא מלקות כמובן אבל במכות שהקשה על המשנה שהיא אליבא דכ"ע אפי' לעולא עיין כתובות

דאמרי' מלקות ולא ממון א"כ הקשה בתוקף איך נעשה מתחילה הוא בן גרושה כנ"ל לפום רהיטא. (ח) עיין בנב"י סי' ע"ד שהוכיח דלפסול לשבועה לא בא לעד מלקות דאל"כ איך כתבו תוס' כאן בכתובות דגבי טריפה ליכא לא מיתה ולא מלקות וקשה הא בא מלקות דהא פסלו אותו לשבועה יעו"ש. ולע"ד לק"מ דשאני שם בטריפה דעדים יאמרו אנו לא היינו באים לפוסלו לשבועה רק לחייבו מיתה וע"ז לא בא לנו חיוב דגברא קטילא קטלנא והבן אחיך הדש"ת:

סימן לא

המחי' חיים יתן חיים בריאים ומוצלחים לראש אחי הרהמה"ג החו"ב דורש נאה ומקיים כבוד הרב ר' זוסמן נ"י אב"ד ק"ק האלאש יע"א. אהובי אחי יישר כחך השגתך קבלתי ואודיעך כאשר עם לבבי לחזק דברי או להודות לך כי כבר משפט בחרנו לנו את הטוב נקבל זה מזה. (א) כתבת וז"ל כתיב כאשר זמם כמו שהוא עשה עבירה זו כך יעשה לו לא הבנתי הלשון ועיין ריש מכות קו' הסוקל עם דברי התוס' שם כי לא נעשה לזוממין המיתה שרצו לחייבו עכ"ל דבריך נפלאים בעיני הכי אין זה מפורש כל הזוממין מקדימין לאותו מיתה ורמב"ם בפי"ח מה' עדות ה' א' כ' וז"ל ומ"ע לעשות לו כמה שרצה לעשות בעדותו לחבירו אם בעבירה שחייבין עלי' סקילה העידו והוזמו נסקלין כולם ואם בשריפה נשרפים וכן שאר המיתות עכ"ל תמצית הדברים אם ראובן ושמעון העידו על לוי שעשה עבירה אשר נתחייב עלי' בב"ד סקילה או שריפה ואחר שנגמר דינו הוזמו העדים אז הם חייבים סקילה או שריפה ונחשב כאלו הם עשו אותה העבירה ויתחייבו על העבירה אותה מיתה כמו שרצו לעשות לאחיהם אותה מיתה על עבירה פלונית ובר פדא שרצה לעשות ק"ו מה המחלל אינו מתחלל וכו' השיב רבינא א"כ נתבטל עדים זוממים דנאמר מה הסוקל לחבירו באבנים והמית אותו בהם אינו חייב רק סייף העדים אשר רק רצו לסקול לחבירם והוזמו ק"ו שלא יסקלו וא"כ בטל עדות זוממים כי באמת מי שסוקל לחבירו אינו חייב רק סייף ואם עדים מעידים שסקל ראובן לשמעון לא רצו לחייבו רק סייף ואם הוזמו גם הם בסייף אבל אם העידו עדות על חבירם אשר הב"ד מחייב להעובר סקילה אז גם הם נסקלין כאלו העידו עדים עליהם שעשו עבירה פלונית אשר הב"ד מחייב עלי' סקילה ודוק. ודע דנב"י [סי' ע"ב] בד"ה הנה צריך הקשה על פי' ר"ת הלא למה צריך קרא בזוממי בת כהן דלא נדונין בשריפ' הלא בכל הזוממין הדין כן וע"כ דשאר זוממין חייבין אפי' שריפה וא"כ נשאר גם לר"ת הקושי' ע"כ מיעטא הקרא ולדעתי דש"ה דאשת איש שזנתה בחנק ובת כהן שמחללת אבי' עיין סנהדרין דף ע"ו נידונית בשריפה וא"כ ס"ד דעדים שרצו ג"כ לחלל אבי' ולהרוג אותה יהי' גם הם

בשריפה קמ"ל ודוק ועיין תמורה דף ג' ע"ב מקלל דקעביד תרתי דקמפיק ש"ש לבטלה וקמצער לי' לחברי' לא תיסגי לי' במלקות יעו"ש ה"ה כאן רצו להרוג אותה ולחלל אבי' ודוק. (ב) כתבת וז"ל כתבת שקו' התוס' רק על זוממי כהנים ולא ישראל דלא שייך כאשר זמם בהם שיהי' בני גרושה וכו' פלא שלא דייקת ברש"י במתני' שפי' באמת בכהנים משמע כמוך אבל למה לא שייך לפסול גם ישראלים שיהי' כחלל לפסול אשתו ובניו לנשוא לכהנים וגם שם הקשה תוס' בד"ה בעינן ממצרי האיך שייך זאת בישראל עכ"ל. אחי אהובי נ"י יכולתי להשיב לך א"כ יהי' ועשיתם לאשתו ולבניו ולא לו והגמ' חידש דתורה אמרה לו ולא לזרעו או לו ולא לאשתו דס"ד דדי אם עשינו לו כאשר זמם קמ"ל דצריך להיות כולו כאשר זמם ולא די אם נפסלה לו לבדו אבל לפסול לזרעו או לאשתו ולא לו אין זה כלל ועשיתם לו טובי' חטא וזינגד מינגד ודל"ב. אך שמע נא בקצירת אומר מה שלא שייך איסור ב"ג או באשתו ובניו ואיסור חלל הוא אינו מכח מעלה אלא מכח גריעותא דכהן הבועל גרושה או זונה הוא מחלל מכח קדושת כהונתו וישראל שאין בגופו קדושה זו לא יוכל לעשות בבעילתו איסור חלל כי אין לו קדושה ככהן (דוגמא שקברי ישראל מטמאין וקברי עכו"ם אינם מטמאין או דוגמא עיין פי' משניות גיטין דף י"ב מה שאוכל עבד כהן תרומה לא הוה מעליותא דנימא שחוב הוא לו להיות משוחרר דאכילת תרומתו הוה יען שהוא בהמת כהן יעו"ש) ואיך נימא יהי' אשתו ובנותיו פסולים לכהונה הלא אין בבעל שלה ובאביהם אותו מעלה ויתרון שיהי' יוכל לחלל אותם אבל איסור מצרי או איסור ממזר ועיין תוס' בד"ה מעידין שהקשו שינקוט מעידים אנו שפלוני ממזר) אשר קדושת ישראל שיהי' איסור מצרי או ממזר פסול בישראל א"כ שייך לחקור ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו אם העיד על בן ישראל שהוא ממזר או מצרי שני והוזם שיהי' הוא כמו מצרי שני או ממזר דהא שם זה פוסל בישראל והוצרך לתי' הגמ' או לו ולא לזרעו או כתי' התוס' לו ולא לאשתו ודוק ולכן התחכם תוס' להקשות הלא אם העדים כהנים ופוסל בקדושת כהונה פסול גרושה ואעפ"כ לא נעשה ב"ג אבל אין להקשות שלא נפסל אם העיד שאשה זנה יען דהוא לא נאסר על אשתו זה ל"ק דלא משכחת באיש שיהי' אסור בבעילת אשתו אפי' אם יבעול כל עריות שבעולם וא"כ הגם שנחשב לנו כאלו הוא זנה עכ"פ דווקא אשה נאסרת על בעלה ע"י זנות אבל אין איש נאסר על אשתו אם בעל כל עריות הגם ששם זנות אסור בישראל והבן זה (ג) השגת על דברי וז"ל הארכת לחלק אם יאמר לשבועה באתי וכו' והלא סברת נב"י מבואר בגמ' סנהדרין דף ל' טעמא דרבנן עדות צריך בב"א מטעם לשבועה בא לבדו יעו"ש ועל זה בנה נב"י גם ר"נ מודה לרבנן שאין יוכל לעשות כאשר זמם וכו' עכ"ל נפלאת דבריך הנב"י

לדר"נ מודה דאינו מתחייב בהזמה דיכול למיפטר נפשו כמו בסנהדרין דף מ"א בעידי נערה המאורסה וכן הקדים מגמ' בב"ק דף כ"ד אטו אנן ידעינן כל הני דקאי בי דינא לסהודי קאתי יעו"ש ועל זה אני משיג עליו בסברא דשאני במקומות בש"ם הנ"ל דיש לפני העד להעיד על שני דברים יוכל העד לומר אנו באתי רק על חצי נזק או אני באתי רק לאסרה על בעלה ולא כוונתו בעדות לפעול נזק שלם או מיתה לנערה אבל בע"א הבא להעד בממון יודע דאם יבוא עוד עד שני אז לא משכחת חיוב שבועה דאיך ישבע אם שני עדים מעידין דשבועה היא שקר ומתחילה ידע דעדותו מתלי תלי וקאי אם לא יבוא עוד עד והוא לבדו אינו נאמן לחייב לחבירו ממון אז יגרום לו שבועה להכחיש עדותו אבל אם יבוא עוד עד שני אז יהי' עדותו עדות ואיך יאמר אני לא באתי אלא לחייבו שבועה הכי זה ברור שיהי' שבועה בעולם וגם הלא השבועה יהי' להכחיש עדותו אטו יש ביד העד להעיד לפעול ההיפך של עדותו הלא עדותו הוא עדות כפי אשר הב"ד ישפוט שפוט לעשות דבר אחד עפ"י עדותו ודוק. ולולא דמסתפינא אמרתי בהא פליגי דרבנן סוברין דא"א לו הזמה ממילא אין מקבלין דהוה עדות שאין אתה יכול להזימה כדברי נב"י ור"נ פליג וסובר דהוה עשאי"ל דהא ידע אם יבוא עוד עד וכמש"ל ודוק. (ד) עוד השגת במכתבך וז"ל אתה משיג על נב"י בסברא ישרה רק אח"כ כתבת גם באין יכול לשבוע משלם אין זה מכח עדותו אבל באות ה' אתה משיג להיפך בד"ה ונ"ל אך הכוונה דע"א קם לשבועה ואם אינו יכול לשבוע משלם א"כ נגלה דקם גם לממון אבל פשט בר"י דאורלייניש ישר ונכון עכ"ל. ראיתי כי קצרתי במכתבי ההבדל הוא כך דתורה אמרה לא יקום ע"א באיש לכל עון ולכל חטאת ודרשי' אבל לשבועה הוא קם הגם דידע העד דלא יפעל לממון אבל יחייב שבועה א"כ הקמתו הי' לשבועה ואם האיש לא יוכל לישבע צריך לשלם א"כ מועיל עכ"פ עדותו לממון אבל במיתה כתוב לא יומת עפ"י ע"א גילתה התורה דלא יהי' משכחת שיצמיח מיתה ע"י הגדת ע"א א"כ מבואר דקראי לא קאי על ממון וזה שרמזו תוס' דע"א מועיל לממון דלשבועה מיהא איתא יעו"ש אבל שיהא נחשב דע"א חייב אותו ממון שפיר הקשתי על נב"י הכלל ע"א קם לשבועה ולא יקום לממון אבל מועיל עכ"פ שיצמיח ע"י עדותו ממון אבל מיתה לא יצמיח ע"י ע"א ודברי הרמב"ם בע"א יוחזק אינו ענין לכאן דשם יוכל להיות בן מות ע"י עדות עצמו וקצרתי כי דל"ב ודוק. (ה) כתבת וז"ל צעקת מגמ' יבמות הלא שכתבת זאת ואיזה מציאה מצאת כל התשובה בנה הנב"י על הגמ' זאת אבל יען דאין לך תשובת מהר"א ששון לעיין בו אבל יש לי ועיינתי היטב ומובן הנב"י עכ"ל והארכת להעתיק דברי מהרא"ש כדי להבין דברי הנב"י אהובי אחי נ"י חלילה לי לחשוב שנעלם דברי הגמ' מהגאון הנב"י

רק השגתי לפי דבריו הקדושים שייך בדנ"פ יען דאסרה אבל בגט דמתירה לעלמא לא הוה כדנ"פ ואני אומר בהיפך להתיר הוה דנ"פ דגדול המחטיא יותר מן ההרגו אמרו חכז"ל ומיד שאמרו שאשה היא מגורשת הך דיבור הוה כמעשה להתירה לעלמא בין בזנות בין בנשואין ובדבורם עבדי מעשה עיין תוס' גיטין דף ס"ו בדבורם עבדי מעשה יעו"ש כי מתוק אבל בקידושין אמרי' דנהפוך הוא דכ"ע אסור עלי' ובודאי לא תבעל לאיש אחר והוה כמו חלב חתיכה זו דנאמן ע"א יען דע"א לא בא על מלקות ומיתה דהוא אמר להזהיר שלא יעשה איסור אבל בגט עיקר ההיתר הוא להתירה לעלמא וא"כ זה הוה דנ"פ ובעבור זה אמרו בגמ' כיון דשרי' א"א לעלמא כדנ"פ דמי' ופי' רש"י שא"א בחנק הגם אם לאסור אשה לעלמא לא הוה כדנ"פ להתיר א"א הוה כדנ"פ ודלא כנב"י שמפרש דלאסור אשה הוה כדנ"פ ולהתיר לא הוה כדנ"פ ובריטב"א אשר הביא הנב"י בדף פ"ב מסיים וז"ל ולית לן למיחש למה דאית בה דנ"פ ומוקמי' עדות נשואין בדין תורה ועדות כתובה בתקנה דרבנן עי"כ עכ"ל הרי דקורא הכל ד"נ ולא ידעתי למה חרה אפך. (ו) עוד השגת על מה שכתבתי דנ"מ אם ימות בעלה וכהן יבעל אותה למלקות דמ"ל קטלא כולי' או פלגא וז"ל אין השגה כי כעת הוא א"א ורק לאחר שמת בעלה וא"כ יש חילוק בקדושין תיכף יש בו ד"נ ודוק עכ"ל. אחי נ"י יכולתי להשיב דנ"מ דעדי גרושין יהי' רק לד"נ כגון שקבלה קידושין וזנתה תחת בעל שני ולולא הגרושין היתה בחזקת א"א בשעת קידושין ועכשיו כבר מת בעל הראשון וע"י עדי גרושין היא א"א מהשני וחייבת מיתה עיין תוס' חולין דף צ"ו וא"כ עידי הגרושין באים רק כדי לחייב אותה מיתה שמגידים שתפסו בה קדושין מהשני והיא א"א שזנתה שמחויבת מיתה ודוק. (ז) ועל מה שכתבתי פי' הירושלמי כתבת וז"ל יראתי לכתוב לך כי לא הבנתי שכתבת כי יש סתירה בדרישה א' אומר שחרית וא' אומר בין הערבים פלא כעת אנו הולכין מצד עדות מיוחדת אפי' א' יאמר שראה הבעילה בבוקר וא' יאמר שראה בעילה למחר ג"כ עדות אם מיוחדת כשר איך שייך הכחשה עכ"ל לא ידעתי לדון אותך לכף זכות הלא אני מפרש דברי הירושלמי לפי סברת הר"ן דהוה כדנ"פ ועדות מיוחדת פסול רק הנב"י משיג עליו דאשמועי' רבותא אם ראה א' מחלון זה וא' מחלון זה והב"ש נתקשה תיפק לי' דלא כיוונו לקדושין ופרשתי דירושלמי קאי אחד שחרית ואחד ברגע אח"כ בין הערבים דוק ותשכח. (ח) כתבת בשולי מכתב וז"ל חקירה גדולה עלי מה חילוק בין שאמרו עדים אשתך נדה או חתיכה זו חלב בודאי ל"צ דרישה וחקירה ועדות שיוכל להזימה ובין שאמרו אשתך זנתה ואסורה עליו זה איסור כזה מה מתקו דברי ריטב"א שמובא בנב"י שכתב באמת לא צריך באישות דרו"ח רק בעבור שנוגע לממון עכ"ל. אחי

אהובי נ"י אם יאמרו באשתך נדה הוה איסור עובר דיש היתר לאיסורו לאחר זמן אבל אם יאמרו לאיש אשתך זנתה הוה איסור עולם וגבי אם אומרים חתיכה זו חלב א"כ הם מגלים רק שמעולם היתה חתיכה אסורה אבל לאסור אשה לעולם הגם בעבר היתה מותרת וא"כ אינו דומה לנדה וחלב וק"ל. אך אקוה בעזה"י לעשות לך מטעמים להסביר כי הן קידושין או גרושין יהי' בסברה שצריך עשאי"ל וגם צריך דו"ח ואבאר בעזה"י הנה כבר בארתי בספרי מ"ח סי' ס"ה דמה שאשת כהן אוכלת בתרומה מפני שהיא קנינו היינו שהאשה הוא שדה הבעל הוא לקח אותה לפירות שיכול לכופה ולשמש עמה הן כדרכה והן שלא כדרכה הן באונס אפי' שתשמיש קשה לה ולא ישלם לה פרוטה אחת בעבור הנאת בעילה וגם יכול למכור את בתה לאמה ויוכל ליקח קידושין בעדה ויעכב הכסף לעצמו שקנין אשה הוה כמו קנין שפחות רק קנין שפחות הוה כקנין שורו עיין גיטין דף י"ב ולקנין אישות נתנה התורה גבול וקץ ועיין רשב"א גיטין דף ע"ה שזה הטעם שיוכל לגרש אשתו בע"כ דאדם יכול לסלק קנינו מעצמו כפי אות נפשו יעו"ש מתוק מדבש וזה הוא פעולת קידושין כי יקח איש אשה שקונה גופה ממש ואם מת בלא בנים אז נשאר עוד קנינו לאחיו עיין כתובות דף נ"ז ובשעה שנותן גט כורת קנין ממונו וגם מתיר ההקדש שאסר אותה על כל העולם ויבוא לה רשות גופה עיין ר"ן נדרים דף ל' בתי' על קו' רשב"א באמר לה שתתקדש לאחר שיגרש אותה בפרוטה השני שנותן לה עכשיו ובספרי הנ"ל סי' פ"ד הארכתי לבאר בזה מה הוא ריח הגט אם אמר הרי את מגורשת ממני ואי את מותרת לכל אדם שהבעל רוצה לכרות קנין ממון כמו במפקיר עבד וקנין איסור להתירה לעולם לא חפץ לכרות יעו"ש באריכות ויש לי ביאור בחדושי בעזה"י. ולפ"ז עדי קידושין מעידין להוציא ממון הוא גוף של האשה מרשותה ולהכניס ברשות הבעל ועדי גרושין מעידין להוציא ממון מרשות הבעל להכניס את הגוף ברשות עצמו עכ"פ מעידין על ממון וצריך דו"ח ועשאי"ל ודוק. וא"כ נחזי אנן אם באו עדים ואמרו לבעל שאשתו זנתה ותהי' אסורה לבעל לבעול אותה לעולם דומה אם באו עדים ויאמרו לאחד נתנסך יינך ונאסר בהנאה דנאמן אפי' ע"א אם אין הבעל דבר מכחיש (ועיין ש"ך יו"ד סי' קכ"ז ס"ק ג' שנתקשה הא א"כ ע"א קם לממון להפסידו ממונו ובחדושי יש לי תי' על כמה פנים תל"י) וא"כ יהי' נאמן אפי' ע"א דמעיד לאיש שאשתו נאסרה בזנות רק התורה גילתה דילפי' דבר ערוה מממון דבעי שני עדים אבל לעולם ל"צ לא דו"ח וגם עדות שאי"ל ותלי' בפלוגתא דהרא"ה ועיין בנב"י סי' ע"ד דף פ"ט ומה שהעיר על זה. אמנם תלי' אי אשה זנתה ברצון אם הבעל מחויב לגרשה אשר נסתפק בו הנב"י מהד"ת א"ע סי' י"א ואם אמרי' שמחויב לגרשה א"כ הם באים להפסידו ממונו קנין שלו והוה דין

ממון ממש אבל אם אינו מוכרח לגרש אז דומה כאלו הגידו שיינו נתנסך ודוק. ולא אוכל לעצור ברוחי להעלים ממך אשר הערותי במקו"א דגם בזנות העדים פועלים האיסור ומיש"ש ביבמות פ"ב דין ח"י נגלה רז זה שכ' וז"ל בשלומא שהאשה אינה נאמנת לאסור עצמה על בעלה שהתורה לא אסרה היכי שלא ידע שנטמאה אם לא בקינוי וסתירה וא"כ אפי' את"ל האמת שזינתה התורה התירה לו והיא משועבדת לו וקרקע עולם לפניו עכ"ל (אמנם בסוטה דף כ"ז אל ישא בת דומה ואל ישא דומה שפי' רש"י שתזנה ולא ידע ובא עלי' באיסור משמע דלא כיש"ש ודוק) מבואר מדבריו כל זמן שהבעל אינו יודע שאשתו זנתה אינו אסורה עליו כלל ולא הוה כאלו אכל חלב בשוגג אלא כאלו לא אכל חלב אבל בודאי אם הבעל ראה באשתו שזנתה אז לא תהי' שמיעה גדולה מראי' ונאסרת עליו (ועיין תוס' כתובות דף ט') ומה דלא מהני בגט וקידושין ידיעת הבעל והאשה יען דגט וקידושין הוא דבר אשר עיקרם ושרשם או לאסור או להתיר על כל העולם ולא מהני בלא עדים אשר נאמנים על העולם עיין ברמב"ם בה' אישות וגרושין דאתמול היתה אשת איש והיום תנשא לאחר או תמול היתה בחזקת פנוי' והיום תהרג והזנות אשר מגיע בין האיש ובין האשה אז ראית הבעל כמאה עדים וה"ה אם נאמן עליו כבי תרי עיין תוס' קדושין דף ע"ו וזה יסוד גדול בעזה"י. ולפ"ז על כל אסורים אשר מעיד העד אין ראי' שלו מחדש דבר דהלא אם האשה נדה כבר היא אסורה ואם החתיכה חלב כבר היא חלב או אם נתנסך היין כבר הוא אסור אז נאמן ע"א ול"צ דו"ח דל"צ הגדה בב"ד יען דידיעת העדים לא פועל על הדבר והאמיתת הדבר נאמן ע"א וק"ו תרי אבל בעדות אישות אשר העדים פועלים על הוויות האיסור בהיתר לא מבעי בקידושין וגרושין אלא אפי' בזנות פועל עדותם דלולא שהם ראו לא הי' איסור על הבעל וכל דבר אשר נתהוה בעדות הוה המקום עדות בב"ד וכל דבר המתהוה בעדות בב"ד צריך דו"ח אם אמת נכון הדבר ועיין בספרו פלס חיים בסוגי' דלשמה פלפול ע"ד החו"ד כנלע"ד לחדש בעז"ה. ואגב גררא אעתיק לך מה שמצאתי כתוב אצלי על הגליון הנב"י הערות קטנות (א) (בדפוס פראג דף פ"ב בד"ה ודע) סי' ע"ב בסתירת היתר א' ד"ה ואחר שבירנו] כתב וז"ל אבל גיטין וקידושין ודבר ערוה מנ"ל כלל בהו דרו"ח עכ"ל כ' וז"ל פלא בעיני דבגמ' כתובות דף ל"ג אמרו עדות בן גרושה לא בעי התראה דכתיב משפט אחד משפט השוה לכולכם וא"כ מבואר דמשפט אחד לא קאי על דיני נפשות ודיני ממונות לבד אלא גם על בן גרושה וה"ה על סוטה וערוה דעדות בן גרושה הוה רק עדות ערוה עיין קידושין דף ס"ו בתוס' רי"ד שם בן גרושה פסולו בשנים רק כבר האיר עינים הש"ש ש"ו פט"ו דיש הבדל פסול בתולדה כגון פסול בן גרושה או פסול ממזרת צריך שני עדים אבל פסול הנתהוה

ע"י מעשה כגון זונה או גרושה או אשה ע"ז נאמן ע"א ומביא ראי' מרמב"ם יעו"ש אבל התו' רי"ד סובר דאפי' לפסול משום שם זונה הוה דבר שבערוה וא"כ מצינו דמשפט אחד קאי על בן גרושה שהוא דבר ערוה וה"ה על סוטה וצע"ג. (ב) בנב"י (בדף פ"ה) [שם בסתירת היתר ג' בד"ה] מדברי הר"ן וז"ל א"כ עדי זנות בלי התראה דג"כ אין שום חיוב מיתה בעדותן מועיל עדות מיוחדת כמו בדיני ניטין עכ"ל וכתבתי על הגליון וז"ל עיין בתשו' מיימנית ה' אישות סי' כ"ה שכ' וז"ל ואע"ג דכיעור דחזא האי לא חזא האי הא קיי"ל הלואה אחר הלואה מצטרפין ואע"ג דאמנה דקמסהיד האי לא קמסהיד האי מיהו תרווייהו אמנה קמסהידי ה"נ תרווייהו אדבר מכוער קמסהידי ותצא וכן משמע מדגרסי' בירושלמי פ"ק דסוטה נתיחדה עמו בפני שנים צריכה גט שני באחד אין צריכה ממנו גט שני א' בשחרית וא' בין הערבים וזה הי' מעשה ושאל ר"א בן תדאי לחכמים ואמרו אין זה יחוד וכו' עד אמר יובא כהדא דאין מקבלין מן העדים אא"כ ראו שניהם כאחד ריב"ק אומר אפי' ראו שניהם זא"ז אלמא דריב"ק כה"ג נמי הוה עדות ומצטרפין וקיי"ל כוותייהו עכ"ל ולדברי נב"י הלא אפי' אם בקידושין אין מצטרפין לאיסור זנות מצטרפין ודוק. (ג) (בדף פ"ט) [שם בסימן ע"ד] בד"ה ומה שדחה שהשיב הגאון ר"י בכ"ר דוד דלא יכול לומר לחייב שבועה דא"כ מאי אהני הלא ישבע ויפטר והשיב הנב"י וז"ל לא אדוני עדיין יכול לומר לחייבו שבועה באתי ולפוסלו אח"כ לשבועה אם יהי' עוד ע"א שנשבע לשקר עכ"ל וכתבתי על הגליון שנעלם באותו רגע דברי תוס' סנהדרין דף פ"ו ע"ב ד"ה גניבה אתחלתא דמכירה הוא וז"ל א"נ הש"ס לא חש בטעמא דלפוסלו לעדות באנו מדאצטריך לעיל למימר להלקותו ושמא איצטרך היכא דמיפסל מעיקרא וקאי עכ"ל הרי דתוס' מסופקים אי יכולים לומר לפוסלו לעדות באנו והתם בתרי דעכ"פ ברור פסול לעדות וק"ו בע"א אשר צריך צירף עוד ע"א ודוק דברי אחיך הדש"ת:

סימן לב

שאלה איש מהימן בא לשאול שהוא ראה באשת איש שזנתה והיא אשת איש נכבד ממשפחה יקרה וחשובה בישראל אם מחויב להודיע את אשר ראו עיניו לבעלה או אם בעבור כבוד הבריות כבוד משפחה הנכבדת יוכל לשתוק כי עד עכשיו לבי' לפומי' לא גליא. תשובה לכאורה ישראל גדול שהוא שוגג בעבירה מחויב חבירו להפרישו דלא גרע ישראל גדול מקטן שב"ד מצווין להפרישו דכל קטן שוגג הוא וה"ה גדול שהוא שוגג בעבירה שכל איש מחויב להפרישו אבל ישראל גדול שעובר עבירה במזיד אין חיוב על אדם להפרישו וכן מבואר בדגול מרבבה ביו"ד סי' קנ"א על ביאור דברי הש"ך ס"ק ה' וכבר הבאתי ראי' לדבריו מדברי הרמב"ם פ"י מכלאים ה' כ"ט דכתב וז"ל הרואה כלאים

של תורה על חבירו אפי' הי' מהלך בשוק קופץ אליו וקורעו עליו מיד ואפי' הי' רבו שלמדו חכמה שאין כבוד הבריות דוחה איסור ל"ת המפורש בתורה עכ"ל ואח"כ סיים הרמב"ם אותו הלכה וז"ל לפיכך אם הי' עליו שעטנז של דבריהם אינו קורעו עליו בשוק ואינו פושטו בשוק עד שמגיע לביתו ואם הי' של תורה פושטו מיד עכ"ל ולא הזכיר כאן או קורעו מעליו כמו שמזכיר מתחילה בשל דבריהם אינו קורעו מעליו ואינו פושטו כך הי' לו לסיים פושטו או קורעו מעליו. אמנם הוא הדבר אשר דיבר הנב"י דמתחילת הלכה איירי שחבירו רואה בו שהוא לבוש כלאים דאורייתא בשוגג א"כ הוא מצווה עליו להפרישו ומוכרח לקרוע מעליו אבל בסוף הלכה איירי הרמב"ם שהוא בעצמו יודע שלבוש כלאים ומפני כבוד הבריות מותר לבוא לביתו בלבוש כלאים דרבנן ומסיים אם הי' של תורה פושטו בשוק אבל חבירו אין מחויב לקרוע מעליו דישראל העובר עבירה במזיד אין מצווה להפרישו ודוק. אך כל זה שיחיד אינו מחויב להפריש גדול מעבירה אבל הב"ד מחויבים לגדור גדר ולעמוד בפרץ לייסר אנשים רעים וחטאים לד' העוברים בשאט נפש וביד רמה עבירות מפורשות בתורה אבל לעצור לפי שעה לקרוע מעילו שזה נקרא להפרישו לפי שעה הגם שיוכל לעבור אח"כ זה דוקא בישראל גדול בשוגג ולא אם עושה במזיד ומיושב קו' הגאון ר' ברוך פרענקל ז"ל מגיטין דף נ"ג דשם גדרו גדר בעד איש העושה העבירה אבל כאן כיון שיוכל לעשות האיסור מאי הועילו ודוק. תמצית הדברים אם להיות מחויב להודיע לבעלה כדי להפריש את האשה מן העבירה אינו מחויב דהא היא מזידה וחפיצה בביאת איסור של בעלה דאל"כ למה לא הגידה היא לו שזנתה שאז ממנ"פ אם יאמין לה בעלה הרי יפריש עצמו ולא תבוא לביאת איסור ואם לא יאמין לה א"כ עקרו רבנן לקידושין למפרע כמבואר בר"ן נדרים דף צ' וא"כ תהי' בהיתר עם בעלה וממנ"פ אין האיש הרואה מחויב להפרישה מן העבירה דאם היא הגידה לבעלה ולא האמין לה דחוששש שעיני' נתנה באחר א"כ היא בהיתר עמו ואם לא הגידה ולא חוששת על ביאת איסור א"כ אין מצווה להפרישה ודוק. והנה לכאורה הדבר פשוט דצריך להגיד לבעלה שיפריש מאשתו לא מבעי' לדעת הרמב"ם הובא בטוש"ע יו"ד סי' ש"ג דהרואה בחבירו שמלובש בכלאים דאורייתא דצריך לקרוע מעליו אפי' בשוק להפרישו מאיסורא דאורייתא אפי' בשוגג וא"כ מכ"ש כאן דצריך להודיע לו שיפריש מאשתו אחרי אשר הוטמאה אלא אפי' לשיטת הרא"ש דסובר דיוכל הרואה לשתוק בעבור כבוד הבריות יהי' הרואה שב ואל תעשה אעפ"כ נראה דמשכחת לה שמודה הרא"ש דצריך להגיד לבעל ואבאר רעיוני בעזה"י. הרא"ש בהל' כלאים כתב וז"ל אי נמי בכלאים דאורייתא ודאי המוצא כלאים בבגדו אין חכמה ואין תבונה נגד

ד' וצריך לפושטו אפי' בשוק אבל אם אדם רואה כלאים בבגד חבירו והלובש כלאים אינו יודע אם לומר לו בשוק עד שיגיע לביתו דמשום כבוד הבריות ישתוק ולא יפרישנו משוגג עכ"ל ולכאורה תיבות ולא יפרישנו בשוגג המה כדבר שפתים דהבדל מובן אם הלובש בעצמו מוציא הכלאים א"כ עובר בקום ועשה אבל הרואה השותק עובר בשב ואל תעשה ששותק וגדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת בשב ואל תעשה וא"כ למה מוסיף הרא"ש ואל יפרישנו משוגג וצע"ג. והנראה לי בדעת הרא"ש הבנה אחרת בעזה"י והוא דכלל גדול בתורה שכל עבירת שוגג אפי' בעבירת כרת או עבירה מד' מיתות ב"ד אם משך השוגג כל היום או כל השנה לעבירה אחת יחשב אם נודע לו אח"כ שחטא בשוגג זמן זמנים טובא אין צריך להביא אלא חטאת אחת עיין ברמב"ם הל' שבת והל' שגגות. ונחזי אנן מי שלבש כבר כלאים דאורייתא בשוגג ועבר העבירה כבר ואם ילך בבגד הנ"ל כל היום ויהי' נודע לו בסוף שחטא בשוגג באיסור כלאים לא חטא אלא חטא אחד ואם יודיע לו חבירו מיד שלבש כלאים ג"כ כבר חטא אותה עבירת כלאים בשוגג וא"כ אם מודיע לו הוא מכח שאפי' קטן שאוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו כך יש חיוב על כל ישראל אם רואה שחבירו חוטא בשוגג שצריך להודיע לו כדי להפרישו ועל זה חידש הרא"ש בשלומא אם הלובש בעצמו מוציא כלאים בבגדו צריך לפשוט דעד עתה הי' שוגג ועכשיו משעה שנודע לו נעשה מזיד והוה התחלת העבירה בקום ועשה דכלאים הוא קום ועשה יען שבא ע"י מעשה בתחילתו וצריך לפשוט אפי' בשוק אבל הרואה בחבירו שכבר לבוש בכלאים בשוגג אין חבירו צריך להפרישו דהא כבר חטא בשוגג בקום ועשה והמשך עבירת שוגג לא יוסיף עון ולכן משום כבוד לא יפרישנו משוגג אשר כבר עבר גוף השגגה ומה יהי' אם יומשך בשגגתו אשר חטא ודוק. וכל זה אם כבר חבירו רואה אחרי שכבר עבר בשוגג אבל אם רואה שחבירו יחפץ ללבוש בשוק בגד כלאים בשוגג כדי שלא ילך ערום אז יתחיל העבירת שוגג מודה הרא"ש דצריך להודיע שהבגד כלאים כדי שלא יתחיל בעבירה דאורייתא אפילו בשוגג ודוק. וראי' לדברי מסוגי' דשבועות דף ל' ע"ב דצריך הת"ח ללילך לב"ד דזוטרא מיני' באיסורא אם יודע שהב"ד הזוטר רוצה להתיר אשה אשר הת"ח יודע שבעלה חי יעו"ש ברש"י ותוס' וקשה הא טעות הוראה הוא נחשב רק כשוגג עיין במג"א סי' שי"ח וא"כ קשה לדברי הרא"ש למה יבזה עצמו הת"ח ישתוק ויהי' שב ואל תעשה ויהי' הב"ד המתירין שוגגים וצע"ג. ולפמ"ש נכון דכאן בכלאים כבר נעשה עבירת שוגג וע"י שתיקה נעשה רק המשכת השוגג אבל שם שהב"ד דזוטרא מיני' רוצים להתיר ויתחיל העבירה בשוגג אז אי אפשר לו לשתוק שיחטא אדם אפי' שוגג ודוק. ובזה מיושב לי קושי' השאגת ארי' בסי' נ"ח על דין המוזכר בש"ע או"ח

שמי שנפסק לו אחת מציצית שלו ברה"ר שאין חבירו צריך להגיד לו והקשה הגאון מגמ' מנחות דף ל"ז אי אמרת לי מהתם שדינהו וכן קשה מתוס' שבועות יעו"ש ולפמ"ש אם יוכל לאמור לו ברגע שנפסק טרם שיתחיל עבירת שוגג אז צריך להודיע לו שלא יתחיל העבירה אבל אם כבר נפסק לו ועבר בשוגג אז אין צריך להפרישו מן השוגג אשר שגג בה והבן. נחזור לענייננו דבודאי אם עד עכשיו לא בעל הבעל אותה משעה שזנתה אז בודאי גם הרא"ש מודה דצריך להגיד לבעל אבל אם כבר בעל אותה ועבר עבירת הלאו בשוגג ואנו דנין להמשיך עבירת הלאו בשוגג אז לשיטת הרא"ש אין צריך להגיד לו הגם דיומשך אותו חטא בשוגג זמן זמנים טובא דבעל יבעל את אשתו אעפ"כ תמיד הי' ההיתר גדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת בשב ואל תעשה שישתוק ולא יהי' מודיע משום כבוד המשפחה ודוק. שוב התבוננתי דאפי' אם הבעל לא בעל אותה אחרי אשר הוטמאה ואפי' לרמב"ם דסובר אם רואה בחבירו כלאים דאורייתא צריך לקרוע מעליו אפי' בשוק אעפ"כ נראה בנידן דידן דלא צריך להודיע לבעל ואבאר דבר חדש בעזה"י. דהנה הא דצריך להפריש חבירו הוא רק אם חבירו עובר עבירה אשר יקרה לו עון בדבר כגון דחבירו שגג בעבירה דכל עבירת שוגג עבירה הוא דהא בשוגג כרת ומיתות ב"ד צריך חטאת לכפר ובשוגג שאר לאוין הגם דליכא חטאת יחיד קרבן צבור מכפר (עיין שבועות וברמב"ם הל' תשובה) ואז צריך להפריש חבירו שלא יחטא בשוגג כמו שמצווין הב"ד להפריש הקטן אשר זדונו עולה שוגג אבל אם חבירו אנוס בדבר אשר רחמנא פטרי' לגמרי ואין לו עון כלל אז אין חבירו מצווה להודיע לו להודע מן האיסור אם יש כבוד הבריות דבמקום אונס הוה פעולת העבירה בקום ועשה כמו שב ואל תעשה דאונס פטור לגמרי. ומתוך כך אני מחדש בשלומא בבגד שיש בו כלאים או נפסקו לו ציצית אלו הי' בודק יפה יפה בבגדו או בציצית הי' נודע לו שיש כלאים בבגדו או שנפסקו לו ציציותיו וכדומה אז הלובש הוה עכ"פ שוגג א"כ אם חוטא בקום ועשה צריך חבירו להודיע לו שלא יחטא ואשם נפשו לד' אבל אשה אשר יושבת תחת בעלה זה כמה שנים והי' לה חזקת היתר וחזקת צדקת וחזקת כשרות ורוב בנות ישראל המה צנועות ולא פרוצות בעריות הכי יש מקום לומר שהבעל ידרוש ויבדוק אם אשתו תזנה תחתיו מי שמע כזאת ומי ראה כאלה לחרוש רעה על יושבת חקו אז בוודאי אם הבעל בועל אותה בחזקת מותרת לו הגם שכלפי שמיא גלי' שזנתה תחתיו הוא אונס בדבר ואין לו עון כלל על בעילותו (ובמקו"א הבאתי דברי יש"ש יבמות פ"ב סי' ח"י דאפי' אמת שזנתה כל זמן שליכא עדים התורה התירה אותה לבעלה דוק ותשכח) וא"כ אין חבירו צריך להודיע לו לעשות לו אשתו לחתיכא דאיסורא במקום שיש כבוד הבריות

ודוק. והבדל הנ"ל מתורת רבינו משה המיימונית למדתי שכתב בפ"ה מהל' שגגות ה' ו' וז"ל הבא על אשתו שלא בשעת וסתה וראתה דם בשעת תשמיש הרי אלו פטורין מקרבן חטאת מפני שזה כאונס הוא ולא שוגג שהשוגג צריך לבדוק ולדקדק ואילו בדק יפה ודיקדק בשאלות לא הי' בא לידי שגגה ולפי שלא טרח בדרישה וחקירה ואח"כ יעשה צריך כפרה אבל זה מה הי' לו לעשות הרי טהורה היתה ושלא בשעת וסתה בעל אין זה אלא אונס עכ"ל וכן רמז המ"ל שם בהלכה על דברי תוס' פרק החולץ אם כנס יבמתו אחרי ג' חדשים ונמצא מעוברת פטור מקרבן דאונס הוא דרוב נשים ניכר עוברה לשלוש חדשים יעו"ש וא"כ ק"ו שבעל הבועל אשתו אשר מוחזקת לאשה כשירה ממשפחה כשירה שאין לו חטא ועון דהלא אין בידו לבדוק או לדרוש ולחקור על אשתו היושבת תחתיו והבן זה. ולדעתי נידן של תרה"ד הובא ברמ"א יו"ד סי' שע"ב אם צריך להקיץ לכהן אשר ישן באוהל המת אם עכ"פ נכנס באוהל אשר שם חולה מסוכן שהי' צריך ליתן אל לבו אולי ימות פתאום והוה עכ"פ שוגג ולא אונס אבל אם הי' שוכב ולא הי' אז חולה מסוכן כלל ופתע פתאום מת אחד באוהל בוודאי אין צריך להקיצו דהוא אנוס ולא שוגג ואין אדם צריך להקיצו כי לא יקרה לכהן כל עון בדבר ודוק. תמצית הדברים במקום שהעובר העבירה הוא נחשב אונס ולא שוגג כגון הבעל אשר אין צריך לדרוש אולי זנתה אשתו תחתיו ואין לו עון בבעילותו אז גדול כבוד הבריות שלא צריך העד להגיד. ואוסף נופך דוקא הרואה כלאים בבגד חבירו או רואה ציצית חבירו נפסקים ברה"ר או שיודע שהאשה עומדת לפני ת"ח להתירה שמה שמתיר הת"ח אותה שהיא אינה אשת איש עוד הוא נחשב קום ועשה עיין תוס' גיטין דף ס"ו דעדות בעגונה חשוב מעשה ולא דיבור יעו"ש אז אמרינן במקום שיש חילול השם אין חכמה שרואה בעיניו המכשול אבל כאן אטו הוא רואה הבעילה של בעל עם אשתו והגם שיש חזקת מנהג שבועל אותה עכ"פ אין הוא רואה ואין יודע העת שנעשה החילול השם הוא המעשה העבירה וגם אולי כבר גילתה האשה לבעלה את אשר עיותה עליו ולא האמין לה ועקרו רבנן לקדושי' כדברי הר"ן בנדרים דף צ' וא"כ אין כאן עבירה כלל וגם אולי אם יגיד הוא לבעל ג"כ לא ישמע לו ולא יאמין לו א"כ הוה ס"ס להתיר אולי כבר הגידה האשה את עונה ואולי אפי' אם יגיד לבעל לא יאמין לו והגם דאיכא לברורי השני ספיקות דאשה לא הגידה לבעלה והבעל יאמין להעד אז אמרי' במקום כבוד הבריות אין צריך לברר וישתוק ודוק. ומצאתי בנב"י ח"ר א"ח סי' ל"ה שחקר בנידן דידן והאריך דצריך להגיד לבעל יען דבירושלמי אמרי' וז"ל הרי שהלך בשוק ונמצא שלבוש כלאים תרין אמוראין חד אמר אסור וחד אמר מותר מאן דאסר דבר תורה ומאן דמתיר כר"ז גדול כבוד הבריות

שדוחה את המצוה בל"ת שעה אחת עכ"ל ירושלמי הובא בראש"ש בהל' כלאים והובא בב"י סי' ש"ג מזה יצא הגאון לחדש דכבוד הבריות דוחה רק איסור שעה אחת אבל לא איסור עולם שהבעל יהי' עם אשתו כל ימיו והאריך מאוד יעו"ש. ולפע"ד עפר אני תחת כפי רגלי שכלו ובכלל זאת תורה היא ואין רשאי לשתוק שבלבי לא כן ידומה ואסדר ואבאר דברי בעזה"י. (א) כיון דכבוד המשפחה הוא כבוד הבריות א"כ תמיד בכל עת ובכל שעה שנעשה מעשה בעילה מן הבעל עם אשתו אשר מעשה העבירה הוא חילול השם יש כאן ג"כ מחדש גדול כבוד הבריו' שדוחה ל"ת בשב ואל תעשה שישתוק ולא יגלה הדבר לבעל ומה שאמרו בירושלמי שדוחה את המצות בל"ת שעה אחת היינו אם כבוד הבריות הוא בעידנא בשעה אחת עם עבירת ל"ת אבל אם העבירת הל"ת קודמת לכבוד הבריות כגון שדרכו הי' ביער או בשדה ויכול לילך בלא לבוש רק לבסוף יבוא בעיר ויש שם כבוד הבריות אז אין כבוד הבריות שיבוא לבסוף דוחה הל"ת מעיקרא ועיין בב"מ [ל' ע"ב] דרכו להחזיר בשדה ואין דרכו להחזיר בעיר ועיין רמב"ם פי"א מהל' גזילה ואבידה ה' י"ג ודוק ולהבנת הנב"י פלא שעה אחת כמה זמנה כחכז"ל על פסוק ואל יבוא בכל עת אל הקודש אמר משה יש עת ליום ויש עת לחודש ויש עת לשנה ויש עת לעולם יעו"ש במדרשים ואיזה גבול נאמר להבנת הנב"י שעה אחת הנאמר בירושלמי והארכתי בזה בחידושי. (ב) הנב"י בעצמו הרגיש דהירושלמי מירי שהוא עצמו מצאו וא"כ נעשה מזיד בקום ועשה אבל כאן מה שאינו מודיע לבעל הוה שב ואל תעשה והשיב דזה אי אפשר דהירושלמי יהי' מתיר מפני כבוד הבריות בקום ועשה ויהי' חולק על תלמוד דילן יעו"ש בד"ה ועוד שהאריך והוא פלא בעיני דבירושלמי ברכות מבואר דכבוד הבריות דוחה ל"ת שבתורה אפי' בקו"ע דבפ"ג דברכות כתב וז"ל מהו שיטמא בהן לכבוד הרבים תני הי' שם שתי דרכים מתאימות אחת רחוקה וטהורה ואחת קרובה וטמאה אם הי' הרבים הולכים ברחוקה הולך ברחוקה ואם לאו הולך בקרובה מפני כבוד הרבים עד כדון בטומאה שהיא דבריהם מדברי תורה מן מה דמר ר"ז גדול הוא כבוד הרבים שדוחה ל"ת שבתורה שעה אחת הדא אמרה אפי' בטומאה שהוא מד"ת עכ"ל. הרי מבואר דירושלמי מתיר מפני כבוד הבריות לעבור בקו"ע הל"ת וא"כ מאי מתמיה הנב"י אם הירושלמי יהי' מתיר אפי' בקו"ע לעבור על כלאים מפני כבוד הבריות אך לק"מ דירושלמי מתיר לעבור בקו"ע של תורה בעבור כבוד הרבים וכן מסיים ר"ז אמר גדול הוא כבוד הרבים שדוחה ל"ת שבתורה (ועיין מג"א סי' תמ"ו וסי' תרצ"ו וק"ל) ואינו דומה כבוד של יחיד לכבוד הרבים וא"כ שפיר מתמיה הנב"י במוציא כלאים בבגדו איך יהי' מתיר הירושלמי לעבור בקו"ע הל"ת אם הדבר נוגע רק בכבוד יחיד ועכ"פ בנידן

דידן האשה ממשפחה יקרה אשר נוגע לכבוד הרבים אז בוודאי מותר לשתוק אפי' אם ידומה שתיקת העד שיעבור הבעל הלאו בקו"ע ודוק (ופלא שבירושלמי דברכות לא נאמר שדוחה את המצוה בל"ת רק גדול כבוד הרבים שדוחה ל"ת כמו שמדקדק הנב"י על ירושלמי דכלאים דכתב שדוחה את המצוה בל"ת שהי' להם לכתוב שדוחה ל"ת). (ג) מה שחקר עוד הנב"י בד"ה א"כ דשאני כלאים דיכול להראות לו ולכן מחויב להודיעו אבל כאן דאין אשה נאסרת אלא בקינוי וסתירה מנ"ל שצריך להודיע ותירץ כיון שאם הי' ברור לו שיאמין לו הבעל הי' צריך להודיע לו לאפרושי' מאיסורא גם עתה מחויב לעשות את שלו להודיע לבעל ולא גרע ממצות הוכח תוכיח דאמרי' אם לפניך גלוי לפניהם מי גלוי יעו"ש. נ"ל דשאני התם דהם עברו התורה בשאט נפש ביד רמה ויוכלו להגיד להם פשעם ועונם רק שהקב"ה אמר שלא הי' שומעים לתוכחתם אז אמר מה"ד לפניהם לא הי' גלוי וידוע שלא ישמעו להם אבל כאן שהבעל אונס בדבר ולא ימצא לו עון כי אונס רחמנא פטרי' ואם הוא יגלה לו שאשתו זנתה ויהי' פגם כבוד הבריות ואולי לא יאמין לו הבעל כי הדין כן שלא צריך להאמינו וא"כ מהכ"ת לא יחוס על כבוד הבריות בעבור ספק אם יפעל מאומה הלא אין בידו לברר לו שאשתו זנתה ומותר לאחר ללמוד לבעל שלא יאמין לעד ועיין ברמ"א יו"ד סי' קכ"ז ודוק. סוף דבר הכל נשמע שלדעתי שראוי לעד לשתוק רק להגיד להאשה שזנתה שהיא תגיד לבעלה עונה וחטאה אשר מעלתה בו מעל ואם יאמין לה מוטב ואם לא יאמין לה א"כ הרי עקרו חכמים לקידושי' וטוב גם לה ולא באתי להורות בדבר רק להגדיל תורה אולי מי שכחו יפה להכריע יקח אמרי. ואיידי רמזתי על חידושי אעתיק דבר אחד משם בעזה"י ז"ל ירו' כלאי' פ"ט הרי שהי' מהלך בשוק ונמצא לבוש כלאים תרין אמוראי ח"א אסור וחרנא אמר מותר מן דאמר אסור דבר תורה מ"ד מותר כההוא דאמר ר' זעירא גדול כבוד הבריות שהוא דוחה את המצוה בל"ת שעה אחת תני אין מדקדקין במת ולא בכלאים בבית המדרש ר"ז הוה יתיב מתני והוה תמן מתה מאן דנפק לא אמר לי' ולא כלום ומאן דיתיב לא אמר לי' ולא כלום ר' אימי הוה יתיב מתני אמר חד לחברי' את לבוש כלאים א"ל רב אימי שלח מאינך ויהיב לי' עכ"ל ובנב"י ח"ר א"ח סי' ל"ה נתקשה בכפל הלשון דוחה את המצוה בל"ת דהי' די לומר שדוחה את הל"ת ולחדש יצא דהך הל"ת הוא תנאי וכוונת הירושלמי גדול כבוד הבריות שדוחה את המצוה אבל דווקא בל"ת היינו שב ואל תעשה אבל לא בקום ועשה ונתקשה הא אם מצא בעצמו הכלאים הוה קום ועשה ותירץ שמחולקין אי משהה בכלאים או בטומא' הוה כמעשה או שב ואל תעשה כמבואר במכות דף כ"א יעו"ש והוא פלא בעיני שלפי הבנתו הי' לירושלמי לומר שדוחה את המצוה שעה אחת

בל"ת שמה שדוחה המצוה על שעה אחת הוא בתנאי בל"ת אבל איך שייך אחר שביאר התנאי חוזר לראשונות שדוחה את המצוה וביאר התנאי שדווקא בשב ואל תעשה עכשיו מבאר ודווקא שעה אחת וצע"ג. והנלע"ד בעזה"י בכוונת ירושלמי דהנה איסור טומאה אם הכהן מטמא עצמו הוה איסור בכפלים שעובר מצות עשה של קדושים תהי' וגם ל"ת לנפש לא יטמא עיין בב"מ דף ל' דפריך הגמרא האי עשה ול"ת הוא וכן מבואר בירושלמי פ"ג דברכות דנשיאת כפים אינה דוחה טומאה דנשיאת כפים עשה וטומאת כהן לא תעשה ועשה א"כ מבואר שאם הכהן מטמא עצמו הוא עובר בעשה של קדושים וגם לאו לנפש לא יטמא ובכל מקום אין עשה דוחה עשה ול"ת ואעפ"כ חידש ר' זעירא שמותר לילך הכהן עם הרבים בדרך טומאה דאורייתא כמבואר בירושלמי פ"ג דברכו' דגדול כבוד הבריות שדוחה את המצוה של קדושים והוה בל"ת לנפש לא יטמא שעה אחת הוא התנאי מה שגדול כבוד הבריות שיש לו כח לדחות מצוה וגם ל"ת הגם שיש כלל שאין עשה דוחה עשה דמאי אולמא הך עשה מהך עשה עיין חולין דף ק"ו וכאן גדול כבוד הרבים שדוחה את המצוה הוא עשה ול"ת שיש גם עבירת לאו ואעפ"כ כבוד הבריות דוחה וה"ה בכלאים שדוחה כבוד הבריות אפי' בקום ועשה הל"ת של כלאים ובתנאי שעה אחת לבד ודוק. ולהבנת נב"י שם בתשובה דשעה אחת דווקא לאפוקי אם הבעל יהי' עם אשתו אשר הוטמאה שהוא איסור עולם קשה לי לכאורה א"כ מאי הקשה תוס' שם בשבועות הא כבוד הבריות דוחה לל"ת בשב ואל תעשה ולכאורה מאי קושי' הא משכחת אם לא יגיד עכשיו ותהא האשה נשאת ע"פ ע"א אז אין ע"א נאמן אח"כ לאסור אותה אם נשאת בהיתר ולכן אם לא יגיד מיד העדות גם אם ילך לב"ד חשוב יהי' מעוות שאינו יכול לתקן ויהי' איסור עולם ואין כבוד הבריות דוחה לאיסור עולם וצע"ג אך התוס' לא מוכרח לפי' רש"י אלא יפרש שלכל איסור צריך להעיד וכן הרא"ש בפסקא שם לא הזכיר פי' רש"י כלל ולתי' השני שהזכיר תוס' פי' רש"י ואעפ"כ חדשו דווקא דהוה כקום ועשה אפי' אם יודע עדות עם עוד ע"א אשר יוכל למחר לילך לב"ד חשוב ולהפריש מעבירה ודוק:

סימן לג

ירבה ד' כבוד התורה ולומדי' בכלל ובפרט להרבני העוסק בחקי חורב ובפלפול ראשונים ואחרונים ובפוסקים כמהו' ר' חיים שאול אייזענשטאדטער נ"י בקירכדרויף יע"א. מכתבו קבלתי בעת שאני מוטרד בדבר הלכה לדינא רק באשר מודיע שלמד לפני מסכת קדושין על כן זריזין מקדימין לתלמיד ואשיב לו על מה שהקשה על אדמ"ו חת"ס ז"ל ואשר מביא ראי' למ"ש במ"ח ח"ר וישר כחו. מה שכ' וז"ל אחת שאלתי ואותו אבקש

יורינו נא אדמ"ו בדברי חת"ס ז"ל יו"ד סי' ש"י ד"ה ומ"מ וז"ל וצ"ל דלא דמי לגטו וידו וגיטה וחצירה באים כאחד דהתם לא בעי להקנות לו ידו או חצירו אלא סגי בסילוק ידו של הבעל מחצירה וממילא הוא לה וכן ידו של עבד בסילוק בעלמא סגי וממילא זיכה העבד בעצמו וכו' ולענ"ד יובן היטב דברי רש"י ר"פ הזורק גיטה וחצירה באים כאחד ע"י הגט בא ידה לה עם נתינתו ואולי היטב יותר מאשר יפרש הקצה"ח דברי רש"י סי' ר"ה ס"ק ה' שמפרש דטעמא הוא משום דגט בא בעכ"ח וכו' אולם מה יענה החת"ס לקושית אבני מלואים סי' ל"ה סוף ס"ק י"ג דלשמואל דסובר המפקיר עבדו יצא לחירות למה צריך לשמה לדברי קצה"ח יתורץ ולדברי חת"ס פליאה דעת מני אם שגגה יצאה מלפני השליט חלילה או אתי תלין משוגתי עכ"ל. הנה במה דסיים אפתח שאתו תלין השגיאה דדברי אדמ"ו חת"ס ז"ל עם דברי קצה"ח לא קרב זה כנגד זה ולא ילחמו במלחמות ד' ואבאר הדבר בעז"ה. על שני דברים יש לחקור בגט (א) איך מהני אם הבעל נותן הגט לתוך חצירה שתהי' האשה מגורשת שהחצר זוכה לה בגט וקשה למה אם ראובן נותן שטר מתנה באותו חצר אשר כתוב בשטר שיהי' לשמעון לא מהני יען דהשטר מתנה נשאר ברשות הנותן דהמקבל לא זכה לא בשטר ולא בחצר וא"כ איך מהני נתינת הגט לתוך חצירה הא גם חצירה הוה לבעל ואיך מהני הנתינה של גט בתוך חצרה ע"ז מחדש הקצו"ח יען דגט הוה בעכ"ח ואפי' נותן בידה ממש אינה מכוונת לקנות את הגט ואעפ"כ מהני דתורה מקפיד רק על זה שהבעל יתן בתוך ידה וה"ה בחצרה הגם שאין כאן מעשה קנין של האשה דגיטה וחצרה באים כאחד אבל במתנה דבעי שהמקבל יזכה במתנתו ולא מהני אם נותן שטר מתנה בתוך החצר שמקנה לחבירו כי הגם שראובן נותן השטר בתוך החצר אבל במאי זכה המקבל הלא מצדו לא נעשה זכי' בקנין לא בשטר ולא בשדה ודוק (ב) איך מהני אם נותן גט בחצרה וזכתה האשה בגט דגיטה וחצירה באים כאחד א"כ החצר זוכה לה הגט הלא אפי' אם יעשה אדם קנין וזכי' בחצר א"א לקנות באותו קנין הכלים אשר מונחים בחצר דכלל גדול דווקא אם כבר הי' המקום חצירו אז יוכל חצירו לזכות לו אם יבא בתוכו הפקר או מתנה שלא מדעתו דבשעה שבא החפץ למקום מיד צריך להיות נגמר הקנין אבל לא שהחפץ מונח בו ואח"כ זוכה האדם בחצר ולכן דייקו חכז"ל חצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו ולא אמרו חצר של אדם אלא חצירו שמתחילה יהי' חצירו ואח"כ יבא החפץ בתוכו א"כ קשה איך מהני נתינת הגט בחצירה וגיטה וידה באים כאחד לו יהי' שתעשה קנין בחצר עכ"פ איך קנתה הגט המונח בתוך חצר הנ"ל הא שניהם באים כאחד דלא מהני במתנה אפי' אם יעשה קנין בחצר אין קונה הכלים שבו ע"ז חידש אדמ"ו חת"ס ז"ל דבודאי במתנה כה"ג דבעי קנין בכלים רק

שהחצר של אדם קונה לו אז אמרי' דווקא אם הי' החצר שלו מקודם אבל שיהי' קנין הכלים ע"י קנין החצר בבת אחת לא מהני אבל באשה קנתה גטה וידה או גטה וחצרה בב"א יען דלא צריך רק סילוק הבעל וממילא שב היד והחצר לרשות האשה ואין האשה צריכה לקנות החצר ובפ' הזורק דבעל הקנה לה המקום משלו עכ"ח הי' בתורת אגב דאלים לקנות בקנינים כאחד ודוק. המורם מזה דגם אדמ"ו חת"ס ז"ל מודה דאם הגט אינו נכתב לשמה או השחרור דלא מהני בכח הגט ובתורת קנין א"א דהוה כאילו מניח השטר מתנה בתוך החצר שמקנה לחבירו דיד עבד כיד רבו ואין השטר יוצא מרשות הרב ודוק כי הקצו"ח יוכל להודות לסברת אדמ"ו ז"ל דאיך אפשר שני קנינים בב"א ועכ"ח יען דלא צריך קנין רק סילוק הבעל ודוק. וזה. לי לאות דהקצו"ח בסי' קצ"ח סעיף ה' השיג על הש"ך דסובר דצריך להיות תחילה חצירו ואח"כ יבא בו החפץ מגמ' פ' הזורק דגיטה וחצירה באים כאחד מזה יראה דדברי קצו"ח בסי' ר' המה כך לו יהי' שמהני שני קנינים ע"י החצר הלא האשה אינה עשתה קנין לא בגט ולא בחצרה ודברי אדמ"ו ז"ל בסי' ש"י מתרצין רק קו' קצו"ח בסי' קצ"ח ודוק. והארכתי במקו"א לבאר דברי הקצו"ח אשר חידש יען דגט ושחרור המה בעכ"ח מזה ידעי' דלא צריכין העבד והאשה מחשבה לזכות בגט ושחרור דלא מצינן זכי' בעכ"ח אלא עכ"ח דתורה הקפידה רק שהבעל והאדון יתנו בידם הגם שהם לא יזכו והפלאתי ביום ההוא דלמא לעולם צריכין לזכיה ומאי דמהני אפי' בעכ"ח הוה הטעם יען דהאשה והעבד המה קנינו של בעל ואדון ובודאי השכל גוזר אם האדון יכוף לעבדו שיקנה דבר דמהני דהא העבד מחויב לעשות רצון רבו וה"ה באשה שמשעובדת לבעלה ועיין ריש פ' הזורק בגמ' ותוס' שם ד"ה ידה גופי' ואם הבעל יכוף לאשה לקנות מהני דהיא מחויבת לעשות רצון בעלה ועיין רמב"ם שהסביר הך דכופין אותו עד שיאמר רוצה אני יען דחיוב עליו לעשות וה"ה באלו שכופין להוציא עיין רמב"ם שם בחבורו. ולפ"ז אני אומר לפי סברת הרשב"א בגיטין דף ע"ה דחקר הגמ' אי נתינה בע"כ הוי נתינה או לא והקשה הרשב"א הא בגט כתוב ונתן בידה ואעפ"כ מהני אם נתן הגט בעכ"ח של האשה א"כ מבואר דנתינה בע"כ שמיה נתינה ותי' וז"ל ומסתברא דלא אמר נתינה בע"כ לא שמה נתינה אלא בנתינה שמפסיד בכך המקבל מה שהוא שלו כי הא דאמר לה לאשה ה"ז גיטך ע"מ שתתני לי מאתים זוז דאשה זו קנוי' היא אצל הבעל וקנינו קרי' רחמנא כדכתיב כי יקח איש אשה וקנין כספו היא כדאמרי' בפ' המגרש דף פ"ה חוץ מתרומותיך מהו קנין כספו אמר רחמנא וביבמות פ' אלמנה והלכך כשאתה בא לסלקו משלו בע"כ אל תסלקנו הלכך נתינה בע"כ בכי הא לא הוה נתינה אבל גט אשה שאין בעלה קנוי' לה שאינו מקיח את עצמו וגט שחרור נמי שאין

הרב קנוי' לעבד אלא שיש לאשה שיעבוד על בעלה בעודה תחתיו כשהוא בא לסלק שיעבודו מעליו אם אתה בא לומר שאינו יכול לסלקו אלא מדעת האשה נמצא שאתה מחייב את שלו בעל כרחו ואל תחייבהו עכ"ל וא"כ לעולם דשחרור וגט אשה בעינן קנין וזכי' ומאי דמהני בע"כ יען דהבעל והאדון יכולין לכוף להאשה והעבד לקבל גט ושחרור כדי לסלק שעיבודם מעליו כמו שיכול לכוף אותם לעשות קנין במציאה והפקר דזכות הוא להבעל והאדון ה"ה קנין זה בגט ושחרור הוא להם ומהני כפי' בע"כ שיזכו בגט ושחרור שהגט והשחרור יבא להם כאחד וצע"ג. אמנם אחר העיון כהן שדעתו יפה הוא הקצו"ח עמוקים מחשבותיו דבודאי אי צריך קנין וזכיה א"א בע"כ ומאי דמהני אי יכוף לעבדו או לאשתו לקנות דבר יען דמהני מחשבות הבעל או האדון לפעולת ומעשה קנין אשר עושה האשה והעבד כמבואר סברה הנ"ל בנמ"י בפ' חזקת הבתים במודר בנכסי הגר דמהני מחשבת המקנה לפעולת העושה הקנין מכ"ש דמהני מחשבות הבעל והאדון לפעולת הקונה העבד והאשה ועיין בקצו"ח סי' קמ"ב אבל בגט ושחרור דצריך להיות כריתות שאין הבעל והאדון מסייע להם לכריתות ושחרור ולא מהני מחשבות הבעל והאדון אם גט ושחרור צריך זכיה וקנין וע"כ די אם נתן בידם אעפ"י שלא מכוונים לקנין וזכי' כלל וצדקו דברי קצו"ח ודוק. ואגב גררא אזכיר בקצירת אומר מה שאמרתי בימי נעורי ליישב דברי הש"ך סי' קצ"ח ור"ב דחצר צריך להיות מקודם שלו טרם שיקנה לו החצר את הכלים וקצו"ח השיג עליו בג' קושי' (א) מגיטה וחצירה באים כאחד (ב) מר"ג וזקנים בב"מ דף י"א (ג) מגמ' ב"מ דף י' דמהני בבהמה וכלים שעלי'. וחשבתי דרכי לתרץ בעז"ה ואקדים איזה הקדמות (א) הגם דחצר מטעם שליחות אתרבאי אעפ"כ הגם שידענו שליחות אדם לחבירו בכל זאת הוא דווקא אדם בר דעת דיש לו מחשבה לקנות או לפעול באחר חבירו אבל חצר לא ולהכי צריך קרא דחצר ג"כ הוה שליח ועי' ש"מ בב"מ דף מ' בשם ראשונים (ב) הגם דחצר ג"כ שליח ומהני מחשבת בעלים לקנין החצר הי' הסברה דווקא אם הבעלים עומדים ויודעים שיש אז דבר לקנות ע"י חצר שלהם אז הוה חצר שליח כמו דשליח פועל אם חישב לפעול לחבירו ה"ה מהני מחשבת הבעלים עם חצר שלוחם אבל דיהי' חצר קונה שלא מדעת בעלים יען דמסתמא נייח לבעלים שחצרם יקנה הוא חידש יותר שהחצר יקנה ועיין במהר"ם לובלין ובש"מ שם. ולפ"ז הך דמהני חצר בתורת שליחות ילפי' מגט ומגניבה ועיין ריש פ' הזורק ובב"מ דף נ"ו דלולא דיש רבוי בשניהם לא הוה ילפי' חצר דיהי' רשות כמו שליח או כמו יש ממש וא"כ אני אומר דבר חדש בעז"ה בתורה כתוב "אם המצא תמצא בידו הגניבה" וידו מרבה רשות א"כ מוזכר בתורה מתחילה הרשות ואח"כ הגניבה ומשמע מתחילה צריך להיות

רשות שלו ואח"כ קונה חצירו דאל"כ יכתב התורה אם המצא תמצא הגניבה בידו משמע שהגניבה בא עם היד יחדיו אלא עכ"ח דתורה הקפידה שיהי' הרשות מתחילה ואח"כ ימצא באותו רשות גניבה (ובגט דכתיב וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה ושלחה מביתו ויעי' רש"י ותוס' ר"פ הזורק מדלא כתיב ובידה יתנו משמע דהגט מביא היד דגיטה וידה באים כאחד) ועיין בש"מ שפסוק המצא תמצא בידו הגניבה קאי על שעת גזילה ועכ"פ יש רמז בקרא דצריך להיות חצר מקודם שלו טרם שיקנה בו דכל קנין חצר חידש רק גמרי' מהמצא ושם כתיב בידו הגניבה דרשות הי' מקודם שלו כמו ידו ממש שהי' לו כח קנין טרם שיגנוב ודוק. והנה הקצו"ח בסי' קצ"ח מביא דברי ריטב"א אי יוכל אדם לעשות קנין לעצמו והכריע הקצו"ח בקנין דיש בעולם מהני להתנות עליו שיקנה גם בו אבל לעשות מדבר שאינו קנין לקנין לא מהני יעו"ש ולפ"ז דמצינו קנין חצר וכלים באגב שקונה יחד יוכל להתנות בפי' שיקנה חצר וכלים ביחד אבל שלא מדעתו לא מהני חצר וכלים בפ"א ושם בבהמה וכלים בב"מ דף י' שאמר קנו בהמה וקנו כלים שעליו או מר"ג וזקנים שאומרים בפירש שיקנה יחדיו או בעבד ואשה דלא משכחת אלא אם גטה וגטו וידם באים כאחד הוה סתמא כפרושו מהני חצר וכלים ביחד אבל שלא מדעת הבעלים אין החצר קונה שלא מדעת בעלים וכן משמע דברי ש"מ והגהת אשר"י שהביא קצו"ח בסי' קצ"ח והיה לי בזה פלפול עם הגאון החריף ר' אהרן זינגער זצ"ל ממט"ד אבל כעת לא מצאתי קונטרס הנ"ל ולא באתי אלא לשם שמים להחזיק התורה ולכבוד לומדים על כן יאמר שלום בזה:

סימן לד

שלומים אלף למחו' הרבני המאור בתורת ראשוני' ואחרונים וידיו רב לו ה"ה כ' הקצין ר' אלי' שענקעל נ"י בק"ק קוטב במדינת גאליציען. אחד"ש אודיעהו כי כבר בקשתי שלא יעמוס עלי כזה מה הוא הנוגע לגדולי פולין להשגיח עליו ולא שמע בקולי אבל אני מודיע לו איזה דבר אשר הוא יקר בעיני לשורש גדול אשר נוגע לענינים חמורים אבל על גוף המעשה לא אשוב עד אשר אדע דבר ברור כי חלילה לי להתערב חוץ אם אדע מגביות עדות כראוי לדבר גדול כזה. שאלה איש א' שהוא משוגע זה לערך שמונה שנה וגם אני מכיר אותו לאיש משוגע בעוד שהייתי בטארנא ונקרא בשם עבער (משוגענער) דהיינו שמקרע כסותו והולך ערום ויצא יחידי בלילה והכל דרך שטות וזה יותר מחצי שנה שלקחו אותו לבית החולים ושכרו איש לעמוד עליו במקל ובשוטים לרדות אותו בכל עת שידבר דברים ישרים ולהשיב על מה ששואלים ואח"כ לאחר ג' חדשים נסעו לאיזה ב"ד וגם זה האיש העומד אצלו במקל נסע ג"כ עמו כדי שישיב בדברים ישרים ושאל

המורה המסדר הגט מי הוא האיש הזה והשיב אותו במרמה שהוא א' מקרוביו וגירש את אשתו שמה ושב לביתו והניח אותו בלא שומר והוא נהג בשגעון כאשר בתחלה וגם קודם נסיעתו לגרש הי' אצלו ת"ח וראה שהוא שוטה ממש רק מה שהתירו ב"ד הוא מטעם כיון שזה האיש עומד ובדקו אותו והשיב כהוגן ונשאת המתגרשת לאיש עכ"ל. תשובה הענין חמור מאוד וכמעט לא אוכל להאמין הנהי' כדבר הזה במדינת פולין להתיר א"א ע"י מקל רודף אשר למד לאיש שוטה לאמור תשובה הגונה ובפרט הלא הצריכה האשה להמתין ג' חדשים טרם שנשאת לאיש הכי שתקו גאוני פולין אם לא שנתברר שהי' חלים האיש בשעת הגט וחוששני לדבר שלא להיות בכלל מוציא לעז על הגט ח"ו ע"כ לא אשיב דבר על הנידן הנ"ל רק אחלק לו איזה הערות אשר לדעתי ראוי' להתבונן עליהם לדינא ואשר יתן ד' בפי אותו אשמור לדבר בעזה"י. הנה בכמה מקומות בש"ס השוו חז"ל חרש שוטה וקטן שהמה פטורין ממצות ואינם נענשין על עבירות ואינם משלמים אם הזיקו וכדומה מן הדברים. ונסתפקתי אם הם באמת בסוג ישראלים עכ"פ שגם הם בני ישראל אשר עליהם דבר ד' לקדשם בתרי"ג מצות כי הם זרע האבות אשר נתקדשו בהר סיני לעם סגולה ועבדי ד' רק ע"י שאין שכלם שלם כי חרש שוטה וקטן אין להם דעת שלמה המה כאנוסים שלא יכלו לעשות מצוה כדת וגם לא יענשו אם עוברים עבירה ואין משלמים אם הזיקו כי אונס רחמנא פטרי' ואין לך אונס גדול מזה מי שאין דעתו שלם הוא אונס בכל אשר הוא עושה או נימא בהיפוך דהקב"ה אשר נתן התורה לא דבר רק עם בני דעת שלמה עליהם צוה מ"ע ועליהם הזהיר ממצות ל"ת אבל לחסרי דעת לא הטיל כלל מתרי"ג מצות כי המה חיות בצורת אדם אבל אינם באמת בני אדם כי מה יתרון לאדם מן הבהמה רק שלימות השכל והדעת וחרש ושוטה וקטן אין שכלם שלם ולא נצטוו מפי הקב"ה מאומה ונ"מ אם שוטית אשת ישראל זנתה ומת בעלה אם מותרת לכהן אם נאמר דגם שוטית בכלל תרי"ג מצות רק מזיד שלה נחשב לאונס אבל עכ"פ נעבדה בה עבירה באונס ואשת ישראל שנאנסה אם מת בעלה נאסרה לכהונה אבל אם נאמר דתרי"ג מצות לא נאמרו אלא למי שהשכל שלם א"כ שוטית שזנתה לא נעשה בה עבירה כלל א"כ אם מת בעלה מותרת לכהן או אשת כהן שוטית שזנתה ונשתפה אז מותרת לבעלה דלא נקרא אחרי אשר הוטמאה וצע"ג. ונלע"ד לחקור דלענין הל"ת היינו לענין פעולת עבירות נכנסו גם חרש שוטה וקטן כמו ישראל גדול בן דעת רק אם יעברו לא יענשו דמזיד שלהם נחשב כשוגג או כאונס ואונס רחמנא פטרי' אבל לענין מ"ע לא הוי עליהם חיוב כלל כי ד' לא הטיל המצות שיעשה אותם חרש שוטה וקטן ואבאר הדבר בעזה"י. הלא מלבד שהשכל גוזר

כי זרע יעבדנו שגם הקטן הוא בכלל נפש מישראל שלא יתגאל בכל תועבת ד' מפורש יוצא בגמ' סנהדרין דף נ"ה ע"ב דאם בת ישראל מג' שנים ולמעלה שקבל אביה קידושין בעדה זנתה עם בהמה הגם שהיא פטורה הבהמה נסקלת ופריך הגמ' אי בעינן קלון וגם תקלה מאי תקלה איכא כאן ומשני הגמ' כיון דמזידה היא תקלה נמי איכא ורחמנא הוא דחס עלה עלה דידה חס אבהמה לא חס וכ' רש"י בד"ה תקלה ליכא וז"ל דלאו בת עונשין היא והרי היא בכלל שוגג עכ"ל הרי שפתיו ברור מללו דמזיד שלה הוי רק בכלל שוגג והגמ' משני דנחשבת כמזיד רק הקב"ה חס עלה וויתר נגדה העונש אבל עכ"פ נראה ונגלה דגם קטנה בכלל אזהרת הלאו שלא תעבור עבירת זנות וכן משני הגמ' שם דבהמה נסקלת אם בעל אותה בן ט' שנים כיון דמזיד הוא תקלה הוא רק התורה חם עליו וא"כ מהא דקטן וקטנה נכנסו בכלל איסור הלאוין נדע דגם שוטה וחרש נכנסו בכלל אזהרת הל"ת דאל"כ בגמ' שבת בריש פ' מי שהחשיך חקרו מי שהחשיך עליו ובידו כיס מעות ואצלו חרש שוטה וקטן למי יתן כיסו ואמרו שוטה וקטן יתן לשוטה דקטן אתי לכלל דעת ולא אמרו יען דקטן הוא עכ"פ בכלל האזהרה ושוטה אינו בכלל אזהרה אלא פשיטא דגם שוטה בכלל אזהרת שמירה רק אם עבר אין עליו עונש כמו הקטן שהוא כלל אזהרת שבת ואם עבר לא יענש ובחרו ליתן לשוטה דקטן בוודאי יבוא לכלל דעת וכן שוטה וחרש יתן לשוטה דיש לחרש עכ"פ מקצת דעת וחרש וקטן שוה עיין ברמב"ם בפ"כ דשבת א"כ ברור דגם על חרש שוטה וקטן ניתן הל"ת אזהרת איסור רק אם עברו לא יענשו דהמה שוגגים ובעבור כן אין נותנין לקטן או לחרש ושוטה נבילות בידים עיין בהרה"מ פ"כ שאסור ליתן להם הכיס בשבת דהוי כנותן להם בידים נבילות ועיין מג"א סי' רס"ו יען דמכשילם לעשות דבר האסור להם כמו שאין רשאין ליתן לישראל מכשול שיעשה איסור בשוגג וכן מבואר בדגול מרבבה יו"ד סי' קנ"א שמזיד קטן שוגג הוא ודומה לישראל גדול שוגג לענין מצווין להפרישו אבל לישראל גדול אין מצווין להפרישו ודוק. ובזה יומתק להבין דברי טור או"ח סי' רס"ו דכ' אם יש עמו חמור יתן לחמור ולא יתן לחרש שוטה וקטן וסיים וז"ל כיון שהם אדם כמותו עכ"ל והרמב"ם כ' בפ"כ דשבת וז"ל ואינו נותנו לא' מאלו מפני שהן אדם מישראל עכ"ל ולמה שינה הטור וכ' כיון שהם אדם כמותו וצע"ג אך גילה בזה שלא נימא שכל מעלתם הוא מפני שהם עכ"פ זרע ישראל וטובים מהחמור אבל גם הם אינם נזהרים בעבירות קמ"ל מפני שהם אדם כמותו עכ"ל מה הוא נזהר בעבירות שבת אף חש"ו נזהרין מחילול שבת רק עונש אין להם כי מזיד שלהם שוגג הוא ודוק. וגם ראי' דחש"ו בכלל אזהרת כל ל"ת שבתורה דאם הם לא נזהרו בכל הל"ת א"כ תהי' שחיטתם כשחיטת נכרי שהוא נבילה

דכתיב וזבחת ואכלת מי שהוא בר זביחה אכול משחיטתו עיין ברא"ש פ"ק דחולין וה"ה אי חש"ו אינם מוזהרין מלאכול נבילות א"כ שחיטתם יהי' נבילה ומדמצינו דשחיטתם כשרה אם אחרים רואים שלא קלקלו בשחיטתן מוכח דנזהרו בלאו דנבילות והויין בני זביחה ודוק. וכן נ"ל ראי' מדברי הרמב"ם בפ"ד מה' מלכים ה' ב' וז"ל ולעולם אין עונשין מהם לא קטן ולא חרש ולא שוטה לפי שאינן בני מצות עכ"ל ולא כתב לפי שלא נצטוו אלא אפי' בבני נח אמרי' שנצטוו בכל ז' מצות שלהן שלא לעבוד ע"ז וכדומה שהם עבירות ב"נ ואזהרתן זו היא מיתתן עיין סנהדרין בגמ' [נ"ח ע"ב] וברמב"ם שם רק לגדול ופקח עונשין אבל חש"ו אין עונשין אותן אם עברו אבל הם בכלל הציווי שאסור להם לעשות אותן עבירות רק לא יענשו אם עברו ודוק. אמנם בענין רמ"ח מצות שהם בקום ועשה אשר הדין אם אומר אדם מישראל לולב שאינו נוטל תפילין שאינו מניח סוכה שאינו עושה שכופין אותו לעשות המצות ומכין אותו עד שתצא נפשו עיין כתובות דף פ"ו ועיין תו' נזיר דף כ"א והיינו כפיי' לעשות המצוה אבל אם עבר זמן היום המצוה אין לוקין אותו דאין עונשין על ביטול מ"ע והוא ההיפוך מן העבירות היינו ל"ת דשם אין לוקין קודם העבירה רק אחר העבירה לוקין אותו מלקות ל"ט ועיין סנהדרין דף ע"ג הרוצה לחלל שבת אין מצילין אותו בנפשו ועיין בספרי מ"ח ח"ב על או"ח סי' כ"א. וא"כ י"ל כשם שאין עונשין לחש"ו אם עבר עבירה לא עונש מלקות ולא עונש מיתה ה"ה אין כופין לחש"ו שיקיימו המצות בקום ועשה דג"ז בכלל עונש ללקות אותו על שלא חפץ לקיים מצות הבורא ואין חש"ו בר עונשין ודוק. ואסברא טעמא דמלתא דזה כלל גדול בתורה דפקודת ד' שלא לעשות עבירה וגם מצות ד' לעשות מצות הם סגולת הנפש ומאור הנשמה להגיע לתכלית אשר הכין ד' וע"כ ראינו שקב"ה נתן לב"נ ז' מצות ולבני ישראל מצות הרבה ולכהנים ריבוי במצות כחז"ל שאני כהנים שריבוי בהן הכתוב מצות יתירות א"כ הכל רק סגולת הנפש כפי מה שראו עיניו של הקב"ה כפי ערכם ליתן להם מצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. וראה ראינו בתוה"ק יש מצות אשר הם רק אם חפץ אדם בהם יעשה אותם ואם לא יחפוץ יניח אותם מלעשותם למשל מצות ציצית אם לא יחפוץ לא ילבש בגד של ד' כנפות ולא יקיים מצות ציצית כל ימיו או לא יקנה לו קרקע ולא יעלה לרגל כל ימיו עיין פסחים דף ג' או יכניס תבואתו דרך גגות וקרפי' ולא יתחייב במעשרות עיין ברכות פ"א רק הוא דרך חסידים הראשונים שעשו פעולות להכניס עצמם בחיוב כדי לזכות למצות הרבה ועיין פלתי סי' ס"א לזבוח זבח ליתן מתנות כהונה כי רוב מצות אשר יעשה האדם הוא סם חיים לנשמות טהורות. וכן הי' באפשרות שהקב"ה הי' נותן התורה כל תרי"ג מצות רמ"ח מ"ע ושס"ה ל"ת להגלות

ולהודע במה יזכה האדם נפשו ואם יחפוץ להיות מהקרובים אל ד' ויקדש בם ואם יניח אותם ולא יחפוץ בברכה לא יענש עליהם לא על עבירה ולא על עזיבת המצות רק הקב"ה לא עשה כן רק הטיל על ישראל עול גדול כחז"ל מצות לאו להנות נתנו ופי' רש"י ר"ה דף כ"ט וז"ל אלא לעול על צוארנו עכ"ל שיהי' מוכרח לקיים מ"ע ואם לא יחפוץ לעשותם ויאמר לולב שאינו נוטל סוכה שאינו עושה תפילין שאינו מניח כופין אותו עד שתצא נפשו ואם כבר עבר זמן קיום עשה ענש יענש בידי שמים וכן בעבירות הל"ת אם עבר העבירה יענש או בקרבן על שוגג או מלקות או מיתה אם עבר במזיד זה הוא העול על בנ"י שנעשה מחוייב בדבר שמוכרח לעשות המצות ומוכרח למנוע עצמו מן העבירות ואפי' המצות דרשות כגון ציצית ענש יענש בעידן ריתחא כחז"ל כנודע. אך כ"ז בישראל גדול ופקח עליהם הטיל הקב"ה העול הגדול להיות מוכרח לעשות מצות ויהי' מוכרח למנוע עצמו מעבירות ואם לא ענוש יענש או בידי אדם או בי"ש כמבואר אבל לחש"ו אשר זרע קודש מחצבתם איש מהם לא נעדר מבית ישראל וניתן להם תרי"ג מצות בכלל ובפרט כי המצות הם סגולת נפש מישראל ועבירות הם תועבות לנפש מישראל ויש לחש"ו ג"כ תכלית התרי"ג מצות רק יען כי חש"ו אינם בשלימות השכל והדעת לא נתן הקב"ה עליהם העול להיות מחוייבים לעשות אותם בע"כ רק הם לפניהם רשות אם ימנעו עצמן מעבירות ויקיימו המצות יש להם שכר טוב בעמלם אבל לא יענשו לא מב"ד ולא בי"ש אם לא ימנעו עצמם מעבירות וגם אם לא יקיימו המצות כי התרי"ג המצות רשות הוא אצלם ודוק. תמצית הדברים שחש"ו כל זרע בית ישראל הם זכו בזכות תרי"ג מצות ויש להם שכר בקיום המ"ע וגם שכר אם נזהרין מהל"ת שלא לעשות תועבות אשר מטמא נפשותם מפעולת אשר מזיק לנשמת ישראל בקדושתו ולנפש כהן בקדושתו אבל אין התרי"ג מצות עול על צוארם לכפות אותם במלקות עם עברו הל"ת או להכות אותם כדי לקיים העשה כי אצלם הוי התרי"ג מצות רשות וכמו שהנשים אינן מחוייבים במ"ע שהזז"ג אבל בכ"ז אם מקיימים מ"ע הנ"ל מקבלים שכר על התקרבות במצות ד' ודוק. וכ"ז אם אנו חוקרים אם חש"ו שוו לבהמות וחיות הארץ אשר אין עליהם שום סגולת הנפש לא ממ"ע או אזהרת הל"ת מן דברים המתועבים אז אמרי' כי חש"ו הם ממקור ישראל גם עליהם נאמר אלה המצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם והמצות קו"ע הם סם חיים לנפשם בעוה"ב להיות צרורה בצרור החיים וכל העבירות הל"ת הם סם מות לנפשות חש"ו וא"כ החש"ו הם בר מצות ובר ל"ת ודוק. אמנם אם אנו חוקרים אם יוכל להיות שליח במצות להוציא אחרים י"ח כגון אם יתפלל לפני העמוד והצבור שומעים אם יוצאים בתפלתו אם לא או אם תוקע בשופר ומתכוון להשמיע שיצאו אחרים אז

אמרי' דאחרים אינם יוצאי' ע"י יען דהוא אינו מחוייב בדבר דאצל החש"ו הוי קיום מ"ע רשות ואצל גדולים הפקחים הוי הקיום מ"ע חיוב ואין האיש אשר אינו מחוייב בדבר שאצלו הויין המ"ע רשות יכול להוציא אנשים אשר אצלם הוי קיום מ"ע חיוב שמוטל על צוארם לקיים מ"ע הנ"ל. ובזה יובן דברי רבינו הקדוש במתני' בר"ה חש"ו אין מוציאין רבים י"ח זה הכלל כל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא רבים י"ח רמז בזה הגם דחש"ו המה בני מצות דגם להם ניתן המצות ויש להם שכר טוב בעמלם בכ"ז עכ"פ אינם מחוייבים דלא הוטל עליהם לעול שמוכרחים לקיים המצות ומי שאינו מחוייב בדבר רק הוא רשות אינו יכול להוציא רבים י"ח כי הם מחוייבים והחש"ו אינם מחוייבים והבן זה. וראה בלשון הרמב"ם פ"א דברכות ה' י"א וז"ל הי' המברך חייב מד"ס והעונה חייב מד"ת לא יצא י"ח עד שיענה או עד שישמע ממי שהוא חייב מה"ת כמוהו עכ"ל ועיין בכ"מ שם ותיבת כמוהו הוא כשפת יתר דהרי די אם אמר שהוא מחוייב מה"ת מהו כמוהו והוא פלא אלא רמז שצריך לשמוע מפי שהוא מחוייב מה"ת כמוהו כמו שעליו המצות בעול שמוכרח לעשות אותם. וגם בה' שופר פ"ב ה"ב כ' וז"ל כל מי שאינו חייב בדבר אינו מוציא את החייב י"ח לפיכך אשה או קטן שתקעו בשופר השומע מהן לא יצא עכ"ל הרי שהשוה קטן וה"ה חרש או שוטה שאינו מוציא רבים דומי' דאשה שמצות רשות אצלם ולא חיוב. ונכון בעיני מה שדקדקתי במקו"א למה נקט רבינו הקדוש כל מי שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא רבים י"ח ולא נקט מי שאינו מצווה על הדבר ולפמ"ש רמז דחש"ו הם ג"כ מצווים בדבר מפי הגבורה לעשות המצות ולמנוע מעבירות רק לא הוטל הדבר לעול על צוארם ועל גדולים פקחים יש חיוב מן תרי"ג מצות ורמז רבינו מי שאינו מחוייב בדבר אף שמצוה בדבר אין מוציא רבים המחוייבים בדבר בתורת עול ודוק. ולדעתי יובן לי בזה דברי רש"י בחגיגה דף ג' ע"ב בד"ה איזה שוטה שכ' וז"ל איזה שוטה דאמר בכ"מ שפטור מן המצות ומן העונש עכ"ל ונפלאת בעיני שכ' רש"י שפטור מן המצות דהוי המשמעות שאין עליו חיוב לעשות מצות ה"ה הו"ל לפרש שפטור מן העבירות שאין עליו אזהרה שלא לעשות עבירות והי' לרש"י לפרש שפטור מן המצות ומן עבירות אבל מה שפי' ופטור מן העונש משמע אם עבר עבירה אין עונשין אותו אבל עכ"פ מונעין אותו מעבירה א"כ אינו דומה לפטור מן המצות דמשמע דלא מבקשים אותו לעשות המצות וצע"ג. ולפמ"ש נכון מאוד דחש"ו הם מזרע ישראל זרע קדש המה עכ"פ בר עבירות ובר מצות כי היא סגולת נפשם למנוע מעבירות אשר מטמאים את הנפש וגם מתקרב אל ד' בהמצות אשר יעשה אותן האדם וחי בהם וע"כ ראוי למנוע אותם מכל פעולת עבירות דהא אותם הפעולות הם מתועבות בעיני ה' אם יעשה אותם בר ישראל

רק אם עברו אותן העבירות לא יענשו אבל במצות שאינם בני מצות אף אם יעשו אותם לשם ד' יקבלו שכר אבל עכ"פ אין כופין אותם לעשות דהא אינם מחוייבים לעשות אותם בעול על צוארם לכן כ' רש"י פטורין מן המצות ומן העונש כי בעבירות נתהוה עכ"פ מעשה העבירה וראוי למנוע מהם רק אם עברו פטורין מעונש אבל אצל המצות פטורין לגמרי כיון שמצות אצלם כרשות ובוודאי צריך כוונה אצלם שאפי' אם בישראל גדול ופקח מצות א"צ כוונה היינו דסתמא לשמה כיון שהוא מחוייב בדבר אבל חש"ו שאינם מחוייבים לא הוי סתמא לשמה אלא צריך לכוון בדבר וחש"ו אינם בני דיעה עיין רש"י במתני' ריש חגיגה דף ב' בד"ה חש"ו שכ' וז"ל דלאו בני דיעה נינהו ופטורין מן המצות עכ"ל הרי שפתיו ברור מללו יען שהם אינם בני דיעה לכן פטורין מן המצות דמה אחפוץ להכריחם על פעולת המצות אם לבם בל עמם והבן זה ואין לפרש ולומר דמ"ש פטורין ממצות היינו מכל תרי"ג מצות ופטורין מן העונש היינו הן על שעברו עבירות והן על שלא קיימו המצות זה שיבוש דא"כ אם פטורין מכל תרי"ג מצות למה לנו להשמיע עוד שפטורין מעונש אם מתחלה הותר הרצוע' שלא נצטוו כלל שלא לעבור עביר' או לקיי' המצוה ועיין ברמב"ם פ"א מנזירות הי"ב שכ' וז"ל ואם הגיע לשכרותו של לוט אין דבריו כלום ואינו חייב על כל עבירות שעשה שמשהגיע לשכרותו של לוט אינו בר חיוב עכ"ל הכוונה השכור הוא בוודאי בר עבירות דהא ישראל גדול הוא רק אינו בן חיוב דשכרותו של לוט עשה אותו כשוטה דהוי בר עבירו' ובר מצו' אבל לא הוי בר חיוב ודוק. המורם מזה דיש חילוקי דינים (א) דחש"ו המה נכנסים בכלל ישראל להיות מקודשים בתורת ד' אם יעשו מרצון נפשם קיום מ"ע יקבלו שכר על הדרישה ואם יבדלו עצמם מן העבירות אשר שנואים בעיני ד' יקבלו שכר על הפרישה כי גם הם מעם סגולה לד' (ב) אם יזידו ברצון נפשם שלא לקיים פעולת מ"ע וגם אם ימרודו לעבור כל עבירות החמורות כקלות לא יענשו לא בידי אדם ולא בידי שמים כי אצלם ניתן רשות מהקב"ה להתקרב אצלו בקיום מ"ע והתרחקות מעבירת הל"ת אבל אם לא יתקרבו אל ד' לא יענשו כלל וכה"ת כולה אצלם כדבר הרשות כפי חפץ לבם כי המה בר מצות אבל לא בר חיובים (ג) אם חש"ו יחפצו לעשות עבירות בשאט נפש ויש בידינו למנוע מהם עבירות שלא יוכלו לעבור אותם וכ"ש אם יעברו העבירות על ידינו שאנחנו נהי' מסייעים ועוזרים ליתן להם לעבור עבירות היינו אם חש"ו אוכל נבילות מצווים להפרישו ומכ"ש שלא ניתן בידו נבילות כדי שיהי' להם לאכול היינו הפלוגתא בגמ' אי קטן אוכל נבילות הב"ד מצווים להפרישו וספי להו בידים לכ"ע אסור דהא המה בר עבירות כי מזרע ישראל המה רק לא ניתן לעול ואינם מקבלים עונש והוי רשות בידם

לעשות כאות נפשם אבל עכ"פ בעשיית עבירות יתרחקו נפשם מד' כי יתגאלו בתועבות אשר לא יעשה מזרע קודש וע"כ נחשב לתקלה בסנהדרין דף נ"ה שתסקל הבהמה אם נבעלת מקטן וכן אסור ליתן לחש"ו הכיס בשבת דחילול שבת תקלה הוא להם אף שלא יענשו כלל דעכ"פ המה בר עבירות טוב ליתן לחמור ונכרי דהמה לאו בר עבירות (ד) בקיום המ"ע פטורין ואין לנו לכופם אפי' בדברים לקיים המצות כי אצלם לא שייך לומר מצות א"צ כוונה ומה בצע אם לבו ומחשבתו בל עמו בעשיית המצוה וגם כשם שאין כופין לנשים לעשות מ"ע שהזי"ג כך אין כופין לחש"ו לקיים מ"ע כי על דבר הרשות אין כופין אפי' בדיבור קל אבל על עבירות ראוי למנוע אותם שלא יפול מב"י נדח שיהי' על ידו נעשה אשר שנא ד' ודוק. ואבוא היום אל העיון לבאר הקו' הגדולה אשר הרגיש הגאון הנב"י במדה"ת או"ח סי' א' על שי' הר"י והרא"ש דפי' דהא דשחיטת נכרי נבילה מטעם דכתוב וזבחת ואכלת מי שהוא בר זביחה אתה אוכל מזבחו לאפוקי מי שהוא נכרי אסור לאכול משחיטתו דאינו בר זביחה ע"ש וא"כ מדמכשיר במתני' שחיטת חש"ו ע"כ דקטן הוי בר זביחה הגם דאינו מצוה על הזביחה דמותר לו לאכול נבילות וא"כ למה פסלי' תפילין שכתבן קטן שהגיע לחינוך אפי' יען דכתיב וקשרתם וכתבתם מי שהוא בר קשירה יכתוב וקטן אינו מחוייב בקשירה לכן פסולה כתיבתו מ"ש מזבחת ואכלת דדרשי' מי שהוא בר זביחה מותר לאכול ואעפי"כ מהני זביחת קטן ונהפוך הוא בתפילין שהוא עשה יש עכ"פ מצות חינוך ולא בל"ת ע"ש שהאריך ונדחק מאוד יען דבנבילה אסור ליתן לו בידים והוא פלא בעיני שזה מצות אביו אבל עכ"פ הקטן אינו בר זביחה וצע"ג. ונלע"ד ליישב בעה"י ואקדים דרמב"ם במנין המצות מצוה קמ"ו כ' וז"ל לשחוט בהמה חי' ועוף ואחר יאכל בשרם שנאמר וזבחת מבקרך ומצאנך עכ"ל כ' עליו הראב"ד וז"ל א"א זו אין לו טעם ואולי לאו הבא מכלל עשה עכ"ל וכ' עליו מהר"י קארו שם וז"ל נראה שטעמו מפני שאין זו מצוה מחוייבת שאם ירצה שלא לאכול בשר או אם ירצה שלא לשחוט הוא בעצמו רשאי אבל היא לאו הבא מכלל עשה לא תאכל אבר מן החי ולא נבילה אכן שחיטה אכול וי"ל לדעת רבינו שהוא עשה למי שירצה לאכול בשר שישחוט או שישחוט לו אחר עכ"ל ובחיבורו פ"א מה' שחיטה ה"א כ' הרמב"ם מ"ע שישחוט מי שירצה לאכול עכ"ל וכ' הכ"מ וז"ל כ' מי שירצה לומר שאינו מצוה שחייב אדם לעשותה עכ"פ כמו תפילין ציצית שופר לולב וסוכה עכ"ל והדבר ופלא שנקט ציצית הלא ציצית מצוה דרשות ולא דמי לתפילין סוכה ולולב שהם מ"ע מחוייבת שמי שלא מניח תפילין מעולם הוי פושעי ישראל בגופו אבל מי שלא לבש טלית מעולם הוא צדיק גמור רק בעידן ריתחא נענש וצע"ג. אבל דבר גדול דבר הגם דיכול אדם לעשות

כל בגדיו מג' כנפות ולא יבוא לחיוב ציצית אבל יוכל להביא עצמו לידי חיוב אם ילבש בגד ד' כנפות ולא משכחת שיקיים מצות ציצית אלא אם מחוייב בו היינו אם לובש בגד של ד' כנפות ואז הוי ציצית חיוב כמו סוכה ושופר ותפילין אבל מצות שחיטה הוי מצות רשות אפי' אם עוסק בשחיטה לא הוי עליו חיוב לגמור השחיטה אם ירצה יפסיק באמצע השחיטה ולא ימצא לו עון בזה לאמור שלא קיים מצות שחיטה דתורה אמרה רק וזבחת ואכלת מי שיחפוץ לאכול בשר יעשה נטילת נפש של הבהמה או בעוף בשחיטה וזה שרמז הכ"מ שרמב"ם מרמז שהם מ"ע של שחיטה נשאר תמיד למי שירצה אבל לא משכחת שתהי' מ"ע אשר מחוייב אדם לעשות עכ"פ כמו תפילין וציצית דמשכחת בם חיוב דאם ילבש בגד של ד' כנפות אז ע"כ מוכרח בקיום מ"ע של ציצית ולא משכחת קיום מ"ע של ציצית רק כשהוא חובה עליו אבל שחיטה הוי רק מצוה כשירצה והבן זה מאוד בעזה"י. ולפ"ז אני אומר דשחיטה מהני ע"י חש"ו דהא גם הוא מזרע ישראל אשר ד' חפץ ממנו לקיים שחיטה אם אוכל בשר יעשה נטילת נפש הבהמה ועוף ע"י שחיטה ואטו יש מצוה יותר על גדול ופקח מזה שיקח החיות מבהמה והעוף בדרך שחיטה ע"כ הוי החש"ו בר זביחה כמוהו. וכ"ת דחש"ו המה במצות שחיטה רק רשות ולא בא עליהם המצות בתורת חינוך ז"א דגם הגדול ופקח אין המצות שחיטה עליו מצוה מחוייבת רק רשות למי שיחפוץ לא ישחוט לעולם א"כ קטן וגדול שם הוא במצות שחיטה ומה שקטן מותר לאכול נבילות וגדול אסור לאכול נבילות הוא סוג איסור אחר כמו אכילת חזיר וחלב אבל לענין הנוגע בכח מצות שחיטה שוה לו הקטן להיות בר זביחה כמו הגדול ולכן אפי' לכתחילה כשר מדאורייתא שחיטת חש"ו אם אחרים רואים. אמנם במצות תפילין הוא מצוה מחוייבת לא די שמי שמניח תפילין עושה מצוה אלא מי שאינו מניח הוא פושע ישראל בגופו כי כל איש מישראל הוא מחוייב להניח תפילין בזרועו ובראשו דתורה אמרה וקשרתם שהוא ציווי שהקב"ה מצוה שמחויב כל איש מישראל לעשות קשירה הנ"ל אבל לחש"ו לא צוה ד' שהוא מחוייב להניח תפילין ואם אומר תפילין שאינו מניח אין כופין אותו אף אם ברצון נפשו הניח תפילין עשה מצוה דהוא ג"כ מזרע ישראל אשר הוא בר מצות תפילין ויקבל שכר מעם ד' אלקי ישראל על שקירב עצמו להדבק בו ובמצותיו אבל עכ"פ אינו בר חיוב בקשירה כמו חבירו ותורה אמרה מי שהוא מחוייב לקיים וקשרתם הוא בר כתיבה לאפוקי חש"ו עליהם לא ניתן החיוב וקשרתם על דרך שאמרו במתני' כל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא רבים י"ח ואקוה שמקום הניחו לי מן השמים להתגדר בו והבן זה. וראיתי בתב"ש סי' א' ס"ק מ"ט דהשיג על הלבוש דכ' הטעם דכשר שחיטת חש"ו אף דאינם בר זביחה הוא מטעם שעושים ע"ד

גדול והוא פלא דמבואר בתו' חולין דף י"ב דאחרים רואין לא הוי כגדול עומד ע"ג והגאון תבו"ש משיג עוד דא"כ יהי' שחיטת קוף כשר באחרים עומדים ע"ג ועוד א"כ יהי' חש"ו כשרים לכתיבת תפילין אלא ביאור הטעם דאסור ליתן להם נבילה בידים וכן בסנהדרין נקרא מזידין בדף נ"ה ע"ש שהאריך. ואני אומר עפר אני תחת רגלי קדושת תורתו דמשום שגדול אסור לו ליתן לחש"ו נבילות לא נקרא בר זביחה דאין זה מצות שלהם רק מצות אב כמו שיש מצות אדון שישבות בהמתו ועבדו בשבת דאין זה מצות עבד או הבהמה רק קיום מצות האדון ועיין ברה"מ פ"כ דשבת אך העיקר דבשחיטה המה בני זביחה כמו גדול הפקח דבשחיטת חולין לא נקרא שום אדם בר חיוב על השחיטה רק בר מצות שחיטה וגם החש"ו הם בני מצות שחיטה אבל בתפילין הוי הגדול מחוייב בדבר וחש"ו הוי רק בני מצות תפילין ולא בני חיוב תפילין ע"כ הם פסולים ודוק. ואחרי כתבי זאת ראיתי לפמ"ג או"ח בהקדמה כוללת ח"ב אות א' שהבין דחש"ו הם בני מצות ומה שאין להם עונש הוי יען דאין להם דיעה והוי אנוסים ואונס אין לו עונש ולפמ"ש אין הטעם דהוי אנוסים דא"כ יהי' מוכרח להצילם מעבירות ובאות ב' חקר אם חרשת נבעלת נפסלה לכהונה יען דבני מצות נינהו רק אי"ל עונש דאונס היא אבל עכ"פ אסורה ולדעתו אין כאן שום אונס רק אצלה כל תרי"ג מצות רשות בלי הכרח אבל עכ"פ עבירה היא שנעשית דהיא בת ישראל אשר נאסר עליה זנות אבל לבעלה ישראל תהי' מותרת ושוטה שזנתה לא מעלה מעל אפי' בבעלה כי היתה דעתה מוטעת אבל לענין חייבי לאוין נעבד בה עבירה ובאות ג' כ' וז"ל ועדיין יש לעיין באו"ח סי' ל"ט סעיף א' קטן פסול לכתיבת תפילין דאין בכלל וקשרתם ואפ"ה כשר לזביחה באחרים רואים וצ"ל דמ"ע קו"ע רחמנא פטרה לקטן לגמרי משא"כ ל"ת קטן חייב אלא דלא בני דיעה הוו ואת"ל פטור מ"מ אחרים אסורים ליתן לו דהוי בר זביחה עיין ש"ך יו"ד א' כ"ז ע"ש לפ"ז תפילין שכ' חש"ו וגדול עומד על גביו דהוי לשמה אי פסולים המה דדמי לנקטעה ידו כמ"ש המ"א ל"ט ה' דכשר לכתיבת תפילין דגברא בר חיובא הוא ופומא הוא דכאיב לי' ול"ד נקטעה ה"ה נולד כך ה"ה כאן ומה שאין מוציאים אחרים דלא בני שליחות הוו וגם ערבות ל"ש בהו ולאו בני דעה נינהו מקרי אינן מחוייבים בדבר מ"מ בני מצות הוו כאמור עכ"ל מאוד נפלאת בעיני אי הטעם משום לאו בני דיעה או לאו בני שליחות למה אחז"ל כלל כל שאינו מחוייב בדבר והטו"א נתקשה שם בפי' תיפוק לי' דלאו בני דיעה נינהו ותי' דנ"מ בגדול עע"ג ומזהירו ואעפ"כ לא מהני ע"ש והגם שבחי' הפלאתי עליו דכאן לא שייך גדול עע"ג מהני דלא מוכח מחשבתו להוציא רבים כמו בגט שכותב השמות של בעל והאשה ומקום עירו ועירה אבל מעולם לא עלה על הדעת דנאמר דחש"ו המה בני מצות

כגדול רק דלא הוויין בני שליחות ובני דיעה ובני ערבות וביותר שחקר להכשיר תפילין של חרש בגדול עע"ג ולדעתי ברור כשמש בעזה"י דבר מצוה הוויין בשחיטה אבל לא בר חיובין נינהו ובזה הכל נכון דתפילין שכתבן חרש פסולים מדאורייתא כנלע"ד באמת תל"י. ואבוא על הספק אם אשת ישראל שנשתטית וזנתה ומת בעלה אם היא מותרת לנשא לכהן ולפמ"ש חש"ו לא הוויין כבהמה אשר אין להם עבירה ומצוה נהפוך המה מקודשים בסוג קיום המצות גם בסוג מניעת התועבות המה העבירות רק מנע ד' מהם העול להיות נענשים על המ"ע אם לא יחפצו לקיימם וגם אין נענשים על העבירות שעשו אבל מעשה תועבה גם אצלם הוי פעולת עבירות א"כ אסורה לנשא לכהן כך נלע"ד להלכה בעזה"י. אחרי הדברים שכתבתי ראיתי בתשו' שיבת ציון שנתקשה על דברי אביו הנב"י שמכשיר שחיטת קטן יען שקטן אוכל נבילות הב"ד מצווין להפרישו או ספי' בידים אסור נתקשה א"כ חרש וחרשת דמותר אפי' לספות בידים כדמוכח ביבמות דף קי"ד וא"כ למה כשר שחיטת חרש ע"ש שהאריך ולפמ"ש דשחיטה הוי מ"ע דרשות גמור הוי חרש בר זביחה כמו גדול פקח דעכ"פ החרש הוי מזרע ישראל ובפרט לפי דברי טו"ז יו"ד סי' א' ס"ק טו"ב וק"ל. ואגב גררא אזכיר מה שראיתי שם בשיבת ציון סי' ד' הג"ה שהפליא הפלא ופלא על הרמב"ן במלחמות סוכה פ"א שכ' וז"ל וכן בתפילין ראוי לחוש שמא לקח קלפים מכל אדם וכ' או שמא כתבן מין ומשומד וחש"ו למכרן וזה לקח מהן ועוד שמא מן הספרים שנכתבו להתלמד לקח פרשה זו ומכרה לשם מזוזה ועוד הם עצמם וכי אין הסופרים עשויין להתלמד בהן בכתיבה ותיקוני הלכות שבתפילין ומזוזות ועוד שמא פרשיות הללו למזוזה כתבן ועשה מזוזה תפילין ואין לשמה של מזוזה כשר לתפילין לפי שהוא מקדושה קלה לחמורה אלא ש"מ לפי שאינם צריכין עיבוד וכתיבה לשמה הן נקחין מכל אדם עכ"ל והתפלא הגאון כיון שיש לחוש שכתבן מין ומשומד וחש"ו א"כ מאי מהני דלא צריכין עיבוד וכתיבה לשמה עכ"פ הא לא כתבן בר קשירה והוא קו' קשה כברזל וצע"ג. ונלע"ד ליישב דלכאורה י"ל מאי קו' שמא לקחן האי תגר ממין ומשומד או חש"ו נימא כאן נמצא וכאן הי' וע"כ הוא כתבן והוא בר קשירה ובר כתיבה ומהכ"ת ניחוש לכתבן איש אחר אשר אינו בר קשירה ובר כתיבה וכ"ת דהאי תגר אומר שלקחן נימא פה שאסור הוא פה שהתיר שאומר שלקחן מסופר ישראל כשר במגו דאומר דהוא כתבן ונאמן. אמנם אי תפילין צריכין עיבוד וכתיבה לשמן ולא מהני אפי' אם הוא כתבן דדלמא לקח קלפים שאינם מעובדים לשמן וגם כ' שלא לשמן דהא התגר אינו מוחזק לנו לסופר נאמן וא"כ אי אפי' אמרי' כאן נמצא וכאן הי' ג"כ יש ספק אי התפילין כשרין וצריכין עכ"פ לברר לשאול את פיו אם בקי בדיני עיבוד וכתיבה לשמה

דהא הי' לעור חזקת חולין ולא שתהי' מקודשת בעיבוד לשם תפילין להיות כלי קדושה ואם הוא יאמר לנו שאינו בקי רק לקחן מאיש אחר א"כ ק' דלמא לקחן ממין ומשומד או מחש"ו דהא ע"כ אף שכאן נמצא ביד התגר כאן לא הי' מתחלתם דהוא אינו יודע מעיבוד וכתיבה לשמן אבל אי לא צריך עיבוד וכתיבה לשמן א"כ כיון דחזי' דתפילין נכתבי' כהוגן א"כ ליכא דבר להתעורר לבדוק אותו מאי תאמר הא העור היתה פ"א בחזקת שלא מעובדת הא חזי' דהיא מעובדת ואי שהי"ל חזקה שאינה מקודשת לתפילין הא לא צריכין עיבוד לשמה וא"כ נוכן לומר כאן נמצ' וכאן הי' ולא חיישי' כלל שמא כתבן חש"ו שאינם בני קשירה דהא נמצאו ביד בר קשירה וכ"נ וכאן הי' והם כשרים בלי בירור ואפי' מגלה לנו שלא יוכל לכתוב תפילין בעצמו רק לקחן מאיש יודע לכתוב נאמן במגו דפה שאסר הוא הפה שהתיר ודוק דברי הדש"ת. ואיידי דאיירי אעתיק דברי מחידושי ירושלמי פ"ק דתרומו' וז"ל ריב"א ר"ח בשם ר"י חלוקי' על השונה הזה מהו כדין אתאי דר"י דתרומות כר' ישמעאל בנו של ריב"ב דקדושין ודר"י דגיטין כרבנן דקדושין דתני' חשו"ק שקידשו אין קדושיהן קדושין ר"י בנו שריב"ב אומר בינן לבין עצמן אין קדושיהן קדושין בינן לבין אחרים קדושיהן קדושין עכ"ל ולכאורה יפלא בינן לבין עצמן אפי' בגדולים ופקחים לא מצינו דקדושין צריך עדות ולמה נקט חשו"ק. ונלע"ד לבאר בעז"ה בגדולים ופקחים אם רואים קדושי כסף או קדושי שטר וביאה אפי' המקדש ומקדשת לא קראו אותם להיות עדים על קנין קידושין רק המה ראו מעשה קידושין מהני ולא עוד אפי' התרו העדים בהם שלא וקדשו זא"ז כי הם אינם חפצים להיות עדים בדבר אעפ"כ כיון שראו המעשה קידושין אשר עשו עם האשה ראיות העדים פעלו הקידושין אבל חשו"ק אשר אין להם דעת שלימה רק עם גדולים עומדים ע"ג ומכוונים להשלים עמהם להסתכל עליהם לעשות המעשה על אופן הנאות והטוב כדין וכד אז מהני מחשבת העדים על מעשה חשו"ק אבל אם החשו"ק אינם מסתכלין על העומדים שם שיהי' עושין מעשה על דעת הגדולים והפקחים רק עושים לעצמם מה שלבם חפץ אז אין דעת חשו"ק שלם להיות מהני מעשיהם דהא אין לעצמם דעת שלם וזה אמרו בירושלמי שריב"ב מחלק אם החשו"ק עסקו להם בקידושין כאות נפשם אעפ"י שאחרים רואים מעשיהם אין הקידושין קידושין אבל בינם לבין אחרים שלקחו עדים גדולים ופקחים להשלים על ידן תכליתם אז קדושיהם קידושין ודוק וראיתי לבית מאיר בסי' קכ"א שמביא דברי ירושלמי ופלא שלא עמד בזה כי הוא נ"מ גדול לדינא לענין דין שדן הנב"י בספר אור ישר שהביא שם ודוק היטב:

סימן לה

רב שלומים ורב ברכות יעטה מורה להרבני המופלג העוסק בתהלוכות ההורי' ומורים בשבילי הפוסקים ה"ה כמה"ו ר' אלכסנדר קנאפלער נ"י בק"ק קאלאב. ימים רבים עברו אשר צפיתי לקבל דבר מפורש על עשרה דברים אשר דרשתי שיחקור לדעת גופא דעובדא היכי הוה במעשה הלז אשר בעל הביא קמיע לאשתו שתלד בנים ואח"כ כאשר הראתה הקמיע הוגד לה שזה הוא ספר כריתות לה וברח ולא נודע עקבותיו והיא ישבה גלמודה וכעת קבלתי מכתבו שמבקש לדעת דעתי בלי דרישות הנ"ל אגלה כי כפי ראות עיני היא אשת איש גמורה ומה שחקרתי אז אשלח לו. שאלה מעשה באשה אחת שבעלה דר עמה שני שנים ולא נפקדה בבנים ואמר בעלה שהיא אינה ראוי' להזדקק לו והולכה האשה עם בעלה ביחד לעיר פעסט לשמוע דעת הרופאים המומחים והיא נבדקה שם עפ"י ציוות הרופאים ואמרו היא בת בנים כדרך כל הנשים בעולם ואין שום השתנות בגופה ובחזרתם לביתם אמר לה הבעל שרוצה לגרשה והשיבה לו שאינה מרוצית לגרושין בשום אופן והלך הבעל שלא מדעתה לסופר וכתב לה גט והזמין לו עדים והלך עם העדים אל אשתו והעדים אשר הזמין לגט זה הכתיבה והחתימה הי' בפניהם אבל להאשה אמר לה בעלה שהביא לה קמיע מרב פועל ישועות אחד ואתמחי קמיע זו מרב פועל לאשה אשר היא חשוכי בנים עפ"י קמיע זו יהי' לה בנים וקבלה האשה בידה את הגט בפני העדים בסגולת הקמיע ולא בתורת גט ואחר איזה רגעים הראה האשה לשאר אנשים את הקמיע אשר בעלה הביא לה לסגולת בנים ואמרו לה האנשים שהוא גט ולא קמיע וזרקה האשה הגט מידה ויהי כראות בעלה שזרקה הגט מידה תיכף הלך הבעל ממנה נעלם מעין כל והאשה נשארת גלמודה מבעלה מה דינה של אשה זאת אם מותרת להנשא לאיש אחר ע"י גט זה שקיבלה עכ"ה. תשובה הדבר קשה מאוד כי לא ידעתי תרופה לעגונא העלובה הזאת מכמה פנים היא בחזקת א"א רק לא מספיק הזמן לבאר כל חמירא דאיכא בזה רק אדבר בשורש אחד מלבד דלא הי' ישיבת ב"ד בנתינת גט זה עיין בנב"י ובחת"ס ז"ל ומלבד שגירש בעכ"ח של האשה ועבר על חדר"ג עיין באחרונים לא אדבר מכל זה מאומה כי יסוד גדול שהיא אינה מגורשת מן התורה כאשר אבאר בעזה"י. הנה הגט בטל משני טעמים יען שאמר שנותן לה קמיע להוליד בנים ועוד דלא גילה דעתו מקודם לאמור ראו גט שאני נותן לאשתי ואבאר בקיצור דעתי בעזה"י. הרמב"ם פ"א מה' גרושין ה"י כ' וז"ל אמר לעדים ראו גט שאני נותן לה וחזר ואמר לה כנסי שטר חוב זה הר"ז כשר שהרי הודיע לעדים שנתנו בתורת גרושין וזה שאמר לה שט"ח מפני שנכלם ממנה עכ"ל ולכאורה יפלא בה' ט'

כ' וז"ל אבל אם נתנו לה בתורת שהוא שט"ח או מזוזה וכו' אינו גט עכ"ל וא"כ למה שבק בה' י' תיבת מזוזה והי' לו לכתוב אמר לעדים ראו גט זה שאני נותן לה וחזר ואמר כנסי שט"ח או מזוזה הר"ז כשר הלא דבר הוא שהניח מלכתוב בה' י' או מזוזה וצע"ג. ונלע"ד דבודאי דגט כריתות הוא חוב לאשה כנודע מחכז"ל גרושין דחוב הוא לה א"כ כשאמר הבעל לה כנסי שט"ח יש לפרש שטר שהוא חוב לה רק שלא פי' לה באר היטב שהוא גט א"כ כיון שאמר להעדים ראו גט שאני נותן לה ואמר לה כנסי שט"ח אשר ג"כ אפשר לפרש כאשר אמר להעדים אז אמרינן מה שלא אמר לה הר"ז גיטך הוא דנכלם ממנה ובחר לשון ערומים לאמור כנסי שט"ח והעדים מבינים שאומר לה כנסי שט"ח שלך כי הגט הוא שט"ח לה א"כ בוודאי יהי' הם עדים על הגרושין וסמכי' אלו הי' חוזר ממחשבתו ולא חפץ ליתן גט פטורין הי' מגלה להעדים שחוזר בו ולא יבינו מלשונם שט"ח היינו גרושין שהוא חוב לה ומדלא גילה להעדים אמרי' בודאי לא חזר ממחשבתו והאי דבחר לשון ערומים היינו שנכלם ממנה אבל אם אמר לה כנסי מזוזה אשר אין רמז בו שהוא נותן לה בתורת גרושין אז חיישי' שמא חזר מליתן לה גט פטורין ומה דלא גילה להעדים שחוזר מליתן גט להיות כריתות הוא יען דסמך הלא העדים ישמעו שנותן לה בתורת מזוזה ואיך לא יבינו שחזר מגרושין דאל"כ רק מפני הבושה לא רוצה לפרש לה הר"ז גיטך הי' לו לומר כנסי שט"ח וא"כ מדאמר מזוזה ירגישו העדים שלא שמעו לשון גרושין כלל ולא ידעו אם נתן בתורת כריתות ודוק. ובזה יש ליישב דברי ספרי אשר נתקשה עליו במ"ל פ"א ה' ט' שהספרי כ' וז"ל ונתן בידה ושלחה מכאן אמרו כתב גט לאשתו ואמר כנסי שט"ח זה אינו גט עכ"ל ונתקשה המ"ל מאי ארי' דאמר לה כנסי שט"ח אפי' אם נתן סתם ולא אמר כנסי שט"ח ג"כ אינו גט בשלומא במתני' דידן שייך תי' הרשב"א דלרבותא דרבי נקט אפי' באומר כנסי שט"ח די באומר לה אח"כ הא גיטך ולא צריך ליטלה ממנה וליתן לה מחדש אבל בספרי דלא נזכר כלל מזה נשאר הקו' והוכיח מכאן לאשמעי' שאפי' בעסוקין מענין גרושין דהי' מהני נתינה בסתם אבל יען שאמר כנסו שט"ח לא הוה גט יעו"ש. ולפמ"ש רבותא אשמועי' אלו נתן סתם א"כ חסר שלא שמעו עדים שנותן לה בתורת גרושין אלא אפי' אמר כנסי שע"ח ועדים רואים שהוא גט א"כ יש לפרש שטר שהוא חוב לה אעפ"כ אינו גט כלל דבשלומא אם אמר מתחילה להם ראו גט שאני נותן לאשתי אז בודאי יבינו שהוא נותן שטר שהוא חוב לה ויש הוכחה אם חזר מגרושין הי' מגלה להם ומדלא גילה לא חזר ומה שלא גילה לה שהוא גט הוא שנכלם ממנה אבל אם גילה מקודם לעדים ואמר כנסי שט"ח אינו גט כיון דלא גילה דעתו מקודם לעדים שנותן בתורת גט ודוק. הנשמע מזה אפי' אם

אמר לעדים ראו גט זה שאני נותן ואח"כ אמר לה שנותן לה מזוזה אינו גט דבשלומא אם נתן לה בתורת שט"ח יבינו העדים שנותן שטר שהוא חוב לה אבל בתורת מזוזה לא ידעו העדים שנותן לה בתורת גרושין כלל ולא הוה נתינה לידה בתורת כריתות וכן אפי' אם אמר כנסי שט"ח ולא גילה לעדים מקודם לא מהני דאין כאן הוכחה דאם חוזר הי' מגלה לעדים דהא מעיקרא לא אמר לעדים שנותן לה גט והגם שראו שצוה לכתוב לה גט אין כאן עדות דנתן לה לגרושין ודוק וא"כ בנידן דידן שאמר לה שנותן לה קמיע לסגולת בנים היינו שנותן לה בתורת מזוזה לשמירה ולא הוה גט כלל והבן. (ב) בגיטין דף ע"ח בתוס' ד"ה אינו גט עד שיאמר לה הא גיטך כ' וז"ל ר"י הי' מצריך לנותן גט לאשתו לומר הי גיטיך וגם הרי את מותרת לכל אדם כדמשמע בהמגרש שהיו רגילים לומר גם כן והדין עכ"ל ולכאורה יפלא מה חידש הר"י כיון דאמרו במתני' אינו גט עד שיאמר לה הי גיטך וכי תימא דאשמועי' דאפי' אם נותן בסתם אעפ"כ הצריך לומר לה הא גיטך וכפי' המהרש"א שבעבור זה לא הקשה תוס' על המתני' מניזקין דף נ"ה מר"י בן גודגדא דשאני הכא דלא הודיע לעדים מתחילה אבל שם בניזקין מודיע לעדים מתחילה לכן אחר שהקדימו שר"י מצריך לנותן גט לאשתו לאמור הא גיטך אעפ"י שנותן בסתם הקשה תוס' הקו' יעו"ש א"כ שפיר חידשו התוס' בשם הר"י דאפי' בסתם צריך לומר הא גיטך זה אינו מספיק דלמה ציין התוס' על המתני' באמר לה כנסי שט"ח הי' לר"י לומר דבריו שם בגיטין דף נ"ה דר"י אמר דעכ"פ צריכין העדים או הבעל לומר לה אח"כ ולא להביא דברי ר"י על מתני' דהכא דאמר לה כנסי שט"ח אז צריך שיאמר הא גיטך וצע"ג. ונלע"ד דדבר גדול רמזו בעלי תוס' בזה והוא דיש הבדל בין אם נותן לה הגט בסתם ולא אמר מתחילה ראו גט זה שאני נותן לאשתי ובין אם אמר מתחילה להעדים ראו גט שאני נותן לאשתי ואבאר בעזה"י דבאומר מתחילה להעדים ראו גט שאני נותן לאשתי אז הוה הדין שהעדים צריכין להודיע לה שהוא מגורשת שלא תהי' משלחת וחוזרת אבל אין צריכין להודיע שהשט"ח שקבלה מיד בעלה הוא הי' גט שלה אלא די שיאמרו לה אנו ב' סהדי שאת מגורשת מבעלך (ועל פי שנים עדים יקום דבר) וממילא אם האשה תתן ללבה אימתי גרשני בעלי ע"כ שט"ח זה שנתן לי בעלי הי' גט פטורין שלי אבל אם לא אמר מתחילה להעדים ראו גט זה שאני נותן לאשתי ונותן לה הגט בסתם לפני עדים בלי דיבור כלל אז הדין הגם שיש כח לבעל לגרש אשתו בעכ"ח אבל עכ"פ צריך לומר לה הא גיטך והרי את מותרת לכל אדם למען תדע ששט"ח שנתן בעלה בידה הוא גט ובו מותרת לכל אדם שהוא ספר כריתות שכורת בו בינה לבינה אבל לא מהני מה שיאמר הבעל דעי שאת גרושה הרי את מגורשת לא מהני דמאין ידעה שהיא מגורשת

שלא תהי' חוזרת אליו הלא הבעל לא דיבר בפיו שהוא כורת אותה ממנו בשלומא אם אמר מתחילה לעדים ראו גט זה שאני נותן לאשתי א"כ דיבר עכ"פ לפני העדים שכורת האישות בגט זה שהוא נותן לה והעדים יגידו לה עדות שהיא גרושה אבל אם לא דיבר להעדים מתחילה שהוא נותן גט זה לאשתו רק הזמינם לשמוע מה הוא אומר לאשתו ושמעו שאמר כנסי שט"ח הגם שראו שהוא נותן גט עכ"פ לא דיבר הבעל כריתות בפיו ולא מהני אלא א"כ שיאמר לה אח"כ הא גיטך והרי את מותרת לכל אדם אז שמעה האשה מפי הבעל כריתות שהיא מגורשת ממנו ומותרת לכל אדם שלא תהי' חוזרת אליו עוד אבל אם אמר לה הבעל דעי שאת מגורשת כאלו הוא מעיד עלי' שהיא מגורשת מכבר לא מהני אלא צריך לומר לה לשון אשר מורה על פעולת הגרושין ודוק. וזה שרמזו התוס' הר"י הי' מצריך לנותן גט לאשתו לומר הי גיטך וגם הרי את מותרת לכל אדם אבל לא שיתן הגט בידה ולומר לה הרי את מגורשת אלא צריך שיאמר לה לשון כריתות הנכתב בגט למען תדע שהיא מגורשת ולא תהי' חוזרת דבעינן למשלחה ואינה חוזרת ע"י הגט ואם לא שמעה מפי הבעל הכריתות א"כ לא פעל הבעל שלא תהי' חוזרת אליו וע"ז הקשה תוס' מפ' הניזקין דמהני אם אמר להעדים מתחילה ראו גט זה וכו' הגם שאמר לה כנסי שט"ח א"כ לא תדע מהגט שלא תחזור אליו ותי' בתוס' דהתם נמי יגידו לה העדים שהוא מגורשת דהם עדים בדבר שהיא מגורשת דהא הם שמעו מפי הבעל שהוא כורת אותה בגט זה שהוא נותן לה א"כ דבר הכריתות בפיו ודי שיאמרו לה שהיא מגורשת אבל בלא דיבר מתחילה להעדים ראו גט זה שאני נותן לאשתי אלא נתן הגט בסתם לפני עדים הגם דהמה קוראין הנייר ורואין שהוא ספר כריתות אבל עכ"פ לא דיבר הבעל דברים של כריתות ולא פעל הבעל שהיא משלחה ואינה חוזרת על כן צריך דווקא לומר אלה הדברים הי גיטך והרי את מותרת לכל אדם שתדע מפי הבעל שהיא מגורשת ולא תהי' חוזרת אליו עוד אבל לא די שאומר לה אח"כ דעי שאת מגורשת כי היא לא תדע מזה שהוא גורשה רק מתוך קריאת השט"ח שנותן בידה (ואפי' בסתם) תדע שהיא משלחת ואינה חוזרת והתורה אמרה שהבעל יפעל השילוח מביתו שלא תהי' חוזרת אליו עוד והבן בזה. ומה מתוק מדבש להבין סוף דברי תוס' שכ' וז"ל אעפ"י דהאשה מתגרשת בעכ"ח מ"מ צריך לומר לה הי גיטך והרי את מותרת לכל אדם שתדע שהיא מגורשת ולא תהי' חוזרת דבעינן שיהא משלחה ואינה חוזרת עכ"ל ולכאורה אריכות דברים יש כאן דהי' להם לכתוב אעפ"י שהאשה מתגרשת בעכ"ח מ"מ צריכה שתדע שהוא מגורשת וכו' מאי הוא זה שכפלו עוד הפעם שצריך לומר לה הי גיטך והרי את מותרת והוא פלא גדול. ולפמ"ש נכון דתוס' תירצו דשם אח"כ יאמרו לה העדים שהיא

מגורשת אבל הבעל לא צריך לומר לה אח"כ הי גיטך והרי את מותרת דיאמרו לה העדים שהיא גרושה מבעלה דהא הם שמעו מבעל שדיבר דברים של כריתות ראו גט זה שאני נותן לאשתי אבל אם מגרש בסתם שלא דיבר מתחילה לעדים ראו גט זה שאני נותן לאשתי הוה הדין שצריך שיאמר לה הי גיטך והרי את מותרת לכל אדם שתדע שהיא מגורשת ואינה חוזרת מכח דבריו שדיבר לה הבעל דבעינן שתהי' משלחת ואינה חוזרת מכח הבעל שהוא יפעל זאת ע"י דברי כריתות שאומר אבל במה שיאמר לה את גרושה לא מהני אעפ"י שהוא קראה הגט ורואית שהוא גט לא מהני עד שיאמר לה הבעל הי גיטיך והרי את מותרת ודוק. ומצאתי בב"ש סי' קל"ו ס"ק ג' שכ' בשם הש"ג וז"ל ואם אמר לה באותו מעמד אחר שאמר שהוא שט"ח אמר שהוא גיטה מהני ש"ג פ' הזורק עכ"ל והב"מ התפלא עליו מה חידוש יש בדברי הש"ג יותר מדברי ש"ע והביא שבש"ג כ' כלשון הזה אמר כנסי שט"ח זה וקראתו והרי הוא גיטה אינה מגורשת עד שיחזור ויאמר הז"ג ואפי' אחר שנתנה לה והוא שיאמר לה באותו מעמד מיד וסיים הבית מאיר וז"ל אבל צ"ע ראייתו כי סתימות הפוסקים לא משמע הכי עכ"ל ולפמ"ש אם הנוסח בש"ג כאשר הובא בב"ש הוא חידוש גדול שיהי' די אם אמר שהוא גיטה ולא יהי' צ"ל לה הר"ז גיטיך והרי את מותרת שהוא לשון כריתות אלא יאמר שם לפני אנשים העומדים שם ושמעו שאמר לה כנסי שט"ח שהוא גיטה ויהי' די בזה אעפ"י שלא מדבר עמה לאמור לה הר"ז גיטיך לדבר לנוכח כאשר מגרש מדבר עם אשתו ודוק ולפי הנוסח של הבית מאיר נכון דהש"ג מחדש דצריך לאמור לה הר"ז גיטיך ולא מהני מה שקראתה ויודעת שזה הוא גיטה יען דמכח הבעל לא נפעל שתהי' משלחת ואינה חוזרת ולכן צריך לאמור לה הר"ז גיטיך מיד באותו מעמד וזה באמת כוונת רמ"א אם אמר לה כנסי שט"ח צריך שיאמר לה אח"כ הר"ז גיטיך הוא לשון כריתות ואם הודיע לעדים תחילה לא צריך שיאמר הר"ז גיטיך אבל עכ"פ צריכה שתדע שהיא מגורשת או שהבעל אומר לה בעת שהיא קראתה או העדים יאמרו לה שהיא מגורשת ואין הבעל צ"ל לה הר"ז גיטיך אבל בלי שהודיע לעדים מתחילה צריך דווקא לאמור לה הר"ז גיטיך ודוק. וראיתי בט"ז ס"ק ב' לפרש דברי הטור ותמצית דבריו דאם נתן סתם או אפי' אמר כנסי שט"ח והיא קראה בעת נתינה מהני אפי' בלא אמירה של בעל ורק בלא ידעה בשעת נתינה צריך שיאמר לה הבעל אח"כ הר"ז גיטיך או שאמר לעדים מתחילה יע"ש ולענ"ד אפי' קראה בשעת קבלת הגט לא מהני דצריך שתהי' משלחת ואינה חוזרת מכח דיבורו של בעל שהוא אומר לה שמשלחה ולא תהי' חוזרת אבל מה שקראה מעצמה לא מהני דא"כ הוא פועלת מעצמה בקריאתה שלא תהי' חוזרת ולא מהני כלל דכתיב ושלחה מזה ילפי' שיעשה

שילוח שלא תהי' חוזרת וזה דווקא אם אם הבעל אמר הר"ז גיטיך או לעדים או לה ודוק. היוצא מזה דלא מיבעי אם לא קראתה בשעת נתינה וגם הבעל לא אמר לה אח"כ הר"ז גיטיך וגם לא אמר לעדים מתחילה ראו גט זה שאני נותן לאשתו דלא מהני אלא אפי' קראתה בשעת נתינה לא הוה גרושין עד שיאמר לה הר"ז גיטך חוץ אם אמר לעדים מתחילה ראו גט זה שאני נותן לאשתי ובנידן שאלתינו דלא אמר מתחילה להעדים ראו גט זה אני נותן לאשתי רק הזמין העדים לראות מה יעשה ונתן לה הגט בתורת סגולת קמיע להוליד בנים ולא קראתה ולא אמר לה הר"ז גיטיך וגם העדים לא דברו מאומה א"כ אין כאן גרושין כלל והיא בחזקת א"א ומן השמים ירחמו עליה במהרה דברי הד"ש. ואגב גררא אעתיק דבר מחידושי גיטין דף ע"ח כ' הרשב"א וז"ל וטעמא דמתני' דקתני אמר לה כנסי שט"ח זה אינו גט יש לפרש משום דבטולי בטלי' כלומר בטל נתינה זו שלא תהי' כנתינת גט אלא רצה לשחק בה שתהא לה כנתינת שט"ח דאינו מגרש עכ"ל ולכאורה יפלא למה לי הטעם דבטולי בטלי' דשייך דווקא אם אמר כנסי שט"ח הלא אפי' נתן בסתם ולא דיבר מאומה ג"כ אינו גט כאשר ביאר שם הרשב"א מתחילה שכ' וז"ל וה"ה בדלא אמר לה כנסי שט"ח זה אלא דיהב לה סתם אינה מגורש' אלא א"כ עסוקים באותו ענין עכ"ל והלא בסתם ל"ש בטולי בטלי' ואעפ"כ אינה מגורשת וצע"ג. ונ"ל בשלומא אם אמר כנסי שט"ח א"כ הרי גילה שאין נתינת הגט לידה בתורת גט אלא כקבלת שט"ח א"כ אינו גט כלל דבטולי בטלי' ולא הוה אפי' ספק גט או ריח גט לפסול לכלן וזה שאמרו במשנה אינו גט כאלו לא גירש כלל אבל אם כתב גט ונתן לה בסתם הגם דאינה מגורשת להיות מותרת לעולם אבל עכ"פ עשה מעשה אשר מורה שנתן בתורת גרושין הגט ומסתבר שכשר מדאורייתא רק מדרבנן פסול כמבואר ברמב"ם פ"ה מה' גרושין ה' ט' בכנסי שט"ח כ' הרמב"ם אינו גט ובה' י"א בנתן סתם כ' הר"ז גט פסול וביאר הלח"מ אם אמר כנסי שמ"ח הגט פסול מדאורייתא ובנתן סתם הוה פסול מדרבנן יעו"ש ואפי' אם נאמר בסתם הוה ג"כ ספק פסול מדאורייתא יען דלא אמר בפה שמגרש אותה לשלחה לנפשה והתירה לעלמא אבל עכ"פ הוה כאלו אמר הרי את מגורשת ממני ואי את מותרת לעלמא והוה ריח הגט ולפסול לכהן עכ"פ וזה שכ' הרשב"א יש לפרש למה בכנסי שט"ח אינו גט כלל הוא הטעם דבטולי בטלי' הנתינה שלא יהי' קבלת גט אלא כקבלת שט"ח דאינו מגרש כלל אבל אם נתן סתם דחפץ בגרושין רק שחסר שלא דיבר שתדע להיות אינה חוזרת לו אלא תהי' לאיש אחר בעולם אז לא שייך לומר אינו גט אלא אינה מתגרשת להיות מותרת בעולם ודוק. אך זה א"א לפרש בהבנת רשב"א דהלא כ' מקודם וז"ל ותמי' לי אמאי נקט לה באומר לה כנסי שט"ח לשמועי' בנותן לה סתם

דאינו גט וכ"ש באומר לה כנסי שט"ח עכ"ל הרי שסובר דאפי' בנתן לה סתם אינו גט כלל וא"כ הדרה הקו' לדוכתי' וצע"ג. וחדאי נפשי שקבלתי בשורה טובה תדשן עצם שד' פקד את העלובה שנמצא בעלה באמעריקא ושלח לה גט כריתות ויצאה מחבלי עיגון:

סימן לו

רב שלומים ורב ברכות לראש היושב על מדין המאה"ג העוסק בתורה ועבודה הרב ר' שמואל דוד סג"ל נ"י אבד"ק פ' יארמאטה יע"א. מכתבו עם שאלתו קבלתי ואני מוטרד כעת לא אוכל לצאת בכותבת הגסה ולא באתי אלא להסיר מוראו בנוצתי כי לדעתי האשה היא מגורשת ופטורה מחליצה וקצרתי בפרטים כאשר אודיע לו. שאלה בירח אב העבר נדרשתי מאת שכ"מ פה לסדר לו גט יען כי לא רצה שתפול אשתו לפני אחיו אחר מותו ובקושי גדול נזדקקתי לזה וסדרתי גט בישוב הסמוך לפה כדת של תורה וכאשר שאלתי את החולה על שמו ושם אביו אמר לי יצחק יעקב בן שמואל והנה מלבד כי דינא הכי שנאמן גם יען שכן עלה לתורה לא חקרתי יותר וכשבוע אחר זה שבק חיים לכג"ת ולכ"י והיתה האשה בחזקת גרושה ועתה בא למראה עיני הכתובה של יצחק יעקב הנ"ל וכ' בה יצחק יעקב בן שמואל נח וצויתי לחקור אחר מקום לידת ודירת אבי המגרש הנ"ל כי אולי יש טעות בהכתובה והנה מקום לידתו לא נודע כלל כי הי' מארץ פולין ובא בבחרותו לכאן ומקום דירתו הי' בכפר אחד סמוך לבערעגסאס אשר דר ונקבר שם ואיש אחד אשר משם אמר לי כי הוא נתגדל שם ג"כ בכפר ההוא ומעולם לא שמע שהוא נקרא ג"כ נח ואפי' בעולה לתורה עכ"ז חושש אני מאוד מאוד יען כי קטן הי' באותה שעה אף אם נער מקרי מלתא דלאו רמי' עלי' דאינש נדרשתי מאלמנת הר' שמואל הנ"ל באמרה כי מעולם לא נקרא בשם נח בפי הבריות וכמדומה לה בעלותו לתורה הי' קוראין אותו ג"כ שם נח והיבם לא דר בכאן לחקור איך הי' נקרא אביו אבל כי מצאתי כתוב גם על היא"צ טאפעל כ' בשם נח ע"כ שאלה. תשובה הדבר קשה ואשר יתן ד' בפי אותו אשמור לדבר בכח דברי הפוסקים וד' יאיר עיני בהלכה שלא אכשל ח"ו. ואעתיק דברי מע"כ נ"י שכ' וז"ל ועתה בא למראה עיני הכתובה של יצחק יעקב הנ"ל וכ' בה יצחק יעקב בן שמואל נח ועמדתי מרעיד כי הלא מבואר בא"ע סי' קכ"ט סעיף י' כי שינוי שם אביו פסול ואפי' היש מי שאומר לא התירו אלא] בהוחזק דס"ל דמועיל זה כמו בשמו של עצמו עכ"ז דחה המחבר מהלכה עפ"י כלל שהביא בסתם דעת הרא"ש והרמ"א מסכים וא"כ הגט פסול עכ"ל. ונלע"ד להסיר הרעדה אשר הרעיד בעזה"י שמחבר כ' וז"ל יוסף בן שמעון ששינה וכ' יוסף בן שמואל פסול עכ"ל והוא מתשו' הרא"ש כמבואר בטור וב"י והרא"ש בתשו' כ' וז"ל ומה שכתבת באדם א' שהמיר אביו והי' שמו יוסף בן שמעון

ואחר שהמיר אביו הניח שם אביו וקרא שמו יוסף בן שמואל לימים גירש את אשתו באותו השם החדש והכשירו הגט ותמה אצלי על המכשירין אף אם יוכל אדם לשנות שמו ולקרות לו שם אחר כדאמרי' שלשה דברים מבטלים את הגזירה וי"א אף שינוי השם כמו שמצינו באברהם ושרה אבל שם אביו היאך יוכל לשנות והרואה הגט וכתב בו יוסף בן שמואל יאמרו אינה מגורשת כי שם בעלה יוסף בן שמעון עכ"ל. ומסתברא לי דדוקא אם המיר והחליף שם אביו לגמרי שבאמת הי' שם אביו שמעון ובנו החזיק לשם אביו שמואל אשר הוא שם חדש כי מעולם לא נקרא בו אביו זה נקרא ששינה שם אביו לקרותו בשם אחר ע"ז חקר הרא"ש הגם שאדם יוכל לשנות שם עצמו אבל שם אביו היאך יוכל לשנות ולכן הרואה שכ' בגט יוסף בן שמואל יחליט ויאמר שאינה מגורשת זו האשה אשר היא אשת יוסף בן שמעון ולא יעלה על דעתו דלמא הבן שינה שם אביו ותחת שהי' שם האב של בעל האשה זאת שמעון שינה בנו את שמו לשמואל כי מי שמע כזאת שבן ישנה שם אביו וע"כ דאשה זו אינה מגורשת כי אבי בעלה נקרא בשמו שמעון לא שמואל והוי הגט פסול ודוק. אמנם אי הי' לאב שני שמות והבן החזיק בעיר אחרת שם אביו באחת משמותיו כגון אם נקרא אביו במקומו שמואל דן ובנו החזיק שם אביו רק בשם שמואל זה לא נקרא שינה שם אביו דהא באמת הי' שם אביו שמואל הגם שהי' לו עוד שם דן אשר הכחיד הבן תחת לשונו אבל עכ"פ הרואה את הגט לא יחליט שאין האשה מגורשת דהא נמצא בגט שם בעלה וגם שם אביו שמואל א"כ נקל הוא שזאת האשה מגורשת מבעלה אשר הוא באמת יוסף בן שמואל רק יאמר שנשכח בגט לכתוב גם שם שני שהוא דן אבל עכ"פ לא עשה שום שינוי בהשם אשר כותב על אביו אבל אם כותב שמואל תחת שמעון א"כ עקר שם אביו וקרא לו שם חדש ע"כ יחליט הרואה שאין המגרש זה בעלה דאיזה איש בעולם יעקור שם אביו ויתן לו שם חדש דהשומע יחשב שח"ו נודע להאיש שהוא ממזר ואביו ממש שמו שמואל והגם בעובדא דהרא"ש עשה הבן כן יען שהמיר אביו ובושה לו להיות נקרא על שם אביו אבל עכ"פ הרואה הגט יחליט שאין אשה זו מגורשת דלאו כ"ע יזכרו ע"ז שהחליף שם אביו מטעם כמוס והבן זה מאוד. וידע שיש עוד שינה השם שהוא קל מן הראשון ואעפ"כ הוא בכלל שינה השם והוא כגון שהי' לאבי המגרש שם אחד במקום שהי' דר שם ושם אחר במקום שדר הבן והי' המגרש כותב בגט שם אביו כאשר נקרא במקום דירת האב דיש כאן מעלה דעכ"פ הזכיר שם אביו ולא שקרא שם חדש לאביו ואעפ"כ הוה בכלל שינוי השם דבר זה נלמד מתוס' גיטין דף ל"ד ובתוס' דף פ' ובכה"ג הבעל עיטור והרשב"א מקילין דהא אפי' לא נכתב שם אביו כלל כשר דבמתני' קתני רק שמו ושמה שם עירו

ועירה אבל שם אביו ואבי' לא קתני וה"ה תקנת ר"ג לכתוב וכל שום שיש לו ולה אבל לא תיקן וכל שום שיש לאביו ולאבי' וכיון שכתב עכ"פ אחד משמות של אביו טוב יותר מאלו לא הזכיר כלל שם האבות ועיין בגט פשוט סי' קכ"ט ס"ק מ"ג שהאריך בנעימות מאוד לקבץ רוב שיטות לבאר כיון דלא כתוב כלל כשר וכיון שכשר אם לא כתב כלל וה"ה בשינה השם רק הגאון מליסא בס"ק י"ג הנ"ל דעתו דגם הבעל עיטור והרשב"א לא הכשירו רק בשינה כגון שם שיש לו בגליל כתב ביהודה שאז הוה שינה השם יותר טוב מאלו לא נכתב שם אביו כלל ומכ"ש אם הי' בגט עידי מסירה יעו"ש כי ערבים לאוזן שומעת ודוק. וכל זה דעכ"פ עשה שינוי שכתב שם שביהודה בגליל אבל בנידן שאלתינו דכתב שם אביו שמואל אשר הוחזק במקום כתיבת ונתינת הגט וגם במקום שהי' דר האב רק שלא הוזכר שם השני של אביו כי הוחזק במקום הגט רק בשם אחד מי יאמר שיהי' בכלל שינה שם אביו הלא לא שינה כלל באותו שם שכתב הלא אביו הי' באמת נקרא שמואל אפי' במקום דירתו ומה שלא הזכיר שם נח יען שנשתקע שמו כי הלא המגרש עלה לס"ת רק בשם בן שמואל מאי הוה דכתיב בכתובה שמואל נח הלא נשתקע שם נח לגמרי עכ"פ במקום הכתיבה ונתינת הגט וגם איש אחד ממקום דירתו אמר שלא שמע מעולם שנקרא נח אפי' במקום דירתו א"כ הוה נשתקע ממש ומה שכתוב ביא"צ טאפל היינו שבנו המנוח המגרש ראה שכתוב בכתובה שאביו הי' שמו שמואל נח וכתב כן ואטו היא"צ טאפל הוה פרסום הנגלה לכל ודוק (ועיין בב"י בשם א"ח ומקור השאלה בסי' קכ"ו וקכ"ח ועיין בגט פשוט). ומה שיש לחקור יען דמעלתו נ"י כותב שאשת המנוח שמואל הנ"ל אמרה שמעולם לא נקרא אבי המגרש בשם נח רק כמדומה לה שבעלה עלה לס"ת בשני שמות שמואל נח עכ"ד אני אומר ממנ"פ אם נאמר שגם זה נכלל בכלל שינה השם יען דלא נכתב רק שם שמואל ולא נזכר שם נח א"כ אפי' ע"א כשר אין נאמן להעיד על שינה השם אחר שכבר נעשה הגרושין דהוה דבר שבערוה אין פחות משנים כאשר העיר הגאון מליסא בתורת גיטין סי' קכ"ט בחידושים אות ח"י יעו"ש מכ"ש שאשה אינה נאמנת ובפרט אשה והיא חמותה אשר הם מחמשה נשים שאפי' מת בעלך אינה נאמנת ק"ו להעיד שבעלה עלה לתורה בב' שמות ודוק. ועוד אפי' אם ע"א כשר יאמר כמדומה לי אינו בכלל עד ומכ"ש אם כבר האשה בחזקת מגורשת והוה יצא בהיתר עיין ט"ז יו"ד סי' ח"י בנאבד הסכין ועיין בתב"ש שדברי ט"ז המה מגמ' בקדושין דפח"ח אמת לאמיתה של תורה וה"ה כאן כבר נתחזקה למגורשת וזכתה בעצמה אין ע"א נאמן אם כבר היא מגורשת וביותר אם יאמר כמדומה לי שאין זה עדות וק"ו אם אשה שהיא חמותה אומרת כמדומה לי ודוק. וראיתי שחשש מעלתו

נ"י יען דהבנים התחזקו בשם שמואל ואיך הרשו לעצמן לשנות שם אביהם אלא פשיטא דעיקר שמו הי' נח ונשתנה מחמת חולי לשם שמואל והחזיקו הבנים בשם החדש מחמת חליו והאב החזיק בעצמו גם בשם הישן וקרא עצמו שמואל נח והאריך קצת בזה אני לא אדבר מזה הרבה כי מנ"ל לחוש שהי' חולה ונשתנה שמו הלא כל דבר אוקמי' אחזקה רוב עולם בחזקת בריאים ולא ישתנה שם בחלים וגם רוב העולם מחזקים הבנים בשם אביהם הישן וגם מנ"ל דנשתנה שמו שנאמר לא יקרא עוד נח אלא שמואל דלמא רק הוסיפו שם על שמו כדרך העולם והלואי שהי' נודע כן א"כ נזכר עיקר השם מחמת החולה והגם בהמגרש עצמו הי' צריך ב' גיטין אבל בשם אביו אם עקרו שם נח והזכירו אח"כ עיקר השם מחמת החולי הי' די כי שם אביו קל משם המגרש עיין בזה בפוסקים אחרונים אבל אין להאריך בחששות כאלה לבדות מלבו שנשתנה שמו מחמת חליו ודוק.
סוף דבר יש כאן עוד קולא בשעה שנודע החשש כבר מת המגרש ואין כאן חשש א"א רק חשש שמא נפלה לפני יבם וכבר הוחזקה למגורשת ול"ש לומר מחזיקים מאיסור לאיסור דהא מדאורייתא בודאי היא מגורשת ועיין ר"ש פ"ב דמקוואות ותמצא זה יעו"ש היטב) דאין כאן שינה לומר אם נשאת תצא והבנים ממזרים אפי' אם הי' בעלה חי וא"כ בנ"ד לדעתי אין להחמיר כלל שתצריך חליצה כנלע"ד בעזה"י קצרתי מאוד כי עלי בלבד לא יסמוך רק אם יסכימו בעלי הוראה אז גם אני מצרף עצמי להקל והי' לי להאריך בכל פרט ופרט רק הזמן אין מסכים עמדי דברי הד"ש:

סימן לז

שאלה בגט שנכתב על קלף וניתן ע"י שליח הבא מארץ רחוקה ואחר הנתינה הורגש שהקלף הוא עב באמצע כל האורך הגט וחקרו על הדבר עד שנתגלה שזה הי' שני חלקי קלף שוים בארכם וע"כ הודבקו יחד עד שכמעט לא הי' ניכר לעינים והשליח מעיד שאין לחוש כלל שהי' חלוק בשעת כתיבה כי ראה בעיניו הכתיבה מהסופר ומי יודע אם לא בשעת העיבוד נעשה הדבק וכן נראה מתוך הכתב שעבר עליו כמו על שאר הקלף וקשה הדבר מאוד להשיג גט שני וכאשר הודיע זאת למקום הבעל נשבע הסופר שלא ידע כלל מהדיבוק הקלף ואין ספק שאם הי' דבק הי' זה מימים רבים לפני הכתיבה איך תהי' נידונת אשה עלובה הזאת. תשובה לכאורה הדבר פשוט הגם שרמ"א בסי' ק"ל הביא דברי א"ז שאם דבק ג' עורות ביחד וכ' עליהם את הגט פסול מספק עכ"ל כבר השיג עליו הב"ש והביא ראי' דדוקא חיבור אחר הכתיבה לא מהני אבל חיבור קודם הכתיבה מהני עיי"ש והטעם לזה כבר העיר במהר"ם מינץ סי' א' דאם תופר אחר הכתובה יש לפסול מטעם שמחוסר תפירה בין כתיבה לנתינה והתורה אמרה וכתב ונתן שלא יהי' מחוסר

מעשה עיי"ש ואני הסברתי טעם הדבר דחבורי אדם אינו חיבור כאשר העיר בבית מאיר רק בשלמא אם דבק או תפר קודם הכתובה אז פעל הדביקות שלא יחודש שם פסול דשני ספרים אבל אם כבר נכתבו וקבלו החלקים כ"א לעצמו שם ספר אז חיבורי אדם אינו חיבור לבעל שם אשר כבר עליו והארכתי בזה עכ"פ כיון דנתגלה מפי סופר ועד וגם אנן סהדי דחיבור ודיבוק ע"כ נעשה קודם הכתיבה אז בוודאי סמכי' במקום עיגון לתקנת בנות ישראל לסמוך על הב"ש שדיבק קודם הכתיבה כשר ובפרט כאן שכבר הי' נתינת הגט ועיין בפר"ח סי' קכ"ה ביאור התוספות דבמקום עיגון סמכי' אדיבוק ודוק. אמנם כי דייקת הדבר צריך עיון גדול אדברה וירויח לי בעזה"י ואקדים הלא נודע דרש"י בסוטה דף ח"י ובמנחות דף ל"ג כתבה על שני דפין היינו שהכל בעור אחד רק שעשה מן פ' מזוזה או מן האלות של סוטה שני עמודים ואעפ"כ פסול מטעם ספר אחד אמר רחמנא ותו' בד"ה כתבה התפלא מאוד הא בגט ג"כ פסול שנים ושלשה ספרים דספר אחד אמר רחמנא כמבואר בגיטין דף כ' ואפ"ה מבואר בדף פ"ז אם שייר מקצת הגט וכ' בדף שני כשר ולכן פי' בתו' שני דפין היינו שני עורות חלוקין ולא ראיתי מי שמאסף שיטת רש"י הביתה והוא פלא גדול איך יהי' נעלם מעיני רש"י גמ' מפורשת וצע"ג. ונלע"ד ליישב בעזה"י דנפלא בעיני על לשונו הזך בפ' הקומץ בד"ה על שני דפין כ' וז"ל חציה בדף זה וחציה בדף זה עכ"ל והוא פלא מי הגיד לרש"י שהי' משוער חצי' בדף אחד דלמא כ' הרוב בדף אחד רק הנשאר כ' בדף השני וצע"ג גם בסוטה דף ח"י כ' בד"ה על שני דפין וז"ל כדפין של ס"ת העשויין עמודים עכ"ל ג"כ פלא הכי לא נודע לנו מהו דף או עמוד מה יתרון יש לעמודי ס"ת משאר עמודים בכל ספר וצע"ג. ואחר העיון היטב בעזה"י הכל בכתב יושר ודברי אמת הנה מה דפסלי' בגט ומגילת סוטה וה"ה במזוזה דילפי' או מגט או מסוטה או מס"ת עיין ברש"י ותו' במנחות דף ל"ד בד"ה נאמר והוי כאילו נכתב גם במזוזה ספר ואמרי' ספר אחד ולא שנים ושלושה ספרים יש לחקור בטעם הדבר משני פנים (א) דספר נקרא אם הדברים אשר נכתבים לתכלית ענין אחד המה חקוקים ביחד מראש ועד סוף אז מקבל הקלף ההוא שם ספר כגון בגט אם מוזכר בעמוד אחד לרש"י ובעור אחד לתו' כל הענין שראובן מגרש את אשתו או בסוטה דמוזכר ביחד האלות אשר באו אם הבעל מקנא לאשתו שזנתה או במזוזה שמוזכר ביחד חיוב קבלת עול מלכות שמים והשכר הבא אז אם הענין כתוב ביחד נקרא ספר כריתות או ספר סוטה או מזוזה אבל אם אינו מוזכר ביחד כל הענין הנצרך לתכלית א' רק ע"י צירוף שני עמודים לרש"י או שני עורות לתו' יגיע לתכלית פעולה אחת לא חל על א' שם ספר כל שם ספר מורה שמספר התחלה וגם הגמר בדבר העוסק בו וחצי סיפור

לאו שמו ספר ודוק (ב) דנאמר ספר מקרי שמוזכר בעמוד או בעור איזה רעיון ומחשבה אשר יודע בו איזה השגה לתכלית ידוע נקרא ספר כגון בגט שגם בחצי גט ידעי' שראובן מבקש לגרש אשתו הגם שלא נשלם בזה תכלית המבוקש שעדיין צריך עמוד הב' או העור השני להשלים הפעולה שתהי' אשתו מותרת לכל אדם וכן בחצי מגילת סוטה נדע שראובן מקנא לאשתו הגם שצריך לחצי הב' שמוזכר בו חנקי אם זנתה ונקי אם לא זנתה ובמזוזה נדע מפ' אחת חיוב קבלת עול מ"ש הגם שהתכלית לא נגמר רק ע"י החצי הב' של והי' אם שמוע עכ"פ נודע בו רעיון ומחשבה בענין ידוע והוי ספר שנזכר בו ספירת דברים של גט וסוטה ומזוזה רק גם חלק הב' מקבל ג"כ שם ספר שגם בו נזכר רעיון ומחשבה לתכלית ידוע שאשה מותרת לכל אדם ובסוטה חנקי או הנקי ובמזוזה קבלת שכר בשלוחי ד' עושה שמים וארץ וא"כ יש כאן ב' ספרים על תכלית מצוה א' או על תכלית פעולה א' והתורה מבקשת שיהי' נעשה ע"י ספר א' ודוק. וההבדל לדינא גדול מאוד אם נאמר דעמוד אחד או עור אחד בחצי דברים לא מקבל שם ספר יען דשם ספר מורה על סיפור ענין שלם מראש ועד סוף אז אפי' אם הרוב נכתב בעמוד א' לרש"י או בעור א' לתו' ג"כ פסול דעכ"פ לא נגמר ביחד בכתב כל סיפור הדברים ולא נתקבל על הכתוב שם ספר כמובן אבל אם נאמר דגם על חצי הענין המסופר חל שם ספר רק שיהי' הפיסול שגם חצי הב' ג"כ מקבל שם ספר זה דוקא אם הוא החצי כמו התחלה אז אמרי' מאי אולמא דחצי' הראשון יהי' נקרא ספר וחצי' הב' לא יהי' נקרא ספר אבל אם רובו ככולו נכתב בעור או בעמוד אחד רק תשלום גמר הדבר כתוב על עמוד או עור השנית וכל הרואה יבין שהוא רק לתשלום לגמור העיקר הדבר הכתוב בעמוד או בעור הקודם אז אין השיור מקבל לעצמו שם ספר דמיעוט נגרר בתר הרוב הטפל נגרר אחר העיקר ולא נעשה ספר לעצמו רק אם דומה בכמות ואיכות לעמוד או העור הראשון ודוק בזה. ולשון חכמים מרפא דלא אמרו כ' על שני דפין פסול דספר אמר רחמנא והאי לאו ספר הוא דאז הי' במשמע דחצי ענין הכתוב אינו מקבל עליו שם ספר המה אמרו כ' על שני דפין פסול דספר אחד אמר רחמנא ולא שנים וג' ספרים הודיעו בזה דהטעם הוא דכל עמוד לרש"י או עור לתו' מקבל עליו שם ספר לעצמו דעכ"פ יש בו רעיון ומחשבה והגיון וא"כ יש כאן ב' או ג' ספרים אשר פועלים לתכלית אחד ותורה מבקשת שפעולה אחת יהי' נעשה ע"י ספר אחד ודוק. ומעתה מה נעימים דברי רש"י שבא בחכמת לשונו לרמז דשני דפין היינו שני עמודים פסולים דכל עמוד הוי ספר לעצמו וזה דוקא אם כ' חצי' בעמוד זה וחצי' בעמוד הב' אז אמרי' מאי עדיף הך עמוד מעמוד הב' ויש על כ"א שם ספר וכן כתב בסוטה וז"ל שני דפין כדפין של ס"ת העשוי עמודים עכ"ל רמז

בזה כמו שדפי ס"ת המה שוין עמוד אחד כחבירו במנין השיטות ומתחיל בתחילת היריעה ומסיים בסוף היריעה אז הוי ב' ספרים ופסול אבל אם כ' רוב הענין של גט או של מגילת סוטה או של מזוזה בעמוד אחד שהתחיל בראש הקלף וסיים בסוף הקלף והנשאר כ' על עמוד שני אבל סיים בחצי דף למשל בעמוד א' כתב כ' שיטין מן המזוזה ובעמוד הב' כ' חמשה שיטין הנשארים אז אין עמוד הב' נחשב לספר דכל הרואה יעיד שהוא רק תשלום לעמוד הראשון ולא מקבל על עצמו שם ספר ודוק. ולפ"ז מיושב קו' על רש"י דדוקא בכתב חצי' על עמוד זה וחצי' על עמוד השני ואין דיוקו חצי' תיבות או חצי' אותיות רק שעשו שני עמודים גמורים כדפי ס"ת שמתחילים בראש היריעה ומסיימים בסוף היריעה זה הוא פסול אבל בגיטין דף פ"ז שייר מקצת הגט וכ' בדף השני אבל לא גמר בסוף העמוד רק בחצי העמוד אז נגלה שהוא טפל לעמוד הא' וכשר ודוק וה"ה אם אמר בין השיטות יהי' שלי אז הוי שני ספרים דכל שיטה שוה לחברתה וגם בכלל מאתים מנה דעכ"פ הוי כאילו הגט נחתך לשנים ודוק. ובזה מיושב לי קו' אחת שהי' נפלאת בעיני על תו' במנחות דף ל"ב ד"ה להשלים שהביא שיטת רש"י שלקח שיטה אחת מס"ת שבלה להשלים למזוזה והקשו מירושלמי דמזוזה אין נכתבת אלא בעור אחד עיי"ש ולכאורה ק' למה לא הקשו מגמ' דלקמן דף ל"ג מזוזה שנכתבה על שני דפין פסולה והוי לרש"י הפי' בשני עמודים וא"כ איך מותר כאן אפי' בשני עורות והי' להם לתרץ דאיירי כאן בתפרם ולמה הביאו מירושלמי וצע"ג. ובמ"ש נכון דשם הוי שני עמודים גמורים ונחשב לב' ספרים אבל שיטה אחת בוודאי לא נחשב לספר בפני עצמו ויוכל להיות כשר אפי' בלא תפירה לולא שבירושלמי מבואר שמזוזה פסול אא"כ היא על עור אחת ותירצו שע"י התפירה הוי כעור אחד ודוק מאוד וממילא מיושב קו' ביאור מרדכי איך באמת מתיר רש"י להשלים שורה אחת אפי' דהוי שני עורות ולקמן פוסל רש"י אפי' שני עמודים בעור אחד ולפמ"ש ל"ק דשאני עמודים גמורים נחשבים שני ספרים אבל שיטה אחת בעמוד השני בוודאי כשר ודוק. ואוסיף נופך דבתלמוד שלנו נקט כ' על ב' דפין פסולה וממילא נשמע שיהי' על דף א' ובירושלמי אמרו אין נכתבת אלא בעור אחד וממילא נשמע בב' עורות פסול וה"ה כ' בירושלמי מזוזה אין נכתבים אלא בדף א' וממילא נשמע כתבה בב' דפין פסולה והלא דבר הוא למה אין השני תלמודים מדברים בסגנון אחד וצע"ג ולפמ"ש נכון דהגמ' דידן פוסל דווקא שני עמודים גמורים כדפי הס"ת שמתחילין בראש ומסיימים בסוף העמודים אבל עמוד וחצי עמוד אין בו פסול נמצא אין קפידא שיהי' בו דוקא עמוד אחד רק שלא יהי' שני דפין אבל בירושלמי נקטו שצריך להיות בדף אחד ובעור אחד משמע שתהי' נכתבת דוקא

על עמוד אחד ואפי' עוד חצי עמוד ג"כ פסול ודוק. ובמ"ש מיושב לי מה שק' לי למה הקשה תו' מירושלמי ולא הקשו גם לשיטתם מבואר בגמ' דף ל"ג כתב על ב' דפין פסולה היינו שני עמודים עכ"פ מבואר דב' עורות פסול ואיך מכשרי' כאן ליקח שיטה אחת שכבר נכתבה ולהשלים דזה פסול אפי' לגמ' דידן ולתרצו ג"כ דכאן איירי בתפר ושם בלי תפירה ולמה הקשו מן ירושלמי וצע"ג ולפמ"ש נכון דמגמ' אין כאן קו' דלמא דוקא שני עורות הנעשים כשני עמודים שבכל עור יש עמוד שלם הוא פסול מטעם שני ספרים דלא לחנם נקט הגמ' על ב' עורות ב' דפין אלא להורות דדוקא ב' עורות כעין ב' דפין פסול אבל מירושלמי דמבואר מזוזה אין נכתבת אלא בעור אחד אז בוודאי שני עורות פסול אפי' בעמוד וחצי עמוד ותי' בתפירה כשר הדבר ודוק. ובזה נראה שמיושב קו' אחרונים שהקשו על תו' אי בתפירה כשר גם במזוזה א"כ מאי הבדל יש בין מזוזה לס"ת הא גם בס"ת פסול בלא תפירה וצע"ג ולפמ"ש נכון דבס"ת כשר בתפירה ב' עורות אשר כל עור הוא עמוד שלם בפני עצמו אבל במזוזה ב' עורות אשר הם שני עמודים פסולים אפי' אם יתפרם אחר הכתיבה כמבואר בסוטה דף ח"י בתו' שם ורק שיטה אחת כשר ע"י תפירה כי שיטה אחת לא הוי עמוד ודוק. ועלה בדעתי ליישב בזה סתירת תו' שבמנחות דף ל"ב מתירין ע"י תפירה לחבר ב' עורות אפי' אחר הכתובה ובסוטה דף ח"י פשיטא להו דאחר הכתובה לא מהני עוד תפירה ועיון בב"ש סי' ק"ל ובב"מ וצע"ג וחשבתי לתרץ דשם בסוטה איירי שני עורות ושני עמודים גמורים דתו' כ' שם וז"ל ולאו דוקא כשכ' חצי מגילת סוטה על דף זה וחצי על דף אחר אמרי' דחשיב שנים ספרים עכ"ל נגלה דאיירי בשני עורות ועל כל עור נכתב חציה של מגילה אז פסול בתפירה אחר הכתיבה דחיבורי אדם לא מבטל שם שני ספרים אבל בשיטה אחת דליכא עליו שם ספר רק דספר הראשון שחסר שיטה אחת אינו שלם אז בוודאי מהני חיבורי אדם לעשות שלם ודוק. אך א"כ ופלא בעיני על שדחו פי' רש"י דשני עמודים פסול מגיטין דף פ"ז דלמא גם שם איירי דלא כ' על דף השני רק חצי עמוד כמו שביארתי למעלה שיטת רש"י ואולי מצד הסברא דחאו לרש"י דמוכח מגיטין דף כ' דאם אמר והנייר שלי דאז הוי שני ספרים ואעפ"כ מהני מעורה מתחלת ברייתו ומהאי טעמא לא מחלק הגמ' בדף פ"ז אי עשה מהמקצת ששייר עמוד שלם ע"י אותיות גדולות עיין דוגמא במנחות דף ל' בסוף הספר עיי"ש ובש"ע יו"ד וא"כ שני עמודים בעור אחד יהי' כשר אפי' בשני עמודים גמורים יען דמעורה ויש לי לפלפל בזה למה התו' במנחות דף ל"ג הקדימו בקושייתם על רש"י להקשות מגיטין דף כ' ואח"כ חזקו הדברים מגיטין דף פ"ז ובסוטה הקדימו הקו' על רש"י מדף פ"ז והביאו מגיטין דף כ' ראי' דמעורה מהני כאשר העירותי בחידושי ואין

כאן מקומו. אמנם דברי רש"י שפי' להשלים ליקח שיטה אחת מופלאים מאוד כאשר נתקשה בקרבן עדה שמבואר בירושלמי שאפי' בס"ת פסול אם השלים איזה שיטות וצע"ג עוד הקשה הנ"ל א"כ מכשרי' אפי' שני מטלית בס"ת הא מבו' בירושלמי שפסול בס"ת שני עורות בדף אחד עיי"ש וצע"ג. ונלע"ד בעזה"י לבאר פי' חדש דלא כאשר הבינו האחרונים דברי הירושלמי הנ"ל ואעתיק דברי הירושלמי פ"ק דמגילה וז"ל ריב"ל ולמה לית אנן אמרי' יש בספרים שאין בתו"מ שהספרים נכתבין בשני דפין ותו"מ אין נכתבין אלא בדף אחד השיב ריב"ח כתובה דרבה ספרים נכתבין בשני עורות תו"מ אין נכתבין אלא בעור אחד אמרי חבריי' קמי דר"י נאמר דף אחד בשני עורות לית היא דרבה א"ל שכן אפי' ספרים אין נכתבין כן עכ"ל מזה הבינו כל אחרונים שירושלמי פוסל אם דבק קלף על קלף לעשות עמוד אחד בס"ת והרעישו על תו' ורש"י מירושלמי הנ"ל כמובן. ובלבבי לא כן ידמה הנה במרדכי ה' קטנות גילה שירושלמי הנ"ל מפורש כדעת רש"י דשני עמודים בעור אחד ג"כ פסול במזוזה מדנקט מתחילה מזוזה בדף א' ובבבא השני' כ' מזוזה דוקא בעור אחד א"כ מבואר דרישא דמזוזה בדף אחד היינו עמוד אחד עיי"ש ולכאורה יפלא א"כ הוא ק"ו אם שני עמודים פסול במזוזה כ"ש ב' עורות וצ"ל דעכ"פ הוי גדולה מרישא דכשר בס"ת אפי' ב' עורות הגם שלענין מזוזה הוי ק"ו דפסול עכ"פ לענין ס"ת הוי רבותא דכשר בשני עורות אפי' ודוחק הוא. ולדעתי נ"ל לפרש בעזה"י במש"ל ריב"ל שאל למה לא תני הבדל שס"ת כשר בשני דפין דעושה מכל פרשה שני עמודים גמורים ובתו"מ דוקא בעמוד אחד ולא שיחלק לעשות שני עמודים גמורים משני פרשיות שמע והי' אם שמוע ואפי' עמוד וחצי עמוד לא נכתבין אלא דוקא בעמוד אחד והשיב ריב"ח תני' גדולה מזו דס"ת כשר בשני עורות היינו שכותב עמוד או עמודים הרבה בשני עורות הדבוקים זה בזה ברוחב למשל שיש לו קלף כל חתיכה מן רביעית אמה אז מדבק שני חתיכות יחד שיהי' אורך היריעה חצי אמה ובתו"מ לא נכתבין אלא בעור אחד ולא שידבק קלף עם קלף שיוכל אח"כ לכתוב המזוזה בעמוד אחד כל שתי פרשיות דהי' ס"ד דוקא על עמוד אחר יש קפידא במזוזה אבל אותו עמוד יוכל להיות מדובק ע"י שני עורות קמ"ל דלא. אך נשאר עוד אופן אחד כגון שמדבק שני עורות באורך היריעה שלקח ב' יריעות קלף שכל אחת אורך חצי אמה ורוחב חצי רביעית אמה ודבק ב' קלפים הנ"ל בארכם וכ' עליהם שיטה קרוב לרביעית אמה ברוחב שילך הכתב על ב' יריעות קטנות המדובקים יחד ושאלו חבריי' דליתני רבותא הנ"ל שגם זה כשר בס"ת הגם שהוא ב' עורות והכתב הולך ברוחב על הדביקות היריעות והשיבו שכן אפי' ספרים אין נכתבין כן מה שמותר בס"ת ב' עורות היינו דוקא דיבוק ברוחב הקלף ששם אין

הכתב עובר על הדבק וגם אינו עומד לקרוע אם דבוק ברוחב אבל דבוק באורך והכתב ילך עליו פסול אפי' בס"ת שעומד לקרוע כאשר יתפשט הספר וגם אינו פועל הדיבוק ליחד האותיות אשר חציו בא על קלף זה וחצי' על קלף הב' והוי כאילו האותיות אינם מוקפות גויל וזה שדייקו בלשונם הזך שנקט בירושלמי וז"ל נאמר דף אחד בב' עורות לית היא דרבה עכ"ל ולא כ' בדף אחד שני עורות אלא הוא הדבר אשר דברתי בדף אחד שני עורות הוי במשמע שבעמוד א' נמצא ב' עורות היינו שדבק עור בעור ברוחב אבל דף א' בשני עורות משמע שהויות העמוד נתהוה ע"י ב' עורות היינו שדבק קלף עם קלף באורך וע"ז השיבו שפסול גם בס"ת והבן זה כי לדעתי מקום הניחו מן השמים בזה. ותוספות הבינו בירושלמי מתחילה אשמעי' דס"ת נכתב בב' דפין היינו אפי' פרשה אחת בב' עמודים גמורים בב' עורות ומזוזה אינה נכתבת אלא בדף אחד שני עמודים בעור אחד כשר אבל בב' עורות ובב' עמודים אסור ואח"כ הקשה לאשמעי' רבותא יותר דס"ת נכתב בב' עורות היינו שכל עמוד הוא מב' עורות ברוחב הקלף זע"ז חצי הפרשה על חצי עמוד וחצי השני על חצי עמוד האחרון אשר ישלים האורך היריעה ותו"מ אין נכתבין אלא בעור אחד אבל חצי מזוזה על חצי עמוד הראשון וחצי הב' על חצי עמוד התחתון ביריעה אסור הגם שיחברם לעמוד א' דדיבוק אינו מבטל שם שני ספרים הגם שדבקם יחד חוץ בשיטה אחת ותפרה או דבקה שלא הוי פסולו מטעם ב' ספרים רק משום שאינו שלם אז מהני אם תפרם או דבקם יחד ואח"כ הקשה נאמר רבותא אחד בב' עורות היינו דיבוק ב' קלפים באורך ותי' שגם בס"ת אסור כמש"ל וק"ל. היוצא מזה דמעולם לא נשמע מירושלמי שיהי' אסור בס"ת לדבק קלף עם קלף ברוחב שעכ"פ אין הכתב עובר על הדיבוק רק אם דבק הקלפים באורך וכתב השיטות עובר על הדיבוק זה שאסור גם בס"ת ול"ק קו' קרבן עדה שתו' התירו לחבר שיטה ברוחב וירושלמי אסרו באורך וכן מותר ליתן מטלית של איזה שיטות דזה הוא דיבוק ברוחב ולענין אם ילך הכתב מן המטלית על הקלף או איפכא עיין בשו"ע וסי' ר"פ] בטו"ז ובש"ך ודוק. ואגב גררא אזכיר ראיתי במהר"ם מינץ שנתקשה בהבנת דברי תו' שתי' דאיירי שתפר השיטה להשלים שא"כ פלא מאי הבדל יש בין ספרים לתו"מ הא גם בס"ת פסול בלא תפירה ואם תפר כשר אפי' במזוזה וא"כ מה חילוק יש ביניהם וצע"ג. ובעיני יפלא מאוד דמצות כתיבת ס"ת ילפי' מן וכתבו לכם את השירה הזאת ואין כותבים התורה מגילה וע"כ צריך לכתוב כל התורה עיין רמב"ם פ"א מה' ס"ת אבל מי שכותב כל ס"ת עד לעיני כל ישראל ולא תפר היריעות ג"כ קיים מ"ע הנ"ל ועיין במג"א סי' ל"ט ובתשו' מהר"ם לובלין סי' ס"ח אם תפרו נשים את היריעות רק לענין אם יהיו ליריעות הנ"ל קדושת ס"ת

יותר מקדושת חומשים יש עשרים פסולים אשר פוסל בו וא' מהם שצריך להיות מחובר בגידים טהורים ולענין אם לקרוא בו בצבור עיי"ש ובמשנה דמגילה דתנן אין בין ספרים לתו"מ דקאי ספרים על תורה נביאים וכתובים כמבואר בגמ' א"כ מנ"ל דצריך להיות תפורי' כלל לקיום המצות כתובת ס"ת או לקדושת חומשים להיות ככתובים ונביאים אבל לגבי תו"מ לא נחשבו כלל בשם תפילין לקיים בהם מצות תפילין או לקדושת תפילין אם לא נתפרו דחצי פרשה לאו תפילין נקרא וא"כ חידש הירושלמי שהספרים אפילו בלא תפורים הויין ספרים ובתו"מ לאו תפילין הם ולכן לא נכתבין אלא בעור א' וע"ז תי' התו' דבתפורין מהני אפי' לשם תפילין ודוק. נחזור לפירושינו בירושלמי דדיבוק ב' קלפים באורך שהכתב יעבור על הדיבוק זה פסול אפי' בס"ת דאין חיבור פועל לעשות האותיות כאחד מטעם דאין לדיבוק כח לעשות האותיות כמוקפת גויל ומיושב בזה פליאה גדולה אשר נתקשה הגאון מהר"ם מינץ בתשו' הנפלאה שדברי א"ז סותרין זא"ז דבא"ח כ' אם כתב תפילין ב' דפין בעור א' אפי' בב' עורות ודבקן יחד כשר עכ"ל וע"כ הך ב' עורות היינו פרשה אחת בב' עורות דומי' דרישא בב' דפין דאיירי בפרשה אחת דאל"כ הא אפי' של יד שבכל פרשה בעמוד לעצמו ומכ"ש בשל ראש דנכתב אפי' בד' עורות מופרדים וע"כ הך ב' דפי' בעור א' היינו פרשה א' וא"כ ה"ה הסיפא אפי' בב' עורות היינו פרשה אחת בב' עורות אפ"ה כשר ובא"ע הביא הד"מ בשם א"ז וז"ל דבק ב' עורות ביחד וכ' עליהם את הגט פסול מספק עכ"ל ואיך הוא מסופק בגט אי כשר אפי' אם כ' אחר הדיבוק ובתפילין פשיטא לי' דכשר אם כתב אחר הדיבוק והניח בצריך עיון והוא קו' נפלאה מאוד ולפמ"ש נכון דבריו דבא"ח כ' אם דיבק ב' עורות ברוחב הקלף אז בוודאי כשר בין שדבק עמוד עם עמוד והוי ב' עמודים דבוקים יחד אבל הכתב אינו עובר על הדיבוק אבל בא"ע כ' שדבק ב' עורות היינו באורך הקלפים עשה הדיבוק ואח"כ כ' עליהם ברוחב את השיטות דזה פסול אפי' בס"ת אבל בגט יוכל להיות שכשר דאפי' אם לא הוקף גויל ג"כ כשר עיין בב"ש סי' קכ"ד אם נקרע בתוך הכתב היינו בתוך האותיות ועיין בפר"ח בהבנת אי נימא דגם בגט הוא כמו בס"ת ומזוזה ודוק ובכן מיושבים כל קו' הב"ש בסי' ק"ל איך מסופק הא"ז הא מבואר במנחות דף ל"ב דדיבוק מהני וכן בתו' סוטה מודים דדיבוק קודם הכתיבה מהני ולפמ"ש לק"מ דתו' ורמב"ם איירי בדיבוק רוחב הקלף וא"ז חקר אם מהני דיבוק לאורך הקלף אולי בגט יש להקל יותר מבס"ת אבל באו"ח איירי בדבק ב' עורות זע"ז ברוחב הקלף ואין הדיבוק נוגע לאותיות המכתב אז פוסק שהוא כשר ודוק. ובנידון שאלתינו שכ' המכתב של גט על ב' קלפים הנדבקים

באורך הגט אז לכ"ע הוא ספק דאורייתא אם מהני הדיבוק ואין להקל בעלובה הזאת להתירה לעלמא ועיין בפר"ח סי' ק"ל ודוק כנלענ"ד:

סימן לח

שלום וכ"ט למהולל ברוב מעלות ה"ה הרב הגאון היושב על מדין בראש בי דינא כבוד הרב פלוני בק"ק אלמוני יע"א. ברם זכור אותו איש לטוב ה"ה כהדר"ג נ"י מאוד שמחתי בראותי אותיותיו המאירים טרחתי מאוד לדרוש ולחקור בעבור איש הידוע אשר הדר"ג נ"י מבקש ולא מצאתי ואת קו' הדר"ג נ"י ראיתי ואחלק לו אשר נמצא בכחי לחקור וגם אודיע להדר"ג נ"י דבר מחידושי בעזה"י. מה שהתפלא הדר"ג נ"י בקו' אחת על הב"ש סי' ק"ל ס"ק ח' שפוסק שיש הבדל אם תפר שני קלפים קודם שכ' הגט עליו שכשר אבל אם תפר אחר הכתיבה הוא פסול ותמך עצמו על דברי תו' סוטה דף ח"י ונתקשה מאוד וז"ל הא שם בתו' למדו שופר מגט והרי בשופר נעשה הדיבוק מקודם שנעשה השופר ואפ"ה פסול ובגט הוא כשר עכ"ל. ראיתי בבית מאיר סי' ק"ל שחלק על הב"ש דתפירה קודם הכתיבה ג"כ לא מהני וכ' וז"ל ותדע דהא דיבוק שברי שופרות ונעשים גוף אחד למה יופסלו הא בשעת תקיעה הוי כמו דיבוק והדר כ' כמו דכתוב וכתב ספר ה"נ כתיב בשופר יתקע ואפ"ה אף שנדבק עד שאינו ניכר פסול וה"ה די"ל גבי גט דלא חשיב ספר אחד עכ"ל ובער אנכי מאיש להבין דבריו הקדושים התקיעה הוי עשיית הפעולה הגורם קיום מצוה כמו שפועל נתינת הגט מהבעל לאשה הכריתות ושופר הוא הכלי שע"י נגמר התכלית כמו שהגט הוא הכלי שע"ו נגמר התכלית וכמו שבקש הקב"ה שהכלי אשר ע"י יהי' נעשה הכריתות אם הבעל יתן לאשה יהי' ספר אחד כך ביקש הקב"ה שהשופר שהוא הכלי שע"י יהי' נעשה מכל איש ישראל מעשה התקיעה יהי' שופר אחד וא"כ כמו שהכנת הכלי לגירושין צריך להיות בשעת היכנו ספר אחד כך צריך להיות כל שופר מעת שיקבל שם זה שופר אחד והוי שופר כמו לר"מ שמצאו באשפה כשר דכל גט ראוי לגרש אבל בוודאי ספר אחד בעינן מתחילת הויתו שקבל שם ספר כריתו' שמוזכר בו כריתות וה"ה שופר משעה שקיבל שם שופר צ"ל שופר א' וא"כ איך מדמה מדבק והדר כתב שהוא דיבוק קודם שיתהוה הכלי להכנתו שראוי אח"כ לגרש בו אפי' אחר ימים רבים לדיבוק קודם התקיעה שהוא גמר מעשה קיום המצוה הוא דומה ממש לאם יתפר אחר הכתובה קודם הנתינה שהוא פסול ולכן לא אדע מה הי' לו עם שמואל הרמתי. והנה עלה בדעתי ליישב ואקדים לחלק תפירת הגט קודם הכתיבה מדיבוק השופר דבוודאי קלף חלק אין עליו שם ספר דמי יכחיש שבלי אומר ודברים אשר נכתבים לא יוזכר שם זה דמורה על ספירת הדברים המוזכרים בתוך הקלף וע"י

הענין הנזכר מקבל שם עצם ושם תואר כמו ספר תורה שנכתבים שם מצות ד' ספר כריתות שמוזכר שם הכריתות בין איש לאשתו או ע"כ יאמר בספר מלחמות ד' שמוזכר שם המלחמות וכן כתוב כתוב זאת זכרון בספר פי' הא"ע בתוך ספר מלחמות ד' ורמב"ן פי' בתוך ספר תורה כמו לקוח את ספר התורה הזה וכן במגילה ונכתב בספר פי' א"ע כמו בספר מלחמות ד' או בספר הישר ועיין ברש"י שם אמר עם הספר ובסוטה וכתב את האלות האלה בספר פי' הא"ע שהי' להם ספר האלות אבל חז"ל דרשו מזה דוקא בקלף ושירטוט ועיין ירושלמי הובא בתו' סוטה דף י"ז ע"ב ותו' מנחות דף ל"ז שיהי' ספר מיוחד אבל בוודאי השכל גוזר שאין על קלף בלי כתב שם ספר ובפרט בגט שאחז"ל ספר לספירת דברים רק שדרשו ג"כ ספר אחד ולא שנים וכדומה בדף כ"א וא"כ בשלמא בגט אם דבק קודם הכתיבה אז בטרם שמקבל שם ספר כבר הוא אחד אבל בשופר ברגע של הדיבוק נפעל שם שופר ודוק. אמנם עדיין הוא חסרון תבלין הדעת מאי איכפת לן אם הי' כבר נייר אחד קודם שיקבל שם ספר או שבא ביחד כמו בשופר עכ"פ בשעת דיבוקו נעשה שופר נתאחד ולא מקבל עניו שם שני שופרות שנאמר שאם יתקע בו לא יצא ידי חובתו דשופר אחד אמר רחמנא ולא ב' וג' כקו' הדר"ג נ"י. ואמרתי להסביר הדברים דהנה בבית מאיר סי' ק"ל הפליא מאוד על הב"ש שפוסק דדיבוק או תפירה מהני מנ"ל זאת דוקא במנחות מהני דיבוק דעכ"פ אין ממשמש ביד אלא זכרון אחד אבל בכ"מ דצריך ספר אחד אז לא מהני דיבוק או תפירה דחיבור אדם לא הוי חיבור כמבואר פ"ג דאהלות ובתוספתא הובא בתו' זבחים דף ק"ה רק חיבור טבעי צריך להיות וצע"ג. ונלע"ד לתרץ בעזה"י דהנה הפר"ח סי' ק"ל התעורר הלא ס"ת הוי מכמה עורות ואפ"ה נקרא ס"ת וצע"ג אך אחרי העיון נכון נחזי אנן דלא אמרו בגמ' על ב' דפין היינו עמודים לפי' רש"י או ב' עורות לפי' תו' דפסול מטעם דספר אחד אמר רחמנא והאי לאו ספר הוא דאז הי' במשמע דב' עורות לא נקרא ספר ויהי' ק' מס"ת איך נקרא ספר בשני יריעות הם בחרו לומר דפסול דספר אחד אמר רחמנא ולא ב' וג' ספרים דתורה הקפידה שהמעשה יהי' נעשה ע"י ספר אחד ולא ע"י ב' ספרים ואם נכתב הגט או מגילת סוטה או מזוזה בשני עמודים לרש"י ובשני עורות לתו' אז מכל עמוד ועור נעשה ספר ותורה חפצה שלא יופעל ע"י שני ספרים (ותוס' חדשו יותר שאפי' ע"י ב' ספרים שלמים כגון ב' גיטין או ב' מגילות ג"כ פסול מטעם שני ספרים כמו וכפר בעדו ובעד ביתו ולא שני בתים והארכתי בחידושי לבאר דבריהם בעזה"י) ודוקא במקום שיצמיח הפעולה ע"י הכלי אז קפיד קרא שכלי אחד לתכלית הפעולה יוקח ולא ב' כלים כגון בגט שהוא כלי לגרש או במגילת סוטה שהוא הכלי למים המאררים וכן כתובת המזוזה הוא כלי לקבוע אח"כ

בפתח לתכלית השמירה וילפי' או מגט או מסוטה עיין תו' מנחות דף ל"ד וכן בשופר הוי כלי להכנה לתקוע בו אח"כ ובקש הקב"ה שע"י כלי אחד יעשה המצוה אבל בס"ת שבקש הקב"ה מצוה שכל אדם יכתוב ס"ת אחת והמלך שני ס"ת והכתיבה מעצמה היא המצוה ומתחילת הכתיבה עד גמר הכל משך קיום מצוה אחת שכותב ס"ת אשר נכלל בו כל תורת ד' מסיני ומה איכפת לן אם כל יריעה נחשב ספר בפני עצמו עכ"פ לא נפטר עדיין מחיובו עד שכ' עוד כל הספרים הנצרכים לתרי"ג מצות ואטו בא אח"כ עוד מעשה שנאמר דתורה לא התיר לעשות פעולה בכלי הנ"ל חוץ אם הוא ספר אחד ולא שני ספרים הלא הכתובה עצמה הוא כל החיוב ולא הכנת כלי לדבר אשר צריך להיות ע"י ספר אחד במלך כתוב וכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר ואטו אם כותב יריעות לא נקרא שכ' על ספר רק דהוי כאילו כ' ספרים הרבה ומאי איכפת לן בזה הלא מותר לכתוב ספרים הרבה ולכן מותר לכתוב ס"ת ביריעות ודוק כי נכון בעזה"י. היוצא מזה דאין פסול שני עורות מטעם דכל אחד לא נקרא ספר נהפוך הוא דכ"א נקרא ספר ופסול משום ב' וג' ספרים כמבואר ואם התפירה או הדבק יפעל להתיר ב' עורות ג"כ יפעל החיבור לעשות משני ספרים ספר אחד ויבוטל השם אבל אם יתפור ב' עורות קודם הכתובה אז יפעל התפירה או הדיבוק שאז אם יכתוב עליו לא יחודש רק שם ספר אחד כי טרם שיוכתב עליהם כתב לא קנה הנייר שם ספר כמו שביארתי למעלה ודוק. ולפ"ז אחדש דבר הגם דבחיבורי אדם לא הוי חיבור היינו הן לחדש שם או לבטל שם למשל אם צריך שיעור לטומאה או פרי שלם או פת שלם אז חבורי אדם לא יפעל לעשות מב' חצאים דבר שלם לקבל שם חדש ע"י החיבור וה"ה אם כ' בשני עורות וכבר חל על כ"א שם ספר בפ"ע אז ע"י דיבוק שהוא חיבורי אדם לא יבוטל מכ"א שם ספר ונשארו בשמם ופסול מטעם ב' ספרים אבל אם תופר עורות בלי כתב דלא קבלו עד עכשיו שם ספר יפעל הדיבוק שלא יחודש בו שם שני ספרים רק שהוא ספר אחד אז אין החיבור מחדש שום דבר דהלא שם ספר חל אפי' על עור אחד ופעל החיבור להיות כאחד שלא יתחדש על הכל רק השם אשר הי' חל גם על אחד וזה בוודאי מהני חיבור אדם עיין ר"ן בנ"ט בר נ"ט דהתירא והבן זה. אך כ"ז בגט ובמגילה או במזוזה אבל בשופר ממנ"פ אם הי' שברי שופרות היינו חתיכות שלא הי' לכ"א תמונת שופר ושיעור שופר בפ"ע א"כ ע"י חיבורי אדם יחודש עליהם שם שופר הלא חיבורי אדם אינו פועל לחדש שם חדש דבגט אפי' לא הי' מחוברין העורות והי' כותב עליהן הי' כ"א מקבל שם ספר אבל כאן לא הי' בכל שבר שופר שיעור שופר ודוק ואם הי' לכ"א תמונת שופר ושיעור שופר רק שחפץ בשופר גדול עיין בב"י סי' תקפ"ו בשם הכל בו אז בוודאי חיבורי אדם לא יפעלו לבטל

שם הקודם דהלא כל שבר שופר הי' לו שם שופר בפ"ע ודומה לדבק שני עורות בגט אחר הכתיבה לכן תו' מדמה חיבורי אדם שלא מהני בשופר כמו דלא מהני בגט אחר הכתיבה חיבורי אדם ודוק. ויש להעמיק בזה למה הקשה הב"ש על חלוקו מסי' תקפ"ו ולא הקשה ממשנה דיבק שברי שופרות פסול שמשם הדין יוצא רק שאפשר לפרש באין שיעור שופר ואז אין הטעם משום שני שופרות כמבואר בתו' ר"ה דף כ"ז אבל ביש בכ"א שיעור שופר ויהי' פסול מבואר שם ודוק. ולהשלים אמרתי להעתיק מה שאמרתי במקו"א פי' חדש בדברי הר"י בתו' סוטה דף ח"י כי ראיתי שביאור מרדכי וחת"ס ומהר"ם מינץ שלשה עמודי עולם מתדנזים בדבר ואמרתי אענה חלקי מה שזממו מחשבותי בביאור הדברים בעזה"י. ואמרתי כי יש בדברי הר"י קו' ודקדוקים ואסדרם אחד לאחד הב"ש בסי' ק"ל הבין שתו' מחלקין בין אם תפר קודם הכתיבה ובין אם תפר אחר הכתיבה אז הוא פסול (א) הבית מאיר נתקשה מאוד בדבריו הלא הזכירו תו' בתחילה דצריך דוקא חיבור מתחילת ברייתו ומוסיף גלד בכל שנה לא הוי חיבור מתחלת ברייתו ולפי הבנת הב"ש דחדשו אח"כ דתפירה אחר הכתיבה דוקא פסול א"כ דברי תו' סותרין זא"ז ומנ"ל כסוף דבריהם דמהני תפירה קודם הכתיבה דלמא כתחילת דבריהם דצריך חיבור מתחילת ברייתו (ב) עוד הק' דתו' במנחות דף ל"ב ד"ה דילמא מתירין ליקח שיטה מס"ת שבלה למזוזה א"כ מוכח דמהני תפירה אפי' אחר הכתיבה א"כ דברי תו' סותרין זא"ז וצע"ג (ג) ג"ז פלא בעיני כיון דתו' נתנו טעם דלא הוי אחד מתחילת ברייתו א"כ למה הוסיפו עוד טעם אחר פסול דקרן פרה הוי מטעם דניכר התוספת של כל שנה הא די בטעם הראשון (ד) עוד הקשה הבית מאיר בהבנת דבריהם אטו אם תפר ב' עורות לא ניכר שהם אינם אחד ואפ"ה כשר ה"ה בגלדי שופר יהי' כשר הגם שניכר התוספת וצע"ג (ה) עוד פלא בעיני דכ' בתו' כאילו גט שכ' על ב' דפין שפסול עכ"ל והיא נפלאת בעיני דדרך הלימוד הוא לדמות דבר שלא נודע לדבר שנודע מפורש לאיסור אבל לדמות דבר שלא נודע לדבר שלא נודע אז מה יתרון להשני על הראשון הלא גם על הדמיון יש להקשות הא גופי' מנ"ל וא"כ איה מבואר דין גט שנכתב על עורות שנתפרו אחר הכתיבה שיהי' פסול הלא לפ"ד התו' מנחות דף ל"ב באמת יהי' בגט כשר להשלים אפי' ליקח אחר הכתיבה כמו שהעיר הב"ש שיהי' כשר בגט כמו שכשר במזוזה לפ"ד תו' מנחות וצע"ג (ו) עוד פלא בעיני להבין לשונם הזך שכ' שדומה לגט שכתבו על ב' דפין ותפרן יחד שפסול עכ"ל כך הי"ל לכתוב אעפ"י שתפרו יחד פסול כלשון הרמב"ם בה' מזוזה פ"ה ה"א כ' בשני עורות אעפ"י שתפרן פסולה עכ"ל כך הי' לכתוב בגט לאשמעי' שתפרו לא פועל כלל ונחשב כאילו לא נתפרו אבל עכשיו משמע שיען שתפרו יחד לכך

הוא פסול כמובן וצע"ג (ז) עוד יש לדקדק בלשונם שכתבו וז"ל כאילו גט שכתבו בשני דפין, הי"ל לכתוב כאילו גט שכותב בשני דפין דמשמע שאחד כ' בשני דפין אבל תיבת שכתבו משמע שהי' ב' סופרים והוא משולל הבנה ועיין בח"מ סי' ק"כ ס"ק ט"ז ובב"ש שם ס"ק ט' שגט שנכתב ע"י ב' אנשים הוא פסול ע"ש והי' טוב להם לכתוב כאילו גט שכותב בשני דפין וצע"ג (ח) עוד צריך התבוננות הלא סוף דבריהם שחדשו מי שמוחק ב' מגילות או נותן שני גיטין פסול הוא ענין בפני עצמו ואין לו שייכות כלל לתחילת דבריהם וא"כ הי"ל לציין בד"ה בפני עצמו ולא לחבר הדברים כאלו הם מוקשים לדבר אחד וצע"ג. ונלע"ד לבאר בעזה"י פי' חדש דמסברה נ"ל הגם אם נאמר דחיבורי אדם הוי חיבור היינו דוקא להשלים שתי חצאין לדבר אחד למשל אם כותב גט או מזוזה או מגילת סוטה בב' עורות אשר כל הרואה הענין הנכתב בהם יכיר שהמה אחד שמסוף דבריו ניכר הראש דכ"א בפני עצמו אינו שלם בתכלית אז פועל הדיבוק או התפירה להיות אחד וה"ה בתפילין של יד שדיבוק הפרשיות זה ע"ז או בראש שדיבק הבתים זב"ז הגם שכל פרשה ענין שלם בפ"ע וכל בית הוא כלי בפ"ע עיין במשנה דכלים פי"ח מ"ח] תפלה ד' כלים אבל עכ"פ מי יכחיש שצריכין זל"ז לקיום המצוה שהקפיד הקב"ה להיות זכרון אחד ופועל הדיבוק לתכלית להיות חפץ שלם לקבל שם תפילין להיות כלי של קדושה לקיים בו מצות ד' אבל אם אחד כותב ב' מזוזות או ב' מגילות סוטה או ב' גיטין גמורין ויחברם אח"כ בתפר או בדבק אז לא מהני דיבוק ותפירה לעשות משני כלים גמורים אשר כ"א שלם בפ"ע הן במחשבת הענין והן בתכלית הענין דכל מזוזה או מגילת סוטה או גט בפ"ע ראוי לפעול התכלית הנרצה אז מהכ"ת יפעל הדיבוק לבטל מכלי שלם שמו אשר קנה לעצמו ולהיות משני כלים שלמים כלי אחד והבן. ומעתה דעת לנבון נקל אם הדין יהי' שממעטין מספר אחד ולא שנים ושלש ספרים שמי שנתן לאשתו שני גיטין הכתובין לשמה או שמוחק שני מגילות הנכתבין לסוטה אחת דפסולין אז אפי' אם יתפור או ידבק הגיטין טרם שיתן לידה או ידבקם או יתפרם טרם שימחקו לה מגילות האלות עדיין פסולין הם יען דכל גט בפ"ע יוכל לפעול גירושין וכל מגילה תוכל לפעול מים מאררים והם כלים שלמים גמורים לעצמן ורק היתרון פועל הפסול א"כ אין הדיבוק או התפירה יפעל לעשות מב' כלים כלי א' וז"ב בעזה"י. אמנם לענין שופר יש אומר ודברים בנידן דידן הנה קבלו חז"ל דיש שיעור לשופר כדי שיצא מכף יד ואם ארוך כשיעור זה אז חל שם שופר עליו וכשר לתקוע בו ובכ"ז אם השופר יהי' ארוך חצי אמה או אפי' אמה הגם שבכלל אמה יוכל להיות ב' שופרות אעפ"כ כשר לתקוע בו אפי' לכתחילה דיש שיעור למטה ואין לו שיעור למעלה דהוי כמו ציצית

ארוכים ולולב גדול דיש בו אפי' הידור מצוה והגם אם הי' קטן הי' הקול נשמע ברגע אחת וע"י שהוא ארוך אמה ממשיך שתי רגעים טרם שנשמע הקול יוצא זה אינו מעכב כלל דעכ"פ הקול יוצא משופר אחד היינו ע"י כלי אחד כמובן אבל אם יקח שני שופרות הגם ששנים יחד אינם רק כחצי אמה כאורך שופר אחד ארוך אעפ"כ לא יצא ידי חובתו דתורה מבקש שישמע רק קול שופר אחד וכאן שמע קול ב' שופרות דעכ"פ יצא הקול משופר הראשון ונכנס לשופר הב' טרם שישמע לחוץ הקול שופר משופר הראשון הי' הקול נשמע מיד ולא יצא ידי חובתו וק"ל. אך אם דבק חתיכות שופרות אשר כל חתיכה לבד לא הי' בו שיעור שופר או שדבק שברי שופרות שנסדק שופר לארכו עד סופו אז אין זה פסול משום ב' וג' שופרות דהא אין על אחד מן החתיכות שם שופר שנאמר ע"י דיבוק הוי ב' וג' שופרות אלא פסול הדיבוק אינו פועל לחדש שם שופר שהוא שם חדש להיות נחשב כאילו הי' אחד בטבעו דדיבוק פועל רק לעשות שם שלם כמו ברצועה דצריך להיות שלמה וכן בס"ת דכל יריעה או דף נקרא ג"כ ספר רק שתורה אינה תמימה ואינה שלמה אז מהני תפירה או דיבוק לעשות חלקים לשלם אבל לעשות מחתיכות קרן ע"י דיבוק שם שופר זה ל"א דחיבורי אדם לא הוי חיבור ודוק. ואם כנים הדברים יש ליישב בזה סתירת התו' דבסוטה דף ח"י אמרו הטעם פסול על שברי שופרות משום ב' וג' שופרות ובר"ה דף כ"ז אמרו הטעם דאין עליו שם שופר וכבר דחקו בזה הגאון חת"ס ז"ל ולפמ"ש נכון דשם בר"ה חקרו על שברי שופר ממש דנסדק לגמרי או אין באחד שיעור שופר ואז הטעם דאין זה שופר כלל דחיבורי אדם לא הוי חיבור אבל בסוטה חקרו אם דבק שברי שופרות שהי' בכל אחד שיעור שופר דומי' דקרן פרה דמשכחת שהי' בקרן שנתגדל בשנה ראשונה שיעור שופר כאשר הוכיח הטו"א בר"ה שם דאל"כ למה לן שני טעמים דהוי ב' וג' שופרות וגם מפני שהוא קרן עיי"ש כי טוב פתר וכן מבואר בב"י סי' תקפ"ו שמביא בפי' הגם שיש בכל שבר שיעור שופר פסול משום ב' וג' שופרות עיי"ש היטיב והארכתי בזה לפרש דברי תו' בר"ה שסיימו ואפי' נפסלו מטעם ג' שופרות אין כאן קו' דמתחילה חדשו דלא תימא קנה חלול נקרא שופר קמ"ל דאם לא הי' בכל שבר שיעור שופר לא נקרא שופר ואח"כ חידשו אולי אם יש בכל אחד שיעור ואז ע"כ לא נשאר רק הטעם דב' וג' שופרות ודוק כי קצרתי. ועתה בא ברוך ד' ואעשה לך מטעמים בעזה"י בהבנת דברי התו' דהקדימו הך דאמרי' כתבה בשני דפין היינו שדפין מחולקים והם ב' עורות דאם שני דפים ממש בעור אחד נקרא ספר אחד דהא מעורה מתחילת הויתו ומפרש הר"י א"כ הא דקרן פרה פסול משום שופר אחד ולא ב' שופרות הא הוי מחובר ותי' דכמו שדיבק שברי שופרות פסול הגם אם יהי' בכל

שבר שיעור שופר והטעם דלא הי' מתחילת ברייתו דשופר ארוך מתחילת ברייתו כשר אבל ב' שופרות כשרין שנדבקו יחד פסול יען דניכר התוספת שלולא שחבר עליו עוד שופר הי' הקול נשמע איזה רגעים קודם מעתה שיש לו לקול לעבור גם דרך שופר השני והגם שדבקם יחד אין הדיבוק פועל לעשות מב' כלים שלמים כלי אחד יען דהראשון לא הי' צריך להשני וה"ה דקרן הפרה הגם שהי' בגוף הקרן של שנה ראשונה שיעור שופר פסול דבכל שנה הגלד שניתוסף בו הוי כמביאו מעלמא ומוסיף על הראשון אשר הי' די לעצמו ול"צ לתוספת הנ"ל וע"י התוספת מתארך הקול ומתאחר לצאת וניכר ג"כ התוספת ודיבוק אינו פועל לעשות מב' דברים אשר א"צ זה לזה לאחד והוי כאילו אם כותבין גט בב' דפין היינו שהי' כותבין שני גיטין שלמים אשר כ"א הי' כשר לפני עצמו והוא תפרם ונתנם שוודאי פסול משום ב' וג' גיטין דספר אחד אמר רחמנא ולא ב' וג' ודיבוק ותפירה לא יפעלו לעשות מב' אחד אם אחד דבר שלם בפ"ע וסיימו דלאו דוקא חצי' בדף זה וחצי' בדף זה פסול משום ב' וג' ספרים דאם כתב ב' מגילות או ב' גיטין ונתנם יחד בוודאי פסול משום ב' וג' ספרים דומי' דכופר אחד ולא ב' כופרים או פרי ולא ב' פירות ואז בוודאי תפירה לא מהני לעשות משני כלים כלי אחד ושברי שופרות וקרן פרה להא דמי' ודוק ומיושבים כל הקו' בעזה"י. וא"כ יש לדייק דוקא אם כ' מתחילה ב' גיטין שלמים לא מהני תפירה אח"כ לבטל שם ב' גיטין אשר קבל מתחילה שכ"א כשר לגרש בו אבל אם תפר מתחילה ב' עורות וכ' אח"כ ב' גיטין כשר דמעולם לא קבלו שם ב' גיטין שלמים אבל מן כתב גט אחד על ב' עורות ודבקם אח"כ לא הוזכר כלל בתו' ואפשר דכשר יען דאחד צריך לחבירו כמו שסברו תו' במנחות ודוק. ודע דכמו דלא מהני לדיבוק שני דברים שלמים לאחד ה"ה חצי' על דבר שלם בפ"ע דעכ"פ הראשון ל"צ להשני כמו אם דבק חצי שופר על שופר שלם ודוק ועיין דתו' מדייק וז"ל דכ"א שלם הוא וספר אחד בפני עצמו פסולין עכ"ל רמזו ששלם הוא ענין בפ"ע הוא וספר אחד הוא ג"כ ענין בפני עצמו כן עלה בדעתי לולא שדברי ב"ש מראין שתו' חולקין זה עם זה ודוק כי קצרתי ויש לי תל"י דברים יקרים בענין הנ"ל אך כעת תהי' פה שביתת קולמסי הדש"ת באהבה:

סימן לט

רב שלומים ורב חסד ורב טוב להרב הגאון היושב על כסא מדין הרב ר' יוסף שמואל גילרערנטער נ"י אב"ד דק"ק קוטב יע"א במדינת גאליציען. אחד"ש מאת ה' היתה זאת שיתאחר נסיעתי למצוה על כן פניתי מרוב טרדותי ולעיין בהשאלה אחר שלח לפני הדר"ג נ"י ותהי' מחולקת על שלושה ראשים (א) מה שנוגע בגט ע"י מסירת מודעא (ב)

מה שנוגע בממון אשר קם מערער לבעל הפשר ולבטל הגט שהי' אונס מכמה פנים ע"י ממון שמגיע למגרש (ג) מה שנוגע בטענת ריבית המערער שהיא היתה מורדת ותפסיד נדוני' שלה ומבקש שבועות חמורות הן מאבי והאם המתגרשת וגם מבקש שבועה מהמגורשת עצמה וד' יאר עיני בתורתו לדין דין אמת לאמיתו שלא אבוש בעוה"ז ולא אכלם בעוה"ב ח"ו. שאלה באיש אחד שגירש ואח"כ נסע למקום שיש שם ב"ד והביא עדים שמסר מודעא הזאת וזה העתיק הגב"ע מפוסטין במותב תלתא כחדא הוינא ואתא ישראל בן מרדכי וחיים מרדכי בן משה מוויזניעצא ואסהידו קדמנא בזה הלשון מיר זענין געשטאנין בייא דער ברוק איז געקומן מ' הירש נ"י אין האט צו אונס געזאגט איר זאלט וויסן איך מוס מיך געטין מיט מיין ווייב איך מוס מיך געטין ווייל עס איז קיין וואנינג צווישין אונץ מיין געלד ווייל מאן מיר ניכט ארויס געבען אובער דען קומט מיט מיר קיין קוטב איך דארף אייך האבען בשעת הגט זענין מיר געגאנגען קיין קוטב האט ער אונץ געהייסען ווארטין אין דרויסען ויר זאלין קיקין דורך דען פענצטער ביס ער וועט אונץ רופען וויא דער גט איס שאן געווען אפגעשריעבען איידער ער האט איהם געגעבן ליד השליח איז ער צו אונץ ארוס געקומען אונד האט צו אונז געזאגט בזה הלשון איר זאלט וויסען אז דער גט איז פארטיק נאר איך גט זיא באופן אז זיא זאל הערשט זיין גיגעט פון מיר הערשט נאך דרייסיג יאהר פין זמן הגט אח"כ הלך לבית ונתן הגט להשליח אזא זאג מיר בתורת עדות באליו"ע אין מיר קענען שווערין אויף דעם כ"ז העידו אחר שאיימנו עליהם בכל מיני אימה כחק חכז"ל ואנחנו מקיימים ובעה"ח כ"ג מנחם תרל"ב פה פיסטין הק' מרדכי יאליס אבדק"ק פיסטין ונאום יעקב בן אורי ונאום משה בן מרדכי עכ"ל הגב"ע ממסירת מודעא ושאל אם צריכה גט שני ופרטי השאלה יבוארים אי"ה בתוך התשובה. תשובה הדבר בסבך הספיקות וד' יאיר עיני לראות נפלאות מתורתו הקדושה להוציא לאור דין אמת לאמיתו בעזה"י. הנה לכאורה יפלא בסדר הגט אות כ' וז"ל יאמר הבעל בפני העדים הנני מבטל בפניכם כל מודעא ומודעא דמודעא ומודעא דנפקי מגוי מודעא דמודעא וכל דברי שמסרתי שהם כשיתקיימו גורמים לבטל הגט הרי הם בטלים וכן אני מעיד על עצמי שלא מסרתי שום דבר על הגט שיופסל מחמתו והנני פוסל כל עד או עדים שיעידו שמסרתי או שאמרתי שום דבר על הגט שיורע כחו מחמתו עכ"ל וכן באות כ"ג כ' הרמ"א וז"ל גם שלא ידבר מעניני הגט עד אחר הנתינה כדי שלא ידברו דברים המביאים לידי ביטל הגט עכ"ל ובאות ע"ו כ' וז"ל ואם יצא הבעל מלפניו בין כתיבה ולנתינה ישביענו החכם המסדר בשבועה שלא ביטל הגט בשום ענין ושלא מסר שום מודעה ולא אמר שום דבר שיגרום ביטול הגט עכ"ל ועיין אות כ"ו הרי מבואר

שחששו רק על ביטול או פיסול הגט ע"י מודעה או דיבור של בעל ולמה לא חששו על שמא עשה מודעה או דיבר דבר שלא יחול הגט מיד רק אחר מועד מועד וחצי אחר עשר שנים או עשרים שנים או שלושים שנים והוא פלא גדול. ונלע"ד לבאר הדבר בעז"הי כי הכל יפה עשו בעטם עט סופרים כי נמוקם עמם שעל זה ליכא חשש כלל אפי' מסר מודעה או דיבר לא יזיק לגט כלל ולא צריך הבעל לבטל אשר מסר מודעא או דיבר. הנה טרם כל נ"ל לעמוד בעזה"י על דברי הרמב"ם הנפלאים מאוד בפ"ו מגירושין בהל' י"ט והל' כ' שכתב וז"ל וכן אם אמר בפני שנים כל גט שאכתוב לפלונית אשתי בטל הוא וכל דבר שאבטל בו מודעא זאת הרי הוא בטל וכתב אח"כ ונתנו לה אעפ"י שביטל המודעא קודם שיכתב הגט הרי גט בטל א"כ מהו תקנת דבר זה שיאמרו לו העדים קודם כתיבת הגט אמור בפנינו שכל הדברים שמסרת שגורמין כשיתקיימו אותן הדברים לבטל הגט הרי הן בטלים והוא אומר הן עכ"ל דבריו נפלאים מאוד ואסדר הקו' באותיות (א) כפי הבנת הרא"ש שהובא בכ"מ שכוונת הרמב"ם שביטול מודעה סתם לא מהני דנשאר אז מודעה דמודעה על כן צריך לעשות ביטל כל מודעא דמודעא יעו"ש א"כ מאי הוקשה לכתוב וז"ל א"כ מהו תקנת דבר זה עכ"ל דנראה כאלו כמעט לא ידע עצות בנפשו לחדש עצה עמוקה הלא דברים פשוטים כשם שהוא עשה מודעא דמודעא לבטל כן יעשה ביטל על כל מודעא דמודעא (ב) למה צריך הרמב"ם לכתוב וז"ל שיאמרו לו העדים וכו' עד הרי הן בטלים עכ"ל הי' לו לכתוב מהו תקנת דבר שיאמר הבעל קודם כתיבת הגט שכל הדברים שמסרתי שגורמים כשיתקיימו אותן דברים לבטל הגט הרי הן בטלים וממילא ידענו אם לא יודע מעצמו לדבר כן יהי' אומרים לפניו לאמור כן ולמה כתב הרמב"ם שיאמרו לו העדים וכו' והוא אומר הן וצע"ג (ג) דברי הרמב"ם אינם מסודרים ח"ו כך הי' לו לכתוב אמור לפנינו כל הדברים שמסרת כשיתקיימו אותן גורמים לבטל הגט למה כתב באמצע תיבת גורמים כל הדברים שמסרת שגורמים כשיתקיימו וכו' וצע"ג (ד) מאי זה הבנה שגורמים כשיתקיימו אותן דברים לבטל הגט עכ"ל הלא הרה"מ הביא בהל' י"ט דרמב"ם סובר כרמב"ן אפי' באמת לא הוי' אונס כלל אעפ"כ הגט בטל דעכ"פ לא חפץ ליתן גט וא"כ אין כאן דברים לבטל הגט והי' לו לכתוב שיאמרו העדים אם מסרת דברים שגורמים לבטל הגט הרי הן בטלים והוא פלא מאוד (ה) מאי זה דכתב דיאמרו העדים וז"ל שכל הדברים שמסרת עכ"ל הי' להם לאמור כל הדברים שדברת כי מסירה נקרא אם מסר להם דבר אבל כאן לא הי' רק שדיבר לפניהם שלא חפץ ליתן גט וצע"ג (ו) שכתב שעדים אומרים אמור בפנינו וכו' הרי בטלים עכ"ל הי' להם לאמור לו כל הדברים שמסרת וכו' יהי' הן בטילים שעכשיו הוא מבטל אותם אבל הרי הן בטלים

משמע שהם בטלים מעצמם וצע"ג (ז) שכתב הרמב"ם וז"ל והוא אומר הן עכ"ל משמע שהבעל אינו אומר רק תיבת הן והוא פלא הלא העדים ציוו עליו אמור בפנינו וכו' והי' לו לרמב"ם לכתוב והוא אומר כן כדברים האלה אשר בקשו העדים שיאמר לפניהם וצע"ג (ח) דמשמע דהוא אומר הן שהדברים הן בטלים והי' לו לומר לכל הפחות יהי כן וצע"ג (ט) למה כתב הרמב"ם שיבקשו עדים שיאמר כל הדברים שמסרת שגורמין וכו' הי' להם לאמור כל הדברים שמסרת שפועלים וכו' או שהי' לאמור שפועלים או אפי' גורמים וצע"ג (י) למה כתב הרמב"ם בפ"י מהל' מכירה שאם מסר מודעה המכר בעל ולא כתב גם שם שיאמר כל דבר שמסר שיגרום ביטול המכר הרי בטלים רק יאמרו לו העדים והוא יאמר הן וצע"ג. ונלע"ד לבאר דבריו הקדושים ואקדים קושי' הקצו"ח ראיתי בקצו"ח סי' ר"ה שהקשה קו' על הרשב"ם בב"ב דף מ' בד"ה גילוי מילתא בעלמא וז"ל אבל הכא אם ברצון נפשו הוא נותן גט ומתנה בלא אונס למה כותב מודעה בחנם לא יתן גט ולא יצטרך לכתוב מודעה אלא וודאי אנוס הוא ומשו"ה תקנו בגיטין דלא למיכתב גיטין עד שיבטל הבעל כל מודעות שמסר עכ"ל והקשה קצו"ח מאי מהני ביטול המודעות שיבוטל המודעה הראשונה אבל מכח המודעה הלז ידעי' שהוא אונס והוא כמו בתלוי ויהב הגם שביטל המודעה המתנה בטילה דעכ"פ ידענו שהי' מתנה באונס כמו שמבואר ברא"ש בב"ב סברה הנ"ל במתנה ותי' בדוחק דרשב"ם קאי על הנך דכופין להוציא בגט וכל הרואה יראה דלשון הרשב"ם לא סבול דא דכתב ומשו"ה תקנו בגיטין דלא למכתב וכו' והקו' גדולה. ונלע"ד לתרץ בעזה"י דלכאורה קשה מאי מהני מודעה אם לא מפורש האונס מה הוא דנוכל לברר אם זה האונס הי' בשעת נתינת הגט דיש הוכחה שהי' אצלו אונס דאל"כ לא יתן גט ולא יצטרך לכתיבת מודעה דלמא באמת בשעת כתיבת מודעה הי' אונס לפניו שיצטרך ליתן גט אבל בשעת כתיבת הגט לא הי' עוד אונס ההוא לפניו וגירש ברצון ואפי' אי הי' העדים כותבים ידענו בהאי אונס דפלניא אעפ"כ יוכל להיות שנתבטל האונס וגירש אח"כ ברצון ותהי' עכ"פ ספק מגורשת חוץ אם נזכר האונס בשמו ונברר שהי' האונס בשעת הגע אז הגט בטל אפי' ריח הגט אין בו אבל אם אינו מפורש האונס יהי' ספק גט ומכל הפוסקים מבואר דבטל לגמרי והיא אשתו וצע"ג. אמנם לק"מ דחזקה דאורייתא כל דבר אוקמי אחזקה וכיון מכח כתיבת מסירת מודעה אנן סהדי שהי' אז אונס לפניו שמוכרח לגרש שלא ברצון נפשו ואוקמי האונס על חזקתו דבשעת הגט הי' האונס עדיין במקומו והיא היתה בחזקת אשתו ואמרי' האונס נשאר בחזקתו והיא נשארת בחזקת אשת איש הגם שאפשר שנתבטל האונס ונתבטל חזקת אשת איש אוקמי' הכל על חזקת קמא ודוק. אך כל זה אם לא ביטל המודעה

קודם הגט רק אח"כ נודע שהבעל מסר מודעה מקודם אוקמי' האונס על חזקתו אבל אי מבטל המודעה קודם נתינת הגט ואומר שברצון מגרש אז אמרי' הן אמת בשעת מסירת מודעה הי' לפניו איזה אונס רק בשעה שבא ליתן הגט נסתלק האונס ומגרש ברצונו והגם שאח"כ בא לפנינו מסירת המודעה שעשה מקודם ולא מצינו בהמודעה שידעון ביה באונסו כדי לברר מפיהם איזה אונס הי' לדעת אם הי' האונס עדיין בעולם בשעת נתינת הגט והגם שידעינן שהי' בודאי איזה אונס בעולם אשר בעבורו צוה לכתוב מודעה זה לא יזיק דהא ביטל המודעה אח"כ ועשה הודאת בעל דין שנסתלק האונס ההוא טרם שנותן הגט והודאת בעל דין קודם המעשה כתיבת הגט התחלת מעשה הגירושין כמאה עדים והיה גט מעלי' אבל שם בתלוי ויהב הגם שביטל המודעה פעל כאלו לא הוה מודעה עכ"פ ידעינן מאונסו דתלוי ויהב וממילא בטיל המודע' דאלו לא ידעי' מאונסו אז באמת מתנותו הוה מתנה אם בטיל המודעה כמבואר ברא"ש ודוק. תמצית הדברים במתנה אנו ידעי' מאונס הגם שנתבטל המודעה האונס נשאר במקומו אבל בגט דלא ידעי' מאונסו רק מכח הוכחה שעשה מודעה ע"כ הי' אז לפניו איזה אונס וכיון שביטל קודם נתינת הגט המודעה הוא הודה על עצמו שנסתלק האונס ולא נשאר לפנינו שום מודעה ודוק. רק אי הי' מברר אז לפני עדים אונסו ויש לברר שבשעת הגט הי' עדיין אותו אונס בעולם אז בוודאי לא מהני ביטל המודעה שעשה כקו' הקצו"ח דעכ"פ נשאר האונס והוה תלוי ויהב ויתבטל הגט וכנגד זה לא תקנו חכמים ביטול המודעה קודם נתינת הגט דלא יהי' בטל הם תקנו רק אם אי אפשר לברר כגון שמסר מודעה רק שהוא אונס ולא גילה אונס לעדים דאז יהי' נקל לעורר בשקר אחר נתינת הגט דאולי נתבטל האונס ונתן גט ברצון ואח"כ עושה עלילות בשקר לקלקל אותה או לענן אותה אבל אם הוזכר האונס ויש לברר שהי' בעולם האונס יתבטל הגט באמת ודוק. שוב התבוננתי לחקור שאפי' אם יגולה שידעו עדים באונס אעפ"כ הגט כשר כדת וכדין דאמרי' בגמ' בב"ב דף מ' מודעה דמאי אילימא דגיטא גילוי מילתא בעלמא היא ויש לנו ב' פירושים בזה (א) מדחזינן דטרח למסור מודעה ואי לא חפץ לגרש מי הכריח אותו לכתוב גט ולמסור מודעה אלא ע"כ שהוא אונס בדבר ואנן סהדי שיש אונס לפניו שיהי' מוכרח ליתן גט ומגלה דעתו במודעה שיהי' רבים יודעים באונסו שלא יחפץ לגרש ואעפ"כ הוא מוכרח במעשיו כאשר ביאר הרשב"ם בד"ה גילוי מילתא היא וז"ל כלומר הרבה בני אדם יוכלו לידע אונסו דכיון דאינו מקבל ממון במתנה וגט זה שנותן אם איתא דניחא ליה ליתנה מדעתו למה לו למסור מודעה ואי לא ניחא לו ליתן למה לו ליתן גט ומתנה אלא וודאי נאנס בגט ובמתנה זו עכ"ל הרי שפתיו ברור מללו דרבים יודעים באונסו מדטרח בכפלים

למסור מודעה וליתן גט ולכן כתב הנמ"י וז"ל גילוי מילתא בעלמא כלומר בגילוי דעתו לחוד סגי ואין צריך לפרש עונשו דסברא הוא שאם אין לו אונס אלא מרצונו יהב אמאי מוסר מודעה לבטל הדבר ולא דמי לזבינא כדפרשנו לעיל עכ"ל (ב) מדמסר מודעה ואמר שהוא אונס על מעשה הגט אשר יעשה הגם דלא מגלה לעדים אונסו ואולי אין כאן אונס כלל שמחשב איזה דבר לאונס אשר אם גילה דעתו לפני עדים הי' שוחקים עליו לחשוב זה לאונס כלל או אפי' יגלה לן הוא בעצמו אח"כ שלא הי' לפניו אונס אעפ"כ שאמר שהו' אנוס הגם שאינו אנוס גילה לבו בדבריו שאין בלבו לגרש אותה וכל מעשיו אשר יעשו המה שלא לשם גירושין וא"כ אין זה ספר כריתות כלל ועיין בש"מ שהביא בשם ר' יונה גילוי מילתא בעלמא היא וז"ל והרב רבינו יונה ז"ל כתב אילימא בגט ומתנה גלוי מילתא בעלמא הוא כלומר הרי הוא מגלה דעתו במסירת המודעה שאינו נותן מתנה זו בנפש חפיצה ולא ניחא לי' דליקני' והרי המתנה בטילה בכך ולא דמי לזבינא דכיון דמקבל זוזי גמר ומקני ומה שהוא מוסר מודעה כדי שיוכל לבטל הדבר כשיהי' לו מעות ואפי' במתנה טמירתה אמרי' שהיא בטילה וכ"ש זו ואעפ"י שנודע הדבר שאותו מודעה שמסר בפני עדים דברי שקר הם הוי' מודעא לבטל המתנה וכן דעת הרמב"ם ז"ל ע"כ מתוס' לשון רא"ש עכ"ל הרי שביאר באר היטב הגם שידענו שהכל שקר שלא הי' אונם לפניו כלל אעפ"כ בטל המתנה שהרי גילה דעתו שאינו נותן המתנה בנפש חפיצה ולא ניחא ליה דליקנו וה"ה בגט כן הדברים כמו שכתב הרה"מ בפ"י מהל' גירושין הל' י"ט וז"ל וביאר רבינו בכאן שמסירת המודעה הוא שאומר שהגט שיכתב בטל הוא וכתב הרמב"ן וז"ל זה אמת ואין בו בית מיחש וכן מתבאר בגמ' פ' חזקת הבתים שמודעת הגט אפי' אין לו אונס כלל היא וכן כתבו מקצת מפרשים שאפי' תלה מודעתו בדבר ונמצא שאותו דבר אינו הרי המודעא קיימת עכ"ל הרי לפנינו שני טעמים דמהני מודעה חלושה בגט כמובן. ונחזה אנן אי לא ביטל המודעה ונתן גט אין בו אפי' ריח הגט לפסול לכהונה לטעם ר"י ורמב"ן בטל הגט לגמרי דלא הי' ספר כריתות כלל דהא גילה דעתו מתחילה על זה ולטעם רשב"ם דאנן סהדי דהי' אנוס אעפ"י דאפשר בשעת גירושין נסתלק אותו אונס אשר הי' לו לפחוד בעת שמסר המודעה אעפ"כ אוקמי' כל דבר אחזקה כיון שהי' כאן אונס פ"א כן הי' מסתמא בשעת נתינת הגט וא"כ בטל הגט דאנן סהדי דגירש ע"י אונס ואין איש מגרש אלא ברצון. אמנם אם ביטל הגט אותו מודעה שעשה מכבר אז באנו בסבך החקירה דיש הבדל בין פי' רשב"ם ובין פי' רבינו יונה. השכל גוזר אם לא מחליטין דאנן סהדי מדטרח לכתוב גט ולמסור מודעה ש"מ דהוא אונס ליתן גט הגם שאין לבו עמו אלא דאנו אומרים הגם דליכא אונס בדבר הוא רוצה לצער את אשתו או

רוצה לשחוק בה או רוצה לנסות אהבתה בו לראות אם תבכה או תצחק וכדומה אבל עכ"פ גילה לפנינו שאין כותב ומגרש כלל שהכל יהי' שלא לשם גירושין וכריתות א"כ אם בטל המודעה אח"כ אמרי' אתי דיבור ומבטל דיבור ועכשיו מגרש ברצונו כי נתן ללבו שלא ישטה בה או שלא לצערה על חנם וגם כבר בא לנסיון כי היא לא תאהבו ומגרש ברצון הטוב ואפי' את"ל שגם עכשיו אין ברור שמגרש ברצון עכ"פ הדיבור ביטל הדיבור ודברים שבלב לא הוה דברים ודוק. אך אי אמרי' מדטרח ומסר מודעה אנן סהדי דיש כאן אונס אשר הוא מוכרח ליתן גט הגם שלבו אין עמו לגרש אותה באמת כמבואר בב"י ח"מ סי' ר"ה אות י"ב שכתב על דברי רשב"ם וז"ל משמע מדבריו דה"ט דלא בעינן למידע אונסיה במתנה וגט דכיון משהוא מוסר מודעה אנן סהדי דקושטא קאמר שהוא אנוס עכ"ל הרי שביאר דמדחזינן דטרח אנן סהדי דאמת הוא שהוא אנוס א"כ לו יהי' שדיבור מבעל דיבור עכ"פ אינו עוקר הדיבור הראשון למפרע רק מבטלו מכאן ולהבא א"כ נשאר עכ"פ הגילוי דעת מכח הדיבור הראשון שהי' כאן אונס ואוקמי' האונס על החזקה (כמו שמוקמי' הנגע על החזקה) ומחליטין דבשעת גירושין הי' כאן אונס והאיש אין מגרש אלא ברצונו ומאי מהני ביטל המודעה אפי' יבטל כל המודעות עכ"פ אנן סהדי על אונס והגט בטל וצע"ג. ואוסיף סברה אחת הגם דהרבה סוברים פי' הגמ' גילוי מילתא בעלמא היינו לו יהי' שאין אנן סהדי שיש לו אונס אבל עכ"פ גילה לבו שאינו מגרש את אשתו ברצון אבל לא מוכח שיש אונס לפניו דמה שטורח ומוסר מודעה הוא מחמת שרוצה לצערה או לנסות אותה אם תאהבו וכדומה מן תחבולות אדם ומחשבותיו היינו דווקא אם עשה מודעה על הגע אשר יתן אבל אם עשה מודעה על ביטל המודעה היינו אפי' אם יבטל המודעה לפני כתיבת ונתינת הגט לא יועיל אותו ביטל אז לכ"ע אנן סהדי דיש לפניו אונס שהוא מוכרח ליתן גט דאל"כ איך יעלה על דעתו שיבטל אז המודעה הלא כל מגרש ברצון לא חיישי' עליו שמא עשה מודעה לבטל את הגט דסמכי' דבודאי לא עשה מודעה דמי יכריח ליתן גט וכדי לקלקלה בידי שמים לא חשוד הבעל כמבואר ברשב"א שבעבור כן מהני אם פוסל כל העדים כמבואר בב"י סי' קל"ד בא"ע שמבואר בירושלמי בסוגי' דלשמה יעו"ש וכן כתב הרמב"ם בפ"ו מהל' גירושין הל' כ"ז וז"ל וכן הכותב גט ונתנו לאשתו אין אומרים שמא מסר מודעה על גט זה אלא הרי הוא בחזקת כשרות ותנשא בו עכ"ל וכן כתב הטור בשם אביו הרא"ש בסי' קל"ד וז"ל והמגרש אשתו מרצונו אין כאן חשש אם לא יבטל מודעה דכיון דמדעתו מגרש אינו חשוד לקלקלה בידי שמים עכ"ל הרי משמע אפי' אם ימאן לבטל אין כאן בית מיחש דלא כתב הרא"ש אם לא ביטל אין כאן בית מיחש אלא אפי' אם לא יחפץ לבטל אין חשש ואעפ"י שהזכיר הטור

ורה"מ דנוהגין בדורות הללו לבעל אבל בודאי בזמן הגמ' וגם אח"כ לא הי' דבר זה אפי' רגיל ושכיח וא"כ איך עלה בדעת האיש שלא די שמוסר מודעה לבעל הגט כי חפץ לצער אשתו או לצרף אותה באהבתה אבל למה לו לומר אם יבטל מודעה הזאת יהי' אותו ביטול בטול מהכ"ת שיבוא לזה לבטל מודעה הזאת אלא פשיטא לב יודע מרת נפשו שהוא אנוס לגרש שכופאהו ליתן גט ויפחדו אותו נוגשיו ויחשבו עליו שמסר מודעה ויכריחו אותו לבטל המודעה על כן זכר הבעל רישו ליתן עצות בנפשו למסור מודעה על ביטול המודעה א"כ לכ"ע אמרי' מדמסר מודעה על ביטול המודעה אנן סהדי דהוא אנוס לגרש וזה ברור בסברה בעז"ה וא"כ קשה לו יהי' שמבטל כל מודעא דמודעא עכ"פ נשאר אנן סהדי שיש כאן אונס הגם שמבטל בדיבור הדיבור אבל האונס נשאר במקומו ויהי' הגט בטל וצע"ג. ואחר העיון יש למצוא מזור לתרופה ואקדים דברי הגהת מיימנית בפ"י הל' מכירה שכתב בשם רבינו אפרים וז"ל אשר כתב רבינו אפרים בתשובתו אמר רבא לא כתבינן מודעא אזבינא משום טעמא דאין אדם יכול לבטל מה שעתיד לעשות ואח"כ נותן ואפי' הוא אנוס דכיון דעדים הראשונים ראו אונסו ועשה בפניהם מודעא ואח"כ מכר בפני אחרים בשתיקה וכתבו וחתמו הרי אלו מעידים שהיתה מכירה זו גמורה שנים הראשונים מעידים שהי' קודם לכן אונס הואיל ונוכל לקיים דברי כולן דאמת בסוף נתרצה הלכך מאי כתבי' מודעה אזבינא אלא הוא מעשה דפרדיסו שאותם העדים עצמם שיודעים אונסו אותם הם החתומים על המכירה עכ"ל והגם שהב"י בח"מ סי' ר"ה הביא חבל נביאים ראשונים והרמב"ם מכללם דסוברים דמהני מסירת מודעה מעדים לצרף אותם לעדים אחרים המעידים על הקנין והרמב"ם מכללם דסובר כן דלא צריכין להיות המודעה והקנין מפי כת אחת היינו טעמא דלא חששו על סברת רבינו אפרים דנימא אז בשעת מודעא הי' אונס ובשעת המעשה נסתלק האונס וכל שני כיתות קיימים יען כיון דהי' עידי מודעה על האונס אוקמי האונס על החזקה כאן הי' אונס וכאן נמצא גם בשעת הקנין וממילא לא פעלו עדי הקנין אבל בודאי אם הוא הודה בהודאת בעל דין שהי' לפניו אונס ומסר מודעה בעבור זה שיתבטל הפעולה אשר יעשה בעתיד רק מאז ועד עתה נשתנה הדבר שהאונס נסתלק וברצון נפשו חפץ לעשות הפעולה הזאת נאמן על עצמו שלא יהי' השני כיתות סותרין עצמן כאשר יתגלו אח"כ לפני הב"ד ולו יהי' שעדיין האונס בעולם והוא אומר בפה מלא שאינו בעולם הוא נאמן על עצמו שמוחל על אונסו ומבקש שיהי' הפעולה קיימת והגם דאפשר דלבו בל עמו הוה דברים שבלב ואינם דברים ודוק. וטרם אבוא לברך על המוגמר בעזה"י אעתיק שני דברי ב"י בח"מ אשר מבאר באות ז' דברי רבינו אפרים שכתב שם וז"ל מ"מ יש לתמוה על סברתו

דאם הטעם שאין המודעא כלום כשהעדי המודעא אינם עידי מכר הוא מפני שאנו יכולים לקיים דברי כולם מהאי טעמא נמי כשהעדי מודעא הם עצמם עדי המכר הול"ל שהמודעא בטילה כיון שאנו יכולים לקיים דברי שתי העדיות וי"ל כשהעדי מודעא הם עצמם עדי המכר הרי הוא כאלו צווח בשעת המכר ואומר אינו רוצה כיון שהעדים עצמן שהמעידים על המכר יודעים כוונתו אלא שאין רשאי לומר כן בפיו מפני יראת האונס אבל כשהעדי המודעא אינם עדי המכר הרי עידי המכר מעידים שמכר מכירה גמורה כדרך שאר המכירות שהרי לא אמר להם שאינו מוכר ברצונו אלא אדרבה רוצה אני וכיון דאפשר לקיים דבריהם ולומר אגב אנסו גמר ומקנה ואין כאן סתירה לדברי עדי המודעא הכי עבדינן עכ"ל והאריך בביאור דברי רבינו אפרים וכ' עוד וז"ל לפי טעם זה ה"ה לגט דכשאין עדי המודעא הם עדי הגט אין המודעא כלום דכיון דעידי הגט מעידים על הגט ויש לקיים דברי עדי המודעא שלא יסתרו הכי עבדינן דכי אמרי' במתנה וגט דבגילוי בעלמא סגי לבטלם היינו כשעדי הגט והמתנה הם עידי הגילוי בלא"ה לא עכ"ל הרי שפתיו ברור מללו דלרבינו אפרים אפי' בגט ג"כ אמרי' דלא סתרו העדים כי לבסוף נתרצה כמובן ויש לי במקו"א אריכות דברים להסביר דבריו מכח דברי חכז"ל דדרשי' עפ"י שנים עדים יקום דבר ולא חצי דבר ודוק. ולפ"ז אני אומר הגם דרמב"ם סובר דלא צריכין להיות עידי מודעה בעצמם עידי אונסין זה דווקא אם לא עשה הודאת בעל דין שאותו אונס אינו עוד לפניו אז מצרפין עידי מודעה עם כת עידי אונסין אבל אם עשה הודאת בעל דין שאין עוד אונס לפניו אז נאמן לנו ומקיימים שני הכיתות בשעת מודעה הי' אונס ובשעת נתינה הי' ברצון אבל בודאי אם עידי המודעה הם עצמן עידי מכירה א"כ המה ידעו הגם שאומר אז רוצה אני דהוא אונס לומר כן אבל הוא אינו מקנה ואינו מגרש אז לא מהני אמירתו הגם שאמר שנסתלק האונס הא הם ידעו מה בלבו והוה כאלו שמעו לא נסתלק האונס ודוק. ועתה בא ברוך ד' כי זה עומק ד' רבינו הרמב"ם ז"ל מתחילה אמר כנגד מסירת מודעה מהני ביטול כי אתי דיבור ומבטל דיבור מתחילה גילה בדיבור דעתו שאינו רוצה לגרש ועכשיו בא הדיבור ומבטל דיבורו אבל אם מסר מודעה גם על הביטול המודעה א"כ נגלה ע"כ שהוא אונס לגרש דאל"כ שהוא ברצון ואעפ"כ משטה בה כאלו יחפץ לגרש אותה מי הכריח אותו לעשות מסירת מודעה על ביטול המודעה מי יוכל לבקש זאת מידו אם מגרש ברצונו הטוב אלא דאנן סהדי שיש לפניו אונס שיצרך לגרש א"כ שיער בנפשו שיבוקש ממנו ביטול מודעה על כן הקדים לרשע ומסר מודעה על ביטול מודעה שיעשה א"כ קשה איך אפשר למצוא דרך סלולה להגיע לתכלית הנרצה שיהי' גט והתחכם הרמב"ם שעידי הגט יאמרו לו כי הם לא ידעו

ממודעה על כן יאמרו לו אמור לפנינו אשר אנו אין יודעים כלל משום מודעה על כן תאמר לפנינו שכל הדברים שמסרת שחוששין אנו שיש על לבך דברים שמסרת היינו סיפר לן אונס שיגרמו הדברים כשיתקיימו אותן לבטל הגט אם יבורר שהוא באמת אונס דבודאי כיון דבטלת לדיבור ראשון א"כ אין כאן חשש רק אם יש אונס ממש בדבריו דלאו כל אונס מבטל הגט שהרי אונסו דנפשיה לא מבטל גט אבל דלמא יש אונס דגופיה שאם יתקיימו אותן דברים יבטל הגט מכח האונס הגם דמודעה נתבטל ע"י הדיבור שדברת עכשיו אבל האונס גופיה יגרום לבטל הגט על כן תעשה הודאת בעל דין שהרי הן בטילין שאותם אונסין נתבטלו והוא משיב כן הדבר שנתבטלו אותן אונסין ואינם עוד בעולם שנסתלקו אז לא נשאר עוד חשש ביטול ומיושבים כל הקו' עד אות י' ודוק בעזה"י ותשכח כן. אך כל זה משכחת לה בגט דדומה למתנה דמהני מסירת מודעה הגם דבשעת נתינת הגט לא ראו עדים אונס כלל אבל במכירה דלא מהני מסירת מודעה חוץ אם יש ג"כ עידי אונס על המכירה כמבואר ברמב"ם פ"י שם בהל' ב' יעיין בסמ"ע ס"ק ז' בסי' ר"ה א"כ לא משכחת הך תקנה שיאמרו לו העדים כל דברים שמסרת וכו' והוא יאמר הן דהא הם ידעו שהאונס הוא בשעת מכירה בעולם וזה שדייק הרמב"ם בפ"י הל' ח' וז"ל ואם אמר לעידי מודעה היו יודעין שכל קנין שאני לוקח לבטל המודעה ומודעי דמודעי שהכל בטל ואינו אומר כך אלא מפני האונס שאתם יודעין ואין בדעתי להקנות לזה האנס לעולם הרי המכר בטל עכ"ל הרי שדייק שהמוכר מזכיר שעידי מודעא יודעין אונסו גם בשעת מכירה וא"כ לא נמצא תקנה שיהי' המכר קיים ודוק. ובזה מיושב למה נקט הרמב"ם דינו דווקא במכר ולא הזכיר גם דינו אם מסר ביטול מודעה על מתנה דמהני ואם מסר מודעה על ביטול המודעה המתנה בטילה ועיין בטור ח"מ סי' ר"ה בש"ע שם סעיף י"א וברמ"א ולפמ"ש במתנה משכחת גם לרמב"ם תקנה כמו בגט שם די במסירת מודעה הגם דלא ידעי' מאונסו בשעת מתנה יש תקנה אם יאמרו לו העדים שלא ידעו מאונסו ורק במכר פסק הרמב"ם כן ואקוה שמקום הניחו לי מן השמים להתגדר בו בעזה"י. וחפשתי באוצר האחרונים ומצאתי להגאון בית מאיר סי' קל"ד האריך לחקור מה מהני ביטל המודעה הלא עכ"פ מדמסר מודעה יודעין שהוא אונס על הגט ונימא שאותו אונס מכריחו על ביטול המודעה בשלמא באותו שכופין להוציא ניחא מכח סברת הרמב"ם שכופין רק ליצה"ר וכן אם נימא דפי' גלוי מילתא היינו שמבטל הגט ניחא דמהני ביטל המודעה אבל מכל הפוסקים הב"י וריב"ש ורמב"ן והרשב"א משמע אפי' אי ידעי' שעשה מחמת אונס ואפי' אי לא הי' מאותן שכופין להוציא מהני ביטול המודעה בגט ולא במכירה והוא פלא גדול והניח בצע"ג יעו"ש. ולפי מה שבארתי הכל

שריר וקיים דתקנת הרמב"ם הוא שיעשה הודאת בעל דין שהי' אונס בעולם אבל עכשיו כל האונסין בטילים וזה אפשר דמכח מסיר' מודעה אנן סהדי שהי' אז פחד אונס לפניו אבל אין אנו אנן סהדי שאותו אונס עדיין לפניו בשעת הגט אולי כבר אזיל והלך לו או הוא התנחם שאותו רעה הוא טובה לפניו ועושה הודאת בעל דין דהוה כמאה עדים אבל במכר דחזינן דהוא נאנס בשעת מכירה על כן אין מהני ביטול מודעה דגם הביטול הוא באונס ואנן סהדי דהוא אנוס ואין גומר בלבו למכור ודוק:

(הג"ה ונפלאת בעיני דבסדר הגט אות כ' כתב וז"ל ואמר הבעל בפני עדים הנני מבטל לפניכם כל מודעי ומודעי דמודעי ומודעי דנפקי מגו מודעי דמודעי שמסרתי על גט זה וכל דברים שמסרתי שהם כשיתקיימו גורמים לבטל):

וראה זה מצאתי לנתיבות בח"מ סי' ר"ה ס"ק ז' שתירץ הקו' הקצו"ח הגם דאנן סהדי שיש אונס לפניו אבל יוכל להיות אונס בנפשיה רק אונסי' דנפשי' עם מודעה מהני ג"כ לבטל גט וכיון דביטל המודעה נשאר אונסיה דנפשיה בלא מודעה ולא מבטל גט יעו"ש הוא דבר נחמד אבל פלא בסברה כיון דאנן סהדי שיש כאן אונס הגם שאפשר הוא אונס דנפשיה אבל הא יכול להיות גם אונס גדול ואז לא מהני הביטול המודעה ונוקמא אותה בחזקת אשת איש וגם נימא אוקמי ממוניה על חזקתו הלא האשה היא קנין כספו של בעל ומספק לא תוכל להוציא עצמה מלהיות ממון הבעל ועיין ר"ן פ"ק דקדושין ועיין ר"ן נדרים דף כ"ט. ונלע"ד בעזה"י לעשות מטעמים לדבריו כי ישרים הם ונכונים מאוד ואעתיק דברי רשב"א בקדושין דף נ' שמסביר טעמא דתלוי' וזבין דמהני משום דאגב אונס וזוזי גמר ומקנה בכל לבו ולא נשאר אפי' דברים שבלב והקשה וז"ל ואע"ג דכי מסר מודעה חשבי' להו דברים התם לאו דברים שבלב נינהו אלא דברים מגולין הם לעדים אלא שהוא ירא לגלותם בשעת מעשה מחמת אונסו והיינו טעמא דאמרי' כל מודעה דלא כתוב ביה ידעי' באונסי' דפלניא לאו מודעה היא דאע"ג דמסר מודעה דברים שבלב נינהו עד דידעי' באונסי' דירא מגלגות בשעת מעשה עכ"ל הרי שביאר אם לא ידעי' באונסיה הגם דמסר מודעה הוה דברים שבלב וא"כ הא דמהני בגט איזה אונס ואפי' הוא אונסיה דנפשיה מהני עם מודעה וכיון דנתבטל המודעה ותלינן באונסי' דנפשיה אז אפי' יש אונס מחמת יסורים עכ"פ כיון דלא ידעי' באונסיה (בשטר) בשעת] מודעתו הוה דברים שבלב ודוק. והריטב"א ז"ל בקדושין דף נ' הקשה אי דברים שבלב לא הוה דברים יהי' גט מעושה בישראל שלא כדין נמי כשר ותי' וז"ל ומסתברא לי דבשלמא כדין הוה דברים שבלבו דהא אפשר דכיון דאונס כדין דגמר ומגרש ואי לא גמר בלבו דברים שבלבו הם ואינם דברים אבל כשהוא מעושה בישראל שלא כדין אנן

סהדי דהוא אנוס מתחילה עד סוף והוה להו דברים שבלבו בלב כל אדם דהוה דברים עכ"ל הרי מפורש יוצא כיון דאפשר לתלות דגומר ומגרש אז אפי' לא גמר בלבו לגרש הווין דברים שבלב דהא סותרין מה שאומר בפיו שהוא מגרש ברצון ועיין בראשונים שם כלל גדול כיון שמחשב בלבו מה שאומר בפיו רק לבי' כואב לו לעשות כזאת לא הוה דברים ודוק ועיין עוד בריטב"א שם בד"ה ודלמא שאני התם שכתב וז"ל ושמעי' מהכא דדברים שבלבו ובלב כל אדם דהוה דברים אם הוא עוקר מה שהתנה (הגט הרי הם בטלים עכ"ל הרי שלא כתב שהוא מבשל אותם שאז הי' צריך לומר הם יהי' בטלים אלא אומר שאותן דברים הם בטלים דעושה הודאת בעל דין אבל בסדר הגט מהגאון ר' מיכלי ר' יוזפס ז"ל באות מ"ח כתב וז"ל און אלי ריד וואס איך האב מוסר גיווועזען אדער גירעט אז ווען די זעלביגע ריד מעכטין איין קיום האבען זא מעכטין זיא גורם זיין איין ביטל אדער איין פסול דעם גט דיא זעלביגע רעד בין איך מבטל עכ"ל ולדעתי יפלא שהי' לומר בלע"ז אללע רעד אונד יעדע אורזאכע וואס איך האב אנגעגעבען וואן דיא זעלביגע מעכטין איין קיום האבען זא מעכטין זיא גורם זיין איין ביטל אדער איין פסול דעם גט דיזע זינד בטל שעושה בזה הודאת בעל דין דאותו דברים אינם עוד דמהני אפי' אם מסר מודעה ויודעים העדים באונסו וגם מסר מודעה על ביטל המודעי אעפ"כ מהני הודאת בעל דין שנסתלקו האונסים ההם אעפ"כ בטל הכל מכח הודאת בעל דין ובכל אופן פלא למה שינה לשון סדר הגט שכתב הרי הם בטלים והי' לו לפרש בלע"ז דיא זעלביגע רעד זינד בטל אדער זיין בטל ולא כמו שפי' בין איך מבטל. אך ראיתי כי המחבר בסי' קל"ד כתב וז"ל ויאמר כן הרני מבטל כל מודעא שמסרתי על גט זה וכן אני מבטל כל דבר שגורם כשיתקיימו אותן הדברים ביטול לגט זה עכ"ל הרי שכתב שיאמר אני מבטל כל דבר שגורם כשיתקיימו אותן הדברים ביטול לגט זה והוא לשון דרשב"א שהובא בב"י סי' קל"ד יעו"ש אבל לשון הרמב"ם אינו כן ועיין בטור שהביא לרמב"ם שעדים יבקשו אמור לפנינו כל הדברים וכו' הרי הם בטילים והוא אומר כן עכ"ל משמע שהבעל אומר הרי הם בטילים כאשר אמרו העדים לפנינו הלשון שהוא יאמר כן אחריהם ודוק. גם ראיתי לט"ז בסי' קל"ד שכתב בס"ק ג' שביאר כוונת הרמב"ם וז"ל והשיב שבשעת ביטל המודעא צריך שיאמרו שהדיבור הראשון שהוסיף כח להמודעא היא בטל ועוקר מעיקרו וכאלו לא אמר כלום אותו פעם דוגמא לדבר גבי התרת נדר צריך שיעקרו מעיקרו ה"נ כן הוא אבל לא יועיל ביטול מודעי דמודעי כדעת הרא"ש דבזה לא עוקר דבריו הראשונים מעיקרו עכ"ל הרי לט"ז צריך ג"כ לומר הוא בטל מעיקרו ולא לומר איך בין מבטל דמשמע מכאן ולהבא כמו אתי דיבור ומבטל דיבור ועיין בנוסחת כל נדרי בפי'

מה שפירשו שם סוף דבר שפלא בעיני למה בחר הגאון ר' מיכל לכתוב בלע"ז כלשון המחבר סי' קל"ד שהוא לשון רשב"א ולא כתב בלע"ז כלשון סדר הגט מהר"י מרגליות באות כ' שהם אפי' לשיטת הרמב"ם ולא באתי להרהר אלא לגלות צערי שאין הבן לי בזה. אחר זה בא לידי ברכת המים שנדפס לפני איזה שנים הוא חיבור הגדול של הגאון ר' מיכל יוזפס באות מ"ח בביאור הארוך כתב וז"ל ומש"כ וכן הדברים שמסרתי וכו' כתבתי ע"פ מש"כ בס"ג דש"ע ס"ב וקרוב לזה כתב רמ"י שם ובסי' קל"ד ס"ב וגם בסדר הגט מהר"י מרגליות ומו' מוהריל"ס עכ"ל ועפר אני תחת כפות רגלי תורתו הלא בש"ע סעיף כ' הנזכר הרי הם בטילין ולא שיאמר "דא בין איך מבטל" והוא פלא כעת בעיני וכן מצאתי בגט פשוט בסדר הגט הבא משאלנוקי סי' רי"ח ח"ל צריך שיבטל הבעל המגרש כל מודעות שעשה להגט הזה ומודעי דנפקי מגו מודעי רמב"ם ז"ל תיקן פ"ז מה' גירושין שיאמרו העדים אמור בפנינו שכל הדברים שמסרת שגורמים כשיתקיימו אותן הדברים ביטול הגט הרי הם בטילים והוא אומר להם הן כי בזה לא ישאר שום ספק ובטל כל מה שיגרום פסול הגט עד סוף כל המודעות עכ"ל הרי מדייק היטיב שהעדים יאמרו לו הרי הם בטלים והוא אומר הן ולא שיאמרו אני מבטל ודוק שוב התבוננתי יען שבסדר הגט בלע"ז אות רי"ז מצינו שאומר הבעל וז"ל אויך זאג איך עדות אויף מיר אם איך האב ניט מוסר געווזען קיין דיבור אין האב ניט געזעט אויף דען גט דאם ער זעלט דעסוועגען בטול זיין אדער פסול זיין אונד איך פסול אויך איטליכען עד וכו' יעו"ש בזה עושה הודאת בע"ד שעוקר מעיקרו כאלו לא הי' אונס מעולם) עליו בפירוש לא מהני ליה דברים שבלבו ותנאי קיים עכ"ל א"כ נלמד דבר חדש כאשר יבואר אי"ה בדברינו. ובזה יובן מה שלא חששו המסדרי גיטין לחוש פן מסר הבעל מודעה שהגט לא יחול רק אחר זמן זמנים טובא כי אז אין לחוש כלל כי בזה ליכא ביטול הגט כפי' רמב"ן בגילוי מילתא בעלמא וגם אין לחוש לפי' הרשב"ם בגילוי מילתא דבשלומא שלא לגרש כלל כי יאמר אהבתי את אשתי ע"ז נוכל להיות אנן סהדי אבל אם יחפץ לגרש רק שיהי' אחר זמנים טובא ע"ז ליכא אנן סהדי ודברים שבפיו סותרין מה שיש בלבו ולא הוה דברים ואין בו חשש כלל ומהני ביטול מודעה כל דהוא וזה ברור בעזה"י. ומעתה אני אומר בנידן שאלתינו בשלומא אם מסר מודעה סתם אמרי' אז שביטל הגט כסברת הרמב"ן או שאנן סהדי שהוא אונס מדמסר מודעה ולא טרח בחינם למסור מודעה אבל בעובדא דידן שלא מסר מודעה סתם אלא אמר וז"ל איהר זאלט וויסען אס דער גט איסט פערטיק נאר איך גט זיא באופן אז זיא זאלל הערש זיין גיגט פון מיר נאך דרייסיק יאהר ארום פון זמן הגט ואח"כ הלך להבית ונתן הגט לשליח עכ"ל גביות עדות א"כ מודה

שלא ביטל הגט וגם אין אנוס על גוף הגירושין שלא יחפץ לגרש דהא אמר שיהי' גט רק גילה שיחפוץ שתהי' מגורשת אחר ל' שנים ובשעת הגט אמר הרי את מגורשת ממני שתהי' מגורשת מיד א"כ הוה דברים שבלב ואינם דברים דאין איש יודע אונסו דמי יהי' עד בדבר לדעת מדוע תהי' אח"כ מגורשת ולא קודם ולא נשאר רק שגילה דעתו קודם הנתינה שחפץ כך ואין עדים שירא לגלות אונסו בשעת הגט והווין דברים שבלב ודוק. ואין להשיב הלא נזכר בגביות עדות שאמר מקודם להעדים וז"ל איהר זאלט וויססען אז איך געה מיך געטין מיט מיין ווייב איך מוס מיך געטין מיט איהר ווייל עס איס שאן קיין ואהנוג צווישען אונס און מיין געלד וויל מאן מיר ניכט אראויס געבען איבער דען קומט מיט מיר קיין קוטב איך דארף אייך האבען בשעת הגט עכ"ל גביות עדות א"כ הרי גילה להעדים מקודם אונסו וקרא להם לקוטב שצריך אותם בשעת גט. אחר העיון לק"מ מה שאמר איהר זאלט וויססען איך מוס מיך געטען מיט מיין ווייב הי' במשמע שהוא אונס ליתן גט אבל כיון שאמר פעם שנית וז"ל איך מוס מיך געטין מיט איהר עס איז שאהן קיין וואהנונג צווישען אונס חזר ופירש מה שאמר איך מוס מיך געטין הוא מטעם עס איז שאהן קיין וואהנונג צווישען אונם שרואה שלא ישבו יחדיו לדור באהבה כדרך איש עם אשתו על כן בחר בנפשו לגרש אותה ומה שהוסיף און מיין געלד ווילל מאן מיר ניט אריוס געבען עכ"ל היינו גם זה פעל בו לגרש אותה מהרה כדי שאשיג ממוני כיון שלא אוכל לדור עמה עוד למה יהי' מעותיו בעלין טוב מזה לגרש אותה ופעל רק חיזוק למה הוא הולך ליתן גט באמת דהא לא אמר להם איך מוס איין גט געבען אן מיין ווייב דהא במשמע דעושה רק נתינת הגט אבל באמת הוא אינו מגרש אותה הלא אמר איך מוס מיך געטין מיט מיין ווייב משמע שבאמת הוא נותן לה גט פיטורין ומגלה דעתו למה משלחה אותה בגט חוזר ואומר איך מוס מיך געטין מיט איהר עס איסט קיין וואהנונג צווישען אונס משמע הן מצידה והן מצידו אין תקנה שידורו יחדיו בשלום ובאהבה וגם אמר וז"ל איך בעדארף אייך האבען בשעת הגט עכ"ל ולא אמר בשעה שאתן גט אלא אמר בשעת הגט משמע בשעה שיפטירנה בגט ומה שקרא לאותם עדים אולי הי' רוצה למסור מודעה גמורה אם לא יתן לו המעות נדן ויעשו ערמה כאשר באמת התעורר קודם נתינת הגט ואמר לו הרב המסדר אתן לך כתב אל השליש שיחזור לך ונתרצה הבעל ומצאתי ראי' לזה במהרי"ט ח"א סי' ל"א בד"ה יעו"ש א"כ אין כאן מסירת מודעה שלא יחפץ ליתן גט גמור שיחול מיד ועיין תשובת הריב"ש הובא בב"י א"ע קל"ז ולא נשאר רק מה שאמר אחר כתיבת הגט אשר אין עדים יודעין באונסו וגם אין אנן סהדי דיש אונס אשר הכריח אותו שתהי' מגורשת אחר שלושים שנה כיון שלא

גילה כן בשעת נתינת הגט ליד השליח ואמר בפירוש כנוסח סה"ג שתהי מגורשת מיד הווין אותן דברים מה שאמר בחוץ לעדים בשעת הגט דברים שבלב כמו שביאר הרשב"א בקדושין דף מ"ט בד"ה בעידנא דזבין יעו"ש דאמרי' דלמא בשעת משעה חזר בו יעו"ש ומכ"ש כאן שדבריו שבפיו הם בהיפוך ממה שיש בלבו עיין ריטב"א קידושין דף מ"ט בד"ה ודלמא ודוק. ואוסיף נופך הלא לא הי' כאן מסירת מודעה על ביטול מודעה ואז בוודאי לכ"ע מהני ביטול מודעה כל מה שדיבר להזיק את הגט או שיגרע כחו מחמתו עיין בש"ע א"כ הרי ביטל כל מה שיגרע כחו ויזיק לגט ודוק. עוד נ"ל לחדש היתר חדש בעזה"י ואעתיק דברי הב"י באות י"ד סי' ר"ה שהביא לשון רבינו האיי בספר מקח וממכר שכתב וז"ל ורבינו האיי כ' במקח וממכר ותדע איך תבטל המודעא כגון שחידש כתב המכר פעם שנית ונסתלק בכל ודוקא בזביני אבל בגיטי אפי' מודעה דנפשי' מודעה היא ואי בטיל למודעה בפי' ואי נמי אנסוהו לבעל המודעה ה"ל כדין גט מעושה בישראל וכשר במתנה אי אונסי' דנפשי' בטל אבל אונסי' אחרינא דידיעא לא מהני ביטול עד דכתב ידעי' אונסא וידעי' סילוקא דידה והילכך הא דכתיב בשטר דזביני' ביטול מודעה שופרא דשטרא הוא דאי לא ידיע אונסו לאו מודעא ואי ידיע לא מהני ביטול סתמא עד דמתפרש מודעה וסילוק דידה אבל במתנה מהני לאונסא דלא ידיע ובגט אפי' באונס דידי' והכי הלכתא עכ"ל. ונקודה נפלאה דבריו דיהי' גט קל מממון הלא אונסי' דנפשיה דלא הוה אונס גבי ממון ונחשוב לאונס לגבי גט ולענין ביטול מודעה מהני ביטול מודעה דווקא באונסי דלא ידיע ובגט מהני ביטול המודעה אפי' באונסי דידוע וצע"ג. ונלע"ד ליישב בעזה"י ואקדים דברי רשב"א בגיטין דף ב' בד"ה הא שפי' רש"י איכא ביניהו דאתויה בי תרי שאלו יקיימוהו והקשה הרשב"א א"כ צריכין הב"ד לדעת שאלו מכירין חתם ידן של העדים דאל"כ מספיקא לא שרינן לינשא דדלמא אין מכירין וא"כ אפילו אתי בי תרי צ"ל בפני נכתב וליכא ביניהו אתיוה בי תרי ותי' הרשב"א וז"ל ונראה כמו שפי' ריב"א דאתיוה ביה תרי ואומר שהבעל שלחם ותו לא מהימן בעל לומר מזויף הוא ולא שלחתים משא"כ בחד וכטעמא דאמרי' דף ה' ומה אלו יאמרו בפנינו גרשה מי לא מהימני וכיון דודאי שלחם תו לא חיישי' שמא נתכווין לקלקלה והחתים את הגט בפסולי עדות כדאיתא בירושלמי וחש לומר שמא חתמו בעדים פסולים אמר רבי אבין אינו חשוד לקלקלה בידי שמים אבל בב"ד הוא חשוד לקלקל שמתוך שהוא יודע שאם בא וערער ערעורו בטל אף הוא מחתימו בעדים כשרים עכ"ל וכן מביא הרה"מ בשם רשב"א דלבעל מודעה יאמר שיפסול כל עד שיעיד שמסר מודעה בפניו ומסיים וז"ל וא"ת מה הועיל לגבי איסורא אם יעידו וגם כבר העידו אני אומר כל שהוא פוסל לעדיו

אף הוא מבטל מודעה לגמרי עכ"ל תמצית הדברים שכל איש ישראל אינו חשוד לקלקל אשה בידי שמים דהא עובר על לפני עור לא תתן מכשול וגם יגרום להרבות ממזרים בישראל על כן דעת כל מגרש שאם לא יאומנו דבריו בב"ד אף הוא גומר לגרש בכל לב כדי שלא יצא תקלה על ידו ודוק. וגם אעתיק סברה אחת מר"ן כתובות פ' הכותב דאמרי' בע"ח וכתובת אשה מגבינן לבע"ח דעל האשה אמרי' יותר מה שהאיש רוצה לישא אשה רוצית להנשא ומגבי' לבע"ח כדי שלא תנעל דלת בפני לווין וכתב הר"ן וז"ל וא"ת כיון שהדין נותן דיחלוקו האיך גוזלין את האשה ונותן לבע"ח י"ל דלוה ולוה אם קדם האחד וגבה מה שגבה גבה דבע"ח מאוחר דווקא אמרו שלא גבה אבל בשווי' מה שגבה גבה וכן כ' הרב רבינו משה בר מיימון ז"ל בפ' כ"ב מה' מלוה ולוה הילכך כיון שאלו קדם ובא בע"ח לב"ד והגביהו ראשון מה שגבה גבה מן הדין אנו מגבין לבע"ח תחילה משום טעמא דיותר ממה שהאיש רוצה לישא ולאחר גבייתו זכה בהן מן הדין עכ"ל הרי אם יש טעם בדבר לעשות תיקן עולם כדי שלא תנעל דלת יוכלו חכמים לעשות לכתחילה שלא כהדין יען אם הי' כבר נעשה הוא כדין ומגבינן לבע"ח יען דאחר הגביה יהי' כדין ודוק. ועוד זאת אדרוש דבגניבה ובגזילה מהני מחילה אפי' אם רב שנים יהי' הגניבה או גזילה ביד הגנב והגזלן יוכלו הבעלים למחול לו ועיין ברמב"ם סוף פ"ב מהל' גזילה ועיין בגמ' קידושין ובש"ע ח"מ הל' גניבה ועיין בב"ק דף ס"ג ובא"ע סי' כ"ח והארכתי לברר דבר זה במקו"א דמעידן דגנב וגזל חל עליו חיוב השבה ואם מוחל לו בסוף אפי' אחר רוב שנים מהני מכח הפוכי מטרתא למה לי הן על גוף הגזילה והן על הפירות שאכל ודוק. ומעתה מיושב דברי רבינו האי דראו חכמים בעבור תקנת בנות ישראל שלא ירבו מכשולים שיבוא הבעל ויערער שעשה מודעה ועיין בב"י א"ע סי' קל"ז בסוף שרבו הקלי הדעת יעו"ש וא"כ גדר גדול גדרו בדבר יען שגט מעושה בישראל כשר שיתקנו בגט מי שמבטל המודעא יהי' אתי דיבור ומבטל דיבור והגם אם יתברר שהי' אונס בדבר לגרש אשתו אעפ"כ יהי' הגט מועיל כדין גט מעושה בישראל כשר אפי' מעושה שלא כדין דיש מצוה לשמוע דברי חכמים עיין בלח"מ בפ"ו מהל' גירושין שמברר דבר זה מלשון הרמב"ם שם הגם שהיה מעושה שלא כדין כשר בישראל מכח מצוה לשמוע דברי חכמים וכיון שהבעל יודע שלא יוכל לקלקל בב"ד אחרי ביטול המודעה אף הוא מכוין לגרש בלב גמור שאינו חשוד לקלקלה בידי שמים וממילא אין כאן אפי' פסול דרבנן דאמרי דגט מעושה שלא כדין יהי' פסול דהא גמר ומגרש א"כ ראו חכמים ותיקנו לעשות מתחילה שלא כדין יען שלבסוף יהי' כדין ותקנו כן בעבור תקנות בנות ישראל וכל זה בגט ע"כ הוא מגרש מיד ברצון דאל"כ הוא מקלקלה בידי שמים אבל במכירה או

מתנה לו יהי' שחכמים יתקנו שמהני ביטול מודעה אעפ"כ אינו מוכר ונותן ברצון דמה יפסיד אם אינו מקנה בלב שלם ויהי' בתורת גזילה בידו דלמא יתנחם המאנס ויחזור לו את שלו ואם לא יתנחם כל ימיו הלא יש בידו למחול לו רגע אחת קודם מיתתו למה יהי' מקנה לו עכשיו א"כ אפי' אם יתקנו חכמים שיהי' מהני ביטול מודעה אעפ"כ אנן סהדי דלא מקנה לו א"כ גם החכמים לא תקנו כלל ודוק וגם לא ראו חכמים במכירה ובמתנה תיקן עולם כמו בגט שחששו על תקנות בנות ישראל שלא ירבו ממזרים בישראל ויכשיל גם בעל שני שלוקח אותה אבל בממון הלעטהו לרשע וימות על כן הניחו על דין תורה ובעל המכר ודוק. וראה שמיושב דברי רמב"ם שכתב תקנה לבטל כל אופני מודעה בפ"ו מהל' גירושין ובפ"י מהל' מכירה פסק דהמכר בטל וכבר השתוממו על זה כל חקרי לב ועיין בבית מאיר סי' קל"ז ולפמ"ש נכון בגט החכימו לעשות תקנה הגם דמודעה מבטל מודעה ונשאר הידיעה שהוא אנוס אעפ"כ אמרו שמועיל ביטול המודעה דאז מן התורה גט מעושה בישראל כשר אפי' אם העשוי הוה שלא כדין וממילא יגרש בלב שלם ולא יהי' גט מעושה כלל אפי' פסול דרבנן אין בו אבל במכר לו יהי' שביטל מודעה מבטל המודעה הקודמת נשאר האונס אשר אנן סהדי דאינו מוחל בלב ואינו מקנה כלל דידע בנפשו שלא יצא מכשול מידו וכי יראה ברוב ימים שלא ישוב להחזיר לו את שלו ימחול לו אז אבל בגט אם לא יגרש עכשיו מיד ברצון הוה מעוות שאינו יכול לתקנו אחר כך ודוק. ומעתה כיון דיש בנתינת גט ב"ד של שלושה א"כ לו יהי' שאנן הדיוטות הוינן בכל זאת שלושה הוה ב"ד ועיין בנועם דברי הלח"מ בפ"ב מהל' גירושין דשלושה הוה ב"ד אעפ"י שהם הדיוטות ומכ"ש ב"ד קבוע כיון שעשו שלהם ושאלו אם מגרש ברצון וביטל כל מודעות אז כח ב"ד יפה כנגד מי שעושה שלא כהוגן שהולך בערמה עם הב"ד ומהתל בם במילי דכזיבא ומשקר בם וחפץ להוציא פסול בגט ואמרו שיהי' הגט בכל אופן וכיון שכן גם הוא סתמא דעתו לגרש בכל לב שלא יקלקלה בידי שמים בישראל ובפרט כל ב"ד צדק המה שלוחים של ב"ד סמוכים ועיין קצו"ח סי' ל"ד ס"ק א' לכפות לגט וכיון שהבעל אמר רוצה אני ומבטל מודעות גומר ומגרש בכל לבו והגט כשר ממילא כנלענ"ד והארכתי בהערה הנ"ל על רעש אחרונים אם גט צריך ב"ד וגם שלא יהי' קרובים ודוק. ועוד נלע"ד לחדש דבר בנידן שאלתינו בודאי גירש אח"כ שתהי' מגורשת מיד וחזר ממה שמסר לעדים כאשר אבאר בעזה"י. הנה עידי מסירת מודעה מעידים ג"כ דעכ"פ חפץ לגרש אשתו בגט זה שנכתב והוא הולך לב"ד ליתן אותו רק גילה שלא יפעל גירושין רק אחר ל' שנים מיום הזה ובוודאי אנן סהדי דאשה לא תקבל ברצון גט מבעלה היום ולא תהי' מגורשת בו רק אחר ל' שנים דא"כ מה יהי' לה בגט זה הלא תהי' כאלמנה חיה

א"כ פשיטא אם נשאלה את פיה אם מרוצית לגט היא אמריה תאמר שבשום אופן לא תקבל גט כזה א"כ אם נאמר שאמת כן שלא גירשה אלא על שלושים שנים עשה ערמה להחכים עליה לגרש אותה בע"כ שלא ברצונה וע"כ דעבר הוא חדר"ג שלא לגרש אשה בע"כ דאטו עשה ר' גרשון ז"ל חרם שלא לכפות ידיה ורגליה דווקא ויתן הגט בשעה שהיא צועקת דעת לנבן נקל דחרם דר"ג הוא שלא לגרש אלא אם היא נתרצית לקבל הגט ולהיות גרושה מאישה כמבואר בסדר הגט אות פ"א ברמ"א שישאל הרב את האשה אם מקבלת הגט ברצונה וגם מתירין לה אם נדרה או נשבעת שלא תקבל ברצון ועיין בסה"ג בלע"ז ובסה"ג הגדול מהגאון ר' מיכל ז"ל באות קע"ח מזה נדע כי חדר"ג הי' שתהא האשה מרוצית וחששו הגאונים אפי' אם נשבעת שלא תקבל אבל בודאי אם עושה ערמה שתקבל הגט אנן סהדי שאם ידעת מהערמה לא תקבל הגט האיש הזה עבר על חדר"ג והוא ברור כשמש בעזה"י. ומעתה הלא יש להבעל חזקת כשרות שלא יעבור על חדר"ג שהוא איסור דאורייתא כמבואר בכל ראשונים ופוסקים א"כ הגם שאמר לעדים שידעו שהוא ילך בערמה ויגרש אותה באופן שלא תהי מגורשת רק אחר ל' שנים הוה כאלו אמר דעו שאלך ואגרש אשתי בע"כ ואעבור על חדר"ג וכיון שגירש אח"כ ואמר סתם הרי את מגורשת ממני שהוא לשון אשר משמע לאלתר והיא מרוצית לקבל הגט אמרי' אוקמי לגברא על חזקת כשרות והתחרט בלבו על שאמר שיעבור על חדר"ג וגזים איניש ואמר שיעשה עבירה ואינו עושה וכן האיש הזה אמר שילך לעבור עבירה ולא עשה אלא הסכים בלבו לגרש בזו הרגע גירושין גמורין כאשר אמר בפה מלא הרי את מגורשת ממנו ואת מותרת לכל אדם דמשמע מזו הרגע א"כ אנן סהדי דגמר בלבו לגרש אותה מיד טרם שיעבור על חדר"ג ודוק. ואין להשיב דממנ"פ אם גמר בלבו לגרש אותה מיד א"כ איך הוציא לעז על הגט שהוא ג"כ חרם דר"ת ותלמידיו וכיון שאיתרע חזקתו חיישי' דעבר על חדר"ג וגירש בע"כ נ"ל דלק"מ דכלל גדול דאוקמי גברא על חזקתו והשתא איתרע ולא מקודם עיין ש"ך יו"ד סי' א' ס"ק ח' בשחט ואח"כ המיר דכל מה ששחט מקודם כשר ה"ה כאן אמרי' השתא איתרע ועבר על החרם ולא בשעת גירושין ודוק. ועוד דר"ת גזר שלא להוציא לעז שהגט פסול או בטל והבעל הזה לא מוציא לעז כלל על הגט נהפוך הוא שאומר כשר והיא מגורשת בו לאחר ל' שנים אבל אם אמת שלא גירש אלא לאחר ל' שנים עבר באמת על חדר"ג שגירש אשתו בע"כ ואמרי' אוקמי' אותו על חזקתו וגרש אותה מיד כפי רצונה ודוק אך אני נבוך אם אמת שגירש אותה על אחר ל' שנים ועד אז היא אשתו א"כ עבר עדיין חדר"ג דבשלומא אם כבר נפעל הפעולה שהיא מתגרשת אז עבר הוא על החרם שלא לגרש בע"כ אבל כל זמן שלא חל הגירושין

עדיין לא עבר החדר"ג בכל זאת המעיין בצדק יראה שגזר הר"ג על מעשה נתינת הגט בע"כ כיון שנתן גט ליד אשה שלא מרצונה וק"ל. וגם זאת לא אכחד דאין לומר דנאמן לשווי' נפשו רשע להציל אותה וגם האיש אשר יחפוץ לקחתה או שלא תאמינה שהיא פנוי' לזנות וכדומה דוגמת סברת תוס' בב"מ לא אכלתי שוגג אלא מזיד כבר הארכתי דזה דווקא אם עכ"פ יש עדים שעשה המעשה העבירה רק לא ידעי' אם שוגג או מזיד אז לא נשאר רק לחקור איך נאמין לו שהי' מזיד ולא שוגג אמרי' דלא יחפוץ לחטוא עוד על כן מאמינים לו שהמעשה הי' במזיד כיון דראינו שאכל שנעשה ריעותא אבל אם לא ראינו ריעותא כלל ואחד יאמר אני עשיתי יינך נסך אינו נאמן לעשות עצמו רשע הגם שאומר שלא יחפץ לחטוא להציל חבירו משתיית נסך או אם אשה אומרת שזנתה אמרי' אין אדם משים עצמו רשע הגם שאמרה שלא תחפץ לחטוא בבעילתה לבעלה יען דהא לא ראינו בעינינו ריעותא שמביא לידי ספק ועיין פי' משניות סוף נדרים ורש"י בכתובות דף כ' שאין אדם משים עצמו רשע הוא מכח חזקת כשרות אבל אם ראינו שאשה נבעלת ולא ידענו אם תחילתה באונס או ברצון אז נאמנת שהוא היתה מזידה דהא ראינו ריעותא והארכתי בזה בתשובה כי לדעתי הוא יסוד גדול וק"ו בנידן דידן שמבקש ממון אז בודאי אין נאמן שהי' רשע וחפץ להציל אחרים מאיסור כי דמו בראשו ודוק (ועיין ברשב"א במשמרת הבית בשער התערובות ובמשנ' למלך הל' מלו' ולוה שנסתפק). ולא אוכל לעצור בקולמסי שלא אזכיר עוד הלא כבר בארתי דהא מודה בפיו דהלך לגרש כי לא יוכלו לדור יחדיו רק גילה לפני עדים שחפץ שהגירושין יחולו אח"כ ברוב שנים וכיון שזה היה גירושין בע"כ לא מהני שליחות דהוה תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים כאשר העיר הנב"י בא"ע סי' ב' א"כ גט זה שהי' ע"י השליח על נתינה בע"כ יהי' הגט בטל מן התורה והלא חפץ שיהי' ע"י גירושין ואמרי' סתמא כיון אם לא יוכל להיות עכ"פ גט מעלי' ניחא לי' שתהי' מגורשת לגמרי כאשר אמר שלא דיבר דבר אשר יבטל או יזיק לגט ומהכ"ת שגזם וכיזב בב"ד (ועיין בראש אם השאיל טבעת קידושין) ואין פנאי להאריך והי' בדעתי להעור בדיני תנאי ותנאי כפול אך אני חלוש וטרוד ויען שראיתי שהכל בטל בביטל מודעה ונשאר הגט כשר מנעתי מלהאריך. סוף דבר הכל נשמע שהוספתי הערות להעדפה כי במה שבארתי שאין מודעה כזאת מבטל גט כלל דהא סותרת ועוקרת מה שדבר בפיו והוה דברים שבלב אינם דברים ואין כאן אנן סהדי כלל דהא לא ביטל הגט לגמרי נהפוך הוא דחפץ לגרש ומה שמבקש שתהי' עוד אשתו על זמן לא שייך דאנן סהדי וגם זאת שאין במודעה הזאת מודעה על ביטל מודעה ואין כאן חשש כלל ובפרט לצרף שיטת רבינו האי גאון וגם שיטת הגהת

מיימונית דצריך להיות כת אחת וגם אינו נאמן לעשות עצמו רשע שעבר על החרם דר"ג והתול בב"ד ולגרום להם להיות נטפלים לעבירה לכן אחרי אשר כתב פר"מ שכמה גדולים התירוה להאשה גם אני מצרף עצמי להיות נטפל לעושי מצוה אבל אם לא הורו הגאונים עלי לבדי אל יסמוך כי איננו כדאי דברי הדש"ת. אחרי ימים רבים זכיתי שבא לידי ספר דברי אמת ומצאתי בעניני גיטין סימן ד' שדעת רבינו ישעי' שגלה דעת בגטין מהני קודם נתינתו הוה כמו תנאי יעו"ש שהאריך והביא גם חולקים על זה אבל אפי' לרבינו ישעי' ודעמיה נ"ל היינו אם גילה דעתו בב"ד בשעת נתינה אבל גילה דעת חוץ לב"ד לא הוה תנאי כי עם מי התנה וק"ל:

סימן מ

עץ החיים יתן פריו עלי ראש גבר הרב הגאון היושב על כסא מדין הרב ר' יוסף שמואל געלערנטנער ב"י אב"ד דק"ק קוטב יע"א במדינת גאליצען. אחד"ש אשמור מוצא שפתי בעזר ד' להשיב על פרטי דברים על טענת הבעל לבעל הגט מתוך טענותיו שהיא היתה אנוסה בגט וגם על כמה טענות של הבעל המגיע לממון אשר מבקש לבטל הפשרה אבל על טענות המערער שחושב לדין בה דיני מורדת לא אשיב כעת אולי בין הזמן חזר בו המערער לראות בביטולם ואם לאו יודיענו ואשיב כאשר יתן ד' בפי. טרם אשיב על פרטי דברים אשר ראיתי להציע ולברר דרך כלל מה נקרא פשרה בטעות ומחילה בטעות שחוזר בו המוחל כי לדעתי הדבר צריך בירור ואני תפילה שיהי' ד' עם פי ויורני אשר אדבר. הנה בש"ע ח"מ סי' י"ב סעיף י"ג וי"ד כתב המחבר וז"ל הכופר בפקדון ונתפשר עמו ומחל לו ואח"כ מצא עדים יכול לחזור בו והוא הדין למי שנתפשר מפני שלא הי' לו ראיה או שט"ח ואח"כ מצא עכ"ל ומקורו בב"י בשם רשב"א וז"ל ועוד תדע שהנדון שלפנינו פשרה היא זו ופשרה בטעות אינו פשרה סבור הוא שלא ימצא ראי' והרי מצא ולגבי מחילת שמים הנה בשמים עדו וסהדו שלא מחל אלא באונס ואפי' לא נאנס כלל וסובר שאין בידו יותר ונמצא שיש לו מחילתו בטלה דכל שלא ידע לא מצי מחול עכ"ל. ונלע"ד דדווקא באחד משני פנים לא מהני הפשרה (א) אם ידע בלבו שיש עליו תביעה ברורה כעובדא דרשב"א שתובעו מנה וכפר בכל אבל אמר לו הנתבע עשה לי מחילת שמים ומחילת בריות אתן לך חמישים והתובע הסכים כדי שלא יאבד הכל עשה לו מחילת שמים ומחילת בריות יעו"ש ע"ז השיב הרשב"א אם ימצא אח"כ עדים או ראי' נתבטל הפשרה דהוה פשרה בטעות דסובר שלא ימצא ראי' והרי מצא ונתבטל מחילת הבריות וגם מחילת שמים נתבטל דהא עדו וסהדו שם הוא שלא מחל אלא באונס דהא הוא בעצמו ידע בבירור שחיוב לו מנה ולכך הביא הרשב"א בהשאלה וז"ל ובשום פנים

לא רצה להודות לו בשום דבר עכ"ל הרי שביקש להודות לו עכ"פ במקצת כי הי' תביעתו ברור ואעפ"כ כפר בו ולא רצה להודות לו כלל וכתב עוד וז"ל וראובן כדי שלא יאבד הכל נתרצה ועשה לו מחילת שמים ובריות עכ"ל הרי שהי' לו ברור הכל והי' צער לו שיאבד מנה והתפשר עכ"פ על חמישים ודוק (ב) מי שיש לו תביעה על חבירו והוא במשל על חמישים זהובים ולא ידע שיש לו עוד תביעה ועל התביעה שידע התפשר עם הנתבע ואח"כ נודע להתובע שיש לו עוד תביעה של חמישים על אותו הנתבע אז לא מהני הפשרה אשר בו מחל לו את שלו דהא לא ידע התובע שיש לו עוד בידו אשר ימחל לו וכל דלא ידע דיש לו דבר לתבוע עוד אין כאן כח מחילה דלא ידע דימחול לו וזה שכתב הרשב"א שם וז"ל ואפי' לא נאנס כלל וסבר שאין לו בידו יותר ונמצא שיש לו מחילתו בטלה דכל דלא ידע לא מצי מחול עכ"ל דהא לפי דעתו אין לו דבר אשר ימחול לו דאיך ימחול דבר שאינו שלו ואינו ברשותו ונגזל יוכל למחול לגזלן דהא הדבר הוא שלו רק שאינו ברשותו ויוכל למחול את שלו לגזלן אבל למחול מה שאינו שלו דייק הרשב"א וז"ל דכל דלא ידע לא מצי מחול עכ"ל אפי' אם יגמור למחול דאין לו כח למחול במה שאינו יודע שיש לו תביעה ואפי' אומר בפיו אני מוחל לך אם יגולה לי שיש לי עוד תביעה עליך לא מהני חוץ אם יעשה הודאת בעל דין שידעתי שיש לי בידך יותר ואני מוחל לך וזה שסיים הרשב"א וז"ל אין בדבריו כלום עד שיאמר מרצונו בלי אונס יודע אני שיש לי בידך יותר עכ"ל הרי שביאר שצריך לעשות הודאות בע"ד שיודע שיש לו לתבוע יותר ודוק. אך אם אחד מתפשר עם חבירו על כמה דברים על תביעות ממון ובגדים ושאר חפצים מכסף וזהב אשר יעלו חשבונות רבות אשר ביניהם ואח"כ נודע לאחד שעפ"י דין תורה הי' איזה חפצים של בגדים או של כסף שהי' יכול להוציא בדין תורה בלי שיוכל חבירו לחשוב עליו בתוך תביעותיו בזה בוודאי אין הפשרה בטילה דהא ידע עכ"פ מהחפצים שהם יעלו בחשבון של הפשרה הגם שלא ידע הדין שיוכל לזכות בהם בלי ניכוי משאר דברים עכ"פ ידע מהם ומחל עליהם בפשרה מהני מחילתו דלא נעלם ממנו מה שנמחל ודוק. ואוסיף נופך בסברה דרמב"ן במלחמות בב"ב הביא על סוגי' דרבה ור"י אמרו תרווייהו לא כתבי' מודעא אלא על מאן דלא צייית דינא וז"ל ואחרים פירשו בין בגיטין ומתנה בין בזבוני וס"ל לרבה ור"י דכיון דצייית דינא הרי זה מכלל לסלק מעליו אונסו וכיון דאינו מסלקו לאו אונס הוא כדאמרי' אין אנפרות בבבל כיון דאיכא בי דואר ולא אזיל אחילו אחיל ואביי ורבא סוברים כיון שאין ב"ד יכול להצילו אלא מחמת שהוא צייית דינא ואי בעי לא צייית אונס הוא עכ"ל ועיין בגמ' ובשמ"ק שם היטיב ובב"י סי' ר"ה בח"מ. ומעתה אני אומר מי יכחיש שהי' המגרש

יוכל לילך לת"ח לרב או לדיין לדרוש מפיו על איזה תביעות אשר יוכל לזכות בדין עפ"י התורה וחק הש"ע הוא הלכה קבוע לדעת אם יעמוד להתפשר על איזה תביעה שלא צריך לפשר ומדלא אזיל אחולי אחיל דכאן לא שייך לומר דלא ציית דינא דאין אנו דנין לקרוא לבעל דינו רק הוא לעצמו יהי' יודע הדין יתפשר על תביעות אשר הזכות ברור לפניו עליהם וגם לא שייך טעם הרשב"ם ודעימי' דדלמא לא מצא לפניו לתבוע אותו דאין אנו דנין לקרוא לבעל דינו לפני ב"ד רק שהי' לו לדרוש מפי ת"ח גדול הן בעירו והן באיזה עיר שבעולם ואפי' בעיר אשר אשתו שמה ומדהלך לפשר בלי דרישה וחקירה מפי איש יודע ספר ש"מ אחולי אחיל בלבו לפשר בכל אשר לבו יגיד לו וזה ברור בסברה בעזה"י. והגם שהוא מילתא דסברה אביא לי ראי' בעזה"י מדברי ר"ן פ"ק דכתובות [דף י'] אסבוהו כופרי וכו' ר"נ דאמר מהימן מהימן ומסבינן ליה כופרי וז"ל נראה לי דמן הדין פרכי' משום דס"ל דמאי דא"ר נחמן אסבוה כופרי היינו על שהעיז פניו ודקאמר מברכתא חביטא ליה הכא קאמר כיון שהעיז פניו לומר כך בפני ב"ד רגיל הוא בזנות ובשלומא אי אמרי' לא מהימן שפיר דמסתמא מאן דאתו קמי בי דינא שיולי משיילי ברישא מאי דיני' וכיון דידע דלא מהימן ואפ"ה מחזי' פריצות' קמייהו מחייב לאסובי' כופרי אלא אי אמרת דמהימן אין זה מעיז פנים כלל משום דקים ליה בנפשי' דקושטא קאמר וידע דמהימן אתי לבי דינא ומשני מהימן ומסבי' לי' כופרי כלומר לא כדקא ס"ד דעל שהעיז פניו עכשיו אלא על מעשיו הראשונים דמדקים לי' דפתח פתוח מצא וודאי דמקמי הכא מברכתא חביטא לי' עכ"ל וקשה איך הי' ס"ד ללקות אותו מטעם מאן דאתי בי דינא שיולי משיילי ברישא מאי דינא א"כ ידע דלא מהימן ובא רק להראות פריצות וקשה דילמא לא מצא בי' ת"ח אחר לשאול הדין מקמא דבא לב"ד למשפט עמה והי' בסברה לדין אותו לזכות דלא בא להראות פריצות אלא פשיטא כיון דצריך רק ת"ח יחידי לדרוש מפיו הדין עפ"י חק התורה זה שכיח ומצוי מאוד ומחליטין שבודאי דרש מפיו טרם שהלך לב"ד וה"ה שהי' מצא איש אשר ידרוש מפיו על מה שיזכה בדין ולא יצרך לכנוס עליו בפשרה ומדלא דרש פשיטא דגמר בלבו למחול ולפשר כאשר לבו יאמר לו ודוק. ועלה בדעתי ראי' מדברי המחבר בא"ח סי' ע"ו סעיף ח' שכתב וז"ל קרא במקום שראוי' להסתפק בצואה אם מצא אח"כ צריך לחזור ולקרות אבל אם אין המקום ראוי' להסתפק בו אין צריך לחזור ולקרות עכ"ל וכתב המג"א ס"ק י"ב וז"ל צריך לחזור דזבח רשעים תועבה דהו"ל לבדוק המקום עכ"ל הרי יען כי הי' לו לעלות על דעתו לבדוק ולא בדק נחשב כמזיד ומזה הוליד הפר"ח בסי' ק"ח דין דאם התפלל במקום שהי' לו לבדוק משום צואה ולא בדק והתפלל ונמצא אח"כ צואה ואין לו שעה להתפלל עוד

אין לו תשלומין מדהי' לו לבדוק ולא בדק הוה פושע יעו"ש וא"כ ה"ה בנידן דידן דהי' לו לעלות על דעתו ולדרוש מפי חכם יודע דינים ולא דרש מפיו תורה א"כ פשע ולא הוה מחילה בטעות דיהי' נחשב כאונס ודוק. אמנם יש לדחות דשאני התם דלא חשש על ברכה לבטלה ועל תפילה אשר יקרא תועבה כי לא קיים והי' מחניך קדוש על כן נחשב לפושע אבל במקום דליכא איסור מנ"ל מדלא דרש מקודם דמחל על זכיותיו הלא יש עוד זמן לכל תכלית שיוכל לחקור וק"ל. עוד נ"ל להביא ראי' מש"ע ח"מ סי' מ"ה סעיף ג' שכתב וז"ל הודאה בחתם ידו והשטר בגופן של עכו"ם והדבר ברור שאינו יודע לקרות ויש עדים שחתם ולא קראו מכל מקום מתחייב הוא בכל מה שכתוב בו עכ"ל וכתב הש"ך שם בס"ק ה' וז"ל כיון שלא חשש לקרותו וסמך על הסופר שכל הסומך על נאמנת של אחרים הוא גומר בדעתו להתחייב בכל מה שיאמר עכ"ל הרי כיון שלא חשש לקרותו נתרצה. אך מכאן אין ראי' דעיקר הטעם כיון דלא חשש לקרותו א"כ נגלה שסמך על הסופר וסומך על נאמנותו כאשר הוא יעשה כן יהי' והוה כשליש וכן מבואר שם בסמ"ע בשם רמב"ן אבל כאן הגם שסומך על אחיו אבל הלא גם אח לא ידע ואין ראי' משלא הלך לדרוש מפי ת"ח דמחל דשאני התם דסופר ידע מה שכותב והוא סומך עליו ונתרצה לכל מה שיעשה הסופר ודוק. וחשבתי עוד להביא ראי' מש"ע ח"מ סי' ס"א סעיף ע"ו שכתב המחבר וז"ל ומדקדקין לשון השטר ודנין עפ"י אותו הדקדוק ולא אמרי' האי גברא לא גמר כולו האי והי' סובר שדין הי' בענין כך ומפני כך כתב אותו לשון עכ"ל וכתב הש"ך בס"ק ח"י וז"ל אין שומעין לו אפי' ידוע שאינו מבין לשון השטר מתחייב הוא בכך כיון שקבל על עצמו ושתק ועיין בסי' מ"ה ס"ג עוד מזה עכ"ל רק שיש להשיב דשם הדבר מפורש בכתב רק הוא לא הבין ומדלא שאל מפי מבין א"כ סמך עליו להתחייב בכל מה דמפורש יוצא מפי הכתב ודוק. עוד עלה בדעתי ראי' מדברי תוס' בבכורות דף י"ג ע"ב בגמ' דמשני אביי סיפא לאו מקח טעות כיון דיהב זוזי איבעי ליה לעיונא והדר ממשיך וז"ל ואע"ג דבשאר מקח טעות לא אמרי' הכי שאני לוקח גרוטאות מיד עכו"ם דאיבעי ליה לאסוקי אדעתא טפי שמא יש בהן עכו"ם עכ"ל הרי כיון שהי' לו לאסוקי אדעתי' שבתוך גרוטאות ביד עכו"ם יוכל להיות בהן ע"ז והוא לא עיין בהם א"כ לא הוה מקח טעות וק"ו אם איש הולך לפשר עם חותנו שהי' לו לעיין על מה צריך לפשר ומה שיוכל לזכות בבירור בב"ד ומדלא עיין אלא פשיטא דסבר וקבל לפשר רק לעשות קנין (לחושך) וחושב] לגרש אשתו זאת וליקח אחרת ודוק. שוב התבוננתי דיש לחלק בשלומא בהנך גרוטאות דהי' דבר שבידו להסתכל לראות אם אין בתוך הגרוטאות ע"ז ולא הסתכל שהי' עצל בעיניו אז אמרי' מדהי' לעלות על דעתו שצריך להסתכל אם אין

בהם ע"ז ולא הסתכל אין זה מקח טעות והקשה תוס' א"כ נימא במקח ג"כ אם הי' בידו להכיר אם הי' בודק ובוחן וכיון שלא בדק לא הוה מקח טעות ותי' על זה דשאני התם דיכול לומר לא עלה על דעתי שימכור לי דבר אשר בו מום אשר מכחו יתבטל המקח אבל הלוקח מעכו"ם הי' לו להסתכל דהא בשווי' אינו טעות רק יען דע"ז אסור לישראל אבל בלי האיסור אשר מצווה בו ישראל לא נמצא בו רמאות ודוק. ולפ"ז הי' מקום לדון דכאן כיון שהוא בעצמו אינו יודע הדינים הגם שיכול לדרוש מפי יושבים על מדין כיון שעכ"פ לא הי' בידו אלא תלה בדעת אחרים שיבררו לו הדין א"כ לא נחליט דסבר וקבל למחול מה שזכותו הוא ברור בו וק"ל. אך אחר העיון יראה כל בר לבב דמי שהולך לפשר עם איש אשר שונא לו שאין לסמוך עליו שהוא לא יבקש אלא] רעתו הפסידו ונזקו ומהכ"ת שלא ילך מתחילה לדרוש מפי ת"ח על מה שיפשר ומה שזכותו לו ברור אלא פשיטא דגמר בדעתו לגרש ולא יחפץ לילך בדינא ודיינא ונתרצה לפשר עמו בכל אשר ימצא חן בעיניו ובעיני אחיו אשר לקח עמו דלא דמי ללוקח ומצא במקחו מום דיכול לומר אני סמכתי על נאמנות המוכר אבל כאן על מי יסמוך על נאמנות חמיו אשר מבקש שיגרש את בתו והגם הבעל בעצמו בור ולא ידע הדינים הי' יכול לילך ליודע ספר כמו שהבאתי סמוכים מר"ן כתובות ומדלא הלך לדרוש פשיטא דסבר וקיבל ומחל על כל התביעות אשר יוכל לזכות בדין תורה ודוק. והי' נ"ל להביא ראי' מדברי המחבר בח"מ סי' רכ"ז סעיף ז' וז"ל עד מתי יכול לחזור ולתבוע אונאתו בשתות ולבטל המקח ביותר משתות עד כדי שיראה לתגר או לקרובו ואם שהה יותר אינו יכול לחזור אלא לתבוע אונאתו עכ"ל הרי יען שיכול לדרוש ולחקור מפי בקיאים ולא דרש אמרי' דמחל ועיין בסמ"ע שם היטב א"כ ק"ו אם הי' יכול לדרוש מתחילה מפי בקי בדינים ולא דרש דמחול רק אפשר לחלק דשאני התם דנתן מעות וגם לא דרש אח"כ אז אמרי' דמחל אבל כאן דלא נתן מעות רק התפשר לקבל את שלו אז אינו מוחל בזה שלא דרש מפי בקיאים דגם שם אם לא נתן מעות נאמן דלא מחל כמבואר בש"ך שם וק"ל. שוב התבוננתי דשפיר הבאתי ראי' דבשלמא שם אם לא נתן מעות נאמן דלא מחל דזה הוא הנותן כל זמן שהוא מוחזק במעות לא ידרוש דהא לכל יש זמן אם חפץ ליתן המעות ידרוש מפי הבקיאים כמה יתן דהא הוא המוחזק במעות אבל בנידן שמפשר עצמו על מה שביד חבירו והוא צריך להוציא אז בוודאי הי' לו לדרוש מפי למודי ד' עד היכן מגיע זכותו ודוק. ובזה יובנו לי דברי הרא"ש בב"מ פ"ה סי' ל"ב דהקשה על הא דאמרן בגמ' התם זבינא הכא הלואה בזבינא דליכא איסורא הוי מחילתו מחילה ותימא דהא ר"נ גופיה לית ליה הכי בפ' חזקת הבתים ברב ענן דשקיל בידקא וכו' וכן בפ' המפקיד גבי כיפי קאמר ר"נ שומא

בטעות וכן בנזיר ב"ה אומר הקדש בטעות אין הקדש ובגיטין דף י"ב כל קנין בטעות חוזר ותי' הרא"ש וז"ל וי"ל שאני כל הני דלא ידע דמחול אבל בפירות דקל ידע ומחל וכן מפליג בשמעתא גבי אונאה עכ"ל ומצאתי במהרי"ט ח"א סי' ק"ב שנתקשה בדברי רא"ש וז"ל ודבריו בלתי מובנים דמאי משני התם נמי גבי פירות דקל בההיא דשמט ואכל אלו הי' הבעלים בעצמם יודעים שלא קנו מן הדין לא הי' מניחים אותו שיאכלם והא הוה לי' מחילה בטעות עכ"ל ויעו"ש שנדחק בהבנת אשר"י הנ"ל. ונ"ל דהבנת דבריו ישרים מאד בעזה"י בכל הנך מקומות שהזכיר הרא"ש דלא ידע בעל הממון שיש לו מקרקעו או ממונו או מחפצו ביד חבירו ולא הי' לו מקום לחקור ולדרוש מפי יודע ספר תורת ד' אם אמת הוא דחבירו זכה משלו עפ"י דין תורה או אפשר שלא זכה בו ויקח את שלו מידו וכיון דלא ידע אם נמצא מהדבר אשר הי' שלו ביד רעהו לכן לא שייך לומר מחילה בטעות הוה מחילה דהא לא ידע אם יש לו דבר אשר אפשר שמחילתו יפעל עליו אבל בפירות דקל דידע עכ"פ דחבירו אוכל פירות דקלו מכח קנינו אשר מכר לו בינו לבין עצמו בלי שאלת ב"ד כמו בכפי' שנעשה עפ"י ב"ד וא"כ למה לא חקר ושאל מפי יודע דין ודת אם מהני מכירת פירות דקלו וכיון דלא דרש וחקר מפי ת"ח א"כ ש"מ דמחל הגם דטעה בדעתו והאמין דמכירתו מהני והוה מחילה בטעות מהני מחילתו ודוק. ולפ"ז יובן דברי הרא"ש שם בסי' ל"ד שכתב הרא"ש וז"ל וצריך לומר אע"ג דהוי בעי למימר דהוה ריבית קצוצה לאו מטעם זה אפיק אלא משום דהוה מחילה בטעות דבתורת מכר ירד לתוך השדה והמכר אינו מכר דכל את ונוולא אחי סמכא דעתי' והדרא ארעא ופירי נמי הדרא דהויא מחילה בטעות והוי כמניח את חבירו ליטול חפץ מרשותו או נותנו לו וקסבר שהוא שלו ונמצא שאין שלו עכ"ל עין רואה ותעידה דלא מצא הרא"ש דמיון רק מי שנותן חפץ לחבירו כי האמין שהוא חפץ חבירו משלו נתנו לו ואח"כ נגלה שלקח או שנתן לו חפץ שאינו שלו דמחילה בטעות כזה בודאי לא הוי מחילה וה"ה אם ירד בתורת מכר והמכר אינו כלום א"כ הדרה גם הפירות דהא גם המוכר לא ירד אלא בתורת מכירה והוא כמניח לחבירו ליטול חפץ מרשותו או נותנו לו וקסבר שהוא שלו ונמצא שאין שלו ודוק. וראיתי למהרי"ט שם בסי' ק"ב שהאריך למעניתו וכתב וז"ל ולפי דרכינו למדנו שכל שהיתה מוטעה במחילה ויש לומר שעל דעת כן לא היתה כוונתו למחול את שלו מחילה בטעות כזו אינו מחילה כלל עכ"ל והביא ראי' הרבה (א) מדברי הרמב"ם פ"ו מסנהדרין אם התפשר יען התחייב אותו שבועה ואח"כ נודע לו ששלא כדין חייבו הדיין שבועה שבטל הפשרה (ב) מדברי תשובת רשב"א שמובא בב"י סי' י"ב שכתב אפי' לא נאנס כלל וקסבור שאין לו בידו יותר ונמצא שיש לו דהוה מחילה

בטעות דכל דלא ידע לא מצי מחיל (ג) מדברי מהרי"ק דאח שנתפשר על חלק ירושתו דאמרו לו שנשאר רק מעט נכסים ואח"כ נתגלה שהי' נכסים מרובים דפשרה בטילה עיין מהרי"ק שורש קי"א ועל כן בנידן דידן ביתומה שהודית שקבלה כל חלק ירושתה ואח"כ נודע שהיו נכסים שהעלימו מעינה דבטל הודאתה וחיזק בריח פסקו שאפי' אם תעשה הודאה שהי' במחשבה אז למחול אפי' אם ימצא אח"כ נכסים שהעלימו וכתב מהרי"ט דכל דלא יודע לא מצי מחול אפי' הי' בלבו למחול דלא מהני המחילה והביא ראי' מדברי רשב"א דכתב דלא מצי מחול וגם באונאה יוכל לחשוב דלמא יש בו אונאה ואעפ"כ אמרו בגמ' דלא ידע דמחיל וכן מדברי תוס' פרק הכותב דכתבו דלא ידע שתמות אשתו בחייו יעו"ש באותיותיו הטהורים. ואומר דברי בקיצור כפי מה שהערותי למעלה דכלל הוא כך כל שנעלמו ממנו החפצים אשר המה בכוחו ולא ידע שיש כאן חפץ אשר עליו יפעל מחילתו כגון דלא ידע שיש עוד הלום נכסים בעולם אשר יצרך למחול עליהם יען שיש לו בהם אחוזה בזכות או שסמך על הדיין ועל השופט שהוא חייב שבועה ועל כן התפשר ונודע לו אח"כ כי הי' פטור משבועה אשר הי' נעלם ממנו שהדיין טעה בפסק לו שבועה או שנעלם ממנו שיש בעולם שטר על חבירו והוצרך לפשר וכן נעלם ממנו שלא יכול לברר עכשיו אם חבירו מתאנה לו במקחו או אם תמות אשתו בחייו וכדומה בכל אלו לא מהני מחילתו דאנן סהדי דלא מחל בלב שלם כי לא שער בנפשו שימחול בלב שלם אבל אם ידוע להחפיצים אשר התפשר עצמו שהזכירו בתוך הפשרה זה יזכה בפרטי דברים אשר נזכרו וזה יזכה בפרטי דברים אשר נזכרו והי' בידו לשאול ולברר כמה יתפשט זכותו להוציא בדיינים בדין והוא לא דרש מפי יודע ספר והתפשר מעצמו ומרצונו אז מחילה כזה הוה מחילה גמורה שלא דמי לנידן דמהרי"ט דכאן ידע מהדברים והתפשר ולא רצה לברר זכותו מקודם דהוה מחילה ודוק והי' לי להאריך בזה להצדיק בפשטות דברי תשובת הרא"ש ותשובת הריב"ש במי שנותן משכון על מעות שנתחייב בששחק שנתקשה בו מהרי"ע אבל אכ"מ. אחרי שכתבתי זאת מצאתי בש"מ בב"מ דף ס"ז שכתב בד"ה התם זבינא וז"ל וא"ת הכא משמע דסבירא לי' לר"נ דמחילה בטעות הוה מחילה ואלו בפ' חזקת הבתים אמרי' דלא הוה מחילה בהאי עובדא דרבנן דשקיל בידקא וי"ל דל"ד דכי אמר רב נחמן דהוה מחילה כשיודע מה שחבירו נוטל מממונו אלא שהוא סבור שזכה בו מן הדין כגון הא במוכר פירות דקל לחבירו וכגון המוכר באסמכתא אבל היכא שזה אינו יודע שחבירו נוטל כלום מממונו כהאי דהתם ודאי לא הוה מחילה וכדאמרי' הכא דאונאה לא הוי מחילה משום דלא ידע ומחל כי קסבר הוא שאין אונאה כלל עכ"ל ומסיים שם כל זה מיסודו של רבינו רמב"ן והוא הנכון

והוא שיטתו של רש"י הריטב"א עכ"ל הרי שביאר ההבדל בין אם אינו יודע שחבירו נוטל מממונו ובין אם יודע שנוטל מממונו רק קסבר שבדין נועל מממונו אז הוה מחילה בטעות מחילה ודוק. ועיינתי בדברי רמ"א סי' י"ז סעיף י"ב שהביא דעת ריב"ש שאם הדיין רואה שמגיע לתובע יותר ממה שתבעו אסור לדיין לפסוק יותר ממה שתבע ואם פסק יותר הוה טעות בדין וחוזר והש"ך ס"ק ט"ו צעק על זה למה לא יפסוק הדיין יותר וכי תימא דמחלו הא לא ידע דמחל דומי' דאונאה דלא ידע דמחל יעו"ש והקצו"ח תירץ דריב"ש לשיטתו דפסק בסי' שמ"ה דמחילה בטעות הוה מחילה שהבין הריב"ש כן בדברי ר"ת כפי הנוסחה שלו הגם שטעה בדין מהני מחילתו יעו"ש ולכאורה יפלא דלא ידע דמחל דהא לא ידע שיש לו מה בידו וביותר תימה דברי הסמ"ע שם שאפי' אם הב"ד יודעין שטעה בדין אינו רשאין לפסוק לו יותר וקשה הא דומה לאונאה שוב מצאתי שהנתיבות שם בסק"א התפלא עליהם. ולפי מה שהבאתי בשם הר"ן כתובות דאדם הולך אצל ת"ח טרם שבא לב"ד לטעון א"כ זה שלא דרש לדעת מה יטעון לפני ב"ד ע"כ סבר וקבל ומחל ולא דמי לאונאה וגם מיושב מה שהקשה בב"מ דף ס"ג דלא תלינן במחילה אם טעה בכדי לדעת אדם טועה ואיך שייך יותר מצוי לטעות בעם הארץ דלא ידע דיני תורה ולפמ"ש נכון דאי לא רצה למחול הי' הולך אצל ת"ח אשר ישים דברו בפיו ודוק. ועוד נ"ל אפי' אם פשרה בטעות תהי' בטול היינו אם הפשרה היתה על דבר ידוע כגון על פטור שבועה ואח"כ נודע שלא הי' חייב שבועה וכדומה עיין בב"י ובש"ע ח"מ סי' כ"ה יעו"ש אבל אם הי' הפשרה על הרבה תביעות ביחד ואח"כ נמצא שהי' בו תביעה אחת אשר יכול לזכות בדין אז אין הפשרה בטל דבזה כח הפשרה טוב מכח דין תורה וכדומה שהעיר בזה במבי"ט וא"כ בנידן דידן מי יודע כמה תביעות שהי' לטעון איש על רעהו והתפשרו אח"כ שכל אחד יקח אשר הביא א"כ פשרה קיימת כנלע"ד להעיר. ואין להשיב דהלא בנידן שאלתינו לא הי' קנין רק עשו פשרה בינם לבין עצמם כמבואר בשאלת הדר"ג נ"י אומר אני דכאן לא צריך קנין כלל מלבד שהוא סברה דמהני מחילה בעל פה אם תובע ממון מחבירו הלא הדבר מבואר בראשונים ומהרי"ק בשורש י' כתב וז"ל וגם מה שכתב דהך מחילה גרוע הוא למ"ד מחילה צריכה קנין אני לא ידעתי מאן הוא דאמר מחילה צריכה קנין רק במחילה שע"י דיינים וכמו שפי' ר"ל ומביא המרדכי בפ' זה בורר משום דדמי קצת למחילה בטעות כיון שע"י הפשרה ועצתם של הדיינים מוחל אבל מי שמוחל בעצמו בהא מודה כ"ע דאין צריך קנין כמ"ש ר"י וכן רבינו יוסף ט"ע וכן הראב"ן רבינו יואל ובנו הראבי"ה וכן דן רבינו מאיר והביא תוס' ומרדכי ראיות גדולות ועצומות על זה עכ"ל וכן רמז הש"ך בסי' י"ב ס"ק י"ב דבר

זה בשם תשובת מהר"ם לובלין יעו"ש ועיין בנתיבות שם מחילה מתובע למוחל יעו"ש. ועדיין יש לחקור דמהר"ם לובלין לא איירי רק במחילה ולא שיהי' מהני על חפצים שהם שלו שיהי' לחבירו דאז צריך קנין וא"כ בשטריימעל וטלית וקיטעל לא יהי' מהני מה שהתפשרו בלא קנין כפי אשר הכריע אדמ"ו ז"ל בחתם סופר א"ע סי' קמ"א שכתב בד"ה ונראה וז"ל ולכן דעתי מה שנוהגין ליתן להחתן חלוק לבן שלובש בימים נוראים שקורין קיטל וגם טלית של יו"ט שאינו צריך להחזיר כשמגרש אשתו עכ"ל. אך אני כתבתי על הגליון שם וז"ל ולי מהקטנים שבתלמידיו לא נ"ל להלכה דדווקא מתנה שנתנו כפי רצון כל אחד ליתן לחתנו אז חקרו הגאונים ק"ו מהאשה על הבעל אבל קיעטעל וטלית או שטריימעל במדינת פולין אשר הוא מנהג שלא ילך החתן לחופה אם לא יתן לו זאת אז בודאי כל אב ואם נותנים זאת לחתן רק כל זמן שבתם עמו כי הלא צריכין ליתן האבות בעכ"ח ולא דמי למתנות אשר יותנו כפי אשר ימצא חן ואינו נוהג בכל זוג וזוג אבל קיטל וטלית ושטריימעל בפולין לא יתנו בתורת מתנה ברצון רק נתונים המה לו כפי מנהגן של ישראל קדושים המה להיות נוהג כבעה"ב ולא כבחור ובודאי אינם נתונים לו כאשר יגרש את בתם שיהי' שלו אם ישא אשה אחרת והי' לי להאריך אבל אין הגליון מספיק עכ"ל שם על הגליון והארכתי אז לחקור בבגדים שהמה נתונים גם באיש רק להתקשט בבה"כ וברבים ודומים לבגדי אשה להתקשט ודל"ב ועוד חקרתי הכי זה דרכי נועם שהוא יקח אשה אחרת ויהי' עליו בגדים של אשה שגירש ובודאי אין לו אפי' לדברי אדמ"ו אלא המעות ולא החפצים ובפרט בנידן דידן שהאשה מוחזקת בהם מזה לא דבר אדמ"ו ז"ל הוא דן שלא צריך להחזיר אם הם בידו ואין פנאי כעת להאריך והחזקתי אז בדברי בית מאיר שהעיר שם כדת ודוק. סוף דבר הכל נשמע בנידן שאלתינו אשר כתב פר"מ נ"י וז"ל קודם נשואין עשו כתב ביניהם בדלא יהא מתדר להן בפני הח"מ ובפני הרב מיאבלנאב ואח"כ בעת הפירוד בא הבעל לפני ובידו מכתב מאבי האשה אלי שאסע לשם לישב על המשפט עם הרב הנ"ל והשבתי שאסע כאשר ישלחו עגלה ולא בא עוד הבעל אצלי ולא הי' מניעת האשה כלל בזה ואח"כ התפשרו בעצמם היינו אבי האשה עם אחי הבעל הגדול ממנו ע"י כתבים שכתבו זה לזה ומסתמא עשה האח בהסכמת אביו ואמו ואחיו הגדול ובסוף בשעת פשרה שלהם הי' גם הבעל עמהם ובאו לפני בפשרה מוכנת שעשו ביניהם עכ"ל במכתבו אלי א"כ הרי הדבר ברור שהי' להם לדרוש מפי רבנים אשר כתבו קודם נשואין שהם ישפטו בצדק אם יהי' מחלוקת בין הזוג והאח עם המגרש אשר באו בסוף פשרה עשו כתבים והתפשרו בעצמם ולא חפצו שרבנים ישפטו או יתפשרו אותם רק התפשרו כאות נפשם אין לך מחילה גדולה מזו

שמחלו זה לזה רק שלא לעמוד בדין ודיינא כמבואר בש"ע ח"מ סי' קמ"ו סעיף ח"י אשר מקורו בגמ' פרק חזקת הבתים והפשרה קיימת ודוק. ובזה מסולק הטענות דלא ידע המגרש והאח שהטלית והשטריימל שייך לו לחלוטין ועוד כמה טענות אשר סילקו רק בטענות המערער לדון על העיסקים ונדוני' שלה מטעם מורדת אבאר אי"ה לפני עצמו רק מה שטענה אמו של המגרש שנעלמו חפצים קטנים אשר לא ידעו המגרש ואחיו להתפשר עליהם א"כ לא מהני מחילה כיון שלא ידעו שיש משלהם בידה רק יפה העיר פר"מ נ"י וז"ל ומה שאמרה אמו שהם לא ידעו כמה מתנות ששלחו לה ודאי אין זה ראוי' להוציא ממון ומסתמא לא הי' הפשרה בלי ידיעת אמם וכל החשבון כתב אחיו הגדול בעצמו ובודאי עשה בידיעות אביו ואמו ומחלו דברים קטנים כאלה והראי' שגם אצלו נשאר דברים קטנים שנשלח לו במתנה וכל חפצים שתבע האם הי' שווים באפשר עשרה ר"נ עכ"ל אך לדעתי הי' זו מתנות קטנות מאם המגרש בלי ידיעת אבי המגרש על כן לא הגידה האם שלא יודע אשר עשתה בלי ידיעת בעלה א"כ הם כגזילה תחת ידיה וצריכה להשיבם אל אביו של המגרש כי לא קנתה כלל וצריכה לשלוח אותם אל אביו של המגרש ולא נוגע כלל לחקור על והשיב את הגזילה אבל אם נתנה בידיעת בעלה מסתבר דברי פר"מ נ"י שמחלו זה לזה דברים קטנים כי מהכ"ת לתלות שהלכו להתפשר ונעלם מהם לתבוע אותן דברים אלא וודאי שמחלו זה לזה בדברים קטנים מטעם עביד אינש דזבין דינאי ועיין סי' קמ"ב בח"מ ודוק. ואמרתי להודיע אשר שכחתי מלבאר במכתבי הראשון כי שם במקומו ראיתי שכתב פר"מ נ"י וז"ל טוען המגרש שהמגורשת לא הי' רצונה בגירושין רק עשתה מחמת אונס אביה ואמה שלא הניחוה לדור עמו עד קרוב שנה והמגורשת אומרת כעת הן אמת מתחילה הי' המניעה מאביה אך אח"כ חקרתי ודרשתי ונמאס בעיני ונתרצתי בעצמי לגרושין כמו שהגדתי לב"ד קודם הגיטין עכ"ל ובסוף מכתבו כתב וז"ל ואח"כ נסעתי למקום אבי האשה ושמעתי כי מתחילה לא רצתה האשה להתגרש רק אביה אמר לה אם תדיר עמו לא תהא נחשבת בין זרעי והשיבה לו אחרי שאני רואה שאם תדיר עמו יזיק לאביה מחמת כעסו וחי' ולא יחי' אביה מגודל הצער לכן מוטב שתתגרש עמו וישאר אביה בחיים ואז לקח אביה כל חפצים והמלבושים שלו ונסע לכאן להתפשר עמו והחזירם ליד חתנו רק הטראטין השליש עד אחר הגט ומצד שאני לא האמנתי להאב שלחתי מכתב להרב משם להשיב לי גב"ע ואמרה בפני עדים דשם שברצונה הטוב מקבלת גט מבעלה וביטלה שם בפני עדים קודם כתיבת הגט את המודעות והדיבורים שדברה כנגד הגט כמבואר בסה"ג לשון הביטול וכשבא הגב"ע לכאן וגם שכתב שהקניתה לו כל המעות שלו בהודאה גמורה

מעכשיו אז שלחתי הגט וקבלתה שם ברצונה כדת עכ"ל פר"מ נ"י. הנה אפי' כפי דבריו אחרונים אשר דרש במקום אצל המתגרש נראה אין כאן חשש אונס שהאשה השווה דעתה לאביה הגם שהוא רצה לכוף אותה שלא לדור עמו דאל"כ לא תהי' נחשבת לזרעו ויש ברמז אולי לא יניח לה ירושה ולא יעזור לה בכל זה פיה פתחה בחכמה שבעבור זה לא נתן לבה לשמוע לו שלא תדור עם בעלה אבל אחרי ראתה עיניה שאביה חיה לא יחי' ח"ו מרוב כעס וגודל צערו לכן בחרה בנפשה טוב להתגרש מבעלה כדי שישאר אביה בחיים א"כ מחמת כפיה של אביה לא נתרצית רק אונסה את נפשה איך תראה ברעה באבדן מולדתה הוא אביה אשר יכעיס וימות בלא עתו על כן אנסה את עצמה לקבל גט ברצון לעשות נחת רוח לאביה וא"כ אם כלל גדול הוא בכל הפוסקים שאונס דנפשי' לא הוה אונס אפי' באיש שאין מגרש אלא מרצונו עפ"י דין תורה אעפ"כ אונס דנפשיה לא שמיה אונס והוא מגמ' בב"ב דף מ' ובקידושין דף נ' ועיין בב"י א"ע סי' קל"ד ובח"מ סי' ר"ה והוא סברה ולא צריך גמ' דאונס דנפשיה לא הוה אונס דמה לנו על סיבות המביאים לידי רצון סוף סוף הוה רצון גמור ק"ו בן בנו של ק"ו שמה שאשה אנסה את נפשה לעשות נחת רוח לאביה וגמרה בלבה לקבל גט ברצון כדי שאביה לא יכעוס דהוה רצון ולא אונס כל מי שיחלוק על זה חולק על האמת אם מהני אונס דנפשיה באיש שצריך לגרש ברצונו מן התורה מכ"ש שנחשוב לרצון באשה. ולא עוד אפי' אם היתה משיבה לאביה אני מקבלת הגט כדי שלא תמחי את שמי מלהיות בין זרעך ג"כ הוה נחשב לאונסה את עצמה דהא אביה לא כפה אותה על קבלת הגט רק שלא תדור עמו ואם היתה חפיצה היתה הולכת לדור עמו ואביה לא יחשב אותה בין זרעו ומה שהוא אנסה את נפשה לבחור להיות נחשבת לזרעו מלדור עם בעלה א"כ הוה אונס דנפשי' ואין זה אונס אפי' באיש אם אביו הי' אומר לו כן שלא יהי' נחשב בין בניו אם ידור עם אשתו והוא בחר בעבור זה לגרש את אשתו הוה בודאי רצון גמור ודוק. וגם מה יפלא שעשתה זאת התורה אמרה על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו כי כן דרך איש שדבק באשתו ויעזוב אביו ואמו אבל באשה אינה טבע לעזוב אביה ואמה ויתדבק בבעלה ועיין רמב"ן בתורה פ' ויצא על פסוק אנכי אלך בבית אל וז"ל וספר יעקב לנשיו כל מה שאמר לו מלאך אלקים בחלום כי הכל פיוס להם שתלכנה עמו עכ"ל הרי שהוצרך יעקב לפייס נשיו שיעזוב את אביהם וילכו עמו כי אשה אל בית אביה ואמה וא"כ אהבתה אל אביה דחקת את הבשר להיות מקבלת גט ברצונה בלי אונס כלל ודוק. ולפ"ז נחשב שנתגרשת ברצונה הטוב שאין כאן כפיה כלל רק אונסה את עצמה יען שאוהבת את אביה גמרה בלבה וכן דברה בפיה וכן עשתה לקבל הגט ברצון גמור ודוק. ומה שטען המגרש כפי

אשר כתב פר"מ נ"י וז"ל וטען ג"כ שהי' הגט באונס מחמת שלא רצו להחזיר לו את הטראטען שלו עד אחר הגט ע"כ טענת המגרש ופר"מ נ"י מעיד וז"ל ואמרתי אז למגרש אלו אתה אונס בשביל הטראטין אתן לך בכתב להשליש שיחזירו לך הטראטען שלך והשיב אז בשעת הגט ח"ו לא מפני זה אני מגרשה רק ברצוני הטוב וע"ז טוען עכשיו המגרש לא הי' ציית לדברי עכ"ל אין אני רואה בזה טענה לבטל הגרושין (א) הלא עשה הודאת בעל דין ואמר בפה מלא לא מפני זה אני מגרש רק מרצוני הטוב ועוד שהוסיף תיבת ח"ו שהוא הבנה שלא יעלה על הדעת מי הכריח לו להוסיף ח"ו הלא יכול לומר לא מפני זה אני מגרשה ומדהוסיף בכח גדול לאמור ח"ו הוא אות ומופת שלא מפני אונס מגרשה דומי' אם מכר שדה וקבל עוד אחריות אשר לא תבע הלוקח ומדהוסיף כח גמר וגירש ודוק (ב) כיון שהרב המסדר הגט שאל אולי אתה אונס בעבור הטראטען אני אכתב להשליש והוא אמר לו מפני זה אין אני מגרש רק ברצוני הטוב ועכשיו אומר שירא שלא יהי' ציית להרב הוא דברים שבלב אשר אין אדם מכיר באונסו רק הוא עשה אונס לנפשיה פן לא ישמע להרב והלא הי' בידו לברר להרב לכתוב להשליש ואם לא יתן לו בודאי לא הי' הרב נותן הגט לידו כדי ליתנו לה ומדלא הלך לברר הוא אנס את נפשו בפחד ולא שמיה אונס (ג) אולי הי' המדובר בשעת הפשרה ליתן כל הטראטין ממעות שלו וממעות שלה ביד השליש א"כ אין כאן סרך אונס כלל והכי נהוגין בכל בתי דינים שאחר הפשרה מרצון יושלש משני צדדים ביד שליש רק לא מצאתי לזה גילוי במכתבו לדעת בירור המעשה על כן לא אאריך לברר הטעם משום דניחא ליה להיות הן שלו הן שלה הגם אין צריך לזה בנידן דידן בעזה"י. וידע שיש להעיר בדיני קים לי אך אין צריך לזה בעזה"י אם יסכימו גדולי פולין אני נטפל עמהם ואקוה שדברי יש להם פנים בהלכה בחסדי ד' (ועיין מרשד"ם סי' שכ"א אם יכול אפיטרופיס לטעון קים לי' מחילה בטעות הוה מחילה יעו"ש) דברי הדש"ת:

סימן מא

אלקים יענה את שלום הרב הגאון כבוד הרב ר' יוסף שמואל גילערנטער נ"י אב"ד ק"ק קוטב במדינת נאליציען. אחד"ש אודיעהו כי קבלתי מכתבו שמבקש גם דעתי כנגד טענת המערער בדיני ממונות אחלק לו מה שחנני אלקים ואקוה שכל מבקש צדק יראה אשר עם לבבי שלא אחפץ לילך בגדולות רק לברר הלכה ברורה בעזר ד'. טרם אענה על נידון שאלת פר"מ נ"י אשר קם איש טוען בעבור המגרש כמה טענות (א) שהמגורשת תקבל בח"ח שמאסה בו ברצונה בלא כפיה מאביה ואמה ואם לא שתתן למגרש כל קרן נדוני' ח"י מאות כסף (ב) טוען המערער שהגט הי' באונס כפיה ע"י אביה שלא

רצה להחזיר הטראטין (ג) עוד טוען שהיא לא נתרצית כל מה שעשתה הי' מחמת אונס אביה ואמה עד שמרדה בו קרוב לשנה (ד) רצה המערער להטיל ח"ח על אביה ואמה אם לא העלים כלום מן חפצים ומתנות המגרש אדברה וירויח לי בשורש אחד במורדת בעזה"י. ונראה לבאר בעזה"י דנפלאת בעיני דאמרי' פרק נערה דף מ"ח אמר ר"פ האומר אי אפשר אלא אני בבגדי והיא בבגדה יוצא ויתן כתובה כתב השמ"ק בשם הריטב"א וז"ל פי' ואעפ"י שעושה כן לצניעות ה"ה כשהיא אומרת כן מורדת מתשמיש חשובה שאין דרך חיבה וכ"ש בשאינו נזקק לה כלל שיוצא ויתן כתובה כדכתיבנא בשלהי נדרים הריטב"א ז"ל עכ"ל הרי מבואר אפי' אם מכווין הוא על צניעות או היא מתכוונת על צניעות אעפ"כ נחשב כמורד יען שדרך חיבה איש עם אשתו הוא בקירוב בשר ועיין רמב"ן פ' משפטים על פסוק שארה כסותה ועונתה לא יגרע וז"ל וענין הכתוב שאמר שאם יקח אחרת קירוב בשרה של זו וכסות מיטתה לא יגרע ממנה עכ"ל יעו"ש בביאר נעימות הבנת תיבות שאר בשר וכתב וז"ל וכך אמרו חכמים שארה זו קירוב בשר שלא ינהג בה כמנהג פרסיים שמשמשין בלבושיהן וזה פי' נכון עכ"ל א"כ הרי מבואר אפי' לא עושה זה לצערה אלא לצניעות אעפ"כ בין הוא נחשב למורד או היא נחשבת למורדת. ולכאורה פלא דרמב"ם פי"ד מהל' אישות כתב בהל' ז' וז"ל אסור לאדם למנוע אשתו מעונתה ואם עבר ומנע כדי לצערה עבר בל"ת עכ"ל ובה' ט' כתב וז"ל ואם מרדה מתחת בעלה כדי לצערו ואמרה הרני מצערת אותו בכך מפני שעשה לי כך וכך עכ"ל ובה' י"א כתב וז"ל כסדר הזה עושין לה אם מרדה כדי לצערו עכ"ל וכן בה' י"ב כתב וז"ל וכן ארוסה שהגיע זמנה להנשא מורדה כדי לצערו ולא נשאה הרי זו מורדת מתשמיש עכ"ל וכן כתב בספר המצות סי' רס"ב וז"ל הזהיר מענות אמה עבריה כשנקנה אותה אם נשאה ר"ל שנחסר ממנה מזונה כסותה ועונתה על דרך הענוי וההכאבה והוא אמרו שארה כסותה ועונתה לא יגרע וזאת האזהרה תכלול כל מי שישא בת ישראל שלא יענה אותה בדבר מאלו הדברים על צד ההכאבה והצער עכ"ל הרי שכפל ארבעה וחמשה פעמים שדווקא אם הוא או היא מורדין בתשמיש כדי להכאיב ולצער ולענות אז הוא עובר על לאו דלא תגרע ונחשב למורד בכל דיניו והיא גם היא נחשבת למורדת בכל דיניה ומשמע אם לא עשו כן כדי להכאיב ולצער לא נחשבו למורדין וא"כ למה אם חפץ הוא בבגדו והיא בבגדה לצניעות יהי' נחשבין למורדין הלא אין מכוונים לצער זה את זה וצע"ג. ונלע"ד לחדש דבר בעזה"י דיש שני מיני מורד ושני מיני מורדת (א) אם האיש מורד באשתו או האשה מורדת בבעלה על מרד תמידי שלא ישמשו זה עם זה בבעילה כלל כגון הבעל טוען היא אינה בת בנים ולמה יזרע זרעו לריק או היא שנואה בעיניו

כי הוכחש יפיה עד שכעורה בעיניו ולבו אין עמה או היא טוענת עליו כי מאסה בו עד שאי אפשר לרצות בו שתבעל לו כי הוא כלי אין חפצה בו או טוענת כי רר בשרו ולא יוכל להתחזק להיות לאיש אשר יבוא אליה כדרך כל הארץ על כן יאמר הוא או היא למרוד לעולם (ב) אם איש מורד באשתו שמונע עונתה איזה שבועות או חדשים כי אהב כעת את השניה יותר מראשונה כי היא ילדה בנים או בהיפוך כי השניה לא ילדה ונשארה ביפיה או אפי' אין לו אשה אחרת הוא מונע תשמישיו ממנה כי היא בעלת כעסנית ובעלת מריבה והיא מושלת עליו ושולטת בו על כן יעץ בלבו שלא יבעול אותה זמן רב אז תכנע תחתיו או בהיפוך יען כי הוא ירב אתה או כועס עליה או אינו ממלא לה רצונה במה שבקשה ממנו על כן מונעת ממנו תשמישה כדי שיהי' מוכנע תחתיה אבל לא יאמר הוא לה או היא לו שלא ישמשו זה עם זה לעולם רק רבות מחשבות בלב איש ורבות הדיעות בלב אשה כאשר ישערו שיש בו די נקם זה כנגד זה אז ישמשו זה עם זה כדרך כל הארץ ועיין מדרש ויענה שרה מניעה מתשמיש. והבדל גדול ביניהם אם הוא יאמר שלעולם לא יבעול אותה כי היא שנואה בעיניו כי כעורה היא ותגעל נפשו בה או היא תאמר כן כי הוא בעיניה ככלי מאוס אשר אין נפשה אליו או הוא אמר מכח צניעות לא יבעל אותה רק הוא בבגדו והיא בבגדה או היא תאמר כן מכח צניעות לא תתרצה לו אלא היא בבגדה והוא בבגדו או הוא אומר שלא יבעל אותה לעולם כי אינה בת בנים ולא יתן זרעו לריק או היא תאמר כן שיש חולי בכלי זרע אשר לא יכול לבעול אותה מרוב חולשתו כי הוא חולה ודל ההרכבה וכדומה אז בוודאי כיון שהמה מורדים זה בזה מרד תמידיות הגם שלא נעשה מחמת כדי לצער זה את זה או להכאיב זה את זה עכ"פ נתבטל אצלם סדרי אישות וצריכין להתפרד זה מזה הגם דהוא או היא אנוסין מכח מיאוס או מכח צניעות או מכח יראת ד' ואונס רחמנא פטרי' ואין ראוי' לקנס אבל עכ"פ אונס רחמנא לא חייבי' וצריך הוא לגרש וגם היא לקבל הגט ולהפסיד מתנותיו כי על דעתא דהכא לא נתן לה כמובן בשכל אבל אם הוא יאמר אהבתי את אשתי ואשוב לה עוד ליתן לה עונתה אחר ימים או חדשים או שנים כאשר יהי' עם לבבי כשך חמתי עליה או כאשר תמשך לבבי אליה או היא מורדת מתשמיש ואומרת כאשר יושלם עונו וחטאו אשר אשם נגדי אתרצה לו אז יש להם דין מורד ומורדת בהוסיף לה על כתובתה או לגרעו כתובתה ולא נותנים להם לצער זה את זה בתשמיש ודוק. ובזה יובן מה שכתב הרמב"ם מי שנחלה לא צריכה להמתין אלא ו' חדשים ואח"כ יוציא ויתן כתובה הגם שלא מכווין לצערה כי הוא אנוס שלא יכול לבעול אותה אעפ"כ אונס רחמנא לא חייבי' כיון דנתבטל האישות וכן אם אמר איזון ואפרנס אותה אבל לא אבעל

אותה כי שנאתי אותה הוא מורד כיון שלא יחפץ לבעול אותה עוד לעולם ועובר גם על לאו דלא תגרע כי הוא לצערה וכן בה' ט"ו שפי' מגדול עוז שאברהם לא רצה לבעול לשרה כי לא יהי' שפיכת זרעו כשפיכות דמים אבל קירב עצמו לה ונגעו זה בזה בשאר הנאת הגוף ועל כן אמרה השמים ביני לבינו כמו השמים נגעו בארץ אבל מורחקים זה מזה שאינם דבוקים כך אברהם הגם שנגע בשרה כיון דלא רצה לבעול אותה לעולם ודוק. וזה רמזו בגמ' היכי דמי מורדת דאמרה בעינא ליה ומצערנא ליה פי' בעינא ליה כי אהבתיו הוא יהי' לי לאישי אבל כעת מצערנא ליה כל זמן שאנקום בו בעבור (שעשה לי כך וכך) היינו שגם הוא ציער אותי בתשמיש שמנע תשמישו ממני או שעשה מריבה או קללני אבל אתרצה עמו כשאחפץ זה הוא מורדת וכן הוא מורד אבל בודאי מי שאומר שלעולם לא יבעול אותה אלא הוא בבגדו והיא בבגדה או היא אומרת כן הוה מורדין כיון שחפץ לבטל האישות עולמית ודוק. ובזה יופתח לי שערי דעת ליישב קו' הרה"מ בה' ט"ו שכתב הרמב"ם הרי הוא עובר בלא תעשה שנאמר ולא יגרע שאם שנאה שלח אבל לענות אסור עכ"ל וכתב הרה"מ וז"ל וכתב רבינו שהוא עובר בל"ת ודבר פשוט הוא וכבר הזכיר רבינו לאו זה למעלה עכ"ל והוא קו' עצומה. ולפמ"ש מיושב בעזה"י דבהלכה ז' דן הרמב"ם אם איש מונע תשמיש מאשתו שלא מקיים עונתו ת"ח כפי עונה שלו ועם הארץ כפי העונה שלו וחמרים וגמלים כפי עונתן הגם שלא יאמר שלא יבעול נהפוך הוא שאומר שהוא יהי' עמה עוד רק עכשיו מבקש הוא לצער אותה למעט עונתה אז עובר על לא יגרע עונתה שלא יפחת ולא ימעט מעונתה אבל כאן דן הרמב"ם בהיפוך שלא מכווין לצערה נהפוך הוא יפרנס אותה ויתן לה כל חמדת עולם אבל היא שנואה בעיניו ולא יבעול אותה לעולם כדי שלא לצער עצמו בבעילה שלה אז ס"ד כיון שלא עושה לצערה אינו מורד ולא עבר הלאו קמ"ל דהוה מורד וגם עובר על לא תגרע דאם שנאה שלח אותה לחפשי אבל לא לענות אותה עולמית כי מניעת תשמיש על לעולם הוה עינוי אפי' לא עושה כדי לצערה ודוק כי אקוה שמקום הניחו לי משמים בזה כי עמוקים וישרים דברי רבינו בעזה"י. ויומתק לי בזה דכאן בה' ט"ו הקשה הרמב"ם וז"ל ולמה לא ילקה על לאו זה מפני שאין בו מעשה ובה' ב' שכותב וז"ל אסור לאדם למנוע אשתו מעונתה ואם עבר ומנע כדי לצערה עבר בל"ת שבתורה שנאמר שארה כסותה ועונתה לא יגרע עכ"ל וכאן הי' לו להקשות ולמה אין לוקין על לאו זה למה המתין בקו' הנ"ל עד ה' ט"ו וצע"ג. אך הכל נכון בה' ז' כתב אם עושה כדי לצערה שהוא דבר מסור ללב עובר על ל"ת אפי' בפעם אחת אבל בודאי מי שעבר עונה אפי' איזה פעמים לא כדי לצערה רק שהי' לו טרחות או מחמת עצלות או מחמת שאוהב יין וישן או שחק

עם חביריו אינו עובר על הל"ת הגם שגזל עונת אשתו אפשר בתשלומין שיבעול אותה כפי אשר חייב לה מה לי שגזל ממון או תענוג ואיך ילקה הא אפשר בהשב תשיב אבל בהלכה ט"ו שהוא אומר שהיא שנואה בעיניו ולא יבעל אותה לעולם כי היא שנואה ואין רשאי לבעול אותה א"כ בטל עונתה והי' ראוי למלקות דאי אפשר בתשלומי ממון רק בתשלומי ביאה והיא שנואה ודוק. ובזה יהל לי אור בירושלמי פ"ב דסנהדרין וז"ל אין נושאין לא אלמנתו ולא גרושתו של מלך על שם ותהיינה צרורות עד יום מותן אלמנות חיות ריב"ק בשם ר"י מלמד שהי' דוד מקלעתן ומקשטתן ומכניסן לפניו בכל יום ואומר ליצרו תאבת דבר האסור לך חייך שאני מתאוה לך דבר המותר לך עכ"ל ולכאורה קשה איך רשאי לענותן לעולם הגם שעושה בעבור תשובה הא הוה עינת עולם וצע"ג אמנם לק"מ כיון שאינו נושאין גרושת המלך א"כ מאי איכפת בגט וזה רמזו אין נושאין גרושת המלך דאל"כ איך עשה דוד למנוע עונתם ואולי דוד לא קבל עליו שלא לבעול אותם לעולם נהפוך הוא בכל יום מקשטתן ומקלעתן כאלו היום תהי' נבעלות לו והתגר היצה"ר בנפשו וכאשר בא לבעול דיבר עם היצה"ר תאבת לדבר האסור וא"כ הי' לו פת בסלו והם מחלו עונתו ודוק. ומצאתי און לי בהפלאה בחדושיו ובקו"א סי' ס"ט דמביא דיעות אי עונה חשוב דבר שבממון והוא דעת המרדכי והוכיח מדברי רמב"ם שהקשה למה לא ילקה על לאו זה ותי' דהוה שוא"ת תיפוק ליה אי הוה דבר שבממון משלמין ואינו לוקין יעו"ש ולפמ"ש נכון ניהו בהל' ט"ו דלא נשאר אלא תשלומי ממון אז שפיר הקשה הרמב"ם דאמר שלמה "אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו" כחכז"ל שאשה בוחרת בבחור עני מזקן עשיר ומבקשת קב אחת תפלות מתשעה קבין ופרישות ואין ממון תשלומי בעילות עד שתפייס עמו ודוק (וכן משמע בהפלאה שיש תשלומין בביאה). שוב ראיתי בח"מ סי' ע"ו סעיף י"ג אות כ' שמביא דברי הב"ח שהאומר הוא בבגדו והיא בבגדה או אם היא אומרת כן לא הווין מורדין ממש לכל דבר והח"מ חולק כיון שנוהג מנהג פרסיים או היא נוהגת כן הווין מורדין ממש מה לי כולה שלא בועל כלל או פלגא שבועל בבגדיו יעו"ש ועיינתי בב"ח שמביא הטעם דמרדכי סובר דווקא אם מתכוונים לצער הווין מורדין וכאן עושין לצניעות יעו"ש והדבר ופלא למה לו להביא מהמרדכי הא מפורש יוצא מגמ' ומרמב"ם היכי דמי מורדת בעינא ליה ומצערנא ליה וכפל הרמב"ם בכל הלכות ובספר המצות אם עושה כן או היא עשתה לצער וגם זאת נ"ל דזה דווקא אם אמרו שעוד יתנהגו כדרך איש עם אשתו אבל אם אומר בפירוש שינהגו כן לעולם אז אפי' אם לא מכוונים לצער הם מורדין וה"ה אם אומרים אי אפשי רק הוא בבגדו והיא בבגדה אז הגם שלא מכוונים לצער הוויין מורדין כדברי ח"מ

ודוק. היוצא מזה דג' חלוקים יש (א) מי שמבטל עונת אשתו כדי לצערה או היא מבטלת אותו מתשמישה כדי לצערו הגם שלא יאמרו שיהי' כן לעולם אלא יהי' זמן מוגבל לנקום נקם לשלם גמול ידיו או גמול ידיה הר"ז עובר הוא לאו דלא תגרע ונעשה מורד וה"ה ברגיל להוציא אשתו מביתו ואינו משמש עמה עי"כ בעונתה עיין סי' קנ"ד סעיף ג' בשם תשובת רשב"א אם עושה מתוך כעס ומריבה א"כ ביטל עונתה מתוך כעס יעו"ש וגם היא נעשית מורדת בהוספת כתובה וגירעון כתובה ובהכרזה לכל דיני מורדת (ב) אם הוא או היא אומרים לבטל האישות לעולם הן מטעם שהוא מאוס בעיניה או היא שנואה בעיניו או שלא רצה הוא או היא לשמש בקירוב בשר אלא מכוסים בבגדים כיון שהוא ביטל האישות לעולמית אז אפי' לא מכוונים לצער זה את זה אעפ"כ הוי מורדין אם יש בידם לבעול כדרך כל הארץ ואינם עושים כן ודוק (ג) אבל באונס מחמת חולה שלא יכול לבעול או היא אנוסה שאינה יכולה שתבעל לו הגם שהצד אנוס ואינו ראוי לקנוס אבל עכ"פ אונס רחמנא לא חייבי' (עיין ש"ך ח"מ סי' כ"א) וצריך הוא לגרש והיא צריכה לקבל הגט כנלע"ד. אך בנידן שאלתינו שהאשה אנוסה ע"י אביה שלא הניח בעלה אצלה כי הוא מאס בו ולא יוכל לסבול אותו ופעל עד שברח ועזב את אשתו אבל היא אוהבת אותו בכל לבה ובעבור לעשות נחת רוח לאביה נתרצית לגט לא נתפרש מה יעשה בה אם נידון אותה כמורדת או לא. ומסברא נראה דכאן לא תקנו כלל דיני מורדת דאפי' במורדת מתשמיש קשה נימא כיון דעושה זאת לצערו א"כ נימא כופין אותה לשמש עמו רק לק"מ אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת לכוף אותה לתשמיש וגם הוא אין רשאי לשמש עמה בע"כ דלא יהי' לו בני מרד ועיין בגמ' ובש"ע א"ח סי' ר"מ ובש"ע א"ע סי' כ"ה ובב"ש סי' ע"ז ס"ק ג' דאי אפשר לשמש עמה יעו"ש ולכן חדשו דין מורדת אבל אם היא אוהבת אותו ואם הוא ילך לב"ד ויצוה עליה לשמש בע"כ אז יתקיים משכני אחריך ארוצה כאשר יהי' עמה במעה לא ימצא נחש בכפיפה וגם מותר לשמש עמה דהא היא אוהבת אותו א"כ למה יתקנו בה דיני מורדת הלא הב"ד יכפה לשמש וכיון שהבעל לא הלך לב"ד לכפותה נדע מזה כי לא חפץ בה ושמח בזה שאביה גרש יגרשנו מביתו ולא יצריך להיות עמה ביחד כי אם חפץ בה למה לא קראה בשם לב"ד הלא הבעל טוען שלא חפצה בגט ודוק. וראה שהב"י הביא בסי' ע"ז בשם רשב"א וז"ל ולפי שלא נתבאר לי מלשון השאלה מה שהיא טוענת שתשוב לבית בעלה אם נביאה אל ביתו ויפרע מה שלותה ונסתפקתי אם היא מתעכבת בלבד מחמת שהוא אינו קורא לה או שאינה רוצה לשוב אליו עד שיפרע מה שלותה ואח"כ יביאנה ואז תשוב אליו ע"כ אני אומר שאם מחמת שהוא אינו רוצה להביאה ולקרוא לה מסתברא שאינה מפסדת על

זה כלום לפי שהוא אינו רוצה בשימושה כי שמא בושה ממנו אחר שלא הראה לה פנים בעוד שהיתה חולה ואחר שנתרפא מפני שיצאה שלא ברשות ואין כאן מרד כלל לא מתשמיש ולא ממלאכה עכ"ל מדבריו נתבונן איך שהחליט שהוא אינו רוצה בשימושה יען שאינו קורא לה כי יש לדון אותה לכף זכות שמא היא בושה ממנו אחר שלא הראה לה פנים וא"כ היא לא מרדה לא מתשמיש ולא ממלאכה כמובן א"כ ק"ו בן בנו של ק"ו שהבת בושה מאביה ואמה ולא תוכל להיות כבת קמה כנגד אביה ואמה לעזוב אותם ולרדוף אחרי בעלה או לעמוד במשפט לילך לב"ד לשפוט עם אבותיה למה לא קרא הוא אותה לב"ד להזהיר אותה שתהי' עם בעלה ולא לחוש על דברי אבותיה והיתה שומעת לב"ד ולבעלה א"כ אין זה כי אם רע לב בעלה שלא חפץ בשימושה ואין כאן מרד מהאשה כלל כי לא נקראת בשם ונדע שלא ביקש אותה באמת ובלב שלם ודוק. וגם כפי מה שבארתי למעלה דאין מורדת רק באחת משתים (א) אם אומרת בפה מלא שלא תבעל לו לעולם אעפ"י שאינה מונעת תשמיש מחמת נקמה (ב) שמונעת תשמישה אפי' על זמן אם עושתה מחמת לנקום בו יען שעשה לה כך וכך או קילל אותה וא"כ בנידון דידן שלא אומרת שלא תבעל לו לעולם וגם אינה מונעת מחמת שנאה וכעס לנקום ובכל יום אשר יבנה בית תהי' לו לשוכנת באהבת עולם אין כאן מרד וקצרתי ודוק. ולא אכחד תחת לשוני שלבי אומר לי שאפי' אם הי' קורא לה לב"ד והי' אומרים לה שידוע תדע כי היא חייבת להיות עם בעלה כדרך כל הארץ כי גדול השלום בין איש לאשתו עד שתשמע לבעלה ולא לאבותיה והיא לא הטתה אזן לדבריהם אעפ"כ לא הוה מורדת כי איך תשא פניה להיות יושבת בבית אבותיה ולא לשמוע אליהם בשלומא אם הוא הי' הכין לה בית ומזוניה ותבע אותה לך עמי כל מחסורך עלי ולא שמעה אליו אז היתה נחשבת למורדת כי היא צריכה לקיים שמעי בת וראי והטי אזנך ושכחי עמך ובית אביך אם לוקח אותה מבית אבותיה כחכז"ל רבה פ' לך לך על פסוק ויאמר ד' אל אברם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אמרו וז"ל ר' יצחק פתח שמעי בת וראי וגו' עכ"ל הבת תעזוב בית אביה אם תלך משם אבל שתשאר בביתם ותהי' למורת רוח בעיני אביה ואמה מי יוכל לבקש כזאת מבת ישראל הכשירה בנשים וכיון שלא הכין לה בעלה בית ונכסים שלא תסמוך עוד על שולחן אביה לא היתה יכולה למרוד באבותיה טבע אנושי אונסה והגם שאפשר שהבעל לא פשע כי לא הי' בידו מעותיו עכ"פ אונס רחמנא לא חייבי' ומה פשעה ומה חטאה כי ידלקו אחריה ליתן עליה דין מורדת הלא אין מורד אלא מזיד ופושע מלשון מורדים ופושעים כמבואר במרדכי הובא בהגהת אשר"י בכתובות דף ס"ג ודוק. וראי' לזה מדברי רבינו מאיר בר ברוך הובא בהגהת מיימנות פי"ד מה'

אישות על ראובן שקיבל עליו וכו' ושוב נתפייסה עמו מרצונה ושהתה עמו שנה בחיבה עד שאמה גורמת שברחה ממנו ועתה הוא תובע אשתו וממונו וכו' כתב וז"ל ואעפ"י שכתב רב אלפס דינא דמורדת כדינא דמתיבתא להחזיר לה כל מה דעיילה ליה ה"מ דמרדה מחמת טעמא ואמתלא מעצמה אבל בנידן זה שהאם גרמה לבתה למרוד לא דיינין דינא דמורדת ועוד שהקהילות תקנו בהיותם ביחד בבירנבורק דכל כה"ג שמורדת מחמת קרוביה שמפתין ומסיתין אותה למרוד שהבעל נוטל הכל וזוכה בכל הנכסים ויזרוק לה גט בע"כ אם לא תחזור בה לאחר ההתראה שיתרו בה וראוי' לכל ישראל לשמוע תקנה זו דמיגדר מילתא עכ"ל הרי שדייק שהיא היתה עמו שנה בחיבה ואמה גורמת שתברח ממנו דאז היא מורדת גמורה אז דיינין לה יותר ממורדת משני טעמים (א) דסתם מורדת יש לה איזה אמתלא למה תבגוד בו שקילל אותה או עושה מריבה עמה וכדומה אבל זו מורדת בלי טעם למה נתקן לה כדינא דמתיבתא דעשאו רק פן ואולי תצא קלקול לבנות ישראל עיין רא"ש ור"ן אבל בלא אמתלא אין מתקנין לה תקנות (ב) הלא התקבצו הקהילו' וגדרו גדר שמורדת מחמת קרוביה שמפתין ומסיתין אותה להיות מורדת יטול הבעל כל נכסיה ויזרוק לה גט בע"כ כי ראוי' לעשות מיגדר מילתא למורדת כזו אבל דווקא אחר התראה שיתרו בה ולא חזרה ממרד יעו"ש וכל זה אם היא מורדת וברחה מבעלה וע"י מפתים ומסיתים נעשית מורדת כנגד בעלה. אמנם אם האשה אוהבת את בעלה ותחסה ותתלונן בבית אביה ואמה והם הטילו שנאה על חתנם וגרמו עד שהיא נשארת גלמודה בביתם והיא מר לה על בעל נעוריה ואין מושיע לה אך אם תצעוק אוי לה מיצרה ואוי לה לראות באבדן מולדתה כי אביה אמר שימות בקוצר זמן על ידי בעלה והביאה את קרבנה כדי שיחי' אבי' לקבל גט אם בעלה ישלח לה גט ברצונו אבל מעולם לא מרדה בבעלה ולא עזבה אותו לברוח ממנו אז אין כאן אפי' סרך מורדת וכל דברי הגהת מיימונית דווקא אם היא עשתה עכ"פ פעולת מורדת ודוק ועדיין צריך ביאור שיש לומר כיון שהיא אוהבת אותו ומה שקנה אשה קנה בעלה א"כ למה נפקיע הנכסי' ממנו חינם לק"מ שכבר העיר בזה הגהת מיימונית שם וז"ל וכ"ד דנראה בעין שדין גמור הוא ולא תקנה ולמה יפקיע כח בעל מנכסיה שמה שקנתה אשה קנה בעלה אחרי שהיא אוהבת בעלה ואין לחוש שמא תצא לתרבות רעה אלא שהמסיתים גורמין ומן הדין הי' לנדות המסיתין לכל הפחות ולא נעשה לה תקנה שיחזירו לה הנכסים דנמצא תקנתא קלקלתא וקלקלת כל בנות ישראל שיהיו כמו בזנות אצל בעליהן דכל כהאי גוונא מוקמי' אדינא דאורייתא וכו' כי אז יכנע לבבה הערל ואף אם הקנה לה בב"ד חשוב להחזיר חצי מטלטלין ובגדים וחצי הקרקע שלא הקנה לה לא יחזיר לה

אחר שאין מורדת אך מחמת גירוי ופתוי ולא מעצמה בהא לא איתקון דינא דמתיבתא לאהודרה לה מה דעיילה שלום מאיר בר ברוך ז"ל עכ"ל מפורש יוצא דווקא אם היא מורדת שברחה מבעלה ולא מעצמה נעשית מורדת רק מחמת גירוי ופיתוי שם לא איתקן דינא מתיבתא דלמה נעשה לה תקנה הלא תקנתא קלקלתא אבל בנידן שהיא לא נעשית מורדת כלל ולא שייך שיכנע לבבה הערל כי היא אנוסה בדבר בוודאי שעושין לה אפי' תקנה ודוק. וכן מורה באצבע דברי מרדכי שהובא בח"מ בהשגה בשם מר"ם וז"ל אבל כל היכא דאמרה מאוס עלי והדברים מוכיחים שאינו כן אלא מחמת כעס שהי' לה עם בעלה או מחמת שאביה ואמה תקימה לקטטה ויאלפיה שתקרא לומר מאוס עלי ואינו כן יהבינן ליה כוליה לדידי' עכ"ל הרי שביאר שהיא מורדת בטענת מאוס עלי לפני ב"ד ונתברר דנהפוך הוא שמחמת כעס או מחמת שאביה ואמה ירגילה לקטטה וגם יאלפוה שתקרא מאוס עלי אז יהבינן הכל לדידיה אבל אם לא טוענת מאוס עלי הגם שאביה ואמה גורמין קטטות עד שאין תקנה רק להתגרש לא תפסיד כלל וק"ו אם לא קטטה עמו ולא קראה כלל מאוס עלי מהכ"ת להפסיד לה ודוק. וגם לשון רמ"א בסעיף ג' וז"ל וי"א עוד דמטילין חרם אם בני אדם למדוה למרוד או שעושה כך משום כעס וקטטה או להוציא ממונו ממנו אז אפי' מה שתפסה מנכסי' ניטלין מידה ומחזירה לבעל עכ"ל זה שדייק דדוקא אם מרדה היא בו או אם נתברר שבני אדם גורמים תפסיד הכל ודוק. ואוסף עוד נופך שאפי' אם יביא הבעל עדים שדיבר על לבה שתלך עמו לבית אביו כי יהי' לה כל טוב אצל אבותיו ולא שמעה לו לעזוב את אביה ואת אמה לא הוה מורדת יען וביען כי לא חפצה לאכול נהמא דכסופא בבית חמיה וגם לא תוכל לעשות חרפה לאביה ואמה לעזוב אותם ולשלם רע תחת כל הטוב אשר גמלו עליה מנעוריה ולהכניסה לחופה כבת מלך וגם כי יראה פן תפסיד חלקה וירושתה מאבותיה אם תבגוד בהם ודבר זה למדנו מתורה הקדושה אשר יעקב אבינו קרא לרחל וללאה השדה לדבר על לבן שיעזבו את אביהן וישבו עמו לבית אביו עיין רמב"ן ויצא פ' ל"א פסוק י"ג וז"ל יספר יעקב לנשיו על מה שאמר לו מלאך בחלום כי הכל פיוס להם שתלכנה עמו עכ"ל וספרה התורה שם "ותען רחל ולאה ותאמרנה לו העוד לנו חלק ונחלה בבית אבינו הלא נכריות נחשבנו לו כי מכרנו ויאכל גם אכל את כספינו" הרי יען שאין להם תקוה על נחלה בבית אביהם וגם לא עשה עמהם כמשפט הבנות רק מכרם כשפחות (ועיין תרגום ירושלמי וז"ל ארי זבן יתן והא לא בעי למיהב לחוד כתובתן עכ"ל) ועיין בא"ע שם על כן שמעו לקול יעקב אבל אם הטיב אביהם להם נדן גדול גם הי' תקוה לנחלה לא הי' שומעין לו לילך לבית אביו שלא ברצון אביהם הגם שהי' ליעקב עושר בידו מכ"ש אם דל הוא

ואין בידו לפרנס אותם רק תשב על שולחן חמיה שלא תעזוב בית אביה ולהטיל עצמה על חמיה א"כ לא פשטה ולא מרדה כלל גם בזה ודוק. ומעתה בנידן שאלתינו שהבעל מודה שהיא היתה אוהבת אותו וכן האמת שלא מאסה בו כלל ולא היתה מורדת עליו רק אביה ואמה גרמו לו לצאת מביתם ולעזוב את אשתו והיא נשארת גלמודה ולא נשאר מנוח לנפשה רק אמרה בעבור שלא תראה באבדן מולדתה היא מרוצית לגט שעשתה למלאות רצון אביה א"כ לא די שמורדת אין כאן אפי' סרך מורדת אין כאן ואין מקום לגזור בח"ח או לפחות משלה אפי' פרוטה כמובן בעזה"י. וגם זאת שלא קרא לה לב"ד שידברו על לבה זה מראה שלא חפץ בה כלל וגם זה שלא התרו בה מהב"ד כלל שתדע שידונו בה דין מורדת ועוד זאת שלא היתה מורדת י"ג חודש גם זאת כל זמן שלא שמעה מפורש יוצא מפי ב"ד שהיא מחוייבת גם לרדוף אחריו בבית אביו שכך הוא דין תורה (אשר באמת לא ימצא ב"ד צדק אשר יצוה לה כן עפ"י התורה הקדושה) והכין לה בית לדור עמה ולפרנסה וגם אביה לא הי' נותן הנדן רק שטר הי' עכ"פ אונס בדבר על כן אין אני רואה להאריך עוד כי די בעזה"י. רק פן יחזק הבעל לאמור א"כ איפו שאמת שהיתה אוהבת אותו א"כ הי' הגט באונס שלה אומר אני מלבד שכבר גליתי דעתי במכתב שני שלא יוכל לבטל הגט בזה אגלה בעזה"י מה שחנני ד' עוד דבר לגלות שאין ערער הבעל כלום. ולכאורה יש לומר בשלומא אם האשה כופה לבעל בכפיות פחד או היזק שיתן לה גט זה הוה גט מעושה שלא כדין אבל אם אחרים גזלוהו ממונו ואמרו אין אנו נותנין לך ממוניך או שאמרו נזיק לך כך וכך כפי אשר בידינו להרע לך עד שתגרש אשתך א"כ הוא אנס נפשו ולא הוה אונס ומה לי אחרים או חותנו שהרע לו עד שיגרש את אשתו וצע"ג. אמנם משבשתא הוא שאפי' אם אחרים עשו כן והם אוהבים ורעים לחותנו ולמשפחתו הוה מעושה דמסתמא המה שלוחים של אשתו שמכוונים לעשות רצונה ולגרום לה נחת רוח ולזכות לה חפץ לבה והמה כולם שלוחיה וכן זכיתי לראות בספר המבי"ט אשר לא זכיתי לראות עד זה איזה חדשים שעמד בחקירה הזאת בח"ר סי' קל"ח ואעתיק לשונו הזהב וז"ל וזו היתה בשגגה היוצאת מלפני השליט והחזיק כי כל אונס שאונסין אחרים בבעל עד שיגרש וכ"ש אביה חשוב כאילו היא עצמה היתה אונסה אותו כי היא היא האונסת מדעתה ומכירה כי לא נקבה תסובב גבר ותכריחהו לגרש כי אם ע"י אחרים אביה וקרוביה ורעיה אשר לא יבגדו בה עכ"ל היקר מאוד כי הכל שלוחיה א"כ האשה אנסה את בעלה לגרש אותה ודוק. אך בנידן שאלתינו אשר נודע כי אוהבת את בעלה רק הביאה את חלב לבה על מזבח כיבוד אב למלאות רצון אביה אשר אנס אותה בדברים היורדים חדרי בטן שימות בלא עתו על דבר זה אז אנסוה את

נפשה ואמרה בנועם שפתיה שלא אחפץ בזה רק חי יחיה אביה א"כ שאביה לא הי' שלוחה והוה אביה כאלו בא איש אחר שונא ועשה לו זאת שכפאו לגרש היינו שיאנס הוא את עצמו ודוק כנלענ"ד נכון בעזה"י אמת לאמיתה של תורה בחסדי ד' ומזה יצמיח היתר חדש בנידן שאלתינו שהיא אנוסה ולא מורדת וקצרתי ודוק. אודות שרוצה להטיל ח"ר אם אביה ואמה לא לקח מן החפצים או ממתנותיו גמרתי שלא להשיב כי מי יודע עצומים בבטן מלאה אם יש לו טענת בריא או שמא וכדומה מה לנו בזה מי בעל דברים יגש לב"ד לתבוע טענותיו הלא אין נוגע בגוף השאלה מי שרוצה לחשוד על גניבה ומצינו בתורה שלבן חשד את יעקב שגנב משלו אבל יעקב לא חשד ללבן על גניבה ודל"ב. ונחזור בסוף השיטה (א) האשה הזאת מגורשת גמורה ומותרת לכל איש חוץ מכהן וגם הוא יכול לישא כלתו אשר נתקשר עמה כי כבר גירש כדת הראשונה (ב) הפשרה קיימת ואין למגרש תביעה על שטראמעל ועל בגדיו וכדומה חוץ מדברים קטנים אשר נתן אם של המגרש להכלה אם לא ידע המגרש והאח או אם אמו נתנה שלא מדעת בעלה והי' כגניבה ביד הבן ואשתו (ג) האשה אינה מורדת ואין עליה אשם כלל ואין סרך להטיל עליה שום ח"ח או להוציא מנכסיה פרוטה אחת נהפוך הוא הפסידה במה שהי' חייב לה רק מסתמא מחלה כרצון אביה אשר הודיע לה בוודאי איך התפשר (ד) אם יש תביעה שאבי המגרש גנב משל חתנו וכיחש מחפצים אשר אינם תחת המגרש הוא דבר שחוץ ממני ורשות בידו לקבול עליו בב"ד שלו, ואם יסכימו עמו מגדולי פולין אני מצרף עצמי להיות נטפל לעושי מצוה אבל עלי לא יסמוך כי אינני כדי וגם אין לי רק מעט אחרונים ואני מוטרד שאין לי פנאי לחפש אחריהם על כן גדולי פולין המה יורו וידונו ולא אני ח"ו אך זאת לא אעלים מלהודיע כי היטב חרה לי על אביה של המתגרשת אשר גרם להפריד אלוף אשה מבעל נעוריה שאוהבת אותו הרי שקדו חכז"ל על בנות ישראל כי אשה בכל דהו ניחא לה ועיין בפוסקים בסוגי' דמורדת וחכז"ל אמרו שנענש יעקב על שלא נתן דינה לעשיו מכ"ש שלא להפריד אפי' אם ח"ו הי' בעל בתם איש רע מעללים הלא ברוב שנים נקבה תסובב גבר להיות איש כשר וירא אלקים וראוי לגדולים שיענשו אותו באיזה מאות כסף לחלק לעניים להכנסת כלה. ואיידי אזכיר לו הערה חדשה בירושלמי כתובות פרק אעפ"י שפי' הטעם שהבעל נותן לה שלושה דינרין הוא כנגד שחייב לה שלוש שאר כסות עונה והקשה בירושלמי וז"ל הגע עצמך שהתנה עמה לא שאר ולא כסות ולא עונה הרי אינו חייב לה כלום מאי כדין כי דמר ר"י צערו של איש מרובה יותר מן האשה הה"ד ויהי כי הציקה לו בדבריה כל הימים ותאלצהו מהו ותאלצהו אריב"ל שהיתה שומטת עצמה מתחתיו ותקצר נפשו למות הוא קצרה

נפשו למות היא לא קצרה נפשה למות עכ"ל וכתב בש"מ כתובות דף ס"ג בד"ה מתני' על דברי ירושלמי הזה וז"ל הגע עצמך שאמר לה על מנת שאין לך עלי שאר כסות ועונה הרי אינו חייב לה כלום כלו' שאין לך עלי שאר או כסות או עונה דליכא למימר כפשטה דאל"כ מאי הוה תו מורד אלא או קאמר עכ"ל והוא דוחק לומר או או קתני כמובן. ונלע"ד בהבנת דברי ירושלמי והוא דמה דנשתעבד איש לאשה או אשה לאיש במצות עונה הוא בשני דברים (א) ירדה תורה ללבו של בני אדם שדרך התקרבות לחיבת ביאה הוא השכיבה בקירב בשר בחבוקים יחדיו בנשיקות פיו וכדומה שגיונות היצר אשר נתנו מפי הטבע להנות בהם בני אדם אשר יגדל הנאת ההתקרבות כמעט כגוף הנאת ביאה או יותר כחכז"ל בילקוט קהלת סי' תקע"ב וז"ל אמר ר' שמעון בן לוי טוב מראה עינים באשה יותר מגופו של מעשה עכ"ל ועיין תרגום על פסוק וירא הנה נתתי אלף כסף לאחיך הנה הוא לך כסות עינים וכו' אשר אתן וגו' ועיין רש"י שם שפירש על שהביט ביפיה שילם ועל כן אמר שרוצה לבעול הוא בבגדו והיא בבגדה יוציא ויתן כתובה שגם הנאות כאלה הם בכלל עונה ודוק (ב) גוף הביאה אשר קבלו חכז"ל שיש חיוב על כל איש שיבעל אשתו בעילה ממש אפי' אם היא מעוברת או אפי' אם כבר קיים פ"ו כי הוא תענוג בשרו ויש חיוב גמר ביאה ולכל איש כפי עסקו הבדל בין ת"ח לע"ה והבדל בין סוחרים בעיר או עובדים בשדה ובין חמרים וספנים ואפי' אם ירצה הבעל להיות יראי וחרד על דבר ד' אם יודע שאשתו לא תקבל הריון ולמה יהי' סוחט ילדים במקום אשר לא יזריע ולא יהי' לולד בן אדם לעולם אעפ"כ צריך לבעול אותה ועל כן אמרה שרה אמנו ישפוט ד' ביני ובינך הגם שאברהם שימח אותה בקירב גופו בחבוקים ובשמושים ולא רצה לבעול אותה שלא יזרע זרעו לבטלה מסרה דין עליו עיין כל זה במגדל עוז פי"ד מה' אישות הל' ט"ו יעו"ש פי' זה על ירושלמי שהביא הראב"ד שם. וכל זה מי שמורד באחד מאלו שני חיובים יש דין מורד הן אם חפץ בביאה אבל לא יחפץ בקרבת בשר אלא הוא והיא בבגדיהם או שיחפץ לעשות קירוב בשר בחבוקים ובמשמושים ולא חפץ בביאה ממש הוה כמורדים זה כנגד זה הוא השמים ביני לבינך ודוק. ולפ"ז חקרו בירושלמי אם התנה שלא תהי' לה עליו חיוב עונה שהוא מאן ימאן לבעול אותה רק יהי' יחד בקרבת בשר להנות גוף מגוף כאשר עשה דוד עם אבישג השונמית והוא מורד גם מזה א"כ לא יהי' עליו דין מורד וע"ז משני צערו של איש מרובה משל אשה במה ששימטה עצמה מתחתיו א"כ הוה גם זה בכלל מורד כנלע"ד בעזה"י בביאר ירושלמי ודוק ועיין ברמב"ם שכתב אשה שמרדה מתחת בעלה ודוק דברי הדש"ת:

סימן מב

שלום וכל טוב להרב הגאון החריף הרב ר' שמואל נ"י אב"ד דק"ק קוטב יע"א. אחד"ש אודיעהו כי קבלתי מכתבו אשר בו מודיע לי שקבל התשובות אשר שלחתי לו וגם מודיע שכמה גדולים מפולין מסכימים כן וגם כמה דברים אשר זכיתי עמהם להלכה שמחתי בו ואודה ד' בכל לבבי ובכל נפשי ופר"מ נ"י התפלא עלי על איזה דברים וגם עשוני יועץ להודיע דעתי בעתיד מה לעשות ואשיב בעזה"י כאשר עם לבבי (א) כתב פר"מ נ"י וז"ל לא הבנתי שלא דיבר כבוד גאונו מענין שווי' נפשי' חתיכה דאיסורא ולאסור אותו לישא אשה מהאי טעמא ובאמת כמה גדולים שהתירו אותה ואסרו אותו קצתם התירו סתם ולא פרשו דינו כלל ואף די"ל דהוא מותר משום שהיא מותרת נמצא דלא אגידא בי' וליכא חדר"ג בכה"ג וכמ"ש הגאון מבראדי בספרו אנשי שם וגם הגאון מיאס בספר ברכת יוסף ועכ"ז כיון שהגאון בתשובת בית אפרים ובטיב גיטין אוסרו לישא קודם שתנשא א"כ הי' לכבוד גאונו לבאר שלא ישא הוא אשה עד שתנשא האשה עכ"ל אין אלו ספרים בידי ולא ראיתיו חוץ מספר טיב גיטין הוא בידי ולא זכיתי עליו אז וכעת עיינתי בלקוטי שמות אות כ' והדבר אינו נוגע לנידן דידן כאשר אבאר בעזה"י. נלע"ד שלא שייך כאן לחקור דהוא אסור לישא אשה משום שווי' נפשיה חתיכה דאיסורא דהא שורש שווי' נפשיה חתוכה דאיסורא הוא משני טעמים (א) דאמרי' אדם נאמן על עצמו יותר ממאה עדים וכמו בממון דאמרי' הודאת בעל דין כמאה עדים דמי וכל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי הגם דיש עדים שפרע נאמן על עצמו יותר ממאה עדים עיין שבועות דף מ"א ובב"מ דף כ' ובקדושין דף ס"ה ברש"י אשר יאמר עליו כי הוא זה כך הוא באיסור אם אדם יאמר על דבר שהוא איסור לגבי עצמו נאמן אפי' אם עדים מכחישים והטעם בזה דעדים נאמנים רק מחק התורה מכח חזקת כשרות עיין רמב"ם הל' יסה"ת וברבינו בחיי פ' שופטים דגזרה התורה להאמין לעדים אפי' שאין אנו מכירין אותם דאוקמי אותם על חזקת כשרות הגם דיש מיעוט שמסהדי בשקרי והמה פסולים אעפ"כ נאמנים כ"ש הוא לכן אדם שאומר בברי שנאמן על עצמו יותר מעדים ודוק (ב) דאמרי' דאדם על עצמו יוכל לאסור איסור על נפשו באמירת פיו בכח נדר ושבועה הגם שלא התפיס ההיתר באיסור רק דיבר שהוא בעצמו אסור בכל זה יוכל לאסור לעצמו בדרך הודאה והוא כעין קנין אודייתא בממון עיין בב"ב דף קמ"ט ובש"ך ח"מ סי' מ' ועיין קצו"ח שם ובסי' קצ"ד שנעשה קנין בכח הודאה ה"ה נעשה איסור כח נדר ושבועה בהודאת פיו ועדיף מהתפסה ששם צריך לתפוס בדבר הנדר אבל לאסור בדרך הודאה מהני אפי' אם אומר דבר האסור פתי פת כותי וכדו' והדברים ארוכים בגדולי אחרונים

במהרי"ט ובשעה"מ פ"ט מאישות ואחרון הכביד אדמ"ו ז"ל שר התורה בשערי תורה ח"א כלל ה' העמיק הרחיב ואם יעיין יראה פר"מ נ"י שרמזתי בקיצר אמרים השרשים בענין זה בעזה"י ואין כאן מקומו להאריך. אמנם דבר ברור דהך שווי' נפשיה חתיכה דאיסורא הן אם שרשו פתוח עלי כח נאמנות שהוא אמת או שרשו פתוח עלי כח נדר ושבועה הוא דווקא אם פתח פיו ודיבר דבר ברור כגון אשה שאמרה אשת איש אני נדה אני זונה אני או גרושה אני או קדשתני או השוחט אומר בהמה זו נבילה או טריפה וכדומה אשר הזכיר שם אשר בו החלטה לאיסור כי שם אשת איש ושם זונה ושם גרושה ושם קידושין או שם נדה הוא שם איסור ברור אז שייך לומר שווי' נפשיה חתיכה דאיסורא יהי' שווי' נפשיה חד"א מאיזה טעם שיהי' אבל אם אשה אומרת לבעלה אל תגע בי כי מצאתי כתם או אחד נגע באברו באותו מקום או אשה אומרת אחד נתן לי טבעת קידושין או שוחט אמר מצאתי בו טריפות ויש עדים על זה ועל דעתי אני נדה או זונה או אשת איש מכח זה או השוחט אמר לדעתו יהי' טריפה ואח"כ הגידו העדים מה שראו ומה ששמעו ומה שידעו ואנו ב"ד אומרים שמכח נגיעה בשפיות אין האשה נאסרת לא לבעלה ולא לכהן אפי' במזיד והכתם זה טהור או הקידושין אינם קידושין או הריעותא הזאת אינו מטריף וכדומה מי הוא זה ואיזה הוא אשר יאמר עליו כי הוא זה אסור מכח שווי' נפשיה חתיכה דאיסורא הלא לא החליט איסור רק אמר שבא לפניו כזה או עשה כזה או פגע בו כזה וכאשר יורו המורים כן יהי' וכיון שהמורים הורו להיתר א"כ מה אסור עליו וגדולה מזה החליט התשב"ץ הובא בשעה"מ פ"ט מאישות אם אשה אמרה נתקדשתי בפני פלוני ופלוני עדים והם אמרו לא נתקדשה דלא שייך שווי' נפשיה ח"ד כיון דהיא אמרה בפני עדים הלזו נתקדשה אבל אם אמרה סתם נתקדשה אז ועדים מכחישים אז אמרי' היא נאמנת ביותר וה"ה בשוחט אם עדים מכחישים אותו והוא לא תלה איסורי' בעדים אז השוחט נאמן יעו"ש לתרץ קו' מ"ל דבריו נעימים ומתוקים ק"ו בנידן אם האוסר לא החליט רק אמר כך מצאתי או פגע בי או עשיתי ויש לי על זה עדים והב"ד מתירין אין בזה סרך שווי' נפשיה חתיכה דאיסורא כמובן וא"כ בנידן שאלתינו דיש לו עדים שאמר להם כך והאמין שבזה תהי' עוד אשתו רבות בשנים ואם נמצא בדין תורה שאעפ"כ שהאשה מותרת דלא הועילו דבריו מכח חוקי תורה אמרות טהורות איך ובמה נאמר שאסור לישא אשה אפי' אם לקיחות שתי נשים יהי' איסור כרת או מיתות ב"ד אין שייך כאן שווי' נפשיה חתיכא דאיסורא מכ"ש בחדר"ג לאחר אלף חמישי מי יחוש לאמור יען שחפץ לאסור אותה בדבריו עפ"י עדים שדיבר לפניהם ולא מהני דבריו יהי' הוא נאסר ליקח אשה ח"ו לומר כן לאמת אם יש מגדולים שכתבו זה אולי המה

אותן שרצו שיתן האיש גט שנית אבל לפי פסק שלי חס ליה לזרעא בר אבא לומר כן ונהפוך הוא שמותר לו לישא אשה אחרת דאטו אמר הבעל שהיא אשתו עד אז יען שהתנה בשעת נתינת גט לידה ע"מ שתהי' מגורשת אחר רבות בשנים והב"ד מכחישים אותו שלא אמר שאז הי' לדין על שווי' נפשיה חתיכא דאיסורא אבל באמת אמר הבעל אשר דיבר לפני עדים ומה שהי' חפץ לעשות לה וכיון שגדולי תורה פסקו שלא מהני מעשיו א"כ מעולם לא אסר על נפשו דבר ודוק (ועיין תשו' נפלאה בנב"י מהד"ת א"ע סי' כ"ג). אך אמרתי מן השמים הוא להודיע לו אשר כתבתי זה איזה שנים הנה אדמ"ו הגאון ז"ל בשערי תורה כלל ה' פרט י"ג העיר על חקירה גדולה דמדברי הרמב"ם ור"י ורה"מ ובש"ע סי' קט"ו מבואר דעל שווי' נפשיה חתיכא אין ב"ד כופין להפריש אותו מן האיסור והתפלא תרי פליאות (א) מסברה מאי שנא ממון מי שעשה הודאת בע"ד הב"ד כופין אותו לשלם ולמה לא כופין אותו שיתן גט לאשתו (ב) הא מבואר בש"מ כתובות דף מ"ג בשם הריטב"א מדנקט נאמן לאסרה עליו אם אמר פתח פתוח מצאתי ולא אמרו נאמן לאסרו על עצמו ש"מ שהב"ד כופין אותו להוציא והתפלא על הבית מאיר סי' קט"ו שמביא בשם הגאון אחיו של הט"ז שגם בפ"פ אין הב"ד כופין אותו להוציא עכ"פ הקו' נפלאה. ואמרתי לתרץ בעזה"י והוא אם איש בא וטען פתח פתוח מצאתי הוא אינו יודע אם היא אסורה עליו דהא לא ראה שמץ זנות בעיניו וגם לא שמע שמץ זנות עליה רק הריעותא שמצא פתח פתוח הוא מוליד ספק בגופה דלמא זנתה ברצון ונאסרה עליו אבל יוכל להיות שנעשית מוכת עץ או דלמא אחד אנס אותה רק אנו הב"ד שופטים על הריעותא ואמרי' מוכת עץ לא שכיח ואנוסה יש לה קול ומחליטים עפ"י כללי תורה דהיא זנתה במזיד ואסרינן אותה אז ממילא אנו כופין אותה להוציא כמו אם אחד בא לשאול שאלה בב"ד על ריעותא טריפות שמצא ואנו הב"ד מטריפין עפ"י כללי תורה אז פשיטא דכופין אותו שלא יאכל אותו טריפות וה"ה אם אנו אוסרים אשה עפ"י כללי תורה שהיא אסורה לו כי נטמאה שכופין אותו להוציאה אבל אם אחד בא ואמר ראיתי אשתי זנתה והיא נטמאה או שבא ואומר אני מאמין לאיש הזה כבי תרי שאשתי זנתה וכדומה א"כ הוא בא לספר לפני ב"ד שאשתו אסורה עליו אבל לא בא לשאול לנו איזה ריעותא שמצא ומבקש מב"ד לשפוט שפוט את המעשה זה הוא איסור או טומאה כי הוא אמר שראה או שמאמין שאשתו היא זונה אז אמרי' לו אם ראית או תאמין תפרוש עצמך ממנה אבל אי אפשר לכופו להפרישו דהא אנן לא נעשין ב"ד לשפוט שפוט לדעת אם היא אסורה בשלמא אם מספר הריעותא ואנו אוסרים אז נגמר דהיא אסורה עליו אבל כאן אם הוא מחליט שהיא אסורה עליו אז אין אנו יודעים לאסור כלל ועל זה נאמר

ויראת מאלקיך דבר המסור ללב אבל פתח פתוח (הוה כמו זה אחוה דמיתנא) הוא מביא שאלה ואנו פוסקים ודוק. ואוסיף נופך אפי' אם אינו אומר בפירוש שראה אשתו זנתה כמכחול בשפופרת רק ראה צורת מנאפים עיין מכות דף ו' ורמב"ם פ"א מ"ה א"ב ורא"ש ביבמות דף כ"ה בכל זאת הוה רק החלטה שהוא אומר שראה שזנתה שחזקת צורה זו היא ניאוף מכח טבע אנושי אש בנעורת ואינו מכבה ואין הב"ד לשפוט שפוט שהיא זנתה דגם הוא מחליט כן אבל אם יש רק ריעותא וצריכין אנו לשפוט עפ"י כללי תורה שהיא זונה אז כופין אותו להוציאה (ועיין רשב"א ופנ"י ותב"ש אם אדם על עצמו נאמן אם יודע ברי אבל זה אין כח ב"ד) אבל בממון אם הודה לפני ב"ד אז ע"י שהודה לפני ב"ד נעשה מחויב ולכן כופין לו לשלם אבל אמר אשתו זנתה אין הודאה לפני ב"ד פועל יותר מאלו לא הגיד א"כ אין לבית דין יד בדבר והדברים ארוכים ואין כאן מקום להאריך.

תבנא לדינא דבנידן דידן נמי כיון דב"ד אין יודעים לאסור האשה מכח הדברים שדיבר הבעל לו יהי' שיש שמץ שווי' נפשיה חתיכה דאיסור מה איכפת לן הלא בגביות עדות שבא לפנינו שם לא מצינו ריעותא לדון ולגמור שהיא אשתו ומה שדיבר בשווקים שהיא אשתו אין אנו אחראין ולנו מה איכפת וק"ל. נחזור לדברים הראשונים שם בטיב גיטין שאומר הבעל שיש לו שם אחר אברהם אז לפי דבריו היא אשתו והוא אסור באחרת על כן החמיר הגאון שימתין עד שתנשא היא אבל בנידן דידן מאותו טעם שהיא מותרת לאיש אחר הוא מותר באשה אחרת ודוק. (ב) ראיתי שכתב פר"מ נ"י שגדולי פולין כתבו שראוי' לנדות האיש הזה על שהוציא לעז על הגט ועבר על חרם דר"ת חלילה לי להרהר אבל הדבר נפלאת מה פשעו ומה חטאו של האיש הזה הרי לא הוציא לעז על הגט כלל רק סיפר אשר עשה באמת והביא עדים על דבריו והגידו בתורת עדות שגילה לפניהם שהוא לא תהי' מגורשת רק אחר כ"ח שנים ואטו יען כי הדין התורה אומר שאח"כ נתבטלו דבריו ואין בזה איחור זמן הגירושין יקראו להבעל וגם להעדים שמוציאין לעז על הגט ח"ו שיאמר כזה א"כ אתה מכשיל לעדים בעתיד לבוא אם ידעו מודעה לא יגידו עדותן ועיין מה שחששו חכז"ל בעדים בקידש החודש מכ"ש שיצאו מכשול ח"ו להרבות ממזרים בישראל דאטו הבעל והעדים נביאים לדעת אם יפעלו לפסול הגט בעדותם או יצא מגדולי ישראל פסק שהוא כשר ואותן גדולים שכתבו לנדותו לא אחזו שער הדין ובודאי לא כתבו כן אלא לפנים לפחדו לבעל כדי שיחפץ עי"כ ליתן גט שנית ואני אומר חלילה לנדות הן אותו או העדים ולא יזכר כלל שעבר על חרם דר"ת דנהפוך הוא מעולם לא הוציא לעז על הגט רק האמין שיוכל להתנות על הזמן ודוק. ויתר מזה נפלאת בעיני הלא פר"מ נ"י כותב שכמה גדולים כתבו שיהי' טוב אם יגרש פעם שנית א"כ על כרחך

יש במודעה שעשה שמץ פסול ואיך ינדה אותו על שהוציא לעז הוא תרתי דסתרי אהדדי ולולא שאני חלוש וגם טרוד הייתי כותב פסק כנגד דעת זה אבל לא אוכל כעת עיין בש"ע א"ע סי' קל"ד ובב"ש ובט"ז שם וק"ל. (ג) עוד יצא פר"מ נ"י לחקור יען כי כמה גדולים כתבו אם אפשר להשיג שהבעל יגרש פעם שנית מה טוב על כן הוא נבוך אם צריך לבטל מקודם ההתקשרות עם הכלה אשר נתקשר ואעתיק שכתב וז"ל ואני מסתפק אם צריך להתיר ההתקשרות השידוך לפני הגט כי אפשר הוה כמו גט באונס אחרי שהתקשר בתנאי בחרם לישא את כלתו ועי"ז מוכרח לגרש והוא אונס מפני החרם שקיבל עליו בתנאים ועוד שנתן הרבה מתנות להכלה והשליש הנדן וא"כ אם לא יגרש לא תחזור לו המתנות והנדן וא"כ הוה כמו אונס ממון וא"כ לפענ"ד הי' נכון להתיר ההתקשרות ולהקנות זל"ז כמ"ש בסדר הגט אך כי זה בקושי' ולכן שואל אם אפשר אין זה מעכב כלום דהדין נותן לכופה לגרש והוה גט מעושה ע"י ישראל כדין סי' קל"ד ס"ה וממנ"פ אם הגט פ"א כשר הרי טוב ובאם לאו כיון שהוא גרם וביטל גט הראשון בידינו לכופו ליתן גט שני כמ"ש רמ"א סי' קנ"ד סי' כ"א אך נ"ד ל"ד להתם דאולי גם הגט הראשון הי' כמו באונס ואין לכופו שנית ולכן אני שואל אם להקפיד על זה אי לא זה ת"ד. לא ידעתי במה נסתפק אטו יש מי שמאנס אותו לגרש את אשתו ראשונה רק הוא מאנס את עצמו בעבור כלתו השנית שאין לו רשות לישא אותה כי אז גם היא תעבור עבירה אם תנשא לו ובידו שלא לגרש כלל אשתו ראשונה רק הוא מאנס את עצמו הן בעבור שלא יפסיד ממונו אשר נתן לה מתנות וסבלונות והוא רוצה להציל ממונו אבל אין זה מוכרח לגרש את הראשונה ולא יפסיד על ידי זה שלא יגרש אותה רק יפסיד ביד הכלה השנית אשר נתקשר ולא דמי למה שנזכר בסדר הגט שם יקנס יען שאינו מגרש אותה והוה הגירושין בע"כ אבל אם איש מעולם יאמר לו אצילך מהפסד אם תגרש את אשתך אשר אני שנאתה בוודאי לא הוה אונס וה"ה כאן הכלה השנית שונאה את אשתו הראשונה ובקשה שיגרש אותה והוא חפץ באהבה השנית ומגרש לראשונה מה אונס יש כאן והדברים פשוטים וברורים בעזה"י ואטו מי שעבר חדר"ג ונשא אשה שנית לא יכול לגרש יען שהוא מוכרח לגרש אחת ולא יוכל לגרש הראשונה עיין בא"ע סי' א' אם הראשונה חפצה בגט יגרש אותה וע"כ יען דהוא בוחר יותר בהשנית מגרש לראשונה והוא מאנס עצמו ואין זה אונס כלל ודוק ויעיין בתשובה שלישית שלי על דברי המבי"ט. אבל חלילה לכופו כי אז יהי' שני פעמים באונס כאשר העיר פר"מ נ"י ואוסיף נופך עוד זאת הוא לא ביטל ולא גרם רק חפץ לעשות עיכוב בזמן ואם מהני מה שדיבר לפני עדים א"כ לא מעולם לא נתרצה לגרש רק בתנאי זה ומי יכוף איש לגרש אשתו שלא ברצונו

שתהי' לאלתר מגורשת ודוק. (ד) גם ראיתי לפר"מ נ"י נבוך כדת מה לעשות וכתב וז"ל אני שואל כשיבא לגרשה עוד הפעם אם ניחש עוד לחשש ברירה שכתב הנב"י קמא חלק א"ע סי' צ"ו שצריך הדיין להטעות ולומר לו שהגט הא' פסול הוא וכן נהוגין תמיד כשנותן שני גיטין שמטעין אותו בגט הב' ואומרים לו שנפסל הראשון וא"כ אני שואל אם כאן נמי נעשה כן לומר לו שפסולים גיטין הראשונים או א"צ להטעותו ובאמת שבקושי כאן להטעותו כי יודע שהגאונים התירו את הגט (ואפשר יודע בנפשו כי לא מסר מודעא כלל) וכתבו שהאשה מותרת להנשא וקצתם כתבו שהוא אסור משום דשחד"א ודמי למ"ש הנב"י תנינא סי' ק"ך דכשיזמין צורבא מרבנן שא"א להטעותו לית לן בה ע"ש, ועוד שנית נ"ל שאין לומר לו באופן זה שנפסל הגט דכי משום שהוא הוציא לעז על הגט אחר שיצא בהיתר וגזר ר"ת] בח"ח על כל מוציא לעז איך נאמר אנחנו ג"כ שהגט פסול ופן ח"ו נפגע בחרם ובשלמא כשנותן ב' גיטין זה אחר זה ולא יצא הגט בהיתר עדיין לא חל החרם דר"ת כיון שמסדרי הגט מסופקים ולבם נוקפם והוא גירש על דעת המסדרים אבל כשכבר יצא בהיתר ואירע אח"כ שאלה בפרט מחמתו שהוא הוציא לעז ובא"א בגט אחר הוא כשר דאיך נוציא לעז לומר שהוא פסול ושגם האשה אסורה להנשא אפי' רגע חדא הר"ז בכלל מוציא לעז ובפרט דיש חשש אולי ע"ז יחזור בו מליתן גט אחר ונמצא שהוצאנו לעז על הגט ולכן דעתי א"צ לומר לו כלום רק לומר לו שלא יהרהר על הראשונים ויכוין בגט זה עכ"ל. ונלע"ד ליתן עצה אם יהי' אלקים עמדי לעזרני למען כבוד שמו וכבוד תורתו כי יש לחוש שלפי סדר הגט האשה מזכרת כמה פעמים שם בעלי ונעשה הודאת בע"ד שהוא בעלה ואולי יעשה עכשיו הבעל מסירת מודעה בכל אופנים ויהי' מכשול ח"ו. ונ"ל לעשות כן שהמגרש צריך לבוא לב"ד ויאמר כך רבותי אני נתקשרתי עם פלונית בת פלוני אבל יש לי אשה אשר קדשתי לי בעדים כדת משה וישראל היא פלונית בת פלוני ולא אחפץ לעבור על חדר"ג לישא אשה שנית כיון שיש לי אשה על כן אני חפץ לגרשה וישלחו הב"ד אחר האשה ויאמרו לה הנה האיש הזה העומד פה אומר את אשתו והוא חפץ לגרשך התחפצי לקבל ממנו גט פטורין אז היא תשיב אני מבקשת מהב"ד שישלחו את האיש הזה לחוץ אבל לא תאמר לשלוח בעלי לחוץ רק הב"ד ישלחו האיש כי יש לי לדבר לפני הב"ד מבלעדו אז תעשה מסירת מודעה לפני עדים אתם עדי אני רוצה לשמוע לדברי הב"ד אם יאמרו שאני אקבל גט מהאיש הזה יהי' מאיזה טעם שיהי' בלבם אבל אני מוסרת מודעא אם אמור שהוא בעלי ואני אשתו ואחפץ לקבל גט וכדומה מהדבר אשר יהי' נשמע שאני אשתו שאין בה הודאת בעל דין כי הקב"ה עד בדבר שלא קבלתי קידושין רק פ"א לפני כך וכך שנים על כן כל

הדיבורים שיהי' נשמעים שאני אשתו והוא בעלי ואקבל גט הכל רק שאני גומרת בלבי לקבל גט כאשר ציווני יען שפלוני בן פלוני אומר שהוא בעלי ואני אשתו ואשמע לקול ב"ד לדבר כל הדברים ולקבל הגט ברצון טוב כמו כל אשה המתגרשת מבעלה והעדים יכתבו ויחתמו מודעה הזאת והב"ד יקיים ואח"כ יהי' נכתב הגט ובזה הרווחנו שהוא עושה הודאת בע"ד שהיא אשתו ונאמן לגבי עצמו ואם יעשה עוד מסירת מודעה על הגט יהי' עליו חרד"ג לישא אשה והיא עשתה מסירת מודעה שאינה עושית הודאת בעל דין על עצמה שהיא אשתו ולא יוכל לקלקלה ואין כאן חשש שהב"ד עוברין על חדר"ג יען הוא עשה הודאת בעל דין שהיא אשתו אולי קדשה אותו מחדש על כן נותנים ומסדרים גט וגם לבעל יאמרו יען שאמרת שהיא אשתך וחפצת לפטור בגט אין אנו חוקרים איך ובמה היא אשתך רק תתגרשה בגט לגרש האישות ותתן גט כפי אשר כתבו גדולי ישראל ואח"כ יוציא הרב אגרת שכמה גאונים כתבו ליתן גט בשם האחר כנלע"ד.

סוף דבר ראיתי במכתבו שהתפלא עלי למה בררתי פסק לברר שהאשה אינו מורדת תיפוק ליה שבפסק שני שלי כבר בררתי שמחל על הכל כאשר התפשרו עצמם עכ"ד ישמע פר"מ נ"י אם היתה מורדת לא מועיל פסק שני כי הגם בודאי חקר מקודם היינו שסופר שאשתו לא דר עמו וחפץ לגרשה אבל מאין יהי' יודע לספר מדין מורדת אשר לא שמע מעולם כלל וגם המחילה לא הי' מועיל כי הזכות בא למגרש בשעת גירושין לזכות בנדן שלה ולא מהני מחילה על דבר שלא בא לעולם כזה ודל"ב ואין כאן מקומו להאריך דברי הדש"ת עשיתי את שלי בעזה"י ויקבץ שני רבנים מפורסמים לצרף עמו ויגמור לטובה ויסתכל שלא יצא מכשול ח"ו בנתינת גט להחמיר כרצון דעת המחמירים דברי הדש"ת:

סימן מג

שאלה אם יש שורת הדין למסדר הגט לשאול למגרש אולי עשה שבועה פ"א שלא לגרש את אשתו ופן ואולי נשבעת שבועה כזאת אנו מתירים לך כאשר נהגו מלפנים שהמסדר הגט שואל אם נשבעת פ"א לגרש אשתך אנו מתירין לך וחיישי' שלא יהי' הגירושין ע"י כפיה של שבועה ה"ה יש לנו לשאול שהוא נשבע שלא לגרש אשר מעכב הגירושין דיאמר הבעל אדעתא דהכי לא נתתי גט לעבור על שבועה תשובה הגם שלפום ריהטא הדבר פשוט שהוא ק"ו אם חיישי' על חשש רחוק שיהי' נחשב ע"י השבועה כאונס על הגירושין מכ"ש שיש לנו לחוש פן נשבע שלא לגרש דאין בו לחקור כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני ועיין בתשובת נב"י מהד"ת סי' קכ"ט כמה טרח האי גברא רבה לסתור דין זה דמהני אפי' עבר על שבועתו ומכ"ש שאם עבר בשוגג

דיש לחוש שיטעון אדעתא דהכי לא גרשתי על כן ראוי' לעשות כן שהמסדר יפרט לפני המגרש להתיר לו השבועה הן אם נשבע שלא לגרש והן אם נשבע לגרש וק"ל. אך הדבר יפלא א"כ איך נשכח זה מן המסדר סדר הגט בש"ע להזכיר זה הלא עיני כל ישראל עליו איך לא הרגישו אבות עולם שעיקר הזה חסר מן הספר וחס מלהזכיר שהי' בנעלם מדור דור דבר גדול כזה. ונלע"ד דבאמת הדין דלא צריך להתיר לו בפן ואולי נשבע שלא לגרש ואבאר טעם הדבר להבין טעם זקנים ודעת קדושים בעזה"י דלכאורה טעמא בעי מהכ"ת לחוש דלא נשבע לגרש ומגרש מחמת אונס ולא אזלינן בתר חזקה הא דגברא אוסר איסר על נפשו בשבועה ואם יש ספק אם אסר איסור על נפשו אזלינן בתר חזקה קמייתא שלא הי' גופו אסור בשבועה ואוקמי אחזקה דעדיין לא נאסר נפשו בשבועה וכי תימא היכא דאיכא לברורי מבררי' ולא סמכי' על חזקה עיין מג"א סי' תל"ז והי' די לשאול את פיו אם נשבע ויאמר לו אבל ליחוש עוד דלמא נשבע ושכח ולבקש ממנו שיתיר לו השבועה אם בפן ואולי שנשבע למה לי וצע"ג. ועוד קשה לי מהכ"ת לחוש שנשבע לגרש את אשתו עיין ברמב"ם בספר המצות מצוה ד' שיש מצוה לשבוע בשם ד' באמת ורמב"ן חילק דדווקא אם יש צורך לשבועה אז בתנאים ידועים שמשיא בתו לת"ח ומהנה מנכסיו אז הוא רשאי לשבוע בשם ד' והרב מגילת אסתר שמצדיק דברי רמב"ם בכל זאת ביאר באות ה' דמי שנשבע שיעשה דבר זה כגון לאכול או לילך שאין הכרח לפניו לשבוע אפי' מקיים השבועה הוא עון גדול ועל זה ספרו חכז"ל ברבה במדבר שנחרבו כל עירות לינאי המלך על שנשבעו שבועות אמת יעו"ש וא"כ מהכ"ת לחוש שהאיש הזה נשבע שיגרש את אשתו מה לי שנשבע שיאכל לחם או שנשבע שיגרש אשתו א"כ נוקי הגברא על חזקת כשרות שלא נשבע שבועת חנם וצע"ג. ויותר מזה נפלאת בעיני כיון שבזמן הזה יש חדר"ג שלא לגרש אשה בעל כרחה א"כ אין ביד האיש לקיים שבועתו דדלמא לא תתרצה לקבל גט ותשב גלמודה אם לא יחפץ להיות עמה וא"כ מהכ"ת לחוש שנשבע לגרש ואם לחוש שנשבע אם היא תתרצה לקבל גט יתן לה גט הוא בלי הבין מהכ"ת שנשבע על זה למלאות רצונה הלא מי יעכב על ידו גם אם לא ישבע וצע"ג. אמנם תקנה גדולה יש בדבר דחששו יען דראינו שהבעל נגש לגרש את אשתו הגם שקשה גירושין לישראל אולי האיש הזה ראה בה ערות דבר אשר מצוה לגרש אותה וחרד האיש פן יחוס לגרש אותה הן מטעם כי לבו גס בה באהבתו אותה או יחוס על ממונו וליתן לה כתובתה ויפת בסתר לבו להשאר עמה ועיין בכתובות דף ב' שחששו שישב הב"ד ביום ה' פן יתפייס יעו"ש על כן זרז נפשו בשבועה לאמור חי ד' שאגרש את האשה הזאת אשר נתתי עמדי ולא אתן עיני ביופי ולא אחוס על ממוני כי נשבעים לקיים את המצות

כחכז"ל בנדרים דף ח' מנין שנשבעים לקיים את המצות דכתיב נשבעתי ואקיימה יעו"ש ועיין בתמורה דף ג' דילפי' גם מן התורה ובשמו תשבע יעו"ש וחיישי' יען שקרב זה האיש לגרש וליתן כתובה דלמא נשבע לגרש לזרז ולקיים דבר מצוה ולחזק ביראת ד' וזה הוא אונסו שמגרש עכשיו הגם שכבר מתחרט בלבו לעזוב מחמד נפשו או שרבות מחשבות בלב איש אולי מכח קנאת גבר חשד אותה הגם שלא פעלה און כלל או אם חטאה בצניעות עכ"פ אין בה חטא לגרש אותה מביתו כי התורה לא אסרה רק בקינוי וסתירה והוא קפץ ונשבע בחמתו וכדומה א"כ הוא אנוס לגרש והתורה אמרה שאיש אינו מגרש אלא ברצון על כן חיישי' שמא נשבע ומודיעין לו להתיר שבועתו שלא יהא הגט בכפיה על ידי שבועה וביותר חיישי' בזמן הזה דיש חדר"ג ואנו רואים ששניהם מרוצים לגט וחיישי' שמא ע"י דברים שבסתר אשר לא נודע רק להאיש והאשה הזדרז נפשו בשבועה לעשות כל הצטדקאות שיבוא לידי גירושין שתתרצה גם היא לקבל הגט על כן תיקנו להתיר לו השבועה אם פן ואולי נשבע לגרש כי גוף הגט מעורר פן הי' דבר מקרה לא טהור אשר הי' האיש ירא וחרד לדבר ד' לשבוע בד' לגרש את אשתו ודוק. ואין להשיב מהכ"ת לחוש לזה שראה באשתו ערות דבר אשר מצוה לגרשו הלא יש לה חזקת כשרות וחזקת צדקת וחזקת היתר לבעלה ואוקמי' אותה על חזקותיה ולא ניחוש שראה בה דבר אשר הביאו לידי שבועה שיגרש אותה ואכתי קשה למה חיישי' שקפץ הבעל ונשבע וצע"ג. אחרי העיון לק"מ דאין אנו מחליטין שבאמת חטאה אשתו אשר תהי' אסורה לו או שיהי' נאבד חזקת כשרות וחזקת צניעות שלה ע"י פעולותיה רק אנו חוששין שמא הוא מן אנשים אשר מקפידים לקנאות קנאת גבר על לא דבר כפי הדין והי' נבהל וקפץ ונשבע ועכשיו הוא באמת מתחרט רק הוא אנוס בשבועתו וגוף הגט מעורר אותנו מדחזינן שהוא מקרב עצמו ליתן גט והיא גם היא נתרצית לקבל גט חיישי' שהוא חושד אותה ונשבע לגרש והיא יודעת תומתה וצדקתה וחרה אפה בו על כי נגע בכבודה ובחרה לקבל גט מלחיות עם איש אשר אלה לו להקפיד להטיל חנם אימה יתירה בתוך ביתו ועיין גיטין דף ז' ודוק (ועיין רמב"ן הובא בר"ן גיטין דף ס"ד ודוק היטב). אך כל זה לחוש דלמא נשבע לגרש אבל אם יש לחוש שמא נשבע שלא לגרש אז אמרי' מהכ"ת נחוש לזה אי ראה באשתו ערות דבר אשר עבר בו רוח קנאה לגרש את אשתו וקפץ ונשבע שלא לגרש קשה הא יש לו חזקת כשרות וחזקת צדקת שאם חשודה בעיניו הי' לו לזרז את עצמו לשבוע לגרשה ולא שיהי' נשבע למלאות רצון יצרו הרע להיות נשבע שלא לגרש אותה ואי לא ראה ערות דבר ממנה א"כ הוה השבועה שלא לגרש אותה כמו שבועה שלא אלך היום והוה שבועת חנם להזכיר שם

שמים בשבועה על לא דבר והוא עון גדול מאוד להזכיר שם שמים בשבועה על לא דבר והוא עון פלילי והלא יש לו חזקת כשרות שאיש ישראל לא ישבע חנם ודוק. ולא עוד הלא יש לו חזקת קמייתא שידיו לא אסורות שלא יוכל לגרש את אשתו ואוקמי' אותו על חזקתו שעדיין ידיו לא אסורות ואטו מי שבא היום לגרש מעורר אותנו שהי' נשבע שלא לגרש בשלומא לחוש דלמא נשבע לגרש ע"ז מעורר אותנו מעשיו דהא בא לגרש וחיישי' שמא זירז עצמו ע"י קנאת גבר שיעשה מה שאינו רוצה וקפץ לעשות אבל מהיכי יעלה על דעתינו מאיש שבא לגרש שהוא נשבע מקודם שלא לגרש ואוקמי' אחזקתיה ודוק. ואוסיף נופך עיין דבר נחמד בתב"ש סי' ח"י דהוכיח מגמ' כתובות וקידושין שכל זכות שהי' לאדם הגם שלא יכול לברר אם בדין זכה בו אעפ"כ אין מוציאין מידו שעל כן אכלו בבית המקדש שני בקדשי גבול הגם שלא נמצא ספר יחוס בהם יען דכבר אכלו תרומה בגולה והי' בידם זכות זה מאן מפיק מהם יעו"ש וה"ה כאן מרגע שנשא איש אשה נמצא בידו זכות וכח שיוכל לגרש את אשתו בעבור טעמים כמוסים בלבו עיין גיטין דף ץ' ומהכ"ת ניחוש שהלך זכותו אשר יוכל לגרש אשתו להיות נפטר משאר כסות ועונה (ועיין רשב"א גיטין דף ע"ח בנידן נתינה בע"כ ועיין בתוס' בב"ב דף מ' ודף מ"ז) דע"י שנשבע שבועה בטל זכותו וכח שלו אבל בנשבע לגרש אז נהפוך הוא שחיישי' שזה חיזק זכותו וכחו בשבועה ודוק. ואמרתי יש לעיין הא תינח דלא חיישי' על שמא נשבע שלא לגרש במי שבא מעצמו ומגרש לרצונו אבל באותן שכופין לגרש דמגרש בלי רצונו ניחוש שמא קפץ ונשבע שלא לגרש אשתו כי זה זכותו שלא יפסיד מחמד עיניו והי' לנו לחוש עליו שיתיר שבועתו פן נשבע שלא לגרש וצע"ג. ונ"ל דגם על זה לא חיישי' דמהכ"ת יהי' נשבע על זה ממנ"פ אם אין שורת הדין שמוכרח לגרש אשתו לא יכופו הב"ד אותו ואם הוא שורת הדין שיצרך לגרש א"כ יש לו חזקת כשרות וצדקות שחפץ בכל לבו לשמוע לדברי חכמים לגרש אותה כדת של תורה והגם שאנו רואים שהב"ד יצוה לו לגרש ולא אבו שמוע עד שיכופו אותו במקלות ורצועות אמרי' עכשיו הוא שאיתרע שנותן כתף סוררת נגד הב"ד אולי יניחו לו שיצרו אונסו וכאשר כופין אותו אז גם לבו מרוצה לגרש כמבואר בטוב טעם וסברה ברמב"ם פ"ב מהל' גירושין שהאיש יש לו חזקת כשרות על כל ל"ת ועשה רק יצרו מפתהו וכופין ליצרו בשוטין ונשאר רצונו הטוב יעו"ש וכיון שכופין אותו ונעשה רצון הי' מגיד לנו אם נשבע עכשיו שלא לגרש ואם לחוש שמא מימי קדם נשבע אם יהי' מן הכופין להוציא הוא נשבע שלא לגרש וכבר נשכח השבועה ממנו על זה לא חיישי' דעכשיו איתרע משנתן כתף סוררת ולא חשדי' ליה למפרע ועיין בש"ך יו"ד סי' א' ס"ק ח' וז"ל כתב א"ח בשם התוספתא

אפי' מי שהמיר אינו חשוד למפרע שאם שחט או ניקר חלב ואח"כ המיר באותו יום הכל כשר עכ"ל מכ"ש שלא נחוש שאיתרע חזקתו מימי קדם שלא ישמע לדברי חכמים ולכן לא חיישי' שמא נשבע שלא לגרש אפי' באותן שכופין ודוק. ועדיין יש לחקור הגם שאמת שאין אנו צריכין לחוש שמא נשבע שלא לגרש אבל עכ"פ מהיות טוב לא נפסיד כיון שמתירין לו שמא נשבע לגרש ומתירין לו השבועה נאמר לו ג"כ ואם נשבעת שלא לגרש ג"כ אנו מתירין לך השבועה ולמה לא נעשה הכל על צד היותר טוב. לא קשה מידי דעי"כ שישמע המגרש שהב"ד שואלים אם לא נשבע שלא לגרש יאמין שזה מותר לעשות לשבוע שבועת חנם על לא דבר ויצא מכשול ח"ו מזה שילמדו לשבוע לעשות כל דבר רשות ועל כן קיימו חכמים הזהרו בדבריכם כחכז"ל באבות ותיקנו חס מלהזכיר שחייש' שנשבע איש מישראל על דבר רשות בשם ד' ודוק. סוף דבר הכל נשמע מנהגן של ישראל תורה היא סתירת זקנים בנין מה שלא חששו רבותינו ז"ל להתיר שמא נשבע שלא לגרש אין זה סתירת היראה אלא בנין היראה והכל יפה עשו בעם עט סופר מהיר בסדר הגט כנלענ"ד להלכה פסוקה בעזה"י. וחפשתי באוצר התשובות מר"ן חת"ס ז"ל ומצאתי בא"ע חלק שני סי' ס"ג שכתב וז"ל ע"ד שנוהגין להתיר שבועות המגרש שנשבע לגרש ולא חשו לשבועה שלא לגרש יפה נתעורר וסהדי במרומים כי מעולם נהגתי כן להתיר גם שבועה שלא לגרש דחמירי טפי דאם אולי נשבע שלא לגרש ושכח המגרש איכא למיחש לגט בטל דאפי' לפי שטחיות לשון תוס' בתמורה ה' ע"א ד"ה מיתיבי שם דמשמע בגט דא"ע מהני מ"מ היינו אי ידע ועבר אבל בשגג ואלו הי' נזכר לא הי' עביד ל"מ לכ"ע כמ"ש תוס' שם ו' ע"א ד"ה שאני התם עכ"ל וכו' עוד שם בד"ה ועכ"פ וז"ל בנידן שלפנינו יפה כיון מעלתו להתיר לו גם אם נשבע שלא לגרש ובכלל זה שלא לצוות לסופר ולעדים וכל דילדי' אמי' כוותי' תילד ומה שלא חשו ראשונים לזה אפשר לא נחשד בעיניהם לעבור על שבועתו ואפי' אי שכח מ"מ אונס ופטור כרב כהנא ורב אסי שבועות כ"ו ע"א ואין כאן אמר רחמנא ל"ת ואמנם כבר כתבתי לעיל ניהו דא"ר ל"ת ליכא מ"מ ל"מ לתוס' דאלו הוה ידע לא הוה עבר על שבועתו על כן מהיות טוב להתיר לו גם את זה נכון הוא עכ"ל. ואני אומר אחר נשיקת עפר כפות רגלי תורתו לאלף לא כן אבי רכב ישראל ופרשיו לא מיבעי אם הוה הדין דבנשבע שלא לגרש הוה הגט בטל מכח כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני פשיטא דלא חיישי' להוציא אותו מחזקת כשרות שהי' לו פעם אחד זכות שיכול לגרש וגם יש לו חזקת כשרות שלא נשבע שלא יגרש דממנ"פ אי ראה בה ערות דבר לא ישבע כזה ואם לא ראה א"כ היה שבועת חנם וגם אוקמי' אותו על חזקתו שלא נשבע ורק על שבועה לגרש חששו דיש

בגירושין מקום לחשוד אולי הי' נשבע לקיים המצוה לפי דעתו אלא אפי' אם הדין דאם נשבע שלא לגרש מהני הגירושין אעפ"כ ידיו אסורות שלא לגרש ומהכ"ת לחוש על לא דבר כנגד חזקות גדולות כחזקת כשרות וחזקת צדקות לחוש שנשבע על חנם בלא דבר ונהפוך הוא אי אפשר להחמיר ולהתיר שמזה יצא מכשול שיאמין העם שמותר לישבע על דבר רשות כי מה לי שלא לגרש או שלא אשתה היום מים ודוק. והאמת אגיד לא ידעתי כל החרדה הזאת בשלומא אם נשבע לגרש והוא אנוס בגירושין כי אין בלבו לגרש רק השבועה אונסו א"כ אפי' אם ילך מחר אצל חכם ועוקר השבועה עפ"י חכם עכ"פ הגט הי' בשעת נתינה שלא ברצונו ובטל הגט דאין איש מוציא אלא לרצונו אבל אם נשבע שלא לגרש ועבר וגירש הלא השבועה לא אונסו לגרש וא"כ גירש ברצון רק עבר על השבועה וילך אצל חכם ויתיר לו השבועה ואם כן לא נעשה עבירה כלל ונמצא שלא יהי' מכשול כלל ע"כ לא חששו שמא נשבע שלא יגרש דאם יודע שנשבע כופין אותו שיתחרט על שבועתו ויבקש התרה על שבועתו ומכח מצוה לשמוע דברי חכמים מהני חרטתו ע"י כפיה כסברת הרמב"ם בפ"ב מגירושין ואם שכח והוה אנוס בעבירה לא יחשוב ד' לו עון ומהכ"ת שלא יגמר לגרש הא באופן זה יקלקל אותה בידי שמים ואין הבעל חשוד לקלקלה בידי שמים עיין תוס' גיטין דף ב' בשם ירושלמי ועיין ברה"מ פ"ו מהל' גירושין בשם רשב"א הובא בב"י א"ע סי' קל"ד וח"מ סי' ר"ה ולא דמי לדברי תוס' תמורה ד"ה שאני התם דשם לא יצא מכשול אבל כאן אם לא יגמור לגרש א"כ הוה מכשול לה ולבעלה וירבו ממזרים ואפי' ניחא ליה לעשות איסור זוטא ואל יעשה חבירו על ידו איסור רבה עיין שבת [ד' ע"א] ופסחים [נ"ט ע"א] ודוק כנלענ"ד שמנהגן של ישראל תורה הוא. ואגב גררא אזכיר ראיתי לאדמ"ו הגאון שר התורה ז"ל בשערי תורה ח"ב שהביא דברי המבי"ט אשר רמז הש"ך ביו"ד סי' ר"ח ס"ק א' שאם ספק אם נשבע או לא נשבע לאסור דבר אסור מספק והביא אדמ"ו שם דמבי"ט מדמה לספק חתיכה ספק חלב ספק שומן שאסור לכתחלה והשיג עליו אדמ"ו ז"ל בשלומא בחתיכת ספק לא הי' לה חזקת היתר משא"כ בספק נשבע יש לומר אוקי על חזקת קמייתא שלא נשבע ולא נדר והניח בצע"ג יעו"ש. ואמרתי בגליון שם להצדיק דברי הש"ך בשם המבי"ט דהנב"י ביו"ד ח"ר דקדק על משנה פ"ב דמקואות דנקט ירד לטבול ספק טבל ספק לא טבל למה לי הך ירד לטבול בקיצור הי' למשנה לומר ספק טבל ספק לא טבל וכתב וז"ל אלא וודאי שבהא גם ר"מ מודה דלא איתרע חזקה כלל אבל כיון שירד לטבול ראוי' לומר שמסתמא טבל שהרי ירד לכך וא"כ בירידתו איתרע החזקה עכ"ל הזהב והבאתי כעין ראי' מדברי ירושלמי הובא במג"א סי' תקפ"ט ס"ק ה' אם שכח אם כיון או לא כיון בעומד חזקה

כיון יעו"ש היטב והמעיין במבי"ט יראה דשאלתו הי' באיש שקבל עליו שלא לעשות דבר ושכח אי חיזק הקבלה בלב בשבועה או לא אז עכ"פ הוא גמר לקבל שלא לעשות ומסופק אי לא נשבע אז איתרע חזקת קמייתא ואזלינן לחומרא כיון שיש ספק דלמא חיזק קבלתו בשבועה ודוק הבאתי דברי אדמ"ו ז"ל לראי' שגם הוא הבין שאם יש ספק אי נשבע או לא אוקמי על חזקת קמייתא דהא פעם אחד הי' בלי איסור שבועה ואוקמי אחזקה ולדעתי גם המבי"ט מודה לזה ודוק. ומצאתי אחר רוב ימים בספר דג"מ שנדפס בפ"ע בדף ל"ט בהגהת על סדר גיטין שמביא שם אחר נוסחת ב"ש ס"ק א' וז"ל וכתב על הגליון יאמר לו הרב טאמער האשט דוא איין נדר אדר איין שבועה אדר ת"כ אדר דעשט גלייכען גטאהן אז דיא ווילשט קיין גט געבן אונד האשט פר געסן דרום זאגע אז וועלין ווער דיר מתיר זיין ויאמר הבעל אויב איך העט גיטאהן וכו' עכ"ל הזהב וכן מצאתי בגט פשוט אות י' וז"ל ואם יש איזה שבועה בין לגרשה ובין שלא לגרשה להתיר יעו"ש הדבר פלא ועד מקום שידי מגעת ערכתי לפני יודעי דת ודין:

סימן מד

שפעת חמדות ורב הצלחות לתלמידי חכמים הדורשים בתורת ראשונים ואחרונים חריפים ובקיאים בהשכל ודעת כבוד מהו' ר' יוסף משה האלברשטאם וכבוד מהו' ר' אברהם יעקב שמיד נרם יאיר בק"ק שינאווע בגאליצען. אחד"ש אודיעכם כי נחלתי ושכבתי על ערש דוי אשר ראשי ולבי לא הי' עמי וכעת אשר רחם ד' עלי לא אשיב רק על אשר הפליא חכם אחד לפניכם על דברי הרדב"ז הספר הנ"ל אין בידי לעיין ואעתיק לשונכם אשר כתבתם וז"ל נשאלנו זה מקרוב מאת חכם א' ונפלאת הראה בדברי הרדב"ז ז"ל בתשובה סי' ס"ח במה דנשאל שם במי שאנס אשה ואסר הנאתה עליו אם יוכל להפקיע בזה המצוה דלו תהי' לאשה המוטלת עליו והשיב הרב ז"ל שם בפשיטות דלא יוכל להפקיע בזה המצוה מעליו והוכיח ע"ז בכמה ראיות וסיים דאם יוכל כל א' לבטל מעליו מצוה זו לבטלה נכתב ע"כ יעו"ש דבריו אלו מפרסין איגרי דאיך יפרנס דברי ש"ס מכות ט"ז דאמרי' שם אלא אונס בטלו ול"ב היכי משכחת לה ומתרץ דמדירה ע"ד רבים וכ' בתוס' שם דגם בלא שום עון יכול להדירה וכגון דאמר קונם תשמישך עלי יעו"ש ולפלא הוא על הרב ז"ל האיך אשתמיט מיני' דברי הש"ס אלו ומצוה ליישב עכ"ל. ואודיע דברי אשר עלה במחשבותי ליישב שדברי רדב"ז נכונים בעיני רק יען שאין האותיות מחכימות לפני לדעת אם לשונו הולמתו על כן אבוא רק בקצירת אומר ואם תודיעו לי שהלשון מכווין אז אבאר הדבר בעזה"י. נראה לי דתורה אמרה ולו תהי' לאשה לא יוכל לשלחה כל ימיו הקב"ה צוה עליו בעשה לקחת את הגוף אשר אנס בבעילתו להיות

לו לאשה אם היא מרוצית להיות לו לאשה אז חל עליו על המאנס קיום העשה עיין רמב"ן בתורה בפרשת משפטים בטעם הדבר דהחמיר התורה בזה באונס שכן דרך בני גדולים לאנס בנות הפחותים ויהי' בנות ישראל הפקר ואמרה התורה ולו תהי' לאשה על כרחו אבל היא ואביה יכולין למחות כי לפעמים הוא אינו הגון למשפחתה על כן הבחירה בידם ועיין בכתובות דף מ' אי אמרה לא בעינא ליה ליכא לעשה כלל ועיין בתוס' ובפנ"י שם אבל במפותה ליכא חיוב עשה עליו כי היא היתה יכולה לכוף עצמה שלא להתפתות יעו"ש דבריו כי נעמו מאוד. תמצית הדברים האשה נעשית חפץ אשר הוא יקיים בה מצות עשה כמו שיש עשה ליטול לולב או לישב בסוכה או לאכול מצה רק שם אין מוטל על איש ישראל ליטול לולב ידוע או לישב בסוכה ידוע או לאכול מצה ידוע וגם לא ניתן המצוה בעבור טובת הלולב והסוכה והמצה נהפוך הוא הם האמצעים ולא הסיבה הגורם אבל כאן באונס החיוב קיום העשה דווקא בגוף האשה הזאת הנאנס ממנו בעבורה ולטובתה בא עליו חיוב מ"ע הנ"ל לישא אותה ולקיים המ"ע דווקא בגוף שלה ומסתברא שלא יחול איסור אפי' קונם לבטל גוף המצוה שיהי' הוא פטור מליקח אותה לאשה דהא התורה הטילה עליו שהיא תהי' לו לאשה ולא שייך אין מאכילין לאדם דבר האסור לו עיין ר"ן בנדרים דף ט"ז בד"ה הא ובראי"ש בפי' שם ד"ה אמר אביי ועיין תוס' ר"ה דף כ"ח דהא כל המצוה בא עליו מכח החפץ היא האשה הזאת ואיך יעשה אותה לאיסור אם התורה גזרה מ"ע שהוא תהי' מותרת לו לאשה ואם הוא יכול לאסרה עליו א"כ בנות ישראל הפקר לכל בן פריץ ודוק. אמנם כל זה אנו חוקרים לפטור אותו שלא יוצרך ליקח אותה לאשה מלקיים המצות עשה ולו תהי' לאשה אמרי' כל כמיניה לעקור מצות עשה אבל אם כבר נשאה וקיים המצות עשה רק גירש אותה ועבר על לא יוכל לשלחה כל ימיו והוא ישלח אותה ויתן לה גט פטורין ועבר על ל"ת כמו שאדם עובר על שאר ל"ת אשר יוכל לתקן ע"י מעשה כמו נותר שמתקן הלאו ע"י שריפה או שמתקן לאו של גזל ע"י השבת הגזילה כך הוא עבר על לא יוכל לשלחה כל ימיו ואם עבר צריך להחזירה א"כ אז היא רק חפץ אשר על ידה יכול לתקן הלאו ואם אי אפשר לתקן הלאו אי אמרי' קיימו ולא קיימו הוא חיוב מלקות הגם שהוא מתה דעכ"פ הוא לא קיים וה"ה אי אמרי' בטלו ולא בטלו והוא נדר בקונם על דעת רבים לוקין אותו דהא גוף העשה כבר קיים רק עבר אח"כ על לאו דלא יכול לשלחה וחייב מלקות אם לא יתקן בנשואין שנית ואין הנשואין שנית בעבורה ולטובתה נהפוך הוא שהנשואין הם תיקונו וטובתו והיא חפץ בעלמא שעל ידה יכול לתקן הלאו א"כ חל הנדר בקונם וממילא לא יכול לתקן ונלקה כנלענ"ד בעזה"י. ועתה הרדב"ז קאי מי שאנס נערה ונשבע

שלא ליקח אותה לאשה אז נכונים דברי הרדב"ז כל כמיניה לעקור מ"ע של תורה אשר נותן עליו בעבורה ולטובתה אבל אם כבר לקח אותה לאשה וקיים המ"ע כדין רק אח"כ עבר לאו אשר התורה הטיל עליו שלא יכול לשלחה כל ימיו הוא לאו כמו לא תגזול או לא תותירו עד בוקר אז מהני קונם שלא יכול לתקן והלאו כבר עבר ולוקין אותו כנלענ"ד הבנת דברי הרדב"ז ואם תשלחו לי העתקת תשובת הנ"ל אז ארחיב אי"ה דעתו בהבנת הדברים ויש לו בזה הערה על תשובה הנפלאה בב"י א"ע מהד"ת קכ"ט ואודות השגות אשר הודעתם לי על ספרי לא אוכל להשיב כעת מפני טרדות רבות וגם חולשת גופי בעוה"ר ד' יחזקני ללמוד וללמד אז בל"נ אשיב לכבודכם הדש"ת. והנה אעתיק בכאן אשר כתבתי במקו"א על הנב"י מהד"ת א"ע סי' קכ"ט נ"ל מה דאמרי' בכתובות דף מ' אי אמרה לא בעינא ליה ליכא עשה כלל היינו מתחילה אחר שאנס בת ישראל וגזרה התורה שיקח אותה לאשה אז יש רשות ביד הנערה הנאנסה לומר אי אפשי בו כדי שלא יהי' חוטא נשכר אם יאנס בת ישראל חשובה ולא חל עליו העשה כלל ואם אמרה פעם אחת לא בעינא ליה וביום מחר תאמר אפשי בו כבר הוא נפטר מליקח אותה דכיון שתבע אותה לאשה והיא אמרה לא בעינא ליה כבר נפטר מהעשה ואפי' נושא אותה אח"כ אינו מקיים שום עשה כלל וגם יוכל לשלחה בגט כאות נפשו אבל אם אמרה בעינא ליה ולקח אותה לאשה לקיים העשה כבר חל עליו הלאו דלא יוכל לשלחה כל ימיו ואפי' אם היא מרוצית לקבל גט יש עליו הלאו דלא יכול לשלחה כל ימיו דכיון דחל עליו העשה חל עליו הל"ת דלא יכול לשלחה. וגם מסברה כן הוא הקב"ה נתן כח שאיש וגרש אשתו כאות נפשו מדעתו מרצונו ולא שיהי' תלוי ברצונה דכתיב "ונתן בידה ושלחה מביתו" שיהי' הכריתות תלוי רק מרצונו ולא שיצרך רצונה כי היא קנין כספו ויכול לפעול שלא תהי' קנין כספו עיין רשב"א גיטין דף ע"ה דזה הטעם דלא נוכל לילף מגירושין הגם דכתיב ונתן בידה דנתינה בע"כ הוה נתינה יען דהיא כספו ויוכל לפעול שלא תהי' כספו עוד מי יכוף לבעל הממון שישאר ממונו אצלו לעולם יעו"ש כי מתוק וא"כ באונס אשר הקב"ה הטיל עליו לקנות האשה ולהיות היא קנין כספו לעולם א"כ כיון שהוא מוכרח לקנות ולא יוכל לפטור אותה בע"כ של האשה שלא תהי' קנין כספו וע"כ דיהי' הגירושין יען שהיא מרוצית להגט ותלי' הגירושין ברצונה והקב"ה לא נתן הכח גט רק אם תלי' בבעל בלבד ולא שתלי' גם בהאשה ודוק. ומעתה נ"ל לחדש סברה אחת בעזה"י בשלומא אם הוה הדין דאונס שגירש בעל כרחה אעפ"כ מהני הגט דכל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני א"כ חזינן דגם באונס מהני הגט בע"כ רק שלוקין אותו יען שעבר הלאו וגם מחויב להחזירה לתקן הלאו אם אפשר להחזירה

אז ממילא מהני אם היא מרוצית להגט שלא יהי' עובר הלאו דהא היא פוטרת אותו ואמרה לא בעינא ליה וכל הלאו שלו הוא כדי להטיב עמה ותוכל לומר אי אפשי בו (כמו שמצינו שיכול אדם לומר אי אפשי בתקנת חכמים אם נתקן לטובתו ה"ה אם התורה תיקן לטובתה תוכל לומר אי אפשה בתקנה דהא נעשה רק לטובתה) אבל אי הדין דאונס שגירש בעל כרחה לא מהני א"כ לא משכחת באונס גירושין רק יען שהיא מרוצית ואין זה כריתות אשר הודיע התורה דמה שגילה התורה כריתות הוא דווקא שהוא הבעל ישלח ברצונו בלבד ולא שרצון האשה תפעל לכריתות ודוק. ואוסיף עוד דאם נאמר דאפי' כנסה יכול לגרש אותה אם היא מרוצית א"כ יש לחוש פן יענה אותה עד שתבקש בפה מלא גט והלא התורה רוצה לקנסו שלא יוכל לשלחה כל ימיו אלא פשיטא משעה שכנסה אשר היא אמרה בעינא ליה וחל עליו העשה ולו תהי' לאשה שוב אינו יכול לגרשה דעובר על הלאו ולא יוכל לשלחה כל ימיו ואם גרשה בעמוד והחזיר קאי ואם נשאת לאיש אחר הוא נלקה אפי' אם קבלה גט ברצון והרי לך לשון הרמב"ן בפ' משפטים על פסוק וכי יפתה שחקר שנזכר במפותה ואם מאן ימאן אביה לתתה לו ולא נזכר דבר זה באונס וכתב וז"ל ועל דעת רבותינו גם שם בין היא ובין האשה יכולין לעכב כי איננו הגון שיקחנה על כרחה ויעשה עמה שתים רעות ופעמים שתהיה נכבדת ממנו ולא יתכן שתתבזה בחטאו ומשפט הישר שיהי' הנשואין בידה ולא בידו שהוא ישאנה על כרחו שלא יהי' בנות ישראל הפקר לבעלי הזרוע עכ"ל הרי שנתן טעם למה יכולה לומר לא בעינא ליה שאם יהי' הדין שיכול ליקח אותה בעל כרחה יהי' שתים רעות וגם משכחת שתהי' היא נכבדת ממנו ולא יתכן שתתבזה בחטאו וכל זה ניחא שיכולה לומר מתחילה לא אחפוץ בו אבל אם אמרה בעינא ליה ונשאת לו א"כ לא הי' הנשואין רע לה ולא הוה לה פגם משפחה א"כ מסתברא דרוב היא נשארת לו אשתו בעל כרחה דהא הי' ס"ד שגם מתחילה יוכל ליקח אותה בע"כ והבן זה. וראי' ברורה לזה מצאתי בעזה"י מלשון הרמב"ם פ"א מהל' נערה הל' ג' שכתב וז"ל ואינו מוציא לרצונו לעולם שנאמר לא יוכל לשלחה כל ימיו עכ"ל הרי שכתב ואינו מוציא לרצונו למה לא כתב ואינו מוציא בעל כרחה לעולם דיהי' משמע אבל לרצונה יוכל להוציא אלא בוודאי טרם שנשאת לו נתן הקב"ה רשות בידה לאמור לא אחפץ בו ולא חל עליו העשה כלל כאשר דייקו חכז"ל אי אמרה לא בעינא ליה ליכא עשה כלל אבל משנשאת לו דחל עליו על המאנס העשה שוב יש עליו הלאו דלא יוכל לשלחה כל ימיו אפי' ברצונה חוץ אם זנתה דנאסרת עליו ודוק. וגם ראי' מדברי רמב"ם פ"ג מהל' נערה הל' ה' שחקר אם היא מחייבי לאוין איך הדין וסיים וז"ל ולמה לא יבוא עשה וידחה את הל"ת בין במוציא שם

רע בין באונס וישא זו האסורה לו שהרי אפשר שלא תרצה היא לישב ונמצא העשה והל"ת קיימין עכ"ל הרי שדייק בלשונו הקו' על הנשואין מדכתב וישא זו האסורה לו שמכח עשה דוחה ל"ת יהי' מותר למאנס לישא לחייבי לאוין ועל זה תירץ שיש בידה שלא תשב עמו היינו שלא תנשא לו אבל בודאי משנשאת לו אין בידה שתצא מעמו שלא יהי' עליו העשה של לו תהי' לאשה וגם הל"ת שלא יוכל לשלחה כל ימיו לכן החכים הרמב"ם להקשות למה אמרי' אפי' אם נשאת לו ונמצא אח"כ שהיא אסורה עליו בלאו דצריך לגרשה נימא באונס עשה דוחה לל"ת ואפי' לכתחילה יהי' מותר לו לישא אותה ועל זה תי' דמתחילה הי' בידה לומר לא בעינא לה והעשה והל"ת קיימין וממילא אם נשאה באיסור צריך לגרשה אבל בוודאי אם נשאת בהיתר אסור לו לגרש אפי' אם היא מרוצית אסור לו לגרשה כנלענ"ד. ומצאתי בנב"י מהד"ת בא"ע סי' קכ"ט שחקר בד"ה ולכן דלכן מהני באונס שגירש אפי' אי אמרי' כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני יען דאם היא מרוצית לקבל גט ליכא איסור וכיון שמשכחת אצלה גירושין ברצונה ה"ה חל הגירושין שלא ברצונה אבל אם נשבע שלא לגרש כלל אז יהי' הדין דלא מהני הגט על כן החכימו תוס' דהוה איסור שבדה מלבו יעו"ש. ואני אומר במכ"ת הקדושה והנוראה של הגאון ז"ל נהפוך הוא אי הדין דלא מהני אם גרש בעל כרחה ממילא אפי' אם גירש ברצונה לא מהני וצריך לומר דגירושין איתקש למיתה כאשר תי' התוס' למעלה בסוגי' וראיתי שהנב"י רוצה להביא ראי' מלשון הרמב"ם פ"ג מהל' נטרה ובמכ"ת נהפוך הוא שמשם ראי' דכל הקו' הי' שתהי' מותרת לו לינשא מכח עשה דל"ת ודוק. אך ראה דהטור א"ע בסי' קע"ז כתב וז"ל המאנס שצריך לישא אותה אפי' היא חיגרת או סומא ואינו רשאי להוציאה לעולם אלא מרצונה עכ"ל והביא הב"י שהוא מגמ' כתובות דף ל"ט תני' אעפ"י שאמרו אונס כשיוציא הוא אין לה עליו כלום כשיוציא מי מצי מפיק לה אימא כשתוציא הוא אין לה עליו כלום הרי מבואר שברצונה יכול לגרש אותה וא"כ פלא דברי רמב"ם שכתב אינו מוציא לרצונו לעולם הי' לו לכתוב ואינו מוציאה אלא לרצונה או אינו מוציאה בעל כרחה לעולם וצע"ג וגם פלא שהנב"י חקר אי יוכל לגרשה ברצונה והביא ראי' מגמ' כתובות דף מ' אי אמרה לא בעינא ליה והרגיש דלמא משנשאת לא מהני מה שהיא מרוצית והוכיח מדברי רמב"ם והוא פלא איך הי' בנעלם ממנו ח"ו גמ' וטור וש"ע מפורש דליכא איסור לגרש אותה ברצונה וגם דלמא כיון שפסקי' דמהני הגירושין אפי' אם גירש בע"כ של האשה אז ברצונה מותר אפי' לכתחילה אבל אם נימא אי גירש בע"כ לא מהני ממילא הי' הדין דאפי' ברצונה לא יוכל לגרשה רק יען דפסקי' דמהני אפי' גרשה בע"כ כמבואר בטוש"ע שם ממילא

פסקי' דברצונה יוכל לגרשה ולא ידעתי הפתרון למה מהפך הדברים ודוק. והא לך לשון הרמב"ם בספר המצות מל"ת שנ"ח וז"ל הזהיר האונס שלא לגרש אנוסתו והוא אמרו לא יוכל לשלחה כל ימיו וזה הלאו כבר קדמו עשה והוא אמרו ולו תהי' לאשה וכן בארו בגמ' ממכות דף ט"ו שזה לאו שקדמו עשה ושם אמרו האונס שגרש אנוסתו אם מתה קודם שהחזירה או נשאת לזולתו לוקה שהוא לא קיים עשה שבה כמו שהוא שורש אצלינו ולא קיימו והתבארו משפטי מצוה זו בג' וברביעי ממכות עכ"ל כתב סתם שלא לגרש אנוסתו ולא כתב שלא לגרש אנוסתו בע"כ ודוק (ועיין בחינוך סי' תקנ"ז וסי' תקנ"ח ובספר יראים סי' קצ"ו וסי' קצ"ז) ויש לי להעיר עוד רק הזמן בוגד כעת:

סימן מה

רב שלומים ורב ברכות לראש תלמידי הרב המה"ג החרוץ זרע קדושים כבוד הרב ר' נתן נטע קעלל נ"י אב"ד דק"ק שארבאגאד. אחד"ש אתמול קבלתי מכתבך עם שאלתך בענין עלובה אשר בגד בה בעלה וכאשר יתן ד' בפי אותו אשמור לדבר להתיר חרצובות רשע וד' יהי' עמדי שלא אכשל בדבר הלכה ח"ו אבל אם לא יסכימו שני בעלי הוראות מפורסמים לא יסמוך על דברי. שאלה לפני ד' שנים נשא איש אחד מגליל שלי אשה אחת מפ"ק וזה כמו חצי שנה נתודע לה שכמה שנים קודם חתונתו הי' לו נכרית אחת והרה היא לזנונים ממנו וגם לאחר חתונתו לא מש מאותה נכרית ויש לו שני ילדים ממנה ולא יכול לעזוב אותה נכרית על כן הלכה אשתו לבית אבי' לכאן ורוצית גט ממנו אבל אם גם היא לא תבא אליו עוד אמר בעלה שלא יתן לה גט ונפשה בשאלתה אם כופין אותו להוציא הגם שלפענ"ד הדין מפורש בא"ע סי' קנ"ד סעיף א' בהג"ה מי שהוא רועה זונות וכו' שכופין את הבעל להוציא את אשתו נפשי בשאלתו אם הדין כן בנידן שאלתינו עכ"ה. תשובה הדבר צריך התבוננות רב לדעת לפסוק בזה גט בכפיה ואעתיק דברי אגודה שהביא הב"י בסי' קנ"ד שכתב וז"ל מ"כ בשם ספר אגודה פרק הבא ע"י פ"א בא מעשה לידי לאה טוענת על ראובן שהוא רועה זונות והוא כופר ופסקתי שאם תביא עדים שהוא כן יוציא ויתן כתובה אי בעית אימא קרא ואבע"א סברא ואבע"א גמ' קרא דכתוב אם תיקח נשים על בנותי גמרא דאמרי' הא דאפשר בסיפוקייהו ובנדון זה יאבד הון דגרע מכל הנהו דפרק המדיר עכ"ל ולכאורה נפלאת שפתח בתלת קרא סברא גמרא וסיים בתרתי קרא וגמרא ולא הזכיר סברא וצע"ג. אמנם כנים דבריו כאשר אבאר בעזה"י דנפלאת לפום רהיטא דלמא מה שהשביע לבן ליעקב אם תקח נשים על בנותי היינו אם יקח עוד נשים ויביאם לביתו להיות לו לנשים כמו שנעשה בנותיו נשים ליעקב ולכן רמז אם תקח נשים על בנותי כי יקח איש אשה היינו להיות גברת הבית ועיין רמב"ן בפ' ויצא

על פסוק ולבנותי מה אעשה לאלה שכתב וז"ל ואמר זה על דברי יעקב כי באתי אחריך לראות בנותי ומה אוכל לעשות להם טובה או לבניהם ועתה אטיב להן שתכרות ברית שלא תענה אותן ולא תקח עליהן נשים עכ"ל שלא יבואו נשים אחרות בבית אשר יהי' עינוי הן להבנים והן לבנותיו אבל לעולם אם יהי' חפץ יעקב לילך ולבעול אשה בביתה בתורת פילגש ולא תבוא לביתו ולא יהי' לבניה כמשפט הבנות והבנים בירושת יעקב על זה לא הקפיד לבן שיהי' נחשב לעינוי לבנותיו כיון שיעקב לא ימנע עונתו גם מהם וא"כ בנידן אגודה שבעלה לא יפחות לאשתו עונתה איזה תביעה יש לה עליו להיות נחשב לעינוי לפניה עד שנימא כופין אותו להוציאה וצע"ג. ועלה בדעתי שאגודה קיצר בלשונו ועל רישא דקרא סמך דאם הקפיד לבן דווקא על אישות שלא יקח נשים אחרות הי' די אם אמר ליעקב אם תקח נשים על בנותי למה שאמר ג"כ אם תענה את בנותי אלא מתחילה הקפיד שלא יבעול אחרות בביתם אשר שם יאבד הונו כמו דכתיב רועה זונות יאבד הון ואח"כ השביע אותו שלא יקח גם נשים על בנותיו הגם שהמה יהי' ג"כ עובדות בברכת הבית אעפ"כ השביע אותו א"כ עיקר דברו אגודה סמוכין על לא תענה את בנותי ודוק. אך מלבד שרחוק בשכל שלבן לא הכיר ביעקב מובחר שבאבות שהוא איש תם וישר ואין לו לפחוד שיעקב יהי' מריקים ופוחזים רועה זונות יאבד הון ומבלעדי זאת מפורש יוצא במדרש רבה פ' ע"א על פסוק הנ"ל וז"ל אמר ר' ראובן כולהון בנותיו הי' הבנות בנותי אם תענה את בנותי שלא תקח נשים בחייהון ואם תקח נשים על בנותי לאחר מיתתן עכ"ל הרי שלבן לא דבר עם יעקב רק שלא יקח נשים עוד הן בחיי בנותיו או אחר מיתתן ודוק. ולפ"ז הדרה קו' לדוכתא דלמא לבן הקפיד שלא ימנע מבנותיו תשמיש הראוי להן כמבואר ביומא דף ע"ז דילפי' מכאן דמניעת התשמיש נקרא עינוי יעו"ש וגם השביע ליעקב שלא יקח נשים על בנותיו להיות גבירות הבית כמו בנותיו אבל מנ"ל ללמוד מכאן יען שבעלה מזנה עם זונה בביתה שכופין אותו להוציאה וצע"ג. ונ"ל דאגודה דן מתחילה דלו יהי' שהאשה טוענת כנגד בעלה שנשא נשים אחרות אפי' בקדושין וחופה עכ"פ הוה עינוי בעיני אשה ראשונה דכתיב אם תקח נשים על בנותי וכיון שהיא נשאת על מנהג המקום שלא יהי' לבעל אלא אשה אחת עיין בטוש"ע בסי' א' או אחר חרם דר"ג א"כ זכתה האשה בזכות הנ"ל שלא תצרך לסבול עינוי זאת מבעלה שיהי' לו עוד אשה אחרת דהוה עינוי ועיין בסי' ע"ו סעיף ח' אבל מכל מקום יהי' רק הדין יוציא ויתן כתובה ואם לא ישמע להב"ד מותר לקרא לו עבריין וכן הא דאמר רבא ביבמות דף ס"ה דדווקא אפשר בסיפקייהו ואם לא יוכל לפרנס שניהם אסור לישא שני נשים אבל בודאי אם עבר ונשא שתי נשים אין כופין להוציא אותה רק אמרי' לו שמחייב

להוציא אותה ואם לא נקרא עבריין עיין תוס' יבמות דף ס"ד ד"ה יוציא ובש"ע א"ע סוף סי' קנ"ד דאין כופין בשוטין דיש לחוש שיהי' בכלל גט מעושה ולכן הוסיף אגודה וכתב וז"ל ובנדון זה יאבד הון דגרע מכל הני דפרק המדיר עכ"ל ושם בפרק המדיר מבואר דכופין להוציא וכיון דזה גרע מהנך דפרק המדיר א"כ הוה הדין כאן דכופין להוציאה בשוטין וזה הוא הסברה אשר מזכיר אגודה וא"כ הוה הדין בנידן דידן כופין אותו בשוטין להוציאה ודוק. וראה זה מצאתי בפי' הגאון מווילנא בא"ע סי' קנ"ד דכתב הרמ"א וז"ל אבל אם יש לו אשה בעבירה לכ"ע כופין בשוטין וכתב הגאון בס"ק ס"ה וז"ל דמפורש בהדיא בכתובות שם וכנ"ל דכל שמפורש בהדיא ודאי דכופין בשוטין וכן הנך דס"א ודס"ג ודס"י עכ"ל ובכלל סעיף א' נכלל דברי רמ"א בשם אגודה שכתב הרמ"א וז"ל אם יש עדות שראה אותו עם מנאפים או שהודה שכופין אותו להוציא עכ"ל א"כ אם בנידן דידן יש עדים כופין אותו בשוטין להוציא אבל אם לא הודה בדבר לפני עדים או שאין עדים כשירים המעידים שראו אותו עם מנאפים הגם שהיא אמרה שהודה לה אין כופין אותו להוציאה ודוק. ודע שעדות זה צריך גביות ב"ד לדרוש מפי עדים כשירים זה שלא בפני זה דהוה כדיני נפשות כאשר העתיק הב"י דברי אגודה שכתב וז"ל גם אמרתי שיעידו העדים זה בלא לפני זה ויחקרו אותם בדרישה וחקירה כמו בכל דיני נפשות עכ"ל הרי הדבר מפורש והרמ"א קיצר בלשונו בסי' קנ"ד סעיף א' סמך על הכלל שצריך עדות גמור ודוק. וראיתי במכתבו בסוף שכתב ששאל על נידן הנ"ל שגדול אחד השיב לו ואעתיק לשון מעלתך נ"י וז"ל נפשי בשאלתי אליו אם האמת כן יען שגדול אחד כתב לי שחילוק יש בין רועה זונות לכאן שאולי בכאן אית ליה שאין כופין עכ"ל פלא בעיני אם הגדול ההוא לא ביאר דבריו או מעלתך שכח להעתיק דבריו בביאור איזה חילוק יש לנידן דאגודה לכאן אם מחשבתו שיש חילוק אם יש לו עסק בזונות רבות וכאן יש לו זונה מיוחדת אחת היא אשר קשורה בו ככלב ולא נקרא רועה זונות זה אינו דעיין בסוטה דף ל"ז שדמות יעקב אמר ליוסף רצונך שתמחה מאפוד ותקרא רועה זונות יאבד הון הרי מי שעושה ביאת איסור אחת עם אשה זרה נקרא רועה זונות ועיין רש"י שם וכן בתנחומא שם ותהי' רועה זונות עכ"ל ועיין רש"י ורלב"ג במשלי כ"ט רעה זונות יאבד הון שמפרנס זונות או שנעשה חבר עמם יעו"ש ועיין עירובין שמועה זו נאה וזו אינה נאה יעו"ש ואולי מחשבות הגדול שהזכרת דבאגודה כתב וז"ל ודוקא שיש עדים שראו אותו עם מנאפים עכ"ל ולכאורה יפלא דהי' צריך לומר שראו אותו עם מנאפות המה הזונות וצע"ג על כן אפשר לומר דווקא אם הולך עם אנשים פוחזים הניכרים למנאפים כמו במכות דף ז' עד שיראו כדרך המנאפים ובתהלים ק' נ' אם ראית גנב ותרץ עמו

ועם מנאפים חלקך היינו שמתחבר עם אנשים רעים הרודפים בזנות לעיני כל רואה. אמנם לדעתי נהפוך הוא אפי' אם יש רק עדים שמתחבר עם מנאפים כופין אבל אם הוא באמת רועה זונות ומוליד זרים אשר בד' בגדו לית דין דנימא שאין כופין בשוטין ודוק. סוף דבר הכל נשמע אם נמצאו עדים כשירים אשר יודעים להעיד לפני ב"ד אשר יחקרו אותם בדרישה וחקירה ונמצא שהוא נוהג אישות עם הזונה הנכרית (יתרו הב"ד בו לעזוב דרכיו הרעים ולא ישוב לאולתו עוד ועיין במג"א סי' קכ"ח ס"ק ס' ויקבל זה בת"כ ובשבועת הב"ד) ואם לא ישמע אליהם אז מותר לעשות כל טצדקאות לכפותו לגרש אותה אבל אם ליכא עדים אלא שהודה אמרי' אין אדם משים עצמו רשע ועיין בב"י ח"מ בשם המרדכי והגם שרמב"ם ורמ"א פוסקים אפי' אם הודה כופין להוציא וע"כ סברו אם הדבר מפורסם יוכל לעשות עצמו רשע לברר הספק או סברו דאשה הוה רק קנינו ועל ממון אדם נאמן לעשות עצמו רשע עיין ר"ן כתובות פרק המדיר אבל עכ"פ הדבר בסבך לדינא אי נאמן לעשות עצמו רשע ודוק ואם יסכימו עוד שני רבנים מפורסמים גם אני מצרף עמהם שכופין אותו גם בערכאות לגרשה כנלענ"ד בעזה"י:

סימן מו

שנית להרב הנ"ל. אחד"ש מכתבך קבלתי ואני מוטרד גדול ותל"י בתורה ועבודה אבל גם דאגות רבות שאינם יסורים של אהבה בעוה"ר ולכן אקצר ורק לאהבה שאתה תלמידי אשיב וגם העתקה מתשובה אשר נאבד אשלח לך ותשלח לי בחזרה אחר זמן. כתבת להשיב על מה שהערותי על אגודה דלמא הקפיד לבן על יעקב שלא יקח עוד נשים להיות גבירות הבית כמו בנותיו להיות לצרור עליהם אבל אם יחפץ יעקב לבעול נשים בביתם ע"ז לא הקפיד וכתבת וז"ל ונלפע"ד שדברי אגודה נכונים שרק לשון אשה מורה על עיקר אישות כמאמר הכתוב לזאת וקרא אשה כי מאיש לקחה זאת ולא לשון נשים משורש אנש שהוא כאב וחולשה ואם יש לאיש נשים רבות רק על אחת שהיא עיקרו של בית שייך היטב לשון אשה וזה כוונת הפסוק בסוף פ' תולדות "וילך עשיו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל בן אברהם אחות נבית על נשיו לו לאשה" שעשיו יען שראה כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו על כן עשה קצת רצון אביו בזה שלקח את בת ישמעאל לו לאשה להיות גברת הבית על נשיו ואם לבן הי' מקפיד רק על אישות הי' אומר ואם תקח אשה על בנותי ועל שאמר ואם תקח נשים על בנותי מסתמא לא הקפיד על אישות שידע שחתנו לא יעשה זאת בשביל בניו והקפיד רק על עינוי עונה שלא יגרע לבנותיו על ידי נשים אחרות שיקח ושפיר הוכיח מכאן האגודה שרועה זונות מענה את אשתו עכ"ל. לולא שאתה תלמידי לא השבתיך צא ולמד מכל תנ"ך תדע שתיבת

אשה הוא על אחת ותיבת נשים הוא על רבות שלא תמצא מן שם אשה רבות ולא מן נשים יחידה והתורה אמרה על כן יעזוב איש את אביו ואמו ודבק באשתו בפי' רמב"ן לא שימלא רק תאותו כבהמה וחיה אשר הזכר יבוא על כל נקבה שימצא אבל במין אדם הזכר דבוק בנשותיהן עוזבים את אביהם ואת אמם ורואין את נשותיהן כאלו הן לבשר אחד עכ"ל ועיין עוד ברמב"ן על פסוק האשה אשר נתת עמדי לעזר ולהועיל יעו"ש ועיין בפסוק אם לא תאבה האשה ללכת אחרי וז"ל וטעם אם לא תאבה האשה אשר אדבר בה לכל הנשים אשר שם עכ"ל ועיין עוד ברמב"ן שם על פסוק ולבני פלגשים שהעיר רמב"ן מדכתיב ויקח אשה ושמה קטורה שאברהם לקחה לאשה ולא לפלגש יעו"ש וכלל כאשר תראה בכל התנ"ך תמצא הן תיבת אשה והן תיבת נשים בשני אופנים נשים אפי' לזנות בעלמא זונות גמורות אפי' בלשון רבים וגם תמצא אשה אשת חיל גברת הבית אפי' ולמה אאריך בחנם לברר ואשר אמרת בפי' הפסוק וילך עשיו עיין הרמב"ן כתב שם וז"ל אך לא עשה כראוי שיקח מבנות לבן אעפ"י שהוא אחי אמו ועוד הזכיר שלקח אותן על נשיו ולא גרש את הרעות כי הלך על תאות נפשו יותר מרצון אביו עכ"ל והתורה ספרה כי לקח בת ישמעאל על נשיו לאשה שתהי' גם היא אשה לא לפלגש אשר יוכל לגרשה אלא לקחה לו לאשה להיות כשאר נשיו אשר כל אחת היתה לו לאשה ובילקוט שם וז"ל על נשיו כאב על כאב תוספת על בית מלייא עכ"ל היא היתה תוספת על בית מלא כאב על כאב שגם היא לו לאשה וברבה גרס עוד וז"ל כוב על כוב תוספת על בית מלא עכ"ל פי' קוץ על קוץ שלקח עוד רשעה אחת לביתו אבל כולם שווים ועיין רמב"ן פ' וישלח על פסוק בשמת בת ישמעאל שקרה בשם אשתו ראשונה וז"ל כי היתה חביבה עליו בעבור שהיתה ממשפחתו ואינה רעה בעיני יצחק אביו עכ"ל ובכל זה הזכיר הכתוב אח"כ ויקח עשו את נשיו הכל בכלל נשיו לבד כי הי' כולם שווים במעלה אחת ועיין רש"י פ' ויגש על פסוק ובני רחל אשת יעקב וז"ל ובכולן לא נאמר כן אלא שהיתה עקרו של בית עכ"ל ורמב"ן לא ניחא ליה בזה כי גם לאה לקח לאשה ופי' משום שנזכרות בין השפחות כבדה הפסוק להזכירה שהיא אשת יעקב ולא שפחה וכן ביאר ביותר בפסוק אתם ידעתם כי שנים ילדה לי אשתי יעקב חושב רחל לעיקר יען שאותה רצה ליקח לאשה אבל לאה באתה לו בערמה והביא שמטעם זה נאמר אח"כ רחל אשת יעקב אבל הוא אומר יען שנזכרת בין השפחות ע"ש אבל מעולם לא נאמר יען שנזכרת באשה היתה גברת הבית אלא עיקרו של בית כי בעבורה התרצה להיות חתן לבן ועל ידה נתגלגל שלקח גם לאה ושתי שפחות ועיין ברמב"ן בפ' ויצא ויבא באהל רחל שחולק על רש"י שסובר דאהל רחל הוא אהל יעקב דכתוב בני רחל

אשת יעקב ורמב"ן אומר שם הטעם יען דנזכרת בין השפחות דלאה עם רחל שניהם נשים יעו"ש ועיין רמב"ן פ' לך לך פסוק ויקרא פרעה לאברהם שכתב וז"ל וטעם ואקח אותה לי לאשה שהי' רצונו שתהי' זאת אשתו המולכת לא תהי' פלגש לו עכ"ל ראה דכתיב רק לקוחין לאשה ואעפ"כ הוה הפי' אשה המולכת ולא פלגש ובודאי אי אפשר שתהי' נשים רבות מולכות ואעפ"כ נאמר רק ואקח אותה לי לאשה ולא אמר ואקח אותה לי על נשי לאשה כי בתיבת אשה נכלל הכל כי רחוק לומר שהי' לו לפרעה נשים רק אשה מולכת לא הי' לו שלא נתן כתר מלכות על ראשה כמו באסתר שמלכה תחת ושתי שנותן הכתר מלכות על ראשה. ומאד נפלאתי על עיקר דבריך שהבאת ראי' שלבן לא אמר אם תקח אשה על בנותי רק אמר אם תקח נשים היינו שידע שיעקב לא יקח אשה רק שמא יבעול נשים ויגרע עונות בנותיו עכ"ד ונפלאים המה הלא אם אמר לבן אם תקח אשה על בנותי הי' ההקפדה שלא תהי' האשה גברת הבית להשתורר על שאר נשיו כפירושך בעשו שלקח בת ישמעאל על נשיו לאשה להיות גברת הבית על נשיו אבל ליקח עוד נשים להיות שוות עם בנותיו מותר לו ליעקב ולבן לא רצה בזה לכן אמר אם תקח נשים על בנותי אפי' יהי' שוות להם לא אחפץ שיהי' עוד נשים בביתך אבל לעולם על זנות בבית אחר לא הקפיד לבן כמו שהערותי במכתבי הראשון שיש להעיר מנ"ל לאגודה דינו ודוק. ונהפוך הוא עיין באונקלוס שמתרגם וז"ל אם תענית בנתי ואם תסב נשין על בנתי עכ"ל ותסב הוא נשואין וכן תרגום יונתן בן עוזיאל וז"ל אין תסגוף ית ברתי למעבד להן עלבנא ואם תסב על ברתי עכ"ל כתב ג"כ אם תסב היינו לקוחין לאשה ועיין תרגום על פסוק ויקח אשה ושמה קטורה אבל בעילת אשה לא הקפיד וגם ידע שלא צריך להזהיר ליעקב על זה כי הוא קדוש עליון ודוק. סוף דבר כי תיבת נשים מורה רק על רבוי כאשר יאמר על רבים הזכרים אנשים כן יאמר על נקיבות רבות נשים ותיבת אשה מורה על נקיבה אחת ועל זכר יחיד איש ועיין רבה וילקוט על פסוק לזאת יקרא אשה ועל פסוק ויקח לו למך שתי נשים אחת שתהי' יושבת כאלמנה ואחת לתשמיש מקושטת כזונה. ושמחתי מאד כי הבאת לי דברי חכם צבי בסי' קל"ג שכתב ע"כ דווקא שצריך התראה ואם יעמוד במורדו אז יש מקום שחידש אגודה דבריו ברוך שכוונתי לדעתו ומה שהערת על חקירתו שקשה בעיניו לדין אותה על שם סופו וכתבת וז"ל נ"ל שאין רק ממון נכלל בכלל הון אלא ג"כ כבוד ובריאות הגוף ויראת שמים כמאמר חכז"ל כבד ד' מהונך אל תקרא מהונך אלא מגרונך שבכלל הון ג"כ קול נעים ולפ"ז רועה זונות אינו נידון על שם סופו כי גם עתה אבד כבוד וכדומה עכ"ל לא ידעתי איך שגית א"כ הי' לו לשלמה לומר בלשון הווה רועה זונת מאבד הון למה אמר רועה זונות יאבד הון היינו

בעתיד כי יתמסכן ע"י הזונות מהון הון עיקרו ממון דכתיב הון ועושר בביתו וכן דרשו חכז"ל בירושלמי פאה אם יש לך ממון אתה מחויב בטלית ותפילין אבל אי אתה מחויב להחזיר על הפתחים דכתיב מהונך ממון שלך מה שחננך אבל כיבוד אב כתוב כבד את אביך אפי' מחזיר על הפתחים ועיין בראשונים ומזה ילפי' על מצות לא יבזבז יותר מחומש דכתיב מהונך מקצת הון ולא הכל ולכן הצריכו חכמים לומר מגרונך הלא אפי' אם קוראים מהונך אעפ"כ צריך לכבד בכל מעלה אלא פשיטא דהון הוא ממון כמו בית והון נחלת אבות והוצרכו לומר מגרונך מכל מה שחונך ד' אחה"ע מתחלף אבל אי פי' הון אהי' בעצמו כל מעלה למה אמרו אל תקרא מהונך ועיין במדרש ודוק. ומה שהערות איך יליף אגודה מן קודם מתן תורה ותרצת יען שהוא רק ילפותא על מילתא דסברא ילפי' יפה אמרת ועיין ברמב"ן בתורה על פסוק מלא שבוע הזאת דילפו בירושלמי אין מערבין שמחה בשמחה וכתב וז"ל סמך בעלמא ממנהגי הקדמונים קודם התורה אבל בגמ' שלנו לא למדוה מכאן ודרשוהו מויעש שלמה את החג עכ"ל משמע אפי' מילי דסברא לא ילפי' מן קודם מתן תורה אבל בנידן זה הוא רק גילוי הטבע כמו שאמרו על וימאן להתנחם שאין מקבל תנחומין על החי או מן ויחד יתרו גיורא עד עשרה דרי אל תבזה ארמאי באפיה יעו"ש היינו ללמוד מטבע אנושי זה בודאי ילפי' כחכז"ל לבא דאנשי' אנשי וכן ברבה פ' ויצא ויקרא יעקב לרחל וללאה וז"ל במקום רווח מתלא אמר בחקל דאית ביה איזגדין לאו תומר מילי דמסתירין עכ"ל ועיין ברבה וז"ל ומנין לאבל שבעה ר"א מייתי ליה מהכא ויעש לאביו אבל ז' ימים ולמדו דבר מן קודם מתן תורה יעו"ש ואין פנאי כעת להאריך. וגם ראיתי מה שהבאת מן מכירי מנעורי הרב ר' וואלף נ"י שהשיג על מה שנתקשתי במ"ח חיו"ד סי' א' על מומר לערלות היכי משכחת לה ג' פעמים שכבר העיר על זה התב"ש בסי' ב' אתן תודה לו וכבר העיר בני הבח' החריף יעקב שלום נ"י בזה אבל העיקר הוא שפלא בעיני ע"י ההבדל שעשיתי שם הלא אם ימול עצמו אפי' בסוף ימיו לא עבר עבירה רק שהשהה עצמו מלעשות מצוה בשב ואל תעשה ולא דמי לחמץ כי שם עובר באמת בכל רגע ומה שחשבתי לתרץ ע"י שלא מל בנו וכן כתב ג"כ בתב"ש הוא רק דוחק בעיני דאין זה רק כאלו לא מקיים שאר מ"ע ועיין שבת דף קל"ג ובכל זה ימחול ליתן תודה להרב בעבורי. אחרי שהודעתיך כי עגמה נפשי בקו' הנ"ל אמרתי להודיעך הערה לתרץ קו' הנ"ל דחכז"ל אמרו מומר לערלות ואמרתי דבאמת יש שני ערלות עור העליון והעור דפריעה וחכז"ל אמרו ביבמות דף ע"ג לא נתנה פריעה לאברהם אבינו רק אח"כ ביהושע כתיב שוב מול בני ישראל שנית והגם שאמרו בשבת במשנה מל ולא פרע כאלו לא מל דחידש הקב"ה אח"כ לעשות הברית בשני

עורות ולא מקיים המ"ע אלא אם מל שניהם אבל מי שלא יחפץ לעשות המ"ע בעצמו לא בחיתוך ולא בפריעה נעשה מומר לערלות דעובר על שלא מל ועובר על שלא פרע והגם שנעשה הכל במניעה אחת אעפ"כ הוה בכלל מומר לערלות והגם שעדיין צריך בירור לא מנעתי מלהודיעך זה וקצרתי כי אין לשער המון טרדותי תמיד ד' ירחם עלי ואזכה ללמוד בנחת ולא בצער וגם לך יתן ד' כל טוב ע"ע הד"ש:

סימן מז

שאלה במעשה בשני אחים שהי' שותפים במסחר ובאו מיריד ולמחר נתעולל עליהם עלילה ברשע עד שמת אחד בו ביום מרוב הפחד ולא הניח זרע ובא האח לחכם העיר וגילה לו כי הוא יצרך לברוח להמלט על נפשו ע"כ אם לא יהי' החליצה למחר תהי' אשת אחיו המת עגונה והושיב החכם העיר ב"ד ביום המחרת ונעשה החליצה ואחר החליצה גזר בח"ח שהוא לא תנשא עד שתקבל מהב"ד כתב היתר לנשואין ועל העומדים שם גזר שלא יזכר על האשה שם חלוצה ואחר שעברו צ"ג יום מיום שמת בעל האשה שנחלצה באתה האשה לאשת החכם וגילתה לה שהיא תאמין בעצמה שהוא מעוברת מבעלה שמת כי הי' ליל טבילה ובעל אותה פעמים בלילה לפני מותו וכאשר הגידה אשת החכם זאת לבעלה אמר להגיד לה הלא עכשיו היא מעוברת ואח"כ תהי' מיניקת ואסורה לינשא וכאשר יעברו זמן מינקת תבוא לב"ד ובתוך הזמן נסעה האשה למרחוק ומת הילד כאשר הי' רבע שנה והיא נשאת לכהן ונעשה רעש גדול כי היא קבלה חליצה ואסורה לכהן וצריך להוציאה בגט. תשובה הדבר נאחז בסבך החקירה והדרישה אם הכהן צריך לגרש אותה מטעם איסור חליצה ואשר יתן ד' בפי אותו אשמור לדבר בעזה"י. מראשית אחקור על מעשה החכם שנתן חליצה קודם שעברו ג' חדשים הלא הרמ"א בא"ע סי' קס"ד סעיף א' כ' וז"ל וי"א דכל שחלצה בתוך ג' חדשים בין נמצאת מעוברת והפילה או לא נמצאת מעוברת הו"ל חליצה פסולה וצריכה חליצה אחרת מכל האחין ואם אין אחין אחרים יחלוץ זה אחר ג"ח שם בהגמ' עכ"ל וא"כ בנ"ד הגם דליכא אחים אחרים צריך האח החולץ לחלוץ פעם שנית ומאי פעל החכם שצוה לחלוץ בתוך ג' חדשים וצע"ג. ואמרתי דבר עמוק בלב איש ואקדים דברי הגמ' ביבמות דף ל"ה החולץ למעוברת ר"י אומר אין צריכה חליצה מן האחין ור"ל אומר צריכה חליצה מן האחין יעו"ש י"ל למה לא בחרו לומר ר"י אומר החולץ למעוברת והפילה מהני החליצה ראשונה ור"ל אומר לא מהני וממילא ידענו אם צריכה חליצה אחרת או לא וצ"ע להבין ועיין רש"י דהוסיף וז"ל דהך חליצה מעליותא הוה עכ"ל וזה הי' לר"י לומר ורש"י יוסיף אין צריכה חליצה מן האחין עוד ק"ל הלא בלשון זה שבחרו יש לטעות דאפשר לחשוב דדווקא מן האחין לא

צריכה חליצה אבל מאותו חלוץ צריך לחלוץ פעם אחרת אבל אם ינקוט חליצה ראשונה מהני אז אין מקום לטעות עוד וראה שרשב"א כ' וז"ל אינה צריכה חליצה מן האחין לאו דווקא נקט מן האחין שבין ממנו ובין מן האחין אינה צריכה חליצה עכ"ל הרי שהרגיש הרשב"א שיש לטעות שצריכה חליצה אחרת מן החולץ הזה אפי' לר"י רק פליגא אי צריכה חליצה מן האחין וצ"ע ומה שתי' הרשב"א דנקט לאשמעי' רבותא לר"ל דהוה חליצה פסולה וצריכה חליצה מן האחין דווקא הוא פלא הלא טוב לאשמעי' כח דהתירא שגם ממנו של החולץ לא צריכה עוד חליצה ויותר מזה קשה לשיטת הרמב"ם דפוסק שגם החולץ יוכל לחלוץ א"כ למה נקטו לענין האחין וצע"ג. ונלע"ד לחדש דבר חדש בעזה"י דיש לחקור אם יש בחליצת מעוברת דין חליצה פסולה שבעבור כן דווקא אחין חולצין ולא הוא ועיין ברא"ש איך יהי' הדין אם אין כאן עוד אחין מי נימא שלא צריכה עוד חליצה מהך החולץ פעם שנית דהא ממנו כבר נפקע זיקתו בהך חליצה פסולה והוה כאלו אין כאן יבם כלל או נימא אם יש כאן אחין צריכים המה לחלוץ אבל אם אין כאן צריך הוא לחלוץ פעם שנית דלא נפקע ממנו זיקתו לגמרי רק נגרע כחו כנגד כח אחין אבל אם אין כאן אחין עדיין היא זקוקתו וצ"ע. והנה אם נחליט שחליצה של מעוברת הוה דין חליצה פסולה דנאמר דניהו דאמרי' שחליצה מעוברת לא פוטר אותה לגמרי אבל עכ"פ הוה התחלת חליצה והוה כחליצה פסולה לענין שאם אין כאן אחין לא צריכה חליצה כלל אפי' לר"ל וא"כ כל פלוגתא של ר"י ור"ל הוה רק לענין אם צריכה חליצה מן האחין אבל אם אין כאן עוד אחין אינה צריכה חליצה עוד מן החולץ לכן נקטו לה כשהיתה מעוברת פלוגתתם לענין אחין אבל מיני' דידי' של החולץ פשיטא דלא צריכה חליצה כלל אבל אם הי' נקטו פלוגתתם אי חליצה ראשונה מהני או לא מהני אז היינו סוברים דר"ל צריכה חליצה אפי' מהחולץ ודוק. אמנם הדבר קשה לומר כן דכיון דסובר ר"ל דבן אין לו ממעט מעוברת אז מסתבר דאין לחליצה מעוברת דין חליצה פסולה ועיין ברמ"א סי' ס"ג סעיף ה' דאל"כ לשמואל דסובר דחליצה פסולה פטרה נפשה לא תהי' צריכה חליצה עוד אלא עכ"ח דלא נפקע זיקתו של החולץ ואם אין כאן אחין צריך הוא לחלוץ שנית, וראה מה מתקו מדבש דברי תוס' בד"ה צריכה חליצה וז"ל לאו דווקא מן האחין ה"ה דלא נפקע נפקע זיקת החולץ עכ"ל. ולפי הבנה פשוטה דדברי תוס' הנה כדברי רמב"ם או הוא או אחין וכן הוא בש"ע סי' קס"ד ודלא כרא"ש הי' לתוס' לומר ה"ה מן החולץ דלא הורע כוחו או לא הורע זיקתו כי ההבדל מבואר דאם כתבו דלא הורע הוא שלא נאמר שטוב לעשות החליצה משאר אחין והשמיעו דהוא עם האחין שווים בכחם לחלוץ אבל אי ס"ד דנפקע זיקת החולץ אז כבר א"א לו לחלוץ כלל אפי' ליכא אח

אחר וצע"ג ולפמ"ש נכון מאוד דתוס' גילה דלא תטעה שר"ל מודה דאם ליכא אחין שלא צריך הוא לחלוץ פעם שנית דהא כבר נפקע כחו קמ"ל דלא נפקע זיקת החולץ ודוק. אך א"כ הדרה הקו' דקשה אם יש לטעות בלשון זה דלא צריכה חליצה מן החולץ פעם שנית למה בחרו בלשון אי צריכה חליצה מן האחין ינקטו פלוגתתם על גוף החליצה אי היא כשירה או לא ואין כאן מקום לטעות וצע"ג (ומה שתי' תוס' עוד שם א"נ אחיו של מת קאמר נפלאת בעיני א"כ קשה ינקטו סתם ר"י אומר אין צריכה חליצה אחרת ור"ל אומר צריכה חליצה אחרת ונכלל בו בין הוא ובין אחיו ולא יזכירו כלל ב' תיבות מן האחין והוא פלא ונ"ל דלתי' הראשון יש עכ"פ קדימה לאחין אבל אם אחין של מת קאמר אז יש הברירה או הוא או שאר אחין ולכן נקטו זה הלשון ודוק ועיין רא"ש שכ' ג' תרוצים וז"ל והאי מן אחין לאו דווקא דה"ה נמי מצי איהו חלץ לה דחליצה קמייתא לאו כלום הוא ולא פקע זיקתו א"נ אחין של מת קאמר א"נ אע"ג דחליצה קמייתא לאו כלום הוא מ"מ הורע זיקתו והויא כאלו נתן גט ולא מצי תו חלוץ לה חליצה כשירה עכ"ל והנה בתי' הראשון קשה למה כ' ולא פקע זיקתו הי' לו לומר לא הורע זיקתו דגם אם לא נפקע עכ"פ יוכל להיות שהורע זיקתו ובתי' הג' יחדש דבאמת הורע זיקתו וצ"ע ולפמ"ש נכון דבזה מודה הרא"ש שגם לתי' הראשון יש להאחין דין קדימה רק שלא לטעות שאם אין כאן אחין לא תצטרך ממנו חליצה כלל דכבר נפקע זיקתו קמ"ל דלא ובתי' השני מחדש שיש לו דין שוה עם שאר אחיו ויכול לחלוץ אפי' אם יש כאן אחין ותי' הג' הוסיף שאם הוא יתן חליצה יהי' רק חליצה פסולה והגם שרא"ש פוסק כשמואל שחליצה פסולה פוטרת נפשה עכ"פ אם יש אחין צריכין המה ליתן חליצה כשרה ואם אין כאן אחין צריך הוא ליתן חליצה פסולה ועיין ברמ"א סי' קס"ד סעיף א' ובב"ש שם ודוק. היוצא מזה דעדיין אין כאן חליצה פסולה אבל אם יחזור ויתן החולץ הזה חליצה אז יתהוה חליצה פסולה אבל אם יחלוץ א' משאר אחין אז אין כאן חליצה פסולה ובזה פליאה נשגבה בעיני על הב"ש בסי' קס"ד סק"ז שכ' דלשון רמ"א שכ' וז"ל וי"א דלא יחלוץ לה הוא אלא אחד משאר אחין עכ"ל וכ' הב"ש הוא לאו דווקא דחליצה פסולה צריכה לחזור על כל האחין יעו"ש והוא פלא בעיני שאם אחד משאר אחין יחלוץ לה לא הי' מעולם כאן חליצה פסולה דהא חליצה ראשונה לא נחשב לחליצה כלל רק אם החולץ יחזור ויחלוץ לה אז יהי' כאן חליצה פסולה ואולי כוונתו לפי מה שהביא הרמ"א בסעיף א' דעת המרדכי שגם זה נקרא חליצה פסולה ה"ה הי' לו לכתוב כאן שצריכה חליצה מכל אחין ודוק). ונלע"ד לתרץ הקו' והוא דרמ"א בסי' קס"ד מביא בשם המרדכי דחליצה מעוברת יש לו דין חליצת פסולה וצריכה חליצה מכל אחין ולכאורה נפלאת מאוד הלא

לר"ל לא הוה חליצת מעוברת חליצה כלל וא"כ יחלוץ לה א' משאר אחין ומעולם לא הי' כאן חליצה פסולה אמנם סברתו כך דלר"ל ממועט חליצה מעוברת מפסוק ובן אין לו עיין עליו אם יש לו ומפסוק הזה ממועט רק שהחליצה לא יתיר אותה לחוד ותמיד יש עלי' עין ב"ד עד שתלד אבל עכ"פ הוה חליצה פסולה כמו חליצה בשמאל ולפ"ז פלוגתתם אי צריכה חליצה מן האחין הכוונה מכל האחין דלר"י הוה חליצה כשרה אפי' ולא צריכה חליצה אפי' מן האחין וכ"ש שמן החולץ לא צריכה חליצה עוד דממנ"פ אם חליצה ראשונה כשרה פשיטא דלא צריכה ממנו עוד חליצה ואם נטעה שהיא חלוצה פסולה א"כ היתה צריכה חליצה מן האחין ולר"ל באמת צריכה חליצה מן כל האחין דהוה חליצה פסולה ולכן נקטו עיקר פלוגתתם לענין אי צריכה חליצה מן האחין ודוק.
ובזה מיושב פליאה נשגבה איך פסק הגהת מרדכי סוף גיטין שאם נחלצה בתוך ג' חדשים אפי' לא היתה מעוברת צריכה עוד פעם שנית חליצה איך נעלם ממנו דברי גמ' אשר הביא תוס' לראי' שאפי' מדרבנן אין צריכה עוד חליצה מדף מ"א יבמה שחלצו לה אחין בתוך ג"ח צריכה להמתין אבל אינה צריכה עוד חליצה וצע"ג ויותר פליאה בעיני הלא כל ראי' שהביא המרדכי שם המה מן התוספתא פ"ו דיבמות יעו"ש והלא שם בתוספתא באותו פרק כ' יבמה שחלץ לה יבמתה בתוך ג"ח צריכה להמתין עד סוף ג"ח עכ"ל ואיך ראה המרדכי חד תוספתא ולא ראה האידך דמהני החליצה בתוך ג"ח והוא פלא. אמנם נ"ל דמרדכי סובר דבאמת ממנו כבר פקע זיקתו אם חליצה ראשונה היא חליצה פסולה לא יוכל עוד לחלוץ חליצה כשרה וחליצה פסולה כבר היתה רק אם יש כאן אחין צריכה חליצה מן כל האחין אבל אם כל האחין חלצו לה אז כאשר היתה מעוברת או אם אין לה אלא יבם אחד אשר חלץ לה כשהיא מעוברת אז באמת אין צריכה חליצה עוד כי מה יוסיף פעם שנית חליצה פסולה וכיון שכבר חלץ לה לא יוכל ליתן עוד חליצה כשרה וזה שחקר המרדכי שם אי יחלוץ לה החולץ פעם שנית או יחלוץ לה האחין הכוונה אם נאמר דחליצת תוך ג' לא הוה חליצה כלל אז יוכל לחלוץ לה האי חולץ ולא צריכה חליצה מן האחין אבל אי חליצה ראשונה הוה חליצה פסולה ממילא נדע דהאי חולץ לא יוכל לחלוץ עוד כי מה יוסיף חליצה פסולה אבל צריכה חליצה מן כל האחין וע"ז השיב המרדכי דדרש זה הוה דרש דאורייתא כיון שאינה עולה ליבום אינה עולה לחליצה והוה כחליצה מעוברת דג"כ ממועט יען שאינה עולה לחליצה ה"ה שאינה עולה ליבום וצריכה חליצה מן כל האחין וממילא שלא צריכה חליצה מן החולץ הראשון אבל בגמ' דף מ"א נקטו יבמה שחלצו לה אחין היינו שכל האחין חלצו לה בתוך ג"ח ובתוספתא שחלצו לה יבמה שאין כאן אלא יבם אחד אז בודאי לא צריכה

חליצה עוד כי מה יוסף אם תקבל חליצה פסולה ודוק. ולפ"ז מ"ש הב"ש בסי' קס"ד על הרמ"א שאם אין כאן אחין צריך הוא לחלוץ פעם שנית וכ' שהוא מבואר במרדכי ולפמ"ש זה אינו דמרדכי כ' זה בהשאלה אם נימא דחליצה ראשונה לא היתה חליצה כלל ממילא יוכל הוא ליתן חליצה כשרה אבל באמת דפסק המרדכי דחליצה ראשונה הוה חליצה פסולה אז מודה המרדכי אם אין כאן אחין לא צריכה ממנו עוד חליצה ודוק. וא"כ בודאי הציל חכם העיר את העלובה מן חבלי עגונה דאם לא תהי' מעוברת ואין כאן אלא הך אח שחלוץ לה לא תצרך לקבל ממנו עוד חליצה ובפרט במקום עיגון יש לסמוך על דעת המחבר ועיין בט"ז שחולק על המרדכי וגם אנו הארכתי בחידושי להקשות שא"כ דהוה חליצה פסולה א"כ מאי הקשה הגמ' לר"ל למה פסולה לכהונה ועיין גיטין דף כ"ד בכל אופן יפה עשה החכם דבר בעתו ודוק. אמנם לנידן שאלתינו אם הכהן צריך להוציאה לפום רהיטא משמע דלא צריך דהי' חליצה למעוברת וילדה ולד של קיימא דהא הי' חי ג"ח ומבואר להלכה פסוקה בש"ע א"ע סי' קס"ד סעיף ב' וז"ל החולץ ליבמתו ונמצאת מעוברת וילדה אם הולד של קיימא אין החליצה כלום הוא מותר בקרובותי' ולא פסלה מן הכהונה עכ"ל והוא ממשנה מפורשת וא"כ פשיטא אם נישאת לכהן שלא צריך להוציאה דאפי' לכתחילה מותרת לינשא לכהן וא"כ מאי הוה שהיא קבלה חליצה הא לא הוה חליצה כלל ואין ברעש שעשו ממש כמובן. ואחר שירדתי לעומק העיון נ"ל שהוא רעש גדול והכהן צריך לגרשה ואשר יתן ד' בפי אדבר לפני יודעי דת ודין והמה יפסקו הדבר במתני' יבמות דף ס"ז ע"א בת ישראל שניסת לכהן ומת והניחה מעוברת י"ל למה נקט מתני' והניחה מעוברת שמשמע שבשעה שמת עברו מ' יום משעת הטבילה שאז אשה נקראת מעוברת שכבר נגמר יצירת הולד וגם נקטו והניחה מעוברת שלא יאכלו עבדים מפני חלקו של עובר שמשמע שכבר ניכר העובר אז לא יאכלו העבדים ולא נקטו רבותא יותר בת ישראל שניסת לכהן ומת לא יאכלו עבדים בתרומה שמא היא מעוברת ויש לעובר חלק לכן לא יאכלו עד שיעברו ג' חדשים ומכ"ש שנדע אם כבר היא מעוברת וצ"ע להבין. ונלע"ד לחקור והוא דלכאורה קשה כיון דרישא איירי שיש לאשת כהן עוד בנים רק שחיישי' שמא יהי' העובר זכר ויש לו חלק לפסול העבדים מתרומה והא כל דבר אוקמי' אחזקה והלא עד עתה היו לעבדים הנ"ל חזקת היתר לתרומה ואיך נוציא אותם מחזקה מכח ספק וצ"ע אמנם לק"מ הלא חזקת היתר דמעיקרא כבר נפסק כיון שמת אדונם הכהן ויש ספק אם יש להם אדון חדש שהוא כהן או אדון זר ואין להם חזקה כלל דירושת הבנים הוה כאלו קנו עבדים בשוק ואם העבדים לבנים שכבר נולדו וממילא קנה אותם אדונים כהנים ומותרים בתרומה ואם

המה לעובר הזר הוה כאלו קנו אותם אדון ישראל ואסורים בתרומה אבל חזקת היתר ממה שאכלו כבר תרומה בודאי נפסק דהא הוא מת ואין לו עוד קנין בהם ולכן העבדים אסורים בתרומה והבן זה מאוד. אמנם לפ"ז יש לחדש דבר בעזה"י אם בשעת מיתת הכהן עדיין לא עברו על אשתו מ' יום משעת בעילה לו הגם שנתעברה עכ"פ עדיין הוה רק מיא בעלמא עיין דף מ"ט ולא נקרא עובר ועיין בש"ך ח"מ סי' ר"י שאפי' ירושה שבא ממילא לא קנה עד מ' יום דלא נקרא עובר וממילא בשעה שמת הכהן נפלו העבדים לפני הבנים שכבר המה בעולם ומותרין בתרומה דבכל אופן אפי' אם אמם מעוברת בכל זאת אין לעובר חלק בעבדים עדיין וממילא העבדים המה רק של בנים הקיימים והוים קנין כספו של כהן ואז אם יגיע יום ארבעים ויורש העובר בבטן אמו כפי חלקו ונפסק חזקת היתר שלהם בודאי אמרינן אוקמי העבדים אחזקת היתר שעד עתה היו מותרין לאכול מפני הבנים שכבר נולדו ועתה נולד הספק אולי העובר הוא זכר ואולי היא נקיבה ואז אמרי' אוקמי אותם אחזקת היתר ומותרין לאכול בתרומה ודוק וכן אם אין כאן בנים מכבר הי' מותרין העבדים לאכול בעבור המשפחה לכה"פ עד מ' יום ויש ספק אולי האשת כהן אינה מעוברת כלל ואוקמי העבדים אחזקת היתר ומותרין לאכול בתרומה עד שיהי' ניכר העובר ואז בין אם יהי' זכר או נקיבה אין עוד העבדים למשפחה ודוק. ולפ"ז נכון מאוד לשון המתני' דהנה בבת כהן שניסת לישראל דכתיב בתורה וזרע אין לה ושבה אל בית אבי כנעורי' ודרשי' פרט למעוברת ואמרי' לקמן שמותרת בתרומה אפי' אם נידן אח"כ שהיא מעוברת היא מקולקלת ממ' יום ואילך אבל לא מקודם וכ' הרמב"ם בה' תרומות פ"ח שעד מ' יום לא נקרא עובר וממילא שלא נקראת האשה מעוברת דהא אנן דרשי' בנעורי' פרט למעוברת והבן ולפ"ז נקט רבינו הקדוש דווקא שהניחה מעוברת דכבר עברו מ' יום משעת טבילה בשעת מיתתו אז לא יאכלו עבדים בתרומה מפני חלקו של עובר דאולי מיד בשעת מיתת אדונם נפלו לפני העובר ואסורין בתרומה ודוק אבל אם בשעת מיתת הכהן עדיין לא היתה מעוברת שלא עברו מ' יום אז בודאי מותרין באכילת תרומה אם יש כאן בנים בעולם מותרין תמיד לאכול ואם אין כאן בנים מותרין עכ"פ עד שיהי' ניכר דאוקמי אחזקה ודוק:

(הג"ה ואולי יש לומר דכל חזקה הוה דווקא אם דבר זה הי' ראוי להיות נשאר כן עד עולם כגון בנגע שהנגע ראוי' להיות נשארת בדמותה ותבניתה אפשר עד עולם וכן חזקת פנוי' וחזקת אשת איש וכדומה ראוי' להיות נשארת כל ימי חיי' אבל כאן שבאו לרשות יורשין הקיימים רק עד מ' יום ואיך נדון אח"כ שיהי' עבדים מותרין לאכול גם מאז והלאה הלא כל כח חזקה הוא דאמרי' שלא נעשה שינוי ונשאר כמקדם וכאן גם מקדם היינו אומרים

שיש להאשה זרע בבטן מבעלה רק הזרע אינו מזיק עד מ' יום וממילא אחר מ' יום הזרע מזיק ואותן מ' כבר עברו ממילא והבן זה): ואוסיף עוד דאפי' לשיטת העיטור וב"י בסי' ר"י בח"מ דסברו דגם קודם מ' יום זוכה העובר ניחא דקתני הניחה מעוברת דבעל העיטור כ' בפי' דדווקא אם ניכר העובר נחשב לולד אבל לא ניכר לא נחשב לולד ובודאי ניחא דקתני מעוברת ודוק. אך יש להעיר דכאן לא אזלי' בתר חזקת היתר יען דאיכא למיקם עלי' דמילתא אם נמתין ט' חדשים אז נדע אם העבדים מותרין לאכול בתרומה דוגמת סברת מהרש"א בדף ס"ט שגמ' פריך וליחוש שמא נתעברה והקשה הנ"ל נוקמי אחזקה ותי' יען דאיכא למיקם על דבר זה לא אזלי' בתר חזקה יעו"ש וה"ה הכא דאיכא למיקם עלי' לא אזלי' בתר חזקה. אמנם יש לחלק נ"ד מדברי מהרש"א דבשלומא לקמן אם נמתין ג"ח אז מבורר אם היא מעוברת ואסורה לאכול או אינה מעוברת ומותרת לאכול ובכה"ג לא סמכי' אחזקה דוגמא דלא סמכי' על חזקה היכא דאיכא לברורי אבל כאן בנ"ד דאיכא מחצה נקבות ומיעוט מפילות ויש רוב מלבד חזקת היתר אז במקום יש רובה וחזקה ואפי' ר"מ מודה דלא חוששין למיעוט נגד רוב וחזקה ועיין נב"י מהד"ת סי' קל"ט וא"כ איך אוסר ר"י ועכ"ח דאיירי המתני' באחר מ' יום דליכא חזקת היתר ודוק וכך אם אין בנים מקודם ואוכלים בשביל המשפחה לק"מ דיהי' אוכלים עוד עד ג"ח מכח חזקת היתר זה אינו יען דאיכא לברורי ולמיקם עלי' לא אזלי' בתר חזקה כסברת מהרש"א ודוק וראי' מר' ישמעאל בר"י דמתיר לאכול בתרומה דסמוך מיעוט דמפילות למחצה דנקבות והוה רוב וקשה נמתין ט' חדשים אלא פשיטא דאם יש כאן רוב לא צריך לאמתוני ורק בחזקה בלבד אין אנו מתירין אם איכא למיקם עלה דמילתא ועיין בנב"י א"ע סי' קל"ט ומכ"ש ברוב וחזקה שאז אפי' ר"י מודה ודוק. ובכל זה עדיין יש להשיב על מה שחדשתי דבאופן הזה מותרין העבדים לאכול הלא תרומה תלי' בקנין כסף של כהן וא"כ כיון דלאחר מ' יום הוה העובר יורש ואין לאחיו עוד חלק ונחלה בחלקו ולא אזלי' בתר הרוב לענין ממון וממילא דלא מהני חזקת היתר של עבדים כיון דלענין הכסף נחשב העובר ליורש וה"ה לענין תרומה נפסקה חזקתם דאיך נעשה תרתי דסתרי אהדדי ודוק. שוב התבוננתי דנכון מאוד דבלא"ה ק"ל איך ר' ישמעאל בר"י אומר דסמכי' מיעוט דמפילות למחצה נקבות וכן פי' התוס' רבנן דר"י סוברין דיש לעובר זכי' רק דאזלי בתר רוב וכן פי' הכ"מ דברי רמב"ם בפ"ח מתרומות יעו"ש ולכאורה אנן פסקי' דאין הולכין בממון אחר הרוב כשמואל בב"ב דף צ"ב וצע"ג אמנם לק"מ לפמ"ש התוס' בשמעתא דניפול דווקא להוציא מחזקת התופס לא אזלי' בתר רוב אבל באבידה אזלי' בתר רוב דליכא חזקת ממון כנגד הרוב ולפ"ז נכון דכאן יש רוב אולי נקבה או נפל

וליכא חזקה כנגדו אזלי' בתר רוב ודוק ולפ"ז מכ"ש בקודם מ' יום יש ליורשים הקיימים בעולם חזקת ממון עד מ' יום וגם רוב שלא להוציא הממון מידם אז פשיטא דאזלי' בתר הרוב גם לענין כסף ומותרין לאכול בתרומה ודוק. ובמ"ש יש לי הערה חדשה לפי מה דפסקי' כר"ל דחליצת מעוברת ויבום מעוברת לא מהני ולכאורה י"ל זה דווקא אם הי' היבום או החליצה אחר מ' יום דאז כבר האשה נקראת מעוברת והזרע נקרא עובר אבל קודם מ' יום לא נקראת מעוברת והזרע לא נקרא עובר מהני החליצה או היבום דחולץ למעוברת נקטו ר"י ור"ל דמשמע בשעה שקבלה החליצה היתה מעוברת ולא מצאתי מי שהעיר על חקירה זו אך זה אינו דיבום תלי' במי ששמו מחוי כדכ' התוס' בהחולץ דף ל"ה גם זה שכבר נקלט הזרע אין שמו מחוי ודוק. אך הלשון החולץ למעוברת הוא משולל הבנה ויותר נפלאת לשון המשנה החולץ ליבמתו ונמצאת מעוברת וילדה י"ל דהי' לתנא לומר החולץ ליבמתו ואח"כ ילדה ממילא ידענו דהיתה מעוברת דא"א להוליד בלי עיבור מקודם וגם נכלל בו בין שיודע היבם שהיא מעוברת או אפי' לא ידע עיין בתוס' ולמה האריך בלשון ונמצאת מעוברת וצ"ע. ונ"ל דרמז רבינו קדוש בחכמת לשונו דין גדול דדוקא אם נגלה לבסוף שבשעה שחלץ היבם כבר היתה מעוברת דעכ"פ הי' נקלט הזרע אז הוה הדין אם הולד בר קיימא שלא נאסרו הקרובים זע"ז וכן בסיפא שכנס את יבמתו ונמצאת מעוברת שחייבין בקרבן ובספק בן ז' או בן ט' חיוב אשם תלוי יען דכבר היתה מעוברת ולא צריכה חליצה ויבום אבל אם קבלה חליצה או נתיבמה בתוך ב' ימים אחר מיתת בעלה ונתעברה ביום ג' מזרע בעל הראשון אשר הופקד בקרבה היא בת יבום וחליצה אעפ"י שיש לה במעי' זרע בעלה דבשעת יבום וחליצה לא היתה מעוברת והיתה מחויבת ביבום וחליצה דהא עדיין אין לבעלה שמת זרע שנקרא עובר ועיין בתוס' לקמן ורמז המשנה דווקא ונמצאת מעוברת שנתגלה שבשעת חליצה היתה מעוברת כמו ונמצאת איילונית שהוה הפי' שגם בשעת כניסה היתה איילונית אבל אם אח"כ נתעברה מזרע בעל הראשון לא הוה הדין כמ"ש במשנה הנ"ל אבל אם הי' נקט ואח"כ ילדה הוה במשמע אפי' נתעברה אחר החליצה מזרע של בעל הראשון ג"כ פטורה מיבום וחליצה וכן בחרו ר"י ור"ל לומר החולץ למעוברת דעכ"פ היתה מעוברת ולא אם זרע בעלה הופקד אצלה כנלע"ד. ואל תתמה על החפץ שקרבתי לחדש כזאת דמצאתי שהגאון הנב"י במה"ק סי' ס"ט רצה לחדש שאפי' אם נתיבמה או נחלצה אחר ג"ח אשר בודאי כבר הי' נגמר צורת הולד קודם היבום וחליצה אעפ"כ כיון בשעה שמת הבעל לא הי' כבר נקלט הזרע א"כ בשעה שמת האיש לא הי' לו זרע ונקרא ובן אין לו אעפ"י שהולד הזה יורשו אעפ"כ האשה חייבת ביבום ולכן לא ממתין ביבום רק עד צ' יום ולא

צ"ג ימים דאפי' אם נתעברה אחר מיתת בעלה היא חייבת ביבום יעו"ש ודבריו נפלאים בעיני דעכ"פ איך ייבם אותה אחר ג"ח הלא אז כבר היא מעוברת מזרע בעלה ואין שמו מחוי מישראל עיין תוס' יבמות דף ל"ט וגם כיון שהיא נתעברה איך הוא יקים זרע לאחיו הכי אפשר שתתעבר מן היבם אם היא כבר מעוברת ועכ"פ צריך להיות ראוי' להתעבר עיין תוס' יבמות דף כ' אבל בנ"ד שבשעת יבום לא נקלט זרע בעלה אז הוה ודאי עדיין שמו מחוי עיין מג"א ה' יהכ"פ וגם אפשר שתתעבר מן היבם ומהני היבום ונתחייבת ביבום ומהני חליצה ודוק. היוצא מזה בנידן שאלתינו אשר נגלה שהי' החליצה ביום ב' של מיתת בעל האשה ולא הוכר עוברה עד יום צ"ג א"כ הי' החליצה טרם שנקלט הזרע בעלה והי' מהני החליצה ונפסלה לכהונה דדווקא אם נמצאת מעוברת בשעת חליצה וילדה ולד של קיימא אינה נפסלה לכהונה דעל מעוברת בולד של קיימא לא חל שם חליצה אבל אם לא היתה בשעת חליצה מעוברת חל שם חליצה ודוק. והגם שנב"י שם כתב שלא לחדש חומרא על האשה להצריך חליצה הגם שהוא איסור דאורייתא וכאן אנו דנין על איסור חליצה לכהן שהוא מדרבנן אם תידק תראה ההבדל שבנ"ד לא הי' נקלט הזרע בשעת חליצה וכבר קבלה חליצה ועיין בב"ש סי' קס"ד ס"ק ו' היכא דכבר חלץ לה אפי' מת היבם והולד מת תוך ל' תצא מכהן הגם דפסקי' כרבנן דמדאורייתא ולד מעלי' הוה כ' וז"ל ואפשר אין לדמות ריעותא זו לשם (בסעיף ז') דאיכא כאן מראית עין דחלץ לה והשתא נשואה לכהן גרע טפי עכ"ל וק"ו בנ"ד כנלע"ד. ואגב גררא אעתיק דבר מחידושי יבמות דף ל"ו גמ' אלא אמר רבא הכי קאמר הכונס יבמתו ונמצאת מעוברת הר"ז לא תנשא צרתה שמא יהא ולד בן קיימא וביאת מעוברת לא שמה ביאה וחליצת מעוברת לא שמה חליצה והולד אינו פוטר עד שיצא לאויר העולם נפלא בעיני להבין זה מלשון (א) למה לי הטעם דחליצת וביאת מעוברת לא שמה ביאה ונא שמה חליצה תיפוק לי' שמא יהי' הולד בן קיימא והולד אינו פוטר עד שיצא לאויר העולם וכי תימא שלא קשה דהגם אי הולד אינו פוטר יהי' הביאה פוטר אותה דהא כבר כנס היבם אותה לכן אמר שביאת מעוברת לא שמי' ביאה זה אינו דא"כ דהי' לרבא למימר כמו בברייתא שאין ביאה וחליצה פוטרה אלא ולד פוטרה אותה שתורה לא אמר פיטור יבום וחליצה רק אם לא יוכל להיות פיטור ולד אבל במקום שיכול להיות פיטור ולד אז אין יבום וחליצה פוטר וא"כ קשה למה נקט רבא שביאת מעוברת לא שמה ביאה תיפוק לי' שאין יבום פוטר אלא הולד פוטר וצע"ג (ב) עוד ק"ל איך שייך לומר והולד פוטר הלא בתורה כתיב "כי ישבו אחים יחדיו ומת אחד מהם ובן אין לו לא תהי' אשת המת החוצה" א"כ גילה התורה כי ימות איש ובן אין לו אז אשת המת אסורה לעולם רק אחת משתים יעשה

לה או יבום או חליצה אבל אם יש לו בן לא התחיל מעולם שום איסור על אשת המת וא"כ איך שייך ולד פוטר הלא מעולם לא נאסרה אשה זו ולא צריכה פיטור בשלומא יבום וחליצה נקרא פוטר יען שמקודם היתה מחויבת ליבום או לחליצה אבל במקום שיש בן לא חל חיוב ול"צ לפטור וצע"ג להבין (ג) עוד פלא בעיני מנ"ל דין זה שולד אינו פוטר עד שיצא לאויר הלא כיון דהיא מעוברת ויש למת בן ממילא היא מותרת מיד ואין לומר דלא נקרא עובר בן רק משעה שיצא לאויר עולם נקרא בן (כמו שהערותי בתוס' ד"ה והא ליתא יעו"ש) דזה אינו דהנה בב"ב דף קמ"א אמרי' דעובר שהוא בכור אינו נוטל פי שנים יען דכתיב יכיר או מדכתיב וילדו לו ולמה לא אמרו יען דכתיב בן אהובה ובן השנואה ע"כ משמע דעובר נקרא בן וא"כ כאן דכתיב ובן אין לו והא עובר הוה בן ותהי' אמו מותרת מיד והוא קו' גדולה. ונלע"ד ליישב והוא דבדף כ"ב דרשי' ממזר פוטר מיבום דדרשי' עיין עליו מדלא כתיב ובן אן לו רק כתיב ובן אין לו והתיו"ט נתקשה מאוד על דרש זה דמאי חסר בזה דכתיב אין לו ותי' דהוה אסמכתא יעו"ש ולדעתי יפלא עוד הלא אן הוא משורש מאן עיין קדושין דף ד' והוא מורה על דבר שיוכל אדם לעשות ולא רצה אבל בדבר שחסר לאדם שאין בידו דבר זה אז נקרא אין לו שדבר זה אינו בידו ועי' רש"י קדושין שם מאן בלעם שהוא ממאן שאין רוצה לילך וא"כ איך יוכל התורה לכתוב ובן אין לו הלא הוא אינו ממאן בבן רק שלא הוליד בן וחסר לו הדבר והוא פלא להבין. אמנם נראה דדבר גדול רמזו חכז"ל דבאמת ממזר הוא זרעו כוחו ואונו רק הוא זרע פסול ולא יבא בקהל ואין איש ישראל יחפוץ להניח אחריו בן זה ואינו מייחס עצמו להקרא שמו עליו ואם התורה חפצה שדווקא בן אשר אביו מתייחס בו הוא יפטור מיבום א"כ הי' ראוי שתורה תכתוב ובן אן לו אשר מרומז הגם שיש לו בן אבל כיון שאביו ממאן בו יבמה יבא עלי' ומכ"ש כשאין לו בן כלל ומדכתיב ובן אין לו משמע שאין לדון אם האיש המת מחשב לזרע זה לבן ומייחס בו או לא שהתורה דברה לב"ד או לכל ישראל עיין עליו אם יש לו בן וכאשר נמצא שאין לו בן כלל אז לא תהי' אשת המת החוצה אבל אם יש לו בן אשר עכ"פ אצל העולם יחשב לבן אעפ"י שאביו ממאן בו אעפ"כ אשה פטורה וא"כ ממזר פוטר מיבום והבן וכן שם קדושין דף ד' הא ראינו שיש לאדון עוד על שפחה העברית כח כסף דהא בכסף מקנתה יכול לייעד אותה ולא צריך מחדש כסף קדושין אבל אם האדון לא מייעד אותה ממילא הוא ממאן באותו כסף ולא יחפוץ בו והי' ראוי שתורה יכתוב ויצאה חינם אן כסף שאדון ממאן באותו כסף אשר ראוי' לקנות אותה על ידו אבל יען שהתורה חפצה להשמיע שאין כסף לאדון זה אבל יש כסף לאדון אחר ומנו אב ואם הי' כתיב אן כסף הלא יש גם בכח האב למאן שלא יחפץ בכסף הנ"ל ולא

מייעד אותה לאיש אחר לכן כתוב אין כסף שאדון לא יוכל לבקש ממנה כסף ואדון אחר יוכל לבקש אם ירצה והבן וכן בבת כהן אם יש לה זרע פסול אם הי' כתיב וזרע אן לה ושבה אל בית אבי' הי' במשמע כיון שיש לה זרע אשר מאנה בו ולא רוצית להתייחס בו היא שבה אל בית אבי' כנעורי' לכן כתב התורה וזרע אין לה עיין עליו אם אנו רואין שיש לה זרע הגם שאצלה לא נחשב היא אסורה בתרומה והבן וכן בב"ב פ' יש נוחלין לענין נחלה דאי כתיב ובן אן לו הוה במשמע הגם שיש זרע כיון שממאן בו ולא נחשב אצלו לבן אז יש להבת הנחלה כתב התורה אין לה שדווקא שגם זרע זרע אין כאן אבל אם יש זרע זרע היא הבת אינה נוחלת כיון שאצל העולם נחשב הזרע זרע כזרע והבן זה כי אקוה שכוונתי אמת גמור בעה"י. ועתה אשוב אשמור דרכי לפ"ז דתורה כתב ובן אין לו לרמז שלא נלך אחר מחשבות ורצון המת רק כפי ראות עיני הב"ד או עיני העדה א"כ דרשי' גם חומרא אם האשה מעוברת ולא ידענו עצומי' בבטן המלאה אם הוא נפל אשת בל חזו שמש שמעולם לא הי' ראוי להיות בר קיימא או פן אולי יקראו אסון טרם הושלך מרחם אמו זה לא נחשב אצלינו לבן ויש לעיין עלי' שלא תנשא ולא תתייבם עד שנדע אם הולד בר קיימא כי התורה דן על ראות עינינו ולא על רצון המת ולכן לא מהני חליצה ויבום לר"ל הגם שהפילה לבסוף יען שבשעת חליצה ויבום הי' אצלינו בספק לא מהני אותו חליצה ויבום והבן זה וראי' לזה דאל"כ למאן דס"ל בב"ב דף קמ"א דעובר אינו יורש ואפי' ירושה דבא ממילא יעו"ש וא"כ נימא שהבת תהי' יורשת הגם שנולד אח"כ בן דבשעה שמת לא הי' לו בן אלא פשיטא דדרשי' עיין עליו להמתין עד שנדע אם תלד נקבה או זכר דגם זה בכלל עיין עליו ודוק. ולולא דמסתפינא הייתי אומר דמרומז בתורה דכתיב "ובן אין לו לא תהי' אשת המת החוצה יבמה יבא עלי'" ולכאורה הי' ראוי לכתוב בהיפך יבמה יבא וגו' ולא תהי' אשת המת החוצה דהלא ראינו אם ליכא כאן יבם באמת מותרת לשוק ועכ"ח עיקר הלאו דלא תהי' אשת המת החוצה הוא יען דאיכא כאן עיכוב המצוה של יבום וחליצה וא"כ ראוי' להקדים מצות יבום ואח"כ הלאו דלא תהי' אשת המת החוצה ואין לומר דאם נכתב בהיפך הי' מקום לטעות דגם אחר היבום ומת היבם או שנתגרשה היא אסורה לשוק זה אינו באפשרות דלא נקראת עוד אשת המת רק אשת היבם דהא כתיב ולקחה לו לאשה דמינה דרשי' בדף ל"ט כיון שלקחה הרי היא אשתו ודוק וא"כ פלא למה הקדים התורה מתחילה הלאו דלא תהי' טרם שהודיע המ"ע של יבום וצע"ג. ולפמ"ש נכון דתורה מרמז במעוברת שאז נשאר לא תהי' אשת המת החוצה הגם שאינה ראוי' ליבום אעפ"כ נשארת יבמה שאסורה לשוק ואם לבסוף הפילה יתקיים יבמה ובא עלי' ודוק וגם אין מקום לטעות לאמור דחליצה

אינה מותרת לשוק יען דלא היתה לשום איש ונקראת עוד לא תהי' אשת המת החוצה זה אינו דחליצה במקום יבום הוא וכמו שיבום מתיר ה"ה חליצה מתיר לשוק ולמה הקדים התורה לא תהי' אשת המת החוצה קודם מצות יבום וחליצה רק דתורה מרמז שלפעמים בא מתחילה לא תהי' אשת המת החוצה הגם שעדיין אינה מותרת ליבם כגון מעוברת שלא תנשא ולא תתייבם ודוק. ולפ"ז ניחא ב' קו' אחרונים למה צריך פיטור כלל כשהיא מעוברת הלא לעולם לא נאסרת וגם למה הולד אינו פוטר עד שיוצא לאויר עולם הלא עובר נקרא בן ולפמ"ש גבי יבמה יש דין אחר דלפני הב"ד לא נחשב לבן עד שיצא לאויר עולם וממילא נכון דשייך אצלה לומר ולד פוטר שעד הלידה לא תנשא ולא תתייבם כי בשעת לידה הולד פוטר אותה אבל עד הלידה היא יבמה לשוק והבן זה. וד' האיר עיני לברר הדבר בעזה"י דבר חדש מאוד דלפי מה שהערותי למעלה מוכח מסוגי' דב"ב דף קמ"א דעובר נקרא בן א"כ נשאר פלא להבין דברי תוס' בד"ה ובן אין לו והא לית לי' דכ' אבל בבן קיימא לא א"נ כשהוא בר קיימא נפקא לי' מלא ימחה פרט לזה שאין שמו מחוי עכ"ל וקשה להבין תי' ב' של תוס'. ונ"ל דהנה הר"י מגאש בב"ב דף קמ"ב הקשה קו' נפלאה כיון דפסקו דעובר אינו יורש אפי' ירושה דממילא וא"כ למה איצטרך וילדו לו למעט שעובר לא קנה פי שנים תיפוק לי' אפי' חלק פשוט אינו יורש עוד הקשה למה צריך הגמ' טעם שבעבור כך נקט המתני' בן יום אחד נוחל ומנחיל אבל עובר לא יען דעובר מיית ברישא תיפוק לי' דעובר אינו יורש והמה ב' קושי' גדולות ותי' שם וז"ל ואתחזי לן בפרוקא דהאי קו' דהאי דאמרו רבנן עובר לא קנה עד שיולד ה"מ בעובר חי דאתי לכלל לידה ודייקא נמי מדאמרי' עד שיולד דאלמא בעובר שהוא חי ועומד ללידה הוא דאמרי' לא קנה עד שיולד ויצא לאויר עולם אבל לעולם עובר שמת במעי אמו מכיון דמית ונתברר שאינו עומד ליולד ולצאת לאויר עולם איגלאי מילתא למפרע דמשעה שנוצר ונכנס בו נשמה נעשה אדם וקנה חלקו בירושה שהרי אינו עומד ללידה שיתלה הדבר עד שיולד וכיון דבעובר שמת במעי אמו מודה רבנן דקנה הרי קאי יהב רב ששת טעמא משום דאיהו מיית ברישא הא אלו מתה היא ברישא קנה ומר ברי' דר"י נמי קאי יהיב טעמא דכתיב וילדו לו הא לשאר מילי דלא כתיב בהו וילדו לו כיון דמת במעי אמו אגלאי מילתא למפרע דקנה ואפי' לרבנן הדין הוא פירוקא ומסתבר דדייק עכ"ל. היוצא לנו מדבריו דעובר במעי אמו הראוי' להתקיים ולצאת בסוף לאויר עולם לא נקרא אדם עד שיצא לאויר עולם וממילא שאינו קונה ירושה עד שנולד אבל בעובר שנעשה נפל במעי אמו הוא נקרא בבטן אמו מיד אדם וצריך קרא וילדה לו דלא קנה חלק בכורה ודוק וכן משמע שיטת התוס' בב"ב דף קמ"א בד"ה תינוק בן יום אחד דנפל יורש במעי

אמו יעו"ש (ואולם רוב שיטות ראשונים חולקים דעובר אין לו קנין כלל וכן נפסק בח"מ סימן רע"ח ועיין בסמ"ע שם). ולפ"ז יובנו דברי תוס' בד"ה ובן אין לו בתי' הראשון סובר התוס' יען דמצרכי' וילדו לו לענין בכורה עכ"ח לשאר דברים נקרא אפי' בר קיימא ג"כ אדם ולכן לא מהני ביאה וחליצה אם לבסוף ילדה בן קיימא אך אם נימא כשיטת הר"י מגאש דדווקא אם נולד לבר קיימא לא קנה העובר רק נפל נקרא יורש במעי אמו וא"כ בבן קיימא לא נקרא אדם קודם לידה ומכ"ש שלא נקרא בן וקשה למה לא פליג ר"י גם אם הולד בן קיימא יהי' מהני מקודם ביאה וחליצה לכן כתבו תוס' דעכ"פ לא הוה שמו מחוי ודוק. ולכאורה להר"י מגאש קשה לי א"כ למה נפל אינו פוטר כיון שלא נולד הי' בטן אמו עולמו וא"כ כמו שנחשב לבן אצל ירושה ה"ה יהי' נחשב בן לענין יבום ולא יהי' נקרא ובן אין לו וצ"ע אמנם לק"מ דגבי יבום כתיב ולא ימחה שמו בישראל וכיון שהוא נפל עכ"פ שמו של המת מחוי ולכן תלי' ביבום בולד בן קיימא ודוק כנלענ"ד אבל קו' ראשונה עדיין קשה למה נקט רבא ביאת מעוברת לא שמי' ביאה וראה פלא בתוספתא ביבמות וז"ל העוש' מאמר ביבמתו ונמצאת מעוברת הר"ז לא תישא צרתה עד שיודע שהוא עובר בר קיימא שאין הולד פוטר עד שיצא לאויר עולם עכ"ל ולא נקטו כלל דביאה של מעוברת לא מהני ודוק ודברי רש"י שפי' אפי' לר"י הוא מחוסר הבנה אצלי וכעת צע"ג ועוד ק"ל למה נקט רש"י הטעם דל"ש כאן איגלאי מילתא תיפוק לי' דבבר קיימא גם ר"י מודה דדרשינן ובן אין לו עיין עליו מדכתיב ולא ימחה שמו בישראל וצע"ג כעת:

סימן מח

שאלה אירע ביבמה שקבלה חליצה בתוך ג' חדשים למיתת בעלה ואח"כ נתגלה שהוא מעוברת אבל לא ילדה בן קיימא ומת היבם החולץ ואח"כ נשאת לכהן ואם צריך להוציאה או לא. תשובה הדבר צריך התבוננות רב כי לא פירש בדברים אם ילדה נפל שלא הי' בודאי בר קיימא או ילדה ומת בתוך ל' יום באופן שילדה נפל ברור הוא דצריך להוציאה אבל אם מת בתוך ל' יום קרוב הדבר שג"כ צריך להוציאה וד' יאר עיני בתורתו. ואקדים במתני' ביבמות דף ל"ה החולץ ליבמתו ונמצאת מעוברת וילדה בזמן שולד של קיימא הוא מותר בקרובותי' וכו' אין הולד של קיימא וכו' לכאורה יש כאן כדבר שפתים וכך הו"ל לרבי לשנות בלשון קצרה החולץ ליבמתו ונמצאת ילדה ולד של קיימא מותר בקרובותי' וכו' הפילה אסורה לקרובותי' כמו דר"י ור"ל נקטו לשון הפילה וצע"ג. ונ"ל דלשון חכמים מחכים ודבר גדול רמז רבינו בלשונו הטהור דהנה בודאי אם הולד הי' בן ה' או בן ח' חדשים הוה נפל ולא הוה ולד אפי' מדאורייתא אבל אם לא

ידעי' אם כלו לו חדשיו ולא חי ל' יום אבל נגמרו סימניו הוה מדאורייתא ולד מעלי' ועיין בתויו"ט פ"ה מנדה ועיין בב"י א"ע סי' קנ"ו וקס"ד ולפ"ז אם הי' רבי שונה בסיפא הפילה אסורה לקרובי' ופסולה לכהונה יש לטעות דווקא אם הי' נפל שאפי' מדאורייתא לא הוה ולד שם אסרו חכמים לקרוביה ולכהונה אבל אם ילדה אפשר שכבר כלו לו חדשיו שאז מדאורייתא נחשב לבר קיימא לא אסרו לקרובי' ולכהונה יען מדאורייתא הי' ולד מעלי' לכך שנה רבי וילדה ומפרש אח"כ אם הולד בר קיימא אז אינו אוסר אבל אין הולד בר קיימא אם אין יודעין בודאי שהוא בר קיימא כגון שמת בתוך ל' יום אפ"ה אסורה לקרובי' ולכהונה הגם שכל איסור קרובים ופסול לכהונה הוא בחלוצה דרבנן ויש לטיבותא מדאורייתא נחשב לולד שלא פעל החליצה מאומה כיון שעכ"פ מדרבנן צריכה חליצה ויש כאן איסור קרובים ופסול כהונה ודוק ועיין ברמב"ם פ"א מה' יבום ה"כ וכן בנמ"י ובטש"ע סי' קס"ד סעיף ב' שמנאו ב' אופני אינו בר קיימא או שהפילה או שלא חי ל' יום אחר שילדה יעו"ש ולפמ"ש מרומז דינם בלשון המשנה שבעבור כן נקט רבי אריכות לשון להודיע שגם אם מת בתוך ל' יש דין הנ"ל ודוק. אך דברי רש"י בד"ה אם אין הולד של קיימא פלאים שכ' וז"ל שהי' נפל עכ"ל ולפמ"ש אפי' לא חי ל' יום ג"כ היה הדין כן ולמה מדייק רש"י שהי' נפל הלא רש"י בעצמו פי' בדף ל"ז בד"ה ספיקא הוא דולד של קיימא הוה דווקא בידעי' דכלו לו חדשים ועיין תוי"ט פ"ה דנדה וצע"ג. ונ"ל דרש"י הבין דרישא ע"כ דווקא בבן קיימא איירי דלולא כן שהי' ספק בן קיימא לא היינו מתירין אותה לכהן כיון שהי' כאן מעשה חליצה (וכן מצאתי אח"כ סברה הנ"ל בב"ש סי' קס"ד ס"ק ו' כיון דנעשה מעשה חליצה גרע טפי יעו"ש) אבל לקרובי' גם בספק בן קיימא לא נאסרו דהוה ספק דרבנן לקולא רק לכהונה אפי' ריח חליצה פוסל ובסיפא דאוסרין אותה אפי' לקרובי' איירי עכ"ח דווקא בנפל דאם הי' ספק בן קיימא היינו מתירין אותו לקרובי' ועכ"ח דמתני' לא איירי מספק נפל ועיין במרדכי שחידש דין זאת דאחות חליצה מספק יהי' מותר אבל לכהונה פסול יעו"ש (ומה שהניח המרדכי בקו' מיבמות דף כ"ד עיי"ש תוס' ד"ה וס'). וראה בעיניך הלא בסיפא דאיירי לענין הכונס יבמתו מעוברת וקתני אם הולד של קיימא חייב בקרבן ואם אין הולד של קיימא יקיים והך ולד של קיימא הוה בודאי הפי' ודאי בר קיימא דאל"כ איך יבוא חטאת וגם הך ולד שאינו של קיימא עכ"ח בודאי נפל איירי דאל"כ שמת תוך ל' יום איך יקיים אותה הא מדאורייתא עכ"פ ספק אשת אחיו הוא וכן מבואר בתוספתא פ"ו דיבמות וז"ל ספק בן קיימא ספק אינו של קיימא מטילין עליו שני חומרות עכ"ל וא"כ כמו דאיירי רבי לענין הכונס יבמתו מעוברת בבר קיימא הוה הפי' בודאי בר קיימא

ואינו בר קיימא הוה הפי' בודאי אינו בר קיימא ה"ה לענין החולץ למעוברת איירי ג"כ או בודאי בן קיימא או בודאי אינו בר קיימא שהוא נפל אבל מספק נפל לא איירי כלל מתני' ולכן דייק רש"י אינו בר קיימא שהי' נפל ודוק בזה היטב וכן מצאתי בש"ע סי' קס"ד אם הפילה רשאי לקיים אותה אבל אם לא חי ל' צריך ליתן לה גט עיין שם סעיף ה' [ב"ש סק"ו] שנתקשה על ב"ה ולדעתי פלא שלא הביא שאפי' בספק בן קיימא כ' התוספתא נותנין עליו שני חומרות וכעת צע"ג אצלי. היוצא מזה דלשון המתני' מורה שלא מבעי בודאי נפל דיש פסול כהונה אלא אפי' מת בתוך ל' יום יש פסול כהונה. אך בדיעבד אם נשאה אותה כהן אם צריך לגרשה סובר הנמ"י דצריך לגרש אותה אפי' אם מת הולד בתוך ל' יום עיין בנמ"י במתני' יבמות הנ"ל וכן ביאר הב"ש בשמו בסי' קס"ד ס"ק ו' יעו"ש שהאריך. אבל ראיתי לפני משה בירושלמי שחקר איך הדין לר"ל אם נשאה לכהן אם צריך להוציאה באופן שמת היבם ולא קבלה פעם שנית חליצה והביא הנמ"י הנ"ל דפסק שצריכה גט והשיב עליו הלא לר"ל לא הוה חליצת מעוברת שם חליצה ומ"ש תוס' כאן בתי' הראשון דמדרבנן צריכה חליצה אפי' בדיעבד אבל מדאורייתא הוה חליצה דתוס' אזיל לר"י דלולא כן מאי הביא תוס' ראי' מהך דחולץ תוך ג' הלא שם דלא היתה מעוברת לכך מהני בדיעבד אבל בחולץ למעוברת בודאי נוכל לומר דצריכה חליצה אלא עכ"ח התוס' אזיל לר"י דגם חליצה מעוברת הוה חליצה יעו"ש שהאריך. ולע"ד נראה במכ"ת הקדושה עומק דברי התוס' נהפוך הוא דתוס' חקרו רק לר"ל ואעתיק דברי תוס' בד"ה ונמצאת וז"ל א"כ אין הולד של קיימא אמאי אסור בקרובותי' דתוך ג"ח לאו חליצה הוא דהא תנן לקמן היבמה לא תחלוץ ולא תתייבם עד שיהי' לה ג"ח ומפרש בגמ' טעמא כיון דאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה ואר"י דניהו דלא הוה חליצה מ"מ אסור בקרובותי' כיון דמדאורייתא הוה חליצה ועוד דדיעבד אם חלצה אפי' מדרבנן אינה צריכה חליצה אחרת דאמר לקמן יבמה שחלצו לה אחי' בתוך ג' צריכה להמתין ג"ח משמע דלא בעי חליצה עכ"ל דלכאורה השתוממתי לדעת הלא מדברי ר"י שתי' דמדאורייתא הוה חליצה ניכר שתוס' הקשה שגם מדאורייתא לא מהני החליצה בתוך ג' וכן משמע לשון קו' התוס' וז"ל דתוך ג"ח לאו חליצה הוא עכ"ל וקשה איך עלה על דעת תוס' דלא מהני מדאורייתא הא דאינו עולה לחליצה הוה רק הטעם דאינה עולה ליבום דשמא היא מעוברת ובועל אשת אחיו שלא במקום מצוה וכל שאינה עולה ליבום אינה עולה לחליצה וכן מבואר בדף מ"א רש"י ד"ה משום דר"י יעו"ש וא"כ הלא לר"י הוה הדין אפי' אם ידע שהיא מעוברת ובעל אותה הוה ביאה אם הפילה לבסוף דהא ר"י אמר ביאה מעוברת הוה ביאה וא"כ איך אפשר שבתוך ג"ח

שהיא ספק מעוברת ולא יהי' מועיל בדיעבד אם בעל אותה זה א"א ועכ"ח כתי' רש"י דלקמן דדרש הגמ' הוה רק אסמכתא לאסור לכתחילה אבל בדיעבד מהני וא"כ איך הקשה תוס' שלא יהי' אפי' איסור קרובי' בחולץ תוך ג' אפי' בר בי רב דחד יומא לא יטעה בזה אמנם פתשגן הדברים המה כך בודאי לר"י דסובר ביאת מעוברת או חליצה מעוברת מהני ע"כ אמרי' פסוק זה דלא חפץ יחפוץ האיש לקחת הוא אסמכתא אבל לר"ל אפשר לומר דחולץ בתוך ג"ח אפילו בדיעבד לא מהני יען דעיין עליו אם יש לו בן ופסוק דלא יחפוץ ממעט דכמו שאינו יוכל לייבם אותה ה"ה שלא יוכל לחלוץ אותה וגם מה"ת לא מהני החליצה אפי' בדיעבד כמו שלא מהני היבום בדיעבד ואז פשיטא אם חלוץ לה לא נאסרו הקרובים דבשלומא בחולץ למעוברת אחר ג"ח אסרו רבנן ועשו חומרא יען דלא אתו למשרי חלוצה לכהן דהא לאחר ג' משכחת חליצה כשרה שאז היא פסולה לכהן וממילא אסרו אפי' חליצת מעוברת אבל תוך ג' דלא משכחת לר"ל חליצה כשרה ולא שייך חומרא הנ"ל ואז פשיטא דליכא איסור קרובים כלל וזה הוא כוונת התוס' א"כ בתוך ג' איירי למה אסרו הקרובים כלל הא לאו חליצה הוא דילפי' זאת מקרא דכל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה ולר"ל נשאר זה דרש דאורייתא והבן זה. וע"ז תי' התוס' בשם ר"י דמדאורייתא מהני בתוך ג' החליצ' אם נגלה לבסוף דלא היתה מעוברת כלל דבשלומא אם היא עכ"פ מעוברת דורש ר"ל עיין עליו אם הולד יהי' בר קיימא אבל כל זמן שלא ידענו אם היא מעוברת ל"ש דרש עיין עליו וכן משמע מתוס' ד"ה ור"ל וז"ל הואיל ובאותו שעה ראוי' להתקיים עכ"ל והבן דצריך להיות דבר לפנינו אשר מעורר אותנו לעיין עליו ומדאורייתא אם נגלה לבסוף שלא היתה מעוברת מהני החליצה בדיעבד דפסוק לא יחפוץ האיש לקחת הוה רק אסמכתא ושוב תי' עוד שאפי' מדרבנן מהני חליצה בדיעבד אם לא היתה מעוברת נמצא דמשכחת חליצה כשרה אפי' בתוך ג"ח שאז היא אסורה לכהן ממילא אפי' אם היתה מעוברת וקבלה חליצה בתוך ג' ג"כ אסורה לכהן מדרבנן לחומרא שלא יבא מכשול ויתירו חליצה לכהן ומעוברת תוך ג' הוה כמו אחר ג' ודוק וממילא מבואר דתוס' בב' תרוצים לא חקרו כלל על חליצת מעוברת רק על חליצת תוך ג"ח ולא היתה מעוברת רק ממילא מסובב שגם בחליצת מעוברת תוך ג' אסורה לקרובים כמו חליצת מעוברת אחר ג' וזה הוא אמת בעזה"י. שוב מצאתי לתוס' בדף מ"א ע"ב בד"ה קרא עליו וז"ל לר"ל ל"ל קרא דר"י וי"ל דר"ל נמי אינה חולצת תוך ג' משום דאינה עולה ליבום עכ"ל מבואר כמ"ש דלר"ל דרשי' דאינה חולצת תוך ג' מכח פסוק זה דלא יחפוץ ובו יש לפרש לר"ל דהוה דאורייתא או שהוה עיכוב מדרבנן או שהוה רק לכתחילה והוא ברור בעזה"י. אמנם גם בסברה נ"ל דנמ"י

לשיטתו אזיל דהנה מבואר בגמ' ר"י סובר דמהני חליצה מעוברת דאגלאי מלתא למפרע שהיתה בת יבום וחליצה שהרי הפילה ור"ל פליג דאמ"ל לא אמרי' ולכאורה אין הבין במאי פליגי ר"י ור"ל ביבמה הלא פלוגתא זו אי אמרי' אמ"ל או לא שייך בכל הש"ס אך פשתגן הדברים הוא כך בודאי במקום אשר לא חסר רק הזמן לדעת את הנעלם אז בודאי אפי' ר"ל מודה דאמרו אמ"ל דהוכיח סופו על תחילתו אבל כאן ביבמה שהפילה יש באפשרות בשעה שחלץ לה הי' העובר ראוי' להיות בר קיימא ואח"כ בא איזה מקרה לא טהור גברא ונעשה נפל ע"כ מזה שיצא נפל לעולם אין הוכחה שגם מעיקרא הי' נפל ואם אמת שהולד הי' בשעת חליצה ראוי' להקמה בודאי לא מהני החליצה הלז דתורה אמרה ובן אין לו והי' אז עיין עליו רק ר"י סובר מדהשתא נפל אמרי' גם מעיקרא בשעת החליצה הי' נפל אשת בל יחזה שמש ור"ל פליג ואומר שבשע' חליצה הי' ראוי' להיות בר קיימא ואח"כ נעש' נפל והבן. וראה שנמ"י כ' וז"ל ופסק תלמודא דגמ' כר"ל דחליצה מעוברת לאו שמה חליצה ואע"ג דהפילה לבסוף לא אמרי' איגלאי מלתא למפרע שהעיבור לאו כלום הוא ואע"ג דקי"ל בהרבה מקומות אמ"ל שאני הכא שאם בשעה שחלץ לה הי' ודאי שלא היתה ראוי' לבוא לכלל לידה אה"נ דההוא עובר כמאן דליתא דמי' וחליצה שחלץ לה כשרה אלא שאינו כן דאיהו חייש דלמא באותו שעה ראוי' היתה לילד ולד גמור אלא שאח"כ גרם לה איזה דבר להפיל נמצא דחליצה דמעיקרא לאו כלום הוא עכ"ל הרי שפתיו ברור מללו דאם באמת הי' הולד זה נפל מעיקרא מודה ר"ל דחליצה כשירה ולא נקרא חליצת מעוברת רק ר"ל חושש שמא בשעת חליצה הי' באמת ראוי' להיות בר קיימא ואז לא מהני החליצה ולכן צריכה חליצה אחרת אבל זה דווקא לחומרא חייש ר"ל שמא הי' בר קיימא בשעת חליצה אבל להקל אם נשאת לכהן אמרי' בהיפוך דלמא מהריון ומבטן הי' נפל וחליצה קמייתא מהני וא"כ היא ספק חלוצה לכהן וצריך לגרשה בגט ודוק בזה כי נכון מאוד דנמ"י לשיטתו אזיל. ולכאורה עדיין קשה למה ניחוש שלא להקל ספק חליצה לכהן דהוה רק איסור דרבנן כנודע וא"כ אי כל הטעם גם לר"ל משום ספק שמא לא הוה בר קיימא ויהי' מהני חליצה קמייתא הוה רק ספק איסור דרבנן וניזל להקל לאמור הולד הי' אז בשעת חליצה בר קיימא ולא הוה חליצה כלל וא"כ ספק דרבנן לקולא וצע"ג אמנם לק"מ כיון שבודאי הי' כאן מעשה חליצה ואם באמת לא הי' הולד בר קיימא היא נעשית חלוצה בזה אסרו רבנן הספק ודוק. וראי' לזה מדברי הב"ש סי' קס"ד ס"ק ו' שחקר הגם שמקיל בש"ע באשה שצריכה חליצה מספק דרבנן אם נשאת לכהן ולא תחלוץ עוד כגון במת הולד תוך ל' יום אבל אם חלץ למעוברת ומת הולד תוך ל' יום ונשא אח"כ לכהן תצא יען דנעשה בה מעשה חליצה ודוק. ואגב גררא

אעתיק דבר מחדושי ליישב קו' תוס' יבמות דף כ"ד דשם אמרי' ספק חליצה לכהן מותר ובהחולץ אמרי' אם מת הולד תוך ל' ונשאת לכהן לא תחלוץ כדי שלא תאסור לבעלה ועיין במרדכי פ' החולץ וכן הוא קשה לשיטת נמ"י ביבמות שכתב אם נשאת לכהן תצא וכי חלילה נעלם ממנו גמ' ביבמות כאשר העיר הב"ש סי' קס"ד ס"ק ו' וכן מצאתי הערה נפלאה בח"מ בא"ע סי' ל' כ' הך דין דספק חלוצה מותרת לכהן ובסי' ז' כ' הטור שבן ספק חלוצה הוא ספק חלל יעו"ש. ואמרתי בקיצר הערה אחת בשלומא ביבמות דהוה ספק למי שכנסה אם היא יבמה או היא חלוצה מאיש אחר אז ליכא אצלו חזקת איסור וספק חליצה מותרת אבל אם כהן נשא ספק חלוצה שמת הולד תוך ל' יום דהי' לאשה זו חזקת איסור כשמת בעלה דהא ולד פוטר עד שיצא לאויר העולם ונמצא דהיא היתה אסורה לכל העולם רק שיש לפנינו ב' היתרים (א) אם תלד ולד יפעל הלידה פטור שתהי' מותרת אפי' לכהן (ב) שתקבלה חליצה ופועל החליצה פיטור לישראל ולא לכהן וא"כ אשה זו היתה מתחילה בחזקת איסור לכהן עכ"פ מכח איסור יבמה לשוק ויש ספק אם בא לה היתר מכח ולד ונעשה היתר אפי' לכהן או בא הפטור מכח חליצה ונשארת לכהן באיסור חלוצה ומחזיקין מאיסור לאיסור ואפי' בדיעבד תצא מכהן מכח ספק חלוצה ודוק. סוף דבר הכל נשמע דצריך הכהן לגרשה משום איסור חלוצה אשר חל עלי' ע"י מעשה חליצה הנעשה כנלע"ד בעז"ה. ואיידי דאיירי לא אמנע מלהעתיק דבר מחדושי אשר הערותי על מתני' יבמות שם וז"ל לשון רשב"א במתני' דכאן פלא בעיני שהקשה קו' התוס' למה לא נקט החולץ למעוברת ותי' וז"ל א"נ י"ל משום סיפא נקטי' דקתני הכונס ליבמתו ונמצאת מעוברת דלא מתני' לי' הכונס ליבמתו מעוברת דלא ברשיעי עסקי' דמעייל נפשי' בספק כרת עכ"ל ולא ידעתי למה קורא רשב"א ספק כרת כיון דרוב ולדות בר קיימא (ועיין פ' שור שנגח) א"כ הוא מעייל נפשי' בודאי כרת דרוב דאורייתא הוא וצע"ג בעיני וראה פלא דנמ"י כ' במתני' וז"ל וכ"ש בסיפא דהכונס שהי' רשע אי מכניס לאשת אחיו מעוברת דרובן יולדות ולד של קיימא עכ"ל ונ"ל שרשב"א סובר דרוב לא נתחדש רק לענין מה שנוגע לעונש ב"ד הן בממון או מלקות או מיתה אבל באיסור כרת שלא נתחדש רק בין אדם למקום בלבד אז לא הוה לרוב דין אלא כמחצה על מחצה ספק יש כאן איסור או לא ועיין בש"מ בב"מ דף ו' ודוק ואכתי קשה לי בלשון רשב"א שם שכ' וז"ל ובגמ' נקט החולץ למעוברת משום ר"י ולהודיעך כוחו דאפי' חלץ למעוברת ידוע הוה שמשעה ראשונה הוה חליצה של ספק אפ"ה הוה חליצה עכ"ל וקשה למה קראה ספק הלא רוב יולדות ולד של קיימא ויש כאן רוב שלא תהי' חליצה ואעפ"כ הוה חליצה והי' לו לנקוט אעפ"י שע"פ רוב לא תהי' חליצה אעפ"כ מהני והוה רבותא יותר

וצע"ג. ונ"ל דרשב"א סובר הא דאזלי' בתר רוב ויש לרוב כח יותר מספק הוא דווקא בדבר שאין הכרח לברר הדבר שנדע אם הי' מן המיעוט או מן הרוב כמו בבהמה דאין אנו בודקין אם הבהמה היא טריפה הגם שאפשר להתברר שהיא טריפה כגון שנמצא בתוך אכילה איזה טריפות אז אמרי' בהיפוך שסמכי' על הרוב ולא ימצא טריפות אבל בדבר שבודאי יתברר אז אין לרוב כח יותר מן המיעוט ונקרא רק ספק אך דבר זה חדש הוא וכבר חקרתי בזה בגמ' ר"ה לענין דרוב אלול הוא חסר עיין שם בגמ' ובפלוגתת רש"י ותוס' ועיין בטו"א פ"ג שהאריך איך ע"א נאמן נגד רוב יעו"ש וצ"ע בכמה מקומות והזכרתי להערה בעלמא ובמקו"א אבאר אי"ה:

סימן מט

שאלה ביבם קטן ואביו מעיד עליו שהוא בן י"ג שנים ואיזה חדשים ויש לו שערות הרבה קצתן כדי לקרוץ בציפורן וקצתן כדי ליטול בפי הזוג וקצתן כדי לכוף ראשן לעיקרן אבל לא נמצא בו שערות כרוחב אצבע אם יש לסמוך על עדות האב שמעיד שהוא בן י"ג שני סאו נאמר שצריך שני עדים כשירים שהוא בן י"ג שנים להתיר היבמה ע"י חליצת הנ"ל אשר נראה כקטן. תשובה לכאורה הדין פשוט שאין האב נאמן עליו דבטור וש"ע א"ע קס"ט סעיף י"א וז"ל אין סומכין במנין השנים לא עפ"י קרובים ולא עפ"י נשים אלא ע"פ עדים כשירים להעיד עכ"ל א"כ מבואר דאין האב נאמן. אמנם הדבר יפלא למה לא יהי' אפי' קרוב נאמן הא כל עדותו רק באיסור שנאמן ע"א והגם שקרוב אינו נאמן במנין השנים כמבואר ברמב"ם בפ"ב מאישות הל' כ"ג היינו לעונשין ולמלקות אבל לחליצה שהוא רק איסור למה לא יהי' קרוב נאמן ומצאתי שהנב"י ח"ר א"ע סי' צ"ג העיר על זה דאפי' האב יהי' נאמן והאריך בזה לצרף להקל בנידן שאלתינו שהאב נאמן שבנו בן י"ג שנים יעו"ש. ואחר העיון גדול בלבבי לא כן ידמה והדין הוא כמפורש בש"ע סי' קס"ט אזכיר אשר נתן לי' אלקים בזה בעזה"י הנה הנב"י העיר להקשות כיון דפסקי' בא"ע סי' קנ"ז דאפי' קרוב ואשה נאמנים לומר זה אחוה דמיתנא לחלוץ ולא הוזכר בש"ע כלל דנאמנים דווקא אם מוחזק לנו בלא"ה שהוא אחיו מן האב כאשר רמז שם הב"ש בסק"ב אלא אפי' אם לא הוחזק שהוא אחיו מן האב דלא כמרדכי הובא בב"י בסי' קס"ט דדווקא במוחזק נאמן קרוב וא"כ ה"ה יהי' אב נאמן שבנו בן י"ג לחליצה וצע"ג והוסיף עוד הגאון הנב"י להקשות אפי' לשיטת המרדכי הובא בב"י סי' קס"ט דנאמן קרוב לומר אחוה דמיתנא אם בלא"ה היינו מוחזקים בו שהוא אחיו מן האב אבל אם לא היינו מוחזקים בו שהוא אחיו מן האב אינו נאמן ומזה יליף המרדכי דאין קרוב נאמן להעיד שהוא בן י"ג שנים דלמא שאני התם דרוב אנשי ישראל אינם אחיו של המת א"כ

מי שמעיד שזה אחוה דמיתנא בא להוציא פלוני מרוב דעלמא וצריך שני עדים כשירים אבל כאן הגם דהי' ליבם חזקת קטנות אכתי לאו ק"ו הוא דרובא וחזקה רובא עדיף דלמא להוציא מן הרוב צריך עדים כשירים אבל להוציא' מחזקה הוא נאמן ואיך יליף המרדכי בק"ו מן אחוה דמיתנא אם אינו מוחזק באחיו מן האב צריך עדים ק"ו ביבם קטן וצע"ג. ונלע"ד לחקור בעזה"י דלכאורה נפלאת דברי ב"ש בסי' קנ"ז דכתב שאפי' אם לא הוחזק שהוא אחיו אעפ"כ קרוב נאמן ודבר זה מתנגד למשנה מפורשת בכתובות דף כ"ג במתני' וכן שני אנשים זה אומר כהן אני וזה אומר כהן אני אינם נאמנים ובזמן שהן מעידין זה את זה הרי אלו נאמנים ופסק הרמב"ם דווקא על תרומה דרבנן אבל לתרומה דאורייתא צריך ב' עדים עיין רמב"ם פ"כ מא"ב הל' א' וברה"מ שם והר"ן חולק דהא ע"א נאמן באיסורין וכתב הפנ"י בד"ה וכן וז"ל ונלע"ד דמש"ה לא ארי' דהא דע"א נאמן באיסורין היינו דווקא היכא דלא איתחזק איסורא משא"כ באיתחזק בעינן שנים וקיי"ל רובא וחזקה רובא עדיף והכא נמי רובא דעלמא לאו כהנים נינהו וכל דפריש מרובא פריש כנ"ל טעם רמב"ם ושיטות החולקים כמו שנראה ג"כ שיטות התוס' בשמעתי' דמתני' בתחומה דאורייתא אייריי ואפ"ה סגי בע"א אפשר משום דהו"ל כמדע"ג ואפ"ה הוא בעצמו אינו נאמן כנ"ל וק"ל עכ"ל וכן כ' הפנ"י בדף כ"ה בתוס' ד"ה או דילמא וז"ל והא דבעינן ע"א לכהונה היינו שמא ישראל כשר דרובא דעלמא הבאים לפנינו בחזקת ישראלים נינהו טפי מכהונה כנ"ל נכון ע"כ וא"כ לא מיבעי לשיטת הרמב"ם יהי' צריך שני עדים כשירים דזה אחוה דמיתנא כמו שצריך שני עדים שהוא כהן ליתן לו תרומה דאורייתא ואפי' להר"ן ותוס' יהי' צריך עכ"פ ע"א כמו בתרומה ולמה מקילין אפי' באשה וקרוב הלא רובא דעלמא לאו אחוה דמיתנא וכל דפריש מרובא פריש ויצרך עכ"פ ע"א כשר וצע"ג. אך נ"ל לחדש דבר בעזה"י בשלומא ברוב המתנהגים בדת משה אמרי' שהמה ישראלים ולא כהנים הגם שידענו שיש מיעוט כהנים עכ"פ אין לנו סכום ידוע לדעת כמה כהנים מחזיק האי מיעוט א"כ מי שרצה להחזיק עצמו שגם הוא מן המיעוט כהנים צריך לרמב"ם ב' עדים ולתוס' עכ"פ ע"א אבל אם היינו יודעים שיש בעולם אלף כהנים ולא נודע לפנינו רק תשע מאות וצ"ט כהנים וכהן אחד חסר לנו הידיעה מי הוא ובא אפי' קרוב או אשה ומעיד מי הוא הכהן אשר משלים סכום האלף נאמן הקרוב או האשה יען דהלא ידענו בבירור שיש עוד כהן בהאי מיעוט א"כ הקרוב או האשה מברר רק הגוף מי הוא האיש הכהן אשר חסר לנו ולא יתגדל המיעוט ע"י העדות הנ"ל ואטו אם יהי' בחנות ט' חתיכות בשר נבילה וחתיכה אחת בשר כשר ויהי' נפרש ממילא חתיכה אחת אשר בודאי נאמר כל דפריש מרובה קפריש ואמרה האשה הקוצבת

הבשר שהיא מכירה שזה החתיכה הכשירה הכי לא תהי' נאמנת יען דאמרה כנגד הרוב כל דפריש מרובה קפריש זה שיבוש כיון דעכ"פ יש בודאי בחנות חתיכה אחת כשירה היא נאמנת לברר שהיא מכירה שחתיכה שפירש היא הכשירה כשם שנאמנת לברר מיעוט בשר כשר מרוב בשר טריפה אשר הוא בחנות כך נאמנת לברר אפי' נוסיף עוד רוב כל דפריש מרובא קפריש ודוק. ולפ"ז בשלומא אם בא אחד ואמר כהן אני אטו יהי' חסר לנו דבר אם הוא יהי' ישראל אז צריך לרמב"ם שני עדים ולתוס' ור"ן עכ"פ ע"א כשר אבל ביבמה דע"כ איירי דידענו שיש להמת אח בעולם דאל"כ דלא הוחזק באחין בודאי אינו נאמן לאסור עיין בש"ע סי' קנ"ז ובב"מ וא"כ דידענו שיש אח בעולם א"כ אפי' אשה וקרוב נאמן כמו לברר חתיכה כשירה מרוב טריפות ודוק. ועיין בפנ"י דף ס"ג ובקו"א שם שחקר למה נאמן ע"א לגרש ולר"א אפי' לכנוס וחקר ג"כ דנימא דהוה מרובא דעלמא וכן חקר איך נאמן קצב לברר חתיכה כשירה מרוב טריפות וביאר יען שיש ספק בלא דברי העד נאמן ע"א נגד חזקה או רוב ועיין בשב שמעתתא שמעתא ו' פ"ז שכתב יען דלהעד לא נתערב המיעוט בתוך הרוב דהוה כאלו מובדל יעו"ש ולפמ"ש יש הבדל אם המיעוט מוגבל דידענו שחסר לנו חפץ או איש מן המיעוט ההוא אז נאמן ע"א אפי' אשה וקרוב לאמור שזה הוא האיש או החפץ אשר אנו מבקשים מן המיעוט הגם שיש רוב בעולם אבל אם אין המיעוט נגבל כמה יהי' חפצים או אנשים במיעוט ההוא אז בודאי אמרי' על החפץ או על האיש שהוא מן הרוב ולא מן המיעוט ודוק. ומעתה מיושב קו' הנב"י על המרדכי דכך דן ק"ו הלא כאן הי' היבם בחזקת קטן גם לפי דברי האב ומהכ"ת יהי' נאמן אם באחוה דמיתנא צריך להיות שנחזק לאחיו דאל"כ אינו נאמן קרוב והגם ששם נגבל המיעוט וידענו שחסר לנו אח ועפ"כ אינו נאמן קרוב והגם שלפי דברי הקרוב מעולם לא נכנס איש הזה בתוך הרוב נהפוך הוא הי' חסר מן המיעוט ואעפ"כ צריך שני עדים כשירים מכ"ש במקום חזקה אשר גם לפי דברי האב הי' היבם בחזקת קטנות חזקה כזה טוב מרוב אשר נודע גבול המיעוט ודוק. והוסיף הגאון הנב"י לחקור מה שחידש המרדכי דאב אינו נאמן יען שמעיד כנגד חזקת קטנות וצוח הגאון שאין החזקה מגרע כאן וכתב בד"ה ובש"ע וז"ל ומה גם חזקה זו שניתן עלי' אח"כ אם זהו מקרי חזקה שהרי בתוס' ביבמות דף פ"ח ע"א ד"ה ברי לי דשומן י"מ דגמרי' מנדה דכתיב וספרה לה וא"ת א"כ אפי' איתחזק איסורא נמי ואומר ר"י דנדה ניהו שראתה עכשיו ומ"מ לא איתחזק שתראה לעולם וא"כ ק"ו חזקת קטן שודאי הולך וגדול ואינו בחזקת קטן לעולם שלא מקרי חזקת קטנות חזקה כ"כ עכ"ל. ולדעתי דבריו נפלאים דבנדה מראיה אחת טמאה שבעה וזבה טמאה מג' ראיות בג' ימים ואח"כ תטבול ותהי'

טהורה ודווקא אם נפסק הדם בנדה קודם ערב של יום ז' ובזבה צריכה ז' נקיים אבל לכ"ע רחוק ששופעת אשה דם תמיד ז' ימים עיין נדה דף י' רק רוב נשים רואות בהפסקה א"כ שפיר כתב הר"י שלא איתחזק שתראה לעולם דאין ראיה אחת נקשרת בראיה שניה אבל חזקת קטנות הוא קשור ואגוד י"ג שנים בלא הפסקה לילות וימים הוא זמן קטנות א"כ כיון שהיבם נכנס בודאי בתורת קטנות צריך בירור שיצא מקטנות הרי בנזירות אמרי' ספק נזירות להקל אעפ"כ אם נכנס בנזירות אריכות ולא ידענו אם אמר כקופה קשואין או כקופה שומשמין שנכנס בנזירות וספק אם יצא ממנו הוה נזירות לחומרא עיין נזיר דף ח' כ"ש כאן נכנס בתורת קטנות אשר מושך עצמו י"ג שנים בלי הפסקה שצריך עדות ברור שיצא מתורת קטנות הגם שהולך ומתגדל בכל יום הלא זה גופא הי' בכח תורת קטנות שיגדל יום יום עד מלאות לו י"ג שנים ואז יגדל ויהי' לאיש ודוק ונהפוך הוא טוב לומר דאמו נתעברה באיחור זמן עיין תוס' בב"ק דף ק' וא"כ היבם עדיין בחזקת קטנות ואין האב נאמן להוציאו מתורת קטנות ודוק ואוסיף עוד לבאר בעזה"י הלא היבם הי' קטן והי' פטור מכל המצות והי' מותר לו לאכול נבילות א"כ אוקמי את הגוף הזה על חזקת קמא דהי' מותר באכילת נבילות ועדיין מותר והיה פטור מכל המצות ועדיין הוא פטור וחזקה הוא דאורייתא לאוקמי כל דבר בחזקה עיין פי' משניות פ"א ממקואות ודוק. עוד האריך הנב"י בהבנת הדברים גילוי מילתא בעלמא באחוה מיתנא דנאמן אשה וקרוב וכתב וז"ל אמנם הרא"ש השמיט סוף דברי הרי"ף א"כ משמע אפי' בשעת מעשה נאמן ולפ"ז גם באב שמעיד על בנו שהוא בן י"ג שנים אינו מעיד לא על איסור ולא על ממון רק מעיד על בנו שהוא גדול רשאי לעבור לפני התיבה ולהוציא רבים ידי חובתן וממילא סומכין עליו לענין חליצה עכ"ל. ולדעתי נ"ל בשלומא אם אומר זה הוא אחוה דמיתנא הוא רק גילה מילתא לאיסורא דאולי יש בנים להאשה מן בעלה א"כ אסורה האשה לינשא לזה דהוא אחי בעלה רק עכשיו שלא נשאר למת בנים א"כ יוכל לייבמה או ליתן לה חליצה להתירה לעלמא ואין הכרח בעדות הקרוב שבא על תכלית זה אולי בהפוך שהיא לא צריכה חליצה ואעפ"כ אסורה לאיש הוא מכח שהוא אחי בעלה שמת ומה שהזכיר הרי"ף שלא בא לאיסורא היינו בגוף העדות לא הוזכר כלל אם לאסור או להתיר כי בעדות שזה אחיו של המת אין מוכרת אם פועל לאסור ואין מוכרח אם פועל להתיר כי העד מגלה רק הקירבות של האיש שהוא אח בעל האשה שמת אבל אב שאומר שבנו בן י"ג שנים א"כ מעיד שהוא גדול ובכלל עדות שבר ישראל הוא גדול נכלל בו שחל עליו חיוב כל תרי"ג מצות בכל ענפי' הן למכות והן לעונשין וכן לקדש אשה או לגרשה וכן לחלוץ או לייבם דהכל הוא נכלל בתוך העדות

דקטן זה נעשה גדול ואיך אפשר לומר שהאב בא רק להעיד שיוכל להוציא רבים ידי חובתן וע"כ הוא נעשה גדול א"כ נכלל בו עדות לכל דבר הנוגע לאיש בר חיוב מבני ישראל ודוק. גם זאת ראיתי בנב"י שם בד"ה אמנם שהתפלא על הש"ע דפסק בסי' קנ"ח דע"א נאמן שמת היבם שהי' ג"כ איתחזק איסורא ודבר שבערוה ואעפ"כ ע"א נאמן ובסי' קס"ט פסק הש"ע דלהעיד שהיבם הוא בן י"ג שנים צריך שני עדים והוא קו' גדולה. ואמרתי לתרץ בדבר חדש בעזה"י דהנב"י שם בד"ה ובש"ע הקשה על הרמב"ם למה לא יהי' נאמן האב בתורת גילא מילתא בעלמא אפי' למלקות ותי' דשם איירי שהבן עבר עבירה ואם האב יהי' נאמן א"כ מתחייב העונש בעדות האב אבל להעיד שהבן הוא בן י"ג לא הותרה היבמה עדיין דהא חסר החליצה יעו"ש ולכאורה פלא דנהפוך הוא א"כ אם אנו מסופקים אי היבם בן י"ג שנים אפי' שני עדים לא יהיו נאמנים להעיד עליו שיוכל לחלוץ דהא בגיטין דף ס"ו אמרו בגמ' בשני עדים חיישי' שמא שכרתו דדיבורא אמרו מעשה לא עבדו והקשה בתוס' א"כ איך נאמנים להעיד שמת בעלה של אשה הא בדיבור חיישי' שמשקרו ותי' דבר סברה שם בדיבור נעשה מעשה דמיד שהעידו שמת בעלה היא מותרת אבל כאן חסר עדיין שהעדים אחרים יכתבו ויתנו גט על זה חיישי' דמשקרו יעו"ש ויותר מזה חדשו תוס' בקדושין דף נ"ט דבתרומה דמהני מחשבה הוה אותו מחשבה כמעשה דלא אתי דיבור ומבטל מעשה יעו"ש ולפ"ז קשה אפי' אם שני עדים יאמרו שזה אחוה דמיתנא או שזה היבם בן י"ג שנים לא יהיו נאמנים דעכ"פ חסר מעשה חליצה הנעשה מיבם אח"כ לפני הב"ד והוה רק דיבור דלא נגמר כלל בעדותם ונחשוד אפי' לשני עדים דמשקרי ולא יהיו נאמנים וצע"ג. אך אחר העיון משבשתא היא דשם באומר אמרו לא נעשה בדיבורם מאומה אבל כאן הגם לענין היתר האשה חסר החליצה אבל עכ"פ המה העידו על היבם שהוא בן י"ג שנים ונעשה איש גדול בר חיוב במצות ובר עונש בעבירות ונעשה בר קנין א"כ בדיבורם נגמר הדבר שמקטן בר פטור נעשה גדול בר חיוב וממילא מהני ג"כ על החליצה ודוק וכן אם העידו שזה האיש אח מבעל האשה שמת א"כ נגמר בהעדות שהוא אח המת ואם הי' למת בנים הוא אסור באשתו ופסול לעדות לבניו ואם לא נשאר להמת בנים אסור לבעול אותה לשם נוי וקרוב להיות הולד ממזר וכדומה א"כ שני עדים נאמנים ודוק. וכל זה בשני עדים אבל אם ע"א מעיד יש הבדל בשלומא במת יבמה א"כ נגמר בדבורו מעשה ונאמן אבל אם אומר שהוא בן י"ג שנים דלא נאמן לעשות מקטן גדול לכל דבר הנוגע לעונש וחיוב שהוא בא להעיד רק שיוכל לחלוץ והוה רק דיבור וכי תימא דפעל על היבם לעשות אותו בר חיוב ובר עונשין הלא אין ע"א נאמן כנגד חזקת קמייתא וע"כ דיהי' נאמן יען דלא נגמר בדבורו

לא לעונש ולא לממון א"כ חיישי' דמשקר דהא נגמר בדבורו דבר ודוק. היוצא מזה דיש לחוש להחמיר דצריך שני עדים להעיד על היבם שהוא בר י"ג שנים או סימני שערות כרוחב אצבע כדברי הש"ע כנלענ"ד בעזה"י. ואגב גררא אעתיק דבר מחדושי וז"ל ראיתי בנב"י ח"ר א"ע סי' כ"ח שהקשה סתירה דבר"ה ובכורות ויבמות ע"ז מוכח דע"א נאמן במילתא דעבידא לאיגלוי וביבמות דף מ"ז אמרי' אפי' אמר נתגייר בב"ד פלוני אינו נאמן ותי' דמקום דאיתחזק איסור לא מהני עבידא לאגלוי ולכן בעגונה מסופק הגמ' אי טעמא דע"א משום עבידא לאגלוי יעו"ש. ולדעתי במכ"ת לאלף לק"מ הא דסמכי' על עבידא לאגלוי זה דווקא אם העד בר ישראל כגון בבכורות או בר"ה או ביבמות ע"ז בעמשא ודוד בר ישראל הגם שרוצה לשקר אבל בדבר שיוכל להתגלות ולראות רשעתו לא ישקר כי טבע בר ישראל שלא יעשה עצמו רשע לפני עיני כל העדה אבל שם ביבמות מ"ז שהוא הי' נכרי ואומר שהתגייר עצמו ומה יהי' אם יתודע שענה שקר ימלא שחוק פיו שהטעה כל עיני ב"ד מה חזקת כשרות יש אצלו שלא יבקש לגלות שדבר שקר בפיו ולכן לא מהני אפי' אם אמר בב"ד פלוני כנלענ"ד שהוא נקודה נפלאה על הגאון נב"י שהבדל גדול יש בזה. ואולי סובר הגאון יען דחכז"ל אמרו מילתא דעבידא לאגלוי לא משקרי אינשי משמע מי שהוא בכלל אינש אפי' גוי אינו משקר במילתא דיוכל לברר שקרו והדרה הקו' לדוכתא וצ"ע. ונ"ל לתרץ הקו' דהנה בבכורות דף ל"ו דחקר הגמ' בכהן שאמר בכור נתן לי הישראל במומו דנאמן הגם שהוא נוגע שרוצה לאכול הבשר מ"מ יען דאם יגלה אחר שחיטה קודם אכילה יהי' הבשר אסור ועיין תמורה דף ד' אז יהי' לו הפסד גדול יותר מאשר ירויח עתה דאם הי' ממתין אולי הי' נופל בו מום מעצמו או ע"י נכרי וכן באשה שנוגעת שרוצית לינשא להיות לאיש צריך ג"כ הטעם דהפסד הוא גדול דתצא מזה ומזה ובניה ממזרים ולכן מכח ההפסד שלבסוף פועל שמתירא לשקר הגם שנוגע ומבקש הנאה הנ"ל יפחד מהפסד כנגדו אבל בע"א בעגונא או בע"א בקידש החודש שליכא הפסד לבסוף הגם שיתגלה השקר אבל שם ליכא נוגע והנאה בתחבולה שיהי' לחוש שישקר בעבורו לכן אמרי' במה שיוכל להיות נגלה לא משקר אדם על חנם מה לו לצרה הזאת וביבמות דף ע"ז שהי' יתרא נוגע עיין תוס' שם וגם ליכא הפסד אם יתודע וק' מה מהני מילתא דעבידא לגלוי אולי בעבור נגיעתו לא יחוש על ספק אולי יתגלה ששקר ענה וצע"ג אמנם שם הי' דואג שונא של דוד והוה כמו איש תובע על האמת ודומה לסברת הגמ' בבכורות דף ל"ו אם אמר מפלוני מומחה קנה לי דנאמן הגם דשאר מילתא דעבידא לגלוי לא מהני יען שיש תובע עיין רש"י אבל ביבמות מ"ז דשם הוה נוגע שרוצה להיות מוחזק כישראל לכל דבר וליכא לו הפסד אם יודע הדבר וגם

תובע ליכא אז אינו נאמן אפי' אם אמר בב"ד פלוני נתגיירתי ודוק היטב ועיין בש"ך יו"ד סי' קי"ט [סקל"ז] שמחדש בחד תי' דמפלוני מומחה קניתי נאמן דווקא באיסור דרבנן אבל באיסור דאורייתא לא מהני מעל"ג והקשה משחיטה דהוא איסור דאורייתא ותי' דכאן יש הפסד ממון דצריך לשלם אם שינה יעו"ש אלמא במקום נוגע לא מהני אפי' פלוני מומחה ורק אם יש תובע מהני כמו בבכורות ודוק:

סימן נ

שאלה באשה אחת שראתה דם מחמת תשמיש עד שנשאת לבעל ג' וראתה דם ג' פעמים ונבדקה במכחול ונמצא דם בראש המכחול ומת בעלה ונפלה לפני היבם אי צריכה חליצה דהא היא אינה עולה ליבום דהא נתחזקה לכל אצבעות ולכל הכוחות א"כ אסורה ליבם ונפטרת ג"כ מחליצה או נימא הגם דאסורה ליבם צריכה חליצה. תשובה הוא דבר צריך התבוננות כי לא פירש דבר ואשר נראה לי אבוא בקצירת אומר דצריכה חליצה כאשר אבאר בעזה"י. הנה לכאורה יש לומר דפטורה מחליצה דהנה בש"ע א"ע סי' קע"ג סעיף א' כ' המחבר וז"ל היבמה שהיא ערוה ליבם באיסור כרת חוץ מהנדה אינה זקוקה ליבם ומותרת לזר בלא חליצה עכ"ל וכ' הב"ש בס"ק א' וז"ל הטעם מבואר בתוס' ורא"ש ריש יבמות דלא דמי לעריות שאסורה ליבם מחמת קורבה ומותרת לאחר משא"כ נדה שאסורה לכל וגם עומדת לטבילה עכ"ל ולפ"ז הא תינח בשאר נדה דיש לה היתר בטבילה אבל זו שאין לה היתר בטבילה א"כ הוה איסור נדה דומה לעריות ופטורה מחליצה ודוק. ולא מיבעי אי רואית דם מחמת תשמיש אסורה לעולם לינשא לאיש אפי' לעת זקנותה אשר פסקה ממנה הוסת א"כ בודאי שייך לומר עליה כל שאינה עולה ליבום אינה עולה לחליצה אלא אפי' אם נאמר שאשה שהוחזקה לראות מחמת תשמיש מותרת לבעל בעת זקנותה עיין בפלתי בהל' נדה סי' קפ"ז ס"ק ט' שנסתפק בזה לדינא מכל מקום שייך לומר אין זה דרכי נועם שתהי' זקוקה לו בעת זקנתה אחרי שנפטרה ממנו בנערותה כמבואר בתוס' יבמות דף ב' בד"ה ואחות אשתו שכ' וז"ל אין להקשות דנדה תאסר ליבם אעפ"י שמטהרה אח"כ כמו אחות אשתו שאין מתיבמת אפי' מתה אשתו אח"כ דלא דמי דאחות אשתו ושאר עריות האיסור עומד על היבם טפי מבשאר בני אדם אבל נדה לכ"ע אסורה וכו' ועוד נראה לחלק דאחות אשתו אעפ"י שמתה אשתו אח"כ שוב לא תזקק ליבום דכיון שנפטרה שעה אחת שנאמר דרכי' דרכי נועם וכו' אבל נדה דרכי נועם דלבעלה נמי צריכה להמתין עד שתטהר עכ"ל וזה ניחא בכל יבמה נדה שיש גבול לטהר א"כ הוה דרכי נועם דהא לבעל ג"כ אסורה עד שתטהר אבל כאן אטו נאמר להמתין עד שתלבין ראשה ויחדל להיות לה אורח כנשים א"כ בודאי כיון

שאינה ראוי' ליבום כל זמן שיש לה ווסת אין זה דרכי נועם שתהי' מחויבת אח"כ ביבום וכל שאינה עולה ליבום אינה עולה לחליצה ופטורה לגמרי מן האי ביתא ודוק (ואולי כיון דלבעלה ג"כ אסורה עד זקנתה גם ליבום הוה דרכי נועם). אמנם אחר העיון נ"ל דחייבת בחליצה דהנה בש"ע א"ע סי' קס"ד סעיף ד' כ' וז"ל והיבמה לא תתייבם בעת נדתה אבל חולצת היא ואם עבר היבם ובא עליה בעת נדתה קנאה עכ"ל וכ' בט"ז בס"ק ז' וז"ל לא תתייבם בעת נדתה נראה דקמ"ל דלא תימא דאתי עשה דיבמה יבא עלי' וידחה ל"ת דנדה כי היכא דדחי איסור אשת אח קמ"ל דלא וטעמא לפי שאפשר לקיים שניהם שימתין עד שתטהר ובזה אין עשה דוחה ל"ת עכ"ל ואסביר דבריו שנפלאים מאוד שהאריך וז"ל כי היכא דדחי איסור אשת אח עכ"ל שהוא כשפת יתר שהי' לו לומר נראה דקמ"ל דלא תימא דאתי עשה דיבמה יבא עלי' וידחה ל"ת דנדה וצע"ג. אך עמוקים דבריו דיבמה יבא עלי' הוה עשה גרידא ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב הוה ל"ת שיש בו כרת ואין עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת לכן החכים בלשונו כי היכא דעשה דיבום דוחה ל"ת שיש בו כרת איסור אשת אח ידחה ג"כ באותו ביאה איסור נדה שיש בו כרת עיין יבמות דף ז' הואיל ואישתרי לצערתו ועי' תוס' שם ותוס' דף ח' דרבא קמ"ל דהוה אפשר לקיים שניהם שיכולה לטהר מטומאת נדתה ודוק. ולפ"ז תינח אם יש טהרה לאיסור נדותה אבל אם הוחזקה לראות בשעת תשמיש א"כ אי אפשר לטהר אז איסור נדה נדחה לגבי ביאה דיבום כמו דנדחה איסור אשת אח וא"כ ראוי' ליבום וצריכה חליצה ודוק. הן אמת דבודאי לא מתירין לו לייבם אותה דמכח עשה דוחה ל"ת אינו מותר רק לעשות הראה דבזה מקיים מצות יבום וא"כ גמר ביאה אסור לעשות אם היא נדה וממילא גזרי' לאסור אפי' הראה דלמא יגמור הביאה ויהי' עובר על איסור נדה עיין תוס' יבמות דף כ' בד"ה אטו ביאה ודוק אבל עכ"פ עפ"י דין מותר להעור בה א"כ עולה ליבום מן התורה בהראה וממילא לא צריכה חליצה כנלענ"ד נכון וברור בעזה"י. ואוסיף עוד רוב הרואה מחמת תשמיש בא הדם בגמר הביאה כאשר הבעל מגיע באצבעו קרוב למקור עיין רמב"ם בהל' א"ב א"כ בהראה בלבד מקיים מצות יבום ועדיין לא עבר על נדה והגם דאסור לבעול בהראה דלמא יגמור הביאה עכ"פ הות עולה ליבום וצריכה לחליצה ודוק. וגם לו יהי' שמכח חימום ותשוקה היא רואית בהתחלת הראה בכל זאת נקראת עולה ליבום דכל הרואה מחמת תשמיש הוה רק קביעת ווסת למעשה תשמיש ואז לכ"ע הוה ווסת דרבנן עיין בש"ך סי' קפ"ז ובנב"י ח"ר סי' מ"א וא"כ מדאורייתא עלתה ליבום רק מדרבנן אסורה בתשמיש עכ"פ צריכה חליצה ודוק. ובזה אמרתי פרפרת נאה ליישב קו' תוס' יבמות דף ב' דנימא אם היתה היבמה נדה בשעת

מיתת בעלה תהי' נדחה לגמרי כמו אם מתה אחות אשתו יעו"ש ולפימ"ש ממנ"פ אם יהי' הדין שתהי' נדחה לגמרי א"כ אי אפשר לקיים המצוה אח"כ כשתטהר ומותרת אפי' בנדתה מכח עשה דוחה ל"ת וכיון שהדין שמותרת אפי' בנדתה נפלה מיד לפניו א"כ הוה אפשר לקיים שניהם וממתין עד שתטהר ודוק כי עמוק בעזה"י. היוצא מדברי ט"ז דאם לא יהי' אפשר לקיים שניהם הי' עשה דיבום דוחה ל"ת דנדה יען דאישתרי איסור אשת אח אישתרי גם איסור נדה בזה יש ליישב קו' הבית מאיר בתשובה סי' ד' שנתקשה על סוף דברי ש"ע דאם בא היבם עליה בנדתה קנאה נימא כל מילתא דאמר רחמנא לא תעבוד אי עביד לא מהני יעו"ש שהאריך ולפמ"ש כיון דאלים כח יבום להתיר איסור נדה אם אי אפשר לטהרה מנדתה א"כ שוב לא שייך לומר אפי' באפשר לקיים שניהם דלא יהי' מהני ביאת יבם בנדתה משום כל מילתא דאמר רחמנא לא תעבוד דהא משכחת לה דאלים מצות יבום דאמר רחמנא תעבוד באיסורא לדחות איסור נדה בעבור המצוה של יבום ומה שעבר עבירה עכשיו היינו משום דהי' אפשר לקיים שניהם אבל עכ"פ לא יגרע כח מצוה וקנין של יבום ודוק והוא ענין גדול בכלל זה וקצרתי כעת. אמנם גוף קו' הבית מאיר פלא בעיני הא הראשונים הוכיחו דמהני אם יבם בנדתה מגמ' פסחים דף ע"ב רק הבית מאיר הקשה דשם בעל בשוגג ולא שייך דין אם עביד לא מהני ואיך יליף הרא"ש דינו אם יבם במזיד יעו"ש ודבר זה אינו אם לא מהני לרבא אם עבר במזיד כ"ש אם עבר בשוגג דלא מהני דהא לא חפץ לעבור על מימרא דרחמנא וכן הוכיח הנב"י מה"ת יו"ד סי' ט' מגמ' תמורה דף ג' משני מקומות וכן הארכתי בזה להביא ראי' במקו"א בעזה"י:

סימן נא

רב שלומים ורב ברכות לאיש אמונים בתורה ועבודה מורג חרוץ בעל פיפיות שונה הלכות הפוסקים ומורי' כבוד הרב ר' שבתי איש ליפשיטץ מכפר יולניצע. שאלתו ע"י שלוחו קבלתי כעת שסמכוני באשישות כי חולה אני ובעוה"ר בביטול תורה ולהפצרת מעלתו נ"י אחזתי בקסת הסופר בידים רפות להשיב לו כאשר חנני אלקים בזה. שאלה ראובן שנסע למדה"י ואשתו נשארת בכאן ויצא עליה קלא דלא פסיק שהיא נחשדת משמעון ויש עדים שראו פ"א שהנחשד הלך לביתה יחידי והאשה פרסה הוילון על החלון ושהה עמה זמן רב בבית בלתי שום שומר ויותר לא ראו וכעת נודע שהבעל של הנחשדת תיכף לאחר נסיעתו מביתו מת על הדרך ועתה רצה הנחשד הנ"ל ליקח הנחשדת בחופה וקדושין ונשאלתי אם שייך בזה דין המבואר בש"ע א"ע כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל יען דאיכווין לאיסורא עיין קדושין דף פ' או לא כיון שבאותו זמן

לא חי הבעל עוד עכ"ה. תשובה הדבר ברור בעזה"י דאין כאן חשש איסור כלל דכיון דנתברר שבשעה שזנתה עם האיש כבר מת בעלה והיתה פנוי' א"כ לא נאסרה על הבעל לא נאסרה על הבועל הגם שהמה הי' מחשבים להרע וצריכים כפרה על מחשבותם להרע בכל זאת מותרין המה בנשואין דאין כאן איסור טומאה כלל. וטרם אדבר אקדים דהי' ק"ל בגמ' קדושין [דף פ"א ע"ב] דדרש ר"ע מפסוק אשה הפרה וד' יסלח לה על מי שכיון על בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה שצריך כפרה וכן מביא הגמ' שם מעש' מן רחב"א שהתענה כל ימיו על מחשבתו ומביא הגמ' דתני' וקשה דלמא שאני באשה דהיא אסרה על נפשה ואח"כ עברה במחשבה איסורה אשר אסרה על נפשה היא צריכה כפרה דהא הגרה יצה"ר על נפשה אבל מי שכיון על בשר חזיר אשר לא הי' לו אפשר בהיתר ולא חטא בנפש דלמא כיון שלא חטא בפועל שייך בו וירא און ולא יתבונן וצע"ג. ואמרתי דזה עומק הברייתא דדרשו על פסוק וד' יסלח לה במה הכתוב מדבר באשה שנדרה בנזיר והיתה שותה יין ומטמא למתים וקשה מנ"ל דנדרה בנזיר דלמא אסרה על נפשה פירות או תענוגים אבל לא דנדרה בנזיר ועברה ושתה יין וטימא עצמה למתים וצע"ג. אך בסוטה דף ב' אמרו חכז"ל למה נסמכה פ' נזיר אחרי פ' סוטה הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין יעו"ש א"כ האשה הרגישה נטיה לזנות והוא בא מן היין כחכז"ל בסוטה דף ז' שכהן אומר לה בתי הרבה יין עושה וא"כ היתה האשה מוכרחת לנדור בנזיר ולא הגרה יצה"ר בנפשה ויליף ר"ע ה"ה בחשב לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה ודוק. ועתה אבוא לחדש דבר בעז"ה הגם אם נאמר במי שחישב לעשות עבירה ואח"כ נזדמן לו דבר היתר נחשב לו לעון גמור כמו שחושב לאכול מבשר חזיר ועלה בידו בשר טלה כאשר המשיל ר"ע בקדושין דף פ"א או אשה שנזרה מן היין ושתה יין יחשב לעון גמור או האי אמורא שחשב בדעתו שבועל אשה זרה יחשב לו לעון גמור כאלו עבר עבירה אשר זמם לעשות אותה וכדומה אעפ"כ אין אשה נאסרת על הבועל הגם שהיא חשבה שהיא אשת איש ואעפ"כ זנתה דתורה אמרה "איש כי תשעה אשתו ומעלה בו מעל" מזה יליף מהרי"ק מובא בש"ע סי' קע"ח הגם שהאשה האמינה שמותר לזנות ולא ידעה שהוא מאוס בעיני ד' אעפ"כ אסורה לבעלה הגם שאומר מותר אנוס הוא שא"ה דתורה אמרה ומעלה בו מעל ולא אמרה ומעלה מעל בד' שיהי' העון יען שמעלה בד' אלא ומעלה בו מעל דעכ"פ חטאה נגד הבעל דידעה שאין איש מרוצה שתזנה אשתו יעו"ש א"כ אני אומר ה"ה בהיפך לו יהי' שחטאה נגד ד' אבל כיון שבעלה הי' מת באותו שעה ונפקע האישות ביניהם שמיתה מתיר עיין קדושין דף ט' וא"כ לא היתה נקראת עוד אשתו ולא מעלה בו מעל ולו יהי' שחטאה נגד ד' עכ"פ ל"ש ומעלה בו

מעל או ונסתרה והיא נטמאה וכשם שאסורה לבעל אסורה לבועל דאין כאן סרך מעילה ודוק. אך באמת דהכל חד ומי שחושב לחטוא וניצל ולא בא לידי חטא הוא חטא בנפש עכ"פ בהרהורי עבירה קשה מעבירה אבל אין חילוק אם חשב להרע בלאו או בכרת אי במיתות ב"ד או באיסור עשה דעכ"פ חישב לחטוא נגד ד' אבל לא נחשב כאלו עשה אותו עבירה אשר זמם לעשות כי האשה שחשבה לזנות נחשב רק כאלו חפצה לאכול נבילות ודוק. וראיתי למעלתו נ"י שמביא ראי' להתיר מדברי תוס' כתובו' איך נשא דוד את בת שבע הלא הוא ידע האמת רק יען דגט כריתות נותן לאשתו כל מי שיוצא למלחמה יעו"ש וקשה הלא בשעת בעילה עדיין אורי' הי' קיים רק אח"כ נגלה למפרע ואעפ"כ היתה מותרת לו וה"ה הכא הגם שחשבה לזנות באישות הלא אח"כ נגלה למפרע עכ"ד בקיצר. נלע"ד לסלסל בהערות תורה בעזה"י הנה בתוס' גיטין דף ל"ג בד"ה ואפקינהו כ' בסוף דבריהם וז"ל ומאי שהקשה א"כ יחפה על בת אחותו ויכולין ממזרים ליטהר ותי' אי ידעי' שלכך נתכווין לא מפקעי' קדושין מיני' דלתקנה עשו חכמים ולא לתקלה שמתוך כך יהי' בנות ישראל פרוצים בעריות אבל אם ברור לנו שלא נתכווין לכך ולא חיישי' אם יכולין ליטהר עכ"ל ומאז נפלאת בעיני מהכ"ת לחשוד בנות ישראל שיהי' פרוצות בעריות הלא יש להם חזקת כשרות שאינם מזנות אפי' פנויות גמורות ועיין פנ"י בסוגי' דשמא יחפה בדף י"ז בד"ה ובמה שכ' וז"ל בזה נלע"ד שא"ה דודאי איתרע חזקת דידה כיון שבודאי זנתה ואף בזנות דפנוי' איתרע חזקת כשרות דאיסורא מיהא איכא עכ"ל וא"כ הי' לתוס' לומר דאם מתכווין לכך לא עקרי' הקידושין דהא היא איתכווין לאיסורא ואם הנואף ישראל פן היום או מחר תיקח אותו לאיש אלא פשיטא מאי הוה הגם דאיתכווין לאיסורא אעפ"כ מותרת לנואף וליכא למגזר אלא פן ילמדו בנות ישראל לזנות וחיישי' על מיעוט בנות ישראל שלא יחששו על איסור פנוי' ודוק. אך יש לחלק בבת אחותו יסמכו מתחילה שבעליהן יתנו גט ויבטלו בשביל טובן להציל בת אחותו מאיסור חמור ולטהר ממזרים מן המשפחה ולא הוה כאלו מתכווין לחטוא ולא חיישי' שיהי' בנות ישראל פרוצות בעריות דימצאו בנות ישראל פרוצות יען דידעו שבעליהן יחפו עליה בגט אבל בנ"ד אטו הי' בידה שימות בעלה קודם הניאוף הלא בסתמא אוקי אותו על חזקת חי וכיון על דבר איסור אשר א"א לתקן דלמא בכה"ג נאסרו על מחשבתם הרע כמו באשה שלא שמעה שבעלה הפר לה וכיון שעבר יום שמעו אין בידו להפר או לעקור מעיקרא וחידשה התורה שצריכה כפרה דהא לפי דעתה עברה איסור אשר אין בידה לתקן וה"ה בא"א שזינתה והאמינה שבעלה חי אפשר עדיין שתהי' אסורה לינשא לנואף ודוק ולפמ"ש שאני הכא בנידן שאלתינו שאפי' תמית אותו אח"כ תהי'

רק מותרת מאז והלאה ולא למפרע אבל בדוד שהי' גט כריתות ואם ימית אותו אח"כ תהי' פנוי' למפרע ודי בקיצר. וחקרתי במקו"א באשה שאמרה נטמאתי לפי דברי הר"ן בנדרים דף צ' דעקרו רבנן לקדושין והיתה פנוי' א"כ אם אחרי מות בעלה הראשון תהי' מותרת לנואף ההוא דלא נאסרה לבעל דרבנן עקרו לקדושי' והיתה פנוי' ועיין רמב"ם פח"י מה' א"ב ובראב"ד ואכ"מ. שוב התבוננתי בנידן שאלתינו שלא הי' קינוי מבעל ולא משום ב"ד דלא הי' נאסרה לבעל בודאי לא נאסרת לנחשד הלזה ועיין בב"ש סי' י"א ס"ק ג' (ואף לדברי ב"ש בסי' קנ"ט ס"ק ט' דאפי' באנס אשת ישראל אסורה לבועל משום קנס הכא בנידן שאלתינו מותרת דלא נעשה עבירה בפועל רק במחשבה וטוב יותר מגט כריתות בדוד יען שנגלה למפרע שהיתה מגורשת) ועיין ח"מ וב"ש סי' י"א ס"ק ד' חקירה אם יש לחוש שזנתה עמו מקודם יעו"ש וא"כ בנידן דידן אם ליכא עדים על זמן קודם כאשר הי' הבעל עוד חי אמרי' עכשיו איתרעי עיין בש"ך יו"ד סי' א' ורמ"א ח"מ סי' ל"ד ומד' הי' זאת שנגלה שגם עכשיו לא הי' מכשול שהיתה פנוי' א"כ מותרת היא לנחשד הנ"ל (והי' בדעתי להאריך בדברי תוס' חולין דף צ"ו דכ' דלא סמכי' למקטלי'). ולא אוכל לעצור בקסת הסופר שיש לי עוד דבר חדש בחידושי בעזה"י הב"ש בסי' י"א ס"ק ג' כ' וז"ל ואם נתיחדה עם אחד מותרת לו ולבעלה דקי"ל אין אוסרין על היחוד ומ"מ מזהירין אותו ואם באמת בא עליו אסורה לו אע"ג דליכא עדים כן נשמע מתשו' הרא"ש עכ"ל וכתבתי בחידושי הדבר אינו ברור בעיני דהרי כ' ביש"ש יבמות פ"ב סי' ח"י וז"ל בשלומא שהאשה אינה נאמנת לאסור את עצמה שהתורה לא אסרה אותה על בעלה היכי דלא ידע שנטמאה אם לא בקינוי וסתירה וא"כ אפי' את"ל האמת שזינתה התורה התירה לו והיא משעובדת לו וקרקע עולם לפניו עכ"ל הרי שחידש דתורה לא אסרה האשה שזנתה על בעלה חוץ אם ידע שנטמאה או בקינוי וסתירה אפי' לא ידע שנטמאה ועיין תוס' סוטה דף כ"ד וכ"ח דאז הוה ודאי איסור ולא ספק ודוק וא"כ מי שזינה עם א"א ולא נודע לבעל אין אשתו אסורה עליו ולא חטא אפי' בשגגה או באונס דנהפוך הוא כל זמן שלא ידע הבעל מטומאתה לא נעשית חתיכה דאסורה עליו דתורה התירו לו וא"כ דלא נאסרה על הבעל אינה נאסרת על הבועל וא"כ אפי' בעל אותה כיון שהב"ד התירו לבעל להיות עם אשתו דאין אוסרין על היחוד ואוקי אותה בחזקת היתר א"כ לא נודע לבעל שנטמאה ולא נאסרת לבעל לא נאסרת לבועל ודוק. ומה שהביא הרא"ש ראי' מפ"ק דכתובות דפי' שם בתוס' דקו' הגמ' לדוד מפני מה לא אסרוהו הגם דלא הי' עדים בדבר מ"מ דוד ידע דבא עלי' ולמה לא אסרוהו עליו וכן הובא בב"ש ס"ק ג' שם. נלע"ד ליישב דשאני התם דנודע הדבר עפ"י נביא שדוד חטא בבת שבע

וגם שב"ד אין דנין עפ"י נבואה אלא עפ"י עדים אבל עכ"פ נודע הדבר כי פי נביא לא ישקר וגם אורי' ידע אשר נעשה באשתו כי אמר לו המלך רד לביתך ורחץ רגליך הוא כינוי לתשמיש וכן אמר לו אורי' ביום השני ואני אבוא אל ביתי לאכול ולשתות ולשכב עם אשתי חייך וחי נפשך אם אעשה את הדבר הזה הרי הרגיש בדבר שציוה אותו על תשמיש באומר לו ורחץ רגליך והשיב לו שנא ישכב עם אשתו וזריז עצמו בשבועה א"כ דנודע לאורי' וגם להעולם נודע האמת מכל המעשים הללו וא"כ הגם שב"ד לא ישפטו אלא עפ"י עדים הי' חיוב לאמור לדוד שהוא לא יקח בת שבע כי היכא דנאסרה לבעל נאסרה לבועל כי הרבה בני אדם ידעו שהביאה לביתו והגם שלא ראו כמכחול בשפופרת יעו"ש בתוס' עכ"פ הוה נודע הדבר לרבים וגם אורי' לא חפץ לבעול אשתו א"כ תהי' נאסרת גם לדוד כאשר רמז הגאון מווילנא בפי' דברי רמ"א שכ' בסי' י"א וז"ל וה"ה אם נאסרה בשבילה לבעלה אסורה לו עכ"ל ונתקשה הב"ש מאי חידש הרמ"א וכ' הג' ס"ק ה' וז"ל ר"ל אף בלא קינוי וסתירה כמ"ש למטה בעדי כיעור או בשאר גוונא דמהימנא לו וכיוצא עכ"ל הזהב (ובמקו"א אמרתי שרמ"א בסי' י"א מרמז על דין דנאסרה לבעל ע"י שמאמין לאחד כבי תרי וגם זה נרמז בדברי הגאון מווילנא) וא"כ הי' לדוד לפרוש מבת שבע ודוק. ואוסיף נופך לו יהי' שיש ספק אם אורי' פריש מאשתו בעבור שהאמין שנאסרה אשתו עכ"פ תהי' לדוד אסורה דמחזיקין מאיסור לאיסור מאיסור אשת איש לאיסור סוטה וא"כ דוד דידע דבעל אותה ויש ספק שנודע לאורי' והאמין לה גם מספק תהי' אסורה לדוד אם לא מטעם שהיא היתה אנוסה או מטעם שאורי' נתן גט כריתות ולא שב בחיות והבן זה. ובדברי יש"ש הנ"ל יש לי לחקור על עד שראה בא"א שזינתה שחקר הנב"י א"ח סי' ל"ה שמחויב העד להודיע לבעל מטעם הרואה כלאים בבגד חבירו צריך להודיע לו וכדו' ולדעתי שא"ה דנעשה האיסור עכ"פ בשוגג או בכהן שישן בבית שיש טומאה שעובר עכ"פ העבירה בשוגג אבל כאן כ"ז שלא נודע לבעל התורה התירה לו אשתו הגם שנטמאת א"כ בשלומא בב' עדים מחויבים להגיד ולגלות ולחדש האיסור על הבעל אבל ע"א דלא הוה עדות מהכ"ת להגיד ולגלות ולחדש איסור הלא אם ישתוק לא יהי' נודע לבעל ולא יעבור איסור אפי' בשוגג והבן. אך בודאי אפי' לדברי יש"ש דתלי' האיסור באם נודע לבעל בכל זה אם נתברר בעדים שהאשה זינתה בחי' בעלה ואח"כ מת טרם שנודע לו הדבר ברור בודאי שהאשה אסורה על הבועל דכיון דיש עדים בדבר אשר הבעל צריך להאמין להם עפ"י חוקי תורה א"כ משעה שראו עדים הזנות הוה כאלו נודע לבעלה והיא נאסרת על הבעל דלא חסר אלא גילוי מילתא להודיע לו וממילא נאסרה על הבועל ודוק. אמנם בע"א אשר רגיל להיות נאמן עליו כבי תרי וידענו אם הי'

מודיע לו עד הנ"ל הי' מאמין לו אבל עכ"פ אין מחויב להאמינו עפ"י דין תורה א"כ קודם שנודע לו מפי העד אין האשה נאסרת לו א"כ אין חיוב על עד להודיע לו במקום כבוד הבריות כנידן הנב"י הנ"ל וגם אם מת קודם שנודע לו לא יהי' נחשבת כשם שאסורה לבעל אסורה לבועל דלא נולד האיסור לבעל וממילא לא נברא איסור לבועל ודוק כל זה חקרתי להגדיל תורה ולהרחיב גבולי' כי טבין פטפוטי דאורייתא אבל חלילה וחלילה לצרף לשום קולא בעולם. וכעת נ"ל דצדקו דברי ב"ש אפי' לדברי יש"ש דבגמ' דרשו ונטמאה ונטמאה כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל לא אמרו כשם שבעל אסור בה כך הבועל אסור בה אלא סבבו הדברים עלי' על האשה כשם שהוא אסורה על הבעל כך היא אסורה על הבועל א"כ אין לנו לדון על הבעל אם הוא אסור בה דהא משכחת דלא נודע לו מהזנות אלא יש לנו לדון על האשה כשם שהיא אסורה לבעל והלא היא יודעת שזנתה ונטמאה א"כ היא אסורה על הבעל כך היא אסורה על הבועל והיא בודאי אסורה על הבעל הגם שלא נודע לו וצריכה להתרחק שלא לתבוע תשמיש ממנו אפי' ליש"ש רק אם הבעל רוצה לבעול אותה היא קרקע עולם דמשעובדת לו אבל היא אסורה על הבעל וא"כ נכונים דברי הב"ש אפי' לשיטת יש"ש ודוק ובזה יש לי הרהורי דברים בתוס' ישנים ואכ"מ. סוף דבר בנ"ד לדעתי לעשות כזאת לקרוא להאשה מקודם ולדבר על לבה ולהשביע אותה שאם זנתה עם האיש גם בחיי בעלה תדע כי בכל ביאה וביאה היא עוברת עבירה גדולה ותהי' באיסור כל ימי' עיין ברא"ש נדרים דף צ' בפסקיו וכן יקרא לאיש ההוא ולהודיע אם זנה עמה גם מקודם אז כל ימי' יעבור עבירה בכל ביאה וביאה ואם ידעו בנפשם לא ישאו זה את זה אבל אם לא חטאו מקודם הגם שחטאו אז אשר נגלה עכשיו שכבר הי' בעלה מת מותרים זה בזה כנלע"ד בעזה"י להלכה למעשה בכל זאת ישאל מפי רבו הגאון הגדול מלבוב נ"י דברי הדש"ת:

סימן נב

שאלה איש אחד התרה באשתו שתשמר עצמה שלא תתייחד עם בן אחותה שהוא איש רע נואף וחכם להרע פן תכשל ממנו הגם שלא יחשוד אותה שח"ו תזנה עמו אבל לבו חרד פן יאנס אותה וגם המשרת בבית גילה לו כי מרגיש בו שחקר כמה פעמים אצלו אם יש עוד מאנשי הבית אצלה ולכן לפני שני אוהבים הוא מזהיר אותה שלא תתייחד עמו בחדר לבדו אפי' שהחלון או הפתח אינו סגור והאשה שוחקת על בעלה על שחושד בכשירין כי יש לו פה דובר נבלות אבל את אלקים הוא ירא ולא יעשה כזאת ח"ו ולא תוכל לברוח מן החדר אם יבוא קרובה אצלה והבעל הזהיר אותה פעם שנות שלא תעשה כזאת לישב עמו ביחוד והבעל נסע לעיר אחרת ליקח סחורה ושני אנשים אשר שמעו

התראת הבעל הסכימו לבוא אל האשה ולייעץ לה שתעשה כאשר ציוה הבעל ולעת ערב אחר תפלת מנחה הלכו ביחד אצלה וכאשר באו אל הדלת עמדו כרביעית שעה להתייעץ איך ידברו אלי' שלא לפגוע בכבודה ופתע פתאום שמעו צעקה שמע ישראל ונפתח הדלת וברח בן אחותה הנ"ל והמה נכנסו ומצאו אותה באימת מות וספרה כי זה חצי שעה בא בן אחותה הנ"ל והגידה לו אל תבוא עוד אצלי כי בעלי חושד אותי ממך וחרה אפו וכעס על בעלי והלך מחדר לחדר בלך ושוב בכעס וברגע פנה אלי ואחז רגלי והניח אותם על הסאפפע אשר ישבתי עלי' ואנס אותי וכאשר התחיל לבעול שב רוחי אצלי וצעקתי בצעקה ופרש עצמו וברח והיא מבטיחה לבעלה שלא הכניס כל עטרה וגם פירש באבר חי ולא נטמאה ממנו ושאל הכהן אם מותר להיות נשאר עם אשתו אהובה לו. תשובה לפום ריהטא אסורה אשה זו על בעלה משום סוטה דהא מבואר בש"ע א"ע סי' קע"ח סעי' א' וז"ל המקנא לאשתו ונסתרה ואינו יודע אם נטמאה אסורה לו ובלבד שיהי' הקינוי והסתירה כראוי ואז הפסידה כתובתה אפי' מת קודם שגירשה כיצד הקינוי אומר לה בפני שנים אל תסתרי עם איש פלוני אפי' הוא אבי' או אחי' עכ"ל ובסעיף ז' וז"ל לא יאמר אדם לאשתו אפי' בינו לבינה ואל תסתרי עם פלוני דלמא קיי"ל כריב"י דאמר קינוי בינו לבינה הוה קינוי רמ"א וז"ל ועכשיו אין לנו מי סוטה ואם נסתרה אחר הקינוי אסורה לו לעולם עכ"ל ובסעי' ח' ברמ"א וז"ל ואין חילוק לענין סתירה לאחר הקינוי בין בעלה בעיר ופתח פתוח לרשות הרבים או לא עכ"ל וא"כ בנידן הנ"ל שהבעל הי' מקנא לה לפני עדים והעדים עמדו כשיעור טומאה לפני הדלת ואח"כ ברח בן אחותה אשר הבעל קינא לה ממנו א"כ היא אסורה על בעלה אפי' אם לא הי' שום אות והוכחה על בעילה דהא כתיב נסתרה והיא נטמאה עיין תוס' סוטה דף כ"ח כל זמן שלא תשתה מים מאררים אפי' טהורה היא נענש משמים אם הבעל בועל אותה ודוק. ואחר העיון מצאתי סתירה לזה שאינה אסורה משום סוטה דהא הבעל לא הי' מקנא לה על זנות ברצון אלא פן תאנס מאיש רע בן אחותה וכבר מבואר בסוטה דף כ"ו ויבמות דף נ"ה שאם קנא בדרך אברים לא הוה קינוי יען דאין נאסרת בדרך אברים והקינוי צריך להיות בדבר שנאסרה בו וכתב המ"ל פ"ג מסוטה הל' כ"ד וז"ל נראה לי דה"ה אם אמר לה אל תסתרי עם פלוני שמא יאנס אותך לא חשוב קינוי ואם נסתרה אינה אסורה עכ"ל וא"כ גם כאן דלא קינא לה רק שמא תאנס א"כ לא הוה כאן איסור סוטה משום קינוי וסתירה ודוק. ועלה בדעתי דתלי' דין של המ"ל בשני דיעות המרדכי הובאו בסי' קע"ח ברמ"א סעיף ג' אם עברה על היחוד והלכה בשדה עם שני אנשים ואמרה שנאנסה די"א דאפי' במגו אינה נאמנת והסביר הנב"י מהד"ת בסי' ח"י בד"ה והנה כתב

וז"ל כיון דהיחוד הי' ברצון היחוד אהתחלתא דביאה היא ואדעתי' דהכי נתיחדו שאם יבעלנה יבעול והנה תחלתה ברצון וגם הפנ"י נתן טעם זה עכ"ל דכיון שנתיחדה זכרה שמא תאנס וע"כ שלא איכפת לה והוה רצון וא"כ אם הבעל מזהיר אותה שלא תתיחד פן תאנס א"כ הזהיר אותה בדבר שנאסרה שלו יהי' שנאנסה הוה כרצון אבל לשיטה הב' דנאמנת שנאנסה א"כ לא קינא לה בדבר שנאסרה ודוק. שוב ראיתי דלק"מ דכבר הסביר הנב"י אם יש מגו דלא נבעלת או דליכא עדים דנתיחדה נאמנת לומר נאנסתי הגם שעברה על היחוד רק אם יש עדי יחוד או עדי בעילה אינה נפטרת בטענת נאנסה אבל עכ"פ בוודאי הגם דעברה על היחוד משכחת נאנסה אם ראו עדים שקורעת בגדיו והכתה אותו וכאן לא קינה לה על רצון רק ירא על שתאנס כי מובטח בצדקת אשתו שלא תתרצה וא"כ אין כאן קינוי ומכ"ש כאן שלא עברה על יחוד שלא כדין שפתח פתוח ורק אם הוה קינוי מעלי' אז נאסרה אפי' בפתח פתוח וכיון שלא חשדה על זנות ברצון א"כ לא עברה אפי' על איסור יחוד דבנידן דמרדכי עברה על יחוד שלא כדין עפ"י דין תורה ודוק. וראי' מפ"ד דסוטה במתני' אשת כהן שותה ומותרת לביתה בגמ' דידן דף כ"ו ובירושלמי שם וז"ל אמר ר"י כן אנן קיימין כששתת ולא הי' המים בודקין אותה שלא תאמר הואיל ואין המים בודקין באנוסה אלא במפותה וזו אנוסה היא מה אנוסה שבכהונה כרצון שבישראל לפום כן צריך למימר מותרת לביתה עכ"ל עיין בפני משה שקו' הגמ' הי' פשיטא דאם אשת כהן שתתה שמותרת לבעלה ומשני דלא נאמר שזינתה באונס ולא בדקי' המים יעו"ש וקשה לרבינו שמחה כיון דקינא לה והתרה בה ועברת על היחוד א"כ נימא שהאי אונס רצון הוא והי' המים בודקין אותה אלא פשיטא הגם דאין אנו מאמינים לה שנאנסה אבל בוודאי משכחת אונס הגם שעברה על היחוד כגון שקורעת בגדיו והכתה אותו מזה נדע שלא זכרה שהאיש הזה יאנס אותה והוה משכחת דקינא לה מקרובי' אשר אין בהם איסור יחוד ודוק. ועוד לפי דברי' בא הוא אצלה החדרה ודברה לו שלא יבוא עוד אצלה ומה שלא ברחה ויצאה מיד מן החדר כאשר בא יען שלא עלה בדעתה שיעיז פניו לעשות כזאת אבל עכ"פ לא התיחדה עמו ברצון ומה הוה לה למעבד אם האמינה שילך מעצמו ולא יבוא אצלה עוד החדרה. ונתתי ללבי לחקור לו יהי' שגם באופן זה נחשב לרצון יען כי הזהיר אותה בעלה ואמר שיש לו הוכחות שהוא איש רע ונואף וגם שמע שחקר כמה פעמים אצל המשרת מי בבית שמכח זה לבו הגיד לו שחפץ לאנסה והיא שמעה אזהרתו ולא יצאה לחוץ נחשב לרצון שחשבה שאם יאנס אותה שהוא לרצון לה כאשר העיר הפנ"י בכל זה יש היתר כפי דברי' שכאשר קרב אלי' והכניס מקצת עטרה צעקה וברח כי לו יהי' שהיא זינתה כך

ברצון אינה נאסרת על בעלה וטרם שאבוא לדין אקדים דברי ירושלמי אשר הם מופלאים בעיני זה רבות בשנים ולא ראיתי מי שהעיר עליהם ואבאר אותם בעזהי"ת. ירושלמי פ"ד מסוטה וז"ל תני ר' יעקב בר אידי קמי ר' יונתן ואת כי שטית תחת אישך וכי נטמאת פרט לאונסין מה את שמע מינה אמר ליה מה תחת אישך לרצון אף כאן לרצון והיא לא נתפשה הא נתפסה מותרת ויש לך תפוסה בישראל והיא אסורה ואיזו זו שתחילתה ברצון וסופה באונס ויש לך שאינה תפוסה בישראל והיא מותרת ואי זו זו שתחילתה באונס וסופה ברצון כהדא איתתא אתת לגבי ר' יוחנן אמרה לי' נאנסתי אמר לה ולא ערב לך בסוף אמרה לי' ואם יטבול אדם אצבעו בדבש ויתננה לתוך פיו ביום הכיפורים שמא אינו רע לו ולבסוף אינו ערב לו וקיבלה עכ"ל. והנה זה רבות בשנים הפלאתי להבין דברי ירושלמי שאמרו שיש תפוסה בישראל שאסורה ואיזו זו שתחילתה לרצון וסופה באונס שפי' בפני משה שחזרה בה אח"כ והוא פלא הא כיון שהיתה תחלה ברצון וכבר נאסרה מהכ"ת דנימא יען דסוף הוה באונס תחזיר להיתירה הראשון אטו אשה שזינתה ברצון ואח"כ תזנה באונס תהי' מותרת לבעלה חלילה שיעלה זה בדעת אדם וה"ה כאן כיון שנאסרה מהכ"ת שיהי' מועיל לה אם הסוף הוא באונס בודאי הסיפא איצטריך לאשמועינן אם תחלתה באונס וסופה ברצון דלא נאמר דנאסר' ע"י סוף ביאה כאבוה דשמואל בכתובות דף נ"א דסוף ביאה אוסרת אותה וקמ"ל דמותרת דיצרה תקפה ונחשב כאונס דכפאה היצה"ר של הבועל או יצרה של בשרה אבל לאשמועינן דתחלה ברצון וסופה באונס אסור היא פשיטא. ונלפע"ד לבאר בעז"ה הנה בספרי מחנה חיים סי' צ"ט בארתי הסוגי' דכתובות דף נ"א תחילתה באונס וסופה ברצון הפי' בתחלת הראה היתה באונס ובסוף הרא' ברצון בתחלת הכנסת העטרה היתה אנוסה ובסוף הכנסת העטרה היתה מרוצה אעפ"כ מותרת לישראל דיצר של תחילת הראה כופה אותה לרצות על סוף הכנסת עטרה כפי' רש"י שם וז"ל תחילתה של בעילה וסופה של בעילה ובכל ביאות אסורות הנאמרי' בתורה דן התורה על הראה חוץ בשפחה חרופה וכפי' ר"ת קידושין דף י' תחלת ביאה קינה או סוף ביאה קינה היינו תחלת הראה קונה או סוף הראה קונה דעדים לא ידעו מצורה של מנאפים רק שהערו זה בזה עיין רמב"ם פ"א מה' א"ב ה' י"ט וא"כ לענין סוטה אם נאסרת לבעלה היינו אם הערה בה ודן אבוה דשמואל הגם דתחלת הראה הי' באונס הסוף כבר ברצון ורבא אמר האי רצון אונס הוא דיצרו או יצרה אנסה והבאתי שם לשון הרמב"ם בפ"א מה' א"ב ה"ט שכתב וז"ל ואשה שתחילת ביאתה באונס וסופה ברצון פטורה מכלום שמשהתחיל לבעול באונס אין בידה שלא תרצה שיצר האדם וטבעו כופין אותה לרצות עכ"ל הרי מבואר שיצה"ר

אשר הוא כשלהבת אש בוער בקרבה להיות מרוצה לסוף הראה. וחקרתי שם בד"ה אך אם הי' תחלת הראה ברצונה ואח"כ התחרטה טרם שנגמר ההראה הגם שאמרינן שאסורה וגם נענש בב"ד דכיון דתחילתה ברצון עפ"י הרוב גם הסוף ברצון דאם אפי' תחילתה באונס הוה הרוב סופה ברצון מכ"ש אם תחילתה ברצון אמרי' בוודאי סופה ברצון אבל אם היא בעצמה יודעת שטרם שנגמר ההראה התחרטה והי' באונס אינה נאסרת על בעלה ולא צריכה להודיע לו שזינתה כי היא ידעה שהי' סוף הראה באונס ולא נאסרה עליו יעו"ש. וכעת נ"ל לחדש שירושלמי מרמז שהיא אסורה עליו אפי' אם אמת שהיתה אנוסה בסוף הראה והוא דנחזי אנן בכל בעילה ובעילה אשר הבעל בועל אותה אז תחילת הראה נעשה ברצון האשה אבל משהתחיל הבעל לבעול אז אין בידה עפ"י רוב שלא לרצות על סוף הראה שכבר התלבש הבועל אותה יצר על הסוף והתורה אמרה ואת כי שטית תחת אישך וכי נטמאת מזה דרשי' מה תחת אישך לרצון אף כאן לרצון הא נתפסה מותרת א"כ אם היה מרוצה לנואף באותו חלק ביאה אשר הוא חלק רצון תחת בעלה אסורה היינו תחילת הראה האשה נבעלת ברצון תחת בעלה כך אם נבעלת אותו חלק מן הנואף ברצון היא נאסרת דהא שטה תחת אשה אבל אם נתפסה בתחילת הראה מותרת אעפ"י שבסוף הראה היתה ברצון כי אותו רצון אונס הוא מכח יצר התאווה ואפי' תחת בעלה לא הוה רצון כי יצרו אלבשה שמבקשת הסוף ביאה והבן. ומבואר הירושלמי ויש לך תפוסה בישראל והיא אסורה ואיזה היא כגון שתחלתה ברצון היינו תחלת הערא' ברצון אפי' סוף הראה באונס אם היא בעצמה יודעת שהיתה אנוסה שקרעה בגדיו ותלשה שערותיו והכתה אותו שלא יגמור ההראה כי התחזקה וזכרה פחד ד' וגודל העונש אשר יגיע אלי' והוא לא שמע אלי' וגמר הראה אסורה הגם שתחילת הראה הוה רק כביאת אברים כמ"ש הרמב"ם בפי' המשניות בסנהדרין דף נ"ד וז"ל ומערה נקרא המכניס כל העטרה והמשמש הוא המכניס כל האבר כולו אבל הכנסת קצת העטרה הנה הוא כמו שבא דרך איברים עכ"ל הרי מבואר דהכנסת מקצת עטרה הוה רק כביאת אברים וא"כ לא תאסר דהגמר הראה הפועל איסור זנות ואיסור טומאה לבעלה היתה היא תפוסה אעפ"כ היא אסורה דחלק אשר תבעל לבעלה ברצון הי' גם תחת הבועל לרצון ונאסרה. וגילה הירושלמי ויש לך שאינו תפוסה בישראל ומותרת היינו תחילתה באונס תחלת הראה באונס הגם שהוא רק כביאת אברים וסופה ברצון שהוא גמר הראה שהוא העיקר הביאה ואז לא הוה תפוסה אלא אפי' אחזה בו ובקשה הגמר הראה אעפ"כ מותרת ודוק. ומביא הירושלמי ראי' מאיתתא דנאנסה אמר לה ולא ערב לך ואמרה לו כטובל אצבע בדבש ונותן לתוך פיו שמא אינו רע לו

טרם שהגיע להחיך אבל משעה שמגיע לחיך וערב לו כך משעה שהגיע האבר לפי המקור מיד פוגע התאוה וערב לה כי האיסור זנות פועל שרע לה עד שמרגיש אותו מקום הנאת תשמיש ולכן אם תחלת הראה באונס סוף הראה ברצון ולכן אם תחלה באונס סופה ברצון דיצרו ויצרה כופאין אותה והוה כאונס ודוק. ולכאורה קשה הגם שיודעת בנפשה שעד שלא נגמר הראה היינו הכנסת עטרה כבשה יצרה מפני פחד ד' וגם בקשה שיפרוש והכתה אותו ומרטה שערותיו וקורעת בגדיו אעפ"כ נאסרת דהא הכניסה עצמה בסכנה גדולה כי אין לך אש בנעורת יותר מזה ועל הרוב גם טבעה כופה אותה שתבקש הסוף הראה וגם אחד מאלף שהנואף יעצור ברוחו ויפרוש להיות אוד מוצל מאש הרי מעלה באישה הגם אפי' אם נאמר לענין עונש שמים בכה"ג או בעונש ב"ד פטורה יען דבסוף הראה אשר הוא עיקר הביאה היתה אנוסה אין לה חטא משפט מות או מלקות עכ"פ מעלה בבעלה ואסורה הרי חזינן דהצריכה התורה לכתוב ושכב איש אותה שכבת זרע למעט דרך אברים כמבואר בסוטה דף כ"ז דס"ד כיון דקפיד הבעל גם על זה נאסרה קמ"ל קרא דווקא שכב איש אותה שכבת זרע היינו מקום הזריעה אבל אם הכניס מקצת עטרה באותו מקום שהיא שכיבה של נואף ונאסרה ועיין ט"ז יו"ד סי' צ"ט בשם מהרי"ק אם לא ידעה האשה שזנות עבירה אסורה הגם דלא מעלה מעל בד' עכ"פ מעלה מעל בבעלה יעו"ש וה"ה כאן אסורה דאין מעילה בבעל גדול מזה שהיתה מרוצה בתחילת ביאה ודוק. ואחר העיון ראיתי דלא דמי דא"כ אפי' אם באמת פרש הבועל טרם שגמר כל הראה היינו הכנסת עטרה כולה תהי' אסורה לבעלה דהא מעלה בו מעל וזה אינו אמת דכל זמן שלא הכניס עטרה כולה הוה רק ביאת אברים ומותר' בשלומא בעובדא דמהרי"ק דנעשה ביאה גמורה הגם דלא מעלה מעל בד' עכ"פ מעלה מעל בבעלה אבל הכנסת מקצת עטרה לא הוה ביאה רק פריצות וחציפות אבל ביאה לא הוה ואינה נאסרת ואבאר דבר זה בעזהי"ת. בסוטה דף כ"ו ע"ב הקשה הגמ' למה כתיב ושכב איש אותה שכבת זרע ומסיק אלא אמר רבא פרט לשיקנא לה דרך איברים אמר לי' אביי פריצות בעלמא ופריצותא מי אסר רחמנא אלא אמר אביי בשקינא לה בנשיקה הניחא למ"ד הראה זו הכנסת עטרה אבל נשיקה ולא כלום הוא היינו דאתי קרא למעוטי נשיקה אלא למ"ד הראה זו נשיקה מאי איכא למימר לעולם לשקינא ליה דרך אברים ומהו דתימא בקפידא דבעל תלה רחמנא ובעל הא קפיד קמ"ל עד כאן סוגי' דגמ' ותוס' בד"ה אלא הניחו בקושי' דנהפוך דלמ"ד הראה זו הכנסת עטרה א"כ קרא למה לי למעט נשיקה הא אפי' בשאר עריות ג"כ נשיקה פטור אבל למ"ד הראה זו נשיקה בא הקרא למעט דבסוטה פטורה על נשיקה וצע"ג. ונראה לתרץ

ולבאר הסוגי' בעזה"י דהנה פי' ביאת דרך אברים יש לפרש משני פנים (א) ששוכב עמה בקירוב בשר והגופים נהנים זה מזה אברו בין ירכותי' אבל לא פגע בו באותו מקום פי הערוה וכן משמע מלשון רש"י שכתב בד"ה דרך אברים פריצות בעלמא וז"ל שוכב עמה בקירוב בשר עכ"ל אבל אם מושך אברו באותו מקום ונכנס בעגבותי' אז מתחיל הביאה ולא מקרי דרך אברים (ב) יען שיש שפת הרחם שנקרא שפיות ששם כלים שני ירכים אשר הם מכסים מקום הבושת מקום הערוה אותן העוגבי' הם חלקי' מן איברי הגוף ומי שנכנס שם באברו ובועל הוא בועל דרך אברים. ולברר דבר זה אעתיק לשונות הרמב"ם בפי' המשניות פ"ז דסנהדרין דף נ"ד שכתב וז"ל אבל הכנסת קצת עטרה הנה הוא כמו שבא דרך אברים עכ"ל עוד שם וז"ל ומי שבא דרך אברים בערוה מן העריות או נשק אחד מן העריות או חבק או משמש באחד מאבריו לכוונת הנאה באיזה אבר פוגע באברי גופו כאותן המתענגים ביד וברגל זה מעשה מן הזנות קוראין אותו חכמים ע"ה מנאפים ביד וברגל וכן המשחק עם אחת מהעריות והקריצה בעין במתכוין להנאה כל זה אסור ומכין לעובר מלקות וכל אלו נכללין בשני לאוין נזכרין בתורה האחד זה שאמר הכתוב לא תקרבו לגלות ערוה כלומר הזהרו והתרחקו מן הדברים המקרבים ומביאין לגלות הערוה וכן פרשו ע"ה לא תקרבו לאו לגלות הערוה והשני מה שנאמר לבלתי עשות מחוקות התועבות עכ"ל עוד שם וז"ל והבא על הפנוי' שאין לה בעל הוא חייב מלקות אבל תשמיש הפנוי' דרך אברים ושאר מה שאמרנו שמחויב עליו מלקות בערוה אין בו חיוב מלקות בפנוי' לפי שהביאה בעצמה במלקות אבל כל זה אין לעשות בשום פנים ויתחייב מלקות על יחוד פנוי' מדרבנן עכ"ל עוד שם וז"ל ומותר לאיש שיבוא על אשתו שלא כדרכה ודרך אברים עכ"ל עוד בפי' המשניות ביבמות דף נ"ג וז"ל היבמה אינה צריכה קדושין מן התורה לפי שאשה הקנה לו מן השמים וקדושי יבמה מדרבנן לפיכך הבא על יבמתו באיזה צד שיהי' קנה קנין גמור והעראה הוא הכנסת עטרה ומפגיעת העטרה היא נקראת נשיקה עד הכנסת עטרה כולה אמנם הוא שימוש דרך אברים עכ"ל. היוצא אחר העיון במאמרי הרמב"ם שאם הכניס אברו רק בשפיות הרחם הוה רק דרך אברים ואין בו רק לאו דלא תקרבו לגלות ערוה וה"ה אם הכניס מקצת עטרה בפי הרחם ממש אעפ"כ לא הוה אלא כביאת אברים כמובן דוק ותשכח. ובזה יהל אור בדברי רמב"ם פ"ג מסוטה ה' כ"ד וז"ל אשה שזנתה באונס או בשגגה או שבא עלי' זה שקינא לה עמו דרך אברים אין המים בודקין אותה שנאמר והיא לא נתפסה פרט לאנוסה שהרי נתפסה בחזקה ותמעל מעל באשה פרט לשוגגת ושכב איש אותה בשכבת זרע פרט לבא עלי' דרך אברים עכ"ל ובמ"ל שם נתקשה דבגמ' הוכרח לתרץ מפסוק הנ"ל דרך אברים

למ"ד הערה זו נשיקה אבל למ"ד הערה זו הכנסת העטרה א"כ בא הפסוק למעט נשיק' אפי' ולמה כתב הרמב"ם שפסוק בא למעט דרך אברים והניח בקו' וצע"ג ולפמ"ש משמע מכמה מקומות בפי' המשניות הדבר ברור שעד שהכניס כל העטרה נקרא אצלו דרך אברים והה"מ פי' דרך אברים בקירוב בשר ולפענ"ד הפי' הכנסת מקצת העטרה ודוק. אמנם לפ"ז קשה דקרא ממעט דרך אברים א"כ אם קנא לה בעלה רק על דרך אברים לא הוה קנוי והוה כאלו הסתירה עצמה בלא קינוי כלל ולא נאסרה על בעלה הגם שאם אמר סתם אל תסתרי עם פלוני והיתה מסתרת עצמה עמו היתה נאסרת אבל אם אמר שאינו מקנא לה רק על ביאת דרך אברים שאינה חושדה בביאה ממש לא נאסרה כמבואר בתוס' ביבמות דף נ"ה ע"ב בד"ה לשקינא לה יעו"ש וכן הוא מבואר במ"ל פ"ג מה' סוטה ה' כ"ד יעו"ש ואי דרך אברים הוה הפי' אפי' אם מכניס האבר בשפיות או בהכנסת מקצת העטרה איך שייך שאינה חושדה אלא בכך הא יצרו של בועל וגם יצרה יכוף אותה לעשות ביאה גמורה הכנסת כל העטרה דהא מהאי טעמא תחילתה באונס וסופה ברצון אינה נאסרת שיצרה גבר עלי' והוה אנוסה וא"כ איך אפשר שאינה חושדה על גמר ביאה וצע"ג. אך לק"מ דמשכחת דאמר איני מקנא לך רק דרך אברים היינו השפיות ועל הכנסת מקצת עטרה לא חשדה וכתבה התורה ושכב איש אותה שכבת זרע פרט אם אומר בפירוש דרך אברים ביאת השפיות הוא חושדה ואינו חושדה על הכנסת העטרה וא"כ ממנ"פ אין בו קינוי דבהכנסת אבר בשפיות הוה רק פריצות ועל הכנסת עטרה לא קינא לה והוה סתירה בלא קינוי ובא הקרא למעט דשם אינו מקום שכבת זרע וממילא ידעי' דאפי' אם הכניס מקצת עטרה ג"כ אינה אסורה דגם זה הוה רק דרך אברים ואין המים בודקין אותה דלא נאסרה בזה. ומיושב בזה קו' המל"מ למה לא ביאר הרמב"ם בפ"א שאם מקנא דרך אברים ונתיחדה דלא נאסרה יעו"ש ולפמ"ש דממנ"פ אם אמר שחושד אותה על הכנסת מקצת העטרה א"כ חושד אותה כמו כל איש המקנא דע"כ תהי' מרוצה גם על סוף ביאה ואם אמר שחושדה על השפיות בלבד הוה כאלו אמר שחושדה על פריצות בעלמא אבל השמיע הרמב"ם שאין המים בודקין אותה שאין זה ביאה אם לא נעשה גמר ביאה דהא אין כאן קינוי ואין כאן ביאה דלא נאמר יען דבקפידה דבעל תלי' מילתא והבעל קא קפיד שלא יבעול בשפיות ודוק. אבל הא דצריך קרא למעט דלא חיישי' על קפידת הבעל היינו אם נשיקה לא הוה הערה אפי' א"כ אם עבר הבועל באברו כל עומק השפיות ונוגע ממש באותו מקום אפ"ה אינו בעילה הי' בסברה דחושד אותה רק על זה וגם קרוב להיות מקצת הכנסת העטרה והי' ס"ד דיהי' קינוי איצטריך קרא למעט שקינא אפי' על נשיקה באותו פי הרחם דהוה רק ביאת

אברים הגם דנקל הוא שאש בנעורת ואינו מכבה שיהי' הכנסת מקצת העטרה בכל זאת לא הוה קינוי בביאה האוסרה אבל למ"ד נשיקה הוה הראה וא"כ אי אפשר שחושדה על ביאת הגעת אבר בנשיקת מקום פי רחם דא"כ חושדה על ביאה גמורה וע"כ דלא חושדה רק דתעבור רק חלק עומק השפיות והוה רק פריצות בעלמא ומשני דס"ד דתלי' בקפידת הבעל ולפ"ז מיושב קו' התוס' למ"ד הכנסת העטרה הוה חיוב למה לי קרא למעט נשיקה לק"מ דאיצטרך קרא שאפי' שחושדה על נישק עד אותו פה המקום דיהי' נחשב כאלו חושדה בגמר ביאה ע"י שיצרה תוקפה קמ"ל דדוקא הכנסת מקצת עטרה פועל תקופת היצר אבל למ"ד הראה נשיקה א"כ ממנ"פ או שלא התחיל רק פריצות בעלמא או שהי' ביאה ממש ודוק. סוף דבר הכל נשמע דלולא דגילתה התורה ואת כי שטית תחת אישך מה תחת אישך לרצון היינו הכנסת העטרה אף כאן לרצון אם הי' הכנסת מקצת עטרה לרצון הגם שסוף הכנסת עטרה באונס דנאסרה הי' מקום טעות דע"י הכנסת אברים לרצון וסופה של הכנסת עטרה באונס שהוה עיקר הביאה לא תהי' נאסרת קמ"ל קרא דנאסרה ודוק. ולא אכחד דעלה בדעתי לפרש בירושלמי שחידש מן הפסוק שתחילתה ברצון וסופה באונס אסור אשר הפלאתי עליו קרא למה לי מהכ"ת אם כבר נאסרה ששוב תחזור להיתר ע"י סופה באונס וחשבתי לתרץ דדבר גדול דיבר הנב"י מהד"ת סי' כ"ג דהשפיות אינו מקום התשמיש דאל"כ משכחת הכנסת כל אבר ולא הגיע למקום הבתולים כי השפיות הם רק סוף יריכים ופלוגתא של הראה אי הוה נשיקה או הכנסת העטרה הוא בפה הרחם אשר סגור בבתולה ולכך כתבה התורה בהראת אשה את מקורה הערה לגלות שצריך ליגע במקור אבל בפסוק שאחריו בהראה דאחות אם ואחות אב כתיב את שארו הערה דזה דרשי' באינו ענין לאדם קאי על בהמה אם הערה בה ולבהמה ליכא פרוזדור וא"כ פוגע מיד במקום הערוה ולא צריך לכתוב מקור ע"ש שכתב שכיון אמת בתורת משה יעו"ש ודבר אלקים אמת בפיו ועיין רש"י סוטה כ"ו שמביא השני הפסוקים את מקורה הערה ואת שארו הערה) אך מי יכחיש שאם מתחכך איש באצבעו שהוא אש בנעורת ולכן אם הכנסת בשפיות הי' באונס הגם שגוף הראה ברצון הוה תחילתו באונס אבל אם הכנסה בשפיות ברצון הגם שאח"כ אפי' התחלת הראה באונס הוה רצון אבל הנכון בעיני הפי' שכתבתי למעלה שהכל קאי על התחלת הראה וסוף הראה כי לא אמרי' שהיצר השפיות יפעל שגוף הבעילה כולו יהי' נחשב לאונס ודוק. וזה רבות בשנים כתבתי דדבר החדש של נב"י תלי' בפלוגתא גמ' נדה דף מ"ב אי אותו מקום באשה בלועה הוה או בית הסתרים אם גם העגבות הווין מן מקום הערוה הוה רק בית הסתרים אבל אם הם מן הירכים ואותו מקום מן פה

המקור א"כ אותו מקום בלועה ואנן פסקי' בית הסתרים הוה עיין רמב"ם א"כ אין מוכרח דין חדש הנ"ל. סוף דבר הכל נשמע הגם אי תחלת הכנסת עטרה היתה ברצון והסוף באונס נאסרה מכח ואת כי שטית תחת אשך היינו אם נעשה עכ"פ סוף ביאה אבל דרך שפיות והכנסת מקצת עטרה ברצון הוה רק דרך ביאה דרך אברים ולא נאסרת אפי' על בעלה כהן וכאן שלא ראו עדים ביאה והי' לה מגו דלא נבעלת כלל נאמנת שפירש טרם שגמר העראה וגם יש לחוש דעיני' נתנה באחר כיון שנודע לה שבעלה מתירא ממנו שיאנס אותה חשבה שיאמין לה אם תאמרת כן אבל אין אשה נאסרת על היחוד בלבד הגם שבעל חושד אותה ומה שלא אומרת שגמר הביאה הוא משום שחשבה פן לא יאמין לה הבעל לא תהי' מאוסה בעיניו, כלל הדברים אין אני רואה איסור בדבר בכל זאת בתנאי כפול שעלי בלבד לא יסמוך רק אם יסכים אחד מגאוני הדור גם אני מסכים שהאשה היא טהורה לבעלה. אמר המחבר יען כי בעת אשר גמרתי לעסוק בתשובות הנ"ל הגיעני קו' מהרבני מורג חרוץ בעל פיפיות המאור בתורה כמהו' ר' ישראל עוזר וו"ב נ"י מבידקאוויטץ אשר עמדנו יחד לשמוע תורה מפי מרן הגאון הקדוש בעהמ"ח ספר אמרי א"ש זצ"ל אמרתי היא האות לסיים בו ספרי וזה אשר השבתי להרבני הנ"ל. אודות הקו' אשר הקשה מעלתו נ"י וז"ל ולא אמנע להציע לפני הדר"ג מה שקשה לי על ר' יוסי במס' דרך ארץ פ"א וז"ל זו שאלה שאל ר"י בן תודאי איש טברי' את ר"ג מה אשתו שאני מותר בה אני אסור בבתה אשת איש שאני אסור בה אינו דין שאהי' אסור בבתה אמר לו צא ופרנס לי כהן גדול שכתב בו כי אם בתולה מעמיו ואני אפרנס לך כל ישראל ד"א אין דנין לעקור דבר מן התורה ונדהו ר' גמליאל עכ"ל דלפי מה שנדוהו ר"ג ע"כ דהוא לא רצה ללמוד הק"ו על דרך משא ומתן דע"ז לא הי' מנדהו ועכ"ח דהוא סבר הקו' לאמת דבת א"א אסורה א"כ איך מצא ידיו ורגליו בבנות שילו בסוף ספר שופטים אשר כל א' חטף לו אשה אשר מצא ואין ספק שהיו בינותם בנות א"א למכביר ואיך נשא כל א' מבלתי שישאל פיה אם היא בת א"א או בת אלמנה או גרושה ופנחס הי' שם ואף לדברי הרמב"ם דספק מותר עכ"פ זה לא נכנס כלל בגדר ספק דאם עזבה אבי' בחיים ואמה אתנו דלא גרשה א"כ אין כאן ספק כלל דנותנים לאבי' חזקת חיים והיא עומדת בחזקת א"א והדבר צ"ע עכ"ל. נלע"ד בעזה"י לפרש פי' חדש בעז"ה בדברי מס' ד"א וממילא לא יקשה הקו' דהלא יפלא מאי ק"ו דן ר' יוסי איש טברי' שבת א"א תהי' אסורה מכח אשתו ק"ו נפלאת הלא כל שם איסור א"א הוא יען שאשה נתקדשת לאיש הוה קנינו ואסרה על כל העולם כהקדש עיין בא"ה סי' כ"ז בפירוש נוסחת הרי את מקודשת לי ועיין ר"ן בנדרים ובכתובות ובבעל עקידה א"כ סוג איסור שלה יען שהיא א"א ואלו

משכחת שתהי' חצי' מקודשת ויהי' משכחת שימוש בהחצי' שאינה מקודשת הי' מותר לאיש אחר לבעול חצי' השנית עיין קדושין דף ז' וגיטין דף מ"א ודף פ"ה ובקדושין פ' האומר וא"כ הבת דאינה קנין כסף של איש ואפשר לשמש עמה בלי שתהי' אמה נבעלת עמה מאי איסור בה הלא האיסור הוה רק שהיא א"א והבת אינה א"א והא ראי' אם גם מהאם יסולק שם אישות מאיש גם הוא תהי' מותרת בשימוש כגון במת הבעל או בגט כריתות או בביטול הגט ויהי' קדושין נעקרו מעיקרא עיין תוס' גיטין דף ל"ג וא"כ האם תהי' מותרת מיד אבל בבת אשתו הוה השם אשה ובתה לא תקח ויען כי הוא מותר באשתו לכן אסור בבתה לעולם דא"כ יקח אשה ובתה א"כ מאי ק"ו יש כאן והדבר יפלא מאוד. ועוד נפלאת בעיני על הך ק"ו בשלומא אשה ובתה הוה איסור עולם אבל איסור א"א דהוה איסור קל דיש היתר לאיסורו בחיי בעל עיין יבמות דף צ"ה ודף ל"ב ועיין תוס' קדושין דף ל"ז לכן קל האיסור דמותר בבתה וצע"ג. לכן לבי אומר לי דהפי' הוא כך דהוזכר במס' ד"א וז"ל הבא על א"א מותר בבתה זו שאלה שאל ר"י בן תודאי איש טברי' את ר"ג וכו' עכ"ל הכוונה כך ר"י איש טברי' דן ק"ו מי שבעל א"א יהי' אסור בבתה מק"ו דהא מותר באשתו ואסור בבתה יען דאיסור הנ"ל איסור עולם דלכה"פ כל זמן שהאם חי אסור בבתה ה"ה מי שבעל א"א דנאסרה עליו עולמית אפי' ימות בעלה או יגרש אותה היא אסורה על הבועל דכשם שאסורה על הבעל כך אסורה לבועל א"כ היא נאסרת עולמית עליו יהי' ג"כ הבועל אסור בבתה וזה שרמז מתחילה כתבו הבא על א"א מותר בבתה ואח"כ כתבו זו שאלה שאל ר"י שתהי' נאסרת בק"ו מבת אשתו שמותר באשתו ואסור בבתה ק"ו בא"א שזינה עמה תהי' הבת אסורה ודוק. על זה השיב ר"ג א"כ היכי משכחת דיקח כה"ג בתולה מעמיו דהאם היא איסור עולם על הכה"ג ואעפ"כ מותר בבתה ה"ה אם האם אסורה עליו עולמית מכח שזינתה עמו בא"א אעפ"כ מותר בבתה כי כל הבא על איסור ערוה מותר בקרובותיהן וזה אפרנס לך כל ישראל וגם אין דנין ק"ו לעקור דבר מן התורה כי לפי דבריו יהי' כה"ג אסור בבתולה ויהי' אשתו נאסר על ידי חמותו עיין יבמות דף צ"ה ודוק. היוצא מזה דמעולם לא דן ר"י ק"ו לאסור אשה אשר אמה היא א"א דשם לא שייך איסור כלל דהבת אינה קנין של איש ואיך תהי' הבת חמור מן האם הלא האם מותרת אם לא תשא עלי' השם שהיא א"א והבת תהי' אסורה אפי' אין עלי' שם א"א אלא ר"י דן אם הא"א אסורה עלי' עולמית למה תהי' בתה מותרת לו וא"כ אין קו' מחטיפת נשים בשבט בנימין דאטו יש חשש שזנו עם אמותיהם ח"ו הלא כל ישראל בחזקת כשרות ודוק. נסתפקתי ת"ח ששמע מחבירו איזה סברה או איזה חקירה או איזה דין חדש אשר הוזכר באחד מן הראשונים או בפוסקים ואחר

ימים ושנים חידש הוא דבר תורה בהקדמת אותו סברה או אותו חקירה או אותו דין אשר שמע מת"ח מלפנים אי צריך להזכיר שם אותו ת"ח אשר הודיע לו סברת וחקירת הראשון או הדין מהפוסקים או אינו צריך להזכירו כי אותו ת"ח לא חידש דבר מעצמו לאמור בשמו רק הוא ראה הסברה בראשונים או הדין בפוסקים והודיע לו המקום אשר כתובה הסברה והדין או החקירה א"כ יוכל הת"ח השומע להגיד מיד שם הספר אשר שם נמצא ההקדמה הזאת. ונלע"ד לפשוט מדברי תנחומא פ' במדבר וז"ל אר"ת הלבלר מקובל אני מר' יאשא שקיבל מן הזקנים הל"מ כל מי שאינו אומר דבר משל תורה בשם אומרו שעליו הכתוב אומר אל תגזול דל כי דל הוא עכ"ל ונפלאת בעיני תיבות דבר משל תורה הי' להם לומר בקיצור מי שאינו אומר דבר תורה בשם אומרו אך רמזו בודאי אם אחד חידש דבר חדש בתורה סברה או חקירה או דין בודאי השכל גוזר מי שלא אומר בשם אומרו הוא גזלן וגם המחדש חידושי דאורייתא לא נקרא דל שהוא עשיר עיין מדרש קהלת על פסוק והשבע לעשיר אינו מניח לו לישן אבל אפי' אם אחד גילה לו דבר משל תורה הכתובה בספרן של ראשונים ואחרונים ופוסקים א"כ האיש הנ"ל הוא איש דל בעצמו שלא חידש מדעתו ומשכלו מאומה אעפ"כ קיבל ר"ת הלבלר מר' יאשא שקיבל מן הזקנים אם לא מזכיר שלמד הסברה או החקירה או הדין מפי האיש ההוא אשר הראה לו וגילה לו דבר משל תורה הוא עובר על לא תגזול דל הגם כי הוא דל בעצמו שאין לו חלק באותו תורה והבן ועל כן מצינו בגמ' ובמדרשים שהזכירו שם כמה תנאים ואמוראים שזה שמע מזה וזה מזה כי צריך להזכיר דבר בשם אומר הגם שהוא בעצמו ראה אח"כ בספר הסברה והדין והדבר צריך בירור כי הוא דין חדש אשר ידעתי בעצמי שלא הייתי נזהר בו ואבקש מכל בן תורה לברר לי הדבר. ברוך אתה ד' למדני חוקיך אתה החילות להראות את עבדך את אמתך ואת חסדך מעשה ידיך אל תרף ממני להראני עוד נפלאות מתורתך ואני תפילה שדבריך לא ימושו מפי ומפי זרעי ומפי זרע זרעי עד עולם חסדך וישעך תתן לי אמן. דברי הכורע בברוך אל אביו שבשמים וחותם באהבה רבה לאמרות ד' אמרות טהורות. הק' חיים בן לאבי אדמ"ו הצדיק מו"ה מרדכי אפרים סופר ז"ל ושלא להוציא הנייר חלק אציג פה דבר תורה אשר הציע בני נ"י לפני נסתפקתי באיש אחד אשר בקי בכתיבת סת"מ כתב גט לאיש אחד לגרש את אשתו וכעבור שנה אחר כתיבת ונתינת הגט באו שני עדים והעידו שבשנה העבר חילל האיש יוהכ"פ בפרהסיא במלאכה דאורייתא מהו אם צריכה האשה גט שני מי נימא המחלל יוהכ"פ בפרהסיא הוה כמחלל שבת בפרהסיא והגט בטל או נימא שאני שבת שחמור מאוד עד שאמרו מחלל שבת כעובד ע"ז וכופר בכל התורה כולה אבל מחלל יוהכ"פ

הוה אפשר רק כאוכל חלב שהוא בכרת וכשר בדיעבד הגט ואבאר דעתי העני' בעזה"י. לכאורה הדבר מבואר דיוהכ"פ הוה כשבת דבא"ע סי' קכ"ג סעיף ה' כתב המחבר וז"ל הכותב גט בשבת או ביוכ"פ בשוגג ונתן לה הר"ז מגורשת וכו' וכ' הרמ"א וז"ל אבל כתבו בזדון ביוכ"פ ושבת הר"ז בטל מדאורייתא כך דקדק הב"י עכ"ל הרי מפורש יוצא דשבת ויוכ"פ שווים ואם כותב במזיד הר"ז גט בטל כמובן. ואחר העיון נ"ל דיש לחקור דהגט כשר דהי' פלא בעיני בא"ע שם סעיף ב' כ' וז"ל ישראל שהמיר או שהוא מחלל שבת בפרהסיא הרי הוא ככותי לכל דבר עכ"ל ונפלאת בעיני למה לא הזכיר המחבר ג"כ דין יוכ"פ וכך הו"ל לכתוב ישראל שהמיר או שהוא מחלל שבת או יוהכ"פ בפרהסיא הרי הוא כגוי ולא הי' צריך לרמ"א לכתוב בסעיף ה' הך דין הכותב גט בשבת או ביוהכ"פ במזיד שהגט בטל דממילא נשמע מסעיף ב' דהוא בטל יען דהוה כגוי לכל דבריו וצע"ג. אמנם נכון הדבר דיש לחקור בשני אופנים (א) מי שחילל שבת או עבד ע"ז לפני זמן רב ואחר רוב ימים הוא כותב גט בימי חול אעפ"כ הגט בטל יען דמי שמודה בע"ז כופר בכל התורה וכן מי שמחלל שבת בפרהסיא כופר בכל התורה ופוקר ביסודי דת עיין רש"י חולין דף ה' ע"א ועיין רש"י פ' שלח בטעם דנסמך פ' מקושש לפ' ע"ז וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות יעו"ש אבל בודאי מי שמחלל יוהכ"פ אין כופר באנכי ד' אלקיך ואין כופר בחידוש עולם רק הוה כמי שאוכל חלב ובועל נדה וכדומה ולא הוה כגוי ע"י שחילל יוהכ"פ ודוק (ב) מי שכותב גט בשבת או כותב גט ביוהכ"פ שבשעת כתיבה הוא נעשה רשע לעבור איסור סקילה או איסור כרת איך נאמין לו שכותב הגט לשמה בודאי אדעתי' דנפשי' קעביד וגם אפי' לא הי' שם פירסום עשרה מישראל אעפ"כ הגט בטל אם כותבו בשבת או ביוהכ"פ במזיד אפי' לא הי' שם אלא ב' עדים כשרים ודוק. ולכן בסעיף ב' נקט ישראל שהמיר או מחלל שבת בפרהסיא הוה ככותי לכל דבר אפי' אם יכתוב אח"כ בחול את הגט הר"ז אינו גט ולכן לא הזכיר שם מחלל יוהכ"פ דמי שחילל יוהכ"פ וכתב אח"כ גט בחול הוה גט מעליא כאלו בועל נדה או אכל חלב בפרהסיא כתב גט דהוה גט מעליא אבל בסעיף ה' דאיירי דכותב בזדון ביוהכ"פ אז הוה הגט בטל כמו אם כותב בשבת דאדעתי' דנפשי' קעביד דהא נעשה רשע למות לחלל שבת ויוכ"פ באותו כתיבה ואיך יהי' נאמן שכותב לשמה ועל דעת מגרש ומגורשת הלא באותו שעה יצרו תקפו עליו לחלל שבת ויוהכ"פ בשאט נפש ואפי' לא חילל בפרהסיא לפני עשרה מישראל הגט בטל ולכן לא הזכיר בסעיף ה' אם הי' כותב בשבת ויוהכ"פ בפרהסיא דלו יהי' שחילל רק לפני שנים ג"כ אינו גט. והגם שמבואר בבאה"ט יו"ד סי' ב' באות ט"ו וז"ל טבח שיצא טריפה מת"י כשר לכתוב גט אפי' אוכל נבילות להכעיס אפי'

מחלל שבת בצנעה (רדב"ז רפ"ה) עכ"ל הרי מבואר דמחלל שבת בצנעה כשר לכתיבת הגט לק"מ הרדב"ז קאי אם המחלל שבת בצנעה כותב אח"כ גט בחול אבל אם כתב הגט בשבת בצנעה הוא בטל דאיך יהי' מהני כתיבת גט לכריתות אם מחלל בו שבת הא בודאי אדעתי' דנפשי' קעביד ובזה יש לי להציל דברי רדב"ז מהשגה שהשיג עליו הגט פשוט בס"ק כ' ודוק. אך מה אעשה בח"מ ובב"ש לא משמע כן דח"מ כ' בס"ק ח' וז"ל לאו בחדא מחתא מחתינהו דבשבת ויו"ט אף שהעדים היו שוגגין וכותב בלבד הי' מזיד מחלל שבת ויוכ"פ הרי הוא ככותי אם כתב בפרהסיא וכמו שנתבאר סעיף ב' עכ"ל והב"ש בס"ק ח' כתב וז"ל וכלל הוא דבשבת ויוכ"פ אם כ' בפרהסיא במזיד נעשה הסופר מומר ואע"ג דקיי"ל דלא נעשה מומר אם עשה עבירה פ"א כאן הוה כל ב' אותיות כמעשה אחר עכ"ל הרי שברור מללו שאיירי דווקא שכ' בפרהסיא ולדעתי יפלא. אח"כ מצאתי בשמלה חדשה סי' ב' סעיף ט"ז שכ' וז"ל משמע בא"ע סי' קכ"ג דיוהכ"פ כשבת לענין זה עכ"ל והמעיין שם יראה שפוסק דמחלל יוהכ"פ הוה כמחלל שבת ולפמ"ש המחלל יוהכ"פ לא הוה כגוי וכן משמע קצת מקו' תוס' ורמב"ם בחולין דף י"ד שנתקשו שם על המתני' דשוחט בשבת ויוהכ"פ שחיטתו כשירה הלא מומר לחלל שבת שחיטתו אסורה יעו"ש ולא הקשו על יוהכ"פ וכעת צע"ג אצלי ואחרי ימים מצאתי לפרמ"ג בפתיחה כוללת ח"ד אות ג' ובחת"ס ח"ו סי' פ"ג ובישועת יעקב ביו"ד סי' ב' ס"ק ב' שהאריכו בדין מחלל יוהכ"פ ופלא בעיני שלא העירו על הבדל הזה אשר בארתי בעזה"י דיש חילוק בין אם כ' הגט ביוהכ"פ דמחללו בכתובת הגט לאם שחילל יוהכ"פ ואח"כ כתב גט בחול. דברי בנך הנאמן. יעקב שלום סופר:

ז

הוספות

(הוספות אלו :

נמצאו בהעתק כת"י בן המחבר הגה"צ ר' יוסף צבי סופר האבדק"ק שמשאן זצ"ל):

א. בעזה"י, יום ג' כי טוב תרמ"ג לפ"ק יע"א. שלום וכל טוב להרב הגאון הצדיק המפורסם בעולם אהובי ידיד נפשי כבוד הרב ר' הילל ב"י אב"ד דק"ק קאלאמאי יע"א. אחד"ש ושלום ביתו ושלום כל החוסים בו אתן תודה שהודיע לי ששם עיניו לטובה על ספרי קול סופר וכעת אשיב על נקודה אחת הנפלאת בעיני הדר"ג נ"י. הדר"ג נ"י השיג על ספרי קול סופר יבמות (פי"א מ"ה) אות פ"א [הקו"ס כתב על המשנה בנתערב ולד כהנת בולד שפחתה אין נושאין נשים בין כשרות בין פסולות כ' הרע"ב דכל א' מהן ספק

כהן ס' עבד כשרות אסורות לעבד ופסולות אסורות לכהן וספק איסורא לחומרא ע"כ ופלא למה נקט הרע"ב האיסור על הנשים ולא על האנשים כך הי"ל לכתוב עבד אסור בכשרות וכהן אסור בפסולות ונ' ליישב דאצל הנשים הוה ספק לחומרא אפי' אי אמרינן ספיקא דאורייתא לקולא דהלא כאן הוה איתחזק איסור דאחד כהן ואחד עבד הוה כמו ב' חתיכות אחד חלב וא' שומן ואיך יקח אשה לאחד מהם אם היא כשרה דלמא תישא לעבד ואם היא פסולה דלמא תישא לכהן כ"ז אם אנו דנין על הנשים אבל אם אנו דנין על האנשים אז הוה אצלו רק ספק אם עושה איסור בהאשה אשר לוקח אם נושא כשירה הוה ספק דלמא גם הוא כשר ואם נושא שפחה דלמא גם הוא עבד וספק מה"ת לרמב"ם לקולא לכך כ' הרע"ב האיסור על הנשים, ולכך לא כתב הרע"ב דספיקא לחומרא על אהא דאין מטמאין למתים, דשם הוה רק ספיקא דרבנן משא"כ כאן הוה ספיקא דאוריי' ולחומרא באיתחזק איסורא עכת"ד] וכתב וז"ל לא ירדתי לסוף דעתו מאי שנא הוא מהיא מאחר שנתערב בקטנותו ולד כהן עם ולד שפחה הוה לגבי דידיה נמי איתחזק וספק לחומרא כרמב"ם ריש פ"ח משגגות עכ"ל. אבאר בעזה"י דברי, הולדות שנתערבו אחד כהן ואחד עבד המה כשני חתיכות אחד חלב ואחד שומן שאסור לכל ישראל לשלוח ידו ליקח אחת מהחתיכות דהא יכול להיות שיבוא האיסור בידו כמו שיכול לבוא ההיתר בידו דהא אחת מהחתיכות בודאי איסור וספק כזה לא התירה התורה, דספק בחתיכה אחת ספק אם הוא חלב או הוא שומן דיש ספק אולי אי אפשר לבוא לידי איסור דשמא הוא שומן ספק כזה התירה התורה אבל אם בודאי היה כאן איסור כמו היתר אז לא התירה התורה להקל כמו בספק ממזר מותר ליקח אשה ישראלית דשמא אינו ממזר ולא יוכל לבוא לידי איסור באשה ישראלית וכן מותר לישא שפחה דשמא הוא ממזר ולא יוכל לבוא לידי איסור בשפחה וכן אם ישא היום ישראלית ולמחר שפחה עכ"פ בכל שעת בעילה אין לפניו רק חתיכה אחת ספק מותרת לו ספק אסורה לו. ונראה לי אפי' אם נתערב ממזר ודאי עם בן ישראל כשר כגון בד' נשים שילדו בבית אחד דהוה כאן איקבע איסורא (עיין במ"ל פט"ו מהל' איסורי ביאה הל' י"א בד"ה אך) היינו שבת ישראל אסורה בהם דהא המה כולם ספק ממזר דאיקבע איסורא דהא תשיג האשה הישראלית הממזר ודאי כמו שתוכל להשיג ישראל כשר אבל הזכרים הנתערבו מצדם ליכא איסור דממנ"פ כל אחד אם נושא שפחה דלמא הוא ממזר ודאי ואם נושא ישראלית דלמא הוא ישראל כשר, ובהנשים אין כאן ספק דהא ניכר לנו בנות ישראל ובנות השפחה, הספק הוא בגופו אם עושה בבעילתו איסור והוה כאוכל חתיכה ספק היתר ספק איסור שמותר לאכול החתיכה ספק שהוא חלב ספק שהוא שומן כך היא כאשר יבעל האשה

ספק משכחת אצלו בבעילה זו איסור או לא, אבל האשה אסורה להבעל לו דהא הוא חתיכה אחת משני חתיכות שנתערב בהן העבד ואפשר שיגיע לידה העבד כמו הכהן והוה איתחזק איסורא ואסור להקל לתלות שיגיע לה הכהן אם היא ישראלית, הכלל האיקבע איסורא פועל להחמיר על שלא יבוא מחיוב בודאי להקל מכח ספק איסור דהא מונח לפניו בתוך התערובות ודאי איסור שיוכל לבוא לידו, אבל הבני תערובות דיש ספק בכח עצמותו אם יוכל לבוא בבעילתו לידי איסור כלל מה לי שהוא ספק ממזר בעצמותו כגון מספק גירושין או קידושין וכדומה או שגופו ספק אם הוא ממזר יען שנתערבו הולדות עכ"פ ספק בגופו ומהותו אם יכול לבוא לידי עבירה ואיקבע איסורא לא יפעול על הספקות ודו"ק. ועתה קמו דברי בעזה"י בשלומא הנשים אסורים ליקח מבני תערובות דהא הנשים נועדים לנו הישראלית אסורה בעבד והשפחה אסורה בכהן והזכרים המה נתערבו ואיקבע איסורא ואיך תבעל אשה לאחד מהם להקל דלמא הוא היתר לה שהישראלית תשיג הכהן ואשה פסולה משיגה העבד, מי יודע אם לא נהפוך הוא איך תקיל עצמה הלא בכה"ג שתוכל לבוא לאיסור כמו להיתר אסרה התורה אם האיסור מעורב בהיתר אבל אצל בני התערובות הנושא אשה הניכרת או ישראלית או שפחה איזה שיחפוץ ליקח יש ספק אם יוכל לבוא בה לאיסור אם נושא ישראלית דלמא הוא כהן ואם נושא שפחה דלמא הוא עבד (ומה איכפת לי' שחבירו ג"כ יקח אשה ישראלית או שפחה הלא הוא בעצמו יכול ליקח היום ישראלית ולמחר שפחה) עכ"פ בכל בעילה לא נוכל לומר שלוקח אחד מאיקבע איסורא דהא אין ספק בהנשים שניכרים וידועים לנו ויש ספק אם יוכל לבוא באשתו אשר נושא לידי שום איסור דדלמא גופו ומהותו כמותה האיקבע איסורא פועל שבר מחויב לא יטה להקל בספק שיש בו ודאי איסור בתערובות והוא בר חיוב בצד איסור אבל אין קביעות איסור פועל חומרא על גוף הספיקות בעצמם ולכן כתב הרע"ב האיסור על הנשים ולא על בני התערובות כי מה יפעל האיקבע איסורא בתערובות על כל אחד מהתערובות הכי משכחת שחבירו נבלל בו להיות בו בגופו איקבע איסורא ודו"ק. נא להתפלל עלי ועל ביתי הדש"ת ה"ק חיים סופר ב. בעזה"י, יום א' כי תשא תרמ"ו לפ"ק פעסט יע"א. עץ החיים יתן פריו לאיש ענף עץ אבות בן להגאון הגדול ליהודים בעהמ"ח מנחת חינוך ובעצמו עושה פרי הילולים המאור הגדול לממשלת התורה כבוד הרב ר' יצחק באבד נ"י. אחד"ש מכתבו עם דרישה וחקירה קבלתי היום, והיום אשיב בקצירות אומר כח ספר של אביו הגאון המפו' זצ"ל נודע לשבח לשם ולתפארת, הגם שאני לא זכיתי לספרו, ועל כן אמלא שאלתו להשיב מיד כאשר בעיניו יראה שאין לחוש להבת כלל והי' לי להאריך רק אני חלוש וטרוד מאד

מאד הדורש שלומו ושלום כל למודי ד'. אודות אשר שאל ממני להטריח עצמי שנית לשאול אם אמת הדבר בענין אשה אשר שלחתי גביות עדות מפה בשנה אשתקד אשר התיחדה פה במלון עם איש יהודי שהאמינו שהמה זיווג בעל עם אשתו ואח"כ נגלה כי היא אשת איש פלוני אלמוני ודפקו על דלתי החדר עד שבאו בלאמפען (מנורות) לחדר ומצאו הנואף יצא ממטתה הכל כמבואר בגב"ע והאשה הזאת כבר מתה תהי' מיתתה כפרתה וכעת שאיש חשוב רוצה ליקח בתה וחושש על בזיון וכו' וביקש ממני אחרי שהאשה הזאת שיצא עליה שם רע הזה היתה מוחזקת בכשרות וצניעות ככל בנות ישראל ואמרה שהיא יורדת בארץ מחמת השם הרע הזה ונשבעה שהמעשה שקר וגם מחריש בהיתר שהבת כשירה שרוב בעילות אחר הבעל ואולי העדים בשקר העידו עכ"ד. תשובה תהי' מיתתה כפרתה אשרי לבעלה שהצילו ד' והגם שרמזתי שם בגב"ע שהכל שלא בפני האשה כי ברחה מפה ואיך אגבע עדות בפניה רק שלחתי הגב"ע שהב"ד במקום דירתה יחקרו ויפסקו הדין לאמיתו. בכל זאת עד האחד מהעדים שדר פה קראתיו והודעתי לו שמתה האשה הזאת ואם הדבר אינו כמו שהעיד יודיע לי (והגם שלא נעלם ממני תל"י הדין כיון שהגיד בב"ד אינו חוזר ומגיד בכל זאת חפצתי לשמוע מפיו אולי ישנה דיבורו ונהפך הוא אמר כמו שהעיד) ולא שינה את טעמו אשר ראה בעיניו בעוה"ר ויוכל לסמוך שתלי"ת ששלחתי גב"ע רק לשם שמים שכל נשים כשירות בישראל ולא יזידון עוד ח"ו ודי בזה. ואשר חקר שבת כשירה מחמת שרוב בעילות אחר הבעל תמה אני עליו שעזב דרך הפשוט דעיין בח"מ סי' ל"ד בעד זומם ועיין בש"ך יו"ד סי' א' סק"ח וכן בש"ך ביו"ד סי' קי"ט והכלל היוצא מכל הפוסקים דיש הבדל אם שכח הדינים אז, עיון בתב"ש (סימן ב' סקל"ב) שהחמיר דהוה כמקוה חסר ואתאי והשיג על הש"ך שכ' דאם בשאט נפש נעשה רשע לעבירה אמרינן עד עכשיו הי' יהודי כשר ועתה נתפקר אפי' המיר ר"ל ובאותו יום ניקר חלב וכדומה לא חשדינן למפרע יעו"ש. והגאון בשב שמעתתא שמעתא ג' פ"ד נתן תבלין בטעם לשבח אם הספק הוא על מעשה ידוע באיזה זמן נתהוה אם בזמן קרוב או בזמן רחוק מלפניו אז יש להחמיר אבל אם ידענו מעשה רע שנעשה בזמן קרוב ואנו חוקרים לאמור כשם שאיתרע עכשיו במעשה עבירה כן חטא במעשה עבירה זמן זמנים טובא אז אמרינן עכשיו איתרע ועשה עבירה אבל מקודם לא חטא דפח"ח ועיין כו"פ סי' י"א סק"ד ובתומים סי' י"ד. ואנכי הוספתי להמתיק דברי הגאון שב שמעתתא דכל כח חזקה הוא דמחליטין שלא נשתנה מכמו שהיה אבל מעולם לא מחליטין כח חזקה שלא ישתנה בעתיד, דוגמא שמא מת לא חיישינן שמא ימות חיישינן הגם שסוף כל אדם למות אבל שאר דברים אפשר שיעמוד

לעולם, בכל זאת כל חזקה מנגע ילפי' ושם הוא בהוה ולא בעתיד ולכן אם אנו מסופקים על מעשה ידוע באיזה זמן נעשה הריעותא יש להחמיר אולי כבר נפסקה החזקה זמן זמנים טובא ואין לומר] דנפסקה במעשה אחד מקודם יען דראונו שנפסקה החזקה זה אינו דהא גם מעיקרא לא החזקנו החזקה שתהי' קיימת בעתיד בודאי ודוק. תבנא לדינא כיון שהאשה שהלכה לעולמה היתה מוחזקת לאשה כשיר' ובשנה העבר' איתרע חזקת' בעוה"ר אבל לא איתרע חזקת כשרות שלה על שנים קדמוניות וא"כ על הילדים שנולדו לפני שנים אין חשש פסול ח"ו, והא דמצריכים לומר רוב בעילות אחר הבעל היינו אם נתעברה בשנה שנחשד' אעפי"כ אמרינן רוב בעילות אחרי הבעל והולד מבעלה ולא מן הנחשד לנואף והבן. ואעתיק מה שכתבתי בגליון שב שמעתתא שם שמביא ראי' מפי' משניות דשוחט בשבת שחיטתו כשרה דקודם שישחוט הרוב הוה מקלקל ולא נעשה מומר עד שגמר השחיטה משו"ה השחיטה כשרה, ואם נימא דמחזיקים ברשע למפרע א"כ כיון דחילל שבת אימר הרשיע מקודם. כתבתי על הגליון לכאורה נראה כשגגה ח"ו לו יהיה שהרשיע גם מקודם אבל עכ"פ לא חילל שבת בפרהסיא ולא נעשה מומר שיהיה שחיטתו שחיטת אינו בר זביחה והוה מומר לדבר אחד לא הוה מומר לכל התורה כולה רק באותו תירץ לא מחלקינן בין בצינעה בין בפרהסיא ודו"ק. דברי הדש"ת הק' חיים סופר ג. ב"ה. בענין קטן אוכל נבילות ראיתי קו' גדולה שהקשו שני שרי צבאות ישראל אדמ"ו חת"ס סי' פ"ג והמהר"ש לאנדא בשיבת ציון סי' ד' מאי הקשה הגמ' ביבמות דף קי"ד אם קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו למה יוציא את אשתו בגט אם פקח נשא חרשת או חרש נשא פקחית תיתיב גבי' ומשני משום איסורא דידה אם הוא פקחית ומשום איסורא דידי' אם הוא פקח, וקשה בלא"ה הא ליתן איסור בידים אסור מן התורה הגם שאין ב"ד מצווין להפרישן הפקח ספי בידים איסור לחרשת או הפקחית ספי בידים איסור לחרש ובשיבת ציון לחדש יצא דבחרש שאינו עומד להתפקח אפי' ספי בידים מותר ונעלם ממנו לפי שעה דברי רשב"א גיטין דף נ"ה שהביא מרן חת"ס שאסור לספות בידים איסור לחרש יעו"ש והקו' פלא. ונלע"ד בב"ק דף ל"ב איבעי אם הזיק הבעל אשתו בתשמיש המטה אם חייב או לא ורצה לפשוע מן המשנה של זה רשות להלך פטור ומשני הכא איהו קעביד מעשה והיא לא והא כתיב ונכרתו הנפשות העושות מקרב עמם ומשני הנאה לתרווייהו אית להו איהו מעשה הוא דקעביד ובתוס' שם בד"ה איהו קעביד מעשה וז"ל מיהו לענין חטאת ולענין מלקות חייבת דרחמנא אחשבה להנאת מעשה עכ"ל. העולה מזה דאשה חייבת במלקות וקרבן דהנאה נחשבת למעשה אבל גוף הביאה לא הוה מעשה, וא"כ הכי הוא נותן הנאה הלא גופה נהנית מן

ביאתו והיא עשתה מעשה בהנאתה אבל גוף הביאה מה שנבעלת היא קרקע עולם ולא נותן לה איסור כלל כי הנאה אשר יש לה היא האיסור ולא נתן לה בידו אותה הנאה רק היא עבדה ואם קטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו למה לא יבעול אותה, וצריך לשנות מפני דידי' הוא שעושה מעשה בבעילה עובר עבירה, וכן אם הוא שוטה והיא פקחית מה עשתה איסור שנבעלת הלא היא קרקע עולם ולא עשתה מעשה להכשילו ומתרץ דהיא עוברת דהנאה שלה פועל להיות כמעש' ולענין שהיא עוברת עבירה אבל לולא כן לא הוה כספי בידים ודוק:

הקדמה

הקדמת המחבר:

יתברך העוזר וישתבח המושיע ידעתי גם ידעתי כי רק זכות

אבותי ורבותי ז"ל עמדה כי להקים אותי ולהעמידני על רגלי ואם ששולטים בי מכאובים ויסורים גדולים לא עליכם בית ישראל בכל ואת חסד גדול הוא מד' שאני מיושבי בית המדרש ואומר ברוך אתה ד' למדני חקיך שהחייני וקימני והגיעני לזמן הזה ואני נותן הודאה אל העבר ואתפלל על העתיד שיחזיקני ויאמצני לתורה ויצליח אותי לזקנה ושיבה טובה אמן. ואודה ד' בכל לבבי כי באתי הלום לעיר הבירה בקהל יראים ושלימים פה ק"ק פעסט יע"א שיש מקום לפעול בדרשות בקיבוץ אנשים מקרובים ורחוקים אשר בכל דרשה יש רבים מפינות העולם והמה ישאו מדברותי תל"י ויפוזרו אמרי פי ומוסר לבבי בכל אשר יסעו וילכו בעזה"י. ובזכות הוריי ורבותי זצ"ל לא נפסק בששת ימי המעשה עטי עט סופר מלהשיב לשואלים תשובות לחלכה למעשה או להשיב ללומדי תורה על חקירות ובדיקות הערות בעומק חכז"ל להרביץ תורה להרחיב גבולי חכמה ודעת תל"י. וגם לרבות אורה ד' על הטוב ההוא הנה מקום אתי תל"י לעסוק בדברי תורה פה אל פה עם העוברים ושבים רבנים ולומדי תורה ובחורי חמד אשר אני אינו מסיר אוני לשמוע מפיהם ולפלפל בהם ולכל אלה ברוך הנותן ליעף ולחלש כמוני כח. וזאת היתה לי שמרוב חולשות גופי התרשלתי לתכלית לכתוב כל הערות וחקירות הנאמרים בהתעסקות התורה מפה לפה כי לא עלה בלבי שאחרי בלותי יהי' לי עוד עדנה לחבר ספר בדפוס ובשנה העבר כאשר היותי במרחץ קארלסבאד בא אצלי ש"ב הקצין החבר ר' איצק צבי רט"ד נ"י מאנטווערפען וטרם נסיעתו דברתי אליו בלט פן ואולי יעשה זכרון טוב לנשמת אביו אשר שבק חיים לנו ביום י"ד אייר אשר הי' מפורסם בשם טוב ירא אלקים וגומל חסדים הלא הוא החבר ר' אברהם רט"ד זצ"ל מפ"ב שיעזור לי לדפוס ספרי מ"ח על אבן העזר ולא אמר לאו ואחרי חג הסוכות מלא משאלות לבי

בתנאי שלא אזכיר עליו תודה ואשמור פקודתו רק אברכהו שיגדל הוא עם אשתו היקרה מ' מרים תי' בניהם ובנותיהם שיהיו ת"ח ועשירים ויזכה ליתן בנותיו לבחורי יראי ד' להכניסם לחופה ולמע"ט ולהצלחה. וגם לרבות שאמו החשובה האלמנה מ' מאטל תי' תזכה לראות בהצלחת בניה ובני בניה שיהי' למודי ד' ויראתם יהי' קודמת לחכמתם בעושר וכבוד. ודבר שפתים הי' למותר להזהיר ולא לסמוך עלי בהוראה כי הן לפני שנים אשר הי' כחותי בשלימות הזהרתי על זה קל וחומר בזקנתי והגם שאקוה בעזה"י שזכיתי בהרבה מקומות לאמיתיות של תורה אבל לא אקבל עלי שום ערבות ח"ו. וטרם אכלה לדבר אתפלל אנא ד' חזקני ואמצני לסדר חבוריי ולהציפם בעולם הלא אתה ידעת מה אבקש בעתיד או מה שבקשתי בעבר מה אספר לפני בני אדם אשר טרחתי בעד התורה בעניות גדול יום ולילה ואשר עמלתי עם תלמידים להבינם ואשר למדתי תנ"ך עם סוחרים ובעלי מלאכות בשבת ויו"ט וגם בימי חול לחבר יום ולילה בתורה ובמוסר בעזה"י. ואתן תודה לבני הרהמה"ג הרב יעקב שלום נ"י על טרחתו הגדולה כי שלחתי לו כמה פנקסים ומשם יקח ויברר מתשובותי אשר יראה להביא לדפוס כי תל"י יש לו לב מבין ואני אסמוך עליו תמיד בעזה"י וראיתי כי תל"י לקט רובו ככולו מתשובות אשר כתבתי פה ק"ק פעסט וגם איזה תשובות אשר כתבתי עוד מלפנים בק"ק מונקאטש יע"א וגם בני הרבני מה"ו ר' בנימין זאב המכונה וואלף נ"י אזכיר לטובה בתודה כי הוא סופר מהיר והעתיק התשובות בכתב נאה ישלם ד' פעלם לטובה שיזכו לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות מתוך עושר והצלחה אמן. ואבוא היום בזכות אבותי ה"ה אבי אדמ"ו מה"ו מרדכי אפרים הנקרא בפי כל ר' פישל סופר ז"ל בן הצדיק רי זוסמאן סופר ז"ל ואמי מורתי הצדקת לאה בת החשוב וירא אלקים מכבד התורה כבוד ר' יהודא לאשברין ז"ל זכרונם לברכה ובזכות רבותי גאוני ארץ ומוסדי דור ה"ה הגאון בעל חת"ם סופר והגאון בעל שערי תורה והגאון בעל אמרי א"ש זכרונם לברכה לפניך מלך מלכי המלכים הקב"ה ברוך הוא וברוך שמו וברוב כריעות וברוב השתחויות בתודה על העבר ובתפילה על העתיד שתזכה אותי להפיץ מעיינותי חוצה במקהלות ישראל ובסגל חבורה למודי ד' בחריפות ואגדה כאשר עם לבבי אמן. וזכור אזכיר שבר גדול אשר קראני על פי ד' שמתו עלי ר"ל חמשה בנות ובו אחד הילדה שרה והילדה רייזיל והילדה רבקה מלכה והילדה צירל בלומה וגם בתי הגדולה שהיתה נקראת על שם אמי לאה וגם בני הילד מאיר שלמה זכרונם לפני מכניע לבי לא עליכם עבדי ד' יקרה אתכם כאלה ולא מאלה וגם אותי ישמור ד' מכל צרה יגון ואנחה וישמחני כמות עניתני לבלה בטוב ימי לעולם אמן. ושפתי לא אכלה עד שאני תפלה לד' שיגמור בעדי

ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים כל דברי תורתיך ולא ימושו תורתיך ומצותיך מפי ומפי זרעי ומפי ורע זרעי עד עולם אמן. היום יום כי טוב י"ד למב"י תרמ"ה לפ"ק. הק' חיים בלאדמ"ו הצדיק מרדכי אפרים המכונה פישל סופר זצ"ל אב"ד דקהל יראים פה ק"ק פעסט יע"א. רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולנה היא זוגתי החכמה והצנועה הרבנית מ' בריינדל תי' אשר היא עזרי מעם די וישלם ד' לה פעלה בעוה"ז שתזכה להיות עמי בהצלחה ונזכה יחד לגדל בנינו ובני בנינו לתורה ועבודה והצלחה ותהי' משכורתה שלימה מעם ד' צבאות לאחר וקנה ושיבה בעוה"ב אמן:

סימן א

שפעת ברכות ורב הצלחות לראש איש הלוחם במלחמות התורה ה"ה כבוד הרהמ"ג הרב כלב פייבל וועזל נ"י אב"ד דק"ק טארדאם יע"א. אחד"ש קבלתי שאלתו ואני לא מכיר את מעלתו נ"י בכל זאת פניתי מכל עמלי להיות נטפל לרופא נשבר לב ודך רוח והייתי זריז רק המעתיק לא גמר עד היום. אודות אשה מנאפת אשר מרדה בבעלה כמה שנים ואביה בא לבעלה אם לא יתן לה ספר כריתות תתחבר עצמה לא"י כי היא צריכה בעל ואז אם תאסר עצמה על בעלה בוודאי יתן גט פטורין ואם גם אז לא יתן גט תלך עם הא"י למרחק וכאשר התרה ע"י אביה כן עשתה נתחברה לא"י ונסעה עמו לבוקרשט והבעל נסע לבוקרטש ליתן לה שם גט ונסעה משם עם הנואף למרחוק לא נודע מקומם איה שוכנים ורובצים בטומאתם והבעל גנוח גנח על מעמדו כי אי אפשר לו להיות עוד בלא אשה וביקש להושיע לו אבל אי אפשר לו לדלג על ההרים המה המורים היתר של מאה רבנים. תשובה יישר כוחכם ה"ה מעלת כ"ת נ"י וכבוד אהובי הרב הגאון אב"ד דק"ק דעעש נ"י כפי מכתב מעלתו שהעתיק הערות תורה אשר טרח להקל עול הנעלב וגם כבוד מעלתו נ"י טרח לחקור כי יחם לבבו על הנבלה הזאת הנעשה בישראל ואקוה לקנא קנאות ד' לחקור כמה פנים וצדדי היתר לפני האיש ולייסר נשים נואפות כאלה שלא יוכלו לצער את בעליהן ליתן להם גט פטורין אם יתנו עיניהם באיש זר הן ישראל הן נכרי רק אבקש להודיע לי מקודם אם זה ברור שדרה בכפר עם פלוני ישראל כאיש עם אשה ביחד וגם אם יש בירור שהבעל הלך לבוקרשט כדי לגרשה אם ראה אותה שם ואם דבר עמה פן ואולי לא הי' שם ולא רצה לגרשה וגם אחפוץ לידע אם כבר קיים פ"ו אם יש לו בנים או לא וגם אם הי' לה התראות ב"ד בחמשה שנים שמרדה בו וגם אם מרוצה לשמוע לדברי חכמים אשר מצריכים נדרים ושבועות שלא יחפץ בה לעולם וכעת אכתוב רק סניף היתר אחד אשר חקרתי בעזה"י. ונלע"ד לחקור בעז"ה דבכה"ג שבגדה בו בבעל ודרה עם נכרי וזנתה עמו והלכה עם הנואף בארץ אחרת לדור עמו יוכל הוא לישא אשה

אחרת ולא צריך היתר ממאה רבנים. דלכאורה קשה על כל אשה מנאפת תחת בעלה אם יש עדות ברורה תצא בלא גט דאנו סהדי אדעתא דהכי שתזנה תחתיו ותהי' אסורה באיסור טומאה לא קידש אותה כמו דאמרי' קידושין לשון הקדש שאוסר תשמיש שלה על העולם ואם תזנה תחתיו בודאי אדעתא דהכא לא קדשה וכ"ת הכא נמי א"כ לב"ש דלא יגרש אדם את אשתו אא"כ מצא בה ערות דבר עיין גיטין דף צ' היינו זנתה בעדים יעו"ש וא"כ איך אמרה התורה וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה ושלחה מביתו היא לא צריכה שלוחין כלל דאדעתא דהכא לא קידשה בשלמא אם זנתה בהתראה ובעדים חפץ שתהרג בב"ד על נאופה וכן בקינוי נה ונסתרה אם זנתה תמות אבל כל זונה דעלמא שראו עדים בזנותה תצא בלא גט וצע"ג. אמנם משבשתא דיש חזקה חזקות כשרות אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות א"כ איך נימא דאנן סהדי שמחשבתו בשעת קידושין שאם תזנה תחתיו במזיד לא קדשה כלל א"כ יהי' כל בעילותיו שבעל אותה בעילת זנות ואמרי' בודאי קדשה אותה בכל אופן ואם יבורר שזנתה תהיה אסורה עליו משעת זנות ואילך ויתן לה ספר כריתות ושלחה מביתו א"כ נהפוך הוא חזקה דלא בעל בעילת זנות וקדשה בכל אופן ודוק. אך כל זה בדין תורה דיוכל לשלחה בע"כ ואפילו תברח ולא יוכל לגרשה מאי הפסיד יקח אשה אחרת דהא הדיוט מותר בשתי נשים א"כ מהכ"ת יהי' דעתו לעשות בעילותיו בעילות זנות אבל אחר תקנות ר"ג מאור הגולה דלא יוכל לגרש בע"כ וגם יש חדר"ג שלא ליקח שתי נשים, וא"כ אם מנואפת בורחות מאי יעשה האיש הכי יקח פנוי' ויעבור במזיד על ביאת זנות א"כ בודאי כל דעת המקדש שאם ח"ו תברח אשתו ותבעל בזנות ויחי' חיי צער אדעתא דהכא לא קידש ולא צריך ליתן גט כלל ודוק. רק יש לפקפק דגם כאן יש חזקה שאפי' בכה"ג לא חפץ לעשות בעילותיו בעילת זנות וכ"ת מה יעשה אם תרחק נדוד הנואפת הכי ישב גלמד, זה אינו דיכול לזכות לה גט ע"י אחר ויקח אשה אחרת וא"כ למה לו לעשות כל בעילותיו הקודמין לבעילות זנות יזכה לה גט ע"י אחר כמבואר ברמ"א סי' ק"מ וז"ל ה"ה אשה הנאסרת על בעלה מזכה לה גט ע"י אחר עכ"ל והגם שרמ"א כתב עוד שם וז"ל ויש מחמירין בזה עכ"ל כבר השיג עליו הט"ז יעו"ש אבל לפי חקירתי ממנ"פ אם יש תיקון ע"י זיכה ע"י אחר (קידש) [תיהני] אפי' אם תזנה עליו ואם כדעת יש מחמירים א"כ ליכא תיקון נשאר אנן סהדי אדעתא דהכי לא קידש כלל ודוק. ואין להשיב מדברי תוס' פ"ד מכתובות דף מ"ז ע"ב בד"ה שלא כתב שכתבו וז"ל ולהכי לא פריך מאשה שנעשה בעלה בעל מום תיפוק בלא גט דאדעתא דהכא לא קדשה נפשה כיון דתלוי נמי בדעת המקדש וכן כל הנהו דמייתי התם אין תלוי אלא בדעתו עכ"ל וא"כ איך נימא בכה"ג בנידן דידן אדעתא דהכי

לא קידש אותה הא הי' תלוי גם בדעתה. אחר העיון זה טעות הגם שהיא נעשית ברוב שנים מופקרת לזנות עכשיו איתרע עיין ש"ך יו"ד סי' א' ס"ק ח' דלא אסרי' שחיטתו למפרע ועיין בח"מ סי' ל"ד וקצרתי אבל בודאי בשעה שנתקדשה לבעלה היתה בחזקת כשרות וצדקות בודאי היא גם היא היתה דעתה שאם יתקף יצרה בה לזנות תחת בעלה ותהי' אסורה לבעלה והבעל דעתו שלא לקדש אותה אדעתא דהכא גם היא קדשה נפשה על דעת בעלה כי למה לה לעבור עון חמור בכל בעילה ובעילה וא"כ ממילא נשאר דדי מצד הבעל אדעתא דהכי לא קידש אותה בשלמא אם תאמר כן בנעשה בעלה בעל מום ניחא דא"כ לא הי' הבעל מרוצה לקדש אותה וממילא גם היא דעתה להתקדש אפי' אם הבעל יהי' נעשה בעל מום תסבול עמו אבל בנידן דידן שאם היא תזנה בודאי ניחא לה שלא תהי' אשת איש והבן. ועלה בדעתי דבר חדש בעזה"י דדווקא באשה הקשה הגמ' בנפלה לפני מוכה שחין דנימא אדעתא דהכא לא קדשה וכן בתוס' כתובות דף מ"ז הקשה אם הבעל נעשה בעל מום תאמר האשה אדעתא דהכא לא קידש יעו"ש יען דאשה אינה מדברת בקידושין רק הבעל אומר הרי את מקודשת לי והיא שותקת ומשוה עצמה כהפקר לגבי בעלה עיין ר"ן נדרים דף ל' שביאר הדבר דכתיב כי יקח איש אשה שכל כח קידושין בא רק מצד המקדש והאשה תהי' ניחא לה שעשאה עצמה כהפקר יעו"ש א"כ יש לחקור אדעתא דהכא לא קידשה עצמה ולא ניחא לה וכ"ת למה לא גילתא דעתה בתנאי דהלא לא דברה כלל אבל הבעל שאומר הרי את מקודשת לי כדת משה וישראל א"כ דיבר הקידושין ולא התנה ולא גלה דעתו מהכ"ת נימא אדעתא דהכא לא קדשה הא לא התנה וצע"ג. ואוסף נופך הלא אמרי' בכל מקום כל המקדש אדעתא דרבנן מקדש א"כ הוה כאלו גילה דעתו שסומך בקידושין שיהיו טובים ומועילים כפי דעת רבנן שתלה כוחו בדעתם וא"כ איך נימא אצלו אדעתא דהכא לא קידש הוא סומך על רבנן אם רוצים להפקיע קידושי' כמו בגיטין דף ל"ג בביטול הגט או בנדרים דף צ' שביאר הר"ן במשנה אחרונה דעקרו רבנן לקידושין וכדומה בעגונא אבל הוא הבעל אין לו דעת עצמו לאמור על דעת זה לא קידש אותה אבל האשה שלא דברה בשעת קידושין לאמור כדת משה וישראל שתהי' מתקדשת על דעת רבנן א"כ נשאר לה כחה לאמור אדעתא דהכא לא קדשה נפשה והבן זה. וכי תימא דאנן נימא בודאי אדעתא דהכי לא הי' תולה הקידושין בדעת עצמו וא"כ נימא נעקר הקידושין דידענא שהוא לא הי' מקדש אותה על דעת כזה נ"ל דלק"מ דא"כ כל אשה קלה דעת תזנה תחת בעלה ותסמוך שלא יקרא לה עון כי החכמים יעקרו קידושי' מכח אדעתא דהכא לא קדשה וא"כ היתה פנוי' ולא נאסרת גם על בעלה ויהי' פתח פתוח לזנות ולנאף ח"ו והלא ראינו דחיישי' שיחפה על

בת אחותו עיין גיטין דף י"ז ועיין בתוס' גיטין דף ל"ג בבטלו מבוטל שכדין יעשה יעו"ש אבל מעולם לא עלה על דעת דנימא דבודאי מכח אהבה לבת אחותו שלא תמות א"כ נימא על דעתא דהכא לא קידשה כלל אלא פשיטא דלא שייך לגבי בעל לומר אדעתא דהכא לא קדשה רק הב"ד צריכין לעקור הקידושין משום דאנן סהדי אדעתא דהכא לא הי' מקדשה ויעקרו רבנן לקידושי' וח"ו שנעשה אנן סהדי כדי שבנקל תזנה אשה תחת בעלה ודוק. וגם נראה לי דלא חקרו בגמ' ובתוס' סברה אדעתא דהכא לא קדשה אלא ביבמה שנפלה לפני מוכה שחין והתוס' הקשה למה לא הקשה מאשה שנעשה בעלה בעל מום דתיפק בלא גט היינו אם הבעל נעשה מוכה שחין וכל הנך דחשיב המשנה בפרק המדיר דף ע"ז דהוה הדין דהב"ד כופין אותו להוציא יעו"ש א"כ אם אנן כופין להוציאה דאי אפשר לסבול וגם אנן לא שבקי' לה שתהי' עמו משום סכנה ושפיר הקשה תוס' בכה"ג אנן סהדי דאדעתא דהכי לא קדשה כי טבע האדם לא יוכל לסבול אבל מכל שאר דברים אשר כפי טבע הגוף היא ראוי' להיות לו לאשה רק אריה רביע עליה איסור טומאת זנות אשר לפעמים כי עזה כמות אהבה שאפי' אם נטמאת אלף פעמים נפשו קשורה בנפשה ועל כל פשעיה אהבה יכסה והגם שאין דרך להחזיר אפי' פלגש שזנתה עיין בתוס' גיטין דף ה' ד"ה זבוב מצא יעו"ש היינו על פי רוב ממאס בה אבל בודאי יש מיעוט גדול אשר מים גנובים ימתקו עיין בסוטה דף ז' במשנה שחיישינן שבעל יבעול אותה באיסורא ועיין בתוס' וברש"י שם היטב ועוד שאפשר מפני שיבוש מבני אדם לא יחפוץ בה אבל בלבו יאהב אותה וא"כ איך נימא אנן סהדי אדעתא דהכי לא קדשה פן ואולי בשעת קידושין היתה נפשו קשורה בנפשה שאפי' אם תזנה יהי' עמה וכן ריש כתובות חששו שמא יתקרר דעתו ויקיימנה יעו"ש והגם שם לא נתברר ודאי זנות עכ"פ הוא לא מצא בתולים ואטו בנידן דידן ראה הוא הזנות מי יודע נופת שפתי זונה אשר תאמר לא פעלתי און הגם שאכלה ומחתה פיה א"כ ליכא אנן סהדי שאדעתא דהכי לא קדשה ודוק. ואמרתי להביא ראי' דמכח שם איסור לא אמרי' באיש אדעתא דהכי לא קדשה דהא אפי' אם זנתה תחת בעלה מאי איסור יש על הבעל בבעילתו רק איסור לאו לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה אחרי אשר הוטמאה והוה רק איסור לאו כמו גרושה לכהן הדיוט אטו נימא שכהן שקידש אשה ולא נודע שהיא גרושה לא תצרך גט דאדעתא דהכי לא קדשה ולא תצטרך גט ח"ו מלומר כן אלא פשיטא כיון בענין אישות אין כאן חסרון רק ארי' רביע עליה מי יהי' אנן סהדי שבלבו לא ערב לו ללקחה עריות נפשו של אדם חמדתן אבל במוכה שחין אשר הוא חסרון בגוף הנאות אישות יש לומר אדעתא דהכי לא קדשה נפשה ודוק. ואביא ראי' מדברי הר"ן פ' אלמנה נזונית בד"ה

נשים שאמרו שכתב וז"ל וכ"ת אמאי הא אמרי' בסיפא בעוברת על הדת וחברותיה אין לה תוספות וחברותיה היינו נמצאו עליה נדרים או מומין אלמא כל שמקחו מקח טעות אפי' תוספות אין להן ומ"ש איילונית בשלא הכיר בה וי"ל דלא דמי דהתם כיון שהי' יודעת במומי' והדבר ידוע שאין אדם נתפייס במומין ולא באשה נדרנית עלה דידה הוה רמי' לגלוי ועלה סמך ולא חשש לבדוק אחריה אבל באיילונית לא יהי' הדבר מועל עליה שהרי לא היתה יודעת בכך וכן הדין באלמנה לכה"ג וממזרת ונתינה לישראל אעפ"י שלא הכיר בהן יש להן תוספת שלא הי' הדבר מוטל עליהן לגלות דסברי דאפשר שיערב עליו המקח אעפ"י שיש איסור בדבר משא"כ במומין ובנדרים שאין אדם נתפייס בהם עכ"ל הרי מפורש יוצא דלא דמי מום שבגוף אשר טבע האדם ממאס בו ובין אם רובץ על הגוף איסור לאו דסברי האלמנה וממזרת דיערב לו המקח אעפ"י שיש בו איסור בכל בעילה ובעילה כמובן וק"ו דלא נוכל לומר אנן סהדי דאם הי' יודע שתזנה אשתו תחתיו ותהי' אסורה לחזור אליו אדעתא דהכי לא קודש אותה אולי מרוב אהבתו קיבל עליו להיות עמה אפילו באיסור ודוק. אמנם עדיין הדבר מרופרף בידי דדברי הר"ן צריכין תבלין הלא הוה חזקה מכח רובא דאם אנו דנין על אדם אי ניחא ליה לעבור עבירה דאורייתא אוקי הגברא על חזקת כשרות וחזקת צדקות וא"כ נימא בודאי איסורא לא ניחא ליה לקנות ואיך תאמר הממזרת או האלמנה אפשר שיערב עליו המקח אף על פי שיש איסור בדבר הלא בוודאי הוה המקדש מרוב ישראל הכשירים ודוק. וחשבתי בעזה"י להמתיק דברי הר"ן דהלא בתורה לא נזכר שצריך אדם כפרה על שוגג עבירה רק בשוגג חיוב מיתות ב"ד או חיוב כרת אז אמרה התורה על שוגג חיוב חטאת והטעם שחייב חטאת בשוגג מיתה וכרת הסביר הרמב"ם בפ"ה מהל' שגגות הל' ו' וז"ל הבא על אשתו שלא בשעת וסתה וראתה הדם בשעת התשמיש הרי אלו פטורים מקרבן חטאת מפני שזה כאונס הוא ולא שוגג שהשוגג הי' לו לבדוק ולדקדק ואלו בדק יפה יפה ודקדוק בשאלות לא הי' בא לידו שגגה ולפי שלא טרח בדרישה וחקירה ואח"כ עשה צריך כפרה אבל זה מה הי' לו לעשות הרי טהורה היתה ושלא בשעת וסתה בעל אין זה אלא אונס עכ"ל הרי מפורש יוצא שצריך קרבן בשוגג כרת ומיתות ב"ד על שלא בדק ודקדוק יפה אשר הי' בידו לברר שאלו בדק יפה ודקדק בשאלות לא הי' בא לידי איסור וא"כ התרשלות שלא דרש וחקר נחשב לו לעון וצריך כפרה קרבן חטאת. ואם כן באיסור ל"ת דלא אמרה התורה קרבן על השוגג נראה הגם שהתרשל בזה שלא דקדק ולא דרש לחקור לברר הדבר לא ימצא לו עון דהא הי' שוגג דעכ"פ לא ידע מן האיסור וזה שרומז הר"ן הממזרת והאלמנה לא הי' עליהן מוטל עליהן לגלות דסברו אפשר שיערב עליו המקח אעפ"י שיש איסור בדבר

דהלא הבעל הוא שוגג ולא ימצא לו עון וחטא בדבר ועיין ר"ן סנהדרין דף פ"ד ודוק) שלא נודע לו א"כ יערב לו הנאת בעילה אם לא נודע מאיסור אבל בנדרים ומומין שאין אדם מתפייס הי' עליה רמי' להודיע לו אבל באיסור אלמנה לכהן גדול או ממזרת אין עליה מוטל להודיע דאם הוא ירא וחרד על דבר ד' הי' הוא צריך לדרוש ולחקור שלא יבוא לידי שוגג איסור לאו וכיון דלא דרש ולא חקר ולא שאל את פיה ולא מפי אחרים א"כ הי' לפניה מקום לטעות שגם היא אינה צריכה לעשות דבר והבן בעזה"י. ולפי"ז אפשר אם שאל את פיה ושכנותיה אם היא כשירה או אמרו שהיא אלמנה והטעו אותו בודאי אין לה כתובה דדווקא בלא הכיר בה יש לה כתובה דיש מקום לומר דסברו דיערב לו מקחו דהא ראי' שלא חקר ולא דרש אבל בדרש וחקר והטעה אותו בודאי אין לה כתובה ומסתברא דבכה"ג אנן סהדי אדעתא דהכי לא קידש וא"כ גם בנידן דידן יש מקום לומר דאנן סהדי דלא קידש אם תזנה אשתו עם ערל לעיני כל רואי שמש ואם כן בטלו קדושיו לגמרי והבן. והגם שמצינו בגמ' אפי' לא הכיר בחייבי לאוין דמהני קידושין ופליגו רק בכתובה עיין כתובות דף ק"א היינו דבזמן הגמ' יוכל ליקח כמה נשים על אשתו זאת ואם לא תרחק נדוד יוכל לזרוק לה גט בע"כ וא"כ למה יעשה למפרע בעילותיו בעילת זנות אבל בזמן הזה דאיכא חדר"ג שלא לישא שני שנים ולא לגרש בע"כ א"כ לא נשאר לפניו רק לישב בדד וגלמד א"כ בודאי דעת כל מקדש אם יארע כזה ח"ו אדעתא דהכי לא מקדש וגומר ונותן טבעת קידושין לשם מתנה ודוק. וחפשתי ומצאתי להנב"י מהד"ת א"ע סי' נ' במעשה שהי' שגרושה הטעתה לכהן לאמור שהיא אלמנה ואחר הנשואין נודע לבעלה הכהן שהיא גרושה וברח ומת בעלה הכהן הנ"ל ולו אח זקן לא נודע מקומו וחקר השואל שאין לך מום גדול מגרושה לכהן ויהי' קדושי ספק עכ"פ והשיב הנוב"י שטעה בדמיונו והביא דברי הר"ן הנ"ל דבמומין אין אדם מתפייס וכתב בשם הר"ן וז"ל אבל ח"ל היתה סבורה שיערב עליו המקח אפי' באיסור ויתפייס ולכן סמכה ע"ז שלא להודיע יעו"ש בהר"ן הרי אין לדמות איסור למומין עכ"ל הנב"י שם. ואני אומר בנשיקת כפי רגלי תורתו דהר"ן לא כתב שיערב עליו המקח אפי' באיסור ויתפייס כאשר כתב הנב"י בשמו דהר"ן לא הזכיר ויתפייס כי איך אפשר לומר שחשבה שיתפייס על איסור הלא יש למקדש חזקת כשרות וחזקת צדקות איך יתפייס לעבור פי ד' ואטו אם הוא יתפייס מה יהי' הב"ד של ישראל עושים הכי המה יתפייסו וישתקו הלא כתיב וקדשתו וילפי' ביבמות דף פ"ח דפנו יעו"ש ברש"י וברמב"ם וגם לא הוזכר בר"ן שיערב לו מקחו אפי' באיסור הר"ן כתב רק וז"ל אעפ"י שיש איסור בדבר עכ"ל כוונת הר"ן היא חשבה כיון שלא נודע לו שהיא אלמנה או ממזרת הגם שיש סרך איסור בדבר שבועל בשוגג

חייבי לאוין חשבה היא שיערב לו בעילותיה כיון שלא ידע ולא ימצא לו עון על שוגג לאו א"כ לאו עליה רמי' להודיעהו כיון שהוא לא חש לחקור ולשאול אם היא מותרת לו רק אץ ברגלים ויש תריס שלא לקנסה בכתובתה אבל בנידן הנב"י שהיא הטעתה לאמור על עצמה שהיא אלמנה ומותרת לו וסמך על אמרי פיה כדת ודין מהכ"ת לומר שלא הוה זה כאלו יש מום בגופה הלא במום יש עכ"פ בידו למחול ולהתפייס במומה ועל אשה גרושה אי אפשר למחול א"כ אין לך מום גדול מזה והבן. והא ראי' מדין מבואר בש"ע יו"ד סי' קי"ט בש"ך ס"ק כ"ז שמביא בשם הסמ"ע שלכך צריך להחזיר הדמים אם מכר לו בשר טריפה תחת כשר יען הגם שאכל לא נחשב לו הנאה שישראל מצער אם אכל איסור דאורייתא אפי' בשוגג יעו"ש דכיון דביקש בשר כשר והוא נתן במזיד בשר אסור אפי' נהנה צריך להחזיר לו המעות וא"כ איך תחשב שיתפייס הבעל באיסור לאו אלא ע"כ יען שלא שאל אותה אם היא אינה גרושה או ממזרת אין מוטל עליה להודיע כיון שלא חקר ודרש ולא שאל פיה אבל אם הטעתה במזיד על שידעה שהוא כהן אמרה לו שהיא אלמנה אז בודאי נשאר הוא על חזקתו שלא יערב לו ואותו הנאת בעילה צער הוא לו ואדעתא דהכי לא קידש ודוק. ואוסף בזה דבוודאי יש אנן סהדי דשם בבשר אי אפשר לתקן דאכל בשר אסור אמרי' דהנאת אכילה לא נחשב להנאה וא"כ ק"ו בחייבי לאוין דפסק הרמב"ם בפט"ו מא"ב שכל חייבי לאוין אינו לוקה אלא בבעילה אחר קידושין א"כ נימא אנן סהדי אדעתא דהכי לא קידש א"כ ממילא לא עבר הלאו בבעילה ודוק. ואין להשיב על ראי' שהבאתי מיו"ד אם מכר בשר נבילה דאמרי' דהנאתו בשוגג נחשב לו לצער וה"ה הכא אם הטעתו אי אפשר לומר שיערב לו בשוגג לאמור לחלק שאני איסור אכילה שבא בקרבו כאשר כתבו תוס' בחולין דף ה' בד"ה השתא בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה זה דווקא באיסורי אכילה אבל בשבת הלא ר' ישמעאל קרא והטה יעו"ש דזה שייך לומר בסברת הר"ן דלא חששה לגלות לו כיון שיהי' בשוגג הגם באכילה הוה שוגג צער סברה באיסור בעילה לא יהי' לו צער דהא התרשל לשאול ולחקור אבל אם הוא כהן כשר והיא אמרה על נפשה שהיא אלמנה מהכ"ת נימא שאין לו צער אם עבר בשוגג על איסור גרושה לכהן ודוק. ונראה בודאי כנגד האשה הזונה והחצופה לא סמכי' לומר דהיא אינה עוד אשת איש דאדעתא דהכי לא קדשה דא"כ יוכל לבוא לידי תקלה דכל קלה הדעת תתלה עצמה בנכרי ותברח מבעלה ותזנה עם הנכרי כדי שיעקרו הקדושין ולא ימצא לה עון בזנותה ח"ו כפי דעתה ואחרי שהגוי ימאס בה תשוב לבעלה בקדושין מחדש חס וחלילה עיין גיטין דף פ"ח בגט מעושה שחששו חכז"ל שתתלה עצמה בעכו"ם לכוף לבעלה ליתן הגט ק"ו אם תרויח בנאופה

אבל עכ"פ נגד האיש שהיא חדר"ג שלא ליקח אשה על אשתו והוא רק דברי קבלה וספק בו להקל עיין בנב"י ח"ר סי' ס"ו ומהד"ת סי' קמ"ו יעו"ש וא"כ אם בנידן הזה הוה רק ספק אי אדעתא דהכי קידש א"כ מותר לישא אשה אחרת אבל היא אסורה דספק איסור חמור וקצרתי ולא באתי כעת רק להעיר לא להלכה ולא למעשה רק כי יחם לבבי מאד על הנבלה הזאת לנחם האיש וידע שיש לו גואלים בישראל אשר יעמדו לצדו רק ילך בדרך טובים ויעזור ד' לו ובלעדי פר"מ נ"י ופר"מ הגאון מדעש נ"י גם אני משתתף בצערו בודאי עוד יהי' תקוה לאחריתו:

סימן ב

להנ"ל אחד"ש אודיע כי הייתי זריז לשלוח עב"ד מכתב אחד אשר חקרתי בעזה"י לעמוד לימין אשר הוא במיצר והיום אשלח בעזה"י מה שחקרתי עוד להיות נטפל לעושי מצוה נגד המרשעת המנואפת ובגדה בבעלה לעזור לו שלא יחסר לחמו. אודות להושיע לבעל אשה מנאפת אשר בגדה בבעלה והזהירו אם לא יתן לה גט פטורין תתחבר לאינו ישראל ותאסר עצמה עליו ואם לא יווסר גם בזה תרחק נדוד וישב הוא בדד גלמד וכן עשתה המנואפת הזאת והוא נא מצא עזר לנגדו. אמרתי לחקור בעזה"י לעשות תקנה שישא אשה אחרת דיכתב גט פטורין ויעשה שליח להולכה לעיר בוקרעשט אשר דרה שם הזונה הזאת וכאשר ילך השליח ליתן לה הגט ילך הבעל ויבטל הגט בפני שנים זה שלא בפני זה ואז מן התורה הגט בטל ור"ג תיקן שלא יבעל הגט ועקרו רבנן לקידושין ונמצא שאין לו אשה כי הי' דר עם פנוי' ועכשיו נושא אשה ואין עליו חדר"ג שלא ליקח בר ישראל אשה שניה על אשתו ראשונה דזה דוקא אם אשה ראשונה בקדושין אבל מה שהי' עם מופקרת פנוי' לא גזור שלא ישא אשה בקדושין כדת משה וישראל. ואבאר בעזה"י בגיטין דף ל"ג שסבר ר"ג אינו יכול לבטלו משום מה כח ב"ד יפה ופריך מי איכא מידי דמדאורייתא בטל הגט ומשום מה כח ב"ד יפה שרינן אשת איש לעלמא ומשני אין כל מקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעינהו רבנן לקדושין מיניה והגם דהלכה כרבי דבטלו מבטל וא"כ לא צריכי' לומר דאפקעינהו רבנן לקדושין מיניה בכל זאת מבואר בתוס' דף ל"ב בד"ה ור"ג דאף לרבי אמרי' מה כח ב"ד יפה שכתבו וז"ל ולר"ג אע"ג דבפני שנים איכא למיחש לממזרת כדאמרי' בסמוך ואפ"ה הוה מבועל מ"מ בפחות משנים דאיכא למיחש טפי אינו מבוטל ובהא אפי' רבי מודה דאמרי' מה כח ב"ד יפה עכ"ל וע"כ מבואר אפי' למה דפסקי' כרבי בטלו מבוטל ולא סובר מה כח ב"ד יפה בכל זאת אם בטלו בפני אחד לא מהני ביטולו ואמרי' מה כח ב"ד יפה ועקרו לקדושין מיניה ואפי' אם בטלו בפני שנים זה שלא בפני זה אמרי' מה כח ב"ד יפה ואפקעינהו לקדושין כמבואר

בתוס' דף ל"ג בד"ה רבי סבר שכתבו וז"ל דדוקא בפני ג' לרב ששת או בפני שנים ביחד לרב נחמן הוא דמבוטל עכ"ל וכן מבואר בב"ש סי' קמ"א ס"ק צ"ג יעו"ש וא"כ ישלח הבעל הגט לאשתו ע"י שליח להולכה וכאשר הלך השליח יבטלנו הגט בפני אחד או בפני שנים זה שלא בפני זה ואפקעינהו לרבנן לקדושין ויכול ליקח אשה כחפצו ודוק. ולכאורה יש לפקפק דזה תינח לשיטת ר"י שהובא בתוס' גיטין ד"ה ואפקעינהו שמותר לעשות כן לחפות על בת אחותו ולטהר ממזרים ע"י שיבטל את הגט אבל לשיטת ר"ת שם שכתבו וז"ל ומאי שהקשה א"כ יחפה על בת אחותו ויכולין ממזרים ליטהר אי ידעי' שלכך מתכוון לא מפקעינן קדושין מיניה דלתקנה עשו חכמים ולא לתקלה שמתוך כך יהי' בנות ישראל פרוצות בעריות אבל אם ברור לנו שלא נתכוין לכך לא חיישי' אם יכולין לטהר עכ"ל וא"כ יש מקום לומר דאם מתחילה מבטל כדי לעקור הקדושין לא אמרי' אפקעינהו לקידושין. כד דייקת נהפוך הוא שר"ת חולק אם מתכוין לחפות עב"א להצילה ממיתה על זנותה או אם מתכוין לטהר ממזרים אז לא עשו תקנה שא"כ יבוא מכשול שבנות ישראל יזנו ח"ו שידעו שיש תקנה להצילם ממות ולטהר ממזרים שלהם וזה שדייק וז"ל אי ידעי' שלכך מתכוון לא מפקעינן לקדושין מיניה עכ"ל היינו אם מתכוין לחפות על בת אחותו או לטהר ממזרים דע"כ יהי' בנות ישראל פרוצות בעריות וסיימו וז"ל אבל אם ברור לנו שלא נתכוין לכך לא חיישי' אם יכולין לטהר עכ"ל היינו כיון שברור לנו שאין כוונת הבעל להצילה ממיתה או לטהר ממזרים אעפ"י שמחשבתו לעקור בבטולו הקידושין מה איכפת לנו הלא עכ"פ לא יוכלו בנות ישראל להיות פרוצות בעריות ודוק. ומצאתי מבואר ברשב"א בגיטין בד"ה כל דמקדש שכתב וז"ל ולחפות על בת אחותו אינו יכול וכן אינו יכול לטהר ממזרים בכך דלא הפקיעו חכמים קדושיו אלא לתקנה ולתועלת או משום תקנות עגונות או משום תקנת ממזרים אבל להפסד ולקלקול לא הפקיעום הלכך כל שהוא מכווין לכך לחפות ולטהר לא אפקעינהו מיניה דזו תקלה הוא דמתוך כך יהי' בנות ישראל פרוצות בעריות אבל היכא שאינו מכוון לכך ומתוך כך איתרמי דמטהר ממזרים דידה או שזנתה ונצלה בכך אין בכך כלום עכ"ל הרי שפתיו ברור מללו כיון שאין כוונת הבעל לטהר ממזרים ולחפות עליה להצילה ממיתה לית לן בה ודוק. ולפ"ז בנידן דידן שאין תכליתו להצילה ממות או לטהר ממזרים רק שחפץ שע"י הביטול תעקרו הקדושין ויוכל הוא ליקח אשה אחרת אז אפי' לר"ת יוכל לכווין שמבטל הגט כדי שיעקרו הקדושין ודוק. אמנם אחר העיון אין זה ברור לדינא דעיין במהרש"א בד"ה ור"נ שהעיר הא דלא מהני לר"נ בביטול לפני אחד אינו מכח מה כח ב"ד יפה שחששו לממזרים אלא מכח אין דבר שבערוה פחות משנים לא מהני ביטול

בפני אחד ומדינא לא הוה ביטול והביא סמוכים מתוס' בד"ה מהו דתימא שכתבו וז"ל ועדיפה מיניה אמרי' בביטול שלא בבי"ד דמשמע פשטה הלכה דלא הוה ביטול עכ"ל וכן מצאתי במ"ל פ"ו מהלכות גירושין הל' ח"י שכתב המגיה וז"ל ודע דמי שלמד דברי תוס' אפשר לו לטעות דר"נ נמי דהי' מבטלו בפני ב' הוא מן התקנה וכן הבין הרב חדושי הלכות ז"ל יעו"ש אמנם הרב המחבר אנהרינהו לעיינין דלא אמרו תוס' כן אלא לר"ש דווקא כמו שנראה מתוך דבריו אבל לר"נ מה שהי' מבטלו בפני ב' הוא מדינא דאין דבר שבערוה פחות משנים טעמו ונמוקו עמו עכ"ל וכן מצאתי בפני"י בד"ה ור"נ שהעיר בדבר חדש נגד דברי תוס' הנ"ל דיש לומר דגם רבי סובר מה כח ב"ד יפה אלא א"כ ב"ד אחר פועל כמו שכתב מהרש"א בד"ה וחזר רבי יעו"ש מתוק מדבש א"כ לא אצרכינן למימר אפקעינהו רבנן לקידושין מיניה לרבי דהלכתא כוותיה וא"כ נפל תיקון הנ"ל בבירא דממנ"פ אם יבטל בפני ב' באמת הגט בטל כאלו לא עשה שליח לגרש ואם יבטל בפני אחד מדינא ויהי' הגט מגרש אם יומסר לידה עכ"פ לא יוכל ליקח אשה אחרת דלא אפקעינהו רבנן לקדושין מיניה ודוק. אך מצאתי לפני"י בתוס' ד"ה רבי סבר בד"ה בא"ד שהתפלא שדברי תוס' סותרין אהדדי בד"ה ור"נ משמע להו שאפי' אם ביטל שלא בפני השליח הוה הטעם משום חשש ממזרות ולא מטעמא אין דבר שבערוה פחות משנים וכאן בד"ה רבי סבר מספקא להו שאפי' אם מבטל בפני השליח צריך שנים משום אין דבר שבערוה פחות משנים ותי' בטוב טעם דהך כלל אין דבר שבערוה פחות מב' היינו בקידושין שהי' חזקת היתר או להתיר אשת איש שהיתה בחזקת איסור אבל כאן ע"י ביטול הגט נשארה האשה בחזקת א"א חזקת איסור שהי' עליה מקודם מסתברא דשליח או ע"א יהי' נאמן דנתבטל הגט ונשארה בחזקת קמייתא וסיים וז"ל אלא מ"מ כתבו התוס' לרווחא דמילתא משום שיש ממפורשים הקדמונים סברי בדבר שבערוה אפי' דלא איתחזק בעינן ב' דאי באיתחזק אפי' שאר איסורין נמי ועיין בחדושי רשב"א ז"ל ריש מכילתין שמפרש דהא דקאמרי' שם אבל הכא דאיתחזק איסורא דאשת איש הו"ל דבר שבערוה היינו חדא מתרי טעמא ע"ש וזה תלוי בסוגי' הש"ס יבמות ר"פ אשה רבה לכך הוצרכו לפרש כאן בדרך את"ל דאפי' את"ל דע"א אינו נאמן בדבר שבערוה אפ"ה לשליח עצמו אין אנו צריכין לנאמנות כיון שהשליח יודע האמת וכתבו עוד אי נמי אפי' את"ל אפי' היכא דלא שייך נאמנות נמי בעינן שנים בדבר שבערוה והיינו כדמצינו לענין קידושין דמקדש בע"א אין חוששין אפי' שניהם מודים והכא נמי דכוותיה אפ"ה אתי שפיר וזה נ"ל ברור בכוונתם עכ"ל. ועמדתי משתומם כשעה חדא בר"ן גיטין דף ס"ד בסוגי' האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה אסור בכל הנשים שבעולם אי נאמנים

כל הקרובות שלא קידש מהם דסובר רמב"ן ורשב"א דנאמנים דלא איתחזק בהם לא היתר ולא איסור לא אמרי' בכה"ג אין דבר שבערוה פחות משנים והר"ן חולק דגם זה בכלל דבר שבערוה דצריך שנים אבל שאן דהי' החקירה העד אומר שהבעל ביטל הגט קודם הנתינה א"כ נשארת אשתו אשת איש גמורה בחזקת קמייתא מי הוא זה אשר יצריך כאן ב' הרמב"ן ורשב"א פליגו עם הר"ן שאפי' לא הוחזק בגוף זה חזקת איסור אי אפ"ה נימא דנחשב כדבר שבערוה אבל בכה"ג שהי' לאשה הזאת חזקת קמייתא שהיא אשת איש והוא אשתו של בעל הגט מהכ"ת יצרך כאן שנים שתשאר על חזקתה וצע"ג. ונלע"ד דגם כאן הי' להשליח חזקת קמייתא שהוא יכול לגרש אשת חבירו בכח שליחות שלוחו של אדם כמותו לגרש את אשתו בגט זה שבידו אשר נכתב לשמה של האשה הזאת אשת משלחו ויוכל השליח שנתן הגט בידו ליתן הגט לשם גירושין ועכשיו יבוא ע"א ויאמר הבעל ביטל שליחתו א"כ נעקר חזקת השליח להיות כבעל לגרש בגט זה א"כ הוה חזקת שליחות כנגד חזקת אשת איש ותלי' שפיר אם ע"א נאמן בלא איתחזק איסור בדבר שבערוה דחזקה מול חזקה הוה ספק גמור וצדקו דברי פנ"י שזה ספיקא של תוס' ודוק. וראה זה מצאתי בבית מאיר סי' קמ"א סעיף ס' על דברי ב"ש שמביא שתוס' נסתפקו א"צ שהביטול בפני השליח משנים שכתב הגאון בית מאיר וז"ל ונלע"ד מה שנסתפקו היינו שמסופקים אי הכלל דאין דבר שבערוה שייך בלא איתחזק לא איסור ולא היתר כאשר הערותי בסי' ל"ז ס"ק מ"ה עיי"ש וכאן הוה כלא איתחזק הגט בחזקת אינו מבועל והאשה בחזקת אשת איש ועיין תוס' פרק אשה רבה ד"ה הבא עליה באשם תלוי נשמע מדבריהם שבאופן דשייך חזקה מול חזקה הוה כלא איתחזק ואולי כן אפשר נשמע מהרמ"א והטור דלא מיקרי דבר שבערוה בלא התחזק וצריך עיון עכ"ל מה שכתב דהגט בחזקת שאינו מבוטל עכ"ל הוא פלא דלו יהי' שביטל הבעל השליחות גט גופא מי קא ביטל ויוכל לגרש בו כשירצה דהוא ספר כריתות מעליא כמבואר להלכה בא"ע סי' קמ"א סעיף ס"ו וא"כ איך לומר דחזקת גט יהי' נגד חזקת אשת איש לעשות כלא איתחזק איסורא והוא פלא על גאון כמותו אבל לפמ"ש דיש לשליח חזקת כח לגרש אשת חבירו בגט זה א"כ אם ביטל השליחות א"כ אינו כמותו ויש לומר אוקי השליח על חזקתו ואינו נאמן ע"א דעלמא אבל אם ביטל השליחות שדיבר לשליח מהכ"ת דצריך שנים ודברי בית מאיר נפלאים בעיני שוב נתתי ללבי שעדיין דברי פנ"י נפלאים שנאמר שאפי' אם הבעל דיבר לשליח עצמו ובטל שליחתו לא מהני בלא ב' משום דדבר שבערוה אין פחות מב' יעו"ש והוא פלא הלא הבעל ביטל שליחות ותשאר היא בחזקת אשתו חזקת א"א ואיך שייך לחקור כאן אין דבר שבערוה פחות מב' וצע"ג. והתבוננתי בעזה"י

לפרש דברי הגאונים דפנ"י בד"ה מהו דתימא נתקשה מאי הועילו חכמים בתקנתם שיאמר השליח בפני נכתב בפני נחתם הלא אכתי יבוא הבעל ויאמר דביטל הגט ותי' וז"ל והאמת יורה דרכו דנראה דמ"ש התוס' כאן שנאמן לומר כך הי' בלבו היינו דווקא כה"ג דרהוט מעיקרא לבטולי דאיכא רגלים לדבר אבל בעלמא לא מהימן לומר שביטלו דכיון הגט ביד האשה הרי היא בחזקת מגורשת דרוב שלוחי גיטין אין מבטלים כמ"ש התוס' לקמן בד"ה ואפקעינהו רבנן לקדושין וא"כ מוקמי' לגט אחזקתו דמעיקרא בחזקת שלא נתבטל עכ"ל וצ"ע גם עליו איך שייך לומר דאוקמי הגט על חזקתו אטו חסר מגט דבר הלא יוכל לגרש בו רק ביטל השליחות וצע"ג. ונראה לחקור בעזה"י דלכאורה אם דבר עם השליח וביטל השליחות ולא הגט גופו ואעפ"כ הניח הגט בידו ע"כ שיהי' פקדון בידו פן ואולי ירצה לגרש בו אחר זמן וא"כ בעל אומר לפקדון ושליש אומר לגירושין נאמן השליש כמבואר בסוגי' בגיטין דף ס"ד דכיון דיש ביד השליש למסור לה הגט אטו נתן בתורת פקדון היינו שחפץ שלא ימסור לה הגט אבל אם יתן לה הגט יהי' גט מעלי' דנתן לו שאפי' נתנו בתורת פקדון דעתו אם יתן הגט להאשה בתורת גירושין יהי' שליח לגרש יעו"ש וק"ו אם הי' שליח לגרש רק ביטל לשליחות ואעפ"כ הניח בידו בודאי דעתו שלא עקר כח שליחות ואם יתן הגט לה תהיה מגורשת ואם לחוש שביטלה גוף הגט שיהי' כחרס וא"כ אין לו בפקדון ספר כריתות שראוי' לגרש בו ונשאר בחזקתו ראשונה וממילא שלא ביטל גוף הגט נשאר הוא בחזקת קמייתא בכל שליחות והוה שפיר חזקה מול חזקה כנלע"ד להסביר דברי הגאונים הגדולים ודוק. נחזור לשורש הדבר יהי' איך שיהי' עכ"פ מפורש יוצא מפי הגדולי דור דור שהפנ"י יחדש אי גם ביטל הוה בכלל אין דבר שבערוה פחות משנים א"כ לא צריך לומר בביטל בפני אחד דאפקעינהו לרבנן לקידושין מיניה והבית מאיר חידש דזה תלי' אם חזקה מול חזקה הוה בכלל דבר שבערוה ואם לא הוה בכלל דבר שבערוה צ"ל אפקעינהו וא"כ אם ישלח הבעל גט ויבטל אותו בפני ע"א א"כ אפקעינהו לרבנן לקידושין וממילא אין על הבעל חדר"ג ליקח אשה כמובן ודוק והנה דבר זה בדבר ערוה שלא הוחזק לא איסור ולא היתר אי ע"א נאמן או אינו נאמן האריך מחנה מול מחנה גדולי ראשונים ופוסקים הוא הגאון בכר דוד בספרו הגדול דברי אמת דף ע"ד בד"ה וראיתי ובד"ה ודבר זה ובד"ה ואני מצאתי ובד"ה וראיתי למהרי"ק והוא ספק עצום מאוד בהורים ומורים בדבר הלכה יעו"ש (ואדמ"ו הגאון שערי תורה ח"ב כלל ארבעים פרט ה' האריך בחקירה אי חזקה מול חזקה הוה איקבע איסורא להיות חיוב עליו קרבן אפי' יעו"ש דפח"ח) ואולי כוונת התוס' בגיטין דף ל"ג בד"ה מהו דתימא דבטלו מבוטל לרבי להחמיר ולא להקל וכן העיר הפנ"י בדף ל"ד בד"ה התם

ממונא הכא איסורא דיש ספק אי הוה בכלל דבר שבערוה או לא וקצרתי ודוק. תבנא לדינא לגבי האשה המנואפת בודאי ליכא למסמוך לאמור אפקעינהו לרבנן לקידושין דהוה איסור מיתה אבל לגבי הבעל דהוה רק חדר"ג דספק לקולא א"כ יש תיקון אם יתן גט ויבטלו בפני ע"א וקצרתי רק להערה ולא לפסוק הלכה למעשה באתי כי הדבר צריך דרישה וחקירה. ומצאתי דאתי לידי דהנב"י בח"ר בא"ח סי' ל"ה שחקר דאיסור אשת איש דומה לנזיר שקיל יען שישנו בשאלה ויכול לעקור האיסור א"כ איסור אישות יכול לעקור שישלח גט ויבטל אותו בפני אחד א"כ אפקעינהו רבנן לקידושין וכתב וז"ל אמנם כל זה לשיטת הר"י אבל לר"ת שמסיק שם דף ל"ג ע"א בסוף ד"ה אפקעינהו דאי ידעי' דלכך נתכוין לא מעקרי הקידושין כלל א"כ לא הוה דומיא דנזיר שבידו לעקור הנזירות ברצונו ע"י שאלה אבל זה אין בידו לעקור הקידושין ברצונו עכ"ל נראה שהבין אם הבעל מכוין בביטול הגט שיעקור הקידושין סובר ר"ת לא אפקעי' רבנן לקידושין ואני הבאתי לשון רשב"א דדוקא אם מכוין לפטור אותה ממיתה או לטהר ממזרים אבל מיכוין לתכליתו אפשר אפי' לתכלית אם באמת זינתה תחתיו שלא תהי' אסורה שולח גט ומבטלו כדי שתהי' מותרת עליו אפקעינהו רבנן לקידושין א"כ אפי' לר"ת דומה טומאות זנות לנזיר אם לא נתעברה בזנות ובלא התראה שאינה חייבת מיתה אפי' בזמן שדנו דיני נפשות ק"ו בזמן הזה דלא דנין נפשות והבן. ועלה בדעתי דסובר הגאון דגם בזה יש קלקול שבנות ישראל יהי' פרוצים בעריות לזנות תחת בעליהון דיסמכו שמרוב אהבת בעלה יחמול עליה וישלח לה גט ויבטל א"כ לא אפקעינהו רבנן לקידושין דוגמא דחקר הרא"ש בסוגי' גיטין דף י"ז דכותבין גם עכשיו זמן כדי שלא תאסר עליו אם תזנה תחתיו והגם דהרא"ש הקשה א"כ למה אמרו בגמ' שיחפה עב"א הלא בכל נשים יש טעם שלא תאסר עליו בכל זאת כתב הרא"ש שזה סעד לטעם שמא יחפה על בת אחותו יעו"ש וקשה הא יכול לשלוח גט ויבטל ויפקעינהו לקידושין ויהי' עמה בהיתר ולמה ישבוק היתר ויהי' עמה באיסור שיאמר שכבר גרשה אלא פשיטא בכה"ג לא אפקעינהו רבנן לקידושין אם חפץ לעקור ממנה שם טומאה והבן. אך קשה לי על הגאון שם בנזיר אם ישאל על נזירות לא ימצא לו עון כלל דהוה כאלו לא קיבל נזירות אבל כאן אם ישלח גט ויבטל א"כ אם רבנן יפקיעו לקידושין א"כ יהי' כל בעילותיו בעילת זנות ויש חזקה חזקת כשרות שאין אדם עושה בעילותיו בעילת זנות א"כ אינו דומה לנזיר הגם שיוכל לעקור האישות ע"כ ופעל בעילותיו בעילות זנות ולא הוה דומה לנזיר וגם רחוק לאמור שאם מכווין לעקור אישות כדי שתהי' מותרת דנחשב קלקול הדור לעשות בנות ישראל פרוצות הלא לא יוכלו לסמוך על הבעל שישלח גט ויבטל לעשות בעילות זנות בשלומא

משום ב"א שלא תמות שפיר הקשה תוס' וקצרתי ודוק. ויותר פלא שלא העיר בדברי תוס' בד"ה מהו דתימא דלהקל לא אמרי' בטלו מבוטל רק להחמיר וא"כ איך נימא דהוה טומאת איש קל דדומה לנזיר שיש בשאלה להקל אבל כאן אין עקירה להקל וגם לא העיר כלל דאפשר לרבי הוה הטעם מכח אין דבר שבערוה פחות משנים א"כ אין מוכרח לומר אפקעינהו ובודאי לא דמי טומאת אישות לנזיר וצע"ג [והנב"י ח"ר סי' נ"ד בא"ע ד"ה ואמנם ס"ל בלא איתחזק ועיין עוד שם אם יש הפסד לה לא אמרינן שאינה עושה בעילת זנות וגם הוא ע"כ בועל בעילות זנות יעו"ש] ובתוס' רע"א פ' השולח באות ל"ה דהשיג על התוי"ט דכתב מטעם אפקעינהו לרבנן לקידושין והגאון הנ"ל אומר שהטעם משום כח שיש ביד חכמים לעקור דבר מן התורה במקום טעם חשוב יעו"ש והערותי בספרי קול סופר על המשניות דנהפוך הוא אם יש לפעול בטעם אפקעינהו א"כ ליכא טעם חשוב לעקור דבר מן התורה יעו"ש ויש לי בזה הערה בחדושי דמכח אפקעינהו הוא בפ"א ומכח לעקור דבר מן התורה היא בכל בעילה ועיין ר"ן יומא יום כפורים כפילת עבירת לאו שוה כמו איסור עבירת סקילה יעו"ש ודוק כי קצרתי. ולא נעלם ממני תל"י דברי ים של שלמה פ"ג דקידושין וכל מה שהאריך אדמ"ו בחת"ס א"ע ח"א סי' ק"ח וסי' ק"ט כי יש הבדל בין אפקעינהו המוזכר במשנה ובגמ' וביטול הגט ובין אפקעינן לקדושין אם דור אחר דור יצריכו להפקיע כמובן וגם אדמ"ו ז"ל דן להתיר אשת איש ואנו דנין נגד חדר"ג נגד האיש ליקח אשה ואין לנו עסק להתיר המנאפת כמובן ואי אפשר להאריך כעת כי לא באתי אלא לעורר ולא להלכה וק"ו למעשה באתי רק כי יחם לבבי על הנבלה הנעשה בישראל שראוי' לרבנים של מדינתו לגדור גדר ולעמוד בפרק. ואזכיר ברמז מעט שלא יפליא איך נכתב גט ויעשה שליח לגרש הלא יש חדר"ג שלא לגרש בע"כ והיא ברחה מפניו ולא חפצה בגט א"כ איך ישלח שליח לגרש זה ברור דיוכל לגרש זונה מופקרת גם בע"כ וד' יעזרני לטובה ואברר הדבר בעזה"י. ואין להשיב על אשר חקרתי לבטל הגט ויהי' עקירת קידושין דבשלמא בזמן הגמ' שיוכל לגרש בע"כ הוצרכו לעשות הפקעת קידושין בביטול הגט מפני ממזרים ומפני עגונות כמבואר בגמ' אבל עכשיו דאיכא חדר"ג שלא לגרש בע"כ א"כ ממילא לא יהי' גט ולא צריך לאפקעינהו ונשאר חדר"ג שלא לישא עוד אשה וצע"ג. ונלע"ד דגם בלא חדר"ג העיר הנב"י ח"ר א"ע סי' ב' דלא יוכל בעל לעשות שליח לגרש אשתו בע"כ דהוה תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים היא האשה בכל זאת כתב במהד"ת א"ע סי' ק"י דאם זנתה ואין לה הפסד ע"י הגט מהני גירושין בע"כ אפי' ע"י השליח יעו"ש ה"ה בודאי חדר"ג שלא לגרש בע"כ אפי' ע"י הבעל הוא במקום דבא על ידי הגט הפסד וחוב לאשה אבל בזונה אשר היא חי'

בנאפיה עם גוי ואסורה לבעלה מהכ"ת יהי' כאן חדר"ג שבעלה לא יגרש אותה בע"כ. אך ראה זה מצאתי להנב"י מהד"ת בסי' ק"ד שיצא לחדש דבר חדש בהבנת שו"ת הרא"ש שר"ג תיקן שלא לגרש אשה בזריקת הגט שאפי' אם הדין הוא לכפות אותה לקבל גט היינו שכופין אותה בכל כפיות עד שתאמר רוצה אני בהגט כמו שכופין לאיש אשר הדין הוא שצריך לגרש כופין אותו עד שיאמר רוצה אני בגט אבל לזרוק לה גט שיהי' הגירושין בע"כ של אשה ע"ז יש החדר"ג שלא לגרש אשה בע"כ אלא ע"י כפיה שתאמר שהגט יהי' לרצונה שחפצה בגירושין עכ"ד בקיצר יעו"ש וא"כ בנידן שלפנינו שא"א לכוף אותה לא מהני שליחות לזרוק לה גט וא"כ הדרה החקירה דלא אמרי' אפקעינהו לרבנן לקידושין דהא אי אפשר שיבוא תקלה ע"י מה שביטל הגט שלא בפני השליח דהא גוף השליחות בטל עד שיכפוה לומר רוצה אני בלקיחת הגט וזה לא והי' הכפיה לה בלי הבעל כמובן וצע"ג. אמנם עפר אני תחת כפות רגלי תורתו הנוראה והנפלאה של הגאון הנב"י וכאן לא אוכל לירד לסוף דעתו איך יהי' הרא"ש מסופק בזה דנימא דצריך כפיות אשה שתאמר שחפצה לקבל הגט בחפצה ובלבה שיהי' הגירושין לרצונה. הנה הרמב"ם בפ"ב מהל' גירושין הל' כ' כתב וז"ל מי שהדין נותן שכופין אותו לגרש ולא רצה לגרש ב"ד של ישראל בכל מקום ובכל זמן מכין אותו עד שיאמר רוצה אני ויכתב הגט והוא גט כשר עכ"ל וכתב אח"כ וז"ל ולמה לא בעל גט זה שהרי הוא אונס בין ביד עכו"ם בין ביד ישראל שאין אומרים אונס אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחויב בו מן התורה כגון מי שהוכה עד שמכר או עד שנתן אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו או עד שנתרחק מדבר האסור לעשותו אין זה אונס ממנו אלא הוא אונס עצמו בדעתו הרעה לפיכך זה שאינו רוצה לגרש מאחר שהוא רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות ויצרו היא שתקפו וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואומר רוצה אני כבר גרש לרצונו עכ"ל הזהב מפורש יוצא מאחר שהמגרש רוצה להיות מישראל ורוצה לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות א"כ כיון שמצוה לשמוע לדברי חכמים וכתיב לא תסור מדבריהם אשר יורוך וכאן הב"ד מורים הדין שמחויב לגרש האשה הזאת ברצון הטוב לעשות כדת וכדין אשר הורו לפניו א"כ מהני הכפיה עד שתשש יצרו ויכוף אזנו לשמוע כלמודים. וזה נכון באיש אשר על פי דת של תורה צריך לגרש ברצון הטוב ממילא מהני הכפיה אם ואמר רוצה אני אבל באשה אשר הדין תורה היא ושלחה מביתו שלא צריך רצון אשה לקבלת הגט אלא ונתן בידה ברשותה מכל מקום רק שתהי' יודעת שנתגרשה מבעלה ושלחה ואינו חוזרת ואם ר"ג עשה ח' שלא לגרש

אשה בע"כ היינו שיוכל לגזור על הבעל שלא יגרש בע"כ הגם שמן הדין תורה יוכל לעשות גירושין בע"כ גזר הוא על הבעל שימנע מזה אלא יהי' שב ואל תעשה ולא יגרש אלא אם האשה אינו מוחה בגט אבל על האשה לא יכול לגזור כפיה שתאמר רוצה אני בגט מאי מהני אמירתה בזה הלא ידענו אונסה בכפיה וכי תאמר מצוה לשמוע דברי חכמים הלא היא תאמר אמריה ישמעו חכמים לדברי תורה שאשה אין לה כח בפעולת הגט יגרשני בעלי בע"כ כדת של תורה היכן יש מצוה עלי לקבל גט ברצון למה אצריך אני לשמוע לדברו חכמים אשר אין מבוא בתורה שאשה יהי' מתגרשת ברצונה ישמעו חכמי' ולא יתקנו על הבעל שלא לגרש בע"כ ולא לעשות הפוכי מטרתא שאצרוך להיות רצוני בדבר ואח"כ יכפונו בשוטים לאמור כנגד לבי ונהפוך הוא כנגד דין תורה שאשה תאמר חפץ אני לקבל גט מבעלי אני מבקש דין תורה שיגרשני בע"כ דכתיב ונתן בידה ושלחה מביתו על הבעל יוכל ר"ג לתקן לשמוע לדברי חכמים שיהי' שב ואל תעשה ולא יכפה לאשה אבל לכפות לאשה לאמור רוצה אני היא צדקה לאמור עשו עמי כדת של תורה והבן זה כי נראה נכון מאוד בעזה"י. ואוסף להפליא איך חקר הנב"י בדעת הרא"ש שצריכה האשה לאמור רוצה אני לקבל הגט יעו"ש הלא הרשב"א בגיטין דף ע"ה הקשה איך יש פלוגתא אי נתינה בע"כ הוה נתינה הא בגט כתיב ונתן בידה וקיי"ל דמתגרשה בע"כ ותי' הרשב"א ששאני בגט שאין האיש קנוי להאשה שאינו מקיח עצמו רק יש להאשה שיעבוד על הבעל בעודה תחתיו ואם אתה רוצה לומר שצריך דעתה בגט ואינו יכול לסלק השיעבוד אלא מדעתה נמצא שאתה מחייב את שלו בע"כ ואל תחייבו אבל בערי חומה הי' מקח טוב ובנתינת המעות אתה רוצה לפעול שיפסיד ביתו אשר קנה אז הוה הפלוגתא בנתינה בעל כרחה יעו"ש מתוק מדבש וכן הארכתי במקו"א דכל ענין גירושין הוה רק ספר כריתות שהבעל כורת קנינו אשר קנה וכן באונס שלא יוכל לגרש בעל כרחה היינו שאין רשאי לעשות גירושין אם היא תמחה אבל מי צריך רצון שתאמר רוצה אני לקבל הגט דכל כח גירושין בא כולו מבעל דכתיב ונתן בידה ושלחה מביתו ולא צריך רצונה שתאמר שאחפץ בגט א"כ מסתברא שר"ג גזר רק על הבעל שלא לגרש בע"כ ויהי' יושב ובטל אם היא מוחה בגירושין וא"כ במקום שראוי' לגרשה הניח על ד"ת וכופין אותה אפי' בשוטים עד שיגיע הגט בידה אפי' צועקת שלא תחפץ בהגט ודו"ק. ולא אמנע מלהודיע שיש לי דבר חדש בעזה"י אשר הערותי במקום אחר דמי שלקח אנוסתו אשר אמרה התורה לא יוכל לשלחה כל ימיו אז אפי' אם רצונה בגט לא יוכל לגרשה כלל יען דא"כ אין זה שלוחין אם צריך רצונה שתאמר אני אחפץ לקבל הגט ורק אם זנתה תחתיו ולא תוכל להיות אשתו אז מגרשה גירושין בעל כרחה

אבל בלי דבר שכופין אותו להוציאה לא יוכל לשלחה ואבאר דבר זה בעזה"י. הרמב"ם בפ"א מהל' נערה בתולה הל' ג' כתב וז"ל אבל האנוסה שלא רצתה היא או אביה להנשא לאונס הרשות בידם ונותן קנס והולך רצתה היא ואביה ולא רצה הוא כופין אותו וכונס שנאמר ולו תהי' לאשה הר"ז מצות עשה אפי' היא חגרת או סומא או מצורעת כופין אותו לכנוס ואינו מוציא לרצונו לעולם שנאמר לא תוכל לשלחה כל ימיו הר"ז מצות ל"ת עכ"ל הזהב ופלא בעיני למה כתב ואינו מוציא לרצונו לעולם כך הי' לו לכתוב ואינו מוציא בע"כ לעולם דזה הוא העיקר שלא יוכל ליתן גט אם היא אינו מרוצית לגט א"כ למה שכל הרמב"ם הלשון שאינו מוציא לרצונו וצריכין אנו להבין היינו ברצונו בלי רצונה והוא פלא גדול ונלע"ד לחדש דבר בעזה"י דכל כח גירושין חדשה התורה הוא אם שנאה ושלחה שהבעל יעשה הכריתות שהוא לא חפץ בקנינו אשר קנה את האשה ולא חפץ להיות משועבד לה עוד כי האיש קידש אותה כי יקח איש אשה ולא נעשה קנין האשה ולכך העיר הרשב"א בגיטין דף ע"ה הגם דנתינה בע"כ לא שמי' נתינה מהני הגירושין בע"כ דכתיב ונתן בידה מקום שיוכל להניח אפי' ברשותה בלי הנצרכות רצונה דאין האיש קנוי לה שאינו מקיח את עצמו יעו"ש ועיין בר"ן נדרים דף ל' אשה כפדאן אחרי' שהסביר דכתיב כי יקח איש אשה ולא כי תלקח אשה לאיש הלכך אין אנו דנין בקדושין מצד האשה אלא מצד הבעל יעו"ש וא"כ ממילא גם בגירושין כורת רק בכוחו לכרות שיעבודו בעל כרחה של האשה ולא תלוי בדעת האשה כלל נהפוך הוא כי בקדושין הי' צריך עכ"פ דעתה ורצונה שהיא מרוצית לכנוס אליו אם הוא יקח אותה והגירושין תהי' להפך ששלחה בכחו שלא תהי' שלו. ולפ"ז באונס שאמרה התורה לא יוכל לשלחה כל ימיו שזה הוא קנסו שתהי' נשארת ברשותו והוא יהי' משועבד לה מאי מהני אם מרוצית שיגרשה וישלחנה אין שלוחין אלא אם יוכל לשלוח בכח ידו בלי רצונה וכאן צריך רשות ורצון שלה גירושין כזה לא חידש רחמנא בודאי מתחילה קודם נשואין תוכל האנוסה לומר לא בעינא לי' כסברת הרמב"ן בתורה דאל"כ יהי' חוטא נשכר שיאנס איש נקלה בת שוע ונגיד ותהי' לו לאשה עיין כתובות דף מ' אי אמרה לא בעינא ליה ליכא לעשה כלל אבל אי נתרצית לו להיות אשתו וכנסה אז אי אפשר לה לגרשה אפי' אם נתנה לו רשות ומבקשת הגט ממנו וזה שרמז הרמב"ם וז"ל ואינו מוציא לרצונו לעולם עכ"ל דכל גט הוא דווקא שהבעל יוצא לרצונו בלבד וכיון שנאמר לא יוכל לשלחה כל ימיו באנוסה לא יוכל להוציאה ברצונו ולכן החכים הרמב"ם ולא כתב ואינו מוציאה בעל כרחה שאז הי' במשמע אם היא אומרת אקבל הגט יוכל הבעל לגרשה והשכיל לכתוב ואינו מוציא לרצונו לעולם אבל בהל' ה' אם זנתה תחתיו ואינה ראוי'

להיות לו לאשה א"כ הוא מחויב לגרשה והב"ד כופין אותו ומגרשה בע"כ של האשה ודוק. וראי' מדברי רמב"ם בפ"ג מהל' ל' נערה בתולה הל' ה' שכתב וז"ל נמצא בה דבר זמה או שנמצא שאסורה עליו ומחייבי לאוין או מחייבי עשה אפי' שניה הר"ז יגרשנה בגט שנאמר ולו תהי' לאשה אשה הראוי' לו ולמה לא יבא העשה וידחה את ל"ת בין במש"ר ובין באונס וישא זו האסורה לו שהרי אפשר שלא תרצה לישב היא ונמצא עשה ול"ת קיימים עכ"ל מדכתב וז"ל וישא זו האסורה לו משמע דחקר רק על תחלת נשואין נימא עשה דוחה ל"ת ועל זה תי' שיש בידה שלא לישב היינו שלא תחפוץ לנשא לו אבל משנשאת אין בידה שלא לישב רק שנשאה בטעות וצריך לגרשה דהי' הנשואין באיסור אבל אם נשאת בהיתר לא מהני רצונה לקבל גט דעכ"פ הוא אינו מוציא לרצונו ויש לי בזה אריכות דברים על הנב"י מהד"ת א"ע סי' קכ"ט ודוק. נחזור לענינינו דלו יהי' שגם באונס שגירש מהני גירושין אם נתרצית בגירושין וכאשר הערותי בספרי קול סופר ביבמות פרק י"ד בהבנת המשנה שאשה יוצאה לרצונה ושלא לרצונה ותיבת יוצאת לרצונה הוא כשפת יתר ח"ו אם יצאה שלא לרצונה ק"ו לרצונה ובארתי שאפי' באנוסה שלא יוכל לגרשה בעל כרחה וצריך רצונה שלא מוחית אבל גוף הגירושין המה שלא ברצונה שלא צריכה לומר אקבל הגט בכוונה לקנות אותו כי גוף הגירושין המה שלא ברצונה יעו"ש אבל זאת אני אומר בבטח שר"ג לא יוכל לתקן לגזור על האשה שע"י כפיה צריכה היא לאמור אני אחפוץ בקבלת הגט כמו שבארתי בעזה"י. סוף דבר הכל נשמע באשה הנואפת בנידן דידן שהיתה מורדת בבעלה כמה שנים ואח"כ נטמאה כגומר בת דבלתים דרה עם הנואף אינו ישראל עיין בסי' ע"ז ובסי' קט"ו ובסי' קי"ט שיוכל הבעל לגרשה בע"כ בכל אופן אפי' בזריקת הגט וממילא אם ביטל השליחות שלא בפני השליח אפקעינהו לרבנן לקדושין וממילא אין כאן חדר"ג אם נושא אשה אשר יחפוץ לבו בה ודוק. והלום ראיתי בבני אהובה להגאון ר' יהונתן ז"ל בהל' אישות פרק כ"ד הל' ח"י שחקר אי אלים תקנת ר"ג שנימא מי שעובר עקרו רבנן לקדושין מיניה ולכן הגם שראה שאשתו זנתה במזיד אינו נאמן אחר תקנת ר"ג שאסור לגרש בע"כ וגם אסור ליקח שתי נשים א"כ מותר וגם מחויב לבעול אותה דבכה"ג עקרו רבנן לקידושין ואין כאן טומאה וחקר הגאון מי יודע אם יש כח בחדר"ג מאור הגולה להפקיע קידושין דהא פסקי' כרבי בגיטין דף ל"ד בטלו מבוטל וחזינן אף שר"ג וסייעתו הי' מיושבי לשכת הגזית וב"ד הגדול בירושלים מכ"ש דאין בכח ר"ג אלים להפקיע קדושין שלא לבטל תקנתו הכי יהי' תקנת ר"ג חזק מתקנת ר"ג ואטו הי' ר"ג אומר בפירש שמפקיע קידושין מי שיעבור תקנתו כמו ר"ג שתיקן ולא אמר מי שיעבור תקנתו יופקעו קדושיו דלו יהי' שהי' בכח

דר"ג להפקיע קידושין לא הכניס ר"ג עצמו בזה לבטל איסור סוטה כעריות איסור זונה לכהן וטומאה דכתיב בסוטה עכ"ד דפח"ח. ואני אומר שפלא בעיני הא בתוס' בד"ה מהו דתימא מבואר דאפי' לרבי אמרי' מכח תקנת ר"ג הזקן אם ביטל בפני חד אפקעינהו רבנן לקידושין ורק בפני שלשה פליג רבי בטעמא דר"ג דליכא חשש עגונה ולמה נימא אפקעינהו וא"כ כמו שאמרי' מה כח ב"ד יפה מי שעובר תקנת ר"ג הזקן אפקעינהו יען דכל מקדש אדעתא דרבנן מקדש ה"ה בתקנת רגמ"ה כדי שלא יגרש אדם אשתו הגם שאומר שראה שזנתה אינו נאמן ואם אמת שראה אפקעינהו לקידושין דהא אמר הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל רק הגאון בני אהובה חקר עוד שתקנת ר"ג לא נתפשטה בכל ישראל שיהי' כוחו גדול לגרום הפקעת קידושין יעו"ש ודוחק. אך אני נבוך א"כ דעקרו רבנן לקדושין א"כ היא פנוי' ובועל בעילת זנות כל ימי חייו מכאן ולהבא וממילא יוכל ליקח אשה אחרת דהא הראשונה אינה אשתו וא"כ מי שאומר שראה אשתו זנתה ואנו אומרים שמחויב לבעול אשתו א"כ יבעול פ"א וע"כ דבכה"ג עקרו רבנן לקידושין א"כ יקח אח"כ אשה שניה וזו לא שמענו. ונ"ל דלפנינו הוה ספק אם אמת הדבר שראה שאשתו זנתה ומתירין לו לבעול אשתו ממנ"פ אנו אומרים שהיא טהורה והוא נתן עינו באחרת ואם אמת הדבר א"כ אפקעינהו לקידושין מיניה ומותר באשתו אבל לישא אחרת לא יכול דהא היא נשארת לפנינו בחזקת טהורה ונשאר עליו חדר"ג שלא ליקח אחרת ודוק. סוף דבר שעל תקנת ביטול גט שלא בפני השליח בודאי ראוי לסמוך דאפקעינהו רבנן לקידושין והוא יקח אשה אחרת ודוק:

סימן ג

להנ"ל אחד"ש כי בעוה"ר נחלתי ואשלח פה תשלום תשובה שניה וגם את השלישי אשר עמלתי להושיע להנעזב ד' יהיה עמכם הד"ש. אודות המנאפת אשר חפצה לכפות לבעלה ליתן לה גט ונתנה עיניה באיש זר וגם נסעה למרחוק עם הנואף ובעלה יושב גלמוד בלי עזר כדת מה לעשות להושיע לו ולהקימו. תשובה בתרה"ד בפסקים סי' רנ"ו מביא דנוהגים במי שיש לו ח"ו אשה מומרת וחפץ לישא אשה שמגרשה ומזכה לה למומרת גט ע"י אחר וכתב וז"ל דזכות הוה לה דבודאי מזנה היא בין הגוים ומוטב לה תזנה פנוי' ולא תזנה אשת איש ואיש אחד נעשה לה שליח קבלה עכ"ל ולכאורה קשה מנ"ל דהוה זכות לה הא אמרי' בסנהדרין דף פ"ה נוטל טעם ביאה ונותן לעוברי עבירה יעו"ש א"כ ע"י הגט נוטל ממנה טעם ביאה שלא תתענג בהנאה מרובה אם תהי' מגורשת כמו שמתענגת כאשר נבעלת באשת איש אז טועמת טעם ביאה של עוברי עבירה וצע"ג. ועלה בדעתי דכיון מה שערל בועל אשה ישראלית אפי' היא פנוי' ג"כ יש בו עבירה דהא

מסתמא בועל בנדתה וא"כ איכא טעם ביאה מכח איסור נדה א"כ מה שנתגרשה וליכא בה איסור א"א הוה זכות דמוטב שתזנה פנוי' נדה משתזנה אשת איש דבעילת פנוי' לא הוה בכלל גילוי עריות מה שערל בועל אותה ואם היא אשת איש הוה בעילת הגוי בכלל גילוי עריות כמבואר ברמ"א יו"ד סי' קנ"ז סעי' א' א"כ הוה הגט זכות לה ודוק. אך לשיטת ר"ת והובא בש"ך שם בס"ק י"ד דאפי' באשת איש לא הוה ביאת גוי בכלל עריות וכן דעת רמב"ן במלחמות וכן בעל המאור בסנהדרין א"כ קשה מאי זכות יש לה בגט מה לי פנוי' נדה או נשואה נדה הגם דאיכא עכ"פ טעם ביאת איסור בכל אופן מה תפסיד אם היא אשת איש או תרויח אם היא פנוי' כדי שנאמר כדברי תרה"ד מוטב שתזנה פנוי' ואל תזנה אשת איש וק"ל. ואולי נהפוך הוא דאם הנואף בעל אותה בראשונה בימי טהרתה א"כ נאסרה על הבעל משום טומאה ועל כל העולם אסורה מקודם משום א"א א"כ לא חל נדה עלי' דאין איסור חל על איסור בלא כולל ואם מזכה לה גט כאשר תגיע עת נדה חל עליה טומאת נדה וחייבה כרת משום נדה א"כ אם תזנה תחייב כרת על נדה ואם נשארת באשת איש אין על ביאת הגוי חיוב מיתה או כרת דאשת רעהו כתוב ועיין בפנ"י כתובות דף י"ח בתוס' ד"ה ולדרוש להו שהאריך בטעם ודעת הגם שנאסרה על בעלה אבל אין בו איסור ערות דפח"ח א"כ אם תתגרש תהי' חייב כרת על נדתה וצע"ג. אמנם משבשתא היא דלו יהי' שאינו חל נדה על האישות עכ"פ יש בו לקברו בין רשעים גמורים עיין יבמות דף ל"ב ואולי הוא איסור נדה מוסיף ע"י איסור טומאה וכן נזכרתי שהעיר הנב"י ח"ר א"ח סי' ל"ה דאיסור נדה הוה מוסיף וכן הגם שאין חיוב על נדה אבל עכ"פ נ"מ לקברו בין רשעים גמורים יעו"ש ועל כ"פ לשיטת רבינו תם ודעמיה לא ידעתי איזה זכות גדול יש לה בגט דעל כל פנים נבעלת בנדתה מגוי ודוק. רק עיין בכפת תמרים בתיוכ"פ דף י"ט שהביא ראי' לרמב"ם דגוי הבועל אשת ישראל הוא נהרג מסנהדרין דף נ"ו ומרמב"ם פ"ט מהל' מלכים וגם היא נהרגת יעו"ש היטב א"כ יש זכות בגירושין וטעמא דאיסורא בבעילה יש ע"י איסור נדה א"כ שפיר אמרו דזכות לה למומרת בגט ודוק. וראה זה מצאתי בביאור הגאון ר' אליהו מווילנא ז"ל בא"ע סי' א' ס"ק ל"ג שכתב וז"ל מזכה וכו' כמ"ש סי' קי"ח ב' המזכה גט וכו' ובכה"ג בודאי ניחא לה דלא תעבור על איסור אשת איש וכמ"ש בכתובות דף י"א א' בגר קטן וא"ל כמ"ש שם בעבד וה"ה כאן משום מים גנובים דלא אמרינן כן כמ"ש בסוף נדרים עכ"ל הזהב הרי שעמד הגאון בחקירה דיש לחקור דאין לה זכות בגט דטעם ביאת איסור הוה הנאה מרובה ותל"י שכוונתו לחקירה רק דוחה זה מסוף נדרים דאמרי' בודאי לא זנה עם האשה דלולא כן לא הי' מציל בעל האשה שלא אכל מאשר אכל הנחש ואמרו מהו דתימא דניחא ליה

מים גנובים קמ"ל א"כ מבואר דנדחה זה דחפץ להנות טעם ביאת איסור זה נגלה מבואר דעתו. ולדעתי יש להשיב על ראי' הגאון דתוס' כתבו שם וז"ל מים גנובים ימתקו כדאמר בסנהדרין ניטול טעם ביאה וניתן לעוברי עבירה קמ"ל דנואף אינו יודע זה וניחא ליה דלימות בעל כדי שישאנה בפרהסיא עכ"ל הרי שתוס' לא חדשו שאינו תוספת הנאה בביאת איסור שיתענג הגוי בבעילת אשת איש ישראל כי זה הוא טבעו של אדם מתוך שיצה"ר תוקף בו מתענג ביתר שאת ועיון בחידושי אגדה של מהרש"א וז"ל האי קרא ודאי דלא אמרו שלמה אחר שחרב בית המקדש אלא דה"ק דמתוך שיצה"ר תקיף יותר בעוברי עבירה מרבה תאותן כמ"ש מים גנובים ימתקו לא ניטל מהם טעם עכ"ל וכך אמרו בסנהדרין בהאי דהעלה ליבא טינא אם ישאנה בהיתר לא יתרפא יען שניטל טעם ביאה וניתן רק בעוברי עבירה רק תוס' בנדרי' הסביר דקמ"ל דנואף לא ידע שגדול איכות הנאה ואלמלא זנה הי' ניחא ליה דימות הבעל ויקח אותה לאשה בפרהסיא אבל כן הוא האמת דגדול טעם ביאת איסור א"כ איך שייך לומר דגט הוה זכות לה אם תפסיד הנאת ביאה וגם אם האשה מומרת נשואה לגוי או מזנת בפרהסיא א"כ למה לה הגט הלא תוכל לזנות תמיד בהנאה מרובה ודוק. וגם קשה שם בנדרים דהי' לאשה חזקת היתר ויש ראי' דלא זנתה דא"כ הי' מצפה שימות הבעל ואנו נאמר דזנתה ואעפ"כ הציל כדי להוי ליה הנאה מרובה אמרי' דנהפוך הוא דאולי הי' ניחא ליה דתהי' שכיחא ותלינן שנואף לא ידע ואוקמי האשה בחזקת היתר ובזה זכיתי ליישב קו' הב"ש סי' מ"ב ס"ק כ"א דחשוד לעריות פסול לעיולי משום מים גנובים ימתקו וקשה מסוף נדרים דאמרי קמ"ל דלא אמרי' מים גנובים ימתקו] אבל כאן דיש חזקת איסור שהיא א"א ונימא דניחא לה שאחד יזכה בעבורה הגט שלא יהי' לה עונש אמרי' דלמא היא ידעה דטעם ביאת איסור גדול בהנאה וא"כ אי אפשר לזכות לה גט דחפצה בהנאה מרובה אשר היצה"ר תוקף בה שתתענג מאד (ועיין בסוטה דף ז' דחששו שהבעל יבעול אותה דמים גנובי' ימתקו). על כן נ"ל דעיקר דתתענג בהנאה מרובה דהא היא נדה וגם הוא גוי אשר תתענג בהנאה מרובה שיצה"ר תוקף בו ובה בלי איסור אישות וכן בנידן דידן שדרה עם הנואף גוי כדרך איש עם אשתו ותתענג תמיד בבעילת איסור א"כ זכות הוא לה שתתגרש וזוכין בעבורה ודוק. ובעיקר דברי תרה"ד ק"ל הא אמרו חכז"ל עבר אדם עבירה פעמים ושלש נעשה לו היתר, היתר ס"ד אלא הוה לו כהיתר וא"כ כיון שזנות בא"א נעשה לה כהיתר מאין נאמר דזכות הוא לה ואלו ידעה היתה מרוצית הא כבר נדמה לה כהיתר ואולי עד עתה היתה מזנה לתאבון ואולי לא תתרצה בגט הוה כלהכעיס דשבקה היתר ואוכלת איסור ונשאר לה עוד חזקת בת ישראל שלא תעשה להכעיס א"כ עדיין זכות הוא לה שלא תהי' זונה

להכעיס וק"ל. ולולא דמסתפינא אמרתי דתרה"ד קאי הגם שהאשה המירה דתה בעבור איזה סיבה להציל עצמה או להרויח דבר הגם שממילא היא מזנת ג"כ כמבואר בש"ע א"ע סימן ז' סעי' י"א אז בודאי זכות הוא לה שבעל יזרק לה גט דהא לא היתה לבה על זנות רק כיון שהיא מומרת לע"ז הוה מומר לכל תורה וכאלו יש עדים שזנתה עיין בב"ש שם ס"ק כ"ט וס"ק ל' בכל זאת ניחא לה שלא תהי' אשת איש אבל בנדון אשה אשר המירה בעבור שתוכל להנשא לגוי אשר עיניה נתנה באחר או שברחה מבעלה וחשקה בגוי להבעל לו אז ליכא למסמך שגט זכות לה כי נעשה הזנות באישות כהיתר כמו בנידן דידן כי מקורה מבקשת לזנות למלאת תאותה ודוק. שוב התבוננתי בזונה הזאת אשר בקשה גט מבעלה וכאשר לא שמע אליה זנתה ומצערו כאשר הזהירה אותו שתלך נדוד עם הנואף א"כ עין בעין נראה שחפצה לזנות וכיון שהוא צערה גמרה לצערו לקיים מאמר שמשון "תמות נפשי עם פלשתים ובעבור כן ברחה כעת לקבל גט ממנו אבל אם תדע שמותר לו ליקח אשה אחרת א"כ פסקה נקמתה ממילא בודאי היא מרוצית להיות מגורשת ולא יהי' עליה איסור אשת איש. והנה הנב"י בח"ר א"ע סי' צ"ב כתב דלכך החמיר בסי' ק"מ סעיף ה' בנאסרת יותר מבמומרת דשאני במומרת עדיין היא מומרת וא"כ זכות הוא לה אבל בנאסרת הגם שזנתה שתקפה עליה יצה"ר פעם ושתים אינה מחזקת להיות מזנית עוד וא"כ מה זכות לה הגט אם שתוכל להנשא לאיש דלמא לא חפצה להיות לאיש דפח"ח וא"כ בנידן דידן שדרה עם הגוי כאיש עם אשתו לעיני כל רואי שמש א"כ עדיין יצרה תקיף עליה כמו במומרת ומהני זיכוי הגט לכל הפחות על הבעל ליקח אשה אחרת וממילא מהני הגט גם עליה דזכות הוא לה שלא תהי' א"א ולא יהי' עליה כבד עון של עריות כפי פסק הש"ך ביו"ד סי' קנ"ז הגם שמאנה בגט היינו בעבור נקמה לא חפצה ליקח גט ממנו כדי לצערו אבל כיון שעכ"פ יהי' הוא מותר באשה אחרת בודאי נתרצית שיהי' גם לה זכות גמור ודוק. ולא עוד א"כ כיון דעדיין היא קשורה בנואף ככלב ודומה למומרת א"כ כל החולק הוא הרי"ף ובעבד גופי' פסק ביו"ד דלא כהרי"ף וכן רמז עליו בביאור הגאון בסי' ק"מ ועיין ביו"ד סי' רס"ז דהוה זכות אפי' בעבד והסביר הנב"י שם בסי' צ"ב דהוה זכות לעבד אבל כאן שחטאה וזנתה פעם ושתים אינה מחזקת להיות מושרש בחטאה אבל בנידן דידן שמושרשת בחטא כמה שנים א"כ ליכא מאן דפליג דזכות הוא לה ועיין בט"ז סי' ק"מ שחולק על הרמ"א ודוק. אך עוד קשה לי דמבואר בשו"ת רד"ך בית ט' שבא בארוכה לבאר הא דאמרי' זכין לאדם שלא בפניו ולא חבין לאדם שלא בפניו לאו בזכות וחובה לנפש תלי' אלא ברצון הגוף אי אותו אדם ניחא ליה לגופו דבר זה או גופו לא חפץ בין לא מצא בו קורת רוח דרק באשה שגילתה

דעתה שמבקשת גט מבעלה מומר ולא רצה ואח"כ חפץ לגרש אז התיר רש"י אבל לא אם הבעל ישראל כשר ורצה לזכות גט לאשתו להצילה מעבירת זנות דניחא דגופה עדיף לה יעו"ש שביאר בטוב טעם ודעת א"כ קשה לסמוך בנידן דידן לזכות לה גט. בכל זאת נ"ל דשאני התם הגם דשנאתו אותו מחמת מעשיו אבל גופו לא שונאת וכן במומרת מחמת להשיג עושר וכבוד להיות גברת בכל זאת בלבה אוהבת בעלה אבל בנידן דידן שהיתה ממאסת בו הגם שהוא אהבת נפשו אהבה א"כ בודאי הגט הוא זכות לה דיש זכות הנפש ואין כאן חוב לגוף דברי רד"ך נכונים דלא אזלי' בתר זכות הנפש אם יש בו חוב לגוף אבל אם אין בו חוב לגוף בודאי אזלינן בתר זכות הנפש כנלע"ד. ואוסיף עוד במומר ובעל עבירות הגם שמבקשת גט בפומבי הוא מחמת שדרה בתוך עמה ולא תחפוץ מפני בושה לדור עם מומר אבל נפשה קשורה בו שאם תוכל לדור עמו שלא תכשל בעבירות לשמור נדה ולאכול כשר ולא יודע במקום דירתה שהוא מומר היתה נשארת אצלו כי עזה כמות אהבה א"כ בעמקי לבה אין הגט זכות לפניה אבל כאן שהיא שונאת אותו והיתה פרוד מעמו כמה שנים ובקשה רק גט וגם אם תחזור לבעל תשובה אסורה על בעלה אז בודאי גוף הגט זכות לה אי כבר אמרה מאוס עלי הגם דלא חפצה לזנות תחתיו א"כ גם הרד"ך מודה שמהני להצילה מעבירה נקרא זכות גדול דכי במקום שאין הפסד הנאת הגוף הוה הנאת הנפש זכות ודוק. ומה שחקר הנב"י בסי' צ"ב וגם בסי' ג' דהוה קצת חוב לפניה שכל זמן שהיא אשת איש בדלים ממנה ואין נוהגין בה מנהג הפקר משא"כ אם תהי' פנוי' יעו"ש לא ודעתי אם הרוצים בזנות לא יחושו מפני נדה שהוא איסור כרת לא יחושו מפני איסור אישות אם אמרו יבמות דף קי"ט מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת ה"ה יש לומר מה לי איסור כרת או איסור מיתות ב"ד ועוד שאפי' ינהגו בה הקלים מנהג הפקר תהי' היא אנוסה באיסור פנוי' ואפי' אם ינהגו בה מנהג הפקר בנדתה ג"כ הוא אונס רחמנא פטרי' רק הנב"י הולך על נידן של פנוי' שהאשה חטאה פעם אחת ושתים ואולי מתחרטה א"כ ניחא לה שתשאר באישות שלא ינהגו בה מנהג הפקר אבל בגומר בת דבלתים בנידן דידן שהוא מושרשת בניאופי' עם גוי כמה שנים מהכ"ת לומר שהגט חוב לה שמא תהי' נעשית בעל תשובה נהפוך הוא אוקמי על רשעה זונה וטמאה בהפקרה ניחא לה ועיין בח"מ סי' מ"ב ס"ק י"ז דכל זמן שלא נראה סימני טהרה לא חיישי שמא הרהר תשובה בלבו ועיין בב"ש שם ס"ק כ"ב דלא דמי אם קידש ואמר ע"מ שאני צדיק דיש רגלים לדבר יעו"ש וא"כ ה"ה מי שהושרשת בטומאת זנות דאוקי אותה בחזקת מרשעת ולא נימא שניחא לה להיות א"א כדי שאם תשוב לד' לא ינהגו בה מנהג הפקר והגם דכלל גדול דלא שייך אוקמי החזקה על לעתיד

שישאר כך לעולם כל כח חזקה הוא העת שאנו עומדים בו דעד עתה לא ישתנה וא"כ ליכא חזקה שתהי' מנאפת עד לעולם אבל על ההוה ברגע אנו יודעים שהיא מנאפת שהיא עם הנואף מהכ"ת לומר שהגט הוא חוב בעיניה בעבור כי יבוא עת ולא תבקש עוד בזנותה ודוק כי קצרתי. והנה מן השמים עכבוני להאריך כי נחלתי בעוה"ר ואמרתי שאתן קנצי למילין ואעתיק רק דברי אדמ"ו חת"ס ז"ל בא"ע ח"ש סי' צ"ט בסוף ד"ה ליה שכתב בנידן שלו וז"ל ונראה דלא צריך מאה רבנים דחומרא זו של מאה רבנים שהעיד הכל בו והחזיק בו הב"ח מדבריהם בעצמם מבואר שאינו מגוף החרם והנושא ב' נשים עפ"י הוראת חכמים אפי' ליכא מאה רבנים לא עובר חרם עכ"פ וא"כ הכא דאיכא ספק מתה ספק המירה ג"כ לא צריכה מאה רבנים דלענין זה בודאי מועיל הס"ס עכ"ל. ואחרי שהיתר של מאה רבנים אינו מן גוף החרם של ר"ג ז"ל א"כ נראה בנידן דידן [ומלבד שיש ספק גדול לומר אדעתא דהכי לא קדשה כאשר בארתי במכתב הראשון] יכתב גט ויזכה אחד בעבורה ואח"כ יטול הגע ויאמר אם לא הועיל בתורת זכיה הוי שליח להולכה ויבטל אח"כ הגט שלא בפני השליח לפני שנים זה שלא בפני זה ואח"כ יתירו ג' רבנים מפורסמים ב"ד ביחד ליקח אשה אחרת והבעל ישבע שלעולמים לא יחפוץ ליקח המנאפת בחזרה ואם תחפוץ ממנו גט יעמוד לב"ד ויעשה כל אשר יצוו עליו אז הרבנים ויתנו כתב בקשה לשרי המדינות שמדת משה וישראל אופן תקנה שיוכל נישא אשה אחרת וכאשר יסכימו שרי המדינה אז יעשו הרבנים שלהם ואם הם לא יתנו רשות לא יעשו הרבנים תקוני היתר אשר מוסכם לפניהם לעשות ומבקשים ששרי המדינה ירחמו על האיש אקוה שיסכימו מן השמים לעשות כדת וכדין עשיתי את שלי לחקור ג' עמודי היתר ומד' יצא הדבר שרבנים מפורסמים ממדינתכם וגדרו גדר בעזה"י:

סימן ד

בעזה"י באתי לבקש מאת כבודו הרמה שימחול לעיין בעובדא שבא לידי שאיש ואשה מגליל בערעגסאס באו לכאן ותבעו לגרש אותם בגט פטורין והשליש הבעל הממון של כתובה לפי פשר שביניהם ובגט ההוא נודע אחר הנתינה איזה ימים שאבי המגורשת נקרא לתורה באופן אחר וחזרה אשה לכאן ושלחה אחר בעלה לבערעגסאס וכשבא סירבה לקבל גט פטורין ולא להחזיר לו מעות הכתובה ולא שמעה לקול הב"ד ורוצית לעגנו ולהוציא ממנו ממון עוד ולענ"ד להתיר לאיש ההוא לישא אשה אם יסכימו עמי ולזאת אני מציע לפניו דברי לעיין בהם ויכתוב לי הסכמתו בענין זה. עובדא בא לידי זה איזה שבועות באו לכאן איש ואשה ובקשו מהב"ד דפה להזדקק להם לסדר גט והבעל אמר ששמו יהודה המכונה ליב בן אברהם ושם אשתו יוטא רעכל בת נטע ושם שאבי'

עולה לתורה לא ידעה בבירור אבל בעלה אמר והבטיח שבבירור יודע שחמיו עולה לתורה בשם נתן נטע וכן כתבו בגט ומעות המגיע לה נשתלש ביד הדיין דפה מו"ה יעקב נ"י ולאחר נתינת הגט נמסר לה הכל כאשר הותנה בראשונה ולאחר איזה ימים באתה האשה ואמרה לפנינו בטענותה שאבי' אין עולה לתורה בשם נתן נטע רק בשם נתן יחזקאל ואחרי שהוברר שאמת כן הוא ורצו לסדר להם גט שנית מיאנה האשה ואמרה כי יש לה על בעלה כמה טענות ונא שמעה לקול הב"ד אשר בקשו ממנה ונסעה לדרכה והבעל עומד וצוח ולא הי' בידינו לעזור לו ואמרתי להציע תוכן הדברים לפני הדר"ג נ"י מה שנ"ל בענין הנ"ל. הנה בגוף הדין הי' נ"ל שרשאי הבעל לישא אשה אחרת ואין האשה יכולה לעגן אותו דהרי אם נשתנה שם אבי המגורשת יש דיעות המתירין בדיעבד לאחר שכבר נותן וכמו שהביא הגט פשוט סי' קכ"ט ס"ק נ' יעו"ש ובתשו' עבה"ג סי' נ"ה ועוד הרבה תשובות מתירין בדיעבד וגם החולקים וס"ל אע"ג דשם אבי המגורשת אינו מעכב אם לא נכתב כלל מ"מ אם שינה שמו גרוע משום דיש לחוש ללעז כמ"ש הב"ש בסי' קכ"ט ס"ק י"ז וא"כ מדינא האשה ההיא מגורשת ממנו ואינו אשתו הן עפ"י דינו תורה והן מדרבנן אלא משום לעז צריכה היא גט שני ובכה"ג נראה פשוט דאין זה בכלל חרם רגמ"ה שלא ישא אשה על אשתו וכיוצא בזה כ' בס' אנשי שם בסו' כ"ב דהיכא דמותרת במקום עיגון ואין העיכוב מהבעל אין עליו חדר"ג ומותר לישא אשה ועדיף טובא ממה שפסק בשו"ע א"ע סי' א' סעיף י' לגבי ארוסה לא גזר ר"ג ועוד נ"ל מטעם אחר אפי' תימא דבארוסה נמי גזר הרי קיי"ל בא"ע סי' קי"ט בהג"ה סעיף ה' דאם נכתב גט אחד מדעת רצון האשה אלא שנפסל ושוב אינה רוצית לקבל גט שני יכולים לגרשה בע"כ ופר"ח שם מסתפק אם דווקא בפסול דרבנן או אפי' בפסול דאורייתא וכ"ש בנידן דידן והנב"י חא"ע סי' א' מה"ק כתב דהחרם שלא לגרש בעכ"ח הוא גרע יותר מחרם שלא לישא ב' נשים וכן דעת רוב המפורשים א"כ בכה"ג היכא שנפסל הראשון הה"ד דמדינא דמותר נישא אשה אחרת אלא שמרן הגאון בח"ס חא"ע סי' ג' כ' שם דנהי דחרם שלא לגרש בעכ"ח חמור מהצד אידך חרם שלא לישא ב' נשי' חמור ג"כ מצד א' יעו"ש דאפי' אם פשעו שהסכים בשב יעקב חא"ע סי' א' ובנוב"י הנ"ל דלית בה משום חדר"ג מ"מ לענין לישא ב' נשים לא התיר אנא ע"י מאה רבנים כיון דמשכחת לה בהיתר אל יעשה באיסור בהצטרף הטעמים הנ"ל נראה בודאי שרי דהנה הא דבארוסה לא גזרו כמ"ש לעיל דברי הרמ"א סותרין דמתחלה נראה דמסכים דבארוסה לא גזר ובסוף דבריו כ' דווקא אם היא אינה רוצית לא לכנוס ולא לגרש ומכח זה פי' הבית הלל שם דמה שכ' הרמ"א מתחילה דבארוסה לא גזרו היינו לענין שלא לגרש בעכ"ח וכעין זה כ' מרן זצ"ל

בתשובה סי' א' ולענ"ד קשה טובא דהרי בסי' ע"ז סעי' ב' גבי מורדת בהג"ה דדווקא בארוסה המורדת יש להתיר לו או לגרשה בעכ"ח או לישא אחרת לכך נראה דגם בסי' א' הכוונה כן דנהי די"א דבארוסה לא גזרו וכן במקום מצוה מ"מ דיש חולקים דגם בכה"ג ובמקום חליצה גזרו הכריע רמ"א שלא להתיר גט בארוסה לכתחילה אלא אם היא ארוסה המורדת שאינה רוצית לא לכנוס ולא לקבל גט היינו ממש כמ"ש בסי' ע"ז כן נראה לענ"ד וא"כ בנידן שלנו ג"כ איכא תרוויי' דכבר כתבתי דנידן הנ"ל לא גרוע מארוסה וגם היא רוצית לעגנו כמורדת א"כ להסכמת הרמ"א מותר לישא אשה אחרת. איברא דבב"ש בסי' ע"ז גבי מורדת ג"כ הביא תשובת מיימוני דאין להתיר לישא אשה אחרת דנהי דחרם זה קיל מ"מ איכא למיחש דילמדו היתר מזה ויפרצו ליקח אשה על אשתו במקום דליכא טעמים להתיר וכן מרן הגאון בעל ח"ס הנ"ל אינו מתיר רק בהיתר מאה רבנים מ"מ נראה דכאן גם לדברי מרן זצ"ל מותר דהרי כ' בתשובה חא"ע ח"א סי' א' הנ"ל לענין חליצה דאם היא מסרבת לשמוע בקול ב"ד בכה"ג בודאי לא גזר ר"ג יעו"ש א"כ שוב איכ"ל בנ"ד דמי' להא דג"כ נא אגידה ביה יותר מזקוקה וגם מסרבת ומעגנת אותו איברא דראיתי בכנסת הגדולה בסי' קי"ט והובא בפתחי תשובה סי' קי"ט בא"ע דהא דמביא הרמ"א בשם הכל בו דאם נכתב גט הראשון ברצון ונפסל ואינה רוצית לקבל גט שני דמתירין לגרש בעכ"ח היינו אם ידעה מהפיסול ותימא על הרמ"א שלא העתיק כן וגוף הדבר מה חילוק יש בידעה או לא ידעה לא הבנתי כיון דקיי"ל דהיכא דהסכימו פעם אחד בפני ב"ד לקבל גט ועכ"ח אפי' בלא קנין דהרי אפי' קבלו קנין הא מבטלין הקנין קודם הנתינה ועכ"ח כיון שקבלו כן בפני ב"ד אינה יכולה לחזור כדקיי"ל בח"מ סי' כ"ב דדינא דקיבל עליו דיין דכל דבר שנעשה בפני ב"ד וקהל אין יכולין לחזור א"כ מ"ש אם לא ידעה או ידעה וספר כל בו אינו בידי לעיין בו וכן בתשו' מהר"ם מרוטנבורג בסופו שהובא שם החרם רגמ"ה ועכ"פ בנידן הנ"ל שכבר קבלתה הגט וגם הכתובה מה שהשליש ביד הדיין על תנאי הזה ומסרבת להחזיר בוודאי כה"ג אינה יכולה לחזור וכ"ע מודים דלית בכה"ג משום חדר"ג. ובלא"ה נראה דאין לחלק דהרי בתשו' הרא"ש כלל מ"ב גבי נכפית האריך ופסק בוודאי ר"ג לא החמיר בתקנתו יותר באשה מהבעל והיכא דבאיש כופין בודאי גם באשה כופין וכן פסק בש"ע ססי' קי"ז ולדעת הב"ש שם גבי נכפית מגרשין בעכ"ח וא"כ ה"נ דהרי בסי' קנ"ד סעיף כ"א פסק הרמ"א דאם נכתב הגע ונפסל משום לעז כופין האיש לגרשה שנית וכיון דבאיש כופין ק"ו באשה שצריכה לקבל גט בע"כ וא"כ בודאי אין לחלק בין ידעה ללא ידעה והיינו בנפסל הגט רק בפסול דרבנן דכבר אינה עפ"י הדין אשתו אפ"ה זקוקין אהדדי כופין ור"ג לא גזר אלא שלא

לגרש אשתו בעכ"ח אבל אם נפסל בפסול דאורייתא או אפי' בפסול דרבנן אלא שעדיין לא נתן לה ועדיין היא אשתו אי נימא דרשאין לגרשה בעכ"ח משום דכבר נתרצה בפני ב"ד כדלעיל בכה"ג אפשר לחלק בין ידעה ללא ידעה כנלע"ד מיהו לפמ"ש הנב"י מה"ת חא"ע סי' קי"ד אין רשאין לזרוק לה גט אלא לכופה. ועוד בה טעם שלישי שלפי הנראה בנידן הנ"ל אפי'

להחולקים על עה"ג מודים בנ"ד דהרי יש לומר דאין כאן שינוי שם כלל שהרי באמת הוא נקרא נטע וגם נקרא נתן ודרך העולם לקרוא אדם שעולה לתורה נתן נקרא נטע כותבים נתן נטע וכן כ' א' מבני ר' נטע הנ"ל שלפעמים כותב לו אגרת בשם נתן נטע אע"ג שאין נ"מ שאין הבן יכול לשנות ולהחזיק לאב שם אחר ממה שנקרא לו באמת כמו שכתבו הפוסקים מ"מ כי הוא שמו נקרא נתן וגם נקרא נטע אלא שצירוף זה נתן נטע בהדי הדדי לא מצינו דנקרא מיהו באע"ז סי' קכ"ט סעיף י"ד יש אומרים דגט אם נקרא בשם לפעמים ראובן ולפעמים שמעון וכ' ראובן שמעון אינו פסול בדיעבד נהי דאנן לא קיי"ל הכא מ"מ שינוי השם נראה דלא מקרי בכה"ג שם אבי' דהרי עיקר הטעם משום לעז כמ"ש לעיל בשם הב"ש וכיון דהעולם מי ששמו נתן ובפי כל נקרא נטע רגילין לצרף ולכתוב לו בשם נתן נטע אין כאן לעז ועוד שהאחרונים בתשו' שואל ומשיב בכמה תשובות ובתשו' אנשי שם מהגאון ר' שלמה קלוגר זצ"ל בהרבה תשובות הסכימו להתיר אם השינוי בשם אבי המגורשת בשם שעולה לתורה כיון דאין שינוי בשם שנקרא בפי כל ואין אדם נקרא על שם שעולה לתורה (ועיין בספר אנשי שם בסי' קע"ד שכ' כן שאם אין השינוי בשם שנקרא בפי כל שזה השם נכתב בגט עצמו ורק בשם שעולה לתורה יש שינוי כשר אף להחולקים על עבודת הגרשוני ויעיין ע"ש בסי' קע"ה) וגם בשם שעולה לתורה אין בו שינוי ממש אלא שחסר שם יחזקאל שהוא נקרא לתורה בשם נתן יחזקאל לפי הגדת הנ"ל ששם יחזקאל לא הוזכר ובא"ע שם פסק דאם לא זכר שם אבי המגורשת אינו פסול בדיעבד ועכ"פ היכא דאין שינוי גמורה ואינו אלא בשם שעולה לתורה התירו התשובות הנ"ל שאיכ"ל שגם הצמח צדק ושאר תשו' מודים לבעה"ג הנ"ל וכ"כ בפתחי תשובה על התולדות יצחק בסי' קכ"ט בסעי' הנ"ל ולדידהו מתירין לאשה לישא איש אחר עפ"י הגט כזה א"כ לכה"פ בנידן שלנו לענין להתיר לו לישא אשה אחרת דיש בו כמה צדדים אחרים להתיר כדלעיל נ"ל ברור דנוכל להתיר לו אלא שאין אני תוקע עצמי בדבר הלכה אלא א"כ יסכים הדר"ג נ"י ושאר הרבנים הגאונים הסמוכים נ"י ג"כ ובספר אנשי השם הנ"ל בתשובה אחת כתב להשביע להאיש שאם תרצה האשה לקבל גט כשר בלי שום פקפוק הוא מחויב ליתן לה ובתנאי זה הותר לו וכן נראה לי בנידן דידן והנה

הוצעתי דעתי לפני מעלתו נ"י ויודיעני דעתו בזה הנלע"ד כתבתי דברי ידידו הד"ש. הק' משה שיק מברעזעווא שמחת חג הפסח על ראש ידיד נפש כל חי ה"ה הרב הגאון הגדול המפורסם בעולם זקן ויושב בישיבה כבוד הרב ר' משה שיק נ"י אב"ד ור"מ דק"ק חוסט יע"א. בענוה גדולה דהדר"ג נ"י שלח לי פסק אחד אשר אזן וחקר בעובדא שבא לפניו וצוה עלי לעיין בו ולהודיע דעתי לו לדינא על כן אשר הרו והגו רעיוני ואשר נתן לי אלקים בזה אציע לפניו בעזה"י וחלילה לי להכריע כי לולא שצוה עלי לא כתבתי כי הדר"ג נ"י יוכל לסמוך על עצמו ועוצם תורתו ורק כיון שהרשני אכתוב כל אשר הרו והגו רעיוני מחשבות וחקירות אשר יש לשום לב עליהם והם מגיעים על התירים אשר חקר וכאשר יעשה כן יסכימו עמו מן השמים. וטרם אדבר על אשר חקר הדר"ג נ"י אציע לפניו דבר אחד אשר הערותי בגליון הנב"י זה זמן כביר בקיצור וכעת אשר ראיתי שהדר"ג נ"י נסוג אחור בנידן שלפניו אשר המציא היתר לגרש האשה הזאת המסרבת ליקח גט שני לזרוק לה גט בע"כ וחזר בו מפני דברי הנב"י סי' ק"ד ואמרתי הנה העת להציג אמרי לפניו לשפוט עליהם. הגאון הנב"י בסי' הנ"ל התפלא על ח"מ וב"ש ועל מהר"ם שדחקו עצמם בפירוש תשו' הרא"ש כלל מ"ב אשר הדברים לא יתכנו לפני הגדולים והפליא לעשות פירוש חדש שדברי הרא"ש מסודרים ותמצית דבריו דהרא"ש מסופק בתקנת ר"ג בודאי אם כופין האיש להוציא את אשתו מפני מום גדול שבה דאטו תהי' לאשה אחר תקנת ר"ג יותר מאשר יש לאיש שעפ"י התורה אינו מגרש בכפיה ואעפ"כ אם נמצא בו מום כופין אותו שיגרש ומכ"ש שכייפי' את האשה נקבל הגט רק מסופק אי ר"ג השוה את האשה לאיש כשם באיש הגם שצריך לגרש היינו כופין אותו עד שיאמר רוצה אנו ומגרש ע"ו כפיה ברצון ה"ה באשה כופין אותה עד שתאמר רוצה אני לקבל הגט ומקבלת הגט ברצונה הטוב ואין רשאי לאסר ידה וניתן הגט בע"כ בידה או לזרוק לה גט בחניכה או נימא כיון מהדין הוא שצריכה לקבל הגט הניח ר"ג מיד על דין תורה ולא תיקן כל חרם שלו ונתגרשת בע"כ אפי' אם זורק לה גט ונשאר בספק נדינא שרא"ש לא החליט אם מותר לזרוק נה גט דלמא דווקא לכוף אותה עד שתאמר רוצה אני לקבל הגט זה תוכן דברי הנב"י אשר הדר"ג נ"י רמז עליו שלא לזרוק גט בנידן שלפניו. ולדעתי הדבר יפלא הא דכפיה עד שיאמר רוצה אני מהני אעפ"י דאיש אינו מוציא את אשתו אלא לרצונו כבר המתיק הרמב"ם בפ"ב מה' גירושין שכתב שם בתוך הדברים וז"ל לפיכך זה שאינו רוצה לגרש מאחר שהוא רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתקפו וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש לרצונו עכ"ל הזהב ובלח"מ שם ביאר הטעם שמצוה על הבעל לשמוע דברי

חכמים וכיון שהם צוו עליו לגרש אשתו א"כ הוא רק עצת חטאין מיצה"ר וכיון שכופאו עד שיאמר רוצה אנו בודאי פיו ולבו שווין. ולפ"ז יש לחדש דבר דכל זה הוא באיש שעל פי דין תורה צריך לגרש ברצון א"כ אם החכמים רואים שמוטל עליו לגרש את אשתו נכלל בו שיגרש אשתו ברצון דבע"כ ליכא גירושין באיש דהלא האיש אינו מוציא אלא ברצון וכיון דנכלל הרצון בכלל גירושין אשר צוו עליו חכמים אמרי' דהוא איש כשר ורוצה להיות מישראל ורוצה לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות רק יצרו תקפו אשר הולך ע"י שמכין אותו ובודאי כשאומר רוצה אנו הוא מרוצה גם בזה אשר צוה עליו החכמים לגרש ברצון. אמנם נהפוך הוא באשה דהאשה אינה מתגרשת אלא בע"כ דענין גירושין הוא ששולח אותה מביתו ואין שליח אלא טירוכין בע"כ דהכל נעשה מצד האיש וטלי גיטך מע"ג קרקע פסול יען דהיא פועלת לגירושין והתורה אמרה ונתן בידה בע"כ ואפי' אם האשה מרוצית לגט אין זה רצון אלא שלא תעכב אם יחפוץ הבעל לכרות קנינו אשר לו בה דאפי' אם נתינה בע"כ לא שמיה נתינה אעפ"כ אמרה התורה ונתן בידה אפי' בע"כ כאשר הסביר רשב"א בחדושיו לגיטין דף ע"ה דמי יכוף לבעל הממון שיהי' החפץ נשאר ממונו לעולם פשיטא כל אדם יכול להפקיע קנינו כפי רצונו בלי רצון נפש קנינו ועל כן בגט ושחרור הוה בודאי נתינה בע"כ שמיה נתינה יעו"ש כי מתוק מדבש הסברה. וא"כ בודאי ר"ג לא תיקן חרם רק שהאיש לא יגרש אם אשתו לא תחפוץ בגט דהלא בידו שלא לגרש כלל אבל בודאי לא תיקן ר"ג שלא יגרש אשה אלא ברצונה דמי צריך רצון האשה בגט אלא תיקן שהבעל לא יגרש אם האשה תסרב נגד רצונו ומהכ"ת נאמר שאחר התיקון ר"ג לא יגרש הבעל בע"כ אפי' אם יש בה מום גדול אלא נכוף אותה עד שתאמר רוצה אני הלא היא אמריה תאמר יתן לו גט בע"כ כדין תורה שיעשה בקנינו כאות נפשו לגרש אותי בע"כ אבל איזה מצוה יש עלי לשמוע דברי חכמים להיות מרוצה לגירושין פי ד' אשמור שלא צריך רצון שלי בגירושין ותשאול עוד הפוכי מטרתא למה לכם חכמים שתקנתם שצריך אני להיות מרוצה וגם לכוף אותי להיות מרוצה מי שמע כזאת דגוף הגירושין מורים שהוא שולח אותי מביתו וגורש אותי מפניו וצריך להיות מרוצה ע"י כפיה שאומר רוצה אני א"כ פשוט או דבמקום כזה במום גדול לא תיקן ר"ג ויוכל לגרש אותה אפי' בשוטים דהא מעולם לא תיקן ר"ג שהאשה תקבל גט ברצון רק תיקן שהבעל לא יגרש אם האשה מסרבת לקבל גט ובמום גדול שדן הרא"ש מותר לו לגרש אפי' בשוטים וק"ו בזריקת הגט כדברי הב"ש או שנימא כדברי ח"מ שהשוה ר"ג שנא לגרש בע"כ וא"כ אין יכול לעשות דבר אנא למנוע שאר כסות ודוק. ואוסיף עוד דלא אדע אם ר"ג הי' יכול לתקן זאת דתהי' האשה מרוצית

לגט דהוא כנגד הדבר המפורש בתורה ונתן בידה בע"כ בשלמא מה שתיקן שהבעל לא יגרש שלא ברצון אשה יכול לעשות עליו איסור שלא יחפוץ לגרש דמי יצוה להבעל לגרש אבל לחדש על האשה שתהי' מרוצית לגירושין ולכוף אותה שתאמר רוצה אני שמצוה לשמוע דברי חכמים שתקבל גט ברצון אין ביכולת חכמים לחדש כנגד התורה שאשה אינה צריכה רצון לגירושין ואיך יעשו חכמים צווי עליה להיות מרוצית לגט דהוה כעקירת דבר תורה ועיין בתשו' מהר"ם מינץ סי' ק"ד אשר אביא לקמן בעזה"י. ועתה אדבר בדברי הדר"ג נ"ו שיצא להתיר לאיש לישא אשה דאין כאן חדר"ג שלא לישא שתי נשים ועל שלשה עמודי דינים התירא עומד (א) הגם דמבואר בב"ש סי' קכ"ט ס"ק י"ז דאם יש שינוי השם באבי המגורשת גרע מאלו לא נכתב כלל שם אביה המתגרשת דע"י שינוי השם יאמרו אין זאת אשתו היינו לעז אבל מדינא הן מדאורייתא והן מדרבנן היא מגורשת ואינה עוד אשתו א"כ לא שייך עוד להזכיר חדר"ג שהי' שלא לישא אשה על אשתו והביא בשם ספר אנשי שם היכא דמותרת בהגט שקבלה במקום עיגון כיון שאין עיכוב מכח הבעל שלא יחפוץ לגרש עוד רק היא מעכבת מותר הוא לישא אשה אחרת עכ"ד הדר"ג נ"י. הנה ספר אנשי שם אינו בידי לדעתי הי' לחלק אם יש בגט פסול אשר במקום עיגון אנו סומכים על המתירין אז אפי' בלי עיגון ליכא חדר"ג דסמכינן על המתירין אשר סברו דלא צריך אפי' לכתחילה גט אחר וא"כ אין לו אשה ראשונה אבל בנידן שינה שם אביה דעכ"פ איכא לעז אליבא דכ"ע ועיין בתורת גיטין בבאורים ס"ק י"ג שחידש דשינה שם אביו שמו שביהודה בגליל הוא אינו מעכב בשם אביו אבל שינוי גמור אפשר דפוסל יען דנזכר שם אשר לא הי' לו יעו"ש וא"כ מי יאמר דשינוי השם לגמרי אינו פוסל להפוסלים בשינוי שם אביה דמקרי שינוי הנראה לעינים גרע מאלו יש פסול בדין אשר יש מתירין בכל זאת כיון שיש עדי מסירה על הגט בודאי אין כאן פסול תורה והיא אינה עוד אשתו וכעין זה לא מקרי שנושא אשה על אשתו כדברי הדר"ג נ"י השתא בארוסה מבואר בסי' א' דלא מקרי נושא אשה על אשתו ק"ו בנידן זה. ואשר קשה לי עוד בדבר הזה דאם הי' נוסעת עם הגט ולא הי' נודע מקומה איה היא ויש לדון לפני הב"ד אם להתיר לו נשואין הגם דיצטרך ליתן גט שני נכון כדברי הדר"ג נ"י אך יען בשכבר ביקש הדר"ג נ"י ממנה שתקבל גט אחר יען שנתגלה שיש שינוי בגט הראשון אשר קבלה א"כ איך יתיר לו לישא אשה אחרת הלא שמעה דצריכה גט אחר ויהי' ראוי' שהדר"ג נ"י יודיע לה מתחילה שתהי' יודעת מה שביקש שתקבל עוד פעם שני גט הוא כדי להתירה לאיש אחר אבל הבעל כבר הועיל לו הגט הראשון ומותר הוא באשה אחרת שלא יהי' לעז מכח שכבר אמר לה שהגט ראשון הוא פסול וק"ל. והוסיף

הדר"ג נ"י לפי מה דקיי"ל בסי' קי"ט דאם גרשה מדעתה ואח"כ נמצא פסול בגט יכול אח"כ לגרשה בע"כ עכ"ל רמ"א והפר"ח שם מסופק אי דווקא בפסול דרבנן או אפי' אם נמצא פסול דאורייתא יעו"ש וא"כ ק"ו בנידן הזה שאין כאן שום פסול רק לעז ולדברי הנב"י ח"ר א"ע סי' א' חמור לגרש בע"כ מלישא שתי נשים וא"כ כיון דהותר לפי דברי רמ"א לגרש בע"כ מכ"ש להתיר לו לישא אשה דפח"ח ולדעתי יפלא מעט ואעתיק דברי כנסת גדולה סי' א' ס"ק נ"א שסיים וז"ל ולפי דרכינו למדנו שאף מהר"י מינץ שסובר שחדר"ג שלא לישא אשה אחרת על אשתו חל אפי' במקום מצות פ"ו חרם שלא לגרש אשתו בע"כ לא חל במקום מצות פ"ו וכבר הביא הראנ"ח ח"ב סי' ל"א סיוע גדול לזה עכ"ל הרי שסובר דחרם שלא לישא אשה על אשתו חמור מן חרם שלא לגרש אשתו בע"כ ואעתיק עוד שם בסי' א' ס"ק י"ג שהתפלא על מהר"ם מטראני שיעץ על מי שדר בא"י שאשתו לא עלתה עמו וחושש על חדר"ג שלא להיות לו ב' נשים שישלח לה גט ע"י שליח והקשה הגאון מאי אולמי חדר"ג שלא לישא ב' נשים או חדר"ג לגרש בע"כ ותי' וז"ל אי נמי כדי שלא יתבטל פ"ו יש לנו לדחות חדר"ג מפני מצוה זו אלא שחרם שלא לישא אשה אחרת עליה אפשר להתקיים עם מצות פ"ו בגירושין אבל חרם שלא לגרשה בע"כ אי אפשר להתקיים עם מצות פ"ו אם לא יגרשנה עכ"ל וזה טעמו גם בס"ק נ"א ואגב ארחינו למדנו שלא כנב"י ח"ר א"ע סי' ב' שחידש אפי' בלא חרס דר"ג לא הי' בעל יכול לעשות שליח לגרש בע"כ דהרי מהר"ם מטראני התור לעשות שליח לגרש בע"כ כיון דליכא במקום מצוה חדר"ג וכן השגתי בגליון נב"י שם מסברה כאשר הודפס בספרי ח"ב על א"ע סוף סי' א' יעו"ש ויעיין בכה"ג סי' קי"ט ס"ק כ"ו כאשר חקר שאם יש לו בן או בת לבד חל חדר"ג שלא לישא אשה על אשתו כתב וז"ל אמר המאסף ה"ה דחל עליו חדר"ג שלא לגרשה בע"כ עכ"ל עוד שם ס"ק ל"ג שחקר בשם בנימן זאב סי' ק"י באחד שנשא אשה כדת הישמעאלים דיש גם בזה איסור חדר"ג של ב' נשים כתב וז"ל אמר המאסף הוא ז"ל מדבר בחדר"ג שגזר שלא לישא אשה על אשתו ומשם יש ללמוד ג"כ דחדר"ג שלא לגרש אשה בע"כ כיון לפי דעתו אשה מיקרית ואינו יכול לישא אחרת עליה וה"ה שאינו יכול לגרשה בע"כ עכ"ל הרי שהוצרך לאשמועינן דגירושין בע"כ הוה ג"כ איסור כמו לישא ב' נשים שוה בשוה והוא כדברי אמ"ו חת"ס ז"ל דחקר בכל צד יש חומרא וקולא ע"כ השוה אותם בעל כנה"ג ורק במקום פ"ו אשר חקר בסי' א' בס"ק י"ג וס"ק נ"א שם נותן טעם למה נהי' מקיל יותר בגירושין בע"כ מלהתיר אשה אחרת אבל בלא"ה שני חרמות שווין באיסורם ודוק. אמנם אעפ"כ נ"ל כדברי הדר"ג נ"י טוב להתיר לו אשה אחרת מלגרש בע"כ ואעתיק דבר כנה"ג בסי' א' ס"ק נ"ז שכתב וז"ל

בזה"ז אין להעניש ולחייב למי שנשא אשה על אשתו מטעם ס"ס ספק אם לא גזר אלא עד אלף החמישי ואת"ל גזר לעולם עד כי יבא שילה ספק לא גזר אלא באותן מקומות ואפי' באשכנז שנהגו איסור בדבר אפשר שנוהגין כן מכח מנהג ולא מכח חרם מהרשד"ם חא"ע סי' ע"ח אמר המאסף זה נראה חולק על מ"ש לעיל בסמוך בשם מהר"ם אלשקר ז"ל דבמקום שקבלו עליהם הרי הוא כתוך זמנו לכל ענייניה ומהר"י אדרבי בסי' ש"ה עשה הס"ס בענין אחר עיי"ש עכ"ל א"כ לישא אחרת יש היתר ס"ס אבל לגרש בע"כ אין כאן ס"ס להתיר ודוק. ולא אמנע מה שחדשתי דמסתבר יותר להקל לגרש בע"כ מלהקל מלישא אשה אחרת דנ"ל דאיסור של ב' נשים שגזר רגמאו"ה הוא לטובת בנות ישראל שאין אשה מתקנאת אלא בירך חברתה והמה צרות זו לזו כנודע מחכז"ל שאין נאמנות לומר שמת הבעל כמבואר סוף יבמות ולכן אם האשה מוחלת לבעל יוכל לישא אשה אחרת כמבואר בהכנה"ג ס"ק י"ז כמה תשובות הר"ן ורש"ך והראנ"ח יעו"ש וא"כ אם אשה ראשונה מקפדת שלא יהי' לבעלה עוד אשה א"כ אשה הנשאת לו בודאי עברה על חדר"ג דפשיטא דר"ג עשה חרם שלו על האשה הנישאת לו ג"כ כשם שהאיש עובר כך האשה עוברת כדי שלא תינשא לו ובזה יהי' תוקף וחיזק הדבר בכפלים שלא יבוא לעולם איסור ב' נשים והוא ברור בסברה והבאתי לי ראי' מדברי כנה"ג סי' א' ס"ק כ"א שכתב בשם רש"ך וז"ל ראובן שהי' מעיר שקבלה עליהם חדר"ג והלך למקום שלא קבלו עליהם חדר"ג ונתנו לו אשה על אשתו הנותן לו עובר משום לפני עור לא תתן מכשל עכ"ל וקשה למה נקט שהלך למקום שלא קבלו חדר"ג ולא כ' סתם מי שנותן לו אשה במקום שיש חדר"ג עובר על לפני עור לא תתן מכשל אלא פשיטא במקום שקבלו חדר"ג לא צריך טעם דלפני עור בלא"ה היא עוברת על חדר"ג והנותן האשה עוברת גם עליה משום לפני עור שמביאה לעבור חדר"ג אבל במקום שלא קבלו חדר"ג אין היא עוברת והנותן אין מכשילה אבל חידש דעכ"פ מכשילו דהבעל הוא ממקום שקבלו חדר"ג ודוק אבל הדבר לא צריך ראי' כי הוא סברה דר"ג הטיל בודאי חרמו עליה כמו עליו להעמיד הגדר והתיקון לבנות ישראל וא"כ אם נושא אשה שנית ממקום שיש חדר"ג נעשה ביטל החרם שני פעמים מצד האיש וגם מצד האשה וכל איש עובר על לפני עור שמכשילה והאשה עוברת על לפני עור שמכשילו אבל אם נותן גט בע"כ עובר הוא לבד החרם אבל היא האשה אינו עוברת כלל דלא משכחת חרם עליה שלא תתגרש בע"כ כמובן א"כ טוב לבחור לגרש בע"כ דהוא בלבד עובר החרם אבל להתיר נשואי אשה אחרת יש עבירת החרם פעמים ודוק. וידעתי שיש לחקור אם נימא דר"ג לא הטיל חרמו אדעתא דהכי א"כ מה לי שלא עשה כנגד איש ואשה או שלא עשה כנגד איש בלבד בכל זאת מסתבר

דיותר בחר ר"ג להתיר גירושין בע"כ שלא להתיר חרמו אלא כנגד אשר עליו רמי' לישא אשה מאשר נתיר חרמו גם להאשה אשר אין עליה סרך מצוה להיות אשה לבעל אשר לו אשה מקדם (וגם מה דסני לה לחברתה לא תעבוד להיות אשה צרה לחברתה הא יכולה לאמרה לא בעינה לי' ואם הוא צריך אשה יגרש לראשונה בע"כ) ועיין ר"ן יומא ומג"א סי' שכ"ח לדוגמה בעלמא בהודחה. ואוסף נופך כי נ"ל שעיקר התקנה הי' לטובת הכלל שגם האנשים אשר אוהבים נשיהם ולא יחפצו לגרשם עכ"פ ילכו אחרי עיניהם לספות הרוה את הצמאה ליקח אשה שנית והי' מענות השניה לראשונה ע"כ תיקן שלא ישא איש ב' נשים בזה לא עשה כנגד דין תורה כי הגם שמותר עפ"י דין תורה ליקח שתי נשים היינו דלא אסרה התורה נשים הרבות ויוכלו גדולי דור לאסור שלא יעשו בני ישראל כזאת בגלות כי על אחת הי' מצטערין משחרב בית המקדש ראוי' הי' לגזור על עצמינו שלא ליקח נשים רק שאין גוזרין על הצבור מה שאינו יכולין לעמוד כנודע מחכז"ל א"כ ראה רגמאו"ה שהצבור יכול לעמוד שלא ליקח יותר מאשה אחת רק עי"כ מי שחפץ באשת יפת תואר גירש לאשתו בע"כ ונשא את האשה היפה בנשים הוצרך לגזור שלא לגרש אשה בע"כ דאל"כ לא די שלא תיקן בחרמו שלא לישא ב' נשים לבנות ישראל אלא הרע להם שעי"כ שיש חרם לישא עוד שנית יגרש בע"כ לראשונה ולפ"ז אם יש מקום עיגון וצריך נעבור אחד מן ב' חרמות טוב לבחור לעבור השני ליתן גט בע"כ שהוא מפורש בתורה ונתן בידה מ"מ אפי' בע"כ וגם לא נעשה אלא לחזק חרם שלא לישא ב' נשים מאשר נעביר עיקר החרם להתיר לישא ב' נשים ונחזיק בחרם השני שלא נגרש בע"כ שהוא רק סיג וגדר להחזיק חרם שלא לישא ב' נשים ודוק. וכן נ"ל ראי' כי ד' זיכני בתשו' מהר"ם מינץ שנדפס בשנת שע"ז ובדף קנ"ב נדפס תקנת ר"ג וז"ל חרם ותקנות הקהילות ששם רגמ"ה דאין לישא ב' נשים אין להתיר רק במאה אנשים מג' ארצות ומג' קהילות וגם אותם לא יסכימו עד שיראו טעם מבורר להתיר וצריך שתהא כתובתה צרור ומונח ביד נאמן במעות או במשכונות עכ"ל והאריך בענין חרמות שקבלו איש ואשתו ובכמה חרמות ואח"כ נדפס וז"ל תקנה שלא ליתן גט לאשה בע"כ ואין הגט כלום נתן לה גט מתחילה ברצונה ונמצא הגט פסול יתן לה גט שני בע"כ אם ידענו שלא ידעה בפסול מן הראשון עכ"ל הרי עין בעין נראה שראשית התקנה הי' החרם שלא לישא ב' נשים ושם העמיד תוקף שלא להתיר אלא במאה אנשים מג' מדינות ורק אז אם יראו טעם מבורר להתיר ואח"כ גזר ותיקן שלא לגרש בע"כ חוץ אם נתרצת לגט ונפסל אח"כ אבל לא הזכיר למעלה אם נתרצית האשה שיקח לו אשה שניה ונפסל הקידושין או נעשה עיכוב בנשואין שלא תוכל האשה לחזור אלא פשיטא דזה עיקר התקנה וראשית

החרם שלא לישא ב' נשים שם לא הקיל כלל רק שלא לגרש בע"כ שהוא סיג לחרם של נשואי ב' נשים שם הקיל וא"כ טוב להקיל לגרש בע"כ מלהתיר ב' נשים ודוק. ונ"ל עוד דאותן מקומות שלא קבלו חדר"ג שלא לישא ב' נשים כי ידעו טבעם שלא יוכלו לעמוד באשה אחת אשר צריכה לשמור פתחי נדה וא"כ הוה גם זה בכלל שאין גוזרין גזירה על הצבור אשר לא יוכלון לעמוד אעפ"י שחרב בהמק"ד וראוי' הי' שלא לישא נשים הרבה רק הצבור לא יוכלו לעמוד ולא קבלו מר"ג לעשות תיקון לבנות ישראל שלא יהי' ירך אשה מקנאה בחברתה אבל שמעו לו עכ"פ אח"כ לחרם השני שלא לגרש אשה בע"כ דחששו פן יראי אלקים יחושו על חרם הראשון שלא ליקח ב' נשים ויגרשו לראשונה בע"כ כדי ליקח שנית ולמחר יגרש השנית בע"כ ויקח ראשונה בחזרה ויצא מזה בערב היא באה ובבוקר היא שבה אל בית אביה ע"כ קבלו עליהם שלא לגרש אשה בע"כ וא"כ מההכרח לא קבלו חדר"ג הראשון שלא לישא ב' נשים כי לא יכול לעמוד בארצות החם באשה אחת ולכן לא שייך לחקור דמסתבר להקל לישא אשה על אשתו דחרם זה לא נתפשט בכל ישראל מאשר נתיר לגרש בע"כ דנתפשט איסורו בכל ישראל דמה שנתפשט האיסור שלא לגרש בע"כ הוא לתכלית לחזק שלא לקבל חדר"ג שלא לישא ב' נשים אבל לולא כן לא קבלו שלא לגרש בע"כ ואלמלא שקבלו שם שלא לישא ב' נשים לא קבלו שלא לגרש בע"כ כי לא יוכלון לעמוד והי' מתגרשין נשותיהם בע"כ לישא אחרת ודוק. וראיתי להדר"ג נ"י שהעיר שחושש על שהחמיר מר"ן ז"ל להתיר אשה על אשתו יען דיש לו היתר במאה רבנים וגם בתשו' מיימוניות שהובא בב"ש בסי' ע"ז שמא ילמדו בני פרץ להקל בכל זאת זו דקבלה גט דכשר עכ"פ מדין דאורייתא ודרבנן עכ"פ לא הוה אגידה בי' ודומה למה שהקיל מר"ן חת"ס בסי' א' בחלוצה אם מסרבת ומענגת אותו והוית כארוסה המעגנת רק חקר שראה בכנה"ג שדווקא אם נא ידעה מהפסול מהני מה שקבלה הגע לגרשה פעם שנית בע"כ והדר"ג נ"י תמה בכפלים אם כתוב כן בכל בו למה לא העתיק רמ"א תנאי זה דדוקא אם לא ידעה מהפסול ועוד תמה הדר"ג נ"י הא מבואר בח"מ סי' כ"ב אם קבל לפני הב"ד אין יכולין לחזור וא"כ בנידן שכבר קבלה גט ומסרבת אח"כ בודאי אינו יכולה לחזור עכ"ד. נלע"ד לדבר דבר בעזה"י שכנה"ג אות י' סי' קי"ט כתב וז"ל ונתן לה גט מתחילה ברצונה ונמצא הגט פסול יתן לה גט שני בע"כ אם ידענו שלא ידעה בפסול מן הראשון בתקנת שהובא בהר"ם מינץ ז"ל סי' ק"ב אמר המאסף נראה הא אם ידעה בפסולו אינו יכול ליתן גט שני בע"כ ועיין בתשו' הנזכר סי' י"ז עכ"ל ולכאורה לא הבנתי מה חידש הכנה"ג הא מבואר בהר"מ אם ידענו שלא ידעה ממילא נשמע אם ידעה נא יוכל ליתן גט והוא פלא גדול. ונראה דיש לנו ב' אופנים

אשר היא צריכה גט שני (א) משל דקבלה הגט ואח"כ נראה דהי' שני אותיות דבוקין או חסר אות או יתיר או שהדיו הוא גזל או מחובר או פסול עדים או פסול יום וכדומה אשר האשה נא יכולה לדעת בשעת קבלת הגט רק אח"כ נגלה לנו איזה פסול צריכה גט שנית (ב) למשל שאמרה האשה ששמה רחל והיתה נקראת נאה רחל או שאמרה שם אביה ישראל ונקרא יעקב ישראל או שקוראים אותו בשם שנשתנה שמו וכדומה אז ידעה האשה בשעת נתינת הגט מהפיסול אשר נעלם מהב"ד והיא שותקת כדי שתקלקל עניו אח"כ שקבלה מעותיה ואעפ"כ היא אשתו כמקדם וא"כ מעולם לא נתרצית להיות מגורשת ממנו לגמרי רק בערמה לקחה ממנו ממון או נכסים או כתובה וכדומה. ומעתה דין הכל בו אם נתרצה פ"א לקבל הגט יוכל אח"כ לגרשה בע"כ אם נמצא פסול בגט היינו מטעם דהא אמרה שנתרצית בגט ולא חפצה בתקנת דר"ג שלא יוכל לגרשה בע"כ כי נתרצית לגירושין א"כ לה לא תיקן ר"ג תקנתו אם גילתה דעתו ועשתה מעשה קבלת הגט הגם שנמצא אח"כ פסול נו יהי' פסול דאורייתא כחקירת פר"ח אעפ"כ לא תיקן ר"ג אלא לאשה שלא עשתה מעשה שנתרצית בגט ויוכל לגרשה בע"כ שנית אבל אם ידעה בשעת הגט שהוא פסול אז מעולם נא מחלה דהא ידעה מתחילה שהגט פסול וזה שדייק מהר"ם מינץ וז"ל אם ידענו שלא ידעה בפיסול מן הראשון עכ"ל ר"ל אם נדע שלא ידעה בפיסול גט הראשון אבל לא כתב אם לא נודע לה עכשיו אלא שלא ודעה מתחילה בפיסול גט הראשון ומשמע אבל אם יש ספק לפנינו אם ידעה מתחילה מפיסול זה אין רשאי לגרש אותה בע"כ אלא צריך להיות ברור לנו שלא ידעה והוסף הכנה"ג נהפוך הוא דווקא אם ידעה מפיסול הראשון אז אין לגרש אותה שנית בע"כ אבל אם יש ספק אם ידעה מפיסול הראשון יש להקל דספק להקל ועיין בנב"י מהד"ת יו"ד סי' קמ"ו שהשיב לחתנו הגאון שספק להקל בחרם יעו"ש ודוק. ולפ"ז בנידן דידן אם נודע לה אח"כ שאביה לא הי' נקרא כן יהי' מותר לגרשה בע"כ פעם שנית אבל אם ידעה מתחילה שאביה לא כן שמו א"כ מעולם לא נתרצית לגירושין ואסור לגרשה בע"כ ודוק. ויען כי ציין הכנה"ג לעיין בסי' י"ז עיינתי ואעתיק הלשון שכתב בנידן שהיתה אשה מרוצית לקבל גט וקודם שנגמר הכתיבה או קודם קבלת הגט התחרטה ואעפ"כ נתן לה הגט בע"כ וכועס המהר"ם על המסדר הגט שנתן בע"כ ואעפ"י שהי' קנין שתקבל הגט וכ' וז"ל לבי מהסס על רבי גד ומילתא דתמיה קא חזינן בהאי עניני דגיטא הנה גלוי וידוע דלא כופין עתה האשה לקבל הגט והוא תקנת רגמ"ה וכל גדולי עולם אשכנז וצרפת הסכימו עמו ופשט תקנה זו בכל ישראל א"כ מה עלה על דעתו להניח הגט לכתוב ולחתום כיון דאמרה בפי' דלא רצתה לקבלה דמה שייך לכתוב גט כיון דעתה לא הוה שעת הכשר

ליתן לה הגט כי היא עומדת וצווחת שלא רצתה לקבלה ואפי' אם הי' גט מזומן לא יכול למכייפה ועתה הלך וסידר הגט בעכ"ח עכ"ל והאריך מאוד שכעס למה שלח אחר אשה פעמים שתקבל הגט כיון דכבר מיאנה לקבל הגט לא נכון להתעסק בו דאלו הי' אופן זה שבעל אמר שאינו רוצה ליתן גט קודם גמר כתיבת הגט פשיטא שהגט בטל וא"כ מה ראה ר' גד לשלוח אחרי' פעמים ושלש וכ' וז"ל לכך לבי אמר דבכה"ג באשה איכא קצת גמגום לכתוב וליתן לכתחילה הגט בכה"ג אע"ג דפשיטא לי' דהאשה לא יכולה לבטל הגט דהגט אינה שלה דדוקא הבעל יוכל לבטלו דהגט הוא שלו ונכתב בשליחותו ובצוו לכך יש לו כח לבטל הגט אבל האשה אינה יכולה לבטל דבר שאינה שלה ומ"מ מה שיש כח בידה לבטל בטלה ויש כח בידה למאן שלא לגרשה בע"כ א"כ כיון דעמדה וצווחה קודם גמר גט שלא רצתה לקבל וציוותה לבעלה שלא לכותבה א"כ מה שייך לכתוב הגט כיון דעתה אין שעת הכשר ליתן לה ואיכא קצת נגד הדעת כמפורש בפי' בתקנת ר"ג שאם גירשה בע"כ לא הוה גט ובטל אפי' בדיעבד וקשה להכניס ראשי בזה כדדרשי' בפ"ב דעירובין ויותר מהמה בני הזהר בדברי סופרים יותר מדברי תורה שדברי תורה יש בהן עשה ול"ת כו' וכדאיתא נמי בה' דרך ארץ בעובדא דר"ע שנטפל במת ד' מילין כשבא לפני ר"א ור"י אמרו לו על כל פסיעה ופסיעה כאלו שפכת דמים ומפורש הטעם משום דעבר על מצות החכמים דאמרו דמת מצוה קונה מקומו וכן קשה הדבר לעשות מעשה לכתחילה לעקור הקידושין דמדאורייתא ולהתירא לעלמא עכ"ל. דבר גדול גילה מהר"ם מינץ כאן דאין מקום לכתיבת הגט יען דאין הכשר עתה ליתן הגט דהיא אינה מרוצית לקבל גט א"כ מה שייך לכתוב גט אם אין מקום לנתינה דתורה אמרה וכתב ונתן שבשעת כתיבה צריך להיות ראוי' לגרש דבדין תורה הוה גט בע"כ אבל בזמן הזה דיכולה למאן שלא לגרש אותה בע"כ ואם נותן בעל כרחה לא מהני א"כ ממילא אין מקום לכתוב גט עד שנתרצית לקבל הגט ואם חזרה קודם שנגמר כתיבת הגט א"כ פועלת בכח ידה לבטל הכשירו רק אם כבר נגמר הכתיבה אין בידה לבטל הגט דהא הגט אינו שלה אבל קודם גמר הכתיבה יש כח בידה לפעול ביטל גט והביא דברי רגמ"ה שאם גרשה בע"כ דלא הוה גט ובטל אפי' בדיעבד הכוונה נ"ל כיון שר"ג עשה שהגט פסול אפי' בדיעבד לא מהני א"כ הוא נגד הדעת שיהי' מועיל אותו כתיבה אשר יכתב הגט שלא ברצונה וסיים וז"ל שקשה לעשות מעשה לכתחילה לעקור קידושין ולהתירה לעלמא עכ"ל היינו שנימא דאנו עוקרים הקידושין למפרע ולהתירה לעלמא אם קבלו גט בע"כ דבתורת גירושין א"א דכל העובר על דברו חכמים חייב מיתה ור"ג עם זקני דורו עשאו שהגט בטל ומי יעבור על דבריהם ולעקור הקידושין להתירה לעלמא הוא

דבר קשה לעשות כן לכתחילה כן נראה לי לפרש אבל בכל אופן נלמד משם דאם ידעה מן הפסול מתחילה א"כ לא נתרצית בגירושין ולא הוה הכתיבה שפיר דאין שעת הכשר ליתן לה גט א"כ נשאר חדר"ג שלא לגרשה בע"כ דאין כאן פעם שנית אלא פעם הראשון ודוק. ואודיע להדר"ג נ"י מה שנפלא בעיני דהכל בו סי' קי"ו כתב וז"ל ואם נתן גט לאשה בע"כ ונשאת האיש פטור ואינו עבריין נתן גט מרצונה ונמצא פסול יכול לחזור וליתן לה בע"כ עכ"ל ורמ"א בסי' קי"ט כתב וז"ל עבר וגירשה בע"כ בזמן הזה ונשאת שוב אין האיש נקרא עבריין עכ"ל והדבר יפלא הא מהר"ם מינץ מביא דר"ג תיקן שהגט בטל אפי' בדיעבד וא"כ איך שבקינן שהיא תנשא לאיש אחר הא היא אשת איש נגלה מזה דמהני הגט אם גירש בע"כ ועבר על החרם וביותר יפלא לתשו' מהר"ם מינץ אם היא צעקה שלא תחפוץ בגט אין מקום לכתיבת הגט ורמ"א לא חילק ועכ"פ נראה דכל בו סובר דבדיעבד מהני הגט ולכן לשיטתו לא חילק אם ידעה מהפסול דסובר דלא מעכב בגוף כתיבת הגט אם היא צועקת כיון שנתרצית מותר לגרשה אח"כ אפי' בע"כ דהא בגט הראשון אם הי' מגרשה בע"כ מהני רק שנקרא עבריין ופלא שבכנה"ג בסי' קי"ט חקר אי מהני בעבר וגירש ומביא דמהר"ם מינץ בסי' ק"ב כתב שאם נתן גט בע"כ אין הגט כלום והתפלא מדוע לא יהי' מהני וע"כ משום כל מילתא דאמר רחמנא לא תעבוד ופלא הלא בסי' י"ז כתב מהר"ם וז"ל מפורש בתקנת ר"ג שאם גירשה בע"כ דלא הוה גט ובטל אפי' בדיעבד עכ"ל א"כ אם מפורש יוצא דבעל ועכ"ח דהפקירו מבעל ממונו או פסלו לסופר ועדים וא"כ איך שייך לחקור הטעם משום כל מילתא דאמר רחמנא לא תעבוד זה הי' לחקור אם עשה החרם שלא לעשות ואירע שעבר איש על החרם אבל אם החרים בפי' שלא יהי' מועיל אם גירש שהגט בטל אין לנו לחקור על כל מילתא כו' אלא יש לנו לחקור אם יש כח להפקיע כסף הבעל הוא הגט אשר בו מגרש וצע"ג כעת [ועיין בגמ' בתמורה ונב"י ב' סי' קכ"ט קצרתי מאוד]. (ב) ובמה שהערותי שאם ידעה בשעת נתינת הגט הראשון מהפסול אם כן מעולם לא נתרצית לגירושין ונשאר חדר"ג בכל תקפו נסתר היתר שני של הדר"ג נ"י שחקר שיש להתיר לזרוק לה גט בע"כ לפי הנחת שו"ת הרא"ש דר"ג לא החמיר יותר באשה מבאיש והיכא דבאיש כופין בודאי גם באשה כופין וכיון דבסי' קנ"ד פסק אם גירש ונפסל משום לעז כופין לאיש ומכ"ש אם נפסל משום לעז כופין לאשה לקבל גט בע"כ וא"כ כיון שכבר קבלה גט הראשון אין נ"מ אם ידעה אם לא ידעה מותר לזרוק לה גט בע"כ עכ"ד ולדעתי כבר הערותי דבעיני נפלאים דברי נב"י דלא שייך באשה כופין עד שתאמר רוצה אני וכן מצאתי בתשו' מהר"ם מינץ סי' ק"ד באשה מורדת שהביא חבל גאוני ארץ שעשה הלכה למעשה לפסוק לזרוק לה

גט וסיים וז"ל ואם לא תעשה כמדובר לעיל הריני מסכים לכל דברי רבותי והנני מתיר לו עמהם לגרש בע"כ דאדעתא דהכי לא תיקן הגאון לעקור דמה"ת ולעגן שלא לתוהו ברא וגומר נאום הצעיר ועלוב ש"ב ישראל בר' יואל מוסלן הועתק אות באות מכת"י רבותי הניכרים וכבר זרק לה גט שלא רצתה לשוב אלא אחרי שהתרה בה פעמים רבות עכ"ל ומתחילה הביא שם כמה גאונים אשר התירו לגרש בע"כ בנידן דידי' יעו"ש הרי שכתב בפירש וזרק לה גט אך בנידן דחקר הדר"ג נ"י דלא דן מחמת מורדת אשר צריכה התראת ב"ד ולכל הפחות י"ב חודש רק דן שכבר מגורשת ולא נשאר רק לעז ועל כן יהי' מותר לזרוק לה גט זה אינו לדעתי לו יהי' שיש לסמוך דמהני גט בשינוי שם אביה עפ"י דין כיון דהיא ידעה בפסול דהא שמעה דחוקרים לדעת שמה ושם אביה והטעה להב"ד בשם שקר א"כ נגלה למפרע שלא נתרצית בגירושין דאם נתרצית הי' לה להגיד שם אביה דהא שמעה שלהכשר הגע צריך לכתוב שם אביה ואטו אשה דיני גמירי לדעת אם כשר בדיעבד הלא יש כמה פוסקים דפוסלים אלא פשיטא דעשתה זאת יען דלא נתרצית בגירושין א"כ אפי' מדינא אינה מגורשת לדעת מהר"ם מינץ דהא ידעה בפיסול ונשאר לה כל כח ותוקף של חדר"ג שלא להתגרש בע"כ וביותר שכל הכתיבה לא הי' בתכלית ההכשר דהוה כאלו מאנה קודם הכתיבה דהא הזכירה שם אביה בשקר וא"כ אין לדמות זה לדין בסי' קנ"ד דשם יש רק לעז אבל כאן דינא קאמרי' דיש חדר"ג שלא לגרש אשה בע"כ וגט הראשון בטל ודוק. ואוסף אפי' לרמ"א בשם הכל בו דמשמע דסברו דמהני גירושין בע"כ היינו עכ"פ אם הגט נכתב בשעה שנתרצית בפי' לגט או לכל הפחות שלא גילתה דעתה שאינה מרוצית בשלא ידעה כלל מכתיבת הגט אבל במיחה בכתיבתו ולא הוה לשם גירושין דמסתמא לא יעבור החרם וגם הב"ד והעדים והסופר לא יזקקו לו לסייע וא"כ אם גילתה ומחאתה במה שהזכירה שם אביה בשקר אפשר גם הם מודים דלא מהני גירושין בגט כזה דהא לא הי' אז הכשר נתינת הגט ודוק. וגם אודיע להדר"ג נ"י שהרהרתי דאפשר דכל בו ורמ"א מודים למהר"ם מינץ דהגט בטל אפי' בדיעבד ומה שהפלאתי א"כ איך שבקי' שתנשא היא לאיש אחר ועוד נפלא בעיני למה לא נקרא עבריין אח"כ עכ"פ הוא עבר החרם וגרשה בע"כ וצע"ג. נ"ל דיעיין ר"ן פרק הזורק אם נתן גט לה בתורת פקדון ואח"כ אמר שתהי' מגורשת לא הוה טלי גיטך מע"ג קרקע דהא הוה נתינה מיד הבעל ליד האשה יעו"ש וא"כ מדאורייתא הוה הגט דנתינה בע"כ שמיה נתינה כאשר הערותי בשם רשב"א דף ע"ה ור"ג גזר שלא יהי' הגירושין עכ"פ נעשה נתונה מידו לידה ואם נתרצית אח"כ לינשא נעשו אז הגירושין דלא הוה טלי גיטך מע"ג קרקע דהי' נתינה מידו לידה והוה אח"כ הגט ברצונה וממילא לא מחינן

לה לינשא והוא לא הוה עבריין דהא נתגרשה כעת ממנו ברצון ודוק (אך א"כ הי' צריך להיות הגט בעולם בשעה שנתרצית לישא לאיש). (ג) ובזה יש לי לפקפק גם על היתר השלישי אשר חידש דבר נפלא דנתן נטע הוה כחד שם כיון שלפעמים כותבים כך יען שהעולם נוהגין מי שעולה לתורה בשם נתן נקרא בפי המון נטע וא"כ אין כאן לעז בשם שכתב בגט ומה שחסר בגט שם יחזקאל אין בזה לעז בשם אביה אם לא נכתב גם שם שעלה בתורה ואם גדולי עולם מתירין אפי' להאשה מכ"ש להתיר לו לישא אשה אחרת עכ"ד. ולפמ"ש בנידן דידן גרע אי ידעה האשה במעיקרא בשעת כתיבת הגט דשם אביה הי' נתן יחזקאל או נטע יחזקאל א"כ כיונה שלא יהי' הגט כשר דאטו האשה ידעה דיני גדולי פוסקים אבל זאת שמעה ששואלים על שם אביה והרגישה שצריך בהגט לכתוב שם אביה כאשר הי' נקרא באמת והיא שינתה שמו הוה גילוי דעת שלא חפצה בגירושין וגילוי דעת זה הי' קודם הכתיבה ואין כאן מקום לכתיבת הגט לדברי מהר"ם מינץ. ולא אמנע שפלא בעיני כל מה שחשש הדר"ג נ"י כל כך ימחל לעיין בספרי מ"ח ח"ב על א"ע סי' ל"ו בד"ה אמנם שחדשתי סברה ישרה מה שהבן לא יוכל לשנות שם אביו היינו להחליף שם בשם למשל שכתב שמואל תחת שמעון אבל אם הי' לאביו שני שמות יוכל הבן להחזיק אביו בשם אחד משמותיו ואין זה בכלל שינוי שם אביו יעו"ש ומכ"ש בשם אבי' דנכתב עכ"פ שם אחד משמותיו היינו נתן שעולה בו לתורה ואותו שם נקרא בפי המון נטע ואחרי הדפסה מצאתי להגאון מהר"ז מרגליות בטיב גיטין לקוטי שמות סי' כ' ס"ק י"ח שכ' וז"ל כתבתי בספרי סי' צ"ה בעובדא זו וכו' ומסיים וז"ל ושם כתבתי דאף להרא"ש לא מהני להחזיק שם האב היינו בעובדא דידי' שהכל קראוהו שמעון ושינה אותו לשם שמואל אבל אם הי' המיעוט עכ"פ קורין אותו שמואל הוא יכול להחזיק במקום אחר בשם שקראוהו המיעוט עכ"ל א"כ מפורש יוצא דמהני שם אחד ובודאי אין בנידן שלפנינו חשש שיהי' נתן נטע קצר השם מיחזקאל וא"כ לא ידעתי מאי חשש הדר"ג נ"י (ספר בית אפרים אין בידי לעיין) ואני שולח להדר"ג נ"י אשר השבתי להגאון ר' שלמה ג"פ נ"י מאונגוואהר אשר השיג על תשובתי סי' ל"ו הנ"ל. סוף דבר אם האשה לא ידעה בשעת נתינת הגט דשם אביה משונה כאשר נכתב בגט דהודע לה אח"כ בשובה לביתה נראה דטוב לבחור לזרוק לה גט בביתה בפני עדים וכאן יוכל להיות אפי' ע"י שליח ואין לחוש על דברי הנב"י ח"ר א"ע סי' ב' משום תופס לבע"ח דהא כבר אבדה זכותה אשר יש לה על בעלה דהא היא מגורשת עפ"י דין תורה ואיך תהי' לה עליו שום תביעה וגם מה שחשש הנב"י דע"ו השליח לגרש בע"כ המעשה בטל ע"כ לא שייך כאן דהא מותר לגרש אותה בע"כ אחר שכבר נתרצה להגט וא"כ אין כאן שליחות לדבר

עבירה ותהי' מגורשת ולא צריך דין ודיינא לגרש פעם שנית אבל להתיר לו אשה אחרת והיא צריכה עוד גט שני יבא לדין ודיינא המון עם יאמרו הוא גרוש והיא אינה מגורשת ואעתיק דברי הכל בו סי' קי"ו וז"ל והחרם ששם ר"ג שלא לישא ב' נשים אין להתירה רק בק' אנשים מג' קהילות ומג' ארצות כגון ארגו"ן ולומברדיאה צרפת גם הם לא יסכימו עד שיראו טעם מבורר להתיר וגם באותה ענין שתהא מבורר עכ"ל הרי שהחמיר מאוד שצריכין לראות טעם מבורר והוסיף שגם באותה ענין תהי' מבורר ומצאתי שמר"ן ז"ל העתיק ג"כ לשון הכל בו בסי' ד' וכל המסתכל בתשו' מהר"ם מינץ סי' ק"ד יראה עין בעין שיותר טוב לבחור גט בע"כ בזריקה מאשר נתיר לו אשה על אשתו ודוק. אמנם אם ידעה מהפסול בשעת כתיבת הגט ועשתה בערמה א"כ אני ג"כ מודה שטוב להתיר לו אשה על אשתו מלהתיר גט בע"כ מזריקה (ועיין בשו"ת מהר"ם לובלין חשש שמא הבגדים שלה שאולין) וגם שיראתי שיבוא לידי רעש גדול ודל"ב [ויעיין בשו"ת לחם רב סי' נ"ה דמשמע שטוב להתיר אשה אחרת מגט בע"כ] דברי אוהבו ידידו הדש"ת:

סימן ה

שפעת שלום ורב ברכות להרב המאה"ג כבוד הרב ר' יעקב יצחק הלוי איש האראוויטץ נ"י אב"ד דק"ק ראדאמישעל בגאליציען. אודות אשר שאל וז"ל אחד שאנס בתולה והוא פנוי בלא אשה שחייב לישא את אנוסתו אם היא מרוצית אך הוא אינו רוצה דהוא משודך לאשה אחרת אם רשאי לישא את המשודכת דלא יעבור על חדר"ג כמו אם יש לו יבמה זקוקה לו דאסור לישא המשודכת לו מכבר עכ"ל תשובה הדבר יפלא הלא בעיר מסתמא מפותה עיין בב"ש סי' קע"ז ס"ק ב' ואולי באופן שהעיר הנב"י בא"ע סי' כ"א אם לוחמת כנגדו וסברה להושיע לעצמה הוה גם בעיר בכלל אנוסה וכן מבואר ברמב"ן בתורה ועיין בספרי מ"ח ח"ר סי' צ"ח שהארכתי בהבנת הפסוקים אשר העיר הרמב"ן יע"ש וא"כ משכחת שגם בעיר יהי' באונס אבל קרוב לודאי בנידן דידי' שלא הי' עדים כלל א"כ הוה בכלל מפותה. ובחדושי הערותי זה שנים רבות אפי' אם יאמר שאנס אותה אמאי יהי' נאמן הא באונס הוה ג"כ רע לבריות ומהכ"ת להאמין לו שהי' ג"כ רע לבריות נאמר שמסתמא הי' ברצונה ולא נעשה רע לבריות א"כ אפי' לומר שאמת בפיה שאנס אותה לא יהי' נאמן משום אין אדם משים עצמו רשע רק לק"מ דהא רוצה לעשות תשובה שיודע שבאונס הוא מחויב לישא אותה לאשה וגם עליו תשלומין יותר ונאמן לחייב עצמו ממון ועיין ראב"ד הובא בר"ן כתובות פ' המדיר דלחיוב עצמו ממון אין משים עצמו רשע יעו"ש ומכ"ש בכה"ג שחפץ לשוב תשובה ובפרט שהיא תובעת אותו והוא מודה שבודאי נאמן שיהי' מחויב כדין מאנס בת ישראל וביותר בזה"ז שרוב

בתולות נדות איתרע במעשה הבעילה הגם שנדה רק רע לשמים בכל זאת נאמן שאנס אותה ונשארת היא עכ"פ בחזקת צדקות שלא עברה על נדה ודוק. וידע אם יש ספק אם הי' באונס או במפותה אוקי אותו על חזקת פטור שלא הי' חיוב עליו ליקח אותה לאשה ומהכ"ת לחייב אותו מספק והגם דנעשה מעשה בעילה בנערה אבל אין המעשה דבר שיבוא לידי חיוב ליקוחין דשמא נתרצית א"כ אי אפשר במעשה בעילה שלו שיבוא חיוב ליקוחין ולא דמי לדברי תוס' כתובות דף כ"ג בזרק לה קידושין יעו"ש דשם עשה עכ"פ מעשה זריקת קידושין דאם נפלו קרוב לה הי' בו קידושין א"כ ידענו דעכ"פ עשה מעשה שיוכל לשנות חזקה קמייתא אבל כאן אם היא מרוצית א"כ אי אפשר שיהי' במעשה בעילתו חיוב לקוחין והיא סברה עמוקה אשר הארכתי בה במקום אחר בעזה"י. ולדינא נראה כיון שהוא משודך כבר קודם שאנס אותה א"כ יש חדר"ג לישא המשודכת ומהכ"ת לעכב עליו שלא לישא אותה משום שיש עליו לישא אנוסה שלו ויהי' ג"כ חדר"ג מאי אולמי חדר"ג זה מחדר"ג אחרת וכן מבואר ברמ"א סי' קנ"ט שכ' וז"ל וי"א דעכשיו בזה"ז דאיכא חדר"ג שלא לישא ב' נשים אם נפלה לאחד שומרת יבם אסור לישא אחרת עד שיחליץ ליבמתו ודווקא שלא היתה משודכת לו כבר אבל אם היתה משודכת לו כבר מותר לכונסה עכ"ל ועיין בפי' הגאון מווילנא ס"ק כ"ד וז"ל דהא ג"כ איכא חרם הקהילות במשודכת לישא אותה ואוסרת היבמה עליו עכ"ל וא"כ מה לי מצות יבום או מצות ולו תהי' לאשה ודוק:

סימן ו

שאלה אירע ר"ל באחד שנשתטה אשתו וברחה בעולם ונעלמה מעיני אישה וישב גלמוד אחרי שנים מעוטים בא חמיו ואמר זה איזה שנים בא אלי עד כשר וגילה לי שמתה אשתך היא בתי ובקשתי שישתוק מלהעד עד כי יגדל בתי הקטנה שתוכל להיות לך לאשה וכעת בתי השניה ראוי להנשא אם תתן לי תקיעת כף שלא תיקח אשה אחרת רק תיקח אחות אשתך ראשונה היא בתי הקטנה אשלח בעד העד שיגיד עדותו בב"ד ואם לא תתן לי תקיעת כף לא אגלה מי הוא העד ותשב בלי אשה כל ימי חייך וישמע האיש לחותנו ונתן לו תקיעת כף על דבר הזה וישלח חמיו בעד העד והגיד בב"ד שאירע שהוא הלך למרחקים ושם בבית חולאים אחד היו שניהם הכירה ודבר על לבה שתשב לבית אביה ובית בעלה ואחר יום ויומים גבר עליה מחלתה ומתה שם והוא נכנס לבית חולאים של הנשים וראה אותה מת ויש בעדותו עדות מעלי' וביקש שיתירו לו לישא אשה וחפץ באחות אשתו כאשר נתן ת"כ לחמיו. תשובה נראה לי לא די שאסור לישא אחות אשתו אלא גם אשה דעלמא אסור לישא בכה"ג כאשר אבאר בעזה"י. הנה הב"ש

סי' קנ"ח ס"ק א' כתב וז"ל ולכאורה נראה בזמן הזה שיש חדר"ג שלא ישא אשה על אשתו אין עד אחד נאמן שמתה אשתו דהא דבר שנתחזק באיסור היא ואין אחד נאמן כמש"כ ביו"ד סי' קכ"ז עכ"ל הרי מפורש יוצא דאין ע"א נאמן שמת אשתו שהוא יקח אחרת דאין ע"א נאמן באיתחזק איסור. הן אמת שהנב"י במהד"ת א"ע סי' ז' חידש דבר להקל כנגד הב"ש הנ"ל דהך איסור דחדר"ג לישא שתי נשים הוא רק איסור דרבנן ומה שאינו דבר שבערוה הגם דאיתחזק איסור הוה ספק אם ע"א אינו נאמן כמבואר בתוס' וא"כ באיסור חדר"ג הוה ספק דרבנן והוא להקל שע"א נאמן אפי' אם הי' איתחזק איסור דרבנן דפח"ח. אמנם אני הערותי במקו"א בעזה"י להצדיק דברי הב"ש דתוס' בגיטין דף ב' חדשו זאת בשם הר"י בד"ה הוה דבר שבערוה כתבו וז"ל הא דנקט דבר שבערוה אומר ר"י משום דבאשה רבה בשאר איסורין כגון טבל והקדש וקונמות מספקי לן אי מהימן אפי' איתחזק איסורא ולא בידו או לא עכ"ל מזה למד הנב"י דינו להקל באיתחזק איסור חדר"ג. ולדעתי דדוקא בטבל והקדש וקונמות דלא משכחת בעדות הע"א דבר שבערוה אז נסתפקו באשה רבה אי ע"א נאמן אפי' אין בידו וממילא נוכל לחדש בטבל דרבנן וכדומה יהי' ע"א נאמן אבל אם ע"א מעיד לבעל שמת אשתו יש בו בהעדות פי שנים (א) אם מותר לבעל לישא אחות אשתו שהיא עליו באיסור כרת והבנים יהי' ממזרים אם לא מתה אשתו ראשונה (ב) אם מותר לישא אשה דעלמא שיש בו איסור חדר"ג לישא אשה על אשתו אם לא מתה אשתו ראשונה בכה"ג שיש בעדותו ג"כ מה שנוגע איסור דאורייתא ואיסור ערוה אם יקח אחות אשתו אז בודאי אין ע"א נאמן כלל אפי' לישא אשה אחרת דעכ"פ עדות זה להגיד לבעל שמתה אשתו ראשונה יש בו דבר שבערוה והי' אתחזק איסור ואיך נחליק עדות אחת לענין ליקח אחות אשתו לא יהי' נאמן ולענין לישא אחרת יהי' נאמן ודוק. ואוסף נופך בעזה"י אפי' אם הי' אשתו בת יחידה בכל זאת אין ע"א נאמן דעכ"פ בעדות הזה שמגיד נבעל שמתה אשתו משכחת בו כח עדות גם לדבר שבערוה ואיתחזק איסור כגון אם יש כאן אחות ועכ"פ הוה עדות בדבר שבערוה ולכן דייק הר"י דבאשה רבה נסתפק הגמ' בשאר איסורין בטבל והקדש וקונמות דשם לא משכחת בשום אופן שיהי' בהעדות כח מה שנוגע בדבר שבערוה ודוק. סוף דבר בנידן שלפנינו שיש כאן אחות אשתו ראשונה ונוגע העדות באיסור כרת בדבר שבערוה ואיתחזק איסורא אשר בודאי אינו נאמן כלל ה"ה לא מהני עדות ע"א להתירו לאשה דעלמא בכה"ג בודאי גם הנב"י לא הי' מתיר ודוק. וגם יש בעדות ע"א לבעל שמתה אשתו דבר שבערוה לענין אמה שהיתה חמותו דבחיי אשתו הוה חמותו בכרת או שריפה ולאחר מיתת אשתו אין בה רק איסור ארור שוכב עם חותנתו לשיטת רשב"א ורמב"ן

וא"כ מעיד בעדותו לסלק מחמותו איסור ערוה והוא עדות ע"א בדבר שבערוה אם ימות חותנו שתהי' חמותו על הבעל רק בארור אבל לא בכרת ולא בלאו רק בארור שוכב עם חתנתו והי' לי להרבות בזה הערות רבות לפרט דהוה עדות בדבר שבערוה ועיין בדגול מרבבה א"ע סי' ט"ו שהעיר על המחבר שסתם ודוק. ואגב גררא אעתיק מה שכתבתי על הגליון הנב"י סי' ז' שמחדש בשפחה הי' הטעם שהיא ממצאת עצמה לזנות יהי' המזנים אנוסים וכתבתי וז"ל ואולי מפני שרבים נכשלים בה התירו רק הנב"י מוסיף לולא שנחשבו הרבים כאנוסים שהוא ממצאת עצמה לזנות לא הי' חוששים להציל אפי' רבים מזידים דכתיב הלטהו לרשע רק לדעתי בלא"ה כיון שהב"ד כופין אותו לשחרר א"כ לא עובר על לא תחנם כי הוא לא חפץ לחנן אותה רק נעשה בו כפיה אבל כאן להתיר לו חדר"ג מנ"ל ואין לחקור שהב"ד עוברים על לא תחנם כי המה עושים כדי להציל רבים מחטאים ודוק:

סימן ז

שאלה פנוי' שנתעברה ואמרה מפלוני לוי נתעברתי והוא מכחישה שלא בא עליה והיתה דיימה מכמה נערים ואח"כ ילדה בן ונתגדל והוא מחזיק עצמו ללוי עולה לתורה בתורת לוי ורוחץ לכהנים בתוך שאר לוים כי אמו אמרה לו שהוא בן מפלוני הלוי וקמו עוררים ואומרים שצריך למחות בידו שלא יהי' מוחזק ללוי פן יקדש מקרובי פלוני הלוי אשה ויתירו המתקדשת בלא גט כי יאמרו אין קידושין תופסין בערוה ויש טוענים שנהפוך הוא שצריך להחזיק בלוי דאל"כ יש לחוש שמא יתירוהו בקרובי פלוני אשר אמו אמרה שנתעברה ממנו א"כ שוא"ת עדיף ולא ימחו הב"ד מאשר החזיק עצמו. תשובה נראה בעיני כי חשש שמא יתירו קרובי פלוני המתקדשת בלא גט רחוק בעיני הגם דיהי' נראה שהוא מחזיק עצמו ללוי מכל זאת אין הוכחה דלמא אמו יודעת שזנתה מלוי ע"כ הודיעה לו שהוא לוי אבל בכל זאת אין ראי' שהוא בן מפלוני הלוי שהזכירה להתיר המתקדשת בלא גט וגם זאת הב"ד יזכרו דלמה החזיקו אותו ללוי שיהי' נזכר להיות אסור בקרובי אותו פלוני אבל אם עבר וקדשה צריך ליתן לה גט דמנ"ל שהוא ודאי בן של אותו פלוני דלמא החזיקו אותו בשם לוי כדי שיזכור שלא יקדש מקרובי של אותו פלוני א"כ מסתבר שיהי' הב"ד שב ואל תעשה והוא יחזיק עצמו ללוי ונהפוך הוא אם מחינן בו כעת שלא יחזיק עצמו עוד ללוי יבוא לידי מכשל שיאמר בודאי עמדו ב"ד בדבר שאינו בן לוי פלוני ויבא לינשא קרובה ערוה ודוק. ואוסף נופך דיותר צריך תיקון שיהי' זכרון לפני הולד שיהי' יודע שהוא בן אותו פלוני הלוי כדי שלא יבוא לישא ערוה מאשר נדאג שבכל זאת יקדש ערוה ויתירו אותו הב"ד בלא גט מהכ"ת ניחש שיקדש ערוה הלא יש זכרון

לפניו ולפני כל העולם שאסור בה אבל אם לא יהי' מחזיק ללוי מי יזכור שהוא באיסור ערוה עליה ולא יבוא הוא או העולם ליתן ללב לבוא לב"ד ע"כ מהכ"ת לחוש על ב"ד טועין שאם יעבור ויקדש ערוה להתירה בלא גט וק"ל. וגם נ"ל אחרי שאמו אמרה לבנה שידע שהוא בן מפלוני הלוי הגם בשעת מעשה לא היתה נאמנת כיון שפלוני מכחישה ואפי' שבועה לא צריך להכחישה עיין בב"ש סי' ד' ס"ק מ"א דלא תוכל לתבוע מזונות לחייבו שבועה אבל עכ"פ מהכ"ת לחשוד אותה דאמרה לבנה שידע שהוא מפלוני הלוי שיעלה לס"ת בתורת לוי מהכ"ת להכשילו שיעלה תחת כהן אשר הי' הדין אם אין שם לוי צריך הכהן לעלות פעם שני וגם נ"מ לענין פדיון בכור אשר יולד לו שלוי ובניו פטורים מפדיון בכור עיין יו"ד הל' בכורות והגם שהוכחות הנ"ל אינם להיות בנו של פלוני לירושה כיון שהכחיש עכ"פ אין הב"ד צריכין למחות בידו שלא להחזיק עצמו ללוי דלו יהי' שאינו בן פלוני הלוי אוני יודעת שעכ"פ מלוי נתעברה ושמו כשמו ועולה לס"ת באותו שם ובאמת האם נאמנת לאיסור שמפלוני הלוי נתעברה ואסור בקרובי' ודוק. אך מצאתי בנב"י מהד"ת סי' מ' שהחליט בנידן שלו שולד החזיק בעצמו ללוי שאזיל בסברה דיותר יש לחוש אם יחזיק עצמו ללוי פן יאמרו אם קידש קרובה שלא צריכה גט וכתב עוד אלא שגוף הדבר הזה לאסרו בקרובי פלוני הוא מרמב"ם פט"ו מא"ב היינו באין אותו פלוני מכחישה בפירוש שאינו בנו אלא שלא הודה לה ומיירי שאינו כאן או שישנו כאן ומודה שבא עליה אבל אומר אולי זנתה גם עם אחרים אבל באומר בודאי שאינו בנו התורה נתנה לו נאמנות ואפי' בארוסתו או אשתו נאמן לומר שאין הולד ממנו להתירו בממזרת ולמה לא יהי' נאמן להתירו בקרובותיו עכ"ל. ולדעתי הגם שעפר אני תחת רגלי תורתו הנוראה בכל זאת לא אוכל לחשות מלהודיע שדבריו נפלאים בשלומא אם האב אומר על בן בין בניו שהוא אינו בנו מן ארוסתו או אשתו א"כ הוא ממזר בבטח ומותר בממזרת א"כ האמינו התורה דאם הוא בנו והוא אומר עליו שהוא ממזר וא"כ עכ"ח יקח ממזרת ויהי' בני בניו ממזרים א"כ מכשיל בנו וגם בני בניו עד דורי דורות באיסור ממזרת וע"כ קושטא שיודע שבן זה אינו ממנו דהלא הי' מחזיקים שהוא בנו והוא אומר שאינו בנו אבל בפנוי' שנתעברה והיא אומרת מפלוני נתעברתי והוא מכחישה שולד אינו ממנו חיישינן דלמא ממנו הוא והוא מכחישה מפני בושה דלמאי יחוש הלא הולד יהי' ישראל כשר אפי' אם נתעברה מן שאר ישראלים אשר דיימו מהם ומהכ"ת לסמוך על הכחשה להתיר הולד בקרובי'. ולא עוד אולי הוא חושדה שזנתה גם עם אחרים ולא חפץ להכיר מספק שהוא בנו דאפי' אם נתעברה ממנו והוא מכחישה יהי' הולד ישראל כשר דממנ"פ הולד הולך אחריה וכי תימא להחזיקו

בלוי על זה הוא מסופק דלמא זנתה גם עם אחרים ולא יודע אם הוא לוי דאם אומר על בן בין הבנים בארוסתו או באשתו שאינו בנו א"כ הוא עושה אותו ממזר ברור לישא רק ממזרת על זה האמינו התורה אבל כאן בפנוי' שנתעברה מהכ"ת יהי' בהכחשה שלו הוכחה שיהי' מותר בקרובי' מן אותו פלוני שהמה ערוה לו הוא הכחיש משום כיסופא או מסופק אם הוא בנו ויודע שולד יהיה ישראל אפי' לא נדע ממי היא נתעברה ודוק. ואין להשיב דגם כאן אם הוא מסופק שהוא בנו הי' לו להודות או לומר מסופק אני אם ממני או מאיש אחר אבל כאשר יכחיש בבירור דלמא כאשר יגדל יקח אשה מקרוביו זה נ"ל אין הוכחה מהכ"ת יחוש שכאשר יגדל יקח אשה מקרוביו יתלה בודאי יקח אשה מרובא דעלמא אשר אינם ערוה עליו הלא אפי' אדם בעצמו מקיל בספק כרת עיין ברמ"א בהל' יוכ"פ בשם ר"י שלא ימצא ספק נדה דשמא יפתה לבו לתלות בצד היתר יעו"ש ק"ו שהוא לא יחוש פן לא יקח אשה מרובא דעלמא דהא אפי' אם יקח קורבתו דלמא גם היא אינה ערוה עליו דדלמא נתעברה מאיש אחד שבא עליה דהוא חושדה שזנתה גם עם אחרים ועל ספק איסור בבלי דעת לא חש ודוק. והרהרתי עוד דלמא דיבור האב שאומר בנו ממזר עושה רק ספק ממזר ואעפ"כ מותר בממזרת ודאי דכל ספק ממזר מותר בממזרת ודאי דכל ספק ממזר להקל אבל כאן דספק ערוה אסור א"כ מנ"ל דדבורו אשר אומר אין זה בנו מתירה בקרוביו הלא ספק ערוה לחומרא ובפרט לשיטת בה"ג דאב נאמן לעשות בנו ממזר כאשר עוסק בהכרה שמכיר לבן אחר אבל לא לומר שבנו בן גרושה שמעיד רק לפסול וא"כ מהכ"ת יהי' נאמן פה להתירו בקרובות ערוה הלא אינו נאמן עליו בכה"ג לפסלו וה"ה אינו נאמן בכה"ג להתירו ודוק ועיין בבית מאיר סי' ד' שחולק על דין דלא תוכל להשביע על מזונות יעו"ש ה"ה בנידן שלנו שאמו הגידה לו בברי שהוא בן פלוני הלוי דמהני ברי שלה בנב"י הוא החזיק עצמו בלוי בלי הגדת אמו אבל כאן מהני ברי של אם כנלע"ד עיין בראש פ"ק דכתובות סי' כ"ט ובב"ש ס"ד ס"ק מ"ו וק"ל]. והנני חוזר על גוף החקירה שפסק הנב"י אם יחזיק בלוי יש חשש אם יקדש ערוה יאמרו שלא צריכה גט כלל שהרי הוא מוחזק ללוי יעו"ש ולדעתי פלא השואל הביא דעת האומר שטוב שיהי' מחזיק עצמו בבן לוי כדי להיות היכר אם יקדש קרובות פלוני יהי' הב"ד אוסרין אותה עליו מכח ספק לו יהי' שאי אפשר לידע בבטח שהוא בן לפלוני הלוי דכשם שזנתה עמו זנתה גם עם אחרים עכ"פ כיון שמחזיק עצמו שהוא בן לפלוני הלוי נאסר האשה עליו דשמא הוא בן פלוני ואסורה האשה עליו מכח ספק וגם הוא יתרחק מלישא אותה ואפי' אם ירצה לישא אותה יהי' היכר לאסרה עליו אבל מה שחשש הנב"י אם יחזיק בשמו יאמרו אם קידש אחת מקרובות האסורות שלא צריכה

גט הוא נפלאת הכי יש אפוטרופוס לעריות שמא נבעלה ג"כ מאנשים אחרים והוא בן מאיש אחר וצריכה גט מספק עכ"פ דאטו הי' אז ב"ד נביאים לדעת בבירור שמפלוני הלוי נתעברה כמו ביבמות דף ל"א שאמרו בגמ' מפולת מי קמו רבנן במפולת כתב רש"י בד"ה אבל מפולת וז"ל אי נמי מצרכה לה חליצה מי אתי למימר קמו בהו רבנן במפולת אלו הדיינים המצריכין אותה חליצה נביאים הם וידעו שהיא מתה ראשונה דליתי לייבם לצרה ומידע ידעו דהאי דחלצה משום ספיקא הוה עכ"ל וה"ה הכא איך יאמרו איזה ב"ד שלא צריכה האשה גט כלל אטו דיינים שלא מיחו בו להחזיק עצמו ללוי נביאים המה שידעו בברור שנתעברה מפלוני הלוי אשר אמרה הפנוי' שממנו נתעברה להתיר קידושיו מקרובות פלוני בלא גט ומה שלא מיחו מלהחזיק עצמו בלוי הוא שיהי' זכור שלא יקדש מקרובות פלוני עכ"פ דלמא היא ערוה עליו ודוק. ויגעתי ומצאתי בעזה"י שהנב"י עצמו בח"ר א"ע סי' כ"ג השיג על מהרי"ו שחידש אם הבעל מודה שזנה עמה אין להקל במיניקת דחיישי' לתקלה שיאמרו קמו רבנן במילתא שהוא בנו ודאי ויתירוה בלא חליצה וכתב עליו הנב"י וז"ל אני תמה דבשלומא בספק גירושין כיון דמשכחת למיקם עלה דמילתא דהרי אפשר להתברר בעדים שהי' קרוב לה א"כ שפיר אמרו דנפיק חורבה שיאמרו באמת קמו רבנן עליה דמילתא אבל כאן איך שייך למיקם עלה דמילתא שממנו נתעברה ולא מאחר ואלו לשומר מסרוהו אין אפטרופוס לעריות וכיון דליכא שום אפשרות למיקם עליה דמילתא ליכא חשש כלל שיאמרו קמו רבנן עלה דמילתא וכמו שאמרו ביבמות דף ל"א מפולת מי קמו רבנן עלה דמילתא עכ"ל הזהב וא"כ נראה לי ברור שלא ימחה הב"ד בידו מה שהחזיק עצמו ללוי כנלע"ד נכון בעזה"י. ודע דיש עוד להשיב על הנב"י מדברי תוס' רי"ד בפ' עשרה יוחסין דסובר דהוא נאמנת אעפ"י שהוא מכחישה וזה דתנן אומר זה בני ממזר נאמן כשהאשה מתה יעו"ש וגם יש להשיב לשיטת ר"ת ובה"ג דדווקא זה בני ממזר נאמן ועיין בשעה"מ פרק ט"ו מהל' א"ב הל' י"ז שהעיר בהם ועיין בתרה"ד סי' רס"ז ובש"ך יו"ד סי' ש"ה היטב סוף דבר הב"ד יהי' שב ואל תעשה שלא ברור הדבר כאחותו שאסורה לך אמרו חכז"ל כנלענ"ד להלכה בעזה"י דליכא למיחש שיתירו קידושיו בלא גט ולהיפך יש לחוש אם לא יחזיק ללוי יוכל לבוא למכשול ח"ו:

סימן ח

הרמב"ם פט"ו מהל' א"ב הל' י"ד כתב וז"ל פנוי' שזנתה ואמרה בן זה בן פלוני הוא אם אותו פלוני כשר הרי הבן כשר ואינה נאמנת להיות זה בנו של פלוני ויראה לי שחוששין לדבריה ויהי' הבן אסור בקרובות אותו פלוני מספק ואם אותו פלוני ממזר אינה נאמנת

להיות הבן ממזר ודאי על פיה כמו שבארנו אלא יהי' ספק ממזר עכ"ל. ופלא בעיני הא בהל' י"ב כתב אם אמרה לפלוני ממזר או לפלוני נתין נבעלתי אפי' אותו פלוני מודה שהוא ממנו הרי זה הילוד ספק ממזר עכ"ל מכ"ש כאן דלא הזכיר כלל שפלוני ממזר מודה שהוא ממנו דלא נאמנת שיהי' הבן ממזר וודאי וצע"ג ועוד נפלא בעיני שהרה"מ כתב בהל' י"ד וז"ל ומ"ש ואם פלוני ממזר כבר נתבאר בסמוך עכ"ל וא"כ קשה למה הכפיל הרמב"ם לכתוב דין אחד פעמיים זה אחר זה והלא ק"ו הוא מה בהל' י"ב דהודה פלוני ממזר בכל זאת לא הוה הולד אלא ספק ממזר מכ"ש כאן דלא נזכר שהודה פלוני הגם דאפשר שאינו לפנינו לשאלו עכ"פ אין כאן הודאה ממנו וצע"ג. ונ"ל דבשלומא בה' י"ב שאמרה האשה בפירוש לפלוני הממזר או לפלוני הנתין נבעלתי א"כ היא מכרת בו שהוא ממזר או נתין שפיר אמרינן הגם שפלוני ממזר או נתין מודה בכל זאת הוה הולד רק ספק ממזר דכשם שזנתה עם זה כך זנתה עם אחרים דהא כיון דכבר זנתה עם ממזר או נתין כך זנתה גם עם איש אחר אבל בהל' י"ד דהיא אמרה לפלוני נבעלתי אבל היא אינה מכרת ביחוסו רק אנו בודקים אחריו ואם נמצא אותו פלוני כשר הרי הבן כשר ואם נמצא שפלוני ממזר הי' בסברה לומר דיהי' הולד ממזר ודאי דהא היא לא ידעה שהוא ממזר והאמינה שהוא אדם כשר שהיתה סומכת עצמה על רוב אנשי עיר שכשירים הם ולא היתה צריכה לבדוק קודם הזנות דדווקא ברוב פסולים יש חזקה אשה מזנת בודקת ומזנה יען דידעה שרוב אנשי עיר פסולים אבל ברוב כשירים סמכה עצמה על הרוב ולא בודקת כלל רק עכשיו אנו בדקנו ונודע שהבעל הוא ממזר א"כ מהכ"ת נחוש שזנתה עוד הפעם בשלמא בהל' י"ב אמרי' כיון דזנתה עם ממזר כ"ש דאפקרה נפשה לגבי איש כשר ועכ"פ הוה ספק אם הולד ממזר אבל כאן מהכ"ת נימא דנבעלת שנית מאדם אחר קמ"ל וז"ל אינה נאמנת להיות הבן ממזר על פיה עכ"ל הכוונה דרק לאב האמינה התורה לאמור על בנו שהוא ממזר ולא לאשה ואם יהי' כאן הולד ממזר ודאי א"כ יהי' נעשה ממזר על ידי אמו וזה שדייק על פיה לא נעשה ממזר ודאי אבל אם פלוני הממזר יהי' מודה יהי' הולד ממזר ולא נחוש כשם שזנתה עם זה כך זנתה עם אחר דהא היא לא ידעה שהבועל הוא ממזר ומהכ"ת דניחש שזינתה עם אחר אבל בהל' י"ב שהזכיר האם שנבעלת לממזר שם אפי' הממזר מודה ויהי' הולד ממזר על פיו ולא על ידי אמו הזכיר הרמב"ם דדלמא זנתה גם עם אחר וא"כ אין אנו מחזיקים את הבעל לאביו ודאי שיוכל לעשות הולד לממזר והבן:

סימן ט

שאלה באשת איש אחת שיצא עליה קול וגם הי' עדי כיעור ולא הי' בעדות כדי לאוסרה על בעלה ואחר כמה מריבות בינה לבעלה התפשרו עצמם לקבל גירושין ובעלה גרשה ונסעה משם ונשאת להנחשד הידוע ויקראו לפני הב"ד והשיבו המה ידעו שלא חטאו מעולם ומותרים זה לזה ונתעורר דברי ריבות בשערים המצוינים בהלכה אם לכוף אותם ברדיפות שיפרדו זה מזה או לא. תשובה דבר זה מפורש יוצא לאיסור מפי אדמ"ו ז"ל חת"ס א"ע סי' כ"ו שכתב בד"ה ונחזי מאי דקמן וז"ל נחזי מאי דקמן דעכ"פ מעיקר הדין נראה דאם לא גרם איסור לבעל אינה אסורה לבועל אי לא משום קנסא ולכתחילה באם נישאת לא תצא אך כל זה באונס וכדומה שמדין תורה לא מעלה מעל באשה אבל ביצא קול ועידי כיעור דאסרי' לבועל מדין דאורייתא דחיישינן שבעלה ואוסרה על הבעל אע"ג דמ"מ אנו אין אוסרין אותה משום דמספיקא אוקמא אחזקת היתר לבעלה ואמרינן מסתמא לא נבעלה אבל הוא הבועל בעצמו שיודע שבעלה הרי אוסרה על בעלה ואפי' אי מספקא לי' לבועל כי היכי דאפקרא לגבי דידי' אפקרא נמי לאחריני וכבר נאסרה מקודם והוא לא גרם איסור ויש מאחרונים סוברים דגם בזה לא נאסרה על הבועל כל זה ביודעים בודאי שכבר נאסרה אבל מספיקא וגם כבר יצא קול כשהיא יושבת תחת בעלה הראשון ואז היתה בלאו הכי אסורה לבועל מטעם אשת איש ואז נולד ספק אם אסורה לבועל או לא נמצא כשנתגרשה מבעלה נתחזקה מאיסור לאיסור כמו יצאה מחזקתה מחיים ביבמות ל"א ובש"ע י"ד סי' נ' ורק לבעלה לא נאסרה לא נאמר שהוא לא גרם איסור בודאי אם בא עליה הוא גרם איסור והבעל לא ידע ואשם והוא הבועל בעונו של בעל יומא"ס רק אין בנו כח להוציא מחזקת התירה לבעלה הראשון אבל להשני נתחזקה מאיסור לאיסור ע"כ לפע"ד כל מה שיש בידו לעשות להפרידם זמ"ז יעשה וד' עמו עכ"ל הרי מפורש יוצא מפי אדמ"ו ז"ל שצריך להפרידם זה מזה. ולי התלמיד נראה שיש הרהורי תורה על דבר החדש אשר חידש מורי לאמור נגד הנחשד מחזיקים מאיסור לאיסור שתהי' אסורה עליו ולדעתי לחדש כלל חדש בעזה"י ביסוד זה שמחזיקים מאיסור לאיסור כאשר אבאר ברצות ד' בזה. נראה לי בסברא דלא אמרי' מחזיקין מאיסור לאיסור אלא אם שני איסורים שווים אם הי' איסור ראשון איסור הכולל כל בר ישראל צריך להיות איסור השני ג"כ כולל כל ישראל וה"ה אם האיסור הראשון הי' אוסר לאדם או חפץ פרטי צריך להיות השם איסור השני ג"כ איסור פרטי לאדם ההוא אז מחזיקים משם איסור הראשון הכולל כל ישראל לשם איסור השני שכולל גם כן כל ישראל כגון אם אנו חוקרים להחזיק משם איסור אבר מן החי לשם איסור נבילה

עיין בביצה דף כ"ה דשם אבר מן החי כולל כל בית ישראל וכן איסור נבילה כולל כל בית ישראל או איסור אשת איש כולל כל בית ישראל חוץ מבעלה שמותר בה דהיתר שלו שהיא אשתו פועל האיסור שתהי' אסורה לכל בית ישראל בשם האיסור שהיא א"א וכן ביבמה לשוק הוא איסור לכל בית ישראל חוץ לאחי בעלה היא מותרת שהוא עומד תחת בעלה וזה גופו במה שהוא מותר ליבם פועל האיסור לכל בית ישראל וביען שהיא עומדת ליבום לאחי בעלה עיין יבמות דף ל"ב א"כ מחזיקים מאיסור הראשון לאיסור השני הדומה לו וכן מחזיקים באדם פרטי עיין תוס' כתובות דף ע"ה אם נזקק אדם ידוע לטומאה ואח"כ נולד בו נגע אחרת מחזיקים מנגע לנגע באותו גוף פרטי שיהי' הוא טמא שמחזיקים מנגע לנגע באותו גוף וכדומה ששוה שם טומאה השנית כמו שם טומאה ראשונה באותו גוף או חפץ דשני אסורים שווין כאשר אבאר בטעמא בעזה"י. אמנם שנימא להחזיק משם איסור ראשון שם אשת איש שהוא איסור כולל כל ישראל לאיסור טומאה על הנחשד לבועל א"כ הגם שנתגרשה או שנתאלמנה והלך איסור הראשון מהאשה שהיא מותרת לכל העולם רק כנגד הנחשד בלבד נימא שהיא אסורה משום טומאה דכתיב ונטמאה שני פעמים אחד לבעל ואחד לבועל אמרי' בהיפך הלא לא נתברר שנאסרה על הבעל באישות איך נאסרה על הבועל משום ספק דלמא נטמאה הגם שנולד הספק כאשר היתה באיסור א"א הלא איסור אשת איש הי' איסור על כל העולם ואיסור זה הלך ממנה ומותרת לכל העולם מהכ"ת להחזיק על איסור פרטי נגד זה הנחשד הלא אפי' אם נתחזק מאיסור לאיסור לא יהי' שם איסור שני כולל כל ישראל רק על הנחשד לבד אז כיון שהלך איסור אישות איך נחזיק מאיסור אישות על איסור טומאה לבועל כנלע"ד והוא כנגד דין של אדמ"ו ז"ל. ואסברא טעמא דמילתא בעזה"י דהא דנימא מחזיקים מאיסור לאיסור הוא דכל איסורים שבתורה מניחין שם איסור על החפץ אשר בעבורו צריך בר ישראל להתרחק מהנאתו ולא איכפת לן לדעת איזה שם איסורו כי די לנו לדעת שבעילת אשה זו אסור לכל העולם וכן מאכל בשר זה אסור לכל העולם כי אין רשות לו לאכול או לבעול רק היתר אבל מה שהוא אסור מאי נ"מ לדעת שם איסורו יהי' מן איזה שם איסור שיהי' הלא אסור בכל שם איסור למשל אם יחפוץ לאכול צריך לדעת שהוא היתר אבל אם רובץ עליו שם איסור יהי' מאיזה שם יהי' הן טריפה או נבילה או חזיר או חלב או אבמה"ח וכדומה הכל אחד דמה לי איסור לאו או כרת או עשה וכדומה וכן אם יחפוץ לבעול צריכה להיות מותרת לו בבעילה דאל"כ מאי נ"מ אם היא אסורה באיסור חייבי לאוין או איסור עשה או באיסור כרת או באיסור מיתות ב"ד וכדומה עכ"פ הבעילה בה אסורה לכל שמות האיסורים המה

רק הבדל להעובר עבירה לדעת באיזה שם יהי' מתרים בו וגם לדעת אם עונשו קיל או חמור כפי אשר קצב ד' עונשו אבל אם אנו חוקרים אם לאכול או לבעול לכתחילה אין נפ"מ בשמות רק לדעת אם הוא אסור או מותר כי בזה תלי' לבר ישראל אם מותר לאכול או לבעול וכדומה והבן. ומעתה נבין שורש הטעם אם מחזיקים מאיסור לאיסור הוא מטעם אוקי מילתא על חזקתו האשה או החפץ הי' לו שם איסור הגם שלא נזכיר האיסור בשמו פרטי כגון באשה לא נזכיר שם א"א ובבשר לא נזכיר שם אבמה"ח אבל עכ"פ שם הכולל נזכיר שהוא איסור היא אסורה בבעילה והבשר אסור באכילה דעכ"פ לא נקראו בשם היתר כי השם היתר הוא שלא מונח עליו שום סרך איסור וא"כ אם נולד ספק שם איסור בשם פרטי כל זמן שהי' עליו שם איסור פרטי מקודם אמרי' הלא האשה או הבשר הי' לו מקודם עכ"פ שם איסור והגם שנעשה מיתות הבעל או שם שחיטה בבהמה וישיגו שם היתר אמרי' הלא בו ספק שם איסור אחר ואוקי החפץ או האשה על חזקת קמייתא שלא הי' לו שם היתר וכן אם גוף אדם נטמא בנגע וטרם שנטהר נולד בו ספק נגע אחרת טמא יען דגוף זה הי' לו חזקת קמייתא שהגוף טמא והוה חפץ אסור בכל הנוגע לטהרה ואוקמי הגוף בחזקתו ראשונה שטהור לא הוה ודוק. ובזה יובן ראי' מהרי"ט סי' ק"ב דמחזיקים מאיסור לאיסור מדמחזיקים בספק דרס או שהה בשחיטה הגם דאיסור אבהמ"ח שהי' גם לב"נ הלך מבהמה אעפ"כ מחזיקים לנבילה לישראל דמחזיקים מאיסור לאיסור יעו"ש הכוונה דעכ"פ היתר לא מקרא דשם איסור נבילה לא נותן לבן נח ולישראל נותן שם איסור נבילה ואמרי' מחזיקים משם איסור לשם איסור ודוק. אך נ"ל דאין מחזיקים מאיסור לאיסור רק בשניהם שווין או הראשון חמור באיכות מן השני כגון אבמה"ח לנבילה שניהם איסורי לאוין או מאיסור מיתה א"א לאיסור לאו יבמה לשוק אבל מעולם לא שמענו אם בפנוי' נדה יש ספק קידושין דנימא מחזיקים מאיסור נדה לאיסור אשת איש ונימא שהיא א"א עיין בא"ע סי' מ"ז בשם תוס' תצא מדרבנן יעו"ש יען וביען דבנדה תפסו בה קידושין ובאשת איש לא תפסו בה קידושין וא"כ איך נתפיס מאיסור שקידושין תופסין בה שמקדש הנדה היא מקודשת לאיסור האשת איש שלא תפסו קידושין מאיסור לאיסור כזה לא מחזיקין מאיסור לאיסור ולכן לא מצינו שנימא בספק קידושין בפנוי' נדה שמחזיקין מאיסור לאיסור והבן זה. ואוסף נופך דאיסור ראשון הוא איסור נדה לא פועל ממזרות דבן או הבת דנדה לא הווין ממזרים ואיסור אישות פועל שבן או הבת מאיש אחר הווי' ממזרים וא"כ איך נחזיק מאיסור שאינו פועל ממזרות לאיסור אישות שהוא פועל איסור ממזרות הוא מאיסור קל לאיסור חמור דאיך נאמר אוקמי על חזקת איסור הלא בחזקתו ראשונה לא הי' כח איסור ממזרת

והבן. וכן לא שמענו מעולם בתרי ותרי ונשאת לאחד מעדים שלה שאומרת ברי לא תצא עיין בא"ע סי' י"ז סעיף מ"ב מכתובות דף כ"ב ולא מחלקים אם היתה אז נדה דנימא מחזיקין מאיסור לאיסור וכן בכמה ספיקות בענין עגונה דנחקור אם היתה באיסור נדה דנימא מחזיקין מאיסור לאיסור אך הוא הדבר אשר דברתי דאין מחזיקין מאיסור שאינו פועל ממזרות כגון איסור נדה לאיסור אישות שפועל ממזרות ודוק. סוף דבר גליתי דעתי שלולי דברי אדמ"ו ז"ל שחידש שמחזיקין מאיסור א"א לאיסור טומאה לבועל האמנתי שבכה"ג האשה מותרת לכ"ע ונעשית גוף היתר לא מחזיקין על גוף פרטי הוא הנחשד מאיסור א"א על איסור טומאה לבועל רק מה אני הפעוט נגד גדול ליהודים בעל חת"ס ז"ל. שוב מצאתי שגם הגאון קצו"ח בש"ש שמעתא י"א פ' י"ז ושמעתא ה' פ' ד' שהאריך להשיג על מהרי"ט ושם חידש דלו יהי' שאין מחזיקין מאיסור לאיסור אבל חזקת היתר לא נקרא יעו"ש והי' לי הרהורי דברים בענין זה רק אני חלוש מאוד וגליתי דעתי לפני איש שדעתו רחבה מדעתי אולי ירחיב ד' לטוב לי:

סימן י

הפנ"י בכתובות בדף י"ג ע"ב בתוס' ד"ה השבתני מקשה על תוס' בדף י"ד ע"ב בד"ה כמאן שכתבו דטעמא דר"ג מטעם חזקה אשה מזנה בודקת ומזנה קושי' נפלאה נוקמי האשה בחזקת כשרות דלא זנתה ברצון רק שנאנסה ושוב לא שייך בודקת ומזנה כמבואר שם וא"כ אמאי מכשיר ר"ג ברוב פסולים ואדמ"ו הגאון שערי תורה ז"ל בספרו ח"ר כלל כ"ד פרט ב' ביאר כוונתם הגם שתוס' בדף ע' כתבו דרוב בעילות הוא ברצון מ"מ הוא רק מדרבנן כמ"ש תוס' שם וא"כ בא חזקה דבודקת ומזנה מכח רוב דרבנן ואיך תהי' נאמן נגד רוב פסולים דאורייתא וצע"ג. ונ"ל בכוונת התוס' דלו יהי' שמחצה מזנים ברצון ומחצה באונס אבל עכ"פ אין המזנות ברצון המה בודקות ומזנות ולא יתרצו עצמן אלא לכשירים וא"כ אי אשה הנ"ל שעומדת מעוברת לפנינו זנתה ברצון אז בודאי נתעברה מן המיעוט הכשירים רק אם נאנסה ובאונס נבעלת אז עפ"י רוב נבעלת לפסול ועפ"י מיעוט נבעלת לכשר וא"כ יש כאן רוב להכשיר אותה דהא יש ספק אם לא זנתה ברצון ואז בודאי נבעלת לכשר דחזקה אין אשה מזנת מן הפסול ואת"ל באונס דלמא מן המיעוט כשירים ומוסיפים אותו מיעוט מן האונס למחצה של רצון והוה ליה רוב להכשיר ואין אנו אזלינן בתר רוב אנשים הפסולים הדרים בעיר רק בתר רוב אנשים אשר עליהם יש לחשוב שעשו בה מעשה בעילה שנתעברה בו ודוק. ואוסף נופך בעזה"י דכבר חקרתי במקו"א בשו"ת דזנות ברצון הוה רק רע לשמים אבל זנות באונס שמאנס אשה ובועלה הוא רע לבריות שהוה בכלל גזל שגוזל ממנה הנאת בעילתה וגם מענה אותה כנגד רצונה

וא"כ על זנות ברצון יש לחקור דניזל בתר רוב פסולים ע"ז יש כנגדו חזקה דבודקת ומזנה דווקא מאדם כשר לה וכי נחוש על זנות באונס אז לא שייך לומר דנעשה מאיש רע לבריות מרוב פסולים דווקא מאשר נעשה ממיעוט כשירים ונאמר בהיפך דרוב הדרים בעיר בכלל אינם רע לבריות לענות אשה בזנות והגם שיש מיעוט אנשים בעיר אשר המה גם רע לבריות אשר יענו אשה בזנות ע"ז נאמר דנבעלת מרוב העיר אשר אינם מאנסים אשה רק בועלים ברצון דווקא בשלמא במתני' דראינו שנאנסה תינוקת במעיין הקשה תוס' שפיר נימא כל דפריש מרובה פריש והלא רוב פסולים אצלה ובאונס לא שייך בודקת ומזנה אבל בראינו מעוברת שאנן נאמר מכח חזקת כשרות שלה היא נאנסה וע"כ מרוב פסולים נאנסה אז אנו אמרי' בהיפך גם רוב פסולים יש להם חזקה שאינם רע לבריות לזנות אשה ולבעול אותה באונס וק"ל:

סימן יא

ראיתי קו' בס' עטרת חכמים להגאון ר' ברוך לייפניק זצ"ל בא"ע סי' י"א אחר שהביא דעת רמב"ן והר"ן בדעת רבינו יונה מה שנאמנת האשה להתיר עצמה לבעלה אין הטעם משום דע"א נאמן באיסורין דבדבר שבערוה אין ע"א נאמן אפי' לא הוחזק איסור רק מכח חזקת היתר בצירף ברי דידה מותרת אבל דעת רשב"א שנאמנת מחמת דע"א נאמן דבדבר שבערוה שלא הוחזק איסור ע"א נאמן רק שנתקשה בדעת הרשב"א וכתב בד"ה עוד וז"ל אמנם עכ"ז לא אכחד לומר שלא זכיתי להבין דבריו הקדושים דאיך שייך מדין ע"א נאמן באיסורים הלא כיון שמסופקים בה אם זינתה באונס או ברצון ובשותקת אוסרים אותה הרי מספיקא אנו חוששים שמא זינתה ברצון וא"כ היא שעברה ברצון בזנות עריות דא"א תעבור גם על איסור סוטה לבעלה כדין החשוד על דבר שאינו נאמן באיסורין שחשוד עליהן וכשאנו דנין לספק בה דלמא זינתה ברצון איך אפשר לצאת מספק זה עפ"י עדותה על עצמה הלא גם זה מכלל הספק אם יש לה נאמנות על איסור סוטה או לא ושאלתי זה לכמה לומדים ולא עלתה להם ליישב עכ"ל. ונראה בעזה"י לתרץ דמסתברא דגם דיצרה תקפה בשעה חדא וזנתה ברצון הגם דהוא איסור חמור חיוב מיתות ב"ד בכל זאת לא חשודה שתעבור איסור לאו איסור סוטה בכל יום ויום ויש שביום אחד תעבור הלאו כמה פעמים דהא בכל בעילה ובעילה עוברת על איסור סוטה וחמור יותר התמדת הלאו מעבירת זנות אשת איש פעם אחד והבאתי ראי' מדברי ר"ן סוף פ' יוכ"פ באם לשחוט בשבת או להאכילו נבילה וכ' וז"ל אבל נ"ל דלגבי חולה אין איסור נבילה קל מאיסור שבת דנהי דנבילה איסור לאו ושבת איסור סקילה איכא חומרא אחרינא בנבילה לפי שהאוכל עובר בלאו כל זית וזית שבה כדאמרי' לגבי נזיר

שהי' שותה יין אמרו לו אל תשתה אל תשתה והוא שותה חייב על כל אחד ואחד אבל לענין שבת לא עבר אלא בשעת שחיטה וחד לאו הוא דאיכא דמעשה שבת מותרים דקיי"ל היא קודש ואין מעשיה קודש ומשום הכי לאוין הרבה דנבילה לא מיקרי איסור קל לגבי חד לאו דשבת ואע"ג דהוי איסור סקילה עכ"ל ובמג"א סי' שכ"ח סק"ט הבין דחמור הרבה לאוין מעבירה חמורא פ"א יעו"ש וה"ה נאמר דחמור בעיני האשה הגם אם יצרה תקפה לעבור פ"א עבירות זנות אשת איש לא תעבור עבירת לאו איסור סוטה הרבה פעמים ודוק. אך כבר הערותי בחידושי סוף ספרי קול סופר אות ט"ז דווקא אם הב"ד שוקלים הדין אם החולה צריך לעשות עבירה כדי לקיים וחי בהם ולא שימות בהם אבל בכל אופן לא ימצא לחולה או להעושה בעבירה און אז חידש הר"ן דכמה פעמים לעבור הלאו חמור ממעשה עבירה חמורה פ"א אבל מי שעובר עבירה חמורה בשאט נפש ויקרה לו עון בפשעו אז בודאי מי שעבר עבירה חשוד לעבור אפי' כמה עבירות הלאווין ומי שחשוד על עבירות הלאו כמה פעמים אינו חשוד על עבירה חמורה אפי' פ"א יעו"ש שהשגתי על דברי מגן אבות וא"כ נשאר קושי' הגאון מלייפניק ז"ל כיון שחשודה על עבירות זנות אשת איש פ"א חשודה על עבירות לאו איסור סוטה לעשות כמה פעמים. ועלה בדעתי אם היא אסורה באיסור סוטה דבאמת זינתה ברצון ונאסרת על הבעל והיא תאמר שנאנסה א"כ היא מכשילו שיעבור עבירות לאו בכל בעילה ובעילה לפני עור לא תתן מכשול וגדול המחטיא לאדם נכנס תחתיו לעונש א"כ אף שחשודה שנתרצית לנואף אשר חפץ לחטוא ולא מנעה אותו למרוד בד' אינה חשודה שתחטא לבעלה שיכשול בלי דעת לעבור בכל בעילה ובעילה עבירת לאו דסוטה ולא יודע כי יחטא בלאו דסוטה דאל"כ כלה שזינתה עם החתן בנדתה לא תהי' נאמנת אחר החתונה על בעלה דהא היתה חשודה על איסור נדה ושמא גם אחר נשואין תשמש בנדתה הגם שבעלה חפץ כעת להיות ירא שמים אלא פשיטא אז כאשר זנה עמה וחפץ לעבור על איסור נדה נתרצית לו לעשות עמה כרצונו אבל אחר הנשואין לא תכשיל אותו והבן. שוב התבוננתי בנדה יש היתר לאיסור בספירה וטבילה לא תחטא עוד כלל משא"כ אם זנתה כאשר היתה א"א ועל ידי אותה בעילה אחת אין היתר לאיסורה שנשארת לעולם באיסור סוטה על בעלה מי יאמר שלא תכשילו באיסור סוטה כדי שתהי' נשארת עם בעלה ונשאר קו' הגאון מלייפניק ז"ל וצע"ג. אמנם הסברה בעצמה נכונה דלא תשקר להיות עם בעלה באיסור סוטה כל ימיה ואעתיק דברי הרא"ש בסוף נדרים שכ' וז"ל ועוד נ"ל טעם טוב דהלכתא כרב המנונא דאפי' למשנה אחרונה היא תובעת שיגרשנה בעלה וחיישינן שמא נתנה עיניה באחר ותנשא לו אחר שיגרשנה בעלה אבל ודאי חזקה שלא

תאמר אשה לבעלה גירשתני להפקיע עצמה בטענת שקר מתחת בעלה להיותה באיסור א"א כל ימיה עכ"ל הרי דהרא"ש הכריע דהלכתא כרב המנונא דמסתברא חזקה שלא תאמר לבעלה גירשתני להפקיע עצמה בטענת שקר להיות באיסור א"א כל ימיה ה"ה כאן חזקה שלא תשקר לאמור נאנסתי להיות עם בעלה באיסור כל ימיה ודוק. ולא נעלם ממני דיש להשיב דהרא"ש מדייק וז"ל להיותה באיסור א"א כל ימיה עכ"ל א"כ אפשר לומר איסור א"א שהוא במיתה כל ימיה על זה יש חזקה אבל על איסור לאו דסוטה אפשר דלא חששה האשה אפי' יהי' איסור כל ימיה רק על זה נאמר מה שאמרו ביבמות דף קי"ט מה לי איסור לאו או כרת עיין רש"י שם בפגע באיסור עצמו אין הבדל בין איסור לאו או כרת וה"ה כאן מה לה להאשה אם תעבור איסור אישות בכל בעילה ובעילה כל ימיה או איסור סוטה בכל בעילה ובעילה כל ימיה וחזקה שלא תשקר לאמור שהיתה אנוסה אם זנתה ברצון ובודאי קושטא קאמרה והבן ועיין בתוס' ורא"ש גיטין דף ל"ה דוגמא שלא תחפץ האשה להיות באיסור כל ימיה לעבור נדר בעבור ליטול הכתובה אבל לעבור הנדר פעם אחד או שבועה חשודה לעבור ודוק. ואוסף עוד הלא לגבי עצמה בודאי נאמנת שמותרת להבעל לו שאומרת ברי לי שאני מותרת לו ואטו חשוד אינו נאמן לגבי עצמו רק הקו' הוא איך נאמנת לגבי בעלה שיהי' מותר לו שיבעל אותה א"כ אעתיק דברי יש של שלמה פ"ב מיבמות דין ח"י שכ' דבר חדש וז"ל ועוד כ' המרדכי בשמו וכן הגה במיימוני האומר על אשתו שזינתה שווי' אנפשיה חתיכה דאיסורא ואסורה לו ומיהו לפי משנה אחרונה שהאשה אינה נאמנת לומר נטמאתי משום דשמא עיניה נתנה באחר ה"נ אחר תקנת ר"ג שאינו יכול לגרשה בע"כ חיישי' שמא עיניו נתן באחרת ומותר בה וכופין אותו להיות אצלה ע"כ ודבר זה אין לו שורש וכי סברה שאין לכפות אותו במאי דאסר ליה בע"כ אם הוא יטעון ראיתי אותה שזינתה או שמעתי מעידי תרי דמהימני איך להתירה לו בע"כ ולהאכילו דבר האסור בשלומא שהאשה אינה נאמנת לאסור עצמה על בעלה שהתורה לא אסרה אותה על בעלה היכא שלא ידע שנטמאה אם לא בקינוי וסתירה וא"כ אפי' את"ל האמת שזינתה התורה התירה לו והיא משועבדת לו וקרקע עולם לפניו הוא שיודע בודאי שזינתה ואסורה לו ולב יודע מרת נפשו שלא נתן עיניו באחרת איך נוכל לכפות אותו להיות עמה ולעשות מעשה באיסורא עכ"ל וא"כ ממנ"פ אם היא נאמנת לו אפי' אם באמת משקרת לא עבר הבעל עבירה כלל וא"כ ספק כזה לכ"ע להקל דהא בשאר ספק איסור כגון ספק חלב או נבילה עבר איסור בשוגג עכ"פ אם הי' חלב או נבילה אבל בספק אם זינתה דבעל לא ידע מזה אז אפי' אם יבעול לא עשה הוא עבירה לא אסרה התורה אותה עליו והבן. וכבר הערותי במקו"א הלא

כ' המהרי"ק הובא בט"ז יו"ד סי' צ"ט דאפי' אם האשה האמינה שאין עבירה אם תזנה אעפ"כ אסורה לבעלה דעכ"פ מעלה מעל באישה יעו"ש א"כ אפי' מנשים קלי דעת על עבירות מהמה רוב נשים שלא ימעלו מעל בבעליהן והאשה הזאת טוענת שהיא מכלל רוב נשים שלא מעלה מעל באישה מהכ"ת להוציאה מהרוב ודוק. וגם אוסף בטעם ההיתר נאמנות שלה הגם שחיישינן שזנתה במזיד דחפצה לטעם טעמא דאיסור ביאת זנות מאיש זר מים גנובים יומתקו ולחם סתרים יונעם עיין סוף נדרים דאמרו מהאי טעמא הנואף חפץ שלא ימות הבעל דזנות אשה מנאפת תחת בעלה ניחא לי' דהוה מים גנובים יעו"ש אבל לחשוד אותה לחיות עם בעלה אשר אינם מים גנובים ולעשות איסור סוטה בכל בעילה ובעילה עמו על זה אינה חשודה ודוק. והעיקר נראה לי הגם דחיישינן שזנתה ברצון היינו דהתיחדה עמו לחיבק ונישק ולהתקרבות בשר ועברה על אביזרייהו דגילוי עריות ועי"כ כאשר הנואף מצא מקום לזנות בעל אותה וזה נחשב בעינינו כמזיד ולא כאונס כמבואר ברמ"א הל' סוטה בשם המרדכי אבל בודאי לא נכנסה עמו לשכב לזנות וק"ו להביא אותו עליה רק כאשר קרב עליה לא צועקת כדי להושיע לעצמה והגם שלא עשתה מעשה והיתה קרקע עולם לפניו חייבה התורה אותה כמבואר בב"ק דף ל"ב דכתיב ונכרתו הנפשות העושות ובתוס' שם דהנאה הי' לתרווייהו יעו"ש עכ"פ לא עשתה מעשה לעבור עבירה וגם מן הבעילות ברצון יש רוב שלא רצו שאיש זר יבעל אותם רק עברו על התקרבות הג"ע ועי"כ באו שהנואף בעל אותם אבל אם תשאר תחת בעלה באיסור סוטה הכל יודעים כלה למה נכנסה לחופה א"כ תכין עצמה לבעלה ויש שיבקש בעלה שהיא תביא אותו עליה ותשמש בו ונשארת חזקת כשרותה שלא תאמר אנוסה הייתי ותשאר אשתו לשמש לפניו בכל מיני תשמיש דאז היא עושה מעשה לבעילת עבירה ודוק:

סימן יב

שלום רב עם שפעת ברכה לראש המאור הגדול לממשלת התורה ה"ה המורה כבוד הרב ר' שרגא פייבל גראסמאן נ"י בק"ק טארניבא יע"א. אחד"ש שאלתו קבלתי וד' ירחם עלי כי אני חלוש וטרדות רבות וגדולות אין מספר למו בכל זאת פקדתי עליו על כי הפציר כי נחוץ מאד ואשר חנני אלקים אחלק לו להגדיל תורה בעזה"י. שאלה הנה עתה באתי לדפוק על פתחי היכל המלך מאן מלכי רבנן להאיר עיני בהלכה ולהורות דין ודת תורתינו הקדושה והנה אירע פה בגליל טארנאו איך אלמן אחד נשא גרושה אחת זה כמו חמשה חדשים והנה קודם החג כמו שני ימים המליטה וילדה בת של קיימא ונתברר שהרתה לזנונים והבעל סיפר לי באשר שבעת שהי' מקושר עמה שמע

קול בעלמא שאנשים מפטפטים שגרושה זאת מעוברת אבל הוא בא אצלה שהיתה אצל אחיה קודם החתונה ואמר לה שכך שמע והשיבה אמרי' שזה שקר מוחלט ורק עלילת דברים ובאם רוצה היא מוכנת לו להתנסות על ידי מילדת אבל הוא הי' מאמין לה והיא כיחשה לו כאשר נתגלה רמיותיה והנה כאשר בא לפני תיכף ליום המחרת של לידתה אמר לי שלא הניחה בבית רק שלחה לבית א"י אל אחת משכינות רק אמרתי לו שישגיח עליה שיאכול מביתו שבל תאכל טריפות חלילה והבטיח אותו על זאת רק שאמר לי שאם יהי' באפשר עפ"י דת תורתינו הקדושה שיוכל להיות עמה בעוד ימי מניקתה כי הוא עני ואין מנוס כהיום למצוא לו עזרה והיא אשת חיל לפי ראות עיניו והנה מי אנכי להכניס עצמי בענינים כאלה אשר גדולי עולם מקדם דנא נסוגו אחור מלחוות דעתם הרמה אף כי רימה ותולעת כמוני. תשובה הקשה לשאול ממני אחרי כי הביא שאדמ"ו באמרי אש סי' ז' בא"ע פסק שצריך להפריד עכ"פ בנידן כזה רק מעלתו נ"י חקר בנידן זה יש לחוש שח"ו תמית הילד ברעב כי ידעה שאחר מיתות הילד תהי' עם בעלה כי היא צריכה להיות אצל אשה נכריה ואם נפסק לגרש תהי' מופקרת ח"ו זה תוכן דבריו להקל בה וחלילה לי להקל במה שאדמ"ו ז"ל מחמיר רק עין רואה הוא בקי בכל ענינה ויוכל לסמוך כפי ראות עיניו אם יסכימו עמו רבנים הסמוכים אשר בקיאים בדבר אשר ד' יהי' עמם שלא יצא תקלה מידם ח"ו. בכל זאת אני אעבור כל טובי אשר חנני אלקים בזה לחקור אולי ימצא מעלתו נ"י עם הב"ד איזה דבר אשר יהי' עזר למו בעזה"י. הנה ברמ"א א"ע סי' י"ג מבואר דדווקא בכהן יש להקל שלא יגרש אם הי' שוגג אבל בישראל דיוכל אח"כ להחזירה צריך לגרשה והגם שהט"ז מתמיה על הרמ"א שם שהחמיר בדבר זה שישראל צריך לגרש אעפ"כ לא חלק עליו להקל בדבר וא"כ הזיווג הנ"ל צריכים פירוד בגט ולא די בהפרשה לבד כמובן. ואוסף עוד דבנב"י ח"ר א"ע סי' י"ב חידש דבר הא דחקר בתרה"ד להקל בשוגג במינקת היינו אם עדיין היא מניקת א"כ די בהפרשה ותינוק את בנה אבל חגרה בעוז דדיה ולא תוכל עוד להניק אם מגרש אותה יהי' לה עכ"פ למסמס את בנה בבצים וחלב אבל בהפרשה לא מהני דהא אין לה למסמס בנה בביצים וחלב דכל מה שקנתה האשה קנה בעלה ומביא ראי' מגמ' שהקשה דידי' נמי ומשני דידיה ממסמס לבצים וחלב דידה לא ממסמס בבצים וחלב דלא יהב לה בעל ואם תתגרש יהי' לה למסמס עכ"פ בצים וחלב דפח"ח וא"כ באופן אם עברה ולא הניקה עד שנעכר החלב צריך לגרש ודוק. אמנם אחר העיון נ"ל להעיר על דבריו הנב"י בסברה בעזה"י בוודאי אי לא חדשו רבותינו איסור מניקת ויהי' היתר לישא מינקת א"כ קנה האשה וקנה כל מעשה ידיה וכל רכושה כי מה שקנה האשה קנה בעלה אבל עכשיו

שאסרו חכז"ל לישא מינקת כי היא משועבדת להניק את בנה או ע"י עצמה או ע"י מינקת בחרקאה או במסמס בציים וחלב א"כ אפוא הגם שעברו ונשאו זה את זה וחלו קידושין ונשואין היא אשתו והוא אישה ומהני הקנין אישות הגם שנעשה באיסור בכל זאת קדם השעבוד של הולד ולא קנה רכושה כי גופה משועבד לולד לכל מה שצריך שכר מינקת או הוצאות מסמס ביציים וחלב ולא צריכה דעת בעלה כי לא יוכל לקנות שיעבוד הולד וכל מה שתמשול בידיה תפזר על בנה ותמסמס ביציים וחלב דבגמ' חקרו הטעם למה אסרו נשואי מינקת ואמרו שפיר שלולא האיסור לא יתן ביציים וחלב אבל אחר שאסרו ותקנו שהאם משועבדת לבנה כל ימי מניקה א"כ קדם השיעבוד של הולד משיעבוד בעלה השני א"כ די בהפרשה שתעמול בעבור בנה ויהי' נעגועיה על בנה לפרנסו הגם שבעל שני לא יהב לה למסמס בנה מן בעל הראשון הלא היא בזעת אפה תגדיל את בנה והבן כי נכון בעזה"י. ועוד נ"ל אפי' אם נאמר כיון שמהני הקנין לאישות ממילא מהני גם לכל קנינה ורכושה דאי אפשר לחלק שנאמר שקנה אותה ולא ממונה בכל זאת נראה לי דהיא רשאית למסמס בציים וחלב כפי צרכו ולא יוכל הבעל למחות דנהפוך הוא מחויב לשלם צרכי היונק דמבואר בש"ע א"ע סי' צ"א סעי' ד' ברמ"א וז"ל קהל שעשה תקנות ביניהם בקנסות ועברה אשה על התקנה בעלה חייב לשלם עכ"ל בשם תרה"ד סי' רפ"ב ועיין בח"מ ובב"ש שם ובט"ז שחולק וכתב הט"ז וז"ל וצ"ע להורות כהג"ה זו אם לא שתחילה נעשה התקנה בפי' שכל איש משלם בעבור אשתו אם תעבור על התקנה עכ"ל א"כ ק"ו כאן שאסרו חכמים לישא מינקת כדי שתפרנס האם פרי בטנה כי היא משועבדת לבנה והבעל עבר ונשאה א"כ הוא מחויב למסמא בציים וחלב כי היא מחויבת קודם נשואי' לולד רק לא יכלו חכז"ל להטיל זאת על הבעל השני כי לא תלך לדון לפני הב"ד אם לא יתן בציים וחלב וימות הולד ברעב עיין רש"י שם ותקנו הפרשה עכ"פ ואז לא צריכה לדון לפני הב"ד רק תמסמס בציים וחלב מעמל ידיה ורק במזיד קנסו שצריך ליתן גט אבל אם נשאו זה את זה בשוגג די בהפרשה ותמסמס לולד בעמל ידיה או מרכושה כי חוב חכמים מקדם נשואים בעלה חייב לשלם ודוק. ולכאורה יש להשיב א"כ אפי' ישראל ונשאו זה את זה במזיד יהי' די בהפרשה דכיון דתקנו שהאשה משועבדת להניק ואסורה לינשא א"כ עברו ונשאו וא"ז יהי' די בהפרשה ותעמול ותגדול את בנה ברכושה בעמל ידיה כמו אם לא נשאת לאיש ויהי' לה למסמס בציים וחלב כמו כל אשה מינקת שנבעלת מבעלה יען שיהי' עכ"פ לולד מסמס בציים וחלב כך יהי' מן בעלה הראשון ע"י הפרשה וצע"ג. ואחר העיון לק"מ דמי יכחיש דטוב לולד רק הנקה חלב אמו לא ישוו בו מסמס בציים וחלב רק כדי שלא לפרוש אשה מינקת מבעלה סמכי' הגם אם תתעבר

מבעלה בתוך ימי הנקה יתן הבעל מסמס בצים וחלב כי אביו ואמו ירחמו עליו למסמו בבצים וחלב אבל באלמנה שהצריכו לאסור הנשואין דאל"כ אם תתעבר מבעל השני לא יתן בצים וחלב דכל שקנתה אשה קנה בעלה וימות הולד והצריכו לאסור הנשואין ואם עברו ונשאו זה את זה במזיד הגם שע"י הפרשה יהי' לולד בצים וחלב עכ"פ יפסיד חלב אמו אשר יעכר כי אפי' מביאה אחת תוכל להתעבר מבעל שני ע"כ גזרו שצריך לגרש אותה שלא יהי' חוטא נשכר כי רק שלא להפריש כל אשה מבעלה סמכו שאם תתעבר יתן בצים וחלב וכל זה אם נשאו זה את זה במזיד אבל בשוגג לכ"ע די בהפרשה ודוק. אך הפרשה ודאי בעי לכ"ע אפי' אם נחשבו שוגגים ע"י שלא ידעו איסור מינקת ואמרתי לחקור בנידן דידן גם על דבר זה בעזה"י. הנה לכאורה טעמא בעי למה מחמירים גם עכשיו שצריכה אשה להמתין כ"ד חדשים הלא עין בעין נראה שרוב ילדים נגמלים אחר שנה כי נשתנו הדורות ואין הנשים חזקים להניק יותר וגם עין בעין נראה שאין מזיק לבנים הנגמלים לשנה ואפי' בפחות משנה וא"כ למה נחמיר על האשה שלא תנשא מקודם כ"ד חדשים ולא נתיר לי"ב חדשים הגם שאין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אלא א"כ גדול ממנו בחכמה ומנין הגם אם נתבטל הטעם עיין רמב"ם וראב"ד בפ"ה מהל' ממרים ותוי"ט מעשר שני פרק ה' משנה ב' ודוק מכל מקום כאן אין כאן ביטול תקנה כלל דהתקנה הי' כל זמן הנקת הולדות לא תנשא אמם וא"כ בהשתנות הזמן שהדורות חלושים א"כ הנקת הולד לרוב י"ב חדשים וא"כ ממילא אחרי ימי הנקה מותרת לינשא ולא מיקרי שמבטלים תקנת ב"ד הקודם הלא בזמן הגמ' הי' מן הנשים דינקו לילדיהם ד' או ה' שנה ואעפ"כ תקנו כ"ד חדשים יען דלרוב וולדות הי' די בכ"ד חדשים ה"ה בזמנינו אשר עין בעין נראה דדי בהנקת י"ב חודש לרוב וולדות א"כ לא נקראת מינקת חבירו אלא י"ב חדשים וצע"ג. ועלה במחשבה לפני דכל עיקר איסור מינקת מיוסד עפ"י דברו חכז"ל נדה דף ט' דאיברי' מתפרקין ואין נפשה חוזרת עליה עד כ"ד חודש א"כ הולד ביציאתו לאויר העולם גרם לעצמו שיהי' לאמו חלב והכין לעצמו פרנסתו וא"כ כל הנושא אמו וגורם לעכור לחלב אמו הוא מזיק את שלו וא"כ יהי' הפי' בגמ' לא ישא מעוברת חבירו ומינקת חבירו הולד בבטן אמו הוא חבירו של הנושא כי גם הוא חבירו מבטן והריון בתרי"ג מצות כמותו רק פטור מעונש עד כי יגדל ויהי' בן י"ג שנים אבל חבירו הוא שמושבע ועומד מהר סיני ואפי' אמו מעוברת מגוי אעפ"כ הוא חבירו של כל ישראל דהולד הולך אחרי האם והוא חבירו ומי שנושא אמו נושא מעוברת חבירו דהעובר הוא חבירו ודוק. ובזה יש לי להשיב על הנב"י מהד"ת א"ע סי' ל"ח בד"ה והנה שחידש מי שנתעברה מערבי או מעבד מותרת לינשא דדוקא במינקת חבירו או מעוברת

חבירו שנתעברה מישראל יש איסור מינקת אבל לא בנתעברה מערבי או מעבד יע"ש ולדעתי י"ל מעוברת חבירו ומינקת חבירו על הולד קאי העובר במעי אמו ישראלית הוא חבירו הקב"ה מספר רובע ישראל דכתיב את מספר רובע ישראל מזרע ומהריון הוא יקר בעיני ד' וא"כ גם אם נתעברה מערבי ומעבד עכ"פ העובר הוא חבירו במצות ודו"ק. ומה שהביא להנב"י לחדש דין זה דלמה נקט הגמרא מעוברת ומניקת חבירו ולא נקטו לא ישא אדם מעוברת ומינקת וצע"ג נ"ל דרמזו אם אשה גוי' נתגיירה כשהיא מינקת ורשאי ישראל לנשאה דהולד אינו חבירו של ישראל דלא נוצר בקדושה הגם דגר קטן מטבילין אותו אגב אמו עיין כתובות דף י"א אבל עכ"פ משנתגיירה האם גר שנתגייר כקטן שנולד דמי וא"כ אין זה אמו דנפסק הקרבות עיין רמב"ם פ"ו דדמאי משנה י' ובתוי"ט שם ולא נקראת האם מינקת חבירו ודוק. ועדיין צריך ביאור למה נקט מעוברת חבירו ולא נקט מעוברת סתם דהא גיורת מעוברת הוה ולדה ישראל בטבילתה וממילא היא מעוברת חבירו היינו העובר נ"ל דלק"מ (לא מיבעי) אי עובר לאו ירך אמו משכח' דנתגיירה רק לעצמה ולא לולדה א"כ מותר ליקח מעוברת גיורת דהא לאו מעוברת חבירו ועוד נ"ל דדוקא אם הולד נגמר מ' יום אז נקראת היא מעוברת חבירו אבל קודם מ' יום לא נקרא העובר חבירו דהוא רק מיא בעלמא עיין בח"מ סי' ר"י דלא יוכל לזכות לו אפי' אי מזכה לעובר קנה דקודם ארבעים יום לא נגמר צורת הולד יעו"ש ולא נקראת האם מעוברת חבירו ודוק. ובזה הי' לי פלא על קו' ראשונים ביבמות דף מ"ב שהקשו למה חקרו טעם על הבחנה תיפוק לי' דצריך להמתין דלמא היא מעוברת חבירו עיין רמב"ן בשם ולפמ"ש ניחא מטעם מעוברת אי לא הי' מ' יום משעה שנבעלת לא הי' צריך להמתין דאין זה מעוברת חבירו דזרע שלא נגמר הוה מיא בעלמא ולא זכה בזכות כלל על חלב אמו וגם לא נקרא חבירו של הנושא ולא שייך בו בשדה יתומים אל תבוא כי הוא לאו בר זכות כלל בכח אמו אבל לפי שארי טעמי הבחנה להבחין לענין יבמה או לענין אחותו או בין זרע הקדושה אז אפי' קודם ארבעים יום כיון שנקלט הזרע יש נ"מ בכל אלה ליבום ולאיסור אחותו ולזרע כשר אבל לענין לזכות בחלב אמו קודם זכות הבעל שנושא אמו טרם שיוכל הזרע לזכות בזכות אמו ודוק ועוד משום איסור מעוברת של מניקה קיימי' הי' ראוי' לומר שיהי' מותר לישא אותה שיש כמה ספיקות חדא שמא לא נתעברה ואת"ל נתעברה שמא תפיל ואם ידע שנתעברה יפרוש עצמו אבל אם איסור הבחנה עבר עבירה בכל ביאה או יעבור עבירה כשיהי' ספק אם היא אסורה ודוק. וגם א"כ יפלא איך מתיר ר"ש הזקן בגרושה שתנשא הגם דאינה משועבדת להניק למה לא אמרי' לא פלוג בין אלמנה ובין גרושה והסבירו הטעם דלא נקראת עוד מינקת חבירו ועיין בנב"י

ח"ר א"ע סי' ח"י דגרושה מעוברת אסורה דעכ"פ היא מעוברת חבירו רק מינקת גרושה מותרת דמשנתגרשה לא נקראת מינקת חבירו אלא מינקת הולד ע"כ מהר"ש הזקן לא התיר אלא גרושה מינקת ולא גרושה מעוברת יע"ש דפח"ח ולפמ"ש דמעוברת חבירו ומינקת חבירו הכל קאי על הולד דהעובר הוא חבירו א"כ מהכ"ת לחלק בין גרושה לאלמנה הלא עכ"פ העובר הוא ישראל חבירו של האיש הרוצה לישא אמו ומהכ"ת לחלק בין שאם חבירו בן גרושה או אלמנה או זונה וצע"ג. ולולא שיראתי אמרתי דלכך דייקו חכז"ל לא ישא אדם מעוברת חבירו ומינקת חבירו שנתקשה הנב"י דתיבת חבירו למותר דדי לומר לא ישא מעוברת ומינקת שהבאתי למעלה ולפמ"ש דאז הי' מקום לומר דהטעם משום שהיא משועבדת לבעלה הראשון להניק בנו והי' מקום לומר דגרושה מותרת לינשא או נתעברה מערבי ומעבד מותרת להנשא לכך הוסיפו מעוברת חבירו או מינקת חבירו שהעובר הוא חבירו של איש הרוצה לנשוא אותה ולא ישא מעוברת חבירו או מינקת חבירו וא"כ אפי' גרושה או נתעברה מעבד לא ישא אותה ודוק. אמנם כיון שכל ראשונים ואחרונים לא אחזו שער שחבירו הוא העובר בבטן אמו וזכות אמו בא לו יען שעל ידיו בצאתו מרחם אמו דמה נעכר ונעשה חלב או התפרק כל איברי אמו עד שהכין לעצמו פרנסתו א"כ אשיב על מקומי הראשון למה יצריך בזמנינו כ"ד חדשים הלא בודאי לא נשתעבד אשה לבעלה להניק את בנה רק כדרך רוב בעולם הן דל והן עשיר אינם מניחים לינק ביותר משנה אחת וצע"ג. וטרם נחקור אם יש להקל יען שזנתה ונתעברה בזנות אשר חקרו קדמאי שגם ר"ת מתיר בזונה אפי' אינה מופקרת לכל דעכ"פ זנות לא שכיח ואפי' דזנות בלא עדים שכיח עכ"פ לא שכיח דנתעברה דזונה מתהפכת שלא תתעבר רק דצמח צדק סי' צ"ה יצא להחמיר בזנות דאפי' מת לא מהני דגמ' אמרו לא עבידי נשים לחנוק בניהם והיינו נשים נשואות אבל זונות עבידי דיהרגו בניהם וא"כ אפי' מת לא מהני יעו"ש כי נעים בסברה מאוד. אמנם אמרתי ליישב בעזה"י הגם דזונות עבידו להרוג בניהם היינו טרם שיודע לעולם דהמה זונות דגדולה הבושה אבל אם כבר ילדו ונודע דיש לה ולד אז טבע רחמי אם גובר גם אם ילדה בזנות שלא להרוג בניהם א"כ כיון שכבר היא מינקת לא תהרוג בנה בשביל ליקח איש ועוד הלא באמת זנות דיהי' מתעברות לא שכיח וא"כ לא הי' ראוי' לגזור דמלתא דלא שכיח לא גזרו בה רבנן רק הבית מאיר בצלעות הבית סימן ה' חידש סברא ישרה בודאי מלתא דלא שכיח לא עמדו רבנן לתקנה אבל כיון דכבר עשו איסור ותקנות מינקת בעבור כל מינקת אלמנות דהוא שכיח מהכ"ת שלא יהי' תקנותיהם גם על ילדים שנולדו בזנות דפח"ח וא"כ אני אומר די לעשות תקנות מינקת גם בזונה כמו שעשו בשאר אלמנות מניקות אבל במת הולד

דלא גזרו בשאר נשים כשרות ועשו תקנה בעבור בני זונות שאפי' מת הולד לא יהי' מהני לעשות תקנה בעבור בני זונות דלא שכיח כן נלע"ד נכון בעזה"י. הדרן למילתא במה שחקרו הפוסקים דיש להקל בזונה דלא נשתעבדה לנואף ואינה נקראת מינקת חבירו רק הנב"י סי' ח"י שדא ביה נרגא בקו' גדולה א"כ הלא בכתובות דף ס' אמרו הן הן דברי ב"ש וב"ה ב"ש אומרים כ"ד חדשים וב"ה ח"י חדשים וקשה הא ב"ש סובר דיכולה לשמוע דד מפיו דשום אשה לא נשתעבדה וא"כ איך סובר ב"ש איסור מינקת כ"ד חדשים כמו שמקיל הר"ש בגרושה דלא משתעבדה לב"ה ה"ה כל אשה לב"ש לא נשתעבדה ובבית מאיר מחזיק בקו' דמבואר בתוספתא דב"ש וב"ה על איסור הנקה קאי והקו' גדולה. ואמרתי בחדושי לישב בעזה"י בודאי לב"ש תוכל להשמיט דד מפיו של התינוק דהיא מקפדת שלא תרזה משמן בשרה ליתן חלבה ודמה לתינוק וצריך הבעל ליתן בצים וחלב אבל עכ"פ האשה מחויבת לעמול בבנה למסמס ליה המאכל מבצים ולהשקות מחלב אשר הכין הבעל כי אין לדמות אם היא מרחם על בן בטנה לגדלו ולחכמו ולהסתכל עליו שיהי' בריא וחזק במזונות וא"כ גזרו חכז"ל שלא תנשא כ"ד חדשים שאם תנשא או תתעבר ותלד מן בעל שני ולא תוכל להשגיח עליו על בן מבעל הראשון וגם בלילה בשעה שינהגו באישות לא תוכל להשגיח עליו אינו דומה לבן מאותו אב אשר כרחם אב על בנים יתבטל מתענוגיו בעבור להשגיח על בנו אבל גרושה אינה משתעבדת כלל לגדל בן מבעל הראשון לכן התיר הר"ש בנשואין הלא הכי היא צריכה למסמסו לי' ישגיח עליו אביו לגדלו ולחנכו ולחכמו וה"ה בבן בזנות אין עליה שיעבוד כלל וא"כ מהכ"ת דלא תנשא ודוק. וחקרתי היתר חדש אם נתעברה דעיקר האיסור אמרו בירושלמי הובא בתוס' סוטה דף כ"ד מפסוק לא תסיג גבול עולם בשדה יתומים אל תבוא ועיין בבית מאיר שחלב אם היא שדה היתום וא"כ כיון שזרע הגוי בבת ישראל אין לו חייס דרחמנא אפקרי' לזרעו א"כ לא נקרא העובר יתום דדוקא בשדה יתומים אל תבוא ואפשר נהפוך הוא דהמה יתומים ממש כמו (יתומים היינו ואין אב) מי שאין לו אב יהי' מאיזה טעם שיהי'. ועלה בדעתו להביא ראי' דבזונה ליכא איסור מינקת דבגמ' כתובות אמרו מינקת שמת בעלה בתוך כ"ד חודש לא תנשא וקשה למה לא אמרו סתם מינקת לא תינשא עד כ"ד חודש למה הוסיפו שמת בעלה תוך כ"ד חודש אלא רמזו דדוקא אם הי' לה בעל ומת בתוך כ"ד חודש ללידת בנה אז לא תינשא אבל זונה פנוי' שנא הי' לה בעל מותרת. אמנם לשיטת הר"ש שמתיר בגרושה יען שאבי הילד קיים והוא ימסמס בצים וחלב לולד א"כ אפשר דדייקו דרק אם מת בעלה אסור מינקת למעט גרושה שנא מת בעלה והוא חי ויפרנס לולד מותרת לינשא א"כ זונה דאין אב לפרנס אסורה ודוק. אך לשיטת ר"ת ורוב

הפוסקים דגם בגרושה יש איסור מינקת א"כ למה אמרו מינקת שמת בעלה ע"כ לרמז למעוטי זונה דלא הי' לה בעל ויש לדחות דקמ"ל הגם באלמנה שתוכל לתבוע היורשים אעפ"כ לא תנשא דלא תבא לב"ד ותהרג את בנה ברעב עיין יבמות דף מ"ב שיש זונה דאין לה ממי לתבוע או גרושה דלא תוכל לבוא בעצמה לפני ב"ד לדון עם המגרש ודוק. גם עלה בדעתי לחדש היתר בזונה בשלומא באלמנה לא יתן הבעל השני בצים וחלב דיאמר דתתבע ליורשים וכן בגרושה יאמר שתתבע למגרש ואשה בושה נבוא לתבוע ותהרג את בנה ברעב אבל בזונה אשר אין לו אב אפי' תאמרת ממי נתעברה מי מוציא ממון ממנו הלא כשם שזינתה עם זה כך זינתה עם אחרים וא"כ מהכ"ת שלא יתן הבעל השני בצים וחלב לבנה הלא כל המגדל יתום בתוך ביתו כאלו ילדו וזה הולד הוא יתום שאין לו אב א"כ אם תתעברה ותעכר חלבה הבעל השני יתן בצים וחלב ודו"ק. ואולי שמא לא יהיב הבעל השני ויאמר שתתחנן לפני הב"ד שיפרנסו את הולד והיא בודאי בושה לבוא הב"ד לפרנס הולד אשר ילדה בזנות ותמית את בנה ברעב כי גדולה הבושה ואם לא תנשא או תהי' מפורשת מבעלה תוכל להניק מחלב דדיה ולא תמית הולד ברעב ודוק. ואפשר להעיר עוד דלכאורה יפלא למה אסרו מינקת חבירו משום שמא תעכר חלבה למה לא התירו להנשא והיא עם הבעל יהי' מקבלים בכל קללות ושמתות שלא ישמשו אלא במוך שלא תוכל להתעבר ועיין ביבמות דף מ"ב ונדה דף ג' אי אפשר בכל זאת שמא לא יהודק המוך ותוכל להתעבר והבעל יהיב בצים וחלב למסמס ולבן אשתו לא יתן וחששו על המיעוט וכן מבואר בהפלאה כתובות דף ס' ואפי' עבר ונשאה צריך לגרש או להפרידה ולא התירו לשמש במוך שלא יהי' חוטא נשכר שיוכל לשמש אבל אם הוא הי' שוגג למה נקנסו אותו צריכים אנו רק למיחש על תקון הולד א"כ ישבעו שניהם שלא לשמש אלא במוך ולא שייך עוד לומר דאין זה ספק דרוב נשים מתעברות עיין בנב"י ח"ר סי' כ"ג דכאן המוך מפסיק ואת"ל שאעפ"כ תתעבר דלמא יתן חלב ובצים ואת"ל דלא יתן דלמא ליכא בזונה איסור מינקת ודוק. שוב מצאתי לאדמ"ו ז"ל בחת"ס א"ע סי' ל"ג שנשאל בנידן כזה שהבעל הי' שוגג להתיר בכעין זה אם היא עניה ביותר ותצרך להשכיר למינקת לאחרים צריכים להפרישם חוץ אם הבועל מודה ונותן לבנה על בצים וחלב אבל אם אי אפשר (להשכיר) הוה זה טבא ליה לבן שתהי' אמו תחת בעלה פן לא תתעבר ופן יתן חלב ובצים אם תתעבר א"כ מי ידין עוד אחרי הנב"י ואדמ"ו ז"ל חלילה לי לדבר שום דבר גם מצאתי בסי' ל' וסי' ל"ב ממה שחדשתי להאריך שלכן נשאר הגזירה כ"ד חודש משום דאין הולכין בפקוח נפש אחרי רוב וכן חקר הבית מאיר בצלעות הבית סי' ה' והפלאה כתובות ס' והגם שיש לי להעיר דאין הולכין בפקוח נפש

אחרי רוב היינו אם רוב אומר שאין תקוה לרפאות עוד מחללין שבת בעבור המיעוט פן יש עוד תקנה אבל אם הרוב אומר שלא יבוא לפקוח נפש רק מיעוט יש דיוכל לבוא לפקוח נפש מנ"ל דלא אזלי' בתר רוב לאמור שלא יבוא לידי סכנה כלל אך דבר זה צריך התבוננות רב ואין כאן מקומו וישב מעלתו נ"י עם שני רבנים וידונו כדין וכדת כפי ראות עיניכם דברי הדש"ת. ואגב אעתיק מחידושי ראיתי בבית מאיר בצלעות הבית סי' ה' שנתקשה למה כופין בגרושה שולד מכירה שתניק בשכר הא הגמ' מקשה ביבמות דבעל לא יהי' רשאי לבעול אשתו דלמא תעכר חלבה ומשני דמסמס בחלב ובצים כמבואר וא"כ תאמר הגרושה אני לא אניק רק אבי' ימסמס לו בצים וחלב מזה הוכיח בדידיה יהי' לו געגועים על אמו ומהני בצים וחלב אבל בלי עזר געגועים דאמו לא מהני בצים וחלב ולכן לא התיר הר"ש לגרושה לנשוא רק אם לא הכירה שאז תאמר ילדה לא מכיר אותה ויקח אבי הילד וימסמס לו בצים וחלב משא"כ במכירה דיש לחוש דאבי הילד יתן לה על בצים וחלב ויאבדו והיא בושה לתבוע ממנו בכל שבוע ושבוע וע"כ כופין אותה להניק וגם אסורה לינשא ע"כ. לדעתי נראה הטעם דכופין אותה להניק הגם דבדידיה סמכי' אם תתעבר אשתו דימסמס בבצים וחלב דשאני אשתו דלרוב אין מניקות מתעברות כלל ואת"ל דתתעבר ימסמס בבצים וחלב ולבן מבעלה הראשון לא יתן אבל אם ברור דיתן היו סמכי' על הרוב דלא מתעברות מיניקות אבל בגרושה אם הולד מכירה צריכה להניק דלא סמכי' לכתחילה על מסמוס בצים וחלב בשלומא אם אינו מכירה תתן לו הילד והוא ישתדל בעבור מינקת ואת"ל דלא ימצא אז אונס רחמנא פטריה לאביו ולא מחייב האונס לאמו עיין ש"ך ח"מ סי' כ"א אבל מכירה ולא יונק ממניקת אחרת א"כ תתן הילד לאביו רק על סמך שימסמס בצים וחלב והוא ספק אם יוכל הילד להתגדל עליו בהשמטת הדד עושית ספק רציחה בשלומא הבעל בועל אשתו כדרך העולם עוסק בהיתר הוה אפשר שלא תתעבר ולא תעכר חלבה ואת"ל תתעבר בתוך ימי מיניקת יוכל לחיות בבצים וחלב א"כ דלא הוה פסוק רישא ולא אפשר דהא צריך לקיים מצות עונה ולא קמכווין שתתעבר ומותר עיין פסחים דף כ"ו והגמ' הקשה א"כ יהי' רשאי לישא גם מיניקת חבירו והיא תינק לולד ויהי' ג"כ לא אפשר ולא קמכווין ואת"ל דתתעבר תמסמס ליה בצים וחלב ומשני שהבעל השני לא יתן בצים וחלב לכן הגם דרובא מיניקות לא מתעברין אסרו הנשואין שלא יבוא לספק פקוח נפש פן תתעבר ותעכר חלבה ולכן בשעה שמכיר הילד את האם שלא יקח מדד מיניקת אחרת לא תוכל להשליך הילד על סמך מסמוס בצים וחלב ולכן כופין שתניק בשכר וגם חיישינן שהבעל יתבע שתגמל את בנה כדי שתתעבר ממנו אבל בדידיה דודאי לא יבוא ולד ראשון בסכנה בעבור שתתעבר בולד שני וא"כ

היינו טעמא נמי דאסרו לגרושה לינשא הגם אם הבעל השני מרוצה שתניק לולד עוד כל ימי הנקה כיון דולד מכירה ולא יקח דד מיניקת אחרת א"כ תתעבר ויעכר חלבה יהי' התינוק מוכרח על בצים וחלב הא הבעל השני לא יתן וכי תימא האב יתן בצים וחלב שתתן לו הילד שהוא ימסמס יש לחוש שמא ימות האב דלזמן מרובה חיישי' למיתה בשלומא באשתו אם תהי' אלמנה ותפרנס בנה ואחרת תניקיהו ולהניק תתן בצים וחלב אבל הגרושה אם תתעבר לא יתן בצים וחלב לבן מבעלה הראשון ודוק:

סימן יג

שלום רב לאוהב תורה ואין לו מכשול ענף עץ אבות ה"ה הרב המה"ג בתורה המפורסם ר' אברהם יחזקאל רייך נ"י אב"ד דק"ק באנאוויטץ יע"א. מכתבו עם שאלתו בענין עגונה הגיעני כאשר בעוה"ר עליתי על ערש דוי בטוב ישמע ולא יכולתי לעיין בדבריו המחוקרים על אדני פוסקים ומורים והיום תל"י אשר חזרתי לאיתני פניתי להביט במכתבו ואשוב כעת על אשר ראיתי בו היתר חדש אשר לא שערו רבותינו ז"ל ע"י פאס שטאטור ואשר נראה בעיני אסדר לפני מעלתו נ"י שאני אינו מסכים לצרף זה להיתר אבל אי"ה ברצות ד' להאיר עיני אשיב תשובה לפסק בעזה"י. ראיתי שכתב מעלתו נ"י וז"ל ועוד נ"ל דכאן ודאי ליכא למיחש שהשאיל פאס שלו לאדם אחר אשר ג"כ כל צורת פרצופו דומה לזה בלי שום שינוי בשערות ועינים וחוטם והפה דמות פרצופו לפי מה דאיתא בגמ' בסנהדרין דף ל"ח ת"ר להגיד גדולתו של הקב"ה שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד וכולן דומה זה לזה אבל הקב"ה טובע כל אדם בחותמו של אדם הראשון ואין אחד דומה לחבירו וכו' עד כאן וא"כ א"א לומר ששאל הפאס שלו לאחד שדומה מכל וכל לזה בלי שום שינוי שזה אי אפשר לדברי הגמ' הנ"ל עכ"ל. טרם שאבוא לסתור דברי היתר זה אקדים לפי הבנת כבודו נ"י בגמ' סנהדרין אביא סתירת חכז"ל ילקוט פ' נשא סי' תש"ע וז"ל מעשה בשתי אחיות שהי' דומות זו לזו והיתה נשואה אחת בעיר אחרת ביקש בעלה של אחת מהם לקנאת בה ולהשקותה מים המרים בירושלים הלכה לאותו נשואה שם אמרה לה אחותה מה ראית לבוא לכאן אמרה לה בעלי מבקש להשקות אותי מים המרים אמרה לה אני הולכת תחתיך ושותה אמרה לה לכי לבשה בגדי אחותה הלכה תחתיה ושותת המים המרים ונמצאת טהורה וחזרה לבית אחותה יצאתה לקראתה שמחה וחבקה ונשקה כיון שנשקה זו לזו הריחה במים המרים ומיד מתה לקיים מה שנאמר אין אדם שליט ברוח עכ"ל וכן הוא בתנחומא פ' נשא אות ו' וברבה סי' רכ"ט פ' הנ"ל וא"כ איך הי' משכחת להשקות אחות תחת הסוטה הלא אין שני בני אדם דומין זה לזה ובפרט בסוטה דכתיב והביא האיש את אשתו הגם שהי'

השתי אחיות דומין הא א"א להיות דומין כפי הגמרא בסנהדרין שזה גדולתו של הקב"ה וצע"ג. אמנם אודיע בעזה"י כי באיברי צורת פרצוף פניו של אדם יש בכל חלק מהפרצוף פנים מפנים שונים למשל בעין יש עינים שהם שקועות ויש בולעות יש שחורות ויש לבנות ביותר יש ארוכות ברוחב ביותר ויש קצרות ברוחב וכדומה לאלף הבדלים וכן במצח יש שמצחו גדול ויש שמצחו קטן יש שמצחו גבוה ויש שמצחו נמוך יש מצחו ארוך ויש קצר וכן בחוטם יש שחוטמו עב ויש שחטמו דק יש שחטמו קצר ויש שחוטמו ארוך יש חוטמו בעקמומית ויש בשפועו יש שנקבי חוטמו רחבות פתוחים ויש שנקבי חוטמו נקמטים וכן בפה פה רחב פה קצר שפתים עבות ודקות גבוהות ונמוכים וכן באזנים בלחיים ובצעדיו יש אלפים הבדלות ותמונות בגודלם ובמראות ובצורתם מי ימלל גבורות ד' בזה וכן המסתכל היטב בצורת אדם בפרצוף פניו עם החוטם יכיר במטבע שטבע הקב"ה שכל אדם יש בו בחלקי פנים שלו הבדל אשר בו ניכר לו אדם מחבירו שלא ימצא אפי' בבני אדם הדומים זה לזה הן בעינים ובאזנים ובפה ובחוטם ובשפתים ובלחיים בכל זה יש הבדל בצורת פני בני אדם הדומים זה לזה מ"מ אינם דומים ממש באותן חלקי הדמיון ובטביעת עין אשר יתבונן אדם בהם לבבו מגיד לו מי הוא האיש אשר עומד לפניו אם הוא למשל ראובן אשר יש לו שערות "שווארץ ראטליך" או שמעון שיש לו ג"כ שערות "שווארץ ראטליך" כי בתמונת שווארץ ראטליך יש פנים בפנים שונים והבדלות רבות החזק הוא שווארץ ראטליך או רפה אם ממוצע אי חלק השחור יותר או חלק האדום יותר בו וכדומה לכמה הבדלות אשר טביעת עין שולט בו אשר רק עין רואה ולבבו מבין ההבדל הגם שאין פה יוכל למלל ולספר ההבדלות הרבות וכן בעינים מראה בלוי יש מאה הבדלות בו בלוי מאוד בלוי רפה בלוי ממוצע בלוי מזהיר וכדומה וכן בחוטם ארוך כמה ארכו אם הוא ארוך בלי שיפוע גדול או בשיפוע קטן אם רחב צדדי החוטם הדבוקים רק בסוף כאשר מתחיל הבולט באויר הוא עב או דק או ממוצע וכדומה יש מאות הבדלות אשר עין אדם שולט עליו שיהי' שם האיש חקוק בלבו ובזכרונו וכן הוא בפה ובאזנים יש בכל אחד מאות הבדלות אפי' בבני אדם הדומים זה לזה והוא ברור ואמת. ומעתה הגמ' והמדרש אמת בודאי לא ימצא שני אנשים או שתי נשים דומות בכל צורת הפרצוף דומות ממש עד שעין אדם לא יהי' בו היכר והבדל דאטו איך ישמש אדם עם אשתו אם בא לביתו שזז ידו מידה אפשר היא אשת איש או אפשר הוא אינו בעלה בגמ' חולין חקרו על ט"ע דקלא איך סומא מותר באשתו אבל אם הבעל ואשתו רואים בודאי מכירים זה את זה בהבדלים שונים אפילו ידענו שיש לה אחות שדומה לה או יש לו אח שדומה לו בכל זאת כפי הט"ע באלף הבדלות בפרצוף

הבעל ובפרצוף האשה מכירים זה את זה כי באמת ליכא שני אנשים או שני נשים אשר דומים ממש בלי הבדל כי גדולת הקב"ה חתם אלפי אלפים רבבות בני אדם ואין שנים דומים זה לזה ממש עד שלא יהי' הבדל באותם הדמיונות עצמם כמובן. אך שם במעשה האי סוטה הי' שני נשים אחיות דומות לפני ראות בני אדם והיתה אחות טהורה לבשה בגדי אחות הטמאה ובעלה בודאי לא הסתכל להציץ בה בכל הבדלים שיש להכירה בינה ובין אחותה כי מי ועלה על הדעת שאחותה תלך לשתות מים מאררים תחתיה של הזונה וכאשר ראה צורת פניה ובגדיה הביא את האשה אל הכהן שהאמין שהיא אשתו כי היתה דומה לה כפי ראות עין בלא הסתכלות אבל אם הי' נותן ללב אולי תלך אחותה הדומה לה כפי ראות עין והי' מסתכל בפניה הי' הבעל מכיר בה שאין זו אשתו כי הלא שני צורות דומות שלא יוכל אדם להכיר לא ברא הקב"ה בעולמו ודוק. ולפ"ז ישפוט מעלתו נ"י הכי הנותן הפאס כותב פרצוף פניו בסמניו כפי עיון הדק היטב הוא מביט וכותב שווארץ ראטליך על השערות והעינים לאזור בלוי והחוטם ארוך כזה יש אלפי אלפים בעולם ואיך מדמה מעלתו נ"י שלא שייך לחוש שהשאיל הפאס שלו לאיש אחר דהא הקב"ה צייר גדול שאין אדם דומה לחבירו שם הכוונה אפי' אלפים בני אדם שנדמו זה לזה בהבטה בהעברה ראיות עין אעפ"כ אחרי הסתכלות העיון היטב יש הבדל בט"ע אשר עי"כ אין הדומים שווים באמת וא"כ בנידן דידן יש לחוש הלא יש כמה אלפים בני אדם בעולם אשר יש שערות שווארץ ראטליך ועינם לאזור בלוי וחוטם ארוך והשאיל זה פאס שלו ודוק. ואוסף נופך בעזה"י פן ואולי כאשר האדם עומד חי בחלקי פנים כאשר יתאמו יחדיו המצח והעינים והאזנים ושפתים וכן לחיים וצדעים עם החוטם כאשר האדם חי יפעלו כל חלק הראש יחדיו להיות בו הכרה כי פנים מפנים שונים עם חלקי צואר וכל תנועות אשר ניכר מן העינים ושפתים יפעלו אלפי אלפים הכרות שונות ועי"כ אין שני אנשים או שתי נשים שוות וכל זה היכר בכל הראש אבל לאמור שלא יש השווה בקצת סימני ראש ששערות דומה לשערות או עינים דומה לעינים או חוטם דומה לחוטם זה שקר נהפוך הוא יש דמיון גמור בעינים לעינים ושערות לשערות וחוטם לחוטם בשווים ממש דכולם נטבעו במטבע אחת אבל בכל זאת כל איש ואשה ניכרים בהצטרף כל תנועת חלקי הרא"ש סימני הפרצוף נולד ההיכר ולא לאמור שמקצת חלקי פנים אינם דומים זה לזה ודוק. ומצאתי בנב"י מהד"ת א"ע סי' ס"ב שהגאון ר' שמואל לאנדוי ז"ל עמד על החקירה למה לא יהי' מועיל ט"ע בגוף כמו דמהני ט"ע של פרצוף פנים וכתב בד"ה ולכאורה וז"ל והנה הפ"פ של אדם בזה בודאי יש לסמוך על ט"ע דהואיל ופני האדם הוא מורכב מכמה איברים והוא משותף מהמצח ועינים וגבות עיניו

ולחים ושפתים וסנטר ועל שם זה נקרא פני האדם בלשון רבים פנים הואיל והוא מורכב מכמה חלקים וא"כ בצורת האדם בקל יכול לבחון בט"ע בחלק הפנים שהם נצמדים יחד ומתאימים זה עם זה ויתואר הט"ע בתר סימן שע"י קשור החלקים מהפנים נתהוו קמטים ובליטות וגומות ושטחים ובזה יש ט"ע טוב ואין בני אדם דומה לחבירו ואין צייר כאלקינו שטבע כל אדם במטבע של אדם הראשון ואפ"ה אין אחד דומה לחבירו ובקל יוכל עין רואה לבחון בין צורה לצורה משא"כ בגוף האדם שאין בו הרכבות דברים וכל אבר ואבר מהגוף הוא עומד בפני עצמו בפשוטיו ואין בו תמונות שונות כדי שיהי' בכדי ט"ע לסמוך עליו לומר בודאי גוף של פלוני ואין בו בחינה כל כך עכ"ל הזהב יקר מפז דפח"ח הרי שהרגיש הגאון בגמ' שאין צייר כאלקינו שאין אדם דומה לחבירו אבל הוא דוקא בהרכבת כל חלקי פנים יחדיו פועלים שאין פנים דומה לפנים אודה ד' שהנחני בדרך הישר והאמת בעזה"י. ואם כן אפוא הנותן פאס מצייר דמות שערות ודמות עינים וחוטם אבל לא מצייר כל דמות חלקי פנים בהצטרפם יחדיו איזה דמות יפעלו יחדיו להכיר האיש בכל חלקי איברי ראש ובודאי יש ויש בעולם בני אדם שיתדמו באיזה חלקי פנים ויוכל לאיש להשאיל פאס שלו לבן גילו הדומה לו במקצת חלקי פנים כנלע"ד בעזה"י. ואעשה לו נחת רוח שראיתי שחקר כי החשש ששאל פאס שלו לאיש אחר אין לחוש דהוה בודאי כלי דלא מושלי אינשי בזה זכה לכוון דעת הנב"י מהד"ת סי' מ"ו בד"ה אך הרשב"א שכתב שם וז"ל וכיון שנמצא אצלו הפאס שלו וזה ידוע שהפאס הוא מה דלא מושלי אינשי ורוב הפוסקים מקילים בכלים דלא מושלי אינשי דלא ניחש לשאלה עכ"ל וגם בודאי אדם שומר מאד הפאס שלו ולא חיישי' שנאבד או נגנב ממנו ואי"ה אדבר בזה בעזה"י רק היום תהי' פה שביתת קולמסי:

סימן יד

להנ"ל אחד"ש מוצא שפתו אשמור בעזה"י לשלוח פסק על שאלתו ומה שנוגע לדין השבתי על התירים שחקר כבוד פ"מ נ"י ועל חדוש תורתו לא פלפלתי כי אני חלוש מאד ואת והב בסופה לצרף עצמי לשאר גדולים אם הסכימו או יסכימו עם פר"מ נ"י אודות אשר פתח היתר בעגונה הזאת אשת עובר אורח אשר מת בעירו כמבואר בהשאלה אשר שלח ופר"מ נ"י אחר שהביא פלוגתא של מהר"ל מפראג עם דברי ב"ש סי' י"ז ס"ק ס"ט כתב וז"ל והנה בנידן דידן שיש סימנים בגופו כפי מה שאמרה אשתו שהשערות הי' שווארץ רעטליך וחוטמו ארוך והיה לו בלבול הדעת וגנוח גנוח מאוד וסימן שהיה לו בלבול הדעת והי' עיתים שועה אפשר שזה הוא סימן מובהק ביותר כי לא נמצא אחד מאלף ואם לא הוה סימן מובהק ביותר רק סימן אמצעה וגם יש סימן מובהק ביותר

בכליו ע"ד היינו ע"ו כתב פאס שלו וא"כ לשיטת מהר"ל מפראג מהני ממ"נ אי סימנים דאורייתא מהני סימן אמצעי שבגופו ואי סימנים דרבנן ולא מהני סימן אמצעי אבל אז הא לא חיישינן לשאלה ומותרת ע"י פאס שלו שנכתב בו שהוא שלמה שטראסמאן ולשיטת הב"ש דספק דחיישינן לשאלה אבל הא בכלים דלא מושלי אינשי מודה הב"ש דלא חיישינן לשאלה והכתב פאס ודאי מכלים דלא מושלי אינשי הוא ולא חיישינן לשאלה ואף לשיטת הב"י בתשו' דגם בכלים דלא מושלי אינשי חיישינן לשאלה מ"מ כאן בנידן דידן מודה דלא חיישינן לשאלה דהא ודאי שאלה דיחיד היא שיזדמן שישאל פאס שלו לאיש אשר כל פרצופו דומה לפרצוף שלו מכל וכל ולזאת לא חיישינן כמ"ש בתשו' חכ"צ סי' קל"ד דלא חיישינן לשאלה דיחיד יע"ש ויעיין בתשו' חתם סופר אהע"ז ח"ר סוף תשובה ע"ג וז"ל שם וכבר כתב בתשו' חכם צבי דאם יש לו סימן בגופו וט"ע במלבושיו ליכא למיחש לשאלה דה"ל שאלה דיחיד שהשאיל מלבושיו דוקא למי שהי' לו סימן כמוהו והא קיי"ל לנפילה דיחיד לא חיישינן בב"ב קע"ב ע"ב אלו דבריו ז"ל ונחלקו עליו מטעם שכ' הוא עצמו דיש לחלק בין נפילה למציאה שהוא במקרה והזדמן ובין שאלה שהיא בכוונה שאפשר שהשאיל כליו למי שהי' לו סימן ממש כמוהו הנה בנידן שלפנינו נהי דהשאלה הי' במכוון לאיש זה אבל השתוות פרצופו לפרצופו של זה ממש ונפילתו במקום מלבושיו העליונים של זה הוא הרבה יותר מנפילה דיחיד עכ"ל ח"ס והנה הא גם כאן בנידן דידן י"ל כן נהי' דהשאלה היה במכוון לאיש זה אבל השתוות פרצופו לפרצופו של זה שערות ועינים וחוטם ופה ממש ולאיש אשר יש לו ג"כ שיגעון כזה בודאי הרבה יותר מנפילה דיחיד ולא חיישינן. לע"ד לא דבר על נכון כאשר אבאר בעזה"י כי בנידן שאלתו החכם צבי וגם אדמ"ו חת"ס ז"ל מודים דחיישינן לשאלה דיחיד ואפרש דברי ואקדים להעתיק בקיצור אמרים דברי החכ"צ סי' קל"ד שכתב וז"ל וא"ת היכא מדמינן שאלה דיחיד שהוא בכונת שואל ומשאיל לנפילה שהוא בלתי כוונת מאבד והמוציאה נמי בהיסח הדעת היא באה לו כדאמרי' בעלמא ג' באים בהיסח הדעת מציאה וי"ל כיון דאין דעת כוונת שואל ומשאיל תלוי כלל במקרה ההוא שהיא הרושם שבמצח החור הוה ליה כשלא מדעת אלא כבמקרה עכ"ל וכו' שם באריכות ושוב כתב וז"ל הרי שאף בדבר הנעשה בידי אדם בכוונה המכוונת אלא שאין מכוונים לאותו הפעם הרי הדבר לענין הפרט ההוא כאלו נעשה מאליו בידי שמים הכא נמי בנידן דידן אף שנתכוונו זה להשאיל ולזה לשאול לענין פרט הרושם שבמצחו הוה ליה כאלו נעשה מאליו והדר הוה ליה כנפילה דיחיד דלא שכיח לאביי עכ"ל. ועתה נחזה הנה יש שני אופנים פאס (א) אשר לא כתב בו שאטור צורת השערות והעינים

והחוטם רק כתיב בו שם האיש ושם משפחתו ושם העיר מולדתו או עיר אשר דר בו ואם אחד הי' נמצא מת ובבגדיו פאס שלו שהי' נקרא במשל יאזעף שווארץ מעיר סעגדין ובא אשה או עדים ונתן סימנים שערות שווארץ ראטליך והעינים לאזור בלוי והחוטם ארוך ובדקנו המת והי' שערותיו ועיניו וחטומו כן כאשר אומרת האשה או העדים הי' נכון הדבר הגם דחיישי' על שאלה שהמשאיל וגם השואל עשו מדעת וברצון פעולת השאלה מהכ"ת ניחוש לשאלת היחיד שהזדמן שהשאיל המשאיל הוא שם האיש יאזעף שווארץ מסעגדין לאיש אשר שאל הפאס שלו שיהי' נמצא בגוף השואל כל הסימנים אשר יש בגוף המשאיל הלא בפאס לא הי' כתוב שטאטור והי' הפאס ראוי' בשאלה לכל בר ישראל מרובא דעלמא ומהכ"ת שהזדמן במקרה בלתי כוונה מכוונת שהי' השואל שוה להמשאיל בסימני גופו והוה דומה לנפילה דיחיד (ב) יש פאס אשר כתיב בו השטאטור מהאיש הלוקח הפאס בהאמט שמסתכל הנותן הפאס סימני האיש תואר ראשו דמות שערות ראשו דמות עיניו דמות חוטמו וכדומה א"כ הפאס לא יוצלח לשום איש בעולם להשאיל לו דהא במקום דצריך להראות פאס שלו יהי' הפאס בעוכרו אם לא יהי' בו תואר השערות והעינים והחוטם כמו שכתב בפאס שאיש ששמו יאזעף שווארץ יש לו שערות למשל שווארץ ראטליך ועינים לאזור בלוי והחוטם ארוך ואם לא נדמה יותן מיד בבית אסורים כי עין בעין נראה כי זה האיש נודד בפאס של איש אחר וא"כ אי אפשר לשאול הפאס רק אם ימצא איש אשר שוה עמו בסימנים או כעין סימניו ובפאס כזה בודאי לא שייך לומר דהוה חשש שאלה דיחיד דהא שאלה נעשה ברצון שניהם של שואל והמשאיל ולא דמי לנפילה דנעשה שלא מדעת אז סמכי' לומר דלא נפל דאיך אירע יוסף בן שמעון אבדו ויוסף בן שמעון מצאו הלא כל העולם הי' ראוי למצוא אותו וה"ה בנידן החכם צבי הגם דחיישינן לשאלה והי' ראוי' רוב העולם לשאול הבגדים ואיך בא במקרה שהשאיל כליו לאיש אשר הי' לו רושם במצחו והוא כהזדמן מאליו כמובן. אמנם בנידן שאלתו שכתב כבודו נ"י וז"ל וצויתי מיד לבעה"ב מלון אורחים ולשמש דקהלתינו וגם לגבאי דח"ק שיעיינו בטוב לראות בעת הטהרה האם נמצא פרצוף פניו דהיינו השערות והעינים והחוטם והפה כמו שנרשם בפאס עכ"ל א"כ שהי' נכתבים כל סימני פרצופו בפאס וא"כ אפוא אין ראוי להשאיל לאיש אחר רק לאיש אשר דומה לו בשערות והעינים והחוטם א"כ שפיר יש לחוש שאיש אשר הי' יכול לשאול אותו פאס הוא הנמצא כעת מת הוא השאיל הפאס מהאיש מאילאווא וגם האיש מאילאווא ראה שיש להאיש סימנים כאלה והשאיל לו הפאס א"כ נעשה השאלה עם הסימנים בדעת מכוונת וגם החכ"צ מודה דחיישינן שמצא איש עם סימניו וע"י הסימנים השווים השאיל

לו ודוק כי זה ברור בעזה"י בהבנת החידוש של נפילת היחיד אשר השמיע החכם צבי ז"ל והבן בדבריו יעו"ש. ואם כן ממילא אין ראי' מדברי אדמ"ו ז"ל בחת"ס סי' ע"ג דשם חידש אדמ"ו הגם שחלקו על הח"צ גדולי אחרונים היינו כיון דהשאיל ברצון אפשר שהשאיל כליו למי שהי' לו אותו סימן אבל איך הזדמן שהשתנות פרצופו של השואל נשתנה לפרצוף המשאיל ממש יעו"ש אבל כאן הלא אי חיישינן לשאלה שהשאיל הפאס שלו עכ"ח הי' צריך השואל להיות באותן סימני פרצוף שלו אשר נזכרים במכתב הפאס ההבדל גדול מאוד וגם אדמ"ו ז"ל הזכיר עוד בצירף ונפילתו במקום בגדים עליונים ודוק. ואוסף נופך אשר חקרתי במקו"א בודאי מה דאמרי' דלמא אחר ג' ימים נשתנה צורת בעל האשה אשר נעלם בעלה הוא דחיישינן דאיש אחר הי' לו דמיון צורה של בעל האשה הזאת העומדת לפנינו ואחר ג' ימים נשתנה פניו להיות ממש כצורת האיש הנעלם מאשה הזאת הוא רחוק משכל לחוש לזה רק דחיישינן דאחד מרוב עולם הי' לו דמיון בחייו לבעל האשה העומדת וחיישינן דע"י ג' ימים נשתנה פניו להיות כדמות בעל האשה העומדת לפנינו כמובן. ובזה מיושב אשר חששו חכז"ל על השתנות פניו והנב"י בח"ר סי' נ"ב בד"ה ועוד כתב וז"ל ועוד נלע"ד דהא ודאי דאף דהמתים משתנים ג"י אחר מיתתם אבל שתשנה הצורה ותדמה לצורת איש אחר זהו מצד השכל רחוק ומילתא דלא שכיח אלא שחכמים חששו מחמת חומר חזקת אשת איש ולא בכ"מ הקילו משום עגונה רק בעסק נאמנות העד הקילו וכמבואר בפוסקים אבל לחוש שנשתנה צורתו ותדמה לזה שהשאיל לו בגדיו זה רחוק מאוד וגרע משאלה דיחיד או נפילה דיחיד ועיין ביבמות דף קט"ז ע"א בתוס' ד"ה למאי ניחוש עכ"ל ולפמ"ש חששו חכז"ל דלמא הי' לבעל בחייו דמיון לבעל האשה הזאת ובמותו ומונח ג' ימים נשתנה לגמרי לצורה של בעל האשה הזאת ועכ"פ דברי הנב"י כדברי אדמ"ו חת"ס ז"ל המה לדינא שפה אחת ודברים אחדים ולפי מה שבארתי יש להמתיק מהכ"ת ניחוש להשאיל לאיש אשר הי' סימן שלו וגם הוא הי' לו דמיון עכ"פ לאמור כאשר מת נשתנה פניו לפרצופו ממש הוה כנפילה דיחיד לאמור שהי' לו סימן שלו וגם דמיון בפרצופו להיות משתנה להיות דומה לו אבל בנידן שאלתו שע"כ הי' לאיש בחייו אותן סימנים דאל"כ לא היה יכול להשאיל לו ודוק. ואין להשיב דא"כ דניחוש שהשאיל דווקא לאיש אשר לו סימנים הכתוב בהפאס הוא יהי' נמצא באחד מעשרת אלפים ויהי' הסימנים סימן מובהק ביותר הוא דבר שפתים לדעתי בודאי אם באנו לדון דלמא איתרמי סימן כסימן אז כלל גדול אם לא ימצא באחד מאלף לא חיישינן דלמא הוא איש אחר ויש בו אותו סימן שלא נמצא באחד מאלף אבל אם אנו חוששים דלמא השאיל הפאס שאירע מקרה שבחייו בא במלון עם אחד הדומה לו

והשאיל לו הפאס והוא שמת עכשיו הגם שהי' אחד מעשרה אלפים בעולם עכ"פ בחייו נזדמן בפונדק עם בעל האשה הזאת אשר נעלם מאתנו והבן. אמנם מה שהוסיף מע"כ נ"י לכתוב וז"ל ולאיש אשר יש לו ג"כ שגעון כזה בודאי הרבה יותר מנפילה דיחיד עכ"ל וכן בראש דבריו כתב וז"ל והי' לו בלבול הדעת וגנח גונח מאוד וסימן שהי' לו בלבול הדעת והי' עיתים שוטים אפשר שזה הוא סימן מובהק ביותר כי לא נמצא אחד מאלף עכ"ל יפה דרש כי יש לחקור עליו. הנה לעולם קשה לי למה תנן במתני' פט"ז מיבמות אין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם אעפ"י שיש סימנין בגופו ובכליו למה תנן בגופו ובכליו ולא תנן אעפ"י שיש סימנים על גופו ועל כליו דהמעיד אומר שיודע סימנים על בעל האשה ועל כליו וצע"ג ואמרתי שרש"י פי' במשנה וז"ל אין מעידים על האיש שמת אא"כ ראוהו מת בפרצוף פניו עם חוטמו שיכולים להכירו שזהו אבל לא ראוהו פרצוף או שניטל חוטמו אין מעידין עליו להשיא את אשתו שמא אין הוא עכ"ל משמע דמשנה קאי על העדים שלא יעידו לאשה שמת בעלה ותנשא לאיש אחר אעפ"י שראו מת והכירו בו סימנים בגופו ובכליו אעפ"כ לא יאמרו עליו שמת ואם הי' שונה אעפ"י שיש עליו וכליו סימנים דאז הי' מקום לומר שלא יעידון עדות סימנים על גופו ועל כליו לפני הב"ד וזה אינו אמת רק שהעדים המכירים בגוף וכלים שהוא פלוני המת לא יעידון עדות סתם לאשה שמת בעלה אבל בהכרת פרצוף וחוטם יוכלו להעיד סתם עדות שמת בעלה א"כ כל המשנה קאי על העדים וק"ל והארכתי בזה במקו"א בעזה"י. אך באמת נ"ל דבר חדש בעזה"י דכל סימנים אשר המה שינוי בגוף זה מכל שאר גופי בני אדם שיש יתרון או חסרון או איזה עקמומית או בליטה וכדומה אשר פעל היכר בגוף האדם הוא מהני עכ"פ בסי' מובהק באחד מאלף לא נמצא כמוהו כי סימן כזה אינו בידו להשתנות ואין דרכו להשתנות דהא בשומא עשוי להשתנות יש פלוגתא בגמ' אי הוה סימן אבל אם יתן סימנים על גופו למשל שהי' דרכו שימלא שחוק פיו בהוללות וסכלות או הי' תהלוכו מלא שגעון ברצוא ושוב או הי' משתולל בשוק וברחובות וכדומה אשר האדם בר שכל יוכל לעשות כן ברוב חכמתו כאשר עשה דוד המלך כחכז"ל לדוד בשנותו את טעמו לפני אבימלך וכן יש לכל אלה רפואה בבתי משוגעים אשר יסרוהו ויענוהו ויעשו גם רפואות עד שיהי' כדרך כל אדם סימנים שיש לעשות בערמה וכל אשר יוכל להתרפאות סימנים כאלו לא נחשבו לסימנים כלל ולכן תנן במשנה אעפ"י שיש סימנים בגופו ובכליו להשמיע שסימנים על גופו ועל כליו אשר אפשר להשתנות לא נחשבו בכלל סימנים כלל דדלמא נשתנו השגיונות והסכלות וא"כ לא די ששיגעון לא נחשב לסימן מובהק אלא לא נחשב לסימן כלל דדלמא שבעל הפאס אשר ממנו

שאל הפאס הי' ניכר טבעו בשגיונות וסכלות והוללות התחדש והרגיל עצמו השואל לעשות שגיונות וסכלות והוללות כמשאיל לא נחשב סימנים בגופו כלל ועיין ברמב"ם פי"ג מהל' גירושין הנ' כ"א שכתב אעפ"י שיש סימנין בגופו וכליו ואפי' שומא דסימנים צריכים להיות בגופו כמו שומא דאל"כ לא נחשב לסימנים כלל וכן משמע מש"ע א"ע סי' י"ז סעיף כ"ד במחבר ורמ"א שסימנים המה דווקא דבר ניכר ונראה שינוי באיברי אדם ולא קחשב שום סימנים אחרים אשר יהי' סימנים עליו והגם דבש"ע כתב מצאו מת או הרוג א"כ ע"כ צריך להיות הסימנים בגופו אבל הא גופא קשה למה לא השמיע אחד מן ראשונים הדין אם יכולים להעיד על האדם שמת או נהרג בפניהם שמעידין על סימנים במידות ותהלוכות אשר יהי' סימן מובהק או סי' אמצעי על איש המת אלא ע"כ דאין זה בכלל סימנים ודוק. ומה שחפץ לצרף לסימן שהי' גנוחו גנח הרבה חולה החזה מה שהערותי אין זה סימן ובפרט שגנוח על החזה שכיח הרבה ויוכל להתרפאות בכמה רפואות וגם יוכל להעשות בערמה להיות דומה לבעל הפאס אין זה סימן כלל. וראיתי שכתב מעלת כבודו נ"י וז"ל הרב ר' משה אלי' כתב לו אגרת ונתן בידה וכתב בו שאשה הינדל המביאה מכתבו היא אשת שלמה שטראסמאן וזה ערך ט' שנים אשר עזב אותה והי' נע ונד תמיד כי לא הי' לו דעת צלולה והי' עתים חלים ועתים שוטה וחתם שמו משה אלי' ברילל מורה הוראה בק"ק ווארין עכ"ל הא בורכא אם הי' עתים שוטה יש נחוש על אבידה שהשליך הפאס שלו כי היא אבידה מדעת ולא מהני כי פאס הוה כלי דלא מושלי אינשי כיון דהוא עתים שוטה א"כ חיישי' על אבידה מדעת כמו שהתעורר ע"ז הנב"י ח"ר א"ע סי' נ"א בד"ה וכבר יע"ש ואולי כי מה שכתב המורה עתים חלים ועתים שוטה הוא פי' על מה שכתב מקודם לא הי' לו דעת צלולה ע"ז מפרש שלא הי' תמיד כן אלא לפעמים לא הי' לו דעת צלולה אבל מעולם נא הי' שוטה שמאבד מה שנותנים לו וידרוש מעכנ"י מפי הרב המורה ההוא כי ירא אני מאד שאני מכיר בהרב הנ"ל שהוא ש"ב נ"י שהוא רגיל נדייק במכתבו ואולי הי' בעל האשה הנעלם עתים שוטה ממש ואז נפל היתר זה לגמרי כמובן. אמנם אם נא הי' בעל האשה הנצבת לפניו עתים שוטה רק שאחז בסכלות כאשר אמרה האשה אשר העתק מעלתו שאמרה לפניו וז"ל ושנא הי' לו דעת צלולה ונראה בו תמיד מעשה שטות עכ"ל ולא אמרה שהי' עתים שוטה א"כ נראה ני היתר ברור להתיר האשה מכבלי עגון בעזה"י. הנוב"י ח"ר סי' נ"א בד"ה והנה כתב וז"ל אפי' למיעוט הפוסקים דאפי' בכלים דלא מושלי אינשי ג"כ חיישינן והוא תשובת הב"י (בב"ש) ס"ק ס"ט מ"מ כל זה בנמצא מת ואין לנו שום ידיעה רק ע"י בגדיו או טבעת וארנקי אבל אדם שהוא חי לפנינו ואומר מי הוא וגם יש

לו כתבים מי הוא וניחוש לזיופא למשקר ולגניבה זה לא שמענו מעולם עכ"ל וא"כ כיון שזה האורח שמת בא למלון האורחים ובעל הבית מלון האורחים השיב למעלתו נ"י כפי הנזכר במכתבו וז"ל כשבא בעש"ק מסר לו כתב פאס שלו שהי' נכתב בו מקום דירתו ותואר פניו בכל סימניו מהכ"ת שניחש שגנבו או שמצאו או ששאלו והגם בנב"י איירי שאמר בפיו ג"כ מי הוא כי כתב וז"ל שהוא לפניו ואומר מי הוא עכ"ל וכאן אפשר דלא אמר בפיו מי הוא רק מסר מעצמו הפאס לבעל מלון אורחים כמנהג שאורחים צריכים למסור פאס שלהם לבעל המלון וא"כ נפל הראי' שהביא שם הנב"י מיבמות דף קכ"ב דהא על נידן שלו שאמר מי הוא שפיר כתב הנב"י אם כותבים גט אעפ"י שאין מכירים רק על דיבור לבד ק"ו כאן שהי' אומר מי הוא וגם שטרו בידו ומבואר מי הוא יעו"ש אבל אפשר אם לא דיבר מי הוא רק נתן שטרו היינו הפאס לא הי' מתיר הנב"י הגם שמסרו כשהוא חי וצע"ג. (נלע"ד לחדש דבר בעזה"י דהי' קשה לי למה חיישינן לשאלה אם הלך איש בבגדיו ואח"כ מצאנו איש נטבע או נהרג או מת על פני השדה ולא ידענו בהאיש סימנים או ט"ע מי הוא לא נחליט מן הבגדים מי הוא המת דחיישינן לשאלה שהשאיל הבגדים לאיש אחר והוא המת נימא כאן נמצא כאן הי' על גוף זה וע"כ הוא בעל האשה הנעלם דאל"כ האיך נמצאו הבגדים על גוף זה והי' מתחילה על גוף אחר הוא בעל האשה. אך לק"מ מתחילה צריכים אנו לדעת על כאן נמצא ואח"כ אמרי' מה שנמצא עכשיו הוא הי' כבר כאן במקומו כמו אם נמצא סכין טוב בין סכינים גרועים לא חיישינן שמא אחר ששחט המומר לתיאבון הובא לכאן סכין טוב כאן הי' מכבר במקום הזה עיין משמרת הבית בהל' שחיטה וכן במג"א בסי' תס"ז בנמצא חמץ בחביות או בעיסה יעו"ש אבל בנמצא מת ולא ניכר לנו מי הוא איך נימא כאן נמצא הלא לא ידענו על הגוף הזה מי הוא אשר נמצא הבגדים עליו ואז אפשר להתחיל בהיפך כאן הי' כאן נמצא שהבגדים הי' על בעל האשה הזאת כך נמצאו עליו על בעל האשה הזאת דהא גם אם הי' עליו אפשר שהשאילם לאחר על יום או יומיים והשואל מת דאין חזקה על לעתיד כלל שלא יסיר בגדיו מגופו אבל מי שעומד חי ובידו פאס אמרינן כאן נמצא ביד איש הזה כאן הי' מיום שלקח מן האמט וע"כ הוא בעל האשה הזאת וה"ה אם הי' אחד עומד לפנינו בבגדיו כשהוא חי ואח"כ מת פתע פתאום ויש אח"כ סימנים מובהקים או ט"ע לעדים ממי הי' הבגדים האלה אמרינן כאן נמצא על גוף כאן הי' הבגדים מתחילה כשנעשה לו הבגדים מן האומן). בכל זאת נ"ל במה שהארכתי במקו"א דכל זמן שהאדם חי ויש חפץ בידו בודאי אמרינן חזקה כל מה שנמצא ביד אדם הוא שלו הנב"י חקר למה חיישינן כלל לשאלה הא מבואר בסי' צ"ט בח"מ חזקה כל שהוא ביד אדם הוא שלו

יעו"ש ותי' דיש חזקת אשת איש נגד חזקת כל מה שביד אדם הוא שלו יע"ש ואמרתי במקו"א בשלומא אם האדם חי אמרי' כל מה שהוא בידו הוא שלו הגם שחייב לאחרים עכ"פ החפץ הוא שלו רק צריך לקיים משלו פריעת בע"ח מצוה וכדומה אבל אם נמצא אחר מיתה ונחליט שבעל החפץ מת וא"כ נפסק שם שלו מהחפץ אמרי' בהיפך דאוקמי החפץ על חזקת מרא קמא הוא בעל האשה ועדיין הוא שלו כי בעל החפץ חי ועדיין החפץ שלו דהשאיל לאחר והחפץ נשאר שלו דיכול להקדישו ולהפקירו ולמכרו כי ע"י השאלה נשאר החפץ להיות ברשותו עיין בעה"מ וברמב"ן במלחמות פרק ד' וה' במה שאין הלה מסרב להחזיר לו יכול להקדיש אותו עיין בספרי פלס חיים כלל הקדש ונדר שבארתי דבריו יעו"ש. ובזה חקרתי דלכך אמרו בגמ' דחיישינן לשאלה ולא אמרו גם חיישינן לגניבה ואבידה כאשר העיר החלקת מחוקק ולפמ"ש נכון אם ניחוש לגניבה ואבידה א"כ לא יוכל הבעלים ראשונים להקדיש ולמכור ולהפקיר א"כ אינו בחזקת קמייתא שיוכל לעשות בו כאדם שעושה בשלו אמרי אוקמי' אחזקת קמייתא שהי' יכול לעשות בו הקדש ומכירה וע"כ בעל החפץ הוא המת אבל בחשש שאלה נשאר הבעל החפץ לעשות בו כמו האדם העושה בשלו א"כ אמרינן אוקים החפץ בחזקת קמייתא ולא נפסק שם בעלים מהחפץ והמת הוא איש אחר אשר שאל החפץ ומהכלים לא נפסק שם בעליו מכח חזקת קמייתא דעדיין בעל האשה שהוא בעל החפץ חי וטוב לומר שנחזיק בחזקת קמייתא מלאמור שבעל האשה מת ונפסק מהכלי חזקת קמייתא שם בעלים ראשונים ודוק. אך אם אדם חי וחפץ בידו בודאי אמרי' חזקה כל שיש בידו חפץ הוא שלו ואמרי' כאן נמצא כאן הי' מיום שיצא הפאס מתחת ערכי שופטים לא זז הכלי הוא הפאס מתחת יד אשר לקח אותו באמט א"כ בעל האשה מת אח"כ במוצאי שבת קודש דהא בע"ש מסר בידו הפאס לבעל המלון כמנהג עובר אורח אשר מוסר פאס שלו לבעל המלון והבן זה. סיומא דמלתא חפצתי לכתוב באריכות בהיתר זה שכאן יש שני חזקות חזקה כל מה שביד אדם חי הוא שלו וחזקה כל מה שנמצא ביד אדם החי כאן נמצא כאן הי' מאז שנוכל לומר שבא לידו אני מצרף עצמי להיתרא אם ידרוש מש"ב הרב ר' משה אליהו נ"י שלא הי' עתים שוטה ממש ומה טוב שבכל זאת להראות ב' הקונטריסים מלאים שטות אולי יכירו המכירים שזה כתב ידו ממש ובל"נ אם יחזיק ד' כוחותי אכתוב עוד מכתב:

סימן טו

להנ"ל מכתבו הנעים לי קבלתי ביום א' שמחתי מאד בבשורה בפיו כי תל"י הוא הכותב הקונטרסים ואם כן יש עוד צד היתר לעלובה היושבת ומצפית לצאת מכבלי עיגון ויהי'

ד' תמיד עמנו לטובה. אודות אשר הודיע לי שתל"י כאשר חקרתי כן הי' שנתברר שאותן ב' הקונטרסים מלאים הוללות וסכלות הי' כתב ידו של שלמה שטראסמאן כמבואר במכתבו באריכות וסיים וז"ל הדר"ג עוררני על זה ועלתה בידי כי ע"י זאת יש להתיר האשה הינדל אשת שלמה שטראסמאן מאחר שידוע שב' קונטרסים המה כתב יד של שלמה שטראסמאן א"כ אפשר שדברים הללו אינם עשויים להשאיל ומי ישאל קונטרס מלא שטות וגם אם יש חשש שאלה מב' קונטרסים בודאי הוה שאלה דיחיד דאז לא שייך לומר שהי' במכוין להשאיל למי שפרצופו דומה מכל וכל לפרצופו ואם אבד הוה נפילה דיחיד ואני זובח זבחי תודה להדרת גאונו על אשר עוררני ע"ז עכ"ל מעלתו נ"י. תשובה לו שהי' בא לי בירור זה מקודם לא ג' ימים קודם שבת הגדול הארכתי בענין זה אבל כעת אשיב רק הערה אחת כי אמת שבזה לבד יש היתר לעגונה הזאת אשת ר' שלמה שטראסמאן. לכאורה יש עוד חשש דכבר העיר הח"מ בס"ק ל"ד דה"ה על חשש גניבה חיישינן יעו"ש א"כ אפשר מי שהי' רואה שפרצופו דומה לשלמה שטראסמאן גנב כליו ומלבושיו והי' בתוכו הפאס וגם הב' קונטרסים הללו בכלל וא"כ חזר החשש הגם דליכא חשש שאלה ואבידה אבל הוה חשש גניבה שגנב בגדיו בלילה במלון אורחים דגנב הי' מוכשר להיות דומה בפרצופו בעבור שנפרט בפאס דמותו וכמו שהערותי בתשובה הקודמת וא"כ ממילא הגיע לו בבגדיו שני קונטרסים הללו. אמנם אבאר בעזה"י דכלל גדול דאזלינן בתר רובא ורוב בני אדם הן עכו"ם הן ישראלים המה בחזקת פקחות כי זה בטבע בריאות בני אדם ולא ימצא בהם הוללות וסכלות כי בזה יצא האדם מרוב בני אדם אשר המה פקחים ולא שיאחזו בסכלות שהוא כנגד שכל איש בריא במוח ושלם בלב ואם המצא תמצא איש אשר פיהו ולבו אוחז בסכלות ודברותיו מלא אולת ומכתביו שגיונות הוא פריש מרוב והוא בכלל מיעוט כמו שימצא מיעוט אלם או חרש או עור או חגר וכדומה הוא אשר יצא מן הכלל שלימות אדם. הן אמת שאין בידי ראי' מבוררת על זה רק אם באנו אנו לחוש אולי איש אשר לא נודע לנו מקדם בחזקת פקחות ואנו רואים ממנו רק דבר אחד מג' סימני שוטה דאמרינן בחגיגה דף ג' דתלינן גנדריפס אחזו עד שיהי' מוחזק בג' דברים ונתקשה הטו"א שם בד"ה והלן בשני קו' גדולות איך אנו מקינין אם תרם תרומה דאמרו בירושלמי פ"א דתרומות עד שיהי' בכולן וקשה נו יהי' שנימא דאוקמי אותו על חזקת קמייתא חזקת פקחות הא יש לנו חזקת טבל כנגדו ויהי' לחומרא ועוד אי מטעם חזקת פקחות תינח אם הי' ניכר לנו מקודם לפיקח אבל הברייתא סתמא משמע אפילו אם בא אנוש מעלמא אשר לא נודע בחזקת פיקח ותי' הטו"א וכתב וז"ל וי"ל דאזלינן בתר רובא דאינשי דלאו שוטים הם

ומשו"ה אפי' איכא חזקה להחמיר כמו הא דחזקת טבל ולדידיה ליכא חזקת פקחות כגון בא ממדינת הים הא קיי"ל רובא עדיף ברפ"ז דיבמות עכ"ל מדבריו למדנו שנילך בתר רוב בני אדם אינם שוטים כפי טבע הבריאה ואני הוספתי נחדש שרוב בני אדם פקחים ולא סכלים מלאים שגעונות והוללות ואם המצא תמצא איש סכל מלא שגעונות יצא מרוב פקחים ולמדרגות שוטים לא בא ולכן סמכינן להקל אפי' בתרומה כנגד חזקת טבל הגם שאפי' באחד מסימנים יצא מרוב פקחים עכ"פ לא בא בכלל מיעוט שוטים ודוק. ובזה תרצתי מה שהקשתי על דברי טו"א רבות בימים שיפלא בעיני הלא רוב עולם אינם עושים דבר שטות להיות קורע כסותו או ללון בבית הקברות או לצאת יחידי בלילה א"כ יצא האיש מכלל רוב עולם פקחים ואותו האיש לא נודע לנו אם הי' פיקח בקטנותו וא"כ נימא להחזיק מחזקת קטנות לחזקת שוטה דבחזקת טבל לא נמצא ריעותא כלל א"כ יהי' עדיף חזקת טבל שלא איתרע מרוב אשר נמצא בו ריעותא שעבד מעשה שטות דוגמת סברת התב"ש ביו"ד סי' ל"א במים במוח כיון דנמצא ריעותא חזקת איסור עדיף מרוב בהמות כשירות יע"ש ראי' מגמ' כתובות רוב בתולות יש להן קול וזו אין לה קול איתרע וצע"ג. ולפמ"ש נכון הגם דיצא מרוב פקחים לא יצא מרוב אינם שוטים דשם המים במוח הוא יהי' הטריפות וכן באשה ליכא דרך אמצעי רק או בתולה או בעולה וכן אם נמצא סימני סריס חידש הריב"ש דאיתרע רובא וכדומה אבל כאן יש ג' פנים פיקחת סכלות שטות וא"כ הגם דיצא מרוב פקחים עדיין לא בא בכלל שוטים ודוק כי קצרתי ולפ"ז אני אומר הגם אי ניחוש שאיש הדומה בסימנים גנב הבגדים עם הפאס וב' קונטרסים מלא סכלות ושגעונות בכל זה רוב בני אדם המה פקחים וכאשר מצאו קונטרסים עם הוללות וסכלות שגעונות אשר לא יוצלחו לאדם פיקח בודאי הי' קורעם וזרקם באשפה ולא שיסתירם ויעכבם לעצמם ולא נשאר לחוש רק שגנב שהוא דומה לפרצופו הי' ג"כ יוצא מכלל רוב פקחים והי' בכלל מיעוט הוללים וסכלים זה בוודאי גרע מנפילות היחיד ולמציאת היחיד ודוק. ועלה בדעתי עוד א"כ שהוא כתב ידו א"כ כאן הי' אצל שלמה שטראסמאן כאן נמצא עדיין תחת ידו רק כבר הערותי כאן נמצא כאן הי' אמרו חכז"ל אבל לא אמרו כאן הי' כאן נמצא דבשלומא אם ידענו מה שנמצא באיזה מקום נמצא אמרינן שהי' כאן גם למפרע אבל אי לא ידענו מי נמצא ומה נמצא ובאיזה מקום נמצא לא אמרינן בהיפך יען שהי' אצל מקום או גוף ידוע עדיין נמצא שם וכבר השגתי על הנב"י מהד"ת א"ע סי' ס"ה שכתב וז"ל ואם הי' אומר שראוהו מתחילה תוך ג' ימים מוטל על ערס דוי באותו מטה שמצאו מת הי' מקום לומר כאן נמצא כאן הי' עכ"ל והפלאתי עליו במקו"א שבער אנכי מהבין דזה נקרא כאן הי' כאן נמצא דהא

אנו דנין על איש הנמצא כאן מי הוא האיש הנמצא שמא איש אחר הדומה לראשון שהי' כאן בכל מקום הוא להיפך שאנו ידענו מה נמצא כמו במשמרת הבית בית א' שנמצא סכין יפה בין הסכינים ומומר לתיאבון שחט וכן בחטה בעיסה או בכרוב עיין במג"א סי' תס"ז ועיין בפנ"י כתובות בסוגי' דמומין דף ע"ה אבל לומר יען שכאן הי' באותו מטה כאן נמצא לא שמענו מעולם ובפרט שהי' במטה אדם חי ונמצא אדם מת רק זה יש לתרץ בדברי רמב"ן ובעה"מ בב"מ דף מ"ז זיקא הוא דנפקא הערותי תל"י בזה בספרי קול סופר על המשניות אבל הבנת כאן הי' כאן נמצא פלא. סוף דבר שגם אני מצרף להסכים להתיר אשה הינדל אשת שלמה שטראסמאן וישב ב"ד של ג' להתירה כמבואר בפוסקים ונודע לפני כבודו נ"י חתימה מעין פתיחה יחוג בשמחה את חג המצות הדש"ת:

סימן טז

כתיבה וחתימה טובה להרב היושב על מדין ה"ה הרב המאור הגדול ר' מרדכי דאגציג נ"י אב"ד דק"ק וואגווש יע"א. אחד"ש אודיע כי שאלתו בעגונה אשר יושבת ד' שנים כי בעלה יצא מביתו ולא חזר וכעת נמצא איש מת בנהר בלא ראש ובלא ידים הכל מפורש בגב"ע וביקש ממני להשיב לו השאלה עם פלפולו הגיעני כאשר הייתי רחוק מביתי לעסוק ברפואות ולא יכולתי לעיין בספר וצויתי להודיע למעלתו נ"י להמתין עד אחר סוכות הבע"ל ועל ר"ח אלול באתי בעזה"י לביתי ורב טרדות מקיפין אותי וקבלתי קארטע שביקש שנית להשיב לו אמרתי להשיב רק בהערות אולי אהי' נטפל לעושה מצוה אשר הודיע שכבר קבל מגדולי תורה שמסכימים להתיר האשה מכבלי העיגון דברי הכותב לכבוד המצוה ולכבוד התורה. (א) ראשית אעתיק סיפור המעשה אשר כתב וז"ל כך הי' המעשה בט"ז מרחשון תרמ"א שמענו בעוה"ר לאחר תפילת שחרית קול יללה בעירנו אשה צועקת במר נפשה שבעלה ר' וואלף שפיגעל בשמו הלך כזה ב' שעות מביתו ולא שב וכאשר שהי' דרכו בכל בוקר לבקש מסחרו ללילך אל נהר וואג סוואר קורות עצים שלו המונחים ע"פ המים וכאשר ראו כי בושש לבוא הלכו למקום הנ"ל לראות אולי מטה רגלו ונפל לשם וראו על הקורות דריסת רגלים כתבנית רגליו ואחר כמה שעות בזה היום מצא איש אחד כובע שלו שט ע"פ המים הנ"ל בכפר טארנאעץ הסמוך לפה ומאז נעשה חיפוש אחר חיפוש ולא נמצא עכ"ל. הנה ממה שכתב וז"ל וראו על הקורות דריסת רגלים כתבנית רגליו עכ"ל משמע שהי' לוואלף שפיגעל רגלים עקומות כפופים לפנים אשר אם דרך על שלג הי' ניכר מרושם רגלים עקבותיו שהמה היו משונים משאר רושם רגלי ב"א וא"כ היו עקבותיו ניכרים בהליכה על הקורות עצים שלו והיו צריכים להיות ניכרים עקבותיו גם בחזרה וכיון שלא הוכרו פעמי רגליו בחזרה

ומהליכה היו ניכרים א"כ ע"כ נפל למים דאטו פרח באויר והגם דליכא עדות שראו ששהה שיעור יציאת הנפש וגם הוא מים שאין להם סוף ואפשר דגלי המים הובילוהו למרחוק עכ"פ הי' למעלתו נ"י לחקור מיד על העלובה העגונה הזאת. שוב נפל ברעיוני הלא גם אדם אשר רגליו פשוטים כרוב רגלי בני אדם יכול לעקם רגליו להיות עקבותיו בשלג נראים כרגלי איש עקום א"כ אולי הלך איש אחד להסתכל בעצים של וואלף שפיגעל ועיקם רגליו לדמות לרגלי בעל העצים שלא יורגש למשרתיו של וואלף שפיגעל בעל העצים שהי' איש זר שם] וא"כ אין לומר יען שניכרו רגליו בשלג וכפור שע"כ בעל העצים נפל למים בכל זאת שהוא חשש רחוק שאיש זר התעקם רגליו שיהי' עקבותיו דומים לרגלי בעל העצים ואם הי' מסתכלים וניכרים שהי' תבנית פעמי רגלי בעל העצים הי' מקור נפתח לאמור שבודאי שבעל העצים הלך למסחר עצים שלו המונחים על המים ונפל לשם ונשקע בנהר ולא ניחוש שאינש אחרינא התעקם רגליו להיות עקבותיו כפופות דומים לרגלי בעל העצים וק"ו שלא נחוש שאיתרמי איש זר שהי' באמת רגליו כפופות דומה לר' וואלף שפיעגל וגם הלא לא נודע לנו כלל איש שיהי' עקבות רגליו דומים ממש לרגלי ר' בנימין וגם זאת שהי' מורגל ר' וואלף לילך בכל בוקר ובוקר לעסקו שם וא"כ בודאי הוא נשקע במים ולא שבא איש אחר זר דומה פעמי רגליו לבעל העצים ודוק מאוד. ואוסף נופך אולי בהסתכלות על פעמי מנעלי רגליו בתוך השלג וכפור הי' כמה סימנים וטביעת עין באורך ורוחב פעמי רגליו בכפיפות ובהתעקמות מדרך כף רגליו וכדומה שהי' סימן באחד מאלף אשר יהי' לו מדרך כף רגל כמוהו והי' מקום לחקור בהיתר עגונה והבן. אך עלה ברעיוני דכח סימנים וכח טביעת עין הוא דווקא בגוף אדם או חפץ המונח לפנינו נראה בו סימן או טביעת עין אבל דנימא דסימן או טביעת עין אשר אינו בגוף האדם או חפץ בעצמו המונח לפנינו רק דנחליט מכח הרושם רגלי אדם על שלג וכפור אשר נמצא ברשימה סימנים או טביעת עין שבנימן הלך על עצים שלו ולא חזר ונחליט שע"כ נפל למים זה לא מהני דאין כאן סימן או ט"ע בגוף האדם אלא סימן או ט"ע על גוף אדם כי הסימנים או ט"ע מרשימות עקבות רגלי אדם הווין רק סימן דסימן או ט"ע של טביעת עין וזה לא מהני דהווין תולדות סימנים ותולדות ע"ע והגם שהזמן בוגד בי להרחיב הדבור בו לא מנעתי לכותבו לפני מעלתו נ"י. (ב) וראיתי בתוך מכתבו שכתב וז"ל וקו' שהקשה הח"צ על דמיוני הנ"ל דא"כ מה פריך הגמ' ב"מ ממצאו בכיס וארנקי הא זה הוה שאלה דיחיד נלפע"ד לתרץ כן דהנב"י מקשי בכמה מקומות בעגונה דלמה נחוש לשאלה נימא חזקה דכל מה שביד האדם הרי הוא שלו ותי' דנגד זה עומדת חזקת אשת איש וחי וא"כ אולי א"ל בשאלה דרבים דהחשש שאלה

חזק אע"ג דאיכא כנגדו חזקה דכל מה שביד האדם הרי הוא שלו הא נגד חזקה עומדת חזקה אחרת חזקת א"א וחיישינן משא"כ בשאלה דיחיד אע"ג דאיכא חזקה המתנגדת לחזקה דכל מה שיש ביד האדם הרי הוא שלו כיון דהשאלה לא שכיח לא חיישינן וכן תקשה מדמקשה ש"ס מכיס וארנקי משמע דאין חילוק בין שאלה דיחיד לדרבים הא שם נפלה החזקה דכל מה שיש ביד האדם הרי הוא שלו וחזקת אשת איש קיימת ובזה חיישינן אפי' לשאלה דיחיד מטעם דחזקה מסייע עכ"ל. אודיע אשר כמוס עמדי בעזה"י על הרעש שהרעיש הנב"י בקו' החזקה דכנגד חשש שאלה נימא חזקה כל מה שיש ביד האדם הוא שלו וכנגד חשש מכירה או מתנה נימא אוקי הכלי בחזקת מרא קמא עיין בנב"י ח"ר א"ע סי' מ"ד וסי' נ"א ועוד בכמה תשובות שהאריך בשורש הנ"ל. ואמרתי בעזה"י חדא קו' מתורצת בחברתה בקו' השניה הן אמת גדולה החזקה שכל מה שנמצא ביד אדם הוא שלו למדחי אפי' מיגו כהכרעת הש"ך בסי' צ"ט ס"ק ו' אבל בודאי אם יהי' לנו חזקה אחרת אשר תעיד לפנינו שהחפצים שתחת ידו אינם שלו אז בודאי האיש נאמן לומר שהחפיצים אינם שלו דחזקה מסייע לדבריו וא"כ נחזי אנן אם יש עדים על טביעת עין או עדים בסימנים שהבגדים המה בגדי ראובן והיינו מוצאין אותן בגדים על איש שלא נודע לנו ואמר לנו בגדים האלה שאולים בידי מאיש ראובן בן יעקב מעיר פלוני בודאי הי' נאמן דחזקת מרא קמא מסייע לדבריו דהמה בגדי ראובן וא"כ מה שנמצא הבגדים על איש זר הוא בא ע"י שאלה דאטו לא משכחת שיהי' הבגדים שאולים בידו וחזקת מרא קמא מחזק דבריו והבן. ובזה יובן עומק דברי חכז"ל הגמ' הזכיר רק החשש שאלה ולא הזכירו מחשש אבידה או גניבה או מכירה או מתנה רק דחלקת מחוקק חידש זאת מדעתו ואטו ח"ו חכמי הגמ' לא זכרו על חשש גניבה ומכירה או חשש אבידה ומתנה והוא פלא. אמנם הוא הדבר אשר דברתי אם נתחיל על חשש מתנה ומכירה או הפקר או אבידה מדעת וכדומה היינו משיבים דאוקמי הכלי בחזקת מרא קמא וא"כ אפוא דיש כאן כח סימנים או ט"ע חזקת מרא קמא נצמח חשש שאולין המה דנשאר חזקת מרא קמא ולא שייך לומר חזקה כל מה שביד אדם הוא שלו דאלו דברנו עם האיש קודם מותו והי' אומר שאולים המה הבגדים מראובן בעל האשה הזאת הנצבת לפנינו הי' נאמן דחזקת מרא קמא מסייע לדבורו שאינם שלו הגם דנמצאו בידו ואלו הי' אומר שראובן בעל הבגדים מכרם לו במתנה או שהפקיר הבגדים והוא זכה בהם לא היינו מאמינים לו לעקור מבגדים חזקת מרא קמא אלא היינו מסופקים פן גנבם או נאבדו מבעלים וטוב לתלות ששאולים הם בידו ונשארו הבגדים בחזקת מרא מאשר נוציא אותו מחזקת כשרות שגנבם או נאבדו א"כ בחרו בחשש שאלה ובו נכלל הכל

ונסתר בזה כמה הערות בנב"י שמחדש דאוקי חזקת אשת איש וחזקת חי נגד חזקת כל מה שביד אדם הוא שלו או כנגד חזקת מרא קמא ויעיין בספרו ולפמ"ש נהפוך הוא דמכח סימנים וטביעת עין נסתר חזקה כל מה שביד אדם היא שלו דחזקת מרא קמא סותר החזקה כל מה שבידו הוא שלו ויש לי בזה הערות וחקירות רק חולשת גופי גורם לקצר במקום שהי' לי להאריך. אך אגלה למעלתו נ"י בקצירת אומר שיש לי לדון אחרי חידוש תורתו של הגאון נב"י אשר המציא קולא בעגונה דנימא אוקמא הבגדים בחזקת מרא קמא וא"כ ע"כ שמת בעל הבגדים שהי' בעל האשה אשר מבקשת לנשוא לאיש אחר זה תוכן דבריו ונפלאת בעיני כאשר אבאר בעזה"י. נודע לכל למודי ד' דקדושין פועלים שתהי' האשה קנינו של בעל כי יקח איש אשה אשה נקנית בג' דברים ונקראת קנין כספו עיין כתובות דף נ"ז אמר עולא דבר תורה ארוסה בת ישראל לכהן אוכלת בתרומה שנאמר וכהן כי יקח נפש קנין כספו והאי נמי קנין כספו רק העומדת ליבום לא תאכל בתרומה דקנין כספו אמר רחמנא והאי קנין דאחיו הוא ועיין שם ברש"י ותוס' ורמב"ם פ"ו מתרומה ואפי' עבדיה אוכלים בתרומה שהמה קנין כסף שלה והיא בעצמה קנין כסף מכהן עיין רמב"ם פ"ז מתרומה ועיין בר"ן נדרים דף ל' בשורש כח קידושין שבעל קונה אותה ולא יכולה לקבל קידושין להתקדש שנית אם תתגרש ממנו יעו"ש על דברי רשב"א יעו"ש ועיין ר"ן ריש קידושין שכתב וז"ל ולפיכך אני מסתפק בכל ספק קידושין אי צריכה גט מדאורייתא או לא דאפשר מדאורייתא שרי משום דאיכא למימר העמיד אשה על חזקתה דמ"ש מכל חזקה דממונא דאמרי' ביה העמיד ממון על חזקתו והסכימו כל גדולי האחרונים שאפי' תקפו תובע מוציאין אותו מידו הכא נמי אות לן למימר הכי עכ"ל ואעתיק רשב"א בגיטין דף ע"ה בד"ה מכלל שכתב וז"ל תמוה לי אשמעתין אמאי לא דקו מקרא דנתינה בע"כ הוה נתינה דהא גבי אשה כתיב ונתן בידה וקיל"ן דמתגרשה בע"כ ומסתברא דלא אמר נתינה בע"כ לא שמה נתינה אבל בנתינה שמפסיד בכך המקבל מה שהוא שלו כי הא דאמר לה לאשה ה"ז גיטך ע"מ שתתני לי מאתים זוז דאשה זו קנוי' היא אצל הבעל וקנינו קריי' רחמנא כדכתיב כי יקח איש אשה וקנין כספו היא

וכדאמרי' לקמן בפ' המגרש חוץ מתרומותיך מהו קנין כספו אמר רחמנא וביבמות פרק אלמנה והלכך כשאתה בא לסלקו משלו בע"כ אל תסלקנו עכ"ל מפורש יוצא שאשה היא קנין ממונא של בעל רק המיתה מפקיע הקנין אם לא נזקקה ליבם קנין דאחיו. ולפ"ז מנ"ל לאוקמי הבגדים והחפיצים בחזקת מרא קמא ולהוציא עי"ז קנין כספו היא האשה מחזקת מרא קמא נימא בהיפוך אוקמי האשה שהיא קנין האיש בחזקת מרא

קמא שהיתה קנין כספו ועדיין נשארת קנין כספו כמקדם ודוק. ואוסף נופך אם נימא אוקמי הבגדים על חזקת מרא קמא וע"כ בעל האשה הזאת מת א"כ נפקע קנינו רק הקב"ה מזכה ממונו ליורשיו עיין ר"ן נדרים דף מ"ב עכ"פ ברגע זו אם המת הי' בעל הבגדים נפקע חזקת מרא קמא נימא אוקמי האשה בחזקת מרא קמא שבעלה חי והיא נשארת בחזקת מרא קמא עדיין. ואולי חקירת הנב"י אם היינו מוצאים אותו עודנו בחיים חיותו אשר לא הי' אז מקום לחקור על האשה דבודאי היא עודנו קנינו קנין כספו ועל הבגדים שלו יש מקום לחקור אם הבגדים המה שלו שלקחם או קבלם במתנה היינו מחליטים דאוקמי הכלים בחזקת מרא קמא ועל האשה לא הי' מקום לחקור א"כ היא נגררת אח"כ כשמת האיש אחרי אשר החלטנו מקודם על הבגדים ועיין בב"ש סי' קנ"ז רק מעולם לא שמענו להחזיק חזקת מרא קמא כל זמן שלא בא ספק לפני ב"ד שיש תובע נגד הנתבע דכל ענין חזקת מרא קמא הוא אם יש ספק אם נעשה השתנות אוקמי מלתא על חזקתו באותו גוף עצמו כחזקת נגע וכחזקת פנוי' או חזקת א"א וחזקת חי וכדומה באותו גוף עצמו אבל בהשתנות החפץ מרשות לרשות וכעת בוודאי השתנה מרשות לרשות אם הוא בעל האשה טוב לומר שבעלה חי ועדיין המה שלו ודוק עיין בחדושי ר"ן ריש חולין ורמב"ם במקוואות ועיין תיו"ט בנזיר בשם פירוש משניות ודוק.

(ג) גם אודיע טרם אדבר על ענין השאלה דלכאורה לו יהי' אם יצרף שהי' כאן כמה סימנים וגם ט"ע בכלים הנמצאים וגם שטרות וגם חשבון עסקיו וגם מפתחות וכדומה אשר לא חיישינן בהם לשאלה בכל זאת הלא הנב"י מהד"ת סי' ס"א בא"ע בד"ה ובדבר הבגדים הרעיש על בעלי תשובות הקדמונים בחומרא מאד דלו יהי' דלא חיישי' לשאלה או לאבידה אבל באיש הנטבע במים שדרכם של הנטבעים להשליך הכל אשר עליהם הבגדים וכל מה שבכיסיהם כדי להקל מעליהם דכל אשר לאדם יתן בעד נפשו ומשליך אפי' כלים דלא מושלי אינשי וכ"ש מלבושים שעליו וכיסיו ונקל לפניו להשליך וא"כ נפל ההיתר של הבגדים יעו"ש שהתפלא על כל הגדולים והארכתי במקום אחר לברר דעת גדולי הקדמונים בעזה"י דנחזי אנן אם ניחוש דהראשון השליך מעליו כל כליו וכל חפיציו שעושה אבידה מדעת להציל נפשו וא"כ חיישי' שבאמת הציל נפשו ונשאר חי בעולם דאל"כ אם בכל זאת נטבע א"כ עכ"פ אשתו מותרת דעכ"פ הוא מת וע"כ דחיישינן דבאמת הציל נפשו אחר שהשליך כל חפציו שעליו וא"כ צריכים לחקור א"כ איך נמצא עכשיו איש נטבע במים ועליו ובתוכו כל החפיצים אשר ניכרים בסימנים או בט"ע וע"כ צריכים לומר שאיש הזה מצא הכלים אשר הובילו המים לחוץ והוא הלביש אותם על גופו ועכשיו הוא נטבע במים והוא לא השליך הכלים מעליו ונטבע בהם על זה אנו

אומרים מי שמע כזאת שניחוש על סגולת הבגדים האלו הבעל הכלים נטבע בהם במים והשליכם מעליו ואיש אשר השיג הבגדים האלו נטבע ג"כ במים ולא השליכם מעליו והוא מת בתוך המלבושים האלה שאפי' מי שחושש לנפילת היחיד ואפי' למציאות היחיד אבל ליחוש שבעל הבגדים נטבע והשליך הבגדים ונשאר חי והגוף אשר מצא הבגדים או קנה אותם מיד המוצאם הוא ג"כ נטבע במים ומת בתוכם זה לא חיישינן ודוק ועיין בב"ש ס"ק צ"ח כתב וז"ל מיהו כאן אם ראו אחד נטבע והי' לבוש בגדים אלו ואח"כ נמצא אדם במים אשר מלובש בגדים אלו יש לחוש שמא הראשון יצא והשאיל בגדיו לאחר ואותו אחר נטבע עכ"ל היינו שבעל החפיצים לא השליך הכלים מעליו רק ניצל ויצא מן המים והשאיל כליו לאיש אחד מדעת ונשארו הכלים בחזקת מרא קמא ואח"כ אירע מקרה לא טהור שהשני נטבע במים אבל לחוש ולומר שהראשון בעל חפצים עשה אבידה מדעת שהשליך חפיציו בים שינצל עי"ז ממות והשני מי שהשיגם שלא מבעל החפצים לבש אותם ונטבע בהם לא חיישינן וה"ה דלא חיישי' שמי שהשיג הבגדים אשר השליך הראשון נהרג ודוק. וגם זה אפי' לחוש דראשון הנטבע במים השליך מעליו הבגדים ואיש אחר אשר השיג הבגדים הוא הנהרג על הדרך הוא רחוק מאוד דלשניהם יקראו אסון סכנת נפשות והראשון ניצל והשני מת באותן הבגדים בשלומא לחוש שבעל הבגדים השאיל לחבירו או שגנבו ממנו הבגדים או הבעלים אבדו הבגדים ואיש אחר אשר הגיע לידו נהרג חיישי' אבל לומר מי שהוטבע במים והיתה חיותו בסכנות מות והשליך בגדיו ניצל ומי שהשיגם בא למות שהוטבע. והוספתי נופך לאמור כאן נמצא הבגדים כאן הי' תמיד וה"ה בהיפוך כאן הי' הבגדים בסימנים וטב"ע על בעלה כאן נמצא על בעלה שמת כיון שאין חשש שהשאיל החפצים לזה הגוף רק שנחוש ע"י שנפל במים השליך מלבושיו וחפיציו ומסיבות רבות באו על גוף אחר אשר מונח לפנינו מת אמרי' כאן נמצא וכאן הי' וכן מחליטים אם ידענו שהי' על גוף בעל האשה כאן נמצא על בעל האשה הזאת ודוק. ועתה באתי בהערות להיות נטפל לעושה מצוה העמלים להתיר כבלי עגונה בבאר התורה (א) כאשר נגלה מפי' העדים שהי' לר' וואלף שפיגעל רגלים משונים בעדות ר' הרש ליב שאמר וז"ל אויך דיא פארם דער פיססע אן דער לייכא האבע איך גאנץ זא געפונדען וויא דיא דעם וואלף שפיגעלס עכ"ל וגם בעדותו של גיסו ר' יוסף גראטא העיד בתוך עדותו וז"ל אויך דיא שטיפעל וועלכא דיא לייכע נאך אויף דען פיסטען האטטע ערקאנטע איך אלס דיא זייניגען דיא נאך זא וארען וויא זיא נאך זיינעס פוססע אונד גאנץ גטפארמט וארען עכ"ל א"כ הי' השתנות דריסת רגליו בעקבותיו ניכרים בשלג וכפור מיד אשר הי' נעלם והי' מיד הוכחה שנפל למים שאין

לו סוף דאטו פרח באויר דאטו יש לחוש שברח משם על ספינה קטנה הלא הי' חי עם אשתו באהבה וגם לא הי' בע"ח רק יש חשש שמא הציל עצמו מן המים וא"כ בודאי הי' מודיע לאשתו ולקרוביו אשר אירע לו. (ב) כיון דכפי העדות הי' רגליו משונים דהי' צריך לעשות שטיפעל געפארמט נאך זיינעם פוסטע אונד גאנג א"כ אם נחוש לשאלה הי' שאלה דיחיד שהשאיל השטיפעל לאיש אשר הי' לו ג"כ רגלים עקומות וכפופות כמוהו והגם שנאמר דחיישינן שהשאיל אותם כאשר מצא איש ברגלים כמוהו ועיין בפסקי מהרא"י סי' קס"א בכל זאת חדשתי בעזה"י סברה אחת בודאי במום נגלה אשר נראה לעינים חיישינן שלא השאיל אותם עד שמצא איש כמוהו אבל אם יש מום בסתר לבעל האשה שנימא שהשאיל אותם לאיש אשר לו ג"כ מומים בסתר כמוהו זה לא אמרינן וא"כ כאן שהי' גם הערצגרוב להמת הנמצא כמו שהי' לר' וואלף הערצגרוב טיעפער וויא איין געוועהנליכער מענש וכפי האמור נפטר מצבא אנשי המלחמה ע"י הערצגרובע הנ"ל וגם לא השאיל לאיש אשר הי' לו ראש השדרה הווירבעזיילע איינגעבאגען וגם ברוך בצד השמאל כמוהו מי יחוש על זה הוא רחוק מנפילת היחיד שניחוש לשאלה שימצא בהאיש כל החסרונות בסימנים האלה ודוק ועיין בש"מ בב"מ דף כ"ז ע"ב בד"ה והכא בשומא מצוי' בבן גילו שכתב בשם ראב"ד וז"ל בן גילו שנולדו שניהם ביום ובשעה אחת ואני תמה על שאר ענינים הנולדים עם האדם כגון רגלו עקומה ויתר בידיו וברגליו שש ושש וכמה חדושין שנולדו עם האדם אם הם מצויים בבן גילו אם לא ומה הפרש בין השומא לשאר חדושים ולמד דברו על השומא יותר מכולן או שמא דברו עליה וה"ה לכולן אבל כשהעמידו חלוקתן בשומא סימן מובהק או לא ודאי אפשר דשומא היתה דוקא אבל יותרת או שאר חידושים שאינו מצוי באדם סימן מובהק הם וכן בסימנים עשוין להשתנות לאחר מיתה דוקא שומא שאינו שינוי אלא בעור האדם אבל שאר חידושים שהן מן העצמות ומן עובי הבשר כגון בעל חטוטרות וראשו שקוע ושקפם וכיוצא בהם ודאי אינם עשוין להשתנות עכ"ל מלבד דכל הפוסקים מתירין בסי' מובהק ביתר אבר כנודע אלא אפי' לראב"ד דוקא אם נמצא אחד מן הנולדים עם בן אדם דוגמא אם שומא מצוי בבן אדם אפשר דכל הנולד באותו יום ובאותו שעה מביא בתולדה יתר אצבע או רגל עקום אבל בג' סימנים יחד רגלי' עקומות וגם שדרה עקומה והערצגרוב עקום גם הראב"ד מודה וגם קרוב לוודאי ששדרה עקום והערצגרוב נעשים בגדלו דאזלי' בתר רוב הנולדים דהמה באים לעולם בתמימות חוץ אם ידענו שנולד בשש אצבעות או רגל עקום שסימנים אלו באים בתולדה ודוק מאד. (ג) לא פירש בשאלתו אם הי' נמצא בהמת ברית קודש מהול דהערותי במק"א דסימן מובהק הוא באחד מאלף עיין בב"ש

סי' י"ז ס"ק ע"ב וצריך בירור אם הכוונה בצירוף ישראלים ועכו"ם ביחד אם יבדוק אלף לא ימצא בהם ביהודים וערלים אחד מאלף או הכוונה שלא ימצא סימן כזה באחד מאלף יהודים הגם אם ימצא באחד מאלף בצירוף יהודים ונכרים עכ"פ אם ראה ראינו שאיש הזה מהול בבשר קודש א"כ מה לנו שנמצא באחד מאלף כלל אנושי עכ"פ ביהודים לבד לא נמצא באחד מאלף והוה סימן מובהק וא"כ הגם אם נמצא רגליו עקומות וכפופות או איינגעבאגעגע ההולך שחוח באחד מאלף מבני אדם בצירוף יהודים וערלים עכ"פ המת הנמצא הוא מהול כדת משה וישראל ולא ימצא סימנים באחד מאלף מבני ישראל והווין סימנים מובהקים ביותר וגם שלא מבורר אצלי החקירה גליתי לו אולי גם בזה יש צירוף לקולא כל זאת דברתי מפני להיות נטפל לעושה מצוה ומפני כבוד השואל הוא מעלתו נ"י אבל הלא הודיע שכמה גדולים השיבו לו להתיר העגונה הזאת ואני חלוש וקצרתי מאד הכותב בטרדות רבות הדש"ת:

סימן יז

שאלה איש מלחמה העומד בצבא בא על אורלויב על איזה שבועות ואמר שיודע עדות על עגונה אחת שבעלה הי' ג"כ בתוך הצבא שם בעיר ההוא אשר הי' יושב בה ומת זה שנה תמימה אם הב"ד ישבו לשמוע מפיו או הוא בכלל פסולי עדות כי הישראלים בצבא עוברים על עבירות חמורות כקלות כנודע א"כ טוב להיות שב ואל תעשה שלא לשמוע מפיו עדות. תשובה כבר ישב על מדוכה זה אדמ"ו הגאון ז"ל באמרי אש בא"ע סי' כ"ה אם להאמין להעם היוצאים בצבא וחקר משני פנים (א) אפי' אם נימא דרובם אינם עושים עבירות ביד רמה אפי' שלא במקום אונס עכ"פ מיעוט יש שעוברים כל עבירות א"כ צריכים אנו לחוש על המיעוט כמו במים שאין להם סוף (ב) הלא בעוה"ר רוב מהם עושים נאצות גדולות א"כ קשה לסמוך עליהם חוץ במסל"ת. ולי תלמידו הקטן נ"ל לחקור על דבריו בעזה"י מה שחקר אדמ"ו ז"ל לחוש על המיעוט וכתב וז"ל באמת אם הי' רק מיעוט מהם עוברים במזיד מפני רשעם הי' מקום לדון כיון דמחמירים באיסור אשת איש לחוש למיעוט אפי' נגד רוב גמור כמ"ש התוספת והרא"ש בבכורות ר"פ הלוקח בהמה דאע"ג דבמים שאין להם סוף אע"ג דהוה רוב גמור דלכך ניסת לא תצא ג"כ מחמרינן לכתחילה שלא תנשא א"כ צ"ע בכה"ג שאנו דנין על העד אם הוא מן המיעוט הי' ראוי להחמיר עכ"ל אדמ"ו ז"ל. ולדעתי נ"ל לחלק בסברה בעזה"י דשם בנפל למים שאין להם סוף שחיישינן שיש מיעוט שנמלטים ונשארים חיים א"כ אי חיישינן שמא בעל האשה שאנו דנין עליה הי' מן המיעוט שנשאר חי א"כ הרי אשתו אשת איש גמור אבל כאן אטו אפי' אם ידעינן שהעד המעיד הוא רשע בעל עבירות ואומר עדות שבעל

האשה הזאת הנצבת מת שאנו מחליטים שהבעל עומד חי הכי לא יוכל להיות הגם שהוא רשע בעל עבירות אעפ"כ ראה במיתות בעל האשה הזאת רק אין אנו סומכים על דבריו דחיישינן כיון שהוא רשע בעל עבירה דלמא משקר בדבורו ומכח ספק לא נתיר האשה אבל אם יש לנו לומר שהוא מרוב אנשי הצבא שלא עוברים פי ד' בשאט נפש וא"כ בודאי אומר אמת דמדלע"ג לא משקר אדם מהכ"ת ניחוש דלמא הוא מן המיעוט העוברים עבירות הלא אמרינן אפילו אם הוא מן המיעוט עוברי עבירות אעפ"כ יוכל להיות שדברו בפיו אמת שבעל האשה מת שאם תחוש למיעוט בעל עבירה אמרי' באותו מועט שאומרים אמת וא"כ סומכים על הרוב דבודאי אומר אמת אבל במים שאין להם סוף אם בעלה מן המיעוט א"כ היא אשת איש גמור' וחיישינן למיעוט ודוק. ורשב"א במשמרת הבית הל' שחיטה האריך על קושית הרא"ה איך נסמוך על רוב מצוין אצל שחיטה מומחין נימא סמוך מיעוטא לחזקה ואיתרע ליה רובא והשיב רשב"א במשמרת וז"ל גם בזה טעה הרבה מכמה צדדין חדא דאפי' הי' כדבריו שנסמוך מיעוטא לחזקה אין כאן אלא מיעוטא דמיעוטא דרוב מצוין אצל שחיטה מומחין ומיעוט אין מומחין ואף מאותו מיעוט יש שלא קלקלו בשחיטתן וכיון שכן נמצאו המקלקלין מיעוט דמיעוטא ולמיעוטא דמיעוטא לא חיישינן אפי' לר' מאיר וכן כתוב בתוס' עכ"ל והרי דברים ק"ו ומה בשחיטה שצריך אומנות לעשות בידים סילוק החיות כהלכות הנאמרים בסיני חידש הרשב"א יען שאפשר שלא קלקלו נחשב למיעוטא דמיעוטא ומכ"ש כאן הכי לא אפשר דמיעוט רשעים מספרים ג"כ האמת דמת פלוני אבל בנטבע במים שאין להם סוף יש מיעוטא דמיעוטא ואז אשתו אשת איש בחזקת קמייתא ודוק ואוסף נופך למה לא נאמר כל דפריש מרובה פריש אם רוב אנשי צבא מבני ישראל לא חשודים לעבור בשאט נפש עבירות א"כ זה העומד לפנינו הוא מרוב שלא עובר עבירות רק מחמת אונס אשר מחויב לעבור עפ"י פקודת המלך והלא טרם שבא לצבא הי' לו חזקת כשרות וחזקת ראוי לעדות ומה שעובר באונס לא נקרא שאיתרע חזקתו דאונס רחמנא פטרי' וא"כ יש כאן חזקת קמייתא של אותו איש צבא ואמרי' מרובה פריש ונשאר בחזקתו חזקת כשרות וחזקת ראוי להעיד ודוק. וגם נפלא בעיני על דעת אדמ"ו ז"ל שם במים שאין להם סוף הרוב הוא שנופל במים ימות שם ומיעוט ימלטו א"כ המיעוט הוא בגוף הדבר אם יצאה האשה מאישות בעלה או לא ומחמרינן אע"ג דהרוב הוא להפקיע חזקת אישות דיש מיעוט אשר ימלטו ולא נפקע האישות ע"י נפילה אבל בעד איש מצבא המלחמה יש לנו לדון עליו אם הוא ראוי להיות עד בכל עדות שבעולם לקידושין לגירושין ולעניני קנין וכדומה ובודאי אמרינן כל דפריש מרובא פריש והוא עד כשר ואיך נאמר אם יהי'

עד לעדות להתיר אשה עגונה ניחוש שהוא מן מיעוט פושעים שמחמירין אנחנו באיסור אשת איש שלא לסמוך על הרוב במים שאין להם סוף שם הוא הרוב הנוגע רק להתיר האישות אבל באיש מאנשי הצבא אנו דנין אם הוא כשר לכל עדות שבתורה בקידושין וכדומה ודוק. ומה שחקר אדמ"ו ז"ל שתלי' בטעם ריב"ש דיש שני חזקות חזקת חי וחזקת אישות א"כ יש שייכות למיעוט עם החזקות מחמרינן אבל כאן אין למיעוט שייכות עם החזקות יש להקל וגם לתוס' ורא"ש איכא למימר דאין חוששין למיעוט וסיים וז"ל דהרי מעולם הי' בכל דור ודור מיעוט עוברי עבירה ולא מצינו שניחש לסתם בן אדם לפסול אותו לעדות ואולם באלה יוצאי צבא אשר לדעתי רובם עושים נואצות גדולות צ"ע אם לסמוך על עדותן של במסל"ת עכ"ל לדעתי יש לחקור דשאני בסתם בר ישראל דיש לו חזקת כשרות מתוך רוב בני ישראל כשירים המה עיין בפנ"י בגיטין בסוגי' דשמא יחפה על ב"א דחזקת כשרות היא חזקה דבא מכח רוב והגם דאיכא מיעוט בעל עבירות בכל זאת כאשר דנים על אדם ידוע העומד לפנינו לדון עליו אמרינן דהוה מן רוב כשירים ומיעוט בעלי עבירות המה בעולם אשר אין לנו לדון עליהם ועיין בתוס' שבועות דף מ"ו ע"ב ד"ה וספר שכתבו וז"ל וליכא למימר התם טעמא דאחזיקי אינשי בגנבי לא מחזקינן כדאמרי' הכא התם לא קאמר שהוא גנבו אלא אומר שהגנבים גנבום וכמה גנבים איכא בעלמא עכ"ל הכוונה דאיש העומד לפנינו ודנין עליו מחזקינן אותו לאיש כשר מכח הרוב ובמה דאמרי' דיש גנבי' בעולם בזה אין אנו מוציאים שום אדם פרטי מכח הרוב דמעשה גניבה נעשה ע"י גנבים שיש בעולם ומי יכחיש שיש מיעוט גנבים בעולם עכ"פ אין אנו מוציאים אדם פרטי מכח הרוב והבן זה וא"כ מהכ"ת לחקור על סתם בר ישראל המעיד לפנינו שהוא פסול לעדות הגם שיש מיעוט בעלי עבירות בעולם הלא אין ריעותא לפנינו לאמור על האיש העומד לפנינו שהוא מן המיעוט נהפוך הוא אמרי' שהוא מן רוב כשרים לעדות. אמנם באנשי הצבא שתחלתן עוברים עבירות גדולות בהכרח חילול שבת ואכילת נבילות וטריפות ומשהורצו בעבירות נעשה להם כהיתר כחז"ל כיון שעבר אדם עבירה פעמים ושלש נעשה לו כהיתר והגם ששם קאי אם ברצון עובר אדם פעמיים ושלש וכאן עוברים באונס אעפ"כ עין בעין נראה שע"י הרגל המה ינזרו אחור לעבור גם בשאט נפש עבירות גדולות ונעשים אנשי צבא כעם לפני עצמן מהם טובים ומהם רעים ויש סיבה גורמת שהורגל ע"ד זה ג"כ בעבירות רק לא נודע אם עובר ג"כ בשאט נפש ומנ"ל להכשירו לעדות אשה הכי יש כאן רוב ברור כמו רוב אשר יש בסתם בני אדם שלא טעמו טעם עבירות ועיין בר"ן קידושין סוגי' דסבלונות ברוב שיכול להשתנות] וחזקת אשת איש ברור ורוב גרוע כמובן ודוק. והנראה לי אם

אומר עדות אשר אפשר לברר לכתוב לשם בעבור טאטענשיין הגם כפי הערות גדולי עולם אין לסמוך על זה דלא נקרא זה ערכאות אשר השופטים בעצמן ישפטו ונכתב בספר על פיהם עכ"פ אנשי צבא לא נחשדו לעשות עבירות גדולות וגלויות לעיני כל רואי שמש וא"כ אמרינן גם באנשי צבא מדעל"ג לא משקר איניש אבל לסמוך על פיו לבד שפלוני מת במרחקים ומעיד על ראות עיניו או אשר שמע נראה בסברה דלא מהימן רק אולי הגם דנחשדו לעבור עבירות בין אדם למקום שבא ע"י הרגל בעבודת המלך אבל לא הורגלו לעבירות בין אדם לחבירו להעיד שקר ובפרט לפני הב"ד לגרום להרבות ממזרים בישראל שהוא מעות שלא יכול לתקן ועיין בש"ע יו"ד סימן קי"ט ודוק:

סימן יח

שאלה במותב תלתא כחדא הוינא ואתא לקדמנא האשה העלובה מ' פעסל בת כ"ה יעקב מק' סעגעדין בוכה במר נפשה על בעל נעורה כי איננו ולבבה מרה לה כי נלכדה בחבלי עיגון כי בשנת תרמ"ב יו"ד מנחם אב שעה רביעית איזט זעלבער פאן צוהויזע אבעגאנגען אונד זייט דאמאלס ניכט צוריק געקאמען איזט דעם אנדערן טאג י"א אב האטטע איהר הר"ר ישראל במו"ה יהודא ערצעהלט דאס איהר מאנן ישי בן יעקב צינער זעלבסמארדערישער ווייזע אין נהר טהייס בייא דיא פלעסטען הערריינגעשפרונגען אונד ניכט מעהר צום פארשיין געקאממען. הר"ר ישראל במו"ה יהודא האטטע בתורת עדות אל"י וכו' פאלגענדעס געזאגט ער האטטע י"א אב חצי פיהר בריקקענקאסטירער געפראגט אב ניכט יעמאנד אין דער טהייס הערריינגעשפרונגען אונד ער אנטווארטטעטע דאס געסטערן איין איהם אונבעקאנטער פערזאן בייא דיא פלעסטען הערריינגעשפרונגען אונד ניכט מעהר צום פארשיין געקאמען אונד זעלבער האטטע הוט אונד שטאק צוריק געלאססען הר"ר ישראל הנ"ל איילטע צור שטאטהויפט- מאנשאפט אום דען פאלל צו מעלדען אונד אויך אום דיא דארט הין טראנספארטירען הוט אונד שטאק צו בעזיכטיגען אונד הר"ר ישראל הנ"ל ערקאנט דאם דיזעלבע הר' ישי הנ"ל אנגעהערטען אונד אינפאלגע דיעזער מעלדונג איילטען דיא ארגאנע דער הויפטמאנשאפט צו דען פלעסטען אום דען ערטרונקענען הערויסצופפישען וואס אויך געשעהען איזט אונד די ארגאנע דען לייכנאס אינם שפיטאל איבערפיהרט וואורדע אונד ועהרענד דיא ארגאנע פאם שפיטאל רעעור געקאממען זינד האטטען די פישער מסל"ת דעם הר"ר ישראל ערצעהלט דאס זיא הר' ישי בן יעקב צינער שאן אינס שפיטאל איבערפיהרטען האבען אונד איהם בטביעת עין רעכט ערקענע דאס דיא לייכע הר' ישי צינער איזט דאנן איזט הר' ישראל זאממט שטאדטפיזיקוס אינם שפיטאל געגאנגען אום זעלבען צו בעזיכטיגען

אונד ביידע הר"ר ישראל הנ"ל זאממט פיזיקוס האבען איהם ערקאנט בטביעת עין אונד אין זיינע פיר אביגע העררן בעקאנטע אנציגע אונד הערר שויר מסעגעדין האטטע מסל"ת פיר הר"ר ישראל הנ"ל געזאגט דאס ער שאן פריהער געוואוסט האטטע אונד זאגאר אויגענצייגע וואהר דאס הר' ישי בן יעקב אין דער טהייס הערייגעשפרונגען אונד הערר שויר בייא פלעסטען פיער שטונדען פערווויילט אונד הר"ר ישי בן יעקב הנ"ל ניכט מעהר צום פארשיין געקאממען אונד אויך דיא פישער זאגטען מסל"ת דאס ער בייא דיא פלעסטען דארט ווא ער הערייגעשפרונגען אויף דעם זעלבען פלאטץ אויך געפונדען ווארדע אונד וון הר"ר ישראל הנ"ל דיא לייכע געזעהען העטטא איזט נור איינע האלבע שטונדע פאריבער זייט וואן מאן איהם פאם נהר טהיים הערויס- געפישט אונד אויך דיא מתעסקים בייא דער טהרה האבען איהם אללע ערקענט בטביעת עין דאס דער לייכנאם הר' ישי הנ"ל איזט הר"ר אברהם במו"ה מנלי מפעסט זאגטע בתורת עדות אל"י וכו' ער האטטע אין סענעדין געשפראכען מיט דיא מתעסקים הערר ראזענבערג אונד סאבא דאם זיא הר"ר ישי צינער ערקענט האבען אונד צוואר ווער דיא

אויסזאגע ניכט מסל"ת אונד אויך עכו"ם שיסלער עט פרויא דיא איינוואהנער פאן העררן צינער זאגטען דאס דיא לייכע הערר צינער איזט אונד נאך קיינע האלבע שטונדע פאריבער זייט וואן מאן דיא לייכע פאם וואססער הרויס געפישט אונד אויך ה' פריידער אונד פאשקעס אונד דער שו"ב האבען געזאגט מסל"ת דאס זיא געהערט האבען פאן לייטע אין דער שטאדט סענעדין דאס ה' צינער אין דער טהייס הערייגעשפרונגען. מרת פעסל בת כ"ה יעקב דיא וויטווע דעס פער- שטארבענען הר' ישי בן יעקב הנ"ל זאגטע בתורת עדות אל"י וכו' דאס מאן איהר די וועשע איהרעס מאננעס צוהויזע געשיקט פאן דער חברה מיט דען מאנאגראם C. Y. אונד מרת פעסל הנ"ל דיא וועשע ערקענט דאס איהר מאן זעלבע ביים ערטרונקען האטטע אונד אויך אין איהרען הענדען בעפינדליכע טאטענשיין פאם שטעדעישען ארצט אינדעם קונשטאטירט ווירד דאס דער טאדט פאן ישי צינער דורך טרטרונקען איינגעטרעטען איזט אונד אויך דער ארצט איהם אלס ה' צינער ערקענטע. הר"ר אהרן בן שמעון מסענעדין זאגטע בתורת עדות אל"י וכו' דאס ער אללע געריכטע קיינען גלויבען שענקטע אונד זיך זעלבער איבערציגען וואללטע אונד אינפאלגעדעסטען איזט הר"ר אהרן געגאנגען וון מאן דיא לייכע פאר זיינער וואהנונג פאראיבער פיהרטע האטטע ער דען דעקקעל דער לייכע הערונטער געגאממאן אונד איהם בטביעת עין ערקאנט דאס דיא לייכע הר' ישי בן יעקב צינער איזט אונד אויך דער דארט געוועזענע הר' ישי בן אלחנן זאגטע מסל"ת דאס דיא לייכע ליידער הר' ישי בן

יעקב הנ"ל איזט אונד די פאהרט פאם פלוס טהייס ביז איהם הר"ר אהרן ב"מ שמעון געזאהען דויערטע נור איינע האלבע שטונדע אונד הר"ר אהרן הנ"ל אויך בייא דער קבורה געגענווערטיג ווער כל זה העידו לפנינו העדים הנ"ל אחר האיום בתורות אל"י וכו'. פה מאקא יום ד' לסדר פקודי כ"א אדר ראשון תרמ"ג לפ"ק. הק' אברהם קארנפעלד חונה פה ק"ק מאקא הק' יעקב ווייס הק' צבי הירש ר"ב בה"ג מוהר"מ זצ"ל. תשובה ש"מ וכ"ט להעוסק בתורת ד' יושב על מדין כבוד המאור הגדול לממשלת התורה כבוד הרב ר' אברהם קארנפעלד נ"י אב"ד דקהל יראים במאקאווא יע"א. אחד"ש שאלתו בנידן עגונה מ' פעסל הגיעני רק בעוה"ר זה ט"ו ימים אני חולה בקדחת שני פעמים בכל יום ערב ובוקר בטוב ישמע והמה יסורים שיש בהם ביטול תורה ר"ל ולכן באתי רק באיזה הערות להשיב מפני הכבוד שהפציר להשיב לו אבל לבי וראשי בל עמי לא אוכל כעת לקבל עלי להעמיק ובודאי שאל מבלעדי ג' רבנים אשר יוכל לסמוך עליהם וכאשר יודיע לי דעת הגדולים אשיב אז אם ירפאני ד' וארפא בל"נ אשיב שנית אי"ה להגדיל התורה ואם יהי' מהגדולים כח להתיר אל יעכב ח"ו בעבורי שגם אני סומך על גדולי תורה. (א) העתיק מג"ע שכתב וז"ל אונד הערר שויר מסעגעדין האטטע מסל"ת פיר הר"ר ישראל הנ"ל געזאגט דאס ער שאהן פריהר געוואוסט האטטע אונד זאגאר אויגענציוגע ווער דאם הר"ר ישי בן יעקב אין דער טהייס הערייגעשפרונגען אונד הערר שויר בייא דיא פלעססער פיער שטונדען פרעוויילט אונד הר"ר ישי הנ"ל ניכט מעהר צום פארשיין געקאממען עכ"ל ועל זה כתב מעלתו נ"י וז"ל הנה לפי העדות הראשון הר' ישראל במו"ה יהודא שהוא העיקר אצלינו שהעיד לפנינו שאמר לו האיש שויר מסעגדין מסל"ת שראה כאשר נטבע ה' ישי צינער וגם עמד שם ד' שעות שהוא יותר מכשיעור כדי שתצא נפשו ולפ"ז כבר יצאה מחזקת אשת איש דאורייתא כמבואר בש"ע ובפוסקים רק אסורה מדרבנן עכ"ל פלא בעיני בודאי הערר שויר אינו יהודי דאם הי' יהודי למה לא הרעיש מיד להודיע לראשי קהל לבקש מהספנים לשוט אחריו ולהצילו בין חי ובין מת וסיפר ביום מחר להר"ר ישראל דאס ער שאהן פריהר געוואוסט א"כ משמע שהר"ר ישראל סיפר לו שאיש ישי בן יעקב צינער נמצא בנהר א"כ לא הוה הנכרי מסל"ת ואם הערר שויר יהודי צריך חקירה אם אינו מחלל שבת בפרהסיא או רשע בשאר עבירות דאינו נאמן בעדות אשה כמבואר בש"ע סי' י"ז סעיף ג' ובב"ש ס"ק י"ב חוץ במסל"ת ובכה"ג שהוא הכיר ישי צינער הנ"ל והוא בן עירו ושמע מן הר"ר ישראל את המקרה א"כ אינו מסל"ת ופלא שלא הזכיר אם הערר שויר יהודי שם ישראל שלו וע"כ שהוא עכו"ם והר"ר ישראל סיפר לו כל הנעשה א"כ אינו מסל"ת. גם לא הודיע אם הערר שויר הסתכל בד'

שעות שנשאר אצל הפלעסטען אם לא המליט ישי צינער עצמו במלא שיכול עיניו לראות אולי עסק הערר שויר במלאכתו ועסקו ולא הסתכל כלל לראות רק זאת יודע שלא בא צום פארשיין שאלו ראה אותו בודאי קרבו אליו להצילו אבל הוא לא נתן עיניו להסתכל ולראות אם לא יצא באחד מצדי הנהר כי במים שאין לו סוף יש שני חששות אם לא גלי המים הובילהו למרחוק וגם פן עמד על נפשו והציל עצמו בקרוב על צדי הנהר ועיין בשו"ת הב"ח ועיין בנב"י ח"ר סי' כ"ח בד"ה הואיל כיון שלא העיד ששהה והביט על כל צדדים הוא איסור דאורייתא יעו"ש אבל בשו"ת מבי"ט משמע כיון שנפל במים שאין לו סוף הוה רק איסור דרבנן ובודאי צריך העד להעיד שנתן לבו ועיניו ולא שעסק בעסקו ולא פנה אל תכלית הנטבע ואם לאמור יען דלא נמצא בגמ' במים שאין לו סוף שצריך לשהות כדי שתצא נפשו והוא רק מרמב"ן כמבואר בש"ע יש להקל בספק בכה"ג הוא דבר חדש הארכתי במקום אחר אבל אין זה פשוט. (ב) כתב כתב מעלתו נ"י וז"ל ולפ"ז יצא אשה זו מחזקת אשת איש דאורייתא כמבואר בש"ע רק אסורה מדרבנן וגם הנכרי מסיח לפי תומו שבמקום שנאבד שם נמצא דהיינו תחת הפלעסטען ובדרבנן אמרי' כאן נמצא כאן הי' וסמכי' אחזקה זו בעלמא כמפורש בח"ס חאה"ע סי' ס"ג ובנב"י סי' מ"ג ח"א עכ"ל השתוממתי הלא כאן נמצא אדם עומד על הפלעסטען והי' חי וליום המחרת נמצא אדם מת נאמר בהפך כאן נמצא תחת הפלעסטען אדם מת וכאן הי' ימים רבים אדם מת וישי צינער שראינו על הפלעסטען חי, הוא עודנו חי שעמד על נפשו והציל עצמו ומחמת בושה ערק לעלמא ואדמ"ו ז"ל סי' ס"ג דן דלא חיישי' שמא פלטו המים המת ליבשה וחידש דאמרי כאן נמצא במים וכאן הי' במים הכל על מת שראה יעו"ש. ולא עוד ממנ"פ אם מכירים אנו שהנמצא הוא ישי צינער א"כ מאי איכפת לנו אם הי' בכאן או נמצא במקום אחר עכ"פ ישי צינער מת הן שמת ביבשה והושלך למים או מת במים עכ"פ ישי צינער מת אם אין לנו מכירים שמעידים עדות שזה הנמצא מת הוא ישי צינער שנאבד מאתנו א"כ לא ידענו מה נמצא וחזקה כאן נמצא כאן הי' הוא אם ידענו מה נמצא ואנו מסופקים אם הוא מכבר באותו מקום עיין מג"א סי' תס"ז אמרי' כאן הי' אבל אם לא ידענו מה נמצא עכשיו אמרינן כאן נמצא איש מת כאן הי' מימים רבים וע"כ אין זה ישי צינער שנאבד ולא דמי לדברי אדמ"ו ז"ל דחקר רק כאן במים הי' נמצא מת כאן הי' ולא חיישי' שהספן השני הביא מת אחר מן היבשה או אפי' אותו מת שראה הספן הראשון שלא חיישי' שמים השליך אותו בינתים ליבשה אבל בנידן שלפנינו האיך נתחיל כאן נמצא ישי צינער כאן הי' מי יאמר לנו שנמצא ישי צינער הלא אין לנו סימנים בגופו ואם נתחיל כאן קפץ למים הלא אז הי' חי ועכשיו מצאנו איש

מת ואם נתחיל כאן נמצא איש מת בודאי הוא ישי צינער מי יאמר לנו כן דלמא הוא ערק לעלמא ולכאן הושלך אדם מת מיבשה והוא הנמצא שהי' כאן ימים רבים ודומה לישי צינער ועיין בב"ש ס"ק צ"א שחולק על הב"ח דמתיר אם נמצא בכבשן אש עצמות והסביר בנב"י סי' ס"ו בד"ה וכן דאמרי' דעצמות הי' מזמן רב אבל בנצלב דצריכים לומר דלקחו משם הנתלה ומחדש תלוהו לשם איש אחר אמרי' כאן נמצא כאן הי' הראשון שתלאוהו יעו"ש וה"ה כאן נמצא תחת הפלעסטן איש מת אמרי' כאן הי' מימים רבים ואין זה ישי צינער. (ונפלאתי במקו"א על דברי רמב"ם פ"ד מהל' טומאת מת הל' י"ב שכתב וז"ל כזית מן המת שאבד בתוך הבית וביקש ולא נמצא הבית טהור ולכשימצא הבית טמא למפרע מעת שאבד עד שנמצא עכ"ל ומביא בכ"מ בשם מהרי"ק דאמרי' כאן נמצא כאן הי' יעו"ש והוא פלא הלא לא ידענו מה נמצא ואיך נימא כאן נמצא כאן הי' וצע"ג וצריך לומר דהכוונה בהיפך כאן הי' הכזית ההוא שמכיר הכזית כאן נמצא תמיד ולא תלינן שהי' בינתים במקום אחר וכעת הובא בחזרה ודוק ואחר זמן רב מצאתי לנב"י מהד"ת א"ע סי' נ"ט שפי' כן שהכיר שהוא הראשון והרבותא שלא מטהרים הבית בינתים יעו"ש). והן אמת שמדברי שו"ת המבי"ט סי' קל"ח משמע הגם שנאבד אדם חי ונמצא אח"כ מת אמרינן מה שנאבד הוא שנמצא וקצו"ח בספרו ש"ש שמעתא ז' פרק ח"י השיג הלא נאבד אדם חי ונמצא אדם מת דומה לנאבד ככר ונמצא פרורין דלא תלינן לאמור הוא ככר שנאבד יעו"ש ואני הערותי במקו"א דשאני התם דנשתנה צורת הגוף אבל אדם מת הגוף כמו אדם חי רק זיקא הוא הרוח נפק ממנו ותלי' בדברי בעה"מ ורמב"ן במלחמות פ"ד דבב"מ יעו"ש וכבר רמזתי זה בספרי קול סופר ביבמות אות קי"ח יעו"ש ולדמות זה לדברי רמב"ן בענבים בכרם דמקומו ממש עדיף מרוב וה"ה בנידן דידן דנמצא בייא די פלעסטן דנימא שמסתבר ביותר האי שנמצא הוא הנאבד גם זה אינו מלבד מה שהעיר הש"ש שם פרק ח"י דמה שהושלך לכבשן או לגוב אריות זה לא נקרא מקומו ממש יעו"ש ק"ו בנידן דידן דהוא השליך עצמו בייא דיא הפלעסטן אונד דיא פישער זאגטען דאס זיא איהם אויף דען זעלבען פלאטץ געפונדען האבען אשר לא נגבל המקום כמו בכבשן וגוב אריות כי מי יודע אם נטבע כעופרת במקומו ממש וקצרתי מאד ומה שכתב בשם הנב"י סי' מ"ג דאם נמצא במקומו הוה כמו עובדא דשב יעקב עכ"ד מלבד שהנב"י מסופק בדבר כמבואר בד"ה והנה אף גם זאת דנהפוך הוא דנימא על המת כאן נמצא כאן הי' מכבר וזה שנטבע הלך לו בעלמא דשאני בעובדא דשב יעקב דצריך לומר דלקחו משם הנתלה כמבואר בנב"י מהד"ת סי' נ"ט ודוק. (ג) כתב מעלתו נ"י וז"ל ועוד הלא הר"ר ישראל העיד שאמרו לו הספנים בעת חזרתם

מהשפיטאל מסל"ת שמיד בהעלותם מהנהר טהייס הכירו בעת עסקם במלאכתם את ישי צינער הנ"ל וגם בשפיטאל ראו אותו והכירו בטביעת עין והעכו"ם מסל"ת שהכירו בטב"ע נאמן כמבואר בשו"ת מהר"ם פאדווע שהלכה כן שכבר פשט הוראה בישראל שמהני ט"ע והביאו בב"ש ס"ק ע"ו להלכה וכן פסקו כל אחרונים ודלא כתרומת הדשן עיין בקו"ע סי' צ"ב ובשו"ת ח"ס סי' מ"ו א"כ לפי העדות זו שהעיד העכו"ם מסל"ת לפני הר"ר ישראל אשה זו מותרת עכ"ל מאוד פלא הלא הר"ר ישראל הנ"ל הוא הי' רץ על השטאדט הויפטמאנשאפט להודיע את הדבר והכיר שם השטאק וגם אותו הוט כמבואר בגב"ע וז"ל הר"ר ישראל איילטע צור שטאדטהויפטמאנשאפט אום דען פאלל אונד אויך אום דיא דארט הין טראנספארטירטען הוט אונד שטאק צו בעזוכטי- גען אונד הר"ר ישראל הנ"ל ערקענט דאס דיעזעלבע הר"ר ישי הנ"ל אנגעהערטען אונד אינפאלגע דיעזער מעלדונג איילטען דיא ארגאנע דער שטאדטהויפטמאנשאפט צו דען פלאסערן אום דען ערטראנקענען הערויס צו פישען וואס אויך געשעהען איזט אונד דיא ארגענען דען לייכנאם אינס שפיטאל איבערפיהרט וואורדע אונד וועהרענד דיא ארגאנע פאם שפיטאל רעטור געקאממען זינד האטטען דיא פישער מסל"ת דעם הר' ישראל ערצעהלט דאס זיא דיא לייכע הר"ר ישי בן יעקב ציענער שאן אינס שפיטאל איבערפירהט האבען אונד בט"ע רעכט ערקאנט דאס דיא לייכע הר"ר ישי בן יעקב איזט עכ"ל וא"כ הר"ר ישראל הגיד לפני השטאדטהויפטמאנשאפש שע"י הוט ושטאק הוא מכיר שאיש ישי צינער השליך עצמו למים ועל זה שלחו הארגאנען לבקש מן הפלאסטען לחפש את ישי צינער כי ע"י הוט ושטאק נודע שהוא השליך עצמו בנהר וא"כ אין דיבורם מסל"ת וק"ו לסמוך על טביעת עינם כי הלא הר"ר ישראל בוודאי שאל אותם אם מצאו בנהר את ישי צינער והשיבו שמצאו אותו וכבר הובא לשפיטאל וא"כ אין זה נחשב מסל"ת דהא נשאל עליו ועיין בב"ש סי' י"ז ס"ק ג' באריכות ועיין בבית מאיר מה שהעיר על הב"ש אם גוי שאל מפי גוי שלא בפני ישראל אם הוה מסל"ת יעו"ש אבל בודאי אם שאל הר"ר ישראל והפישער מעצמם ספרו לו כי חפשו ומצאו והכירו מיד שהוא ישי צינער א"כ הוה גוי מסל"ת רק הב"ש שם כתב דמסתמא שמע קול של העולם שפלוני טבע במים שאין לו סוף יעו"ש וא"כ לו יהי' שהר"ר ישראל לא שאל מהם מאומה רק הארגאנען של העיר אמרו להם לחפש את ישי צינער כי כפי דבור של הר"ר ישראל ההוט ושטאק הוא ישי צינער א"כ אמרו ג"כ בדדמי ודוק. (ד) כתב מעלתו נ"י וז"ל ועוד הלא הר"ר ישראל העיד שהוא עצמו ראה אותו בשפיטאל וגם הפיזיקוס הכירו אותו בט"ע בפרצוף פנים עם החוטם בלי שום שינוי וגם הכירו אותו בטב"ע בבגדיו והי' כמו חצי שעה

שהעלוהו מן המים כאשר הכירו אותו ולדעת רוב הפוסקים שיעור אשתהי הוה שעה שלמה וכל זמן דלא אשתהי שעה אחת מעידים עליו בדלא אשתהי כמפורש בא"ע סי' י"ז ס"ק כ"ו ובב"ש ס"ק פ"ו וא"כ יש להתיר אשה זו מכבלי עיגון עכ"ל. לדעתי לו יהי' שכן הוא עדות השטאדטפיזיקוס לא נחשוב למסיח לפי תומו דהא הוא במלאכתו עוסק ליתן טאטענשיין שיהי' רשות לקבור את המת כנודע וגם שיכתב במאטריקען בספר המתים א"כ מכווין להעיד ובודאי אומר בדדמי שהוא ישי צינער דעכ"פ נדמה לו וכבר יצא שם שישי צינר הפיל עצמו לנהר ונמצא מת על ידי עצמו שהי' זעלבסמארדער ולא דמי לשאר מסל"ת דהולך אחר שיחה בעלמא ולא אם עוסק באומנתו להודיע שאיש פלוני מת ורשאי לקברו ומה איכפת ליה אם הוא באמת ישי צינער או איש הדומה לישי צינער עכ"פ האיש מת ונותן רשות לקברו וע"פ דמיון וקול בעיר שישי קפץ לנהר אומר שזה הוא ישי צינער ודוק. (ה) כתב מעלתו נ"י אפי' לשיטת דסוברים דחיישינן על בדדמי אם ידע מן הטביעה וא"כ הר"ר ישראל ידע מטביעה ושייך לומר שט"ע שלו הוא בדדמי רק הלא הוא מעיד גם בשם הפיזיקוס שהכירו בטב"ע שהוא ישי צינער ובשני עדים ליכא בדדמי כמבואר בק"ע סי' רל"א שאפי' עד ישראל מעיד בעבור עצמו ובעבור ערבי מסל"ת מהני עכ"ד בקיצר. הנה מלבד מה שעורר על דברי המבי"ט הנ"ל הנב"י ח"ר סי' כ"ח בד"ה אמר הכותב יעו"ש מבלעדי זה נ"ל דשאני בעובדא דמבי"ט שמספר עדות בפני עצמו מפי העכו"ם אבל אם יהודי ועכו"ם יחד רואים פני הנטבע ומחזיקים להחליט שהוא ישי צינער א"כ שניהם יחד הוה רק עדות אחד דפיזיקוס אשר עוסק במלאכתו ליתן רשות לקבור את הנטבע סומך על דברי הר"ר ישראל שהוא מכיר בודאי חבירו הנטבע שהוא ג"כ יהודי והמה מבני קהלה אחת בעיר סעגעדין חוץ אם יאמר הר"ר ישראל שהפיזיקוס אמר מקודם שזה הנטבע הוא ישי צינער אשר הכיר בטוב אבל אם הפיזיקוס אמר אח"כ אחר שהחליט הר"ר ישראל שזה הוא ישי א"כ יש לחוש על בדדמי שהר"ר ישראל אומר שהכיר ההוט והמטה ואמר שישי צינער המה א"כ הלא הוט ומטה פעלו אצלו להחליט הדמיון שישי נטבע. (ו) כתב מעלתו נ"י שיש לצרף שיטת ר"ת כשגופו שלם עדותם שהכירו בטביעות עין בתמונות בנין גופו המתעסקים בטהרתו שהוא ישי צינער מקהלתם. לדעתי אם הי' המתעסקים כשירים שראוי לסמוך על עדותם שהכירו בטביעות עין בתמונות בנין גופו ואיבריו וגם פרצוף פניו שהי' כולו שלם יהי' עמוד חזק לסמוך להתיר כי הארכתי במקו"א שיש בזה אלף הכרות אם הגוף עם הפנים שלם יש הכרה בעובי' של גופו וארכו בידיו ורגליו בצווארו ובחזה וכדומה שזה עיקר סברת ר"ת והמתעסקים רבים הרגישו אם הי' נדמה בגופו לאיש אחר או

להחליט שהוא ישי צינער כפי הכרות סימנים האלה בגופו וטב"ע בפרצוף פניו וחוטם הגם בנטבע שנכנסו בגופו המים קשה לאמור שלא נתעבה הגוף בכל זאת יש להתיר כנלע"ד. סוף דבר הכל נשמע המעיין במבי"ט סי' קפ"ו קפ"ז קפ"ח קפ"ט ילמוד גודל הצדקות של גאון ישראל הנ"ל אשר חתר מחתרת רק להתיר אשה מכבלי עיגון לכן יזרז כבודו נ"י כאשר יקבל היתר מגדולי ישראל יחוש מעשהו להודיע והגם שאני חלוש וחולה בכל זאת עשיתי את שלי לעורר כפי אשר עלו ברעיוני לשם שמים ומעלתו התחיל במצוה יגמר לטובה בעזה"י ואם הי' הערר שויר עכו"ם מסל"ת או שהוא ישראל ואינו מן העוברים פקודי ד' והמתעסקים כשירים ויש ט"ע גם על הבגדים כולם אז גם אני מצרף עם המתירים את האשה מכבלי עיגון להנ"ל אחד"ש אתמול קבלתי שביקש להשיב לו על עגונה מסעגדין והגם שכבר שלחתי עב"ד תשובתי באתי כהיום תו שלא הזכיר במכתבו שקבל שערי היתר לעגונה הזאת אני מוסר מודעא אם ח"ו לא התירו שני בעלי הוראה וגדולי הדור לא יסמוך עלי כלל וכלל כי קשה ההיתר מאוד שלא הזכיר סימן הגוף כלל רק בצירוף שאר מתירים גם אני מצרף כפי אשר הודעתי במכתבי הד"ש:

סימן יט

חג המצות יחוג בשמחה ה"ה איש העוסק במצוה לקרב רחוקים ה"ה המאור הגדול לממשלת התורה ה"ה הרב ר' אברהם קארנפעלד נ"י אב"ד דקהל יראים במאקאווא יע"א. אחד"ש הקארטל שלו קבלתי אשר מודיע שהי' לו לפלפל על מכתבי בנידן עגונה וציין לעיין בשו"ת שיבת ציון שהוא כנגד דברי אמרתי להודיע דעתי שנית כי הודעתי במכתב ראשון שדעתי לכתוב שנית רק שאני איני בבריאות ואגלה כעת הערות אשר עמדי בענין הזה וכבר הודעתי שאל יעכב בעבורי הגדולים שהתירו בודאי שפטו כדת וכדין אבל אני ראיתי מאדמ"ו הגאון הגדול בע"מ ספרי שערי תורה שלא הי' מהיר להתיר עגונה וכן הגאון הנב"י ואדמ"ו החת"ס ז"ל ימצא שלפעמים צוו להמתין כן הי' דעתי הלא בנידן דידן ליכא משום קיום מצות פ"ו. (א) ראשית אודיע בקצירת אומר מה שהעיר הנב"י ח"ר סי' מ"ג בד"ה ומ"ש ובד"ה וא"כ ובנו הגאון מהר"ש בסי' ע"ט בשיבת ציון הוסיף לחדש דהוה המקום ממש סימן דומי' דאבודה יעו"ש שהאריך הערותי במקו"א דפלא בעיני דנודע דבנהר רץ המים תמיד והמים אשר יש למשל במקום אשר איש עומד שם בשעת חצות היום אחר איזה רגעים יש במקום עמידת האיש מים אחרים ועיין בב"י בא"ח סי' ר"ו ובש"ע במג"א וע"ז סעיף ו' איך מהני הברכה הא לא הווין המים שבירך עליהם וצריך לומר שלכך נתכוין תחילה יעו"ש ועיין בב"מ דף ט' ספינה מינח נייחא ומיא קממטי' לה ועיין בשבת דף ה' אגוז בכלי והכלי צף על המים ועיין בתוס' שם היטב

וא"כ אדם שנטבע במים בנהר אשר המים הולכים אפי' אם הנטבע עבד בכל כוחותיו לבוא על פני המים למעלה ובכל זאת המים גבר עליו והמיתו אותו והוא שט או נשטף במים במקום אחר ואפי' נטבע כעופרת ונפל במקום עמוק ביסוד הקרקע המים על ראשו בכל רגע מים חדשים וא"כ אפוא הלא בעינינו ראינו רק שנטבע במים ואם נחנק במים אותן המים כבר חלפו ועברו ואיך נאמר שהוה המקום סימן מקומו הי' המים שהלכו בנהר בשעה שנטבע והמה בודאי אינם עוד במקום שנטבע ולא דמי כלל לחפץ שהונח בארץ רק יש חשש שרגלי בני אדם הזיזו ממקומו אבל עכ"פ הי' מקומו ממש אם לא נעשה מעשה חדש ע"י רגלי בני אדם אבל אם השליך עצמו למים או הוטבע באונס במים הלא המים אשר הביאו המיתה עליו טבעם לרוץ ממקום למקום כל הנחלים הולכים לים ואטו יען שבמקום הזה קפץ לנהר או במקום הזה נשקע באונס במים נימא דהמקום הוה סימן שהמת שנמצא הוא האיש שאבד הלא הוא נטבע בשוטף מים רבים אשר טבעם להוביל עמם האדם אשר נטבע נימא דנשאר מונח במקומו במים אשר הומתו אותו רק המים הולכים תמיד כמו הספינה מינח נייחא ומים הוא דממטי לה וא"כ האדם שקפץ או נטבע אצל הגשר או פלעססען אם מת אז הוא מונח בתוך המים שהי' אז כאן והמים הלכו עמו ומי יודע איך הוטבע אדם במקום רחוק ונשאר במקומו בתוך המים וכעת שהגיעו המים לכאן מצאו המחפשים אדם מת בתוך המים וא"כ אמרינן כאן נמצא במים אשר באים כעת מרחוק לכאן כאן הי' במים האלה הי' האיש הזה אפי' מימים רבים והאיש אשר השליך עצמו למים במקום הזה הוא נשאר ג"כ במים שנטבע רק גלי הנהר השפילו אותו על היבשה או בכוחו הציל עצמו ליבשה כמובן וא"כ נשאר החשש שהנטבע בכאן נשאר חי ויצא ע"י גלי הנהר מרחוק ודוק הארכתי בזה בחדושי בעזה"י על דברי נב"י ח"ר סי' מ"ז בד"ה ומה שכתב דבעל חי נייד יעו"ש ואין כאן מקומו להאריך. (ב) גם מה שהגאון שיבת ציון השיג על אביו דחייש כאן נמצא כאן הי' מכבר והשיג הוא על אביו אם יש לתלות במקרה שנעשה אמרי' האי שאבד הוא והביא דברי בתוס' חולין דף צ"ה אלו נא נפל רק ראש אחד לא הי' חיישי' דלמא הך שנמצא הוא מכבר דכאן נמצא כאן הי' יעו"ש באריכות ובמכ"ת לדעתי לא דבר נכונה כי בנפל למים שאין לו סוף חיישינן שמא עמד על נפשו ויצא דמכח חזקת חי וחזקת א"א הוה ספק דאורייתא כמבואר בפוסקים וא"כ אם לא נמצא מת כלל בודאי היא ספק אשת איש כנודע א"כ הגם אם נמצא איש מת וחיישינן שמא מת זה הנמצא הוא כבר במקום הזה ונשאר החשש דבעל של אשה זו העומדת לפנינו המליט והציל נפשו והוא חי וא"כ שם בנפל ראש ומצא ראש אם ניחש שזה ראש אחר א"כ ראש שנפל במים הנ"ל נאבד ונשאר במים הראש שנפל ומהכ"ת

לומר כן שזה שנפל נשאר שם וראש אחר נמצא ואמרי' האי שנאבד הוא שנמצא אבל בנפל אדם חי חיישינן שהוא נמלט ויצא מן המים והאי שנמצא מת במים הוא אדם אחר ולא נשאר עוד אדם מת במים דבעל האשה אשר נעלם ממנה והשליך במים חיישינן שיצא מן המים ואזיל לעלמא ועיין תוס' גיטין דף כ"ו בד"ה כאן נמצא ראי' לדברי יעו"ש והגאון מהר"ש השיג על אביו בחנם ויש לי להאריך אבל חולשת גופי מונע ממני עכ"פ יראה שלא בסתר דברתי בעזה"י. (ג) פלא אם הערר שויר יהודי איך עמד על דם רעהו אם הכיר את ישי צינער שהוא השליך עצמו בנהר איך לא שכר הספנים שירדו אחריו אולי עדיין חי ולמה לא הרעיש לשלוח לראשי העיר הן הגוים והן היהודים שיבואו להצילו ועמד על דם רעהו בן עירו ושהה שם ד' שעות בעסק וגם כאשר שב לערב לא הרעיש בני העיר דהא בגב"ע כתוב שישי צינער קפץ בנהר בשעה רביעית יום עשירי של מנחם אב והר"ר וישראל סופר להאשה ביום י"א אב וז"ל איהר ערצעהלט דאם איהר מאן ישי צינער זעלבסמארדע- רישער ווייזע אין נהר טהייס בייא דיא פלעסטן הערריינגעשפרונגען עכ"ל א"כ לא נודע ביום יוד אב כלל להאשה שבעלה המית עצמו בקפצו לנהר וע"כ שהערר שויר לא הודיע כלל לא להאשה ולא לראשי העיר וגם לא ביקש מהספנים לירד אחריו ולהביאו שמא הוא חי ואיך נאמין לו לעשות עצמו רשע שעבר על לא תעמוד על דם רעך (ועי' רשב"א כתובות פ"ב מבואר אפי' ליכא מלקות רק לומר שעשה שלא כדין אמרי' אין אדם משים עצמו רשע ודוק) ועיון רמב"ם פ"א מהל' רוצח הל' י"ד וז"ל וכן הרואה את חבירו טבע מים ולסטים באים עליו או חיה רעה קפץ עליו ויכול להצילו ולא הציל עובר על לא תעמוד על דם רעך יעו"ש וא"כ בודאי שהערר שויר לא הכיר אז שהקופץ לנהר הוא ישי צינער וביום י"א אב ששמע מהר"ר ישראל שישי צינער נטבע בנהר השיב לו הערר שויר כפי אשר כתב בגב"ע וז"ל אונד הערר שויר מסעגעדין האטטע מסל"ת פיר הר"ר ישראל געזאגט דאס ער שאן פריהר געוואוסט אונד גאר אויגענצייגע וואהר דאס הר"ר ישי בן יעקב אין דער טהייס הערריינגעשפרונגען אונד ה' שויר בייא דער פלעסטן פיער שטונדען פערווייללט אונד ה' ישי הנ"ל ניכט מעהר צום פארשיין געקאממען עכ"ל א"כ הלא הר"ר ישראל הלך ביום י"א אב בחצי פיהר אוהר אונד געפראגט ביים בריקקען קאסטיר אב ניכט יעמאנד אין דער טהייס געשפרונגען והשיב לו דאס איין איהם אונבעקאנטער פערזאן הערריינגעשפרונגען א"כ נגלה שהער שויר שתק כמעט כ"ד שעות ואלו הכיר בשעה שהשליך האיש עצמו בנהר שהוא ישי צינער איך שתק אין אדם משים עצמו רשע והגם שהוא רע לשמים מחלל שבת בפרהסיא לא הוה רע לבריות למנוע עצמו להציל בן עירו ואפי' ימצא מת יעשה טובה

לאשתו שלא תהי' עגונה כי נקל הי' שיושטף במים רבים ותהי' האשה עגונה עולמית אלא בודאי בשעת טביעה לא ידע מי האיש אשר קפץ לנהר וכאשר נודע לו אח"כ מפי הר"ר ישראל שישי צינער טבע בנהר השיב דאס ער שאן פריהער געוואוסט דאס הנטבע הנמצא ישי צינער הוא יען ששמע ג"כ הקול ועי"כ זאגאר אויגענצייגע ווער דאס ישי צינער קפץ לנהר וסיפר שעמד שם ארבע שעות אצל הפלאססען אונד הר"ר ישי ניכט מעהר צום פארשיין געקאממען דאם הי' מכירו בשעה שקפץ לים למה הקדים שאהן פריהער געוואוסט וא"כ אמר שהי' אויגענצייגע למה לא אמר איך וואהר אויגענצייצע שישי צינער קפץ לנהר אלא הר"ר ישראל סופר לו חדשות והשיב תשובה שנודע לו מקודם א"כ אין הערר שויר עדות שקפץ ישי צינער לנהר וגם מי יודע אם הסתכל בכל פינות אם לא יצא ישי צינער וגם מה שהשיב לר' ישראל על שפתח ר' ישראל להודיע לו החדשות וכמה מצער עצמו שנשאר אשתו ובניו וכדומה השיב לו ולא נקרא מסל"ת ואם לא הסתכל על כל צדדים להיות עיניו ולבו עליו לא נקרא ששהה עליו עד שתצא נפשו והוה ספק דאורייתא עיין בנב"י ח"ר סי' כ"ח בד"ה הואיל אם לא הסתכל בכל צדדים הוה איסור דאורייתא יעו"ש והגם שהארכתי במקו"א ששיטת המבי"ט לא כן הוא מי אנכי להכריע ח"ו להקל נגד הנב"י (ועי' בנב"י סי' כ"ח בד"ה ונ"ל בשם מהר"ם פאדווא).

(ד) לא אוכל לעצור ולהודיע עוד הערה אחת הלא עכו"ם ופסול בעבירה דאורייתא חד דינם יש להם כנודע בפוסקים וא"כ באיסור דאורייתא בכל התורה אינו נאמן מסל"ת ועיין בש"ך יו"ד סי' ס"ט ס"ק מ"ג דנתקשה איך נאמן מומר בעדות אשה מסל"ת הא יודע דאיסור והיתר תלוי בו וע"כ דמשכחת שאעפ"כ יהי' מסל"ת ועיין בחות דעת שם שכתב וז"ל היינו שיאמר עם קישור דברים הרבה שלא מענין זה ובתוך הדברים מסיח מזה אבל בלא"ה לא מקרי מסל"ת כיון שיודע מנהג ישראל אבל אם אין יודע מנהג ישראל מהני בכל מסל"ת עכ"ל וא"כ בפסול עבירה דאורייתא מחלל שבת בפרהסיא לא נקרא מסל"ת אלא אם דבר ומסיח בתוך קישור דברים הרבה שלא מענין זה ובודאי לא הי' כן אצל הר"ר ישראל עם הערר שויר ודוק ועיין ביו"ד סי' ט"ו ובמג"א סי' תקי"ג בשם תרה"ד וקצרתי רק לרמז שאפי' בלי הנאה אינו נאמן ודוק והגם ביו"ד הנדפס בלבוב הובא הגהות יד שאול שיש חולקים על הש"ך תשובת מיימוניות וב"י עכ"ד לא דבר פשוט הוא להחליט שנקרא מסל"ת ודוק. (ה) עוד הי' לי פקפוק המעיין ברמב"ם סוף הל' גירושין הא דהאמינו חכז"ל לנכרי ועבד היינו משום מילתא דעבידא לגלוי יעו"ש הכוונה דלא חיישי' דלמא משקר הגוי במכווין להכשיל משום דגם גוי לא חפץ לשקר במה דיגלה שקרו או כיון שיוכל להגלות שקרו אם משקר שיבוא האיש ברגליו לא צריך

עדות דבכה"ג אין אדם משקר יעו"ש ועיין בנב"י ח"ר א"ע סי' כ"ז יעו"ש וא"כ יש לחקור בשלומא במסל"ת שנשמע שמספר פלוני מת פלוני נהרג אז האמינו במסל"ת ואפי' בלא קישור דברים לכמה שיטות אבל להאמין לעכו"ם במסל"ת דמצאו להנאבד אשר קפץ בנהר באותו מקום ממש שהפיל עצמו לנהר ואנן נאמר מכח זה כאן הי' והוא ישי צינער הא עדות זה שסיפר העכו"ם שנמצא בכאן אי אפשר לגלוי אם משקר דמי יוכל להכחיש הספן שאיש אשר העלה ברשתו שלא מצאו במקום הזה ואלו יבא ישי צינער ברגליו עכ"פ המת שהעלה הספן יוכל להיות שהי' מונח אצל הפלעסטען ואנן טעינו שאמרנו כאן נמצא ישי צינער כאן הי' ונהפוך הוא ישי צינער אזיל לעלמא והך שנמצא הי' בכאן ואיך נעשה חזקה כאן נמצא כאן הי' היינו הך שנמצא הוא הנאבד במקום הזה הלא מי יאמר לנו שנמצא במקו' הזה ממש הגוי מסל"ת ובכה"ג לא מהני מסל"ת דלא יוכל לגלוי ששיקר בנו הספן בסיפורו בעובדא דשב יעקב ונב"י ושיבת ציון ישראל מעידים דכאן נאבד וכאן נמצא אבל בעובדא דידן מי יאמר שכאן נמצא במקומו עכו"ם מסל"ת ומנ"ל דהאמינו חכמים בכה"ג ודוק שוב מצאתי כהיום לאדמ"ו חת"ס ח"ש א"ע סי' קמ"ג בד"ה שחקר מנ"ל להאמין לגוי במסל"ת שלא שהה הלא לא הוה מילתא דעבידא לגלויי שקרו ותי' כיון דהך אעפ"י שמכירים אותו בט"ע דחיישינן שמא נשתנו בשהה הוה דרבנן נאמן הגוי במסל"ת יעו"ש דפח"ח וא"כ ה"ה כאן אם המתעסקים הכירו בט"ע ועוד רבים א"כ מה שצריך חזקה כאן נאבד וכאן נמצא ומי שאבד הוא הנמצא רק מחומרא דאשת איש נסמך במסל"ת על העכו"ם שנמצא במקומו. (ו) באתי לעורר היתר אשר מצאתי בחת"ס לאדמ"ו ז"ל ח"ב א"ע סי' קמ"ב בד"ה והשתא שחידש אי אפי' שייך בדדמי אפי' בתרי היינו בשני עדים אבל בדבר הניכר וידוע לכל עלמא בלי כוונת עדות כלל כל רואיו ויודעיו מתמול שלשום הכירוהו שזה הוא וק"ו אם תרי עדים מסהדים בב"ד יכולים המסיחים לתומם כולם לדבר אחד מתכוונים אז לכ"ע לא ניחוש על בדדמי יעו"ש דפח"ח א"כ המתעסקים יעידו עדות בב"ד וכל רואיו הן גוים הן ערלים הי' מסיחים לתומם שישי בן יעקב צינער מת א"כ יש למעלתו נ"י לישב ב"ד ולהתיר אותה אם גדולי ישראל יש להם התירים אחרים מצרף אני בהיתר זה אם יעידו המתעסקים בב"ד שלא הי' רק שעה אחת שהוציאו ממים והתעסקו עמו והבח' כה' אברהם העיד ששמע מפי עכו"ם וגם ישראלים שאומרים שהכירוהו את ישי צינער מת אבל עכ"פ יעידו המתעסקים בב"ד כדברי אדמ"ו ז"ל כנלע"ד בעזה"י ולא השבתי על שחפץ לצרף הטאטענשיין כמו שאדמ"ו ז"ל מצרף הכתב בחותם של ערכאות והגם שיש לפקפק בין גענעראל קאמאנדע שהוא כתב מקום גבוה מכל מקום יש לצרף לסניף היתר עכ"ד מלבד שכבר הערותי שהפיזיקוס אומנותו

רק להודיע שאיש המונח לפניו מת ומותר לקברו יהי' מי שיהי' אבל כתב טאטענשיין באנשי מלחמה הוא הגענעראל צריך ליתן חשבון על אנשים אשר תחת משמרתו איש ואיש בשמו ואם נכתב אצלו שאיש הזה מת בוודאי שדייק היטב שאם ברח בעולם צריך לכתוב שאיש הזה ערק לעלמא שיחופש עוד זאת הערותי בספרי קול סופר גיטין אות תק"י משו"ת עטרת חכמים דערכאות דווקא דיינים והערותי מלשון הברטנורא ודווקא אם נכתב במקום בית המשפט שלהם אבל כאן חסר הכל מה איכפת ליה מי הוא המת בדדמי אומר שישי צינער מת ודוק ואודות שני אותיות על שמו ושמה בכתונת בודאי יודע מה שכתבו בשו"ת שיש פתרון על כמה שמות ומה אאריך בו ויש לי עוד הערות רבות על גב"ע זה רק כעת בוגד לי הזמן ואם יש למעלתו נ"י השגות על דברי יודע אותם לי. (ז) ולא אמנע מלהודיע הערה והוא חקירה גדולה בעזה"י בענינו עגונה אשר הערותי במקו"א בשו"ת פני יהושע סי' נ"ג חקר אי סמכי' על הקול שנהרג יהודי פלוני והביא בד"ה וכבר דברי רש"י פרק בתרא דגיטין שכתב מגורשת לחומרא לאוסרה על בעלה כהן דאי למישרא לעלמא לא ס"ד למישרא אשת איש ביציאת הקול ודייק הגאון מדלא כתב רש"י בגירושין משמע אפי' בעיגן ג"כ לא סמכי' על הקול יעו"ש וחקרתי דניהו דב"ד לא שרינן לה מכח הקול להתיר לינשא אבל גם הב"ד לא מחינן לה אם דייקית ורצה לסמוך על הקול כי הקול שובר חזקת אישות אבל העיקר חדשתי דשאני בגירושין דהקול נגד חזקת אישות דאטו משכחת גירושין בלי כריתות אישות א"כ הקול עצמו הוה נגד חזקה של אשת איש אבל אם נמצא איש מת או נהרג אין נקשר בהקול שיש לו אשה הקול הוא רק כנגד חזקת חיות ובכל אופן נאבד מאיש ישראל אחד חזקת חיות רק לא ידעי' מאיזה איש ואמרי' הקול מברר שאיש הנעלם מאתנו הוא נהרג דחזקת חיות איתרע דנעלם והקול מברר ודוק וא"כ בנידן שאלתינו דהקול יצא מפי נכרים ויהודים בין כשירים ובין פסולים שישי צינער מת ויש עדים אשר הכירוהו שאיש שנמצא הוא ישי צינער ויש היכר בבגדיו בט"ע ולא נקשר במיתתו רק לסתור חזקת חי דאטו מוכרח שיש לו אשה וא"כ בצירף העומד על הגשר שאמר שקפץ אחד בנהר רק לא נודע מי הוא הגם דלפי דבריו הי' לתלות בגוי כי אזלינן בתר רובא דעלמא מכל מקום זה הקול אמר שישי צינר קפץ למים וגם הערר שויר לא הגיד לשם עדות רק סיפר מה ששמע או ראה אז נכלל בכלל מסל"ת קצת ועיין בשו"ת פנ"י ח"ר סי' נ"ד בד"ה עכ"נ בכוונת מהר"ם וז"ל ה"נ אע"ג דהוא משיב על החיפוש כיון דלאו לדידיה גופי' שיילא איכא למימר דהוא מסל"ת ואין מכווין לעדות ולהודיע אלא שמגיד מה ששמע או ראה דרך מגיד שמיעה בעלמא לא להודיע ועיקר ראיתי הוא דכל כמה דאפשר לעשות מסל"ת עבדינן כך נראה

דעת מהר"ם עכ"ל וא"כ לפי דעת מהר"ם כפי הבנת פנ"י א"כ הערר שויר דלא כיון לעדות רק סיפר מה שראה בעיניו דרך שיחה רק אם הר"ר ישראל שאלו יש לפקפק דלא מהני ספורו ודוק כי קצרתי כי מרוב חולשתי הקסת נופל מידי ולא אוכל להאריך לבאר הדברים דאפשר גם הש"ך סי' ס"ט מודה בכה"ג דעכו"ם מסל"ת נאמן הגם שירגישו שיש נ"מ לישראל אולי בעבור להתעסק בו כמו בבן עיר ולעשות תכריכים ולהספידו שלא נקשר בו לדעת שיש לו אשה ודוק. וד' יודע כי אחר שכתבתי זאת מצאתי לאדמ"ו חת"ס ז"ל סי' קל"א בד"ה וכתב בישׁ"ש בסוף כתב וז"ל ומשו"ה הדר ופריך ואלא לשון המשנה דאין עדותו עדות היכי משכחת לה ומשני באותו מסל"ת שהוא כעין הני עובדא שאינו אומר שום דבר מקושר לפניו ולאחריו אלא בא כשואל מאן הוא מבני ביתו של חיואי כי באתי להודיעם שמת חיואי והר"ז כמעיד ומהימן כיון שלא בא להעיד בב"ד וגם לא הזכיר אשה בדבריו מ"מ מבואר מפשטיות הסוגי' כריב"ש לפע"ד ובהסכמת רוב הפוסקים ככולם עכ"ל ברוך ד' אשר הנחני בדרך אמת דכיון שלא בא לב"ד ולא הזכיר אשה הרי בכלל מסל"ת וק"ו אם מספר רק דרך סיפור שלא בב"ד ולא הזכיר אשה דלא נקשר בספורו אם יגיע לאשה הנאה מזה וכמו שהערותי ע"ד פנ"י שמדמה קול בגט לקול בעגונה ודוק. (ח) טרם אסיים בעזה"י אזכור מה שנפלא בעיני שבג"ע כתב וז"ל הר"ר ישראל האטטע בתורת עדות פאלגענדעס געזאגט ער האטטע י"א אב חצי פיהר ביים בריקקענקאסירער געפראגט אב ניכט יעמאנד אין דער טהייס הערייננעשפרונגען אונד ער אנטוואורטעטע דאם געסטערן איין איהם אונבאקאנטער פערזאן בייא דיא פלעסטען הערייננעשפרונגען עכ"ל הגב"ע ופלא בעיני איך נפל ברעיון הר"ר ישראל לשאול אצל הקאסיר אם לא קפץ איש בנהר הכי ישי צינער אמר לאשתו ליקפוץ לנהר מחמת שרבו החובות עליו או אולי מחמת קטטה עם אשתו שקנא לה כדרך מיעוט אנשים שמקנאים לנשותיהם אפי' בלא דבר אמיתיות א"כ אשת צינער הזאת גילתה הדבר להר"ר ישראל שיש לה מורא שבעלה עשה כאשר אמר לה ואולי גילה ישי צינר דעתו להר"ר ישראל ועל כן חקר הר"ר ישראל על שלא ראה אותו כל יום י"א אב ודרש אם שב לביתו מאשתו וכדומה זה חסר מגב"ע ואם נדע האמת יוכל להצמיח היתר חדש לאשה אשת ישי צינר עיין בשו"ת מהר"ם מינץ מאובן ישן ז"ל חידש מי שמפיל עצמו למים שאין לו סוף כי מאס בחייו לא חיישי' לשמא גלי נהר הובילהו למקום רחוק ויצא כי הלא קץ ומאס בחייו ואדמ"ו חת"ס ז"ל בח"ר א"ע סי' ס"ט חולק עליו דאפשר דהתחרט כאשר בא המים לנפשו שמח לצאת יעו"ש והערותי בגליון חת"ס דבשלומא מי שנטבע באונס יש לו חזקות כשרות שבכל כוחותיו השתדל לצאת ואחז בענף או בחור אבן סלע בצדי הנהר

להציל נפשו וגם אפשר דהשפילהו גלי הנהר ליבשה שהקב"ה עשה לו נס בזכות עצמו ובזכות אבותיו כחכז"ל בבת חופר בורות לעולי רגלים אבל מי שמפיל עצמו בשאט נפש בתוך הנהר מים שאין להם סוף והוה מאבד עצמו לדעת אבד זכיותיו ולא יעשה הקב"ה לו נס וגם בדרך הטבע שהציל עצמו ע"י השתדלותו אמרי' בודאי לא נמלט דהלא עשה כאשר זמם ולכ"ע בכה"ג במים שאין להם סוף החשש שגלי ים השפילהו ליבשה מיעוטא דמעוטא והוא רק מדרבנן וא"כ מהני צירף סימנים שאינם מובהקים או ט"ע ולא חיישי' על בדדמי ולא חיישי' לשאילת בגדים ומהני מסל"ת גרוע ויש בזה ליישב סתירת הרא"ש אשר העיר הבית מאיר ועיין ר"ן פ"ב דחולין דשני מיעוטא הווין כמחצה ועיין פלתי ומה אאריך אם לא ידעתי האמת ד' יודע כמה עמלתי לברר היתרים חדשים לעגונה אשת ישי צינער אשר שלח כ"ת נ"י גב"ע ואם יש שני בעלי הוראה המתירים אז גם אני מצרף עצמי עמהם ואקוה שלא יבוא ח"ו שום חשש מכשלה וישב ב"ד שלשה ויקראו להאשה פעסל שהיתה אשת ישי צינער מסעגדין ויתירה מחבלי העיגון ותהי' מותרת לינשא לגבר אחר דברי הכותב וחותם לכבוד המצוה:

סימן כ

בא"ע סי' י"ז מחלוקת הפוסקים אם מצרפים כמה סימנים אמצעים להיות סימן מובהק ראש המדברים המזרחי ומשאת בנימן וכנגדם הח"מ וב"ש בס"ק ע"ג ובט"ז ס"ק כ"ט ובח"מ בס"ק נ"ה והוא מבוכה גדולה בפוסקים וזה ימים לא כבירים מצאתי בא"ע עם פי' הגאון מווילנא בס"ק פ"ו על הרמ"א שכתב וז"ל ואפי' ק' סימנים שאינן מובהקים אינם כלום כתב הגאון וז"ל כן משמע פשטא דמתני' אע"פ שיש סימנים בגופו ובכליו וכן מדאמרי' בב"מ י"ח אמר רבב"ח וכו' ולא ידענא וכו' ול"ק דלמא משום שניהם ע"ש ליקוט עכ"ל והוא סתירה גדולה נגד שו"ת המ"ב ודעמיה. ולדעתי נחדש דבר בעזה"י דמשכחת שני סימנים בהנמצא המת על שני אופנים (א) דנמצא סימן אמצעי על רגל וסימן אמצעי על היד וסימן אמצעי על הראש לא מהני דחיישי' דיש בעולם כמה גופים אשר יש להם כמה סימנים אמצעים כאלה ואחד מהם מת ולא בעל האשה הזאת הנצבת לפנינו דכמו דחיישי' בסימן אמצעי אם הוא באחד דאיתרמי כן בשאר בני אדם ה"ה חיישינן בשני סימנים נפרדים על כמה אברים נפרדים דאיתרמי בכמה אנשים בעולם (ב) אם נמצא סימן אמצעי על אבר אחד ונמצא גם סימן אמצעי באותו אבר עצמו ששני הסימנים המה ברגל אחד או ב' סימנים ביד אחת או שני סימנים בצוואר אותן שני סימנים בצרפם הווין כסימן מובהק דלא חיישי' דאיתרמי כמו סימנים באבר אחד באיש אחר כמו שידענו שהי' יחדיו בבעל האשה הנצבת לפנינו. וידוע שבגוף יש כמה חלקי

איברים כל חלק נקרא בשם לבדו יד ורגל וצוואר וראש וצלעת ירכים ושוקים וכדומה וכל חלקים יחד נקראו בשם גוף אדם וא"כ מרמז רבינו קדוש אעפ"י שיש סימנים בגופו היינו שעל הגוף הנמצא יש כמה סימנים לא מהני לצרף הסימנים הרבים הנמצאים על הגוף יחד דחיישינן דיש גופים רבים אשר נמצא בכל גוף וגוף שנים ושלשה סימנים מפוזרים בהאברים שהמה חלקי הגוף אבל בודאי סימנים רבים באבר אחד מהני להיות סימנים רבים ההם כסימן מובהק שלא ימצא באחד מאלף להיות לו סימנים רבים באבר אחד שהוא רק חלק מהגוף והבן. ועתה נחזה בודאי אם יש סימן אחד בכל כלי וכלי אשר מלובש בו המת לא מהני כמו דלא מהני אם נמצא סימנים רבים באיברים נפרדים דיוכל למצוא להיות מתרמי סימן כסימן בכל אחד ממלבושיו אבל אם נמצאו סימנים רבים בכלי אחד הי' מהני דלא חיישי' דאיתרמי סימנים רבים בכלי אחד ממלבושיו אם לא חיישי' לשאלה ולמכירה ולגניבה ולאבידה דאם יש לחוש לשאלה ולמכירה ולגניבה ואבידה אפי' אלף סימנים מובהקים בבגד לא מהני כמובן בשכל דבודאי הוא הבגד רק שהתלבש בו איש אחר אבל אם ליכא למיחש לכל אלה הי' מהני סימנים רבים בכלי אחד ואשמעי' שסימנים רבים בכליו לא מהני כמו שסימנים רבים בגוף שעומדים הסימנים נפרדים על חלק גוף לא מהני ודוק:

סימן כא

שלום רב וכל טוב לענף עץ אבות שלשלת היוחסין נכד לאדמ"ו הרב האי גאון בעמ"ח אמרי אש הוא הרב המה"ג כבוד ר' משה ווייס נ"י אב"ד דק"ק מ' לאפאש יע"א. אחד"ש שלחתי אחרי האיש ולא חפץ רק בכסף מלא והי' ברצוני ליתן לו לפני עדים במתנה גמורה ואח"כ אמרתי איך אוכל ליתן ממון של אחרים וחקרתי שערי היתר אם אחרים גדולי תורה יתירו ולא אני ח"ו. שאלה בא מכתב מארץ רחוקה עב"ד בעדות על איש שהי' שם בעירם ונודע להם שיש לו אשה בעיר הזאת שמו הי' יעקב בן מנחם ושבק חיים לכל ישראל ושם אשתו רחל וחתומים בשמם ישראל בן יהודה ויוסף בן שלמה אבל אין על חתימתם שום קיום מב"ד ישראל אם יש לסמוך על מכתב הנ"ל להתיר עגונה או לא. תשובה מעולם רחקתי עצמי שלא להיות מן המתירים עגונה רק אם יכולתי לסייע להשואל בכח דהתירא הערותי והצעתי לפניו שהוא ישאל מפי המורים אשר גובה להם שידעו שהמה בר סמכי ולכן גם היום אשר קשה לפני העזות שמבקש ממון הגם לא בעבור להעיד רק אומר שטרח בפני האשה ומעלתו נ"י מודיע שבאם אי אפשר יותן המעות ואמרתי לפתוח לפניו שערי היתר ויתיעץ עם גדולי מורים אולי לא יהי' צריך גב"ע. הנה בע"א שאמר לאשה בינו לבינה מת בעלך אינה צריכה שוב לעדותו אלא

באה לב"ד ואומרת מת בעלי אבל אם בא העד שאמרה בשמו מת ואומר שלא אמר לא מהימנא עכ"ל המחבר בא"ע סי' י"ז סעי' ח' וכתב הרמ"א וז"ל ואין הב"ד צריכים לשלוח אחריו אעפ"י שהוא בעיר אלא סומכים אעד מפי עד לכתחילה עכ"ל בשם שו"ת מהרי"ו סי' ט' והח"מ בס"ק ח"י מדקדק שמהרי"ו לא מתיר אלא אם הוא במדינה אחרת אבל אם העד בעיר דאפשר לשאול את פיו למה לא נשאל אותו יעו"ש והב"ש ס"ק כ"ד חולק על הח"מ שאם העד השני מפרש העדות שפיר אין צריך לשאול עד הראשון יעו"ש. וחקרתי דלכאורה קשה לי הא כל הטעם דע"א נאמן מטעם חזקה אשה דייקי ומינסבא א"כ למה לא נימא היכי דאיכא לברורי מבררינן הלא אפי' ברוב מצוין אצל שחיטה מומחין הם אעפ"כ פסקי' ביו"ד סי' א' אם איכא לפנינו בודקים ליה דהיכא דאיכא לברורי מבררי' למה לא נימא גם כאן אם העד בעיר נשלח אחריו לברר הדבר כמו שהי' חזקת שאינו זבוח לבהמה כך הי' כאן חזקת איסור א"א להאשה וחזקת חי לבעלה ונימא היכא דאיכא לברורי מבררינן. אמנם לק"מ דהא מדינא הי' צריך שני עדים להתיר ערוה ואפי' ע"א כשר לא יהי' נאמן רק דסמכי' על סברה דמילתא דעבידא לגלוי לא משקרי אינשי וגם האשה דייקי ומנסבא משום חומר שהחמרת עליה בסופה הקילו עליה מתחילתה עיין בב"ש סעי' ג' ס"ק י' יעו"ש וא"כ אפי' אם נשמע מפי עד הראשון נצרך ג"כ לחזקת דייקא ולחזקת מדל"ג לא משקר אינש אבל לברר האמת כפי דין של תורה לא יוכל לברר א"כ סמכי' מיד על חזקת הנ"ל כי אין יפוי כח אם נשאל עד הראשון ולא הוה בכלל איכא לברורי ודוק. וכבר הארכתי במקו"א כי יש משני פנים מדעל"ג (א) מילתא דעבידא לגלוי לפנינו מיד דבתוי"ט פרק אמר להם הממונה הרואה אומר ברקאי בשם ירושלמי דע"א נאמן לאמר ברקאי דהוה מדלע"ג יעו"ש היינו דיש בידינו לברר שילכו לשם שנים לראות אם האיר היום ובכה"ג אין אדם משקר שירא נפשו שמא יחפצו הב"ד לברר וימצא בדאי ויגלה קלונו בקהל ועדה לכן בכה"ג אין צריך לברר כלל דאנן סהדי שאומר אמת והוה כמבורר (ב) מילתא דעבידא גלוי שיוכל להתגלות הדבר ויהי' נגלה קלונו ברבים אבל אין בידינו לברר מיד אם אמת הדבר או שקר רק יוכל להתברר מעצמו כגון בעגונה שיוכל להיות שבעל יבוא לביתו ובכה"ג אם אפשר לברר מבררים דאין זה מלתא דעבידא לגלוי כפי רצונינו וחפצינו רק שיוכל להיות אפשר שיבורר מעצמו אם העדות שקר או אמת ובכה"ג אין אנן סהדי דלא משקר אינש פן הוא קל הדעת שיחשוב שלא יבוא לידי בירור וא"כ אם אפשר לדרוש ולחקור אנו מבררי' ודוק (ועיין בשיבת ציון סי' ל"ח שהעיר על הש"ך יו"ד סי' קכ"ז שהשיג על הרמ"א ופלפלתי עליו במקו"א). ולפ"ז נהפוך הוא מה שחושבו לומר אם העד בעיר צריך לשאול את פיו ואם הוא במרחקים נאמן עד שני ואני

אומר אם האשה אומרת העד שבעיר אמר לי מת בעלי במקום פלוני ביום פלוני עדות טוב א"כ הוה עדות שבידינו לברר אם אומרת אמת שפלוני הגיד לה עדות גמור ממיתת בעלה פן נשלח אחריו ונשאל את פיו ואם יכחיש לה הוה הדין דעד הראשון נאמן א"כ בכה"ג אנן סהדי שאומרת אמת דהא יש פחד על פניה אולי יחפץ הב"ד לשאול את פי העד הראשון והדין הוה דעד הראשון נאמן ותהי' מבוזה בעיני כל וא"כ אנן סהדי דאשה אומרת אמת משמו כחכז"ל הרוצה לשקר ירחיק עדותו ולא תוכל לאמור איש מארץ רחוקה אמר לי מת בעלי ואם אומרת עד בעיר זאת הוא אמת ולא שולחין אחריו לברר דהבירור לפנינו אבל אם אומרת עדות עפ"י עדות ע"א מארץ מרחקים דאפשר דמשקרי שחושבת מי יודע אם יטריח הב"ד לדרוש מארץ מרחקים ומי יודע אם המצא תמצא האיש בביתו אז אם אפשר לברר דרשי' וחקרינן דליכא אנן סהדי רק סמכי' על חומר שהחמרת עליה בסופה דייקת ומנסבי ודוק. ובזה מיושב לי למה המתין הרמ"א לכתוב דינו שאין הב"ד צריכים לשלוח אחריו אחר שכתב המחבר דין אם העד הראשון מכחיש השני הראשון נאמן למה לא כתב רמ"א דינו מיד שכתב המחבר הדין עד שאמר לאשה בינו לבינה מת בעלך ובאה לב"ד ואומרת מת בעלי הי' לו לרמ"א לכתוב שאין צריך לשלוח אחריו וצע"ג ולפמ"ש נכון יען דהדין הוא דעד הראשון המכחיש השני היא אינה נאמנות עי"כ הוה בידינו לברר שקרותה לכן בודאי אינה משקרת שתראה לנפשה מאי מהני לה עדותה פן ישלח הב"ד אחריו ויגלה קלונה ודוק. ומצאתי בבית מאיר בסעיף ח' שהכריע אם האשה עצמה אומרת מפי העד עדות יפה לא צריך לשלוח אחרי העד כי היא בודאי דייקא אבל עד מפי עד צריך לשלוח אחרי עד הראשון אבל האשה בעצמה נאמנת ולא שואלים עד הראשון דפח"ח יעו"ש וא"כ בנידן דידן שהאשה דברה עם העד וסיפר לה ממיתת בעלה בבית משוגעים א"כ אם ישבו ב"ד והיא תאמר עדות יפה הוא נאמנת בעצמה וכאן ידעה שאפשר לברר האמת מפיו ויען כי מבקש תשלום שכר שטרח בעדה בשנה הקודם כאשר היתה אצל בעלה בבית משוגעים לא הוה כאלו יש לברר שנאמר למה לא נשאל לו הא אינו רוצה להגיד בלי הקדמת בצע כסף ועכ"פ יש מקום לברר בנקל א"כ לא צריך כלל עדותו כנלע"ד. ועוד כבר בא כתב חתם משני שמות ישראל שמת בעל האשה הזאת א"כ יש עדות בשטר רק אדמ"ו החמיר ואגלה דעתי בעזה"י ראיתי לאדמ"ו חת"ס א"ע סי' מ"ט בד"ה עד שאני תמה שנתקשה לשיטת הסוברים דמהני עדות בעגונה בשטר הנמצא כתוב פלוני מת למה לא ניחש שמא אחת מחמש נשים עשתה זאת לקלקל את האשה השנואה לה דהא אין כאן חוצפא כלל כי מי יודע אם היא כתבה ולא תהי' לה בושה ונדחק מאוד בקו' הגדולה. ונ"ל דחקרו חכז"ל

שגדולה השנאה מחמש נשים זה על זה והגם דכולן בחזקת צדקות וכשרות ומהכ"ת תעבור על לפני עור לא תתן מכשול בכל זאת חקרו הלא מחמת השנאה הי' להם לחמש נשים להיות שוא"ת שתשב ותצער עד כי ישלח ד' להם עדות אשר יוציאם מכבלי עגונה ואם לא ירחם ד' תשב גלמודה ותתעגן על בעלה ומדבאות האחת מחמש נשים ורוצית עוד להטיב עמה היא יוצאת מרוב שחמש נשים שונאות זו לזו ולא תטיב עמה להעיד עליה ומדיצאה זו מהרוב להעיד עליה לטובה ונאמר שהיא מן המיעוט אמרי' בהיפך דלמא היא מן המיעוט אשר גדלה השנאה ורוצית לקלקלה אותה כי יש מיעוט שגדולה השנאה שעוברת על לפני עור דלאו כ"ע מיזהר בו מהכ"ת לאמור שהיא מן המיעוט שאין לה שנאה נהפוך הוא שהיא מן הרוב רובו ככולו שיש להם שנאה רק הרוב לא יעשה מעשה לקלקל אותה וזו היא מן המיעוט החפצה לקלקל אותה בעדותה ודוק. אך כ"ז אם ראינו ריעותא שבאת להעיד עליה לטובה וחזינן דהיא מן המיעוט וחיישי' דלמא היא מן המיעוט שגדולה השנאה לקלקלה אבל אם מצאה כתוב בשטר פלוני מת לא חיישי' שמא אחת מן חמש נשים זייפה זאת דמהכ"ת להוציא חמש נשים מחזקות כשרות דלא יעשה מעשה להכשיל כשם אם הוא אמת אפי' לא היתה עושה מעשה להצילה מעגון דחמש נשים הם בכל אופן שב ואל תעשה ואיש אחר או אשה אחרת אינם חשודים להכשיל נהפוך הוא המה מתאמצים להסיר כבלי עיגון ובודאי נכתב מאיש או אשה חוץ מחמש נשים כי הוא אמת שמת כן נראה לי לאמת בעזה"י. רק קשה מיבמות דף קכ"ב דפריך הגמ' ודלמא צרה הואי וקשה כיון דלא ראינו ריעותא מהכ"ת נחוש דמי שמעיד מת פלוני בן פלוני ממקום פלוני תהי' צרה שרוצה להכשילה הלא דרך הצרה שהיא מחמש נשים להיות שוא"ת וא"כ ע"כ הי' איש או אשה אשר רצו להעיד עדות אמת וע"כ הי' משיאין לאשתו וצע"ג. ונ"ל דשם הי' ריעותא שהלך הקורא דהא לא מצאו שם אדם ולא הי' בשעת סכנה דהא רש"י כתב שם וז"ל והכא נמי כשעת סכנה דמיא עכ"ל משמע דלא הי' שעת חירם וא"כ מה שהלך הוא ריעותא מהכ"ת לברוח ויש לחוש שהיא צרה מן המיעוט שרוצים להכשיל קמ"ל דאין זה ריעותא דאץ לדרכו הי' ובאמת סמכי' דצרה לא תעשה מעשה להכשיל והי' איש או אשה מעלמא והוה כשעת סכנה דמשיאין אעפ"י שאין מכירין ודוק. ובזה מיושב לי שהעיר אדמ"ו ז"ל בסי' מ"ג בד"ה מהמקובץ ובד"ה ואכתי דניחש בנידן שאלתו דלמא מחמש נשים נתנו שוחד שיבא טאטענשיין להכשיל האשה או דלמא המה זייפו טאטענשיין יעו"ש ולפמ"ש כל זמן שלא יעידון החמש נשים אוקמי אותם בחזקת כשרות שלא יעשון מעשה להכשיל האשה השנואה להם שלא יעשה טובה להעיד לה אם אמת הדבר אבל מכל מקום לא יעשה מעשה להכשילה אבל

אם ראינו שבא אחת מהם או כולם להעיד לטובה אז חיישי' שטובתן הוא רעתן שהמה פורשים מרוב ששותקים אם אמת הדבר ואלו שמעידים המה ממיעוט שמכוונים לעשות רע ודוק. ומה שכתב אדמ"ו ז"ל בד"ה מהמקובץ וז"ל ועוד לא מצינו שחששו שתשכר הצרה עידי שקר אלא היא בעצמה תשקר אבל לא שתשכור אחרים עכ"ל הוא פלא בעיני דמצד השכל בשכירות היא רק גורמת ואם היא בעצמה תעידה היא מכשילה ונ"ל דכוונת אדמ"ו ז"ל דעידי מיתה המעידים שמת הוה מעשה ולא חשידי שיהי' שכורים להעיד שקר עיין גיטין דף ס"ו דבורא אמרי מעשה לא עבדי יעו"ש בתוס' בהסברה וא"כ יודע מנבלה אשר חפצה לעשות אבל אם הוא תעידה בשקר מי יודע ודוק אך בנידן אדמ"ו ז"ל שתוכל לעשות ע"ו גוים לא ידעתי הבנת אדמ"ו ז"ל למה לא ניחש שע"י ששכרה איש אשר פעל שיבוא עדות שמת בעל צרתה. ולדעתי כפי הסברה שלי דחמש נשים אינם חשודים לקלקל הן במעשה או בעדות פיו דנחשב למעשה א"כ בנשמע פלוני בן פלוני מעיר פלוני מת לא צריכין עפ"י דין לילך בראש ההר במשנה פ"ז מיבמות משנה ו' מספר המעשה הגם שהלכו ולא מצאו אדם דנראה ריעותא אעפ"כ לא חיישי' לצרה דמשיאין על פי בת קול אבל עפ"י דין לא הי' צריכים לעלות לראש ההר דעל גוי ליכא למיחש דמהכ"ת ידע להזכיר בן איש פלוני הי' מזכיר פלוני ממקום פלוני מת עיין בב"ש סי' י"ז ס"ק ס"ג בשם ריב"ש דנאמן מכח מסל"ת וחמש נשים אינם מעידין אפי' אמת רק המה שב ואל תעשה אבל לסברת אדמ"ו ז"ל דתלינן דפי' מרובא דעלמא א"כ מסתברא היכי דאיכא לברורי מבררינן וחיישינן על מיעוט החמש נשים חשודין לקלקלה בידים להכשילה א"כ מה שהלכו להר הי' עפ"י דין דצריכים לברר דחיישי' למיעוט כנגד שני חזקות חזקת חי של בעל וחזקת אשת איש כמבואר בריב"ש חקירה הנ"ל ודוק. ובזה נבין דין של ח"מ בא"ע בשו"ת שסמך במקום עיגון אם בא ממרחקים בכתב ישראל פלוני בן פלוני מת דלא חיישינן שמא צרה כתבה זאת יעו"ש דלא כאביו של הש"ך ולפמ"ש נכון מאוד בעזה"י דצרה אינה נחשדת לעשות מעשה לא להרע ולא להטיב רק אם מעידה לפנינו ויצאה מרוב חמש נשים דלא מעידין להטיב א"כ חיישינן שמא היא מן המיעוט שרוצה להכשיל אבל כל זמן שלא ראינו שעשתה מעשה להטיב לא חיישי' דעשתה מעשה להרע דהא יש מיעוט דעושין אפי' להטיב ויש מיעוט דעושין מעשה להרע וכיון דזאת יוצאת מרוב מנ"ל שהיא מן המיעוט שאומרים עדות אפי' להטיב דלמא היא מן המיעוט שעושים מעשים להרע אבל אם לא נודע שחמש נשים מעידות אמרינן דהמה שוא"ת ואיש או אשה כשירה כתב האמת שפלוני מת והבן זה מאוד. ועלה בדעתי בודאי רוב נשים בית ישראל המה בחזקת צדקות וחזקות כשרות ולא יקלקלו אשה ישראלית

לזנות באישות ולהרבות ממזרים בישראל ולא עוד אם היא חטאה עד כי חפצה לראות בקלקולה האיש הנושא אותה מאי חטא הלא גם הוא יכשול באיסור אשת איש ומרבה ממזרים א"כ רוב נשים לא יזידון לעשות כזאת בישראל רק בכלל ישראל יש מיעוט נשים מקולקלות אשר יזידון לעשות כזאת וכזאת בעבור שנאתם לעשות נקמה ואמרו חכמים כמו במים שאין להם סוף שרובם מתים ומיעוט נמלטים חששו חכז"ל יען שיש להאיש חזקת חי ולאשה חזקת אשת איש חיישינן על שני החזקות אשר המיעוט יחזק בעדם ולא סמכי' על הרוב אשר מסלק החזקות כן הוא בחמש נשים דכל אשה מחמשת נשים אשר מעידה להוציא האיש מחזקת אשת איש דלמא האשה המעידה היא מן המיעוט הרשעים אשר יחפצו נקם ואוקמי תרי חזקות של חזקת חי וחזקת אישות נגד הרוב נשים של חמש נשים הנ"ל אשר לא יעידו בשקר לסלק החזקות והווי' ה' נשים כמו מים שאין להם סוף דחיישינן למיעוט וישארו השני החזקות כמובן. אך אם נשמע מראש ההר פלוני בן פלוני מעיר פלוני מת או בא מכתב חתום בכתב ישראל פלוני מת ואנן נקום וניחוש דלמא אחת מחמש נשים עשתה זאת אמרינן הלא יש תרי רובא דלמא מרובא דעלמא בני ישראל ובנות ישראל הכשירים בא העדות ואת"ל מן החמש נשים בא הלא גם מהמה רובם כשירות שלא יכשילו בן ובת ישראל באיסור אישות ומהכ"ת לחוש שהקול או המכתב בא מן המיעוט דמיעוט שרוצה להכשיל נהפוך הוא שהקול והמכתב בא מרובא דרובא כשירים שבישראל והבן זה מאוד. אמנם קשה אם כל הטעם דרוב מחמש נשים אינם חשודים לקלקל בידים וגם לא מעידים לטובתה אלא הם שב וא"ת א"כ אם היא מעידה לבת ישראל הנשאת לכהן אז לא תוכל לשתוק להיות שב ואל תעשה דהא נכשלת באכילת תרומה א"כ הה' נשים מכח חזקת צדקות וכשרות מעידות שבעלה מת שלא תכשל באכילת תרומה וממילא יצמיח לה ג"כ טובה שתהי' מותרת לינשא וצע"ג. ואחר העיון לא קשה מידי דנהפוך הוא מה שאמרה שאסורה לאכול בתרומה חיישינן מחמת שחמש נשים שונאות זו את זו באת לצערה בשלומא שלא להכשילה באיסור אשת איש ולהכשיל את האיש הנושא אותה ולהרבות ממזרים בישראל אמרינן דרוב ה' נשים יש להם חזקת כשרות וצדקות ולא יכשילו אותה בעבירות אבל לצער אותה שלא תאכל תרומה בזול אלא תאכל חולין ביוקר על זה חשודים כל ה' נשים לשקר כדי לעצרה כאשר הסביר הפנ"י ברישׁ גיטין סברת רש"י דע"א נאמן יותר להתיר מלאסור ועיין עוד בפנ"י גיטין דף נ"ד בד"ה אמר אביי דלהתיר יש חזקה אין אדם חוטא ולא לו אבל לאסור אמרינן לצעוריה קמכווין יעו"ש דפח"ח וא"כ ק"ו בנשים השונאים זו את זו דאמרינן לצעורי קמכווין ולכן אומרת מת בעלה שלא לאכול בתרומה ובדבורה

היא כנגד ג' חזקות (א) חזקת חי של בעל (ב) חזקת אשת איש של האשה (ג) חזקת היתר לתרומה מהכ"ת שתהי' נאמנות לסתור ג' חזקות הגם שקשורים יחד הנך ג' חזקות שמכח חיות הבעל היא אשת איש ויש לה היתר לאכול בתרומה שהיא בזול ומהכ"ת תהי' עד שונא נאמן ודוק. וראה זה מצאתי בעזה"י בפנ"י גיטין דף כ"ח בד"ה גמרא וז"ל וא"כ מה"ט גופא לא מצי לאקשויי מעיקרא תרומה אתרומה דלעולם אימא לך דחזקת חי לא מקרי חזקה ומש"ה באומר הרי זה גיטך שעה א' וכו' אסורה לאכול בתרומה מיד וההיא דבת ישראל הנשואית לכהן דאוכלת בתרומה היינו משום דאיכא חזקה אחריתא שהאשה זו בחזקת היתר לאכילת תרומה עומדת ומספק אין אנו יכולים לאסור כיון דלא איתרע האי חזקה כלל וחזקת היתר כי האי ודאי חזקה אלימתא היא בכ"מ ולא מצינו שהחמירו בו:

חכמים כגון מקוה שנמדד פ"א הרי היא בחזקתה ולא חיישי' דלמא חסרה לה וכן סכין שנבדק ועומדת אפי' לגבי חזקת איסור וחזקות טומאה ובכמה דוכתא מצינו בכל הספיקות דאוקמינן אחזקת היתר לגמרי היכא דלא איתרע משא"כ אההוא דהרי זה גיטך שעה א' וכו' הכא לא שייכי האי חזקת היתר של האשה שהרי איתרע חזקת היתר שלה ע"י הגט שלפנינו הא למה זה דומה לספק קרוב לו ספק קרוב לה בין בגיטין ובין בקידושין דלא אמרינן אוקי אחזקה קמייתא מפני שהספק הוא בהקידושין עצמם המגרעין את החזקה ראשונה כמ"ש תוס' להדיא בכתובות דף כ"ג בד"ה תרוויי' בפנויה קמסהדי וכבר הארכתי בזה הרבה ודעתי להוסיף אי"ה בקונטרס הכללים שלי עכ"ל הרי מפורש יוצא דהא דהי' לאשה חזקת היתר לאכילת תרומה הוה חזקה אלימתא ומספק אל תוציאנה מחזקת קמייתא ומהכ"ת תהי' אשה מחמש נשים נאמנת דלמא לצעורה קמכווין ואם כן ממילא אינה נאמנת גם לנשואים דאמרינן היא ממיעוט שרוצה לקלקלה בנשואים ולצערה להפסיד זכותה ודו"ק. ואוסף נופך מלבד דהי' לאשה חזקת היתר לאכול עוד יש באכילת תרומה שהוא קודש ואעפ"כ מותרת בת ישראל הנשאת לכהן לאכול הוא נקרא זכות כדאמרי' בגיטין דף י"ב דהוה חוב לה שפסלה בגט מאכילת תרומה ועיין ברמב"ם פי' משניות שם דבעבד לא הוה אכילת תרומה שלו מעלה יען דהוא אוכל בתרומה כמו שפחת כהן אוכלת בתרומה ולא מפני שיהי' מעלה כי הוא אוכל מפני שהוא קנינו של עבד קנין עצם כמו קנין בהמה אבל אכילת אשתו התרומה הוה זכות ומעלה לפניה כי גופה לא קנין עצם לבעלה יעו"ש וא"כ מי שרוצה להוציא האשה מזכות קנין מעלה צריך עדות כשר ועיין בתב"ש סי' ח"י ס"ק כ"ט שבירר הדבר של ט"ז יצא בהיתר מגמ' כתובות דף כ"ד בבני ברזילי שלא הי' יכולים להוציאם מזכותם

אעפ"י שלא נתברר מעולם שהי' להם חזקת היתר רק שאותו זכות הי' מוחזק בידם יעו"ש ק"ו באשה אשר ברורה זכותה בזכות אכילת תרומה מי יוציאנה מזכותה ע"י עדות שונא והבן זה. ובזה נראה לי להכריע בחקירת המ"ל פי"ב מהל' גירושין הל' י"ז שנסתפק אם אחת מחמש נשים הי' מעידות דלא נאמנות מי נאמר דהוה כאלו לא העידו כלל ונשארת היא בחזקת אשת איש ואם אחד קדשה אותה לא נאסר בקרובי' ואם ילדה ולד אי הוה ודאי ממזר או ספק ממזר והחליט דתלי' בפלוגתא שבין הרמב"ם והראב"ד בפ"ה מהל' תרומות דלרמב"ם אוכלות בתרומה ולראב"ד נא אוכלת וה"ה להרמב"ם לא תפסו קידושין ומותר בקרובותיה ואם ילדה ולד הוה ודאי ממזר ולראב"ד הוה ספק קידושין ואסור בקרובים והולד ספק ממזר יעו"ש ולדעתי שאני באוכלת תרומה דהוה לה חזקת קמייתא חזקת היתר וגם חזקת זכות מעלת אכילת תרומה מי יוציאה מזכות שלה אלא בעדות ברורה אבל בעדות חמש נשים באשה והיא קבלה קידושין או זנתה הוה רק ספק אי הוה המעידה ממיעוט אשר חפצים גם בזכות הצרה או היא ממיעוט המבקשת לקלקלה ודו"ק. סוף דבר לא הי' לבי נוקף בנידן דידן שהאשה היתה פה בשנה מקודם ודברה עם בעלה והכירה את האיש אז אשר העיד לה אח"כ פה אל פה שמת בעלה שם וסיפר לה את כל וגם בא למקומה מכתב חתום בשני עדים אשר הודיעו שמת בעלה וגם השיגה טאטענשיין שמת א"כ יש עדות להתירה אם היא תעיד בעצמה לפני ב"ד ונראה שהוא עדות ברור שיכול הב"ד להתירה. אך נזכרתי שהי' לי ספק הגם שמשום עגונה הקילו חכז"ל עד מפי עד וגם עדות בשטר וכדומה אולי דווקא אם אין בידינו לקבל עדות שמהני עפ"י דין תורה דאין דבר שבערוה פחות משנים ומפיהם ואנשים כשירים אבל אם יש לברר בעדות תורה משני אנשים כשירים להעיד לא הקילו אלא צריכים לקבל עדות דמהני עפ"י דין תורה וחקרתי אז לפי הספרי לא יקום ע"א באיש אבל קם לעדות אשה א"כ התורה האמין ע"א בעדות אשה לא צריך לקבל עדות משנים אם הוא ברחוק מקום אבל אם הוא רק משום עגונה הקילו חכז"ל מכח כל מקדש אדעתא דרבנן מקדש א"כ בכה"ג לא הקילו א"כ אני נבוך כדת מה לעשות ואלו הייתי מכיר מי המה העדים כבר לא חסתי על הוצאות רק היא בהעלמה ממני לכן ישאל שני גדולי תורה וכאשר יעצו לו כן יעשה ברצות ד' לטובת האשה גלמודה ועגונה דברי הד"ש:

סימן כב

ראיתי שהגאון הנב"י הרעיש למה חיישי' בבגדים לחשש שאלה או מכירה או מתנה כמבואר בא"ע סי' י"ז בח"מ למה לא נימא חזקה כל מה שתחת אדם הוא שלו כמבואר בח"מ סי' צ"ט סעיף א' ובש"ך שם ס"ק ו' ומהכ"ת לחוש שהכלים שנמצא על המת

הי' שאולים בידו וגם כנגד חשש מכירה או מתנה יש נוקמי הכלים בחזקת מרא קמא שהי' לפני ימים של בעל האשה הזאת וא"כ ע"כ בעלה הוא מונח לפנינו הוא שמת ותי' דיש חזקה אחרת לאסורא דאוקמי הבעל בחזקת חי והאשה בחזקת אשת איש וא"כ הוליד דבר חדש אם יש סימנים בגופו אפי' סימנים לאו דאורייתא עכ"פ ספיקא הוה א"כ מותרת ע"י היכר בגדים ולא חיישינן לשאלה דיש חזקה כל מה שנמצא תחת יד האדם הוא שלו עי' ח"ר א"ה סי' מ"ד ובכמה תשו' אשר בונה על זה גדולות. ונלע"ד לחקור בעזה"י מה שחקר הגאון דלא ניחש על מתנה ומכירה דנאמר נוקמי הכלים על חזקת מרא קמא שידענו שמלפנים הי' כלים הנ"ל לבעל האשה העומדת לפנינו אם מת הנמצא הוא בעלה וא"כ אוקי הכלים על חזקתן בזה נראה לי דבר חדש דכל אשה הוא כלי הנקנית לבעלה והיא נקראת קנין כספו לאכול בתרומה אם בעלה כהן וכן בישראל היא קנין כספו שקונה אותה שיכול לבעול אותה אפי' בעכ"ח ולא צריך לשלם לה הנאת בעילותיו כי גופה הוא קנין כספו ועיין רשב"א גיטין דף ע"ה דלכן חקרינן דנתינה בע"כ לא הוה נתינה בע"מ שתתני לי מאתים זוז יען דבעל מפסיד בנתינה זו בע"כ את האשה שהיא קנין כספו דכתוב כי יקח איש אשה וקנין כספו היא כמבואר בגיטין דף פ"ה אם אמר חוץ מתרומותיך מהו קנין כספו אמר רחמנא יעו"ש ועיין כתובות דף נ"ז ביבמה והאי קנין דאחיו הוא יעו"ש ברש"י היטב וכל אשה קודם שנתקדשה גופה היא רשות לעצמה וע"י קידושין נעשית היא רשות בעלה ועיין ר"ן קידושין דף ה' דחקר בספק קידושין אוקמי אותה על חזקתה ואיך מוציא כמו בכל ספק ממון יעו"ש ועיין ר"ן נדרים דף נ' בד"ה ואשה כשפדאו אחרים דמי' יעו"ש כלל גדול האשה היא כלי היא שמלתו לעורו שהבעל קנה אותה ועל כן אמרו שיכולה לומר נסתחפה שדך כי האשה שדה של בעל זה דבר ברור ומבורר בכל הש"ס ופוסקים. ומעתה הגם שאמרו במשנה בקידושין שקונה עצמה במיתת בעלה היינו אם בעלה מת ופקע קניינו ובא לה בחזרה להיות ברשות עצמה עיין קידושין בגמ' במיתת הבעל מנ"ל דילפי' מקרא שע"י מיתת הבעל נפקע קנינו וא"כ אם יש ספק אם המת המונח לפנינו אם הוא בעל האשה הזאת או המת איש אחר הוה ספק אם איש ראובן אשר הי' לו קנין באשתו רחל העומדת לפנינו הפסיד קנינו היא אשתו הידוע או שמא ראובן הוא עדיין חי בעולם ולא הפסיק קנינו היא אשתו רחל שנקנית לו מלפנים וא"כ אמרינן אוקמי האשה בחזקת מרא קמא שעדיין היא קנינו יען דבעלה עדיין בחיים חיותו. ולפ"ז מה חקר הנב"י דנימא אוקמי הבגדים על חזקת מרא קמא שלא מכרם ולא נתנם במתנה ונחליט מזה שהוא למשל ראובן בעל של רחל האשה העומדת לפנינו וא"כ נאמר שבעלה מת ויצאה היא מחזקת מרא קמא שהיתה

קנין כסף של בעלה כמו שהי' הבגדים קנין כסף של בעלה דלמא בהיפך שהיא האשה נשארה קנין כסף של ראובן והבגדים האלו על המת נמכרו לו או נותנו במתנה מן ראובן בעלה האשה העומדת לפנינו והבן זה מאוד. ואוסף נופך בעזה"י על גוף האשה יש לנו לדון אם נימא שהיא נשארת קנין כסף של האיש אשר קנה אותה או נימא שאיש ההוא מת ונפקע קנינו מן האשה הנצבת לפנינו ותוכל להיות קנין לאיש אחר א"כ מסתברא אוקי גופה על חזקת מרא קמא שהיא נשארת קנין ראובן בעלה כי הוא חי עדיין והיא קנינו עוד אבל על הבגדים אשר נמצאו על גוף המת אין לנו לדון כי אין שום אדם דורש אותם לזכות בהם הגם דחיישינן דאין המת הנמצא הוא בעל האשה הזאת אבל עכ"פ הוא מרובה דעלמא אשר לא ידענו מי הוא וא"כ בודאי הקרובים של המת איושי מיאשי מן הבגדים אשר מכר לו בעל האשה או נתנם במתנה וא"כ אין לנו לדון על חזקת קמייתא של הבגדים ועיין ר"ן גיטין דף ס"ד חזקת קרובים שאין לפנינו לא מהני לומר לוקמי על חזקתו יעו"ש ק"ו כאן לדחות מכח חזקות קמייתא קנין בגדים לחזקת קמייתא קנין גוף האשה. והלום ראיתי בנב"י ח"ר א"ע סי' נ"א שהרחיב הקו' הזאת אלו מצאנו האיש שעה קודם מותו מלובש בבגדים הנ"ל והי' אומר שאולים המה בידי לא היינו משגיחים בדבריו דחזקה כל מה שתחת יד האדם הוא שלו כמבואר בש"ך ח"מ סי' צ"ט שהוא חזקה אלימתא וא"כ למה ניחש אם נמצא על חשש שאלה ואם נימא לאו דוקא שאלה אלא חיישי' על מכירה ומתנה א"כ קשה נוקמי הכלים בחזקת מרא קמא עכ"ד יעו"ש. ולדעתי הקו' מתורצת בירך חברתא הא דאמרי' חזקה כל מה שנמצא תחת יד אדם הוא שלו היינו אם אין לנו על הכלים חזקה חזקת מרא קמא כנגדו כגון שם בסי' צ"ט יעו"ש אבל כאן בודאי אם היינו מוצאים מת זה בעודנו חי ולא הי' מכירים אותו מי הוא רק היינו מכירים הבגדים בסימנים שהם של ראובן בעל אשת רחל הנצבת לפנינו כעת והאיש אשר הי' מלובש בהם הי' אומר ששאולים הם בידי בודאי הי' מאמינים לו דאוקמי הכלים בחזקת מרא קמא דידענו שהכלים היו של ראובן הנ"ל א"כ מהכ"ת שלא להאמין להמלובש בהם שהם שאולים בידו הא יש חזקת מרא קמא אשר יחזיק דבריו שהכלים היינו הבגדים שאולים בידו שאפי' שלא הגיד בפה מלא שאולים הם מראובן בעל אשת רחל רק אמר סתם שאולים המה בידי הי' נאמן דאוקמי הכלים בחזקת מרא קמא וא"כ אם נמצא איש מת מלובש בבגדים של ראובן בעל רחל חיישינן שמא בעלה חי והאיש הנמצא מת הוא אחד מרובא דעלמא אשר שאל הבגדים מבעלה ראובן אולי אם היינו מדברים עמו קודם מותו הי' האיש בעצמו מספר לנו שבגדיו שאולים בידיו והי' נאמן מכח דיש חזקת מרא קמא למי הבגדים האלה מכח הסימנים ודו"ק. ונפלאת בעיני

על הנב"י שעלה בדעתו לאמור שאלה לאו דווקא מכח חזקה כל מה שתחת אדם הוא שלו אלא החשש הלא שמא במכירה ובמתנה בא לידו והוא פלא שגמ' מזכיר שאלה לבד והי' לגמ' להזכיר חשש מכירה ומתנה והפקר ולא לנקוט חשש שאלה וצע"ג. ולפמ"ש נכון חשש מכירה או הפקר וכדומה לא היינו חוששים דאלו דברנו עם האיש מת קודם מותו והי' אומר לנו שראובן נתנם לו במתנה או מכירה או שהפקירם ראובן בעל הכלים והוא זכה בבגדים להיותם שלו לא היינו מאמינים לו דאוקמי הכלים בחזקת מרא קמא והיינו מצטרפים חזקה כל מה שתחת יד האדם הוא שלו עם חזקת קמייתא שהי' הכלים לראובן בעל האשה רחל ולכן הזכירו חכז"ל רק החשש שאלה שאם היינו מדברים עם האיש קודם מותו ואמר שאולים הם בידי בודאי הי' נאמן דאוקמי הכלים בחזקת מרא קמא ולא שייך לומר חזקה מה שתחת אדם הוא שלו אם יש חזקת קמייתא בכלים הנ"ל ודו"ק. ובחדושי הערותי הגם דהחליט המ"ל פ"א מהל' מלוה ולוה דאין מקור בגמ' לחזקה אשר חידש הרמב"ן דחזקה כל מה שתחת יד אדם הוא שלו יעו"ש לדעתי יש מקור דאמרי' בשבועות דף ל"ב בהאי גברא דחטף נסכא מחבריה לישתבע כיון דאמר אין חטפי ודידי חטפי הוה ליה כגזלן וכתב בתוס' בד"ה הוה ליה כגזלן וז"ל משום דכל דבר מחזיקי' ליה בחזקת מי שהי' בידו ואם הי' שני עדים לא הוה מהימן למימר דידי חטפי השתא נמי כיון דמודה הוה ליה כגזלן עכ"ל וא"כ מפורש יוצא דכל דבר מחזיקים ליה בחזקת מי שהי' בידו והוא ע"כ מטעם דחזקה כל מה שתחת יד האדם הוא שלו כמובן ודוק ואולי מי שהי' בידו יש לו חזקת תפיסה הגם שלא נימא חזקה שהוא שלו עכ"פ תפוס בו ומי שחוטף הוה ליה כגזלן שחטף מהרשות תפיסה ומדויק הלשון הוה לי' כגזלן ולא אמרו הוה לי' גזלן והבן ועיין לאדמ"ו בשערי תורה ח"ב כלל ג' פרט ז' שמברר כח מעלת התפיסה בשם רמב"ן ובעה"ת דפח"ח ודו"ק כי קצרתי. ועלה בדעתי לחקור אם חזקה כל מה שתחת יד האדם הוא שלו הוה חזקה מעלי' א"כ החוטף הוה גזלן ופסול לשבועה ככל שאר גזלנים ואם חזקה כל מה שתחת יד אדם הוא שלו הוה רק חזקת תפיסה א"כ החוטף לא נפסל לשבועה ותלי' בפלוגתא דרמב"ם וראב"ד פ"ג מהל' גזילה הל' ט"ז ועיין במגדל עוז ובלח"מ שם ומפני תשות כוחי לא אוכל לבאר כאשר עם לבבי:

סימן כג

רב שלום וכל טוב לאחי הגאון הרב ר' זוסמן נ"י אב"ד דק"ק האללאש יע"א. אחד"ש הנני מברכך הבט וראה אשר העלותי בעזה"י וד' יאיר עינינו בתורתו וישמח לבינו ביראתו עד עולם. שאלה אירע שאשה אחת יושבת עגונה רבות בשנים ר"ל שבעלה יצא בלילה

ולא שב לביתו וצרור כספו אשר הי' מונח בארגז לקח עמו וכל הדרישות אחריו הי' לריק רק לפני שנים בא אחד אשר הכירו ואמר שראה אותו ודבר עמו בפולין שאמר נו שעוסק במשא ומתן שם ומצפה שישוב מהרה לביתו ועברו עוד שנים ולא בא ונסע קרוב מהאשה לפולין וחקר ובדק עד שפגע באיש אחד אשר הכיר אותו היטב ואמר לקרוב הנ"ל שיודע עדות טוב להתיר האשה מכבלי העיגון ולא יבוא להגיד העדות רק אם יותן לבנו יחידו שהוא עני ואביון ומטופל בבנים סך חמשה מאות זהובים אבל לעצמו לא יבקש מאומה ח"ו והלך הקרוב והשליש כתב חוב על סך הנ"ל והשליש הכתב חוב אצל רה"ק דשם ואח"כ הלך עם הקרוב לפני הב"ד והעיד עדות טוב שאיש אשר יבוקש חלה חליו הוא הכיר אותו מבית אביו והי' אצלו עד שמת והי' אצל קבורתו כי הוא ידע מזה שהניח אשתו עגונה והכלל שהעדות הי' טוב מאד ובא רה"ק ושאל מהב"ד אם יתן הכתב חוב ביד העד מיד צעק א' מהב"ד א"כ אפוא אין עדותו עדות כי הוא נוגע בעדותו והאשה נשארת עגונה וא' מהב"ד טען שעדותו עדות שבגוף העדות אין הוא נוגע א"כ מה יעשה בעגונה הזאת אשר ישבה גלמודה רבות בשנים ר"ל. תשובה שאלה עמוקה היא מאד דבר זה תלי' באשלי רברבי כאשר אבאר בעזה"י וד' יאר עיני באור תורתו הקדושה. הנה הנב"י ח"ר א"ע סי' כ"ז הביא ראי' דנוגע אינו פסול בעדות אשה לומר שמת בעלה דהא אין לך נוגע בעדות יותר מהאשה עצמה העגונה ואעפי"כ נאמנת אשה עצמה לומר מת בעלי וע"כ דנוגע כשר בעדות היתר האשה העגונה רק פלפול דלמא משום דייקי ומנסבא נאמנת יעו"ש בפלפול הארוך. ולדעתי ראי' הזאת נפלאת מאד בשלומא אם יש לדון על איש שיהי' לו שם עד אז יש כלל שנוגע בדבר אינו כשר לעדות אבל אטו האשה שאמרה מת בעלי היא בכלל שם עדות הלא אדם על עצמו והנוגע לאשתו דהוות כגופו אין הבעל מעיד דאין אדם מעיד על עצמו כמעשה דר' זכרי' שנשבע במעון הזה בכתובות דף כ"ז ובדברי שיטה מקובצת שם וחידש הנב"י מהד"ת א"ע סי' כ"ט בד"ה ומה אפי' אם ישראל העיד על אשתו שנשבית שלא נאנסה ואח"כ מת בעלה אסורה לכהן הגם דבעלה הי' מותר בה אפי' אם נאנסה ולא הי' נוגע בעדות לעצמו אעפ"כ מכח אשתו כגופו לא הי' בר עדות דאין אדם מעיד על עצמו דפח"ח יעו"ש בנעימות דברותיו על הב"ש וט"ז וא"כ פשיטא דאשה אשר מעידה על עצמה שיצאה משם איסור אשת איש ונעשית פנוי' לא תהי' בשם עדות ואיך נחקור שהיא נוגעת בעדות שאמרה מת בעלי. אמנם נהפוך הוא דאשה על עצמה אינה בגדר שם עדות רק אנן סהדי אם אשה אומרת שהוא ראתה שמת בעלה על מטתו ונקבר בודאי אמת הדבר דמכח חזקת כשרות שלה וחזקת צדקת בת ישראל לא תבקש לדבר שקר כדי לינשא לאיש אחר ותהי' באיסור כל ימיה לעבור חיוב

מיתה בכל בעילה ובעילה ולהוליד ממזרים בישראל ועיין ברא"ש סוף נדרים שלכן אם אומרת לבעלה גירשתני נאמנת חזקה שלא תחפוץ להיות באיסור כל ימיה יעו"ש על כן אנן סהדי דאשה בת ישראל לא תאמר שבעלה מת כדי למלאות תאותה וא"כ ליכא חשש נוגע שתשקר בעבור תאות היצה"ר וקושטא קאמרת ונאמנות לפנינו בדבורה אבל אם איש מעלמא אומר לה מת בעלך והוא נוגע לקבל ממון מנ"ל להאמין לו הא נוגע בעדותו ולא הוה עד ולכן הגם שחכז"ל האמינו לע"א עיין סיפרי שהובא בפני גיטין דף ב' לא יקום ע"א באיש אבל קם לעדות אשה עיי"ש היינו בעד אבל נוגע בעדותו לא הוה בכלל שנים הנוגעים בעדותם ללא יקומו לאיש וה"ה וק"ו ע"א באשה ודוק. אך גם מסברא דברי הנב"י נפלאים בעיני באשה האומרת מת בעלי אם האמת בפיה א"כ כבר היא מותרת לעולם הן אם תזנה והן אם תינשא לאיש אחר דמיתות הבעל מתיר האישות עיין קידושין פ"א ולו יהי' שלא באת לב"ד כלל היא מותרת וא"כ כשהיא מדברת לפני ב"ד שהבעל מת א"כ כבר היא מותרת לעולם ואיך נימא שהיא נוגעת בעדות הכי עדותה יפעל עליה שום היתר תכליתה רק להודיע להב"ד שגם המה ידעו אשר היא יודעת ושיודע לכל העולם שהיא מותרת לאיש אחר א"כ בגוף עדותה לא יבוא לה הנאה מחודשת אבל באשה שיושבת עגונה ולא ידעה אם בעלה מת והיא פנוי' ובא עד אחד לפני ב"ד ומעיד שבעלה מת א"כ הוא מעיד עדות אשר בעדותו יתיר הב"ד האשה לאמור לה שהמה מתירין לה לינשא לאיש אחר מכח עדות העד אשר העיד לפניהם א"כ כיון שהעד יש לו נגיעת ממון אם יפעל עדותו יבוא לו הנאה מחודשת סך ממון א"כ מעדותו יצמיח לו הנאה הזאת א"כ אין כאן בעדותו עדות כלל דעדות אשה עצמה אם אמת הדבר לא יצמיח לה בעדותה הנאה מחודשת דהא כבר בידה אותו הנאה מרגע שמת בעלה ולא כן אם העד המעיד על מיתת בעלה בשעה שמת בעלה לא זכר במיתתו סך מעות רק כעת עתה אשר מעיד יצמיח בעדותו הנאה מחודשת ואיך נתיר להאשה אשר לא ידעה אם בעלה מת ע"י עדות אשר גוף העדות מרויח לו ממון מחדש והבין כי עמוק בעזה"י. ואוסף נופך להעמיק להסביר הדבר בעזה"י נחזי אנן אם בשעה שבאת האשה לאמור מת בעלי באו עדים אחרים ואומרים מת בעלה של האשה הזאת יהי' לה ג"כ אותה הנאה שתהי' מותרת לעלמא אפי' שהיא לא תגיד מת בעלי אבל בעד שרוצה להעיד מת בעלה ומבקש תשלומים בעד עדותו אשר יגיד אם יבואו אז עדים אחרים ויגידו שבעלה של אשה הזאת מת הכי העד שביקש שכרו אם יגיד עדות עליה יש לו תביעה הלא בודאי אין לו לתבוע הממון דהא לא צריכים לעדותו א"כ נגלה שנגע להנאת ממון רק אם יעיד עדותו והוא נוגע בעדותו כי יען שמעיד מרויח אבל האשה יש אותה הנאה שמותרת לעלמא אפי'

אם אחרים יגידון העדות א"כ אין היא נוגע בעדותה דגוף העדות לא מחדש לה הנאה מחודשת כמו שבארתי למעלה וכל זה אם לא יעיד לזכות ממון לעלמא אבל אם מעיד לזכות עצמו הנאת ממון לא הוה עדות עיין ח"מ סי' ל"ג וסי' ל"ז וגם בב"ב בני עיר שגנב ס"ת שלהן ועיין קידושין דף מ"ד ודו"ק. ובזה נראה לי לסתור גם ראי' הנב"י בד"ה עדיין שמביא ראי' דנוגע אינו פסול בעדות דריא"ז הובא בסי' י"ז בח"מ ס"ק ט' שזכרים דומיא דהנשים כשירים להעיד לה כגון בן בעלה מותר להעיד וקשה הא הוא נוגע שאם בעלה מת הוא מבקש לירושת אביו וא"כ הוא נוגע שמעיד לה שמת בעלה שמאמין עי"כ ירד גם לנחלה אלא ע"כ נוגע כשר לעדות דלא כשו"ת משאת בנימין יעו"ש. ולפמ"ש אין כאן ראי' כלל דהלא אם אביו מת זכה הוא מהקב"ה במיתת אביו להיות יורש נכסיו עיין ר"ן נדרים דף מ"ב שבשעת מיתה של אביו זכה בירושתו אפי' לא נודע להב"ד כיון שנודע לו שראה במיתת אביו הנכסים שלו כמו האשה שראתה במיתת בעלה זכתה בעצמה רק חסר גילוי הזאת לפני הב"ד א"כ בעדותו לא בא לו זכות חדש שנאמר שנוגע בעדותו דאם יבואו עדים אחרים ויגידו שמת אביו ג"כ הי' לו אותו כח ירושה מאב ומלפנים משעה שמת אביו הנכסים הי' שלו כמו שהאשה קנתה עצמה במיתת בעלה א"כ אם אמת כדבריו אין לו הנאה מחודשת בעדותו שנאמר הוה נוגע בעדות אבל אם מקבל שכר בעבור עדותו א"כ גוף העדות מרויח לו ממון מחדש הוא נוגע ומעיד להרויח בעדותו ואין הוא עד כלל ודוק מאד. ובכן נפלאת בעיני מה שחקר עוד שם הנב"י אם אשה דיוקא ומינסבא מרע לחזקת אשת איש הוה הוא כמו חתיכה ספק חלב ספק שומן דע"א נאמן הגם דהוה נוגע כפי' רש"י איך אדם אוכל אצל חבירו יעו"ש דבריו ופלא אטו ע"א המעיד על בשר כשר או יין כשר הוא נוגע בעדותו שמרויח ממון יען שמעיד על החתיכה ועל היין נהפוך הוא שעדותו מגלה שבשר זה ויין זה הוא ביוקר יען שהוא כשר כדין ישראל אבל גוף העדות לא ירויח לו ממון דהא אם ימצא עדים אחרים אשר יעידון העדות בודאי יהיה לו הריוח שיוקר בשר כשר מבשר טריפה או מה שיין כשר ביוקר מיין נסך א"כ על גוף העדות לא יהי' לו הנאה מחודשת אבל אם העד מקבל תשלומים על גוף העדות א"כ הוה נוגע בגוף שמרויח בעדותו ודוק. וראה זה מצאתי עוד בנב"י מהד"ת בא"ע סי' קכ"ח שהגאון מהר"ם ברבי ז"ל חשש אם יש להשליח חלק ממעות מהאם האשה אם יהי' הגט אין לך נוגע גדול מזה ואינו נאמן לומר בפ"נ ובפנ"ח ופסול מדאורייתא והגאון הנב"י חלק עליו דהרי אשה עצמה כשירה להביא גיטה אם תאמר בפ"נ ובפ"נ ונאמנית אעפ"י שהיא נוגעת בדבר ה"ה אם השליח נוגע בדבר נאמן לומר בפ"נ ובפ"נ וכן ראי' דעבד נאמן להביא שחרורו ולומר בפ"נ ובפ"נ ואין לך נוגע גדול

יותר מעבד בעצמו שישחרר עצמו מיד רבו ואין אצלו לומר מתוך חומר שיש בסופו דהא אדרבה נכשיר בניו דעבד הבא על בת ישראל הולד כשר אלא ודאי שגם נוגע כשר להעיד בפ"נ ובפני נחתם עכ"ד. ואני אומר מלבד ששייך גם כאן בגט כל מה שאמרתי בטעם דהאשה נאמנת לומר מת בעלי דמהכ"ת לחשוד בת ישראל שתאמר בפ"נ ובפ"נ והכל בזיוף ותהי' באיסור עולם בכל בעילה ותוליד ממזרים ותכשיל גם להאיש אשר ישא אותה בכל בעילה ובעילה וכן העבד שמזייף שחרור וישא בת ישראל ויעבור לאו דלא יהי' קדש ויכשיל גם להאשה בכל בעילה ובעולה כל ימי היותם בעולם אם בעבור להכשיר זרעו אשר יוליד בעתיד יחטיא הוא בכל יום ובכל בעילה א"כ בודאי האשה והעבד קושטא קאמרי' ואם ידעו בנפשם שהגט והשחרור מזויף לא תנשא היא לאיש זר וגם העבד לא ישא בת ישראל ואנן סהדי דאם לא קושטא קאמרי לא תפקיע עצמה א"א מבעלה וגם העבד לא יפקיע עצמו בשקר וישא בת ישראל א"כ ליכא נגיעות עדות דממנ"פ אם אמת שהגט והשחרור נכתב ונחתם בשניהם א"כ בדין הוא שהיא תנשא לאיש אחר והעבד יקח בת ישראל דזה הוא פעולת השחרור וגט כריתות ואם הוא שקר א"כ יש חזקת כשרות שהיא לא תנשא לאיש אחר והעבד לא יקח בת ישראל אבל כאן בשליח הוא יקח ממון אם יותן הגט א"כ איך נאמין לו בפ"נ ובפ"נ הלא הוא מרויח ממון מיד ונוגע לא הוה עד וכן בעד על מיתת בעלה האשה לא יודעת מאומה והעד יקח ממון אם הב"ד יקבלו עדותו ואיך נאמין לו עדותו אם מרויח בו ממון ודוק. ואעתיק דברי פנ"י בסוגי' דלשמה בתוס' בד"ה הוה דבר שבערוה בד"ה בא"ד כתב וז"ל אמנם לענ"ד בלא"ה מאי דפשיט' להו לתוס' נמי לעיל דהא דע"א בעלמא נאמן באסורין ילפי' מוספרה לה לענ"ד לאו מילתא דפסיקא הוא דאיכא למימר נמי איפכא הוא דדוקא הוא עצמה נאמנת דחזקה שאינה מקלקלה את עצמה באיסור נדה ומעשה כי האי ודאי לא עבדה דכל ישראל בחזקת כשרות משא"כ בע"א דעלמא דלית ליה שייכות בגווה ודבורא בעלמא דקאמר אפשר דלא סמכינן עלי' דלא דייק כ"כ ואמר בדדמי כדמפליג הש"ס בדוכתא טובא בין דיבורא בעלמא למעשה וכמו שאבאר עוד בסמוך וכן מבואר להדיא בתוס' רי"ד פ' האומר דף ס"ה דאע"ג דפשיטא לן דבעלים נאמנים על שלהן בטבח וכיוצא בהן וכן הא דאשה נאמנות לומר לבעלה טהורה אני או טמאה אני אפ"ה איצטריך לי' לאביי לאשמעינן דע"א בעלמא נאמן דלא מהימן והיינו כדפרישית דחדא מאידך לא אתיא דכל חדא אית בי' צד למעליותא אלא דאפ"ה לקושטא דמלתא פשיטא לן מסברא דהיכי דלא איתחזק לא התירא ולא איסורא דע"א דעלמא נאמן משום חזקה דאין אדם חוטא ולא לו כן נלענ"ד ועדיין צ"ע ודוק היטב עכ"ל הרי דאמרי' יען שגם היא תעבור עבירה א"כ

מעשה לא עבדה לחטוא נפשה להכשיל בעלה אבל דיבורא אפשר דאמר בדדמי רק סמכי' על חזקה אין אדם חוטא ולא לו א"כ אם השליח הוא נוגע ויש לו הנאת הרווחת ממון פשיטא דאינו נאמן השליח באיתחזק איסורא והבן. ומה שהביא הנב"י שם בסי' קכ"ח ראי' דנוגע לא פסול בעדות אשה דהא חמש נשים נאמנות להביא גיטה וקשה הא הוה נוגעת שעי"כ יתרבה עונתה כמבואר בש"ע א"ע סי' ע"ו א"כ הצרה הוות נוגע דיתרבה עונתה אעפ"כ נאמנת לומר בפ"נ ובפ"נ יעו"ש יפלא בעוני אם היא זייפה לגט א"כ ידע הבעל שלא גרשה לצרתה ואיך תתבע אותו להרבות עונתה ואם קושטא קאמרה א"כ בדין זכתה בעונה יתירה ועוד אטו ידעה שהבעל לא יקח אשה אחרת תחת האשה אשר גרשה הלא יש בידו ליקח אחרת תחתיה עד שיהיה לו ד' נשים ואם כן מאי נוגע הות ואם יש אופן שלא יוכל ליקח עוד אשה מנ"ל דנאמנות עיין בשו"ת חכם צבי. ולא אמנע מלהודיע צערי שלא אבין ראי' הנב"י שהביא מעבד שמביא שחרורו ואומר בפ"נ ובפ"נ אעפ"י שהוה נוגע ולא שייך אצלו לומר מתוך חומר שהחמרת עליו כמו באשה דאמרי' מתוך חומר שחמרת עליה בסופה דהא כאן יהי' הבנים כשירים יעו"ש ואני בער לירד לסוף דעתו הלא מאי יעבור רק איסור לאו דלא יהי' קדש בבני ישראל ולמה לא יהי' נאמן על עצמו כמו דאשה נאמנת על בעלה יען דהיא ג"כ נבעלת כמבואר בפנ"י שהבאתי ה"ה הוא נאמן על אשה בת ישראלית יען דהוא לא יעבור על הלאו לא יהי' קדש בשלומא באשה הוה דבר שבערוה וצ"ל מתוך שחמרת עליה בסופה אבל בעבד אטו אין לו חזקת כשרות שלא יעבור עבירה בכל בעילה כמו דאמרי' בנדה באשה וגם מאי ענין נוגע שמותר בבת וישראל הלא נאסר עי"כ בשפחה דזילי ושכיחא ליה א"כ בודאי קושטא קאמר ושמח אם יוכל להיות גופו עם קדוש עיין גיטין י"ב ודף ל"ח וא"כ איך נחוש שמשקר בעדותו לאסור עצמו בשפחה ודוק שוב מצאתי בעזה"י בשו"ת פנ"י ח"ש סי' ס"ד בד"ה מ"מ שכתב וז"ל אלא ש"מ דנוגע גרע טפי דחיישינן דמשקר ולא משום קורבה ולא דמי לאשה דהתם ודאי לא משקרא ומקלקלה נפשה לאסור עצמה על הראשון כיון דרחמא לי' אע"ג דמעגנא ואפ"ה בקטטה בינו לבינה דחיישי' דמקלקלה נפשה כדי שתפטר ממנה חיישי' כדאיתא פ' האשה שלום וכדפי' רש"י שם ואפי' גבי אשה אי איכא נגיעת ממון לא מהימנא כיון דאם אמרה תנו כתובתי ואפי' אי נאמר דהתם עיקר עדותה הוא אממון ואממון בעינן עדות מעלי' וכן משמע התם קצת בדברי רש"י ואע"ג דלא משקרא מ"מ כיון דעיקר עדותה אממון אינה נאמנת מ"מ בדברי הרמב"ם בפי"ו מהל' אישות מבואר להדיא דהטעם הוא דעל עסקי הכתובה בא והרי הוא בחזקת שלא מת ואין דעתה אלא ליטול כתובתה מחיים בלבד עכ"ל הרי דחיישינן דמשקרא

משום ממון כללו של דבר דברור הוא דנוגעת ממון פוסלת גם בעדות אשה וה"ה שאר נגיעות וא"כ כיון דנוגע הוא לא ידעתי על מה לסמוך להתירה בעדותו עכ"ל חדאי נפשאי שזכיתי לכווין האמת תל"י בגוף הדין ד' יאיר עיני בתורתו ויש לי הערות רבות בעניני נגיעות עדות אשר שורשו בח"מ וכאן אקצר א"כ צדקו דברי הדיין שאשה תשב גלמודה עד שירחם ד' עליה מהרה בעדות ברור. תעיין ואם יש לך השגות כתוב לי הדש"ת:

סימן כד

שלום רב וכל טוב לאחי הרב הגאון הרב ר' זוסמן נ"י אב"ד דק"ק האלאש יע"א. אהובי אחי נ"י קבלתי השגותיך הנעימים ואשיב לך רק ג' אותיות אשר הפלאת עלי אבל ביתרון הדברים אשר לא מחשבותיך כמחשבותי לא אשוב כי השורש נוגע בעדות יעזרני ד' לסדר בחושן משפט לטובה ואני חלוש מאוד כעת אחיך הנאמן. (א) אהובי אחי נ"י השגת על מה שחדשתי מהכ"ת נחשוד לעבד שיעבור בכל בעילה עם בת ישראל בנאו דנא יהי' קדש והשגת דצל"ח ברכות דף כ"ב חידש דשפחה אינה מוזהרת על בר ישראל כך בודאי העבד אינו מוזהר על בת ישראל עכ"ד לא אכחד שדברי הצל"ח מופלאים בעיני התורה הקפידה שלא יתערבו לבשר אחד עם קדוש עם עם עבדים אשר אין להם הוויות קידושין הגם שיצאו מכלל בן נח לכלל ישראל נא באו כמו שביאר בטו"א חגיגה דף ג' בד"ה שהי' תחילה נגרים שהאבות יצאו מכלל ב"נ ולכלל ישראל לא באו כמבואר ברמב"ם פי"ב מהל' אבל הל' י"א וז"ל העבדים שהטבילו אותם לשם עבדות וקבלו עליהם מצות שהעבדים חייבים בהן יצאו מכלל העכו"ם ולכלל ישראל לא באו ואמרה התורה שלא יהי' לבשר אחד עם עם הדומה לחמור עיון רש"י קידושין דף ס"ח ע"ב בד"ה אי הכי שפחה נמי יעו"ש עם עם קדוש שגופי' קדוש ועיין גיטין דף ל"ח וא"כ גמרי' לה לה בגז"ש כשם שאשה מוזהרת שלא להתערב תערובות גופים ה"ה השפחה מוזהרת שלא לעשות תערובות גופים מכח עבדות עם כח בן חורין וכן העבד מוזהר שלא לערב גופו עם גוף מעם קדוש וכן בן ישראל מוזהר שלא להתערב עם גוף עבדות ועיין ביו"ד סי' ק"ע שעבד מוזהר בתגלחת הגם שלא שייך בנשים יעו"ש סוף דבר שגוף דברי צל"ח נפלאים דלאו לא יהי' קדש ונא תהי' קדשה הוא רק אזהרה על תערובות גופים מעבדות לחירות ועיין במגילת אסתר בספר המצות לרמב"ם בשורש ה' אות י' כ' וז"ל ומה שכתב עוד כי לאו של לא תזנה בא לאזהרה לשוכב עם הקדשה שלא למדנו לו אזהרה ממקום אחר נ"ל שאין צריך אזהרה אחרת כי די בנאו דלא תהי' קדשה שלשון זה משמע שיזהיר בין לאיש בין לאשה שהרי לא אמר לא תהיי קדשה שמשמע שידובר עם האשה רק לא תהי' קדשה שרוצה לומר שענין הקדשה נא ימצא בישראל ואם האדם

יבא עליה הרי הוא עובר זה הלאו וכן האשה ואיני צריך יותר להשיג על מה שאמר כי לאו של לא תזנה יבא להזהיר אף על האשה הזונה כי כבר הוכחתי שאין צריך לאו אחר כי לא תהי' קדשה כולל שניהם עכ"ל הרי דלשון הקרא מורה דהאיסור ל שניהם ה"ה לתרגום אונקלס שקרא קאי על עבד ושפחה האיסור על שניהם והבן. ואתה אחי נ"י באת להוסיף כי גם על העבד ליכא איסור אם בא על בת ישראל כשם שחידש הצל"ח שאין על השפחה איסור אם נבעלת מישראל ושמחת שמצאת ראי' מספר החינוך להרא"ה פ' כי תצא תק"ע שכ' וז"ל ועוד אמר הרמב"ן ז"ל כי בעל התרגום שתרגם לא תהא בנות ישראל לגבר עבד ולא יסוב גברא וכו' יחד בזה שלא נתערב עם העבדים שהוא גם כן ביאה שאין קידושין תופסין בהן ומפני כן נאמר בלשון הזה לא תהי' וגו' שאילו אמר הכתוב לא יהי' בך קדש וקדשה הי' עבדים נכללים בכלל האיסור שגם הם חייבים במצות זולת המקומות מועטים שפורט בהם ישראל בפירוש כמו בגונב נפש שכתוב שם מאחיו מבני ישראל וכמו כן בכאן שאמר מבנות ישראל ומבני ישראל מכלל שאזהרה לישראל לבד לא על העבדים עכ"ל אהובי אחי נ"י כוונת הרא"ה אלו כתיב לא הי' בך קדש וקדשה הי' עבדים בכלל זה שעבד לא יבעל שפחה ושפחה לא תהי' נבעלת לעבד שהעבד ושפחה המה חייבים במצות זולת מחומות מועטים וא"כ הי' על העבדים איסור שלא יהי' קדש וקדשה מופקרים לזנות חוץ אם אדון יתן שפחה לעבדו להוליד לו בנים כמבואר בפ' משפטים זה הוא שפחה נחרפת לאיש ובאת התורה לאמור שבבני ישראל לא יהי' קדש וקדשה אבל בעבדים ושפחות לית לן בהם ואח"כ הזכיר הרא"ה שנוהג בזכרים ובנקבות והלא פשיטא דקדשה היא נקבה אלא אשמעי' דשניהם עוברים ודו"ק. ואוסף לדברי הצל"ח שהשפחה אינו עושה איסור אם נבעלת מבר ישראל יהי' נשאר קושי' התוס' בגיטין דף מ"א חצי עבד וחצי בן חורין יקח שפחה דעשה ודחה הל"ת דלא יהי' קדש ותי' התוס' שם דבדידה ליכא עשה יעו"ש ולפי דברי הצל"ח ק' יקח שפחה ובחציו בן חורין עשה דוחה ל"ת דלא יהי' קדש והיא אינה עושה עבירה דמותרת להיות נבעלת אפי' מבר ישראל ומה שהוא חצי בן חורין ובועל שפחה עשה דוחה ל"ת אלא בודאי דגם השפחה עוברת אם נבעלת מבר ישראל ועיין בפנ"י בהבנות תוס' ודו"ק. ואגב גררא אודיע לך שזה שנים רבות נצטערתי בראותי שהנב"י מהד"ת א"ע סי' ל"א בד"ה מה כ' על מהרש"א בגיטין דף מ"א שחידש שעבד עברי מותר בשפחה כנענית דווקא אם יש לרבו שפחה והשיג עליו הנב"י בד"ה שחשך השמש בצהרים שמבואר בתמורה דף כ"ט שבמשנה תלין שפחתך אוקי בגמ' דלית ליה אשה ובנים הא אית לי' פריך בגמ' הא שפחה בעבד משרי שרי הרי מפורש ששפחה של זה מותר לעבד עברי יעו"ש שהאריך. ונלע"ד דיש

לדקדק בגמ' מקשה הא שפחה בעבד משרי שרי ולא הקשה הא עבד בשפחה משרי שרי למה בחרו הקו' שהוא מותרת בו ולא נקטה שהוא מותר בה וצע"ג אך כלל גדול דאין אתנן חוץ מבעילה אסורה עיין בגמ' ורמב"ם פ"ד מאיסורי מזבח הל' ח' ובהלח"מ שם זונה נכרית או שפחה או ישראלית שהוא ערוה עליו או מחייבי לאוין יעו"ש אבל אם אין איסור בעילה בסוג כגון פנוי' אפי' הבועל כהן אין נקרא אתנן זונה שכר הבעילה ואעתיק דברי פי' המשניות שם בתמורה שכ' וז"ל ומה שאמר תלין שפחתך עם עבדי אינו מדבר בעבד כנעני לפי שזה מותר לעשות אבל הוא עבד עברי שאין לו אשה ובנים ומן העקרים שבידינו שכשאין לו אשה ובנים אין רבו מוסר לו שפחה כנענית יש לו אשה ובנים רבו מוסר לו שפחה כנענית ולפי שהוא באיסור הי' שכרה אתנן ור"מ אומר הותרו מכללו בשפחה כנענית והלכה כחכמים עכ"ל א"כ ר"מ סובר לפי שהותר מכללו אם יש לו אשה ובנים שכרה מותר וחכמים דפליגו שכרה אסור דעבד עברי ישראל מעלי' והי' אסור מקודם בשפחה ובאין לו אשה ובנים לא התורה התורה אצלו בעילות שפחה כנענית אפילו אם רבו מוסר לו שפחתו א"כ לא משכחת אצלו היתר לבעילת שפחה בשום פנים לא נקרא אצלו הותר מכללו והוה אתנן אבל אם יש גם אצל עבד זה בעילת שפחה הותר מכללו הגם דלכל בר ישראל ליכא היתר בעילת שפחה עיין רמב"ם פי"ב מאיסורי ביאה בביאור עון זה בעילת שפחה אבל עבד עברי שיש לו אשה ובנים הותר עכ"פ בעילת שפחה אם השפחה קנין לרבו ויש היתר מכללו אם רבו וקנה השפחה הזאת אשר תלין עמו בכה"ג גם רבנן מודים דלית בו איסור אתנן דהותר בעילת שפחה זאת אם רבו יקנה אותה לשפחתו א"כ הותר מכללו שפחה זאת לעבד זה ולכ"ע לית בכה"ג איסור אתנן דהיא מותרת לו הגם שהיא שפחה ולא שייך לומר כל היכא דהוא מוזהר בה היא מוזהרת בו דהא גם הוא אינו מוזהר בה אם רבו יקנה אותה ותהי' שפחתו א"כ אין שם איסור שפחה מוזהר עליו והגם שמעכב עליו יען שהיא אינה שפחת רבו כדפי' המהרש"א עכ"פ שפחה לעבד משרי שרי דשם שפחה אינו מעכב כנלע"ד בעזה"י להוציא לאור כי כנים דברי מהרש"א ועיין במ"ל פ"ד מאיסורי מזבח על הכ"מ דישראל ק"ו מעבד עברי דר"מ סובר דגם זה נקרא הותר מכללו דאם יש לו אשה ובנים מותר בשפחה אבל בישראל לא משכחת הותר ודוק כי קצרתי ועיין במ"ל פ"ג מהל' עבדים שמביא גמ' הנ"ל ומה שהקשה הנב"י על מהרש"א הקשה הוא על הריטב"א ועיין תוס' יבמות דף ע' ובשו"ת בסוף ספר אבני מילואים ועיין בטו"א בחגיגה דף ב' בד"ה לישא שפחה ויש לי הערות חדשות וגם ישנות ואכ"מ להאריך. (ב) יצאת לחלוק עלי על מה שחדשתי דסמכי' על חזקת כשרות וחזקת צניעות של האשה שאמרה מת

בעלי כ' בודאי לא תחפוץ להיות באיסור מיתה כל ימיה כמו שחידש הרא"ש באשה שאמרה לבעלה גרשתני וא"כ לא מיקרא נוגעת בעדות לחוש שתשקר לומר מת בעלי לתכלית לזנות באיסור א"א וכתבת להשיג וז"ל פלא בעיני הדמיון שם יש לה בעל פת בסלו ותחקור להוציא עצמה מבעלה שפיר הסברה שזאת לא תעשה אבל אשה גלמודה אשר עגונה ובעלה לא ישוב לביתה אין לה פת בסלו ועל פת לחם יפשע גבר הנסיון תעיד על זה מדי יום ביומו אם אין בעלה משמרה זנות שכיח עכ"ל. אחי נ"י לדבריך אם האשה שאמרה לבעלה גרשתני והיתה מוחזקת לראות דם מחמת תשמיש שאין לה פת בסלו אינה נאמנת לומר לבעלה גרשתני זה אינו אמת ידוע תדע כי רוב בנות ישראל כשירים וצנועים הגם אם ישבו עזובות וגלמודות לא ישקרו לומר מת בעלי כדי למלאות תאות בשר ר"ל ואם עין בעין נראה לפעמים שאם ישבה גלמודה תזנה יצאה האשה מכלל רוב נשים צנועות וכשירות אשר לא יוכלו לעמוד ביצרם אשר מושל בהם והמה ממיעוט נשים אשר אין פחד אלקים לנגד עיניהם ר"ל אבל בודאי אם אשה באת לפני הב"ד להעיד שמת בעלה אמרי' כל דפריש מרובא פריש היא מנשים כשירות וצנועות אשר לא תבקשות להיות מנאפת עם איש זר תמיד בכל יום ויום ואעתיק לך דברי תוס' שבועות דף מ"ו דאמרי' אחזוקי אינשי בגנבא לא מחזקינן ובתוס' בד"ה ספרא דאגדתא כתבו וז"ל וליכא למימר התם טעמא דאחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן כדאמרי' הכא דהתם לא קאמר שהוא גנבו אלא אומר שהגנבים גנבו והרבה גנבים איכא בעלמא עכ"ל הרי מפורש יוצא הגם שאיכא גנבים בעולם בכל זאת אם אנו דנין על גוף פרטי אמרינן דהוא אינו גנב דהוא בודאי מרוב ישראלים שאינם גנבים וכל יסוד חזקת כשרות נבנה על זה הגם שידענו שיש מועט בעלי עבירה כל מי שבא לפנינו אמרי' מרובא פריש עיין פנ"י גיטין דף י"ג ופנ"י ברכות דף כ"ב ואין להאריך לאיש כמותך ועיין בנב"י מהד"ת סי' קל"ו. ודע לך אהובי אחי נ"י שבמקו"א הארכתי הגם שמועט חוטאים אם יצרם יתגבר עליהם בשעה שהעבירה בא לידו אבל להריץ עצמו להעבירה לעשות תחבולות המה מעוטא דמעוטא אם עין רואה ולב חומד ונכשל בזנות הוא מעוטא אבל לעשות תחבולות לגנוב דעת הבריות שיאמינו שהיא פנוי' ובאמת היא א"א זה הוא מעוטא דמעוטא אם תחפוץ לזנות תלך למקום שאין מכירין אותה ותאמר פנוי' אני ותעשה מה שלבה חפץ ועיין במדרש רבה פנחס שאול שהשאיל עצמו לעבירה אם הי' חוטא עמה מיד למלאת תאות יצרו א"כ הי' הוא עבד התאוה כחכז"ל תמורה דף ל' שתלין שפחתך אצלו ובלישנא מעלי' קורא לאבר התשמיש עבד עיין רש"י שם שאבר נעשה עבד ליצרו עין רואה ולב חומד ונעשה אברו עבד התאוה אבל זמרי לא גבר עליו התאוה רק הכין

עצמו לתאותו השאיל עצמו לעבירה ודו"ק. (ג) גם על מה שהערותי על חקירת הנב"י שתמה איך חמשה נשים נאמנים להביא גט והא היא הצרה נוגע בעדותה שתרויח בעונה והי' לפלא בעיני איך תרויח בזיוף הא הבעל יודע שלא שלח גט ונפלאת בעיניך הלא הצרה תנשא ותהי' אסורה על בעלה א"כ ממילא יהי' לה עונה יותרת עכ"ד. לא ידעתי מאין לך זה שתרויח הלא אפי' אם יש שני עדים אומרים לה מת בעליך ואח"כ נגלה שחי שיש צד לומר שהיא אנוסה ותהי' מותרת לבעלה ראשון אעפי"כ אסורה משום דהי' לה למידק עיין בט"ז א"ע סי' י"ז ס"ק ע"א בשם שו"ת רשב"א ובב"ש ס"ק קע"ב ומעתה ה"ה בגירושין בודאי תידק לחקור ולידרוש אם הבעל שלח לה הגט ולא תינשא מקודם ויתברר שהכל שקר שהעידים יעידו שלא חתמו בגט זה וא"כ איך תרויח עונה יתירה הכי יהי' חוטא נשכר ואיך תתבע מבעלה עונה יתירה אם היא ידעה שהבעל לא גירש צרתה בודאי יעשה הבעל הכל לברר הזיוף כי הלא צריך לברר שלא תכשיל אשתו באיש זר ולהרבות ממזרים בישראל אין זה בגדר נוגע בעדות כלל שמילתא עבידא לגלויי ודוק ועיין בא"ע סי' קמ"א סעיף י"ג דאם הבעל טוען מזויף הולד ממזר ועיין בב"ש שהביא מח"מ סי' מ"ו א"כ לא נשאת לאחר בודאי לא צריכה קדושין מבעל ראשון ועיין בבית מאיר סי' י"ב בסוף הביא דלכך אסורה לבעלה אם נשאת לשני דהי' לה למידק ולא אחרים הטעו בה קנס הוא שקנסו לה קצרתי רק להודיע שכנים דברי ודוק ואעתיק מס' מוצל מאש סי' ט' על הגליון בד"ה ואנא שורה ט' וז"ל הדבר פלא בעיני איך מצינו באם יש ב' עדים שצריכה אשה למידק ואם לא דייקי לקנוס אותה ונ"ל דכל עדות נבנה על חזקה עיין רמב"ם בהלכות יסודי תורה א"כ כנגד חזקת אישות הוה דבר שצריך בירור אם אפשר לברר ואם לא ביררה קנסו אותה אבל בכאן נהפוך הוא דבכל אופן קנה ממנו מקודם בשטר א"כ ליכא להראשון חזקת מרא קמא רק שהטעה אותו בחצי קנינו מהכ"ת הוה לי' למידק שיעשה ערמה בערכאות הלא יש למוכר חזקה ודוק ואעתיק עוד מה שכתבתי בגליון מוצל מאש סי' נ"ג שחקר מה דאמרי' האשה שאמרה מת בעלי נאמנת דייקא ומנסבא מתוך חומר שחמרת וכו' א"כ מסתברא שבקטנה לא נאמר הכי וסוגיין דעלמא דאין חילוק יעו"ש שהניח בצ"ע וכתבתי וז"ל לדעתי הפי' אשה דייקי ומנסבא הוא כמו בגיטין דף כ"ז נפק דק ואשכח היינו הזהיר במחשבות על טבע בעלה ועל אהבה שאוהב אותה אם הי' חי הי' מודיע לה אפי' ע"י גמלא פרחי או הי' לבה עליו כמו לבו עליה דאין מקבלין תנחומין על החי לא הי' הבעל נבוך מדעתה בהקיץ ובחלום וכדומה א"כ דייקית ומנסבא בלבה ובמחשבותיה ומיושב קו' המחבר וכן הקשה הנב"י בח"ר סי' כ"ב ועוד הוסיף כמה קו' הא נשאת אחר צ"א יום או נשאל את פיה אם היתה

דורשת וחוקרת יעו"ש לדעתי לבה לפומה לא גלי מה שהיא דייקת ותדע אם תשא ודוק ועיין בעל עקידה על כפילת הלשון על פ' עד אשר תשוב חמת אחיך עד שוב אף אחיך ממך יעו"ש הפלא ופלא ועי"כ שלבה עליו יודעת שלבו עליה ודוק. אחיך הנאמן הדש"ת:

סימן כה

ברכות והצלחות על כל דורשי תורה ויראה ובתוכם ה"ה הרבני המופלג מורג חרוץ בעל פיפיות השנון עיניו כיונים להקשות על תהלוכי פוסקים הגדולים כמו"ה ר' יהודא פאטאשער הלוי נ"י בק"ק שינאוועצי במדינת גאליציע. אחד"ש אודיע כי מכתבו קבלתי בכמה קו' נאותות והגם כי טרוד וחלוש אני הלואי שאוכל להשיב על השאלות לדינא רק מרוב ברכות אשר בירך אותי וגם הפציר בי להשיב לקרבו לתורה כי צעיר הוא פניתי מכל עמלי כי כעת נגמר גם ספרי בעזה"י ח"ג על או"ח ויצא מדפוס ואשוב לו כאשר יש לאל ידי בקצירת אומר. (א) מה שהקשה על גמרא בב"מ דף כ"ז אי סימנים דאורייתא או דרבנן נ"מ לאהדורי גט אשה בסימנים והקשה מעלתו נ"י דלמא באבידה מהדרינן דליכא חזקה מנגד דמכמה טעמא לא שייך באבידה אין הולכין בממון אחר הרוב כמבואר בראשונים אבל בגט יש חזקת אשת איש מנ"ל דאלים כח סימנים ותי' בדברי הרי"ף פ' החולץ דאשתמודענא דגילוי מילתא בעלמא והן הן דברי רמב"ם פ"ג מה' שגגות איסור בע"א יוחזק כמבואר בנתיבות סי' כ"ח וה"ה כאן דנאבד הגט מן השליח כמבואר ברש"י הגם דאח"כ ל"מ להתיר בו האשה רק חזר והקשה א"כ מאי אמרו אין מעידין על סימנים בגופו ש"מ סימנים לאו דאורייתא דלמא שאני התם דמיד מוציאין האשה מחזקת א"א עכ"ד בקצירת אומר. ראשית אודיע לו כי על הקו' מגט עמד הגאון ר' יוסף ז"ל אב"ד מפוזנא הובא בנב"י ח"ב א"ע סי' ס' בד"ה ומה שהקשה הא סימנים משמלה ילפינן ואם ליכא חזקה מתנגד שאין אנו באים להוציא מחזקה אבל בגט יש חזקת א"א והנב"י חמיו הפליא הקו' ותי' אילו סימנים לאו דאורייתא הי' הבעלים מתיאשים וקנאה אם כן בסימנים מוציאין מחזקה יעו"ש והביא עוד בשם חתנו הגאון הנ"ל דבמיתה דדייקי ומנסבי לא הוה התחזק איסורא דהיא מרעה לחזקה יעיין וימצא היפך דבריו יעו"ש. ואני חדשתי בספרי מ"ח ח"ר סי' ס"ד דדברי הרמב"ם בפ"ג משגגות ובשאר מקומות הם רחוקים מלדון לדמות בגט הנמצא דשאני אם ע"א מתרה שלא יאכל שחתיכה הוא איסור או האשה היא אסורה א"כ בא להזהיר שלא יאכל ולא תבעל ולא יצמיח מלקות וע"א באיסורין נאמן רק דהוא עבר על התראה אבל עכ"פ המעיד על האיסור חפץ למנוע המעשה איסור שלא יולד מלקות אבל בגט מאי נ"מ אם הוא גט שלו או אם אומר שנכתב לשם גירושין או בעבור לצור עפ"י צלוחית מה לי אם הוא שלו

או אם נכתב לשמה אפי' אם הוא של אחר או לא נכתב לשמו יוכל לצור צלוחיתו וע"כ אנו דנין אם יוכל לעשות שליחותו לגרש בו א"כ בא להתיר חזקת א"א השגתי שם על תורת גיטין בסוגי' דלשמה שרצה לדמות נאמנות ע"א על לשמה לדברי רמב"ם משגגות וכמו שע"א נאמן שבהמקוה יש מ' סאה דשאני התם שבא להעיד לדעת שלא תפסל בשאובין והיא לא מקבלת טומאה להיות מים טמאים ולא בעבור להתיר טמא מחזקתו אבל בגט מאי נ"מ אם לא להתיר בו אישות והכלל אם עדות העד הי' רק לאיסור שלא יאכל ולא יבעל וכדומה והוא רק עדות על איסור רק בעברו על עדותו יצמיח מלקות או מיתה אז נקרא האיסור בע"א הוחזק אבל אם נשמע לעדותו ונאמנותו יצמיח מלקות או מיתה או היתר אישות או טומאה אין ע"א נאמן למלקות ולמיתה וידעתי שיש כמה גדולים שהשוו מידתם אשר אין אני כדאי לחלוק עליהם בכל זאת גליתי דעתי בספרי בענין זה בכמה הערות בעזה"י ודברי הרי"ף פ' החולץ נכון דאומרי' פלוני אח דמיתנא א"כ יש אח בעולם ונשארה האשה בחזקת א"א לחזקת יבמה לחוץ או פן יש בנים מן המת תהי' אסורה לו עולמית באיסור אשת אח או אם לא התאבל עליו חייב באבילות שעה אחת ואולי רצה האיש להעיד בדבר הנוגע למת יהי' הכל יודעים שהוא אחיו והוא קרוב ופסול לעדות וכדומה דהוה גילוי מילתא בעלמא והארכתי במקו"א בעזה"י. ואגב גררא אודיע לו מה שחנן ד' אותי לחדש מקור חדש על דברי רמב"ם ז"ל שע"א נאמן למלקות עפ"י ע"א שאיסור בע"א יוחזק ואכתב בקיצור ב"ה הנה הרמב"ם בפ"ט מה' יסודי התורה ה' ב' אשר ביאר כח נביא כתב וז"ל וכן אם צונו בדברי רשות כגון לכו למקום פלוני או אל תלכו עשו מלחמה היום או אל תעשו בנו חומה זו או אל תבנוה מצוה לשמוע לו והעובר על דבריו חייב מיתה בידי"ש שנא' והי' האיש אשר לא ישמע אל דברי הנביא אשר ודבר בשמי אנכי אדרוש מעמו עכ"ל ובפ"י ה"ה כתב וז"ל ונביא שהעיד לו נביא אחר שהוא נביא הרי הוא בחזקת נביא ואין זה השני צריך חקירה שהרי משה רבינו העיד ליהושע והאמינו בו כל ישראל קודם שיעשה אות וכן לדורות נביא שנודעה נבואתו והאמינו בדבריו פעם אחר פעם או שהעיד לו נביא וכו' עכ"ל ובפ"ט מה' הנ"ל ה"ג כ' וז"ל וכן אם יאמר לנו הנביא שנודע לנו שהוא נביא לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה או על מצות הרבה בין קלות בין חמורות לפי שעה מצוה לשמוע לו וכן למדנו מחכמים ראשונים מפי השמועה בכל אם יאמר לך הנביא עבור על דברי תורה כאלי' בהר הכרמל שמע לו חוץ מעכו"ם עכ"ל וא"כ פלא הלא בכח עדות אין לנביא כח יותר משאר עד דעלמא כנודע וא"כ איך נאמין ליהושע אם יצוה לעבור עבירה בקום ועשה אפי' לפי שעה הלא לא העיד עליו שהוא נביא רק ע"א אלא ע"כ

מתחילה נאמן נביא א' להעיד שהוא נביא לד' ואם אח"כ אחר ימים או שנים יצוה דבר מי שעובר על דבריו חיוב מיתה בידי שמים (והוא מלקות) והגם שבה' ג' פ"ט אם מצוה לעבור עבירה כ' הרמב"ם רק מצוה לשמוע לו ולא כתב כמו בה' ב' כל העובר על דבריו חיוב מיתה בידי שמים משמע דבלעבור עבירה מי שעובר על דברי הנביא אינו חייב מיתה אבל גם בלעבור בדבר רשות ופלא למה יהי' העובר על דברי הנביא חייב מיתה בידי שמים הלא לא העיד עליו רק ע"א אלא פשיטא הדבר בע"א יוחזק ומה שנתהוה אח"כ אחר שהוחזק הוה כאלו העידו שני נביאים לד' כנלע"ד בעזה"י להרחיב גבולי תורה הגם שלא צרפתי בכל זאת לא מנעתי ממנו אולי יורחב שם במדינת פולין. (ב) התפלא על מ"ל פ"ז מה' תרומות שנסתפק אי דבר שנאסר מדרבנן יהי' נחשב כאינו ראוי מדאורייתא והקשה מעלתו נ"י מגמ' בב"מ דף צ' דהדש תרומות ומעשרות אינו עובר משום לא תחסום ופריך הגמ' מתרומה אתרומה ומשני הא בתרומה הא בגדולי תרומה שהוא מדרבנן ובמעשר של דמאי שהוא דרבנן וקשה הא בתוס' מבואר הטעם דלא עובר דכתיב שור בדישו דישו הראוי וא"כ מוכח דאיסור דרבנן לא יפעל להיות כאינו ראוי מדאורייתא דאל"כ מאי הוה דגדולי תרומה דרבנן והוא קו' נאותה. ונלע"ד דהכלל הוא כך אם הבעל אינו מנוקה מעון דרבנן לא קרינן בו ונקה האיש מעון ואין משקין את אשתו ונשאר שוא"ת דעכ"פ מי שעבר דרבנן לא נקה מעון דלא תסור הוא ג"כ איסור דאורייתא וכן בתרומה שיש עליה טומאה דרבנן היא מחוללת ועומדת דמלא תסור היא מחוללת ועומדת ואם האיסור דרבנן כבר קדם היא אינו ראוי אפי' על דאורייתא וה"ה בודאי לא יצא ידי חובת מצה דהא אינו אסור באיסור חמץ לבד אם הי' חמץ דיש גם איסור דרבנן מקודם אבל בחולין שנשחטה בעזרה איסור מדרבנן א"כ לא הי' מקודם אסור רק ע"י השחיטה יחודש איסור דרבנן א"כ נקרא וטבחו דקודם שהתחיל השחיטה לא הי' כאן איסור מקודם כך הרהרתי בשורש הנ"ל של מ"ל ודו"ק. ואודות קו' מעלתו נ"י נראה הטעם דמכח איסור דרבנן לא נתיר לעשות מעשה עבירת לאו דאורייתא בידים דזה בכלל שאמרו שלא לעקור דברי תורה דאם העמידו איסורם זה א"כ מתירין לאו דאורייתא לעקור בידים ועיין בט"ז יו"ד סי' קי"ז ובח"מ סי' ב' שנתקשה בהבנת הגמ' בזה בשלומא בסוטה או בתרומה טמאה בודאי אסור לעשות תרומה טמאה רק יש לחקור אי אכל אי חייב כרת ובסוטה הוה שוא"ת וכדומה אבל כאן אי איסור דרבנן בגדולי תרומה או בדמאי יהי' מותר לכתחילה לחסום לא העמידו דבריהם כדי שלא לעקור לאו בידים ודוק. ומצאתי בשמ"ק שם בד"ה כאן בתרומה וכאן בגדולי תרומה שכ' וז"ל פי' בתרומה ממש אינו עובר כי מדאורייתא לא חזי' למיכל כדפרשי' לעיל והא דקתני עובר בגדולי

תרומה דמדאורייתא חולין גמורים הם אלא אלא רבנן גזרו שיהי' גדולי תרומה תרומה מדרבנן וגבי לא תחסום לא תקנו רבנן לעקור דבר מן התורה בקום ועשה הלכך ניהו שלא יניחנה לאכול כיון דתרומה דרבנן הוא ואסור להאכילה לבהמה מ"מ יש לו לתלות לה בטרסקלין ד' קבין לפרה וג' לחמור עכ"ל הריטב"א הרי מפורש יוצא דלגבי לא תחסום לא תקנו רבנן לעקור דבר מן התורה בקו"ע משמע אבל אי הי' בשוא"ת הי' מהני איסור דרבנן אפי' על הדאורייתא וכחקירת מ"ל א"כ ליכא למפשט מגמ' הנ"ל ודוק. ואעתיק מה שכתבתי בחבורי קול סופר על משניות פ"ג ממעשר שני משנה ט' בברטנורא שכ' ובירושלמי מוקי לה כגון שהכניסו ע"מ שלא ילקטוהו מחיצות וכתבתי וז"ל עיין מ"ל פ"ז מתרומות אי איסור דרבנן מהני להקל על דאורייתא ויש לחקור מדברי ירושלמי פ"ג דמעשר שני דלא מהני דרבנן על דאורייתא דדווקא אם הכניס ע"מ שלא ילקטוהו מחיצות דאל"כ נחשב לטהורה ועיין בטו"א ר"ה דף כ"ב הא מן התורה כל ישראל בחזקת כשרות ואיך תקנו חכמים לעקור דבר מן התורה בקו"ע שיבא אחר עמו להעיד ועיין חכם צבי סי' ק"ו וכן יש לחקור מדברי תוס' חולין דף קל"ח כיון דביצים אינם מועלים מן התורה אלא מדרבנן קרינן תיקח לך ודוק עכ"ל. (ג) עוד הקשה על תוס' בב"מ דף ק"ב בד"ה פרט שכ' דאיכא למימר דה"ק אסורות משום גזל גמור הבצים ואמן יש מפני ד"ש והקשה מעלתו מש"ס חולין דף ק"מ דממעטי' אפרוחים טריפות דאמר קרא תקח לך ולא לכלביך וא"כ אם הביצים אסורות משום גזל גמור אמאי חייב בשילוח כלל הא לא קרינן תיקח לך כלל וכלל דיש בו גזל גמור ונלע"ד לתרץ בעז"ה דחכ"צ בתשובה סי' פ"ג ביאר הך והבנים תקח לך אינו חיוב שיצרך ליקח הבנים אלא הוה רשות האם מחויב לשלוח אבל הבנים תוכל ליקח לך כמו ששת ימים תעבוד וששת ימים תעשה מלאכתך יעו"ש ובכל זאת נכון הדרש בחולין דף ק"מ דדרשי' תקח לך ולא לכלביך היינו שיהי' לך אם יקח אותם יהי' לך לאכילה למעוטי טרפה שאם יקח אותם לא יוכל לאכלם ויהי' לכלבים לאכול ודוק. והנה בתוס' זבחים דף ע"א ע"ב בד"ה טריפה הקשה מאי מהני אם נתערב ספק טריפה בקדשים ירעו עד שיסתאבו הא אסור לאכול משום ספק טריפות ויהי' הפדיון להאכיל לכלבים הלא כתיב ואכלת ולא לכלביך אין פודים קדשים להאכילן לכלבים ותירץ בשלומא אם אי אפשר בעצמו לאכול לישראל אז אין פודין לה להאכיל לכלבים אבל כאן הא הקדשים בעצמן הי' ראוי לאכול לישראל א"כ מותר להאכיל אפי' לכותי ולכלבים כיון דחזי גם לאדם והיא סברה מתוקה כדבש יעו"ש היטב. ולפ"ז אנו אומר בשלמא באפרוחים או ביצים אסורות שאפי' אם יקחם אסורים לאדם לישראל והי' כל הלקיחה רק לכלבים פטור משליח הגם דאין מחויב כלל ליקח אותם עכ"פ דרשי'

שיהי' מן מין אם ירצה ליקח אותם יהי' לך ולא לכלבים למעט טריפות שיהי' הלקיחה רק לכלבים ופטור משליח אבל אם יש בלקיחה איסור גזל מכח שם איסור גזל לא יקח אותם דעל ידי לקיחה יעבור על איסור גזל אבל אם משכחת שיעשה בהם לקיחה יהי' ראוי' לו ולא יקחם לכלבים א"כ כיון דאין חיוב ליקח אותם ימנע מליקח אותם משום עבירות גזל ואם יהי' משכחת בו לקיחה כגון שבעלים ימחלו או יהי' הפקר יהי' הלקיחה לו וחייב בשלוח אבל באפרוחים או בצים טריפות הגם אם יקח יהי' הלקיחה לכלבים והתורה אמרה אם יהי' הלקיחת הבנים יהי' לך ולא לכלביך אבל אם איסור גזל מעכב מלקחת הוא יאמר לא בעינא ליה לאפרוחים וחייב בשליח האם והבן זה ויעיין באדמ"ו חת"ס ז"ל א"ח סי' ק' שהביא דברי החינוך כדברי חכם צבי ואין כעת פנאי להאריך. (ד) עוד הקשה על המ"ל פ"א מהל' מלוה ולוה שהשיג על המהרש"ך שסובר אי קנין פירות כקנין הגוף הי' הבע"ח גובין מירושת האשה וצעק המ"ל דלא אמרי' קנין פירות רק לענין הבאת ביכורים וכדומה והשיג מעלתו מב"מ דף צ"ו בשאל מהאשה ונשאל לו בעלה אי קנין פירות כקנין הגוף הי' פטור מלשלם וז"ל והרי התם אם נאמר קנין פירות כקנין הגוף והי' שאולה בבעלים ויופסד לגמרי קנין הגוף של האשה וצע"ג עכ"ל. נ"ל דלק"מ דשאני אם הבע"ח יקחו ירושת האשה בעבור חוב בעלה צעק המ"ל אפי' פסקינן כר"י קנין פירות כקנין הגוף הוא בכ"ף הדמיון לענין שיהי' נקרא שם בעלים על החפץ אבל לעולם אין קנין פירות קנין הגוף להפסיד קנין הגוף של מי ששייך לו הגוף ואי יקחו הבע"ח א"כ קנין פירות של הבעל אלים מקנין הגוף של האשה אבל כאן הלא עכשיו קנין הגוף שלה מת וכלה ואבד הבהמה רק אנו דנין אם השואל ישלם תמורתה ואמרה התורה אימתי השואל משלם אם בשעת שאלה של בהמה אשר עודנה חי אין בעליו עמו אז השואל משלם אבל אם בעליו עמו לא ישלם ואז כאשר היתה הבהמה חי הי' בעליו עמו מכח קנין פירות נקרא הבעל שמו עליו אם כן היה בעליו עמו בשעת מלאכה שהיתה הבהמה חי א"כ אין השואל משלם ומה שנפסד קרנה הוא אינו רק עכשיו אשר בכל אופן הופסד קרנה רק דנין אם בשעת הלואה אשר הי' קרנה חי נקרא שם בעלים על בהמתה וא"כ לא קרב סוגי' הנ"ל להשגה של מ"ל על המהרש"ך ודוק כי האריכות ללא צורך ועל יתר דברי תורה אשר הודיע לא אשוב יהי' לו מה שחשב להצדיק ולתרץ למה אהי' סותר ח"ת אין נ"מ לדינא ואני טרוד גדול דברי הד"ש:

סימן כו

שאלה באיש ירא אלקים אשר הקפוהו ערלים להכריחו לעבוד ע"ז ואם לא ישמע לקולם יהרגוהו אותו והוא מסר נפשו וסבל יסורים גדולים עד שמת לפני ד' אם רשאי סוחר

אחד לישא אשתו שבוחר לאמור לדבק איש קדוש כי טוב להיות לעזרו אם יש בזה הידור מצוה אם לא. תשובה מצאתי בשו"ת מהר"ח א"ז סי' י"ד שכתב וז"ל ושוב מצאתי שכתב רבנא זקיני בקובץ שלו בשם ספר המקוצועות וזה לשון רבנא זקיני שכתב בספר המקוצועות מי שנהרג על יחוד השם ברוך הוא בין שלא בשעת השמד כגון דאמרי' ליה פלח לע"ז ואי לא קטילנא לך ומסר את עצמו למיתה ונהרג או נשרף על יחוד השם כיון שקידש את השם בנפש ובגופו כל ישראל חייבים להתאבל עליו ולקרוע ולהספידו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ואשתו לא תנשא עולמית משום כבוד שמים ומשום כבודו וסיים בקובץ עד כאן לשונו יעו"ש א"כ הרי מבואר שלא תנשא אשת איש קדוש לשום אדם משום כבוד שמים וכבוד האיש הקדוש וק"ו שאין בנשואין הללו הידור מצוה כמובן. אך טעמא בעי למה לא תינשא א"א קדוש לשום אדם בעולם הלא בודאי מיתות איש קדוש ג"כ מתיר אשתו לעולם רק באשת אליהו הנביא וכדומה שלא מתו רק עלו בשמים חיים חקר בתרה"ד אם נשותיהם מותרים אבל כיון שמת אפי' שמסר נפשו למה לא תנשא היא לשום אדם איזה כבוד שמים וכבוד קדוש יש בזה. ועלה בדעתי יען כי נגלה שמסר נפשו לד' בעבור קדושת שמו של המקום ברוך הוא א"כ הוה האשה כלי שהשתמש בו קודש והאיש העומד חי הוא חול וחכז"ל אמרו כלי שהשתמש בו קודש אל ישתמש בו חול (ולכן לא חפצה להיות אשת ר"ח) וא"כ כיון שזה מת במסירת הנפש והוכיח סופו על תחילתו שהי' קרבן קדוש שבודאי הכין עצמו לזה כחכז"ל בר' עקיבא שאמר כל ימי הייתי מצטער מתי יבוא לידי ואקיימנה וא"כ אשתו הוה כל ימיו שהשתמש בו קודש אל ישתמש בו חול הוא איש חי שחפץ לקחתה כנלע"ד. עוד הרהרתי דחכז"ל אמרו על פסוק משלי כ"ד ירא ד' בני ומלך בילקוט שם וז"ל ד"א ומהו ומלך כל מי שהוא ירא מן הקב"ה סופו לעשות מלך ממי אתה למד מאברהם אבינו שנאמר כי עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה ונעשה מלך אמר ר"ב הכהן בשם ר' חלבו כתיב אל עמק השוה הוא עמק המלך עמק שהשוו הכל וקצצו ארזים ועשו כסא והושיבוהו מלך עליה וכן יוסף אמר את אלקים אני ירא ונעשה מלך וכן משה כי ירא מהביט אל האלקים ונעשה מלך שנאמר ויהי בישורון מלך עכ"ל א"כ אם ירא אלקים נעשה מלך וא"כ אלמנות המלך אסורה להדיוט כמבואר בגמ' וברמב"ם הל' מלכים ובילקוט מבואר בשם תנחומא וז"ל ומלך מן המלך יכול אף אם יאמר לך עבוד ע"ז שתשמע לו ת"ל ירא ד' עכ"ל עכ"פ יש בזה כבוד מלך שנקרא הקדוש מלך ואסורה אלמנתו ודו"ק. והעיקר נ"ל עיין כתובות דף ק"ג דרבינו הקדוש בא בי שמשי ערב שבת לביתו ועיין רמב"ן פ' ויחי על פסוק ויגוע שכתב וז"ל וענין המדרש הזה כי נפשות הצדיקים צרורות בצרור החיים וזיו תחופף עליו כל היום

לובשת לבושת שני שלא יפשטנו ערומה כיעקב או תתלבש לעתים מזומנים ויובן ענין זה במסכת שבת ובמסכת כתובות עכ"ל ודוק. ולכן פסק המקוצועות שלא תנשא אשת איש קדוש דיש שקונה עולמו בשעה אחת דנקרא קדוש עליון שתחזיר נשמתו הצרורה בצרור החיים למעונתו שיהי' אשתו עוד נקראת על שמו ועיין בזוהר בטעם יבמה יבוא עליה שעוד רוח המת נשאר בקרבה עד כאן בררתי כפי כח ידי מגעת בעזה"י:

סימן כז

שאלה מעשה שהי' כך הי' בעידי קידושין הוציאו קול שקידושין מפלוני אלמוני לא הווי' קידושין ונקראו לפני רב העיר על מה ראו לומר כן והשיבו שהי' עם החתן אצל גאלדהענדלער יהודי וראו שהחתן גנב הטבעת קדושין הנ"ל וקראו להחתן והגידו לו העדים בפניו שגנב הטבעת הקידושין והשיב ברקאי להב"ד אמת הדבר שגנב טבעת כזה כי יש עליו תביעה אבל הטבעת שקידש בו אשתו לקח אצל הגאלדהענדלער הנ"ל וקרא הרב לגאלדהענדלער ושאל את פיו אם לקח חתן אצלו טבעת קידושין והשיב שקנה אצלו טבעת קידושין בעד ה' זהובים ואיזה ימים אחר הנשואים בא אצלו ומכר לו הטבעת הקידושין בעד ארבעה זהובים ואמר לו הרב לך בשלום וקרא הדיין להחתן ושאל את פיו אם אמת שמכר הטבעת הקידושין והשיב לו הטבעת אשר גנבתי מכרתי לו בעד ד' זהובים כי בעד ד' זהובים הי' לי תביעה עליו והטבעת אשר לקחתי לקדש בו אשתי עדיין בידה כי איך אמכור ח"ו הטבעת קידושין ובכן נשתק הדבר העדים שתקו וגם הדיין שתק ולבו של הרב נקפו אם לא יצוה לבעל שיקדש את אשתו מחדש אחר שהעדים אפקו לקלא שקדשה בגזל ואי אפשר לגלות להם שהחתן הודה שגנב פן יעולל עליו הגאלדהענדלער בערכאות א"כ עוד יש לחוש בעתיד שיאמרו אין האשה מקודשת לו ויהי' למכשול גדול ח"ו. תשובה אם בעיני הרב פשוט שאשתו מקודשת לו דהא נתברר לפניו שלקח טבעת קידושין ועדיין הטבעת ביד האשה ואותו טבעת שגנב מכר בחזרה לגאלדהענדלער וניכרין דברי אמת בכל זאת אני מסתפק אם היא אשת איש כלל ואבאר ספק שלי בעזה"י. הנה בב"ש סי' ל' ס"ק ט' מביא דבר בשם הג"א אם יש ס' לעדים אי הוה הקידושין קרוב לה הוה כמקדש בלא עדים ובנב"י מהד"ת סי' ע"ז בא"ע בד"ה ואמנם העיר על מקור דברי הג"א וכ' אח"כ וז"ל אבל עכ"פ יצא לנו מזה שאם לפי דעת העדים בשעת קידושין לא אהני הקידושין אפי' אם נודע אח"כ שלא כן הוא כאשר חשבו העדים אין כאן קידושין דהוה מקדש בלא עדים ומעתה המקדש בגזל ועידי הקידושין ידעו שדבר זה גזול בידו ואם סתם גזילה לא הוה יאוש א"כ מסתמא אמרינן שלא נתייאשו הבעלים ואמרי' אוקי החפץ בחזקת מרא קמא ואשה בחזקת פנוי' ומסתמא לא

נתייאשו הנגזל בפי' ואפי' נודע לנו אח"כ שכבר נתייאש הנגזל בפי' מקודם הקידושין מ"מ כיון שלא נודע הדבר לעדים בשעת הקידושין והי' פשוט לעדים שלא נתייאשו הבעלים א"כ הוה כמקדש בלא עדים ולכן התנה הרמב"ם וכתב אם נתייאשו הבעלים ונודע שקנה אותו יעו"ש דהיינו שנודע זה לעידי הקידושין בשעת מעשה הקידושין אבל אם לא נודע אז אף שנודע אח"כ למפרע לא מהני מידי וזהו ברור וכפתור ופרח בכוונת הרמב"ם ועולה לנו מזה דאפי' המקדש בדבר שהוא שלו ממש מ"מ אם עידי הקידושין הי' סבורים שהוא גזול הוה כמקדש בלא עדים ואין הקידושין חלים ולא מצאתי לי חבר בדבר זה בדברי הפוסקים עכ"ל הרי מפורש יוצא כיון שהאמינו העדים בשעת קידושין שהטבעת גזילה אעפ"י שהי' באמת שלו לא הוה קידושין ודוק. אמנם לדעתי אחר מכ"ת הנוראה של הנב"י נ"ל שיש הבדל אם יש טעות להעדים אם ראו מעשה קידושין כלל ובין אם יש טעות לעדים הגם שראו מעשה קידושין בבירור האמינו שמעשה קידושין כאלה לא יפעלו אישות בדין תורה כאשר אבאר בעזה"י שיש ב' מיני ספיקות. (א) אם העדים מסופקים אי קידש מפחות מפרוטה א"כ מסופקים אם ראו מעשה קידושין כלל דתורה אמרה כי יקח איש אשה ובפחות משוה פרוטה לא מקנה אשה נפשה א"כ יש ספק אם ראו קנין אישות דלא משכחת בעולם קנין אישות א"כ יש ספק לעדים אם ראו מעשה קידושין שיש ספק בהם אם נשלם תנאים של תורה אשר תלוים במעשה קידושין דבלי פרוטה או מבלי להגיע לרשות האשה לא נקרא מעשה קידושין כלל דלא משכחת בעולם מעשה קידושין שיהי' בלי פרוטה ובלי להגיע הכסף לרשותה ודוק. (ב) אם העדים מסופקים אם הכסף הקידושין הוא גזל אז אין חסרון במעשה קידושין דהא ראו העדים ששוה פרוטה וגם הגיע לידה ולא חסר דבר מתנאים אשר קשרה התורה לתשלום מעשה קידושין שאם הי' הכסף קידושין של המקדש לא נשאר חסרון בפעולת הקידושין רק העדים האמינו שכסף הקידושין הוא גזל וא"כ לא יהי' מהני הקידושין הגם שהגיעה לידה הפרוטה דיורו המורים בעם דבגזל לא יהי' מועילים הקידושין אעפ"י שנתהוה מעשה פעולת הקדושין עכ"פ העדים ראו המעשה פעולת הקדושין המועילים בעלמא לקנין אישות ורק האמינו שאצל המקדש הזה לא מועיל מעשה קידושין שלו. ולפ"ז יש הבדל גדול אם הי' להעדים בשעת קידושין ספק אם ראו שלימות פעולת מעשה קידושין שבפחות מפרוטה או אם לא הגיע לידה הקידושין לא נקראת מעשה קידושין אז אפי' נתברר אח"כ שהי' פרוטה וגם הגיע לרשותה הוה כמקדש בלא עדים אבל אם ראו עדים שלימות מעשה פעולת קידושין שהי' שוה פרוטה והגיע לרשותה רק הי' להם ברור שהמורים בעם יפסקו שפעולת הקידושין בכסף גזל לא מהני אז אם נתברר

שלא הי' גזל הווי' הקידושין מעליא ודוק. היוצא מזה אם יש לעדים בפעולת כח העדות דכתיב או ראה או ידע והוא עד דכח עדות הוא על פעולה כמו בקידושין שצריכין לראות נתינת פרוטה ויגיע ליד האשה ואמר הרי את מקודשת לי ואם יש ספק להעדים בפעולת הקידושין הוה כמקדש בלא עדים אבל אי ראו פעולת מעשה קידושין כהוגן רק שיש דבר אחר מבחוץ אשר אפשר שיורו המורים שמעשה קידושין האלה לא יפעלו אישות אין דבר זה נוגע לכח עדות העדים כאשר המורים בעם יורו כן יהי' ויש עדים מעליא על מעשה קידושין והבן. ואחר רבות בשנים שחדשתי זה על הנב"י מצאתי תל"י בס' איגרא רמה של הגאון ר' משולם טיסמיניץ זצ"ל שכ' בספרו בדף י"ט על ש"ע א"ע בד"ה והנה דע וז"ל והנה דע דמ"ש הב"ש בשם הג"א דכיון דעדים לא ידעו דהוה ש"פ במקו"א וכן אם הם מסופקים אם קרוב לה או לו לא הוי מקודשת דהוי בלא עדים היינו דוקא בקרוב לו או לה או בספק שו"פ דהא אם לא נתן לה ש"פ הוי כאלו לא קידש כלל וכן היכא דהוה ספק בקרוב לו וא"כ אם הוי קרוב לו הוי כלא קידש כלל וכלל ומשא"כ היכי דהוה ספק בע"א אפי' דהוה ספק לעדים הוה מקודשת והא ראי' מכל הספיקות דאם הוי ספק אם הוי קנין פסק הרשב"א דהוי ספק מקודשת וכן בספק בוגרות והיא מקדשת עצמה הוה מקודשת מספק הא עדים לא ידעו א"ו כיון דעכ"פ זאת יודעים העדים דמקדשה רק אפשר דלא הוי מקודשת עפ"י דין חכז"ל זאת לא איכפת לי' וכיון דעכ"פ מקדשה וכי בעי' דעדים יהיו בקיאים בכל דיני קידושין דידעו דהיא מקודשת בזה הקידושין ואם לאו הכי לא יהי' קידושין וראי' דגבי בוגרות דעת הב"ש דאם היא קידשה בעצמה בלא אביה לא הוה אפי' ספק קידושין וקשה אפי' קדשה אביה ג"כ אמאי הוה ספק קידושין למיחש לקידשה שקידשה בעצמה הא העדים לא ידעו דקידשה אביה ג"כ וא"כ לא הוי אפי' ספק קידושין ונימא דהוה כאלו קידש בלא עדים או כמ"ש לעיל ודלא כמו שעלה על דעת אחד דכיון דעדים לא ידעו אם הוה גזול לא הוי קידושין וליתא כי טעות דמבורר ומוכח הוא והוי ספק קידושין עכ"ל הרי שפתיו ברור מללו דצריך להיות הספק לעדים אם הוה מעשה קידושין כהוגן אבל אם הי' מעשה קידושין כהוגן רק אפשר דלא הוה מקודשת עפ"י דין חכז"ל לא מעכב דעדים לא צריכים להיות בקיאים בדינים תל"י שזכיתי לדעת הגאון ויש בדברי נוסף בו שהוא דבר מבחוץ ולא אם נעשה כהוגן מה שהעדים צריכין לשמוע ולראות ודוק. ואוסף עוד שבנידן השאלה היא מקודשת ברור דמצאתי לאדמ"ו הגאון בעמ"ח שערי תורה שבח"ר כלל ד' פרט ח' באות כ"ב חידש דבר בהבנות הג"א בשם מהר"ם דמהר"ם כ' וז"ל ואפי' היא יודעת דנפלה תוך חיקה בעינן דלהוי סהדי שהגיע הקידושין לידה דילפינן דבר דבר מממון ואין כאן קידושי תורה אלא עד דחזי

סהדי דמטי לידה עכ"ל ופי' אדמ"ו ז"ל דמהר"ם חידש דילפי' דבר דבר מממון דבר ולא חצי ותוס' בב"ק דף ע' חידש דג' כיתות עדים על ג' שני חזקה לא הוה כל כת חצי דבר דהא ראו כל מה שיוכלו לראות דהא בשנה ראשונה אי אפשר להם לראות שנה השניה יעו"ש וא"כ אם מסופקים אם הי' פרוטה או אם הגיע הקידושין לידה המה מגידים חצי דבר דהא בידם לראות דבר שלם אבל בכל ספק דדינא דלא יוכלו לראות ולידע רק מה שהגידו מודה מהר"ם דמהני עדותם ומיושבים קושיות פנ"י בהקו"א בקידושין דף ו' אות ט' שהתפלא על מהר"ם דפח"ח וא"כ בנידן הנב"י שהבאתי דראו כל מה שיוכלו לראות שבפעולות מעשה קידושין לא הי' חסר מאומה וגם לפי טעותם שהאמינו שמקדש בגזל ראו ג"כ דבר ברור שהגזל בידה א"כ לכ"ע עדותם עדות מעליא ועיין ברב אלפס שמחדש שעדות שנה אחת הוה דבר שלם שאם לא יבוא עוד עדים על ב' שנים יצטרך להחזיר הפירות הוה דבר שלם או לזכות לו השדה או להחזיר הפירות שאכל בגזילה יעו"ש וה"ה כאן או שהיא מקודשת וטבעת שלה או שאינה מקודשת וצריכה להחזיר הגזילה והוה עדות ברור ועדות שלם כמובן. תבנא לדינא שלא צריך לחוש כלל הקידושין המה בטוב והאשה אשת איש גמור שהיא אשת המקדש רק לגלות אזן אנשים העדים שנחקר הדבר שהיו הקידושין טובים כנלע"ד בעזה"י:

סימן כח

שאלה אירע שאלמון אחד חפץ בנערה אחת ודבר על לבה ויהיה היום וישב הוא ושני אנשים ממכיריו וישבה הנערה עם אחותה הנשואה ואמר האלמון כאשר שמעתם מדברותיה גם לבה עלי רק אבותיה מעכבים בדבר אתם עדים כי אני מקדש אותה ולקח טבעת מידו ואחז באצבע של הנערה ואמר הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל והנערה שתקה ולא השליך הטבעת רק אחותה הנשואה אמרה לא אאמין שאבותינו יסכימו לדבר הזה וכאשר נשמע הדבר בחוצות באו אנשים ואמרו כי האלמון איש רע מעללים רועה זונות ר"ל וצעקה מאורסה להושיע לה ואבותיה רצים להמורים למצוא פתח להתיר בתו מכבלי העיגון כי שלחו להמקדש שיתנו לו אלף זהובים שיגרשנה והשיב בכל הון לא יגרשנה תשב עד שתלבין ראשה לכן לא נשאר תקוה חוץ אם המורים ימצאו היתר שלא הי' מועילה הקדושין. תשובה לפום רהיטא אין פתח תקוה כי ברוב דברים גלתה הנערה דעתה שגם לבה עליו והמקדש אמר אתם עדים כי אני מקדש אותה ולקח טבעת וקידש אותה והנערה שתקה והניחה לו לאחוז באצבעה ואמר הרי את מקודשת לי וגם אחר זה לא השליכה הטבעת א"כ היא א"א גמורה. אמנם אחקור אולי יש תקוה כי כפי הגב"ע אמר המקדש וז"ל כאשר שמעתם מדברותיה גם

לבה עלי רק אבותיה מעכבים בדבר אתם עדים כי אני מקדש אותה עכ"ל א"כ עשה עדים כל השומעים מדברותיה שלבה עליו וגם אחותה של הנערה בכלל ונמצא בתוך העדים קרוב וכל עדותם בטילה אפי' עדות הכשירים בטל והוה כמקדש בלא עדים ועיין בש"ע א"ע סי' מ"ב בח"מ ס"ק ח' במכוונים לעדות נתבטל כל העדות ודו"ק. ואחר העיון הא בורכא דלמא אשה קרובה לא פוסל עדים הכשירים דאשה ליתא בכח עדות דנשים אינם בר עדות א"כ אפי' היא קרובה לא פוסלת העדים הכשירים ואעתיק דברי התומים בסי' ל"ו ס"ק י"א וז"ל ונראה ברור דאם הי' האשה במעמד העדות ואעפ"י שכוונה להעיד מ"מ אינה בגדר קרוב או פסול דיהי' כל עדות בטלה דהיא אינה בגדר עדות כלל ולכן הקשו מגיטין וקידושין מקרובים ולא שיש שם במעמד נשים והראיה דהקשו נרבע יציל ועיין בתוס' בדחוקים לרצונו או קרוב ולא הקשו בפשוט אשת איש בחנק וכן כל העריות ה"מ לי' הרי יש כאן אשה ונשים פסולים לעדות וע"ז ממש ל"ש מאחוריו דמשכבי אשה כתיב א"ו דנשים אינו בגדר עדות כלל ולא שייך לומר נמצא קרוב או פסול דאינו בגדר ועמש"ל בדברי הריב"ש דבעינן הראוי' להעיד רק מחמת פסולתו נפסל עכ"ל הרי מפורש יוצא דאשה אינה בגדר שם עד שתגרום לפסול עדות הכשירים ה"ה אם האשה היא ג"כ קרובה אם הי' הקרבות באיש כגון אח הי' פוסל עדות הכשירים אבל כיון שהקרבות הי' באשה אינה פוסל עדות שני אנשים הכשירים ודו"ק. ואולם ראה זה מצאתי לאמ"ו שערי תורה ח"ב כלל ל"ד פרט ב' שחולק על התומים הנ"ל והביא מתניתא בידו שהטו"א בר"ה דף כ"ב חידש דאשה הוה בר עדות רק דתורה מיעטה מן ועמדו שני אנשים ולא נשים אבל יותר הוה אשה בר עדות מן רשע דתורה אמרה אל תשת רשע עד שרשע לא הוה בר עדות ומה שאשה אינה מחויבת שבועה הוא מטעם דלא חזיה לצירף עם עוד אחת לפעול עדות דכתיב שני אנשים ולא נשים וא"כ חידש אדמ"ו ז"ל אם רשע בעל עבירה פוסל כשירים בעדותו ק"ו שאשה פוסל הכשרים בעדותו יעו"ש שהאריך וחולק על התומים לדינא והביא כמה ראיות לסתור דין התומים וא"כ הדרה הדבר למצוא היתר בנידן דידן שהאשה קרובה אשר נכללת באותם עדים פוסלת גם עדות הכשרים ודו"ק. אך לי תלמידו הקטן נ"ל להשיב על ראי' אדמ"ו ז"ל כאשר אבאר ב"ה הוא השיג בראי' דאשה הות בר עדות כתב שם וז"ל ותו הא גם אשה ישנה בקצת ענינים בתורת עדות כדאי' במס' ר"ה דף כ"ב ע"א להעיד שמת להתיר אשה לעלמא ועל סוטה שנטמאת בסתירה שלא תשתה ולהעיד שראתה את ההורג שלא להביא עגלה ערופה כדאי' במס' סוטה דף מ"ז ע"ב ובהני תרתי נאמנות מדאורייתא עכ"ל. ונלע"ד דיש שני מיני עדות (א) אם אשת ראובן מעיד שמת שמעון ואשתו מותרת לעלמא דמיתות הבעל מתיר אשתו

דהיא אשת ראובן ראתה שמת שמעון א"כ אטו ראיתה פעל דהלא אם אשת שמעון היתה מזנת ונודע אח"כ שבשעת זנות הי' כבר בעלה מת לא היתה נענשת אפי' התרה שלא תזנה דעכ"פ נגלה למפרע שלא היתה בשעת זנות א"א וגם מותרת לבועל דהא לא נאסרה לבעל ואם נתעברה הולד כשר א"כ אם בא אשת ראובן ומעידה על מיתות שמעון שהיא ראתה שמת אין ראיות עיניה פעל על היתר אשת שמעון רק להודיע שהיא ידעה מכבר שאשת שמעון מותרת רק הי' נעלם מאתנו אמיתיות אשר נעשה והיא מגלה לנו הנעשה וכן אם אשה מעידה שהאשה אשר קנא לה בעלה שלא תסתיר עם פלוני הנחשד בעיניו והסתירה ואמרה אשה אני ראיתי שזנתה אטו ראיות עיניה פועל שהזנות תאסר אותה לבעלה דאטו אם זנתה במזיד אפי' אין עין רואה נאסרת לבעלה רק כל זמן שאין עדות שזנתה לא ידענו מאיסורה והאשה מבררת שהיא נאסרה מכבר על ידי שזנתה במזיד ועיין תוס' כתובות דף ט' וביש"ש פ"ב דיבמות (עיין ריטב"א קדושין דף מ"ג ויש ראי' לדברי) וכן בעגלה ערופה אם האשה ראתה מי שהרג את הנהרג נמצא לא מביאים עגלה ערופה דעכ"פ יש אחד בעולם שנודע לו מי הכהו והתורה אמרה ולא נודע מי הכהו ועיין בטו"א בר"ה דף כ"ב וכדומה לזה גם לאשה שם עדות במקצת דהא עדותה לא יפעל דבר רק היא מגלה את אשר הי' נעלם מאתנו עד עתה (ב) אם ראיית או שמיעת העדים פועלים הויות הדבר כמו קידושין אם קדשו עצמם בלי ראיות ושמיעות עדים לא מהני וכן בגירושין אם גרשה בלא עדים לא מהני (ובמקו"א הארכתי שלא יהי' סתירה בין דברי תוס' ודברי יש"ש אך כאן אין מקומו) או עידי חתימה כרתי ועי' בר"ן פ' המגרש דאנן סהדי שמסר או עידי מסירה כרתי אבל בלי כח עדות לא נתהוה אישות ולא יתפרד אישות וכן בכל חייבי מיתות ב"ד העדים אשר יעידו שהתרה בהם פועלים על הב"ד שהמה יפסקו עפ"י העדים עונש מיתה אבל בלי פסק ב"ד עפ"י העדים אין בעל עבירה מחויב מיתה ולא מצינו שבעל עבירה מחויב שימית את עצמו באחת מד' מיתות רק חיוב הב"ד הוא שיפעלו החיוב מיתה על פי העדים יד העדים תהי' בו בראשונה להמיתו ובזה הארכתי במקום אחר לדון דלא שייך חזקת קמייתא שהי' פטור ממיתה דחיוב מיתה לא פועל השתנות בגופו דהא הוא בכל אופן אין מחויב להמית את עצמו רק זה חיוב הבא על הב"ד ואין להב"ד הצטרפות אם חזקת הרוב או חזקת הטבע יביאו על הב"ד לעשות מצותם בגוף ההוא ובזה מיושב קו' שיבת ציון סי' ע"ו על הגמ' קידושין שסוקלין על החזקה נוקמי על חזקת שלא נתחייבה מיתה יעו"ש שנדחק ובעדות כזה לא מצינו שיהי' לנשים כח עדות לפעול דבר בראייתם ובשמיעתם כי רק להאנשים נתן הקב"ה כח עדות לחדש דבר בעדותם וא"כ מיושב קו' אדמ"ו ז"ל נגד התומים דנשים אינם בר עדות לחדש

דבר רק הם עדים לגלות דבר שלא צריך כח עדות ודו"ק. סוף דבר בקידושין בודאי דברו תומים אמת דאשה אינה פוסלת הכשירים וצריכה הנערה המאורסת גט מדין תורה ולא עוד להב"ש בס"ק ח' בסי' מ"ב שכ' דלשיטת הרא"ש הוא רק שהב"ד לא יוכלו לפסוק עכ"פ בשעת קידושין פעלו הכשירים בעדותם שנתהוה הקידושין יעו"ש א"כ פשיטא דהנערה נתקדשת קידושין גמורים ודוק ואין לי פנאי לעיין באחרונים וקצרתי מאד ועיין בנ"ב מהד"ת א"ע סי' ע"ה ודוק היטב בעזה"י:

סימן כט

ראיתי בשו"ת שיבת ציון סי' ע"א שהגיע לידו פסק מהגאון מהר"י אייבשיטץ שחשש בקדושין על תנאי שלא תשאר עגונה עולמית אם ימות בעלה בלי זרע והיבם אינו ידוע איה הוא בעולם וצריכין להיות קדושין וחופה ובעילות מצוה על תנאי אשר הגאונים תקנו שצריך המקדש לישבע שלא תמחול התנאי דאל"כ יש לחוש פן האשה לא תבקש להיות בעילתה בעילת זנות והגאון מהר"ש לנדא קנא קנאה גדולה לכבוד אביו הנב"י בח"ר סי' נ"ו בא"ע שלא הזכיר משבועת האשה ולחם בכח התורה נגד הגאון מהר"י אייבשיטץ זצ"ל וסיים וז"ל סיומא דמילתא דשפיר עבדו הגאונים שלא זכרו בסדר עניני קידושין על תנאי להשביע גם את האשה כי הוא זה אך למותר כי האשה בודאי לא תמחול בדבר שהוא לטובה בשביל חשש בעילת זנות ואף גם זאת אין בכחה למחול ולבטל השבועה של הבעל שנשבע על דעת רבים וכיון שתלה הדבר ברבים סילוק דעת האשה ושוב אין ביטול השבועה תלוי' ברצונה עכ"ל. ונלע"ד לחקור מעט בעזה"י בסברה שיש דברים בגו לחוש על דעת מהר"י זצ"ל וחלילה לי לסתור דעת הגאונים שלא חששו בעיקר הדין מדינא דגמ' שתצרך האשה ג"כ שבועה רק נראה לי עכשיו שיש חדר"ג שלא יקח איש שתי נשים יש לחוש שהאשה תמחול התנאי שהוא לטובה יען שתבקש טובה גדולה יותר ועי"כ תמחול לתנאי שהותנה לטובה כפי ראות עיני הב"ד ואבאר בעזה"י. הנה ברור מסברא הגם דר"ג עשה חרם שלא יקח איש אשה אחרת על אשתו היינו שיהי' לו שתי נשים כל אחת נעשה לו אשה בחופה וקידושין אבל מעולם לא נשמע שמי שיש לו פלגש ובועל אותה בבעילת זנות והאיש ילך ויקח אשה בחופה וקידושין שעבר על חדר"ג כי איך נימא שעבר על חדר"ג נהפוך הוא הלא אין לו אלא אשה אחת שנשאת לו כדת משה וישראל ומי שמע שר"ג עשה חרם על איש ישראל שלא יקח אשה כשרה בחופה וקידושין כדת משה וישראל כמובן. ואם כן כאשר תראה האשה שלא תתעבר מבעלה תירא לנפשה שבעלה יעזוב אותה וילך למקום מרחוק ויקדש אשה בחופה וקידושין למה לו לבעול תמיד בעילת זנות הלא יכול לבעול בחופה וקידושין אשה אשר

תמצא חן בעיניו ולא עבר על חדר"ג דהא ראשונה היתה לו רק לפלגש דקידושין לא חלו כלל ותפחד האשה בכל יום ויום שבעלה ימאס בה ויעזבנה ויקח אשה אחרת ולא יהי' לו עון חדר"ג על כן תתאמץ למחול התנאי ויחולו הקידושין עי"כ יש על בעלה חדר"ג אם יקח אשה אחרת נוסף עליה ותחשוב טוב לכנוס בספק לישב גלמודה אחרי מיתות בעלה מלישב גלמודה בחיי בעלה היום או מחר יעזבנה ותשב עגונה בספק אשת איש כל ימיה וע"כ קרוב לודאי שתמחול התנאי שעשה הב"ד לטובה ברוב ימים שאם ימות בעלה בלי זרע שתוכל לינשא לאיש אחר הלא נפשה ולבה על האיש הזה שיצטרך להיות עמה כל ימי חייו ועיין ב"ק דף ק"י אדעתא דהכי לא קדשה נפשה שתפול לפני מוכה שחין ומתרץ טב למיתב טן דו יעו"ש הגם שאפשר שתשב גלמודה בסוף ימיה ודו"ק. וכי תימא איך יקח אשה אחרת בחופה וקידושין דלמא תלד לו האשה השנית זרע בשעת מיתה גם קדושין ראשונים חלים ונתברר למפרע שעבר על חדר"ג דהא נגלה שהי' לו ב' נשים בחופה וקידושין. ונראה לי שלא יחוש כלל על זה כי יאמר בלבו הלא יש מיעוט נשים שאינם מתעברות כלל ומן המתעברות יש מיעוט מפילות ומן הבר קיימין יש מיעוט שימותו לא בקצם שאפשר שימותו בחייו ולא עבר חדר"ג כלל ולא יהי' נזהר מן איסור חדר"ג בספיקות הנ"ל כדי שלא יהי' כל בעילותיו בעילת זנות כל ימי חייו דאם חידש רבינו יונה ריש ברכות דספק חמור מן הודאי לענין כמה צריך ליתן בעד אשם תלוי וז"ל והטעם בזה למה החמירו בספק יותר מן הודאי אומר מורי הרב שהוא מפני שעל הודאי משים האדם החטא על לבו ודואג ומתחרט עליו וחוזר בתשובה שלימה אבל על הספק עושה סברות ואומר שאותה חתיכה שאכלתי אולי היתה מותרת ולא ישית אל לבו לשוב לטוב ולזה החמירו ביותר עכ"ל ואם לב אדם תולה בהיתר על העבר ק"ו שיתלה על העתיד שלא יבורר על למפרע שעבר חדר"ג ועיין נדרים דף ט"ו בתנאי לא מזדהר ובסי' רי"ג ביו"ד ודו"ק. ולכן הגם שיש לו לחוש שמא תמות האשה המקודשת על תנאי בחייו ותהי' אשתו בחופה וקידושין מכל זה לא יפרוש מליקח אשה שנית ולא יחוש שיתברר שעבר למפרע חדר"ג בשעת לקיחה אשה שנית לא יהי' לבו נקפו כלל ולכן יש לחוש שהאשה תמחול על התנאי שיהי' אגוד וקשור בה ולכן טוב מאוד עצת מהר"י אייבשיטץ שגם היא תשבע שלא תמחול להתנאי שאל"כ יש לחוש שתמחול התנאי ולבסוף אם ימות בעלה יתיר הב"ד אותה בלא חליצה ויהי' מכשול להתיר יבמה לשוק ודו"ק. ולא אוכל למנוע עצמי מלהזכיר אם יבוא האיש וישאל אם אינו רשאי ליקח אשה בחופה וקדושין שלא יהי' בעילותיו בעילות זנות ספק יום יום אם צריך לחוש שיוכל להצמיח בעתיד גלוי למפרע שעבר על חדר"ג אם אינו מותר להורות לו להקל בו. והנה הי' לאיש

חזקת היתר וחזקת זכות שמותר לו ליקח אשה בחופה וקדושין ועכשיו על ידי קדושין על תנאי שעשה נולד ספק אם מותר ליקח אשה בחופה
וקידושין למה לא נימא אוקמי על חזקה קמייתא הגם דעשה מעשה קידושין על תנאי ואיתרע חזקתו קמייתא עיין תוס' כתובות דף כ"ג אבל עכ"פ חדר"ג לא חמור מדבר האסור מהלכה למשה מסיני דספק להקל כמבואר בנב"י מהד"ת יו"ד סי' קמ"ו וא"כ בספיקות כאלה לחוש בעתיד שיגלה שהי' לו ב' נשים עכ"פ עכשיו הוא ספק וניזל בו להקל להתיר ליקח אשה אחרת בחופה וקידושין וצע"ג. אך לפני רבות בשנים חדשתי בעזה"י הגם דלרמב"ם ספק דאורייתא להקל שמותר לאכול ספק נבילה כמו שמותר לבעול בספק ממזר ולרשב"א ספק דאורייתא לחומרא רק באיסור דרבנן ספק להקל היינו דוקא בספק שכבר הוא בעולם וכפי מחשבותינו יהי' ספק לעולם אבל ספק איסור אשר אינו לחלוטין בעולם רק יולד ויתברר בעתיד או להיתר ודאי או לאיסור ודאי הוא לחומרא אפי' באיסור דרבנן דעושה מעשה אשר בזמן יהי' נגלה דעבד בו איסור ברור והוה לחומרא הארכתי בו מאד בעזה"י ובחדושי כתבתי בקונטרס וז"ל עיין ר"ה דף ח"י ע"א תוס' ד"ה ועל שכתבו שעשאו ב' י"ט של ר"ה ומרש"י לא משמע כן רק שאזלינן בתר רוב שנים שאלול חסר ובאמת קשה על תוס' למה לא נילך בתר רוב דהוה דאורייתא וצע"ג ונ"ל בשלומא דאזלי' בתר רוב בהמות כשרות דאכלי' הבשר הגם דאפשר דיתגלה באחד מן האיברים שימצא בו אחד מהטרפות ויגלה שטעות הי' באכילה עכ"פ אין הכרח שיהי' נודע לנו שהיתה טריפה דאפשר שנאכל אותה ולא יגלה הטריפות ונסמוך על רוב בהמות כשירות ונתלה בו שאכלנו כשר אבל בקידש החודש שיברר אח"כ אם הב"ד עברו אלול או לא עברו לחודש אלול והוא מילתא דעתיד להתגלות בודאי האיך נסמוך על הרוב ונעבד מלאכה ביום שני של תשרי הלא אם הב"ד עברו לאלול ויתגלה לנו הטעות ונדע שעשינו מלאכה בר"ה לכן עבדו ב' ימים ר"ה ועיין בפנ"י ותבין זה עכ"ל וק"ו כאן לעשות ספק בידים להקל אשר יוכל להתברר בעתיד שהוא עשה איסור ודאי שבכל בעילה ובעילה עבר על חדר"ג וא"כ מה הבדל לעשות בכל בעילה ספק בעילת פנוי' או לעשות בכל בעילה ספק איסור חדר"ג שוא"ת עדיף שלא ליקח אשה שנית ודוק עד שידו מגעת הודעתי בעזה"י. שוב התבוננתי כיון דקדשה אותה לאשה (א) אם יהי' לו זרע בשעת המיתה (ב) אם תמות היא קודם מותו אפי' אם לא יהי' לו זרע (ג) וגם אם ימות אחיו קודם שימות הוא אפי' היא נשאר אחריו (ד) גם אם יתן בחייו גט כריתות (ה) אם יהי' נודע אחיו היכן הוא ויתן חליצה בכל אופנים הנ"ל עושה קידושין ותופס לקנין אישות ורק באופן אחד שימות הוא קודם אשתו ולא יהי' לו זרע במיתתו ואחיו יהי'

בחייו עוד ולא נודע היכן הוא שיתן חליצה אז לא יהי' קדושין לשם קנין כמובן יש רוב צדדים שהמה קידושין ואזלי' בתר רוב ויש חדר"ג אם יקדש עוד אשה אחרת ואי אפשר להתיר לו אשה אחרת אבל עדיין יש לחוש שהאשה תפחד פן יקח אשה עליה כיון שיש אופן שלא מהני קידושין שלו ואם תמחול התנאי א"כ איסור חדר"ג ברור ועל כן יהי' טוב יותר שגם היא תשבע כדברי הגאון מהר"י זצ"ל ודוק. אמנם נפלאת בעיני איך הגאונים הגדולים כאלה לא חששו עכ"פ לחזק הדבר לתקן שגם האשה תשבע שבועה חמורה הלא דבר הוא שלא עשו חיזוק גם מצד האשה וצע"ג. ונלע"ד שהעמיקו שיהי' השבועה בחנם שחכז"ל אמרו בכתובות דף נ"א תחילתה באונס וסופה ברצון מותרת וכתב הרמב"ם בפ"א מהל' א"ב הל' ט' וז"ל ואשה שתחלת ביאתה באונס וסופה ברצון פטורה מכלום שמשהתחיל לבעול באונס אין בידה שלא תרצה שיצר האדם וטבעו כופה אותה לרצות עכ"ל היצר של איש מלביש לאשה שתרצה אבל באיש לא אמרי' יצר התאוה הלבישו שהאיש יוכל לכבוש יצרו ולכן אמרו בכריתות לר"א חייב על כל כח וכח יעו"ש ועיין בתוס' שבועות דף ח"י ובספרי מחנה חיים ח"א סי' ק"א ועיין בפנ"י כתובות דף נ"א ובהפלאה]. ולכן אם יבקש הבעל באמצע הבעילה שתמחול התנאי אי אפשר לה שלא תעבור השבועה ותמחול דהא אפי' באיסור ערוה אי אפשר שלא תתרצה וה"ה אם ירצה הוא לפרוש ממנה אם לא תמחול התנאי ע"כ תמחול והגם שלא יהי' לה עונש על העברות השבועה דהיא אנוסה מכח שהייצר אלבשה עכ"פ נמחל השבועה עיין ש"ך ח"מ סי' כ"א ע"כ תיקנו השבועה רק על הבעל אפי' היא תבקש שימחול תנאו יוכל לכבוש יצרו ויפרוש באבר חי ולא יעבור שבועתו ודוק כי קצרתי מאד:

סימן ל

יצו ד' את הברכה חיים עד העולם לאאמ"ו הרב הגאון הצדיק המפורסם בכל העולם כקש"ת ר' חיים סופר נ"י אב"ד ור"מ דק"ק פעסט יע"א. אחד"ש אציע לפני אאמ"ו הגאון נ"י מה שחקרתי בעזה"י בענין אחד ונא תעיין בהם והוריני אם טעיתי ואם יישרו דברי בעיניך ישמח לבי. נסתפקתי בראובן שעשה לשמעון שליח שיקדש לו אשה פלונית והלך שמעון וקידשה כדמו"י בעבור ראובן משלחו אבל לא לקח להקידושין עדים רק ע"א שסבר שהוא עם אותו העד יהי' העדי קידושין ונתגלה שכבר זה כמה נפסל אותו העד לכל עדות שבעולם שהוא א' מהפסולי עדות מדאורייתא המבוארים בח"מ סי' ל"ד אם אשה זו מקודשת לראובן או לאו דהא נשאר ע"א בקידושין ומבואר ברמ"א א"ע סי' מ"ב ס"ב דיש מחמירים אם מקדש לפני ע"א וגם מבואר ברמ"א שם אם קודש לפני שנים והא' מהם קרוב הוה כמקדש לפני ע"א וא"כ ה"ה בנידן כזה מה הוה דאותו העד

הוא פסול סוף כל סוף הוה כמקדש לפני ע"א וחוששין לקידושין רק זאת יש לחקור דכבר תפסו הפוסקים על הרמ"א האיך פסק דהוה כמקדש לפני ע"א הא הלכה פסוקה הוא דנמצא א' מהן קו"פ עדותן בטילה. ועלה בדעתי דיש לחלק בין נידן כזה לדין הרמ"א הנ"ל דהרמ"א הוציא דינו מהגהת מרדכי בפ"ג דקידושין שא' קידש אשה בפני ב' עדים קרובים זל"ז והצריכו רבני שפייר' להצריך לה גט מטעם דנחשב כע"א ואסביר לן המהר"ם פדוואה בתשו' סי' ל"ז דאין זה בכלל נמצא א' מהן קו"פ שעדותן בעילה יען דכאן הוה ב' קרובים דאין א' מהם פסול כשהוא לבדו ומועיל עדותו של כל א' מהן לבד למ"ד חוששין לקידושי ע"א לכן חששו לחומרא דא"א הגם דבמכות תנינא מה יעשו ב' אחים שראו בא' שהרג את הנפש התם מיירי בדנ"פ דודאי שם אין חילוק ומסיים מהרמ"פ אף כי פי' זה נראה דחוק מ"מ נכון הוא לתת קצת טעם לרבני שפיירא שלא יהי' כטועים בדבר משנה עכ"ל ואם כן מינה דבנידן זה שהוא פסול לעדות פוסל השני שנצרף עמו ומבטל עדותו ולכן נקט הרמ"א אם קידשה לפני שנים וא' מהן קרוב ולא כתב או א' מהן פסול יען דבנמצא פסול באמת אין חוששין לקידושין וגם בנמצא קרוב דחוששין לקידושין הוא ג"כ באופן שאינו קרוב להמקדש או להמקודשת רק שהמה קרובים זה לזה. ובזה מיושב היטב שלא יסתרו דברי רמ"א לתשו' ב"י שכ' בסי' ב' וז"ל ועוד דמקדש בע"א שאמרו סמ"ג ומרדכי היינו מקדש בע"א לבדו אבל היכא שנמצא א' מהן פסול כגון בנ"ד אין כאן עדים כלל וכדתנן בספ"ק דמכות ב' שנמצא א' מהן קו"פ עדותן בטילה וכ"כ ר"י בשם מהר"ם המקדש בפני ב' עדים וא' מהן קרוב מתירין אותה לינשא לכתחילה בלא גט עכ"ל והאיך כ' רמ"א בפשיטות דהוה כמקדש לפני ע"א בלא שום תנאי המבואר בח"מ ובב"ש ע"ש ולהנ"ל נכון דהרמ"א לא מיירי בנמצא א' מהן קרוב למקדש או למקודשת רק כנידן של רבני שפיירא שהי' א' מהן קרוב לעד השני ועיין בב"י ובכנה"ג סי' י"א בשם מהרי"ק ב' קרובים נחשבים לע"א יעו"ש והב"י מיירי בנמצא פסול או קרוב לבע"ד ודוק ולפ"ז בנ"ד לכ"ע יש להתירה לינשא לכתחלה כמפורש בתשו' ב"י הנ"ל אבל מהריב"ש בסי' י"ז וסי' רס"ו משמע גם אם קידשה לפני שנים ונמצא א' מהן פסול ג"כ אמרי' דחוששין לע"א הנשאר והוה קידושי ע"א למ"ד חוששין לקידושי ע"א וצריכה גט ועיין במ"ל בפ"ד מה' אישות ה' ו' ומדתפס המ"ל דברי הריב"ש מדרך דיוק ולא הזכיר רבני שפיירא ודברי הרמ"א הנ"ל משמע דס"ל כחלוקו של מהר"ם פדוואה הנז' וכפמש"כ גם הרמ"א סובר כן ולא נשאר הקו' רק מדיוק בדברי הריב"ש. אמנם באמת בחילוקו של מהר"ם פדוואה עדיין לא ניחא דהוא בעצמו כ' שהוא דוחק גדול וזה זמן זמנים טובא אמרתי לולא דברי מרן הב"י ושאר רבותינו הנ"ל הייתי

אומר דבקידושי ע"א לא נשנה כלל הדין של נמצא א' קו"פ דדבר זה ילפי' מפסוק דעפ"י שנים או שלשה עדים יקום דבר והנה בודאי בדבר שצריך ב' עדים גילתה התורה אם נמצא א' מהן קו"פ עדותן בטילה ואפי' בממון דנשאר ע"א כשר לשבועה אבל עכ"פ להוציא ממון צריך ב' עדים א"כ שפיר נכלל דאפי' שבועה אינו יכול לחייבו בע"א הנשאר דאמרי' כמו שנים נמצא א' מהן קו"פ עדותן בטילה דעל מה שיבאו להעיד לא נשאר עדות כלל אף ג' נמי ועתוס' במכות דף ו' אבל בדבר שגם בע"א מהני ואותו ע"א פועל כמו ב' נופל הדרש דמה שנים נמצא א' מהן קו"פ עדותן בטילה הלא לא צריכין כלל לשנים ואם א' פסול נשאר ע"א ואותו ע"א פועל בעדותו לבדו כמו שהי' פועלים שני עדים ולמה יופסל ולכן בקידושין בהמקדש בע"א הוה קידושין גמורים ועיין בקידושין דף ס"ו דהאי תנא סבר דקידושין חלים בע"א אם הימנוהו ועדים בקידושין צריכין להמנו ולא משום דקידושין צריכין עדים מגזה"כ דדבר דבר יעו"ש וא"כ לא נכלל עדי קידושין כלל בפסוק דעפ"י שנים עדים וגם ע"א מהני כמו ב' ולמה יבוטל עדותו [וכמדומה לי שראיתי אח"כ כזה בספר א']. אבל אעיקרא דדין הנ"ל קשה מאוד דאפי' סמי מכאן הדין דקו"פ מבטל אפי' עדות הכשר צע"ג דרש"י בקידושין דף ס"ה בד"ה מהו שכ' וז"ל הא דתני' אין חוששין משום דלא מהימן הוא והא המנוה או דלמא משום דאין קידושין חלים בלא עדים ויליף דבר דבר מממון יעו"ש משמע דוקא אם קידשה מתחילה בפני ע"א אז אמרינן הימנוהו עליו כבי תרי אבל לא אם קידשה בפני שנים והדר נגלה שלא הי' רק קידושי ע"א ודבר זה מפורש יוצא מפי הנב"י במהד"ת סי' ע"ה בהיתר ראשון והוא העלה שצריכים שניהם ליחד את העד לקידושין ועיין חת"ס בא"ע סי' ק"ה בד"ה ועוד נ"ל דאם הי' בחדר כמה אנשים והקידושין לא ראו רק ע"א אין חוששין לקידושי ע"א של זה דמנ"ל דהמנוהו האיש המקדש והאשה הם הי' סוברים דהרבה רואים יעו"ש וא"כ עדיפא מיני' אם קידשה בפני שנים ואח"כ נמצא א' מהן קו"פ אז אפי' לו יהי' שאין עדות הע"א נשאר בטל למה יהי' חוששין לקידושין הא בשעת קידושין לא הימנוהו ולא מקדש בע"א יוכל למקרי ולמה יהי' חוששין לקידושין. והנה מדברי רש"י שם בקידושין משמע רק שצריך להמנוהו כדברי החת"ס אבל ליחדו בפי' כמו שסובר הנב"י לא משמע וכן יש להוכיח דהמחבר בסעי' ב' כ' המקדש שלא בעדים ואפי' בע"א אינם קידושין והרמ"א שינה בלשונו וכו' ויש מחמירים אם מקדש לפני ע"א ולא כ' בע"א אבל ניחא דהא באמת צריך להיות כוונתו לקדש לפני ע"א אבל אם הי' שם הרבה ורק ע"א ראה לא הוה כאלו קידשה בע"א כמש"כ החת"ס אבל להיות יחוד שמקדש בע"א זה לא אמרינן ואשמעינן המחבר אפי' אם קידשה בע"א שייחדו לעד דכן מורה לשון בע"א אעפי"כ אין חוששין

לקידושין והרמ"א אשמעי' אפי' אם קידשה רק לפני ע"א דאינו מיחד בפי' רק אחד ראה ג"כ חוששין לקידושין אבל הוא והיא צריכים לידע דהוה קידושין בפני ע"א. ואם כי דברי רמ"א יש לדחוק וליישב דבאמת הי' כונת המקדש והמקודשת לקדשו רק לפני הע"א שאינו קרוב ולכן דייק וכ' וכן אם קידשה לפני שנים והאחד מהם קרוב וכו' ולא כ' וכן אם קדשה לפני ב' ונמצא א' קרוב לאשמעינן דהאיש והאשה היו יודעים שהאחד מהן קרוב והימנוהו השני הנשאר להיות בפני ע"א ולכן הוה כמקדש לפני ע"א דבאמת אינו צריך ליחדו בפי' וגם אשמעי' הרמ"א אע"ג דעמד שם הקרוב גבי הקידושין לא נפסל העד השני אם הבע"ד אינו רוצה לצרפו והוה שפיר קידושי ע"א וממילא מיושב קו' הפוסקים דאנן נמצא א' קו"פ תנינא אבל אם ידעו הבע"ד בשעת ראיות העדות והי' לבע"ד כוונה שלא לצרף עכ"פ אז אין עדות הנשאר בטל עיין בח"מ סי' ל"ו] כנלע"ד ליישב דברי הרמ"א אבל מדברי הגמ"ר בשם רבני שפיירא וריב"ש לא משמע חילוק זה וא"כ צע"ג מה הוה דאינו נבטל העדות מכח נמצא א' מהן קו"פ אבל הלא הם כיוונו שיהי' שני עדים ולא נשאר רק ע"א וא"כ למי המנוהו ובפרט להנבי"א שצריך ליחדוהו ופי' שניהם מודים שיחדוהו לקידושין א"כ לא נשאר אפי' קידושי ע"א (ויש לי בזה אריכת דברים על הב"ח והח"מ באם אומרים משטה הייתי ולא נתכוונתי לקידושין וקשה הא קבלו עליהם הע"א כשנים והאיך יהי' נאמנים שבלבם לשחוק כוונו ובפרט להנב"י שצריך ליחדו בפי' ואכמ"ל). גם חקרתי במקו"א דאם מקדש בעצמו אז חיישי' לקידושי ע"א דהימנוה לע"א כשנים אבל אם עשה שליח לקדש לו אשה צריך לקדשו בפני שנים דזאת אין בכוחו להאמין ע"א כשנים ויישבתי בזה הקו' שהקשה הנב"י להפוסקים דחוששין לקידושי ע"א מקידושין דף מ"ג דאמרינן דע"כ לא פליגו אלא בג' אבל בשנים דברי הכל לא וקשה דהא יוכלו לפלוגי ג"כ בשנים דא' נעשה שליח והשני עד יעו"ש ולהנ"ל ל"ק דבשליח כ"ע מודים דלא משכחת קידושי ע"א ודו"ק היטב וכן הסברא מכרעת דאטו נימא לאחר שקיי"ל דשליח נעשה עד הן הן שלוחים הן הן עדים ולמ"ד המקדש בע"א חוששין לקידושין יוכל שליח לקדש אשה בלי שום עד כמובן הגם שיש להשיב ע"ז אבל לסניף יש לצרף גם זה וממילא אין שום ספק בקידושי ע"א הנ"ל כנלע"ד בנך הנאמן יעקב שלום תשובה שלום רב ושפע רב טוב לבני החביב כבוד הרב המה"ג ר' יעקב שלום נ"י ולביתו כ"ט. אחד"ש קבלתי שאלתך באשר נסתפקת בענין שליח שקידש אשה בפני ע"א ונמצא אח"כ שאחד מעידי קדושין היה פסול ולא נשאר רק קדושי ע"א אם בכה"ג יש חשש קידושין או לא והי' לי להאריך בענין שליח נעשה עד קידושין דף מ"ד ובכמה הערות רק אני טרוד מאד וחלוש גדול ואציע לפניך רק הערה אחת אשר כמוס

עמדי ותמחול לי שלא אוכל לשעשע בפלפולך ד' יחזק אותך ויברך אותך ויתן לך מאור בתורתו הקדושה ואעתיק רק פתח דבריך שכתב וז"ל. נסתפקתי בראובן שעשה לשמעון שליח שיקדש לו אשה פלונית והלך שמעון וקידשה כדמו"י בעבור ראובן משלחו אבל לא לקח להקידושין עדים רק ע"א שסבר שהוא עם אותו העד יהי' העדי קידושין ונתגלה שכבר זה כמה נפסל אותו העד לכל עדות שבעולם שהוא א' מהפסולי עדות מדאורייתא המבוארים בח"מ סי' ל"ד אם אשה זו מקודשת לראובן או לא דהא נשאר ע"א בקידושין ומבואר ברמ"א א"ע סי' מ"ב ס"ב דיש מחמירים אם מקדש לפני ע"א וגם מבואר ברמ"א שם אם קידש לפני שנים והא' מהם קרוב הוה כמקדש לפני ע"א וא"כ ה"ה בנידן כזה מה הוה דאותו העד הוא פסול סוף כל סוף הוה כמקדש לפני ע"א וחוששין לקידושין רק זאת יש לחקור דכבר תפסו הפוסקים על הרמ"א האיך פסק דהוה כמקדש לפני ע"א הא הלכה פסוקה הוא דנמצא א' מהן קו"פ עדותן בטילה עכ"ל. אהובי בני נ"י טרם אדבר על פלפולך אקדים דבר אחד אשר יקר לי בעזה"י בפ"א דמכות במשנה ח' מה שנים נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטילה אף שלשה נמצא א' מהן קרוב או פסול עדותן בטילה מנין אפי' מאה תלמוד לומר עדים וכ' התוי"ט בד"ה עדותן בטילה וז"ל נ"ל שזה מכלל מאמרם ז"ל הרי זה בא ללמד ונמצא למד שהרי עדיין לא שמענו בשנים שעדותן בטילה עכ"ל וחקירת תויו"ט גדול מאוד היכן נמצא דאם נמצא קרוב או פסול עדות השני בטל דלמא דווקא עדות הקרוב ופסול לא מהני ונשאר עד כשר לחייב שבועה עכ"פ וצע"ג. ונראה ליישב בעזה"י כי מאד נפלאתי דאמרו חכז"ל בסוטה דף ב' תנו רבנן ועד אין בה בשנים הכתוב מדבר או אינו אלא אפי' באחד ת"ל לא יקום ע"א באיש ממשמע שנאמר לא יקום עד באיש אינו יודע שהוא אחד מה ת"ל אחד זה בנה אב כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים עד שיפרט לך הכתוב אחד ונפלא בעיני למה עשתה התורה ככה שבלשון יחיד יהי' נשמע שנים ואם באמת דברה התורה על עד יחידי צריך לכתוב עד אחד למה לא כתבה התורה על שנים עדים לשון רבים ועל עד יחיד יכתב התורה לשון יחיד ולא צריך לכתוב אחד. ואמרתי דכח עדות הוא דבר מובדלי מן נאמנות עדות דע"א נאמן באיסורין כח ע"א אם אומר להיתר יפה יותר מן אומר לאסור עיין תוס' גיטין דף ב' בד"ה הוה דבר שבערוה ובפנ"י שם שהעיר שלהתיר יש חזקה אין אדם חוטא ולא לו אבל לאסור יש לומר לצעורי כמכוין ואשה שנאמנות שטהרה מנדתה שאני שהיא עושה מעשה דבורי אמרי מעשה לא עבדי גיטין דף ס"ז ויש לפעמים סברה מלתא עבידה לגלוי לא משקר אינש בודאי קושטא קאמר עיין קידושין דף ס"ו שלח ואחוי עיין רמ"א וש"ך יו"ד סי' קכ"ז וכדומה אם יש בידו הוה כמו בעלים עיין בראש

גיטין דף נ"ג בכללי ע"א נאמן באיסורין אלה וכאלה נקראו נאמנות עדות עיין בהגהות רא"ש ריש חולין דאדם אוכל אצל חבירו דלא יעבור על לפני עור ומהני אפי' עדות בכתב בלילה כמו ביום כי הכל נאמנות עדות אבל כח עדות הוא דתורה חידשה על פי שנים עדים יקום דבר שכל כוחם אינו אלא בפה בלי הוכחה וראי' וסברה שמגידים אמת רק על פיהם בעל פה לפני הב"ד פועל עדותם ועיין תוס' קידושין דף מ"ג ע"ב בד"ה השתא שהקשה וז"ל למה לא יהי' עדים נאמנים לאחר שנשבעו לומר פרענו שהרי שוב אינם נוגעים בעדות ואומר ר"י דלכך אין נאמנים לאחר שנשבעו משום דרחמנא אמר (דברים י"ט) עפ"י שנים עדים יקום דבר דמשמע הנאמנים בדיבור בלבד אבל העדים הטעונים לישבע קודם שיאמנו דבריהם אין ממש בעדותם עכ"ל אבל באיסורין בודאי עד צריך שבועה נאמן ועיין בט"ז יו"ד סי' ב' בשם אוהל מועד דתי' רק דמושבע ועומד מהר סיני אבל בלא"ה מהני שבועה רק בעדות כתיב עפ"י שנים עדים יקום דבר שפי' מלבד כח עדות אז עדים שצריכים שבועה אין ממש בעדותם כמובן. ומעתה אני אומר שגלתה תורה שכח עדות משני אנשים כשירים נקרא עד כח עדות שאמירת איש אחד לא נקרא עדות כלל ולכן כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים שרק בהגדת שנים מתחיל שם עדות ורש"י כ' בסוטה דף ב' ד"ה ממשמע שנאמר עד וז"ל ולא נאמר עדים אינו יודע דאחד קאמר אלא מדאיצטריך למכתב אחד שמע מינה שנים משמע דאינו אלא לשון עדות וסתם עדות שנים עכ"ל הזהב רמז דלא על גוף המדבר כתיב עד אלא על לשון עדות ואיש אחד לא נקרא עד סתם כח עדות כי השנים אשר להם כח עדות כתיב בלשון יחיד שכל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים שהמה כאיש אחד לקבל שם עד וא"כ כיון דתורה קראה לשנים בלשון עד שם יחיד א"כ אם נמצא בשנים קרוב או פסול עדותן בטילה כי איך אפשר באדם א' חציו כשר וחציו פסול וכיון דנתבטל על מה שקם דהא השני שלא הוה פסול וקרוב קם בתורת עדות על האיש שוב לא קם אפי' לשבועה דתורה אמרה לא יקום ע"א באיש לכל עון ולכל חטאת אבל קם הוא לשבועה שהאיש כנגדו ישבע אבל כיון שקם ע"א באיש לא מהני כלל אפי' לשבועה דהא הוא לא קם לשבועה ואח"כ גילתה התורה היקש ג' לשנים אם יש בהם קרוב או פסול כולה בטילה כמו בשנים ודוק. שוב מצאתי דהנב"י מהד"ת סי' ע"ו בד"ה אבל שכתב שמדברי רמב"ם נלמד צד הסותר וצד הבונה שאפי' לשבועה לא נחוש להעד השני יעו"ש שהאריך ולדעתי מקום הניחו לי מן השמים תל"י ושם מצאתי בד"ה ובהכי להודיעך אהובי בני נ"י שזכית לכווין לדעת הנב"י אשר חדשת אי אמרי' המקדש בע"א חוששין לקדושין אז אי הי' שנים וא' נמצא קרוב לא נפסל העדות הע"א דהא לא צריך ב' עדים יעו"ש שהאריך לפי דרכו עיין בדבריו ותשמח

בזה מאוד בעזה"י ויש לי הערות רבות על דברי הנב"י שם אך אין כאן מקומו להאריך רק אזכיר מה שהקשה אם ע"א אומר שהי' שנים בקדושין רק אחד אזל לעלמא תהי' צריכה לשבועה להכחיש העד יעו"ש. ולדעתי הוא בכלל לא יקום ע"א באיש לכל עון ולכל חטאת וה"ה לא יקום ע"א על גוף האשה לעשות אותה לגוף איסור שנשתנית גופה מחולין להקדש דממון על אדם לא הוה כגופו עיין סנהדרין דף ט' שורו של כה"ג בכמה יעו"ש לכן על ממון ע"א משביע שבועה אבל כאן תהי' צריכה לשבועה שנשארת חולין עיין ר"ן נדרים דף למד בהבנות הרי את מקודשת לי שהבעל אוסרה על העולם יעו"ש וגם הלא יש לה חזקת עצמה עיין ר"ן קדושין דף ה' דע"א הוה כנגד חזקת קמייתא שלה וגם כנגד חזקת היתר לכ"ע וכנגד חזקת צדקות שלה לחושדא שחפצה להיות באיסור כל ימיה עיין רא"ש סוף נדרים ודלמא לצעורה כמכוין לאסרה על כל העולם עיין גיטין דף י"ג שתהי' מוכרח לישא לאותו האיש שאמר הע"א שקדשה ודו"ק ובעיקר הקושי' של הנב"י לא הבנתי בשלומא בענין הנוגע לממון הן במכר או מתנה או הלואה וכדומה דלא איברו סהדי אלא לשקרא א"כ לו יהי' שע"א אומר שהוא בפני שנים ואחד הלך בעולם שוה כאלו אמר שהוא לבדו ראה או שמע ומחייב שבועה להנתבע פן אמת הדבר כאשר אומר העד אבל בקדושין אלו העד יאמר שהוא לבדו הי' בקידושין והיא מכחשת בודאי אין כאן קידושין א"כ יהי' בא חיוב שבועה על האשה יען שאומר שהי' עוד עד אחר והתורה לא אמרה שעד א' מחייב שבועה רק אם הוא לבדו בעדותו מעצמו מחייב שבועה אבל לא אם יצרך להשען שיש עוד אחר בעולם והבן. ונוסף עוד שפלא בעיני כי ראיות ב' עדים בקדושין הוא הוויית הדבר עיין ריטב"א קידושין דף מ"ג שהעדים פועלים כח הקידושין שבלי ראות עיניהם לא יוכל להיות קדושין יעו"ש בנועם אמרותיו א"כ אם יאמר עד א' שהוא וחבירו ראו הקדושין א"כ מעיד שנתחדש הוויית קדושין ומה איכפת לנו בזה ומה שאמר שהאשה פלונית נתקדשה מאיש פלוני הוה עדות אחר שמעיד שאשה אשר מוחזקת לנו לפנוי' הוא מעיד שהיא א"א מה איכפת לנו אם הוא הי' פועל בראיות עיניו האישות או שהי' ב' אחרים אשר פעלו על הויות האישות עדותו לפנינו הלא זאת עדות חדש שהפנוי' בעינינו היא אשת איש וא"כ היתכן שיבוא ע"א ויאמר על פנוי' ישראל שהיא א"א תצרך לשבועה להכחיש העד בשלומא בממון כל עדותו רק על פעולה שפלוני לוה או מכר או נתן מתנה והנתבע מכחיש וצריך לישבע כנגדו שלא הי' אותו פעולה אשר מעיד העד כנגדו ובקידושין נהפוך הוא ראי' שלו פועל הויות הדבר אשר מה איכפת לנו בו ועיקר עדותו היום רק שמעיד שהאשה היא באיסור א"א הנשמע כזאת שע"א יעיד נגד חזקות רבות שתצטרך לשבע כנגדו ועיין בש"ך יו"ד

סי' קכ"ז אין נאמן ע"א לומר נתנסך יינך להפסיד ממון של בעל היין ועיין בפנ"י גיטין דף י"ג יעו"ש ודוק. וראיתי במכתבך סברה נעימה בודאי המקדש והמתקדשת יוכלו להאמין לע"א כבי תרי ולכן אם אינם מכחישים חושש רמ"א לחומרות הסובר שחוששין לקדושי ע"א אבל המשלח ששלח לקדש אשה והשולח האמין לע"א בודאי לא הוה קדושין דלא הוה כמשלח ליתן לאחד נאמנות כבי תרי וישבת בזה קו' נב"י מקדושין דף מ"ב דבריך פח"ח תל"י ד' כחך יחזק לתורה ועבודה אביך הטרוד הדש"ת:

סימן לא

בש"ע א"ע סי' מ"ז סעיף ב' שנים אומרים נתקדשה וב' אומרים לא נתקדשה ל"ש שזרק לה קידושיה ב' אומרים קרוב לו וב' אומרים קרוב לה ל"ש אמרו הב' שמעולם לא הי' לה ספק קידושין לא תנשא ואם נשאת תצא עכ"ל ובח"מ ס"ק א' כתב וז"ל לא אמרי' אוקי תרי לבהדי תרי ואוקי איתתא בחזקת פנוי' דמ"מ תרי ותרי ספיקא דרבנן והול"ל תצא מדרבנן כ"כ התוס' עכ"ל ועיין בב"ש ס"ק ב' יעו"ש. ונראה לי לחקור בעזה"י דיש דתצא מן התורה ויש דתצא מדרבנן דכלל גדול להרבה גדולי ראשונים ופוסקים דמחזקינן מאיסור לאיסור דאם נולד ספק איסור כאשר הי' אז ודאי איסור אז פועל שם איסור ראשון הגם שנסתלק אח"כ חיישי' על שם איסור השני עיין בשו"ת מהרי"ט ח"א סי' פ"ב שהאריך בזה וא"כ אם היתה האשה בימי נדתה בשעה שנתהוה בה ספק אישות הגם שטהרה עצמה מטומאת נדתה מחזיקי' מאיסור לאיסור מאיסור נדה לאיסור אשת איש אבל אם בשעת שנתהוה בה ספק אישות היתה טהורה מאיסור נדה אז אין כאן להחזיק מאיסור לאיסור א"כ הוה רק ספק דרבנן ולכן סתם הש"ע דתצא יש שתצא מדרבנן אם היתה בשעת קידושין טהורה מנדתה ויש שתצא מן התורה אם היתה אז שנתהוה הספק אישות בטומאת נדה ודו"ק. ובזה אמרתי בחדושי ליישב קו' התוס' חולין דף ט' ובריש נדה אשר הניחו ליסוד מוסד דספק טומאה ברה"ר טהור אפי' היכא דליכא חזקת טהרה וספק טומאה ברה"י טמא אפי' איכא חזקת טהרה והקשה כיון דלא למדנו הכל אלא מסוטה וא"כ ממנ"פ אם נימא דכיון דקנא לה ונסתרה איתרע חזקתה א"כ איך נילף ממנה לטמא ספק טומאה ברשות יחיד אפי' אם איכא חזקת טהרה הלא בסוטה לית בה חזקת טהרה ואם נימא הגם דקינא לה ונסתרה לא איתרע חזקתה א"כ איך נילף מסוטה לטהר ספק טומאה ברה"ר אפי' ליכא חזקת טהרה הלא בסוטה יש חזקת טהרה והוא קו' חמורה. ואמרתי ליישב בעזה"י דיש ספק סוטה שנולד עליה ספק זנות בעת אשר הי' עליה איסור נדה ויש ספק סוטה שנולד עליה ספק זנות בעת אשר היא מטוהרת מן איסור נדה ובשניהם חק אחד ספק זנות ברה"ר טהור וברה"י טמא וא"כ ילפי' ממה דספק

סוטה טהורה ברה"ר הגם שנולד ספק זנות בעת נדתה דהי' לנו להחזיק מאיסור נדה לספק איסור זונה ותהי' אסורה אלא פשיטא אחרי שזנות שלה הוא ספק טומאה ברה"ר טהור א"כ ליכא להחזיק מאיסור לאיסור דספק טומאה ברה"ר טהור אפי' ליכא חזקת טהרה וילפי' נהי דמשכחת ספק זנות בעת שטהורה מנדתה ואעפ"כ ספק זנות ברה"י אסור דע"כ ספק טומאה ברה"י טמא אפי' איכא חזקת טהרה ודו"ק. אך אחר העיון נ"ל דלא שייך לומר מחזיקי' מאיסור לאיסור אלא א"כ המה מסוג אחד כמו להחזיק בשמות אסורי אכילה מן איסור אבמה"ח לאיסור נבילה וטריפה או מן איסור שאינו זבוח לשם איסור נבילה וטריפה וכדומה דכולם סוג מאכלות אסורות וכן מחזיקי' מאיסור שם טומאה ראשון לשם טומאה שני וכדומה כולם סוג שם טומאה או להחזיק בסוג עריות משם איסור ערוה שם ראשון לשם איסור ערוה בשם שני דכולם שם סוג טומאה או ערוה או סוג מאכלות אסורות דעכ"פ הוה בסוג בשם אחד אבל אין מחזיקי' מאיסור לאיסור אשר המה משני סוגי' דנפרדים המה לגמרי אפי' בשם סוג אינם שווין וא"כ איסור נדה הוא איסור כרת על הנאת בעילת נדה עיין בב"ק דף ל"ב הגם דאשה קרקע עולם כתיב נפשות העושות שתתחייב על הנאת בעילה ועיין בתוס' שם היטב ולא הוה מסוג שם טומאה ולא שייך לומר בו מחזיקי' מאיסור נדה לאיסור זנות של א"א דטומאה כתיב בה ונסתרה והיא נטמאה ודו"ק וה"ה דאין להחזיק מאיסור נדה שם איסור אשת איש אם יש ספק בקדושין דשם נדה הוא איסור כרת אבל אינו משם סוג ערוה ואיסור א"א הוה סוג ערוה ודו"ק. ולכן מעולם לא ראיתי שאחד מהפוסקי' יחקור בספק עגונה אם אירע ח"ו שהבעל נפל או הפיל עצמו במים שאין להם סוף או בספק אם הוא בתוך ימים דנוכל לסמוך על הכרת פרצוף פנים וחוטם דנחקור אם האשה היתה בעת נדתה דנחזיק לחומרא מכח מחזיקי' מאיסור ואם היתה טהורה יש להקל יותר ולפמ"ש נכון הדבר דאיסור נדה הוה כמו איסור אכילת חלב ואיסור א"א הוא סוג עריות ודו"ק. ואם כנים דברי יש לי להפליא על הנב"י ח"ר סי' נ"ז בד"ה ולא שחקר אם נולד ספק אם הדם מן המקור או מן הצדדים והקשה הא נולד הספק אם רואית מחמת תשמיש בעודה בחזקת אשת איש א"כ הגם עכשיו שנתגרשה לא יהי' מועיל ס"ס עוד וצריכים לבדוק בשפופרת יעו"ש שהאריך. ובלבבי לא כן ידמה בשלומא אם האסורים מסוג שם אחד כגון חזקת שאינו זבוח עם ספק דרוסה וכדומה נקרא חזקת איסור שכולם סוג מאכלות אסורות אבל להחזיק מסוג עריות שהיתה על כל עולם באיסור אשת איש חוץ מבעלה לקרוא מכח זה חזקת איסור להחמיר על ס"ס באיסור נדה על כל העולם זה לא אמרי' ודוק. ואחרי ימים רבים מצאתי בבינת אדם במחזיקין מאיסור לאיסור אות כ"ג שישב

על מדוכה זו אם נחזיק מאיסור נדה לאיסור א"א לדחות חזקות פנוי' יעו"ש אשר חידש ושמחתי שהקדמני בגוף ההערה אבל חשבתי דרכי לאמת שאינם מסוג שם איסור אחד הנלע"ד כתבתי כעת עד שירחיב ד' גבולי התורה לפני בעזה"י:

סימן לב

שאלה באיש חולה שהרגיש בעצמו שקרב קצו ר"ל ואמר לאשתו לב יודע מרת נפשו ידעתי שאני לא אזכה להכניס בת יחידה שלנו רק את תוכל לזכות לזה ע"כ אני מזהיר אותך על בחור פלוני אם יבקש את בתנו לא תאבה ולא תשמע אליו בשום אופן ואשתו נחמו בדברים שהוא יעמוד מחליו ויעשה כאות נפשו עם בתו ואחרי איזה שעות שבק החולה חיים לנו וכאשר דבר כן הוא שהבחור פב"פ מבקש הנערה הזאת לאשה ולא מבקש נדן הרבה כי אביו עתיר נכסין וגם רצון האלמנה בשידוך הנ"ל ושאלה אם מותרת לעבור רצון בעלה המת כי דבר אתה קשות באזהרה חמורה אשר אין נאה ליתן בכתב ותפחד אם לא ימצא לה עון אם תדבר על לב בתה הנערה להתרצות לבחור הזה. תשובה הדבר לא פורש אי אשה חייבת באשר צוה עליה בעלה הלא המיתה מתיר אותה מקשר בעלה ומותרת לשוק לכל אשר לבה יחפוץ מהכ"ת תהי' מחוייבת לכבד את בעלה אחרי מותו לשמור כל אשר צוה עליה בשלומא אם דיבר עם בתו וצוה עליה הי' המקום לחקור לכבד אביה גם אחרי מותו וגם זה לא ברור לי דמבואר בש"ע יו"ד סי' ר"מ סעי' כ"ה ברמ"א בשם מהרי"ק אם האב מוחה בבנו שלא ליקח האשה אשר יחפוץ אין צריך לשמוע על האב יעו"ש וא"כ ה"ה אין הבת מחויבת לשמוע אל אביה שלא תנשא לאיש אשר לבה חפץ אפי' אם אביה חי וביותר אם אביה כבר מת רק צוה עליה קודם מותו פשיטא שלא תצרך לשמוע אליו וק"ו אם דבר רק עם אשתו שלא צריכה לשמוע לדבריו ודוק. ועלה בדעתי לחדש דבר תל"י אם האם הנערה עדיין אלמנה מחוייבת לעשות כפי אשר צוה עליה ואם כבר נשאת לבעל שני לא צריכה לעשות רצון בעלה הראשון ואבאר בעזה"י. הנה בש"ע יו"ד סי' ת"ג סעי' ב' כתב וז"ל כל שקורע עליו בשעת מיתתו קורע עליו בשעת ליקוט עצמות עכ"ל וחידש אדמ"ו בעל חת"ס ביו"ד סי' שנ"ה אם לקטו עצמות בעלה אחרי שכבר נשאת לבעל שני אינה מתאבלת על בעלה הראשון שע"י הנשואין לאיש אחר מפקיעין ההתקרבות אשר הי' לה לבעלה הראשון וסיים שם וז"ל נשואי' קרבו ונשואי' רחקו ודומה זה כעין ריש פ' המגרש פקעי קידושי הראשון וגמרו קידושי שני שאע"פ שהגירושין או המיתה לא הפקיעו קדושין הראשונים לגמרי הנשואין השניה מפקיעין לגמרי ושוב אינה קרובה לבעלה וה"נ דכוותיה עכ"ל דפח"ח שפתים יושק וא"כ אם האם הנערה עדיין באלמנותה לא נפקע ההתקרבות לבעלה המת

ומחויבת לכבדו שלא תפעל שום פעולה שבתה תנשא לפלוני הגם אם צוה לבתו לא צריכה לשמוע בקולו כי לבה חפץ באיש שהוא בן זוג שלה אבל אמה אינה רשאי לעבור על צוואת בעלה כפי הכלל אין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך אבל הבת עוברת על צוואת אביה לזכות את עצמה כפי חפץ ורצון לבה אבל אם האם כבר נשאת לאיש אחר אז האישות מבעל שני הפקיע התקרבות מבעלה הראשון א"כ תוכל האם לעשות כל השתדלות שתנשא לבחור הנ"ל אשר חפץ בבתה כנלע"ד בעזה"י. שוב מצאתי בנב"י מהד"ת א"ע סי' מ"ה שחקר בשאלה כזאת ופסק דאין האלמנה צריכה לשמוע לקול בעלה הראשון דהיא אינה מחויבת לכבדו דהא הרשות בידה ליקח בעל שני יעו"ש לדעתי שם אלמנת פלוני פועל שעדיין שמו עליה ועיין בכריתות אלמנת ראובן אלמנת שמעון אבל מה אני עין רחש נגד עין ארי' דבי עילאה הגם שיש לי להשען על דברי אדמ"ו חת"ס ז"ל אקבל שכר על השתיקה. ואגב גררא אזכיר שנשאלתי בשנה העבר באלמנה אחת שנשאת לאיש ולא הי' זיוג שני עולה יפה והרחיקה נדוד למרחקים ומתה שם וקרובים רוצים להובילה משם לעיר אשר נולדה שם ושאלו את פי אם לקבור אותה אצל בעלה הראשון או אצל שאר קרובי' ואמרתי לפי פסק אדמ"ו חת"ס ז"ל נפקע התקרבות מבעלה הראשון ע"י הנשואין לבעלה השני א"כ טוב לקבור אותה אצל שאר קרובים אשר לא נפקע ההתקרבות כנלע"ד להלכה בעזה"י:

סימן לג

שלום וכ"ט לבני החרוץ פיפיות הרב מו"ה ר' משה דוד נ"י סופר בק"ק סאסרעגען יע"א. אחד"ש אשר שאלת אשה אלמנה עניה ולה שתי בנות כלות אם תוכל להכניסם לחופה בשני ימים זה אח"ז והערות על רמ"א א"ע סי' ס"ב דמשמע דמותר רק מהט"ז או"ח סי' תקמ"ו משמע דאסור בשבוע אחת והקשת כדת האיך לנהוג. אהובי בנ"י נ"י דעתי אחר שהוא אשה אלמנה ואין עליה חיוב להשיא בנותיה הדבר מותר בשלומא האב חייב להשיא בניו ובנותיו כדכתיב בירמי' כ"ט קחו לבניכם נשים ובנותיכם תתנו לאנשים א"כ אצלו אין לערב שמחה בשמחה כי שמחת נשואין ז' ימים ולבן אמר מלא שבוע זאת ואתנה לך משמע מקודם גם הוא לא יתן רחל כי חפץ לקיים שמחת נשואין של לאה שבוע שלימה ועיין רמב"ם הלכות א"ב חייב אדם להשיא בניו ובנותיו והוא מגמ' יבמות שם קאי על האב אבל האם אשה אלמנה אין עליה סרך חיוב מצוה להשיא בנותיה ומותרת לעשות נשואי שתי בנות בשני ימים וגם הי"א שהובא בט"ז מודים אם אין לאחיות אב כך דעתו אם יסכים חמיך הגאון נ"י רק הכלה אשר נשאה היום לא תלך לחופה ביום מחרת אצל אחותה כי היא עוסקת בשמחת נשואין של עצמה ופטורה

בשמחת אחותה אפי' אם היא הגדולה אשר תנשא למחר וקצרתי ועיין רמב"ן פ' ויצא פסוק מלא שבוע זאת ונתנה לך יעו"ש בהבנת ונתנה לך בלשון רבי' ודו"ק אביך הדש"ת:

סימן לד

שלום וכ"ט לתלמידי הרהמ"ג כבוד ר' עמרם ישי נ"י אב"ד דק"ק מערענטש יע"א. אחד"ש קבלתי היום מכתבך ואשיבך בקיצר כי אין כאן מקום לזכות את האב ולא אעתיק השאלה באריכות כי הוא בלי צורך אודות מי שמת לו אשתו ג' שנים לנשואי' ונשאר בת ואחר איזה חדשים מת גם הבת וחמיו נתמסכן כעת ותובע משום תם לריק כוחו חלק מנדן ונכסים שנתן לבתו בשעת נשואים וחקרת הגם שתקנת שום לא הי' אם נשאר זרע אבל עכ"פ מצד ועשית את הישר ואת הטוב כיון דנשאר סברת ותם לריק כוחכם ר"ל א"כ הגם שבעל יורש את אשתו יצרך ליתן לפשר עמו זה דבריך בקיצר ולדבריך שאלת מדוע לא תקנו תקנתם גם בנידן שאלתך. דע דאיש הזה אם לא יזכה מכח ירושת הבעל לו יהי' שאין בעל יורש אשתו כלל לא מדאורייתא ולא מדרבנן אבל עכ"פ ברגע שמתה אשתו אז היתה הבת קטנה יורשת אותה מדאורייתא כי במקום שאין בן הות הבת יורשת דאורייתא דכתיב והעברתם את נחלתו לבתו וה"ה באשה שמתה ויש לה בת היא היורש דאורייתא ולא האב של האשה המתה עיין כל זה בב"ב וברמב"ם וש"ע הל' נחלות וא"כ אפי' און הבעל יורש אותה אפי' מדרבנן הוה הבת היורש דאורייתא ועכשיו שמתה אביה יורש אותה דכלל גדול כל המנחיל נוחל אם מת בן או בת ולא הניח זרע הוה האב של המת היורש דאורייתא וא"כ נוחל האב את בתו הקטנה שמתה ולא אבי אמה של הבת שמת וא"כ כאן בכל אופן הבעל יורש אי מכח ירושת הבעל ואפי' אם לא יהי' בעולם דין ירושת הבעל נפלו הנכסים לבת הקטנה ועכשיו שמתה אביה יורש אותה ואיך יש לחקור כאן ועל ותם לריק ר"ל א"כ ברור שעפ"י הדין אין כאן תביעה אפי' על פרוטה אחת ודו"ק. בכל זאת תשלח אחרי האיש העשיר שירחם על חמיו אחר מידו ובגללו עשה את כל הכבוד הזה עושר ונכסים ואין לך מצות צדקה גדולה מזה אם יגמול עמו חסד דחייב אדם גם בכבוד מי שהי' חמיו והוא מוקדם לצדקה וד' ישלם לו דברי הטרוד הדש"ת:

סימן לה

שלוכ"ט להרב הגאון הרב ר' יוסף שמואל געלערנטער נ"י אב"ד דק"ק קוטב יע"א:
אחד"ש קבלתי שאלתו זה ימים וגם היום קארטעל אודות איש אשר אשתו הפילה נפלים והשוו עצמם אצל הב"ד חשוב אשר פסקו שצריך להמתין עוד זמן זמנים ואז קבעו מה שצריך ליתן לה והוא זרק לה גט בע"כ ולא חפץ ליתן לה הסך מה שקנו ממנו הב"ד

בקנין שנים רעות עשה א) לא עברו ג' שנים שצריך לדור עמה בטיב ב) שלא השליש ח' אלפים וכדומה. תשובה אשיב למעלתו נ"י רק בקצירת אומר מפני הכבוד איזה הערות בנידן הנ"ל. הנה לכאורה קשה איך איש מגרש בע"כ תאמר האשה אדעתא דהכי לא נתרציתי להתקדש לו ויהי' כל בעילותיו בעילת זנות ונימא חזקה אין אדם עושה בעילת זנות וחזקה שלא כיון לגרשה רק לצערה ואין לומר כיון דנשואה היתה אמרי' לגבה שיש חזקה שאין היא עושה בעילותיה בעילת זנות ולא תאמר על דעת כן לא נתקדשה זה אינו עיין בב"ש סי' קנ"ז ס"ק ו' היטב והלא היא אינה פושע בדבר ועוד שעי"כ לא הוה הגט ולא יהי' מגורשת ולא יהי' בעילת זנות ודוק. אך זה שיבוש דהא התורה אמרה ונתן בידה שיוכל לגרש אשתו בעל כרחה ואיך תאמר אדעתא דהכי לא קדשה נפשה הא שמעה שאמר הרי את מקודשת לו כדת משה וישראל והלא דת משה וישראל הוא שאיש מגרש אשתו בע"כ א"כ נתרצית לו ע"י כן ואיך תוכל עכשיו לומר אדעתא דהכי לא קדשה נפשה ודוק. אמנם אך אחר שעשה ר"ג חרם שלא יגרש איש אשתו בע"כ חוץ באופנים ידועים ונתקבל חרמו ברוב תפוצות ישראל א"כ כל אשה המתקדשת נתרצית רק על אופן דנוהגים כשירי בני ישראל וכאשר שמעה כדת משה וישראל א"כ דת ישראל הוא שלא לגרש אשתו בע"כ חוץ אם הב"ד יפסקו שחדר"ג שנתקבל בישראל מותר באופן הזה נתרצית להתקדש לו כמו בכתובות פ' המדיר משנה ו' ואלו יוצאות שלא בכתובה העוברת על דת משה ויהודית פי' רש"י שנהגו בנות ישראל אע"ג דלא כתיבה יעו"ש ה"ה הוא בכלל דת משה וישראל מה שנהגו בני ישראל ע"י מנהגיהם מאור הגולה ר"ג ז"ל וכל קדושי ישראל אחריו א"כ בודאי תוכל לומר אדעתא שהבעל יגרש אותה בע"כ שלא כדת ישראל לא נתרצית להתקדש לו וא"כ בדין היא תאמר כן ויהי' כל בעילותיו בעילת זנות וכלל גדול חזקה אין אדם עושה בעילותיו בעילת זנות ומשחק הי' להפחידה ומעולם לא גמר בלבו לגרש באמת א"כ היא בחזקת א"א ואם הוא ישא אשה הוא עובר על חדר"ג ביד רמה ומי האשה אשר תתקדש לו להיות אצלו באיסור וצריכה לקבל גט ממנו כמבואר בא"ע סי' א' ואיזה עדים אשר יחפצו להיות עדים בקדושי שנית וכל המחזיק בידו עובר על לפני עור לא תתן מכשול ומי יברך ז' ברכות אין זה מברך אלא מנאץ בנשואי איסור ודוק. ואין להשיב מד' רשב"א גיטין דף ע"ה דחידש אפי' אם נתינה בע"כ לא שמיה נתינה אעפ"כ מהני גט בע"כ דאדם יכול לכרות כסף קנינו ולא צריך דעת אשתו ועבדו יעו"ש א"כ בכל אופן יכול לכרות קנינו אעפ"י שעובר על חדר"ג זה אינו אם היא קנינו נכון הסבר רשב"א שיכול לכרות בע"כ אבל כפי שחקרתי היא תטעון שאין אני קנינך כלל אדעתא דהכי לא נתרציתי להתקדש לך ודוק. ואוסף נופך מה שהערותי

במקום אחר דיש ב' אופנים חזקות כשרות שאין אדם עושה בעילותיו בעילת זנות (א) מי שקידש על תנאי ובועל אח"כ סתם אמרי' שמחל לתנאי שלא יעשה בעילת זנות [ועיין ברב אלפס ביבמות פ"ב בני מן שפחתי בודאי שחרור אותה שלא יעשה בעילת זנות יעו"ש ומה שקשה על הגאון הלא ממנ"פ עשה עבירה או בשחרור או בבעילת שפחה וא"כ איך נחלוט ששחרור שלא ובעל בעולת זנות אמרתי דלק"מ בוודאי אם נפשו חשקה בשפחתו והיתה בביתו בודאי בעל אותה כאות נפשו בעילת הרבה וכל בעילה תהי' איסור לפני עצמה לכן בחר לעבור עבירת שחרור פ"א שלא יצריך לעבור בעילת שפחה הרבה פעמים ועיין ר"ן יומא פ' יוכ"פ שמוטב לשחוט בשבת לצורך אכילת החולה מכמה פעמים אכילת נבילה שעושה עבירת סקילה פ"א מלהאכיל לו נבילה עבירות לאו כמה פעמים כך בוחר בעבירת שחרור פ"א מלבעול באיסור הרבה פעמים] (ב) מי שעושה פעולה עי"כ יהי' כל בעילותיו שעשה רבות בשנים בעילות זנות שישלח גט ויבטל שלא בפניו וכדומה ונראה באופן ראשון אם בידו בשעת בעילה אמרי' חזקה אין אדם עושה בעילת זנות ולדעתי הפי' בגמ' גיטין דף ל"ג אם יבטל באמת עקרו רבנן לקידושין ויהי' בעילותיו בעילת זנות ואנן סהדי שכל בר ישראל לא יחפץ שבעילותיו יהי' למפרע בעילת זנות ואדעתא דהכי לא ביטל הגט וממילא הוה גט מעלי' ותוס' חקרו בבת אחותו דאהבה גדול אצלו יתבטל באמת כדי להצילה ותי' דבאמת יכול להצילה בכה"ג ויהי' מקבל עליו שבעילותיו יהי' בעילת זנות ע"י פעולתו ולא דמי לנזיר שיכול לשאול על נזרו ולא יהי' עבירה כלל אבל כאן אם הוא מבטל באמת פועל עבירות בעילות זנות ובנידן דידן בודאי לא גמר לגרש שיפעל בזה שיהי' כל בעילותיו בעילת זנות ודוק היטב. ומעתה הב"ד שעשה פסק שיצרך להמתין ג' שנים ואח"כ יתן ח' אלפים ובגדיה וכל אשר לה בודאי כתורה עשו בעלובה הזאת וקבל קנין ע"ז א"כ עדיין לא יצא מפי ב"ד חשוב שנפסק חדר"ג א"כ נשארת האשה בזכותה כל בת ישראל שנשאת אין הבעל רשאי לגרשה בע"כ חוץ אם ב"ד חשוב ופסקו שצריכה לקבל גט ואם תסרב אז נשאר הוא בזכות לגרש אותה אפי' בע"כ דהא היתה מרוצת להתקדש כדת ישראל והלא בדת משה וגם בדת ישראל מנהיגי דור והם אמרו לגרש אותה אפי' בע"כ אבל העלובה הזאת אשר עמדה לדין לשמוע בקול הורים ומורים ולא לסרב כנגדם א"כ מעולם לא הותר לגרש אותה בע"כ ואדעתא דהכי אשר הוא הבעל לא יחפץ בדת משה וישראל לא קדשה נפשה וממילא יהי' כל בעילותיו בעילת זנות אנן סהדי אדעתא דהכי לא גירש אותה דיש לו ג"כ חזקת כשרות ולצעורה כמכווין ואפי' יצעק בקול גדול שכיון לגרש אינו נאמן לעשות עצמו רשע על למפרע רק יצרו תקפו כעת לעבור בשאט נפש חדר"ג לישא

שני נשים ולגזול ממנה זכותה ואנן לא שבקינן ליה לעבור וטוב להזכיר שהסופר פסול דעבר על חדר"ג כמבואר בשו"ת מהר"מ מינץ וגם לפסול העדים שנזדקקו לגט כזה עד שיעמוד למשפט לפני הב"ד וכאשר יצא מפיהם כן יהי' ואעתיק תשובת מהר"ם סי' ק"ב וז"ל ולא יהי' אדם רשאי לזרוק גט לאשתו כי אם ברשות ג' קהילות ואם יעשה הבעל והסופר והעדים יהי' בנדוי כאשר תיקן ר"ג מא"ה עכ"ל א"כ הסופר והעדים בנדוי וגם הבעל בנדוי ודל"ב. ואעתיק עוד מ"ש מהר"י מינץ בסדר הגט סי' קט"ז שכתב וז"ל כדת משה וישראל כמו שתקנו בקדושין כדת משה וישראל כדאיתא פ"ק דכתובות כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעינהו רבנן לקידושין מיני' גבי צנועות ופרוצות גבי מאן דמגרש על תנאי אם לא באתי וכו' כמו כן בגט נוכל לומר כל דמגרש אדעתא דרבנן מגרש כמו קטנה שאין לה גט בד' אמות שתהי' מגורשת או גדולה תהא מגורשת אע"ג דד' אמות בסימטא או בר"ה דלא הוי רשות האשה אפ"ה הוי מגורשת משום שהמגרש אדעתא דרבנן מגרש וחכמים נתנו לאשה אותן ד' אמות בהפקר ב"ד הפקר והוי חצירה דדרשי' אין לי אלא ידה גגה חצירה וקרפיפה מניין ת"ל וכו' אם לא כדת משה וישראל אינה מגורשת דד' אמות אינן חצירה אלא דרבנן עכ"ל א"כ הא חזינן דסמוך הגאון לברר דמהני בגט כדת משה וישראל ולהקל וה"ה בהיפך שיהי' הגט פסול מן התורה אם אינו מגרש כדת משה וישראל דהא מסיים בגט כדת משה וישראל עיין בנוסח הגט בש"ע וידע מעלתו נ"י מה שכתבתי שאם ידעו הסופר והעדים בדבר שרוצים לגרש בע"כ הגט פסול והעדים פסולים כן החליט הנב"י מהד"ת סי' קכ"ט בד"ה ואמנם משני טעמים (א) דהא עברו על החרם (ב) דצריך הסופר להיות שליח הבעל ואין שליח לדבר עבירה יעו"ש ואני כתבתי בתשובה מדכתב מהר"ם וז"ל ואם יעשו הבעל והסופר והעדים יהי' בנדוי עכ"ל ודקדקתי הלא הבעל עובר בזריקה כמ"ש וז"ל שלא יהי' אדם רשאי לזרוק גט לאשתו כי אם ברשות ג' קהילות עכ"ל א"כ איסור זריקה נאסר על הבעל בנדוי וא"כ הי' לו לכתוב ואם יעשו יהי' הסופר והעדים והבעל בנדוי דהבעל הוא האחרון דאי אפשר לזרוק אא"כ נכתב ונחתם מקודם וצע"ג. ואמרתי בזה בעזה"י דהסופר והעדים פועלים רק להוציא כלי למעשהו מתקנים ספר כריתות שהוא הכלי אשר הבעל יוכל לגרש בו הן ברצון שלה או בעל כרחה א"כ בשעת כתיבה וחתימה עדיין אין עליהם נדוי דהא אפשר שתתרצה האשה לקחת הגט ברצונה אבל משעה שיזרוק הבעל הגט לאשתו בע"כ אז בזריקת הבעל אשר גמר הפעולה של גירושין בע"כ של אשתו אז גם עליהם הסופר והעדים יעבור החרם דהמה עזרו לו שיעבור על החרם וכל המסייע לבעל יהי' עמו בנדוי ולכן השכיל לכתוב שלא יהי' אדם רשאי לזרוק גט כי אם ברשות ג'

קהילות עיקר החרם נתקן על הזריקת הגט ואם יעשו יהי' הבעל והסופר והעדים בנדוי בשעת הזריקה חל החרם על שלשתן וא"כ הגט כשר דבשעת הכתיבה לא הוה שליח לדבר עבירה הכי יש עבירה בגוף הכתיבה או החתימה שתיקנו כלי לגרש רק אח"כ משעה שעושה בו זריקה מתחיל העבירה שנתברר שעזרו לבעל לרעה אם ידעו בדבר ודלא כהבנת הנב"י יעו"ש וא"כ נשאר הקו' למה כתב המהר"ם וז"ל שלא ליתן גט לאשה בע"כ ואין הגט כלום עכ"ל. ולפמ"ש למעלה בעזה"י נכון הדבר דהא מסיים בגט וז"ל ודן דיהוי ליכו מנאי ספר תרוכין ואגרת שביקון וגט פטורין כדת משה וישראל עכ"ל א"כ גילה כמו שהי' מקדש כדמו"י כן מגרש כדמו"י וגירושין בע"כ אינן כדת ישראל דת ישראל רועים ומנהיגים לגרש רק ברצון וא"כ אין הגט כלום והבן ואם שיש לי להאריך בשורש הנ"ל בכל זאת קצרתי כי הי' גדר לי בל"נ שלא להשיב לפולין מפני כבוד התורה של גדולי פולין וכאשר קבלתי היום קארטעל שלו השבתי כזאת לכבודו נ"י אם גדולי פולין מסכימים לעמוד בפרץ גם אני מסכים ואם לא דברי רק שיחת ד"ת הדש"ת:

סימן לו

שלום רב לאוהבי תורה שני כנפי יונה העופפים לעלות על שובך התורה חוקרים ודורשים לסלסל ולפלפל פולחים ובוקעים על סלעים מגדולי הפוסקים באמירה נעימה כתבית יהבית מו"ה ר' מנחם מענדל נ"י ומו"ה דוב בעריש נ"י בק"ק טארניו יע"א. מכתבכם אשר פי שנים ברוחכם כאחד בשני שאלות הגיעני שאלה בגט בע"כ ע"י שליח ולא אשיב כי הדברים הנוגעים לב"ד העיר ומפני הכבוד אודיע דעתי שיש לחקור אפי' אם הבעל בעצמו הי' נותן ביד חזקה בידה הגט אם מהני הגט כלל ולא באתי להורות רק להרחיב גבולי תורה לקיים סלסלה ותרוממך וזה החלי בעזה"י. שאלה וז"ל ימחול להורות לנע"ד בדבר המקרה אשר קרה בשבוע זו איש א' התקוטט עם אשתו זמן רב ושבוע העבר בא אל הב"ד לגרשה ושאלו את פי' ואמרה אם יתן לה כל הון ביתו לא מתרצה לקבל גט וכשמוע הבעל את הדברים האלה הלך שלא ברשות ב"ד ועשה שליח וב' עדים לגרשה בע"כ והלך אצלה החדרה וב' עדים תופסים והשליח נתן הגע בידה בחזקה והתחילה לצעוק בקול מר והשליכה הגט תיכף לארץ ועתה יורינו רבינו איך להתנהג ולגלות לנו חוו"ד הרמה עכ"ל. תשובה הודעתי דרכי שלא אדבר על דברי הנב"י אשר חידש דהוה שליחות לדבר עבירה אשר הבאתם כי כפי ראות עיני אשר נראה לי אפי' אם הבעל בעצמו גירש אשתו בעכ"ח ובלי רשות ב"ד אשר פסקו לו שרשות בידו לגרשה בע"כ רק עשה דין לעצמו אינה מגורשת כלל כאשר אבאר בעזה"י. הנה מראשית אקדים בודאי הא דאמרי' חזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות בודאי נכלל

בו הן איש או אשה כשם שהבעל אין עושה בעילותיו בעילת זנות כך האשה אין עושה בעילותיה בעילות זנות כשם שאומרים ד' אמות של אדם קונות לו נכלל בו אשה כמו איש דהוה בכלל חזקה לא שבוק היתר ואכל איסור ואמרי' בודאי אחולי אחלו לתנאי ועיין בש"ע א"ע סי' ל"ז מכל מקום מסתבר במקום פסידא כה"ג שתפסיד לבעלה ותהי' אסורה לכהן אמדינן דעתה שתבחר האשה להיות כל בעילותיה בעילות זנות שחפצה שיהי' הקידושין בטלים מעיקרא מלקבל גט בעכ"ח והגם שתגרום שכל בעילותיה ובעילות הבעל יהי' ג"כ בעילות זנות מה איכפת לה הלא הוא גרם הרע במה שמגרש אותה בע"כ ותאמר תמות נפשי עם פלשתים אמר שמשון ודו"ק. ומעתה נחקור בעזה"י לכאורה אם בעל מגרש אשתו בע"כ תאמר היא אדעתא דהכי לא קבלתי הקידושין מידך טוב לי שלא אהי' נאסר על השבעה קרובים ולא אהי' נאסר על הכהן ויהי' כל בעילות הבעל בעילות זנות וממילא נימא אנן חזקה אין אדם עושה בעילת זנות א"כ אין מגרשה באמת רק לצעורה קמכווין שתאמין שהיא מגורשת ותיקח ממנו גט ברצון אבל גט זה הנותן לה בע"כ לא נתן לגירושין דיש חזקה אין אדם עושה בעילותיו בעילת זנות ואיך משכחת גט בע"כ וצע"ג. אך משבשתא הוא כיון דתורה חידשה שיש כח לבעל לגרש אשתו בע"כ דכתיב ונתן בידה ושלחה מביתו א"כ איך תאמר אדעתא דהכי לא נתקדשתי כלל הלא שמעה שהבעל מקדשה כדת משה וישראל ושתקה א"כ נתרצית להתקדש כדת משה וישראל אשר התורה אמרה שיוכל לשלחה אפי' בע"כ ואיך תאמר אדעתא דהכי לא נתקדשתי הלא דברים שבלבה לא הוה דברים ונהפוך הוא ששמעה שהבעל אמר הרי את מקודשת לי כדת משה וישראל הוא שיוכל לגרש בע"כ ובודאי נתרצית גם לזה שיכול הבעל לשלחה אפי' שלא ברצונה ודו"ק. אבל כל זה קודם חדר"ג שתיקן שלא יהי' בעל מגרש אשתו בע"כ בלי רשות ב"ד אשר יתירו באופנים ידועים שרשאי לגרשה בע"כ ונתקבל החרם שר"ג מאוה"ג עם כל קדושיו עמו שנתקבל ברוב תפוצות ישראל (ועיין בנב"י ח"ר א"ע סי' פ"ד שלא לגרש אשה בע"כ עשה הר"ג ז"ל לעולם) א"כ כל אשת ישראל אשר נתרצית לקידושין ושמעה מפי בעלה המקדש שהוא מקדש אותה כדת משה וישראל ואדעתא דרבנן מקדש עיין ג'יטין דף ל"ג בתוס' אנן סהדי דאדעתא דהכי שבעל יזרוק לה גט בע"כ שלא כרצון מנהיגי ישראל לא נתקדשה (ועיין פ' המדיר עוברת על דת משה ויהודית פי' רש"י שנהגו בנות ישראל אע"ג דלא כתיבי יעו"ש) ומה שנהגו לחק בישראל ממנהיגיהם הוה בכלל דת משה וישראל וא"כ הר"ג מאוה"ג וכל קדושים עמו הזהרו שלא וגרש אשתו בע"כ ואם הוא יעבור אדעתא דהכי לא נתקדשה כלל ויהי' ממילא כל בעילותיו לבעילת זנות וחזקה שאין אדם כשר עושה בעילותיו

לבעילת זנות ובודאי לא נתן לה הגט אלא לצערה ואפי' יצווח שגמר לגרש אין אדם משים עצמו רשע ונשארת אשתו בחזקת א"א ואם בעלה ישא אשה אחרת עובר על חדר"ג שלא לישא שתי נשים ומי יהי' עדים בקידושין שניה שעוברים על לפני עור לא תתן מכשול לעזור לו לעבור חדר"ג ומי יברך ז' ברכות אין זה מברך אלא מנאץ ואשה שניה צריכה לקבל גט כמבואר בש"ע א"ע סי' א' דאנן סהדי דאחר שנתקן חדר"ג כל אשה המתקדשת דעתה שאם יחפץ בעלה לגרשה בע"כ אדעתא דהכי לא נתקדשה לו ולא הוה דברים שבלב כי הדברים גלוים וידועים ומפורשים כאלו הותנו בפומבי ודעת כל הנשים כן ודוק. ואין להשיב מדברי רשב"א גיטין דף ע"ה שחידש דלו יהי' נתינה בע"כ לא שמה נתינה אעפ"כ בגט הגם דכתיב ונתן בידה אעפ"כ מהני גט בע"כ דכל אדם יכול לסלק קנינו מהחפץ אשר קנה והאשה היא קנין כספו ויכול לכרות בלא דעתה וא"כ נימא ה"ה עכשיו מי יעכוב לכרות קנינו זה שיבוש הלא היא אמריה תאמר אם אני קנינך תוכל לכרות קנינך אבל אדעתא דהכי לא נתרצתי לקידושין ולא נהייתי קנינך כלל ואין לך מה לסלק ואם אי אתה חפץ לעשות בעילותיך בעילת זנות אני נשאר קנינך כי רק צחקת בי וממילא נשארת קנינו ועיין תוס' גיטין בסוגי' דחוץ ובמ"ל פ"ו מהל' זכיה במי שנתן מתנה והתנה שלא יוכל למכור א"כ אם מכר נתבטל מתנה ולא הי' לו דבר למכור א"כ לא עבר התנאי ונתקיים המתנה יעו"ש הבאתי לדוגמא ודוק כי קצרתי מאד. ובארתי בתשובה אחרת דיש שני פנים בהך חזקה אין אדם עושה בעילתו בעילות זנות דהך חזקה בא מכח חזקת כשרות אשר יש לכל בר ישראל והוא אופן בתוך אופן עיין תשו' (הקודמת בד"ה ואוסף נופך) ויש לי הערה הלא אשה קרקע עולם ולמה תחייב בעריות רק התורה אמרה ונכרתה נפשות העושות ואמרו בב"ק דף ל"ב הנאה לתרוייהו יש ופי' שם בתוס' אותו הנאה חשבה התורה כמעשה יעו"ש ואם כן תינח בעריות שהנאה אסורה עפ"י התורה אבל בכה"ג שלא היתה מופקרת לכל אדם שיהי' בה לאו לא תהי' קדשה דהא קבלה קידושין ונשאת ואין בידה לבטל האישות ואי דפשר שתבעל לשום אדם חוץ לבעלה והגם כהיום שהבעל זרק לה גט בע"כ ואדעתא דהכי לא נתרצה עכ"פ מופקרת לא היתה להיות נקראת קדשה א"כ הבעל גרם ביטול הקידושין במה שנותן לה גט בע"כ גורם שבעילותיו בעילת זנות ששבק התירה ואכל איסורא אבל האשה לא עבדה מעשה במה שנבעלת ליכא לומר בה אין אשה עושה בעילותיה בעילת זנות דהלא הוה כהנאה הבא לאדם בע"כ דהא מעיקרא לא אתכוונה על הנאת איסור שאשתו היא ע"י קידושין ולא עבדה מעשה עיין פנ"י פסחים דף כ"ה בד"ה ועוד וקצרתי בשלומא אם התנה תנאי אמרי' אחולי אחלה דהא עכ"פ היא עברה על לפני עור לא תתן

מכשול שע"י תנאי גרמה לבעל שיהי' בגופה בעילותיו בעילת זנות אבל אם הוא זורק לה גט בע"כ א"כ הוא גורם לנפשו שיהי' בעילותיו בעילת זנות שעשה מעשה בבעילה מהכ"ת תחוש היא על בעילותיו של זנות אם הוא לא חש וגורם רעה לעצמו וממילא אמרי' אין אדם משים עצמו רשע ובודאי משחק בה ולצעורה קמכווין ולא מגרש אותה כלל ודוק. ואין להשיב הלא כל זמן שבעל אותה לא הי' בעילת מופקרת דהא קבלה ממנו קידושין ולא הי' שום אדם יכול לבעול אותה וגם היא לא יכולה להתבעל לאיש אחר דהא לא הי' בידה לבעל הקידושין ואוקמי אותה בחזקת א"א דמהכ"ת לחשוב שבעל יזרוק לה גט בע"כ עיין תוס' גיטין דף ל"ג דבטלו מבוטל דחדשו כן כמו בנזיר וא"כ הגם דעכשיו זרק לה גט בע"כ ואדעתא דהכי לא נתקדשה והיתה פנוי' עכ"פ לא היתה בכלל מופקרת לזנות ולא היתה בזה קדשה בכל בעילותיו זה אינו דעיין בפ"א מה' אישות ברמב"ם דיש עשה על האיש ישראל כי יקח איש אשה ובעלה שלא יבעול אשה בלי אישות קדושין ונשואין א"כ בעילותיו בעילת זנות בלי קיחה יעו"ש וא"כ מכח חזקות כשרות שלו אמרי' שמצחק בה ומצערה אבל לא גרשה ודוק ועתה בנידן הזה שבלי רשות ב"ד אשר הורו לבעל שיכול לגרש בע"כ והוא בעצמו פסק הדין לגרש אשתו בע"כ אנן סהדי דאדעתא דהכי לא נתקדשה דהא היא לא תוכל לצאת ממנו בע"כ והוא יוכל לגרש אותה בע"כ ועיין בנב"י ח"ר יו"ד סי' ס"ט] וחפצה ביותר שיהי' כל הבעילות בעילת זנות ותהי' מותרת לכהן כפנוי' שתנשא לאדם כשר ואמרי' בעלה לא גרשה באמת רק חפץ לשחק בה וגם לצערה וגם חפץ לעבור חדר"ג לישא אשה שניה על אשתו ראשונה והב"ד לא שבקינן לו וטוב להכריז שהוא בנדוי ואם הסופר והעדים ידעו שחפץ לגרש אשתו בע"כ גם המה בנדוי וכמבואר בשו"ת מהר"ם מינץ וז"ל ולא יהי' אדם רשאי לזרוק גט לאשתו כי אם ברשות ג' קהילות ואם יעשה הבעל והסופר והעדים יהי' בנדוי כאשר תיקן ר"ג מאוה"ג עכ"ל הרי מבואר ששלשתם הבעל והסופר והעדים מנודים ודוק. ושישו בני מעי שמצאתי בנב"י ח"ר א"ע סי' נ"ד בד"ה והנה שחידש שבאם יהי' לאשה הפסד שתפול לפני יבם מומר שתוכל לומר אדעתא דהכי לא נתקדשה ולא תחוש על שכל בעילותיה בעילת זנות יע"ש דפח"ח א"כ אפוא בק"ו אם יהי' לה הפסד הבעל עצמו והוא הגורם שיהי' הבעילות בעילת זנות אז בודאי שלא תחוש האשה על בעילת שלו ושלה דשם במומר יבם עכ"פ הבעל לא פשע לגרום לעשות בעילות זנות אבל במגרש בע"כ הוא הפושע בדבר. ואוסף לחזק דברי ואעתיק מש"כ מהר"מ בסדר הגט סי' קט"ו וז"ל ועוד י"ל אמאי עזבו לשון יציאה מלישנא דקרא ויצאה מביתו והטעם ויוציאה מביתו דמשמע שהאיש מוציאה בגט אלא יצאה מדעתה משמע שמספר לאחר שתהא מגורשת

אז יצאה מביתו והיתה לאיש אחר ובטופסי הקדמונים כתיב בכל מקום בגט ופטרית ושבקית ותרוכית אמנם בארתי ע"ד הנוסחאות שלנו שנוהגים לכתוב בדורותינו וכו' כדת משה וישראל כמות שתקנו בקידושין כדמו"י כדאיתא פ"ק דכתובות כל דמקדש אדעתי' דרבנן מקדש ואפקעינהו רבנן לקידושין מיני' גבי צנועות ופרוצות וגבי דמגרש על תנאי אם לא באתי וכו' כמו כן בגט נוכל לומר כל דמגרש אדעתא דרבנן מגרש כמו קטנה שאין לה גט בד' אמות שתהא מגורשת או גדולה תהא מגורשת אע"ג דד' אמות בסימטא או בר"ה דלא הוה רשות האשה אפ"ה הוה מגורשת משום שהמגרש אדעתא דרבנן מגרש וחכמים נתנו לאשה אותן ד' אמות בהפקר ב"ד הפקר והוי חצירה דדרשי' אין לי אלא ידה גגה חצירה וקרפיפה מניין ת"ל וכו' אם לא כדמו"י אינה מגורשת דד' אמות אינן חצירה אלא דרבנן עכ"ל דברי הד"ש:

סימן לז

ראיתי בקצו"ח סי' קפ"ב שחידש אם עשה שליח לגרש סתם והלך השליח וגירש בע"כ מהני הגירושין דהוה כאלו השליח שחט בשבת דמהני השליחות בטביחה כמבואר במ"ל פ"ג מהל' גניבה כיון דלא עשה שליח בפירוש לטבוח בשבת וחדר"ג הוה כמו איסור אחר יעו"ש. ולדעתי לחלוק בסברה בעזה"י דשם בטביחה משכחת שיהי' שליחות הטביחה על הטביחה לבדו ומה שעשה השליח השליחות על הטביחה בשבת זה לא הי' מן המשלח וגם מה שהשליח הוסיף לחטוא לחלל שבת על ידי הטביחה לא פעל מאומה לעשות השליחות על גוף הטביחה דהלא הטביחה יוכל להיות גם בחול א"כ לא התערב שליחות עבירה אחרת עם עבירות שליחות הטביחה אבל בגט דשליח לא יוכל לגרש אלא בכח המגרש א"כ אם הבעל עשה שליח סתם לגרש אשתו והשליח גירש את האשה בע"כ אז אמרי' ממנ"פ אם אין דעת המשלח לגרש אשתו אפי' בעכ"ח א"כ לא הוה השליח תחת המשלח לגרש האשה בע"כ דהא המשלח לא ביקש זאת מידו להיות כמוהו לגרש אשתו בלי רצונה ועכצ"ל דבעל מסר לו הגט שבכל אופן יגרש אשתו א"כ הוה השליח כמשלח אפי' לגרש בע"כ א"כ אפוא הוה כאלו אמר לו לשחוט בשבת דכאן אי אפשר שיפעלו הגירושין בע"כ חוץ אם נחליט שעשה שליח להיות כמוהו כשם שהוא יוכל לגרש בע"כ כך יהי' שלוחו תחתיו לגרש בע"כ אבל שם שאמר לו להיות שלוחו על הטביחה וגוף הטביחה לא צריך להיות ג"כ שליח על חילל שבת אבל בגט ממנ"פ הלא צריך להיות שלוחו תחתיו אפי' לגרש בע"כ ודו"ק. ומה שהביא מדברי מרדכי פ"ב דקדושין דבגט שליח עושה שליח אם חלה אבל לא בקידושין יען דגט הוה בע"כ ולא הוה מילי משא"כ בקידושין והקשה הנ"ל א"כ אחרי חדר"ג דלא יוכל לגרש אשה בע"כ

א"כ קשה למה בגט שליח עושה שליח הא אין ביד שליח לגרש בע"כ לפי דברי נב"י דאפי' דיעבד לא מהני אם גירש שליח בע"כ דאין שליח לדבר עבירה אלא ע"כ אם לא עשה בפי' לגרש בע"כ מהני אפי' אם השליח גירש בע"כ יעו"ש. נלע"ד דכוונת המרדכי הוא דענין גירושין הוא רק בע"כ כחכז"ל בקדושין דף מ"ב גירושין שכן ישנן בע"כ היינו דתורה אמרה וכתב ונתן בידה ושלחה מביתו דאפי' באונס ומוצא שם רע אשר לא יוכל לגרש אותה בע"כ היינו דתורה אסרה עליו שלא יגרש אותה אם היא מתנגדת אבל אם אינה מתנגדת אז נעשית הגירושין רק מצד הבעל שהוא כורת האישות ומשלחה אותה בלי שצריך רצונה להסכים שחפצה בגירושין נהפוך הוא כל כח גירושין צריך להיות מכח הבעל ולא צריכין רצונה להסכים רק שלא תמאן ותהי' מתנגדת לנגד הבעל א"כ לא משכחת גירושין אלא בע"כ אבל ענין קידושין לא די שלא תהי' מתנגדת לקדושין נהפוך הוא צריכה לעשות עצמה כהפקר לנגדו וחפצה בו שהוא יקנה אותה בקבלת הקידושין כחכז"ל בפחות מפרוטה לא מקנה נפשה כי היא צריכה להסכים עמו עיין בר"ן נדרים דף ל' בסוגי' דבר פדא א"כ בגט מוסר לו המשלח הכח לגרש בע"כ ולכן לא כתב המרדכי בגט שיכול לגרש אפי' בע"כ אלא כתב וז"ל לא דמיא דגבי גט אשה מתגרשת בע"כ עכ"ל דהענין הוא רק בע"כ אבל גבי קידושין כתב וז"ל אם לא תאבה האשה אינה מקודשת עכ"ל היינו בקדושין צריכין שהאשה תאבה בו ואם לא תאבה אינה מקודשת ודו"ק. ואוסף נופך בעזה"י דאפי' לדברי נב"י א"ע סי' ב' דאפי' מן התורה אי אפשר לגרש אשה ע"י שליח בע"כ יעו"ש אעפ"כ נכונים דברי המרדכי כאשר אבאר בעזה"י דשאני בשליח הגט אם צריך לגרש נגד רצון האשה הוה השליח שליח לדבר עבירה והתורה אמרה אין שליחות לדבר עבירה א"כ לא הוה שליח כלל ומה דלא מהני גירושין בע"כ ע"י שליח הוא מטעם יען דליכא כאן שליח אשר יהי' תחת הבעל לגרש והוה הגט אשר בא ליד האשה כאלו בא נכרי או קטן ונתן הגט בידה דלא הות מגורשת משום דבעלה לא נתן גט בידה דאין כאן שליח לעבירה ואם יהי' בעולם שליח מהני גט בע"כ דכל ענין גט הוה רק נתינה בע"כ או מיד הבעל או מיד שלוחו ואם צוה לאיש לגרש אשתו בע"כ אין כאן שליח בעולם אבל בקידושין נהפוך הוא השליח הוא כמשלח ויוכל לקדש האשה כמו המשלח ואעפ"כ לא מהני הקידושין אם לא תאבה האשה דהא אפי' אם המשלח בעצמו יתן הטבעת על ידה בע"כ בלי רצונה אין כאן קידושין כלל וזה שרמז המרדכי בגט כאשר יהי' שליח יוכל לגרש בע"כ כמו המשלח היינו אם אינה מתנגדת כנגד הגט דלא הוה חוב לה או דליכא עוד חדר"ג הוה הגירושין משליח בע"כ כמו מן הבעל ומה דלא מהני אם היא צועקת דגט חוב לה הוה הטעם דאין כאן שליח בעולם

לגרש אותה אבל בקידושין דיש כאן שליח בעולם ואעפ"כ לא יוכל לקדש אם לא תאבה האשה דהא המשלח ג"כ לא יוכל לקדש אם לא תאבה האשה א"כ הוה כל השליחות רק מילי והבן זה. ובזה תרצתי קו' קצוה"ח סי' רמ"ד שהביא הקדוש מדרוש פסק ששליח לקדש אשה הגם שמקדש מסר לו טבעת לא יוכל לעשות שליח אחר דהוה מילי שלא מימסרן לשליח ולא דמי לגט ששליח להולכה יוכל לעשות שליח אחר יען דקבל גט מבעל דשאני התם דגירושין הוה בעכ"ח והוה כנגמר הדבר אבל בקידושין אם לא תאבה האשה אינו מתקדשת יעו"ש והקשה הגאון א"כ איך אמרי' ספ"ב דגיטין דאשה יכולה לקבל גיטה ולעשות שליח במקום פלוני ליתן לה הגט לשם גירושין וקשה הא יכולה שלא לעשות שליח ליתן לה והגם אם עשתה יכולה לבטלו וא"כ האיך מהני הגט הא הוה מילי וצע"ג. ונ"ל דסברת הקדוש מדרוש כך הוא בשלומא בגט אם יהי' כאן האיש העומד תחת הבעל לגרש ויהי' בידו גט וגם יגרש אז הוה הפעולה של גירושין רק בעכ"ח הכי שמענו שאשה צריכה לגלות דעתה שחפצה בגירושין הלא ונתן בידה הוא נתינה בעכ"ח ועיין רשב"א גיטין דף ע"ה דלא כתיב ונתן לה רק בידה אז ממילא הנתינה ליד השליח הוא גמר הדבר הגם אם המצא תמצא אלף ביטולים שלא יוכל ליתן גט עכ"פ אם יעמוד במקום הבעל ויגרש אז לא תפעל היא בגירושין רק הוא לבדו דפעולת גירושין הוא בעכ"ח אבל בקידושין הגם אם יעמוד השליח ויתן הטבעת על אצבע הנערה והיא לא יגלה שחפצה בקידושין אינה מתקדשת הגם שמצד השליח נעשו קידושין מעליא אבל הלא מצדה אין כאן קידושין יען דלא גילתה דעתה שחפצה בקידושין הנ"ל ואין ענין קידושין רק שעושה עצמה כהפקר לגבי איש הידוע אשר חפץ בה ועיין ר"ן נדרים דף כ"ט נמצא הגם אם יגמור השליח מעשיו לא יהי' מצדו לבדו אלא גם מצדה והבן. ולפ"ז לק"מ קו' קצוה"ח הגם דבספ"ב דגיטין אמרי' יכולה האשה שלא לעשות שליח או לבטל השליח שעשתה אבל מה יהי' אז הלא רק שאין כאן בעל לגרש אותה ולא יבוא לעולם מעשה גירושין אבל בודאי אם יהי' כאן בעל ויעשה מעשה גירושין אז אין צריך גם דעתה וא"כ באופן שמוסר לשליח שיגרש היינו שיעשה גירושין אז נגמר הדבר רק ממנו לבדו אבל בקידושין הגם אם יעשה מעשה קידושין צריך עוד דעת אשה וזה שדייק וז"ל אם לא תאבה האשה אינה מקודשת עכ"ל הכוונה אפי' אם נעשה מעשה קידושין אם לא תאבה האשה אין כאן קידושין והבן (דבר הנ"ל כתבתי לאחי הגאון הרב ר' זוסמן נ"י וכ' לי ראה דבריך טובים רק כבר הקדימך בזה הגאון מהר"ז מרגליות בב"א א"ע ואני לא זכיתי מעולם להיות לי שו"ת ב"א ודרשתי אחריו והושאל לי ומצאתי בסי' קי"ז בד"ה והנה שעמד על שורש הדבר והמשכיל יבין ההבדל בין דבריו לדברי). ואעתיק מה שכ'

על הגליון נב"י מהד"ת א"ע סי' ק"ד בד"ה ואמנם בהבנת הרא"ש אם יש חיוב על הבעל להוציאה כופין אותה לקבל הגט וכתבתי וז"ל ברוך שכוונתי לגאון הגדול הזה אך יש לי פלפול ע"ז עיין ברמב"ם פ"ו מה' גירושין הטעם דאיש הזה שומר כל הל"ת ומקיים כל עשה רק יצרו תקפו וכיון שכופין א"כ הרי רוצה יעו"ש והטעם דמצוה לשמוע דברי חכמים דהרי לא תסור מדבריהם והוא בכלל ל"ת וכ"ז באיש שצריכים רצונו לגרש ויש מצוה לשמוע דברי חכמים לגרש וע"כ יגרש ברצון אבל אשה דנתגרשת בעכ"ח בלי רצונה רק ר"ג גזר שלא לגרש אלא ברצונה א"כ איך יש עלי' מצוה לשמוע דברי חכמים שתהי' מקבלת ברצון הגט אשר אין מבוא מה"ת שיצרך האשה רצון לקבל גט ואטו ר"ג גזר שבעל לא יתן גט אלא מרצונה אז תשמענה האשה לדברי הב"ד שתהי' ברצונה היא תאמר יהי' בעכ"ח כדת של תורה מה מצוה יש עלי לשמוע בזה דברי חכמים ישמעו חכמים זל"ז ולא יתקנו באופן זה שלא לגרש בעכ"ח וכמעט נ"ל דזה הוה כמו לעבור על דברי תורה דתורה אמרה ונתן בידה ושלחה מביתה בעכ"ח ולא תלי' ברצונה בשלומא ר"ג גזר שהבעל לא יתן בעכ"ח של אשה כי הרשות בידו שלא לגרש אבל לכפות לה שתהי' מרצונה מי יכפה לה הלא תאמר אני מבקש ד"ת ודו"ק עכ"ל:

סימן לח

נשאלתי שאירע שדיינא קרתא סדרו גט לאיש הנצרך לשוב בצבא במערכות המלחמה וירא שתשאר אשתו עגונה ושמע לקרוביה ליתן גט פטורין לאשתו וכאשר לקחו הב"ד את הגט אחר שהגיע לידה וקראו אותו פעם שנית כמבואר בסדר הגט אות פ"ה ראו באות ר' בתיבה דמתקריא נקודה דיו בתוך החלל וחקרו הב"ד מה זה שלא ראו זאת בגט קודם הנתינה וחשבו יען שהי' עיכב בדבר שהאשה יש לה מכה טוריה ר"ל והי' על ידה בלאות וצוו עליה להסיר הבלאות שלא יהי' חציצה א"כ יוכל להיות שע"י שזב לחה ונתלחלח אות שכנגד טיפה הזאת כאשר הדקה ידיה והגביה למעלה ושאלו אותי אם יש לסמוך להקל שיש חשש עיגן אם יצרך להתעכב עד שבוע הבע"ל שמקודם לא אפשר לסדר גט שני. תשובה אני מסכים עמכם שלא צריך גט שני ואבאר דעתי בעזה"י כתיבת הגט כפי חק התורה בצוות הבעל משלו וכתיבת הסופר לשמו ולשמה ולשם גירושין הוא פועל לעשות מן הנייר ומן הדיו שם כלי שהוא ספר כריתות אשר הבעל יוכל לכרות האישות בינו ובין אשתו ומקרא הנייר ספר כריתות עיין בש"ע א"ע סי' ק"כ סעי' ב' וז"ל גזל נייר וכתב בו גט ונתנה לה כשר אפי' קודם יאוש וכ' בח"מ ס"ק ד' וז"ל משום שיש כאן שינוי השם דמעיקרא נייר שמו והשתא גט שמו עכ"ל ועיין עוד בפר"ח שם ס"ק ב' א"כ ברור שהגט הוא ספר כריתות שיש בכלי הזה שלימות שהבעל יוכל לעשות גירושין

כמובן. אמנם אחר שנעשה הגירושין ונכרת האישות חזר להיות מן ספר כריתות להיות נייר בעלמא לצור ע"פ צלוחית כי הלא א"א לגרש בו פעם שנית שאפי' אם יחזיר גרושתו לא יוכל לגרש אותה שנית בגט זה כי לא נכתב לאישות הזאת ועיין בב"ש סי' ק"ך ס"ק א' ועיין בר"ן נדרים סוף סוגי' דרב פדא אם נתן לאשה שתי פרוטות שתתקדש לו אחר שיגרשה וקצרתי מאד. ולפ"ז אם נאמר שנעשה הנקודה הזאת קודם נתינת הגט לידה א"כ צריכים אנו לומר שהכלי הזה אשר הוכן ונגמר להיות שמו ספר כריתות נפסל טרם שעשה פעולתו ואמרי' בהפך אוקמי הכלי על חזקתו שנשאר בשמו שהוא כלי ספר כריתות ורק אח"כ אשר כבר פעל הכריתות וחזר לשם נייר בעלמא מלא אותיות קבל גם הנקודה זאת בתוך החלל אות ר' ודו"ק. אך יש להשיב לו יהי' דיש כאן לומר אוקי הכלי שהוא ספר כריתות על חזקת קמייתא נימא אוקמי האשה על חזקת קמייתא שהיא היתה אשת איש ויש חזקה מול חזקה וגם זאת נימא על האשה שהיא בחזקת קמייתא שהיתה קנין כספו של בעלה ונשארת עוד קנין כספו וא"כ יש ב' חזקות נגד אוקמי הגט הכלי בחזקת קמייתא ולכל הפחות הוית ספק מגורשת וצע"ג. ואין לומר דחזקת קמייתא של אשת איש וחזקת שהיא קנין כספו איתרע דעשה מעשה בכתיבת ונתינת הגט מידו לידה ועיין תוס' כתובות דף כ"ג ע"א ד"ה תרווייהו וא"כ חזקת כלי לא איתרע דלאחר פעולת הכריתות מה איכפת לן שהוא נקוד בטיפת דיו וא"כ אולי חזקה א' טובה עדיף משני חזקות דאיתרע ואחר העיון זה אינו דסברת התוס' הוא דווקא אם הכסף הי' ראוי' לקדש בו וגם היא היתה מרוצית לקדושין רק נולד ספק אם הקידושין נפלו קרוב לו או לה דעכ"פ עשה מעשה שהי' יכול לפעול הקידושין אבל אם יש ספק אי הי' שוה פרוטה או איסור הנאה דיש ספק אם הי' במעשה כח שיכול לפעול קידושין זה לא הוה חזקה דאיתרע דמי יודע אם עשה מעשה שיכול לפעול קידושין והיא סברה ישרה ב"ה וא"כ כאן דיש חשש שנפסל הגט קודם הנתינה ולא נעשה מעשה שיכול לפעול גירושין כלל ולא הווין חזקות דאיתרע וא"כ נשארו ב' חזקות נגד חזקת הכלי ודו"ק. ולו יהי' שחזקת קנין ממונו נקשר עם חזקת אשת איש שאי אפשר לחזקת א"א בלי חזקת קנין ממון של האשה להבעל א"כ הוה רק חדא חזקה כמו שפליגו הפוסקים אי חזקת חי של הבעל עם חזקת אשת איש הווין ב' חזקות או חדא חזקה עיין בריב"ש ובנב"י בקונטרס עגונות אבל חדא חזקה בודאי הוה כנגד חזקת הכלי והוה ספק דאורייתא לחומרא ודו"ק. וחפשתי אחר היתר אחר בעזה"י הלא המסדר הגט והעדים צריכים לקרוא הגט ולדקדק בו קודם שיתן המסדר הגט לידי הבעל כמבואר בסדר הגט סעיף ס"ו שכ' וז"ל והחכם והעדים קוראים הגט וגם חתימת העדים ומדקדקים בו אם לא דילג בו תיבה גם בחסירות ויתירות

ובכל תקוני הגט עכ"ל וא"כ אם הי' בו נקודת דיו בתוך אות ר' דמתקריא הי' הם מרגישי' בו וחזקה על חכם המסדר הגט שלא הוציא מידו דבר שאינו מתוקן ח"ו ומהכ"ת לומר שהי' הטיפה בתוך האות ולא הרגיש החכם המסדר ויש מקום לתלות שיש ביד האשה מכה שיכולה להתגלע וע"י שהדקה בגט יצא טפה לחה נגד אות ר' אשר התלחלח אות ר' ונעשה כטיפת דיו א"כ תולין הקלקלה במקולקלת דכאן נמצא כאשר לקחו הב"ד הגט בחזרה מידה כאן הי' שנתהוה רק ברשותה ועיין במ"ל באריכות פ"ט מהל' איסורי ביאה הל' כ"ט דוגמא ועיין ביו"ד סי' קפ"ז אם יש לה מכה תולין במכתה ג"כ דוגמא ועיין בש"ש שמעתא ג' פ"ו בשם שו"ת משאת משה והי' לי להאריך בזה כנלענ"ד בעזה"י (ועיין במג"א סי' תס"ז ובאחרונים שם). שוב מצאתי בפר"ח א"ע סי' קכ"ה סעי' ח' בד"ה זה לשון מהרי"ק בשורש צ"ח וכו' ואח"כ כ' וז"ל מלשונו מוכח להדיא דהר"ף פוסל בדיעבד ולזה כיוון ההג"ה במ"ש די"מ אפי' האות ניכר ודלא כח"מ שכתב שאם כוונת הגה"ה להחמיר בדיעבד הנה זה לא נמצא בתשובת מהרי"ק דליתא ומ"מ באמת לא משמע מדברי הר"ף ואדרבא סמך אמ"ש בהל' תפילין באופן שלהחמיר בדיעבד באות ניכר אין טעם לחומרא זו וכן עיקר ולדידן יש להקל אפי' לכתחילה עכ"ל שישו בני מעי שק"ו בנידן דידן אין צריך גט שני שיש חשש עיגן כך דעתי בעזה"י:

סימן לט

שלומים אלף לי"נ ה"ה הרב הגאון המפורסם חובר חיבורים מחוכמים כבוד הרב ר' שלמה ג"פ נ"י ראב"ד בק"ק אונגוואהר יע"א. אחד"ש אודיעהו כי בא מכתבו הנעים לידי אשר הראוני אהבתו שמיד שקיבל ספרי על א"ע שם עיניו בו לטובה והציב תשובה ל"ו כמטרה לחץ בהשגות הרבה ומרוב טרדות וביטל תורה אשר הקיפו עלי ובלתי ספק הגיע לאזני הדר"ג נ"י ויהי' לכפרת עונותי צדיק ד' בכל דרכיו לא יכולתי לעיין בשבוע זו ראיתי במכתבו ובחסדי ד' אצדיק דברי כי לדעתי הוא מכוון להלכה גם מבלעדי זכות אשר חיפש הדר"ג נ"י ואסדר השגותיו על דגל האותיות ואשר יתן ד' בפי אשמור לדבר.
(א) השיג הדר"ג נ"י בסי' ל"ו וז"ל אולם הטעמים אשר כ' הדר"ג לפענ"ד יש להם לפקפק מ"ש אף דאם שינה שם אביו פסול מ"מ אם הי' לאביו ב' שמות כגון שמואל דן ובגט לא כתב רק שמואל לבד לא הוה שינוי שם משום דעכ"פ הרואה את הגט לא יחלוט שאין האשה מגורשת דהא נמצא בגט שם בעלה וגם שם אביו שמואל א"כ נקל הוא שזאת האשה מגורשת מבעלה אשר הוא באמת יוסף בן שמואל רק יאמר שנשכח בגט לכתוב גם שם שני שהוא דן אבל עכ"פ לא עשה שום שינוי בהשם אשר כותב על אביו לפע"ד תמוה לחדש סברא כזאת בלי שום ראי' והרי לפום מאי דקי"ל דשינה שם אביו ושם

אבי' פסול הגט והיינו משום דאנו מפרשים דשם אביו ושם אבי' הוא בכלל שמו ושמה השנוי במשנה וגרע מאם לא כתבו כלל משום דהוה כמזויף מתוכו וא"כ כמו אם הי' למגרש שני שמות ולא כתבו רק שם אחד הי' פסול כמו כן באביו ואם נקל משום דיתלו בשכחה מה לי שמו מה לי שם אביו דכיון שיש לאביו ב' שמות ולא כתבו רק שם א' הר"ז שינוי גמור בעיקר השם ולא שמענו בזה שום קולא וגם משום ספירת דברים איכא דכיון שנכתב בן פלוני ונכתב חצי השם אין כאן ספירת דברים לפום מאי דק"ל שינה שם אביו פסול ולפע"ד ודאי שאין להקל בזה בלי ראי' מוכיחות עכ"ל. נוראות נפלאתי על הדר"ג נ"י במה שכ' וז"ל לפום מאי דקי"ל דשינה שם אביו ושם אבי' פסול הגט והיינו משום דאנו מפרשים דשם אביו ושם אביה הן בכלל שמו ושמה השנוי במשנה עכ"ל דבריו נפלאים בעיני דהלא הזכרת שם האיש המגרש ושם האשה המתגרשת הוא הכח בהכריתות דאל"כ מי כורת ומי הנכרתת ועיין ר"ן פ"ב דגיטין בד"ה וגרסי' תו בגמ' האי גברא דעל לבי כנישתא וז"ל אמר רב יוסף למאי ניחוש לה הא בעינן שמו ושמה שם עירו ושם עירה וליכא לפרש משום דכתיב ספר כריתות ואי אפשר לספירת דברים של כריתות אלא א"כ כתב שמו ושמה שם עירו ושם עירה בודאי דרבנן היא דמדאורייתא לא בעינן אלא שמו ושמה כדי שיהי' נראה שהוא כורת בינו לבינה ובלא"ה לא מקרי כריתות כלל וכי אמר ר"י למאי ניחוש לה בשם עירו ושם עירה לאו דוקא עכ"ל ועיין בגט פשוט סי' קכ"ח סק"י בסוף דבריו הביא חבל נביאים ראשונים שהגט בטל מן התורה אם לא נכתב שם האיש והאשה כי אין זה ספר כריתות אבל אם צריך לכתוב שם האבות של הבעל ואשה יש פלוגתא אי צריך אפי' לכתחלה לכתוב שם האבות של המגרשים הוא דעת בעל העיטור ודעת הרא"ש דלכתחלה יכתב שם האבות רק מהרי"א חושב לפסול ויעיין בגט פשוט בסי' קכ"ט ס"ק מ"ג באריכות באר היטב שאפי' בשינוי ממש בשם אביו כשר ואפי' אם שינוי פסול היינו משום מראית עין בלבד יע"ש. ולפ"ז אפי' אם נאמר אם הי' לבעל ב' שמות למשל אם הבעל הי' נקרא שמואל דן ובגט הי' נכתב רק שמואל הוא בטל מדאורייתא יען כי צריך להיות ניכר שם המגרש ששמו שמואל דן הגם דלא נקרא שינוי במה שלא הוזכר שם השני עכ"פ חסר חצי שמו כי בעל האשה הזאת שמו שמואל דן וצריך להיות מוכח מתוכו ששמואל דן מגרש אשתו אבל בשם אביו דלא פועל על הכריתות ואפי' לא נזכר כלל שם אבות כשר הגט ורק אם הי' שינוי בשם כגון בנידן תשובות הרא"ש פסול דע"י השינוי יבוא מכשול שהרואה יחליט שאב בעל האשה הזאת לא הי' נקרא כן אבל אם כתב שם אחד והשם השני חסר לא יחליט שאין זה הוא ולא גרע מאלו לא הזכיר שם אביו כלל ודוק כי נכון. ואוסף נופך אפי' לפי מה שהעיר

הנב"י מהד"ת סי' קמ"ג בד"ה ועוד אני תמה שהרעיש שעכשיו שאין כותבים מקום הדירה א"כ יש חשש שני יוסף בן שמעון שהביא ראי' מסי' י"ז דאם מזכיר שם אביו לא צריך להזכיר שם דירה וה"ה בהיפך בזמן שהי' מזכירין בגט שם דירה לא הי' צריך להזכיר שם אביו אבל בזמן הזה דלא מזכירים שם דירה כל הראשונים מודים דצריך להזכיר שם אביו יע"ש שהפליא על הש"ע מאוד היינו אם לא הזכיר כלל שם אביו אבל בהזכיר עכ"פ שם שמואל א"כ ליכא חשש על שני יוסף בן שמואל ואת"ל דחיישי' דאחד נקרא אביו שמואל ואחד נקרא שמואל דן הרואה הוא אומר מדכתב שמואל בלבד א"כ השני גירש זה אינו דהא כתב שם אשה ואביה ואין חשש כלל שיתרמו כזה ובודאי כשר הגט והוא סברה ישרה בעזה"י. ומה שהתפלא שלא הבאתי ראי' לסברה שאין זה בכלל שינוי אם לא הזכיר רק שם אחד מהשני שמות תמה אני הלא סברה לא צריך קרא כי איך נאמר שינוי אם לא נעשה השתנות חסרון לא נכנס בגדר שינוי עיין רמב"ם הל' יסה"ת פ"ט הל' א' ועיין בבעל העקרים ובסדר המשנה שם ועיין דוגמא בח"מ סי' ש"ס בש"ך ובמחבר סעיף ע' ובסי' ס"א ועיין תוס' גיטין דף ל"ד בד"ה והוא ובלשון הרשב"א ויראה בפירש שאין זה נקרא שינוי ודוק. (ב) גם יצא הדר"ג נ"י להשיג עלי במ"ש שם בד"ה ודע וז"ל ומ"ש עוד הדר"ג נ"י שאם הי' לאבי המגרש שם אחד במקום שהוא דר שם ושם אחר במקום שדר הבן והי' המגרש כותב בגט שם אביו כאשר נקרא במקום דירת האב בכה"ג הבעה"ע והרשב"א מקילים והוא עפ"י דברי תורת גיטין בס"ק י"ג שכ' דבעה"ע והרשב"א ס"ל דבשם אביו לא תיקן ר"ג ונשאר כבראשונה תמהני א"כ דהא אם כתב את השם שיש לו במקו"א שאינו לא מקום כתיבה ולא מקום נתינה גם קודם התקנה הי' פסול ור"ל שיש כאן טעות סופר ובמקום דירת האב צ"ל הבן אבל לא הי' צריך לדעת בעה"ע והרשב"א אם כ' השם של מקום הכתיבה והנתינה במקו"א רוב הפוסקים מכשירים ואפי' במגרש עצמו עכ"ל. הדבר יפלא הגם שקודם התקנה אפי' הי' פסול אם כתב את השם שיש לו במקום אחר שאינו לא מקום הכתיבה ולא מקום הנתינה היינו בשם עצמו של המגרש אשר לו במקו"א אבל אם כתב שם אשר לאביו במקום אחר שיפסול לא שמענו הלא זה הוא חקירת כל הפוסקים דלא מצינו דיפסול בשינוי שם אביו אפי' אם החליף שמו למשל שם אביו ראובן וכ' שמעון אעפ"כ כשר יען דשינוי שמו של המגרש תנינן ושם שינוי של שם אביו לא תנינן והוא דעת בעל העיטור ודעמיה רק הגאון מליסא החמיר שדווקא אם שינה שכ' שם אביו שביהודא בגליל דעכ"פ באמת הוא שם אביו אבל לכתוב שמעון תחת ראובן גם בעה"ע ודעימי' מודים דפסול ומזה דנתי ק"ו בנידן השאלה דכתב עכ"פ שם שמואל שנודע בין במקום הכתיבה ונתינת הגט דכשר ולא

ידעתי שום מבוא להשגת הדר"ג נ"י. (ג) עוד הוסיף הדר"ג נ"י להשיג עלי במ"ש בד"ה וכל זה וכ' וז"ל ומ"ש עוד הדר"ג נ"י דשם אביו שמואל החזיק במקום כתובה ונתינה ושם נח נשתקע שם כיון שהמגרש לא עלה לתורה רק בשם בן שמואל הנה לא נמצא דין נשתקע השם אלא בנשתקע בפני הבעלים אבל לשקוע הבן שם אביו שלא בפניו לא שמענו והמחזיק שם אביו בשקר לא מהני אלא לענין שאם נשאת לא תצא עכ"ל. לא עלה על דעתי שהבן יוכל לפעול שישתקע שם של אביו אני כתבתי וז"ל ומה שלא הזכיר שם נח יען שנשתקע שמו כי הלא המגרש עלה לס"ת רק בשם בן שמואל עכ"ל הכוונה הכי הי' המגרש מתבייש לאמור לקורא שאביו הי' נקרא שמואל נח אלא יען שהי' נשתקע שם נח בחיי אביו שהמגרש שמע תמיד שאביו נקרא בפי כל רק שמואל וכן עלה לתורה רק בשם שמואל על כן עלה הוא ג"כ לס"ת בקריאת שם אביו בשם שמואל לבד ולכן גם בשעה שצוה לכתוב גט לאשתו ושאל לו הרב מה שמו ושם אביו השיב יצחק יעקב בן שמואל ולא הזכיר שאביו נקרא גם נח יען שנשתקע שם נח מאביו גם בעודו חי וע"כ עלה לס"ת בשם אביו שם שמואל לבד יראה הדר"ג נ"י שאני לא אמרתי שהשקיע שם נח מאביו בזה שעלה לס"ת בשם שמואל לבד רק אמרתי שלא הזכיר שם נח יען שנשתקע שמו וראי' לזה שהי' נשתקע שמו כי הלא המגרש עלה לס"ת רק בשם שמואל ואם הי' נקרא אביו בב' שמות בחייו הי' הוא עולה לס"ת בב' שמות של אביו והוספתי שם הגם דנכתב בכתובה שאביו נקרא שמואל נח עכ"פ ידעי' כאן דנשתקע שם אביו וגם ע"א מעיד שגם במקום דירת אביו לא שמע מעולם שהי' נקרא ג"כ נח וכתבתי וז"ל א"כ הוה נשתקע ממש עכ"ל היינו שגם במקום דירת אביו לא הי' נזכר נח זה הוה נשתקע ממש אבל לא שהבן השקיע שם אביו כאשר הבין הדר"ג נ"י והוספתי לחזק הגם שהמגרש הי' מרשים ביאצ"ט טאפעל שם אביו בשם שמואל נח היינו יען שראה שם אביו בכתובה הי' שמו שמואל נח וכתב כן ביא"צ טאפעל הגם שידע בנפשו שכבר נשתקע שם נח רשם שמו נח על היאצ"ט טאפעל אבל עי"ז לא נעשה פרסום בעולם שלא יהי' נחשב נשתקע שמו סוף דבר לא ידעתי מה השיג הדר"ג נ"י. (ד) ראיתי במכתב הדר"ג נ"י שהשיג על מה שכתבתי בד"ה ומה שיש לחקור שאין ע"א נאמן להעיד דהוי שינוי השם דאין דבר שבערוה פחות משני עדים כשירים ומכ"ש אשה אחת אינה נאמנות כתב הדר"ג וז"ל ומ"ש עוד דאין ע"א נאמן לאחר הגירושין על שינוי השם משום דהוה דבר שבערוה כמש"כ בס' תורת גיטין לפענ"ד שאני הכא דאיכא שתי הוכחות גדולות כדברי האשה הכתובה והיאצ"ט טאפעל נראה ודאי דצריכים לחוש לחומרא עכ"ל. נפלאת בעיני איך ראה ומצא דין זה שבמקום שצריך עדים כשירים שנים בדבר שבערוה יהי' ע"א נאמן

בצירוף הוכחות ואומדנות הכי הוכחות ואומדנות הוי כח עד כשר ע"פ ב' עדים יקום דבר מפי שנים עדים ולא מפי כתבם ואין לך הוכחה גדולה מזה ולא מהני וכי תימא מכח עדים החתומים על הכתובה לא על שם אביו המה מעידים רק על החתן שמחייב עצמו בכתובה והוא נקרא בשמו יצחק חיים ועיין בגט פשוט סי' קכ"ט ס"ק מ"ג דעדים לא חתמו על שם אביו כיון דלא נכתב כלל כשר ומכ"ש שלא העידו על שם אביו בכתובה ודוק וכתבתי שם וז"ל ומכ"ש שאשה אינה נאמנית עכ"ל כי מאה נשים רק כע"א יחשב כנודע ואיך תעידה על דבר שבערוה ועיין בא"ע סי' מ"ב ובתומים סי' צ' ומכ"ש שאין היאצ"ט טאפעל אשר כתב המגרש בעצמו לזכרון שידע שהי' לאביו בנעוריו גם שם נח וכתב שיהי' גם אותו שם לזכרון ואולי אין היאצ"ט טאפעל כתב ידו רק אמו צותה לכתוב כן יהי' נחשב כעדים אלף הוכחות כאלה לא מהני אפי' לחומרא בדבר שבערוה שצריך ב' עדים דווקא ודוק. והלום ראיתי שמשיג הדר"ג נ"י עוד על מ"ש ופרט אשה והיא חמותה אשר הוא מה' נשים שאפי' מת בעלך אינה נאמנות ק"ו להעיד שבעלה עלה לתורה בב' שמות וכ' פר"מ נ"י וז"ל אין ענין חמותה לכאן חמותה אמרי' דרוצה לקלקלה שיהי' בעלה שהוא בנה מחויב לגרשה משא"כ בנידן דידן שיהי' איך שיהי' אינה עוד כלתה ומה נפקא לה מינה אם תצטרך חליצה או לא עכ"ל לכאורה יפה העיר והדבר מפורש בב"ש סי' קנ"ח ס"ק ג' שכ' וז"ל וחמותו כאן דהיינו אם יבמה דווקא דהא אייריכאן שמת בעלה א"כ אם חמותה דלאו אם יבמה כשרה להעיד עכ"ל הרי מבואר שאם כבר מת הבעל יכולה חמותה להעיד שמת יבמה להקל וק"ו בנידן זה להחמיר עליה שצריכה חליצה כדברי הדר"ג נ"י. אך יש לחקור דלמא לקלקל אותה להעיד שמת בעלה ותנשא ותעבור על איסור אשת איש אשר תעבור חמותה על לפני עור לא תתן מכשול ועוד דכל המחטיא לרבים נכנס תחתיו לעונש עיין מדרשים ורש"י בתורה הוא דווקא אם הבעל חי שאמרה חמותה זו תאכל כל יגיעו ועמלו עיין יבמות דף קי"ז אז חיישי' שנאה מקלקלת השורה ועברה על לפני עור אבל מת הבעל שהוא בנה ואין פחד שתאכל עמלה לא תעבור על לעלת"מ אבל להחמיר עליה לצער אותה שתצריך חליצה אז אין חמותה נאמן דעדיין נשאר עליה השנאה קדומה לצער אותה ועיין פנ"י בתוס' גיטין דף ב' דע"א נאמן להתיר ולא לאסור דלהתיר יש סברה אין אדם חוטא לעבור על לפני עור ולא לו אבל לאסור דלמא לצעורי קמכווין וה"ה כאן להחמיר אין חמותה נאמן דחיישי' על שנאה קדומה ואמרה לצעורי שתצרך לקבל חליצה. ואעתיק מ"ש בגליון ש"ע א"ע סי' קנ"ז בב"ש ס"ק ב' שכ' וז"ל וכל אותן שנאמנות לומר מת בעלך נאמנות כאן וכתבתי וז"ל משמע מי שאינה נאמנות לומר מת בעלה אינה נאמנות וקשה אם ידעי'

דמת בעלה א"כ אין פחד שתאכל עמלה א"כ תהי' חמותה נאמנת לומר זה יבמה שהוא בן מבעלה אבל לא בן ממנה אלא מאשה אחרת ועיין בב"ש סי' קנ"ח ס"ק ג' ואפשר דכל שנאמנת לומר מת בעלה בודאי נאמנות אבל משכחת דאינה נאמנות לומר מת בעלה אבל נאמנות לומר זה יבמה לחלוץ או ליבם אעפ"י שלא נאמנות לומר מת בעלה ודוק ועיין בב"ש סי' י"ז ס"ק י"ג שמפורש יוצא אם מת בעל נאמנות ועיין בב"מ פלפול על דברי ב"ש ומשנה למלך ודוק עכ"ל. נחזור לשורש הדין דלא ידעתי אם חמותה נאמן לאסור לצער אותה בכל זאת יפה העיר אזני בזה והראה לי שמדקדק אחרי הגם שעשיתי זה רק לסניף לחזק הדברים כי העיקר שאשה בודאי אינה נאמנות שאפי' ע"א כשר אינו נאמן ובפרט אם אומר כמדומה לי וכ"ש חמותה שאמרה כמדומה לי והוא ברור בעזה"י. וסוף דבר הכל נשמע שכ' הדר"ג נ"י וז"ל אמנם כן לא ידעתי כל החרדה הזאת למה אפי' אם הי' אביו דר בכאן והי' נקרא לתורה בשם שמואל נח וגם הי' חותם עצמו כן בכל זאת מאחר שבפי העולם לא הי' נקרא רק בשם שמואל לחוד אם כתבו כן בגט כשר משום דשם דשמואל לא גרע מחניכה שהכל קורין אותו בה ועיין בטיב גיטין בלקוטי שמות סעיף ב' וסעיף י"ג וסעיף ל"ד עכ"ל. לא אכחד כי לא חפשתי אז על היתר כי הי' ברור בעיני שדי בהיתרים אשר הזכרתי שם תל"י וכעת אשר הדר"ג נ"י העיר שזה הוא פשוט בעיניו להתיר בו אגלה שהדבר צריך התבוננות רב כאשר אציע בעזה"י יעיין שו"ת עבודת הגרשוני סי' נ"ה שאפי' שינוי שם אבי המגרש כשר כיון שכותבים שם אביו על פיו גם שינוי לא מעכב. והנה הזכרת שם איש המגרש ושם אשה המתגרשת הוא דבר הצריך לשורש הכריתות כמבואר בר"ן ורמב"ן שלולא שנזכר השמות הללו אין כאן ספר כריתות ובית מאיר בסי' קכ"ט הוסף אם לא הוזכרו שמות האיש והאשה הוי כאמירה לגבי קרבן וסתמא פסול שרמז על תוס' בזבחים דאשה לאו לגירושין קיימא יעו"ש אבל שמות אבי המגרש ואבי המתגרשת הוא שיהי' מבורר מי הוא המגרש והמתגרשת למשל אם מגרש שמו יוסף הלא כמה יוסף איכא בשוקא כמבואר בשו"ת הרא"ש כלל מ"ה סי' כ"ז וז"ל המקדש או המגרש טוב להזכיר שם אביהם כדי לברר הדבר אם יש ב' יוסף בן שמעון בעיר עכ"ל וא"כ אם לא הוזכר רק שם המגרש והמתגרשת מי יודע כמה איש ואשתו יש ששמותיהם שווים אבל אם הוזכרו שמות האבות אז לא חיישי' שיש ב' יוסף בן שמעון שיהי' ב' אנשים שווים בשמותיהן ובשמות אבותיהן כמובן. ולפ"ז אני אומר למשל אם יש בעיר א' ששמו שמואל וא' שמואל דן זה נקרא אין שמותיהן שווים הגם שיש ב' אנשים שנקראים שמואל עכ"פ לאחד יש עוד שם דן והשני נקרא רק שמואל לבדו א"כ אין שמותיהן שווין והגם ששכיח שיהי' ב' אנשים בשם שמואל אעפ"כ לא

הוה בכלל ב' יוסף בן שמעון הצריך להיות הן שם הבן והן שם האב שווין לגמרי עם השני כמובן. ומעתה בשלומא במגרש עצמו מהני אם העולם לא קורין אותו אלא בשם אחד דלא גרע מחניכה שכל העולם קורין בו דעכ"פ הוה בזה ספר כריתות וגם פועל על שיהי' כתובה לשמה אבל גבי שם האב אשר תכליתו שלא יהי' החשש על ב' יוסף בן שמעון אז חיישי' דלמא יש בעיר אחד ששמו נקרא יוסף בן שמואל וזה נקרא יוסף בן שמואל נח ועכשיו שלא הזכיר שם נח יש ב' יוסף בן שמואל בעיר ואין כאן בירור ולא מוכח כלל ולא מהני בהאב שם א' בתורת חניכה ואם בדורות הראשונים לא הי' שכיח שיהי' לאחד ב' שמות מלידה כאשר האריך בזה בטיב גיטין בהקדמה ובכמה מקומות אבל בדורות הללו הוא שכיח הרבה א"כ לא מהני שם שמואל בתורת חניכה דהרואה אומר יוסף בן שמואל השני גירש ואולי בצירף שם אבי האשה יהי' היכר אבל הלא חכמים רצו היכר מכל הצדדים ויש בזה להעיר על תשו' הרא"ש ובזה יש לסתור דברי בד"ה ואוסף. ונא שהדר"ג נ"י עוסק כעת בסדר השמות כאשר הודיע לי ישים לבו ועינו עלי לטובה לברר חקירה הנ"ל ואת והב בסופה אתן תודה על העבר ואתפלל על העתיד אם ימצא השגות להודיעני השגותיו כי האמת אבקש ואקוה שיגדל תורה ויתרחב הדעת אוהבו הדש"ת:

סימן מ

שוכ"ט לתלמידי הרהמ"ג הרב ר' עמרם ישי נ"י אב"ד דק"ק סערענטש יע"א. אחד"ש אודות גט מאמעריקא אשר ברוב יגון ג' שנים והוצאות השיגה גט פטורין ועכשיו אמר גיסה של האשה שהוגד לו מקרוביו שחמיו הי' כהן ובגט לא נזכר כהן ומעולם לא נודע שאבי האשה הי' כהן ושאל אם מותר ליתן הגט דהוה לכתחילה או הוה כדיעבד עכ"ד אהובי תלמידי נ"י עיין בספרי ח"ש בא"ע סי' ל"ו שם חדשתי דבר חדש חסרון שם משני שמות לא הוה בכלל שינוי השם והגאון ר' שלמה ג"פ נ"י בספרו החדש אהלי שם כלל א' הביא בס"ק נ"ג שחולק עלי והביא שיש בידו פלפולא חריפתא להעמיד דבריו אך אפי' אם יהי' כדעת החולק הוא באבי המגרש אבל באבי המתגרשת קל מאבי המגרש כמבואר בגט פשוט סי' מ"ג וקמ"ט כנודע וק"ו בשם כהן באבי המתגרשת דשם כהן ולוי קיל מכנוי עיין באדמ"ו חת"ס א"ע ח"ר סי' ט"ז וא"כ ק"ו בחסר שם כהן באבי המתגרשת וק"ו אם לא נודע כלל בגבולם שהי' אביה כהן ובפרט במקום עיגון כזה שהמגרש שפל אנשים באמעריקא וגם הלא במקום כתיבה בודאי לא נודע א"כ דעתי נוטה ליתן לה הגט תסדרו הגט ואחר הגט תאמר להאשה שיש אפשרות שתצרך גט שנית ותכתב לאמעריקא אולי אפשר בנקל גט שנית ואם לא אפשר אז בודאי אין לך דיעבד גדול

מזה ובין הפרקים תשאל לרב אחד ואולי יתן ד' לי בריאות אכתוב לך תשובה גדולה להתיר בעזה"י:

סימן מא

רב שלומים ורב ברכות לראש גבר שלשלת היוחסין בן אבות ובן ענף כבוד הרב המאה"ג לממשלת התורה כבוד הרב ר' יוסף פרידמאן מורה צדק לעדתו בק"ק באראדישען נ"י גאליציען. מכתבו קבלתי בעת אשר אני מוטרד בשאלה גדולה רק ראיתי במכתבו שהוא מיוצאי ירך רבן של ישראל הגאון ר' חיים הכהן ז"ל ומהגאון ר' מאיר הכהן וכותב על מאור הש"ך זקיני אמרתי אפנה אני מעמלי להקדים להשיב אומר מעט אשר הגו רעיוני להחזיק ביד ימינו שעשה כדת אבל על ח"ת לא אשיב כעת ואתו הסליחה כי אני אדם חלוש. שאלה סדרתי ג"פ בכפר הסמוך לעיר ליסענץ באיש שכ"מ כד רמי ושכיב על ערסו והתפשר עם אשתו ליתן לה ג"פ מפני שהחולץ אמר כי לא יתן חליצה כשיצטרכו ודבר זה הי' בעש"ק ומחמת טרדת עש"ק לא הי' פנאי ליסע לעיר וגם השכ"מ לא הי' יוכל מחמת חולשתו ומגודל הטרדה של עש"ק לא הי' לי פנאי לעיין בספרים וכתבתי בכפר מתא כי ראיתי נכתב כן מהגאון הקדוש בעל ברית כהונה בשו"ת ז"כ ותיכף ביום א' אחר הגירושין שבל"ח המגרש וביום ש"ק תיכף אחר הגירושין עיינתי בספר דברי חיים להגאון מצאנז וראיתי שם בשער שינוי המקומות שהאריך שם בדין זה והביא דעת המכתב מאלי' דכותבים על כפר מתא והוא בעצמו נשאר בצ"ע בדין זה והייתי כמסתפק אם דווקא לכתחילה מצדד כן או אפי' בדיעבד פסול אם כתוב בכפר מתא ובאמת ראיתי כן בשו"ת זקיני הגאון ר"ח הכהן ראפפארט שכ' דאפי' לכתחילה כותבים על כפר מתא והוא מחלוקת הפוסקים המרדכי והרשב"ץ הביאם הב"י בא"ע סי' קכ"ח והייתי ג"כ אצל ש"ב הרב הגאון מסטאניסלאב ואמר שהג"פ הוא כשר בלי שום פקפוק וראייתו מתוס' גיטין דף פ' ע"ה ד"ה שינה שם עירו ומחמת שדבר זה הוא מחלוקת הפוסקים אמרתי שיסכים גם כבודו בד"ז לכן אבקש מכבוד הדר"ג למחול ולהשיב להלכה ולמעשה דהאי איתתא אם צריכה לחלוץ אם לאו עכ"ל. תשובה הדבר נפלאת בעיני הכי אין זקינו הגאון אור ישראל כדאי לסמוך עליו אפי' שלא בשעת הדחק ונוסף עוד שהסכים עמו הגאון מסטאניסלאב ומה יבקש עוד ממני רק כיון ששקד על דלתותי אעשה רצון פר"מ נ"י בקצירת אומר בעזה"י. הנה עיינתי בשו"ת ר"ח כהן סי' ס"א ועיקר חידושו מלשון תוס' עירובין כ"א דכותבים מתא בגט בין עיר גדולה בין עיר קטנה ובמס' מגולה אמרי' עיר קטנה נקרא כפר ותוס' כתבו דכותבי' על עיר קטנה מתא א"כ ממילא כותבים על כפר מתא עכ"ד ויש לעיין דבר"ן מגילה נראה הגירסא נדון ככפר דשאני מגילה דלו יהי' עיר

גדולה מאוד ואין בה עשרה בטלנים נידן ככפר אבל לעולם לכתוב על המקום אשר הוא כפר מתא לא נכון דאטו יכתב בגט על עיר שאין בה י' בטלנים כפר ה"ה לא יכתב על כפר מתא ופלא שלא העתיק קיצר פסקי תוס' אות ל"ו וז"ל מתא פלונית יכול לכתוב בגט לגדולה ולקטנה עכ"ל הרי שכ' בפי' יכול לכתוב לכתחילה. אמנם נ"ל דבר חדש כי מתא הוא רק מקום אשר ידורו שם אנשים בין רב ומעט הן שקורין בלשון אשכנז דארף מארקטפלעק עכ"פ הוא מקום מושב בני אדם דמצינו במדרש רבה ע"פ ויהי בימי וז"ל אמר ר' לוו כל מקום שנאמר שדה היא עיר עיר מדינה מדינה אפרכי' שדה היא עיר שנאמר ענתות לך על שדך עיר מדינה מניין שנאמר עבור בתוך העיר בתוך ירושלים מדינה אפרכי' שנאמר שבע ועשרים ומאה מדינה עכ"ל ותרגם כתב וז"ל ולאביתר כהנא אמר מלכא לענתות אזיל לך לקירוך עכ"ל הרי נקרא עיר שדה היינו מקום נחלת אדם אשר דר עליו ובשמואל ק' ו' פ' ח"י ועכברי הזהב מספר כל ערי פלשתים וחמשת הסרנים מעיר מבצר ועד כפר הפרזי ועד אבל הגדולה אשר הניחו עליה את ארון ד' עד היום הזה בשדה יהושע בית השמשי כתב רש"י וז"ל כפר הפרזי כפר שאין לו חומה עכ"ל הרי שגילה רש"י שעור שאין לו חומה נקרא כפר דתרגום כ' וז"ל מקרוין כריכן ועד קירוי פצחיא עכ"ל הרי לכפר שאין לו חומה כתב התרגום קירוי פצחיא וקירוי הוא עיר וא"כ גם הבנת רש"י מה שאין לו חומה נקרא כפר דאין לפרש ברש"י כפר שאין לו חומה נקרא כפר פרזי דהי' לרש"י רק לפרש שפרזי שאין לו חומה ומדפי' רש"י כפר שאין לו חומה היינו לפרש אפי' עיר שאין לו חומה נקרא כפר ועוד דא"כ הי' לרש"י לפרש פרזי כפר ואין לו חומה מדכ' שאין לו חומה משמע שהוא נתינת טעם למה נקרא כפר יען שאין לו חומה ודוק. וכן נראה מדברי רד"ק שכ' שם וז"ל הם עשאו מעצמם יותר טחורי זהב ועכברים כי הי' יראים עדיין ועשו מכל הערים והכפרים שהם ערי הפרזות כל עיר וכל כפר עשו טחור זהב ועכבר זהב בכל המקומות אשר ישבו שם פלשתים עכ"ל הרי שביאר בפי' שהכפרים הם ערי פרזות ועיר שיש לה מבצר נקרא רק עיר אבל עיר פרוז נקרא ג"כ כפר ודוק וע"כ נכון כל מקום שנאמר שדה היא עיר כי עיר פרוצה אשר אין לה חומה הן גדולה היא כשדה ונקראת שדה וא"כ מתא הוא רק קירוי הוא בין על כפר או עיר הן דארף או מארקט פלעק כל מקום מושב בני אדם נקרא מתא כנלע"ד ברור בעזה"י. ומה שהעיר הגאון מצאנז נ"י יען כי כפי חוקי המדינה יש הבדל שיש מקומות אשר זכו מחוק המדינה לשם עיר ויש מקומות שלא זכו לחירויות שם הנ"ל א"כ לא יהי' נכון לכתוב על כפר מתא עכ"ד לפמ"ש אין זה אמת דתיבת מתא כולל מקום ישוב מבני אדם הן כפר והן עיר קטנה או גדולה הכל נכלל בשם מתא אבל מודינא להגאון אם יכתב

הגט בלעז או באיזה לשון צריך ללועז לכתוב אין ארט ולא נכתב אין דער שטאדט כי בלשון לעז אין כפר שטאדט כי כפר נקרא דארף ואין לו חיריות אשר נגבל בשם שטאדט אבל אם כותב בלה"ק מתא לא ביאר כלל אם שם המקום אשר מזכיר פלונית מתא אם הוא דארף או מארקט פלעק או שטאדט כי מתא הוה רק פי' ארט פלוני כנלע"ד ברור. ושמחתי כי מצאתי להגאון כרם שלמה בתשו' על הא"ע סי' ל"ג שכתב שבא לפניו לסדר קידושין במקום שנבנה בית יחידי שקורין "שטאפפעלפלאטץ בייא דער אייזענבאהן" וחקר שהי' רצה לכתוב "אוונא" וסיים שם וז"ל אך הדרני בי ויותר טוב לכתוב תיבת מתא כי מתא אינו רק שם לעיר או לכפר לבד רק שם מקום "פלאטץ ארט" וציין לעיין שבת קמ"ה כתובות ד' ודף מ"ט וסוף בב"ק והוריות דף י"ב ולא התעורר על שחקרתי למעלה בעזה"י ואני הרהרתי ראי' לדבר זה מבב"ב דף צ"א ומסנהדרין דף ז' ואין פנאי כעת לעיין על ראי' הגאון כרם שלמה ולדעתי כוונתי האמת לברר הדבר ולכן לא יחוש מעלתו נ"י להכבד לבו גם אני מסכים לגאון שהסכים עמו. ובני האברך החריף הבח' יעקב שלום נ"י מביא ראי' לדברי דמתא הוה הפי' מקום ישוב בני אדם מגמ' ע"ז דף ס"ח ע"ב בעכברא דנפל לחביתא דשכרא דמתקיף לה רב שימי ומי מאיס הלא עולה על שולחן מלכים ומשני לא קשיי' הא דדברא הא דמתא וכתב רש"י בד"ה דמתא וז"ל עכבר של ישוב מאיס עכ"ל ואטו דווקא עכברא של עיר גדולה מאיס אלא פי' רש"י מתא עכבר של ישוב ב"א מאוס וא"כ מבואר דמתא הוה הפי' מקום ישוב בני אדם הן עיר הן כפר עכ"ד בני פי חכם חן תל"י וכן הביא ראי' מכתובות דף י"ג חורבא דמתא ואטו אם יש חורבא אצל כפר אשר דרים שם רבים לא ודו"ק. ואוסף גם אני להביא ראי' עוד מגמ' כתובות דף ק"ה ע"ב אמר אביי האי צורבא מרבנן דמרחמי' ליה בני מתא לאו משום דמעלי' טפי אלא משום דלא מוכח להו במילי דשמיא וע"כ דמתא הוא רק שם מקום מושב בני אדם הדרים שם בקביעות בין שהוא עיר בין שהוא כפר דהכי יש הבדל דנאמר דדווקא בעיר יש סימן זה בת"ח דאם מרחמי ליה הוה סימן דלא מעלי ודוק עוד נ"ל ראי' מן בב"ב דף נ"ה ואמר רב אשי פרדכת מסייע מתא וה"מ דאצילתיה מתא אבל אנדיסקי סיעתא דשמיא היא עיין רשב"ם ונמ"י ובש"ע סי' קס"ג ואטו דין זה דווקא לדרים בעיר ולא לדרי' בכפר אלא ברור דמתא הוא פי' מקום ישוב בני אדם גם נ"ל ראי' מגמ' כתובות דף צ"ד ולא אמרן אלא דלא איתיה במתא אבל איתיה במתא איבעי ליה למיתי יעו"ש ואטו דין זה דווקא בעיר ולא בכפר אלא פשיטא דמתא הוא מקום ישוב בני אדם ויעיין עוד בקידושין דף ע"ו רב ביבי דגברא רבה לעיין במילי דמתא כ' רש"י וז"ל שאר צרכי צבור עכ"ל משמע ג"כ מתא ישוב ב"א עוד עוררני בני הבח' המופלג משה דוד נ"י ראי'

מגמ' נדרים דף נ"ו ע"ב והובא במג"א סי' ק"י ס"ק י"ד עבורא דמתא כמתא דמי והובא בש"ע יו"ד סי' רכ"ט סעי' כ"ט יעו"ש ולא חילקו בין עיר וכפר לענין עבורא של כפר אלא פשיטא דמתא הוה רק מקום ישוב ב"א הדרים במקום א' מה לי אם שמו עיר או כפר הכל הוה מתא ודו"ק. ואגיד כי כפי אשר רשום בזכרוני יהי' לי על זה חבילות ראי' רק אני מוטרד גדול והאמת עד לעצמו ואין צריך ראיות יותר ע"כ קצרתי כעת דהד"ש:

סימן מב

בענין הנ"ל לגדול אחד. (א) ראשית אעתיק דברי מעלתו נ"י שכתב וז"ל ואעידה לי עדים נאמנים דאין הדבר כסברת הדר"ג דעיר שבמקראות שייך נמי על כפר דאיתא במכות דף י' ע"א גבי ערי מקלט ערים הללו אין עושין אותן לא טירין ולא כרכים גדולים אלא עירות בינוניות והיינו מדתני' בספרי פ' שופטים שלש ערים ערים ולא כרכים ערים ולא כפרים עכ"ל הרי בפירוש דערים סתם משמע דווקא ערים ולא כפרים ועוד בירושלמי ס"פ חלק לגבי עיר הנדחת ז"ל עיר ולא כפר עיר ולא כרך עכ"ל והרמב"ם פ"ד מהל' עכו"ם דין ב' ז"ל אין העיר נעשה עיר הנדחת עד שיודחו רובא ויהי' המודחין ממאה ועד רובו של שבט וכו' שנאמר יושבי העיר לא כפר קטן ולא כרך גדול וכל פחות ממאה כפר קטן וכו' עכ"ל הרי כל אלו עדים נאמנים דעיר שבמקרא דווקא עיר ולא כפר עכ"ל. לדעתי לבאר בעזה"י דמכאן מוכח דכפר הוא בכלל עיר דשם עיר הכל במשמע בין כפר ובין כרך עד שיפרט לך הכתוב מיעוט דבאותו דבר ימועט כפר וגם כרך דבפ' מסעי אמרה תורה והקריתם לכם ערים ערי מקלט תהיינה לכם וגומ' וכתיב בספרי שם וז"ל והקריתם אין הקריאה אלא הזמנה ערים שומע אני אף כרכים ת"ל ערי אי ערי שומע אני אפי' כפרים ת"ל ערים הא כיצד מגיד שלא הי' שם אלא שווקים ובית המחיה עכ"ל מפורש יוצא שקריה היא הזמנת ערים והי' ס"ד אף כרכים בכלל גילה התורה ערי וס"ד אפי' כפרים במשמע ת"ל ערים דהא כתיב ערים והקריתם ערים ערי מזה ממועט כרכים וכפרים אבל עכ"פ במקום דלא כתוב מעוטים הוה בכלל עיר כרכים וכפרים וכן בפ' שופטים כתיב בפרשה ג"פ שלש ערים בפסוק ב' בפ' ז' ופ' ט' ובספרי שם וז"ל שלש ערים ערים ולא עירים אלא כרכים ערים ולא כפרים עכ"ל ובילקוט פ' שופטים סי' תתקי"ט וז"ל שני ערים ערים ולא טירים ולא כרכים ערים ולא כפרים עכ"ל הרי מבואר יען דכתוב בפרשה ג"פ ערים ממעטים כרכים וכפרים אבל אי הוה כתיב רק פעם אחד ערים לא היינו ממעטים כרכים וכפרים דאל"כ הי' לספרי ולילקוט לומר ערים ולא כפרים אלא פשיטא דבכלל ערים הכל בכלל עד שמיעט לך הכתוב מיעוט על כרך ומעוט על כפר ודו"ק. הן אמת שבספרי בפ' שופטים ע"פ כי תקרב אל עיר וז"ל אל עיר ולא לכרך לעיר

ולא לכפר עכ"ל וכן ע"פ כי תצור אל עיר וז"ל ולא לכרך ולא לכפר עכ"ל הרי במשמע דמתיבת עיר לבד ממעטי' לא כרך ולא כפר ואולי יען דתיבת אל מיותר דהי' יכול לומר כי תצור לעיר או כי תצור עיר ודל"ב אך הרמב"ם בפ"ו מהל' מלכים כאשר הביא השני מצות בהל' י"א לא הביא הך דין דנימא דעיר ממעט כרך וכפר משמע דלא ס"ל הך דספרי דנימא דעיר סתם ממעט כרך וכפר דנהפוך הוא דבסתם עיר הכל בכלל עד שפרט לך הכתוב כמו בעיר מקלט ודו"ק. (ב) וגם [יש לעיין בספרי בפ' כי תצא דדרשי' מפסוק וקראו לו זקני עירו מצוה בזקני עירו עכ"ל ועיין ובמות דף ק"ג דדרשי' מצוה בזקני עירו ולמה לא דרש הספרי זקני עירו ולא זקני כרך ולא זקני כפר שאין בהם מצות ב"ד לקרוא] נפלאת בעיני על הספרי בפ' ראה דדרשו על פסוק הכה תכה את יושבי העיר הזאת וז"ל ולא יושבי עיר אחרת עכ"ל ופלא שלא דרש הספרי יושבי העיר ולא יושבי כפר כאשר דרשו בסנהדרין בירושלמי פ"י ורמב"ם פ"ד מהל' עכו"ם מה זה עשה לנו הרמב"ם בשני מצות עשה לקרוא לשלום לעיר וכי תצור על עיר דדרשו בספרי עיר ולא כרך ולא כפר השמיט הרמב"ם דין דספרי ובעיר נדחת השמיט הספרי לדרוש לא כרך ולא כפר וכדמפורש בירושלמי ונפלאת בעיני ועיין בספר החינוך להרא"ה גם עליו קשה כזה (וכן בספרי פ' כי תצא בפסוק כי יהי' נערה בספרי וז"ל אין לי אלא בעיר בשדה מנין ת"ל אם בשדה ימצא האיש עכ"ל וכן בפסוק ולנערה לא תעשה דבר דרש בספרי וז"ל יכול בעיר חייבת בשדה פטורה ת"ל צעקה וכו' ואם יש לה מושיעים בין בעיר בין בשדה חייבת עכ"ל לא עלה על דעת ספרי לחקור דלמא התורה ממעט גם כרך וגם כפר משמע דשם שניהם שווין עם עיר ולא ידעתי למה לא דבר ספרי מזה והגם שיש ליתן טעם בזה בכל זאת צ"ע] ומעלתו נ"י שחקר בשורש הנ"ל הי' לו ליתן לב לזה ולא להשוות דברי הספרי דיליף בערי מקלט מג' פסוקים או מעירים ועיר ועירי גם דברי ירושלמי דדרש מתיבת עיר בלבד למעט כרך וכפר כי צריך התבוננות ליתן שורש בזה. (ג) עוד פלא שמביא דברי רמב"ם פ"ד מעכו"ם לראי' דעיר שבמקרא הוא דווקא עיר ולא כפר ולדעתי נהפוך דרמב"ם כתב וז"ל שנאמר יושבי עיר ולא כפר קטן ולא כרך גדול וכל פחות ממאה כפר קטן ורובא של שבט כרך גדול עכ"ל עין רואה שהרמב"ם לא כתב וכל הפחות ממאה הוא כפר ורובה של שבט הוא כרך שאז נדע שאם יש מאה יצא מכלל כפר ונכנס לשם עיר וכן ברובה של שבט יצא מכלל עיר ונכנס לכלל כרך אבל מדכתב הרמב"ם וכל פחות ממאה כפר קטן אז יותר מאה הוא כפר גדול דאל"כ למה הזכיר בפחות ממאה כפר קטן הי' די לנו לומר הוא כפר והתורה אמרה עיר ולא כפר וכן מדכתב רובא של שבט הוא כרך גדול מכלל דבפחות מרובה של שבט הוא כרך קטן או כרך בינוני ואעפ"כ

הוה בכלל עיר דאל"כ למה צריך להזכיר שרובה של שבט הוה כרך גדול הלא די לו לומר רובה של שבע הוה כרך והתורה אמרה עיר ולא כרך אלא פשיטא דסתם כרך הוה בכלל עיר אבל כרך גדול אינו בכלל עיר כמובן תמצית הדברים דכפר בינוני או כפר גדול וכן כרך קטן או כרך בינוני הוה בכלל עיר רק כפר קטן וכרך גדול ממועט אבל בירושלמי פ"י דסנהדרין אמרו סתם עיר ולא כרך עיר ולא כפר משמע דשום כפר הן בינוני והן כפר גדול וכן כרך בינוני אינם בכלל עיר א"כ רחוקים דברי רמב"ם מדברי ירושלמי ואיך לא שם מעלתו נ"י לב על זה שירושלמי ראי' לדברי מעלתו נ"י ורמב"ם סתירה לדברי מעלתו ויותר אני תמה על מעלתו כפי לשונו אשר העתקתי הבין שטירין במכות דף י' המה כפרים וא"כ ערים הללו אין עושין אותן טירין קטנים המה כפרים קטנים כמו שהוא הגירסא לפנינו בגמ' ערכין דף ל"ב ערים הללו אין עושין אותם כפרים קטנים ודלא כרש"י שם שהי' לו הגירסא ערים הללו אין עושין אותם עיירות קטנות יעו"ש וכן נראה שהי' גרסת הרמב"ם בפ"ח מהל' רוצח אבל כפי הבנת טירין כפרים א"כ נדייק כפרים קטנים אין עושין אותם הא כפרים גדולים עושין והא לא משכחת כלל דעד מאה אנשים הוה כפר ואח"כ הוה עיר והי' לגמ' לומר ערים הללו אין עושין אותן כפרים או אין עושים אותן טירין מאי הוא זה טירין קטנים (וגם על תיו"ט עירובין דף כ"א י"ל כזה ואבאר אי"ה במכתב שני וגם יפלא למה לא הביא הגמ' והרמב"ם הדרש דכתיב עיר או ערים עיר ולא כפר עיר ולא כרך כמו שדרש הרמב"ם תיבת עיר בפ"ד מעכו"ם אצל עיר הנדחת ובפרט כפי גירסת הרמב"ם כמו רש"י ערים הללו אין עושין אותן עיירות קטנות א"כ חסר כל הדין לדעת שאין עושין כפרים למקלט דכתיב עיר ולא כפר דתיבת עיר ממעט כפר או כרך ומה שיש להפליא מרמב"ם הל' עכו"ם על ה' רוצח לא אעתיק כעת]. (ד) לא אדע איזה גבול יותן לשם כפרים לכל הדינים המבוארים בעוקצין פ"ג בחלב ובנבילה ועיין בפ"א בטהרות משנה א' ובפ"ח שם משנה ו' וברמב"ם ועיין פרק עור ורוטב בתוס' ורש"י וצריך בירור הכי כפר דווקא בפחות ממאה אנשים הלא שם תלי' בשוקים וברוב עם מה לי שם עיר או מוקף חומה ולמה בחרו חכז"ל חלב בכפרים וכדומה מזה נדע דעיר ככפרים כיון דליכא מקום רוב עם מסחר וקנין לא באתי אלא להערה. (ה) גם זה קשה לי מנ"ל דפחות ממאה הוה כפר הלא נוכל לומר פחות מאלף הוה כפר ועיין תוס' סנהדרין דף ט"ו דלומד מפסוק והי' העיר היוצאת אלף תשאיר מאה יעו"ש וקשה הא גופא דלמא שאני התם שהיתה עיר מתחילה שיוצאת אלף הגם שנשאר אח"כ רק מאה לא נפסק ממנה שם עיר אבל אם מעולם לא הי' לה אלף לא נקראת עיר אלא כפר וצריך לומר הלא כתיב גם והיוצאת מאה תשאיר עשרה

א"כ מפורש יוצא דגם אם מתחילה הי' לה רק מאה נקראת ג"כ עיר וממנ"פ הוה במאה עיר ורק בפחות ממאה לא מצינו שנקרא עיר וא"כ ק"ל איך אמר ר' יאשי' מעשרה ועד מאה וכתב רש"י וז"ל בציר מעשרה לא מקרי עיר וטפי ממאה נפקי מתורת עיר עכ"ל וקשה איך יכחיש ר' יאשי' דכתיב העיר היוצאת אלף אלמא דאפי' באלף הוה עיר רק לק"מ דרש"י שמר לשונו ולא כתב טפי ממאה לא נקרא עיר אלא כתב נפק מתורת עיר והוה ליה צבור עכ"ל ותוס' ג"כ כתבו רק וז"ל הא דלמר חשוב עיר בק' ולמר בעשרה נראה דפליגי בקרא עכ"ל דמר יליף מאה דבפחות ממאה לא מצינו שנקרא עיר והגם דאם נשאר אח"כ עשרה לא נפסק שם עיר אבל ההתחלה לא נקראת עיר בפחות ממאה ור' יאשי' סובר כיון דמצינו אם נשאר עשרה נקראת עיר ה"ה בעיר נדחת מהני עשרה ור' יהונתן לא יליף משם הנשאר שדי בעשרה אלא יליף הלא שמתחילה לא יקבל שם עיר אלא במאה וה"ה בדין עיר נדחת צריך להיות עכ"פ מאה ואם לא כן נקרא כפר וכתיב יושבי העיר וא"כ גם לפי דברי מעלתו נ"י שחידש כלל אם לא נמצא מאה הוה כפר וצריך לכתוב בגט כפר ולא מתא נולד דין חדש אבל אם הי' בה מלפנים מאה ונשאר בה רק עשרה מותר לכתוב מתא דבשלומא בעיר נדחת דכתוב יושבי העיר מנ"ל ללמוד מספר מעיר שכבר הי' לה שם עיר ונשאר עוללת ילפי' מקבלת שם עיר אבל אם באמת הי' עיר ונשאר בה עשרה לא נאבד ממנה שם עיר ודי בגט לכתוב מתא והי' לו לבאר דבר זה. שוב ראיתי במכתבו שהרגיש בקו' מגמ' עירובין נ"ט דעיר חדשה בחמישים דיורין ואעפ"כ נקראת עיר ותי' דהיתה מקודם עיר ממש ונחרבת אעפ"כ נשאר עליה קריאת עיר כמו שהיתה מקודם עכ"ד ולא ביאר אי רק נקראת שם עיר אבל אין בה דין עיר או אפי' נשאר לה דין עיר דלא נאבד כח עיר כיון שנשאר עוד דיורין והי' לו לבאר זה לפי כלל שלו אבל אני אין מסכים בו ולכל זמן אי"ה כעת אחפץ לשמוע אשר יבאר בו כי לפי דבריו הוא דבר גדול לדינא. (ו) וביותר אני תמה אם שם כפר תלי' במאה אנשים או אפשר אפי' במאה נפשות אפי' נשים ונערות במספר למה לא ביאר הרמ"א דבר זה הלא כל הטעם שבחרו במתא שלא יצרך לחלק בין עיר לעיר א"כ אפוא מה נעשה בכפרים הלא יש כפרים גדולים וכפרים קטנים דהא במשנה בעדיות פ"ח משנה ג' הוא העיד על כפר קטן שהי' בצד ירושלים והי' בו זקן אחד ועיין גיטין דף כ' הרי שדייקו כפר קטן (ולפי הנוסחה בערכין עיירות הללו אין עושים אותן כפרים קטנים) וכן עיין באבל רבתי פ"א הל' ז' וז"ל אין שואלין בעיר זה את זה בד"א בכפר קטן אבל בעיר גדולה מותר עכ"ל ובטור סי' שמ"ג וז"ל אין שואלין זא"ז והמת בעיר בד"א בכפר קטן אבל בעיר גדולה שואלין עכ"ל ובש"ע סי' הנ"ל וז"ל כפר קטן אין שואלין שלום זא"ז כשמת בעיר עכ"ל

וכן כתב בס' נחלת יעקב דברי רמב"ן בספר תורת אדם וז"ל תנא באבל רבתי אין שואלים שלום זה לזה והמת בעור בד"א בכפר קטן אבל בעיר גדולה שואלים עכ"ל הרי דיש כפר קטן (מה שמבורר מכאן דאפי' כפר קטן נקרא עיר לא אדבר כעת) בדיוק ובודאי יש כפר גדול כהאי דגיטין ג' כפרים שהי' בכל אחד כפלים כיוצאי מצרים או בתענית דף כ"א שהי' בכפר ט"ו מאות דיורין האי בודאי כפרים גדולים א"כ למה חששו חכז"ל שיהי' שם מתא שלא להצריך להבדיל לדעת אם היא גדולה או קטנה או בינונית ואם בכפרים צריך להזכיר כפר א"כ איך נדע להבדיל בגט אם הוא כפר גדול או קטן וכדומה ואולי בשלומא בעיר מצינו בקרא עיר קטנה ואנשים בה מעט וכן מצינו בקרא עיר גדולה ננוה עיר גדולה חששו אם יוחלף לכתוב שלא מדויק ובחרו מתא שלא מבדיל בין גדולה או קטנה אבל בכפרים לא מצינו בקרא הבדל בין כפר קטן או גדול לא חששו לכתוב סתמא כפר בין הוא גדול או קטן. (ז) ובאתי עוד לעורר גם לפי דבריו שמתא דווקא עיר ואין עיר פחות ממאה א"כ צריך חקירת חכם אם ישיבת נכרים הוה ישיבה ונחשב ע"י נכרים עיר לכתוב מתא אם בצירוף נכרים הוה מאה גברי ודבר זה יש לו שורש בש"ס ופוסקים ואולי הי' בכפר אשר נותן גט שכ"מ מאה אנשים בצירוף יהודים ונכרים ודל"ב אבקש לשמוע מה בפיו אשר לא העיר עליו כלל ולדעתי שנכרים הכל בכלל וגם נשים בכלל אבל לא בעיר נדחת ששם אנשים דווקא ולא באתי אלא לעורר כפי דעתי וכלל שלו שמתא דווקא אם דרים שם מאה אשר אני לא אסכים בו ואתן כלל אחר בעזה"י. (ח) והנראה בדעתי בענין שם עיר דהי' נפלא בעיני בפ' בראשית בפסוק וידע קין וגו' ויהי בונה עיר וקרא שם העיר כשם בנו חנוך וכתב הרמב"ן וז"ל כי מתחילה הי' חושב להיות ערירי בעונו ואחרי שנולד לו זרע החל לבנות עיר להיות בנו יושב בה עכ"ל ואם נימא דשם עיר תלי' בק' אנשים הדרים בה איך שייך לומר דבנה עיר עבור בנו הנולד לו להיות יושב בה הכי אפשר לבנות עיר דישיבות מאה אנשים יפעל שם עיר אבל בשעת בנין א"א לבנות עיר חוץ אם מאה אנשים יבנו לדור. הנה שם עיר בא מכח הבנין אפי' אם אינם דרים עכשיו בני אדם כיון שנבנה הבנין בכמות לדור שם בני אדם נקרא עיר ושיעור הבנין הוא שיבנה ג' חצרות ובכל חצר שני בתים וראי' לזה ערכין דף ל"ג ע"ב מתניתין ואלו הן בתי חצרים שני חצרים של בתים וכו' רש"י וז"ל שתי חצרות עיר שאין בה אלא שתי חצרות בגמ' ממשמע שנאמר בתי החצרים איני יודע שאין להן חומה מה ת"ל אשר אין להם חומה אעפ"י שיש להן חומה כמי שאין להן חומה רש"י בד"ה אינו יודע וז"ל דבתי חצרים משמע שאינו בעיר אלא יישוב חצירות הסמוכות עכ"ל בד"ה כמי שאין להם חומה וז"ל הואיל ואין בה כדי עיר עכ"ל בד"ה וכמה וז"ל הן דלא לחשוב

חומה דידה כעיר חומה שתי חצרות וכו' עכ"ל הרי מבואר בג' חצרות ובכל חצר שני בתים הוה עיר ועיין רמב"ם פי"ב מהל' שמיטה ויובל הל' י"ד וז"ל אין המקום נקרא ערי חומה עד שיהי' בו שלש חצרות או יתר ובכל חצר מהן ב' בתים או יתר והקפוה חומה תחילה ואחר כך יבנה חצרות בתוכו אבל מקום שישב ואח"כ הוקף או שלא הי' בו ג' חצירות של ב' בתים אינו העיר חומה אלא בתים שבו כבתים חצרים עכ"ל הרי מבואר לענין עיר חומה תלי' בג' חצרות ובכל חצר ב' בתים ואפי' סתם עיר הוה דווקא בשלש חצרות ובכל חצר שני בתים עיין עירובין דף נ"ה ע"ב באנשי צרופים אמר רב חיננא בר"כ אמר רב אשי אם יש שם שלש חצירות של שני בתים הוקבעו רש"י שם בד"ה ג' חצרות וז"ל קבועים של אבן או של עץ בהכי חשיבי עיר וקובעת את כולם וכדתנן לקמן דף נ"ט רש"א ג' חצירות של ב' ב' בתים עכ"ל הרי ג' חצרים ובכל חצר שני בתים בהכי הוה עיר א"כ נגלה סתם עיר הוא בבנין ע"י ג' חצרים בכל חצר ב"ב ועיין ברמב"ם בה' שבת פכ"ח ובריי"ף ובב"י סי' שצ"ב וסי' שצ"ח וי"ל בו תל"י רעיון ורק כעת אבוא רק בהערות וא"כ נכון שקין בנה עיר עבור בנו חנוך ג' חצירות בכל חצר שני בתים ודוק.

(ט) ואוסף עוד אם נימא דזה שיעור עיר קטנה כמה יהי' שיעור עיר בינוני עיין עירובין דף כ"ו ע"א פלוגתא אי עיר בינוני מקום רחב חצר בית כור נקרא עיר בינוני או מקום רחב מ' סאה ושניהם למדוהו מפסוק ויהי' ישעיה' לא יצא חצר התיכונה כתוב העיר וקרינן חצר יעו"ש א"כ הרי עיר בינוני כמובן. ועיין דף נ"ט עיר של יחיד ועיין רש"י דף כ"ו בד"ה ערסייתא פחות משישים ריבוא הוה עיר קטנה ועיין מדרש רבה קהלת עיר קטנה ואנשים בה מעט ויש לי הערות במגילה כי שם מקומו להבין מאי כפר ומאי עיר ומאי כרך וגם אי שם עיר תלי' אם אנשים דרים בה או לא רק אני אחפוץ שמעלתו אשר העמיק בענין עיר כפר יפתר לי את החזות הקשה. וידע שלדעתי יש הבדל אם כתיב אנשי עיר או היושבים בערי הפרזים או הכה תכה את יושבי העיר הכל אצלי רבות מחשבות בלב איש ולא אדע ע"ע גבול עיר גדולה רק הרא"ש בעירובין פ"ה סי' ג' וז"ל איכא למימר דברניש עיר גדולה היתה מהלך ג' פרסין עכ"ל ומשמע ג"כ דתלי' במקום ולא בסכום אנשים הדרים שם ודוק ואם יש אתו דבר ברור יודיעני. (י) ולסיום מכתב זה אעתיק לו שקשה לי בב"י הביא דברי מרדכי שסובר כתוס' עירובין דף כ"א שכותבין מתא על כפרים דלא כרש"י והדבר פלא שלא הביא דדעת הרא"ש בפסקיו כדעת רש"י בפי' הנך מתוותא דרא"ש בעירובין פ"ה סי' ג' כתב וז"ל ולעיל נמי בעושין פסין גבי מתוותא נקט שבעים אמה ושריים לפי שהי' עיירות חריבות ולא הי' להם דין עיר אלא דין בית עכ"ל הרי שרא"ש סובר בפי' הגמ' כרש"י ולמה סמך הב"י על המרדכי

דסובר כתוס' הרי הרא"ש סובר כרש"י (ואין פנאי לעיין בדברי הפוסקים אשר אומרים דמרדכי אזיל לרוב בשיטת הרא"ש או בשיטת התוס'] עכ"פ הוא נקודה נפלאה שלא זכרו דברי הרא"ש דברי הטרוד מאד הדש"ת [א"ה מצאתי עוד תשו' א' גדולה בענין זה בפנקס של אאמ"ו הגאון נ"י אבל אינה מסודר יפה ע"כ הנחתי כעת לדפוסו ויבוא אי"ה בחלק הבא]:

סימן מג

רב שלומים ורב הצלחות לחתני אהובי כבני ענף עץ אבות שלשלת היוחסין הרב המה"ג החריף והבקי כבוד הרב ר' נח צבי נ"י אוללמאן רב ומורה בקהל יראים בק"ק אנטווערפאן ולזוגתו היקרה והחשובה בתי יחידה מ' חייצי תי' ולבניהם שוכ"ט. אחד"ש ושלום ביתך ובני ביתך אודיעך ששמחתי מאד בדברי הערותיך יהי' ד' עמך בתורה ויראה והצלחת ביתך הדש"ת. שאלה איש אחד היושב אתנו פה זה שנתים והוא נודע לכל יודעיו ומכיריו בשם ר' שמואל ועתה בחפצו לגרש את אשתו המרוחקת ממנו זה שנים הרבה אמר אלי כי יש לו שני שמות מעריסתו דהיינו ר' שמואל דוד אלא שהשם דוד נשכח מכל יודעיו ומכיריו מטעם אשר סיפר לי והוא זה כי בעת שנולד שמעו על ספינה אחת שטבעה בים והיות כי דודו נסע ג"כ על ספינה הנ"ל היו מסופקים אם הוא מת או לא ומחמת ספק קראו לו גם שם דוד על שם דודו ואחרי ימים מועטים שמעו כי הוא ניצל וגם הוא חי ע"כ קראו אותו רק בשם האחרון והשם הראשון נשכח כמעט לגמרי אלא שהוא בעצמו יודע את שמו דוד והנה א"כ כשיבוא לגרש אשתו אנכי מסופק איזה שם יקרא ויכתוב לו בגט תורה היא וללמוד אני צריך כדת מה לעשות ואפרש את שיחתי וטעם ספיקותי כאשר אומר הנה באיש שיש לו שני שמות כבר נהגו שמחמירים ליכתוב לכתחילה שניהם כדאיתא באה"ע סי' קכ"ט אמנם בנידן דידן אם יכתבו שני שמותיו אלו תוך הגט אינו מוכח מתוכו כלל מי הוא המגרש אפי' אשתו לא תדע שזה שם בעלה כי לא נודע שם זה לא לה ולא לנו מעולם והנה ר"ת בגיטין ל"ד בתוס' ד"ה וכל כ' שאם אין לו שם חניכה אין לכתוב בגט וכל דאית ליה מפני שיאמרו שאין זה גט של זה וכ"ש בנידן דידן שצריכין לחוש על כך ואם יכתוב בגט רק שם העיקר דהוא שם שמואל ולא שם דוד באנו למחלוקת הראשונים בסי' קכ"ט אם סגי לכתחילה בשם א' או לא מטעם המחמירים כמבואר בתוס' גיטין נ"ד בד"ה והוא מההוא דהוה קרי לה מרים ופורטא שרה אמרו נהרדעה מרים וכל שום דאית לה ש"מ דשם מרים לחודא לא מהני יעו"ש ונראה לפענ"ד ע"כ לא נשמע אלא דומיא דהתם שעכ"פ פורטא קרי נה שרה אבל בנידן מגרש שלנו שלא קראו אותו אפי' מיעוטא דמיעוטא בשם דוד כי אם

שמואל מודים גם שיטות אלו שאפי' לכתחלה סגי בשם זה לבדו והרי זה דומה לנקיי דעת שבירושלים שהיו כותבין חניכתו וחניכתה וכ' התוס' גיטין ל"ד ע"ב הטעם מפני שהי' שמותיהן ידועים וליכא לעז ויותר מפורש בדברי הרא"ש שם שכ' דמיירי בחניכה שהי' הכל קורין אותו בשם זה אלא כשהוא חותם בשטר או קורא בתורה קוראין אותו בשם המובהק ואפ"ה כיון דעלמא הכל קורין אותו בשם חניכה סגי בשם זה לבד אפי' לשיטת המחמירים סגי לכתחלה כש"כ במגרש הזה שאפי' לתורה אין קורין אותו רק בשם שמואל לבדו דסגי ג"כ בשם הזה מבלי שם דוד כלל ועוד נלענ"ד להביא ראי' שהמגרש הלזה אפי' לשיטת המחמירים סגי לכתחילה בשם שמואל לבדו דהנה בגמ' שם דף ל"ד אמר ר' אשי והוא דאיתחזק בתרי שמא ופשטא דלישנא משמע דר' אשי אלכתחילה קאי ואם לא איתחזק בתרי שמא לא תיקן ר"ג לכתוב פלוני וכל שום דאית לי' אלא שלכאורה דבר זה אין לו שחר דאם לית ליה כי אם שם א' פשיטא דמהני ואטו כמה יכתבו מה דחקו עצמן רש"י ורא"ש לפרש דר' אשי קאי אדיעבד היכי שנודע לנו אח"ז שיש לו שם אחר הגט כשר אמנם הרשב"א מפרש כפשוטו והכי קאמר ר' אשי היכא דלא איתחזק בתרי שמא בב' מקומות כי אם במקום א' סגי למכתב שם א' לבדו ומזה כל חיליה של הרשב"א דבב' שמות סגי אפי' לכתחילה בשם א' כמבואר דבריו בב"י סי' קכ"ט ונראה לפע"ד שאפי' רש"י והרא"ש מפרשים דברי ר' אשי כפשטן אלכתחילה אלא שהם סוברים כשיטת ה"ג בתוס' ד"ה וכל שלפי תקנת ר"ג כך היו כותבים בתופס הגט איש לפלוני וכל שום דאית לו ועל זה קאמר ר' אשי אם לא איתחזק בתרי שמא לא תיקן למיכתב כן לשון הזה אע"ג שלכתחילה הי' נראה ונכון לכתוב כלשון הזה מחשש שמא ימצא אח"כ דיש לו שם אחר מ"מ קמ"ל ר' אשי שלא חיישי' לזה שאפי' ימצא אח"כ שיש לו עוד שם אחר הגט כשר בדיעבד אמנם ר"ת שם בתוס' פליג על שיטת ה"ג וס"ל שלא תיקן ר"ג למיכתב כלל לשון וכל שום דאית ליה אלא שתיקן לפרש בגט כל שמותיו וא"כ ר' אשי הכא קאמר והוא דאיתחזק אבל בלא איתחזק שיש לו תרי שמא לא תיקן למכתב שמותיו זה פשיטא כיון דלית ליה בשעת כתיבה לפנינו כי אם שם א' איך יפרש בגט עוד שמות וע"כ דלפי' ר"ת הכא קאמר דאם לא איתחזק בתרי שמא אע"ג דאית ליה כמו בנידן דידן שמודה בעצמו שיש לו עוד שם א' מ"מ מדלא איתחזק בשם זה אין כותבין אותו והנה ר"ת ראש המדברים שם בתוס' שאם יש לו ב' שמות לכתחילה צריכין למכתב כל שמותיו ש"מ היינו דווקא כגון דההוא דקרי ליה מרים ופורטא שרה שהוחזקה בב' שמות לרובה דעירה בשם מרים ולפורטא בשם שרה אבל ר' אשי קמ"ל שאם לא איתחזק לו ב' שמות לא למעוטא ולא למיעוטא דמעוטא אע"פ שבאמת יש לו

שני שמות סגי לכתחילה בשם זה לבד אשר הוחזק בו לפנינו וממילא גם הרא"ש ושאר מחמירים שנמשכים על דברי ר"ת שבתוס' הללו כולם מודו במגרש שלנו שלא איתחזק כלל בשם דוד כי אם בשם שמואל שסגי אפי' לכתחילה בשם זה לבדו עכ"ל השאלה. תשובה חתני אהובי נ"י דבריך נעימים וטובים ואשתעשע באמרותיך היקרים כאשר יתן ד' בפי אשמור לדבר בקיצור אמרים בעזה"י. וטרם אדבר אפרש אשר בלבי כמוס על הבנת אמרם והוא דאיתחזק בתרי שמא ולחקור שיש כמה מיני שמות אשר מובדלים בשרשם ועיקרם (א) יש שמות מלפנים אשר נתיסדו ברוח הקודש וברוח נבואה להודיע מה יעשה בבן היולד מה תכליתו בעולם או מה יארע בימיו או מה שכבר אירע בעת ההוא (ב) יש שמות אשר בלי טעם ויסוד רק לזכרון אבות או צדיקי עולם אשר הי' מלפנים בעולם יקראו הבנים אשר יולדו בשמם לזכרון עולם שלא ישכחו האבות או בתר אשר למדו אצלם הן תורה או יראת שמים ומידות טובות קראו בשמותם עלי תבל (ג) יש שמות מחמת בחינה ידוע ראובן ראו בן שמעון כי שמע ד' בעניי וכדומה בשאר שבטים מנשה כי נשני אלקים אפרים כי הפרני אלקים אליעזר כי אלקי אבי בעזרי וכדומה שנקשר איזה בחינה והכרה או הודאה יהודא הפעם אודה ד' וכדומה הרבה בתנ"ך דבר זה למדתי ממדרש רבה נח פ' ל"ג פ' ושם הא' פלג כי בימיו נפלגה הארץ שכ' וז"ל ר' יוסי ורשב"ג ר' יוסי אומר הראשונים ע"י שהיו מכורים את ייחוסיהם הי' מוציאים שמם לשם המאורע אבל אנו שאין אנו מכירים ייחוסינו אנו מוציאים לשם אבותינו רשב"ג אומר הראשונים ע"י שהי' משמשים ברוח הקודש הי' מוציאים לשם המאורע אנו שאין אנו משתמשים ברוח הקודש אנו מוציאים לשם אבותינו אמר ר' יוסי בר חלפתא נביא גדול הי' עבר שהוציא לשם המאורע הד"ד ולעבר יולד שני בנים וגו' עכ"ל. היוצא מדברי חכז"ל שהראשונים היו מכירים יחוסיהם קראו שמות הילדים לשם המאורע או בעבור שהשתמשו ברוח הקודש הי' מוציאים לשם המאורע אבל האחרונים יקראו הילדים רק על שם אבותיהם וה"ה על שם צדיקים הורים ומורים דהמה נקראו ג"כ אבות אבי רכב ישראל ופרשיו וכחז"ל לא המוליד נקרא אב אלא המגדלו ודוד קרא לחמיו אבי כנודע ועי"כ יצמיח לפעמים שם מעריסה בשני שמות שם א' מצד האם ושם א' מצד האב לזכרון אבותיהם או לזכרון קרוביהם או לזכרון שני צדיקים יחדיו וכדומה כנודע. אמנם נ"ל כי העיקר נתינת השם הוא להיות נודע גוף הפרטי ניכר בקריאתו וא"כ אם קבל הילד מעריסה ב' שמות שיתאחדו שמות האבות או שמות הקרובים או שמות הצדיקים בגוף אחד א"כ לא הוה שיש לאיש שני שמות נהפוך הוא דאותן ב' שמות נעשו שם א' דגוף הזה יהי' נקרא למשל משה שמואל או אברהם דוד או יצחק יעקב וכדומה שנעשה

מב' שמות משני גופים שם אחד על גוף אחד כי שם עצמו של גוף זה הוא למשל משה שמואל כמו ששם עצמו לגוף אחר שנקרא רק משה לבדו או שמואל לבדו שמו מעריסה כך שמו על גוף זה משה שמואל יחדיו הוא שם מעריסה. ועל פי האמור נ"ל מי שנודע בשם שני שמות מעריסה משה שמואל או אברהם דוד או יצחק יעקב לא נוכל לומר שמוחזק בתרי שמא דהלא הוא מוחזק רק בשם אחד דשמו הוא מעולם משה שמואל כי הגבילו גוף שלו לקרוא אותו משה שמואל בשלומא אם שמו ביהודא יוחנן ובגליל שמו יוסי ומן רוב בני עירם קוראים לה מרים ופורטא שרה זה נקרא שמוחזק בשני שמות כי כל שם יש לו מקום ידוע או אנשים ידועים אבל ב' שמות מעריסה נתאחדו ב' שמות בגוף פרטי לשם אחד וא"כ מי שנודע בשמו בשם אחד למשל משה ובא ואומר דשמו מעריסה הוא משה שמואל הוא שם אחר אשר לא נודע לנו כלל דלא נתחזק בשם זה כלל ואם ידענו איש שנקרא משה שמואל לא הוה דאיתחזק בתרי שמא אלא נתחזק בשם א' משה שמואל הוא שמו וא"כ אהובי חתני נ"י פירושך בגמ' לא עולה לדעתי. והרהרתי א"כ יהי' פסול לכתוב באיש ששמו משה שמואל לחלוק השמות ולכותבם בשני שיטין משה בסוף השיטה ושמואל בתחלת השיטה ומצאתי אח"כ מרגליות טובה בטיב גיטין בסוף דברי בית שמואל ד"ה גרסינן בטיב גיטין באות ב' כתב וז"ל ונלענ"ד דדוקא כה"ג דאור שרגא דאור אינו שם לעצמו כלל אלא שיש לו פתרון לעצמו וכיון שנצטרף למלת שרגא להיות שם לאדם הרי הוא כתובה אחת אבל לפי הרגיל בזמנינו לקרות לאדם א' ב' שמות אחר שני אנשים שמתו ממשפחתו אין לכתוב חד תיבה שהרי כ"א הוא שם לעצמו וגם מעיקרא אדעתא דהכי נותנו הב' שמות הללו שלא יהי' שניהם שם אחד ממש שהרי הרצון הקורא שמות אלו שעל הטוב יזכר שמו של זה ושמו של זה וא"כ פשיטא שיש לכותבם בשני תיבות ואפי' בב' שיטין לית לן בה מטעם שכתבתי שאין עינו הקורא משוטטת מסוף שטה לתחלת שיטה אלא בהפסק קצת ודרך הקורא להתכיפם יחד ובב' שמות ממש כגון ראובן שמעון לא שייך זה דהא טובא איכא דקרי לי' בחד שמא או ראובן לבד או שמעון לבד וזה האות כי אין השמות הללו אחד רק שנים באו אל התיבה ומ"מ כ"א נפרד לעצמו וידוע לכל שזה שם לעצמו וזה שם לעצמו ולענ"ד כל שהוא ידוע ששני שמות מחולקים הם אלא שנצמדו יחד להיות לזה לשם עולם ולכך מחלקינן להו לשני תיבות שוב אין קפידא בדבר בין אם הוא בשיטה אחת או בב' שיטין כיון שגם בקריאתם ידוע להקורא שאינם מתחברים להיות שם אחד ממש עכ"ל וכו' עוד שם וז"ל אבל בב' שמות כפולים ממש אין נ"מ כיון שהם נכתבים ב' תיבות ממש וכן ידוע להקורא גם בשני שיטין שפיר דמי ומ"מ לכתחלה יש ליזהר גם בזה לכתוב

ראובן שמעון בשני תיבות ובשיטה אחד דקצת יש לומר דאיכא חשש לעז שהרואה בגט או שישמע הקורא בשם ראובן ומפסיק בו שהוא איש ששמו ראובן ויש חשש נכנסין ויוצאין עכ"ל וא"כ יש לכאורה מקום לפירושך שהפי' לא איתחזק בתרי שמא שהבעל אמר שיש לו עוד שם כבנידן שאלתך כמובן. ולא יהי' נקל בעינך אשר הערותי שלדעתי אם יש לאדם ב' שמות מעריסה אותן שני שמות הווין רק שם א' להכיר גוף פרטי בגבולו למשל משה שמואל וכפי הבנת ספר טיב גיטין שאין השמות הללו הנזכרים על זכרון אנשים שם א' רק שנים באו אל התיבה שכל שם נפרד לעצמו כי בזה יהי' תלי' בו להיות הולד ממזר אם השנים שם אחד ואם הווין ב' שמות הולד כשר כאשר אבאר בעזה"י. הנה נחלקו קמאי בגט שלא נכתב כלל שם האיש והאשה רק נוסח הכריתות ונמסר מן האיש להאשה בפני עדים המכירים לשיטת הרמב"ם והמרדכי הגט כשר הגם שלא מוכח מתוכו מי הוא המגרש ומי הוא המתגרשת שפיר דמי מן התורה דפסקינן כר"א עידי מסירה כרתי וגוף הגט הוא ספר כריתות ומה שכתבו תוס' גיטין דף כ' דבכה"ג בטל הגט מן התורה הוא לדברי ר' מאיר דעידי חתימה כרתי צריך להיות מוכח בתוך הגט שם האיש והאשה אבל לר"א דעידי מסירה כרתי כשר מדאורייתא הגט בלי הזכרת השמות האיש והאשה והרמב"ם שלא מנה בפ"א מהל' גירושין בתוך הדברים שמבטלים הגט אם חסר שם האיש והאשה עיין בגט פשוט סי' קכ"ח ס"ק י' וסי' קכ"ט ס"ק א' יעו"ש היטב שמביא דעת הר"ן והרשב"א שבלי השמות איש והאשה הגט בטל מן התורה אבל דעת המרדכי כדעת הרמב"ם יעו"ש פלוגתא גדולה ועמוקה מאד מאד אבל אם שינו שמו ושמה גם הרמב"ם מודה דהגט פסול ובעל דכתב בפ"ג מהל' גירושין הנ' י"ד וז"ל שינה שמו או שמה ושם עירו ושם עירה אעפ"י שכ' וכל שם שיש לו וכל שם שיש לה אינו גט עכ"ל וכלל הוא אם כותב אינו גט משמע דפסול מן התורה דגרע אם שינה השם מאלו לא כתב השם כלל כנודע. ולפ"ז אם בשם כפול הנותן מעריסה כמו משה שמואל או אברהם דוד או יצחק יעקב וכדומה המה ב' שמות נפרדים א"כ אם כ' רק שם א' מהשני שמות הגט כשר מן התורה לא מיבעי לשיטת הרמב"ם דאפי' חסר כל שם המגרש והמתגרשת כשר מדאורייתא וא"כ מאי הוה דחסר שם שמואל לגמרי עכ"פ שינוי השם לא הוה דלא נקרא שינוי השם רק אם החליף שמו בשם אחר כאשר בארתי זה בספרי מחנה חיים ח"ב בא"ע סי' ל"ו דאם הזכיר רק שם אחד מאביו דכשר הגט דרא"ש פסק שהבן לא יוכל לשנות שם אביו היינו להחליף שם חדש תחת שם ישן אבל אם הזכיר אחד משמות אביו רק לא כתב שם שני מאביו לא נקרא שינוי שם אביו יעו"ש וה"ה בב' שמות של המגרש אם כ' שם א' והניח השני שלא זכר לא הוה שינה שמו אלא

אפי' לר"ן ורשב"א דסברו אם לא הזכיר שם המגרש והמתגרשת הגט פסול ובטל יען דלא נזכר בספר הכריתות מי הוא הכורת ומי הוא הנכרתת אבל בהזכיר שם המגרש בשם משה הגם שחסר שם השני עכ"פ ספר כריתות הוה דידענו דאיש משה מגרש אשתו צפורה ולא הויין הבנים ממזרים עכ"פ כמובן אבל אם שמות כפולים מעריסה נתחדש מב' שמות שם אחד משה שמואל א"כ אם כתב רק שם משה לחוד הוה שינה השם דמשה הוא שם לבדו ומשה שמואל הוא שם לבדו והוה נתחלף שם המגרש בשם אחר ובטל הגט אפי' לרמב"ם דהוה שינה השם הגם דהמגרש גירש בחצי שמו ויהי' לי להאריך רק החולשה גרם לקצר כעת עתה. ואשוב לדבריך אהובי חתני נ"י לפי פירושך הי' לרב אשי לומר והוא דאיתחזק בתרי שמא אבל איתחזק בשם א' לא כי בנידן שאלתך לא נקרא גם בעיר מולדתו רק בשם זה אשר נקרא לפנינו הגם שאומר שהי' לו עוד שם בעת שנימל עכ"פ לא נתחזק גם במקומו אלא בשם זה שמוחזק לפנינו א"כ הוא נתחזק רק בשם אחד דדבריו לא מהנים לומר שיש לו עוד שם אחר ואפי' אם יהי' לו במקום הכתיבה ב' עדים על שם זה כיון דלא אמרו שנקרא שם באותו שם א"כ הוא נתחזק רק בשם אחד הן במקום שיהי' הנתינה כמו במקום הכתיבה וגדולה מזה הגם שחידש הצמח צדק בסי' ק"ח שאם יש ב' עדים אשר מודיעים שיש למגרש שם אחר במקום הנתינה שנקרא שם אברהם כהן ובמקום הכתיבה נקרא יהושע צריך לכתוב בגט אנא אברהם דמתקרי' יהושע בן משה דגם זה נכלל בכלל דאתחזק בתרי שמא אע"ג דלא נתחזק בשם אברהם להרבה בני העיר דהר"ן מחדש אם ידענו מהשם הוה בכלל דאתחזק בתרי שמא וכתב שם וז"ל ואין להקשות לפי זה למה נקט רב אשי לשון והוא דאתחזק ולא קאמר לשון והוא שידענו היינו משום שאותן שיודעים משם אחר צריך שיהי' מוחזק להם רק בשם אחר היינו שלשים יום ואם נמצא כאן שנים שמוחזק להם שלשים יום באותו שם אחר שהם יודעים בו מקרי איתחזק וחיישינן ללעז אע"פ שאין מי יודע מאותו שם אחר אלא הרב המסדר לחוד ע"פ אותן שנים ולאפוקי אם אין ידוע לאותן שנים שיש לו שם אחר אלא ע"פ שקרא הוא לעצמו ולא הוחזק בו שלשים יום לא מיקרא אתחזק לכך נקט רב אשי לשון והוא דאתחזק וכו' עכ"ל הרי מפורש יוצא דדוקא ששנים מעידים שנודע להם שמוחזק להם ל' יום אז נקרא אתחזק אבל אם קרא הוא לעצמו ולא הוחזק בו ל' יום לא מיקרא דאתחזק בתרי שמא ואם הוא בעצמו אומר שלא נקרא בשם השני במקום הנתינה וק"ו שעדים מעידים דלא נקרא בשם השני מעולם א"כ הוה איתחזק בחד שמא דאם עדים מעידים שקרא עצמו בשם השני רק מפי עצמו הוה לא אתחזק בתרי שמא אבל אם הוא ועדים מעידים דלא נקרא מעולם בשם השני הוה

אתחזק בחד שמא ודוק ועיין בתורת גיטין להגאון מליסא ז"ל סי' קכ"ט ס"ק ח' בענין אם הסופר ועדים ידעו סוף דבר אני מעתיק לך הגאון טיב גיטין בלקוטי שמות סעיף ל"ב שכתב וז"ל מי שנקרא בשעת מילתו דוד דניאל ושוב נשתקע שם דניאל וכתבו דוד דאתקרי' דניאל הגט פסול וצריך לכתוב גט אחר בשם דוד לבד ואפי' לא נשתקע לגמרי והמיעוט קורין בשניהם יחד הוא פסול עכ"ל וכתב עוד בסעיף ל"ה וז"ל מי שהי' כמו מעריסה נפתלי יששכר בער ונשתקע שם יששכר בער יש נכתוב רק נפתלי לבד ואם כתב נפתלי דמתקרי' יששכר המכונה בער פסול וכן אם כ' נפתלי יששכר המכונה בער ג"כ פסול וצריך ליתן גט אחר בשם נפתלי לבד עכ"ל ועיין שם בטיב גיטין ס"ק ל"ד וס"ק צ"ו וא"כ בנידן שאלתך ראוי' לכתוב רק בשם שמואל לבד. ודע שחפצתי להאריך שבנידן שאלתך שקראו שמו גם דוד שהאמינו שנטבע בים ואח"כ נודע שהוא חי א"כ עקרו מלקרוא עוד בשם דוד שהי' נתינת השם בטעות כמו הקדש בטעות עדיף מאלו נשתקע שם אחד ועיין במהרי"ק צ"ח ולכ"ע אין שמו אלא שמואל לבד דהי' קפידא חס מלהזכיר בשם דוד כנלענ"ד רק שלא נשאלת למעשה קצרתי ועיין בשו"ת דברי אמת סי' ב' שהשיב להגאון מ' שמואל קמחי ועיין עוד שם בקונטרס י"א סי' י' וסי' י"ו וסי' נ"ו וסי' נ"ח חמיך הדש"ת:

סימן מד

שלום בכפלים ברכה והצלחה לראש גבר זקן ויושב בישיבה י"נ הרב הגאון המפורסם הצדיק כבוד הרב ר' משה שיק נ"י אב"ד ור"מ דק"ק חוסט יע"א. אחד"ש אודיע כי קבלתי מכתבו הנעים עם הברכה אשר הניח על ראשי ואען אמן כה יתן ד' לי וגם על הדר"ג נ"י יחולו רב ברכות שיזכה לכל טוב ומרוב טרדותי לא יכלתי לעיין על אשר פלפל על סי' מ"ג בספרי על א"ע אשר שלחתי לו וכהיום הזכיר אותי בני תלמידו הבח' יעקב שלום נ"י ומיד שחרתי בקשתו את מכתבו ואשר נתן לי ד' בזה אציע לפני הדר"ג נ"י וזה החלי בעזה"י. אודות אשר הסתכל הדר"ג נ"י לחקור בגוף הטעם אשר חידש מהר"י מרגליות בנשבע שלא לגרש הוה כמו שאומר כתוב גט לאשה בעלמא וכשאכנסנה אגרשנה דאמרי' ביבמות דף כ"ב דאינו גט וכ' הדר"ג נ"י וז"ל ולכאורה דבריו קשים דלמה הוצרך טעם זה דבלא"ה אם נשבע לגרש הוה כאונס ואינו מועיל כדאיתא בסי' קל"ד ואי קאי על נשבע שלא לגרש הרי אין הגט גט משום כ"מ דא"ר ל"ת וכו' כמ"ש מר"ן זצ"ל לכה"פ בשוגג ונראה דכוונתו ליתן טעם על הא דסדרו בעלי סדר הגט שאלה זו קודם הציווי על כתיבת הגט אעפ"י ששואלים אותו ג"כ קודם הנתינה וכיון דעיקר חשש רק על הנתינה למה הצריכה לשאול קודם הכתיבה ע"ז שפיר כתב הטעם דהוה

כמו כתוב גט לאשה דעלמא וכו' דאמרי' ביבמות כ"ב דפסול וכ' שם הרמב"ם הטעם כיון שאינו יכול אז לגרשה הוה כמו שנא לשמה ועיין בתשובות מר"ן בחת"ס ח"א בא"ע סי' י"א מה שצידד שם ולפי סברתו שם דאפי' בשוטית כיון דאגודי' בי' חשוב לשמה אין מקום לחשש זה יעו"ש עכ"ל נ"ל הטעם למה הקדימו מקודם התרת השבועה דממנ"פ אם נשבע לגרש והוה כל מעשיו באונס ולא הוה הכתיבה לשם גירושין ברצון והתורה אמרה וכתב ונתן כשם שהנתינה צריכה להיות ברצון כך הכתיבה יהי' מרצון ואם נאנס לומר כתוב גט לאשתו לא הוה כתיבה דומיא דנתינה (ועיין תוס' גיטין דף כ"ב ובב"ש סי' כ"ג) ובכל הנך דכופין עד שיאמר רוצה אני היינו אפי' על אמירת כתיבת הגט ועיין בערכין וברמב"ם הל' גירושין ואם נשבע שנא לגרש א"כ הגם דכתיבת הגט לא הוה העברת השבועה כאשר אבאר אי"ה עכ"פ אי אפשר לעשות נתינה בלי שיתיר הנדר והשבועה וחסר בין הכתיבה והנתינה מעשה התרת השבועה דדבר שתלוי ביד אחרים הוה מחוסר מעשה] והתורה אמרה וכתב ונתן שלא יהי' חסר מעשה בין כתיבה לנתינה והגם דהר"ן מחדש חסרון מעשה שאינו בגוף הגט לא מעכב וראי' דכשר אם כתבה הוא ונתנה לו עיין גמ' גיטין דף כ"ב וש"ע סי' קכ"ד שאני התם דחסרון הוה רק קנין ממון לבד אבל הא חסר לו רגע הכח לגרש אם הי' כותב על טבלא שלו אבל בנשבע שלא לגרש חסר לו כח גירושין דאי אפשר לו לגרש אשתו מכח השבועה א"כ חסר מעשה התרה בין כתיבה לנתינה להיות לו כח נתינה לכן תיקנו להתיר השבועה קודם הכתובה שלא יהי' דבר חוצץ בין הכתובה לנתינה ודוק. ולפ"ז גם מדברי מר"ן ז"ל דהוה לשמה כיון דאגידה ביה אעפ"כ צריך להקדים ההתרה קודם כתיבה דהוה כחסרון מעשה בין כתובה לנתינה היינו אם נשבע שלא לגרש ואם נשבע לגרש בודאי צריך להתיר קודם הכתיבה באונס והתורה אמרה וכתב ונתן כשם שהנתינה צריך להיות ברצון כן הכתיבה יהי' ברצון ועוד דכתיבה באונס לא הוה לשם גירושין ואם אירע ששכחו להתיר לו עד אחר הכתיבה יהי' הגט פסול עכ"פ אם נודע שהי' עליו שבועה הן שבועה לגרש והן שבועה שלא לגרש ודו"ק. ועל אשר הפליא הדר"ג נ"י על מהר"י למה צריך להמציא טעם דהוה כמו לאמור לסופר כתוב גט לאשה וכו' תיפוק ליה משום כ"מ דאמר רחמנא לא תעבוד כמ"ש מר"ן ז"ל וצע"ג. נלע"ד לתרץ בחקירה נאותה בעזה"י דנראה בסברא מי שנשבע שלא לגרש אשתו הוה מחשבתו שלא לעשות כריתות בנתינת הגט מידו ליד אשתו בתורת שלוחין ושתהי' מותרת לכל העולם הן בזנות והן באישות זה הוא נקרא גירושין [עיין גיטין בחוץ מזונותיך וכן הרי את מותרת לכל עולם חוץ משמעון הוה שיור] ששלחה לנפשה בספר כריתות שכלה גירש אותה מרשותו ויען שגט בע"כ של האשה נקרא הכריתות גירושין

והוא פשוט וברור. ואם שאל האיש אשר נשבע שלא לגרש אשתו וחפץ בכתיבת הגט לאשתו לשם גירושין כדת וכדין אם עובר בזה שבועתו בודאי נאמר לו הלא נשבעת רק שלא לגרש את אשתך היינו שלוחין וכריתות שלא תהי' עוד אשתך א"כ כתיבת הגט אין בכלל שבועתך ומותר לך לכתוב גט לשמה דהכנת הגט לא נקרא גירושין גם זה פשוט. ונחזה אנן כיון דאי אפשר להיות גירושין חוץ אם יכתב מתחלה גט כשר כדת משה וישראל דהגט הוא הכלי אשר יוצלח לעשות בו הגירושין א"כ א"א לחול השבועה שלא לגרש את אשתו דהלא כתיב וכתב לה ספר כריתות והאי וכתב הוה או כתיבה לשמה או חתימה לשמה ובלא זה אין בעולם כלי שראוי לגרש ואיך יחול עליו השבועה שלא לגרש אשתו הלא עדיין לא נמצא הכלי שיוכל לגרש בו ואין מקום שיחול שבועתו רק אם כבר נגמר הגט שיכול לגרש אשתו ועל אותו זמן יש מקום לשבועתו גם זה פשוט. ונודע דמפורש יוצא מגמ' וש"ע יו"ד סי' רכ"ח סעיף י"ז שאין מתירין נדר ושבועה עד שיחולו דכתב המחבר וז"ל אין מתירין הנדר עד שיחול כיצד הרי שנשבע שלא יאכל בשר מר"ח אייר וניחם אינו נשאל עד שיכנוס אייר עכ"ל ועיין בט"ז שם ס"ק כ"ב דאפי' להר"ן לא חל אם תלה הנדר במעשה דדלמא לא יבוא לידי איסור יעו"ש ויעיין בש"ך ס"ק ל' שאפי' בדיעבד אינו מותר כדאיתא בטור ובפוסקים יעו"ש ולפ"ז אני שואל איך משכחת ליה להתיר לו שבועתו אם נשבע שלא לגרש אימתי חל עליו השבועה ברגע שנותן הגט בידה אז יש מקום לפניו שיוכל לגרש חל עליו השבועה שלא יגרש אבל קודם הכתיבה של הגט בודאי אין עליו השבועה שלא לגרש כי מגורשת בדיבור בלי כלי ספר כריתות ואיך נהי' אנו מתירין לו שבועתו הלא לא חל עליו השבועה עדיין ולא מהני התרה של עכשיו ודו"ק. אמנם אי אמרי' מי שנשבע שלא לגרש לא יוכל לכתוב גט לאשתו דהוה כאלו אומר לסופר כתוב גט לאשה לכשאכנסנה אגרשנה כדברי מר"י מרגליות א"כ הוה גם הכתיבת הגט בכלל שבועתו שנשבע שלא לגרש הוה כאלו נשבע שלא לכתוב גט לאשתו לשם גירושין ונקרא חל הנדר מיד דומה למה שהביא הש"ך סי' רכ"ח אם נשבע שלא להיות שבת בעיר וע"כ צריך לצאת מן העיר קודם שבת הוה גם זה בכלל שבועתו ונקרא חל הנדר ויוכל להתירו יעו"ש וה"ה הכא כיון דא"א להכין כלי למעשהו היינו גט שיהי' נכתב לשם גירושין אם נשבע שלא לגרש אשתו א"כ נכלל בשבועתו שלא לגרש אשתו שלא יכתב לה גט לשמה וחל הנדר מיד ויוכל להתירו קודם כתיבת הגט וגם צריך להתירו קודם הכתיבה דאל"כ לא הוה כתיבה לשמה ודו"ק. ואפי' מי שיחלוק על מהר"י ויאמר דלא דמי לאומר לסופר כאשר העיר הדר"ג נ"י בסברת מר"ן דעכ"פ אגידה ביה נשאר עכ"פ דהוה חסרון מעשה התרת השבועה דתלי' באחרים

דמזדקקים לי' להתיר לו הנדר והשבועה א"כ דא"א לכתוב גט לשם גירושין להיות כשר לגרש בו ע"י השבועה הוה ג"כ הכתיבה בכלל שבועתו ויכול להתיר השבועה אפי' קודם הכתיבה דוגמת סברת תשובת הר"ן ומנהגן של גדולים מסדרי גיטין נכון בעזה"י. אך הדרנא בי אם זה שצריך התרה על שבועתו שלא לגרש אם יהי' נחשב כחסרון מעשה בין כתיבה לנתינה מכח שני טעמים (א) דשאני כל הני דש"ס דאם יתלוש או יקצוץ עכשיו אחר כתיבה לא יפעול להיות תלוש או קצוץ גם מקודם הכתיבה וכן האשה אם תתן הגט במתנה אחר הכתיבה אי אפשר לפעול להיות של הבעל מקודם הכתיבה אבל כאן אם ישאל על שבועתו א"כ חכם עוקר נדר מעיקרא וכאילו לא נדר ולא נשבע מעולם ונגלה שלא הי' מחוסר דבר בין כתיבה לנתינה (ב) דשאני כל הני דהתם דפועל המעשה להכשיר ולתקן הגט דבלא"ה הי' מחובר ופסול או בקרן פרה דבלא"ה לא הוה כריתות אם גוף הבהמה או יתר הנייר יהי' שלו דאגוד שלה עם שלו א"כ פועל המעשה אשר נעשה בין כתיבה לנתינה להכשר הגט וכן בלא זה שהוא קונה את הטבלא אשר הגט כתוב בו במה יגרש אבל כאן להתיר שבועה אין ההתרה פועל רק לסלק מניעה אשר עמד לשטן לו שלא יוכל לגרש שע"ו ההיתר אין כאן מניעה אבל גם תיקון לגט אין נעשה בההתרה זה לא נקרא שנעשה מעשה בין כתיבה לנתינה ודו"ק. ולפ"ז לא יהי' מהני ההתרה מה שמתירין קודם הכתיבה דהא לא חל הנדר אשר נשבע שלא לגרש עד אחר הכתיבה חוץ אם נאמר כדברי מהר"י דהוה כאלו אומר לסופר כתוב לכשאכנסנה אגרשנה אבל לסברת מר"ן חת"ס ז"ל אשר העיר הדר"ג נ"י לא די שקשה למה צריך להתיר קודם הכתיבה נהפוך הוא דלא מהני הך התרה שעדיין לא חל הנדר ולא מהני מה שאומר קודם הנתינה כבר התרנו לך עיין בסדר הגט וצע"ג כעת. (ב) עוד יצא הדר"ג נ"י לחקור על דברי מר"י שכתב בטעם דדומה למי שאומר לסופר כתוב גט לאשה דעלמא דלא הוה גט כיון דאין בידו לגרשה והקשה הלא תוס' ביבמות דף נ"ב הסביר הטעם משום דאין אדם מקנה דשלבל"ע וא"כ כאן בשבועה הוה בידו לאתשולי וכל היכי דבידו לא הוה כדבר שלב"ל כמבואר בקידושין דף ס"ב ואע"ג דגבי גר אמרי' מי יאמר דמזדקקי' לי' תלתא שאני התם דאיכא טעם קשה גרים לישראל כדברי תוס' שבת דף מ"ו אבל כאן להתיר לו שבועתו שלא לגרש ליכא איסורא והוה בידו וצע"ג. נלע"ד ליישב דבלא"ה כבר הערותי בספרי סי' מ"ג מהכ"ת נחוש שנשבע שלא לגרש בשלומא שחיישי' שמא נשבע לגרש היינו שתקף בעד קנאת גבר ונשבע לגרש שלא ימשול אהבתו אליה והתחזק כנגד יצרו והגם שלא הי' ערות דבר מאמין שצריך לקיים שבועתו והוה אונס אבל מהכ"ת לחוש שנשבע שלא לגרש הלא יש לו חזקת כשרות שלא ישבע לישב עמה אם יראה ערות דבר

או אם יהי' הדין שהב"ד יצוה שמצוה לגרש מהכ"ת יהי' נשבע שלא לגרש וע"כ דלא יהי' ערות דבר ולא מאותן שב"ד כופין וא"כ מהכ"ת לחוש שנשבע שבועת חינם וצע"ג. וכעת נ"ל דחיישי' שמא בשעת חדוה חדוותא מרוב אהבה ודביקת נפשו בה נשבע לה שלא יגרשנה דהא מדין תורה יוכל הבעל לגרש אשה אפי' בע"כ אם מצא אחרת נאה הימנה או הקדיחה תבשילו וכדומה ונדר ונשבע לטובתה שלא יגרשנה לעולם שלא יפת בסתר לבו על אשה אחרת וכדומה א"כ הוה נשבע לתועלת חבירו דמבואר ביו"ד סי' רכ"ח סעי' כ' דאין מתירין לו אלא בדעת ובהסכמת חבירו עיין ש"ך שם ס"ק נ"ב ועיין עוד בש"ך ס"ק מ"ח יעו"ש וא"כ אין בידו לאתשולי דמי יאמר דמזדקק ליה ב"ד להתיר לו שלא כדת לפרש להם שנשבע לתועלת חבירו ואעפ"כ יתירו לו ועיין היטב בב"י ובש"ע שם ולכן חיישי' אולי נשבע שלא לגרש לתועלת חבירו ומעכב דלא הוה בידו ודו"ק. ולפ"ז בזמנינו אחר שיש חדר"ג ז"ל שלא לגרש אשה בע"כ לא צריך לחוש שמא נדר שלא לגרש דממנ"פ אם לא נשבע לתועלת שלה רק מעצמו נשבע שלא לגרש א"כ הוה בידו לאתשולי כקו' הדר"ג נ"י ואינו מעכב כלל דממנ"פ הכתובה הוה לשמה ולשמו ואם לחוש שנשבע לתועלתה לא חיישי' דמהכ"ת נחוש לזה הא בלא"ה לא יכול לגרשה בע"כ (ולא הוה תועלת לה בשבועתו) א"כ לא חיישי' כלל שמא נשבע שלא לגרש דהא אינו מעכב לגירושין ואם יזכיר בשבועה אשר נשבע יעקר אותה אח"כ ותהי' נעקר למפרע דהא אכלו כולו ג"כ נשאלין עיין יו"ד סי' רל"ח סעיף כ' ולכן לא שואלין אותו עכשיו כלל אם נדר שלא לגרש ודוק. (ג) גם מה שסיים הדר"ג נ"י וז"ל ובאמת לפי המשמעות של ס' ברכת המים דקאי על נשבע שלא לגרש אי אמרי' דבדיעבד מועיל גבי גט אע"ג דא"ר ל"ת הרי יש בידו לגרשה וחשוב שפיר לשמה כדאמרי' גבי טבל הואיל ואם עבר ותקנו מתוקן ובשוגג הא הוה אונס כמ"ש מר"ן שם וכעין זה כ' בס' מחנה אפרים בדין שלוחין באות ט' בנשבע שלא לקדש משום דאי עבר וקידש קדושיו קידושין מצי משווי' שליח יעו"ש וגוף דבריו לא הבנתי איך פשיטא לי' שם דבדיעבד מועיל הקידושין וצ"ל דס"ל כתוס' בתמורה וי"ו דאיסור שבדה הוא עצמו מלבו כגון שבועה אמרי' בי' דמהני ומטעם זה אפשר דבעלי מסדרי הגט לא הקפידו לשאול על שמא נשבע שלא לגרש וסמכו על השטה ההוא דהוה כמה ספיקות ואפי' נשבע אמרי' דמהני ומקרי בידו לגרשה ולכן טוב ויפה לחוש לדעת אותן פוסקים דאפי' באיסור שבדה אמרי' דלא מהני ולהתיר למגרש גם אם שמא נשבע שלא לגרש כמ"ש מר"ן זצ"ל כנלענ"ד עכ"ל. ונלע"ד לחקור בעזה"י מתחילה אקדים שפלא דברי מר"ן שם סי' ס"ג שכ' בד"ה ועכ"פ וז"ל ואי רמי אנפשי' ולא מידכרה הו"ל אונס ופטור כרב כהנא ור"א שבועות כ"ו ע"א ואין כאן א"ר ל"ת עכ"ל

תרי תמיהות מידכר דכירי אינשי (א) תמה אני שם קאי אם בשעת שבועה לבו אונסו שכך שמע מרבו א"כ הי' עיקר השבועה באונס לבו אבל אם בשעת שבועה לא הי' אונס וחל השבועה רק ברוב זמן שכח השבועה אם עבר על השבועה הוה תחילתו בפשיעה וסופו באונס דחייב ועל זה נאמר ואל תתן את פיך מדוע לא עשה זכרון לשבועתו ועיין עקידה ע"פ ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו מתחילה לא עשה סימן זכרון ובא לידי שכחה ועיין תוס' שם דף כ"ו בד"ה את לבך אנסך ראי' מגיטין שנענשו יעו"ש ודו"ק (ב) לו יהי' שגם בשכחה ברוב ימים לא נענש דנאמר דשכחה גוברת עליו והוא בכלל ולנערה לא תעשה דבר אונס רחמנא פטרי היינו לענין עונש אבל מעשיו כנגד השבועה לא מהני הכי יהי' חוטא נשכר לא די שנשכח שבועתו ועשה מעשה אשר אסר עליו יהי' נשכר שיהי' מהני הלא רבא בעצמו אמר בתמורה ו' הא דלקי משום דעבר על מימרא דרחמנא וכאן דשכח לא לקה אבל מה דלא אהני הוא משום כל מילתא דאמר רחמנא ל"ת לא מהני א"כ או עברת השבועה הוה בכלל כ"מ דא"ר ל"ת למ"ה אעפ"י שהי' אונס לעשות עכ"פ הי' אותו מעשה אסור לעשות ולא מהני הגם דנאנס (דוגמת סברת הש"ך ח"מ סי' כ"א הגם דפטרי' לו אבל עכ"פ לא מחייב לאחר ומה לי רשות הדיוט או רשות גבוה עיין בב"ק דף ע"ו). ולא אכחד שגם עיקר הבנת אדמ"ו ז"ל בתוס' תמורה דף ו' ד"ה שאני התם המה נפלאים בעיני דמהכ"ת יהי' שוגג חמור ממזיד מאי הוה אלו הי' נזכר לא הי' עבד עכ"פ עכשיו שלא נזכר ועבד מהני שפיר דהא אין עליו עונש עכ"פ כמו מזיד ויתשל על שבועתו ומעולם לא חטא דחכם עוקר נדר מעיקרא (דהא אכלו כולו נשאלין עליה גם בזמן הזה דליכא מלקות עכ"פ עונש בידי שמים יש ואולי הבנת אדמ"ו דליכא עונש דהוה אונס בשבועה א"כ איך נשאלין וממילא אנן סהדי דלא הי' עבר דגם נפש בלא דעת לא טוב) ועיין במג"א סי' ק"ח ובמקו"א פרשתי לשון תוס' הנ"ל דהאי לקח הסכין רק להביא לב"ד לשפוט שפוט ולא איכווין להשכין בעצמו ואז בוודאי גם לאביי לא מהני דהא הי' לו מחשבה שלא לעבור ובתוס' שם דייקי אם נתכווין לעבור או לא אתכווין לעבור ולא כתבו כאן הי' שוגג וכאן מזיד יעו"ש והארכתי במקו"א. (ד) ומה שחקר הדר"ג נ"י אי אמרי' בנשבע שלא לגרש אי עבוד מהני בדיעבד ממילא מהני הכתיבה לשמה כמו בטבל כיון דאם עבר ותיקן מהני (משבת דף מ"ג) משם יש להשיב כיון דיש תיקן לא הוקצה הכלי אבל כאן מנ"ל דהוה לשמה הגם דראינו שגירש אח"כ אמרי' השתא איתרע ומעיקרא הי' בחזקת צדקות שלא יעבור השבועה וממילא הוה נכתב שלא לשמו דה"ה לא יכול לגרש וממילא לא הי' שייך לחקור בנשבע שלא לגרש אי עביד מהני. אך יפלא בעיני על הדר"ג נ"י שלא העיר אי מכח איסור שלא לגרש הוה

הכתיבה שלא לשמה א"כ אונס שגירש איך משכחת לה בעמוד והחזיר אי יש בה ערות דבר מצוה לגרש כמבואר ברמב"ם פ"ג מנערה ואי בלא ערות דבר א"כ יש ל"ת עליו שלא לגרשה וא"כ הוה הכתיבה שלא לשמה דהא אין בידו לגרש אותה וא"כ לא עבר כלל על מימרא דרחמנא דהא חסר ממשפטי חוקי הגט כסברה גדולה ומתוקה בנב"י מהד"ת סי' קכ"ט בא"ע בד"ה ואני אומר אם יש חסרון בעיקר משפטי הגט לא שייך לומר אי עבוד דהא לא עביד דפח"ח אלא ע"כ כיון דאי עביד מהני א"כ נחשב הכתיבה לשמה ולכן באונס כיון דגירושין מהני הגם דעבר הלאו יש תיקון בחזרה וממילא כיון דמהני אי עביד הוה הכתיבה לשמה כדברי הדר"ג נ"י וידעתי שיש לעיין ברש"י תמורה אי דווקא שלוח כל ימיו אסרה התורה וקצרתי. וראיתי שהדר"ג נ"י מביא דברי מחנה אפרים והתפלא מנ"ל שמהני בקידושין אם נשבע שלא לקדש אשה ועבר וקידש בעצמו דמהני הקידושין ולדעתי מוכח מכל חייבי לאוין דתופסי' בהם קידושין ואטו יהי' לאו דשבועה טוב מלאו של תורה אלמנה לכה"ג וכדומה שוב נזכרתי דכבר האריך בזה הנב"י מהד"ת סי' קכ"ט היתר ז' יעו"ש שבירר הדבר דבקידושין לא שייך לומר אם נשבע שלא לקדש ועבר דלא יהי' מהני דילפי' מאלמנה לכה"ג יעו"ש. ומצאתי שם שהביא ראי' דבקידושין לא שייך לחקור על אעל"מ דאל"כ למה לא יליף הגמ' חולין דף י"א דאזלינן בתר רוב וחזקה מפסוק מות יומת הנואף והנואפת ומנערה המאורסה איך ממיתין אותן דלמא נשבע המקדש מתחלה שלא לקדש את זו וא"כ אי עבר וקידש לא מהני הקידושין ואיך ממיתין אותן אלא ע"כ דאזלינן בתר רוב וחזקה מזה מוכח דבקידושין אפי' נשבע שלא לקדש אי עביד מהני יעו"ש. ולכאורה משכחת דאמר צא וקדש לי אשה ובא השליח ואמר לו שקידש לו אשה הנ"ל דלא ידע מתחילה מי לאסור ואי שאסר לקדש שום אשה בעולם הוה נשבע לבטל את המצוה דהא לא קיים פ"ו אך אפשר דאמר אותה אשר קידש השליח בעבורו הוא נשבע שלא יקדשנה ולא חל הקידושין אם יש ברירה. אך בלא"ה פלא בעיני שם בחולין חקר הגמ' על רוב בלחוד מנ"ל דאזלי' בתר רוב ועל חזקה לחוד מנ"ל דאוקמי אחזקה אבל כאן יש רוב וחזקה יחדיו דמקדש זה הי' לו פ"א חזקה שלא נשבע מלישא אשה כאשר יהי' ראוי ליקח אשה וגם רוב אנשים לא נשבעים שלא יקחו אשה א"כ הוה רוב וחזקה יחדיו מנ"ל דאזלינן בתר רוב לחוד או בתר חזקה לחוד ועוד יש חזקת כשרות אם הי' נשבע כיון שקידש אשה בודאי הלך לחכם והתיר לו שבועתו א"כ הוה רוב וב' חזקות יחדיו והגמ' חקר על רוב לבד ועל חזקה לבד ודוק. עד הנה פלפלתי בהערות התורה מענין לענין אשר העיר הדר"ג נ"י ואשוב למבוקש התכלית אשר אמרתי בסי' מ"ג שטוב עשו מסדרי גיטין שלא להתיר דפן ואולי נשבע שלא לגרש

דאוקי גברא על חזקת כשרות שבודאי לא נשבע לחנם שלא לגרש את אשתו דמי יימר לו לגרש אם לא יחפוץ לגרש ומכח חזקה אנו מחליטין שהוא בחזקות כשרות שלא נשבע לחנם בשלומא שאנו חוששין על שמא נשבע לגרש הוא נכון דמכח חזקת כשרות חיישי' שהי' נשבע לגרש אבל ליחוש על שלא לגרש הוא כנגד חזקת כשרות רק ילמדו העולם מדשואלים הב"ד על שבועת חנם ש"מ דמותר לשבוע חנם והדר"ג נ"י מביא דברי חכז"ל בשם ר"י בפסול משקולת אמר כי ישרים דרכי ד' ולא מנע מלהודיע תמה אני איך מדמה הדברים הלא בגט עומד לפנינו איש פרטי וידוע מהכ"ת נחשד אותו שעבר על שבועת חנם על לא תכלית ודל"ב (ועיין תוס' שבועות דף מ"ו) ובודאי ילמדו הרואים מהב"ד שמותר בשבועת חנם דאל"כ למה שאלו את המגרש אם לא נשבע בלי תועלת כלל ודוק. ואוסף נופך בשלומא שחיישי' שמא נשבע לגרש ומה שלא מספר לב"ד שנשבע לגרש דהוא סובר הא אני מקיים שבועתי ולא ידע כי מה שמגרש מכח השבועה הוה אונס אבל בנשבע שלא לגרש אם זוכר בשבועתו הי' לו לשאול לב"ד מה אעשה בשבועתי דהא אי יגרש בלי היתר לשבועה לא מהני א"כ מכשילה באיסור אשת איש ובניה יהי' ממזרים ובירושלמי בגיטין הובא בתוס' דף ב' דאינו חשוד לקלקלה באיסור עולם עיין שם ובסוף נדרים ברא"ש ויש לבעל חזקת כשרות אלו ידע שנשבע שלא לגרש הי' שואל על שבועתו מפי הב"ד שיתירו לו ומדלא שאל הוא ש"מ שלא נשבע כלל או שכבר התירו לו טרם שהלך לגרש. ולפ"ז ממילא מיושב מה שחקר הדר"ג נ"י שטוב להתיר לו גם פן נשבע שלא לגרש מפני הרמאים שיבוא לקלקל אחר הזמן ויאמר שנשבע שלא לגרש כי בדורות אחרונים שיגדל החציפות בעיקבא דמשיחא עכ"ד לדעתי גם עתה כל איש העומד לפנינו לגרש נשאר בחזקות כשרות שלא יחפוץ להרבות ממזרים בישראל ולהכשיל האיש הנושא את גרושתו וגם אותה לא יחפוץ להכשיל באיסור עולם ואם יבוא ויערער מי יאמין לו כנגד חזקת כשרות שלא נשבע ע"ז ואם יבוא עדים שנשבע אמרי' בודאי התירו לו אצל חכם קודם שגירש ואת"ל שלא התירו לו מקודם דלמא מהני אם גירש דהוה בדה מלבו. סוף דבר אין אני כתלמיד חולק על רבו ח"ו מה אני כנגד אדמ"ו ז"ל וגם לרבות הלא הבאתי דגם הגאון הנב"י בדג"מ הנדפס לפני עצמו עם הסכמות הגאון ר' משולם הוגה כן שיאמר לו המסדר אולי נשבעת שלא לגרש אבל לדינא אני גליתי דעתי שמסדרי גיטין לא טעו ואלף תודות להדר"ג נ"י שהראיני דברי ברכת המים אשר לא ה' לי אז להסתכל בו אבל לא אכחד שדעתי שלא לשאול כלל ולכן ערכתי דעתי לפני יודעי דת ודין דברי אוהבו הדש"ת:

סימן מה

שמחת פורים על ראש גבר הוא הרב המה"ג לממשלת התורה כבוד ר' זאב וואלף הלוי ראזענבלי אב"ד דק"ק פאגאראש יע"א. אחד"ש קבלתי שאלתו בעת אשר היתה זוגתי הרבנית תי' חולנית והנחתי מכתבו בספר וכעת אני רואה טרדותי כי רבו ואני אדם חלוש לא ידעתי ברוב עמלי עלי אם אוכל להשיב אחר ימי הפורים אי"ה אמרתי להשיב באומר מעט אבל בגוף הענין יצרף ב' רבנים גדולי תורה ויראה ויתעסקו בענין זה וד' יהי' עמכם שלא יצא תקלה ומכשול ח"ו מידכם. שאלה הנה באתי בדבר נחוץ לדין בדבר הלכה מה שנוגע לחשש ענוגה לפני הדר"ג נ"י בנידן הליכת הבעל בעצמו הגט לאשתו ממקום שכתבו אותו אל מקום הנתינה שאחד בגד באשתו ועזב אותה כמה שנים ובחורף הלז שם נסיעתו מעבר לים ארץ אמעריקא וברוב עמלות ותחבולות החזירו אותו מדרכו ממדינת רומעניען עד מקומו פה פאגאראש ונתרצה לגרש את אשתו בג"פ אשר יושבת בין ההרים גליל עלעשד ומחמת שאין לו אף פרוטה אחת על הוצאות השליח לשלוח לה גיטה נתרצה גם לזה שאסדר לו הגט פה והוא בעצמו מוליך הגט עד מקום ישיבת אשתו ולמסור בידה כי נכמרו רחמיו עליה שלא תשאר עגונה רק שלא יתעכב מדרכו הרבה ומחמת דמילתא דלא שכיח הוא שהבעל בעצמו יוליך הגע אמרתי לא אעשה הלכה למעשה עד אשר אציע מול הדרגנ"י רק מה שנוגע להלכה עכ"ל. תשובה ראיתי שמעלתו נ"י פתח בתורה תחלה שהביא דברי רמ"א בא"ע סי' קמ"ב סעי' י"ד שנובע מדברי הרי"ף דהביא הב"י בסי' קמ"א וגם הד"מ בשלהי א"ע בסדר נתינת הגט מיד השליח ליד האשה והתפלא על הב"ש בס"ק כ"ז בסי' קמ"ב ואעתיק לשון מעלתו נ"י שכתב וז"ל והנה הב"ש ס"ק כ"ז מפרש את דברי הא"ח בדרך דחוק ורחוק דהא"ח ס"ל כשיטת הראב"ד ואת דברי הרב רמ"א הניח בצ"ע ואלו לא הי' בהעלמת עין את דברי הד"מ דמצא בפירוש דטעמו של הרי"ף הוא דעכשיו אין בני תורה ואתי לאחלופי בשליח אחר לא הי' תלונותיו על דברי הרב רמ"א ובלא זה מדברי הא"ח דהבי' הרב ב"י דנצרך ג"כ שטר הרשאה מזה גופו מוכח דכונתו כמ"ש הרב רמ"א משום דעכשיו אין בני תורה חוששין דאתי לאחלופי בשליח אחר דהא יש לתמוה אמאי צריך הבעל שטר הרשאה הא עיקר טעמא של שטר הרשאה הוא כמו שהביא המחבר בסי' קמ"א סעיף כ"ד כדי שיוכל לעשות שלוחים אפי' בלא אונס וגבי בעל אטו לאו בר שווי' שליח הוא ולמה צריך לו שטר הרשאה אעכ"ח הטעם דצריך לומר בפ"נ וצריך נמי שטר הרשאה שלא אתי לחלופי בשליח אחר לומר דלא צריך לומר בפ"נ ולא צריך נמי שטר הרשאה עכ"ל. טרם אדבר על דברי מעלתו נ"י אעתיק דברי רמ"א סי' קמ"ב אשר מעתיק בקצרה ואני

אעתיקו כולו הגה וז"ל בעל שמביא גט לאשתו והוא בעצמו הוליכו ממקום שכתבו עד מקום הנתינה צריך למוסרו לה כשליח וצריך לומר בפני נכתב ובפ"נ כמו השליח כדי שלא יבא לטעות גם בשליח אחר מאחר שעכשיו אינן בני תורה עכ"ל ויש לדקדק כמה דקדוקים בדברי רמ"א (א) שהי' לו לקצר ולכתוב בעל שמביא גט לאשתו צריך למוסרו לה כשליח למה האריך וכתב והוא בעצמו הוליכו ממקום שכותבו עד מקום הנתינה (ב) מה שכתב וז"ל וצריך למוסרו לה כשליח עכ"ל הוא בלי הבין הכי יש חילוק בדמות המסירת הגט בין מסירת הבעל ליד האשה או מסירת השליח ליד האשה שנוכל לומר שהבעל המביא גט לאשתו צריך לעשות מסירה כעין שליח (ג) מה שכתב הרמ"א וז"ל וצריך לומר בפ"נ ובפ"נ כמו השליח עכ"ל תיבת כמו השליח פלא הי' לרמ"א לכתוב רק שצריך לומר בפ"נ ובפ"נ אבל תיבת כמו השליח משמע באופן בדמות שהשליח אומר בפ"נ ובפ"נ כך צריך לומר הבעל אמירתו בענין בפ"נ ובפ"נ וצע"ג. ואקדים מה שבארתי בעזה"י בספרי פלס חיים בסוגי' דלשמה בד"ה בגמ' דף ה' אי הכי בעל נמי ואבוא פה בקצירת אומר בוודאי אם הבעל לפנינו אשר מביא הגט ממקום אשר צוה לכתוב לגרש בו אשתו אז שיילינן ליה אם הגט נכתב ונחתם לשמה דכלל גדול כל היכא דאיכא לברורי מבררי' דלמא לא ידע דצריך להיות הכל הכתיבה והחתימה לשם גירושין כמו שהעור הפנ"י בד"ה רש"י בד"ה לפי שאין בקיאים לשמה כמו בשחיטה אם השוחט לפנינו מבררים אם איכא לברורי הגם דרוב מצוין אצל שחיטה מומחין יען דיש חזקת איסור כנגדו ה"ה כאן רוב בקיאים לשמה אבל יש כנגדו חזקת אשת איש ואם צ"ל בפ"נ ובפ"נ בעבור הקיום ממילא שיילינן נמי על לשמה יעו"ש עוד בד"ה לפי שאין בקיאים לשמה וחדשתי בספרי מכח איכא לברורי אם אומר שיודע שהגט נכתב ונחתם לשמה לא צריך לומר בפ"נ ובפ"נ דהוא טוב מאומר ידעתי כמבואר בתוס' בד"ה לפני דבמקום שתקנו החכמים מכח הדין שלא יבוא בעל ויערער אז לא די אם אומר ידעתי שהוא לשמה רק צריך לומר במטבע שטבעו חכמים אבל מכח איכא לברורי בודאי די אם אומר ידעתי שהוא לשמה אז לא יבוא ויערער אבל באשה שמביאה גיטה הגם אם תאמר ידעתי שנכתב לשמה עכ"פ הבעל יוכל לבוא ולערער חוץ אם אומרה בפ"נ ובפ"נ אז לא חיישי' על ערעור הבעל עכ"ד בקיצור. ובחבורי קול סופר על המשניות כתובות סי' קפ"ז הבאתי דבר נחמד בשם הגאון ר' יעקב ז"ל למה לא מהני שיאמר השליח שהבעל והסופר אמרו לו שהוא לשמה דאז הוה עד מפי עד והראשון מכחיש הוא נאמן כנגד איש האומר בשמו אבל אם יאמר בפני נכתב ונחתם לשמו השני נאמן כמבואר בא"ע בח"מ סי' קט"ו יעו"ש דפח"ח וא"כ בבעל עצמו שהוא רק מכח איכא לברורי די אם

יאמר ידעתי שהוא לשמה דעכ"פ לא יבוא ויערער ודוק. ולפ"ז בודאי אם שלח שליח למסור גט לאשתו אשר צוה לשלוח לאשתו ופגע בדרך והביא בעצמו הגט לאשתו הגם שלא יכול לומר לפ"נ ולפני נחתם דהלא לא הי' בכתיבת וחתימת הגט כיון דעכשיו אחר שלמדו דהכל בקיאים בלשמה והוא שמע משליח דהי' הכתיבה וחתימה לשמה יכול לגרש בו את אשתו דלא הוה בכלל שליח ולא צריך לומר בפני נכתב ובפ"נ כמבואר בגמ' גיטין דף ה' דכאן לא הוה בכלל איכא לברורי מבררין דהא כיון שפגע בשליח ולקחו ממנו ומביאו ולא הי' אצל הכתיבה והחתימה ולא יכול להעיד מפי עצמו וטוב שלא לדרוש ששמע מפי השליח דאין זה בירור אבל אם הבעל בעצמו הי' אצל כתיבה וחתימה דאיכא לברורי הי' מצד הגמ' די אם אומר ידעתי שהוא לשמה אבל כיון שהדור אינן בני תורה צ"ל בפ"נ ובפ"נ ולא שיאמר ידעתי לבד פן יסמוכו גם בשליח אם יאמר ידעתי לבד ולכן נחשב הבעל רק כשליח ודוק. ועתה אבוא לבאר דברי רמ"א וז"ל בעל שהביא גט לאשתו והוא בעצמו הוליכו ממקום שכתבו עד מקום הנתינה עכ"ל בכה"ג שלא לקחו מיד שלוחו אלא הוא בעצמו הביאו ממקום הכתיבה למקום הנתינה אז דינו כאשר יבאר (א) וז"ל צריך למוסרו לה כשליח עכ"ל הכוונה למסור לה בעידי מסירה ואם לא מסר בעידי מסירה רק בינו לבינה צריך ליטול הגט ממנה ולמסור מחדש כמו אם שליח הלכה לא מסר בע"מ דצריך ליטול ממנה ולחזור וליתן לה בע"מ והגם דבעל שנותן גט בלא ע"מ אין צריך ליטול ממנה הגט ועיין בב"ש ס"ק י' אבל בכה"ג הבעל הוליכו בעצמו ממקום הכתובה למקום הנתינה נראה כשליח וזה שצריך למוסרה לה כשליח ועיין בסעיף ה' שיעמוד ויהי' ביום (ב) ואח"כ כתב הרמ"א וז"ל וצריך לומר בפ"נ ובפ"נ כמו השליח עכ"ל הכוונה שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם אחרי שאמר הר"ז גיטך והתקבלי גיטך ממני בפ"נ ובפ"נ ויתן לה הגט תוך כדי דבור עיין בב"ש סי' קמ"ב ס"ק ט' ועיין בסדר הגע היטב שיהי' סמוך לנתינה וסיים הרמ"א וז"ל שלא יבוא לטעות גם בשליח אחר מאחר שעכשיו אינן בני תורה עכ"ל אם נקל בו שלא צריך להיות המסירה כמו בשליח או אמירת בפ"נ כמו בשליח נטעה שמהני בשליח אם לא יחזור ויטול ממנה הגט או נטעה דמהני ידעתי שהוא נכתב ונחתם לשמה או לא יאמר בפ"נ ובפ"נ סמוך לנתינת הגט לידה כיון שעכשיו אינן בני תורה נקל גם בשליח ממש לכן החמירי במקום שהבעל עצמו הביאו ממקום הכתיבה. ולכן ציין ב"י בשם א"ח כי רק מא"ח למד כל הנ"ל שכתב שם כפי מה שהובא בב"י סי' קמ"א וז"ל כתב בא"ח זהו לשון שליחות שטר הולכה כשהבעל עצמו מוליך גט לאשתו בעיר אחרת הנה פב"פ מוליך גט לאשתו פב"פ ונכתב ונחתם כהלכתו לדעתינו ואין כותבים בו מקום כלל לפי שלא

היתה האשה במקום כתיבת הגט והוא נכתב ונחתם כהלכתו בפני הבעל כדי שיוכל לאמר בפ"נ ובפ"נ כיון שהבעל עצמו מביאו כדאמרי' בפ"ק דגיטין הבעל עצמו וכו' זה הלשון שיאמר הבעל בשעת נתינה קודם שיתן הגט לאשתו התקבלי גיטך זה ממני והרי את מגורשת ממני ומותרת לכל אדם וגט זה בפ"נ ובפ"נ ויתנהו לה בפני ג' עכ"ל הנצרך כאן והוא פלא גדול דמשמע דכותבים בשטר והוא נכתב ונחתם כהלכתו בפני הבעל וקשה הלא כבר הזכיר דכותבים ונכתב ונחתם כהלכתו לדעתינו למה כופלים שנית והוא נכתב ונחתם כהלכתו לפני הבעל הוא בלי הבין. אך הוא בעצמו מפרש שכופלים שנית שהוא נכתב ונחתם כהלכתו בפני הבעל כדי שיוכל לומר בפ"נ ובפ"נ כלומר לולא שאנו מגלים בשטר שהבעל ראה הכתיבה והחתימה כהלכתו לא היינו דורשים ממנו שיאמר בפ"נ ובפ"נ שהבעל אין צריך שיאמר בפ"נ ובפ"נ כדאמרי' בגמ' די שנדרוש ממנו אם צוה לסופר ולהעדים לכתוב לשמה כמבואר בפנ"י בד"ה לפי שאין בקיאים אבל לדרוש ממנו היכי דאיכא לברורי מברירי' דהא נודע דהי' הכתיבה והחתימה לפניו ממילא צריך לברר בפ"נ ובפ"נ שהוא טוב מידענו ודו"ק. ובזה יובן מה השמיע הלשון אשר יאמר הבעל בשעת נתינת הגט איך בא זה לכאן הלא זה ילמד אם הבעל נותן הגט כשעומדת במקומו אפי' רק בא ללמד שצריך לנהוג כמו השליח שיאמר מתחילה הר"ז גיטך וסמוך לנתינה יאמר בפ"נ ובפ"נ כמו השליח עושה ודוק ואח"כ כתב וז"ל ויתנהו לה בפני ג' עכ"ל היינו שדי בבעל אם נותן גט חתום אפי' בינו לבינה ועל היתר שאת אם נותן לה הגט בפני עידי מסירה אבל זה נותן לפני ג' שהמה ב"ד עיין ברמ"א סעיף ד' א"כ כל דברי רמ"א מא"ח ודו"ק. אך הר"ר פרץ כתב וז"ל היכי שהבעל עצמו מביא גט צ"ל בפ"נ ובפ"נ שעכשיו אינן בני תורה ואתי לאחלופי בשליח אחר וכן הסכים הר"ר יחיאל עכ"ל כאשר מובא בד"מ בסדר נתינת הגט מיד השליח להאשה הוא לא הזכיר שהבעל בעצמו מוליך ממקום כתיבה למקום הנתינה רק כלל כל שהבעל מביא גט צ"ל בפ"נ ובפ"נ יען שעכשיו אינן בני תורה ואתי לאחלופי בשליח אחר העולם הרואים יטעו שגם שליח אחר לא צ"ל בפ"נ ובפ"נ ואם פגע בשליח ונטלו דלא יוכל לומר בפ"נ ובפ"נ אין רשאי ליתן הגט כלל כי צ"ל בפ"נ ובפ"נ משום גזירה דאתי לאחלופי בשליח אחר ואפשר יש תיקון בגט חתום שיכתב לשנים ליתנו לאשתו כדברי הרמב"ם פ"ב דגירושין ורמ"א בסי' קמ"ב כתב וז"ל כדי שלא יבוא לטעות גם בשליח אחר מאחר שעכשיו אינן בני תורה עכ"ל דייק שלא נבוא לטעות כולל כל העולם ועצמו וכן הב"ד בכלל דהא בכה"ג שהוא שהוליך ממקום כתיבה למקום הנתינה ואפשר לברר מפיו אם בפניו נכתב ונחתם צריך לבררו על צד היותר טוב באמירת בפ"נ ובפ"נ דאל"כ נטעה בשליח אחר ועל

זה הקשה הב"ש הא בגמ' משמע אפי' יכול לומר בפ"נ ובפ"נ אין הבעל צ"ל בפ"נ ובפ"נ ובא"ח וברמ"א משמע כיון שיכול לומר בפ"נ ובפ"נ צ"ל בפ"נ ובפ"נ וע"ז חידש הב"ש דא"ח סובר כראב"ד דהלכה כרבה וא"כ עושין כל הצטדקאות להזכיר בשטר הרשאה שיודע לומר בפ"נ ובפ"נ ורמ"א מצריך אם הי' שליח בעצמו ממקום הכתיבה עד מקום הנתינה כדי שלא יבא לטעות עכ"פ הרמ"א נובע מא"ח ולא מדברי הר"ר פרץ ולא כדברי מעלתו נ"י שנעלם מב"ש דברי ד"מ בשם הר"ר פרץ ודוק. והנה לא אחפוץ לדבר בגוף הענין בשטר מודעה ששלח בנוסחתו חסר והוא נכתב ונחתם כהלכתו בפני בעל כדי לדעת שיוכל לומר בפ"נ ובפ"נ וממילא צ"ל בפ"נ ובפ"נ כמובן ובנוסחה כתב רק נכתב כדין וכהלכה ונחסר ונחתם ולא נכפלו הדברים והכלל הערותי רק ברמז ודוק והי' לי כמה הערות במכתבים כי ראיתי כי נוגע בדברי ראשונים ואני מזהיר אותו לעשות כן כי המה עזים כנמר רק אני ערוד וחלוש מאוד ומוקף בדאגות ואין רצוני לאחר מלהשיב כעת ונזכרתי שכתב מעלתו נ"י שיש חשש עגונה בדבר על כן אעורר שיראה לקיים שם העדים בג' ויכתב בהרשאה שהבעל יוכל לומר בפ"נ ובפ"נ ויזהר להבעל אם יש שם ב"ד של ג' שיותן לפני הב"ד ואם חלילה לא ימצא ב"ד שימסור לה בעדים כשירים עכ"פ ואם אפשר יהי' ב"ד עיין בנב"י מהד"ת ויבקש שהאשה תיקח עכ"פ מהעדים עדות שנמסור לה הגט לשם גירושין וד' יעזרהו להציל אשה מלהיות עגונה הד"ש:

סימן מו

שאלה באשה גרושה מאישה אשר היא היתה כופאת אותו על ידי צויגניססע מרופאים הגדולים שלא הי' רשאי לישא אשה כי ע"י חולה שלו ר"ל הי' בסכנה שתרד שאול ח"ו ועי"כ גרשה בב"ד ישראל כדת וכעת נתנה עיניה בכהן אחד וגם הוא נתן עיניו בה וטענו שהוא אינה גרושה מאישה דנהפוך הוא היא השתדלה שיצרך לגרשה אם אעפ"כ אסורה משום שם ואשה גרושה מאישה לא יקח או לא נאסרת לכהן שהיא אינה גרושה מאישה כי היא כפאו שיגרשנה והוא האיש גרוש מביתה. תשובה דבר זה עצת חטאין למצוא עצה להתיר גרושה לכהן וכבר הקדימו רבותינו ז"ל נגד זה ואעתיק דברי הר"ן פ' המגרש בסוגי' דגט מעושה שכ' וז"ל ותמיהני כיון דאמרי' דכדין דעכו"ם מיחלף בכדין דישראל נימא שאם נתגרשה בכדין דעכו"ם ובא אחר וקדשה נחוש לקדושיו אטו כדין דישראל וכ"ת ה"נ א"כ דגזרי' עכו"ם אטו ישראל נגזר נמי ישראל אטו עכו"ם ונימא דגט מעושה בישראל כדין לא יהי' כשר דלמא אתי לאכשורי בדין דעכו"ם ונ"ל דאע"ג דאמרי' דכדין בכדין מיחלף לא מיחלף ממש קאמרי' דלגבי ישראל מידע ידעו דכדין דישראל וכדין העכו"ם לא דמי אהדדי ואפילו הכי לגבי כהונה מחליף דאי אמרי' דכדין דעכו"ם שלא

יפסול לכהונה מימר אמרי ש"מ שאין שום גט מעושה אפי' בישראל פוסל לכהונה דאם איתא דפוסל בעכו"ם ריח הגט מיהא הוי שהרי אפי' שמץ גט פוסל בכהונה אלא ודאי אפי' מעושה בישראל אינו פוסל ואפי' ידעינן שהוא כשר אפשר שיטעו לומר שלא פסלה תורה גרושה לכהן אלא היכי דאיהו מפיק לה מפני כבוד כהונה אבל במעשה דאיהי מפקא לי' נהי דכשר אינו פוסל או שמא יטעו לומר דאינו כשר ונ"מ חורבא לכהונה ולעלמא נמי שאם קידשה אחר לא יחושו לקדושיו עכ"ל הרי מפורש יוצא מחכמת חכז"ל שיראו שיבוא באפשרות טעות הנ"ל שאם היא מפקא לי' נהי דכשר אינו פוסל לכהונה וגזרו לפסול בגט מעושה כדין בעכו"ם מפני גט מעושה כדין בישראל שלא נאמר שאין בגרושה כזה נגד כבוד כהונה ובאמת בגט מעושה בישראל אסורה לכהונה מדין תורה והצריכו לפסול לכהן אפי' במעושה כדין בעכו"ם והבן זה. ואם יחשך אדם לומר מנ"ל זאת שבכה"ג שהיא גורמת שצריך לגרשה שאעפ"כ תהי' מדאורייתא אסורה לכהן הלא בעלה לא מאס בה נהפוך הוא נפשו קשורה בנפשה רק מפני הלחץ מחלתו גרשה וא"כ אין כאן גנאי לאמר זה הוציאה מביתו הלא היא הוציאו דהאיש גרוש מהאשה ולא האשה מהאיש. ונ"ל דענין קידושין הוא שהבעל קונה אותה ע"י כסף או ע"י שטר או ביאה אבל הכא בא מצד הבעל דכתיב כי יקח איש אשה ולא כתיב כי תלקח אשה לאיש והר"ן בנדרים דף ל' בד"ה ואשה נתקשה למה לא יהי' אשה יכולה להתקדש עתה על לאחר שתתגרש מבעלה תהי' מקודשת לו שנית כמו בנטיעות שיוכל להקדישם לאחר שיפדו אותן כך הוא בקידושין הלא אינה יוצאת מרשות בעלה או רשות עצמה וכתב לתרץ וז"ל וניחא לי דאי מצי' אשה לקדש עצמה לאיש ה"נ דהוה היא דומיא דמקדיש נטיעות ממש אלא כיון שהתורה אמר כי יקח איש אשה ולא אמרה כי תלקח אשה לאיש לא כל הימנה שתכניס עצמה לרשות הבעל ומש"ה אמרי' בפ"ק דקידושין דאי אמרה היא הריני מאורסת לך אין בדבריה ממש אלא מכיון שהיא מסכמת לקדושי האיש היא מבטלת דעתה ורצונה ומשוי נפשה אצל הבעל כדבר של הפקר והבעל מכניסה לרשותו הלכך אין אנו דנין בקדושין מצד האשה אלא מצד הבעל ולגבי בעל כשפדאוה אחרים דמיא דבקידושין הראשונים היא ברשותו ולאחר גירושין יוציאה מרשותו ומש"ה לא מצינן למפשט גבי קידושין דחיילי מפדאן הוא דלא דמיא וכדכתיבנא ומפדאום אחרים נמי לא מצינן למיפשט דלא חיילי משום דלא דמי נמי לגמרי דהא הכא האשה ג"כ מכניסה עצמה לרשותו במקצת ואיכא לדמות לפדאן הוא והיינו דליכא למיפשטא מהא כלל עכ"ל עכ"פ מפורש יוצא שאין אנו דנין בקידושין מצד האשה אלא מצד הבעל כיון שהיא מסכמת לקדושי האיש היא כדבר של הפקר נגד האיש והוא מכניסו לרשותו וכן

הוא לבדו פועל השליחות דכתיב ונתן בידה ושלחה מביתו ואם אמר טלי גיטך מעל ג"ק לא מהני או אם תקח הגט מידי לא מהני דבעל צריך לעשות מעשה השלוחין ולא צריך דעתה כלל ובעה"מ פ' הזורק כ' על הקו' דבגיטין אמרי' אמר לה כנסי שט"ח אינה מגורשת וביבמות אמרי' אמר לעדים ראו גט שאני נותן לאשתי ואמר לה כנסי שט"ח הר"ז מגורשת וכ' לתרץ וז"ל ויש להשיב נהי דלא בעי דעתה אבל בעי' שיוציא הבעל השליחות בפיו לאחר כתיבת הגט בענין שיתבונן הדבר או לעדים או לאשה וכיון שפי' הדבר לעדים אין צריך דעת האשה בגירושין וכן בקידושין צריך שיוציא בפיו הקידושין בענין שיתבונן לעדים ולאשה כדאמרי' התם גבי קידושין כתיב כי יקח ולא שיקח את עצמו גבי גירושין כתוב ושלחה ולא שישלח את עצמו עכ"ל וכתב בבעה"מ עוד שם בשם ר"א וז"ל ואין בין קידושין לגירושין אלא שבקידושין בעי דעת העדים ודעת האשה ובגירושין די לנו בדעת העדים ואין לנו צורך בדעת האשה שתשמע ודעת השלוחים שמוציא הבעל מפיו עכ"ל ועיין ברב אלפס ריש קידושין וכן בגירושין שם אמר איני בעליך אין כאן בית מיחוש דכתיב ושלחה ולא שישלח את עצמו יעו"ש ועיין בשלטי גבורים ובר"ן שם ואעתיק עוד מחדושי רשב"א גיטין דף ע"ה שנתקשה איך מספקים אי נתינה בע"כ הוה נתינה הא בגט כתיב ונתן בידה וקיי"ל דמתגרשה בע"כ ותי' וז"ל אבל גט אשה שאין בעלה קנוי לה שאינו מקיח את עצמו וגט שחרור נמי שאין הרב קנוי לעבד אלא שיש לאשה שיעבוד על בעלה בעודה תחתיו כשהוא בא לסלק שעבודו מעליו אם אתה בא לומר שאינו יכול לסלקו אלא מדעת האשה נמצא שאתה מחייב את שלו בע"כ ואל תחייבהו וכיון שכן בפריעת בע"ח נמי נתינה בע"כ של לוה הוה נתינה כנ"ל עכ"ל ועיין בא"ע סי' קל"ו. היוצא מזה שבקדושין צריכים דעת אשה שנתרצה שהוא יכניס אותה במעשה קידושין ולא צריך שהיא תכווין להקנות עצמה לו כמו בשאר קנינים שצריך דעת מקנה ובגירושין הבעל כורת האישות הנקשר בקנינו ולא צריך דעת אשה כלל אפי' אם אמר לה נכסי שט"ח מהני כיון דיש עדים שהבעל משלחה כי הבעל משלח אותה כפי כחו אשר נתן לו ד' לכרות קנינו ולשלחה. ובזה יפליא לי דעת נב"י מהד"ת סי' נ"ד בד"ה והנה ק"ל שהתפלא למה לא יהי' אישות לקטן דהא דעת אחרת מקנה יש לו קנין והאשה הגדולה מקנה עצמה לו יעו"ש ולדעתי יפלא הא אין יכולה לפעול בקידושין כלל היא עושה עצמה כהפקר דכתוב כי יקח איש אשה ולא כי תלקח אשה לאיש ואם היא מקנית עצמה לו הרי פועלת בקיחה שלו שתהי' אשתו ומלבד זה אל"כ לא יהי' משכחת גירושין בע"כ דתאמר לו אדעתא דהכי לא היתה מקנית עצמה לו בשלומא בגדול המקדש עושה הוא הקנין ויוכל לכרות קנינו כדברי רשב"א אבל בכה"ג שהיא

מקנית עצמה וצריך דעתה שתחפץ לצאת ממנו ותורה אמרה רק ושלחה מביתו הענין גירושין צריך להיות רק בכח הבעל וכיון שלא יוכל לגרשה בכה"ג אז גם קידושין ליכא דמקשי' הווי' ליציאה ודוק ואכמ"ל. תבנא לדינא דאין כח פעולת גירושין רק שהבעל משלחה מביתו שהוא מגרשה ומשלחה והאשה נקראת אשה גרושה מאישה ואסורה לכהן דלא שייך לומר איהי מפקא ליה דהלא היא לא תוכל לגרשו היא לא תוכל לכרות האישות וגם לא תוכל לסייע לגירושין רק הכל בא מהבעל שהוא כורת האישות ומשלחה מביתו בנתינת הגט והיא לא צריכה מחשבה וכונה לקנות עצמה וא"כ אסורה לכהן ודו"ק. וראה זה מצאתי לאדמ"ו חת"ס בא"ע סי' קע"ד בד"ה ומ"ש שכ' וז"ל אספרה כמו זה כמה שנים שעברו הי' בארץ איטלי' גבירה עשירה אחת ונישאת לא' שכופין להוציא לטובת האשה מחמת ממון ופטרה ואח"כ נשאה עיניה בכהן א' וכל חכמי איטלי' אסרו לישא הגרושה והבליעל ההוא בטש שרגא מגוי לגוי ומשרי המלוכה לשרי המלוכה ומלומדיהם עד שבא הדבר לשרי גדולים היושבים ראשונה במלכות קאנסיסטאריום בוויען ונשאו ונתנו כל המלומדים וצדקו בעיניהם טענת הכהן באמרו כי הדעת נותן אשה גרושה מאישה היא בזיון לכהן ומה שנמצא בש"ס ופוסקים נגד זה הוא המצאות וחומרת חכמים שאין ראוים לשמוע להם בזה והוחלט פסק שמותר לו שישאנה אך יען שצריך הקיר"ה לחתום בחתימת ידו הגדולה וכשבא הדבר לפניו אמר אין ראוי לחתוך הדין בלי שאלת חכם א' מחכמי הדת ההוא שאינו מהרבנים אולי ימצא תי' על קושי' זו וימן ד' אז בווין א' מחכמי הזמן החדשים המתפלספים וכבר מת תהי' מיתתו כפרה ע"כ עונותיו ברם זכור אותו לטוב בדבר הזה וזאת היתה תשובתו כשנעיין בפשטות הקרא לא נמצא בדתינו שום אופן שיופרדו הזיווג זה מזה אלא באם הבעל אינו חפץ בה ולא תמצא היא חן בעיניו אבל בהיפך שהיא אינו חפצה בו אפי' מוכה שחין לא מצינו בשום מקרא שיהי' יכולת להתירה לעלמא רק היא המצאה מחכמי ישראל ועתה ממנ"פ אם האשה והכהן סומכים על חכמי ישראל הם אמרו גם זו אסורה לכהן ואם נניח הפי' כפשוטו א"כ אינה מגורשת ועודנה אדוקה בבעלה הראשון וישרו דבריו בעיני הקיר"ה והשרים ולא נישאת לכהן ולא נתחללו עכ"ל. נפלאת בעיני על אדמ"ו חת"ס ז"ל על שלא הביא דברי ר"ן שחכז"ל כבר דרשו על חכמת למודי גוים רק חכמה יש באו"ה תאמין אבל תורה אין בגוים אמרו רבותינו ז"ל דכתיב בגוים אין תורה וגם שלא בירר שלא משכחת שאשה מגרשה לבעלה שכל כח הגט רק הבעל מגרשה רק הטיב השיב אדמ"ו ז"ל לאותו איש הפלסוף מדברי רמב"ם ועד שידי מגעת בעזה"י בארתי:

סימן מז

לאחי הרב הגאון ר' זוסמן סופר נ"י אב"ד דק"ק האלאש. אודות אשר הקשית על דברי תוס' בגיטין דף ל"ג בד"ה ואפקינהו שכתבו על הקו' איך ממיתין אשת איש שזנתה הא הוה התראת ספק דלמא ישלח לה הבעל גט ויבטל אותו ואפקעי' רבנן לקדושין ותי' דאוקמינן אחזקתה שהיא עכשיו נשואה דאל"כ נזיר שהי' שותה יין או מטמא למתים אמאי לוקה והא התראת ספק הוא שמא ישאל על נזירותו ופלא בעיניך איך שייך חזקה על העתיד מי איתמר שלא ישתנה קצרת כדרכך אבל כך הבנתי מדבריך. אהובי אחי נ"י כמדומה לי שכבר הי' לו פלפול עמך על גוף הדבר אני אומר דאמרי' אוקי מילתא על החזקה בעתיד שלא ישתנה חוץ אם יהי' סיבה בטבע שישתנה וכעת יהי' לטרחה לפני לחפוש אחרי הדבר ואניח הקדמתך. נ"ל הא דאזלינן בתר חזקה לא הוה סברא אלא גזה"כ אם יש ספק דנשתנה הדבר מכמו שהי' אמרי' אוקי הדבר על הפנים שהי' מלפנים ולכך אמרו אוקי מילתא על חזקתו ועיין באדמ"ו שר התורה בספרו ח"ש בריש הספר דפח"ח וא"כ בכל דבר הבא לפנינו ברגע זו אמרי' אוקי אחזקתו ולא חיישי' שמא כבר נשתנה כמו שמא מת לא חיישי' אבל בעתיד אפשר שיופסק פנים הראשונים וישתנה הדבר כמו שמא ימות חיישי' דבמה שאנו חוששין שמא ימות אין בו סתירה למה דהחזקנו שמא מת לא חיישי' דאפי' אם ימות בעתיד לא מת למפרע אלא מת מאז ולהבא אבל לא יסתיר מה שהחלטנו היום שלא מת עד עתה שאנו דנים כן מכח חזקה בכה"ג אין אנו אומרים החזקה על העתיד. אמנם אם נאמר שישתנה בעתיד יעקור הדבר למפרע ויתבטל מה שאנו מחליטין לאמור אוקי מילתא אחזקה שהוא כלל אם הי' בא על חפץ שם איסור או שם היתר או שלימות ומעלה או חסרון וגרעון שנחליט שהוא כעת אשר אנו דנין במעמד הראשון א"כ אם נחוש שישתנה בעתיד הוה כאילו דנין על העבר דהא אם הנזיר ישאל על נזרו החכם עוקר נדר מעיקרו ולא הוה נזיר גם עכשיו כעת אשר אנו מתרין בו שלא ישתה יין ויטמא למתים ואם כן אנו אומרים בהיפך הלא בשעת קבלת הנזירות קבל איסורי נזיר וכל קדושת נזיר בודאי יעמוד בו כי אוקמי מילתא על חזקתו ולא חיישי' שיבוא בעתיד דבר אשר יעקור למפרע וכאלו כעת כבר נעקר הדבר אשר הי' בו לפנינו וה"ה לא חיישי' שישלח גט ויבטל ויעקור האישות למפרע דהא ידענו שהי' על האשה שם אישות ואוקי מילתא על חזקתו ודוק. ואוסף נופך להסביר הענין ונחזי אנן אם הב"ד לקו לנזיר והוא הלך אחרי כן ונשאל על נזירתו הכי עשו הב"ד עון בזה שלקו מלקות ארבעים לישראל כשר נהפוך הוא המה לקו כדין מכח שהי' בחזקת נזיר כמו שאם אכל ישראל חלב מפרה ואח"כ נגלה שהיתה טריפה בשעת החליבה

אעפ"כ לא ימצא לו עון דתורה אמרה אחרי רבים להטות דאזלינן בתר רוב ה"ה לוקין הב"ד על פי חזקה דהוה ג"כ צוות התורה לילך בתר חזקה וה"ה מה שמתרין עדים מכח חזקה אינו נכנס בגדר ספק דנימא התראת ספק לא שמיה התראה כי כח החזקה פועל וודאי דלו יהי' שנשאל אח"כ על נזירתו נלקה כדין וק"ו אם זנתה אשת איש ובעלה שלח לה גט ובטלו דנימא דהוה התראת ספק דהא לפנינו כח חזקה דלא גרשה ובטל הגט ואחר שנמית אותה לא יוכל עוד לעקור האישות והוה ק"ו מנזירות והבן זה כי קצרתי אחיך הדש"ת:

סימן מח

הנב"י מהד"ת בא"ע סי' קל"ט מביא קו' בשם הגאון אור חדש זצ"ל למה לא תמתין יבמה מלהתייבם עד ה' חדשים ויום אחד דהכרת עובר לג' חדשים הוה רק רובא כמבואר ביבמות דף ל"ז אבל עד ה' חדשים ויום א' בודאי לא אשתהי א"כ איכא לברורי לה' חדשים וכל היכא דאיכא לברורי לא סמכי' ארובא יעו"ש מה שתי' לו דיש לה חזקת היתר ליבם עומדת יעו"ש. ונ"ל הגם שיש נשים שרואות דם ווסתות בתחלת עיבורן ועיין פ"א דנדה משנה ה' ובתוסיו"ט שם ועיין ברשב"א בת"ה מכל מקום רוב נשים אחר שעברו עליה' ג' עונות ג' חדשים לא תראה דם עוד אם היא מעוברת וא"כ ביבמה שעברו עליה ג' חדשים שעפ"י רוב ניכר עוברה וגם יש לה ווסתות ג' חדשים זה אחר זה יש כאן ב' רובא שהיא אינה מעוברת רוב א' שלא הוכר עוברה רוב שני דאומרת דיש לה ארח כנשים דאל"כ תהי' מסולקת מדמים א"כ יש רגלים לדבר שהיא מעוברת ויש רוב כנגד רוב וע"כ דאומרת שיש לה אורח כנשים ובשני רובות לכ"ע לא צריך לברורי ודוק אך מ"ש הנב"י דזה לא מקרי אפשר לברורי דמפסיד העונות ב' חדשים לא הבנתי הא היא אשת אחיו אשר ייבם וצריך בירור אם מותר לבעול אותה לקיים המצוה ומקודם זה לא נתיר לייבם אותה ולא תהי' אשתו ואין לו עליה זכות עונות ודוק בשלומא בדף קי"א בקטן שבא על הגדולה דאזלי' בתר רובא ולא חיישי' שמא הוא סריס שם שפיר סברת הנב"י דלא נצריך לפרוש אותה דיהי' הפסד עונות ולא נקרא איכא לברורי אבל הקושי' אור חדש למה לא נחוש לכתחילה לייבם דהא איכא לברורי אם עליו מצות יבום ולא יזכה בה קודם שיתברר ודוק. ואוסף עוד במה שהערותי במקו"א הא דסמכי' על רוב או על ס"ס הוא דווקא אם נסמוך על הרוב או ס"ס יהי' נשאר בספק דבודאי לא יבורר הדבר כלל אבל אם ידענו דבודאי יבורר או היתר ברור או איסור ברור לא סמכי' על הרוב או ס"ס דהא עתיד הדבר להתברר והנה בקטן שבא על הגדולה הגם שבודאי

יתברר בעתיד שאני התם כיון שבא עליה תלינן שהוא מהרוב שלא יהי' סריס ותגדלנו שלא צריך להפרישו אבל מנ"ל להתיר קודם ו' חדשים כמש"ל ודו"ק:

סימן מט

הלום ראיתי מלחמות ד' בשו"ת שיבת ציון שהגאון אדמ"ו בעמ"ח שערי תורה ארי נעשה שואל להגאון מהר"ש לנדא בעמ"ח שיבת ציון בסי' צ"ז וסי' צ"ח בענין אי צריך החליצה להיות דווקא בעיר של היבם או לא בעינן לקיים כפשטות משמעות הקרא וכתב הגאון מהר"ש בסי' צ"ז בד"ה אמנם וז"ל אמנם נלע"ד שכ"ז הוא אם היבם והיבמה מתקוטטים מי ילך אחר מי אבל אם שניהם נתרצו ונתפשרו שהיבם ילך לעירה של היבמה או ששניהם מרוצים לילך לעיר אחרת לחלוץ בזה אין מקום לדינים האלו וכן הוא המנהג בכל בתי דינים שאם היבם והיבמה באים לחלוץ שמסדרים להם חליצה ואין משגיח עליהם אם הוא עירו או עירה או עיר שאינה של שניהם והאמת אגיד שמיום שהגעתי להוראה עמדתי משתומם ע"ז המנהג ועל כל הפוסקים שלא חשו כלל לדרשה של רב כהנא בסוף פ' זה בורר וקראו לו זקני עירו ולא זקני עירה הרי דדבר מלא דובר רב כהנא דהכתוב בא למעט זקני עירה ומנ"ל לומר דניתן רשות להיבם והיבמה לבחור להם מקום בעיר אחרת לחליצה אף שאינו זקני עירו ולמה לא נימא דגזירת הכתוב הוא שתהי' החליצה דוקא בעירו ובב"ד של היבם וכמו שדרשי' מהאי קרא במס' יבמות דף מ"ד ע"א וקראו לו זקני עירו הן ולא שלוחן אף שבכל התורה שלוחו של אדם כמותו אפ"ה דרשינן מהאי קרא למעט שלוחיהן ועיין בתוס' שם דף ק"א ע"ב ד"ה וקראו לו כ"כ יש לנו לדרוש זקני עירו למעט שלא תהי' החליצה בב"ד של עיר אחרת עכ"ל ומביא בשם אדמ"ו שערי תורה בסי' צ"ח שרצה להחזיק בשם הטור שהחליצה צריכה להיות במקום היבם וגם מביא ראי' להגאון מהר"ש דלא בעינן במקום היבם יע"ש. ונראה לי להביא ראי' דמנהגן של ישראל תורה של ירושלמי היא שמלפנים הי' היבם הולך לפעמים ממקומו אפי' לחלוץ ליבמתו ואעתיק דברי ירושלמי במס' מועד קטן פ' אלו מגלחין שכתב וז"ל חד כהן אתא לגבי ר' חנינא א"ל מהו לצאת לצור לעשות דבר מצוה לחלוץ או לייבם א"ל אחיו של אותו האיש יצא ברוך המקום שנגפו ואת מבקש לעשות כיוצא בו אית דבעי מימר הכין א"ל אחיו של אותו האיש הניח חיק אמו וחיבק חיק נכרי' וברוך שנגפו ואת מבקש לעשות כיוצא בו שמעון בר אבא אתא לגבי ר' חנינא א"ל כתוב לי חדא איגרא דאיקר ניפוק לפרנסתו לארעא ברייתא אמר לו למחר אני הולך אצל אבותיך יהו אומרים לי נטיעה אחת של חמדה שהיתה לנו בארץ ישראל התרתה לה לצאת לחוץ לארץ עכ"ל מפורש יוצא שלולא שהי' כהן אשר אסור לצאת מן ארץ ישראל לחוצה לארץ

הי' מותר לצאת לח"ל לחלוץ ולא צריך שהיבמה תלך אחריו לקיים וקראו לו זקני עירו דהוא הקדים בדבורו לחלוץ קודם שאמר או לייבם יען דבדורות הנ"ל הי' חליצה קודם לייבום ואעפ"כ הי' חפץ לצאת לח"ל לחלוץ ודוק. אך בכתובות דף קי"א דגרסא ההוא גברא דנפלה לי' יבמה בי חוזאה אתא לקמי' דר"ח א"ל מהו למיחת וליבמה א"ל אחיו נשא כותית ומת ברוך המקום שהרגו והוא ירד אחריו יעו"ש א"כ מבואר שחפץ לצאת לח"ל ליבום ואין ראי' על חליצה כמובן ובתוס' ע"ז דף י"ג לא גרס כותית רק אחיו של זה נשא אשה ומת ברוך המקום שהרגו ע"ש. וראיתי בקרבן עדה שם בירושלמי פ' אלו מגלחין בד"ה מה שהביא דברי שאלתות פ' אמור שהובא בתוס' ע"ז דף י"ג בד"ה ללמוד תורה שה"ה לשאר מצות חשובות מותר לצאת מארץ ישראל לח"ל למה אסר ר"ח לכהן לצאת לח"ל ותי' דמצוה זו אין עליו רק עליה כמ"ש בקונ' שכתב שם בד"ה ואת מבקש וז"ל בתמיה הלא תענש ואע"ג דמצוה לחלוץ מ"מ תבוא היא אצלו דזקני עירו כתיב ולא עירה עכ"ל והוא פלא הכי יש מצוה עליה המצוה הוא עליו שהוא אחי המת והיא רק הכלי אשר היבם עושה בה המצוה ומה ענין זקני עירו ולא זקני עירה היינו במקרה אם תבקש לנשוא אבל גוף המצוה הוא על היבם יבום או החליצה וע"כ דנימא דהיא תהי' צריכה לעלות לארץ ישראל שיעשה הוא המצוה בה מנ"ל אם היא אינה רוצית לנשוא רק לישב בלי בעל עולמית מנ"ל שצריכה היא לילך לא"י ועיין בחכ"צ בשו"ת שלו והארכתי במקו"א שהיבום או החליצה הוה רק סילק איסור ממנה לא תהי' אשת המת החוצה אבל אצל היבם הוא מצוה ליבם או לחלוץ לתקן נשמתו אבל בכל זאת יפה כיון הקרבן עדה ואעתיק דברי שו"ת רבינו יוסף אבן מיגאש שנשאל בסי' קט"ז על איזה מקום חיוב החליצה וכתב בסי' קי"ז וז"ל תשובה דבר זה הוא תולה בב"ד בכל מקום שיקבעו דוכתא לחליצה חייב היבם ללכת אצלה ומה שאמרו היבמה הולכת אחר היבם להתירה הוא אם היתה בארץ אחת והיבם בארץ אחרת שאין לנו להכריח את היבם ללכת למקום שהיא שם כדי להתירה אלא היא שרוצה בחליצה הולכת אצלו אבל אם הי' שניהם במקום אחד מן הדין אין ראוי' להיותם נקבצים אלא אצל ב"ד כמ"ש הכתוב בפי' ועלתה יבמתו השערה וידוע שהשערה הוא שער ב"ד אבל לחייב את ב"ד ללכת אצלו עם היבמה הוא טעות ממה שאמר הכתוב וקראו לו זקני עירו ודברו אליו ולא אמר והלכו אליו זקני עירו והואיל ונתברר שהיבם חייב ללכת אל המקום שקבעו שם דוכתא אם כן הענין מסור להם שיקבעו אותו במקום שירצו חוץ מבית היבמה עצמה שאין להם לעשות זה ולא להכריח אותו שילך אצלה שאינו חייב בה מן הדין ומ"ש בגובה של עיר אינו חייב בהכרח אבל אורחא דמילתא קאמר שלעולם שער ב"ד בגובה שבעיר שנאמר

ועלתה והעלי' לא תהי' אלא למקום גבוה עכ"ל הרי מפורש יוצא שאין היבם צריך לילך לארץ אחרת וכדברי קרבן עדה ודוק. סוף דבר מצאתי לאדמ"ו אמרי א"ש ז"ל בספרו שו"ת על א"ע סי' צ"ה שכתב וז"ל ומעיקר הדין היבמה הולכת אחר היבם אבל מרצונם יוכלו לחלוץ בכל מקום עכ"ל לא ביאר מנ"ל הא רק מקום הניחו להגאון מהר"ש לנד"א ז"ל ומדברי הר"י מיגאש יש ללמוד הלכות רבות לכן העתקתי דבריו:

סימן נ

שאלה זה רבות בשנים נמצא בשוק תינוק אחד וכאשר הגביהו מהארץ נגלה שמילדי העברים הוא שהי' נימול כהוגן ובני ישראל רחמנים שלמו שכר מינקת ונתגדל הולד ונשא אשה וחי עמה איזה שנים ומת בלי זרע ואלמנה שלו חפצה להנשא לאיש אחר אי צריך לחוש פן יש לאביו בן אחר וא"כ זקוקה האלמנה לחליצה והלא לא נודע כלל מי אביו לידע אם נשאר ממנו בן ותצטרך האלמנה להיות עגונה כל ימיה ח"ו ויש לחוש על קלקול א"כ יש לחקור להתירה לנשואין בהיתר. תשובה יש לחקור היתר דלמא הולד מן פנוי' שנתעברה מן ערבאי ומרוב בושה השליכה הולד אחרי שנימול דהולד הולך אחר האם א"כ לא משכחת לו אח זוקק ליבום אפי' אם התגייר האב אח"כ עיין בא"ע סי' קנ"ב סעיף ב' יעו"ש ואת"ל שנתעברה מישראל שמא אין לו בן זכר עוד כי שמא לא נשא אשה כלל רק הי' פרוץ בזנות ואת"ל שנשא אשה שמא לא הולידה לו בנים ואת"ל שילדה לו דלמא רק נקיבות ואת"ל שילדה לו זכרים שמא מתו קודם שמת בן הפנויה הוא בעל של האלמנה הנצבת לפנינו והגם דאמרי' בכל הש"ס דאוקמי על חזקת חי ושמא מת לא חיישי' היינו אם דנין על אדם ידוע שידענו שהי' חי אז אוקמי' אותו אדם על חזקת חי אבל אם יש ספק אם הי' אדם שאינו ידוע חי בעולם בודאי אמרי' אם נחפוץ לחוש שנולד חיישי' ג"כ שמא מת דהלא רבים שימותו בנעוריהם כחז"ל בעכ"ח אתה נולד ובעכ"ח אתה מת וא"כ ספק שמא מת מוציא מספק שמא נולד וא"כ מכח ספיקות רבות הנ"ל האשה של בן האסופי מותרת להנשא ודו"ק. ועלה בדעתי להביא ראי' לדבר חדש שחדשתי בעזה"י דלא שייך לומר אוקמי על חזקת חי רק אם דנין על אדם אשר בידוע שהי' נולד ועמד חי אז אמרי' כיון שהי' גוף הזה בחיים חיותו לא חיישי' שמא מת הגם דרבים מתים בכל יום ובכל שעה אמרי' המה מרובא דעלמא והאדם אשר דנין עליו וידענו שהי' חי מחליטים אנן שהוא עודנו חי דאוקמי הגוף שלו על חזקת חיות אבל אם אנו חוקרים דלמא נולד לאיש או אשה בן אמרי' כמו שחיישי' שמא נולד ה"ה חיישי' שמא מת דהא לא ידענו שהי' חי ותלינן את"ל שנולד ה"ה תלינן שמת דספק מיתה מוציא מספק לידה כמובן. והנה ביבמות דף ק"ט הי' לה חמות אינה חוששת כתב

הרמב"ם פ"ג מה' יבום ה' י"ז וז"ל האשה שמת בעלה והיתה לה חמותה במדינת הים אינה חוששת שמא ילדה חמותה וכבר נותן לה יבם במדינה אחרת שלא גזרו בדבר זה אלא נעמיד אותה על חזקתה והרי היא מותרת עכ"ל ובש"ע א"ע סי' קנ"ז סעיף ט' וז"ל אשה שאין לבעלה בן ולא אח וחמותה וחמי' במ"ה ומת בעלה מותרת לינשא ולא חיישי' שמא ילדה חמותה זכר והיא זקוקה לו אבל אם יצאתה חמותה מכאן מעוברת חוששין שמא ילדה זכר והיא זקוקה לו עכ"ל ומשמע אפי' שחי חמותה עם בעלה וקשה הלא רוב נשים מתעברות ויולדות אפי' עשרה ולדות א"כ עכ"פ מן הולדות המה מחצה זכרים ומחצה נקבות ומיעוט הי' נפלים אבל נשארו רוב בני קיימא ולו יהי' שרק אחד מהם הוא זכר היא זקוקה ליבם הנ"ל בשלומא אם ליכא למיחש רק שחמותה נתעברה בולד אחד אמרי' שמא הפילה ואת"ל ילדה שמא נקבה היא אבל אם דר חמיה וחמותה רבות בשנים ואולי נתעברה עשרה פעמים ואת"ל הפילה המיעוט עכ"פ יש בולדות הקיימים עכ"פ בן זכר אחד והוא היבם והרמב"ם והש"ע לא הזכירו הבדל אם יש לחוש רק על הולד אחד אז היא מותרת אבל אם יש לחוש שילדה חמותה ולדות רבות אסורה וצע"ג.
אך הוא הדבר אשר דברתי אם אנן נחקור לחוש שמא נולדו זכרים לחמותה במדינת הים אנו אומרים שמא מתו הזכרים דליכא לאוקמם על חזקת חי דהא יש לנו ספק אם חיו זכרים ואת"ל שחיו דלמא מתו טרם שמת בעל האלמנה הזאת העומדת לפנינו בשלומא ביצאה מלאה שידענו שיש ולד במעיה ואנו דנין על גוף ידוע לא אמרי' שמא מת אח"כ דהכלל שמא מת לא חיישי' דאוקמי הולד על חזקת חי דרוב נשים מתעברות ויולדות בני קיימא ויחי' כמו שנות דור ודור אבל בלא ידענו שנתעברה בולדות רבות אמרי' את"ל שילדה שמא מתו והבן. וכאשר ירדתי בעומק הדבר חשבתי דרכי לתרץ הקו' על הרמב"ם והש"ע שלא הבדילו בדבר בין אם יש חשש רק שמא חמותה הולידה רק ולד אחד או אם יש לחוש על ולדות רבות ואבאר בעזה"י. נ"ל הא דאמרי' רוב נשים מתעברות ויולדות הוא דעובר ולידה באשה הוא שלימות הטבע בנשים שמקבלים הריון ואח"כ יולידו בן או בת כי אם אשה לא תתעבר ולא תוליד הוא חסרון בטבע שלימות בנין גוף האשה כמו דאמרי' רוב בני אדם או רוב בהמות אינם טריפה שהוא לשלימות הגוף שיחי' רב שנים כך הוא שלימות ענין גוף של הנשים שהם יתעברו מבעילות איש ואח"כ ילדו בן או בת בדמות הבועל הוא זכר או בדמות הנבעלת היא בת וכן מה שהמעוברות יולידו בר קיימא הוא ג"כ שלימות הגוף של האשה שתישלם העבור במעיה בהכנת הטבע ומיעוט מפילות הוא לרוב חסרון בשלימות מעי האשה ומיעוט מנפלים הי' ראוי לגמור בעיבור רק ע"י פחד או בהליכה מהירות תפיל ועיין בנמ"י פרק החולץ דמזה

הטעם לא אמרי' הוברר הדבר למפרע שהיתה בת חליצה הגם שהפילה יעו"ש בדברי טעם וא"כ רוב נשים מתעברות ויולדת הוא רוב שלימות הטבע בנשים כמו רוב אנשים אינם סריסים וראוים להוליד בזרעם היינו שלא חסר שלימות בבנין גופם שראוי להיות יורה כחץ לפעול פעולת העובר כמובן בשכל. ואם כן אומר אני בשלומא אם אנו חוקרים דלמא לא נתעברה כלל אמרי' מסתמא היא מרוב נשים שנתעברות רק דאמרי' דלמא הפילה או ילדה נקבה אבל אם באנו לחקור שילדה הרבה ולדות ויש זכר אחד ברוב ולדות אז אמרי' הכי הוא זה חסרון בשלימות בנין הגוף האשה אם לא תלד הרבה בנים ובנות הלא בולד אחד היא ג"כ בכלל רוב נשים מתעברות שלא חסר לה שלימות הגוף שראוי' להוליד ומי יאמר שהולידה ולדות הרבה הכי זה שלימות בגוף הן אמת רוב נשים יש להם עובר ולידה אבל יש שלא יולדיו בנים ובנות רבות ובולד אחד אמרה רחל אסף אלקים את חרפתי ודו"ק. והגם שהוא מצוי שאשה תוליד בנים ובנות הרבה אבל הלא שכיח נשים רבות שיש שלא יולידו רק ולד אחד ואם על ולד אחד אנו דנין אמרי' מיעוט מפילות ומן הקיימים יש מחצה זכרים ומחצה נקבות ודי לנו לומר שלא חסר שלימות הטבע מן האשה אבל מהכ"ת לומר שיש לה רוב ולדות אשר הוא רק דבר מצוי ולא שלימות והבן. סוף דבר הכל נשמע שלא נחוש לעגן האלמנה לחוש שמא נשאר אח לבעלה אשר לא ידענו מי הי' אביו כי יש לנו ספיקות רבות דלמא היתה נתעברה מערבי ואת"ל מישראל דלמא נשאר פנוי ולא לקח עוד אשה ואת"ל שלקח אשה דלמא לא הולידה אלא נקבות ואת"ל שהולידה זכרים דלמא מתו וא"כ האלמנת האסופי מותרת לעלמא ודו"ק. שוב מצאתי לנב"י מהד"ת א"ע סי' קמ"ה שנתקשה על הרמב"ם וש"ע דמשמע אפי' הי' חמותה במד"ה רבות בשנים ג"כ חיישי' על יבם והקשה הגאון לו יהי' מיעוט מפילות הלא יש לחוש בשאר פעמים אשר נתעברה וילדה יש בהם בן זכר אחד והוא זקוק ליבום במשנה י"ל שאין לחוש אלא הריון אחד ואמרי' שמא הפילה ואת"ל ילדה שמא נקבה אבל אם חמותה רבות בשנים במד"ה א"כ ניחש שיש בולדותי' בן זכר יעו"ש ולפמ"ש על לא ילדה כלל י"ל רוב נשים מתעברות שלא להוציאה מרוב טבע השלימות שאשה היא בת הריון אבל לאמור רוב נשים מתעברות ויולדות מחצה זכרים ומחצה נקבות שכל אשה תוליד זרע רב לא אמרי' רק על כלל נשים אומרים שעפ"י רוב כל אחת תלד וכן בכלל הנולדים אמרי' שמחצה המה זכרים ומחצה נקבות שאפי' אם לא תוליד כל אשה ואשה רק הריון א' יהי' הנולדים בעולם מחצה זכרים ומחצה נקבות ובכל אשה ואשה יש ספק אם ילדה זכר או נקבה אבל מעולם לא מחזיקי' שכל אשה תלד ולדות הרבה ויהי' מחצה של ולדותיה מחצה זכרים ומחצה נקבות דמי יגיד לנו

זאת שאין זה שלימות טבע הגוף והוא רק תלוי' במציאות ולא נעשה ממנו רוב והבן וגם לדעתי אם נאמר שמצוי שאשה תלד זרע רב ואולי הולידה זכר תלי' שמא מת דהא לא נודע לנו חיותו כלל ולא דמי ליצאה מלאה דהי' חזקת חיות של עובר ודוק. ושמחתי מאוד שמצאתי שם בד"ה ומ"ש שחקר שיש ספק ספיקא דלמא הי' הולד מערבי ואת"ל מישראל שמא אין לאסופי אחים מן האב ולדעתי יש עוד ספיקות רבות כמו שהערותי ב"ה ויש לי הרהור לומר על דלמא מערבי דבנות ישראלים מרוחקים מערבי ויותר יש לתלות שולד מישראל ועד שידי מגעת כתבתי בעזה"י:

סימן נא

שאלה באחד שהי' נודע בעמו לעתיר נכסין ושבק חיים לנו ולא הניח זרע ובא איש אחד ובידו שטרי חוב על המת וכמה חשבונות מן עסק שותפות וכאשר בקשה חליצה הראתה אשר צריכה לשלם ונתפשר היבם ליקח אלף זהובים כי הוא כמעט שליש נכסים אשר נשאר לה מבעלה אבל קודם החליצה נודע ליבם כי עיניה נתנה היבמה באיש הנ"ל ותהי' לו לאשה אחר חליצה כי האיש ההוא אלמן מאשתו זה איזה שנים וא"כ אפוא הכל ערמה ותחבולה וכאשר עברה החליצה נשמע הקול שנתארסה עם האיש והיא תתן לו עשרה אלפים נדוני' ובא היבם ופרסם ברבים כי הוא אטר רגל וחלץ לה בימין דעלמא כי עשה בערמה שיהי' נגלה כמה אלפים יש לה ואם תתן לו עוד שני אלפים אז יתן לה חליצה בימין דידיה ואם לאו תשב עד שתלבין ראשה ונסע למרחקים והתרה בה אם תשליש עד חודש שני אלפים יבוא בחזרה ויחליץ לה ואם לא יסע לאמעריקא ושלח בחזרה האלף שנתנה לו שאם לא תחליץ שנית בימין דידיה ואם תחפוץ לישב גלמודה לא חפץ באלף אשר נתנה לו כי המה גזילה בידו א"כ כדת מה לעשות אם נאמן בדבריו או לא. תשובה לפום רהיטא עלה בדעתי דדומה למה דאמרי' בגיטין דף נ"ד גוילין שלו לא עבדתי לשמן מתוך שנאמן להפסיד שכרו נאמן לפסול הס"ת וכן מבואר בש"ע יו"ד סי' קכ"ז סעיף ב' בשוכר הפועל לעשות לו יין כשר אם אמר שנתנסך בפשיעתו אשר מפסיד בו כל שכרו נאמן יעו"ש וה"ה כאן שאמר שפשע במעשה החליצה שפשט רגל שמאל תחת הימין והחזיר האלף זהובים כי יודע בנפשו שגזילה המה בידו א"כ מתוך שנאמן להפסיד שכרו נאמן לפסול הכשר החליצה ועיין ברא"ש יבמות דף ק"ו סי' ט"ו דשכר על החליצה אשר פסקה היבמה הוה ליה שכירות בעלמא ואי אפשר להחליצה להתבטל דעשה היבם פעולתו לכן אמר אביי זיל הב ליה ואין בידה שלא ליתן דאין ע"מ שתתן לך מאתים תנאי אלא שכירות יעו"ש כי מתוק מדבש וא"כ הוה החולץ פועל ואם אמר שפשע בפעולתו ומפסיד שכרו נאמן נמי לפסול פעולת הכשר חליצה א"כ האשה

בחזקת איסור לשוק ודוק. ואוסף נופך בדברי ט"ז שם ס"ק ד' דחקר מקידושין דף ס"ה דהוא נאסרה בקרוביו והוא אינו נאסר בקרובתיה ונתקשה דנימא מתוך שהיא נאסרה בקרוביו יהי' אסור בקרובותיה ותי' בס"ת לא הי' מתחלה חזקת ס"ת אבל בקרובות הי' להם חזקת היתר יעו"ש וא"כ ק"ו כאן שהו' לה חזקת איסור לשוק ומעשה חליצה יהי' מתירה א"כ מתוך שנאמן להפסיד שכרו נאמן שתהי' היא נשאר בחזקת איסור והגם שדברי ט"ז המה פלאים בעצמם הלא היין הי' לו ג"כ חזקת היתר בכל זאת עכ"פ אם הי' כאן חזקת איסור בודאי הוא ק"ו שנאמן להפסיד הכשר החליצה מתוך שנאמן להפסיד שכרו ודוק. אמנם אחר העיון נהפוך הוא בשלומא בס"ת אם מפסיד שכרו או ביין אם מפסיד שכרו או כפי חקירת הט"ז באשה הנאסרת בקרוביו אז אי אפשר לחשוב שזה הוא הפסד שקרוב לשכר דכיון שנפסל הס"ת או נתנסך היין או נאסרו הקרובים הוא הפסד ולא יביאו לו שכר אבל כאן האי יבם מפסיד שכרו כי חפץ ג' אלפים תחת אלף כי יחשוב מהכ"ת תחפוץ האשה לישב גלמודה כל ימי חייה עגונה חיה א"כ בודאי תשלם לו ג' אלפים ובפרט שכבר נתארסה עם האיש אשר עיניה נתנה בו וא"כ לא יפסיד הוא במה ששלח אלף זהובים בחזרה ולא שייך לומר מתוך שנאמן להפסיד שכרו יהי' נאמן לפסול מעשה החליצה דהאי האינש טעה במחשבתו ואילו הי' יודע שתבקש לישב גלמודה לא הי' השיב לה הכסף כמו שאמרו שם בגמ' טעה בדר' ירמי' ק"ו כאן שטעה בעיקר חשבונו הוא האמין להרויח ולא להפסיד א"כ אפשר שורת הדין דלא יהי' נאמן. וגם אוסיף דחכז"ל אמרו רק מתוך שנאמן להפסיד שכרו נאמן להפסיד ס"ת או בש"ע סי' קכ"ז מתוך שנאמן להפסיד שכרו דשכר פועל שיש לו חלק בדבר דשכרו אתו ופעולתו לפניו והגם דפסקי' דאין אומן קונה בשבח כלי ובפרט בכה"ג ביי"נ דהי' שמירתו רק שלא ינוסך אבל עכ"פ בא בשכרו אשר פעל בהכשר הכלי אז אם נאמן להפסיד שכרו עיין רש"י בב"מ דף נ"ח אגרייהו לא לשקלי דהא לא גמר שמירתו יעו"ש נאמן על החפץ דהלא דבורו רק על ההכשר ותיקון החפץ אבל שנאמר מתוך שהיא אוסרת קרוביו תהי' נאמנית לאסור קרוביה עליו כקו' הט"ז ס"ק ד' זה לא אמרי' דחכז"ל לא אמרו מתוך שנאמן להפסיד לעצמו נאמן להפסיד לאחרים אלא אמרו מתוך שנאמן להפסיד שכרו אשר פעל שלימות בהחפץ כמו בס"ת שמוסיף שלימות החפץ וכן ביי"נ אם שמר שעכ"פ לא יומנע מהיין הכשרו מלהתנסך או מלהיטמא שבא בשכרו על החפץ אבל מתוך שהיא אוסרת על נפשה קרוביו אינה נאמנות לאסור קרוביה עליו וה"ה כאן האלף שנתנה לא הוה שכר פעולה בעבור פעולת חליצה רק ירושת אחיו כמבואר בש"ע הל' חליצה והרא"ש ביבמות דף ק"ו חידש דינו על הגמ' שם חלץ לה על מנת שתתן לך

מאתים אבל בכאן שהתפשרה עמו באלף שלא יעכב מליתן לה חליצה לא התנה בשעת חליצה שום תנאי על מנת א"כ לא הוה שכר פעולת חליצה ולא שייך לומר מתוך שנאמן להפסיד שכרו אלא מתוך שרוצה להפסיד ממונו יהי' נאמן זה לא אמרי' ודוק ויש לי בזה חקירה על שו"ת חות יאיר שהובא בפ"ת סי' קכ"ז שאם יש לו חלק בו אפי' שמיני שבשמינית נאמן גם על חלק חבירו יעו"ש ולפמ"ש יש להעיר בו דבחלק חבירו עכ"פ אין לו הפסד ומנ"ל יען דמפסיד לעצמו נאמן להפסיד לחבירו רק אכמ"ל. ועלה בדעתי דסמכי' על הרוב הלא רוב אנשים אינם אטרים רק קודם חליצה צריך הב"ד לבדוק אם אינו אטר יען דיש מיעוט שהם אטרים ולהאשה יש חזקת איסור יבמה לשוק ולכן סמוך מיעוט לחזקה וצריך לברר דבכל רוב שהוא נגד חזקה צריך בירור אבל אחר שנעשה מעשה חליצה א"כ סמכי' שהיבם הוא מן הרוב שאינם אטרים ברגל ואפי' ע"א דעלמא אם יבוא ויעיד שהיבם היה אטר אינו נאמן דסמכי' דהיבם הוא מן רוב שאינם אטרים דכבר אזל חזקת איסור לשוק מכח מעשה החליצה מן היבם שהוא מן הרוב שאינם אטרים ואין ע"א נאמן לאסרה וק"ו שהחולץ אינו נאמן לאסרה וצע"ג. שוב התבוננתי שזה אינו כיון דע"א הבא ואמר שהוא מכיר ביבם שהוא אטר ברגלו מנעוריו א"כ מעולם לא נכנס היבם אצלו בכלל רוב בני אדם שאינם אטרים ובכה"ג ע"א נאמן לברר שזה האיש לא הי' מעולם בכלל הרוב אלא הוא ניכר ונבדל בעצמו שרגלו השמאל נאדר בכח ומטעם הזה המתיק הש"ש שמעתא ו' פ"ז מה שנתקשה הפנ"י איך נאמן הקצב לומר זה הבשר כשר הגם שידענו שיש במקולין רוב טריפות ואם ע"א אינו נאמן נגד חזקה ק"ו נגד הרוב והסביר הגאון דאצל הקצב המועט בשר כשר נבדל ונודע לו בעיקרו ולא נכנס ולא נתערב בכלל הרוב אבל אם בא ע"א ואומר שמצא מחט בחלל הגוף דמודה העד דבהמה היתה בכלל רוב בהמות כשרות רק אומר שמצא בה מחט א"כ לולא שהוא בעליו אינו נאמן להוציא בהמה זו מן הרוב יעו"ש דפח"ח וא"כ ק"ו כאן שאומר הע"א שהוא מכיר ביבם שהוא אטר רגל מנעוריו ומתולדותיו והוא מובדל בטבע מן רובא דעלמא מהכ"ת שלא יהי' נאמן הלא לפי דבריו לא הי' היבם בכלל רובא דעלמא שרגל ימינם נאדר בכח והבן. ואוסף נופך הלא כאן אין חסרון שלימות בגוף היבם שיש לו השלימות אפי' הוא אטר כמו שיש השלימות למי שאינו אטר דכולם יכולים לפטור את היבמה ע"ו מעשה חליצה ברגל כח הליכה אלא שלרוב יבמים יש להם כח הגדול ברגל ימין ולמיעוט יבמים יש להם כח הליכה ברגל שמאל וכל יבם פועל החליצה ברגל שלו הנאדר בכח אבל לא חסר להמיעוט שלא יוכלו ליתן חליצה א"כ בעדות ע"א שאומר שהיבם הוא אטר לא הגיד עליו חסרון ולא דמי אם אומר ע"א בהמה זו טריפה שחפץ לומר שחסר לה מעלות

כשרות אפי' בעודה חי או אם יעיד ע"א דשוחט זה ששחט לא יודע הלכות שחיטה דחפץ לומר שחסר לאיש הזה שלימות מעלת השוחט וכדומה אז אין ע"א נאמן נגד הרוב מצוין אצל שחיטה מומחין הם ורוב בהמות יש להם מעלות החיות והבריאות אבל אם אומר שזה אטר לא הוציאו משלימות הרוב שיוכל ליתן חליצה ברגל ימין שלו כמו שרוב עולם נותנים חליצה ברגל ימינם ולא מוציא המיעוט מן הרוב ודוק. ובחבורי קול סופר ד' יזכני להוציא לאור במהרה לטובה כתבתי בפ"ב דכתובות משנה ז' שני אנשים זה אומר אני כהן וחבירי כהן שהביא בתוי"ט דברי הר"ן שהשיג על הרמב"ם דמצריך בתרומה דאורייתא שני עדים והשיג הר"ן הלא ע"א נאמן באיסורין ופנ"י בכתובות שם מסביר סברת הרמב"ם דע"א אינו נאמן נגד חזקת איסור ורובא וחזקה רובא עדיף וכל דפריש מרובא פריש שהם ישראל וצריך שני עדים להתירו יעו"ש וכתבתי שזה הוא אם הע"א מודה שהי' בתוך הרוב אבל כאן אומר העד שאיש הזה הוא כהן מהריון הוא מעם הכהנים ולא מעם ישראל א"כ מעולם לפי דבורו לא נכנס בכלל בני ישראל רק בכלל בני אהרן ועיין בש"ע יו"ד סי' פ"ב פלוני צייד התיר לי עוף פלוני ודוק. וחקרתי בלבי יען כי נעשה חליצה בב"ד והתירוהו לינשא לכל איש חוץ מכהן א"כ יצאה בהיתר לשוק א"כ אין ע"א נאמן להוציאה מזכות הנ"ל דוגמת סברת הט"ז סי' ח"י ס"ק י' אם נאבד הסכין ואח"כ נמצא הסכין פגום תלינן להקל יען שיצא בהוראה להיתר ועיין בתב"ש שאמרו חכז"ל גדולה החזקה בכתובות ובקידושין היינו זכות כח אי אפשר להוציא מידו הגם דלא ידעי' מקור הדבר אם הי' מיוסד מכח חזקה ודאית יעו"ש דפח"ח וה"ה כאן זכתה מכח הרוב בהיתר נשואין לשוק ואין ע"א נאמן להפסידה זכות זה הגם דהי' לה מתחילה חזקת איסור הלא לבהמה הי' ג"כ חזקת איסור ודוק. אך כבר הארכתי במקו"א לבאר בעזה"י הך דין של ט"ז הוא דווקא בסכין אשר עפ"י הדין אם הסכין לפנינו צריך בדיקה אחר השחיטה משום חשש שמא נפגם הסכין א"כ בשעה שנאבד הסכין הי' ספק לפנינו אם מותר לאכול הבשר ואעפ"כ החלטנו לסמוך על חזקת קמייתא של הסכין זה נקרא יצא בהיתר שאפי' אם נמצא אח"כ הסכין פגום תלינן שנפגם בדבר אחר דהא חקרנו פן ואולי נפגם הסכין דהא מהאי טעמא בעי' בדיקה אם הסכין לפנינו ואעפ"כ החלטנו להיתר אבל במקום שיש רוב להתיר ורובא דאורייתא ולא הי' מקום לפנינו לדון עליו אם לאסור או להתיר דכתיב אחרי רבים להטות וכיון שלא היינו דנין עליו שיהי' לפנינו ספק לא נקרא יצא בהיתר ובזה ישבתי קו' הפלתי בסי' ח"י ס"ק ד' שהקשה להט"ז מאי אמרו בגמ' בא זאב ונטל בני מעין דומה לזה הוא אינקבא ריאה היכא דמשמשי' ידי' דטבחא וקשה הרי שם בשעה שנטל הזאב כבר בני מעיים אבודים וכבר יצא דבר

בהיתר אבל באינקבא לא יצא בהיתר יעו"ש ולפמ"ש מה שיצא להיתר מכח רוב בהמות כשירות לא נקרא יצא בהיתר אבל בסכין דהי' לו רק חזקת קמייתא אשר יש לדון עליו אולי נפגם ע"י מעשה שחיטה ואעפ"כ התרנו נקרא יצא בהיתר אבל בבדיקות ריאה אפי' הוא לפנינו הוא רק חומרא ועיין ביו"ד סי' ל"ט ובפלתי ודוק. ולכאורה עלה בדעתי דבנידן דידן שאמר היבם שהוא אטר לכ"ע נאמן דלו יהי' כיון שיצאה מלפני הב"ד בהיתר נשואין הוה כחזקת היתר דהא היבם אומר תא ואחוי לך שבהליכתי רגל שמאל הולך תחילה כי רק בשעת חליצה צעדי ספרתי להקדים ימין אבל בלי שים על לב טבעי שרגל שמאל עוקר בראשית ובכה"ג מבואר בש"ע יו"ד סי' קכ"ז סעיף ג' ברמ"א וז"ל מיהו י"א דבדבר דאיכא לברורי כגון שאמר לו אחד בא ואראך עכו"ם מנסך יינך צריך לחוש לדבריו עכ"ל ובש"ך שם התפלא דשלח ואחוי הוא גמ' מפורשת ובשו"ת שיבת ציון מיישב דשם יתברר בודאי אם כזב בו יתגלה קלונו ברבים אבל עכו"ם מנסך יינך יוכל להתנצל הלך לו יעו"ש בסי' ל"ח שהאריך מירושלמי שהאיר פני מזרח דפח"ח וא"כ כאן אשר בודאי יתברר אם יושגח על תהלוכותיו ובכה"ג לכ"ע צריך לחוש לע"א ואפי' ליבם עצמו ודוק ואחר העיון נראה ליישב דשמא הוא לאו אטר בטבע אלא הרגיל עצמו לעקור שמאל ברישא ואז בכה"ג דלא חסר לו הכח בימין דידיה בתולדה אלא ע"י הרגילות ראוי' שיחלוץ בימין דכל העולם עיין מג"א סי' כ"ז ס"ק ט' בשם יש חולקים במרדכי שסוברים כן יעו"ש וא"כ באיש הזה לא מקרי שלח ואחוי דתלינן שהרגיל עצמו לעקור שמאל ברישא בודאי בכל יבם שבא לפנינו ואמר שהוא אטר מנעוריו מאמינים לו אבל זה שהיתל בב"ד והוחזק לשקרן מי יאמין לו שהוא אטר מנעוריו נהפוך הוא הרגיל עצמו בכך וא"כ חליצתו כשירה ואפי' להחולקים שם וסוברים שע"י רגילות נקרא ג"כ אטר שיניח תפילין בימין שלו שאני התם דעכ"פ הוה ימין שלו יד כהה דכתיב לאות על ידכה אבל לענין חליצה אפשר כ"ע מודים דיחלוץ בימין הטבע ימין דידיה היינו ימין דרוב בנ"א ולא בימין אשר הרגיל את עצמו ודו"ק. ולדעתי אפי' לשיטת רמב"ן דסובר דאטר לא יוכל לחלוץ כלל דחסר לו ימין עיין בב"י בא"ע סי' קס"ט בשם נמ"י ור"ן בכה"ג גם רמב"ן מודה דלא חסר לו ימין וחולץ בו כנלענ"ד בעזה"י. והרהרתי בלבי שהב"ד ישביעו אותו על זה אם הוא אטר מנעוריו דאז אמרי' דיש לו חזקת כשרות ולא ישבע לשקר בעבור שיקח עוד ממון מיבמתו כמו"ש תוס' בב"מ דף ה' ע"ב בד"ה דחשוד דהקשה למה אמר הכא מגו דחשוד על ממון לא חשוד על שבועה וגזלן פסול לשבועה וכתבו וז"ל וי"מ בשם הר"ר יהודה חסיד הא דחשוד על ממון כשר לשבועה משום דלמא ע"י השבועה יפרוש מגזל אבל גזלן ודאי כמו שמממון אינו פורש ה"ה משבועה עכ"ל. וק"ו

בנידן דידן שלא חפץ לגזול אלא טוען שבא לו ירושת אחיו בתורת יבם א"כ אם יצרך לשבע בשקר כדי ליטול דמים ימנע ויודה שאינו אטר ואם ישבע שהוא אטר מנעוריו בודאי קושטא קאמר ודו"ק. רק לא ידעתי אפי' אם יודה שאינו אטר אם הוא יכול לחזור ממה שהגיד לפני הב"ד שהוא אטר כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד אפי' ישבע על הגדה שניה לאו מהימן דאין בתר הגדה ראשונה הגדה שניה כלל וגם זה אינו ברור אצלי כיון שנותן אמתלא לדבריו למה הטעה לאמור על שמאל ימין שלא יהי' נאמן ובפרט הכי היבם עד דעלמא הוא הבעל הדבר יהי' נאמן באמתלא הניכר לב"ד דקושטא קאמר ובפרט אם ישבע שהוא כן או אם ישבע שאינו אטר והי' חליצה טוב רק אמר כן להוציא ממון ודו"ק. (א) ומצאתי את שאהבה נפשי שהנב"י מהד"ת א"ע סי' קנ"ו חקר בכעין נידן דידן שבא היבם לטעון שהוא אטר וחלץ בימין דעלמא כדי לברר כמה מעות תכניס לנדן והעיר הגאון בד"ה אונס שאמתלא זה גרוע שהי' כוונתו להערים ולעשות מעשה רשע דאם הי' מת פתאום אחר החליצה הי' גורם איסור יבמה לשוק ולהרבות ספק ממזרים בישראל עכ"ד. ואני לא אבין למה יחוש על זה הלא רוב שיטות סוברים דיבמה לשוק לא הוה הולד ממזר ואת"ל דהוה ספק ממזר דלמא הלכה דחליצה בשמאל כשר כשיטת הסמ"ג וסמ"ק והוה ס"ס דלא מרבה ספק ממזרים ואת"ל דחליצה בשמאל פסול דלמא יבמה לשוק לא הוה ולד ממזר וגם ספק ממזר מותר מן התורה לכ"ע הן לשיטת הרמב"ם והן לשיטת התוס' וכ"ת אין עושין ס"ס בידים הלא בדעתו להודיע קודם שתנשא ואם ימות פתאום לא יהי' מכשול להרבות ממזרים וגם ואולי גילה זאת גם לפני עדים אוהביו אשר הי' מודיעים הדבר אם הי' מת פתאום ודוק. (ב) גם חקר בד"ה ומנא אמינא אם יוכל לומר שקר העדתי לחזור ולאסור אפי' נגמר עדותו רק העיר שיבם אין תורת עד עליו כאשר חקרתי למעלה תל"י ובשורש הדבר עלה בדעתו לדמות זה לע"א שאמר חלב חתיכה זו או זונה או גרושה אשה הזאת שיוחזק בע"א וה"ה כאן דאמר קודם החליצה שזה הרגל יכול לעשות חליצה כשירה לא יכול עוד לסתור דבריו ועיין באריכות בחות דעת יו"ד סי' קפ"ה רק כבר הערותי במקו"א שבמכ"ת של הגאון דשאני אם ע"א אומר איסור א"כ עדותו שלא יעבור אדם ויעשה איסור אז אם לא חש השומע ועבר לוקין עליו דע"א לא קם על תכלית מלקות או חטאת אבל אם יאמר גט זה כשר או איש זה יחלוץ א"כ בא לתכלית דבר שבערוה ולא יהי' נאמן דלאיזה תכלית יאמר שהגט נכתב לשמה אם לא לעשות בו כריתות עיין בסוגי' דלשמה וה"ה לומר שהוא אינו אטר הוא להגיד שיוכל לחלוץ ודו"ק. (ג) עוד חקר אם להאמין להחולץ שחלץ ברגל ימין הגם שמשים עצמו רשע ונאמר שחפץ לעשות תשובה שלא תהי' היבמה לשוק כמ"ש תוס' בב"מ

דף ג' וחידש דלאחרי' אינו נאמן אפי' אם שייך לומר שכוונתו להסיר המכשול כמו שמבואר בכתובות דף ח"י שאינם נאמנים אנוסים היינו מחמת ממון דלקלקל לאחרים אינו נאמנים וה"ה כאן הגם שחפץ שלא יצא מכשול אינו נאמן עכ"ד. ולדעתי שאני עדים שהאמינם התורה בכח עדות וכיון שהגידו אינם חוזרים ומגידים וכח עדות הוא על פי אמירתם דכתוב ע"פ שנים עדים יקום דבר בלי הוכחה שאומרים אמת עיין רמב"ם הל' יסודי תורה שכח עדות בא מכח חזקת כשרות יעו"ש ועיין תוס' קידושין דף מ"ד עד שצריך שבועה לא הוה עד דכתיב ע"פ שנים עדים יעו"ש וא"כ כנגד כח עדות שנבנה על חזקת כשרות אינם נאמנים לומר שעשו שלא כדין להעיד שקר אבל באיסורים דלא צריך עדות אלא אמיתיות הדבר ועיין בט"ז יו"ד סי' צ"ח ובפרט היבם עצמו שהוא בעל דבר ולא עד אז אפשר לומר דנאמן לומר שעשה מעשה רשע וחפץ להסיר המכשול לחלוץ פעם שנית וגם תקבל חליצה מן כל האחים אם יש עוד אחים אחרים ומתוך שנאמן על עצמו לחלוץ שנית נאמן גם על שאר האחים אם לא יבקש עוד ממון ודוק. ואני הארכתי במקו"א דשאני התם באומר מזיד אכלתי הוה טענתו שלא חפץ להרשיע בקום ועשה להביא קרבן חולין בעזרה ע"כ אנו מאמינים לו שלא לכפותו על חטאת אבל בעדים וכדומה שיוכל להיות כעת שוא"ת ולשתוק וחבירו יהי' אונס ע"פ הדבור דתורה אמרה ע"פ שנים יקום דבר והעדים יעידו שהאשה אסורה להנשא אמרי' לצעורי קמכווין ואין צריך אדם להאמין להם כי נהפוך הוא שאמרי' בתחילה הי' בחזקת כשרות והעידו האמת ועכשיו איתרע חזקתם ורוצים לצער חבירם ולקלקל עיין ביו"ד סי' א' בש"ך ס"ק ח' במומר עכשיו איתרע אבל שם בב"מ דראינו שאכל חלב ועדים האמינו שוגג נאמן הוא לומר מזיד הייתי דלא חפץ לעשות עבירה חדשה בקום ועשה הכלל שם תרתי לטיבותא עבירות אכילה נעשה נאמן לומר מזיד הייתי שלא להוסיף מחדש פשע אבל בשאר מקומות דלא ראינו שום דבר נגד חזקת כשרות קמייתא ולא יבוקש ממנו לעשות מעשה מחדש אז אינו נאמן כלל וה"ה בנידן החולץ יהי' שב וא"ת ולא נגרע חזקתו דנתן חליצה כשירה ודו"ק. ואגב גררא ראיתי בנב"י שם בד"ה ולפי שנסתפק אי אמרי' אין אדם משים עצמו רשע בכה"ג דלא נתחייב בעבירתו מיתה או מלקות דמי שהכשיל לאחרים אינו נפסל בזה לעדות ולא מתחייב מיתה או מלקות בזה אפשר דאדם משים עצמו רשע יעו"ש ובחבורי קול סופר פ"ה דשבועות הערותי דתנן במשנה ח' וכולן בפירש איסורים והקשה בתוס' חדשים מאי קמ"ל ומביא בשם ע"ח דס"ד דנימא אין אדם משים עצמו רשע יעו"ש וקשה ולמה באמת אין אומרים אאמע"ר אלא כדברי נב"י להכשיל אחרים אדם עושה עצמו רשע רק יש להשיב יען דהוא חשוד על השביעית

א"כ דבורו עושה עכ"פ ויהי' כל אדם שב וא"ת ולא ישאל לו ולא יפרוט לו מעות ודו"ק ובשורש הדבר אי צריך דווקא להיות נפסל לעדות ברשעתו כבר העיר הקצו"ח בספרו שב שמעתא שמעתא ז' פרק ה' אם יהי' נאמן בתורת מגו אפי' אם רק עושים שלא כהלכה לא אמרי' מגו שהיא כנגד חזקת שלו דפח"ח יעו"ש בנועם אמרותיו. (ד) והוסף הנב"י בד"ה ועוד שהביא מה שחידש בנב"י ח"ר יו"ד סי' נ"ז לבאר הבנת התוס' ביבמות דף ל' ע"ב דכל אשה קודם הנשואין הותרה לכ"ע וע"י נשואין נאסרת לכ"ע ובמיתת הבעל חזרה להתירה הראשון ואם נולד איזה ספק בזיקה שלה כגון ספק שנתגרשה צרתה ואנו רוצים לומר שלא חלו הגירושין ומותרת לשוק דהעמידנה על חזקתה ראשונה שהיתה מותרת אמרי' אדרבה קודם נשואין היתה מותרת גם לאיש הזה שהוא יבם אחי בעלה ואמרי' שחלו גירושין צרת ערוה ומותרת ליבם עכ"ד והאריך בזה בנידן שלו דלאחים בכל אופן פסולה מדאורייתא יעו"ש שהאריך. ולדעתי יפלא הלא קודם נשואין לבעלה הי' לה חזקת היתר שתהי' נבעלת לשם נוי אפי' ובנשואין נאסרה לכ"ע לבעילת נוי ותענוג דהא בעילת מצוה מאחרים לא משכחת בה כל עריות המה בעילת תאוה לנוי וכשמת הבעל חזרה לכ"ע להיתר ראשון לשם נוי ותאוה אפי' וליבם נשארת באיסור נוי ותאוה דאבא שאול אומר דהוה כאלו פוגע בערוה וקרוב בעיניו להיות הולד ממזר ובעבור כן בחרו בחליצה ולא ביבום וא"כ לכ"ע חזרה להיתר ראשון וליבם רק בתורת בעילות מצוה לקיים להקים שם לאחיו ואיך שייך לומר אצל היבם העמידנה בחזקת היתר מקודם נשואים לאחיו דעכ"פ לשם נוי הוה כאלו פוגע בערוה ודו"ק. אך דבר גדול דבר הנב"י דב"ש בסי' קס"ו כתב וז"ל בין לשם זנות אף לשיטת הפוסקים מצות חליצה קודמת כאבא שאול דאמר הכונס לשם נוי לשם זנות כאלו נוגע בערוה מ"מ בדיעבד קונה ולטעמו אזיל הנמ"י דכתב ר"פ הע"י דאבא שאול מדרבנן קאמר דאסר לייבם לשם נוי מ"ה ס"ל בדיעבד קונה כיון דמדאורייתא ליכא איסור מיהו י"ל אף אם הי' מדאורייתא איסור לייבם לשם נוי או ד"א מ"מ קנה אותה עיון סי' קע"ד מ"ש עכ"ל וא"כ לדברי נמ"י בוודאי צדקו דברי נב"י דחזרה גם ליבם להיתר אפי' לשם נוי ואפי' החולקים וסברו דבעילה לשם נוי דאורייתא עכ"פ חזרה להיתר ראשון שיכול לקנות אותה בבעילה להיות קנין כספו כמו לכל העולם רק מצוה רמה התורה עליו שיבעל בעילה ראשונה לשם יבמה ואח"כ כיון שלקחה היא כאשתו לכל דבר עיין יבמות דף ל"ט ודו"ק. סוף דבר הנב"י מתיר אם יושגח עליו משכנותיו פן יבורר הדבר שאינו אטר ואם לא מצרף שם כמה ספיקות להתיר ולדעתי לחקור ולדרוש אם אפשר אולי ימצאו עדים שידעו לברר אם הוא אטר מנעוריו ואם לא הוה אטר מנעוריו יש עוד קולא כמו שהערותי ובודאי

לא בחר הנב"י להשביע אותו כי שמא ישבע שהוא אטר ויהי' לגרעותא ובכל זאת יפלא בעיני שלא תקנו רבותינו שכל יבם ישבע שבועה קודם החליצה אם הוא אטר ואם יבוא אח"כ ויערער בודאי אינו נאמן דאין אדם משים עצמו רשע שנשבע לשקר ודוק (ועיין בתוי"ט פ"ב דכתובות משנה ט' בד"ה המעון דאין עד צריך שבועה). (א) וחפשתי באוצר התשובות של אדמ"ו חת"ס ז"ל ומצאתי בא"ע ח"ב סי' ס"א בד"ה אמנם שכתב שאינו נאמן מדברי הגמ' ופסקו הב"ש בסי' קנ"ו ס"ק י"ג דדווקא אם אמר בשעת מיתתו אין לי בנים יש פלוגתא אם נאמן אבל שלא בשעת מיתתו לכ"ע אינו נאמן והשתא יש ק"ו מה התם שלא הי' רק דבר שלא בפני ב"ד כ"ש כאן דעבד מעשה חליצה ולפני ב"ד פשיטא דאינו חוזר ומגיד דלצעורי כמכוון עכ"ד בקיצר. ונראה לי לחקור בעזה"י דאיירי שהי' מוחזק באחים ולא מוחזק בבנים א"כ הי' ספק אם יש לו בנים או לא ואמר יש לי בנים א"כ לאיזה תכלית אמר יש לי בנים לגלות הגם שמוחזק שיש לו אחים הוא מודיע שיש לו בנים א"כ אם ימות אסורה להתיבם לאחד מאחיו וגם פטורה מחליצה מהם ואח"כ אומר שאין לו בנים ורוצה להתיר אשתו לאחיו וגם לאסור אותה לשוק אמרי' כיון שאמר קודם הקדושין שיש לו בנים א"כ אם ימות אסורה אשתו על אחיו מהכ"ת יהי' נאמן להתיר אשתו לאחיו הלא מתחילה היינו מסופקים אם יש לו בנים וגילה שאשתו תהי' נשארת באיסור אשת אח אם ימות ומהכ"ת שלא יהי' נאמן לברר בספק שבקדושין שלא תהי' אשתו אסורה עולמית ולא יבוא היתר להם אם ימות בלא זרע מאשה הזאת וע"א נאמן באיסורין לברר היכא דלא אתחזק איסור או היתר ועיין בב"ש סי' ד' ס"ק סמך ודוק וממילא שנאמן לאסור על אחיו היבום וממילא נאמן שתהי' היא מותרת לשוק וכאשר נעשה נשואין עומדת האשה להיות באיסור על אחי בעלה ומותרת לכ"ע אם ימות בעל זה וכאשר מת בעלה בלא זרע ממנה נסתלק האישות לגבי עולם ונשאר שהיא אסורה לאחי בעלה ולא ניזל בתר איפכא להתירה לאחי בעלה ולאסרה על כל העולם. ואוסף עוד ממנ"פ אם אמר כן קודם הקידושין א"כ הוה כאלו ע"א מעיד קודם המעשה שגילה לדעת שיש לו בנים ואם ימות אין אחיו יורשיו ואם יקח איזה אשה וימות בלא זרע אשתו אינה זקוקה ליבום ואחיו אסורים על אלמונתו וקודם המעשה איסור בע"א יוחזק קודם שנעשה מעשה ואם אמר יש לי בנים אחר הקידושין עיין ר"ן בקידושין דף ס"ד וברמ"א סי' קנ"ו והי' מוחזק באחים א"כ פשיטא שגילה שאם ימות בלא זרע אשתו אסורה על אחיו וממילא מותרת לשוק ומהכ"ת יוכל אח"כ להתירה לאחיו ולאסרה על כל עולם רק יש סוברים אם אמר כן בשעת מיתה דחוששין לדבריו דתלינן שאמר כן שלא יהי' עון תלוי בו עיין בב"ש שדייק שהוא בהוחזק באחים ולא הוחזק בבנים אבל כאן אטו

משום שעשה מעשה חליצה להתירה במעשה לא יוכל לגלות שהמעשה לא הי' לטוב א"כ נשארת בחזקת איסור. היוצא מזה דשאני התם דהעיד לדעת קודם המעשה שאחיו אסורים באשתו אשר יקח או שכבר לקח שאם ימות יהי' אסורים באשתו מכח אשת אח גם אחרי מותו כמו שיש עליהם איסור אשת אח עכשיו בחייו כי אנו לא יודעים אם יש לו בנים ונאמן לברר ומהכ"ת שיוכל לחזור ולהתיר אשתו לאחיו וממילא אשתו מותרת לשוק אבל בחליצה שהיתה אסורה בחזקת יבמה לשוק רק בחליצה תצא מאיסור מנ"ל שלא יוכל לומר שהחליצה לא היתה בטוב ונשארת באיסורה ודוק. והנני מתפלא על אדמ"ו ז"ל עוד שכתב הלא שם באין לו בנים לא הי' רק דבור וכאן מעשה כמו בגיטין דף ס"ו בתוס' דבורא אמרי יעו"ש ובעיני יפלא הכי היבם אומר שהיא מותרת לשוק הלא הוא פושט רגל והיא תחלוץ ועיין בתיו"ט פי"ב דיבמות החרש שנחלץ שמביא בשם נמ"י מה דאמרי' החולץ ולא שנחלץ יען דיבם מסייע במחשבתו ובחרש דלאו בר כוונה הוא אמר שנחלץ דהוא לא כיוון יעו"ש דפח"ח וא"כ יבם זה שאמר שפשט רגל ימינו שהוא שמאלו ולא כיון להתירה א"כ לא עשה מעשה כלל וגם לא דבר בפיו שהיא מותרת לכל העולם רק הטעה לבה בפשיטת רגלו שהב"ד יאמרו שהוא מותרת א"כ מצדו לא הוה לא מעשה ולא דבר ודוק. (ב) חקר אדמ"ו ז"ל שם בד"ה ובשגם אם לא בדקנו ליבם אם הוא אטר וחלץ ליבמתו בודאי היינו מתירין אותה לשוק הגם דיש לה חזקת איסור אזלי' בתר רוב אנשים אינם אטרים הא למה הדבר דומה לשוחט ששחט והלך ולא בדקנוהו מתירין הבהמה שהי' לה חזקת שאינה זבוחה מכח רוב מצוין אצל שחיטה מומחים וה"ה רוב אנשים אינם אטרים פועל לומר שהלך חזקת איסור יבמה לשוק עכ"ד יעו"ש. ולי התלמיד יש להתבונן בו בשלומא שם ראינו ששחט במקום השחיטה ונטל החיות בסכין ואפי' אם אינה מומחה אפשר דשחט שפיר רק מי שאינו מומחה רוב מעשיו מקולקלים ואמרי' שרוב מצוין אצל שחיטה מומחין ולא מקלקלים א"כ יש רוב כנגד רוב וא"כ נעשה מעשה שחיטה שנטל החיות במעשה שראוי' להיות הבשר כשר אבל כאן אם חליצת רגל ימין מאיש אטר לא מתיר האשה א"כ חליצה רגל ימין מאיטר הוה כאלו פשט בתי ידים או כובע של ראשו א"כ אם לא בדקנוהו וחלץ בימין אם הוא מרוב אנשים שאינם אטרים אז ראינו חליצה שיוכל להתיר וגם התיר אותה אבל אם היבם הוא איטר וחליצת שמאל פסול א"כ לא ראינו מעשה חליצה במקום שיוכל לפעול היתר להאשה יבמה לשוק א"כ עפ"י רוב נעשה בה חליצה במקום שיוכל להתירה לשוק ועפ"י מיעוט לא נעשה בה מעשה במקום שיוכל להתירה לשוק א"כ סמוך מיעוט איטרים לחזקת איסור והוה פלגא ופלגא דהלא אם הוא ממיעוט לא נעשה מעשה חליצה שיוכל להתיר איסור

יבמה לשוק ודוק הרי זה דומה אם יש ספק אם שחט למעלה או למטה ממקום שחיטה הכי נאמר רוב מצוין אצל שחיטה מומחים ושחט במקום שחיטה נהפוך הוא נימא שיש מיעוט שאינם מומחים ולא שחט במקום שחיטה ונשאר חזקת שאינו זבוח ה"ה כאן ניחוש שהוא מן המיעוט איטרים א"כ לא נעשה מעשה חליצה במקום חליצה נדון עליו להתיר חזקת איסור ודוק. ואוסף עוד אפי' בשוחט אם הלך משחיטה והי' שם אנשים ולא אמר ששחיטה כשירה בודאי בהמה אסורה בשלמא אם מצינו גדיים ותרנגולים שחוטים סמכי' שעפ"י הרוב המצוין אצל שחוטה מומחים ולא יבוא לידם קלקול ואלו היינו שם הי' אומר לנו ששחט כשר אבל אם אנו עומדים שם ולא דבר מאומה אז בודאי הבהמה אסורה וכן מפורש יוצא בנב"י מהד"ת סי' קנ"ו בד"ה ואמנם אם שחט שוחט בהמה והלך לו ולא הספיק לומר ששחט שחיטה ראוי' היא אסורה עד שיודע שנשחטה כהוגן יעו"ש וא"כ כאן הכי היבם אמר אחר החליצה שהיא מותרת לשוק הב"ד אמר לה אבל היבם לא אמר שמותרת לשוק כי הוא ידע בנפשו שלא עשה מעשה המתיר חליצה כשירה רק פעל חליצה פסולה ודוק. ומה שכתב אדמ"ו ז"ל ומאן דמפיק עצמו מרובה עליו להביא ראי' ועל דבריו ראשונים שהחזיק עצמו מרובה אנו סומכים וכן כפל דבריו אח"כ בד"ה ויש יעו"ש לדעתי בשלומא אם לרוב מעלה ושלימות נגד המיעוט כגון רוב מצוים אצל שחיטה מומחים רוב אנשים בריאים רוב אנשים בחזקת כשרות ולא יכול לומר שהוא רשע עיין רש"י כתובות דף כ' רוב ספרי דדיינא מומחים אז אין יכול אדם להוציא עצמו מן הרוב אשר להם המעלה והשלימות אבל כאן יש לאיטר המעלה כמו הרוב שאינם אשר יכולים להתיר יבמה לשוק בחליצה ברגל ימינם אלא לרוב העולם רגל ימין בצד זה ולמיעוט רגל ימינם בצד אחר וא"כ מאי מוציא עצמו מרוב הלא הצד השוה שבהם שיכולים לחלוץ ברגל ימינם חוץ אם נאמר כשיטת רמב"ן הובא בב"י סי' קס"ט דאיטר אין לו ימין כלל ואי אפשר לו לחלוץ אז יש לחקור כדברי אדמ"ו ז"ל שהחזיק עצמו בכלל רוב שיכולים לחלוץ והבן. (ג) עוד יצא אדמ"ו ז"ל בד"ה והנה הלא ר"י סובר בעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן ומותרת לינשא אפי' בחיי בעל המגרש ולא חיישי' דלמא יבא אח"כ ויאמר לא גרשתיה דבעל חשוד לקלקלה כדמשמע מר"ן כתובות דף ק' רק היא לא חשוד לקלקל עצמה יעו"ש אלא ע"כ כיון שהגיד אינו חוזר ומגיד עכ"פ. אדברה מעט בזה בעזה"י עיין תוס' גיטין דף ב' ע"ב בד"ה דאתיוה שכתבו וז"ל ולהאי לא חיישי' שמא החתים במזיד עדים פסולין דמסתמא כיון דשלח לה גט כדין עשאו דאינו חשוד להכשילה עכ"ל וא"כ איך יאמר עכשיו שאמר גרשתיה ועכשיו יאמר ששקר הי' הא אין בעל חשוד להכשילה הר"ן דן אם יש בהיתר נדר מכשול ממזרים למפרע אז

דייק דהאשה נזהרת ואפשר בבעל בכה"ג לא יחוש אשר ע"י היתר נדרו יהי' נכשלת אבל להכשיל אשתו באמירת דבורו גרשתיה א"כ הוה דבורו מעשה עיין תוס' גיטין דף ס"ד דיבורא אמרי ואינו חשוד להכשילה. ולא עוד אם הוא חפץ להכשילה אם היא היתה יודעת שלא קבלה גט א"כ מהכ"ת תשמע לדבריו לנשוא לאיש להיות באיסור כל ימיה עיין רא"ש סוף נדרים שבעבור טעם זה אשה שאומרת גרשתני נאמנות שלא תחפוץ להיות באיסור כל ימיה יעו"ש וא"כ דאשה ג"כ אומרת שנתגרשה א"כ אם יבוא ברוב שנים ויחפוץ לקלקלה הלא היא תעמוד ותכחש בפניו אבל כאן הכי יבמה ידעה להכחישו שאינו איטר וגם הלא לא נשאת לאיש בודאי אם המתין עד שנשאת לאיש אחר מי יאמין לו אבל קודם נשואיה טוען שלא יוכל שאת שתנשא נזר באיסור ועיין טעם י"א בסי' קנ"ו בב"ש. (ד) גם יצא אדמ"ו ז"ל בד"ה ומ"ש מו"ח אי ס"ס מהני כנגד חזקת איסור יבמה לשוק והשיג עליו דע"י מעשה חליצה יצאה מחזקת איסור ועדיף ממ"ש תוס' כתובות דף כ"ג בזרק קידושין דאיתרע חזקה יעו"ש. ואני כתבתי במקו"א בעזה"י סברה אחת דדווקא שם שהאיש יכול לקדש ואשה רוצית בקדושין והכסף הי' בו כדי לקדש א"כ בכל אופן הי' יכול להיות במעשה הנ"ל לסתור החזקה הקודמת רק נולד ספק ע"י מקרה אם הי' קרוב לה אז אמרי' דאיתרע חזקה קמייתא דהא נעשה מעשה אשר הי' יכול לסתור חזקה קמייתא וכל הספק הוא רק דנעלם איך נפל הדבר אבל אם יש ספק אי הקידושין המה איסורי הנאה שאין בהם שווי' לקדש בו או יש ספק אם הוא שוה פרוטה איך שייך לומר דנעשה מעשה לסתור החזקה הא על זה אנו דנין אם התחיל מעשה אשר יוכל לסתור החזקה קמייתא ונשאר ממילא החזקה והארכתי שם וא"כ גם כאן יש ספק אי רגל זה שנעשה בו חליצה אם אפשר לסלק בשליפת נעלו איסור יבמה לאיש זר א"כ לא איתרע חזקת איסור ע"י מעשה אשר התחיל בספק אם משכחת לפעול בו ולא מיבעי לשיטת רמב"ן דסובר דחסר לאיטר ימין א"כ פשיטא דיש ספק אם הגברא ראוי' לסלק איסור מיבמתו ואפי' לשאר שיטות דסוברים שבימין דידיה הנאדר בכח יוכל לסלק איסור יבמתו יש עכ"פ ספק אם התחיל המעשה בימין דידיה שאם עשה בימין דעלמא לא יוכל לסלק בו האיסור ודוק. (ה) והוסף אדמ"ו ז"ל לחקור בד"ה ומ"ש מו"ח הגאון לחקור אחרי כי נטל שכרו כפועל ועליו להשלים פעולתו שוב אינו נאמן שלא עשה פעולתו כראוי עכ"ד. ולי התלמיד יש לי הרהורי דברים אמת כי כן חידש הש"ש שמעתא ה' למה לא יהי' נאמן הסופר שלא קידש האזכרות הלא הוא עיקר החזקה כדמות סברת תשובת מיימונית דאפי' בדבר שבערוה נאמן השליח לגלות שלא התחיל דבר שבערוה ותי' דשאני אומן דכל סופרים כותבים ספריהם לשמו יעו"ש

וא"כ ה"ה פועל אינו נאמן שלא עשה פעולתו כראוי אבל ביבם עם יבמתו שהתפשר בירושת אחיו אין זה שכר פעולה לפשוט רגל ימינו רק הוא בא בכח ירושה מאחיו ואין הוא פועל שבא בשכרו בעבור פעולה עיין ברמ"א בהל' חליצה. ומבלעדי זה הכי הכרח שיתן חליצה מיד הוא אמר שחפץ לגלות כמה יהי' שכרו כפי העושר אשר הניח אחיו ואז יתחיל ויגמר בפעולתו כי מה שפשט רגל שמאלו לא הוה אפי' התחלה חוץ אם יש אחים פועל שתהי' צריכה חליצה מכל האחים ואם אין עוד אח לא פעל מאומה ומי יכריחו להסיר האיסור מעליה היום דלמא למחר אחר זמן אם יתברר הדבר כמה הניח אחיו מעושר ונכסים ודוק ושמחתי שמצאתי שאדמ"ו ז"ל אמר ג"כ שלא שייך כאן מתוך שנאמן להפסיד שכרו יען שחושב שעי"כ ירויח בעתיד זכיתי לדעתו בעזה"י וטוב העצה אשר יעץ אדמ"ו ז"ל להודיע ליבם שקולר תלוי בצוארו ואם יודע שאמת אותו יחלוץ שנית בלי עיכוב חנם אין כסף ואם לא יחפץ תנשא לבעל השני כי חזי להצטרך דעת הגאון ר"ז עמריך ז"ל ואין כאן מיחוש כלל:

סימן נב

שאלה אנו ח"מ מעידים מה ששמענו מר' צבי גאטטליב מזאהאן שאמר לנו בפנינו קודם פטירתו שהי' ג' חדשים קודם פטירתו בין פסח לעצרת שנת תרל"ז שאשתו שלחה אחרינו ואמר בפנינו שהי' לו אח רק כשנולד הוא הי' אחיו כבן ששים שנה והי' זקן ושבע ימים וכן אמר כלשון הזה שודאי מת עד עכשיו זאת שמענו מפיו ועל זה אנו מעידים פה זאהאן ג' פ' שמות תרל"ח ה"ק יוזף יואל פריעדמאן, שלמה זלמן נייאמאן. אני ח"מ מעיד שאמר לי המנוח כ"ה צבי גאטטליב ז"ל מישוב זאהאן כשהי' בדעת מיושבת שאין לו שום אח ע"ז בא עה"ח ה"ק ארי' ברא"מ ז"ל מישוב בעזדוד שו"ב דשם. איך אונטער געפערטיגטער צייגע דאס ר' הירש גאטטליב פאן זאהאן האט מיר געזאגט דאס ער האט גאר קיין ברודער ניכט אונד קיין פריינד יהודה שואסען. בעה"ח יום ג' שמות תרל"ח לפ"ק פה טשאפף. נעשה בפנינו כשלושה כחדא הוינא יחזקאל גראספעלד, יונתן בנימן לוסטיג, יהושע קליין בר"א. תשובה את חג המצות יחוג בשמחה ה"ה הרב המאור בתורה ושונה הלכות יושב על מדין הרב בק"ק טשאפף כבוד הרב ר' יחזקאל גראספעלד נ"י. כאשר הי' פה ושאל אותי בעבור נידן של האשה בקהלתו ואמרתי לו שתל"י כבר עסקתי בשורש הנ"ל ודעתי יהי' להתיר רק אם אראה הגב"ע וכעת שקבלתי אשיב לו בקצירת אומר על הגב"ע שהותר אשה זאת לשוק לדעתי בעזה"י. (א) כפי העדות שמעידים שקודם ג' חדשים קודם פטירתו של צבי הנ"ל בעלה של האשה אשר מעלתו נ"י חוקר על התירה אמר כאשר הוא נולד הי' אחיו בן ששים שנה א"כ כאשר

הי' בעלה בן כ' שנים הי' כאן רוב שאחיו מת דמן פ' עד אחר ק' הוא כגוסס ורוב גוססים למיתה ממילא גם יש רוב שמן פ' עד ק' אדם מת והאיש הלזה שמת הי' קרוב ששים שנה והי' דר עם אשתו רק ט"ו שנים א"כ הי' הוא בן מ' שנים בשעת נשואים ובאותן מ' שנים מת אחיו עפ"י רוב וא"כ קודם שהוחזקה לא"א הי' כבר רוב שאין לו אח אשר תזיקה לו ליבום אם ימות בעלה ויש רוב קודם חזקת אישות שאם ימות בעלה תהי' מותרת לעלמא ודוק (ועיין בח"מ בפטור קודם החיוב). (ב) הב"ש כתב בסי' קנ"ז ס"ק ט' וז"ל ואם לא התחזק באחים ואמר אין לי אחים וחזר לפני מותו ואמר יש לי אחים מותרת לכ"ע אפי' לדעת הרמ"ה שהביא בסי' הקדום וכו' מה שאין כן כשאינו מוחזק באחים וכן מבואר בש"ס דמתני' איירי דלא הוחזק לן באחים תו אין נאמן בעת מיתתו לומר יש לי אחים מכ"ש כשאמר אין לי אחים ומ"ש הב"ח לרמ"ה חולצת כמו שסבר בסי' הקודם ל"ד בסוגי' עכ"ל וא"כ בנידן דידן שאמר תמיד שאין לו אחים שאינו נאמן לומר בשעת מיתה יש לי אחים וב"ש בס"ק ז' דן בע"א שמעיד שהוא יודע שיש לו אח או אחד בא ואמר שהוא אחיו אבל בנידן הנ"ל שאמרו עדים משמו של מת שהוא אמר שהי' לו אח זקן לו יהי' שאמר יש לי אח סתם אינו נאמן ק"ו שאמר שהי' לו אח בן ששים כאשר הוא נולד ויהי' עכשיו בן מאה ועשרים שנים מי יחוש לדבר הזה ולא ראה שפיר מי שהבין שהב"ש שדא נרגא בדין נגד הש"ס כי בס"ק ז' קאי על ע"א ודוק והנב"י מהד"ת סי' קמ"ד קאי אי חמיה נאמן אצלה יעו"ש דע"א אפי' קרוב נאמן ודוק ומהרי"ט בסי' פ"ב איירי דווקא ע"א מעיד שהוא מכיר האח ולא שמעיד מפי הבעל ודו"ק. (ג) כי יש כאן עדים אשר מעידים שאמר להם סתם אין לי אח אם הי' עדותם בזמן מאוחר מזמן אשר אמר לעדים שהי' לו אח א"כ אפשר בנתים שמע שכבר מת אחיו לפני רבות בשנים ועיין בב"ש סי' קנ"ז ס"ק ט' שכתב בשם רמב"ן וז"ל ולרמב"ן באומר סתם אין לי אחים לא הוה אבד חזקה די"ל דהי' לו ומתו אא"כ שיאמר דלא הי' לו אחים עכ"ל וא"כ העדים העידו שאמר וז"ל אין לי שום אח עכ"ל ועד השני אמר וז"ל ער האט מיר געזאגט ער האט קיין ברודער עכ"ל א"כ קודם הזמן אמר לשני עדים שהי' לו אח ובנתים שמע מפי עובר אשר נודע לו שמת ואמר בבטח שאין לו אח וק"ו הוא דהא לא הוחזק באחים ודו"ק רק פן הי' כת עדים שאמר להם שהי' לו אח בן ששים בזמן מאוחר מעדים שמעידים שאמר סתם שאין לו אח אם כן אפשר שמאומדן הדעת אמר אין לו אח דהא גם להעדים שהודה שהי' לו אח אמר וז"ל שודאי מת עד עכשיו עכ"ל אז אין כאן היתר לתלות ששמע שמת דאיך הודה אח"כ ואמר שמאומדן הדעת אמר בודאי הוא מת ע"כ יש לחקור ולדרוש איזה עדים הוא מאוחר בזמן שאם הי' העדים אומרים שאמר סתם אין

לי אח מאוחר בזמן הוא היתר גדול ודו"ק. (ד) יש כאן לחקור דיהי' נאמן אין לי אח במגו דיכול הי' לגרש והגם דלא מהני מגו נגד חזקה היינו אם הי' מוחזק באחים עיין בסי' קנ"ז ס"ק ע' אבל כאן דלא הוחזק באחים ואפי' לדברי עדים שאמר שהי' לו אח אמר מיד שבודאי הוא מת דהא הי' זקן חוץ לטבע בדור הזה שאחד מרבוא רבבות ישיג ק"ך שנים וא"כ יהי' יכול לגרש ואם אמר אין לו אח לעדים השנים נאמן מכח מגו בידו לגרש ודו"ק חוץ אם נאמר שטעה בדעתו שבודאי מת ולא רצה לשקר עיין תוס' יבמות בע"א מת במלחמה הלא חפץ לשקר רק בדדמי לא שייך מגו דוק ויש לי עוד כמה חקירות להתיר אשה הזאת אבל לדעתי הוא כיתר שאת ובלבד אני מקפיד לדרוש מפי האשה אם לא קיבל אגרת בתוך ט"ו שנים משום קרוב אשר אפשר לדרוש עליו מי הי' ומי משפחתו ואם לא נודע לה כלל אני מצרף אם יסכים הגאון מאונגוואהר נ"י אשר יושב בדגלו לו המשפט ואם לא יסכים הוא דברי בטלין ומבוטלין בביטול דמעיקרא ואם יסכים הגאון מאונגוואהר נ"י אז בל"נ אכתוב ההתירים הנ"ל ברוחב ויתר הערות ברצות ד' הטרוד:

סימן נג

שאלה פה קהלתינו מונקאטש יע"א בא לפני שלושים שנים איש ממדינת רוסיא והביא עמו נער קטן ואמר שהוא בנו יחידו אשר הוציא בעבור גזירה אחת ר"נ והי' פה עם בנו איזה חדשים עד אשר ראה שיוכל להשאר ואח"כ שב למדינתו ומקומו ויגדל הנער ויתחזק לאיש ויבא נו בשורה כי מת אביו ואח"כ נשא אשה וחי עמה איזה שנים וימות ושבק חיים לכל ישראל ולא נשאר ממנו זרע ואמר תמיד הן קודם נשואין וגם אחר הנשואין שהוא בן יחיד ואין נו אח והאשה עומדת ומבקשת לינשא ותתעורר לפני הב"ד פן ברוב השנים נולד נו אח א"כ אפשר בשעה שנשא האשה כבר הי' נו אח בעולם ולא דמי למה דמפורש בש"ע סי' קנ"ז סעיף ט' דלמא נתעברה חמותה דשם אחר נשואין הי' בבטח שאין אח לבעלה אבל כאן אפשר כבר הי' לו אח והות באיסור ספק יבמה לחוץ ח"ו ע"כ הספק. תשובה לפום רהיטא תלי' בפלוגתא אבות הפוסקים המה המהרי"ט בסי' פ"א ובדברי מהר"י צאלין סי' כ"ז דמהרי"ץ חידש שם דדווקא אם אפשר דיש לו בנים מהני אם לא מוחזק לן באחים הגם דליכא חזקה שאין לו אחים דעכ"פ לא מוחזק דיש לו אחים דאת"ל אפשר דיש לו אחים אנו אומרים דלמא יש לו ג"כ בנים אבל אם ידענו שאין לו בנים כגון שבא בנערותו ללמוד טרם שלקח אשה אז צריכים להיות מוחזק שאין לו אחים שלא נשמע ברבות השנים בארץ מגוריהם שיש לו אחים אבל בספק איסור כגון בנידן מהרי"ט שאתמול בא ובקרוב נשא אשה דאפשר שיש לו אחים אסורה לחוץ אפי' בלא עדות ע"א רק מסתמא ניחש לספק יבמה לשוק אבל המעיין בדברי מהרי"ט

יראה שאם לא הי' ע"א שאמר שיש לו אחים לא הי' חושש דלמא יש לו אחים בארץ מולדתו אבל עכ"פ ע"א נאמן שמהרי"ט חקר ראי' מגבינות דלעולם לא נתברר החזקה לא אזלי' בתרה וכ' וז"ל אף כאן הואיל וחזקה זו לא נתבררה אלא דמסתמא הוה שרינן לה משום דלא איתחזק באחים דין הוא שיהי' ע"א נאמן לאוסרה עכ"ל וכן אח"כ אחר שהביא דברי הג"מ וכ' וז"ל ואם באת לומר דאיתחזק נן בדלית ליה אחים על פיו שאמר בשעת נישואין דאין לו אחים דמהימן הוא בהכי כדאמרי' בהאומר אין לי אחים נאמן איברא דמהימן אבל מ"מ לא מיקרי איתחזק התירה לענין שלא נסגי לדברי ע"א עכ"ל א"כ לפ"ז בנידן שלנו שאין כאן ע"א אשר יעיד שיש לו אח לפי דברי מהריט"ץ הוה ספק ואסורה לשוק אבל לדברי מהרי"ט מותרת לעלמא ודוק. אמנם אפשר דכאן גם מהרי"ט מודה שאסורה אפי' בלא ע"א דשאני בנידן מהרי"ט דלא הי' לו אב ואם בארץ מולדתו והי' נאמן בשעת נשואין דאין לו אח בארץ מולדתו ע"כ צריך עכשיו ע"א להכשירו אבל בנידן דידן שאביו הביאו למדינת אונגארן כאשר הי' נער ואביו שב לביתו כדרך איש עם אשתו ורוב נשים מתעברות ומחצה מהעוברין הם זכרים א"כ חיישי' דלמא הוליד אביו עוד בן זכר ואולי בשעה שנשא הנער במדינתינו אשה כבר נשאר מאבותיו עוד אחים או עכ"פ אח אחד א"כ הוה ספק איסור מיד בשעת נשואין דלמא יש לו אח בארץ מולדתו ודו"ק. אמנם נ"ל בנידן דידן בשעה שפירש אביו ממנו הי' נודע מפי אביו שהוא בן יחיד וכל החשש שמא נולד לאביו אח"כ עוד בן ואמרי' דאיכא כמה ספיקות דלמא לא נתעברה אמו עוד הגם דרוב נשים מתעברות ויולדות היינו שרוב נשים אינם עקרות אבל משילדה בנים נאמר שתתעבר עוד בנים יש מיעוט שאינם מתעברות ויולדות הרבה בנים דמן הרוב נשים שמתעברות ויולדות יש מיעוט שאינם יולדות הרבה בנים ואת"ל דנתעברה עוד דלמא יולדות נקיבה והגם שחידש הרשב"א במשמרת הבית בבית א' דמיעוט שאינם מתעברות אינו מצטרף למחצה נקיבות היינו לומר שאינו מקבלת ההריון כלל כי בזה הוא התנגדות לרוב ולא נחשב למיעוט אבל שנאמר שגם האשה אשר ראה ראינו שקבלה הריון לא תנד הרבה בנים אותו המיעוט הוא נופל מהרוב שגם מרוב נשים שאינם עקרות ואיילנות ומקבלין הריון אעפ"כ לא יולדות הרבה בנים א"כ מצרפין אותו מיעוט למחצה נקבות ולא חיישי' שמא נולד לאביו עוד בן זכר ונשאר הוא בחזקת בן יחיד כי יש ג' ספיקות שמא לא נתעברה אמו עוד כלל ואת"ל נתעברה דלמא הפילה ואת"ל שלא הפילה דלמא ילדה נקבה ונשאר הוא בחזקתו שאין לו עוד אח ודו"ק. ובזה מיושב לי פליאה על הנב"י מהד"ת בא"ע סי' קמ"ג שנתקשה לפי דברי הב"ש בסי' קנ"ז ס"ק ז' שחידש להנמ"י דנא הוה חזקה מה דנא מוחזק לו אחים א"כ נאמן

ע"א לאוסרה והקשה הנב"י א"כ בלי ע"א תהי' אסורה מספק דלמא יש לה לבעלה שמת אחים ותי' דרובה להתירה דלמא לא הוליד אבי המת עוד ואת"ל הוליד דלמא נקבה כמו דאמרי' ביבמות דלמא הפילה ודלמא נקבה יעו"ש ולכאורה דלמא נא הוליד עוד הוא התנגדות לרוב נשים מתעברות מבעליהן ויולדות כמ"ש הרשב"א דאז לא מצרפין מיעוט כזה למחצה נקבות וצע"ג. ונ"ל דהגאון הנ"ל חקר בסי' קמ"ה דלמא הגמ' ביבמות איירי אם ליכא למיחש רק על עיבור דחד ולד אז אמרי' דלמא הפילה או היתה נקבה אבל אם החמות היתה רוב שנים במד"ה א"כ אמת דמיעוט מפילות אבל לא נאמר דשאר ילדים הווין כולם נקבות א"כ ברוב שנים חיישי' שמא יש נו זרע רב ואם יש בהם רק זכר אחד א"כ היא זקוקה ליבם וסיים שמרמב"ם וש"ע משמע אפי' היתה חמות רבות בשנים במד"ה לא חיישי' דלמא יש יבם והדבר פלא. ולפמ"ש יש לישב חקירה הנ"ל בשלומא אם אנו חוקרים דלמא לא הולידה כלל אז יש ספק נגד רוב נשים מתעברות ויולדות דאל"כ דנאמר שאשה הזאת אינה מקבלת הריון כלל שהיא עקרה או איילונית או אין בה כח להוליד בר קיימי' בזה אנו מוציאין אותה מרוב נשים מתעברות ויולדות אפי' בר קיימי' וע"כ אמרי' בהיפך שבודאי היא מרוב נשים שמתעברות רק דלמא הפילה או דלמא נקבה אבל אשה שכבר הולידה א"כ לא יצאה מרוב נשים שמקבלות הריון וגם יולדות בר קיימי' רק דחוששין דלמא הולידה עוד זכר אנו אמרי' דלמא לא הוליד אבי המת עוד בנים רבות הלא יש מיעוט מן המתעברות ויולדות שאינן מולידין זרע רב וא"כ יש ספק ספיקא דלמא לא הוליד עוד כלל ואת"ל דהוליד דלמא נקבה דכאן נפל המיעוט שלא הוליד עוד מן רוב נשים שמתעברות ויולדות שגם מהנשים שמקבלין הריון וגם מולידין בר קיימי' יש מיעוט שאין מולידין זרע רב ודו"ק. וא"כ מיושב הרמב"ם והש"ע שמתירים אפי' אם החמות דרה ימים רבים במד"ה דלא חיישי' דלמא הולידה עוד זכר א' ברוב זרע אשר לה דמי יאמר דהולידה כלל ואת"ל דהולידה דלמא נפל ואת"ל בר קיימא דלמא נקבה ודו"ק. היוצא מזה דיש שני דברים בהא דאמרי' רוב נשים מתעברות ויולדות (א) אם נחקור שמא האשה הזאת אין מקבלת הריון להוליד בר קיימי' אין זה מיעוט להצרף לספק נקבה דא"כ מוציאין אנו את האשה מחזקת הטבע של רוב נשים בעולם שיולדות לבעליהן זרע קיימא (ב) שמן הנשים אשר שלימין בטבע שמתעברות ויולדות יש רבות עשו חיל להוליד זרע רב ומיעוט אשר לא מולידין זרע רב א"כ יש מיעוט דלמא לא נתעברה עוד ואת"ל נתעברה דלמא נקבה ודוק והדבר צריך עוד לצרף מסוגי' הש"ס בדף קי"ט שמדמה רישא לסיפא רק שם אזלי' לר"מ דעכ"פ מיעוט יש מכח רוב נשים שמתעברות ויולדות זרע רב אפי' ודוק כי קצרתי ויש בזה להסביר דברי הנמ"י ביצאה

מליאה חוששת שנתקשה בהם הנב"י שם בסי' קמ"ה וקצרתי כעת. ואמרתי להוסיף עוד דיש ס"ס היינו רוב להתיר ספק אם הוליד עוד זכר ואת"ל דהוליד דלמא מת והגם דשמא מת לא חיישי' עיין גיטין דף כ"ח זה דווקא אם אנו דנין על גוף אשר ידענו שהי' חי רק אנו חוקרים שמא אותו איש או אשה אשר הי' חיים לפנינו בעולם מתו אמרי' מי שהי' נו חזקת חי לא חיישי' שמא מת דאוקמי אותו על חזקת חי הגם שבכל יום מתים כמה וכמה בעולם אמרי' אלו שמוחזקים בחזקת חי המה עומדים קיימים אבל אם אנו לא החזקנו בו שהי' חי פעם אחד רק אנו חוששין שמא נולד מן האיש או האשה זרע זכר יען דרוב נשים מתעברות ויולדות א"כ דלמא הך אשה הולידה ג"כ מן בעלה ברוב שנים אז אמרי' דלמא מת אותו בן ברוב שנים הנ"ל אטו ליכא מיעוט ילדים שמתו בנעוריהם ברוב שנים כשם שאתה חוקר שעפ"י הטבע נולד ה"ה יש לך לחקור שעפ"י מהלך הטבע מת שמרוב הנולדים בר קיימי' יש שימותו בני שני או חמשה שנים עכ"פ אין נשאר בעולם יבם והגמ' ביבמות לא הזכיר מיעוט מתים יען דבגמ' אזלי' אם יש לחקור רק בזמן קצר דלמא מיעברא אבל אם אנו דנין שע"י רוב נשים נולד בן זכר אמרי' דלמא מת ברוב שנים ובשעה שנשאר האשה לבעלה כבר מת דכמו דלא ידעי' אם נולד ברוב שנים כך לא ידעי' אם לא מת ברוב שנים ואת"ל הולידה ונשאר חי דלמא נקבה ועכ"פ ליכא יבם בעולם ודו"ק. עוד נ"ל להוסיף עיין בכורות דף כ' דר"מ חייש ביבום שמא היבם הוא סריס ואינו בר יבום רק רבנן אזלו בתר רובא אבל עכ"פ סריס לא הוה בר יבום וא"כ בשלומא אם היבם קטן לא חיישי' דלמא הוא ממיעוט סריסים אבל אם לא ידענו אם נולד יבם כלל אמרי' מחצה נקבות וסמוך מיעוט סריסים למחצה דנקבות א"כ יש ס"ס דלמא נקבה ואת"ל זכר דלמא סריס דהא ליכא לפנינו איש לדון עליו דנימא דהוא מן רוב שאינם סריסים דהא יש ספק אם נולד ולד כלל ודו"ק. אך מה שיש לפקפק דלא נתיר על ס"ס דניחש דלמא היום או מחר יבואו עדים ויאמרו שיש לבעלה שמת אח ומה נעשה אז הלא בעינינו יהי' נראה שהס"ס אינו אמת ומצאתי באדמ"ו הגאון שערי תורה ח"ש כלל ל' פרט ט' שהעתיק בשם ספר דברי אמת טעם על דברי תשו' רשב"א שלא סמך על ס"ס בנידן שאלתו באחד שקידש גרושת אביו והי' בה ס"ס שמא היתה בשעת קידושין של אביו קטנה שלא הגיע לכלל שנים ואת"ל הגיע שמא לא הביאה שתי שערות וכ' בשם ספר הנ"ל וז"ל טעם ד' כ' בס' דברי אמת בשם מוהר"ש הלז ומוהר"ש גאון דרשב"א סובר דלא אזלי' בתר ס"ס להקל אלא בדבר שאין עשוי לגלות לעולם אבל דבר שאפשר היום או למחר יתברר שיבואו עדים ויעידו לא אמרי' בזה ס"ס לקולא ולענ"ד דין זה צ"ע דלא משמע כן בשאר פוסקים האי כללא עכ"ל הרי מאן אסעיד הוא אדמ"ו שר התורה כ' שלא

משמע כן בשאר פוסקים [אח"כ מצאתי שגם הגט פשוט סי' קכ"ט ס"ק קי"ג חקר בזה אם אפשר להתגלות לא חשוב ס"ס בנידן גרשום וגרשון]. אמנם עוד נ"ל דדווקא בעריות שיש בהם מיתה או כרת חשש רשב"א יען שראה ראינו שאפי' שוגג צריך קרבן א"כ אם אנו סומכים על ס"ס ואח"כ יתגלה שהיתה גדולה בשנים א"כ לא יהי' טוב שגגת הוראה משגגת מעשה דעכ"פ נחשב לשוגג ועיין רמב"ם פ"ה מה' שגגות ואולי אם היינו חוקרים היטב לא הי' בא לידי כך אבל באיסור יבמה לשוק דהוה לאו דליכא קרבן על שוגג ואטו גרע אם יבורר שגגת הוראה משגגת מעשה והגם דבאמת יש גם בשגגת לאו חטא גם בלא דעת נפש לא טוב עכ"פ קרבן ליכא ולא חיישי' שמא יתגלה כמו דלא חיישי' וסומכי' על רוב לשתות חלב מן בהמה הגם שאפשר אם תשחט א"כ דסוף בהמה לשחיטה עומדת נראה שהיא טרפה אעפ"כ אנו סומכים שלא נמצא טריפות ה"ה אין אנו חוששין באיסור יבמה לשוק שהוא לאו לא תהי' אשת זר החוצה שיהי' נגלה שטעינו ודוק עיין מג"א סי' שי"ח]. והגם דלא דמי לרוב דשם הרוב מעיד שלא נמצא טריפות אבל כאן חיישי' שרק נגד ספק אחד שמא לא היתה בת י"ב שנים יבואו עדים וממילא יהי' רק ספק אחד שמא לא הביא שתי שערות בכל זאת נראה דרשב"א מחמיר רק בעריות אם הבן לוקח גרושת אביו ודו"ק. וראיתי בשב שמעתתא שמעתא ה' פ"ה שיצא לדין בדבר חדש הגם שחולק על המהרי"ט דלא שייך להחזיק מאיסור א"א לאיסור יבמה אעפ"כ צדקו דברי מהרי"ט לדינא דבשלומא שם בקידושין דף ל"א דבשעה שנשאה לאיש הי' כאן צרת ערוה והי' לה חזקה דבמות בעלה תהי' מותרת לשוק שנשואין שלה לא יאסרנה רק אח"כ נולד ספק ע"י ספק גירושין להצרת ערוה אז אמרי' אוקי אותה על חזקת קמייתא דהיתה עומדת בחזקת היתר לשוק אם ימות בעלה אבל אם בשעת נשואין יש ספק דלמא יש בעולם יבם אז הגם דלא מחזיקי' מאיסור לאיסור עכ"פ גם חזקת היתר אין כאן ואסורה מספיקא ולמד זה מדברי רש"י שכ' שם ביבמות דף ל"א וז"ל אמר רבה אשה זו בחזקת היתר לשוק קודם לכן אם ימות בעלה שהרי צרת ערוה היא עכ"ל הרי דווקא אם הי' לה חזקת היתר לשוק אחר שנשאת והביא ראי' דזה גופא הטעם דאיכא הבדל בין כנס ואח"כ גירש ובין גירש ואח"כ כנס יעו"ש היטב. ואחרי נשיקת כפת רגלי תורתו הנעימה נ"ל דלא דק דשאני התם דאיכא כאן אח אשר הוא יבם רק אם יש כאן צרת ערוה א"כ לא יוכל לקיים מצות יבום ואם הי' ספק גירושין קודם הכניסה ספק אסור דהא בודאי יש בעולם יבם וגם הבעל מת בלא בנים ואולי כבר היתה הערוה מגורשת בשעת נישואין ונכנסה בנשואין להיות זקוקה לאח בעלה אשר עומד חי בשעת נשואין ע"כ הספק אסור חוץ אם בשעת כניסה היתה בודאי צרת ערוה כמו דיש אח בודאי כן הי' צרת ערוה

בודאי ואוקמי אותה בחזקת היתר לשוק הגם דיש כאן אח בודאי אבל בנידן דמהרי"ט דיש ספק אם הי' אח בעולם בשעת נשואין מהכ"ת דליכא חזקת היתר אם מת בעלה כשם שקדושין אסרה כך מיתות בעלה התירה דמעולם לא ידענו אם יש אח בעולם אשר יוכל להטיל עליה חיוב זיקוק יבום אם ימות בעלה והבן זה עיין רשב"א בסוגי' דדרוסה ובת"ה שם ובש"ע יו"ד סי' נ"ז]. סוף דבר הכל נשמע יען שידענו שבשעה שהביא אביו למדינתינו הי' בן יחיד ונתגדל פה בעירינו ואמר תמיד שאין לו אח וכן בשעת נישואין אמר שידע שאין לו אח והי' יכול לידע ע"י דרישה וחקירה דהא כשמת אביו כתבו משם שידע לומר קדיש א"כ אם אמו הוליד עוד בן זכר הי' יכולים להודיע לו וברוב שנים אשר הי' פה לא נשמע שיש לו עוד אח א"כ הוה חזקה שאין לו אח ויש כמה ספיקות דלמא לא הוליד אביו עוד זרע אחר ואת"ל הוליד דלמא נקבה ואת"ל זכר שמא מת בנעוריו וגם כתבנו כמה מכתבים למדינת רוסיא ולא בא מענה כלל א"כ אי אפשר לברר ולדרוש א"כ האשה חזרה לחזקת היתר ומותרת לישא לאיש ועיין בספרי מחנה חיים ח"ש א"ע סי' י"ג באריכות (ועיין בנב"י מהד"ת יו"ד סי' ר"ז ליישב דברי רוקח שמקיל לכנס אשת כהן מעוברת בחדר המת יעו"ש] וכן הסכמנו יחד בצירוף דיינא קרתא וקראנו להאשה והתרנו לה לנשואין וד' יצילנו מכל מכשול:

סימן נד

בש"ע א"ע סי' קס"ט סעיף מ"ח כתב וז"ל הסומא אינו חולץ לכתחילה ואם חלץ חליצתו כשירה ויש מי שאומר שאם אין אח אלא הוא חולצת לכתחילה כדי שלא תתעגן ב"י מ"מ ולא מקרי סומא אלא בב' עיניו עכ"ל וכתב הב"ש כתב המגיד הטעם משום דקי"ל רקיקה אין מעכב ואין נראה דהא בעינן ראוי' לבילה כמ"ש לעיל בענין קריאה אלא נראה משום דרוש זה דצריך לראות הרוק אינו אלא אסמכתא בעלמא דהא כתיב וירקה בפניו ולא לעיניו ובפניו היינו נגד פניו ואף שהוא אינו רואה עכ"ל. ובלבבי לא כן נראה ואעתיק דברי רמב"ם שכתב בפ"ד מהל' יבום וחליצה הל' ח' וז"ל והסומא אינו חולץ שנאמר וירקה בפניו ואין זה רואה הרוק עכ"ל וכתב המ"מ למד רבינו אינו חולץ לכתחילה ונתן לה טעם לדבר משום דכתיב וירקה בפניו אבל בדיעבד כשרה שהרי אין רקיקה מעכבת כמו שיתבאר עכ"ל וכתב המ"ל הל' ח' וז"ל כתב ה"ה ז"ל אבל בדיעבד כשרה שהרי אין רקיקה מעכבת וטעם זה לא ברירא לי שהרי רקיקה עדיפא מקריאה תדע שהיבמה שרקקה ולא חלצה ולא קראה הרי היא כחליצה פסולה כמ"ש רבינו לקמן ואלו קראה ולא חלצה ולא רקקה לא עשתה ולא כלום ואעפ"כ כתב רבינו באלם ואילמת שאינם יכולים לקרות דחליצתה פסולה ולא דמי לפקח שלא קרא דכל הראוי' לבילה אין בילה

מעכבת בו וכ"ש ברקיקה לפי דעת רבינו ז"ל דוירקה בפניו הוה כמו לעיניו כיון דלאו בר ראיה הוה לי' לומר דחליצתה פסולה ולא יגהה מזור טעם ה"ה שכתב שהרי אין רקיקה מעכבם עכ"ל. ונלע"ד ליישב דברי הרה"מ בעזה"י הכלל שחידש ר"ז כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת וכל שאין ראוי לבילה בילה מעכבת בו אם אינו בליל היינו בכל דבר שהוא רק הכשר וטפול לעיקר המצוה הוא דווקא אם הטפול הוא פעולה אשר צריך האדם לעשות כגון במנחה דכתיב אצל העיקר הבאת המנחה שתהי' הסולת בלולה וגילה ר"ז הגם דלא נעשה פעולה הטפל למצוה כשר עכ"פ צריך להיות ראוי' לבלול אבל אם אי אפשר לעשות פעולת הבלילה פסולה המנחה דלא לחנם כתבה התורה בלולה אלא שתהי' עכ"פ ראוי לבילה ואם ראוי היא לבילה אין הבילה מעכב אבל אם בטפול למצוה אין בו מעשה כלל כמו במצות חליצה הטפול הוא מעשה ששת המת תרקה בפניו עליה יש טפול למצות חליצת הסנדל המעשה שהוא ירקה אבל הוא היבם אינו עושה מעשה רק עומד ורואה איך היא ירקה לפניו א"כ אפי' אינו ראוי' לראות ג"כ אינו מעכב דאם הי' ראוי' להכשר מצוה לא הי' בו פעולה אשר הוא יעשה רק יהי' עומד ורואה ממילא ולכן בשלומא בקריאה דעקימת שפתיו ונענע הלשון וכל כלי המבטא דהוה מעשה ופעולה אז פסק הרמב"ם באלם ואלמת שפסול אם המה אינם ראוי' לקריאה אבל בירקה לפניו שלו יהי' שרואה לא עושה פעולה רק הוה הוא שוא"ת שלא יעצים עיניו אז אפי' הוא סומא בשתי עיניו אינו מעכב וכשר בדיעבד שלא חסר פעולה כלל והבן זה ועיין בהל' כ"ג ברמב"ם. ואוסף נופך בעזה"י בהאיש עושה פעולת המצוה ויש עליו ענפים חלקי הכנות המצוה אז אמרי' הגם שהכנות וענפים אינם מעכבים אם לא נעשו עכ"פ צריך להיות ראוי' שיוכל לעשות המצות בכל הכנות וענפים הכתוב בה שיעשו מן העושה המצוה ואם לא יוכל לעשות הוה עיכב בקיום המצוה אבל כאן היבמה היא תוכל להריק בפניו ולנגד עיניו רק המניעה מהיבם שאינו רואה מה שהיא ירקה בפניו ומהכ"ת שיעכב והבן זה. ויש לי הערות על שו"ת שג"א סי' ויו שהאריך שאלם יוצא אם שומע ק"ש וגם שמחויב לשמוע מכח שומע כעונה יען דאפי' לכתחילה מי שיוכל לדבר לא צריך לדבר רק לשמוע דשומע כעונה ולא דמי למנחה שהי' צריך לכתחילה לבלול יעו"ש דפח"ח ולדעתי בעיקר המצוה לא שייך לומר כל הראוי' אינו מעכב אם לא נעשה ורק שומע כעונה היינו דהכל שוה א"כ אפי' אלם יוצא בשומע כסברת השג"א וקצרתי רק לרמז בעלמא. ועיין בנב"י ח"ר א"ע סי' צ"ד ובד"ה ונבוא שהביא דברי רי"ף דבעיקר המצוה לא מהני כל הראוי לבילה וגם מבואר דכל מעשה החליצה רק מהיבמה ועיין בשג"א סי' ל"ז במי שאין לו זרוע אי חייב בתפילין של ראש יעו"ש והדבר פלא הלא

בגוף תפילין של ראש ליכא דבר שיהי' טפול למצוה ואם הוא חסרון בעיקר קיום מצות תפילין לא שייך כלל אם הוא ראוי לבילה ועיין רמב"ם בפי' המשניות הובא בתיו"ט פי"ב דמנחות ועיין תוס' קידושין דף כ"ה ד"ה כל ראוי לבילה ובתוס' יבמות דף ק"ד דלא כתיב ובלל לציווי רק כתיב בלולה ועיין תוס' גיטין דף ע"א ועיין נב"י ח"ר יו"ד סי' ס"ו ד"ה ועוד והענין עמוק בהבדל ענינים בעיקר המצוה או בטפול מצוה ודוק. וזה רבות בשנים הערותי בחקירה אחת בשורש מצות יבום דאבא שאול אמר אם בועל לשם נוי קרוב בעיניו שולד ממזר ועיין להלכה בא"ע סי' קס"ה אי יבום קודם לחליצה ולדעתי שגוף מצות יבום הוא מעשה פעולת הביאה של היבם והמחשבה שבועל להקים זרע לאחיו הוא סניף הכשר המצוה א"כ כל הראוי' לבילה אין בילה מעכב בו אפי' בועל לתענוג אין בילה מעכב מה שלא בעל לשם מצוה ולכן לא אמר אבא שאול אם לא בעל לשם מצוה הוה פוגע באשת אח וקרוב להיות הולד ממזר שזה אינו אמת אבל אם מכוין בפירוש לשם נוי היפך כוונה אז כאלו פוגע באשת אח לכן בדורות ראשונים אפי' לא הי' מכוונים לשם מצוה אבל עכ"פ הי' ראוי' לבעול לשם מצוה ואין בילה מעכב בו אבל לא כן בדורות אחרונים שתקיף יצרם והארכתי על דברי נב"י ח"ר א"ע סימן נ"ד וקשה עתיקא מחדתא ותהי' פה שביתות קולמסי ועוד חזון למועד בעזה"י:

סימן נה

שאלה אשר נשאלתי מפי חמי אוהב תורה ומכבד התורה ירא אלקים ר' יוסף צבי (סופר) [דייטש] ז"ל המעשה שהי' כך הי' הוא ואחוזת מרעיו ארבעה אנשים סוחרים הסכימו להתייעץ על פני השדה בעבור משא ומתן אחד ויראו להתייעץ בביתם כי אזנים לכותל והלכו בלילה מחוץ לעיר ושם נשאו ונתנו בדבר וגמרו יחדיו שלא ליגע בו כי יש סכנה בדבר וכאשר הלכו לביתם וחפצו ללילך אחורי בתים ראו כר עליון שנקרא דאכענט מונח עלי ארץ ורצו להגביה אמר אחד מחביריו כעת הוא חצי לילה אולי יש איזה כישוף בדבר מראשית קחו איש מאכלת ונדקר בתוך הכר כי שמעתי באופן זה לא יזיק הכישוף ועשו כן ודקרו בתוך הכר בכמה מקומות וכהרף עין נשמע קול אשה אשר קראה גלויבט השי"ת דער מיך ערלעזט האט והמה האנשים האלו חיל ורעדה אחזתם ונזרו אחור והאשה קראה אחריהם לזרוק לה בגד עליון של אחד מהם כי היא ערומה ואח"כ תדבר אליהם וזרק לה אחד ראק שלו ולבשה אותו וקמה האשה ועמדה לפניהם והם הכירו אותה כי היא אשה מבעל הבית בעיר וספרה להם דעו כי זה לפני ג' שנים הייתי יולדות ובעלי לא הי' אז בהעיר והבטיח לה אשה אחת שתבוא לישן אצלה ומחמת איזה סיבה לא היתה בא ויהי כבחצי הלילה ואני הייתי נעורה במטה ואיש עמד לפני

ופחד נפל עלי והוא עלה על המטה ובעל אותי ולא יכולתי לצעוק וכאשר הבוקר אור ראיתי שהדלת סגורה אמרתי אין זה כי חלום חלמתי כאלו הייתי ער ואחד בעל אותי דאל"כ איך הדלת סגור ומפתח בו מבפנים ומאז וע"ע הרגשתי שהוא מזיק שד וכמה פעמים בלילה נושאים אותי ממטתי הגם שבעלי עמי במטתי הוא נרדם ואותי נשאו ושד זה בועל אותי ולא היתה לי רשות לגלות ועכשיו שדקרתם הצלתם אותי שלא יהיה לו עוד כח לשלוט עלי והתחילה לבכות ואנא אני בא אם אתם תספרו את הדבר הזה ימאס בעלי בי וגם בני ובנותי יהי' לחרפת עולם ע"כ עשו עמדי חסד ותשבעו שלא לגלות שמי לעולם והמה כולם נשאו את ידם נגד השמים ושבעו לה בחי העולמים שלא לגלות שמה אפי' לנשותיהם והוליכו אותה עד פתח ביתה כך הי' המעשה ומאז לבי דואג אולי עשינו שלא כדת כי מדבריה הי' ניכר שלבסוף נתרצית לו בבעילותיו א"כ נאסרה על בעלה כי היא סוטה המזנת תחת בעלה על כן מבקש שאגיד לו אם מחויב לעבור על שבועתו אשר נשבע לה בד' או לא מחויב לעבור וגם זאת שיש סכנה בדבר לפניו אם יודע הדבר על ידו שבעלה ובניה יעשו לו מעשים אשר לא יעשה. תשובה אשר חקרתי והשבתי לחמי ז"ל שישתוק ויהי' שב ואל תעשה ופחד לבי כאשר הגיע לידי שו"ת של הגאון ר' חיים כהן וד' עזר לי לחזק הפסק אשר הגדתי לחמי ז"ל לשתוק ויקבל שכר על השתיקה. הנה השבתי אז לחמי ז"ל לשתוק מכמה טעמים (א) דהלכה פסוקה בש"ע א"ע סימן ו' בב"ש ס"ק י"ז שכתב וז"ל הנרבעת לבהמה וכן הנבעלת לרוח או לשד אע"ג שפרים ורבים אינה אסורה לבעלה עיין תשובת מהרי"מ לובלין סי' קט"ו עכ"ל וכן הובא בט"ז שם ס"ק ט' וא"כ נידן הזה באשה הזאת אשר אמרה כל המאורע שנדבק בה שד ומזיק א"כ בעילתו לא אוסרה על בעלה וא"כ מהכ"ת יעבור על השבועה אשר נשבע לה שלא לגלות לשום אדם אשר ראה ואשר שמע. (ב) הלא נשבע לה בחי העולמים בשמו של הקב"ה שלא לגלות שמה לשום אדם וא"כ להגיד הדבר לשאר בני אדם אין בו סרך מצוה וחל השבועה וממילא חל השבועה ג"כ נגד הבעל בכולל דהא מה שהוא ראה ושמע ואינו מגלה לבעלה הוא שב ואל תעשה הגם שבעל עובר ועושה מעשה בעילה שהוא עבירה בשוגג בקום ועשה אבל מה שהעד שותק הוה שוא"ת וכן מבואר בנב"י ח"ר א"ח סי' ל"ה דמה שהעד שותק ואינו מודיע הוה שב ואל תעשה וכן מובן בשכל פשוט גדול ומבואר בש"ע יו"ד סי' רל"ו סעיף ה' אם נשבע בסתם שלא לאכול מצה ולא לישב בסוכה חל השבועה בכולל לבטל המצוה בשוא"ת ועיין בש"ך יו"ד שם ס"ק ט"ו בשם מהר"ם פדווא דבשוא"ת חייל אפי' על ל"ת יעו"ש היטב וא"כ בנידן דידן שנשבעו שלא לגלות לשום אדם אפי' לנשותיהם וחל השבועה בכולל להיות שב ואל תעשה ודוק

ועיין בבאר היטב סי' רט"ו בשם רדב"ז אם נשבע שלא לישא אשה]. (ג) הלא גדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת בשב וא"ת ואפי' בלא תעשה דאורייתא כמבואר בירושלמי ברכות פ"ג שמפני כבוד רבים מותר לילך עמם אפי' בדרך קרובה אפי' בטומאה דאורייתא יעו"ש וגם כאן הוה כבוד רבים הבעל והבנים וכל בני משפחה והגם שנב"י בסי' ל"ה העיר שירושלמי מתיר רק בשעה אחת אבל מה שבעל ידור עם אשתו הוה איסור זמן מרובה עיין בנב"י בד"ה והנה יעו"ש לדעתי פלא מי יתן גבול לשעה הזאת אלא מחשבת ירושלמי אם הכבוד הבריות הוא בשעה שנדחה הל"ת לאפוקי אם ידחה עכשיו הל"ת וכבוד הבריות יבוא אח"כ ובנידן הנ"ל בכל עת שהבעל יבעול את האשה בא מחדש גדול כבוד הבריות שידחה הל"ת אשר הבועל הוא קו"ע והעד היודע הוא שוא"ת והארכתי בזה במקו"א. (ד) הלא האשה מוחזקת בחזקות כשרות רק אירע לה אונס כזה שנדבק בה שד ר"ל והיא היתה כפופה ואסורה תחת רשותו ע"י משלחת רעים אשר לא היתה יכולה לספר אשר נעשה לה ולו יהי' שע"י הרגל נתרצית לו האי רצון אונס הוא דהא בכל אופן תבעל לו כי הוא השד חזק ממנה ויבעל אותה אפי' לא תרצה לו א"כ גם אם נתרצית לו הוה האי רצון אונס כיון שלא הי' בידה לפדות עצמה ממנו עד שבא איש אחר ודקר בו ועיין רמב"ן בתורה ע"פ צעקה נערה שכתב וז"ל או טעמו אם צעקה אין מושיע לה כי אפי' שמעו שלא צעקה פטורה כיון שאין שם מושיעים לה עכ"ל הרי דלא תלי' אם צעקה יען דידעה שצעקה לא יושיע לה ואעתיק דברי רמב"ן במלחמות פרק בן סורר ומורה וז"ל דאפי' לאביי משכחת לה תהרג ואל תעבור בשהעלה לבה טינא ולא אמר אביי קרקע עולם היא אלא בשאחרים אונסים אותה שתבעל ואל תהרג מאחר שיכולים לבעול אותה בעל כרחה אבל כה"ג תמות ואל תבעול לו עכ"ל ועיין בר"ן שם וא"כ בנידן כזה אשר השד מוציא אותה מחוץ לבית ובועל אותה על פני השדה וכיון שהמעשה הבעילה בודאי יהי' נעשה בה א"כ האי רצון אונס הוא דהא אין בידה להפלט מזנות זה וע"כ נתרצית לו גם לצחוק וכאב לב. הן כל אלה הי' טעמים שלי לחזק לחמי ז"ל לשתוק מהדבר שלא יוציא מפיו לעולם אבל העיקר אשר סמכתי כי ראיתי שהב"ש מביא כן להלכה פסוקה בשם שו"ת מהר"ם לובלין ז"ל ואיזה שנים אח"כ זכיתי שבא לידי השו"ת מהגאון ר' חיים כהן ז"ל שנדפס ומצאתי שחולק על פסק מהר"ם הנ"ל בא"ע סי' ח' שהביא בקיצור דברי מהר"ם אשר הוכיח דמותרת מסוטה דר"פ ארוסה דממעטי' מדכתיב ושכב איש אותה למעט בהמה ונא אמרי' למעט שד דשאני בבהמה דס"ד דיש זנות בבהמה דהא יש בה דין סקילה אבל בבעילת שד לא אשכחן איסור בקרא מהכ"ת לומר דיש שם זנות בבעילתו אפי' רבא דסובר דיש שם זנות בבהמה מתיר בשד והשיג

עליו הגאון מהר"ח וכתב וז"ל ואני בעניי נ"ל דאפשר דשד גרע מבהמה דאיתא בסנהדרין דף נ"ח ע"א והי' לבשר אחד מי שנעשים בשר אחד יצא בהמה וחיה שאין נעשים בשר א' ופירש"י וז"ל יצאו חי' ובהמה שאין יולדים מן האדם עכ"ל וברי"פ המוכר את הספינה גבי הורמין בר לילית דא' התם שמעו בי מלכא פי' רשב"ם וז"ל וא"ד מלכא קיסר שהי' ירא שלא יטול המלכות ממנו שהי' אותו שד מאדם הבא על השידה עכ"ל ולפ"ז אע"ג דבהמה אימעוט היינו משום דאינה יולדת מאדם אבל שידה דיולדת מאדם שפיר נאסרה משום זונה דבהמה הוה כמוכת עץ כדאמר התם משא"כ שד מוליד באדם נ"ה כמוכת עץ ושייך בי' שפיר איסור זונה לכהונה עכ"ל. ונלע"ד ליישב דעת מהר"ם לובלין דהי' פלא בעיני על דברי רשב"ם שכתב שהי' אותו שד מאדם שבא על השידה מנ"ל לרשב"ם זה דלמא הי' אותו שד משד שבא על אשה שהיא מבני אדם וצע"ג. ואמרתי ששפתיו ברור מללו כאשר אבאר בעזה"י ואעתיק דברי מדרש רבה בבראשית סוף פרשה ז' ע"פ ויאמר אלקים תוצא הארץ נפש חיה וז"ל אמר ר"ח בר הושעיא בנפשות אומר ד' משנבראו הוא אומר חית הארץ למינה ואת הבהמה ואת כל רמש האדמה אתמהא ר' אומר אלו השדים שברא הקב"ה את נשמתן ובא ליבראות את גופן וקדש השבת ולא בראן עכ"ל וכתב שם רש"י וז"ל בנפשות הוא אומר ארבעה דכתיב תוציא הארץ נפש חיה למינה בהמה ורמש וחיתו ארץ למינה ובגופין הוא אומר שלשה דכתוב ויעש אלהי' את חית הארץ למינה ואת הבהמה למינה ואת כל רמש האדמה למינהו ואלו חיתו ארץ לא נאמר אלא אילו חיתי השדים איך מה דאת אמר וקטב מרירי שברא הקב"ה בערב שבת את נשמתן עכ"ל עוד שם בד"ה תוצא הארץ וז"ל בא לבראן גופן וכו' והניחן רוח בלא גוף ופרים כבני אדם ואין נראים לעינים לכן לא נאמר אלא ג' עכ"ל היוצא מדברי מדרש שם כי האדם קראה התורה נפש חיה כמבואר שם וז"ל אר"א נפש חיה זה רוחו של אדם הראשון עכ"ל וכתב רש"י שם וז"ל דכתיב ביה ויהי' אדם נפש חיה עכ"ל ואח"כ כתיב בהמה ורמש ואח"כ כתוב חיתו ארץ אלו השדים שהם בלא גוף כמובן ודוק. עוד ברבה פ' נח פ' ל"א פ' ומכל החי מכל בשר שנים מכל וז"ל אמר ר' הושעיא אפילו רוחות נכנסים עם נח אל התיבה שנאמר מכל החי מאותן שנבראו להם נפשות ולא נבראו להן גופן עכ"ל המורם ממדרש הנ"ל מכל החי אלו השדים שנבראו בלא גוף אינם בכלל מכל בשר שאלו לא נאמר אלא מכל בשר שנים מכל יבואו וגו' לא הי' שדי' בכלל דשדי' לא נקראו בשר דהא אין להם גוף רק מדכתיב מקודם מכל החי שם נגלה דגם אלו שנבראו נפשות בלא גוף ג"כ הביא נח אל התיבה ודוק. ואקדים עוד דברי רמב"ן בתורה פ' אחרי ע"פ לשעירים שכתב וז"ל ודע כי כאשר הבריאה מתחלה במעשה בראשית בגוף האדם

וכל בעלי נפש והצמחים והמתכות מארבע יסודות ונתחברו ארבעתם בכח אלהי להיות מהן גוף גם מורגש לכל חמש הרגשות לעביו ולגסותו כך הי' היצירה משתי יסודות מן האש והאויר והי' מהם גוף איננו מורגש ולא מושג לאחת מן ההרגשות כאשר נפש הבהמה איננה מושגת להרגשות לדקותה והגוף הזה הוא רוחני יטוס לדקותו וקלותו באש ובאויר וכאשר ההרכבה בכל דבר סבת ההוי' וההפסד במורכבים מארבע יסודות כך הוא במורכבים האלה משני יסודות כי בהתחברותם יהי' בעל הגוף חי ובהתפרדם יהיה כמת ולכך אמרו רבותינו ששה דברים נאמרו בשדים שלשה כמלאכי שרת ושלשה כבני אדם ג' כמלא"ש יש להם כנפים כמלא"ש ועסים כמלאכי שרת ויודעים מה שעתיד לבא כמלאכי שרת יודעים ס"ד אלא שומעים מה שעתיד להיות ג' כבני אדם אוכלין ושותין כבני אדם פרין ורבין כבני אדם ומתים כבני אדם וסיבת המיתה פירוד החיבור הוא הסיבה בכל המורכבים וסיבת העיסה בקלות יסודותם כאשר נראה גם בעוף כי מפני שגברו עליו האש והאויר והיסודות האחרים בו מעטים הוא עס ופורח וכ"ש אלו שאין בהם מן היסודות הכבדים כלום שטיסתן גדולה יעופו ולא יגעו וענין האכילה ללחוך מן המים והאש הריחות והליחות כענין האש שתלחוך המים אשר בתעלה והוא ענין ההקטרות שיעשו בעלי נגרומנסיא' לשדים סבתה היובש אשר תיבש האש אשר באויר בגופן וצריך להחזירה כאשר היא האכילה באדם לצורך מה שנתך ממנו עכ"ל. היוצא מדברי רמב"ן כי השדים הם מורכבים מאש ואויר והמה גופים בהתחבורתם המה בעלי חי ובהתפרדם יהי' כמת סיבות המיתה פירוד החמור אוכלין ושותין ופרים ורבים כבני אדם אבל האדם והבהמה המה מורכבים מד' יסודות ומדברי מדרש נלמד כי רק הנבראים מד' יסודות נקראו בשר אבל הנבראים מאש ואויר נקראו חיתו ארץ שהם בלא גוף בלי בשר כמובן. ולפ"ז השכל גוזר אשה שידית יכולה להתעבר מאיש בן אדם דיש בזרעו כח יסוד מארבע יסודות ונתפס מהארבע שתי יסודות אל שתי יסודות אשר באשה השידית ונולד ממנה שד כפי' הרשב"ם אבל א"א שאשה אדם תתעבר ותלד משד זכר דהא אין בזרעו אלא שתי יסודות אש ואויר ואשה אדם לא תוכל להתעבר וללידה אלא אם נתעברה מזכר אשר בו ד' יסודות לכן כתב הרשב"ם שהי' שד מאדם זכר שבעל אשה שידית שהוא תקבל מזרע של ד' יסודות ב' יסודות והולד מוכרח להיות שד והבן זה. ובסנהדרין דף נ"ח ע"א גמ' והי' לבשר אחד מי שנעשים בשר אחד יצאו בהמה וחי' שאין נעשים בשר אחד רש"י בד"ה מי שנעשה וז"ל שזרע יוצא מהם שנעשה בשר האם והאב אחד בו עכ"ל עוד שם בד"ה יצאו וז"ל שאין יולדים מן האדם עכ"ל הגם שגוף הבהמה נקראת ג"כ בשר שגם היא מד' יסודות מ"מ אין הזרע האדם בבהמה וחי' מתאחד להיות

נעשה בשר האם והאב אחד בו א"כ אם שד בועל אשה מבני אדם אין הזרע מתאחד להוליד זרע דשד אין בו מד' יסודות וזרע אשה מבני אדם הוא מד' יסודות וא"כ יש ק"ו אם אשה לא נאסרת מבעילת זכר בבהמה דנקראים שניהם בשר שיש בהם ד' יסודות ק"ו שאשה מבני אדם לא נאסרת מבעילת שד זכר דיש בו תרתי לריעותא דהיא בשר והוא רוח ולא בשר וגם אי אפשר לאשה מבני אדם להוליד משד זכר וצדקו דברי מהר"ם לובלין ודוק. ובמזרחי בראשית פסוק ומכל חי אפי' שדים כתב וז"ל ומכל חי אפי' שדים בב"ר דאל"כ לא לכתוב קרא אלא מכל בשר כדאמר קץ כל בשר לשחת כל בשר ויגוע כל בשר מכל החי ל"ל אלא להודיעך שאפי' אותן שאין להם בשר וגויה אלא החיות בלבד שהן השדים הביא אל התיבה להחיתן שלא ימותו במבול שגם הם מתים כבני אדם כדאיתא בחגיגה עכ"ל ועיין רמב"ן ע"פ ע"כ יעזוב איש את אביו וגו' ועיין במזרחי שהשיג עליו מגמ' סנהדרין הנ"ל ודוק. ומה שחידש מהר"ם לובלין דרוח ושד לא נקרא איש והשיג עליו הגאון ר"ח כהן ז"ל מגמ' מגילה דפריך ע"פ והנה איש עומד לנגדו ודלמא שד הוה יעו"ש וכבר הובא שם שהגאון מלבוב השיג עליו בזה דבאמת שהי' מלאך שפיר כתב הקרא והנה איש עומד לנגדו יעו"ש ואביא ראי' לדברי מהר"ם דשד לא נקרא איש דעיין במדרש רבה רות סי' מ"ח וז"ל אמר לה מי את רוח או אשה אמרה אשה עכ"ל הרי שרוח נקבה לא נקראת אשה ה"ה רוח זכר לא נקרא איש כמובן. סוף דבר על משמרתי אעמודה שיפה פסקתי שלא לגלות הדבר הן מהיתר מהר"ם וגם מסניפי היתר אשר חקרתי בעזה"י. וראה זה במדרש רבה בראשית פרשה כ' וז"ל ר' סימן אמר אם כל חי אמן של כל החיים דאמר ר"ס כל מאה ושלושים שנה שפירשה חוה מאדם הי' רוחות הזכרים מתחממים ממנה והיא יולדת מהם ורוחות נקבות מתחממות מאדם ומולידות ממנו עכ"ל הרי משמע שחוה הולידה שדים אשר נתעברה מרוחות הזכרים דלא כמ"ש למעלה בהבנות הרשב"ם אבל מגמ' עירובין דף ח"י וברש"י שם לא משמע כן אלא שנעשו מזרע אדם אשר יצא לאונסו רוחות יעו"ש ופשיטא בתר גמ' דידן אזלינן דאין למדין הלכות מן אגדות אם אם התנגדות מגמ' כנגד המדרש עיין תוי"ט בזה בזרעים ברכות פ"ה מ"ד] דאל"כ למה הביא הגאון מהר"ח הכהן מפירוש השני של רשב"ם ולא הביא דברי הנ"ל רק דאין למידין הלכות מן אגדות ודוק:

סימן נו

הלום ראיתי הלכה למעשה בשו"ת צמח צדק סי' ע"ט שכתב בד"ה אבל למעשה וז"ל אבל למעשה נ"ל להורות בנידן דידן שצריך הבעל להוציאה בבא לצאת ידי שמים אי מהימן לו כבי תרי לפי שאין הגדות העד הזה דומה להגדות העד דעלמא העד זה מתפעל לומר

שזנתה בודאי כאלו הי' רואה עין בעין שזנתה אעפ"י שבאמת לא ראה מידי מ"מ הוא מתאמץ לומר שלא יהי' מפקפקים בדבריו כלל כי ידוע מאותן ענינים ששמע שבודאי זנתה ואע"ג דאינו יכול להגיד לנו אותו עניני ניאוף שיהי' משמע לנו מאותן הדברים שזנתה בודאי כדמשמע לי' מ"מ הוא יודע בעצמו מה ששמע מהווייתן ההם שלא הי' אלא זנות ממש וכיון שהוא כה"ג נ"ל שצריך להוציאה בבא לצאת ידי שמים אי מהימן לי' כבי תרי וטעמא דמסתברא הוא דהרי אנו רואים שהעיד הזה מתאמץ בדבר לומר שזנתה ודאי ומה לו ולצרה זו יעיד ויגיד דבריו כהווייתן מה ששמע קול תנועה והרגשה גדולה ושנראה ונדמה לו שזינתה ממש והב"ד יפסקו כפי ראות עיניהם ולמה הוצרך ולהתפעל ולהתאמץ לומר שידוע לו שבודאי זנתה ושלא יהי' מפקפקים בזה אלא ע"כ צריכים אנו לומר שעושה כן מפני שקנאת ד' צבאות תעשה זאת שיודע הוא האמת והאמת יעשה דרכו או שעושה כן להכעיס לאוסרה על בעלה וכיון דהכי הוא א"כ שפיר קאמרי' אי מהימן לי' האי עד כבי תרי שצריך להוציאה משום דאי האי עד מהימן לי' כבי תרי תו לא חשדינן אותו שיעשה כן להכעיס שהרי מהימן לי' אלא שאומר כן על צד האמת לכך צריך הוא להוציאה וטעמא דמסתבר הוא עכ"ל היוצא מזה יען כי העד מתאמץ לאמור שידוע לו שבודאי זנתה ושלא יהי' מפקפקים בדבר א"כ אי העד מהימן לי' כבי תרי לא חשדי' לי' שעשה כן להכעיס וצריך הוא להוציאה. ובלבבי לא כן הוא הגם שראות עיני הוא כעין רחש כנגד עין ארי דבי עילאה בכל זאת אגלה דעתי לקולא בעזה"י. הנה בקידושין דף ס"ו בהאי סמיא שאמר ליה מר שמואל אי מהימן לך כבי תרי זיל אפקע ועיין בא"ע סי' קט"ו ובב"ש ובפי' הגאון מווילנא מדלא אמר אי מהימן לך שזינתה למה אמר לו אי מהימן ליה כבי תרי מזה ילפי' שצריך להיות נאמן לו בכל ענינים יעו"ש. ולדעתי בהבנת אי מהימן לך כבי תרי ולא אמר אם מהימן לך שנאסרה שבו מקור הדין דכלל גדול בתורה תרי כמאה אם מאה מכחישים שנים הוה ספק השקול דתרי כמאה ותרי אפי' כאלף אם יעידו אלף אנשים כנגד תרי הוה ספק השקול ועיין בנב"י ח"ר א"ע סי' ס"ו יעו"ש ולא עוד אלא אפי' אם המאה או האלף המה תלמידי חכמים גדולים ומצדיקי רבים אפי' חוזים ונביאים ותרי המה מעמי הארץ סוחרים וכנעני ארץ בכל זאת המה שקולים התרי כמאה ועיין ברמב"ם פ"ז מה' יסודי תורה ועיין ברמב"ם בהל' עדות. וא"כ הגם שרב שמואל חידש הגם שאין דבר שבערוה פחות משנים דילפי' דבר דבר אפי' הכי אם איש אחד נאמן עליו צריך לגרש אשתו לצי"ש זה דווקא אם כ"כ נאמן אצלו כבי תרי שאפי' אם מאה אנשים צדיקים יכחישו אותו יהי' אצל הבעל ספק השקול מי משקר אם האיש הלזה משקר או המאה האנשים משקרים שנחשב בעיניו כאלו מאה

עדים יכחישו תרי עדים אז נאמן האיש שיגרש אשתו לצי"ש אבל אם לא מהימן אצלו כבי תרי שאלו יכחישו שני עדים וק"ו מאה אז לא יהי' אצלו עוד ספק השקול שיאמין לצדיקים וחסידים יותר מאיש הזה אז אין לו נאמנות כבי תרי ולא צריך להוציאה בגט דאין דבר שבערוה פחות משנים ואפי' לצי"ש לא צריך לחוש אם העד אין לו נאמנות כבי תרי כנלענ"ד בעזה"י בהבנת חכז"ל ודו"ק. ועוד נ"ל להוסיף בהבנת אי מהימן לך כבי תרי היינו שלא יהי' צריך הוכחה שאמר האיש אמת כמו שנים עדים נאמנים בדיבור פיהם בלבד דכתיב על פי שנים עדים וחידש התוס' בקידושין דף מ"ד בשם הר"י אם צריך שבועה שוב אינם נאמנים דכתיב עפ"י שנים עדים יעו"ש ה"ה העד שידע שתהי' אשתו אסורה צריך להיות נאמן עליו עפ"י דיבורו לבד ולא שצריך הוכחה יען שמתאמץ העד לומר שזינתה בודאי הגם שלא ראה בעיניו רק שמע קול תנועת תשמיש והי' לו להגיד אשר שמע והב"ד יפסקו כפי אשר יתן ד' בלבם למה מתאמץ לומר לב"ד שלא יפקפקו בדבר שבודאי זינתה אלא עכ"ח קנאת ד' תעשה זאת שיודע האמת א"כ אין זה נאמנות כבי תרי שצריך להאמין לעדות על הדיבור שיצא מפיהם בלבד כך צריך להיות הע"א נאמן אצלו יען שיצא העדות מפיו כנלע"ד בעזה"י ודלא כצ"צ וחלילה להורות כנגד גאון ישראל ובאתי רק להרחיב גבולי תורה:

סימן נז

באבן העזר סי' קע"ח סעיף י"ג וז"ל מי שנתחרש בעלה או נשתטה או הי' במדינה אחרת או שהי' חבוש בבית אסורים ושמעו ב"ד מרננים אחריה קוראים ואומרים לה אל תסתרי עם איש פלוני ואם באו עדים אחר שנסתרה עמו ושהתה כדי טומאה אוסרים אותה על בעלה וקורעים כתובתה וכשיבא בעלה או יבריא או יצא מבית אסורים יתן לה גט עכ"ל וברמב"ם פ"א מהל' סוטה הל' י"א כתב וז"ל קוראים אותה ואמרי' לה עכ"ל ובש"ע נשמט תיבת אותה רק קוראים ואומרים לה עכ"ל ויפלא למה קוראים אותה ואומרים לה הלא הב"ד יכולים לשלוח שלוחים להתרות בה שאל תסתרי עם איש פלוני למה צריכים לקרוא לה ולהתרות בעצמם את האשה ומצאתי שהנב"י מהד"ת א"ע סי' קנ"ט בד"ה ועוד עמד בזה ומחדש דבר שיש ספק אפי' אם הבעל בעצמו יכול לעשות שליח לקנא לה דהרא"ש כתב דתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים לא קנה דלא מצי משוה שליח לחוב לאחרים ובזה חידש הוא דבעל לא יכול לעשות שליח לגרש בעל כרחה וא"כ הא דב"ד יכולים לקנא לה הגם שהם רק שליח הבעל כמבואר ברש"י סוטה דף כ"ה בד"ה עבדינן שאני הב"ד דילפי' בדף כ"ז מה ת"ל איש איש לרבות אשת חרש אבל שליח הבעל עצמו או שלוחי הב"ד לא מהני לקנא לה דחוב הוא לה עכ"ד. ולדעתי יפלא דברי הנב"י

כאשר אבאר ב"ה דבשלומא אם עושה שליח לתפוס נכסי הלוה במקום שיש עוד בעלי חובות א"כ יש בגוף תכלית השליחות של השליח אשר אם הוא זוכה בנכסים פועל הפסד לשאר בע"ח וכן בגוף תכלית השליחות לגרש אשתו של המשלח יש בו חוב בזה להאשה אשר הגט הוא חוב לה לכן הגם שהבע"ח יכול לתפוס בעצמו ולהפסיד לאחרים עכ"פ לא יכול לעשות שליח כן וה"ה לא יכול להיות שליח לגרש האשה בע"כ דתורה לא חדשה שליחות לזכות לזה ולחוב לזה דכל שליחות חידוש הוא דילפי' בקידושין מפסח ותרומה וגט ודי אם אין בשליחות חוב לאחרים דמאי חזית לזכות לזה ולחוב לזה לכן לא מהני שליחות אם יש בגוף פעולות כח שליחות חוב לאחרים ודוק. אמנם כאן אם הבעל או הב"ד שולחים שלוחים להתרות בה בהאשה שלא תסתיר עם איש פלוני ואם תעשה כדבר הבעל או הב"ד שלא תסתר עם איש פלוני א"כ לא נאסרה על בעלה ולא תפסיד כתובתה ובודאי אין זה נחשב לחוב מה שלא תוכל לסתור עם איש זר ולשהות כדי טומאה הא זה הוא דת יהודית שלא תסתיר אשת ישראל עם איש א"כ אין בגוף השליחות שום חוב לה נהפוך הוא השליחות הוא שלא תסתר עם פלוני הנחשדת עמה כפי קול והרינון שלא תבוא לידי זנות א"כ אין בגוף השליחות מידי דחוב כמו בשליחות לתפוס נכסים או לגרשה בע"כ שגם אנו מודים דגוף השליחות הוה לפעול חוב לבעלי חובות אחרים או להאשה וכאן בשליחות לקנא לה אם תסתר עצמה אח"כ עם הנחשד ותשהה כדי טומאה תגרום היא בעצמה ע"י מעשיה אשר תעשה חוב לה שתאסר על בעלה ותפסיד כתובתה ודו"ק. והוסף הנב"י שם שאפי' אם הבעל יכול להתרות בה ע"י שליח בכל זאת הב"ד לא יוכלו להתרות ע"י השליח דהב"ד המה רק שלוחי הבעל ומילי לא מימסרי לשליח שאין שליח עושה שליח כמבואר בא"ע סימן לו ס"ה ובסי' ל"ה בב"ש ס"ק ט"ו ולכן צריכים הב"ד לאמור לה עכ"ד. ובלבבי לא כן אדמה לחשוב זה למילי דהלא אם הבעל במדינת הים או חבוש בבית האסורים או נשתטה הב"ד מתרים הגם שאין אומר ודברים בלי נשמע קולם אעפ"כ הב"ד נעשה שלוחי הבעל מכח אנן סהדי מכח חזקת כשרות הבעל שמינח נייחא להם שהב"ד יקנאו לנשותיהן שהקנאת הב"ד זכות הוא להם בכפלים שתשאר טהורה ותהי' האשה מותרת לבעלה כאשר תהי' בביתם בבריאות ואם תסתיר תהי' מפסדת כתובתה אשר מגיע לה כמבואר בגמ' כיון דעוברת על דת יהודית מינח נייחא ליה א"כ לא נעשה הב"ד שלוחים ע"י מילי בשלומא מי שנעשה שליח ע"י אומר ודברים אז מילי לא מימסר לשליח אבל מי שנעשה שליח בלי מילי רק כח ב"ד יפה שעושין זכות לבעל אשר עליהם מוטל לגדור כרם ישראל ובעל נייחא לו בזה א"כ יוכלו לעשות שליח בכח ב"ד. וגם זה בשלומא בקדושין וגיטין

ובהקדשות או הפרה אשר השליחות יפעל דבר בכח המשלח לחדש אישות או לחדש הקדש או להפר נדר אז אמרי' דמילי לא ממסרן שיהי' הכל בכח הראשון לפעול דבר אם לא שמע אזנו הכח מפי המשלח אבל כאן לקנא באשתו שתזהר בנפשה שלא לסתור עם פלוני אלמוני ותהי' נשארת בחזקת כשרות חזקות צדקות וחזקות טהורה לבעלה א"כ אין בשליחות לחדש דבר כלל אז בודאי מילי ממסרים לשליח שתשמע קול בעלה המזהיר שלא תעשה דבר בעתיד אשר אם תסתיר עם פלוני תהי' נאסרת עליו ודוק. ולדעתי שהרמב"ם והש"ע למדו מלשון הגמ' בסוטה דף כ"ה שחקרו אם בעל מחל על הקנוי אם מהני מחילתו ופי' רש"י אפי' לאחר סתירה וסיים וז"ל מי עקר הקנוי ושרי' ליה עכ"ל ורצה לפשוט מן כל הני דב"ד מקנין להם נחרש או נשתטה בעלה ואי אמרת בעל שמחל מהני מחילתו עבדי' מידי דאתי בעל ומחל לי' ומשני סתמא דמילתא אדם מסכים על דעת ב"ד וכתב רש"י וז"ל דסמכי' אסתם דעתיה דאינשי ומקנינן לה ואי אתי ומחל מחול עכ"ל וקשה לי למה הזכיר הגמ' דאדם מסכים על דעת ב"ד ולא משני סתמא דמילתא מינח ניחא לה כדמשני הגמ' מתחילה על הקו' שהקשה עוברת על דת אי רצה לקיימה שהקשה הגמ' ג"כ עבדינן ב"ד מילתא מידי דלמא לא ניחא ליה ותרצו מסתמא מינח ניחא ליה וצע"ג. אמנם מתחילה הי' קו' הגמ' איך הב"ד נעשים שלוחים לחוב לו לבעל ומשני סתמא מינח נייח ליה ולא הוה חוב אבל בקו' איך עבדו הב"ד דבר שיוכל לבוא לזילותי' דבי דינא ע"ז מתרץ סתמא דמילתא אדם מסכים על דת ב"ד ולא ימחול הקנוי וזה דווקא אם הב"ד טרחו בעצמם לקרוא לה ולדבר על לבה דברי נעימות שלא תט מן דרך הצניעות אז סתמא האיש מסכים על דעת ב"ד אבל אם הב"ד לא קראו לה להמשיך אותה בדברים שתחוס על כבוד עצמה וכבוד בעלה רק על הרינון חשביה לזונה ושלחו לה התראה ע"י השליח ב"ד א"כ גם הבעל לא יסכים לדעת ב"ד וימחול על קנאתם אשר שלחו לאשתו וא"כ צריכים לקרוא לה ולדבר עמה שלא יבוא לזילותיה דבי דינא כנלענ"ד לאמת בעזה"י. ואין להשיב ממנ"פ אם לא תסתיר אחר התראה ע"י השליח היא מותרת לבעלה ואם תסתיר אח"כ א"כ בסתירה אחר הקנוי לא מהני מחילה עוד כמבואר בגמ' שם מדהדרי רבנן לר' יוסי תאמר בסוטה שאין לה היתר ועיין בש"ע א"ע סי' קע"ז סעיף ז' יעו"ש. נלע"ד זה דווקא אם הבעל קינא לה והמתין עד לאחר שנסתרה אבל בכל אלו שהב"ד מקנאים כגון שהלך בעלה למדינת הים או אסור בבית אסורים וכדומה אם בא הבעל אח"כ ואמר לא ניחא בהתראתם אלו הייתי בביתי לא קנאתי לאשתי בוודאי אפי' לאחר סתירה יכול לעקור קנאתם וביותר אם הב"ד לא נהגו בה כבוד לקרוא לה יאמר הבעל הכזונה יחשב אשתי שנאתם גרמו לקנאתם ומה איכפת ליה לזילותא דבי

דינא אבל אם קראו לה ודברו על לבה אז בוודאי יסכים על דעת הב"ד כי הלא עשו את שלהם והיא פשעה בעצמה ודוק. וראה זה מצאתי דהנב"י שם בד"ה מכתבכם כתב וז"ל ואלמלא דמסתפינא אמינא שאפי' באופן שחשוב במשנה שהב"ד מקנאים לה היינו מן הסתם אבל אם יצא הבעל מבית אסורים ואמר שלמפרע לא הי' ניחא ליה בקנוי שגם הוא ידע שאשתו עוברת על דת ואפ"ה לא רצה לקנא לה אף דאנן קיי"ל דאחר סתירה אינו יכול למחול אבל אם אמר שהקנוי לא הי' ניחא ליה למפרע אינה אסורה עליו והא דאיתא ברמב"ם פ"א מסוטה וש"ע סי' קע"ח ואוסרין אותה לבעלה לעולם היינו מן הסתם וכן באשת חרש והדבר צריך תלמוד אצלי אם נאמן לומר אח"כ שלמפרע לא היה ניחא ליה עכ"ל א"כ נסתפק הגאון לדינא אפי' אם הי' הב"ד שולחים אחריה אבל אם הי' עוד אומדנא אם הב"ד הי' מבזים אותה ועשו בפומבי ע"י שליח ב"ד ויחשבוה לזונה בודאי יטעון הבעל מי עשה אתכם שלוחים לקנא לאשתי ויבוא לידי זילותא דבי דינא ודו"ק. סוף דבר דנראה לי דמהני שליחות של הב"ד לקנא בנשים כגון אשת חרש או נתפס בבית אסורים או שהלך הבעל למדינת הים רק מתחילה יקראו לה הב"ד בעצמם שלא יבוא לזילותא דבי דינא. ומצאתי לאדמ"ו חת"ס ז"ל בא"ע ח"ב סי' צ"ו ששאל ממנו הגאון ר' בונם איגר ז"ל בנידן חשודה שהתרה בה הב"ד ע"י השמש שלא תעכב לבדה בלי אשה אחרת ועברה והי' חשש שהי' הנחשד אצלה ואדמ"ו חת"ס ז"ל השיב בד"ה וזאת שנית שהו"ל סתירה אחר התראת ב"ד וחקר אדמ"ו ז"ל רק שלא הקינו כדין יעו"ש ולא חקר על כי הי' התראה רק עפ"י שליח ב"ד ולא הוה התראה כי הבית דין לא קראו לה ודברו עמה בעצמם יעו"ש נראה דאדמ"ו לא חש לחידש דין של הנב"י דלא מהני שליח מהבית דין ודו"ק. ומה שפשט להנב"י שם שחוץ מאלו הנזכרים בברייתא לא יוכלו הב"ד לקנא לאשה ובעובדא דשאלה ממט"ד שם הי' הבעל במדינה נראה דשם נגלה אח"כ דגם בעלה הי' מקנא בה ודו"ק. אחרי ימים רבים מצאתי בכנסת הגדולה בהל' סוטה על הטור סי' קע"ח בד"ה אמר המאסף וז"ל לענין הלכה כתב בתשובת כ"י להר"ר אליעזר דילמיגודי דקינוי ע"י ראוי' לחוש לה וה"ה אם קנא לה ע"פ שליח דשלוחו של אדם כמותו וה"ה אם קנא לה על פי שנים שלוחים דהן הן עדיו וכן מצאתי בתשובה כ"י לגדול אחד ועיין בספר באר שבע דף צ"ט ובתשובות נאספות ח"א סי' י"ד עכ"ל נגלה מזה דבעל בעצמו יוכל לקנא ע"י שלוחו ודלא כנב"י שמסופק אי מהני שליחות מכח תופס לבע"ח ותל"י כבר בארתי דבקנא לאשתו לא הוה השליחות לחוב כלל ודו"ק:

סימן נח

ראיתי לאדמ"ו זצ"ל בשערי תורה ח"ג כלל ע"ז פרט ו' אות י"ב שכ' וז"ל עוד יש להסתפק אם ע"א נאמן נגד רוב העשויה להשתנות די"ל כיון דעשוי' להשתנות קלשא וכיו"ב דעת הטורי זהב ביו"ד סי' שצ"ז ס"ק ג' בחזקה העשוי' להשתנות כמו חזקת חי היכי דאיכא חזקה דשעת מציאותן לא אזלי' בתר חזקת חי דהוה חזקה קמייתא אף דבכ"מ חז"ק עדיף מחזקה דשעת מציאותן הרי דדבר העשוי להשתנות מקלש קליש וי"ל ה"ה נגד הרוב העשוי' להשתנות נאמן ע"א אפי' להסוברים דא"נ נגד רוב מעלי' ומצאתי ראיתי שנחלקו בזה גדולי הדור בשו"ת גאוני בתראי סי' ס"ז ה"ה רבינו בעל ט"ז עם רבינו הגאון המפורסמים מו"ה יהושע העשל זצ"ל דעת הגאון מו"ה העשל זצ"ל דע"א נאמן נגד חזקת חי ובע"כ כוונתו דהא דאין ע"א נאמן באסורין נגד חזקה היינו בחזקה אלימא אבל נגד חזקה העשוי להשתנות דקלישא נאמן ע"א לסתור ודעת הטו"ז דאין ע"א נאמן נגד חזקת חי וצריך לומר אף שטו"ז כתב ביו"ד סי' שצ"ז הנ"ל דחזקת חי הוא חזקה קלישא ול"מ נגד חזקה דשעת מציאותן בע"כ סובר דוקא נגד שעת מציאותן כיון דראינו שנשתנה שפיר יש לחוש אולי השינוי הי' מקודם וכבר הי' מת משא"כ הכא בעד שיש להסתפק דלמא לא נעשה שינוי כלל ושקר העיד העד ועדיין בחיותו כמו רובא דעלמא דבכה"ג סובר הטו"ז דאין העד נאמן נגד חזקת חי כמו שא"נ בשאר חזקת וכ"ז פשוט ולא כתבתי רק לפי שראיתי בס' חדש שכ' גדול אחד שטו"ז סותר את עצמו ולענ"ד נראה כמ"ש והנה חזקת חי הוא ג"כ חזקה דאתי' מכח רובא דרובא דעלמא בחזקת בריאים קיימי ואפ"ה סובר הגאון מ' העשל זצ"ל דנאמן ע"א וטו"ז סובר דא"נ וא"כ דין זה במחלוקת שנוי' עכ"ל. ולי תלמידו הקטן יש לי הרהורי מחשבות בשורש הבנת חזקה העשוי' להשתנות ואבאר בקצירת אומר וירויח לי בעזה"י. לדעתי אם שנות חיי אדם קצובים לו מיום בריאתו בבטן אמו והוא חי אותם שנים א"כ הגיע לחיות כל זמן שנקצב לו מן הקב"ה ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה א"כ לא מקרא שנשתנה חזקת חיותו כי הלא חי כל קצבת החיות והגם שהוה חזקה פוסקת לשנים ידועים בכל זאת הזמן הזה הוה חזקה אלימתא דלא הוה חזקה עשוי להשתנות רק חזקה להיות פוסקות כאשר הגיע לקץ הזמן אשר קצוב בתוך הגוף מכח חיות כאשר כלה השמן יכבה הפתילה. ואוסף עוד אפי' אם עין בעין נראה שרבים ימותו לבן עשרים ושלושים ולארבעים ולחמישים ולשישים וכדומה במשך זמנים הללו בכל זאת נאמר כל מי שחי ל' יום ויצא מכלל נפל הוא הי' יכול לחיות שנות דור ודור שבעים שנה או שמונים שנה רב מסיבות חצוניות נפסק חיות מרוב פחדות ודאגות אשר

יפעלו על בריאות וחיות הגוף אדם או רבים ימותו מרוב בעילות שזקנה קפצה עליהם או מרוב עניות לחץ ודחק רעב ללחם וצמא למים וכן נהפוך הוא שאכל שבע ודשן שעונג נתהפך לנגע כן יש אנשים שחטאו בנפשותם שעברו על עבירות חמורות אשר דין ארבע מיתות ב"ד לא בטלו מהם דכתיב אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם אשר נתקיים בהם שנות רשעים תקצרנה ונשלחו ביד פשעם כמ"ש הרמב"ן בתורה פ' בראשית פי"ב לא תאכל ממנו וז"ל ועל דעת אנשי הטבע הי' האדם מעותד למיתה מתחילת היצירה מפני היותו מורכב אבל גזר מיתה שאם יחטא ימות בחטאו כדרך חייבי מיתה בידי שמים בעבירה כאוכל תרומה ושתוי יין ומחוסר בגדים וזולתם שהכוונה בהם שימותו בחטאם טרם בא יומם ולכך אמר בעונש עד שובך אל האדמה כי ממנה לוקחת כי עפר אתה ואל עפר תשוב בטבעך עכ"ל הכלל כי רבו ורבו סיבות חיצוניות אשר יקצרו החיות יעקב אבינו אמר לפרעה ימי שני מגורי שלשים ומאת שנים מעט ורעים הי' ימי שני חיי ולא השיגו את ימי שני חיי אבותי בימי מגוריהם וחכז"ל אמרו שנתקצרו שנותיו על זה שאמר לפרעה ועיין רמב"ם פ"ד מהל' דעות ה' ט"ו והל' י"ט דוק ותמצא הרבה דברים שמאבדין את הגוף אכילה גסה הוא סם המות רוב בעילות אחד מאלף מת בשאר חלאים והאלף מרוב תשמיש יעו"ש מי יספר רוב סיבות חיצוניות אשר יסובבו להאדם צנים ופחים שמועות רעות ר"ל בנים רעים אשה רעה וכדומה סיבות אלפים אלפים אך כל אלה סיבות מבחוץ אשר על ידם לא הגיעו למלאות שבעים או שמונים שנה. וראה שאפי' אם ראינו שאשה הפילה עוברה לא אמרי' הוברר הדבר שהי' נפל מעיקרא שכ' הנמ"י פ"ד דיבמות בטעמא דר"ל חליצת מעוברת לא הוה חליצה וז"ל ופסוק תלמודא בסמוך דהלכתא כריש לקיש דחליצת מעוברת לאו שמיה חליצה ואע"ג דהפילה לבסוף לא אמר אגלאי מילתא למפרע שהעיבור לאו כלום הוא ואע"פ דבהרבה מקומות קיימ"ל איגלאי מילתא למפרע אמרי' שאני הכי שאם בשעה שחלץ הי' ודאי שלא היתה ראוי' לבא לכלל לידה אין הכי נמי דההוא עיבור כמאן דליתא דמי וחליצה שחלץ לה כשירה אלא שאינו כן דאיהו חיש דלמא באותו שעה ראוי' היתה לילד ולד גמור אלא שאחר כן גרם לה איזה דבר להפיל נמצא דחליצה דמעיקרא לאו כלום הוא עכ"ל הרי אפי' אם ראינו שהאשה הפילה אעפ"כ אמרי' דלמא סיבה חיצונה גרם להפיל ובשעת חליצה הי' ראוי להיות ולד מעלי' יען דרוב נשים ולד מעלי' בבטנם ק"ו בחיות אדם מהכ"ת לומר שלא הי' בכלל לחיות שבעים שנה ומה שנראה שמתים קודם שבעים שנה הוא מרוב סיבות חיצוניות אין ספורות למו שגרמו קצירת שנותיהם. ועתה נדע שאם אנו דנין על אדם אם הוא חי עודנה אוקמי' אותו על חזקת קמייתא שהי' בחיים חיותו ועדיין

הוא חי וקיים דהא טבע אדם לחיות שבעים או שמונים שנה מהכ"ת להוציא איש פרטי שאנו דנין עליו מחזקת חיות שלו שניחוש שסיבה חיצונה פעל עליו שימות קודם זמנו שהוקצב על אדם לחיות ואם כי רבים בני שוממה אשר סיבות חיצוניות פעלו עליהם שימותו בלא קצם האיש או האשה אשר דנין עליהם נשארו בחזקתם כמו אם אנו דנין על אדם פרטי אם הוא בחזקת כשרות אוקמי' אותו בחזקת כשרות הגם שידענו שרבו וגם רבו חטאים בנפשותם אמרי' מה איכפת לנו בהמון החוטאים אשר אין אנו דנין עליהם אותו איש פרטי אשר עומד לפנינו נוקמי בחזקת כשרות כן הוא בחזקת חי שלא פעל סיבה חיצונה עליו הגם שסיבות חיצוניות רבים חללים הפילו מ"מ על אדם פרטי שאנו דנין נאמר שלא פעלו עליו סיבות מבחוץ ודוק [ועיין תוס' שבועות דף מ"ו]. אמנם אם שמענו שאדם מת יהי' אפי' בן עשרים או בן ארבעים א"כ ידענו שפגע באיש הזה סיבה חיצונה שיומו בא קודם השנים שהוקצב לאדם ומי יודע למה נקצר קודם זמנו אי עונותיו או עון הדור גרמו שנשלח ביד פשעם שנתפס בעון ופשע לחטאת הקהל או צינים ופחים ביד עיקש קור וחום פעלו עליו וכדומה א"כ כיון שיצא חיותו קודם שנות ודר ודור א"כ איך נאמר שאין זה ל' יום שמת או ג' ימים משנהרג מכח חזקת חיות הכי הי' לו חזקת חיות על ימים ושעות ומי יוכל לדעת עומק הדין לאיזה יום ושעה פגעו בו הגבאים המחזירים לפרוע מן האדם כי רק לצדיקים הקב"ה ממלא שנותיהם מיום ליום ואיך נאמר שמכח חזקת חי שהי' לו מת בתוך ל' יום ונשאר רק ספק אומת מת או נהרג ולכך בא שעת מציאותן ומכריע הספק שמת לפניו אבל אם אנו רוצים לחקור על החי אם הוא עדיין חי וקיים אז חזקה גדולה מאוד דימי שנותינו בהם שבעים או שמונים שנה ויש לי בזה הערות רבות לתרץ כמה סתירות וקו' חמורות חמורות כי בדברי יש טעם וסברה למה יפעל שעת מציאה נגד חזקת חי ובלי שעת מציאה יש בחזקת חי חזקה גדולה ולא כתבתי אלא ברמז מעט כי ברוב חולשי לא אוכל להאריך ועיין בספרי מ"ח ח"ר סי' פ"ב ודוק. היוצא מזה יש חזקות הקבועים לזמן כמו קביעת קדושת שבת וקדושת מועדים ימי יו"ט ימי ר"ה ויו"כ וחיוב ישיבת סוכה ואכילת חמץ בפסח או אכילת חדש או ימי קטנות בזכר ונקיבה או חזקת מעוברת וכן חזקת שמיטה ויובל וכדומה הגם דהווין חזקה הפוסקת אבל חזקה עשוי להשתנות לא הווין וכן חזקת חי הוה חזקה הפוסקת אבל לא חזקה עשוי להשתנות אבל יש חזקת חי מצוי לפסוק ע"י סיבות חיצוניות מבחוץ ואם נראה שנעשה פסיקות החיות אז שעת מציאה מכריע ודוק. ודע דגם לבהמות יש זמן קצוב לכל מין ומין כמה ימי משטרו על הארץ אשר יוכל לחיות על פני האדמה אם לא יבואון סיבות חיצוניות אשר יפעלו כנגד הבריאות ויקצרו ימי

חייהם פעם יש שגם הכפירים שואגים לטרף ויש שישבעו יותר מדאי עיין בהגהת הטור בכרס שניקב להוציא ההבל מבטן ויש שיצמאו או ישתן יותר מדי יש שהבלים גרם מהר ובקעה עיין בב"מ ויש קור וחום שיפעילו עליהם או עבודה רבה וגדולה אשר על ידו יזקינו ויחלשו עיין בב"ק ויש עשבים ידועים אשר ממית אותם באכלם או יכחיש בשרם עד שימותו וכדומה אלף סיבות חיצוניות ויש חלאים ידועים אשר שולטים בבהמות בעולם ואם יעשה להם רפואה יחיו עיין באלו טריפות חותכים מכאן וחיה ויש שיפעול עליהם קול רעם או קול ארי' עיין בטריפת ריאה בצמקה והכלל שלמה אמר כמות זה כן מות זה ומותר אדם מן הבהמה אין ועיין בהל' טריפות סי' ל"ב וסי' נ"ב יש שנדרס ובארס ימות בתוך י"ב חודש עיין סי' נ"ז וכדומה א"כ גם בבהמות הוה חזקת חיות חזקה מעלי' אך מצוי לפסוק החיות ע"י סיבות מבחוץ ועיין בט"ז סי' שצ"ז ודוק ודברי אמ"ו ז"ל שמבליע בלשונו חזקת חיות עם רוב בריאים לא יובנו לתלמידו כי המה שני מינים נפרדים ואין כאן מקומו להאריך:

סימן נט

עוד ראיתי לאדמ"ו הגאון ז"ל בספרו שערי תורה שם כלל ח"י פרט ו' שנתקשה בקו' גדולה וז"ל יש לחקור דהנה איתא במס' חולין דף ס"ג ע"ב ת"ר לוקחין ביצים מן העכו"ם בכל מקום ואין חוששין לא משום נבילות ולא משום טריפות ומקשה הש"ס דלמא דעוף טמא נינהו וכתבו בתוס' ד"ה דלמא וז"ל וא"ת כיון דעופות טהורים הוי רובא ניזל בתר רובא וכן הקש' הר"ן וכתב דיש שתירצו דאע"ג דמיעוטא נינהו כי מסמכינן להו בהדי נבילות וטרפות הו"ל רובא א"נ מע"מ וכ"כ הרשב"א דאמרינן סמוך תרי מיעוטא ואף דתוס' ור"ן ורשב"א תי' שם עוד תירוץ אחר יש לומר כמש"כ רשב"א דאין לשון הש"ס מדוייק לפי' זה אבל בגוף הסברא אמרינן סמוך תרי מיעוטי כ"ע מודים ועיין כיו"ב במס' ברכות דף נ"ג ע"א מיעוטא לכשפים ומיעוטא לגמר את הכלים אשתכח דרובא לאו לריח עבידי ועיין בפליתי סי' ט"ו ס"ק ג' וא"כ קשה בהאי דקיי"ל רוב מצוין אצל שחיטה מומחין הם ואף דאיתא בטושו"ע יו"ד סי' א' ס"א באם הוא לפנינו צריך לבודקו מ"מ לכ"ע היכי דליתא למיבדק סמכינן על רובא וכאמוראי דחולקים על רבינא וכן קיי"ל בחולין דף י"ב ע"א באבדו גדייו ותרנגוליו ומצאן שחוטין במקום שרוב ישראל מצוין מותרין כדאי' ביו"ד סי' א' ס"ד הא כתב הרשב"א במשמרת הבית דף ו' דאיכא מיעוט מומחים ששוהין או דורסין או מגרימין בדרך המקרה בנפלה מידו הסכין או עוף או שהי' סכין רעה ודורס שאין ברית כרותה למומחין שלא יעפו ולא ייגעו ולא ישיגו סבה בשחיטה ועיי"ש וא"כ האיך יש לו שם רוב כיון דאנו דנין על השחיטה אם נעלה

בהכשר נימא סמוך תרי מיעוטא בהדדי מיעוט שאינן מומחין ומיעוט מומחין שפוסלין השחיטה במקרה והאיך סמכינן על רובא היכא דליתא השוחט קמן או באבדו גדייו ותרנגוליו דאולי לא נעשה השחיטה בהכשר עכ"ל. ונלע"ד לתרץ בעזה"י בכמה אופנים כשאר אבאר ברצות ד' (א) בשלומא בבצים הגם שעופות טהורים מרובים מן הטמאים אם נצרף בצים מן עופות טהורות שהם נבילות וטריפות עם בצים מעופות טמאים יהי' מחצה על מחצה דאם באמת הביצה מן נבילה וטריפה היא אסורה בודאי וכן אם הביצה מן עופות טמא אסורה בודאי א"כ יש שני מעוטים המצטרפים להחזיק בהבצים בספק איסור כמובן אבל במצא תרנגוליו וגדייו שחוטין אזלינן בתר רוב המצויין אצל שחיטה מומחה ונעשו גדייו ותרנגוליו שחוטים כדין ואם תחוש שיש שגם מן המומחים מיעוט מכשילים אשר יהי' השחיטה פסולה נאמר הלא גם אם השוחט אינו מומחה בכל זאת אפשר דשחט שפיר שלא אירע בשחיטתו שום פסול מן ה' הלכות למשה מסיני א"כ המעט שאינם מומחים אעפ"כ שחטה שפיר הנה כנגד מיעוט מומחים שיוכל לבוא להם פסול בשחיטתם יש מיעוט כנגד מיעוט ונשאר עוד רוב מצוין אצל שחיטה מומחין ודוק. (ב) בשלומא בבצים חידש הר"ן דינו דמנ"ל ידעינן דרוב עופות טהורין הכי ידענו סך עופות טהורין וסך עופות טמאין דנימא דרוב בצים באין מן העופות טהורין רק מדכתבה התורה הטמאים בשמם ולא הזכיר שמות עופות טהורים כמו שכתבה התורה בבהמות ע"כ דכלפי שמיא גלוי דעופות טהורין מרובין מן הטמאין ומזה לא ידעינן רק דטהורות מרובין ואולי אפשר הטהורין כעת (ג"כ) יותר מן הטמאין וא"כ אם נצרף מיעוט בצים מן העופות טריפות יהי' כנגד מיעוט אשר הטהורין מרובים מן הטמאין והוה כמחצה על מחצה אבל בשוחטין לו יהי' שיכול לבוא גם למומחין דרך המקרה מכשול שיהי' שחיטתו נבילה אבל עכ"פ ידענו שרק אחד מאלף אשר מצוין אצל שחיטה ימצא רק אחד מהם שלא יהי' מומחה וגם לאחת מן עשרת אלפים עופות אשר ישחט השוחט מומחה יקרה המקרה שיבא להמומחה שיתעלף ויתעף או שיפול מידו הסכין בתוך השחיטה וכדומה א"כ גם נצרף השני מיעוטים האלה נשאר עוד רוב גדול שרוב מצוין אצל שחיטה מומחין דרוב גדול וחזק הוי' אשר השני מיעוטין לא יגרע כחו ודוק. (ג) עוד נ"ל לחדש הגם דבבטח יוכל לבוא גם למומחה מכשול באחד המכשולים אשר סיפר הרשב"א היינו באיזה שנים זה אחר זה אשר השוחט ישחט בכל ימי חול יוכל לבוא באחד הימים ובאחד השחיטות אשר ישחט בכל יום כמה עופות וגדיים ובהמות יארע פעם אחד מכשול אבל ברוב ימים אשר ישחט לא יבוא למומחה אחד מן המכשולים וגם ברוב שחיטות בכל יום לא יבוא למומחה מכשול א"כ ביום שמצא תרנגוליו וגדייו

שחוטין אזלינן בתר רוב המצוין אצל שחיטה מומחים הם ואמרינן שהיום מן רוב ימים שלא יארע שמומחה יכשול בשחיטה ואזלינן בתר רוב שחיטות אשר יצאו מן המומחה בכשרות אפי' באותו יום המה כשרות והבן [ועיין פרק כלל גדול]. (ד) גם נראה לי בשלומא בבצים בודאי יש מיעוט עופות טמאים אשר יטילו בצים וגם יש בבטח מן עופות טהורין מיעוט בצים אסורין א"כ מצטרפין השני מיעוטים אשר המה שניהם יחדיו בעולם אבל במצא תרנגוליו וגדייו שחוטים הכי ברור הוה שביום ההוא נמצא בעולם מיעוט שוחטים שאינם מומחים אשר שוחטים או הכי ברור הוא שיארע גם משוחטים מומחים מכשול וכי שני מעוטים שאינם ברורים שבודאי המה בעולם לא יוכלו לדחות רוב שהוא ודאי וברור בעולם ודוק. וראה זה מצאתי לאדמ"ו הגאון אמרי אש ז"ל בא"ע סי' צ"ו בד"ה אשר כתב וז"ל ואולם לכאורה הרי במכה אביו גופא איכא לפי תלמודן שם תרי מיעוטא דלמא לאו אביה ודלמא עדי עריפה הן והוה עדות שאי"ל ולפענ"ד נראה ברור דהר"ן לא אמר דחיישינן לשני מיעוטא רק בכה"ג דהתם דאיכא מיעוט עופות טמאים ומן הטהורים עוד נגרע דיש ביניהם וודאי מיעוט טריפות נמצא דאין לומר רוב בצים מותרות דאיכא תרי מיעוטא בצים אסורות בבירור משא"כ כאן דל"ל דודאי איכא דלאו אבוה ומאותם שהם כשרים בני אבותם וודאי איכא סריסים כיון דנגד כל אדם איכא רוב גמור ואינו נגרע בבירור מן המיעוט וכיוצא בזה כתב הרשב"א במשמרת הבית דפוס ברלין דף ה' ע"א מסופו] דלכך חוששין בהלך בעלה וצרתה למד"ה דאסורה לשוק אף לרבנן לדעת הרי"ף וסיעתו דמיעוט אינן מתעברות ומאותן דמתעברות איכא מיעוט דמפילות לכך אף לרבנן חוששין כיון דנגרע בבירור מן הרוב וזה לא שייך במיעוטא דלאו אבוה הוא ומיעוט דסריס דאין שייך לצורפן כיון דאיכא נגד כל אחד רוב גמור ואין בירור שיש שני המיעוטין יחד לעולם אף על פי שיוכל להיות אבל אינו ברור כמו בבצים דבודאי במיעוט טהורים מיעוט טריפות עכ"ל אודה ד' הרי שפתיו ברור מללו הבדל בזה וכאן עדיף ביותר דשני מיעוטין אינם ברורים שהמה בעולם או יבוא בעולם כלל והבן וכעין זה השגתי בגליון הפלתי ביו"ד סי' ט"ו בד"ה בחדוש דחפץ לדמות לדברי הר"ן בדלא שהה יש תרי מעוטי דלמא במקום נקב קשחט ודלמא נפל הוא יעו"ש ולדעתי לא דמי לדברי הר"ן ודוק:

סימן ס

שמחת פורים וכל טוב להמ"ג הרב ר' דוד נ"י אב"ד בק"ק איללאווא. אחד"ש קבלתי אתמול מבע"ד מכתבו נפשו בשאלתו להשיב מיד אירע ר"ל מעשה שהלך איש סוחר ירא ד' מרבים לעשות חשבון עם השררה מעבר לנהר וואג ובאותו יום בערב באו דייגים

והביאו בגדיו וכתביו ואמרו שמצאו על שפת הנהר ובעוה"ר קרוב שנהרג ע"י שודדים אבל גופו נא נמצא וכבודו נ"ו עשה כדת שלא יתאבלו ולא יאמרו בניו קדיש רק אשתו נשארת מעוברת והיא קרובה ללדת ושאל אם תנד זכר אם מותר נקרוא אותו אחרי אביו או גם זה בכלל מכשול שיאמינו שזה ברור שמת והאריך במתק שפתים אבל זה תוכן השאלה בקיצור נ"ל ברור כי בזה יש מכשול ח"ו כי במדינתינו אין קוראים לילד הנולד אפי' אחרי שם אבי אביו או אבי אמו בחייהם אשר בימי רמב"ן עשו כן אבל בן אחרי אביו הוא דווקא אחרי מותו ולא בחייו כי הוא בכלל בחוקותיהם נא תלכו א"כ אם יהי' נקרא הבן בשם אביו יחליטו שאביו מת ואוסף נופך אם אביו נהרג א"כ רוע מזל שם זה ולא יקרא בנו בשם הזה עיין בטיב גיטין בשמות אנשים אות ב' ס"ק כ"ה שנתקשה על זה לר' עקיבא ור' גמליאל שהי' מעשרה הרוגי מלכות ואעפי"כ נקראו בשמם וג"כ מגדלי' וישעיהו אמרתי במקו"א אם נהרגו על קידוש השם אשר מברכים ברכה קידוש שם שמים וגם בגוף ההריגה עבדו ד' כי הקב"ה קיים בהם בקרובי אקדש שבחר בהם במחשבה א"כ לא נקרא רוע מזל אבל מיתות שופך דמים הוה רוע מזל ר"ל א"כ בודאי לא יקרא שם הבן אשר יולד על שם אביו אפי' אם יתברר שנרצח משודדים ויקרא לולד בנימין נתן עיין רמב"ן פסוק ואביו קרא נו בנימין בן ימין ולא בן אוני וד' ינחם אותו ואותה הדש"ת. אחר זה נזכרתי בטיב גיטין שמות אנשים אות ש' ס"ק ד' שכתב וז"ל עיין בתשובות הר"ש בן הרשב"ץ ז"ל סי' רצ"א כתב וששאלת איך הוא זקיני הרמב"ן ז"ל וגם רבינו יונה בן ר' אברהם ז"ל דע כי אברהם אביו של רבינו יונה ז"נ ואמו של הרמב"ן הי' אחים ובתו של רבינו יונה היתה נשואה לר' שלמה בנו של הרמב"ן ז"ל וכשנפטר רבינו יונה בטילוטלא היתה בתו מעוברת וכשילדה ילדה בן זכר והי' לו לקראותו משה בשם אביו אמר הרמב"ן ז"ל אעפ"י שצריך לקראותו על שמי אני רוצה שנקרא יונה ע"ש זקינו אבי אמו משום וזרח השמש ובא השמש עד שלא כבתה וכו' וכן הי' דנפק מיני' גברא רבה והי' רב גדול בישראל ע"ש וזה מורה שהי' דרכם לקרות ע"ש אבי אביו אעפ"י שהוא בחיים עכ"ל הרי שרק על שם אבי אביו הי' קוראים אפי' בחייו לכבודו אבל כי נח נפשו אבי הילד קרא לילד על שם אביו כמו במ"ק דף כ"ה בחנן שהעיר גם מעלתו נ"י א"כ בנידן שאלתו בודאי יחליט העולם שאביו מת ואם כן כיון שליכא עדות אסור לקרוא אם יהי' הולד זכר בשם אביו וכיון שהרמב"ן חידש שקריאת השם הוא משום וזרח השמש ובא השמש א"כ כיון שליכא עדות על ובא השמש איך אפשר לקרוא אם תלד זכר וזרח השמש הלא ליכא עדות וגם ממילא לא נכון לקרוא אפי' יבורר הריגת

אביו בשמו משום רוע המזל ר"ל שלא יהי' סופו ח"ו כמו שהי' לאביו חלילה וחלילה רק יהי' ימין ד' נאדר בכח ודוק:

סימן סא

נשאלתי מאחד אשר בתו נשתגע ר"ל והי' עמה אצל רופאים מומחים ופזר עליה כפי השגת ידו ולא מצאו רפואה למחלתה והוגד לו שבמרחק רב יש מכומרים אשר מתעסקים לרפאות אותן חולים אשר הרופאים מתיאשים אותם ותנאי התנה עם קרובי החולה (א) שלא יותן רשות לקרובים לכנוס בבית חולאים לראות מעמד החולה אפי' אם יוכתב אגרת לשאול על החולה יקרע וישרף שאם יתרפא יכתבו הם שיבוא קרוב ויקח הנתרפאים ואם ימות החולה יכתבו שמת ר"ל (ב) שלא יותן רשות לשלוח שום דבר מאכל או משקה לבתו החולנית שאין רשאי לאכול או לשתות דבר שר נא מתוקן כפי הכנת רפואתם וכפי השעה אשר יתנו להחולה לאכול ולשתות וביקש האב להגיד לו אם רשאי עפ"י דין תורה להוליך בתו לשם. תשובה אבאר בעזה"י שנראה ני שמותר לשלוח בתו ולפום רהיטא חששתי לאסור דעובר האב על לפני עור לא תתן מכשול במה שחדשתי במקו"א הגם שהש"ך ביו"ד סי' קנ"ח ס"ק ה' דבישראל שאוכל נבילות אין ב"ד צריך להפרישו וביאר בדגול מרבבה שם הלא אעפ"י שחטא ישראל רק הש"ך סובר אפי' ישראל גדול העובר אין צריך להפריש שרק אם אוכל בשוגג אבל מזיד דקטן דהוה כשוגג צריך להפרישו יעו"ש אבל מודה הש"ך שישראל גדול שהוא שוטה צריך להפרישו דשוטה נחשב כקטן שמזיד שלו הוא שוגג דאין בו דעת וא"כ יש על האב מצוה להפריש בתו שלא תאכל אסורין ק"ו שעובר על לפני עור אם הוא שולח בתו לבתי הכומרים לאכול שם רק אסורין ודוק. שוב התבוננתי הלא היא נשתגע ר"ל אשר יום יום היא בסכנה גדולה שלא תאבד עצמה לדעת וגם תזיקה לאחרים ר"ל א"כ פקוח נפש הוא ומותר לרפאות אותה אפי' בדברים אסורים ואין לומר יען שמקפידים שצריכה לאכול מבשר שלהם הוא בכלל העברת הדת שצריכה למסור נפש זה שבשתא דהלא אפי' איש או אשה הבא מאנשי אמונתם יקפידו כן שלא לאכול או לשתות מכל הבא מאנשי קרוביהם א"כ נגלה שגם זה בכלל תכסיסי רפואות שלהם שלא יאכל המשתגע אנא מאכלים ומשקים אשר הוכן לפי חכמת רפואה שלהם לפי מזג גופו של המשתגע וא"כ אין בו סרך העברת הדת ח"ו ואין בו רק מה שהיא תאכל איסורים ופקוח נפש דוחה הכל דכתיב וחי בהם ולא שימות בהם ומותר להובילה לשם ודוק. ואוסף נופך בעזה"י דלו יהי' אם הי' החק שם בבית חלאים שרק בשר כשר ויין כשר לא יוכנס שאז נראה כאלו יש בו תכלית העברת הדת ח"ו אשר יהי' הדין שתמות ואל תעבור עיין ביו"ד

סי' קנ"ז בכל זאת כל השורש מן ונקדשתי בתוך בני ישראל ביאר היטב ברמב"ם בספר המצות עשה ט' יעו"ש וא"כ שוטה שאינה בן דעת פטור מכל המצות עשה גם מצות עשה של ונקדשתי אין חיוב עליה וגם מסברא הלא אין חילול השם אם שוטה לא ימסר חיותו לקדש שם שמים וא"כ מהכ"ת נימא שקרובים שלה יהי' עוברים בזה על לפני עור אם שנימא גדול המחטיא הלא השוטה לא יהי' נחשב לחוטא ובפרט דלא מיכוון הקרוב רק לרפאות לזה ולא אפשר ולא קמכוון מותר ועיין בפנ"י פסחים דף כ"ו הביא חקירות הרמב"ם ודוק בדבריו. וראה זה מצאתי לאדמ"ו חת"ם סופר ז"ל ביו"ד סי' ע"ו בד"ה ויש בזה כתב בנידן שאלתו וז"ל יש בזה עוד משום אכילת דברים האסורים ובפרט שהכומרים מקפידים שלא תאכל משלה בשר כשר אלא מפתם תאכל ומכוסם תשתה וכוונתם בזה להעביר על דת וכל להעביר על דת הוה כמו ע"ז עצמה דיהרג ואל יעבור וכשם שאין מתרפאין בעצי אשרה אפי' רפואה בדוקה ה"ה שאין מתרפאין בהעברת הדת כגון שרפואה בדוקה לאכול בשר והגוי מתכוון להעביר ורוצה שיאכל דווקא נבילות ואם לאו לא יניחנו לאכול בשר ימות ואל יאכל נבילות ומכ"ש הכא שהעבירה אינו ענין לרפואה כי רפואתה בסמים וסממנים ולא באכילה זו ומכש"כ שיש לחוש בפיתוי להעברת דת והמרת דת ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם ומוטב שתמות זכאי ולא תמות חייב עכ"ל עין בעין נראה הבדל גדול בזה דבשלומא אם אין זה חק אצלם שכל הבא לבית חולה שלהם שצריך לאכול ממאכלם ולא יבוא אדם שם אז הוה כהעברת הדת אבל כאן שיש חק שכל חולה צריך לאכול ממאכלם אשר יתקינו מפי הרופאים לפני החולים ולא יבואו קרובים לבקר אז גם אדמ"ו נ"ל מודה דאין זה נקרא העברת הדת רק בנידן אדמ"ו ז"ל בודאי הי' באופן שבשר טריפה הי' רשות להביא שם רק בשר כשר לא וגם אחרים רשאים לבוא לבקר רק ישראל לא וא"כ הוה העברת הדת ודוק. אך מה שכתב אדמ"ו ז"ל שם בד"ה ועוד שיש לחוש על דברי חז"ל חביבה עליהם בהמתן של ישראל מנשותיהן וגם יש לחוש דלמא אחר שתתרפא תאנס או תתפתה להן יעו"ש ופלא הגם שהש"ך ביו"ד סי' קנ"ז ס"ק י"ד כתב שדעת ר"ת הוא שאפי' אשת איש הנבעלת מן עכו"ם לא הוה גילוי עריות מ"מ אין כן דעת הפוסקים כבר השיג עליו בגליון בשעה"מ מרמב"ן במלחמות ור"ן סנהדרין ופנ"י בכתובות דף ג' שהשיג על הב"י יעו"ש וא"כ מהכ"ת לחוש שלא ליתן אותה לרפאותה משום חשש רחוק דלמא תיאנס או תתפתה על שתתפתה בבריאותה יש לה חזקת כשרות ועל האנוס יש דעת גדולי ראשונים שאין זה בכלל גילוי עריות דתהרג ולא תעבור וספק נפשות להקל ודוק ואולי שם בנידון אדמ"ו שהיא בר דעת רק היא חולנית חשש אדמ"ו ז"ל אבל בנשתגעה ר"ל שהיא כעת אינה בר דעת שגם

אם תתפתה כעת וק"ו תאנס היא כקטנה לא הי' אדמ"ו חושש על זה רק שם הי' אדמ"ו אוסר דהוה העברת הדת שלא תאכל בשר כשר ודו"ק. סוף דבר כפי שאר חששות סכנות גדולות אשר יש לחוש ח"ו ע"י בתו המשגעת ר"ל אמרתי לו שלא יקרה לו עון אם יסלק הנזק בכל אופן שתשיג ידו וד' יעזור לו שיראה רפואתה חיש מהר הנלענ"ד בעזה"י:

סימן סב

בש"ע או"ח סי' שד"מ סעיף א' וז"ל ההולך במדבר ואינו יודע מתי הוא שבת מונה ב' ימים שנותן אל שכחתו ומקדש בקידוש והבדלה ואם יש לו במה להתפרנס אסור לו לעשות מלאכה כלל עכ"ל וכתב במג"א ס"ק א' וז"ל אע"ג דרוב ימים הם ימי חול זה מקרי קבוע עכ"ל ודקדקתי למה לא כתב המג"א דמקרי קבוע ולא אזלינן בתר רוב דכל קבוע הוה כמע"מ. ונלע"ד דלולא דמג"א חידש כאן סברת קבוע הייתי אומר דלא שייך כאן דין קבוע דהא דין קבוע כמחצה על מחצה חידוש הוא כאשר ביאר הר"ן הובא בש"ך יו"ד סי' ק"י ס"ק ד' יען דקבוע חידוש הוא לא אמרי' קבוע למפרע גם לא הי' נודע האיסור בשעה שלקח הבשר יעו"ש וא"כ נראה ג"כ לחדש דלא שייך קבוע רק אם האיסור וההיתר ישבו יחדיו בעולם כגון בזרק אבן לתוך תשעה ישראלים וגוי אחד או בט' חניות בשר נבילה ואחת בשר כשר או ט' מוכרים בשר כשר ואחת מוכרת בשר נבילה או באשה נבעלת ולא ידענו אם מאיש כשר או פסול וכדומה דשניהם המה בעולם יחד אבל באיש ההולך במדבר דשם השבת עם ימי חול אי אפשר להיות בעולם יחדיו בעת וזמן דע"כ רק יום אחד בעולם או יום שבת או יום חול והגברא מסופק אי היום קודש או חול מסתבר ליל אחרי הרוב הלא רוב ימים המה חול ולא קודש ונא שייך לומר קבוע כמחצה על מחצה דהלא זמן האיסור הוא יום שבת והיתר הוא יום חול אינם בעולם יחדיו בכה"ג לא חידש התורה דין קבוע דכל קבוע חידוש הוא ואמרי' דווקא כמו בזורק אבן דכתיב וקם עליו ודוק ואולי החכים המג"א וכתב וז"ל וזה מקרי קבוע עכ"ל דבאמת לא הוה דין קבוע ממש אבל כיון בבטח יש בתוך הימים ג"כ יום קודש נקרא קבוע שאם יש לו מה לאכול לא יעשה מלאכה כלל ודוק. אמנם בירושלמי פרק כלל גדול כתב וז"ל גדול שנשבה בין העכו"ם רב ושמואל חד אמר מונה ששה ועושה שבת וחרנה אמר עושה שבת ומונה ששה רבי יצחק בר אלעזר בשם רב נחמן בר יעקב מונה ששה ועושה שבת חמשה ועושה שבת ארבעה ועושה שבת ג' ועושה שבת שנים ועושה שבת אחד ועושה שבת אמר ר' מנא אין אשתבאי בתלתא הוא עבד בשובתא רב הוה חייליה לתרין מחזירין הוא עבד שובתא ואין לא לתמוה ויחוש לכל הימים כהדא קידש אשה בעולם רבי יעקב בר אחא איתפלגון ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש ר' ויוחנן אמר חושש לכל הנשים ריש לקיש

אמר אינו חושש לכל הנשים תמן יש לו תקנה יכול הוא לישא גיורת יכול הוא לישא משוחררת הכא מאי אית לן תמן אמרין חושש לכל הימים ועושה כדי קיום הנפש עכ"ל ובקרבן עדה שם מקשה בשלומא שם בנזיר שייך לקנוס אותו דעשה שליח לקדש לו אשה סתם אבל כאן מה קנס שייך אם הוא נשבה או תועה במדבר ובפרמ"ג על המג"א סי' שמ"ד הקשה עליו הלא כאן קבוע דאורייתא דלכל עולם נודע יום השבת ואפי' נודע רק לאחד האיסור הוה קבוע כאשר ביאר ביו"ד סי' ק"י בשם פר"ח יעו"ש ולפמ"ש נראה בכה"ג דאין האיסור וההיתר יחדיו בעולם לא שייך קבוע דאורייתא ונשאר כח הרוב מדאורייתא וקנס לא שייך הכא ולכן הקשה על הירושלמי מה דמיון מהכא לסוגי' דנזיר ודלא כפרמ"ג שירושלמי מקשה הלא כאן קבוע דאורייתא ודוק. שוב מצאתי לאדמ"ו זצ"ל בספרו שערי תורה ח"ג כלל ב' פרט ו' בד"ה והנה שמביא דברי ירושלמי והשיג על קרבן עדה הא הוה קבוע דאורייתא כדברי פרמ"ג וכתב שהמג"א כיון לדברי ירושלמי רק נתקשה בסוף בשני קו' א"כ למה מקשה הירושלמי הקו' לר' יוחנן הלא גם לריש לקיש קשה הקו' דשאני בנזיר דסובר ר"ל דלא קנסי' ליה אבל כאן איכא קבוע דאורייתא ועוד למה אמרו בירושלמי דקשה לר"י ור"ל ולא הקשה מברייתא מפורשת בכמה דוכתא כתובות דף ט"ו דבאיסור ניכר הוה קבוע דאורייתא וכאן ג"כ ניכר השבת לכל בני ישראל יעו"ש שהניח בצ"ע. ולי תלמידו הקטן נראה אחרי מחילת תורתו הגדולה דבכל דוכתא בש"ס הביא הברייתות רק קבוע היכן דהאיסור וההיתר ישבו יחדיו בעולם אז יש דין קבוע מדאורייתא בין להקל ובין להחמיר אבל בשבת דלא משכחת יום קודש וימי חול יחדיו בעולם לא חידש הקב"ה דין קבוע וא"כ ליכא קו' מכל הברייתות דכאן מיקרי רק קבוע דידענא שבודאי יש יום אחד קודש וא"כ בכל יום יש להסתפק שמא היום יום קודש ודומה לנזיר שכל אשה שרוצה לקדש שמא היא האשה האסורה לו ודוק. ובזה יש לי הערה על דברי שעה"מ סוף הל' מגילה שאמר סתם עיר קורין המגילה בי"ד דהולכין אחר רוב עירות שאינם המוקפים ומביא קו' הא קבוע כמחצה על מחצה יעו"ש ולפמ"ש יש לפלפל עליו. ואגב גררא אזכיר כעין חילוק זה אשר חקרתי על חקירת טו"א בר"ה דף כ' בד"ה אמר ליה שנתקשה איך אחד נאמן לומר דעברוה לאלול הא רוב שנים אין אלול מעובר הא ע"א אינו נאמן נגד חזקה ק"ו נגד רובא והערותי נגד רוב שהוא בעולם אין ע"א נאמן אבל נגד רוב שאינו בעולם והעד מברר שהשנה הזאת היא ממיעוט נאמן ע"א לברר ואעתיק מה שכתבתי בגליון טו"א שם וז"ל ולדעתי הא השנה הזאת אשר מעיד העד שעברוהו לאלול הזה לא הי' בעולם ולא נכנס בתוך הרוב עם השאר שנים דהא השנים הולכים זה אחר זה וא"כ הגם שברוב השנים שעברו לא יהי' אלול מעובר

ואם לא הי' בא עד שאומר שבשנה הזאת נתעברה אלול היינו סומכים שזאת השנה הוא ג"כ כמו רוב השנה שעברו אך כיון שעד כשר מעיד שהשנה הזאת היא ממיעוט שנים שעברוהו לאלול ולא נכנס השנה הזאת ברוב השנים למה לא יהי' נאמן והלא אפי' אם הרוב והמיעוט בעולם יחדיו הוה הדין דע"א נאמן לומר שעל בהמה הזאת אמר השוחט או הבודק שהיא טריפה אם אין השוחט ובודק לפנינו אשר מכחישים לאותו העד ואעפ"י שבלי עדות העד רוב השוחטים שוחטים שפיר ורוב בהמות אינן טריפות אעפ"כ נאמן ע"א לומר שבהמה הזאת אמר השוחט ובודק שיצא מהרוב וק"ו שע"א נאמן לומר ששמע מפי הב"ד שאלול שנה הזאת מעובר דלא כמחבר שכתב אם ע"א אמר ששמע מפי הב"ד הי' רק מחמירין על עצמן אלא הי' נאמן בתורת עדות וק"ו אצל עיבר האלול שאינו הרוב והמיעוט כאחת בעולם ודוק ואין הגליון מספיק להאריך כאן. ואולי סובר הגאון טו"א בהיפך דיש סברה בשלומא אם העד מעיד בדבר שהוא רק בירור המיעוט שיש בעולם הגם שיש ג"כ הרוב בעולם כגון בטריפות דידענו שמיעוט בהמות טריפות בעולם וכן יש מיעוט שחוטות ונתגלה בשחיטה עיין משמרת הבית בהבנת רוב מצוין אצל שחיטה מומחים רק רוב ולא כל אז ע"א נאמן לברר המיעוט מתוך הרוב אבל בעיבר אלול דאין המיעוט עם הרוב בעולם אמרי' דאין ע"א נאמן דשנה הזאת יצא מסדר רוב שנים דנתעבר אלול ודו"ק:

סימן סג

שאלה אירע שיום אחרון של פסח הי' ביום ג' ובעש"ק אחרי כן לוקח אצל נכרי יערבען לחמץ עיסה על לחם משנה לשבת ובשבת קודש בצהרים נתנה האשה על לבה כי לא חששה כי הגעזעלנשאפט אשר עושים היערבען יש בהם כמה ישראלים אשר להם שותפות בו ובודאי לא מכרו א"כ הוה חמץ שעבר עליו הפסח שאסור אפי' לאחרים משום קנס אם לפסוק מלאכול אותן חלות בסעודה שלישית אחר תפילת מנחה אשר הוכן לסעודה הזאת. תשובה חקרתי להתיר בעזה"י דלכאורה קשה מנ"ל דאפי' חמץ של שותפות ישראל דעובר עליו בב"י הלא כתוב לא יראה לך חמץ דווקא של יחיד אבל בשותפין אין אחד עובר ומבואר בט"ז סי' תמ"ה ס"ק ה' שהשיג על הב"ח שרצה נפרש הגם שיש הבדל בין חמץ בחצר של רבים ובין חצר של יחיד וכתב הט"ז וז"ל ואינו מתיישב בזה דשותפין חייבין ממש כמו אדם אחד לכל מילי עכ"ל וראיתו בחק יעקב שם בס"ק י"א שכתב וז"ל ואין להקשות דהא כתיב לא יראה לך חמץ ומתיבת לך יש למעוטי דשותפין וכדאיתא בחולין דף קל"ו ועיין תוספות סוכה דף מ"ב י"ל דהא כתיב תשביתו שאור מבתיכם דמשמע דאפי' דשותפין ולך למעוטי של הקדש ושל אחרים

כדאיתא שם בפסחים עכ"ל א"כ קשה נימא תינח דשותפין של ישראל דכל ישראל נקרא בלשון יחיד עיין רש"י בחולין דף קל"ה בד"ה למעוטי שותפות דעכו"ם וכתב וז"ל אבל דישראל מיוחד לך קרינן ביה הואיל ושניהם בני חיוב וכל ישראל קרואים בלשון יחיד עכ"ל והוא סברת הגמ' שם עמוד שני עכו"ם לאו בר חיובא יעו"ש ברש"י בד"ה ישראל בר חיובא וא"כ תינח שותפות ישראל אבל שותפות עכו"ם עם ישראל מנ"ל והא דכתיב תשביתו שאור מבתיכם הוא שותפות ישראלים רבים אבל שותפות גוי וישראל מנ"ל דעובר עב"י או על עשה דתשביתו הלא בגמ' שם בחולין מחדשים סברה הזאת דשותפות ישראל הוה לחיוב ושותפות עם גוי פטור וצע"ג. ועלה בדעתי למה כתבה התורה תשביתו לשון רבים לרבות שותפות הלא אפי' הוה כתבה התורה תשבית שאור מבתוך הוה ג"כ שותפות ישראלים רבים מחויבים כמו דכתבה התורה ולא יראה לך שאור ואעפ"כ שותפות ישראלים עוברים על בל יראה כסברת רש"י לך קרינן הואיל ושניהם בני חיוב א"כ ה"ה אם כתבה התורה תשבית שאור מביתך הוה ידעי' דשותפות הוה כיחיד ואעפ"כ כתבה התורה תשביתו שאור מבתיכם הוא לרבות אפי' אם גוים בשותפות הישראלים מחויבים עכ"פ בעשה דתשביתו ודו"ק. אך לפ"ז יהי' דין חדש דחמץ של ישראל וגוי בשותפות אין הישראל עובר בב"י רק מחויב בעשה דתשביתו וא"כ אם לא מכר הישראל חלקו עבר רק בעשה דתשביתו וא"כ אם עבר עליו הפסח אינו אסור בהנאה דהלכה כר"ש דמן התורה מותר החמץ אחר הפסח רק קנסא קנסו רבנן הואיל ועבר עליו בבל יראה ובל ימצא עיון פסחים דף ל' וא"כ דווקא אם עבר על הלאו של בל יראה קנסו אבל אם עבר רק על עשה דתשביתו לא קנסו רבנן ומותר חמצו לאחר הפסח ודו"ק. ומצאתי ראי' דעל עבירת עשה דתשביתו לא קנסו בשו"ת פנ"י א"ח סימן י"ב שצווה למי שלא מכר חמצו להשליך בחוץ ויקח גוי ומותר לאחר הפסח הגם שלא קיים מ"ע דתשביתו ודו"ק. שוב עלה בדעתו דלכך עובר אפי' בבל יראה אם הי' לישראל שותפות עם עכו"ם דכל דבר חמץ אפשר לחלק וא"כ הוה כמאן דכבר נפלג דאמרי' בסנהדרין דף קי"ב בגמ' אמר רב חסדא בהמה חציה של עיר הנדחת וחצי' של עיר אחרת אסורה עיסה חצי' של עיר הנדחת וחצי' של עיר אחרת מותרת מאי טעמא בהמה כמאן דלא פליגא דמיא ועיסה כמאן דפליגא דמיא וכן פסק הרמב"ם בפ"ד מהל' עכו"ם הלי"א יעו"ש ועיין בכ"מ הי"ט וא"כ אם להקל סמכי' כמאן דפלג דמיא ק"ו דאמרי' כמאן דפליג דמי' להחמיר לומר שנקרא שלך לעבור עליו בבל יראה לך חמץ הגם דיש נו שותפים גוי בכל זאת חלק ישראל כמאן דמופלג ועובר הישראל עב"י לך חמץ דלא כחק יעקב דילפי' מן תשביתו לשון רבים וצע"ג (ועיין ברמב"ם פ"ו מהל' בכורים גוי

וישראל שותפות בעיסה אם יש בחלק ישראל שיעור חלה מחויב בחלה). אמנם לפ"ז יש לחקור אם יש בכה"ג קנס דרבנן על שעבר ישראל עב"י בעבור חלקו דהנה אם הי' חולק הישראל עם השותף גוי החמץ אחר הפסח הי' החלק ישראל מותר דאמרי' אין ברירה ותלינן בא לידו חלק הגוי דכל איסור חמץ אחר הפסח הוא איסור דרבנן ואמרי' גם בדרבנן אין ברירה שהגיע לישראל חלק הגוי כן פסק בשו"ת שאגת אריה סוף סי' צ' יעו"ש וא"כ איזה תכלית יהי' רבנן אוסרים את החמץ של חלק ישראל משום קנס על שעבר על בל יראה ואסרו חמצו אפי' על כל ישראל כדי שיגיע להעובר עבירה קנס עיין ר"ן פסחים דף ל' ראי' מחולין דף ד' חמצן של עוברי עבירה מותר מפני שהם מחליפין הא בלא"ה אסור גם על אחרים יעו"ש זה ניחא אם מגיע להעובר עבירה קנס אבל אם הי' לו שותף גוי א"כ אם יחלק עם הגוי לאחר הפסח יהי' חלקו של ישראל מותר דתלינן שהגיע לו חלקו של גוי א"כ לא יגיע לישראל העובר עבירה קנס א"כ לאיזה תכלית יהי' אפי' חלקו אסור אחר הפסח הא לא יגיע בזה קנס כלל והניחו חכמים מיד על דין תורה הגם שעבר עב"י מותר אפי' חלק הישראל וחלק הגוי בודאי מותר דאמרי' בדרבנן יש ברירה ותלינן שהגיע לגוי חלקו כמבואר בשג"א סי' פ"ט וא"כ אין מקום לקנוס ישראל המשותף עם הגוי (חוץ אם לקח הישראל אחר הפסח כל החמץ שעכ"פ יש לו בכלל החמץ חלק איסור דקנסו דרבנן) ובכה"ג דנמכר לאחרים רבים הנך יערבען אמרי' ממנ"פ אי הוה החמץ כמאן דפליגי ועבר על בל יראה א"כ לאחר הפסח תלינן דחלק הגוי לו ומותר החמץ לכל העולם דהלא לא יגיע לישראל העובר הפסד אם יקנסו רבנן לו ואם לא אמרי' דחמץ כמאן דפליג א"כ לא עבר עב"י לך ולא של שותפות ומשום עשה דתשביתו שעבר לא קנסו כדברי פנ"י בשו"ת ודו"ק. רק יש לפקפק הא אלו נגנב או נאבד מהחמץ בפסח הי' חצי הפסד לישראל וא"כ הגם שנשאר החמץ שייך לומר שלישראל הגיע חלק הגוי עכ"פ הי' כקבלת אחריות על חלק של גוי וג"כ אסור כל החמץ ושוב מצאתי במקור חיים סי' תמ"ח ס"ק א' שהשיג כן על השג"א יעו"ש. אחרי העיון בלבבי לא כן ידמה דכבר הארכתי בחדושי דאין אחריות רק אם יצרך לשלם בעד החמץ של אחרים דרבתה התורה בלא ימצא אבל אם יתחייב יען שלוה מעות ונאבד המשכן באונס א"כ אין התשלומין בעד החמץ רק בעד מעות שלוה וכן בנידן דשג"א אם הי' נגנב חצי חמץ הי' נגנב חצי מעכו"ם וחצי מישראל והנשאר הוא הי' חצי של עכו"ם וחצי של ישראל דאם הי' נגנב או נאבד חצי החמץ ולא הי' בא לחלוקה הי' הגניבה של שניהם ולא שהי' לישראל אחריות על חמץ של גוי ודוק (ועיין רמב"ם פ"ד דפיאה הל' ט"ז ובכ"מ שם). סוף דבר הכל נשמע הגם שהמג"א בסי' תמ"ז ס"ק י"א כתב בשם מהר"ם לובלין עיסה

שנתחמץ בשמרי שכר שעבר עליו הפסח אסורה דהוה כאלו הוא בעיניה יעו"ש כתב במקור חיים שם דמהני הולכת הנאה לים יעו"ש ועיין בחק יעקב סי' תמ"ב וק"ו בנידן דידן שיש ספק מה שלקח על שבת הוא יערבען החדש שנעשה אחר הפסח וגם יש שותפות גוי שיש לחקור אם נאסור החמץ כלל בכה"ג דלמה יקנסו לגוי אם נאמר חמץ כמאן דפליג דמי ואם לא הוה כמאן דפליג א"כ מנ"ל דעובר על ב"י בשותפות וכי תימא משום עשה דשביתו מנ"ל דקנסו משום עבירת מצוה בשב ואל תעשה והגם בכל היתר לבד יש לפקפק עיין במקור חיים סי' תמ"ח לכל הפחות יש לסמוך בהשלכת הנאה והגם שיש שבת שלא יוכל לעשות פדיון במעות יוכל להשאר כדי הנאת פדיון מן הלחם כנלענ"ד בעזה"י והי' לי להאריך בביצה פ"ב עיסה חצי של נכרי ובמהרי"ט אלגאזי הל' חלה ובירושלמי בפאה הובא ברמב"ם להלכה בהל' מתנות עניים פ"ג הל' ט"ז בשותפין שחלקו מי מחויב בפאה ובחקירת פרי תואר סי' צ"ט ביו"ד אי מדאורייתא הוה ביטול אפי' חד בחד דרק ברוב איסור אסור ועיין בשו"ת פנ"י ח"ב א"ח סי' י"ב הבדל בין מעמיד גבינה שמהווה כל דבר ובין מעמיד שפועל רק שתוסס במראה יעו"ש היטב ואין פנאי לבאר. שוב מצאתי בפרמ"ג באשל אברהם סי' תמ"ח ס"ק ב' וז"ל ועיין בשו"ת פנ"י סי' י"ב ויו"ד בחלק א"ח אחד שלא מכר חמץ ונזכר בשבע צוה שישליך במקום הפקר ברה"ר בפני עכו"ם אוהבו ויקחו לבתיהם ומסתמא יחזירו לו אחר פסח ומשמע אע"ג דעבר על עשה כל דלא עבר בלאו לא קנסוהו וצ"ע דמשמע מכמה פוסקים אף דעבר בעשה קנסוהו עכ"ל ופלא שלא ציין איזה מקומן של הפוסקים דמשמע כן הלשון בגמ' מורה כפנ"י הואיל ועבר על בל יראה קנסוהו יעו"ש. וראה זה מצאתי לאדמ"ו הגאון חת"ס ז"ל בא"ח סי' קי"ב בד"ה ומ"מ ברור כשמש אצלי שחידש אם החזיק הגוי החמץ אצלו ולא אכלו עובר הישראל בכל רגע ורגע על ב"י ובל ימצא דחמץ אינו ברשותו של אדם ועשאו הכתוב כאלו ברשותו של אדם ולא יפטור מזה בשום אופן בעולם והביא ראי' כמו בור ברה"ר שהפקיר הכורה בורו ואלו בא גוי והחזיק בהבור מההפקר לא נפטר הכורה מנזיקין כל ימות עולם אעפ"י שאין ביד ישראל לכסותו שהגוי אלם שלא נותן רשות לכסותו בכל זאת חייב הישראל על שהזמין הבור שיכשלו בו בני אדם יעו"ש. ולי תלמידו הקטן לא הבין דבריו הקדושים ממנ"פ אי בא מלך וכבש את הארץ אשר קונה כל הארץ בודאי ישראל פטור דהמלך קנה בכיבוש מלחמה והבור אשר בו קנה המלך ופטור הישראל אבל אם גוי אלם לקח הבור א"כ קרקע אינה נגזלת ועדיין הקרקע והבור של ישראל הוא והגם הגוי הוא ארי אשר מונע לישראל לכסות בורו בודאי הישראל חייב דתחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב בכל נזקין עיין בב"ק פ"א אבל בחמץ שיוכל

הגוי לזכות בהחמץ דעליו לא אסרה התורה חמץ לאיסור הנאה מהכ"ת יעבור ישראל על החמץ שיש לו בעלים גוי על ב"י וב"י ועיין בב"ק דף נ' ע"ב חבטה בקרקע עולם ועיין בתוס' בב"ק דף כ"ח ע"ב בד"ה הני מילי וכן מצאתי ראי' מנב"י מהד"ת א"ח סי' ס"ג ויש לי להאריך אבל חלילה להיות כתלמיד החולק על רבו בדין סימן סד בע"ה סוגי' עירובין דף ס"ד ופסחים דף ל"א ובש"ע א"ח סי' תמ"ט. הב"ח יצא לחדש דבר בספק חמץ שעבר עליו הפסח שלא נודע של מי הוא באכילה אסור ומותר בהנאה ולמד כן מדקדוק הלשון פסחים דף ל"א מלאי וחנות בשל ישראל אסור בהנאה וק"ו באכילה ובשל גוי חמץ הנמצא מותר באכילה וק"ו בהנאה יע"ש בב"ח סי' תמ"ט והמג"א מביא ראי' מרש"י ותוס' עירובין דף ס"ד עיין בס"ק ב' יע"ש ואחרונים הרעישו מגמ' חולין דף ד' משמע שמותר באכילה בחמץ של עוברי עבירה דמותר מיד מפני שמחליפין והוכיח חזקה לא שבק התירא ואכל איסורא ופריך הגמ' דלמא כר"ש שהוא רק דרבנן ומשני מפני שמחליפין משמע ודאי וקשה בלא"ה מכח ספק חמץ של ישראל אסור באכילה אלא פשיטא דמותר באכילה והוא קו' גדולה עוד הקשה ממנ"פ אי ספק דרבנן להקל על הנאה למה נחמיר לאכילה הלא כל ספק מאכל איסור דרבנן מותר באכילה וכאן שהוא רק קנס יהי' ספק איסור דרבנן אסור באכילה וצע"ג ומקו"ח סי' תמ"ט נתקשה על המג"א דכתב דמשמע כן מרש"י עירובין ונהפוך הוא א"כ מנ"ל דאזלינן בתר רוב הולכי דרכים עכו"ם דאל"כ למה לא התיר ר"ג לר' עילאי לאכול וקשה הא ממנ"פ אסור לאכול במחצה עכו"ם ומחצה ישראל אסור לאכול אם הוא של עכו"ם יש איסור פת עכו"ם ואם הוא של ישראל אסור באכילה וגם ספק של ישראל ג"כ אסור באכילה והוא קו' חזקה. ונלע"ד לתרץ בעזה"י ואקדים הבכור שור הקשה מאי אמר ר"א למדנו שהולכים אחרי רוב הולכי דרכים וקשה פשיטא הלא בכל התורה אזלינן בתר רובא ותי' דשם בורגנין הי' קרובים כפרים אשר רוב ישראל וקמ"ל דאזלינן בתר רובא ולא בתר קרוב כר"ח בב"ב יע"ש ולדעתי פלא בשלומא אם הקרוב ודאי ורוב הוה רק ספק גדול יש פלוגתא אי אזלי' בתר קרוב או בתר רוב אבל אם אזלינן בתר קרוב הוה ג"כ דאזלינן בתר הרוב מהקרוב אז בודאי אזלינן בתר רובא דעלמא דהוא גדול מהרוב של הקרוב ויש לרובא דעלמא עוד מיעוט מן הקרוב שהמה ג"כ עכו"ם ודוק. אך נ"ל לחדש דבר דנא מיבעי ברוב נכרים אלא אפי' רוב ישראל מותר החמץ בהנאה ואסור באכילה דיש חזקות כשרות לכל בני ישראל שלא עוברים על בל יראה בפסח וא"כ אם הולכים בדרך הזה מאה בני אדם ויש בתוכם שמונים ישראל ועשרים עכו"ם ואנו חוקרים ממי נאבד גלוסקא חמץ אמרי' מרוב נכרים אשר מותר להם בחמץ המה עשרים נפשות ומשמונים ישראל לו יהי' שיש

איזה עוברי עבירה המה מיעוט קטן מאד ממאה ישראל יש עשרה שאוכלים חמץ והלכו בדרך וחמץ אתם א"כ כנגד בני ישראל שנושאים אתם חמץ בפסח יש עכו"ם רוב א"כ הפת עכו"ם אסור באכילה שמכח הרוב הוה פת עכו"ם ומותר בהנאה ואסור באכילה וא"כ מכח חזקת כשרות של רוב ישראל נולד לילך אחרי רוב הולכים שנושאים אתם חמץ ולא אחרי רוב הולכי דרכים אם המה עכו"ם רק אחרי רוב מרוב הולכי דרכים אשר נושאים חמץ ואפי' אם הולכים רוב ישראל בדרך אזלי' בתר רוב אשר אתם חמץ ודוק. ואין להשיב דאין לחקור על חזקת כשרות רק אם אנו דנין על אדם וגוף ידוע אבל אם אין אנו דנין על אדם ידוע לא שייך לומר מכח חזקת כשרות אנו אומרים שחמץ מיד עכו"ם נפל כמו שחדשו תוס' שבועות דף מ"ו בד"ה ספרא דאגדתא דלא שייך לומר אחזוקי אינשי בגנבי לא מחזיקינן כיון דאין דנין על גוף ידוע אמרי' בודאי איכא גנבי ישראל יע"ש. ואחר עיון זה טעות דחזקת כשרות בא מכח רוב עיין פנ"י בסוגי' שמא יחפה עב"ח דרוב זרע בני ישראל המה שומרי תורה וא"כ בבטח אם עוברים שמונים בנ"י בדרך בפסח לא יהי' יוד אשר נושאים אתם חמץ בפסח וא"כ בודאי נאבד מעשרים עכו"ם אשר נושאים חמץ וא"כ אין הולכים אחרי רוב עוברי דרכים רק אזלינן בתר הרוב מעוברי דרך אשר אתם חמץ ודוק. ולפ"ז קשה מנ"ל דלמד לילך אחרי רוב דרכים הי' לומר דאזלי' בתר רוב עוברי דרכים דלמא אזלי' בתר נושאים חמץ וצע"ג. אמנם אם איירי שהי' שהות שישראל יקח בצק מנכרי ויאפה וא"כ הי' לנו לומר במחצה עוברי ישראל וק"ו ברוב עוברי דרכים ישראל שנפל מישראל אשר נשאו אתם חמץ שנאפו אחר יו"ט וא"כ במחצה על מחצה יהי' מותר אפי' באכילה דמכח פת עכו"ם הוה ספק דרבנן וגם מכח חמץ שעבר עליו הפסח הוה רק מדרבנן ונילך להקל מהכ"ת לחוש שהי' ממיעוט חמצן של עוברי עבירה ולאסור הן באכילה הן בהנאה ונהפוך הוא נילך שהוא ממחצה ישראל שאפו אחר הפסח ומותר אפי' באכילה וע"כ דאיירי ברוב עוברי דרכים גוים ואז אזלי' בתר רובא אפי' באיסור דרבנן באיסור פת עכו"ם ודוק. ואין לומר דאפי' במחצה עכו"ם ומחצה ישראל נאסר דסמוך מיעוט עובר עבירה מישראל לחצי עכו"ם והוה רוב שאסור באכילה עכ"פ זה אינו כיון דאיסור פת עכו"ם רק שורשו דרבנן ומקילין ולא מצרפין מיעוט של עוברי עבירה וגם דלמא החליפו מיד ודוק. ובזה יובן עמקות דברי מהרש"א שהקשה אימא קושטא דבסמוך לפסח הי' ואין לתלות דאחר הפסח נעשה ולאו משום אם היינו תולין בישראל הי' מותר מוכח דרוב עוברי דרכים עכו"ם אלא אלו היינו תולין בישראל הי' גם אסור בהנאה כדין חמץ ישראל שעבר עליו הפסח ותי' וז"ל וי"ל דאילו אין לנו לתלות שאחר הפסח נעשה בלא רוב עוברי דרכים גוים נמי נא הוה

תלינן בישראל שעבר על לאו דלא יראה אלא דשל גוי אבל השתא דאיכא למימר אחר הפסח נעשה תולין שפיר בישראל שעשאום בהיתר והי' מותר אי לאו משום רוב עוברי דרכים עכו"ם והוה פת עכו"ם עכ"ל לא כתב מהרש"א בלאו רוב עכו"ם אלא מחצה על מחצה אבל בתירוץ השני כתב מהרש"א וז"ל בלאו רוב עוברי דרך אלא במחצה ומחצה ישראל עכ"ל רק מהרש"א מרמז דלא צריך רוב עכו"ם ולא אפי' מחצה עכו"ם דאזלי' בתר עוברי דרכים אשר להם חמץ ורוב בני ישראל אין להם חמץ ולא שייך כלל לרוב עוברי דרכים אבל אם יש לתלות שנעשה אחר הפסח בהיתר אז צריך רוב עוברי דרכים עכו"ם ודוק. אך הי' קשה נו א"כ במחצה עכו"ם נימא סמוך מיעוט עוברי עבירה למחצה עכו"ם ויהי' עכ"פ אסור באכילה לכן חידש עוד תי' במחצה על מחצה הוה ספק חמץ שעבר עליו הפסח דרבנן ואזלי' להקל רק תינח להנאה אבל לאכילה נימא מיעוט חמץ של עוברי עבירה וכתב מהרש"א וז"ל אבל לענין פת של גוים ניחא דאי הוה תלינן במחצה ישראל ומחצה גוים אדרבה הוה שרי דספיקא דרבנן לקולא דפת של גוים אינו רק איסור דרבנן עכ"ל קשה להבין תיבת אדרבא וגם מה שדייק אינו רק איסור דרבנן וצע"ג. ולפמ"ש ניחא דקשה לו דעכ"פ נימא סמוך מיעוט של עוברי עבירה למחצה גוים ויהי' אסור באכילה לכן תי' אדרבא אם יש מחצה ישראל תלינן שנעשה מעכו"ם הגם אם לא הוה ספק השקול ויהי' אסור דממחצה ישראל נפל רוב המחצית שאין להם חמץ בפסח א"כ הוה רוב שהוא פת עכו"ם ויהי' אסור וזה אמר דהוא רק איסור דרבנן שורש דרבנן ותלוי' להקל קצרתי ודוק. ונפן לחקור שורש הדין כפי מה שהערנו ב"ה לכאורה אם אנו מסופקים אם הוא פת עכו"ם נאמר אוקי חזקת קמייתא דבצק הי' מעיקרא מותר באכילה א"כ נימא דגם עכשיו מותר באכילה אך זה שיבוש גדול הא האיסור בא ע"י אפיה של עכו"ם ואיך נימא אוקי הפת על חזקת קמייתא כשהי' עיסה הי' מותר שישראל יבשל העיסה הלא הי' גם יכול לאפות רק חיישי' באפיה נעשה איסור ובשם פת לא הי' חזקת קמייתא כמובן וכן הי' קשה נימא אם ניחש שהוא אסור בהנאה נימא הלא כשהי' עיסה הי' מותר בהנאה לישראל כדמוכח בסוגי' מצות כותי ונימא שהוא עדיין מותר בהנאה וגם זה שיבוש דהא עכשיו הוא חמץ וההיתר הי' בשעה שהי' עיסה ולא הי' נתחמץ ואיך שייך אוקי מילתא אחזקה הלא נשתנה ונעשה חמץ כמובן. אלא לפ"ז קשה הלא ביו"ט אפי' חמץ של גוי נאסר באכילה ובהנאה ובמוצאי יו"ט יש ספק אי הלך איסור הנאה מהחמץ א"כ מאי חקר מהרש"א דנימא ספק דרבנן להקל הא הוי אתחזק איסור וספק אם נעשה היתר באיתחזק איסור גם ספק דרבנן להחמיר וצע"ג אך זה טעות דביו"ט בפסח לא חל איסור דרבנן דהא חמור על קל אינו חל רק בעבר עליו הפסח והוא

עבר עליו בב"י בא איסור דרבנן ושפיר הקשה מהרש"א נימא ספק דרבנן להקל. ולפ"ז נחדש דבר ב"ה ואקדים דבר מתוק מטו"א חגיגה דף ד' שתירץ קו' הר"ן איך מוכח דאזלי' בתר רוב דאל"כ ניחש במקום נקב קשחט דלמא הטעם כרמב"ם דספק דאורייתא להקל ותי' הגאון דהי' מחזיקים מאיסור אבמה"ח על איסור טריפה דמחזיקי' מאיסור לאיסור והי' הספק אסור רק כיון דמחליטים רוב בהמות כשרות א"כ כיון שנשחט בחזקת היתר עומדת אבל אם לא הי' רוב ולא נולד חזקת היתר הי' הספק אסור דמחזיקים מאיסור לאיסור דפח"ח. אמנם נ"נ דדווקא אם יש ספק שאיסור השני הי' בעוד שהי' האיסור הראשון בעולם אבל אם אי אפשר להיות איסור השני בעולם כאשר הי' עודנו איסור הראשון בעולם לא שייך שמחזיקים מאיסור לאיסור דהא לא הי' אפשר להיות השני בעוד איסור הראשון נסתלק והשני לא חל מספק ודוק. ונחזי אנן אם החמץ ע"כ מקודם או תוך הפסח א"כ אם אנו רוצים להקל בסוף הפסח לא שייך לומר להתיר באכילה דפת עכו"ם הוה ספק איסור דרבנן דהא איסור פת עכו"ם הי' גם בפסח עליו אם הי' פת עכו"ם ומחזיקינן מאיסור הנאה חמץ של עכו"ם שאסור באכילה לישראל לאיסור פת עכו"ם אבל לענין הנאה דדלמא עבר עליו ישראל עב"י והי' אסור בהנאה בפסח לא שייך מחזיקינן מאיסור לאיסור דהא איסור הראשון הלך ואיסור השני לא הי' בזמן איסור הראשון ואמרי' ספק דרבנן להקל וא"כ אסור באכילה ומותר בהנאה כאשר פסק הב"ח ומג"א ודוק. רק כל זה אם הי' ספק חמץ מקודם פסח או תוך הפסח אבל בחולין דף ד' דיש ספק בבצק או אי אפה ישראל או גוי עיין תוס' בשם ר"ת שם א"כ הדר כל הקו' לדוכתא נימא דהי' העיסה בחזקת היתר אכילה והנאה ונשאר בחזקתו ומותר אפי' באכילה אבל בספק חמץ שעבר עליו הפסח וכל הספק אם הי' של גוי בפסח והי' לו חזקת איסור מחזיקי' מאיסור לאיסור לאכילה ושפיר פסק הב"ח ומג"א ודוק. ונשאר רק לחקור אם יש לתלות שעבר עלי' הפסח או לתלות שנעשה אחר הפסח ונ"ל דעיין במג"א סי' תס"ז בחטה הנמצא הגם דלא מחזיקי' ממקום למקום אבל מחזיקי' מזמן לזמן ואמרי' כאן נמצא כאן הי' מקודם ואסרי' הכל למפרע ועיין בח"י ובמקו"ח יעו"ש ועיין בש"ך יו"ד סי' א' סק"ח דאם נשתמד לא מחזיקי' לאסור למפרע מכח חזקות כשרות שהי' לו ועיין בח"מ סי' ל"ד לענין עדים שלא נפסל שטרות מלפנים יעו"ש. ומזה נראה אי תלי' דהוה גלוסקא מגוי לא תלינן שאפה החמץ אחר הפסח דנהפוך הוא מחזיקי' מזמן לזמן וכאן נמצא וכאן הי' בפסח אבל בישראל שיש חזקת כשרות תלינן שנעשה אחר הפסח וגם נאבד אחר הפסח וזה שדייק התוס' ובישראל תלי' אחר הפסח נעשה עכ"ל אבל אם תלינן של עכו"ם אמרי' שהי' מקודם בפסח ועשה קודם פסח כי מחזיקי' מזמן לזמן כאן

נמצא כאן הי' זמן זמנים טובא ודוק. ואכתי נשאר להבין סוף דברי מהרש"א שהקשה מאי קמשני תוס' אי חמץ של נכרי אסור בהנאה אחר הפסח הי' לו לאסור מספק שמא בפסח נעשה והקשה הנ"ל הא ספיקא דרבנן להקל עכ"ד ונתקשה הח"י סי' תמ"ט אי חמץ של נכרי יהי' אסור בהנאה ע"כ כר"י בפסחים דף כ"ח א"כ הוה ספק דאורייתא והוא השגה גדולה מאד. ונ"ל דלכאורה קשה הא במשנה פ"ב דפסחים מבואר דחמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר בהנאה ועיין ברי"ף שם שאפי' מותר באכילה רק משום דכתב בישראל אסור בהנאה כתב בנכרי מותר בהנאה רק שהבעל העיטור מחמיר באכילה ועיון בב"י סי' תמ"ה ומאי חידש ללמוד מר"ג. ועלה בדעתי דהי' בס"ד בשלומא חמץ קודם פסח כאשר בא זמן איסורו ונאסר בהנאה אז אינו עוד ברשותו של אדם דשם איסור הנאה מפקיע מרשותו רק עשאו הכתוב בישראל כאלו ברשותו לעבור עליו בב"י ואחר הפסח הלך שם איסור הנאה ומותר מדאורייתא הן של ישראל והן של עכו"ם דהא שעת איסור ביום י"ד פקע החפץ מרשותו והקב"ה לא אסר רק ז' ימים ומהכ"ת לאסור אחר הפסח חמץ של נכרי דנא עבר איש על בל יראה אבל בנתחמץ בפסח ס"ד דיהי' אפי' חמץ של גוי אסור דלא הי' לו שעת היתר מעולם דאין זה חמץ דחוזר להיתר ראשון דהא לא הי' מותר וקמ"ל שבכל אופן חמץ של נכרי מותר וזה שדייק התוס' הי' אסור שמא בפסח נעשה ולא כתבו שמא קודם פסח נעשה והי' ס"ד חמץ של נכרי שנעשה בפסח יהי' אסור מדרבנן עכ"פ לאחר הפסח וע"ז הקשה המהרש"א הא הוה ספק דרבנן וקמ"ל אפי' הי' ניכר שגלוסקא לא הי' מקודם פסח רק ספק דלמא נעשה בשביעי של פסח או מוצאי פסח אעפ"כ חמצו של נכרי מותר ודוק. ואולי הי' ס"ד לאסור חמץ של נכרי לאחר הפסח מפני חמץ של עוברי עבירה שמניחין החמץ ועברו על ב"י מפני שיוכלו להחליפן בשל נכרים אבל אם יהי' גם חמץ נכרי אסור בהנאה וק"ו באכילה א"כ לא יעברו להניח חמצם לעבור עב"י וגם לאכול איסור אחר הפסח קמ"ל דחמץ של נכרי מותר בהנאה א"כ באמת העוברי עבירה יחליפו דלא שבקו היתר ואכלו איסור ושפיר חדשו בתוס' שהי' ס"ד לאסור שמא בפסח נעשה כדי להחליף חמץ בשל ישראל הקשה מהרש"א הא יש ספק שמא אחר פסח נעשה מישראל והוה ספק דרבנן. נחזור לתרץ קו' חק יעקב אי חמץ נכרי אסור ע"כ כר"י דחמץ אסור מדאורייתא וא"כ הוה ספק לחומרא ולפמ"ש למעלה נשאר עכ"פ נימא אוקמי החפץ על חזקה כאשר נעשה עיסה הי' מותר בודאי אפי' באכילה ובהנאה וא"כ עדיין הותר באכילה ובהנאה דנעשה אחר הפסח ולא נאסר כאשר נתחמץ ובחזקת קמייתא גם ספק דאורייתא מותר אפי' באכילה וכי תימא דלא הי' חזקת קמייתא בתורת פת א"כ אולי הוא פת עכו"ם ואסור באכילה ע"ז נאמר ספק

דרבנן להקל אולי הוא ישראל שנאפה אחר הפסח וכי תימא לא ויש ספק דאורייתא עכ"פ לענין הנאה הוה ספק דרבנן להקל וקצרתי ודוק:

סימן סה

שאלה אשר תלמידי הב' המופלג משה נ"י שאל מפי שנשאל ממנו מסוחר אחד שבא לבהכנ"ס ונזכר שלא עשה עירוב תבשילין והי' סמוך ללילה אם ילך לביתו לעשות עירוב תבשילין לא יהי' זמן להתפלל תפילת מנחה ואם יתפלל תפילת מנחה לא יבוא לביתו עד הלילה מה יעשה אי תפלת מנחה קודם עירוב תבשילין או יקדים ערוב תבשילין לתפלת מנחה עכ"ה. תשובה בודאי אם האיש דר בהעיר אשר יש שכן שיוכל להקנות קמחו לאחר בוודאי תפילת מנחה עדיף דלא יתבטל מעונג יו"ט ושבת דיתן קמחה לאחר במתנה במשיכה כמבואר במג"א סי' תקכ"ז ס"ק א' יעו"ש אבל אם דר ביחידות בכפר שליכא שכן להקנות במשיכה וקנין סודר אסור אז יש מבוא לשאלה כדת מה לעשות אם לרוץ לתוך ביתו או להתפלל מנחה. ונראה לפום רהיטא דתפילת מנחה קודם דהוא תדיר בכל יום ויום ומצות עירוב הוא רק מצוי כשחל יו"ט ושבת יחדיו או זה אחר זה וא"כ תדיר קודם ונדחה מצות עירוב ודוק. אך א"כ יפלא למה הצריך המג"א בס"ק א' להוציא טעם דיוכל להקנות קמחו לשכנו משו"ה יקדים תפלת מנחה תיפוק ליה דמנחה תדיר ומחויב להקדימו וצע"ג. ועלה בדעתי כיון דתפילת מנחה אם נאנס יש לה תשלומין אחר תפילת מעריב להתפלל שתים אחר תפילת חובה יוכל להשלים תפילת מנחה הגם שעכשיו יו"ט כמבואר בסי' ק"ח שמתפלל שתים של שבת ובמ"ש מתפלל שתים של חול א"כ נגלה שמצות מנחה אינו מתבטל לגמרי ומצות עירוב יהי' מתבטל לגמרי א"כ לו יהי' דתדיר קודם לשאינו תדיר וה"ה דתדיר קודם לדחות לשאינו תדיר היינו אם לא יהי' לתדיר תשלומין אבל אם יש לתדיר תשלומין ולשאינו תדיר אין תשלומין אז האינו תדיר קודם וישלם תפלת מנחה בלילה דוגמא במ"א סי' תרנ"ו דקדים לקנות אתרוג ויפדה בנו פ"א שאתרוג מצוה עוברת ופדיון אינו עוברת מבואר בקדושין דף כ"ט יעו"ש וה"ה כאן מנחה אינה עוברת דיש לה תשלומין ומצות עירוב אין לה תשלומין והבן זה ב"ה ומצאתי ראי' בשאג"א סי' י"ט אם יש לפניו תפילת מנחה ותפילת מוסף יתפלל מוסף דתפילת מנחה יש לה תשלומין במעריב ומוסף אין לו תשלומין ויש לי להאריך על דברי שג"א הרבה ואכ"מ. אמנם נפלא בעיני א"כ מאי חידש המג"א דתפילת מנחה קודם שיוכל להקנות קמחו לשכנו הלא הגם שיהי' לו מה לאכול עכ"פ ע"י תפילת מנחה נתבטל ממצות עירוב הלא טוב שיקדים מצות עירוב וישלים מנחה בערבית שיתפלל שתים וצע"ג. והרהרתי בלבי הלא בלא"ה קשה לי מהכ"ת לבעל תפילת מנחה בעבור

לעשות עירוב הלא העירוב הוא תיקון שיוכל להתענג בשבת הבע"ל שיהי' יוכל לבשל ולאפות מיומא טבא לשבתא א"כ תפילת מנחה הוא חובת שעתא של חיוב יום זה מהכ"ת לדחות חיוב מצוה בזמנה בעבור לתקן עונג שבת אשר יבוא למחר עיין מנחות דף ע"ב חביבה מצוה בשעתא ועיין ר"ן פר"א דמינה דיכול למול הגם שיוצרך אח"כ לחלל שבת בהשתפך חמימא ועיון במג"א סי' רמ"ז ועיין בש"ך יו"ד סוף הל' מילה ק"ו שלא יבטל תפלת מנחה מצוה בשעתא בעבור שיהי' יוכל לקיים מצות עונג שבת אשר יבוא בעתיד ולא יוכל לבשל מיו"ט לשבת וצע"ג. רק הא גופה חקר המג"א דהלא כאן לא יובטל מתפלת מנחה דאם נאמר דמשום עונג שבת יקדים יש לעשות עירוב מאשר יעמוד להתפלל מנחה א"כ נא הוה פושע ויוכל להתפלל ערבית שתים א"כ טוב לעשות עירוב שלא יתבטל מעונג שבת לכן החכים המג"א שיוכל להקנות קמחו ולא יתבטל מעונג שבת וכ"ת עכ"פ לא יהי' לו מצות עירוב ע"ז נאמר חביבא מצוה בשעתא עכשיו הוא זמן תפלת מנחה בשעתא חובות היום וגם תדיר קיום מצות תפלת מנחה מקיום מצות עירוב ודוק. ודע דאין לדמות עירוב לנר חנוכה בערב שבת שחידש הט"ז סי' תרע"ג ס"ק ט' דנחשב בעוד יום זמנו ממש מצוה ממש ונא הכשר מצוה יען דבתוך ח' ימים יש ע"כ שבת ובשבת א"א להדליק וע"כ תקנו הזמן בעוד היום גדול יעו"ש דפח"ח וה"ה דנאמר דע"כ עשיות ערוב תבשילין צריך להיות בעיו"ט ומטעמים הנאמרים בביצה פ"ב יע"ש וא"כ נחשב עשיות עירוב ג"כ לחביבא מצוה בשעתא כמו מנחה זה שיבוש גדול דשם תחילת מצות הדלקת חנוכה ע"כ נתקן ביום ע"ש להדליק בעוד יום אבל בעירוב תבשילין הכי מצוה לעשות עירוב תבשילין בזמן מנחה הלא יוכל לעשות עירוב אפי' בשחרית ואפי' מיו"ט אחד לחבירו עיין בש"ע או"ח סי' תקכ"ז סעיף י"ד ודוק כי קצרתי. סוף דבר הכל נשמע נ"ל אם דר בכפר יחידי וא"א להקנות קמחו ירוץ לעשות עירוב ויתפלל ערבית שתים כנלענ"ד. ואחרי התבוננות חשבתי הלא בשנה הזאת חל יו"ט יום ה' יום ו' א"כ יכול להתנות ביום ה' ולעשות עירוב תבשילין אם היום קודש ולמחר חול בודאי יכול לאפות ולבשל על שבת הבע"ל ואם היום חול ולמחר קודש א"כ היום עיו"ט ועושה עירוב תבשילין בעיו"ט שיוכל לאפות ולבשל למחר ביו"ט על שבת וא"כ למה יבטל היום תפלת מנחה בשעתיה בעבור שיוכל להשלים בערבית להתפלל שתים והגם שרמב"ם פ"ו מהל' יו"ט הל' ט"ו כתב יען שבקיאין בקבוע דירחא נא יניח ע"ת ביו"ט יע"ש וראב"ד השיג עליו והכ"מ מיישב דבריו שלא יוכל לומר אם היום חול דיודע דהיום קודש ובלי אמירה כלל יש בו אזהרה במנהג אבותיכם יע"ש ובש"ע סי' תקכ"ז סעיף כ"ב הביא דעת הרא"ש שמתיר להתנות ועיין בעט"ז היינו להחמיר אבל לבטל תפלת

מנחה בשעתיה מפני מצות עירוב בודאי יש בו לחוש הלא יכול מן הדין להתנות למחר רק מצאתי בבינה לעתים מהגאון ר' יהונתן זצ"ל שכתב אם הטעם שיאמרו מיו"ט לשבת אין אופין ק"ו מיו"ט לחול אז מדינא אסור להתנות ביו"ט יע"ש דפח"ח וא"כ יש פנים לחקור גם בכה"ג שחל יו"ט יום ה' ויום וי"ו ודוק כי קצרתי. ופשוט אם יכול להתפלל ג' ראשונות וג' אחרונות ובאמצע לקצר ראש וסוף הברכה שיקצר הש"ע וירוץ לעשות ע"ת דהוה שעת הדחק רק אם יאמר אשרי אח"כ עיין בפוסקים שזוהר מחמיר [שלא] לאמור אשרי אחר תפילת המנחה ורק ביוכ"פ שכל היום חסד ורחמים אומרים בנעילה אשרי ויש מקילין לומר אשרי ואין כאן מקומו להאריך ודוק [ועיין בשג"א סי' ס"ב בתדיר ומקודש ואחד יהי' בטיל אי תדיר עדיף תדיר דלמחר קדים]:

סימן סו

שלוכ"ט לבני הרב המאור הגדול לממשלת התורה כבוד בני הרב ר' יעקב שלום נ"י סופר. אודות אשר כתבת וז"ל המג"א בסי' תרפ"ז הביא דברי הגמ"נ גר שנתגייר קודם הנץ החמה פטור מקריאת הלילה דעיקר מצותה ביום עכ"ל ועיין בפרמ"ג ולדעתי יש לחקור לולי טעם הנ"ל ג"כ פטור דאנן אמרי' רק דבר שמצותו בלילה זמנה כל הלילה מי שיש עליו חוב קריאת מגילה תחילת הלילה נמשך זמן החיוב כל הלילה אבל גר שנתגייר סוף הלילה ולא הי' חיוב עליו תחילת הלילה מנ"ל כשנתגייר סוף הלילה שיבוא עליו החיוב מיד לקראותה הלא כשהתחיל החיוב חכז"ל על העולם להקרות המגילה של הלינה לא הי' עליו התחייבות וכיוצא בזה חקרת במ"ח ח"ג (או"ח) סי' ל"ח בגר שנתגייר בתוך הפסח דדלמא אינו עובר על ב"י רק ז' ימים אמרה תורה שאור לא ימצא ולא ג' או ד' ימים וכאן עדיף מהתם. אהובי בני נ"י א"כ לפי דבריך אפי' בר ישראל שנעשה בר מצוה שנולד לפני י"ג שנים בלילה יהי' ג"כ פטור מקריאת מגילה דכאשר בא תחילת הלילה לא הי' בר חיוב הן אמת שהתומים בסי' ל"ה ס"ק א' הביא ראי' דאם נולד בסוף יום א' של ר"ה נעשה בר מצוה אחר י"ג שנים בתחילת יום א' דר"ה דאין מונין שעות דלא כהר"ר אלחנן ועיין בש"ך ח"מ שם וא"כ לשיטת הסוברים דמונין שעות ונעשה בר מצוה אחר שעה בלילה יהי' פטור מקריאת מגילה וכן נימא מי שנעשה בר מצוה באמצע שבת או ביוכ"פ אין חיוב עליו לשבות ולהתענות וכבר עמדתי על זה לפני רבות בשנים בחדושי וכבר רמזתי עליו בספרי ח"ר סי' ק"ב בד"ה ומי הוא זה יעו"ש. אמנם האמת הוא אשר מבואר בגמ' סוכה פ"ב דף כ"ו דקטן שנתגדל בתוך ימי סוכות חייב במצות סוכה וביאר בט"ז יו"ד סי' שצ"ו דהעיקר בכל המצות אשר מתחילה נותנו עול החיוב על אותו יום וכן בהבדלה החיוב ניתן עד יום ד' משא"כ באבילות דעיקר הוא על רגע מרירות ואז

ממשיך אותו חיוב ז' ימים ואם לא חל באותו רגע לא חל עוד וכאשר הביא ראי' מן סנהדרין דף מ"ז דפח"ח מתוקים וערבים דבריו מאד ולכן במגילה דדרשי' אלקי אקרא יומם ולילה לא דומי' לי עיין בגמ' א"כ נותן מתחילה חיוב על הלילה כולו כמו בק"ש שהביא בט"ז שם יעו"ש וא"כ אם נתגדל בחצי הלילה או נתגייר בלילה לשיטות דסוברים דמהני גירות בלילה עיין במחצית השקל או לשאר שיטות אם עמוד השחר למגילה הוה כלילה חל עליו אז חיוב מגילה ודוק. ואוסף נופך בעזה"י דשם באבילות וכדומה אי אמרי' כיון דלא חל אז החיוב שוב לא בא עליו ושאני מגילה דבכל שנה בא החיוב זכרון הנס ותקנו אז להזכיר בקריאה ב' פעמים העיקר ביום דכתיב אלקי אקרא יומם המוזכר בקרא קודם חיוב הלילה דכתיב אח"כ ולילה לא דומי' לי א"כ ע"כ חיוב היום בודאי בא עליו וממילא בא עליו ג"כ החיוב של לילה אם נתגייר או נתגדל דאת"ל כיון דלא בא מיד תחילת הלילה לא חל עליו חיוב עוד אעפ"כ יהי' חייב בקריאה של אותו יום י"ד אדר אלא אפי' אם נתגייר באמצע יום או נתגדל באמצע יום חייב במגילה דמתחילה נותן החיוב קשור ביום י"ד אדר מה לי מי שנתחייב בתחילת הבוקר או בסוף מנחה עכ"פ יום י"ד אדר מביא החיוב ואין בו בבוקר רק מצות שזריזין ומקדימין למצות ועיין ברמ"א במת מצוה וחיוב מגילה והבן. וראה זה מצאתי כעת לאדמ"ו חת"ס ז"ל בא"ח סי' קע"ב שהעיר שהתינוק שנולד ביוכ"פ אחר י"ג שנים חייב בכניסות יוכ"פ יעו"ש שפי' דברי ראב"ד שבר תליסר מעל"ע ולא קאי על תענית מעל"ע יעו"ש. ועיין סברה מתוקה בטו"א בר"ה באבני מלואים דבשבת דיש מצוה לשבות כל היום א"כ כל שעה מביא החיוב על האדם אפי' נתגדל בשבת חייב משעה שנעשה י"ג שלימין כמבואר ביבמות דף נ"ד יען דחיוב שביתה הוא כל היום אבל באכילת מצה אם אוכל פ"א כזית פטור מלאכול עוד א"כ יש לחקור מי שהי' תחילת הלינה שוטה ונשתפה יהי' פטור דבשעה שחל החיוב הי' פטור שוב לא חל עליו החיוב רק גם זה אינו אמת דגם אי בחגיגה כולל תשלומין דראשון אבל מי שנתפשט ביום א' חייב דעל אותו יום כל עצמו של יום עיקר החיוב ואין שעה תשלומין על שעה דפח"ח וא"כ ה"ה בנידן דמגילה דכל הלילה הוה עצם החיוב ואין שעה אלא כל שם ליל י"ד הוה עצם עיקר החיוב ודוק. (ב) מה שהקשית אם הדין שצריך לקרוא ביום א' פעמים אחד לתשלומין הלילה כמו בתפילה א"כ מה חקר המג"א אם ישראל לא קראה עד עמוד השחר אם יקרא המגילה תיפוק ליה ממנ"פ או מעיקר החיוב או לתשלומין עכ"ד. בני נ"י לא אכניס עצמי בגוף הדבר שנימא יש תשלומין ביום תחת הלילה דכאן יש רק חיוב קריאת לילה וחיוב קריאת יום ואיך יהי' קריאת יום תשלומי חיוב לילה כיון דשם לילה פועל הקריאה ולא דמי לתפילה

במקום קרבנות שיש תשלומין רק בלא"ה הלא מכח תשלומין צריך להקדים החיוב של עכשיו קודם תשלומין כמבואר בהל' תפלה וכאן אי אחר שעלה עמוד השחר לילה צריך להקדים חיוב של לילה אבל בכח תשלומין צריך לכווין לשם חיוב של יום ואח"כ יקרא שנית לתשלומין ודוק. ובחדושי חקרתי טעם דכל זמן שהוא מחויב בתפילה של עכשיו הוא עוסק במצוה שקבוע לה זמן עכשיו פטור ממצות תשלומין שהוא של זמן עבר דכל עוסק במצוה פטור ממצוה א"כ אם מקדים תשלומין לא עשה כלום דכל זמן שלא נפטר מחיוב אין עליו חיוב תשלומין רק אחר שהתפלל של חיוב עכשיו בא עליו גם תשלומין של תפלה שעברה אבל כשמוטל עליו תפלה של עכשיו לא חל עליו חיוב תשלומין כי חביבה מצוה בשעתא עיין מנחות דף ע"ב ואין בידו להקדים מצוה שלא בשעתא והארכתי כי תפילה בשעתא הוה תדיר קודם ואפי' אם נימא אם הקדים לשאינו תדיר מהני עיין מג"א סי' ק"מ היינו אם עכ"פ היום שווים בעיקר החיוב אבל כאן הוה אחד עיקר חיוב של עכשיו והשני רק תשלומין של העבר וק"ל וק"ו דקדים קריאת מגילה של יום דעיקר החיוב הוה רק של יום ודוק כי קצרתי. (ג) הערה אשר חדשת להמתיק למה ליכא שליחות על מצות שבגוף אשר עמד עליו אדמ"ו חת"ס ז"ל בא"ח סי' קפ"ב ואמרת יען דכלל גדול יש כל שאינו מחויב בדבר אינו יכול להיות שליח בדבר וא"כ ממנ"פ אם לא אכל מצה ולא הניח תפילין ולא ישב בסוכה צריך הוא לקיים המצוה בעד עצמו ואם הוא כבר קיים המצוה א"כ אינו מחויב בדבר עוד איך יהי' שליח הוא נאה בסברה. אך ידעתי כי אמת חפצת לשמוע ממני ואגיד לך בעזה"י חכז"ל לא אמרו כל שאינו חייב בדבר אינו נעשה שליח רק כל שאינו מחויב בדבר היינו שאותו שם מצוה לא הוטל עליו שלא נכנס בשם אותו חיוב א"כ אין השליח דומה למשלח בסוג מצוה או באותו כח אבל מי שמחויב באותו סוג ושם דבר רק פרע חובתו כבר ויצא מהחוב ע"י קיום פעולה עכ"פ הוא מחיוב בדבר רק שאינו חייב עוד לעשות יען שכבר עשה ועיין בקצוי"ח סי' קפ"ב ועיין בלח"מ הל' ראש השנה שמצות שופר כשני חלקים מעשה תקיעה ושמיעת אוזן ומי שכבר יצא שתקע לעצמו יכול להיות שליח לתקוע לאחר ועיין במג"א הל' ר"ה ודוק:

סימן סז

כתיבה וחתימה טובה לאלתר לחיים טובים ה"ה כבוד הרב הגאון כבוד הרב ר' פייבל נ"י אב"ד דק"ק בראדשין יע"א. אחד"ש קבלתי מכתבו אשר ביקש להשיב אם אני מסכים לפסק הנעתק ע"י תלמידו כבוד הרבני ר' יוסף גאלדוואג אשר השיב פר"מ נ"י אודות השוחט והגם שאני חלוש וטרוד מאד פניתי לשעשע עמו ולהסכים לתכלית להקים הדת

של תורה ואעתיק השאלה אשר הוגבה בעדות נגד השוחט ממדינת מאלדאווע שיש שם שוחט ובודק אחד אשר עליו רעיתות (א) שפ"א גנב חפץ אחד מבעה"ב (ב) שדרכו לתת בכוס עיניו ולא נמנע מלשחוט בעת שכרותו עד שלפעמים אינו גומר שחיטתו עבור כבידת ידיו (ג) שפ"א הוציא טריפות מתחת ידו ולא חלי ולא הרגיש בסרכא שהי' שם עד שהראהו איש אחר הסרכה שנטרף הבהמה עבורו אח"כ (ד) שבקצפו עם איזה אנשים דרכו להכהותם באגרוף רשע וגם מתנהג במדות שאינם הגונות וכ"ז הוגבה בתורת עדות עפ"י דין תורה עכ"ל תלמידו המביא ג"כ פסק פר"מ נ"י אשר שלח לשם ואשיב בעזה"י לכבוד האמת. (א) ריעותא בשוחט שפעם אחד גנב חפץ מבעה"ב אחד שכתב פר"מ נ"י וז"ל אף שמחמת גניבה אין לפוסלו כיון שלא הרגיל בעבירה זו רק פ"א עשה כן אמנם לענין ההכאה כפי הנראה במכתבכם שעשה כן ג"פ הוה מומר לדבר אחד דלהרמב"ם צריך שאחר יבדק לו סכין עכ"ל כפי ההעתקה נראה מדבריו שאם הי' גנב ג"פ הי' פסול לשחיטה ועיין בש"ך וט"ז בסי' ב' בש"ך ס"ק ח"י מה דמתירין ברוב גנבי ישראל הגם שמוחזקים לגנבים דתלינן דלמא נתן לאחר לשחוט יעו"ש משמע אם ידוע שגנב מוחזק שחט אסור ובאמת מתשובת מיימונית הנקרא פאר הדור סי' קי"ב דמחלק בין להיות שוחט עיר או שוחט בבית שום יחיד יע"ש משמע אפי' הוחזק לרבים מאז שגונב בשר מחניות ובבית מטבחים ואח"כ מצאו בידו בפרסום שגנב ומצאו בידו אעפ"כ מותר לשחוט ליחיד וא"כ נראה שאינו חשוד על השחיטה רק לרבים אעפ"י שעשה תשובה לא יהי' שוחט בעיר ומחמיר יותר מדברי פר"מ נ"י רק אולי יען שלא הי' בנידן שלפניו רק שגנב פ"א יש להקל אבל אם גנב ג' פעמים הי' מן הראוי שלא להיות שוחט עיר אפי' עשה תשובה. שוב התבוננתי דרמב"ם כתב שם וז"ל שגנב ושמכרה ברבים עכ"ל משמע שהקפיד על שגנב בשר מחניות ומכר הבשר לרבים שעי"כ נקל הוא שחשדו שמכשיר טריפות ונבילות כדי שיהי' לו בשר כשר למכור לרבים כמו שהעתיק בהשאלה וז"ל ולזה העידו עליו שיש בו זלזול בשחיטה ובדיקה עכ"ל היינו עי"ז שגונב מבשר בבית מטבחיים נחשד שמזלזל בשחיטה ובדיקה אבל אם הי' נחשד לגנוב חפצים מבעלי בתים לא הי' נחשד על שחיטה ובדיקה. וזה רבות בשנים הערותי הגם דלרמב"ם במומר לדבר אחד נחשד גם על השחיטה היינו אם הוא מומר באכילת איסור או בשאר עבירות לאו דהוה מעוות שאינו יכול לתקן לעקור גוף העבירה אבל בגניבה וגזילה דמהני השבה לעקור גוף העבירה דהוה לאו הניתק לעשה ואינו חשוד לעבור לאכול נבילות וטריפות אשר הוא עבירה שאי אפשר לעקור העבירה שגם אם יהי' נעשה בעל תשובה לפני ד' וד' יכפר לו אבל גוף העבירה א"א לתקן אבל בגניבה

וגזילה אשר השבת הגזילה הוא תיקון גוף העבירה זה קל בעיני אדם והשגתי בזה על התומים בסי' ל"ד ס"ק כ"ח דיש הבדל בין לעקור העבירה ובין לתקן להיות לו כפרה על העבירה בעזה"י הוא נכון מאוד וא"כ אם לא הי' גזל בשר מן המטבחיים וחניות אשר גורם חילול השם חשד שמכשיר נבילות וטריפות להנאתו לא הי' הרמב"ם פסלו בפי' מלהיות שוחט העיר אבל בודאי בזה שלא גנב אלא פ"א חפץ מבעל הבית אשר אין כאן חילול השם לשחיטה אין כאן פסול ודוק. (ב) כתב וז"ל שדרכו לתת בכוס עינו לא נמנע מלשחוט בעת שכרותו שלפעמים אינו גומר שחיטתו עבור כבידות ידיו עכ"ל לא ידעתי הפי' אם הוא מאמין שגמר השחיטה ונגלה אח"כ שלא שחט הרוב א"כ הגיע לשכרותו של לוט ואם הפי' שהוא בעצמו אינו גומר השחיטה יען שמרגיש כבידות בידיו ולא חפץ לגמור השחיטה א"כ כמה מרגיש גברא הזה והגם שבאר היטב הביא ובבה"י החמיר מאד על השוחטים שרגילים להעבירן מפני כבידות מחמת רבויי יין ועיין בפרמ"ג במ"ז ס"ק ח"י וז"ל ודאי אין למנות שוחט כזה על הצבור עכ"ל משמע אם כבר הוא ממונה על הצבור אין להעבירו. ואני אמרתי על קו' הט"ז ס"ק ח"י מפרק הדר דשכור הרי הוא כפקח לכל דבריו ונ"ל דשכור לרוב נשאר בו הפקחות ומיעוט שיין ותירוש יקח לבו א"כ בכל דברים הרי אזלינן בתר רוב והוא כפקח אבל בשחוטה נימא סמוך מיעוטא לחזקת איסור של בהמה ואין לומר הוא שהלך ליטול ולסלק החזקות איסור הלא על זה אנו דנין אם האי גברא ראוי לעשות מעשה שחיטה אשר יסלק האיסור דלמא ע"י כבידות ראשו ואיבריו אינו ראוי לשחיטה ולא קשה מברכה בשכור עיין בפרמ"ג ויהי' תלי' במשמרת הבית דלא אמרי' סמוך מיעוט שאינם מומחים לחזקת איסור יעו"ש דגם באיבריו כבדים דלמא שחט שפיר אבל להרא"ה דצריך לומר כל השוחטים מומחים וליכא מיעוט א"כ כאן איכא מיעוט וקצרתי בהערה וכל זה פליגי הפוסקים אם להעבירו אבל בוודאי ראוי להחמיר להזהירו בתנאי כפול אם לא יסיר יינו מעליו אז ישלחוהו ויגרשוהו כי אם לא חס על כבוד קונו וכבוד קהלתו למה יחוסו עליו כמובן מוטב שילך זכאי ואל ילך חייב כי בודאי ישתה וישכח ראשו ויכשיל רבים חלילה. (ג) שדרכו להכות אנשים בקצפו וכתב פר"מ נ"י כפי הנראה הכה ג' פעמים והוה מומר לד"א דלהרמב"ם צריך שאחר יבדוק לו סכין ובעיר הנ"ל אין שם שו"ב אחר וא"כ מי יבדוק לו סכין ואין ראוי להיות שוחט ובודק בעיר יחידי עכ"ל. לפום רהיטא לא ידעתי היכן נרמז עבירה הזאת שנאמר עליו מומר לדבר אחד מן התורה שיהי' נחשד על בדיקת הסכין הכי ע"ז התפלא הנביא ואמר "שוחט השור מכה איש" שמכה איש אין ראוי להיות שוחט השור והגם דהרא"ש פ"ג מבב"ק מביא שהרואה בחבירו שרוצה להכות חבירו ואינו

יכול להצילו אלא אם יכה אותו מותר להכהותו להפרישו מאיסור ומביא ראי' מדף כ"ח דהאדון יכול להכות העבד להפרישו משפחה ויעיין בש"ע ח"מ סי' ד' ובתומים שם ועיין בח"מ סי' תכ"א ובסמ"ע שם ובמ"ל פ"ג מהל' עבדים היינו להפריש אותו שלא יעשה לחבירו הכאה דאפי' מרים יד על חבירו נקרא רשע ק"ו שלא יראה אם רוצה להכות חבירו שצריך להציל חבירו שלא יוכה מרעהו דהא בשאר עבירות בודאי יש לחקור אם רשאי להכותו שלא יעבור עבירה ועיין בש"ך יו"ד סי' קנ"א אם ישראל רואה בחבירו שרוצה לעבור עבירה אם מצוה להפרישו כלל דדווקא בשוגג מחויב להפרישו אבל במזיד אין מצוה עליו הלעטהו לרשע וימות ורק לטובת חבירו אשר יוכה צריך להצילו כמו בנערה מאורסה משום פגמה ושאני בשפחתו שהוא יגרום לו האיסור ויעבור על לפני עור רשאי להכותו לאפרושי ממנה אבל אם הכה חבירו ונתן בפלילים וצריך לבקש ממנו מחילה ועכ"פ חבירו יכול למחול לו מעצמו בודאי לא נחשד להכשיל בנבילות וטריפות אשר הוא מעוות שאי אפשר לעקרו וגם צריך דרישה מפני מה הכה חבריו ג' פעמים אולי ראה בהם דבר עבירה להפריש אותם בהכאות אשר נתן להם ועיין במג"א סי' קנ"ו שכתב וז"ל אבל המכה חבירו והמחרפו אעפ"י שאינו רשאי אינו עובר משום לא תשנא (ומ"מ עובר על לא יוסיף להכותו) עכ"ל והדברים צריכים ביאור דלמא הכאת ב"ד שאני ואכ"מ אמנם הרמב"ם הל' סנהדרין פט"ז הל' י"ב כתב וז"ל מת תחת ידו פטור וגם הוסיף רצועה אחת על האומד ומת הרי החזן גולה ואם לא מת הרי חזן עבר על מצות ל"ת שנאמר לא יוסיף וה"ה לכל מכה חבירו שהוא בל"ת עכ"ל הרי מבורר דברי מג"א ודברי מעלתו ועיין בכ"מ בשוה פרוטה ממון משלם יע"ש מגמ' וא"כ הוה דבר שניתן למחול אבל יפה העיר פר"מ נ"י שע"י ג' הכאות מומר לד"א לרמב"ם ודוק. ועוד נ"ל דדווקא בג' פעמים שעבר עבירה ולא שב בנתים אבל כאן בודאי שלא הכה ג"פ חביריו בשנה הזאת רק בכמה שנים וא"כ אם שב בנתים בעיוכ"פ ונסלח לו א"כ אינו מומר ע"י ג"פ ואפי' בשאר עבירות צריך חקירה בכה"ג אם חוזר וניעור לחשוב ג"פ הגם אם שב בנתים בנגלה וקצרתי. (ד) הוא העיקר שיצא טריפה מתחת ידו בתורת כשר שלא הרגיש בסרכה שהיתה טריפה וא"כ כתב פר"מ נ"י הגם שתב"ש בסי' ב' מקיל בפ"א היינו דוקא במוחזק לאדם פשר בשאר ענינו תולין ששגגה הי' לו אבל איש כזה שמתנהג במידות מגונות יש לדון אותו קרוב למזיד עכ"ל. לדעתי כיון דהוא רק שוחט לאחרים אפי' יש ספק אם הוא מזיד יש להקל דהא אינו שוחט בהמותיו רק בהמות קצבים אחרים וא"כ יש חזקה גדולה אין אדם חוטא ולא לו כל חסרונותיו המה להנאתו וגם משכך חמתו בקצפו ע"י הכאה נח רגזו ועיין בתיו"ט בשבת אבל כאן מהכ"ת לא נדון אותו לשוגג הא

יש כאן גם חזקה אין אומן מרע אומנתו כיון שאין לו הנאה אם יכשיר ח"ו טריפות ועיין בש"ש שמעתא ו' שיש חזקה לסופר שכתב לשמה יע"ש דפח"ח והגם ששם בסופר לא גלה ריעותא כלל ואנו אומרים שאומר לצעורי וכאן נגלה ריעותא שנמצא אחריו סרכה שהיא טריפה בכל זאת אני אומר שנעשה בשגגה ולא איתרע חזקת אומנתו שהי' מזיד דהא לא נתק הסרכא וה"ה בשוחט יש חזקת אומן שבודאי לא פשע במזיד וא"כ סוף דבר יש נדון לכף זכות וכל זה אני חופש לדון לזכות שלא להעבירו לגמרי. אמנם כל זה אם השוחט יקבל שלא ישתה עוד כל היום הן יין או יין שרף וכל מידי דמשכר ויתן על זה ת"כ שלא ישתה רק בלילה בזמן קודם השכיבה וינהג כראוי לאיש אשר יברך הזבח אבל אם ח"ו יצא עוד טריפה מתחת ידו או ישתה דבר המשכר חוץ משבת ובכל יום בלילה יהי' אשמו בראשו ולא שיכשיל רבים ולא אוכל להאמין שיש מקהלות ישראל אשר יאכלו מזבחו עוד ד' יודע רוב טרדותי כעת ופניתי מעמלי לשם שמים כי ביקש פר"מ נ"י שאכתב דעתי שנגע לאפרושי מאיסור ונא לקרב השוחט אם יקבל להיות נזיר אחיו מכאן והלאה דברי הכותב וחותם לכבוד האמת:

סימן סח

שאלה בשוחט דשחט כמה בהמות שחט אחת ובדקה אחר שעה שחט השניה ובדקה וכן השלישית וכן הרביעית ומכר הקצב כבש אחת לכפר הסמוך לקצב חבירו שלא הי' לו באותו יום כבש לשחוט והי' שם שוחט כפר ההוא ומצא סרכה בריאה שהיתה טריפה כי הריאה היתה מבצבצת שם א"כ נגלה שהשוחט הכבשים או לא ידע או התרשל במלאכתו מלאכת שמים מאי לעשות בשאר ג' כבשים ששחט באותו היום שכבר נחתכו אם מותרות או אסורות וכן מאי יעשה בכלים כי כמה פעמים אשר לקח הקצב מכפר זה בהמה או כבש שחוטה מקצב הנ"ל בכפר הסמוך וכן מה יעשה בכלים של הכפר אשר שם יצא מכשול מיד השוחט. תשובה מראשית אקדים דבודאי לא נוכל לחשוב דהשוחט חפץ להכשיל במזיד דהא הי' בידו לנתק הסרכה ולא הי' נשאר מקום לתפוס עליו וכיון שנשאר הסרכה א"כ לא נעשה במרד ובמעל אבל יש ריעותא שהוא פושע מתרפה במלאכתו ולא בדיק שפיר דאלו הי' בודק הי' מוצא הסרכה והוא בקי בדינים והי' מטריף אותה כבש כי חזקה אין אדם חוטא ולא לו הלא הוא רק שוחט לאחרים ויש רק חשש שהוא מקלי הדעת ולא בדק כראוי לירא אלקים אשר יברך את הזבח כמובן וא"כ נאמר השתא הוא דאיתרע וכל הכלים עכ"פ כשירים ודוק. אך עלה בדעתו אולי הא דאמרי' אין אדם חוטא ולא לו היינו אם יעשה בודאי חטא כגון בקידושין דף ע"ג שהוא יאמר שהוא קדשה ויתיר אשת איש לעלמא עיין רש"י שם וכן בשבועות דף מ"ב שחוטא

בודאי לגזול מן ההקדש והלא הוא שכ"מ למה יחטא בשביל טובה לאיש אחר או בב"מ דף ה' אם הוא רועה בהמות אחרים למה יגזול משדות אחרים לטובת בהמות אחרים אבל להתרפה במלאכתו שלא להטריח לבדוק שפיר בחלל הבהמה ותולה שרוב בהמות כשרות בטבע העולם והגם שהחכמים הוצרכו בדיקה דשכיח בריאה טריפות עכ"פ כיון שבדק רוב ולא מצא תולה להקל שגם בשאר חלק הריאה לא יהי' טריפות וא"כ הקל הדעת יאמר מדהא לא מצא גם שם לא ימצא וא"כ בספק אם חטא כלל לא שייך לומר אין אדם חוטא ולא לו דהא תולה שאינו חוטא כלל וא"כ יהי' כל הכלים טריפה דמי יודע אם הי' לו חזקת קמייתא שבודק כל הריאה ודו"ק. ונ"ל דיש כאן חזקה אחרת חזקה לא מרע אומנתו הלא השוחט נשכר מהקצב על אומנתו שהוא בקי לדעת איזה ריעותא טריפה או כשירה וצריך לבדוק כל הריאה ולברר אם בהמה טריפה או כשירה ונאמר חזקה לא ימרע אומנתו עד שנגלה שמרע אומנתו ודוק. ומצאתי ראי' מקצו"ח בספרו שב שמעתתא שמעתא ו' פרק ז' שהקשה למה לא יהי' הסופר נאמן לאמור שלא כתב אזכרות לשמן הלא לפי דבריו עוקר הכשרות מהס"ת א"נ אפי' בדבר שבערוה נאמן כהאי דתשובת מיימונית שנאמן השליח לומר דטעי בדבורו ועוקר הדבר שבערוה ותי' הגאון יען דחזקת סופר כותב לשמו הוא חזקה כמו סוקלין ושורפין על החזקות יעו"ש וא"כ ה"ה הוא חזקת השוחט הוא חזקת אומנות ועד שנגלה שבגד באומנות שלו נשאר חזקת האומנות שעשה אשר הוטל עליו עד עתה וכעת התרפה במלאכתו ודוק. ואוסף נופך הא בודאי מי שמשלם לשוחט ובודק אם פשע ולא בודק שכרו הוא גזל בידו דאנן סהדי אדעתי דהכי לא שכרו אם לא יבדק הריאה כפי אשר בקשו רבותינו מהשוחט ולא שייך כאן לומר דצריך גם דעת שכנגדו עיין תוס' כתובות דף מ"ז בלוקח בהמה ונמצא טריפה יעו"ש דכאן בוודאי הוצרך השוחט לקבל עליו להיות נזהר במלאכתו דאל"כ אין רשאי להיות שוחט ובודק כמובן וא"כ איפוא כיון דהשוחט לקח שכרו תמידין כסדרן בכל שבוע ושבוע הי' לו חזקת כשרות שאינו גוזל וחומס ממון שלא כדין ובודאי עשה עבודתו בתמימות והגם שעכשיו איתרע חזקת כשרות שלקח שכרו בשבוע זו ולא שמר עצמו לעשות עבודתו עכשיו הוא הוא דאיתרע שלקח ממון חבירו שלא כדין בעובדא דגיטין לא קבל שכרו ולא נעשה גנב הוצרכנו דאינו נאמן נגד חזקת סופרים אבל בכאן יש עוד חזקת כשרות שאינו חושש על ספק לפני עור וספק מחטיא רבים עכ"פ הי' חושש שלא ליקח שכרו בגניבה וגזילה ועשה בדיקה יפה שיבוא על שכרו בצדק ובמשפט והוא דבר הגון נכון בסברה וא"כ פשיטא דכל הכלים עד היום שנמצא ריעותא כשרים כנלע"ד בעזה"י. ואחקור עוד בעזה"י הלא באמת נשחטה הותרה רק כיון דשכיח טריפות בריאה

אסרו חכז"ל הבהמה בלי בדיקה וחידש הט"ז ביו"ד סי' ל"ט ס"ק כ"ב סברה ישרה בודאי בכלל כל הריאה בחלקיה יש מיעוט טריפות השכיחים ולכן אסרו בלא בדיקה אבל אם יש ספק רק על מקום אחד בריאה אם הי' כאן סרכה כסדרן הספק מותר מכח נשחטה בחזקת היתר עומדת דמי יאמר ששכיח במקום הזה יותר שלא כסדרן דפח"ח שפתים יושק וא"כ אני אומר בודאי השוחט בדק הכבש רק הי' מתרפה במלאכתו ולא בדק בכל המקומות והא ראי' דאם חפץ להכשיל הי' מנתק הסרכה וגם לא הי' חוטא דאין אדם חוטא ולא לו בודאי איסור עכ"פ דהא הי' סרכה שהי' בו נקב רק עכ"פ הוא פשע שלא בדק בכל המקומות ונשאר מקום עם סרכה גמורה וא"כ לו יהי' שפשע כמה פעמים ולא בדק כל הריאה מי יימר שהי' טריפות במקום שנשאר הגם דשכיח טריפות בריאה היינו בכל הריאה בכלל שכיח טריפות ובעבור זה אסרו הבהמה אם לא יבדק הריאה אבל לחוש אם נשאר מקצת הריאה בלי בדיקה והרוב הריאה עכ"פ נבדק הלא בכה"ג בודאי יש לסמוך על נשחטה בחזקת היתר עומדת ולא נאסרו הכלים למפרע דבשלומא אם הי' לנו עדות ובירר שלא בדק כלל יש לאסור הכלים דהא חכמים אסרו בלי בדיקת הריאה אבל כאן אין הריעותא מעידה רק שלא בדק במקום הזה שנמצא בו הסרכה ואם נחזיק הריעותא על למפרע יש ג"כ רק חשש שהשאיר לפעמים מקום מעט מהריאה ודוק כי קצרתי. ולא נעלם ממנו דברי הט"ז אשר השיג על רמ"א ביו"ד סי' א' בשם אגודה ואוסר הכלים בכל זאת נראה ההבדל ברור בין שכח הדינים ובין שוחט שנגלה שהתרשל במלאכתו ולא בדק בכל המקומות שצריך לבדוק והגם שלא נראה כן בכמה שו"ת אחרונים אקוה שמקום הניחו לי מן השמים להעיר בהערות אלו שהכלים מותרים ועיין בשו"ת גאונים בתראי סי' י"ד תשובת ט"ז על דברי הב"ח ודוק. ולדעתי שהבשר הנמצא ביד בעלי בתים מאשר נשחט יום או יומים מקודם גם הבשר מותר דעכשיו איתרע שלא בדק שפיר ולא חיישי' שנעשה חבר לאיש משחית שמתרפה במלאכתו ולא חיישי' שאיתרע מכבר והגאון קצו"ח בשב שמעתא שמעתא ג' פרק ד' הניח סברה ישרה להצדיק דברי הש"ך ביו"ד סי' א' דאפי' המיר דתו לא נחשד למפרע והתב"ש השיב עליו והניח הגאון כלל גדול אם הספק אימתי נתרוקן מי המקוה או אימתי נעשה הפגימה או הריקות בהשוחט דשכח תלינן על למפרע אבל אם ראינו מעשה עבירה אשר עשה היום לא נאמר שכבר עשה ג"כ עבירה הזאת וכן מבואר בח"מ סי' ל"ד דעד זומם לא נפסל למפרע וכל עדותו אשר נעשה מקודם כשר יעו"ש וה"ה כאן הגם שהיום נגלה שנתרפה במלאכתו והמיר דתו בכל זאת כשר מה ששחט מקודם וק"ו שכשר הבשר אשר נשחט מאתמול הגם דהתרפה במלאכתו היום לא חיישי' דגם מקודם עשה כן כנלענ"ד בעזה"י.

ולא אכחד שדברי ש"ש שם נפלאים בעיני שאחת מראי' שלו הוא מדברי פי' המשניות בחולין השוחט בשבת שחיטתו כשירה ופי' הרמב"ם דקודם שנשחט הרוב מקלקל הוא ולא נעשה מומר אלא כאשר נגמר השחיטה ולכן שחיטתו כשירה והקשה הש"ש אם נימא כל שהרשיע לפניך אומר שהרשיע קודם א"כ הדרה קו' לדוכתא דהו"ל שחיטת מומר אלא ע"כ דלא מחזיקי' ברשע למפרע עכ"ד ולדעתי לו יהי' שגם בצנעה נעשה מומר היינו אם חילל שבת עכ"פ לפני ע"א כשר אז נעשה מומר אבל אם שחט בצנעה ממש שלא נודע לשום אדם בודאי לא נעשה מומר וא"כ עכשיו ששחט בפני שני עדים שהתרו בו שחיטתו כשירה דלו יהי' שנאמר שבודאי כבר הי' מחלל שבת אבל מי יימר שהי' עין רואה נהפוך הוא מתחילה חילל שבת בחדרי חדרים והיום הרשיע ביותר וחילל שבת בפני עדים אבל בשוחט אם חיישי' דגם מלפנים הי' קל הדעת ופשע במלאכתו מה לי שלא הי' שם עין רואה וחיישי' על למפרע דהוכיח סופו שהוא קל הדעת על תחילתו שגם מאז לא הי' לו יראת שמים כחכז"ל [ברכות כ"ט] גמירי טבא לא הוי בישא ודוק גם על ראי' מעד זומם דלא נפסל למפרע אשר העיד והוזם על הטביחה לא הוזם על הגניבה יעו"ש נראה לי שאני עד זומם חידש הוא מאי חזית דסומכת על כת השניה לא מכחישין גוף פעולה של העדות רק אומרים עמנו הייתם וא"כ כיון שחידוש הוא די שיהי' נפסל מכאן ולהבא דוגמת סברת הר"ן הובא בש"ך יו"ד סי' ק"י ס"ק י"ד דלא אמרי' קבוע למפרע יען דקבוע חידוש הוא יעו"ש ה"ה כאן הזמה חידוש הוא ולא נפסל למפרע אבל בריעותא אשר נגלה בשוחט למה לא נאמר איגלאי מילתא למפרע שגם מקדם לא הי' פחד אלקים נגד עיניו ודוק וגם מה שהביא ראי' מתוס' נדה דף ג' דלא מחמיר בית הלל רק בזמן דלמא דם זה בא מקודם אבל לא דלמא מקודם נפל דם אחר וה"ה כאן לא חיישי' ממעשה רשעה זה על מעשה רשעה מקודם יעו"ש נ"ל שאני התם דהי' לה חזקת הגוף שלא תראה קודם ווסתה ועיין בנב"י ח"ר יו"ד סי' ס"ג בשם הגאון ר' חיים כהן ז"ל ומה שהעיר הנב"י לנגדו לא שייך כאן ולכן לא חיישי' על ראית דם מקודם אבל האי שהרשיע במעשיו ברצון לבו חיישי' שמא מזמן כביר הי' מרשיע דהא ברצונו הי' תלוי ובידו הי' להרשיע מה היום מיומים אבל בנדה מהכ"ת דהטבע פעל מקודם ודוק וא"כ בנידן הנ"ל דלא איתרע חזקתו בסכין רק בהתרשלות שלא בדק כל חורי ריאה סמכינן דמהיום הזה נעשה קל ועבריין וכל הבשר מאתמול מותר ודוק. אך בכבשים ששחט באותו יום טרם שנשחט כבש האחרון אשר נמצא בו הסרכה המבצבצת יש מבוכה אם נאמר כיון ביום הזה נגלה שפשע בבדיקה ניחוש שפשע גם לפני שעה ושתים או נימא עד שנגלה הזמן אשר מבורר שפשע באומנתו בודאי בדק כדין וכדת. ואפשר הלא

חכז"ל אמרו בקידושין דף ל' ובסוכה דף נ"ב יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום וכן יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום יעו"ש א"כ אמרי' באותו יום שנגלה שיצה"ר גבר עליו להכשיל הוכיח סופו של יום על תחילתו כשם שנגלה שבסוף יום הוציא טריפה בתורת כשר כן הי' מתגבר עליו בתחילת היום שהוציא טריפה מתחת ידו כי חכז"ל תלאו התחדשות והתגברות היצה"ר בימים ולכך מהיום על יום שלפניו לא חיישי' אבל על אותו יום עצמו תחילתו כסופו ודוק. שוב מצאתי כעין שאלה זו בצמח צדק סי' ע"ג רק שם הי' בעל הקצב השוחט והבודק והעיר אם הי' שוחט ובודק לאחרים יש לומר חזקה אין אדם חוטא ולא לו וגם העור מדלא נתק הסרכה לא הוה מזיד אלא פושע ואוסר שם הכלים וגם הכבשים דהי' ג"כ ספק שמא זה שנמצא טריפה הי' נשחט בראשונה ומשמע אלו הי' שוחט ובודק לאחרים והי' בירור שנשחטה בראשונה הי' להכשיר הכבשים דצירף שם דלית ליה חזקת כשרות דהא עשה תקנה שצריכין להביא עם הריאה להעיר יעו"ש [ולא אבין ניהו דהוא ובני עיר תיקנו שלא לסמוך רק יביאו הדפנים עם הריאה לבודקי העיר היינו כי רצו להחמיר על עצמם לברר ע"י שוחטים מומחים שלהם וגם שעי"כ יהי' פחד עליהם ויזהרו ביתר שאת דהא שוחטים דמתא יבדקו ג"כ ונהפוך הוא ופלא דיכול לומר השוחט ובודק דלא בדק שפיר יען שידע ששוחטי העיר יבדקו אחריו וא"ל יען שאמר לשותפו ויראו שאין בו ריעותא ושהוא כשר עכ"ל א"כ נגלה דלא נתן רק בתורת כשר ודאי שאין בו ריעותא כלל עכ"פ חזקות כשרות נשאר להם] נפלאת ממני הלא כמה פעמים הביאו ובדקו אחרי השוחט ובודק ולא מצאו ריעותא ונתחזק השוחט ובודק דאינו פושע במלאכתו והצמח צדק כתב שם וז"ל אבל בנמצא פושע שאינו מקפיד בין איסור והיתר אין ראי' שלו מוכחת כלל שהי' מעולם מקפיד בין איסור והיתר שנאמר עליו השתא הוא דאיתרע עכ"ל וקשה לי הלא שכיח סרכות שבעבורם הצריכו רבותינו ז"ל בדיקת הריאה וכיון דלא מצאו זמן כביר ריעותא ממילא הוחזק שלא פשע להיות בלי דעת ואפשר בנידן המעשה הי' אירע שנגלה הטריפות יום או יומים אחר התקנה אבל בנידן שאלתינו שהי' שכיח דקצב בכפר אחר שאל כבש שחוט ולא נמצא מכשול עד פעם הזה וג' כבשים הי' נשחטים טרם שנשחט כבש שנמצא בו טריפות הי' מסתבר להתיר הג' כבשים רק מטעם שנימא הוכיח סוף היום על תחילתו כנלענ"ד להחמיר ולא לאכלם ודוק:

סימן סט

שלום רב לאוהבי תורת ד' שני בחורי חמד כבוד ר' זאב יהודא שעראץ נ"י וכבוד ר' ארי' ליבש אייזענבערג נ"י בק"ק זאללין יע"א. אודות הקושי' שהוקשה לכם על הש"ך יו"ד סי'

צ"ח ס"ק ז' שנתקשה על או"ה שכתב בנשפך אפי' בבשר עוף בחלב אסור דטעם כעיקר דאורייתא והשיג הש"ך ואי הוה דטע"ק דאורייתא הא בשר עוף בחלב כל איסורו דרבנן והקשיתם מדברי תוס' עירובין דף ל"ב בד"ה תאנים מתאנתי שכתבו וז"ל אע"ג דמעשר פירות דרבנן ור"נ מודה בשל סופרים חזקה שליח עושה שליחותו כיון דעיקר שם מעשר מן התורה חשוב לה כשל תורה וכן כתבו בתוס' בדף ל"ז בד"ה מאן האי תנא דאפי' בדרבנן הוה מצי למימר ר"י דאגודא של ירק דרבנן ושמא כיון דעיקר מעשר מן התורה חשב לה כדאורייתא כפ"ל גבי לקט תאנים עכ"ל וא"כ ה"ה נמי הכא כיון דעיקר בב"ח דאורייתא כדמוכח מגמ' דעירובין. נלע"ד ליישב ב"ה בשלומא במעשר פירות דעשו רבנן תקנות מעשר בפירות כעין דאורייתא בתירוש ויצהר א"כ חשיב לה כדאורייתא ואם בדאורייתא לא סמכי' על החזקה שליח עשה שליחותו גם במעשר דרבנן לא סמכי' ה"ה לא סמכינן על ברירה דהא חכמים עשו בפירות כעין מעשר דגן אבל כאן בב"ח בעוף לו יהי' שנעשה כבשר בחלב לאסור בו הספק מכח טעם כעיקר אעפ"כ ניכר ההבדל שהיא דרבנן דבב"ח דאורייתא אסור למכור ואסור בהנאה ואסור בבישול ובשר עוף בחלב מותר בבישול ומותר בהנאה בגופו ומותר למכור עיין בש"ך יו"ד סי' פ"ז ס"ק ב' וס"ק ד' א"כ נשאר ניכר לעין כל למה זה מותר בבישול ובהנאה וע"כ יען שבשר עוף בחלב דרבנן ואיך אפשר לעשות בו ספק טעם כעיקר איסור באכילה הא ספק דרבנן להקל דאי אפשר לעשות תרתי דסתרי שיהי' מותר בבישול ובהנאה מכח שהיא איסור דרבנן ונחמיר בו באכילה מכח ספק טעם כעיקר באיסור דרבנן ודוק והי' מקום לפלפל לשיטת רש"ל דבשר עוף בחלב אסור בהנאה ע"ש יש לומר כקו' מעלתכם לאמת אבל אין נפשי בחדודי וק"ל. וגם נפל ברעיוני לחדש דבר בעזה"י דכל כח של חכמים לאסור דבר היתר הוא מן ושמרו את משמרתי שנתן הקב"ה לחכמים כח לעשות משמרת גדר וסיג לתורה דכתיב על פי התורה אשר יורוך והעובר בשאט נפש עובר על לא תסור עיין רמב"ם ספר המצות שורש א' ובמג"א וברמב"ן שם חקירות גדולות ורבות ובארתי במקו"א דמתחילה מה שאסרו חכמים לאכול ולשתות אין הוא נעשה איסור כמו איסורי תורה שהם באיסור רק אם עבר עובר על לא תסור על דבריהם אבל אין שם איסור על החפץ כי איך יוכלו חכמים לחדש שם איסורים רק שם העבירה הוא לא תסור מדבריהם לכן מתחילה אין על החפץ שם איסור רק שהקב"ה צוה לשמוע לדבריהם ואם אסרו דבר מצוה לשמוע לחכמים כמו אם אחד אוסר עצמו בלחם ובשר הכי שם איסור בעצם הבשר והלחם רק שם איסור הוא כל היוצא מפיו יעשה וה"ה אם חכמים אסרו הוא מצוה לשמוע שלא לאכול ואם עבר ואכל עבר על לא תסור כמו בנדר אם עבר ואכל עובר על לא יחל דברו

ולכן כל ספק בדרבנן להקל וגם דלא תסור דאורייתא כיון דיש צד לומר דלא סר ממילא לא עבר כלל דכל האיסור מתחיל ע"י שסר מדבריהם וזה הוא אם עבר בבטח מה שצוו שלא לעשות ואם הוא עושה מחמת שתולה שהוא מותר א"כ לא סר משא"כ באיסורי תורה איך הוא מקיל דלמא החפץ הוא איסור ודוק (עיין בספרי מחנה חיים ח"ר סי' ל'). בכל אופן אין איסור מלקות על איסור דבריהם ולא יהי' טוב יותר מאיסור תורה בלי מלקות ובנב"י מהד"ת א"ח סי' ס"ו בד"ה ובגוף הדין חידש דטע"כ ילפי' ממשרת או מגעולי עכו"ם והמה לאוין אבל בחלב טמא דהוא איסור תורה אבל אין עליו מלקות כמבואר ברמב"ם בפ"ג מהל' מ"א אין בו איסור טע"כ מדאורייתא יעו"ש ולפ"ז בוודאי בב"ח בעוף דהוא מדרבנן לו יהי' דעשו כעין של תורה עכ"פ אין איסורם איסור מלקות והוה טעם כעיקר דרבנן והוה ג"כ ספק נשפך אם יש ספק להקל דהא טע"כ באיסור דאורייתא הוה ג"כ ספק דרבנן להקל דלא יהי' טע"כ באיסור דרבנן יותר משיש טע"כ דרבנן בחלב טמא הכי נאמר דהוה בשר עוף בחלב דומה למשרת וגעולי עכו"ם והבן זה. ולפ"ז שם במעשר פירות עשו כדאורייתא ובאיסור דאורייתא אין חזקה ש"ע שליחותו הגם דליכא עליו לאו וה"ה עשו כדאורייתא ולא אמרי' ברירה באיסור דאורייתא הגם דליכא עליו מלקות אבל טע"כ דאורייתא רק אם יש בגוף האיסור מלקות מן התורה ועל בשר עוף בחלב ליכא בגוף האיסור מלקות מן התורה ואפי' אם יהי' לוקין על לא תסור אין המלקות מכח איסור החפץ בב"ח רק משם לא תסור ודוק:

סימן ע

ראיתי אדמ"ו הגאון זצ"ל בספרו שערי תורה חלק שלישי כלל ב' פרט א' שהביא בשם הרא"ה הבנת דברי ר' ינאי וז"ל פרט לזורק אבן לתוך חבורות של בני אדם מהן עכו"ם ומהן ישראלים ומתכוון להרוג את ישראל והתרו בו אל תזרוק שבן ברית הוא ותהרג עליו ואמר על מנת כן אני עושה וזרק לתוך החבורה והכה אחד מהן ומת ואין ידוע אם עכו"ם הרג או ישראל הרג פטור והכא משמע להו לרבנן וארב לו לאו ליחודי כוונה הוא דאתו אלא ליחודי מעשה עד שיודע את מי הרג אי ישראל הוא אי לאו ודייקינן מיניה היכי דמי אילימא דאיכא ט' עכו"ם וישראל אחד ביניהון תיפק ליה דרובא עכו"ם נינהו ואיכא למיזל בתר רובא ואפי' פלגא ופלגא ספק נפשות להקל דמספיקא לא קטלינן ומהדרינן לא צריכא דאיכא ט' ישראלים ועכו"ם אחד ביניהון מהו דתימא ליזל בתר רובא ואימור ישראל הרג ולקטלי' איצטרך קרא למיפטרה דהל"ל קבוע וכל קבוע כמע"מ דמי והו"ל ספק נפשות להקל עכ"ל והקשה עליו אדמ"ו ז"ל בפרט ב' קושיות גדולות וכתב וז"ל לכאורה קשה לפי' רא"ה שהספק הוא אם הרג לישראל או לעכו"ם מנ"ל לרבנן להוכיח

דאמרינן קבוע אפי' היכי דליכא חזקה המתנגד דלמא היכי דליכא חזקה המתנגד אפי' כשנולד ספק במקום הקביעות יש לו שם רובא והא דגלי התורה דקבוע הוי כמע"מ הוא רק בנידן דידן בזורק אבן לגיו ותשעה ישראל ועכו"ם אחד ביניהון דלולא קרא הי' חייב מיתה כיון דאזלינן בד"נ בתר רובא ופשיטא דמילתא אפי' הכא שלא נתחזק הרוב מקודם אף דאית ליה לרוצח חזקה קמייתא שפטור ממיתה מ"מ בעלמא קיי"ל רובא וחזקה רובא עדיף וכרבנן דר' מאיר ואפי' לפמ"ש תוס' במס' בכורות דף כ' ע"ב ד"ה חלב דגם לרבנן אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה הוא רק חומרא דרבנן ודוקא להחמיר וכמ"ש בכללי רובא וחזקה ויש לומר בכי האי גוונא גלי התורה בד"נ כשנולד הספק במקום הקביעות דהוי כמע"מ ומהני חזקה קמייתא שפטור ממיתה ואכתי מנלן להוכיח היכי דליכא חזקה המתנגד דקבוע הוי כמע"מ כיון דקבוע הוי' חידוש ראוי' למעט בחידושו ואף אמנם בט' חניות מוכרות בשר שחוטה ואחת מוכרת בשר נבילה דהוי קבוע איכא ג"כ חזקה נגד הרוב כמ"ש התוס' במס' נדה דף ח"י ד"ה אחר הרוב דאיכא חזקה דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת ועיין בפלתי סי' ס"ג ס"ק א' בסופו מ"מ קשה הא באמת קיי"ל קבוע הוי כמע"מ אפי' היכי דליכא חזקה וגם הא קיי"ל קבוע אפי' לקולא כגון ט' חניות מוכרות בשר נבילה ואחת מוכרות בשר שחוטה דג"כ הוי כמע"מ ועיין ש"ך סי' ק"י ס"ק ט"ו עכ"ל. ונראה לי לתרץ ואבאר בעזה"י דבר חדש אשר הערותי בחידושו על דברי הצל"ח בסוף פ"ק דפסחים בהשמטות דמביא בשם תלמידו הרבני מה"ו ר' מרדכי שיצא לתרץ קושי' רבו שהקשה למה לר"מ דחייש למעוטא יהי' העדות קיימת אם אחד אומר בב' לחודש ואחד אומר בג' מחמת שרוב בני אדם טעו בעיבורי' דירחא הא ר"מ חייש למעוטא א"כ העדות בטל ותי' תלמידו הנ"ל דאם יש רוב וחזקה גם ר"מ לא חייש למעוטא כמבואר ביבמות דף קי"ט וא"כ יש לעדים חזקת כשרות דבב' עדים המכחישים זה את זה שניהם פסולין כמבואר בש"ך ח"מ סי' ל"א וא"כ גם ר"מ לא חייש למיעוט וחידוש הנב"י להשיג לתלמידו שיש לנידון חזקה שלא נתחייב מיתה וא"כ נגד חזקת כשרות העדים יש חזקת הנידון שלא נתחייב מיתה וא"כ לא נשאר רק רוב עכ"ד ובנו הגאון מהר"ש לאנדא בספרו שיבת ציון סי' ע"ו השיג על אביו מגמ' קידושין דף פ' דסוקלין על החזקה ואין שורפין תרומה על חזקה דיש לתרומה ג"כ חזקה חזקת טהרה ולדברי אביו הנב"י קשה הלא יש לנידונית חזקת שלא נתחייבה מיתה יעו"ש להאריך. ואמרתי בעזה"י שכל החזקות בעולם אם נשתנה הדבר פעל פעולות ההשתנות מיד על החפץ אם פנוי' נתקדשה היא באיסור אשת איש הגם שלא נודע לב"ד וכן אשת איש שנתגרשה היא פנוי' הגם שלא נודע לב"ד וכן חזקת עמא מי שנטמא טומאתו עליו אפי'

לא נודע לב"ד וכן חזקת חיוב מי שמחויב לחבירו ממון הוא מחויב אפי' לא נודע לב"ד וכן חזקת טומאת נדה וכן כל החזקות שבעולם אין הב"ד מחדשים החזקה על פיהם כאשר יתן ד' בלבבם. אך חיוב מיתה הן על איש או אשה אשר עברו על עבירה אחת אשר יתחייב העובר מיתה סקילה שריפה הרג חנק לא שמענו שיצרך הבעל העבירה להמית את עצמו אפי' אם הוא חבר וידע שעבר עבירה שבא עליו אחד מד' מיתות הללו שיהי' הוא מחויב ליקח חיותו בסקילה או שריפה או הרג או חנק נהפוך הוא בודאי אם לקח חיותו הוא מאבד עצמו לדעת ומיד כל חי' ידרשנו הקב"ה והטעם כי הד' מיתות המה המצות הב"ד שהם יענשו הבעלי העבירות אשר יעברו בשאט נפש במזיד העבירות ידועות ושפטו המה כפי כללי התורה שיחייבו במשפטם מיתה לבעל העבירה אבל הבעל העבירה אינו מחויב מיתה בלי הב"ד אשר יחייבוהו ואינו מחויב ואינו רשאי להמית את עצמו וק"ו שאין איש הרואה שאיש עובר עבירה רשאי להמית אותו ואם איש הרואה שאיש עובר עבירה וימית אותו הוא רוצח גמור השופך דם נקי כי אין לבעל העבירה משפט מות חוץ אם הב"ד שפטו עליו ויצא מפיהם שבעל העבירה חייב מיתה ודוק. ודבר זה מתורת רבינו הרמב"ם במנין המצות סי' רצ"ב למדנו שכתב וז"ל מצוה רצ"ב שהזהרנו מהרוג מחוייבי מיתה כשנראה כבר עשה חטא שנתחייב עליו הריגה קודם הגיעו לב"ד אבל נביאהו לב"ד בהכרח ונעיד עליו העדים לפניהם ונהי' אנחנו עדים לב"ד והם ישפטו עליו במה שיהי' חייב והאזהרה שבאה בזה הענין הוא אמרו לא יומת הרוצח עד עמדו לפני העדה למשפט ולשון מכלתא יכול יהרגנו אותו משהרג או משנאף תלמוד לומר עד עמדו לפני העדה ואפי' הי' ב"ד הגדול הם שראוהו הורג והם כולם עדים תבוא העדות אצל ב"ד אחר ואחר ידינוהו ובמכלתא הרי עדה שראו באחד שהרג את הנפש יכול יהרגוהו עד שיעמוד אצל ב"ד ת"ל עד עמדו לפני העדה עכ"ל ועוד כתב בהל' רוצח ושמירת הנפש פרק א' הל' ה' וז"ל רוצח שהרג בזדון אין ממיתין אותו העדים ולא הרואים אותו עד שיבוא לב"ד וידינוהו למיתה שנאמר ולא ימות הרוצח עד עמדו לפני העדה למשפט והוא הדין שכל מחוייבי מיתות ב"ד שעברו ועשו שאין ממיתין אותן עד שיגמר דינם בב"ד עכ"ל ומקורו בספרי הובא במגדול עוז ובכ"מ שם. ומעתה אני אומר דלא שייך לומר שהי' לאדם חזקת פטור שלא הי' מחויב מיתה מקודם דבשלמא אי הי' הדין שרוצח מחויב להמית את עצמו כי משעה שרצח הוא מחויב להמית את עצמו או כל מי שראה וידע מהעבירה שעבר רשאי להורגו שמצוה להרגו א"כ שייך לומר שהי' לו חזקה שלא הי' מחויב מיתה נקמוהו על חזקתו ראשונה שאינו בר קטלה כמו בשאר חזקות אמנם באמת לו יהי' שעבר העבירה במזיד וברצון אעפי"כ

הוא אינו בר מחויב מיתה דהוא בעצמו אינו רשאי להמית את עצמו וכן עדים אשר ראו שעשה העבירה אינם רשאים להרגו דעדיין הוא אינו מחויב מיתה רק יש חיוב על הב"ד שידונו לבעל העבירה כפי רשעו אשר חטא והמה יחייבוהו מיתה על פי עדות העדים א"כ מכח הרוב באו על הב"ד חיוב מצות עשה ולחייבו מיתה על פיהם ואיך שייך לומר שהי' לנידן חזקת פטור ממיתה הלא אפי' אחר שעבר עבירה אינו מחויב מיתה בעבירה שעבר רק אם הב"ד יחייבוהו מיתה ועל פי רוב יש כאן עדות שעשה עבירה פלונית ועל ידי כן בא חיוב קיום מ"ע על הב"ד לחייבהו מיתה בשלומא בתרומה הי' לה חזקת טהרה ואמרי' דעדיין היא כמקודם דלא נטמא אבל האשה נסקלת דב"ד יחייבו אותה שתהי' בת חיוב מיתה מכאן ולהלאה מעת אשר יפסוק הב"ד לה עונש מיתה על עבירה שעברה מכח חזקת הרוב והבן. והבאתי אז ראי' דאין בעל עבירה מחויב להמית את עצמו וגם שאין רשאי להמית את עצמו דאל"כ איך משכחת דין המאבד עצמו לדעת שאין מתאבלין ואין קורעין עליו עיין יו"ד סי' שמ"ה סעיף א' נימא שידע בנפשו שעבר עבירה שהי' חיוב מיתה ועשה תשובה והמית את עצמו ונחזקוהו שמת כדת וכדין אלא פשיטא דלא משכחת דין זה כלל שיהי' רשאי לאדם להמית את עצמו אעפ"י שחטא לד' ואולי י"ל עיין בח"מ סי' ל"ד אם לא ידענו מתי עבר עבירה א"כ יש לומר השתא עבר עבירה מלומר שכבר עבר עבירה ועכשיו עשה תשובה טוב לומר שעכשיו איבד חזקת כשרותו ודוק. ולפ"ז מיושב קושי' אדמ"ו ז"ל על הרא"ה דחזקת הנידון לא הי' חזקה דלו יהי' שכיוון להרוג ישראל והרג באמת לישראל בכל זאת הוא בעצמו אינו מחויב מיתה שחיוב מיתה בא ע"י פי הב"ד אשר גומרים דינו על העבירה שעשה וא"כ אי לאו שקבוע כמחצה על מחצה אלא נשאר הרוב בכחו א"כ יש מצות הב"ד לפסוק על פי הרוב לפסוק עליו שיחויב מיתה מכח הרוב והגם שימצא מעשיות בגמ' שיצא בת קול במי שהמית עצמו שהוא מוכן ומזומן לחיי עוה"ב הוא ענין אחר כמובן למעיין בו ודוק. ואגב גררא אזכיר המעיין בספר המצות לרמב"ם בשורש י"ד יראה שרמב"ן סובר ששורש המ"ע בכל המומתין הוא מצות ובערת הרע מקרבך וחלק ממצוה הזאת לעשות סקילה ושריפה הרג וחנק המה על פרטי עבירות ובספר לב שמח בשורש י"ד חולק עליו דנהפוך הוא דשורש המצוה הוא הכתובה בהעונש גוף העבירה ובערת הרע הוא תיקון למי שלא יוכל לקיים בו המצוה שלא יהי' חוטא נשכר ובכל מיתה שיוכלו ימיתהו וזה על דרך אעפ"י שד' מיתות ב"ד בטלו כלומר שהן הן המצוה דין ארבע מיתות ב"ד לא בעלו יעו"ש באמרותיו הנעימים. והערותי בחדושי דכל הכללים הנאמרים בפרטי מיתות ב"ד כפי המשקל אשר פלס ד' העונש לפי משקל העבירה שם יש כללים שצריך

להעמידו לפני עדה וצריך להיות באפשרות ללמוד עליו זכות וכדומה אבל בקיום מצות ובערת הרע מקרבך לבער עושי רשעה בכל מיתות שאתה יכול שם לא צריך לכל כללים הללו דאין זה מיתה המכפר לבעל העבירה אלא מצוה בפני עצמו לבער מן העולם פועלי און ומיושב בזה כמה קושיות דשניהם ענינים מופרדים כי אין כאן מקומו להאריך ודו"ק:

סימן עא

ראיתי שגדולי פוסקים לחמו מלחמות ד' אם לסמוך על ספק ספיקא היכא דאיכא לברורי דנימא דכח ס"ס חזק שלא צריך בירור כמו דסמכי' על רוב בלא בירור דהא לא בדקינן ח"י טריפות דסמכי' על רוב בהמות כשירות או נימא דשאני ספק ספיקא דאם יברר חד ספק אז ספק השני ספיקא דאורייתא לחומרא. והנה הש"ך ביו"ד סי' ק"י ס"ק ס"ו הביא דברי רשב"א בחדושיו בדרוסה אפי' יש ס"ס להתיר צריך בירור ומסיים הש"ך אבל הסה"ת והסמ"ג התירו ברואה דם מחמת תשמיש דמותרת לבעל שני מכח ס"ס בלא בדיקת שפופרת וכן כתב המרדכי והובא בב"י סי' קפ"ז הרי דלא צריך לברר בס"ס יעו"ש. ולדעתי לחדש דבר בעזה"י דלא פליגי הרשב"א עם המרדכי כלל כאשר אבאר בעזה"י סברא אחת בוודאי בדרוסה דהוה הס"ס שמא אין זה הנדרס ואת"ל זהו שמא לא נדרס לחלל ומה נשאר לנו לחוש שמא זה הוא הנדרס והגיע הארס לחלל א"כ כבר בהמה זו טריפה וכבר חל שם האיסור עליו צריך בירור אם יש בידינו לברר שמא כבר הוא אסור שיצאה בהמה זו ע"י מעשה דרוסה אשר נתחדש מרוב אבל ברואה דם מחמת תשמיש בבעל הראשון ונשאר לבעל שני בכל אופן אין המעשה הבעילה איסור מחמת עצמו אפי' לבעל הראשון רק שאסור לבעול אותה שהוחזקה שע"י תחילת מעשה היתר היינו הערת הבעילה יש ספק שיבוא דם מקור ויהי' הגמר הבעילה באיסור נדה ולכן נאסרת עליו אבל לבעל השני יש ספק אם יבוא דם מן המקור דאין אצבע שלו שוה לאצבע בעל הראשון א"כ לא יגרום המעשה היתר פעולת איסור לבסוף אבל עכ"פ אפי' יבוא דם מן המקור לא הי' תחילת בעילה בעצמו איסור רק שיולד איסור אשר עדיין אינו בעולם אז סמכי' על ספק ספיקא שלא יחודש איסור ע"י בעילת היתר ולא צריך בירור בדיקת שפופרת דהא עדיין אין לברר איסור שהוא בעולם רק יהי' מבררי' שאפשר ע"י מעשה היתר יולד איסור וסמכי' על ס"ס אשר אומר שלא יולד איסור נדה דאפשר לא תראה דם כלל ע"י אצבע בעל השני ואת"ל תראה דם דלמא דם צדדים הוא ולא נולד איסור וא"כ המרדכי והסה"ת וסמ"ג מודים לרשב"א וגם הרשב"א מודה בדינם ברואה דם מחמת תשמיש ודוק. ואוסף לבאר סברה בעזה"י הנראה לי מה דיש ספק אם צריך לברר אם אפשר לברורי אין הטעם פן יבורר שזה הוא מן המיעוט ונגלה האיסור דזה

לא צריך כיון דהתירה התורה לסמוך על הרוב או על ס"ס דהוא ג"כ מטעם רוב דספק הראשון עושה מחצה לאיסור ומחצה להיתר ובא הספק השני ופועל צד היתר והוה רוב להיתר א"כ הוא מותר ולא ימצא לאיש עון בדבר הזה מהכ"ת נחוש שאם נהי' מבררים יגולה צד איסור הלא עפ"י רוב בודאי לא יגולה איסור רק הטעם שצריך לברר מטעם עד שתאכלנו באיסור לסמוך על כח הרוב שאינו אוכל איסור תאכלנו בהיתר אם תברר נגלה ההיתר שלא יהי' עוד לבו נקפו פן ואולי יש בו איסור דוגמא בדבר שיש לו מתירין לא בטל ברוב משום עד שתאכלנו באיסור הוא כח רוב תאכלנו בהיתר שיהי' מבורר לך שהוא מותר כך הוא בכל ביטול ברוב או בהיתר ספק ספיקא עד שתאכלנו באיסור לסמוך על הרוב שמתיר אותו תאכל בהיתר אחר הבירור שיהי' נגלה שהוא היתר ברור ולא מכח שאזלינן בתר רוב מאחרי רבים להטות ודוק. ולפ"ז הרשב"א שמחמיר בדרוסה הגם שיש ס"ס להתיר שמא זה לא נדרס ואת"ל שנדרס שמא אינו נגד החלל או שמא לא נכנס הארס לפנים ופסק הרשב"א שצריך בדיקה אין הטעם שחושש שימצא הארס בפנים במעים דמהכ"ת לחוש שיבורר איסור אלא סברת הרשב"א כיון שע"י הבדיקה יוכל לברר שהוא היתר ברור אפי' אם לא אזלי' בתר רוב הוא כח ס"ס א"כ עד שתאכלנו באיסור שלבך נקפך רק שתסמוך על היתר התורה בכח הרוב דלולא שחידשה התורה אחרי רבים להטות הי' אסור תאכלנו בהיתר ע"י בדיקה שתדע שהוא היתר ברור שעין בעין נראה שלא הי' דרוסה. ויובן בזה למה לרשב"א דסובר דלא מהני ס"ס בחשש דרוסה משום דאיכא לברורי צריך בירור וא"כ למה לא חייש שכל ח"י טריפות יוצרך בדיקה משום דאפשר לברורי הלא מה לי רובא ומה לי ספק ספיקא וצע"ג. ולפמ"ש יובן בעזה"י דסברת רשב"א שמצריך בירור הוא הטעם שיאכל בהיתר ברור שלא יצרך לסמוך על רובא וא"כ בכל בשר דיש חשש דלמא במקום נקב קשחיט וצריך לומר דסמכי' על רובא דרוב בהמות כשירות וכיון דעל כרחך א"א לאכול בשר אלא א"כ נסמך על הרוב בהמות כשרות סמכי' לגמרי על הרוב ומסתמא לא ימצא בה טריפות דהיא מן הרוב ודוק:

סימן עב

שלום וכ"ט למחותני כבוד הרב המאור הגדול העוסק במלחמות ד' הרב ר' עקיבא פישער נ"י אב"ד דק"ק טעטה. אחד"ש אודיע כי בא לידי מכתבו עם הערות תורה ולא אוכל לספר מטרדותי וכעת שהגיע לידי על פי סיבה לקחתי לי זמן להשיב על הערה אחת דברי מחותנו. אודות אשר כתב מעלת מחותני נ"י בקו' על הלח"מ פ"ח משגגות שסובר הרמב"ם שאף אם יש ספק אם הוה שיעור או חצי שיעור נקרא איקבע איסורא וכתב כ"ת נ"י וז"ל ולענ"ד אינו כן ונראה בעיני דרך פשוט שכן כוונת הרמב"ם שם בהל' ב'

אינו חייב בא"ת עד שיהי' שם איסור קבוע כיצד אכל חלב וספק אם הי' כזית או פחות מכזית נראה דתיבת וספק לא שייך על החלב אלא שייך על תיבת אכל היינו לא שהוא מסופק עתה אם הי' החלב כזית או פחות אלא חלב הי' חתיכה גדולה וגם עתה הי' נשאר מן החלב והוא אכל מן החתיכה זו דאיסור שהי' סבור שזו שומן ועתה כשנודע לו שהוא חלב מסופק הוא אם אכל ממנו כזית או פחות מכזית וע"ז פסק הרמב"ם דחייב בא"ת דאין לך איקבע איסור גדול מזה וגם לר"ז חייב באופן זה דאפשר לברר האיסור בהנשאר רק לרבא אין כאן מצות אמנם הרמב"ם דפסק כר"נ איקבע איסורא יש כאן ומעולם לא עלה על דעת הרמב"ם לומר דבליי"כ או שמסופק יהי' חיוב קרבן א"ת דלקרבן צריך בוודאי כזית והנה נראה דהרמב"ם הי' סובר כן בפשט המשנה דש"ס דאמרו ספק אכל חלב ספק לא אכל ואפי' אכל היינו זאת נודע לי עתה דוודאי אכל מן החלב אבל ספק יש בו כשיעור היינו שמסופק אם מה שאכל הי' כשיעור או פחות מכשיעור. ונלע"ד ליישב תמיהתו בעזה"י אי בעית אימא גמרא ואי בעית אימא סברה דרמב"ם כתב וז"ל אינו חייב באשם תלוי עד שיהי' שם איסור קבוע כיצד אכל חלב וספק אם הי' כזית או פחות מכזית עכ"ל ותיבת היה אך כמותר כך הי' לו לכתוב אכל חלב ספק יש כזית או פחות מכזית למה האריך בלשון הי' וצע"ג. אך הוא מדויק מאד דתיבת אכל מורה לשעבר שכבר אכל ותיבת הי' מורה ג"כ לשעבר טרם שאכל והי' מונח החתיכה יש ספק אם בה בחתיכה היה שיעור כזית או פחות דהא באמת לא נודע הספק בפעולה של האכילה דהא אכל כל החתיכה רק הספק הוא בעצם החתיכה שהיתה מונחת לפני האוכל אם הי' בה כזית או פחות מכזית אבל אם הי' לפניו חתיכה גדולה ויש ספק כמה אכל ממנה א"כ כל הספק רק בפעולת האכילה אם פיו אכל כזית או אכל פחות מכזית אבל על החתיכה עצמה קודם האכילה אין בה ספק שחתיכה היא יותר מכזית וזה שדייק הרמב"ם כיצד אכל חלב דהוא לשון עבר שכבר אכל ועוד יש ספק בעבר לקודם האכילה אם הי' כזית היינו כאשר היתה החתיכה מונחת לפניו קודם פעולת האכילה הי' ספק בה בחתיכה אם הי' כזית כהבנת לח"מ אבל לפי הבנת מעלתו נ"י הי' צריך לכתוב אכל חלב ספק כזית או פחות מכזית דכל הספק הוא רק על פעולת האכילה ולא על גוף החתיכה עצמה קודם אכילה ויהי' תיבת הי' רק למותר דאין לומר להורות דפעולה כבר עבר זה וידעינן מתיבת אכל חלב דכבר אכל ודוק. אמנם גם מסברה אינו דלכאורה קשה איך חייב אשם תלוי מספק הא הי' לגברא חזקת פטור ואם יש ספק אם נתחייב חטאת או לא אוקמי הגברא על חזקתו ופטור ולמה צריך קרבן להגין עליו הא חזקת קמייתא דאורייתא וצע"ג. ואחרי העיון יש ליישב בעזה"י כיון דאכל בודאי ולבו

נקפו שאכל חלב א"כ אטו משום חזקת פטור שהי' לו החפץ הי' היתר מה שייכות יש לחזקתו עם שורש החפץ הלא בודאי אכל חתוכה וספק אם לא אכל חתיכת חלב איך יכריע חזקת פטור שלו לתלות שחתיכה היתה שומן בשלומא אם הי' ספק אם אכל כלל אז נימא אוקמי אחזקה שהי' פטור מחטאת א"כ נשאר בחזקת פטור ותלינן שלא אכל אבל כיון שאכל וספק הי' בחתיכה אם היתה חלב לא יכריע חזקתו לומר שהחתיכה היתה שומן וה"ה לא יכריע חזקת פטור שלו לומר שחתיכה שהיתה מונחת לפניו לא הי' בה כזית אבל אם מונח לפניו חתיכה גדולה ונולד ספק אם אכל כזית או לא ונולד הספק על גופו אם אכל חלב שנקרא אכילה אז פטור דספק הוא אם נעשה פעולה אסורה או לא ואוקי הגברא על חזקת פטור ועיין במשנה למלך פ"ו מהל' עדות הל' ז' שחידש כעין זאת והבן מאד. ואין להשיב הלא אפי' אם הי' הספק אם החתיכה הי' כשיעור או פחות מכזית יש ג"כ עכ"פ ספק בפעולה אם אכל כזית שנקרא אכילה וא"כ קשה נימא אוקי גברא על חזקתו ולמה יהי' חייב אשם תלוי יכריע חזקת קמייתא הספק. נראה דלק"מ דלא נולד הספק בפעולה דשייך עם החזקה דמתחילה כאשר מונחת החתיכה יש בה ספק כזית והוה ספק דאורייתא לחומרא לו יהי' שחצי שיעור מותר מן התורה אבל ספק באיקבע איסור אסור לאכול וא"כ איך יכריע אח"כ חזקת גברא על השיעור של חתיכת חלב אבל בחתיכה גדולה של חלב ואכל ממנה ספק כזית אנו דנין רק על הפעולה ודוק. שוב נזכרתי שאדמ"ו שר התורה בספרו שערי תורה ח"ב כלל ג' פרט ד' העיר על המבי"ט שהובא בש"ך יו"ד סי' ר"פ סק"א דשכח אם נשבע להחמיר דהקשה נוקי אותו גברא בחזקת קמייתא יע"ש שהאריך שתליא אי אזלי' בתר העיקר או בתר הנגד והניח דברי מבי"ט בצע"ג יע"ש ובדבריו בודאי נכון אשר דברתי שיש הבדל אם הספק על החתיכה או על הפעולה וקצרתי הגם שיש לי עוד הערה לחקור על תוס' שהתפלא מעלתו נ"י שתוס' יכול לפרש בלי לחדש שיש ס"ס ואעפ"כ חייב אשם תלוי דאל"כ אי לא מחמירי' אפי' בס"ס יהי' פטור מכח חזקת קמייתא ודוק כי קצרתי בלי להאריך בו אם זה נקרא בכה"ג חזקה דאיתרע דכבר חדשתי בספרי ח"ר דזה דווקא אם עכ"פ הי' יכול להיות מעשה בקדושין אם הי' נופלים בד' אמות שלה אבל אם יש ספק אם הי' אפשר שיהי' נגמרו קדושין לא הוה חזקה דאיתרע דעל זה אנו דנין אם נעשה מעשה שיוכל לפעול קידושין יעו"ש וכאן ספק אם הי' בו כזית ודוק:

סימן עג

בש"ע יו"ד סי' רל"ד סעיף ל' וז"ל אין יכולין לעשות שליח לא להקמה ולא להפרה עכ"ל ונתקשה בשו"ת רע"א סי' מ"ז הלא מבואר בב"י דהטעם דכתב הרא"ש הלכה כר' יאשי'

לחומרא דר"י מחמיר דלא מהני שליחות (ועיין בט"ז ס"ק ל') וזה תינח דלא מהני הפרה אבל לענין הקמה דהוה ר' יאשי' לקולא במאי דס"ל דהקמת שליח לא מהני והי' ראוי' לפסוק כר' יונתן לחומרא דמהני הקמת השליח ולא הבעל להפר והוא צע"ג. ונראה לתרץ בעזה"י דגמרי' בחולין דף י"א דאוקמי מילתא על חזקתו מנגע ומשם ילפי' לכל התורה כולה וא"כ בשעה שנדרה האשה זכה הבעל בכח הפרה אם ביום שמוע יניא יוכל להפר נדרה חוץ אם הקים נדרה שוב נפסק מהבעל כח הפרה על נדר הזה וא"כ אם יש ספק אם יוכל לעשות שליח להקם נדריה אז נולד בהקמת השליח ספק אם נפסק זכות הבעל אשר יוכל להפר נדרי אשתו ע"י שהקים השליח דהא יש שליחות בהקמה או לא נפסק זכות הבעל אשר הי' לו היום כח להפר נדרי אשתו דהא לא מהני שליחות להקמת הנדר ואמרי' אוקי הבעל על חזקתו שהי' לו זכות שיכול להפר ועדיין לא פסק זכות זה וממילא יכול להפר ודוק. ועלה בדעתי לסתור תירוץ זה דהא כלל דהחכם עוקר נדר מעיקרו אבל הבעל רק מיגז גייז משעת הפרה והלאה וא"כ נימא אשה זו בחזקת נדר קאי דלו יהי' שמהני הפרת הבעל הוא רק גייז הנדר ויש ספק אם מהני הקמה אשר הקים הבעל ע"י השליח ואוקים אותה בחזקת איסור הנדר שחל עליה בודאי וספק אם פקע הנדר ע"י הפרת הבעל אחר שהקים ע"י השליח והוה חזקת איסור כנגד חזקת זכות של הבעל ויהי' ספק דאורייתא לחומרא ודוק. אמנם נראה לי לחדש בעזה"י דיש כאן חזקת איש זר דבודאי קודם שעשה הבעל ששמו ראובן שליח לשמעון להקם נדרי אשתו לא הי' לשמעון כח להקם נדר אשת ראובן דרק לבעל נתן הקב"ה להפר או להקם נדרי אשתו מטעם דכל הנודרת על דעת בעלה נדרה ולו יהי' שהוא גזה"כ עכ"פ הקמת איש זר לא פועל מאומה רק אם יש שליחות להקמה אז נעשה השליח כמשלח נחשב שמעון השליח כמו ראובן המשלח שהוא בעל האשה וא"כ כיון דאיכא ספק אי יש שליחות על הקמה נשאר שמעון השליח בחזקתו הקודם שהוא איש זר ואין בכוחו לקיים נדר אשת חבירו וא"כ יש כנגד חזקת איסור של הנדר שני חזקות זכות הבעל שהי' לו כח להפר וחזקת שמעון איש זר שלא הי' לו כח להקים נדר אשת חבירו ולכך מקילין שהבעל יוכל להפר ודוק. ואין להשיב הלא שני חזקות חזקת זכות הבעל וחזקת זר של השליח איתרע דהא הבעל אמר לשמעון להקם נדרי אשתו ושמעון קיבל להיות שלוחו וגם דבר לה להקים נדריה וחזקת איסור של הנדר לא איתרע וא"כ טוב חזקה שלה להיות כשני חזקות דאיתרע עיין תוס' כתובות כ"ג בד"ה תרווייהו יעו"ש. אחר העיון זה אינו תוס' חדשו רק אם האיש הי' ראוי' לעשות קדושין וגם כסף קידושין הי' פרוטה ראוי' לפעול קידושין רק יש ספק אם נפלו הקידושין בד' אמות שלו או בד' אמות שלה אז חדשו

תוס' דאיתרע חזקת קמייתא דהא עשה עכ"פ מעשה שהי' ראוי' לפעול הקידושין אבל אם ספק אם לקח שוה פרוטה או אם לקח איסור הנאה ולא ידענו אם הי' מעשה אשר על ידו יוכל להיות קידושין זה לא נקרא חזקה דאיתרע דהא על זה אנו דנין אם הי' באפשרות לחדש הקידושין הארכתי בזה בספרי שו"ת מחנה חיים וא"כ כאן דיש ספק בעיקר כח שליחות אם יוכל הבעל לעשות שליח על הקמה ואם השליח יוכל להיות כבעל להקם נדרי אשתו א"כ נשאר שני החזקות בתקפם דבעל לא אבד זכות כח הפרתו והשליח הוא איש זר שלא יוכל להקם נדרי אשת חבירו ומה שדיבר הוא פטומי מילי בעלמא ודוק. אך כפי מה שחידש המ"ל בפ"ב מהל' טומאת צרעת הל' א' דחזקה מהני רק בספק דמציאות אבל בספק איך גמר הקב"ה למשה בדינא לא שייך אוקי על החזקה דהא המעשה נעשה והדין לא ישתנה מחמת חזקת איש שנימא יען שגברא הי' טהור לא יהי' זה נגע דפח"ח וה"ה כאן הלא עשה שליח לקיים נדרה והשליח הי' מקים לה וכל הספק אי מהני השליחות (ועיין במ"ל פ"ו מהל' עדות הל' ז'). שוב התבוננתי דכאן אנו דנין אם יוכל לעשות שליח אז אמירת השליח נקרא הקמת הבעל ואי לא מהני שליחות א"כ לא נעשה פעולת הקמה כלל דאיש זר הקים דהוה פטומי מילי בעלמא ולא דמי לדברי המ"ל דשם יש עכ"פ נגע בעולם והספק אם הוא טמא או טהור או אכל ובעל וספק בדין אם הי' היתר או איסור אבל כאן מכח חזקת זכות הבעל ומכח חזקת איש זר יש ספק אם נעשה מעשה הקמה כלל ויש לחזקה שייכות למציאות ודוק ומצאתי שאדמ"ו בשערי תורה ח"ב כלל ד' האריך שמהרי"ק ופר"ח חולקו על כלל של המ"ל ובנידן הזה דיש ספק אם הוה מעשה כלל ובפרט הכא דהוה ספק אם אבד זכותו להפר נדרי אשתו יש בודאי שייכות עם החזקה נראה גם המ"ל מודה ודוק:

סימן עד

רב שלום ורב ברכה לאיש המאור הגדול לממשלות התורה ידיו רב לו ללחום במלחמות מצוה במערכות גדולי פוסקים והורים בונה וסותר במגדול עז השכל ה"ה הרב כבוד ר' יחיאל מיכל כהנא שפירא חונה בק"ק מעליץ יע"א במדינת פולין גאליציען. אחד"ש אחרי שאין לי מכיר בו מקדם אקיים מקצת שבחו אומרים לו לאדם בפניו כי ראיתי במכתבו הגדול כי ידיו רב לו ואני טרוד וחלוש מאוד בעוה"ר לא אוכל עוד לצאת ולבוא כמו בשנים הקדמונים ורק להפצרת מעלתו נ"י אני אשיב מפני הכבוד וד' יעזרני ויחלמני ויחזקני שאוכל עוד להיות עבד לעבדי ד' הד"ש. אודות הס"ת שנראה יוד בהשם כויו שנבדק ע"י תינוק וקורא ויו אם מותר למחוק אם דומה לרמ"א סי' רע"ו בדין הראשון אם דומה לאות ח' או דומה לדין ה' הנוגע מעט וחידש מעלתו נ"י דדומה לדין ראשון

באות ח' דמותר למחוק דכאן ממנ"פ אם הוא באמת יוד לא צריך תיקון כלל דהוא שם כשר וישר ואם דומה לוי"ו כמו שהוחזק לויו ע"י תינוק א"כ דומה להדין של הרמ"א אם ה' הוא בצורת ח' שמותר למחוק אבל בדין השני אם קורין האות באמת בשם ה' הוא פסול מחמת נגיעה וכאן אם הוא יוד כשר לגמרי ואם הוא ויו הו"ל כמו ח' שמותר למחוק דבריו בהשכל ובחכמה. אמנם אחר העיון אציע שלא כן עמדי להתיר למחוק יוד אשר הוא ספק לפני גדולים וצריך ברור ע"י תינוק דלא חכים כאשר אדבר בקצירת אומר בעזה"י ואסדר באותיות. (א) הש"ך ביו"ד סי' רע"ו ס"ק ט"ו ה' של שם וכו' מותר למחוק וז"ל שהכל רואים שהוא ח' ואינו שם ואין בזה משום מוחק השם אבל אם אינה נוגעת רק מעט עדיין ניכר שהוא שם ונראה כמוחק השם עכ"ל תיבות ואינו שם כמיותר פשיטא שאות ח' אינו אות ה' וצע"ג. ונ"ל דרמז בשלומא אות ח' אינו אות שימצא בשם הויה א"כ אם הכל רואים שהאות הוא ח' יודעים שאינו שם כי איך משכחת אות ח' בשם ואיך נאמר בו שהוא מוחק השם הא אמת זה לא ימצא בשם לעולם ואיך יהי' בו איסור מחיקה אבל אם נוגע רגל ה' רק מעט א"כ נראה שהוא אות ה' שהוא מן אותיות השם הויה רק ע"י נגיעה נפסל האות של שם הויה אז נראה המחיקה כמוחק השם דהא באמת הוא אות השם רק דנפסל ע"י נגיעה דוגמא מי שהוא בר ישראל וראוי להיות עד רק שנפסל ע"י עבירה או ע"י קרבות פוסל עדות הכשרים אבל אם גוי או קטן הי' בצירוף לא נפסלו הכשרים יען כי בר עבירה או קרוב הוא נקרא עד פסול עכ"פ אבל עכו"ם וקטן ואשה לאו בר עדות המה עיין בתומים הל' עדות דפח"ח ה"ה כאן ה' הנוגעת מעט לא נקראת ח' רק ה' פסולה א"כ נשארת אות משם הויה נכתב בקדושה רק אותה ה' נפסלה בנגיעה אבל אות ח' לא הוה אות מן שם הויה וזה שדייק הש"ך וז"ל שהכל רואים שהוא ח' ואינו שם עכ"ל שהכל יודעים שאין ח' אות מאותיות הויה אבל אם אינה נוגעת רק מעט עדיין ניכר שהוא שם הגם שנפסל השם בנגיעה אבל עכ"פ שמו עליו אות מאותיות השם ונראה כמוחק השם והבן. ולפ"ז בנידן אם יש ספק אם אות יוד בהשם דומה לאות ויו עכ"פ הוא אות מאותיות השם כי היוד והויו המה מאותיות השם ואילו יוכל הסופר להקדים יוד ה' יהי' הויו במקומו אם הדין דלא צריך לכתוב אותיות השם כסדרן (ולו יהי' שצריך לכתוב כסדר היינו להכשר סת"ם אבל לענין איסור מחיקה אפי' לא נכתב כסדר אסור למחוק דומי' אבד תאבדון בע"ז דצריך לאבד אפי' אם נכתב שם ע"ז שלא כסדר וממילא יש איסור מחיקה בשם הויה ב"ה) וא"כ אם מוחק אות שהוא מאותיות השם נראה כמוחק השם ח"ו והבן זה. ואוסף נופך כיון שלפני גדולים הוא ספק אם הוא יוד דהא אין לו רגל ארוך כמו ויו ועוד דהא יוד יש לו שני קוצין משמאל אחד

למעלה ואחד למטה משא"כ בויו א"כ יש הוכחה לפנינו שהוא יוד רק אין אנו סומכים על הקוצין רק מסתכלין בגוף צורת האות ושואלין בתינוק דלא חכם אשר עיניו על גוף האות והוא אומר שהוא ויו ע"י אריכות הרגל אבל ע"י הקוצין ניכר שסופר כיון לכתוב יוד וקידש אות ראשון מן השם שהוא יוד ואנו גדולים מסופקים באמת שהוא יוד וא"כ נראה כמוחק השם והש"ך כתב וז"ל שהכל רואים שהוא חית עכ"ל והט"ז כתב וז"ל דכיון דכל העולם רואים ה' אלא שנפסלה בנגיעה לעין הוה כמוחק השם משא"כ בנפסלה אין עליה קדושה כלל ודמי' לדיו שנפלה על האות עכ"ל משמע ג"כ דמכשיר רק אם בבטח לא נשאר צורת אות השם לכל העולם ודוק. וגם יש לי הערה בשלומא שם באות ח' מעולם לא הי' ה' ולא נתקדש וגם באות ה' שנוגע מעט שמסופק הרמ"א דעכ"פ מכח הנגיעה במקצת לא הי' כשר מעולם אבל באות יוד שמשהמשיך הרגל להיות דומה לרגל ויו מתחילה כאשר התחיל למשוך הי' יוד עם עוקצי' וע"י שהמשיך הרגל יותר מדאי קלקל היוד אשר נכתב בקדושה נכון שטרם שהמשיך הי' עליו איסור מחיקה ואטו יען שקלקול הסופר ביתרון הרגל יפעל בהמשכה קלקול אות הקדוש יהי' מותר למחוק והא נראה כמוחק השם אשר כבר נתקדש ויש ספק לפנינו אם אינו עוד בצורת יוד ונשאר בחזקת קדושתו והגם שכפי בירור הכרת התינוק כבר קלקל הסופר הצורת יוד עכ"פ נראה כמוחק השם והבן. ולולא דמסתפינא הייתי מחדש דבר ב"ה הלא בודאי הסופר רצה לכתוב יוד דהא ראה שכותב השם הויה וגם בודאי כיון לקדש היוד בקדושת הויה וגם מן העוקצים יש הכרה שרצה לקדש יוד בשם הקדוש א"כ על יתרון הרגל המקלקל לא כיון לקדש כלל וא"כ יהי' מותר למחוק היתרון דהא בבטח הוא שלא נתכוין לקדשו היתרון רק א"כ יהי' חק תוכו שפועל מגוף צורת ויו צורת יוד וגם מי ישער להיות קולע אל השערה כמה הוא היתרון שיהי' משוער להיות יוד וגם כיון שיש לפנינו ספק שמא הוא רק צורת יוד א"כ אסור ליגע בו למחוק אפי' כחוט השערה ולכל הפחות טרם שיצא הס"ת מידו הי' צריך לבדוק אם לא רצה להפסיק בכתיבת השם ולכל הפחות כמה שיוכל לסבול צורת יוד אסור ליגע בו והגם דהתינוק אמר שהוא ויו פועל רק ספק שהוא צורת ויו ואזלינן לחומרא שלא לקרוא בו בספר אבל לענין מחיקה אזלינן ג"כ לחומרא שלא לעשות ע"י תינוק מעשה מחיקה בידים בשלומא אם התינוק הי' קורא יוד הי' בירור שהוא יוד כאשר כיון הסופר לכתוב יוד וגם אנו מסופקים אם הוא יוד ופועל הכרת התינוק להכריע להקל לקרוא בו דאוקמי היוד על החזקה דבשעת המשכת האות הי' יוד ונשאר בחזקה דלא נתקלקל במשיכת עט סופר אבל להוציא מחזקת יוד ע"ו הכרת התינוק להתיר בו מחיקה בודאי אין אנו סומכים על התינוק להוציא מחזקה ראשונה

ולעבור בידים מחיקת השם כנלע"ד בסברה בעזה"י נכון לדינא. ועוד הרהרתי כפי אשר כתב מעלתו נ"י בנוסח השאלה וז"ל בס"ת שנמצא היוד מהשם הקדוש בהוב"ש ויו עכ"ל משמע שכבר הוא ס"ת שקורין בו והי' בחזקת ס"ת כשר וא"כ הלא הסופר הוא בחזקות כשרות וגם בחזקת אומן שעיניו ולבו בכתיבת שם הקדוש הויה בהוב"ש ואיך הוסף הוא לגמור שם וה' אם ראה שקלקל היוד משם הקדוש ולכל הפחות טרם שהוצא הס"ת מידו הי' צריך לבדוק אם לא רצה להפסיק בכתיבת השם ובודאי שאל תינוק דלחו"ט ואמר לו שהוא יוד וגמר השם וא"כ מנ"ל לסמוך על התינוק של עכשיו ולא על התינוק ששאל הסופר ואם הוא ספק גם בעיני התינוקת זה אומר יוד וזה אומר ויו מהכ"ת להכריע להקל במחיקת השם ואם יאמר בשעת כתיבה הי' יוד כשירה ואולי אח"כ ע"י זבוב נמשך רגל היוד עד שנעשה ויו כפי הכרת של התינוק אשר נבדק עכשיו כ"כ בוודאי קשה מהכ"ת להתיר מחיקה בשלומא באות ח' בודאי הלך שם קדושה דהא לא נשאר אות הויה אבל כאן נשאר אות ויו שהוא אות הויה והי' מתחילה אות יוד וגם יש ספק עכשיו שהוא יוד איך יכריע הכרת התינוק למחוק שם שהי' בודאי קדוש וידעתי שיש לחקור כמו שנמצא כן הי' מתחילתו בפסול אבל אם צריך בירור מה שנמצא עכשיו ואין כאן מקומו להאריך יש לי בזה דבר עמוק הבדל בין כאן נמצא כאן הי' ובין כמו שהי' כן נמצא והבן. (ב) העיר מעלתו נ"י דיש לאסור למחוק יען דגם "וה" לבד הוא קודש ואסור למחוק ממנו אות רק הביא שבני יונה כותב הגם דאד מאדני קודש היינו שהוא נכתב כסדר אד מאדני שעומד לכתוב אבל וה קודם ק"ה אין בו קדושה ומביא ראי' מזבחים פ"ח כלי שרת אין מקדש בחסרון חוץ אם דעתו להוסף עכ"ד. אמרתי לגלות בקצירת אומר מה שהערותי בחדושי בעז"ה עיין פלפול גדול במהרי"ט הל' בכורות פ"ח שהאריך בחקירה בדין מתנות כהונה פאה תרומה מעשר ה' סלעים אם מהני בנתן לחצאין ויצא לחלק בסברה אם הי' דעתו להוסיף מהני אבל אם לא הי' בדעתו להוסיף לא מהני ומביא סמוכין מגמ' זבחים דף פ"ח שאם הי' בדעתו להוסיף כלי שרת מקדש בפחות והביא סתירה מתוס' פרק לולב הגזול דפי' בה"ג אם יש לו ד' מינים אין מעכב אפי' הגביה זאח"ז ותמה תוס' כיון דכולן מצוה אחת צריך הגבהה כאחד ולמה לא נימא כיון דדעתו להשלים מהני כמו בה' סלעים וכדומה ותי' בדוחק דבכל הגבהת מין אחד אזלה ליה ההגבהה ולא דמי למתנות כהונה יע"ש באריכות. וחדשתי כלל חדש בעזה"י אם לא חסר רק תשלום הכמות כגון מידות סולת הכי יש הפרש באיכות קמח מועט או רוב או הכי יש הפרש בין מועט פיאה תרומה ומעשר וסלעים בין רב למעט מהני אם הי' בדעתו להשלים הכמות דגם אם מודד ונותן בפעם אחד בא ג"כ הכמות זה אחר זה בכמה הרף

עין או רגעים אבל אם יש הפרש גם באיכות כגון ד' מינים שבלולב שצריך להיות אותה מצוה מלולב ואתרוג הדס וערבה א"כ בלקח מתחילה למשל לולב מלבד שלא לקח ד' חפצים חסר עוד שלא לקח רק מין אחד לו יהי' שלקח ד' לולבים לא יצא שצריך ד' חפצים מד' מינים א"כ חסר גם מאיכות המצוה שהי' המצוה בכמות ד' חפצים ואותן ד' חפצים המה מאיכות ד' מינים א"כ אפוא כאשר לוקח מין אחד התחיל במקצת הכמות אבל לא במקצת האיכות ולא יצא כלל והבאתי סמוכים מפרק כלל גדול קצירה גוררת קצירה אבל לא טחינה והערותי על הרמב"ם במחצית השקל אם נותן בפחות מלבד הכמות חסר איכות השם דתורה אמרה מחצית השקל לא כולו ולא רביעי ולא שמינית א"כ חסר גם איכות שם מטבע כנלע"ד בעזה"י לנכון ולפ"ז אני אומר אחרי אשר נודע שהשם הויה ב"ה הוא צירוף מאותיות שונות וכל אות ואות שבו הוא עולם בפני עצמו המורה על עוצם קדושתו של הקב"ה ולכן המוחק ח"ו רק אות אחת עובר על לאו דלא תעשון כן והצירוף הויה היא תכנית כוללות קדושת שם תפארתו של אדון כל העולמים ואין אות אחת מקצת שוה הן בצורת אות והן בהודאת קדושתו ולא שייך הבדל אם דעתו להוסיף כסדרן כי חס מלהזכיר לו שאיכות היא שוה ולא חסר רק כמות וכמעט אין עט סופר יכול למצוא חובות לבאר דבר זה בכתב מפורש והלא כתיב זה שמי לעלם ולב נבון ילבב בעזה"י. (ג) יצא מעלתו נ"י להחמיר שאפי' אם נאמר בכתב וה' אינו קדוש הוא מטעם דא"א להשלים הקדושה לעשות השם שלום דהא השם צריך להיות נכתב כסדר משא"כ אם כתב יה' בלי לשמה וכותב וה' לשמה דמבואר בבני יונה דלא נתקדשה אותיות ראשונות וא"כ ראוי' להעביר קולמוס על אותיות ראשונים ולקדשם דבכה"ג לא הוה משום שלא כסדרן דהא נכתב כסדר האותיות א"כ שפיר חלה קדושה על וה' כדעת ר"ח וראב"ד דאותיות וה' קדושים הם עכ"ד. לא ידעתי איך שגג ברואה הא דיו ע"ג דיו לא הוה כתב עיין א"ע סי' קל"א ואדמ"ו חת"ס ז"ל יו"ד סי' רנ"ג השיג על פרמ"ג שחושב דיו ע"ג סיקרא כתב ואני בספרי מ"ח ח"ב יו"ד סי' נ"ה הוצאתי לאור כי צדקו דברי פרמ"ג בדיו ע"ג סקרא אבל בדיו ע"ג דיו אפי' כתב השני הוה לשמה כתב ע"ג כתב לא נחשב לכתב. וגם בזה שגג ברואה שיהי' נחשב כסדרן הגם שכתב מתחילה י"ה שלא נשמה דעכ"פ נכתבים האותיות כסדר עיין בספרי ח"ב יו"ד סי' נ"ב דלדידי פשיטא לי דנחשב שלא כסדרן והבאתי בהגה שם שפרמ"ג מסופק אם נחשב כסדרן אם מעביר קולמוס לשמה אי הוה הדין דדיו ע"ג דיו הוה כתב ודו"ק. אך מלבד זה אעשה לו מטעמים בעזה"י דבכה"ג יהי' כל השם פסול אם מעביר קולמוס ואכתב בקצירת אומר מה שהערותי בחדושי בחסדי ד' השואל בנב"י ח"ר סי' א' העיר השואל שאסור להעביר

קולמוס יען דדיו התחתון מפסיק שנא יהי' כתב השני על הקלף והנב"י השיב משו"ת רא"ש כלל ג' פ' י"א באם נבדקו אותיות השם אין צריך להעביר עניו הקולמוס משמע אם רוצה רשאי ולדברי השואל הלא מעביר גרע שפוסל לגמרי יע"ש. ואמרתי בסברה בעזה"י בודאי אם הכתב התחתון ג"כ נכתב לשם קדושת הוי' אם כן אין לכתב אשר מעביר בקולמוס מעלה על כתב הראשון עיין תוס' גיטין דף כ' וא"כ נתבטל הכתב השני לגבי כתב הראשון דכל דבר העומד מתחילה חשוב עיין ר"ן ע"ז פ"ה בטעם רביעית מים שאובים בתחילה פוסל המקוה ולמעלה דווקא בג' לוגין יעו"ש וא"כ כתב התחתון קאי על הקלף וכתב עליון נעשה טפל ובטל לכתב הראשון וכל הכתב עומד על הקלף דכתב עליון נא מבטל כתב התחתון דכתב עליון לא חשוב כתב לפני עצמו רק נטפל לכתב התחתון אבל אם הכתב הראשון לא הי' לשמה וכתב השני נעשה לשמה א"כ הכתב השני חשוב בעצמו יותר יקר ואיך יהי' כתב לשמה טפול לכתב שלא לשמה החשוב לא נעשה טפול לשאינו חשוב דאלו הי' הכתב השני טפול לכתב הראשון יהי' גם הוא כמו כתב הראשון שלא נכתב לשמה דכל טפול הוא כעיקר וכיון דלא נעשה טפול לכתב הקודם א"כ כתב השני עומד על כתב הראשון ולא עומד על הקלף דכתב הראשון מפסיק בין הקלף ובין כתב השני ודוק. ולפ"ז דין הש"ע בא"ח סי' ל"ב סעיף כ"ז אם עוד רשומן ניכר יכול להעביר קולמוס ולא הוה שלא כסדרן דכתב השני נעשה טפל לכתב הנכתב לשמה וניכר עוד וכן בשו"ת הרא"ש נכון דאם יחפץ רשאי להעביר קולמוס דנעשה כתב השני טפל לראשון אבל אם אינו יהודי השחיר הרצועות ואח"כ השחירום שנית יהודי נשאר חקירת השואל הלא צבע הראשון מעכב ודוק אלו דברי בחדושי בעזה"י. ומעתה אם נכתב שלא בקדושה אם מעביר אח"כ קדשם ממנ"פ אם נימא שכתב השני מכסה ומוחק כתב הראשון א"כ ממחק השם דלענין מחיקה אפי' לא נתקדש יש בו איסור מחיקה וממילא הוה שלא כסדרן דכתב הראשון כלה ועבר ואם נאמר דליכא בו מחיקה והוה כסדר א"כ מפסיק כתב הראשון דלא יהי' עומד כתב השני על הקלף ובזה יש לי הרהורי דברים איך מסופק הפרמ"ג להיות נחשב בתפילין כסדר א"כ לא קאי כתב שני על הקלף ודוק כי קצרתי והוא ענין עמוק בעזה"י. (ד) העיר מעלתו נ"י שצריך להיות נזהר במחיקת ויו הנ"ל לגרור מלמעלה דאל"כ כאשר יגרור מלמטה למעלה כאשר מקבל צורת יוד אסור למוחקה יוד הזאת כשם שהעיר הנב"י בסי' ע"ח בענין אם נוגע רגל ה' לגג שצריך לגרור מלמטה למעלה דאל"כ משגרר מלמעלה נשאר רגל ה' ואסור למחוק וכאן הוא בהיפוך דצריך לגרור מלמעלה למטה דאל"כ ישאר יוד דפח"ח. ולענ"ד לדבר בו דבר חדש ב"ה הגם דבודאי אסור למחוק שם הויה הנעשה אפי' ע"י חק תוכו כמו

שיש מצוה לאבד ע"ז הנעשה ע"י ח"ת דאטו כתיבה כתיב בלא תעשון כן לד' אלקיכם דנאמר ח"ת לא הוה שם כתב כמובן נ"ל היינו דווקא אם רצה לחדש שם קדוש ע"י ח"ת אז כיון שחפץ נקדש שם הויה אפי' ע"י ח"ת אסור אח"כ לאבד אותו שם קדוש אבל מי שחפץ לגרור ולאבד אות הנכתב והוא מוחק ע"מ לכתוב שיהי' נקרא כתב ולא שם חקיקה אז בשעה שגורר חצי אות ונשאר חצי אות אשר דומה לצורת אות שלם כמו אם גורר חצי ויו ונשאר יוד ע"י ח"ת א"כ אין על היוד איסור מחיקה דהא לא חפץ לקדש יוד ע"י חק תוכו נהפוך הוא מתחיל לגרור על דעת לגרור כל האות ולכתוב מחדש יוד דאם יעשה יוד ע"י ח"ת הוא פסול לסת"ם א"כ בודאי לא מכווין לעשות יוד במחיקה הזאת א"כ אין בו איסור במחיקה של היוד וכן בודאי אין מצוה לאבד אם אחד חושב באבן שמבקש לעשות פסל וכאשר מתחיל לפסול באבן יהי' בו צורת פסל אבל עכ"פ הוא מחשב לחצוב בו עוד שיופסד צורה זאת ולעשות בו צורה זאת בכח אומנות שלו ולא שיהי' הצורה מעצמו עדיין לא נעשה ע"ז ואין מצוה לאבדהו וה"ה אין בו איסור מחיקה בשם הויה אם כיון לכתוב מחדש והוא נעשה מעצמו וק"ו אם א"א לבוא אל תכליתו להכשיר לסת"ם חוץ אם יגרור כולו א"כ בודאי בכה"ג אין איסור מחיקה בח"ת אבל אם כיון לעשות שם הויה בח"ת אז אח"כ יש עליו איסור מחיקה א"כ הן בנידן הנב"י אין קפידא אם מתחיל לגרור למעלה ובנידן דידן אין קפידה אם מתחיל לגרור למטה ודוק.
ובזה יש לי הרהורי דברים על כמה שו"ת ופוסקים אשר נחלקו אם יש לאו דמחיקה על הויה של חק תוכו ולפמ"ש יש הבדל אם כיון לקדש הויה בפעולת ח"ת ואחר זמן בא איש למחוק עובר על לא תעשון כן אבל אם נתהוה ח"ת בפעולת שגורר ומוחק או בשגגה אז אין בו איסור מחיקה כלל ויש לי להאריך מסוגי' דחולין סוף פ"ה ד' נ"ה חק קפיזא בקבא דטהור ובשבת דף ק"ג דחייב לענין שבת ועיין תוס' חולין נ"ה ד"ה שיעורין שיש הבדל אם חפץ להניח כך או לא ומה אעשה בעוה"ר מרוב חולשתי לא אוכל לבאר כעת. וסוף דבר עיין באדמ"ו חת"ס ז"ל ביו"ד סי' רס"ז בד"ה מ"מ בשם שו"ת הרב"י והי' לי הרהורי דברים על מכתבו באריכות וגם הי' לי הערה ששנים ביחד ועשו המחיקה דזה יכול וזה יכול ועשו ביחד יהי' פטורים או זה דווקא בשבת מטעם מלאכת מחשבת ולא בשאר עבירות כגון הנהגה בכלאים או במחיקה בקודש וכדומה ולא אשיב רק מפני כבוד התורה אשר בקש מאוד להשיב לו הד"ש ושלום כל לומדי ד':

סימן עה

ברכת מז"ט וכ"ט לראש ענף עץ אבות הרבני המופלג החרוץ כמוה' ר' מרדכי נ"י. מכתבו בשאלתו הגיע לפני ביום ב' ומרוב חולשתי וטרדותי לא יכולתי לעיין רק ביום אתמול

והלילה אחריו ואשר נראה לדעתי אחלק לו לעשות כדת בעזה"י. שאלה אודות חתנו נ"י אשר פתאום הוצרך לילך למסעיו בריחוק מקום ושכח שבשבוע זו ביום ד' צריך לעשות פדיון לבנו הבכור אשר נולד לו למז"ט ואי אפשר שיבא משם לביתו לעשות הפדיון בעצמו רק מעלתו נ"י חושב מחשבות שיגיע אליו או אגרת או טעלעגראם שהוא יהי' שלוחו נעשות הפדיון והלכה היא דשליח מהני ונולד נו איזה ספיקות כאשר אסדרם בעזה"י. תשובה מראשית אקדים הגם כי כתיבה מהני נעשות שליח כמבואר בא"ע סי' קמ"א לעשות שליח להולכה וקבלה דכתיבה הוה כאמירה ועיין לאדמ"ו בחת"ס יו"ד סי' רכ"ז שהאריך וחידש אפי' אם איש אחר כותב ובעל דבר חותם השער אשר הסופר כתב הוה כאלו כתב הבעל דבר כל הכתב כמו דמהני בגט אפי' היא האשה כותבה והבעל הי' חותם שמו. ואני הערותי במקו"א דלי תלמידו הקטן נראה ני דשאני גט שלשון הכתב מגיד שהבעל אשר שמו כך וכך מדבר עם אשתו ששמה כך וכך שמשלחה ממנו וכורת את האישות שלו ממנה והתורה אמרה וכתב לה ספר כריתות שהדברים אשר יאמר הבעל לכריתות אותו ספירת דברים יכתב בספר ויתן לה ויהי' הכתב תחת אמירה בעל פה א"כ מוכח מתוכו הסופר או האשה כותבין בשליחתו והבעל אומר הדברים האלה לפעול כריתות בינו לבין אשתו הנקובים בשמות המכתב אבל אם כותב בשטר הריני נשבע או נודר לעשות דבר זה או שלא לעשות דבר זה והי' יכול כל איש בעולם לחתום שמם בסוף [אז אפי' אם באמת חתם האיש אשר נכתב בעבורו שמו תחתיו] איך נאמר יען שחתם שמו תחתיו א"כ הי' הוא הנשבע על כל הכתוב למעלה הלא הי' יכול גם איש בעולם לחתום שמו תחתיו ושכן דייק הרשד"ם בשם מהר"י הלוי וז"ל וכתב כל אחד בכתב ידו שבועה עכ"ל היינו שכתב השבועה דדווקא אם כתב השבועה הוה הכתב כאמירה וקצרתי פה. אך בבטח אפי' לאדמ"ו ז"ל דחתימת שמו הוה כאלו אומר בפה זה דווקא אם עשה שליח בכתב הוה כמו אם עשה שליח בפה אבל רק אם הגיע הכתב לאיש שיהי' השליח אבל בטעלעגראם אשר שם בהאמט כתב יד המשלח ומי שיושב שם בהאמט הוא נותן סימניו ומצרפו שם לחבר מסימני אותיות וחלוקי תיבות א"כ נודע למי שהגיע לו הטעלעגראם מחשבות איש השולח הטעלעגראם א"כ חסר הן אמירה הן כתב וחתם ידו של המשלח ומפסוקים דילפי' שליחות הוא דוקא אם אומר בפה או כותב לו והגיע לידו כתב וחתם ידו דהוה כאמירה אבל בלי אמירה או כתיבה לא נעשה שליח ועיין ר"ן בגיטין פ' התקבל ועיין במ"ל פ"ז מבכורות סוף ה' א' ועיין בקצו"ח סי' שפ"ב ועיין בט"ז סי' ק"ב בא"ע יעו"ש ואטו אם נכרי אפי' ערכאות שלא יכזבו מודיע דעת משלח שיהי' השליח נחשב כמשלח ח"ו מלבד שכמה פעמים איש אחר כותב הנוסחה

וכמה פעמים בשקר שאיש אחר כותב על שמו מי שיאמר כזאת כנלענ"ד בעזה"י לדינא דזכיה מטעם שליחות הוא דאנן סהדי על הדבר שחפץ בשליחותו וכאלו דבר בפה מלא ועיין בקצו"ח סי' רמ"ג סעיף ח"י ההבדל בין זכיה ובין ניחא ליה ודוק בקיצר. אמנם אם יגיע לו אגרת אשר האב הוא חתנו עושה אותו שליח יכול מעלתו נ"י לעשות הפדיון בתורת שליח וראיתי שחקר שהוא יברך ברכות הפדיון וגם שהחיינו הגם דאחרונים חקרו אי שליח יברך שהחיינו היינו יען דברכת שהחיינו בא על השמחה ולשליח לא מגיע שמחה כי הוא איש זר אבל מעלתו נ"י שהוא אבי האם דפשיטא דשמחה הוא לו שרואה דבני בנים המה כבנים פדוים כמצות ד' א"כ בודאי הוא יברך שהחיינו ג"כ ואדמ"ו חת"ס ז"ל פסק סי' רצ"ח דשליח מברך שתים עכ"ד. הנה בודאי מי שסומך על אדמ"ו ז"ל יש נו עמוד הברזל נסמוך עליו אבל מה שהוסף יען כי הוא אבי החם לא ידעתי לשמחה מה זה עושה הקב"ה נתן מצוה שהבכור יפדה עצמו מכהן כשיגדל ורק לאביו זכה הקב"ה שיכול לפדות בנו וגם מחויב לפדות בנו כשהוא בן ל' יום אבל לא הב"ד יכולים לפדות בכורי ישראל כמו במנות מילה שהוטל החיוב על הב"ד כי מצות פדיון זיכה הקב"ה לאביו לבד ופשיטא לי ביתום מאביו לא יכול אבי אמו לאמור בני בנים הרי הם כבנים שהוא יפדה בן בנו דכיון דליכא אב המצוה חל עניו על הבן לכשיגדל יפדה את עצמו די שתורה חפצה לזכות אביו ממש אבל לאבי אמו לא זכה התורה ממילא לא יכול לפדות בן בתו ולא בא חיוב פדיון עליו רק כשיגדל יבוא עניו על בן הנולד החיוב לפדות עצמו מיד כהן ואם אביו עשה שליח לפדות בנו הפסיד הילד לזכות למצוה זו וא"כ איזה שמחה יש לאבי אם הילד הלא במה שחתנו קיים מצותו אשר הוטל עליו לא מגיע עוד לבן בתו לקיים המצוה בעצמו בשלומא במילה נוכל לומר שהשמחה לאביו אם הילד נחתם בבשרו אות ברית קודש שגדולה המילה שמתקן גברא עיין שבת דף ק"ו מה ני תיקון כלי או מתקן גברא הוא הילד הנימול אבל אטו מי שפודה את הילד בשבת תיקן גברא מצות פדיון הוה כנטילת לולב וכהנחת תפילין ואיך נאמר שאבי אם הילד יברך ששמחה לו שבניהם פדוי כמצות השם במה שאביו קיים מצות גופו נא נעשה תיקון ושלימות לבן שנפדה ועיין בש"ך יו"ד ובמג"א בפדיון שחל בשבת ודוק ואם אבי הילד עשה לחותנו שליח לפדות בנו הוה אבי אם הילד רק כאיש זר הנעשה שליח ודוק (ואבי אביו עיין ט"ז ס"ק י"א). ולולא דמסתפינא הייתי אומר אם האב עושה שליח לפדות בנו מכספו א"כ השליח הוא רק יתר שאת דהא אפי' אם משלחו ביד קוף לכהן ידוע והכהן זוכה בו לשם פדיון הי' ג"כ הבן פדוי כמבואר בחת"ס יו"ד סי' רצ"ז בד"ה לקחתי יע"ש וא"כ יותר יש סברה שכהן יברך דמטי הנאה לידו מאשר וברך השליח אשר הוא רק

תחת מעשה קוף בעלמא הגמ' מסופק אם אבי הבן פודה בעצמו אז אמרי' שאבי הבן מברך שתים יען שהוא עושה מצוה אבל בשלוח הגם אביו עושה אותו שליח הלא לא צריך שליחות וא"כ אפי' עשאו שליח אין בו כח שליחות דהא לא צריך בו שליחות ועיין רשב"א ור"ן נדרים דף ל"ה ומה שאדמ"ו מחדש בסי' רצ"ח בד"ה לכאורה לדמות פדיון לשאר מצות דשליח מברך שהחיינו הוא פלא דשם בשופר וחמץ וכדומה דצריך שליחות לפעולת המצוה א"כ יש לשליח חלק מצוה אבל בפדיון דמהני ע"י קוף א"כ למה יברך השליח שהחיינו חוץ אם נאמר דבסי' רצ"ח איירי דהפודה פודה מממון עצמו אז הוא שליח להיות כאב עיין בסי' רצ"ז ודוק. ולכאורה עלה בדעתו לחקור הגם דהקב"ה נתן כח וגם הטיל חיוב על האב שיפדה בנו ועי"כ הפסיד הבן המצוה לפדות עצמו לכשיגדל אבל מי יכול להיות שליח להאב הלא הוא תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים וחידש הנב"י ח"ר א"ע סי' ב' הגם שמדין תורה יוכל לגרש אשתו בעכ"ח אבל שליח לא יוכל לעשות דהאי שליח עושה חוב בשליחתו להאשה יע"ש וה"ה כאן האב בעצמו יוכל לעשות חוב לבנו שגורם לבנו כשיגדל לא יוכל לקיים המצוה בעצמו אבל מנ"ל שיוכל איש אחר להיות שליח לעשות חוב להילד. ואולי דוקא אם אין בתפיסה מצוה במה שנעשה שליח לחבירו לא קיים חבירו מצוה כגון שתופס לבע"ח או מגרש אשת חבירו אז נא מהני שחפץ להיות שליח דהא הבע"ח או הבעל יכול למחול שנא לגרשה ובע"ח יכול לוותר על ממונו אבל בכה"ג שהוה קיום מצוה אשר הוטל על המשלח אז בודאי יוכל להיות כל איש מישראל שליח למשלח שעוזר לו למצוה המוטלת עניו עכשיו ונא יחוש שמונע בזה מצוה בעתיד לילד הזה ודוק. ויש לי חקירה בלחם הפנים ובשר קדשים אשר יש מנוה באכילה הכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים אם מהני שליח ישראל נתפוס בעד המשלח כהן דע"י תפיסת שליח ישראל לא ישיג כהן אחר עוד חלק ואכ"מ. ולא נראה ני לחנק דצריך להיות החוב מיד כגון בתופס לבע"ח או נגרש אשה בע"כ אבל כאן כעת חין הילד בר דעת ואין מחויב במצות רק שיגדל יבוא עניו החיוב לפדות עצמו אם נא נפדה מאביו א"כ כעת אין השליח עושה נו חוב ולכשיגדל נא יבוא עניו המצוה כלל א"כ הוה רק כמניעת ריוח ודוק. שוב התבוננתי דשם נעשה חוב לשאר בעני חובות אם נא עשה שליחות אפשר הי' מגיע גם לידם וכן באשה אולי השמיטה מידו שלא יהי' ביד הבעל לגרשה לעשות נה החוב אבל בפדיון הלא יש ביד האב לפדות כאשר יבוא אל ביתו דתמיד עד י"ג שנה החיוב עניו ויש להאב חזקת כשרות שבודאי יעשה מצותו א"כ שבכל אופן יגיע להבן הפסד מצוה זו מה לי למחר או היום שיעשה האב המצוה בזמנו ועוד שהאב יוכל גם היום לפדות בנו מן כהן שימצא שם במקומו ה"ה שיוכל

נעשות שליח לפדות בנו אצל אמו ודוק ולפי שו"ת רשב"א הובא בב"י שאפי' אם יגדל הבן יוכל אביו לפדותו ולא הוא עיין בב"י סי' ש"ה א"כ אין כאן תופס לבע"ח. ולפי דברי אדמ"ו ז"ל חם האב נותן כסף הפדיון הוה השליח כמעשה קוף בעלמא שמוביל הכסף לכהן ומודיע שאבי הילד שנח כזאת לפדיון בנו א"כ אין כאן כח שליח כלל דנאמר דלא יוכל להיות שליח לחוב להילד. ובחדושי כתבתי על דברי הצל"ח סוף פסחים וז"ל פסחים דף קכ"א ר' שמלאי איקלע לפדיון הבן בעי מיניה פשיטא שאבי הבן מברך אשר קדשנו על פדיון הבן שהחיינו כהן מברך דמטי הנאה לידיה או אבי הבן מברך דקא עביד מצוה יע"ש ונתקשה הצל"ח למה הזכיר כלל מה דפשיטא ליה שאבי הבן מברך על פדיון הבן ותי' ע"פ דברי ריב"ש שלכך מברך בעל יען שנעשה בסיועת הכהן שמקבל הפדיון וזה פי' הגמ' שכהן מטי הנאה לידיה וקשה הלא לא שייך שהחיינו רק אם קבל כלי אבל כל מקבל מתנה מחבירו אינו מברך שהחיינו וזה אמרו שמטי הנאה לידיה שהכוונה הכהן גומר המצוה שעד שמטי הנאה לידיה לא נגמר המצוה יע"ש. ונלע"ד בעזה"י דכהן לא מסייע לפדיון דאפי' נתינה בע"כ שמיה נתינה בפדיון הבן ולא צריך דעתו כמבואר בשו"ת פר"ח הובא בקצו"ח סי' רמ"ג דלא כתיב ונתן ליד כהן אלא ונתן לכהן אפי' נתינה בע"כ אפי' לחו"ש וקטן ולא בעי דעת כהן לקנות יע"ש א"כ דעת ריב"ש יפלא שכתב שמצוה זו נעשה בסיועת המקבלו עכ"ד והוא פלא הכהן הוא החפץ האיש קדוש אשר בו נעשה הנתינה והבן הוא נפדה ע"י אביו. ומה שהקשה הצל"ח הכו מקבל מעות במתנה מברך שהחיינו במכ"ת הקדושה מתנות כהונה המה נתונים מיד ד' לשבט כהנים לגדולה למשחה בהם ואין הישראל נותן לו מתנה אלא הקב"ה והתורה גזרה שאבי הבן יתן כסף זה לפדיון בנו וישראל נותן לכהן את שנו אשר זיכה לו הקב"ה ולכן לא מהני במתנות כהונה דעת אחרת מקנה לו בקטן כי אין כאן מקנה אבל אם האכילם לקטן ה' סלעים בשווי' בנו נפדה עיין בנתיבות סי' רמ"ג [סק"חן ולכן יש צד לומר דכהן מברך על כי מטי הנאה לידו מיד הקב"ה א"כ יש לו לברך על שהגיע הנאה חדשה מהקב"ה ע"י בכור זה רק מסקו בגמ' אבי הבן מברך דקעביד מצוה והכהן מקבל הנאה חדשה ע"י בכור זה אבל מצוה לא קעביד דהא אפי' נתינה בע"כ מהני הגם שצועק הכהן שלא חפץ בפדיון בכור זה והיפך כוונה מבטל המצוה אפי' אם מצוה לא צריך כוונה רק הכהן מקבל החוב שחייב הישראל אבי הבן ודוק. וגם מה שהשיג הנתיבות על הקצו"ח דכהן ואמר תן לכהן אחר ונא דמי לבע"ח שצריך לשלם נו גם בעיני הי' נפלא ואח"כ הי' ניחא ני דכל הכהנים מקדושת אהרן קזכו עיין נדרים דף י"ב כחלת אהרן ותרומתו דכיון שהוא כהן ונכנס בעבודה וזה חילף עבודתו הוא חפץ משועבד לישראל נקיים בו

מצותו ולא יוכל לומר לך לכהן אחר דמאי אולמי הוא או כהן אחר שם כהן גורם לעשות על ידו קיום מצוה הכי על גופו דן הישראל רק על קדושת כהונתו דן הישראל. וא"כ הי' מסתבר בשלומא אם האב כאן ועושה בעצמו המצוה נכון שהוא יברך שהחיינו אבל אם אין האב כאן והוה השליח רק כקוף המביא לכהן כסף אבי הילד וכהן בלקיחתו פועל המצוה ומטי ני' הנאה מתנה מן הקב"ה אשר זכה בכהונתו בודאי הי' בסברא שהוא וברך שהחיינו דהשליח מברך רק שפותח פיו ואומר לכהן יש לי בכור לפדותו ואומר הכהן מאי בעית טפי והוא אומר חפץ אני לפדות בן הבכור והא דמי פדיונו כדמחייב אביו מדאורייתא וא"כ הי' ראוי שהכהן וברך שהחיינו דהוא יותר עוסק במצוה מן השליח רק כיון שיצא מפי אדמ"ו חת"ס ז"נ יקח פרי חדשה ויברך שני ברכות. סוף דבר אם לא קבל מכתב אנא רק טעלעגראם אין אני מסכים לעשות פדיון כלל דלא הוה כאמירה ויש עוד חששות אבל אם קיבל מכתב שיהי' השליח תחתיו לפדות בממון שלו א"כ וברך שתי ברכות ויהי' לפניו פרי חדש. וששאל על הנוסחא כך יהי' לדעתי הגם שלא מצאתי בשום ספר. השליח אומר זה הבן בכור הוא פטר רחם לאמו והקב"ה צוה לפדותו שנאמר ופדויו מבן חדש תפדה וגו' עד לי הוא. אחר זה יאמר השליח להכהן וכל העומדים תדעו שאני שליח מאבי הילד בכור הזה שהגיע זמן הפדיון. ויאמר הכהן לשליח מאי בעית טפי אתה השליח בשם משלחך או ליתן לי בן הבכור שהוא פטר רחם לאמו או בעית לפדותו בשליחות אבי הילד הבכור בעד חמש סלעים כדמחויב המשלחך מדאורייתא. ומשיב השליח חפץ אני לפדות את הבכור בשליחות אבי הבכור הזה והא דמי פדיונו מן המשלח כדמחויב מדאורייתא. והנה אכפיל שלא מצאתי נוסחא בפדיון ע"י שליח רק כך נ"ל שצריך לשנות שלא לומר בני בכור וכן בשאר לשונות ועשה במתינות וישאל עוד במועצות ב"ת כי אני טרוד וחלוש והזמן קצר מאוד דברי החותם באהבת התורה:

סימן עו

שמחת פורים וכל טוב לבני הרבני ירא אלקים החריף ובקי כמוהר"ר יעקב שלום סופר נ"י בק"ק מונקאטש יע"א. אהובי בני נ"י קבלתי שאלתך ובקשת תשובה מהרה תאמין שאין לשער טרדותי ד' יעזרני לטובה ואכתוב לך אשר הערותי על תשובת אדמ"ו חת"ס ז"ל שתשעשע בו ביום פורים הבע"ל ליהודים היתה אורה זו תורה אביך הנאמן. אודות חלה שהורמה ונפנה בחזרה להעיסה כדת מה לעשות להתיר העיסה באכילה או בשאלה או להפריש ממק"א וחקרת בני נ"י לפלפל בדברי אחרונים בזה. מראשית אגיד מה שעלה ברעיוני ראיתי לאדמ"ו ז"ל חת"ס סי' שי"ט שהביא בשם היעב"ץ שחידש בשם אביו ח"צ דאם נתערב בחזרה הוה דאורייתא דילפי' מקרא את מקדשי ממנו דאל"כ

למה אמרי' פרק יוכ"פ מאכילין קנ קל תחילה טבל ותרומה מ"ד סבור תרומה חמורה ומאכילין טבל והקשה החכ"צ לפרוש ולהדר לבטלה הלא אין מבטלין איסור דרבנן ושיעור ק"א נמי דרבנן אלא ע"כ מן התורה הדרה לטבלא ואדמ"ו ז"ל העלה דיבש ביבש הוה דאורייתא מכח קו' שעה"מ מהל' מ"א איך אמרו לא אמרה תורה שלח לתקלה הא מן התורה בטל מרוב ומאי שלח לתקנה יש אלא ע"כ ביבש ביבש ביטול ברוב הוה ביטול איסור מדאורייתא יעו"ש. ואמרתי ב"ה דביטול ברוב הוא אם נודע שאיסור נפל בהיתר שממנ"פ או שהמיעוט מחריב הרוב או הרוב מחריב המיעוט אז אמרה התורה אחרי רבים להטות כמו בסנהדרין שהרוב יאמרו זכאי ומיעוט מחייבים או מיעוט מזכים ורוב מחייבים אז הרוב מכריע המיעוט עיין רש"י חולין דף צ"ח אבל אם לא נודע מביטול האיסור בתוך ההיתר לשום אדם וגם אפשר להנות ולאכול הרוב בני ביטול מיעוט האיסור אז לא חידש התורה כח ביטול ברובו וא"כ אם ישלח הצפור החיה המשלח אותו כל זמן שראוהו אין לדבר בו ביטול וכאשר נעלם מעיניו אז כל הלוקח צפור יאמר מרובא קפריש הלא רוב עופות לא הווים צפור שנשלח מטהרת מצורע א"כ איך המיעוט מקלקל הרוב אפי' אם הצפור לא יתבטל ברוב עכ"פ מותר כל עוף מכח הרוב עופות המותרין ובאמת מי שבא לידו צפור הנשלח אוכל איסור ואיך ואמר התורה שלח לתקלה אלא ע"כ שמותר מצד עצמו דביטול ברוב אין כאן יען דכל הניצד תלי' מרובא קפריש אבל לעולם אפי' ביבש מין במינו בטל ודוק ובזה מיושב במקום שאין מכריזין אסור למכור טריפות יען דישראל יסמוך שקונה מרוב כשירים א"כ מי שיבוא לידו בשר טריפה הוא אוכל איסור באמת והוה תקלה ודוק. אך אדמ"ו ז"ל חקר לו יהי' שביטול איסור הוא אסור מדאורייתא אעפ"כ נשאר קו' ח"צ שטוב לבעל האיסור שהוא איסור חמור טבל יעו"ש. ולדעתי הדבר צריך התבוננות התורה אמרה אלה המצות אשר יעשה האדם וחי בהם ודרשי' ולא שימות בהם שמותר לעבור עבירה אם עי"כ יחי' את עצמו וא"כ אכילת טבל או תרומה מותר לאכול דהאכילה הוא האיסור ואותו האכילה מביא לו החיות אבל לבעל איסור בתוך היתר אם הוא אסור מדאורייתא אין פעולת העבירה גורם לו חיות דבשעה שעשה העבירה הוא קודם האכילה והגם שמרויח עי"ז שלא יעבור אח"כ בשעת האכילה עבירה חמורה אמרי' נהפוך הוא אם יאכל טבל להחיות נפשו אין זה עבירה דהלא כתוב וחי בהם שמותר וגם מצוה עליו לאכול אפי' איסור אבל עבירה של מבטל איסור אין בו קיום החיות וא"כ אפוא מי היתר לו לעשות עבירה קלה אין העבירה פועל לו חיות כלל א"כ אפי' החולה בעצמו אסור לבטל מעט תרומה ברוב כדי שלא יאכל טבל דאכילת טבל הותר או הודח נגד סכנת נפשו יען שבא לו באכילתו רפואתו וביטול

האיסור הוא עבירה שלא הותר ולא הודח יען שאין בגוף הביטול רפואתו וכי תימא שיוצא בעבירה הקלה מעבירה חמורה ע"ז אמרי' מה לי איסור לאו או איסור כרת אם נוגע באיסור דאורייתא עיין רש"י יבמות דף קי"ט וק"ו כאן שעבירת ביטול לא הותרה ולא הודחה ועבירת אכילת טבל הותרה או הודחה כשם שלא אמרי' לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך ה"ה לגבי עצמו אין אומרים לאדם חטא בשביל שתזכה דהא לא יהי' לו חטא אח"כ אם יאכל טבל ודוק. אמנם דכירנא שלפני כמה שנים עמדתי משתומם על דברי ר"ן פרק יוכ"פ שחידש שמותר לשחוט לחולה בשבת דאכילת נבילה כמה פעמים שוה עם איסור סקילה של שחיטה דכמות כמה לאוין הוה כמו איכות עבירות סקילה יעו"ש והי' לפלא בעיני האכילת נבילות פעולות העבירות המה פועלים החיות החולה אבל גוף השחיטה שהוא העבירה אינה פועלת חיות החולה ומהכ"ת נתיר לשחוט כדי שלא יאכל נבילות הלא האכילות נבילה פועלים החיות והשחיטה אינה פועל החיות עכ"פ יש ראי' לאדמ"ו ז"ל ודו"ק. וכפי הנזכר בזכרוני חדשתי אז דתורה אמרה אלה המצות אשר יעשה האדם וחי בהם כאשר יחלה נפש מישראל הותרה או הודחה לפניו כל תרי"ג מצוות רק נשאר שיעבור קל קל תחילה א"כ אין אנו דנין במה יבוא רפואתו אלא אנו הב"ד שוקלין איזה עבירה הוא חמורה ואיזה הוא קלה ואם אפשר להציל החיות בעבירה קלה לא הותר ולא הודח לפניו עבירה חמורה וא"כ נכון דברי ראשונים אם נשחט בשבת או להאכילו נבילות ולכך נקטו חכז"ל מאכילין לו הקל קל תחילה ולא נקטו אוכל הקל קל דהכל קאי על הב"ד ועיין תיו"ט פ"א דברכות מזכירין יציאת מצרים ולא קתני זוכרין יעו"ש וכן מזכירין גבורות גשמים שהשמש מזכיר מקודם עיין בספרי קול סופר וקצרתי רק ברמז ודל"ב. ואגב אזכיר שנפלאת בעיני השגת אדמ"ו ז"ל על פרשת דרכים שתי' דאיירי שאין הבעלים בעיר שיוכל להפריש תרומה והתפלא מורי וז"ל אם אין הבעלים בעיר מי התיר לו לאכול את שלהם וע"כ דינא הכי שיכול להציל עצמו בממון חבירו רק שצריך לשלם ממון לבעלים ועיין לשון רש"י יומא פ"ג ע"ב בד"ה קפחי' וכו' א"כ רחמנא אקניה ליה והרי הוא בעלים ויכול להפריש תמה על עצמך לאכול יכול להפריש אינו יכול עכ"ל ודבריו נפלאים מה שאלה היא זו מי התיר לו לאכול את שלהם הלא הכי עבירת גניבה וגזילה גדולה מאכילת חזיר ונבילה כשם שפקוח נפש דוחה ל"ת דחזיר ונבילה כך דוחה פקוח נפש ל"ת דגניבה וגזילה ואעפ"כ המסוכן לא הוה בעלים ולא יוכל להפריש תרומה וא"כ מה תמה על עצמך יש לאכול יכול להפריש אינו יכול דפקוח נפש דוחה עבירת גזילה ולהפריש אינו יכול דעכ"פ האוכל לא הוה בעלים ומהכ"ת לומר שרחמנא אקניה ליה ממון חבירו נהפוך

הוא רחמנא התיר לעבור על איסור גזל כמו שהתיר רחמנא חזיר ונבילה וצע"ג [ומה שמותר אדם להציל עצמו בממון חבירו הוא שלא ימצא בזה עון עכ"פ נשאר הדבר של חבירו רק הוא מציל עצמו בשל חבירו אבל מעולם לא שמענו שהקב"ה יפקיע מאדם את שלו ויזכהו חבירו. ואגב אודיעך מה שכתבתי בגליון משניות שני פ"ה מתרומות מ"ה שהביא אדמ"ו ז"ל בד"ה ואנו מדתנן במתני' סאה תרומה שנפלה בפחות ממאה יש ראי' שלא נתערב בעיסתה בחזרה דאל"כ פשיטא דהוה בפחות ממאה דאפי' עין רע נוטל אחד משישים יעו"ש והערותי מדברי מ"ל פ"א מהל' מתנות עניים הל' ט"ו שהאריך בדברי ראב"ד מי שהרים בפחות ודעתו להשלים תרומתו מהני אפי' למעשר שיש לו שיעור מן התורה ק"ו לתרומה שאין לו שיעור מן התורה יעו"ש וכן העיר במהרי"ט בהל' בכורות בכל מתנות כהונה בפדיון הבן חוץ במחצית השקל כתב הרמב"ם שצריך ליתן השקל בפעם אחת יעו"ש א"כ משכחת שהי' כאן כרי אפי' מאתים סאה והוא הפריש סאה אחת על דעתו להפריש עוד ואח"כ חזרה הסאה ונפלה בחזרה למקומה והוצרך המשנה לומר דמיירי בנפלה לפחות ממאה ודו"ק. ומה שהעיר אדמ"ו ז"ל שם דהך את מקדשו ממנו אי אפשר להיות איסור דאורייתא אם נפלה התרומה בחזרה דמן התורה חד בתרי בעל יעו"ש חקרתי אוני יען אם ישאל על היתרה אז חזר כל הכרי להיות טבל הן בחולין והן התרומה חוזרין להיות טבל בזה נא חידשה התורה חד בתרי בטל יען דהיתר אשר יהי' המבטל יוכל להיות כבטל שניהם יהי' טבלים בשלומא אם נפל איסור בהיתר שלא יוכל ההיתר להיות כאיסור אז האיסור בטל בהיתר כמו בסנהדרין מי ששכלו נוטה לזכות או לחיוב והרוב אצלו בדעתו אז המיעוט בטל כנגד הרוב אבל כאן הלא ע"י השאלה אין כאן רק שם איסור אחת ואיך יתבטל התרומה הלא אם ישאל ויתחרט על התרומה אין כאן היתר כלל בשלומא בנפלה תרומה לחולין אחר הגם שישאל על התרומה אז יהי' הביטול טבל בחולין ומה לי אם תרומה יתבטל בחולין או טבל נתבטל בחולין אבל בנפלה בחזרה אז בשאלה על הבעל אין כאן מבטל כלל בשלומא אם נפל תרומה בשאר חולין יהי' צריך שאלה על הבטל ושאלה על המבטל זה לא אמרי' דוגמא חד הואיל אמרי' תרי הואיל לא אמרי' בשני שעורים ועיין במנחות דף כ"ב נבילה בטילה בשחיטה ואין שחיטה בטילה בנבילה ודוק. וראיתי שפלא בעיניך על סוף דברי אדמ"ו ז"ל שם בד"ה אלא שכתב וז"ל ועכ"פ עם הפרת הנדר יש להתיר בלי פקפוק משא"כ שלא במקומה לא הייתי מתיר אלא לצורך גדול עכ"ל ואתה בני נ"י אמרת איפכא מסתברא בנפלה למקומה חמור משלא במקומה עכ"ד לדעתי נכונים דברי אדמ"ו ז"ל דשלא במקומה אין כאן חרטה על עיקר הפרשת תרומה אלא יען שתרומה מפסיד לו ההיתר עיין בט"ז סי'

שכ"ג ועיין תומים סי' ע"ג ס"ק ו'] שהעיר בזה לדינא אבל אם חזרה למקומה א"כ הדר לטבלא ובודאי אדעתא דהכי לא תרם תרומה שיצרך להפריש מיניה ביה ומהני השאלה אבל שלא במקומה דלא הדר לטבלא א"כ חשש אדמ"ו ז"ל על סברת הע"ז בכה"ג לא מהני שאלה ודוק ומפני טרדות קצרתי כי תל"י לפניך די ברמז בעלמא:

סימן עז

ישאו הרים שלום וברכה לראש היושב על מדין המאור הגדול לממשלת התורה בוחן ובודק על גנזי מנהגי בני ישראל כבוד הרב ר' זאב וואלף הלוי נ"י ראזענבלי אב"ד דקהל יראים בק"ק פאוגראש יע"א. אחד"ש אודיעהו כי שאלתו בא אלי בעת אשר הקפוני טרדות רבות והנחתי מכתבו עם שאר שאלות עד אשר יהי' לי פנאי וכעת תל"י הגעתי עד כה להשיב נו בקצירת אומר כפי אשר חנן לי אלקים בזה דברי הד"ש. שאלה נתקבלתי פה פאנאראש אל כת ארטאדאקסען אשר התפרדו עצמם מכת החדשים אך מטעם המלך וקולטוס מיניסטער הבית החיים נשאר לכת החדשה ולכת אהרטאדקסען כמקדם והנה זה כמה שנים אשר הקימו להם החברא קדישה פה עגלה הנקרא טאטענוואגען אשר מיוחד להוצאות המת מביתו אל בית הקברות והחברא קדישא פה עשו להם מסחר מן עגלה זה מאיזה שנים והיינו שישכרו עגלה זה גם להוצאות מתים נכרים מביתם אל בית קבריהם גם לבית החולים שנקרא שפיטאל שכרו אותו ועגלה זה נשתמש למתים נכרים ולהוצאות מתים ישראלים וספק גדול בעיני אם זך וישר פעלם הנה זה גופא להוליך את המת מביתו אל בית הקברות בעגלה ע"י סוסים נא ידענו מאין בא היתר זה וכאשר שמענו גם במדינת הגר באיזה קהילות גדולות יש להם עגלה מיוחד להוצאות המתים ע"י סוסים ואין פוצה פה ואני קטן ודל לא אדע מאין צומח היתר זה הנה משמעות המשנה מי שמת נושאי המטה וחלופיהן וחלופי חלופיהן וכו' חזינן דהוצאת המת מביתו עד בהק"ב הי' ע"י אנשים ומשמע אפי' אם בית הקברות הי' רחוק מדתני וחלופיהן וחלופי חלופיהן והטעם נ' משום בזוי המת שלא יהי' משאות המת כשאר משאות חפצים על עגלה וסוסים וכן משמע מהירושלמי דהביא הטור יו"ד סי' שנ"ח הכתפים אסורים בנעילת הסנדל והרב"י הביא בזמנם הי' להם אנשים מיוחדים לשאת המטה וכן הוא לשון סתימת הרב רמ"א סעיף ג' דהמנהג לשאת המטה על כתפיהם ולא מצינו דהיו מיוחדים לשאת המטה וכן עגלה כדרך שאר משאות דהא יותר טוב שלא להתעכב מהמצוה דהא משום הכי הכתפים אסורים בנעילת הסנדל ואדרבה אי מותר הוצאות המטה של עגלה כשאר משאות למה להו לעקור ק"ש דאורייתא דפטורין הנושאי מטה אעכ"ח משום בזוי המת לא מכשירין להיות הוצאות המת כשאר משאות

החפצים ומצאתי סעד גדול לדברינו דזה לשון הרמב"ם פ' י"ד הל' אבילות הלכה א' וז"ל מצות עשה של דבריהם וכו' להתעסק בכל צרכי הקבורה לשאת על הכתף וכו' ומצאתי נמי במסכת שמחות פ' י"ג המעביר עצמות בכלי וכתבי קודש ממקום למקום לא יניחם לא בקרון ולא בספינה ולא ע"ג בהמה ולא ישב עליהם ואם בשביל הניית עצמו או שיגנבו את המכס מותר ע"כ והטעם כמ"ש משום בזוי המת וכ"ש בהוצאות המת דיש קפידא ויש לנו נמי ראי' גדולה מתורתינו הקדושה ביעקב אבינו כתיב וישאו אותו בניו ארצה כנען אף דעלו עמו גם רכב וגם פרשים ואני קטן ודל לא אוכל לידע מאין בא היתר זה לאיזה קהילות להיות הוצאת המטה ע"ג עגלה המיוחד לזה ובפרט היכי דבית הקברות הוא קרוב למקום ואין פוצה פה. תשובה הקשה לשאול ממני כי מעודי לא ראיתי בעיר מולדתי פ"ב כי אם עגלה אשר בו יותן ארון אחד שחור עם כסוי למעלה והמת ר"ל בתוכו חוץ כאשר מת אדמ"ו חת"ס ז"ל נסע העגלה ריקן וכל בני הקהלה נושאים אותו בהארון השחור וידע שעיר פ"ב היא עיר ואם בישראל ואשר אדמ"ו עם בית דינו ז"ל גאוני ארץ ושאר גדולי תורה עמודי יראה אז וכן מקדם היו עמודי עולם ארזי לבנון אדירי תורה אם נהגו בפ"ב לישא המת בעגלה בודאי אסור לי להרהר אחריהם וק"ו לשפוט עליו בדין ודת ח"ו רק פן ואולי נעשה בפ"ב ע"י גזירת שופטי העיר אז יש לחקור במקום שאין גזירה אם יש בו סרך איסור אם לאו וכן בעיר מונקאטש מוליכין המת ר"ל בתוך עגלה בלי ארון רק מונח המת באיזה עגלה ששוכרין ומכסה שחורה עליו ולא שמעתי שערער עליו אדם מעולם אך פן ואולי גם שם הי' ע"ו גזירת שופטי עור כי פעם אחד ביקש הבירגער מייסטער ממני שאצוה לעשות עגלה מיוחד למתים עם ארון שחור מיוחד לכך וערכתי לפניו טעמים (א) אין אדם מקדים פורעניות הוא חק גדול ליהודים המאמינים ואם אצוה על עגלה וימותו ח"ו אנשים ונשים וקטנים יותר מכפי ההרגל יעמדו ההמון עם וישרפו העגלה ויהי' נוקמים בגבאים אשר עשו העגלה עם הארון כמובן (ב) חק בישראל שהוא כפרת עונות אם הושלך בבזיון טרם בא בארץ ע"כ בחרו בעיר הזאת שכל האיש אשר מת יבוזו כאשר דיבר האדון שמוליכין המת כנבילה בשוקים (ג) ע"י עגלה למתים בא אח"כ שני מיני עגלות אחד לעשירים ואחד לעניים אשר אין להם ליורשים על הוצאות וחכז"ל (מו"ק כ"ז) הקפידו שלא יהי' הבדל בין מתים עשירים ובין מתים עניים כי קטן וגדול שם הוא שוה לא יוכר שוע לפני דל אמר איוב ונתרצה האדון לדברי ושתק. ועתה אשים דברי על ראי' שהביא מיעקב אבינו שצוה לבניו שישאו אותו הגם שהי' להם שם גם רכב ופרשים והי' יכול להנשאות הלא הי' שם עגלות דכתיב וירא את העגלות אשר שלח יוסף וא"כ למה צוה שבניו ישאו והלא יכולי

להוליכו על עגלה אלא בודאי שאין רשות להוליך מת בעגלה ונלע"ד דיעקב צוה לשאת אותו פן יניחו על עגלה של פרעה אשר חקוקה צורת ע"ז ואעתיק דברי רבה פ' ויגש פ' צ"ד ע"פ וירא את העגלות וז"ל אותן עגלות ששלח פרעה לשאת אותו היתה ע"ז חקוקה עליהן עמד יהודא ושרפן למוד הוא השבט להיות שורף ע"ז ר"נ בשם ריב"ש אמר להן אם יאמין לכם הרי מוטב ואם לאו אתם אומרים לו בשעה שפרשתי ממך לא בפרשת עגלה ערופה הייתי עוסק הה"ד וירא את העגלות ותחי רוח יעקב עכ"ל עיין במתנות כהונה וזרע אברהם שם עכ"פ מבואר שהי' ע"ז חקוקה בעגלה וירא יעקב פן יוליכהו בעגלה של פרעה לכבודו עם שם ע"ז והקפיד שישאו אותו בניו בלבד על כתפיהם אבל באמת מותר לשאת מת בעגלה ודוק. גם נ"ל לחדש דבר בעזה"י אדם גדול בתורה ויראה רישא דעמא אשר הוא גוף קדוש הוא נמשל לארון הקודש אשר הלוחות מונחים שם כן הוא האדם הגדול בענקים הוא נמשל כשני לוחות כחכז"ל ברכות מ"ז תשעה והוא מצטרפין ואמרו הני בבלאי טפשאי דקיימא מקמי ס"ת ולא קיימא מפני ת"ח כי ת"ח גדול אשר קיים זה מה שכתוב בזה הולך ארון מת עם ארון חי עולמים כחכז"ל תנחומא פ' בשלח על פסוק ויקח משה את עצמות יוסף וז"ל ארונו של יוסף מהלך עם הארון הקודש במדבר ואו"ה אומרים מה טיבם של שני ארונות אלו וישראל אומרים זה ארון המת וזה ארון חי העולמים והן אומרים וכי דרכו של מת מהלך עם ארון חי העולמים והם משיבים ואומרים להן המת המונח בארון קיים כל מה שכתוב בזה עכ"ל ועיין במדרש רבה פ' נשא פ' י"ב ע"פ ולבני קהת לא נתן וז"ל ר"י אומר מכאן נתעלם עיני דוד שלא נשאו הלוים את הארון אלא בעגלה חדשה שנאמר וירכיבו את ארון אלקים על העגלה חדשה ויחר לדוד על אשר פרץ ד' פרץ בעוזה אמר אחיתפל לדוד לא הי' ללמוד ממשה רבן שלא נשאו הלוים את הארון אלא בכתף שנאמר ולבני קהת לא נתן הרי דוד משלחן ומעלן בכתף שנאמר ויקרא דוד לצדוק ולאביתר הכהנים ולוים עכ"ל [ועיין בספרי פ' נשא ויקח משה את עצמות יוסף] וא"כ אפוא מי שהוא האדם הגדול בענקים שנאמר עליו קיים זה מה שכתוב בזה הגוף קדוש כזה הוא נמשל לארון הקודש אשר בכתף ישאו ולא על העגלה ולכן המובחר שבאבות כיעקב צוה על עצמו ורמז לדורות מי שהקים התורה והדת ינשא בכתף ולא יוליכו גופו הטהור בעגלה והבן ומזה למדו בעיר מולדתי לישא גדוליהם בכתף ולא בעגלה אבל המון עם ואפי' צדיקי עולם כולם יוליכו בעגלה כי המה אינם דומין לארון הקודש רק גדולי העיר. וראיתי שמביא ראי' ממשנה א' פ"ג דברכות נושאי המטה וחלופיהן וחלופי חלופיהן פטורין נגלה דאפי' אם רחוק הבה"ק מביתו עד שצריכים חלופין וחלופי חלופיהן אעפ"כ הי' הכל ע"י בני אדם כי בעגלה הוא

בזיון למת עכ"ד ועיין ברש"י ובברטנורא דנהפוך הוא שכן דרך שמתחלפין לפי שהכל רוצים לזכות במצוה כל אחד ואחד לעשות גמ"ח חסד של אמת ומה שהפליא למה לנו לבעל מצות ק"ש לנושאי המטה וחלופיהן הא יכולין לישא על עגלה לק"מ הלא הוא הדין תורה עוסק במצוה פטור ממצוה והסביר הרשב"א בחדושיו דף כ"ה בסוכה דכל הקרא בעינן להשמיע שמותר להתחיל במצוה קלה אעפ"י שעי"כ יתבטל אח"כ עי"ז מצוה חמורה יע"ש וא"כ כל הנושאין עוסקים במצוה ופטורין מק"ש ועיין בתיו"ט פ"ג מברכות משנה א' בד"ה ואת שאין המטה הצורך בהן שנתקשה שגם המה יהי' פטורין מכח מצות לוי' ותי' כיון שאין עוסקים אין להם טרדות יע"ש עכ"ל ודוק ועיין פ"י ממסכת שמחות היטב וז"ל הוציאו סבלי המטה ודוק ומה שאין מוציאין המת סמוך לק"ש היינו מטעם אפשר לקיים. אך מה שהביא דברי רמב"ם פי"ד מהל' אבל הל' א' וז"ל מצות עשה של דבריהם לבקר חולים ולנחם אבלים ולהוציא המת ולהכניס הכלה ללות האורחים ולהעסק בכל צרכי קבורה לשאת על הכתף ולילך לפניו ולספוד ולחפור ולקבור עכ"ל זה משמע דצריך לישא על הכתף דווקא עכ"ל. לדעתי מזה משמע דווקא משעה שעוסק בצרכי קבורה כאשר מביאים המת בבית הקברות ונקרא בית צדוק הדין משם ואילך יש מצוה לשאת בכתף ולילך לפניו לספוד לחפור ולקבור אבל מתחילה כתב סתם להוציא המת ולהכניס הכלה שמעבירין כלה מפני המת שם אין קפידא אבל משעה שמספידין ומתעסקין בקבורה יהי' נושאים בכתף וכן הוא מנהגן של ישראל ודוק. ויש לי ראי' עכ"פ שבדרך רחוק מותר ליתן בעגלה דעיין במועד קטן דף כ"ה שאמרו כי נח נפשי' דרבה בר הונא ורב המנונא אסקינהו להתם כי מטו אגושרא קמו גמלי אמר להו האי טייעא מאי האי אמרו ליה רבנן קא עבדו יקריה אהדדי מר אמר מר נעול ברישא ומר אמר מר נעול ברישא אמר דינא הוא דרב"ה לעייל ברישא וכו' וכתב רש"י בד"ה קמו גמלי וז"ל עמדו הגמלים נושאי המטות במקומן עכ"ל א"כ מפורש יוצא שגמלים הי' נושאים ארונות של שני ת"ח ולא נשאו אותם בני אדם והרי גמלים נושאים משאות דכתוב בפ' וישב וגמלים נושאות נכאות וצרי ולט הולכים להוריד מצרימה ועיין רש"י שם ע"כ נגלה שהוליכו שני ת"ח שמתו ע"י גמלים שהי' מעולם הדרך לישא משאות כמו בזמנינו שדרך סוסים למשוך עגלה אשר שם משאות סחורה ודוק:

סימן עח

אלקים יענה את שלום אהובי כבוד הרב המה"ג המפורסם בתורה וביראה כבוד הרב ר' יצחק גליק נ"י אבדק"ק ספ"ט יע"א. אחד"ש היום קבלתי שאלתו בענין הזקן הנקבר במקום אשר קנתה אשה אחת להיות קברה אצל קבר בעלה ושלחתי קארטל שחפצי

לדעת מה הי' גבאים דח"ק נ"י נתנו בידה שטר קנין או שטר ראי' ואח"כ נתתי ללבי גדול כבוד הבריות וחקרתי בעזה"י שאין רשאי לפנותו ולא אתרשל מלהודיע לו מיד. שאלה שזקן איש ירא אלקים שבק חיים לנו ואמר הגבאי להניחו אצל קבר ידוע שמת זה שנתים וכן עשה השמש וכאשר ראו קרובים של הקבור שם מכבר שנחפש שם קבר להזקן ששבק חיים לנו כעת הרימו קולם הלא אשתו של המנוח קנתה בכסף מלא מקום הקבר לפני עצמה כאשר תמות תקבר אצל בעלה רק הי' סמוך לשבת ולא שמעו לקול הקרובים והניחו את הזקן בתוך הקבר אשר חפרו לפניו עכשיו צעקה האשה לפנותו הנקבר שמה כי היא אינה מוחלת על מקום ההוא אשר קנתה להיות נקבר לפניה ולא תתרצה אם בני הח"ק יצ"ו יחזירו לה מעותיה ונפשו בשאלתו אם מותר לפנותו להניחו בקבר סמוך לשם או לא והעיר כ"ת נ"י כאשר אי"ה אביא בעזה"י. תשובה אשיב כפי אשר יאר ד' עיני בתורתו הקדושה והטהורה בילקוט ישעי' (ק' כ"ב) על פסוק לך נא אל הסוכן וז"ל הוא שהנביא מקנתרו ואומר לו מה לך פה גלואי בר גלואי איזה בית בנית כאן איזה עמוד העמדת כאן איזה מסמר קבעת כאן אמר ר' אליעזר צריך אדם שיהי' לו מסמר או יתד קבוע בבית הקברות כדי שיזכה ויקבר באותו מקום עכ"ל והמאמר פלא איזה תכלית בו עד שאמר ר"א שצריך אדם שיהי' לו מסמר או יתד קבוע בבית הקברות שאם יזכה יקבר באותו מקום הלא דבר הוא להבין זאת. ונלע"ד לחקור בעזה"י הדבר ברור שכל הקרקע בבהק"ב הוה דופן למתים שיוקברו שמה ונאסר בהנאה כמבואר בש"ע יו"ד סי' שס"ח יע"ש וא"כ הקונה מקום קבר לא קנה שיחפור במקום ההוא לעשות שם דבר תשמיש כי קנה רק להיות קבור שם בתוך אותו מקום שבחר ואין להקונה שום הנאה בחייו ולא תפס בו שום קנין כלל כי רק הבטחה השיג מן הגבאים שכאשר ימות יעשו רצונו לקבור אותו שמה וממילא לא יעברו בני הח"ק נ"י על הבטחה דאם יעברו הלא גזלו ח"ו מעות הנ"ל אשר שילם האשה או האיש לחברא קדישא אבל לא נאמר שהמקום ההוא הוה קרקע שלו לעשות בו כאדם העושה בשלו הגבאים לקחו המעות בעבור הבטחה שביום פקודתו וקברו אותו שמה אבל מעולם לא מכרו לו או לה הקרקע לעשות במקום ההוא כאדם העושה בשלו ודוק. ונחזה אנן אם הקונה מקום על קבר בבית הק"ב בעירו ונסע לדרך מרחק ומת שם הכי יוכלו יורשיו למכור מקום קברו לאיש אחר או אפי' שאחד מיורשין יחזיק בו לעצמו בודאי יאמרו הגבאים אנו הבטחנו רק אם הוא ימות במקומינו בעת פקודתו שנקברנו אותו שם במקום ההוא אבל לא מכרנו לו המקום ההוא לצמיתות הן להנאות ליורשיו או למכור אותו לאיש אחר כי מי אנחנו למכור חלק מבהק"ב להיות נחלת אדם אחר ואם הוא נאנס שמת למרחוק ולא

בא לקבורה בעירו אונסו לא יחייב אותנו עיין ש"ך ח"מ סי' כ"א בשם ירושלמי והר"ן ודוק. ואוסף עוד דאפי' הקונה מקום לקבר הוא בעצמו אם יחפץ למכור מחמת דחקו ועניות אם ירד מנכסיו הכי יוכל למכור המקום לאיש אחר אפי' אם הוא קרובו ומכירו אעפ"כ יאמרו הגבאים מי שמך לאיש ולאדון על הקרקע איך אתה תעשה בו סחורה אנו הבטחנו לך שנעשה רצונך שחפצת להקבר שם אבל הכי מכרנו לך קרקע להיות שלך למסחר וקנין ודוק. ולדעתי נ"ל ברור מי שקנה מקום קבר לעצמו ומכר קברו לאיש אחר דלא מהני מכירתו ולא משום דהוה כאלו התנו הגבאים דלא ימכור לאחר ואם עבר ומכר הוה כאלו עבר על תנאי וממילא לא הי' לו מקום למכור דא"כ יהי' בטל קנינו כמבואר בלח"מ בפ"ג מהל' זכיה ומתנה ה"ו הגם דלא מהני מכירתו אבל עכ"פ הוא עבר ובטל כל המכר וע"ש בטוב טעם דבקנה קבר לא מכרו לו כלל מקום להיות קרקע שלו כי רק יש בטחון מח"ק שימלאו לו משאלתו שלא יקברו שמה איש אחר וכאשר ימות בעירו יקברהו אותו שם אבל מעולם לא מכרו לו והוא לא קנה ודוק. ואומר אני אפי' אם נאמר שהקונה מקום קבר בחייו ודעתו שיהי' נקבר בתוך קרקע שלו כי כאשר מת ויורשיו נותנים לקנות לו קבר הוא נקבר בקרקע קרוביו דמיד שאדם מת אין לו כסף כמו שהערותי בשו"ת גבעת פנחס בשם הר"ן נדרים יע"ש א"כ אפשר דגם גבאי דח"ק מכוונין שברגע קודם יציאת נשמתו תהי' מקום ההוא לקנין ממש אבל עכ"פ קודם לזה בשעה שנותן כסף לא מוכרים לו המקום לצמיתות שלא יוכל למכור לאחרים ושלא יעשה שם שום תשמיש או לבקש להנות מפירות ועשבים שיצמחו שם א"כ הוה כאלו מכרו לו המקום שיחול הקנין ביום מיתתו אם ימות בעירם הגם שלא אמרו מעכשיו בכל זאת מהני עיין בסמ"ע ובש"ך ח"מ סי' קצ"א סעיף ד' דיש חיוב בהחזרת הממון יע"ש אבל עכ"פ קודם יום פקודתו של הקונה לא הוה המקום שלו וזה נכון בעזה"י. וגם זאת דכלל גדול אין אדם פותח פיו לשטן שיקנה לעצמו מקום קבר אשר יובל בו לקבורה בשלומא בזמן המשנה וגם בזמן הגמ' שהי' מערות או שדה להיות לכל משפחה א"כ ע"כ הקדימו כמו בזמן הזה שבני עיר קונים שדה לעשות בו בית הקברות לכל בני עיר יען דמיתה בתוך רבים שכיח וגמירא דאין צבור מתים עיין תמורה דף ט"ו א"כ ההכרח לא יגונה שצריכין להזמין בבה"ק וגם לא הוה פותח פיו לשטן דהא לא נקנה ליחיד שנאמר אין מקדים אינש פרעניות לנפשיה אבל אדם יחיד יקנה מקום ידוע בבהק"ב המוכן להיות נקבר באותו מקום זה הוה בכלל דלא ופתח אדם פיו לשטן ולא יקדים פורעניות לנפשו והגם שחשקה נפשו להיות קבור אשה אצל בעלה או בן אצל אבותיו או שחפץ להיות קבור אצל צדיק וכדומה א"כ די שמשלם לחברא קדישא שיבטיחו לו

שלא יתנו אותו מקום לשום אדם אחר וכאשר יהי' נשאר ריקם יתנו לו אז מקום הזאת אבל בודאי לא קנה המקום לצמיתות מהיום שנתן ממון לבני הח"ק וכי תימא שקנה לצמיתות ולא חש להקדים פורעניות שירא פן יקרה כאלה שישכחו גבאים דח"ק זה הוה מילתא דלא שכיח ולא אסיק אדעתיה לפתוח בעבור זה פיו לשטן ולהקדים פורעניות לנפשיה ודוק. ומעתה נראה לי אחרי שהזקן ששבק חיים לנו הי' מבני הח"ק ולו בודאי יש חלק בבהק"ב של ספ"ט א"כ הוא קבר בתוך שלו כאשר בארתי בשו"ת גבעת פנחס והגם שהבטיחו הגבאים של הח"ק בעד המעות שנתנה האשה להניח אותה אצל בעלה שנקבר שם בודאי הי' החיוב על הח"ק שלא לקבור אדם אחר במקום הזה אבל כיון שעין בעין נראה שד' אנה לידם לצוות להמעסקים לקבור שם האיש הזקן א"כ הגבאים אנוסים שלא יוכלו לשמור הבטחתם ולא ימצא להם עון על זה ואם הגם שתוכל האשה לתבוע מעותיה כי אונס הגבאים לא תחייבה כסברת הש"ך ח"מ סי' כ"א וגם עיין תוס' כתובות דף מ"ז אדעתא דהכי לא קנה יע"ש ועיין במ"ל פ"ו מהל' זכיה ומתנה ועיין בט"ז ביו"ד סי' רל"ז בכל זאת חלליה וחלילה לפתוח קבר של הזקן כי הוא קבור בתוך שלו והאשה לא זכתה עדיין והגבאים אנוסים שלא יוכלו לשמור הבטחתם כנלענ"ד להלכה בעזה"י. וראיתי למ"כ נ"י שהביא דברי ברכי יוסף סי' דמביא בשם מהר"י באסאן מי שנקבר בטעות בבית הקברות של חבירו מותר לפנותו וה"ה כאן לפנות הזקן אבל הטיב דברו אח"כ ששם הי' שכבר מת ואי אפשר לבעל המקח אבל כאן תל"י בני ח"ק קיימים טוב לבטל המקח ואח"כ חזר בו מעלתו נ"י אולי גם כאן עכ"פ בשעת קבורה נקבר הזקן באינו שלו וטוב לפנותו כדי שיהי' מונח בשלו עכ"ד ולדעתי מעולם לא קנתה המקום כיון שהאשה עומדת בחייה והזקן מונח בקברו בחלקו ואסור לפנותו משם ח"ו רק בני הח"ק יאמרו להאשה כי בלי דעת לעבור הבטחתינו נעשה זאת ולא יכולים לשמור הבטחתינו אשר הבטיחו לעשות לה נחת רוח ביום פקודתה אחרי שיהי' שלמו שנותיה לטובה ולשאול אותה אם מבקשת בעד המעות מקום קבר בשורה לפני קבר בעלה או מאחורי קבר בעלה מכוון נגד קברו המה מזומנים ליתן לה ויתקעו מיד יתד של עץ להיות לזכרון ואם לא תתרצה צריכים בני הח"ק להחזיר לה מעותיה וזה ברור לדינא בעזה"י. וכן ראיתי בנעורי בפ"ב עיר מולדתי בבהק"ב הישן שאשה צדקת קנתה בחייה מקום לקבר והי' יתד גדול של עץ תקוע שם להזכיר ולקיים כדברי המדרש שאם יזכה יהי' קבור שם וכן ראוי ליכתב בפנקס הח"ק בספ"ט שאם יקנה איש או אשה מקום יהי' יתד גדול של עץ תקוע שם והי' ברצוני לפרש דברי המדרש שאדם בעצמו יתקע היתד שיהי' לאות שקנה ממש בחייו אותו מקום קרקע דהא עשה שימוש בו ובכה"ג מהני חזקה דהתחיל

לחפור בארץ ויותר לא יוכל לעשות דוגמת סברת מוהר"ר בנימן הובא בט"ז ח"מ סי' קצ"ב סעיף ז' דמקום בהכנ"ס הוה קנין אם ישב שם רגעים דכל תשמיש המקום הוה בכך כמו הולך בש"ע יע"ש ויהי' לאות דח"ק מכר מיד קנין לצמיתות שאפי' אם בשוגג יקבר שם אדם אחר יהי' מותר לפנותו כנלענ"ד לחקור על מנהגן של ישראל מלפנים אבל בנידן הנ"ל דלא תקעה יתד במקום נאמן א"כ מעולם לא קנתה המקום בחייה כל זה אני כותב רק להערה אבל לדינא לא אסמוך על זה היתד לצוות לפנות מת שהי' מהח"ק סוף דבר והתעלמת כתיב זה זקן ואינו לפי כבודו לפתוח קברו ח"ו וחתימה מעין פתיחה ד' יאר עיני בתורתו הקדושה והטהורה תמיד שלא אכשל בדבר הלכה בעזה"י. ולדעתי אם ח"ו הי' מפנים הזקן מקברו כי היא צועקת שקנתה מקום ההוא מיד לצמיתות בזה היתה פותח פיו לשטן על מיתה פתאומיות רק דבריה בטלים שלא קנתה קבר לעצמה א"כ תשיג שנותיה הקצובים שנות דור ודור כמובן. ואפי' תאמר שהיא מן המחכים למות שקצתה בחייה והי' בדעתה לקנות קצין לצמיתות מיד לא מהני דהא הגבאים דח"ק לא ידעו זאת ולא הקנה לה הקרקע לצמיתות:

סימן עט

אהובי בני הרהמה"ג ר' יעקב שלום נ"י סופר. אחרי שאיזה לימודי ד' הרגישו בספרי מחנה חיים ח"ב באו"ח בסי' ל"ה שחסר דבר שנשכח אז מלדפוס תדפיס אותו הדבר פה סוף ספרי. גמרא סוטה בדף י"ג ואי לא עסק ביה משה ישראל לא הוה מעסקי ביה והכתיב ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם ותו אי לא אתעסקו ביה ישראל בניו לא הוה מיתעסקו ביה והכתיב והי' לבני יוסף לנחלה אמרו הניחו לו כבודו במרובים יותר מבמעוטים ותו אמרו הניחו לו כבודו בגדולים יותר מקטנים עד כאן הגמי. הסוגיא פלא בעיני אם יש זכות וקדימה לשבט אפרים ומנשה בני בניו של יוסף בעצמות אביהם הזקן א"כ הי' לגמ' להקשות מיד ואי לא עסק ביה משה בניו לא הוי מיעסקי ביה והכתיב והי' לבני יוסף לנחלה ותו הכתיב ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל אי לא איעסקו בני ישראל בניו לא הוו מיעסקי ביה והא כתיב ויהי' לבני יוסף לנחלה כל השני קו' יקשה הגמ' על בניו של יוסף ויתרץ אמרו כבודו בגדולים ותו אמרו כבודו במרובים יותר מבמיעוטים ויהי' התירוץ כסדר על שני הקו' אבל אם הקו' ראשונה הי' על הכלל ישראל איך עברו השבועה עיין רש"י שכתב וז"ל האיך הניחו ישראל למשה להתעסק בו לבדו ולא חשו על השבועה והי' לגמ' לתרץ אמרו הניחו בגדולים ואח"כ כאשר הקשה על בני יוסף למה הניחו את שאר העם להתעסק ביה הי' לגמ' לתרץ אמרו כבודו במרובים ולא במוטעים וצע"ג. ונלע"ד לבאר בעזה"י דלכאורה

יפלא בעיני איך יהי' זכות לבני יוסף בעצמות ראש משפחתם הגם שירושת ממון הוא כשלשלת עד שחוזר בקבר עד ראש האבות עיין פרק יש נוחלין ובפי' משניות אבל הלא עצמות המת אסורין בהנאה ואפי' בעצמות עכו"ם רוב השיטות סוברים שאסורים בהנאה עיין במ"ל בהל' אבל באריכות אבל עצמות האבות שיוצאים מכלל בן נח עיין בטו"א במס' חגיגה בוודאי אסורים בהנאה וא"כ מאי ירושה שייך לבני בני בנים של יוסף בעצמות אבי אבי אביהם ואם מחמת השבועה שקבלו השבטים שאמר יוסף פקד יפקוד אלקים אתכם והעליתם את עצמותי מזה אתכם א"כ הי' חיוב שבועה על כלל ישראל בכלל וא"כ איך יבואו בני יוסף למחות בבני ישראל מה יפם כוחם בעצמות יוסף מאי כח ירושה להם בעצמותיו וצע"ג. על כן נראה לי בהבנת הגמרא שבעבור כן לא הקשה הגמ' מיד למה לא מיחו בני יוסף במשה כי אין להם זכות ירושה בעצמות יוסף רק הקשה איך יצא כלל ישראל מהשבועה עיין רש"י שכתב וז"ל כלומר האיך הניחו ישראל למשה להתעסק בו לבדו וכי לא חשו לשבועה ואם לא נתעסק בו משה לא הי' הם מתעסקים עכ"ל הכוונה הלא מוטל עליהם השבועה והגם דלא חשו מתחילה היינו יען שראו שנתעסק בו משה אבל אם לא הי' משה מתעסק בו בודאי הי' הם מתעסקים ולא הי' עוברים על השבועה ח"ו וא"כ הגם שהם שהתעסקו בכסף וזהב ומשה הי' זריז חכם לב יקח מצות אבל בודאי אם לא התעסק בו משה הי' הם מתעסקים בעצמות יוסף והכתיב את עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם ואם לא הי' בדעתם להוציא את עצמות יוסף איך הכתוב אומר אשר העלו בני ישראל ממצרים בשלומא אם הי' במחשבתם וחשבו לעשות המצוה מעלה הכתוב עליהם כאלו עשאם וא"כ איך הניחו לעסוק למשה לבדו ולא חשו על השבועה. ואחר זה הקשה הגמ' ותו אי לא עסקו בני ישראל בניו לא הי' מתעסקים והכתיב והי' לבני יוסף לנחלה הקו' קאי על בני משה למה לא מיחו בבני ישראל עיין רש"י כי אביהם זכה במצווה הזאת וזכו יורשים זכותו ובשלומא אי כל ישראל יצריכו ליתן מקום קבורה ובני משה לא הי' להם ליתן מקום קבורה א"כ כיון שלא יוכלו לגמור המצוה לבני ישראל בכלל יתנו מקום קבורה המה זוכים להעלות העצמות ולקבור אותם בקרקע אשר יבררו לפניו כי כשם המתחיל במצוה אומרים לו גמור כך מי שיגמר המצוה אומרים לו שיתחיל כחכז"ל על פסוק שלח נא ביד תשלח אבל כיון שבני יוסף הי' אוהבים ליתן לעצמות מקום קבורה א"כ הי' לבניו של משה למחות שלא ליטול מהם כלל ישראל המצוה כי יש בידם לגמור המצוה אשר זכו בירושה מאביהם (משה רבינו) ועל זה מתרץ הגמ' אמרו כבודו במרובים יותר מבמועטים בני משה יותרו להיות כבודו מכל ישראל ולא במעוטים המה בני משה ותו

אמרו ישראל כבודו בגדולים יותר מבקטנים וא"כ כל ישראל מחלו רק לגבי משה כל זמן שהוא חי אבל כאשר מת משה לא יוכלו בניו לזכות בזכות אביהם כי בני ישראל מחוייבים לקיים השבועה ואפי' אין כבודו במרובים יותר מבמועטים עכ"פ כיון שליכא גדולים נשארו בחיוב שבועתם ודוק. ובזה יובן הסדר הלא על קו' מי לא איעסקי ביה בני ישראל יש תירוץ דאמרו כבודו בגדולים ועל הקו' מי לא איעסקו ביה בניו יש תירוץ כבודו במרובים וא"כ למה לא תירץ מיד דישראל אמרו כבודו בגדולים ואח"כ יקשה הקו' השנייה ויתרץ שאמרו כבודו במרובים למה המתין לתרץ קו' ראשונה עד שתירץ קו' השנייה וגם מאי תיבות ותו אמרו הלא זה קאי על בני ישראל ולפמ"ש ניחא דבתירוץ אמרו כבודו בגדולים מתורץ גם קו' ראשונה דלא יוכלו בניו של משה לזכות במצות אביהם דגם כאשר זכה משה הי' עליהם חיוב שבועה רק אמרו כבודו בגדולים וכל זה רק כל זמן שמשה חי מחלו אבל כשמת משה נתחייבו בני ישראל לקיים שבועתם ודוק. ואין לפרש שקו' הגמרא הי' על בני יוסף ומה שהערותי איזה זכות ירושה יש בעצמות אביהם הזקן שבעבור כן יהי' יוכלו למחות לכל ישראל שיש לומר דחיוב קבורה הוא בעצם בראש לקרובים ואם ליכא קרובים בא החיוב על כל ישראל שזה הוא בכלל מת מצוה עיין ברמב"ם בספר המצות שורש ראשון וברמב"ן שם שביאר זה מפורש שחיוב קבורה חל רק על הקרובים מתחילה יעו"ש וא"כ בני יוסף זכו בו בראשונה זה אינו דא"כ מאי מהני כבודו במרובים הכי בעבור זה יבטלו הם מצותם אלא פשיטא דזה הוא בקרובים אשר מתאבלים עליו ועיין בב"י ביו"ד סי' ת"ב אבל לא בדור רביעי אשר באו לארץ ישראל ועוד זה דווקא אם בא לקבור אותו ולא על נסיעת הדרך לזכות בטלטול העצמות גם א"כ לא הי' מהני כבודו בגדולים זה הוא נגד השבועה אבל מצות קרובים לא נתבטל בעבור כבודו בגדולים אלא פשיטא כיון שלא פעולת הקבורה לפניהם אין כאן מצות קבורה ודוק:

סימן פ

שלום רב וכל ברכה והצלחה לראש בן אחי הצדיק המפורסם בשם טוב כבוד הרב הגאון ר' משה סופר נ"י אב"ד דק"ק סענדרא יע"א. אחד"ש אודיעך כי הגיעני עב"ד מכתבך עם שני שאלות ואשוב על אחת מפני כבוד ונוגע לרבים ובקצירת אומר כי אני חלוש וטרוד מאד. שאלה אודות האשה אשר עומדת בבית הטבילה ומשמרתה לראות אם הנשים טובלות כראוי ועכשיו נתעורר כי היא קורצזיכטיג והחכמת ששתי נשים יהי' בשעה שאשה טובלת עצמה והאשה תשגיח עליה והשתי נשים יעידו אם היא רואות היטב ובאו הנשים והעידו אם היא עומדת קרוב למקוה היא רואית היטב רק חקרת אם הנשים

נאמנות על זה להעיד עליה שהיא רואית היטב ומי ניחוש אולי לא בדקו שפיר והבאת דברי רמ"א בסי' קכ"ז ודברי הש"ך סי' פ"ד ס"ק ל"ה ודברי פרמ"ג סי' תל"ז ואבוא על דבריך אי"ה בעזה"י. תשובה טרם אדבר אבאר בעזה"י כי דבר גדול דבר הסדרי טהרה בסי' קצ"ח ס"ק א' הגם דמיעוט ומקפיד אינו חוצץ היינו אם עכ"פ אם הכל מכוסה במי המקוה אבל אם מיעוט מהגוף או מיעוט השערות אינם מכוסים במי המקוה מעכב כאלו לא טבל כלל ומסיים וז"ל דכתיב כל בשרו וגם דומי' דביאת שמשו בעינן וכ"ה ברמב"ם פ"א מהל' מקוואות ד"ז עכ"ל הכוונה דכתיב את כל בשרו הטפול לבשרו היינו השערות הווין כמו הגוף וכמו הגוף צריך לבוא כולו במים בבת אחת כך הטפול לבשרו צריך לבוא כולם בבת אחת ואם נשאר מיעוט הוה כאלו לא טבל כלל ודוק. ובזה נפלאתי על טור אבן בחגיגה דף י"א בד"ה את כל בשרו שנתקשה למה לי קרא את כל בשרו תיפוק לי' דכתיב ובא השמש דיליף בת"כ דרחיצה בעי כולו כאחת ותי' להשמיע דאפי' ננס צריך ארבעים סאה ולא נימא שדי במים שכל גופו עולה בהן יע"ש ולדעתי יפלא הלא צריך קרא את בשרו להשמיעני שגם השערות כולם צריכות לבוא בבת אחת במים ולא ישאר מיעוט בחוץ ולא יהי' מועיל בשערות טבילה לחצאין כמו שלא מהני בבשרו ה"ה באת הטפול לבשרו אלו הן השערות ודוק. ומעתה עיקר הטבילה הוה כאשר המי המקוה מכסים כל השערות [דאל"כ] לא הוה שם טבילה כלל ובעוה"ר בעת הזאת אשר גם הנשים הנקראים כשרות יש להם שערות ארוכות אשר בטבע השערות לשוט על פני המים ואם ליכא עדות האשה הרואית ומזהירה להאשה הטובלת לכוף ראשה ושערה במים הוה כאלו לא טבלה ח"ו כי הטובלת מהומה לביתה והעיקר הטבילה נבנה על האשה העומדת על גבה ואם היא קורצזיכטיג בנקל יצא מכשול והיא לא ידעה שחטאה כלל ואין לסמוך על חזקת כשרות וצדקת של האשה העומדת על הטבילה דהא לפי ראות עינה תאמינה בלבה שהי' טבילה הגונה כדת וכדין ודוק. והעיקר העצה לתקן שהאשה הזאת צריכה לירד על המעלות היורדים למי המקוה ובידה יהי' הבדלה רחבה מכמה נרות ותעמוד שם עד שכופה האשה הטובלת ג' פעמים ותראה אם לא נשארו שערות על פני המים (כי קשה ליקח פרנסתה מידה) ואם תעבור פעם אחת מלירד על המעלות או שלא תדליק הבדלה הרחבה מנירות רבות אז תסולק מאומנתה הזאת ולהגיד לה שתדע שאם לא נטבלו כל השערות לא פועל הטבילה ועל נשמתה תרביץ עון הגדול כזה כנלענ"ד. וראיתי במכתבך שכתבת לחוש שלא לסמוך על עדות הנשים וז"ל גם יש לומר יען דבדיקה זו אין מתירין עוד איסור רק שעי"ז יסובב איסור אולי לא עבדו כל כך עכ"ל דבר גדול דברת עיין בגיטין דף ס"ז אומר אמרו פסול דבורא אמרו

מעשה לא עבדו ומפרש שם בתוס' בעדות עגונה מת בעלך הוה הדבר כמעשה שנגמר בכח עדות להיתר האשה אבל באמרם לכתוב גט וליתן לה אולי לא יהי' יע"ש וק"ו כאן שלא נגמר דבר בעדותם. אך אחר העיון היטב כיון ששתי הנשים נתבררו מהב"ד שהם יגידו להב"ד אשר יראו בבית הטבילה אשר אי אפשר לברר ע"י אנשים רק ע"י נשים א"כ המה נאמנים כמו נאמנות החיה שזה כהן וזה ממזר עיין בא"ע סי' ד' סעיף ל"ב ובב"ש ועיין בשו"ת חכם צבי סי' ל"ח סברה ישרה לסמוך על עדות החיה אם נוגע לענין עריות או מכה אביו ואמו אז דייקא אבל לענין בן בכור בין הבנים לא דייקו כל כך יע"ש דפח"ח וא"כ כאן הנשים יודעת שעדותן נוגעת לענין חיוב כרת ועל כמה וכמה נשים אשר יש בכל בעילה איסור כרת הן לאנשים הבועלים והן לנשים הנבעלות בודאי דייקי שפיר ודוק (ועיין רא"ש סוף נדרים ועיין ר"ן פרק יוכ"פ]. והערותי במקו"א על הנב"י ח"ר א"ע סי' צ' בד"ה ובש"ע שמחדש הפי' גילוי מלתא יען שעדיין לא נעשה החליצה רק אחר העדות יהי' נעשה חליצה המתיר אותה יעו"ש ונפלא בעיני א"כ יהי' דומה לגיטין דף ס"ו דחיישי' אפי' בעדים כשרים ואנשים דלמא שכרתו ועיין תוס' שם ויש לי על דברי נב"י כמה השגות וחקרתי אז דבעדות אחוה דמיתנא נגמר עדות מיד שיהי' פסול לעד ויהי' אסור באשת המת אם מותרת לכל העולם כגון אם נשאר מן המת בנים אז אעפ"י שהב"ד יודעים שלא נשאר ממנו זרע א"כ נהפוך הוא שמותרת ליבם ואסורה בלי חליצה או יבום על כל העולם נאמן דבגוף העדות זה אחוה דמיתנא דהי' יכול להיות בהיפך ודוק. ואם הנשים אשר מעידות לפני הב"ד יש להם עוד ווסת א"כ הכשר עדות על האשה המשרתת נוגע גם לעצמם אם הם יצטרכו טבילה א"כ מתוך שנאמנות על עצמם נאמנות גם על האחרות עיין דוגמא ברמב"ן ובפנ"י ריש גיטין. ויש לי הערה בכל מקום אשר הב"ד מזמינים נשים לעדות לברר הדבר אשר הב"ד חפצו לדעת האמת אז יש סעד שבודאי לא ימעלו מעל בשליחותם כי יש חזקה שליח יעשה שליחתו אם יש בידו לעשות ה"ה בנשים בתורת שליחות יעידו אמת דברי החלוש מאד בעוה"ר הקסת הסופר ירעד תחת אצבעותי ד' ירחם עלי ויחזקני דודך הדש"ת. ברוך אתה ד' למדני חקיך אתה החילות להראות את עבדך את אמתך ואת חסדך מעשה ידיך אל תרף ממני להראני עוד נפלאות מתורתך שדבריך לא ימושו מפי ומפי זרעי ומפי זרע זרעי מעתה עד עולם חסדך וישעך תתן לי אמן. דברי הכורע בברוך אל אביו שבשמים וחותם באהבה רכה לאמרות ד' אמרות טהורות. הק' חיים בן לאבי אדמ"ו הצדיק מו"ה מרדכי אפרים סופר ז"ל. חידושי סוגיא דמאכילין אותו הקל הקל:

(נדפס בסוף ספר "קול סופר על ששה סדרי משנה (מונקאטש תרמ"ב): אמר המחבר אחרי שעשה ד' עמדי חסד לגמור את ספרי אמרתי לחבר עניו הקונטרס בהסוגיא אשר למדתי על שבת תשובה בשנה הזאת [תרמ"ב] ביומא פרק יוכ"פ מאכילין אותו קל קל תחינה רוב הדברים דרשתי בבהכ"נ ובחג הסוכות לפני דגל חבורת הלומדים ואין לפני זמן לברור ולברר מהם וחשבתי דרכי לדפוס כמו שכתובים לפני וסדרתי אותם על סדר אלפא ביתא וברוך הנותן ליעף כח הוא יעזרנו לתורה והעבודה אמן סלה. (א) נסתפקתי בחולה שאומר הרופא אם יתחיל לאכול מליל יוכ"פ כל חצי שעה כזית אוכל וישתה חצי רביעית בין אכילה לאכילה יוכל להיות שלא יצרך לאכול ולשתות הרבה בפעם אחת בכל זאת אינו ברור שלא יצרך לאכול בצהרים הרבה רק אפשר שעל ידי שבא לחות בגופו פעם מאכילת כזית ופעם משתיית חצי רביעית שלא יעבור עליו רביעית שעה שלא יהנה הן מאכילה או משתיה יוכל להיות שלא יצרוך לאכול למחר הרבה בפעם אחת אבל אם יצום בליל יוכ"פ ויגבור החמימות ר"ל אז בודאי שיצרך לאכילה ולשתיה גדולה איזה דרך יובחר מי נימא טוב לעבור לאכול ולשתות חצי שיעור מאה פעמים ולא יתחיל להתענות כלל או נימא בהיפוך הוא יתחיל להתענות ואז כאשר יוחלש ויגיע לערך אם לא יאכל וישתה כדי שביעה יוכל להסתכן אז פקוח נפש ידחה ויאכל לשובע. ונלע"ד דמסתבר שיתענה ויקיים מ"ע ועניתם כפי אשר תשיג ידו ואז כאשר יבוא שעת הסכנה ידחה פקוח נפש כי יש מצוה וחי בהם ולא שימות בהם ולא יוכל להתענות עוד ולא יהי' בכרת הגם שאוכל כשיעור כותבת ורביעית כי הוא אנוס על פי הדבור וחי בהם ולא שימות ע"כ צריך לאכול בע"כ אבל בליל יוכ"פ שאין לפניו סכנה אם לא יאכל ולא ישתה למה לו לעבור לאכול כחצי שיעור ולא מתחיל לקיים מ"ע של ועניתם את נפשותיכם דמי שאוכל ביוכ"פ תמיד כחצי שיעור לא מקיים מ"ע של ועניתם דוגמת סברת הרמב"ן באשתפך חמימא דמלין ואח"כ ידחה פקוח נפש את השבת ולא אמרי' לדחות מצות מילה כדי שלא יבוא בעולם פקוח נפש שדוחה שבת עיין ר"ן פרק ר"א דמילה וה"ה כאן הוא בר ישראל ומתחיל לקיים מ"ע של ועניתם את נפשותיכם ואם יבוא אח"כ סכנה וידחה פקוח נפש איסור אכילת כרת מה איכפת ליה ואפי' להרא"ה דסובר דלא מלין ומבטל מצות מילה שלא יחודש פקוח נפש יעו"ש בר"ן היינו שהוא נשאר שב ואל תעשה ולא ימול בידים במעשה מילה אשר יחדש פקוח נפש שמחלל שבת ואח"כ ע"י מעשיו בקו"ע אבל כאן שהוא מתענה והוה שב ואל תעשה ומקיים מ"ע של ועניתם ומה שיהי' אח"כ פקוח נפש לא גרם הוא בידים ודוק. אמנם אחר העיון יש להשיב כאשר בא ליל עשירי בא על בר ישראל חיוב מ"ע להתענות מעת לעת מערב

עד ערב ומי שאוכל כותבת ושותה רביעית יתחייב כרת והרופא אמר שהחולה הנ"ל לא יוכל לשמור העשה של ועניתם אחד משני פנים (א) שיאכל כל חצי רביעית שעה פחות משיעור אשר יתחייב עליו גם כרת (ב) שיאכל בכשיעור באמצע היום וא"כ אנו חוקרים כיון שבכל אופן לא יקיים העשה של ועניתם א"כ טוב לבחור אופן שלא יאכל באופן שיש עליו גם חיוב כרת דשם במילה הוא עוסק במצות מילה לקיים המצוה בשלימות ויגרום פקוח נפש שג"כ דוחה שבת אבל כאן לא יגמור בשלימות מ"ע של ועניתם וא"כ מה שפקוח נפש ידחה עשה של ועניתם מיד בהתחלת יוכ"פ ולא ידחה בסוף יוכ"פ ויגרם עוד שפקוח נפש ידחה העשה של ועניתם וגם כרת ודוק. ואוסף נופך כיון דבחולה יש כלל מאכילין קל קל א"כ ביטול מצות עשה של ועניתם קל מעבירת כרת א"כ בדחיות העשה נוכל להצילו לא ניתן להצילו בחמור שהוא שיעור אכילת כרת א"כ לא נותן כלל לדחות אצלו איסור כרת דהא יש להצילו בקל בביטול מצות עשה ודוק. ואין לומר כסברת הר"ן ביומא דכמה אכילות נבילה לא מקרי קל כנגד לשחוט בשבת לחולה א"כ מנ"ל דאכילת שיעור בפ"א הוה חמור כנגד כמה אכילות חצי שיעור זה אינו הר"ן מדייק דכמה איסורין לאו דנבילה לא הוה קל כנגד פ"א סקילה אבל ביטול מצות עשה בכמה אכילות חצי שיעור דליכא מלקות לא ודוק. ובזה יובנו לי דברי הטור בסי' תרח"י שכתב וז"ל לא שנא עוברה שהריחה או חולה שמאכילים אותו אם מספיק להן שיתנו לו מעט מעט פחות מכשיעור בהפסק כדי שלא יצטרף ככותבת בכדי אכילת פרס נותן להם מעט מעט כדי להקל האיסור מעליהן אבל אם רואים שצריכין לכשיעור ביחד יתנו להן מיד עכ"ל והדבר פלא מאי אשמעי' בזה הא כתב אח"כ וז"ל ואפי' דבר איסור מאכילין אם אין כאן של היתר ואם יש כאן של שני מיני איסורין א' חמור וחבירו קל מאכילין אותו הקל תחילה עכ"ל א"כ אם צריך לדקדק לבחור אפי' איסור לאו כנגד איסור כרת או מיתה כמבואר בגמ' א"כ פשיטא ליתן חצי שיעור שהוא רק איסור ולא לאו ולא ליתן כשיעור שהוא בכרת וצע"ג ויותר פלא שהב"י העלה דברי רא"ש שלמד כן מדברי בעל הלכות שחידש זה מגמ' כריתות דף י"ג וחידש הרא"ש ביומא פרק יוכ"פ וז"ל ונראה שאף בחולה עושין כן כדי להקל מעליו איסור כרת ומלקות עכ"ל וז"ל הפלא ופלא הלא סברה היא למה לי גמ' ומה חידש הרא"ש שכתב ונראה לי הלא פשוט דחצי שיעור הוא קל כנגד שיעור. אך הוא הדבר אשר דברתי דבעל הלכות למד מגמ' בכריתות דטוב ליתן חצי שיעור טובא מליתן פעם אחת כשיעור על כן טוב ליתן ביוכ"פ חצי שיעור טובא מלאכול כשיעור פ"א ולא אמרי' לאסור חצי שיעור מאה פעמים לא הוה קל כנגד חמור לאכול פ"א כשיעור וחידש הרא"ש דה"ה בכל איסורים טוב לאכול חצי שיעור כמה

פעמים מלאכול פ"א איסור מלקות או כרת דדווקא כמה פעמים איסור לאו שוה כפעם אחד חיוב סקילה אבל כמה פעמים חצי שיעור הוה קל כנגד פ"א איסור לאו או מיתה וא"כ מה שכתב אח"כ מאכילין קל תחילה היינו איסור לאו כנגד איסור כרת וכאן דן על כמה פעמים חצי שיעור כנגד פ"א לאו או כרת הוה הלאו פ"א או כרת פ"א חמור כנגד קל ודוק. וכן יובן לי לשון הרא"ש שכתב וז"ל עושין כך כדי להקל מעליו מאיסור כרת ומלקות לאיסור בלבד עכ"ל והוא תמוה מהו זה עושין כן כדי להקל מעליו הלא הוא בעצמו צריך לעשות דאם אפשר להציל באיסור קל לא הותר איסור חמור לפניו וא"כ מה זה שדיבר כאלו התחכמו לעשות כן. רק לכאורה יש סברה להיפך למה לנו להקל בחצי שיעור איסור טרם שיגיע שעת סכנה לישב בשב ואל תעשה וכאשר יבוא סכנה מותר לו לאכול כשיעור דאז כתיב וחי בהם ולא שימות בהם ויאכל אפי' כמה להציל נפשו ממות ומי היתר לנו ליתן לו לאכול כמה חצי שעור איסור טרם שהגיע הסכנה ולא דמי למאכילין קל תחילה דשם כבר יש הסכנה ופקוח נפש דוחה א"כ דוחה האיסור הקל ולא החמור אבל כאן שלא הגיע לשעת סכנה מי אמר לנו להתיר אפי' איסור קל טרם שהגיע הסכנה וצע"ג והתחכם הרא"ש לאמור נראה לי שעושים כך להתיר חצי שיעורים קודם הזמן שהגיע הסכנה להקל מעליו שלא יצרך לעבור איסור כרת או לאו והבן. ומעתה נ"ל לחדש דבר דכל זה אנו מתחכמים נגד חצי שיעור אבל אם יצרך לאכול קודם הסכנה איסור לאו כדי שלא יצרך לבוא אח"כ לאכול איסור כרת או מיתה לא נתיר לו קודם שהגיע הסכנה האיסור לאו דאמרי' כאשר יגיע הסכנה יהי' מותר אפי' איסור כרת או מיתה בעבור פקוח נפש אבל קודם הסכנה לא הותר לו איסור לאו דאמרי' מה לי איסור לאו ומה לי איסור כרת עיין יבמות דף קי"ט ולא נתחכם לעבור לאו עתה בעבור כרת אח"כ רק חצי שיעורין אנו מתירין ולא שיעור איסור קל במוקדם שלא הגיע עדיין הסכנה מה חזית דדם הלאו קל כנגד דם הכרת והוא דבר חדש בעיני בעזה"י. (ב) הרמב"ם בפ"ב מש"ע הל' ט' כתב וז"ל וכן מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו עד שיאירו עיניו ואפי' נבילות ושקצים מאכילין אותו מיד ואין משהין אותו עד שימצא דברים המותרים עכ"ל ונתקשה בנב"י ח"ר א"ח סי' ל"ו למה לא כתב כאן הדין מאכילין אותו הקל הקל תחילה ואם לא רצה לבאר כאן בהלכות יוכ"פ מה שנוהג בכל איסורין והמתין עד הל' מאכלות אסורות א"כ למה כתב כאן כלל אפי' נבילות ושקצים יעו"ש. ונלע"ד לחקור בעזה"י בספר כפות תמרים הקשה הלא הפסק זה דן על יוכ"פ הי' די לשנות מאכילין אותו עד שיאירו עיניו ואנו ידענו אם לא נמצא דברים מותרין ניתן לו אפי' דברים אסורים והוא קו' גדולה. ונראה בחולה מסוכן כל השנה אין בנוף אכילת החולה

שום סרך איסור בפעולת אכילה שנהנה גרונו או מעיו מן דבר פעולת אכילה דגוף פעולת אכילה מותרת רק יש האיסור בגוף הדבר הנאכל שהמאכל הוא נבילה וטריפה או טבל ושביעית האיסור נקשר בחפץ הנאכל וא"כ הגם שפקוח נפש דוחה איסור אבל עכ"פ הוא דוחה רק איסור קל ולא האיסור החמור אם נמצא שיש להסיר הסכנה באיסור הקל א"כ מעולם לא הותר החמור כמובן ומסתבר אם אוכל בשאט נפש האיסור החמור חייב מלקות או כרת דהא לא הותר לו האיסור החמור דהא יכול להושיע לעצמו באיסור הקל והבן. אמנם ביוכ"פ יש איסור כרת על פעולת אכילה על שנהנה גרונו ובני מעיו הנאת אכילה ובזה אין הבדל אם נהנה ממאכל היתר או ממאכל איסור הכרת בא על פעולת האכילה וא"כ אם התורה התירה לאכול מפני סכנת נפשות לעשות אכילה אשר אסורה באיסור כרת מה לי אם גם המאכל באיסור כרת הלא הותר באכילה זו איסור כרת מה לי חד כרת או תרי כריתות עיין יבמות דף ד' ע"ב הואיל והותר לצרעתו הותר לקריו יעו"ש ברש"י וא"כ אפי' אם יאכל איסור לאו יעשה באכילתו איסור כרת הוא גוף מעשה אכילתו א"כ ה"ה אם יש כרת מכח החפץ ואמרי' הואיל והותר כרת אחד באכילתו הותר שני כריתות במעשה אכילה דהלא אפי' אם יאכל איסור כרת ולא שייך בו דין הקל הקל תחילה בשלומא בחולה בשאר ימות השנה אם די לו באיסור לאו יהי' מותר לו איסור כרת או מיתה כלל אבל ביוכ"פ בכל אופן יהי' נדחה כרת מפני נפש מה לי חד כרת או שני כריתות. הן בודאי אם לפנינו דברים היתרים הגם שהוא יעבור איסור כרת בגוף אכילתו לא ניתן לו איסור דעכ"פ הוא אוכל איסור וטוב ליתן לו היתר אבל אם צריך לאכול איסור אז מה לי אם האיסור הוא לאו או כרת או מיתה או איסור עשה עכ"פ יאכל דבר איסור ומה שאמרו חכז"ל אפי' איסור כרת מאי נ"מ הלא בכל אופן יעשה באכילתו איסור כרת והבן. ולפ"ז בעוברה שהריחה צריכין לנסות אולי די לה בלי שתאכל שיעור כרת אבל באחזו בולמוס שצריך לאכול כשיעור אז ביוכ"פ מאכילין לו מיד אפי' נבילות ושקצים אם אין היתר לפנינו אבל אם צריך לאכול איסור לא נברר הקל הקל תחילה ולכן לא השמיע המשנה הדין ביוכ"פ דמאכילין לו הקל הקל תחילה אבל בברייתא תנו רבנן מי שאחזו בולמוס בשאר ימות השנה אז ליכא כרת באכילתו רק בחפץ המאכל יבוא הכרת אז מאכילין הקל הקל תחילה אולי לא צריך שיעבור איסור כרת וע"כ בהל' מאכלות אסורות העתיק הרמב"ם דין מאכילין הקל הקל תחילה אבל בש"ע ביוכ"פ לא כתב הרמב"ם כלום דהלא אפי' באכילת הקל יעבור איסור כרת ומה לי חד כרת או תרי כריתות וביאר רק אם יש היתר לפנינו בחרי' בהיתר אבל אין היתר לפנינו למה נבחר איזה איסור הוא קל הלא בכל אופן יש איסור כרת באכילתו והבן זה בעזה"י. ומעתה

פלא בעיני על הטור בא"ח סי' תרי"ח שכתב וז"ל ואם יש כאן שני מיני איסורין א' חמור מחבירו מאכילין אותו הקל תחילה עכ"ל ובש"ע סי' הנ"ל וז"ל ואם אין שם מאכל היתר מאכילין אותו מאכל איסור ואם יש כאן שני מיני איסורין אחד חמור מחבירו מאכילין אותו הקל תחילה עכ"ל והוא פלא מנ"ל דמדקדקים ביוכ"פ ליתן הקל תחילה הלא בכל אופן כיון שצריך לאכול כשיעור א"כ יש בו איסור כרת מה לי חד איסור כרת או תרי בשלומא ליתן לחולה ביוכ"פ פחות פחות מכשיעור שלא יבוא לעבור איסור כרת כלל למד הרא"ש ביומא פרק יוכ"פ מגמ' כריתות שנותנים פחות מכשיעור כדי שלא יבוא אח"כ לעבור שיעור שהוא כרת אבל מי שצריך לאכול כשיעור ביוכ"פ ויעבור באכילתו איסור כרת מה לי שהאוכל הוא איסור לאו או איסור כרת וצע"ג. ואוסף להפליא הב"י הביא דברי רא"ש ביומא שכתב וז"ל ונראה דאף בחולה עושין כן להקל מעליו האיסור כרת ומלקות לאיסור בלבד עכ"ל משמע דדווקא ליתן פחות מכשיעור שלא יעבור לא כרת ולא מלקות רק איסור חצי שיעור יעבור זה ילפי' משם אבל אם יצרך לאכול כשיעור אז נא אמרי' ליתן לו לאיסור לאו להקל מעליו מאיסור כרת דכיון דאוכל כשיעור שיש עליו כרת באכילתו מה ני אם המאכל איסור לאו או איסור כרת או איסור עשה הכל שוה וצע"ג. (ג) נסתפקתי אם ידענו דאיסור חמור בודאי יביא רפואה ועל איסור קל יש ספק אם ירפא אם מאכילין לו החמור או אעפ"כ מאכילין הקל תחילה וצ"ע. ונלע"ד לחקור בעזה"י בסוגי' דמאכילין לו הקל תחילה נתקשה בכפת תמרים מאי קמ"ל פשיטא דאם אפשר להאכיל איסור קל למה נאכלהו איסור חמור ותי' דקמ"ל אפי' אם די טבל בכזית ובנבילה צריך ב' זתים טוב להאכיל ב' נבילות ונא א' טבל דאין הולכים אחרי הכמות רק אחר האיכות יעו"ש דפח"ח. ונלע"ד לחקור בעזה"י דאשמעי' אם יש ספק אם האיסור קל ורפא אותו והאיסור חמור בודאי יפעל הרפואה והי' בס"ד מהכ"ת ליתן מתחילה איסור קל דלמא נא יתרפא בו ויצרוך ליתן אח"כ גם החמור טוב ליתן מיד האיסור החמור קמ"ל דנהפוך הוא אנו נותנים לו האיסור קל דלמא יתרפא בו כי ספק פקוח נפש דוחה ג"כ האיסור וא"כ עדיין לא הותר לפניו האיסור החמור ואם אח"כ נראה שלא הועיל מן האיסור קל א"כ פקוח נפש דוחה האיסור החמור אבל עכשיו שיש ספק דאיסור הקל יסלק הסכנה עדיין לא הותר לפניו האיסור החמור והאיסור הקל נדחה אפי' מכח ספק רפואה והרמב"ם כתב פי"ד מהל' מאכלות אסורות הל' ט"ז וז"ל מאכילין אותו הקל תחילה אם האירו עיניו דיו ואם לאו מאכילין אותו החמור עכ"ל תיבת תחילה מורה שנתנו לו הקל על הספק אם יפעל דמיד אנו מסופקים אם לא יצרך ליתן אח"כ החמור והבן זה. ואוסף נופך הלא ספק פקוח נפש ג"כ דוחה כל האיסור דתורה אמרה

וחי בהם ודאי ולא יהי' נשאר ספק שימות עיין תוס' דף פ"ה וא"כ האיסור הקל מותר הגם שהוא ספק רפואה אעפ"כ מותר ליתן למסוכן מכח וחי בהם ובמקום איסור קל לא הותר החמור דהא יש כאן חזקת איסור שהחפץ האיסור הי' אסור לאדם הזה וספק אם צריך לו להתרפאות בו דווקא ונשאר בחזקת איסור אבל נגד איסור הקל הותרה התורה וחי בהם שמכח ספק רפואה הותר איסור והרי אדם חולה לפנינו וע"כ הודחה האיסור האחד ומקלינן איסור הקל כנלע"ד. ובזה מיושב קו' כפ"ת מאי קמ"ל דמאכילין הקל תחילה פשיטא הוא אם די אם מאכילין לו איסור לא נותנים לו החמור יעו"ש ולפמ"ש השמיע בזה דין גדול דכל זמן שיש ספק שיהי' די להסיר הסכנה באיסור קל לא הותר לו החמור אבל אם בבטח די לו בחמור בכזית אחד ומן איסור הקל יצרך כמה זתים עושים בהיפוך נותנים לו כזית איסור חמור ואין נותנים לו שני זתים איסור קל כסברת הר"ן דרבוי לאוין שקול כנגד אחד מאיסור חמור ודוק. ואפשר שהשמיע רבותא אם מונח לפניו כמה איסורין קלים וגם חמורים ורופא אמר שצריך לכל המונח לפנינו וא"כ ע"כ יאכל הקלים וגם החמורים הוה בס"ד שיש רשות ליתן לו מתחילה איזה שירצה קמ"ל דמאכילין לי הקל תחילה כי פקוח נפש מדחה רק האיסור אשר עסק בו ברפואה וכיון שיש לפניו שיעור שיוכל לאכול בפ"א איסור קל עדיין לא הותר לו האיסור חמור ורמז הקל תחילה והבן. ונראה לי עוד דאשמעי' בזה אם הי' לפניו כמה מיני אסורי לאוין חזיר ונבילה ואבר מן החי וכדומה וגם חלב ובשר קדשים צריך להבחין רק בין איסור חמור ובין איסור קל להאכיל לו איסור לאו ולא כרת אבל אין צריך להבחין בין איסור לאו זה של נבילה ובין איסור לאו של חזיר כי שניהם רק איסור לאו וזה השמיע הרמב"ם במתק לשונו וז"ל מאכילין לו הקל הקל תחילה אבל אין לו להבחין אם אכל כזית נבילה יאכל עוד נבילה ולא ליתן חזיר או אבמה"ח דמה לי לאו זה או זה רק שלא ליתן לו החמור קודם הקל ולא מיבעי אם צריך לאכול הכל פשיטא דלא צריך ליתן קדימה באיסור אלא אפי' דלא צריך לאכול הכל בכל זה אין צריך לדקדק באיסורי לאוין ליתן מכל הבא בידו ודוק. (ד) הרמב"ם פי"ד מהל' מ"א הל' י"ג וז"ל האוכל מאכל איסור לתאבון או מפני רעב חייב ואם הי' תועה במדבר ואין לו מה יאכל אלא דבר איסור הרי זה מותר מפני סכנת נפשות עכ"ל ופלא בעיני למה לא כתב הרמב"ם שאוכל הקל הקל תחילה כמו שכתב אח"כ במי שאחזו בולמוס בהל' י"ז וצע"ג עוד פלא בעיני שכתב וז"ל הר"ז מותר מפני סכנת נפשות עכ"ל הי' לו לכתוב הר"ז אוכל מפני סכנת נפשות דרק הודחה האיסור לגבי פקוח נפש ולא הותר ואיך כתב הר"ז מותר וצע"ג. ונלע"ד בעזה"י לחקור בודאי מי שכבר הגיע עד שערי רעב ואם לא יאכל ימות שהוא תועה במדבר ואין לו

לאכול דבר היתר א"כ כיון שאוכל בהכרח דכתיב וחי בהם ולא שימות בהם א"כ מה לי האונס על איסור לאו או איסור מיתה וכרת כחכז"ל מה לי איסור לאו או כרת דמי שעובר במזיד בשאט נפש החמיר הקב"ה בעונש בפנים שונים אבל מי שאנוס לאכול דכתיב אלה המצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ויצרך לאכול איסור מה לי אם אוכל איסור לאו או כרת בכהאי גוונא בודאי הותרו איסורים לגבו ואוכל לקיים נפשו אפי' איסור חמור אבל אם עדיין לא הגיע סכנה רק הקב"ה מתיר אם יוכל להצמיח סכנת נפשות אם לא יאכל או לא יעשה לו רפואה ע"י אחרים או אפי' על ידי עצמו אז פקוח נפש להסתכל פן ואולי יצמיח סכנה אז הוה דוחה איסורים וצריך להסתכל ליתן הקל הקל תחילה ולכן בעוברה שהריחה או אחזו בולמוס יש חילוק ליתן הקל הקל תחילה דהלא אין הנפש מישראל מסוכן אבל לתועה במדבר ואין לו מה יאכל רק איסור אז הרי זה מותר מפני סכנת נפשות ולא מבדילין בין איסור קל ובין איסור חמור ובגמ' חקרו מניין שפקוח נפש דוחה שבת הוא כמו מפקחין על הקברים להסתכל אם לא ירגישו חיות כך מפקחין על הנפש פן ואולי יצמיח סכנה בעתיד ולא שאלו מניין שהצלת הנפש דוחה שבת דאונס רחמנא פטרי דהוה לא אפשר ולא קמכוין ולא נחשב למעשה איסור ובודאי הותרה ועיין בפנ"י בפסחים דף כ"ו דלמד מרמב"ם בסמיכות הלכות הגם דמתעסק בחלבים ועריות חייב אבל בלא אפשר ולא קמכווין הוה הנאה בע"כ פטור דפח"ח וא"כ כיון דאיכא סכנה ויש מצוה עליו וחי בהם ולא שימות בהם ומוכרח מפי ד' לאכול אפי' איסור להציל נפשו א"כ מה לי איסור חמור או איסור קל הא הוא אונס לאכול איסור על פי הדיבור אבל אם עדיין אין סכנה לפניו רק אם לא יאכל איסור יוכל לבוא לידי סכנה הגם שאפי' באופן זה מותר לעבור עבירה לפקח שלא יבוא בעולם סכנה אז עדיין אין עליו מצוה וחי בהם ולא שימות בהם דהא לא הגיע עד שערי מות ובודאי כל אדם יוכל להחמיר על עצמו שלא לעבור עבירה עד שסכנה בא עליו א"כ הגם שהודחו העבירות גם באופן זה אבל עכ"פ צריך לברר איזה איסור קל אשר יודח לפניו דהא ליכא עדיין הצלת הנפש ודוק וידעתי שצריך לעיין בעוברה שהריחה או אחזו בולמוס אם אין הסכנה מיד דלמא הוא מסוכן מיד ולא אם ימתין זמן אשר יבוא ויצמיח הסכנה עיין רש"י ורמב"ם וטור בלשונם ודוק ויש לעיין הרבה ביומא דף פ"ה ששאלו מניין לפקוח נפש שדוחה שבת ולמדו מכמה פסוקים ודרשות ולפמ"ש הלא יש נ"מ מצות מילה כבר בא במחתרת הסכנה כבר בא בכהן העובד הסכנה כבר בא דהא נדון למיתה וקשה מנ"ל לחלל שבת קודם שהגיע הסכנה ועיין בב"ח א"ח סי' תרי"ח באר היטיב והערותי [מחנה חיים מהד"ג או"ח סי' מ"ז] אם מותר מניקות לאכול בעבור

ספק פקוח נפש אשר יוכל לצמוח לולד ודוק. (ה) נסתפקתי בחולה שיש בו סכנה ואומר הרופא שצריך לרפואתו עשרה גרוגרות ואין לנו אלא חמשה מחוברם בעץ אם לחלל שבת בעבורו מי נימא דתורה אמרה וחי בהם ולא שימות בהם אם הרופא אמר שיוכל להתרפאות ע"י העבירה הזאת בקצירת גרוגרות ובאכילת חזיר ובשר הקדש באכילת טבל שביעית או תרומה ובאכילת יוכ"פ אז כיון שיש פתח תקוה להתרפאות אפי' אם הרפואה ספק עוברים כל עבירות בעבור חיות נפש מישראל חוץ מע"ז וג"ע ורציחה אבל בכה"ג אשר אמדוהו הרופאים שאי אפשר שיתרפא באיסור אשר לפנינו וע"כ ימות א"כ לא הותרו איסורים על חנם ובודאי אם יאמרו הרופאים שיחי' עי"כ חיי שעות בודאי מחללין עליו שבת ומאכילין איסור עיין בפי' המשניות יומא אבל אם הרופא אמדוהו שאי אפשר להיות עומד חי אם לא יאכל למשל עשרה זתים טבל או נבילה ואין לפנינו רק חמשה למה ניתן לו איסורים בלי הצלת הנפש או נימא נגד איש מסוכן לא נתנה התורה מצות ועבירות א"כ מותרים לו האיסורים אפי' לא ימצא בידו להציל עי"ז נפשו מרדת שחת אעפ"כ הותרו או הודחה כל העבירות שבעולם וצע"ג אך יש לפשוט מיומא דף פ"ה דשמואל עדיפא הא יש נ"מ בכה"ג דמן וחי לא יהי' מותר בכה"ג אבל אי ילפי' מן שבת מסורה בידכם יהי' גם בכה"ג מותר רק אין פנאי כעת לברר חקירה זאת ואי"ה עוד חזון למועד בעזה"י. (ו) ראיתי בראש יומא בשם מהר"ם שחקר למה שוחטין שהוא עשה ול"ת מוטב שיאכילו נבילה שאינו אלא בלאו עכ"ד והוא פלא בעיני הכי יקיים מ"ע ושמחתם בחגיכם בנבילה בודאי אין מקיים שמחה של מצוה באכילת נבילה ועוד הכי ידקדק באכילת בשר ביו"ט רק כדי שמקיים מ"ע ושמחת רק בבשר כשר ועוד נבילה לא הותר רק מכח דכתי' וחי בהם ולא שימות בהם ולא מצינו שהותרו איסורים בעבור קיום מ"ע ושמחת בחגיך דטוב להיות שב ואל תעשה ואל יקיים מ"ע משיעבור עבירה בקום ועשה אבל בחולה שיש בו סכנה שמחויב לקיים מ"ע וחי בהם ולא שימות ולא יוכל להיות שב ואל תעשה וחקרי' רק אי לדחות שבת או נבילה בקום ועשה א"כ יש פנים לומר טוב לעבור קו"ע בנבילה וקו"ע בשבת וצע"ג גם פלא מה שכתב מהר"ם וז"ל ועוד יאמר לע"א לנחור לו עופות דליכא אלא איסור דרבנן דאין שחיטה לעוף מן התורה עכ"ל הוא הפלא ופלא למה בחר שע"א ינחר עוף יקשה ועוד יאמר לנכרי לנחור לו בהמה אפי' אם אין לפניו נבילה מוכנת ועוד למה לא מקשה למה מתירין לשחוט ביו"ט יאכל נבילת עוף אם אין שחיטה לעוף מן התורה יוכל לאכול נבילת עוף שהיא מוכנת לפניו ולא ישחוט אפי' עוף ביו"ט ועוד מאי ראי' מיו"ט הלא אפי' אם יש לו בשר מאתמול יוכל לשחוט ביו"ט כיון דהבשר של הנשחט ביומו טוב יותר מהנשחט מאתמול וגם אם

מצא הבהמה או העוף כחוש אשר שחט היום מותר לשחוט עוד שמינה ומניח הכחוש ואטו אם יש לפני החולה בשר כחוש כשר אשר יועיל לפקוח נפשו יהי' מותר לשחוט עוד שמינה מן הראשון ח"ו וא"כ מה דמיון יש לשוחט לפקוח נפש לשוחט ביו"ט לבריא ועוד ביו"ט יש סברה מתוך שהותר לצורך אם אין לו עוף ואין לו נכרי לנחור בודאי מותר לשחוט ה"ה מותר נמי שלא לצורך והלא זה הוה צורך קצת שלא יאכל נבילה אבל אטו בפקוח נפש אמרי' מתוך שהותר לפקוח נפש הותר אפי' בלי פקוח נפש וצע"ג ועוד אטו נאמר מי שאין לו בשר כשר יאכל בשר טריפה רק שלא צריך לשחוט ביו"ט שהוא עשה ול"ת. (ז) תנו רבנן מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל הקל לכאורה פשיטא שלא ניתן החמור קודם שניתן הקל אולי די באיסור קל שוב מצאתי שכפ"ת דקדק כן ונ"ל דיש לדקדק למה אמרו מאכילין למה לא השמיע על האיש שאחזו בולמוס אוכל הקל הקל למה בחרו לומר מאכילין שאחרים נותנים לו הקל הקל. ונ"ל בעזה"י לחקור בודאי אם החולה לוקח לאכול דבר איסור להציל נפשו אז בודאי צריך ליקח הקל הקל תחילה דהלא אצל האוכל אשר נהנה מהכ"ת יקח איסור מיתה או כרת אם יוכל להחיות נפשו באיסור לאו או עשה אם יש קל לא הודחה איסור חמור אבל המאכיל אשר כל איסורו שעובר על לפני עור לא תתן מכשול אז הי' ס"ד הכי גדול הלאו דלפני עור אם מטעה אותו באיסור מיתה וכרת או באיסור לאו וקשה הלא עשה שנתן מכשול לפני עור וא"כ יוכל ליתן לו איסור מיתה וכרת כמו איסור לאו ועשה קמ"ל דכאן שהוא חולה ואיסור קל הודחה לפניו וא"כ אינו עובר על לפני עור וא"כ צריך להאכיל לו הקל הקל הגם דחולה לא ידע מאומה ודוק. ואוסף נופך דקשה לי למה נקטו טבל ונבילה שהוא איסור מיתה נגד איסור לאו ולא נקטו נבילה וטריפה נותנים לו טריפה שנבילה יש בו עשה עשה שאינו זבוח וגם לאו וטריפה הוה רק לאו וכן תחת טבל ושביעית ינקוט נבילה ושביעית דנבילה איסור לאו ושביעית רק איסור עשה וצע"ג ומצאתי שכפת תמרים הקשה קו' זו. ועלה בדעתי דדווקא באיסור מיתה וכרת שבא על השוגג קרבן א"כ בודאי הנותן לחבירו מכשילו הגם שלא ידע חבירו מה הוא נותן לו דעכ"פ הוא חייב קרבן על שגגתו ובכה"ג אפי' כותי אינו חשיד להכשיל דהא עין בעין וראה שגם השוגג צריך כפרה א"כ הוא מכשילו בעון אבל באיסור עשה ואיסור לאו דליכא קרבן סובר הכותי אין אני מכשילו דהא האוכל לא ידע ולא ימצא לו עון ומיושב קו' מהרש"א בגיטין במצת כותי דעל חמץ שהוא כרת לא נחשד הכותי ועל לאו ועשה שם נחשד הכותי אבל אנן סוברים דגם בלאו מכשילין שצריך כפרה וקרבנות כל ישראל מכפר כנודע במסכת שבועות עכ"פ בחולה שיש בו סכנה שפקוח נפש דוחה א"כ ליכא מכשול לפני החולה ממילא אין

לפני עור להנותן הערותי על ההבדל בין כרת ללאו אם נחשד הכותי בחדושי בעזה"י במקו"א והגם שקבלה בידינו שגם באיסור לאו שייך לפני עור היינו באיש בריא אבל בחולה שנותן לחולה לרפאות ומצוה קעביד לא שייך לומר שמכשיל לחבירו החולה דהא הוא שוגג ומוכרח לאכול איסור מה לי איסור זה או זה אבל באיסור מיתה וכרת דיש על שוגג חטאת הוה חמור בכח חטאת ולא יתן הבריא לחולה להיות שגג באיסור חטאת ובזה מיושב ששנה מאכילין ולא השמיע על החולה גופו שאוכל איסור ואכל קל קל תחלה וצע"ג רק לא מיבעי בחולה גופו שצריך לברור הקל אלא אם החולה לא ידע אם אוכל היתר או איסור אעפ"כ מאכילין לו בכה"ג דווקא ודוק וגם השמיע בלשון מאכילין במעוברת ובבולמוס דלא נימא הוא בעצמו מותר להציל עצמו באיסורין דכתוב וחי בהם דקאי על האדם בעצמו אבל מנ"ל לאחרים להטעותו קמ"ל מאכילין לו ולא צריך להודיעו כי לא ימצא עון בזה להנותן להאכיל.

ח נסתפקתי בבית חולאים ר"ל שיש הרבה מבני ישראל ר"ל הצריכים לאכול בשר עופות אשר נשחט באותו יום ואם ישחט עוף אחד יספיק כזית לכל אחד מעוף אחד אם מותר לשחוט בשבת או טוב ליתן בשר עוף נבילה אשר ינחור בשבת הנכרי מי נימא דדווקא אם חולה אחד צריך לזתים הרבה אז חידש הר"ן ביומא פרק יוכ"פ שטוב שישחט ישראל ויעבור עבירת סקילה פ"א שלא יצריך החולה לעבור כמה פעמים אכילת נבילה אבל בכה"ג שכל חולה צריך רק כזית א"כ טוב שיאכל כזית נבילת עוף או נימא כיון שעכ"פ יעבור לאו דנבילה כמה פעמים הגם דכל אחד מחולאים לא יעבור אלא פ"א לאו דנבילה עכ"פ יהי' עשרה מבני ישראל שיעברו הלאו טוב נשחוט לכולם עוף או בהמה אחת אשר יספיק לכולם וצע"ג. ונלע"ד בעזה"י עיין בר"ן שחידש שטוב לשחוט לחולה הגם שהוא סקילה יען בנבילה עובר האוכלה על כל כזית כמו בנזיר שאומרים אל תשת אל תשת אבל בשחיטה לא עבר אלא בשעת שחיטה יעו"ש והרעישו בפר"ד ובכפ"ת נגדו א"כ פשיטא דנפריש תרומה ויאכל גם התרומה דלא עבר אלא על כזית אחת תרומה אבל בטבל עובר על כל כזית דאפי' כהן האוכל טבל חייב מיתה א"כ איסור טבל לא הוה רק משום שם תרומה שנכלל בה והוא קו' נפלאה. אמנם לדעתי הבנת הר"ן בענין אחר כי הר"ן לא כתב שאיירי דהחולה צריך לבשר הרבה וגם פלא לאיזה תכלית הביא הר"ן המשנה במכות בנזיר שאומרים לו אל תשת הכי אין די בשכל לדעת שבכל כזית נבילה יש לאו דלא תאכל נבילה דשיעור אכילה בכזית. על כן לבי אומר בהבנת הר"ן דנראה בשחיטת שבת הוה העבירה שנוטל החיות מן הבעל חי אין הבדל אם הוא בעל חי גדול או קטן אם שור גדול או עוף קטן לא משכחת שיהי' חייב במעשה נטילת הנפש בשחיטה

רק איסור אחד הן אם מתקן בו עשר ככרים בשר או עשר ליטראות כי אין האיסור במה שנהנה הרבה או מעט אבל באכילת נבילה אם נוטל חתיכה גדולה לאכול ומתרים בזה חתיכה יש בו י' זתים ועל זה תלקה י' מלקות ואכלה חייב עשרה מלקות וכן מבואר בהרע"ב פ"ג דמכות משנה ז' אמרו לו אל תשת אל תשת והוא שותה חייב על כל אחת ואחת יעו"ש וה"ה בנבילה כיון שהגידו לו שיש באכילה הנ"ל ג' זתים חייב ג' מלקות וזה שחידש הר"ן לאו דנבילה לא נחשב קל גבי שבת דבשם נבילה יש במעשה אחת חיוב מלקות הרבה משא"כ בשבת דשם מעשה שחיטה אחת ליכא רק איסור אחד דלא משכחת להתרות בו שיעבור במעשה אחת כמה איסורים ודוק וא"כ ממילא בתרומה וטבל דמשכחת כמה התראות על מעשה אחת שאוכל חתיכה גדולה מטבל ותרומה ומתרים בו בעבור ג' מלקות הוה שווי' ומה לי אם החולה צריך לאכול כמה זתים הלא כמה שצריך לפקוח נפש הכל מותר דהא עוסק בפקוח נפש אין לנו להסתכל אלא על שם העבירה אם משכחת לבריא במעשה א' לאווין הרבה או רק לאו א' ודוק. ומיושב קו' שעה"מ למה מטמא נזיר למת מצוה ולא כהן הגם שקדושת נזיר קל מקדושת כהן הלא נזיר שמטמא עצמו עובר על ד' לאוין יעו"ש ולפמ"ש מה לי שנדחה חד לאו או ד' לאווין למת מצוה הר"ן חקר שבנבילה משכחת לפי גודל אכילה לאווין הרבה ולפי קטנות אכילה לאווין מעוטין ובטומאת מת ונזיר לא משכחת הבדל אם אוחז מת גדול או קטן ודוק. ומעתה נפשוט הספק כיון דמשכחת בנבילה חומר האיסור לחייב בהתראה אחת לבריא אמעשה אחת כמה מלקות א"כ אפי' כל חולה מעשרה חולים לא צריך אלא כזית אחד מותר לשחוט לפניהם שלא להאכילם מאיסור שיש בו חומרא לבריא לפי הכמות שנהנה כמה לאוין ודוק. (ט) נסתפקתי בגר קטן אגב אמו שמבואר אם הגדיל יכול למחות כתובות דף י"א אם נחלה ויש לפנינו לרפאותו בחלב או בבשר מן החי איזה נחשב לקל מי נימא חלב חמור דיש עליו כרת ועל אבמה"ח הוה רק לאו או נימא הא אם הגדיל יכול למחות א"כ אין בו בחלב עבירה ובאמה"ח יש שאסור גם לבן נח א"כ הוה אבמה"ח חמור כנגד חלב ובפרט אם מוחה הא לא נאמרו שעורין לב"נ ואפי' קטן בר דעת חייב עיין רמב"ם הל' מלכים הלכך הי' טוב ליתן חלב מבשר מן החי או נימא הלא עפ"י רוב ישאר ישראל א"כ בשמה"ח קל כנגד חלב ולא אכחיד שיש לחקור לדון אם ב"נ מותר לרפאות עצמו באיסור מז' מצות שלו דכל הפסוקים אשר ילפי' ביומא דף פ"ה בישראל הם כתובים א"כ איפוא מנין ידענו שמותר לב"נ לעבור ז' מצות לרפאות עצמו שוב מצאתי לפרשת דרכים דרוש שני שחקר חקירה זאת והראה שאפשר בגלוי עריות וע"ז מותר לרפאות עצמו רק בשפיכת דמים יש סברה מאי חזית דדמא דידך סומק

טפי יעו"ש עכ"פ בגר קטן שהטבילו ב"ד צריך עיון מה ליתן לו ודוק. (י) נסתפקתי במי שנסתכן והחליטו רופאים שצריך לבעול אשה ובשו"ת פנ"י סי' מ"ה חקר דאיסור נדה אינו בכלל עריות שימות ואל יעבור כמו חייבי לאוין וחייבי עשה עיין בדבריו העמוקים שם אם צריך בכה"ג לחקור בקל קל תחילה שיבעל חייבי עשה שהם קודם לחיובי לאוין וחייבי לאוין קודם נדה פנוי' ואשתו נדה קודם פנוי' נדה דיש ג"כ לאו דקדשה [אך אם בכה"ג שבועל פנוי' להתרפאות יש לאו דקדשה או לא אינו ברור דהא אינו בועל לשם זנות אלא לרפואה להציל נפשו משחת וכן מצאתי להגאון בסדר המשנה פ"ה הל' ט' מיסה"ת והארכתי במקו"א בעזה"י] ובודאי הלא האשה עושה עבירה בבעילה ובכה"ג אין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירו דהנאת בעילתו הוא רפואתו ואצלו הוה הבעילה כמו שמחללין שבת לשחוט או לבשל שיתענג בו החולה ה"ה כאן העבירה של בעילתו הוא המביא לו רפואתו דהוא יתרפא מהנאת בעילתו אבל מה שהיא נהנה שנבעלת אין מביא רפואתו א"כ היא חוטאת בעבורו אשר לו מביא רפואה לא תבעל לו ברצונה אבל החולה מותר לו לאנס אשה שתהי' היא אונס רחמנא פטרי' א"כ יש לחקור מי יבעול איזה נחשבת לקל ואיזה לחמור ודבר זה נראה הי' משו"ת פנ"י בהעלם עין לפי שעה שהתיר שהבעל יבעול אשתו נדה דעבירת נדה לא הוה בכלל עריות ופקוח נפש דוחה האיסור וקשה הא אשתו עוברת על כרת אשר לא גורם רפואתו ואולי גם הגאון הפנ"י מחשבתו שיאנס אותה ואז אצלה אונס רחמנא פטרי' ועיין כתובות דף ג' בתוס' ודוק בזה מאד [עי' ס' המקנה כלל נד פרע ג'. נראה לי אם החולה צריך לרפואתו שיבטל מצות עשה ויש לפניו ביטול מצות עשה שאין בו כרת וביטול מצות עשה שיש בו כרת לא שייך נחקור בו מבטלין קל ולא החמור דבשלומא בלעבור עבירה בקו"ע שייך לומר דעבירה קלה הותרה ולא החמורה אבל בביטול מ"ע בשוא"ת אין הבדל בין מ"ע הקלה או החמורה דהחולה עוסק במצוה וחי בהם ולא שימות בהם והעוסק במצוה פטור מחמורה היכא דאי אפשר לקיים שניהם א"כ לא בא עליו חיוב קיום מצות עשה החמורה כמו שלא בא עליו חיוב מ"ע הקלה כנלע"ד ודוק. (יא) הר"ן פרק יוכ"פ שנשאל הראב"ד אם לנחור תרנגולת ע"י עכו"ם או ישחט ישראל בעבור החולה המסוכן הלא טוב לנחור לו שאין בנבילה אלא איסור לאו ולא נשחט ונדחה שבת שיש בה איסור סקילה והשיב הראב"ד וז"ל שזה החולה איזה איסור עומד ומעכבו ודאי איסור שבת לא איסור נבילה תדע שאלו לא הי' שבת לא היינו מגישים לו נבילה כי אלא שחיטה וכיון שכן איסור העומד עליו ומעכבו הוא ששב היתר גמור לא איסור אחר ולפיכך אין מתירין לו איסור נבילה עכ"ל והר"ן נתקשה בהבנתו (א) אם נבילה מוכן נאמר אם לא

הי' איסור נבילה מעכבו הי' אוכל אותה ולמה עומד לפניו איסור שבת יותר מאיסור נבילה (ב) אפי' הוא כן עכ"פ נבילה הוא לאו שהוא קל כנגד שחיטת שבת עכ"ד. ונלע"ד בעזה"י להסביר דברי ראב"ד דשם נבילה הוא שם חפץ בשר שנתנבל שלא יצא החיות כפי אשר צוה ד' והוא אסור על כל בר ישראל כמו חלב שכל שם חלב הידוע נאסר מד' כך כל בשר נבילה נאסר אבל שם שחיטה הוא דבר המותר לישראל לעשות וגם הוא מצוה בקדשים מצוה מחויבת ובאכילת בשר חולין מצוה דרשות עי' פ"א מה' שחיטה ברמב"ם וראב"ד וכאשר בא שבת אין השם השחיטה השם של מלאכה בעצם רק יען דע"י השחיטה הוא פועל שנוטל הנפש מה לי שחיטה או נחירה עכ"פ שחיטה בעצמה אין שם האיסור עיין שבת דף ע"ה שוחט משום מאי חייב א"כ השם נבילה לא הותר מעולם לישראל אבל שם השחיטה מותר לישראל כל ימי חול וכאשר בא שבת נאסר וכאשר יעבור שבת הותר ועל כרחך בשם שחיטה ליכא איסור רק היום ביום שבת קודש אסור לישראל לעשות דבר המותר בעצם כל ימי חול כי השבת מעכבו שלא יוכל לעשות אבל נבילה הוא דבר אסור בעצמותו באכילה לבר ישראל תמיד מיום שנכנס לגדלות איכא לאו באכילתו כי הבשר בעצם ע"י הניבול נאסר. וכאשר נחלה בר ישראל לא שייך לומר ששם נבילה מעכבתו מלאכול דשם נבילה הוא שם איסור אשר נקשר בשם ישראל שבר ישראל אסור לאכול נבילה בשר שלא נשחט ולא שייך לומר שם נבילה מעכבו אבל שם שחיטה דמותר לבר ישראל וגם הוא מצוה אצלו ומי מעכבו היום לא השם ישראל רק השם שבת מעכב היום הגם שהוא בר ישראל לא יכול לשחוט א"כ השבת מתנגד נגדו והבן. ומה שהקשה הר"ן על הראב"ד דעכ"פ נבילה הוא קל ושבת הוא חמור נ"ל הלא מצינו בחולין דף ה' השתא בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידן והסביר בתוס' שם הגם דמצינו ר' ישמעאל קרא והטה הנר דמאכל איסור הוא תקלה שהקב"ה משמר לצדיקים אבל שבת היום הוא האיסור יעו"ש ופלא הגמ' מביא הדין של קל קל תחילה רק במאכלות אסורות טבל ושביעית טבל ונבילה טבל ותרומה וכדומה דבמאכלות אסורות אנו מסתכלין אם אפשר להציל הנפש במאכל איסור קל לא יותן מאכל איסור חמור אבל שבת כנגד נבילה ששבת איסור יום ונבילה איסור מאכל אין נחשב השבת חמור נגד נבילה וכן במתני' עוברה שהריחה נותנים קדשים או חזיר ולא ספרו שמוציאין בעבירה מרשות היחיד לרשות רבים כי גדול להשמיע שנותנים מאכל איסור מלהשמיע שמחללים שבת ודוק. ובזה מיושב לי שלא השמיע אם אפשר בשבת להציל נפש באיסור לאו או עשה דשבת עוברים הקל ולא עבירה שיש בה סקילה כגון הבערה ומחמר וכדומה כי לא מחלקי' רק במאכל חמור כנגד מאכל קל בערך איסור

מאכל חמור או קל ודוק. ולכך פליגו אי תרומה חמורה דאי אפשר לתקן או טבל חמורה דאסור לכל דבכה"ג לא שייך שהמאכל פוגם בנפש דמותר התרומה לכהן והטבל אפשר לתקן איזה נחשב לחמור לאמור השתא בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה דחמור של רפב"י לא חפץ לאכול שאינו מעושר הגם שאפשר בתיקון אבל בתרומה מותר לכהן א"כ איסורו לזר בא מחמת הגברא ודוק. (יב) נסתפקתי אם מונח לפני חולה ספק איסור דאורייתא גם ודאי איסור דרבנן אי נימא מן התורה ספק איסור מותר אם לא הוה איתחזק איסור או איקבע איסור א"כ הוה רק איסור דרבנן ויוכל ליתן לחולה אפי' הספק איסור דאורייתא שהוא אסור רק מדרבנן כמו הודאי איסור דרבנן או נימא שצריך ליתן הודאי איסור דרבנן ולא הספק איסור דאורייתא או נימא בהיפוך אם כלפי שמיא שהספק איסור דאורייתא הוא חתיכת היתר לא אכל החולה איסור כלל ואם ואכל הודאי איסור דרבנן אכל עכ"פ איסור דבריהם וצע"ג. ונלע"ד בודאי אם הספק דאורייתא הוא מאיסור שיש על הודאי כרת או מיתות ב"ד הגם כיון שלא אתחזיק ולא איקבע איסורא הספק מותר לאכול כיון שאם נודע אח"כ שהי' ודאי איסור חייב חטאת על השוגג א"כ נקרא חמור נגד קל שעל חתיכת איסור מדרבנן לא משכחת חטאת ועל הספק דאורייתא משכחת חטאת אם יתברר והוה חמור נגד קל ודוק. אלא אפי' ספק דאורייתא מאיסור לאו דליכא חטאת אם יודע שהי' איסור ודאי מצער עצמו ולא נחשב הנאה אפי' אם אכל בשוגג ובודאי איסור דרבנן אם אכל בשוגג נחשב להנאה ועי' ש"ך יו"ד סי' קי"ט סקכ"ז בשם הסמ"ע וא"כ נחשב האיסור דרבנן קל כנגד הספק דאורייתא דהוה חמור בעצמותו ודוק. אך אם יש לפניו ודאי דאורייתא כגון נבילה וספק חלב או טבל צריך התבוננות בודאי לשיטת הרמב"ם הוה ודאי נבילה חמור נגד ספק חלב או ספק טבל דודאי נבילה אסור מדאורייתא וספק חלב או טבל מותר מדאורייתא אבל לתוס' דסברי דספק אסור מדאורייתא באיסור דאורייתא מי נימא דבכל זאת הוה רק ספק איסור דהתורה אמרה שלא לעשות מעשה בספק איסור והוה עכ"פ איסור קל כנגד ודאי איסור דאורייתא או נימא כיון דספק דאורייתא לחומרא א"כ הוה ספק חלב וספק טבל חמור כנגד ודאי נבילה דהא גם ספק חלב וטבל אסורים מדין תורה וצע"ג. ונראה כיון דעל נבילה איכא לאו ועל ספק חלב וטבל ליכא עכ"פ לאו ואם לוקין עליו אם אכל איש בריא א"כ מאכילין ספק חלב ולא ודאי נבילה כנלע"ד. שוב מצאתי לפרמ"ג במשבצות זהב סי' שכ"ח בד"ה פשיטא שכתב וז"ל ספק תורה ודאי דרבנן מאכילין אותו הקל תחילה היינו ודאי דרבנן דאף אי נימא דספק מ"ה שריא מ"מ יש בו לתא ד"ת עכ"ל פלא שלא העיר על בדאורייתא ודאי קל וספק חמור ודוק. גם צריך בירור אם מונח לפניו דבר

שאסר על עצמו באכילה והנאה כנגד איסור עשה דאורייתא אי נימא כיון מה שאסור על עצמו יש היתר בשאלה הוה קל הגם דהוה לאו לא יחל דברו כנגד איסור שביעית דהוה איסור דליתא בשאלה. ולכאורה יש לפשוט מגמ' הא תרומה איתא בשאלה וטבל ליכא בשאלה וא"כ למה לא יתנו לו תרומה דאיתא בשאלה אך משבשתא דאפי' שאל עליו יהי' עכ"פ טבל באותו שם איסור של טבל אשר אנו נותנים לו עכשיו אבל כאן באסר על עצמו בהנאה אם ישאל עליו יהי' היתר גמור ושביעית ישאר לעולם איסור ואפי' אם הלכה אוכלה כולה אין נשאלין עליה א"כ בגוף אכילתו פועל שאי אפשר בשאלה בכל זאת עכ"פ אותו שם שאסר על עצמו הוא קל דאיתא בשאלה עיין יבמות דף ה' ועוד נראה לי אפי' אירי הגמ' בתרומה ביד כהן שאי אפשר בשאלה עיין ש"ך ח"מ סי' רנ"ה רק יהי' נשאר קו' פרד"ר סי' י"ט יפריש מטבל תרומה א"כ דלא בא ליד כהן הוה תרומה קל דאיתא בשאלה וע"כ כמו שאמרתי א"כ שישאל יהי' הדר לטבלא ודוק. ואין להשיב מה שאסר באכילה והנאה הוה עשה ול"ת ושביעית הוה רק איסור עשה דכל רבוי לאוין ועשה במעשה אכילה אחת לא הוה חמור נגד קל דעכ"פ אין כאן כ"א מעשה עבירה אחת ואין אנו חוקרים אם יש רבוי עונשין על מעשה עבירה אחת דהוה כמות אלא אנו חוקרים באיכות רבוי המעשים או איכות חומר כרת ומיתה שמורה על אכילת האיסור ודוק. (יג) בתוספתא פיוכ"פ וז"ל מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל כיצד הי' לפניו טבל ושביעית מאכילין אותו שביעית טבל ונבילה מאכילין אותו נבילה נבילה ותרומה מאכילין אותו תרומה תרומה ושביעית מאכילין אותו שביעית עד שיאורו עיניו עכ"ל וקשה לי הלא עין בעין נראה דתרומה חמורה משביעית דהא נותנים לו שביעית ולא תרומה ונבילה חמורה מתרומה דהא נותנים לו תרומה ולא נבילה וטבל חמורה מנבילה דהא נותנים לו נבילה ולא טבל א"כ מאי השמיע לנו התוספתא דטבל ושביעית דנותנים לו שביעית כיון דנותנים נבילה ולא טבל ק"ו בן ק"ו דנותנים שביעית ולא טבל דהי' נותנים שביעית ולא תרומה ונותנים תרומה ולא נבילה ונותנים נבילה ולא טבל א"כ ידענו דנותנים שביעית ולא טבל וצע"ג ועוד איך ס"ד תרומה ולא נבילה הא תרומה עון מיתה ונבילה עון ל"ת כאשר הקשה בירושלמי ותי' כאן דאמר מאליהון קבלו את המעשרות אך בתוספתא קשה איך קתני מאכילין אותו נבילה ולא טבל הא נבילה דאורייתא וטבל דרבנן וע"כ בטבל דאורייתא וא"כ איך קתני תרומה ולא נבילה וצע"ג וכן הקשה הנב"י בא"ח ח"ר סי' ל"ו על הרמב"ם הל' מכ"א איך סתם מאכילין נבילות ולא טבל הא הרמב"ם פסק דתרומות ומעשרות בזמה"ז הוא דרבנן בפ"א מתרומות א"כ נבילה דאורייתא וטבל דרבנן וצע"ג. (יד) גמרא טבל ותרומה הקשתי אם

צריך החולה לאכול עשרים זתים א"כ עובר כ' פעמים האיסור ואם יפריש התרומה אוכל י"ט חולין וכזית אחד תרומה כמבואר וכ"ת דאזלי' בתר האיכות האיסור איזה איסור חמור ולא בתר הכמות הלא בראש"ש ובר"ן מבואר דהולכין בתר הכמות ושוחטין בשבת יען דיצרך החולה כמה זתים בשר ומצאתי הקו' בספר כפות תמרים. ונלע"ד לחדש דבר בעזה"י דפקוח נפש אמרה תורה וחי בהם ולא שימות א"כ כאשר אבר וישראל בסכנה הותרו לו האסורין אשר צריך להציל חיותו א"כ מי שמסוכן וצריך בשר ויש כאן בעל חי מותר להמית אותו שיהי' לחולה בשר וכן מותר לו לאכול נבילה א"כ חקרי' איזה עבירה נדחה מפניו יש כלל עבירה קלה נדחית אם אפשר להצילו בו ולא נדחה עבירה חמורה וחקר הראש"ש והר"ן אם טוב לשחוט לו ליתן נבילה כמה פעמים ונשקול איזה נקרא עבירה חמורה נגד קלה אבל אם יש לפנינו טבל ואין בעולם לא חולין ולא תרומה מהכ"ת נפריש תרומה לחדש דבר חפץ של איסור כדי שלא יצרך לאכול כמה זתים בטבל הלא הטבל מונח לפניו כאשר נעשה מסוכן ואיסור תרומה אנו מחדשים אותו שיבוא בעולם שיאכל תרומה וימעט בטבל אנו אומרים בהיפך מאי חזית דדמך סומק טפי לחדש איסור ולעבור אותו כדי למעט באיסור טבל נהפוך הוא הטבל הוא בעולם ונדחה מפני חיי נפש ישראל ושם תרומה אנו בוראים אותו ומחדשים אותו כדי להקל מאיסור קל זה לא אמרי' ודוק. ולפ"ז אם הי' טבל ותרומה איסורם שוה שחידש הכפ"ת דלכ"ע מפרישים תרומה שלא יאכל צ"ט זתים טבל יעו"ש ולדעתי נהפוך הוא אם תרומה וטבל שוה אסור לחדש איסור ולהדחות אותו מפני פקוח נפש דאין רשאי להברא איסור כי המסוכן פגע בטבל ונדחה מפניו אבל כיון דיש צד דטבל חמור או תרומה חמורה א"כ במקום שאפשר להמציא להציל הנפש באיסור קל לא נדחה החמור אך פליגי איזה שם הוא קל מ"ס תרומה חמור ומר סבר טבל חמור ודוק. והסברתי בדברי רשב"א סוכה דדרשינן בלכתך בדרך דעוסק במצוה פטור ממצוה והקשה ממנ"פ אם אפשר לקיים שניהם באמת חייב בשניהם ואם א"א בשניהם מהכ"ת ישליך מצוה זה בעבור אחרת ותירץ דיודע אם ויתחיל כעת במצוה קלה לא יוכל אח"כ לעשות מצוה חמורה יהי' ס"ד שיניח המצוה קלה שלא יתבטל מחמורה קמ"ל אם עוסק במצוה פטור ממצוה א"כ לא בא עליו אח"כ החמורה יעו"ש דף כ"ה וה"ה כאן ברגע שבא פקוח נפש ופגע כנגד איסור טבל נדחה הטבל מפני מצוה וחי בהם ומהכ"ת יחוס על טבל ויברא איסור תרומה אשר לא פגע החולה בעת חליו ואפי' אם יהי' טבל חמור לא הי' מסתבר שיחדש כזית תרומה תחת כזית טבל לולא שפקוח נפש רק דוחה האיסור א"כ א"א להציל באיסור קל אסור לדחות איסור חמור וכיון דבידו להפריש לא הותר החמור אבל

אם שווין לא אמרי' לברוא איסור חדש ודוק. אך אם האכיל איסור הבריא בודאי פטור דאמרי' בהיפך מאי חזית שאיסור הזה לא נדחה מפני הסכנה הלא כתי' אלא המצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם כולם עומדי' להיות נדחים אצל פקוח נפש ועיין בסוף ספר נב"י ח"ר ליישב דברי רמב"ם שהשיג עליו הים של שלמה ודוק. (טו) בשעה"מ פי"ד מהל' מאכלות אסורות הקשה על הר"ן סוף יומא דמותר לשחוט בשבת לחולה הגם שהוא איסור סקילה כדי שלא יצרך לעבור כמה לאוין על אכילות נבילות והקשה הנ"ל מפ"א דנזיר יטמא נזיר ואל יטמא כהן שקדושת כהן קדושת עולם וקשה הא נזיר טהור שטמא עצמו עובר על ד' לאווין כמבואר ברמב"ם פ"ה מנזירות הלכה כ"א וקשה לו הגם שקדושת כהן קדושת עולם עכ"פ הוה רק לאו אחד כנגד נזיר שהוא ד' לאוין אם מתירין איסור סקילה בעבור הרבה לאוין ק"ו שמתירין איסור לאו בעבור ד' לאוין הגם שקדושות כהן חמורה והניח בצע"ג. ונלע"ד דנבילה הוה אכילת כל זית נבילה מעשה עבירה בפני עצמו שאין אכילת כזית אחד יש לו שייכות באידך אבל בנזיר שמטמא עצמו הוה ד' לאוין במעשה אחת דלא משכחת נזיר טהור בלי שעובר במעשה זאת שטימא עצמו שלא יעבור ד' לאוין כמו אוכל צרעה לוקה שש ג"כ כמו אכילת איסורים שכל כזית וכזית הוה מעשה בפני עצמו ועבירה בפני עצמו ואסביר טעמא דמילתא בעזה"י. ואקדים לבאר דברי הר"ן דחידש סברה הזאת דמתירין לשחוט ואל יאכל נבילות וצריך תבלין מנ"ל לילך בתר הכמות כפילות הלאו דלמא לילך בתר האיכות שאיסור סקילה חמור מאיסור מלקות. ונראה לי ב"ה הלא כל איסורים שבתורה המה רק איסורי לאוין לא תאכל נבילה לא תאכל חלב לא יאכל קודש הוא הזר וכדומה לזה א"כ גוף העבירה שוה בכל שס"ה לא תעשה רק מי שעבר בשאט נפש אחת מכל אשר לא תעשנה ואשם וחייב עליו עונש אז הבדילה התורה על נבילה וטריפה בא מלקות ועל חלב בא כרת ויש שבא עליו ד' מיתות ב"ד א"כ כלל גדול לא ענוש הכתוב אלא א"כ הזהיר כח האיסור הוא לאו רק העונש יש ויש עונש קל או עונש חמור אבל בהתחלה לעבור עליו הכל רק לאו כי מראש טרם שעבר הוה הכל רק איסור לאו לא תאכל נבילה ולא תאכל חלב כמובן. ומעתה חידש הר"ן כיון שאנו דנין שמותר לעבור עבירה מפני פקוח נפש דכתיב וחי בהם ולא שימות בהם וע"כ צריכין לעשות אחת מאשר לא תעשנה ואעפ"כ לא ימצא עון א"כ הלא כל איסורים רק איסורי לאו מה לי אם לעבור איסור לאו או איסור כרת הלא מתחילה המה כולם רק איסורי לאוין והתורה התירה לעבור בלאו להציל נפש א"כ המה כולם שווים וחידש הר"ן להסתכל אם הוא שוחט בשבת עובר רק לאו ואם יאכל נבילה יעבור הלאו כמה פעמים והגם מי ששחט בעבירה חייב סקילה היינו עונש על

עבירות חילול שבת אבל לשחוט לחולה להציל נפשו נדחה לאו לא תעשה מלאכה ביום השבת כמו לא תאכל נבילה וא"כ למה יעבור כמה פעמים לא תאכל נבילה טוב לעבור פ"א לא תעשה מלאכה כי במקום סכנה לא יביא עונש בעולם על שעבר לאו של תורה א"כ אין עבירות חילול שבת חמור נגד עבירת לא תאכל נבילה. בזה יובן הגם דהר"ן לא חידש רק דשבת לא נחשב חמור נגד נבילה ויהי' לכאורה רשות לשחוט או ליתן נבילה והמג"א בסי' שכ"ח ס"ק ט' העתיק דנבילה חמור יעו"ש ולפי מה שכתבתי ממילא נכון דנבילה חמור דצריך להדחות הלאו כ"פ ובשבת נדחה בהשחיטה הלאו רק פ"א ודוק. אך כל זה בכל עבירות שיצרך לעבור הלאו כמה פעמים אז טוב לבחור לאו פ"א אבל בטומאת נזיר וכהן למת מצוה כיון דאינו עושה רק פעולה פ"א ברגע שמתחיל להתעסק במת מצוה נעשה כל הלאוין וכיון עבירות לא יטמא מותר למת מצוה ממילא אינו עובר על לא יחלל ולא תאחר או דתכלית איזה קדושה תהי' נדחית פ"א ואמרו שקדושת כהן קדושת עולם וקדושת נזיר אינו קדושת עולם טוב שיטמא קדושה שאינה עולמית אבל על הלאוין אין להסתכל דהכל כעשה בפ"א ומת מצוה דוחה לא יטמא והבן. ולכן הגם שהרמב"ם בהל' שב"ע כותב שמאכילין אפי' נבילות ושקצים לא גילה שצריך להבחין שיש שקצים שחייבים עליו כמה לאוין כמבואר בגמ' במכות אוכל נמלה ועיין ברמב"ם סוף פ"ב מהל' מ"א כי במעשה אחד הגם שיש כמה לאוין הוה כאלו עליו לאו אחד ודוק. ולדעתי אפי' חל יוכ"פ בשבת שיש סקילה וגם כרת בשחיטה אעפ"כ חד מעשה הוה ובנבילות יש כמה מעשה עבירות ודוק (ועיין במ"ל הל' מלוה ולוה פ"ד הל' ב' בד"ה ואני שחקר שטוב יהי' לעבור על השבועה מלעבור לא תשיך לפני עור שהמה שני אסורי דרבנן. (טז) ראיתי בכפ"ת ובפרשת דרכים דרוש י"ט שנתקשו על הר"ן שמתיר לשחוט שהוא עבירה אחת מלהאכיל נבילה שכופל האיסור א"כ מאו חקרו בגמ' אם להאכיל טבל או תרומה טוב להפריש תרומה ויאכל רק כזית אחד תרומה הגם שתרומה חמורה עכ"פ אם יאכל טבל עושה איסור בכל כזית. נ"ל לחקור בעזה"י אם נפריש תרומה א"כ זוכה בו מיד שבע כהנים עיין נדרים דף פ"ה אם נדר בהנאה דיטלו כהנים בע"כ דהוא ממונם א"כ יעבור בכל פרוטה ופרוטה שבתרומה איסור גזל וגם יעבור על איסור תרומה שלא קשור בממון דהא אפי' אם ירש ישראל תרומה מאבי אמו חייב מיתה באכילת התרומה א"כ יעבור איסור בגוף איכות שם תרומה וגם עובר על גזל בכל פרוטה הגם שמותר להציל בממון רבים היינו דהותר גזל בעבור פקוח נפש כמו שהותר נבילה א"כ אם יאכל טבל עושה איסור אחת כמה פעמים כמו באכילות נבילה כמה זתים ואח"כ יפריש תרומה עובר איסור תרומה בכזית ואיסור גזל בכל פרוטה ופרוטה א"כ אין איסור

טבל חמור כנגד איסור תרומה וגם כפילת איסור גזל ודוק. ואגב גררא אזכיר דנ"ל פשוט דהר"ן חידש דכפילות עבירות סקילה פ"א הוא דווקא הב"ד אשר יצריכו לדחות איסור מפני החולה וה"ה החולה בעצמו אשר יצרוך לדחה עבירה אחת בתורת מצוה וחי בהם ולא שימות בהם א"כ לא הי' חטא ועון ופשע על אותו עבירת עבירה אז חידש הר"ן מה לי לדחות עבירה חמורה פ"א או לדחות עבירה קלה כמה פעמים אבל מי שעובר בשאט נפש עבירה אשר יהי' נחשב לעון ופשע אז אפי' אלף עבירות לאוין לא שווים לעבירת כרת או מיתה דכלל גדול החשוד על הקל אינו חשוד על החמור ואפי' עבר העבירה הקל אלף פעמים אעפ"כ אינו חשוד לעבור עבירה חמורה אפי' פ"א וכן מי שעבר שני פעמים כרת מכניסין אותו לכיפה סנהדרין פ"א] אבל מי שעבר אלף פעמים לאו אחד אין מכניסין אותו לכיפה עיין ברמב"ם בפי' המשניות שם יען אם יהי' עבירה וחט ועון אז אורח חיים פן תפלס נעה מעגלותיה לא תדע. אך מצאתי בספר מגן אבות דף י"ד על המשנה השוחט בשבת וביוכ"פ שחיטתו כשירה שכתב הגאון משמע דהי' לומר השחיטה אסורה וחקר דלא נאמר החשוד על החמור על איסור סקילה בשבת חשוד על הנבילה שהוא קל קמ"ל כסברת הר"ן ביומא פ' יוכ"פ דכמה אכילות כזית נבילה הוה כמו איסור שחיטה ולא שייך החשוד על החמור חשוד על הקל עכ"ד והוא פלא בעיני דלו יהי' שהם שווים כדעת הר"ן א"כ הוא חשוד עכ"פ על כיולא בו הוא אכילת כמה זיתי נבילות הוה כמו השחיטה ועוד לפמ"ש דאם עבירה נעשית בודאי לא שקלינן גוף איסורי לאוין נפ"א איסור סקילה או כרת ואזלינן אחר איכות העבירה חם חשוד נעבור עבירה חמורה אפי' פ"א בודאי אינו חש לעבור קלה אפי' אלף פעמים הר"ן חידש רק נעבור מעשה עבירה ונא יהי' בו עון שקול לעבור כמה עבירות קנות נגד פ"א עבירה חמורה ודוק.

יז נסתפקתי מי שאמדוהו הרופאים שצריך לאכול למשל ט' זיתים והי' מונחים לפניו ט' זיתים איסורי חלב ונבילה או טבל ונבילה אם צריכים בכה"ג ניתן לו הקל הקל מי נימא כיון שיצרך לאכול הכל מה לי שנותנים נו הקל או החמור בתחילה או נימא דגם בכה"ג נדחה איסור הקל תחינה ואח"כ החמור וצע"ג. ונראה מסברא בעזה"י דמתחילה צריך לאכול איסור הקל ואח"כ האיסור החמור דכל איסור נדחה ברגע אשר אין להציל נפשו מרדת שחת אם לא שעובר עלה וא"כ האיסור קל נדחה מפניו מראשית ואח"כ אם לא שב הנפש אליו מתחיל הרגע שנדחה מפניו האיסור האחר וכל זמן שיש איסור קל לפניו לא נדחה החמור וק"נ. ואפשר להביא ראי' מלשון ירושלמי פרק יוכ"פ הנ' ה' וז"ל תנו מאכילין לו את הכל בקל נבילה ותרומה מאכילין אותו מתרומה טבל ושביעית מאכילין

אותו שביעית חלה וערלה צריכה אר"י קשיתה קומי ר' בא תרומה בעון מיתה נבילה בלא תעשה ואת אמר הכין כמאן דאמר מאליהון קבלו עליהן את המעשרות עכ"ל הכוונה תנו מאכילין לו את הכל בקל] אחרי שאמרו שאחזו בולמוס ואכל כל מה קדמוהי אמרו הגם שיצרך את הכל תני מאכילין לו הכל כל שמונח ובכל זאת דווקא בקל כל הקל נותן תחינה נבילה ותרומה מאכילין נו תרומה ואח"כ נבילה טבל ושביעית מאכילין לו שביעית חלה וערלה צריכה שזה איסור הנאה וזה איסור מיתה והקשה איך הוה תרומה קל נגד נבילה ומשני מעשרות קבלו מעצמם עליהם עכ"פ מבואר אפי' אם צריכים ליתן לו הכל כל האסורים המונחים לפניו בכל זאת נותנים מתחילה הקל ואח"כ החמור ודלא כקרבן העדה שכתב שם בד"ה בקל וז"ל מאכילים אותו תחילה בקל שבהן אולי ישיב נפשו בזה עכ"ל משמע אלו ידענו שיצרך לאכול הכל נותנים לו אפי' החמור מתחילה ולא ידעתי מנ"ל זה בלא"ה צריכין ליתן הקל ואח"כ החמור כי כל זמן שיש איסור קל לא הותר החמור ודוק. (חי) ראיתי בכפ"ת שנתקשה במשנה מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו אפי' דברים טמאים וקשה הא ביוכ"פ קאי לימא סתמא מאכילין אותו ופשיטא אם לא נמצא היתר שנותנים לו אפי' איסור וצע"ג עוד הקשה שכל המשנה משנה יתירה הלא תנן מקודם עוברה שהריחה מאכילין אותה וממילא ה"ה שנותנים באחזו בולמוס וצע"ג וקשה לי ת"ר עוברה שהריחה בשר קודש או בשר חזיר תוחבין לה כוש הרוטב וקשה פשיטא הא כלל גדול דנותנים קל קל תחילה א"כ פשיטא אם צריך לבחור איסור לאו נגד איסור כרת או מיתה ק"ו דצריך לבחור במיעוטא שלא יעבור אפי' לאו רק חצי שיעור וצע"ג עוד הקשה בכפת תמרים דר' ישמעאל למד פ"נ דוחה שבת ממחתרת עד שבא שמואל ודרש פ' וחי בהם והקשה הנ"ל הא בסנהדרין דף ע"ד רצה ר' ישמעאל אפי' להתיר ע"ז משום דכתיב וחי בהם ולא שימות בהם והגם דלא הודו בע"ז עכ"פ בשאר איסורים ידע ר"י וחי בהם ונע"ג עוד הקשה הנב"י ח"ר סי' נ"ו למה נא ביאר הרמב"ם בהל' שביתות עשור דין קל קנ תחינה והמתין עד הנ' מכ"ח נבחר דין זה וצע"ג עוד הקשה בכפות תמרים שהרמב"ם כתב נבילה וספיחי שביעית דרבנן מאכילין שביעית משמע הא שביעית דאורייתא מאכילין נבילה וקשה הא נבילה הוה נחו דהוה חמור כנגד שביעית דהוא רק עשה ונע"ג ועוד הקשה בכפ"ת מה השמיע בבריי' טבל ושביעית נותנים שביעית ולא אשמעי' אפי' נבילה ושביעית נותנים שביעית דהא טבל ונבילה נותנים נבילה שהוא לאו עכ"פ ק"ו טבל ושביעית דנותנים שביעית שהוא רק איסור עשה ונע"ג עוד הקשה לי למה נקטו בברייתא טבל ונבילה ולא נקטו חלב שהוא כרת עם חזיר שהוא לאו וגם חזיר עם שבועות ונע"ג עוד הקשה הפרטים למה לי היה להם

לומר אם צריך להאכיל נותנים לו קל קל תחלה בכל שס"ה ל"ת מי צריך לפרטם או מי יוכל לפרטם הלא רבים הם וצע"ג. ונלע"ד נחקור בעזה"י גדולה המחלוקת הפוסקים אי איסורים הותרה לגבי סכנות נפשות או רק נידחה ולדעתי אי הותרה נא אמרי' מאכילין הקל הקל תחילה אין מדקדקין איזה איסור הוא אוכל אבל בהודחה אז מאכילין קל קל תחינה ויש לחקור איזה הוה קל ואיזה חמור כאשר אבאר בעזה"י. ונ"ל בעזה"י דיש אשר החולה צריך לאכול איסור להשיג רפואתו פנים בפנים שונים כאשר אבאר תל"י (א) מי שחלה והרופא אמר שצריך לאכול חלב כליות או שומן חזיר או בשר ארנבת או בשר חמור או דג טמא שבו בלבד יתרפא א"כ גוף האיסור הוא רפואתו ולא בהיתר כת וטעם האיסור ירפאהו (ב) מי שחלה והרופאה אמר שצריך לאכול בשר או שומן ואין הבדל אם בשר שור שמן או בשר חזיר שמן או בשר דג שמן בני הבדל אם טמא או טהור ונא נמצא לפניו רק בשר חזיר או בשר ארנבת או דג טמא גם כאן יתרפא החולה מכח וטעם חזיר וארנבת או דג טמא אבל לא הי' רפואתו תלי' בשם האיסור רק בשם הבשר אפי' הי' בשר טהור וכשר ודג הטהור הי' ג"כ משיג רפואתו אבל עכ"פ כאשר לא הי' נמצא לפניו כשר וטהור תרפא מבשר אסור הגם שהי' יוכל להיות מן המותר. ונחזה אנן בעזה"י בפנים הראשון שרפואתו תלי' רק בדבר איסור דכל מאכלי היתר לא יהי' רפואתו א"כ בכה"ג אם לא יבטל האיסור צריך למות ועומד ציות ד' אשר אסר חלב וחזיר ודג טמא נגד חיות של ישראל אז אין דבר עומד בפני פקוח נפש והותר לגבי החולה האיסור דכתיב אלה המצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם אבל אם יצמיח מנתינת התורה מיתות ישראל לא צוה ד' לעשות אותם והותר לגבי פקוח נפש. ואוסף עוד דתורה נתנה תרי"ג מצות ובתוכם שס"ה ל"ת אבל שס"ג ל"ת לא נתן ד' ובמקום של"ת אחת היא כנגד חיות ישראל הותרה כל הל"ת כולם אפי' אם הרופא אמר שצריך לאכול דווקא איסור או חלב כליות או שומן חזיר או דג טמא יוכל לאכול חלב כליות כמו בשר חזיר דהא הותרו כל האיסורין א"כ מה לי איסור חלב שהוא כרת או חזיר שהוא לאו הלא הותרו כל איסורים שעומדים נגד חיותו שחיות החולה תלוי' בעבירת איסורים ואין לך דבר שעומד נגד פקוח נפש מישראל כל האיסורים הותרו דהקב"ה לא נתן איסורים אשר המה יגרמו מיתות בר ישראל א"כ קל וחמור הותרו. אמנם בפנים השני דרופא אומר דצריך לרפואתו בשר שמן מה לי שומן ממעיים או שומן כליות או מה לי בשר שרבוטא או בשר חזיר או בשר דג שמן מה לי דג טהור או דג טמא א"כ הי' יכול להיות עומד כל שס"ה ל"ת ואעפ"כ לא ימות אחד מבני ישראל רק יען שלא נמצא אותו שומן צריך לאכול חלב כליות ויען שלא נמצא בשר שרביטא צריך לאכול בשר חזיר ויען שלא נמצא דג

טהור צריך לאכול עמא אבל הי' יוכל לבוא עכ"פ רפואתו הגם שס"ה ל"ת יעמדו א"כ אז הודחה האיסור ולא הותר דהא לא הי' הכרח שהאיסורים יהי' מתנגד נגד חיות בר ישראל ודוק. ובאופן הזה שאין התנגדות במצות ד' ולא הותרו האיסורי' רק הודחו א"כ הודח רק קל קל אם יש די לדחות הקל לא הודח החמור במקום שיש לרפאותו בעבירה קלה הלא גם הקל רק הודח כמו עשה דוחה ל"ת מצות וחי בהם דוחה איסור כדי לרפאותו רק גדול מצות וחי בהם שדוחה גם ל"ת שיש בו כרת ומיתות ב"ד ואם יש לדחות ל"ת גרידא לא מדחי' החמור ודוק. ונחזי אנן מי שאחזו בולמוס ביוכ"פ כל מה שיאכל הוא בחיוב כרת כמבואר ברמב"ם פי"ד מאכלות אסורות ויצרוך למות אם לא יעבור על הל"ת ועשה חיוב יוכ"פ א"כ הותר לו יוכ"פ והותרה לו אפי' שקצים ורמשים דתורה לא נתנה שס"ה ל"ת ורמזו במצוה דמאכילים אפי' שקצים ורמשים ובע"כ באכילה הנ"ל שעומד נגד פקוח נפש ולא צוה ד' לשמור כל עבירות אם יביא לו בו רפואה מה לי היתר ומה לי איסור ולא שייך בו דין הקל הקל תחילה ולכן לא כתבו הרמב"ם בה' שביתות עשור ודוק. וא"כ איפוא אשה שהריחה בשר קדשים או בשר חזיר דהיא מסוכנת אם לא תאכל מן אשר הריחה חזיר או בשר קדשים הנ"ל א"כ הותר האיסור דאין לך דבר עומד מן שס"ה ל"ת אם יבוא עי"כ מיתת נפש מישראל רק אם די בטעימות כמ"ש אז אין גוף האיסור נגד מיתות ישראל אבל מי שאחזו בולמוס דצריך לאכול אבל אין רפואתו קשור באכילת איסור רק הוא במקום שלא ימצא ידו אכילת היתר א"כ הודחה האיסור כנגדו אז צריך ליתן הקל הקל תחילה וכתבו הרמב"ם בהל' מ"א ובעבור כן השמיט דין כוש ברוטב דאלו לא יהי' השס"ה ל"ת נגד סכנות בר ישראל אבל משעה שצריך לאכול אז אין מבדילין בין קל לחמור הותרו כל האסורים ולכן ר' ישמעאל רצה להתיר אפי' ע"ז או עריות אם העבירה קשור בהצלת נפש מישראל אבל ביומא פ"ה חקרו אי פקוח נפש דוחה שבת אם הצלת נפש אינו קשור בעבירה רק כעת לא ימצא מבוא לעשות בהיתר וצריך לפקוח נפש לחלל שבת ולומד מרוצח או משאר פסוקים שאם אירע שצריך לכך מותר לחלל עבודה ושבת ודרש שמואל וחי בהם ולא שימות בהם בכל ענין דעכ"פ הודחה שבת וכל עבירות וכן מילה גוף קיום מצות מילה תיקון גברא לא קשור בשבת]. ונחקור דלו יהי' שיוכל להתרפאות בבשר כשר עכ"פ עכשיו אין לפניו אלא נבילה הוא נתרפא מגוף האיסור מכח טעם בשר שאוכל אבל טבל דיוכל גם עכשיו להסיר שם טבל דשם טבל היא ברמב"ם בהל' מעשר [טב לא] שהוא טבול למעשר ולתרומה א"כ אם הוא אוכל הטבל לא נתרפא משם איסור דאם יתרום יהי' הגוף הדבר הותר א"כ יהי' נבילה חמור מטבל דבנבילה עכשיו הוה עצם הבשר איסור משא"כ בטבל רק איסור

טבל במיתה ונבילה בלאו וכן טבל ושביעית תבואה שנתגדל בשביעית הוא קודש בעצם שנגדלה בשביעית עיין ספרי מן השדה הובא בכפ"ת אך טבל הוא איסור מיתה ושביעית עשה אבל נבילה ושביעית הא נבילה לא הוה איסור בעצם דהי' ראוי' לשחיטה לא הוה הויתו בכח איסור משא"כ שביעית הויתו באיסור ולכך כתב הרמב"ם נבילה וספיחי שביעית שהוא רק מדרבנן וא"כ נבילה קל משביעית וחמור מטבל רק יען שיש מיתה על טבל זה חומרו ולכך לא נקטו חלב וחזיר וכדומה שהמה בעצם איסורים ופשיטא חזיר ולא חלב ונקטו הפלוגתא בטבל ותרומה ששניהם לא הווין בתולדתם איסור רק נתהוה ע"י מעשה אדם שהביא הטבל דרך שער והרמו תרמו שקרא שם איסור ואין לדמות לא לנבילה שמעצמו נעשה איסור וק"ו שנא לדמות לחזיר וחלב שהם עצם איסור ודוק בקיצור כי הזמן בוגד בי ולא באתי אלא להרחיב גבולי תורה. ובזה התחלתי לחקור על שו"ת רשב"א שהביא הב"י ביו"ד סוף סי' קל"ד שכתב וז"נ ועוד דאפי' תדין כל הקדחות כשעת סכנה אין אומרים שהותרו כל האסורים אצל חולה שיש בו סכנה שא"כ אפי' יש דברים מותרים ואסורים נאכיל אותו מן האסורים אלא דחוים הם אצלו וכל שאפשר להביא לו מן היתר אין נותנים מן האיסורים עכ"ל ודבריו נפלאים מהכ"ת ליתן איסור אם יש לפנינו היתר ולפמ"ש יש פנים בהלכה באופן שפקוח נפש ישראל תלוי רק באיסור א"כ הותרו לו כל איסורים אבל אי אמרי' רק הודחו אז אין נותנים נו רק קל שבאיסור אם אי אפשר להשיג היתר ובענין שעסק רשב"א ז"ל עדיין דבריו נפלאים ודוק. (יט) נסתפקתי בחולה שיש בו סכנה שמותר להציל עצמו בממונו של חבירו ומכר הקצב להחולה בשר שפשיטא דצריך לשלם לו אם הי' בשר נבילה אם צריך לשלם כשוויה של בשר דמבואר ביו"ד אם מכר לחבירו נבילה צריך המוכר להחזיר הדמים כולו וביאר בש"ך סי' קי"ט בשם הסמ"ע דלא נחשב הנאה כלל אבל כאן דהי' מותר לחולה בשר נבילה א"כ מסתבר דצריך לשלם לו עכ"פ דמי בשר נבילה או נימא כיון שעכ"פ החולה מצער עצמו שהאכיל לו נבילה דאורייתא ואלו הי' יודע הי' ממאס וקץ בו עיין ברא"ש יומא ופטור ומסתברא דחייב לשלם דעכ"פ החולה לא יעשה עבירה נהפוך הוא שקיים מצות וחי בהם. נראה לי דשביעית וחדש מאכילין לו חדש דיש היתר לאיסורו והיתרו ממילא יבוא ושביעית אין לו היתר לאיסורו אפי' על ידי מעשה וק"ו נבילה וחדש דמאכילין לו חדש ולא נבילה אבל ודאי חדש וספק נבילה מאכילין לו ספק ולא ודאי חדש ואפשר אם נימא דאוקי על חזקת איסור עיין תוס' שבועות דף כ"ד מאכילין לו חדש ולא נבילה. (כ) נסתפקתי באדם טריפה שאינו יוכל לחיות אם מחללים עליו השבת מי נימא דדווקא מי שיוכל לחיות רבות בימים אז אפי' בעבור חיי שעה מחללים שבת

עיין רמב"ם פי' משניות דהא אפשר דהקב"ה יחייהו וישמור שבתות הרבה אבל אדם טריפה מאי לחלל עליו את השבת הא בודאי ימות ולא ישמור שבתות הרבה וצע"ג. ונ"ל דעכ"פ יוכל לעשות מצות הרבה עד שימות וגם לפמ"ש היש"ש שמיעוט טריפות יוכל לחיות רבות בשנים א"כ אין הולכין בפקוח נפש אחרי רוב אלא חוששין שהוא מן המיעוט ומחללים עליו את השבת. ואוסף עוד אפי' אם האיש הוא תינוק הנמצא בין רוב עכו"ם והוא ג"כ טריפה דיש שני רובות דלמא הוא עכו"ם מכח רוב וגם רוב טריפות ימותו מקץ י"ב חודש אעפ"כ מחללים עליו השבת דכתיב וחי בהם ודאי ועיין במה"ש סי' שכ"ח אי מחללים שבת ברובא ובחזקה ודוק. (כא) נסתפקתי אם צריך ליתן לחולה דבר איסור ויש לפנינו דבר שאסור מן התורה ודבר שאסור מהלכה למשה מסיני אי נחשב דבר הלכה למשה מסיני קל כנגד דבר האסור מן התורה או נא. ונ"ל דיש הבדל אי הלכה למשה מסיני יש לו שורש בתורה והלכה בא לבאר דברי הקב"ה אז האיסור שוה עם המפורש בתורה אבל אם כל האיסור הוא הלכה למשה מסיני אז נחשב כנגד דבר תורה כמו קל נגד החמור עיין בפר"ח יו"ד סי' כ"ט בשם הריב"ש והבן. נראה לי אם צריך ליתן לחולה מתערובת מרק בשר נבילה או מתערובת חלב טמא צריך ליתן לחולה תערובת חלב טמא ברוב כשרה ולא תערובת מרק נבילה בביטול ברוב לפי מה שחידש הנב"י מהד"ת א"ח סי' ס"ו בד"ה ובגוף כיון שאין מלקות על חלב טמא כמבואר ברמב"ם בפ"ג מהל' מאכלות אסורות א"כ הטעם כעיקר לאו דאורייתא דילפי' ממשרת שיש לאו על האיסור משא"כ בטע"כ של חלב טמא יעי"ש א"כ הוה תערובת חלב טמא קל כנגד חמור ואפי' החלב בעצמו הוה קל כנגד מוהל נבילה. (כב) הנב"י ח"ר א"ח סי' ל"ו התפלא בקו' גדולה על הרמב"ם שפסק בפי"ד מהל' מאכלות אסורות בחולה נבילה ותרומה נותנים נבלה והקשה הנב"י בגמ' קאי אי תרומות ומעשרות מן התורה אז הוה נבילה קל ותרומה חמור אבל מקדושת עזרא ואילך דפסק הרמב"ם בפ"א מתרומות ה' כ"ו דאינם מחויבים מן התורה א"כ נותנים תרומה ולא נבילה ואיך סתם הרמב"ם דבריו וצע"ג. ונלע"ד לחדש בעזה"י ומפני קוצר הזמן אכתב רק רמז בביאת כל ישראל אז מחויב כל ישראל להפריש תרומות ומעשרות והוה מצוה מחויבת ומי שעובר הוה פושע ישראל כמו מי שלא מניח תפילין אבל בימי עזרא הגם שנתקדשה הארץ אבל לא הי' ביאת כל ישראל אז לא הוטל עליהם החיוב להפריש תרומה ומעשרות אלא הוה מצוה דרשות מי שחפץ להפריש חלק תרומה ומעשר עושה מצוה כמו מי שמעטף עצמו בטלית דמקיים מ"ע אבל אין מחויב להתעטף ה"ה כיון שלא באו כל ישראל לא"י לא הטיל התורה חיוב שצריך להפריש אבל אם הפריש] קיים מ"ע ואותו תרומה שהפריש

הוה דאורייתא להתחייב עליה מיתה דהא היא בא מקדושת א"י שנתקדשה גם לעתיד ועיין בלשון הרמב"ם שכתב וז"ל ולפיכך לא חייבה אותה מן התורה עכ"ל עוד כתב וז"ל ויראה ני שהוא הדין במעשרות שאין חייב בזמן הזה אלא מדבריהם עכ"ל הרי שדייק שאין החיוב מן התורה אבל רשות הוא מן התורה וחכמים עשו אותו לחיוב ואין פנאי לעיין בסוגי' הש"ס לברר הדבר ורשמתי רק להערה וא"כ נכונים דברי הרמב"ם אם כבר הופרש התרומה הוה התרומה חמורה מן נבילה ודוק. ואוסף נופך כי קדושת תרומה ומעשרות תלי' בשני דברים (א) קדושת הארץ שנתקדשה גורם קדושת תרומה וקדושת מעשר (ב) החיוב שצריכין להפריש ולקרוא שם תרומה ושם מעשר בא מקדושת בני ישראל ואמרה התורה כי תבאו אם כל ישראל באים ביאת כולכם פועל חיוב על כל איש ישראל לתרום ולעשר אבל בביאת מקצת לא הוטל עליהם חיוב גברא אבל אם בכל זאת מפריש וקורא שם תרומה ומעשר המה קדושים מדאורייתא דהא המה באים מקדושת הארץ שנתקדשה אפי' לעתיד והבן. ומיושב קו' כ"מ בפ"א מהל' תרומות הל' כ"ה איך אמרו ביבמות דף פ"ב ר' יוחנן סובר כר"י והקשה מאי הוה דקידשה לעתיד לבוא הא עכ"פ לא הוה ביאת כולם וצע"ג יעו"ש שתי' דרמב"ם יש לו פי' חדש קדושה ראשונה זה אברהם קדושה שניה הוא יהושע. ולפמ"ש ניחא אי קדושה שניה נתבטל ואין לארץ קדושה כלל אז אפי' הפריש ישראל תרומה מעשרות אין בתרומה ומעשר קדושה דאורייתא כלל רק איסור דרבנן תיקנו שיפרישו תרומה ומעשר אבל אי קדושה שניה קדושה לעתיד לבוא א"כ אין בפירות חסרון שנא יתקדשו בקדושת תרומה ומעשר אבל הקב"ה לא נתן חיוב להפריש תרומות ומעשרות רק אם כל ישראל יחנו יחדיו בארץ ישראל אבל בביאת בני ישראל לא הטיל החיוב שיפרישו תרומות ומעשרות אבל עכ"פ נשאר מצוה דרשות ומי שמפריש תופסין התרומה ומעשרות בקדושתן מדאורייתא ולכן אי סבר כר"י דקדשה לע"ל הגם דגברא לא מחויב להפריש רק דרבנן הטילו עליו החיוב להפריש כיון שעכ"פ הפריש הוה התרומה מדאורייתא וא"כ אסור לטומטום לאכול תרומה ודוק. ובזה מיושבים כמה קו' שנתקשה המ"ל בפ"י מהל' תרומות הל' י"ז שהרמב"ם פוסק להחמיר בספק לאכול תרומה וקשה הא תרומה בזמן הזה מדרבנן ועוד דפסק כל המאכל בתרומה מאכיל בחזה ושוק ונתקשה הכ"מ הא פסק בפ"א כר"ל תרומה בזמן הזה דרבנן וכן הביא הג"ה במ"ל בשם ספר יום תרועה יעו"ש במ"נ כמה קו' מגמ' וכמה קו' מהל' קבועות ברמב"ם ולפמ"ש נכון אם כבר הפריש תרומה אז התרומה אסורה מדאורייתא ודוק. (כג) נסתפקתי אם קטן חולה וצריך ליתן לו איסורין אי מאכילין לו ג"כ קל קל תחילה או נימא בשלומא בגדול צריך לדקדק ליתן לו הקל ולא החמור לא

הותר לפניו החמור רק הקל דמכח אלה המצות אשר ועשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם א"כ כיון שיוכל להיות נשאר חי ע"י איסור קל לא הודחה לפניו החמור ואם החולה בעצמו נוטל החמור ענוש יענש בידי שמים דמי התיר לו לאכול חלב אם יוכל להציל עצמו בבשר נבילה אבל קטן שאינו בר עונש כלל דתורה לא דברה רק עם גדולים רק שאסור לגדול לספות בידים איסורים קטן אוכל נבילות הב"ד מצווין להפרישו וכאן שבכל אופן יצרך ליתן לו איסור מה לי שנותנים לו נבילה או חלב הלא אצלו כל איסורים שווין מה לי איסור קל או איסור חמור וצע"ג. ונ"ל בעזה"י דהלא כל האיסורים המה רק ל"ת לא תאכל נבילה לא תאכל חלב רק מי שעובר מצות ד' יש הבדל בעונש נבילה הוא במלקות לבד ואפי' אכל אלף פעמים נבילה במזיד ואפי' בהתראה לא מכניסים אותו לכיפה אבל מי שאכל כמה פעמים חלב הגם שנלקה אם עבר ואכל מכניסים אותו לכיפה שכריסו נבקעת דכתיב תמותת רשע רעה עיין פ"ט סנהדרין ולכן גם בחולה מסוכן אין מאכילין חיוב כרת או חיוב מיתות ב"ד במקום שיש להאכילו איסור לאו שלא לאכלו דבר שענשו חמור אלו אכלו במזיד בבריאות אבל קטן שלא הטיל עליו הקב"ה עונש כלל רק אעפ"כ מצוה להפרישו מאכילת איסורים ובמקום שצריך לעבור אחד מן האיסורים מה לי איסור לאו או כרת הלא כל אסורים בל"ת ואמרו מה לי איסור לאו דנבילה או איסור לאו דחלב עכ"פ הגדול מספי ליה בידים איסור לפקוח נפש ולא עובר עבירה לפ"ע ודוק. אמנם יש לעיין מגמ' סנהדרין דף נ"ה דבעי אם צריך תקלה וגם קלון או די בקלון בלי תקלה ורצה לפשוט מבהמה שבא על קטנה דנהרגת הגם שאין תקלה רק קלון ומשני כיון דמזידה תקלה ג"כ יש רק רחמנא חס עליה ועל הבהמה נא חס רחמנא יעו"ש משמע דאכילת קטן במזיד נחשב תקנה רק רחמנא חס על עונש שלא תענש וא"כ כיון שהחולה אוכל ברצון האיסור יהי' נדון בו על קל וחמור ודוק. אך משבשתא דא בשלומא אם הקטן או קטנה עוברים עבירה בשאט נפש לעבור פי ד' אז במזיד נחשב לתקנה אבל בחולה מסוכן שצריך לאכול לרפואתו אז בודאי בקטן וקטנה ליכא שם תקלה כלל וא"כ מה לי איסור לאו או חיסור כרת הלא צריך נעבור פי ד' הל"ת על פי ד' שצוה לאכול איסורים א"כ ליכא תקלה כלל והבן. (כד) ראיתי בפרשת דרכים סי' י"ט קו' גדולה אפי' אי תרומה חמורה למה נותנים לו טבל יפרוש תרומה ואח"כ יבטל התרומה בחולין למה יתן לו הרבה זתים טבל הלא יוכל לעשות ביטול שהוא איסור קל מה שמבטל איסור. ונ"ל דתורה אמרה אחרי רבים להטות אם המיעוט יחלש כח לרוב א"כ אי לא יתבטל המיעוט נמצא ממילא נא הוחלש כח הרוב אז הי' אנו נוטים אחרי רבים אבל כאן אפי' לא יתבטל האיסור אפי' הכי נהי' נותנים הכל לחולה דהודח או הותר האיסור נגד פקוח

נפש ישראל א"כ ליכא כאן כח ביטול דהא אפי' אם נא יתבטל יהי' שרי לחולה וכ"ת דאצל בריא דהוה מחליש יהי' בטל אז אמרי' נגד בריא אין מבטלין איסור לכתחילה ולנגד החולה ליכא ביטול דהא יאכל בהיתר אפי' אם התרומה לא יתבטל הגם שדבר זה צריך התבוננות לא מנעתי להעיר עליו בפרט אם אמרי' הותרו איסורים לגבי פקוח נפש א"כ היתר בהיתר לא בטל ועיין במג"א סי' ש"י ס"ק א' וקצרתי ברמז מעט והבן. והי' קשה לי למה לא מפריש תרומה ממצות טבל ויתן לו ביחד חולין עם תרומה א"כ בשעת אכילה כל כזית יהי' מעורב תרומה וטבל עם חולין ויאכלם ביחד ויהי' אסורין מבטלין זה את זה בשעת אכילה עיין זבחים דף ע"ח פיגול ונותר ועמא מבטלין זא"ז ועיין בתוס' שם ולפמ"ש בחולה שיש בו סכנה ליכא כח ביטול. ומה שהקשה הפר"ד הלא חטה אחת פוטרת את הכרי א"כ יפרוש מעט ויהי' חצי שיעור וצע"ג. נלע"ד דזה דווקא אם יוכל לפרוש כשיעור אז כל ראוי' לבילה להפריש שיעור נתינה עיין בנב"י מהד"ת ביו"ד סי' ק"י אין בילה מעכב אבל כאן שאין ראוי' להפריש כשיעור דהא יש כאן חולה הצריך לכל הטבל ולהפריש כשיעור ולהאכילו אסור דהא תרומה חמורה א"כ לא מהני הפרשת חטה אחת ודוק ויש לפקפק דהא בעצמו ראוי להפריש כשיעור רק בעבור שיש חולה אסור להפריש כשיעור זה לא נקרא אין ראוי' לבילה ועי' שג"א הל' ק"ש וקצרתי מאד. (כה) נסתפקתי בחולה שמאכילין לו עפ"י הדין הקל הקל אם עבר ואכל החמור אם חייב מלקות או בהתראה מיתה אי נימא כיון שמונח לפניו נבילה אסור לו תרומה או טבל ואם עבר ואכל חייב עליו או נימא כיון שנתרפא הסכנה ע"ו אכילה הנ"ל הגם שהי' איסור חמור עכ"פ לא חייב מלקות או מיתה. ונלע"ד דפטור דהנה התורה גילה אלה המצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם שכל המצות נתונות רק אם אדם יכול לחיות בהם אבל אם יעמדו המצות נגד החיות אז לא יבקש ד' שאדם ישמור המצות והנה כל הדברים אשר ראוים שיתרפא החולה בהם כולם יעמדו נגד החיות שנו דלולא שתורה אסרתן הי' אוכל לאיזה שירצה להתרפא בו וממילא כולם הותרו נגד החיות שנו רק מסברא אמרי' למה יעבור על החמור יעבור על הקל והחמור יעמוד בתקפו כמו בב' מצות אשר באים לאדם ונא יוכל נקיים שניהם בוחר בחמור שבהם ויעבור מצוה הקל ועיין בח"ח סי' תמ"ד ביעור חמץ ומילה יעו"ש או תדיר ומקודש כנגד שאינו תדיר ואינו מקודש עיין זבחים צ"א ובסוף הנ' חנוכה בט"ז שאם עבר ועשה מצוה הקל או האינו תדיר ואינו מקודש לא נקרא פושע ישראל ועובר על הדת כן הוא באופן זה שאם אכל החמור אינו נענש עניו דשם עבר על החמור ואנו רוצים להענישו אמרי' מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת הלא הכל הותר נגדו והגם אמת שהי' ראוי לבחור

בקל בכ"ז אינו חייב על החמור ודוק. (כו) יש לי חקירה אי בב"נ הוה ג"כ הדין מאכילין נו אחד לחבירו או הוא בעצמו קל קל תחילה בפקוח נפש הגם שאזהרה הוא מיתתן היינו במזיד אבל אם הוא עושה להציל חיותו בודאי מותר לו להציל נפשו בכל איסורים דהא הוא אינו מצווה אפי' על קידוש השם עיין רמב"ם בהל' יסה"ת ואברהם אמר ואין יראת אלקים במקום הזה והרגוני על דבר אשתי] אם יהרג על דבר אשתו אין בזה יראת אלקים ואמר אחותי היא עיין בעקידה שם ומי איכא מידי דלישראל שרי להציל נפשו בעבירה ולב"נ אסור וכתיב אלה המצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם והלא אפי' ב"נ נקרא האדם עיין פ"ד דסנהדרין דילפי' מפסוק זה אפי' עכו"ם עוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול בשבע מצות שנו יעו"ש ובתוס' בב"ק בשם ר"ת הבדל בין אדם ובין האדם והגם שלא ניתן שיעורין לב"נ היינו ג"כ במזיד אז בכל שהוא אחשבי' וחייב עליו אבל בפקוח נפש בודאי יש הבדלים והי' לגמ' ביומא לאמור נ"מ אי ילפי' בשאר פסוקים לא אמרי' בב"נ פקו"נ דוחה ואי ילפי' מן אלה המצות אשר ועשה אותם האדם וחי בהם אז אפי' בב"נ פקו"נ דוחה ועיין בפרשת דרכים בג' דרשות ראשונות. (כז) עי' בזרע אברהם פ' נח מה שמחלל שבת בעד חבירו הוא בכלל אין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירו כך הוא ראובן מחלל שבת בעבור ששמעון חבירו ישמור שבתות הרבה יעו"ש ואני הארכתי בשו"ת דכל המחלל נעשה שליח לחולה ולא שייך לומר אשלד"ע דנהפוך הוא אם יש שליחות לא יהי' עבירה והוא סברה ישרה. (כח) הנה ראיתי בכפת תמרים שנתקשה מסוגי' זו דאשה שהריחה בשר קודש דנותנים לה ורש"י פ"ה מאבות כתב שלא הפילה אשה מריח בשר קודש דאלו התאוה לא הי' נותנים לה בשר קודש לאכול וקשה הא מבואר דאנו נותנים לה ותי' לחלק בין בשר קודש חלק הכהנים ובין בשר קודש של מזבח שסומכים הכהנים בבשר מזבח על הנס יעו"ש. ונ"ל דכאן עוברה שהריחה שניכר עוברה אחר ג' חדשים אשר ניכר הולד א"כ סכנת הולד דוחה אפי' בשר מזבח אבל שם באבות לא שנה לא הפילה אשה מעוברת אלא לא הפילה אשה היינו שבאמת היתה מעוברת ועבר מ' יום מטבילתה אבל לא ניכר עוברה לא הי' נותנים לה לאכול דלא הוחזקה עדיין למעוברת שיהי' סכנה לולד והי' דנים הכהנים שאשה עצמה מתאות לאכול ולא הי' נותנים לה ודוק ותל"י מצאתי שם בתוס' חדשים. חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך ברוך הנותן ליעף כח הק' חיים סופר חידושי סוגיא דריחא מילתא:

(חדושי תורה. ב' סוגיות אלו הם מעצם כתי"ק של רבינו המחבר זצ"ל): (א) הרמב"ם פט"ו מה' מ"א הל' ל"ג וז"ל אין צולין בשר שחוטה עם בשר נבלה או בהמה טמאה בתנור אחד, ואעפ"י שאינן נוגעין זה בזה, ואם צלאן הר"ז מותר, ואפילו היתה האסורה

שמנה הרבה והמותרת רזה, שהריח אינו אוסר ואינו אוסר אלא טעמו של איסור עכ"ל. והנה יש לדקדק בדבריו הקדושים א) מה שכתב ואעפ"י שאין נוגעין זה בזה הוא כשפת יתר, דפשיטא דאסור לצלות איסור והיתר ביחד אם נוגעין זה בזה, דאפי' אם נגעו אסור בדיעבד כדי קליפה או נטילה, אפי' אם שניהם כחושים, וא"כ אין שייך לומר אעפ"י, דמשמע לא מיבעיא בנוגעין בודאי אין צולין, אלא אפי' בלא נוגעין אין צולין, והא רחוקים זה מזה, דבנוגעין אסור בדיעבד, ובלא נוגעין מותר בדיעבד. ב) הלא בנוגעין אסור מטעם דבולעת טעם איסור בהיתר ובלא נוגעים ליכא טעם רק ריח וא"כ אין הנגיעה מעין הנידון שעוסק בהלכה זאת, שאין צולין מטעם דפסק דגם לוי מודה דריחא מילתא לאסור לכתחילה. ג) שכתב ואם צלאן הר"ז מותר, משמע ע"כ בכל גוונא כמו ברישא דאין צולין דאסור בכל גוונא, בין נוגעין ובין לא נוגעין, ה"ה בדיעבד מותר בין נגעו ובין לא נגעו, וזה אי אפשר דבנוגעין בודאי אסור כמבואר בגמ' בפרק ג"ה ובש"ע סי' ק"ה. ד) שכתב אפי' היתה האסורה שמנה הרבה והמותרת רזה, שהריח אינו אוסר אלא טעמו של איסור עכ"ל, הוא פלא, הלא די שיכתוב שהריח אינו אוסר, למה לו להרמב"ם להזכיר שטעמו של איסור אוסר הלא אין כאן מקומו להזכיר טעם כעיקר אוסר. והנלע"ד ליישב בעה"י, דפלתי סי' ק"ח סק"ה חידש בפי' דברי התוס' ע"ז דף ס"ו שכתבו דבתנור גדול מותר לאפות בלבד שלא יהי' נוגעין זה בזה עכ"ל, ונתקשה הגאון דמה קמ"ל, הא אם נוגעין אסור כדי נטילה כמבואר בסי' ק"ה, ותי' דבר חדש דאם נוגעין אלים כוחם, ששואבים ריח איסור, ואוסר אפי' בתנור גדול, ששואב ריח ביותר ואוסר כולו, והביא ראי' מדברי התוס' ריש כיצד צולין דאסור לצלות עם חזה ושוק דאסור לזרים וקשה דלמא בכחוש ולא אוסר רק כדי נטילה, ויתן גם הכדי נטילה לכהן, א"ו פשיטא דאוסר כולו מחמת ריח ודוק. ונ"ל דזה דוקא אי אמרינן דריחא מותר בדיעבד, דהוה רק משהו מכח חולשתו, אז אפשר בבליעה וריח אסור כולו, ואפי' אי אמרת ריחא לאו מילתא, אבל עם כח בליעה ביחד אז חזק כח ריח ואוסר כולו. אמנם הרמב"ם סובר דבר חדש במאי דפליגי רב ולוי, כ"ע מודו דריח הבא ע"ו צלי אש שבא ריח מחמת שמנונית ורוטב אותו ריח אסור בפני עצמו דהוה כל היוצא מן האיסור אסור, כי פליגי אם הריח אוסר כשבא בתערובות. והנה מצינו דהגם דגילתה התורה הטמאים לאסור צירן ורוטבן, בכל זה צריך קרא לטעם כעיקר, ופי' הריטב"א דציר כל זמן שהוא בפני עצמו אסור, אבל אם נתערב בהיתר הי' מסברא שיהי' מותר לכן צריך קרא על טעם כעיקר יעו"ש ועי' בחות דעת סי' צ"ח שהאריך. ולפי"ז סובר הרמב"ם דריח הוא דבר איסור אם נתהוה ע"י הממש של איסור, ואסור כשהוא בפני עצמו, אבל אם בא בתערובות אז אינו אוסר ההיתר, אפי'

אם יהי' חזק שבא מחמת שבלע החתיכה שמנונית איסור, אעפ"כ אין לנו לדון אלא על השמנונית, ואם יש בחתיכה ס' נתבטל הבליעה, אפי' אם נרגש ריח חזק של האיסור, דתורה לא גילתה רק שטע"כ אוסר, אבל לא גילתה שריח אוסר תערובות היתר, דרב סובר ריחא מילתא לאסור גם להיתר, ולוי סובר אפי' גדי ודבר אחר שהוא חזיר ששמן הרבה, אין בריח כח לאסור, רק בפת ושומן או פת עם דגים שנצלו, דעכשיו שניהם היתר, עדיין הוה כאלו הריח עומד לפני עצמו ואסור, דהא אין לנו לדון שריח יהי' אוסר, דהכל היתר עדיין אז הריח חשוב איסור. ועתה ברוך ד' בא נא וראה שרמז הרמב"ם, לכתחילה אסור לצלות בשר שחוטה עם בשר נבילה ואעפ"י שאין נוגעין זה בזה, שיצמח ריח מזה ע"י בלוע, ואם צלאן הר"ז מותר אפי' אם נוגעין זה בזה, ואפילו האסורה שמן והמותרת רזה אם יש ששים לבטל, אין הריח הבא מחמת הבלועה אוסר, הגם שהי' ג"כ ריח פיטום, וביאר הטעם שהריח אינו אוסר הגם שריח איסור אסור בפני עצמו, אבל אינו אוסר להיתר אפי' אם בא בצירוף בליעה, דאין אוסר להיתר אלא טעמו של איסור, שם חידשה התורה טע"כ לאסור ההיתר ע"י טעם, אבל ע"י ריח ליכא היתר שנאסר אפי' ע"י פיטום וע"י בלוע כנלע"ד. וראי' לזה דהנה הפלתי בסק"ו התקשה על התויו"ט שכתב שר"ע מברטנורא כתב בתרומות הטעם דפת אסור משום ריחא מילתא ובמכשירין כתב הטעם ששואב גוף היין. והקשה שהוא פלא דא"כ איך רצה הגמ' להוכיח דריחא מילתא הא ריח אינו מכשיר, וע"כ דפליגא אי שואב גוף היין, וא"כ אינו שייך לריחא מילתא, ותי' משום בתרומה המעט בטל ברוב וע"כ דאסור משום ריח יעו"ש, וקשה הא כיון דאיכא בלוע אז לכ"ע ריח אוסר אפי' כולו, כמו במצה וחמץ שנוגעים אפי' בתנור גדול, וא"כ אין ראי' על ריחא מילתא אם אין שם בלוע, וע"כ דגם בזה אין ריח אוסר ודוק. ומש"כ הלח"מ פ"ט הכ"ג בפי' דברי הרמב"ם מפני ששואבות היינו ששואבות הרבה והוה טפי מריחא הוא פלא דמפורש בפי' המשניות להר"מ בתרומות פ"י מ"ג ששואב גוף היין. אך הלשון שאמרו בפסחים דף ע"ו מ"ט ריחא בעלמא הוא וריחא לאו מילתא היא, ולכאורה חלילה כשפת יתר הוא, הי' לקצר ולומר מ"ט ריחא לאו מילתא היא, וצע"ג. אמנם נכון אם הי' כאן בליעה וגם ריח אז גם ריח חזק הוה מילתא, אבל כיון שהוא רק ריח בעלמא בלא בלוע אז ריחא לאו מילתא ודוק. (ב) עלה בדעתי הערה חדשה בתוס' ע"ז דף ס"ו ע"ב ד"ה אביי דחדשו דאביו סובר דריחא מילתא היא והוה כשותה ורבא פליג דריחא לאו מילתא היא דהריח נכנס ומזיקו יע"ש, והקושיות רבו מאוד מאוד. ונ"ל להסביר בודאי ריח אין בו ממש וגרע מטעם כעיקר, רק עכ"פ יש בו הנאת גרון, א"כ במזיד יהי' אסור מצד אחשבי', דהא לר"ש דאמר כל שהוא למלקות

הסביר הריטב"א שהוא מצד אחשבי', ורבנן דפליגי ס"ל דנהפוך הוא, מדיכול לאכול יותר ואוכל רק חצי שיעור הוא האות דאינו רוצה להחשיב אותו, דאוכל כ"ש יען שהוא קל באיסורו, וא"כ סובר אביי אם מריח בפיו שיבוא הנאת יי"נ בפיו הוה כשותה, ורבא סובר דלא הוה כשותה רק מכח אחשבי' יען דנהנה דרך פיו והנאת גרון, אבל אם מזיקו איך נאמר דאחשבי' הלא מריח רק כדי להבחין היין, אם ישתה מהיין אינו מזיקו, והריח מהחביות הולכים בפיו ומזיקו, הרי שסובל היזק בגופו שלא לשתות, והגם שאעפ"כ נהנה, רבה ההפסד על הריוח, ובע"ז כתיב לא ידבק בידך מאומה כמבואר בחולין דף ח' ע"א דמותר בכה"ג. ואפשר לומר הא אמרנו לעיל דאם אינו מזיק, אז ריחא מילתא הוה כשותה מכח אחשבי', היינו אם נהנה בעין אז מחשיב אותו, אבל אם הוא בתערובות אז לא שייך אחשבי', דהוא רוצה להנות מההיתר שבתערובותו ובזה מיושב קו' מהרש"א מאי הקשה רבא לאביי מכמון. וקשה תקשה לנפשי' הא ריח הוה כשותה, אע"כ דמקלי קלי א"כ גם לאביי לא קשה וצע"ג. ולפי מש"כ דכמון הוא בתערובות א"כ לא שייך אחשבי', וריח בפני עצמו לא הוה כשתי' רק אם הוא כשותה מכח אחשבי' אז מותר בבת תיהא דמזיקו, אבל לאביי דסובר אעפ"י שמזיקו הבת תיהא אסור, וע"כ דהוה כשותה ממש, דלא מהני להתיר הא דמזיקו אם ריח אסור מכח טעם כעיקר עיין פלתי סי' ק"ח סק"ו יעו"ש, א"כ שפיר הקשה דלא יהני גם התערובות להתירו מאיסור ריח כמון של תרומה ודוק. (ג) עוד עלה בדעתי חקירה הגם אם נתבטל מין בשאינו מינו בשישים, הגם שמריח עוד ריח האיסור, דהוא מותר וריחא לאו מילתא כאשר העיר בפלתי בס"ק ז', ונ"ל דשאני התם דנתערב ממש או ציר דהוה טעם כעיקר, א"כ כאן דלא מרגישים בחיך טעם האיסור, ונתבטל גוף האיסור א"כ הריח הוה מדבר המותר, ולא שייך לאסור בעבור הריח דהוא כבר היתר, אבל אם לא נתערב ממש או טעם כעיקר רק ריח איסור בא בתוך ההיתר, א"כ אם ריחא מילתא ונחשב לאיסור, אז אפילו באינו מינו אסור, דהא אין ממש שיתבטל, והריח ניכר ונרגש, ואיך יתבטל הריח הנרגש בממש, בשלומא אם בא ריח גדי או ריח טלה אמרינן דריח בטל בשאינו מינו, דריח עם ריח הוה כמו בממש, אבל ריח בממש אי אפשר להתבטל ומיושב קו' מהרש"א אם אביי ידע ללוי אם נתערב הריח מותר, ורק בבת תיהא אסר אביי, א"כ מאי פריך רבא על אביי מכמון שהוא בתערובות יעו"ש. ולפי"ז ניחא דשאני בבשר נבלה כחוש ובשר שחוטה שמן או אפי' נבלה שמן ובשר שחוטה כחוש דמפטמי אהדדי, א"כ שניהם מולידים ריח ויתבטל הריח של איסור בתוך הריח של היתר, וריחא לאו מילתא ונתבטל, הפיטום והביטול באים כאחד, כאשר יפטם הנבילה גם השחוטה תתן ריחה, ומבטל לריח הנבלה, אבל כמון

בפת דהוה ביטול ריח בממש, בזה אין בטל, ואם ריחא מילתא יהי' הפת אסור ומשני אביי דמקלי קלי איסורא, וריח הנשאר מן האיסור הנשרף, אין בו איסור יען דמקלש קליש ודוק. (ד) ירושלמי פ"י מתרומות וז"ל מהו לצלות משני שפודין אחד של בשר שחוטה ואחד של בשר נבילה בתנור אחד, ר' ירמי' בשם רב אסור ושמואל בשם לוי מותר, פליגא מתני' על רב אין צולין שני פסחים בתנור אחד מפני התערובות, לא אמרו אלא מפני התערובות הא שלא מפני התערובות לא עכ"ל. ולכאורה יש להקשות מאי קו' דלמא טעמא דרב דאמר אין צולין בשני שפודין בתנור אחד משום תערובות גופין, כמו דאין צולין שני פסחים מפני תערובות גופן, אבל על ריח לא חשש כלל, ונהפוך הוא לוי מתיר ואינו חושש על תערובות גופין, וקשיא ללוי, והירושלמי הקשה על רב וצע"ג. ועלה בדעתי מדנקט שחוטה עם נבילה, דמשמע משום דהוה מין במינו אוסר רב, הא שחוטה עם טמאה מותר, ובשלומא אי הטעם משום ריחא מילתא אתי שפיר, דבמין במינו אזיל רב לשיטתו דהוה במשהו. אבל מין בשאינו מינו מתיר באמת, דלא שייך אין מבטלין איסור לכתחילה, דאין כוונתו לבטל, ועיין במחצית השקל סי' תמ"ז סק"ד אבל אי מפני התערובות גופין אוסר רב לינקוט שחוטה עם טמאה, דהא תערובות גופין שייך אפי' במין שאינו מינו כגדי וטלה כמבואר בתוספתא ודוק. אך עדיין קשה למה חושש לוי בשני פסחים לאסור מפני תערובות גופין, ובשחוטה עם נבילה מתיר לכתחילה ולא חשש על תערובות גופין, ופלא גדול. ונלע"ד דלוי סובר בשלומא בפסחים דשניהם היתר בעצם רק דבאכילה נתהוה איסור, אז חיישינן דלא ישמרו הבעלים להקפיד, הגם דבשעת אכילה יתהוה איסור דנמצא דנאכל שלא למנויו, אבל עכ"פ הוה היתר בהיתר, וחיישינן דלמא לא יזהרו, אבל אנבילה ושחוטה כל ישראל בחזקת כשרות לשמור מאוד שלא יתחלף לו נבילה בשחוטה, דוגמא לזה דגזרינן בבב"ח שלא לאכול עם מכיריו על שולחן אחד, וגוי עם ישראל מותרין לאכול בשולחן אחד, יען שבשר בחלב האי לחודא שרי, ועיין ביו"ד סי' פ"ח ובסי' רכ"א בנדר הנאה מחבירו ועיין בש"ך סי' פ"ח, ועיין רשב"א בת"ה דרצה לומר בשני פסחים ריחא אין אסור לכתחילה יען דששניהם היתר ומכ"ש דחיישינן לשמא יתחלפו יען דשניהם היתר בעצמם ודוק. ולולא דמסתפינא אמרתי דירושלמי לא פליג אש"ס דילן דלוי מתיר רק בדיעבד, וגם בירושלמי לא הוזכר התוספתא מן גדי וטלה, וגם יתר דקדוקים, אמרתי, דירושלמי חקר אם ריח כלי אסור לכתחילה עכ"פ או לא, וחקרו מהו לצלות שפוד של נבילה ושפוד של שחוטה בתנור אחד זה אחר זה, אבל לא חקרו אם מותר לצלות שניהם כאחד ורב אוסר לכתחילה ריח של כלי, ולוי מתיר ריח של כלי אפי' לכתחילה, והקשה דשם תנן שאסור לצלות

שני פסחים בתנור אחד מפני התערובות שמא יתחלפו זה עם זה, אבל מחמת ריח שיש בתנור לא אסרו כלל וקשה לרב. (ההמשך חסר בכת"י וחבל על דאבדין). חידושי סוגיא דחצי שיעור (שנת תרמ"ה אלול). הרמב"ם פ"ב מה' שביתת עשור הל' ג' וז"ל אכל או שתה פחות משיעור זה אינו חייב כרת אע"פ שהוא אסור מן התורה בחצי שיעור אין חייבין כרת אלא על כשיעור עכ"ל, והדבר פלא אם יהי' הדין שיש על חצי שיעור כרת, ח"כ הוה החצי שיעור שיעור גמור, שחיוב עונש מגלה מה שהוא שיעור ואם יש כרת אפילו על חצי זית, א"כ חצי זית הוא השיעור. כמו בחלב ונבילה וטריפה יען שיש מלקות על כזית, הוה חצי זית חצי שיעור, אבל אם יהי' מלקות על חצי זית, א"כ הוה חצי שיעור שיעור שלם וה"ה כאן אם יש כרת על חצי כותבת הוה חצי כותבת שיעור שלם, וא"כ איך כתב הרמב"ם אעפ"י שהוא אסור מן התורה בחצי שיעור אין חייבין כרת אלא על כשיעור, הלוא אם יהי' כרת אפילו על חצי כותבת, א"כ לא הי' חייב על חצי שיעור, אלא על כל השיעור והי' להרמב"ם לומר דיש כרת על כשיעור, אבל חצי שיעור אסור עכ"פ מן התורה, ולא להשמיענו חידוש אפי' שחצי שיעור אסור מן התורה, אין חייבין עליו כרת. ונלע"ד לתרץ דבכל איסורין כגון נבילה וטריפה חזיר או חלב, דהמה איסורי חפץ והתורה אסרה לאכול חפצים של מאכלים אלו, ונתנה בהם שיעורים בכזית, ולא משכחת בחצי שיעור החיוב מלקות או כרת כי כך גזרה התורה השיעור באכילה היינו כזית איסור, אבל ביוה"כ שגוף האוכל היתר, ובקשה התורה עינוי, והנפש אשר לא תעונה ונכרתה, ותלי' בישוב הדעת וצריך ככותבת שהוא קרוב שני זיתים כמבואר ברמב"ם שם הל' א', וא"כ הי' מסברה אם אכל חצי שיעור בשוגג ואכל אחר כך חצי שיעור במזיד, יהי' חייב כרת, דחצי שיעור האחרון פועל יתובא דעתא, א"כ על פעולת אכילה שפועלת ישוב הדעת יהי' מחיוב כרת, רק אם חצי שיעור מותר לו מן התורה א"כ לא נפק היתובא דעתא באיסור, אבל משום שהוא אסור לאכול אפי' חצי שיעור, והתחיל בעבירה אז בחצי שיעור שגומר ישוב הדעת, יהי' חיוב כרת דהא עשה ישוב הדעת בחצי שיעור האחרון, וחידש הרמב"ם שדין תורה צריך לישוב דעתו ע"י פעולת כל השיעור באיסור, וכאן הגם שבא ישוב הדעת בפעולת חצי שיעור שנתיישב דעתו, עכ"פ הוא בא גם ע"י צירוף חצי שיעור הראשון שאכל בשוגג, או ע"י שהי' חולה, ע"כ לא בא כל הישוב הדעת באיסור ופטור מכרת, שצריך לבוא כל הישוב הדעת בפעולת עבירה ודו"ק. ואוסיף בשלומא לר"ל דחצי שיעור מותר מן התורה וא"כ מותר לאכול חצי שיעור לכתחילה, א"כ לא ס"ד שיהי' חייב כרת, הגם שפעל יתובא דעתא, כיון דמעשה אכילה הי' פעולת היתר ליכא עונש כלל וכדאיתא בפנ"י פסחים דף כ"ה דבלי פעולת

עבירה ליכא חיוב דכתיב ונכרתו הנפשות העושות יעו"ש, אבל לר"י דחצי שיעור אסור מן התורה, א"כ הוה בכל אופן אכילת חצי שיעור פעולת עבירה, ואז פעולת עבירה פעל יתובא דעתא ע"י איסור, ולכן חידש לנו הרמב"ם דאעפ"כ ליכא עונש כרת על חצי שיעור אלא על שיעור שלם. אעתיק מש"כ בגליון ברוך טעם בשער הכולל בד"ה והשתא, כתב על דברי הרא"ש ביוכ"פ דף י"ב התירה לעוברה וכו' וכתב בנדון הנ"ל וז"ל נראה מדבריו בחולה מסוכן ביוה"כ שדי לו באכילת פחות פחות מכשיעור תוך כא"פ, אם עבר ואכל כל השיעור בזא"ז תוך כא"פ חייב כרת ומלקות, דהא לצורך הצלת הסכנה הי' די לו באכילת פחות פחות, ועד"ז גם בשאר איסורים שצריך לחולה שיש בו סכנה לאכול מדברים האסורים, ודי לו בפחות מכשיעור, אם עבר ואכל כזית בכא"פ רביע עליו חיוב הלאו שעבר שלא לצורך עכ"ל, וכתבתי על הגליון וז"ל בחידושי חקרתי זה וחלקתי כיון דחצי שיעור הותר לו לפקוח נפש, א"כ אי אפשר לצרף ללקות עליו אם אכל עוד עד כזית בכא"פ, דהחצי שיעור אכל בהיתר ואיך יתחייב על חצי שיעור אחרון, בשלומא אם אכל כזית בפ"א אפשר לומר הלא הי' לו די בחצי זית כדי שפקוח נפש ידחה האיסור וכיון שלקח כזית לא התחיל להיות הודחה, אבל מה שנאכל אח"כ בתוך כא"פ ליכא לצרף למה שכבר הותר ודו"ק. חידושים במס' קידושין וגיטין:

(ח"ת אלו הם מימי עלומיו של רבינו המחבר זצ"ל, מה שכתב לאחיו הגאון ר' יעקב שלו' סופר זצ"ל, עיין בריש ספר קן סופר):

הנה הפני יהושע בהקדמתו לסדר נשים הקשה קו' עצומה על שיטת רש"י וקידושין מ"ג ע"א) דס"ל דקטנה שאין לה דעת לשמור גיטה אינה מתגרשת אפילו ע"י אביה, והקשה דאמרי' בגמרא (סנהדרין ס"ט) אין אשה יכולה לילד עד י"ב שנה, והקשה מגמ' הא שלמה לתמני' נולד, ומשני שאני בת שבע וכו', וקשה הא ילד הי' לדוד מבת שבע קודם שלמה, ואם נולד שלמה לתמניא הרי דוד נשא לבת שבע כשהיא בת שש, שני שנים לשני עיבורים, ואמרי' דוד לא חטא כל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות כותב לאשתו והיתה מגורשת, ומסתמא הי' דוד ממתין ג' חדשים לימי הבחנה, וא"כ הי' דוד נושא אותה לשש וג' חדשים, א"כ היתה בשעת גירושין בת חמש שנה פירוש לפני פעוטות דעונת הפעוטות כבת שש אבל מקודם אינה יכולה להתגרש, ואיך היתה בת שבע מגורשת, בשלומא לשיטת ר"ת דאם אינה יכולה לשמור את גיטה יכולה להתגרש ע"י אביי, אפשר לומר דאביה הי' מקבל את גיטה, אבל לשיטת רש"י דאם אינה יכולה לשמור את גיטה אינה יכולה להתגרש אפי' ע"י אביה קשה איך היתה מגורשת. נראה לי דהנה בגיטין (י"ח ע"א) איתא פלוגתת רב ושמואל מאימתי מונין לגט רב אמר משעת

נתינה ושמואל אמר משעת כתובה ת"כ דרב השולח גט לאשתו ונשתהה שליח בדרך כו' ת"כ דשמואל המשליש גט לאשתו ואמר אל תתנהו לה אלא לאחר ג' חדשים אינה צריכה להמתין ג' חדשים והלכתא משעת כתיבה, לפי"ז י"ל מה שהוא מקשה הוא התירוץ, לעולם דוד הי' נושא אותה לשש ונתגרשה קודם שש ובכה"ג שכתב לה גט ואמר אל תתנהו לה אלא לאחר ג' חדשים, ולאחר ג' חדשים היתה בת שש, ואין צריך להמתין ג' חדשים דמונין משעת כתיבה וביום שיכולה להתגרש אז הי' דוד נושא אותה, ומיושב קושיתו. קידושין מ"ד ע"ב בעי מיני' רבא מר"נ נערה מהו שתעשה שליח לקבל גיטה מיד בעלה כיד אביה דמיא או כחצר אביה דמיא, א"ל אין עושה שליח, איתיבי' קטנה שאמרה התקבל לי גיטי אינו גט עד שיגיע גט לידה, הא נערה הר"ז גט ומשני חסורי מחסרא וכו' לכאורה תמוה מאוד הא רבא הי' בעל האיבעיא אם יכולה לעשות שליח או לא, ואח"כ כי קא משני אינה יכולה לעשות שליח לקבלה, והקשה עליו ממשנתינו בגיטין משמע שיכולה לעשות שליח לקבלה ואם רבא הוי ידע מאותה משנה, למה לא איפשיטא לי' ממתניתין, דמסתמא הי' הוא המקשה דהא ר"נ א"ל לרבא אין עושה שליח וע"ז איתביה משמע דרבא הקשה לר"נ. ונראה לי דהנה במתניתין בגיטין תנן נערה המאורסה היא ואבי' מקבלין את גיטה וכו' והנה ממתניתין לא ידעינן אם דוקא נערה ולא קטנה או ה"ה לקטנה והא דנקט נערה להודיעך כחו דר"י, וגם אינו מבואר אם נערה יכולה לעשות שליח לקבלה או לא, והנה י"ל דאם נערה יכולה לעשות שליח לקבלה יהי' קטנה במדרגה שיכולה לקבל גיטה, אבל אם נערה אינה יכולה לעשות שליח לקבלה הוי קטנה במדרגה שאינה יכולה לקבל גט, ורבא הוי מסופק בשניהם אם נערה יכולה לעשות שליח לקבלה וקטנה יכולה לקבל בעצמה, או נערה אינה יכולה לעשות שליח לקבלה וקטנה אינה יכולה לקבל, והשתא רבא לא הי' יכול לפשוט ממתניתין דאיכא למימר דהתנא איירי מדעת אביה ולא יכולה הקטנה לקבל גט ונערה לעשות שליח לקבלה, והוא הי' מסופק בשניהם היכא דלא הי' מדעת אביה ולא הי' יכול לפשוט, אבל השתא דקאמר ר' נחמן אינה יכולה לעשות שליח לקבלה ולא מחלק בין מדעת אביה ובין שלא מדעת אביה משמע דלא משכחת שיכולה לעשות שליח לקבלה וקשה שפיר ממתניתין אפילו אם איירי התם מדעת אביה ומשני לעולם מדעת אביה נמי לא מהני והתם מיירי שאין לה אב ומשום הכי יכולה לקבל אבל לעולם מדעת אביה נמי לא. גיטין ס"ד ע"ב תוס' ד"ה שאני שתופי מבואות דרבנן משמע דר' יהודא ור"ח פליגי וכו' וא"ת הא זכי' מטעם שליחות וכו' לכאורה לא הבנתי למה לא כתבו התוס' כאן וא"ת הקושיא לר"י דהא קו' זו לא קשה אלא לרב יהודא דסבר דזוכה לאחרים קשה הא זכי' לאחרים

מטעם שליחות, אבל לר"ח דסבר זוכה לעצמו ואין זוכה לאחרים לא קשה קו' זו, ולמה לא כתבו התוס' כאן תיקשי לי' לר"י כמו שכתבו לקמן וא"ת תיקשי לי' לר"י מאיש זוכה ואין קטן זוכה וכו', ואי ממילא ידעינן דקו' זו לא קשה אלא לר"י, למה כתבו תוס' לקמן תיקשי לי' לר"י וצ"ע, ויותר קשה לי דלקמן כתבו התוס' תיקשי לי' לר"י מאיש זוכה ואין קטן זוכה, דקו' זו קשה אפי' לר"ח דסבר לעצמו יש לו זכי' והתם קתני איש זוכה ואין קטן זוכה משמע אפי' לעצמו וקשה אפי' לר"ח, אע"פ שפירש"י בקידושין איש זוכה ואין קטן זוכה לאחרים, היינו בדאית לי' שותפות בגוי', ומה שייך לומר אין זוכה לעצמו הא בהמה גופי' שלו, ע"כ פירש"י אין זוכה לאחרים, אבל לעולם מה שאין שלו אין יכול לזכות אפי' לעצמו, ונמצא ד' התוס' הפוכין דלעיל משמע דקשה אפי' לר"ח ולעולם לא קשה אלא לר"י, וכאן כתבו תוס' תיקשי לי' לר"י וקשה אפי' לר"ח וצ"ע. ונ"ל דחד קושיא היא בירך חברתא, דלכאורה קשה מפני מה לא הקשו תוס' מקודם מאיש זוכה וכו' אבל י"ל דידע דהתם לא הוי דעת אחרת מקנה אותם, לפיכך הקשו תוס' מקודם מאתם גם אתם, ומשני דאין למעט קטן מתרומה אלא מילתא דליתא בדנפשי', והוה ס"ל לתוס' דהשתא חזר מסברא ראשונה דדעת אחרת מקנה אותם אלא תלוי רק באיתא בדנפשי' או לא וקשה שפיר מאיש זוכה ואין קטן זוכה, דקטן איתא בדנפשי' בפסח דהא ממנין עליו בקרבן פסח, ומשני התם לא הוה דעת אחרת מקנה אותם, דשנים בעינן דעת אחרת מקנה אותן וגם דאיתא בדנפשי', אבל התם לא הוי דעת אחרת מקנה אותן, לפי"ז מיושב הכל על נכון, דלעולם קו' זו מאתם גם אתם קשה דוקא לר"י, ואין צ"ל תיקשי לי' לר"י דממילא ידעינן וכי תימא מפני מה קאמרו התוס' לקמן תיקשי לר"י, י"ל דהתוס' הוכרחו לומר כן דלכאורה קשה קו' זו אפי' לר"ח אלא י"ל דידע דהתם לא הוי דעת אחרת מקנה אותן, אלא מפני שקו' ראשונה מאתם גם אתם לא הי' קשה אלא לר"י וצריך לומר לדידי' חילוק היכא דאיתא בדנפשי' או לא, וקשה קו' זו, אבל לר"ח לא קשה קו' ראשונה ממילא הוי ידע דהתם לא הוי דעת אחרת מקנה אותן, אבל משום ריהטא קשה קו' זו אפי' לר"ח, ע"כ צריך תוס' לומר דקו' זו לא הוי אלא לר"י:

ח

הקדמה

הקדמת המחבר:

יתברך העוזר וישתבח המושיע הוא הבורא שמים וארץ שרפים

עומדים ממעל לו וחיות הקודש מנשאים כסא כבודו וכל צבא מרום יזמרו וישוררו תקפו תפארתו וגדולתו ובגדולתו משגיח ממכון שבתו ממעמקים על הארץ לעמוד לימין העזוב והרצוץ עוזר דלים ומושיע עזובים סומך חלושים ותומך מדוכאים עיני כל אליו ישברו ובטובו נותן ומשפיע ומשביע לכל חי רצון. ואני הגבר האביון החלוש והמדוכה אחד בתוך רבבי רבבות ישראל אשר אביו ואמו עזבוהו ולא נשאר לו אלא ליתן עיניו ביושב השמים ועליו השלכתי מבטחי מנעורי והוא הגדיל חסדו עלי מעודי עד היום הזה מה אומר ואדבר ואספר מרב טוב אשר גמל עלי אגידה ואדברה עצמו מספר כי צרות רבות סבבוני רעות גדולות הקיפוני כמה וכמה פעמים לא האמנתי בחיי וכרגע באפו חיים ברצונו מן המצר קראתי יה ויעננני מה אשיב לד' על כל תגמולוהי עלי ד' הגדלת חסדך עמי אם גם בכל נשימה ונשימה אהללך ובכל רגש ורגש אשכחך ובכל הבטה והבטה אשתוממך אין די עולה על אחת מאלף אשר היטבת עמדי קטנתי מכל החסדים אשר עשית עמדי ולא ידעתי להודות לך רק בזאת שאגיד זרועך לדור לדעת שכל קויך לא יבושו ולא יכלמו לנצח כל החוסים בך. וחסדי ד' אזכיר שבזכות אבותי ורבותי ז"ל העמיד לי גם עתה מטיבי לכת שעזרוני להיות לאל ידי להוציא לאור ספרי על ח"מ מספר התשובות אחד וחמישים בצירוף יחדיו עם התשובות של הא"ע שנים וחמישים עולים במספר "מחנה" ואצלתי בזה בעזה"י שיהיה המחנה שומר בעדי ובעד ביתי לתת לנו חיים וברכה בעוה"ז ובעוה"ב עד עולם אמן. המנדבים אזכיר לברכה ואלו שמותם הקצין ר' פנחס ווייס נ"י מעיר פוטנאק והקצין ר' זלמן ניימאן נ"י (הוא חתן תמים של אחי הרב המאה"ג הצדיק ר' יעקב שלום ז"ל ד' יברך ביתו וזרעו) מעיר וויען והקצין ר' זלמן לעווינגער נ"י מכפר וואדנא והקצין ר' אלעזר צוקער נ"י מכפר ווארקאן יהיה משכורתם שלימה מעם ד' אלקי ישראל ויברך אותם ואת ביתם ואת כל אשר להם לטובה אמן סלה. ומנשים באהל תברך היא בת אחות אמי האשה הזקנה החשובה מ' פיגלה תי' אלמנת אדם כשר ר' משה ווערנדארפער ז"ל מעיר וויען היא גמלה לי חסד בנעורי וגם עתה עזרה לי יברך ד' אותה שתזכה לשיבה טובה כאות נפשה אמן. ובאתי כהיום לעשות בעזה"י קורת רוח לכל האנשים אשר נדבו לבם לעזור לי להוציא ספרי ח"ש בכלל שלא יאמינו שהניחו כספם וזהבם במקום שאינו עושה פירות חלילה ולא אציג עדות בזה שיש תל"י תחת ידי מכתבים מגדולי תורה וגאוני ארץ אשר כבדוני בהשגות ופלפולים על פסקים שונים מספרי שהוא מופת שנתקבלו דברי וחוטבו בעיניחם (וברצות ד' אקוה להוציא לאור אותן השגות ופלפולים ואת אשר השבתי להם כיד ד' הטובה עלי) כי עדות זה אשורנו ולא עתה רק בחרתי להדפיס מכתב אחד מרב האי גאון המפורסם הגדול

ליהודים רבן של וישראל הצדיק שהיה אב"ד דק"ק לעמבערג חרב ר' יוסף שאול ז"ל אשר כתב לי בחורף העבר כאשר שלחתי לו:

ספרי ח"ש על יו"ד וא"ע ואעתיק פתשגן הכתב. ב"ה יום ה' חיי תרל"ה לבוב שלום וברכה וכ"ט לכבוד הרב הגאון הגדול המפורסם צדיק נשגב מ' חיים סופר נ"י אב"ד דק"ק מונקאטש יצ"ו בעה"מ ספרים יקריב היום הגיעני ספריו. ויקרא שמו מחנים. מחנה אלקים הוא זה. בהעברה בעלמא ראיתי איזה דברים והוטב בעיני. ובח' אהע"ז סי' פ' ראיתי קושיא אשר הקשו אותו וגנבו מהגהותיו וגם מספרי שו"מ וברצה"י כאשר יונח לי מעבודתי אראה בדבריו לע"ע רב תודות לו שכבדני בספריו יחי' ד' עמו ויגמור בעדו לטובה כנפשו ונפש הדו"ש באהבה הצעיר יוסף שאול הלוי נאטהנזאהן האבד"ק לבוב והגליל אקוה שבעזה"י שהמתנדבים אשר החזיקו לי להוציא לאור ספריי ינוחו דעתם בעדות הזה וישמחו שגנזו את כספם וזהבם כמקום שעושה פירות ויתנו תודה לד' על שנתן להם לב ליתן לכסף מוצא להרחיב התורה ולהגדיל דגל היראה ולחזק הדת בעזה"י.

ועתה אליכם למודי ד' אקרא באהבה תנו לי נפשיכם בשאלתי חנוני חנוני להגות בספרי אשר חנן אלקים אותי בעין טובה כי דעו שלמדתי רוב שנותי תורה בעניות וגם מסרתי כל כחות גופי בעדה קיימתי בנפשאי "אדם כי ימות באוהל" הפי' נודע מחכז"ל אין הפה יכול לדבר אשר סבלתי בעד התורה על כן אקוה שד' האיר עיני בתורתו והדורש בצדק ומצא מרגוע לנפשו בעזה"י. אך חלילה לכם לסמוך בהוראה עלי לבדי כי מלבד שהזכרתי מגודל עניות אשר עבר עלי בנעורי וגם ישמור ד' כל איש ואיש מישראל מדאגות ומצרות רבות אשר סבבו אותי ר"ל כמעט אין הבין איך עומד בי רוח ללמוד ולהגות בתורה ולולא ד' עזרתה לי כמעט שכנה דומה נפשי ואם כן אפוא איך אוכל לקבל על נפשי שלא שגיתי ברואה מבלעדי זאת לו שהיה לי חיים תענוגים ושאננים מעודי לא אגבה לבי לקבל על נשמתי ערבות לדורות כי רק המוסמך ומומחה לרבים אשר כל גדולי עולם משכימים לפתחו יוכל להגביה לבו בדרכי ה' אבל איש כמוני צריך לידע ערכו עליו לכן גם אם תראו בספרי שפסקתי למעשה הוא להוראת שעה ולא שקבעתי חלילה הלכה לדורות. ולפני רבות בשנים נתתי ללבי את דברי מופת הדור שדבר גדול דיבר הנב"י בהקדמת ספרו ח"ר וז"ל טרם אכלה לדבר. אבקש מרב וחבר. עלי לא יסמוך. כי אינינו מוסמך. ובפרט שהרבה תשובות. מילדותי כתובות. ובאתי רק כמזכיר. והקורא יבין ויכיר. ואם הדברים נכוחים. יקבלם כעולת מחים. עכ"ל הזהב וכאשר קרבתי לדפוס ח"ר מספרי נשאתי בלבי ק"ו בעצמי אם הארז בלבנון אדיר ישראל דיבר ככה לעכובא מה יאמר בד אזוב וקבלתי לרשום על הטיטעל בלאט בכל חלקי

חיבורי "ספר מחנה חיים" ולא רשמתי שו"ת מחנה חיים ליתן אות שאין אני מדפיס פסקים להורות כספרי שו"ת אלא מדפיס ספרי כחדושי הלכות בהערות וחקירות שלא אחפץ לקבל ערבות עלי ובזה עשיתי שלי וד' יגמור בעדי כל טוב אמן. ואבוא היום בזכות אבותי ה"ה אבי אדמ"ו הצדיק מוה' מרדכי אפרים הנקרא בפי כל ר' פישל סופר ז"ל בן הצדיק ר' זוסמן סופר ז"ל ואמי מורתי הצדקת לאה בת החשוב וירא אלקים מכבד התורה כבוד ר' יהודה לאשברין ז"ל זכרונם לברכה ובזכות רבותי גאוני ארץ ומוסדי דור ה"ה הגאון בעל חת"ם סופר והגאון בעל שערי תורה והגאון בעל אמרי א"ש זכרונם לברכה לפניך מלך מלכי המלכים הקב"ה ברוך הוא וברוך שמו וברוב כריעות וברוב השתחויות אברך ממקור לבבי לשמחה במעונו ברוך אתה ד' למדני חוקיך שהחייינו וקימנו והגיענו לזמן הזה אתן הודאה לך על העבר שהטבת עמדי זה הרבה שנים להוציא לאור ספרי פלס, ומחנה, ומחברת שערי חיים ואומר שבח לאלף על אשר אתה מטיב עמי כהיום לדפוס ספרי הנ"ל על ח"מ ולגמור חלק שני ואתפלל לחסדיך על העתיד שתזכה אותי להפיץ מעיינותי חוצה הן בחריפות והן באגדה כאשר הוא עם לבבי אמן ואמן. וזכור אזכיר שבר גדול אשר קראני על פי ד' שמתו עלי ר"ל חמשה בנות ובן אחד הילדה שרה והילדה ריזל והילדה רבקה מלכה והילדה צירל בלומה וגם בתי הגדולה שהיתה נקראת על שם אמי לאה וגם בני הילד מאיר שלמה זכרונם לפני מכניע לבי לא עליכם עבדי ד' יקרה אתכם כאלה ולא מאלה וגם אותי ישמור ד' מכל צרה יגון ואנחה וישמחני כימות זרעי ומפי זרע זרעי מעתה ועד עולם אמן. ושפתי לא אכלה עד שאני תפלה לד' שיגמור בעדי אלמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים כל דברי תורתיך ולא ימושו תורתיך ומצותיך מפי ומפי זרעי ומפי זרע זרעי מעתה ועד עולם אמן. היום יום כי טוב נשא עיו"ט של חג השבועות יום היא"צ של אמי ז"ל תרלה לפ"ק רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולנה היא זוגתי החכמה והצנועה הרבנית מ' בריינדל תי' אשר היא עזרי מעם ד' וישלם לה פעלה בעוה"ז שתזכה להיות עמי בהצלחה ונזכה יחד לגדל בנינו לתורה ועבודה והצלחה ותהיה משכורתה שלימה מעם ד' צבאות לאחר זקנה ושיבה בעוה"ב. בסיום הדפסה קבלתי מאחי הרב ר' זוסמן נ"י להדפיס זה משמו וז"ל ח"ס או"ח קי"ז מקשה על ריטב"א מתחילה הקשה מנין שנתן מתנות באגב דלמא בחצר ותי' שחצר צריך להיות מתחילה שלו ומחדש סברת הש"ך בסי' ר"ב ואח"כ הק' ממתני' שמטלטלין נקנין באגב ותירץ מתני' מיירי בחצר שאינה משתמרת ופלא מה קשה לו ממתני' הא כבר כתב הסברה שחצר צריך להיות מתחילה שלו ע"ש והנה קשה על ריטב"א וש"ך הרבה גמרות שמצינו גיטה וחצירה באין בב"א כנודע ונראה ב"ה לחדש דבר ידוע הירושלמי

פ' האומר במתנה א"א לעשות שליח כי צריך שליחות מבעל ממון והקשה מגט שתעשה שליח קבלה ותי' תורה זכתה לה וכן בעבד עי' קידושין כ"ג גמרי' לה לה מאשה וידוע שא"א שהמזכה יוכל להיות זוכה בעבור המקבל יען שלא יצא מרשות לרשות ואפי' במקח וממכר א"א למוכר לזכות בעבור הלוקח אבל לא העיכוב מצד הלוקח כי הלוקח יוכל לעשות שליח שאחד יזכה בעבורו וגם חצר של זה יוכל לזכות כמבואר בסוגי' ד' מדות כידוע ועי' נתיבות קפ"ז בזה ואומר סברה אחת בשלמא במתנה שא"א למקבל לעשות שליח כי הוא אינה בעל ממון ורק הנותן צריך לעשות שליח א"כ א"א שחצר עם המטלטלין לקנות בב"א כי מקודם לא הי' למקבל שום כח לעשות החצר להיות שליח וגם הנותן לא היה אפשר לזכות ע"י חצרו למקבלו רק אם כבר יצא החצר מרשות הנותן אז יוכל להיות שליח ע"כ צריך להיות החצר מתחילה של מקבל ואח"כ עושה הנותן שליח כמו אם מזכה המתנה ע"י אחר שהוא עושה שליח כי הוא בעל הממון אבל במכירה הי' יוכל הלוקח לעשות שליח וכן חצר של מוכר הי' יכול לעשות שליח לקנות בעבורו מאיש אחר אבל לא מבעל החצר יען שלא יצא מרשותו אבל אין העיכוב מצד הלוקח א"כ כיון שהי' ללוקח כח לעשות שליח מקדמת דנא א"כ שפיר חצר ומטלטלין קנה בב"א כי לא צריך לצאת החצר מתחילה מרשות המוכר אלא קונה בב"א והבן ע"כ שפיר הקשה הריטב"א על מתני' ותי' שא"א בב"א אבל מתני' מיירי במכירה צריך לתרץ מצד חצר שאינה משתמרת אבל בגט התורה זכתה לה לעשות שליח קבלה א"כ יש לה כח לעשות רק הבעל א"א לזכות חצרו וגטו ממנו יען העיכוב מצידו ולא מצידה ע"כ בא בב"א ומיושב הכל ב"ה אבל הש"ך מחדש יותר גם במכירה א"א עי' סי' קל"ח א"כ לא הי' נעלם מהש"ך הריטב"א מה שהשיגו כל אחרונים עליו כידוע. הק' זוסמן סופר ושלא להוציא הנייר חלק אציג פה דבר תורה אשר הציע בני נ"י לפני: עיין בנב"י מהד"ק חא"ח סי' ל"ה שכ' בד"ה והנה מ"ש וז"ל הנה זה פשוט שאיסור נדה חל על איסור א"א משום דהוה איסור מוסיף מגו דאיתוסף איסור נדה לגבי בעלה אמנם כ"ז אם ביאה ראשונה ששכב אצלה הנואף היה בנדתה חל עליו איסור נדה אף שא"א קדים מ"מ הוה איסור מוסיף אבל אם ביאה ראשונה ששכב אצלה הנואף היתה טהורה מנדתה ואז תיכף נאסרה לבעלה משום טומאה ואז אף אם נעשית אח"כ נדה לא חל איסור נדה כלל דאין כאן איסור מוסיף לשום אדם דלכל העולם כבר אסורה משום א"א ולבעלה כבר אסורה משום טומאה עכ"ל ודבריו צע"ג הא מבואר בקדושין דף ע"ז ע"ב דכה"ג שנשא אלמנה גרושה וחללה וזונה לוקה ד' ופריך הגמ' דלמה ילקה משום זונה מאי איסור מוסיף אית בה אמר ר"ח בר רב קטינא הואיל ושם זנות פוסל בישראל וכ' רש"י

בד"ה מה איסור מוסיף אית בה וז"ל במה נאסר משום זה שלא נאסרה קודם לכן הואיל ושם זנות פוסל אפי' בישראל כגון אם זינתה תחתיו נאסרת על בעלה ה"נ אע"ג דהאי זנות לאו תחת בעלה הוא מיהו שם זנות אשכחן בי' מוסיף בעלמא עכ"ל ועיין ברמב"ם פי"ז מה' א"ב ה"י וא"כ אף כאן הא לבעלה היתה פ"א מותרת ואיסור נדה היה איסור מוסיף לגבי כ"ע מתוך שנאסרת על בעלה וא"כ מה הוה שנאסרת לבעלה משום טומאה מ"מ מיקרי אח"כ איסור נדה איסור מוסיף יען דשם איסור נדה הוה מוסיף לגבי בעלי' דעלמא וגם לגבי אשה זו מקרי איסור מוסיף לחייב הבועל עלי' משום ב' איסורי' כמו דאמרי' בקדושי' בזונה גבי כה"ג וצע"ג. ובזה אמרתי ליישב קו' א"מ בתשובותיו סי' י"ב שהקשה על הדרישה וב"ח וש"ך שפי' דברי טור ביו"ד סי' רל"ד שכ' אשה שאמרה הנאת תשמישי על כל העולם יפר חלקו ותהא מותרת לו עד שתתגרש ואז אסורה לו והקשה הב"י דהא באוסרת תשמישה עליו אין הבעל צריך להפר לה דהא משועבדת לו ותירצו דהא דאמרי' אם אסרה תשמישה דאין הבעל צריך להפר לה הוא דווקא אם אסרו על הבעל לחוד אבל אם אסרה תשמישה על כל העולם אז הוה כולל מיגו דחייל על כל העולם חייל נמי על הבעל יעו"ש והקשה הא"מ לפי דברי תוס' נדרים דף צ' חייל הקונם בנטולה אני מן היהודים משום כולל יען דלבעל היא מותרת יעו"ש וא"כ מאי כולל הוה כאן דלבעל נאסרה משום כולל דמגו דחל על כל העולם ועל כל העולם גופי' אינו חל אם להבעל אינו מותרת וא"כ אין כאן שום כולל יעו"ש ולדעתי העני' נראה דלעולם הוה איסור קונם תשמישי על כל העולם או איסור כולל או איסור מוסיף (עיין תוי"ט בנדרים ובשה"מ) לגבי אחרים מתוך שנאסרה לבעל שהיתה מותרת נאסרה ג"כ עליהם והוה כמו איסור נדה ואיסור זנות והגם שבנידן דלבעל ג"כ אסורה מ"מ מיקרי איסור הנ"ל איסור כולל או מוסיף דהא שם זה מקרי כולל או מוסיף בעלמא וא"כ שפיר יכול לחול האיסור קונמת על אחרים וממילא חידשו כיון דחל האיסור על האחרים שהיתה מותרת נאסרה ג"כ על בעלה מכח כולל ודוק. דברי בנך הנאמן יעקב שלום סופר:

סימן א

שלומים אלף לאחד מאלף ה"ה אחי הצדיק הרב הגאון חו"ב כשמן תורק שמו הרב ר' נפתלי סופר נ"י אב"ד דק"ק פ"ח יע"א. אהובי אחי נ"י אשלח לך פסק אחד ונא שים עיניך בו לטובה ותודיענו דעתך בו ומשפט נבחרה לנו את הטוב נקבל זה מזה. שאלה אירע שנכנסו ג' אנשים בני תורה לבקר את החולה אשר רגיל לבוא לכפר שלהם בכל שבת למנין וכאשר ישבו לפניו אמר שמעו נא רבותי אני מרגיש חולשת גופי על כן אני מצוה לפניכם אשר ירשו בני ראובן כך וכך ממקרקעי ומטלטלי ושמעון אשר עמל

במשא ומתן שלי כך וכך וללוי שהוא בן תורה כך וכך והזכיר לכל אחד בית ושדה וכרם ומטלטלי וכן אשר יותן לחתניו לוקחי בנותיו וכן לקרן קיימת וביתרון תעשו כטוב בעיניכם לחלק לקרובי ועודם מדברים עמו אח"כ מה מרגיש בגופו נחלש ושבק חיים לכל וישראל ואח"כ נעשה ריב בין האחים ובאו שנים והשביעו את השלושה בני תורה שיבאו לעיר אשר שם הב"ד הרב והדיינים ויעידון והמה לא שמעו אליהם ואל שבועתם אם עברו על הלאו אם לא יגיד ונשא עונו או נימא לאו זה הוא בשני עדים אשר לא יוכלון להיות הם עצמם ב"ד אבל שלושה שיכולין בעצמם להיות ב"ד אין עוברים על לאו אם לא יגיד ונשא עונו. תשובה הדבר קשה וצריך התבוננות ואשר יתן ד' בפי אותו אשמור לדבר בעזה"י הנה בש"ע חו"מ סי' רנ"ג המחבר סעיף א' וז"ל שנים שנכנסו לבקר את החולה וצוה בפניהם כותבין ואין עושין דין ואם היו שלשה רצו כותבין רצו ועושין דין וכתב עליו הרמ"א וז"ל להחזיק כל אחד כמה צוה ולדון בכל דברי ספק שנפל בצוואה ואין אחד מן היורשים או מקבלים יכולים לומר לב"ד אחר אזלינן עכ"ל א"כ מבואר שג' שנכנסו לבקר המה הב"ד הן להחזיק או בכל דבר ספק ועיין בסמ"ע שם ס"ק א' שאפילו אם צוה ליתן לאחרים מהני ועיין שם היטב וה"ה בנידן דידן הדבר פשוט כיון שהי' הביקור חולים ביום והוא צוה לפניהם המה נעשו דיינים ויכולים לדון ביניהם כפי ישרותם ואין היורשים יכולין לומר לב"ד אחר אזלינן וזה ברור. ולפ"ז נראה הגם שאותן שלשה לומדי תורה מאחרין מלישב בדין ולעשות בהם משפט עכ"פ לא חל עליהם שם עדים להיות עוברים על לאו דאם לא יגיד ונשא עונו דקרא איירי דווקא במי שהוא עד ולא דיין אז צריך להעיד אבל מי שיוכל להיות דיין ולא יחפוץ להיות עד אי אפשר לבעל דין לכופו להיות עד לו ודוק. ועלה בדעתי להביא ראיה מלשון התורה דכתבה "ושמעה קול אלה והוא עד או ראה או ידע אם לא יגיד ונשא עונו" ולכאורה הי' לקרא לכתוב והוא עד בסוף ושמעה קול אלה או ראה או ידע והוא עד דהתובע משביע בקול אלה את חבירו שהוא ראה או ידע והוא עד שיוכל להעיד לו ולא יגיד ונשא עונו א"כ היה לתורה לכתוב והוא עד לבסוף והוא פלא רק חכז"ל אמרו או ראה שתובע מנה הלותיך בפני פלוני והוא אומר לא היה דברים מעולם והעד מעיד שראה נתינת המנה בידו עוד דרשו או ידע שהודה בפניו דהוה ידיעה בלי ראיה ועיין ברמב"ן שם אם כן גילתה התורה אם נפש שמעה קול אלה והוא עד ששמע קול אלה והוא רק עד כבראיה בלי ידיעה או ידיעה בלא ראיה אז יש באם לא יגיד אבל מי שקיבל שם דיין אינו באם לא יגיד דתובע לא יוכל להכריחו להיות עד אם יוכל להיות דיין דבשלומא בראיה בלא ידיעה או ידיעה בלא ראיה לא שייך שלא תהיה שמיעה גדולה מראיה דבשעת מעשה לא ידע בירור

רק עכשיו מכח הכחשת הנתבע שאומר להד"ם נתברר שהוא עד ודוק. אמנם אין ראיה מן זה דהקדים הקרא לכתוב והוא עד מקודם דילפי' מיניה שצריך להיות העד תחילתו וסופו בכשרות אבל אם בשעת הגדה הוא כשר ובשעת ראיה הי' פסול כגון שהיה קרוב ונתרחק פסול להעיד יען דבשעת ראיה לא הי' עד כשר להעדות זו עי' בב"ב ד' קכ"ח ע"א ברשב"ם בד"ה בפסלות וז"ל כלומר כל שתחילתו בפסלות שעת ראיית העדות והשתא סופו בכשרות פסול דמעיקרא לזו הי' ראוי להעדות זו וקרא כתיב והוא עד או ראה או ידע דבשעת ראיית המעשה יהי' ראויה לעדות זו עכ"ל א"כ הצריך הקרא להקדים והוא עד להורות דצריך להיות כשר לעדות בשעת ראיית הדבר אשר מעיד עליו בכשרות אח"כ ודוק. אך הסברה בעצמה נכונה דתרתי ש"מ דתורה אמרה והוא עד או ראה או ידע אם הוא דווקא עד היינו כל מקום שנאמר עד הרי הוא שנים דלא יכולין להיות דיינים שם חל אם לא יגיד ונשא עונו אבל אם הם שלושה שראו בשעה ששייך לא תהי' שמיעה גדולה מראיה ויוכלו להיות דיינים לא יוכל התובע לבקש מהם שיהיו עדים להעיד לפני ב"ד אחר ודוק. ואין להשיב א"כ איך אמרה התורה דשנים עוברים על לא תגיד הלא משכחת דאותו עד הוא ת"ח מומחה וסמוך א"כ יכול לדון אפי' ביחידי ויוכל להיות דיין ול"צ להיות עד ואיך יעבור על אם לא יגיד ונשא עונו וצע"ג. נראה שבעבור זה אמרו חכז"ל או ראה ראיה בלא ידיעה ורמב"ן בתורה נתקשה שבפשטות פירוש הקרא או ראה שהוא ראה ההלואה או המקח או ידע ששמע אותם מודים בדבר יעו"ש ולפמ"ש פירשו חכז"ל דדווקא בראיה בלא ידיעה או ידיעה בלא ראיה עיין שבועות דף ל"ג ע"א שעיקר העדות בא אח"כ שאמר להד"ם שלא שייך בו לא תהי' שמיעה גדולה מראיה דבשעת ראיה או שמיעה לא הוה דבר ברור לפניו להיות חל עליו שם דיין ועיין ברשב"ם בב"ב דף קי"ג דאל"כ שראה דבר ברור ונעשה דיין לא חל על המומחה לאו דלא יגיד ודוק. רק בלא זה נ"ל דמומחה מהני ביחידות אם יש לפניו עדות אבל להיות דן ביחיד בלא עדות לא מהני דיהי' איש אחד עד ודיין דלא יקום ע"א באיש לכל עון ולכל חטאת וא"כ נמצא דאיש אחד יוציא ממון חבירו וקם ע"א באיש שעכ"פ הוא עד ודיין ולא שבקית חי לכל בריה דדווקא בב"ד שהם שלושה אז אמרי' לא תהי' שמיעה גדולה מראיה דשם המה רבים מהני הראיה כמו השמיעה אבל להיות מומחה אחד דן על פי ראיתו הוא רחוק מהשכל ואפילו שנים לא נעשים דיינים לדון על פי ראיתם דלו יהי' שראיה הוה כשמיעה צריך עכ"פ שמיעת ב"ד שהמה שלשה אנשים אז יחיד מומחה יכול לדון יחידי ולא שיהיה גם עד כנלענ"ד בעזה"י. ולכאורה עלה בדעתי להקשות א"כ מאי פריך הגמ' בב"ק דף נ"ה על מה דאמר היודע עדות לחבירו ואינו מעיד חייב בדיני שמים אי בתרי

הא כתיב אם לא יגיד ונשא עונו אלא בחד יעו"ש וקשה דלמא בתרי מומחים דיכולים הם לעשות משפט רק התובע קורא אותם לפני ב"ד אחר להעיד א"כ ליכא אם לא יגיד ונשא עונו צ"ע אך לק"מ מדאמרו היודע עדות לחבירו ולא אמרו היודע זכות לחבירו אלא פשיטא דהוא רק עד היודע עדות כגון בראיה בלא ידיעה או ידיעה בלא ראיה או שראה בלילה דלא יוכלו להיות דיינים עפ"י ראייתם ופריך שפיר הא כתיב אם לא יגיד ודוק. ואוסף נופך דבכה"ג אינו חייב אפילו בידי שמים כיון דיוכל להיות דיינים ולעשות דין בעצמם אין עליו אפילו חיוב בידי שמים דהא יכול לדון לפניהם ואפילו אם הם מתרשלים לעשות לו משפט הוה רק כאלו ב"ד מתאחרים לעשות משפט אבל לא הוה בכלל כובש עדות וק"ל. שוב מצאתי בתומים סימן ה' ס"ק ב' על הגמ' בב"ב דף קי"ד בג' שנכנסו דאמרו שנים כותבין ואין דנים והקשה א"כ איך אמרה התורה ביום הנחילו את בניו מאי פשיטות שהי' ג' אנשים דלמא רק ב' ותי' דקאי לר"א דחד מומחה דן מדאורייתא ומכ"ש שנים דמהני הראיה כשמיעה יעו"ש ולדעתי יש לחקור הגם שיכול לדון יחידי אבל להיות עד ודיין ביחיד פלא בעיני שיהיה מהני חוץ אם המה ג' אנשים ואפילו בשנים מומחים רחוק הדבר ואולי התומים לשיטתו אזיל בסי' ג' ס"ק ד' דמהני הודאה בפני שני מומחים יעו"ש ודוק. ונחזור לשורש הדבר דג' שהם הב"ד אינם עוברים באם לא יגיד ולא מיבעי בנידן דידן דיש קרא מפורש ביום הנחילו את בניו אלא אפי' בכל עדות דעלמא אשר חידש הנב"י ח"ר א"ע סי' נ"ח דשאני התם דגילה קרא שנעשו ג' דיינים בע"כ של הבנים אבל בדבר שצריך רצון הבעלי דינים א"א להיות בע"כ דיינים והביא שם ראיה וז"ל הלא אמרו בסנהדרין דף כ"ט בפני ג' ולא קנו מידו ומסיק אפילו כנפינהו איהו אין כותבין עד דאמר הווה עלי עדים ודיינים עכ"ל כתבתי על הגליון שם וז"ל נ"ל הגם דלא יכולין להיות בע"כ דיינים אעפ"כ ג' שראו ויכולין להיות דיינים לא נכנסו בכלל עדים אם קראם לעדות לעבור על אם לא יגיד ונשא עונו דאמרו אם תרצה לשפוט שפוט בא לפנינו ונעשה לך דין כי לא נחפוץ להיות עדים אלא דיינים והתורה אמרה והוא עד או ראה או ידע אם לא יגיד וכל מקום שנאמר עד הוא שנים אבל שלשה לא נקראו עדים ועיין רמב"ם פ"א מעדות ודוק ויש לי בזה הרהורי דברים בש"ך ח"מ בענין הנ"ל ואין פנאי להאריך כעת. אמנם נ"ל להביא ראיה מדברי תוס' דף נ"ה בד"ה פשיטא שכתבו וז"ל ודווקא בב"ד כשאומרים אין אנו יודעים להעיד שוב אינם יכולין להעיד דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד והיינו אם לא יגיד דקרא אבל חוץ לב"ד אין לחוש שיכול לחזור ולהעיד עכ"ל הרי כיון שיכול לתקן את אשר עיות אינו עובר על אם לא יגיד א"כ הם השלושה יכולין להיות בעצמם דיינים ולתקן אם עיותו אינם עוברים

על אם לא יגיד וא"כ בנידן דידן אפילו הלכו לפני הב"ד ואמרו אין אנו יודעים עדות אעפ"כ לא עברו על אם לא יגיד דכך הבנתם דהם לא ידעו עדות כי אם יחפצו להיות דיינים בדבר וכ"ש אם מונעים עצמם שלא לבא לב"ד דאין עליהם אפילו לצאת ידי שמים אינם חייבים דבא לפנינו ונדון לך בתורת ב"ד אשר דנים עפ"י ראייתם או שמועתם וזה שדייק הרמב"ם בפ"א מהל' עדות הלכה א' וז"ל העד מצווה להעיד עכ"ל ופי' הכ"מ היינו ג"כ שנים יעו"ש ולמה נקט עד מצוה להעיד ולא נקט היודע זכות מצוה להעיד אלא אשמעי' דווקא מי שהוא עד ולא יוכל להיות דיין מצוה להעיד אבל מי שיוכל להיות דיין אין עליו חיוב אם לא יגיד כנלענ"ד בעזה"י להלכה ואגב גררא אעתיק מחדושי ליישב שיטת הראב"ד המופלאים מאוד אשר העיר עליהם הבעה"מ ואפס קצהו אכתב פה אשר הוא דין חדש בעזה"י מצאתי בבעה"מ שהקשה מה קמ"ל דיינים המכירין אין צריך להעיד בפניהם תיפוק ליה לא תהי' ראיה גדולה משמיעה כמו בקידוש החודש והביא תי' בשם הראב"ד דבממון כתיב אם לא יגיד דצריך הגדה והקשה עליו הבעה"מ הא דיני נפשות חמור מדיני ממונות אעפ"כ אם סנהדרין ראו באחד שהרג את הנפש ביום הורגין אותו בלא הגדה וטעם דלא תהי' שמיעה גדולה מראיה מכ"ש בדיני ממונות עוד הקשה מבב"ק דף צ' בהא דתוקע לחבריה דאמר הא אנא דחזיתיך וחייב אותו ממון בראיתו בלא הגדה והמה ב' קו' גדולות וצע"ג. ונלענ"ד ליישב בעזה"י דעת הראב"ד וד' יאיר חשכי ואתהלך ברחבה בדבר הלכה הנה כח ב"ד נולד מכח הגדת עדים דכתיב בתורה בפסוקים רבים על פי שנים או שלשה עדים יומת המת וכן לא יקום ע"א באיש לכל עון ולכל חטאת ועל פי שנים עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר וכן והוא עד או ראה או ידע אם לא יגיד ונשא עונו מזה משמע דאם עדים מעידים לפני ב"ד והמה דורשים וחוקרים אז נעשים שופטים לפסוק הפסק בין לממון או מלקות או מיתה כפי אשר ישפטו עפ"י עדים ולו יהי' שעדים משקרים בדיבורם בכל זאת הב"ד עשה כדין עיין ברמב"ם פ"ז מיסה"ת הל' ד' שכל נאמנות עדים מיוסד על חזקת כשרות של העדים יעו"ש אבל שיהי' מהני ראית ב"ד לא כתיב בתורה מפורש שהב"ד יכולין לחייב אדם על ראית עינם רק הגמרא חקר מסברא אם הב"ד יוכלו להרוג נפש על שמוע אוזן מפי העדים למשל שעדים מעידים שפלוני הרג נפש או בעל אשת איש וישפטו הב"ד שהוא רשע למות מכ"ש אם הב"ד ראו בעינם שאיש ההוא רשע למות שיוכלו להרוג אותו שהלא אם ראו בעינם ידעו בבירור יותר שאיש פלוני הוא רשע למות שק"ו הוא שמה אם שמעו מפי עדים מהני הגם שידענו שיש גם סהדי שקרי בעולם יוכלו להרוג את האיש מכ"ש מכח ברי שלהם שראו בעינם את אשר יספרו העדים הגם שיש לחקור אם ישפטו עפ"י

עדים יוכלו הב"ד להצדיק עצמן לפני כל עולם דעל פי אותן עדים הרגו לזה האיש אבל אם יהרגו עפ"י ראית עינם אין איש בעולם שיוכל לדעת שאמת הדבר שראו שאותו איש הרג הנפש דלמא ח"ו בשנאתם לו הרגו אבל הב"ד בעצמן שידעו שאמת אתם לא צריכין להמנע עצמם מלהרוג את בליעל הזה כי לגבי עצמן הוא ברי שהאיש הזה חייב מיתה והמה עושים את שלהם דאצלם הוה ראיה טוב משמוע מפי עדים ושייך לומר אצלם לא תהי' שמיעה גדולה מראיה והבן זה (עיין כתובות כשאומר ברי לי דף כ"ב ובפ"י בשם רשב"א דלגבי איש הידוע בבירור הדבר לא מהני כנגדו כל חזקות ועיין תב"ש). אמנם נ"ל לחדש דבר בעזה"י דווקא אותו ב"ד בעצמם שראו יכולין להרוג את האיש אשר רצח את רעהו אבל אם גמרו דינו למיתה או למלקות או לממון ונתרשלו לגמור הדבר או נאנסו מלגמור הדבר ולא הרגו ולא הלקו אותו ולא הוציאו ממנו הממון רק אחר זמן באו עדים לב"ד אחר ומעידים לפניהם שב"ד פלוני גמרו דינו של אותו האיש למות או למלקות על פי ראית עינם אין להב"ד ההוא כח להרוג או להלקות אותו או לחייבו ממון דהא לא הי' הגדת עדים על חיוב של האיש הגם שאותו הב"ד שראו בעצמן ידעו האמת ויכולין לחייבו אבל ב"ד אחר לא יכולין לעונשו על פי ראיתם של ב"ד אחר דבשלמא אם הי' הגדת עדים לפני איזה ב"ד ונגמר דינו מהני אותו גמר שיוכל להיות עונשו לפני כל ב"ד שבעולם דהא נגמר דינו עפ"י הגדת עדים ומהני גמר דין של ב"ד ההוא לפני כל ב"ד בקהל ישראל ועיין ברמב"ם פ"ג מהל' סנהדרין כל עדים שמעידים שנגמר דין איש הנ"ל בב"ד פלוני הורגים אותו שם יעו"ש וכל זה אם נגמר דינו ע"י הגדת עדים אבל בב"ד שראה באחד שהרג את הנפש הן בעצמן יוכלו להרגו דידעו בעצמן שעושים כדין אבל אם יבואו עדים לב"ד אחר ויעידו שנגמר דינו של איש הזה בב"ד פלוני על פי ראיתם לא יוכלו ב"ד פלוני להורגו דהא לא הי' עליו על איש הזה הגדת עדים אשר גם המה הי' יכולין לגמור דינו ולהרגו ואיך יהרגו המה אותו אם הב"ד שראו עבירתו לא הרגו ולא הלקו ולא חייבו ממון אותו כלל גדול דראית ב"ד זה לא פועל שב"ד אחר יהרגו לפלוני זה נ"ל ברור ואמת בשלמא בקידוש החודש כיון דב"ד שקדשו את החודש על פי ראיתם מכח לא תהי' שמיעה גדולה מראיה הרי גמרו הקידוש שאומרים מקודש היום לר"ח ולא נשאר דבר וכשם שמהני לגבי עצמן פועל הקידוש לגבי כל ישראל דהא גמרי דבר שלם אבל לגמור דין איש הן למיתה או למלקות או לחייבו ממון אבל לא גמרו פעולה וב"ד אחר יפעלו מה שלא פעלו הם לא מהני ראי' ב"ד כיון שאין בעולם הגדת עדות והבן זה כי עמוק. ועתה בא ברוך ד' דכאן בקיום דדיינים מכירין יכתבו הנפק וב"ד אחר ברוב שנים אשר לא יכירו כתב העדים יוציאו ממון על פי ראיתם כאן חידש הראב"ד דממון

בעי ג"כ הגדה דכתיב אם לא יגיד והגם שלא תהי' שמיעה גדולה מראי' סברה זו פועל רק שהב"ד שראה יוכלו לעשות דין על פי ראיתם אבל ב"ד אחר אשר לא ראה לא יוכלו לעשות דין רק אם הי' הגדה לפני בית דין פעם אחד והגם שבית דין זה לא כותבים הנפק אם לא הכירו והוה הכתב כגמר דין לגבי עצמם שיוכלו לגבות בו אבל על כל פנים לא היה הגדה בעולם ואם לא הי' הגדה לא יוכל בית דין אחר לעשות מעשה על גמר דינם והבן זה אבל בקידוש החודש מלבד דלא כתוב שם הגדה רק כזה ראה וקדש אלא לו יהי' שכתב בו הגדה הלא המה בעצמן קדשו לנפשם ומחויב כל ישראל לגרור אחריהם דהא החודש נתקדש מפי הב"ד אבל כאן המה גמרו דין וב"ד אחר יפעלו הפעולה מיתה או מלקות אז זה דווקא אם נעשה הגדה באיזה ב"ד והבן ומעתה לק"מ קו' הרז"ה שם אמר אנא הא דחזיתך ואני מחייב לך לשלם וכן בסנהדרין שראו האחד שהרג את הנפש המה בעצמן יכולין להרוג להרוצח אבל בהנפק להוציא ב"ד אחר ברוב ימים הממון על פי ראיתם זה לא מהני דחסר הגדה והבן זה הנלענ"ד לאמיתיות בעזה"י. נסתפקתי עוד הא דאמרי' אין עד נעשה דיין אם הוא כלל בכל דבר דשייך בו עדות ודין בין עדות נפשות או קידוש החודש או עידי קנס או עידי הלואה הכל סדנא חד או נימא דווקא במידי דבעי עדות מכח חק התורה ולא מהני לדעת האמיתיות הדבר שהדין הוא דצריך שם עדות כגון בנפשות הגם שראה שמעון בן שטח חרבו מטפטף דם אחר שרדף אחריו והמית אותו נעשה בעל תשובה דחק הוא בנפשות דאין אדם יכול לדון בלא עדים שראו וכן בקדושין דצריך עדות לקיים הדבר וכן קנסות דהחיוב בא מכח אשר ירשיעון אלקים ע"י שפסקו הב"ד בא החיוב שהגם שמעשה אמת אינו מחויב עד שמפורש יוצא מפי הב"ד סמוכין אז כיון דעדות פועל והפסק היוצא מפי דיין פועל אין עד נעשה דיין אבל במקום שלא נבראו העדים אלא לשקרי יען שנעלם מעיני בשר למי האמת כגון בהלואה או במכירה או בפקדון דצריכין רק האמיתיות הדבר ואפי' אם לא ימצאו עדים והב"ד לא יוכלו לחייב אעפ"כ אם הוא יודע בעצמו דהאמת עם חבירו מחויב הוא לשלם וגם התובע יוכל לעשות דין לעצמו ליקח כנגד ממונו בעת שלא שזפתה עין רואה עיין ש"מ בב"מ דף ו' שאפילו על לא תחמוד אינו עובר יען שאינו מבקש החפץ רק להציל ממונו אשר לא יוכל לתבוע בב"ד ועיין בש"מ סוף פ' איזהו נשך שמותר ליקח ריבית אם הלוה חייב לו מלוה ישנה ויעכב לעצמו בעד חובו יעו"ש ועיין בח"מ סי' ד' ועיין בקדושין ס"ז ויעיין בספרי פלס חיים בסוגי' דערכאות אז אפשר בכה"ג יש לומר דעד נעשה דיין כיון שראה בעיניו ויודע האמת לא צריך עדות וצע"ג:

סימן ב

ברכות שמים מעל ברב ברכות והצלחות לאחי הגאון הצדיק נודע בשערים כבוד הרב ר' נפתלי סופר ב"י אב"ד דק"ק פ"ח יע"א. מכתבך הנעים קבלתי אשר בו אתה מאיר לי עינים בכמה הערות יקרות על פסק שלי ואמלא משאלותיך להודיעך אם יש לי הערות לפלפל בדבריך שלא אכחד ממך וכן אעשה כאות נפשך ואשר תבחר תקרב אליך ואסדר על האותיות בעזה"י. (א) אודות אשר חדשתי הגם אם אמרי' לא תהי' שמיעה גדולה מראיה ויוכל הב"ד לשפוט שפוט אם ראו בעיניהם את הדבר אשר יעידו העדים אבל דווקא המה יוכלו לשפוט בעצמם אבל שישפטו ב"ד אחר עפ"י גמר דינם זה לא אמרי' בשלמא אם דנו עפ"י עדים אשר אותן עדים הי' יכולין להעיד לפני כל ב"ד בעולם אז פועל הודאתן לפני ב"ד אחד על כל ב"ד בעולם ועפ"י שנים עדים יקום דבר בכל מקום אבל עפ"י ראית ב"ד המה יוכלו לשפוט כפי ראות עיניהם דאצלם הוה הראיה כשמיעה אבל אם יעידון עדים לפני ב"ד אחר שנגמר דין פלוני בב"ד פלוני שראו ממנו דבר וגמרו עליו מיתה או מלקות או ממון לא מהני וזה עומק הבעה"מ ולא קשה עליו קו' רמב"ן והבאת לי ראי' גדולה מדברי רמב"ם פי"ג מהל' סנהדרין הל' ז' שכתב וז"ל מי שנגמר דינו וברח ובא לבית דין אחר אין סותרין את דינו אלא כל מקום שיעמדו שנים ויאמרו מעידין אנו את איש פלוני שנגמר דינו בב"ד פלוני ופלוני ופלוני עדיו הר"ז יהרג עכ"ל וקשה למה צריכין להזכיר פלוני ופלוני עדיו הי' די לומר שפלוני נגמר דינו בב"ד פלוני לו יהי' שהב"ד ראו את העבירה אשר עשה וגמרו דינו ג"כ יכולין ב"ד זה לגמור אשר פסקו ב"ד הראשון אלא מפורש יוצא דווקא אם נגמר עפ"י עדים יכולין ב"ד אחר להרגו אבל אם הב"ד הראשון גמרו עפ"י ראות עינים אין ב"ד אחר יכולין להרגו והארכת בזה דגם הרמב"ם סובר דב"ד יכולין להרוג עפ"י ראות עינם ומה שכתב בפ"א מהל' רוצח הל' ה' וז"ל הרוצח שהרג בזדון אין ממיתין אותו העדים ולא הרואים אותו עד שיבואו לב"ד וידינוהו למיתה שנאמר לא יומת הרוצח עד עמדו לפני העדה למשפט והוא הדין לכל מחוייבי מיתות ב"ד שעברו ועשו שאין ממיתין אותן עד שיגמר דינם בב"ד עכ"ל אין ממעט שהב"ד הרואים הראוין לעדות לא יכולין להיות דיינים אלא למעט שלא יהרגו אותו עד שישבו עליו בדין לישא מתן הדין ויגמרו אותו למיתה ואח"כ והרגו אותו אבל לעולם המה ראו וכן גמרו דינו למות והבאת שהגאון טו"א בר"ה חידש ג"כ כזאת וכי זכית לכווין מדעתך אמיתיות הנ"ל ועכ"פ אמת הדבר שמשכחת שגמרו הב"ד דין האיש אפי' בלי עדים ולמה הזכיר בפי"ג פלוני ופלוני עדיו וע"כ אם גמרו בלי עדים אין ב"ד אחר יכולין להרגו עכ"ד הנעימים. אהובי אחי נ"י ראה דבריך טובים שיצאת לעזור לי

אבל לדעתי אין מזה ראי' דא"כ הי' להם לומר רק שפלוני נגמר דינו אצל ב"ד פלוני ופלוני ופלוני הי' עדיו הגם שאין עדיו לפנינו עכשיו רק שהאנשים המעידים שנגמר דינו בב"ד פלוני יעידו שאז הי' הב"ד גומרין דינו עפ"י עדים פלוני ופלוני ולמה נקט המשנה במכות דף ז' ורמב"ם בהל' סנהדרין ופלוני ופלוני עדיו משמע שעדים בכאן ועוד קשה למה צריכין להזכיר שם העדים כלל הי' די באומרם שנגמר דינו בב"ד פלוני ע"י עדים שהעידו לפניהם. לכן האמת יורה דרכו הגם אם נגמר דינו בארץ ישראל לפני ב"ד אחד אין ב"ד שני סותרין דינו דרק אם נגמר דינו בחוץ לארץ סותרין דינו דלמא זכות א"י יעמוד לו שיצא זכאי אבל אם כבר נגמר דינו בא"י אין סותרין דינו לדון עליו מחדש דאין ב"ד בודקין אחר ב"ד דמסתמא יפה דנוהו זה מה שנוגע על פסק ב"ד אבל עכ"פ צריכין אותן עדים לעמוד לפני הב"ד השני ולאמור אנחנו העדים עליו שעשה העבירה הזאת באותו זמן ובאותו מקום דדלמא ישכחו כאן עדים אחרים אשר יכחישם או יזימם הכי אין אפשר ששם לא הי' עדים להכחישם ולהזימם וכאן ימצאו או יען ששמעו אז שמי שנגמר דינו עפ"י עדים ברח על נפשו לא רצו האנשים שידעו להכחיש ולהזים לבוא לפני ב"ד אבל עכשיו כאשר ישמעו שהב"ד זה יהרגו את האיש שנגמר דינו יבואו לפני הב"ד אם העדים אשר העידו עליו אז בב"ד פלוני יהיו בכאן ועל כן צריכין אותן העדים לעמוד לפני הב"ד השני ולאמור אנחנו העדים אשר העדנו אז ולכן צריכין אותן העדים שמעידין שפלוני נגמר דינו בב"ד פלוני לאמור גם זה ופלוני ופלוני עדיו ולא די אם יאמרו שגמר דינו בב"ד פלוני ע"י עדים או פלוני ופלוני הי' עדיו אלא מגידים פלוני ופלוני עדיו וראה בתוי"ט פ"א דמכות משנה י' וז"ל ופלוני ופלוני עדיו דלמא יש להזימם או להכחישם עכ"ל היינו שמזכירין עדיו להכחישם ולהזימם אם אפשר בזה אבל לעולם אפשר אם גמרו הב"ד הראשון עפ"י ראות עינם ג"כ יכולין להעיד עליו בב"ד אחר שנגמר דינו בב"ד פלוני והבן זה. ולא אוכל להתאפק שלא אודיעך דברי על הטו"א שהערות אשר העלה הגם שעד הרואה נעשה דיין אעפ"כ לא יוכל הב"ד להרוג אותו מיד עד שידונו עליו בב"ד עיין במגדל עוז פ"א מהל' רוצח מביא ספרי שאפי' עדה שראו מבואר כהבנת טו"א הנ"ל והקשה הטו"א א"כ ע"כ ר"ע לית ליה הא דרבא בב"ד שראו בטריפה שהרג את הנפש דהא צריך להעמידו לפני עדה למשפט יעו"ש שהאריך. ואמרתי בחדושיו דבר ואעתיק כאן בקצירת אומר מקצת מהם בעזה"י וז"ל אודות הקו' טו"א בר"ה (דף כ"ה ע"ב) מסנהדרין דף ע"ח בב"ד שראה טריפה שהרג או רבע הא בעינן עד עמדו לפני העדה למשפט ואין עדים נעשים דיינים לר"ע יעו"ש. נלע"ד לחדש דבר בעזה"י בוודאי אם הב"ד רוצים לדון אותו במיתה החקוק לו מדין תורה צריך לעשות לו משפט כתוב

לדין אותו בב"ד אחר אבל אם אין אנו דנין להרוג אותו במיתתו אשר פסק לו התורה רק אנו רוצים לבער אותו מן העולם מכח מצות ובערת הרע מקרביך אז אין צריך עד עמדו לפני העדה למשפט דכיון שאנו יודעים שהוא איש רע מצוה לבערו מן העולם ועיין תוס' מכות דף ב' שבארו בשם תוספתא דברוצח אם אין אנו יכולין לדון בד' מיתות ב"ד מצוה להרגו בכל מיתה שאפשר משום ובערת הרע מקרביך אבל בשאר עבירות צריך דווקא מיתה מד' מיתות עכ"פ יעו"ש. והנה בסנהדרין סיימו מניין שראו בטריפה שהורגין אותו דכתיב ובערת הרע מקרבך ופלא בעיני ל"ל פסוק הנ"ל ולא הביא הגמ' דכתיב מות יומת הרוצח וכדומה אך הוא הדבר בודאי אם אנו רוצים לדון הטריפה יען דכתוב ברוצח מיתת סייף עיין פ"א ברמב"ם בה' רוצח אז בודאי צריך העמדו לפני ב"ד והגדת עדים וזה א"א דהוה עדות שאי"ל ולכן הביא הגמ' הפסוק ובערת הרע מקרביך כיון שא"א להרגו מטעם מיתת הרוצח הכתוב בתורה הב"ד הורגין אותו על ראייתם משום מצות ובערת הרע וכן הרמב"ם הביא ברפ"א מהל' רוצח דברי המכילתא דצריך העמדה לפני העדה ובסוף פ' הביא דין טריפה שהרג את הנפש ומסיים ג"כ דכתיב ובערת הרע מקרבך והבן והארכתי בזה שם בחדושי בעזה"י. וגם נ"ל דבכה"ג דלא נהרג בגמר דין כפי חק ומשפט שעדה שופט ועדה מציל רק שהורגין אותו כדי לקיים מצות ובערת הרע מקרבך א"כ לא נקבר בבית הקברות של הב"ד אשר קוברים שם הנהרגים עם הנחנקים בלבד ואת הנסקלין ואת הנשרפין בלבד ואח"כ ילקטו עצמות וקוברין בקבורת אבותיו זה אם נהרג בגמר דין כמשפט אבל מי שנהרג משום ובערת הרע א"כ מיתתו כפרתו ונקבר מיד בקברות אבותיו והבן. וראיתי במכתבך שהערות שלכך צריכין להביא העדים ראשונים כי איך יהרגו הב"ד האחר את הרוצח דלמא עדים קרובים אל ב"ד השני והירושלמי פ"ג דסנהדרין פוסל אם העדים קרובים אל הדיינים (וכן פסק הרמב"ם פט"ז מהל' עדות הל' ז' עיין שם בכ"מ בד"ה וכן יעו"ש) על כן צריכין לומר פלוני ופלוני עדיו עכ"ד אהובי אחי נ"י יש לי לפלפל א"כ הי' צריכין רק להזכיר שמם ולא שיעמדו העדים לפני הב"ד השני ועוד לא ידעתי אם כבר נגמר דינו בב"ד כשר מה איכפת לן אם העדים קרובים אל הב"ד השני הגם אם לא הי' נגמר דינו בב"ד ולא הי' הם יכולין להיות דיינים יען שהם קרובים אל העדים אבל הם יכולין לגמור דינו ע"י עדים שאינם קרובים כמו שהב"ד גמרו ע"י כשרין לאפוקי אם הב"ד ראו ואין כאן עדות אשר על פיהם ידון הב"ד ודוק ועוד מהכ"ת לחוש שהעדים ההם יהי' קרובים להב"ד השני הלא מסתמא העדים מרוב העולם שאינם קרובים להב"ד השני והגם דאפשר שיבורר אח"כ שהיו קרובים הוה כמו דאכלין בשר בלי בדיקת ח"י טריפות דסמכי' דרוב בהמות אינם טריפות ואם נמצא אח"כ טריפות

אין על האוכל שום חטא דהא כתורה עשה לסמוך על הרוב ה"ה הב"ד סומכין מסתמא העדים מרוב העולם ואינם עושים עולה אי סמכי' על הרוב ואין לומר דלמא שאני ברוצח דכתיב והצילו העדה זה לק"מ זה קאי על הב"ד הראשון שגומרין דינו אבל אם כבר נגמר למיתה א"כ אין על הב"ד השני חיוב והצילו העדה לחוש על פן ואולי העדים המה קרובים הם ודוק נהפוך הוא עיין פנ"י כתובות דף כ"ג דסובר רמב"ם דצריך שני עדים להחזיק לאחד לכהן יען דרוב המחזיקים בדת משה המה ישראלים ולא כהנים צריך שני עדים לברר שהוא מן המיעוט יעו"ש ומהכ"ת נחוש כאן בהיפך שהעדים המה קרובים אל דיינים אלו עפ"י רוב גדול המה אינם קרובים ודוק. (ב) על מה שחדשתי דביחיד מומחה לא מסתבר לומר לא תהי' שמיעה גדולה מראיה כי ע"י שמיעה מקיים על פי שנים עדים יקום דבר אבל איך יעשה דין עפ"י ראיתו דהוה הוצאות ופסק ממון ע"י ע"א ותורה אמרה לא יקום ע"א באיש חוץ בב"נ אמרי' שדי בע"א והבאת לי מרגליות טובה שהעיר על זה בש"מ בב"ק דף נ' בד"ה למימרא עכ"ד וישר כוחך נתתי שמחה בלבי זכיתי לדעת קדושים וברוך שכוונתי ומה שהפלאתי על התומים סי' ה' סק"ב שמחדש דביום הנחילו אם בניו מהני ביחיד מומחה וע"כ דגם ביחיד אמרי' לא תהי' שמועה גדולה מראיה הוא חוץ מסברא והערות על זה דשאני התם דאינו מוצא ממון כי כל זמן שהאב חי הם נכסים שלו והיחיד אומר ועושה ומעיד שלא זכה הבן מעולם עכ"ד. אחי אהובי נ"י עיין ר"ן כתובות פ' הכותב דלא מהני סילק הבן על ירושת אביו דהא גם בחיי אביו יש לבן אחיזה בנכסי אביו ולכן לא יוכל לומר שלא ירש אביו ורק על ירושת אשתו יוכל לסלק בעודה ארוסה א"כ הוה גם זה הוצאות ממון ועיין בב"ב דף קי"ד ובבב"י ח"מ סי' ר"ג דיש סוברים שאפי' הוא לא יכול לחזור ממה שצוה ואין לך הוצאות ממון גדול מזה ואולי דאיכא עדים אשר עמדו מרחוק ושמעו שכן צוה לו ודוק. גם מה שהערות אם הדיין אומר ברי לי נאמן דדוקא אם צריך לשפוט עפ"י אחרים אז צריך ב' עדים אבל אם הוא יודע האמת הוה כעדים דוגמת סברת המרדכי דע"א נאמן כנגד חזקת איסור של הבשר כאשר האריך הפרמ"ג ביו"ד סי' א' ובפתיחה רק כפי דברי הש"מ אשר זכיתי לכווין לדעתו אין זה לדינא עיין בנתיבות ח"מ סי' ט"ו ס"ק ב' דאומדנא הנודע לכל העולם מהני אבל מה שנודע רק לדיין לא מהני וראי' דאין עד נעשה דיין והגם שיש לפלפל על הראי' בכל זאת אמת לדינא ודוק וכעת מצאתי בנתיבות סי' ג' שהאריך לבאר דיחיד מומחה לא יכול לדון עפ"י ראות עיניו והביא הש"מ בב"ק דף ץ' וכן לענין הודאה בפניו לא מהני ועיין בש"ך ח"מ סי' מ"ו ס"ק ע' ופלא שלא התעורר על דברי רמב"ן ודוק. (ג) ראיתי שיצאת באריכות לחלוק עלי במה שחדשתי אם המה

יוכלו להיות דיינים אין עליהם הלאו אם לא יגיד ונשא עונו דיאמרו תבואו לפנינו לדון אתכם ואפי' בידי שמים אין עונשין עליהם כי מה חזית להיות עד אני אחפוץ להיות דיין והתורה אמרה והוא עד ולא דיין והשגת עלי והלא התובע הוא חפץ שיגידו לו עדות והוא לא יכול לכוף להנתבע אלא להב"ד הקבוע ואם הם לא ילכו להעיד הוא מפסיד זכיותיו א"כ המה מחויבים לילך ולהעיד חוץ אם יהי' גנאי שגדול ועיד לפני קטן זה תמצית וקוטב דבריך. אחי אהובי נ"י אין פורש לי כי הלא היודע עדות אם לא ילך ויגיד הוא שב ואל תעשה והלא אפי' גורם בנזקין פטור כי לא עשה דבר בידים מכ"ש אם הוא שב ואל תעשה ושב וידום יהי' נענש בידי שמים על שמונע ריוח מחבירו או שלא מצילו מן הפסד הכי שומר אחיו הוא רק התורה חדשה זאת אם בא חבירו ותבעו שהוא יעיד לו יען שהוא עד חיוב להעיד לו א"כ דווקא והוא עד שקבל שם עד אבל אם קבל שם דיין ולא חפץ בשם עד אז מהכ"ת יהי' עליו עונש בידי שמים הגם שיגיע בכבישת עדותו הפסד לחבירו אין הוא גורם ההפסד רק שלא בא ומצילו מן ההפסד והגם שדרשו בספרי הובא ברמב"ם בספר המצות מצוה רצ"ד וז"ל מנין שאם אתה יודע לו עדות שאין אתה רשאי לשתוק ת"ל לא תעמוד על דם רעך עכ"ל היינו אם הוא עומד שם בב"ד וכובש עדותו כמו שחושב ספרי שם ג"כ וז"ל אם רואה חבירו טובע בנהר או חיות או לסטין באים עליו שחייב להצילו ת"ל לא תעמוד על דם רעך עכ"ל ומה נעים דברי רמב"ם שם שכתב וז"ל וכבר אמרו שמי שכובש עדותו תכללהו ג"כ זאת אהזהרה כי הוא רואה ממון חבירו אבד והוא יכול להחזירו אליו באמרו האמת וכבר בא מזה הענין אם לא יגיד ונשא עונו עכ"ל הזהב היינו שלא יוכל לכבוש עדותו אבל אם ואמר אני ראשון שאדע האמת ואני האחרון לשפוט שפוט להצילך מהפסד מי יאמר שחטא בזה שלא רצה לילך להיות עד אלא אחפוץ להיות דיין ואם חבירך הוא הנתבע לא חפץ לבוא אצלי מה איכפת לי הלא אין אני כובש תחת לשוני אשר ראו עיני ודוק ואטו אני עומד על דם רעי אם אחפוץ להצילו מיד עשקו לעשות משפט כתוב ואולי עוד חזון למועד כי יגבור יד התובע עליו עד שיתרצה לבוא לפני לשמוע דבר ד' ובודאי מידת חסידות יש בו אבל עונש מידי שמים לא ידעתי ועיין תומים סי' כ"ח ס"ק ה' דבר נפלא שאין רשאי להב"ד להכריז ע"י שלוחם בשם חרם על מי שיודע עדות יבוא ויעיד יעו"ש ואטו אין על הב"ד חיוב שלא יעמדו על דם רעיהם אלא פשיטא דזה דווקא מי שכובש עדותו בב"ד שלא יחפץ להציל חבירו מהפסד אבל הב"ד שיחפצו לשפוט שפוט אינם מחויבים ואינם רשאים לעשות כרוז לברר עדים בעולם והבן. ואגב גררא אזכיר ראיתי לאדמ"ו מרן חת"ס ז"ל בא"ע ח"ב סי' קע"ד הביא ספק מאדמ"ו ז"ל בעמ"ח אמרי אש שנסתפק אם הב"ד שומעים קול על

אשה שזנתה אם מחויבים לדרוש ולחקור לברר הדבר או לא צריכין לדרוש וכתב מרן הגם בעדים הרואים מחויבים לבוא ולהגיד אשר ראו בעיניהם אבל כל זמן שלא יבואו עדים אין חיוב על הב"ד לחקור דאל"כ מנ"ל לחכז"ל ללמוד מן פ' ודרשת וחקרת היטב דרישות וחקירות לבדוק העדים דלמא העדים אין צריכין דרישה וחקירה כלל רק הפי' שהב"ד צריכים לדרוש ולחקור היטב עד שימצאו עדים על הדבר אבל לעולם העדים עצמן אינם צריכים דרישה וחקירה אלא פשיטא דאין על הב"ד חיוב לדרוש שיבואו עדים לפניהם יעו"ש וכתבתי על הגליון שם שדבריו צריכין ביאור (א) איך מחליט אדמ"ו ז"ל שאין הב"ד צריכים לדרוש אחרי עדים עיין יבמות דף פ"ח ברש"י ד"ה דפנו וז"ל דפנו בעדים ב"ד מוזהרין לטרוח אחר עדים להכחיש את הראשונים המתירים אותה כדי לקדש את הכהן עכ"ל הרי שצריכים הב"ד לטרוח אחר עדים אפי' להכחיש את הראשונים וצע"ג ונ"ל דעת אדמ"ו דשאני כהן דעיין רמב"ם בספר המצות מצוה ל"ב דהך וקדשתו נאמר לכל ישראל שעליהם הוטל מצוה הזאת לקדש את הכהן יעו"ש א"כ מהאי טעמא דורשים הב"ד אחרי עדים אפי' להכחיש את הראשונים כדי לברר ולקיים חיוב המצוה המוטל עלינו אבל בנואפת שאין שם סרך מצוה רק חיוב ערבות או חיוב ארור אשר לא יקים או חיוב ממצות השופט עיין רמב"ם הל' סנהדרין אז כל זמן שלא באו עדים לפני הב"ד אין חיוב מן הדין לדרוש אחרי בעלי עבירות הגם שנשמע קול בשוק לא חל חיוב לברר רעים ופסולים עיין במשנה [סוף עדיות] אלי' לא בא לרחק אלא לקרב ולא לברר ולגלות הפסולים עיין בתוי"ט וכן מסתבר כי הב"ד הוא רק לשפוט אם יעמדו שני אנשים כשירים לפני אלקים זה הדיינים כדברי אדמ"ו ז"ל טעמו ונמוקו עמו כנלע"ד (ב) כתבתי על הגליון וז"ל מה שהביא אדמ"ו ז"ל ראי' דאין חיוב על הב"ד לדרוש אחרי עדים דאל"כ מנ"ל דצריך דרישה בעדים כלל נלענ"ד כשם שדרשי' בב"מ דף כ"ז באבדה דכתיב עד דרוש אחיך שיש דבר ברור אשר ידרוש עליו ודרשי' דרוש אם רמאי הוא הגם שיש אבידה אשר נמצאת והדרישה יהי' אם האבידה שלו כך הוא ודרשת וחקרת היטב הגם שהמעשה אמת אבל אותן המגידים עדות המה כזבנים שהמה לא ראו כנודע שכך הוא כח הדרישה וחקירה דלו יהי' שהמעשה אמת אבל אם המה העדים משקרים נעשים זוממים עיין מכות דף ה' א"כ על דבר ברור אשר נעשה יעידון המה וכתיב ודרשת וחקרת וע"כ על העדים קאי וכמו כי דרוש ידרשנו ד' מעמך עיין ר"ה פ"א (ה' ע"ב) וכמו לשכנו תדרשו שהדבר ברור אשר נדרש עליו והבן. (ד) עוד הארכת על מה שהבאתי ראי' מגמ' ורמב"ם היודע עדות לחבירו שדווקא אם שמו עד ולא שהוא ראה או ידע ויהי' שמו דיין דאל"כ הי' לומר היודע זכות לחבירו ובנית דיק דאז הי' במשמע אם קורא אותו

להוציא זכותו אבל אם תובע אותו לעד לחובתו או העד מאמין שעדותו יהי' לחובת הנתבע יהי' פטור קמ"ל היודע עדות בין שהוא לזכות התובע או לחובתו וסמכת על הכ"מ בפ"א מהל' עדות אהובי אחי נ"י אין זה ברור אצלו הלא עיין בש"ע ח"מ סי' כ"ח אחד מהתנאים אשר על ידם יעבור על לא יגיד הוא וז"ל ויש לחבירו תועלת בעדותו עכ"ל משמע דצריך באמת להיות תועלת לחבירו אבל אם קורא אותו לחובתו או שהעד מאמין שהוא לחוב חבירו הוא פטור דתורה אמרה או ראה או ידע ודרשו חכז"ל שתבעו להעיד לו או איך נתן מעות לחבירו והוא הי' מלוה או שחבירו הודה שחייב לו א"כ יודע העד שקורא אותו להעיד לתועלת ודוק. ומה שהקשת עלי אשר אמרתי ליישב אשר הקשתי איך החליטה התורה אם לא יגיד ונשא עונו הלא משכחת במומחה דיאמר יבוא אלי לשפוט שפוט ותרצתי דתורה אייריי בראיה בלא ידיעה או ידיעה בלא ראיה דאין מבוא לדיין בזה רק אם מכח עדות וכפירת להד"ם יצמיח כח דיינות לשפוט שפוט אבל עדות הוא מה שראה או ידע שמספר מה שעיניו ואזניו ראו ושמעו וחל עליו כח עדות עיין תוס' בב"ב [דף נ"ו] בג' כיתות עדות על ג' שני חזקה הוא דבר שלם דמה שכת אומרין שאכל שנה הוה ג"כ עדות להיפך אם לא יהי' לו עוד שני כיתות עדים על שאר שנים צריך לשלם הפירות שאכל יעו"ש מתוק מדבש אבל דיין הוא אם יש דברי ריבות פנים לזכות ופנים לחוב ומעצמים בטענותיהם אז הדיין יכריע בכח התורה ובזה מיושב אשר פלפלת עלי כנלענ"ד בעזה"י. ואשר כתבת ישוב על קו' תוס' חולין י"ג שהקשה שיהי' כשר בגט קטן אפי' בלי גדול עע"ג ותרצת והבדלת שיש הבדל אי צריכין המחשבה לגוף התכלית אז אין הקטן מחשב כמו בגט דצריך שמו ושמה לשם גירושין וכריתות והוא הכח שתהי' נכרתת ושהיא שלוחה מאתו ובכלי החקיקה צריך שיהי' כלי קיבול ומעשה מוכיח עליו וכן בקדשים בעולה שלא צריך שם בעלים אבל לא בחטאת שצריך שם בעלים הוא דבר נאה אבל עיין רמב"ן על חולין שנדפס בספר מזבח כפרה כתוב בהיפך יעו"ש דברי אחיך הטרוד מאוד הדש"ת:

סימן ג

אלקים יענה את שלום אחי הצדיק המפורסם הרב הגאון חו"ב כבוד הרב ר' נפתלי נ"י אב"ד דק"ק פ"ח יע"א. הגיעני גלילות ידך פלפול נאה אף נעים על מכתבי שמחתי בו מאוד ואבוא בקיצור אמרים לגלות דעתי גם בפעם הזאת ואשר תבחר תקרב וזה החלי בעזה"י. ראשית כל באתי להצדיק דברי שהפי' פלוני ופלוני עדיו היינו שאותן עדים בעצמם עומדים בב"ד האחר ואומרים שהם העידו לפני הב"ד פלוני כפי' התוי"ט להזימם ולהכחישם והשגת עלי דאי אפשר לפרש שהעדים שם דא"כ קשה בכפלים (א) למה

לא יהרגו הנך עדים שהעידו עליו מתחילה לקיים יד העדים יהי' בו בראשונה (ב) א"כ למה יעמדו שנים אחרים להעיד יהי' המה עצמם מעידים אלא ודאי דהעדים אינם כאן ומה שדקדקתי דלא אמרו פלוני ופלוני היו עדים תרצת שעכ"פ צריכים לומר שאותן עדים חיים עודנה והכוונת תוי"ט להזימם דהזמה שלא בפניהם הכחשה מיהו הוי עיין כתובות דף כ' ומכ"ש שיוכל להכחישם שלא בפניהם והבאת ראיה דלא צריכים להיות העדים שם דאל"כ מאי הקשה בסנהדרין דף מ"ה על שמואל דאמר דנקטעו יד עדים מעכב מהך מתני' דיעמדו שנים ויעידו וקשה הא ע"כ איירי דעדים שם משום שיכולים להכחישם ולהזימם עכ"ד. אהובי אחי נ"י אודיעך דעתי בפי' הבנת הגמ' והרמב"ם כי יש ב' אופנים בעדים (א) דהעידו העדים ועדותם בב"ד כדת המבואר בגמרא וברמב"ם בהלכות סנהדרין פי"ב ואח"כ הוה הדין כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד והלכו להם העדים ולא המתינו כלל לדעת מה יעשה בו אם לחיוב או לזכות (ב) שהיו העדים שם ושמעו גמר דין שיצא האיש חייב בב"ד א"כ הם העדים אשר העידו עליו על העבירה הם שמעו שנגמר דינו בב"ד ההוא אשר העידו שם כמובן וא"כ בשאר חייבי מיתות דהוה הדין דהעדים יתחילו להמית אותו עיין רמב"ם פי"ג מהלכות סנהדרין הלכה א' וז"ל ועדיו הם ההורגים אותו בכל מיתה שיתחייב בהם עכ"ל אם שמעו מהב"ד שהעידו עליו שנגמר דינו למיתה אז יוכלו להמית אותו לקיים יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו אבל אם הם לא שמעו גמר דין רק עכשיו באו שנים אחרים ומעידים שפלוני נגמר דינו בב"ד של פלוני והן הן העדים אשר מעידין שהמה העידו עליו בב"ד פלוני רק לא שמעו גמר דין כי ברח הרוצח ולא באו שהב"ד יעשה כרוז מרוכב על סוס ושנים אחרים היו אז בב"ד ושמעו גמר דין א"כ יומת הרוצח בב"ד אחר על פי עדות השנים שמעידין על גמר דין אבל אין כאן מקום שהעדים יתנו יד בראשונה להמיתו דהא הם לא שמעו גמר דין אבל בשאר מיתות ב"ד צריכין דווקא יד העדים תהיה בו בראשונה אז צריכין לבוא אותן עדים עצמם אשר העידו על העבירה המה בעצמם מחויבים לומר שנגמר דינו בב"ד פלוני להמיתו דאם לא ידעו מגמר דין איך יהי' המה יד העדים בו להמיתו הא לא שמעו הגמר דין מפי הב"ד אשר העידו עליו ובזה מדויק לשון הרמב"ם בפי"ג הל' ז' שמתחילה כתב ברוצח מהני ששנים מעידים המה שמעו שנגמר דינו בב"ד פלוני ופלוני ופלוני עדיו הגם שהעדים שהעידו לא ידעו שנגמר דינו בב"ד פלוני אבל בשאר חייבי מיתות כתב וז"ל עד שיבואו עדיו הראשונים ויעידו שנגמר דינו ויהרגהו עכ"ל ודוק ומיושב קושיות שלך דידעו שצריכין להיות שם אבל לא ידעו שנגמר דינו רק שנים אחרים מעידין שנגמר דינו בב"ד פלוני א"כ הוה כאלו נקטעו יד העדים ומשני

שהן הן עדיו שהעידו דאמרו שנגמר גם דינו ודוק. ומה שהפלאת למה מקפיד הרמב"ם שעדים שהעידו צריכים להיות באים עכשיו לאמור שנגמר הדין הלא די שאותן עדים שהעידו המה שם ויקיימו יד העדים תהיה בו וצע"ג לפמ"ש י"ל כיון דהם לא שמעו הגמר דין ע"י עדותם מפי הב"ד אין עליהם המצוה יד העדים תהי' בו בראשונה כיון שלא ידעו שנגמר דינו כי אם מפי העדים אשר מעידים עכשיו שהוא בן מות לכן הצריך הרמב"ם שהם בעצמם יעידו שנגמר בב"ד אשר העידו עליו ודוק. ויש לי להעיר עוד דאם לא ידעו המה שנגמר דינו בב"ד פלוני רק כת אחרת מעידים אם כן בשאר חייבי מיתות דצריך דווקא יד העדים תהיה בו א"כ הוה כל כת עדים עדות על חצי דבר דזה מעידים על שנגמר דינו בעבור עבירה פלונית וכת אחרת מעידים שהמה עדים שעשה עבירה פלונית שיהרגו אותו דלולא הם אין איש רשאי להרגו והתורה אמרה עפ"י שנים יקום דבר כולו היינו העדות המיתה דהוה גם עידי עבירה ביחד דבר שלם ולא חצי דבר אבל ברוצח דלא צריך יד העדים דווקא אם כן אותן שמעידים שנגמר דינו בב"ד פלוני הוה דבר שלם ועיין תוספות גיטין דף ס"ג ובפנ"י בסוגיא דשליש. והערה שלך אם היו כמה עדים ונקטעו ידם ונשארו שנים מהם שלא נקטעו ידם אי ממיתין אותו דהא יש שני עדים שלא נקטעו וגם אי נימא כל העדים צריכין להיות ליתן ידם בו והוא הערה נאותה נ"ל מדכתיב יד העדים ולא כתיב יד עדים משמע כל שהעידו עליו אפילו הי' עשרה צריכין ליתן בו יד דכתיב העדים ה' הידיעה והקיש הכתוב שלושה לשנים תרי כמאה ומאה כתרי ועיין סנהדרין דף כ"ז בתוס' ובמשנה במכות הנטפל לעבירה והנטפל למצוה ועיין בתוי"ט ודוק. וכן מה שהערות דלו יהיה דב"ד הורגין משום ובערת הרע עכ"פ צריך אותו ב"ד לישב עליו בדין ולא להרגו מבלי לדון עליו וכתבת לעיין בריטב"א ד' י"ב אין מדברי הריטב"א הכרח שצריכין הדינים והחוקים כאלו ב"ד ידון איש במיתה שחקקה לו התורה אבל עיין סנהדרין דף י"ט בעבדא דינאי מלך שהרג נפש ואמר ר"ש בן שטח תנו עיניכם בו ונדוננו ומצאתי להגאון נב"י מהד"ת ח"מ סימן ז' פירוש שצוה ר"ש בן שטח להרגו משום ובערת הרע דבעבד א"א לקיים כאשר זמם ולא מהני בו עדים רק ראית ב"ד ולכן אמר תנו עיניכם בו ונדוננו שהם עצמם יראו ובראיה ידונו יעו"ש א"כ משמע דצריך גם משום ובערת הרע עכ"פ שאותו ב"ד ידונו הרי כדבריך אחי נ"י אך עיין רש"י שם דפי' שלא יחניפו יעו"ש אבל לדעתי שמצות השופטים בארץ לראות לבער הרעים מן הארץ והבטה שלהם גורם לבלעות הרשע התעיף עיניך בו ואיננו ולכן אמרו בסנהדרין שראו כי המה שופטי ישראל ודוק. ובתוך פלפולך הבאת לי מס' נקרא ערוך לנר (מעולם לא ראיתיו) שתי' קו' רשב"א למה צריך קרא שלא יהיה שריפת בת כהן

דוחה שבת מכח עשה דוחה ל"ת הא לא הוה בעידנא ותי' הגאון ערוך לנר דבערת רע הוא מצוה דרבים ולא צריך בעידנא עכ"ד לדעתי רחוק הדבר מאוד כל זמן שהב"ד ממית אותה במיתה אשר צוה ד' לעשות על העבירה אשר עברה כי זנתה א"כ לא שייך שיש במיתתה מצות ובערת הרע הן אמת שרמב"ן בהשגותיו על הרמב"ם בשורש י"ד בספר המצות חידש דכל הממיתים נכללו בכלל ובערת הרע מקרבך בער עושי רע בישראל רק אח"כ פרט ד' סקילה או שריפה הוא חלק מהמצוה והוה כל המומתים מצוה אחת אבל לדעתי אין זה מצוה דרבים כי מצות ב"ד הוא רק אם אי אפשר להמיתו אז נעשה מצוה דרבים כמו במילה אם אין האב מל חל המצוה על כל ישראל עיון רמב"ם פ"א בכל זאת צריך במילה הטעם דהוה בעידנא עיין שבת דף קל"ז וביבמות דף ז' דעשה דרבים הוה כמו תקיעת שופר דחל המצוה על כל איש ואיש מישראל ביחד או בחמץ עיין מג"א סי' תמ"ו הגם שאין אחד מוציא רבים יעו"ש אבל אטו יהיה כיסה דם עשה דרבים דהא אם השוחט לא יחפץ לכסות חל המצוה על כל ישראל עיין ט"ז יו"ד סו' כ"ח דודאי אין זה עשה דרבים יען דלא חל מתחלה על כל איש ואיש ה"ה בכל המומתים חל מתחלה המצוה רק על העדים והא ראיה אם נקטעו ידי עדים פטור לגמרי עיין רמב"ם פי"ד מהלכות סנהדרין הלכה ז' ורק אם ברח מב"ד אז חל מצות ובערת הרע על כל ישראל דלא כתוי"ט פי"א מסנהדרין דצריך גם כן יד העדים אבל נ"ל ברור דכל זמן שבת כהן תחת יד ב"ד ומחייבין אותה מיתה הכתובה בה אין כאן עשה על כל ישראל רק על הב"ד על ידי עדים שהעידו עליה רק אם ברחה אז בא המצוה של ובערת הרע א"כ אין זה עשה דרבים שידחה ל"ת שלא בעידנא ועיין פלפול מגילת אסתר שם בהבנת רז"ל חולין דף ק"מ בעוף שהרג את הנפש ושם מצאתי שהרגיש המג"א שבגמרא סנהדרין דף ע"ח בטריפה שהרג מביאים הפסוק ובערת הרע יעו"ש כנלענ"ד בעזה"י. וראיתי שהצעת לפני קו' גדולה על הגמ' סנהדרין דף מ"ה דשמואל אמר נקטעו יד העדים פטור דכתיב יד העדים תהיה בו ופריך הגמרא אלא מעתה גידמין דמעיקרא הכא נמי דפסולי וכתב רש"י בד"ה גידמין וז"ל וא"כ נימא עדי גידמין פסולין עכ"ל והקשית דלמא אשמועי' שמואל רבותא לא מיבעי נקטעו מקודם לא מקבלין עדות דהא אי אפשר לקיים בו יד עדים וכי תימא דיש מצות עשה ובערת הרע זה אינו דכיון דלא מקבלים עדים וידענו שהוא חייב מיתה לא חל מצות עשה של ובערת הרע דמי יימר שהוא עושה רע בישראל אבל אם כבר קבלנו העדות וידענו שחיוב מיתה הו"א דנמית אותו משום ובערת הרע קמ"ל דבעינן קרא כדכתיב והוא קו' גדולה. ונלענ"ד לתרץ בעזה"י דהא גופיה קשה למה לא נמית אותו עכ"פ באיזה מיתה משום ובערת הרע (ולפמ"ש למעלה כיון שרצה לקבל

מיתתו אשר חייב אותו התורה א"כ ליכא מ"ע של ובערת הרע רק חיוב מיתה ע"י עדים יען שחילל שבת או בועל אשת איש וכדומה והא עדים אין להם יד ובערת הרע ליכא) ונלענ"ד להמתיק בלא"ה בעזה"י. ואקדים דנאמנות העדים הוא חק מחקי התורה דשני עדים נאמנים על צדיק מפורסם אפילו ועיין בירושלמי מעשה ששני אנשים העידו על חסיד שבעל כלב והמעשה היה בהפך והרגו דוד ועל זה אמר "ומיד כלב יחידתי" ועיין רמב"ם בהל' יסה"ת דנאמנות עדים מכח חזקת כשרות הבא מרוב ישראל כשירים לא יעידו שקר ועיין ברבינו בחיי פ' שופטים כלל גדול שהוא חק התורה וחכז"ל אמרו כאשר זמם ולא כאשר עשה הרגו אין נהרגין והוא פלא גדול וכ' הרמב"ן פ' שופטים על פסוק כאשר זמם וז"ל ולא כאשר עשה מכאן אמרו הרגו אין נהרגין לשון רש"י מדברי רבותינו והטעם בזה כי משפט העדים המוזמים בגזירת השליט שהם שנים ושנים והנה כאשר יבואו שנים ויעידו על ראובן שהרג את הנפש ויבואו שנים אחרים ויזימו אותם מעדותן צוה הכתוב שיהרגו כי בזכותו של ראובן שהיה נקי וצדיק בא המעשה הזה אלו היה רשע בן מות לא הצילו השם מיד ב"ד כאשר אמר כי לא אצדיק רשע אבל אם נהרג ראובן נחשב שהיה אמת כל אשר העידו עליו ראשונים כי הוא בעונו מת ואלו הי' צדיק לא יעזבנו ד' בידם כמש"ה ד' לא יעזבנו בידו ולא ירשיענו בהשפטו ועוד שלא יתן ד' השופטים הצדיקים העומדים לפניו לשפוך דם נקי כי המשפט לאלקים הוא ובקרב אלקים ישפט והנה כל זה מעלה גדולה בשופטי וישראל בהבטחה שהקב"ה מסכים על ידם ועמהם בדבר המשפט וזה טעם ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ד' כי לפני ד' הם עומדים בבואם לפני הכהנים והשופטים והוא ינחם בדרך אמת עכ"ל הזהב היקר מפז. ולפ"ז אני אומר אם נקטעו ידי עדים אחר שנגמר דינו הוא האות בכפלים שמאת ד' היתה זאת שהאיש אשר העידו עליו העדים הוא נקי וצדיק אין לאיש משפט מות וחפץ הקב"ה להצילו מרדת שחת וגם חפץ הקב"ה להציל הב"ד שלא ישפכו דם נקי חנם ולכן שלח הקב"ה עזרו שנקטעו יד העדים אשר עליהם מוטל לשלוח יד מראשון לשפוך דמו של האיש למען לא ישלחו רשעים בעולתה ידיהם ונתקיים ד' לא יעזבנו בידו ולא ירשיענו בהשפטו ואיך נאמר דעכ"פ נמית אותו משום ובערת הרע מקרבך הלא נותן אות משמים כי הוא איש נקי איזה נקי אבד ופטור לגמרי אבל ברוצח דאין קפידה דדווקא יד עדים תהיה בו בראשונה להמיתו א"כ אין אות ומופת יען שנקטעו ידי עדים על כרחך האיש צדיק תמים יען שהקב"ה הסיר ידי העדים כי הלא העדים הווין רק כאיש אחר ואטו אם יש להמית רוצח בישראל ונקטעו שני אנשים ידם יהיה אות שרוצח הוא נקי והבן זה. אך כל זה אם נעשה השתנות בין העדות לבין המיתה

הוא אות שהקב"ה בא להציל האיש מיד עדים רשעים אשר זממו לשפוך דמו בידם אבל אם היו גידמים מעיקרא ולא היה מתחילה עדותם על דעת לשפוך דמו בידם וגם לא נעשה שום השתנות בין שעת הגדת עדות ובין שעת גמר מיתתו א"כ קשה מהכ"ת שלא לקבל עדותם כדי לקיים ובערת הרע א"כ היה לשמואל לומר גידמין פסולין להשמיע דלא מקבלין עדות אפילו לקיים ובערת הרע אלא פשיטא דגידמין באמת כשרים לעדות ודוק כי נכון בעזה"י. וראיתי שהפלאת עלי שהשגתי במכתבי בד"ה וראיתי שלא איכפת לן אם העדים ראשונים קרובים לב"ד השני כיון דעדים המעידים לפניהם אינם קרובים וכתבת להפליא הלא כפי דברי תוי"ט הוה הטעם להגיד העדים ראשונים כדי להכחישם ולהזימם ואם ישמעו הב"ד השני כי העדים ראשונים קרובים לא יקבלו הזמה עליהם עכ"ד לדעתי שם הוה מכח זה דעדות שאי אתה יכול להזימה והרבוי מקרא הוא דווקא אם עדים המעידים עכשיו הוה עדות שלא יקבלו הזמה עליהם דהא הם קרוביהם אבל כאן עדים המעידים לפניהם שנגמר הדין המה אינם קרובים ויוכלו לקבל הזמה עליהם רק לחשוד אותם שלא יחפצו לקבל הזמה עליהם או להכחישם אפי' שלא בפניהם כדי שלא לפסול קרוביהם מעדות ויבחרו ח"ו לשפוך דמי נקי חנם לא שמעתי חס ליה לב"ד ישראל לעשות כן אקוה שתודה לי בזה. גם מה שאמרתי דסמכי' על רוב העולם שאינם קרובים וכאן לא שייך והצילו העדה כיון שכבר נגמר דינו וכתבת על זה הלא אפי' ב"ד ראשון אשר גמרו דינו אם יחפצו להמיתו יעיינו בזכותו כמבואר ברמב"ם אחי נ"י הלא כתבתי לחוש על פן ואולי המה ממיעוט קרובים והמ"ע לקיים ושפטו העדה והצילו העדה נאמר על שעה שגומרין אותו למיתה דבשעה ששפטו העדה צריך והצילו העדה אבל אם כבר נשפט עליו מהכ"ת להציל אותו עוד בחששות כנ"ל הלא אין כאן שפיטת עדה כנלענ"ד נכון בעזה"י. מה שהערות אם יש להב"ד להרוג טריפה אם שייך בו ושפטו והצילו העדה או לא כיון דבלא"ה טריפה הוה לא צריך כולו האי עכ"ד הגם דלא משכחת להרוג אותו ע"י עדים דהוה עדות שאאי"ל עכ"פ בב"ד רואין אותו ומקיימין בו ובערת הרע אי צריכין לקיים חוקת הב"ד בגומרין מיתה ע"י ותלי' במה שהערותי מכבר ודוק ונ"ל בודאי בשבת מחללין עליו את השבת כי כתיב ושמרו בני ישראל את השבת מוטב שיחלל שבת אחד כדי לשמור שבתות הרבה וקשה קצת דביומא [פ"ה ע"ב] אמר שמואל עדיפא דכתיב וחי בהם ולא שימות בהם ולפ"ז דלמא דווקא אם אינה טריפה שאפשר לקיים וחי בהם אבל אם עכ"פ טריפה דהוה כגברא קטילא מנ"ל שמותר לחלל עליו את השבת וא"כ מאי עדיפותא דרש דשמואל ואולי וחי בהם שמצות יגרום לו חיות להאריך ימים ולא שיגרמו קיצור ימים ח"ו ודוק. ונסתפקתי בחדושי זה שנים רבות בדין ירושלמי

תנו לנו נפש אחד עיין רמב"ם פ"ה מהל' יסה"ת דאסור חוץ כעין שבע בן בכרי עיין בכ"מ דאמרי' מאי חזית דדמך סומק טפי אבל אם השונא מבקש שיותן לו איש שהוא בלא"ה טריפה ולא יחי' י"ב חדשים דהוה כגברא קטילא אם נותנים לו או נימא דגמ' לא אמר מאי חזית דחיתך סומק טפי רק דדמך סומק דעכ"פ אסור לישראל לעשות שפיכות דמים וצע"ג. ואודות אשר חקרתי על אדמ"ו סי' קע"ד שחקר שאין הב"ד מחויבים לדרוש אחר עושי רשעה הגם שהעדים מחויבים לבוא לב"ד אבל הב"ד אין צריכים לדרוש עדים והי' פלא בעיני מרש"י יבמות דף פ"ח דאמרו דפנו שהב"ד חוקרים למצוא עדים וחקרתי שאני מצות כהונה שמוטל על כל איש ואיש מישראל לקדשו והוספת שא"כ יהי' מצוה על כל עבירות דהא מצות עשה ובערת הרע ג"כ מונח על כל איש ישראל רק כל זמן שלא נגמר קבלת עדות נא חל מ"ע ובערת הרע יישר כחך וחילך לאורייתא כי הוא נכון. לדעתי מ"ע ובערת הרע מישראל העיקר דדוקא לקיים מצות מיתה במי שעבר עבירה שחייב עליו איזה מיתה בעולם שאז אנו מבערין הגוף לגמרי מן העולם (כמו ובער בשדה אחר ביעור חמץ בערתם את הכרם בערתי הקדש מן הבית שמוציאו מגבולו ומרשותו) אבל להפריש מאיסור אין בכלל ובערת הרע מישראל דהוא רק מצות ערבות או מצות השופטים ועיין בשרשים בספר המצות שורש חמישי בפלוגתא דרמב"ן ומגילת אסתר באות ט' ותמצא נחת רוח בחקירה תחת איזה סוג נכנס לגרש זונה מכהן הרמב"ן סובר מדכתיב ולא תחטיא הארץ ומג"א חולק דמיתה ומלקות הוצרך צווי אחר ודוק. ובזה יש די להשיב על מה שהארכת בפלפול נגדי שאמרתי כל זמן שלא תבעו אינו מחויב עד להעיד ופלפלת עמי שזה דווקא שאינו עובר בלאו אבל מ"ע של ובערת הרע יש על מי שיודע לבער ולא יבוא להעיד ולכן אמרו בפסחים דף קי"ג שהקב"ה שונא למי שיודע עדות בחבירו ולא מעיד לו ומפני שעובר על מ"ע שנאו הקב"ה והסברת דלכן מביא מרן חת"ס ז"ל בסי' קע"ד שני ראי' שעדים מחויבים לבוא בעצמם לב"ד מחולין בעוף שהרג את הנפש ומפסחים דף קי"ג דדלמא דווקא במזיק לבריות ברציחה שם יש מצוה להעיד ולבער הרע אבל ברע לשמים אינו חל ובערת הרע חוץ אם נגמר דינו למיתה וברח אבל לבוא להעיד עליו לבוא ע"כ לבערו אין חיוב לכן הביא אדמ"ו גם ראי' מפסחים דשם לא איירי ברציחה ובמזיק והארכת בזה מאוד. ובלבי לא כן הדבר אם יהי' מ"ע לבוא להעיד מהכ"ת צריך לספר שהקב"ה שונא מי שמבטל מ"ע מדאמרי' ג' דברים הקב"ה שונאו ע"כ היא ממידת זהירות ולא ממי שבטל מ"ע וגם זאת אטו במי שיודע עדות בחבירו ואינו מעיד לו הוה דווקא להפריש אדם מעבירה גם בירושה המונח ואין הב"ד יודעים היורש והוא יכול להעיד שהוא היורש ג"כ הקב"ה שונא אם לא יבוא להעיד לו ולדעתי

שהוא בכלל ואהבת לרעך כמוך או אם שמע לעז על חבירו והוא יכול להעיד שהוא אי נקי הוא בכלל לא תעמוד על דם רעך כדדרשו בספרי והכל ענף מן סוג מצוה אבל לא מגיע למ"ע ובערת הרע כי שם קאי על מי שמחויב מיתה דווקא ולבערו מן העולם להבדילו מן כלל ישראל ועיין במג"א שורש י"ד בעוף שהרג את הנפש אין חיוב על הב"ד כלל רק על איש הרואה ודוק. ונ"ל גם לאדמ"ו ז"ל דאין חיוב על הב"ד לחקור ולדרוש אחרי עדים היינו כנגד איש ואשה פרטי אבל על הכלל צריכין לפקוד פקידים ועי' בהל' יו"ט ברמב"ם דמעמידים שומרים בגנות ופרדסים היינו שלא יבוא העם לחטוא אבל לדרוש אחרי גוף פרטי אם לא עבר אין חיוב על הב"ד כנלענ"ד בעזה"י. אהובי אחי נ"י עשיתי כאשר צוית עלי להודיעך מחשבותי על כל פרט ופרע ואשר תבחר תקרב אליך בימין כאשר נתנה התורה בימין דכתיב מימינו אש דת למו וכאשר קבלתי דבריך בימיני הדש"ת:

סימן ד

שאלה אם דיינא קרתא רשאין לגדור גדר על איש רשע אינו שומע לדין תורה ועובר עבירות חמורות ביד רמה וגם מזיק רבים בהשגות גבול לנדות אותו שאם לא יסור מדרכיו אחר שהתרו בו אם יולדו לו בנים אסור לשום מוהל לימול אותם אפי' אם ימות הרשע אעפ"כ לא יכנסו זרעו לבריתו של אברהם אבינו שראו הב"ד שיכינו בזה מטבח לבנים בעון אבותם וכל ישראל ישמעו ויראו ולא יזידון עוד. תשובה אם אמנם גדולה מצות מילה כנודע מחכז"ל וגם אם האב אינו רוצה למול את בנו חל החיוב על הב"ד שהם ימולו כל זכר בישראל עיין רמב"ם פ"א מהל' מילה ועיין ברמ"א יו"ד סו' רס"א בכל זה כח ב"ד יפה לגדור גדר לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה להיות אות לבני מרי ולא יוסיפו בני עולה לענות ולהזיק אלפים מישראל ועיין בח"מ ברמ"א סי' י"א מי שאומר שאינו חושש על גזירות ב"ד מנדין אותו יעו"ש. וראיה לדבר מצאתי מן מדרש עשרת הדברות הובא בילקוט אליעזר אשר חיבר אחי היקר נ"י שמביא בערך בנים מדרש משם וז"ל פ"א הי' רע"ק מהלך בדרך ומצא אדם אחד שהי' מכוער ביותר והי' נושא משאוי גדול של עצים וכו' א"ל רע"ק משביע אנו אותך שתאמר אם אתה בן אדם או שד א"ל רבי אדם הייתי וכבר נפטרתי מעולם ובכל יום ויום אני מביא משאוי כזה ומכניס אותי בתוכו ושורפין אותי בתוכו ג"פ ביום א"ל רע"ק מה עשית שעושין לך כך א"ל באתי על נערה מאורסה ביו"כ א"ל בני שמעת אם יש לך שום תקנה באותו עולם א"ל כך שמעתי שבזמן שיעלה בני לספר תורה ויאמר ברוך ד' המבורך מוציאין אותי מגיהנם ומכניסין אותי לג"ע א"ל רע"ק הנחת אשה או בן א"ל בן אחד נולד לי לאחר מיתתי ונמנעו ישראל

למולו מיד כתב רע"ק שמו ושם עירו עכ"ל יעו"ש עד שלקח רע"ק הבן ומל אותו. מזה נראה דנהגו בני ישראל למנוע עצמם שלא למול בן רשע מפורסם אפי' אם נולד לו זרע אחרי מותו והלא ביתום מוטל מצות מילה על הב"ד ועל כל אחד ואחד מישראל עיין בט"ז ביו"ד סי' כ"ח ובתב"ש שם היטב ומהכ"ת שנמנעו ישראל מלמולו לקיים מ"ע שמוטל עליהם אלא משמע שלמגדר מילתא יכולין לעקור מ"ע בשב ואל תעשה שלא למול זרע רשע אפי' אחר מות הרשע למען שלא יהי' גואל לפדותו משחת רק ר"ע חמל עליו יען כי סיפר לו ששמע אם יהי' לו בן מברך על התורה יוצל הוא האות שחפץ ד' שיהי' לו גאולה ועמל ר"ע בעבורו ומל אותו הבן וקרבו לתורה ודוק (ואין להשיב דאין למדין הלכה מאגדה עיין תוי"ט ברכות פ"ה ועיין נב"י מהד"ת יו"ד סי' קס"א שאם המדרש מספר מעשה מישראל למדין ממנו וראי' דלמדו הפוסקים דין ממה שספר המן למלך ודוק). ובזה יש מקום לתרץ דברי רמ"א ביו"ד סי' של"ד סעיף ו' שכתב וז"ל ויש רשות לב"ד להחמיר עליו שלא ימולו בניו ושלא יקבר אם ימות עכ"ל וכתב הש"ך בס"ק כ' וז"ל שלא למולו צ"ע דהא כבר כתבו המחבר בסעיף י' עכ"ל ולפי מש"כ שם בסעיף י' כתב המחבר וז"ל אם ראו ב"ד לנדות שלא יזמן בג' ולא יתפלל בעשרה ולא יקברו לו מת ולא ימולו לו בן רשאין הם עכ"ל היינו כל זמן שהוא חי לא יקברו נו בן ולא ימולו לו בן דוגמא שלא יזמן בג' ולא יתפלל בעשרה דקאי עליו על המנודה כך לא ימולו ולא יקברו לו בן דבחיותו מוטל עליו מצות מילה ומצות קבורה והוא רשע ולא יעזור לו איש מישראל אבל אם כבר הוא מת ונולד לו בן אחרי מיתתו או מת לו בן אחרי מיתתו צריכין הב"ד למולו ולקברו הוא שלא יוכל הב"ד לגזור שגם אחרי מות רשע יכינו לבניו מטבח בעון אבות קמ"ל הרמ"א שיש רשות ביד הב"ד להחמיר עליו שלא ימולו בניו ולא יקברו אם ימות הגם שכבר מת האב אעפ"כ לא ימולו בניו אחרי מותו וגם לא יקברו אפי' ימותו הבנים אחרי מותו לכן השמיע רמ"א דיכולין להחמיר עליו ועיין בהגהת רמ"א א"ע סי' קנ"ז משמע כן שלא יקברו לו בניו רק שם איירי שהוא חי וכופין אותו לגרש והוסיף רמ"א שיוכלו להחמיר גם על אחרי מותו אבל ברמב"ן שהובא בב"י כתב ולא ימולו בן משמע בחייו דווקא א"כ מנ"ל לרמ"א לחדש שיוכלו הב"ד להחמיר שגם אחרי מותו לא ימולו ולא יקברו בניו וצע"ג. ושבתי וראיתי שגם ממדרש שהבאתי אין ראי' דשאני התם שנמנעו בני ישראל מעצמם ולא מלו הבן רשע כי זרו רשעים מרחם אבל לא הי' ציווי ב"ד שלא למולו את בן הרשע כי הלא לפעמים תחת הסרפד יעלה הדס רק המון בני ישראל הדרים בעיר הזאת הי' מונעים למולו פן ימות ע"י מילה ותעולל אמו אשר היתה חבור לרשע לאמור אתם המיתם אותו אבל מנ"ל שיוכלו לעכב מילת

בן רשע בעבור אביו ולגזור בחיי רשע שלא ימולו בניו גם אחרי מותו הגם דהקטן אינו בר חיוב מצות ולכשיגדל ימול את עצמו בכל זאת למה נבטל מצות עשה המוטל על כל בני ישראל והגם שיכולין לעקור מ"ע בשב ואל תעשה כדי לגדור גדר מכל מקום רחוק הוא לאמור כן שיתבטלו עשה דרבים דהא מצוה למול היתום מונח על כל איש ואיש מישראל ודוק. וכן משמע מדברי ט"ז שם סי' של"ד ס"ק ג' שמביא בשם מהרש"ל הטעם דגזרו שלא למול ולא לקבור יען דעיקר המצוה מונח על האב וכופין אותו עד שיעשה תשובה וימולו אח"כ או יקברו אח"כ יעו"ש וא"כ לאחר מות הרשע שמונח המצוה על הב"ד וגם אם ימתינו עד שיגדל וימול עצמו נתבטל לגמרי המצוה אשר הי' מוטלת על הב"ד א"כ מהכ"ת שנבטל מהב"ד ומכל ישראל המצוה והגם לדברי ט"ז שהתפלא על הדין שלא לקבור בניו שקשה מה חטא נפש המת ותי' דהגאון איירי בבנים קטנים שמתו שאין לעצמן זכות אלא תלוים ועומדים בזכות אביהם לכן מעכבים אותם אפי' מבית הספר יעו"ש קשה הא יש חיוב על הב"ד שילמדו לבני ישראל הקטנים תורה ואעפ"כ מבטלים למגדר מילתא וה"ה שמבטלים מצות מילה אשר מונח על הב"ד בכל זאת נ"ל דט"ז חידש רק זאת כל זמן שהוא חי ועומד במרדו אז עושין כן עם בנים הקטנים שלו כדי ליסרו ויעשה תשובה אבל אם מת ברשעתו ואין תקוה עוד מהכ"ת שיבטל מ"ע שמונח על הב"ד ועל כל איש מישראל ודוק. הן אמת שדברי מהרש"ל שמחדש שאסור לבטל בני הרשע מת"ת יען דהיא מצוה עוברת אם תעזבני יום יומים אעזבך אבל למול ולקבור יש זמן אחר שיעשה תשובה יעו"ש הדבר פלא בעיני הלא עכ"פ יהי' בטל מ"ע של ביום השמיני וכן מ"ע כי קבור תקברנו ביום ההוא והגם שהוא מונח עיקרו על האב עכ"פ הוה מצוה עוברת ומה הבדל יש בין מ"ע של ת"ת ולמדתם את בניכם או ביום השמיני ימול בשר ערלתו או של קבור תקברנו ביום ההוא הלא כל הג' מ"ע המה מצות עוברות ונ"ל דסובר דבמילה וקבורה דאי אפשר למול ולקבור אלא פ"א א"כ שורש המצוה יש לו תשלומין אח"כ והמצוה לא נתבטל רק שלא נעשה ביום המיועד אבל ת"ת אשר יש מצוה כל יום בפני עצמו ואי אפשר לו בתשלומין שאם יעשה תשובה וילמד הבן אח"כ הוא מצות יום ביומו אבל אי אפשר לשלם בזה מה שלא למד מאתמול דהא יום אתמול כבר עבר שלא למד ומה שילמוד היום הוא בעבור חיוב של אותו היום ודוק. וסעד לזה מדברי תה"ד שפסק אם אין שהות למול ולקרוא המגילה מגילה קודם ומילה נדחית ובמג"א סי' תרפ"ז ס"ק ה' מביא טעם בשם כ"ה דיכול למול בתשיעי יעו"ש וקשה הא נתבטל מ"ע של וביום השמיני ימול ולפמ"ש דשם יש ביטול מ"ע על שלא נעשה המצוה בזמן המיועד לה אבל עיקר המצוה יעשה בתשיעי ומגילה יתבטל לגמרי כי אין זמנה רק

ביום ההוא ודוק. ולחקירת הט"ז שיש הבדל שדעת הגאון דווקא על הקטנים יש למנוע יען של עצמן אין להם זכות רק תלוי' בזכות אביהן יש ראי' מדברי הרמב"ם פ"ו מהל' תשובה שבנים הקטנים הם קנינו של אדם ועיין בסדר המשנה שהביא ראי' מספרי יעו"ש והאריך בזה ליישב דעת רמב"ם ורמב"ן שפסקו בעיר נדחת להמית הקטנים ופר"ח צעק שזה שגיאה להמית קטנים והגאון מצדיק דבריו יעו"ש וה"ה צדקו דברי ט"ז למנוע כל המצות מהקטנים וא"כ אם מת אביהם דפקע ממנו כל קנין ממון עיין רש"י גיטין דף ט' ועיין נדרים דף מ"ז דגם ירושה בא רק מהקב"ה להיורשים דבמיתה פקע ממנו כל קנינים א"כ אין תלוים עוד באביהם המת אלא הקב"ה הוא אבי יתומים א"כ בודאי לא ימנעו מהם שום זכות מצוה אשר מגין עליהם ומה אם קטן עובר עבירה הוא פגם לפניו ועיין במג"א שמ"ג לענין אם הזיק בקטנותו מכ"ש שיש זכות במקצת אם עוסק בקטנותו במצות ת"ת ומעוטר במצות מילה כמובן ודוק. סוף דבר הכל נשמע שנראה לי שאין כח ב"ד יפה לעשות למגדר מילתא שלא למול את בן הרשע אחרי מות אביו כי אז פקע קנינו ולא ישא הבן בעון האב להיות בלי מצות מילה עד שיגדל וימול את עצמו כנלענ"ד.

וכמוצא שלל רב שמחתי כאשר ראיתי שהגאון ר' ברוך פרענקעל ז"ל בהגהותיו ביו"ד סי' של"ד הביא בשם תשובת אלפס שלא נכון לנדות שלא למול בניו ואפי' עשו זאת לא מהני דאין כח לב"ד לעשות יעו"ש וא"כ בודאי שאין כח ב"ד לעשות שלא ימולו בניו אחרי מותו אפי' ודוק וגם הלום מצאתי לאדמ"ו ז"ל בספרו חת"ס ביו"ד סי' שכ"ב שהאריך בהבדל בין להציל קטנים מבעל עבירה או קטנים מכת הארורים שבתי צבי ימח שמו וזכרו ששם מצוה לטמא את בניהם וגם העלה תי' על דעת הגאון שצעק עליו הישי"ש יען דחישב לעשות מצוה ונאנס ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאלו עשה א"כ אין הפסד לקטנים ולאשה אבל מרבה עונש על האי גברא שעל ידיו נתבטלו הם ממצות יעו"ש דפח"ח ולדעתי דעת מהרש"ל בלומד התורה הוה אם תעזבנה יום אחד היינו בלי הפסד מצוה עכ"פ יהי' חסר תכלית השגה בתורה אשר אין לשער לפעמים אם הי' יודע דין זה מה פעל בו וגם להאשה היא צריכה תפילת רבים אשר ד' כביר לא ימאס ופן ואולי ע"י תפילתה ישלח ד' רוח טהרה בבעלה שישמע לקול הב"ד ודוק. ועיין ברמב"ם פ"ב מעכו"ם הל' ה' וז"ל ישראל שעבד עכו"ם הרי הוא כעכו"ם עכ"ל וכתב הראב"ד וז"ל אעפ"כ אסור לאבד ממונו בידים מידי דהוה אמסור אבל אם נשא גויה ואין לו זרע כשר ודאי מותר לאבדו בידים או ליטלו מעצמו עכ"ל וכתב עליו המגדל עוז וז"ל ומה שהתיר ראב"ד ז"ל מפני שהוא כמציל מידו והא כמה דלא נפק מינה זרע דמעלי' אלא שקשה לי הא קיי"ל עכו"ם יורש את אביו דבר תורה וכן נמי אפשר דנפיק מזרעו ומזרע דזרעו

זרע דמעלי אא"כ יהיה כמשה וירא כי אין איש וכמו שדרשו רז"ל עכ"ל וק"ו לחוש על זרע מעלי' למול אותו ודוק כנלע"ד:

סימן ה

שאלה שלש בנות ירשו בית ויש להם אפטרופס אשר על ידו נתגדלו ועומדות להנשא לאנשים ונתעורר משפט אחד על אביהם ששבק חיים שזה ימים רבים היה איש אחד בורח ושב כעת ובידו שטר אשר אביהם של בנות נערות הנ"ל היה שותף עמו בעסק ידוע ושיעבדו כל איש ואיש ביתו זה לזה אם יהי' הפסד וכן היה שהפסידו איזה אלפים כנודע לכל העולם והוא שילם הכל ונשאר על בית שותפו שיעבודו רק מחמת שבא עלילה עליו ברח וכאשר ישבו הב"ד על כסאות למשפט ושמעו כל הטענות משני צדדים היה שני דיינים מחייבים את הנערות לשלם ואחד הי' מזכה אותן הנערות ונגמר עפ"י רוב לחייב והאפטרופוס הנ"ל עמד אחורי דלת ושמע דברי המחויבים ודברי המזכים וכאשר התחיל הסופר לכתוב הפסק פתח האפוטרופס את הדלת ואמר רבותי אל תקצפו עלי יש לי לדבר דבר נפשי בשאלתי הלא יש בעיר הזאת עוד ה' ת"ח אשר נודעים שהמה ראוים להיות דיינים אקרא גם אותם אולי בצרופם יעלה הרוב לזכות את הנערות היתומות שישאר להם נחלת אביהם ואם גם בצרופם יהיה החוב לחייבם אז אדע כי עשיתי את שלי בכל אמצי כחי ומד' יצא הדבר שתהיו נשארו ערטלאות ונסתפקו הב"ד אם להתרצות לשאלתו או יש לחוש לזלותא דבי דינא. תשובה הדבר צריך התבוננות כי לא פורש בש"ע ומאחת נשמע שתים (א) אי הב"ד מחוייבים לשמוע אליו להאפטרופס המבקש לברר חיוב של הנערות (ב) אפילו אם אין הב"ד מחויבים לשמוע אליו אם יש רשות בידם לשמוע לאפטרופס או יש לחוש על זילותא דבי דינא וד' יאיר עיני לברר הלכה לאמיתיות של תורה. הנה לפום רהיטא יפלא הלא אפילו באיסורין קיי"ל אין סומכין על רוב או חזקה היכא דאיכא לברורי כמבואר בכמה דוכתי בש"ע ולמה לא נאמר גם בדיני ממונות כן בשלמא אם ישבו ב"ד של שלשה וגמרו כולם יחד הן לזכות או לחיוב לא צריכין לקרוא עוד ללומדי תורה אשר יבינו משפע יען דתורה אמרה שאפילו יחיד מומחה יוכל לעשות משפט אבל אם שנים אמרו לחייב שראובן מחויב לשלם לשמעון ואחד מזכה לראובן דנגמר עפ"י רוב נימא דצריכין לקרוא לשאר דיינים דהיכא דאיכא לברורי מבררינן וצע"ג. ונלענ"ד סברה אחת בשלמא במקום דיש מיעוט בפני עצמו ורוב בפני עצמו כגון רוב שוחטים מומחים ומיעוט אינם מומחים או רוב בהמות כשירות ומיעוט טריפות או באבידה שיש בה סימן ורוב נכרים ומיעוט ישראלים או רוב בתים בדוקים בי"ג ומיעוט אינם בדוקים וכדומה ועל דבר ידוע האדם מסופק אם זה הוא

מן הרוב או מן המיעוט אז אם אי אפשר לברר תלינן לומר שהוא מן הרוב דאחרי רבים להטות ואם אפשר לברר צריך לברר אולי יהי' נגלה לו שזה היה מן המיעוט שאסור עליו ולא נגרע בזה הרוב דגם עכשיו אמרי' שרוב המצויים אצל שחיטה מומחים או רוב בהמות כשירות או רוב אבידות מן הגוים או רוב בתים בדוקים מחמץ והבירור פועל לדעת שזה הדבר או החפץ היה מן המיעוט אשר ידענו שיש בעולם ולכן היכא דאיכא לברורי לברר פסולת מן הטוב מבררים שזה הדבר או החפץ הי' בכלל הרוב כי הרוב נשאר בשאר דברים או חפצים ודוק. אמנם בדיינים אם נוסף עוד כל לומדי העיר ויאמרו דעותיהם כדברי הדיין האחד אשר אמר מתחלה שראובן פטור מלשלם ויהיה הוא וחבריו הרוב ושנים הדיינים אשר היו מתחילה הרוב יהי' המיעוט ונחליט שראובן פטור מלשלם דאחרי רבים להטות א"כ גם אחרי הבירור אין פוסקין כמיעוט אלא כהרוב ומה דלא פסקי' כהשני הדיינים היינו טעמא דנעשים מיעוט אם כן אין זה בגדר איכא לברורי דשם מבררי' שזה הדבר או החפץ היה מן המיעוט והרוב נשאר על מעמדו אבל לעשות מן הרוב מיעוט אין זה בגדר דאיכא לברורי היינו בורר פסולת מן האוכל וכאן מבררים שהפסולת הוא האוכל והאוכל נעשה פסולת אין זה בורר אלא התהפכות מאשר דמינו שפעלנו לעשות מהרוב מיעוט אם כן עקרנו הרוב הקדום והתורה אמרה אחרי רבים להטות על כרחך צריך להיות דהרוב הוא אמת ואי לא היה בעיר עוד לומדים היינו עושים כאשר פסקו הרוב ואיך נעשים עכשיו הוספת דיינים יען שנמצאו כאן עוד לומדים ופן יהיה נעשה מהרוב של עכשיו מיעוט אשר יבוטל דעותיהם דנאמר דהאמת עם הרוב החדש וא"כ היה הרוב דמקודם אינו אמת הוה התהפכות לעשות מן אמת שקר והבן כי עמוק בעזה"י. ואין להשיב אם כן למה אמרי' בחזקה היכא דאיכא לברורי מבררי' הלא שם יהי' נגלה ע"י בירור דחזקה אינו אמת דהא בלא בדיקה הי' אמרי' למשל דציצית כשירים או המקוה כשירה או הסכין כשר וכדומה ואעפ"כ הדין דצריך לברר אולי הוא אסור א"כ ע"י בירור אנו מכחישין כח פמליא של חזקה וצע"ג. אמנם אחר העיון נכון הדבר ואקדים מרגליות השכל משר התורה ה"ה אדמ"ו הגאון ז"ל בספרו הגדול שערי תורה ח"ב כלל א' פרט ב' דביאר לשון חכמז"ל דאמרו בחולין דף י"א מנ"ל דאוקי מילתא אחזקה ואצל רוב אמרו מנ"ל דאזלינן בתר רובא למה שינו הלשון ולא אמרו ג"כ מנ"ל דאזלינן בתר החזקה והוא פלא ותי' דבשלמא אם לפנינו הרוב שהוא בעולם ואנו נדין אם לחוש על מיעוט אז אמרינן אזלינן בתר רוב דהא הרוב הוא בעולם והולכים אחריו למשל אם נדון על חפץ ולחקור פן הבהמה הזאת טריפה משפע הדעת של תורה נותן לנו ליזול בתר רוב שהוא בעולם ומזניחין המיעוט שהרוב אשר

הוא בעולם הוא מכריע לנו לומר שהוא מן הרוב ואז היא ודאי כשירה דהא זה עצמיות הרוב לומר שהבהמות כשירות אבל אם אנו מסופקים אי פנוי' נתקדשה או אשת איש נתגרשה וכדומה הכי יש סברה בעולם דלא יוכל להיות נעשה השתנות מאשר הי' לפניו פן ואולי נשתנה הדבר איזה סברה מכרעת לומר שהדבר הוא עכשיו כאשר היה מקדם רק התורה שם חק למשפט אם יש ספק שנשתנה הדבר לא ניחוש עליו אלא נאמר בו כיון שנודע שהיה להאשה חזקת פנוי' או חזקת אשת איש נחזיק שהדבר הוא עכשיו כמו שהיה מקדם דילפי' זה מנגע א"כ אמרו מנ"ל דאוקי מילתא על חזקה הגם דליכא סברה לומר דניזל אחריו כמו ברוב דשם השכל מכריע דטוב לומר שזה הבהמה הוא מרוב אשר הוא בעולם דמכח הרוב אין לנו שוב ספק על החפץ דמסתמא הבהמה מרוב כשירות עכ"ד דפח"ח. ולפ"ז כיון דכל עצם כח חזקה לא הוה ודאית נהפוך הוא לפנינו הוה רק ספק מי יודע אם מעת הזאת עד עתה לא נולד ההשתנות רק התורה אמרה שלא נחוש על אשר היה יכול להשתנה על כן אמרו חכז"ל אם אפשר לברורי מבררי' ולא שייך לומר אם יתברר האיסור א"כ מה נעשה בכח חזקה זה אינו דכל כח חזקה לא הוה רק שהתירה התורה לך ספק איסור ואם בררת האיסור אזל היתר מכח הספק ועיין רש"י ופירוש משניות בנזיר דף ס"ב יעו"ש אבל רוב אשר כחו גדול דכתיב דאחרי רבים להטות לאמור שהוא באמת כן אם כן בשלמא אם יש לברר המיעוט מתוך הרוב שפיר אמרי' היכא דאיכא לברורי מבררי' אבל כאן בדיינים הלא אם לא יהיה בעיר הזאת עוד לומדי תורה היינו אמרי' לילך אחר משפט שני דיינים כי המה הרוב א"כ שפיר גזרתם אשר פיהם קבעו שראובן חייב לשלם איך נקבץ עכשיו רוב לומדי העיר אשר נמצא בתוכה ולעשות עליונים למטה ותחתונים למעלה שממיעוט יצמיח רוב ומהרוב מיעוט וע"כ שהרוב אשר הי' אתמול טעה ומחליטין עכשיו ומיד כאשר פי הרוב קבעו ונשאר דהאמת עם הרוב ומה לנו שהוא משפט יתומים עפ"י אפטרופס תורה אחת יהי' לכל בני ישראל והבן זה. ואוסיף נופך דבכ"מ איכא לברורי מבררי' דאמרי' כבר הוברר אי כלפי שמיא הבהמה הוא טריפה או השוחט לא יודע לשחוט או הבית אינו בדוק או הציצית פסולין וכדומה וצריך לברר הדבר גם לפנינו אבל בדיינים כ"ז שלא נקראו לומדי העיר ולא שמעו המשפט וסברות הדיינים המחייבים וסברות מזכה לשפוט בשכלם עם מי הצדק אין תורתם שבקרבם מכרעת ומהכ"ת לברוא רוב מחדש לקרוא להם ולהגידם להם סברות וחקירות מי צוה לברוא יש מאין ודוק. ואגב גררא אזכיר שראיתי לאדמ"ו שר התורה ז"ל שם בפרט ב' הניח קו' גדולה בצ"ע מנ"ל לאשה שהלך בעלה למדינת הים ואחרי רוב שנים זנתה דקטלינן לה דלמא בנגע אמרי' רק בזמן מועט כזה מראיה

ועד הסגרו לא נתקטן הנגע והגם שאחרי ב' ימים ראינו שנתקטן הנגע תלינן שנתקטנה אח"כ מעט מעט וכן הסביר החכם צבי סי' ג' א"כ מנ"ל לילך בתר חזקה לזמן מרובה שבעלה כבר נעלם מאתנו מ' שנה והביא שכבר הרגיש בזה קצת בתרה"ד סי' שמ"ט והניח הקו' בצע"ג. ואמרתי במקו"א בעז"ה דכל ענין חזקה הוא רק דתורה גילתה שמא מת לא חיישי' אי לא הי' כח חזקה בעולם אז מרגע שנעלם איש מעיני אשתו היא אינה ודאי אשת איש דשמא ביציאתו מדלתי הבית מת ותהי' אסורה לאכול בתרומה אם היא אשת כהן אבל אחרי שגילתה התורה בנגע דלא חיישי' שביציאת הכהן נתקטנה הנגע ה"ה דלא חיישי' שביציאת הבעל מדלתי ביתו הוא מת א"כ נתהוה לאמור שהאיש חי הגם שלא עומד לפנינו א"כ בכל עת ושעה וזמן שנתחיל לדון שמת אמרי' שמא מת לא חיישי' הגם שנעלם מאתנו דהא החזקנו אותו שחי הגם שלא עמד בפנינו אבל לולא שילפי' מנגע דמחזיקים הדבר בצורתו ותמונתו הגם שלא נראה לנו בעינים א"כ היינו חוששין שמת ברגע זו שנעלם מעינינו וחזקת נגע מגלה דלא חיישי' שמא מת מיד וא"כ לעולם אמרי' שמא מת לא חיישינן עיין גיטין דף כ"ח אבל אם הכהן בא לאחר ז' ימים וראה שנתקטן הנגע אמרי' שיותר מסתבר שנעשה בז' ימים אשר נאמר דנחסר הנגע ברגע שבין ראיה והסגר אבל לא נחלט שבסוף הרגע מן ז' ימים נתקטנה רק נאמר דעכ"פ לא נתקטנה בין ראיה והסגר וה"ה אם שמעינן שבעל האשה הזאת מת ולא ידענו אימתו לא נחליט שאתמול מת ונהרוג את האשה אם זנתה לפני ד' ימים יען כיון דכבר מת אפשר שמת זה זמן מרובה ולא קטלינן לה דאין ראיה מנגע דנאמר דבבטח נשאר בחזקתה לזמן מרובה אפשר דנתקטנה מיד אחרי אשר טמא הכהן ה"ה אם נשמע שמת הבעל אולי מת אחרי זמן קטן שנעלם מאתנו אבל כל זמן שלא שמענו שמת אמרי' שמא מת לא חיישי' דכבר אמרי' הגם שאינו עומד לפנינו הוא חי (ועיין ט"ז יו"ד שצ"ז) א"כ מנגע ילפי' רק כח להיות חזקה אבל העמדת חזקה היה מכח שמא מת לא חיישי' דהיא נאסרת פעם אחד בקדושי' רק מיתה מתירה ועד שתברר שמת בעלה יש לה חזקת איסור קמייתא ואם תזנה בהתראה תמות בב"ד מכח חזקת איסור שרובץ עליה ולא נפטרוה עד שיצאה מלהיות חפץ אסור ע"י גט או ע"י מיתת הבעל ודוק. נחזור לענין שאלתינו דנראה לי ברור דלא די שאין הב"ד מחויבים לעשות יתר שאת להכניס ולאסוף כל לומדי תורה אחרי שהחליטו וגמרו את הדין עפ"י רוב שני דיינים כנגד האחד אלא אפילו אסורין לעשות כן דאחרי רבים להטות ואין ב"ד בודקין אחר ב"ד מכ"ש שלא יזלזלו בעצמם ועיין רמב"ן בתורה בטעם כאשר זמם ולא כאשר עשו והרגו אין נהרגין וכאן אפילו בגמרו לבד דלא שייך בממון והצילו העדה ודוק. וחפשתי ומצאתי לאדמ"ו שר התורה בספרו שערי

תורה ח"ג הנדפס מחדש בכלל ד' פ"א שעמד על חקירה הזאת למה לא נימא דאיכא לברורי בהוספת דיינים ולא מוציאין ממון עד שרוב הת"ח של העיר יסכימו על דעה אחת ותי' שני תי' (א) דרחוק דיסכימו כולם כאחד רק יהי' רוב וא"כ כיון דבסוף נסמוך ג"כ על רוב סמכי' מיד על הרוב וסיים וז"ל מיהו אף שגוף הסברה נכונה מ"מ על קו' הנ"ל יש לפקפק קצת בתי' זה עכ"ל הכוונה נ"ל דעכשיו הוא רוב לחיוב ואח"כ יוכל להיות רוב לפטור דרוב הקודם היינו דעת שני דיינים יהיו עכשיו המיעוט והמיעוט מתוסף לרוב ונסמוך על רוב אשר לא הי' בעולם (ב) אם ניחוש על שאר חכמי עיר א"כ לו יהיה שיהיה רוב לפטור ניחוש עוד אולי בקיבוץ חכמי כל מדינה יבוא רוב לחיוב פעם שנית ולא דמי אם יבדוק השוחט אז לא נשאר עוד ספק זה נקרא איכא לברורי ואוקי על דין תורה דמהני רוב דיינים ודוק יעו"ש דפח"ח ופלא שלא התעורר במה שהערותי בעזה"י. ולדעתי נראה עוד דכל רוב הוא לומר שיש אצלו ספק וצריך לברר אבל למי שלבו בריא אולם אין צריך לברר ועיין רשב"א דברי לי מהני אפילו כנגד חזקה וא"כ אין שני דיינים שפסקו לחיוב מחוייבים לברר שאין לבם נוקפם כיון דבא לשפוט לפני ב"ד קבוע דאל"כ איך מהני רוב נגד אחד ועיין בש"ע חו"מ סי' י"ב וח"י וא"כ לא שייך לומר איכא לברורי הלא אין לב שני דיינים נוקפם ויעשו בכח משפט אשר להם דיפה כח הב"ד להוציא ממון עיין תוספות בב"ק דף כ"ז ד"ה הא קמ"ל ועיין במג"א בא"ח סי' תר"צ בהפקר ב"ד יכול לבעל ב"ד קטן דברי ב"ד הגדול בחכמה ובמנין כי רק בב"ד שדנו יחדיו צריך המיעוט לכוף ראש כנגד הרוב אבל אם לא ישב המיעוט בכסאות למשפט אז הגדול בחכמה יכול לחלוק על הרוב דלפעמים משיג הגדול בחכמה יותר מרבבות קצרי חכמה וא"כ יאמרו שני דיינים אשר הוקבע למשפט מבני העיר אין אנו צריכין לישב פעם שנית עם רוב לומדי העיר כי אז נצרכו לכוף ראשינו לרוב ומי יוכל לבקש זאת מידינו ודוק. סוף דבר כנלענ"ד להלכה אם כבר נגמר הדין אצל הדיינים שלא לשמוע להאפטרופס רק יתנו פסק הדין ליד שכנגדו ויקב הדין את ההר כדת. ואודה ד' בכל לבבי שזה ימים טרם שהתחלתי לדפוס בא לידי ספר חות יאיר בשאלה כי לא זכותי לראות ספר הנ"ל ופתחתי לראות בו ונפל לפני סי' קמ"ז ומצאתי שם שכתב וז"ל ונ"ל עוד ראיה מיתור לשון דבמשנה פ' זה בורר שנים אמרו זכאי ואחד אומר חייב זכאי וכו' דמה קמ"ל דקרא כתיב אחרי רבים להטות ולא ניחא לן למימר דבאמת לא קמ"ל בזה מידי רק משום סיפא דאחד אומר אינו יודע נקטו רק דהכא קאמר שנים אמרו זכאי וכו' זכאי רצו לומר כבר הוא זכאי מוחלט אם זה סוף דעתם ואינם חוזרים ולא מצי היחיד לעשות חרדה ושערוריה ושליחות דברים לב"ד אחר או בהוספות דיינים וזה דקדוק נכון

לפי דעתי עכ"ל הזהב הרי מפורש יוצא לאחר גמר דין אי אפשר לבעל דין לומר שמבקש תוספות דיינים שישו בני מעי תל"י שזכיתי לכווין הדין ופלא שאדמ"ו שר התורה לא הביא דברי רמז דין הנ"ל מהגאון הנ"ל:

סימן ו

שלום וכ"ט להרבני המופלג החרוץ כמו' שרגא פייבל גראסמאן נ"י בק"ק אלמאש. אחד"ש אודיעהו כי קבלתי מכתבו זה כשבועות שתים שהן ארבע ומרב טרדותי לא יכולתי לעיין על שאלתו עד עתה ואפלפל רק בקצירת אומר באמרות ד' טהורות כפי אשר חנן אלקים אותי בזה בעזה"י. שאלה באיש אחד שמת והניח אחריו אשה וחמשה בנים ואבי האשה ראה כי בתו עזובה אז פרש ידו על כל אשר לה ויגע לכלכל את האשה ובניה וכאשר הרגיש הזקן כי בא עת פקודתו עשה צוואה ורשם כל רכושו וגם אשר תחת ידו מבתו ובניה וכתב כל הסכום לבדו ובתוך הסכום של בתו רשם כך וכך יש לה אצלי ובתוך הנ"ל יש שטרי חובות אשר עודנם מבעלה והמה כתובים על שמו ולא נעשו מעות עד עתה ועוד כתב בצוואה כי מממון שלו יהי' החצי לזוגתו תי' והחצי השנית יחלקו בניו בתורת ירושה וכאשר ירדו היתומים לחלוק וסלקו לאחותם ממון שלה אשר הי' ת"י אביהם ובתוך השטרות אשר נכתבים ע"ש בעלה המנוח הי' שטר אחד בסכום ידוע אשר היא צועקת שאין זה שטר ממש רק שטר אשר היה מיואש מימים רבים וכן האם של היתומים אמרה כן שמעולם לא עלה על דעת בעלה חלילה ליתן שטר זה בתוך הסכום של בתו אלמנה ששטר זה לא יוגבה לעולם כי אינו שטר והיורשים טוענים שהוא אשה ואינה עדות וכבוד מעלתו טוען יען כי אם היתומים נוטלת חצי נכסים א"כ מפסדת לעצמה עי"ז שאומרת ששטר זה אינו בסכום בתה ומתוך שנאמנת על עצמה נאמנת על אחרים ושאל לדעת דין תורה. תשובה לכאורה יפה טען מעלתו כי סברא זו רמוזה בגיטין נ"ד בסופר שאמר ס"ת גוילין שלו לא עבדתי לשמן א"ל ר"א ס"ת ביד מי א"ל ביד לוקח א"ל מתוך שנאמן להפסיד שכרך נאמן אתה להפסיד ס"ת כיון שידע בנפשו אם לא נעבדו הגווילין לשמן הוא מפסיד שכרן עיי"ש וה"ה כאן שמפסדת לעצמה במה שאומרת שמעולם לא עלה ע"ד בעלה להעלות שטר גרוע הזה בנכסי בתו אלא ישלם לה במעות שהניח בעלה למלאות לה הסכום אשר רשם שמגיע לבתו והלא מכל נכסי בעלה יש לה החצי ומתוך שמפסדת לעצמה תוכל להפסיד לאחרים כהערת מעלתו נ"י. הן אמת כי זה רבות בשנים יצאתי לחדש פי' בדברי הגמרא הנ"ל דאחרונים מרעישים בקו' אחת איך מוכח מכה"ג ביוה"כ דע"א נאמן באיסורין דלמא שאני התם אי היזק שאינו ניכר חייב בתשלומין א"כ כה"ג שפיגל חייב בתשלומין ואמרי' מתוך שנאמן

להפסיד לעצמו נאמן ג"כ על הקרבן שהוא פסול אבל בשאר ע"א דאינו מפסיד לעצמו מנ"ל דנאמן וצע"ג. ואמרתי דלכאורה צריך התבוננות דברי ר"א מתוך שנאמן להפסיד שכרו נאמן ג"כ על הס"ת תיבת הפסד הוא על דבר או ממון אשר כבר הי' ביד אדם להיות שלו ואח"כ לא ישאר בידו זה נקרא הפסד אבל בדבר שלא זכה אדם בו מעולם לא נקרא הפסד וא"כ זה הסופר שלא עבד הגוילין א"כ מעולם לא זכה בשכר ואם היה לוקח היה גזלן או גנב כלפי שמים וא"כ לא שייך נאמן להפסיד שכרו רק כן הי' לר"א לומר מתוך שנאמן שלא ליקח שכרו ה"ה נאמן על הס"ת אבל להפסיד שכרו פלא. אמנם לשון חכמים מחכים דשכר הסופר על כתיבת הס"ת הוא על ב' פנים (א) גוף שכר העבודה על מעשה עיבוד עורות ועל מעשה כתיבת אותיות אשר היא עבודה גדולה בעמל כל איבריו שהגם אם לא יצרך לעבד העורות לשם ס"ת או לכתוב האותיות בקדושת השם אשר היא עבודה בלב הלא נשאר עבודה בגוף לעבד עורות ולכתוב על קלפים ספר גדול כמוהו וע"ז בא עיקר התשלומין לסופר כנודע (ב) יען כי צריך הסופר לעבד הגוילין לשמה ולכתוב ולקדש האותיות ולקדש האזכרות בקדושת השם לבד וליתן לב על כל הדינים אשר צריכים להשלים קדושת ס"ת בעבור זאת יקבל הסופר תשלומין במיטב יותר מאילו יכתוב ס' דברי הימים כמובן. ולפ"ז צריך התבוננות למה לא יקבל הסופר תשלומין כלל הלא יוכל לתבוע עכ"פ שכר עיבוד עורות וכתיבת אותיות כאילו פעל זאת על ס' דברי הימים וינכה הבעה"ב משכרו מה שנתן לו יותר על עיבוד וכתיבה לשמה אבל שכר עיבוד וכתיבה בעלמא למה יפסיד הסופר וצע"ג. ואחר העיון לק"מ דבעלים יאמרו אנו קבענו לך שכר על כתיבת ס"ת שבו נכלל עיבוד וכתיבה לשמה אבל לכתיבת סיפור דברים או כתיבת חומשים לא קבענו לך שכר ונחשב לך כאילו לקחת עורות שלנו ועבדת אותם וכתבת עליהם שלא מדעתינו והגם שאתה אונס כי שכחת לעבד ולכתוב לשמה או לא ידעת דצריך לעשות הכל לשמה ואונס רחמנא פטרי' היינו דלא נצרכת לשלם לנו הגוילין וליקח לעצמך הס"ת פסול אבל בודאי לא חייבא רחמנא משום אונס שאנו נשלם לך שכר עיבוד וכתיבה עיין ש"ך חו"מ סי' כ"ה בשם ירושלמי ור"ן וא"כ מפסיד ג"כ שכר עיבוד וכתיבה לגמרי ודוק. וזה שא"ל מתוך שנאמן להפסיד שכרו היינו שמפסיד אף שכר פעולת עיבוד וכתיבה נאמן ג"כ להפסיד הס"ת דהא עפ"י דיבורו שלא כתב לשמה ומודה שלא מגיע שכר על עיבוד וכתיבה לשמה מפסיד אף מה שראוי לו היינו שכר כתובה בעלמא אבל בכהן שפיגל או שטימא שמשלם רק מה שהפסיד אז לא שייך יען שמפסיד לעצמו דהלא לא מפסיד רק שחיוב לשלם ודוק ומיושב קו' הט"ז יו"ד סי' קכ"ז סק"ד. ואוסיף נופך דבאמת בסופר שאומן קונה בשבח כלי רק ע"י תשלומין

יסולק האומן מן הכלי עיין בשו"ע חו"מ סימן ש"ו ובקצה"ח ובנתיבות שם וא"כ זה שבא להפסיד שכרו יבא בתורת בעלים להפסיד חלקו בס"ת הנ"ל שמפסיד חלקו ומתוך שנאמן על חלקו נאמן גם על חבירו להפסיד חלקו אבל בכהנים שפגלו הגם שרוצה לעשות לעצמו הפסד היינו שהוא גרם היזק לחבירו אבל בוודאי הגם שפיגל או טימא טהרות חבירו לא נעשה שותף בגוף של החפץ חבירו וא"כ מיושב קו' מכהן שפיגל וגם קו' הט"ז לק"מ דשאני התם שלא נרמז בגוף עדות האיסור הפסד לעצמו. ובזה אמרתי להמתיק דברי הד"מ בטיו"ד סימן רפ"א דהא דנאמן הסופר שלא עבד הגוילין לשמן היינו דוקא אם לא קבל שכרו אבל אם כבר קבל שכרו שוב אינו נאמן והוא פלא למה לא יהי' נאמן הלא לפי דבריו קרוב להחזיר מה שלקח ועיין בשו"ת אמרי אש לאמ"ו הגאון ז"ל סי' ק"ד שנדחק מאוד בזה ולפמ"ש מתוק מדבש בעה"י דכל הטעם דסופר הוא אומן אשר קונה בשבח כלי נעשה כשותף בס"ת וזה דוקא כ"ז שלא קבל שכרו אבל משעה שקבל שכרו אז נסתלק הוא מקנינו כמבואר בראשונים ועיין בש"מ בב"ק ולא הוי שותף ואינו נאמן ודוק והארכתי בחי' בהערה הנ"ל בכמה סעיפים בעזה"י. וא"כ בנידון דידן כפי מה שאם האשה מודית ששטר זה לא הוי בכלל הסכום א"כ אינה מפסדת לעצמה רק שלא רוצית לגזול אז לא אמרי' מתוך שעל עצמה נאמנת להפסיד נאמנת ג"כ להפסיד לאחרים כמו באשה הגם שנאמנת לאמור נתקדשתי לאיש פלוני שהיא אסורה בקרוביו בכ"ז הוא מותר בקרובותי' ודוק. ומדי דברי אכתוב לו פליאה נשגבה שראיתי ביו"ד חדשים עם הגהות הגאון ר' ברוך פרענקיל ז"ל שהקשה על הטו"ז מאי קו' יש כאן דלמא היא ממאסת בכל שבעה קרובים של האיש וא"כ מאי הפסד הוא לה והניח בקו' עיי"ש והוא שגיאה גדולה במכ"ת לאלף שהמעיין בקידושין דף ס"ה פירש"י שס"ד יען שאוסרת נפשה על כל עלמא דהא היא אומרת שאיש פלוני קודש אותה וא"כ היא א"א ואסורה על כל עולם שהיא בוודאי הפסד לעצמה (והגם שיצרך לגרש אותה ברוב ימים אז תהיה גרושה ואסורה לכל הכהנים ותהי' כתובתה מנה) ועל כל פנים כאשר אמרה מקודשת אני מפלוני אסרה עצמה על כל העולם וצע"ג. אך לפ"ז יהי' פלא בעיני ע"ד ר"י הובא בש"ע יו"ד להלכה שגם בשומר היין נאמן אם מפסיד לעצמו שכרו ולמד ר"י דין שלו מדין הגמ' בגיטין מתוך שנאמן להפסיד שכרו נאמן להפסיד ס"ת והלא כאן בוודאי לא קנה חלק בגוף היין דשומר לא הוי אומן ואפ"ה נאמן ע"י הפסד ועוד בשומר שלא עשה שמירתו בדין הוא דלא לקבל שכר וא"כ אינו דומה לס"ת שמפסיד ג"כ שכר עיבוד וכתיבה דעלמא ומוכח דש"ע לשיטתו אזיל שהביא בש"ע סימן רפ"א דגם בס"ת צריך לשלם לו שכר כתיבות חומשין רק מפסיד היתרון מאשר עשה העיבוד והכתיבה

לשמה וא"כ חזר חקירת מעלתו שנאמר ג"כ כאן מתוך דנאמנת על עצמה להפסיד חלקה נאמנת ג"כ על אחרים כמובן ודוק. וחפשתי באמתחות ספרן של צדיקים ומצאתי בפתחי תשובה יו"ד סי' קכ"ז אות ט' בשם תשובת חות יאיר מי שיש לו חלק בחפץ אפי' שמיני בשמינית נאמן להפסיד לחבירו מתוך שנאמן להפסיד שלו ושאני שומר שאין לו חלק בגוף החפץ וא"כ בנידון דידן תהיה אם האשה נאמנת וק"ל רק עד עתה פלפלתי רק לקרב הערת כבוד מעלתו נ"י אשר הבליע בלשונו כלשון ת"ח מחכים וכחז"ל אפילו שיחת ת"ח צריך לימוד עיין סוכה פ"ב. והאמת אהוב מכל דהא דאמרי' דהיכא שמפסיד לעצמו נאמן ג"כ על אחרים הוא דוקא שברור שיש לעצמו הפסד כמו בס"ת שמפסיד לס"ת או בי"נ שאוסר ליין ויהי' אבוד אבל במקום דיש לחוש שהוא רוצה לזכות לזה במתנה וחפץ שיגדל המתנה אז לא שייך מתוך שנאמן על עצמו יהי' נאמן על אחרים דעל עצמו נאמן בתורת הודאת בע"ד במקום שאינו חב לאחרים אבל לאחרים אינו נאמן ועוד דלמא קנוניא יש בדבר שאומרת ששטר זה בטל והבת ישלם לה חלקה והגם שרצונה לישבע שבועת עד שצריך שבועה אינו עד שעכ"פ בתוך דיבורה אינו מוכרח שמפסדת לעצמה והיא נאמנת על עצמה בתורת הודאת בע"ד אבל אינה נאמנת על שאר יורשים ודוק. וברוך השם יתעלה שהנחני בדרך אמת שהדבר הזה מבואר בבעה"ת בשער י"ד חלק ד' בא' שמת והניח בנים גדולים ואמר א' מן הבנים על שטר א' אמר לו אבא ששטר זה פרוע וחקר הרב ר' אברהם לדמות זה לדין ס"ת מתוך שנאמן היורש להפסיד חלקו יהיה נאמן להפסיד גם לשאר יורשים והשיב הבעה"ת דשא"ה דליכא חשש קנוניא אבל כאן יש לחוש דלמא עביד היורש המעיד קנוניא עם הלוה ואינו נאמן חוץ אם הי' השטר ת"י היורש דיש לו מגו דאי בעי קלתי' כמו בסנהדרין דף ל"א וגם ע"ז חולק הרא"ש דשא"ה דהוי שליש והובא גם כן בטוש"ע חו"מ סי' ק"ח ודוק וכן הובא בבעה"ת שער נ"א בא' שעשה הודאת בע"ד על מאתים זוז ונודע שהי' חייב לאחרים מאה זוז אינו נאמן הגם שמפסיד ג"כ לעצמו במאה דהא הודה במאתים ולא חייב לאחרים אלא מנה דל"ד להאי ס"ת בגיטין דשאני הכא דיש חשש קנוניא והובא בש"ע חו"מ סי' מ"ז סעיף א' ודוק וכן יעיי' בסי' צ"ג סעיף י"ד ברמ"א ובסי' ע"ז סעיף ה' ובש"ך שם ועיין בסי' ל"ז סעיף ו' אם א' משותפין טוען דבר שהוא חוב לו ולחבירו ועיין באורים שם. סוף דבר הכל נשמע תבנא לדינא שאשה אשת המת אינה נאמנת הגם שמפסדת ג"כ לעצמה בכ"ז בדבר שבממון צריך עדות גמור ובפרט בנידון דידן להוציא מיד היורשים מעות מזומנים תחת השטר אשר נמצא כתוב על שם בעלה ודוק ולא יתחמץ לבבו הגם שנוגע לממון רב כי כן יסד המלך העולם ואם האם הבת רוצית לחזור גם מחלקה יעיין בסמ"ע ובאורים סי' מ"ז

ויבין הדבר לאשורו והבן. ואיידי אמרתי להעתיק לו פרפרת אחת מחי' בסוגיא דע"א נאמן באיסורין ראיתי בהפלאה שנתקשה בשני קו' עצומות (א) למה אמרי' לא יקום ע"א לכל עון ולחטאת הא גם בשני עדים אינם יכולים לחייב אם הבעלים אומרים אינם יודעים לטעמא דאדם נאמן ע"ע יותר ממאה עדים ע"ש (ב) דלמה אמרי' דפסוק או הודע אליו חטאתו איירי בע"א ושתק דשתיקה כהודאה דלמא דוקא בב' עדים גילה קרא ולא בע"א כמו לרבא דצריך דוקא להאמינו כב' עדים ע"ש מה שתי'. ולענ"ד לתרץ דבאמת יש לידון בקרבן עפ"י העדים על ב' דברים (א) אם מחויב בע"כ להביא קרבן עפ"י דברי העדים (ב) הגם אם העדים אינם נאמנים עכ"פ אם הבעלים אומרים שרצונם להקריב קרבן עפ"י העדים הגם שהם לא ידעו אם האמת אתם ובזה יש חילוק בין ע"א לב' עדים דבב' עדים הגם שבעלים אומרים אין אנו יודעין האמת ואינם מחוייבים להקריב קרבן בע"כ אבל אם ירצו יכולים לסמוך על ב' עדים אבל בע"א הגם אם ירצו הבעלים אינם יכולים לסמוך על ע"א וזה פי' הקרא לא יקום ע"א באיש לכל עון ולכל חטאת שא"א בעולם שיקום בדיבורו אם הבעלים אינם יודעים שמחוייבים קרבן אבל בב' עדים יש התקיימות אם הבעלים רוצים להביא קרבן על פיהם ול"ק קו' הראשונה ולפ"ז מיושב קו' ב' דכתוב או הודע אליו חטאתו והביא אשמו אבל אם לא נודע לו א"א שיקריב כגון באינו יודע לשי' ר"ת וזה דוקא בע"א אז צריך דוקא בשתיקה כהודאה אבל בלא"ה כגון באינו יודע אז אין יכול להקריב קרבן דמיעוט מקרא לא יקום ע"א באיש וצריך דוקא או הודע אליו בשתיקה כהודאה אבל בב' עדים דאפשר להקריב קרבן בלי ידיעתו כגון באינו יודעים אם ירצה להקריב עפ"י דברי עדים וע"כ דקאי בע"א בשתיקה זה נלע"ד נכון מאוד:

סימן ז

רב שלומים ורב ברכות על איש האברך העוסק במלאכת מחשבת תורת ד' תמימה מורג חרוץ בעל פיפיות כמה"ו ר' מנחם מענדל שטערן נ"י בק"ק טארנאוו גאליציען. מכתבו קבלתי בהתעוררות שנית להשיבו ואני עמל ת"ל בלמעלה מן השמש הנצרך לשעה רק מכותלי מכתבו ניכר שלומד תורה באף והיא שעמדה לו כחז"ל "אף חכמתי עמדה לי" על כן אשלח לו דבר ת"ל כיד ד' הטובה עלי שאלה ראובן תובע משמעון נ' זהובים בב"ד והביא ע"א אשר העיד ששמעון חייב לו אבל שמעון כופר ופסקו הב"ד ששמעון צריך לשבוע כנגד העד וכן עשה שנשבע ואחרי ימים בא לוי ותובע משמעון נ' זהובים והביא ג"כ אותו העד אשר הביא ראובן ושמעון כופר הכל והי' מן הדין ששמעון צריך לשבוע כנגד העד אך יש ספק אם יש בכח עד הנ"ל לזקק לשמעון לשבועה דממנ"פ א' מהם

שקרן או שמעון הנתבע מראובן מתחילה נשבע לשקר ממילא הוא פסול עכשיו להשבע כנגד העד הנ"ל אשר הביא אותו לוי ואם שמעון נשבע אז באמת א"כ העיד העד אז בשקר ואיך יהי' זוקק עכשיו לשמעון לשבועה הלא הוא פסול לעדות ואיך לדונא להאי דינא עכ"ה. תשובה דבר נאה חקר מעלתו נ"י וד' יאיר עיני בתורתו לברר דבר ולא חצי דבר ולא אכשל בדבר הלכה ח"ו. הנה עלה בדעתו סברה בעזה"י דהלא מבואר דדווקא אם עבר עבירה שיש בו מלקות נפסל העד לעדות אבל אם עבר עבירה שאין בו מעשה לא נפסל לעדות עיין ח"מ בסי' ל"ד ובתומים ס"ק א' חוץ ברשע דחמס יעו"ש וא"כ לכאורה קשה למה נפסל לעדות מי שהעיד שקר הא לא קעביד מעשה כי רק דיבר בפיו אך לק"מ שאני עדים דבדיבורם קעבדי מעשה ועיין בתוס' בב"מ דף צ"א ע"ב בד"ה ר"י אמר חייב עקימת שפתיו הוה מעשה ועיין בלח"מ פרק ח"י מסנהדרין הל"ב והנה בגיטין דף ס"ז פסלו אומר אמרו שמא תשכור עדים ופריך מעדים החתומים על השטר מקח או על הגט לא חשו חכמים בדבר ומשני דיבורא אמרו מעשה לא עבדו והקשה בתוס' שם בד"ה דיבורא א"כ מה הקשה ביבמות דף כ"ה למה בחלצה ומיאנה צריך ב"ד הא תרי לא הא תנינא עדים החתומים על שטר לא חשו לישני הגמ' דיבורא אמרו מעשה לא עבדו ותי' התוס' וז"ל כיון דהתם ע"י דיבורם נגמר הדבר שע"י כך ניסת לשוק מעשה גמור חשב ליה אבל הכא אין נגמר על ידם ואינה אלא דיבור בעלמא עכ"ל היוצא מזה יען דבדיבור העדות נגמר הדבר שניתרת האשה לשוק נחשב למעשה גמור יע"ש. ולפ"ז אני אומר דבר חדש כיון דתורה אמרה לא יקום ע"א באיש לכל עון ולכל חטאת ודרשו חכז"ל דע"א לא קם לחייב ממון רק לשבועה הוא קם א"כ יודע העד כיון שהוא באחד לא יתחייב הנתבע ממון רק שבועה שהוא ההיפך אשר הוא מעיד כי הוא בא לחייב לשמעון לשלם לראובן נ' זהובים ואמרה התורה שמעון ישבע שאינו חייב ולא צריך לשלם א"כ כל ע"א המעיד לא נגמר דבר בעדותו דהוא בא להעיד שישלם ממון ויכול הנתבע לישבע כנגדו א"כ לא נחשב דיבורו למעשה ולא עבר עבירה שנתחייב עליו מלקות וממילא לא נפסל לעדות הגם שהעיד שקר דבשלמא עדים אשר יתעביד מעשה ע"י דיבורם נחשב הגדת עדות למעשה ללקות עליו וממילא נפסלו אבל בע"א לא הוה דיבורו מעשה ולא נפסל ודוק. ואין להשיב דגם כאן נגמר הדבר בדבורו דממנ"פ או שהנתבע ישלם או ישבע ועכ"פ נגמר בדבורו דבר והוה מעשה והגם דלא יודע מה יבחר הנתבע אעפ"כ הוה עדות שלם אשר נגמר בדבורו דוגמת סברת רב אלפס הובא בתוס' בב"ק [ע' ע"ב] דמהני ג' כיתות עדים על חזקה וכל כת מעידה רק על שנה אחת שאכל הפירות וקשה הא הוה חצי דבר דהא לפעול חזקה צריך אכילת פירות ג' שנים ומ"ש משני כיתות עדים שכל כת מעידה

על שערה אחת ותי' דשם אם לא יביא כת שניה לא פעלו כלל בעדות שערה אחת אבל אם אמרו שאכל שנה אחת פירות אם לא יהי' עוד עדים שאכל שני שנים אחרים א"כ צריך לשלם הפירות שאכל בשנה הזאת והוי עדות שלם יעו"ש כי מתוק וה"ה כאן הגם שמעיד שחייב נ' זהובים עכ"פ אם לא יפעל ממון יפעל שבועה בעדות שקר והוי מעשה. נלע"ד זה אינו דהכא יוכל הנתבע להביא עד המסייע ופטרו מן התשלומין ומן השבועה א"כ לא פעל דבר כלל וממילא לא היה עדותו מעשה דעדיין לא נגמר כלל ודוק ועוד הגם דהנתבע יתחייב שבועה אשר הטיל עליו הקב"ה לברר הדבר דהאמת עם הנתבע המכחיש את העד ולא יתחדש דבר ע"י עדותו של העד ואיך יהי' עדותו נחשב מעשה שאני בשני עדים המעידים על האשה שחלצה או שמיאנה שניתרת לשוק ע"י עדותם מיד שהעידו א"כ נחשב מעשה אבל כאן מי יאמר דיתחדש דבר בעדותם הלא יכול להיות שהנתבע ישבע ויפטור וממילא לא הועיל העד בעדותו וממילא לא נחשב עדותו מעשה אבל שם חידש הרי"ף כיון דמשכחת בעדות אכילת פירות דבר שלם א"כ לא הוה עדות של חצי דבר אשר ממועט מפסוק עפ"י שני עדים יקום דבר ולא חצי דבר דזה דווקא אם לא משכחת דבר שלם לא מקבלים שם עדים דאין כאן ע"פ שנים עדים יקום דבר ודוק. ולפ"ז בנידון שאלתינו אמרי' דבאמת דהנתבע נשבע בפעם הראשון באמת והעד העיד בשקר ואעפ"כ לא נפסל מלהעיד עוד הפעם יען דידע דע"א אינו מחייב רק שבועה ולא עשה מעשה בעבירת לאו שלא הי' רק דיבור אשר לא נחשב למעשה וכשר לעדות אחרת ומחייב אותו גם בפעם שנית שבועה אבל הנשבע אוקמי' אחזקתו שלא נשבע לשקר ועבר על לאו שיש בו מלקות דהא נשבע ומימר ומקלל חייב מלקות הגם שאין בו מעשה כמבואר בגמ' וברמב"ם פרק ח"י סנהדרין הל' ב' יעו"ש ואוקמי' אותו בחזקת קמייתא שהו' כשר לעדות מנעוריו מסתמא נשבע באמת ולא נפסל לעדות בעולם וא"כ מחויב גם עכשיו לישבע כנגד העד המחייב אותו פעם שנית שבועה והבן כי הוא דבר עמוק בעזה"י. וממילא נפשוט גם ספק שני שלו שכתב וז"ל וגם נסתפקתי אם מצטרפין העד והנתבע לעדות אחרת יחד עכ"ל במכתבו ולפמ"ש יש הבדל אם העד יודע בנפשו שהעיד בשקר ראוים להצטרף עם הנתבע דהא הוא לא נפסל במה שהעיד שקר והנתבע נשבע באמת אבל אם העד יודע שנשבע בשקר א"כ נפסל הנתבע ואיך יצטרף עם רשע להעיד הא התורה אמרה אל תשת ידך עם רשע הגם שהב"ד לא יודעין מרשעתו אעפ"כ אסור להצטרף עמו אעפ"י שהדבר אמת שראה עמו העדות ביחד עיין ש"ך סי' ל"ד ס"ק ג' ובאורים סי' הנ"ל ס"ק א' בטעם הדבר אבל אם באו ביחד להעיד לפני הב"ד מקבלין עדותם דמוקמי' שניהם בחזקת קמייתא דהי' ראוי' להעיד וגם עכשיו ראוי' להעיד ואמרי'

מסתמא זה העיד בשקר וזה נשבע באמת ונשארו שניהם כשירים להעיד ודוק. ואוסיף נופך דמוקמי' העד המצטרף עתה עם הנתבע להעיד ביחד על חזקת כשרות דלא הצטרף עצמו עם רשע להיות עד חמס אלו ידע בנפשו שנשבע הנתבע בשקר והוא פסול לעדות אפי' אם המעשה אמת ויוציא מחבירו ממון שלא כדין אלא בודאי יודע שאז נשבע באמת ולכן מצטרף עמו ביחד להעיד עמו ולא שייך לומר א"כ עכשיו הוא מודה שהעיד אז בשקר ואין אדם משים עצמו רשע זה אינו קשה כלל דהלא אין אומר ואין דברים להעיד על עצמו שעבר עבירה שיש בו מלקות להיות רשע דהא לא נפסל במה שהעיד שקר לפעול רק שבועה וגם כבר התורה הכריעה דפלוני הנתבע נאמן בשבועתו כנגד העד וגם הלא הוא אינו אומר רשעות על עצמו רק אנו מבינים מה שבלבו ומכשירין עדותם ודוק (עיין אורים סי' כ"ח). אך מה שפליגא חכמי בריסק בש"ך ח"מ סי' ל"א בהכחשת ע"א נגד ע"א שם אפשר דנפסל דממנ"פ אם לא ידעי' שהיתה אשת איש א"כ הי' לה חזקת פנוי' וחזקת היתר א"כ העד שהעיד שנתגרשה אומר שהיתה אשת איש רק הותרה בגט והעד שאומר לא נתגרשה מודה ג"כ שהיא אשת איש ולא הותרה ותשאר באשת איש א"כ מי שהעיד נגמר עדותו והוה מעשה ואי העיד בשקר נפסל לעדות דעבר על לאו שיש בו מלקות וממילא נפסל ע"א כדברי הש"ך ועיון בתומים להכריע דברי הש"ך והי' לי להאריך הרבה בענין זה אבל לא אוכל כי טרדותי רבו עד מאוד. סוף דבר הכל נשמע שהעד מחייב לו עוד הפעם שבועה וגם יכול לצרף עמו הנתבע בעדות אחד אם יודע בנפשו שהעד העיד בשקר אבל אם העד יודע בנפשו שהנתבע נשבע לשקר אסור לצרף עמו אבל אם באו שניהם יחד לפני הב"ד רשאין לקבל עדותם דמסתמא הנתבע נשבע באמה והעד העיד בשקר או בדדמי ודוק:

סימן ח

שאלה אחד בא ותובע נערה אחת לב"ד שתחזיר לו טבעת אשר הוקבע בו אבנים טובות ששווים חמש מאות כסף כי הוא קידש אותה בזה לפני שני עדים ועכשיו שמכחשת תחזיר לו הטבעת והביא ע"א עמו שמעיד שקידש אותה בטבעת לפניו ולפני עוד אחד מארחי פרחי שהלך לעלמא והגם שציין שמו ושם מקומו אבל אבד ממנו אותו ניר אבל לא הסתכל לראות אם נקבעו בטבעת אבנים טובות והנערה כפרה בפניו ובפני העד שלא הי' דברים מעולם שלא קבלה טבעת וגם לא קידש אותה וטען האיש השבעי לי שבועה שלא נתתי לך טבעת או שלם לי חמש מאות זהובים והנערה צעקה כי בזה יצא שם שהי' עסקי קידושין ביניהם וכל בעל נפש יחוש שלא לישא אותה כי יאמרו שנתקדשה ונשבעת לשקר הדין עם מי אי ע"א מחייב אותה שבועה או לא. תשובה טרם אחקור

על גוף השאלה אדברה וירוח לי בחקירה אחת אשר צריכה התבוננות בעזה"י ואחר זה אבא לעמק יהושפט לברר אי צריכה לשבועה או לא. הנה מבואר בקידושין דף ס"ו ובש"ע א"ע סי' מ"ב דע"א המעיד על קדושי אשה והיא מכחשת אותו לית ספק דהיא נאמנת אפי' אי אמרי' מקדש בע"א חוששין לקדושין יעו"ש ויש לחקור למה לא תהי' צריכה לישבע להכחיש את העד מה לי אם אחד תובע את חבירו שקנה ממנו שור או שה והוא מכחיש צריך שבועה להכחיש את העד ה"ה אם תובע את האשה שקנה אותה בקידושין להיות קנין כספו דמה"ט ארוסה אוכלת בתרומה דקנין כספו היא עיין כתובות דף נ"ז ובארתי במקו"א הקנין הוא שיכול לבעול אותה אפי' בעל כרחה ואין לה עליו תביעת הנאת בעילה וגם בקנין שלו אוסרתה על כ"ע כהקדש וכלל גדול כי יקח איש אשה כתיב שהיא קנינו ומהכ"ת לא תצרך לישבע להכחיש את העד שלא קנה אותה ואין לתובע בה קנין כסף וצע"ג. ואין לומר דאמרי' מגו דחשודה על איסור אשת איש חשודה על השבועה דממנ"פ אם אנו חושדין אותה שידעה שנתקדשה לזה וכפרה בו שהיא רוצית להנשא לאיש אחר ולא חששה על איסור אישות מכ"ש שלא תיחוש על איסור שבועה וק"ו הוא מה איסור אישות שהוא איסור עולם אשר תעבור בכל בעילה ובעילה לא חששה מכ"ש שלא תיחוש על איסור שבועה שהוא פ"א ועוד ק"ו אם לא חששה על איסור מיתה שאיסור אשת איש בחנק מכ"ש שלא תיחש על איסור שבועה שהוא רק לאו עיין ברא"ש סוף נדרים דאיסור עולם חמור לה ועיין ר"ן סוף יומא דלעבור י' פעמים עבירות לאו הוה כמו פ"א איסור סקילה וא"כ כאן דיש תרתי איסור עונם ואיסור מיתה ואעפ"כ אנו נחשד אותה א"כ מה בצע אם נחייב אותה שבועה מגו דחשיד אהא חשיד אהא הלא עיין בב"מ דף ו' דחקרו אפי' בממון דנימא מגו דחשוד אממונא יהי' חשוד על השבועה רק שם תלי' דלמא מלוה ישנה יש עליו או שבועה חמורה בעיניו מגזל ממון יעו"ש בתוס' וראשונים וכל זה לא שייך כאן אם נחשוד אנו אותה שמשקרת א"כ מגו דחשודה על איסור אשת איש חשודה גם על שבועת שקר על כן לא תשבע עפ"י ע"א. אחר העיון זה אינו דגם כאן יש להשביע אותה דחיישי' דלמא היא מכחשת אותו מכח דסברה שיש מקום לתלות להקל דלמא מלוה ישנה יש לה עליו וחשבה שהוציאה מידו ע"י שתטעה אותו בקדושין ולא הי' בלבה להתקדש לו ותאמין שדברים שבלב הוה דברים מה שהי' בדעתה שנא להתקדש לו ועוד דלמא יש ספק אצלה אם הקדושין הי' כדי שווי' אשר הבטיח לה או שמא זרק אותם והי' ספק קרוב לה ספק קרוב לו או יען שהי' שם גם איזה קרוב או שמא הי' בלבה שהוא עשיר או שהוא כהן או האמינה שהוא בחור ונודע שהוא אלמן וכדומה דמקילה בלבה מחמת ספק או מחמת מחשבת דעתה

אשר מקיל אדם מכח ספק (עיין ר"י שלא ימצא אשתו ספק נדה) ובכל זאת אם תצרך להכחיש העד אשר מעיד שהי' קידושין והיא מכחישו שלא הי' קידושין תפרוש ולא תשבע לשקר ותהי' נצלת משני איסורין עיין בתוס' בב"מ בשם ר"י חסיד יעו"ש וא"כ קשה למה לא יהי' ע"א מחייב שבועה שתשבע להכחישו ומה התם דהוא לוה בבירור ותלינן שרוצה לעכב משום מלוה ישנה שיש עליו מכ"ש כאן דיש לחוש שמכחשת שסברה שלא התחילו הקדושין ונשארת בחזקת פנוי' וצע"ג. ועלה בדעתו לתרץ בעזה"י בסברה דע"א מחייב שבועה אם לא צריך עדותו להויית עיקר הדבר כגון בממון שאומר שהפקיד אצלו או שהלוה לו וכדומה דאם הנתבע מודה לא צריך להעד כלל דכיון דהלוה לו או שהפקיד אצלו וכדומה חייב הנתבע א"כ אין ראית העד פעל על החיוב דאמיתות הדבר עצמו הוא מחייבו רק יען שכפר בא העד לאמת אמיתות הדבר א"כ העד אינו קם רק לשבועה ואמרה התורה שע"א קם לשבועה אם הקמתו הוא לשבועה אבל בע"א על קידושין דאם נעשה קידושין בלא עד לא מהני הקדושין כלל אפי' אם אמת המעשה דהא חייב לאחרינא ועיין רמב"ם ה' קדושין א"כ אם הדין דמהני קדושין בע"א היינו ראית מעשה הקדושין פעל להיות קדושין וקם העד להעיד עדות כמו אם שנים עדים יעידו עדות א"כ מאין יבוא חיוב שבועה על פיו כשם שאין בעדות שני עדים חיוב לשבועה כן אם ע"א בא בכח עדות שפועל על הויות הדבר הוא בא להעיד ולא לחייב שבועה והא דע"א קם לשבועה הוא אם לא יבוא גם להיות עד על הוית הדבר רק בא לאמיתיות הדבר ודוק בעזה"י. ונראה להבין בזה מה דאמרי' בשבועות דף מ' בטענו מלוה והודאת ע"א אפי' בפרוטה חייב מ"ט דכתיב לא יקום ע"א באיש לכל עון ולכל חטאת לכל עון ולכל חטאת אינו קם אבל קם הוא לשבועה ותני' כל מקום ששנים מחייבים אותו ממון ע"א מחייב שבועה ולכאורה כיון דילפי' ליה מקרא למה הוסיף עוד דתני' הכי אין די בלימוד הקרא וצע"ג. ולפמ"ש דמקרא הו"א דע"א לא יקום לכל עון ולכל חטאת היינו עונשין אבל קם עכ"פ לשבועה שמחייב שבועה עכ"פ אפי' באיסור עון וחטאת רק מברייתא ילפי' אם שנים מחייבים ממון ע"א מחויב שבועה כשם ששנים קמים לחיוב ממון קם ע"א לחיוב שבועה עיין שם רש"י שפירש שנים הי' מחייבים אותו לפרוע דעל הויות החיוב לא צריכים העדים כך ע"א מחייבו שבועה היינו שאין עדותו על הויות הדבר רק קם לחיובו שבועה אבל אם השנים באים להויות הדבר אין ע"א הבא להויות הדבר מחייב שבועה ולא נעלם ממני דמרומז כאן הדין הנזכר בש"ך ח"מ סי' ע"ה ס"ק מ"ז דאם ע"י שנים הי' נצרוך עוד שבועה מהתובע אין ע"א מחייבו שבועה ועיין בסי' פ"ז ס"ק נ' ועיין בטור שם ובש"ע סי' צ"ג יעו"ש בכל זאת נ"ל מדהביא הברייתא על הקרא משמע

שצריך הע"א לבוא רק על השבועה ודוק. הן אמת דהערותי במקו"א דדווקא אם העד בא על עיקר תביעת ממון בלי שנסתעף הממון מאיסור כגון בזונה שתבעה אתננה או באחד שתובע ריבית ועיין ברמ"א ח"מ סי' פ"ז סעיף כ"ה ועיין ברמ"א א"ע סי' קע"ז ובב"מ שם וזה שדייקו אם שנים מחייבין ממון אז ע"א מחייבו שבועה אבל מקרא הי' ס"ד אפי' אם שנים מחייבין אותו ממונו מתוך איסור אחד מחייב שבועה אבל העיקר כמ"ש בתומים דהבדל זה הוא על שבועת היסת אבל שבועת התורה ושבועת המשנה גם בכה"ג ע"א מחייב יעו"ש דבריו מתוקים ועיין בש"ך יו"ד סי' קס"ט ועיין בש"ך ח"מ סי' פי"ז שהקשה מסוטה דמשביעין אותה והתומים תירץ דשאני התם אע"ג דיצרה תקפה בתאות זנות בכל זאת לא תשבע לשקר יעו"ש ואני אמרתי דשאני סוטה דאפשר שהסתירה שלא לזנות ונאנסה מבועל דנחשבת לזונה דתחילתה בפשיעה עיין במרדכי הובא בא"ע בהל' סוטה או דלא ידעה שהעראה ג"כ נחשב לזנות וכדומה על כן משביעין אותה אבל אם היא מזיד על עבירה מהכ"ת שנחייבו שבועה הלא מושבע ועומד הוא ועיין בט"ז הל' שחיטה אפי' נשבע ששחט יפה לא מהני ואין כאן מקומו להאריך הגם שמצינו שהשביעו לכה"ג שלא ישנה העבודה ודוק ובזה הי' כאן לחקור דלכן לא צריכה לישבע להכחיש העד שאומר שנתקדשה דהעיקר הוא איסור אם היא נאסרת על כל עולם כהקדש עיין ר"ן נדרים דף ל' רק מסתעף אם היא קנינו שיוכל לבעול אותה בלי תשלומין וכיון שהשורש הוא איסור אין ע"א מחייב שבועה ודוק. אך נחקור אם הע"א אומר בפני ובפני עוד ע"א נתקדשת לו רק העד השני אין כאן אם כן קשה מהכ"ת דלא תשבע להכחיש העד המעיד שנתן לה הטבעת לקדושין והיא מכחשת הקידושין א"כ יש עד שיש לו לתבוע ממונו ממנה ומהכ"ת שלא תצרך לישבע כנגד העד על האיסור שבה להכחיש האישות בשלמא אם העד מודה דהוא בלבד הי' אצל הקידושין אז אמרי' דגמר ונתן לשם מתנה עיין נב"י מהד"ת סי' ע"ג שהסביר דברי תוס' קידושין דף ס"ו בד"ה אמר אביי יען דקידש אותה בפני ע"א ולא לקח שני עדים הוא האות שגמר ונתן לשם מתנה דאלו הי' חפץ באמת לשם קדושין הי' מקדש אותה בפני שני עדים יעו"ש אבל אם האיש טוען שהי' מקדש לפני שני עדים ועשה את שלו רק אירע מקרה לא טהור שהלך ע"א בעולם ומביא ע"א א"כ מהכ"ת שייך שנתן לשם מתנה ובא העד להעיד על ממון ותצרך לישבע שלא קבלה הטבעת הקדושין וצע"ג. ונלע"ד דלק"מ דא"כ העד בעצמו אומר שנתקדשה בפני שני עדים לפניו ולפני פלוני אלמוני א"כ נעשתה האשה קנינו וכסף קידושין שלה א"כ אין כאן שבועה מכח הממון דהא בעצמו מעיד שהכסף הוא שלה ולא נשאר רק שהעד אומר שהיא נעשית קנינו וגם נעשית חתיכה דאיסורא

ותצרך לישבע כנגד העד שלא נעשית קנינו ולא נעשית חתיכה דאיסורא על כל העולם והוה כעד אומר שנתקדשה לפניו ולפני עוד ע"א כאלו ע"א מעיד שהוא לבד הי' אצל הקדושין דאינו יכול להשביע מכל הטעמים שהערותי למעלה דאינו קם על השבועה אלא קם על הויות הדבר וגם הוה שורש התביעה איסור רק מסתעף ממנו ממון דאין כאן שבועה ודוק. ואוסיף נופך כיון דפסקינן המקדש בע"א אין חוששין לקדושין והוה המעות מתנה רק עד זה אומר שהי' עוד עד עמו ומי יעיד זה אותו העד מעיד כן וכיון שהיא מכחשת עד הב' א"כ ממילא הכסף קידושין שלה הכי יהי' העד הזה מעיד שני פעמים מתחילה עד לעצמו ואח"כ עד שהי' עוד עד בכאן דוגמא בגמ' פ"ב דכתובות א"כ יצא כל הממון נכי רבע מפומא דחד סהדא ודוק כי קצרתי. אמנם ד' האיר עיני במילתא חדתא בעזה"י ליתן טעם בדבר למה בקדושי ע"א הן שאומר שהוא לבד ראה הקדושין או שאומר שהי' עוד עד שני אין מחייב שבועה להכחיש את העד כאשר אבאר בעזה"י. הנה כבר הערותי דהוא פלא בגמ' שבועות דף מ' דאמרו דילפי' מקרא דע"א לא יקום לעון וחטאת אבל לשבועה קם והביאו עוד דתני' כל מקום ששנים מחייבים אותו ממון ע"א מחייבו שבועה דקשה למה לי הך דתני' וצע"ג. ונראה לתרץ בעזה"י והוא דכלל גדול דממונו של אדם הוא נחשב כאלו האדם הוא קרוב לו יען דהוא שולט על כספו וזהבו וכל הנאה מהם שלו א"כ הוה האדם כקרוב רק לענין פלגי' דבורו נסתפק רבא אי אמרי' אדם קרוב אצל ממונו והדר פשטיה דלא הוה קרוב אצל ממונו עיין סנהדרין דף י' ע"א ופי' רש"י יען שמעידים שנים הוא בעצמו הבעל השור ועוד עד שני תו לא אמרי' פלגי' דבורו אבל אם אין עד שני או שלא יעידו מי הרובע אין הבעלים נאמנים ולכן אמרי' בתמורה דף כ"ח רובע ונרבע עפ"י בעלים מותר להדיוט יעו"ש ברש"י היטב אבל אשתו של אדם הוה כגופו לכן כשם שאמרי' פלגי' דבורו אם אמר פלוני רבעני לרצוני דמצרפין להרוג את הרובע ולא לו כך אם אומר פלוני בא על אשתי מצרפין אותו להורגו ולא להרגה דכשם שאדם קרוב אצל עצמו כך אדם קרוב אצל אשתו ועיין בש"מ בסוגי' דאנוסים היינו שביאר שאדם קרוב מאוד אצל עצמו יעו"ש וה"ה אשתו כגופיה קרוב מאוד אצל אשתו דאשתו פלג גופו של אדם הוא ושניהם יחד גוף שלם. ולפ"ז נראה פשוט מי שאומר שהאשה נתקדשה לפלוני הוא מעיד שגופה נמכרת לפלוני האיש שנפסק ממנה רשותה להיות לעצמה אלא נשתנית ונעשית גופה קנין פלוני כאלו מעיד שאיש המכר עצמו להיות עבד עברי לפלוני שנפסק ממנו רשות וקנין עצמו אלא נעשה רשות וקנין לפלוני וא"כ אפוא אטו העד אחד הבא להעיד שפלוני נמכר לעבד לראובן יהי' פלוני מחויב שבועה כנגד העד הא התורה אמרה לא יקום עד אחד באיש

לכל עון ולכל חטאת והא עד זה בא להעיד על האיש גופו שנפסק ממנו אדנותו להיות אדון לעצמו וברשותו שיוכל להרויח לעצמו ועכשיו הוא עבד ואין לו הרוחה בפועל ידיו הכי יש פשטות הקרא יותר מזה לא יקום ע"א באיש לכל עון עונש ולכל חטאות ממון שעד מעיד על השתנות שמו ורשותו ובודאי אין ע"א נאמן וה"ה אם מעיר ע"א שנפסק ממנה אדנותה ורשותה ונעשית גוף אחר פלג גוף של האיש פלוני הכי יש לא יקום ע"א באיש גדול מזה להוציא אותה מחזקת רשות עצמה ונשתנית גופה ולא יקום ע"א באיש וה"ה לא יקום ע"א באשה והבן זה. ועתה יובן למה הביאו הברייתא ותני' כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון ע"א מחייב שבועה דהא בודאי שנים דקמים לעון על מיתה או מלקות דעל גופה הם מעידים ה"ה דנאמנים דפלוני המוכר עצמו לעבד והאשה המוכרת עצמה לבעל להיות גופו של אותו איש והי' ס"ד דע"א קם לשבועה אם אומר אתה מכרת עצמך לעבד או את נתקדשת להיות פלג גופו של האיש לכן בא הברייתא ללמדנו דדווקא שם ששנים מחייבים אותו ממון הגם שממונו של אדם הוא קרוב לו אבל לא הוי כגופו ממש דהא אמרי' בו פלגינן דיבורו הוא ואחד מצטרפין להרגו רק היכא דשנים מחייבין אותו ממון שם ע"א מחייבו שבועה אם אומר עדות על ממונו אבל אם מעיד על גופו אין ע"א מחייב שבועה דאם מעיד על גופו של האיש או על גופה של אשה שם אין עד מחייב שבועה רק כל מקום ששנים מחייבין ממון שם ע"א מחייב שבועה א"כ נשמע מפי התנא פי' הקרא דע"א קם לשבועה ואקוה שמקום הניחו לי מן השמים בזה בעזה"י (ועיין סנהדרין דף ט"ז דמיתת כה"ג ושורו שווין דכתיב גם בעליו יומת מיתות שורו כגופו בע"א אבל ממונו של כה"ג בשלשה ועיין רמב"ם פ"ה סנהדרין ועיין בלח"מ ופלא שלא נזכר אשתו דכגופו דמי' דאשה פלג גופיה ואין כאן מקומו להאריך). סוף דבר הכל נשמע דאין ע"א יוכל לחייב לנערה הזאת שבועה דאין עדותו על ממונה אלא עדות על גופה ואין ע"א קם על איש וה"ה על אשה ולא צריכה לשבועה שלא נתקדשה וממילא אין צריכה לישבע שלא קבלה טבעת עם אבנים יקרות דלו יהי' שקידש אותה בפני ע"א הכסף קידושין שלה והעד אינו נאמן שהי' עוד עד שם כנלענ"ד נכון בעזה"י. אחרי שחדשתי זאת האיר ד' עיני לעיין בפנ"י ומצאתי און לי בקדושין ס"ה כתב הפנ"י בד"ה ולכאורה וז"ל ואע"ג דבהך ברייתא דספרי קתני סיפא לא יקום ע"א באיש אבל קם הוא בעדות אשה להשיאה והיה נ"ל לכאורה דהיינו כמ"ד המקדש בע"א חוששין לקדושין ומ"ד אין חוששין ס"ל כר"י דמשמע התם דפליג מ"מ כיון דמסוגיא דשמעתין משמע דליכא פלוגתא דתנאי בהכי מדמקשה ר' אחדבוי מברייתא וע"כ דהאי אבל קם בעדות אשה להשיאה היינו מעדות שמת בעלה או לדרשא גמורה או לאסמכתא

בעלמא כדפרישית בכמה דוכתי עכ"ל דבר גדול גילה הפנ"י דמאן דסובר המקדש בע"א חוששין הוא סובר דהך לא יקום ע"א באיש מדייק באיש אבל באשה נאמן להשיאה שנתקדשה אבל גמ' דידן סובר דלכך כתוב באיש ולא באשה דנאמן להתיר באשה אם העד אומר שמת בעלה אבל לא להיות נאמן שאשה נתקדשה דשם אמרי' ה"ה באשה לא יקום ע"א ובמקו"א הערותי דכן מסתבר דשם בעגונה יש חזקה דהעד לא יעבור על לפני עור להרבות ממזרים בישראל אפילו בעל לא חשוד לקלקל אשתו בגט פסול אבל לאמור שנתקדשה לזה דלמא לצעורי קמתכוין או עושה בעבור תשלומין וכדומה ואכ"מ להאריך עכ"פ יש במשמע דע"א נאמן על אשה שתשבע על כן אמרו בשבועות דף מ' ותני' כל מקום ששנים מחייבים ממון ע"א מחייב שבועה אבל לא יוכל להשביעה אם יאמר שנתקדשה ודוק היטב. שוב מצאתי בנב"י מהד"ת א"ע סי' ע"ו בד"ה אבל שהעיר על הגמרא שבועות למה הביאו הך ברייתא דתניא וכן הרמב"ם דכתב בפ"ה מהל' טוען מפי השמועה למדו כל מקום ששנים מחייבים אותו ממון אחד מחייב שבועה וחידש דבר נחמד דמכח הברייתא מוכח שאפילו בפרוטה א' מחייב ע"א שבועה דלא נאמר שדווקא אם טוענו שתי כסף ודוקא עד שהי' יכול להיות מן שנים שמחייבים ממון אבל בנמצא אחד קרוב או פסול אין שוב עד הנשאר מחייב שבועה דהא בנמצא בהם אחד קרוב או פסול אין יכולים השנים לחייבו ממון ה"ה בשנים ואחד קרוב או פסול אין האחד מחייב שבועה והעיר גם בחקירה למה אם ע"א אומר שנתקדשה לפניו ולפני עוד עד שני היא נאמנת להכחיש תצרך שבועה ותי' דשנים אין מחייבים ממון דמה שעושים אותה אשת איש הוה איסור ולא ממון יעו"ש שמחתי כעל כל הון אבל לדעתי דקנין אשה הוה ממון דקנין כספו הוא ונהפוך הוא דע"א מחייב שבועה על ממון אשר יש לאדם אבל לא אם מעיד שגופו של האיש או אשה נעשה קנין של אחר דהוה בכלל לא יקום ע"א באיש דעל גופו מעיד ופי' הגמרא בשבועות שהביא דתני' בא לרמז על זה דדווקא אם שנים מחייבים אותו ממון אבל גופו ורשותו נשאר לי' אז ע"א מחייב שבועה וזה מרומז גם בהבנת הרמב"ם שאמר מפי השמועה למדו כ"מ ששנים מחייבים אותו ממון היינו שהוא אדון ובעל הממון רק מחייבים אותו ליתן ממון אז ע"א מחייב שבועה אבל לא אם מעידים עליו שהוא גופו נעשה ממון של איש אחר ואין ראיה לדין שחידש בצד הבונה וצד הסותר להיות גזה"כ יען ששנים לא היו מחייבים ממון מצד שנמצא אחד קרוב או פסול ה"ה לא יהי' אחד מחייב שבועה ודוק. וגם ראיתי שם שבנו הגאון מהר"ש ז"ל על החקירת אביו שתצרך היא לישבע להכחיש את העד השיג הוא דאיך אפשר להשביע אותה הא מגו דחשודה על איסור אשת איש ה"ה דחשודה על

השבועה יעו"ש כבר הערותי דיש כאן כמה טעמים אשר על ידם משכחת דהיא תטעה בלבה שאינה מקודשת ואם נימא שצריכה לשבועה לא תשבע לשקר לאמור לא קבלתי קידושין כלל וכדומה והא עדיין לא נשאת לאיש ונשאר סברת ר"י החסיד שהובא בתוס' דמכח השבועה תפרוש משני איסורין ודוק. וראה שהביא שם דתרה"ד מביא ראיה שלא צריך לישבע על האתנן יען שעיקר התביעה על איסור וראיה שלו דאין אשה צריכה לישבע אם אמר נתקדשה ולפמ"ש יש להשיב בקדושין הוא מעיד על גופה שנעשית ממון איש לכן ליכא שבועה אבל באתנן היא תבעה רק ממון ממנו והנכון כמ"ש התומים דתרה"ד קאי רק על שבועת היסת אבל שאר שבועות הווין אפי' אם העיקר על איסור ולדעתי במקום שצריך הגדת ע"א לתכלית הווית הדבר שם אינו מחייב שבועה או יען שעל גופה הוא מעיד כמש"ל בעזה"י ודוק. ואגב אעתיק מ"ש בגליון משניות שלי מסכת סוטה פ"ו משנה ג' בתוי"ט בד"ה תלמוד לומר מביא קו' תוס' דף ג' שהק' למה לי גז"ש אפילו בלא גז"ש מהכ"ת דליתהימן בה ע"א מעדות אחרינא ליכא למילף דאיכא פרכי' עכ"ל וכתבתי וז"ל נ"ל כיון דע"א מחייב שבועה דקם הוא לשבועה א"כ הו"א אם ע"א אומר שנטמאה תצרך לשתות מים מאררים כדי שישביע הכהן אותה באלות ותאמר אמן קמ"ל קרא דעל איסור אין ע"א מחייב שבועה ועיין רמ"א ח"מ סי' פ"ו עכ"ל דשאני אחר קינוי וסתירה הוא שמשביע אותה הכהן אח"כ ועיין בש"ך סי' הנ"ל ובתומים שם ובמ"ש יש להעיר וק"ל. אך בנידון שאלתינו יש לעיין עוד בדברי ב"ש סימן מ"ב וסי' מ"ז דמשמע בע"א שאומר שהי' קידושין בפני שנים לכתחילה לא תנשא יעו"ש ומדבר זה לא העיר הנב"י בסי' ע"ו הנ"ל ואין כעת לחקור בו ודוק. ובחסדי ד' טרם הדפסה מצאתי בשאילתות דר"א פ' וישב סימן כ"ז בד"ה ברם שחקר אם מותר להאמין לע"א שראה בחבירו שעשה עבירה וכתב וז"ל כי קמבעי לן ע"א דלא קים לן ביה כי אצרך רחמנא שני עדים לחיובי ממון אבל לחיובי שבועה אפילו בע"א דתני' לא יקום ע"א באיש לכל עון ולכל חטאת לכל עון ולכל חטאת הוא דאינו קם אבל קם הוא לשבועה ושנאה לשבועה מדמינן ליה וסגיא בע"א או דלמא שנאה נמי כעון וכחטאת דמי' ובעינן שני עדים ת"ש וכו' וסיים וז"ל ש"מ דעל ע"א לא סמכי' למימרא דשנאה נמי כעון וכחטאת דמי מדאמר רחמנא לא יקום ע"א באיש לכל עון ולכל חטאת וכן הלכתא ע"כ. הרי שפסק הגאון דע"א אינו נאמן בעדותו לגרום לאיש שנאה יען כי הוא דבר הנוגע על גופו שיהי' מותר וגם מצוה לשנוא אותו והוה בכלל לא יקום ע"א באיש לכל עון ולכל חטאת אודה ד' בכל לבבי שזכיתי לכווין חקירה הזאת שאינו נאמן ע"א לאמור האשה נתקדשית לאיש

שעל גופה הוא מעיד כמו שבארתי למעלה הנני נותן הודאה לד' על העבר ומתפלל על העתיד שד' יגל עיני בתורת אמת בעזה"י:

סימן ט

העושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום וישלח שפע ברכה והצלחה לראש המאור בתורה החו"ב כבוד הרב ר' חיים הנתקבל לק"ק יאבלאנאב ב"י. אחד"ש אודיעהו כי נתעכב מכתבו עב"ד כמה ימים ואחר שבועות העבר קבלתי מכתבו ואני טרוד ליסע למרחץ לבקש רפואה מעם ד' ולא הי' בדעתי להשיב כלל רק נתעכב הדבר וראיתי ביום א' שאלתו עם פלפול הנעים ואשיב רק על פרט אחד מתורתו והשאר יהי' מונח עד שיודיע לי פרטי הדברים איך הלך הרב הראשון מקהלתו אם הוא לבדו או עם אשתו ובניו אם דרש תודה בשבת לפני נסיעתו ואם לא כתב לקהל ק"ק יאבלאנאב מיד שנעשה שערוריה בק"ק סקאליע או אם לא עשה מחאה או הודעה שישוב למקומו כל אלה המה דחוקים לדינא. שאלה אשר שלח וז"ל הנה זקני הוא אבי אם אבי הרב המאה"ג מהו' אברהם יוסף ז"ל הי' אב"ד דק"ק יאבלינאב הוא סטאפשעט במחוז קאלאמעא ואחרי שקיעות שמשו מילא מקומו דודי הרב הגאון הצדיק מוה' ישראל דוב זללה"ה בעה"מ ספר רביד הזהב על התורה ובחיים חיותו מילא מקומו חותני ה"ה הגאון אב"ד דק"ק קיטוב הוא חתן דודי הרב המפורסם מוה' רי"מ ז"ל שעקר דירתו לק"ק יאצניצא בקרייז סאניק וזה כ"ד שנה אשר עקר דירתו לק"ק קיטב ונתקבל שמה הרב מוה' אהרן מילדי ק"ק סקאליע להיות לרב ומורה להם והנה בחורף זה אחר פטירת הגאון המנוח אבד"ק סקאליע עזב הוא את עיר יאבלינאב ונסע לסקאליע במחלוקות כי הגאון אב"ד שם הניח בן למלאות מקומו כאשר בלי אפונה יודע הד"ג נ"י או שמע והנה גאוני מדינת גאליציא כתבו שהדין עם בן הגאון ז"ל והוא לא אבה לשמוע להם והלך בנזיפה משם בירח העבר והנה קודם ימי פסח העבר מדי עברי בעיר יאבלינאב תפסו בי אנשים קראו באזני לאמור שמלה לך קצין תהי' לנו וגם יש לך חזקת אבותיך קום תסע להגאון אב"ד דק"ק לבוב לעמוד לפניו על המיבחן ואנחנו נקבלך לרב ומורה לנו והנה נסעתי ללבוב להגאון נ"י ועמדתי לפניו על המיבחן ונתן מהודו עלי הרמנא ורשותא להורות כדת של תורה ונסעתי עם חותני הרב נ"י לק"ק יאבלינאב ונתקבלתי שמה לרב ומורה ורובם ככולם נתנו ח"י על הקאנסעס ויהי' כי ארכו הימים עד ירח העבר והנה הרב ר' אהרן הנ"ל שב למקומו ורוצה לדחות אותי והנה כבר קיבל שמה בסקאליע שכר הקצוב מידי שבוע בשבוע כמשפט רב דמתא ואנשי יאבלינאב התיאשו ממנו וגם הוא התיאש מהם כאשר יתנו עדיהן אנשי יאבלינאב אשר דברו עמו בעת היותו בק"ק סקאליע וגם בלא

זה בסקאליע נודע ומפורסם לכל כי רצה לעזוב את מקומו עיר יאבלינאב יען כי פרנסתו הוא מועטת וגם איזהו מנכבדי אנשים מאנו אותו מבלי לשמוע לו והמרו את רוחו וגם עדיין אדירים ואצילים הגבירים והפרנסים אומרים שאף אם אעקר דירתו משם גם לי וגם לו לא יהי' ואנכי הוצאתי כל רכושי העולה איזה מאות רו"כ וגם עד כאן למדתי בצירוף תלמידים וקבלתי שכרי ויותר מדי עד החג וכעת כבר חלוף ועבר זמן המוגבל ואין לי לעשות פרנסה במקומי וגם לא בעיר קוטב וגם אני טוען חזקה שיש עמה טענה חזקת אבותי הרבנים הנ"ל הן מצד זקיני הרב הג' ודודי הרב הג' המפורסמים זללה"ה והן מצד חותני הרב הגאון אב"ד דק"ק קיטב נ"י שהי' מלפנים אב"ד דשם בהנ"ל וכמו שהאריך הגאון מהו' שאול אב"ד דק"ק קראקא בתשובת שבסוף שו"ת הרמ"א דפוס אמשטרדם דגם חתנו כבנו לענין זה וכמו שכ' ג"כ הגאון אב"ד דק"ק לבוב בחבורו שואל ומשיב ראיה ברורה מש"ס שבת דף כ"ג דאמרי נפיק מינייהו רב שיזבו ופרש"י דחתנו כבנו והיינו דבי נשא פרש"י לחד לישנא חמיו וא"כ מבואר דאמר דנפיק מינייהו גברא רבה ויצא חתנו ע"כ דחתנו כבנו ואם כי אין אדם רואה חובה לעצמו עכ"ז אמרתי להעיר מה שנראה לי לפע"ד והדר"ג נ"י דון ידין על הדבר והכל אשר יצאו מפיו אעשה בל"נ עכ"ל.

תשובה הדבר קשה כי על שלשה דברים השאלה עומדת על הכבוד הנשיאות שקשה לאדם לירד מגדולתו כחכז"ל שהי' שופך אחריו קומקמים של חמין ועל הפרנסה שקשה לאדם להשיגו שקשה מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף ועל תכלית אם עלה להיות לרב ומורה אז כל המזכה את הרבים זכות רבים תלוי בו ולא נקל לאדם למחול אשר לאו בכל יום מתרחש ניסא שיאמר העם שמלה לך קצין תהי' לנו לקיים תחת אבותיך יהי' בניך זה זכות החיים וזכות המתים על כן הקשה לשאול ממני כי לדעתי הוא דיני נפשות הן להדר"כ נ"י והן להרב אשר הי' שם לפניו כחכז"ל הכל מתקנאין חוץ אב בבנו ורבו בתלמידו וגם על זה אמרו חכז"ל ברבה פ' וילך וז"ל "הלך משה אצל יהושע ואמר מה אמר לך הדיבור ואמר לו יהושע כשהי' הדיבור נגלה עליך יודע הייתי מה מדבר עמך אותה שעה צעק משה ואמר מאה מיתות ולא קנאה אחת ושלמה מפרשה כי עזה כמות אהבה קשה כשאול קנאה אהבה שאמר משה ליהושע ומה שקינא משה ביהושע עכ"ל" והגם שיש עמוק עמוק איך שאל משה אם ד' העלים ממנו הדבור ואיך ענה יהושע שגם הוא לא הי' יודע אם ד' דיבר עם רבו ולא השיב שאין רשאי לגלות דברי עתיקים פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה ואיך יהפך כחומר חותם להיות מחמה לבנה ומלבנה חמה בכל זאת גם הפשוט הוא אמת כי קשה כשאול קנאה לפני הרב הזקן ר"ל וגם נוגע בכבוד נשיאתו וגם בפרנסתו וגם בתכלית נשמתו כלל גדול הוא בכלל דיני

נפשות ר"ל על כן לא אפסק רק אגלה דעתי שיש לעיין בו וד' יאיר עיני בתורתו לכווין הלכה לאמת לאמיתו בעזה"י. הנה מעלתו נ"י התחיל לחקור דהרב הזקן איבד זכותו מרבנות מק"ק יאבלינאב וכתב וז"ל ויותר נראה לפע"ד שאף אם נדין אותו אונס וליכא ראיה שהתיאש וליכא עידי חזקה שלא ערער בל"ז אבד חזקתו ואין לדחות אותי דהנה מקור ושורש דין זה נובע מש"ס יומא דף י"ב דגרסינן שם כהן שאירע בו פסול ומינו אחר תחתיו כשיעבור פסולו חוזר לעבודתו ושני כל מצות כהונה גדולה עליו דברי ר"מ רי"א שני אינו ראוי לא לכ"ג ולא לכהן הדיוט כ"ג משום איבה כהן הדיוט לא משום מעלין בקודש ולא מורידין ומסקי' הלכה כר"י ותמהו תוס' שם דהוא הלכתא למשיחא ותירצו דאיכא נ"מ גם בזמן הזה לפרנס הממונה על הצבור ועבר מחמת אונס דכשיעבור האונס חוזר לשררותו יעו"ש א"כ לפי מה דמבואר הטעם משום איבה נראה לפענ"ד דדווקא בהתמנות אצל מצוה וכבוד הוא דאמרי' משום איבה דזה לא יעשה המצוה ויעשה זה את המצוה אבל בנ"ד דאיכא פסידות ממון לא אמרי' משום דאיבה דראשון לפסוד לזה ממון וראיה לפענ"ד מכמה דוכתא בש"ס בב"ב דף קנ"ד גבי מעשה בני ברק דייקינן אא"א לקוחות קמערערי אמאי אשתקו לימרי ליה אנן זוזי קיהיבנא ליה לינוול ולינוול עכ"ל והביא עוד ראיה מכתובות דף פ"א ובב"מ דף קי"ב ומתוס' יבמות דף צ' והאריך מעט סתירה מתוס' בב"ב דף קל"ט עכ"ד בקיצור. ראה ראיתי שכה"ת נ"י לא דבר בכל דבריו על נכון ואקוה שיודה על האמת כאשר אבאר בעזה"י. הנה בכהן שאירע בו פסול ועבר הפסול חוזר לשררותו והשני הוא לא ככה"ג ולא ככהן הדיוט יש לחקור בטעם על שני אופנים (א) מי נימא כיון שהראשון הופסל מגדולתו ומעבודתו על יוכ"פ אחד ונכנס אחר תחתיו וקבל שם כה"ג א"כ יש לומר כיון שהודחה הראשון הודחה דהא השני זכה בגדולתו מן הדין ונתמנה כה"ג ומהכ"ת ליקח מהשני גדולתו אח"כ ולהחזירו להראשון הגם שהראשון הי' אונס ולא יוכל לעשות עבודתו אז כשאירע בו פסול עכ"פ הודחה ונשאר בדחיתו עד שימות השני וישוב הוא לאיתנו על מקומו הראשון דניהי דאונס רחמנא פטרו אבל עכ"פ אונס רחמנא לא חייבו למי שזכה בו בכהונה גדולה בדין קמ"ל דהראשון חוזר לשררותו יען דמתחלה ידענו דפסולו של הראשון יעבור ויוכל לחזור לשררותו להיות חוזר ונראה לכה"ג ודוק. (ב) אם נחליט דפשיטא דראשון לא אבד גדולתו וכבודו וזכותו ע"י שאירע בו אונס שלא יוכל לעבוד יוכ"פ ההוא בו שאירע בו קרי או טומאה דהא אונס רחמנא פטרי ומהכ"ת יפסיד גדולתו וכבודו וזכותו אבל עכ"פ נימא גם השני יהי' כה"ג דניהו דאונס רחמנא פטרי לזה אבל אונס רחמנא לא חייבי להשני עיין ש"ך ח"מ סי' כ"א שהביא דברי ירושלמי ור"ן כתובות יעו"ש שהוא מתוק

כדבש וא"כ עכ"פ יהי' גם השני כה"ג וישמש ג"כ בשמונה בגדים ויטול חלק בראש וכדומה לכל זכיות כה"ג קמ"ל משום איבה דיהי' צרה לכה"ג הראשון לכן לא ישמש השני כלל בתורת כה"ג ודוק. אך ברור כשמש בודאי במקום דהצמיח להראשון הפסד ממון או בזיון או הפסד מצוה פשיטא דהשני לא מדחה להראשון דהא הראשון היה זוכה בו קודם בכל זכות כה"ג ואיך יפסיד השני לו רק חקרו חכז"ל במקום דלא יוגרם לכה"ג שום הפסד ממון או בזיון או הפסד מצוה אז יהיה גם להשני זכיה של כה"ג כגון אם יעבוד עבודה אשר לא יעבוד הראשון ויבוא ליד כהן הדיוט יהיה יוכל כה"ג השני לעבוד בתורת כה"ג קמ"ל דלא משום איבה דהראשון יצער עצמו אם רואה עוד אחד מאחיו בגדולתו כה"ג אבל במקום שיגיע היזק להראשון לא צריך להשמיע משום איבה תיפוק ליה איך יקפח השני לזכות הראשון והוא ברור כשמש בעזה"י. ולזה אמר ר"מ הראשון חוזר לעבודתו והשני כל מצות כה"ג עליו היינו שהראשון חוזר לכל הזכויות והשני קונה מעלה שאינו מזיק לראשון ור"י פליג משום איבה אינו זוכה במעלה הגם שאינו מזיק לראשון ודוק. ולפ"ז ישמע אזני של הדר"כ נ"י מה שחקר משום איבה של זה הרב דהראשון יפסיד מעלתו נ"י דבריו נפלאים שם דנין משום איבה הגם דלא יגיע היזק או בזיון להראשון אבל בנידון דשאלתינו אם נחליט דהרב הראשון הי' אונס ולא התייאש ולא אבד חזקתו א"כ איך חקר מעלתו נ"י משום איבה של הראשון לא יפסיד הוא מאי שאטי' דאיבה לכאן הלא במקום הפסד לראשון לא צריכין לטעמא דאיבה ודוק. והמעיין בתוס' ביומא בד"ה כה"ג בעינים יראה דחקרו דהאי פי' דאיבה יהיה לאחר מיתת הראשון אפילו לא יהיה כה"ג רק השיבו דמודה ר"י דאח"כ השני נעשה כה"ג א"כ הוה הפי' משום איבה במקום דלא יגרום היזק וזלזול לראשון ה"ה באמת דהוה משום איבה בעודנו חי כה"ג הראשון אבל עכ"פ הפי' משום איבה אם לא מזיק לראשון היינו שגם השני ישמש בח' בגדים ודוק ובזה יובן דברי ירושלמי שהביא בתוס' שהמלך קצף על כה"ג השני ששאל פר ושעיר שמקריבין היום משל מי ואמר לו המלך לא דייך ששמשת שעה אחת לפני מי שאמר והיה עולם וכו' וידוע שהוסע מן הכהונה יעו"ש ולמה הי' חמת המלך גדול כל כך אם מן הדין גם הוא כה"ג לעולם א"כ מה חטא יוסף בן אלם רק הוא הדבר שרצה להיות כה"ג במקום שגורם זלזול לראשון לעבוד ביום כפורים אפילו ולהקרב משלו יעו"ש בפירושים א"כ חטא ושסע אותו מן הכהונה כי יש כח למלך לעשות כן כאשר הביא תוספות ראיה מיבמות דף ס"א שכה"ג מתמנה בפה ומסתלק בפה ודוק. וממילא יבין כבודו נ"י שכל ראיותיו נתהפכו כנגדו שאפי' אם יחפוץ מעלתו נ"י לזכות במקצת כבוד עכ"פ לא יוכל לזכות בו דמשום איבה דמעלתו

נ"י לא יחוש הרב הראשון ומכ"ש במקום פסידתו דמה איכפת לו באיבתו אם יגיע מזה לו שום הפסד או שפלות ואפי' אם לחלוק למעלתו נ"י רק כבוד לקרוא בשם מורה מורנו תלי' בתוס' במג"א ועיין במג"א סוס"י קנ"ג ודוק. ויען שהמהרש"א ומג"א התפלאו על דברי תוס' יומא דף י"ג דחקר ממה דפסקו כר"י שמעי' נ"מ ממי שנסתלק מפרנס מחמת אונס שחוזר להיות פרנס ונתקשו הנ"ל הא זה שמעי' גם מר"מ דראשון חוזר לעבודתו והוא קו' עצומה. ואמרתי לתרץ בעזה"י דיש לחקור על שני פנים אם חוזר לשררותו אופן (א) כה"ג שאירע שראה קרי או נטמא דידענו שמשך אונס יהי' על איזה ימים דאחר ימי טהרתו יהי' ראוי לעבודתו והוא נדחה רק לפי שעה דהא בידו לטבול ואם נטמא במת הלא יש אפשר להזות עליו וגם לטבול כל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי ועיין זבחים דף י"ב ודף ל"ג ע"ב) וזה בוודאי חוזר לשררותו כיון שעבר האונס דהשני נכנס תחתיו רק על זמן ידוע וקצוב ובהא ידענו דבוודאי שהראשון ישוב לאחוזתו ושררותו זה כהונתו אופן (ב) כגון אחד הי' פרנס ובא עליו עלילה מן המלך והוצרך לברוח ולא חשב עוד לראות ארץ מולדתו רק נעשה לו אח"כ נס שמתו המלשינים עליו עכ"פ בשעה שנבחר השני הי' צד שהוא יהי' פרנס לעולם (דנקל) [דחשב] הוא דהראשון לא ישוב לעולם או אם אחד הי' לו חזקה במצוה והעני ולא הי' סיפק בידו לשלם בעד המצוה ומי יודע אם לא יהי' נשאר עני לעולם דקרוב שלא ישוב עוד להיות עשיר כל ימי חייו כחכז"ל [גיטין ל'] חברך נתעשר אל תאמין א"כ יהי' נשאר השני בהמצוה לעולם וכדומה כמובן. והנה כל משכיל יבין דהשכל גוזר באופן שהי' אונס גלוי שנדחה רק על זמן ידוע ובידו לטהר עצמו להיות טהור אז מהכ"ת יאבד שררותו אבל אם בא עליו אונס ממלך או אונס עניות אשר אפשר שלא יוכל לשוב עוד להיות פרנס או קונה מצוה הי' מסתבר שיהי' של השני דהא כאשר אחז בשררותו הי' נראה שישאר בגדולתו או במצותו לעולם דלאו בכל יומא מתרחיש ניסא שימותו המלשינים או שיעשיר שנית כחכז"ל חברך העשיר אל תאמין א"כ הי' בס"ד דאם אירע נס לראשון לא יפסיד השני וק"ל. אך ר"י דפסק דהשני אינה ראוי להיות כה"ג משום איבה א"כ ע"י ששב הראשון נעשה אונס להשני שלא יוכל לשמש בכהונה גדולה הגם שהוא כה"ג דהא שאם עבד עבודתו כשירה אעפ"כ משום איבה לא יוכל לשמש בכה"ג ולכן אם מת הראשון חוזר הוא לעבודתו ולא חיישי' משום איבה דהוא צרה בחייו של הראשון א"כ בשעת מיתה של כה"ג הראשון נסתלק האונס ושב השני להיות כה"ג הגם שהי' באפשרות שכה"ג הראשון יחי' יותר מהשני א"כ יהי' הנדחה השני כל ימי חייו אעפ"כ אמרי' אם מת הראשון שנסתלק האונס שב השני להיות כה"ג ה"ה אם עבר הפרנס מחמת אונס אשר הי' באפשרות שלא יפטר מן

האונס כל ימי חייו אעפ"כ שב לשררותו ומביא המרדכי מרוצח דשב לשררותו הגם דהי' באפשרות שכה"ג יאריך ימיו יותר מהרוצח אעפ"כ שב הרוצח לשררותו ואפי' לר"י דפליג ברוצח דלא שב לשררותו שאני התם דגלי קרא וה"ה בפרנס שעבר מחמת אונס הגם שהי' משכחת שלא ישוב עוד כל ימי חייו ומיושב קו' מהרש"א ומג"א מדר"מ אינו ראי' על פרנס שברח שלא הי' דחוי על כל ימיו דמשכחת שלא יוכל לשוב לעבודתו אבל מדר"י נשמע שהשני חוזר לעבודתו אשר הי' באפשרות שיהי' נדחה לעולם דאם יחי' כה"ג הראשון הוא נדחה לעולם משום איבה והבן. נחזור לענינינו שרק אם אמת הדבר שהרב אשר הי' שם לפניו עזב את מקומו ק"ק יאבלינאב ולקח אשתו ובניו ונכסיו והלך לסקאליא ודרש בבה"כ דרשת תודה כדרך רב שעוזב קהלתו א"כ עזב מקומו בלי אונס כלל ובפרט אם התייאש בסקאליא לפני עדים מן יאבלינאב וכבודו נתקבל מן אלופי קהל אז בודאי שזכה מעלתו נ"י ברבנות דמאי איכפת ליה באונסו עיין נב"י מהד"ת יו"ד סי' ר"י ונב"י ח"ר יו"ד סי' נ' כלל הדברים (יש לעיין בכתובות דף מ"ז בתוס' ובקדושין דף נ' ובב"ב דף י' בדברים שבלב) לא אכתוב לדין עד אקבל אי"ה פרטי דברים איך הי' המעשה וגם אי לא הי' מחאה בדבר דברי הד"ש הטרוד:

סימן י

שנית להרב הנ"ל אחד"ש מכתבו קבלתי ערב שבת קודש העבר ואני מוטרד כעת רק פ"מ נ"י הפציר להשיב יען שבני קהלתו חתמו על השאלה על כן מבקשים לשמוע דעתי להלכה על כן מוכרח אני לכתוב בקיצור וכבר חשבתי דרכי פן יש מופת שלח עזב הרב הישן קהלתו שלא לקח אשתו ובניו ולא דרש בבה"כ וגם עשה מחאה שלא יקבלו אקרו"ט רב אחר כי בא יבוא אצלם ועל זה שהודיע מעלתו נ"י שלא לקח אשתו ובניו עמו מטעמים שלא אעתיק וגם הי' בנו חולה ר"ל איזה ירחים וכדומה וגם שאין הדרך בפולין לדרוש בבהכ"נ בשעת נסיעה וגם לא די שלא עשה מחאה נהפוך הוא שהפרנסים כתבו לו שיודיע להם אם בדעתו לשוב ואם לא ישוב יקבלו רב אחר והוא לא השיב להם וגם זאת שלקח בק"ק סקליע שכר הקצוב בשבוע כמשפט רב דמתא כאשר האריך במכתבו על כן באתי לגלות דעתו שהרב הישן אבד רבנות יאבלינאב ואין לו שום תביעה לדחות מעלת כבודו מגדולתו אשר זכה בעזה"י. הנה הרמ"א ביו"ד סי' רמ"ה סעיף כ"ב כתב וז"ל מי שהוחזק לרב בעיר אפי' החזיק בעצמו באיזה שררה אין להורידו מגדולתו אעפ"י שבא לשם אחר גדול ממנו אפי' בנו ובן בנו לעולם קודמים לאחרים כל זמן שממלאים מקום אבותיהם ביראה והם חכמים קצת ובמקום שיש מנהג לקבל רב על זמן קצוב או שמנהג לבחור במי שירצה הרשות בידם אבל כל שקבלו הקהל עליהם וכ"ש אם עשו

ברצון השררה אין לשום גדול בעולם להשתרר עליו ולהורידו עכ"ל ואדמ"ו הגאון חת"ס ז"ל בא"ח סי' ר"ו בד"ה וברמ"א נתקשה בדבריו הא כל רב נתקבל רק לזמן וא"כ כל רב יוכלו הקהל להעבירו וצע"ג ותי' הגם שנכתב זמן בקבלת הרב דהיינו לטובת הרב שיוכל לילך מהם שלא יהי' כעבד עברי אבל בודאי הקהל לא יוכלו לסלק הרב גם אם עבר זמן קבלתו ג' או ה' שנים שהרי אפי' אב"ד שסרח אין מעבירין אותו לכן כתב הרמ"א שאם יש מקומות שנוהגין כן מעולם לשלח הרב אחרי עבור שנות קבלתו יוכלו לעשות כן יעו"ש ועיין בח"מ סי' של"ג בש"ך שם ס"ק י"ד ט"ו ט"ז י"ז היטב שרב או דיין הוא שכיר ופועל של העדה אשר נותנין לו שכרו בעבודתו עבודת הקודש והוה מצד הדין בין העדה ובין הרב יוכלו לחזור בכל יום ויום שפועל יכול לחזור אפי' בחצי יום וכן הבעל הבית יכול לחזור ועיין נתיבות בסי' של"ג ס"ק ו' שהביא הירושלמי דרב סובר כי לי בני ישראל עבדים ישראל אין קונין זה את זה רק ר"י פליג עבד עברי הוא ולר"י הפועל יכול לחזור ולא הבעה"ב והאריך הנתיבות דמגמ' ומכל הפוסקים משמע דהלכה כרב דאין לבעל הבית קנין הגוף בפועל יעו"ש כי מתוק ונכון א"כ אם הרב נתקבל סתם וכתוב בכתב רבנות שכרו על כל שבוע או חודש הי' מצד הדין כשם שהוא יכול לחזור כן העדה יכולה לחזור בכל שבוע או חודש רק לא נהגו כך בכל תפוצות ישראל כמו שכתב אדמ"ו ז"ל בסי' ר"ו יען דרב אסור להשכיר עצמו על רוב שנים מטעם כי לי בני ישראל עבדים א"כ נעשה המנהג שלא נסלק הרב וסמך לזה שאפי' אם סרח אב"ד אין מעבירין אותו אבל הוא יכול לעזוב מקומו למקום אחר בכל עת שירצה כמובן. אמנם אפי' לר"י דפועל הוה עבד עברי והבעל הבית לא יכול לחזור זה דווקא אם הפועל לא עזב עבודתו ולא הניח מלאכתו אבל אם הלך למקום אחר וקבל שם לשרת ולעבוד לאיש אחר הכי יאמר ר"י שהבעל הבית צריך להמתין על הפועל ימים או עשור או חדשים זה לא עלה על דעת אדם מעולם הלא אנן סהדי דאדעתא דהכי לא שכר הפועל והוה כאלו התנה בפה מלא אם תעזוב אותי יום או יומים לא שכרתיך רק עד היום והזמן ההוא ואין לפועל שום תביעה על הבעה"ב זה אפי' לר"י וכ"ש לרב דמצד הדין יוכל גם הבעה"ב לחזור והוא ברור בעזה"י. וא"כ נחזי אנן הגם שסתם מקהלות ישראל דעתם בקבלת רב או דיין שלא לסלקו היינו אפי' יסרח בעבודה אבל עכ"פ לא עזב עבודתו ומשמרתו להיות עבד נאמן בקהלתו אבל אם ילך ויעזוב עבודתו ומשמרתו ויבקש לו עדה אחרת ויעבוד לפניה בוודאי מיום שהלך מקהלתו השניה שלא עבד עבודתו והשכיר עצמו לקהלה אחרת וקבל מהם פרס ועבד שם עבודת קהלתם אין לו על קהלתו הראשונה כלום (עיין בעקידה על מאמר חכז"ל שאול באחת ולא עלתה לו דוד בשתים ועלתה לו שהעלה דבר

פלא והבן) דאדעתא דהכא לא וויתרו בקבלתו שימתינו עליו לבחון אם קהלה השנית נוח לו והראשונה קשה ממנה כי הוא בזיון לאנשי הקהלה ראשונה שאנן סהדי ששום מקהלות ישראל אין דעתם נוחה בכך והוה כאלו התנו בשעת קבלה שמשעה שימעל מעל בשררתו ובעבודתו נפסק קבלתו שעד אותו זמן קבלו ולא יותר ואפי' ר"י מודה ומכ"ש דאנן פסקי' כרב כנלע"ד לאמת ברור בעזה"י. ונוסף עוד שכתבו לו הפרנסים והוא לא שם ללב להשיב להם א"כ גם בזה מעל בעבדותו כי חיוב ראשי העדה להסתכל שלא יהי' עדת ד' כצאן אשר אין להם רועה ושאלו את פיו להודיע להם אם יבוא בחזרה על משמרתו ואם לא יודיע להם ויבקשו להם רועה נאמן כלבבם והוא השליך דבריהם מאחריו גם הוא אות שהתייאש מהם ולא פנה עליהם ובודאי אדעתא דהכא לא קבלו אותו להיות לרב כח להתל בעדה קדושה כאשר יהתל איש בשפל אנשים ומנהג בכל מקהלות הוא שהרב ומנהיג יהי' בתוך עדתו ולא שידור בקהלה אחרת וישרת אותם ויקבל פרס מהם ויהי' עוד רב בקהלתו ישנה ודוק. וגם כיון שקיבל פרס מקהלתו חדשה בודאי הי' בדעתו להיות רב שם תמיד דאל"כ דדעתו הי' להיות בקהלתו הישנה א"כ איך לקח פרס הרב הלא אדעתא למשקל וליזול לא היה נותנים לו וא"כ אפי' אומר בפה מלא שהיה דעתו לחזור אינו נאמן לעשות עצמו רשע ח"ו שבזה יש גזל רבים דעדה השנית האמינו שהוא רב שלהם וע"כ דמתחילה התיאש מקהלתו הישנה ואחר כך כאשר ראה שגדולי ישראל פסקו שהבן של הרב ז"ל דשם קודם ממנו רוצה לחזור לקהלתו מחמת אונסו ועיין במג"א סי' ק"ח ואונס רחמנא לא חייב לקהלתו הישנה ולמעלתו נ"י ודוק. שוב מצאתי לאדמ"ו חת"ס ז"ל בח"מ סי' קע"ב בד"ה ואין שום ספק אצלי מ"ש בהגהות מרדכי הנ"ל ומייתא ליה הש"ך להיות בקבע עמו ולסמוך על שולחנו לא אתיא למיעטו חכם העיר שאין סמוך על שולחנם דמה בכך הרי כל הקהלה משותפים שכרו להם פועל ונתנו לו בית אחד מבתיהם ונתנו לו דמי מזונותיו כאומר לעבדיו צאו אכלו ושתו וכדומה אין הרב רשאי לצאת לדור חוץ להשותפות בעיר אחרת היש לך סמוך על שלחנו גדול מזה עכ"ל, שמביא ראיה מעבדי שלמה המלך ע"ה הרי שפתיו ברור שהרב הוא פועל של הקהלה ואין רשאי לצאת לדור חוץ להשותפות ואם כן הרב הזה שהלך לדור חוץ להשותפות חזר מלהיות פועל של קהלתו הישנה ונתבטל ונפסק מלהיות עוד פועל שלהם כנלע"ד שהוא אמת כמו שבארתי בעזה"י. ועתה אני מצרף עצמי עם גדולי פולין העומדים לימין מעלתו נ"י (הגם שלא ידעתי טעמם) שהרבנות של ק"ק יאבלינאב מן השמים זכתה לו למעלתו נ"י, ואין רשות להרב הישן לנהוג בו ברבנות ומן השמים

ירחמו עליו על הרב הישן וירום ד' קרנו בכבוד בהיתר ולא באיסור הנה כי כן יברך גבר ירא ד' דברי הטרוד הכותב לכבוד האמת:

סימן יא

רב שלומים ורב ברכות ורב טוב למכירי ויודעי הרהמ"ג המופלג בתורה ויראה כבוד הרב ר' עקיבא פישער נ"י אב"ד דק"ק טעהט יע"א ד' יהיה בעזרו. אחד"ש אודיע כי מכתבו ושאלתו הגיעני בשבוע שעבר והייתי מוטל על ערש דוי ר"ל ובשבוע זו לקחתי לי לעיין בו ובפלפולו ואשר גמרתי בלבי להשיבו אודיע לו וכטוב בעינו אלקים ואדם יעשה. שאלה בגליל רעבוי היה להם בימים קדמונים שני חבורות קדושות בגליל ההוא וכאשר ראו בני הגליל כי קשה עול הסבל כי אז היו צריכים לשלם שכירות ומס משני אחוזת בית הקברות ושאר צרכים עלה במחשבה לפני כל הגליל שטוב מזה שיתאחדו השני חברות קדושות ויהיה לחברא אחת אבל לא יוכלו להשוות עצמם ובחרו השני החברות ג' אנשים חשובים ונתנו בידם כח הרשאה כו"ח וקבלו הצדדים שילכו לדין לפני מר"ן החת"ס ובית דינו כאשר ישב על כסא רבנות בק"ק מט"ד והוא התפשר אותם והיו הב' חברות לחבר אחת וכל הפסק ב"ד וכל התקנות נכתב בפנקס הישן בכתב יד עצמו של מר"ן ז"ל ובתקנה יו"ד כתב וז"ל אחרי התאחדות שני הח"ק והיו לאחדים ראינו אנחנו בד"צ ח"מ כי למיחש מבעי שמא היום ולמחר ולאחר זמן עוד יפרצו פרץ אנשים אחרים ויתחברו לעשות עוד חברא אחרת ולהפסיד לח"ק הלז ע"כ עלינו להטיל גודא רבה וחרם על כל מי הן מבני הח"ק או מהחוצים אשר יתחברו לעשות ח"ק דגמ"ח זולת הנ"ל אותו מאן דהוא יוחרם ברבים וידון כעובר חרם ותשיגהו לטותא דרבנן ולא יתעסקו עמו לכל דבר כלל וכלל והשומע יתברך עכ"ל ובמשך השנים הללו נתהווה בעיר קפ"וו עדה נאותה כי בזמן הקודם היו דרים בעיר הנ"ל רק מתי מעט והיו נספחים לק"ק בעלעד וזה עתה הגם שגדלו והצליחו ונעשה לעדת ישורון ובנו להם בית מקדש מעט אמנם בכל זה בכל השנים שעברו לא פצו פיהם להפרד מהח"ק דבק"ק בעלעד כי היה מורא גדול על ראשם בעבור שיש חרם מגאון ישראל מרן בעל החת"ס זצוק"ל הנכתב בכתב ידו ממש שלא יהיה בית הקברות רק בק"ק בעלעד אך כעת בעוה"ר בשנה העבר אשר שלטה ר"ל החולה קאלרא ר"ל ויצא מנימס וחוק המלכות שלא יותן רשות להוביל בר מינן ממקום למקום וביותר להוליך מקפ"וו לבעלעד שהוא ערך ג' שעות והיה אונסין בדבר לקבור המתים בעירם וקנו מיד אחוזת קרקע לבית קברות ועתה חפצו עדת קפ"וו לפרוד לגמרי מק"ק בעלעד שלא להוליך עוד בר מינן לבעלעד וטענו בטעם הדבר (א) כיון שהותר במקצתו ע"פ אונס החולי הידוע והוצרכו לעבור על פי ציווי המלך ושריו הותר כל

החרם הגם שנסתלק החולי תל"י (ב) כי גם עכשיו יש קצת אונס כי חק מדינה שכל מי שרוצה להוביל מת לעיר אחרת צריך רשיון בעהערדע ויש בזה הוצאות ממון ומה יעשה איש עני ואביון שיעלו כעת הוצאות בכפלים להוליך את המת דרך ג' שעות וגם הוצאות וטרחה להשיג רשיון לקחו ב"ד להושיב לראות בדבר להתיר להם החרם הנ"ל והוסיפו אנשי קפ"וו שיחפצו ליתן בכתב כי מי שהיה בתוך החברא קדישא בק"ק בעלעד עד עתה ישארו עוד וישלמו להם כל שנה סך הקצוב וגם יתנו בכתב כל מי מאנשי ק"ק קפ"וו אשר אבותיו נקברו בק"ק בעלעד שכל הוצאות אשר יצרכו הח"ק לעשות מעתה לבדק בית עלמין דשם בגדר וחומה סביב רוצים לשלם כפי ערך המגיע עליהם והב"ד לא חפצו לשמוע בקולם להתיר להם החרם אשר נכתב ונחתם ממר"ן החת"ס ז"ל והסכימו עמו שמעלתו נ"י ישאל מרבנים מפורסמים ובחר גם בי להשיב לו כדת מה לעשות בדבר הזה זה תוכן הדברים אשר לקטתי מאריכות שאלתו וסדרתי הדברים כאשר ראוי' להיות נכתבים בעזה"י. תשובה הקשה לשאול ממני להתערב בדבר חמור כזה ובכבוד אדמ"ו הגאון חת"ס ז"ל וגם לא ביאר אם הב"ד שלו נבררו גם מאנשי בעלעד וחלילה לי לפגוע בקהלה ישנה ואשר יש להם רב אב"ד ירא שמים ות"ח רק סתמא ח"ו לא התערב מעלתו נ"י אם לא שלחו אחריו בהסכמתם ואם חלילה חטא בזה יהיה כל דברי בטלים בביטול דמעיקרא משמע בחס מלהזכיר. ראיתי שפתח מעלתו נ"י בכח היתר דנימא כיון שהותר באונס במקצתו הותר כולו עכ"ד ופלא איך יעלה כזאת על לבו דנימא מה שנעשה באונס הוה ליה הותר מקצתו דנימא עי"כ הותר כולו הלא מפורש יוצא מדברי רמ"א סי' רכ"ח סעיף ט"ו וז"ל ואם צריכים לעבור מכח גזירת המלך אין איסור בדבר ומ"מ החרם בתקפו כשיעבור גזירת המלך עכ"ל וק"ו כאן דעברו רק איזה אנשים באונס דלא הותר לכל ודוק. ועוד זאת בוודאי מעיקרא לא נעשה החרם להביא אונס על אנשים לעבור איסור חרם בעת כזאת אשר יהיה מטעם המלך ושריו לקבור את המתים מיד שם במקום ההוא וע"ז מעולם לא נעשה החרם כלל דהא כתב וז"ל שמא היום ומחר ולאחר זמן עוד יפרצו פרץ איזה אנשים עכ"ל משמע שחשש רק כשם שנעשה שני חברות בלי אונס פן יהיה עוד הפעם שיפרצו אנשים פרץ לעשות במזיד עוד חברא אבל על אונס והכרח לא גזרו כלל כי מה בצע מזה ח"ו להכשיל רבים שיעברו באונס עכ"פ טוב מזה שלא לגזור כלל עיין ש"ך יו"ד סי' פ"ז ס"ק ג' דלא כב"ח ודוק. וגם זאת יפלא הלא עיקר החרם אשר נעשה מאדמ"ו ז"ל שלא יתחברו אנשים לעשות ח"ק דגמ"ח זה בעיר בעלעד אבל לא גזרו חרם שלא יקברו מתים חוץ מעיר בעלעד נהפוך הוא שהחברא קדישא וגמ"ח יהיה אותה בלבד ואם יצריך לקבור במקום אחר יהיה מותר רק תחת פקודת ראשי החברא בעיר בעלעד

וא"כ לא עברו כלל החרם במה שקברו מחמת החולי רע שם במקומם מכח ההכרח לא יגונה אבל לעולם לעשות חברא מחדש שיהיה לעצמם ח"ק דגמ"ח נשאר החרם וגרוע מנדר שלא חל מקצתו שלא הותר כולו עי' שעה"מ הלכות נדרים ודוק. וממילא נסתר מה שחקר להתיר יען דיש הוצאות גדולות עד שיושג רשיון מן שרי העיר וכדומה כי לדעתי מעולם לא יצא מפי קסת הסופר של אדמ"ו ז"ל שיקברו דוקא בעיר בעלעד אלא היה החרם שלא יהיה שם רק ח"ק דגמ"ח אחת אבל אותה חברא תוכל לעשות שני בתי קברות אבל הכל בחברא אחת שיהיו אגודים וצמודים יחד לעשות אותו גליל להיות אחד ואם כן יוכלו אותו גליל לעשות עוד בית הקברות וכל הכנסות והוצאות יהיה מחברא אחת שיהיה להחברא ההוא גבאים בבעלעד וגם גבאים במקום אחר אשר יבחרו בעתיד אבל עכ"פ ישארו חברא קדישא וגמ"ח אחת. והיטב אשר דיבר מעלתו נ"י הגם שכעת אין עליהם מס לשלם מבית הקברות אשר הזכיר אדמ"ו ז"ל בטעם הדבר אולי היה לו עוד טעם בדבר אשר לא גילה אדמ"ו ז"ל בכתב וכדעת הרמב"ם בפ"ב מהל' ממרים אף נתבטל הטעם אין ב"ד קטן יכול לבטל דברי הב"ד הגדול מלפניו ואני אוסיף הלא נודע ביהודה ובישראל גדול שמו כי ראתה עיניו כת המחדשים המתפרצים אשר עמדו אז בעולם וראה כי הגליל ההוא נכון למועדי רגל לפרוץ פרץ על כן התחכם לחברם לאחת אל עיר אשר נודע לו כי יראת ה' בקרבה ולא ישנו ח"ו ממנהג אבותיהם בהלוית המת וכדומה ודי ברמיזה. והיה בדעתי להאריך ולפלפל בדברי מעלתו נ"י שהעיר על דברי רמב"ם וראב"ד אך לא אכחד כי מורא גדולה עלה על ראשי להתיר כי הסתכלתי בדברי אדמ"ו אשר העתיק וז"ל כי למיחש מבעי שמא היום ולמחר ולאחר זמן עוד יפרצו פרץ אנשים אחרים ויתחברו לעשות עוד חברא אחרת להפסיד לחברא קדישא הלז ע"כ עלינו להטיל גודא רבה וחרם על כל מי הן מבני הח"ק או מן החוצים אשר יתחברו לעשות ח"ק דגמ"ח זולת הנ"ל אותו מאן דהוא יוחרם ברבים וידון כעובר חרם ותשגהו לטותא דרבנן ולא יתעסקו עמו לכל דבר כלל וכלל והשומע יתברך עכ"ל ולפום ריהטא הוא משולל הבנה שמתחיל עלינו להטיל גודא רבה וחרם א"כ הוא ובית דינו מטילין גודא וחרם ואח"כ כתב אותו מאן דהוא יוחרם וידון כעובר חרם עכ"ל למה לא כתב אותו מאן דהוא מוחרם ברבים ויהי' נדון כעובר חרם הכי איש כמוהו לא שמר פי קסת הסופר ועיין בחת"ס א"ע ח"ש סי' מ"ט בד"ה ומה שתפשני אשר ביאר לשונו באגרת רשות שדייק לכתוב שני פעמים יותר רק שהיה יכול לקצר ולא חש באגרת רשות אבל בכתיבות תקנה בודאי דייק אדמ"ו ז"ל וכמעט אין השכל יכול להלום והוא פלא. אמנם לדעתי הדבר מדויק כי הוסיף על לשונו לקח והוא דכלל גדול בתורה אשר ביאר הנב"י מה"ת ביו"ד

סי' קמ"ו שפרנסי הדור אשר מטריחים בעד הצבור הם שלוחי הצבור וחל השבועה כאלו נשבעו הקהל בעצמם (השבועה הוא החרם והחרם הוא השבועה ילמדנו בשם ר"ע) וחל אפי' על מי שלא שמע השבועה אבל השבועה לא מהני על הדורות הבאים על כן הוצרכו הנשיאים לחרם שהוא בכח הב"ד ומלך ישראל גוזרים כי זה הוא מדברי קבלה והביא הילמדנו שהחרם הוא גם שבועה יעו"ש. והנה גליל רעבויא היה להם מריבות ושלחו נבחרים לגאון ישראל הוא אדמ"ו ז"ל שהוא ובית דינו ישפוט שפוט וכל היוצא מפיו יעשו אם כן בדבר זה הוא היה הפרנס ומנהיג לעשות להם סדרים אם כן אם הוא גוזר חרם על הדבר חל החרם עליהם אפילו מן התורה עיין בסוף הסימן שם בד"ה ואשר ודוק אבל להיות חל החרם על דורות הבאים הוא דווקא ב"ד הגדול אשר לו הזרוע עולם כיהושע מלך ישראל או גדול הדור כר"ג מאור הגולה יכול לגזור הן על הצבור או על יחיד אבל בוודאי אפי' גדול שבתורה לא יכול להחרים על דורות הבאים והאיש משה עניו מאוד חלילה לאדמ"ו ז"ל להתגאה ולהשתרר על דורו וגזר הוא ובית דינו עכ"פ שיקבל כל הגליל ההוא שאם יעמוד מאן דהוא ויחפוץ לעשות עוד חברא קדישא גמ"ח שאותו איש יוחרם ברבים בעתיד ולא די שיוחרם אלא שיהיה נידון כעובר חרם שלא יחוסו עליו וידקדקו אחריו בכל דיני מוחרם וגם בירך אותו שישגהו לטותא דרבנן ולא יתעסקו עמו לכל דבר כלל וכלל הן בחיים במשא ומתן והן במות לא יפקוד עליו פקודת בר ישראל ר"ל זה נראה מפתשגן החרם אשר כתבו ידי אדמ"ו הקדוש ז"ל. וא"כ אם השליח צבור קרא אז בבהכ"נ בפני הצבור כל אשר כתב אדמ"ו ז"ל וקבלו הדברים הוה כאלו קבלו להחרים מי שיעמוד לעשות עוד ח"ק וגמ"ח כי על הדור ההוא יכול אדמ"ו ז"ל להטיל חרם אבל לאחר זמן לא יועיל החרם של עכשיו וחל החיוב עליהם להחרים בעתיד לאותו מאן דהוא וביותר אם אמרו אמן אחר השליח צבור הוה כאלו הסכימו להחרים לדורות הבאים וא"כ אפוא הדבר קשה להכניס בדבר הזה כי אז יהיה ספק דאורייתא לחומרא כמבואר בנב"י שם בד"ה ואשר. ומה שלא צוה אז שכל הגליל יקבלו בחרם בפי' על דורות הבאים אחריהם מי יודע טעמו ונמוקו אולי ירא שיהיה קדירי דבי שותפי לא קרירא ולא חמימי ומי יודע אם היה רשאי בכח דינא דמלכותא לייעץ לעשות כזאת או פן ואולי יהיה איזה הכרח א"כ לא יחרימו ולא יצרכו לעבור החרם שיהיה הדין לפזר ממון הרבה שלא יוצרכו לעבור עיין יו"ד סי' של"ד ובמג"א הל' לולב [סי' תרנ"ו סק"ח]. ולא נעלם ממני א"כ שאין כאן חרם בפועל רק קבלה להחרים וגם קרוב לודאי שאין איש חי מבני הגליל אשר היה אז בעולם בשעה שתיקן אדמ"ו ז"ל התקנות והיה ראוי לקבל הגזירה [שבזמן שתיקן התקנות עד היום הוא קרוב שבעים שנים] יש פנים

להקל להתיר אבל בכל הון לא אכניס עצמי בענין זה להיות אפי' נטפל לדבר וזל"ב. וזאת העצה אשר חשבתי בלבי להתייעץ למעלתו נ"י אולי חפץ ד' יצליח בידו לתווך השלום והאמת שיבואו אנשי קפ"וו עם אנשי בעלעד בעמק השוה על פי הדברים האלו שזה פשוט הגם אם החרם קיים שלא יהיה בגליל רעבויא רק ח"ק וגמ"ח אחת והיא בק"ק בעלעד כמקדם אבל בודאי יש רשות לח"ק וגמ"ח דק"ק בעלעד נקנות בית החיים בק"ק קפ"וו ולהעמיד שם גבאים ושמשים כראוי ויהיה עליהם לעשות כל הצטרכות כנהוג יוכלו ק"ק בעלעד לבחור שיהיה אותו בית הקברות השני בק"ק קפ"וו ויעשו האותיות לדעת שהם חברא קדישא וגמ"ח אחת (א) אותן אנשים אשר יהיה בחברא קדישא בקפ"וו המה גם בני ח"ק בק"ק בעלעד וכן בני ח"ק דק"ק בעלעד המה בני ח"ק בק"ק קפ"וו בכל התחדשות יהיה ג' אנשים שלוחים מק"ק בעלעד לקאפ"וו וכן מקפ"וו לבעלעד כאלו הם חברא אחת ויש לאותן שלוחים שטימרעכט (ב) בכל שנה ישלחו ק"ק קפ"וו 50 עו"ו לחברת קדישא בבעלעד בעבור זה השוו עצמם שלא יצטרכו אנשי קפ"וו לעשות חשבונו על הוצאות והכנסות בעד 50 זהובים נסתלקו מהם מחשבונות (ג) כל המנהגים ותקנות שנכתבו בק"ק בעלעד יהיו נכתבים ונוהגים בק"ק קפ"וו שלא יעשו שום השתנות ושום התחדשות בק"ק קפ"ו מאשר עושים בק"ק בעלעד הן בהלוית המת ואופן הקבורה והקמת מצבות הכל יהי' כמו בק"ק בעלעד (ד) שיהי' רעכט לכל איש בקפ"וו אשר אבותיו או אחיו ואחיותיו קבורים בבעלעד לצוות שיהי' נקבר אצל אבותיו וקרוביו המונחים בבית הקברות בבעלעד וזה הוא אפי' עפ"י דין דבאבות מבואר בש"ע יו"ד הל' אבילות סי' שס"ג ועיין באחרונים שם ופתחי תשובה ס"ק ד' וכאן יש רשות מכל מי שיש לו קרובים אח ואחות יען שמתחילה הי' מוליכים הכל לקבור בבעלעד א"כ יש רשות לקרובו הנ"ל לצוות להובילם שמה דכל הטעמים אשר יש שלא להוליך מת לעיר אחרת לא שייכים כאן כי בבעלעד הוא העיקר בית הקברות מכל הגליל א"כ אין בזיון להמתים דקפ"וו וגם אין בו נוול וקצרתי. סוף דבר הכל נשמע שידע מעלתו נ"י שאני אינו מתירא לחלוק בסברה על אדמ"ו ז"ל כי אין לדיין אלא מה שעיניו רואות אבל בדבר הנוגע בזרוע עוזו אשר יראתו קודם לחכמתו וחכמת מלאך אלקים הי' בקרבו יש לי פחד כאלו אני עומד לפני מלאך אלקים על כן אם לא באופן שאמרתי למעלה שיהי' נשארים ח"ק וגמ"ח כאחד אין אני מצרף עצמי אפי' לצירוף כל דהו ומנעתי לחדש חדושים ולחדש קולי קולות ח"ו (ויודיעני אי"ה מה נעשה שם לטובה) וישמור עצמו שלא יארע ח"ו דבר תקלה על ידו ולא יצרף עצמו לאנשים אשר יחפצו להקל בכבוד איש אלקים מר"ן זצ"ל דברי הכותב לתכלית הנרצה לפני אלקים ואדם לטובה:

סימן יב

שנית להנ"ל קבלתי מכתבו שנית וידע שאני חלוש ומוטרד כעת ולא אשוב אלא מפני כבוד התורה מה שרצה להאיר לשון אדמ"ו ז"ל שכתב לרמז על דין דריב"ש יו"ד סי' רל"ד סכ"ב שמי שעבר על חרם הקהל צריך הכרזה עכ"ד בקיצור לא נראה לי דהכרזה הוא שאיש פלוני עבר החרם הו"ל לומר יוכרז ברבים (עיין ש"ך סי' רכ"ח ס"ק נ') וגם מה הי' לאדמ"ו ז"ל להורות דין המוזכר בש"ע אשר יעשה באיש העובר על חרם הצבור הו"ל לכתוב רק אשר תיקן ואם ימצא איש העובר יהי' בכל דור איש היודע להורות ולפמ"ש הכל בכח התקנה אשר יעשה כדין וכדת כי לא חפץ אדמ"ו ז"ל להגדיל עצמו ודוק. גם מה שהעתיק עכשיו מה שלא הזכיר במכתב הראשון מפנקס הגליל שכתב אדמ"ו ז"ל כל הנ"ל נעשה ברצון המבוררים הנ"ל עפ"י ובפני ב"ד בקנין גמור וכו' ובקבלת חרם ושבועה דלא להשנאה כלל וכלל וכו' כתבתי כל זאת בפנקס למשמרת לדורות עכ"ל מזה העיר מעלתו נ"י לומר שאין לחרם הזה רק דין חרמי צבור כאלו קבלו מעצמם החרם עכ"ד לדעתי בהיפך מדכתב מתחילה רצון המבוררים ואח"כ כתב ועפ"י ובפני בד"צ ומסיים ובקבלת חרם ושבועה דלא להשנאה כלל וכלל עכ"ל מזה מוכח שהוא ובית דינו ברצון המבוררים גזרו בחרם ושבועה דלא להשנאה כלל זה דאיש משה מרן ז"ל הי' עניו מאוד ותיקן שבכל דור ודור יחרימו אותו מאן דהוא אשר יחפוץ לחדש חברא דגמ"ח. ואשר השיג מעלתו נ"י על מה שכתבתי בד"ה והנה שלעשות חרם על דורות הבאים הוא דווקא כיהושע מלך ישראל או מאור הגולה וכדומה ולא שגדול בתורה יתן חרם על דורות הבאים יעו"ש והשיג הלא המחבר כתב בסתם דחרם על הדורות והביא עוד שאדמ"ו ז"ל האריך כן בחת"ס חלק ו' סי' א' ומשמע ג"כ שם שלא צריך מלך או מאור הגולה כר"ג עכ"ד בקיצור. מאוד נפלאת בעיני איך לא שם לבו כלל לדברי הלא אני בעצמי כתבתי בד"ה וא"כ וז"ל וביותר אם אמרו אמן אחרי השליח צבור הוה כאלו הסכימו להחרים לדורות הבאים א"כ אפוא הדבר קשה להכניס בדבר הזה כי אז יהי' ספק דאורייתא לחומרא כמבואר בנב"י שם בד"ה ואשר עכ"ל במכתבי הרי שאפי' באמירת אמן אמרתי דהוה ספק דאורייתא. אך ידע מעלתו נ"י בוודאי אם קהל אחד עם רועה של העדה יסכימו לגדור גדר או לתקן תקנות להעמיד הדת לחזק התורה להרים דגל יראת ד' בתוכם לדורם וגם לדורות לבני בניהם והסכימו יחד המנהיג עם העדה וקבלו בחרם עליהם ועל זרעם בודאי יכולין לעשות כאשר ביאר והוכיח הרמב"ן מקבלת התורה ובמגילה ובצומות ואפי' גדר שגדרו והנהיגו מוטל על זרעם אחריהם כאשר הביא אדמ"ו ז"ל שם דברי הרמב"ן וריב"ש וכתב אדמ"ו ז"ל וז"ל ברם הכא מטעם אפיטרופוס אתאינן עלה

שכל קהל וב"ד בעירם הוה מן התורה כאפיטרופוס על קטנים והבאים אחריהם עכ"ל (ועיין בש"מ כתובות דף י"א) אך כל זה אם הם קבלו על עצמם וחזקו הדבר ומפורש יוצא מפיהם החרם על דבר הזה וה"ה אם הוכרז ואמרו אמן דהוה כאלו מפורש יוצא מפיהם וחל החרם עליהם ועל זרעם לדורות עולם כי לולא האבות אשר מגדלם לא הי' להם קיום בעולם ולכן אם הגליל רעבוי אמרו אמן אחרי הכרוז שיחרימו להאי מאן דהו ע"כ קבלו בחרם לעשות כן וחל החרם לדורות הבאים להכריז ולהחרים האי מאן דהו והוה הדין אפי' בספק לחומרא דרבנן. אמנם אם יראה גדול בתורה צדיק וחסיד איזה עיר או מדינה אשר יש בה פרצה וצריכה תיקון ותקנה והוא יטול חרם עליהם לאסור דבר או לתקן דבר הן בקו"ע או בשב ואל תעשה בודאי אינו חל עליהם וק"ו שלא חל החרם על זרעם ועל זרע זרעם חוץ ממלך ישראל עם ב"ד הגדול אשר הם עיני כל מקהל ד' ויכולין לגזור עליהם כפי ראות עינם לעשות גדרים וסיגות על הדור ההוא ואעתיק דברי רמב"ן בתורה פ' בחקתי על פסוק כל חרם אשר יחרם מן האדם וז"ל ועוד מצאתי באגדה בילמדנו תניא ר"ע אומר החרם הוא השבועה והשבועה הוא החרם אנשי יבש עברו על החרם ונתחייבו מיתה ולכך אני אומר כי מן הכתוב הזה יוציא להם הדין זה שכל מלך בישראל או סנהדרי גדולה שיש להם רשות במשפטים ואם יחרימו על העיר בהלחם עלי' וכן אם יחרימו על דבר העובר עליו חייב מיתה והוא חיובן של אנשי יבש וגלעד עכ"ל עוד שם וז"ל וזה הי' טעותו של יפתח בבתו כי חשב כאשר חרם נגיד ישראל חל וקים להמית אנשים והעובר על חרמו חייב מיתה כן אם נדר בעת המלחמה לעשות מאיש או מאנשים זבח יחול הנדר ולא ידע כי חרם המלך והסנהדרין חל על המורדים לכלותם או על העובר גזירתן ותקנתן אבל לחול הנדר לעשות עולה מדבר שאין ראוי' לד' ח"ו עכ"ל עוד שם וז"ל וכן זה יכלול דין המעריך מחויבי מיתה ודין מי שמחרימים אותו בעת הכיבוש כמו שאמרנו והעובר על החרם של ב"ד הגדול או של מלך ישראל כענין מעשה שאול וזה שנאמר שם ויפדו העם את יהונתן ולא מת כי לפי שאמרה בו התורה לא יפדה מות יומת אמר שם ויפדו העם את יהונתן ולא מת כי בעבור שאירע נס על ידו ידעו כי בשוגג עשה עכ"ל הרי מפורש יוצא שדווקא הב"ד הגדול עם הנגיד המלך בישראל יכולין להחרים ולגזור על מי שיעבור על הדבר אשר אסרו אבל חוץ מהמלך וסנהדרין מאין יהי' לו כח להחרים מי שם לו לאיש שר ושופט לרדות בבני ישראל בפרך לולא שגילה הכתוב לא הי' כח זה אפי' למלך ולסנהדרין כי ישפטו רק כמשפט כתוב בתורה. ואם זה דווקא אם יחפצו להמית את העובר אבל לעשות חרם לאסור איסור כל איש גדול בתורה יוכל לעשות כזאת לעצור בעמו וחל החרם לאסור עליהם הדבר בעונש ידי שמים

עכ"פ ולהיות מוחרם בכל עצמותיו וגם זה אינו ואעתיק דברי תנחומא פ' וישב אחרי שהאריך בכח חרם הוא שבועה ושבועה הוא חרם והביא כל הראיות מפסוקים שהביא הרמב"ן והאריך אח"כ משורש הכותים שביקשו להרוג את נחמי' ובטלו מלאכת ד' וכו' וכ' וז"ל מה עשה עזרא וזרובבל ויהושע קבצו את כל הקהל אל היכל ד' והביאו ג' מאות כהנים ג' מאות שופרות ג' מאות ספרי תורה ג' מאות תינוקות והי' תוקעים והלוי' הי' משוררים ומזמרים ומחרומים ומשמתים ומנדים את הכותים בסוד שם המפורש ובכתב הנכתב על הלוחות ובחרם ב"ד העליון ובחרם ב"ד התחתון שלא יאכל אדם מישראל פת כותי מכאן אמרו האוכל פת כותי כאלו אוכל בשר חזיר (דחרם הוה דאורייתא כאלו אוכל בשר חזיר) ואל יתגייר כותי בישראל ואל יהי' להם חלק בתחיית המתים שנאמר לא לכם ולנו לבנות בית אלקינו וכתיב ולכם אין חלק וצדקה וזכרון בירושלים וכתבו וחתמו ושלחו את החרם לכל ישראל שבבבל והם הוסיפו עליהם חרם על חרם והמלך כורש קבע עליהם חרם עולם שנאמר ואלהא די שכן שמה תמה ימגר כל מלך ועם די שלח ידה להשניא עכ"ל הרי כדי לגזור חרם לדורות שלא לאכול פת כותי ולא למול בניהם של כותים אספו ג' נביאים עזרא זרובבל ויהושע בן יוצדק כל הקהל בהיכל ד' עם הכהנים והלוים ועשו חרם ואעפ"כ שלחו אותו חרם לבבל להוסיף לכל ישראל חרם על חרם והמלך כורש קבע עליהם חרם עולם והנביאים בצירוף כל ישראל הן הדרים בא"י והן הדרים בבבל עשו החרם והמלך הוסיף חרם עולם כי מי יוכל להחרים זרע קודש שבטי יה אם לא עיני העדה הסנהדרין עם המלך המושל עליהם ויען שלא הי' להם מלך ישראל שלחו גם לבבל שיקבלו כל ישראל בעצמם שלא לאכול פת כותי ושלא לגיירם ודוק. וידע מעלתו נ"י כי מה שאמרתי במכתב שאיש הגדול לכל היהודים כר"ג מאור הגולה יכול לעשות חרם על כל ישראל (עיין בש"ך יו"ד סי' ל"ו ס"ק ח"י כתב על רבינו גרשון וז"ל ואיך נדחה דברי רבן של כל בני הגולה עכ"ל יעו"ש) הי' כי לא חפצתי לכנוס בשורש הנ"ל אבל הדבר ברור אצלי שגם הוא לא הי' יכול להטיל חרם אם לא קיבץ דעות כל גדולי שרי ופרנסי מדינות ועשו בפומבי כרוזים וקבלו עליהם ועל זרעם לדורות אותן חרמות אשר תיקן והנהיג אותם בישראל כי לולא כן איך יכול איש אחד הגם שהוא גדול עולם וקדוש עליון לעשות חרמות לדורות עולם ואפי' לחרמות לדור אחד למדינה אחת אשר פרצו גדרי העולם בכפירות ומינות אשר התקנאו דורו של רשב"א והוא בראשם אחרי שהקדימו דברי מורה נבוכים שכתב וז"ל וכן אני אומר בעשרה מישראל שזדו לעבור על איזה מצוה שתהי' ועשו ביד רמה יהרגו כולם וראי לדבר ענין בני גד ובני ראובן שבא מהם ויאמרו כל העדה לעלות אליהם לצבא עכ"ל

כתב הרשב"א [סי' תי"ח] וז"ל וישמעו הדור כולם הבנים אין לישראל האם מקנא לתורת האל האם התורה אין מנהל לה מכל בנים גדלה החטאים האלה בנפשותם מחוייבים כל ישראל להחרימם ולנדותם עכ"ל וחתום הוא עם גדולי הדור יעו"ש אבל בודאי אין גדול הדור יכול לעשות חרמים חוץ אם יאספו כל הרועים לגלול את האבן הוא היצה"ר אם נפרץ פרצה בישראל ולכן חרמות ר"ג מאוה"ג בודאי הי' עם הסכמות כל גדולי עולם בכרוזים בפומבי אשר קבלו הדורות עליהם ועל זרעם והא ראי' שיש מדינות שנהגו היתר בדברים אשר נאסרו ממנו בחרם דלא קבלו אותן מדינות לפי טבעם ומעמדם במדינתם ועיין מגילה דף ה' דלא קבלו מסנהדרין לעשות ימי פורים ליו"ט לאסור במלאכה יעו"ש (ועיין ע"ז דף ל' ובתוס' שם ורמב"ם ה' ממרים ועיין בשרשים בספר המצות). ונחזור לתכלית המבוקש גליל רעבוי בחרו אז במר"ן חת"ס ז"ל כי הי' מחלוקת גדולות בתוכם כי הוא יעשה סדרים להם ואחרי תורותיו ילכו ונעשה הוא פרנס ומנהיגם והוא ראה בחכמה לעשות סדר וגזר עליו חרם למי שיעבור על סדר שעשה וחל החרם שלו בכח מנהיג והגם שאנשי גליל רעבוי לא אמרו אנו מקבלים סדר הזה לחק לנו ולדורותינו ועושים חרם עלינו ועל זרעינו אם יעבור איש יענש בענש עובר על החרם אעפ"כ הי' מועיל חרם שעשה מר"ן ז"ל בכח מנהיג שגזר עליהם כי הי' משולחים שבחרו גליל הנ"ל הנבחרים לעמוד לפניו ולטעון טענותיהם אבל אנשי גליל לא אמרו חרם ולא אסרו בחרם א"כ אין בכח מר"ן ז"ל לגזור חרם לדורות והחכים שיהי' בתקנותיו שיקבלו עליהם ועל זרעם להחרים אותו מאן דהו אשר יעבור על סדר הנ"ל וע"כ כתבתי אם אמרו אמן א"כ קבלו עליהם להחרים והוה ג"כ ספק דאורייתא כנלע"ד בעזה"י. וקודם שנתתי לדפוס מצאתי בחת"ס ח"מ סי' פ"ט כמה הגדיל מרן ז"ל להצדיק איך מהני החרם על ספרים הנדפסים שלא יודפס אחרים בתוך זמן ידוע הלא הגאונים לא התאספו ביחד בצירוף ומנין לעשות חרם הנ"ל רק דיען שמנהג הזה כמה מאות שנים מגדולי וגאוני דור הוה כהסכימו כולם וביאר שגם רמ"א לא גזר אלא על המדפיס ולא על הקונים והביא דברי ריב"ש סי' רע"א יעו"ש וכל זה לשעתו על זמן אבל שגדול בתורה יעשה חרם לעולמים ח"ו חוץ אם יסכימו האבות בפה מלא על דורותיהם להעמיד הדת כנלע"ד בעזה"י. וידע כי כפי אשר העתיק מעלתו נ"י לשון אדמ"ו ז"ל שכ' בפנקס וז"ל כל הנ"ל נעשה וכו' ובקבלת חרם ושבועה דלא להשנאה כלל וכלל עכ"ל הי' לי הערה חדשה הא בשבועה א"א להשביע לדורותיו כאשר חקר הנב"י מהד"ת יו"ד סי' קמ"ו בד"ה והנה דשבועה לא חל לדורות דאין שליחות והסביר שם שע"י החרם שמרו הנשיאים את השבועה יעו"ש כי מתוק מאוד ואי הי' השבועה והחרם לדורות הי' לאדמ"ו ז"ל לכתוב בשבועה ובחרם

כי החרם שומר את השבועה כי השבועה יהי' בטל לדורות הבאים וע"י החרם תקום השבועה אלא פשיטא מר"ן ז"ל תיקן חרם ושבועה לדור ההוא בלבד לכן הקדים החרם לשבועה ותיקן שאותו מאן דהוא העובר יוחרם בעתיד מן הדור בכל זמן שימצא איש פורץ הסדר ההוא. ואעתיק מש"כ בגליון נב"י מהד"ת סי' הנ"ל בד"ה ואמנם שכ' וספק הוה כספק דרבנן לקולא כתבתי וז"ל נ"ל זה דווקא אם הספק הוא אם חל על זה החרם אז ספק להקל אבל אם הי' חלות החרם רק יש ספק אם אזיל החרם או אם הותר החרם אז הוה ספק אסור רק נ"ל כיון דעד י"ג שנים לא חל על הקטנים וכשיגדלו יחול עליהם תרי"ג מצות יש ספק אי חל עליו החרם ההוא ואפשר לומר דגם על הקטנים יש תרי"ג מצות רק לא הוין בר עונשין ועיין במג"א בסי' שמ"ג בשם תרה"ד עכ"ל. סוף הדבר לא באתי אלא להודיע לו כי אני על משמרתי אעמודה שהגדתי שלא אחפץ להיות אפי' סניף וצירף להקל כי לדעתי חכמת אדמ"ו ז"ל בדבר הזה שראה דור אחר דור ודל"ב דברי הדש"ת:

סימן יג

שאלה באחד שבא לפני הב"ד בשטר חוב על חבירו ועליו חתומים שנים עדים אשר הוכר חתימת ידם לפני הב"ד וגם הביא המלוה עדים שראו ההלואה מיד המלוה ליד הלוה וגם שהלוה צוה להעדים החתומים לכתוב שטר ואז הלכו לעיסקם ולא ידעו אם העדים החתומים בשמותם כתבו שטר או לא והנתבע טוען השטר מזויף רק לוה ממנו סך כזה בלי שטר כי העדים לא כתבו ופרע לו ובאו אח"כ שני עדים והגידו בתורת עדות איך האיש שמוציא השטר בא בר"ח תמוז זה שני שנים והראה לו שטר אחד בסך כזה על האיש הלזה וביקש ממנו שיחתום עצמו על הלואה ולא אבה שמוע לו וגם עד השני מעיד בתורת עדות שגם ממנו ביקש בחודש תמוז זה שני שנים שיחתום עצמו על שטר בסך כזה על האיש הזה וגם הוא לא שמע לו על כן צועק הלוה שבודאי זייף חתימות שני עדים אשר ניכרים לנו בכתב ושלחו הב"ד אחרי העדים החתומים ואמרו החתימה הוא חתם ידינו אבל יען כי האיש הלזה הוא מלוה להרבה אנשים וגם לאיש הלזה אשר תובע ממנו הסך הנ"ל הלוה כמה פעמים פעם בשטר ופעם בעל פה ולא ידענו בבירור אם חתמנו על סך זה בשטר הנ"ל אבל החתם הוא כתב ידינו והמלוה מכחיש שני העדים אשר אמרו שתבע מהם לחתום על שטר מלוה בסך כזה שהכל שקר וכזב והם צועקים ומדברים לפני הב"ד מה לדון בהך שטר אם לגבות בו או לקרוע אותו או להשליש אותו. תשובה מסתברא כיון דיש שני עדים המעידים שזה שתי שנים ביקש האיש המוציא את השטר לזייף שטר בסך כזה איתרע חזקתו ונאמן הלוה לטעון שהוא מזויף רק שהיה

סכום הנ"ל אצלו מלוה על פה ופרע לו שלא ידע שזייף לו שטר והגם שהעדים החתומים בו מעידים בעצמן שזה הוא חתם ידן דפסק המחבר בח"מ סי' ס"ג סעיף א' דמהני אעפ"י ששנים מעידים שביקש מהם לזייף ועיין בסמ"ע ס"ק ז' הטעם דעדיף הקיומן של העדים עצמן טוב מקיום אחרים דטועים וסוברים שזה חתימת ידם יעו"ש וא"כ גם בנידן השאלה באו העדים עצמן ומעידים שזה הוא חתימת ידם מכל מקום הלא הרמ"א מביא שם דעת הרמ"ה החולק דלא מהני אפי' אם העדים מכירים חתימות עצמם ובש"ך שם ס"ק ד' מבאר שגם דעת הרמב"ם דווקא בסתמא דאמרי' שזוכרין המלוה והר"ן חולק אפי' אם אומרים שזוכרים המלוה לא מהני יעו"ש ובפרט בנידן שאלתינו שאמרו העדים בפירוש שהוא כתב ידן אבל לא ידענו אם חתמנו על סך זה בשטר וא"כ בודאי השטר הזה יותן ביד שליש כמבואר שם בסעיף ב' ודוק. אמנם אחר העיון ראיתי שיש להכשיר שטר זה לגבות בו ותמכתי יסודותי על שני דברים (א) יען שיש כאן עדים על הלואה אשר ראו המלוה עכ"פ ולצרף אותם לגוף השטר (ב) יען דעדים המעידים שתבע המלוה מהם לזייף שטר בסך כזה לא מעידים שתבע מהם ביחד בפ"א רק שתבע מכל אחד לבדו בלי מעמד חבירו ואבאר הדבר בעזה"י. א. הנה הסמ"ע בס"ק ה' כתב וז"ל שראו ההלואה פי' ואפי' אינן יודעין שאותו ההלואה היתה מלוה בשטר ויכול להיות שמלוה על פה היתה אותה ההלואה וגם אין עידי השטר ראו עתה השטר שיעידו על חתימתן מ"מ מאחר שאחרים מכירין חתימת העדים החתומים בו מצטרפין זה לזה וגובים השטר עכ"ל וא"כ כאן דהב"ד מכירין חתימת העדים ויש כאן עידי ההלואה מצטרפים אותם והשטר כשר והגם דהש"ך בס"ק ג' צווח מאוד מאי מהני עידי הלואה ניחוש שהי' מלוה על פה והוא זייף וחפץ לעשות ממלוה ע"פ מלוה בשטר שלא יוכל הלוה לטעון פרעתי או כדי שיגבה מן הלקוחות כבר תי' הגאון מליסא בנתיבות וכתב בס"ק ב' וז"ל ונראה דעיקר כסמ"ע ומה שהקשה דהא מ"מ איכא למיחש לפרעון ולזיופא ע"ש ונראה דדוקא במקום דאיכא לספוקי בגוף ההלואה חיישינן לזיופא אבל במקום דאיכא חזקת הלואה או חזקת השטר לא מקלקלי' משום האי חששא חזקת הלואה והשטר ומצטרפי' כמ"ש בסמ"ע עכ"ל וסיים שם עוד וז"ל דוקא כשלא הי' חזקת חוב מרעי' לשטרא אבל בדאיכא סהדי על חזקת שטר כגון שראו שחתמו והוחזק זה בשטר לא מרעי' ליה לשטרא אמנם בעדים אחרים שמעידים ההלואה כיון דלא איתחזק בשטר כלל נגד הלקוחות ונגד שלא יהי' נאמן לומר פרעתי ודאי מרעינן לשטרא ומשו"ה בעינן עידי השטר והיינו שיעידו שנעשו עדים לכתוב שטר שזוכרין שצוה להם לכתוב שטר וליתן להמלוה רק אין זוכרין אם עשו השטר ואז אמרי' חזקה שעשו שליחתן ועשו השטר והיה כיש חזקת השטר דלא מרעינן

שוב לשטרא עכ"ל וא"כ גם בנידן שאלתינו שיש עדים המעידים שהלוה צוה לכתוב שטר אמרי' חזקה עשו שליחתן וכתבו שטר הגם שעידי השטר לפנינו ואומרים שאינם זוכרים שחתמו זה השטר רק מכירים שזה חתימתן גובין בו אפי' מן הלקוחות כנלע"ד ברור בעזה"י. הן אמת שיש לי לדבר דבר בעזה"י דנתיבות הביא ראי' לדבריו דמקור דין הנ"ל המובא בש"ע סי' הנ"ל מקורו בגמ' כתובות דף ל"ו על המתני' דהיוצאת משום שם רע אין לה קנס ומוקמי בגמ' דבאו עדים ואמרו לדידהו תבעה לאיסורא ומחזקינן ליה ע"י סהדי לזונה וה"ה אם אותו עדים אמרו שתבע להו לזייף שטרא והקשה הגאון למה לא חקר הגמרא אם באו שני עדים ואמרו על אשת איש אחר נשואי' תבעה להם לזנות דנחזיקנה בזונה להפסיד כתובתה אלא בודאי בקנס דלא הוחזק בחוב פטרינן משום ריעותא זאת אבל לפסוד כתובתה ע"י שם רע אחר נשואי' לא מרעי' לשטרא משום האי סברה עכ"ד. ואני אינו כדאי להשיב את הארי החי בעוה"ב בכל זאת לא אמנע לגלות דעתו דבלבבי אין משם ראי' כלל ויוכל להיות האמת כדברי הש"ך ואסדר השגות על האותיות (א) בדף ל"ו הקשה הגמ' בשלומא התם שכיחי פרוצין אלא הכא אם הוא הוחזק כל ישראל מי הוחזקו ומשני הכא נמי כיון דקא מהדר אזיופא אימר זיופי זייף וכתב ועיין רש"י שכתב וז"ל התם שכיחי פרוצין וכיון שיש עדים שהיתה מחזרת אזנות הרבה מצאה לה עכ"ל משמע דחיישינן על פריצי בני ישראל אשר מצאה כיון שמחזרת אזנות ולמה לא הקשה הגאון בשלומא שם כיון דמבקשת לזנות אמרי' דזנתה עם נכרים אשר אין זנות עבירה להם אבל בזיוף כתב יהודית אשר רוב נכרים לא ידעו לכתוב כתב יהודית ובפרט לדמות לכתב עדים אשר נוכל לקיים חתימתן בזה בודאי רוב נכרים לא בקיאים ועיין ביו"ד סי' קי"ח וק"ל ובמג"א סי' ל"ב ס"ק י"ג ואמרי' שפיר נהי דהוא הוחזק כל ישראל לא הוחזקו דע"כ איירי בכתב יהודית דאל"כ למה צריך הגמ' לדחוק דהוא בעצמו זייף שפי' רש"י שהוא בעצמו למד לזייף יעו"ש למה לא מתרץ דחיישינן שזייף ע"י נכרים אלא פשיטא דלא חיישי' שגוי זייף כתב ישראל כל כך עד שנהי' טועין בו בכתב עדים וא"כ קשה כברזל בשלומא בזנות חיישי' שזנתה עם עכו"ם אבל בשטר כל ישראל מי הוחזקו למה ליה לגמ' לומר דשכיחי פרוצין גם בישראל וצע"ג. ונלע"ד דכלל גדול דלא מחזיקים ריעותא מקל על חמור וביאת ישראל בפנוי' אינה פוסלת מכהונה וביאת גוי פוסלת מכהונה ואמרי' אשה מזנת בודקת ומזנת שלא תפסול מכהונה עיין כתובות דף י"ג ובפרט כי מאוסה ערלה גם לבת ישראל וא"כ הגם שיש עדים שתבעה לזנות עמהם ואבדה חזקתה שחפצה לזנות עם בני ישראל אבל לא אבדה כשרותה שלא תחפץ לזנות עם ערלים אשר פוסלה לכהונה וגם אשר הערלה מאוסה לבנות ישראל על

כן הקשה הגמ' רק זה דשכיחי גם בבני ישראל שפרוצין לזנות עם בתולת בת ישראל כי בזמן הגמ' הי' כל בתולה טובלת מנדה אם ראתה דם נדה רק זנות פנוי' ג"כ אסור ועל זה שכיחי פריצים גם בישראל אם האשה מחזרת אחריהם לזנות עמהם כפי' רש"י כיון שהוא מחזרת אזנות הרבה מצאתה ודוק. אך כל זה אם אנו דנין אם זנתה כאשר היתה בתולת בת ישראל אמרי' דשכיחי פריצים גם בבני ישראל אשר מזנים עם הפנוי' אבל אם באו עדים ואמרו שאשת איש בקשה מהם לזנות עמהם והם לא רצו לזנות עמה אז קשה ממנ"פ בודאי אין חושדין שאחד מבני ישראל זנה עמה דאוקמי' כל איש ואיש מישראל בחזקת כשרות שלא יזנה עם אשת איש ולא תמצא הרבה אשר ישמע לקולה אבל ניחוש דזינתה עם עכו"ם דבכל אופן תהי' פסולה לכהונה וגם אם היא לא תחוש על איסור אשת איש איך תחוש על פסול כהונה. אמנם לק"מ דנהפוך הוא דאמרי' בשבועות דף מ"ו עביד אינש דגזם ולא עבד בודאי חזרה בה כי רוח שטות עברה ממנה והתחרטה כיון שראתה שלא עלתה בידה בשלומא בפנוי' דליכא איסור מיתות ב"ד אז קל בעיניה לעבור איסור בעלמא ומחזרת על זנות אבל באיסור מיתות ב"ד אמרי' שחזרה בה ולא חטאה בפועל כי הי' לה לאות לזכור יום אחרון כי גדול עונה מנשוא ומפחד אלקים התחזקה בעצמה שלא תעשה כזאת ודוק. ואוסיף נופך בשלומא בפנוי' בתולת ישראל דשכיחי פריצי השומעים לה וא"כ כיון שלא תוכל לומר מצחק הייתי בכם דהא שכיחי דשמעו לה או יאנסוה אותה ואותו אונס יהי' נחשב למזיד כי היא הבעיר בם האש התאוה ועל כרחך כי באמת הי' מחזרת אזנות ולא נחה עד שזנתה אבל באשת איש אמרי' בהיפוך מנא ידעי' שחפצה לזנות הלא אפשר היתה בא לצחק עמהם כי סמכה שבי תרי לא חשידי לזנות עם אשת איש ישראל והיא תבעה לשנים ביחד ודוק. וגם זה כיון דעבירה חמורה איסור מיתות ב"ד אמרי' באותן שני אנשים נתנה עיניה עד שכמעט העלה לבה טינה וחפצה לזנות עמהם אבל על איש אחר לא נתנה עיניה אבל בבתולת פנוי' ישראל אשר הוא איסור קל אמרי' כיון דהעיזה לזנות עם הך תרי אנשים בודאי אחזה בולמוס התאוה לזנות גם עם פריצי ישראל ודוק. וראה זה מצאתי אחר ימים רבים דאמ"ו מרן חתם סופר בא"ע סי' ט' בד"ה והנה חידש והביא סמוכין מעצי ארזים דאפי' אשת ישראל שפרוצה ביותר לזנות אפ"ה מאוסה ערל בעיניה יעו"ש וא"כ בודאי נאמר הגם דתבעה לישראל אינה חשודה על הערל וכל ישראל יש להם חזקת כשרות שלא לזנות עם אשת איש ולא חששו חכז"ל רק דשכיחי פריצי בני ישראל המזנים עם בתולות בת ישראל ולכן אין לה קנס אבל אין לומר להפסיד כתובה מאשת ישראל שתבעה לשנים לזנות עמהם ודוק. וזה רבות בשנים הי' קשה לי מאי הקשה הגמ' בשלומא התם שכיחי פרוצין אלא הכא

אם הוא הוחזק כל ישראל מי הוחזקו מאי קו' בשלומא במכות דף ה' דאמרי' סברה הנ"ל יען דבאו עדים לפנינו וכל דפריש מרובה קפריש מסתמא העדים הבאים לפנינו כשירים הגם שראה ראינו שהביא שני כתי עדים שהוזמו אבל כאן דמביא שטר לפנינו ואנו חוששים שהמוציא שטר חיפש ומצא שני אנשים בליעל אשר זייפו לו חתימות עדים כשרים ומי יכחיש דיש מיעוט בעולם אנשי בליעל אשר יזייפו להטעות את הב"ד ומורין היתר אולי חייב לו מלוה על פה וכאשר יפרע לו יקרע הוא בעצמו השטר ולא ברור מכשול הגם שהם עכ"פ רשעים שחתמו שקר אשר לא ראו ולא ידעו בכל זאת קל הוא בעיניהם ועיין תוס' שבועות דף מ"ו כיון דאין אנו דנין על אנשים ידועים חיישינן לגנבים (ועיין תוס' גיטין דיבורא אמרה מעשה לא עבדה בדף ס"ו יעו"ש) ונ"ל כיון דאמרי' עדים חתומים על השטר נעשה כמו שנחקרה עדותן בב"ד נחשב לנו כאלו יהי' לנו לחוש על ב' עדים העומדים לפנינו ויעידו שקר ושייך לומר כל ישראל מי הוחזקו דמידם נגמר הדבר לגבות בשטר זיוף ודוק. נחזור לנידן הנתיבות אפשר אפי' איכא חזקת הלואה או חזקת השטר ע"י חזקה שליח עושה שליחותו אעפ"כ נאמן הלוה לומר שהשטר מזויף והמלוה על פה כבר פרע דאיתרע חזקתו של התובע כיון שיש עדים שביקש לזייף שטר בסך כזה עליו דאיתרע חזקת התובע ודוק. (ב) בוודאי אם באו עדים ואמרו שאשת איש תבעה מהם לזנות עמה ולא שמעו לה לו יהי' שהוא תבעה זאת בכל לבה ואבדה חזקת צדקת וחזקת צנועות כי מהכ"ת תעשה כזאת אשה כשירה בכל זאת חזקת היתר לבעלה לא אבדה הלא הי' לה חזקה שבעלה מותר בה ואין כאן עדות שנאבד ממנה או מבעלה כח זכות הזה כי מי יגיד שנעשית חתיכה דאיסורא והגם שאפשר שנאבד ממנה הכח ההיתר הלא ילפי' מנגע בכל ספק הנולד אוקמי על חזקת קמא כל זמן שלא ראינו ריעותא נגד אותה חזקה דהיא מותרת לבעלה לבעול ואיך תאבד כתובתה אם מותרת אבל שם בקנס כיון דהיא חפצה לעשות מעשה שיזנו עמה ואבדה חזקת כשרות והוה ריעותא טרם שקרב ובא עליה וב"ד לא ירשיעון רק אם אין להם לחוש פן ירשיעון את האיש בחינם וכיון דלא ירשיעון אותו ממילא הוא פטור מקנס אפילו אם לא זנתה אבל באשת איש דכבר דיש לה היתר לבעלה והבעל כבר מחויב בכתובתה ומי יפיק זכות כתובתה מספק ודוק. וא"כ בנידן הנתיבות כיון דלוה טוען שהשטר מזויף ולא נתחייב בעולם בשטר זה ועדים מעידים שרצה התובע לזייף הגם שהיה לו חזקת חיוב מלוה על פה או חזקה על שטר מכח העדים עשו שליחתן הב"ד אין נזקקין לגבות בשטר אלא א"כ אין ריעותא כנגדו וכאן יש ריעותא וממילא לא מגבינן בי' הב"ד ודוק. (ג) בעדים המעידים כנגד אשת איש שתבעה לזנות אחרי החתונה שם כבר הבעל נכנס בחיוב וספק אם זנתה

שאז יצא מהחיוב ואמרי' על הבעל להביא ראי' ברורה בעדים שזנתה שיצא מן החיוב אבל באנס את הבתולה שיש עליה עדים שתבעה לזנות ויש חשש דזנתה א"כ יש ספק אם הבועל נכנס בחיוב קנס והיא בא להוציא ממנו עליה להביא ראיה שלא זנתה וזה אי אפשר דאולי נבעלת מאחד ועיין רשב"א נדה דף ב' ד"ה הא ודוק. ולפ"ז בנידון הנתיבות דצעק הנתבע שמעולם לא היה עליו שיעבוד נכסים ומצות פריעות בעל חוב כבר קיים ועיין ש"ך שטען שפרע המלוה על פה ויש ריעותא שהתובע רוצה לזייף לעשות מלוה בשטר אמרינן שעליו להביא ראיה שהיה לו שטר וזכה בשיעבוד נכסיו ודוק. ומצאתי בש"מ בכתובות דף ל"ו שכתב בד"ה ויצא עלי' שם מזנה בעיר אין חוששין לה פי' שאפי' לפסלה לכהונה וכדפי' רש"י ז"ל ואפי' בקלא דאתחזק נמי דפריצות בעלמא הוא דחזו בה וכדאיתא בשילהי מסכת גיטין וכיון שכן קנס נמי יש לה עכ"ל הריטב"א ז"ל אבל רבינו האי גאון ז"ל כתב בתשובה האי שטרא ריעא וכו' פי' הדברים כי השטר הרעוע אין ב"ד מגבין אותו וחקרו לומר איך יהיה השטר הרעוע שאין מגבין בו א"ת שיצא עליו קול כי מזויף הוא כיוצא בו אשה שיצא עליה קול שזינתה כשם שתשים את השטר רעוע ותחוש לו כך חוש לאשה לאסרה על בעל ואי אתה יכול לעשות כך שהרי רבנן אמרו יצא עליה קול מזנה בעיר אין חוששין לה ואף שטר שיצא עליו קול כי מזויף הוא אין חוששין לו עכ"ל לפ"ז לפי' רבינו האי גאון כאשר משני כגון דבאו עדים שלדידהו תבעה לאיסורא יהיה אשת איש נאסרת על בעלה והוא פלא גדול בעיני כמו שבארתי למעלה דמהכ"ת לאסרה ניהו דאבדה חזקת צדקת וצנועות חזקת היתר מי אבדה וגם למה פי' משום לאסרה על בעלה ולא על הפסדת כתובתה דומיא דכאן דחקרינן אי יש לה קנס וצע"ג כעת. סוף דבר הגם דיש להשיב על ראיות הנתיבות אבל התומים כבר פסק כסמ"ע דמצרפין עידי הלואה עם השטר דכל כך לא איתרע חזקתיה ודוק. ב. היתר שני להכשיר את השטר דאין שני העדים המעידים כנגד התובע מעידים שתבע את שניהם ביחד שיחתמו עליו להיות לו שטר גמר חתום בשני עדים שיוכל להוציא מלקוחות ואינו נאמן לומר פרעתי אז אם הביא שטר שני עדים הוא נחשד שרץ אחרי ריקים לזייף לו או הוא בעצמו זייף שני חתימות אבל אם תבע למשל ביום א' דר"ח ע"א שיחתום על שטרו א"כ הוא נחשד רק שחפץ שטר בע"א לחייב אותו בשבועת היסת אם יטען לו לויתי או אם יטען פרעתי ועיין בח"מ סי' נ"א סעיף ב' בש"ך ובסמ"ע שם היטב וכיון שפגע בראשון ולא רצה לחתום עליו רדף אחר איש אחר שיהיה לו שטר בע"א כדי לחייבו שבועה אם יטעון להד"ם או פרעתי אבל לא נחשד שיחפץ להיות לו שטר חתום בשני עדים לגבות מלקוחות ושלא יהיה נאמן נגדו אפי' בשבועה והחשוד על הקל

אינו חשוד לחמור שנאמר יען שביקש לחזור שטר בע"א נפסול גם השטר החתום בשני עדים ודוק. וראיה מדברי הגמרא כתובות דף ל"ו דאמרו אלא דאתו בי תרי ואמרו לדידהו תבעתינהו באיסורא דכוונתה הכא דאתי בי תרי ואמרו לדידהו אמר להו זייפו לי וכתב בש"מ בד"ה אלא דאתו בי תרי ואמרו לדידהו תבעה מיני' באיסורא וכו' ולא בעי לאוקמי כגון דאתי בי תרי ואמרו אנו שמענו שתבעה לאחד באיסורא ולא שמע לה משום שתבע לאחד באיסורא לא מחזקינן לה כמפקרת דדלמא איקרי דקתבעה לאחד ושוב חזרה בה אבל כשתבעה לשנים הרי הפקירה עצמה לכך ומשו"ה אין לה קנס ואין לפרש דה"ק לדידהו תבעתינהו באיסורא פי' לכל אחד ואחד באפי נפשיה והלכך אשמעי' רבותא דאע"ג דאין כאן תרי סהדי בב"א אפ"ה מחזקינן לה במופקרת וכ"ש דאתי בי תרי ואמרו קמי דידן תבעה לאחד באיסורא דהא איכא תרי סהדי בב"א דליתא דהא אי לאו דקשיא לן מאי למימרא הוה מוקמי לה בשנים שהעידו שראו שנבעלה אלא משום דקשי' לן מאי למימרא הוא דלא מפרשי' לה הכא הלכך כיון שאינם מעידין שראו שנבעלה בהכי סגי הרי דאשמעי' רבותא אע"ג דשניהם מעידין לדידהו תרווייהו בבת אחת תבעתינהו באיסורא ובהכי ניחא לאוקמי דתפסת מועט תפסת ואין לך להחזיקה בבעולה אלא בדברים הקרובים בעדות ברור קרוב לראוה שנבעלה ואפשר שהוא מ"ש רש"י ז"ל אלא יצא עליה שם רע ה"ד כגון בעדים ולא שאמרו נבעלה דא"כ מצי למימרא הא לאו בתולה היא אלא אמרו לדידהו תבעתינהו לאיסורא והפקירה עצמה ולא שמענו לה עכ"ל הרי מבואר בדבריו המאירים דאפי' להפסיד קנס אמרי' דווקא אם תבעה לשנים ביחד הגם דעבדה לכל האיסור ע"י אחד כמו אם תבעה לשנים הי' ג"כ האיסור בבעילה אחת אשר נעשית ראשונה אעפ"כ אמרי' תפסת מועט תפסת אם תבעה שנים ביחד מכ"ש בשטר דלא מרעי' לשטרא אלא אם תבע לשנים ביחד לזייף שטר גמור חתום בשני עדים אבל אם תבע אותם זה אחר זה אמרי' תפסת מרובה לא תפסת דכאן איכא עוד טעם בדבר דלא חפץ רק שטר בע"א לחייב אותו היסת ולא איתרע חזקתו לגבות מן הלקוחות או מיני' דידיה אפי' בלא שבועה וזה ברור בעזה"י. הן אמת לפי דברי רמב"ם סוף הל' נערה שכתב הטעם כיון דתבעה לאיסורא לשנים א"כ עשאה עצמה מופקרת להיות קדשה לזנות ולו שלא נבעלה אין לה קנס דתורה לא חייבה קנס למי שבועל בתולה מופקרת א"כ זה בודאי דוקא אם תבעה לשנים ביחד לא אם תבעה זה אח"ז לא נעשה מופקרת לענין אם לא נבעלה משום אדם שלא תהיה הקנס אם ראינו שעכשיו אחד אנסה לפנינו אבל לעולם איכא למימר בשטר אפי' אם תבע לשנים זה אחר זה לזייף ג"כ לא מגבין בשטר כזה דחיישי' דזייף כמו שטוען הלוה לפנינו דשטר מזויף הוא בכל זה עיין בש"מ

לתרץ קו' הר"ן דא"כ למה אמרו בגמרא דשכיחי פרוצין יובן הדבר דה"ה אפי' בשטר חיישי' דווקא אם העיד בפני שנים לבקש זיוף אבל אם תבע רק לכל אחד ואחד בפני עצמו אמרי' דחזר בו ממחשבתו הרעה ומכ"ש כפי שבארתי דאז הוא חשוד רק לחייבו שבועת היסת ולא נחשד לזייף לטרוף מלקוחות כנלע"ד. ואחזק הדברים דבזה אחר זה לא מרעי' לשטרא הגם דמבואר בח"מ דשני גזלני' המוחלים על גזילתם יוכל לצרף עצמם לפסול הגזלן אפי' ע"י שני גזילות כגון שגזל מאחד באייר ומהשני בסיון עיין ש"ך ס"ק כ"ח ובנתיבות שם היטב היינו אם מעידין על מעשה גזילה שעבר שני פעמים עבירת גזילה והוא רשע דחמס אבל לצרף להוציא אדם מחזקת כשרות ע"י עדות מיוחדת שחפץ לחטוא זה בודאי לא מצרפי' עדות מיוחדת דהוא נאמן להכחיש כל אחד בפני עצמו דאין ע"א נאמן נגדו לגרוע חזקת כשרות וצדקות שלו כיון דלא העיז לבקש הרשעות בפני שנים ואמרי' דחפץ לחטוא והתנחם על הדבר דע"א אינו נאמן כלל באופן כזה כנלענ"ד בעזה"י ישר ונכון. סוף דבר הכל נשמע בנידן שאלתינו כיון דעדים בעצמן מודים דתבע מהם לזייף בזה אחר זה א"כ לא נגרע חזקת כשרות שלו והשטר כשר לגבות בו כנלע"ד להלכה בעזה"י:

סימן יד

שאלה אחד גידל קרוב קטן עד שנתגדל ונעשה בן י"ד שנים ובאשר שלא חפץ הנער לעסוק בתורה כאות נפש המגדלו וחפץ להיות בעל מלאכה להנות מיגיע כפו והמגדלו בכה ואמר הלא גדלתיך לתורה ועבודה וכאשר תלך בעולם בדור הרע הזה מתייירא אני פן תעבור כמה עבירות קלות וחמורות ואמר לו הנער אנוכי אשבע כאות נפשך ולבך לשמור התורה ולחיות על עבודה ושאל האיש אם ראוי' ונכון לבקש מנער הנ"ל שבועה או לא עכ"ה. תשובה לפום ריהטא טוב וישר הדבר לעשות כן דנשבעין לזרז לקיים המצוה כמבואר בגמ' נדרי' דף ח' אמר רב גידל מנין שנשבעין לקיים את המצוה דדוד אמר נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך וא"כ ה"ה יכול המגדל את היתום לזרז את הנער לשבוע שבועה לאסור איסר על נפשו לקיים את התורה לעשות את המצות ושלא לעבור עבירות ח"ו כן נראה לפום רהיטא. אמנם אחר העיון נראה לי דאסור לעשות כן דעיין בש"ע יו"ד סי' ר"ג סעיף ו' שכתב וז"ל האומר אשנה פרק זה וירא שמא יתרשל בדבר שרי ליה למנדר לזרוזי נפשיה וכן אם ירא שיתקפו יצרו ויעבור על איזו מצוה ממצות לא תעשה או יתרשל מקיום מצות עשה מצוה לישבע ולנדור כדי לזרז עצמו עכ"ל ויש לי לדקדק שכתב אצל לזרז על עבירות וז"ל אם ירא שיתקפו יצרו ויעבור על איזה מצוה ממצות לא תעשה, משמע שירא מל"ת ידועה אשר יצרו תקפו עליו לעבור אותה

אז מותר לשבוע שלא יעבור עליה אבל אם ירא על נפש לא טוב פן יעבור הל"ת בכלל שיהי' חמורות דומות עליו כקלות אסור לשבוע לזרז שישמור הל"ת ואח"כ כתב אבל זירז על המצות וז"ל או יתרשל מקיום מצות עשה עכ"ל משמע שירא שלא יעשה המצות עשה בכלל אעפ"כ מותר לשבוע דאל"כ הי' לו לכתוב או יתרשל באיזה מצוה ממצות עשה דהי' במשמע שמתירא שיתרשל במצוה ידוע אחת ממצות עשה דנדע אם יחפץ לשבוע על קיום כל מ"ע אסור לשבוע ומדדייק לכתוב סתם שיתרשל מקיום מצות עשה משמע אעפ"י שמתירא שלא יקיים שום מצות עשה אעפ"כ שרי לשבוע והדבר פלא מאי הבדל יש בין זירז שלא לעבור השס"ה ל"ת בכלל ובין זירז לקיים כל רמ"ח מצות עשה בכלל וצע"ג. שוב פקחתי דגם על הטור ועל אביו הרא"ש יש להפליא בזה דהטור כתב וז"ל ומיהו אם מצוה דגופי' ומחייב בי' ורמי עלי' כההיא דאומר אשנה פרק זה ואשנה מסכתא זו וירא שמא יתרשל בדבר ויש בידו לקיים הדבר שרי לי' למנדר לזרוזי נפשי' דאמר רב גידל מניין שנשבעים לקיים המצוה שנאמר נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקיך וכ"ש היכא דרגיל דמישתלי ועבר על אחת ממצות ל"ת או מתרשל בקיום מ"ע דשרי לי' למנדר ולאשתבועי להחמיר על עצמו לשמור ולקיים המצוה עכ"ל הרי דהטור כתב ג"כ זירז שלא לעבור עבירה דייק דרגיל דמישתלי לעבור אחת ממצות ל"ת ואצל זריז לקיים המצות כתב או מתרשל בקיום מ"ע ולא כתב מתרשל באחת ממצות עשה וכן הוא בלשון הרא"ש בפ"ק דנדרים שממנו הוציא הטור דין זה כתב ג"כ כלשון הטור והוא פלא גדול. ונלע"ד ליישב בעזה"י והוא דבנשבע לקיים את המצוה סובר ריב"ב דחל השבועה עיין שבועות דף כ"ז דהוא ק"ו לריב"ב ובתוס' שם בד"ה לקיים חידשו דבר שדווקא אם נשבע לקיים המצוה סובר ריב"ב דחל וחייב קרבן אפי' אם עבר יען דבנדרים דף ח' ילפי' מדוד שאמר נשבעתי ואקיימה שאדם נשבע לקיים המצוה אבל אם נשבע שלא לאכול נבילות גם לריב"ב אין השבועה חל ואם עבר פטור והביאו שכן הוא מפורש בירושלמי וראי' לזה דאל"כ הי' לומר דלא השוה בנבילה הן כלאו דנשבע לאכול נבילות דאינו חל שבועתו ואם נשבע שלא לאכול נבילות חל השבועה אלא ודאי אפי' נשבע שלא לאכול נבילות ג"כ אינו חל שבועתו יעו"ש. ולפ"ז אני אומר ה"ה לחכמים דפליגא על ריב"ב וסברו בנשבע לקיים את המצוה אין חייב קרבן שבועה רק דחל לענין בל יחל דברו עיין ר"ן נדרים דף ח' בד"ה והלא יעו"ש זה דווקא לקיים המצות עשה אבל אם נשבע שלא לעשות עבירה אינו חל אפי' לבל יחל דהא קרא נשבעתי ואקיימה היינו שנשבע לקיים עשה ולא שנשבע לעבור הלאו כשם שחדשו תוס' לריב"ב לענין קרבן כך הוא לרבנן לענין בל יחל ודוק. אך א"כ אפוא קשה מנ"ל לשבוע שבועה שלא לעבור

עבירות דלולא דילפי' מפסוק נשבעתי ואקיימה לא היה ראוי' אפי' לשבוע שבועה לקיים מצוה הגם אם נשבע ועבר איכא בל יחל וא"כ מנ"ל לשבוע שלא לעבור עבירה דשם אינו חל אפי' על בל יחל ומהכ"ת להתיר שבועה על חנם אשר אין לה כח שבועה והוה כשבועה לבטלה ח"ו וצע"ג. אמנם לק"מ דהדבר מפורש דמותר לשבוע שבועה שלא לעבור עבירה במדרש רבה פ' וישב וז"ל רב הונא בשם ר' חמי אמר לא שבק קרא כלום חטאתי לד' אין כתיב כאן אלא לאלקים לאלקים אינו עושה את הדבר הרע הזה עכ"ל וכתב שם במתנות כהונה וז"ל לאלקים אינו נשבע ליצרו ואמר בשבועת אלקים אנכי נשבע שאינו עושה עוד שם וז"ל לאלקים השבועות שבמקרא ובתלמוד מצינו בלשון אלקי ואלקים על שהוא לשון דין ודיין לפרוע ובספרי קבלה מצינו ביה טעמיה לשבח ומי שיש לו חיך יבא ויטעם עכ"ל הרי מצינו מפורש שנשבע שבועה שלא לעבור עבירה שאמר יוסף לאלקים שהוא שבועה וביתר שאת מבואר במדרש רבה רות פ' ה' וז"ל אמר ר' יוסי ג' הן שבא יצרן ותוקפן ונזדרזו עליו כל אחד וא' בשבועה ואלו הן יוסף דוד ובעז יוסף דכתיב ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת ר' חינא בשם ר"א כלום קריא חסר וחטאתי לאלקים וחטאתי לד' אין כתיב כאן אלא וחטאתי לאלקים אם חטאתי אני עושה לאלקים ולא אלקים עושה הרע הגדולה הזאת דוד מנין שנאמר ויאמר דוד חי ד' כי אם ד' יגפנו למי נשבע ר"א ור"ש בן ר"א אומר ליצרו נשבע ורשב"נ אמר לאבישי בן צרוי' נשבע אמר לו חי ד' אם תגע בו שאנכי מערבב דמך עם דמו בועז מנין שנאמר חי ד' שכבי עד בוקר ר"י אומר כל אותו הלילה הי' יצרו מקטרגו ואומר את פנוי ומבקש אשה והיא פנוי' ומבקשת איש עמוד ובעלה ותהי' לך לאשה ונשבע ליצרו ואמר חי ד' שאיני נוגע בה עכ"ל ועיין ילקוט שמואל א' סי' קל"ז בשם ספרי על פסוק חי ד' וז"ל מכאן הי' ר' יאשי' אומר צריך אדם להשביע את יצרו שכך אתה מוצא בכל הצדיקים שמשביעים את יצרם באברהם הרי הוא אומר הרמותי ידי לד' ובבועז הוא אומר חי ד' שכבי עד בוקר בדוד הוא אומר חי ד' לולא פני יהושפט אני נושא אם מביט עליך ואם אראך עכ"ל הרי מפורש יוצא דצדיקים מזדרזים עצמם לשבע כנגד היצה"ר אם חפץ להטות אותם מדרך אשר נצטוו על דבר זה שלא לעשות ביוסף דהיתה אשת פוטיפר בן נח מצווה על אשת חבירו דכתיב ודבק באשתו ולא באשת חבירו ואם בא עליה כדרכה עיין רמב"ם הל' מלכים פ"ט הל' ה' והל' ו' א"כ נשבע יוסף שלא לעבור עריות אשר נצטווה בה אפי' בן נח וגם אי נאמר דישראל לא חייב מיתה על אשת גוי עיין רמב"ם פ"ח מהל' מלכים דאין אישות לגוי יעו"ש בהלכה ג' בכל זאת יש איסור עיין בלח"מ שם עיין ספר יראים סי' רי"ד דאם בעל גוי לשם אישות אסורה לישראל כאשת ישראל דכתיב והוא בעולת

בעל עכ"ל ובמקו"א הארכתי אם מרוצית למעול מעל באשה המרידה היא הגירושין עיין רמב"ם הל' מלכים מהו הגירושין בב"נ ובשבויה דבועל אותה בע"כ אז צריך היתר מפורש ואין כאן מקומו להאריך עכ"פ הי' ביוסף אפי' נאמר האבות כדין ישראל הי' שבועה על איסור ודוק ובפרט דכבר העיר הטו"א בחגיגה דף ג' הגם דיצאו אבות מכלל בן נח לכלל ישראל לא באו עיין בדבריו בד"ה תחלה לגרים וא"כ נשבע לזרז כנגד יצרו על דבר שיש בו איסור מיתה אעפ"כ זירז עצמו בשבועה וכן בדוד הגם שהי' מותר לדוד להרגו כמבואר בילקוט שמואל א' על פסוק ישמע נא אדוני שדוד אמר לשמואל שהיה מותר להרגו דמשה אמר אם במחתרת ימצא הגנב וכן הוא אומר לא תעמוד על דם רעך אר"י אם בא אדם עליך ויכולת לו לא תעמוד לא תאמר אתחייב אני בדמו לא תמלך הרגהו מיד יעו"ש בכל זאת אפשר ידע דוד דיכול להציל עצמו באחד מאיבריו והגם אי אמרי' כחקירת מ"ל פ"ח מהל' חובל ומזיק דהנרדף לא צריך לדקדק דהוא בהול על נפשו אבל אחר הבא להציל צריך להתרות בו ברודף וגם צריך להסתכל אם יכול להציל באחד מאיבריו ולכן נשבע דוד אם אבישי יגע בשאול יערב דמו בדם שאול כי הוא איש אחר וצריך להתרות בו וגם לראות אם יכול להציל בא' מאבריו וא"כ הוה שבועת דוד לזרז ליצרו שלא יתן לאבישי לשפוך דמי שאול שלא כדת כי מי שלח ידו במשיח ד' ונקה וכן בועז נשבע הגם שהוא פנוי והיא פנוי' בכל זאת יש גואל קרוב ממנו עיין רמב"ן בתורה ביהודה ותמר כלתו וגם יעבור ביאת פנוי' בלי קידושין וגם אעפ"י שכבר הוקבע הלכה מואב ולא מואבית בכל זאת צריך פרסום מתחילה עיין במדרש על פ' ויקח בועז עשרה אנשים יעו"ש הוה ג"כ נשבע לזרז כנגד עבירה וכן באברהם אבינו שלחם מלחמות חוץ לטבע מעפר נעשה רמחים ומקש חנותים והיה מעשה ניסים ואסור להנות ממנו עיין תענית דף י"ז ודף כ"ה ועיין בט"א שם שהכריע שדווקא לאותו האיש אשר נעשה הנס בעבורו אסור להנות אבל לשאר אנשים מותר יעו"ש לכן נשבע אברהם לזרז עצמו כנגד היצה"ר אשר פיתה אותו להנות בקנין מלחמה ועשה שבועה שלא להנות אבל אחרים הנערים והיושבים על הכלים יכולים להנות על כן יטלו חלקם וכן אלישע אשר צריך זירז דאסור להסתכל פני רשע היודע רבונו ומורד בו והגם להגיד זאת למלך עצמו שלולא פני יהושפט לא ראה עליו ולא הביט בו ולהוכיח על פניו רשעו ופשעו הוא דבר קשה אעפ"כ זירז עצמו ונשבע בד' להודיע שאסור להחניף פני ישראל פוקר והבן. היוצא דבכל הדברים הנזכרים ללמוד להיות נשבע כנגד היצה"ר הוא במקום שצריך זירז כנגד היצה"ר המסית לעשות שלא כדין ושלא כדת ולו יהי' שלא הי' בכל אלה לאו אשר נוכל לאמור כבר מושבע ועומד בהר סיני בלאו מפורש שיש עליו מלקות עכ"פ

אנו למדין שראוי' לצדיקים לזרז עצמן בשבועה כנגד היצה"ר ודוק. ולפי"ז הלא הר"ן ביאר דלענין בל יחל הוא סברה דחל אם נשבע לקיים את המצוה רק רב גידל השמיע שראוי' לכשירים לזרז עצמן לקיים המצות יעו"ש בר"ן נדרים דף ח' ולמידן ג"כ דראוי' לזרז בשבועה שלא לעבור עבירה דהא מצינו שהקדושים אשר בארץ הזדרזו בשבועה אפי' כנגד עבירה קלה ומכ"ש שראוי' לכשירים לעשות כן אם יצה"ר מפתה לעבור עבירה חמורה לשבוע שבועה לזרז שלא לעבור עבירה בידים ורב גידל אשמעי' דמפסוק נשבעתי ואקיימה ילפי' שיוכל לזרז אפי' לקיים מצוה דלא תימא בשלומא שלא לעבור עבירה בידים מותר לשבוע בשם ד' אבל לזרז לקיים עשה אסור להזכיר שם ד' דאם לא יקיים העשה הוה רק שב ואל תעשה קמ"ל רב גידל דדוד אמר נשבעתי ואקיימה לעשות קיום המצות אבל לזרז כנגד עבירות ילפי' מאברהם מיוסף מבועז ומדוד במה שנשבע שלא ימית אבישי לשאול ודוק. ומעתה אני אומר דבר חדש מאברהם ויוסף ובעז ודוד ואלישע לא ילפי' רק דמותר לזרז עצמו נגד עבירה פרטי אשר היצה"ר מסית עליה מותר לו לזרז שלא לעשות דבר עבירה הלז אבל אם יחפץ לשבוע על כל הל"ת או על כל עבירות בכלל שלא יעבור פי ד' אז הוה שבועה לבטלה דהא בל יחל ליכא אם נשבע שלא לעשות עבירה ועבר עליה כמו שהערותי לעיל ומשום זירז הלא הוא כבר מוזהר מהר סיני ונשבע לשמוע פי ד' על הכלל הל"ת א"כ הוה שבועה שניה לבטלה אבל אם נשבע לקיים המ"ע דפועל השבועה לענין בל יחל כמבואר בר"ן בנדרים דף ח' א"כ ליכא כאן שבועה לבטלה ומותר לזרז בשבועה אפי' על כל המ"ע ביחד ומיושב היטב לשון הטוש"ע אם נשבע לזרז על ל"ת צריך להיות על אחת מן העבירות אבל בזירז על המ"ע יוכל לשבוע על כולם יחד והבן זה. הן אמת דדבר זה אשר חידש הר"ן בנדרים דף ח' דלענין בל יחל חל הדבר אם נשבע לקיים את המצוה מצאתי לרמב"ן בתורה פ' מטות על פסוק איש כי ידור שחולק וסובר שנשבע לקיים את המצוה אין השבועה חל כלל לא לקרבן ולא למלקות כי אין שבועה רק על דבר רשות אבל על דבר מצוה לא נותן כח שבועה שכתב שם על פסוק הנ"ל וז"ל אבל השבועות אינן כלל אלא לאסור את המותר אינן נוהגת בדבר מצוה כלל לא בביטול מ"ע ולא בקיומו ולא בביטול מל"ת כגון שבועה שלא אעשה סוכה ושלא אניח תפילין ואפי' בקיום מ"ע אינן חלות שאלו נשבע לקיים את המצוה ולא קיים אינו מתחייב בה משום שבועה ולא מלקות ולא קרבן אלא דשרי לי' לזרוזי נפשי' דכתיב נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך ומפני כן בשבועות בלבד הוא נדרש לאסור איסר על נפשו והלכות גדולות הן עכ"ל מפורש יוצא מפי הרמב"ן בנשבע לקיים עשה ועבר אין עליו לא קרבן ולא מלקות ודוק וכן נראה שהוא דעת הרא"ש

שכתב בנדרים דף ח' בד"ה והלא מושבע ועומד וז"ל והלא מושבע ועומד הוא לקיים המצוה ואין שבועה חלה על שבועה דדרשינן ליה בשבועות מלהרע או להטיב דבהטבת רשות איירי ולא בקיום מצוה עכ"ל וכתב עוד ד"ה אלא הא קמ"ל וז"ל ולא הוה מזכיר שם שמים לבטלה אם נשבע בשם עכ"ל וכן כתב בד"ה היינו דרב גידל קמייתא הא קמ"ל כיון דבעי פטר נפשי' וז"ל דלא הוה חובה אלא רשות והויא הטבה דומיא דהרעה עכ"ל מכל הדבורים נראה דסובר הרא"ש דאין השבועה חל אפי' על בל יחל אם נשבע לקיים המצוה דהר"ן דסובר דחל על בל יחל כתב בד"ה הא קמ"ל וז"ל כיון דאי בעי פטר נפשי' ממאי דכתיב בקרא בהדיא דהיינו בשכבך ובקומך בק"ש שחרית וערבית משו"ה חלה שבועה עליה לגמרי אפי' בקרבן והיינו דקאמר נדר גדול כלומר לכל דיניו כדבר רשות עכ"ל דלשיטתו דחל בנשבע לקיים דבר מצוה בבל יחל הוצרך כאן לפרש דחל לענין קרבן אבל הרא"ש דפי' בד"ה אלא הא דאשמעי' דלא הוה הזכרת ש"ש לבטלה ופי' בד"ה היינו דרב גידל דלא הוה חובה אלא רשות משמע דבנשבע לקיים מצוה לא חל שבועה כלל והוא ברור ודוק. אך א"כ הדרה הקושי' לדוכתא על הרא"ש למה כתב אצל הזירז הל"ת על אחת ממצות הל"ת ואצל הזירז למ"ע לא כתב על אחת ממצות הא לשיטתו הזריז למצוה לא הוה בל יחל כמו בזירז למצות ל"ת וצע"ג. ונלע"ד לרא"ש סובר דזריז כנגד עבירות דילפינן רק מאבות עולם דנשבעו לזרז אם בא יצרם להעבירם מדעתם על עבירה ידועה אבל זירז על מצוה ילפי' ממה דאמר נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך משמע דמותר לשבוע על משפטי ד' לקיים אותם הגם שלא עבר בשום פעם לבטל המצוה וגם יותר צריך זירוז על קיום מ"ע אשר צריך האדם לעשות פעולה למלאות חיובו אבל כנגד עבירה אין צריך זירוז כי מהכ"ת לחוש לקום ולעבור בקום עשה סמך לדבר אוקמי אחזקה אם יש על אדם תנאי אם הוא בקו"ע צריך בירור שעשה הפעולה ואם התנאי בשוא"ת צריך חבירו ראי' שעבר על הפעולה והסביר הרשב"א מכח אוקמי אחזקה ומכ"ש שבנקל לא יעבור אדם עבירה בקו"ע ולכן לעשות בקו"ע מצוה מותר לשבוע אפי' לא עבר בשום פעם המצוה אבל זירז על עבירה בשבועה הוא דווקא אם כבר רגיל לעבור עבירות בקו"ע ומכ"ש אם כבר רגיל לעבור מצות בשאו"ת דמותר לשבוע לזרז ומשו"ה כ' הרא"ש וז"ל וכ"ש היכי דרגיל למישתלי ועבר על אחת ממצות ל"ת או מתרשל בקיום מ"ע עכ"ל דאם הותר לזרז במ"ע הגם דלא עבר א"כ כ"ש הוא שמותר לזרז בשבועה אם רגיל למישתלי לעבור עבירה בקום ועשה או מתרשל לעשות קיום מצוה בודאי נכון לזרז ודוק. וכאשר נדייק בלשון הרא"ש נראה דדוקא אם רגיל דמישתלי' לעבור אחת מן העבירות בשוגג דטבעו דמישתלי הגם שאדם ירא שמים ד'

לנגדו תמיד ולא ישכח לעבור עבירות בכל זאת כיון דרגיל לשכוח ולעבור עבירה ידוע א"כ יצרו תקפו בעבירה הזאת ומותר לשבוע כמו שנשבע יוסף ובעז וכדומה אבל מי שעבר במזיד על עבירה מאי יפעל בשבועה הלא מושבע ועומד מהר סיני למה יוסף חטא ופשע לשבוע ואין ראוי' לשבוע אבל אם רק אישתלי בעבירה א"כ פעל בשבועה להיות זכור לפניו אותו עבירה אשר רגיל לשכוח שע"י השבועה יתאמץ להיות זכורה לפניו תמיד אבל במ"ע אפי' הי' מתרשל במזיד אעפ"כ מותר לזרז עצמו להיות זריז ונשכר שלא יתעצל עוד ולכן אצל הל"ת מדייק הרא"ש הרי דרגיל למישתלי ועבר על אחת מעבירות עכ"ל דאם רגיל למישתלי בכל עבירות א"כ פושע הוא לעבור ביד רמה אבל במ"ע אפי' טבעו להתרשל בכל קיום מ"ע מותר לזרז עצמו להיות זריז לעשות ודוק. היוצא מזה לרא"ש יש הרבה דינים (א) על מצוה ידוע מותר לשבוע לזרז הגם שלא עבר אותה אלא שמתירא פן יבוא להתרשל (ב) על עבירה ידוע אין רשאי להשביע אלא אם כבר רגיל לשכוח אותה דאישתלי כמה פעמים (ג) אם רגיל למישתל בכל עבירות הוא פושע כמו אם רגיל לעבור עבירה אחת במזיד ואסור לזרז בשבועה (ד) אם רגיל להתרשל אפי' בכל מ"ע מותר לזרז כנלענ"ד (בקיצר פסקי הרא"ש כתב וז"ל וכן אם רגיל לעבור על מצות ל"ת יכול לידר בו עכ"ל לא ידעתי מנ"ל הא). בש"ע יו"ד סי' ר"ג כתב בסעיף ו' וז"ל האומר אשנה פרק זה וירא שמא יתרשל בדבר שרי לי' למינדר לזרוזי נפשי' וכך אם ירא שיתקפו יצרו ויעבור על איזה מצוה ממצות ל"ת או יתרשל מקיום מ"ע מצוה לישבע ולנדור כדי לזרז עצמו עכ"ל הדברים נפלאים בעיני שהרואה יראה שאצל הל"ת כתב שיצרו תקפו על איזה עבירה ואצל המצות עשה כתב או יתרשל מקיום מ"ע ומשאר חלוקים אשר הזכיר הרא"ש והטור אם רגיל שישכח לעבור עבירה או שיהי' הבדל אם רגיל לשכוח מ"ע בכלל ובין אם לא רגיל לשכוח במ"ע שלא נכון לשבוע על כל מ"ע בכלל רק על מ"ע שמתירא שיתרשל בה מכל זה לא מזכיר כלל ומשנה לשון טור ורא"ש ודברים נפלאים בעיני כעת. ושמתי ללבי לדעת דעתו של רבינו הרמב"ם ז"ל ומצאתי כתוב בפי"א מהל' שבועות הל' ג' וז"ל ומותר לאדם להשבע על המצוה לעשותה כדי לזרז עצמו ואעפ"י שהוא מושבע עליה מהר סיני שנאמר נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך עכ"ל הרי שלא הזכיר רק לזרז על מצוה ידוע דכתב וז"ל מותר לאדם להשביע על המצוה עכ"ל ולא כתב להשביע על מ"ע אלא על המצוה לעשותה משמע שאין רשאי לשבוע על כלל המ"ע שיקיים אותם וגם לא הזכיר כלל אם רשאי לשבוע לזרז על מצות ל"ת משמע דסובר דאין רשאי לזרז עצמו בשבועה כנגד עבירה דהוה כשבועה לבטלה ודוק. וראי' לדבר דסובר הרמב"ם דאסור לזרז שלא לעבור עבירה דהרמב"ם בפי"ג מהל' נדרים הל'

כ"ג כתב וז"ל מי שנדר נדרים כדי לכווין דעותיו ולתקן מעשיו הר"ז זריז ומשובח כיצד כגון מי שהי' זולל ואסר עליו הבשר לשנה או שתים או מי שהי' שוגה ביין ואסר היין על עצמו זמן מרובה או אסר השכרות לעולם וכן מי שהי' רודף שלמונים ונבהל להון ואסר על עצמו המתנות או הניות אנשי מדינה זו וכן מי שהי' מתגאה ביפיו ונדר בנזיר וכיוצא בדברים אלו כולן דרך עבודה לשם הם ובנדרים אלו וכיוצא בהם אמרו החכמים נדרים סייג לפרישות עכ"ל הרי שהזכיר שמאמר המשנה נדרים סייג לפרישות הוא רק אם אוסר על עצמו דברים מותרים שלא לאכול בשר ולא לשתות יין שלא ליקח מתנות או שיגלח שערותיו לשמים אבל לא פי' נדרים סייג לפרישות אם נשבע שלא לאכול נבילות ולא לשתות יין נסך ושלא להנות מערלה וגם לא פירוש נדרים סיג לפרישות שנשבע לקיים סוכה ולולב ומצה אשר מתרשל בהם בקיומם משמע דעל זה אינו רשאי לישבע שבועה אבל הרא"ש פ"ק דנדרים סי' ח' אחר שכתב שרשאי לשבוע היכא דרגיל לעבור אחת מן המצות ל"ת או מתרשל בקיום עשה שרי ליה למנדר כתב וז"ל ועל זה שנו נדרים סייג לפרישות עכ"ל וכן הטור סי' רי"ג אחר שכתב דרשאי לשבוע על אחת מל"ת או אם מתרשל בקיום מ"ע מסיים וכתב וז"ל ועל זה אמרו חכמים נדרים סייג לפרישות עכ"ל הרי דמפרש הך משנה נדרים סייג לפרישות אם נשבע לזרז בקיום מ"ע או שלא יעבור על מצות ל"ת ונגלה דרמב"ם חולק על זה שיהי' מותר לזרז לפרוש מהעבירות ודוק. ועיין בברטנורא אבות פ"ג משנה י"ג שכתב נדרים סיג לפרישות וז"ל בזמן שאדם מתחיל בפרישות ומתירא שלא יעבור מקבל עליו בלשון נדר שלא יעשה כך וכך ועי"כ הוא כובש את יצרו עכ"ל הרי מפורש יוצא שמפרש הך משנה כהבנת הרמב"ם סוף נדרים ועיין בפי' המשניות לרמב"ם באבות יעו"ש. ולפ"ז לדעת רמב"ם וברטנורא צריך לומר הלא אברהם ויוסף ודוד ובועז ואלישע שנשבעו שלא לעבור עבירה היינו שבועה כנגד המסית אשר חפץ להסית בטענות וחקירות כביוסף שאמרה לו שתעליל עליו אשר ימות ביסורים קשים כנודע במדרשים וכמו כן באברהם אשר המלך סדום רצה להסית שיקח הרכוש לעצמו ויהי' חילול השם שהוא העשיר את אברם ובדוד רצה אבישי בן צרויה להסית שבא להרגך השכים להרגו ובבועז הי' רות המסות ואמרה פרשת כנפיך ובאלישע כבוד המלך השואל מפתה אז מותר להאדם לשבוע שיסור המסיתה והפיתה מאחריו אבל לזרז עצמו מה יתן ומה יוסף לשבוע פעם שנית לד' הלא כבר נשבע בהר סיני והוה שבועה לבטלה דאין שבועה אחר שבועה בעבירות ודוק. ונפלאת בעיני דברי תוי"ט פ"ק דנדרים משנה א' בד"ה כנדרי כשרים שכתב וז"ל ומה שכתב הרע"ב ונזהרין שלא להוציא שבועה מפיהם והא דכתיב תהלים קי"ט נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי

צדקך ההוא לזרוזי נפשי' בעלמא שכבר הם מחוייבים לקיים את המצוה וכדי לזרז עצמם לקיים המצוה או שלא לעבור על ל"ת שרי לי' למינדר וע"ז שנו נדרים סייג לפרישות בפסקי הרא"ש וכ"כ הרמב"ם בסוף ה' נדרים עכ"ל תרי תמיהי מדכר דכירנא (א) שכמה הבדלים יש בדברי רא"ש בין לשבוע לזרז לקיים מ"ע ובין לשבוע לזרז שלא לעבור ל"ת (ב) איך כתב התוי"ט דברי הרמב"ם עם דברי הרא"ש שפה אחת ודברים אחדים הלא רחוקים הם מאוד כמו שבארתי למעלה וצע"ג כעת. סוף דבר הכל נשמע שאין ראוי' למגדל היתום להשביעו דקרוב הדבר אם משביע בכלל על המ"ע ועל מצות ל"ת שעובר שבועה לבטלה דאין כאן יצרו תקפו הן כנגד קיום מ"ע או שלא יעבור עבירה ידועה ואפי' כנגד עבירה ידועה תלי' באבות עולם אי שרי לזרוזי נפשי' על כן שב ואל תעשה עדיף כנלענ"ד להלכה בעזה"י ומצאתי בשאלתות דר"א פ' ויצא וז"ל אבל היכי דנדר וכו' ואמאי כיון דמושבע ועומד עליה מהר סיני הו"ל מוציא ש"ש לבטלה אמרי משום כל זרוזי מצוה שפיר דמי עכ"ל והבן. אחרי ימים רבים מצאתי מה שהערותי למעלה שרמב"ן בתורה פ' מטות חולק על הר"ן וסובר דאין שבועה לקיים המצוה חל אפי' לענין בל יחל שזכיתי בזה לכוין להבנת הגאון ר"ע איגר ז"ל בהגהותיו לנדרים פ"ב אות כ' והעיר על דברי תוס' ותל"י שזכיתי מדעתי זה שנים רבות שוב מצאתי להגאון קצו"ח בסי' ע"ג ס"ק ה' האריך שהביא שו"ת חזה תנופה ותשובת מהרי"ט ודברי כנה"ג אי שבועה חל על מי שנשבע לפרוע לבע"ח והביא דברי בעה"מ דשבועה חל לענין בל יחל ורמב"ן במלחמות חולק עליו בשבועות שתים והביא דברי ר"ן נדרים דף ח' ויצא לחדש דגם הרא"ש מודה דחל שבועה בקיום עשה רק לא בביטול עשה יעו"ש ולדעתי לרא"ש אפי' נשבע לקיים לא חל כלל דהוה זירז בעלמא וגם ופלא שלא העיר בדברי רמב"ן על התורה ולא על דברי רמב"ם ועד שידי מגעת כתבתי בעזה"י:

סימן טו

כתיבה וחתימה טובה להרבני הקצין כמוהר' ר' פייביל יהוד' קליין נ"י בק"ק דונא פולדוואהר יע"א. אחד"ש מכתבו קבלתי ואשיב מפני הכבוד אבל בתנאי כפול אם לא כבר פסק מחותני הגאון הזקן אב"ד דק"ק פאקש נ"י כי אז דברי בטלים הגם שכתב שהשני צדדים הסכימו לשאול את פי ואגלה דעתי שלכל הפחות יותן להשדכן שני פראצענט מצד הכלה על הסך הנזכר בתורת נדן. שאלה אודות אשר קרובו איש חשוב נעשה שדכן אצל ב' עשירים שאבי הכלה הבטיח ליתן כ"ה אלף ואבי החתן הבטיח עשרים אלף ואחרי גמרו הדבר הוסיפו הצדדים מרצונם הטוב אבי הכלה הוסיף עוד ג' אלף ואבי החתן ב' אלף וכמה טרחות והוצאות שהי' לשדכן עד שנגמר על ידו וכאשר

הגיע העת לשלם שכר השדכנות הסכימו הצדדים שלא ליתן שכר שדכנות כי אם מן צד הכלה היינו הסך הגדול אבל מצד החתן אשר אביו נותן לו לא שלמו שום שכר שדכנות וגם רק מכ"ה אלף אבל מה שהוסף אח"כ מרצון הטוב עוד ג' אלפים לא ישלמו והשדכן ממאן ליקח זה כי תובע שדכנות משני צדדים וגם מבקש שדכנות מה' אלפים שהוסיפו ליתן וגם זאת שלא נתנו אלא פערצענט אחד היינו ממאה זהב אחד והוא מבקש יותר והסכימו הצדדים לשמוע עם מי הצדק עפ"י דין תורה או תקנות חכמי ישראל וכעת הוגד לו מפי תלמידי חכמים שאדמ"ו הגאון חת"ס ז"ל ואדמ"ו הגאון אמרי א"ש ז"ל פסקו ששכר השדכנות הוא ג' פערצענט היינו ממאה ג' זהובים ואם השדכן הוא מעבר הנהר והלאה ד' פערצענט היינו ממאה ד' זהובים ושאל מעלתו נ"י את פי לכתוב לו הכי אין דין תורה על זה לדעת שכר שדכנות וגם אם אין פסק מחכמי ישראל כמה יש לתבוע והאריך לספר כמה הגיע השעה אשר השדכן צריך למעות סך הנ"ל אשר הוא לדינא דבר שפתים אבל תמצית הדברים העתקתי. תשובה לולא שהפציר מאוד לא השבתי כעת כלל שני ימים לפני ר"ה הכי אין די למנהיג בדור הזה אבל יען כי ביקש מאוד אמרתי לגלות דעתי קוצר אמרים בעזה"י. הנה שכר שדכנות הוא שכר סרסור כמבואר ברמ"א בח"מ סי' פ"ז וסי' קפ"ה וסי' רפ"ד ועיין בש"ך שם בשם מהרש"ל ובנתיבות שם סי' רס"ד וכלל גדול שאין דבר קצבה עפ"י דין תורה כמה נוגע לשדכן רק יש מדינות או מקומות אשר הוקבע לחק כמה יהי' שכר שדכנות יש מדינות אשר נעשה לחק סכום גדול למשל ג' פרעצענט ויש רק שני פרעצענט עיין בכרם שלמה א"ע סי' נ' שמעתיק תקנת מעהררין וז"ל שכר שדכנות מצד החתן ממאה זהובים ב' זהובים ומצד הכלה ממאה זהובים א' זהב אף שיהי' סך הנדן כמה אלפים כן יהי' אם הב' צדדים בעיר אחת אבל אם צד א' מעיר אחרת בין במקום קרוב בין במקום רחוק בין שהי' לו הוצאה ובין שלא הי' לו הוצאה יוסיפו לו על כל מאה זהובים חצי זהב וזה יהי' עד ששה מאות ועד בכלל ותו לא וגם יתן החתן ב' שלישים וצד הכלה חלק שליש א' זולת מצד החתן מה שאביו מקשר עצמו ליתן לבנו לא יתן כלום שדכנות ממנו ומכ"ש שלא ינתן מצד החתן משום רבנות חזנות ושמשות תקנות מעהרען עכ"ל הכוונה בהך זולת מצד החתן וכו' היינו אם יש לחתן מעות עצמו אשר אין אביו נותן לו שאין לתבוע שדכנות או רח"ש וק"ל ומזה יבין שלו יהי' שאדמ"ו חת"ס ז"ל פסק ג' פרעצענט כפי התקנות שראה במעהרין שהי' רב בדרעזנוטץ אבל שיתנו שני הצדדים בשוה הוא דעת עצמו כי במדינת מעהרין יותן מצד החתן שני שלישים ומצד הכלה שליש אחד כמובן ודוק. ותקנות אחרות נמצאים בפתחי תשובה א"ע (שאלתי לי היום) סי' נ' שמעתיק בשם ספר חוקי דרך וז"ל ועיין בספר תפארת ישראל שם כתב

כמה פרטי דינים בשדכנות בשם ס' חוקי דרך וז"ל אינו כשדכן רק בדיבר מסך הנדן ומשערין השדכנות לפי הסך המרובה משניהם א' מארק מכל מאה במדינת פולין (עב"ש סי' ס"ו ס"ק ט"ז דמארק במדינת פולין נחשב ב' זהובים ובמדינא ליטא ב' זהובים וחצי) וממאה ראשונה כפל ומספרים ומקרקע ותכשיטים נותנים חציו וחצי שדכנות נותנים למתחילים וחצי לגומרים אבל לאמצעים ולא כלום ולקרובים פסולי עדות אין נותנים רק בניכר לפי ראות עינו הדיין שעשו פעולה וברחוקים הצדדים זה מזה עשר פרסאות ינתן שדכנות כפל עכ"ל הרי יראה בעינים איך הי' תקנת פולין משונה מתקנת מדינת מעהרין ואם השדכן הוא ממדינה אשר משלם שכר שדכנות הרבה יעיין בתשובת מהר"ם א"ש בספרו פנים מאירות ח"ב סי' ס"ג והובא גם בספרים א"כ יראה מעלתו נ"י שאין לזה חק קבוע עפ"י דין תורה רק מדינה ומדינה כתקנותי' מהם טובת השדכן ומהם טובת אבות הזוג כמובן. היוצא מזה שהעשירים הנ"ל שלא שלמו רק מצד אחד וגם לא נתנו רק מצד הכלה לבד דבר זה לא שמעתי מעולם לכל הפחות הי' לו ליתן שני זהובים ממאה אם המה אוחזים כתקנת מעהרין זהב אחד מצד הכלה א"כ גם מצד החתן הי' ליתן שני זהובים כתקנות מעהרין ואם אחזו כתקנת פולין הי' לכל הפחות ליתן שני זהובים מצד הכלה כמובן כי אי אפשר לנקוט שני תקנות שיבוא להקל לשני מחותנים כנלענ"ד. ואודות הוספה פשיטא אם כלל הסך הנדן בשטר שיתן עליו תוס' שליש בודאי צריכין לשלם ממנה שכר שדכנות חוץ אם כל אב נתן במתנה שלא יזכר בסכום הכולל בנדן כי מה נ"מ מה שאמרו מיד או הוסיפו אין על השדכן לעשות רק לדבר כמה אתה נותן לבנך או כמה אתה נותן לבתך ואח"כ ישוו את עצמן זה מבואר בכל הפוסקים ודוק. ואחת אזכיר שאדמ"ו ז"ל באמרי אש א"ע סי' מ"ו כתב כל תקנת גאוני דור לארצם תקנו ולא שכל עולם צריכין לשמוע לתקנתם יעו"ש בכל זאת מדינת אונגארען רוב הדרים בתוכם או מקור מחצבתם ממדינת פולין או ממדינת מעהרין וראוי' עכ"פ לעשות או כפולין או כמעהרין זה יהי' כחוכא שאבי הכלה יאמר שהוא מקור היוצאין ממדינת מעהרין ואבי החתן יאמר שהוא ממקור היוצאין מפולין חלילה לאנשים אשר ד' נתן להם שפע וברכה שלא להכיר בטובת ד' לקיים וחי אחיך עמך נתן תתן לו די מחסורו וכפי ברכת ד' אשר נתן להם כי שכר סרסר הוא דאורייתא כחז"ל קרן אור פניו של משה הי' שכר סרסור כאשר אמר אנכי עומד בין ד' וביניכם ועיין רבה פ' עקב וז"ל אמר הקב"ה כשסדרת לישראל נתתי לך שכרך זיו פנים ועכשיו שברת את הלוחות אר"י שנו רבותינו נשברה החביות נשברה לסרסור ועוד כמה מדרשים שונים מהכ"ת לא ישולם שכר סרסור בטוב דברי הכותב בטרדות רבות:

סימן טז

שמחת פורים וכ"ט להרב המאור הגדול לממשלת התורה שונה הלכות הליכות עולם כבוד הרב ר' שמואל דוד הלוי נ"י אב"ד דק"ק פ' יארמוטה יע"א. אחד"ש מכתבו קבלתי עם מכתב רבנים הגדולים אשר מסכימים ג"כ להלכה כמו שכתבתי בתשובתי ואם יקבל עוד ימחל ג"כ לשלוח לי ההעתקה ואשיב כהיום יען כי מבקש מיד תשובה ואי"ה אעיין בו אם יודיענו כי יש זמן. שאלה באחד מהישובים השייכים לגליל שלי יש בית הקברות ישן נושן ועתה השרים אשר מחלקים השדות שיהי' לכל אחד שדותי' במקום אחד הנק' קוממעסירען ועלה בגורל שיהי' על מקום הקברות דרך רשות הרבים אשר בצד אחד יבוא הדרך על הקברים והבה"ק הי' קנוי להישראלים מעולם ויש להם השטר עדן משנת 1787 ע"ז אולם מי יכול לדון את מי שתקיף ממנו וגמרו ביניהם כך שינתנו לישראל מקום אחר לחלוטין ואשר ישאר מן הדרך מן הקברות ויש ע"ז זמן כפי נמוסיהם אימתי מותר לחרוש ולזרוע עליהם ושאל אותי אנשי הישוב מה יעשו אם יניחו הקברות כמו שהם בידי גוים או יפנום ובודאי מותר לפנות כמבואר בש"ע סי' שס"ג ובנב"י ח"ר סי' פ"ט רק כל ספיקא דידי אם מחויבים הני בני ישוב לפנותו אחר שכמה שנים זה הבה"ק והקבורים שם אין להם בישוב קרובים אם אעפ"כ מחויבים הבני ישוב לחוש על כבוד המתים במקומם והוה כשאר צרכי העיר או נימא שהחיוב הזה אין מוטל עליהם לבד אלא יהי' בכלל כל ישראל שיבאו הרחוקים ויעסקו עמהם עכ"ד. תשובה הגם שאודה על האמת שהדבר צריך התבוננות אם דבר כזה יהי' נחשב לצרכי העיר או לא ובעזר ד' אתבונן בו עוד אי"ה אבל כעת נ"ל שדבר זה מוטל על החברא קדישא כאשר אגלה דעתי בקוצר אמרים בעזה"י:

הנה כבר צווחו רבותי ז"ל כי יפלא בעיניהם מה שנוהגים החברות קדושות בכל מקום להיות כמכס העומד מאליו לבקש בעד קבר סך גדול הון רב הלא גם שאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דמים עכ"פ לא יהי' בשופעת דמים רבים בלי קץ ידוע ואדמ"ו חת"ס יו"ד סי' ש"ל חידש דבר אם היורשים לא מבקשים קבר ידוע אז בודאי דמים ידועים לו אבל אם מבקשים קבר במקום גדולים וחשובים אז אין לו דמים רק ערכם של גבאים עליו והביא סמוכים דחכז"ל לא דברו בגנאי של עשו שלקח כרי של זהב וכסף בעד חלק שמיני ממערת המכפלה אבל לעפרון גינו על דרש הפסוק נבהל להון זה עפרון חסר כתוב יען דלא ידע ששם קברת צדיקים יעו"ש. ואני אמרתי על חקירת אדמ"ו ז"ל שלא אמרו על לקיחת עשו ממון הרבה כמו בעפרון והוא דשאני בעשו אשר הי' בכור והי' לו קדימה להיות קבור במערת המכפלה ויעקב ביקש שימכור לו זכות הבכורה גם על

אחר מיתתו מי יוכל ליתן קצבה לזה כמה הוא שוה שיוותר על זכות אשר לו יען שהוא בכור לכן הוצרך יעקב ליתן כל הון ביתו כרי צבור מכסף וזהב כי זכות של אדם יכול למכור בהון רב כי אין ערך לו כמה הוא שוה וביותר שבזה מכר כח בכורתו ליעקב אשר לקח בחכמה בכורתו בברכת אביו וע"י המכירה של קברו במערת המכפלה נתן קיום שיעקב הוא בכור תחתיו בחיים ובמות אבל עפרון לא מכר מקום קברו וגם לא מכר בזה בכורתו רק מכר שדה ומערה אשר בו וביקש ד' מאות שקלים כסף עובר לסוחר הוא נבהל להון רע עין ודוק. עוד אמרתי כי קבורת המת מצוה מאז הנהיגו בגמ"ח שעושים עם המתים לקבור אותם בכבוד א"כ על אברהם הי' מוטל מצוה קבורת אשתו שמתו מוטל לפניו ואברהם ביקש לגמול עמה חסד להיות נקברת בתוך שלו ועיין מדרש רבה על פ' ואחרי כן וז"ל הה"ד רודף צדקה וחסד ימצא חיים רודף צדקה זה אברהם דכתיב ושמרו דרך ד' לעשות צדקה וחסד שגמל חסד לשרה ימצא חיים שני חיי אברהם מאה שנה ושבעים שנה וחמש שנים עכ"ל ולכאורה יפלא הכי אשת חיל כשרה תהי' מונחת על פני השדה בלי קבורה או תקבר בקברות האורחים עיין רמב"ן שם רק הרמב"ן על פ' ואחרי כן ביאר שאברהם לא קבר את שרה אחר נתינת הכסף עד שהחזיק עצמו בקרקע שלא תהי' הצדקת נקברת עד שנתהוה המערה על שם אברהם יעו"ש וזה הי' רודף חסד של אברהם שגמל עם שרה שלא חש על שתניח בלי קבורה עד שהביאה לתוך קרקע שלו ועיין באדמ"ו בחת"ס סי' של"א ועל כן ציין המדרש על פסוק ואחרי כן ודוק ועל כן שאברהם מבקש לעשות חסד עם המת שמוטל לפניו לא הי' לו לעפרון לבקש הון רב עיין דוגמא ביו"ד סי' של"ו במי שיש לו סימני רפואה למכור אבל יעקב שביקש בחייו לקנות לו קברו כאשר אמר בקברי אשר כריתי לי אז שאין לפניו הכרח מצוה אשר מוטל עליו רק שביקש יעקב לקנות בחייו בית מלונו כחז"ל לאדם יתד שאם יזכה יקבר שם אז בלי שיש לפניו מצוה אין לו דמים כמה יבקש הכי אם יבקש אדם בעד אמה אחת מקרקע שלו אלף זהובים נאמר עליו נבהל להון והבן זה. וגם זה עלה בדעתי דשאני בעשו דמכר לו קברו שאפי' ימות הוא טרם שימות יעקב אעפ"כ לא יקבר שם הוא אלא יהי' המקום פנוי עד שימות יעקב לזה אין קצבה לדמים ולכן בודאי מי שחפץ לקנות בחייו מקום קבר שיהי' פנוי ריקן עד שימות הוא אז בודאי יוכל החברא לבקש כמה אלפים אבל אם כבר יש המת מונח והיורשים מבקשים שהמקום פנוי יהי' (לפני) [עבור] המת שמונח לפני החברא מנ"ל שיוכלו לבקש עשרה בדמים דלמא זכותו של המת גורם שיהי' לו מקום מכובד כי הוא איש מכובד ואפי' אם ידע עפרון ששם במערה נקבר אדם וחוה אעפ"כ הוא נבהל להון לבקש ד' מאות כסף כי

שרה כבר מתה ומוטלת לפני אברהם והוא נשיא אלקים וראוי לו מקום מכובד לפני שארו זו אשתו ושם בנידן אדמ"ו ז"ל צדקו דבריו להצדיק דברי הח"ק כנגד איש נכרי אשר לא נודע להם אם הוא כדאי למקום גבוה יעו"ש ותבין אבל להעלות לבן עיר ירא אלקים מקום חשוב בדמים יקרים לא ידעתי הדין בזה דלמא זכותו גרם ד' הבין דרכו שהוא המוקדם למקום ההוא וכעת צל"ע לדינא. אך בעיקר החקירה נ"ל להפך בזכיות מנהגן של ישראל כי בכל מקום החברא קדישא מקבלת עליה לשמור דרך החיים ליתן לב שיהי' מונחים המתים בקברותיהם בכבוד שלא יבא להם בזיון וגנאי הן מחוטטי קבר או משטף מים רבים או אם המצא תמצא שיהי' צריך לפנות הקברים ח"ו המה החברות הקדושות באמונה הם עושים שהחיים יכבדו להמתים בכל אשר בידם לעשות א"כ לא די שיתנו מקום קבר רק יקבלו עליהם ועל בניהם דור דורים שמירה לנהוג בהם כבוד שינוחו על משכבותיהם וחיוב זה הוא דבר שאין לו קצבה לפעמים על כן נהגו גדולי עולם ליתן הזכות ביד החברות קדושות לבקש הון רב בעד כברת ארץ כי לא הקרקע לבד ימכרו רק גם קבלת שמירה עליהם ועל בניהם כנודע מלפנים בישראל כי החיים פודים את המתים וכן ינהגו דור אחר דור לעשות צדקה עם המעות הזה וגם עושים חסד בזה עם המתים ודוק (ועיין בפתחי תשובה סי' שס"ז סק"ד מביא בשם חות יאיר שצרכי החפירה מונח על כל בני הקהלה אפי' כהנים יעו"ש ואין ספר חו"י ת"י). לכן כיון שפינוי עצמות המתים הוא מצוה דהעוסק בזה פטור מכל המצות כמבואר בטוש"ע סי' תנ"ג והי' ראוי להיות מוטל על כל ישראל והיא אם לא הי' שם חברא קדישא מעולם אשר נטלו סכום כסף וזהב בעד קבורת כל מת ומת שהובא לפניהם אבל מסתמא גם שם נהגו החברא קדישא ליטול הון רב כפי אשר השיגו יד היורשים לשלם אפי' מיתומים קטנים לקחו סך רב בעבור קבורת אביהם אשר בידוע דמחלו על ממונם כדי לכבד אבותיהם בקבר או הב"ד דנו ליתן ממונם כי כל איש יודע שיהי' כן והוה כאלו צוה לפני מותו שיעשה כן וא"כ החברא קדישא של עירו מחויבים בהוצאות לפנות את המתים בכבוד גדול כמוזכר הדינים בש"ע שלא יתערבו עצמות בעצמות כנודע ונהפוך הוא שלא יניחו להודיע מתי יהי' פינוי עצמות של אנשים אשר יש להם קרובים כמבואר בנב"י סי' פ"ט שלא יתבטלו ממצות באותו יום ועיין ביותר בזה בחת"ס יו"ד סי' שנ"ג באר היטב כיצד יעשו ח"ו בנידן כזה ויש לעיין בסוטה דף י"ג על עצמות יוסף כבודו בגדולים וכבודו במרובים בלשונות רש"י שם ועי' שקלים בירושל' ועי' בח"מ סי' ק"ח ואין פנאי כעת ד' יגדור כל פרצות ישראל ויבלע המות לנצח ויקיצו וירננו כל שוכני עפר כי יבוא גואל צדק וישמע קול קורא מן השמים הוציאו כל איש מקבורותיהם ויקרב עצם אל עצם

ויעמדו לקץ הימין על רגליהם כל נשמה תהלל ק"ה הללויה אמן ואמן כן יהיה במהרה בימינו אמן דברי הד"ש:

סימן יז

שלומים אלף לאיש אלוף המאור לממשלת התורה החו"ב כבוד מחותני דהרב ר' אלי' שענקעל נ"י בק"ק קוטב. אחד"ש אודיעהו כי אתמול קבלתי מכתבו עם השאלה בבהכ"נ וכתב שנחוץ להשיב וידעתי שאני טרוד גדול ואם לא אשוב מיד פן לא אוכל להשיב עד ימים רבים על כן היום באתי לגלות דעתי לכבודו נ"י שנ"ל שהדין עם בעה"ב אשר מקומו סמוך להארון הקודש. שאלה מעשה שאירע בבהמ"ד אחד שהי' שם אה"ק עם עמודים והיה ממלאים כמעט כל כותל מזרחי עד שלא נשאר כ"א ד' מקומות בצד ימין וד' בצד שמאל וזה הי' זמן הרבה עד שלא נתקלקל האה"ק וההכרח לעשות אה"ק חדש ובא נגיד אחד וקיבל על עצמו שהוא יעשה אה"ק מכיסו באופן שהעמודים אשר הי' באורך הכותל יעמוד לרוחב הבית בתוך חלל הבית בכדי שירויח מקום בכותל מזרחי בכדי שיהי' לו מקום אצל כותל מזרחי וכן עשה והרויח לו מקום אחד בכותל מזרחי וכעת טוען הבעה"ב אשר הי' לו מקום אצל אה"ק בתחילה שגם עכשיו יותן לו מקום אצל אה"ק שהגבאים לא הי' להם רשות למכור זכותו אשר הי' לו בתחילה בראשון אצל אה"ק והגבאים טוענים שאותו מקום שהיה לו בתחילה יהיה לו גם כן עכשיו והמקום אשר הרויחו מחמת אה"ק זה הזכות שייך להם והיה להם כח למכור להנגיד הנ"ל מקום במזרח אשר הרויחו ע"כ בא מעלתו נ"י לשאול הדין עם מי עם הגבאים או עם בעה"ב שהיה לו בתחילה אצל אה"ק. תשובה אבאר בעזה"י כי הדין עם הבעה"ב והוא ישב בראש כי הוא זכותו והגבאים אין בידם ליתן זכותו לאחר כאשר אבאר בעזה"י. וטרם אדבר אקדים חקירה אחת שבהכ"נ או בהמ"ד הוא מוגבל בעצמו בשם קדושה שהוא בית מקדש מעט אין זה כי אם בית אלקים לשמוע רנה ותפלה ועיין בש"ע או"ח סימן קנ"א וסי' קנ"ג וכל איש ואיש הקונה לו מקום בבהכ"נ הוא קונה במעותיו חפץ קדוש שיהי' לו מקום קבוע לתפילתו או אם קונה בבהמ"ד שיהיה לו מקום קבוע לתפילתו וגם לתורתו מקום הרנה שם תהיה תפילה כנודע אבל בודאי אם יאמר שיניח על מקומו סחורתו ומרכלותיו מלבד שעושה איסור שמיקל ראש בקדושת בהכ"נ ובהמ"ד אלא כל אנשי בהכ"נ ובהמ"ד ילחמו כנגדו בזרוע לאמור לו שלא קנית זכות זה להשתמש בו דבר חול כי הגבאים לא היה להם כח למכור המקום להיות אתר הדיוט רק מכרו לו מקום אדמת קודש להשתמש בו קודש ללמוד ולהתפלל ומעולם לא זכית במקום להשתמש בו כאות נפשך דברים שבחול כי מאז שהופרש והוקדש לביהכ"נ או לבית המדרש נעשה

המקום קודש ולא היה ביד הגבאים למכור רק זכות קדושה ולא זכות חול והגם שהמקום בבהכ"נ ובבהמ"ד נקרא ממון בעלים היינו כי זכות שימש לקודש הוא עובר לסוחר לכל איש ואיש אשר ידבנו לעשות אל הקודש והוה כמו אם מעשר שני הוא ממון בעלים או קדשים קלים לר"י הוה ממון בעלים היינו שהנאת החפץ לצורך קדושתו הוה בעלים אבל להיות ממון בעלים לדבר המתנגד לעצם קדושתו בודאי לא הוה ממון שלו כי קדושה לא פקעה בכדי ויכול אפילו לאסור חלקו בבהכ"נ של עיר על חבירו עיין נדרים וביו"ד סימן רכ"ד כי לתכלית הנאת קדושה הוה ממון בעלים אבל למכור לתכלית חול מעולם לא זכה בו כי הגבאים לא היה יכולים למכור כח זה והבן. עוד אקדים חקירה כי במקומות בהכ"נ ובהמ"ד לא שייך הידור מצוה ביאור הדברים כי המקום המוגבל בבנינו להיות בהכ"נ ובהמ"ד הוא כולו קדוש בקדושתו אין הבדל אם האדם עומד במזרח או במערב או באיזה צד כי בכל מקום אשר אזכיר שמי אבוא אליך וברכתיך כתיב וכיון שנתיחד המקום בקדושתו בכל מקום מוקטר ומוגש לשמו בתורה ותפילה ואין התורה או התפילה מהודר אם מתפלל למעלה ראש שעומד בצד מזרח ומערב או צפון ודרום רק יוקרא וזולא של המקומות בא מכח הקונים זה יחפץ לקבוע מקום תפילתו להיות פניו אל הקיר בשעת תפילה ומייקר השער לתכלית זה וזה יחפץ להיות עומד נגד פני הכהנים בשעה שמברכים את העם ומייקר המקומות כנגד הארון הקודש וזה יחפץ להיות מקום תפילה שלא יעבר עליו עוברים ושבים בבואם לבהכ"נ ובצאתם מבהכ"נ ועל כן יבקש כל איש ואיש מקום כאות נפשו ומייקר השער אבל שיהיה הפתח הבהכ"נ מול הצד שמתפללים הוא הידור לגוף מעלות קדושת בהכ"נ ומחוייבים כל אנשי בהכ"נ להדר ולרומם בית אלקינו שיהיה נעשה הפתח כדין וכדת בהמ"ק מעט ודו"ק. גם זה אקדים כל הקונה מן הגבאים מקום בבה"כ או בבהמ"ד הוא קונה המקום כפי החשיבות והמעלות אשר מקפידין עליהם בני אדם ובכל העולם כולה יותן יקר וחשיבות על מקום הראשון הסמוך לארון הקודש מימין ואעתיק דברי ספר חסידים סי' תש"ס שכתב וז"ל מימינו אש דת למו מלמד שצריך לצדיקים מקיימי התורה לישב בימין הנכבד ובימין התורה שנאמר אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד וכן בימין הארון אבל בעבור שלום לא יהיה שום צדיק מקפיד אנא ישב כי לא מקומו של אדם מכבדו ואם משימים אותו למטה ואחרים שאינם טובים כמוהו למעלה ממנו אל יקפיד עכ"ל הרי שביאר שיש סגולת הנפש למקיימי תורה לישב בצד ימין של הארון א"כ מי שקנה מקום הראשון אצל הארון הקודש מצד ימין אין קפידתו שלא ישב אדם לפניו אלא תכליתו שהוא יהיה עומד במקום סמוך לארון אשר ראוי' למקיימי תורה מטעם דכתיב אורך ימים בימינה

מי שהוא שעומד לימין מקום עמידת ס"ת זוכה לאורך ימים ושנים טובים א"כ קונה מן הגבאים זכות הנ"ל ואין קפידתו על איזה אמה ברוחב בהכ"נ אשר יעמוד רק קפידתו שהוא יעמוד תמיד אצל הארון אבל השני אשר עומד אח"כ הוא קנה רק מקומו שיחפץ לעמוד בצד מזרח ששם יש רווחה לצאת ולבוא וכדומה כי אצלו לא שייך סגולת אריכות ימים כי הוא אינו עומד לימין הס"ת והבן. אך זה ברור כל מי שקנה מקום בבהכ"נ הוא קונה אותה כפי מעלות וחשיבות אשר מקפידין עליהם בני אדם וזכה באותו זכות שתמיד ישאר במעלה או חשיבות אשר קפד עליו למשל אם הפתח של בהכ"נ היה שלא כדין ועכשיו הגבאים עשו אותה כדין וישתנה סדרי המקומות אז צריכין הגבאים לעשות חיובם ליתן לאיש אשר היה לו מקודם מקומו אצל הפתח הבהכ"נ ישב גם עכשיו אצל פתח בהכ"נ והאיש אשר ישב באמצע בהכ"נ ועכשיו נעשה שם פתח ונסתם הפתח הישנה א"כ יותן להאנשים מקומם במקום שנסתם הפתח שיהיה מקומם בתוך בהכ"נ למשל שהיה מתחילה מקומם רחוק מפתח י' ספסלים יותנו להם גם עכשיו מקומם רחוק מפתח י' ספסלים ואם אי אפשר להוציא להם מקומות אחרים חשובים כאשר היה להם מקודם כי זה תלי' לפעמים מצורת אופן הבנין דבהכ"נ צריכין הגבאים לשלם להם עלוי בדמים אבל לא יוכלו למחות שלא יעשה הפתח כדת וכדין כי כולם חייבים להדר ולרומם בית אלקינו ומזלם גרם שהגיע במקומם וישלם להם במעות העילוי והבן. וראיתי לאדמ"ו חת"ס ז"ל באו"ח סי' כ"ט שהביא דברי מג"א סי' ק"נ סק"ה כתב וז"ל נ"ל אם היה הפתח בצד אחד וחרבה הבהכ"נ ורצו קצת מנהיגים לעשות הפתח כדינה אין האחרין יכולין למחות אע"פ שהם הרוב ואעפ"י שמשנים סדר הישיבה יקוב הדין ביניהם עכ"ל מג"א וכתב אדמ"ו בד"ה ולפ"ז וז"ל מ"ש מג"א ואע"פ שמשנים סדר הישיבה יקוב הדין אין הכוונה ע"י אותן הספסלין שהיו מאז חשובים ועתה באו סמוך לפתח וירדו עשר מעלות דיקוב הדין דאי אפשר דגם זה בכלל הנ"ל השתא המקומות עצמם נוטלין מבעליהם דהוה שאינו שלהם מכ"ש השוכנים בסמוך שקנו מעלה שאינו שלהם ונראה שקאי אאינך מקומות שהיו עד עתה סמוך לפתח ועכשיו יתעלו שהם צריכין לשלם עילוי עכ"ל ודבריו נפלאים בעיני הלא המה שלמו בשעת קנין דמים יקרים בעבור שמקומותם בתוך בהכ"נ רחוק מפתח למשל י' ספסלין, א"כ נשאר החיוב על כל בני הקהלה ליתן להם מקומות חשובים כפי ערך דמים שנתנו ואם אפשר יותן המקומות אשר הם סמוך לפתח של עכשיו לאנשים אשר קנו רק המקומות אצל הפתח מי שהיה להם המקומות רחוק מפתח י' ספסלין יותן עכשיו המקומות אשר נעשין ע"י סתימת פתח הראשון ואם לא יהיה חשובים כמו מקומות ראשונים צריכים להעלות להם בדמים

וזה הוא יקוב הדין ודוק. ומה שהתפלא אדמ"ו ז"ל בד"ה במג"א כיון שקנה הקרקע מי יוכל לגזול קרקע שלהם מידם אטו אם אין לצבור בהכ"נ יגזלו מיחיד קרקעו יעו"ש מאוד נפלאת בעיני דמיון זה בודאי מי יקח קרקע של איש בעל כרחו הלא הוא ביתו לכל תשמישו לצורך חולין גופו ותשמישיו אבל מקום בבהכ"נ הוא רק לצורך עבודת הקב"ה לרנה ותפילה ולתכלית זה אין הבדל אם יעמוד במזרח או במערב וכדומה וכל העדה מחויב לרומם בית אלקינו לעשות הפתח כדת א"כ יכולין לעשות שם פתח וליתן לו מקום אחר חשוב כמותו או אם אינו חשוב כמקומו הראשון להעלות לו בדמים שלו יהיה שזכה מתחילה במקומו עכ"פ הלא גם הוא מחויב לרומם בית אלקינו ובזה שהי' עומד מתחילה באמצע בהכ"נ לא היה לו הידור מצוה רק זכות דמים הי' לו אם ימכור אותו יקבל מהקונה יותר ומזלו גרם שמגיע ההידור במקומו ועד שכופין אותו בגופו כופין אותו במקומו לעשות שם הפתח כדת וכדין ועיין ברמב"ם פ"א מהל' בית הבחירה הל' י"א ואם לא ניחא ליה לעשות המצוה בממונו כי ההידור מונח על כל הקהל יתנו לו עילוי בדמים ודוק. סוף דבר נראה בעיני פשוט שהאיש אשר זכה לעמוד לימין הארון זכה הזכות בשעת קנין מקומו ואין ביד הגבאים למכור זכותו לאיש אחר בעבור שעשה הארון הקודש החדש אבל במקום השני זכה כי על ידו בא הריוח וד' ירחיב לנו ופרינו בארץ לטובה דברי הדש"ת מחותנו:

סימן יח

ברכות ד' עלי גבר חכם בעז ה"ה בן אחי תלמידי הרהמ"ג חו"ב המפורסם בשם טוב כמהו' ר' משה סופר ב"י בברעזאוויטץ. אחד"ש אודיעך כי קבלתי מכתבך אודות המקום של בית המדרש אשר האיש שואל על דין תורה והי' בדעתי לחקור ולהרחיב בענין הנ"ל רק יש כמה שאלות לפני על כן אבוא לפניך רק בקצירת אומר. שאלה פה ישוב ברעזעויטץ נגמר בעזה"י בהמ"ד החדש והממונים על הבנין עשו בצד אחד היינו בצד דרומית ארבעה שורות ובכל שורה ארבעה ספסלים היינו ששה עשר ספסלים כולם נוטים לצד מזרח [מזרח שטאדט] ואז בעת הבנין הי' חלוקי דיעות ולא הי' כל העולם מסכימים כי הרבה רצו שיהי' רק שורה אחת בצד דרומית כמו שיש ברוב בתי מדרשים רק כיון שנגמרו הסכימו לזה ונמכרו בהכרזה כל ספסל וספסל ואח"כ ראינו שמקום זה שעומדים הספסלים הוא מקום מוכשר ללמוד כי שם עיקר אורה מהחלונות ומוכשר לעמוד השולחן הגם שיש פנוי מקום חוץ לזה ג"כ אבל לא מוכשר מקו"א כגון זה וקבלנו רוב דיעות אם יעקרו הספסלים והסכימו לזה הרוב לעשות שורה מדרום לצפון כנהוג והמקומות יען שיתמעטו ימכרו פ"א וכן עשו איזה אנשים שזרקו חוצה הספסלים ואח"כ

באו ב' אנשים מהקונים המקומות ואמרו שאין מסכימים לרוב דיעות רק אם עפ"י דין תוה"ק יוכלו ליקח בחזקה מקומם מה שקנו בהכרזה במעמד כל אנשים אזי ימחלו ולולא זאת לא ומחלו ואמרנו להם שאנחנו נותנים להם מקומם מה שהי' להם מתחילה והשאר מקומות ימכרו אחד נתפייס ואחד לא נתפייס רק אם הד"ת יחייב אותו הנ"ל. תשובה המג"א בסי' ק"נ סק"ה כתב וז"ל נ"ל אם הי' הפתח בצד אחד וחרבה הבהכ"נ ורצו קצת מנהיגים לעשות הפתח כדינה אין האחרים יכולים למחות אעפ"י שהם הרוב ואעפ"י שמשנים סדר הישיבה יקוב הדין ביניהם עכ"ל ואדמ"ו בחתם סופר א"ח סי' כ"ט התפלא הלא קנות המקום בבהכ"נ לא הוה קנין ספסלים רק קנין קרקע וא"כ מי יכול לגזול הקרקע שלהם ולעשות שם פתח בעל כרחם וכתב וז"ל הגע עצמך אם יצטרך צבור לבהכ"נ הכי יכולים להוציא אחד מביתו מנחלתו לבנות שם בהכ"נ ואפי' אם יתבטל הבנין לגמרי ולא יהי' להם בהכ"נ בכל זאת אינם יכולים ליקח קרקעו של שום יחיד בעל כרחו וא"כ איך יפתחו פתחם במקום העמדת ספסלים של אלו וצ"ל כיון דדינא הכי שהפתח צריך להיות ברוח זה והראשונים שגו בזה ופתחו פתח במקום אחר ומכרו מקומות אלו לאנשים האלו הו"ל כמוכר קרקע שאינו שלו שהמקום משועבד לכניסה ומשו"ה יפתחו פתח במקומם של אלו שאינו שלהם עכ"ל. ולפ"ז ומה התם ששגו מתחילה ועשו הפתח שלא כדין אבל מה שעשו הי' מהני עכ"פ דהא לא הי' בידם להרוס הכותל במקום שראוי' להיות פתח כמבואר שם בתשובה בד"ה והנה דאין רשאי לנתץ אבן מאבני חומות בהכ"נ והחזיקו אנשים באותן המקומות והי' הקרקע שלהם אעפ"כ כאשר נחרבה הבהכ"נ ברוב שנים נתבטל קנינם וע"כ דהי' קנינם רק קנין פירות עד שיפלו החומות ויהי' אפשר לתקן שם הפתח ולא שייך לחקור דנימא כל מילתא דאמרו רבנן לא תעביד אי עביד מהני דהא מה שיהי' הפתח באותו צד כנגד הארון לא הוה דאורייתא דזה טעות גדול דאותן מקומות משועבדים עפ"י דין לפתח והמוכר אותם מכר שאינו שלו כאשר כתב אדמ"ו ז"ל בנעימות וז"ל הו"ל כמוכר קרקע ונמצא שאינו שלו שהמקום משועבד לכניסה עכ"ל הזהב וממילא הי' המכירה רק קנין פירות להנות עד שיפלו החומות וכיון שהציבור בנו בהכ"נ אז ממילא המקום אשר ראוי' להיות הפתח קנה שמו ולא נשאר עוד בכח הצבור למכור מקום הפתח כי קדושת בהכ"נ קונה המקום שהוא בהמ"ק מעט ולא נשאר להצבור כח למכור מקום הראוי' לפתח כי מכרו שאינו שלהם שהוא רשות גבוה ודוק. ומעתה אני אומר ק"ו בנידון דידן דהציבור התנדבו לקנות המקום לבהמ"ד ובנו החומות לבית המדרש כדי לישב שם ללמוד ברבים אשר בהמ"ד דרבים מקודש יותר מבהכ"נ אשר עיקר הבנין הוא להיות בית המדרש ללמוד תורה רק

אגב יהי' גם מקום תפילה לקיים במקום הרינה יהי' תפילה אבל שמו יגיד עליו להיות מקום ללמוד לרבים וגם ליחיד א"כ מיד קנה קדושת בית המדרש מקומו המוכשר לישב שם בקיבוץ חברים וגם ביחידות אשר החלונות מביאים אורה על השולחן אשר יהי' מונחים הספרים כי כן סגולת הנפש לישב בקרן אור וללמוד וגם לפעמים יצמיח מזה שיוכל ללמוד בש"ק כמעט עד הלילה וגם כמה יחידים זקנים אשר צריכין אור כי יהל על השולחן אשר ילמדו שלא יכשלו בראיתם א"כ מיד כאשר בנו הבנין לשם בית המדרש ללמוד שם קנה השולחן מקומו במקום שהאור בא ויהי' ראוי' ללמוד ומה ששגו הצבור אח"כ ומכרו אותן מקומות ליחידים להתפלל איש איש במקום קבוע הוא קנין בטל שמכרו דבר שאינו שלהם כי התורה קנתה מקומה מקום המוכשר לפניה ומי הקשה כנגדה ויושלם והבן. וק"ו דבבהכ"נ חל עכ"פ קנין לזמן אבל כאן השטענדער הוא תלוש ויש בזה פלפול הפוסקים אם שייך בזה איסור לאו שלא ינתץ כמבואר בט"ז סי' קנ"א ובמג"א סי' קנ"ב ופרמ"ג במשבצות זהב סי' קנ"א ויש לי הערה בדבריו שיש הבדל בין שריפת מטלטלין של קודש שלא נשאר שמו עליו וכן אם משבר אבן עד לעפר דק לבין אם חותך חלק ששמו נשאר עליו כגון אם ישבר שטענדער עדיין שם עץ נשאר אבל עם עוקר אבן מכותל בהכ"נ מעיקרא חומה נקרא ועכשיו אבן שמו ואין כאן מקומו ואפי' אם שייך בשטענדער לאו הנ"ל פשיטא עכ"פ אם אינו משבר רק מנתק אותו ממקומו פשיטא שאין בזה סרך איסור וא"כ לא קנה הקונה אפי' קנין לזמן המקום אשר מוכשר ללמוד ודוק. הן אמת שדברי אדמ"ו ז"ש אשר הבאתי למעלה שהקשה על המג"א מי יכול לגזול הקרקע של אנשים אשר יהי' עכשיו פתח בהכ"נ וכתב הגע עצמך אם יצטרך קהל בהכ"נ הכי יכולים להוציא אחד מביתו ונחלתו יעו"ש המה נפלאים בעיני מאוד ואבאר מה שהפלאתי עליו בגליון בקצור וכאן אבאר בעזה"י. ואקדים דזה ברור כי קדושת בהכ"נ היא קדושה כפי גדרו של בית מקדש מעט וכל הקונה מקום בבהכ"נ עשה ממעותיו קדושה כי לא יכול להנות מקרקע הנ"ל רק הנאת מצוה להיות לו מקום מיוחד להתפלל ולשמש בו בקודש שאם ירצה להשתמש בו דבר שאינו של קדושה אינו רשאי ומלבד האיסור אשר הוא עושה אם ישמש בו דבר רשות גם חביריו יכולין למחות בו שלא נמכר לו מקום לעשות בו תשמיש חול הוא מיוחד רק למקום קדוש ומה ששוה מעות הוא יען שיכול למכור זכותו לאחרים לשמש בקודש אבל אם יחפץ איש למכור מקומו לנכרי אשר אינו מבני ישראל יכולין הקהל למחות בו כי הקרקע לא נמכר רק לשמש בקודש להתפלל וללמוד ואותו זכות יוכל למכור לאיש כמוהו אשר הוא מאמונת ישראל ואטו יש ליחיד רשות שיתן על מקומו סחורתו הלא לא נמכר לו המקום רק לתשמיש קדושה

כי קדושת בהכ"נ קנה מקומו ולא הי' ביד הגבאים למכור מה שנוגע לקדושת המקום והיחיד לא קנה רק זכות קדושה ולא יותר כמו שלמים קדשים קלים לר"י ממון בעלים או אם מעשר שני ממון בעלים אבל בודאי מה שקדושה קנתה בו לא הוה ממון בעלים רק על יתרון הדברים מה שאינו נוגע לקדושה כנלענ"ד ברור בעזה"י. והנה לכאורה א"כ שהמקום הוא לתשמיש קדושה ואין הבדל אם עומד עד עכשיו בצד מעריב וכעת יותן לו מקום בצד דרום או צפון אשר הי' שם מתחילה הפתח כי גם שם ישמע הקב"ה תפילתו בכל מקום אשר אזכיר שמי אבוא אליך וברכתיך כתיב אין הבדל בין אם עומד בצד מעריב או מצד צפון קדושת המקום שווה בכל בהכ"נ א"כ שפיר כתב המג"א דיקוב דין ביניהם לעשות הפתח במקום הראוי' וליתן להם המקומות אשר הי' מתחילה מה לי קדושת בבהכ"נ במעריב או בדרום והפחת המקומות האלו אשר ירדו משוים יקבלו מיד הקהל אשר יקבהו בעד אותן המקומות אשר הי' מתחילה סמוכים לפתח ועתה עלו בערכם ישלמו לקהל עלוים וא"כ אין הפסד כלל לבעלים (ועיין בפט"ו מהל' מע"ק במ"ל אם יש לדמות אתרוג לשור עולה שפוטר נפשו בכבש ועיין בספרי מ"ח ח"ב א"ח סל"ג דשאני אתרוג דשמו אתרוג מחמת שם פריו אבל עולה הוה השם מכח קדושה ומה לי שור או כשב ושם יש עכ"פ הידור מצוה אבל בבהכ"נ אין הידור אם מקומו במערב או בדרום רק שם מטלטלין וכאן אנו דנין על קרקע אשר אינה נגזלת וגם אין איש שיחפץ לגזול את קרקעם) והגם שאין רשאין הגבאים להחליף מקומות יחידים ולשלם להם הפחת אבל במקום שיש בו הידור מצוה לקיים הדין והדת שיהי' פתח בהכ"נ מול ההיכל ועל כולם חל זה אלי ואנוהו לרומם בית אלקינו יכולין לשנות אבל יחיד אשר יש לו בית ונחלה להשתמש בו כל צרכו עם אשתו ובניו מרכלתיו ומסחרותיו תשמיש חול ואדם רוצה בקב שלו יותר מט' קבין של חבירו ומעשה דנבות היזראלי יוכיח שלא רצה להחליף נחלת אבותיו גם אם יותן לו כל עושר המלך] אז בודאי אין כח ביד הקהל לגזול ביתו ונחלתו לבהכ"נ דאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו וגם אין שום חיוב על היחיד שימכור ביתו אשר משמש בו תשמישיו להיות מקום קודש בית לד' אבל בנידן המג"א כבר כל המקומות קדושים בקדושת בהכ"נ ואין לשום יחיד בו כח רק להתפלל ולשמש בקודש ואין הבדל בין מקום מצד מעריב או מצד צפון וא"כ יש כח ביד הגבאים לעשות כדין ועיין ר"ן כתובות דף פ"ו סברה גדולה למה ינתן לכושל ודוק. ובזה יש לי פליאה על אדמ"ו ז"ל שם בד"ה ולפ"ז שכתב וז"ל ולפ"ז מ"ש מג"א ואעפ"י שמשנים סדר הישיבה יקוב הדין אין הכוונה על אותן הספסלים שהי' מאז חשובים ועתה באו סמוך לפתח וירדו עשר מעלות דיקוב הדין דא"א דגם זה בכלל הנ"ל השתא המקומות עצמן נוטלין

מבעליהם דהוה אינם שלהם כש"כ השוכנים בסמוך שקנו מעלה שאינה שלהם ונראה דקאי אאינך מקומות שהי' עד עתה סמוך לפתח ועכשיו יתעלו שהם צריכים לשלם עילוי ולהעלות בדמים לקהל עכ"ל. ולדעתי יפלא מאוד דבריו הקדושים דנ"ל בודאי אנשים שקנו מלפנים לפני כמה שנים מקומותם בבהכ"נ ושלמו ליד טובי העיר המעות כפי שווים בחשיבות המה קנו המקומות חשובות בבהכ"נ הנ"ל ואם עכשיו ישונה פתח בהכ"נ מחוייבים בני הקהלה ליתן מקומות חשובים כפי אשר קנו למשל אם הי' רחוקים כ' ספסלים מפתח צריכים ליתנם להם מקומות חשובות כ' ספסלים רחוק מפתח כי עכ"פ קנו אז בעד מעותם מקומות חשובות בבהכ"נ הלזו רק יוכלו להחליף מצד זה ומצד אחר ואם אי אפשר ליתן מקומות חשובות כמותם צריכין בני הקהלה ליתן להם מקומות ולשלם העילוי אשר מקבלים בעד המקומות אשר עולה בשווים ע"י השתנות הפתח ודוק. אמנם סוף דבר דברי מר"ן נכונים בטעמם שאין הגבאים יכולים למכור מה שאינה שלהם ובקדושת בהכ"נ קנה המקום לעשות שם פתח הנוי לבהכ"נ וק"ו שבהמ"ד קנה מקומו במקום החלונות שמשם יבוא אור לתורה לעבודה והדבר פשוט שהי' מכירת הגבאים במעמד אנשי העיר מכירה בטעות והמקום הוא רק לתורה ויוחזר לו מעותיו אם יקפיד לאמור שלא חפץ כלל לקנות מקום להתפלל וכן בבהכ"נ יוכל לומר לקהל אדעתה דהכא לא קניתי כי לא אחפוץ מקום כלל כנלענ"ד ברור בעזה"י. ואודיעך שהי' בדעתי להאריך בדברי תשובת הרא"ש שהובא באדמ"ו ז"ל שם ובתשובת צמח צדק סי' צ"ד ודברי נתיבות סי' קע"א ובדרכי משה ח"מ סי' קס"ג אות ד' ועיין בתשובת רמ"א שהובא באלי' רבה סי' קנ"ב ובח"מ סי' רצ"ב כופין להשאיל ספרים ובתשובת הרא"ש כלל ג' דאזלי' בתר רוב בכל תקני הקהלה אך הענין גדול מאוד ואני מוטרד וחלוש ד' ירפא אותי ויסיר ממני כל דאגות ויחזקני לתורה ועבודה דודך הנאמן:

סימן יט

חתימה טובה יחתם ה"ה אלוף בתורה כבוד הרבני מהו' ר' יהודא כהנא נ"י בק"ק סיגעטה יע"א. שאלה ראובן ושמעון נשתתפו וקנו בכלל הסחורות שמן סך מסוים והניחו השמן בבית אחד מהם ונתברך השמן אי יש לשותף השני חלק בברכה ובזכור לאברהם ח"מ ח"ג ערך שותפות בשם הרב אדמת קודש ח"ב סי' נ"ו פסק שאין לשותף השני חלק בברכה וחביריו חלקו עליו ואמרו שיחלקו ביניהם ע"כ ילמדנו רבי' כמי שיש לפסוק שמעתא עכ"ל. תשובה הספרים אשר הזכיר מעלתו נ"י שדברו בזה הענין לא ראיתי מעולם ולא שמעתי שמם בלתי היום ולא אוכל לידע טעמם ונימוקם להימין או להשמאיל ואשר יתן ד' בפי אותו אשמור לדבר בעזה"י. הנה בט"ז הל' חנוכה סי' תר"ע

תירץ קו' הב"י למה מדליקין נרות חנוכה ח' ימים הלא על לילה אחת היה שמן בפך הנמצא ותי' הט"ז בדברי הזוהר על פסוק היש לכי מה בבית שאין השפע בא אלא אם יש עכ"פ דבר מיעוט אשר עליו יחול השפע וא"כ ע"כ נשאר מן השמן בלילה הראשון שהיה יכול לחול עליו שפע הברכה יעו"ש ואם כן כיון דמן השמן אשר לקחו בשותפות בא השפע דלולא דהיה נשאר מעט מן שמן הראשון לא היה באפשרות לחול עליו השפע הברכה וא"כ שמן השותפות נתרבה והריוח לשניהם ודוק. ולכאורה יש להשיב על זה דהמוחזק יכול לומר אמת דעל כלי ריקן לא היה חל השפע שיתרבה השמן אבל במה שהיה בו הי' החצי שלי ומזלי גרם שנתרבה השמן והוא שלי לבדי ומספק אי אתה יכול להוציא ממון מידי. אמנם יש לחבירו להוציא מכח ספק ספיקא דיאמר לחבירו דלמא מזלי בחלקי גרם שנתרבה וכולה שלי ואולי מזל השותפות גורם שנתרבה וא"כ עכ"פ החציה שלי ואיך תחזיק בכולה בעבור שמא מזלך בלבד גרם והלא יש לי עכ"פ חלק מכח השותפות שמכוחו חל השפע עליו ואיך תסלק אותי דלמא עדיין נשאר כח השותפות גם על הרבוי שמן ואתה מקטין חלקי אשר לי ברשותך ודוק (ועיין תוס' ב"מ ב' דמכח החצי לא זכה בכולו ולא דמי לירושה דהא סבא). ועוד דכבר הביא הקצו"ח בסי' קצ"ד ס"ק ג' דכלי של אדם קונה מצד חצר כך חידש הש"מ וכאן היה החביות אשר בו השמן חצר של שניהם וקנה בעבור שניהם והמקום של החביות הושאל להשותפות וכבר קנה השני מחבירו המקום לחלק חביות שלו וממילא קונה ועי' נתיבות סי' ר' (ועיין בח"מ סי' קע"ו סעיף י"ב אם שותף גנב שהוא לשניהם) וה"ה כאן שזכה החצר לפני שניהם ודוק. וגם עלה בדעתי דבודאי השפע בא מעט מעט בעוד שהיה שמן הרבה מאשר היה בו בדרך הטבע מתחילה וא"כ קמא קמא נתבטל בתוך הרוב ולא שייך ממונא לא בטל היינו ממון חבירו לא בטל עיין ביצה דף ל"ח ובתוס' מעילה דף כ"א ובפרמ"ג סי' ק"ט בט"ז אות א' אבל כאן השפע בא מיד ד' והוא הפקר ונתבטל מיד בכח גידולו ורבויו בתוך הרוב וא"כ הוה לשניהם ודוק. ועוד הלא אמרו חכז"ל כל מי שנעשה לו נס נתמעטו זכיותיו והיינו אם נעשה נס לאחד אבל אם נעשה הנס לשנים דכל אחד תולה בחבירו אז אין מנכין לו מזכיותיו וא"כ מהכ"ת שיגביה לב אחד לאמור דלרגליו נעשה הנס אין זה מדרכי כשרים בישראל ובפרט דאמרי' בסנהדרין בחלק דף צ"ג דיהושיע אמר דבגדיו נחרכו יען שהיה אחד יעו"ש משמע דנס נעשה יותר בזכות רבים מבזכות יחיד כי טובה השנים מאחד ועל כן נלענ"ד שיחלוקו שוה בשוה, לא כתבתי רק מפני כבוד מה שעלה במחשבה לפני בהרהורי דיומא ובתנאי כפול אם יסכים הגאון אב"ד דסיגוט נ"י ולולא כן יהי' רק פטפוטי דאורייתא הדש"ת. אחרי ימים הגיע לידי ספר גבורת ארי מהגאון

שג"א על תענית וראיתי בדף כ"ה בד"ה אמר איכו נימטו כשוריך שהקשה הא אין ראוי להנות ממעשה ניסים כדאמרי' בדף כ"ד גבי חזאי וכו' והוה סמידא דאמר להו ר"מ מהא לא תזבין דמעשה ניסים הוא ועוד האריך בכמה קו' מגמ' מפורשת שלא להנות ממעשה ניסים ותי' וז"ל וי"ל דודאי למי שנעשה נס בשבילו אין מן הראוי שיהנה ממעשה הנס וכל הני בשבילן ובזכותן נעשה הנס וכן כולם אבל ההיא דכשורי לא נעשה נס בשביל איכו אלא בשביל ר"ח שפיר דמי לאיכו להנות ממנו עכ"ל ולדעתי ראיה מאברהם אבינו שאמר הרמותי ידי אל ד' אם אקח מחוט ועד שרוך נעל וגו' בלעדי אשר אכלו הנערים וחלק האנשים אשר הלכו אתי וגו' המה יקחו חלקם הכוונה בשביל אברהם נעשה הנס שזרק עפר ונעשה חצים לכן אסור לו להנות ממעשה ניסים אבל הנערים וענר אשכול וממרא יקחו חלקם כי לא נעשה הנס בשבילם מותרין להנות ממעשה נס שנעשה לאברהם והבן. וכן נראה מרומז בתורה פ' חקת "ויקהלו משה ואהרן את הקהל על פני הסלע ויאמר להם שמעו נא המורים המן הסלע הזה נוציא לכם מים" תיבת לכם הוא כמותר הלא די אם יאמר המן הסלע הזה נוציא מים ונ"ל דנרמז בזה לכם נוציא מים ולא לנו למשה ואהרן דאמרו חכז"ל ברבה שם וז"ל התחילו לומר יודע משה חק הסלע אם הוא מבקש יוציא לנו מים מזו נמצא משה עומד בספק אם אשמע להם אני מבטל דברי המקום עכ"ל וכתב במתנות כהונה וז"ל חוק הסלע אותו הסלע שיוצא ממנו מים יודע בו ומכיר טבעו שאם מכין עליו מיד מוציא מים ואינו בדרך נס עכ"ל וא"כ דבר משה עמהם לפי דעתם שמן הסלע ידוע אינו נס וא"כ יכול גם משה ואהרן לשתות אבל מן הסלע הזה נוציא לכם מים ולא לנו שאין נהנים ממעשה נס וחכז"ל אמרו מן בזכות משה ובאר בזכות מרים וענן בזכות אהרן שלא יהנו כל ישראל ממעשה ניסים ומשה ואהרן ומרים זכו אח"כ מרבים והבן. ולדעתי לכן דרשו חכז"ל על פסוק ויעמד השמן שנתייקר דאל"כ איך אמר אלי' הנביא שתחי' בנותר הא אין רשאין ליהנות ממעשה ניסים והלא שם נעשה הנס בשבילה רק מגוף רבוי השמן שהיה על ידי נס היתה משלמת החוב מבעלה ופריעת בע"ח מצוה ומצוה לאו להנות נתנה כמו שנהנה מחומץ שדלק בשבת תחת שמן דקיום מצוה לא מקרי הנאה וממה שנתייקר אח"כ השמן היה דרך הטבע מזה היתה מחיה נפשה ונפש בניה ודוק וכן נס חנוכה שבא הברכה להדליק המנורה לא הוה הנאה מנס דמצות לאו להנות נתנו ודוק. וא"כ לכאורה יש לחקור בהני שותפין שנעשה להם נס בשמן א"כ אינם יכולין להנות מהם כלל וצע"ג ועלה בדעתו דהך שלא להנות ממעשה ניסים הוא רק ממידת חסידות שלא ימעטו זכיותיו בעוה"ב כאלו נטל שכרו בעוה"ז כמעשה שספרו חכז"ל מרגל הורד מן השמים ואם כן נחשב כאיסור דרבנן

וכבר העיר השאג"א בסי' צ"ג הא דאמרי' בדרבנן יש ברירה היינו אם טוב לנו לאמור יש ברירה אבל אם טוב לנו לומר אין ברירה כגון בחמץ שעבר עליו את הפסח בשותפות גוי וישראל אומרים אין ברירה ותלי' שהגיע לו חלק נכרי דפח"ח וא"כ כאן אמרי' אין ברירה לקולא שהגיע לכל אחד חלק חבירו וכל אחד מותר להנות אם נעשה הנס לחבירו וכל אחד תולה שנעשה בזכות חבירו א"כ מותר הוא להנות גם מחלק המגיע לו ודוק. ויש לעיין ביומא בנס שנעשה בלחם הפנים ובאבות דקחשב עשרה ניסים שנעשו לאבותינו ויש לחקור בכל הני איך נהנו ממעשה ניסים רק דיש בו הבדל בין המניעת הזיקות וכן הבדל בנס הנעשה בקביעות שחפץ הקב"ה להראות כי הוא שוכן בבית הזה וממילא נהנים הכהנים אשר משולחן גבוה קזכו מה איכפת להם שהיה הלחם חם וכן הבדל מה שהוא רק מניעת ההיזק כגון פלוג לי מימך וכדומה מן כמה ניסים מכל קדושים וכן כל נס שנעשה לצורך מצוה עומדים צפופים ומשתחוים רוחים ויש עוד כמה חקירות בין נס המלובש בדרך הטבע ובין נס הפך הטבע וזה הטעם עשרה דברים נבראו בין השמשות שלא יהיה אח"כ נס המנכה הזכיות ויש להאריך בענייניים הנ"ל כי צריכין בירור גדול בכלל ובפרט בכל הניסים הנזכרים בגמרא ובמדרשים ולחקור על הנס מהיכן שרשו למעלה לדעת להבדיל ביניהם אם מותר להנות בו וקצרתי:

סימן כ

רב שלומים לראש גבר אשר ידיו רב לו המאור לממשלת התורה חו"ב כבוד מהו' ר' חיים געלערנטר נ"י בק"ק קוטב יע"א. מכתבו קבלתי עם בקשתו להשיב על שאלה הזאת כי שמו רבים פניהם אלי ומבקשין לשמוע דעת תורה מפי על כן הגם שאני מוטרד מאוד בעבודת הקודש אעשה רצון רבים שהדבר נוגע בכבוד שמים. שאלה פה עירנו מעכב עצמו זה כמה עני בן תורה והי' מכובד עד כי זה ימים אירע שעשיר אחד עשה סעודה ביום אשר הכניס בנו לבריתו של אברהם אבינו ובא העני בתוך הבאים וביקש מעשיר אחד להניקהו לו מטובו ואמר לו העשיר אין לי ליתן בחנם אבל אמכור לך דבר ואתן לך עוד כסף שתקח ממני את אשר אמכור לך תכלית הדבר הי' שעשיר נתן לו עשרה זהובים ומכר לו כל העבירות שעבר מעודו עד היום ההוא ואמר העשיר על חטאים וכו' ועל חטאים וכו' והעני הרכין בראשו הן שהוא קונה אותם וקבל העשרה זהובים מידו וכצאת העני החוצה פגעו בו המונים שידע כי בנפשו הוא כי נדפס שמעשה כזה אירע שמכר אחד עבירה אשר עשה בשוק הצמר באלפי כסף ובא המוכר לתבוע את הלוקח אחרי מותו שיכנס תחתיו לעונש מיד רץ להעשיר ואמר תן לי הנפש ורכוש קח לך והעשיר ממאן בשום אופן לא יקבל והוצרך העני להשליש המעות ביד אחר אבל נפשו עליו

תאבל כי לא ידע איש את עתו מתי יהי' יום פקודתו והוא שוקד על דלתי חכמים להגיד לו אם המקח הוא קיים ח"ו כי מר לו מאוד וגם המון עם מרחקים אותו וישטמהו וישנאו אותו על כן נפשו בשאלתו לדעת עפ"י תורתינו הקדושה אם המקח זה קיים או הוא בטל זה תמצית שאלתו ומעלתו נ"י האריך במעטה הלשון להציג הדבר. תשובה הדבר הוא פלא לא שמענו מעולם הנהיה כדבר הזה בישראל ומה שהמונים מגידים בשם מהרש"א מי יודע אם יש ממשות במה שהמון עם מספרים המה מפיחים בעולם אשר לא הי' ולא נברא ואני תפילה שד' יאיר עיני בדבר הלכה בעזה"י. ראיתי במכתבו ששאל את הדבר מפי הגאון הגדול. מלעמבערג נ"י והשיב וז"ל לא מועיל מכירת העבירות כי זה נהנה וזה מתחייב לא אמרי' ושמעתי בטעם של דברים מפי זקני הרב ז"ל דאפי' הוא אכל ולא נהנה פטור מכש"כ כשזה לא נהנה וה"ה בכאן עכ"ל דברי הגאון בשם זקנו דפח"ח לעצמם אבל לתכלית המבוקש לא נגלה טעמו אולי יש קנין לכנוס תחתיו לעונש כמו הגורם תקנה לחבירו שנכנס תחתיו לעונש עיין רש"י פ' מטות על פסוק ונשא את עונה וז"ל הוא מכנים תחתיה למדנו מכאן שהגורם תקלה לחבירו הוא נכנס תחתיו לכל העונשין עכ"ל והגם דיש לחלק דכאן שכבר נולד העבירה לא יוכל להעמיד איש אחר תחתיו לקבל עונשו שכבר מונחת העבירה על איש העובר ואי אפשר להפטר ממנה אבל מי שגורם תקלה לחבירו אז הגורם נכנס מיד תחתיו לכל העונש אשר ראוי לבוא להעובר חל מיד על הגורם התקלה כמו שאמרו חכז"ל בשבת דף נ"ד פרתו של ראב"ע יצאה וכו' על שלא מיחה בה נקרא על שמו כי מי שלא מוחה נתפס וכתב רש"י שם וז"ל נענש על העבירות שבידו עכ"ל יעו"ש אבל אם כבר חל חיוב עונש על האיש העובר לא משכחת שיבוא איש אחר תחתיו לקבל עונשו ואשמה הנפש ההוא דווקא אשר חטאה לד' דלא מצינו שטובי' חטא וזנגיד מנגיד בכל זאת אולי בדרך מקח וממכר יוכל איש להעמיד אחר תחתיו אשר ענש יענש בעדו כופר נפש איש עשרו שקנה איש עבד לו בדין וצע"ג. אמנם נ"ל דאי אפשר להעמיד אחר תחתיו לקבל העונש דחכז"ל אמרו בשבת דף נ"ה ע"א אמר רב אמי אין מיתה בלא חטא ואין יסורין בלא עון אין מיתה בלא חטא דכתוב הנפש החוטאת היא תמות בן לא ישא בעון האב ואב לא ישא בעון הבן צדקת הצדיק עליו תהי' ורשעת הרשע עליו תהי' אין יסורין בלא עון דכתיב ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם יעו"ש בתוס' ד"ה ש"מ דאין יסורין בלא עון לא איתותב יעו"ש הרי מבואר דאי אפשר שיבוא על איש יסורין בלא עון כי יחזקאל רמז רשעת הרשע עליו תהי' כשם שאי אפשר שאדם ימכר זכיותיו אשר ראוי לו בעוה"ב דכתיב צדקת הצדיק עליו תהי' כך אי אפשר שיבוא רשעת רשע על איש אחר כי רשעת הרשע עליו תהי' ולא יועיל הון ביום עברה

ואין משלחת במלחמה לשלוח עבדו או שכירו תחתיו אפי' אח לא פדה יפדה איש ואין מגין בפני פרעניות אלא מצות ומעשים טובים המה ילכו לפניו לזכות בדין. וגם דנודע דהעבירה היא פועלת כתמים בנפש אשר על כן כתיב עונה בה עיין בהגהת מיימוניות הל' תשובה בשם רמב"ן בשער הגמול ועיין ברמב"ן בתורה בהבנת כרת ואיך יהי' פועל מכירה הלא נחתם עונה בה עד שבא תמרוקה כפי ראות עין עליון היושב על מדין ואיך יהי' נידון נפש חבירו אם נשמתו זכה שוב אין מקום לדונה ואיך תהי' נשמת החוטא חפשי אי נקי הלא עונה בה הלא אין לבוא לפני המלך בלבוש שק תועבות ועבירות אשר לקחו את רדודי'. ולא יפלא א"כ איך אמרי בקדושין ד' ל"א שבן על אביו ואמר הרני כפרת משכבו והובא בש"ע יו"ד סי' ר"מ סעיף ט' ופי' רש"י שם וז"ל יבא עלי כל דבר רע הראוי לבא על נפשו עכ"ל וקשה איך יוכל הבן או התלמיד לקבל הרע אשר ראוי לבוא על נפש המת בעבור חטאיו ועונותיו אשר עשה בעוה"ז הלא עונה בה בהנפש ואיך יכנס אחר תחתיו. נלע"ד דשאני התם דהוא סוג כבוד דהבן או התלמיד מכבדין אותו אחר מותו כי המה מזכירין שחפצים לקבל מעונשו כדי להקל מעליו עונשו לו יהי' שלא יועיל קבלתם להקל מעליו עונשו עכ"פ כבוד עושין לו הבן והתלמיד במאמרם שיחפצו להקל עולו זה עונשו בעוה"ב ודוק ועוד דשאני תפילה דמהני שהקב"ה יכפר ולא ישחית כמו דהוכיח תוס' בסוטה דף י' ע"ב הגם דאבא לא מזכה ברא אעפ"כ העלה דוד לאבשלום מז' מדורי גהינם בכח תפילה וה"ה דהתלמיד והבן יכולין להציל בתפילה לפני הקב"ה כי הם חלק ממנו דגם תלמיד נקרא בן כנודע וכמו דספרו חכז"ל במעשה דר"ע דלמד קדיש לבן הרשע עי"כ נפטר מיסורי' קשים כנודע וכן דאמרו בחגיגה דף ט"ו דר"י אמר אי נקטיה בידי מאן מרמי ליה מנאי וכשמת ר"י פסק קוטריה מקבר דאחר ופתח הספדן שומר הפתח לא עמד לפניך רבינו ופי' רש"י שומר הגהינם לא עמד לפני ר"י שהציל את אחר יעו"ש הרי שר"י הציל אחר מגהינם הגם שהי' רק תלמיד עיין רש"י שם היטב וצריך לומר תפילת רבו מהני כמו תפילת דוד על בנו כך הציל ר"י את אחר מגהינם ודוק. וראי' לדבר שאדם לא יוכל למכור עבירה שעשה ממדרש רבה שיר השירים על פסוק אם יתן איש כל הון ביתו באהבה וז"ל אם פותחין הן כל אומות עולם את כל תסבריות שלהם ונותנים ממונם בדבר אחד מן התורה אינו מתכפר בידם לעולם ד"א אם פותחין אומות עולם כל תסבריות שלהן בדבר אחד מן התורה ונותנים כל ממונם בדמיו של ר"ע וחביריו אין מתכפרת להם לעולם עכ"ל הרי שדייקו אם האומות יתנו כל ממונם לא נתכפר להם העון אשר עשו ואטו לא ימצא ישראל משומד או נכרי אחד אשר יקח מהם העבירות אשר עשו אלא פשוט הנפש החוטאת היא תמות ויקר פדיון

נפשם וחדל לעולם אח לא פדה יפדה איש ודוק. ועוד ראי' עיין ילקוט זאת הברכה על פסוק יחי ראובן וז"ל חכמים אומרים לעולם אין מחליפין לא זכות בחובה ולא חובה בזכות אלא נותנין מתן שכר על המצות ועונשין על העבירות ומה תלמוד יחי ראובן ואל ימות שעשה ראובן תשובה עכ"ל הרי דלא מהני רק תשובה שהעון עצמו נתהפך לזכות אבל אם העון קיים אז עונותיו על עצמותיו כי לא יועל הון ביום עברה והלא דרשו חכז"ל בספרי הובא בילקוט פ' הנ"ל על פסוק אף חובב עמים כל קדושיו בידך וז"ל אלו פרנסי ישראל שעומדים על ישראל ונותנים נפשם עליהם במשה מה הוא אומר ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא ובדוד הוא אומר הנה אנכי חטאתי ואלה הצאן מה עשו תהי נא ידך בי עכ"ל הרי שמסרו נפשם על ישראל מלבד גופם אלא ביקש משה שימח מספר החיים ועם צדיקים לא יכתב והקב"ה השיבו מי אשר חטא לי אמחנו מספרי שלא אחליף טוב ברע הנפש החוטאת היא תמות ואי הי' מהני מכירת עון הי' משה לוקח עונות מישראל אלא פשיטא דלא מהני מכירת עון ופשע שלא יהי' החוטא בג"ע ואי נקי בגהינם כחכז"ל במחטיא רבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה שלא יהי' הוא בג"ע ותלמידו בגהינם וק"ו בנידון זה והבן. ועלה בדעתי אם אפשר למכור חטאים ועונות א"כ למה נתן דניאל עצה לנבוכדנצר עיין דניאל ק' ד' "וחטיך בצדקה פרק ועויתך במחן ענין הן תהוה ארכא לשלותך" וקשה למה לא נתן לו עצה למכור חטאיו ועונותיו דהא גוי יכול למכור לגוי ואפי' שליח לדבר עבירה יש בגוי לגוי עיין מדרש רבה בראשית פ' ל"ד ר"ח אומר ע"י שליח ועיין במתנות כהונה שם וא"כ ימכור נבוכדנצר עונותיו אלא דאי אפשר למכור עבירות וחטאים דאין זה דבר הנקנה מיד ליד. אך יש להשיב הלא אפי' על עצה שנתן ליתן צדקה לאחר העונש מעליו נענש דניאל והורד מגדולתו או שהופל לגוב אריות כחכז"ל בילקוט סי' א' ס"ג וז"ל אמר ר"י אמר רב מפני מה נענש דניאל מפני שהשיא עצה לנבוכדנצר הרשע שנאמר מלכי ישפר עליך וכו' ומנ"ל דאיענש דכתיב ותקרא אסתר להתך אמר רב התך זה דניאל הניחא למ"ד שחתכוהו מגדולתו אלא למ"ד דברי מלכות נחתכין על פיו מאי איכא למימר שהשלכוהו לגוב אריות עכ"ל ועיין תוס' בב"ב דף ד' שנהרג דניאל מהמן וא"כ אם חטא בעצה הזאת ליתן צדקה מכ"ש שלא רצה דניאל ליתן לו עצה שיופטר מעונש ודוק. ולכאורה עלה בדעתי דיוכל אדם לכנוס תחת חבירו לעונשין דרבקה אומרת ליעקב "עלי קללתך בני" א"כ יעקב חטא ורבקה תקבל הקללה חלילה וה"ה שלאחר החטא יוכל חבירו לכנוס תחתיו רק באונקלוס כתב שם וז"ל ואמרת ליה אמה עלי אתאמר בנבואה דלא ייתין לוטיא עליך ברי עכ"ל הרי שהרגיש שאין הפי' שהיא תכנס תחתיו לקללה רק שנגלה לה בנבואה שלא יבוא עליו

קללה ודוק וכן במדרש רבה הסיבו פי' בו שכתבו וז"ל ותאמר לו אמו עלי קללתך בני ראבה"כ אמר אדם שחטא לא אמו נתקללה שנאמר ארורה אדמה בעבורך אף אתה עלי קללתך בני עכ"ל הרי שאמרו הפי' דשאני אם שהיא הסיבה הגורמת אם הבן לא טוב הוא שבחטא יחמתנו אמו כמו שנתקללה אדמה בחטא אדם כך היא תקבל הקללה בעבורו אבל אדם דעלמא אי אפשר לכנוס תחתיו לקבל עונשו ודוק. גם נראה לי ראי' דאי אפשר למכור עבירות וחטאים ממה דאמרי' ברבה בפ' אחרי על פסוק בזאת יבוא אהרן וז"ל זש"ה כי בתחבולות תעשה לך מלחמה ר"נ ור"א בשם ר"ס אמר אם עשית חבילות של עבירות עשה כנגדן חבילות של מצות עינים רמות והי' לטוטפות בין עיניך לשון שקר ולמדתם אותם את בניכם ידים שופכות דם נקי וקשרתם לאות על ידיך לב חורש מחשבות און והי' הדברים האלה רגלים ממהרות לרוץ לרע הוי רץ אחר מילה שהוא בין ברכים יפיח כזבים עד חמס ואתם עדים נאום ד' משלח מדנים בין האחים בקש שלום ורדפהו עכ"ל כמה קשה לעשות חבילות מצות האלה ולא נתנו תחבולה אחת למכור חבילות העבירות בעד רצוי כסף ולאמור על חטאים וכו' על חטאים וכו' ועל חטאים וכו' הכי יש תחבולה יותר מזה אלא פשיטא זה התחבולה שקר ותרמית נתהפך לו לרועץ שהוסף חטא ופשע דכתיב "ואהבת לרעך כמוך" רבה בראשית פ' כ"ד וז"ל ר"ע אומר ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה שלא תאמר הואיל ונתבזיתי יתבזה חבירי עמי הואיל ונתקללתי יתקלל חבירי עמי אמר ר"ת אם עשית כן דע לפני מי אתה מבזה בדמות אלקים עשה אותו עכ"ל הרי שאם מבקש שיתקלל ויתבזה חבירו עמו הוא מבזה דמות אלקים ומכ"ש העושה זאת הוא נתקלקל ונתלכלך בעבירות יתקלקל ויתבזה חבירו אשר עליו צלם אלקים שלא חטא ולא פשע יתקלקל ויתבזה תחתיו הוא עון פלילי אשר לא יוכל להתכפר ואיך יהיה זה תחבולה להפטר מחבילות חטאיו ועונותיו על כן אמרו התחבולה הוא לעשות מצות כנגד העבירות בזה שב ורפא לו. עוד נ"ל ראי' מן דברי רבה קהלת על פסוק מעוות לא יוכל לתקון שכתבו וז"ל יש מן הרשעים שהי' חברים זה לזה בעולם א' מהן הקדים ועשה תשובה בחייו קודם מיתתו וא' לא עשה תשובה קודם מיתתו זכה זה שעשה בחייו ועמד בצד חבורה של צדיקים וזה עומד בצד חבורה של רשעים והוא רואה את חבירו ואומר שמא משא פנים יש בעוה"ז אוי לאותו האיש הוא וזה היינו בעולם יחד שהיינו כאחד וגנבנו כאחד וגזלנו כאחד ועשינו כל מעשים רעים שבעולם כא' מפני מה זה בצד חבורה של צדיקים ואותו איש בצד חבורה של רשעים ואומר לו שוטה שבעולם מוטל היית לאחר מיתתך ימים ושלשה ולארון לא הכניסוך ובחבלים גדרוך לקבר תחתיך יוצע רמה ומכסך תולעה וראה חברך בנוולך ונשבע לשוב

מדרך רשעתו ועשה תשובה כצדיק וגרמה לו תשובתו ליטול לכאן חיים וכבוד וחלק עם צדיקים עכ"ל וקשה מה תמה הרשע על שחבירו עומד בעדת צדיקים דלמא מכר עונותיו ופשעיו לאיש אחד אשר נכנס תחתיו על עונשו אלא פשיטא דזה אי אפשר ודוק. עד עתה דברתי אם יוכל איש למכור עבירה ידוע או עבירות הרבה אם מפרט בפירוש עבירה זאת עברתי ופשע זה פשעתי ועון זה עשיתי אי מהני בו מכירה אשר בררתי בעזה"י דאין בכח איש למכור עונו לחבירו. אך אי אפי' יהיה הדין דמהני מכירה על חטא ופשע שיכניס אחר תחתיו לעונש היינו על עבירה ידועה אבל בנידון דידן שמכר לו כל העבירות מעודו עד היום הזה ואמר על חטאים וכו' ועל חטאים וכו' כאשר מסודרים בסידור ולא פרט גופי העבירות אשר עשה אז מכר לו דבר שאין לו קצבה עיין בח"מ סי' ס' סעיף ב' דגם הלוקח אינו סומך דעתו לקנות דבר שאין לו קצבה ואף שבעה"ת סובר אם מוכר מה שעלה מצודתו מהני הגם שלא ראה מה נלכד במצודה יען דכבר הוא מוגבל בעצמו רק שנעלם ממנו הקציבות (והובא בתומים שם) שאני בעונש עבירות הגם שכבר קצובים עבירותיו אשר עשה מעודו עד היום הזה נכתבים בספר זכרון לפני ד' בשמים בכל זאת עונשם אינם קצובים דעומק הדין לא יוכל אדם לדעת בעולם הזה לפעמים בעבירה אחת הכריע כל בני עירו לחוב עיין רמב"ם הלכות תשובה שהוא השלים הרוב לחייב יעו"ש ולפעמים היה מחטיא רבים בעבירתו אשר נחשבים לו כי הוא החטיא אותם ואם בעל אשת איש והיתה אשת כהן אסר כל הבעילות על בעלה אף שהיא היתה אנוסה ואולי אכל נבילות וטריפות ביוכ"פ שנתנבלה מערב יוכ"פ וחל בכולל ואולי גזל וחמס עניים ויתומים ואלמנות ונפש הוא עשק וכדומה עד אין מספר מי ישער הפארות אשר יגדלו עוד סעיפיהם יום יום עד אין די (ועיין חכז"ל ז' דברים מכוסים מן האדם עומק הדין אחד מהם ועיין רמב"ם הל' תשובה פ"ג הל' ב' וז"ל ואין שוקלין אלא בדעת של אל דיעות והוא היודע איך עורכים הזכיות נגד העונות עכ"ל) ואפי' להחולקים על רמב"ם שם שיוכל להשעבד בדבר שאינו קצוב היינו שיהיה להם קצבה אח"כ אבל בעבירות מי יוכל לשער קצבתם גם הבורא וירא און ולא יתבונן לא יקצוב העונש עד שיצמיח החטא אשר נפעל ממעשיו יום יום בכל עת ובכל שעה וכי תימא שמכר לו רק עד היום הזה זה אינו דהא מכר לו הפעולות העבירות שעשה ולקבל העונש אשר יבוא עליו לעוה"ב ואם בא על אשת איש והוליד ממזר ואין קץ אפי' עד דור עשירי וא"כ אין לו קצבה אז ולכ"ע אין שיעבוד לדבר שאין לו קצבה לעולם והבן זה בקיצור. ולא עוד עיין ח"מ סי' ר"ט סעיף ב' במוכר דבר שאינו מסוים אשר הלוקח אינו יודע והמוכר יודע אז הלוקח אינו סומך דעתו ולא דמי למשחק בקובי' דשם שניהם אינם יודעים זה כמו זה אבל אם

אחד יודע והשני אינו יודע לא הוה קנין יעו"ש בסמ"ע ס"ק ב' והש"ך מוסיף אפי' המוכר ג"כ אינו יודע עכ"פ הלוקח טועה באומד הדעת לכ"ע אינו קונה ועיין בנתיבות שם וא"כ במי שאומר על חטאים ועל החטאים שהוא לשון נוסחת הוידוי ועיין במג"א הל' יוכ"פ שלכן לא נקרא חצוף מאן דמפרסם חטאיו דכולם אומרים נוסח שוה ולא יודע מי שחטא באמת יעו"ש וא"כ זה המוכר שלא פירש עבירותיו ופשעיו ויש עבירות חמורות מאוד ויש עבירות קלות ומי יודע איזה עבר המוכר ואיזה לא עבר ולא דמי אפי' למ"ש הרמ"א בשנים שהחליפו כל אשר להם דכאן זה מוכר לו חבילות חבילות עבירות בלי די עבירות עבירות שונות רע לשמים בלבד ורע לשמים ולבריות ועבירות שאין להם פירות כחכז"ל עבירה עקרה אין לה פירות וגם עבירות שיש להם פירות ופירי פירות בביאה אחת בעל אשת איש וחמותו והיא נדה ונתעברה ממזר או חילל שבת ויוכ"פ והדליק גדישו של חבירו וגרם חילל שבת ויוכ"פ לרבים וכדומה ר"ל ניר רשעים לחטאת אשר יאכל פרי בגדיו וכדומה אפשר למאות ואלפים חטאים ופשעים והכל לקח בעד עשרה זהובים ולכ"ע לא מהני ועיין בסימן קע"ו ועיין סי' רמ"א וסי' ר"ז ודוק (ועיין משנה בב"ב פ"י שלא על אמנותו הלוהו ועיין בתויו"ט שם). ואוסיף אטו בשופטני עסקינן שבעבור עשרה כסף ימכור נשמתו וגופו לסבול עונשו באשתו ובניו וקרוביו שיש עבירות אשר ישלמו עונשם בעוה"ז עיין רמב"ם פ"ו מהל' תשובה הל' א' דבר פלא וגם יאבד נשמתו בעוה"ב או לדראון עולם עיין רמב"ם שם פ"ז בעבור עשרה כסף בשלומא אם החליפו זה יקבל עבירותיו וזה יקבל עבירותיו הוה כמו החליפו כל אשר נמצא בביתם אבל ליקח כלוב מלא עבירות בעד עשרה זהב איזה שוטה יעשה זאת מסתמא היה משחק עמו אולי עובדא המסופר בשם מהרש"א היה על עבירה אחת ידועה ואולי בת"כ ובקנין אבל למכור כל עונותיו ופשעיו בכולל קלים וחמורים עדרים עדרים אנן סהדי דלא גמר לשעבד נפשו (ועיין במעשר שני פ"א משנה ה' ו' ובקידושין דף מ"ז דלאו עכברי גנב אלא חורי גנב) הכי כח אבנים כחו ליטול פי שנים בגהינם עונות עצמו ועונות חבירו בלי לידע סך מסוים אין זה אלא היתול ושחוק ובפרט אם לא תקע כפו ודוק. עד כה דברתי לגלות דעתי שאין בזה קנין ומקח כפי אשר היה בעזה"י כח ידי לברר וגם יש לי עוד כמה הערות שאין חל קנין כלל בכעין זה רק מה בצע להאריך עוד אבל על גוף הדבר ידוה כל הדווים הישמע כזאת בישראל מדוע המוכר לא נעשה בעל תשובה לפני ד' כמשל מחכז"ל מי שיוכל לברוח מבית אסורים ולא ברח דמו בראשו למה ביקש מפלט לו להביא חטאיו ופשעיו ואשמיו על ראש דל עני ואביון אשר עניות מעביר אותו על דעת קונו שאין פחד אלקים לנגד עיניו שיקבל עבירות ועונשים בעבור בצע כסף הכי העני

הוא "השעיר" אשר ישא עליו כל עונות "העשיר" הלא מרחם אחד יצאו אב אחד ואל אחד לכולם מדוע בגד בעני ואביון היוסלח לו להעשיר עון זה מלבד שעובר על לפני עור אשר הכשיל העני עוד זאת הלא הוא מהמחטיא להעני בממכרו ונכנס תחתיו לעונשו א"כ כל העבירות עליו חזרו העני האמין שיש לעשיר חזקת כשרות ואין לו עבירות אבל עכשיו שמחזיק העשיר במקחו נגלה שלב יודע מרת נפשו כי רבו עונותיו אם כן אפוא הוא המחטיא לחבירו ונכנס תחתיו ואין קץ לאשמיו כי מידי עני ישוב להעשיר אשמיו בראשו ועוד זאת יגדל אשמו כי יש בו חשש מינות ר"ל כי כן היה מלפנים אמונות גוים שבעל עבירה מכר עונותיו לשלוחי קדושיהם בעד כסף וזהב אשר נתן להם אבל בעם ד' ישראל לא נשמע רק תשובה תפילה וצדקה שערי דמעות כי לא נשלבות והלא אחר ששמע אחורי בהמ"ק שובו בנים שובבים חוץ מאחר למה לא מכר עונותיו בעד כסף ולא היה צריך לו תשובה רק הוא הדבר אחר לא היה מחטיא אחרים דאמר לר"מ חזור לאחורך עד כאן תחום שבת עיין בגמרא ואם היה מוכר חטאיו ועונותיו היה מוסף פשע להיות מחטיא רבים וגם עונותיו הישנים היו נשארים על עצמותיו א"כ האיש העשיר צריך כפרה גדולה על כי נבלה עשה בישראל וגלל חרפה לכל עדתו בפרט. וגם להעני אשר מעל מעל בד' לילך בשרירות לבו וביד רמה פשע ומרד בד' להיות בבור מות ר"ל ליטול פי שנים בגהינם על עונותיו ועל זדונות חבירו לאמור הכוני פצעוני כפלים אני שואל הנשמע כזאת מפי בן אמונה הלא ארזי לבנון התנאים בכו אם זכרו אחריתם שלא ידעו באיזה דרך מוליכים אותם ומכ"ש שיקח איש חטאים ופשעים בעד בצע כסף הלא נזיר צריך קרבן על שציער עצמו מן היין אמרו חז"ל אומר הקב"ה לא די לך במה שאסרתיו לך היש עזות גדול מזה לא די לו במה שרובץ עליו עונשיו על עונותיו ופשעיו מלא לבו לאמור לחבירו אנכי ערבנו מידי תבקשנו פשעי ואשמי חבירי מות אני תחתיך כל דבר הקשה יבואון עלי על גופי ונשמתי כי לא ידע שאדם דין אם ידוקדק לא יצדק לפניו כל חי (עיין במדרש על פסוק מה נאמר ומה נדבר ומה נצטדק אלקים מצא עון עבדיך מוצה הדין) ומאין יהיה לו ליתן לאלקים עוד כופר נפש חבירו הכי לא אמון בו בהעני או הכי נבער מדעת הוא אין זה נכלל בדברי חכז"ל חוצפא כלפי שמיא מהני חלילה חלילה כי מי הקשה אליו ויושלם טוב היה לו לאמור חנוני רעי מלפשע בעבור פת לחם הנשמע לעשות כזאת אפי' בעד אלפי אלפים דינרי זהב. סוף דבר הכל נשמע אני אדין שניהם לכף זכות אולי היה נכנס היין בהם והיו שכורים אשר נחשבו כשוטים אשר אין להם לב להכיר את רבונם וחטאו בלא לב שגו בלא דעת פשעו בלא רצון אך גם נפש בלא דעת לא טוב ואלקים אנה לידם להיות כבעל תלם עם בעל חריץ על כן

שניהם צריכין כפרה להתוודות את החטאתם על חטא שחטאנו בבלי דעת ביום תענית וטות יבקשו מחילה ברבים בס"ת וד' יסלח להם כי הכל בשגגה הכסף יחלק לעניים והעני החוטא לא יהנה ממנו ח"ו וראוי' שיקבלו שניהם אותו היום ליום תשובה לקיים וחטאתי נגדו תמיד להיות לאות להם לדעת שלא יועיל הון ביום עברה רק תשובה תציל ממות והוא רחום יכפר עון כן נ"ל בעזה"י. וידע כי מצינו שקיבל שלמה קללת אביו שקלל את יואב הוא דבר אחר שלא יענש שתי רשעיות וכן מה שמצינו תנאים שקבלו עליהם צרות כל ישראל ענין אחר הוא וגם מה שנמצא בס' חסידים [סי' תמ"ה] שקבל אחד להיות חולה תחתיו הוא ענייני פתחון פה לשטן ר"ל וענין פוקד עון אבות על בנים ויחזקאל אמר נפש החוטאת היא תמות עיין מדרש וכן ענין מכוחכם שחדו בעדי באיוב הכל מחשבה אחרת ועיין מדרש ילקוט חביבים ישראל ונתתי מצרים כפרך הוא ג"כ ענין אחר כמובן ועיין ילקוט משלי יד ליד לא ינקה וענין ערבות בודאי ענין אחר. דברי הכותב לכבוד שמים:

סימן כא

רב שלום ורב ברכה ליושב על מדין העוסק בהליכות עולם ה"ה המה"ג בתורה הרב ר' יצחק הלוי איש האראוויץ נ"י אב"ד דק"ק ראדי מישלע. אחד"ש אודיעהו כי קבלתי כמה שאלות ממנו בקוצר אמרים אבל אני חלוש ומוטרד גדול ולא אוכל למלאות משאלות לבו ורק על אשר הפציר בי בענין חזקות אגלה דעתי בו וד' יאיר עיני בתורתו אמן. שאלה ראובן שהשיג גבול שמעון בחזקת אוראנדע שהחזיק שמעון מאז ובא ראובן והוסיף בשכירות האוראנדע להאדון והסיג גבולו אם ההפסד של נתינת הוספה על ראובן מדין מוסר ויעיין בשו"ת נאות דשא שהאריך מאוד ובשו"ת חת"ס לא כ"כ בהרבה ענינים וכעת שכיחא טובא הנך אינשי דלא מעלי ומסיגים גבול אחרים שמוסיפין על השכירות עכ"ל. תשובה הקשה לשאול ממני כי כמעט א"א לידע דבר ברור כי יסודתן פורחת באויר כאשר כתב בשו"ת פרח מטה אהרן כמה גדולים מקילין וכמה גדולים מחמירין כמה סוברים דיש להם דין קרקע ויש סוברים דין מטלטלין וכמה סוברים שהוא רק איסור חרם ואם עבר מה שעשה עשה שקנה הדבר באיסור ויוכל להעלות דמי שכירות לבעל החזקה ויש מחמירין שצריך להחזיר לו מה שנהנה דהוא גזל ביד המשיג הגבול שורש התקנה נבנה על עני המהפך בחררה והיא גופא בסבך החקירות עיין שו"ת מהרש"ל סי' ל"ו והשגות גדולות אשר השיג עליו הגאון שארית יוסף גופי החזקות יצאו מהספרדים ולהם יש תקנות ראשונות ותקנות אחרונות כמובא בספרים ואין לפנינו לראות שורש התקנות על מה אדני' הוטבעו וגם מי יודע אם נתקבלו מאבותינו במדינתינו ועל איזה כח

נתקבלו לנו בכל פעם שבא לפני לעשות משפט על חזקות נסתמרו שערות בשרי כי כמה וכמה עשו מזה מכס העומד מאליו לשכור בדמים יקרים מן הגוי בפעם ראשון ואח"כ יעשו בו מסחר שלא יוכל עני להחיות נפשו עד שישלם לעשיר ואמרתי רק לדון שגאון אדמ"ו ז"ל בעל חת"ס שמקיל אינו חולק על גאוני הספרדים. טרם אדבר אקדים הנ"ל בשורש פלוגתא של אבות הפוסקים אי אותן חזקות יש להם דין קרקע או דין מטלטלין אי יש להם דין קרקע ונולד ספק זכות החזקה למי הוא ספק הודאה או ספק מכירה או ספק ירושה אז הוה הדין עם בעל החזקה מקדמת דנא אבל אי דין מטלטלין להם אז הוה הדין עם האיש המחזיק בחזקה עכשיו ובדרכי נועם סי' י"א הביא דמהריב"ל האריך בהנ"ל ופסק דמספק לא מוציאין מן המוחזק בו עכשיו ואפי' אי יש ג"כ איסור חרם על החזקות וספק חרם לחומרא מ"מ יש להקל וחידש סברה מתוקה וז"ל ואף אם בהסכמות החזקות אפשר שהטילו חרם וקיי"ל דספק חרם להחמיר מ"מ כתב שיש להקל כי לא נתחייב מחמת החרם אלא לקיים מה שהוא מחויב מן הדין ואין החרם חל אלא על מה שהוא מחויב מן הדין וכיון שמחמת הדין זכה ראובן בהחזקה משום דהוה פלוגתא דרבוותא ומסתפקי אם הן כקרקע לכל מילי או לאו כלומר דמחמת זה זכה ראובן דאין ספק מוציא מידי ודאי א"כ גם מחמת החרם אינו חייב לצאת מהחזקה כלומר דהחרם הוא שלא להחזיק במה שאינו שלו ודאי אבל בספק החזקה אין כאן החרם אין כאן עכ"ל בשם מהריב"ל וא"כ בנידון שיש שני כיתות עדים המכחישים זא"ז ויש ספק גדול אם עזב החזקה או לא אבל בכל אופן היושב בו נכנס בהיתר מספק אין אנו יכולין להוציאו הן מן המכס או בית או רחים או בית משקאות אשר שכר בלי שהתובע יביא ראיה ודוק. אמנם ראיתו במהרי"ט ח"מ סי' ל' שהביא דברי המהריב"ל אשר רצה לומר אם החזקות דין מטלטלין להם אוקמי בספק בחזקת היושב בתוכה ומהרי"ט השיג עליו בהשגות רבות וגדולות וכאשר בינותי עליהם נ"ל לחקור על ראיותיו ואסדר הדברים על האותיות בעזה"י. (א) הנה ראשית השיג בסברה דמה איכפת שהחזקות דין מטלטלין להם כל הטעם דפסקי' במטלטלין אין מוציאין מיד המוחזק הוה הטעם דיש כנגד חזקת מרא קמא חזקה כל שתחת יד אדם הוא שלו דמאליהן לא באו ביד המוחזק בהם והאי חזקה מפיק מחזקת מרא קמא וקרקע אשר לעולם עומדת ואפשר לו ליכנס בתוכה בלי הקנאה ונשאר חזקת מרא קמא ובעבור כן הגם שעבדים הוקשו לקרקעות אעפ"כ יש בהן חזקה לאלתר ויש מטלטלין כגון דברים עשוין להשאיל ולהשכיר או כלים ביד אומן אוקמי' בחזקת מרא קמא יען דאין לומר אצל כלים עשוין להשאיל או אצל אומן חזקה מה שתחת ידם הוא שלהם ונשאר חזקת מרא קמא וא"כ בחזקות אוקמי' בחזקת מרא

קמא וסיים וז"ל והכי נמי אפי' תימא חזקה זו כדין מטלטלין דיינוהו לה כיון שידוע שהיתה של ראובן מפקעי' לי' משמעון שנכנס לתוכה עד שיברר זכותו דהא איכא עדים וראי' עכ"ל. ולע"ד יש לחקור להצדיק דברי מהריב"ל בעזה"י (וספר מהריב"ל אינו בידי לעיין באותיות מחכימות) ואבאר דבר דלאדם יש בחפצו ב' דברים (א) קנין העצם שהוא שלו ממש (ב) הוא הנאת תשמיש אשר נהנה מהחפץ ואפי' הגזלן אשר השימוש לו בכל זאת נשאר החפץ לו להנגזל כחכז"ל שניהם אינן יכולין להקדישו זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו ואפי' אם א' יעזוב ביתו או חפציו וילך בעולם הכי יוכל איש לזכות בהם בודאי לא אפי' אם יאמר א' אי אפשי בנכסי לא מהני עד שיפקירם הפקר גמור בכל חקותיו ומשפטיו עיין ערוכין. אמנם זכות חזקות בא בשימש ששכר את החנות או הבית לפירות היינו להשתמש בו להנות ממנו או להרויח בו במשא ומתן וכדומה אבל מעולם לא קנה העצם להיות שלו ממש דהא אם יעזוב המקום ויניח אותו בלי להשתמש בו מותר לאחר לשכור ולהנות בו הגם שלא הפקיר אעפ"כ ממילא פקוע זכותו לגמרי לעולם וכן אם הגוי יגרש אותו בעכ"ח ולא יבוא בתוכו ישראל ג' שנים או עשר שנים מדינה ומדינה כפי תקנתם נפקע זכותו בכדי א"כ נגלה מעיקרא לא הי' קנין בעצם הבית או החנות דקנין עצם לא נפקע בו להפקר או לייאש או ע"י זמן אשר יעבור עליו הרי ההבדל גדול בין זכות בעצם השווי' ובין בזכות חזקה. ומעתה אני אומר בכל הנך ראי' שהביא מהרי"ט בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר או בכלים ביד אומן שם הי' לבעלים ראשונים קנין עצם הדבר שאותן כלים היו שלהם ממש שנגבל בשם קנין שלו ממש ואוקמי' אותו בחזקת מרא קמא כיון דמה שנמצאו עכשיו ביד אחר ליכא חזקה כל מה שתחת אדם הוא שלו דהא עשוין להשאיל ולהשכיר או לתקן ולבעלים הי' חזקת מרא קמא שהי' שלהם ממש ועדיף חזקת מרא קמא על שם שלו כי התפיסה של כלים הוה חזקה על רשות שימוש בתורת שאלה או שכורה או לנסות אם הכלי טוב בפעולתו אבל בחזקות אשר לא הי' מעולם לראשון קנין שלו רק חזקת שימוש הי' לו ועכשיו מצינו אחר שמשמש בו אשר טוען שנפסק זכות הראשון לשמש בו והוא משמש בהיתר ועכ"פ עין בעין נראה שמשמש בו מהכ"ת לומר שמשמש באיסור נימא ג"כ כל מה שתחת יד האדם הוא שלו היינו כח השימוש דאין לראשון עוד כח שימוש והבן זה. ואוסיף נופך לחלק בשלומא בכלים העשוין להשאיל ולהשכיר או כלים ביד אומן דהוה לבעלים ראשונים קנין שלו היינו קנין שווי' על עצם הכלי והחפץ וא"א לבוא ברשות אחר חוץ אם הבעלים הקנו אותו להזוכה בהם בתורת מקח או מתנה א"כ אמרי' אייתי ראי' דבעלים ראשונים הקנו אותם הכלים וכל זמן שאין ראי' אוקמי' אחזקה שלא נעשה

דיבור הקנאה מהם וממילא נשאר הכלי שלהם אבל בחזקה אם עקר דירתו וחישב לעזוב המקום נפקע החזקה בלי פעולה או דבר ועין בעין נראה דעקר דירתו ועזב מקומו רק יש ספק אי הי' דעתו לחזור למקומו או פן בשעה שעקר דירתו משם עזב אותו מקום לגמרי ואז ממילא נעקר זכות חזקתו א"כ העקירה משם הי' בודאי א"כ עליו להביא ראי' דלא הי' עקירה גמורה דהמשתמש בו טוען שהי' עקירה גמורה אבל בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר או כלים ביד אומן לא ראינו שום דבר אשר יעורר שנעשה גם דיבור ופעולה להקנות לו הכלי כי מה שנראה הכלי ביד אחר הוא משום דדרכו להשאיל או להשכיר או ליתן ביד אומן לתקנו ואין התפיסה מורה ספק השתנות רשות וההבדל עמוק וברור בעזה"י. (ב) עוד יצא לחלוק על מהריב"ל דמי שיש לו חזקת מרא קמא נקרא מוחזק נגד השני וראי' מגמ' מדאמרי' בפ' השואל המחליף פרה בחמור וילדה ולא נודע אם מקודם ילדה יחלוקו דאוקמי' בסימטא ופריך אוקמי' בחזקת מרא קמא ומשני ר"מ סומכס היא אלמא לרבנן מרא קמא הוא המוחזק אפי' במטלטלין ואידך המע"ה וסיים דבריו וז"ל ונהי דאי הוה ברשות לוקח הוה מוקמי' ברשותו משום דמטלטלין בני תפיסה נינהו אבל מידי דלאו בר תפיסה כגון יורד לחזקת חבירו אי נמי דעשוי להכנס בתורת שכירות הו"ל כדברים העשוין להשכיר ולהשאיל וכל היכא דקיימו ברשות מרא קמא קיימא עכ"ל. ולדעתי יש להשיב דשם הי' למרא קמא חזקת ממון ממש הגם דלא הי' לו מעיקרא ולד אבל עכ"פ הי' לו עובר אשר כבר הוכר ועיון בח"מ סי' ר"ט אם יכול למכור עובר כמו פירות שחנטו ועיין בנתיבות שם דבר נפלא בתורת ולד לא יכול למכור אבל בתורת בשר כמו טחול וכבד בודאי יוכל למכור דפח"ח עכ"פ חזקת ממון ממש הי' למרא קמא בעובר הנ"ל ועכשיו נולד הספק אי ילדה אחר המכר או קודם המכר א"כ אוקמי' העובר בחזקת מרא קמא שהי' שלו ממש וגם עכשיו הוא שלו והגם דמכר האם אבל ולד לא מכר ולא נולד ריעותא כלל לאמור דאיתרע חזקת קמא נגד העובר ומש"כ המהרי"ט שם וז"ל ואע"ג דהתם הספק הוא במכירה וחזקה קמייתא איתרע לה שהרי מכר לפנינו אמרי' השתא הוא דמכר אחר שילדה עכ"ל דברים הנ"ל נפלאים בעיני הכי נאמר אם אחד מכר בודאי חפץ אחד ויש ספק אם מכר עוד באותו קנין חפץ שני אנו נאמר אוקמי' החפץ השני בחזקת מרא קמא דנחקור דחזקה איתרע דהא עכ"פ מכר חפץ אחד זה אינו חקירה כלל הגם דאיתרע בחפץ זה לא איתרע בחפץ השני וה"ה כאן הגם דאיתרע חזקת מרא קמא בפרה אבל אין רעותא בולד דדלמא כבר הי' הולד בעולם ולא נכלל במכר האם איזה ריעותא יש לומר דאיתרע חזקת מרא קמא של הולד אפי' אי יהי' הדין במקוה טמא בלי תרתי לריעותא לא דמי למקוה דנמצא ריעותא בגוף הדבר אשר

הי' שלם מעיקרא ועכשיו נולד ריעותא אבל כאן דמכר הפרה ולא מכר ולד אנו אומרים אוקמי' העובר בחזקת מרא קמא שהי' שלו מעיקרא וגם עכשיו שלו דכבר ילדה קודם המכירה והגם שאם לא היתה יולדה מקודם הי' העובר בכלל המכירה הלא ע"ז אנו דנין דילדה כבר ולא נולד ריעותא כלל על חזקת מרא קמא של העובר דעכ"פ הי' לו בעובר ממון ממש למכור אותו בתורת בשר כמו טחול וכבד והבן מכ"ש שלא נאמר חזקת מרא קמא בחזקות אשר לא הי' לראשון קנין עצם קנין ממון שיהי' החפץ נקרא שלו רק הי' לו חזקת שימוש להרויח בו אם יושב בו אבל אם בא השימוש ביד איש אחר בהיתר בתורת שכירות עכ"פ וטוען שהשימוש הזה הוא שלו דהראשון הודה לו שהוא שלו ויש ספק לפנינו א"כ איזה חזקת מרא קמא יש לראשון והגם שהי' לו מקודם כח שימוש עכ"פ אינו נקרא מוחזק דכל חזקות מרא קמא הוא רק חזקת עצם הממון ולא שנקרא כך מוחזק וכאן דלא הי' לו מעולם חזקת מרא קמא על עצם הממון רק חזקת מוחזק א"כ עכשיו השני מוחזק בשימוש ודוק. ובזה יש לחקור על כל ראי' מהרי"ט שם מספק קנין בבהמה וכלים שעלי' וכן בספק באויר שאין סופו לנוח דיש חילק אי הי' לכלים בעלים אוקמי' בחזקת מרא קמא אבל בהפקר המה של הראשון והבא אח"כ לא יוכל לזכות בו אלמא שמרא קמא אפי' מספק נקרא מוחזק יעו"ש. ונראה לי לפמ"ש שאני התם אי הי' לכלים בעלים הי' להם חזקת ממון ממש ואוקמי' הממון על החזקה והשני לא יוכל לזכות בו דהוה אצלו ספק גזל ולראשון יש חזקת קמייתא דמהני אפי' באיסור דילפי' בכל איסורין אוקמי' אחזקה ובהפקר זכה הראשון ג"כ מהאי טעמא דהשני לא יוכל לזכות בהם דהוה אצלו ספק גזל והראשון זכה בהם דהי' הפקר ועשה ספק קנין ומי יוכל עוד לזכות בו דלמא הוא גזלן דכבר זכה בהם הראשון בספק בהיתר והשני לא יוכל לזכות אלא בספק איסור אבל עכ"פ הוה לראשון חזקת מרא קמא בעצם הממון דהוה שלו מספק ודוק. (ג) עוד יצא המהרי"ט לחלוק על המהריב"ל דחזקות הוה כקרקע או קרקע ממש ואעתיק לשונו שכ' וז"ל וכח חזקות אלו בנכסי עכו"ם אע"ג דבדין שכירות נחו להו מ"מ כיון שאין הישראל יוכל לכנוס לה וזוכה הוא ומנחיל ליורשיו אחריו כקנין הגוף דמי כאותה שאמרו בנדרים פ' השותפין המודר הנאה מחבירו ויש לו מרחץ ובית הבד מושכרין בעיר אם יש לו בהם תפיסת יד אסור אין לו בהם תפיסת יד מותר ומפרש בגמ' דנקט המקבל בטסקא והקשה הר"ן דהא מ"מ גוף המרחץ של משכיר ויוכל לאסור על השוכר עד ואחרים תירצו דמושכרין דהכי לאו כעין שכירות דעלמא שנותן דבר ידוע לבעלים ומורישו לבניו וכל כי האי קנין הגוף מקרי ולא שעיבוד ה"נ כיון שיש לו זכות להורישו לבניו לגבי אחרים הו"ל קנין הגוף עכ"ל. ולע"ד אחרי נשיקות כפות רגלי תורתו הקדושה

והנוראה נ"ל הבנה אחרת בדברי ר"ן בעזה"י ואעתיק לשון הר"ן הנ"ל בנדרים דף מ"ו בד"ה היכי דמי שכ' וז"ל ואחרים תירצו עוד דהאי מושכרין דהכא לאו מושכרין כעין שכירות אחר דעלמא דהא אמרי' בגמ' ה"ד דשרי דמקבל בטסקא ומקבל בטסקא לאו היינו שכירות אלא הקרקע הרי הוא של מחזיק לעולם ומורישו לבניו אלא שנותן דבר ידוע בכל שנה לבעלים ראשונים וכל כה"ג קנין הגוף מיקרי ולא שעיבוד בלבד שיפקענו קונם והאי דנקט משכירין במתני' משום דעסקא זו כעין שכירות הוא שאם אינו פורע המוטל עליו שנה שנה הדרה ארעא למרא וכדאמרי' בעלמא ארעא לטסקא משעבדא ומלכא אמר דיהב טסקא ליכול ארעא ואפ"ה כיון דכל אימת דבעי למפרע לא מצי מסלקי לי' אידך קנין הגוף יש לו בקרקע ומשו"ה לא מצי אסר אבל בשכירות דעלמא מצי אסר כל זה פלפלו ראשונים ז"ל עכ"ל. ראיתי לפרש דברי ראשונים אלו דמקבל טסקא היינו ששר העיר הי' לו מקומות קרקע עולם ומכר לאיש חלקת השדה בשווי' למשל שאותו מקום פנוי' שוה מאה זוז מכר אותו לאיש בעד מאה זוז ותחת שיקח השר העיר המעות מידו נשאר המעות ביד הקונה ונתחייב ליתן בכל שנה ושנה כך וכך זהובים כאלו לקח השר העיר את המעות ונתן אותו ברווחים הי' לו ג"כ סכום הזהובים הנ"ל בכל שנה ושנה ולכן אם לא יפרע אותן זהובים בכל שנה הדרי' ארעא לשר העיר בעד מעות אשר קנה חלקת השדה ההוא דכך הי' הקנין מתחילה למשל אם המקום הי' שוה מאה זהובים ורווחים שמשלמים בעד מאה זהובים הוא חמש זהובים נתחייב הקונה ה' זהובים בכל שנה שבעד מאה זהובים עולה הרווחים ה' זהובים ואם לא משלם הה' זהובים הדרי' ארעא גופי' לשר העיר דהא לא שילם בעדה מעות קנין שלה. ולכן דייק הר"ן וכ' וז"ל אלא שנותן דבר ידוע בכל שנה ושנה לבעליו ראשונים עכ"ל ולא כ' שנותן דבר ידוע בכל שנה ושנה לבעליו למה הוסיף לכתוב עוד תיבת ראשונים והוא כדבר שפתים ח"ו אלא שמבאר עומק דברי ראשונים שאותו מקום הוא נמכר למקבל עסקא וכתב על שמו כי הקרקע שלו לעולם ומורישו לבניו והוא בעל הקרקע אלא שצריך ליתן בכל שנה דבר ידוע לבעלים ראשונים אשר הי' מלפנים בעל הקרקע הזאת אבל עכשיו הנותן טסקא הוא בעל הקרקע כי נמכרת לו לקנין עולם ולהוריש לבניו וע"כ לא יוכל קונמות להפקיע מידו דהא יש לו קנין הגוף בקרקע ולא שעיבוד רק א"כ קשה איך נקט במתני' משכירין הא זה קנין ולא שכירות ותי' וז"ל משום טסקא זו כעין שכירות שאם אינו פורע המוטל עליו שנה שנה הדרא ארעא למרא עכ"ל יען ששר העיר אינו נוגע על המגיע לו שנה שנה אלא כיון שאינו פורע הדרי' ארעא למרא שחוזר הקרקע לבעליו ראשונים נראה כעין שכירות דהשוכר אם אינו משלם נפקע השכירות אבל כיון דעכ"פ אם הוא משלם

בכל שנה לא מצי מסלקי לי' אידך אפי' אם יחפץ ליתן לו כל הון בעד קרקע זו דהא גוף הקרקע שלו הוא א"כ נגלה דגוף הקרקע שלו הוא ומשו"ה לא מצי אסר לי' והבן. אך כל זה אם נמכר לו המקום ונכתב על שמו שהוא קנינו קנין עולם ואם ישלם בכל שנה ושנה כך וכך לבעלים ראשונים אז הוה קנין הגוף ולא שכירות אבל אם מתחילה בא לו רק בשכירות שנכתב בפנקס שאותו מקום נשכר לו לעולם בעד שכירות שנה בשנה כך וכך הגם שנשכר לו לעולם בעד סכום ידוע עכ"פ שכירות הוא דנקרא הקרקע על שם בעלים ראשונים ונאסר בודאי ע"י קונם ודוק. וראי' לדבר כפי שיטת הרמב"ם הובא בש"ע סי' שי"ג דסובר דחצר קונה למשכיר את ההפקר הזבל ועיין בנתיבות סי' ר' ישוב מסי' ר"ס דיש הבדל אם השוכר יודע מן המציאה חצרו המושכר קונה לו אבל בלא ידיעת השוכר החצר קונה למשכיר יעו"ש כי נכון וא"כ אם המקום מוקנה לראובן ונכתב על שמו רק שצריך לשלם בכל שנה סכום ידוע המציאה לראובן דהוא בעל החצר שקונה לו אפי' שלא מדעתו אבל אם חצר רק מושכר לראובן הגם שיהי' לעולם בידו בשכירות סכום הנ"ל אבל עכ"פ בתורת שכירות החצר בידו וא"כ המציאה למשכיר ודוק (ועיין בתוס' בב"ק דף נ"א בד"ה השותפים). וא"כ אפוא פלא בעיני דברי מהרי"ט איך מדמה חזקת חנות לדברי הר"ן בנדרים דשם הקרקע הוא לצמיתות להקונה רק אם לא ישלם חק הקבוע שנה בשנה הדרי' ארעא לשר העיר לבעלים ראשונים אבל אם משלם חק הקבוע א"כ הוא הבעל הקרקע דנכתב על שמו ונקרא על שמו והוא קנינו באמת ולא מצי לאסור עליו בקונם אם יש לו ארעא בטסקא אבל בשכירות בעלמא דלא נכתב על שמו ולא נקרא על שמו ולא הוה קנינו באמת אלא בא בשכירות בודאי שמשכיר יכול לאסור עליו בקונם וגם לא הוה קנין הגוף שלו דנימא בספק אוקמי' ארעא על חזקת מרא קמא כנלע"ד בעזה"י. ומה שיש להפליא בדברי המהרי"ט שמתחילה כ' וז"ל מ"מ כיון שאין הישראל יכול לכנוס בה וזוכה הוא ומנחיל ליורשיו אחריו כקנין הגוף דמי עכ"ל משמע דלא הוה קנין הגוף רק שדומה כקנין הגוף ואח"כ מסיים וז"ל ה"נ כיון שיש לו זכות להורישו לבניו לגבי אחרים הו"ל קנין הגוף עכ"ל משמע דהוה באמת קנין הגוף א"כ דבריו סותרים זא"ז וצע"ג. נראה דסובר דאם היה נידן של החזקה כנגד האיש אשר קנה את הבית מן הגוי ובעל החזקה יש לו משפט עמו על חזקתו אז הוה הבעל חזקה בכח חזקתו רק כקנין הגוף אבל כנגד אחרים אשר אין להם קנין הגוף בגוף הבית או החנות אז הוה החזקה קנין הגוף ממש ומצאתי לי ראיה דהוא עצמו שם בד"ה ואיכא למידק הקשה קו' מפ' הנושא דאלמנה הגם דמוחזקת ותפוס מחיים מ"מ מספק לא מזבינן ותי' דשא"ה וז"ל התם ודאי לגבי יתומים שגוף הקרקע שלהם לא מיקרי היא מוחזקת ומינה נילף שפיר דמי שיש

לו קנין בגוף הקרקע דבעל החזקה לא חשוב מוחזק לגבי' דומי' באלמנה לגבי יתמי אבל לגבי אחרים חשוב מוחזק עכ"ל א"כ כבר רמז בתחילת דבריו שיש חזקה דהוה רק כקנין הגוף ומי שיש לו באמת קנין הגוף עדיף ממנו אבל לגבי אחרים הוה חזקה קנין הגוף. והיוצא מדברי מהרי"ט דמי שקנה גוף הבית או החנות או בית המשקאות מן העכו"ם אשר הוא באמת בעל הקרקע לא חשוב בעל החזקה מוחזק כנגדו רק לגבי אחרים אשר אין להם אחיזה בגוף הקרקע נקרא בעל החזקה מוחזק ודוק אבל לא אכחד דיש לי לדון בזה מנ"ל למהרי"ט זה דלמא שאני ביתומים דגם בחיי אביהם היה להם אחיזה בקרקע עיין ר"ן ריש פ' הכותב דלכך לא מהני סילוק של הבן מנכסי אביו בחיי אביו יעו"ש אז לא הוה האלמנה מוחזקת כנגדם אבל בחזקות אימא לך אפי' אם ישראל יש לו עכשיו קנין בגוף הקרקע הבעל החזקה הוה נקרא מוחזק דע"כ חזקת חזקה היה קודם שהיה לישראל קנין בגוף הקרקע דאל"כ מאין בא לישראל חזקה הא בנכסי ישראל ליכא דין חזקות א"כ לשיטת מהרי"ט מנ"ל דין החדש הזה צע"ג. (ד) גם יצא המהרי"ט לחקור אם מהני בחזקות אם מתו בעלים ראשונים אשר להם הקרקע וישראל יושב בו בשכירות אשר השואל שם מדמה חזקות בקרקע לחזקות בהלואה אשר דן מהרי"ק עליו בשורש קי"ז בהלואת חנות דאם מתו בעלים ראשונים נפקע החזקה וה"ה חקר השואל בחזקה על קרקע וכדומה ומהרי"ט השיב דשאני חזקת הלואה שאין חזקה בעצמה של חנות כל החזקה הוה רק רשות מהמושל שיוכל להלות לעכו"ם אבל אין קפידה אם בחנות זה או בחנות אחרת וכל זמן שיש רשות לישראל זה להלוות אין רשות לאחרים להלוות עובר על חרם שנכנס בגבולו וזה שאנו קורין חזקת הישוב ולכן כיון ששכר רק רשות כשמת שר הראשון פקע רשותו וצריך לשכור מחדש מהשר הבא אחריו א"כ כשמת שר הראשון פקע כחו וכל מי שיחפוץ יוכל לשכור אותו רשות מהשר החדש וראיה מבב"ב דף נ"ד מישראל שקנה קרקע בכסף עד שקבל השטר יוכל כל איש לזכות וע"ז דן המהרי"ק אבל שאני עניני חזקות בחנות וכתב וז"ל אבל בחזקות שלנו המחזיק בגוף קרקע זה מחזיק ויש לו שיעבוד עליו דשכירות מכירה ליומא שווי' בעלי תקנות וכשם שעומד חזקה זו בפני בעלים אחרים שאין צריך לחזור לקנות מהם כך עומדת לו בפני כל אחד מישראל הבא להחזיק בגבול זה דחזקה בכדי לא פקעי עכ"ל. לכאורה לדברי מהרי"ט יש לחדש דבר הגם דשכירות מכירה ליומא שווי' בעלי תקנות וכשם שעומד חזקה בפני בעלים אחרים שאין צריך לחזור לקנות מהם כך עומדת בפני כל אחד מישראל הבא להחזיק בגבולו זה דוקא בשכירות קבוע אשר שכר בשכירות סך ידוע לשנה אשר כל זמן שהשוכר ישנם שכירות בעתו ובזמנו אין רשות למשכיר להעלות דמי שכירותו כאות

נפשו והוא בא' משני אופנים (א) אם הקרקע הבית או החנות כתב על שם ישראל והוא שלו אם ישלם בכל שנה ושנה הקצבה הנזכר שם (ב) אפי' אם לא נכתב על שמו ישראל אבל כך הוא החק בהשר מי שישכר בסך ידוע לשנה אותו סך יעמוד ימים ימימה ואין רשות להעלות אותו בשכירות ביותר מאשר נקבע עליו ואפי' ימותו בעלים ראשונים יבוא היורש תחתיו ואין לו כח להעלות השכירות או לסלק השוכרים אם משלמים הסך הקבוע בזמנו אז שפיר סברת מהרי"ט כשם שעומד חזקה זו בפני בעלים אחרים שאין צריך השוכר לחזור ולקנות מהם אותו זכות בסך אשר יוקבע עליו אלא הוא משלם לבעלים חדשים כאשר ישלם לבעלים הישנים בלי שכירות וקנין מחדש כך מהני כנגד כל ישראל אם בא להחזיק בגבולו הגם דבעל החזקה הניח לאחר לשכור אותו חנות או אותו לא אבד הראשון החזקה חוץ אם לא הניח אדם שישלם השכירות תחתיו אבל אם הניח אדם שישלם השכירות או הגוי היה אלם והוציאו מחזקתו באלמות לא מהני. אמנם בשכירות אשר נהוגים בזמנינו שהשוכר בא בשכרו שהיה נשכר מתחילה כאשר השוו עצמן על שלש או שש שנים סך ידוע לכל שנה במשלים שנין צריך לשכור מחדש כפי אשר ישוו עצמם על סך ידוע אבל אין המשכיר מחויב להשכיר לו כלל אם השוכר לא ירצה ליתן לו כסף אשר יחפץ וגם אם ישוו עצמם צריכין קנין על להבא או בכתב או בכסף כאלו באו היום מחדש להמשכיר לשכור אז אם מתו בעלים ראשונים ובאו בעלים אחרים תחתיהם יוכל כל איש ואיש מישראל לשכור אותם כשם שצריך קנין חדש עם הבעלים יכול כל איש ואיש מישראל לשכור אותו גבול כמו בחנות ההלואה שחידש המהרי"ק כיון שמת המלך יוכל כל איש לשכור אצל המלך החדש ודוק. אך אם הבעלים קיימים רק שנשלם זמן השכירות וצריך לשכור מחדש מבעלים אשר דנין בו דין חזקה צריך התבוננות לדעת כח של חזקה הנ"ל והנה במבי"ט ח"ש סי' רכ"ה כאשר דן על ישראל ששכר מן הגוי או החצר וגם קנה מן הגוי החזקה כ' המבי"ט שקנין החזקה מן הגוי הוה שלא לצורך וכ' וז"ל ואינו יודע למה הוצרך לקנות מן הגוי חזקה ולהוציא בלא לצורך כי בהיותו שוכר הבית או החצר מן הגוי ניקנית לו החזקה כי עיקר התקנה לא היה אלא כל מי שישכור בית מן הגוי יש לו חזקה שאין שום יהודי יוכל לשכור אותה מהגוי לא בכמה שהיתה שכורה ליהודי ולא בתוספת שכירות עכ"ל וכ' אח"כ עוד וז"ל ולפעמים מתנה הגוי עם השוכר שלא יהיה לו חזקה אלא שיוכל הוא להשכירה לאחר וכשאינו מתנה כך הוא יודע ששום יהודי לא ישכירנה ממנו וא"כ על הסתם כשמשכיר ליהודי יודע הגוי כי בכלל השכירות הוא חזקה עכ"ל הזהב. אורו עיני בדבריו הקדושים אשר היה נפלאת בעיני מעולם על הך תקנת חזקה הלא גזל גוי אסור

והפקר ב"ד הפקר לא שייך בזה כי אין ב"ד ישראל ב"ד על הגוי שיוכלו להפקיר מעותיו ואפילו בישראל דהוה הפקר ב"ד הפקר הוא אם איש עשה שלא כהוגן שלא בא בעצת זקנים יוחרם כל רכושו אבל בחנם על לא דבר מי יפקיע רשות חבירו וא"כ איך יש מקום לתקנות חזקות להפסיד לגוי שלא יוכל למשול על רכושו לעשות כאות נפשו בממונו מה חטא הגוי שהשכיר ביתו וחנותו על שנה שוב לא יוכל להעלות בדמים או להשכיר לאיש אחר כאלו מכר זכותו לישראל זה לעולם. ונראה לבאר הדבר בעזה"י כפי דברו המבי"ט ואקדים דברי הר"ן פ' הכותב שכ' על פסק הרי"ף שם דגם בזמן הזה במטלטלין ויש עליו כתובת אשה ובע"ח לבע"ח יהבי' ולאשה לא יהבי' והקשה הר"ן וז"ל וא"ת כיון שהדין נותן דיחלוקו האיך גוזלין את האשה ונותנים לבע"ח י"ל דלוה ולוה אם קדם א' וגבה מה שגבה גבה דבע"ח מאוחר דווקא אמרינן שלא גבה אבל בשווים מה שגבה גבה וכן כתב רמב"ם ז"ל פכ"ב מה' מלוה ולוה הלכך כיון שקדם ובא בע"ח לב"ד והגבוהו ראשון מה שגבה גבה מן הדין אנו מגבין לבע"ח תחלה משום טעמא דיותר ממה שהאשה רוצה לישא וכו' ולאחר גבייתו זכה בהן מן הדין עכ"ל הרי אם ראו חכמים תיקון בדבר עשו התחכמות שיהיה אח"כ מן הדין כמובן א"כ ה"נ עשו חכז"ל תקנה וחדשו כח חזקה שיזכה השוכר בחנות או בבית כפי השכירות אשר שכר כן יהיה שלו לעולם ששום ישראל לא יהיה רשאי לשכרו עוד א"כ יודע הגוי שאם ישכיר ביתו או חנותו לישראל לא יהיה רשות לישראל אחר לשכור אותו עוד ואעפ"כ השכיר לו הבית או החנות א"כ הקנה לו בשכירות הך קנין חזקה דאם לא נייח לי' היה לו להתנות עם ישראל השוכר שלא יהיה לו חזקה ויהיה לו כח ורשות להשכיר אח"כ לישראל אחר וכיון שלא התנה א"כ היה בכלל השכירות הקנאת החזקה והוה כדין ולכן אם התנה הגוי שלא יהיה להשוכר החזקה לא תיקנו חכמי הדור שיהיה לישראל חזקה באלמות מן הגוי כי במה יפקירו זכות הגוי והבן זה בעזה"י. רק מה שיש לחקור באותן ראנדעס שיש לכהני עכו"ם להשכיר או בכל ראנדעס אשר יש לעיר להשכיר או בראנדעס אשר מנהיגי מדינה משכירין שהמה לטובת המדינה בכלל וכדומה אשר יש חק המדינה שאין רשות למנהיגי' וכח ויכולת להשכיר רק על ג' או שש שנים ואח"כ צריכין להיות נשכרין מחדש בפומבי כפי נמוסי המדינה והמשכירין המה רק שלוחי כהני עכו"ם או שלוחי עיר או שלוחי מדינה ואין להם רשות להשכיר אלא על ג' או ו' שנים א"כ הוה כהתנה שלא יהיה להשוכר חזקה בבית או בחנות או בגשר או ברחים וכדומה א"כ אין מקום לכח חזקות כלל דהא התנה מעיקרא וצע"ג. ונראה דבאמת דליכא חזקת התקנות דנימא דזכה בו זכות קרקע אבל עכ"פ הדר בו הוא עני המהפך בחררה שהוא יושב בו כעת

ומבקש שיהיה נשאר ת"י גם מכאן והלאה ויש עכ"פ חדר"ג על כל איש או אשה מישראל שלא יכנוס לגבול חבירו לקפח פרנסתו ולירד לאומנתו להזיקו ויש ק"ו אם אנו דנין דין עני המהפך בחררה ודיני מערופי' ודיני ישוב בין ישראל לחבירו לא נדון בין ישראל לישראל יען כי הנכסים הם של גוי נכסי עיר או נכסי שר הכי עושין אנו דבר חלילה יען שנכסי גוים המה אנו דנין דינים ותקנות אשר מוטל על כל בר ישראל לשמור נגד חבירו ישראל מכח חוקי התורה אשר כל ישראל מחויבים לשמור שלא להיות כמסיגי גבול ולקיים תקנות וגדרות גדולי עולם אשר החרימו על הדברים אשר שורשן בתורה ובנבואה עי' מכות כ"ד לא עשה לרעהו רעה שלא ירד לאומנות של חבירו ובפ' אלו הנשרפין אמרו אשת רעהו לא טמא שלא ירד לאומנות של חבירו וחזקו ר"ג בחרם ליתן יתר תוקף על כל דברים כאלה א"כ פשיטא על כל אראנדעס יש איסור זה ודוק: ולא אמנע מלעורר כי הדבר צריך בירור לדעת אם נדין בחזקה דין קרקע שמהרי"ט בעצמו סי' ל' הזכיר אשר הגאונים הרב ר' שמואל סבע גם הרב מהריב"ל התחזקו זה כנגד זה אם יש לחזקות דין קרקע או דין מטלטלין יען שהוצרך לפרש בתקנה שיהי' לחזקות דין קרקע משמע מדין אין להם רק דין מטלטלין וכ' המהרי"ט וז"ל ומ"מ נראה מאחר זה חמשים שנה שבקוסטא ושאלוניקי עיירות גדולות לאלקים כך מפורש להם וכל שאר מדינות שבמלכות נגררו אחריהם בסתם גם בבודן שהוא בקצה הגבול מסתמא אחריה נגררים בהסכמתם עכ"ל הנצרך ונודע כי בודן היא העיר אובין במדינות אונגארען ועיין בטיב גיטין מהגאון מהר"ז מרגליות בשמות עיירות אות ו' שמביא שח"צ כתב בהקדמה שלו בספרו בודן דמתקריא אובן יעו"ש ויען כי בהשאלה בסי' ל' כתב וז"ל שאלה ראובן תושב בודן החזיק בחנות אחד עכ"ל א"כ לא רצה מהרי"ט לדון ולפסוק שיש לחזקה דין קרקע עד שבירר שבודן היא קצה גבול מלכות טירקייא אשר בודאי נגררין כמו בעיירות גדולות שבמלכות קוסטא ושאלוניקי אבל בלא"ה לא היה סומך שיש לחזקה דין קרקע ודוק. ומעתה בזה אביא לתכלית המבוקש בודאי אדמ"ו הגאון ז"ל אשר נראה מתשובתו שפסק בספרו על ח"מ סי' ק"ד דמהני הקנין וסיים וז"ל ה"נ המשכיר הזה היה יכול להעלותו כנכסי דבי מר מרין עכ"ל יעו"ש שקורא אותו עבריין ועבר על החרם רק מהני מה ששכר חזקת חבירו אפשר דהיה המעשה באחד המקומות אשר לא היה אז במלכות טירקיא ולא ידענו אם קבלו תקנות שאליניקי וא"כ לא נשאר רק איסור החרם יעו"ש כי חסר לדעת למי כתב תשובה הנ"ל באיזה העיר היה השאלה ויותר מסתבר דהיה ראנדע משרי מדינה אשר להם חק כתוב אשר נותנים רשות למשרתיהם להשכיר על שנים ידועים ולא יותר ואירע שא' שכר כל הכפרים ביחד ובתוכם היה גם כפר אשר

יש ליהודי חזקה חזקת הישוב אבל חזקת קרקע לא שייך בו א"כ לא פליג אדמ"ו ז"ל על גאוני ספרדים אבל מה שרמז מעלתו נ"י שבנאות דשא מחייבו לשלם הוספה אשר הוסיף השני זה א"א ועיין בתשובות מהרש"ל ואפי' השארית יוסף בשו"ת שלו סי' י"ז שחולק על מהרש"ל ופוסק שצריך להחזיר הראנדע אבל מודה שאין צריך לשלם הוספה ועיינתי בנאות דשא סי' נ"ג הביא בעצמו שלא צריך לשלם הוספה אשר העלה בדמים ואולי בסי' אחר פסק כן ואין פנאי לחפש ולראות המון ספרים אבל ח"ו לפסוק כן וכמה פעמים שבא לפני ולפני ב"ד דפה נ"י ולא פסקנו לשלם כי מהכ"ת לגזור כן שיחטא ישראל ולא לו, די בדיני חזקות שצריך להחזיר לו הארענדע שאפי' בשעת עולמי' לא הו"ל מסור מדלא כיון להזיק ח"ו (מכ"ש בזמה"ז שהרחיב ד' לנו ופרינו בארץ) ומעלתו נ"י שגג בכתיבתו ורצה לכתוב כי לחכמי ספרדי' עכ"פ המשיג חזקת חבירו לא קנה אותה ולאדמ"ו בעל חת"ס ז"ל קנה הקנין הגם שהוא באיסור ולא היה צריך להביא ספר נאות דשא רק חכמי ספרדים אשר מהם יצא שורש חזקות הנ"ל ואמרתי להשוות דברי אדמ"ו ז"ל עם כל גאוני ספרד ולא מנעתי למלאות משאלתו לשמוע מה שנתן לי ד' בזה הדש"ת. ואגב גררא אעתיק מה שנכתב אצלי בגליון החת"ס על איזה תשובות אסדרם זא"ז באותיות חלילה לא באתי כתלמיד חולק על רבו רק נפלאת מעיני ואולי אשמע פתרון הדברים ואשמח בהם בעזה"י (א) בסי' ע"ט ד"ה תו שורה כ"ב ובא אחר ונטלו מוציאין מידו דהרי אמרי רבנן לא ליזבן כתבתי וז"ל לדעתי יפלא כיון שאמר ובא אחר ונטלו נקרא רשע ע"כ אם נטלה זכה בו דאל"כ דלא אהני מעשיו אמאי נקרא רשע הא לא מהני מעשיו אלא ודאי דזכה בו לכן נקרא רשע ול"ד להא דכתובות דף פ"א דשם אמרו לא ליזבן אבל כאן לא אמרו שלא יטול אדם חררה אשר העני מהפך בה רק אמרו כל מי שנטלו יהיה נקרא רשע כמו שאמרו מי שפרע מי שחוזר מדבורו ואעפ"כ יוכל לחזור ולקבל מי שפרע ה"ה יוכל לקבל להיות נקרא רשע והזכות שזכה יהיה שלו כי בזה יפרע מה שלוה ולא יהיה לוה רשע ולא ישלם ומעיקרא לכך תיקנו שהזכות שלו רק רשע נקרא ודוק עכ"ל. (ב) בסי' הנ"ל ד"ה ועיין שורה ח' כתב המרדכי בשם מהר"ם דלא מקרי היפוך מכ"ש הא כ' וז"ל לדעתי בשלומא במשא ומתן דתלה בדעת המוכר אז בלא פסק לא הוה מהפך בחררה דאל"כ ילך עני ויעמוד על המקח שהוא קונה זה ואח"כ יעמוד על מקח אחר ויהיה אסור לאיש אחר לקנות א"כ יפסיד המוכר ולא שבקת חי לכל אדם ע"כ בלי גמר פיסוק דמים לא נקרא מהפך בחררה כי משחק הוא אבל בראה את המציאה וביקש שחבירו יתננה לו אם הבטה יהיה קנין עשה כל שבידו רק שחסר הקנין דהבטה לא קנה אבל אינו תלוי מדעת אחר הוה שפיר עני מהפך בחררה

ודוק עכ"ל. (ג) בסי' הנ"ל ד"ה ולכאורה מדברי שורה ו' שהרי כבר זכה לו וחוזר ועושקו כ' וז"ל לדעתי כוונת הרדב"ז פשוט דלא היה למתני' לומר זכה בה דמשמע אפילו אם החפץ אינו בידו עוד ומקדש בו אשה היא מקודשת או אם מקדיש אותו או קונה בו מהני דהא המשנה מחליט זכה בו היה לנו לומר דאינו נאמן לעשות עצמו רשע שזכה בו ויהיה גם עכשיו כהפקר שלא זכה בו איש עדיין הגם דאפשר שלא זכה לחבירו מתחילה דאח"כ צריכין אנו לחשוד אותו שרוצה לגזול מחבירו אבל גם זאת לא מאמינים לו שהוא זכה בו תחילה שאינו נאמן לעשות עצמו רשע ויהיה עדיין החפץ הפקר קמ"ל דבהפקר ליכא דין עני המהפך בחררה וממילא נאמן שכבר זכה בו לעצמו ודוק עכ"ל. (ד) בסי' הנ"ל ד"ה ולכאורה בפשיטות שורה ד' שיבוזו אחרים יגיעו כ' וז"ל ולדעתי בשלומא אם חופר קרקע בעבור להשיג מציאה שייך לומר שמהפך בחררה אבל זה שקנה בית מן הגוי ונתן מעות על דעת לקנות ואח"כ הפקיר הגוי ביתו מהכ"ת לא יזכה אדם מן ההפקר הכי הלוקח נתן מעותיו שהגוי יפקיר ביתו הוא נתן מעות לקנין ופשע בנפשו שלא עשה חזקה ע"כ הצריך מהרש"ל לומר הא איכא פסידא דממונא ע"כ נקרא רשע מי שמחזיק בבית הנ"ל ודוק עכ"ל. (ה) בסי' הנ"ל ד"ה מהפך שורה כ"ח כאלו הרגו וירד לחיי חבירו וכ' וז"ל תמה אני על ראית מהר"ם כיון דגוף הריגת כהנים הוה עבירה גם הנגרר נחשב לעבירה אשר נפסק חיות הגבעונים בהריגת הכהנים אבל אם שוכר להנאת עצמו מערופי' שיהיה לו פרנסתו הגם שנפסק עי"ז חיות של פרנסת חבירו יאמר חיי קודמין אצלי לחיי חברי ומנ"ל שאין רשאי לשכור פרנסה לעצמו יען שמפסיד בו חבירו מה אולמי' דדם חבירי סומק טפי מדם דילי ואנשי ביתי והגם דחבירו יאמר לו מנ"ל דדם דידך סומק טפי מדם דידי יאמר לו א"כ אנן שווין או נשתתף ביניינו או כל דאלים גבר מי יצליח שיעלה בידו לשכור מן השר וצע"ג, וע"ק לי מי יימר אם היה לגבעונים די ספוקם להחיות אם הקרא היה אומר אשר המית הגבעונים דבאמת לא היה לגבעונים פרנסה ע"י שהרג הכהנים ומנ"ל אם העני בא לשכור מערופי' וחבירו הוא עשיר שיש לו פרנסה להחיות משדותיו מנ"ל שזה יאסוף עושר וחבירו ימות ברעב ודוק עכ"ל. (ו) שם בע"ב שורה ד' אבל בעלמא מותר להתקלס בו ולקרוא בשם גנאי כ' וז"ל דברי אדמ"ו ז"ל נפלאים בעיני דלמא מותר לקפח מערופי' של חבירו לטובת עצמו שחייו קודמין לו לחיי חבירו היינו להרווחת עצמו אבל להזיק מערופי' של חבירו להטיב לראובן ולהזיק לשמעון זה אסור דמה חזית להטיב לראובן ולהרע לשמעון שם התקלסו באלישע שריפא את המים ולא יהיה להם עוד פרנסה למכור מים טובים אבל לטובת עצמו שאין לעני פרנסה ושוכר חנות חבירו או פרנסת חבירו מנ"ל שאסור הא

הוה לא אפשר לי' שקשה פרנסה כקריעת ים סוף ובפרט אם חבירו עשיר ויש לו ברכת הבית והוא יושב חסר לחם ועיין יש"ש פ"ג דקדושין אם מבטל מקחו של חבירו חוטא ולא לו גרע יעו"ש עכ"ל. (ז) בסי' ק"ד ד"ה ועוד שורה י"ב אחר שיצא הישראל מהבית עכ"ל לענינינו כ' וז"ל נ"ל פי' חדר"ג הנ"ל אעפ"י שהגוי גירש את היהודי יהיה מאיזה טעם שיהיה והבית עומד בלי שוכר אעפ"כ אסור לישראל לשכור אותו עד שעבר שנה תמימה בלי יושב בו שעבר שנה אשר הישראל הראשון הלך מהבית או אפשר אפי' אם עזב הישראל ביתו יען כי הגוי העלה השכירות בדמים ועזב ישראל דירתו אעפ"כ אסור לישראל לשכור את הדירה כדי שלא יהיה נקל לגוי המשכיר להעלות השכירות ביתר משווי' אבל שלא להסיג גבול בשכירות בתים הביא רמ"א שיש מי שאומר מי ששכר בתים רבים מן השר והוא עושה בזה סחורה שמשכיר החדרים לראובן ושמעון ולוי א"כ ישראל הראשון עושה משא ומתן בשכירות בתים רבים או חדרים רבים אעפ"כ לא ישיג אדם גבולו ולבוא ולשכור אותם זה דומה לשכר הלואה מן השר ע"ז כ' רמ"א יש מ"ש שיש גם על זה חדר"ג אבל לשכור דירת חבירו הדר בו הוא נזכר במהר"ם ודוק. (ח) שם שורה כ' לא הועיל קנינו מהשר כלל כ' וז"ל לדעתי יפלא הלא קנה כל הדברים ביחד ומגו דחל הקנין על השאר חל נמי אהך דירה של היהודי כמו דחל שבועה בכולל מגו דחל על ההיתר חל על האיסור ועיין בח"מ סי' ר"ג ודוק עכ"ל. (ט) בסי' הנ"ל בד"ה ומעתה שורה ו' שבידו לתקן כ' וז"ל הדבר נפלא איך נקרא בידו לתקן דלמא הבעל חזקה לא יחפץ ליקח מידו אפי' בשכר אשר שילם לגוי כי לא חפץ להיות שכירו של החוטא עיין מבי"ט ח"ש סי' רכ"ה וא"כ לא נקרא בידו ונשאר חקירת אדמ"ו ז"ל שיהי' המעשה בטל וצע"ג עכ"ל. (י) שם שורה ח' ולא מהני שכירות להשני כ' וז"ל פליאה בעיני הכי אין מוטל חדר"ג גם על ישראל השני שאסור לו לשכור דירת חבירו והלא אין בידו להשכיר לבעל החזקה דאין השוכר רשאי להשכיר וא"כ לא מהני שכירתו מכל מילתא דא"ר לא תעבוד וא"כ גם החוטא השוכר מהשר לא שבר כנפי' וא"א לו להשכיר לאחרים עכ"ל. (יא) שם שורה ח"י בסוף ד"ה כ' וז"ל לא ידעתי למה לא נאמר עד שכופין אותו בגוף נכוף אותו בממונו שלא יהי' רשאי ליקח יותר ואפשר כיון שעבר העבירה לא מהני עד שיאמר רוצה אני ודוק עכ"ל. (יב) בסי' קי"ח ד"ה הנה שורה ד' אלא שע"י נתינת מעותיו גרם כ' וז"ל קשה לי דא"כ לקבל שם מהפך בחררה לא היה לו לרשב"ם לדייק דיהב זוזי דלו יהיה שגרם ע"י איזה תחבולה שיפקיר הבית הוה ג"כ מהפך בחררה והיה לרשב"ם לומר יען שהוא גרם שיפקיר הגוי ביתו ומדדייק דיהב זוזי משמע יען דיש פסידא ודוק עכ"ל. (יג) שם שורה ז' אינה זוכה מההפקר כ' וז"ל פלא בעיני דלמא הבית שוה בכפלים

מאשר נתן הישראל הראשון מעות בעדו א"כ א"א לישראל השני לקנות במקום אחר בית כזה ומותר לר"ת דמה לי מציאה מב' אלפים או מציאה מאלף במכר זה יש מציאה מאלף זהובים שנתן בעדו אלף ושוה אלפים ודוק עכ"ל. (יד) שם ובקנין הוה רשע לכ"ע כ' וז"ל לא הבנתי דברי אדמ"ו ז"ל הגם שמשלם לחברו הפסידו אבל אין חבירו צריך להקנות לו המקח דקנה אותו מהפקר בלי דעת מקנה ויען דקנה מהפקר וגרם הפסד צריך לשלם לו מעותיו אבל אם לא יחפץ ליטול מעותיו אז בוודאי אעפ"כ השני קנה את הבית או השדה ואפי' אין לו מעות לשלם לראשון אעפ"כ קנה הבית ונשאר עליו מעות חבירו לחוב שאפי' הידיר הראשון אותו מכבר בהנאה אעפ"כ זוכה בהבית מהפקר ולאו מדידיה מתהנה ומהכ"ת יהיה נקרא רשע לשיטת ר"ת ודוק עכ"ל. (טו) בסי' הנ"ל ד"ה אמנם שורה ט' לא שייך לחלק בין נגמר הפיסוק או לא כ' וז"ל לא ידעתי מנ"ל לאדמ"ו ז"ל דלמא בהפקר שאני דלא תלוי מדעת אחר אבל במכר אי אפי' לא נגמר פיסוק נקרא הקונה הבא אחריו רשע א"כ לא שבקית חי למוכרים כל אחד יפסוק איזה סכום על כמה ממכרים ושוב לא יוכל אדם אחר ליקח ויפסיד המוכר שיוזל ממכרו אבל פשיטא במקח צריך להיות נגמר פיסוק דמים דאל"כ מותר לכל אדם ליקח אותו ודוק עכ"ל:

סימן כב

שאלה איש אחד פה קנה בית מן ערל אחד בעד סך רב ובבית זה היה דר ישראל בחדרים וגם היה לו שם חנות כמה וכמה שנים בכל פעם ופעם שכר אותו על שש שנים וכאשר היהודי קנה הבית בעד כמה אלפים בא השוכר לפנינו כי מזלו חזה וטען בכפלים ראשית כי שכר הבית על ו' שנים ועדיין לא כלו הו' שנים שנית כי הלא הוא חזקתו גם על לאחר ו' שנים ופסקנו הב"ד יען כי אין לו שטר שכירות והלוקח טוען שגוי אשר מכר לו הבית אמר לו שעל תנאי זה השכיר את הבית בשנים אחרונים בע"פ בלי שטר שאם ימכר הבית לאחר לא יהיה לו דין ומשפט עמו ע"כ אם ישבע ששכרו על שש שנים בלי תנאי אין הלוקח רשאי להוציאו ולא להעלות דמי שכירתו עד כלות הו' שנים ואח"כ נסתכל על גוף החזקה ובא השוכר שאינו חפץ לישבע רק מבקש פסק בעבור חזקתו ופסקנו שאסור ללוקח להוציאו אבל רשאי להעלות דמי שכירות כפי ערך שאר דירות וחנות באותו שוק אבל הלוקח לא שמע בקולינו והלך לערכאות ושלחו קינדיגונג שצריך להוציא השוכר את כליו מכל הבית עד זמן ידוע כפי נמוסי מדינה והלוקח שכר בונה וסתר את כל הבית הישן ובנה מחדש בית גדול עם חנות גדול והשכיר החנות למי שלבו חפץ וזה בעל החזקה אינו מניח לי למה לא יעשה רושם באיש היושב בגזילה בדירתו ובחנותו אמרתי לו שכבר סר שבט מיהודים מי יכול לדון עם בעלי זרוע אשר

לא שומעים לקול הב"ד ואחקור על הדבר מה אשיב אם יבוא אלי ירא אלקים וישאלוני אם מותר לשכור החנות ההוא אם לא. תשובה הדבר עמוק ומכוסה לדעת אם יש איסור בדבר הזה לשכור את החנות וד' יעזרני למען שמו לברר הלכה לאמיתיות של תורה ואני תפילה גל עיני ד' ונפלאות מתורתיך אביטה. הנה אי זכות חזקות אשר תקנו אבות עולם גאוני הספרדים שיהיה לישראל השוכר בית פרנסה כחנות או ראנדעס מגוי זכי' וקנין בו להנחיל גם לבניו אחריו או במכירה אפילו לאיש אחר פליגי גדולי פוסקים אי אותו זכות הוה כמטלטלין או כקרקע ומהריב"ל ודעימי' ספוקי מספקי להו וגדול הפוסקים המהרי"ט הכריע מסברא וגמ' דהוה כקרקע עיין בתשובותיו ח"ב סי' שאם יש ספק אם היושב בו זכה בחזקה או לא אשר המהריב"ל קורא לו מוחזק ועל הראשון להביא ראיה המהרי"ט פליג וסובר שבעל חזקה מקודם נקרא מוחזק מכח חזקת מרא קמא ועל השני להביא ראיה ומסביר דהך חזקה הוה כמקבל בטסקא שביאר הר"ן בנדרים דף מ"ו דיש שכירות דהוה כקנין הגוף יעו"ש אבל בכל זאת חידש דזה דוקא אם אנו דנין על שוכר כנגד שוכר למי יהיה החזקה אבל אם אנו דנין להזוכה בזכות שיעבוד כנגד מי שיש לו באמת הקנין הגוף אז בעל קנין הגוף נקרא מוחזק כנגד הזוכה בשיעבוד והוכיח זה מגמ' כתובות. וכתב שם בד"ה ואיכא למידק וז"ל ואיכא למידק מהא דאמרינן פ' הנושא גבי מדור אלמנה דחשבי' לי' שהאלמנה מוחזקת ותפוסה בו מחיים כדאמרי' התם יתומים שמכרו מדור אלמנה לא עשו ולא כלום ופרכי' מ"ש מדאמר רב אסי אמר ר"י יתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטין מה שמכרו מכרו התם לא מישתעבדי לה מחיים הכא משתעבדי לה מחיים ואפ"ה איבעי לן התם אלמנה מהו שתשפיץ וסלקו בתיקו וכתב הרי"ף ז"ל הלכך לא תשפץ אלמא אע"ג דמוחזקת היא בקרקע זה של בעלה ותפוס מחיים מ"מ מספק לא מזבינן לה כלל התם ודאי לגבי יתומים שגוף הקרקע שלהם לא מקרי היא מוחזקת ומינה נילף שפיר דמי שיש לו קנין בגוף הקרקע דבעל החזקה לא חשוב מוחזק לגביה דומיא דאלמנה לגבי יתומים אבל לגבי אחרים חשוב מוחזק עכ"ל. היוצא מזה דין חדש דבעל החזקה לא מקרי מוחזק נגד איש אשר גוף הבית שלו והגם דקנין הגוף של הבית בא אחר שכבר היה הוא בעל החזקה אעפ"כ נקרא הקונה הגוף הבית מוחזק כנגד בעל החזקה השוכר דומיא דיורשים הווי' מוחזקים נגד האשה אשר היה שיעבודה מחיים והלא אז כאשר בעלה היה חי לא היה ליורשים קנין הבית אעפ"כ נקראים עכשיו מוחזקים כנגד האשה וה"ה כאן הקונה אח"כ גוף הבית נקרא מוחזק כנגד השוכר מאז ודוק. והערותי במקו"א אפשר דשא"ה דהנכסים הווין קצת בחזקת היורשים בחיים דלכך לא מהני סילוק על הירושה כמ"ש הר"ן ר"פ הכותב נחלה הבא לו לאדם ממקום

אחר וז"ל לאפוקי ירושת אביו דכיון שראוי' לירשו בכל שעה הרי הוא כאלו זכה בה לענין דלא סגי בסילוק אלא או במכר או במתנה וא"א שהרי לא זכה בה לגמרי ולא בא לרשותו שיוכל להקנותה עכ"ל וא"כ מה ראיה יש למהרי"ט דלמא היורשים נקראים מוחזקים דהא בחיי מורישם ג"כ נחשבים כאלו זכו בה אבל קונה בית מגוי שהקדים השוכר בזכותו דלמא נקרא השוכר מוחזק וצע"ג. אמנם אמרתי לתרץ שדברי הר"ן המה דווקא בבן אצל אב שהוא יורש מכחו אז נחשב הבן כאלו זכה בו בחיי אביו דלא מהני סילוק אבל שאר יורשים דחוזר הירושה בקבר לאבי המת ואח"כ אחר שזכה בקבר חוזר ומנחיל לבנו עיין כל זה באר היטב ברמב"ם בפי' המשניות פ' יש נוחלין ובה' נחלות א"כ לא הווין היורשין כאלו זכה בנכסים בחיים וזה שדייק לאפוקי ירושת אביו כיון שראויה ליורשו בכל שעה אבל ירושת שאר יורשים דלא יהיו יורשים אותו אלא מכח אחר שירש אבי משפחתם בקבר א"כ איך יהיה להם זכות בחיי האיש אשר אינו מנחיל אותם והבן זה וא"כ שם בכתובות (ק"ג ע"א) דנקטי מדור אלמנה שנפל אין היורשים חייבים לבנותו ולא עוד וכו' בעי אביי שיפצה מאי ועלתה בתיקו ראה שלא אמרו אין היתומים מחוייבים לבנותו כמו שנקטו מתחילה יתומים שמכרו מדור אלמנה אלא התם רבותא דאפילו יתומים שמכרו לא מהני וכאן נקטו רבותא שאפי' יורשים המה הבאים לירש מכח הקרבות אין חייבים לבנות ואעפ"כ נקראים מוחזקים ה"ה הביא המהרי"ט ראיה על הקונה הבית שנקרא מוחזק כנגד השוכר ודוק (ועיין בתוספות בפרק הכותב וברה"מ פ"א מנחלות ויש בדבריהם ג"כ לפלפל בדברי מהרי"ט ואין להאריך כעת). והנה בגמ' בב"ב דף ל"ו אמר רב יהודה אמר רב ישראל הבא מחמת נכרי הרי הוא כנכרי ופליגי הראשונים אי דווקא לגריעותא יש לו דין נכרי דלא מהני חזקה אלא בשטר אבל לטיבותא לא דנימא לטובת ישראל יהיה לו כח הגוי מה שהי' הגוי יכול לעשות גם הוא הבא מכחו יכול לעשות עיין בטור ובב"י ח"מ סימן קנ"ד באריכות ובש"ע סי' הנ"ל סעיף ח"י כ' וז"ל ראובן שיש לו בית אצל עכו"ם ופתח חלון על גגו של עכו"ם לאחר ימים מכר העכו"ם ביתו לישראל ובא הלוקח להגביה ביתו בענין שסותם החלון של ישראל וטוען ראובן אתה מאפיל על אורות חלוני אעפ"י שהלוקח בא מחמת עכו"ם אסור לו לסתום כדין ישראל עם ישראל דלא אשכחן דקאי במקום עכו"ם אלא לגריעותא הג"ה וי"א דהואיל והעכו"ם היה יכול לסתמו גם הלוקח הבא מכחו יכול לסתמו וכן כל כח עכו"ם יש לישראל הבא מכחו וכן הורו מהר"ם ורא"ש וכן נ"ל להורות עכ"ל וא"כ יוכל הקונה את הבית לומר הלא בוודאי אי הגוי היה רוצה להוציא את ישראל מביתו לא ימצא לו עון בדבר הזה דנאמר דעובר על גזל או חמס דמי הטיל עליו איסור הכי יוכלו ב"ד של

ישראל לעשות תקנות על הגוי הב"ד יש להם כח לעשות תקנות בין ישראל לישראל אבל מי שם אותם לב"ד על גויי הארצות נהפוך הוא אמרו בילקוט פ' שופטים וז"ל תתן לך ולא לאומות עולם עכ"ל שאין שופטי ישראל שופטים לאוה"ע והיה הגוי רשאי להוציא את ישראל אפילו הוא חסיד אומות עולם שומר ז' מצות שלו א"כ גם ישראל הקונה את הבית הבא מכחו זוכה בכל זכות הגוי וא"כ יכול להוציא את הישראל בעל החזקה והגם דיש פלוגתא אי אמרי' ישראל הבא מגוי הוה כגוי לטובתו או דלמא דווקא לגריעותא והוה ספק השקול הדרי' לדין מהרי"ט דבעל חזקה הוה בחזקת מרא קמא רק כנגד שוכר אבל לא כנגד הזוכה בגוף הבית נהפוך הוא למי שגוף הבית שלו הוה המוחזק והוא זוכה כמו שזוכים היתומים כנגד האלמנה וה"ה כאן הקונה הבית הוא המוחזק והשוכר הוא בא להוציא ממנו ושפיר עביד הקונה הבית שהוציא השוכר מן הבית ודוק. אך עדיין צ"ע דהב"ש בסי' צ"ד ס"ק ז' נתקשה מדברי הרא"ש דפוסק דנכסים בחזקתה עיין סי' צ"ג סעיף י"ד וחקר אפשר יען דרצו ליתן דירה אחרת וכ' אח"כ וז"ל ובש"ע פסק דהיא מוחזקת וא"י היורשים לעכבה ואם החזיקה משמע מתוס' ורמב"ם דלא תצא מבית דבעי בש"ס היא לכתחילה אם יכולה למחות דלא כרש"י עכ"ל ועיין בח"מ שם סק"ח שכתב ג"כ שאם שיפצה מהני יעו"ש ואם כן יש ס"ס דלמא היושב בו בשיעבודו הוה המוחזק כמו שם דאלמנה נקראת מוחזקת כנגד היתומים אשר גוף הבית שלהם דלא כמהרי"ט ואת"ל שמי שהגוף שלו הוה מוחזק דלמא ישראל הבא מכח הגוי לא הוה כגוי לטובתו רק לגריעותא וא"כ רשאי להקונה הבית לסלק להבעל חזקה ודוק. אמנם כן שכל דברי המהרי"ט שם שפוסק שבעל החזקה נקרא מוחזק ויש לו חזקת מרא קמא רופף בידי כבר הארכתי במקו"א דמי שאין לו חזקת קנין בגוף הממון לא שייך לדון עליו חזקת מרא קמא והצדקתי דברי מהריב"ל שבכל ספק חזקה איש היושב בה הוא נקרא מוחזק וא"כ אפשר שהבעל החזקה היושב בו ומשמש בו יפה כחו אם יש ספק אפי' כנגד בעל הממון שקנה גוף הבית מיד הגוי וכיון שיש ספק בדין אם ישראל הבא מכח גוי הו"ל דין גוי לטובתו א"כ מכח ספק לא יכול להוציא את השוכר הבעל חזקה היושב בו ויפה היה הפסק אשר פסקנו שאין רשאי להוציאו אבל כיון שהוציאו ע"י ערכאות והשכיר כעת לישראל החנות ואנו רוצים לאסור שלא יכנס השוכר בו זה א"א דמי יימר לנו שהוא בגזילה ביד הקונה את הבית דלמא כמו שפסקו הרבה פוסקים והרי"ף והטור בכללם דיתומים נקראים המוחזק א"כ זכה הקונה הבית בזכות החנות דבא מכח הגוי ובפרט דרמ"א הכריע להורות כן שיש לישראל זכות הגוי אפי' לטובתו ובפרט כמ"ש בבאר הגולה סי' קנ"ד דדווקא בהיזק ראיה אמרי' דהבא מכח הגוי לא הוה כגוי לטובתו

דהיזק ראיה הוה איסור אבל הנוגע לממון הוה ישראל כגוי אפי' לטובתו יעו"ש שהביא כמה ראיות, וא"כ רשאי לכל איש ירא אלקים לשכור החנות ההוא מן הקונה את הבית כנלע"ד בעזה"י. אך כאשר ירדתי בעומק העיון הדבר צריך עמק הלכה כאשר אבאר בעזה"י בודאי ברור הדבר אי היה הגוי אשר היה לו הבית הנ"ל מכר בפירוש החזקה לישראל השוכר שלא יכול להוציאו לעולם מן הדירה והחנות וגם שלא יכול להעלות אותו בדמי שכירות כלל ובא ישראל הנ"ל וקנה הבית מן הגוי הכי יוכל להוציאו מן הבית וחנות או להעלות אותו בשכירות יען שאם היה חפץ הגוי הי' יכול לעשות זאת באלמות ובגזילה כי בערכאות לא מהני קנין כזה או יען שמכר לו החזקה בכתב אותיות יהודית או יען שלא נכתב בפנקס בתי משפט שלהם זה לא יעלה על דעת נפש מישראל שנאמר יען שגוי יכול לעשות אלמות גם הוא זכה ממנו להיות גבר אלם העושה באלימות הא יבוזו לכל בעל שכל מליו ומלבד שהוא מסברא אביא ראיה מדברי שמ"ק בתשובה סי' ל"א בד"ה הא קמן שכתב שם בנידון דידן שהשוכר קנה בפני עצמו החזקה מגוי המשכיר בעד כ"ה פרחים ואח"כ קנה ישראל את הבית והקונה טוען שבא מכח הגוי וחקר מתחילה לזכותו מכח תשובת הרא"ש שהביא הטור בסי' קנ"ד וכתב וז"ל ונ"ל דבנ"ד אפי' הרא"ש ז"ל יודה דע"כ לא קאמר הרא"ש ז"ל דאהני לן דיניהם של עכו"ם לענין ישראל הבא מחמת העכו"ם אלא לומר דלא להני ליה חזקת חלונותיו שהחזיק משום שהעכו"ם אלו היה רוצה לבנות בפני חלונותיו לא היה יכול למחות נמצא דלא החזיק מעולם וישראל הבא מכחו נמי יכול לבנות כנגדו אבל לבטל שטרותינו העשויה כדין וכהלכה זו אין לנו דאם העכו"ם אנס ואינו רוצה לקבל את הדין ומבקש תואנות על שטרותינו לפני ערכאותיהם הפוסלים שטרותינו באמרם אשקרא קא חתמינן ותהי האמת נעדרת הכי בו נימא דישראל הבא מכחו ויודע האמת כיון למרוד בנו ובשטרותינו העשויה וכדין וכהלכה עכ"ל הרי שפתיו ברור מללו דלא מהני לישראל לבוא מכח גוי רק אם בא בצדק ובמשפט כפי הדין אבל לא אם בא באלימות להיות גזלן תחתיו וזה פשוט. ומעתה אבוא לחקור דלכאורה אשר תקנו גדולי עולם כח חזקות יש לחקור על מי הטילו תקנתם אם על הכלל ישראל הגם שגוי המשכיר מותר להוציא את ישראל השוכר דהלא לא השכיר לו רק על איזה שנים ומה און ימצאו בו אם יוציאו רק גזרו על כל ישראל שלא יכנס איש בגבול רעהו שלא ירד לאומנתו של חבירו כי הוא עני המהפך בחררה וחזקו הדבר שגם אם ישכיר לא מהני וחדשו כח חזקה או נימא דהחכימו בדבר שאין לו לגוי כח למכור החזקה אשר זכה בו השוכר בשעת שכירתו ואם עבר ומכר הוא מכר דבר שאינו שלו ולא מהני מכירתו כלל כי לא היה לו דבר למכור. ולכאורה

מסברא הוה התקנה רק על כל בר ישראל שלא ישכור חזקת חבירו כמש"ל דאין ב"ד של ישראל שופטים ומנהיגים על אומות עולם ועכ"ח דתיקנו רק על בני ישראל והי' מקום לחקור אי עבר ושכר דמהני דלא אמרי' כ"מ דאמרו רבנן לא תזבון אי עביד לא הוה זבינא והערותי במקו"א זה דווקא אי רבנן חדשו איסור אז הוה דאורייתא בכלל לא תסור מדבריהם אבל אי רבנן לא חדשו דבר רק בררו לדעת שזה לא ישר בעיני אלקים לעשות אז אי עבר מהני דתורה לא כתבה עליו ורבנן לא חידשו בו איסור ואזהרה וא"כ באותן חזקות דמיוסדים רק על דין עני המהפך בחררה כמבואר בתשו' מהרי"ט סי' ל' א"כ יהי' הדין אי עבר מהני ומכל ספרי קדושים לא משמע כן דיהי' מהני אם עבר ועכ"ח משמע דאין חל בו קנין דאין לגוי להשכיר ולמכור וא"כ אפוא יפלא לדעת במה נסתלק הגוי מממונו הכי אין לגוי חזקת ממון הלא גזל גוי אסור ומה שחידש הא"ז שאין לגוי חזקת ממון הוא ענין אחר עיין בספרי על יו"ד סי' ו' אבל מה ראו חכז"ל להפקיע מגוי ממונו ובאיזה כח יכולין לעשות כן והדבר צריך התבוננות. ומצאתי בחסדי ד' מקור לדבר הזה ואעתיק דברי המבי"ט בח"ב סי' רכ"ה שחקר על אותו ענין שהובא בשמ"ק סי' ל"א שהושאל לפניו וכתב שם כאשר דן שמה שלקח ישראל החזקה מן המשכיר הגוי הי' בחנם כי הגוי לא יכול למכור החזקה לבד רק ישראל יכול למכור חזקה לחבירו וכתב וז"ל גם מה שמוכר הגוי חזקה אין ממשות באותה מכירה כי גוף הבית וכל זכותה הוא שלו והחזקה אינה מופרשת מן הבית ביד הגוי כי הגוף וחזקה בידו והכל שלו אינו כמו כשיהודי שוכר מן הגוי הבית שיש ליהודי חזקה מכח התקנה שלא יוכל שום יהודי לשוכרה וגוף הבית לבד היא לגוי כי חזקה לחוד ליהודי וגוף הבית לחוד לגוי ואם לא היתה התקנה היתה החזקה ג"כ לגוי שהי' יכול להשכירה ליהודי אחר ולפעמים מתנה הגוי עם השוכר שלא יהי' לו חזקה אלא שיוכל הוא להשכירה לאחר וכשאינו מתנה כך ידוע הוא ששום יהודי לא ישכירנה ממנו וא"כ על הסתם כשמשכיר ליהודי יודע הגוי כי בכלל השכירות הוא החזקה עכ"ל הכוונה כיון דתיקנו חכמי הדור שאסור לאדם מישראל לשכור דירת חבירו או חנות חבירו מטעם כי השוכר הוא העני המהפך בחררה והוה המשיג גבולו רשע ע"כ חזקו הדבר שיהי' בתוקף עוז כאלו החנות או בית פרנסתו כשלו ואפי' הוציאו הגוי בכל זאת אסור לישראל אחר לכנוס בתוכו א"כ ידע הגוי ששום יהודי לא ישכירנה ע"כ יודע הגוי כי בכלל השכירות הוה החזקה ונעשה בסוף כאלו מכר לו החזקה בכלל השכירות חוץ אם יתנה הגוי שחזקה לא יהי' שלו ואז הכל כפי תנאו שבאמת לא יזכה השוכר בהחזקה כלל ויש להמתיק הדבר בדברי ר"ן פ' הכותב ואין פנאי להאריך ולפ"ז דנחשב כאלו הגוי מכר לישראל החזקה א"כ מכר הנכרי דבר

שאינו שלו דלא היה מכירה והגם דגוי באלימותו הי' יכול להוציאו השוכר מחזקתו אבל שלא כדין ושלא כדת התורה דאנן סהדי כי בכלל השכירות הוה החזקה ולא שייך עוד לחקור שישראל הבא מכח גוי הוה כגוי דאמת כן הוא כשם שהגוי הוה גזלן בדינינו אם הוציא לישראל כן הוא הישראל הבא מכחו גזלן אם הוציא השוכר. וראה זה מצאתי שם במבי"ט שכתב אח"כ שם בתשובה וז"ל ועתה נחזור לעיקר הדין מה שבין שמעון ללוי והוא דבר פשוט שהחזקה קיימת ביד שמעון ולא נגרעה לחזקתו דבר במה שקנה לוי הבית מן הגוי ואין ללוי כח בבית כי אם מה שהי' לגוי שמכר לא' שהרי הוא מודה כי ביד הגוי היתה לו לשמעון חזקה ולא הי' יכול הגוי להשליכו מן הבית והוא שבא מכחו כ"ש שלא יוכל להשליכו מן הבית עכ"ל הרי שפתיו ברור מללו שגם הגוי אם יבוא לשאול אותנו אם הדין תורה הוא שיש רשות להוציא את ישראל השוכר מרשותו בודאי השבנו לו כי אין רשאי להוציאו והוא חמסן וגזלן אם מוציאו רק הנכרי אינו שואל לנו על דין תורה אבל בודאי ישראל הבא מכוחו צריך לשמור דיני תורה ולא רשאי לגזול מישראל חבירו אשר קנה החזקה מן הגוי בכלל השכירות ודוק. ועדיין יש לחקור כיון דבררנו דעיקר כח החזקה הוא מכח דגוי יודע ששום בר ישראל לא ישכיר ממנו אותו חנות אם יוציאו לישראל השוכר בעכ"ח א"כ הקנה לו גם החזקה בכלל השכירות זה ניחא דהקנה לו החזקה כנגד ישראל אחר הבא לשכור אבל בודאי הניח הגוי לעצמו החזקה אם הוא יחפץ להשתמש בחנות דהא עליו על הגוי ליכא תקנה שלא יהפך בחררה של עני ויהי' אסור לדור בגבול ישראל ונחשב כאלו אמר לישראל שגם החזקה משכיר לו עד שיצרך הוא לחנות ההוא דבודאי מהני וא"כ אפילו לא התנה עמו ממילא ידענו זה דהא אם השכיר סתמא אנו אומרים יען דידוע דאסור לישראל אחר לבוא בשכירות רעהו א"כ הקנה לו החזקה ולגבי עצמו דליכא איסור להכניס בו א"כ לא הקנה לו החזקה ויוכל הגוי לירד לחנות ההוא בדין בלי אלימות ויוכל ישראל הלוקח לומר עכשיו אני בא בכח גוי ההוא וגם אני אוכל לכנוס בו בהיתר והדרה החקירה לדוכתיה אם יש איסור על ישראל להוציא את ישראל השוכר מן החנות. והנראה דיש עוד כח באותן תקנות דלו יהי' שהשוכר לא קנה קנין החזקה הלא מראש כאשר תיקנו חזקה הי' כח התקנות רק זה ששום יהודי לא יכנס בגבול רעהו לירד לאומנתו ולקפח פרנסתו הגם שגוי מותר מן הדין להוציא את ישראל השוכר עכ"פ אנו אוסרים ששום ישראל לא יכנס בו כי אנו אוסרים על כל בר ישראל שלא יבוא להשתמש בו והוה איסור גברא וממילא יצמיח טובה שלא יבוא גוי להוציא הישראל השוכר משכירתו שירא שיהי' החנות סגור בלי שוכר וגם פעלנו שלא יבוא בר ישראל להעלות בדמי שכירות או כדי שלא יבא לנקום נקם ברעהו

וכדומה ואחר שנודע בעולם איסור גברא על בר ישראל נתהוה שבכלל השכירות הוה מכירת החזקה דהלא ידע הגוי דמיום שישכיר חנותו לישראל לא ידור בו ישראל אחר אם יוציאו לראשון בעל כרחו ועי"כ נתהוה קנין חזקה שיש להשוכר זכות בהקרקע שיש בירושה דור אחר דור מאבות לבנים ויש במכירה ובמתנה כאלו השוכר הוא בעל החנות כמבואר במהרי"ט סי' ל' דדומה לדברי ר"ן בנדרים דף מ"ו דיהב טסקא דהוה קנין הגוף או כקנין הגוף יעו"ש אבל מתחילה הוה רק איסור גברא שלא יכנס איש בגבול רעהו כמו חזקת הישוב שעשה ר"ג מאוה"ג וא"כ בישראל שקנה הבית מן הגוי הוה כגוי וכשם שהתקינו שכל איש ישראל לא יכנוס בחנות אשר הי' ביד ישראל בשכירות ה"ה גם עכשיו שישראל קנה את הבית אסור לבר ישראל לכנוס בו הן ישראל אחר או הוא בעצמו אשר קנה את הבית דאיסור גברא הוא אשר רובץ על כל ישראל ודוק. ואורו עיני בדברי המבי"ט סי' הנ"ל ואעתיקם וז"ל וגם שנאמר שכמו שהגוי אם לא הי' לתקנותינו הי' מוציא את היהודי מהבית וזה הבא מכחו יוכל להוציאו ג"כ ונאמר שהבא מכח הגוי הרי הוא כגוי אפ"ה שמעון עומד קיים בחזקתו כי כמו כשהי' מוציאו הגוי מן הבית אנחנו סוגרים בפניו הבית ששום יהודי לא יכנס בה כן זה שקנה מן הגוי אם ישליך את המחזיק מן הבית אפי' שלא יהי' נכשל בעונש התקנה מפני שבא מכח הגוי נסגר הדלת לפניו ששום יהודי לא יכנס בה מפני התקנה אפי' לסברת הרב דא"ז לפי הלשון שכתבו בשמו שלא היתה שלא יוכל היהודי לקנות הבית מן הגוי שגם שיוכל לקנות לא כתב שיוציא היהודי וידור הוא בה או ישכירנה לאחרים מה שלא הי' יכול הגוי שבא הוא מכחו להשכירה לאחרים כי מצד התקנה לא ישכירנה שום יהודי עכ"ל כמה מוקשה לשונו בלי הבן ח"ו ולפמ"ש מתוקים דבריו שחידש המבי"ט הגם אם נאמר כמו שגוי אם לא הי' תקנותינו כגון שגוי יצרך לעצמו דליכא שוב לתקנותינו ויוכל להוציא את היהודי מהבית ולדור בו ה"ה יוכל לבא ישראל מכח הגוי לדור בו והשיב דזה אינו דלו יהי' דליכא עליו איסור עונש התקנה אבל עכ"פ אם הגוי הי' מוציא את ישראל השוכר היינו סוגרים הדלת ששום יהודי עכ"פ לא יכנס בתוכו ה"ה אם קנה יהודי את הבית אנו סוגרים הדלת ששום בר ישראל לא יכנס לדור בו מה לי איסור גברא על ישראל אחר או על ישראל הקונה הגם דליכא עונש התקנה יען שהוא בא מכח הגוי ויוכל להוציא את השוכר אבל עכ"פ נשאר הצד שישראל לא יכנס בו הגם שעל השלכת השוכר לא חטא דיוכל לעשות מה שגוי יוכל לעשות אבל לדור בו או להשכיר לאחרים לא יוכל הקונה דהא נעלנו הדלת ששום בר ישראל לא ידור בו ולכן גם הרדב"ז לא כתב שמותר הקונה את הבית לדור או להשכירה לאחרים דרדב"ז חידש שלא נעשה תקנה בישראל

הקונה את הבית ויש לו כח גוי ויוכל להוציא ישראל מביתו ולא עובר התקנה בזה ולא ישיגו לו עונש על זה ויוכל להשכירה לגוי או להניח ריקם אבל נשאר עכ"פ ששום בר ישראל לא ידור בו שזה הי' ההתחלת התקנה לעשות איסור גברא ודוק. ולפ"ז מיושב מה שחקרתי דעכ"פ שייר הגוי הזכות לעצמו אם יחפץ לדור בו וא"כ יבוא ישראל הקונה מכח אותו גוי ויחפץ לדור בו (או אפי' להשכיר לאחרים מכח שזה לעצמו יוכל נמי להשכיר לאחרים) זה אינו דזכה מכח הגוי שאין עושה עון אם יוציא את השוכר מביתו אבל עכ"פ נשאר עליו התקנה שבר ישראל לא יבוא בגבול רעהו אשר הי' יושב לבטח עליו לפרנס עצמו בו ודוק. ושמחתי בחקירה שלי להבין דברי רדב"ז אשר שם המבי"ט אותו כמטרה לחץ שחידש הרדב"ז במי שקנה הבית מגוי יוכל הקונה הישראל לדור בו ואפי' להשכיר לאיש אחר ועיין בשו"ת שמ"ק ג"כ בזה שהוא לא רצה לחתום כנגד דברי רדב"ז וכל גדולי עולם חלקו עליו וכבר הביא המבי"ט ג"כ שכל בעלי הוראה חלוקים עליו ולפמ"ש יש פנים בהלכה להבין דרכו בקודש דסובר כמו שאם התנה הגוי המשכיר בשעת השכירה שחזקה יהי' נשאר לו הי' מהני ורק אם השכיר סתם ידע שישראל אחר לא ישכיר אותו עוד א"כ נכלל בשכירות החזקה אבל עכ"פ נאמר דשייר לעצמו החזקה אם יצרך הוא והוה לגבי עצמו כאלו התנה וממילא יהודי הקונה הבא מכח הגוי יש לו דין גוי שזכה בזכות הזה לעצמו לדור בו וממילא יוכל גם להשכיר לישראל זכותו והבן רק המבי"ט עם החולקים עליו סברו דהתחלת התקנה הי' ששום בר ישראל אסור לבוא בגבול רעהו דאנו סוגרים הדלת לפניו ועי"ז נתהוה קנין החזקה ורק אם שכרו ישראל בתנאי שלא יהי' לו חזקה ונתרצה לזה א"כ גילה דעתו בפה מלא שמרוצה ואפי' בתקנת חכמים כגון זה שומעין לו (ועיין במרדכי בכלל זה ואכ"מ) אבל אם לא התנה הגוי עם הישראל הגם שגוי לא הקנה לו החזקה אבל עכ"פ הישראל לא אמר אי אפשי בתקנת חכמים א"כ נשאר עכ"פ תקנת חכמים שאסור לשום בר ישראל לדור בו והבן זה מאוד. ולהשלמת הענין להבין הדבר אמרתי להעתיק דברי המבי"ט שם שכ' וז"ל ואם נאמר שגם רדב"ז ז"ל סובר בפי' שיוכל קונה מן הגוי להוציא את יהודי המחזיק בה לדור בה או להשכירה מה שהוא סברא רחוקה לא נעשה בו מעשה כי בכל תוגרמא שנתפשט בה הסכמה זו של החזקות בפי' כתוב שאם יקנה שום יהודי הבית שחבירו יש לו חזקה מן הגוי שיפרע הקונה למחזיק מה שישומו ב' שמאים כמ"ש הריב"ל ז"ל בתשובה וזה עשו לזכות הקונה כי בכלל הסכמה ראשונה שלא יוכל שום יהודי לשכור מן הגוי הבית שיש חזקה לחבירו בה גם הקונה הוא בכלל שלא יוכל לקנות שאם יוכל לקנות ולהוציא את המוחזק בבית מה הועילו בתקנתן ועם כל זה נתנו כח לקונה שיוכל

להוציאו אחר שיפרע מה ששוה החזקה עפ"י ב' שמאים משא"כ במי ששוכר מן הגוי הבית שיש לחבירו חזקה בה כי אפי' שיפרע לו מה ששוה החזקה אינו יכול להוציאו ואם במצרים יש איזה שינוי בכתב כתקנת החזקות ואינו כתוב בפי' שהקונה מן הגוי הבית שיש חזקה לחבירו בה חזקה שקנינו קנין ושיכול להוציאו מן הבית מה שאינו סברא כלל פשיטא שאינו יכול להוציאו אלא א"כ יפרע מה שישומו ב' שמאים כמו שתקנו בתוגרמא כי משם נמשך תקנות החזקות לכל המקומות וע"ז הסכימו כל בעלי הוראה במצרים בשנים שעברו הלכה למעשה שלא הפסיד הלה חזקתו כמו שהאריכו בפסקיהם עכ"ל הזהב ויוצא מדבריו כמה דינים כאשר אבאר אותם בעזה"י. (א) דהקונה הבית מגוי אסור אפי' בעצמו לדור בדירת וחנות השוכר כי להרדב"ז לא עבר על התקנות וליכא עונש עליו על שהוציא השוכר מביתו אבל עכ"פ אסור אפי' הוא בעצמו לדור שם ומכ"ש שאסור לאחרים לדור בו (ב) לחכמי מצרים עם המבי"ט עובר ג"כ על התקנה ויענש בכל חומר העונשים כי בכלל שעשו שלא ישיג איש גבול רעהו בשכירות הי' נכלל גם שלא יקנה בית מגוי אשר יש לישראל בו חזקה ואם קנה עבר על התקנה וד' יחשב עמו (ג) אם עבר וקנה הבית תקנו באחרונה שיוכל להציל עצמו אם ישומו ב' שמאים כמה הי' שוה החזקה וישלם לו מה ששמאו שווי' החזקה ואח"כ יוכל לסלק אותו בעכ"ח מן ביתו ויקח החזקה מידו בעכ"ח של השוכר (ד) אבל מי ששוכר חזקת חבירו אפי' אם ירצה לשלם לו שווים של החזקה כל הון דעלמא בוז יבוזו לו ואינו יכול להוציאו או להעלות בשכרו כמבואר במבי"ט שם מקודם דהוה כאלו שכרו על עשר שנים שלא יוכל לסלקו מן השכירות תוך הזמן ולא יוכל להעלות אותו בדמים דטוב זכות חזקה משכרו סתם דשם יוכל להעלות השכירות וכאן לא יוכל להעלות השכירות יעו"ש. (אך אם נודע מקום שכתוב בפי' התקנה שלא ישכור איש את חנות אשר חבירו יש בו חזקה אז הקונה הבית יכול לומר קים לו כרשד"ס סי' רכ"ט ובמקו"א אבאר אי"ה). ולפ"ז בנידון שאלתינו אסור לישראל לשכור החנות מן הקונה את הבית עד ששילם לבעל החזקה השווי' שלה בדמים אפילו בעכ"ח אז מותר החנות בשכירות כנלע"ד ברור. והלום ראיתי במבי"ט שם שמביא קו' בשם חכם אחד שאין יקובל בשכל שהקונה הבית לא יכול לדור בו ומי שיש לו רק כח תקנה יכול לדור בה לא יהי' כהנת כפונדקית וכ' המבי"ט וז"ל אין זה תימא שהרי לפי הדין מי ששכר בית מחבירו לה' שנים או לעשרה ומכרה אח"כ לאחר אינו יכול להוציאו מן הבית עד תשלום זמן שכירתו וכמו כן אחר שתיקנו שיהי' חזקה לשוכר בית מן הגוי בתקנה זו הוא מוחזק בבית יותר ממי ששוכר בית מחבירו סתם שהמשכיר יוכל להוסיף בשכירות אם עלה שכירות הבתים באותו

זמן כמו שהוא הדין וזה שדר בה מכח התקנה אין המשכיר יכול להוסיף עכ"ל ובער אנכי מהבין הדמיון בשלומא מי ששוכר על ה' או י' שנים דלא יוכל המשכיר לסלקו עיין בש"ע ח"מ סי' שי"ב דהתם כשם ששוכר לא יוכל לצאת לעזוב את אשר שכר בתוך הזמן ואם יצא צריך לשלם השכירות והוה שכירות לזמן קנין ליומא כן המשכיר לא יוכל להוציאו בתוך הזמן אבל כאן הלא השוכר יכול לצאת אחר כל שנה או אחר ג' שנים א"כ אם הדין שמשכיר לא יוכל לסלקו והשוכר יכול לעזוב אותו כאן הבן שואל הכי הקונה הבית יהי' גרוע מהשוכר את הבית וגם איך יהי' לבעל החזקה כח למכור חזקתו לאחר אשר לפעמים השוכר לא יוכל להשיב אחר במקומו ועיין ברמ"א ח"מ סי' שי"ב סעיף ז' ובחזקה יוכל למכור לכל מי שירצה ואין כאן מקומו להאריך. סוף דבר הכל נשמע שאסור לשום בר ישראל לכנס בחנות הנ"ל אשר ישראל הקונה את הבית מגוי הוציא לבר ישראל מחזקתו וגם מה שפסקנו שיוכל להעלות בדמים כשאר בתים אשר נתייקרו בשכירות הוא רק מפני דרכי שלום ברצון השוכר אשר יתפייס בזה שלא לעקור ממקומו אבל אם יחפץ לשלם לו החזקה בדמים צריכה שומא כמה שוה הך חזקה כפי אשר שילם להגוי כי מן הדין אין ישראל הקונה יכול להעלות השכירות ביוקר כנלע"ד הלכה למעשה. ובספר מאמר מרדכי סי' ע"ח ראיתי שנשאל על מעשה כזה שיהודי קנה הבית ורצה להוציא השוכר וחידש מעצמו לדמות זה לדין דהמשכיר לא יוכל להוציא השוכר מביתו בתוך הזמן יפלא שנעלם ממנו שכבר דן על דין זה בשו"ת שמ"ק ובפרט המבי"ט כאשר העתקתי דבריו וגם חקר דהוה קנין קרקע והביא שמצא במהרי"ט והפריז שם להחמיר שאפי' אם השוכר לא משלם השכירות לא אבד בעל השוכר את חזקתו והוא דבר פלא ואכ"מ ויש לי הרהורי פלפול על שהפליג את הדבר אכן התכלית הוא אחד בעזה"י:

סימן כג

שאלה אירע שלפני איזה שנים העלו שרי מדינה ראנדעס שלהם מטעם כי עלה ביושבי על מדון בלאנדטאג שישלמו להשרים דמי שווים זכות שלהם שיהי' המכירת המשקאות חרות מתשלומים להחיות בו דלי הארץ והחכימו רבים להעלות שכר הראנדעס כדי שישיגו בתשלומיהם סך מרובה ונתרצו היושבים בראנדעס איש ואיש כפי אשר ידע כמה הרויח בו שהי' השנים טובים מאוד ואחר כך באו שנים שלא כסדרן דלים ורעים ר"ל ולא הרויחו כשנים ראשונים ולא די שלא שלמו ההוספה אלא לא שלמו כלל והיושב תחת השר פה בעירנו הקשה ערפו שהנחה אינו עושה רק יעזוב ראנדע שלו והוא ישכירנה לאחר ובכל זאת ישראל קדושים הם לא השיגו גבול איש את רעהו רק אחד

שהי' בע"ח גדול ועזב את הראנדע שלו ומכר חזקתו לרעהו בעד כמה מאות והקדים איש אחד אשר בידו סירב מדיינא קרתא שלא חפץ הבעל חזקה לשמוע אשר פסקו הב"ד עליו לשלם לשותפו בעסק אחד שנשתתפו ועשה לו שלא כדת על כן הקדים האיש ושכר מן השר ראנדע שלו והקונה החזקה צועק לפני ב"ד דפה כי הוא קנה החזקה והשוכר טוען שהתרה בו שלא יקנה החזקה כי הוא ישכיר אותה כי יש סירב בידו והקונה החזקה משיב שהי' אז החזקה כבר קנוי בידו וכדומה ועמלתי עמהם שיקחו בוררים שיחשבו ההיזק אשר גרם המוכר החזקה ולשלם לו ולא עלה בידי וסלקתי עצמי ואמרתי שאין ערבות עלי לשפוט על איש חוץ מגבולי וכשאני לעצמי עמלתי לראות אם האיש היושב בראנדע זכה בחזקה בהיתר או באיסור וד' יאיר עיני בהלכה אמת לאמיתו של תורה.

תשובה לכאורה בלא האי טעמא שיש ביד השוכר סירב שבעל חזקה אמר בפה מלא שאינו שומע לדין תורה וקבל השוכר רשות מב"ד מפורש בסירב שלו להושיע לעצמו בכל אשר יכול מבלעדי הזה אין בו איסור כיון שהשוכר היושב בו לא שילם דמי שכירות נפקע חזקתו. הנה מקור החזקה דאיתא במכירה לאיש אחר שורשו דאלומי אלמי גאוני גדולי ספרדים דיהי' זכות חזקה כקרקע כאלו גוף הקרקע קנוי לשוכר יען דתיקנו ששום אדם לא יכנוס בגבול חבירו ולא יעלה דמי שכירתו ממילא אין לגוי לקבל אלא סך ידוע ודמי למקבל בטסקא דלא יוכל המשכיר לאסור עליו הקרקע עיין ר"ן נדרים דף מ"ו כן הסביר המהרי"ט ח"ש סי' ל' יעו"ש וכל זה אם משלם השכירות אז הקרקע שלו אבל אם לא משלם השכירות אז הדרה ארעא לבעלים ראשונים כמבואר שם בר"ן נדרים דף הנ"ל וה"ה כאן כל זמן שהשוכר משלם יש לו אחיזה בקרקע אבל אם לא משלם השכירות אז כל מי שמחזיק בו ומשלם הטסקא הוא שלו כמבואר בב"ב דף נ"ד מלכא אמר מאן דמשלם טסקא יאכל פירות וה"ה מלכי רבנן אמרו מאן דיהב טסקא יאכל הפירות אם השוכר משלם יהי' קרקע הגוי כשלו אבל אם אין משלם השכירות א"כ אבד חזקתו דאטו יתקנו רבנן לגזול ארעא דנכרי הלא גזל גוי אסור וגם קרקע אינה נגזלת ולא זוכה בגזילה בקרקע הנכרי וממילא כל איש ואיש המשלם להגוי יזכה בו דאטו עלמא דהפקירא יש שישכור מן גוי קרקעו ולא ישלם לו הטסקא ולא יהי' רשאי לאדם אחר לזכות בו ולשלם להנכרי שכירותו חס מהלזכיר כזאת דיהי' תקנתא דרבנן כמכס העומד מאליו והלא דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום ולא יעשו תקנה בלי נתיבות משפט דא"כ לא שבקת חי שאחד ישכור כמה בתום כמה חנויות כמה רחיים כמה בתי משקאות ולא ישלם דמי השכירות עד שיוצרך הגוי להוזיל לו השכירות כאשר יחפץ השוכר ואם לאו יהי' אסור לישראל לכנוס בו ויופסק החיות ח"ו שאיש את רעהו חיים

בלעו אלא פשיטא מי שאינו משלם השכירות והגוי מוציאו יוכל כל איש לשכור אותו ואפי' אם אחר שנים רצה הבעל החזקה לחזור ולשלם השכירות אשר קבל עליו ישראל השני אין צריך להחזיר לו דכבר פקע חזקתו ונתהוה החזקה להשני ודוק. וראי' לזה מב"ב דף נ"ד דאמר שמואל נכסי נכרים הרי הם כמדבר כל המחזיק בהן זכה דנכרי דכי מטו זוזי לידיה אסתלק ישראל לא קני עד דמטי שטרא לידיה ואמר אביי לר"י הלא דינא דמלכותא דינא אלא עובדא ידענא בדורא דרעותא בישראל דזבן ארעא מנכרי ואתא ישראל אחרינא רפיק בה פורתא אוקמה רב יהודא בידא דשני א"ל דורא דרעותא קאמר התם באגי ממטרי הוי דאינהו גופייהו לא יהבו טסקא למלכא ומלכא אמר מאן דיהב טסקא ליכול ארעא ובתוס' בד"ה באגי דמטמרי הקשו מנזקין דף נ"ח דאזיל מרוותייהו ואיזל גידול יהב טסקא ולכי אתי מרוותייהו הדרא להו ולא אמרי' כיון דלא יהבי טסקא הופקעה מידם וזכה בה גידול ותירצו שם וז"ל דהתם מיירי כגון שאמר מרוותייהו לבני באגי שיחרשו הקרקע ויזרעו ויאכלו פירות ויפרעו טסקא עד שיחזרו ונתרצו להם בני באגי ונתנוה לגידול הלכך לא הופקעה מידם וכשיחזרו חזרו להן אבל הכא הוו מטמרי בשביל המס שלא רצו לפרוע עכ"ל. הרי מפורש יוצא מדבריהם דוקא אם מתחלה דברו מרוותייהו עם גידול שישלם טסקא ויעבד הקרקע כל זמן שלא יהי' בביתם אז לא אבדו חזקתייהו אבל אם לא העמידו איש לשלם הטסקא ובא אחר ושילם בעבורם והחזיק בו הוה החזקה להשני ה"ה הך כח תקנות גאוני ספרדים דדימה מהרי"ט שהוא דין טסקא הנ"ל להיות להשוכר קנין הגוף בטסקא השכירות אשר שכר ליתן שנה בשנה א"כ אם לא יהב עסקא שלא משלם השכירות ובא השני ושכר ויהב טסקא זוכה השני בהחזקה בודאי מי שמניח חנות שלו ומושיב איש אחר שם שישלם השכירות כל שנה ושנה אז אם הדר ומבקש חזקתו צריך השני לצאת שיחזרו הבעלים לחזקה כמו שעשה גידול אבל מי שאינו משלם השכירות אבד חזקתו מיד ואין לו ליישב אחר תחתיו ואין לו כח למכור החזקה שלו כי נפקע חזקתו בזה שלא שילם השכירות ועיין רשב"ם שם בד"ה דאינהו גופייהו וז"ל בעלים ראשונים לא יהבי טסקא ומדינא דמלכותא לא הי' בידם דבעלים כח למכור ומכרן בטל וזה השני שהחזיק קנה בדינא דמלכותא שהתנה בחזקתו על מנת ליתן הטסקא למלך ומלכא אמר מאן דיהב טסקא ליכול ארעא בחזקה בלא שטרא עכ"ל וה"ה בחזקה דתקנו מלכי רבנן הוא למאן דיהב טסקא השכירות אבל מאן דלא יהב עסקא אבד חזקתו והשני שהתנה לשלם השכירות קנה החזקה דחזקה לא פקעה בכדי אבל זה שלא שילם השכירות פקעה בשכירות שלא שילם ודוק. אמנם עדיין אין הדבר מוכרח דתוס' בגיטין דף נ"ח ע"ב בד"ה אנן הקשו קו' מב"ב ותי' וז"ל התם הי'

נשמטין מלפרוע אבל כאן שהבעלים הלכו ולא להשמיט דין הוא דכל הנהו שני מאן דיהב עסקא אכל וכי הדרי אהדרו ארעא למרא עכ"ל הרי דהסברו אם הי' בידם לפרוע ומשמט עצמו אז נפקע קרקע ממנם אבל אם הבעלים הלכו ולא השמיטו מלפרוע אז לכי הדרו הדרא ארעא וא"כ מכ"ש אם הוא אנוס מלפרוע שהי' שנים לא כסדר הטבע ולא השיג ידו לפרוע מהכ"ת יפסיד חזקתו אע"ג דלא העמיד אחר תחתיו ודוק. הן אמת שרשב"א בחדושיו בגיטין בד"ה אלא הקשה ג"כ קו' הנ"ל מב"ב ותי' וז"ל ויש לומר דהתם הוא דמטמרי ולא יהבי טסקא וכי לא משכח מלכא מאן דפרע ליה טסקא שקול ארעא גופה דארעא דידיה הוא ואדעתא דיהב ליה טסקא יהב ליה לניהלייהו וכי מטמרי שקיל ומזבין לה לאחרינא דאדעתא דהכי יהבה לניהלייהו אבל הכא כולהו בני באגא קבלוה בטסקא אלא דחלקוה ביניהן ומלכא כל אימת דמשכח חד מינייהו מיניה קשקיל כולי' טסקא דכולה באגא לא מזבין לה אלא אינהו הוא דזבנוה משום דנעשו אחראין זה לזה ואינהו לית לזבוני כעין קבלן שפרע לבע"ח עכ"ל הרי דהבדל אם היחיד חייב ולא פורע או שקיל מלכא ארעא כי אדעתא דטסקא יהב וכי מטמרי ולא יהבו טסקא מזבין לה לאחרינא יעו"ש וא"כ ה"ה הכא דהשר לא נתן אלא לשלם לו וכיון דלא משלם נוטל הקרקע היינו מקום החזקה דדומה לקרקע בטסקא ומאן דמשלם הוא זוכה בחזקה ודוק. אך מדברי רמב"ם הובא בש"ע ח"מ סי' שי"ט סעיף י' שכתב וז"ל מלך שהי' דינו שכל שלא יתן המס שעל השדה תהי' השדה להנותן המס וברח בעל השדה מפני המס ובא זה ונתן מס שעליה למלך ואכל פירותיה אין זה גזל אלא אוכל פירות ונותן המס עד שיחזרו הבעלים עכ"ל הרי מבואר אפי' ברח אעפ"כ לא זכה בגוף השדה והולך כפי' הרה"מ דמיירי דהחזיק בעצמו ולא בא לו מיד המלך וא"כ בנידון דידן דהשר משכיר לאיש אחר אפשר דלא צריך להחזיר החזקה לבעלים ראשונים ובפרט לפי הבנת הסמ"ע שם דלא זכה בקרקע המלך אבל זכות חזקות הוא חשיב כקרקע ישראל ולא נפקע הגם שחייב שכר שכירות לא אבד חזקתו ולכל הפחות אם יחפוץ לשכור צריך הישראל להחזירו ודוק. רק בלא"ה נראה לי דאפי' תוס' ורשב"א מודים כאן דשאני התם דשילם למלך הטסקא וזכה מכח המלך אפי' בחזקת קרקע אבל כאן אטו הנכנס בשכירות שילם בעדו מה שחייב הוא להשר הלא אשר נמצא בידו לקח השר והשאר נשאר חוב עליו וכי ישיג ידו שיתעשר יבוא השר ויגבה החוב וא"כ אטו נאמר יען שנשאר בע"ח על השכירות אבד חזקתו וא"כ נשאר החזקה לבעלים ראשונים ודוק. בכל זאת הוא דבר חוץ מסברא כפי פי' המבי"ט בסי' רכ"ה דאם התנה הגוי בפי' שלא יזכה ישראל בהחזקה מהני רק מדהשכיר סתם ולא התנה א"כ הקנה לו גם החזקה יעו"ש וממילא כל זה

אם משלם השכירות אבל אם לא משלם השכירות בודאי לא הקנה לו החזקה אם לא ישלם השכירות והוה כאנן סהדי דאדעתא דהכי לא השכיר לו והוה כאלו פי' בתנאי גמור הך החזקה יהי' כל זמן שישלם ומעת שלא ישלם שכירתו יהי' נפקע גם חזקתו ודוק. וראה זה מצאתי מה דפשיטא ליה למבי"ט דמהני תנאי שהתנה הגוי שלא יהי' להשוכר חזקה הובא בתשובת לחם רב סי' קס"ב בהיפך בשם מהריב"ל שכתב שם על שאלתו דהדין עם הגביר בן עזרא מכמה טעמים וז"ל חדא דהרב מהריב"ל ז"ל בריש כלל ז' מהסכמת חלק א' שאלו ממנו דשמעון החזיק בחזקתו של ראובן בטענה שהוא התנה עם הגוי אדון החנות שאם יצא מהחנות שהפסיד חזקתו וזכותו ושיהי' רשות לכל יהודי ולכנוס בחנות תיכף ומיד שיצא מבלתי שיצטרך להמתין ג' שנים וראובן טוען האמת כי הוא כדברי שמעון וכו' אך אך אמנם שמעשים בכל יום שהתוגרמים והגוים שואלים מאת היהודים שיסלקו ידם וזכותם מעל החזקה ויתנו רשות שיכנסו בחצרות ובחנויות באופן שלא יצטרך להמתין ג' שנים ולפעמים קונים זה הזכות מאת היהודי ועם כל זה אינו מועיל להם וההסכמה במקומה עומדת והשיב הרב הנזכר דהדין עם ראובן דאל"כ מה הועילו חכמים בתקנתן כל אדון החצר או החנות יתחכם לשאול מאת היהודי כשישכיר לו חצירו או חנותו שיסלק ידו וזכותו מעל החזקה וא"כ מה הועילו מתקני ההסכמות בתקנתם א"כ גם אני אומר בנ"ד אם לא הי' עושה כן ר' עזרא לתוגרמים והי' מודה להם דבר זה לא הי' עושין לו תוגי"ט מהשכירות בערכאות ולכך הודה להם בכך אבל מפני כך לא הפסיד חזקתו אשר החזיק בפני ישראל כדת וכהלכה בכל החצר עכ"ל הרי שביאר בפי' דאפי' תנאי לא מהני לבטל חזקה וא"כ הדרה החקירה לדוכתא שאפי' אם לא משלם השכירות אם יפסיד חזקתו וצע"ג. ואחר העיון אפשר בנידן דלא משלם השכירות גם מהריב"ל מודה דבשלומא תנאי לעקור תקנת חכמינו ז"ל שגודרו גדר שיצרך להיות לישראל כח חזקה לא יוכל הגוי להתנות בהיפך דא"כ מה הועילו חכמים בתקנתם אבל תנאי שאם לא ישלם השכירות לא יהי' לו חזקה לא שייך לומר מה הועילו חכמים בתקנתם הלא הועילו אם ישלם לא ישיג איש גבולו ואם לא ישלם למה יזכה בחזקה הכי יפקעו ממון גוי חינם הכי אין זה בכלל גזל גוי שאסור ודוק. שוב התבוננתי בספרים וראיתי המובא מתקנות אשר תיקנו חכמי הדור ללמוד מהם הדין אם לא ישלם השוכר השכירות מה יהי' בחזקה ומצאתי שמהרי"ט בח"ש סי' כ"ה כתב מתחילה וז"ל אבל מי שאין בידו ראי' האיך הניח מקום חזקתו שמא מרצונו הפשוט או שלא הי' פורע השכירות ומעבירם זמן רב בזה נתנו מתקני התקנות בו שיעור ליושב בעיר שלשה חדשים שאם עברו שלשה חדשים ולא פרע שכירות כלל ולא נמצא בידו

פסקא מיד מעידים איך אנוס ומוכרח עזב מקום חזקתו אבדה חזקתו עכ"ל מזה משמע דווקא בתרתי לטיבותא אבד חזקתו שיושב בעיר ולא פרע ג' חדשים שכירות שנית שאינו יושב בה בחזקתו שהעבירו עכו"ם ממנו מחזקתו משמע כל זמן שיושב בה אעפ"י שלא פרע ג' חדשים השכירות לא נפקע חזקתו אעפ"י שחייב לגוי והוה השכירות מלוה עליו עכ"פ אין רשות לישראל אחר לשכור חזקתו שעי"כ יוציאנו הגוי מחנותו רק אם ע"י שלא שילם שכירותו הוציאו הגוי מביתו וחנותו ועבר אח"כ ג' חדשים שלא פרע לגוי ומבקש חנותו בחזרה הוא האות שהתיאש מחזקתו ונפקע לגמרי מחזקתו אבל אם מביא בתוך ג' חדשים השכירות שחייב נשאר לו חזקתו וגם יוכל למוכרו לאחר כיון ששילם לגוי השכירות שחייב ואחר ג' חדשים נפקע מחזקתו ואין לו מה למכור עוד אבל כל זמן שיושב ומשמש בה אעפ"י שחייב לגוי השכירות אסור לאיש אחר לכנוס בגבולו דמחמת חוב השכירות בלבד לא נפקע חזקתו ודוק. והגם דמהרי"ט כתב אח"כ שם בסי' כ"ה וז"ל ואמרו כל שעברו שלשה שנים ולא ערער על חזקתו ולא בירר אונסו בטענות נאמנות ומספיקות זכה בה המחזיק וזה מפורש בפנקס התקנות אשר גבלו ראשונים וחתומים בו הרב הגדול מהו"ר יוסף ן' לב וזקני הדור שעמו ולא מן התקנה בלבד הוא זה אלא אף שורת הדין הכי נותנת אעפ"י שנסתפקו רבני הדור שלפנינו ז"ל בחזקות אם נותנים להם כח היפה שבקרקעות ולפ"ז אית לן לאוקמי' בחזקת מרא קמא ואעפ"י שהיתה ביד עכו"ם יותר משני חזקה הא קיי"ל דעכו"ם והבא מחמת עכו"ם לית לי' חזקה מ"מ זהו לענין אחר שבא להחזיק בו דלעולם מוקמי' בידה דמחזיק ראשון דאיהו מרא קמא אבל לגבי בעלים גופן שעיקר הקרקע שלהם אין ישראל המחזיק עליו בתורת שכירות יפה כחו אצלו שנקרא מוחזק בי' טפי מן הבעלים שאין חזקת המחזיק עליו מועלת אלא כל זמן שהוא בתוכו ופורע שכירותו ויש לברר זה אלא שאין להאריך עכ"ל. ולכאורה ממ"ש וז"ל שאין חזקת המחזיק עליו מועלת אלא כל זמן שהוא בתוכו ופורע שכירותו עכ"ל משמע תרתי בעי שהוא יושב בתוכו וגם פורע שכירותו ואם חסר אחד לא מהני אך באמת המהרי"ט דן על ענין אחר דלכאורה דבריו בלי הבין מה שכתב אבל לגבי בעלים גופן שעיקר קרקע שלהם אין ישראל המחזיק עליו בתורת שכירות יפה עכ"ל הוא פלא הא הנידן הוא בין שוכר ראשון לשוכר שני היינו בין יתומים שבא מכח שוכר ראשון וראובן הוא שוכר שני וצע"ג. אמנם דבריו אמתיים דבנידן דשאלתו היה הספק אם אבי היתומים לא הניח מעצמו לפני כמה שנים דלא היה בידו כתב מחאה שמחה בתוך ג' שנים אבד חזקתו כך עשו מנהיגי תקנה והוסיף מהרי"ט דהוה דינא דהא ראובן היושב בחנות אח"כ בא מכח הגוי כל זכות הגוי שייך לו וא"כ הגוי הוא

בעלים אמיתיים שגוף החנות שלהם וא"כ אבי יתומים שהיה שוכר שלו נקרא מרא קמא כנגד בעל הממון כאשר מבואר במהרי"ט בסי' ל' באריכות ראיה מגמרא כתובות דיתומים בעל ממון הווי' מרא קמא כנגד שיעבוד אלמנה יעו"ש ה"ה כאן אם יש ספק אם הניח אבי יתומים את החזקה הוה הגוי בחזקה כנגד השוכר וממילא זכה ראובן השוכר השני מכח הגוי בעל ממון גוף החנות ודוק היטיב. ולפי"ז נכון מה שסיים המהרי"ט שאין חזקת המחזיק עליו מועלת היינו שיהיה חזקת השוכר חזק מחזקת בעל הממון רק באופן אם השוכר פורע שכירתו שאז יש לחזקות דין קרקע וגם הוא יושב בתוכו ומשמש בו אז יש להשוכר מעלה דהוא תפוס ואוחז בו אז הוא טוב יותר אפי' מבעל הממון למשל אם יטעון בעל ממון החנות שמחל לו החזקה או איזה ספק אחר יש להשוכר היושב בו מעלה כנגד בעל ממון מהגוף החנות ודוק. וא"כ אפשר דמהרי"ט מודה אעפ"י שאין פורע לגוי השכירות רק יושב בה לא אבד חזקתו כלל כי נשאר לו בע"ח ומותר לגוי להשכיר לאחר כדי שלא יפסיד שכירתו אבל גוף החזקה נשאר לו בכל עת שירצה שיצרך השוכר השני לפנות והוא יחזור לחזקתו צריך השוכר השני לצאת מפניו כמו בטסקא מי שמשלם הטסקא אוכל פירות עד שיקבלו הבעלים לירד בתוכו ודוק. וכן משמע מדברי מהרי"ט בסי' ל' בסוף התשובה וז"ל וכבר דקדקו המתקנים האחרונים ופי' בתקנות החזקות שאם יעברו ג' חדשים שלא פרע שכירות ולא נמצא בידו כתב דבאונס עזב חזקתו אבדה זכותו עכ"ל משמע ג"כ בתרתי לריעותא דוקא אבד חזקתו היינו שכבר עזב חזקתו דהוא מבחוץ שאינו יושב ומשמש בה וגם שלא פורע שכירות ג' חדשים אבל בודאי אם יושב בה הגם שלא פרע השכירות עדיין חזקתו קיימת ודוק. ובכל זאת אני על משמרתי אעמוד אם ישראל לא משלם השכירות משנים שעברו נפקע ממנו החזקה ולא יוכל למכור לאחרים רק הדרה החזקה לגוי דמי שמע כזאת שאחד ישכור חנות וחצר או רחים או ראנדע משקאות ולא ישלם להמשכיר השכירות וילך לדרכו בלי תשלומים וימכור חזקתו לישראל בעד אלפים לפעמים כיצד הלה עושה סחורה בפרתו של חבירו כיון שלא משלם השכירות איך יהיה לו חזקה הכי יעשו חכמים דבר כזה אין זה בכלל הפקעת הלואה אין חילול השם גדול מזה בשלומא אם פרע השכירות כל זמן שיושב בה ונאנס דלא יוכל לעסוק בחזקתו והניח החנות שגוי ישכירנה לאחרים אז לא אבד חזקתו ג' שנים כמבואר בחכמי ספרדים עיין מהרי"ט סי' ל' בשאלה שכתב עיין בתשובת אדרבי סי' ע"ה וכו' וז"ל וכתב שם שהתקנה תקנו והסכימו באופן זה שאם יניח המחזיק הבית או החנות מעצמו או שישליכהו ממנו העכו"ם אם כבר עברה ממנו ג' שנים מיום יציאתו באיזה אופן שיהיה כבר נאבד חזקתו והמחזיק אח"כ הוה

מוחזק עכ"ל וכן כתב הרשד"ם בסי' ר"ל הדבר ברור ששמעון עבר וחייב עונש כעובר על החרם וכו' ומסיים וז"ל והטעם שאני אומר כי שמעון הוא עבריין שהרי כתוב בסי' ראשון שכל יהודי שיניח החצר או בית או ישליכו אותו וכו' עד לזמן ג' שנים מיום שיניח אותו היהודי המחזיק או ישליכו מאיזה אופן שיהיה ע"כ הרי אתה למד שאין הפרש בין שיניח היהודי החצר או הבית או שישליכהו על איזה אופן שיהיה אין התקנה רק שלא יבוא שם שום יהודי תוך ג' שנים עכ"ל הרי מפורש יוצא דכל אנפין שוין שאפילו הניח מעצמו שייך לו החזקה ג' שנים ואפי' אם השליכהו אותו הגוי לאחר ג' שנים הפסיד חזקתו כמובן כל זה דווקא אם עזב חנותו אבל לא הפסיד לגוי שישלם לו השכירות כל זמן שישב בה אבל לשכור חנות ובית ולא לשלם השכירות ולמכור החזקה יפלא בעיני מאוד לא מצאתי מפורש בשום ספר גדולי ספרדים שבידי והסברא ודאי מסתבר שאין לו מה למכור חוץ אם ישלם השכירות שחייב טרם שיזכה בו השוכר החדש ואם לא שילם אין לו מה למכור וזכה בחזקה השוכר השני כן נראה בעזה"י. ועדיין צריך לבאר דלכאורה בנידן שאלתינו שפקיד השר עשה עילוי בשכירות לפני שתי שנים אשר על פי דין תורה כבר זכה הישראל בחזקה שלו באותן דמים ששכרו ממנו לפני כמה שנים רק מי ידין את שתקיף ממנו והוצרכו לקבל עליהם כל שוכרו ראנדעס שכירות בכפלים שהאמינו שיכולין שאת וכיון שהיו שנים שלא כסדרן לא היה יכולין לשלם וא"כ באמת אינו חייב עפ"י דין תורה ביתרון השכירות ומהכ"ת יפסיד חזקתו בעבור שלא היה יכול ליתן לפקיד השר מה שלא היה מחויב ליתן עפ"י דין תורה ולא מיבעי אם שילם עכ"פ כסך אשר שילם מלפנים בשנים ראשונים בודאי אין לפקיד השר תביעה עליו מן הדין כלל ואיך יפסיד חזקתו מכח אלמות אשר הפקיד לא יפנה עצמו לדין בדיני וישראל אלא אפי' אם לא שילם כסך אשר שילם מלפנים בשנים ראשונים ג"כ יש לצדד שלא אבד חזקתו כי בכל רבע שנה אם הביא סך הישינה הפקיד לא יקח השכירות אלא כחשבון השכירות החדש וזה לא היה סיפק ביד השוכר ליתן א"כ אונס רחמנא פטרי' ומהכ"ת שיפסיד חזקתו ודוק. אך במקום אחר הערותי דחכמי ספרד עשו חק זאת אם יעלה הגוי המשכיר בדמי שכירות והישראל יעזוב עי"כ חזקתו אסור לישראל לירד בחזקה הנ"ל אבל אם הישראל לא עזב הראנדע או חנותו רק קבל עליו עילוי בשכירות א"כ מחל על תקנות חכמי ספרד ואמר אי אפשי בתקנת חכמים ומי יודע אם חכמי תקנת תקנו שגם באופן זה שיהיה נשאר חזקתו אם לא ישלם שכירות וכל ספק במחשבת התקנה יד השוכר על התחתונה כמבואר בכל ספרי ספרדים ודוק. והלום ראיתי בספר מאמר מרדכי סי' ע"ח שכתב וז"ל וא"כ ה"ה בנ"ד כיון דתקנה זו נתקנה שיש להמחזיק חזקה

זו לעולם ואף הוא בכלל ירושה שבנו יורש אחריו חזקה זו כמבואר במקור דיני חזקה זו בשו"ת וגאוני הספרדים ויבואר לקמן ברצות ד' א"כ אין זה דומה לשכירות בעלמא רק קנין הגוף יש לו בבית יכול אימת שרוצה לפרוע דמי שכירתו אינו מסולק לאלומי אלמוה דאף אם אינו פורע שכירות אין שום בר ישראל רשאי לשכרו מן העכו"ם כי אם ברשותו או באופן שמייאש ממנו כמבואר בספריהם עכ"ל פלא בעיני בודאי יוכל הגוי לשכור החנות שלא יפסיד שכירתו רק כל אימת שחפץ לחזור לחזקתו צריך השוכר לפנות את החנות דמי שמע שאם אינו יפרע שכירתו ישב שם בחנם הלא השכירות עם חזקה תרי דברים נינהו כמבואר במבי"ט ח"ב סי' רכ"ה יעו"ש וגם לא ביאר מנ"ל שאם לא יפרע השכירות ולא ירצה לשלם לגוי מנ"ל דנשאר לישראל השוכר החזקה בכל ספרי הספרדים אשר נמצאו בידו לא מצאתי רק אם עוזב חנותו והגוי ישכיר את החנות לא הפסיד הישראל הראשון חזקתו חוץ אם יהיה ריק ג' שנים אפי' מגוי היינו למהרי"ט ולהרב לחם רב אבל להרשד"ם די שלא ישב בו יהודי אבל שלא יהיה רשות לישראל לשוכרו מן העכו"ם עד זמן שישיג ישראל בעל חזקה קונה על חזקתו לא ידעתי מנ"ל הא ויש לי להאריך ואין הזמן מסכים ויען כי אני נבוך בדין זה סלקתי ידי באיש אשר נתן כתף סורר לדין ישראל ועד שכח ידי השיג הערותי כעת עד שירחב ד' לי אעיין בו אי"ה:

סימן כד

שאלה איש ירא אלקים אשר בנה בית חדש לדור בו ונשאר גם בית דירה אחת להשכיר לאיש אחר ובא לפניו שני שוכרים אחד הוא ערל ואחד מזרע ישראל אבל אינו נוהג כדת שהוא מחלל שבת בפרהסיא וכדומה ומבקש ג"כ לשכור הדירה למי יש קדימה מי נאמר אעפ"י שחטא ישראל הלא ראוי להקדימו שיבוא בשכרו בדירה הנ"ל או נימא שהגוי הוא הערל קודם מישראל שהוא חוטא מחלל ושבת וכדומה מן העבירות. תשובה לכאורה יש לישראל קדימה כמבואר בתורת כהנים פ' בהר וז"ל מנין כשתהא מוכר לא תהא מוכר אלא לעמיתך ת"ל וכי תמכרו ממכר לעמיתך מנין כשתהא קונה לא תהא קונה אלא מעמיתך ת"ל או קנה מיד עמיתך אין לי אלא קרקעות שבהן דבר הכתוב מנין לרבות כל דבר ת"ל ממכר לרבות כל דבר עכ"ל ואם כן פשוט דשכירות כמכר דמי א"כ ראויה להשכיר לישראל מלהשכיר לגוי ועיין בגמ' בע"ז דף ט"ו ובהגהת אשרי שם ובמג"א סי' רמ"ו ובח"מ סי' ר"י ודוק. אך הא בורכא לעמיתך כתיב עמיתך במצוה ולא למחלל שבת בפרהסיא דהוא מומר לכל התורה כולה ולא הוה בכלל עמיתך שיהיה מוקדם לערל ואם אמרו חכז"ל בשבת דף ס"ג אם עם הארץ הוא חסיד אל תדור בשכנותו ורש"י בד"ה ואל תדור וז"ל שאינו יודע דקדוקי מצות ואין חסידתו שלם וסופך ללמוד

ממנו עכ"ל וא"כ שחששו שלא ידור איש עם ע"ה חסיד פן ילמד ממעשיו וכ"ש שלא לדור בשכונת פושעי ישראל המחלל שבת ועובר כמה עבירות פן ילמד ממעשיו הרעים טוב להיות בשכונתו גוי וערל אשר לא ילמד ממעשיו והבן. ואולי בהיפוך שעם הארץ חסיד נוהג במצות רק שאינו יודע דקדוקי מצות ילמד ממנו לעשות גם כן המצות בלא דקדוק להיות מכוונים לשמים אבל אין לחוש שילמוד מפושעי ישראל אשר סר לגמרי מדרכי ד' כי שבתם וראיתם בין עובד אלקים ללא עבדו ואיך ילמד ממעשה איש תהפוכות. אמנם ראה זה מצאתי כתיב ברמב"ם פ"ו מהל' דעות הל' א' וז"ל דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחרי ריעיו וחביריו ונוהג כמנהג אנשי מדינתו לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד כדי שילמד ממעשיהם ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחושך כדי שלא ילמד ממעשיהם הוא ששלמה אמר הולך את חכמים יחכם ורוע כסילים ירוע עכ"ל הרי מבואר מלשונו הזהב שצריך ירא ד' להתרחק מן הרשע כי אוי לרשע אוי לשכינו שילמד ממעשיו וא"כ אסור לישראל ירא אלקים לקבל שכן רע ורשע ודוק. ומצאתי בספר יראים סי' פ"ו שכתב וז"ל יוצרנו יודע לב האדם והזהיר בהיות יד ישראל תקיפה שלא ינוחו לשבת אנשי רשעים ומחטיאי אדם בארץ ישראל דכתיב בפ' ואלה המשפטים לא ישבו בארצך פן יחטיאו אותך לי אעפ"י שכל הענין אינו מדבר אלא בז' אומות כיון דכתיב פן יחטיאו אותך לי למדנו שריבה כל המחטיאים תולדה אמרו חכמים בגוי עד שישכור גזירה שמא ילמוד ממעשיו עכ"ל הרי שהזהיר שילפי' לרבות כל המחטיאים וכ"ש אפיקורס ישראל שיחטיא אותו ואת ביתו ועל כן אסור להשכיר לו דירה בבית עבדי ד' ודוק ועיין רמב"ן פ' וישלח על פסוק למה זה אמצא חן בעיני אדני והביא פי' רש"י שכתב למה זה תעשה לי שאינו צריך לה אמצא חן בעיניך ולא תשלם עתה שום גמול עכ"ל רש"י וכתב הרמב"ן וז"ל והכוונה ביעקב כי לא היה חפץ בהם ובחבורתם כלל עכ"ל יעו"ש. סוף דבר הכל נשמע שטוב להשכיר הדירה להערל אשר לא ימשך אחריו הוא וביתו כי ידעו שהוא גוי וגם הערל לא יבקש לפתות ולהסית בני ישראלים אבל הישראל רוצה להצדיק מעליו הרעים ומחוקר באפיקורסת להסית ולהדיח לכן שומר נפשו לא ידור בשכונתו כנלע"ד בעזה"י לדינא. ואגב גררא דאעסיק בזה כמה ראוי' להרחיק ממחלל שבת בפרהסיא כי הוא כגוי גמור אמרתי להציע מה שהערותי בחדושי בעזה"י. נסתפקתי במחלל שבת בפרהסיא היינו ישראל הפותח בשבת חנותו אשר לעיני כל רואה שמש נגלה שהוא מחלל את השבת אם יוכל ישראל אחר להעלות בדמים את השכירות כדי שהגוי המשכיר יוציאו מחנות וישכיר לישראל השומר שבת אם יש בו איסור מכח תקנת גדולי ספרדים שחדשו דין

חזקות מי נימא אעפ"י שחטא ישראל הוא אסור לפגוע בכל אשר יש לו וא"כ יגזול חזקתו מידו או דלמא בשלומא מה שקנה בדין קניני תורה אשר גם לגוי יש קנין בממונו רק לישראל בכסף ולנכרי במשיכה או לישראל במשיכה ולנכרי בכסף הוא הדין דגם למחלל שבת יש קנין בממונו דלא גרוע מנכרי אבל קנין חזקות הוא תקנת גדולי עולם אשר אזנו וחקרו ותיקנו עוז ותעצומות לישראל שיהיה לו מכח שכירות גם קנין הגוף בחנות או ראנדעס או רחים וכדומה שלא ישיגו רעהו גבולו וכל זה עשו לישראל המשמר שבת עכ"פ שכל שומר שבת כהלכתו אפי' עע"ז כדור אנוש מוחלין לו אעפ"י שחטא בשאר עבירות ישראל הוא אבל המחלל שבת הרי הוא כגוי גמור לכל התורה שחיטתו שחיטת עכו"ם ואפי' לענין קידושין אם קידש בת ישראל יש ספק אי אהני קדושין שלו עיין ב"י א"ע סי' מ"ד והגם שמחמירין לענין קדושין היינו שאומר הרי את מקודשת לי כדת משה וישראל ואמרי' שמא הרהר בתשובה ברגע זו וכפיו כן לבו אבל לשאר דברים הוה כגוי וה"ה לענין חזקות הוה כגוי ואין איסור להשיג גבולו ע"י שכירות עלוי בדמים וצע"ג. ונלע"ד בעזה"י לחקור בקוצר אמרי' הנה הרמב"ם בפ"ט מהל' זכיה הל' י' כתב וז"ל אבל שכ"מ שצוה ליתן לעכו"ם מתנה אין שומעין לו דזה כמו שצוה לעבור עבירה מנכסיו עכ"ל וכתב בכ"מ שם וז"ל נתבאר פרק כ' שאסור לתת מתנה לעכו"ם וכיון שכן הוא אין שומעין לו לעבור עבירה ופשוט הוא אבל לא מצאתי מבואר בגמ' עכ"ל ובמ"ל שם הל' י' הביא דברי תשובת הר"ן הגם דחכמים תיקנו לפעוטות שיהיה מקחן מקח משום כדי חייהם אם מכרו בנכסים מעוטין כדי שיהיה הבנות מחזירין על הפתחים לא מהני דהוה רשע ערום ובמקום איסור לא תקנו חכז"ל והביא שם קו' בשם הגאון ר' חיים קמחי ז"ל א"כ בב"ב דף קל"ח בנכסי לך ואחריך לפלוני שלא ימכור אם מכור מהני אבל אם נתן במתנת ש"מ לא מהני דאין מתנה ש"מ אלא לאחר מיתה וכבר קנה אחריך וקשה בלא"ה במקום איסור לא תיקנו חכז"ל ותירץ סברה ישרה אם כל המקח וממכר לא היה לו קיום רק מדרבנן או במקום איסורא לא תיקנו אבל אם היה משכחת במתנת בריא מן הדין אז מהני אפי' במתנת ש"מ יעו"ש. ולפ"ז בנידן החזקות בשכירות דלולא חזקת הגאונים אשר החזיקו בתקנה הלא לא היה לו זכות ומהכ"ת לתקן במקום איסורא להחזיק ידי עוברי עבירה המחלל שבת. אך לא דמי דשם בגוף המתנת שכ"מ לעכו"ם הוה העבירה להרוות הרוה את הצמאה וכן שם במכירת נכסין מועטין הוה בגוף מכירה פעולת העבירה וכן בב"ב שפיר הקשה הגאון דגוף המכירה הוה איסור שלא יוכל עי"ז לזכות האיש אשר הוא אחריו לזכות בנכסים אבל כאן בחזקות בגוף אשר תיקנו שיזכה השוכר בחנות כקנין הגוף ליכא גרם עבירה רק רשע זה פותח החנות בש"ק ומחלל

בתוכו את השבת ואטו זכות החנות גורם זה הוא מעצמו בעצמו מחלל שבת בחנות והלא יכול לחלל שבת חוץ לחנות וגם יוכל לזכות בחנות ובשבת לא יפתח א"כ אין בגוף תקנת רבנן עול עזרת עבירה א"כ אעפ"י שחטא ישראל הוא וחזקה שלו ודוק. ולא מיבעי אם בשעה ששכר את החנות היה משמר שבת רק אח"כ נפתה ליצה"ר פשיטא שכבר זכה בו בהיתר ונעשה קרקע שלו מי יפקיע ממנו ממונו אלא אפי' אם שכר ופתח החנות פעם ראשון בשבת אשר דעיקר כח חזקה בא רק ע"י ששימש שם עכ"פ יום אחד או שעה אחת עיין בשו"ת פרח מטה אהרן ח"א סי' ה' אעפ"כ הלא יכול לפתוח ולשמש בו דבר שאינו מלאכה רק הוסף מעצמו לפרוע בגופו לחלל שבת אבל אין בתוך זכיות קנין החזקה עזר לעבירה ומהני לכל הפוסקים לאמור שלא תחלוק בתקנת חכמים ודוק. אמנם יש לחקור הגם שתקנות חזקות הוה רק משכירות ישראל מגוי אבל לא בשכירות ישראל מישראל א"כ אם ישראל כשר שכר חנות מישראל מומר לחלל שבת בפרהסיא אם נימא שיהיה לישראל השוכר חזקה כמו אם ישכור מגוי דמומר לחלל שבת בפרהסי' הוה כגוי גמור עיין רמב"ם הל' שבת פ' ל' הל' ט"ו וז"ל אבל המחלל שבת בפרהסיא כעובד עבודת כוכבים ומזלות ושניהם כעכו"ם לכל דבריהם עכ"ל וכן מוכח בהרבה מקומות ברמב"ם וש"ע כאשר נראה פרטם בספרי שערי חיים יעו"ש א"כ יהי' לישראל השוכר חזקה בחנות עובד עכו"ם ובחנות מחלל שבת בפרהסי' ולא מותר לישראל אחר לכנוס לגבול ישראל השוכר היושב בו דמהכ"ת נעשה בו דין ישראל המחלל שבת שיוכל להרויח בחנותו יותר מגוי דיהיה לו ממון יותר עיין רא"ש קידושין פ"א סי' כ"ג שכתב במומר וז"ל מ"מ אם אפשר טוב לתתו ביד ב"ד דלא יהבינן ליה דאזיל ואכל בעמים עכ"ל וה"ה כאן מהכ"ת להקל בו יותר מבגוי וצע"ג. ונלע"ד דאין להשוכר חזקה בחנות מחלל שבת בפרהסי' דעיין בתשובת מבי"ט ח"ב סי' רכ"ה דכל כח חזקה היא יען דגוי לא התנה עם ישראל שאין נותן לו החזקה או מסתמא מקנה לו בשכירות החזקה דיודע הגוי שאסור לשום בר ישראל לירד בתוכו עוד אבל אם התנה הכל כפי תנאו כאשר הארכתי בזה במקו"א לבאר דבריו אם כן אם שוכר ישראל מישראל המחלל שבת בפרהסיא הוה כהתנה עמו שלא מקנה לו החזקה כי המחלל שבת בפרהסי' בעיני עצמו הוא ישראל גמור בשאר מצות כי לא יבין את זאת ששקולה שבת כנגד כל המצות שבתורה ומשכיר על דעת כאשר הוא כח שוכר ישראל ממשכיר ישראל והוה כאלו התנה עמו בפירוש שלא יהיה להשוכר זכות חזקה ודוק ועוד היום ומחר ישוב אל ד' בכל לבבו ובכל נפשו ועונותיו יתהפכו לזכיות ואיך יהיה לחבירו החזקה הא מעיקרא הוה ישראל מעלי' לכן הי' תקנת חכמים רק על ישראל מגוי דליכא גירות למפרע ומחוסר מעשה אבל פושעי

ישראל שעומד לשוב בכל עת ורגע כי ממקור ישראל הוא ויצרו תקפו בעבור חמדת ממון אבל בודאי ישוב אל ד' וממילא יובן שמכ"ש שיש מהאי טעמא למחלל שבת חזקה בחנות גוי אשר שכר ודוק והגם שבכל לבבי הייתי מחפש להמציא חוב למחלל שבת בפרהסיא לא עלה בידי וחלילה לעות אדם במשפט תורה כי זאת תורת אדם שד' יגל עיניו למשפט וצדק ואמת:

סימן כה

שאלה באיש אחד אשר רבו עליו בעלי חובות וצריך למכור ביתו לשלם נושיו ובעת המכירה העלו הבעלי חובות זה על זה דמי המקח כדי שיושג בו לשלם לכל איש חובו וכאשר נמכר בא חתנו של איש הנ"ל ואמר שהוא יתן הסכום וישאר על שמו וטען אחד מבעלי חובות שהוא מצרן ולו משפט הקדימה והמוכר טוען שהקדימה יהי' לחתנו כי ימצא בזה קורת הרוח אם יראה חתנו עם בתו בו ונתעצמו בטענותיהם ושאלו איך הדין תורה נוטה בזה. תשובה הדבר צריך התבוננות רב כי לא פורש בש"ע ויש פנים בהלכה שחתנו קודם ואחר העיון נראה שהמצרן קודם כאשר אבאר בעז"ה. הנה המחבר בח"מ סי' קע"ה סעיף ל"ז כתב וז"ל מכרה למי שקנאה הוא ממנו אין המצרן יכול לסלקו כיון שכבר מכרה לו וה"ה אם מכרה לבן אותו שקנאה הוא ממנו שאין המצרן יכול לסלקו ויש מי שחולק במוכר לבן עכ"ל וכתב הש"ך בס"ק ל' וז"ל וצ"ע לדינא באחד שמכר קרקע שלו לבנו ובא בעל המיצרן לסלקו אי יכול לסלקו דהבן יכול לומר דזהו יותר ישר וטוב שאני מחזיק אחוזת אבותי ולזה הדעת נוטה לכאורה וצ"ע עכ"ל ומסתברא כשם אם הבן לקח לא יוכל המצרן לסלקו ה"ה אם לקח חתנו אשר אשתו הוא בתו זכה גם הוא בקנינו מכח אשתו שמחזקת עצמה בנחלת אבותיה ולא יוכל המצרן לסלק ללוקח ודוק. אמנם אחר העיון נראה לי הגם שכבר קנה חתנו את הבית בעל המצרן קודם כאשר אבאר בעזה"י בכתובות ר"פ הכותב כדרב כהנא דאמר נחלה הבא לו לאדם ממקום אחר אדם מתנה עליה שלא יירישנה כ' הר"ן וז"ל כדרב כהנא דאמר דיכול להתנות ולהסתלק מדבר שלא בא ברשותו דהא דאמר ר"כ דנחלה הבא לו לאדם ממקום אחר כלומר שעכשיו בשעת שמסתלק ממנה אין ראוי ליורשה כירושת הבעל קודם נשואין אדם מתנה עליה שלא יירשנה ולאפוקי ירושת אביו דכיון שראוי ליורשו בכל שעה הרי הוא כאלו זכה בה לענין דלא סגי בסילוק אלא או במכר או במתנה ואי אפשר שלא זכה בה לגמרי ולא בא ברשותו שיוכל להקנות וירושת אשתו נמי לאחר שנשאת לירושת אביו דמי' הלכך לא משכחת לה אלא בכותב לה ועודה ארוסה ודווקא בכותב לה ועודה ארוסה דשייך בה קצת אבל קודם לכן כיון שאין לו שייכת בנכסים כלל סלוקו

לאו כלום הוא עכ"ל ולפ"ז נראה לי בשלומא בבן שקנה מאביו חידש הש"ך וז"ל דיכול לומר דזהו יותר ישר וטוב שאני מחזיק באחוזת אבותי עכ"ל דהלא גם בחיי אביו יש לבן אחיזה בנכסים של אביו כדברי הר"ן וז"ל הרי הוא כאלו זכה בה לענין דלא סגי בסילוק עכ"ל רק שלא זכה בה לגמרי א"כ עכשיו שקנה אותם מאביו הוא מחזיק אחוזת אבותיו זהו יותר ישר וטוב מאשר ימשך ידו מהמקח כדי שיבוא מחדש ליד מצרן אשר לא הי' לו מעולם בנכסים האלו אחיזה ועיקר תקנת הישר והטוב תקנו חכז"ל שהלוקח ימשך ידו ולא יבקש לעשות אחיזה בנכסים וממילא יבואו ליד מצרן א"כ טוען הבן הלא עשיתי יותר ישר וטוב שלא יצא אחוזת ידי מנכסי אבי ומאי אולמא לדחות הישר והטוב זה שעשיתי בקום ועשה בעבור לעשות הישר והטוב אחר לסלק עצמו מהמקח ויבוא ממילא למצרן לכן אם לא קנה רק בא לקנות אמרי' מה ראית לקנות ולעשות הישר והטוב בקו"ע ולדחות לקיים הישר והטוב בשב ואל תעשה כדברי ר' יהושע בר"ה דף כ"ח אם נתערב מתן אחת במתן ד' יתן במתן אחת שטוב להיות שב ואל תעשה אם בכל אופן יעבור או בל תוסף או בל יגרע יעו"ש וה"ה אם יש לפני אדם לקיים הישר והטוב בשני פנים ואם יקיים אופן אחד הישר והטוב ידחה השני טוב לקיים הישר והטוב בשב ואל תעשה וידחה השני ממילא אבל אם כבר קיים הישר והטוב בקום ועשה ואנן נאמר יען שנתבטל אופן השני יהי' בטל את אשר עשה אז אמרי' מאי אולמא הך קיום ועשית הישר והטוב שיודחה מפניו את אשר עשה הטוב והישר ולכן חקר הש"ך רק אם כבר קנה הבן ודוק. ולפ"ז הא תינח אם הבן לקח אשר הי' לו אחיזה בנכסי אביו מאז וקדם אז אם כבר קנה יכול לומר שזה יותר ישר וטוב שמחזיק באחוזת אבותיו אשר הי' לו בו אחוזה עכ"פ אבל חתנו אשר לא הי' בו אחיזה בנכסים עד עתה ולא מיבעי אם יש לחמיו בן א"כ אשתו אינה עומדת לירש את אביה פשיטא דמצרן קדים אלא אפי' אם אין לחמיו בן אעפ"כ אין לאשתו אחיזה בנכסי אביה כל זמן שהוא חי דתורה אמרה רק אם אין לאיש בן והעברתם את נחלתו לבתו והגם שהבת נקראת ראוי' ליורשו עיין בב"ב דף ק"ל ברשב"ם אבל אין לה אחיזה בנכסים בחיי אביה דדלמא יולד בן בשלומא הבן הוא יהי' בודאי יורש דגם אם יוליד מאה בנים הוא ג"כ יורש אבל הבת אינה בבטח יורשת אביה דאם יוליד בן אפי' אחר מיתתו לא תהי' היא יורשת נחלה א"כ אין לבת אחיזה בנכסי אביה כל זמן שיעמד חי ועוד הגם שבעלה קונה את הבית אין הוא קונה אחוזת אבותיו דמה שקנה הבעל לא קנה האשה א"כ הוא כאיש אחר והמצרן דוחה אותו מניח מעותיו ומסלקו והבן. ולא עוד לא די שלא יוכל חתנו לדחות המצרן אלא אפי' אם תהי' בתו פנויה או גרושה או אלמנה ולקחה הבית אעפ"כ המצרן קודם דדוקא אם הבן לקח

נסתפק הש"ך אבל לקיחת הבת לא מהני כלל כאשר אבאר בעזה"י. בערכין דף כ"ה ע"ב בעו רבה בר אבוה בת מהו שתעמיד שדה לאביה כיון דלענין יבום בן ובת כי אהדדי פטרי מוקמה או דלמא כיון דלענין נחלה בת במקום בן כי אחר דמיא לא מוקמה ת"ש דתנא דבי ר' ישמעאל כל שהוא אחר במקום בן והא נמי במקום בן כי אחר דמיא עד כאן הסוגי' ועיין רש"י בד"ה כל שהוא אחר במקום בן וז"ל דהיכי דיש בן חשוב זה כאחר אינו מעמיד עכ"ל היינו כיון דאלו יש בן חשוב זה אחר בירושה א"כ אפי' אין כאן בן אינו מעמיד וכן מפורש יוצא מדברי רמב"ם פ"ד מהל' ערכין הל' כ' וז"ל גאלה המקדיש קודם שיגיע היובל הר"ז חוזרת לבעליה והערך שנתן יפול לב"ה כמו שבארנו וכן אם גאלה בנו של מקדיש הר"ז חוזרת לאביו ביובל אבל אם גאלה אותו בתו או שאר קרוביו או נכרי מיד ההקדש אם חזר המקדיש וגואלה מידן חוזרת לו לעולם ואם לא גאלה מידן אלא הגיע היובל והיא תחת יד הבת או שאר קרובים או נכרי הר"ז יוצא להקדש ואינה חוזרת לבעלים לעולם עכ"ל הרי שלא הבדיל אם יש בן בעולם או לא הבת הוה כאחר ודוק. ובזה אמרתי לפרש דברי גמ' בגיטין דף מ"ז שספרו חכז"ל כי נח נפשי' דר"ל שבק קבא דמוריקא קרא אנפשי' ועזבו לאחרים חילם ומעולם תמהתי לאיזה תכלית ספרו חכז"ל שר"ל דיבר טרם צאת נפשו שמניח לאחרים חילו על כי עזב קבא דמוריקא לבתו הכי גברא רבא כר"ל לא הי' לו צער אחר רק זה שבתו ירש ממנו קבא דמוריקא אשר לא אכל הוא בחייו הכי יחסר לו ח"ו בעולמו אשר לא אכל הוא גם קבא דמוריקא חלילה וחלילה להזכיר זה על אמורא אלקי. ואמרתי דבר גדול דיבר האמורא והוא לפמ"ש הגמ' ערכין דבעי רבה בת מהו שתעמיד שדה לאבי' וכו' ת"ש דתנא דבי ר"י כל שהוא אחר במקום בן והא נמי במקום בן כי אחר דמיא הרי מוכח דבת נקראת אחר וכן אמרו חכז"ל בב"ב דף קל"ג מי שאינו מניח בן הקב"ה ממלא עליו עברה דכתיב והעברתם את נחלתו לבתו ולכן ברגע אשר נח נפשי' דר"ל דיבר בצערו שלא הניח בן ליורש אשר לא נקרא אחר לגבי האב דהא אם גאל הבן השדה חזרה השדה לאביו דבן לא נקרא אחר אבל הבת נקראת אחר דהא אם הי' בן היא כאחר ולא תירש כלל ע"כ קרא ר"ל אנפשי' כי גדול צערו שלא הניח בן לירש חילו אלא נתקיים ועזבו לאחרים חילם ולדעתי מקום הניחו אבותי ורבותי להתגדר בו וא"כ נמצאנו למידין דבת בכלל אחר ולא מבעי אם יש לראובן בן בודאי בתו נקראת אחר אלא אפי' אם אין לו בן אעפ"כ הבת נקראת אחר ודוק. וראה זה מצאתי לאדמ"ו הגאון ז"ל בחת"ס ח"מ סי' י"א שכ' בנידן שאלתו לדחות המצרן מכמה טעמים וכ' וז"ל א' אפי' הי' מוכר ברצון הקרקע לחתנו ואח"כ בא בעל המיצר לסלקו מספקא לי טובא אי יכול לסלקו כי רוצה להחזיק בניו ובני בניו בנכסיו

והש"ך סי' קע"ה ס"ק ל' כ' אב שמכר לבנו אין בעל המיצר יכול לסלקו דאדרבה זה הוא ישר וטוב שאני מחזיק באחוזת אבותיו ולזה הדעת נוטה עכ"ל ומסברא היכא דליכא בן הרוצה לקנות ברתי' נמי הוה כבן לענין זה דנוח לה בנחלת אביה ולענין גאולת קרובים לא מצינו חילוק בין קרוב זכר או נקבה ומסתמא הוה לענין טוב וישר כך לי בת כמו בן ולא יהי' אלא ספיקא כל היכא דאיכא ספיקא יד הלוקח על העליונה כמבואר בכל הסימן עכ"ל. ולדעתי אחרי נשיקת כפות רגלי תורתו נהפוך הוא לא מיבעי אם יש כאן בן שאז אין הבת יורשו בודאי הוה הבת כאחר אלא אם אין כאן בן וממילא תירש הבת אחרי מות אביה אבל עכ"פ בחיי אביה אין לה אחיזה בנכסיו דיש ספק אם תירש כלל דדלמא יוליד בן ונקראת אחר לגבי המצרן ומכ"ש אם בעל הבת קונה לעצמו דהוה כאחר ומצרן קדים והגם שצדקו דברי אדמ"ו ז"ל שם מכמה טעמים אבל מה שחידש דבת הוה כמו הבן אפי' אם הבן אינו רוצה לקנות ומשמע מכ"ש אם אין כאן בן ולדעתי לא כן הוא כאשר בארתי למעלה שאפי' אין כאן בן והבת קנתה הוית כאחר ודוק כנלע"ד:

סימן כו

שאלה ילמדנו רבנו הגאון האב"ד דקהלתינו נ"י במה שנסתפקנו בדין דבא לפנינו היום באחד שקנה זה ט"ו שנים חצי טעליק [מגרש] מנכרי אחד ואחר ערך ג' שנים או ד' לקניותו הנ"ל הלוה להנכרי הנ"ל מעות על חצי טעליק השני להשתמש בו בעד ריבית מעותיו כנהוג אמנם המוכר הנ"ל הי' עדיין רך בשנים ולא היה יכול לעשות קאנטראקט [חוזה] עמו כדין ערכאותיהם וזה ערך ששה שנים הוסיף עוד להלות לו עד ערך שיווי הטעליק הזה ועשה עמו קאנטראקט טוב כנהוג ואחר משך איזה שנים התחיל להשתדל עם הנכרי שיתן לו שטר מכירה על החצי הטעליק הזה והוא יוסיף לו עוד מעות ובין כך לכך נזדמן יהודי אחר והוסיף להנכרי יותר וקנה החצי טעליק הזה וכעת רוצה המלוה לסלקו מטעם מצרנות בהיות שהוא ממושכן אצלו זה שנים הרבה כנ"ל ומשתמש בו בריבית מעותיו, והנה לכאורה הדין מבואר ברמ"א סי' קע"ה סעיף נ"ז המלוה לעכו"ם על שדהו או על ביתו ובא אחר וקנאו המלוה מסלקו, אמנם ידוע שבקונה מעכו"ם אין דין מצרנות דמצי למימר ארי' אברחית ממך ועיינינו במקור הדין והוא מתוס' ב"מ ע"ב ע"ב ד"ה נטר וכו' ומרדכי פ' המקבל סי' שצ"ב והנה במרדכי שם התנה ג' תנאים בדין זה אשר הראשון והשני ישנם גם כאן אמנם התנאי השלישי אינו כאן והנה הרמ"א סתם הדין בלי שום תנאי והיה לפלא בעינינו ועיינינו בטור וב"י וראינו שהב"י העתיק לשון המרדכי בשינוי לשון קצת והרמ"א בד"מ ציין עיין בתשובת מוהר"ם מיימיניות סוף ספר קנין סי' י"ז ושם מבואר הענין בלי שום תנאי רק הואיל והישראל משתמש בו לא

מצי למימר ארי' אברחית וכו' ואדרבה הפסיד אותו כי ע"ע הוא משתמש בו בריבית מעותיו ובאמת שגם בתוס' הנ"ל כתבו זה אמנם במרדכי כשהביא שם דברי ר"י לא כתב לשון זה ועלה ברעיונינו אשר לפי תשובת מהר"מ הנ"ל שכשהישראל משתמש בו לא מצי למימר ארי' אברחית וכו' אדרבה כשיש להמלוה שדה סמוך לזה כח מצרנותו יותר חזק כי הוא מצרן אליבא דכ"ע לא מכח משכנתא לבד שיש בו מחלוקת כנזכר בסעיף הנ"ל בתחלתו ובפוסקים, ועתה יורינו רבינו איך לפסוק הלכה למעשה בכיוצא בזה לדינא, אמנם בנידן דידן נתקלקל הדבר אשר המלוה עם הקונה הנ"ל התפשרו את עצמם ויצא הפשר שיחזיר הקונה חצי הטעליק למלוה והוא ישלם לו הוצאותיו וכן עשו וקיימו הדבר בכל מיני תוקף שחצי הטעליק הנ"ל הוא של המלוה ונותן לו שטר מכירה ע"ז כראוי' ומחמת איזה סיבה יצא הפסק עפ"י דתוה"ק שהפשר הנ"ל הוא בטל וטוען הקונה שיחזיר לו המלוה חצי טעליק שלו ועתה יורינו רבינו מה לפסוק הלכה למעשה ובקשותינו שטוחה מול הדר"ג למהר תשובתו בכל היכולת כי הבעלי דינים הנ"ל אצים ודוחקים עלינו ובאמת זה זמן רב שמתעצמים בדין זה והרבה קטטות ומריבות היה ביניהם כידוע לאדמו"ר החכם ויבין מדעתו. הק' שמואל צבי ווייס הק' אברהם בר"ד ז"ל הק' שלמה בר"ש הכהן. תשובה שלומים אלף לדייני קרתא היושבים על מדין לשפוט שפוט שכל איש על מקומו יבוא בשלום ה"ה הרבנים היקרים הרב ר' שמואל צבי נ"י והרב ר' אברהם נ"י והרב ר' שלמה נ"י דייני דקהלתונו נ"י ק"ק מונקאטש יע"א. אחד"ש אודיע למעלתכם כי שמתי עיני לטובה על הספק הגדול בדבר המשפט אשר בא לפניכם בנידן שישראל אחד קנה חצי טעליק זה רבות בשנים והחצי האחר אשר לא היה יכול אז ליקח כי הטעליק היה לשני אחים נכרי אחד היה גדול והיה רשות בידו למכור חלקו והשני היה עוד קטן לא מועיל מכרו בדיניהם רק הלוה לו מעות שני פעמים עד ערך שווי' חצי הטעליק שלו וכאשר נתגדל הגוי והשתדל המלוה שיתן לו שטר מכירה דאל"כ יתבע מעותיו עם הריבית בערכאותיהם והזדמן ישראל אחר והוסיף לו מעות וקנה ממנו החצי טעליק ויפרע להמלוה וכעת ישראל הראשון אשר לו חצי טעליק מאח הגדול וגם חצי השנית ממושכן אצלו על חובו ואוכל הפירות בריבית טוען טענת בר מצרא והשני מתעצם שאין דנין בר מצרא רק בישראל מישראל ולא אם קנה מישראל גוי והמה מדברים לפניכם כבעלי דינים קשים. ודייני ישראל כבודכם נ"י הרגשתם כי רוח חכמה מתנוסס בקרבם שכל אחד טוען דין מפורש שבש"ע חו"מ סי' קע"ה סעיף נ"ז ברמ"א וז"ל המלוה לעכו"ם על שדהו או ביתו ובא אחר וקנאה המלוה מסלקו עכ"ל הרי מפורש יוצא כדברי הטוען שהוא בעל מצרא מלבד שחצי טעליק הוא שלו גם אותו

החצי שקנה חבירו ישראל הוא ממושכן אצלו ומסלק לחבירו הקונה וגם טענת השני מפורש בש"ע שם סעיף ל"ח במחבר וז"ל הקונה מעכו"ם אין המצרן יכול לסלקו עכ"ל הרי מפורש יוצא שאין בקונה מן הנכרי דין בר מצרא והוא פלא ששני הדינים סותרים זא"ז וצע"ג. ויצאתם לדין כי במקור הדין במרדכי סי' שצ"ב בפ' המקבל שביאר המרדכי אם יש ג' תנאים אז ראובן המלוה יוכל להוציא מיד שמעון (א) שהלוה על ביתו ודר בו (ב) שלא מצי לסלק ליה בגו שתא (ג) שלא היה שם לראובן קרקע הממושכן שלא יוכל לומר ארי' אברחית ממך א"כ הך דסעיף נ"ז איירי באין לישראל קרקע במיצר הנכרי דאז ל"ש ארי' אברחי ממיצרך ובנידן דין הבא לפניכם הגם שהלוהו על הקרקע וגם אוכל הפירות זה רבות בשנים אבל יש למלוה שם במיצר קרקע יוכל הלוקח לומר לו ארי' אברחי אך יפלא איך סתם רמ"א ולא ביאר הא דמלוה לעכו"ם מסלק הלוקח הוא דווקא אם אין לו שם קרקע על מיצר ומדסתם משמע אפי' אם יש לו קרקע מסלק ללוקח והוא פלא דהוא נגד מקור הדין שציין הרמ"א מרדכי פרק המקבל ותוס' פ' איזהו נשך וצע"ג. והכל הולך אחרי החתום שכתבתם ז"ל ועיינינו בטור וב"י וראינו שהב"י העתיק לשון המרדכי בשינוי לשון קצת והרמ"א בד"מ ציין עי' בתשובת מהר"מ מיימונית סוף ספר קנין סי' י"ז ושם מבואר הענין בלי שום תנאי רק הואיל והישראל משתמש בו לא מצי למימר ארי' אברחית וכו' ואדרבה הפסיד אותו כי ע"ע השתמש בו בריבית מעותיו ובאמת שגם בתוס' הנ"ל כתבו זה אמנם במרדכי כשהביא שם דברי ר"י לא כתב לשון זה, ועלה ברעיונינו אשר לפי דברי תשובת מהר"ם הנ"ל שכשהישראל משתמש בו לא מצי למימר ארי' אברחית וכו' אדרבה כשיש להמלוה שדה סמוך לזה כח מצרנותו יותר חזק כי הוא מצרן אליבא דכ"ע לא מכח משכנתא לבד שיש בו מחלוקת כנז' בסעיף הנ"ל בתחלתו ובפוסקים עכ"ל. והנלע"ד ליישב בעזה"י דברי הרמ"א שהכל יפה עשה בעטו עט סופר מהיר כי רוח ד' דבר בו משה אמת ותורתו אמת שלא עשה תנאים בהלכה ובנידן שאלתכם הדין עם המלוה שכל הטעליק הוא שלו שמסלק ללוקח וכל אשר יתן ד' בפי אשמור לדבר בעזה"י. הנה בגמרא אמרו ב"מ דף ק"ח זבן מנכרי לית דין בר מצרא אמר ארי' אברחי לך ממיצרך ולכאורה משמע דווקא אם עשה טובה בקנין שלו לבעל המיצר דהבריח ארי' ממצרו ופי' רש"י ונמ"י אין לך לעשות הישר והטוב גדול מזה יעו"ש א"כ אם עשה טובה במקחו לבעל המיצר הגם שמצד אחר לא עשה טובה דאולי אם לא היה קונה הוא היה הגוי מוכר לו השדה אעפ"כ אין ספק מוצא מידי ודאי דבמה שקנה בודאי עשה לו טובה שהבריח הארי ממנו והפסידו הוא ספק דפן היה הגוי מוכר לו כמפורש בנמ"י פרק המקבל דלא יכול לטעון הבעל המיצר אני הברחתי את

הארי ממיצר שלו דחיישי' דלמא היה מוכר לגוי חבירו יעו"ש וא"כ יפה עשה הלוקח הישר והטוב שהטיב עם בעל המיצר בודאי ואם היה מושך ידו ולא לקח היה ספק אם יפה עשה דשמא ימכור לגוי א"כ לא פעל מאומה לטובת בעל המיצר ודוק. ונסתפקתי איך יהיה הדין בישראל הלוה לגוי על ביתו ולמלוה אין לו קרקע במיצר הגוי ואח"כ בא חבירו ישראל ולקח קרקע הממושכן מיד הגוי ויש לו קרקע במיצר קרקע של גוי ובא המלוה לסלק הלוקח כפי פסק הרמ"א דיכול לסלק מי שקנה משכון שלו וטוען הקונה ארי' אברחית ממצרי כי לא אחפוץ שיהיה גוי בעל מיצר שלי מה אעשה אם ימכור לגוי וישלם לך על כן הקדמתי לקנות מי נימא דלא מהני רק אם יאמר ארי אברחית לך ממיצרך שעשיתי טובה לך אבל שיאמר עשיתי טובה לי לברוח ארי' ממצרי זה לא מהני דיימר לו דאטו משום לעשות לך טובה הזקת אותי או שמא דכ"ש הוא שעושה ישר וטוב בזה שיבריח ארי מגבולו דאם לא לקח אולי המשכיר אוהב לגוי חבירו ויהיה לו ארי במיצר שלו וצע"ג. ומסברא נ"ל דמהני קנינו דהלא מצינו בגמרא למכור ברחוק ולגאול בקרוב אין בו דינא דבר מצרא ופי' רש"י וז"ל לפי שאין לנו להפסיד להמוכר משום טוב וישר דמצרן דכשם שעלינו לעשות טוב לזה כך עלינו לעשות טוב לזה עכ"ל וכן במכר כל נכסיו לית ביה דינא דב"מ עיין רש"י בד"ה לית בהו וא"כ נראה ק"ו מה אם הלוקח אין צריך לעשות טוב וישר למצרן אם עושה במקחו טוב וישר מכ"ש שאין צריך לעשות טוב וישר למלוה אם יוכל לעשות טוב וישר לעצמו להבריח ארי מן מיצר של עצמו אין לך טוב וישר מזה להבריח נכרי ממיצר שלו וזה פשוט. שוב מצאתי במרדכי פ' המקבל סי' שצ"ד וז"ל ודאי אם הלוהו על הבית ודר בו ולא הוה מצי מסלק ליה בתוך שנה ואז בא שמעון וקנאה הוה מסליק ליה לשמעון משום דינא דבר מצרא כיון דמשכנתא הוא ביד ראובן איהו הוה מצרן דידיה אם לא היה לשמעון קרקע סמוך לזה הקרקע של עכו"ם דלא דמי לזבן מהעכו"ם דלית ביה משום דינא דב"מ דה"מ היכא דראובן היה ליה קרקע סמוך לזה הקרקע של עכו"ם דמצי א"ל ארי' אברחית לך ממצרך אבל אם אין לראובן קרקע אצל זה הקרקע הממושכן לו דלא שייך למימר ארי' אברחית לך ממיצרך הוה מפקינן משמעון עכ"ל מבואר הגם שלא היה קרקע ללוקח אצל קרקע של גוי וא"כ הוה הדין דראובן מוצא משמעון אעפ"כ אי הוה לשמעון קרקע אצל קרקע של גוי לא יוכל ראובן להוציא מידו וע"כ יען דשמעון אמר הגם דלא אברחת ארי מן מצרך הלא הברחתי ארי ממיצר שלי ודוק כי הוא ברור בעזה"י. וא"כ יפלא לכאורה בסעיף נ"ז דכתב הרמ"א דהמלוה מסלק ללוקח היה לו לבאר ה"מ אם אין ללוקח שם קרקע על המיצר דלא יוכל לומר ארי אברחת מן מיצר שלו אבל אם היה לו קרקע על המיצר

קנה הלוקח דעשה הישר והטוב דהבריח ארי מן מצרו וצע"ג. ונלע"ד לברר דברי הרמ"א בעזה"י ואקדים לעיין במה שהבינו הדיינים הרבנים נ"י שהתשובת מיימונית חולק על המרדכי ותוס' דכיון דמשכונתא גבי' ואוכל הפירות בריבית מעותיו לא מצי למימר ארי אברחית דאדרבה הפסידו עכ"פ עכ"ד בעיני אין הדבר ברור דתשובת מיימונית חולק עם דברי המרדכי ותוס' שיוכל להיות דברים אחדים הגם שאינו שפה אחת ואעתיק דברי תשובת מיימונית הנ"ל בסי' י"ז שכתב וז"ל ומיהו משום דב"מ סבר רמב"ם דליכא דדמי כאילו מעכו"ם זבן כדאמרי' בהמקבל ואפ"ה אמר ליה רבא אי ידענא דמשכון ליה למר לא הוה זבינא פירש משום דינא בר מצרא ולא דמי לזבן מעכו"ם דהתם א"ל ארי אברחי לך ממצרא שהעכו"ם דר בשכנתא אבל כאן במשכנה העכו"ם לישראל וישראל דר בה ואין לו היזק אית בה דינא בר מצרא עכ"ל. והשתוממתי על שכתב וז"ל וישראל דר בה ואין לו היזק עכ"ל נהפוך הוא שיש לו היזק כמבואר בתוס' בב"מ דף ע"ג בד"ה נטר שכתבו וז"ל אדרבה הפסיד שכל זמן שלא קנאה רבא היה דר בו רב מרי בשביל ריבית עכ"ל וא"כ היה לתשובת מיימונית לומר ויש לו היזק ואיך כתב ואין לו היזק וצע"ג וגם הוא מהשכל הלא הוא מפרש למה אמר רבא שלא הי' מזבן אלו ידע דהוה משכון ביד רב מרי וע"כ דהא מהפך בזכותיה דרב מרי שהוא עשה היזק לרב מרי וצע"ג. אמנם אחר העיון נכון מאוד מה שכתב וישראל הדר בו אין לו היזק דהנה תוס' בב"מ דף ע"ג בד"ה אגר נטר כתבו בקושייתם למה לא הוציא רב מרי הבית בכח בר מצרא הגם דבזבן מן הגוי ליכא בר מצרא משום ארי אברחי ממצרך וסיימו וז"ל אבל הכא רב מרי שלא היה לו בית אצל הנכרי לא שייך האי טעמא עכ"ל וכן כתב המרדכי בסי' שצ"ג וז"ל ולא הי' לרב מרי קרקע אצל העכו"ם עכ"ל והדבר פלא מי הגיד להם שלא היה לרב מרי אצל העכו"ם בית כדי להקשות קו' ולתרץ בדוחק גדול שלא חפץ רב מרי לקנות הבית שמכח לחץ הקו' באו לידי הדחק שלא חפץ רב מרי לקנות הבית והי' להם לכתוב בהיפוך אבל אין להקשות למה לא הוציא רב מרי בכח דינא בר מצרא דאפשר דהי' לו שם בית ואז ליכא בזבן מגוי דין בר מצרא והוא פלא גדול. אך כד מדייקי' באורם נראה אור דהא סיפרו בגמ' דאמר רבא לרב מרי אי הוה ידענא דהות ממושכן ליה למר לא הוה מזבנא ליה ופי' בש"מ וז"ל פי' דה"ל כעני מהפך בחררה ובא אחר ונטלו ממנו נקרא רשע עכ"ל ובתשובת מיימונית שהבאתי כתב וז"ל פי' משום דינא בר מצרא עכ"ל ואי"ה אבאר במאי פליגי הש"מ עם תשובת מיימונית שש"מ מפרש משום עני מהפך בחררה ותשובה מיימונית מפרש משום בר מצרא, ולכאורה פלא הכי אנוש מאלקי יצדק הלא החכמים תקנו משום דכתיב ועשית הישר והטוב שלא יקח אדם בית או שדה על מיצר

חבירו רק ימשוך ידו מן המקח כדי שיבוא חבירו בן המיצר ויקחנו אבל הם אמרו והם אמרו אם השדה הוא של עכו"ם אז יקחנו דאין לך עשית ישר וטוב גדול מזה אם מבריח עכו"ם ממיצר ישראל דאם לא יהיה זריז ויקח מן העכו"ם נקל הוא שימכור לעכו"ם חבירו ויהיה ארי' רובץ על מיצר ישראל חבירו עיין רש"י ובנמ"י שם וא"כ איך השיב רבא אי הי' יודע שממושכן למר לא הי' קונה וקשה הכי רבא לאו בר חיוב לעשות הטוב והישר בעבור חבירו רב מרי בר רחל אלא בודאי דלא היה לרב מרי שם בית או שדה רק הלוה מעות על קרקע או בית של גוי וא"כ לא הבריח ארי ממנו דאם ימכור לגוי ג"כ יצרך לשלם לו נהפוך הוא דבגוי נשאר בבית חינם אין כסף עד שישלם לו כאשר אמר רבא עכשיו כדיניהם דיינינא לך יעיין בגמ' וא"כ שפיר אמר רבא אלו הוה ידע לא הוה קנה דלכל הפחות לא קיים בקנין שום עשיה של ישר וטוב נהפוך כיון שממושכן למרי עבר בשוגג או על ענו המהפך בחררה או שעבר בשוגג על ועשית הישר והטוב שהי' לו למשוך יד דרב מרי הוא בר מיצר וא"כ שפיר כתבו תוס' ומרדכי שע"כ לא היה לרב מרי שם בית ודוק כי זה אמת בעזה"י. וא"כ אפשר שגם דברי הגמ' שכתבו שרבא אמר אלו הוה ידע שממושכן למר לא היה קונה אותו משום דינא דבר מצרא דלא דמי לזבין מעכו"ם דשם אמר ארי' אברחי לך ממצרך שעכו"ם דר בשכונתך אבל כאן שממושכן ביד ישראל וישראל דר בה רק אלו היה לרב מרי שם בית יפה עשה שקנה שלא יצמיח היזק לישראל פן ימכור הגוי לגוי חבירו אבל ברב מרי דלא היה לו בית שם כדמוכח מגמ' א"כ לא עשה רבא הישר והטוב וזה שסיים וז"ל ואין לו היזק עכ"ל הכוונה לא היה לרב מרי היזק אם לא היה רבא קונה אותו או הכוונה ואין לו היזק קאי על הלוקח אי היה לרבא שם קרקע על המיצר ורצה להציל עצמו מהיזק הארי היה מותר לו לקנות המשכון כדי שלא יוזק כמבואר דין זה ג"כ במרדכי שהבאתי למעלה בד"ה שוב וא"כ תשובת מיימונית עם תו' דברים אחדים שאם יש לישראל המלוה שם במיצר העכו"ם קרקע אז הגם שממושכן קרקע הגוי ביד ישראל מ"מ מי שזבין קרקע העכו"ם עשה טוב וישר שהבריח ארי ממיצר חבריה ודוק אך שטחיות לשון תשובת מיימונית משמע כאשר הבינו הדיינים נ"י שהכוונה כיון שהגוי לא דר שם אין לישראל היזק אם לא יבריח הגוי ודוק. אך באמת הגם מה שגרם רבא במקחו לרב מרי שלא דר בחנם בריבית מעותיו הוה מניעת ריוח על להבא ומפסיד רב מרי אבל לא נקרא היזק דמניעת ריוח לא נקרא היזק רק נקרא הפסד ולכן דייקו תוס' והגהת אשרי בלשון וז"ל אדרבה מפסידו עכ"ל ולא נקטו מזיקו וא"כ התשובת מיימוניות דנקט ואין לו היזק נגלה מבואר דמבדיל בארי אבריח הוא מצילו מן היזק הארי שעכו"ם דר בשכונתא אבל כאן שהוא

ממושכן ביד ישראל וישראל דר בה א"כ אין לו היזק דהלא הנכרי אין רואה במעשיו וחולק על המרדכי ותוס' כהבנת הדיינים נ"י. וגם אביא שני ראשונים דסברי כתשובת מיימוניות דמטעם משכנתא בלבד לא שייך לומר ארי אברחית דמצאתי בש"מ דף ע"ג וז"ל תלמוד רבינו פרץ הקשה בתוס' מכח דב"מ הי' לו מרי וכו' וי"ל דרבא מגוי זבנה ואמרי' לקמן זבנה מגוי לית בה משום דב"מ ואפי' לא שייך הכא טעמא דלקמן מכל מקום לא פליג רבנן א"נ לפי' ר"ת א"ש דפי' בפ"ה דבתים לית בהו דדב"מ והכא הוה בית עכ"ל הרי שסתם דלא שייך הכא טעמא דלקמן ולא הזכיר כלל שלא הי' לרב מרי בית אצל מיצר הגוי אלא פשיטא דסובר כתשובת מיימוניות יען דרב מרי הי' דר בה ואין שם שכונת גוי שוב לא שייך ארי אברחית ודוק עוד הביא הש"מ בשם ריטב"א וז"ל אמר ליה אי הוה ידענא דהוה מושכן ליה למר לא הוה מזבנא ליה וכו' פי' דהו"ל כעני המהפך בחררה ובא אחר ונטלו ממנו נקרא רשע וא"ת ואי ניחא ליה לרב מרי בהאי ארעא השתא נמי לשקלו משום דב"מ דהא משכנתא עדיפא מב"מ לפום חד פי' דפרישנא לעיל ואע"ג דקיי"ל זבן מגוי לית ביה משום דב"מ התם דיכול למימר ליה ארי אברחי לך והכא דהא ממשכנא לרב מרי ליתא להאי טעמא תי' בתוס' דלא פלוג רבנן בכל מאן דזבין מגוי א"נ לפי' ר"ת שאין בבתים משום דב"מ והנכון שרב מרי לא הי' רוצה לקנותה אלא שתהי' אצלו במשכונתא בלבד שיאכל פירותיה ורבא הוא שהי' חושש שהי' רוצה רב מרי לקנותה עכ"ל הרי מבואר דרק מטעם דהוה ממשכון לרב מרי ליתא עוד טעמא דארי אבריחא והוא מפורש כתשובת מימוניות כיון שהמלוה דר בו בתורת משכונתא לא שייך עוד טעמה ארי אבריח ממצרך ודוק. היוצא מזה לדינא דתוס' ומרדכי והגהת אשרי סברו דאם יש למלוה שם קרקע שייך לומר ארי אברחי מינך וא"כ בנידון דידן זכה הלוקח אבל לפי' הגהת מיימוניות ותלמידו ר"פ וריטב"א זכה המלוה דלא שייך הכא בנידון השאלה ארי אבריח דהא הגוי מסולק והוא ממושכן ביד ישראל ואוכל הפירות בתורת ריבית כמבואר בהשאלה והגם דמבואר בש"מ דיש דיעה לומר לא פליג רבנן בשל גוי הגם דלא שייך טעמא ארי אברחי אעפ"כ לא שייך דב"מ אותו דיעה חלקו עליו כולם יחד דגם המרדכי ותוס' והגהת אשרי מודים אלו לא הי' למלוה קרקע שם אמרי' לדין בר מצרא ומוציאין מיד שמעון וע"כ דלא קיי"ל (עיין ברמ"א ח"מ סי' כ"ה סעיף ב' דאפי' אין הרבים מסכימים מטעם אחד אעפ"כ אזלינן בתר רוב אשר הוא לתכלית הנרצה לפעור או לחיוב ויעיין אורים שם ס"ק כ' ויעיין ביו"ד סי' רמ"ב וצע"ג) הכא דלא פלוג רבנן רק אזלי' בתר טעמא דארי אבריח אז קיים הלוקח ועשית הישר והטוב דאין לך עשיות ישר וטוב גדול מזה אבל אי לא שייך ארי אבריח א"כ נשאר מצוה

ועשית הישר והטוב ודוק וא"כ נידן שאלתינו ספיקא דרבוותא ספיקא דדינא לכאורה. ונתתי ללבי לדרוש ולחקור במאי פליגי הראשונים הנ"ל למה למרדכי וסייעתי' שייך ארי אבריח ממצרך אם יש למלוה שם קרקע ולתשובת מיימוניות וסייעתי' לא שייך במלוה במשכנתא ארי אבריח הלא דבר הוא ואבאר בעזה"י. ואקדים להבין דברי מרדכי בפשטות אשר הפלאתם אתם הדיינים נ"י אשר הוא כנגד השכל אם לא הי' למלוה שם עוד קרקע שהי' גם בעל מצרן הי' זוכה בשדה ומוציא ללוקח מקנינו ועכשיו שיש לו שני כוחות שהוא המלוה ומשכנתא גביה ג"כ יפסיד זכותו נהפוך הוא אז כח מצרנותא יותר מוחזק והוא דבר שצריך התבוננות. ונלע"ד להסביר בעזה"י הנה בגמ' דף ק"ח אמר רב האי מאן דאחזיק ביני אחי וביני שותפי חציפא הוי סלוקי לא מסלקי' ור"נ אמר נמי מסלקי' ואי משום דינא דבר מצרא לא מסלקי' נהרדעי אמרי אפי' משום דינא דבר מצרא מסלקי' ליה משום דכתיב ועשית הישר והטוב בעיני ד' ורש"י בד"ה ואי משום דב"מ לא מסלקי' כתב וז"ל דלא איכפת לן לדינא דבר מצרא כלל עכ"ל והוא פלא אם לא איכפת לן לדינא בר מצרא וא"כ מעולם לא נשנה כח מצרן בבית המדרש שיהי' כח מצרן דין בישראל ואיך שייך לומר דלא איכפת לן לדינא בר מצרא מי שם בישראל כח מצרן לדין ואי הי' פלוגתא בבית המדרש אי כח מצרן דין הוא הי' לרש"י לומר לא קיי"ל לדינא דבר מצרא והוא פלא גדול עוד נפלא בעיני לשון חכז"ל דינא דבר מצרא מי הוא הבן מיצר הי' להם לומר נ"מ למצרן דאם יש בן מיצר ע"כ יש בעולם אב מצרן וכל הש"ס מלא רק בר מצרן וצריך התבוננות לדעת לשון ערומים של חכז"ל. אמנם עמוקים אמרותיהם אמרו בגמ' משכנתא לית בה משום דינא דבר מצרא דאמר רב אשי אמרו לי סבי דמתא מחסי' מאי משכנתא דשכונה גביה מאי נ"מ לדינא דבר מצרא וכתב רש"י בד"ה משכנתא אם מכרה למי שממושכנת לו עכ"ל ובד"ה לית בהו וז"ל שזה שכן מצרן מכולן שכולו שכונה בידו עכ"ל יש לדייק למה לא כתב רש"י שכן בן מצרן כמו לשון הגמ' נ"מ לדינא בר מצרא וצ"ע וכן בגמ' יתמי שותפי לית בה משום דינא דבר מצרא כתב רש"י בד"ה לאשה ליתמי ולשותפים וז"ל מכר לאשה לא מסלקי' ליה דלאו אורח ארעא לאהדורי ולבקש מי שיש לו קרקעות למכור ומה שבאה לידה ראשון אין לנו לומר ועשית הישר והטוב להרחיקו מעליו וכן יתמי ושותף שמכר לו לחבירו חלקו בשדה אין לנו לסלקו משום דינא דבר מצרא ולומר אין אתה בא בחלק חבירך אלא כאחד המצרנין ויקחנה עמך אלא כיון דלא נתברר חלקו והרי הוא כשכן בכולה עכ"ל והוא פלא גדול מתחילה כתב רש"י וז"ל אין לנו לסלקו משום דינא בר מצרא עכ"ל משמע שס"ד שמחמת דינא בר מצרא נסלק השותף ויהי' גרע מבר מצרא ואח"כ מסיים רש"י וכתב וז"ל אלא כאחד המצרנין

עכ"ל וא"כ לא ס"ד שיגרע מבר מצרא ועוד הכי ס"ד שיגרע השותף משאר מצרנין הלא בהס"ד ביאר רש"י שעכ"פ יחלק עם שאר מצרנין רק קמ"ל דנשאר הקרקע לבדו וצע"ג. ואמת יורה דרכו בעזה"י המלוה על בית או שדה במשכנתא אשר כח מעותיו רובץ על קרקע הנ"ל שעל הקרקע הלזו נתן מעותיו והלוה השכין את קרקעו בכח משכון בשעת הלואה אז המלוה הוא נקרא מצרן שהוא רובץ על מיצר של חבירו בכח הלואה שלו על פני כולו והאיש אשר לו בית אצל בית של לוה או שדה אצל שדה של לוה אפי' אם מקיפו האיש את הלוה מכל צדדים אבל עכ"פ על גוף השדה של הלוה אין לו רביצה הוא נקרא בר מצרן שלא יפה כחו ככח המלוה על משכנתא ואם בא לפני הב"ד למשפט השכן עם המלוה שכל אחד יבקש לקנות את הקרקע ישפוט הב"ד אתה השכן אשר שדך או ביתך עומד בצד שדהו או ביתו של לוה כוחך גרע ממלוה כי המלוה שוכן עליו על השדה ועל הבית על פני כולו ואתה שכן מן הצד במקום שכלה כח של הלוה שהוא המוכר א"כ הוה מצרן ואתה בר מצרן ומצרן קודם לבר מצרן וזה שכתב רש"י במשכנתא לית בה משום בר מצרן וז"ל שזהו שכן מצרן מכולן שכולו שכונה בידו עכ"ל רמז שהמלוה הוא שכן מצרן הוא נקרא מצרן מכולן שהשכנים נקראו בר מצרן והמלוה נקרא מצרן שכולו בידו והשכנים מצרנים מן הצדדים המה רובצים מצדו והמלוה רובץ עליו א"כ ליכא במשכון דין בר מצרא דמה יבקש בר מצרא נגד מצרן וכן בשותף שמכר לחבירו אין לנו לסלקו מן כח שלו שהוא נקרא מצרן בעבור בר מצרא ולומר שלא יהי' לשותף כח אלא כאחד המצרנים דהא השותף יש לו חצי מצד חבירו והוה הוא ג"כ רק בר מצרא מן הצד זה אינו דהוא שותפו ומשתמש בכולו דהא לא נתברר חלקו והרי הוא שכן בכולו עיין ר"ן נדרים ריש פרק השותפין דנכנס בתוך שלו הגם שחבירו הדירו בהנאה יעו"ש א"כ הוה השותף על חלק חבירו כמו משכנתא ואפשר דעדיף מינה ואיך ירים בר מצרא ראש נגד המשכון ודוק. והנה בדף ס"ח ע"א דשכוניה גביה כתב רש"י וז"ל אין שכן קרוב ממנו ואם בא הלוה למוכרה אין בבעל מצרא שכן טוב לקנותה כזה עכ"ל היינו אם שאל הלוה לב"ד למי ראוי למכור יאמרו לו הב"ד המלוה הוא המצרן שכן קרוב ושאר המצרנים המה רק בר מצרא שכן רחוק מן הצד אז שורת הדין למכור למלוה כדי שיקיים הלוה ועשית הישר והטוב ולכן נקט הגמ' נ"מ לדינא בר מצרא שהב"ד יפסוק שהמלוה ידחה לבר מצרא אבל בדף ק"ח נקט הגמ' משכנתא לית בה משום דינא בר מצרא כתב רש"י וז"ל משכנתא אם מכרה לזה שממושכנת לו עכ"ל לא מיבעי דאם המוכר ישאל לב"ד למי ראוי למכור בודאי אמרי' דיש לו למלוה קדימה אלא אם אירע שמכר הלוה והמצרנים באים לשפוט ומבקשים להיות להם חלק בו לא יזכו בדין וכן

אמרו לית בה משום דינא בר מצרא להוציא דבר מידו אבל בדף ס"ח דהלוה שואל מי יש לו קדימה אמרי' ליה הקדימה היא למלוה ולכן נקט נ"מ לדינא דבר מצרא ולא אמרו לית בה דינא דבר מצרא ודוק. אך אם יחפץ הלוה למכור לאחד מן המצרנים אם יוכל המלוה למחות בידו או אפי' אם כבר מכר הלוה לאחד מן המצרנים אם יוכל המלוה לסלקו מן המקח יש שערוריה בראשונים ובפוסקים הרא"ש בדף ס"ח כתב וז"ל מאי נ"מ לדב"מ פי' רש"י אין שכן קרוב ממנו ואם בא הלוה למכרה אין בבעלים מצרן שכן וטוב לקנותה כזה ואם קנה אחד מן המצרנים בעל המשכונא מסלקו עכ"ל וכן פסק בקיצור פסקי רא"ש בד"ה סי' ל"ו יעו"ש וכן כתב הטור בסי' קע"ה בשם אביו הרא"ש דהמלוה יוכל לסלק להמצרן. ובשטה מקובצת בדף ס"ח הביא בשם ריטב"א וז"ל דשכונה גביה פי' שדירתו חשובה שכונה גמורה שאין לך כמוהו למאי נ"מ לדינא דבר מצרא עיקר הפי' דשכונה כולה גביה שאם קנה הוא אותו קרקע אין שום מצרן יכול לסלקו משם ואפי' באו ביחד עמו ואע"ג דאמרי' בעלמא דאי אתו בני מצרא בהדדי פלגי לה הכא איהו עדיף מכלהו ולא עוד אלא דאי קדים חד מבני מצרא וזבין לאו זביניה זביני ואתי איהו מפיק מיניה וכדאמרי' בפ' המקבל דמשכנתא לית בה דדב"מ כלל כלומר לבני מצרא דלאו בני מצרא דמפיק מאינש דעלמא וטעמא דמילתא דכיון דאיהו קאי בגווה ושכונה כולה גביה הרי הוא כמצרן מד' רוחות אבל רש"י כתב אין שכן טוב ממנה לקנותה ע"כ ולפיכך אם קדם המצרן וזבין זביניה זביני הריטב"א עכ"ל הרי מבואר דעת ריטב"א כרא"ש שהמלוה יוכל לסלקו רק רש"י סובר שלא יוכל המלוה לסלק המצרן אח"כ הביא הש"מ בשם שטה וז"ל למאי נ"מ משום דב"מ פירש"י אין לך שכן טוב קרוב ממנו ואם בא הלוה למוכרה אין בבעלי המצרנים שכן טוב לקנותה כזה נראה מדבריו שאם מכרה לאחד מן המצרנים בעל המשכונא מסלקו ולא ניחא לי דהא אמרן לעיל משכן לו בית (ואמר לכשתרצה למוכרן לא תמכרנו אלא לי בשויה מותר) ואם איתא הכי מאי נפ"מ בתנאי זה אפי' שימכרנה למצרן יכול לסלקו כ"ש לאחר לכך נ' לפרש שאין המצרן יכול לסלקו אם מכרה לו או אם מכרה לאחר שאינו מצרן בעל המשכונא מסלקו ואפשר שזה דעת רש"י ג"כ ובמה שכתב הרשב"א לעיל דהתם היינו שהלוהו על תנאי שכל זמן שימכרנה ואפי' לאחר שיפרענו וכו' מתורץ זה עכ"ל מבואר דהשיטה הבין דעת רש"י כרא"ש שבעל המשכון מסלק למצרן וכן כתב הנמ"י בד"ה מרי בתו וז"ל אבל רש"י ז"ל עדיף ליה משכנתא דלעיל שכולו שכונה בידו ובמהר"ם שם מוסיף וז"ל ואין שכן קרוב ממנו ואם בא לוה למכרה אין בבעלי מצרן שכן טוב לקנותה כזה ואם קנאה אחד מן המצרנים בעל המשכונא מסלקו עכ"ל. היוצא מזה הרא"ש בפי' וכן הש"מ בשם השטה

וכן הנמ"י כולם הבינו בדעת רש"י שבעל המשכונא מסלק למצרן ומכ"ש שיוכל למחות שמצרן לא יקח ומיושב הבנת רש"י שכתב לר"נ דלא איכפת לן בדינא דבר מצרא עכ"ל הכוונה כח מצרן הוא דינא דבעל משכונא יש לו קדימה כנגד כל עולם ואפי' אם קנה בר מצרן מסלקו וכל זה למכור למלוה ששכונה גביה וה"ה לשותף ואם עברו שמכר הלוה אפי' לבר מצרן או השותף לאיש אחר בא המצרן להשותף ומסלקין ללוקח שעשה שלא כהוגן למכור ולקנות שכונתא של חבירו וכח מצרן בודאי דינא הוא על המוכר שלא ימכור אלא למלוה או לשותף ודוק. רק בר מצרן אשר קרקעו נוגע בקרקע של המוכר שם אין חיוב על המוכר כלל דמה לו עם השכן הא אי בעי לא אמכור כלל רק אנו אומרים שהלוקח ימשוך ידו ולא יקנה כדי שיבא המצרן ויקח את הקרקע דסמוך לו כי נוח לאדם שיהיה קרקעותיו ביחד כמבואר ברש"י בדף ק"ח כמה פעמים דלא חל החיוב על המוכר שימכור למצרן רק הלוקח משוך ידו ויהיה בשב ואל תעשה סובר ר"נ דאין זה דינא דהא קרא ועשית הישר והטוב כתיב משמע שיעשה פעולה בטוב וישר היינו במשכנתא יש חיוב על המוכר לעשות הוא דינא אבל להיות שב ואל תעשה וממילא יבוא טובה לחבירו הוא רק ראוי' ונכון וכל בר לבב ימשוך ידו אבל אם עבר ועשה לא מסלקי' ליה דלא איכפת לב"ד לרדות מי שאינו נוהג בישרות למשוך ידו ממה שאינו טוב וישר אבל במשכן יש צוה עליו לעשות בפעולה טוב וישר שמצוה הוא שהמוכר ימכור למי שיש כח בקרקע וזה שרמז רש"י לר"נ לא איכפת לן בדינא בר מצרא אבל בדינא מצרן איכפת לן אבל בנהרדעא אמרו מסלקי' ליה דכתיב ועשית הישר והטוב הפי' אם תחפץ לעשות עשה קנין שיהיה טוב וישר ומכלל הן נשמע לאו מה שאינו טוב וישר אל יעשה ואם עבר מסלקי' ליה וק"ל. ומיושב קו' התוס' איך אמר ר"נ אין הנאה לקרקעות על מצרנא קאי יעו"ש בדף ק"ח ולפמ"ש קאי אי הלוה מכר משכנתא שלו והמלוה או השותף מכר לאחר דבא המלוה והשותף ומסלקין בכח מצרן אבל על כל פנים אין הנאה בו ודוק. ואוסיף נופך דבגמרא בב"ב דף י"ב אמרו הבכור מקבל חלקו פי שנים ביחד יבם מאי אבייי אמר היא היא דבכור קראו רחמנא האי דזבין ארעא אמצרא דביה נשיה כי פלגו אמר פליגו לי אמצראי אמר רבה כגון זה כופין על מדת סדום ובש"מ שם כתב וז"ל אמר רבה כגון זה כופין על מדת סדום ולא פי' טעמא משום ועשית הישר והטוב כדאמרי' גבי דינא דבר מצרא דהתם לית ליה ללוקח מידי בהאי ארעא ומשום ועשית הישר והטוב אמרי' ליה שיקנה במקום אחר ויניח לזה לקנות אצל מיצר שלו אבל כאן שיש לו חלק בגוף הקרקע ואנו אומרי' לו לוותר את דינו לא שייך כאן הישר והטוב אלא משום זה נהנה וזה לא חסר תוספי הרא"ש ז"ל עכ"ל היוצא מדבריו מפסוק

ועשית הישר והטוב ילפי' רק שלא ישלח יד לזכות מחדש בו אלא יניח לחבירו מי שהוא במיצר לקנות אבל מי שיש חלק בגוף הקרקע אין צריך לוותר דינו רק אם שייך לכופו על מידת סדום שזה נהנה וזה לא חסר כמובן ואם כן מה ששותף מסלק את הלוקח אפי' הוא מצרו הוא הטעם דמכח ועשית הישר והטוב לא צריך להניח דינו וזכותו מה שיש לו בגוף הקרקע חלק והוא חסר בזה במה שאחר יהיה שותפו ולכל הפחות אין בו מדת סדום אם הוא יחפץ במקח הזה ודוק. ולכאורה יש להשיב זה תינח שרשאי ליקח הוא השותף ולא צריך לחוש על זכות בר מצרא שבא רק מכח ועשית הישר והטוב אבל אם כבר קנה המצרן לא יהיה השותף יכול לסלקו דגם הוא עשה כהוגן במה שקנה יען שהוא בר מיצר לק"מ כיון דהוא שותף ויש לו חלק בכל הקרקע מכח השותפות א"כ מכר שותף חבירו דבר שאינו שלו כמבואר בעור סי' קע"ה בשם הרא"ש וז"ל דכל זמן שלא חלקו יש לו חלק בגוף השדה ועדיף טפי ממצרן עכ"ל וכן הביא הב"י בשם הרה"מ בביאור יותר וז"ל וכן הדין נותן שמאחר שיש לו חלק בקרקע בכל חלק וחלק שמוכר הוה המחצית שלו אחרי שלא הוברר והוא קודם לכל אדם עכ"ל מבואר דהמוכר לא יכול למכור לולא דהיינו דנין דהשותף ימשוך ידו בעבור לעשות טוב וישר להמצרן והוא אינו צריך לוותר משלו וממילא לא מהני המכר שמכר דבר שאינו שלו נהפוך הוא הלוקח שהוא מצרן צריך לעשות הישר והטוב שימשוך ידו ולא יקח קרקע אשר כח אחר של שותף השני מעורב בו ועל כן מסלק השותף למצרן ודוק וכן משמע ברמב"ם פי"ב מתחילה מביא דין שותף שמסלק אפי' בן המצר ואח"כ מביא כמה דינים מדין בר מצרא. ונראה במשכנתא דלא יוכל לסלקי' הוה ג"כ כנמכר ביד המלוה דכתב הנמ"י באיזהו נשך על מה דאמרי' משכנתא באתרא דלא מסלקי אלא עד דמשלים זימניה בע"ח גובה הימנה ובכור נוטל בה פי שנים ואין שביעית משמטתה כתב הנמ"י וז"ל הלכך נקטינן לפום מנהגא דילן ולפי שיטת רש"י דבנכייתא בין באתרא דמסלקי ובין באתרא דלא מסלקי שרי ובלא נכייתא באתרא דמסלקי ריבית קצוצה ולא מיבעיא בבתים דלא שכיחי דמקלקלי אלא אפי' בשדות וכרמים כעובדא דהאי אתתא וכו' דזבין ארעא מקריבאי וכו' ובאתרא דלא מסלקי הוה אבק ריבית אפי' בלא נכייתא דכיון דפסיק זמן ואיכא זמן ידוע למשכנתא דלא מצי פריק לה הוה כמכירה ובכל משכנתא אפי' לאחר משלם זימניה אם כתב לו כל זמן שתמשך משכונא זו בידך מסתברא דאי אכיל ומנכה ליה שרי עד שימחה בו כ"כ הרשב"א עכ"ל וכתב עוד שם וז"ל באתרא דלא מסלקי כאילו היה מכור לו וא"כ גוף הקרקע כאילו היה שלו הילכך בע"ח גובה ובכור נוטל דלאו ראוי הוא אלא מוחזק ואין שביעית משמטתה דאעפ"י שמשלם זמן המשכונא כיון שהיתה

מכורה אצלו כל זמן המשכונא גם השתא הוה ברשותו עד שיפדנה וכמכורה בידו הוא ואין שביעית משמטתה עכ"ל היוצא מזה באתרא דלא מסלקי אפי' בלא נכייתא הוה כמכורה בידו ועיין בטור יו"ד קע"ב פלוגתא דרש"י וראב"ד עם רב אלפס ובב"י שם ועיין ברמב"ן במלחמות בסוף דבריו ביאר היטיב. ולפ"ז מסתברא כיון דהוה כמכורה בידו אם כן מה דמסלק המלוה למצרן הוא מטעם דמלוה יש לו כח בגוף הקרקע דהא כיון דלוה לא יוכל לסלקו קודם זמנו אז אפי' משלים כל זמן שלא פרע למלוה הוה הקרקע ברשות מלוה ולא מהני מכירת הלוה להוציאה מידו כמו בשותף אלא יפרע לו תחילה ואח"כ יוכל למכור ואם יחפץ למכור מקודם שפרע המלוה מוקדם בו דהוא מכורה בידו מכח הלואה והוה כשני אחין או שני שותפין ולא צריך קרא משום ועשית הישר והטוב דלא יקח המצרן אלא מדינא לא הוה הלוקח אלא כשלוחו של המלוה ולכן לא מביא הגמ' בדף ס"ח במשכנתא לית בה דינא דבר מצרא משום דכתיב ועשית הישר והטוב אלא בדף ק"ח אי יש כח לבר מצרן כנגד איש אחר שם אמרו נהרדעא דכתיב ועשית הישר והטוב. ומעתה אני אומר דין חדש אם ראובן הלוה לעכו"ם על קרקעו ושמעון יש לו שדה על המצר של גוי הלוה וקנה שמעון מן הגוי המשכן הנ"ל יוכל המלוה לסלקו הגם דיוכל שמעון לטעון ארי אברחי ממצרי שלא יהיה לי גוי במצרי שיראתי פן ימכור לגוי אחר או יפדה ממך ואין לך עשית ישר וטוב אלא זה לאבריח ארי ממצרי כמו שכל ישראל מחויב למשוך ידו שלא ליקח אפי' מישראל אם יש לו ישראל בן מיצר אעפ"כ אם קנה מן הגוי אומר לו עשיתי הישר והטוב שהברחתי ארי ממצרך מכ"ש שעשיתי הישר והטוב שהברחתי ארי ממצרי דחייך וחיי חבירך חייך קודמין ולא פעלתי און בקנין שלי כאשר כתב באמת המרדכי סי' שצ"ג הבאתי למעלה בד"ה שוב יעו"ש. ולפמ"ש זה אינו דדין בר מצרא ילפי' מן ועשית הישר והטוב אז אמרי' שאומר לו במה שהבריח ארי ממצר עשה הישר והטוב מאוד אבל אם קנה משותף של ישראל אשר הוא גוי או אם הלוה ישראל לעכו"ם על משכנתו דיש לשותף ישראל או למלוה כח קנין בגוף הקרקע הגם שהבריח הלוקח ארי ממצר ישראל לא מהני לקנות קרקע אשר יש לו בה זכות וכח קנין אטו במה שחדשת לעשות הישר וטוב אבדתי זכותי בקרקעו בודאי טוב עשית במה שקנית מן הגוי אבל רק בתורת שליחות ולא לזכות בעצמך ודוק. ואסברא טעמא דמלתא בעזה"י דלכאורה הקשתי (א) אי בזבין בגוי כל הטעם דאומר לו ארי הברחתי ממצרך ופי' רש"י ונמ"י אין לך ישר וטוב מזה שעשה לו טובה א"כ אם המצרן היה מוחה בו מאז שלא יבריח ארי ממצרו דישראל הקונה הוא שונא לו מאז ומקדם ואנן סהדי דנוח לו לבעל המיצר שישאר הגוי במצרו מאשר יבוא ישראל הארב לו וקם עליו תמיד במסירות

א"כ אם קנה ישראל השונא לו. ואמר לו בעל המיצר שקול טיבותך ושדי' אחיזרי עיין בב"מ דף ס"ג לא מעוקצך ולא מדובשך וא"כ יוכל לסלקו ולא מצינו בשום פוסק שיחלק בכך וצע"ג (ב) ועוד דלו יהי שאוהב קנה מן הגוי אם היה בעל המיצר מגלה דעתו שלא יחפץ בטובה שיבריח אדם ארי ממצרו כי הוא עם הגוי היושב במצרו כאשר היה יהודה עם רעהו העדולמי יהיה יוכל לסלקם הבר מיצר מי שקנה מן הגוי הלא סתמא אמרו זבין מגוי לית בי' דין בר מצרא וצע"ג (ג) ועוד איך יהיה אם יש לאותו גוי עוד שדה במיצר שלו ויאמר הבר מצרן איזה טובה עשית לי במקחך שהברחת הארי ממצראי הלא נשאר שם הארי כמאז ומקדם ולמה אפסיד כח בר מצרא וצע"ג (ד) ועוד איך יהיה אם הבר מצרא ואמר ראו כי הגוי כבוש תחת ידי שיש לאל ידי לעשות עמו רעה כי יש לי עליו שברזל יבוא נפשו וגם אני גדול וחשוב בבית המלך אין לי מורא מפניו אין הוא ארי רק קורי עכביש והכי יוכל בכה"ג לסלק הלוקח וצע"ג. והנלע"ד בעז"ה ואקדים דברי ש"מ בב"מ דף ק"ח ארי אברחי לך ממצרך וז"ל ולא מצי אמר ליה המצרן גם אני אם קניתיו הייתי מבריח ארי מעלי דאמר ליה אלמלא מהרתי לקנותו שמא היה מכרו לגוי אחר ומיהו תמיהא לי וכי בשביל שעשה עמו טובה אחת אינו מחויב לעשות לו אחרת אכתי איכא טעמא דהישר והטוב תמצא הרבה קרקעות לקנות במקום אחר יתן לי זה שבמצראי אטו עני שהוא ערום ורעב וכסוהו אינו חייב גם להאכילו אתמהא עכ"ל הרא"ש ונ"ל שכיון שבשעה שקנה לא חל עליו חיוב דין בן המיצר כיון שעשה מצוה יותר גדולה להבריח ארי ממיצר הישראלי תו לא מחייב בעשיית מה שאינו מוטל עליו עכ"ל השיטה מקובצת ודבריו נפלאים בעיני מאוד (א) שכתב שמא היה מכרו לגוי אחר עכ"ל א"כ הוה רק ספק אם עשה למצרן טובה דאינו ברור שהיה מוכר לגוי ואם היה משך ידו מן המקח היה ג"כ ספק עשה הישר והטוב שלא חפץ לקנות על מיצר רעהו וא"כ היה לו להיות שב ואל תעשה (ב) למה לא משיב הלוקח למצרן אמת אם אתה קנית אותה היית מבריח ארי מעליך ועכשיו הייתי מן הזריזין מקדימין למצות וזכיתי אני להבריח ארי ממצרך עכ"פ קיימתי ועשית הישר והטוב ואטו אם ארי בא על אדם אשר יוכל בעצמו להכות את הארי ובא רעהו והכהו לא עשה מצוה גדולה שהציל את רעהו מפי הארי (ג) תי' הש"מ על קו' הוא מחוסר הבנה ח"ו דהרא"ש הקשה אטו שעשה עם רעהו טובה אחת אינו מחויב לעשות טובה אחרת והביא משל מעני שהוא ערום ורעב ותי' הש"מ יען שבשעת קנין לא חל עליו דין בן המיצר יען שעשה מצוה יותר גדולה תו לא מחויב מה שאינו מוטל עניו והוא פלא הא גופיה היה קו' הרא"ש למה לא יהיה חייב לעשות גם טובה אחרת (ד) שסיים וז"ל תו לא מחייב במה שאינו מוטל עליו עכ"ל

הוא הפלא ופלא מי הגיד שאינו מוטל עליו הא הקו' היה שיהי' מועל עליו הי' לו לומר תו לא מחייב אבל תיבות מה שאינו מוטל עליו אין לו הבין (ה) שכתב שעשה מצוה גדולה להבריח ארי ממיצר ישראל עכ"ל הי' לו לומר שהבריח ארי ממיצר חבירו כלשון הגמ' ארי אברחי ממצרך ולא אמרו ארי הבריח ממיצר ישראל משמע שעשה טובה לבר מצרן ואמר לו מה לי שעשיתי טובה לך אם משכתי ידי אחור או שעשיתי לך טובה שהברחתי ארי ממצרך וצע"ג. אמנם עמוקים דבריו בעזה"י דיש לחקור בשורש דין בר מצרא שסמכו חכז"ל על פסוק ועשית הישר והטוב דנראה דשורש דין בר מצרא אינו משום ואהבת לרעך כמוך שיהי' מצוה לעשות נחת רוח לחבירו ישראל א"כ הי' החיוב מוטל על המוכר שימכר רק למצרן ולא להטיל על הלוקח הלא מבואר כמה פעמים ברש"י ונמ"י דאין על המוכר חיוב לעשות הישר והטוב ואם מכר לנכרי מהני דעל המוכר ליכא חיוב ועשית הישר והטוב למכור דווקא לבר המיצר כמבואר ברש"י בד"ה נכרי לאו בר עשיית הישר והטוב וז"ל ואין לנו לומר על דינא בר מצרא ועשית הישר והטוב אלא ללוקח שהמוכר אומר לו מה עשיתי לך אם ארצה לא אמכרנה לך ותהא בידי אבל ללוקח נאמר משוך ידיך ויקחנה זה עכ"ל וקשה אטו המוכר אינו מחויב לקיים ואהבת לרעך כמוך אלא פשיטא דישוב המוכר השומר אחי אנכי לעשות לו נחת רוח בקרקעו אדם יוכל לעשות בשלו מה שלבו חפץ ויוכל למכור לכל איש שלבו חפץ אפי' לגוי יוכל למכור רק שצריך לקבל אם יבוא מזה היזק לחבירו שישלם לו רק הטילו חכמים על הלוקח אם תחפץ לקנות קרקע קנה באופן שתעשה טוב בעיני ד' וישר בעיני אדם ולא תקנה במיצר חבירך ותקיים בזה קדושים תהי' כי קדוש אני ד' קדש עצמך במותר לך שלא לעשות קנין הגם שמותר לך עפ"י דת ודין של תורה לקנות במיצר חבירך כי המוכר חפץ בך אתה לא תשלח ידך בו לעשות דבר אשר עי"ז לא ישיג חבירך משאלות לבו אבל העיקר הוא גדר קדושה שהלוקח יתקדש עצמו במעשיו ואם זבין מגוי עשה דבר טוב וישר במעשיו שזכה לברוח ארי ממיצר ישראל חבירו. וראה זה מצאתי בעזה"י ברה"מ פי"ד הל' ה' שכתב וז"ל וענין דין בר מיצר הוא שתורתנו התמימה נתנה בתיקון מדות האדם ובהנהגתו בעולם כללים באמרת קדושים תהי' והכוונה כמו שאמרו רז"ל קדש עצמך במותר לך שלא יהי' שטוף אחרי התאות וכן אמרו ועשית הישר הטוב והכוונה שיתנהג בהנהגה טובה וישרה עם בני אדם ולא הי' מן הראוי בכל זה לצוות פרטים לפי שמצות התורה הם בכל עת ובכל זמן ובכל ענין ובהכרח חייב לעשות כן ומדות האדם והנהגתו מתחלפות כפי הזמן והאישים וחכמים ז"ל כתבו קצת פרטים מועילים נופלים תחת כללים אלו ומהם שעשו אותם בדין גמור ומהם לכתחילה ודרך חסידות והכל

מדבריהם ז"ל ולזה אמרו חביבים דברי דודים יותר מיינו של תורה עכ"ל הזהב היקר מפז רב. ורמב"ן בפ' ואתחנן על פ' ועשית הישר והטוב בעיני ד' כתב וז"ל ולרבותינו בזה מדרש יפה כי אמרו זו פשרה ולפנים משורת הדין והכוונה בזה כי מתחילה אמר שתשמור חקותיו ועדותיו אשר צוך ועתה יאמר גם באשר לא צוך תן דעתך לעשות הטוב והישר בעיניו כי הוא אוהב הטוב והישר וזה ענין גדול לפי שאי אפשר לזכור בתורה כל הנהגות האדם עם שכניו ורעיו וכל משאו ומתנו ותקוני הישוב והמדינת כולם אבל אחרי שהזכיר מהם הרבה כגון לא תלך רכיל לא תקום ולא תטור ולא תעמוד על דם רעך לא תקלל חרש מפני שיבה תקום וכיוצא בהן חזר לומר בדרך כלל שיעשה הטוב והישר בכל דבר עד שיכנס בזה הפשרה ולפנים משורת הדין וכגון מה שהזכירו בדינא דבר מצרא ואפי' מה שאמרו פרקו נאה ודבורו בנחת עם הבריות עד שיקרא בכל ענין תם וישר עכ"ל. היוצא דדין בר מצרא דילפי' מן הפסוק ועשית הישר והטוב הוא מצוה על הלוקח שיעבוד בזה להקב"ה ועשית הישר והטוב לפני ד' שיתן האדם ללבו לעבוד ד' בהתנהגות טוב וישר כי ד' אוהב הטוב והישר כי אי אפשר לפרט כל הטוב והישר אשר ביקש ד' שיעשה אותם האדם וחי בהם נתן כלל בעבודת ד' כמו שנתן כלל בעריות קדושים תהיו וכן כתב הרמב"ן בריש קדושים וז"ל וזה דרך התורה לפרוט ולכלול בכיוצא בזה כי אחרי אזהרת פרטי הדינים בכל משא ומתן שבין בני אדם לא תגנוב ולא תגזול ולא תונו ושאר האזהרות אמר בכלל ועשית הטוב והישר שיכנס בעשה היושר וההשויה וכל לפנים משורת הדין לרצון חבירו כאשר אפרש בהגיעי למקומו ברצון הקב"ה וכן בענין השבת אסר המלאכות בלאו והטרחים בעשה כללי שנאמר תשבות עכ"ל הטהור והנקי והבהיר. ועתה יובן הדבר בעזה"י כיון דגוף הקנין אשר קנה הלוקח הוא פעולה אשר עשה טוב וישר שהבריח ארי ממיצר ישראל שירא פן ימכור אותו לגוי חבירו א"כ הגם שמשכחת אם לא קנה ומשך ידו היה ג"כ עושה טוב וישר כיון דהוה ספק השקול אם לא יעשה טוב וישר בקנין שלו כמו אם לא היה קונה א"כ אין בקנינו שום דבר שעשה שלא כהוגן דמאי חזית הלא התורה צותה רק זאת שאראה לעשות מעשה שתהיה הפעולה בטוב וישר ועליך בר מצרן להביא ראיה שלא עשיתי טוב וישר בפעולותי הלא היה חשש שמא ימכור לגוי ויהיה ארי על מצרך והצלתי מפי הארי כי היה שדה של גוי וגם שמא הברחתי ארי אשר בא מחדש להיות מצרן שלך בשלומא מי שקנה מישראל אמרו חכז"ל שהלוקח לא עשה הטוב והישר בפעולתו דכל אופן אין בר המיצר מרויח בו דמה לי ישראל זה או זה אבל בקונה מגוי בכל אופן עשיתי טובה וישרנות שהברחתי ארי הישן ואם תשוב הלא ארי הישן היה בורח בכל אופן וא"כ מה

טוב וישר עשית ע"ז משיב דלמא היה מוכר לגוי חבירו והיה בא ארי מחדש כמבואר בב"ק דף קי"ד אם מכר לגוי נקרא שהרביץ ארי על מצרו יעו"ש וא"כ נשאר שעשיתי בקניני טוב וישר שהברחתי ארי ממיצר ישראל והיה פעולה טובה ומה איכפת לי אם [לא] נייחא עוד לך הכי שומר אחי אנכי לשאול אותו במה יחפץ הוא הלא אני צוותי לעשות טוב וישר בעיני ד' וזה עשיתי וזכיתי במקחי רק הקשה הרא"ש שיתנו אותו אח"כ ע"ז השיב הש"מ אטו מוטל על אדם לעשות טוב וישר בשלו למה אינו מחויב המוכר למכור דווקא לבן המיצר יען דכל אדם יוכל לעשות בשלו מה שיחפץ כסברת ש"מ בב"ב דף י"ב דמכח ועשית הישר והטוב לא צריך אדם לוותר את דינו יעו"ש וה"ה כאן כיון בשעת הקנין היה מותר לו לקנות דעכ"פ הבריח ארי ממיצר ישראלי שוב כיון שהקנין היה בהיתר מי יאמר לו לוותר מכח ועשית הישר והטוב משלו מה שאינו מוטל עליו דאין מצות ועשית הישר והטוב בעבור לזכות חבירו אלא הוא מצות קדושה ללוקח שיהיה פעולתו ישר וטוב וכיון שהוא טוב וישר לא מוטל עליו לעשות נחת רוח משלו לחבירו אבל לא יכול להשיב לו הגם שהיה ברור שיכלת אתה להבריח ארי אני זכיתי תחילה זה לק"מ דאז היה עדיין על הלוקח מצוה ועשית הישר והטוב שלא לעשות קנין אשר בו לא משכחת טובה בו לבן המיצר אבל אם היה ספק שמא ימכור לגוי חבירו א"כ יש משכחת שעשה בה קנין טוב וישר שהציל מיצר ישראל מפי ארי שוב אין לו להסתכל על בן המיצר אם הוא חפץ בו או לא ודוק. ולפ"ז מיושבים ד' קושיות שהקשתי בד"ה ואסברא והוא דהך מצוה של ועשית הישר והטוב אינה נעשית לטובת חבירו שיוכל הוא לומר אי אפשר בתקנת חכמים עיין כתובות פ' הכותב רק הוא חיוב מצות קדושה והנהגה על כל איש ישראל החפץ לעשות קנין שיסתכל שיהיה פעולתו טוב וישר וכיון שיש בקנין טוב וישר הברחת ארי מה איכפת לן אם הגוי נייח לך יותר ממני לאמור לו ישראל טיבותך שקלי ושדי' אחיזרי הכי נצטויתי בעבורך הלא בעבורי צותה תורה שיהיה מעשי בפעולת טוב וישר וגם אם אפי' הגוי הוא אוהב נפשך כחירה העדולמי עכ"פ יש טוב וישר להסיר ממיצר ישראל ארי וגם אפי' נשאר עוד קרקעות לגוי הנ"ל ולא הברחתי ארי מקרקעך עכ"פ הברחתי ממצרך מאותו צד שבאת לטעון שאתה בר מצרן וגם אפי' אין לך פחד מגוי הנ"ל שהוא כפוף תחתיך עכ"פ פעולתי היה טוב וישר להבריח ארי ממיצר ישראל וגם פן אולי היה מוכר לגוי אחר אשר מפניו יש פחד וגם לא יהיה אוהבך כרעהו העדולמי הלא אין אני מצווה למשוך ידי מן מקח על מיצר שלך שלא לקנות מישראל אפי' בעבורך כי אז הצרכתי לשאלות פיך אם נייח לך בו אם לא אבל זו מצוה שבגופו ותכלית פעולתי היה טוב ואין עלי חיוב להיות עבדך לעשות קנינים

בעבורך ודוק. ובזה מיושב לי קו' גדולה אשר הקשתי דבגמ' אמרי ארי אברחי ממצרך ופי' רש"י ונמ"י וז"ל ואין לך ישר וטוב יותר מזה עכ"ל משמע אבל אי לא היה הברחת הארי ישר וטוב גדולה היה יכול לסלק ללוקח וקשה לי למה יהיה יכול לסלקו הלא אפי' אם קנה מישראל קשה יאמר הלוקח לבר מיצר מאי הפסדתיך הלא ידעת דעל המוכר ליכא מצוה לעשות הטוב והישר למכור לך דהא יש לו מגו שלא למכור כלל כמבואר ברש"י שאין על המוכר חיוב לעשות הישר וטוב למכור לבר מצרן רק יוכל למכור לכל מי שיחפץ וגם זאת ידעת אם קנה אותו גוי שאינו חיוב על הגוי להחזיר לך שאין הגוי בר חיוב לעשות הטוב והישר וא"כ מאי הפסדתיך תחת שהיה יכול למכור לגוי לקחתי אני והברחתי ארי ממצרך ויטעון שמא היה מוכר לנכרי כמו אם קונה מגוי אומר לו שמא היה מוכר לגוי חבירו עיין ש"מ ה"ה בקנה מישראל יטעון שמא היה מוכר לגוי ומאי הפסדתיך ומספק אל תסלקני. אך משבשתא היא הלא אם ימכור לגוי צריך המוכר לקבל לשלם כל אנסיה דמתיילד ומהכ"ת ימכור ישראל לגוי ויקבל עליו לשלם כל אנסין הלא יודע כי במכירה מרביץ ארי על מיצר חבירו ויצרך לשלם ואפי' אם ימכור לגוי עכ"פ יקבל עליו כל אונס דמתיילד ולא יהיה לו היזק א"כ מה הרוחתי לי במה שקנית נהפוך הוא אם לא קנית בודאי מכר לי א"כ לא עשית במקחך שום טוב וישר ואסלק אותך כמובן. אמנם לפ"ז בקנה מגוי יטעון הלוקח לו יהיה שלא עשיתי טוב וישר במה שהברחתי ארי ממצרך אבל עכ"פ היה ביד גוי המוכר למכור הקרקע ליד גוי חבירו וא"כ מאי הפסדתיך במה שלקחתי טוב תתי אותה לי מלאיש אחר גוי חבירו של מוכר תברר אתה שלא היה חשש שימכור לגוי אז יהיה לך עמי דין ודברים אבל מספק לא תסלקני ממקחי ולמה הצריכו חכז"ל לומר שהלוקח משיב לו אין לך עשית ישר וטוב גדול מזה וצע"ג. ולפמ"ש לק"מ דמצות ועשית טוב וישר הוא חיוב אשר הטילה התורה על בר ישראל שאם יחפץ לעשות פעולה במסחר וקנין יהיה

פעולותיו בהנהגה ישרה וחקרו חכז"ל שאין זה הנהגה ישרה ליקח שדה על מיצר חבירו כי בר המיצר ממתין ומצפה ליקח שדה אשר יהיה במצרו שיהיה שדותיו שלו ביחד ואין נכון שיבא איש ויקח מן האיש הרוצה למכור וממילא ימכור המוכר לבן המיצר ולכן חל על כל בר ישראל חיוב לעשות טוב וישר בעיני ד' וימשוך ידו מלקנות שם רק יקח במקום אחר והגם שאפשר שיבוא גוי ויקנה ולא יקיים ועשית הטוב והישר כי גוי לא נצטוה רק שלא יגזול אבל על ישרות לעשות טוב וישר אינו מצווה וישראל מצוה לעשות טוב וישר וא"כ לא יוכל לפטור את עצמו שלא לקיים לעשות טוב וישר יען שגם הגוי אינו מקיים טוב וישר כי גוי לא צריך לעשות טוב וישר וישראל מצווה לעשות

הטוב והישר כי עכ"פ מודה הישראל שגם אם יקנה הגוי לא עשה טוב וישר ואיך יפטור ישראל עצמו יען שהוא משכחת שגוי יקנה השדה בשלומא אם היה כל התקנה בעבור שישראל לא יעשה הפסד לחבירו אז יוכל לומר מאי הפסדתיך אבל באמת אין חיוב עשית טוב וישר בעבור לעשות טובה לבר מצרא רק שחיוב על ישראל שתהיה פעולת טוב וישר ועכ"פ אין זה טוב וישר לקנות על מיצר חבירו יען שהגוי יוכל לעשות פעולה שאינו טוב וישר לכן החכימו חכז"ל לאמור שבגוף הקנין עשה טוב וישר שהבריח ארי ממיצר ישראל אז אין לך עשית ישר וטוב גדול מזה ודוק. ואוסיף נופך בשלומא אם לקח שדה מישראל אז יוכל לטעון הבעל מצרא לו יהיה שלא היה ברצונך ליקח אותו קרקע ג"כ לא עשית לי טובה בקנינך דמה לי ישראל הראשון או ישראל השני הלוקח ונהפוך הוא שאחפץ לקחתיה אבל בלוקח מגוי אז בודאי בגוף הקנין עשה טוב וישר לעיני כל רואי שמש שהבריח ארי ממיצר ישראל רק אם ברור שהיה בידך ג"כ להבריח ארי הלזה אם כן לא עשיתי טוב וישר במה שהברחתי הארי ממיצרך דכל שבידך לאו כמחוסר מעשה דמי והיה דומה כאלו לקחתי מישראל חבירך דבכל אופן לא עשיתי לך טובה אבל כיון שהיה לחוש שמא ימכור לגוי א"כ בכל אופן עשיתי הישר והטוב והיה המעשה קנין מותר וא"כ מאי איכפת שהנכרי חביב עליך כמוני או יותר ממני ודוק. אך אם מכר שותף לאיש אחר אפי' הוא מצרן השותף השני קודם וכתב הטור וז"ל כתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל ששותף מסלקו דכל זמן שלא חלקו יש לו חלק בגוף השדה ועדיף טפי ממצרן עכ"ל וכתב הב"י שם וז"ל ואין בזה ספק וכן הדין נותן שמאחר שיש לו חלק בקרקע בכל חלק וחלק שמוכר היה המחצית שלו אחרי שלא הוברר והוא קודם לכל אדם עכ"ל יעו"ש בב"י ובסמ"ע ס"ק ו' בסוף כתב וז"ל ולא עוד אלא אפי' אם זה הלוקח הוא מצרן לזה השדה שיש לו שדה סמוכה לזה שהיה של שותפין מסלקו השותף דעדיף כחו ממצרן דעלמא מפני שכל זמן שלא חלקו יש לכל אחד חלק בכולו והרי מה שמכר האחד כאלו מכר חלק של זה שבא לסלקו עכ"ל הן לפי מה שהביא הב"י דמכר מחצית של השותף חבירו אשר חפץ בקרקע והן לפי' הסמ"ע דהוה כאלו מכר חלק השותף אשר חפץ בקרקע לבדו ועיין היטיב בר"ן בנדרים ריש פרק השותפין בשותפין שחלקו אפי' אחר החלוקה אמרי' אין ברירה ואחין שחלקו לקוחין הן וה"ה שותפין עיין שם בד"ה אבל יש בה דין חלוקה דאפי' אחר החלוקה אסור לכנוס בחלק שלו אשר נפל בגורלו דדלמא הוא חלק חבירו יעו"ש כי מתוק וה"ה כאן קודם החלוקה אם מכר שיש לומר שמכר חלק חבירו או עכ"פ חצי חלק חבירו והגם אם הקדיש השותף חלקו או אסרו בהנאה חל ההקדש או האיסור הנאה יען דקונמות והקדש מפקיעין מידי שיעבוד וסופו

לחלוק אבל כאן דשותף חבירו קודם לקנין דעדיף כחו וא"כ כנגדו לא מהני קנין דלא יחפץ לחלוק ולהיות לוקח חלק חבירו תחת חלקו אלא ישלם חלק חבירו להמצרן דהא כל כח המצרנות משום דלקיים ועשית הישר והטוב ואין מחויב השותף לעשות ישר וטוב בחלקו ששייך לו כסברת הש"מ בב"מ דף י"ב ולכן חלקו עדיף ממצרן כי לא חל עליו לעשות הישר והטוב בחלקו וליטול תחתיו חלק חבירו כדי שיבוא חלקו להמצרן ודוק כי נכון וישר בעזה"י. ובזה יובן דברי רמ"א בסי' קע"ה סעיף מ"ז וז"ל ודווקא מצרן אינו יכול לסלק אותה אבל שותף יכול לסלקה דשותף עדיף ממצרן עכ"ל בשם מהרי"ל הכוונה מבואר דדין בר מצרא לא שייך כנגד אשה דלא תקנו חכז"ל ולא צווה עליה לעשות הישר והטוב כנגד המצרן אבל כנגד השותף אטו הואיל והיא אשה יכולה לקנות חלק השותף אשר לא מכר לה ולא רוצה לחלוק להחליף חלקו עם חלק חבירו בתורת לקוחות כי יאמר אם אחפץ להיות לוקח אעכב את שלי ואקח חלק חבירו ודוק. ואם תקשה הא תינח שהוא קודם למצרן שלא צריך לקיים בשלו לעשות הישר והטוב למצרן אבל עכ"פ אם קדם המצרן וקנה יהיה מהני קנינו דיאמר לו המצרן גם אני אינו צריך למשוך ידי מליקח ולעשות עמך הישר והטוב הלא אני מצרן ואעשה טוב וישר בעדי ומהכ"ת יהיה לך יתרון שתוכל אתה השותף לסלקני וצע"ג. ואחר העיון לק"מ דבשעה שהשותף המוכר רוצה למכור שותף חבירו קודם להמצרן דיאמר לו דלו יהיה שאחלק עם שותפי אז מכח אין ברירה יהיה רק לקוחות שאני אמכור לו חלקי תחת חלקו ואין אני מחויב ליתן חלקי לעשות עמך טוב וישר למכור שלי כדי שתשיג אתה שדה על מיצרך וא"כ מכר המוכר דבר שאינו שלו דהוה כולו לשותף ובשלומא במודר הנאה או הקדיש אז חל עליו ההקדש או איסור הנדר ומפקיע מידי שיעבוד בסוף דהא עומד לחלוק אבל כאן הוה כאלו אינו עומד לחלוק דהא השותף קודם ליקח מבעל מהמצרן וא"כ ממילא לא היה המוכר יכול למכור דאין ברירה והשותף אינו רוצה לחלוק להיות לוקח להחליף חלק בחלק דיאמר אקח גם חלקך ודוק. והנה הנמ"י בב"מ דף ק"ח כתב וז"ל ארי אברחי לך ממצרך ולא מצי למימר המצרן גם אני הייתי קנהו והייתי מבריח ארי דקאמר ליה האי אלמלא מהרתי לקנותו היה מוכרו לעכו"ם אחר אמר המחבר מכאן היה נראה לי שהלוקח בית רעוע מעני שאין בה דינא בר מצרא שיאמר לו הלוקח ארי אברחי לך שקניתי אותו שאלמלא לקחתיו אני לא היה מוכרו לאחר והיה נופל הבית על ביתך והיה מזיק לך וכ"ש אם המוכר עצמו אומר גם כן שלא היה מוכרו אלא לזה עכ"ל וחקר עוד אי שייך לומר ארי אברחי אם לא נעשה בריחת הארי מיד דבשלומא בקנה מגוי נסתלק הארי מיד אבל בקנה בית רעוע מגוי עדיין הבית עומד (וצ"ע דעכ"פ

מכר לעושר ואם יזיק ביתו יש לו לשלם אבל המוכר שהיה עני שאין לו לשלם ואפשר אברחת הארי הוה דווקא שלא יתחיל הנזק ולא שיצרך עכ"פ לדין עמו לשלם לו נזקו) והאריך וכתב וז"ל אלא וודאי לא מצי למימר כיון שדעתו למכור לא הייתי מוכרו אלא לזה וא"כ יכול המצרן לומר ללוקח היה לו להודיעני והייתי לוקח אותו ובניתי וסלקתי את הארי אבל זבן מעכו"ם אמר אם לא מהרתי ליקח היה מוכרו לעכו"ם אחר שאין בו ועשית הישר והטוב כדי שתאמר סוף סוף היה בא לידי עד כאן כנ"ל עכ"ל ודברי נמ"י נפלאים מתחילה כתב על הקושי' שיאמר המצרן אני הייתי קונהו וסלקתי את הארי וז"ל אלמלא קניתי היה מוכרו לעכו"ם אחר עכ"ל ולא הזכיר כלל שאין על הנכרי חיוב לעשות הישר והטוב ואח"כ כתב וז"ל אם לא מהרתי ליקח אותו היה מוכר לעכו"ם אחר שאין בו לעשות הישר והטוב וצע"ג עוד נפלאים בעיני מה שכתב וז"ל שאין בו ועשית הישר והטוב עכ"ל בין שהפי' שאין בעכו"ם המוכר מצוה לעשות הישר והטוב או הפי' שאין על עכו"ם הלוקח חיוב לעשות הישר והטוב עכ"פ משמע אלו היה החיוב על עכו"ם לעשות הישר והטוב יהיה דינא בר מצרן בזבין מעכו"ם וקשה הא עכ"פ העכו"ם לא יקיים ועשית את הישר ואת הטוב וסוף סוף לא יבוא לידו וא"כ עשה הלוקח הישר והטוב שהבריח ארי ממיצר ישראל חבירו וצע"ג ועוד נתקשתי במה שכתב הנמ"י וז"ל וא"כ יכול המצרן לומר ללוקח היה לו להודיעני והייתי לוקח אותו ובניתי וסלקתי את הארי עכ"ל תיבות היה לו להודיעני מחוסרי הבנה אי על הלוקח קאי היה לו לכתוב היה לך להודיענו שהיה הוא מדבר עמו שכתב מקודם יכול המצרן לומר ללוקח אם כן לך מיבעי ליה לכתוב ועוד הכי הלוקח סרסר שיהיה מודיע לו שהשכן רוצה למכור ביתו וטוב לו שיקנה כדי שיבריח ארי מביתו השומר בית אחיו הוא ואי תיבות היה לו להודיעני על המוכר קאי שהמצרן יאמר ללוקח שהמוכר היה לו להודיעני לו שרוצה למכור ביתו הוא ג"כ מחוסר הבנה הלא המוכר יאמר לא חפצתי למכור אלא לזה שמכרתי לו והגם שלא נאמן לומר כן לדחות בן המיצר דמסתמא כיון שרוצה למכור היה מוכרו גם לבן המיצר אבל עכ"פ אין חיוב עליו למכור דווקא לבן המיצר דועשית הישר והטוב לא תקנו אלא על הלוקח ולא על המוכר דמהאי טעמא יוכל למכור אפי' לגוי אם מקבל עליו לשלם כל נזק דאתו מחמתיה ומכ"ש שאין חיוב עליו לשקוד על פתח המצרן שיקנה ממנו וצע"ג. וד' האיר עיני לברר דברי נמ"י כשמלה בעזה"י והוא הגם דועשית טוב וישר לא נאמר על המוכר שימכור לבר מצרא הטעם ביאר רש"י ונמ"י וז"ל שהמוכר יאמר מה עשיתי לך אם ארצה לא אמכרנה ותהיה בידי עכ"ל ולכן הגם שגמרתי למכור לא ארצה למכור לך אבל בודאי יש חיוב על כל ישראל שישמור עצמו

וממונו שלא יזיק חבירו בגופו ובממונו ואם לא עשה כן עובר על מצות עשה ואהבת לרעך כמוך ודבר זה מתורת הרא"ה בספר החינוך למדנו דכתב בפ' קדושים מצוה רמ"ג וז"ל ואהבת לרעך כמוך ואמרו ז"ל דעלך סני לחבריך לא תעביד ואמרו בספרי אמר ר"ע זה כלל גדול בתורה כלומר שהרבה מצות שבתורה תלוים בכך שאוהב חבירו כנפשו לא יגנוב ממונו ולא ינאף את אשתו ולא יונהו בממון ולא ישיג גבולו ולא יזיק לו בשום צד עכ"ל וכתב עוד שם בסוף וז"ל ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן והעובר עליה ולא נזהר בממון חבירו לשמרו וכ"ש אם היזק אותו בממון או שצערו בשום דבר לדעת ביטל עשה זה מלבד החיוב שבו לפי הענין שהזיקו כמו שמפורש במקומו עכ"ל מבואר מזה מי שלא ישמור את עצמו שלא יבא לחבירו היזק הוא עובר על עשה ואהבת לרעך כמוך וכן ברמב"ם פ"ו מהל' דיעות הנ' ג' דכתב הרמב"ם מצות עשה הנ"ל וכתב במגדול עז לעיין בשבת דף ל"א כל מה דסני לך לחברך לא תעבוד משמע דעיקר מצוה זו שלא לעשות לחבירו דבר הסני לו יעו"ש (ומה שלא ציין בסנהדרין דף מ"ה ובסוטה ובכמה מקומות דמביא הגמ' פסוק ואהבת לרעך כמוך ובשבת דף ל"א לא מביא זה בפסוק ואהבת לרעך אין כאן מקומו לבאר). ולפי"ז אני אומר איש עני אשר ביתו רעוע ואם יפול ביתו יזיק בית חבירו ולא יהיה לו לשלם ההיזק ואפי' אם יש לו לשלם עכ"פ מצער חבירו שיפול ביתו ויצטער לשפוט עמו ולשלם לו ולבנות מחדש הוא רק ארי על מצר דחבירו וכמו שגוי נקרא ארי יען דיזיק לישראל שלא כדין כך ישראל עני כזה אשר בנקל יזיק בית חבירו ונא יוכל לשלם לו ומזיק לו בודאי יש חיוב על ישראל עני למכור ביתו לאיש שיוכל לבנות הבית הרעוע שלא יפול ויזיק לחבירו ואם הוא לא יחפץ למכור לשמור עצמו שלא יבוא נזק על ידו וביתו הוא ארי על מיצר חבירו ועכשיו ישראל לקח אותו ובא השכן וטוען אני בר מצרא ומשיב נו הלוקח לולא לקחתי ממנו לא היה מוכר כלל והיה בא לך היזק וארי אברחי ממצרך אז משיב לו המצרן אלו היית מושך ידך לקיים הישר והטוב שלא ליקח על מצרי ולא היה נמצא בר ישראל הלוקח ממנו היה בא חיוב על המוכר לבוא אצלי למכור לי ביתו כדי שלא יבוא נזק על ידו וממונו לי וקניתי וסלקתי את הארי ואעפ"י שאומר אלמלא זה לא מכרתי כלל מלבד שאינו נאמן לעשות עצמו רשע שיהיה עובר על מ"ע ואהבת לרעך כמוך שלא יבוא היזק על ידו דאם כל לוקח היה מושך ידו היה בא הבית ברשותי דהיה בא אצלי המוכר כדי שלא יהיה כארי עלי ואפי' שלא היה בא העני אצלי והיה עובר עבירה שלא היה בא לידי א"כ חפצת אתה לזכות בבית אשר על מצרי יען שאם המוכר עובר על מ"ע ואהבת לרעך לא היה בא לידי אין זה דרך ישר והטוב אבל בזבין מעכו"ם משיב לו הלוקח בודאי אם היה חיוב

על לוקח גוי לקיים ועשית הישר והטוב רק שהוא אלם ולא מקיים הייתי מחייב להחזיר לך דגם הגוי היה מחויב ליתן לך ואם היה ביכלתך לכופו היית מוציא ממנו וא"כ איך אהי' טוב שלא אצרך להשיב לך הא אפי' הגוי היה מחויב ליתן לך ותסלק בעצמך הארי אבל כיון דהוא אינו בר חיוב לעשות הטוב והישר א"כ אפי' אם בידך לגזול ממני הבית אסור לך לעשות כן דגזל גוי אסור א"כ ארי הברחתי ולא הזקתי לך כלל. ומעתה נכונים הדברים מתחילה סבר הנמ"י דפי' ארי הברחתי ממצרך היינו שהציל מנזק אשר היה יוכל לבוא ע"י הגוי אשר היה על מצרו והגם שאותו נזק היה שלא כדין אבל עכ"פ גוי גברא אלם והיה מזיקו שלא כדין והישראל הקונה הציל הזיקו והקשה הנמ"י יאמר בר מצרן הלא אם קניתיו הייתי בעצמי מסלק הארי והשיב הנמ"י דיאמר לו שהיה מוכרו לגוי חבירו וא"כ הגיע לו נזק מחדש ע"י הלוקח דאטו לוקח נכרי יחזור לך שדה לקיים ועשית טוב וישר והיה מגיע לך הפסד והצלתיך וממילא רצה לחדש ה"ה באיש עני אשר הלוקח טוען שהיה בא לבר מצרן היזק שלא כדין שהעני לא רצה למכור ביתו הגם שיפול ביתו ויזיק לשכינות הקרוב אליו והלוקח הציל לבר מצרן שלא יבא לבר מצרן הזה שלא כדין ואח"כ חזר בו הנמ"י שיאמר המצרן ללוקח שהמוכר היה עפ"י דין מחויב לבוא אלי למכור שאסלק אני את הארי ואטו יען שהוא אלם ולא עשה כדין תרויח אתה זה לא אמרי' ואם כן קשה למה לית דין בר מצרא בזבין מעכו"ם והוסיף הנמ"י בפי' דנכרי לאו בר מצות ואין עליו חיוב לקיים הישר והטוב דנאמר סוף סוף היה בא בידו דאפי' אם הנכרי כבוש תחתיך יש בו משום גזל ליקח הבית או השדה אשר קנה וא"כ יוכל הלוקח לומר ארי אברחי ממצרך כי לולא שקניתי היה קונה גוי אשר אין חיוב עליו לעשות עמך ישר וטוב ומאי הפסדתיך נהפוך הוא עשיתי עמך רק טוב להבריח הארי החדש ואקוה שמקום הניחו לי מן השמים להתגדר בו בעזה"י. היוצא מזה דהך דזבין מעכו"ם ג"כ נבנה על זה דעכו"ם לאו בר ועשית הישר והטוב הוא דאם היה הגוי מחויב בעשית הישר והטוב לא היה ישראל הלוקח מעכו"ם פטור מדין בר מצרא דאמר הבר מצרן גם אני הייתי מסלק הארי אשר רבץ עליו מכבר ואם תאמר שהיה מרביץ עליו ארי מחדש הא גם הוא היה מחויב לסלק לו רק היה אלם ולא קיים המצות לעשות הישר והטוב וא"כ תהיה אתה פטור לעשות אלא ע"כ דלכך הישראל פטור יען דגוי אינו בר חיוב לעשות הישר והטוב ויובן בזה דברי הגמ' זבין מעכו"ם וזבין לעכו"ם לית ביה משום דינא בר מצרא ולכאורה זבין מעכו"ם הטעם יען דהלוקח עשה הישר והטוב וזבין לעכו"ם יען דגוי אינו עושה הישר והטוב והיה גמ' לחלק אותם זבין מעכו"ם לית דינא בר מצרא ואחר כך ליתנא וזבין לעכו"ם ג"כ לית דינא בר מצרא וצע"ג ולפמ"ש נכון דהך

זבין מעכו"ם דיוכל לומר ארי אברחית ממצרך הוא נבנה ג"כ רק יען דהיה יכול למכור הגוי לעכו"ם חבירו ועל עכו"ם לית דינא בר מצרא ולכן כללו אותם יחד דמחד טעמא נבנה השתים ודוק. ובזה יובן דברי נמ"י שם דסומך על התי' של דין שני המוכר לאיש אחר דיש דין בר מצרא פי' בגמרא וכתב וז"ל והאי זבין מעכו"ם וזבין לעכו"ם תלמודא הוא דקמפרש טעמא מאי אמרי' זבין מעכו"ם וזבין לעכו"ם לית ביה משום דינא בר מצרא משום דכשלקחה מעכו"ם לא מצי לאסלוקי משום דדב"מ דאמר ליה ארי אברחי וכו' וכשמזבין לעכו"ם נמי עכו"ם הלוקח ודאי לאו בר ועשית הטוב והישר הוה ואין לנו לומר על דינא דב"מ ועשית הישר והטוב אלא ללוקח שאלו המוכר יאמר מה עשיתי לך אם ארצה לא אמכרנו ותהיה בידי אבל ללוקח נאמר משוך ידך ויקחנה זה עכ"ל הנצרך לעינינו והוא פלא מאי אשמעי' דגמ' הוא דמפרש מי לא ידע בכל אלה וגם מה זה שכתב וז"ל וכשמזבין לעכו"ם נמי עכו"ם הלוקח ודאי לאו בר ועשית הישר והטוב הוא עכ"ל תיבת נמי הוא בלי הבין כך היה לו לכתוב עכו"ם הלוקח לאו בר עשית הטוב והישר אבל תיבות נמי משמע שכבר נודע דעכו"ם לא בר עשית הישר והטוב ואשמעי' אם ישראל מזבין לעכו"ם אז גם כן העכו"ם לא הוה בר עשית הישר והטוב וצע"ג. אמנם נדרש כמין חומר בודאי אי אמרי' פי' ארי אברחי היינו שגרש גוי המוכר אשר היה יכול להזיקו א"כ עשה הישר והטוב וכמזבין לגוי הוה הטעם דגוי אינו מקיים ועשית הישר והטוב ועל המוכר לא בא לעשות הישר והטוב אבל לפי מה שפי' הנמ"י ארי אברחי דלא יקנה הקרקע גוי אחר וע"כ דנבנה הטעם דגוי אינו מחויב לעשות הישר והטוב וכן בזבין לגוי הטעם דגוי אינו מחויב לעשות הישר והטוב א"כ תרתי דינים מחד טעם יען דגוי אינו מצווה לעשות הישר והטוב ובזבין מגוי אומר מכח האי טעם דגוי אינו מצווה לעשות טוב וישר ארי אברחי ובזבין לגוי הוה הטעם דעיקר התקנה לא היה על המוכר דיוכל לומר מה עשיתי לך והגוי אינו מחויב לעשות הטוב והישר לכן דייק הנמ"י דגמ' מפרש דבזבין לגוי הוה נמי עכו"ם לאו בר ועשית הישר והטוב ודוק בעזה"י כי נכון מאוד. תבנא לדינא דכל הטעם דגוי אינו מחויב לעשות טוב וישר על כן יכול לומר ארי אברחית אבל בשותף דהוא טוב מבר מצרן דלא יכול המוכר למכור קודם החלוקה דנחשב כאלו היה כל הקרקע לשותף השני והמוכר מכר שאינו שלו והשותף הוא ראשון לקנין דלא צריך לחלוק ולהיות לוקח חלק הנכרי תחת שלו דבדאורייתא אין ברירה והיה השותף מוציא אפי' מידי אשה אשר אין בה דין בר מצרא אעפ"כ גדול כח השותף א"כ מה יאמר הלוקח משותף עכו"ם לאיש אשר טוען אני בר מצרא ארי אברחית ממצרך שהוצאתי מיד גוי שלא ימכור לגוי וקיימתי ועשית הישר והטוב זה מהני נגד כח בר

מצרא אבל יטען השותף ישראל אני שותף וכולה שלי כאלו מכר שותף נכרי שלו דבר שאינו שלו והגם אם היה מוכר לנכרי חבירו הוא מוציא ממנו באלמות אבל הכי אתה ישראל ג"כ תוציא ממני באלמות הא הקנין לא היה מועיל ואני אבריח הארי ממצרי שאקח אותו מיד גוי ולא אחפץ למכור חלקי ולהיות לוקח משותף נכרי אלא אקח אותו כולו ולא עשית טוב וישר כלל כי אפי' הגוי אם קנה לא עשה כדין רק מחזיק באלמות ואתה ישראל לא תחזק באלמות אני בר מצרן וגם שותף. היוצא בזה בנידן שותף ישראל עם נכרי בטעלעק ועדיין לא חלקו אם קנה ישראל מיד גוי לא יוכל לומר ארי אברחית מינך דזה מהני כנגד כח מצרנות אבל לא כנגד כח שותפות שחזק מכח מצרנות ודוק כי אמת בעזה"י. ועתה נחזה לו יהיה שלא הוה בשותפות כגון ששרי קאמידאט היה חולקין הטעלעק לשני אחים נכרים מיד בשעת ירושה אשר נחלו מאבותיהם והעמידו ציונים שזה חלק אח גדול וזה חלק של אחיו הקטן א"כ מעולם לא היה שותף בקרקע זה של אח הקטן רק היה לו במשכנתא שלקח חלק הגדול ועל חלק אח קטן הלוה מעות שיהיה לו במשכנתא ויאכל פירות בריבית הגם שבעבור משפט של ששה פרצענט אשר היה חק עשה בלא שטר שכירות על הפירות וכבר שילם כל השכירות אבל עכ"פ היה המשכנתא בידו שלא יוכל לסלקו רק יעברו שנים ועכשיו כאשר נתגדל הגוי בא ישראל ולקח מיד גוי הנ"ל שדה המשכנתא וטען ישראל אני בר מצרא וגם אני מלוה על אותו שדה איך יהיה הדין בזה. ונלע"ד לבאר בעזה"י הנה המרדכי חידש שני דינים (א) אם היה לשמעון הקונה שדה על המיצר לא מסלקינן ליה ממקחו (ב) אלו היה לראובן המלוה שדה על המיצר ג"כ לא מסלקי' ליה רק אם אין לשמעון שדה על המיצר וגם לראובן ליכא שדה על המיצר אז מסלק ראובן לשמעון והטעם דמרדכי סובר מה דאמרי' משכנתא לית ביה דינא בר מצרא אין הכוונה דשכונה גבי' הוה הפי' דעדיף מכולן כמו שפי' ר' יהודא ממגנצא שהביא במרדכי שם סימן שצ"ב שיוכל להוציא מיד המצרן אם קנה מיד הלוה דנהפוך הוא הוא גרע ממיצרן דעיקר תקנות בר מצרא היה שלא יהיה לאדם קרקעותיו בשתי מקומות ולכן אם אחד קנה קרקע על מיצר חבירו יכול המצרן לבוא ולסלקו כדי שיהיה לו קרקעותיו במקום אחד אבל גבי משכנתא דהלוה מעות על הקרקע ודר בו וגם לא יכול הלוה לסלקו בתוך השנה אז הלוקח את הקרקע ישלם למלוה מעותיו לא שייך לומר דמצרן ימשוך ידו לאחור ולא יקנה משום ועשית הישר והטוב דמאי חזית דדמיו סמוק טפי הוא הוה כמצרן שהלוה עליו וגם אני מצרן כמוהו למה אמשוך ידי מלקנות וגם המלוה יכול לומר לא אמשוך ידי מלקנות לעשות ישר וטוב עם בר מצרן שגם אני מצרן שהלותי עליו והוים כשני מצרנים מי שלקח הראשון זכה בו הוא

לא יכול לסלק המצרן וגם המצרן לא יכול לסלק המלוה מי שהיה שלקח ראשון היה זריז ונשכר. רק אם בא איש אחר שאינו מצרן אז יכול המלוה להוציא מידו כמו דהוה הדין דכל מצרן יכול להוציא מיד הלוקח שאינו מצרן כך נחשב המלוה מצרן שיכול להוציא מלוקח שאינו מצרן ולכן בעובדא דמרדכי שראובן היה מלוה ושמעון קנה מיד הלוה שפיר פסק המרדכי אלו היה שמעון הלוקח קרקע על מיצר לא היה יכול ראובן המלוה לסלקו יען דהלוקח הוא מיצרן כמו המלוה א"כ היה שמעון זריז ונשכר וה"ה אם היה לראובן המלוה שם קרקע על מיצר המשכנתא אומר לו שמעון ארי אברחית ממצרך דכן הדין אם לקח איש שאינו מצרן מיד גוי לית ביה דינא דבר מצרא דאומר לו ארי אברחית ממצרך ה"ה כאן אומר לו ארי אברחית ממצרך במה שקניתי חלק הלוה אשר הוא עומד במיצר קרקע שלך ודוק. והמרדכי ידע דיש לחלוק על דינא שחידש אם המלוה יש לו קרקע אצל המשכנתא לא יוכל לסלק ללוקח אשר אין לו שם קרקע משום דאומר לו ארי אברחית ממצרך דדלמא הטעם ארי אברחית ממצרך מהני דווקא אם הגוי שכן אצלו ודר עליו בצדו שיוכל להצמיח לו היזק ממנו בכל יום ובכל שעה אז עשה לו ישר וטוב מיד אבל אם חלק הגוי ממושכן בידו שאין דר שם הגוי ואין לו היזק אם היה נשאר ביד הגוי הגם שיוכל להצמיח ברוב שנים שיפדה הגוי המשכנתא ויבוא עליו הארי אז אבל עכ"פ עכשיו לא הבריח ארי ממנו וא"כ אכתי נשאר המלוה בעל המצרן מכח שדה שלו אשר עומד בצד המשכנתא וגם בעל מצרן מכח המשכנתא גופא דכנגד איש אשר אינו מצרן נקרא הוא מצרן בכפלים ע"ז עמד המרדכי וכתב וז"ל וכל היכא דזבן מעכו"ם כיון דהוציא הבית מכח העכו"ם שאין הבית חלוט לו עוד אע"ג דחוזר ומשכירה לאותו עכו"ם או לעכו"ם אחר (דהשתא ליכא למימר כולי האי ארי אברחי ממצרך אפ"ה) שכירות לא קנאה ליה ולית ביה משום דינא בר מצרא עכ"ל והיש"ש בפ"י דב"ק סימן כ"ד נתקשה בהבנות דברים האלה דהבין יען דשכירות לא קנה לכן אין בו דין בר מצרא משמע אלו שכירות קניא הוה בו דין בר מצרא והקשה אי קניא הוה זבין לעכו"ם וג"כ אין בו דין בר מצרא וצע"ג (ונדחק מאוד שם דשכירות לא קניא ולכן לא משמתינן ליה ואין בו דין בר מצרא קאי בפני עצמו שבשכירות לא תקנו דין מצרנות). ולפע"ד דמרדכי הביא ראיה מזה על דבריו מתחילה דלא תימא כיון שישראל דר כעת במשכנתא לא שייך עוד ארי אברחי ממיצרך דבר מצרא המלוה יאמר לו מאי הברחת ממנו הלא אינו דר במשכנתא ואין לו היזק במה שהיה גוף המשכנתא של גוי וא"כ אני בעל המיצר מכח שדה שלי הסמוכה אצל המשכנתא והסכים המרדכי דאין אנו אזלינן בתר שעתא אם דר בו גוי עכשיו רק אזלינן אם יש אפשרות שהגוי יוכל לדור

שם לעולם לכן בזבין מעכו"ם לית בו דין בר מצרא הגם שהשכיר הלוקח מיד בחזרה לעכו"ם אחר ואפי' לאותו גוי ואי אזלינן בתר שעתא לא הבריח עכשיו הארי מהנאת תשמיש א"כ בכה"ג יטעון הבר מצרא הלא שכירות אינו קונה ולא הוי כמזבין לגוי דהא עדיין הקרקע נשאר לישראל א"כ אני טוען בר מצרא דלא תוכל לומר עשיתי ישר וטוב דאברחת ארי ממצרך דהלא נשאר הגוי שם ויוכל להזיק לי ומה פעלת לי וזה שקר דאף ע"פ דשכירות אינו קונה לית ביה דין בר מצרא דאומר לו הלוקח אעפ"כ ארי אברחית ממך דגוף הקרקע אינו עוד של גוי בעתיד להנחיל לזרעו אחריו ה"ה אפילו ישראל דר במשכנתא ואין לו פחד היזק מן הגוי כעת הזאת עכ"פ יאמר לו הלוקח ארי אברחית ממך במה שלא נשאר הקרקע לגוי להיות חלוטה בידו אפי' להנחיל זרעו אחריו ודוק.
ועוד יש להשיב על דין החדש של המרדכי הגם דמצינו בגמרא דמהני טענת ארי אבריח לך ממצרך היינו כנגד טענת בר מצרא שכל כוחך עלי שהיה לי לעשות הטוב והישר למשוך יד שלא לקנות ע"ז אמרי' דעשה טוב וישר במה שהבריח ארי ממצרך וא"כ במה שבא המלוה לטעון שהוא בעל מצרא מכח שיש לו שדה סמוכה לשדה המשכנתא לא מהני ליה דהבריח ארי ממיצרא אבל הלא יטעון המלוה הלא משכנתא טוב ממצרנות ולא מהני טענת ארי אברחית לסלק כחי אשר לי בתורת משכנתא הגם שאבדתי תורת מצרן ע"י שיש לי שם קרקע סמוכה כח משכנתא לא האבדתי וא"כ אי אפי' יש ללוקח שם שדה סמוכה על מיצר אסלק אותו ואפי' יש לו שם שדה סמוכה אסלק ללוקח דגדול כח משכנתא ולא מהני כנגדו ארי אברחית ע"ז החכים המרדכי וכתב וז"ל דשכונה גביה פי' רש"י הוא שכן ומצרן יותר מכולן אבל רבי משה הכהן פי' דניהו דשכונה גביה לענין זה שהמצרן אינו יכול לסלקו מידו אחר שקנאו המלוה מיהו לא מצי המלוה לסלקו דדוקא משום מצרן שטורח לו להיות שתי קרקעותיו מופלגים משו"ה תיקנו לו משום ועשית ישר והטוב דמסלק את הקונה אבל גבי מלוה אין צריך הקונה להחזיר משום ועשית הישר והטוב אך היכא דקנה המלוה אין המצרן יכול לסלקו עכ"ל. שפתיו ברור מללו דבשלמא אם פי' משכנתא כפי' רש"י דגדול כח משכנתא מכח מצרן אז אין דינו אמת דלא מהני ארי אברחית ממצרך רק כנגד כח מצרן וכח משכנתא עדיף ממצרן אבל רבי משה הכהן פי' דשכונה גביה פועל רק זה שגם הוא יהיה מצרן ולכן אם קנה תחילה אין המצרן מסלקו אבל אם המצרן קנה תחילה אין בעל משכנתא מסלק למצרן וכיון דהוה מכח משכונא רק כמצרן וא"כ מהני כנגדו ארי אברחית ממצרך הגם שיש לו שני פעמים כח מצרן מכח שדה סמוכה וגם מכח משכנתא דגדול הכח שהבריח ארי מכח מצרן בכלל וה"ה אם היה ללוקח שם שדה במיצר וקנה המשכנתא מהני קנינו דאלו

קדם מצרן אחד וקנה מהני קנינו ודוק. והוסיף המרדכי שם וז"ל גם מסקינן בגמרא דלא שייך דינא בר מיצר בעכו"ם ל"ש זבין מעכו"ם ול"ש זבין לעכו"ם מכר לאשה וליתמי ולשותפי פי' רבינו מאיר בתשובתו אין לפרש דה"מ אשה כנגד איש אבל אשה כנגד אשה אית בה משום דינא דב"מ דלא היא דכל היכא דקאמר תלמודא לית בה משום דינא דב"מ הוה הפי' בשום ענין אין המצרן יכול לסלק להא דקאי ביה דומיא דזבין מעכו"ם לית בו משום דינו דבר מצרא לא בו ולא כיוצא בו אבל אין לומר לגבי כיוצא בו אית ביה משום דינא דב"מ דא"כ מצרן יאמר אתה קנית מהעכו"ם גם אני אתן לעכו"ם להסתלק אלא ודאי רבנן לא גזרו על אשה יתמי ושותפי משום ועשית הישר הטוב עכ"ל ולכאורה מה שכתב וז"ל גם מסקינן בגמ' דלא שייך דינא בר מצרא בעכו"ם עכ"ל הוא בלי הבין לדעת מה ביקש מזה להוסיף על מה דמפורש לעיל והוא פלא וגם מה שכתב אח"כ וז"ל דומיא דזבין מעכו"ם לית בו דב"מ לא בו ולא כיוצא בו עכ"ל מה יהיה הפי' כיוצא בו וצריך ביאר רחובות. אמנם הוסיף בזה דבר לו יהיה יען שהמלוה דר בו במשכנתא א"כ לא שייך לומר כל כך ארי אברחית ממצרך כיון דסתם בזבין מעכו"ם יש בו הברחת ארי אז לא חלקו חכז"ל ותיקנו בסתם בזבין מעכו"ם לא שייך דיני בר מצרא דהא רבינו מאיר בתשובה חקר איך יהיה באשה כנגד אשה איך שייך שם דין בר מצרא והשיב כיון דאמרו באשה לא תיקנו בר מצרא יען דכל כבודה בת מלך פנימה ואין דרכה לחזור לקנות קרקעות א"כ אפי' אשה אחרת בר מצרא אעפ"כ אין אשה הלקחה שדה על מוצר אשה אחרת מסתלקת ממקחה הגם דהיא הבעלת מצרנית הות כיוצא בה דהוא ג"כ אשה והביא מזבין מעכו"ם הגם דארי אברחית ממצרך דסתמא עושה לו טובה הגם דמשכחת בכיוצא בו אשר היה יכול לסלוק את הארי כגון שהיה כבוש תחתיו וכדומה דאל"כ בכל פעם יאמר גם אני אתן לעכו"ם להסתלק כקו' נמ"י שיאמר גם אני הברחתי את הארי אלא ודאי כיון דמשכחת שיש בו תכלית בקנינו להבריח ארי שוב לא תקנו חכז"ל דין בר מצרא אפי' אם יפול הטעם וה"ה כאן הגם אצל המלוה לא הוה הברחית ארי עכ"פ בזבין מעכו"ם לית דין בר מצרא יעו"ש היטב. העולה מזה דשני הדינים של המרדכי אשר חידש (א) אם יש ללוקח שם שדה לא יוכל המלוה לסלקו (ב) אם היה למלוה שם שדה במיצר ג"כ לא יוכל לסלק ללוקח המה מיוסדים רק על זאת דמשכנתא גביה הוה הפי' דע"כ גם הוא נחשב כמצרן אבל עכ"פ לא עדיף ממצרן כמו שבארתי בעזה"י. אך שיטת תשובת מיימונית הוא בהיפוך דפי' דשכונה גביה הוה הפי' דהוא מצרן גדול דכיון דהלוה לו על שדהו והוא דר שם הוה כמצרן גדול וגם סובר עיקר פי' ארי אברחית יען שמתחילה דר על מצרו גוי אשר יוכל להזיק בכל עת ובכל רגע יש לו פחד היזק ממנו

ואומר לו לוקח ארי אברחית ממצרך שהיה ארי עומד על מצרך ושלחתי אותו שלא יוכל להזיק לך וא"כ אין השני דינים של המרדכי אמת אפי' יש לשמעון שם שדה על המיצר לא מהני לסלק כח משכנתא דהוה כשותף וגם אי אפי' היה למלוה שם שדה במיצר לא יוכל לומר ארי אברחית כי לא היה לו פחד ארי כלל ואעתיק דברי תשו' מיימונית. תשובת מיימונית בספר הקנין סימן ט"ז וז"ל וסתם משכנתא שאמרו חכמים הוא שלא יכול לסלקו המלוה קודם שנה ואז היא שכונה גביה לענין דינא דב"מ שאמרי' בהמקבל ובאיזהו נשך גרסי' אמר רב אשי סתם משכנתא שתא למאי נ"מ דאי אכיל ליה שתא מצי מסלק ליה ואי לא לא מצי מסלק ליה ואמר רב אשי אמרי לי סבי דמתא מחסי' מאי משכנתא דשכונה גביה למאי נ"מ לדינא דב"מ ועלה דלעיל קאי מאי משכנתא דאיירי בשתא שהלשון מוכיח מאי משכנתא זו שכונה שהוא נראית כאלו היא של דאין לך שכן גדול ממנו ודכוותא אשכחנא בבתי ערי חומה שנחלטין לשנה דכתיב ואם לא יגאל וכו' אעפ"י שאין ראיה לדבר זכר לדבר אבל פחות מכאן לא הוה שכונה לגביה לדינא דב"מ כיון שהתנה שזה יוכל לסלקו קודם שנה ובסוף איזהו נשך דגרסי' רב מרי בר רחל משכן ליה ההיא עכו"ם ביתא וכו' עד האי דלא אייתי למר אגר ביתא עד האידנא דסתם משכנתא שתא ולא הוה מצי לסלק ליה וכו' ומיהו משום דינא דב"מ סבר רב מרי דליכא דדמי כאילו מעכו"ם זבין כדאמרי' בהמקבל ואפ"ה אמר ליה רבא אי הוה ידענא דמשכן ליה למר לא הוה זבינא פירוש משום דינא דב"מ ולא דמי לזבין מעכו"ם דהתם א"ל ארי אברחי לך ממצרא שהעכו"ם דר בשכונתא אבל כאן שמשכנה העכו"ם לישראל והישראל דר בו ואין לו היזק אית ביה דינא דב"מ וכו' עכ"ל הקדים שלשון משכנתא מוכיח מאי משכנתא זו שכונה ששם מקום שכונת המלוה שנראת כאלו הוא שלו ואין לך שכן גדול ממנו שכח מצרן שקם רק שכנים אצלו אבל זה השכן הגדול שאלים כחו יותר מכח המצרנים רק רב מרי סבר דהוה הדין גם במשכנתא כאלו זבין על מיצר ישראל מעכו"ם דלית ביה דינא ב"מ דמלוה הוה רק כשאר מצרן וא"כ יוכל לומר ארי אברחית והשיב רבא דלא הוה זבין משום דינא דבר מצרא דלא דמי לזבין מעכו"ם דשם א"ל ארי אברחית ממצרך אבל כאן שמשכנא העכו"ם לישראל ואין לו היזק אפי' אם הניח רבא הקרקע ביד גוי ולכן אית ביה דב"מ וחולק על המרדכי. אך קשה א"כ למה לא הוציא רב מרי השדה מיד רבא צ"ל דס"ל הגם שהוא מצרן גדול אבל עכ"פ אם קנה אחר לא יוכל לסלקו כמו שהביא שם בתשו' מיימונית הנ"ל בסוף וז"ל ומיהו מורי הכהן אמר לי בשם ר"ת שנראה בעיניו שאינו יכול למחות ומיהו קדם המיצר וקנה או אפי' אחר אין המלוה יכול להוציאן מידם וזה אינו נ"ל אלא כמו שקבלתי ממורי רבי יהודה ממגנצא

כיון דשכונה גביה עדיף מכולהו ויוציא מידם עכ"ל ר"ב ממגנצא עכ"ל א"כ סובר מורי הישיש אבי"ה שכתב תשובה הנ"ל דמלוה הוה רק מצרון גדול ולא שותף וא"כ אם קדם אחר וקנה לא יוכל המלוה לסלקו ולכך אמר רבא שלא היה הוא קונה מכח ב"מ של רב מרי אבל כיון שקנה בשוגג הוה שלו א"כ יהיה דעת תשובת מיימונית הנ"ל כנגד דעת המרדכי בחדא דלמרדכי יש למלוה עכ"פ זכות כנגד איש אחר כמו שכ' אם אין לשמעון הקונה שם שדה במיצר וגם למלוה אין שם שדה במיצר אז ראובן מוציא מיד שמעון ולתשובת מיימונית הנ"ל לא יכול לסלק אפי' לאיש אחר שאין מצרן א"כ מקיל יותר ממרדכי ופליג על המרדכי בחדא להחמיר דלמרדכי שייך במשכונא ארי אברחית ממצרך שאפי' אם יש למלוה שדה במיצר של משכנתא לא יוכל לסלק ללוקח מכח בר מצרא אבל לתשובת מיימונית יכול לסלקו מכח ב"מ דלא שייך בו ארי אברחית ממצרך וא"כ אם היה לרב מרי קרקע היה רב מרי יכול לסלקו לרבא אבל לא היה לרב מרי קרקע שם מדאמר רבא לרב מרי אלו הוה ידענא דמשכן ליה למר לא הוה זבינא משמע אבל עכשיו שקנה לא מהדר ליה וקשה למה הא יש לרב מרי כח מצרנות שיש לו שם קרקע על מיצר המשכנתא ועכשיו דנודע לו שהיה הקרקע שקנה משכנתא א"כ לא היה מבריח ארי ממצרו והיה לו להשיב הקרקע מכח מצרנות אלא פשיטא דלא היה לרב מרי קרקע שם אצל המשכנתא וא"כ מתחילה לא היה זבין יען דמשכנתא הוה עכ"פ מצרן שראוי למשוך יד ולא יקנה אדם אותו אבל אם קנה אפילו מי שאינו מצרן לא צריך להשיב לו ודוק. ולפ"ז נכון מאוד דלא הזכיר תשובת מיימונית כלל קו' התוספות למה לא הוציא רב מרי הקרקע מרבא מכח ב"מ דלפי' תשובת מיימונית לא היה יכול להוציא מידי רבא ולא צריך לדוחק של תוס' ומרדכי שרב מרי לא היה רוצה לקנות המשכנתא ודוק אבל אי סובר קבלת ר' יהודה ממגנצא דמלוה יכול להוציא מיד הלוקח א"כ נשאר הקו' למה לא הביא תשובה הנ"ל הקו' למה לא הוציא רב מרי מכח משכונתא אחר שנודע לו דברי רבא דשייך בו דב"מ יען דלא יוכל לומר ארי אבריח ממצרך ולתרץ כתי' התוס' דלא היה רוצה ליקח משמע דתשובת מיימונית לא ס"ל דהוא עדיף ממצרן להוציא רק דהוה מצרן גדול ולא צריך למשוך יד מכח בן המצר אבל אי הוי הקדים בעל המיצר וקנה לא יוכל המלוה לסלקו ודוק. היוצא מזה דדעת תשובת מיימונית הנ"ל הוא היפוך דעת המרדכי דסובר המרדכי אם אין למלוה שם קרקע על המיצר יוכל לסלקו ללוקח ואם יש לו למלוה שם קרקע במיצר לא יוכל לסלקו דאומר לו ארי אברחית ממצרך ולתשובת מיימונית הוא בהיפוך כשיש לו למלוה שם קרקע על המיצר יוכל לסלק ללוקח מכח ב"מ דלא שייך כאן ארי אברחית אבל אי לית ליה למלוה קרקע על המיצר אז הוה המלוה

רק מצרן גדול דיוכל ליקח ולא צריך לחוש על לעשות ישר וטוב למשוך ידו אבל אי קנה איש אחר אפי' אינו מצרן אין יכול המלוה להוציא מידו ודוק ותוס' באיזהו נשך כדעת המרדכי דאם אין לו למלוה קרקע על המיצר יוכל להוציא מיד הלוקח ואם יש לו קרקע על המיצר אומר לו הלוקח ארי אבריח ודוק. והוספתי טעם לשבח בעזה"י לבאר דעת מרדכי ותוס' דסברו אם אין למלוה שדה אצל המשכנתא יכול המלוה להוציאו מן הלוקח דלכאורה קשה לי על תוס' ומרדכי דסוברים דמלוה יכול לסלקו קשה יאמר לו הלוקח ג"כ ארי אברחית ממצרך למשל שיש לך השדה במשכנתא מן הגוי על עשר שנים בתנאים ידועים כמה בלבולים וכמה משפטים אשר היה הגוי עושה לך כי סתם עכו"ם גברא אלם וע"י שקניתי מהגוי לא מצר לך דבר רע כי הלא אנשים אחים במצות אנחנו וא"כ ארי אברחית ממצרך וצע"ג. אמנם לק"מ הלא חזינן בזבין מעכו"ם והשכיר מיד לאותו גוי או לגוי אחר אעפ"כ אמרי' דלוקח אומר למצרן ארי אברחית ממצרך והטעם דעכ"פ גוף השדה הוציא מיד עכו"ם ומה דגוי משתמש בו בשכירות לא הוה ארי רובצת במצרו דדווקא אם זבין לעכו"ם יוכל לומר ארי רובצת במצרי כמבואר בב"ק דף קי"ד אבל אם השכיר לעכו"ם לא הוה רביצת הארי עיין במרדכי שם בב"ק דאזלי' רק בתר קנין גוף של הקרקע וא"כ ה"ה ארי אברחית ממצרך אם יש לישראל שדה על מצרו של עכו"ם וקנה ישראל והשכיר לו לגוי בחזרה הוה ארי אברחית ממצרך וא"כ ה"ה במשכנתא יכול הלוה לסלקו ולא יכול לומר ארי אברחית ממצרך בעבור הנאת משכונה לזמן ועל כן המלוה מוציא מיד לוקח וכן לשיטת התוספות בב"מ כן דכתבו דרב מרי היה יכול להוציאו מיד רבא יען דלא היה לרב מרי שם שדה וא"כ דהנאה שהוציאו מיד גוי ולא יוכל לעשות רע עם המלוה על זמן משכנא זה לא נקרא ארי אברחית ודוק. ובזה יובן לי לשון הרמ"א בש"ע סי' קע"ה סעיף נ"ז וז"ל המלוה לעכו"ם על שדהו או ביתו ובא אחר וקנאו המלוה מסלקו ממרדכי פרק המקבל ותוספות פרק איזהו נשך עכ"ל ולכאורה יפלא למה לא ציין הרמ"א דברי תשובת מיימונית אשר ציין הב"י ולפי הבנת הפשטיות אשר הרמ"א לא הזכיר הבדל אם יש לו קרקע על המיצר א"כ בוודאי היה לו להביא דברי תשובת מיימונית הנ"ל שלא מחלק כלל כאשר כתבו הדיינים נ"י שרמ"א סמך על תשובה הנ"ל וא"כ בודאי פלא למה ציין המרדכי ותוספות ושביק תשובת מיימונית הנ"ל וצע"ג. ואחרי העיון נראה משה אמת ותורתו אמת דהנה הב"י כתב וז"ל ועוד במרדכי שכ' הר"מ בתשו' שאם הוא משכנתא ביד ראובן בתנאים דהיינו שהלוהו על הבית ודר בו ולא מצי מסלק ליה בגו שתא אם בא שמעון וקנאה מסלקי' לה אא"כ ה"ל קרקע סמוך לזה דלא דמי לזבין מגוי משום דינא דב"מ כיון דראובן ה"ל קרקע הממושכן לו

לא שייך למימר ארי אבריח לך ממצרך וצ"ע בלשון זה של המרדכי שצריך הגהה (ועיין בתשובת מיימונית ס"ס קנין סי' י"ז), כתבו התוס' פ' איזהו נשך גבי עובדא דרב מרי בר רחל עלה ע"ג שאם היתה בית ביד ישראל ממושכנת מגוי וקנאה אחר זה שממושכנת בידו מסלקו משום דינא דב"מ ולא שייך למימר ביה ארי אברחית ממצרך כיון שאין לו קרקע סמוך לאותו קרקע עכ"ל ועיין בהגהת ר' ליב חנליש שביאר שהיה קשה לו לב"י על המרדכי למה פסק שאם אין לו לראובן קרקע על המיצר יכול לסלק ללוקח יעו"ש. לכאורה היה נפלאת בעיני דהמעיין בב"י יראה שהודיע בשם מרדכי ותוס' רבותא זה שאם ראובן אין לו קרקע על המיצר יכול לסלק ללוקח כמובן למעיין ונהפוך הוא בעיני דעיקר החידש הוא דאם יש לו קרקע במיצר וחלק הגוי הוא במשכנתא תחת ידו דהוה מצרן מכח חלקו וגם יש לו כח משכנתא על חלק הגוי אעפ"כ אלים כח של לוקח דיאמר לו ארי אברחית ממך הגם שבלאו קנינו לא יצמיח לו היזק אעפ"כ אזלינן בתר העיקר דהוציא הקרקע שלא תהיה חלוטה לגוי עולמית אבל אם אין לו קרקע על מיצר משכנתא שיוכל לסלק ללוקח אין בו רבותא דהלא אמרי' מאי משכנתא דשכונה גביה וצע"ג. אך דבר גדול דיבר דלא נאמר דגם על משכנתא של נכרי ביד ישראל שייך ארי אברחית ממשכנתך דסתם גוי אלם ומי יודע כמה היזיקות הי' עושה לך הגוי בכח משכן אשר לך בידך ממנו הגם שהמלוה הוה מצרן גדול יותר משאר מצרנים ולא יוכל מצרן לטעון כנגדו כח מצרות אבל עכ"פ אם קנה איש לא הי' יכול להוציא מידו דיאמר לו ארי אברחית ממך קמ"ל דלדעת מרדכי ותוס' לא אמרי' ארי אברחית כיון שאין לישראל שם קרקע אשר הוא קנין עולמות אבל בעבור שהבריח ארי מקנין לזמן לא נקרא הברחת ארי ודוק. ולפ"ז משה אמת ותורתו אמת שהשמיע בש"ע כדעת תוס' ומרדכי דמלוה יוכל להציאו מיד הקונה ולא יוכל לומר ארי אברחית ממצרך שלא יהי' לו דינים ומשפטים עם הגוי על כח משכנתא שלו אבל לא יוכל לציין תשו' מיימונית יען דלתשו' מיימו' אפי' אם יש למלוה קרקע במיצר המשכנתא לא שייך ארי אברחית ממך יען דגוי אינו דר שם שהוא ממושכן ביד המלוה ואין לו היזק במה שגוף המשכנתא הוא של גוי ונשאר כח המצרנית למלוה מכח קרקע שלו אשר סמוכה לקרקע הממושכן ואם אין לו למלוה קרקע סמוך למשכנתא אז אפי' בישראל מישראל לא פועל כח משכנתא רק אם קנה המלוה מקודם דלא יוכל המצרן להוציאו מידו אבל אם הקדים המצרן או אפי' איש אחר לא יוכל המלוה להוציאו מידו וזה הוא כשיטות הרה"מ ור"ן אשר פסק הב"י כמותם והביא דעתם להלכה בסעיף נ"ז הנ"ל אבל הרמ"א דהביא שם דעת הרא"ש והטור ודעמיה דמלוה יוכל להוציא מיד הלוקח וכתב וז"ל וכן נראה לי לדין ולהורות רק השכיל

דלמא יבוא איש ויטעה לומר דווקא בישראל מישראל הוה הדין כן דמלוה עדיף ממצרן אפי' שאם קנה המצרן המלוה מסלקו אבל במשכנתא של גוי ביד ישראל ובא ישראל ולקחה לא יוכל המלוה לסלקו דיאמר לו ארי אברחית ממך קמ"ל דלא יוכל לומר לו ארי אברחית ממך כמבואר במרדכי ותוס' ודוק. ועתה נביא לעומק דבר רמ"א שקשה עליו ב' קו' (א) למה לא ביאר דאם הי' למלוה קרקע סמוך למשכנתא לא יוכל לסלקו דיאמר ארי אברחית ממצרך (ב) למה לא ביאר דאם הי' ללוקח קרקע על מיצר משכנתא לא יוכל המלוה לסלקו כאשר הבאתי הקו' למעלה וצע"ג. אמנם באמת לק"מ דמרדכי בעצמו שסובר הדין שלו ביאר הטעם ויען וביען דשכונה גבי' הוה כפי' הרב ר' משה הכהן דמשכנתא גבי' הוה הפי' דבמצרן אם הוא הקדים וקנה אבל המצרן באמת שיש לו שם קרקע במיצר עדיף ממלוה דמצרן יוכל להוציא מיד הלוקח ומלוה לא יוכל להוציא מיד הלוקח ודלא כפי' רש"י שמשכנתא גביה עדיף ממצרן ולכן אם הי' הלוקח ב"מ לא יוכל המלוה להוציא ממנו ורמ"א שפסק מפני דמלוה עדיף ממצרן ומוציאו ממנו א"כ דין זה של המרדכי אינו להלכה וגם מה דפסק המרדכי שאם יש למלוה קרקע סמוך שם לא יוכל לסלק ללוקח דיאמר לו ארי אברחית ממצרך זה דוקא אם המלוה הוא מצרן ואז זבין מעכו"ם לית ביה דינא דב"מ אבל אם נימא דמלוה עדיף ממצרן א"כ יאמר המלוה אין אני בא מכח מצרנות שיש לי שם קרקע בסמוך אבל עכ"פ על גוף קרקע של גוי אני בא מכח משכנותא שכח משכנתא גדול כמו שותף דלא מהני כנגדו ארי אברחית ממצרך דזה מהני כנגד כח ב"מ שהוא מצד ועשית ישר וטוב וארי אברחית הוה ג"כ ועשית ישר וטוב אבל כנגד כח משכנתא לא מהני רק המרדכי סובר דכח משכנתא גרוע מכח מצרנות וכיון שמצרנות לא פעל גם כח משכנתא לא פועל אפי' א"כ ברור דלא יוכל לומר ארי אברחית ממך ולכן לא מזכיר הבדל אם יש קרקע סמוך או לא וזה ברור בעזה"י ואקוה שמקום הניחו לי מן השמים להתגדר בו (ועי' בעיר שושן סעי' נ"ז וז"ל המלוה לגוי על שדהו או על ביתו ובא אחר וקנאו המלוה מסלקו דמשכנתא גביה הוא עכ"ל מבואר דטעם רמ"א משום דשכונה גביה ודוק). פסק הלכה אשר אבאר לפניכם דיינא קרתא נ"י בקיצרת אומר בנידן השאלה האיש אשר הי' קונה מכבר חצי הטעלעק מאח הגדול וחצי השנית הי' אצלו במשכנתא אשר לא הי' יכול לסלקו ואכל פירות בריבית רק בעבור מלפנים עשה גם שטר שכירות ואח"כ בא איש וקנה חצי טעלעק אשר הי' במשכנתא אצלו הוא יכול לסלק ללוקח משני טעמים אשר כל אחד כדאי לעצמו עפ"י תורתינו הקדושה מפי ראשונים ופוסקים וש"ע בעזה"י. (א) הדין ברור בעזה"י הגם דמהני ארי אברחית כנגד דין ב"מ אשר תקנו חכז"ל מכח ועשית הישר והטוב אבל כנגד

שותפות לא מהני לכן מקודם שחלקו וברורו איזה חלק נפל לזה ואיזה חלק לזה הוה כל הקרקע לכל אחד ואחד לגמרי ומי שמכר חלקו הוא מכר שאינו שלו ולא מהני שום ארי אברחית שיוותר השותף משלו דכל ועשית הישר והטוב הוא די שישיב הלוקח ידו ולא יקנה הם אמרו והם אמרו שבמקום ארי אבריח לא צריך למשוך ידו אחור אבל משום שהלוקח רצה לקיים לעשות הישר והטוב בודאי לא יבטל השותף כחו והוא ברור כאשר חקרתי בסברה בתשובה בארוכות ובד"ה תבנא לדינא יעו"ש. והיום זכיתי שד' האיר עיני לראות שהלכה לאמת כוונתי דמצאתי לתשובת מיימונית סי' ל"ה וז"ל ולא דמי להההיא דפ' בתראי דכתובות בארבע דאתו מכח חד כ"ע לא פליגי דמצו מדחו ליה ולא אמר להו לא עדיפיתו מגברא דאתיתו מיניה דאיהו לא הוה מצי לדחוי' דשאני התם דכל חד אמר לי' דרכך הי' מבורר ומסויים אלא שעכשיו אין ידוע הילכך כל חד מצי אמר ליה לית לך גבאי ולא מידי דדרכך כולה שמא היא אצל אחד מחבירי אבל הכא כל זמן שלא חלקו חלק ראובן מעורב בכל הקרקע שלשה רביעיות ליעקב והרביעית לראובן ולא כל הימנו דיעקב למכור משל ראובן מזכותו כלום ודמי ממש להא דאמרי' התם האי דאמר דיקלא לברת אזיל יתמי ופלוג וכו' וכ' עוד וז"ל והיינו נמי טעמא דשותפין שנדרו הנאה זמ"ז דמותרים ליכנס לחצר לראב"י דכל משהו ומשהו שבו יש למודר חלק כל זמן שלא חלקו וקיי"ל כוותיה עכ"ל וכו' וכ' עוד וז"ל אבל תמהני מה זה שכתבת ולאשה וליתומים מאי טעמא נקטת לאשה או ליתמי מסתמא משום להפקיע כח מצרנות דראובן א"כ איפוא צלל במים אדירים והעלה חרס בידו דהא דאמרי' לאשה או ליתמי לית בה משום דינא דב"מ הנ"מ לגבי מצרן אבל שותף עדיף ואי זבין לאשה או ליתמי אתי שותף ומפיק וכן אני אומר בכל הני דאמרי' לית ביה משום דינא דבר מצרא מצרן דווקא אבל שותף לא וכבר פרשתי כה"ג לעיל עכ"ל הרי שפתיו ברור מללו שבכל הני דאמרי' בגמ' לית בה דינא ב"מ היינו מצרן דווקא ושותף עדיף ומבואר דבזבין מגוי דאמרי' בגמ' לית בה דינא דב"מ דווקא מצרן אבל שותף לא וזה ברור ואמת שישו בני מעי שזכיתי לזה מעצמי כאשר בארתי מילתא בטעמא דעכ"פ הוא קודם ליקח דלא צריך לוותר משלו בעבור שחבירו יקיים ועשית ישר וטוב כדברי ש"מ כאשר בארתי (ואין להשיב בנידן שאלתינו איך זכה הבעל משכנתה בחלקו כיון שלא חלקו האחים את הטעלעק מלבד שבארתי למעלה בלא"ה קנה מעכו"ם הקרקע עפ"י דינא דמלכותא ויש לו כח משפט ועיין בח"מ סי' קע"ו). ונפלאתי שהב"י ורמ"א [סמ"ז] מביאים דין זה דשותף מוציא מיד אשה לוקח בשם מהרי"ו ולא הביא בשם תשובת מיימונית הנ"ל אבל עכ"פ מדהביא המחבר דין זבין מגוי בתוך שאר דינא דבר מצרן ולא הביא דין הנ"ל בראש הסי' שהשותף מסלק

אפי' למצרן ולא כתב אבל אם הי' שותפין ישראל ועכו"ם אחד וקנה ישראל חלק הגוי אפי' אינו מצרן יכול לומר ארי אברחית ש"מ דגם הב"י מודה דאצל שותפין לא מהני ארי אברחית ממך כאשר רמז שם הסמ"ע דמכר שותף שאינו שלו ודוק (ומה שכלל הלבוש שם דיני שותפות עם מצרנות משום ועשית הישר והטוב הוא פלא גדול לפום רהיטא אין מובן לפי מה שבארתי בתשובה דלא יוכל לומר נחלק עתה ויבורר חלקי יען דאם יברור הוה כאלו השותף עומד שם דיש לו דין מצרנות דלא שייך כאן שמא ימכור לנכרי דהא לא מהני עד שיחלוק השותף ברצונו ואז יאמר השותף הא לך מעות ולא אחלק בשום אופן להחליף קרקעי בקרקעך רק אקח גם חלקך ודוק) ועיין בלשון הב"י וסמ"ע בריש הסימן וק"ל. (ב) רוב הפוסקים הכריעו דמשכנתא הוה כשותף כי גדול כחו ממצרן דשכונה גביה רובץ עליה ולכן מלוה מסלק למצרן וא"כ גם כנגד המלוה לא שייך ארי אברחית דרק כנגד בר מצרן אמרו חכז"ל מהני עשית הישר והטוב דהבריח ארי ממצרו אבל לא מי שכוחו עדיף אשר יוכל לסלק המצרן כי הבדל גדול יש המלוה על המשכן הוא מצרן ממש אבל מה ששדה סמוך לשדה חבירו הוא רק שכנות מן הצד (ואפי' מי שסובר אין בבתים דין ב"מ אבל דין מצרן מלוה שיכול לסלק בר מצרן מהני אפי' בבתים ופלא שרמ"א כתב וז"ל המלוה לעכו"ם על שדהו או על ביתו עכ"ל רמז כיון דמשכנתא עדיף א"כ אין הבדל בין בית ושדה ודוק) וא"כ לו יהי' שמכח מצרן לא הי' יכול לסלק ללוקח יכול לסלקו מכח מלוה דעדיף ממצרן וזה ברור בעז"ה. וגם בזה מצאתי להעיר לפי מסקנא דרבא לא לקח מרב מרי שכר יען דבדיניהם הוה כמוכרה לו וא"כ הדרי לכלל במכר לא שייך ארי אברחית וראה פסק המחבר במשכנתא ביד ישראל מגוי שבש"ע יו"ד סי' קע"ב סעיף ה' וז"ל עכו"ם שמשכן חצרו לישראל וחזר העכו"ם ומכרו לישראל אחר אין הממושכן חייב להעלות שכר להישראל מעת שקנה מהישראל אלא דר בחצרו בלא שכר עד שיחזור לו הכותי את המעות שיש לו על חצר זו שהרי הוא ברשות הממושכן בדיניהם עד שיתן מעותיו ויסתלק עכ"ל וכ' ש"ך ס"ק ל' וז"ל ואפי' הי' על הקונה להדחותה מותר לפי שבדיניהם הרי הוא כמכירה עד שיהי' נפרע ולא יהי' יפה כחו מכח העכו"ם וכשפודה אותם הרי המלוה כחוזר ומכרו לו כן כתבו הפוסקים עכ"ל ויעיין בט"ז ס"ק י"א שכן מסיק הב"י לדעת רמב"ן ורשב"א וא"כ כיון דהוה כמכירה ואין בו איסור ריבית א"כ לא מהני כנגדו טענת ארי אברחית (אפי' הב"י בש"ע סי' נ"ז יהי' מודה דמלוה על משכנתא לגוי יפה כחו ממצרן) ודוק. ומצאתי היום מפורש יוצא בתשובת מיימונית סי' ל"ב בד"ה ארי' וז"ל וששאלת אם משכנתא מוציא מיד המצרן נ"ל וודאי דבתר דהוה משכנתא גביה שתא אם שוב קנאה המצרן

מפקינן מיניה ויהבינן ליה למאן דמשכנתא גביה דמשכנתא הוה שכונה גביה וחשוב כשותף באותו שדה גופה ושותף מפקי ממצרן לר"נ דאמר האי מאן דאחזיק בני אחי ובני שותפי סלוקי מסלקי ליה ואי משום דב"מ לא מסלקי' לי' פי' דלית ליה לר"נ דין מצרנות (הגה ולר"י דפי' לר"נ אית ליה נמי דין מצרנות והאי דהתם במי שקבל לעסקיה אפ"ה יש ראי' דשותף עדיף ממצרן וק"ל) וא"כ לדידי' שותף ומצרן אפי' קדם מצרן וזבין מצי שותף לסלוקי א"כ לדידן נמי דאית לן מצרנות אין לנו לבדות מחלוקת השדה דכיון דלר"נ מסלקי' ליה ויהבי' לשותף ה"נ לדידן ואם הי' מעשה בא לידי הייתי דן כך עכ"ל. ראה ד' עמלי וגילה בזה עיני שמבואר שהן בשותף והן במשכנתא מסלקי' למצרן דשותף ומלוה טובים ממצרן דשכונה גביה הוה כשותף ושותף מפקי' אפי' לר"נ דלית ליה דין מצרנות ולא מסלקי' אבל שותף ומשכנתא עדיף דיכול לסלקו וה"ה לדידן ועל זה רמז בסי' ל"ה דשותף עדיף מכל הני דאמרי' לית ביה דין ב"מ ונגלה כי משה אמת ותורתו אמת וא"כ בנידן הטעלעק דידן אין ספק שהמלוה מסלק ללוקח ממשכנתא כן נראה לענ"ד להלכה למעשה בעזה"י. (ג) עוד הרהרתי שהמלוה יזכה בטעלעק הנ"ל ויסלק ללוקח יען כי המלוה טען בעל פה כאשר הי' לפני עומדים שניהם יחדיו שהוא נתן אז כבר ג' זהובים לדראנגאבא על הקנין חצי טעלעק אשר הי' ממושכן אצלו רק אח"כ כאשר בא הלוקח וקנה הי' הוא אונס והוכרח לקבל בחזרה ג' זהובים מגוי ולא הי' יכול לצאת כנגד הלוקח לעמוד במשפט א"כ הי' כאן קנין כסף הגם דיש ספק אי כסף קונה בישראל מגוי עיין ח"מ ועיין יו"ד בהל' בכור ובש"ך דצריך שני קנינים דהוא ספק בדין אי בנכרי כסף קונה או לא אז אמרי' קי"ל כהנך ומספק אין יכול להוציא הגם דמבואר בכל ספק אמרי' הקרקע בחזקת הלוקח עיין בסעיף מ"ה ובש"ך שם היינו אם הוא רוצה לסלוק בכח מצרנות אז אמרי' הלא בבטח מדאורייתא קנה הלוקח רק מתקנתא מדרבנן צריך להחזיר אז בכל ספק הוה הלוקח מוחזק אבל כאן דמכח משכנתא הוה המלוה מוחזק ויש גם ספק קניין דאורייתא פשיטא דמלוה הוה מוחזק ועל הלוקח להביא ראי' ועיין ברא"ש בב"מ מי שזכה מתחילה בספק קנין אז הבא אחריו לא יוכל לזכות מכ"ש כאן דהוה ספק קנין כסף וגם ספק בדין מכח משכנתא ודוק כי קצרתי ועיין תומים בתק"כ ובקונטרס הספקות בזה יעו"ש וקצרתי. גם הרהרתי בלבי דלכאורה קשה יאמר הבר מצרן אי אפשי בתקנת חכמים שהוא עושה טובה לי כאשר הערותי בתשובה אך כבר כתב המרדכי פ' שני דייני גזירות דאי אפשי בתקנת חכמים מהני להחזיק ולא להוציא ועיין בתשובת מיימונית בספר הקנין סי' י"ד ובתומים סי' קכ"ג ובקונטרס תקפו כהן וא"כ כיון דלוקח הוא מוחזק לא יכול להוציא ממנו אבל במשכנתא דמלוה מוחזק

כמבואר למעלה א"כ יטעון הוא אי אפשי בתקנת חכמים ויש להאריך בזה ואין פנאי וגם אין צריך כי די בכח שני עיקרים ראשונים ויש להאריך ג"כ למה אין דב"מ בזבין לגוי דבר מצרא מטעם שליחות ואין שליחות לעכו"ם ומצאתי שזכיתי לכווין לתשובת מיימונית סי' ל"ב ודי בזה בעזה"י. ועתה דייני קרתא נ"י אם תשבו יחדיו לב"ד ותעיינו בפסקי אקוה שתמצאו מרגוע ותוכלו לצרף דעתי להלכה ולמעשה לפסוק הדין עפ"י תורתינו הקדושה להחזיר הטעלעק ביד המלוה שהוא שותף וגם מלוה בעל משכנתא לסלק הלוקח ואקוה שכן הדין לאמיתו בעזה"י הדש"ת:

סימן כז

שפע רב הצלחות לתלמידי החשוב הרב המאור הגדול בתורתו ומפורסם ביראתו ובמע"ט כבוד ר' עמרם ישי סג"ל נ"י אב"ד דק"ק סערענטש יע"א. אהובי תלמידי נ"י מכתבך עם שאלות נפרדות קבלתי וכולם היה באים בשעה שלא יכולתי לעיין בהם כי הייתי טרוד בטרדות מצוה וכעת פניתי מכל עמלי ואכתב לך בקצירות אומר על נידן השאלה של הישוב עם היחיד אשר לו הס"ת. שאלה ישוב א' שאין ס"ת לציבור רק ליחיד א' אשר דר שמה הוא השאיל ס"ת שלו לקרות בו זה כמה שנים ועתה הגיע העת אשר הס"ת שלו לקרות צריכה תיקון אשר יעלה לסך כ"ד כסף והיחיד הבעה"ב טוען למה אני לבדי אשלם הלא אתם ג"כ נהנים בס"ת כמוני וכולנו כבני איש אחד וגם אני כאחד מכם יתן להוצאות הזה והציבור בני הישוב טוענים הכי אנחנו נשלם בעד ס"ת שלך הלא בזה התיקון יהיה הס"ת שלך יפה אף נעים ומה גם אולי תיסע לישוב אחרת אחר שנים ולמה נהי' אנחנו מתקן דבר שלך ותקח לך ספרך ותלך ולפע"ד הלא מבואר בחו"מ קס"ג דכופין בני עיר לקנות ס"ת וא"כ לכאורה כולם כ"א מחוייבים להתקין דהא אין להם ס"ת כשר אמנם לטענותיהם יכתוב להם היחיד שלכה"פ על ג' שנים מוכרח ליתן להם ס"ת שלו וא"א לקחת מהם עכ"ל. תשובה אהובי תלמידי נ"י אודיעך אשר עלה ברעיוני שבני הישוב מחויבים לשלם שכר התיקון עפ"י דין תורה אעפ"י שלא ירצה היחיד לחייב עצמו שאם יסע משם להניח ס"ת שלו אצלם וזה החלי בעזה"י. הנה בתשובות הרא"ש כלל צ"ג הסכים שכופין ליחידים שיש להם ספרים שצריכים להשאילם לאחרים שאין להם ספרים ללמוד מתוכם הובא להלכה בח"מ סי' רצ"ב יעו"ש וא"כ הגם שאמת הוא שכופין בני העיר שיקנו להם ס"ת היינו אם אין שם ס"ת ליחיד וא"כ לא יהיה להם ספר תורה אז כופין לכולם שיקנו להם ס"ת אבל אם יש ליחיד ס"ת בודאי כופין אותו שישאיל הספר לציבור דלא גרע ס"ת לקרות בו משאר ספרים שכופין ליחיד להשאיל אותם ליחידים וכמו בשאר ספרים שפסק בתשובת הרא"ש דמחויבים היחידים לשלם

הנזק המגיע לספרים ה"ה בס"ת מחויבים כל הציבור לשלם הנזק המגיע ליחיד בס"ת שלו כמבואר וא"כ אותו היחיד אשר השאיל ס"ת שלו לציבור עשה כדין למה ימתין עד שהב"ד יכוף אותו להשאיל לציבור יכוף עצמו להשאיל לעשות כדין וא"כ עכ"פ מחויבים כל הציבור לשלם ההיזק היינו שכר תיקון וגם הוא בתוכם ליתן חלק לזה שגם הוא נהנה ומגיע גם לו חלק כמו שארי בעלי בתים ורוח חכמה בו שחפץ לשלם חלקו וזה ברור בעזה"י. ולכאורה יש להשיב בשלומא אם משאיל ספריו צריכים לשלם לו ההיזק יען דבשעה שהם לומדים אין הוא לומד אבל בס"ת דהיחיד לא יכול לקרוא בו ביחיד דקריאת ס"ת רק בציבור א"כ הוא נהנה מספרו כל השנים ששמע קריאת התורה בה וגם הם נהנים א"כ הוה זה נהנה וזה לא חסר ולא צריכין לשלם לו עיון רמ"א סימן רס"ד סעיף ד' במי שהציל ספריו וספרי חבירו ודוק. אמנם זה אינו דמבואר שם ברמ"א בסוף וז"ל וכן כל אדם שעושה עם חבירו פעולה או טובה לא יכול לומר בחנם עשית עמדי הואיל ולא צויתיך אלא צריך ליתן לו שכרו עכ"ל ומבואר בנתיבות שם ס"ק ז' דדווקא כשמצילו מן ההיזק פטור אבל כשמשביח דבר ונהנה ממנו חייב לשלם כמבואר בר"ן פרק שני דייני גזירות יעו"ש ועיין בש"ע ח"מ סי' רמ"ו ברמ"א סעיף י"ז ועיין בש"ך שם ובקצ"ח שם הסביר בטוב טעם ודעת אשר שבח דבריו הנתיבות דאם נהנה חייב הגם שהיה יכול להתענות דעכ"פ נהנה מאכילה רק בתרומה דהוה ממון שאין לו תובעים פעור חוץ אם נשאר הריוח עדיין בביתו דפח"ח ואם כן בנידן דידן דהיה חיוב על כל בני הישוב להיות להם ס"ת והיה נהנים מס"ת הגם שמצות לאו להנות נתנו אבל עכ"פ הי' הפעולה חיוב עליהם להיות להם ס"ת לקרות בו והיחיד נתן ס"ת שלו ומחויבים הם אפי' לשלם אם יתבע היחיד שכר תשלומין אשר רגילים בני ישוב לשלם בעד ס"ת בכל שנה ושנה דהוה כאלו אמר דר עמי בבית דקם למיגר וגברא עביד למיגר ולכל הפחות צריכים לשלם ההפסד כאשר פסק תשובת הרא"ש כנלע"ד ברור בעזה"י (ועיין בח"מ סי' קע"ח). ואין להשיב דנימא בשלומא באכול עמי או דר עמי לא אמרי' דמחל ונתן בתורת מתנה אבל בס"ת אמרי' בודאי היה ניחא ליה ליעבד מצוה בממונו כיון דנתן הס"ת מדעתו לקרוא בו בציבור זה אינו דנהפוך הוא דא"כ יכלה קרנו ולא יהיה לו אח"כ ס"ת כשר לקרוא בו ובודאי לא מחל להם שלא יתקנו הס"ת אם יופסל ויעיין דבר מתוק באדמ"ו חת"ס ז"ל בא"ח סי' ב' בשם השיטה מקובצת מתוק מאוד כלל גדול שבני ישוב מחויבים עפ"י הדין לתקן הס"ת אפי' אם יסע למקום אחר כנלע"ד בעזה"י. ואשר שאלת אודות מי שמת לו אשתו בשנת ג' לנשואיו ונשאר בת ואחר איזה חדשים מת גם הבת וחמיו נתמסכן כעת ותובע משום תם לריק כוחו חלק מנדן ונכסיו שנתן לבתו בשעת

נשואין וחקרת הגם שתקנת שום לא היה אם נשאר זרע אבל עכ"פ מצד ועשית את הישר ואת הטוב כיון דנשאר סברת ותם לריק כוחכם ר"ל א"כ הגם שבעל יורש את אשתו יצרך לפשר עמו זה דבריך בקיצור ולדבריך נפלאת מדוע לא תקנו חכמי דורות תקנתם גם בנידן שאלתך. דע דאיש הזה אם לא יזכה מכח ירושת הבעל וגם לו יהיה שאין הבעל יורש אשתו כלל לא מדאורייתא ולא מדרבנן עכ"פ ברגע שמתה אשתו אז היתה הבת קטנה יורשת דאורייתא דכתיב והעברתם את נחלתו לבתו וה"ה באשה שמתה ויש לה בת היא היורש דאורייתא ולא האב של האשה המתה עיין כל זה בב"ב וברמב"ם וש"ע הל' נחלות וא"כ אי אין הבעל יורש אפי' מדרבנן הות הבת היורש דאורייתא ועכשיו שמתה יורש אותה אביה בכלל גדול כל המנחיל נוחל אם מת בן או בת ולא הניח זרע אז האב של המת היורש דאורייתא וא"כ נוחל האב את בתו הקטנה שמתה ולא אבי אמה של הבת שמתה וא"כ כאן בכל אופן הבעל ויורש או מכח ירושת הבעל ואפי' אם לא היה בעולם דין ירושת הבעל נפלו הנכסים לבת הקטנה ועכשיו שמתה יורש אותה אביה מדאורייתא ואיך יש לחקור כאן על ותם לריק ר"ל א"כ עפ"י דין אין כאן תביעה אפי' על פרוטה אחת ודוק. בכל זאת תשלח אחרי האיש העשיר שירחם על חמיו אשר מידו ובגללו עשה את כל הכבוד הזה עושר ונכסים ואין לך מצות צדקה גדולה מזה אם יגמול עמו חסד דחייב אדם גם בכבוד מי שהיה חמיו והוא מוקדם לצדקה וד' ישלם לו דברי הטרוד הדש"ת:

סימן כח

שפעת נעימות ד' עלי ראש גבר הגדול בתורה ויראה חריף ובקי כבוד אחי הרב ר' זוסמן סופר נ"י ולכל מרבית ביתו יאמר שלום אב"ד דק"ק האלאש יע"א. ראיתי במכתבך אל בני הבח' החרוץ יעקב שלום נ"י שהשגת על סברא שחדשתי מאז על קו' שלך למה נחלל אנחנו שבת כדי ליתן לחולה בשר כשר ולא יצרך לאכול נבילות הלא בסי' ש"ו פסקי' דהאב לא יחלל שבת בעבור בתו דלא אמרי' לאדם חטא בשביל שיזכה חבירו וחדשתי דכל העושה בשביל חולה מלאכה הוא רק שליח של החולה וכאן לא שייך לומר אין שליח לדבר עבירה דנהפוך הוא הלא החולה מותר לחלל שבת בעבור עצמו דכתיב וחי בהם א"כ אם השליח יהי' כמשלח אין כאן עבירה ואם לא יהי' השליח כמשלח אז יש עבירה באופן זה בודאי אמרי' דיש שליחות ולא יהי' דבר עבירה בעולם כאשר מבואר בספרי מ"ח ח"ר סי' ק"ב בד"ה ועתה וכעת השגת בקו' מושכלת כפי מבואר במ"ל בפ"ח מהל' חובל ומזיק דנרדף יכול להמית הרודף הגם שיכול להציל עצמו באחד מאבריו של הרודף וא"כ למה איש אחר אשר הי' יכול להציל את הנרדף באחד מאיבריו והרג הרודף

חייב כמבואר ברמב"ם פ"א מהל' רוצח נימא שהוא שליח של הנרדף דהא זכות לו ואז לא עשה עבירה דשליח של אדם כמותו ויהי' פטור וצע"ג. אהובי אחי נ"י שתי תשובות בדבר (א) עיין רא"ש בסוגיא דתופס לבע"ח דין דמלוה יכול לתפוס הגם שבתפיסתו מחייב לאחרים אבל שליח לא יכול לעשות יען דשליח מחייב אחרים בזה שנעשה שליח שיבוא ע"י שליחותו חוב לאחרים ועיין בפנ"י וה"ה כאן איך יהי' הבא להציל שליח של הנרדף הלא הוא עושה בשליחות חוב להרודף הגם דהנרדף יוכל להרוג את הרודף הגם שיכול להציל עצמו ע"י באחד מאיבריו של הרודף כיון שאיש אחר לא רשאי להמית אותו אם יכול להציל הנרדף ע"י אחד מאיבריו א"כ לא יוכל איש אחר להיות שליח של הנרדף לחייב הרודף ודוק (ועיין בדג"מ ח"מ סי' קפ"ב). (ב) כיון דילפי' מקרא לא תעמוד על דם רעך שיש מצוה על כל איש ואיש מישראל להציל הנרדף מיד הרודף א"כ בא חיוב הצלה עליו כמו מצות הנחת תפילין א"כ אי אפשר לעשות ההצלה בתורת שליחות כי החיוב מוטל עליו לעשות מצוה של עצמו וממילא אם המית הרודף חייב דלא הי' אפשר להיות שליח לאחרים כי הי' צריך לעשות בשביל עצמו ואין כאן שליחות ועיין חתם סופר ביו"ד סי' רצ"ה מה שחידש אדמ"ו ז"ל שחיוב תשלומין במילה והריגת שור נסקל יען דאי אפשר לעשות מתורת שליחות כי החיוב הוא עליו והבן. ובני הבח' נ"י תירץ זיל בתר טעמא דהנרדף הוא פחד על נפשו והבא להרגך השכם להרגו ולא צריך ליתן ללבו אם יוכל להציל עצמו באחד מאיבריו כי יחם לבבו על הרודף ולא חייבו התורה ליתן מתג ורסן אז כאשר חם לבו בקרבו אבל איש אחר שאר אין לו חמימות לבו לו יהי' שהוא שליח אין רשאי לשפוך דם נקי חנם עכ"ד ונכון. ואוסיף נופך על דברי בני נ"י דחכז"ל אמרו בברכות דף נ"ח וסנהדרין ע"ב הבא להרגך השכם להרגו עכ"ל וקשה מהכ"ת לא יהרוג מי שרוצה להרוג אותו אלא התורה אמרה הקדים עצמך להרגו בלי לחקור אם יכול להציל את עצמו באחד מאיבריו רק יהרוג אותו וכל זה הבעל הבית אבל איש אחר דמרבינן מן הפסוקים עיין סנהדרין דף ע"ג שגם אחר מחויב להרגו אבל זה דווקא אם לא יכול להציל באחד מאבריו וק"ל. אך זה רבות בשנים אשר הי' דין של מ"ל פלא בעיני שיהי' הנרדף מותר להרוג את הרודף אפי' יכול להציל עצמו באחד מאיבריו הלא רש"י כתב בדף ע"ד בד"ה ויכול וז"ל הנרדף או הרואה להציל באחד מאיבריו ולא הציל אלא בנפשו נהרג עליו עכ"ל נגלה שגם הנרדף מחויב להציל עצמו באחד מאיבריו של הרודף וצע"ג (עיין רש"י סנהדרין דף מ"ט בד"ה רודף אחר חבירו מבואר דלא כמ"ל יעו"ש). ואגב גררא אעתיק לך הערות מחדושי כי זה רבות בשנים כתבתי קונטרס גדול בזה ואעתיק רק איזה דברים קטנים משם בקיצר נמרץ. (א) הרמב"ם בפ"ז מהל' גניבה כ'

שיש רשות להרוג ובהל' רוצח פ"א כתב חייב להרגו ואמרתי לתרץ דתוס' בסנהדרין דף ע"ג ד"ה אף רוצח הקשה הלא מוהוכה ילפינן ותירצו התם רשות אבל הכא חובה יעו"ש ודקדקתי דהיה להם לכתב דס"ד רשות קמ"ל חובה מדכתבו התם רשות משמע דגם במסקנא התם רשות והוא פלא ועוד קשה לי א"כ דקמ"ל הכא חובה דילפי' מפסוק וא"כ והוכה למה לי וצע"ג. ונלע"ד בשלומא במחתרת דהוא בא רק ליקח ממון רק התורה ירדה על סוף דעת הבריות שחושב אם יעמוד בעל הבית נגדו יהרגהו והתורה התירה את דמו והי' בס"ד שרק הבעל הבית מותר להרגו דהא כתיב והוכה דקאי על בעל לבית רק ילפי' מדלא כתיב והכהו משמע שגם אחר יכול להורגו וא"כ איש אחר דומיא דבעל הבית שיכול ליתן מתג ורסן לחמדת ממונו ולא צריך להרגו רק בוז יבוז לכספו וזהבו ולא ישפוך דם ה"ה איש אחר יוכל להרוג הבא במחתרת ואין מחויב להרגו כמו שבעל הבית עצמו אין מחויב להרגו להבא במחתרת אבל ברודף אחר חבירו להרגו אז בודאי אין רשות ביד הנרדף שיפקיר נפשו אם יוכל להציל עצמו מיד הרודף דהא יש מ"ע ושמרתם את נפשותיכם ואם יוכל להרוג את הרודף ולא הציל עצמו דמו בראשו ואלקים יבקש דמו מיד עצמו בעתיד דכתיב מיד כל חיה אדרשנו לנשמה ידרוש הקב"ה מי שאבד גופו וכן מי שלא הציל עצמו מיד הרודף הוא כמאבד עצמו לדעת ולכן גם כל איש הרואה מחויב להציל הנרדף מיד הרודף וא"כ דברי הרמב"ם מיושבים במחתרת פסק רשות וברוצח פסק חובה וזה שרמזו תוס' שם רשות שגם למסקנא הוה רשות במחתרת וברוצח חוב מוטל עליו כנלענ"ד ברור בעזה"י ואחרי שנים ראיתי שכפת תמרים נתקשה בדברים ואחרי מחילת תורתו לא עמד בזה כי הדברים ברורים ויש לי בדברי מג"א שכ"ט ובתרה"ד פלפול ואין כאן מקומו. (ב) הרמב"ם פ"א מהל' רוצח בהל' י"א כתב וז"ל אבל הרודף אחר בהמה לרבעה או שרדף לעשות מלאכה בשבת או לעבוד ע"ז אעפ"י שהשבת וע"ז עיקרי הדת אין ממיתן אותו עד שיעשה ויביאוהו לב"ד וידינוהו וימות עכ"ל ודבריו נפלאים בעיני הלא במתני' תנן המחלל שבת והעובד ע"ז משמע שרואה שחבירו הוא מחלל שבת ורוצה לחלל עוד או עובד ע"ז ורוצה לעבוד עוד אעפ"כ אין מצילין אותו בנפשו ובגמ' דף ע"ג שהביא שרשב"י סובר העובד ע"ז מצילין אותו בנפשו ורשב"א סובר המחלל שבת מצילין אותו בנפשו נקטו ג"כ העובד ע"ז והמחלל שבת אבל אם רוצה לחלל שבת או רוצה לעבוד ע"ז לא איירי וא"כ למה שינה הרמב"ם וכתב שרדף לעשות מלאכה בשבת או לעבוד ע"ז והוא פלא בעיני כאשר אבאר בעזה"י. ואקדים דראיתי למ"ל פכ"ד מהל' שבת הל' ז' נסתפק מי שרודף אחרי ערוה בשבת מהו שיחלל אחר שבת להרגו להאי רודף דהא דמותר להרוג למי שרודף אחרי ערוה הוא מחלק עונשין

ואפשר שלא נחלל שבת לעונש כמו שפסק הרמב"ם שהב"ד אין רשאין לענוש בשבת מי שחייב מיתה וכתב וז"ל וכי תימא דלא חשוב חלול שבת משום דמקלקל בחבורה הא ליתא שהרי כתבו תוס' סנהדרין דף נ"ה ד"ה אין רציחה דוחה שבת דהרציחה חשוב תיקון משום דיש לו כפרה וה"נ חשיב תקון כיון שמצילו מן העבירה וכ"כ התוס' בפ' בן סורר דף ע"ג ד"ה חד למעוטי ע"ז יעו"ש עכ"ל. ונ"ל דיש לחקור דתוס' בסנהדרין דף ל"ה ד"ה אין רציחה כתבו וז"ל אפי' מקלקל בחבורה פטור הכא חשוב תיקון דיש לו כפרה עכ"ל הכוונה מי שעבר עבירה ונגמר דינו בב"ד להמית אז מיתתו ע"י ב"ד מכפר לו על עונותיו אשר עשה ועיין רמב"ם פי"ג מהל' סנהדרין הל' א' יעו"ש א"כ הוה המיתה תיקון דהא המיתה מתקן גברא מה לי תיקון גברא או תיקון כלי עיין שבת דף ק"ה גבי מילה מה לי תיקון גברא או תיקון כלי אבל מי שרודף אחרי עריות אשר מבקש לעשות עבירה ואמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב שטוב לו שימות טרם שיעבור ויהי' רע לשמים וגם רע לבריות שפוגם גם אותה א"כ אם הרואה ימית אותו א"כ לא חטא ולא צריך כפרה והוה מיתתו רק מקלקל בחבורה דעדיין לא חטא רק רחמנא הפקיר נפשו שימות זכאי ואין ההורגו מחלל שבת דמקלקל בחבורה פטור ודוק. אמנם בוודאי מי שכבר התחיל לחלל שבת או התחיל ם לעבוד ע"ז ועומד במרדו וחפץ לחלל עוד שבת או לעבוד עוד ע"ז בהמשכה ואילך למשל בשבת התחיל לארוג וחפץ לארוג אמה על אמה או זבח לע"ז וחפץ גם לזרוק ולהקטיר אז בודאי מי שממית אותו שלא יחלל שבת ויעבוד ע"ז עוד הוא מתקן גברא אם הדין הוא שמותר להרוג מחלל שבת ועובד ע"ז דהא התורה עשה כל אחד מישראל דיין להרוג אותו כאשר כתב המ"ל וז"ל וא"כ ה"נ ברודף אחר הערוה שניתן רשות להורגו הוא אחד מדיני עונשין עכ"ל שעשה הקב"ה בישראל כמו בב"נ שנהרג בע"א ודיין אחד הוא העד והוא הדיין עיין חכם צבי סי' פ"ד וא"כ הוה המיתה כפרה על מה שעבר וחטא (הגם שלא התודה כחכז"ל נתנו נבלת עבדיך) ולכך רשב"י וראב"ש דנקטו המחלל שבת והעובד ע"ז מותר להמית אותן אז שפיר כתבו תוס' בד"ה חד דהוה תיקון ולא מקלקל אבל ברודף אחר הערוה והרואה הורג אותו קודם שחוטא בודאי אין כאן חילול שבת דהוה מקלקל בחבורה ושפיר פסק הרי"ף הרודף אחרי נערה מאורסה ביוכ"פ הורגין אותו דהוה מקלקל ודוק. ואסברא טעמא דמילתא למה אמרו המחלל שבת והעובד ע"ז ולא אמרו הרוצה לחלל שבת ולעבוד ע"ז דבשלומא בהנך דהווין רק רע לשמים וגם אם עברו יוכל הב"ד להרוג אותם רק רשב"י וראב"ש סוברים דהנך חמורין וראוי' שימות זכאי ולא ימות חייב א"כ הגם שרודף אחרי חילל שבת או עבוד ע"ז אמרי' עביד אינש דגזים ולא ועשה דהא יש לו חזקת כשרות מעיקרא והגם שאיתרע חזקתו

שהתרו בו שלא ירדוף ולא שמע לקולם עיין רמב"ם פ"א מהל' רוצח ואעפ"כ אי אפשר להרוג אותו דדלמא לא יעשה העבירה עיין תוס' נדה דף ב' הגם דאינה בחזקת טהורה אבל גם אינה בחזקת טמאה יעו"ש וה"ה הכא דרודף אחרי העבירות בכל זאת לא אבד לגמרי חזקת כשרות וצדקות דנהרוג אותו אבל אם כבר חילל שבת או עבד ע"ז ומבקש לעבור עוד אז סובר רשב"י וראב"ש דמותר להרוג אותו שלא יעבור עוד חומר איסור שבת וע"ז אבל ברודף אחר נערה המאורסה או רודף אחרי חבירו להורגו שהתיר הקב"ה להורגו בעבור להציל את הנרדף כי אלקים יבקש את הנרדף א"כ בכל ספק שבעולם התיר הקב"ה להרוג את הרודף דמשעה שמרים יד על רעהו הוא נעשה רשע כי איך נקל ונאמר שמא לא יהרוג או שמא לא יבעול הלא יהי' מעוות שאין באפשרות לתקן אח"כ וא"כ אם נהרוג טרם שעבר עבירה הוה מיתתו קלקול וההורג ורודף אינו מחלל שבת ודוק. ואין להקשות מגמ' סנהדרין דף ע"ב דהקשה אין לו דמים בין בחול בין בשבת ואמרו בגמ' קס"ד מידי דהוה ההורג ב"ד דבשבת לא קטלינן ליה קמ"ל וקשה לפי סברא שלי בשלומא סנהדרין הורגין אחרי שנגמר דינו בעבור עבירה א"כ הוה המיתה תיקון גברא דהמיתה מכפר עליו אבל הבא במחתרת דנהרוג קודם שעבר העבירה א"כ הוה מת זכאי ולא הוה המיתה תיקון וא"כ פשיטא דהורגין אותו בשבת ולמה לי קרא דאין לו דמים להרוג אותו אפילו בשבת וצע"ג. ואחר העיון נ"ל כיון דהבא במחתרת הפקיר הקב"ה דמו לענין אם נפל עליו הגל אין מפקחין עליו כדילפי' אם זרחה השמש דמים לו בין בחול בין בשבת ואמרו שם בסנהדרין דף ע"ב לענין מפקחין עליו את הגל ופי' רש"י בד"ה לפקח אבל מי שבא על עסקי נפשות אין מפקחין דהא גברא קטילא יעו"ש א"כ הוה במחתרת מיתתו כפרה דמשעה שבא במחתרת נתחייב מיתה אבל ברודף אחרי למלאות תאותו ונהרג הוא מת זכאי ודוק. אך מה אעשה שהרמב"ם וגם רש"י במתני' דף ע"ב כתב הרוצה לעבוד ע"ז ולחלל שבת משמע שגם בזה איכא רבותא דלא ניתן להצילו בנפשו ולשון המתני' דנקט המחלל שבת ועובד ע"ז וכן רשב"י וראב"ש נקטו המחלל שבת והעובד ע"ז א"כ הי' לרש"י ולרמב"ם לנקוט ג"כ המחלל שבת והעובד ע"ז דהא הלכה כן אפילו הוא מחלל או עובד אבל ברוצה לחלל שבת ולעבוד ע"ז ליכא מאן דסובר כן והארכתי שם עוד בטעם הדבר למה הבעה"ב לא צריך להפקיר ממונו ולא יחלל שבת להרוג להבא לחתור שבא רק בעבור ליקח ממון והפלאתי על מג"א שנתקשה למה מתיר תרה"ד לחלל שבת בעבור אם בא גייסות ליקח ממון הלא יוכלו לראות ליקח ממונם יעו"ש וקשה א"כ גם במחתרת יפקיר ממונו ועכ"ח דשאני התם דהבא במחתרת חושב שבעל הממון יעמוד נגדו שלא יקח וא"כ יהרוג לבעל הבית ושפיר הפקירה התורה את

דמו משום הבא להרגו ולא יעשה הבעה"ב עבירה כלל לכן הקשה המג"א עכ"פ למה נתיר לחלל שבת הלא יש בידינו להפקיר הממון ויש לי פלפול בזה על הגהת מהר"ש לאנדא בנב"י מהד"ת ח"מ סי' ס' יעו"ש כי העיר דמוכח שאומרים ברודף חטא בשביל שיזכה חבירו ולדעתי אין כאן חטא דתורה הפקירה דמו ולא דמי להרשב"א שהביא המג"א סי' ש"ו ודוק. ובזה יישבתי דברי הרמב"ם בפ"א הל' רוצח הל' ז' שכתב וז"ל ואעפ"י שלא הרג ונתקשה הכ"מ הלא אם הרג א"כ אין כאן דין רודף יעו"ש ואמרתי לא מיבעי אם הרודף להרוג שמעון כבר הרג ראובן ורודף גם אחרי שמעון שאז בודאי התיר הקב"ה דמו של רודף דכבר נעשה רשע למות אבל אם לא הרג דיש לו חזקת כשרות מקודם ואפשר דגזים ולא עבר אעפ"כ כיון שמתרים בו ולא שומע בקול התראה הגם שלא התיר עצמו למיתה הוא יהרג על הרדיפה לבד דאי אפשר לעמוד ולראות בספק דם הנרדף. גם הערותי אז על המ"ל שחקר אי מותר להרוג אותו אפי' בשבת הלא לר"י דבעבור פגמה התורה התירה דמו ואי אמרת הניחו לו דמי' להרודף א"כ איך יהיה מותר בשבת הלא אמרי' בכתובות דף מ' כיון דאי אמרה לא בעינא ליכא עשה כלל אפי' אמרה בעינא אין עשה דוחה לל"ת וה"ה כאן אי אמרה הניחא ליה ליכא עשה כלל וצע"ג. ואמרתי לחלק שם מותר לה לומר לא בעינא ליה וליכא עשה כלל אבל כאן אטו רשאי היא לאמור הניחו לו הלא הבעילה היא איסור הגם שבעבור האיסור לא התורה התורה דמו של רודף רק בעבור פגמה עכ"פ אינה רשאי לה לומר הניחו לו וממילא חייב על פגמה נדחה שבת בעבור פגמה ולא דמי לב"מ דף ל' פעמים שאתה מתעלם כגון כהן בבית הקברות יען שיש בידו למחול על ממונו ולא יהיה עשה בעולם עיין בש"מ ודוק וגם שם הוה מכח עשה דלו תהיה לאשה שידחה הל"ת אבל כאן מה שמותר להרגו שלא לפגמה לא הוה מכח עשה דוחה ל"ת אלא דהותר דם של איש הרודף לפגום אותה וא"כ לא שייך אי אמרה הניחו לו פטור א"כ גם בלא ניחא לה בפגם יהיה אסור להרגו דהא אם לא היה מקפדת על פגמה לא הותר דמו ולא נדחה שוב ראיתי במ"ל שמטעם אחר ניחא לר"י דאם לא ניחא לה א"כ רודף רוצח הוא ויש לחלק עוד ואין פנאי להאריך ואם יעזרני ד' לשום עיני ולבי על הענין אברר קונטרסי שים עיניך על הדברים לטובה לברר אותם כי קשה עתיקא מחדתא ולא באתי אלא לשעשע באמרות ד' אמרות טהורות ואל תשת עלי חטאת אם שגיתי ברואה אחיך הנאמן:

סימן כט

שלום וכל טוב להרבני מורג חרוץ שכלו שנון וחדוד בעל פיפיות כבוד מהו' ר' לוי מנטור נ"י בק"ק בעלזא יע"א בגאליציאן. מכתבו הגיעני אשר הודיע כי כעת בא לידו ספרי

מ"ח ח"ר ושם עיניו על סי' ק"ב אשר חדשתי סברה אחת בעזה"י דבעבור זה מתיר הר"ן לשחוט בעבור חולה ולא שייך אין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירו דהוא נעשה שליח החולה ולא שייך אין שליח לדבר עבירה דנהפוך הוא אם נחשב השליח כמשלח לא נעשה עבירה ואי לא נחשב השליח כמשלח אז נעשה עבירה ואמרי' דיש שליחות ולא יהיה עבירה דאם השוחט כהחולה אז אין כאן עון וחטא כלל ומעלתו נ"י שמח בסברה רק התקשה מגמרא מפורשת מכות דף י"ב דאין הבן נעשה שליח לב"ד להכות או לנדות לאביו וקשה הא כיון שהבן נעשה שליח להב"ד והם מותרים לענוש לחוטא וא"כ הא אי אין שליחות הבן עושה עבירה אבל אי יש שליחות ונחשב כאלו הכהו הב"ד ואין כאן עבירה כלל ונימא יש שליחות ולא חטא הבן כלל וצע"ג. נלע"ד דלק"מ בשלומא בחילול שבת דמעשה שחיטה בשבת הוה פעולת עבירה להחולה כמו לבריא דהא החיוב הוא או משום צובע או משום נטילת נשמה עיין שבת דף ע"ה ואעפ"כ מותר להחולה לשחוט ולעבור הל"ת ועשה של שבת ה"ה יש שליחות שהבריא יעשה המלאכה איסור עשה ול"ת דשבת ונחשב כאלו החולה ישחוט אבל כאן אם הב"ד לוקין אין נעשה מעשה עבירה דהא הם אינם בניו ומכין לאיש אשר אינם מחויבים בכבודו ואם הבן יכה לאביו עובר על כיבוד אב וא"כ אמרי' שלא יהיה השליח איש אשר יעשה בשליחותו עבירה ואותו עבירה לא משכחת אם המשלח עושה בעצמו ודומה למה דאמרי' בשבת דף קל"ג אי איכא אחר ימול אחר ולא ימול אביו אשר בדעתו לתקן הצרעת ועושה אצל המצוה עבירה טוב לבחור באיש אחר אשר לא יעשה אצל המצוה עבירה ה"ה כאן ילקה אחר אשר אינו מחויב בכבוד הנלקה ולא ילקה הבן אשר בהכאתו נולד עבירה אבל בשוחט בשבת כיון דהחולה ג"כ יעבור אותו עבירה ואעפ"כ מותר לשחוט בעצמו א"כ נחשב מעשה השליח כמשלח ולא שייך אין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירו ודוק. ולפ"ז אם החוטא אין מסור ביד הב"ד להמית אותו במיתה שהוא מחויב שהוה הדין להמית אותו בכל מיתה שאפשר וכל מוצאו יהרגו עיין תוספות מכות דף ב' בד"ה כל הזוממין אז באמת גם הבן מחויב להמית אותו אפי' בתורת שליחות מן הב"ד דהא אי אפשר באחר ודוק. אך באמת אין כאן קו' כלל בשלומא בחולה שיש בו סכנה שיש חיוב על כל ישראל להחיותו רק אנו חוקרין אם ליתן להחולה נבילות או כשירות ואמרי' כיון דבתורת שליחות אין כאן עבירה א"כ לא הותר לחולה נבילה ואז ממילא בא חיוב על כל איש מישראל לא תעמוד על דם רעיך וצריך להיות שלוחו להחיות את החולה אבל בשליח ב"ד הגם אם נעשה שליח והכה לאביו לא עבר עבירה דנחשב כאלו הכה הב"ד בעצמם עכ"פ הוא מחויב בתורת כיבוד אב שלא יחפוץ להיות שליח בכך ומחויב לסרב

בב"ד שמחמת מ"ע של כיבוד אב לא יחפוץ בשליחות חוץ במסית דכתיב לא תחמול אבל בשאר העבירות יש על הבן חיוב שלא יחפוץ להיות כמשלח דבזה שימלא לבו להיות שליח כבר עבר על כיבוד אב ודוק. ואוסיף בסברה כבר הסביר הרא"ה על קו' גדולה למה לי קרא דאם אמר לו אביו בשל בשבת דלא ידחה העשה דכיבוד אב הל"ת דשבת עיין פ' אלו מציאות תיפוק ליה דהאב יכול למחול על כבודו והוה דומה למאי דאמרי' בכתובות דף מ' אי אמרה לא בעינא ליכא לעשה כלל ותי' הרא"ה דמחילת האב מהני שיפטור הבן ולא יהיה לו עונש אם לא יכבד אבל עכ"פ נשאר עשה אם מכבד לאב עיין בש"מ שם בב"מ מתוק מדבש וא"כ לו יהיה אם נעשה השליח כמשלח אין עליו עונש דאין כאן עבירה הלא לו יהיה דהאב מחל לו ג"כ אין שם עבירה עכ"פ העשה נשאר בתורת מצוה לכבד האב ואין זה כיבוד אב אם הבן נדבה לבו למלאות רצון הב"ד להיות שלוחם להכות או לבזות את אביו ודוק. ואם יאמר שיש מצוה לשמוע דברי הב"ד ובפרט אם הוא שליח ב"ד קבוע ועיין ברמב"ם פ"ה הל' ממרים דמשמע כן שהבן היה שליח ב"ד קבוע וא"כ נימא בהיפוך האי עשה לשמוע דברי הב"ד והאי עשה לכבד לאביו נ"ל דלק"מ דטוב לבחור לעבור על מצוה לשמוע לדברי השופט שהוא עובר בשב ואל תעשה מלעבור על מצות כיבוד אב בקום ועשה עיין ר"ה דף כ"ח בבל תוסיף ובל תגרע בנתערב הדם יתן במתן אחת ולא במתן ארבע ודוק. ועלה בדעתו ליישב בזה לשון הגמרא לכל הבן אין נעשה שליח חוץ ממסית ולא אמרו לכל אין עושין הבן לשליח שהוה במשמע שיש איסור על הב"ד לעשות שליח לדבר עבירה למה תפסו בלשונם שאין הבן נעשה שליח ולפמ"ש נכון דאין על הב"ד איסור דאם יהיה שלוחם ונחשב כאלו הב"ד עשו א"כ לא עשו שליח לדבר עבירה אלא למצוה לכן נקטו חכז"ל אין הבן נעשה שליח דעליו יש חיוב מכח כיבוד שלא יהיה נעשה שליח וכן דייק הרמב"ם וז"ל ולא יהיה שליח לנדותם ולא ידחוף אותם ולא יכה אותם בשליחות ב"ד אעפ"י שהן ראוין לכך ולא עשה תשובה עכ"ל הרי שדייק אעפ"י שהב"ד מצווין אותו הוא לא יתן גופו לשליחות זה ודוק. וראיתי שהעיר מעצמו דבכיבוד לא מהני שהוא שליח הב"ד דהוה מ"ע שבגופו דוגמה סברת תוס' רי"ד עם דברי קצו"ח סי' קפ"ב הדמיון אינו עולה יפה דמחשבת תוס' רי"ד כי שליחות שייך על פעולה אבל לא לעשות שפיו כפיו ויד כיד שנאמר אכול בפיך ויהיה כפי או תניח תפילין על ידך ויהיה כידי או שב בסוכה ויהיה נחשב כאלו ישבתי דתורה חפץ שכל איש יהיה מקיים בידו או בגופו מצוה הנ"ל אבל לעשות פעולה אשר תפעל תיקון כשחיטת קדשים או הפרשת תרומה או נתינת גט מהני פעולות השליח כפעולת המשלח וכאן יהיה נחשב הלקאת הבן כהלקאת הב"ד ודוק.

בכל זאת אמת שיש כיבוד בגוף הבן אם הוא מכבד לאב בגופו דבודאי לא יוכל הבן לעשות שליח לכבד לאביו דזה הוא המצוה שהוא בעצמו יכבד לאביו ולא יעשה שליח דהא מצינו בחכז"ל שחשבו הכיבוד בעשו ששימש בבגדיו החמודות וממילא שיש מ"ע של כיבוד שלא יהיה גופו שליח ב"ד ללקות ויכול למאן בב"ד ודוק. גם ראיתי שהשיב על דברי הא עכ"פ גופו לא שבת ומאי מהני שהוא שליח החולה עכ"פ לא נח בשבת פלא בעיני הלא רואה שחקרתי שם בתשובה מאי מהני מצות מילה שהמול עושה מצוה הלא מבטל שביתות גופו ותשובתי שם יען דעכ"פ שובת כל היום רק אם עושה מלאכה מכח העבירה נחשב לביטול שביתה אבל אם אין כאן עבירת מלאכה אינו עובר שביתה דומיא דכהן העובד בביהמ"ק ודוק בקצירת אומר. ואעתיק מכילתא אשר ציינתי שם בספרי בפ' ויקהל וז"ל כל העושה בו מלאכה יומת ריב"ב אומר הרי גוים שהקיפו את ערי ישראל וחללו את השבת שלא יהיה ישראל אומרים הואיל וחללנו את השבת מקצת נחלל כולו ת"ל מחלליה מות יומת כהרף עין עכ"ל הרי מבואר שהיה מקום לומר מי שחילל שבת רגע בהיתר אינו עובר עוד אפי' על הל"ת וצריך קרא שעובר על השאר היום וא"כ בעשה יש לחקור כאן שביטל רגע אחת א"כ אינו עובר עוד על העשה כאשר חקרתי שם אבל האמת שגם השביתה יש עליו כי כל רגע מצוה לשבות ודוק. ואשים קנצי למלין הגם שראיתי במכתבו דברי שנונים בונה וסותר בסברה שלי ומפלפל פלפול נאה יישר חילו לאורייתא אבל אני מוטרד גדול הלואי שאוכל להשיב לכל השואלים דבר הלכה למעשה ואין פנאי להשיב על חדושים ורק מעט השבתי להצדיק דברי בספרי דברי הטרוד הדש"ת:

סימן ל

שאלה ג' אנשים נסעו למרחוק לסחור והיו בדרך במלון בכפר אשר אין דר שם יהודים ונחלה אחד מהם ר"ל ואחר איזה שעות התחיל להיות גוסס והיה גוסס והולך ר"ל ג' ימים לילה ויום ופתאום הוגד להם כי בא איזה חשד עליהם לאמור כי הם המה היה במעל אשר נעשה גניבה במחוז קרוב משם ויראו לנפשם כי המה גרים בארץ נכריה מי יריב ריבם אם יעוללו עלילות ברשע על אנשים כנים וברחו לנפשם והניחו חבריהם הגוסס שם אצל הערל והגם שהיה לבם דוה עליהם אבל ההכרח לא יגונה ואחרי עבור שבועות שתים באו לשם יהודים אחרים וסיפרה הערלות להם אשר עשו לה שני יהודים ממקום פלוני שברחו והניחו חבריהם גוסס אצלה ואשר עשתה כי אחר שברחו בא בלילה בעל עגלה אחד ובקשה ממנו שיקח על עגלה שלו יהודי החולה ויוביל אותו למקהלות ישראל ולא נודע לה היכן הובילו אותו והלכו היהודים לדרוש למקהלות הקרובים ובקהלה

אחת הקרובה הוגד להם מגבאי דח"ק דשם כי בימים ההם אשר הזכירו נמצא על הדרך איש יהודי מת והובא אצלם אבל היה נפוח מאוד והסתכלו על סימני גוף ולא מצאו כלל והיה מונח רק בכתונת על פני צידי השדה ולא יוכלו לדעת מי הוא זה וקברו אותו וכאשר ספרו זאת בשובם נמצא כי אמת הדבר כי שני חברים הנ"ל ספרו ג"כ כי ברחו משם והניחם ריעם גוסס ולא ידעו מה נעשה בו ובאו אבותיו של הזה בכח ירושה שהיה לו בית וכרם ובנים לא היה לו א"כ ירושת אב דאורייתא שהוא יורש את בנו והאשה אומרת כל זמן שהב"ד לא יתירו לה לינשא לאיש אחר תשב היא בבית ותחזיק בכרם ולא תתן ששום אדם יחזיק עצמו בנכסים ולא תיקח מחמיה כתובתה ותלך לה אם לא תוכל לינשוא לאיש אחר על כן נסתפק כדת מה לעשות הדין אם מי וגם אולי יש בעדות זה כח להתיר גם את האשה לנשוא לאיש אחר. תשובה הדבר בסבך החקירה לדעת הדין וד' יאיר עיני בהלכה לברר מה שנוגע להירושה מה שנוגע בהיתר האשה בעזה"י לכאורה אשה זו מותרת לשוק בעדות זה שמעידין שני עדים שעזבוהו אחר שהיה גוסס ג' ימים שלמים מעל"ע דהא הב"ש בסי' י"ז ס"ק צ"ד כתב וז"ל ואם הוא גוסס ג' ימים מעידים כמ"ש ביו"ד וכ"כ בס' ב"ה עכ"ל הרי שעל הגסיסה של ג' ימים מעידים ואם כן האשה מותרת לשוק וממילא האב יורש מה שנשאר יתר על כתובתה ודוק. אמנם ראיתי בשג"א החדש סי' א' שהתמרמר מאוד על הב"ש ועל הב"ה דזה דווקא מהני לאבילות יען דרוב גוססים למיתה וא"כ אם מעידים שראו לפני ג' שהיה בעלה גוסס מעידים עליו אחר ג' ימים דבודאי מת וכל זה לאבילות אזלינן בתר רוב אבל לענין להתיר אשתו דלא אזלינן בתר רוב במים שאין לו סוף הגם דרוב הנטבעים אינם נמלטים וחיישינן על מיעוט הנמלטים וה"ה בגוסס הגם דרוב גוססים מתים אבל יש מיעוט דנתרפאים וא"כ חיישינן על המיעוט ואין חילוק אם ראו העדים הגסיסה יום אחד או ג' דאפילו אם ראו גסיסה אפי' שעה אחת יש ג"כ הך הרוב דרוב גוססים למיתה ואפילו ראו הגסיסה ג' ימים מעל"ע יש ג"כ מיעוט המתרפאים וא"כ כמו דלא דאזלינן בתר רוב בנטבע במים שאין להם סוף ה"ה דלא אזלינן בתר רוב גוססים למיתה והתפלא מאוד איך שגו ברואה גדולי פוסקים יעו"ש. ונלע"ד לחקור בעזה"י דלכאורה הקשתי שהשג"א מסיים בסוף שבדיעבד אם נשאת לא תצא ל"ש שמעידים שראוהו גוסס שעה או שהיה גוסס ג' ימים אם נשאת לא תצא אבל לכתחילה לא תינשא אפי' ראוהו גוסס ג' ימים יעו"ש ולדעתי יפלא דבשלומא אם ראוהו גוסס שעה אחת או יום אחד אז מהני עדותם בדיעבד דיש רוב בעולם דרוב גוססים למיתה ומסתמא מת גם בעל האשה הזאת דהיה מן הרוב גוססים אשר ימותו עד ג' ימים דאזלינן בתר רובא ואמרינן בודאי בעלה הראשון היה מת בתוך ג'

ימים אשר התחיל אצלו הגסיסה אבל אם העדים מעידים שראוהו גוסס ג' ימים מעל"ע א"כ יצא זה מכלל רוב גוססים למיתה דהא רוב גוססים ימותו בתוך ג' ימים משעה שהתחיל הגסיסה וזה לא מת בתוך ג' ימים א"כ כאן דאיפליג משאר רוב גוססים ולא מת תוך ג' ימים א"כ ראה ראינו דהוא אינו מן רוב גוססים למיתה וא"כ הוא מן המיעוט גוססים שאינם מתים ע"י הגסיסה והך רוב גוססים למיתה בג' ימים נתהפך לברר שהך גוסס הוא מן המיעוט שאינם באים ע"י גסיסה למיתה דאם היה מן הרוב למיתה היה לו למות בתוך ג' ימים ואוקמיה אותו בחזקת חי כמו דאמרי' בזקן בן מאה שנה דנותנים אותו בחזקת שהוא קיים כיון דאיפלג איפלג עיין בגיטין דף כ"ח ועיין בירושלמי שם ה"ה כאן כיון דאיפלג דנשאר ג' ימים בגסיסה ה"ה איפלג דנשאר חי והיה הדין אם נשאת תצא וצע"ג. ואפילו לשיטת מן ראשונים דלא פסקינן סברת כיון דאיפלג איפלג עיין רשב"א גיטין דף הנ"ל דדעת ריי"ף ורמב"ם כן הוא יעו"ש היינו שם הוא להקל לאמור כיון דחי מאה שנים ה"ה יחיה כפלים בשנים מרוב העולם וליתן הגט בחזקת שהוא קיים ע"ז חלקו דאין סברת איפלג איפלג פועל להקל אבל כאן פועל כיון דאיפלג בגסיסה ג' ימים איפלג דחיישינן דנתרפא ולהחמיר עליה דלו יהיה הוי ספק חי ספק מת אסורה לעלמא וא"כ נאמר שיש ספק עכ"פ אם מת בגסיסה הנ"ל אחר ג' ימים או איפלג ונשאר חי א"כ תצא היא מבעלה דהוה ספק דאורייתא שמא בעלה חי וצע"ג. ונ"ל לתרץ והוא דבשלומא אם רוב בני אדם מגיעים רק לגבורות שמונים שנה ואחר ימי גבורה מתים וזה האיש ראינו שחי עד מאה שנים והוא בריא אמרינן כשם שהפליג עד מאה יוכל להיות שחי מאה ושמונים דאוקמי' אותו על חזקת איפלג כשם שאיפלג משמונים עד מאה ה"ה שעומד בחזקת איפלג עוד רבות בשנים וה"ה בשראינו אדם גוסס הא מן הראוי' לאוקמי בחזקת גוסס ימים רבים דכל דבר אוקמי' אחזקה רק רוב עדיף מחזקה והלא רוב גוססים למיתה ועדיף הרוב גוססים למיתה ונאמר דמת משנאמר דגוסס עדיף מכח דאוקמי' אחזקה שהיה גוסס דהא יש כנגד חזקת גוסס רובא דרוב גוססים מתים לכן מחליטים שמת אבל אם היה גוסס ג' ימים מעל"ע יצא מרוב שרוב גוססים מתים בתוך ג' מעל"ע א"כ נשאר בחזקת גוסס כשם שהוחזק ג' ימים בגסיסה כך הוא עדיין גוסס דכל דבר אוקמי' אחזקה אם אין רוב מתנגד לחזקה ודוק ונחזי אנן אי גוסס הרי הוא כמת או הרי הוא כחי פליגי אבות עולם עיין תוס' קידושין דף ע"ח ורשב"א בגיטין דף ע' הביא ג"כ פלוגתא הנ"ל ועי' בש"ע א"ע סי' קכ"א בב"י שם שהאריך והדבר פלא להבין. ואקדים חכז"ל ברכות דף ח' דרשו על פ' על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצא רנב"י אמר לעת מצא זו מיתה שנאמר למות תוצאות תניא נמי הכי תתק"ג מיני מיתה נברא בעולם

שנאמר למות תוצאות בגימטריא הכי הוה קשה שבכולן אסכרא ניחא שבכולן נשיקה עכ"ל ועיין בתנחומא פ' מקץ וז"ל לעת מצא יתפלל על מיצוי הנפש דאר"י אין לך קשה מיציאת הנפש היאך יוצאה ר"י אמר כקפטורן יוצאה מתוך הושט כך הנפש יוצאה מן הגוף ר"ח אמר כצפורן מתוך הושט שמואל אמר כסולם הפוך כך הנשמה יוצאה מן הגוף ראה כמה קשה יציאת הנשמה עכ"ל ועיון עוד בכמה מקומות בגמרא ובמדרשים שונים בזה. היוצא מזה דיש כמה מיתות שונות ר"ל אשר מתחיל יציאת הנפש ולא נגמרה לפעמים רק אחר יום או יומים או שלשת ימים כי גוף המיתה ממשכת זמן זמנים טובא הגם שאדם עוד חי בכל זאת כבר התחיל המיתה וגם בודאי תגמור המיתה לאט לאט כי הוא מיתה אריכא וכפי קבלת חכז"ל יש תתק"ג גופי מיתות אשר נכללו בשם יציאת הנפש אשר על זה נאמר ולמות תוצאות אשר מרגע שמתחיל יציאת הנפש הפרידה מן הגוף הוה בכלל מיתה ויוכל להיות פירד יציאת הנפש בהמשכת כמה ימים ולילות עד שיגמר הפירוד והוצאת הנפש מהגוף שנוסע לגמרי כמובן. ובספרי פ' חקת על פסוק כל הנוגע במת בנפש האדם אשר ימות ולא יתחטא את משכן ד' טמא ונכרתה הנפש ההיא מישראל כתב בספרי וז"ל אשר ימות מגיד הכתוב שאינו מטמא עד שעה שימות מכאן אתה דן לשרץ מה מת חמור אינו מטמא עד שעה שימות שרץ הקל אינו דין שלא יטמא עד שימות או חלוף מה שרץ הקל הרי הוא מטמא כשהוא מפרפר מת החמור אינו דין שיטמא אפי' מפרפר ת"ל כל הנוגע במת בנפש האדם אשר ימות שאין ת"ל אשר ימות ומה ת"ל אשר ימות מגיד אינו מטמא עד שעה שימות דנתי וחילפתי בטל החילוף זכיתי לדון כבתחילה מה מת חמור אין מטמא עד שימות שרץ הקל אינו דין שלא יטמא עד שעת שימות עכ"ל הפי' הוא כך דפרפר לא הוה אפי' התחלת מיתה דהוא רק אות שגודל הכאב והיסורים עד שיתגולל בעפר וימות עיין ביומא דף כ"ג דהאי תינוק שתקע חבירו סכין בלבו ובא אביו ואמר שהוא מפרפר והסכין לא נטמא ועיין בערוך ערך פרפר ועיין ברבה פתיחת איכה משל למלך שנטל המקל וחבט לבנו ופרפר ומת ועיין עוד ברבה על פ' לאמותם יאמרו איה דגן ויין בהתעטפם כחלל ברחובות עיר וז"ל הות איתתא אמרה לבעלה סב לך חד שירא או חד קדש וסק לשוקא אי משכחת כלום ואנן אכלין הוה סליק לשוקא וחמי דלא אשכח כלום והוה מפרפר ומאית והיא אמרה לבנה חמי מה עביד אביך סליק לשוקא וחמא אבוהו והוה מפרפר ומית עלוהי הה"ד בהתעטפם כחלל ברחובות עיר היינו בעלה ובנה הגדול בהשתפך נפשם אל חיק אמותם הוא ברא זעירא בעי למינק ולא משכח חלב ומפרפר ומית עכ"ל רמזו דפרפר הוא בא מכח רוב צער או מרוב מחסור או מרוב חבטא שיפרפרו כמו חלל אשר דוקר

בחרב או בחנית ונעשה בו סימן טריפות שיוכל לחיות רק מרוב יסורים וצער יתגולל ויקרב מיתתו אבל אין הפרפר התחלת יציאת הנפש שנקרא מיתה רק דבר הבא מרוב יסורים וצער מרוב מכאובים שמרגיש החולשה בכל איבריו וגידיו עד שיתגולל בעפר וסופו להיות שימות ויצא נפשו ודרשו בספרי דהיה ס"ד לומר דפרפר יהיה נחשב כמת ת"ל הנוגע במת בנפש אדם אשר ימות שאין ת"ל אשר ימות אלא לגלות שלא יטמא עד שעה שימות שהתחיל המיתה עכ"פ שרי ליגע במת נפש אדם אשר ימשוך עכ"פ מיתתו הגם ימות בעתיד שיבוא למיתה בודאי אבל משעה שהתחיל המיתה ימות בסוף גמר מיתה אז הדין משעה שמתחיל המיתה הוא מטמא דכל דסופו למות הרי הוא כמת משעה שהתחיל המיתה ולכן כתיב אשר ימות האדם נוגע במת אשר ימות דמה מת כולה או מת פלגא עכ"פ הוה יציאת הנפש והרי הוא מת (ועיין רמב"ם פ"ט מה' רוצח ה"ט וז"ל כי ימצא חלל ולא חנוק ולא מפרפר עכ"ל ופלא על ר' צדוק יומא כ"ג שאמר על מי להביא עגלה ערופה והיה לגמ' לומר הא הוה מפרפר וצע"ג). ולפ"ז מה דאמרי' פ"א דאהלות משנה ו' אדם אינו מטמא עד שתצא נפשו ואפי' מגויד ואפי' גוסס זוקק ליבום וכתב הברטנורא וז"ל דכתיב כל הנוגע במת בנפש האדם אשר ימות למידן הכתוב שאינו מטמא עד שימות עכ"ל הגם דרוב גוססין למיתה עיין גיטין דף כ"ח היינו מכח צרת החזה יבוא לידי מיתה אבל עכ"פ עדיין לא התחיל גוף המיתה דהא אם התחיל המיתה אי אפשר שיברא ויקום עוד על משענתו רק יוגמר מיתתו לאט לאט והא קחזינן דמיעוט גוססין יקומו וישובו לבריאתן ע"כ דגסיסה לא הוה אפי' התחלת מיתה והוה רק כפרפר ואדם אינו מטמא עד שתצא נפשו היינו התחלת המיתה וא"כ כיון דגסיסה לא הוה אפי' התחלת מיתה א"כ הגוסס זוקק ליבום ופוטר מן היבום ודוק. ומצאתי להגאון מווילנא בפרושו על טהרות שכתב על משנה הנ"ל וז"ל ואפי' מגויד שאינו יכול עוד לחיות אינו מטמא משום שדעתו צלול ואפי' גוסס שאין דעתו צלול אינו מטמא משום שיכול עוד לחיות עכ"ל הרי אם היה בבטח שגוסס לא יוכל לחיות עוד היה מטמא יען כיון שאין דעתו צלול ולא יוכל לחיות היה הגסיסה עכ"פ התחלת מיתה ומטמא דכתיב אשר ימות והבן. ומעתה אני אומר הגסיסה דלא הוה התחלת המיתה הוא גסיסה בתוך ג' ימים דשם רוב גוססין למיתה ומיעוט לחיים היינו שיתרפאו לחיים בריאים וממילא כיון דמיעוט יתרפא לא הוה הגסיסה תחילת מיתה דאצל מי שהתחיל המיתה לא יעמוד חי עוד וכיון דחזינן דמיעוט יתרפאו וע"כ דגסיסה לא הוה תחילת מיתה והוה כחי לכל דבריו אבל מי שמשך הגסיסה ג' ימים א"כ יצא מהרוב גוססין שימותו בתוך ג' ימים אבל גם מן המיעוט יצא דמיעוט גוססין שנשארים המה ישובו לאיתנם בתוך

ג' ימים ונסתלק מהם הגסיסה בתוך ימים וישובו ויתרפאו מעט מעט וזה שמשך אצלו הגסיסה ג' ימים יצא ג"כ מן המיעוט ותלינן דגסיסה אצלו הוה התחלת מיתה ולא נגמרו המיתה הגם שעברו ג' ימים ולו יהיה שמושך עוד הגסיסה ימים גוסס כזה חיותו הוה כחיות זנב הלטאה ובחיותו כבר מת דגוסס דמיתה הוה כמת לכל ענינים מטמא כמת ואשתו מותרת דכבר אבדו כל עשתנותיו ולא דמי למים שאין להם סוף דשם יש מיעוט שיצילו וישארו חיים וקיימים אבל גוסס ג' ימים שיצא מן המיעוט גוססים שיתרפאו כשם שיצא מן הרוב גוססים שימותו והוה גסיסתו מיתתו ולא נעלה לחדש שנמצא עוד רוב ומיעוט בהגוססים ג' ימים מעל"ע ג"כ ימצא רוב אשר ימותו אחרי כן ומיעוט יתרפאו להיות קיימים ואפי' את"ל שהיה נמצא ב"א שיעמוד איש אחר גסיסה ג' ימים מעל"ע ונתרפא הוה מיעוטא דמיעוטא אחד מאלף אשר טעינו בסימני גסיסה מתחילה ונחליט דמשעה שגסס לא עבר ג' ימים מעל"ע ולא חיישינן אפי' באשת איש אבל במים שאין להם סוף הגם הרוב נטבעים נשאר מיעוט דיצולו וחיישינן דנשאר חי וכן אם יעידו עדים על שראו גסיסה יום אחד אמרינן הגם דרוב גוססים למיתה נשאר המיעוט לחיים ודוק. ומעתה צדקו דברי הב"ש ובית הלל דאם יש עדים שהיה גוסס ג' ימים מעל"ע ואח"כ עזבוהו הוא מותרת להנשא דרוב גוססים מתים בתוך ג' ימים ומיעוט נתרפאים וזה האיש שהיה גוסס ג' מעל"ע יצא מכלל רוב המתים וגם ממיעוט שנתרפאים א"כ נגלה שגסיסה שלו הוה התחלת מיתה וכל מי שמתו מוטל לפניו וכבר התחיל למות לא יקום עוד אלא ימות אחר ימים ומי שהתחיל למות וגם יוגמר מיתתו כבר נקרא מת משעה שמתחיל יציאת נפשו דספרי ממעט רק פרפר אבל יציאת הנפש נקרא מת הגם שיוגמר המיתה אחרי ימים דכתיב הנוגע במת וגו' אשר ימות וא"כ אשתו מותרת מיד ודוק. שוב מצאתי בבית מאיר סי' י"ז ס"ה שהשיג ג"כ על הבית שמואל כמו שהשיג השג"א וביאר כיון שרוב מתים בתוך ג' וזה היה גוסס ג' ימים מעל"ע יצא מרוב והוה מן המיעוט ויוכל להיות שנשאר ג"כ חי שלא מת כלל אפי' אחרי ימים יעו"ש ולפמ"ש יצא ג"כ מן המיעוט דאותן מיעוט דרכם להתרפאות בתוך ג' וזה שלא מת ולא נתרפא הוא אות שגסיסה שלו הוא התחלת מיתה וכל העומד למות בודאי כמת דגבול אדם הוא חי ולא מי שהתחיל למות אשר יגמר מיתתו ממילא לאט לאט וכהן הנוגע בגוסס אחר שגסס ג' ימים מעל"ע הוא נוגע במת ולוקין עליו אבל בתוך ג' ימים הוא קרוב למות ומחלל ולא מטמא ועיין בנזיר דף מ"ג ובתוס' שם ועיין ביו"ד סי' ש"ג אבל אחר גסיסה ג' ימים הוה נוגע במת דכבר התחיל המיתה ונחשב כמת לכל דבר ודוק. וראיתי שנתקשה הב"מ שם אי בגוסס אחר ג' ימים מתירין את אשתו א"כ מאי הקשה תוס' ביבמות דף

ק"כ ע"ב בד"ה למימרא איך ס"ד לומר דמתני' דאהלות טמוי לא מטמא הא מחיה לא חי הא תנן שם ג"כ גוסס ובגוסס מיעוטן חי ותי' בדוחק והקשה הנ"ל למה לא תירצו דאיירי בגוסס אחר ג' ימים הוא דלא יכול לחיות אלא מוכח דגוסס אחר ג' מעל"ע יוכל ג"כ לחיות יעו"ש ולפמ"ש נהפוך הוא דמשנה לא יוכל להיות בגוסס ג' ימים מעל"ע דא"כ יהיה אפי' מטמא ואין זוקק ליבום ואין פוטר מן היבום אלא ע"כ דאיירי בסתם גוסס שהוא בתוך ג' מעל"ע ודוק. וראי' דבכה"ג אשר יהיה ברור שיוגמר יציאת הנפש מעידים מלשון המשנה יבמות דף ק"ך אין מעידים אלא עד שתצא נפשו ואפי' ראוהו מגוייד וצלוב והחיה אוכלת בו שכתב רש"י בד"ה ואין מעידים וז"ל עד שיראו שתצא נפשו עכ"ל וקשה לי על המשנה למה לא כתב רבינו הקדוש אין מעידים אלא אחר שיצא נפשו דהיה משמע עד שראה שכבר נפרד נפשו ממנו אין מעידים אבל לשון אין מעידים עד שתצא נפשו לשון עתיד שלא יעידו עד שיראו דבר אשר הוא בירור שתצא נפשו בעתיד וצע"ג וגם מה הוסיף רש"י שכתב עד שיראו שתצא נפשו. ונ"ל דרמז רבינו שלא צריכים לראות שנפרד נפשו ממנו לגמרי ומונח כאבן דומם אשר אין חיות בו אלא משעה שמתחיל יציאת הנפש יוגמר דעכ"פ ידעינן שתצא נפשו בעתיד כיון שהתחיל יציאת הנפש יוגמר בעתיד ורק עד שיראו שתצא נפשו לא יעיד לן אבל אם ראוהו מגוייד וצלוב וחיה אוכלת בו הגם שמשערין שיצא נפשו אבל עכ"פ הם לא ראו אפי' התחלת יציאת הנפש וזה שרמז רש"י שיראו שתצא נפשו אבל באומד דעת שמשערין שתצא נפשו על זה לא יעידון אבל בריאת עינים שתצא נפשו הוא מהני ומעידים וא"כ אם יבורר סימן אשר מעיד על יציאת הנפש הגם שלא ראו פירוד הנפש יכולין להעיד לכן לא כתב רבינו אין מעידים אלא אחר שיצא נפשו דאז היה במשמע עד שראו פירוד הנפש לגמרי לא יעידון ודוק. דוגמא מה דאמרו בגמ' השולה דג מן הספל של מים והניחו עד שיבש כסלע בין סנפיריו חייב משום נטילת נשמה דשוב אין יכול לחיות ועיין במג"א סי' שי"ו ס"ק טו"ב יעו"ש ואפי' אם עשה זה קודם שחשכה בשבת והיה הדג חי עוד שעה במ"ש אעפ"כ חייב דמשעה שיבש כסלע לא יוכל לחיות והוה נטילת הנשמה בשבת ומה שחי עוד לא נחשב לחיות דמשעה שמתחיל יציאת הנפש הוה החיות אשר בו כחיות זנב הלטאה כמובן וה"ה באדם משעה שמתחיל יציאת הנפש כבר הוא כמת לכל ענינים ודוק וראיתי בפרמ"ג בא"ח סי' שי"ו שכתב וז"ל ואם הניחו ביבשה ובא אחד והמית אותו קודם שיבש כסלע חייב לאחר שיבש כסלע צ"ע עכ"ל משמע הגם שלאחר שיבש כסלע ימות בודאי אחר זמן ומשו"ה הראשון חייב דשוב אין יכול לחיות אעפ"כ מי שבא וממית אותו אח"כ ג"כ חייב דהראשון נטל הנפש ממקום שיבש כסלע והשני נטל יתר

הנפש הרי שמסופק אם נאמר יען דהתחיל יציאת הנפש מאותו מקום סלע אם יהיה נחשב כאלו מת לגמרי או לא ולפמ"ש היה השני פטור דנחשב כמת כולו ודוק. וראה זה מצאתי במדרש רבה בראשית פל"ב על פסוק תאבד דברי כזב איש דמים ומרמה וז"ל איש דמים ומרמה זה התיר ג"ע וש"ד וזה התיר ג"ע וש"ד שנאמר באחיתופל בוא אל פלגשי אביך וש"ד דכתיב ואבא עליו והוא יגע ורפה ידים וכתוב והכתי את המלך לבדו וזה התיר ג"ע וש"ד נחמן בדר"ש בר נחמני אמר לשאול וכי יש אישות לדוד הלא מורד במלכות הוא וחשב כמת ועכשיו התיר קונעתו ועשה אותו זיטויטוס וכאלו הוא מת ודמו מותר ואשתו מותרת עמד שאול ונתן מיכל אשת דוד על פיו לפלטי בן ליש וש"ד דכתיב ולא אבו עבדי שאול המלך לשלוח יד במשיח ד' עכ"ל זה בודאי נחשב שהתיר עריות שכל זמן שמורד חי אשתו אסורה וראי' מאורי' הגם שהיה מורד במלכות לא היתה בת שבע מותרת לדוד והגם שמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול ויהיה סופו למות אעפ"כ אין קונעתו מותרת ולא הבאתי רק לדוגמא אם סופו למות אשתו מותרת דאל"כ הכי סופו למות ע"י שחייב ראשו למלך יהיה טוב מסופו למות ע"י שחייב ראשו בידי שמים וכבר הוא הולך למות שהתחיל המיתה אלא פשיטא אם התחיל המיתה נעשה אשתו מותרת וחידש דואג להמלך וז"ל הסיר קונעתו ממנו ועשה אותו זיטיוטויס וכמו שהוא מת דמו מותר ואשתו מותרת עכ"ל רבה פ' ל"ח והבן זה. ועיין בשבועות דף ל"ג א"ר הכא במאי עסקינן כגון שהיתה שניה בשעת כפירת ראשונה קרובים בנשותיהן ונשותיהן גוססות מהו דתימא רוב גוססין למיתה קמ"ל השתא מיהו לא שכיב וכתב רש"י בד"ה למיתה הוו להו כאילו מתו ותפטר כת ראשונה דהא קיימא כת השנייה עכ"ל ובד"ה קמ"ל ולומדך שהגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו ואעפ"י שרובן למיתה עכ"ל משמע דווקא יען שיש מיעוט דלא ימותו אז אעפ"י שרובן למיתה הוה הגוסס כחי לכל דבריו יען דסמוך מיעוט לחזקת חי שהיה לו ואיתרע רוב וכי תימא אי מטעם סמוך מיעוט לחזקה הוה רק כפלגא מחצה על מחצה ואין מחליטין דהוה כחי לכל דבריו יהיה רק ספק וצע"ג. נ"ל להסביר מלבד זאת דסמוך מיעוט דנתרפאים לחזקת חי יש עוד חזקה שהיה לגוף זה הגוסס חזקת זכות לנחול ומנחיל ליתן ממונו לאחרים והיה לו כח לגרש אשתו או זכות שיבמתו זקוקה לו או זכות שיש לו בן ואשתו פטורה מיבום וכח קנין שמאכיל בתרומה וכדומה עיין בפנ"י גיטין דף כ"ח כי זהו חזקה בפני עצמו מה שאשתו הי' אוכלת בתרומה עד עתה ומספק אין אתה יכול לאוסרה ועיין בתב"ש סי' ח"י בנאבד הסכין א"כ הוה תרי רובא כנגד הרוב וקצרתי ודוק או מחמת שעכ"פ מיעוט אינם אזלי למיתה אלא יתרפאו א"כ הוא הוכחה שכל גוסס לא הוה מיתה אלא

חולה וממילא הרי הוא כחי לכל דבריו אבל אי היה כל גוסס למיתה אז הוה הגוסס נחשב כאלו מת לגמרי ועיין רמב"ם פ"י מהל' שבועות הל' ט"ו שכתב וז"ל שהרי השנייה בעת כפירה ראשונה לא היתה ראוי' להעיד ואעפ"י שבמהרה יהיה ראוי' כשימותו אלו הגוססות עכ"ל משמע שסובר אעפ"י שמחליטין במהרה ימותו דמסתמא יהיה מרוב גוססים למיתה אעפ"כ המה נחשבים כחיים ג"כ מהך טעמא דגסיסה בתוך ג' ימים לא הוה התחלת מיתה ודוק. אך יוקשה לי מרמב"ם פ"ב מהל' רוצח הל' ז' שכתב וז"ל אחד ההורג את הבריא או את החולה הנוטה למות ואפי' הרג את הגוסס נהרג עליו ואם היה גוסס בידי אדם כגון שהכוהו עד שנטה למות והרי הוא גוסס ההורג אין ב"ד ממיתין אותו עכ"ל ועיין בכ"מ מגמ' סנהדרין יעו"ש מדחשוב החולה הנוטה למות ומוסיף אפי' הרג את הגוסס נהרג עליו משמע דגוסס הוה התחלת מיתה ואעפ"כ נחשב כחי דאל"כ דגוסס הוה רק חולה הנוטה למות א"כ הלא כבר חושב חולה הנוטה למות ומאי רבותא בגוסס וצע"ג ואולי הגם דרוב גוססים למיתה והך החולה הנוטה למות הוא רק שאמדוהו הרופאים הבקיאים למות ודוק. תכלית החקירה דיש שני מיני גוססים (א) חולים אשר אותה מחלה שולטת בגוף ומחלישים את הגוף עד שיתעלף וימות ואותן גוססים אשר למות ימותו בתוך ג' ימים ואשר לחיים יתרפאו בתוך ג' ימים ויצא מן הסכנה ומהם רובם למיתה אזלי ומיעוט יבדלו לחיים (ב) יש גוססים אשר הוא עת פקודתם ויפרד הנפש מן הגוף ויש מיתה שבאת בארוכה ויש שבאת בקצרה כי יש למות תוצאות רבות ואצל מי שמתחיל המיתה הוא ימות בבטח ולא יתרפא עוד והגוססים ג' ימים מעל"ע הוא יציאת הנפש אשר לא יתרפא עוד ויש להתאבל עליו וגם להתיר אשתו ותמתין ג' חדשים ימי הבחנה ומותרת לעלמא ודוק (ועיין אלי' רבה א"ח סי' שכ"ח וסי' ל'). וידעתי גם ידעתי שיש לעיין בגמרא בב"ב דף קל"ז שמשמע שאם אמר אם גמר מיתה מהני הגט והמתנה ועיין בלח"מ פ"ט מהל' גירושין הל' כ' יעו"ש בכל זאת לא מנעתי עצמי כי מלאכת שמים היא ויש דברים בגיו וכפי כוחי עמלתי להרבות ולהרחיב גבולי תורה ומי שדעתו רחבה מדעתי ימלא ידו לד' (ועיין בדג"מ סי' י"ז שהשיג ג"כ על הב"ש). סוף דבר בנידן שאלתינו לצרף להתיר מה שספרה הערלית ששלחה הגוסס על עגלה ביד גוי שיוביל אותו לאחד מקהלות ישראל ונדרש בכל אותן מקהלות שלא הובא חולה ישראל באותו זמן רק נמצא ישראל אחד מת באותו דרך למקהלות הקרובה (ועיין בתשובת מבי"ט אם הלך ישראל בדרך ונמצא ישראל אחד מת דתלינן שזה הוא) ומסתמא גוסס ג' מעל"ע המובל בעגלה בלי כסות הוא מת והניחו הגוי על פני השדה והגם דכבר צעק הש"ש בשמעתא ז' דאם נאבד חי ונמצא מת הוה כנאבד ככר ונמצא פירורין יעו"ש זה

בעובדא דמבי"ט דהלך איש בריא ואמיץ כח אבל אם הובל גוסס ג' ימים מעל"ע ונמצא מת בוודאי ראוי לתלות שהגוסס הנ"ל שהובא בדרך זה הוא היה המת דהא גוסס ג' ימים רחוק שיחיה אפי' להחולקים על הב"ש על כן נראה לענ"ד שאשתו מותרת והאב נוחל את בנו כנלענ"ד אם יסכימו גדולי ישראל עמי בעזה"י (ועיין פסחים דף ע' שהיה נשיא גוסס יעו"ש ופלא הלא רוב גוססים למיתה ומהכ"ת יטבול אלא ג"כ הרוב הוא שימות בהנך ג' ימים ואפשר שימות ביום ג' ויהיה עוד הפסח בטהרה):

סימן לא

שאלה בגר אחד שנשא אשה בת ישראל ולא הולידו בנים והיא טוענת שהמניע מיניה ולא ישבו בשלום עד שהשווה עצמם שהוא ישלח לה גט והנדן שלה יהיה עליו חוב כי קבל בשבועה אם יהיה לו ממון אחר שישא אשה אחרת ישלם לה מעט מעט ונתרצית לזה כי ידעה שהוא ירא שמים ביותר אם יהיה לו בודאי יקיים שבועתו ונסעה היא לבית אביה ואחר י"ד ימים בא שליח וגט בידו וגירש אותה בב"ד כדת וליום מחרת בא פקודה מן השוטר שנמצא בשדה איש מוטל על הארץ מת ר"ל והוא מהול שיבואו לראות אותו להכיר מי הוא זה האיש ונסעו לשם ג' יהודים והוגד להם מיהודים דשם הסמוכים שזה קרוב ג' ימים מעל"ע אשר מצאוהו מת על פני השדה ועשו מיד הזכרה אצל השופט וספרו ליהודים שהדבר פלא בעיניהם כי הם מצאוהו מת בשדה לפני ג' ימים בשעה תשיעי היינו א אוהר פארמיטאג ובאשמורת הבוקר ביום ההוא ראוהו יושב על הדרך באותן בגדים אשר מצאוהו אח"כ וכאשר הראה השופט את המת לפני ג' היהודים אמרו זה הגר אשר היה דר אצלנו איזה חדשים כאשר נשא אשה בת איש פלוני ואתמול גירש השליח את אשתו ואחר יום או יומים באו היהודים לפני הב"ד וספרו שמצאו אצלו ג' מאות זהובים ולא לקחוהו להחזיק בגזל אלא להשיב לקרובים אם יוודע מי הוא האיש ועכשיו ששמעו שהוא הגר ולו אשה תהיה היא קודמת כי הגט היה לאחר מיתת הגר או אין מחויבים ליתן לה המעות כיון שנתרצית לקבל גט בלי נדוניתה א"כ נשאר הנדוני' חוב עליו והם זכו במעותיו כי נכסי גר המה הפקר וזכו המה במעותיו. תשובה הדבר עמוק והוא בסבך החקירה לדעת אם מחויבים ליתן הממון להאשה בנדוני' שלה או לא ואני תפילה שלא אכשל בדבר הלכה גל עיני ד' ונפלאות מתורתך אביטה. הנה לפום רהיטא מחויבים הם לשלם לה נדוניתה הגם שהתרצה לזקוק נדוניתה בחוב שישלם כאשר ירחיב ד' לו אחרי אשר יקח אשה אחרת ויברך מעשה ידיו זה היה אם יגרש אותה אז תמחול לו השיעבוד ממון אבל עכשיו שנתברר שלא גירש אותה כי הוא מת מקודם ונשארת אלמנתו וצריכה להתאבל אחריו א"כ ברגע שמת בא החיוב עליו לפרוע

כתובת אשתו כמו בכל גר שמת שאשתו תובעת כתובתה ולא נוכל אחר לזכות בנכסי גר אשר משועבדים לבע"ח כמבואר בש"ע ח"מ סי' ער"ה סעיף ל"א וברמ"א סעיף כ"ח ועיין בש"ך ובסמ"ע שם ודוק. אמנם אחר העיון הדבר צריך התבוננות גדול כי יש לחקור בו שני דברים (א) שהיא נאסרת לישא לכהן מחשש גרושה (ב) אם היא תוכל לגבות כתובתה מהנך דזכו במעות שהם כהפקר ואבאר בעזה"י. הנה בש"ע א"ע סי' י"ז סעיף כ"ו וז"ל אין מעידין עליו אא"כ מצאוהו תוך ג' ימים אחר הריגתו או אחר מיתתו אבל אחר שלשה אין מעידין עליו מפני שהפרצוף פניו משתנה עכ"ל וכתב הב"ש וז"ל אבל אחר ג' אין מעידין משום שהפרצוף נשתנה וסבור שהוא פלוני שחסר ובאמת אפשר אותו פלוני הלך לדרכו ומת זה הוא איש אחר עכ"ל ולא פירש אי דווקא אחר ג' פעמים מעל"ע אין מעידים היינו אחר עבור ע"ב שעות אבל קודם עבור ג' פעמים מעל"ע מעידים או נימא מקצת היום ככולו ובמתני' תנן אין מעידים אחר ג' ימים וא"כ אם מת ביום א' שעה קודם הלילה אין מעידים ביום ג' שחרית דמקצת היום ככולו והוה בכלל אין מעידים אחר ג' ימים עיין בנוב"י ח"ר א"ע סי' מ' והשואל חקר בזה אי בעינן ג' ימים של מעל"ע או נימא דלא מחשבי' שעות אלא ימים ולפעמים אפי' בחמשים שעות נעשה ג' ימים והוא ספק עצום ואם כן בנידן שאלתינו בשעה שראו הנך שני אנשים והכירו שהוא הגר פלוני כבר עברו קרוב ג' פעמים מעל"ע ואם הדין דלא צריך ג' פעמים מעל"ע א"כ אין הכרת אנשים הכרה ואפשר המת הנמצא הוא איש אחר רק נדמה אח"כ להגר הנ"ל והגם שממנ"פ מותרת לעלמא דאם מת הנמצא לא היה בעלה א"כ נשאר בעלה בחזקת חי ומתגרשת בגט ואי הנמצא הוא בעלה ולא חל הגט נעשית עכ"פ אלמנה ומותרת להנשא לישראל רק לכהן אסורה דדלמא זה המת הנמצא הוא אינש בעלמא ובעל האשה הזו חי וקבלה גט ואסורה לכהן וכן אם תחפוץ לגבות נדוניתה וכתובתה אמרינן דלמא בעלה חי וקבלה גיטה והנמצא מת הוא אינש דעלמא דלא ידעינן מי הוא והמעות הפקר דלא ידעינן מי המת ולא היה בו סימן שיוכל להוודע וזכו בו האנשים המוצאים את המת על פני השדה כנלענ"ד. ועלה בדעתי שמותרת לכהונה וגם נוטלת כתובתה ממעות הנמצא אצלו והוא דיש כאן ספק ספיקא להקל דלו יהיה שכבר הוא מת ג' ימים מעל"ע אשר הם מעידים הוה רק ספק שמא נשתנה פניו של המת הנמצא שיהיה דומה לבעל האשה אשר העדים מעידים שהכירו שהוא האיש המת אבל אפשר שלא נשתנה פניו ואז ע"כ הוא הבעל של האשה אשר העדים מעידים וא"כ יש כאן ספק ספיקא דלמא הוה הפי' אין מעידים אחר ג' ימים היינו אם הוא מת כבר ג' פעמים מעל"ע וא"כ בנידן שאלתינו דלא היה הוא מת ג' פעמים מעל"ע א"כ ע"כ הוא בעל האשה הזאת שהיה גר ואת"ל דלא

צריך ג' פעמים מעל"ע אבל הוה רק ספק שמא נשתנה א"כ יש ס"ס שמא לא נשתנה פניו ומותרת אפי' לכהונה וגם תיקח כתובתה דהא מספר כתובה נלמד שכתב כשתנשאי לאחר תטול מה שכתב לכי ואפי' אין מוציאין ממון בס"ס כאן שמותרת לכהן ומחליטין שהיא אלמנתו תיקח כתובתה ודוק. אך הדבר צריך עיון אם הא דאין מעידים אחר ג' ימים הוא רק דחיישינן שמא נשתנה פניו או דנימא דבודאי נשתנה פניו ויען דעדים אומרים שמכירים בו שהוא האיש כאשר נראה פניו בחייו הוא האות והמופת שהוא איש אחר דכל איש שכבר מת ג' ימים נשתנה פניו וע"כ מת הנמצא היה לו צורה אחרת ונשתנה פניו לבעל אשה הזאת וראיתי שהוא תליא באבות עולם. הנה הרב הברטנורא כתב ביבמות פט"ז משנה ג' אין מעידים אלא עד ג' ימים וז"ל אם לא ראהו עד לאחר ג' ימים למיתתו אין מעידין עליו דחיישינן שמא נשתנה מראית פניו ואינו זה שהם סבורים עכ"ל משמע שהוא רק ספק שמא נשתנה אחר ג' ימים וכן בחלקת מחוקק בסי' י"ז ס"ק מ"ז כתב וז"ל דלאחר ג' חיישינן שמא נשתנה צורת המת וסבור שהוא המת ואינו אלא אחר עכ"ל אבל הרב בית שמואל כתב שם בס"ק ל"ח וז"ל אבל אחר ג' ימים אין מעידים משום שהפרצוף נשתנה וסבר שהוא פלוני שחסר ובאמת אפשר אותו פלוני הלך לדרכו ומת זה הוא איש אחר עכ"ל משמע שמחליט שפניו נשתנה אחר ג' ימים דלא כתב משום שמא נשתנה הפרצוף אלא משמע שסובר שבודאי נשתנה רק מסוף דבריו שכתב ובאמת אפשר אותו פלוני הלך לדרכו וכו' והיה לו לקצר ולומר ובאמת מת זה הוא איש אחר דהא אם נחליט שנשתנה פניו והעדים מעידים שהוא האיש אשר פניו היה כך בחייו א"כ ע"כ הוא איש אחר ולמה האריך הב"ש לספר שאפשר אותו פלוני הלך לו לדרכו אלא בודאי דאם אין לנו לתלות שהלך לדרכו היינו אומרים דלא נשתנה והוא האיש אשר מעידים העדים עליו שמכירים בו שהוא בעל האשה המבוקש רק יען דיוכל להיות שבעל האשה הלך לדרכו אז חיישינן שהוא איש אחר ועדיין קשה להבין. ונ"ל לבאר כוונת הב"ש דלכאורה קשה דלו יהיה שחיישי' על שינוי פנים אבל מהכ"ת נאמר דהוא היה איש אחר רק נשתנה פניו לבעל האשה אשר עומדת לפנינו הלא רבוא רבבות פרצופין אשר בעולם בבני אדם יארע שהמת אשר נוטש מהעולם נשתנה פניו להיות דומה לפניו של אדם פרטי בעל האשה הזאת דלמא היה לו להשתנות להיות דומה לאחד מן רבוא רבבות צורות שאר בני אדם בעולם כמו דלא חיישינן בעלמא לנפילת דיחיד מכ"ש דלא ניחוש שנתדמה בשינוי לפני אדם יחיד והוא פלא גדול. לכן החכים הב"ש לכתוב וז"ל וסבור שהוא פלוני שחסר עכ"ל רצה לומר דבאמת לא נשתנה פני איש אחר שנמצא מת לבעל האשה הזאת הנצבת לפנינו דומה ממש בקולע אל השערה

ולא יחטא רק יען ששומע שחסר בעל האשה הזאת ולאיש הנשתנה פניו יש לו איזה דמיון לבעל האשה החסר א"כ מעיד שהיה דומה ממש לאיש החסר אבל באמת בעל האשה הלך לו בעלמא ואיש הנמצא הוא איש אחר ולא דמי ממש לבעל האשה הזאת רק העד מעיד בדדמי לו שהוא האיש החסר דנקל הוא לטעות בדמיון פנים באיש המת אבל בודאי נשתנה אחר ג' ימים ודוק. וראה שמהרי"ט הובא בנוב"י ח"ר א"ע סי' מ' כתב וז"ל איברא דמסתברא לי דהיכי שמעיד עליו שלא נשתנה גופו משעת מיתה בנפיחה או במראה לא חיישינן דהא דאמרו לאחר ג' ימים אין מעידים עליו היינו מטעם חזקה דלאחר ג"י גופו נופח כדמוכח מלשון תוס' ובירושלמי מייתי עלה כל תלתא יומי וכו' ולפיכך אעפ"י שנראה בט"ע שזה פלוני אין סומכים על עדות זה דחזקה משתנה ולא ידעו עכ"ל הרי שסובר חזקה דנשתנה פניו ופלא על הנב"י שבסי' מ"ט כתב שהוא חוץ לשכל דנאמר ודאי נשתנה יעו"ש על הרשב"א עכ"פ אין הדבר ברור דיש כאן ס"ס שמא ג' ימים צריך מעל"ע ואת"ל אפי' בלי מעל"ע דלמא לא נשתנה צורת פניו ועיין בבית מאיר בסעיף כ"ז שהאריך והכריח מדלא נאמנים תרי סהדי דמעידים דלא נשתנו פניו ש"מ שהכריעו חכמים שהוא חזקה ברורה דאחר ג' ימים משתנה וא"כ אזל הך ס"ס לומר דמותרת לכהונה וגם נוטלת כתובה ודוק. ונהפוך הוא דיש ספק ספיקא להחמיר דדלמא הוא אחר ג' פעמים מעל"ע כסברת הט"ז בסימן שצ"ז ביו"ד מדהשתא מת מעיקרא נמי מת מיד כשעברו על הדרך באשמורת הבוקר והוא ישב שם הוא נפל ומת פתאום ואת"ל שלא עברו עדיין ג' פעמים מעל"ע דלמא הוה הדין דמיד שהוא יום ג' הגם דלא עבר ע"ב שעות אי אפשר דלא נשתנה פניו ואמרינן דהגר חי והיא מגורשת והמעות הנמצא אצל המת הוא איש מרובא דעלמא ודוק. והלום ראיתי בשאגת אריה החדש סי' י"ז דעמד על החקירה הזאת אי הנך ג' ימים דאין מעידים אח"כ הוה ג' ימים מעל"ע או אפי' אי מת ביום א' בערב קודם הלילה אין מעידים עליו ביום ג' והכריע דלא מעידים ביום השלישי הגם דלא עבר ג' ימים מעל"ע דהא אמרינן במ"ק דף כ"א דאבל אסור במלאכה ג' ימים ראשונים וכן אסרו לאבל שאילת שלום בג' ימים ראשונים וכן אמרו אבל ג' ימים אינו הולך לבית אבל ובודאי בכל הנך בימים תלי' ולא בג' ימים מעל"ע אלא אפי' מת שעה קודם חשיכה נחשב ליום וכדתנן קובר מתו קודם הלילה חשבינן ליום אחד ושורש העיקר זה הוא מירושלמי שמביא רמב"ן בת"ה וז"ל ירושלמי אבל שאין לו בראשון ובשני לאכול אין עושה מלאכה ובשלישי עושה מלאכה בצנעה אבל אמרו תבוא מארה לשכניו שהצרכוהו לכך בר קפרה אומר אפי' ביום ג' לא יעשה מלאכה כל עיקר בר קפרה כדעתו דב"ק עביד אבל ג' ימים דאמר ר' אבא ברי' דרב פפא ר"י דסכנין

בשם ר"ל תלתא יומין טייסא נפשא על גופא סבירא ההיא חזרה גביה כיון דאיהו חמייא דאישתני זיווהן דאפוהו שבקה ואזלה לה לאחר ג"י הכרס נבקעת על פניו ואומר לו טול מה שגזלת ונתת בי ומסיים רמב"ן וז"ל וגמ' דילן דקתני שלשה מתניתא דבר קפרה הוא וכן הלכתא עכ"ל ולמד הגאון שאגת אריה דמכח האי דנפשא טייסא על גופא ג' ימים וסבירא דחזרה לכן החמירו חכמים בכל דבר בג' ימים ראשונים ואח"כ מדראתה דאישתני זיווהין דאנפוהי שבקא ואזלא לה הקילו אח"כ וכיון דמוכח דהקילו אפי' בג' ימים בלי ג' מעל"ע וע"כ דביום ג' נשתנה פניו ואין מעידים עליו אחר יום ג' הגם שלא עברו ג' מעל"ע עכת"ד. ולע"ד נראה דאין מכאן השגה על הסוברים דבעינן ג' ומים מעל"ע נהפוך הוא דיש להם עוד סמך מירושלמי הנ"ל דצריך דווקא ג' ימים מעל"ע דאל"כ לא מחליטין לומר דעדים טעו בדמיונם אלא נאמנים לומר הוא האיש. ואבאר בעזה"י דהנה יש לחקור על השתנות פנים במת כי חכמת אדם תאיר פניו נר אלקים נשמת אדם היא פועלת ליתן לאדם תואר זיו וקלסתר פנים איש ואיש כפי מעלתו ומדרגתו כחכז"ל תנחומא פ' פנחס וז"ל אבל אם ראה אוכלסין הרבה של בני אדם אמר ברוך חכם הרזים כשם שאין פרצופיהם שווין זה לזה כך אין דעתם שווין זה לזה אלא כל אחד ואחד יש לו דעת בפני עצמו וכן אמר (איוב כ"ח) לעשות לרוח משקל ומים תכן במדה כל בריה ובריה יש לו דעת בפני עצמו עכ"ל כי כפי הדעת אשר בקרב איש ולב עמוק כך פרצופו ועל כן כיון שאין פרצופיהן שווין זה לזה ממילא אין דעתם שווין זה לזה אלא כל אחד ואחד יש לו דיעה בפני עצמו וכפי דעתו ושכלו וחכמתו תאיר פניו ובזיו ובקלסתר יוכר לעיני כל רואה שמש וכמבואר בגמרא סנהדרין דף ל"ח וז"ל תנו רבנן להגיד גדולתו של מלך מלכי המלכים הקב"ה וכו' ומפני מה אין פרצופיהן דומין זה לזה שלא וראה אדם דירה נאה ואשה נאה ויאמר שלי הוא שנאמר וימנע מרשעים אורם וזרוע רמה תשבר כתב רש"י בד"ה וימנע מרשעים אורם וז"ל קלסתר פניו ומתוך כך שלא יהיה קלסתר פניו דומה לשל חבריהם וזרוע רמה תשבר שאינו יכול לומר שלי הוא עכ"ל מבואר שכל אדם יש לו קלסתר פניו הוא זיו ותואר עצמיות אשר בו נבדל איש מרעהו אדם מחבירו יהיה מובדל באותיותיו ועיין בזוהר פ' יתרו דף ל' רזא דאנפין לאינון מארי דחכמתא וכו' עד שכתב וז"ל ורזא דאינון אתוון חד איהו כי תרין אחרנין ר"ת אינון וכן לסטר שמאלא וסימנא דא ההוא דכתיב הכרת פניהם ענתה בם עכ"ל ועיין עוד שם ברזי דרזין ד"ה מתניתין שכתב שם וז"ל נפש כלילא בעפרא וההוא נפש איהו יסודא לעובדי גופא וכפום עובדין דההוא נפש בגופא הכי אתחזי במשכא לבר רוחא דא אתטמר לגו וההוא אחזי לבר סליק ונחית ובטיש באנפוי ואחזי דיוקנין ורשימין בטיש במצחי' אחזי'

דיוקנין רשימין בטש בעינוי אחזי דיוקנין ורשימין הה"ד הכרת פניהם ענתה בם עכ"ל הרי יש דבריו בגו על הזיו וקלסתר פנים של אדם איש ואיש לפי ערכו נשמתו אשר בקרבו היא שמלתו לעורו כפי רוח קדישין אשר בלבו כן הוא בפני רשע וטמא העיז איש רשע בפניו עיין בזוהר בזה שמפנים יוכל להכיר שהעיז איש רע מעללים ועיין רמב"ן על פסוק סר צלם מעליהם וד' אתנו אל תראום וכלל גדול בתורה כי בצלם אלקים ברא אותו ואך בצלם יתהלך איש אמר דוד המלך ועיין רמב"ן על פ' כי קללת אלקים תלוי יעו"ש. ועתה נחזי על עיקר הבנת זיו אדם הוא החשיבות יקר נפשו ונשמתו אשר הוא נותן לאדם הדר והוד מאור וקלסתר כפי שלימות מעלותיו ומדותיו והן הן עדיו אשר בו יובדל מרעהו גם בגופו כי כשם שאין דעותיהם שוות גם הפרצופין אינם שוות וממילא יש טביעת עין להכירו מי הוא זה הגוף ראובן או שמעון וכל רואהו יודע להכיר אם הוא ראובן או שמעון ויען כי הצדיק בעירו פועל על כל אנשי המקום שילמדו ממנו צדק ומשפט ומישרים אמרו חכז"ל וז"ל יציאת צדיק מן המקום עושה רושם פנה הודה פנה זיוה פנה הדרה עכ"ל שמיד שסר צלם יוכר בהם שנזרו אחור מן השלימות אשר הוא הוד וזיו וההדר שלהם עיין רבה וילקוט בראשית אלה תולדות שמים והארץ וז"ל כל תולדות שבמקרא חסר בר מן תרין אלה תולדות פרץ והדין ומפני מה אינון חסרין מפני ששה דברים שנטלו מאדם הראשון זיוו וחייו וקומתו וכו' עכ"ל עוד שם וז"ל ועוד אינן חוזרין לתקונן עד שיבא בן פרץ שנאמר אלה תולדות פרץ זיוו מנין ואוהביו כצאת השמש חייו מנין כימי העץ ימי עמי קומתו מנין ואולך אתכם קוממיות בקומה זקופה ולא יראים מכל בריה עכ"ל הרי שהזכירו תחילה שהקב"ה נטל זיוו ואח"כ הזכירו שנטל ממנו חייו וכן בהחזרה מזכיר תחילה שיתוקן הזיו ואח"כ מזכיר שיתוקן חייו הרי שפתיו ברור מללו דיש נטילת זיו קודם נטילת חייו ויען וביען שהזיו הוא שאוהביו יאירו כשמש בגבורתה היינו שחכמתם יאירו פניהם בהוד והדר וקלסתר פנים כל רואיהם יכירם כי המה זרע קודש כהני ה' משרתי אלקינו בני אלים בני עליון כולם ולכן מתחילה נטל הקב"ה מאדם הזיו יען שאדם ביקר בל ילין והלך התואר והדר וקלסתר פנים ממנו ואח"כ נטל ממנו גם חייו וקומתו כי הזיו הוא היקר האדם והבן. ואוסיף וברבה פ' וירא ותהר ותלד שרה לאברהם בן לזקוניו וז"ל מלמד שהיה זיו איקונין שלו דומה לו עכ"ל רמזו חכז"ל לא די שאקונין של יצחק היה דומה לאברהם אלא אפי' זיו אקונין היה דומה לאברהם זה הוא האות שהוא זרע קדוש בקלסתר וזיו הפנים ודוק וכן בתנחומא פ' וישב וז"ל וכי תעלה על דעתך שנער יפה כמוהו ימכר בעשרים כסף אלא כיון שהושלך לבור מתוך פחד נחשים ועקרבים שבו נשתנה זיו פניו וברח ממנו דמו ונעשה ירוקות מכ"ל ועיין

רבה וזאת הברכה וז"ל אמר לו משה אני נתעלתי יותר ממך אתה כבוד שניתן לך נוטל ממך שנאמר ואדם ביקר בל ילין אבל אני זיו הפנים שנתן הקב"ה עמי הוא מנין שנאמר לא כהתה עינו ולא נס לחה עכ"ל מבואר מזה דזיו פנים היה ג"כ מה שהפנים נעשה ירוק או מה שעיניו נעשו כהות או מה שנס לחות הגוף ולא נראה עוד במותו כמו שהיה עיניו נוצצים בחייו ובשר הפנים מלא בריאות הוא נקרא ג"כ שניטל זיו פנים ואם הבן דומה בכל הוד והדר כמו אביו נקרא זיו אקונין דומה לשל אביו וק"ל. על כן אני אומר בבטח בודאי הגם אם נשתנה זיו הפנים ונעשה אקונין בתאר חושך ואפילה או ירקרק או הבשר נופל ואינו מלא עוד העור ונדע שהוא מת ואינו עילוף לא כהתה עינו ולא נס לחה בפנים ולא נעשה ירקרק בתכלית הירוק ולא חשך משחור תארו כי כל אלה באו אחר יום או יומים אחר מיתה אבל עכ"פ בודאי לא נשתנה צורתו לצורת איש אחר שזה בא ע"י נפוח שהבשר בא לרקבון ונתפח ומקבל צורת איש זה הוא דווקא אחר ג' פעמים מעל"ע אז הגוף הפנים מקבל חליפות ותמורות צורות עד שנראה צורת ראובן כצורת שמעון אבל קודם ג' פעמים מעל"ע ביום השלישי כבר הלך זיו הפנים ונראה בו שאינו יוכל עוד לעמוד חי שיודעת הנפש שלא תשוב עליו עוד להיות חבור אחד. ומעתה בא ברוך ד' כך אמרו בירושלמי וז"ל תלתא יומין טייסא נפשא על גופא סבירא ההיא חזרה גביה כיון דאיהו חמייא דאישתני זיווהון דאפוהו שבקה ואזלה לה עכ"ל הרי שלא כתב הירושלמי כיון דאיהו חמייא דאישתני אפוהו דהוה משמע שגוף הפנים נשתנה אלא אמרו כיון דחמייא דאישתני זיווהון דאפוהו עכ"ל היינו הגם דהפנים לא נשתנה לצורה אחרת עד אחר ג' מעל"ע אבל זיו הפנים נשתנה ביום הג' ותדע שלא תשוב אליו עוד כי אין זה עילוף אלא מיתה גמורה ולא תשוב אליו עוד להחיותו כעת ושבקה ואזלא לה שמתיאשת מן הרחמים ולכן נחשב באבל ג' ימים אפי' בלא ג' פעמים מעל"ע רק כל זמן שהנפש טייסא על הגוף אבל אם אנו דנין שאין מעידים עליו אחר ג' ימים הגם שעדיין מעידים שזהו אעפ"כ אנו אומרים שמא נשתנה או בודאי נשתנה וקבל הפנים דמות וצורה אחרת ופני ראובן בחייו נראה אחרי מותו כפני שמעון וכדומה זה לא נעשה רק אחר ג' פעמים מעל"ע דאטו כאשר נוטל זיו פנים מאדם או שנוטל זיו פנים מיוסף היה נדמו בפנים לאדם אחר אלא פשיטא זיו אנפוהו נשתנה בג' ימים אבל עדיין ניכר שזה הפנים הוא ראובן אבל אחר ג' פעמים מעל"ע אז פני ראובן נדמה לפני שמעון אפי' ואין עדים נאמנים עליו והבן זה כי לדעתי מקום הניחו לי מן השמים לזכות בזה. היוצא מזה דבודאי ניכר אם לא עברו ג' פעמים מעל"ע ואמרינן דעדים מכירים היטב וע"כ דלא עברו ג' פעמים מעל"ע ולא הוה ס"ס לחומרא וביותר אם שני אנשים אשר מצאו אותו מת

יאמרו שלא נשתנה פניו משעה שמצאוהו עד אותו השעה שהראוהו לפני אנשים אשר הכירו אותו אז בודאי מצרפים אותם לאמור שט"ע של אנשים אשר הכירוהו הוא טוב וא"כ לא היה גט מעלי' דאין גט לאחר מיתה והות אלמנה ומותרת לכהן והגם שדבר זה עדיין צריך עיון אם לא נחזיק מחזקת אשת איש לחזקת איסור גרושה ולכל הפחות לענין ריח הגט אבל לענין ממון מחזקי' אותה שהיא אלמנת גר וצריכים לשלם לה כתובתה דהיה לה חזקת שיעבוד על הנכסים ומספק אל תוציאנה מזכותה ועיין רא"ש בב"מ פ"א מי שעשה ספק קנין אסור לאחר לזכות בו ודוק. אחרי ימים מצאתי ברבה פ' ויחי ר"ב ור"י בשם ריש לקיש בשם ר"י הנשיא כתיב ויתמו ימי בכי אבל משה ימי שנים בכי ז' אבל שלשים ואית דמחלפין ימי שבעה בכי שנים אבל שלשים מהא ז' ושלשים שמא ימי אלא שאם היה עני מדוקדק בראשון ובשני אין עושה מלאכה ובשלישי הוא עושה בצנעה אבל אמרו תבא מאירה לשכיניו שהצריכוהו לכך בר קפרה אמר אפי' בשלישי לא יעשה כל עיקר מפני שהוא תוקפו של אבל תני בר קפרה כל תקפו של אבל אינו אלא בשלישי עד תלתא יומין נפשא טייסא על קברה סבורה היא שהיא חוזרת כיון דהיא חמי דאישתני זיווהון דאפוי אזלה לה ושבקה לי' הה"ד אך בשרו עליו ייכאב וגו' עכ"ל וכ' המתנות כהונה בד"ה כיון דשהיא רואה וז"ל שהיא רואה שנשתנה זיו קלסתר פניו הולכת לה ומניחהו עכ"ל מזה יראה הרואה שביום הג' נראה דאישתנו זיווהון דאפיהון ולכן אז עיקר האבילות בכל יום ג' אבל לעולם לא יקבל הפנים צורה אחרת ודוק. וראה זה מצאתי רבה קהלת על פסוק עד אשר לא ירתק חבל הכסף וז"ל בר קפרה אמר עד ג' ימים תקפו של אבל שעדיין צורת הפנים נכרת תנינא אין מעידים על פרצוף פנים וכו' עכ"ל וכ' המתנות כהונה וסיפא דמתני' אין מעידים אלא עד ג' ימים ומשנה היא בפ' בתרא ביבמות עכ"ל וד' יגלה עינינו ויטהר לבבינו לכוין אמיתת תורת אמת בעזה"י:

סימן לב

שפעת שלום ורב הצלחות לראש גבר באנשי מידות המהולל במעלות ידיו רב לו בפלפל וחקירה וידיו אמונה ה"ה הקצין הצדיק ונ' כמהו' טובי' נ"י בק"ק קאראלי יע"א. שאלה אחד שלח ע"י חבירו מאתים לשלם לבע"ח על חוב גדול וע"י אומר ודברים טעה הבע"ח וכתב שקיבל על שם המשלח ג' מאות על חוב המשלח ועתה יש הכתב השובר ביד השליח ורוצה להטעות חבירו המשלח ששילם בעבורו ג' מאות שישלם לו מאה הנ"ל ושאל אם אין בידו עול בזה אם הדין שריוח של הטעות למשלח או לשליח או אם שורת הדין לחלוק ביניהם ע"כ השאלה. תשובה נלענ"ד נראה לחקור דמשלח פטור מלשלם לו דהוה כמבריח ארי מחבירו דפטור מלשלם לו דהצילו שלא יצטרך לשלם לעכו"ם

ועיין בש"ע ח"מ סי' קכ"ח שהסכימו כל הפוסקים דפטור מטעם דמפייס הוינא ליה או אולי אוהבים ישלמו בעבורו ומבואר שם בש"ך שאפילו בעכו"ם פטור דשייך ג"כ דאחרים ישלמו בעבורו ועיין בש"ך ס"ק ה' לר"ת שנחלק עם שאר פוסקים שצריך לשלם לו עיין תוספות ב"ק דף ק"ט דהוה ספיקא דדינא להוציא לא מהני רק אם היה כבר בידו מעות ממלוה א"כ כאן שלא היה בידו מעות ממלוה לו יהיה שפרע במעות ממש לסלק חוב חבירו לא היה צריך לשלם לו ועיין בסמ"ע שם דלא דמי למכירת שטר חוב של חבירו וכל פרוטה שהוא מוציא מחבירו הוא גזל גמור ודו"ק ועוד נ"ל שר"ת מודה כאן דלא צריך ליתן לו מאה זהובים הנ"ל דבשלומא אם אחד פרע ממעותיו בעבור חבירו צריך להחזיר לו מעותיו יען דפדה שיעבוד נכסים והוה כיורד לתוך שדה של חבירו והשביחו דצריך לשלם לו הוצאות וכן הסביר הגאון נתיבות סי' קכ"ח ס"ק ה' אבל כאן שפטרו על ידי תחבולה בוודאי פטור דלא היה לו הוצאות כלל והוה רק מבריח ארי והבן אבל בודאי צריך המשלח להטיב לשליח שכרו על פעולתו כמבאר רמ"א בח"מ סי' רס"ד בשם הר"ן ודוק ומעתה יראה כ"ת נ"י שכל מה שחקר לדמות נידן הנ"ל לדינים הנזכרים בח"מ סי' קפ"ב אשר מקור הפלוגתא בכתובות בתוס' דף צ"ח שרחוק נידן הנ"ל משם דשם איירי דהשליח מקבל מעות או חפצים וחקרו אם הם שלו או למשלח שהספק הוא מי זכה בו אבל כאן הוה בהיפוך שעשה פעולה לפטור חוב אבל לא היה בידו דבר ופטר חבירו לשלם לו יען שלא ציוה לו שישלם בעבורו והבן רק בסעיף ט' איירי בפריעת חוב אבל היה ביד השליח מעות של המשלח ולא שייך לומר הוא כפורע חוב של חבירו דהלא היה שלוחו שבעד סך הנ"ל יסלק חובותיו רק השליח עשה ערמה להרויח והיה מסברא שיהיה שלו רק יען שהוא מעות של המשלח לא יוכל השליח לזכות לעצמו כמבואר בסמ"ע כנלענ"ד הדין לאמתו בעזה"י. ואחת עוררהו שמשעה שטעה הגוי בדמיונו שקיבל ג' פרוטות כבר נתיאש מפרוטה ג' ופקע השיעבוד מלוה ואיך יזכה בו השליח אח"כ בכתב קבלה בפרוטה הנ"ל כמו במכירות שטרות שם מכווין להקנות ללוקח שיעבוד שלו אבל כאן הלא כבר פקע ממנו השיעבוד וגם גוף כתב הקבלה אינו שטר רק כתב להראות שכבר נשתקע השיעבוד וגם הכי כיוון הגוי להקנות לשליח סוף דבר שכל מה שחקר כבודו לדמות זה למכירת חמץ הוא דמיון כוזב ובזה נסתר כל מה שהעלה להתחכם יען שהלך בלא רעווערס הוה פושע ולפמ"ש כבר זכה הלוה משעה שכתב בפנקס שקיבל ג' פרוטות כמובן ואיך יזכה הוא אח"כ ודוק וגם כיון שראה שכותב בפנקס לא הוה עוד פושע כי יש עד בגוף הפנקס מדין המלכות כי פנקס הסוחר נאמן לחייב ולזכות כנודע דברי דש"ת:

סימן לג

שאלה עשיר אחד שכר מן השר זה רבות בשנים ראנדע שקורין ברענרעריי ולפני איזה שנים שכר גם הגשר אשר מרויח בו היינו שנוטל שכר חזקה מאיש המשלם שכר המגיע להשר ויתן גם לו ה' זהובים בכל שבוע וכאשר הגיע הזמן אשר השר משכיר אותה כי בכל ג' שנים משכיר הכל מחדש בא יהודי אחד והוסיף בשכירות ושכר הגשר וצעק עליו השוכר הראשון איך לא יראת את ד' הלא החזקות הוא נגזר בחרמות ושבועות כנודע והשיב לו נכון הדבר אם ששכרת חזקה לשמש בו לפרנס עצמך אבל מה ששכרת כמה ראנדעס באחד תשמש בו ומפרנס עצמך בכבוד גדול והשני תשכיר לאיש אחר ובלי עמל ויגיעה תתעשר לחיות חיים תענוגים ואני מטופל בבנים לא אוכל לשכור אותה להחיות נפשי ונפשות אנשי ביתי המה אבי ואמי הזקנים וטפלי התלוים אין זה בשכל אנושי לך הבחירה או תתן לי מיד השר שאשכר אותו בית יין שרף שלך ואתן לך בחזרה הגשר או תעכב לך את בית יין שרף ואני אעכב את הגשר הכי זה ישר בעיניך שאני בן עיר ואמות לנגדך ברעב ואתה לקחת איש זר ונכרי מארץ רחוקה והושבת על הגשר ונותן לך ריוח והוא ג"כ נתעשר ובעל החזקה קורא אחריו גנב גזלן פושע ישראל ושאל לדעת אם הדין עמו שמותר לעכב הגשר להחיות בו נפשו ונפש אנשי ביתו ואם חטא ילך ויפייס לרעהו וישוב לו הגזילה ויסבול מצור ומצוק ר"ל שחלילה לו לעבור פי ד' לעכב הגשר בגזילה.

תשובה הדבר קשה מאוד לברר כי כח חזקות פורחים באויר כהררים תלוים בשערה אין להם יסוד חזק רק חכמי דורות ראו לגדור גדר ולעמוד בפרץ נגד בני עולה ועשו תיקונים שלא יצר צעדינו ואין שולחן ערוך לפנינו לדעת מקור הדברים טעמם ונמוקם לשפוט על הפרטים וד' יאיר עיני להוציא לאור משפט צדק גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך. רבות בשנים תמהתי הכי החזקות כמכס העומד מאליו ח"ו כי איזה בעלי בתים אשר הם עשירים נכנסים ויוצאים אצל השרים וגדולי העיר אם יש להשכיר ראנדע או רחיים או גשר או חנות וכדומה לכן דברים העומדים להשכיר נודע להם להעשירים בראשונה והמה שוכרים בדמים יקרים שיזכו בו בראשונה ואח"כ המה משכירים לאשר טוב בעיניהם ולוקחים ריוח גדול בכל שנה ושנה בעבור זכות חזקה ושאר בעלי בתים המטופלים בבנים צריכים להיות משרתים בעבור העשירים ולא יוכלו למצוא מקום פרנסה להחיות בו הכי זה דרכי נועם ונתיבות שלום אשר עמדו וגזרו הדורות מלפנים הלא דבר הוא ונפלאת בעיני מאוד. וחקרתי דבר חדש בעזה"י המהרי"ט ח"ש סי' ל' וז"ל וראשונה יש לברר שתקנת החזקות שהתקינו קדמונים נוחי נפש עיקרם ושרשם מדין עני המהפך בחררה ועל זה בנו יסוד תקנתם ועשו להם חוזק בכל טצדקי דמצי למיעבד

עכ"ל ולפ"ז אמרתי בסברא בודאי מתקני תקנות עשו זה להיות חיות מקום הפרנסה לכל איש ישראל ועל כן אם כבר שכר ישראל חנות או ראנדע או כל מקום פרנסה הגם שנשלם זמן השכירות אעפ"כ הוא לא גרע מעני המהפך בחררה שגם הוא חושב בו ומתהפך להשאר במקום פרנסתו כי קשה הנסיעה אפי' בעיר אחת כחכז"ל מעיר לעיר נפש מבית לבית חלוק יעו"ש וחזקו הדבר שכל אדם יזכה מכח התקנה מקום פרנסתו דלו יהיה שיש לו עושר ונכסים בכל זאת צריך מקום פרנסה אחד והוה עני המהפך בחררה עני מן מקום פרנסה ונתנו תוקף שלא יוכל אחר לטלו הגם בשאר עני מהפך בחררה לא הוה רק איסור לכתחילה או דהוה נקרא רשע אבל מה דעבד עבד בהחזקות בקרקעות תיקנו שיהיה כקנין כמבואר במהרי"ט סי' ל' וכל זה תיקנו לזכות לכל אחד ואחד מישראל מקום פרנסה דלענין זכות פרנסה יהיה כל אחד מישראל לענין זה כעני מהפך בחררה ועיין ירושלמי פי' בפסוק ואני בעני הכינותי אמר דוד המלך) אבל לשכור כמה מקומות פרנסה ולעשות מזה משא ומתן שיהיה לו כמה חזקות להתעשר בו וכל אחיו יהיו לו לעבדים שלא ימצאו מקום פרנסה חוץ אם ישלמו לו ולפעמים שכירות החזקה יעלה בכפלים מאשר ישלם לבעל הבית הגוי אשר לו החנות או רחים או גשר וכדומה זה לא תקנו חכמי ספרדים דא"כ לא שבקת חי תקנתם יהיה כמכס עומד מאליו קלקלתם יהיה יותר מתקנתם ח"ו דלא יוכלו בני ישראל לשבת יחדיו רק העשירים ירדו באחיהם בפרך שהעני יעמול בזיעת אפו והעשיר יאכל עמל ידיו דאין זה עני מהפך בחררה ודוק.

ואוסיף לבאר השורש בדין בעזה"י הנה הגאון ר' יצחק בצאלאש ז"ל דן בעני המהפך בחררה ובא אחר ונטלו נקרא רשע וגם צריך להחזיר לו אשר נטל מהעני שכופין אותו להחזיר כדעת ר"ת והגאון מהרש"ל בתשובותיו וסי' ל"ו] הרעיש העולם כנגד פסק הגאון ר"י וכאשר שלח פסקו לפני הגאון שארית יוסף בספרו סי' י"ז הראה נפלאות לסתור דברי מהרש"ל וחידש סברא אחת אם האחר אשר נטל חררת העני לא ידע שהעני מהפך בה אז אין כופין להחזיר היינו דרבא שלא ידע ולכן לא כופין להחזיר אבל אם במזיד לקח החררה מהעני אז כופין ובזה הצדיק ר"י זה ששכר הראנדע מהשר בתוך זמנו ועבר על המהפך בחררה במזיד כופין אותו עפ"י ב"ד להחזירה לשוכר אשר ישב בה מקודם ובסוף תשובה כאשר סתר הד' שמות אשר הניח המהרש"ל בעומק עיונו התחיל לדון מפנים חדשות שלא נוכל להוציא השוכר השני מהראנדע אשר לקח מיד שוכר הראשון ואעתיק לשונו היקר והנחמד וז"ל מ"מ יש לנ"ד צד היתר דליתא בכל הני דלעיל דכל הני דלעיל איירי שיהיה להם אותו דבר לעולם כההוא דאוקי רחייא הוה לעולם וגם רוצה לקנות קרקע מן הגוי דשייך לקרותו רשע לדברי הר"ן ולדברי ר"ת להחזיר כי מקח לעולם

אבל נידן דידן לא היה רק שכירות לזמן ידוע לג' שנים וא"כ הואיל לזמן קצוב וכשיכלה הזמן כלה כחו דלמשכנותא דביתא דכתב מהר"ם והמרדכי מביאו בפ' המקבל דאם ממושכנה לו שנה דשייך בו דינא דבר מצרא לא דמי דהתם הכי פירושו שממושכנת לו בסתם לא לזמן קצוב ובאם לא יקנה זה תהא ממושכנת לו לעולם שהרי בסתם הלוה עליו והא דכתב מהר"ם דלא יכול לסלקו בגו שתא ר"ל לא פחות משתא אבל אין לו זמן למעלה וק"ל עכ"ל והאריך לבאר דכן כוונת התוס' בפ' האומר בדין מלמד וכו' וז"ל י"ל שמדברים התוס' ששכרו באופן זה שכל זמן שיהיה אצלו יתן כך וכך לכל חודש אבל לא קצוב לו זמן כנידן דידן שאף אם לא היה בא האחר מי יימר דהוה חזקה אחר זמן וגם מהאי טעמא לא דמי לחנות עובדא דמהרי"ק ומ"מ לא באתי להדר עובדא כדכתב מהרי"א ז"ל וכי בשביל שאנו מדמין נעשה מעשה אף שיש בכאן לומר בשביל שאנו מדמין לא נוציא וק"ל עכ"ל הרי שהעיר הגאון שארית יוסף דמה שאמרו ראשונים להיות כופין אם בא אחד ולקח מה שהעני היפך בחררה לדברי ר"ת או לכל הפחות לקרוא לו רשע הוא דווקא אם היה העני זוכה אז בהיפוכו זכות עולם אבל אם היה בא ליד העני רק זכות זמן שהיה צריך לשכור מחדש אז עבר זמנו בטל זכותו כל הקודם אחר ג' שנים לא נקרא רשע הן לר"ת והן לר"ן כמובן. ולפ"ז אם גדולי גאוני ספרדים התקינו ואלומי כח חזקות להיות כח בעלים בגוף הקרקע שלא יועיל אם אחד ישכור אותו חנות או ראנדע וגם שיוכלו הבעלי החזקות להוריש לבניהם או למכרם וליתנם במתנה ואותן תקנות נתיסדו על דין עני המהפך בחררה כדברי מהרי"ט סימן ל' ואעפ"י שרוב חנויות וראנדעס שכרו הבעלים רק על זמן קצוב או לשלשה שנים או ששה שנים ואז לא שייך דין העני המהפך בחררה להיות נקרא רשע אפילו ואיך נתיסד דין חזקות עליו וצריך לומר דגם זה בכלל אולמי אלמי כח השוכרים שאם היה שכירות לעולם היה בו דין עני המהפך בחררה וכיון שתקנו שלא יהיה רשות לישראל לבא בגבול רעהו אשר הגוי מוציאו ממנו הוה כאלו הוא שכירות לעולם והיה שייך בו דין עני המהפך בחררה וחזקו הדבר הגם דבעני המהפך מהני הקנין רק הב"ד כופין להחזיר ולמכור לו ע"י התקנה נתנו תוקף שיהיה כקרקע כאשר הסביר המהרי"ט כדברי ר"ן בנדרים שהוא כעין עסקא יעו"ש בד' מ"ו וממילא היה גזל ביד השוכר ודוק. ומעתה אביא בקצירת אומר דברי הגאון חות יאיר בסי' מ"ב שהאריך ג"כ בהשגות על שו"ת מהרש"ל והעיקר ותמצית דבריו אם נאמר שכופין בדינו להחזיר הוא דוקא בתרתי למעליותא (א) דיהבי סיירה כאלו כבר ברשותו (ב) גם שיהיה אומנתו בכך שזה פרנסתו שהנוטלו מידו פוסק חיותא אז הוא בתוקף להוציא בדינן יעו"ש (לא אוכל להעתיק דבריו שלא היה לי הספר אלא

בהלואה). וא"כ מסתבר די שנאמר שגאוני ספרדים עשו מדין העני המהפך בחררה דין חזקות אם יהבי סיירה וגם אומנתו ופרנסתו שהיה עכ"פ לכופו להחזיר חזקותם שלא צריך מכירה בחזרה כי הוא שלו וכל המחזיק בו יהיה גזלן אבל מהכ"ת לומר שאם יש לו פרנסתו מחזקה אחרת א"כ אין אומנתו בחזקה השנית שלא היה בו דין העני המהפך ובא אחר ולוקחו שיהיה מחויב להחזיר מהכ"ת שיאלמוהו גאוני ספרד להיות כקרקע שלו הלא דין עני מהפך בחררה היסוד ובודאי לא תיקנו חזקות שלהם רק באופן שיהיה כופין להחזיר מכח עני מהפך בחררה ויהיה רשע ודוק. ואוסיף לו יהיה שהוא ספק אם תקנו גם על אופן זה שיוכל איש להחזיק בכמה חזקות אעפ"כ הוה ספק לקולא כאשר כ' מהרי"ע בסוף סי' ל' וז"ל ומעתה בעיר חדשה שלא קדמו תקנות אלו שם שהיו נוהגין מאליהן דין חזקות בסתם ויש ספק באיזה פרט אם להוסיף על מה שנהגו שם אין להביא ראיה ממה שנוהגין במקום עיקר התקנה דאמרינן זה קיבלו כאן וזה לא קיבלו ואוקמי בדין תורה ויד הבא מכח התקנה על התחתונה עכ"ל הרי בעיר סתם שנוהגין בחזקות אבל מעולם לא התקבצו ליסד התקנות בפרטות אז בכל ספק אמרי' יד בעל החזקה על התחתונה וא"כ קרוב לודאי שמעולם לא היה לאיש כח ורשות לעשות מסחר וקנין בקיבוץ חזקות א"כ יד בעל החזקה על התחתונה כנלענ"ד בעזה"י ברור. תבנא לדינא בנידן שאלתינו צדקו דברו העני אשר אחז בחזקה אחת של העשיר כי אין השכל גוזר שחכמי ספרדים העמידו כזאת שאחד יתקיף בכמה ענפי חזקות ואחיו ימות ברעב לנגדו כנלענ"ד בעזה"י נכון לדינא להלכה לאמיתיות בעזה"י. ואחרי ימים האיר ד' את עיני שמצאתי בשו"ת לחם רב סי' רי"א שכתב בד"ה תשובה וז"ל ועתה אשיב עליהן אחת לאחת למה שטוען שחצי החזקה שהחזיק שמעון אינה חזקה מפני שיש לו חזקה אחרת באו דבריו בשאלה סתומים דלא נתבאר אותה החזקה של שמעון אם קנאה בדמים או החזיק בחצר הגוי מכח התקנה אם קנאה בדמים יש מקום לספק ולומר דאעפ"י שיש לו חזקת קנייה יכול להחזיק באחרת מכח התקנה שהרי הרב מהריב"ל ז"ל כתב בכלל ז' בפסקיו הראשונים שהגם שכתוב בתוך ההסכמות עוד הסכימו ששום יהודי לא יוכל לשכור יותר מחצר אחד וחנות אחד מכל מקום אמדינן דעתייהו דבודאי כוונת מתקני ההסכמות היתה שלא יזכה אדם מכח התקנה אלא בחצר אחד וחנות אחד אבל אם קנה אדם חצר אחד קנין כספו למה לא יהיה לו עוד חלק ונחלה עוד מכח התקנה וכבר כתב הרשב"א ז"ל בכמה תשובות דבתר כוונת מתקני ההסכמות אזלינן כמ"ש הרב הנזכר באותה תשובה ואעפ"י שיש לפקפק בהך אומדנא דדילמא כוונתם שלא יחזיק א' בכמה מקומות כדי שירבו היושבים בעיר וא"כ כיון שיש לו דירה בעיר לא יזכה עוד מכח

התקנה וראוי שישאר המקום פנוי לחבירו שיבא וידור שם נשאר הדבר בספק אם נכנס זה בתוך ההסכמה אם לאו והגם כי הלשון מורה שזה נכנס בכלל ההסכמה שכן כתוב שלא יוכל לשכור יותר מחצר א' וכו' משמע בין שקנאו או בין שלא קנאו והרב הנז' כתב שם דלא כתב הרשב"א ז"ל כן אלא היכא דהלשון משמע הכי אבל כשהלשון פרטי לא נעשהו כולל מכח האומדנא מ"מ בנ"ד נעשה מהכולל חלקי ונאמר דמ"ש לא לשכור ר"ל להחזיק בשניהם מכח התקנה דאין דוחק כ"כ לעשות מהכולל פרטי כמו מהפרטי כולל ואם כן כיון שהיה לנו ספק אם נכנס בההסכמה היה ראוי להחמיר אם יש בהסכמה סופיא"ה אחרי' כמו שיש בההסכמה שאלוניקי דספק חרם להחמיר כמו שנבאר בעזרת האל ית' ולכך ודאי שכיון שזכה שמעון מספק לא יוכל להכניס לוי שם אבל אם החזקה זאת החזיק בה שמעון מכח התקנה ודאי שטענתו של לוי הוא נכונה שאינו יכול להחזיק שמעון בשתי חזקות וחזרה החזקה לראובן שנתנה לו עכ"ל. שוש אשיש בד' תגל נפשי באלקי כי זכיתי לכווין הלכה לאמיתיות לירד לעומק מתקני תקנות שתכלית מתקני התקנות היה לחזק והפרינו בארץ שיהיה לכל נפש ישראל מקום פרנסה להחיות נפשו עשו תקנות שכל אחד מישראל יזכה מכוחם בחנות אחד וחצר אחד ולא לשכור כמה חנויות וראנדעס לקבץ חזקות להתעשר בו רק מסופק הגאון אם קנה במעות חזקה אחת אם לא יוכל לזכות מכח התקנות ג"כ בחזקה אחרת אבל לזכות מכח התקנות בשני חזקות לא היה ולא נברא ותל"י בארתי טעם לשבח בעזה"י. ואל אכחד שהספק של לחם רב אשר נסתפק אם קנה חזקה במעות אעפ"כ יזכה בחזקה אחרת מכח התקנה והביא כן בשם מהריב"ל הוא פלא בעיני דא"כ עדיין לא שבקית חיי שבכל יום ויום ימצא איש אשר מוכר לעשיר חזקה בעד מעות והמוכר יחזיק למחר בחזקה אחרת וימכור לעשיר א"כ סוף כל סוף יהיה להעשיר רוב חזקות ולהעני לא יהיה מקום להחיות נפשו ועכ"ח דכלל גדול שלא יהיה לאדם אלא חצר וחנות אחד כדי פרנסתו ולא לעשות סחורה בחזקות ודוק. ולא עוד לא די שלא יכול לזכות בשני חזקות במקום אחד היינו בעיר אחת אלא אפי' בשני עיירות לא יוכל לזכות בשני חזקות דזכות חזקה הוא זכות קרקרפתא דגברא שתקנו שכל איש ואיש מישראל יזכה מכח התקנה בכח חזקה אחת אבל לא שיעשה לעצמו משא ומתן בחזקות להיות אץ להעשיר ואחיו וריעיו יהיו עבדים לו ובזה יש לי להאריך על חקירת לחם רב סי' קל"ח מי שנסע מעיר והניח פקיד תחתיו על נכסיו אם הפסיד חזקתו פה דהא מי שיצא מן העיר אבד חזקתו חוץ אם העבירה ליהודי אחר אי הניח פקיד תחתיו אם הפסיד או לא יעו"ש תשובה נאה היינו אם לא יש לו חזקה מכח התקנה במקום אחרת אבל אם יש לו שם חזקה מכח התקנה בודאי הפסיד כאן

דלו יהיה שנשאר פה אין לו זכות אלא כח חזקה אחת דזכות החזקה נותן על קדקוד דגברא ולא שיהיה לו זכות חזקה אפי' בכל עיר ועיר ודוק. ולפמ"ש שיגעתי בסברה ומצאתי בלחם רב דעיקר תכלית מתקני תקנות חזקות להמציא לכל איש ישראל מקום פרנסה להחיות נפשו ונפש אנשי ביתו ולא לזכות שכירות חזקות להתעשר בו יובן לי מה שמצאתי ברשד"ם סי' רל"ד שכתב בסוף וז"ל וטענה שלישית אני אומר שמעיד אני עלי שמים וארץ שאחי הגדול ז"ל היה לו דין ודברים על חזקה אחת עם יהודי א' ובאו לדין לפני מרנא ורבנא כמה"ר ר' יוסף מטאיטצק ז"ל וחייב לאחי ז"ל וזכה את הנכרי בטענה שאין זכות למחזיק בחצר בית או חנות מתוגר אלא בשני תנאים א' שיש לו ראיה שפרע שכירות לגוי בעל החצר ושנית שיש לו ראיה שנשתמש בבית או בחצר או בחנות ההוא ואם חסר א' מהם אין כאן חזקה ועתה אני אומר שהיתומים אבדו החזקה בין שעברו ג' שנים רצופות שעמדה ריקנית כמו שהוכחנו למעלה ואחר שעברו הג' שנים ואבדה חזקתם כדי לחזור ולזכות בחנות היה צריכים להביא ראיה על השני דברים הנזכר ולא יש שום אחד מהם א"כ נמצא בבירור מכל הראיות שכתבנו שזכה העומד היום בחנות עכ"ל ולכאורה הוא חק בלי טעם כיון ששילם השכירות למה צריך עוד שהיה משתמש בו רק הוא הדבר אם יתקנו ששכירות בלא שימוש קונה יצמיח זכות חזקות הגם שלא צריך לפרנסתו וגם שאין אומנתו בכך ולא היה מן הדין רשע משום עני מהפך בחררה א"כ לא חזקו לחדש בו זכות חזקות ולא היה מקום לתקנה ודוק. וכן מצאתי בשו"ת לחם רב סי' קמ"ה שכתב על שאלתו שם וז"ל תשובה ודאי דאין לראובן זה חזקה בעיר שארא"י כלל דאין דין חזקה אלא כשדר בבית התוגר ופרע שכירות כמו שקבלנו מקדמונינו ז"ל עכ"ל מבואר כדברי רשד"ם סימן רל"ד ג"כ מבואר דשורש התקנות היה רק להמציא רווחה לעניי ישראל ולא לישא וליתן בהם שהעושר יתענג ברב טוב ואחיו במצות העני יהיה עבד לו לשלם לו והבן. היוצא מזה מי ששכר חנות מגוי ולא שימש בו רק השכיר לאחר ולקח בכל שנה שכר חזקה היושב בחנות לא צריך לפרוע לו עוד והחזקה הוא שלו כי הראשון לא קנה החזקה ובטעות שילם לו ועכשיו מחזיק לעצמו החזקה כי הוא יושב בחנות ומשמש בו ודוק אקוה שמקום הניחו לי מן השמים בדין זה אשר מעשה בכל יום שפוסקים סתם חזקה לאיש המחזיק בחזקות. ואגב גררא אעתיק מה שנמצא אצלי כתוב אשר הערותי בגליון שארית יוסף סימן י"ז (א) המחבר ש"י שאל מה הבדל יש בין שנוטל מציאה שמצא חבירו או נוטל הבית שקונה חבירו מן הגוי וכתבתי וז"ל לא הבנתי במציאה היתה מקודם ראוי לכל טרם שקרב אליה איש א"כ הגם שפרש טליתו יוכל השני לזכות בו אבל בקנה מנכרי ע"י

מעותיו שסילק השווי לגוי עד שמסלק עצמו מקרקע א"כ המציא הוא את הבית להיות מציאה ודוק (ב) מה שהבדיל הש"י בין אם בהתירא בא לידו דלא ידע דעני מהפך בה בחררה אינו מחויב למכור לו אבל אם ידע דעני מהפך בה צריך למכור לו להעני כתבתי וז"ל ובזה יובן דברי הגמרא אחר שהשיב לא ידעתי א"ל השתא נמי ניתנה נהלי' היינו אלו ידעת היה הדין דכופין להחזיר השתא דלא ידעת עכ"פ נישב לי' והשיב כיון שאין אני מחויב למכור לא מסמנא מילתא למכור ודוק עכ"ל (ג) מה שנתקשה לסברתו אם לא ידע לא צריך למכור לו מתוס' פרק איזהו נשך שהקשה הר"י מ"ט לא סילק רב מרי לרבא נימא דאירי בלא ידע והדחיק לתרץ בהבדל בין בר מצרא כתבתי וז"ל הדבר פלא דבעני המהפך אי כייפינן עכ"פ צריך למכור לו בלך חזק וקני אבל בדינא בר מצרא הוה כאלו היה שלוחו לקנות וסלוק המעות לו ונוטל מכח בר מצרא וזה שהקשה תוס' מ"ט לא סילק רב מרי לרבא ותי' דלא חפץ ר"מ לקנות אבל בעני מהפך צריך עכ"פ למכור ודוק עכ"ל:

סימן לד

שאלה בענין זכות המדינה אשר בכל עיר יוצרך שישלם בעד כל שור או כשב או עגל אשר ישחט או יונחר סכום ידוע וכן מכל חביות יין הן שהוא כשר או נסך ישולם סכום ידוע שקורין אקציעס אשר המניסטריום נותנים משפט הבחירה שראשי עיר יכולין לקבל עליהם לשלם סכום הקצוב אשר יושת עליו לפי ערך גודל העיר ויוכלו הם הבני עיר להשכיר לאיש אחד באותו סכום דוקא וירויחו שלא יצטרכו לשלם בעד צרכיהם הן בעבור היין או אם ינחרו דבר אחר לצרכי ביתם אבל להעלות האקציעס בדמים להרויח לבני העיר דמים אינם רשאין כי כן חק המדינה כנודע ואירע שראובן ושמעון שכרו זה ביחד פעם אחד משטייעראמט כי הבני עיר לא רצו לקבל עליהם מתחילה וכאשר עברו ג' שנים קבלו הבני עיר לשלם סך הקצוב בעד עירם והשכירו ג"כ לראובן ושמעון הנ"ל וכאשר הגיע פעם שלישי להשכיר הלך ראובן בחשאי והשכיר לעצמו בלבד וכאשר שמעון קרא אותו לב"ד שהסיג גבולו ששכר לעצמו והב"ד טרחו שיקח ראובן לשמעון לשותף עכ"פ על שליש ולא אבה שמוע ואמר שממאס בשותפות בעסק זה כעת שכר הוא ולעתיד אם יוכל שמעון לשכור לא יקפיד עליו וכן היה שבעתיד עשה שמעון בחשאי ושכרו עם איש אשר בחר לעצמו לשותף וכאשר ראה שבא שמעון ולקח את ברכתו צעק והלך לשרי קומידאט עד שבא ממקום גבוה שיושכר פעם שנית מי שישיג בטאנאעש [במועצה] רוב דיעות שלו יהיה ובתוך הטאנאטש יש כמה יהודים אשר נשמע קולם להיות על ידם הרוב אם רשאים היהודים ליתן דעותיהם ליתן האקציעס לראובן או נימא

דכבר קנה שמעון ואם היהודים יסכימו לראובן הם מחזיקין לעובר עבירה ליקח בגזל אשר קנה שמעון זה תוכן השאלה אשר בא לפני. תשובה הדבר בסבך החקירה ואשר הרו והגו רעיוני אציג פה כי לדעתי ראובן החזיק בגזילה שכירות שמעון ואסור לסייע לראובן כי לאו עכברא גנב אלא חורי גנב וד' יאיר עיני בתורתו אמן. ומראשית אקדים שאין בזה השכירות אקציעס כח חזקה אשר תקנו חכמי ספרד הם תקנו כך בשימוש קרקע כגון חנות ובית וכדומה שנאמר דהוה כאלו קנה הקרקע בטסקא כאלו קנה החנות והבית רק עליו מוטל לשלם סך ידוע עיין נדרים דף מ"ו דמקבל בטסקא וכפי' הר"ן שם דמבדיל בין שכרו ובין משלם טסקא יעו"ש ובזה הסביר המהרי"ט בסי' ל' להבין יסוד החזקות דהשוכר הוא בעל הקרקע רק עליו לשלם טסקא להגוי ולכן יש בחזקה להנחיל מאבות לבנים וכל ספק הוא לטובת בעל החזקה דיש לו חזקת מרא קמא יעו"ש כי נעמו מדברותיו. ולפ"ז דעת לנבון נקל דתקנות זכות חזקות דווקא אם השוכר שכר שימוש קרקע אז נוכל לומר דקנה השימוש בקרקע לעולם בטסקא וכאלו שכר החנות בשכירות עולם שעוד כל ימי הארץ ישלם בכל שנה סך אשר הוקבע ביניהם שלא יוכל המשכיר להוציאו וחזקו עוד שיהיה בכלל קרקע שאינה נגזלת אפי' אם הוציאו בע"כ אבל מאקציעס שהוא רק חיוב מס אשר הטיל המלך ושרי המדינה לשלם בעד כל אשר ישחט מן הבקר או ידקרו חזרים או מכל היין אשר ישתו א"כ אין כאן זכות שימוש קרקע א"כ איך נימא דיש כאן חזקה שהשוכר זכה בו לעולם הלא מעיקרא לא זכה בדבר אשר יחול עליו קנין עצמו שנאמר שיהיה נחשב כשלו רק שמשלם טסקא הכי מסרו בידו הבקר וחזרים או היין שנימא מאלו יהיה לו זכות על כן לא שייך בו זכות וקנין על לעתיד רק על הזמן ששכר קונה מכח דינא דמלכותא דינא אבל חזקה מנ"ל וזה ברור בשכל. ואוסיף בסברה הלא יסוד דיני חזקות אשר תקנו חכמי ספרדים צריך התבוננות מאין היה להם כח זה להפקיע כח הגוי מביתו וחנותו שלא יוכל להוציא את השוכר מנחלתו הכי חכמי ספרד הווין ב"ד על האומות דנאמר הפקר ב"ד הפקר וצע"ג. אמנם פתרון הדברים עיין בקדושין דף נ"ט דעני המהפך בחררה ובא אחר ונוטלו הוה רשע לשיטת רש"י אפי' בהפקר ולשיטת ר"ת דווקא בקנין ושכירות דיוכל במעותיו לשכור ולוקח במקום אחר אבל במציאה והפקר לא הוה רשע ובמקום דהוה רשע יש סוברים דב"ד כופין להחזיר לעני המהפך אשר נעל ממנו עיין ר"ן שם היטב וכאשר ראו חכמי ספרד שכל יהודי היושב בחנות או בבית או בראנדע שהוא פרנסתו וחיותו של השוכר ומסיג גבול רעהו ופוסק לחיותו זה פרנסתו א"כ הוא רשע והיה מן הדין לכוף אותו להחזירו וכמה קשה להוציא את אשר עשק וכמה פעמים יבוא הפסד לשוכר הראשון כי בודאי השני העלה

בדמים כדי שהגוי יסלק לשוכר הראשון ולהשכיר לו להשני עמדו והחזיקו בהתורה כיון שהדין הוא מכח עני מהפך בחררה שלא יבוא יהודי בגבולו לשכור מקום פרנסתו ולפסוק חיותו וא"כ יהיה שכירות שוכר ראשון שכירות עולם ותיקנו שאם יבוא הפורץ ויחפוץ להיות רשע וליקח חררת חבירו לא יהיה מהני דהפקר ב"ד הפקר שלא יוכל לזכות בו כמו שאמר ר"י בכתובות כיון דאמרו רבנן לא לזבון אי זבין לא מהני והגם דגוי יכול להשכיר לנכרי עכ"פ כל איש ישראל אסור להסיג גבול רעהו וליקח חררתו וכיון שהגוי לא יוכל להעלות השכירות ולהשכיר לאחר הוה כאלו שכרו לעולם בסכום קצוב לעולם וא"כ אלומי אלמי שהניחו זכות הראשון על הקרקע בעד טסקא ואין קרקע נגזלת לעולם ומצאתי און לי בדברי מהרי"ט סי' ל' שכתב שכח חזקות נבנה על דין עני מהפך בחררה אך לא ביאר מקור הדבר יעו"ש. לפ"ז בשלומא בשימוש קרקע דמצאו חכמי ספרד מקור בגמרא בנדרים דמקבל בטסקא הוה קנין עולמית עמדו והתקינו שכל שוכר חנות וראנדע או גשר או רחים וכדומה שהוא שכירות קרקע ומן הדין ההוא שלא יבוא איש ליקח חררת העני ואם לקח צריך להחזירו א"כ דומה למקבל בטסקא שיהיה הקרקע נשאר לו לעולם בטסקא הנ"ל אבל באקציעס שאין בו קרקע לשימוש אין יסוד לבנות עליו זכות חזקה כי אין כאן דבר אשר יחול עליו קנין וגם אינו דומה לטסקא שנימא שגוף המקום שימוש שייך לישראל רק משלם סך ידוע בכל שנה שאין באקציעס דין חזקה לתקנת ספרד ולכל הפחות מה שעשה מהני בדיעבד ודוק. שוב ראיתי שמהרי"ט בעצמו שם סי' ל' הבדיל דדברי מהרי"ק שורש קי"ז בשוכר מהמלך רשות להלות בריבית כיון שאין שם שכירות חנות או בית רק שכירות רשות להלות בריבית א"כ אם אחר בא והלוה עבר על חזקת הישוב שכל העיר הוה רשותו ואין רשאי לאחר להלות כל הזמן ששכרו אבל כשמת המלך פקע רשות הראשון וכל אחד יכול לשכור אפי' לכתחילה אבל כשיש קרקע לשימוש ידוע באותו מקום אז נשתנה דינו וכתב וז"ל אבל בחזקות שלנו המחזיק בגוף קרקע זה מחזיק ויש לו שיעבוד עליו דשכירות מכירה ליומא שווי' בעלי התקנה וכשם שעומד חזקה זו בפני בעלים אחרים שאין צריך לחזור לקנות מהם כך עומדת לו בפני כל אחד מישראל הבא להחזיק בגבולו דחזקה בכדי לא פקעי עכ"ל הרי שפתיו ברור מללו במקום שאין שכירות קרקע דנימא שעשו השכירות כמכירה וירבץ שיעבודו עליו על המקום רק שכר רשות להרויח במלוה הוא הוה רק חזקות הישוב שלא יבוא אחד וילוה ג"כ באותו עיר הוא אסור דהלא על אותן שנים השיג הוא בלבד רשות להלות א"כ כאשר כלה הזמן ובא הקץ של השכירות כל אחד יכול לשכור ואפי' מת המלך בתוך אותו זמן ששכר מן המלך אעפ"כ מותר לאחר לשכור אותו רשות

מהמלך החדש א"כ ק"ו הדברים מי ששכר אקציעס על שנים ידועים אשר לא שכר ג"כ שום מקום קרקע רק שכר רשות להרויח בסכום ידוע אשר יתן כל המס המגיע למדינה בעד הבשר ויין א"כ כאשר כלה הזמן וצריך לשכור מחדש שאין כאן מקום לחקור על זכות חזקה מכח תקנת ספרד כנלענ"ד ברור. ונראה לי לא מיבעי דלא שייך דין חזקת ספרדים אלא אפי' דין מערופי' לא שייך בו דהא מתחילה לא שכר יען דמצא חן בעיני הגוי רק ששכרו על פי רוב שטיממען של ראשי טאנאטש אשר מצא חן בעיניהם ואחרי ג' שנים שנעשה אחרים לראשי טאנאטש ויתנו הם למי שמצא חן בעיניהם ודין מערופי' הוא אצל אותו האיש אשר ראובן מצא חן שיעסוק עמו במשא ומתן שלא יכנס אחר תחתיו לפתות את הגוי ליתן לו להרויח בעסקיו אבל מגוף לגוף אין שייך דין מערופי' אטו יען שישבו באותו בית יהיה מערופי' וא"כ מותר לכל איש אשר ימצא חן בעיני טאנאטש לשכור את האקציעס ודוק. ולא עוד אפי' יהיה אותן ראשי העיר אשר היה לפני כמה שנים לא שייך דין מערופי' דכבר העיר הגאון שארית יוסף סי' י"ז דדין עני מהפך בחררה דאסור ליטול היינו דאם היה בא ליד העני היה קנינו לעולם כגון בשדה בקדושין דזה רצה ליקח וקנה חבירו או בב"ב דף נ"ד דהא קנה הבית מן הגוי לעולם או במציאה או בצד דגים וכדומה בכל הני אם הקדימו עשה לו הפסד על מה שהפך בה אבל מי ששכר על הזמן ובא איש ושכר על אחר זמן ההוא אשר על אותו זמן הבא לא היה מהפך וגם מי יודע אם השיג ידו פעם שנית דהא צריך לשכור מחדש שם אין דין מהפך בחררה והוא סברה עמוקה מאוד וק"ו בנידן דידן אשר הוא חק מדינה שצריך שכירות מחדש וגם ראשי העיר צריכים לקבל עליהם מחדש משרי המדינה איך שייך בו דין עני מהפך בחררה הכי העולם סגור ומסוגרת דנאמר יען דהרויח ראובן במשא ומתן כזה פעמים אין רשאי בר מתא לישא וליתן להשיג פ"א משא מתן זה אם יזדמן עוד ודוק. ואוסיף עוד הגם כי אדמ"ו ז"ל בחת"ס ח"מ סי' קי"ח האריך וכתב שאותו רב עשה איסור על שפסק החיות מהאי דיין השומר הצוקער של פסח יעו"ש והדבר נפלא בעיני אטו מי שקבל איש לשומר להיות פועל אצלו השגחה על הכשר יין יהיה בזה חזקה שלא יוכל לבוא איש אחר בשנה הבאה ולבקש להיות אצלו בשכר פועל לשמור ולעשות יינו בהכשר הלא זה לא בא אלא משנה לשנה וכבר נפסק פרנסתו בזה ואפי' במלמד אשר עדיין יושב ולומד ועוסק באומנתו פי' השארית יוסף שם בסי' י"ז דלא איירי דנשכר לזמן אשר יצריך שישכור אותו מחדש יעו"ש אבל אם כבר נפסק פרנסתו רק יתחדש משנה לעת ידוע אשר יצריך שומר ופועל לא מסתבר דנאמר מה דנעשה זה פועל שזה יגרם שלא ישכור אדון לראובן אשר היה פועל שלו בעבר ונקרא פסקו

לחיותו על אשר לקח שומר אחר העושה היין בהכשר והגם דאדמ"ו ז"ל הוסיף כי לא נמצא כזה במקומו שעושה צוקער של פסח בכל זאת הוא רק שומר לעשות בהכשר מה לי שומר על צוקער או שומר על יין או שומר לעשות חמאה (מה אומנתו בכך שייך בו באיש שהיה שומר ומשגיח שלא יבוא מכשול במה שנעשה בהכשר) ואטו נאמר מי שהתפלל בעד תשלומין בר"ה ויוכ"פ איזה שנים ואח"כ ישתדל איש אחר שיחפץ בני קהלתו לשכרו לבעל תפילה אין רשאי להיות דפסקו לחיותו דראשון דלא נמצא במקומו מקום אחר אשר יתפלל בשכר עיין קנ"ג באו"ח ובסי' תרפ"ב שלא ליקח מצוה או כבוד מאיש אם עשה בחינם אבל אם בא בשכרו יוכלו קהל לשכור למי שלבם חפץ דהוא רק פועל וה"ה יכול כל איש להשתדל להיות מהמתפלל וכ"ש להיות שומר על היין או שומר על הצוקער וכדומה דאין כאן איסור אם משתדל אחר להיות שומר במקומו על כן בער אנכי לירד לעומק דברי אדמ"ו ז"ל. וכן נראה ממה דאמרו בסנהדרין אשת רעהו לא טמא שלא ירד לאומנתו של חבירו היינו אם כבר רעהו אוחז באומנתו והוא מפסיקו כמו אם יש לרעהו אשה והוא בועל אותה שמטמא אותה לרעהו הגם שהיא אשתו אבל בודאי אם כבר אינו עוסק עוד באומנתו אינו דומה לאשת רעהו עמא בשלומא אם כבר עוסק במשא ומתן עם השר ובא רעהו ומוסיף אז מטמא אשת רעהו כנידן הרוקח אשר הובא בשו"ת רש"ל סי' ל"ה יעו"ש וכדומה זה נקרא שירד לאומנות חבירו עיין מס' מכות שלא ירד לאומנות חבירו לעשות כדמותו למעט פרנסתו אבל מה שהיה רעהו עוסק והרויח בשנים שעברו ע"י שהיה פועל או שומר שיהיה איסור להמשתדל להשיג להיות פועל או שומר מנ"ל זה אך אי אפי' יהיה נוהג דין עני המהפך בחררה אפילו בשומר על הכשר צוקער ויין היינו דשם צריך עכ"פ להיות שומר בר ישראל אשר יש לו נאמנות על ההכשר ואי שום בר ישראל לא יקרב עצמו אל האדון היה מוכרח לשכור עוד לשומר על הכשר צוקער ויין א"כ הוא כעני המהפך כי אליו נושא את נפשו לבוא בשכרו ע"י שהוכר הוא להאדון לאיש נאמן אשר באמונה עשה שמירתו ומסתמא לא ישלח בעבור יהודי אחר אם לא הציע עצמו הרב ההוא אליו שיקח אותו תחת הדיין העני ודן אדמ"ו ז"ל כי זה יורד לאומנתו של חבירו זה פרנסתו אבל באקציעס אשר ראוי אפי' לכל גוי לשכור אותו וצריך בכל עבור ששה שנים קבלה מחדש א"כ מאי סמיכה יש ליהודי זה שיושכר זאת עוד מראשי העיר א"כ כל הקודם בו זכה בדין ודוק. וחקרתי במק"א שלא ידעתי שום מבוא לעשות חזקה מן אנשים השוכרים מן ראשי העיר הצעטעל הויז שכל מי שמביא דבר למכור צריך לשלם כפי הקצוב מאי חזקה יש בזה מכל טעמים הנזכרים למעלה וכן אין חזקה במי ששכר מן ראשי עיר להדליק הלאמפען בכל הנך דברים עשו

מהמון תביעות חזקות ולא אוכל לזכות אותם בדין תורה רק אם אפשר לדבר על לבם במענה רך והבו דלא להוסיף חזקות אשר לא שערו חכמי ספרד וכדומה לזה דבורי המון עם אשר דרשו חזקות לעצמן בלי יסוד. נחזור לנידן שאלתינו אשר השוכר שכירות אקציעס לא חפץ שיהיה חבירו עוד שותפו ואמר בב"ד שגם הוא לא יחפץ לדין אם בפעם שנית שותפו ישיג האקציעס בשנים הבאים ואירע שכן היה שהשותף השיג איש אשר שכר עמו מראשי העיר האקציעס א"כ בכל אופן שבעולם זכה בו ואין שום מבוא לבטל עפ"י ד"ת את אשר שכר כמו שבארתי מכמה פנים וזכה באקציעס א"כ הנוטל מידו הוא גוזל את שלו מידו שלא כדת ושלא כדין וכן עשיתי ודרשתי בבהכ"נ הגדולה שלא יסייע איש ישראל לעזור ליתן השטים [קולו] ליקח אקציעס מידו עשיתי את שלי עד שידי היתה מגעת בעזה"י. ואוסיף נופך כי באקציעס הווין ראשי העיר שוכרים מהמיניסטריום והמה משכירים אח"כ לאיש אשר נמצא חן בעיניהם א"כ הוה שוכר מן השוכר ולא שייך דין חזקה או דין מערופי' כי יש גם אדון להם חקרתי בזה במקו"א שיש בזה כמה הערות לבאר אם ירחיב ד' גבולי ויאיר עיני אי"ה. אמר המחבר אמרו רבנן בטעמא שאין אדם עומד על דברי תורה אא"כ נכשל בהם על כן אזכיר שפעם אחד בא לפנינו הב"ד דפה בעני אחד שהיה שוכר בית כולו הדירה עם החצר מערלית והעני היה גם דר בו בחינם כי הערלית היתה חייבת לו ובא עשיר אחד וקנה הבית ושילם בערכאות המעות ליהודי והשליך את היהודי בחזקת יד מן הבית וכאשר ישבנו ופסקנו שהדירה וחנות הם של העני בקנין חזקה וחקרתי שגם הדירות אשר נבנו בחצר יהיה החזקה של העני כי בחצירו נבנו והדייני קרתא לא הסכימו שלא שמעו כזאת הגם שדברתי בסברא הלא זה בנה על חזקתו אפי' הגוי אם יבנה הוה החזקה של יהודי ולא נצחתי לחלוק יען שיד בעל החזקה על התחתונה כנגד הקונה את הבית (והגם שגם הקנין היה באיסור כי היה מצרן משכנתא וגם דר בו וגם היה העני מהפך בחררה) ואלקים החזיר לי אבידתי תל"י שמצאתי כעת קודם שגמרתי לדפוס בשו"ת לחם רב סי' קס"ב שכתב וז"ל וכל הבתים אשר נבנו בהחצר ההוא הם מה"ר עזרא יצ"ו וכמ"ש הרב מהריב"ל בכלל ו' שאלה מ"ז דאיתא בהסכמות הכי עוד הסכימו שאם יהודי שכר חצר אחד מגוי אחד או מתוגר אחד ואח"כ בעל החצר רצה לבנות בתים בחצר ההוא אותם הבתים שיעשו החזקה מהם הם להיהודי המחזיק בחצר ההוא עכ"ל א"כ זכינו לדון שכל העשרים אמות הם חזקתו של מה"ר עזרא הנזכר וכל מה שיבנה שם חזקתו הוא עכ"ל שישו בני מעי ואודה ד' בכל לבי תל"י (ועיין מהרי"ט סי' ל' ויש להצדיק הפסק):

סימן לה

שלום וכ"ט להרבני המופלג כמהו' ר' משה ציטראן נ"י בק"ק אוהעל יע"א. אחד"ש כאשר היה פה וביקש שאשים עיני לטובה על הפסק אודות חזקה שלו והבטיח בנאמנות שאין הרב הגאון הגדול דקהלתו רוצה להתערב בו על כן כתבתי אשר הנראה לי על תנאי כפול שיהיה כחד"ת אם לא יציע הדבר לפני שני גדולים אם הרב דקהלתו לא יחפץ ליתן בו יד ועל חד"ת שלו אין לי פנאי לראות ולפלפל עליהם. העתק הפסק ב"ד על דין ודברים אשר בין ראובן ושמעון וסדר טענותיהם כך הם שראובן הנ"ל בא בטענה בחזקת אביו המנוח ז"ל שהיה דר בטייס וו"ה שנים רבות רצופים שהחזיק בשכירות משר א' ששייך לו ועתה זה כמו ט' שנים קם אינו ישראל א' ושכר את הראנדע הנ"ל משר הנ"ל על שמו על ג' שנים רצופים והוא החזיק את הראנדע הנ"ל כמו ח' חדשים ואחר כלות הזמן השכיר הערל הנ"ל את הראנדע הנ"ל לשמעון מישוב הנ"ל על משך זמנו והוא חלק את הג' וו"ה לשלשה אנשים יהודים שהי' דרים בהם מקודם באופן שהמה יהיה תחתיו לשלם לפי ערך ההשוואה שהשוו ביניהם אך שם הראנדע יקרא על שם הערל מאחר שהוא ערב בעד סך השכירות לשר הנ"ל ואחר כלות ג' שנים הנ"ל שכר שמעון הנ"ל מהשר הנ"ל את הראנדע על שמו כי אמר אחרי שאינו ישראל החזיק אותה על שמו והוא לקח לעצמו את הטייס וו"ה אשר דר בה מקודם ג' שנים ועתה דר בה ששה שנים רצופים ועכשיו תובע ראובן את שמעון הנ"ל שיחזור לו את הוו"ה שהיה אביו דר בה מקודם שלא ירד בה בהיתר וכן תובע משמעון את הריוח מה שמגיע לו על השלשה שנים האחרונים כי מהשלשה שנים ראשונים קיבל מאה זהובים ממנו כפי הכתב אשר הראה לפנינו וע"ז טוען שמעון שהראנדע בא לידו בהיתר גמור אחרי שהערל הנ"ל החזיק בה ג' שנים והיתה נקראת על שמו ומה שנתן לאביו מעות בג' שנים ראשונים לא היה בתורת חיוב רק בתורת מתנה והחזקה היתה בידו מן היום ההוא בהיתר ואינו צריך לשלם מן השנים שעברו והנה אחרי העיון בדבריהם יצא הפסק מאתנו הח"מ אחרי שדבר זה מפורש ברשד"ם סי' ר"ל אם הג' שנים מוחזקים ביד אינו ישראל יצא מחזקתו הראשונה שהיתה ביד ישראל ומותר לכל אדם לשכור אח"כ וכל מי שיעלה החזקה או ירצה ליקח אותה מיד המחזיק הר"ז שלא כדין עושה ועובר חרם וראוי' הוא לעונשו ואעפ"י שאחר ח' חדשים שכר שמעון הנ"ל מהערל הנ"ל את הראנדע מ"מ מלשון הרשד"ם שכ' שכל יהודי שהניח חצר או בית או השליכה וכו' עד לזמן ג' שנים שהניח אותו המחזיק או השליכוהו באיזה אופן שיהיה אין לו תקנה רק שלא יבוא יהודי תוך ג' שנים אבל לאחר ג' שנים אבד המחזיק את זכותו ומלשון באיזה אופן שיהיה נשמע

נמי בנ"ד אם גם שהשכיר ערל הנ"ל לאחר הרי יהודי הראשון אבד זכותו וחזקתו שהרי נקרא שם הגוי עליו ועוד שהוא ערב לשררה בעד השכירות אעפ"י ששמעון הנ"ל ערב בעד תשלום השכירות מ"מ לא יצא הערל מאחריות מעל הגוי אשר קבל עליו מן השררה כיוצא בזה ביו"ד סי' קס"ח וקס"ט וכן באורח חיים סי ת"מ סעיף א' במג"א שם ועוד יש לנו להביא ראיות מהפוסקים בענין זה אך שאין הזמן מספיק לנו וכלל הדבר שהתקנה שהתקינו היה בין לטובת המחזיקים מכבר ובין לטובת הבאים להחזיק מחדש על כולם ניתנו גבול וקנין עד כמה תעמוד החזקה והבו דלא להוסיף כמו שכ' הרשד"ם כללא דמילתא החזקה הוא לע"ע ביד שמעון בהיתר גמור ומי שיבא להסיג גבולו עובר. פה במקום פלוני טבת שנת תרכ"ב לפ"ק נאום הק' פלוני אב"ד דפה הק' פלוני בן פלוני הק' פלוני בן פלוני ע"כ העתק הכתב והפסק דהגאון אב"ד והדיינים הנ"ל. תשובה הדבר צריך התבוננות ופרט לסתור מה שפסק רב גדול וזקן בכל זאת האמת אהוב מכל ואשר יתן ד' בפי אשמור לדבר בעזה"י. ראשית אעתיק מה שמצאתי בתשו' לחם רב סי' קס"ד בד"ה ומה שכ' וז"ל ומה שטען כי עברו שני חזקה בהיותה מושכרת לתוגר איברא דהרב מהרי"ן לב ז"ל בח"ב מתשובותיו נסתפק אם צריך שתהיה ג' שנים ריקנית מכל וכל כדי שיאבד חזקתו או אפי' שתהיה ריקנית מיהודים ולא מגוים אבד חזקתו ואעפ"י שהרב ז"ל נסתפק אני מעיד שאמר לי הרב הגדול מורי ורבי מר שמואל זלה"ה שהסכמה כך היא שתהא ריקנית אפילו מגוים ושכן נתקנה אעפ"י שבפסקיו המודפסים נראה לי שמצאתי היפך מזה ומפני שאני בכפר ואינם בידי אינו מזכיר המקום בכל זה על פה אמר לי כן ואפשר שתקנום אחר אשר כתב פסקיו המודפסים שהיה בימי בחרותו כשכתבם באופן שצריך שתהיה ריקנית אפי' מגוים ג' שנים כדי שיאבד ראובן חזקתו מה שלא היה כן בנידן דידן שמעולם היתה מושכרת כפי הנראה מדברי השואל ואפי' שיהיה בדבר ספק הרי ההסכמות נתקנו בחרם וכתב הרשב"א ז"ל דספק חרם להחמיר וא"כ יש להחמיר ולומר שכל זמן שאין החזקה ריקנית ג' שנים אפי' מגוים לא יכנס אדם בה כדי שלא יכנס בספק חרם עכ"ל הרי עדות ברור שהרשד"ם בעצמו היה חוזר מדבריו והודה שצריכה שתהיה ריקנית אפי' מגוי. ולא די שנאמן הגאון לחם רב שרבו מהרשד"ם חזר בו בזקנותו כי צריך להיות ג' שנים ריקנית אפי' מגוי אלא גם מפורש מצאתי ברשד"ם סי' רמ"ו אודות ראובן שמכר ביתו לתוגר ומתוגר זה קנה תוגר אחר ועבר כ"ה שנים קנאה שמעון מתוגר ובא ראובן ותובע משמעון חזקתו ושמעון משיב כבר אבדת חזקתך והשיב הרשד"ם וז"ל תשובה מודעת זאת כי ישראל המוכר חצרו לגוי נשאר לו זכות החזקה גם ידעתם כי ישראל להפסיד חזקתו אשר ביד גוי צריך שתעמוד

פנוי וריקנית שלשה שנים כפי ההסכמות ראשונות אלא שעתה יש קצת יותר מט"ו שנה הסכמנו שבמקום ג' שנים יהיה עשר שנים פנוי וריקנית מבלי יושב ונ"ד שכפי הנראה לא היתה פנוי כי לעולם היה דר בה בני אדם מהיכי תיסק אדעתן שיפסיד חזקתו עכ"ל. הרי מפורש יוצא מדבריו שדייק שצריך להיות עומד פנוי וריקנית מבלי יושב ולכן כתב בנידן שלו כפי הנראה לא היתה פנוי לעולם היה דרים בה בני אדם היינו התוגרים זה אחר זה וסיים וז"ל מהיכי תיסק אדעתן שיפסיד חזקתו עכ"ל ומאי קו' הא עכ"פ לא דרו בה יהודים ג' שנים וכפי תקנה אחרונה דרים בה גוים יותר מעשר שנים א"כ ס"ד דראובן הפסיד חזקתו אלא פשיטא כבר הוה נפשט הוראה שצריך להיות פנוי וריקן מבלי יושב הן יהודים או ערלים מי ששמו בן אדם לא היה בו הרי מה שהלחם רב מסופק אם תיקן הדבר בזקנותו כנגד מה שהדפיס בנערותו נפשט מתשובה הנ"ל ודוק. והגם שיפלא הלא הרשד"ם הדפיס ספריו פעם שנית וסדרם על סדר ש"ע אח"כ למה לא תיקן בסי' ר"ל שחזר בו מפסקיו אשר פסק שם שצריך להיות ריקן רק מיהודים נ"ל דלא היה ברור לו כאחותו שאסורה רק היה ספק בהבנת התקנה אי תיקנו ריק מיהודי או ריק אפי' מגוי רק ספק לחרם לחומרא כאשר הביא הלחם רב ואסור מספק על כן פסק בסי' רמ"ו שלא אבד חזקתו יען שלא היה ריקן מכל אבל בסי' ר"ל שכבר פסק הדיין שדי שלא היה יושב בה יהודי והעיז האיש והעלה בדמים שפיר פסק הרשד"ם דאי אפשר ליהדר פיסקא של הדיין דלא מבורר בתקנות שאפי' גוי לא ידור בו והוה המעלה בדמים עבריין או שסבר דספק חרם להקל ובזקנותו חזר בו ומשנה ראשונה לא זז ממקומו שלא ברור שיצרך לחזור מפסקו שהיה כבר מודפס בעולם ודוק. ועלה בדעתי בעזה"י לתרץ סתירת מהרשד"ם דבסימן רמ"ו שקנה שמעון הבית וראובן תובע חזקתו ושאלו הדין אז פסק מהרשד"ם דבעיקר קנין הבית לא נעשה איסור דהא מותר לקנות הבית רק האמין שמעון שממילא ישתמש בתוך שלו ועכשיו שבא ראובן ותובע חזקתו לכן פסק מהרשד"ם ששמעון לא יוכל להחזיק בו בספק חרם אבל בסי' ר"ל אירי דראובן שכר החנות מן הגוי ועשה בשכירות חזקה ושמעון בא להוציא ממנו מה שזכה ע"י השכירות חזקה מכח התקנה והלך שמעון והוסיף בשכירות דדלמא הדין עם ראובן דדי שהיה ריק ג' שנים מיהודי א"כ עבר שמעון ספק חרם ואמרינן מאי חזית להחמיר בספק חרם אצל ראובן או אצל שמעון דבסי' רמ"ו הקונה הבית לא בא מכח התקנה על כן יפה כח של בעל החזקה שיש ספק אם נפקע זכותו של חזקה והקונה את הבית לא קנה חזקה מכח התקנה אך ישב בחנות דלמא לא נפסק כח החזקה ראשונה והוה ספק חרם לחומרא והוא דבר עמוק בעזה"י. ולפ"ז היה מקום להצדיק דברי רב הזקן הפוסק אשר סמך על

דברו רשד"ם סימן ר"ל ופלא איך נשא לבו לזה הלא ראה שגם רשד"ם חזר בו בסי' רמ"ו ולפמ"ש בשוכר ושוכר דשניהם באים מכח זכות התקנה ויש בכל אופן ספק חרם שב ואל תעשה עדיף ודוק. אמנם הדרני בי דבודאי מה שפסק מהרשד"ם בסימן רמ"ו הוא שהיה ברור לו שצריך להיות ריק ופנוי אפי' מגוי דאל"כ מכח ספק תקנה פסק כן יקשה דכבר העיר המהרי"ט ח"ש בסי' כ"ה ובסי' ל' כלל גדול דבשוכר ושוכר אם יש ספק הדין עם מי הוה שוכר הראשון המוחזק דדין חזקות הוה כקרקע או מטלטלין דלא ניידי ונקרא שוכר הראשון המוחזק ואוקי על חזקת מרא קמא אבל שוכר הראשון כנגד מי שקנה גוף הבית הוה הקונה את הבית המוחזק ואי אפשר להוציא מידו מכח ספק יעו"ש וא"כ איך פסק רשד"ם מהיפך להיפך בשוכר ושוכר הצדיק את השני ובקונה ושוכר הצדיק את השוכר הלא בספק הקונה את הבית נקרא מוחזק כנגד השוכר אלא פשיטא דנאמן הלחם רב בעדותו שרשד"ם בילדותו היה ברור לו שדי אם ריק ג' שנים מיהודי ובזקנותו חזר בו והורה שצריך להיות ריק ופנוי אפי' מגוי ודוק. שוב מצאתי מפורש יוצא מפי גדול הספרדים הוא המהרי"ט בסי' כ"ה שכתב וז"ל ובא החמירו כל רבני שאלוניקי האחרונים ז"ל לומר שלא הפסיד חזקתו עד שיהיה המקום פנוי באותם השנים מכל וכל אף מעכו"ם או תוגר כמו שמוכיח בתשובות הרב המובהק כמהו' שלמה כהן ז"ל עכ"ל א"כ הרי לא טוב הורה הזקן היושב על מדין דכבר הורו גאוני ספרדים שצריך להיות ריק מכל אפי' מיושבת גוי ואם לא כן אבד הבעל החזקה את חזקתו ודוק. אמנם בלא"ה האי פסק הוא אינו לפי כבודו של אותו זקן לו יהיה שדברי הרשד"ם אמת דדי להיות פנוי ג' שנים מיהודים וישיבת גוי לא מזיק היינו אם הגוי משתמש בו אבל אם יהודי משתמש בו בודאי לא נאבד מבעל חזקה חזקתו דאל"כ מה פעלו חכמי ספרדים בתקנתם כל משיג גבול רעהו יעמיד גוי בחשאי שישכור הוא ואח"כ יכנוס הוא בחזקת רעהו וגם אם ישבע איש הנ"ל שהוא לא העמיד את הגוי לשכור האראנדע הנ"ל הלא ממילא כל גוי יעשה כן ונתבטל כל תקנת חזקה מה לי שנקרא שמו של הגוי הערל זה שיבש גדול עכ"פ שימש בו ישראל ולא היה פנוי מישיבת ישראל הכי זה נקרא שלא שימש בו יהודי ועיין במבי"ט סי' רכ"ה העיקר נעילת דלת שלא יכנס בו יהודי ולא ישמש בו כלל כי בזה יפסיד הגוי אשר הוציא ישראל מגבולו ודוק. ומה שחיזק בריחו היתר שלו הגם ששמעון קיבל אחריות מהערל השוכר אעפ"כ לא נפקע שמו של הערל והביא ראיה ממג"א בסי' ת"מ ואעתיק דברי מג"א שם ס"ק א' על דברי רמ"א שכתב וז"ל אפי' חזר והפקידו ביד עכו"ם אחר עכ"ל וכתב המג"א וז"ל שאינו בעליו שהרי היא כשלו והו"ל כמפקיד חמצו ביד עכו"ם עכ"ל ש"ג וכתב שם בס"ק הנ"ל וז"ל ואם ישראל הפקידו אצל

עכו"ם אחר וקבל עליו העכו"ם השני אחריות נ"ל דשרי דהא י"א אפי' חמצו של ישראל שהפקידו ביד עכו"ם וקבל העכו"ם האחריות שרי ואף דלא קיימ"ל הכי מ"מ בחמצו של עכו"ם שרי כנ"ל עכ"ל תמצית סברת מג"א הוא כך טוט אסור וטוט שרי דאמרו חכז"ל כיון שחיוב של ישראל יבוא מכח קבלת אחריות הוה כדידיה א"כ אם העכו"ם קיבל עליו על החמץ האחריות נקרא מכח האחריות חמץ של נכרי דשם אחריות מוציא משם אחריות אבל אם מסר ישראל חמצו לגוי אעפ"י שנכרי קבל עליו אחריות אינו מוציא מידו שם שלו שגוף החמץ הוה קנין ממון של ישראל אבל אם החיוב יבוא מכח קבלת אחריות יצא החמץ משם ישראל ע"י קבלת האחריות של גוי וזה פשוט (ועיין דוגמא בזבחים דף ג' מינו מחריב בה). ולפ"ז נחזה אנן בנידן שלפנינו הראנדע נקראת על שם הערל יען שאחריות השכירות עליו ואח"כ השכיר הערל לשמעון וקבל שמעון האחריות עליו והוה כאלו שכרה שמעון דשם אחריות מוציא משם אחריות והוה של שמעון וקבל שמעון האחריות בחזקת חבירו ולא הפסיד בעל החזקה את חזקתו א"כ הביא הזקן ראיה לסתור אשר פסק חלילה. ואוסיף עוד אפי' לחק יעקב שם דחולק על המג"א דלא מהני מה שקיבל נכרי אחר אחריות יען דעל כל פנים אי מגנב או נאבד היה ישראל צריך לשלם לגוי הגם שהוא יתבע לגוי שני עכ"פ הישראל צריך לשלם לבעל החמץ הוא הגוי הראשון יעו"ש היינו דסובר הח"י דגם שם ישראל עליו אבל בודאי דגם שם גוי השני עליו אשר קבל אחריות על החמץ להיות חייב באחריות לישראל רק כיון שגם שם ישראל עליו אסור בפסח מכח לא ימצא אבל כאן לו יהיה שגם השם הגוי עליו על שהוא קבל אחריות אצל השררה אבל גם שם ישראל עליו דהא קבל אחריות אצל הערל השוכר ונקראת גם על שם ישראל א"כ לא היה הבית פנוי ג' שנים אפי' מיהודי ולא הפסיד הבעל החזקה את חזקתו ואטו אם בתוך ג' שנים ישתתפו גוי ויהודי לשמש בו יהיה מהני ודוק. אך הגאון הזקן כתב מתחילה וז"ל שהרי נקרא שם הגוי עליו עכ"ל באומר מעט הזה רמז נכון דהגוי הוה שכר הראנדע מהשררה ומכח השכירות נקרא שמו עליו דשכירות ליומא ממכר הוא ומכח פעולת השכירות נקרא שמו עליו ודומה לחמצו של ישראל אשר קבל הנכרי עליו אחריות אשר פסקינן דשם אחריות אינו מבטל שם בעליו אשר לו החמץ קנינו וה"ה כאן אין שם אחריות אשר קבל שמעון מפקיע שם בעליו הוא הגוי השוכר מן השררה א"כ נקראת על שם הגוי כל ג' שנים א"כ נפקע מבעל החזקה את חזקתו ודוק. אמנם במחילת הרב הזקן שהוא בעלמא דקשוט וחכז"ל אמרו אין משיבין את הארי לאחר מיתה לבי אומר לי ששגג שגיאה גדולה מאוד כפי הנזכר בפסק ששמעון השוכר את הראנדע מן הערל אשר שכרה מן השררה היה מיטב להשכיר

ג' ווירעסהייזער לשלושה היהודים אשר היה דרים בהם מתחילה היינו שהשכיר לכל אחד את חזקתו אשר ישב מתחילה יהיו יושבים בחזקתם כל אותן ג' שנים המה שלמו לו והוא שילם להערל כמובן. ולפ"ז נחקור על הדבר דחכמי ספרד התקינו כח חזקות בכל תוקף להיות חזקה כקרקע להשכירן ולמכור ולהנחיל מאבות לבנים ועיין במהרי"ט ח"ש סי' ל' דמסביר הדבר דהוה כמו דאמרו בנדרים מקבל בטסקא שהסביר הר"ן בדף מ"ו דהוה קנין עצם רק עליו לשלם עסקא בכל שנה וא"כ קרקע אינו נגזלת וגם דנין בחזקה חזקת מרא קמא אם הספק הוא בין שוכר לשוכר חוץ אם יש ספק בין הקונה עצם הבית ובין השוכר יעו"ש אמריו כי נעמו וכן מפורש יוצא מפי כל ספרי חכמי ספרד דאמרינן בו קרקע אינה נגזלת לעולם ובשו"ת לחם רב סי' קס"ד בד"ה וכל כתב וז"ל וכל שאר הטענות שטען דנפקע זכותו מפני שמכרה לתוגר אחר וכו' כל זה הבל ורעות רוח דקרקע אינה נגזלת ואפי' נמכרה אלף פעמים לעולם הנגזל נוטלה ממי שמצאה בלא דמים כמ"ש בח"מ סי' שמ"א עכ"ל. ומעתה כיון שבאו בחזרה אותן ג' היהודים שהיו דרים שם מתחילה א"כ חזרו לקרקעם וישבו בנחלתן ומה שהוצרכו בכל שנה לשלם שכירות ליד שמעון לשלם להערל אשר שכר מהשררה הוא היה בגזילה כל פרועה אשר שלמו יותר מאשר שלמו מתחילה להשררה ושמעון היה שליח ליתן את האלמות ליד הערל אשר תובע המעות באלמות ואם יבא הערל ומקבל לדון בדינינו עיין בכורות דף י"ג בודאי אנו פוסקים לו שחיוב להשיב את העשק אשר עשק עפ"י דין תורתנו את ג' יהודים הללו כי לא היה עליהם רק לשלם עסקא הידוע בכל שנה ולא יותר ומה שלקח יותר הוא גזילה בידו רק הערל לא מוכרח לבוא ולציית לדין תורה ולקח מהם מעות ביד חזקה התקיפה עלינו ובכל פעם ששלמו למשל אם שלמו בכל רבע שנה היה אלמות והתעשקות מחדש כי הלא שבו בנים לגבולם וישבו על נחלתם כפי אשר זכו בכח זכות תקנות חזקות. ורק אחר עבור ג' שנים אשר שכרם הערל ובא שמעון ושכר הראנדע מן השררה הוא נעשה עבריין עובר על חרמות ותקנות עולם לבוא בגבול רעיו ולגזול את נחלתם וקרקעתם המה החזקות שלהם ולו יהיה שהניח אותם איש על חזקתו עבר החרם עכ"פ דאין רשות לישראל לשכור חזקת חבירו גם אם יניח אותו במקומו בעד השכירות ששילם לגוי דבר זה מבואר באר היטב בשו"ת מבי"ט ח"ש סי' רכ"ה דיוכל לקנות הבית ולהניח השוכר בחזקתו לשלם לו כפי אשר שילם מקדם לגוי אבל לשכור שכירות רעהו הוא בחרם גדול יעו"ש וכן כתבו כל חכמי ספרד אשר ראיתי בחסד ד' בספרים אשר בידי אבל עדיין לא גזל מג' יהודים את חזקתן דהא ישבו על אדמתן ונחלתן וקרקע אינה נגזלת אבל אח"כ מיום אשר שילח אותם מביתם מחזקתם התחיל הגזילה שיהודי שכר

מן השררה חזקת חבירו וצריך להיות ריקם ג' שנים שלא ישתמש בו יהודי עכ"פ ואיך שגג הרב הפוסק במה שחישב שעברו ג' שנים אשר הופקעו הג' יהודים מחזקתן נהפוך הוא בכל אותן ג' שנים ישבו בחזקתן והערל לקח מהם מעות באלמות אבל משעה ששכר שמעון הראנדע מן השררה התחיל גזילת חזקתם וצריך להיות פנוי לרשד"ם בסי' ר"ל ג' שנים מיהודים ולרוב גאוני פוסקים צריך להיות ריקן אפי' מגוי ושמעון היושב בה הוא גזלן וחמסן ועליו רובצים כל החרמות שהחרימו חכמי ספרד כנלענ"ד ברור בעזה"י. ולא עוד אני מפליא על הפסק הנ"ל איך היה נעלם ממנו שחכמי ספרדים תיקנו אח"כ שצריך להיות ריקנית עשר שנים דווקא כמו שהעתקתי למעלה בדברי הרשד"ם סי' רמ"ו יעו"ש וכן כתב מהרי"ט בסי' ל' וז"ל וגדולה מזו אמרו אפי' הוציאוהו בעול וחמס ונמשך הדבר כך והשכירוהו לעכו"ם ועברו עליה עשר שנים הפסיד חזקתו ויש רשות לכל איש מישראל לזכות בה עכ"ל א"כ מפורש יוצא שצריך להיות ריקנית עשר שנים ואחר כך בא רשות שגם ישראל מותר לכנוס בו ולמה פסק הרב הנ"ל שדי בג' שנים ודוק. היוצא מזה פסק הנ"ל לדעתי בטל ומבוטל בביטל דמעיקרו משמע מכמה יסודות (א) דלא היה ריקן ג' שנים בלי שימוש שום יהודי ולא נתבטל החזקה (ב) דהדין הוא שצריך להיות ריקן אפי' מגוי ולא מהני אם היה ריקן רק מיהודי (ג) שלא היה ריק כלל דהא ישבו בעלי חזקות לגבולם ושמשו בהו בחזקות ורק בשעה ששמעון שכר הראנדע מהשררה התחיל להסיג גבול ולגזול את החזקות וקרקע אינה נגזלת לעולם (ד) דהדין הוא שצריך להיות ריקן מיהודים וגם גוים עשר שנים רצופים זה אחר זה בלי יושב כנלענ"ד ברור דהאיש היושב בה ישב עד עתה ע"י שגגת הפסק של הרב וד' יסלח לו אבל מכאן והלאה חושבנא כנלענ"ד להלכה אם יסכימו רבנים מפורסמים גם אני מצרף עמהם להוציא הגזילה מיד שמעון היושב בה. וקבלתי מכתב שני אשר שלח לי העתק אשר כ' הגאון הגדול מלעמבערג ואעתיק מכתב השואל וז"ל ועתה הנני מעתיק כתיבת יד הרב המאה"ג הג' רשכב"ה מהו' יוסף שאול נ"י אב"ד דק"ק לעמבערג אשר השיב לדודי הרב החריף מוה' צבי גינצלער ז"ל מק"ק ערדובענויע בהשיבו על ח"ת שכתב לו ובתוכו רצוף ג"כ תשובה העתק הנ"ל וז"ל הטהור. ובדבר שאלתו בראובן שהיה לו חזקה בהיתר בווירצהויז מאדון א' והלך נכרי א' והסיג גבול היהודי ושכר הווירצהויז מהאדון על ג' שנים ואחר עבור ח' חדשים מהג' שנים הנ"ל השכיר הנכרי את הו"ה לשמעון ואחריות הנכרי היה עדיין אצל הנכרי בקאנטראקט שלו ואחריות שמעון היה אצל הנכרי השוכר על הו"ה לתשלומין וע"ז שאל אי היה שמעון רשאי לשכור מהנכרי השוכר או לא ואם אחר רשאי לשכור שוב מהאדון בתוך ג' שנים הנ"ל וע"ז הביא שצורבא מרבנן א' אמר כיון שהאחריות כל

הג' שנים היה על הנכרי הרי כאלו היה ג' שנים ביד הנכרי ומעלתו חולק עליו והנה יפה כתב מעלתו והדברים מבוארים בשו"ת דברי ריבות סי' ת"מ ושו"ת ד"ש סי' ל"א שאין אחריות מועיל להוציא מרשות שהיה שלו יעו"ש היטב דברים מבוארים כמ"ש מעלתו והנני ידידו הד"ש באהבה הצעיר יוסף שאול הלוי נאטאנזאהן האבד"ק לבוב והגליל.
שמחתי כל הון שראיתי שהגאון הגדול חולק על פסק הנ"ל וספרים הנ"ל דברי ריבות וד"ש אין בידי ולא אוכל לעיין טעמם ונמוקם מדוע לא מהני ויפלא מאוד שלא עמד הגאון על הדברים אשר הערותי דהיה מקום לפסק הרב מכח שכירות דהוה כמכירה שמו של הגוי עליו אך בלא כל זה לא היה פסק כדת מכל ד' טעמים ואקוה שכל המעמיק יראה שכנים דברי בעזה"י:

סימן לו

רב ברכות והצלחות לראש אחי הרב הגאון חו"ב המהולל כבוד הרב ר' זוסמן סופר נ"י אב"ד דק"ק האלאש יע"א. אחד"ש אודיעך כי מאוד שמחתי כי חזקת את לבך שלא ללילך לק"ק פלוני בעבור שהקימו הבימה למעלה אשר אסרו גאוני וגדולי עולם אשריך וטוב לך ד' ישלם לך שתהיה משכורתך שלימה מעם ד' אלקי ישראל. ואשיב לך על הקו' אשר בשולי מכתבך וז"ל גיטין דף מ' אמר ליה ר"י כל כך יש בידך ואני שונה הכותב שטר אירוסין לשפחתו ר"מ אומר מקודשת וחכ"א אינה מקודשת ומסיק הגמרא ר"מ סבור יש בלשון זה לשון שחרור וכתב רש"י בד"ה יש בלשון וז"ל הרי את מקודשת לי לשון שחרור וה"ק הוה ראויה להתקדש לי בו והתקדשי בו עכ"ל וכתבת להקשות וזה לשונך וקשה לי להקצו"ח סי' ר' שרק בשחרור וגט אמרי' גיטו וידו באים כאחד אבל לא בדבר שצריך קנין ע"כ לא הבנתי שטר אירוסין איך יש נה יד לקנות בבת אחת עכ"ל. נלע"ד ליישב בעזה"י דכלל גדול אם אחד מקנה לחבירו דבר צריך עוד מעשה קנין מצד הקונה משיכה או הגבהה אבל המקנה לא יוכל לעשות הקנין בעבור הקונה למשל שראובן מקנה חפץ לשמעון צריך שמעון לעשות בהחפץ קנין אבל אם ראובן יקח החפץ ביד שמאל ויאמר אני מקנה חפץ זה לשמעון חבירי ויתנו מיד שמאל ליד ימין ויעשה הגבהה לכוון זכות בהגבהה זאת בעבור שמעון לא מהני כנודע וקשה למה לא מהני הא ראובן נעשה שליח שמעון לזכות לו החפץ כי זכיה בתורת שליחות ואם כן עשה שמעון ההגבהה ע"י ראובן המקנה וצע"ג. אמנם נכון הדבר מאוד ואקדים דברי הש"ע ח"מ סי' קפ"ה סעיף ג' וז"ל אין השליח יכול לקנות לעצמו אפילו באותן דמים שהרשוהו בעלים למוכרו עכ"ל מקורו מגמרא כתובות דף צ"ח ומדברי ר"ן שם שכ' וז"ל ומהא שמעינן שאין השליח יכול לקנות לעצמו אפי' באותן דמים שהרשוהו בעלים למוכרו לפי כיון

שהוא שלוחו הרי הוא כיד הבעלים ולפיכך אינו יכול לקנות לעצמו שאין המכר אלא הוצאת הדבר מרשות לרשות וזה לא יצא מרשותו שהרי במקום הבעלים עומד עכ"ל ועיין בש"ך שם ס"ק ג' שהביא כת החולקים שיכול השליח להחזיק לעצמו וכבר העיר ר' ברוך פרענקיל ז"ל בהג"ה שם דבר נפלא היינו שלא הוה שולח יד בשל רעהו אבל לא זכה להיות נחשב כשלו דאין קנין אלא אם יצא החפץ מרשות לרשות יעו"ש דפח"ח והארכתי בשורש זה במקו"א בעזה"י [ועיין בספרי פלס חיים דף ל"ז בד"ה ויש עוד]. ולפ"ז נכון הדבר איך נימא שראובן יהיה שליח של שמעון לזכות בהחפץ אשר מקנה לו ראובן בעצמו עכ"פ לא יצא החפץ מרשות לרשות מה לי יד שמאל של ראובן או יד ימין של ראובן עכ"פ השני ידים המה רשות ראובן ואפי' להחולקים על הר"ן וסוברים דשליח יכול לזכות לעצמו בהמכר באותן דמים שהרשוהו למכור שא"ה דהשליח הוא רשות לעצמו רק נעשה שליח להמוכר לחפץ זה וא"כ מיד שקונה החפץ לעצמו נסתלק ונשאר לעצמו וגם בשעה שהוה רשות המוכר לחפץ זה היה לו ג"כ רשות לעצמו לכל קנינים בשאר חפצים בעלמא אבל שהמוכר או הנותן מתנה בעצמו יהיה יוכל לזכות מיד שמאל ליד ימין לקונה או למקבל מתנה אי אפשר דהכל רשות אחד ואין קנין אלא הוצאה מרשות לרשות וצריך להיות מעשה הקנין ע"י הלוקח או מקבל מתנה בעצמו או ע"י שלוחו איש אחר ולא שעושה להמוכר או לנותן המתנה לשלוחו ודוק. וזה שחקרו בגמרא איך עבד מקבל שחרור או אשה גטה הא הווין שניהם יד האדון ויד הבעל רק גיטו וידו באים כאחת וגיטה וחצרה באים כאחת וחקר הקצות א"כ ה"ה נימא אם אחד כתב שטר מתנה על חצר ונתן באותן החצר שטר מתנה יזכה חבירו דמתנתו עם השטר באים כאחד ותי' וז"ל ולאחר העיון נראה פשיטא דכה"ג אינו זוכה דכיון דחצר והשטר עדיין לא יצא מרשותו איך יזכה בו המקבל ומאין יהיה לו להמקבל זכיה בביתו ובשטרו עכ"ל רמז שאחר העיון היטב דבר זה אי אפשר דכיון דהקונה צריך לעשות קנין להוציא דבר מרשות לרשות וכאן שהניח השטר בתוך החצר א"כ שניהם לא יצאו מרשות הנותן וכי תימא א"כ איך מהני בשחרור וגם דתקשה ג"כ הא הניח שטר שחרור וגט ברשות עצמו ותי' דשאני גט ושחרור דהמה בעכ"ח ולא צריכין קנין מן העבד והאשה וחפצה התורה רק שהבעל והאדון יניח הגט והשחרור ביד האשה והעבד דונתן בידה כתיב היינו שיניח אותו גט על ידה או ברשותה וכיון שהניח שם הגם שהיא או העבד לא חפצים לעשות קנין אעפ"כ המה נפקעים מרשות אדונם דגט ושחרור הוי' בעכ"ח כסברת רשב"א גיטין דף ע"ה דאל"כ יכריח קנין אדם את אדוניו להיות נשאר שלו לעולם ונהפוך הוא כל אדם יוכל להפקיע קנין שלא יהיה עוד שנו וע"כ מוכרח להיות נתינה בעכ"ח

הוה נתינה אבל גט אשה וגט עבד לא צריך לפעול בנתינה להיות רצון המקבל יעו"ש ע"כ אמרינן גיטה וחצירה באים כאחד או גיטו וידו באים כאחד אבל אצל מתנה צריך קנין הוצאה מרשות לרשות ע"כ צריך המקבל המתנה לזכות בשטר הבא מיד הנותן ליד המקבל מתנה ודוק. ובכל זה אני צריך לומר דשאני גט ושחרור דלא צריך קנין דאל"כ לא משכחת שיהיה גט ושחרור בעולם דהא ידם הוי' יד האדון והבעל אבל כיון דעכ"פ דחדשה התורה דיש גט ושחרור דאפי' בנתינה מיד האדון ליד העבד מהני דיזכה בעצמו א"כ אם אומר שתהיה בנתינה הנ"ל גם מקודשת לו באים לה הקדושין עם השחרור בפ"א דכיון בנתינת השחרור נעשית בת חורין ובאותו רגע שנעשות בת חורין היא פשטה יד וקבלת הקדושין דשחרור וקדושין באים כאחד להיות לה יד לזכות בקנין לעצמה וגם בידה זכתה בקנין כנלע"ד נכון וישר בעזה"י והיה לי בזה הערה בכמה דברים בפנ"י בפ' השולח ודוק ותשכח בחסדי ד' כי יש להעיר דברי אחיך הדש"ת:

סימן לז

רב שלומים לאיש הלוחם במלחמות ספר תורת ד' הרבני המופלג מורג חרוץ כמוה' ר' יהודא בנימן קאנאריק ב"י בק"ק ראדאווישעל גאליציען. אחד"ש קבלתי מכתבו בחג העבר בעת שאין הסופר יוכל למשוך בקסתו וכעת אשיב רק מפני הכבוד על קו' אחת כי מוטרד גדול אני. אודות אשר נתקשה וז"ל בש"ס קדושין דף ו' מאי קסבר אי קסבר מתנה עמ"ל שמה מתנה אפילו כלהו נמי ואי קסבר ל"ש מתנה אפי' תרומה נמי לא וקשה לי דנימא דסבר דל"ש מתנה ורק כיון דט"ה לא הוה ממון דרבא סובר כן ואם כן אם תפיס לא מפקינן מיניה ולקבל במתנה עמ"ל בתרומה יצא כיון דהוא מועיל גם אם לא יחזור דהא מועיל מתורת תפיסה ולכך יצא אף אם החזיר אבל בפדיון הבן דל"מ תפיסה משום דתורה תלאו בהפודה דהלא כתוב ביה תתן וכל שלא רצה ליתן לא יצא ול"מ בתפיסה אף שט"ה אינו ממון ויעיין במחנה אפרים בסוגיא דט"ה שכתב כעין זה והוא קו' גדולה עכ"ל. הנה נראה לי דבר חדש דתרומה הוא קודש אשר נתן ד' מחלקו למשרתיו חלף עבודתם וכל תרומה מיד שנפרשה היא לשבט הכהנים בכלל והוה תרומה דבר של שותפות ואין לכהן בו אלא אם אכל הוא אכל משלו ואם אכל חבירו גם הוא אכל משלו דוגמא לדבר מבשר קדשים שהוא לכל הכהנים בכלל עיין תוס' חולין דף ק' בד"ה שאני חתיכה שהקשה תוס' אמאי חתיכת חטאת טמאה שנתערבה בטהורות תעלה הא הוה חתיכה הראויה להתכבד ולא בטלה ותי' וז"ל ויש לומר דכל דבר הראוי להתכבד אם היה מתבטל חשוב ולא בטל אבל בהערל אפי' תתבטל בחטאת טהורות התם אינה ראויה אלא לכהנים ולא חשיבא דכהנים אין מחזיקין טובה זה לזה שכולן שווין דכל בני אהרן

תהיה איש כאחיו כתוב אבל של חטאת בשל חולין קאמר התם דלא תעלה עכ"ל וה"ה היה הדין כן בתרומה שהוא לכלל הכהנים רק התורה אמרה ואיש את קדשיו לו יהיה שיש טובת הנאה לבעלים שיכולים ליתן לאיזה כהן שירצה ויקיים מ"ע ונתן לכהן את הקודש ומאז הבעלים נותנים התרומה לכהן ידוע אז נעשה התרומה ממון של כהן ואם אחד גוזל ממנו את התרומה צריך לשלם לו ממונו עיין פסחים דף ל"ב פשיטא מעיקרא שווי' ד' ועכשיו זוזא צריך לשלם לו ארבע דלא גרע מגזלן ופירוש ברש"י דהא גוזל ממונו של כהן יעו"ש וכל זה אם זכה בתרומה ע"י נתינה מישראל אבל אם חוטף הכהן התרומה מישראל לו יהיה שטובת הנאה אינו ממון ולא יצרוך לשלם לישראל דמי טובת הנאה עכ"פ הישראל לא נתן לו התרומה ונשארת התרומה לכל שבט הכהן מדמעיקרא דנעשית תרומה זכו בה הכהנים דהבעלים יוכלו לזכות אותה לכהן מיוחד בנתינתו אבל בלא נתינת הבעלים נשארת התרומה לכל הכהנים ביחד. ולפ"ז מיושב קו' מעלתו נ"י בשלמא אם מתנה עמ"ל שמיה מתנה א"כ קיים מצות נתינה וזכה בה הכהן להיות ממונו ויוכל להחזיר לבעלים בתורת מתנה כאלו נותן לו שאר חפץ אבל אם מתנה ע"מ להחזיר לא שמיה מתנה רק יוכל לחטוף משל ישראל לעכב עצמו ולאכול אותה אבל אין בו כח שיוכל ליתן במתנה להבעלים ראשונים שהוא ישראל דהא יש לכל הכהנים חלק בו ואיך יתן במתנה למה שאינו שלו הא התרומה נשארת לכלל הכהנים אלא ש"מ דבכל מקום מתנה עמ"ל שמה מתנה אם כן קיימו הבעלים ונתן לכהן את הקודש וכבר הוא ממון של כהן זה (ועיין ירושלמי פ"ד ופ"ו דתרומות ועיין בלח"מ פ"ו מפסולי מוקדשין) וקצרתי מאוד והוא דבר חדש בעזה"י. וראיה לדברי דאל"כ קשה קו' מעלתו נ"י אפילו אי אמרי' טובת הנאה ממון הלא מבואר בתוספות בב"מ דף ו' בד"ה והא דאפי' אי טובת הנאה ממון מהני אם תקפו כהן דאין להבעלים לתבוע אלא דמי טובת הנאה ולא שיוכל לתבוע גוף החפץ וליתן לכהן אחר יעו"ש וא"כ קשה לכ"ע מאי הקשה הגמרא דלמא שאני בתרומה דעכ"פ יוכל לעכב החפץ רק שחייב לו דמי ט"ה ולא הוה גזל בידים אפילו לא החזירו לכן יצא במחזירו דלא גרע הגוף החפץ מאלו שילם לו טובת הנאה וצע"ג ולפי מה שכתבתי נכון הגם דאין מוציאין החפץ מידו ולא נקרא שלו שיהיה יוכל להקנות לבעלים ראשונים שהוא ישראל ודוק. העולה מזה מתנות עניים אשר הקב"ה צוה הנח לפניהם אז אם זכו בו עניים הוה ממון שלהם אבל תרומות ומעשרות מתנות כהונה זכו השבט בכלל משעה שחל עליו הקדושה כזכו הכהנים משולחן גבוה ועיין ר"ן נדרים בדף י"ב כחלת אהרן] בע"כ אבל להיות ממון כהן פרטי הוא רק ע"י נתינת

בעלים לכהן אבל אם אסר הנאתו עיין נדרים דף פ"ה אז יטלו הכהנים בע"כ דהוה כמו מתנות עניים ויש להאריך והזמן בוגד בי כעת דברי הד"ש:

סימן לח

רב שלומים ורב טוב להרבני הקציץ המאור בתורה כבוד מחותני מהור"ר ר' אלי' שענקעל ב"י בק"ק קוטב. אחד"ש מרוב טרדות לא אוכל כעת לשום עיוני בדבר קשה ורק הרהורי דיומא אודיעהו ויש בו הערה נאותה הגם שלא ימלא במלאותו לשון המרדכי אשר הפלא עליו בכל זה אציע אשר הגו רעיוני על אשר שאל וז"ל הנה הגהת מרדכי פ"א דב"מ תמוהים מאוד וקשים להולמם דכ' שם וז"ל מה שאירש מאבא מכר לך לא אמר כלום פרש"י משום דאין אדם מקנה דשלב"ל ותימא מ"ש מטובת הנאה דכתובה שיכולה אשה למכור שאם תתאלמן או תתגרש שיהיה שלו כדאמרינן בפ' החובל ובכתובות פ' מי שהיה נשוי האי גברא דזבין לכתובת אמו בטובת הנאה וכו' ומ"ש נמי מהא דאמרינן בפ' מי שמת בסופו בן שמכר בנכסי אביו בחיי אביו ומת הבן מוציא מיד הלקוחות ומשמע דווקא מת הבן דלא בא לידו הא אם לא מת הוה מכירה מעלי' ומ"ש מהא וי"ל דאין הטעם כאן משום דשלב"ל אלא משום אסמכתא היא דהא סובר מה שירש מאביו ושמא לא יירש דומיא דמה שתעלה במצודתי היום דאסמכתא לא קנה לא אמר כלום אבל התם גבי כתובה לא אסמכתא היא דמיד הוא שלה הכתובה אלא שהוא יורש ממנה והא דאמרינן בן שמכר בנכסי אביו וכו' י"ל ליכא למידק הא אם לא מת הוה מכירה מעלי' אלא הה"ד אפי' אם לא מת לא הוה מכירה מעלי' עכ"ל הרב ז"ל והנה מ"ש המרדכי דכתובה מיד הוא שלה אלא שהבעל יורש ממנה דברים קשים להולמם ולכאורה נגד הסוגיא בגמרא דכתובות דף נ"ג ע"א אשתו ארוסה לא אונן ולא מטמא לה מת גובה כתובתה מתה היא אין לה כתובה היינו דין כתובה מ"ט אמר רב הושעי' שאין אני קורא בה לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי פירש"י ד"ה מ"ט וז"ל דאמרי' כי מתה בחייו אין לה תביעות כתובה וכו' הלכך כ"ז שלא מת ולא נתגרשה לא נשתעבד לה ולא יורש ממנה כלום וצע"ג עכ"ל. תשובה לפום רהיטא עלה בדעתי שאין כאן קושיא דלכאורה יפלא למה הקשה הגהת מרדכי מפרק החובל ומפרק מי שהיה נשוי ולא הקשה ממתני' ריש מכות מעידים אנו באיש פלוני שגירש את אשתו והלא היום או מחר סופו ליתן כתובה ולא נתן אומדין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו אם נתארמלה או נתגרשה יעו"ש עכ"פ קשה איך מהני מכירה הא הוה אסמכתא ופלא ששבק המשנה ומקשה מברייתא וצע"ג אמנם דבר זה יש לדחות דיהיה הכוונה למכור לבעל גופיה הכתובה יעיין רש"י במכות שם והחכים המרדכי להקשות מפרק החובל ומפרק מי שהיה נשוי דשם נגלה

דמהני מכירה אפי' לאחרים ודוק. ולפ"ז אין כאן קו' כלל מכתובות דף נ"ג דשם איירי במנה ומאתים אשר כותב לכשתנשאי לאחר אם כן אם מתה היא מקודם אדעתא דהכי לא כתב כלל אבל בשני הגמ' מיירי בנכסי מלוג ואז הוה הנכסים בחזקתה רק הבעל יורש ועיין בתוספות פרק החובל בד"ה אמר וימצא כן ודוק. אך עדיין נשאר קו' מעלתו נ"י מסוף דברי הגמרא פרק החובל שהקשה ותזבין כתובתה בט"ה ושם ע"כ קאי על מנה ומאתים יעו"ש ואעפ"כ הקשה הגמ' ותזבין כתובתה בט"ה ולפי דברי המרדכי קשה איך תמכור הא הוה אסמכתא כמבואר בכתובות דף נ"ג. וחשבתי לתרץ הקו' ואקדים דבר מחדושי הנה הש"מ בב"ק בדף ל"ג בד"ה מהו כתב וז"ל וכיון שכן ראובן שהיה נושה בשמעון מנה ואקניה ליה לשמעון מטלטלי אגב קרקע וכתב ליה דאקניה ואזל שמעון וזבין מטלטלי כולו או מקצותיהו ללוי ואזיל לוי ותברינהו או אזקינהו או במידי דבר אכילה ואכלינהו ודאי משתעבד ליה לוי לראובן בדמי מה דשוו הנך מטלטלי מדין מזיק שיעבודו של חבירו כי חפר בה בורות שיחין ומערות אבל היכי דערבינהו בהדי מטלטלין אחרינא עד דלא מינכרי והאיך בעי לאיתויי ראי' ולא מצי פטור לוי ודאי דהוה ליה היזק שאינו ניכר עכ"ל הנצרך ולכאורה יפלא מאי מהני התערובות הא ממוניה גביה כדאמרי' בביצה דף ל"ח אלא מעתה אם נפל קב חטים בתוך תשעה קבין של חבירו יאכל הלה וחדי הא ממון לא בטל וצע"ג. אמנם נכון הדבר דעיין פסחים דף ל"א כשהוא גובה גובה למפרע היינו בכל שיעבוד אפי' אי אמרינן למפרע הוא גובה היינו אם בא לבסוף לידי גביה והוה שלו בכח גביינא אנו חוקרים רק אי פועל הגביה מכאן ולהבא או אפי' למפרע אז אמרי' כשהוא גובה לבסוף גובה למפרע אבל אם אי אפשר לבוא לידי גביה מכאן ולהבא אז אי אפשר לומר למפרע הוא שלו ויגבה מכאן ולהבא שהך למפרע גובה לא יפעל שיבוא לידי גביה יעו"ש בסוגיא ויבורר דבר זה וכן הדבר מפורש בתוס' בב"ק דף ל"ג בד"ה איכא בינייהו שכתבו וז"ל וא"ת ואמאי אין קדוש למ"ד בפרק כ"ש למפרע הוא גובה וי"ל דלמ"ד למפרע הוא גובה היינו היכא דגבאו לבסוף אבל הכא אם נתרצה ניזק לבסוף לקבל המעות ולא גבאו לר"י אין קדוש מ"מ לר"ע קדוש עכ"ל הרי מבואר כן בפירוש. ולפ"ז בשיעבוד על כלים ונתערב הכלי שיעבוד בכלים אחרים של האיש הקונה אי אפשר שיבוא הכלי שיעבוד לידי גביה דאטו יגבה כלים שאינם משועבדים לו וממילא לא יוכל לבוא לידי גביה לבסוף לכלים המשועבדים ולא קנה הכלי שנשתעבדו לו למפרע יען דאי אפשר לגבות מכאן ולהבא הכלים גופייהו וא"כ ממילא נפקע השיעבוד ולא נשאר רק במה שעכבם הקונה בין כליו הזיק לו שיעבודו והוה היזק שאינו ניכר ופטור מלשלם ודוק היטב. ובזה נ"ל בודאי אם הכתובה בא לגבות

לבסוף אז למפרע היה מחויב לה דשטר עומד לגבות כגבוי דמי עיין בתקפו כהן מש"ך סי' ק"ב וסי' ק"ל ועי' במהרש"א בכתובות דף ע"ו ע"א בתוספות ד"ה רישא ובריטב"א ובתומים ובנתיבות וע"כ אם היא נשארת בחיים ויש לה כח לתבוע כתובתה אז למפרע גובה והיא מחזקת מאז משעת נשואין א"כ אין הפי' של המרדכי על הבעל שהוא יורש שלה אלא הכוונה אם בא לידי גביה א"כ למפרע הוא שלה והבן יורש ממנה עכשיו והמרדכי נקט יורש משום הגמרא דבן דזבין כתובת אמו וה"ה אם מכרה לאחר כנלענ"ד בקצירות אומר דברי הטרוד בטרדות רפואה ליסע למרחץ קארלסבאד הדש"ת:

סימן לט

יהי ד' עמו ויעלהו על גפי התורה וברכה ה"ה הרבני מורג חרוץ המפולפל סותר ובונה בבית חכמה כמה"ו ר' מענדל שטערן נ"י בק"ק טארנאו. אחד"ש מכתבו קבלתי ולא אוכל לעצור מלמלאות בקשתו להשיבו הגם בדבר שאינו נוגע לדינא ורק על קושיא אחת אשוב אבל לפלפל על תורתו לא אבוא כי מה בצע בזה וגם אין לי זמן ועת על כן לא יעמוס עלי כזה. ראיתי שמעלתו נ"י הקשה קו' על הגמ' סנהדרין דף נ"א שהקשה על הא דתנו רבנן דתורה כתבה ובת איש כהן כי תחל לזנות אלמלא דכתיב לזנות בפירוש הו"א אם בת כהן מחללת שבת תשרף והקשה בגמ' וחללה שבת בת סקילה הוא ומשני הא מני רבי שמעון דסובר שריפה חמורה אם כן היה בס"ד לידון לבת כהן בשריפה על חילול שבת והקשה מעלתו מאי הקשה הגמ' דלמא היה הס"ד אם עברה על לאו דמחמר דליכא סקילה אלא לאו אבל בבת כהן ס"ד דתהיה בשריפה והגם דשריפה קל מסקילה הלא בבת ישראל ליכא מיתה כלל ודי דאחמרה התורה על בת כהן בשריפה עכ"ד. ונלע"ד לתרץ בעזה"י דשם בגמ' הקשה איך ס"ד לעשות בבת כהן שריפה החמורה לר"ש על חילול שבת ואמרו הואיל ואחמיר בהו רחמנא בכהנים במצות יתירות תדון בשריפה קמ"ל והקשו מאי שנא מיניה דידיה ופי' רש"י הלא זכרים כהנים המחללים שבת ליכא בהו שריפה והנקיבות נהי בשריפה ומשני ס"ד איהו הוא דאישתרי ביה שבת לגבי עבודה היא כיון דלא אישתרי שבת לגבה ופי' רש"י יען דאישתרי ביה שבת בעבודה לא נחמור ביה אפי' במקום דלא אישתרי ליה יעו"ש מפורש יוצא דלולא די"ל הואיל ואישתרי לגבי זכרים חילול שבת ממילא ידענו דהאי כי תחל דכתוב אצל בת כהן לא קאי על חלול שבת דאיך יהיה הנקיבות חמורים מהזכרים אביה אם מחלל שבת לא נשרף ובתו תשרף אתמהא וק"ל. ומעתה אני אומר הך דאמרו בגמ' דס"ד דזכר אינו בשריפה יען דאישתרי שבת לגביה בעבודה היינו דווקא אם הך עשיות עבודה אשר עושה אינו מכח עשה דוחה ל"ת כגון הל"ט מלאכות שיש בכל מלאכה עשה ול"ת ועבודה רק עשה

וכלל גדול אין עשה דוחה ל"ת ועשה ואעפ"כ התירה התורה לעשות המלאכות בעבודה אז ג"כ ידעינן דאישתרי אצלו שבת בעבודה לא מכח דחיה א"כ היה בס"ד דאיש כהן לא יהיה נשרף על חילול שבת הגם דגבי כהן רבה רחמנא מצות יתירות ויהיה נידון בשריפה רק זה אי אפשר דהא מכח קדושת כהן שעליו בא לו היתר בחילול שבת בהך מלאכה גופיה בעידן עבודה ולכל הפחות לא נחמיר עליו שלא בשעת עבודה אבל אם אותה מלאכה היתה נדחית בעידן עבודה רק מכח כל עשה דוחה ל"ת א"כ לא שייך דאישתרי לגביה אותו עבודה דלא הותרה רק הודחה ואם בכל זאת הזכרים אינם בשריפה איך תהיה הבת כהן בשריפה ודוק. ואל יתפלא מכח קו' התוס' שהקשה דנימא בכלאים הואיל והותרה בשעת עבודה יהיה מותר כלאים לכהנים כמו דאמרי' ס"ד הואיל והותרה מליקה גבייהו עד שהוצרך יחזקאל הנביא לומר נבילה וטריפה לא יאכלו הכהנים כבר נתקשה בזה הנב"י בספרו דורש לציון שהמה פלאים איך שייך הותרו דלמה עשה דוחה ל"ת אבל במליקה דאפשר לאכול חצי שיעור או אם יש גם איסור דוזבחת אז אין עשה דוחה ל"ת ועשה א"כ הותרו והגם שיש לי תי' אחר על קו' התוס' לא מנעתי להערה בעלמא שגם הנב"י סובר מה שבא מכח עשה דוחה ל"ת לא נקרא הותרה. ואעתיק דברי ריטב"א יבמות דף ה' בד"ה כולכם חייבים בכבודי שכ' וז"ל וא"ת דלימא דשאני הכי דשבת עשה ול"ת וי"ל דגבי מצות כיבוד או"א שהוקש כבודם לכבוד המקום לא חשיב עשה דשבת וכאלו אין כאן אלא ל"ת גרידא דמי והנכון כמו שתי' הר"ר יונה ז"ל דעשה דשבת לא קאי אלא אאבות מלאכות דחמירי ודומיא דחריש וקציר דכתיבא בההוא קרא עכ"ל מפורש יוצא דעל מחמר ליכא עשה אלא לאו גרידא דעשה דשבת דווקא על מלאכות גמורות דומיא דחרישה וקצירה דיש עונש מיתה ודוק. ולפ"ז מיושב קו' מעלתו נ"י דלמא הוה ס"ד כי תחל קאי דעברה על מחמר דהוא בלאו אצל ישראל יש לטעות דאצל בת כהן יבוא מיתה קלה כשריפה לק"מ דנשאר קו' הגמ' הא אביה גופיה אם עובר על מחמר אינו בשריפה ומהכ"ת שבתו תהיה בשריפה וכי תימא דהותר אצלו בעבודה לכן לא החמירה תורה עליו זה אינו דלאו דמחמר לא אישתרי במקדש אלא בא עשה ודוחה לל"ת אלא ע"כ איירי שחללה שבת באבות מלאכות א"כ סקילה חייבת ומשני כר"ש דשריפה חמורה ודוק. ואשר ביקש להעתיק לו מחדושי ע"י איש אחד אין לי פנאי ורק פי' אחד צויתי להעתיק אשר נתקשה הפנ"י בתוס' גיטין בהבנת דבריהם והוא דבר נאה וחקירה חדשה בעזה"י תוס' גיטין דף נ"ב ד"ה מנסך וז"ל ומטעם שלא יהיה כל אחד ואחד הולך ומטמא טהרותיו של חבירו אין לחייבו משום האי טעמא לא מחייבי' ליה טפי מאלו הוה היזק ניכר עכ"ל והפנ"י נתקשה הא גופא קשה למה לא נחייב אפי'

במדליק לגדוש בשבת משום שלא יהיה כל אחד ואחד הולך יעו"ש. ונלע"ד ולכאורה הא קיי"ל ועונשין אותו כדי רשעתו משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות ופי' רש"י בב"מ דהוא מחייב לציי"ש ואי תפס לא מפקינן מיניה יעו"ש וא"כ אי החכמים יתקנו לשלם ההיזק והוא כבר מחויב לשלם וא"כ הם גובים רק החיוב אשר הוטל עליו מהדין תורה ונמצא דעושין שתי רשעיות הגם דהם חפצים לקנוס הלא אי אפשר דממילא נפעל לתשלומין אשר הוטל עליו (עיין בב"י ובש"ע בא"ח סי' ק"ח סעיף א' ובמג"א ובמה"ש שם) וגם לא הוצרכו חכמים לתקן דבלא"ה לא ילך כל אחד ואחד ומדליק דהא אם יתפוס חבירו יהיה שלו ואפי' שחפצו לחוש גם על זה לא יוכלו להוציא את הממון דא"כ נעשה שתי רשעיות אבל בהיזק שאינו ניכר דלא שמיה היזק א"כ אינו חייב מן התורה לשלם כלל וממילא יוכלו חכמים לתקן שישלם דיש תרתי לטיבותא דכאן יש חשש שלא יהיה כל אחד ואחד הולך ומנסך דהא יודע שהוא פטור לגמרי שחבירו לא יכול לתפוס דהא הוא פטור אפי' לשלם לצאת י"ש וגם זה שאם מחייבים אותו החכמים לא הוה שתי רשעיות דמן התורה אין עליו חיוב תשלומין כלל אפי' לציי"ש פטור וא"כ אטו שהוא מחויב מיתה לא יוכלו חכמים ליטול ממונו הלא אינם עושין שתי רשעיות של תורה מיתה וממון או מלקות וממון אבל כאן מן התורה יש עליו מיתה וחכמים מחייבין לו קנס וזה היה קו' תוס' ונחייבהו בהיזק שאינו ניכר מטעם שלא יהיה כל אחד ואחד הולך ע"ז תירצו שפיר א"כ יש חיוב טפי בהיזק שאינו ניכר שאפי' הב"ד מוציאין ממנו ממונו ובהיזק ניכר לא מוציאין הב"ד את ממונו דשם אי אפשר לתקן יען דאז נעשה שתי רשעיות ודוק:

סימן מ

שאלה באחד שמכר כרמו לחבירו ואחר חצי שנה בא המוכר עם שטר מודעא שמסר לפני עדים כפי זמנו של שטר שלושה ימים קודם שביקש שיכתבו לו מסירת מודעא שהוא מוכרח ע"י אונס גדול למכור הכרם לשכינו ואי אפשר לגלות האונס כדי שיעידו עליו רק ביקש לכתוב ולחתום דבריו שהוא אמר זה לפניהם ולא יכלו מלראות בצרות נפשו אשר בכה לפניהם על כן חתמו שמם לעשות ועכשיו הביא עוד עדים אשר שמעו [מהלוקח] אם תקבל השש מאות בעד כרמך אשר דברתי עמך טוב ואם לא תדע כי מרה יהיה לך וברתת ידים קבל המעות שש נאטען כל אחד מאה זהובים וחתם שמו על שטר המכירה ואמר הלוקח כחכם עשית כי מה יהיה לך מכרמך אם תשב בבית כלא ומי יודע אם יצאת משם כל ימי חייך וכעת אשר עזר לו ד' שאין לו לירא עוד על בלבול פחד בית הכלא מבקש כרמו בעד שש מאות בחזרה אם הוא כדת וכדין. תשובה הדבר צריך

עיון גדול לברר הדין תורה אם מסורת מודעא כזה נעשה כדת של תורה וגם אם אפשר לבטל המכירה הנ"ל וד' יאיר עיני להוציא לאור דין אמת לאמיתו ולעשות שלום בין שני אנשים עברים נצים המוציאים נצוצות בעקבותיהם גל עיני ד' ואביטה מתורתך נפלאות שלא אבוש בעולם הזה ולא אכלם בעוה"ב. הנה לכאורה הדין פשוט דהכרם חוזר לבעליו שבח"מ סי' ר"ה סעיף ה' כתב המחבר וז"ל ויש מי שאומר שאפי' אמר כתבו לי שמסרתי מודעא בפניכם וכשיודע על פי עדים האונס שאנסוהו יצטרף עדותכם לבטל המקח אין שומעין לו וכתב רמ"א וז"ל ומיהו אם כבר נכתבה המודעא והביא אח"כ ראיה דאונס היה המכירה בטילה עכ"ל ועיין בסמ"ע ס"ק י"ג בטעם הדבר ואם כן בנידן שאלתינו שכתבו לו המודעא שהוא אמר לפניהם שהוא מוכרח ע"י אונס גדול למכור כרמו לשכינו וא"א לגלות אנסו לפניהם וגם הביא עדים ששמעו מפי הלוקח שהמוכר עשה כחכם שמכרו לו כי מה יבצע בכרמו אם ישב בכלא כל ימי חייו וראו שמוכר היה חותם שמו ברתת ידיו וגם אמר הלוקח אם לא תמכור מרה יהיה לך א"כ יש עידי אונס לכן אעפ"י שקיבל המעות מצרפין המודעא עם עידי אונס והמכר בטל ודוק. אמנם לכאורה טעמא בעי למה יהיה מועיל צירוף שתי כיתות עדים הלא עידי מסירה הוה חצי דבר דדלמא לא היה אונס כלל רק אומר שהוא אונס כדי שיוכל אח"כ לבטל המקח הגם שמכר לו עכשיו בלי אונס עיין רשב"ם בד"ה גלוי מילתא בעלמא שביאר כן ועוד אפילו את"ל עכשיו הוא בפחד אונס דלמא בשעת הקנין כבר נתרצה לו למכור בלב שלם וגם הרבה פעמים עבד אינש דגזם ולא עביד ולא ברור אם היה לו לירא מפניו כלל ועיין במהרי"ק הובא ברמ"א סעיף ז' עכ"פ זה ברור המודעא שכתבו עדים בלי ידיעת אונס לאו כלום הוא וגם עידי האונס בשעת מכירה לא מהני דהא תלוי וזבין זבינא זבינא א"כ כל כת מעידה על חצי דבר והתורה אמרה על פי שנים עדים יקום דבר ולא חצי דבר וצע"ג. אך עידי אונס מעידין דבר שלם דממנ"פ אי ליכא עידי מודעא א"כ הוה עדותן דמכירה מהני דאגב אונס גמר ומקני בזוזי שקבל ואי איכא עידי מודעא א"כ מעידים דהיה מכירה באונס דיהיה המקח בטל ודומה לשלשה כיתי עדות על שלוש שנים של חזקה שהסביר רב אלפס הובא בתוס' בב"ק דף ס"ט דהוה דבר שלם דכת שמעידה שזה אכל שנה הפירות אם לא יהיה עוד עדים אחרים שאכל עוד שתי שנים יוצרך לשלם הפירות שאכל ונחשב דבר שלם יעו"ש ה"ה כאן עדותם עדות שלם דאגב אונס גמר והקנה והמקח קיים וממילא אפי' יש עידי מודעא נחשב עדותם לצרף שהמקח יהיה בטל והבן אבל עידי המודעא פלא איך מהני עדותם הא עדותם לא מהני כלל בלי עדים שיבואו אח"כ ויעידו שהיה אונס בדבר שתלוי וזבין וצע"ג. ונ"ל הא דבעינן דבר שלם עפ"י עדים היינו אם מחדשים

דבר כגון לחייב על גניבה או לעשות מקטנה גדולה וכדומה וכן כאן עדים המעידים מגידים האונס שהיה המכירה בטל והוה דבר שלם רק סתמא אמרינן אגב אונסי זוזי גמר ומקנה ואי מסר הודעה גילה שהוא איש חזק ואמץ הלב שאין מקנה את שלו אפי' אגב אונס עם זוזי וממילא המכירה בטל ע"י עידי האונס אז גם עידי מודעא מעידים דבר שלם לגלות האיש אשר אומץ לב אבל על ביטול המכר אינו פועל כלל ודוק. ובנותי בראשונים וראיתו שהוא פלוגתא של אבות עולם והמה בכתובים בש"מ בבא בתרא דף מ' ע"ב בד"ה אלא שכתב וז"ל וכי קאמר רבא לא כתבי' מודעא אזביני כגון דלא ידעי' ביה באונסי' ולשון מודעא הודעת דברים שזה מוסר מודעא בפנינו וה"ק אע"ג דכתבי' מודעא אגיטא ומתנה ואע"ג דלא אניס אזביני מיהת לא כתבינן אלא היכא דאנוס אבל בסתמא לא כתבי' משום דבסתמא לית לן לאחזוקי דאניס ואיצטריך דרבא דאי מנהרדעי ה"א נהי דלאו מודעא הוא אבל מ"מ כותבים מסירת דבריו של זה שמא ימצא עדים שיודעים באונסו וע"י עדות ומסירת המודעא שמסר ובטל המקח קמ"ל רבא דלא כתבי' דכיון שאין לנו להאמינו על האונס בלי שום אמתלא ויש לתלות דמשום דאיצטריך לזוזי הוא אנוס על המכר ומפני כן הוא מוסר מודעה לבטל המכר אין לנו לכתוב חנם מסירת מודעא שמוסר ולאורועי כח המכר שהמכר ודאי ואחזוקי עלי' אונסא בלא שום אמתלא לא מחזקי' ואי כתבי' עלי' מודעא תתזיל ארעי' ואעפ"י שלא יעידו אלא שמסר דברים אלו בפנינו מפני שיאמרו לא לחנם חתמו עדים על מודעא זו ויחושו בני אדם שמא ימצא לו עדות על האונס ויתבטל המכר ע"י מודעא זו כ"נ בעיני פי' דבר זה וראיתי בה הרבה לשונות ולא העמדתי עליהם עכ"ל ובפסק הלכה שם בד"ה עלה בידינו כתב וז"ל מי שמוסר מודעא על גט או על מתנה אעפ"י שאין העדים יודעים באונסו של זה המגרש והנותן הגט בטל והמתנה בטלה ואפי' אם נתברר להם כי דברי המודעא שמסר דברי שקר הם שהרי גילה דעתו במסירת המודעא שאינו נותן הגט או המתנה בלב שלם אבל המכר אין כותבין מודעא עליו עד שיודע להם אונסו של המוכר ואעפ"י שיאמר כתבו שמסרתי מודעא זו בפניכם וכשיודע עפ"י עדים האונס שאנסוני תצטרף עדותכם לבטל המקח אין שומעין לו לפי שיש בכתיבת המודעא הורעת כח מקחו של זה ויזולו נכסיו שבני אדם אומרים לא לחינם חתמו העדים על דברי מודעא זו אלא מפני שהכירו שדברי אמת הן והן יעידו על האונס ויבטל המכר או המקח וכל מודעא דזביני שאין כתוב בה אנן יודעים באונסו של מוכר אינו כלום וכשהעדים יודעים שנאנס המוכר במכירה ומסר מודעא בפניהם המכר בטל ואעפ"י שאמרו תלוי אותו ומכר ממכרו קיים אבל אונס עם מסירת המודעא מבטלים המקח עכ"ל. ראה בעיניך כי בד"ה אלא כתב וז"ל

ויחושו בני אדם שמא ימצא לו עדות על האונס ויתבטל המכר ע"י מודעא זו עכ"ל הרי מפורש יוצא מפיו שאם באמת המצא תמצא בידו עידי אונס מצרפים עידי אונס עם עידי מודעא ונתבטל המכר באמת אבל בד"ה עלה בידינו שכ' וז"ל שבני אדם אומרים לא לחנם חתמו העדים על דברי מודעא זו אלא מפני שהכירו שדברי אמת הן והן יעידו על האונס ויבטל המכר או המקח וכל מודעא דזביני שאין כתוב בה אנן יודעים באונס של מוכר אינו כלום עכ"ל הרי שדייק שזלזל נכסיו יצמיח יען שבני אדם אומרים שהעדים לא חתמו על המודעא רק יען שהם יודעים באונסיה והם בעצמם יעידו על האונס וע"כ יבטל המכר והביא ראיה דבמודעא צריך להיות כתוב אנן יודעים באונסו של מוכר שהם בעצמם עדים על האונס ואם לא כתב בו אנן יודעים אין המודעא כלום ואי ראוי' לצרף המודעא עם עדים אחרים על האונס לא שייך לומר שהיא אינה כלום הגם דמודעא גמורה לא הוה עכ"פ יש בה כח לצרף עם עידי אונס וכן מסיים וז"ל וכשעדים יודעים שנאנס המוכר במכירה זו ומסר מודעא בפניהם המכר בטל עכ"ל הרי שאמר בפה מלא שדווקא אם עידי אונס הם הם עידי מודעא אז המכר בטל ודוק. ואם יפלא ראש דבריו שכתב וז"ל ואיצטריך דרבא דאי מנהרדעי ה"א נהי דלאו מודעא הוא אבל מ"מ כותבים מסירת דבריו של זה שמא ימצא עדים שיודעים באונסו וע"י עדות מסירת מודעא שמסר יבטל המקח קמ"ל רבא דלא כתבי' וכו' יעו"ש דמשמע דמצרפים רק רבא חושש על זילו נכסים לק"מ דבנהרדעי יש לנו לחשוב כן וקמ"ל רבא כאן דאין לנו להאמינו על האונס דנימא אנן סהדי דקושטא קאמר א"כ אין רשאין העדים לפייס דעתו ולכתוב על חנם יען דע"כ יגרמו היזק ללוקח דהעולם יאמינו הן הן ג"כ עידי אונס וזה שכתב וז"ל אין לנו לכתוב חנם מסירת מודעא שמוסר עכ"ל הרי שדייק הגם שיבקשו לכתוב ולא יועיל לו מ"מ אין רשאי לעשות לו נחת רוח יען שמזיקין ללוקח ודוק. וחקרתי במקור הפוסקים וראיתי להעור בח"מ סימן ר"ה כתב וז"ל וכתב ה"ר יונה אפי' יאמר כתבו לי שמסרתי מודעא בפניכם וכשיודע עפ"י עדים האונס שאנסוני יצטרף עדותיכם לבטל המקח אין שומעין לו ולפיכך כל מודעא שאין כתוב בה והכרנו אונסו אינו מודעא עכ"ל והב"י כתב עליו וז"ל והיכא שמסר מודעא ולא ידעו באונסו וכתבוה ואח"כ בא זה ותבעו לדין והביא עדים שאנוס הי' נ"ל שאפי' לרבינו יונה חשבי' לה מודעא דלא מיעט הרב ז"ל אלא שלא יכתבוה משום דחיישינן שמא לא יצריכו את זה לברר שהיה אנוס ומצאתי סעד לדבר ממה שאמר רבינו ירוחם אם מסר מודעא בכולן אפי' על פה וידעו העדים האונס בעל המקח עכ"ל ומשמע דכ"ע מודו בהכי דודאי אין המודעא צריכה ליכתב אלא כיון שהעידו העדים שמסר להם והם יודעים באונסו סגי עכ"ל. ולדעתי דבריו נפלאת

מאד הן אמת כדברי ב"י דאין קפידה בכתיבה אלא אפי' על פה מהני אם העדים מעידים שמסר מודעא והם בעצמם מעידים על האונס שנעשה לבעל המודעא וזה שכתב הרבינו ירוחם וז"ל אם מסר מודעא בכולן אפי' על פה וידעו העדים האונס בטל המקח עכ"ל הרי שביאר שהם עצמם ידעו מהאונס אבל לצרף העדים שאמרו בעל פה שמסר מודעא עם עדים אחרים שאומרים שידעו מהאונס שכפאו למכור לו שדהו וקיבל המעות מזה לא הזכיר רבינו ירוחם ואפשר דלא מצרפים דכל עדות הוה חצי דבר ואת"ל דמצרפים אותם ה"מ כשמעידים השני כיתות בעל פה אבל לקבל עדות בכתב היינו שטר מודעה עם עדים המעידים על האונס אימא לא מצרפים דכל שטר מודעא דלא כתיב ביה אנן יודעים מאונסיה לאו מודעה הוא כלל דהוה עדות בכתב והתורה אמרה מפיהם ולא מפי כתבם והגם שחכמים תקנו שטר מודעא כדי לשבר זרוע רשע היינו אם נכתב כמטבע שטבעו חכמים אם הם מעידים דבר שלם שיודעו אונסיה והוה כשטר חוב ושטר מכר הגם ששם נכתב מדעתו שהוא לחובתו וכאן נכתב שלא מדעתו כל זה תקנו חכז"ל כדי לשבר זרוע רשע ורע שלא תמצא רשען קיים לעד אבל אם עדים כותבים שלא כרצון חכמים שלא יודעים באונסיה ואין ברור לפניהם זרוע רשע אז שטר זה חספא בעלמא ולא יצורף לשום דבר דהוה כאלו שלחו העדים עדותם בכתב ולא מהני כלל וכן הוא פסק הלכה בש"מ שהבאתי למעלה דדווקא אותן עדים בעצמם צריכים לידע מהאונס אז בטל המקח והוא מעליות רבינו יונה ז"ל דסובר ג"כ דלא מצרפים שטר מודעא לעדים אחרים המעידים על האונס שכתב וז"ל וכל מודעא שאין כתוב בה אנן יודעים באונסו אינו כלום עכ"ל הרי ששטר מודעא כזה אינו נחשב לכלום ודלא כב"י שהבין שרבינו יונה מודה דאם כתבו העדים מצרפים ומרבינו ירוחם אין ראיה כלל ודוק מאוד. ובזה יובנו דברי הטור שהעתקתי למעלה שכתב וז"ל ולפיכך כל מודעה שאין כתוב בה והכרנו אונסו אינו מודעה עכ"ל והתפלא הב"י מאי לפיכך דמשמע לר"י דווקא והלא גם לרשב"א אינו מודעה גמורה לבטל על ידו לבד המקח ואם יש עדים על האונס גם לר"י מהני יעו"ש ולפמ"ש נכון לשיטת ר"י דסובר שאין שומעין לו לכתוב מודעא אם אין העדים מכירים באונסו יען דהוא בחינם דלא יגרום לו טובה כלל דהא אין מצרפים מודעה כזאת לעדים ועל כן אין שומעין לו לעשות רצונו דיוכל לבוא ממנו נזק ללוקח וע"כ דאפי' נכתבת לא הוה מודעה שאין מקבל מכתב זה שם מודעא אבל לרשב"א דסובר מצרפים מודעה כזאת עם עדים אחרים א"כ לא שייך לומר לא הוה מודעה דהא אם יבואו עידי אונס הוה מודעא רק דלא הוה מודעה גמורה בכל תוקף ועוז להיות בכח מודעה כזו לבטל המקח ודוק. גם זה מצאתי בהגמ"י פ"י מה' מכירה וז"ל כ' רבינו אפרים בתשובתו אמר רבא

לא כתבי' מודעא אזיני משום טעמא דאין אדם יכול לבטל מה שעתיד לעשות ואח"כ נותן ואפי' הוא אנוס דכיון דעדים ראשונים ראו אונסו ועשה בפניהם מודעא ואח"כ מכר בפני אחרים בשתיקה וכתבו וחתמו הרי אלו מעידים שהיתה מכירה זו גמורה ושנים הראשונים מעידים שהי' קודם לכן אונס הואיל ונוכל לקיים דברי כולן דאמת בסוף נתרצה הלכך לא כתבי' מודעא אזיני אלא כהאי מעשה דפרדיסא שאותם עדים עצמם שיודעים אונסו הם החתומים על המכירה הלכך נראה לומר כל אדם שעושה מודעא על מחילה או על קנין שעתיד לעשות ואח"כ מוחל או הקנה בפני שנים אחרים אין המודעא כלום כ"ז כ' רבינו אפרים בתשובתו עכ"ל לפום רהיטא משמע ג"כ דסובר דמודעא עם האונס צריך להיות מכת אחת אבל לא שיצרפו שני כיתי עדים כת אחת על מודעה וכת אחת על האונס. שוב התבוננתי וראיתי כי נהפוך הוא דודאי מודה הגהת מיימונית שמצרפים כת עדים של מסירת מודעה עם כת עדים על האונס רק מחדש אם כת עידי מודעא ידעו מאונסו שהלוקח מאנס למוכר שימכור לו החפץ דהוה הדין לרוב הראשונים הרמב"ן ודעמיה עיין ב"י באריכות בראש הסימן הגם דלא ראו האונס בשעת מכירה כיון שמסר מודעא באנסו וידעו שכח המאנס לא נשתנה בשעת המכירה המכר בטל ועיין בסמ"ע ס"ק ז' ובנתיבות המשפט ס"ק ו' פי' דבריו שידעו שלא תש כחו של המאנס בשעת המכירה יעו"ש על זה פליג רבינו אפרים אם מכר אח"כ בפני עדים אחרים בשתיקה וכתבו וחתמו מכירה גמורה אמרי' דשניהם אמת דמתחילה הי' אונס ואח"כ נתרצה ומכר ברצון טוב כאשר העידו העדים אחרים שמכר בשתיקה ונא הרגישו שום אונס אבל בודאי אם הלוקח עשה כפיה בשעת מכירה עד שמכר לו א"כ העידי מכירה הם בעצמם עדים שהי' המכירה באונס רק דפסקי' דתלוי וזבין זבינא דאגב אונס דזוזא גמר ומקנה ואם יש מסירת מודעה גילה בדעתו שהוא איש אמין הלב דלא מזבין אפי' אם יתלה אותו א"כ בודאי רבינו אפרים מודה דמצרפים עידי מודעא עם עידי המכירה דכולם אומרים שלא הי' כאן רצון רק דנימא אגב אונסי דזוזא גמר ומקנה זה נתבטל ע"י עידי המודעא ודוק. וראי' ברורה לזה דכתב הב"י באות ז' לשיטת רבינו אפרים דגם דבמתנה הדין כן וז"ל ולפי טעם זה ה"ה לגט דכשאין עידי המודעא הם עידי הגט אין המודעא כלום דכיון דעידי הגט מעידים על גט ויש לקיים דברי עידי המודעא שלא יסתרו הכי עבדי' דכי אמרינן במתנה וגט דבגלוי בעלמא סגי לבטלם היינו כשעידי הגט ומתנה הם עידי הגילוי הא לאו הכי לא עכ"ל ובגט בודאי אין מגרש אלא ברצונו ועכ"ח דעידי גט לא ראו אונס כלל ואמרינן הגם דנמצא אח"כ עידי מודעה אמרי' הן אמת שהי' אונס מתחילה כאשר מעידים עידי המודעא רק אח"כ נתן גט ברצון גמור

דהא עידי גט לא ראו אונס כלל ובעבור כן לא נזכר בגמ' דצריך לבטל מודעא רק בהנך שכופין להוציא דשם הב"ד ועידי גט ידעו מאונס אבל בעלמא דעידי גט לא רואים אונס אפי' אם הבעל מסר מודעא לא מזיק כלל יען דעידי גט לא ידעו מאונס ורואים בעיניהם רק רצון ואמרי' דשני כיתות אומרים צדק שהי' תחילתו באונס טרם שקרב למעשה הגט ואח"כ בשעת מעשה הי' ברצון גמור ודוק. היוצא מזה באופן נידן שאלתינו הגם דעדים עשו שלא כהוגן לכתוב שטר מודעה בלי ידעו האונס כיון שהביא המוכר לפנינו עדים אשר מעידים בעל פה לפני הב"ד שרתת ידיו בשעת חתימתו ולקיחת מעות ושמעו דברי הלוקח שאמר כחכם עשית שמכרת מה יהי' לך מכרמך אם תשב בבית כלא כל ימי חייך א"כ הוכיח סופו על תחילתו דהם עדים על האונס ומצרפים המודעא והמכר בטל ודוק. והגם שהלוקח טוען לפני הב"ד אמת כזאת וכזאת עשיתי אבל הכרם הזה לקחתי לפני שנים מערל אשר הי' לו והוא האיש אשר אנסתי עשה בערמה שהערל כפר במקח יען שהי' בית ערכאות אשר יכתב שם בגרונדבוך כחק המדינה ובא הוא בערמה ולקחו הכרם לעצמו אין הוא נאמן כיון שמוכר כפר בו שלא עשה אז מקח עם הערל והכרם הי' מוחזק איזה שנים להמוכר ועל הלוקח להביא ראי' כיון שהוא לא ירד כדין בכרם חבירו ולא נקרא מוחזק כלל ועיין תשובת רשב"א הובא בב"י סי' ק"ט כנלענ"ד הלכה למעשה בעזה"י:

סימן מא

העתק מכתב מאחי נ"י וז"ל שלום לך אהובי אחי הגאון נ"י ראיתי בספרך פלס חיים כלל אודייתא חקירה ה' שחקרת אם אדם יוצא באתרוג אשר חבירו עשה הודאה ששלו הוא וכבר הקדים אותך בחקירה זו בספר מוצל מאש [סימן י'] מובא בברכי יוסף ג"כ בח"מ סי' מ' ואתה אהובי אחי הגנ"י הלכת בגדולות ובחקירות רמות ונשגבות בסוגי' זו והלכתי אחריך דרכתי בנתיבותוך אולי אמצא לקט שכחת אומר מלא חפנים, בתורתינו הקדושה מאירות עינים, מצאתי עוללת באשכול התבונה בכפלים, גם ליתוש כמוני הניחו מן שמים, בזכות אבינו הקדוש אפרים. וזה החלי בעזרת צורי וגואלי להסביר ולהבין לקרב אל השכל מהות קנין אודייתא לצאת באתרוג אשר בעצמו ידע שלא הי' שלו רק ע"י דיבור של חבירו יהי' שלו וגם להבין דברי חכמים אשר כל ראשונים ואחרונים האריכו למעניתם האיך ע"י קנין דרבנן יוצא מדאורייתא ואשה מתקדשת ע"י קנין דרבנן והיא אשת איש לחייב מיתה עלי' וכדומה ואקדים הגמ' ב"מ דף יו"ד אר"ל משום אבא כהן ברדלא ד"א של אדם קונה לו בכל מקום פרש"י אם יש סביבותיו דבר הפקר אין אחר רשאי לתפסו והוא פלא למה נקט רש"י הלשון בשלילות ולא כתב בפשטות דבר שמונח

תוך ד"א שלו הוא ממילא ידענו שאין אחר רשאי ליטול ממנו ותוס' הקשו שם למה בגנב לא קונה לו ד' אמות כאמור בכתובות ל"א ותי' שחכמים לא תיקנו ד"א לגנב יעו"ש והנה כל הראשונים הקשו האיך בגט מתגרשת ע"י ד"א שקונה לה ע"י דרבנן ותי' מצד הפקר ב"ד הפקר אבל מצאתי בשמ"ק במקומו כתב היכי שרו רבנן א"א לעלמא וי"ל כיון דתקינו רבנן ד"א שלה הם מדאורייתא דהפקר ב"ד הפקר והוי כמו ירושה עכ"ל ופלא שלא ראיתי בשום אחרון שהרגיש בסיום דבריו מה רצה בזה דהוי כמו ירושה. והנה פשטות נ"ל שכיון למ"ש רשב"א גיטין דף ל"ו מאיזה פסוק שלמדנו שיש כח חכמים להפקיר אם מפסוק יחרם כל רכושם משם למדנו שיש כח להפקיר ממונו ונעשה הפקר אבל אין להם כח להעמיד הדבר ברשות אחר כחקירת אחרונים כידוע אבל מפסוק אלה הנחלות וכו' משם נלמד שיש לחכמים כח להעמיד ברשות אחר יעו"ש היטב בחידושי רשב"א א"כ כוונת השמ"ק כירושה שנשיאים היה להם כח להנחיל כך כח חכמים להעמיד ד"א ברשותה ונעשו כחצירה. ויש לי פשט אחר אשר יהיה הלשון מדויק ביותר ואקדים סברא אחת הלא נודע שאין דבר יבא לרשות אדם בעולם אם לא עשה בו קנין או הוא או שלוחו אבל רק בדבר אשר גם אחר יש בעולם שהיה לו כח ליטול דבר זה כמציאה והפקר מכ"ש בחפץ שיש לו בעלים לא יוכל איש אחר לקנותו בלי קנין אבל בדבר אשר אין שום אדם בעולם יוכל ליטול חפץ זה רק איש אחד למשל אם אחד אוסר כל נכסיו בהנאה לכל העולם חוץ מראובן ואח"כ הפקיר נכסיו אז נ"ל פשוט שראובן לא צריך לעשות שום קנין כי רק הוא לבדו בעולם שיוכל ליטול וממילא שלו הוא בלי קנין (ואולי בעבור בעלים) וכן אדה"ר שהיה לבדו בעולם ואמרו חכז"ל אדם כי יקריב מכם קרבן כאדה"ר בלא גזל כי אדה"ר לא היה צריך קנין שהכל שלו הארץ נתן לבני אדם והנה ירושה צוה השי"ת קרוב קרוב קודם וע"כ אם רק בן יחיד היורש לא צריך לעשות קנין ורק בשני אחים צריך קנין וכן יורש קטן זוכה ולא שהתורה הקנה לו רק התורה צוה על אחרים שאין להם זכות בנכסי אביו של יורש קטן ממילא שלו הוא (עיין רא"ש יבמות ס"ז אם עובר יורש מובן בזה) וכן כתב הבית אפרים סי' ס"ו ביו"ד במכירי כהונה ממילא זכו בהם כיון דשארי כהנים אסחי דעתייהו כמו אין בן לוי אחר בעולם ממילא שלו בלא קנין. והנה כל רעש של פוסקים רק האיך ע"י קנין דרבנן נעשה קנין מד"ת אבל להפקיר בודאי יש להם כח להעמיד ברשות אחר אינו מובן בפשוטו ע"כ הקשה בשמ"ק ד"א במה נעשה חצירה ותי' יען הפקר ב"ד הפקר ויש כח לחכמים שאין שום אדם בעולם יכול לזכות בד"א אלו כל זמן שהוא שם ואז לא צריכה קנין וממילא שלה כירושה שלא צריך קנין יען שאין לאדם זכות בנכסים אלו ממילא של יורש הם כך ד"א, ובזה מיושב

הרבה קו' של אחרונים גם קו' שלך במע"ש אשר הארכת בספר פלס חיים ואכ"מ. וזה כוונת רש"י ל"א שכוונת אבא כהן ברדלא ד"א קונות לו שחכמים הקנו לו המציאה ע"י ד"א כי אין להם כח להקנות רק פירש"י מה שמונח בסביב של ד"א אין אחר רשאי ליטול כי חכמים הפקירו ממנו וכח זה יש להם מי שיטול יהיה הפקר ממילא תיכף שלו הן ומיושב קו' התוס' למה לא קונה הגנב בד"א יען אם גם חכמים הפקירו בד"א שאחר אין רשאי ליטול אבל הנגזל בודאי רשאי ליטול משם א"כ אין הגנב לבדו בעולם אשר יש לו זכות בזה ממילא לא קנה ולהקנות לגנב אין להם כח (ועיין בשבילי דוד א"ע קל"ט מש"כ בשמי). וא"כ מובן כל קיניי דרבנן שנעשו דאורייתא וכן מי שקידש ע"י מעמד שלשתן שב"י סכ"ח סובר שמקודשת וז"ל כ' ר"י דלמ"ד מקודשת היינו מדרבנן כיון דמע"ש תקנתא דרבנן הוא עכ"ל ואינו מוכרח דהא א"ל כיון דתקינו רבנן וקנו לה המעות וכיון שיקנו לה הו"ל כאלו נתן כסף והוה מקודשת מד"ת ראה לשונו הדק היטב שכפל כיון דתקינו רבנן וקנו לה המעות ולא כתב כיון שהקנו לה רבנן הכסף יען שסובר ג"כ שאין כח להקנות שיהיה אח"כ קדושין מד"ת רק דתיקנו רבנן קנין זה וממילא נקנה לה יען שאין אחר רשאי ליעול ממנה ועיין. ובזה נ"ל ליישב הרמב"ן בב"ב שכתב נגד הסוברים שמכירת שטרות דרבנן ע"כ יכול למחול כי מקדושין משמע שמקודשת מד"ת וצעקו עליו אריות פנ"י ואב"מ סי' כ"ח כי שם תנינן גם במע"ש פליגא ומע"ש דרבנן ואפ"ה כתב מקודשת ונראה שגם הרמב"ן סובר במע"ש מקודשת מד"ת כיון שהחכמים תיקנו והפקירו לכל אדם הפקדון או המלוה וממילא שלה הוא כי היא לבדה בעולם ואין לאחר רשות בו אבל במוכר שט"ח בעבור מכירת שטרות דרבנן יכול למחול א"כ עוד איש אחד בעולם שיש בו כח ממילא אינה שלה רק ע"י קנין דרבנן שהקנה לה ואז לא שייך מקודשת מד"ת ומדויק לשונו מאוד בודאי אם לא יכול למחול גם אם מכירת שטרות דרבנן היא מקודשת מד"ת אבל במע"ש סובר הרמב"ן כאשר העיד האב"מ שם שסובר שלא יוכל למחול שפיר מקודשת מד"ת ובאמת פלא בעיני על האב"מ כי ר"ן בגיטין מביא בשם רמב"ן שיוכל במע"ש למחול) וב"י סי' קכ"ו פסק במע"ש שאינו יכול למחול ע"כ כתב שמקודשת מד"ת. ומיושב ג"כ סתירת תוס' ב"מ דף מ"ו שהקשה תוס' שיודה שמעות שלו וב"ק דף ק"ו הקשה תוס' שיקנה המעות ע"י ד"א שיודה שיש לו קרקע ותי' תוס' שקנין אודייתא דרבנן לא מהני לפדות המעשר עיין פנ"י וחת"ס סי' ש"י ונראה אם מודה שמעות שלו הגם אודייתא רק מצד הפקר ב"ד אבל המעות שלו מדאורייתא כיון שאין לאדם בעולם עוד כח במעות הזה ממילא שלו אבל בב"ק הקשה תוס' שיודה שיש לו ד"א קרקע מה שבאמת אין לו ואז לא שייך סברא שלי גם אם

אודייתא דרבנן מצד הפקר ב"ד בכ"ז הקרקע שלו מד"ת כיון שאין הקרקע באמת שלו רק הוא יכול להתחייב עצמו אבל לא מהני לענין ד"ת לפדות ודוק ומיושב קו' קצו"ח קצ"ד מה הקשה שם בעומד בגורן שיקנה באגב וכו' הלא קנין אגב דרבנן ומובן מאליו. והנה החת"ס סי' שי"ד הקשה סתירת תוס' בגיטין דף ס"ד כתבו שקנין דרבנן רק להפקיע ובב"מ דף מ"ו הקשו דליקנהו באודייתא משמע שקנין דרבנן מועיל לפדיון מד"ת ע"ב גם קו' הקצו"ח שאגב רק דרבנן ונ"ל הלא נודע שאין המזכה יכול לזכות ע"י עצמו או ע"י חצרו למקבל יען שלא יצא מרשות לרשות אבל איש אחר יוכל לזכות כמבואר בסי' ר' אצל הלה מופקדין אצלו א"כ זה העומד בגורן לא היה לו כח לזכות ע"י ביתו שמונח המעות בתוכו כי במה יזכה לו כמובן אבל אם לכה"פ קנין אודייתא פועל הפקר ב"ד הפקר או ע"י קנין אגב פועל מצד הפקר שאין זה עוד מעות שלו אז יוכל לזכות בחצירו המעות שמונח שם בעבור חבירו המקבל וקונה מד"ת ומיושב הכל בעזה"י. ועוד דרך לפני ליישב כל הקו' הנ"ל יען שעומד בגורן ולא היה לו דבר לעשות קנין להשכיר ביתו כדי לקנות במעות שמונח שם ע"כ אם קונה המעות ע"י קנין דרבנן ומדרבנן לכה"פ שלו אז קונה הבית מצד קנין שימוש שמשתמש מעות שלו שם וזה חזקה לקנות הבית ואז קונה מד"ת ועיין קצו"ח קפ"ט שקנין שימוש קנין טוב וחצר המשכיר קונה לשוכר אם מרוצה עיין ש"ך שי"ג ודוק. נחזור לחקירה ראשונה אם כנים דברי שע"י הפקר ב"ד שאין אחר רשאי ליטול ממילא שלו ולא צריך קנין מובן קנין אודייתא גם שרק מדרבנן בכ"ז שלו מד"ת ויצא באתרוג זה, אצפה לתשובתך תאיר עיני במאור תורתך ואם שגיתי תדוני לזכות כי אני בעוה"ר עמוס התלאות ד' יחזקני לתורתו ולעבודתו ויקוים בי מקרא שכתוב לא ימושו מפיך וכו' בזכות אבותינו הקדושים שמסרו נפשם על תוה"ק אחיך הקטן המנשק ומשתחוה מרחוק בלב קרוב. הק' זוסמן באאמ"ו מ"פ סופר תשובה שפעת ברכות ורב הצלחות לראש גבר ה"ה אחי הרב הגאון ר' זוסמאן סופר נ"י אב"ד דק"ק האלאש. אחד"ש אודיעך כי כעת פניתי מכל טרדותי לעיין במכתבך הנעים כי חקירה גדולה העמדת והפלפול נאה שר בו הגדלת מעשיך בכל זאת אציג לפניך רעיוני ואשר תבחר תקרב כאות נפשך ואצפה לשמוע קולך פעם שנית בדבר הזה. ראשית מה שהבאת דברי שמ"ק שכ' וז"ל כיון דתקינו רבנן ד"א שלה הם מדאורייתא דהפקר ב"ד הפקר והוה כמו ירושה עכ"ל והפלאת דהנך תיבת כמו ירושה המה כמיותר אלא להורות בא כשם שהאבות היה להם כח להנחיל כך גדול כח חכמים אפי' להכניס ברשות אחר ע"י ד"א כמ"ש רשב"א בגיטין דף ל"ו עכ"ד. אהובי אחי נ"י זה רבות בשנים נפלאת לי דברי רשב"א הנ"ל דכח ירושה הוא מאב לבנים אפי' אח אינו יורש אחיו אלא חוזר הירושה

לקבר ומן האב בקבר בא הירושה לבנו שהוא אחיו של מת עיין רמב"ם [פיה"מ] בפ' יש נוחלין ורמב"ן בפ' מטות שהאריכו בדבר זה וכח ירושה מתפשט על כל מה שזוכה בו האב בא לבן ואם יש בנים רבים בא הכח ירושה שוה בשוה רק הקב"ה גילה ביום הנחילו את בניו שיוכל להרבות בבן בין הבנים עיין בב"ב דף ק"ל אבל לא בת בין הבנים יען דמי שיש לו כח ירושה מדאורייתא יוכל האב לומר עליו להרבות הירושה אבל מי שאין לו כח לירש היינו בת בין הבנים אשר הבת במקום בן אינה יורשת א"כ לא יוכל האב להפקיע כח ירושה מן הבן דלא יוכל לעשות האינו יורש ליורש ועיין ברשב"ם שם. ולפ"ז אחרי נודע כי ירושת הארץ היה ירושת שבט בקבר עיין בב"ב א"כ בא הירושה מראש השבט ואב מוריש לבנו עד דור רביעי שבא לארץ א"כ אם ראשי השבטים חלקו ובחרו לקטנים היינו שהפקיעו הנכסים מכל הקטנים שבאותו שבט וממילא נשאר אותו חלק להך קטן אשר לא הפקיעו ממנו וירש הוא בלבדו דהא הוא היורש דאורייתא מן האב בקבר ואין כאן באותו שבט אשר יוכל לזכות בו דהפקיעו הראשים חלקיהם וכן עשו בקטן אחר שלא יוכל איש משבט לזכות ונפל כל שדה ושדה לכל קטן בתורת ירושה כאלו הוה חד בר חד בכל הדורות וממילא זכה בתורת ירושה אבל מנ"ל שיוכלו חכמים גם לזכות לאדם הפקר אשר אין בו מבוא לזכות בתורת ירושה למשל אם חכמים מפקיעים מאדם רכושו ונעשה הפקר עכ"פ ע"י ההפקר לא זכו האבות בקבר שנאמר שבא לאדם ידוע הירושה מאבותיו וא"כ מנ"ל שיוכלו החכמים להפקיר מזה ולזכות לזה וצע"ג. ואמרתי לתרץ בעזה"י דהא האב יוכל להנחיל לאחד מבניו הוא משני פנים (א) כגון יעקב יאמר ראובן בני לא ירש וממילא יורש שמעון הכל (ב) כגון שיאמר יעקב ראובן בני ירש הכל וממילא לא יהיה דבר לירש לשמעון וההבדל מבואר בפנים הראשון לא מדבר האב מי שינחיל רק מדבר ממי שלא ינחיל ובפנים השני השני מדבר האב מי שינחיל ושותק ממי שלא ינחיל והתורה אמרה ביום הנחילו את בניו היינו שאומר על בן בין הבנים מי שינחיל משמע שיש לו כח להנחיל לזכות ולא שמדבר ממי שאינו ינחיל היינו שמפקיע ממנו הירושה ודרשו מה אבות מנחילין את הבנים היינו שמזכה לאחד ה"ה הראשים מנחילין לזכות דתורה לא דברה לאמור ביום שיעבור מבניו היינו לאמור שראובן לא ירש הוא הפקעת ירושה דלא מהני עיין בש"ע ח"מ רמ"ח ובסמ"ע ודוק אלא אמרה ביום הנחילו לאמור שראובן ירש הכל ודוק. וזה לשון הרשב"א גיטין דף ל"ו בד"ה רבא אמר הפקר ב"ד הפקר וז"ל ומינה שמעי' דכח ב"ד יפה להפקיר ממון מזה ולזכותו לזה אפי' קודם שבא לידו וכן מוכח מקרא דאלה הנחלות אשר נחלו דמה אבות מנחילין ואומרים שדה פלוני לפלוני וזכה לו מיד ואף קודם שבא לידו אף הראשים מנחילין

לכל מי שירצו ואומרים ממון ראובן יהיה לשמעון וזוכה בו מעתה שמעון עד כאן לשונו הרי שדייק שאבות מנחילים ואומרים שדה פלוני לפלוני הרי שהזכיר האבות בשדה פלוני לפלוני במנחיל ולא במפקיע ודוק. ולפ"ז נאמר דדווקא דומי' דאב דיוכל להנחיל הכל לבן אחד עכ"פ היה לבן חלק בירושה ויוכל האב להרבות לו לזכות הכל ה"ה יוכלו האבות ליתן חלק הארץ לקטן דבלא בירור עכ"פ יש לו איזה חלק בו בכח ירושה א"כ בחרו האבות שיהיה לו כח הכל אבל לזכות לאיש אחד בכח הפקר ב"ד שבלי פעולת הב"ד לא היה לו בו שום חלק מנ"ל שיוכלו לזכות לו רק מכח הפקר נשאר לפניו לזכות בו אבל החכמים לא יוכלו לעשות שכבר זכה בו וכפירש"י שאם יש סביבותיו דבר הפקר אין אחר יכול לזכות בו אבל גם הוא לא זכה עד שיבא בידו או ברשותו לקנות אותו ודוק ודברי שמ"ק שמדמה קנין ד' אמות לירושה הוא פלא וצע"ג. ואפשר דשמ"ק סובר כדברי רמב"ן בחדושיו לבב"ב דף קל"ג שנתקשה לרב אחא דירושה אין לה הפסק מגמ' דהאי אמר ארבעה מאה זוזי לפלוני ולנסוב ברתא כיון דלא ירית אלא מדין תנאים הא כבר חל הירושה וירושה אין לה הפסק ותי' וז"ל ואפ"ל דלא דייקינן כולו האי אלא התורה נתנה רשות לאב להנחיל לכל מי שירצה ולהעביר מן היורש ובכלל זה נתנה רשות להנחיל לאחר זמן וירושה עוברת ונפסקת מן היורש ור"א בר רב עווי' בנכסי לך דווקא קאמר דכיון דמתחיל בירושה דתורה והנחיל בה שוב אינה נפסקת ממנו הלכך בשותק ואומר סתם אם מתו בניו ירש פלוני זכה בהן וצע"ג עכ"ל הזהב וא"כ צדקו דברי השמ"ק מה אבות מנחילין לכל מי שירצה ה"ה הראשים מנחילין לכל מי שירצה ותלי' רש"י ושמ"ק בפלוגתא של רמב"ן ודעימי' ודוק ועתה אחקור על דבר חדש שחדשת שמי שאוסר כל נכסיו על כל העולם בהנאה חוץ מראובן ואח"כ הפקיר נכסיו א"כ המה ממילא שלראובן יען שלא יוכל איש לזכות בו חוץ מראובן א"כ ממילא הם שלו בלי קנין אפי' [מה שרמזת דצריך קנין בעבור בעלים משכחת שאסר בהנאה גם על עצמו אם יפקירם שלא יוכל לזכות בהם עוד] כחכז"ל באדם הראשון כאדה"ר בלא גזל שלא הי' צריך קנין דכתיב והארץ נתן לבני אדם וסיימת וז"ל והנה ירושה ציוה השי"ת קרוב קרוב קודם ע"כ אם רק בן יחיד היורש לא צריך קנין ורק בשני אחים צריכים קנין וכן יורש קטן זוכה ולא שתורה הקנה לו רק התורה צוה על אחרים שאין להם זכות בנכסי אביו של היורש הקטן וממילא שלו הוא עכ"ל והארכת לבאר בזה שרש"י ושמ"ק עולים כאחד עכ"ד. אהובי אחי נ"י דבר חכמה דברת בהשכל אבל לא נראה לי לדינא לפי דבריך אין ירושת התורה אלא שהתורה הקפידה שלא יזכה בו אחר וממילא זוכה בו הבן כי הוא אדם יחידי בעולם לנכסים האלה ונהפוך הוא הקב"ה מנחיל הנכסים ליורשים ירושה חוזרת בקבר

משם בא ירושה מאבות לבנים אפי' ולא שהאבות מנחיל אלא הקב"ה מקנה ליורשים עיין רשב"א נדרים דף ל"ד בד"ה א"ה שכתב וז"ל א"ל פשיטא דאע"ג דיהביה ניהלה במתנה אסור דאע"ג דככרי אמר ליה ואלו מת או שנתנה לו במתנה לאחר הר"ז מותר כיון דנפק מרשותיה וכדאמרי' נמי בסמוך ותנן נמי לקמן בפרק השותפין קונם ביתך שאני נכנס שדך שאני לוקח מת או שמכרן לאחר מותר וביתך וככרי לא משמע אלא כל זמן שהוא שלו הא נפק מרשותו שרי היינו דווקא בדנפק מרשותו עד שלא בא לרשותו של מודר ואפי' מת ירשנו משום דאין היורש יורשו אלא לאחר מיתה דכבר נפק מרשות מדיר ולא מן המוריש בא לו הירושה אלא שהתורה זכתה לו עכ"ל וכן כתב הר"ן נדרים דף מ"ב סוף ע"א שכתב וז"ל אם מת יירשנו דלא מדידיה מתהני אלא מירושתו דזכי ליה רחמנא עכ"ל מלשונם משמע דזכה היורש מכח שהקב"ה מקנה ליה ממון היורש שהתורה זכתה לו ולפי דבריך נהפוך הוא התורה הפקיע כח אחרים וממילא הוא שלו. ועתה לפי דבריך אם האב הי' אוסר נכסיו על בנו א"כ גם הבן אסור ליקח אותן נכסים א"כ נשארו הפקר ממילא כנכסי גר שאין לו יורשים והלא מפורש יוצא בנדרים דף מ"ז דבע"ח באין ונפרעין מהם וביאר הר"ן שם בד"ה והוי יודע שנכסים שלו הם רק אסור להנות מהם יעו"ש וכל זה אם הקב"ה מזכה אותם לו שהם שלו אבל אם הקב"ה אינו מזכה לו רק בזה שהקב"ה גזר שלא יוכל לזכות בו איש או אדם בעולם ממילא הם שלו להאיש היורש שיוכל ליקח אותם ואם כן באופן שאוסרתם עליו האב בעודנו חי א"כ אין הנכסים עומדים לפניו לזכות בו במאי הווין הנכסים דידיה אלא פשיטא דהקב"ה מזכה הנכסים להיורש א"כ הגם דאסור להנות מהם עכ"פ זכה בנכסים האסורים עליו אפי' ודוק. ונחזי אנן אם יאסר אדם עיסה שלו בערב פסח על עצמו ועל כל עולם חוץ מראובן יהיה ראובן עובר על בל יראה ויהיה מוזהר עליו לבערו בעשה דתשביתו דהא עיסה זו שלו שלא יכול לזכות בו אלא ראובן וכאשר נתחמץ אח"כ יהיה ראובן עובר וכי תימא דיוכל ראובן לומר גם לי לא ניחא לזכות בעיסה הנ"ל א"כ אפוא ראה ראינו הגם דלא יוכל לזכות בו שום אדם רק הוא אעפ"כ לא הוה ממילא שלו עד שיעשה בו קנין הלא אפי' בתלוי וזבין דמהני מביא בב"י בחו"מ סי' ר"ה בתלוי וקנינה לא מהני יעו"ש ואיך יהיה לאדם חפץ ממילא בלי קנין וכי תימא אם כיון לבו לקנות קונה בלא מעשה קנין זה אינו דכל דבר שצריך עכ"פ מחשבת קנין צריך ג"כ מעשה קנין חוץ אם הקב"ה מקנה לו דלא צריך לא מעשה ולא מחשבה דאלים קנין הקב"ה ועיין בקצו"ח סי' ל"ט ודוק. ומה שהבאת ראיה מן חכז"ל שאמרו אדם כי יקריב מכם קרבן כאדה"ר אהובי אחי נ"י אעתיק מילקוט שם וז"ל אמר ר' ברכי' אמר הקב"ה יהיה קרבנך דומה לקרבנו של אדם הראשון

מה אדם הראשון שהיה הכל ברשותו ולא הקריב מן הגזילות ומן החמסים אף אתה לא תקריב מן הגזילות ומן החמסים ואם עשית כן ותיטב לד' משור פר מקרין מפרים עכ"ל הרי שדייק שהיה הכל ברשותו ליקח ולא היה שייך באדם להביא גזל או חמס כי ממי יגזול הרי ברשותו ליקח איזה בהמה שירצה וכיון שמשך לקרב קרבן נעשה שלו ועכ"פ לא הקריב מן גזל וחמס כך כל אדם לא יקרב מן הגזל וחמס אבל יוכל להביא מן ההפקר וקונה במשכו לקרבן או בקריאת שם זו לקרבנו אבל שלו לא הוה לאדם הראשון כי אין הפקר בעולם יוכל להיות של אדם אלא בקנין וכן ברבה הוא הגירסה שהיה הכל ברשותו ועיין בידי משה שם ועיין רש"י פסחים דף ל"א ובבעה"מ אך רש"י פ' ויקרא פסוק ב' כתב וז"ל מה אדה"ר לא הקריב מן הגזל שהכל היה שלו עכ"ל הוא פלא כי כדי שלא הקריב מן הגזל די שהיה הכל ברשותו כדברי המדרש ומנ"ל לרש"י לכתוב שהיה הכל שלו וצע"ג כעת. וגם בשורש הדבר אשר חדשת מי שאוסר נכסיו על כל העולם חוץ מראובן ממילא הם לראובן נפלאת בעיני הלא יוכל לזכות בו כל מי שלבו חפץ אפי' אם נימא אין באיסור הנאה קנין היינו אם שם איסורו איסור הנאה כגון ערלה וחמץ בפסח ושור הנסקל דאם עבר ונהנה עבר שם איסור הנאה אבל מי שעבר ונהנה מן מי שאסר נכסיו על חבירו או נהנה הוא בעצמו אם אסר נכסיו על עצמו לא עבר שם איסור הנאה רק עבר על לאו לא יחל דברו הוא איסור נדר עיין ר"ן נדרים דף ט"ו בל יחל דידיה או בל יחל האחרים אבל לא עבר על איסור הנאה ושלו אכל וכבר ישבתי על חקירה זו בספרי פלס חיים דף ע"א ע"א בד"ה ונלענ"ד וכמה גדולים קלסו לסברה הנ"ל בעזה"י ובפרט הגאון ר' אהרן זינגער ז"ל אמר לי שהיא אמת מאוד. ואוסיף עוד במה שפרשת שהשמ"ק הסביר דהוה כמו ירושה שאחרים אינם יכולים לזכות וממילא הוה של היורש ה"ה כיון שחכמים עשו בד' אמות שאחר לא יכול לזכות ממילא הוה שלו לדעתי לא דמי דעיין ר"ן ריש פרק הכותב דמפרש דברי ר"כ נחלה הבא לו לאדם ממקום אחר אדם מתנה שלא יורישנה וחידש הר"ן אבל הבן לא יוכל לסלק דכבר יש לו אחיזה בנכסים גם בחיי אביו שלא מהני סילק ולא זכה בהם שיהיה יכול למכור יעו"ש וא"כ דנימא ביורש שהיה לו אחיזה בנכסים גם בחיי אביו לכן כשמת אביו ואיש אחר לא יוכל לזכות בו נשאר הוא באחיזה שלו נגמר הכח להיות שלו לכל דבר אבל מנ"ל בקנין ד' אמות שלא היה בו אחיזה מקודם הגם שאחר לא יכול לזכות בו עכ"פ גם שלו לא הוה ממילא ודוק. ולא עוד לפי דבריך יהיה קנין ד' אמות אפי' לקטן קנין דאורייתא הגם שלא יכול לקנות במעשה ומחשבת הקנין ה"מ אם צריך לעשות קנין אבל בד' אמות כיון דאין אחר יכול לזכות בו ממילא הוה של הקטן והלא הלכה פסוקה דאין לקטן קנין ד' אמות עיין בש"ע חו"מ

סי' רכ"ח סעיף ה' ועיין בסמ"ע ובנתיבות סי' רמ"ג לפעמים גם לקטנה אין לה ד' אמות ולפי חקירה שלך הלא ד' אמות אינם קונים רק חכמים תקנו שלא יזכה בו אחר וממילא הוא לאיש פרטי והוה כמו ירושה שזוכה קטן יען שאין אחר רשאי לזכות בו בשלמא אי ד' אמות פועלים קנין בתורת חצר א"כ אין שליחות לקטן אבל לפי חקירתך יהיה ד' אמות פועלים קנין לקטן ודוק. ולפי חקירתך יהיה יכול אדם להקנות לקטן שהגיע לעונת נדרים אתרוג ביו"ט ראשון שאחר שיצא הקטן הנ"ל יאסור האתרוג על עצמו ועל כל העולם חוץ מראובן אשר קנה לו האתרוג ויהיה ממילא של ראובן דבהגיע לעונת נדרים נדרו נדר והקדישו הקדש עי' תוס' נדה דף מ"ו ואולי הוא אינו לוקה אם עבר על נדרו א"כ עדיין יש לו אחיזה בו ודוק. והנה אשר חדשת בחקירתך לתרץ קו' וסתירה אין רצוני לפלפל כיון שאני אינו מודה לך בעיקר החקירה אבל על אשר תרצת בחקירתך קו' תוס' מגונב כיס שהקשה תוס' למה לא קונים לו הד' אמות ותרצת יען דנגזל יכול ליקח ממילא פסק כח ד' אמות יען שיש עוד אחר שיוכל לזכות בו עכ"ד אפלפל עמך בדרך הלימוד חכמים עשו תיקון אם אותן ד' אמות לא יזכו לשום אדם זכות חדש א"כ ממולא נפעל לאיש העומד בד' אמות וא"כ כל קנין הגנב אפי' אם מכניס בביתו ממש לא קנה הגניבה אלא דפטור משום קילב"מ א"כ גם ד' אמות יזכו לו ויהיה פטור משום קילב"מ ומה שהנגזל היה יכול לחטוף גניבתו אינו זכות חדש אשר יזכה דממנ"פ אי פסקי' אם איתא בעינא לא פטור עיין סנהדרין דף ע"ב א"כ הוה בתורת השבה ואי אפי' איתא בעינא פטור א"כ גם הנגזל לא יכול לחטוף ועיין בתוס' סנהדרין שם ובדבר נחמד של הקצו"ח סימן שנ"א שחידש בקיל"מ ואיתא בעינא אינו מחויב בהשבה רק הנגזל יכול ליקח את שלו יעו"ש כי נעים והיה בו לפלפל להצדיק דבריך. סוף דבר יש לי עוד לדון על חקירתך בד' אמות אם אין הד' אמות קונים לו א"כ איך יהיה שלו הלא יוכל לתפוס את ההפקר איזה גוי וקונה אותו מן התורה והלא ב"ד של ישראל אין להם כח לאמור אם אמרו חכמים לא יזכה אם עבר והגביה לא זכה עיין כתובות דף פ"ו ר' יוסף אומר כיון דאמרו חכמים לא לזבון לא מהני דזה בבר ישראל דמחויב לשמוע דברי חכמים אבל גוי לאו בר קבול תקנתא דרבנן הוא וממילא יוכל לזכות בו הגוי ומהני קנינו ואיך יהיה של ישראל ממילא הא יש בעולם גוי שיוכל לזכות בו וכי תימא דחכמים יפקירו אותו חפץ ממנו זה בורכא כיון שצריך אח"כ להפקיר ממנו עכ"פ זכה בו הגוי לרגע ומוכח דלא היה של ישראל העומד בתוך ד' אמות של החפץ ודוק. וגם זאת יש לי במקו"א חקירה גדולה אי הב"ד יכולין להפקיר ממון גוי דמפסוקי של ראשי אבות או מפסוק כל אשר לא יבוא בעצת זקנים מוכח רק דמהני הפקירם בממון של ישראל אבל מי נתן להם כח על

ממון של נכרים הכי המה שופטים ושוטרים על האומות העולם ודוק. ואזכיר עוד לפי דבריך שאין ד' אמות קנין רק שלא יכול איש לזכות בו וממילא הוא שלו א"כ צא ופרנס לי סוגי' דנדרים דף ל"ד היתה לפניו ככר של הפקר ואמר ככר זה להקדש מעל יעו"ש ועיין ר"ן שם ועיין בקצו"ח סי' ס"א שנתקשה איך משכחת מעילה רק בחצר הדיוט קונה להקדש יעו"ש וזה תינח אם ד' אמות קונים אבל אי הוה רק ממילא להקדש יען דלא יוכל עוד אחר לזכות בו א"כ אין כאן חצר הדיוט אשר יזכה להקדש רק ממילא בא זכיה להקדש ודוק. והרהרתי עוד לפי חקירתך יהיה משכחת לעבד ממון באחד שאסר נכסיו חוץ מעבד ראובן דאז נכסים ממילא הן שלו והאדון לא יכול לזכות מכח מה שקנה עבד ועיין תוי"ט ספ"ג בב"מ ודוק. ומצאתי אחרי שכתבתי עד כאן דבר נפלא לאדמ"ו שר התורה בספרו שערי תורה ח"ב כלל כ' פרט ד' אות ט' שחידש קנין ד' אמות הוי קנין דאורייתא קנין חצר ממש דבסמטא ובצידי רה"ר או אפי' ברשות הרבים יש לכל אדם חלק בו והוה חצר שלו רק יש לשאר בני אדם ג"כ חלק בו והפקיעו חכמים חלקם ונשאר אותן ד' אמות שלו דהא היה חצירו מכבר ולא צריך לעשות קנין מחדש בד' אמות וא"כ קנין ד' אמות הוא קנין חצר דפח"ח ויש לי לעיין עליו מדברי רמב"ן פ' ויקרא הבדל בין שותפות וצבור ודוק. ואהובי אחי נ"י רבות מחשבות עלה בלבי לפלפל ולחקור בחקירות הנאה רק בעוה"ר יש לי הרבה בטילים כי נשמות ערב רב עזי פנים שבדור המה מפירי תורה ע"כ קצרתי במקום שהיה ראוי להאריך ואעתיק לך דבר מחדושי אשר כתבתי זה רבות בשנים שפני יהושע קידושין דף מ"ב מחדש שכח ב"ד יפה מהני אפי' לדאורייתא הוא תוספתא מפורשת כאשר אבאר בעזה"י. יבמות דף ס"ז ע"ב דאי האי דמעברא ברא לא עדיף מהאי הקשה הרשב"א קו' נפלאה בשלמא בהאי דקמן דמן התורה כל הנכסים לבן ומותרים העבדים בתרומה ולכן גם אם הפקיעו ליתן לבת מותרים בתרומה אבל אם העובר הוא זכר ויש לו חלק בעבדים והוא זר במעי אמו ואז העבדים אסורים מן התורה בתרומה ואיך יעקרו חכמים בקו"ע ומתירים לאכול והוא קו' נפלאה ותי' דיוכלו חכמים לעקור אפי' בקו"ע ועושין התרומה לחולין יעו"ש ולכאורה נפלא בעיני הלא הפקר ב"ד הפקר והמה הפקיעו הנכסים מהעובר וזכה בהם הבת וא"כ העבדים המה קנין כספה ומותרים באכילת תרומה ולמה הרעיש הרשב"א את העולם. ונלע"ד לבאר עומק הרשב"א בעזה"י דנ"ל לחדש דבר דבגיטין פ' השולח למדו הדין דהפקר ב"ד הפקר מב' פסוקים (א) מפסוק כל אשר לא יבוא בעצת זקנים יחרם כל רכושו (ב) מה האבות מנחילין את הבנים אף הראשים מנחילין יעו"ש בגמ' וברשב"א שם ונ"ל דנ"מ לדינא מאיזה פסוק ילפי' דאי ילפי' מפסוק כל אשר לא יבוא וגו' ודאי משמע שהפקר ב"ד

הפקר הוא דווקא אם איש ההוא אוטם אזנו משמוע לבוא בעצת זקנים אז יוכלו להפקיר וא"כ עובר זה מה פשע שיפקיעו זכותם ואפי' אם נולד והוא קטון אין עליו מצוה לשמוע דברי חכמים ולא יוכלו להפקיר נכסיו אבל אי ילפי' הפקר ב"ד הפקר מפסוק ראשי אבות מה אבות מנחילין אף ראשים מנחילין א"כ אמרי' כמו שהאב יוכל להנחיל לבן בין הבנים אפי' אם הבנים לא פשעו כנגדו יוכל ליתן לאחד מבניו רוב או כל נכסיו ה"ה הראשים יוכלו להפקיע ממון אדם אפי' אם לא פשע כנגדם כלל ויוכלו לתקן במיעוט נכסים להפקיע חלק הזכר. אך אי יפקיע אפי' בעובר תלי' אי אמרי' דגם האב לא יוכל להוריש עובר יתר שאת בירושה אז ממילא גם הראשים לא יוכלו להפקיע ממון של עובר דאין כחם יפה משל אבות ולפ"ז לר' יוסי דסובר דיש לעובר זכי' אפי' אמרי' בב"ב דף ק"מ דווקא ירושה דממילא אבל האב שנתן אפי' בתורת מתנת שכ"מ לא מהני בעובר ועיין בתוס' שם ד"ה נכסי להאי דמעוברת ועיין עוד במהרש"א שם בגמ' וסבר לה כר' יוסי יעו"ש היטב ממילא גם הראשים לא יוכלון להפקיע מהעובר וא"כ הך ר' ישמעאל בר' יוסי לא פליג בדין זה עם ר"י דעובר יש לו זכי' אבל דווקא בירושה הבא ממילא אבל האב לא יוכל להנחיל ממילא לא שייך בעובר הפקר ב"ד הפקר ודוק הוטב בזה. אמנם דברים אלו טעות הם בידי דאין אנו ילפינן הפקר ב"ד מן אבות מנחילין במה שהמה מזכין לא' בין הבנים רק יען שע"כ כיון שהוא נותן לאחד הרבה הוא מפקיע הירושה משאר בנים ה"ה שהב"ד יכולין להפקיע ולזכות וא"כ כיון דפשיטא דאפי' מן העובר יוכל האב להפקיע וליתן מחלקו לאחד משאר בניו וא"כ ה"ה שב"ד יכול להפקיע מן העובר ולזכות לאחרים. אך לפ"ז קשה לי מנ"ל מפסוק זה הפקר ב"ד הפקר בשלמא האב יש לו כח להעביר נחלה שלא יבוא ירושת ממונו ברשות בן זה רק יבוא לבן האחר שלא יתחיל הירושה בכל אחד אבל אם אמר נכסי לך ואחריך לפלוני באמת לא מהני דירושה אין לה הפסק כמבואר בב"ב דף ק"ל וא"כ מנ"ל דב"ד יכולין להפקיע מאדם ממון וצע"ג. ונלע"ד מזה מוכח סברת רמב"ן שדווקא אם האב אומר נכסי לך ועשה אותו יורש אז ירושה אין לה הפסק אבל אם אמר שאחר עשר שנים יפלו כל הנכסים לבן אחד אז נפקע ירושת התורה וחל נחלות אבות מזה נדע כי האב יוכל להפקיע חלק ירושה הגם שהבן זכה בו מכבר וה"ה הב"ד ודוק וא"כ דברי רשב"א נפלאו מאי קו' הלא הב"ד יוכלו להפקיע נכסי עובר וצע"ג ועוד קשה לי דהלא מוכח כן דמתחילה משני הגמ' לעולם חוששין למיעוט ורק עבדי' לי' תקנתא מזה מוכח הב"ד יכולין להפקיר נכסי עובר לטובת היתומים כדי שיהי' עבדים אוכלים בתרומה ודוק ועוד ראה זה מצאתי בתוספתא פ"ט וז"ל חשו"ק שקנו עבדים אין אוכלין בתרומה אבל אם קנו לה ב"ד או שמנו אפוטרופין או שנפלו

להן בירושה ממקום אחר הרי אלו אוכלין בתרומה עכ"ל א"כ מבואר אם ב"ד קונין להם עבדים אוכלין בתרומה והלא מדאורייתא אין להם שליחות לזכות בעבורם רק הב"ד עושין תקנה ומהני הקנאת ב"ד שיהי' נחשב קנין כהן ודוק ותוספתא זו נעלם לשעה ממאור ישראל הגאון פנ"י בקדושין דף מ"ב בד"ה אמר ר"נ אמר שמואל שלמד זה מתוס' והלא הוא דין מפורש בתוספתא ודוק. דברי אחיך הדש"ת:

סימן מב

שלמא רבא מן שמיא לחד מן קמיא משלשלת יחוסיא אור החיים המאור הגדול לממשלת התורה הרב הגאון ר' יהודא ז' עטער נ"י בעמ"ח מחברת זכות יוסף בק"ק ליוארנא באיטאלי'. מכתבו הגיעני שנית אשר בו אץ עלי להשיב וטרם שקבלתי אגרת השנית שלחתי שורתים עב"ד כי זה ימים אשר שמתי עיני ולבי על הפסק ורבו לי ספיקות רבות היעמדו דברי מנוח בצוואתו כי עניני נחלות המה כהרים התלוים בשערה ובקשתי העתקה הצוואה וכהיום גמרתי בלבי לשלוח פסק הראשון אשר לי שלא הי' כח ביד שמעון המנוח לאמור שחצרון ואליאב ירשו ולהעביר ירושה מחנוך ויען כי היא מלאכת שמים לא אחשוך מלהודיע כי יש דברים בגו ואשר יתן ד' בלבי אשמור לדבר בפי קסת הסופר וכטוב וישר בעיני אלקים כן יתן בלבכם לעשות. שאלה אודות ראובן ושמעון בני לאה אשת יעקב תושב דמשק אשר גדלו והצליחו אשר שמעון פרש להתקרב לחצר המלכות להתעסק בעסקי מלכות ובהתקרבו קרב את ראובן אחיו להיות גבאי מנת המלך על איזה שבטי ערביאים וכל אשר ראובן עשה הי' תחת יד שמעון אין שר בית האוצר יודע מאומה עם ראובן רק כל החשבונות הי' ע"י שמעון ושמעון הי' גדול עד מאוד כל בני הארץ באו ומבקשים פני שמעון כאחד המלכים והי' צדיק בענין שהיתה שלימה עבודתו ויראתו את ד' בשלימות היותר מפליאה את שמעו ואיננו חסר רק זרע אנשים כי בן וגם בת לא הי' לו וגירש את אשתו ונשא אשה שנית היא צלה ולה בת שמה נעמה ולאחיו ראובן הי' שלושה בנים חנוך ופלוא וחצרון ויתן שמעון את בת חרגתו נעמה לבן אחיו חנוך לאשה ותהר נעמה ותלד לחנוך בת ושמה צפורה וגם לפלוא לקח אשה ובני פלוא אליאב ואביגיל וימת פלוא כבן עשרים שנה ויגדלו על ברכי ראובן זקנם וישארו חנוך וחצרון וימת ראובן אביהם ויהי' חצרון כהולך בתומו צדיק לשמור דברי דודו שמעון וחנוך הי' מעקש דרכיו הי' סורר ומורה נגד דודו המטיב לו וכל כך הי' דרכיו מקולקלים עד שסבבו שדודו ישנא אותו שנאה עזה מאוד ותגדל צפורה בת חנוך ויתן שמעון אותה למשה בן עמרם לאשה ותהר ותלד בן ויקרא שמו אליעזר ויהי' כאשר קמו שבטי הערב על מלכם וירא שמעון לנפשו ויעש חשבנותיו עם

ראש בית האוצר וד' נתן חינו בעיני המלך והשרים ויתנו לו מכתב על צדקת חשבנותיו ומכתב רשיון ליציאתו מעירו ויקח כל רכושו וכסף וזהב ומרגליות יקירי הערך וילך באניות המריץ עם צפורה ובנה אליעזר ומשה אישה וירד יפו ומשם נסע תרשישה דרך הברזל וישב שם וחנוך התודע לרשות תחת דודו שמעון ויגדל גם הוא מאוד מאוד רק לא ארכו לו ימי גדולתו כי ד' אמר להשפילו ולהורידו ובכל זאת לא שב חנוך מדרכו הרעה וכאשר נתן שמעון אל לבו דרך כל העולם הנחיל כל רכושו לאשר ישר בעיניו אך את חנוך העבירו מנחלתו ואעתיק הלשון של השאלה במחברת זכות יוסף וז"ל וככה היתה החלוקת נחלתו על פיו בחייו החצי מכל נכסיו אשר תחת כפת רקיע לצפורה אשת משה ולבנה אליעזר בשוה והחצי השני מחציתו לחצרון ומחציתו לאליאב בן פלוא וממחצית החצי אשר לחצרון יתן לחנוך אחיו סך חמשה ועשרים אלף פראנקס וכן הטיל על כל נוחל מהשלשה יורשים האלה איזה סך אשר יחולק לאנשים ולקופות שונות זה בכה וזה בכה וכתב בסדר וחתום בכתב יד שמעון הנזכר כל סדר אופני צוואתו הנזכר ויפקדנה תחת יד ערכאותיהם לעשות משפט הכתוב בה ביום הפקודה והרוח תשוב אל אלקים אשר נתנה וכאשר שבק שמעון הנזכר חיים לכל ישראל וכאשר הלך בעוף השמים טעלעגראף אל חנוך דמשקה זה השוכן על חוף אמנה ויודע לו ע"י הציר בית האוצר בדמשק כי דודו העבירו מנחלתו כי הציר דמשק בעיר יפו הודיע לו כל הצוואה אז התלבש רוח ערמה בחנוך לדבר אל חצרון ואליאב פן ואולי העביר הדוד המנוח את אחד מנחלתו או מיעט לאחד וריבה לאחד כל צוואתו יהי' בעל רק כל אחד יטל חלקו ואם לא יעשו כן אז יביאם במעקה והרכוש לא יצא מתחת הממשלת ולא יוכלו לנגוע בהירושה וכדומה מהפחד עד שחצרון עשה עמו שטר בהכרח ע"י השר אלמדינה ויבוא השר עם חנוך לפני הב"ד וכתבו השטר כמבואר במחברת זכות יוסף והב"ד קיימו הכל רק חצרון מסר מודעה מקדם והכל כתוב וחתום בידו שטר מודעה ועל זה נתחבר מחברת זכות יוסף כי השטר בטל הגם שביטל אח"כ כל מודעה שעשה בכל זאת מודעה קיימת והדר"ג נ"י שאל מאתי להסכים עם הפסק שאין זכות לחנוך כלל כאשר דודו העבירו כן יקום והאריך במחברת זכות יוסף בפסק גדול אשר חתמו גדולי ספרדים וכבר הודעתי במכתב שלא דבר נקל הוא כי רבו לי הספיקות אם הצוואה קיימת ואחד מהספיקות הוא ששמעון המנוח לא היה יכול להעביר חנוך מירושתו ואבאר בעזה"י ואשר יתן ד' בפי אותו אשמור לסדר לפני הדר"ג נ"י ולפני רעיו החתומים על הפסק ולא באתי חלילה לשפוט שפוט רק לגלות דעתו כפי אשר חנן אלקים אותי אשר אני תפלה אליו תמיד שלא אכשל בדבר הלכה ולא יצא תקלה מתחת ידי רק יגל עיני למשפט צדק שלא אבוש

בעוה"ז ולא אכלם בעוה"ב כמאמר אדונינו המלך דוד גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך ד' היה עם פי והורני את אשר אדבר לפני יודעי דת ודין. תשובה אבאר בעזה"י שלבי נבוך מאוד אם הי' ביד שמעון המנוח כח להוריש לחצרון ולאליאב בן פלוא ולהעביר חנוך מירושתו והגם שעשה כן אין דברים קיימין וזה החלי בעזה"י. נסתפקתי בראובן ושמעון שני אחים ומת ראובן והניח אחריו שלושה בנים ואח"כ מת שמעון בלי בנים ופקד על רכושו שיהיה הכל לבן אחיו בכור ראובן אי מהני צוואתו אשר צוה הגם דפסקינן שיוכל האב להנחיל לכל מי שירצה דכתיב ביום הנחילו את בניו עיין בגמ' בב"ב דף ק"ל ובטש"ע ח"מ סי' רפ"א זה דווקא באב שמנחיל לבניו דבאים הבנים לנחול מכח האב ונתן לו הקב"ה שיוכל להנחיל לאחד בבן בין הבנים אבל בבני אחים שלא יוכלו לירש דודם מכוחם רק יען שאביהם יורש בקבר בנו שהלך מעולמו בלי זרע וזרע זרע וחזרה הירושה לאביו כמבואר ברשב"ם וברמב"ם פי' משניות דף ק"ל א"כ הלא אביהם לא הנחיל לבן בין הבנים ואין לשמעון כח להנחיל הירושה לאחד מבני אחיו וצע"ג. ולכאורה יש לפשוט מדברי רמב"ם פ"ו מהל' נחלות הל' ב' שכתב וז"ל אבל היו לו יורשין רבים כגון בנים רבים או אחים או בנות ואמר כשהוא שכיב מרע פלוני אחי יירשני מכלל אחי או בתי פלונית תירשני מכלל בנותי דבריו קיימין בין שאמר בעל פה בין שאמר בכתב אבל אמר פלוני בני יירשני לבדו אם אמר על פה דבריו קיימין אבל אם כתב כל נכסיו לבנו לא עשהו אלא אפוטרופוס כמו שביארנו עכ"ל וקשה בשלמא מה שיוכל להנחיל לא' מבניו בין הבנים או אחת מבנותיו בין הבנות שפיר דילפי' ביום הנחילו את בניו אבל מנ"ל דיוכל להוריש לאחד מן האחים מכלל אחים הלא הירושה חוזרת בקבר לאביו והאחים יורשין מאביהם והלא אביהם לא הנחיל לאחד מבניו הכל וע"כ כשם שאביו יוכל להנחיל לכל מי שירצה ה"ה כל מוריש יוכל להנחיל לאחד מן הבאים לירש וה"ה בנידן אם אין כאן רק בני אחים יוכל המוריש לאמור שהבכור מבני אחיו ינחל הכל ודוק. אך הדבר יפלא מנ"ל לרמב"ם דין חדש הנ"ל הלא בגמ' דף ק"ל אמרו ר' ישמעאל בנו של ריבב"ר אמר שאביו לא פליג רק על בן בין הבנים ובת בין הבנות א"כ דלמא דווקא שם פליג ריבב"ר יען דאביו מנחיל לבניו ומכוחו באים לירש גילתה התורה שיוכל להנחיל לכל מי שירצה אבל אחים שלא באים לירש מכח המת רק שהירושה חוזרת לאביהם בקבר ואח"כ יורשים הבנים מאביהם כמבואר ברמב"ם בפי' המשניות דנחשב כאלו קהת נפטר א"כ מנ"ל שיוכל השכיב מרע להוריש הכל לאח אחד הלא המה לא יורשים מכוחו רק מאביהם והוא לא הוריש הכל לאחד מבניו וצע"ג. ונ"ל דרמב"ם יליף מלשון המשנה שריבב"ר אמר אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין והדבר יפלא

למה לא אמר ריבב"ר אם אמר על מי שיורשו דבריו קיימין דהא בן בין הבנים או בת בין הבנות המה יורשים באמת כל אחד במקצת והוא אמר שירש הכל מאי זה שבחר ריבב"ר לומר ראוי ליורשו שמכח זה יצמיחו שני טעותים חדא דס"ד בגמרא שם לאמור שיוכל לעשות אח ליורש במקום בת דאם ימות הבת יהיה האח היורש ורק אם אמר על אחי אביו שיורש לא מהני לריבב"ר וגם בדף קמ"א רצה הגמ' לומר דלריבב"ר יוכל לזכות לעובר יען דריבב"ר אמר אם אמר על מי שראוי ליורשו הוה הפי' ראוי ליורשו כשיולד עיון רשב"ם שם הרי שכמעט הצמיח שני טעותים בדין הלא באמת דמודה דמזכה לעובר לא קנה וגם אם אמר להוריש לאח במקום שיש בת לא מהני רק בבת בין הבנות או בן בין הבנים א"כ היה לו לומר לשון ברור אם אמר על מי שיורשו היינו שיורש עכ"פ במקצת כמבואר באר היטב ברשב"ם בדף ק"ל וצע"ג. אמנם הוא הדבר אשר גילה ריבב"ר דלאו דווקא בבן בין הבנים או בת בין הבנות אשר יורשים אותו באמת שהם יורשים ראשונים באדם בשלשלת הזרע לירושה למטה אלא אפי' אם לא נשאר בן ובת ולא יוצאי חלציהם דחוזרת הירושה בשלשלת למעלה לאביהם או לאבי אביהם עיין רמב"ם בפי' משניות ואח"כ יורשים בניהם מכוחם עכ"פ הם ראוים לו ליורשו דאלו לא עשה צוואה כלל היו הם יורשים אותו הגם שלא מכוחיהם באים רק מכח אביהם עכ"פ ראוים הם לירש אותו מכח אביהם דבריו קיימין כיון דעכ"פ לא חסר דבר דהלא אביהם כבר מת א"כ המה אחריו לירש וראוים הם ליורשו ומהני דבריו לריבב"ר ודוק. ולפ"ז ה"ה אם אמר על אחד מבני אחיו שיורש אותו מהני כיון שאין להמצווה זרע או זרע זרע ואין לו אב וגם אח אין לו רק בני אחים א"כ אם לא עשה צוואה היה בני אחיו יורשיו בכלל ונקרא האיש אשר נתן לו כל נכסיו ראוי ליורשו וקיימים דברי המנחיל הוא דודו ודוק. אמנם כל זה אמרתי בחפזי ואחר העיון נראה שעדיין יש להפליא מנ"ל הא כאשר אבאר בעזה"י ואקדים ספק אחד. נסתפקתי במי שאין לו בנים אשר אביו ראוי ליורשו כי כי הוא הקרוב לו כמבואר בריש יש נוחלין אם הבן יכול להעביר נחלה ממנו לאמור שאחין יהי' יורשין אותו וממילא לא יוכל אביו ליורשו מי נימא כשם שהאב יכול להעביר בנו מן הירושה כך יוכל הבן להעביר אביו מן הירושה או נימא בהיפך הלא האב יכול להעביר הירושה הוא רק בבן בין הבנים או בת בין הבנות יען וביען שאותו בן או אותה הבת בלא"ה תירש מקצת ויכול האב לומר שירש כל הירושה אבל אם אביו חי א"כ אין לאח חלק בירושה א"כ אינו יכול להנחיל האח במקום אביו הוה האח אם אביו חי כמו אחר כאלו יחפץ להנחיל בת במקום בן או אח במקום בת וצע"ג. ונלע"ד לחדש סברא דיכול הבן להעביר הירושה מאביו לאחיו דבשלמא אם יש לו בן ורוצה להעביר הירושה לבת לא

יכול הגם דריב"ב אמר אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין וחקרו בגמ' בדף ק"ל דבת נקראת ראוי ליורשו דאם ימות הבן היא אחריו לירושה או אם אמר שאחיו ירשו במקום בת יהי' דבריו קיימין דאם ימות בת האח אחריה רק שר' ישמעאל בנו של ריב"ב אמר שלא חולק אביו בזה על הרבנן יעו"ש שאין בת יורשת במקום בן או אח במקום בת דאלו יש להם זרע או זרע זרע לעולם לא יבוא מהבן ירושה להבת או מהבת לאחיו א"כ לא נקראת הבת במקום בן או אח במקום בת ראוי' ליורשו דמי ימר שיבוא ירושה מהם אליהם דלמא יהי' לה בן או להבת זרע או זרע זרע אשר ירש אחריהם נמצא דהוה הבת במקום בן או אח במקום בת אחר ולא נקרא ראוי ליורשו אבל הבן במקום אביו הוא בודאי נקרא עכ"פ ראוי ליורשו דמי יבוא אחרי אב הלא הבן דהוא יוצא יריכו הקרוב לו מוקדם לכל קרוביו שאפי' אם ימות האב ויבוא לו ירושה בקבר יזכה הבן בהירושה מהאב א"כ הבן הוה עכ"פ ראוי ליורשו לו יהי' שיזכה אביו בו מתחילה הוא ראוי לירש אחריו וא"כ אם אמר האיש שאחיו ירשו במקום האב מהני לריב"ב דהא אמר על מי שראוי ליורשו דאם ימות האב בנו שהוא אחיו יבוא אחריו לירש ונמצא שאמר על מי שראוי ליורשו ודבריו קיימין והבן זה מאד כי נכון בסברה בעזה"י. ואם כנים הדברים מיושב קו' אחת אשר קשה לי למה לא נקט רבינו קדוש האומר אחי ירשיני במקום שיש לו אב לא אמר כלום דהא האב קודם לאחי המת כמו שקודם הבת לאחי המת והבן לבת המת ולמה לא הזכיר המתני' גם דין זה שאם אמר אחי ירשיני במקום שיש אב לא אמר כלום דהוה מתנה על מ"ש בתורה וצע"ג. ולפמ"ש נהפוך הוא דאם אמר אחי ירשיני במקום האב מהני דזה נכלל בדברי ריב"ב בסיפא אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין דבן אצל אביו הוא נקרא ראוי ליורשו דהוא בודאי ירש את אביו אבל אח במקום בת ובת במקום בן לא נקרא ראוי ליורשו דהא אם יהי' להם זרע או זרע זרע לא יבוא להם ירושה כלל והבן. ובזה הערותי במקו"א בנידן השאלה בתולדות אדם סי' ק"כ שנשאל על אשה שהנחילה נכסיה לראוי לירש את בעלה והי' לבעל בן מאשה ראשונה וטוען הבן שאביו יתן לו נכסי אשתו השניה ואביו טוען כל זמן שהוא חי לא נקרא הבן ראוי ליורשו והביא התולדות אדם בשם הרמב"ם שהביא ראי' מסנהדרין דודו או בן דודו וכל הראוי ליורשו דגם בחייו נקרא ראוי ליורשו ורשב"א מביא ראי' מן ב"ב דף ק"ל מדאמרו מדאמר ר' ישמעאל לא נחלקו ש"מ דתנא קמא סבר נחלקו ומהני אפי' אח במקום בת ובת במקום בן לריב"ב דאמר אם אמר על הראוי ליורשו דאם ימות הבן תירש הבת או אם תמות הבת ירש האח והגם דלא קיי"ל כת"ק ועכ"פ נגלה דאין הפי' מי שראוי ליורשו עכשיו אלא ראוי ליורשו אח"כ וצע"ג. ואמרתי דלו יהי' שאח במקום בת לא נקרא ראוי

ליורשו דשאני התם דאפשר שלא יבוא לידי ירושה לעולם להבת דהבן וזרע זרעו אפי' קודם לבת המת כנודע וכן הבת וזרע זרעה קודם לאחי המת ואפשר שלא יבוא לעולם לירושה מן המת הזה ואיך יהי' נקרא ראוי ליורשו אחר שימות הבן או אחר שתמות הבת אבל הבן בודאי נקרא ראוי ליורשו דהא בכל אופן יבוא אחרי האב לירש הלא הוא בנו אשר הוא יורש הגדול שביורשים הוא קודם לאביו ולאחיו ולבתו וגם אם יבוא ירושה לאביו אחר מותו יורש בקבר והוא אחריו אז בודאי נקרא הבן ראוי ליורשו אפי' בחיי אביו ועיין ר"ן פ' הכותב שלא יכול הבן לסלק בחיי אביו מירושתו דכבר יש לו בהם אחיזה ודוק. ומעתה מה דנקט ריב"ב אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין ולא אמר אם אמר על מי שיורשו באמת עכ"פ במקצת לא בא לרבות אם אמר על אחד מאחיו שירשנו או אמר אחד מבני אחיו שירשנו דמהני דזה חוץ לסברה דהלא הירושה חוזרת לקבר והוא לא הנחיל לאחד מבניו ומכח הירושה בקבר ראוי דכל אחיו או כל בני אחיו ירשינו רק בא לרמז אם אמר על מי שראוי ליורשו היינו דהי' לו אח ואמר אחי ירשני הגם שיש לו אב מהני דבן נקרא ראוי ליורשו הגם דאביו חי דאפי' אם אביו ירש אותו יבוא אחיו אחריו לירש את אביו דהוא יוצא יריכו ולא דמי לבת בין הבנים דהבת נקראת אחר נגד הבן דמי יאמר שתזכה בירושה כלל דהלא אם יהי' להבן זרע או עיין עליו היינו זרע זרע לא יבא ממנה ירושה לאח של אביה אבל אחיו מן האב הוא בודאי יבוא אחרי אביו א"כ נקרא האח מן האב ראוי ליורשו דאם ימות האב הוא אחריו ליורשו והבן וא"כ זה בודאי נרמז בדברי ריב"ב אלא אפי' בן בין הבנים ובת בין הבנות הי' בס"ד שלא יוכל האב לעשות אחד ליורש דהא כבר יש קצת זכות בנכסים לבן או לבת אם אין לו זרע זכר בחיי אביה עיין ר"ן ריש פ' הכותב שבעבור כן לא יוכל הבן לסלק עצמו מירושת אביו בחייו וז"ל ולאפוקי ירושת אביו שראוי ליורשו בכל שעה הרי הוא כאילו זכה בה לענין דלא סגי בסילוק אלא או במכר או במתנה וא"א שלא זכה בה לגמרי ולא באה ברשותו שיוכל להקנות עכ"ל ה"ה לא יוכל האב לסלק אותו מירושה קמ"ל דיוכל להנחיל לבן אחד כל נכסיו או רוב נכסיו וממילא אין לשאר בניו דבר לירש דכתיב ביום הנחילו את בניו ודוק. ואוסיף נופך כי עדיין יש להפליא אם יוכל להוריש לאחיו במקום שיש אב דעכ"פ הוא מתנה על מה שכתוב בתורה עיין רשב"ם במשנה בד"ה לא אמר כלום וז"ל שעקר את הירושה ממקומה עכ"ל וא"כ אם מוריש לאחיו אם יש לו אב עכ"פ הוא עוקר הירושה ממקומה ולא דמי לבן בין הבנים דשם בכל אופן היה בא מקצת ירושה לבן הזה עיין רשב"ם שם וז"ל ודייקינן הא בן בין הבנים דראוי לירש קצת קנה גם הכל עכ"ל א"כ באח במקום אביו שלא היה יורש כלום א"כ לא מהני אם

אמר שאח ירש אותו במקום אביו וצע"ג. אך באמת לק"מ דרשב"ם בד"ה לכל מי שירצה כתב וז"ל ולשנויא קמא דמשנינן לעיל דפליג ריב"ב אפי' באחר במקום בת איכא למימר נמי דמהכא נפקא ליה ובניו לאו דווקא אלא יורשין ואפי' הראוי ליורשו יורש קרינן ביה עכ"ל וא"כ הגם דשנויא בתרא פליג דריב"ב מודה דלא מהני באח בין הבנות היינו דאין זה נקרא ראוי ליורשו דמי ימר דיבוא אחריה לירש דלמא יהיה לה זרע אבל בבן אחרי האב בודאי נקרא ראוי ליורשו א"כ נתנה התורה רשות ולא הוה מתנה על מה שכתוב בתורה ובפרט לסברת הר"ן בכתובות אם יזכה אביו בא מיד זכות בנכסיו לבניו א"כ בודאי נקרא אחיו ראוי ליורשו דאפי' בכח אביו הוה יורשו ויש לו אחיזה בכל הנכסים במקצת ויוכל לעשות אותו יורש לגמרי כשם שאמרי' ממקצת בכמות מהני על כולו ה"ה מקצת באיכות מהני על כולו ודוק. המורם מזה דאין ראיה מלשון ריב"ב שבחר לאמור אם אמר על מי שראוי ליורשו היינו שיוכל לעשות יורש אח בין האחים או אחד מבני אחים בין שאר בני אחים אשר הוא חוץ למושכל קרוב מזה שרמז בזה שיוכל לעשות אח ליורש הגם שאביו חי אבל אם מת האב ונשארו אחי המת או אם מת האח ונשארו בני אחים מנ"ל שיוכל להוריש אחד מהם כמובן. והאמת יורה דרכו דיש לדקדק במשנה בב"ב דף ק"ל ריב"ב אומר אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין ואם אמר על מי שאינו ראוי ליורשו אין דבריו קיימין ולכאורה הך אם אמר על מי שאין ראוי לו ליורשו הוא כשפת יתר חלילה דבגמ' מפרשינן דכל המשנה כריב"ב וכן שנה רבינו הקדוש האומר על אחר במקום בת או על הבת במקום בן לא אמר כלום הא בן בין הבנים או בת בין הבנות דבריו קיימין שריב"ב אמר אם אמר על מי שראוי ליורשו א"כ די בתחילת דבריו שאם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין אבל בזה שאם אמר על מי שאין ראוי לו ליורשו לא אמר כלום לא השמיענו דבר גם בגמ' לא מזכיר רק שר"י אמר אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין ולא הזכירו בגמ' סוף דבריו שאם אמר על מי שאינו ראוי ליורשו אין דבריו קיימין דבה לא פליג ר"י על רבנן וא"כ לאיזה תכלית אמר ר"י הך סיפא ולאיזה צורך הביא רבינו הקדוש אף דברי ריב"ב וצע"ג. ונלע"ד כי דבר גדול נרמז בסוף דברי ריב"ב על כן הביא רבינו הקדוש את דבריו ריב"ב גילה כי הירושה יש בשני אופנים (א) מי שיורש את המת עצמו בכח הקרבות הראשון המה הבנים את האבות והאב את הבנים ואח את אחיו (ב) מי שיורש במשמוש נחלה ה"ה אחי האב או בני אחות או בני אחיו וכל הנתרבה מעיין עליו שהירושה משמשת מדור דור הן למעלה או למטה כמבואר בפרק יש נוחלין. וההבדל מבואר דכל הבא מכח הראשון המת הוא המוריש אותם בלי כח האמצעי כי האב הקרוב מהבן והבן הקרוב מהאב ובני

בנים תחת אבותיך יהיה בניך המה קרובים זה את זה והתורה הצריכה לעשות קדימה שהבנים קודמים להבנות והבנות קודמים להאב המת וזרע זרעם קודם מהאב ועכ"פ כולם קרובים בעצם להמת ונקראו שיורשין אותו אבל אחי אב המת או אחות אב המת ובני אחי אב המת ובני אחות אב המת וכדומה כולם יורשין ע"י אמצעי שמתחילה בא הירושה לאבי אב המת ואח"כ מכוחו יורשים בניו או שאר קרוביו סוף כל סוף אין זה יורש המת בעצם כמובן במושכל. וא"כ ריב"ב אומר אם אמר על אחד שירש כל נכסיו אם האיש הלזה ראוי לו ליורשו שהמצווה הוא המורשו ומכחו זוכה בירושה אז יוכל להנחילו כל נכסיו אבל אם האיש הזה אשר נעשה ליורש כל נכסיו אין ראוי לו ליורשו מכח עצמו אלא מתחילה צריך לבוא הירושה בקבר להקרוב לו יותר ומכח אותו הקרוב יבוא הירושה לו אז אי אפשר לעשות אותו ליורש כל נכסיו להעביר שאר קרוביו כמותו ואם יאמר על אחד מבני אחות אבי המת שיורש אותו לא מהני דהא בני אחות אבי המת לא ראוי לו ליורשו כי הם ירשו מאמם היורשת בקבר ולמד ריב"ב דתורה אמרה ביום הנחילו את בניו דגילתה התורה שכל מי שיורש בכח הראשון בלי משמוש יכול להנחיל וזה הוא בן בין הבנים ובת בין הבנות דאז יש תרתי למעליותא (א) דראוי לו ליורשו בלי משמוש נחלה (ב) לו זכיה בכח עצמו עכ"פ במקצת יוכל להנחיל לו אפי' כולו אבל אח במקום בת או בת במקום בן הגם שראוי לו ליורשו אעפ"כ לא אמר כלום דהוא הירושה אין מגיע לו רק להבת או להבן ומתנה על מ"ש בתורה ונקט אח במקום בת ובת במקום בן לאשמעי' הא בן בין הבנים או בת בין הבנות מהני כריב"ב והבן בעזה"י. העולה מזה אם נשאר לאיש לירש אותו בני אחי אבי המת והוא אומר על אחד מהם שירש הכל הי' בסברה לומר מכח שירש מקצת יכול להנחיל לו הכל קמ"ל ריב"ב דלא אמר כלום דעכ"פ אין האיש אשר עשה אותו ליורש הוה ראוי לו ליורשו בכח קרבתו אלא הראוי לו לירש הוא בקבר ומכח המונח בקבר יזכה האיש הלזה בהירושה ולא יוכל להנחילו דריב"ב סובר דומיא דאב המנחיל בן בין בניו דהמה יורשיו והמצווה הוא המוריש אותם ה"ה לכל הראוי לו ליורשו בלא משמוש איש אחר יוכל להנחילו אבל מי שאין ראוי לו ליורשו רק ירש ע"י משמוש אין דבריו קיימין ודוק. ובזה יובן דברי הגמ' אמר רבא מ"ט דר"י בב"ר אמר קרא והי' ביום הנחילו וכו' אמר אביי הא מלא יוכל לבכר נפקא וקשה לי למה אמר מ"ט הי' לו לומר מנ"ל לר"י הא דהא סברה חיצונה שלא יכול לשנות ועיין ברשב"ם וא"כ הי' לרבא לומר מנ"ל לריב"ב הא וצע"ג וגם אביי הקשה הא מלא יוכל לבכר נפקא הי' לו לומר האי מלא יוכל לבכר יוכל ללמוד דהא באמת נפקא מוהי' ביום הנחילו את בניו וצע"ג. ולפמ"ש ניחא והוא בודאו אם אמר על מי שיורש בלי משמוש

נחלה אז הוא בסברא דמהני דהא הוא ראוי לירש מעצמו בכח קרבות שלו וגם יורש במקצת דלא הוה עקירת ירושה ממקומה מהכ"ת דלא יוכל להוריש לו בכולו וראי' דהוא סברה חיצונה דהא התורה הצריכה לגלות שלא יוכל לבכר בחלק בכורה ואי לא הי' בסברה שאפילו היורש מחמת קרבות וגם יורש במקצת שיוכל להוריש לו הכל למה לי לא יוכל לבכר הא סברה הוא ולמה לי קרא אלא בודאי שסברה הוא שמי שיורש במקצת מחמת קרבות בלי משמוש יוכל להוריש לו כולו והו"א דיוכל להוריש גם חלק בכורה אגב השאר קמ"ל דלא יוכל להנחיל חלק בכורה עם שאר נכסיו לאחד ועיין רשב"ם בד"ה לפי שנאמר והבן בדבריו אבל שיהי' אדם יכול להנחיל לשאר יורשיו אשר יורשין ע"י משמוש נחלה הוא ספק אי נימא שלא יוכל להנחילו דהא מה הוא יורש אינו בכח עצמותו אפי' במקצת ואיך יעשה אותו יורש בכולו או נימא כיון דעכ"פ ירש במקצת ע"י משמוש יכול להוריש לו בכולו וזה שרבא חקר מ"ט דר"י שמחלק בין הראוי לירש בכח עצמם ובין הבאים לירש בכח משמוש הלא עכ"פ ראוי לו לירש וירש במקצת ויהי' יכול להוריש לו הכל וא"כ מ"ט דמחלק ביניהם בשלמא רבנן פליגי דלא יוכל לשנות מחק דין נחלות אפי' בבן בין הבנים אבל מ"ט דריב"ב דמחלק ע"ז אמר רבא דיליף מן ביום הנחילו את בניו דתורה נתנה רשות לאב להנחיל לכל מי שירצה היינו דוקא אב לבניו אשר יורשים בכח ירושה בלי משמוש נחלה משם יליף לחלק ביניהם ע"ז הקשה אביי הא מלא יוכל לבכר נפקא מה שאב יוכל להוריש מי שבא לירש אותו בכח עצמו ידעינן מסברא דלולא דהוה סברא חיצונה שיוכל להוריש למה לי קרא דלא יוכל לבכר ואם כן היה לו ללמוד מן ביום הנחילו את בניו את לרבות הטפלים לבניו המה כל הבאים לירש אפילו על ידי משמוש ומשני דהי' מקום לטעות ללמוד חלק פשיטות מן חלק בכורה או להיפך לילף חלק בכורה מחלק פשיטות ודוק. ועתה אבוא לבאר מה שרמז ריב"ב ואקדים לחקור בעזה"י שורש גדול לדעת אם אח יורש את אחיו המת בתורת משמוש שהאב יורש בקבר ירושת בנו שלא הניח זרע או זרע זרע אשר אם האב חי הוא קודם לאחיו המת ה"ה אם מת האב הוא קודם לבניו ומידו הוא מנחיל לבניו הנשארים אשר הם אחי המת או נימא בהיפוך הא אנשים אחים הם עצמו ובשרו והי' ראוי ליורשו אפי' קודם לאביו דהא נכנס תחתיו ליבום רק הקב"ה גילה יען שהמת הוא יוצא ירך אב האב קודם לאח זה דוקא אם האב חי יש לו קדימה אבל אם מת האב אז אח המת יורש את אחיו בכח אח ולא צריך לירש מכח אביו בקבר והוא ספק עצום מאוד לדינא כאשר יבואר אי"ה. ונלע"ד לבאר כי לדעתי הוא אשר רמז לנו רבינו הקדוש במשנה פרק י"נ דף ק"ל דתנן התם האומר איש פלוני יירשני במקום שיש בת בתי תורשני במקום שוש בן

לא אמר כלום ופי' רשב"ם איש פלוני ירשני וז"ל אפי' אחיו במקום שיש להההוא מצווה בת עכ"ל והוכרח לפרש כן מגמ' דרצה לומר דר"י פליג דמהני אפי' באחר במקום בת ופי' רשב"ם באי בעית אימא הראשון שם דראוי ליורשו הוה הפי' אח במקום בת שאם תמות בתו יהיה אחיו היורש לאפוקי אם אמר דודו ולתנא קמא אפילו אחיו לא ור"י פליג באחיו דמהני אבל דווקא אחיו במקום בת ולאבעית אימא השני כולו ר"י ופירוש הרשב"ם אבל דווקא בבן בין הבנים ולא מהני אחיו במקום בת אפי' לר"י ודוק. ולכאורה קשה לי מה אם בת במקום הבן דלא מהני הגם שאם ימות הבן תירש הבת בכח ירושה בלא משמוש נחלה אשר בודאי נקראת שהיא ראויה ליורשו דאם ימות הבן אז הבת יורשת שלו אעפ"כ לא מהני וכ"ש שאם אמר אחיו במקום בת שאפי' אם תמות הבת ירש אחיו רק מכח משמוש דאביה ירש ומנחיל לאביו בקבר וממנו יבוא הירושה לאחיו א"כ לא נקרא שאמר על מי שראוי לו ליורשו דבכל אופן לא יהי' יורש שלו רק יורש אביו ופשיטא דלא מהני וא"כ כיון דאשמועינן דבת במקום בן לא מהני כ"ש אחיו במקום בת דלא מהני וצע"ג ועוד דגמ' הקשה מאי איכא בין ת"ק לריב"ב וחקרו דר"י סובר אפי' אחר במקום בת ובת במקום בן מהני וקשה דלמא פליג רק על בת במקום בן אבל על אחיו במקום בת לא מהני דלא הוה ראוי לו ליורשו אבל בת במקום בן מהני דהוה ראוי לו ליורשו הבת הוה יורשת שלו ולא בכח משמוש וצע"ג. ונלע"ד דדבר גדול רמז דמה דאחים יורשים את האח המת אם אין לו זרע ואביו כבר מת אינו מפני שהאב יורש בקבר והמה יורשין מן האב מכח משמוש נחלה אלא דהאחים יורשים מכח המת עצמו דהא הי' ס"ד בגמ' דאחים יהיו קדומין להאב שכן אח עומד ליבם והאב אינו עומד ליבם רק דקרא גילה הקרוב אליו כל הקרוב קרוב קודם והאב קרוב יותר כמ"ש הסמ"ע בס"ק ב' יען דכתיב לשארו והאב הוא שארו ביותר יעו"ש או שאחי המת המה יוצאי יריכו של האב וגם המת הי' יוצאי יריכו כמ"ש הרמב"ם פ"א מנחלות וז"ל ואבי המת קודם לאחי המת מפני שהם יוצאי יריכו עכ"ל א"כ עכ"פ אם האב מת מקודם האחים הם השארו הקרוב והם הקרובים ביותר דהא הם עומדים ליבום אם נשאר יבמה ויורשין את אח המת מכח עצמם ולא בתורת משמוש דלו יהי' שהתורה לא גילה משמוש נחלה הי' האחים יורשים מכח ירושת הקרבות כמו שהאב יורש את הבן בכח הקרבות כך הם ירשו אחיהם מכח שארות וקרובים ליורשו ואם האב קוים הוא קודם להם אבל אם האב מת המה קרובים של מת ודוק. ונ"ל מזה ראיה דהי' מקובל ביד רבינו הקדוש דאח יורש אחיו בלא כח משמוש אלא בירושת אחים א"כ אם תמות הבת יהיה אחיו יורש שלו ראוי ליורשו מקרא והוה אחיו במקום בת כמו בת במקום בן ראוי לו ליורשו ובעבור

כן משוה אחר במקום בת ובת במקום בן דכולם יורשין בלא משמוש ודוק. ובזה מיושב מה שהקשתי למה אמר ריב"ב אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין ועל מי שאין ראוי לו ליורשו אין דבריו קיימין שיש לטעות בדבריו דהך ראוי הוה אפי' אח במקום בת או יש לטעות דהך ראוי לו ליורשו היינו עובר עיין דף קמ"א ולמה לא אמר בפי' אם אמר בבת בין הבנות או בן בין הבנים דבריו קיימין וצע"ג. אך הוא הדבר אשר דברתי ריב"ב אמר כלל בראוי לו ליורשו היינו אם אמר על אח בין האחים כיון דאחים יורשו מכח אחוה בלי משמוש מהני דברו דהא הוה יורש שלו (וה"ה בבת בין הבנות או בן בין הבנים דכולם ראוים לו ליורשו) דזוכה עכ"פ במקצת אשר יורש אותו ויוכל לעשות אותו יורש בכל נכסיו וזה שסתם רבינו הקדוש האומר על האחר במקום שיש בת או האומר על בת במקום שיש בן לא מהני הגם שהי' ראוי ליורשו בלי משמוש ונקרא ראוי לו ליורשו שיהיה יורש שלו בלי משמוש שיתערב בו כח אחר אשר על ידו יזכה בירושה אעפ"כ לא אמר כלום דכיון דירושה שייך בהקדימה להבת כנגד האחים או לבן כנגד הבת הוה הוא מתנה על מ"ש בתורה דעוקר הירושה ממקומה כמ"ש רשב"ם וז"ל לא אמר כלום שעוקר הירושה ממקומה עכ"ל רמז הרשב"ם בודאי יורשיו הוין ושייך בהם מה שאמר תורשני דהא באמת הם ראוי לו ליורשו בכח עצמם רק כיון שיש בת אין הירושה להאח במקומה או אם יש בן אין ירושה להבת במקומה אבל נשמע מזה הא בת בין הבנות ובן בין הבנים מהני דהא הוא יורש וגם הירושה במקומה עכ"פ לירש חלקו והמוריש מוסיף לו יתרון כח לירש הכל וביאר רבינו קדוש שריב"ב אומר אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין היינו באח בין האחים וה"ה בבת בין הבנות ובן בין הבנים ולכן אמרו בגמ' חסורי מחסרא וכו' שריב"ב אמר כלל שתליא על מי שראוי לו ליורשו וע"ז אמרו בגמ' שר"י אמר שמואל וכן רבא אמרו הלכה כריב"ב לרבות אפי' אח בין האחים מהני וכן פסק הרי"ף ביש נוחלין וכן הרמב"ם פ"ו מהל' נחלות שאם אמר על האח בין האחים מהני כי מלשון ריב"ב משמע כן ונפסק הלכה כוותיה בגמ' והבן. ולפ"ז יש לחדש דין הגם דמבואר דיכול לעשות אח בין אחיו ליורש כמבואר בריש פ' יש נוחלין וברמב"ם פ"ו מהל' נחלות יען דפוסקים כריב"ב דאב יכול להנחיל בן בין הבנים ה"ה יוכל השכ"מ לעשות יורש אח בין האחים זה דווקא באח בין האחים יען דאחים מכחו ירשו כמו הבנים שירשו מכח האב ויכול גם האח לעשות אח אחד ליורש כמו שהאב יכול לעשות בן אחד ליורש אבל בבני אח שהם באים רק מכח אביהם שיורש בקבר את האח אז אי אפשר לעשות בן אח אחד ליורש כי הבני אחים לא באים מכח המת אלא מכח משמוש נחלה שיורשים אביהם בקבר וממנ"פ אם ירש אביהם בקבר

כל הבנים יורשין כי הוא לא הנחיל דווקא לאחד מבניו ודוק. ואבוא היום על העיון להביא ראי' מתורת ראשונים ופוסקים שהאח יורש את אחיו לא בתורת משמוש אלא בכח עצמו בתורת קרבות כאשר אסדר בעזה"י. (א) נ"ל לבאר מלשון הרמב"ם דסובר דאח יורש מאחיו ולא מאביו שהוא בקבר דכתב בפ"א מנחלות הל' ג' וז"ל לא הי' אביו קיים מעיינין על זרע האב שהן אחי המת נמצא לו אח או זרע אח יורש את הכל ואם לאו חוזרין אצל אחות נמצאת לו אחות או זרעה יורש הכל ואם לא נמצאת לו זרע אחים ולא זרע אחות הואיל ואין לאב זרע תחזור הירושה לאבי האב עכ"ל ולכאורה כן הי' לו לכתוב לא נמצא אביו בעולם מעיינין בזרעו של האב נמצא לו בן או זרע בן יורש את הכל ואם לאו חוזרין אצל בתו נמצאת לו בת או זרע בת יורש הכל ואם לא נמצא לו זרע בן ולא זרע בת הואיל ואין לאב זרע תחזור הירושה לאבי האב דהא אם יש אחים או אחות כולם יורשו רק יען שהם בנים להאב שירש את בנו בקבר וצע"ג וכן כתב אח"כ נמצאת אומר וכו' וז"ל ואבי המת קודם לאחי המת מפני שהם יוצאי יריכו והאח קודם לאחות וכל יוצאי יריכו של אח קודמין לאחות ואחות קודמת לאבי אביה עכ"ל והי' לו לכתוב ואבי המת קודם לאחי המת ובנו קודם לבתו וכל יוצא ירך בניו קודמין לבתו ובתו קודמת לאבי אביה וצע"ג. ולפמ"ש נכון דאשמועינן דאח וזרעו או אחות וזרעה יורשין את אחיהם מכחו ולא שירשו מאביהם בקבר רק אם לא נמצא אח ואחות או זרעם אז יירש אבי המת בקבר להנחיל לאביו בקבר כי אין משמוש ירושה אלא אם הועתק הירושה מדור דור אבל האח והאחות יורשין מכח המת כמו שאביהם יורש את המת רק האב קודם להם אם הוא בחייו מפני שהם יוצאי יריכו על כן הוא קרוב ביותר להיות לו קדימה אבל אם האב מת אז אח המת והאחות המת יורשין מכח המת ואין כאן משמוש נחלה ולכן לא כתב מעיינין בזרעו כי הם לא ירשו מחמת שהם זרעו רק ירשו מחמת שהם אחי המת ולכן דייק שמעיינין על זרע האב ומה אנחנו מעיינין ומפרש שאנו מעיינים שהם אחי המת ואח יורש את אחיו והבן זה וכן כתב אח"כ וז"ל לא הי' אבי האב קיים מעיינין על זרעו של אבי האב שהן אחי אביו של מת עכ"ל לא שמעיינין בזרעו אלא מעיינין על זרעו וביאר מה הוא ומעיינין וביאר שהן אחי אביו של מת ודוק. ובזה יובן לי למה כתב הרמב"ם בנמצאת אמר וז"ל ואבי המת קודם לאחי המת והאח קודם לאחות וכל יוצאי יריכו של אח קודמין לאחות עכ"ל וקשה למה צריך לכפול הדברים הלא כתב בתחילה וז"ל נמצאת אומר הבן קודם לבת וכל יוצאי יריכו של בן קודמין לבת עכ"ל א"כ כבר גילה שבמקום בן או יורשיו אין לבת כלום וצע"ג. אמנם נכון אם הבן והבת באים לירש מכח אביהם אז אין לבת במקום הבן כלום כי התורה אמרה

ובן אין לו והעברתם נחלתו לבתו והי' בס"ד אם באים לירש אח והאחות את אחיהם שמת יהי' להם כח שוה לירש ביחד קמ"ל הגם שבא להם הירושה מכח האח בכל זאת הבן קודם לבת שאפילו במשמוש נחלה הבן קודם לבת וכ"ש בעוקר הנחלה ודוק. (ב) ואביא ראי' מדברי הרמב"ם פ"ו הל' ב' וז"ל אבל הי' לו יורשין רבים כגון בנים רבים או אחים רבים או בנות רבות ואמר כשהוא שכ"מ פלוני אחי יירשני מכלל אחים או בתי פלונית תירשני מכלל בנות דבריו קיימין עכ"ל ויש לדקדק למה הפסיק בינתים בין הבנים ובין הבנות וכתב או אחים רבים הי' לו להקדים בנות קודם האחים כי הבנות המה יורשיו ואחים המה יורשו אביו שהמה מכח משמוש נחלה וצע"ג ועוד קשה דלמא ריב"ב גילה דיוכל להנחיל הבן בין הבנים או הבת בין הבנות שהם באים מכוחו אבל מנ"ל דיוכל להנחיל לאח בין האחים שיורשין מאביהם בקבר והלא אביהם לא הנחיל לאחד מן האחים וצע"ג. אך הוא הדבר אשר דברתי שאחים יורשין מכח אחיהם המת ולא מכח משמוש שאביהם יורש בקבר והם יורשין את אביהם ולכן העמיד הרמב"ם דין של אח בין האחים בתוך להודיע שהם יורשין אחיהם כמו הבן והבת יורש אביהם ודוק. (ג) וכן נ"ל ראי' מדברי הרמב"ם שם פ"א הל' ז' וז"ל כל הקרובין בעבירה יורשין ככשרים כיצד כגון שהי' לו בן ממזר או אח ממזר הרי אלו כשאר בנים וכשאר אחים לנחלה עכ"ל והוא מיבמות דף כ"ב במשנה ובגמ' שם וקשה אם האח אינו יורש מן האח המת אלא האב יורש בקבר ומנחיל לבניו א"כ הי' למשנה וכן להרמב"ם לכתוב רק שבן ממזר יורש כבן כשר וממילא ידעי' שאח ממזר יורש אחיו דהא בן ממזר יורש וצע"ג אלא פשיטא דאח יורש אחיו ולא מכח שאביו מנחילו א"כ הוצרכו לאשמועינן דאח ממזר יורש כמו אח כשר ודוק ואין להקשות למה מסיים הרמב"ם שבן משפחה אינו בן ואינו יורש ולא כתב ג"כ שאח מן השפחה אינו אח לירושה לק"מ יען דצריך להיות אחיו מן האב וכיון דאינו נחשב בן לאביו לא יוכל להיות אח בירושה ועיין במ"ל. (ד) וכן משמע מרמב"ם פ"א מהל' נחלות הל' י"ג וז"ל וכן אין הבן יורש את אמו בקבר כדי להנחיל לאחיו מאביו כיצד וכו' עכ"ל וכתב הרה"מ וז"ל פי' וה"ה שאינו יורש להנחיל לאביו כגון שנתגרשה אמו דבר פשוט הוא שכשהזכירו לאחין מן האב לאו דווקא אלא שדברו בהווה וכן מתבאר מלשון רבינו וכ"כ הרשב"א בתשובה וברור הוא עכ"ל כוונת הרה"מ מדכתב הרמב"ם שם וז"ל אין אומרין הואיל ואילו הי' הבן קיים הי' קודם אף יורשין של בן קודמין ליורשיה של אשה זו ונמצאו אחיו מאביו יורשין את אמו של זה אחר מותו של זה עכ"ל מדנקט אף יורשיו של בן קודמין רמז על כל יורשיו אפי' אביו אינו יורש מבנו בקבר ירושת אמו ודוק ואם נאמר דבן מנחיל לאביו בקבר וממנו יורש את המת

א"כ כיון דאינו מנחיל לאח ממילא ידענו דע"כ דגם אביו לא ירש אלא ע"כ דירושת אח הוא מעצמו מכח אחוה ודוק. (ה) עוד נ"ל ראי' דאח מן האב יורש בכח עצמו בתורת אח ולא שינחל האב בקבר מתשובת הרשב"א סי' תשכ"ו שכתב וז"ל אמרת עוד שאין הבן יורש את אמו אפי' לאביו כן יראה הלכה כמו שאמרת בכל וכבר השבתי אני כן לרבני אשכנז עכ"ל ואי כל היורש את אחיו צריך להוריש רק מכח אביו שהאב יורש בקבר ובן הקיים יורש מהאב א"כ כיון שאין הבן יורש בקבר להנחיל לאחיו ממילא ידענו שע"כ אינו מוריש לאביו דאל"כ דאביו יורש מבנו ירושת אמו א"כ הלא בניו אחריו ומאי ספק יש בעולם אי אינו מוריש אפי' לאביו אלא ע"כ דאח מאב יוריש מכח עצמו מכח אחוה וא"כ הגם שאין יוריש בקבר ירושת אמו להנחיל לאחיו מן האב הי' ס"ד שלאביו מנחיל קמ"ל ודוק. (ו) ונראה לי ראי' דגם תוס' סברו יען דכתיב ונתתם את נחלתו לאחיו היינו שיורש מכח אח לא שאביו צריך לירש בקבר להנחיל לבניו דתוס' בדף ק"ח בד"ה ואחין הקשו למה חשב במתני' אחים מן האב נוחלין הלא שמעי' לזה מן מהאב את בנים ע"י משמוש נחלה שהאב יורש את בנו להנחיל שאר בניו הקיימין שהן אחי המת ותי' וז"ל וי"ל דנקט אגב דבעי למיתני אחים מן האם לא נוחלין ולא מנחילין דההוא איצטריך למיתני אע"ג דתנא האשה אינה נוחלת את בנה סד"א ניהו דאינו יורש אחיו מן האם מכח אמו מכח אח הו"א דיורש דכתוב ונתתם את נחלתו לאחיו לא שנא מן האב לא שנא מן האם עכ"ל הרי שחדשו תוס' מדכתיב ונתתם את נחלתו לאחיו הוא מכח אח לא מכח האם וקמ"ל דאחים מן האם אינם יורשין זה את זה דמשפחת אם לא חשוב משפחה אבל אחים מן האב באמת יורשין מכח אח ולא שירש האב בקבר והוא ינחיל לבניו ודוק. וכן נראה לכאורה מתוס' שכתבו שם עוד וז"ל וכי תימא דמכל מקום לא איצטריך למיתני דשמעי' מרישא אחין מן האב דווקא ולא מן האם איצטריך דהו"א אחין מן האב לרבותא נקט אעפ"י שאין כל כך ודאין כמו אחין מן האם עכ"ל ולכאורה יפלא אם האב יורש בקבר ואחי המת יורש מאביהם א"כ כיון שהאב יורש הגם דאיכא חשש דלמא לאו אביו הוא ואעפ"כ יורש אותו וממילא בניו יורשין מאביהם נכסי של אח המת כמו שירשו שאר נכסי אביהם וצע"ג. אמנם לק"מ דתוס' אזלו עכשיו דיורש אחי האם מכח קרבת האח וממילא גם אחי האב יורשין מכח קרבת אח ולא מאביהם א"כ יש רבותא באחי האב דלא הוה ודאי כמו באחי האם דהוא ודאי אח מהאם ודוק. (ז) וגם ראיה למה כתבו תוס' ומשמוש שמעי' מבני אחות ולא נקטו מן האחין שנוחלין ומנחילין אלא בודאי דמשם אין ראיה דלמא אח יורש אח בלי משמוש אבל אחי האב הוא רק ע"י משמוש של אבי המת ודומה לבני אחות ודוק. עוד ראיה מתוס' בב"ב דף ק"ח ע"ב בד"ה

יכול שהקשה אחי אביו למה לי תיפוק ליה מכח משמוש דכתיב אין לו עיין עליו ותי' הר"י וז"ל ואומר ר"י דמאין לו לא הוה שמעינן נחלה ממשמשת למעלה אלא למטה כגון בן הבן ובת הבן ובן בת הבן אע"ג דעלה קאי לקמן דנחלה הולכת וממשמשת עד ראובן דהיינו למעלה אהאי קרא דאחי אביו סמיך עכ"ל וקשה הא כתיב מקודם בפסוק ירושת אחים שיורשין את אחיהם אם לא נשאר בת א"כ ידעי' משמוש מכח אם המת ואכתי קשה אחי האב למה לי אלא פשיטא דאחי המת יורשים בלי משמוש אלא יורשים בכח קרבות ודוק. (ח) עוד נ"ל ראיה דתוס' סברו דאח יורש מכח אחוה שבדף ק"ח ע"ב בד"ה יכול כתבו וז"ל וא"ת א"כ לא יירשו בן ובת ואח לעולם אם האב קודם לבן שהרי האב יורשו בקבר ואם יקדים אבי המת לבנו ולבתו ולאחיו נקדים אחריו אבי אביו דנחלה ממשמשת והולכת עד ראובן עכ"ל ולכאורה יפלא למה הזכיר תוס' אח כלל הלא אח יורש רק בתורת בן שאבי המת יורש בקבר ואחר כך יורשו בנו שהוא אח המת והיה לתוס' רק להזכיר בקו' א"כ לא יירשו בן ובת לעולם אם האב קודם לבן שהרי האב יורשו בקבר ואם נקדים אבי המת לבנו ולבתו יקדים אחריו אבי אביו דנחלה ממשמשת למה הזכירו תוספות שני פעמים בן ובת ואח וכן לבנו ולבתו ולאחיו אלא משמע דאח יורש את המת מעצמו בתורת אחוה כמו שבנו ובתו יורש את המת בעצמם אבל אם האב קודם לבנו ממילא קודם לאח ויזכה תמיד אחר אב ולא יירשו בן ובת ואח לעולם ודוק. (ט) וגם ממה שתירצו תוס' שם בתירוץ השני שכתבו וז"ל אי נמי היכא דאיכא בן ובת ואח לא נאמר דממשמשת והולכת כיון דדריש מקרא לקמן (דף ק"ט) שאין לך מעביר נחלה משבע לשבט אלא בת הואיל ובנה ובעלה יורשה דא"כ נמצא כל נחלות מעבירות משבט לשבט דממשמ' נחלה עד יעקב אבינו ומוריש לכל ישראל כיון שהאבות קודמין לבן ולבת ולאח רשב"א עכ"ל וקשה למה הזכירו שני פעמים האח כיון דידענו דבמקום בן לא נאמר ממשמשת והולכת עד יעקב א"כ כבר ידענו שאח ירש דהא ירושתו בא מתורת בן דאביו יורש בקבר ומנחיל בנו ובמקום בן לא אמרי' ממשמשת והולכת וגם למה צריך תוספות להזכיר דנמצא כל הנחלות מעבירות יען דקודמין לבן ולבת ולאח וקשה הא אח כבר נכלל בכלל שהאבות קודמין לבן אלא פשיטא דתוס' סברו דאח הוא יורש אחיו לא בתורת ירושת בן מאביו א"כ הזכירו האח כמו שהזכירו הבת ודוק. אך מה הקשה תוס' בסוף ד"ה יכול אחין דכתב רחמנא למה לן הא יורשין מכח משמוש האב יעו"ש קשה דלמא גילה התורה דאחין יורשין מכח עצמן ונ"מ אם יוכל לומר שאח בין האחין ירשו אותו או נ"מ אם בע"ח יגבה ואפשר שיוכל תוספות לתרץ כן רק עדיפא משני והארכתי במקו"א. (י) וראה זה מצאתי במהרש"א דף קי"ג ע"ב על תוס' בד"ה מקיש

שכתבו דא"כ מירושה שניה לא שמעינן דבני אחות קודמין לבנות אחות וז"ל משום דבני אחות לא ירשו רק ע"י משמוש אמם ולא שמעינן ליה מירושת אחין דהוה נמי ירושה בלא משמוש כמו בן מאב אבל מבן הבן ובת הבן וכו' שפיר שמעינן בני אחות דהוה ירושה שניה כמו אלו וק"ל עכ"ל הרי שפתיו ברור מללו דאחין יורשין מכח אחוה בלי משמוש שיחזור הירושה בקבר אל האב אלא יורש אח החי מאחיו המת כמו שיורש בן מאב כך יורש אח מאחיו והוה בכלל ירושה ראשונה ואין למידין ממנו דבני אחיות קודמין לבנות אחיות אבל מבן הבן ובת הבן הבאין מכח גוף אחר היורש הוה ירושה שניות כמו בני אחות ודוק. (יא) וכן נראה מדברי מהרש"א בדף ק"ח בתוס' ד"ה ואחין מן האב שנתקשה המהרש"א על גירסת התוס' שכתבו להנחיל לבנו שהוא אחי אביו של מת שע"כ הפי' אם היה אביו קיים היינו אבי אביו של המת והוא מנחיל לבנו שהוא אחי אביו של מת וכתב מהרש"א וז"ל וגם קשה מי הכריחן לזה דכיון דאחין מן האב קתני בהדי' במתני' הרי אחי האב נפקי שפיר בלא משמוש אבי אביו של מת אלא כיון דהאבי המת אינו קיים ואין לו בן ליורשו דהיינו אחי המת הרי הוא יורשו בקבר להנחיל לאחיו שהוא אחי אביו של מת עכ"ל הרי משמע שאחי אביו יורש אחיו בלי שיחזור הירושה אל אבי אביו אלא אח יורש אחיו בכח אחיו האב ודוק וכן משמע ממ"ש וז"ל כיון דאבי המת אינו קיים ואין לו בן ליורשו דהיינו אחי המת עכ"ל הרי דלא הזכיר כלל שיורש אב בקבר אם היה לו בן להנחיל לו רק כתב המהרש"א שאין לו בן ליורשו היינו אחי המת אחר כך כתב המהרש"א וז"ל הרי הוא יורשו בקבר להנחיל לאחיו שהוא אחי אביו של מת עכ"ל דשם צריך שאבי המת ירש בקבר להנחיל לאחיו שהוא דוד המת אבל אם יש לו בן ליורשו שהוא אחי המת לא צריך כלל שאביו ירש בקבר מתחילה רק אח יורש את אחיו מאביו ודוק (ודברי מהרש"א שם שמביא שמצא בכתיבת ידי א"מ להגיה בדברי תוס' המה פלאים שסותר עצמו בדבריו מיניה וביה והערותי עליו בחדושי). (יב) ויש לי להביא ראיה עוד מלשון הטור בחו"מ סי' רע"ו שכתב שם ברישׁ דבריו כאשר סידר סדר הנחלות שכתב וז"ל מי שמת בניו ירשו לא נמצא לו בן רואים אם יש לו זרע לבן זכר או נקבה עד סוף כל הדורות עומד במקומו ויורש הכל עכ"ל וכן כתב אח"כ בירושת הבת וז"ל לא נמצא לו בת רואים אם יש לה זרע בין זכר בין נקבה עד סוף כל הדורות יורש הכל ואחר כך כאשר כתב הדין אם לא נמצא לה זרע כתב וז"ל לא נמצא לה זרע תחזור הירושה לאביו של מת ואם אין אביו קיים תחזור לזרעו שהן אחי המת אם יש לו אח יורש הכל עכ"ל וקשה למה לא כתב ואם אין אביו קיים רואים אם יש לו זרע לאב בן זכר או נקיבה עד סוף כל הדורות יורש הכל למה האריך בלשונו לכתוב תחזור

לזרעו שהן אחי המת מאי היחוס שהן אחי המת הלא המה יורשין משום שהם בנים לאבי המת ולמה צריך לכתוב אם יש לו אח יורש הכל ואח"כ ואם אין לו אח יש לו זרע זרעו הלא הוא כשפת יתר וצע"ג. אמנם הוא הדבר אם היה כותב אם אין אביו קוים רואים אם יש זרע זכר או נקבה עד סוף כל הדורות היה במשמע דאביו יורש בקבר ובניו יורשין מכח אביהם יען שהמה בנים לאבי המת ויהי' כחם מכח משמוש נחלה קמ"ל הטור כמו שתחזור לאביו אם לא נשאר למת בת כמ"ש ואם לא נמצא לה זרע תחזור הירושה לאביו של מת כך הוא אם אין אביו קיים תחזור לזרעו שהן אחי המת אם יש לו אח יורש הכל מכח המת ולא מכח משמוש נחלה ודוק וכן משמע מלשון הטור בסוף דבריו שכתב וז"ל ועל זה הדרך הנחלה ממשמשת למעלה עד ראובן ולעולם כשאין האב ולא זרעו ממשמשת דור אחר למעלה עכ"ל ולכאורה הוא כשפת יתר ח"ו מה שכופל בלשונו ולעולם כשאין האב ולא זרעו ממשמשת דור אחר למעלה הלא כבר כתב כל הסדר וסיים ועל זה הדרך הנחלה ממשמשת למעלה עד ראובן ובש"ע סי' הנ"ל השמיט הך ולעולם וצע"ג ולפי מה שבארתי דטור סובר אחין יורשין מכח עצמן בלי משמוש ע"י אביהם בקבר א"כ זה שגילה הטור דכח משמוש נחלה מתחיל כשאין האב ולא זרעו בעולם אז מתחיל כח ירושת משמוש נחלה דור אחר למעלה ודוק. ומה שהאריך הטור לכתוב לזרעו שהן אחי המת ולא כתב בקיצור תחזור לאח המת כיון דירשו מכח עצמם יען שהם אחין של המת ולא ירשו מכח אביהם לק"מ דאם הי' כותב תחזור לאחי המת הי' מקום לטעות אפי' לאחיו מן האם הגם שאינם מזרע אביו קמ"ל דווקא לזרעו שהן אחי המת דאחיו מן האם אינם יורשין אפי' אם ליכא בעולם יורש מן האב והוה נכסיו הפקר כמבואר בד"מ בשם תרומות הדשן בסעיף קטן ב' ודוק. ובזה יהל אור להבין בדברי רמב"ם בפ"ו מהל' נחלות הל' ב' וז"ל איש פלוני יירשני במקום שיש לו בת בתי תירשני במקום שיש לו בן לא אמר כלום וכן כל כיוצא בזה אבל הי' לו יורשין רבים כגון בנים רבים או אחים או בנות ואמר כשהוא שכ"מ פלוני אחי יירשני מכלל אחי או בתי פלונית תירשני מכלל בנותי דבריו קיימין עכ"ל וכתב הרה"מ מבואר בגמ' דהלכה כריב"ב יעו"ש ונפלאתי על המראה הזאת איך מצא הרה"מ בגמ' דין זה שאם אמר על אח מכלל אחים דבריו קיימין דלמא דווקא האב יוכל להנחיל לאחד מבניו כי הוא המוריש לבניו ומכוחו ירשו אבל מנ"ל שאח יוכל ליתן הכל לאח הלא האב היורש את בנו בקבר וממנו יזכו בניו הקיימים והוא לא הנחיל לאחד מבניו וצע"ג ולא עוד שהקדים הרמב"ם דין אח בין האחים שלא נזכר בגמ' לדין בת בין הבנות שנזכר בגמ' בפירש ואמרו חסורי מחסרי והכי קתני הא בת בין הבנות דבריו קיימין וצע"ג וכן בפי' המשניות על המשנה

דף קל"ג שכתב וז"ל ריב"ב אומר כי יש לו לאדם רשות להוסיף לאחד מאחיו אם הוא מורישם וכמו כן יוסיף בירושת אחד מבניו כשמוריש את בניו אלא אם הי' אחד מהן בכור שאינו יכול לומר על אחר משום ירושה ואם אמר כן אין שומעין לו אלא יטול חלק בכורה לפי שנאמר לא יוכל לבכר ונאמר בבנים ביום הנחילו התורה נתנה רשות לאב להנחיל מי שירצה עכ"ל והדבר יפלא דלמא דווקא באב לבניו גילה הקרא ביום הנחילו את בניו שיוכל להוריש את אחד מהן כמו שהארכתי על הרמב"ם בחיבורו וצע"ג ועוד קשה לו יהי' שלאו דווקא שהאב יוכל להנחיל לאחד מבניו אלא גם אח יוכל להנחיל לאחד מאחיו עכ"פ הי' בפי' המשניות ולהקדים הדין שהאב יוכל לעשות כן ואח"כ יאמר שגם אח יוכל לעשות כן למה שכל את ידיו להקדים דין שהאח יוכל לעשות כן להוריש לאחד מאחיו אשר לא נזכר במשנה או בגמ' טרם שהודיע הדין שהאב יוכל לעשות כן לאחד מבניו אשר נזכר במשנה ובגמ' וצע"ג. ולפמ"ש ניחא דאחים מרומז בדברי ריב"ב דהמה יורשין זה את זה בכח עצמם ויוכל לעשות לאחד מי שראוי לירש אותו שירש את הכל ורבינו קדוש הוסיף לומר שלדברי ריב"ב יכול להנחיל גם בת בין הבנות או בן בין הבנים ודוק. המקובץ מזה בעזה"י קרוב לאמתו אשר בפשט המשנה והגמ' דריב"ב פליג על רבנן שיוכל אדם להוריש לאחד מבניו דווקא יען שראוי לו ליורשו בעצמו מכח קרבות שלו בלי משמוש נחלה וה"ה יכול להוריש לאחד מאחיו יען דאחים יורשין אותו בעצמם בלי משמוש נחלה וכן נראה דעת בעלי תוס' ורמב"ם וטור ורה"מ ורשב"א וכן משמע דעת רשב"ם במתני' בד"ה אחין מן האב הובא גם בתוי"ט וז"ל יורשין זא"ז בשביל שהן אחין מן האב וכגון שמת יעקב אביהן אבל אם יעקב חי הוא קודם עכ"ל נראה בעליל שהן יורשין זה את זה בשביל שהן אחין ולא שירש בעבור שאבי המת הוא אביו ויורש ממנו ודוק. ולפ"ז בנידן שאלתינו שחנוך ופלוא וחצרון הם בני ראובן שהיה אח לשמעון ובאים לירש רק מכח משמוש נחלה לא הי' יכול שמעון המנוח לאמור פלוא וחצרון ירשו לבדם ולהעביר חנוך מירושתו. ולא אכחד תחת לשוני כי דעת רמב"ן בתורה שאין ירושה לאחיו אלא בשלשלת הזרע וירושת אחים הוה מכח משמוש אעפ"כ נראה לי ברור דלא יוכל לצוות לירש לאחד מבני אחיו כאשר אבאר בעזה"י. הרמב"ן בתורה פ' פנחס על פסוק ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאחיו כ' וז"ל קבלו רבותינו כי האב יורש את בנו כאשר אין למת זרע והכתוב לא הזכיר זה והטעם כי במשפטי ירושה כל המנחיל נוחל כי הקורבה שוה וכיון שאמר הכתוב שהבן יורש את אביו גם האב יורש את הבן ועוד כי הירושה היא בשלשלת הזרע ביוצאי חלציו לא בצדדין אם כן ונתתם את נחלתו לאחיו משמוש נחלה שהאב יורש בקבר וממנו תבא לאחים אבל לא רצה לומר

ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאביו כי דרך ברכה ידבר ולא בנכרתים ואולי לא הי' זה בבאי ארץ שינחול האב את הבן שבהם ידבר וטעם והיתה לבני ישראל לחוקת משפט שיהי' המשפט הזה לדורות לא בנחלת הארץ עתה בלבד עכ"ל הזהב. דבר גדול גילה שאין ירושה אלא בשלשלת הזרע ביוצאי חלציו ולא בצדדין א"כ אי אפשר שאחי המת יהי' יורשין מהמת גופיה אלא האב של המת יורש בקבר וממנו יבא הנכסים של המת אשר זכה האב לבניו ולכן כתב וז"ל מה דכתבה התורה ונתתם את נחלתו לאחיו משמוש נחלה עכ"ל אבל הדבר פלא אם האב יורש בקבר נכסי בנו המת והוא מוריש לבניו אשר עודנו חיים נכסים שזכה למה יהי' זה נקרא משמוש נחלה הלא זה נחלה הגדולה נחלה המובחרת שהאב מנחיל לבניו רכושו ואת כל אשר לו הלא אפי' בגוי הבן יורש את אביו דבר תורה דכתיב כי לבני עשו נתתי את ער ירושה שלא הוה בר נחלה עי' קידושין דף י"ח ועי' רמב"ן פ' דברים על פסוק כאשר עשו בני עשו יעו"ש ואם כוונת הרמב"ן מה שאביו יורש בקבר הוה משמוש נחלה ג"כ פלא כיון שמשפט ירושה הוה כל נוחל מנחיל וכיון שהבן יורש את אביו בקבר גם האב יורש את בנו בקבר דהא קורבתם שוה. אך לק"מ שגם הבן היורש בקבר להנחיל לבניו הוה ג"כ רק מכח משמוש נחלה דילפי' בב"ב פ' יש נוחלין מדכתיב ובן אין לו ואם אין לו בת ואם אין לו אחים עיין עליו וכל מה דילפינן מעיין עליו הוא בכח משמוש הן למעלה מה שהאב יורש בקבר להנחיל לבניו והן למטה מה שהבן יורש בקבר להנחיל לבניו עיין רשב"ם דף קט"ו בד"ה הא כיצד ודוק. שוב מצאתי מפורש בתוס' בב"ב דף קי"ד ע"ב בד"ה מה שהקשה למה פשיטא לגמ' טפי שהבעל אינו יורש את אשתו בקבר כדי להנחיל לאחיו יותר מזה שהבן אינו יורש את אמו בקבר להנחיל לאחיו מן האב ותירצו בשם הר"י וז"ל ואומר ר"י דהיינו טעמא משום דאין אדם יורש בקבר להנחיל לקרובין אלא ע"י משמוש נפקא לן לקמן מובן אין לו דהיינו הנהו דיורשין מחמת קורבה אבל בעל לא ירית מחמת קורבה ולא אשכחת משמוש עכ"ל הרי מבואר כמ"ש ודוק. ולשיטת הרמב"ן נראה אפי' אם אומר השכ"מ אחד מאחיו ירש אותו לא מהני דהא השכ"מ אינו מוריש את האחים והאחים יזכו מכח אביו בקבר היורש אותו והתורה גילתה רק שהאב המנחיל לבניו אשר הוא המוריש את בניו יוכל להנחיל לאחד מבניו אבל האח לא יוכל להנחיל אחד מאחים כנלענ"ד. ואפי' אם נאמר דרמב"ן מודה דיוכל להנחיל לאח בין האחים יען דאביו בקבר יורש אותו ויהיה נחשב כאלו האב צוה שאחד מבניו ירשו אותו זה דווקא דמהני דברי השכ"מ על אחד מאחיו אבל על אחד מבני אחיו אם היה לו אח ומת והניח בנים רבים והשכ"מ יאמר אחד מבני אח הנ"ל ירש אותי לא מהני דכיון דאח הנ"ל מנחיל מאביו

בקבר לבנו אחד יזכו עמו שאר בניו דממנ"פ אם העביר אבי המת בן זה הוא אחי המת מנחלתו לא ירש אחד מבני בניו ואם יזכה אחד מבני בניו דלא העבירו אבי האב את אביו מנחלתו א"כ יזכו כל בניו בנחלתו ודוק. ולפ"ז בנידן שאלתינו דבני ראובן המה חנוך ופלוא וחצרון ושלשה בנים המה בני אחי שמעון המנוח איך יוכל שמעון להנחיל לחצרון ופלוא בני ראובן וחנוך אחיהם בן ראובן לא ירש ממנ"פ אם ירש ראובן בקבר להוריש לפלוא וחצרון איך לא ירש חנוך בנו הכי העביר ראובן חנוך מירושת עצמו והבן זה (ולא נעלם ממני דברי רמב"ן בב"ב דף ק"ח שהקשה הלא ידעי' משמוש נחלה מן אחי האב אחי אב דכתב רחמנא למה לי ותירץ וזה לשונו ואחים יש לומר מכח עצמן הן באין ולא מכח האב עכ"ל הרי שרמב"ן בעצמו העיר על החקירה שיש לומר שאחים יורשין זה את זה בלי משמוש והגם שהוא כתב שיש לומר כן משמע במסקנא סובר כמו בנמוקי חומש שלו שירושת אחים הוא רק בכח משמוש נחלה). ומצאתי בב"י ח"מ סי' רנ"ג שהעיר על דברי רש"י שפי' על מי שאמר אם מתו יטלו אחרים תחתיהם ופי' רש"י אם מתו בלא בנים ונתקשה הב"י למה לא פי' אם מתו בלא יורשים וחידש דבר אשר רמז רש"י הא דאמרינן ירושה אין לה הפסק הוא דווקא בנותן לבנו ויש לזה בנים או אחים דלאו מכח האב הנותן ירשו אז אין להירושה הפסק אבל אם מת בלא בנים ונשארו רק אחי האב והמה באים מכח האב הנותן לכן יוכל להתנות שירשו אחרים תחתיהם והתקשה עוד הלא אצל אחרים לא מהני לשון ירושה אלא ע"כ דאיירי בראוי להוריש כגון דהנך אחרים המה האחים רק היו יורשים כולם וצוה הוא שאחד בלבד ירש עכ"ד וכתב עליו בד"מ ס"ק ז' וז"ל וצ"ע דהא אחיו גם מכח אביו הם באים לירש וכמו שיתבאר בהל' נחלות בס"ד וא"כ אין חילוק בין אחיו לאחי אביו ואף בין בניו לשאר יורשים אינו נראה לחלק בכך כמו שנתבאר סי' רמ"ח עכ"ל. ולפי מה שבארתי דבר גדול דיבר הב"י דאחי המת המה יורשים בכח עצמם דהלא בגמ' חקרו שיהי' קודם לאב בירושה דאח עומד תחת אחיו ליבום רק דתורה אמרה שאם אביו חי יש לו קדימה שהוא יוצאי יריכו אבל אם מת אביו הוא בא לירש את אחיו מעצמו וא"כ אין כח לאב הנותן לאמור אם ימות בן זה בלא בנים ירש אח אחד מן האחים דירושה אין לה הפסק כי אחיו של בני המת לא יבואו בכח אביהם אם בנו יצווה לאח מן האחים יהיה יורש זה מהני אבל אביו לא יוכל לצוות על נכסי בנו שאחד מהאחים ירש אבל אחי אב אשר יצרכו לבוא במשמוש נחלה שאחי אבי המת ירש בקבר והמה ירשו מכוחו אז כיון שבאים מכוחו יוכל לומר אחד מאחיו ירש אותו ודוק. וראיתי בקצו"ח סי' רנ"ג שהתפלא על הב"י כיון שסובר באם מתו בלא בנים וחזר הירושה לו יוכל לומר לירש אחרים תחתיהם ה"ה

אם יש להמת אחים ג"כ חוזר הירושה לאביו בקבר ויוכל לומר לירש אחרים תחתיהם יעו"ש ובמכת"ה הקדושה לא דבר נכונה הב"י סובר דאחים יורשי אח המת בלי שתשוב הירושה לאביהם בקבר א"כ הב"י הוא יוסף הצדיק בדבריו ודוק. ומצאתי בקצוה"ח סי' רפ"א שהתפלא על דין הזה שפסק הרמב"ם דיוכל לומר אח בין אחים יירשני דמהני והתפלא הלא הירושה חוזרת בקבר להאב דהוא קודם לכל יוצאי יריכו א"כ איך יוכל השכ"מ להנחיל בירושת אביו לאח בין האחים ותי' יען דהאב יורש מכחו יכול הוא להנחיל לכל מי שירצה וסיים וז"ל ולפ"ז נראה דה"ה היה לו בן ומת ויש לו ממנו בני הבן יוכל להנחיל לאחד מבני הבן ולומר פלוני בן בני יורש מכלל שאר בני הבן ואע"ג דבני הבן מכח אביהם הם יורשים מכל מקום כיון דמכחו הוא דירש הבן לבניו יכול להנחיל לבן בנו בין שאר בני בנו עכ"ל ונלע"ד זה אינו דדווקא על אח בין האחים יכול להוריש לאחד מכלל אחים יען כי הוא המוריש אותם ולא בכח משמוש נחלה והוה דומה כמו האב שמוריש לבניו שיכול להנחיל לאחד מבניו אבל בני בניו דבאים מכח אביהם בכח משמוש נחלה מדכתיב עיין עליו שאם יש לבני המת זרע ינחלו בניו הגם שאביהם בקבר אז לא יוכל אבי אביהם להנחיל לאחד מבני בניו כי אביהם היורש בקבר ומכחו ירשו הם והוא לא הנחיל לאחד מבניו ודוק. וגם זה פלא הלא בני בנים יורשים בודאי רק מכח משמוש נחלה דכתיב עיין עליו א"כ אם האם יורש בקבר איך יהיה אחד מבני בניו בלבד יורש בשלמא אם הי' לו בני בנים רבים מבנים רבים מראובן ושמעון ולוי שמתו והי' לכל אחד בן יכול לומר בן שמעון בלבד ירש דהא אם בניו חיים וקיימים הי' ג"כ יוכל להוריש לשמעון בלבד אבל הקצו"ח מחדש שהיה לו בנים רבים מבן אחד ואעפ"כ יוכל להנחיל לאחד מבני שמעון הוא פלא אם האב יורש בקבר איך לא יזכה בירושה רק אחד מבניו הלא הוא לא העביר שאר בניו מירושה ואביו לא העביר אותו דהא אחד מבניו יורש ודוק. ואין לומר בני בנים הם כבנים או תחת אבותיך יהיו בניך עיין בגמ' קנ"ט זה דווקא לטובתם בכלל יכולים לומר אנו תחת אבי אבינו קמנו ויהיה בני בנים כבנים אבל שיהיה כח לאבי אביהם להעבירם מנחלתם יוכלו הם לומר אנו מכח אבינו באנו שהוא יורש בקבר ואנו מכחו נירש ולא נחפץ להיות תחתיך להרע לנו דלא כתוב תחת בניך יהיו בני בניך שיהיה תלוי באב הזקן שיהיו בני בניו כבניו אלא דבר הפסוק עם האיש תחת אבותיך יהיו בניך אם יהיה לטובה יוכלו הם לומר תחת אבי אבינו אנו ודוק:

(הג"ה ואפשר ליישב דנ"ל הטעם משום תחת אבותיך יהיו בניך ונחשב בן זה מן הבנים אשר מנחיל לו כאלו הוא בני אחי אביו ואב יכול לומר על בן בין הבנים שזה לבדו ירש

א"כ העביר האב של היורש שהוא בנו ממש מן הירושה וממילא אין לשאר בניו לירש הגם אם יאמרו אנו מכח אבינו נבוא לנחול לא מהני דגם אביהם אינו יורשו ואחיהם יורש יען דהוא יחפץ להיות תחת אביו ויהי' נחשב כבן לאביו הזקן ודוק):

ונפלאת בעיני שיותר מזה הראני אלקי' בנתיבות המשפט להגאון מליסא בסימן רפ"א ס"ק א' שרמז על קצו"ח הנ"ל והוסיף עוד על דבריו וכתב וז"ל דביום הנחילו את בניו שכתבה רחמנא לאו דווקא והכוונה ליורשים הראוים ליורשו ולפ"ז ה"ה בבני אחין כשיש הרבה בני אחין יוכל להוריש לאחד מהן הכל עכ"ל ואני אומר לא כן אבי בחכמה אמת הוא שלאו דווקא אביו לבנים יוכל להנחיל לאחד מאחיו אם הוא מורישם שהם ירשו ממנו אבל בני אחים דירשו רק מחמת משמוש נחלה שאביהם יורש מאחיו בקבר שהוא יורש בנו אז בודאי לא יוכל השכ"מ לומר אחד מבני אחיו ירשו כי הוא אינו מורישם והם לא הוה יורשיו מכחו ודוק. ואולי כוונת הגאון הי' למשל ראובן הוא שכ"מ ולו בני אחים הרבה כגון בן אח מאחיו שמעון ובן אח מאחיו לוי ובן אח מאחיו יהודא יכול לומר בן אחיו מלוי הוא בלבד יירשני דאלו אחיו הי' בחיים עודנה הי' ג"כ יוכל לומר לוי בלבד יורשני ה"ה יוכל לומר כן על אחיו בקבר לוי בלבד יירשני והזכיר בנו הבא מכחו אבל אם יש בני אחים רבים מאחד כגון שהי' ללוי בנים רבים והוא אומר על אחד מבני לוי יירשני אין דבריו קיימין דלו יהי' שעושה לאחיו בקבר למוריש ג"כ זוכין כל בניו ודוק ולכן כתב וז"ל כשיש הרבה בני אחין עכ"ל ולא כתב כשיש הרבה בני אח אלא בבני אח אחד מודה דלא יוכל להנחיל לאחד מבני לוי דממנ"פ אם לוי ירש כל בניו יורשים ודוק. פסק הלכה נלענ"ד בעזה"י דשמעון לא הי' יכול להנחיל לבני ראובן אחיו משני טעמים (א) אם אחים הווין יורשים בעצמם בכח הראשון בלי כח משמוש א"כ מעולם לא שמענו לריב"ב שיוכל איש להנחיל לאחד ביורשים שווים אלא דווקא דומיא דאב לבניו היורשים בכח קרבות בלי משמוש המה נקראו ראוי לו ליורשו אבל בני אחים דיורשים בכח משמוש לא נקראו ראוי לו ליורשו ולא יוכל להנחיל לאיש שאינו יורשו בעצמו אלא יורש מכח אביו בקבר אשר יורש מן השכ"מ ודוק (ב) ואפי' אם נאמר דאחים גופא יורשים רק בכח משמוש שאבי המת יורש בקבר ובניו הנשארים ירשו ממנו ואעפ"כ חידש הרמב"ם והרי"ף דיוכל לומר אחד מאחיו ירשו אותו הוא דווקא שיוכל השכ"מ לומר שאח אחד ירש הכל והשאר אחים לא ירשו שיהי' נחשב כאלו האב יעמוד חי ואמר אחד מבניו ירש והשאר לא ירשו אבל כיון שמורש האב בקבר לבנו בקבר ובן הזה יש לו בנים רבים לא יוכל לצוות השכ"מ שאחד מבני אח הנ"ל ירש דממנ"פ כיון שאח הנ"ל ירש בקבר מאחיו אז זכה בנכסים וממילא יזכו כל בניו בנחלתו דאטו

יוכל אב להוריש לבנו נכסים ויצווה לו כאשר ימות שהוא לא ינחול אלא לאחד מבניו הא ירושה אין לה הפסק עיין תשובת הרא"ש הובא בטור דלא משכחת שיצוה איש שלעולם לא ינחל אלא אחד מהבנים דור אחר דור כנלענ"ד ברור בעזה"י להלכה ואם יסכימו הדר"ג נ"י עם אחוזת מרעיו בחסד עזרת חונן הדעת אשר הגה מפיו יצא דברי הדש"ת. בשולי מכתב עוד אדבר להעיר אזן הדר"ג נ"י להסתכל באיזה הלשון העביר נחלה מחנוך בן אחיו וזה החלי בעזה"י. ראיתי בבעל עיטור בדף נ"ד שכתב וז"ל גרסי' בפ' י"נ האומר איש פלוני בכור לא יטול פי שנים איש פלוני בני לא ירש עם אחיו לא אמר כלום שהתנה עמ"ש בתורה ומסתמא כל היכא דעקר ירושה בפומיה ואמר לא יעול לא ירש אפי' אמר פלוני לא ירש אלא אחיו ירשו או שאמר ינתן להם לא אמר כלום ואפי' לריב"ב דעד כאן לא קאמר ריב"ב אלא היכא דאמר בני ירש סתמא ולא אמר לא ירש אבל אמר פלוני בני לא ירש מתנה עמ"ש בתורה ואי אמר פלוני לא ירש ולא הזכיר בני אלא פלוני ופלוני ירשו לאו מתנה עמ"ש בתורה הוה דאפשר דלאו בריה הוא ואיכא מאן דס"ל דאי אמר פלוני לא ירש אלא אחיו ירשו דבריו קיימין לריב"ב ולא נהירא לו עכ"ל. דבר גדול דבר הבע"ט שאפי' לריב"ב דיוכל להוריש בן בין הבנים הוא דווקא שאמר רק איזה הבן ירש אותו בכל נכסיו ולא הזכיר על שפתיו שם הבנים אשר לא ירשו דלא עקר הירושה בפומיה אלא מכח שהוסיף כח לאחד שירש הכל לא נשאר כלום לשאר הבנים אבל אם מזכיר שם הבנים אשר לא ירשו בזה העלה על שפתיו עקירת דבר תורה הגם שהזכיר אח"כ אלא אחיו ירשו לא מהני דבריו שהתנה עמ"ש בתורה. ולכאורה קשה לי על מ"ש וז"ל אפי' אומר פלוני לא ירש אלא אחיו ירשו או שאמר ינתן להם לא אמר כלום עכ"ל וקשה כיון שלא הזכיר פלוני בני רק אמר פלוני לא ירש ודלמא גילה בזה דלא הזכיר אותו בשם בני לגלות דלאו בריה הוא ולכך לא ירש בנכסיו והאב נאמן לומר זה הוא לאו ברי כאשר כתב הבע"ט בעצמו אח"כ וז"ל ואי אמר פלוני לא ירש ולא הזכיר בני אלא פלוני ופלוני ירשו לא מתנה עמ"ש בתורה הוא דאפשר דלאו בריה הוא עכ"ל וא"כ יפלא על ראשית דבריו וצע"ג. שוב ראיתי דלק"מ דשאני אם בסוף דבריו אמר אלא פלוני ופלוני ירשו הגם דלא הזכיר עליהם שהם בניו עכ"פ לא אמר אלא אחיו לגלות בדבריו שהם אחים לפלוני הנ"ל אשר צוה שלא ירש א"כ אפשר שאותו פלוני לאו בריה אבל אם אמר פלוני לא ירש הגם שלא הזכיר עליו שהוא בנו כיון שאמר אלא אחיו ירשו כיון שהזכירם בשם אחיו א"כ אמר בפה מלא שהפלוני שלא ירש הוא בנו דאל"כ איך הזכיר היורשו בשם אחיו שלו ואי לומר שהם אחיו מן האם ולא מאב וזה הפלוני אינו בנו אלא חוץ ממשפחתו אם אינו משפחה למה לו להזכיר כלל שהם אחיו הי' לו לומר

אלא פלוני ופלוני בני ירשו והי' במשמע שהמה בניו ופלוני אשר לא הזכיר בשם בנו כי לאו בריה הוא ומדאמר אלא אחיו גילה שהמה אחים לו כי אותו פלוני ג"כ בריה הוא וא"כ לא מהני דבריו אפי' לריב"ב דעקר בפיו דבר מן התורה ואח"כ הביא הבע"ט וז"ל דאיכא מאן דסובר דאי אמר פלוני לא ירש אלא אחיו ירשו דבריו קיימין עכ"ל נראה דווקא אם אמר פלוני לא ירש ולא הזכיר בנו הגם שאמר אלא אחיו ירשו לא הוה עקירת דבר תורה דבדבור אשר אומר פלוני לא ירש לא הזכיר עקירת דבר תורה רק אח"כ במה שאמר אלא אחיו משם נשמע שהאי פלוני ג"כ בנו הוא והלא אז במה שאומר שאחיו ירשו לא נחשב לריב"ב עקירת דבר תורה אבל אם אמר בפה מלא פלוני בני לא ירש אלא אחיו גם איכא מאן דס"ל דלא מהני אפי' לריב"ב דהא הזכיר פלוני בני לא ירש ודוק. אך מה שכתב הבע"ט אם אמר פלוני לא ירש אלא פלוני ופלוני ירשו לאו מתנה עמ"ש בתורה דאפשר לאו בריה הוא הוא פלא כיון שזה הפלוני הי' מוחזק לבנו וא"כ נשאר בכח זכותו לירש את אביו דמה שאמר לא ירש דבריו בטלים דהוה מתנה עמ"ש בתורה וכי מפני הספק דאפשר גילה בזה דלאו בריה הוא נוציא אותו מחזקת כשרותו וירושתו וצע"ג (וגם לפי' דברי תשובת מיימונית אם השליח אומר טעיתי בדבורי ואמרתי הרי את מקודשת לי תחת שם משלח נאמן הוא דע"א אינו נאמן לסתור החזקה אבל לעקור חזקה נאמן שאני התם דבודאי קא עקר אבל כאן הוה רק אפשר דגילה דלאו בנו הוא). ונלע"ד דבודאי נשאר הבן בחזקת כשרותו דהגם דנאמן האב לומר זה בני ממזר היינו אם אמר בפירוש שהוא ממזר אבל כאן דהוה ספק אם גילה בזה שלא הזכיר אותו בשם בנו לאמור שהוא לאו בריה וספק ממזר מותר מן התורה וכ"ש כאן שהוא מוחזק לבנו מספק אי האב אומר שהוא ממזר לענין ירושה עכ"פ לא ירש דאחיו הם בודאי יורשים והוא ספק יורש והוה כמו ספק ויבם דיפה כח היבם דלו עכ"פ חלק בהירושה של נכסי סבא והספק הוא בספק דלמא אין לו כלל לתבוע בהירושה ה"ה כאן פלוני ופלוני יש להם עכ"פ חלק בהירושה והאי פלוני אשר אמר לא ירש הוא ספק יורש דדלמא לאו בריה הוא ודוק. וגם נ"ל מה דכתב הבע"ט דאפשר דלאו בריה הוא דהוה רק ספק זה דווקא יען שאלו אשר עשה ליורשים הזכיר ג"כ רק פלוני ופלוני ירשו ולא הזכיר גם אצלם שהם בניו אז מספקים אי זה שאמר פלוני ירש אי גילה בזה שלאו בריה הוא דהא להיורשים ג"כ לא קרא בשם בניו אבל אם הי' אומר פלוני לא ירש ופלוני ופלוני בני ירשו אז הוה כאלו פי' פלוני זה לא ירש יען שאינו בנו אלא מי ירש אותו פלוני ופלוני בניו ודו"ק. ואמרתי להביא ראי' לדברי בעל העיטור דגם לריב"ב מהני דווקא אם לא הזכיר את שם מי שלא ירש אבל אם הזכיר פלוני בני לא ירש אלא אחיו לא מהני דבמתני' דף ק"ל קתני

האומר איש פלוני יירשני במקום שיש בת בתי תירשני במקום שיש בן לא אמר כלום ולכאורה תיבת במקום אין לו הבנה וכך הי' לרבינו הקדוש לומר האומר פלוני ירשני תחת בתי משמע דהשכ"מ לא מזכיר בתו אלא אנן ידענו שיש לו בת וכן במקום שיש בן משמע דהשכ"מ לא מזכיר הבן אלא אנן ידעי' שיש לו בן עיין רשב"ם שכתב וז"ל במקום שיש להההוא מצווה בת עכ"ל וכן כתב בד"ה בתי וז"ל ויש לו בן עכ"ל הרי מבואר שפי' כך שהוא לא מזכיר רק אנן ידעי' שיש לו בת או אנן ידעי' שיש לו בן וקשה למה לא אמר פלוני ירשני תחת בתי או בתי תרשני תחת בני וצע"ג. ולפי דברי בעל עיטור נכון דמזה יהיה נשמע בסופא הא בן בין הבנים או בת בין הבנות דבריו קיימין ואם הזכיר ראובן ירש תחת שמעון א"כ הזכיר ששמעון לא ירש ולא היה דבריו קיימין לכן נקט במקום שיש בת או במקום שיש בן שלא הזכיר הבת ובן כלל אעפ"כ באחיו במקום בת ובת במקום בן לא מהני דמתנה עמ"ש בתורה דעוקר הירושה ממקומה ובאופן זה דלא הזכיר שלא ירש מהני בבן בין הבנים או בת בין הבנות ודוק. לפ"ז נ"ל דין חדש הגם דהרמב"ם ורי"ף סוברים דיוכל לומר פלוני אחי ירשני מכלל אחי דהוה כמו בתי פלונית תרשני מכלל בנותי זה דווקא אם לא אמר פלוני לא ירשני אלא אמר פלוני אח ירשני בלבד אבל אם אמר פלוני לא ירשני אלא פלוני ופלוני עוקר ירושה ממקומו דכאן לא שייך לומר דגילה דזה לאו אחיו הוא זה טעות רק לאב נתן הקב"ה רשות והכח לאמור זה בני ממזר אבל אח אינו נאמן לומר אח זה לאו אחי הוא ודוק וה"ה בבני אחים אם הזכיר פלוני לא ירשני אלא פלוני ופלוני לא מהני בבני אחים דאין אדם יכול לומר על בן אחיו לאו בריה הוא. סוף דבר הכל נשמע שיש לחקור בהצוואה על איזה אופן העביר לחצרון אולי באחד מן הלשונות כאלו אשר לא מהני כפי דיני נחלה בתורתינו הקדושה ועיין בש"ע סי' רפ"א בסמ"ע ס"ק י"ד ובנתיבות ס"ק ה' ולדעתו דברי בעל העיטור דבר גדול ולא מנעתי להעיר עליו בעזה"י הגם שלא ידעתי אם נ"מ הוא כעת כי לדעתי די בפסק הלכה אשר למעלה, ועל שאר הספיקות אשר הודעתי לו לא אשיב כעת וגם על הפסק זכות יוסף לא אשיב כי לדעתי די במה שהודעתי שלא היה ביד המנוח להעביר נחלה מחנוך בן אחיו א"כ לא צריך לפלפול אי השטר שעשו האחים מהני או לא ואם יהיה מהצורך אקוה להשיב בעזה"י באריכות גדול כי הוא צריך בירור וצירוף מאד מאוד ואני אומר יישר כחו וחילו של הדר"ג נ"י כי מחברת הנ"ל הוא בכל אופן מעשה אומן קסם על שפתי קסתו אשר הדריך בהשכל ודעת ויהיה ד' אלקיו עמו להעמיד דין נחלה בישראל ולהרים קן התורה אמן:

סימן מג

שלמא רבא מן שמיא לחד מן קמיא בי דינא גברא דדיינא ה"ה הרב הגאון המושלם במעלות כבוד הרב ר' יהודא ן' עטר ב"י בק"ק לווארנא יע"א. אחד"ש מכתבו הנעים קבלתי אחרי אשר שלחתי לו ל"ב הערות והשגות על מחברתו ואולם משאלתו לא אוכל למלאות כי חכז"ל אמרו אמור לחכמה אחותי את אם ברור לך ודל"ב ולכן ידי מסולקת מלהסכים ואחלק לו אשר העלתי שם ברמז. אודות אשר אמרתי במכתב שני ברמז מעט שגם אם מהני מה שהעביר שמעון המנוח את בן אחיו חנוך מירושתו והנחיל הכל לשני אחיו חצרון ואליאב ואמרתי שהועיל רק על הנכסים אשר הי' לו אבל על חובות אשר הניח המנוח לא מהני מה שהנחיל הכל לשני אחים והדין הוא שחנוך יורש עם אחיו. עתה באתי בעזה"י לברר לדינא הנה הרשב"א בגיטין דף ל"ז בד"ה רבא אמר הפקר ב"ד הפקר כתב וז"ל ומינה שמעי' דכח ב"ד יפה להפקיר ממון מזה ולזכותו לזה אפי' קודם שבא לידו וכן מוכח מקרא דאלה הנחלות אשר נחלו דמה אבות מנחילין ואומרים שדה פלוני לפלוני וזכה לו מיד ואף קודם שבא לידו אף ראשים מנחילין לכל מי שירצה ממון ראובן יהי' לשמעון וזוכה בו מעתה שמעון עכ"ל והנה מה שנקט הרשב"א שהאבות מנחילין ואמרי' שדה פלוני לפלוני עכ"ל לאו דווקא שדה שהוא קרקע דה"ה אף בממון ג"כ מהני אם האבות מנחילין דהא יליף מינה שאף ראשים מנחילין ואומרים ממון ראובן יהי' לשמעון וא"כ ע"כ שגם האבות מנחילין אפי' מעות או שאר מטלטלין רק זאת נשמע מה שדה שהוא קרקע ואינה נגזלת והוה תמיד נכסיו אשר יש לו ה"ה מטלטלין אשר נמצא בידו יוכל להנחיל לאחד מבניו אבל אם יש לו חובות או שטרות אשר אינם גופן ממון אלא יהי' ראוים לו לבוא ולגרום לו ממון לא יוכל אב להנחיל לאחד מבניו דמה שאינו ברשותו כעת לא יוכל להנחיל וכן משמע ברשב"ם בב"ב דף קל"א ע"א בד"ה בבריא האיך וז"ל בריא שאמר פלוני ירש שדה מי אמר ריב"ב דקנה כיון דראוי ליורשו עכ"ל הרי שנקט ג"כ שאמר פלוני ירש שדה פלוני והוא בודאי לאו דווקא שדה שהוא קרקע אלא אפי' במטלטלין רק נקט שדה שהוא שלו גם ברשותו אבל במלוה שהיא ראוי' לגבות לא אמר ריב"ב דמהני אפי' בשכ"מ ומכ"ש בבריא לכן נקט שדה וה"ה מטלטלין הדומין לשדה שהמה ברשותו ודוק. ועלה בדעתי ראי' מדברי רשב"ם דף קל"ג ע"א בד"ה רואין שכתב וז"ל רואין אם אותו מקבל מתנה ראוי ליורשו כגון בן בין הבנים נוטלין בתורת ירושה כריב"ב דכיון דראוי ליורשו מסתמא להוריש לו נתכוין הואיל ולא פירש לשון מתנה אבל גבי ירושה אין צריך לפרש דממילא קא ירית הילכך כל היכי דאיכא לאוקמוה בירושה דתפסה מן התורה לא מקני ליה מסתמא במתנה

למעיקר נחלה דאורייתא עכ"ל ואי נימא דמהני אם מנחיל לאחד מבניו אפי' לגבי ראוי כגון חובות ושטרות א"כ קשה דלמא הוא לא רצה להוריש לו רק נכסיו אשר יש לו אבל החובות רצה להוריש לשאר בניו ומסתמא דעתו לשם מתנה שלא ירש אפי' החובות ועוקר משאר בניו כל הנחלה אלא פשיטא גם אם מנחיל בתורת ירושה לא יכול להנחיל ראוי אלא מה שנמצא בידו א"כ כיון שאמר כל נכסיו לפלוני והוא ראוי לירש בתורת ירושה מהכ"ת שנותן בתורת מתנה לעקור נחלה דאורייתא לגמרי שלא ינחיל אחד מבניו ופשיטא שנתן לזה בתורת ירושה אשר התורה נתנה לו רשות להנחיל לאחד מבניו ודוק. אמנם יש להשיב דרב הונא אמר רואין אם ראוי ליורשו נוטלן משום ירושה ואם לא נוטלן משום מתנה משמע דבכל אופן לוקח הנכסים רק יש לדון אם ראוי ליורשם נוטל אותם הנכסים משום ירושה ואם אינו ראוי ליורשם נועל אותם משום מתנה א"כ לא איירי כלל שיש כאן חובות רק נכסים שהמה ברשותו אבל לעולם אם יש ג"כ דבר שיורש יזכה אותם ומקבל מתנה לא יוכל אז הוה אמרי' דהוה מקבל מתנה אבל רב הונא איירי שלא הי' חובות ורק על הנכסים דן אם יזכה בם המקבל בתורת ירושה או בתורת מתנה ונ"מ כדאמרי' לקמן בס"ד דרבא אי אלמנתו ניזונית מנכסיו ובסוף אמרו נ"מ אי אמר אחריך לפלוני אבל בכל אופן לא הי' נשארו חובות ודוק. ומצאתי לנתיבות המשפט סי' רפ"א סק"ג שישב על מדוכה זאת וחקר אי פועל הנחלת אבות אם הנחיל לפשוע פי שנים בנכסים הבא לאחר מכאן אי נימא כיון שעשאו יורש יכול להנחילו אפי' דשלב"ל ופושט מגמ' הנ"ל דחקרו נ"מ אי נוטל משום ירושה או משום מתנה ולא אמרו בגמ' דנ"מ בדברים שמתנה אינו מועיל וירושה מועיל אלא ודאי כל דבר שאינו מועיל במתנה לא מהני אם האב הנחיל לבנו יעו"ש. ולע"ד לא דיבר על נכון דגמ' חקרו שהמקבל נוטל הנכסים בכל אופן וחידש ר"ה דיש לפעמים שנועל אותם הנכסים בתורת ירושה אם הוא ראוי ליורשו ולפעמים נוטל הנכסים בתורת מתנה אם האי מקבל אינו ראוי ליורשו ע"ז חקרו בגמ' למאי הלכתא נ"מ בין אם זוכה בהם בתורת ירושה או בתורת מתנה ואמרו נ"מ אם אמר אחריך לפלוני אבל אם יש נ"מ אשר ירושה פועל יותר ממתנה מזה לא איירי ר"ה דממנ"פ אם הי' להנותן השכ"מ גם חובות והדין הוא שמהני ליורש ולא לקבל מתנה א"כ זה שלא פי' בלשון ירושה אמרו דלכך לא נתן בירושה כדי שלא ינחיל גם החובות רק ר"ה איירי דלא הי' לו חובות כלל וליכא נפקותא אי אפי' נתן בתורת מתנה יקח ג"כ הכל אז אמרי' אם ראוי להוריש בודאי היה דעת השכ"מ בתורת ירושה א"כ מגמ' הנ"ל אין ראי' כלל ודוק. עוד הביא הנתיבות ראי' דלא מצי אב להנחיל לאחד מבניו דבר שלא בא לעולם דאל"כ קשה דבדף קכ"ז פריך הגמ' יכיר לרבנן למה לי אי למיתבא

לו פי שנים לא יהי' אלא אחר אלו בעי למיתב ליה מתנה מי לא יהיב ומשני בנכסים שנפלו לו אח"כ ולר"מ דסובר אדם מקנה דבר שלב"ל בכשנפלו לו כשהוא גוסס והקשה הנתיבות א"כ מאי נסתפק הגמ' בדף קל"א אי אמר ריב"ב אפי' בבריא שיכול להנחיל ותפשוט ליה דלא יכול להנחיל דאל"כ הדרה קו' הגמ' לדוכתא הא יכול להנחיל לו אפי' כשהוא בריא ויקח פי שנים אפי' בראוי לבוא אלא ע"כ דריב"ב חידש שיכול להנחיל בכל אשר יש לו נכסיו אבל לא בראוי לבוא עכ"ד בקיצור ויעו"ש שהאריך. ולפמ"ש דיש לחקור דלמא אין המורישׁ רוצה להורישׁ אלא בכל אשר נמצא לו אבל באשר יבוא לו אח"כ איזה זכות לא חפץ להורישׁ א"כ אם הוא אומר שהוא בכור אז מורישׁ לו דווקא נכסיו אשר נמצא לו בחייו אבל בנכסים אשר יבואו לו אחר מיתה לא יזכה פי שנים דהא הבכור אינו נוטל בראוי וכאשר ביאר הרשב"ם שם בדף קכ"ז בד"ה כשהוא גוסס שכתב וז"ל ובלאחר מיתה לא מצי לשנויי דאין בכור נוטל בראוי עכ"ל ועיין בדף ק"ל דכתיב בכל אשר ימצא לו היינו במוחזק אבל לא בראוי וא"כ לא קשה קושית הנתיבות אי מהני אפי' בבריא להנחיל קשה הא יכול להנחיל לו פי שנים בתורת ירושה זה אינו דאמרי' דלא יכול לומר כן דא"כ ירש אפי' בראוי כמו כל יורש שזוכה אפי' בראוי והאב רוצה לזכות לזה הבן דווקא במוחזק לכן אומר שהוא בכור שלא יטול בראוי ולא נשאר לגמ' להקשות רק דיכול ליתן לו מתנה בכל אשר ימצא לו כמו שנותן לאיש אחר וא"כ יכיר למה לי ומשני דנ"מ דנאמן שהוא בכור באמת שיזכה בנכסים שנפלו לו אח"כ שאז לא היה יכול ליתן לו במתנה וכיון שהוא נאמן שהוא בכור זוכה ג"כ בזה או כשנפלו לו כשהוא גוסס דלא מהני אפי' לר"מ ובתורת יכיר זוכה בו אעפ"י שאביו לא רצה ליתן לו זה או לא יכול ליתן לו זה אבל עכ"פ לא קשה שהיה יכול לעשות אותו ליורש פי שנים כריב"ב דאז יזכה אפי' בראוי לבוא אפי' אחר מיתת האב ודוק. והוסיף הגאון נתיבות להביא ראיה דאפי' שט"ח לא יכול להנחיל בתורת ירושה דאל"כ בדף קנ"א דמביא הגמ' מעשה מאימא דרב עמרם חסידא דאמרה האם כי קא שכבא האי מלוגא דשטרי להוי לעמרם ברי אתו אחוה קמי' דרב נחמן אמרו ליה הא לא משך אמר להו דברי שכ"מ ככתובין וכמסורין הקשה הגאון הנתיבות למה לא השיב ר"נ דזוכה בתורת ירושה כיון שר' עמרם הי' יורש ואם הוא יורש זוכה משום ירושה כמבואר בדף ק"ל אלא פשיטא כיון דמכירת שטרות דרבנן ואין ראוי להקנאה מן התורה אינו יכול להנחיל אבל בתורת דברי שכ"מ זכה יעו"ש. ועלה בדעתי ליישב דלמא דווקא לאב נתן התורה רשות להנחיל בבן בין הבנים דכתיב ביום הנחילו את בניו ואמרו בדף ק"ל מכאן שנתנה התורה רשות לאב להנחיל לכל מי שירצה וכן אמרו בגיטין ובקידושין מה אבות מנחילין

את בניהם אף נשיאים מנחילין אבל לאם לא נתנה התורה הכח ורשות להנחיל לבן בין הבנים בתורת ירושה אלא אם מתה יורשין אותה בניה שוה בשוה וכן גוי יורש אביו דבר תורה אבל אין ביד גוי להנחיל לבן בין הבנים דלאו בני נחלה נינהו עיין יבמות דף מ"ו והארכתי בזה להעיר במקו"א ליישב קו' התוס' שם ודוק וא"כ כאן שהיתה מעשה באימא דרב עמרם חסידא ולא שייך לומר שיזכה בתורת ירושה לפי דברי ריב"ב ואמר ר"נ דעכ"פ דברי שכ"מ כמסורין ודוק. ואולי כיון דמצינו דרי"ף ורמב"ם פסקו שה"ה שאח בין אחים יכול להנחילו עיין רמב"ם פ"ו מהל' נחלות וכן מבואר בש"ע סי' רפ"א ה"ה דהאם תוכל להנחיל לבן בין הבנים ולכן לא ניחא ליה להגאון נתיבות לחדש דין זה לתרץ קו' שלו ודוק. ואולם הקו' פלא בעיני דאם של רב עמרם חסידא אמרה להוי לעמרם ברי ולשון להוי הוה מתנה כמו שמביא הש"ך בחו"מ סי' רנ"ג ס"ק ב' וז"ל או יזכה וה"ה אם אמר יהיה דבר זה לפלוני הוה מתנה מבי"ט ח"א סי' קצ"ג עכ"ל א"כ ה"ה להוי הוה לשון מתנה בפירוש ועל כן דן ר"נ רק מטעם דברי שכ"מ ולא משום דזוכה בתורת ירושה דבדף קל"ג בשכ"מ שכתב כל נכסיו ביאר הרשב"ם דדווקא שלא ביאר בפי' לא לשון מתנה ולא לשון ירושה אז אמרינן אם ראוי ליורשו הוה בתורת ירושה אבל בשכ"מ שאמר להוי הוה לשון מתנה דתיבת להוי הוה כמו יהיה דבר זה לפלוני ולפי גרסת הרשב"ם שם בדף קנ"א דאם עמרם אמרה הני לעמרם ברי עכ"ל וא"כ הוה בודאי לשון מתנה וכן מצאתי במבי"ט שם סי' הנ"ל שדייק מדברי נמ"י וכתב וז"ל משמע דאם אמר בית פלוני לפלוני או נכסים אלה לפלוני הוה לשון מתנה כדאמר בכמה דוכתי נכסי לפלוני עכ"ל א"כ לגירסת הרשב"ם שאמרה הני לעמרם ברי הוה כאלו אמרה בית זה לעמרם דהוה לשון מתנה ועי' ברמ"א סי' רנ"ב סעיף ב' שכתב וז"ל אמר רוצה אני שיהיה מטלטלין לשמעון הר"ז לשון מתנה אבל אמר מטלטלין אלו לשמעון או יש לשמעון בידי הוה לשון הודאה עכ"ל ועיין בש"ך סי' רנ"ב ס"ק ג' שציין על סי' רנ"ג ס"ב א"כ אין ראית נתיבות בתוקף ודוק. ולולא דמיסתפינא אמרתי לחדש דבר בעזה"י דיש הבדל אם האב מנחיל כל הנכסים לבן בין הבנים שאומר שבן זה לבד ירש אז הוה אתו הבן כבן יחיד שיורש את הכל אפי' דבר שלא בא לעולם כמלוה על פה דהא יורש נוחל מדינא הלואת אביו אבל אם אינו נוחל לו כל נכסיו אלא נותן לפשוט פי שנים מכל נכסיו אז לא יוכל להנחיל לו בראוי היינו מלוה יען ששאר בניו ג"כ נשארו יורשיו וא"כ אי אפשר לומר דהוה כבן יחיד שיורש ממילא אפי' מלות אביו דהא יש ג"כ שאר אחים אשר יורשין ממילא וליתן לו יתר שאת בירושה זה דווקא בכל אשר ימצא לו ומצאתי און לי מדברי ש"מ בשם הר"ן בב"ב דף קל"א בד"ה בברי האיך שמביא דברי הראב"ד

שכתב וז"ל ואני תמה אם בע"פ היתה השאלה דאפי' שכ"מ לא עשו דבריו ככתובין וכמסורין אלא כדי שלא תטרוף דעתו עליו הא בריא לא ואינו רואה הפרש בדבר זה בין הראוין לירש ובין האחרים שאינם ראוין לירש שאם אתה אומר כן מתנת שכ"מ במקצת למי שראוי ליורשו לא תהיה צריכה לשון קנין אם אמר בלשון ירושה ואי נמי מקצת נכסי לראובן בני שאין זה לשון מתנה אלא לשון ירושה ואם נפשך לומר כן לא היתה הגמ' שותקת בכך אלא מסתברא דבמקנה נכסיו בשטר קאמר ובלשון ירושה הרשב"א ז"ל ולי נראה דאפי' בע"פ מצינו לאוקמי' דכי צריכין לטעמא דשלא תטרוף דעתו הני מילי כשהוא נותן מתנה אבל מה שהוא מדין ירושה בכל מה שנתנה התורה רשות לאב להנחיל לכל מי שירצה כשהוא מנחיל בן אחד בין הבנים הרי הוא כאלו אין לו אלא אותו בן בלבד שבדבור בעלמא סגי לי' כן נראה לי הר"ן ז"ל עכ"ל וא"כ בשלמא אם מנחיל כל נכסיו לבן אחד והוה כאלו אין לו עוד יורש אפילו בראוי כמו בן אחד שיורש הכל אך אם מנחיל לבן רק פי שנים אבל גם שאר אחיו נשארו בתורת יורשין אז אינו יורש בראוי דהא יש שאר יורשין אשר יורשין הראוי ממילא והוא יהי' יורש רק בתוספות כח ירושה אשר נתן לו אביו דילפי' מן ביום הנחילו את בניו דיוכל האב להנחיל כל מה שירצה ליתן לבן אחד שכם אחד על אחיו ודוק. ובזה יהיה מיושב קו' הנתיבות מגמ' דף קכ"ז דשם דרוצה ליתן לבכור רק פי שנים אבל גם שאר בניו יהיו נשארו ליורשיו אז אי אפשר להנחיל לו בראוי וצריך התורה לגלות שנאמן האב בתורת הכרה ודוק וכן מיושב קו' הנתיבות מדף קנ"א מרב עמרם חסידא דשם נשאר שאר נכסין לשאר בניה א"כ אי אפשר להנחיל בתורת ירושה רק בתורת דברי שכ"מ ועיין רשב"ם שם ודוק ואנכי אשבע כי אחרי ימים מצאתי במחנה אפרים בהגהות על הרמב"ם ה' נחלה שכ' על פ"ו דין ה' וז"ל אבל אם נתן מתנה נ"ב וכי אמרו כל לשון מתנה ליורש הוה ירושה היינו היכא דנתן כל נכסיו וה"ט כמ"ש הרשב"ם יעו"ש וכ"נ מהאי דאימא דרב עמרם דהו"ל מלוגא דשטרי ודוק עכ"ל שמחתי כעל כל הון. ובזה יהי' ניחא מה שהבאתי בריש דברי שמדברי רשב"ם דף קל"א ומדברי רשב"א משמע שדווקא דומיא דשדה יכול להנחיל דשאני התם דכתב הרשב"ם שמוריש רק שדה אחת אבל השאר יהי' נשאר בניו א"כ נא יכול להנחיל בראוי ודוק וכן מה שכח ב"ד יפה להנחיל דילפי' מן האבות מנחילין את בניהם באופן שכולם יהי' נשארו יורשין עכ"פ א"כ לא יוכלו להנחיל אלא במוחזק ולא בראוי ודוק. וחפשתי באוצר נחמד של אדמ"ו חת"ס ז"ל בח"מ ומצאתי כתוב בסי' ק"נ שפלפל על הנתיבות הנ"ל ובד"ה לכאורה יצא להביא ראי' דלא מצי להנחיל מלוה לבניו דאל"כ קשה לדברי הרי"ף באיסר גיורא בב"ב דף קמ"ט שכתב דגבי בן לא תיקנו

מתנת שכ"מ כיון שיכול להוריש לבנו כל מה שירצה וקשה א"כ איך השיב ר"נ לאחוה דרב עמרם חסידא שזכה ר"ע מכח מתנת שכ"מ והא היתה יכולה להנחיל לבנה ולא תיקנו מתנת שכ"מ אלא עכ"ח דשטרי הלואה אי אפשר להנחיל על כן מהני שכ"מ אך קשה א"כ לפי דברי מהרי"ט ח"א סי' ל"ט דרוב ממון של אדם הוא בהלואה א"כ הי' לחכז"ל לתקן דמהני מתנת שכ"מ באב לבנו אנא ע"כ דיכול אדם להנחיל אפי' הלואה עכ"ד שם. ודבריו נפלאים בעיני אדברה וירויח לי בעזה"י מה שחקר שהי' לחכז"ל לתקן מתנת שכ"מ באב לבנו כדי שיוכל ליתן במתנה אפי' הלואה אשר לא יוכל ליתן בתורת ירושה הוא פלא בעיני הכי טוב וישר הוא ליתן יתרון לבן אחד על אחיו דהא לרבנן לא מהני אם נותן לבן אחד יותר דהוה מתנה על מה שכתוב בתורה עיין רשב"ם בדף ק"כ ע"ב בד"ה ואם אמר משום ירושה לא אמר כלום שכתב וז"ל לא אמר כלום דמתנה עמ"ש בתורה שאינו יוכל לעשות יורש אלא כמשפט הכתוב דלא כריב"ב לקמן במתני' דף ק"ל אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין עכ"ל וא"כ הגם דפסקינן כריב"ב דסובר דתורה נתנה רשות לאב להוריש לכל מי שירצה ויוכל האב להעדיף לבן אחד מבניו בכח ירושתו הואיל ויורש במקצת יוכל להוריש לו אפי' הרבה או אפי' כל נכסיו זה הוא אם האב ממעט ירושת אחד מבניו בעבור להוסיף לבן אחר אבל מהכ"ת יהי' חכז"ל מתקנים שיכול ליתן מתנת שכ"מ להעדיף לבן אחד ולהמעיט לבניו האחרים הגם שחששו שלא יטרוף דעת שכ"מ היינו אם יחפץ ליתן לאיש אשר אינו יורשו כלל ותיקנו כדי שלא תטרוף דעתו של שכ"מ שיהי' דבריו ככתובין וכמסורין וזכה האיש זה והזהרו שלא יהי' אדם עד אצל מי שחפץ להעביר נחלה מבניו וליתן לאחרים כל נכסיו ומעביר מבניו אבל להרבות לאחד מבניו לא תיקנו דהא יטול הראוי לו לחלוק נחלה בתוך אחיו חלק שוה בשוה ומה טירף הדעת יש באותו שכ"מ אם יטלו כל בניו שוה בשוה שהוא כדת של תורה בישא יטול כבר טבא ומהכ"ת יתקנו חכז"ל תקנות מתנת שכ"מ כנגד רצון הקב"ה די שנתנה התורה רשות לאב לעשות כן אבל החכמים לא יעמדו לתקן לעשות יתרון לבן בין הבנים וממילא אם לא יוכל האב להנחיל לבן אחד בהלואה שלו מה טוב ומה נעים אם יזכו כל הבנים יחדיו שוה בשוה ואוסיף נופך הלא להבנים יש אחיזה בנכסי האב בחייו עיין ר"ן פרק הכותב בכתובות ודוק. ואעתיק דברי רמב"ן בחדושיו לבב"ב דף קמ"ט וז"ל הא דאמרינן מתנת שכ"מ כירושה שווי' רבנן הוי בה רבינו הגדול ז"ל הכי לא מצי שכ"מ ליתן מתנה למי שאין ראוי ליורשו כלומר שאינו קונה בדיבור בלבד והא דברי שכ"מ ככתובין וכמסורין לכל אדם וניחא ליורשה אמרי' הכי אלא בראוי ליורשו כלומר כשהוא בנו אעפ"י שהוא גר ואינו יורש מן הדין מ"מ כלשון ירושה הוא ולא קנה

והיינו דשלח רב אחא בר אילא לדברי ר"י נכסי לך ואחריך לפלוני ראשון הראוי ליורשו אין לאחרון במקום הראשון כלום לפי שאין לשון מתנה אלא לשון ירושה וירושה אין לו הפסק פי' לפירושו שלא תיקנו חכמים מתנת שכ"מ בבנו שאין קונה אלא מטעם ירושה גמורה שהתורה נתנה לו רשות להנחילו לפיכך כאן שהוא בנו לא תיקנו לו חכמים מתנה ואינו קונה הואיל וליתא בירושה אבל מתנת שכ"מ אפי' בגר שנותן לאינשא דעלמא מתנתו מתנה זהו דעת רבינו אלפסי ז"ל והגאון ז"ל מכאן יש ללמוד דאפי' היכא דאמר בלשון מתנה מפורש שווי' רבנן כירושה כדכתיבנא בפ' יש נוחלין עכ"ל הרי שביאר דלא תיקנו חכז"ל מתנת שכ"מ מאב לבנו שאינו קונה חלק אחיו אלא בירושה גמורה אשר התורה נתנה לו רשות להנחילו אפי' אומר מתנה בפי' הוה רק ירושה גמורה מן התורה מכח ביום הנחילו את בניו ואם ימצא אופן שלא יוכל להנחילו לא יעקרו ירושה מן אח להעדיף לאח דלא שייך בזה טירוף דעת שכ"מ אבל לולא שגילתה התורה שהאב יוכל להורישׁ לו ירושה גמורה לא הי' מהני דהא חלק אחיו הוא ומשו"ה לא תיקנו מתנת שכ"מ מאב לבן דהא מתנת שכ"מ הוא כירושה שיהי' מהני אחר מיתה והלא אז אחיו עומדים לזכות בירושה מאביו כמו שהבן זה עומד בירושה אבל אם הגר מנחיל לאחרים מהני דהא חכמים תיקנו מתנת שכ"מ כדי שיהי' יכול איש לזכות בלא קנין כיורש גמור שלא יטרוף דעתו של שכ"מ שמבקש שינחיל איש זה מנכסיו ובבנו דלא שייך טירוף דעתו לא תיקנו אלא יורש עם אחיו וה"ה אפי' בבן הגר לא תיקנו יען שהוא בנו והגם שלידתו בקדושה והגם שלא יורש אותו לא חלקו חכמים בין בן הגר אשר לידתו לבד בקדושה ובין בן הגר אשר גם הורתו בקדושה ודוק (ועיין בסוף דברי רמב"ן בהבנת רבותינו החולקים על הרי"ף). ואדמ"ו הבין בדברי הרמב"ן יען שיכול האב להנחיל לו בתורת ירושה אם יחפץ להעדיף לו לכן לא עשאו חכז"ל אצלו כח מתנות שכ"מ ועל כן חקר שמוכח דיוכל להנחיל הלואה דאל"כ הא גופיה קשה למה לא תיקנו שיהיה מהני בו דברי שכ"מ בהלואה ולפמ"ש נהפוך הוא דלא תיקנו דברי שכ"מ יען דסברא החיצונה היה כדברי רבנן דאב לא יוכל להנחיל לעקור ירושת התורה שכל הבנות ירשו שוה בשוה והגם דפסקינן כריב"ב דיליף מקרא והיה ביום הנחילו שהאב יכול לעקור רצון ירושת התורה זה דווקא האב יכול לעשות כן לעשות אותו יורש דאורייתא בהעדפה אבל חכמים לא יעקרו ירושה דאורייתא מפני ירושה דרבנן אבל איש זר דלא הוה יורש כלל עשאו חכז"ל כיורש מפני שלא יטרף דעתו של שכ"מ ואם עשאו מכח ב"ד איש זר כיורש לא הוה עקירה בכח נחלה דאורייתא אבל אם יעשו יורש דאורייתא בכח העדפה להיות לו יתרון בהעדפה נראה כאלו עשאו לעקור ירושה דאורייתא [עיין זבחים ג' מינו מחריב

ושאינו מינו אינו מחריב ודוק] . אך א"כ קשה קו' אדמ"ו ז"ל איך אמר ר"נ דברי שכ"מ ככתובין וכמסורין דמי הא האב לבנו לא תיקנו חכז"ל דברי שכ"מ והי' טוב מזה אם השיב הלא כתיב ביום הנחילו את בניו כקו' הנתיבות וצע"ג. ואולי דווקא באב אצל בנו אמרי' אפי' אומר בלשון מתנה דעתו ליתן בכח ירושה ואז הוה ירושה גמורה מדאורייתא עיין רמב"ן בחדושיו בדף קכ"ט א"כ לא משכחת באב לבנו אלא לשון ירושה וחכמים תקנו על מתנת שכ"מ אם החולה רוצה ליתן במתנה שיהיה מהני בלא קנין וממילא לא הוה תקנת חכמים שמתנת שכ"מ יהיה ככתובין וכמסורין אם האב נותן לבנו דהם תקנו למי שנותן מתנה ואב לבנו נותן ירושה דתורה אמרה ביום הנחילו את בניו שגם שיאמר שנותן לבנו הוה רק ירושה וזה דווקא מן אב לבנו אבל האם שמנחילה את בנה הוה רק כאלו אח נוחל לאחד מאחיו עיין רמב"ם פ"ו מהל' נחלות שם לא אמרי' שאפי' אם יאמר בלשון מתנה דעתו רק על ירושה אלא אמרי' דעתו דווקא על מתנה וא"כ התקינו אצלם ג"כ מתנת שכ"מ יהיה ככתובין וכמסורין ושם אצל רב עמרם היתה האם אשר אמרה להוי האי מלוגא דשטרא לר"ע ברי ולהוי הוה לשון מתנה כמו שהבאתי בשם המבי"ט ואם כן מהני בכח דברי שכ"מ ככתובין וכמסורין ודוק. סוף דבר בנידן שלפנינו נראה שלא ירש לחנוך מאומה שמסתבר שמהני להנחיל אפי' חובותיו לחצרון ואליאב בלבד ובפרט שאדמ"ו הגאון ז"ל מביא בשם עבודת הגרשוני דיכול להנחיל אפי' הלואת עכו"ם לאחד מבניו ולדבריו דעת אדמ"ו ז"ל נוטה א"כ לא ינחל חנוך אפילו חלק בחובות ודוק ובפרט שהמנוח לא הנחיל לחנוך מאומה א"כ בודאי אלים כח חצרון ואליאב כאלו הם בלבד יורשיו וחנוך לא הנחיל להיות יורש אותו כמו שהערותי למעלה ליישב דברי רשב"ם ורשב"א שלקחו על לשונם אם מנחיל מן אחים שדה ודוק ואוסיף עוד אם הם שטרות אשר מחויבים ליקח כמו כסף בכל אמטער של המלך הוין כמעות שחריפא זבינא וכאלו הם מעות ודוק. ולולא דמסתפינא אמרתי פי' חדש ברב אלפס אשר מתוק בהבנת הרמב"ן שמפרש דבריו והוא אם הדין ששכ"מ שאמר בפי' שנותן מתנה לבנו אעפ"כ הוה ירושה דאורייתא דמן האב לבנו אמרה התורה ביום הנחילו את בניו בכל לשון שיאמר אפי' אם בפה מלא יאמר מתנה יהיה בתורת ירושה א"כ משכחת מתנה שיהיה ירושה עשאו חכמים דוגמא בכל שכ"מ שמתנתו לא יצרך קנין כמו ירושה אינו צריך קנין יען וביען דמשכחת ירושה בשכ"מ אעפ"י שאמר האב בפירוש שנותן משום מתנה אבל בגר שלא יוכל להוריש לבנו ממילא אינו במתנת שכ"מ וכל זה בגר אבל באימא דר"ע דיכולה להוריש יכולה ליתן במתנת שכ"מ ודוק:

סימן מד

שאלה בכפר אחד שבק חיים לנו ולכל ישראל ת"ח גדול וצדיק ובאו שני אחים עשירים וביקשו מחברא קדישא שיתנו לחברא חמש מאות זהובים וגם לאלמנת מנוח ז"ל אשר הניח ביתו ריקם חמש מאות זהובים כדי שיקבר האיש הצדיק אצל אביהם אשר נקבר לבדו בסוף בית העלמין כי הי' בחייו איש רע מעללים וזה בושה להם ואם יקבר האיש המפורסם שם יהי' המקום מכובד גם לשאר אנשים אשר ימלאו ימיהם בטובה וגבאי דח"ק שלחו אחרי האלמנה ונתרצה בזה כדי שיהי' לה צרור כסף לפרנס בניה הקטנים וגם הגבאים שמחו בזה שיהי' להם מעות לשלם החובות אשר עשו כדי להקיף חומה לבה"ק ונתנו תקיעת כף לשני האחים העשירים וכאשר בא לשם המורה צדק להספיד הת"ח וכבר התחילו לעשות חפירת הקבר צעק ככרוכיא על הגבאים שת"כ שלהם בטל דהוה כנשבע לעשות עבירה כי דין מפורש הוא שאין קוברים רשע אצל צדיק וה"ה שאין קוברים צדיק אצל רשע דהכל חד והגבאים לא שמעו לדבריו כי יראו מפני ת"כ וגם היצר להם להחזיר המעות וגם בעבור האלמנה אשר קבלה מיד הכסף ויהי' קשה להוציא ממנה אבל רבים צועקים כי צריכין הגבאים להוציא את הצדיק משם ולקברו במקום חשוב כראוי לו אצל שאר צדיקים והגבאים צריכין לשלם מכיסם את אשר אי אפשר להוציא המעות מיד האלמנה אשר שלמה חובותיה ושאלו הגבאים אם מוכרחים לעשות כן וגם אם לא מוכרחים היקרה להם עון בדבר הזה ויבקשו לעשות תשובה כדת וכדין כי ידעו שהתרה בהם המורה צדק ולא שמעו לקולו. תשובה הדבר קשה וצריך התבוננות רב לדעת מה יעשה לפום רהיטא מעלו מעל בצדיק המנוח כי במתים חפשי אין עליו לפרנס אשתו ובניו ומכ"ש לעזור לחברא קדישא ולא יהי' לו מנוחה בקברו ח"ו א"כ גדול עון הגבאים עד מאוד. ולכאורה עלה בדעתי דכלל גדול דמשפט רשעים בגהינם י"ב חדשים עיין ברמ"א סי' שע"ו ובט"ז סי' ר"מ אבל אחר י"ב חודש כבר יצא נקי בדינו שיצרף ככסף וכל ישראל יש להם חלק בעוה"ב א"כ דווקא אין קוברים רשע אצל צדיק יען דעד י"ב חודש רשע נקרא וגם יהי' עליו דין שמים אבל אם הרשע כבר מת יותר משנה וכבר עברו עליו דיני דינים ופסקו זרעו לאמור קדיש אז מותר לקבור אצלו צדיק כי המת כבר נעשה זכאי ולא נקרא רשע וא"כ לא חטאו הגבאים כלל כי כבר נעשה מרשע איש נקי והבן. וראי' לדבר דהא דאין קוברים רשע אצל צדיק ילפינן בסנהדרין דף מ"ו מהך מעשה דמלכים ב' דקם האיש על רגליו אשר השליכהו בקבר אלישע דלא חפץ הקב"ה שיהי' האיש הרשע נקבר אצל אלישע יעו"ש והיינו רשע אצל צדיק דהא הרשע יהי' נידון בקברו אחרי מותו יעו"ש וא"כ מנ"ל שלא לקבור צדיק אצל

מי שהי' רשע וכבר עברו עליו כל משפטי גיהינם י"ב חודש וזכה בחלק עוה"ב והבן. ולכן מה דהי' לב"ד שני בתי קברות הוא דאין קוברין רשע קל אצל רשע חמור דפן יצרכו לקבור מי שחייב הרג וחנק אצל הנסקל והנשרף והוא בתוך י"ב חודש א"כ יהי' נקבר צדיק אצל רשע מי שעדיין לא נפדה מיד שאול אבל אי הי' צריכין לקבור מי שחייב הרג וחנק אצל מי שכבר נשרף ונסקל לפני שנה הי' רשאין לקבור אותו אבל הלכה למשה מסיני הי' שהב"ד יצרכו ב' בתי קברות דלולא כן יהי' נקבר רשע חמור אשר לא עבר עליו י"ב חודש ודוק וכן כל המקומות שהבאתי בספרי שערי חיים שער כ"ב מגמ' יבמות דף ל"ב ודברי תוס' שם ומירושלמי פ' נגמר הדין ורבה משפטים ותנחומא פ' ויחי וילקוט תהלים כ"ו ור"ן גיטין דף ס"א הכל קאי על קבורת רשע אצל צדיק או על קבורת צדיק עם רשעים ביחד אבל שלא לקבור צדיק אצל רשע מישראל שעבר עליו י"ב חודש מנ"ל שלא לקבור ודוק. ולפ"ז בנידן דידן שכבר עבר רבות בשנים אשר נקבר פלוני בריחק מקום על שהי' רשע בחייו בודאי כבר סבל דינו ויצא נקי ואין כאן איסור כלל שנקבר צדיק אצל רשע קבור אשר נצרף על עונותיו ודוק. אך אחר העיון נראה לחקור דלו יהיה שבת קול יגיד לנו שהקבור סבל דינו למעלה בכל זאת ניהו דרשע לא מקרי אבל גם צדיק לא הוה כי לא היה צדיק מעיקרא וצדיק משמע צדיק מנעוריו כחכז"ל והצדיקו את הצדיק צדיק מעיקרא וגם אז נקרא צדיק אם עשה מצות רבות והאי רשע ניהו דקבל עונשו על שעבר ל"ת וגם לא קיים מצות אבל עכ"פ סוף כל סוף אין לו מצות אשר על ידם יזכה להיות בעדת צדיקים אשר קיימו בחייהם היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם וניכר למעלה לעולם כמאמר הנביא ושבתם וראיתם בין עובד אלקים ללא עבדו וא"כ ניהו דרשע לא מקרי אבל גם צדיק לא נקרא דוגמא שאמרו חכז"ל בנזיר דף כ"ג על פסוק צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם דרצה לומר דקאי על אחד שאכל לשם פסח ואחד אכילה גסה והקשה ר"ל ניהו דמצוה מן המובחר לא קעביד רשע קאמרת יעו"ש וה"ה כאן בהיפוך ניהו דלא מקרא עוד רשע אבל מצוה לא קעביד ונח נקרא צדיק וזה ברור בעזה"י וא"כ אכתי אסור לקבור צדיק אלא אצל צדיקים כמבואר בב"י מגמ' מועד קטן דף כ"ה ודף י"ז דמערה קבלה לר"ה ולא לצורבא מרבנן וכן פסק בטוש"ע וז"ל אין קוברים צדיק ובינוני אצל חסיד מופלג עכ"ל וא"כ איך נתיר לקבור צדיק אצל איש אשר היה בחייו רשע וניהו דכבר כיפר לו מיתה וקבורה וחבוט הקבר ויסורי גיהינם עכ"פ צדיק לא הוה ואין קוברים צדיק ות"ח אצל איש בער וריק ודבר זה שיש לקבור צדיק אצל צדיק יש לו גם שורש בתורתינו הקדושה דעל פסוק פ' ויחי וקברתני בקבורתם כתב רבינו בחיי וז"ל מכאן דרשו רז"ל לעולם יקבור אדם צדיק אצל צדיק שנאמר ויהי' שם קוברי' איש והנה

ראו את הגדוד וגו' וזהו שאמר הנביא במיתתו מלכים א' י"ג וקברתם אותי בקבר אשר איש האלקים קבור שם אצל עצמותיו הניחו עצמותי עכ"ל רמז שמפסוק דראו את הגדוד מוכח רק שלא לקבור רשע אצל צדיק וה"ה צדיק אצל רשע אבל מנ"ל לקבור צדיק אצל צדיקים והביא דאותו נביא צוה לאחר שיהיה נדון על עבירה שלו ולא יהיה עליו בשר אז יניחו אותו אצל עצמות האיש אלקי' דהא גם הוא היה צדיק רק חטא פ"א ושקר בשם ד' וכאשר יעבור עליו עונשו אז יניחו עצמותיו אצל נביא עדי ועיין במהרש"א ח"א שביאר כן שדייק אחר שיעכל הבשר ויתכפר לו אז יהיה נקבר עצמותיו אצל הנביא יעו"ש הובא בעין יעקב סנהדרין אם כן מוכח שנייח דווקא להיות צדיק קבור אצל צדיק ודוק. והארכתי במקו"א כי השג"א בתשו' החדשות סי' טוב הקשה קושי' גדולה לרב אשי בסנהדרין דף מ"ו דסובר דקבורה לבד מתכפר ולא צריך עיכול בשר ופריך הגמ' א"כ למה לא מוציאין אותו מיד ולהביאו לקבורת אבותיו ומשני משום סרחון שנקבע כרסו והקשה הגאון אבל עכ"פ הנהרג עפ"י הב"ד סר עונו מיד כאשר בא בקברו ונתכסה באדמה א"כ איך קוברים למחר איש שהומת בב"ד אצל זה שנקבר אתמול הא הוה אין קוברים רשע אצל צדיק דהנקבר מאתמול נעשה צדיק ועכ"ח יען דהנקבר היום יהיה ג"כ למחר צדיק כמוהו ואין חוששים אם מונח רשע אצל צדיק לפי שעה וזה א"א דא"כ אם מותר להניח אצלו לפי שעה למה היה צריך הב"ד שני בתי קברות הא רשע חמור יהיה מונח אצל רשע קל רק לפי שעה דהא אחר העיכל הי' קוברים אותו בקברות אבותיו והוא קו' גדולה וחמורה. עוד הקשה הגאון אם מותר לקבור רשע אצל צדיק לפי שעה א"כ יקברו אותו מיד אצל אבותיו שהרי מזמן עיכל הבשר ואילך יהיה צדיק א"כ הוה קבורת רשע אצל צדיק רק קבורת שעה אלא ע"כ גם על שעה אחת אין קוברים רשע אצל צדיק וא"כ נשאר הקו' איך קוברים מי שהומת היום אצל מי שהומת אתמול לרב אשי דסובר דקבורה לבד מכפר כבר הוא צדיק מי שנקבר אתמול ואיך קוברים אצלו היום רשע וצע"ג. ואמרתי בזה בעזה"י בוודאי בעבירות אשר לא ידענו אוקי גברא בחזקת כשרות רק עכשיו חטא בעבירה אשר על ידה נעשה האיש רשע למות שהב"ד ידונו באחת מארבע מיתות ב"ד והנך ד' אופני מיתות גילה הלכה למשה מסיני הרג וחנק המה לרשעים קלים ואותן בעלי עבירות אשר יתחייבו סקילה ושריפה המה רשעים חמורים דכפי חומר וגודל העבירה ענשה התורה אופן המיתה מי שהוא רשע למות על עבירות הקלות ימות במיתה קלה ומי שהוא רשע למות בעבירה חמורה ימות במיתה חמורה וא"כ אין קוברים בעלי רשעים בעבירות קלות אלו הן הנהרגים והנחנקים אצל בעלי רשעים בעבירות חמורות אלו הן הנסקלים והנשרפים והטעם שאין קוברים צדיק אצל

רשע דחשוד על הקל אינו חשוד על החמור בעלי עבירות מיתה הקלה נעשים רשעים למות במיתה הקלה אבל לא נחשדו לעבור על עבירות חמורות אשר יתחייבו ברשעתם מיתה חמורה ובענין עבירות חמורות הווין זה צדיק מעיקרא שלא עברו מעולם עון החמור ולא נקברו צדיקים אצל רשעים כי הכל נידן על שם העבירה אשר על ידה נקרא רשע למות אבל מי שנהרג או נחנק אתמול ונעשה רשע בעבירה ההיא מותר לקבור אצלו בעל אותו עבירה אשר הומת יום מחרת הגם שביום מחרת כבר כפר להנקבר אתמול ולא הוה עוד רשע אבל גם צדיק לא נקרא כי שם צדיק הוא מי שלא עבר עבירה זו מימיו אבל מי שעבר וקבל ענשו די שלא נקרא רשע אבל גם צדיק לא נקרא ולא שייך לומר אין קוברים רשע אצל צדיק דבאותו עון שנהרגו או שנחנקו שניהם אינם צדיקים ואנו לא מצאנו רק שלא נקבר רשע אצל צדיק או צדיק אצל רשע אשר אחד הוא צדיק והשני הוא רשע אבל לא מצינו איסור לקבור רשע אצל מי שאינו לא צדיק ולא רשע ודוק. אך בנידן שאלתינו שהי' קוברים הגבאים צדיק אצל רשע מי שהיה רשע ונתכפר לו לא הוה עוד רשע אבל עכ"פ לא נעשה צדיק בקבר ואין קוברים צדיק אלא גבי צדיק ולא אצל מי שאינו צדיק ואיך עשו הגבאים לבזות איש צדיק מפורסם ודוק. ונלע"ד דבודאי מצוה על קרובים לעשות נחת רוח לנשמת המת שיהיה שכיבתו אצל צדיקים כמותו כאשר רמז רבינו בחיי שלכך ביקש יעקב מיוסף וקברתני בקבורתם וכן ביקש הנביא להניח עצמותיו אצל עצמות הנביא עדי כל זה ממצות קרובים כי כל עורב למינו ובן אדם לדומה לו הן בחייו והן במותו אבל כל ישראל לא נפקדו על זה הגם שמצוה לקבור את הצדיק בכבוד גדול בלוויה ובהספד אבל אין מחוייבים לברר לו מקום חבר בדומה לו דווקא רק שלא וקברו אותו אצל רשע אבל לקבור אותו אצל מי שאינו רשע הגם שלא הוה צדיק אין זה חיוב המוטל על כל ישראל או על שלוחיהם המה הגבאים ויוכלו לקבור אותו אצל איש שאינו צדיק והגם דגמ' מספר דמערה לא קבלה לצורבא מרבנן היינו יען הנקבר שם מכבר זכותו גורם שלא קבלה אותה שלא יהיה נקבר אצל חסידא עיין תוס' דף י"ז כי כבר חסידי עליון קבורים שם ומעלין בקודש ואין מורידין אבל אם כבר מונח שם איש שאינו לא צדיק ולא רשע מותר להניח שם צדיק כי לא המקום מכבד את האדם אלא האדם מכבד את המקום שיהיה כל המקום חשוב ע"י שנקבר שם אדם צדיק ות"ח ולכן לא הוזכר בטוש"ע סי' שס"ב רק שלא לקבור צדיק וכ"ש בינוני אצל חסיד מופלג היינו שקדוש עליון זכה מקודם ונקבר שם לא ינוחו אצלו פחות במעלה דהוה הרדה אבל להעלות בקודש שפיר דמי ודוק. ואוסיף נופך דבשלמא לקבור שם צדיק אצל חסיד אסור דמינו מחריב בה עיין דוגמא זבחים דף ג' דנראה כאלו הוה חבירו אבל

שאינו מינו דהוא רשע שנתכפר עונותיו והוא ריק מכל אינו מחריב בו דוגמא לסברה זו העיר השג"א דמותר להעביר לפני תפילין וליקח טלית להתעטף בו יען דטלית רשות ותפילין חיוב ולא שייך אין מעבירין על המצות דזה דווקא בשני מצות דומות ששניהם המה מצות מחויבות עיין באריכות סי' כ"ח ורק צדיק אצל חסיד דלא וה"ה רשע אצל צדיק דלא ודוק (ועיין בב"י סי' שס"ז מה שהשיג על כל בו יעו"ש). וגם זאת אדרוש הגם שממעשה אלישע ילפינן שאין קוברין רשע אצל צדיק בכל זאת יפלא למה החיה הקב"ה את הרשע כדי להרחיקו מקבר אלישע למה לא החיה את אלישע כדי שיתרחק מקבר הרשע ויהיה לנס יותר רק באמת כי לא ינוח שבע הרשע על גורל צדיקים כחכז"ל פ' לך לך וז"ל און ארור מדבק בברוך עכ"ל אם בסביבו של הצדיק יהיה רשע יהיה עונשו גדול מאוד כחכז"ל באת אלי להזכיר עוני שהיתה נחשבת לצדקת וכנגד אליהו הנביא נפקד עונה עליה וממילא כיון שהצדיק יגרום עונש לבר ישראל על ידו גם ענוש לצדיק לא טוב כאשר כתב הישׁ"ש יבמות פ"ג סי' ט"ז וז"ל ומה שנוהגים העשירים לקנות מקום חשוב לקוברם כדי להיות שוכבים אצל צדיק לפי הסברה יוצאים שכרם בהפסדם כי אולי אינם ראוים לכך ויענשו כי צר ורע הוא לצדיק שישכב רשע או שאינו הגון אצלו ממעשה אלישע יוכיח ג"כ צריך לראות היטב אם לא שידי בעלי כיסין תקפה עלינו עכ"ל הגם שמפשטות דבריו משמע שהוא רע וצר להצדיק בכל זאת נ"ל ששורש הדבר כי הוא רע ומר לרשע שיפקד עונו עליו ביתר שאת רק אם הוא בוחר בחייו להיות קבור שם חידש המהרש"ל כי הוא רע וצר גם לצדיק ולכן לא בחרו בטוב העשירים הקונים בחייהם מקום קברם אצל צדיק וחשוב והבן עכ"פ אלישע זכה בראשונה ונדחה הרשע אשר הושלך בקברו כי לא ינוח שבט הרשע על גורל צדיקים וא"כ בנידן דידן שכבר הוא קבור רבות בשנים וכופרו עונותיו א"כ אין שכיבת הצדיק אצלו פקידת עונות וממילא גם לצדיק אין רע וצער אם יושכב סמוך לקבר אשר מונח בתוכו איש אשר כבר סר עונותיו ממנו והבן זה. ונוסף עוד כיון שלא נשאר לצדיק לשלם כתובת אשתו אשר כמעט בכלל לוה רשע ולא ישלם ניחא ליה להיות קבור אצל רשע מלהיות הוא כלוה רשע ולא ישלם וגם זאת כיון שבניו של הרשע המה יראי ד' ומכבדים בהון רב לאביהם אחר מותו גאולה היא לו כחכז"ל יעקב אשר פדה את אברהם וגם נעשה כבוד לו אם נשמע שנותן הון רב שיהי' קבור שם שמתכבדים בו ושאני באלישע שהושלך לקבר אלישע מפני פחד הגדוד ולא שהתייקרו בו והגם שטעם שמתכבדים בו לא יועיל לקבור רשע אצל צדיק עכ"פ מועיל לקבור צדיק אצל מי שאינו רשע ודוק. ולא עוד שנתנו הגבאים ת"כ לטובת שני אחים והיו סוברים שהוא מותר וחל הת"כ על איסור דרבנן רק אם היה הרשע בתוך י"ב

חודש הוה נשבע להרע לאחרים אבל לאחר י"ב חודש שאין כאן להרע חל הת"כ והבן בקיצר. סוף דבר הכל נשמע שלא יבוא לגבאים שום עונש בדבר הזה והצדיק יהיה מונח על משכבו בלי פחד רע ח"ו וצדקתו עומדת לעד אמן:

סימן מה

רב שלומים להרבני המופלג העוסק בתהליכות נתיבות הורי' ופוסקים כמו"ה ר' אלכסנדר קנאפלער נ"י בקאלאב יע"א. אחד"ש מכתבו קבלתי עם שאלתו ולולא שהפציר עד מאוד לא השבתי כלל כי הוא נוגע בדבר וגם כתיב שמוע בין אחיכם רק חשבתי פן ואולי הכל בכתב יושר ודברי אמת אגלה דעתי מה שנראה לי לפום רהיטא. שאלה במקהלות אחת נקהלו אקרו"ט לתקן בצרכי צבור עמדו והתקינו אודות הגאבעללע אשר עד עתה הי' המשועבדים פטורים מלשלם אותן פרוטות הגאבעללע גם מבשר שלקחו במקולין וכעת מבקשים האקרו"ט שגם המשועבדים צריכין לשלם בעבור הבשר שלוקחים במקולים והוא עולה למי שברכת ביתו מרובה עד שלושים זהובים כסף לשנה ובקשו מהאקרו"ט להוסיף להם סכום זה בשכירתם ולא הטו לזה אזנם ע"כ נפשו איותה לדעת הדין עם מי עכ"ה. תשובה וזה החלי בעזה"י ראשית אקדים אם המשועבדים אין להם פרנסה בריוח אלא שיכולין לחיות כדי ספוקם כראוי' לפני עצמם ולאנשי ביתם אז בוודאי לא נכון לעשות הדבר לקמץ פרנסתם דהרמב"ם פ"ד משקלים הל' ז' כתב וז"ל מגיהי ספרים שבירושלים ודיינין שדנין את הגזלנין בירושלים נוטלן שכרן מתרומת הלשכה וכמה הי' נוטלים תשעים מנה בכל שנה ואם לא הספיקו להן אעפ"י שלא רצו מוסיפין להן כדי צרכן הם נשיהם ובניהם ובני ביתן עכ"ל וכתב בכ"מ שמקורו מכתובות דף ק"ו ועיין באדמ"ו חת"ס ז"ל ח"מ סי' קס"ו שהסביר הדבר מניין שאפי' לצרכי בני ביתן מוסיפין דאל"כ דנתייקר השער מהכ"ת שלא רצו ליקח הוספה הא מעיקרא בקשו כדי פרנסתם שיהי' פנוים לעבודת ד' וא"כ אם נתייקר השער הא חסר להם כדי פרנסתם אלא ע"כ דלא נתייקר השער רק מתוספת בני ביתם אין שכרן מספיק ומנעו עצמם מליקח והוסיפו להם בע"כ דפח"ח ועדיין צריך ביאור דבוודאי מה שצריכין יותר יען דנחלש כוחם שבנעוריהם לא הי' צריכין בכל יום בשר ויין וגם מה שנתגדלו הבנים וצריכין יותר במאכל ובמשתה ומלבושים דזה בודאי בכלל צורך פרנסתם אלא נתוסף בני ביתן הם בני בנים או קרובים אשר נפלו עליהם יתומים קטנים וכדומה עכ"פ כיון שהטעם שצריכין להיות פנוים בעבודת ד' הוסיפו להם אעפ"י שלא חפצו ליקח בעבור הוספת בני ביתם והבן. וא"כ אפוא איך צריך דעתו פנוי יותר משוחט אשר צריך דעתו פנוי לברך את הזבח לדקדק בפגימות הסכין ובדיקות הריאה אשר צריך הרווחת הלב ולא שיהי'

לבו דואג במה יפרנס אשתו ובניו וכן שליח צבור אשר יעמוד ויתפלל בישוב הדעת ולא שלבו יהי' דואג מאין יבוא לחמו כחכז"ל אם השעורים אזלי מכדא אתא תיגרא מחלוקת בבית וכן הפוסקים שאלות הוראות איסור והיתר חכז"ל אמרו לבא בכיסא תלי' אשר נקל ח"ו מכשול על כן מסתבר שאין לפחות מהרוחת ביתם והוא פשוט הלא אמרו חכז"ל אין צבור עני למה ח"ו יצמצמו באנשים אשר עוסקים בעבודת ד'. אך פן ואולי ראה אקרו"ט שמשועבדים שלהם יש להם ריוח ביותר שמקבצים ממון הון ועושר א"כ יש מקום לחקור הלא אקרו"ט באמונה הם עושים להקל על הצבור והמשועבדים יטענו הלא קבלנו עלינו עבודת הקודש על שכמינו נכנסנו על מנהג המקום או שהתנו בפירוש שלא ישלמו גאבעלע וזה הוא בכלל שכר שלנו והגם שקהל יוכל ליקח שוחטים אחרים זה יהיה אם יודיענו זה חצי שנה מקודם ויהי' לנו זמן לתור אחר מקום אחר ואם לא ימצא אז נטו שכמינו ליקח פחות אבל עד אותו זמן עכ"פ אנו פטורין מלשלם גאבעלע וגם פן ואולי רוב בעלי בתים יסכימו שלא יבקשו שוחטים אחרים טוב שיהיה שוחטים אשר כבר הוחזקו לכשירים ומרוצים לטובחו טבח כי הם בקיאים וכשירים. וראיתי שמעלתו נ"י העיר מדברי רמ"א סי' קס"ג שכ' בסעיף ה' וז"ל יש מקומות שנוהגין שחזן בה"כ פטור ממסים ומנהג הגון הוא וכן ראוי לנהוג מיהו מדינא אינו פטור ואם שכרהו מתחילה לפטור ממסים ואח"כ שכרוהו סתם ודאי על תנאי ראשון שכרוהו עכ"ל מזה העיר דסתם על תנאי הראשון שכרוהו וא"כ כולם פטורין מהגאבעללע יפה דיבר שתלי' בזה ואין הדבר מבואר בסי' זה אבל בסי' של"ג השיג הש"ך על הרמ"א וגם הט"ז השיג שם בסברה ישרה אם מכח תנאי הראשון לא הי' חיוב כלל כגון גר מה שהתחייב עצמו בגיותו כתובה גדולה פטור לגמרי כאשר התגייר אז לא מהני בסתם אבל אם מתחילה הי' חיוב כגון בשוחט דבא בשכרו אז בסתם נשאר חיוב התנאי שהתנה מעיקרא ועיין בט"ז כי נעמו דבריו. אך באמת אחר עיון היטב נ"ל סברה ישרה בעזה"י דשאני מס אשר קהל ישלמו בעד משרתי בהכ"נ שצריכין לשלם מכיסם בעד המשועבדים אז יש פלוגתא אם בסתם עבדו המשועבדים אי קהל יצרכו לשלם בעדם המס דומיא דגר שהיא תובעת כתובה גדולה משל נכסי גר או בנידן מהרי"ק שתובע מאה דוקטים משותף או מי שדר בבית בסתם ותובע המשכיר אבל בנידן הגאבעלע אשר המשועבדים ישלמו מכיסם בכל ליטרא בשר איזה צל והוא עולה בכל שנה לשלושים זהובים הוה כאלו ישלמו בפעם אחד סך הנ"ל א"כ האקרו"ט פוחת משכרם למשל שנעשה שוחט או שמש בעד י' זהובים לשבוע והוא צריך ליתן משכירתו בכל שבוע חצי זהב פרוטות גאבעלע א"כ הוה פוחת שכירותו אז בודאי אם עובד בסתם אי אפשר לפחות משכירות הקצוב

להם מפנקס הקהל חוץ אם כבר שלחו אקרו"ט קינדיגונג ונתקבלו בפחות מחדש או מחלו בפירוש שנתרצו לקבל פחות בשכירות והט"ז בסי' של"ג כתב וז"ל וכמו שאין כח לפחות מסך השכירות בשום אמתלא אף אם הניחוהו ולא קבלוהו בפירוש שנית ה"נ אין כח לפחות ממה שפטרוהו ממס עכ"ל משמע דעכ"פ אין כח לפחות משכירות והך תשלומי גאבעללע הוה פוחת משכירות ודוק. וידעתי שיש לזדנדז בדבר דהא יש בידו שלא לאכול בשר גסה ודקה כי אם עופות ולא יצרך לשלם לקהל משכרו בכל זאת מי לא יבין את זאת כי הוא כפיה לשלם בחזקה משכרו כי איך ישיג ידו לחיות על בשר עוף וגם אין שמחה אלא בבשר שור וק"ל. ויעיין בש"ך סי' של"ג ס"ק מ"ד שחקר אולי לשיטת רמ"א אפי' השכירות לא ישלמו במושלם רק בפחות כמו דין פועל בלא קציצה יעו"ש רק כבר העיר הנתיבות דש"ך שאני דאין גזל בשומעין את קולו יעו"ש וא"כ בשוחט בוודאי אין פחת לשכירות העובד בנופו ונשמתו וק"ל. היוצא מזה לא מיבעי אם אין למשועבדים לחיות די ספוקם בודאי אין נכון לפחות מפרנסתם אלא אפילו אם יש להם לחיות בריוח אין לפחות משכורתם על פי דין חוץ אם היה קבלה חדשה ונתרצו לעבוד בשכר פחות כן נראה לע"ד בעזה"י. ועלה בדעתי לחקור אי אקרו"ט יש להם כח זה לשנות בדבר הנוגע ליראת שמים כי כמה עניות עושה ר"ל שמעביר אדם על דעת קונו והי' מן הראוי שצריך עכ"פ קובץ רוב בני הקהלה אם מסכימים לזה לקמץ בדבר הנוגע ליראת שמים וגם לחקור הלא הדבר הזה נוגע לנדר אשר קבלו האבות לתכלית יראת שמים אם יש להתיר נדר הנוגע ליראת שמים אך אני טרוד וחלוש אני כגבר אין איל ולא באתי רק יען שהפציר בי עד למאוד להשיב לו הד"ש:

סימן מו

שאלה שבא לפני שני שוכרי משקאות שהם דרים כל אחד בכפר ומחיתם הוא ששכר כל אחד בית משקאות מן הכפר וירויחו כאשר ימכרו לגוים הבאים לשתות ואם הגוים יעשו שידוכים יקנו רביעית או חצי חביות וכעת היהודי הדר בכפר שלישי מביא יי"ש מקרובו אשר לו אפאראטה ונותן יי"ש בזול מאוד רק שימכור הרבה ויביא לו מעות על כן מוכר בזול כמעט בסכום אשר הם לוקחים היי"ש בעיר כך הוא מוכר בכפר שלו והולכים כל הגוים סביבות הכפרים ליקח אצלו ומביאים לביתם והם לא ימכרו כלל וביקשו לאסור לו למכור בזול רק לגוי אשר הוא מכפר שלו אבל לכפר אחר ימכור כפי הפריוס אשר יודיעו לו בכל רביע שנה והאיש ממאן בזה כי איך יעשה כזאת לשאול כל גוי מאין באת ולאנה אתה הולך וגם הלא כל גוי מכפר אחר יצוה לגוי אחד מכפר שלו ליקח בעדו ויהי' לו תמיד משפטים על כן לא יוכל לעשות כזה ואם דין תורה יאמר לו

שצריך למכור גם לגוים מכפר שלו ביוקר אז לא יתן לו קרובו יי"ש בזול כי מוזיל גבו יען שהגוים שותים הרבה על שהוא בזול וישאלו הדין עם מי. תשובה לפום רהיטא הי' נ"ל לאסור דראיתי לאדמ"ו ז"ל בח"ס ח"מ סי' ער"ה שנשאל בכעין זה וכתב וז"ל הנה אי מחלק להו להקונים קליות ואגוזים או מוזיל להו להמשיך הכפריים הקונים אצלו אין ספק דאיסורא עביד ובהא לא פליגי ר"י ורבנן במתני' ב"מ ס' ע"א עיי"ש עכ"ל הרי במוזיל גבייהו פשוט הוא שאסור ודוק. שוב התבוננתי דלא דמי בודאי אם לכפריים הדרים בכפר שלו או להבאים מאותן מרחק בעברם עלי דרך ושותים אצלו מוכר ביוקר רק להבאים מכפרים סמוכים מוכר בזול כדי להמשיכם שיבואו אצלם אז הוא אסור דהוה כאלו נותן להם קליות ואגוזים כדי להמשיכם אבל בנידן שאלתינו שהוא מוכר בזול הן לבני כפר שלו והן לכל הבאים בעברם עלי דרך הגם שהם מארץ רחוקה כי יוכל לעמוד במעט ריוח רק שימכור הרבה א"כ לא נקרא מוזיל גבייהו לבני כפרים הסמוכים רק הוא מוכר בזול לכל הבא אליו ולא מסית לבני כפרים הסמוכים שיבאו לקנות אצלו אלא ממילא הם באים לקנות בזול א"כ הוא עוסק בשלו בהיתר ואם ימכור ביוקר לא יהי' לו ממה לחיות א"כ חייך וחיי חבירך חייך קודם דרש ר"ע דכתיב וחי אחיך עמך א"כ אין עושה איסור כלל ודוק. אמנם אדמ"ו ז"ל מחדש שם דבר חדש ואעתיק דבריו וז"ל אבל מטעם אחר נראה למחות ביד היהודי דהרי דינא דמלכותא דינא והשר גזר על הדרים תחת ממשלתו ובכלל מס שלו הוא זה שלא יהי' רשאין לקנות שום משקה כ"א מזה ששוכר אראנדע ממנו והעובר על זה גונב את השוכר שעומד על פיו ובמקום השר ועיין היטב בר"ן נדרים כ"א ע"א ובא"נ מישראל אפשר דנהרג אפי' על הפקעת הלואתו ומכ"ש של ישראל וא"כ זה המוכר להא"נ הו"ל כמושיט אבמה"ח לבני נח היכי דלא קיימו בתרי עברי דנהרא ויש למחות בידם ככל החולק עם הגנב עכ"ל. הנה גם בנידן השאלה שבא לפני אדמ"ו ז"ל שהי' כח להשר לגזור על הדרים בממשלתו שלא יקנו שום משקה אלא מזה האיש ששוכר הראנדע שלו פלא בעיני פסק אדמ"ו ז"ל דצוואת השר הוא שבכפר שלו יקחו מהאיש העומד במקומו אבל עכ"פ יוכלו הדרים בממשלתו לילך ולשתות בכפרים אחרים כמובן וא"כ היהודי שמכר להם בכפר אחר הוא מוכר להם בהיתר דהא יכולין לשתות בכל מקום שירצו ורק כאשר הגוי מביאו בכפר הוא עובר צוואת השר שלא יביאו בגבולו משקה ממקום אחר ואינה דומה לאבמה"ח דשם בשעת נתינה הוה האיסור אפי' אם יאכל מיד במקומו אבל כאן יחודש הגזילה אז כאשר יבוא בכפר של השר אבל בשעת מכירה אין איסור כלל דהא השר אין לו כח לגזור שלא ישתו בעולם משקה חוץ ממשקה של יהודי הדר בכפר שלו ודוק. גם בעיקר הדבר אני

נבוך אפי' אם נאמר בהפקעת הלואת חבירו נהרג אבל על מניעת ריוח מנ"ל שב"נ נהרג דאין זה בכלל גזל מה שגרם שלא יבוא ריוח לידו אטו הכובש עשרו ולא משלם המס כראוי הוא בכלל גזלן (ועיין בחת"ס ח"מ סי' מ"ד ודו"ק). ואגב גררא נ"ל מ"ש אדמ"ו ז"ל שם וז"ל הו"ל כמושיט אבמה"ח לב"נ היכי דלא קיימו בתרי עברי דנהרא עכ"ל נ"ל תיבת דלא הוא טעות הדפוס בודאי אדמ"ו כ' היכי דקיימו בתרי עברי דנהרא דאל"כ אין איסור לסייע לב"נ כמבואר במג"א סי' תמ"ו ס"ק ד' שכתב המג"א וז"ל ונ"ל דלעכו"ם ליכא איסור לסייע במידי דאסור לו כבאמה"ח אם לא דקאי בענין שאינו יכול ליטלו וכן איתא בהדי' בע"ז דף ו' וכ"כ הר"ן רפ"ק דע"א וספ"ק וכ"כ תוס' בקדושין דף נ"ו ע"ש עכ"ל ועוד כן הוא בסברה דהוה כאן כתרי עברי דנהרא הגם שיוכל לקנות במקום אחר עכ"פ גם המוכר ההוא עובר על לפני עור כהשגת בעל משנה למלך מה' ריבית על שו"ת פני משה דמה לי אם זה עובר על לפני עור או זה עובר על לפני עור לכן הגם שזה רוצה להלות בריבית אסור לאחר להלות רק אם יוכל ליטול אבמה"ח מעצמו ולא יולד איסור דלפני עון אז גם המושיט אינו עובר יעו"ש כי מתוק והלא כאן לפי דין אדמ"ו כל מי שמוכר לו משקה חולק עם הגנב ודוק. אך בנידן שאלתינו אשר נודע כי כעת חק המדינה אם ימכור איש יין שרף או יין בחשאי ונמצא בידו אין לו עונש רק שאותו משקה ינתן להווירטצהייזער אשר שכר מהשר זכות למכור המשקאות ואפי' הכלים אשר ימצא בו המשקה יותן לו בחזרה וכן אם תמצא המשקה ביד הלוקח בסתר מאיש אשר אין לו רשות מן השר למכור משקאות ג"כ יוקח ממנו המשקה ואין לו עונש כלל א"כ זה החק הוא מי שיחפץ להפקיר ממונו אם ימצא בידו המשקה יוכל למכור כאות נפשו וגם יוכל ליקח כאות נפשו א"כ איך נימא מי שמוכר משקה הוא חולק עם הגנב מי ימחה ביד הלוקח להפקיר ממונו וגם לא שייך שזכות זה בכלל מס שיצרך כל אדם לקנות משקה דווקא משוכר שלו דהא אין עונש עליו על הלוקח אם יוודע שקונה במקום אחר כי אין עליו חיוב מס רק שאין לו זכות להביא משקה ממקום אחר אבל המוכר לו במקום היתר בכפר שלו אין חוטא נפשו ולא ידעתי לאסור לו למכור בזול לכל מי שבא לקנות. וביותר אשר אומר על נאמנות שלו אם מכיר שהנכרי הוא מכפרים של יהודים אינו מוכר לו רק שלא יוכל לשאול מי אתה מאין באת ולאנה אתה הולך ולרוב מוכרים משרתיו לכל מי שמביא מעות ולא נותן בהקפה כלל א"כ הוה ספק לפני עור דאינו אסור ומכ"ש לפמ"ש דאין כאן באמת לפני עור כנלענ"ד בעזה"י:

סימן מז

עף החיים יתן פריו וגפן השלום חילו להרבני המופלג מורג חרוץ בעל פיפיות עינו על אפיקי פוסקים משוטטות ה"ה הרבני כמוהר"ר נפתלי האלבערטאמהל נ"י בק"ק קאלאמייע. אחד"ש מכתבו עם שאלתו קבלתי היום וראיתי בבקשתו להשיב לו מיד וחשתי ולא התמהמתי למלאות רצונו וכפי אשר חנן אלקים אותי אודיעהו בקצירת אומר. שאלה אשר אירע פה בשוחט שהביאו לפניו עוף לשחוט וידע השוחט שהעוף גנוב ביד המביאו אם מותר לשחטו ואפי' אי נימא דמותר לשחטו אי מותר לו לברך על העוף אי הוה מצוה הבאה בעבירה או לא עכ"ל. תשובה לדעתי אם השוחט ירא לאמור להמביא העוף או הבהמה לשחוט שהוא גנוב בידו כי אין לו עדים לברר לו הגם שהוא יודע שגנוב הוא אתו יכול לברך עליו ומה שהעיר דהוה מצוה הבאה בעבירה אינו אמת כי שאני מצות שחיטה משאר מצות והוא דבשאר מצות נתקן הברכה על חיוב קיום המעשה אשר הטיל הקב"ה על איש ישראל לעשות פעולה הזאת כתקיעת שופר ונטילת לולב וישיבת סוכה וקשירת תפילין וכדומה א"כ אם קיום המצוה בא בעבירה ולא הוה מצוה דאין זה מברך אלא מנאץ ועי' בתוי"ט פ"א דדמאי משנה ד' בד"ה ומברכין אבל ברכת השחיטה נתקן לשבח והודאה על שאסר לנו אינו זבוח אבל שיהיה שחיטה מצוה מחויבת לא מצינו דמי שלא יחפץ לזבוח כל ימיו לא נענש אפי' בעידנא ריתחא כמו בטלית שנענש עכ"פ בעידנא ריתחא ששם יוכל להביא עצמו לידי חיוב אם יעשה בגדיו ד' כנפות אבל ברכת השחיטה הוה רק ברכת הודאה על שקדשנו הקב"ה אם נרצה לאכול בשר יהי' בשחיטה ולא בנחירה והי' יכול לברך אפי' אם אינו שוחט רק סמכו חכז"ל לברך הודאה הנ"ל בשעה שעוסק בשחיטה ואפי' אם אחר שוחט חבירו יכול לברך עיין בנועם אמרות הט"ז ביו"ד סי' א' ס"ק טו"ב שהאיר עינים בזה להבדיל בין ברכת שחיטה לברכת תרומה מתוק מדבש:

(הג"ה ובני הבח' יעקב שלום נ"י הביא ראיה מרש"י כתובות דף ז' ד"ה ברכת מצוה וז"ל על השחיטה ועל המילה דכולה חדא הודאה הוא עכ"ל הרי מפורש יוצא כדברי ט"ז שמדמה שחיטה לברכת להכניסו בברית יעו"ש ודוק) וא"כ איך שייך כאן לחקור שהוא מצוה הבאה בעבירה ואין זה מברך אלא מנאץ בשלמא אם הברכה קאי על קיום מצוה זאת כעת עכשיו א"כ ע"י עבירה לא נתהוה מצוה ומכ"ש שלא לברך שזה ניאץ ולא ברכה אבל בשחיטה דלא קאי הברכה על קיום חיוב מצוה אלא על אשר קדשנו שלא לאכול בשר אלא במעשה זביחה והלא עכ"פ אם שוחט עוף הגזול הבשר מותר באכילה כמבואר מצא גדייו שחוטין וא"כ עכ"פ הוא עוסק עכשיו במעשה שחיטה המתיר הבשר ויוכל

לברך בעלמא על אשר זכו בני ישראל בקדושה שלא לאכול את שאינו זבוח ודוק ואפי' להחולקין על הט"ז וסברו שלא יוכל אחר לברך אם המברך אינו שוחט היינו יען דדומה לברכת הנהנין לא להנות ולא לברך יעו"ש ש"ך ופר"ח אבל עכ"פ מי יכחיש דלא שייך כאן מצוה הבאה בעבירה דאין כאן חיוב קיום מצוה והפעולה מכשיר הבשר הגם שהוא גנוב ודוק. ואוסיף נופך דברכה קאי על ששוחט רוב הסימן ושינוי הוה בחצי סימן דמאז אסור עוד לישראל אפי' יתרפא וא"כ לדינא דאסרינן העוף הבעלים מקנים אותם לגזלן דניחא להו דיקנה ועיין תוס' רבוצה חולין דף מ"א אך אין להאריך בזה. וגם נפל ברעיוני דלא שייך כאן מצוה הבאה בעבירה דאטו מכח שחיטה נעשה העבירה אפי' אם נחר הוה ג"כ נעשה אותו העבירה א"כ אין שם שחיטה פועל העבירה דנטילת החיות הוה פעולת העבירה אבל לא בא העבירה בזה שמכווין לעשות בנטילת החיות בשם שחיטה עיין תוס' חולין דף י"ב דקטן מכווין לשם חתיכה ולא לשם שחיטה יעו"ש היטב והבן זה. אך מה שכתב אח"כ דלו יהיה ששוחט עוף אחר עמו אעפ"כ אסור לשחוט להגנב העוף יען דע"י השחיטה קונה הגנב בשינוי מעשה שאינו חוזר לברייתא א"כ הוה השוחט עובר משום לפני עור ומשום מסייע ידי עובר עבירה דמבואר ברמב"ם בפ"ה מהל' גניבה דאסור לסעדו ולתמכו וה"ה כאן ואין לומר דיכול לילך לעיר אחר לשחוט כמ"ש הסמ"ע בסי' שכ"ו דאסור לקנות מגנב הגם דיכול לילך לעיר אחרת למכור ה"ה כאן טורח לו לילך לעיר אחרת למכור עכ"ד בקיצור. מה שכתב דעובר על לפני עור אינו מודה לו דהא שינוי מעשה יכול לעשות בעצמו אם ינחור ואין השינוי קונה בא מכח שם שחיטה רק יען שאח"כ העוף הוא מת הוא השינוי הניכר ועיין רמב"ן בב"ב דשחיטה שנתקלקל חייב השוחט דהוה היזק ניכר מעיקרא חי והצוואר שלם ועכשיו הצוואר נפרע והוא מת ועיין רמב"ן במלחמות בב"מ בסוגי' דמשיכה קונה בהשיבו על בעה"מ וגם זאת נוסף גוף הגניבה כבר עבר הגנב משעה שהחזיק בשלו רק היה באפשר להשיב כל זמן שהוא חי וע"י השחיטה א"א וחייב מעיקרא משעת גניבה א"כ לא שייך שמביא לידי עבירה אבל הא מודה אני שאסור להיות מסייע לידי עבירה אפי' על איסור קל דאיסור מסייע הוא מכח שאפי' קטן אוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו עיין מג"א סי' שמ"ז ס"ק ד' בשם הרא"ש כ"ש גדול שלא לסייע לו יעו"ש ואם כן אסור להשוחט להיות מסייע בעבירה והגם דלא דבר ברור הוא דלמא שאני קטן דמצווין להפרישו דמזיד שלו נחשב לשוגג דהא אין לו דעה שלימה עיין ניטין דף כ"ב ועיין רמב"ם פ"ד מאישות אבל ישראל גדול מזיד מנ"ל דמצווין להפרישו חוץ הב"ד אשר עליהם מוטל להעמיד הדת והארכתי בזה בספרי מ"ח על א"ח חלק שני [סי' כ"א] ועיין דגול מרבבה ביו"ד סי' קנ"א סק"ו שהעיר

בזה אבל עכ"פ נכון הוא בסברה שלא לסייע לו ע"י מעשיו עיין ג'יטין דף ס"א ומג"א סי' שמ"ז שאפי' לגוי לא יסייע בעבירה ומכ"ש שהשוחט לא יהיה לעזר ומסייע לגנב ישראל לשחוט לו עופות גנובים כי פרצה קורא לגנב לגנוב יותר לאו עכברא גנב אלא חורא גנבא אמרו חכז"ל וא"כ אם אין פחד על השוחט שיהיה קובל עליו בערכאות ולא יהיה בידו להביא עדים עליו דודאי לא ישחוט להיות עוזר ומסייע לעוברי עבירה כנלענ"ד בעזה"י נכון מאוד (כל זה כתבתי להלכה אבל למעשה ח"ו להורות באתרא דרב וביותר שיושב שם י"נ הרב הגאון הצדיק הרב ר' הלל נ"י ולכן פן ואולי ועלה על דעתו לעשות דבר מבלי שאלת פי הגאון דקהלתו נ"י דברי בטלים בבטול דמעיקרא משמע) דברי הדש"ת:

סימן מח

שנית להנ"ל בענין הנ"ל מכתבו השנית קבלתי אשר חפש ומצא לפי ראות עיניו לאסור להשוחט לשחוט עוף הגנוב וכתב וז"ל באתי עוד הפעם להציע טעם אחר דאסור לו לשחוט את העוף משס ערוך דב"ק דף ע"א ע"א דמוקי שם המשנה דטבח ומכר ביוהכ"פ בטובח ע"י אחר דאל"כ אינו לוקה ומשלם ופריך וכי זה חוטא וזה מתחייב ומתרץ דכתיב או לרבות את השליח הרי להדיא דלולא דכתיב או הי' החיוב על השליח וכמבואר בש"ס קידושין מ"ב ע"א להלן יעו"ש וגם למ"ד יש שלד"ע כבר כ' האחרונים שם דעכ"פ בי"ש השליח חייב וא"כ בנידן דידן מפורש יוצא מדברי ש"ס הנ"ל דעכ"פ אסור לשחוט עכ"ל מעלתו. ונלע"ד לבאר לו בקצירת אומר להיות זהיר בעתיד שלא יהי' נקל לפניו לומר שדבר יצא מפורש בש"ס ופוסקים ואבאר בעזה"י. הנה ידע כיון שא' גנב היינו שחושב לזכות בשל חבירו ועשה מעשה קנין משוכה או הגבהה אז הוא גנב ושניהם אינם יכולים להקדישו זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו רק יש עליו מצות השבה להחזיר הרשות להנגזל כי השלו אינו צריך להשיב כי לא נפסק השם שלו מהבעלים ובחבורי הסברתי דשלו נקרא השווי' של הגניבה ורשות החפץ מבלעדי השווי' הוא השימש לא צריך לשלם הגזלן להנגזל אם שימש בהגזילה משעת הגזילה עד שעת השבה וכאשר משיב לא צריך הנגזל לעשות קנין בהחפץ להיות שלו כי לא פסק עדיין מלהיות שלו ועיין בספרי מ"ח ח"ר סי' ס"ט] ובארתי במקו"א שזה רמזו חכז"ל אומרין באיסורי הנאה הרי שלך לפניך היינו שגזלן אומר הלא מעולם לא נפסק שמך מהגניבה שלא להיות שלך רק הי' חסר לך הרשות והרי שלך לפניך שעכשיו אני מניח את השלך לפניך והבן וא"כ בודאי מי ששוחט את העוף הגנוב אינו עושה שום עבירה כלל לפני עור לא שייך דהא יש ביד הגזלן לחתוך בצווארו בקופיץ ויהי' ג"כ שינוי שאינו

חוזר והיזק ניכר ואפשר שעכ"פ הוא בכלל מסייע ידי עוברי עבירה דאולי אם לא ישחוט אותו לא יגנוב עוד או לא ימית אותו ויניח העוף לשוב לביתו וכדומה. אמנם כל זה בעוף שאין איסור עליו אלא על הגניבה דעל הטביחה ליכא איסור אפי' להגנב אם הוא יודע לשחוט ושחט את עוף הגנוב אינו משלם אלא בשור ושה דאז אמרה התורה אם יגנוב ישלם כפל ואם גם יטבח ישלם חמשה תחת השור וארבעה תחת השה א"כ חשבה התורה הטביחה לעבירה לפני עצמה דהא אם המית השור או נתנבלה בידו לא צריך לשלם ארבעה וחמשה כמבואר במשנה ובגמ' וברמב"ם פ"א מגניבה א"כ הוה השחיטה הגוף עבירה אז חקרי' מי יהיה חייב על מעשה העבירה אשר נעשה שנשחט שור ושה הגנוב אי המשלח או השליח ואמרי' הגם דבכל מקום אין שליח לדבר עבירה והיה ראוי להיות השוחט חייב גילה התורה דכאן יש שליחות וחיוב המשלח וכל זה בשור ושה אבל בעוף דאין ארבעה וחמשה על הטביחה כמבואר במשנה ריש פרק המרובה ובגמ' דף ס"ז דלא ילפי' שור שור משבת ועיין ברמב"ם פ"א מהל' גניבה הל' ו' א"כ אין כאן עבירה אם השוחט ישחוט עוף הגנוב. וראיתי שהעיר עוד ראי' ממה דאמרי' בב"מ דף מ"ג האי מאן דגזל חביתא דחמרא מחברי' מעיקרא שווי' זוזא ולבסוף שווי' ד' ותברה משלם ד' דאם איתא הדרה בעיניה האי שעתא קא גזל מיניה וכמבואר בש"ע סי' שנ"ד ואם כן נעשה השוחט גנב ע"י מעשה שחיטתו והאריך בזה. ואמרתי לשעשע עמו קצת והוא דדקדקתי בגמ' בב"ק דף ס"ה ובב"מ דף מ"ג דאמר רבה האי מאן דגזל חביתא דחמרא מחבריה האי תיבת מחבריה הוא כשפת יתר דפשיטא דגזל מישראל ומאי היה חסר אי למד בדרך קצרה האי מאן דגזל חביתא דחמרא וצריך ביאור. ונלע"ד דבטעם שצריך לשלם אם נתייקר ארבעה יש לפרש משני פנים (א) דבשעת הגזילה היה שווי' זוזא בזול ואח"כ נתייקר לארבעה כל זמן שהחפץ בעולם השלו היינו השווי' הוה להנגזל א"כ אם נתבר או נאבד אח"כ על ידו נעשה גזלן מחדש על ג' זוזי וכן משמע בש"מ בב"מ דף מ"ג בד"ה אמר רבא בשם הראב"ד וז"ל אמר רבא וכו' דכיון דכי איתא הדרה בעיניה ושווי' ליה ד' זוזי מעיקרא גזל מיניה חד זוזא והשתא קא גזל תלתא זוזא יתירה הלכך כשעת הגזילה קרינן ביה עכ"ל הרי שפתיו ברור מללו דמעיקרא גזל זוזא והשתא גזל ג' זוזא יתירה וכאלו גזל שני פעמים ומחייב בתורת גזלן (ב) יש לפרש דאינו גזלן אלא כשעת הגזילה ומה דמחייב לשלם ד' הוא מטעם מזיק דהא כל זמן שהחפץ בעין הוה של נגזל וגם אם יחפץ לקיים השבה צריך להשיב לו גוף הגזילה שהוא שוה עכשיו ד' זוזא א"כ אם משבר החפץ או שותה היין השתא מזיק ליה בידיה ג' זוזא דע"י השתיה והתבירה לא יקבל רק זוזא וכן משמע מלשון הנמ"י בפרק המפקיד שכתב בד"ה הדרא

למרא וז"ל והכי הלכתא כרבא דלעניו יוקרא או איתבר ממילא משלם זוזא כדמעיקרא אבל אי תברה או שתיה כיון דההוא שעתא הוא דמזיקא ליה בידים משלם ד' ואתי' כולה כב"ש וכב"ה עכ"ל הרי שביאר דדווקא אם מזיק בידים דחייב מטעם מזיק אבל אי נאבד או נתבר אפילו בפשיעה פעור ודוק שוב ראיתי דקצו"ח סי' שנ"ד משיב על הסמ"ע מכח דברי רא"ש דכאן אינו חייב אלא מטעם מזיק בידים דגזלן לא הוה שומר וחייב על פשיעות רק מטעם מזיק בידים ופלא שלא רמז על דברי נמ"י הנ"ל ומראב"ד משמע כדברי סמ"ע ונתיבות סי' שנ"ד מסכים עם קצו"ח דחיוב רק מטעם מזיק בידים יעו"ש. והנה במעילה דף י"ט דרשי' כי יאכל פרט למזיק דמי שהוא מזיק לתרומה או להקדש פטור ועי' ברמב"ם שם ולפ"ז אם מטעם גזלן הוא מחויב ד' אפי' אם גזל מהקדש ולכן אמר רבה מאן דגזל מחבריה הוא רעהו ולא של הקדש ודוק. ועתה נבוא על תכלית המבוקש בודאי השוחט לא חפץ לקנות את העוף ולא הוה לא גנב ולא גזלן ואפי' אי נימא כדברי ראב"ד וסמ"ע דנקרא גזלן גם על הנך ג' זוזא דמתייקר היינו אם לקח החפץ להחזיק בו ולקח הרשות מנגזל אם נתייקר נתגדל הגזילה עכשיו כפי אשר נתייקר החפץ אבל אם מעולם לא עשה קנין גזילה מהכ"ת יהיה נעשה גנב רק עכ"פ יש לומר דהוה מזיק והגם שהגנב אומר לו לשחוט לו העוף ואומר לו אנכי אערבנו מידי תבקשנו עכ"פ הלא מבואר במשנה בב"ק סוף פ"ח עשה כן לאיש פלוני ע"מ לפטור חייב בין בגופו ובין בממונו וכתב התויו"ט וז"ל אפי' אמר ליה ע"מ שאני אשלם חייב דאין שליח לדבר עבירה כמו שהתבאר בפרק דלעיל משנה ו' אלא מתני' נקטה לא שנא דע"מ לפטור דומיא דרישא נראה לי עכ"ל א"כ אפי' אם אומר שהוא ישלם אומרים אין שליח לדבר עבירה להזיק בשליחותו ולאחרים וה"ה כאן אין להשוחט להיות שליח להיזק ועיין בש"ע ח"מ סי' תכ"א ודוק. אמנם בעוף העומדת לשחוט והוה דמי שווי' שחוטין כמו בחיה א"כ לא הוה אפי' מזיק דאם יבוא ליד הבעלים לא נעשה בשחיטה היזק כלל א"כ אין בגוף מעשה השחיטה היזק ומה שמעכב הגנב או הגזלן העוף אח"כ לא בא ע"י מעשה השוחט א"כ בעופות העומדות לשחוט ליכא איסור כלל רק מפני שמסייע ידי עוברי עבירה ואם אין פחד על פני השוחט לא יעשה אפי' לעזר לגמור עבירות הגנב שלא יוכל עוד לקיים השבה גמורה כנלע"ד סוף דבר בודאי בשור ושה הגנוב או הגזול אסור להשוחט לשחוט אותו משני טעמים (א) דטביחה עצמה הוה עבירה מחודשת בשור ושה כמבואר הגם שעכשיו אין לנו סמוכין אבל עבירה הוה כמקודם (ב) אם השור עומד לחרישה עיין חולין דף ח' בהמה בחייה לג' דברים עומדת א"כ הוה גם מזיק ואסור לו להזיק אפי' אם הגנב אומר עלי לשלם כמובן אבל בסתם עופות אוזא ותרנגולת (ועיין

בביצה דאוקמי בתרנגולת העומדת לגדל וולדות אבל רוב אינם עומדות לכך) וכדומה אשר עומדין לשחוט אין בו לא איסור טביחה ולא איסור מזיק רק סרך מסייע ידי עוברי עבירה כנלע"ד ברור בעזה"י והי' לי להאריך למה נקטו בחולין מצאו גדייו ותרנגלותיו שחוטין ולא אמרו אפי' שור ושה רק לתכלית הנרצה די בזה כעת:

סימן מט

שפע ברכות ורב הצלחות לאיש הרבני המאור לממשלת התורה שבע רצון מלא ברכת ד' מחותני כבוד מוה' אלי' שענקעל ב"י. אחד"ש תכריך מכתביו קבלתי שנית לברר שהסופר הידוע גנב תורת אחרים והתלבש בו נא אל יטריח עלי בדברים כאלה אוי לנו מעלבונה של תורה ובכל זה לא אתערב עמו לרדוף אותו ולולא שמעלתו נ"י ביקש לפסול ספריו ותפילין ומזוזות שכתב הסופר לא השבתי לו כלל ובעבור כבוד קדושת כתבי קודש אודיע לו דעתי ולא באתי לשפוט שפוט רק להודיע שזה דעתי. שאלה אודות הסופר דוד הוא הקטן אשר הגדיל לעשות לזוד בערמה לגנוב תשובות אשר השיג מגדולי תורה והתלבש עצמו בטלית שאינו שלו ששלח התשובה שקבל מגדול אחד בתורת שאלה על שמו כאילו הוא האיש הגדול בתורה כן נהג כמה וכמה עד שחפץ הקב"ה לגלות האיש מרמה שנתגלה קלונו ברבים כי הוא עם הארץ רק למד מלאכת סת"ם וע"י שנגלה זה נשתרבב עוד כמה ערעורין עליו אשר מורים קלת שדר בין הגוים ויושב שם בחדר הגוי וכותב סת"ם וכאשר יבואר אי"ה מהו לפסול הסופר וגם הס"ת ותפילין ומזוזות שכתב זה השנים אשר נודע שהיה גנב חדושי דאורייתא עם ספיקות הדינים כי זה המבוקש מן יראי ד' אם הוא עפ"י הדין עכת"ד. תשובה הגם שהדבר פשוט בעיני כי לא אדע איך ובמה לזכותו על הנבלה הגדולה עם צירף קלות ראש אשר נגלה ממנו חלילה לי לשים יד לפה מלהזהיר אותו לאמור ח"ו לשלוח יד בכתבי קודש לגנוז אותם וד' יהיה עמדי וישמרני שלא אכשל בדבר הלכה בעזה"י. הנה לכאורה החטא גדול עד מאד דעבר על לאו בתורה לא תסיג גבול רעך ספרי פ' שופטים וז"ל מנין למחליף דברי ר"א בדברי ר' יהושע ודברי ר"י בדברי ר"א לומר על הטהור טמא ועל הטמא טהור שהוא עובר בל"ת ת"ל לא תסיג גבול רעך עכ"ל הרי שאפי' שלא גנב לעצמו רק החליף דברי ר"א בדברי ר"י עובר בלאו לא תסיג גבול רעך ק"ו אם התלבש בטלית שאינו שלו גונב חדושי דינים ופסקי התורה לעצמו שעבר על לאו דלא תסיג גבול רעך. אמנם יש לחלק דספרי לא לחנם נקט דברי ר"א ודברי ר"י רק יען דקיי"ל ר' אליעזר שמותי ואין הלכה כר"א אלא כר' יהושע א"כ המחליף דברי ר' יהושע עם דברי ר"א הסיג גבול עולם אשר גבלו ראשונים ע"כ שמחליף הדברים שאומר בשם ר"י מה שאומר ר"א א"כ יהי' נפסק

הלכה כר"א ומסיג בזה גבולי ראשונים להיות הלכה כר' יהושע וא"כ יהי' הדין על טמא טהור ועל טהור טמא אבל אם לא יבוא נ"מ בדין אם ראובן אמר הדין או שמעון אמר הדין הלא יקובל האמת מפי כל אז לא מיבעי אם החליף שם בשם דלא עבר על לאו אלא אפי' התלבש בו בעצמו ג"כ אינו עובר על לאו דמאי גבול הסיג את הטוב יקובל והקב"ה ישלם שכר טוב לבעליו ודוק. וראי' לזה מדברי הגמ' בעירובין דף נ"א דרבה אמר שדי אם אחד מכיר את האילן בשם ר' יוסי דנמוקו עמו יעו"ש והובא במג"א סי' קנ"ו וז"ל אם שמע דין ונראה שהלכה כך מותר לאמור בשם אדם גדול כי היכי דלקבלי' מיניה עכ"ל וקשה מספרי הנ"ל דעובר על לא תסיג גבול רעך אם מחליף דברי ר"א לר"י או דברי ר"י לר"א וצ"ע אלא הוא הדבר אשר דברתי דשם יש נ"מ בדין אי ר"א אומרו אי ר"י אומרו אבל כאן שנראה לו הדין כן אז מותר לומר בשם אדם גדול ודוק. ולא תאמר שדווקא באיש מעולה מתיר להחליף השם האומר הדין כגון התם שאמר בשם ר"י דנמוקו עמו אבל להפך הדברים מן המעולה לקטן ממנו אסור להחליף השם אמרו וא"כ בנידן דידן שהעתיק הדברים בשם עצמו והוא קטן בודאי מן הגדולי תורה אשר חדשו הדברים והוא התלבש בו וא"כ עבר על הלאו דלא תסיג נ"ל להביא ראי' דגם בזה ליכא משום לא תסיג דעיין בקדושין דף מ"ד דקטנה שנתקדשה שלא מדעת אביה אמר שמואל צריכה גט ומיאון וקרנא אומר דברים בגו אם גט למה מיאון הפכוה ושדרו לקמיה דרב ופי' רש"י משום דרב אוהבו של שמואל יעו"ש וקשה איך הפכוהו הא הוה כאלו אמרו דברי ר"א על דברי ר"י או דברי ר"י על דברי ר"א ועברו חלילה על לא תסיג אך הוא הדבר דעיין בפנ"י שם דחששו אם רב ישמע ששמואל החמיר לא יקיל כנגדו אבל אם שמואל הקיל ורב יבין שאין הדין כן לא יחוש על כבודו של שמואל להקל יעו"ש א"כ חזינן דמותר להחליף הגם שלכבוד שמואל הי' חושש לחומרא ולכבוד קרנא לא היה חושש רב הגם שקרנא הי' מחמיר הי' רב מקיל כשמואל אם הדין עמו ואעפ"כ הי' מחליפין הדברים של שמואל על שם קרנא ודברי קרנא על שם שמואל ודוק. ומצאתי סמך קצת בדברי אלי' רבה שתי' על קו' מג"א שם הא מבואר בברכות דף כ' מי שאומר בשם חכם שלא אמרו גורם הסתלקות השכינה ותי' בא"ר היינו אם אמר סברתו ודינו על שם חכם שלא אמרו אבל מה ששמע מחכם אחד יוכל לומר בשם חכם אחר כי היכי דלקבליה מיניה וציין דברי תויו"ט פ"ה משנה ז' ביבמות שהשיב בזה על הברטנורא כי איך יאמר תורתו על שם חכם גדול הלא יסמכו עליו יעו"ש משמע מדבריו אפי' מחליף מחכם קטן על שם חכם גדול לית לן בה דדווקא סברת עצמו אין רשאי לתלות באדם גדול בענקים אבל חכם בחכם ושניהם ראוים להורות לא גורם הסתלקות השכינה ודוק

(ודעת ברטנורא הוא הגם ששמע הסברה מן רבותיו והוא לומד הדין מן סברה שלהם אעפ"כ לא יאמר הדין בשמם רק יאמר זה סברת רבותי ואני לומד מן הסברא הדין וסברא לא צריך קרא והבן). וראי' ברורה מדברי ספרי עצמו דאל"כ הי' לספרי לקצר אם אמר דברי ר' יהושע בשם ר"א או דברי ר"א בשם ר"י א"כ הסיג גבול עולם אלא פשיטא דווקא אם נ"מ במה שהחליף את בעל המאמר שנפסק טמא או טהור כדברי ר"י ובאמת הי' ר"י אומר על טמא טהור ועל טהור טמא א"כ הסיג גבול עולם בהלכה אבל אם אמר על דבר טהור שאמר ר"א ולא חלק עליו ר"י או על דבר טמא שאומר ר"א ולא חלק ר"י ואומר בשם ר"י או היפוך לא עובר על תסיג גבול רעך ודוק. ולדעתי אם אחד מתלבש בתורת חבירו ולא אמר בשם אומרו הוא גנב הגם שזה נהנה וזה לא חסר אטו יש רשות ליקח דבר של חבירו שלא מדעתו ולהנות בו חוץ אם הוא דבר שאין בעל הבית מקפיד בו ומי הוא זה ואיזהו אשר יחפץ שלא להקפיד שהוא יעמול בלמעלה מן השמש ומי שלא עמל בה יתענג בו וכיון שיש הקפדה בו גזל הוא ועיין ח"מ סי' שס"ג. וראי' ברורה לזה דשייך בחכמה גזילה דהא בסנהדרין דף נ"ט אמרו דגוי שלמד תורה חייב מיתה ופריך ולחשוב בהאי ז' מצות ומשני דהטעם משום דכתיב משה מאורשה קהלת יעקב מורשה לנו ולא להם והוה בכלל גזל יעו"ש והגם דלא חסר לנו מאומה אם הגוי ילמד תורה שלנו אעפ"כ כיון שחמדה גנוזה נותן לנו מן השמים לירושה כל השולח בה יד ולוקחה להנות ממנה הוה גזלן וה"ה בכל איש השולח יד בחכמת תורת חבירו אשר זכה בחלקו מן השמים הוא גזלן גמור כי זה הוא תורת האיש אשר נפל בגורלו ועיין נדרים דף ל"ח ע"א דמשה נהג עין טובה בישראל בפלפול התורה עי"ש בר"ן ודוק. אך קשה במאי יהיה התשובה על גניבה וגזילה הזה מאי ישוב לבעליו בשאר גנב וגזלן משיב החפץ או שווי' של החפץ אבל אם התלבש בחכמת תורה של חבירו מה ישוב לבעליו הלא אי אפשר להשיב גם אם יתודה ויאמר שהוא תורתו של פלוני איכא דשמע בהאי ולא שמע בהאי וכמעט אין תקנה לפניו. ואחר העיון שב ורפא לו בתוספתא פ"ז בב"ק ר"ש אומר הרי הוא אומר חולק עם גנב שונא נפשו וכו' ואח"כ כתבו וז"ל אבל המתגנב מאחר חכם והולך ושונה פרקו אעפ"י שנקרא גנב זוכה לעצמו שנאמר לא יבוזו לגנב כי יגנוב וגו' סוף שנתמנה פרנס על הצבור ומזכה את הרבים וזוכה לעצמו ומשלם על מה שבידו שנאמר ונמצא וגומר ואין שבעתים אלא דברי תורה שנאמר אמרות ד' אמרות טהורות וגומר עכ"ל הכוונה אם ע"י שהתלבש בטלית של חבירו זכה להיות פרנס על הצבור ומזכה את הרבים וזוכה לעצמו ומשלם על מה שבידו לזכות את הנגזל שעל ידו זכה להיות פרנס וגם אומר אח"כ תורה בשם בעליו אשר גזל מאתו ומשלם שבעתים כי

עושה בגזילה טובת רבים הן בתורת עצמו מחלק אח"כ זכות להנגזל והן שאומר אח"כ התורה בשם אומרו ועיין בילקוט משלי ק' ז' בנוסחה אחרת יעו"ש ודוק. בכל זאת נפש רשע איותה רע לחמוד ולגנוב את אשר לרעהו אשר נפש עמלה עמלה לו במסירת הנפש אשר קיים בעצמו אדם כי ימות באוהל עד שגל ד' עיניו למשפט ויקרה היא מפנינים וכל חפצים לא ישוו בה אם יתן איש כל הון באהבה בז יבוזו לו מי הוא זה ואיזהו ירא אלקים אשר ימכור את בתו לאמה לאיש נכרי הלא טוב לו תורת פיו מאלפי זהב וכסף הלא זהו שמלתו לעורו ובמה ישכב אם אחרים יבוזו יגיעו ועמלו כמעט הוא לא נותן למחול על צער זה איש יעמול ויצבור ולא ידע מי אספם רק דרך צדיקים לאמור והוא רחום יכפר עון. ולפ"ז דווקא דמהני גם על גניבת התורה תשובה אם הגנב הוא תלמיד חכם שיתמנה פרנס על הצבור אשר על ידו הגניבה עלה לגדולה ויש לבעל החכמה יתרון בזה שעל ידו יזכה האיש לזכות את הרבים תלוי בו וגם הגנב ישלם שבעתים שברוב ימים ידבר בשם בעל התורה חכמתו ותורתו ברבים דבר בשם אמרו אבל בנידן דידן שהגנב אינו ת"ח ולא יוכל להיות פרנס להשיב את הגניבה א"כ כמעט אין רפואה למכתו גדול עונו מנשוא לגנוב חדושי דינים מגדולי חקרי לב לעשות לעצמו שם הוא רשע גמור ר"ל. וחשבתי למצוא מזור לפניו בשלומא מי שאומר ברבים תורה גניבה אז הוא גנב דבדבוריו עביד מעשה שהשמיע קולו אבל בכתיבה בלבד לא הוה כאמירה וכן אפשר בגוי הלומד תורה במחשבה ואפי' מלמד תורה בכתב אינו חייב מיתה וכן אפשר שישראל הלומד לגוי תורה בכתב אינו עובר על מגיד דבריו ליעקב לא עשה כן לכל גוי עיין חגיגה דף י"ג דכתיבה לא הוה כאמירה כי ברית כרותה לשפתים בתורה שבעל פה אשר לא נתנה בכתב מן השמים רק בעל פה דכתוב כי על פי הדברים האלה ופרט לפי דברי הזוהר שילפינן מן דבר אל בני ישראל ולא לאו"ה עיין במ"ח ח"ש יו"ד סי' מ"ו ועיין בדברי אחרונים אי מהני שבועה בכתב רק דבר זה צריך התבוננות רב מאוד. ועלה בדעתי עוד דדווקא מי שהוא תלמיד חכם הגונב תורה הוא נקרא גנב כי גנב למלאות נפשו ונהנה משל חבירו בלא רשותו אבל מי שהוא בור שלא נהנה מן דברי תורה כלל רק עשה מעשה קוף בעלמא שהעתיק האותיות וחתם שמו בסוף לא נקרא גנב כי לא לקח מחבירו ולא נהנה בה בחכמת תורת חבירו כי לא נמצא בידו וברשותו מאומה מן הגניבה (דוגמה דפסק הרמב"ם בהל' ממרים פרק ג' הל' ה' מי שהוא תלמיד שלא הגיע להוראה לא נעשה זקן ממרא דכתיב כי יפלא ממך דבר) וכן הוא בשלמא ת"ח יוכל להיות גנב על חכמת התורה ולא איש בער אשר לא השיג מאומה ולא לקח אזנו שמץ מנהו רק עשה מעשה קוף מעשה צייר אותיות ולא דמי לגנב בעלמא שגנב

ממון הגם שלא יוכל להנות מן החפץ הוה גנב שאני התם דעשה חסרון ממון להנגזל וצריך להשיב לו חסרונו אבל כאן לא חסרו מידי רק שצריך לשלם מה שנהנה משל חבירו כמבואר בח"מ סי' שנ"ה וסי' שס"ג וזה הגנב לא נהנה כלל ומאי ישלם והבן. סוף דבר הגם שהעיז האיש וחטא מאוד לעשות נבלה כזאת להתלבש במעטיף אשר לא ראוי לו לגנוב חכמת התורה של גדולי תורה בכל זאת לא נפסל מסופר ויקבל תשובה באמת ובלב שלם על החטא אשר חטא לאלקים ואדם ושב ורפא לו והוא רחום יכפר עון וגם הרבנים ימחלו לי כי אין דבר עומד בפני תשובה כנלע"ד. ובכל הדברים אשר סיפר על הסופר (א) שהוא דר בשכונת עכו"ם ועם עכו"ם ופתח שלו הוא אצל פתח עכו"ם ובימי הקיץ שהפתח עומד מבחוץ והוא כותב נגד הבילדער (ב) שכל השבוע אינו שומע קדיש וקדושה וברכו וקריאת התורה (ג) קלות ראש בשעת תפילה משיח שיחות בטילות וממהר תפילתו ברגעים מעוטים (ד) פוסל תפילין הרבה וכדומה, תמה אני איך שתקו היראי ד' עד עתה הלא זה מורה על מיעוט יראת ד' אבל על כל זה אין לפסול כתבי קודש שיצאו בחזקת קדושה מלפנים ומכאן והלאה חושבנא אם יתנהג כראוי כסופר ירא אלקים די בזה אשר פעל מעלתו נ"י לפרסם אותו לאיש ערמה ולקל הדעת ושומר נפשו ירחק ממנו עד שיקרב עצמו ליראי ד' ולחושבי שמו שיהיה תהלוכיו בקודש ולקבל בב"ד התנהגות חבירות כראוי לאיש העוסק במלאכת הקודש כנלע"ד בעזה"י וכל זה אני אומר שאני מבחוץ ולא מכיר האיש ולא תהלוכיו אבל גדולי פולין אשר מכירין ערכי האיש ודרכי מדינתם המה יורו וישפטו ולא אני. וראה זה מצאתי בספר חסידים סי' תקפ"ו באחד שצוה לבנו שיכתב על פי' אחד על ספר שמו למען שיאמרו עליו לאחר מותו ז"ל לא יכתב הבן אלא פלוני הרב שעשה אותם פרושים על הספר וסיים וז"ל וכן דורש בספרי לא תסיג גבול רעך אשר גבלו ראשונים שלא ייחס דברי ר"א לרבי יהושע ומה שאמר ר"י לר"א ואם אמר דברי ראובן בשם שמעון או שלא בשם אומרו הכל בספר הכבוד עכ"ל ופליאה דעתי ממנו שאני התם דהלכה כר"י ולא כר"א א"כ עיקל הדין ע"י שמחליף שם ולא לחנם נקט אם זה מטהר וזה מטמא ודוק אבל אם אמר ראובן בשם שמעון תלי' אם בעבור לקבל מיניה מותר ואל"כ גורם הסתלקות השכינה כפי הבנת תוס' יו"ט ואלי' רבה אבל אינו עובר על לאו דלא תסיג גבול רעך ואם לא אמר בשם אומרו שלא הזכיר מי שאומר הדברים תלי' בחקירת פנים מאירות אם צריך להזכיר בשם אומרו כאשר רמז החיד"א בשם הגדולים ח"ב אות ז' שהאריך כדרכו בקודש בבקיאות נפלא והבן:

סימן נ

נשאלתי באשה אחת אשר היא מקשה לילד זה ימים וקרובה למיתה ר"ל וכבר יצא רוב התינוק זה כמה שעות ובא הרופא ובקי כפי חכמתו ואמר אם לא יחתוך הולד ימותו שניהם האשה וגם ילדה ואם יחתוך הולד (שאז הטבע ידחה גוף המת אשר בקרבה) ותוכל האם לחיות ואמר הרופא שיוכל להמתין עוד מעט פן יצא הולד אבל אם לא יבא עד שעה אחת צריך לחתוך את הולד ושאל הבעל אותי אם יתן רשות לרופא להמית הולד או יסמוך על ישועות ד' וכטוב בעיניו יעשה. תשובה בשעה הזאת אמרתי לו הדין המוזכר ח"מ סי' תכ"ה סעיף ב' שכתב וז"ל לפיכך העוברות שהיא מקשה לילד מותר לחתוך העובר במעיה בין בסם ובין ביד מפני שהוא כרודף אחריה להרגה ואם הוציא ראשו אין נוגעים בו שאין דוחים נפש מפני נפש וזהו טבעו של עולם עכ"ל ופי' בסמ"ע שהוצרך להוסיף שזהו טבעו של עולם דלא נאמר דהולד הוה רודף ויצילו את אמו בנפשו קמ"ל שזה טבע של עולם ולא הוה הולד רודף יעו"ש ועיין בבאר הגולה שמציין הגמ' סנהדרין ע"ב דמשמי' קא רדפי לה וא"כ פשוט מאוד שאסור לחתוך ראש הולד כדי להציל האם ודוק. ואחרי שובי נחמתי אולי דווקא אם לא נוגעים בו בולד יבוא הוא בעולם הגם שאמו תזעק בחבליה עד שביציאת הולד היא מוצאת נפשה אין נוגעים בו בהולד כדי להציל האם שאין דוחים נפש להמית אותו כדי להציל נפש אמו כיון שאינו נחשב כרודף אמרי' מאי חזית דדם אמו סומק טפי מדם הילד והוה ספק איזה דם חשוב יותר ושב ואל תעשה עדיף כסברת הגמ' בר"ה דף כ"ח בדם מתן אחד שנתערב בדם מתן ארבע דממנ"פ צריך לעבור לאו אחד או בל תוסף או בל תגרע חידש ר"י ליתן במתן אחד דיעבור בל תגרע בשב ואל תעשה ואם יתן מתן ד' עובר בל תוסיף בקום ועשה טוב לעבור בשב ואל תעשה יעו"ש ה"ה כאן מכח ספק איזה דם סומק טפי אין נוגעים בו בקו"ע רק שב ואל תעשה עדיף אבל אם לא יהי' נוגעים בולד ימותו שניהם הולד וגם אמו אז טוב לבחור להמית הולד ולהציל עכ"פ אמו כי טוב לבחור הרע במיעוט למה ישכל גם שניהם וצע"ג. ואמנם אחרי נחמתי חקרתי דלמא מאי דאמרי' בסנהדרין מאי חזית דדמי דידך סומק טפי הוה הסברה דרציחת נפש ממעט הדמות הוא מעשה עבירה גדולה אשר לא הותר בכלל הפסוק וחי בהם אשר גילתה התורה שמותר לאדם להציל נפשו ע"י פעולת עבירה כאכילת איסורי תורה נבילה וטריפה וחזיר וכדומה כי זה הוא בכל איסורין וויתר הקב"ה את שלו שלא ימות נפש מישראל דכתיב וחי בהם ולא שימות בהם אבל לרצוח נפש מישראל ולשפוך דמו ארצה עבירה זו לא הותר בעבור וחי בהם כי מאי חזית לקיים וחי בהם בך ולא בחברך הלא גם הוא נפש מישראל דוגמת סברת

הגמ' זבחים דף ג' מינה מחריב בה וממילא טוב שהגוי יהרוג גם שניהם כי אז הגוי יעבור עבירה שני פעמים מלהציל עצמך ע"י שתעשה אתה שפיכת דם חבירך דאז נעשה מעשה העבירה על ידך והגם שבכל אופן יהרג חבירך ע"י הגוי בהדי כבשא דרחמנא למה לך כחכז"ל גיטין דף נ"ה הקב"ה בעי לחרובי ביתו ובעי לכפורי ידו בהאי גברא על כן טוב שלא לעשות שפיכת דמים בר ישראל הגם שהגוי ימית גם אותו. הא למה הדבר דומה התורה אמרה לפני עור לא תתן מכשול מינה ילפי' דלא רשאי ליתן כוס יין לנזיר ואבמה"ח אם קאי בתרי עברי דנהרא ואטו נאמר דאם יש כאן פושעי אשר חפץ לעבור על לפני עור וליתן לנזיר כוס יין או לב"נ אבמה"ח היאמר נא ישראל כשר כיון שבכל אופן ישתה הנזיר יין והב"נ יאכל אבמה"ח א"כ גם אני אתן להנזיר יין או לב"נ אבמה"ח זה בוודאי שגגה גדולה דבשלומא אם הנזיר או הב"נ יוכלו ליקח מעצמם היין והאבמה"ח ולא יבוא בעולם לפני עור כשיעבור הנזיר או הב"נ עבירתם אז ליכא למושיט לאו דלפני עור אבל אם בכל אופן יהיה המושיט עובר על לפני עור מהכ"ת לומר כיון שראובן חפץ לעבור הלאו באיסור אני עובר הלאו בהיתר זה לא שמענו וכן מצאתי שהשיג המ"ל פ"ד מהל' ריבית על פני משה יעו"ש וה"ה כאן לא נאמר יען דגוי יהרוג את ראובן ילך שמעון ויהרוג לראובן הלא אם הגוי הרגו עובר על עבירת רציחה ואיך אפשר ששמעון לא יעבור על עבירת רציחה זה אי אפשר להשכל לקבל וכ"ת להרוג את ראובן כדי להציל נפשך ע"ז אנו דנין הכי מותר להתרפאות עצמו בדם חבירו על כן אל תעשה לרעך רעה כי אלקי' יבקש את הנרדף ודמו מידך יבוקש כי שופך דמים ממילא וה"ה הכא הגם שאם לא יחתוך את הולד לשברים ימות הוא עם אמו אעפ"כ אל תחרש על רעך והוא יושב לבטח אתך וילכו שניהם יחדיו כי מן השמים קרדפו ליה לולד וגם לה ודוק. ופקחתי עיני שתלי' בשני תירוצים שהביא התוס' יו"ט פ"ז דאהלות משנה ו' שהביא הקו' משבע בן בכרי שחתכו ראשו והשליכו מעל החומה והביא שני תירוצים שאני התם אלו היה יואב כובש העיר היה הוא והם נהרגין ע"כ חתכו ראשו או דשבע בן בכרי היה מורד במלכות וחייב מיתה שזה פלוגתא דרש"י בסנהדרין ור"ש פ"ח דתרומות יעו"ש בקיצר אמרים א"כ לתי' הראשון מבואר דדווקא אין דוחים נפש להציל נפש אבל אם ימותו שניהם מותר להציל עצמו בנפש חבירו אשר בכל אופן ימות א"כ ה"ה כאן מותר לחתוך הולד להמית האם דאל"כ ימותו שניהם אבל לתי' האחרון דשאני שבע בן בכרי דהי' מורד במלכות משמע אבל אם הי' פטור אז אעפ"י שאם לא ימסרו אותו יהרגו שניהם ואסור להציל עצמו בנפש חבירו וה"ה אסור כאן להציל אמו בנפש בנה והבן. אך אפשר אפי' לתי' הראשון שסובר יען דאם יואב הי' כובש העיר הי' כולם נהרגין חתכו לראש שבע בן

בכרי אעפ"כ אסור לחתוך הולד כדי להציל אמו דשאני התם דעכ"פ יואב בא ללחום את העיר עד רדתה בעבור שבע בן בכרי ואם ימסור עצמו ליואב לא יבוא יואב להעיר א"כ הוא יושב בהעיר וסוגר בריחים ושערים שרואה שאין מפלט לו לחיות רק יסובב מיתות כל בני העיר ובכל זאת לא ימסור עצמו לשונאו ורודפו וחפץ שימותו כל בני העיר עמו הוה כרודף אחרי בני העיר ע"כ חתכו ראשו שלא יהי' רודף שלהם הגם שהוא אונס שרדפו אחריו עכ"פ באונסו אינו רשאי להיות רודף לאחרים אבל במקשה לילד דמן שמים קרדפו לה להאם כמבואר בגמ' סנהדרין דהולד לא הוה רודף מטעם זה דלו יהי' שיש שכל ודעת להולד מה יעשה אם טבע של העולם פועל שיצא מרחם אמו ולא יוכל להתמהמה בקרבה שבע"כ הוא נולד כחכז"ל באבות ובצאתו מרחם מכריחו להמית את אמו הר"ז דומה כאלו גוי רוצה להשליך לישראל על ילד חי דאמרי' שלא צריך למסור נפשו יען וביען דאמרי' בהיפך מאי חזות דדם דחברך סומק טפי כמבואר בתוס' ע"ז דף נ"ד בד"ה כגון שאנסוהו וא"כ כיון שאין בידו להציל אמו מהכ"ת יומתו אותו כדי להציל אמו ואסור ליגע בו דמשמים קרדפי' לה דלא דמי לשבע בן בכרי דיואב רדף אחריו ויכול למסור עצמו שלא יבוא היזק לבני העיר ודוק. ולדעתי זה הבנת הרמב"ם פ"א מה' רוצח שכתב וז"ל ואם משהוציא ראשו אין נוגעים בו מפני שאין דוחים נפש מפני נפש וזה טבעו של עולם עכ"ל וכן הוא בש"ע סי' תכ"ה והדבר פלא למה הוסיף הרמב"ם זה טבעו של עולם וצע"ג ולפמ"ש רמז הרמב"ם בזה מדסתם רבינו קדוש אין נוגעים בו וקשה שהי' לו לחלק דאם נראה שימותו שניהם נוגעים בו לכן רמז הרמב"ם דמה שהולד פועל מיתה לאמו הוא מטבעו של עולם שנשים יתקשו בלדת בנים דכתיב בעצב תלדי בנים והולד בע"כ נוצר ובע"כ נולד ומי גרם לה הלידה היא בעצמה שנזדוג לאיש אבל אין הולד פועל לה היסורים ברצון לו יהי' שיש לו שכל ודעת והטבע מכריחו לצאת מרחם אמו הכי יוכל להתמהמה או למסור עצמו ביד רדפו כדי שתשאר אמו חי א"כ בכל אופן אין נוגעים בו אפי' אם יהי' ברור עפ"י רופאים מומחים שימותו שניהם ודוק. שוב מצאתי שהעיר הכ"מ בפ"ה מהל' יסודי תורה חקירה הנ"ל בשם רמ"ך שיש סברה לומר דהגם אם לא שייך מאי חזית דדם דידך סומק טפי כגון דיהרגו שניהם אעפ"כ אסור לישראל להרוג ישראל חבירו דאין סברת מאי חזית עיקר הטעם אלא דעבירת שפיכת דם ישראל גדול וצריך ישראל למסור נפשו שלא יעשה על ידו ואחריו החזיק הכפת תמרים ביומא דף פ"ב דגם אם שניהם נהרגין שייך מאי חזית שדם דידך סומק טפי שיהי' הריגת נפש מישראל על ידך טוב שימותו שניכם ביד גוי יעו"ש ועיין בסדר משנה מהל' יסוה"ת מהגאון ר' וו"ב ז"ל שהחזיק בסברת רמ"ך והביא ראיה מלשון הרמב"ם יעו"ש שפלפל

מרשב"א בשחיטת חוץ ודוק. ואוסיף עוד לחדש טעם דלו יהיה אם הדין אם הגוי יהרוג כולם מותר להרוג את האיש הנרדף דלא שייך בזה מאי חזית אעפ"כ במקשה לילד ויצא ראש הולד אין נוגעים אפי' אם נדע שימותו שניהם כאשר אבאר בעזה"י דבר חדש מאוד. נלע"ד לחדש לו יהיה שאם גוי יאמר שימותו שניהם מותר לראובן להרוג שמעון כאשר הגוי מבקש ממנו כיון דשמעון ימות בכל אופן אעפ"כ אין רשות לחתוך הולד שיצא ראשו בעבור להציל האם דשאני התם בכל אופן והרג שמעון ע"י אדם א"כ מה לי אם יהרג ע"י גוי או ע"י ישראל חבירו אשר מציל נפשו בזה אבל בולד שיצא ראשו אם ימותו שניהם יהיה מיתת הולד בידי שמים ואם יבוא אחד ויחתוך אותו אברים אברים יהיה מיתתו ע"י אדם ואסור לעשות כן לסבב מיתה בידי אדם תחת מיתה בידי שמים ואעתיק אשר כתבתי במקו"א בעזה"י. הנה הרמב"ם בפ"ה מהל' יסוה"ת הל' ה' כתב שאם יהרגהו כולם אם לא יתנו מי שיחדוהו מותר להם למסור אותו דלא שייך מאי חזית דדם דידך סומק טפי כיון דיהיה כולם נהרגין יעו"ש והגאון ר' וואלף באסקאוויעץ ז"ל בספר סדר המשנה העיר דרמב"ם הכריע דר"י חזר בעצמו והביא גמ' ערוכה בב"מ דף ס"ב בשנים שהלכו בדרך וביד אחד קיתון של מים דסובר בן פוטירא שישתו שניהם וימותו ולא ישתה הבעל המים לבדו ויראה במיתת חבירו לבד ור"י ור"ע דרשו וחי אחיך עמך חייך קדמו לחיי חבירך והקשה הגאון אם נאמר כסברת הרמ"ך א"כ למה לי קרא וחי אחיך עמך הלא ברוצח הוה הדין טרם שימותו כולם מותר להם להציל עצמם והרי האיש שאין בידו המים הוה כאלו יחדוהו שכלתה אליו הרעה אלא ע"כ אפי' יחדוהו ואם לאו ימותו כולן אסור חוץ אם הוא חייב מיתה כשבע בן בכרי והאריך עוד איך בן פוטירא אמר דימותו שניהם בודאי פלא אלא ג"כ דר"י בעצמו חזר מדבריו בירושלמי יעו"ש. ולדעתי הדברים נפלאים אם אנו דנין שאחד יהיה מהרוגי איספקליער (עיין היטב בגמ' שבת דף ק"ח ובספרי מ"ח ח"ב יו"ד סי' ס') אז אנו חוקרים אם יהרגו כולם או אחד ואמרי' כיון שע"כ האי גברא יהיה מהרוגי איספקליטר למה יגרמו לעשות לעצמם הרוגי איספקליטר דלא שייך מאי חזית דדם דידך סומק טפי רק אם יהרג אחד ויושפך דמו כמים אבל אם יהיה הרוגי מלך שימותו שניהם מיד ד' ברעב או בצמא ולא יושפך דמם ע"י ב"א אז אין כאן חקירה מחמת מאי חזית רק אם יש מ"ע ואהבת לרעך כמוך וישתו שניהם וימותו ביד ד' וזה שלא אמר בן פוטירא מחייב שישתו שניהם או שיאמר אסור לבעל המים לשתות לבדו רק אמר מוטב שישתו שניהם ויקיים ואהבת לרעך כמוך ור"ע אמר דכתיב וחי אחיך עמך חייך קודמין לחיי חברך וצריך הוא להציל את חיותו ואין כאן מ"ע לאהוב חיי חבירו אם אין סיפוק כדי חיותו אבל גם בן פוטירא מודה דאם שתה

הבעל המים לבדו לא עשה עבירה דיהיה עובר על "לא תעמוד על דם רעך" דהא לא היה בידו להצילו חוץ אם לא יציל את עצמו ומאי חזית להציל חבירו ולא להציל את עצמו רק שלא קיים מ"ע "ואהבת לרעך כמוך" וזה אמר בן פוטירא מוטב שימותו שניהם ולא יראה במיתת חבירו ור"ע חולק דחייך קודמין ואין כאן מעלת מ"ע כלל אבל אפי' ר"ע מודה אם היו שותים שניהם המים ומתו לא עבר הבעל המים על עבירה "אך את דמכם לנפשותוכם אדרוש" עיין רמב"ם שם הל' א' ורמב"ן במלחמות פ' בן סורר דזה נאמר אם נתן נפשו להורגו שיהרג ע"י איספקליטר ולא עסק עכשיו במצות ואהבת לרעך כמוך ואחר כך בעבור יום או שעות הוא אונס ואין בידו מים וימות מיד ד' עיין רמב"ן במלחמות עם הרז"ה בפדר"א דמילה שהוא עוסק עכשיו בהיתר מצות מילה ומה שיצרך אח"כ לחלל שבת הוא שבא אח"כ ועיין בש"ך י"ד הל' מילה ובודאי גם לר"ע לא עבר על אך את דמכם לנפשותוכם אדרוש" אם נתן לחבירו ומתו גם שניהם א"כ אין ענין גמ' בב"מ ענין לירושלמי וגמ' דבב"מ דלא כהגאון סדר המשנה ודוק. ולפ"ז בנידן שאלתינו דמן שמים קרדפי לה וגם לולד ואם ימותו שניהם הוה מיתתם מיתת מלך שהרגם מלך ואם אחד יחתוך ראש הולד הוה מיתת האיספקליטר עיין שבת דף ק"ח דמי שנהרג ע"י מלך חשוב ומי שנהרג ע"י האיספקליטר הוא בזיון א"כ טוב שימותו שניהם ע"י מלך מלכי המלכים משיהרג הוא ע"י בן אדם ואולי על זה רמז הרמב"ם וז"ל וזה טבעו של עולם עכ"ל ולא חלו בו ידים להיות מיתת איספקליטר והבן. וגם זאת כבר הערותי במקום אחר ועיין במ"ח ח"ב א"ה סו' י"ט) הגם אם נאמר דמותר להרוג חבירו כדי להציל עצמו אם בכל אופן יהרג חבירו היינו האיש אשר מציל עצמו עי"ז אבל שאיש אחר יערב עצמו על ריב לא לו להמית אחד כדי להציל אחד זה לא מצינו כי מי שם אותו לאיש שר ושופט על נפשות מישראל חוץ מסנהדרין אשר יהרגו עפ"י חק ומשפט סמוכין דווקא ובארץ ישראל ומה שביקש ר"י מטיטוס ליתן לו ר' צדוק ושלשולתא דר"ג הוא ענין אחר להציל מסכנה איש חשוב קודם אבל לא להרוג נפש כדי להציל נפש ודוק. סוף נ"ל דהדין ברור כמו שפסקתי כיון שהוציא ראשו אסור ליגע בו יד מכל הלין טעמא שבארתי בעזה"י שב ואל תעשה עדיף הגם שקרוב שימותו שניהם והולד ימות מתחילה ועיין במג"א סי' ש"ל ס"ק י' וס"ק י"א בכל זאת אין דוחים נפש מפני נפש וזה ברור בעזה"י. ואחרי ימים מצאתי בהגהות הגאון ר"ע איגר ז"ל באהלות פ"ז אות ט"ז על דברי תויו"ט בד"ה שאין דוחים נפש מפני נפש שהקשה משבע בן בכרי וכו' התם משום אפי' לא מסרוהו הי' נהרג כשיתפסנה יואב והן נהרגין עמו עכ"ל וכתב הגאון הנ"ל וז"ל ולפ"ז יש לדון ה"ה בילד שיצא רובו אם ידוע ששניהם ימותו דמותר להציל האשה וצריך להתישב בדין זה

עכ"ל שו"ת פמ"א ח"ג סי' ח' עכ"ל. הנה לא זכיתי לראות דברי הגאון כי הספר פמ"א אין בידי אבל לדעתי יפלא מאוד דברי הגאון מכל החלוקים שהערכתי למעלה דלכ"ע אין דוחים נפש מפני נפש בהדי כבשא דרחמנא למה לן להמית נפש בידים כדי להציל נפש טוב שימותו שניהם בידי שמים כאשר אמר דוד "נפלה נא ביד ד' וביד אדם אל אפלה כחכז"ל בשבת דף ק"ח ומכ"ש שיבוא אדם שלישי ויכריע ביניהם מי שם אותו לשופט על נפש הולד כי גדולה שפיכת דמים חוץ ע"י סנהדרין אשר ישפטו על פי חוקי תורה אז הוה ג"כ שהרגו מלך הארכתי בזה במקו"א ובפרט הלא הטבע גורם שבע"כ יגיח מבטן אמו לחוץ מפתח של יולדת ביד הקב"ה בעצמו אמרו חכז"ל א"כ מי יגיד לנו הא בראש אם הקב"ה יחד אותה למיתה והולד ימות בנגרר או בהיפך שהקב"ה יחד לולד למות בצאתו מרחם אמו ועל ידי מיתה שלו נגרר אמו למיתה אחריו על כן דברי פמ"א נפלאים ממני כעת. ואגב גררא אכתוב מה שהערותי במקו"א על המתני' באהלות הנ"ל יצא רובו אין נוגעים בו שאין דוחים נפש מפני נפש לכאורה יפלא למה שינה רבינו קדוש כמו שכתב מתחלה האשה שהוא מקשה לילד מחתכין את הולד הי' לו לומר יצא רובו אין מחתכין שאין דוחים וצע"ג. ונלע"ד דרמז על דבר גדול כגון אם ואמר הרופא מומחה שרגל אחד או יד אחד מעכב מלצאת עי"כ היא מקשית להוליד ותמות היא ע"י הלידה אעפ"כ כיון שהולד יצא רובו א"כ נקרא הולד נפש ואסור ליגע בו אפי' ברגל או ביד לחתוך אבר כדי שיוצל האם אעפ"כ אין נוגעים בו יען שאין דוחים נפש מפני נפש והגם שהרופא לא יחתוך הולד לחתיכות ליקח נפשו בידים שעכ"פ בחתיכת יד או רגל יוכל להצמיח דחיות נפש שיחלש הולד וימות אין דוחים נפש מפני נפש שמא יחלוש וימות וגם בחתיכת יד ורגל יצא הנפש מן האבר אין דוחים נפש מפני נפש ורמז המשנה אין נוגעים בו כלל ולא מבעי שאין הורגין נפש מפני נפש אלא אפי' אין נוגעים נפש מפני נפש והבן. אמנם אם יאמר הרופא שימותו שניהם אז בודאי מותר לחתוך אבר אחד כדי להציל אותו דמציל אותו באחד מאבריו דממנ"פ אם ימות מחמת חולשה הלא עשה הרופא בהיתר ואם לא יחתוך ימות בודאי ואם יחתוך אולי יוצל אבל אם הולד יוצל בכל אופן רק בחתוך אבר יכול הרופא להציל אמו בזה רמז רבינו קדוש אין נוגעים בו דאין דוחים נפש מפני נפש ברישא כל זמן שהעובר במעיה לא נקרא נפש הוה הדין דאפי' מחתכין הולד כדי להציל האם ומשיצא רובו אין נוגעים בו כלל אפי' לחתוך רק אבר ממנו ודוק. וכהיום מצאתי בכפת תמרים ביומא דף פ"ב אם הגוי אומר לישראל שידקר עין חבירו ואם לאו יהרגהו והרופא מבטיח שלא יבוא ע"י סימת העין סכנה לחבירו ח"ו שחקר הגאון שדווקא נפש מפני נפש אין דוחים אבל אבר דוחים מפני נפש חבירו

יעו"ש אבל בעובר אשר הרופא לא מבטיח בודאי אין נוגעים בו פן ימות ואין דוחים נפש מפני נפש ולפמ"ש כאן בודאי אסור לחתוך לאיש אחד אבר אחד כדי להציל עצמו [וגם] טוב שימותו שניהם בידי שמים מאשר יסבב איש אחר מיתה לולד בפעולתו טוב לבטוח בד' אשר ממנו לא יפלא גם להחיות מתים כנלענ"ד בעזה"י נכון וברור. ולא אמנע מלהציג אשר עלה במחשבה לפני במה שחדשתי שאת"ל אם בכל אופן יהרגו שניהם מותר אחד להציל עצמו אם יבוקש מחבורה זה דווקא הוא יוכל להציל נפשו אבל איש אחר לא יתערב להציל זה האיש בדם חבירו וה"ה במקשה בלידה מי יערב נפשו להרוג את הולד בעבור להציל האשה אמו ולכאורה יש לחקור כיון דהיא האשה עכ"פ תהיה מותר לחתוך את ולדה להציל עצמה כיון דבלא"ה ימותו שניהם כמו בשבע בן בכרי א"כ איש אחר תהיה שלוחה בתורת זכיה והוה כאלו היה בעצמה חתכה את ולדה וכי תימא אין שליח לדבר עבירה זה אינו כיון דהיא רשאי לעשות כן א"כ אם השליח הוה כמשלח אין כאן עבירה כלל דבשלמא אם הוה עבירה אם המשלח עושה בעצמו אז שייך לומר אין שליח לדבר עבירה אבל כיון דלא הוה עבירה למשלח א"כ יש שליחות וצע"ג. אך באמת נ"ל כיון דגוף הריגת הולד משיצא רובו הוה רציחת נפש מישראל והגם דהיא בעצמה היתה מותרת לחתוך הולד להציל עצמה היינו דהיתה אנוסה על העבירה ולא שייך כאן מאי חזית דדם דידך סומק טפי וכל זה היא בעצמה תוכל לעשות אבל אין שליחות על דבר עבירה דלולא דגילתה התורה שליחות אפי' בדבר המותר כגון תרומה ושחיטת פסח וגט לא הוה כלל שליחות בעולם רק משם ילפי' שליחות ודווקא בדבר המותר ולא בדבר עבירה הגם אם המשלח לא יענש אם עושה בעצמו עכ"פ אין לו כח שליחות דחכז"ל אמרו אין שליח לדבר עבירה ולא אמרו אין שליחות לעבירה וכבר הערותי במקו"א הגם דחקר המ"ל דנרדף יכול להמית הרודף אפי' יכול להציל באחד מאיבריו היינו הוא בעצמו אבל שליח לא יכול לעשות על זה דביכול להציל באחד מאיבריו הוה המיתה דבר עבירה והגם שהרודף מפני פחדו הוה אנוס אפי' להרוג את הרודף אבל שליח לא מצי משוי ועיין חדושי הר"ן בסנהדרין דף מ"ה בד"ה מנין שאם אין לו גואל הדם כנלענ"ד בעזה"י:

סימן נא

שפע רב וברכה לראש גבר העוסק בחקי חרב כבוד הרבני מהו' ר' צבי דאנציגער מפאזאן נ"י. אחד"ש מכתבו עם שאלתו קבלתי ולא הודיע מעלת נ"י אם הוא איש יושב על מדין דיין או רב בכל אופן לפי מסת הפנאי חקרתי ויראתי להתמהמה כי משולי מכתבו ניכר שקרוב הגיע זמן פדיון אם מחויב בו על כן מה שנתן לי ד' בזה אחלק לו בעזה"י. שאלה

אשה שהפילה שפיר אחד י' שבועות ולא ראה שום אדם אותו שפיר שהפילה אלא חיה נכרית ואין אנו יודעין אם הי' מרוקם או לא ועתה נולד לה בן זכר האיך לפסוק לענין פדיון הבן אם הוא מחויב בפדיון או לא דהא שאם היה אותו שפיר מרוקם הנולד אחריו פטור מהפדיון כדכתב ביו"ד סי' ש"ה ס' כ"ב אבל אם אותו שפיר לא הי' מרוקם אלא שפיר מלא דם הוי הנולד אחריו בכור לפדיון כדכתב שם בסעיף שאחר זה עכ"ל. תשובה כבר האירו בזה האחרונים בשו"ת כאשר רמז גם מעלתו נ"י שראה דברי החכם צבי בסי' ק"ד ודברי הגאון מהר"ש לאנדוי בנב"י מהד"ת סי' קפ"ח ומובאים בפתחי תשובה ביו"ד סי' ש"ה והביא עוד אחרונים וא"כ מה מבקש הלא למראה עיניו ישפוט רק כיון ששקד על דלתותי אכתב בקיצור אמרים מה שחנן אלקים אותי בזה אשר לפנינו בעזה"י. מראשית אקדים אשר יפלא בעינו כל על דברו מהרי"ק שחידש דיש כאן חיוב פדיון דאוקמי האשה בחזקת שלא נפטר רחמה והנפל בחזקת שלא נתרקמו איבריו וקשה הלא פליגי הפוסקים אי רוב לא עדיף משני חזקות ואפי' לא עדיף עכ"פ הוה רוב ושני חזקות כפלגא ופלגא וא"כ הלא אין הולכים בממון אחר הרוב ואיך נילך בממון בתר שני חזקות ובנחלת צבי יו"ד סי' ש"ה התקשה בזה וחיזק הקו' מדברי צמח צדק דפסק אי האשה אינה יודעת אם היתה בת כהן או בת ישראל פטור מפדיון הגם דרובה ישראל נינהו אין הולכין בממון אחר הרוב ומכ"ש שאין הולכין בממון אחר שני חזקות יעו"ש. ואמרתי לתרץ בעזה"י הלא התורה פטרה פטר רחם מבת כהן או לוי ורק פטר רחם בישראל חייבה התורה א"כ אם האשה מסופקת אם היא בת כהן או בת לוי או בת ישראל יש ספק אם גופה נכנס בחיוב מעולם שיהיה פטר רחם מחויב בפדיון והגם דרוב נשים בבית יעקב המה בנות ישראלים אשר נכנסות בסוג החיוב אם יהיה להם פטר רחם צריכין פדיון עכ"פ יש מיעוט נשים בנות כהנים ולוים שיש להן זכות ויפוי כח שפטר רחם שלהן פטור מפדיון שלא נכנסו גופן כלל בחיוב הזה וא"כ אין הולכין בממון אחר הרוב לעשות אותן בר חיוב אבל בת ישראל אשר עומדת מנעוריה בחזקת חיוב שאם יהי' לה זכר פטר רחם שמחיוב בפדיון ואם הפילה ולד מעליה ואח"כ אחר שנה ילדה בן זכר לו יהי' שהוא פטור מפדיון הוה הטעם שאין הוא פער רחם שכבר נפטר הרחם אמו ע"י ולד אחר שיצא ברחם קודם ואם יש ספק אם הנפל הי' מרוקם ונחשב לולד שפטר רחם אמו אנו חוקרים רק זאת אם כבר נפטר רחם האשה ואמרי' אוקמי האשה על חזקת חיוב שגופה נכנסת בחיוב אם יפטר רחמה בבן זכר יהי' מחויב בפדיון ואם נולד ספק אם כבר הי' פער רחם בתולדה אמרי' אוקמה האשה על חזקתה מקודם שלא נפטר רחמה וגם אוקמי הנפל בחזקה שלא נתרקמו איבריו וממילא נשארת גופה בחיוב הקודם שהיה

לה מנעוריה שאם תלד זכר בפטר רחם צריך הולד פדיון ולא שייך לומר איך מוציאין ממון ע"י חזקות שע"י חזקות אנו מחליטין שלא ילדה זכר בפטר רחם וממילא נשאר חזקות חיוב אשר היה עליה מעולם שאם תלד זכר בפטר רחם צריך פדיון לזכר ההוא ודוק. וראיתי במהרי"ט אלגזי דף פ"ו שנתקשה יותר מדברי תוס' בכורות דף כ' ד"ה ר"י שכתבו שאפי' ע"י רוב וחזקה דגופה אין מוציאין ממון בממון שאין לו תובעים ואיך סובר המהרי"ק דע"י תרי חזקות חייב לפדות אם רוב וחזקה לא מהני איך מהני תרי חזקות הא רוב עדיף מחזקה והוא קו' גדולה. ונ"ל דשאני מצות פדיון הבן שאין כאן לדון על הממון שאותו ה' סלעים יקח הכהן או שהאב יתן לכהן אותן ה' סלעים ידועים אלא אנו חוקרים אם חל חיוב מצות פדי' על האב לעשות דבר בעד קדושת בנו שהוא פטר רחם ששואל לכהן מאי בעית ואז אמרי' מכח שתי חזקות שאוקמי האם שלא נפטר רחמה וגם הנפל בחזקת שלא נתרקם איבריו א"כ פועלים הב' חזקות שיהי' חיוב מצוה על הבן כשיגדל לעשות מצוה בקדושת בכור אשר מונח על פטר רחם ממילא יפקיע הקדושה ע"י ולא דנין מתחילה על הממון כמו בבכור בהמה שאנו דנין על גוף הולד אם הוה ממון ישראל בעל הבהמה או הוא ממון כהן דהא אם יאסור על עצמו טובת הנאה באים הכהנים ויקחו מעצמם ממון שלהם עי' נדרים דף פ"ה משא"כ בפדיון הבן דאין ה' סלעים ממון הכהן עד שנעשה בהם פדיה דעיקר קדושה על הבן אשר גורם מצות פדיה אז ע"י תרי חזקות נעשה בו חיוב פדיון ודברי צמח צדק שאני דיש ספק אם גופה נתחייב במצות פדיה דלמא היא בת כהן ודוק. ועתה באתי לדון על שורש הדבר החכם צבי השיג על המהרי"ק מגמ' מפורשת נדה דף כ"ט עברה בנהר והפילה אזלי' בתר רוב נשים דולד מעלי' ילדן א"כ חזינן דקרבן נאכל ומכ"ש דמהני בפדיון והגאון מהר"ש לאנדוי סי' קפ"ח בנה דיק דהוחזק עוברה דריב"ל היינו אחר ג' חדשים אז בודאי לא חיישי' עוד שמא רוח הפילה ורש"י שפי' בריב"ל שמא הפילה רוח הוא בס"ד דלא ידענו דריב"ל איירי בהוחזק עוברה יעו"ש שהאריך להפליא על חכם צבי יעו"ש היטב. ולדעתי דברי חכם צבי נכונים ואכתב השגות על דברי מהר"ש ז"ל כאשר אבאר בעזה"י. (א) מה שחידש דאחר ג"ח והוכר עוברה תו ליכא חשש דלמא רוח הפילה פלא בעיני עיין רמב"ם פ"ד מהל' משכב ומושב הל' א' שכתב וז"ל ארבע נשים דיין שעתן ואין מטמאין למפרע ואלו הן מעוברת ומניקה ובתולה וזקנה איזו מעוברת משיוכר עוברה היתה בחזקת מעוברת וראתה דם ואח"כ הפילה רוח או דבר שאינו ולד הר"ז בחזקתה ודייה שעתה עכ"ל והוא מגמ' נדה דף ח' ועיין רש"י שם ועיין בתויו"ט פ"א משנה ה' שפי' לר"י צריך פי שנים הוכר עוברה וג' עונות יעו"ש כי מתוק ואעפ"כ משכחת שהיתה בחזקת מעוברת היינו

הוכר עוברה ואחר ג' חדשים ואעפ"כ הפילה רוח א"כ חזינן יען דרוח נקרא הריון עיין דף ח' א"כ מוכח גם אחר ג"ח יש רוח ועושה אפי' תנועה בבטן ודלא כגאון מהר"ש ודוק (שוב מצאתי בשיבת ציון שהק' אחד קו' זו להג' מהר"ש). (ב) מה שחידש הגאון מהר"ש דלמסקנא דאיירי בהוחזק עוברה היינו אחר ג' חדשים אז ליכא עוד חשש שלא נתרקם האיברים וע"כ דריב"ל חקר רק כנגד חשש שמא אין לו צורת אדם או דלמא יש לו צורת חיה ועל זה אמר ריב"ל שרוב נשים ולד מעליא ילדן אבל אם לא עבר ג' חדשים אז שפיר אמרי' אוקמי על חזקת שלא נתרקמו איבריו דהא הריקום בא אחר היצירה והתפלא מאוד על החכם צבי יעו"ש ולדעתי יפלא דעיין נדה דף ח"י דפריך הגמ' ונחשוב נמי דריב"ל יעו"ש א"כ על כרחך דבדין דריב"ל יש חזקה נגד הרוב דהא בתוס' שם ע"א בד"ה אחר הרוב כתבו דבכל ג' דברים שאזלו בתר הרוב איירי ביש חזקה כנגד הרוב יעו"ש וא"כ מדפריך הגמ' ולחשוב נמי דריב"ל מוכח דגם בדין שלו יש חזקה נגד הרוב דאל"כ אינו דומה לאינך שמספר דאזלי' בתר הרוב הגם דיש כנגדו חזקה כמובן וע"כ דיש גם בדין מריב"ל חזקה כנגדו היינו דנימא אוקמי הולד בחזקת שלא נתרקמו איבריו דהא ריב"ל איירי אפי' באינה מבכרת ואם נימא כדברי הגאון מהר"ש למסקנא איירי דריב"ל בהוחזק עוברה אחר ג' חדשים דאז בודאי נתרקמו איבריו ולא אשמעי' ריב"ל אלא דלא חיישי' שמא יש לו צורת חיה או בהמה וכדומה והלא על זה לא שייך חזקה דמעיקרא דמה שנעשה צורת אדם הוא הטבע מתחילה ביצירה (ועיין במהרי"ט אלגזי דף פ"ו בד"ה וכבר שהתפלא על כנה"ג) וא"כ איזה חזקה יש כנגד הרוב בדין ריב"ל ומה פריך הגמ' ולחשוב נמי דריב"ל אלא פשיטא דריב"ל איירי אפי' אי הוחזק עוברה קודם ג' חדשים דשייך לומר אוקמי אחזקת שלא נתרקם ודוק. ועלה בדעתי שהוא כנגד חזקת פטור מקרבן וריב"ל אומר חייבת בקרבן וכאשר רמז החכ"צ בסי' ק"ד כאשר הקשה על המהרי"ק מנדה דף כ"ט כתב וז"ל הרי דלא מוקמי' לאשה בחזקת פטורה מקרבן עכ"ל וא"כ שפיר הקשה הגמ' ולחשוב נמי דריב"ל הגם דיש כנגד הרוב חזקת פטורה מקרבן ואחר העיון זה אינו בשלמא לפי הבנת חכם צבי דלא איירי שעבר ג' חדשים וגם דהוחזק עובר לפנינו אז יש גם חזקת פטור מקרבן אבל אי הוה הפי' הוחזק עובר ג' חדשים והוחזק ולד במעיה א"כ אדרבה הוחזקה שתלד ותהי' חייבת בקרבן דהא זמן ממילא בא ועיין רש"י במתני' בקדושין דף ל"א דהא כאן כבר החזקנו שיש עובר ולד שנתרקם אשר תלד לסוף ז' או ע' חדשים ודוק. (ג) ובעיקר הדבר שחידש שריב"ל השמיע דלא חיישי' דלמא יש לעובר צורת חיה וכדומה נ"ל להוכיח שרש"י ותוס' פליגי על זה דבדף ח"י כתב רש"י בד"ה והפילה וז"ל ואין ידוע אם ולד הוא עכ"ל משמע שהספק הוא אם ילדה

ולד או רוח דאי הפי' דלמא נשתנה הצורה לצורת בהמה וכדומה א"כ בודאי ילדה ולד רק החשש היה דלמא על ולד כזה אינו חייבת קרבן דהא כאן אזלינן לפי האמת דריב"ל איירי בהוחזק עובר א"כ הי' לרש"י לומר דלמא לא הי' ולד מעליא ודוק וכן מתוס' בנדה דף ח"י בד"ה אלא דכתבו אי ליתא לריב"ל א"כ יש ס"ס דלמא בזוב הפילה ואת"ל נפל הרחיקה לידתה וסיימו דדווקא ס"ס זה מהני שלא ולדה כלל ולדברי הגאון דמיירי ריב"ל דווקא אחרי ג' חדשים והרגישה תנועות הולד וליכא חשש שילדה צורת חי אשר בודאי זה גרוע משאר ספקות שמא זכר או שמא לא ילדה בזוב ומוכח כחכם צבי ודוק. (ד) ואשר הפליא מהר"ש על ח"צ לפי הבנתו דלא איירי אחר ג"ח למה נדחק רש"י לפרש דלמא הפילה רוח ולא פי' דלמא לא נתרקמו האיברים אלא על כרחך דאם יש ספק אם נתרקם שוב ליכא רוב דאטו רוב נפלים המה מרוקמים יעו"ש שהאריך. נראה לי דרוב נשים שמפילות הוא מחמת סיבות חיצוניות אשר גרמו הגם שביצירה היה ראוי להיות ולד מעליא אעפ"כ מחמת פחד ובהלה או מחמת צער גדול שבא לפניה או מחמת משא כבידה שהגביה מפילות הנשים ולדותיהן עיין נמ"י פרק החולץ בהחולץ למעוברת דאמר ר"ל לא הוה חליצה ואע"ג דהפילה לבסוף והקשה הנמ"י נאמר איגלאי מילתא למפרע ותי' וז"ל שאני הכא שאם בשעה שחלץ לה היה ודאי שלא היתה ראויה לבוא לכלל לידה אה"נ דההוא עובר כמאן דליתא דמי וחליצה שחלץ לה כשירה אלא שאינו כן דאיהו חייש דלמא באותו שעה ראויה היתה לילד ולד גמור אלא שאח"כ גרם לה איזה דבר להפיל נמצא דחליצה דמעיקרא לאו כלום הוא עכ"ל הרי שסיבות חיצוניות גורמין ואפי' אם בא מרפיון המקור שתפול עכ"פ טרם שנתרקמו אבריו אין פועל שום דבר ולא חולשת המקור שתפול דאז הוה רק מיא בעלמא ועיין בח"מ סי' ר"י א"כ רוב נפלים הוה אחר הריקום ודוק. וראי' לזה מדברי כ"מ פ"ט מהל' טומאת מת הל' י"ב שכתב וז"ל ועוד י"ל דאפי' הא דאין ידוע אם הפילה דבר המטמא לא חשוב ס"ס משום דרוב מפילות דבר המטמא הן מפילות עכ"ל ולכאורה יפלא נהפוך הוא נוקמי בחזקת שלא ריקם אלא פשיטא עד שנתרקמו אין דרך אשה להפיל ולדה ודוק והגם שתי' זה פלא א"כ דיש רוב מפילות דבר מטמא א"כ לא הוה אפי' ספק אחד כמ"ש ברא"ש הל' י"א בור שמטילין שם נפלים ואין כאן מקומו עכ"פ ראיה יש לסברה והוא נכון בשכל ודוק. (ה) עוד חידש מהר"ש דעד שעבר ג"ח ליכא רוב דולד הוא מרוקם דעד מ' יום בודאי ליכא ריקום ומן מ' יום ואילך יש ספק ריקום אבל אין זמן מוגבל עליו וכתב וז"ל ואין לנו זמן מוגבל להתחלת הריקום והא ודאי היולדת למקוטעים נגמר הולד מהר וממילא גם רקימת האיברים הוא קודם וכל היכא דאשתהא הולד ונתאחר הלידה גם הריקום

נתאחר הכל לפי ערך זמן יצירת הולד ואיך תאמר בזה רוב נשים ולד מעליא ילדן אם הדבר תלוי במקרה הזמן ושמא עדיין לא בא עת ריקום האיברים עכ"ל תמה אני מאוד על הגאון דהדבר מבואר בירושלמי פ' החולץ וז"ל את שמע מינה שהן שתי יצירות עכ"ל וכ' בפני משה וז"ל לאו אמתני' קאי דיצירות לימים הן כדלקמן אלא מלתא באפי נפשה היא וכלומר צריך אתה לידע זה ב' יצירות וז"ל יצירות הולד אחר קליטת הזרע שהוא נקלט בתוך ג' ימים כדאמר בבלי פ' ר"ע מ"מ אין הצורה מתחלת להצטייר עד ז' ימים או ט' לקליטה והגמר של צורת הולד לאחר מ' יום כדאמר בפ' המפלת עכ"ל ועיון רבה בראשית פ' י"ד וז"ל יצירה לז' ויצירה לט' עכ"ל ופי' בידי משה לפעמים לז' יום אחר הקליטת הזרע ולפעמים לט' ימים אחר קליטת הזרע עכ"ל ועיין במדרש שם בעוה"ז מתחיל בעור ובשר וגומר בגידין ועצמות ומביא הפסוק מן איוב א"כ רחוק שלא יהיה בתוך מ' יום התחלת הריקום אפי' בודאי שגידין ועצמות נגמרים אחר עור ובשר אבל בתוך שנגמר הצורת עור ובשר התחיל הריקום של גידין ועצמות רק גמר גידין ועצמות נתאחר מהשלמת עור ובשר ועכ"פ לח' שבועות אשר יש בו נ"ו ימים יתרים ט"ז ימים אחר השלמת ציור עור ובשר בודאי נגמר גם הריקום רק שהם שתי יצירות שלא נגמרו בפעם אחד וצדקו דברי חכם צבי שעפ"י רוב נגמרו אז קם ריקום האברים כנלע"ד נכון בעזה"י. היוצא מזה דמסתבר כדברי חכם צבי שלא לברך עכ"פ בפדיון כזה דאזלינן בתר הרוב דהנפל הי' ולד מעליא ואפי' ספק בכור פטור ומכ"ש בנידן שלפנינו שהיה אחר י' שבועות שהוא ע' ימים בודאי נגמר גם הריקום ל' יום אחר גמר עור ובשר ודוק. וחפשתי בבית אוצר התשובות של אדמ"ו חת"ס ז"ל ומצאתי ביו"ד סי' רצ"ט שחקר לפי דברי תוס' בנדה דף ח"י בד"ה למעוטי דכל הנך איירי בלא רוב גמור יעו"ש וע"כ דריב"ל ג"כ לא הוה רוב גמור מדפריך וליחשבי נמי דריב"ל והסביר אדמ"ו דלא הוה רוב גמור יען דרוב נשים מתעברות ויולדות בן קיימא וזו הואיל והפילה אימא רוח הפילה ולכן אסקי' דריב"ל איירי בהוחזק עוברה וקשה הא ביבמות סמכי' על רוב נשים מתעברות ויולדת אפי' לא הוחזק מעוברת אלא יען שהפילה איתרע וצריך שעכ"פ היה הוחזק עוברה עכ"ד יעו"ש. ולי התלמיד קשה לי על דבריו הלא מה שמפלת בא ע"י סיבות שונות אולי שעברה בנהר והיה המים קרים או איזה פחד אשר גרם להפיל אבל באמת לא יצאה מזה מרוב נשים פן ואולי שרוב נשים יהי' מפילות ע"י סיבות אשר עבר על אשה זו וכמו שהערותי גם בשם נמ"י דמפיל אשה אפי' ולד גמור ע"י סיבות שונות א"כ הפילת הולד לא מגרע הרוב א"כ נשארו שני קו' הוא של אדמ"ו ז"ל ומקרא מלא הוא כי ינצו ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה. ובגוף הקו' אני נבוך בשלמא אם אנו דנין על אשה שמא אין

לה ולד כמו ביבמות א"כ יצאה האשה הזאת מרוב נשים שמתעברות ויולדות ואמרי' בהיפוך שמסתמא גם הוא מרוב נשים שמתעברות וילדות א"כ יש לה ולד אבל לאמור על אשה שיש לה בנים אם עברה בנהר והפילה דבר מגופה שמסתמא היתה מעוברת בולד דרוב נשים מתעברות ויולדות א"כ יהיה נלמד שסתם נשים המה תמיד או מעוברת או מינקת זה אינו אמת כל אשה יולדת ולד אבל אין רוב שבכל פעם שראויה להתעבר היא באמת מעוברת דהלא ראה ראינו שאשה ראויה להוליד שלושים שנים ואין לה אלא איזה בנים ועיין תוס' בכורות דף כ' ד"ה ר"י בסוף דבריהם היינו בבהמה ודוק כי קצרתי מאוד. ובעיקר הקו' שהקשה מורי ז"ל למה לי הוחזק עובר ניזל בתר רוב נשים מתעברות ויולדות נ"ל כיון דמאותו רוב מיעוט מפילות לא הוה רוב דאורייתא דרובא דאורייתא אם יש רק מיעוט אחד כנגדו למשל אי לא משכחת מפילות ונא נשאר רק מיעוט שאינן מתעברית אבל כאן יש עוד מיעוט מפילות קודם ריקום אינו רוב דאורייתא שיהיה הקרבן נאכל עיין רשב"א ביבמות שם ובמשמרת הבית בענין רוב מצויין אצל שחוטה שנתקשה הרא"ה דנימא סמוך מיעוט לחזקה יעו"ש ודוק שוב מצאתי סמך לדין זה בקצו"ח סימן ר"פ סעיף ז' יעו"ש על קו' תרה"ד למה לא חיישי' שמא נולד יורש אחר לחלוק בירושה שהעיר בזה דמיעוט מפילות מקרי שלא יהיה הרוב מתעברות דאורייתא והגם דשם מהני אפי' אם הפילה יצירת הולד והכי דווקא שלא היה לו צורת אדם כמובן עכ"פ גם מיעוט שמפילין קודם שנגמר הצורה אזיל מהרוב המתעברות ולא הוה הרוב דאורייתא לחייב קרבן ומכ"ש שיהיה הקרבן נאכל ולזה צריך ריב"ל להוסיף בהוחזק עוברה דידענא שנתעברה נתחדש רוב חדש מן הנשים שנתעברו רוב ילדו ולד מעליא ודוק. וראיתי שם בד"ה וצריכין שחקר אדמ"ו ז"ל איזה חזקה יש כנגד הרוב בדין דריב"ל ותי' שאשה בחזקת שהוכשרה לקדשים בלא קרבן אבל אין לומר דמוקמי' הנפל שלא נתרקם עדיין זה אינו דמשעה שנבעלה שנעשה מעשה ראוי' להתעבר דרוב נשים מתעברות והטפה מתרקם והולך ואזדה ליה חזקתו ראשונה וגרע ממקוה שחסר ואתיא יעו"ש ולי הפעוט תלמידו לא נראה לי כן דאין כאן רוב כלל דאשה מתעברת תמיד יען שנבעלת דאין כל הבעילות פוגלין עובר כחכז"ל ובחטא יחמתני אמי סמוך לטבילה או סמוך לווסתה וגם כמה סיבות גורם שלא תתעבר ומהכ"ת לעשות ממעשה בעילה רוב שנתעברה מכבר ובודאי היה ריקום ומה שלא בא הווסת בזמנו אין ראיה דעיין בסי' קפ"ט דעד ג' חדשים חוששת לעונה סמוך לוסתה יעו"ש ומי יודע מאיזה בעילה נתעברה דלמא סמוך לווסתה ולא הוה מ' יום משעה שנתעברה אם הפילה לז' או לח' שבועות כמובן ומה שהחזיק אדמ"ו ז"ל שהחזקה הוא שהיתה ראויה לאכול קדשים

בלא קרבן ובסי' ש"ח הוסיף אדמ"ו ז"ל בטעם וכתב וז"ל ונ"ל להסביר יותר דהוה חזקת הגוף שגופה בחזקת מותר לאכול קדשים בלי הבאת קרבן עכ"ל אני לא אבין חזקת הגוף אי שלימות הגוף בעצמו בלי מום או במעלות בתולים או בלי שבירה וחסרון וחולה עיין תב"ש סי' כ"ט ועיין בנב"י ח"ר יו"ד סי' ס"ג בשם הגאון ר' חיים כהן ז"ל אבל בשם איסור מחמת חוקי התורה יהיה נקרא חזקת הגוף לא שמעתי כי אין חזקת הגוף רק שינוי בענין הגוף ודוק. ושם בסי' ש"ח בד"ה אך חזר אדמ"ו ז"ל מסי' רצ"ט וכ' דאיירי בעבר ג' חדשים דווקא יעו"ש בכל זאת הסי' אם היה קודם ג' חדשים וגם ראינו שהיה מים במים אז צריך פדיון אבל בלא ראינו אין צריך פדיון יעו"ש הרי שאדמ"ו ז"ל בזקנותו הלך בפי' הגאון מהר"ש לאנדוי ולפמ"ש למעלה הדין עם החכם צבי כאשר בארתי. תמצית לדינא בנידן שאלתינו דלא ראו ישראלים כלל והיה י' שבועות פטור מפדיון רק לצאת כל הדיעות יעשו פדיון בלא ברכה רק במתנה ע"מ להחזיר כמבואר בחת"ס סי' רצ"ט ויוכל האב לומר וז"ל ברוך אתה ד' למדני חקיך שהחיינו והקימנו והגיענו לזמן כאשר הביא אדמ"ו ז"ל פעם אחד בתשובותיו בשם אלוף נעוריו שבירך כן כאשר דרש לרבנות אבל ברכת הפדיון לא יברך כנלענ"ד נכון לדינא בעזה"י. ואעתיק דבר מחדושי ביבמות דף ל"ה על תוספות ד"ה החולץ שכתבו הא דלא נקט החולץ למעוברת וז"ל א"נ נקט נמצאת מעוברת משום סיפא דהתם לא מצי למיתני הכונס ליבמתו מעוברת דא"כ מזיד הוא ולא מחייב קרבן דלא שב מידיעתו הוא עכ"ל דבריהם נפלאים בעיני דכלל גדול דתורה לא חייב קרבן רק על שוגג אבל מי שעובר במזיד ליכא קרבן דשגגה כתיב אבל מי שעובר עבירה במזיד ואח"כ נזדמן לו אותה העבירה בשוגג אפ"ה לא יכול להביא קרבן על שגגתו דלא הוה שב מידיעתו למשל שהוא מומר לחלב אעפ"י שאוכל חלב בשוגג לא יוכל להביא קרבן על אכילת שגגה הנ"ל דהא אם הי' יודע שהוא חלב היה אוכל דהא הוא מומר לחלב ועיין בתויו"ט דף ה' לענין חלב ודם ועיון בתוס' שם וא"כ כאן דהוא מזיד דידע שהיא מעוברת ואעפ"כ בעל אותה הוה מזיד ולא יוכל להביא קרבן יען דתורה לא חייב קרבן רק על שוגג וא"כ מה עשה לנו בעלי תוס' דסיימו דלא הוה שב מידיעתו דזה הוא על מי שהוא מומר ועשה בשגגה והי' להם לסיים דא"כ מזיד הוא ונא מחייב קרבן והוא קו' גדולה מאוד. ועלה בדעתו ליישב והוא דמבואר ביבמות קי"ט דאם נסמוך מיעוט מפילות לחזקת היתר ליבום הוה פלגא ופלגא יעו"ש בנמ"י ורשב"א וא"כ הגם דרוב נשים ולד מעליא ילדו עכ"פ יש מיעוט דמפילות ואם נסמוך המיעוט לחזקה הוה פלגא פלגא וא"כ אפשר לומר סברה אחת בשלמא במזיד גמור דיודע שהוא חלב ואעפ"כ אוכל הוא נקרא מזיד ולא שגגה ונתמעט מקרבן דשגגה כתוב אבל כאן אם

היבם בעל יבמתו מעוברת וסמך עצמו אולי תפיל ולדה ולא יעשה איסור לא הוה מזיד גמור כמו שאוכל חלב דזה דומה קצת לגמ' שבועות י"ח דאמר יכולני לבעול ואעפ"כ בא דם דיוכל להביא קרבן וה"ה כאן אם הי' יודע בודאי שתלד בן קיימא היה פורש עצמו אבל כאן שהי' צד ספק אולי יהיה הולד נפל והוה כשוגג רק עכ"פ לא הוה שב מידיעתו כיון שעכ"פ יש כאן ספק דאורייתא דגם אם נסמוך המיעוט לחזקת היתר הוה רק כפלגא ופלגא ואם נתברר אח"כ שלא הפילה לא יוכל להביא קרבן דלא הוה שב מידיעתו דפשיטא דמי שאכל ספק חלב במזיד ואח"כ נתגלה שהיה ודאי חלב לא יוכל להביא קרבן הגם שאם היה יודע שהוא ודאי חלב לא היה אוכל רק שהיה ספק חלב תלה עצמו להקל בכל זה ליכא עליו קרבן כיון שמתחילה היה יודע שיש אופן שהוא חלב ואעפ"כ אכל ולא דמי לנדה דשם לפי דעתו סבר שיבעול מהרה ולא יבוא דם אבל אם היה בועל יען שחושב שהיא ספק אם יבוא דם בודאי לא יוכל להביא דהגם דלא נקרא מזיד דנמעט אותו מתיבת בשגגה עכ"פ לא הוה שב מידיעתו ודוק (ועיין רמב"ם בה' שגגות ודוק היטב בלשונו שם). אמנם נ"ל אחר העיון דלא נוכל לומר סמוך מיעוט דמפילות לחזקת היתר ליבם אנא אם נא ידענו שהיא מעוברת רק שנחקור שמכח רוב נשים מתעברת ויולדת נתעברה הצרה ונפסלה היא ליבם עיין שם ביבמות דף קי"ט אז אנו אומרים הלא יש כאן מיעוט מפילות אשר נצרף לחזקת היתר של יבם מכח זה לא נחוש דנתעברה וכן במה דחקרו תוס' לקמן דף ל"ד אם אנו מסופקים אם הולד בן ט' לראשון או בר ז' לאחרון דהקשה תוס' דנימא סמוך מיעוט דיולדת לז' לחזקת היתר ליבום ונאמור דלא נתעברה מראשון אלא מיבם אבל באופן דידענו דנתעברה מראשון ונאמר סמוך מיעוט דמפילות לחזקת היתר ליבם ויהיה פלגא ופלגא זה אינו דמכח דנתעברה מראשון נפסוק החזקת היתר ליבם דהא יש לו בן ואין שמו מחוי ולא נשאר רק לדון הלא האשה הנ"ל מעוברת מבעלה אשר מת ויש כאן רוב שולד יהי' בר קיימא ועפ"י רוב זה הוא אשת אח בכרת על אחי בעלה ויש כאן מיעוט מפילות ואז היא מותרת לאחי בעלה בתורת יבום ואז אנו הולכים אחר רוב שהווין בר קיימא ממילא היא על אחי בעלה בכרת ואם הוא בועל אותה הוא רשע גמור ונתמעט מקרבן יען דליכא קרבן על מזיד רק על שוגג ולא צריך לטעם דלא הוה שב מידיעתו דבשלמא אם לא ידענו בבירור דהיא מעוברת מן בעל ראשון רק אנו רוצים לאסרה מכח רוב אז אמרי' הלא על הגוף של הצרה אנו מסופקים אם היא מעוברת רק הטבע שרוב נשים מתעברות הוא יתחדש ע"ז האשה איסור אז אנו אומרים כיון דיש מיעוט מפילות נא נשאר לרוב זה כח שיהיה טוב מן חזקת היתר ליבם והוה רק כחזקה מול חזקה והוה פלגא ופלגא אבל אם האשה מעוברת בודאי מבעלה

אז לא נשאר רק מיעוט מול רוב ודוק. ומצאתי ברשב"א שכ' וז"ל והא דקתני בסופא הכונס את יבמתו ונמצאת מעוברת דווקא נקט דאי כנס את המעוברת מזיד הוא ולא מייתי קרבן עכ"ל מבואר כיון דהוה מזיד ממילא ליכא קרבן ודוק ותוס' שסיימו דלא הוה שב מידיעתו הוא פלא וצע"ג. ברוך אתה ד' למדני חוקיך אתה החילות להראות את עבדך את אמתך ואת חסדך מעשה ידיך אל תרף ממני להראני עוד נפלאות מתורתך ואני תפילה שדבריך לא ימושו מפי ומפי זרעי ומפי זרע זרעי מעתה עד עולם חסדך וישעך תתן לי אמן דברי הכורע בברוך אל אביו שבשמים וחותם באהבה רבה לאמרות ד' אמרות טהורות הק' חיים בן לאבי אדמ"ו הצדיק מוה' מרדכי אפרים סופר ז"ל סוגיא דאין דחוי אצל מצות אמר המחבר לסיום חיבורי מחנה חיים חלק שני בעזה"י אמרתי להדפיס קונטרס אחד מחידושי ובחרתי בסוגיא "דאין דחוי אצל מצות" שהוא שורש גדול על כל המ"ע, ואדפיס אותו כאשר הוא כתוב אצלי כי אין פנאי כעת לחזור עליו לברר וללבן את הדברים. (א) הרמב"ם פסק בפט"ו מהל' מעשה הקרבנות הל' ה' וז"ל בהמת השותפין שהקדיש אחד מהן חציה שלו וחזר ולקח חציה האחר והקדישו ה"ז קדשה וקריבה אעפ"י שמתחילתה דחוייה היתה כשהקדיש חציה אין הדחוי מעיקרו דחוי ואעפ"י שהוא קדושת דמים הואיל והיא בעלי חיים אין בע"ח נדחים והרי נראית כולה להקרבה לפיכך תקרב ועושה תמורה עכ"ל והכ"מ והלח"מ נתקשה בדבריו בשני קו' (א) למה צריך תרי טעמים כיון שפסק דחוי מעיקרא לא הוה דחוי א"כ למה לו להוסיף שאין בעלי חיים נדחים הלא בפ"י מהל' שגגות בנזיר שהפריש קן לא כתב אלא הטעם דאין דחוי מעיקרא דחוי וצע"ג. (ב) מה שכ' אעפ"י שהוא קדושת דמים משמע דמשו"ה יותר ראויה לומר יש דחוי והלא הגמ' אומר ש"מ יש דחוי בדמים דמשמע דסברה חיצונה שאין דחוי בדמים וצע"ג. ונלע"ד ליישב בעזה"י ואקדים דברי רשב"א שכתב ליישב קו' התוס' הלא כל דחוי מעיקרא הוה דחוי בדמים ותירץ וז"ל דיש לך דחוי מעיקרא שלא דחוי בדמים אלא דחוי הגוף כי הא דאמרינן במסכת תמורה בהמה זו חציה עולה וחציה שלמים קדשה ואינה קריבה ועושה תמורה ותמורתה כיוצא בה והא וודאי מדעושה תמורה מעיקרא חיילה עליה קדושת הגוף דאלו קדושת דמים אינה עושה תמורה עכ"ל ונתקשה השעה"מ בפ"ד מק"פ שדברי רשב"א הם נקודה נפלאה הא ר"י אמר בבהמה של שני שותפין ש"מ יש דחוי בדמים ואעפ"כ אמר ועושה תמורה אלא ע"כ כיון דאין חסרון בגוף הבהמה שהוא תמורה אפי' קדושת דמים עושה תמורה חוץ בבעל מום והניח בצע"ג. אמנם אחר העיון נכונים דברי רשב"א בעזה"י דהנה ר"י אמר וחזר ולקח חצי' האחר והקדישה וכן כתב הרמב"ם לקח חציה האחר והקדישה

והקשה במקנה בקדושין קו' גדולה לכאורה קשה למה אמר ר"י שהקדיש חציו השנית נימא אח"כ פשטה קדושה בכולה רק כיון דר"י סובר יש דחוי והוה קדושה דחוי ודומה למי שהקדיש ראש חמור דלא אמרי' פשטה קדושה בכולה אבל הרמב"ם שפסק אין דחוי א"כ קשה אפי' בלא הקדישה אח"כ נימא פשטה קדושה בכולה וצע"ג (יעו"ש שתי' יען דלא נתפשט מיד גם אחר כך לא נתפשט ויש להביא ראיה מלשון רש"י ד"ה התם בהמה ודוק). אך במכ"ת של הגאון קו' זו לק"מ דהלא מבואר בתמורה דף י"א וגם בערכין דף ה' דהקדיש אבר לדמים לא אמרינן תרי מגו דנימא מתחילה מקודשת חד אבר לדמיו ויעשה אותו אבר קדושת הגוף ומדנעשה חד אבר קדושת הגוף יהיה אח"כ נתפשט הקדושת הגוף בכל הבהמה או דמתחילה יתפשט הקדושת דמים בכל הגוף ומדחייל קדושת דמים בכל הגוף יהיה נעשה אח"כ קדושת הגוף כמו הקדיש זכר לדמיו דחד מגו אמרי' תרי מגו לא אמרי' יעו"ש היטב ברש"י בערכין דף ה' ובגמ' תמורה דף י"א. ולפ"ז מתחילה כאשר הקדיש חציה שלו והוה מפסיק רשות שותפו על חציה האחר ע"כ דלא עשה אלא קדושת דמים בלבד כמבואר ברש"י בד"ה יש דחוי בדמים ואח"כ כשלקח חציה אם נימא שיפשט הקדושה בכולה אי אפשר להיות אלא קדושת דמים דלא נוכל לומר שיהיה קדושת הגוף דא"כ יהיה תרי מגות מהקדיש חציה קדושת דמים יפשוט בכולה ומדנעשה קדושת דמים יהיה נעשה קדושת הגוף זה הוה תרי מגות וא"כ יהיה נשאר קדושת דמים בלבד וקדושת דמים אינו עושה תמורה לכן הסכים ר"י ואמר לקח חציה וחזר הקדישה דאז כאשר הקדישה השני יוכל להקדיש קדושת הגוף דהא עתה אין רשות אחר מפסיק והוה כאלו הקדיש רגל זה או דבר שהנשמה תלוי בו דפשטה קדושת אבר הנ"ל על כל הבהמה אבל מעיקרא היתה חציה בהמה זו דחוי היינו חציה ראשונה שהקדיש וכיון שנדחית אינה חוזרת להיות ראוי להקרבה אעפ"י שנעשית קדושת הגוף עכ"פ יוכל עתה לעשות בה תמורה ותמורתה כיוצא בה קדושה ואינה קריבה ומיושב קושיות הפלאה דלולא שהקדיש חציה השנית מחדש אין כאן רק קדושת דמים ואינה עושה תמורה וגם איך שייך לומר בעלי חיים נדחים הלא לא נעשית כלל קדושת הגוף לכן אמר ר"י אעפ"י שהקדוש אח"כ חציה השנית נעשית קדושת הגוף ועושה תמורה אעפ"כ אינה קריבה ודוק ומיושבים דברי רשב"א דקדושת דמים אינו עושה תמורה דדווקא אם חזר והקדישה דהוות קדושה בכולה רק אינה קריבה מכח דחוי אז אמרינן עושה תמורה וזה שאמר ר"י חזר ולקח חציה והקדישה קדושה ואינה קריבה ולכאורה מה שאמר קדושה הוא כשפת יתר והי' לו לומר אינה קריבה ועושה תמורה אך הוא הדבר אשר דברתי שר"י השמיענו אחר שחזר והקדישה עכשיו באמת

נתפשט הקדושה בכולה רק אינה קריבה וכן עושה תמורה והבן זה. ודע דאין להשיב איך יוכל לפשוע מכח קדושה של חציה השנית על חציה ראשונה הא כבר החציה אינו שלו דהא כבר הקדישה בשלומא אם הקדיש רגל של בהמתו והשאר נשאר חולין ועכ"פ שלו הוה לכן פושט קדושה בכולה אבל כאן שהקדיש חציה הראשון איך יפשוט אח"כ מכח חציה השנית על חציה הראשון נימא מה לי מכרו להדיוט חציה הראשון או מכרו לשמים עיין בב"ק דף ע"ו וצע"ג. נ"ל דלק"מ בעה"י דעיין בתוס' שם דזה דווקא בהקדיש לבדק הבית אבל בהקדוש למזבח עדיין שמו עליו דהא צריך לכפר עליו וכן כאן הוא לא הקדיש לבדק הבית רק להביא עליו עולה וימכר ליקח בדמיה עולה או שלמים לשמו א"כ עדיין תורא דראובן הוא בהמתו שלו ודמיו שלו הוא ויוכל לעשות מקדושת דמים אשר עומד למכור לעולתו יהיה הגוף מיד עולה לשמו וז"ל ותמכור ויקריב אחרת בדמיה עכ"ל ומעולם לא שמענו שמי שמקדיש זכר לדמיו יהיה עובר על לאו הגם מי שמקדיש תמימים לבדק הבית עובר בלאו דשאני התם דראוי' הבהמה לקרבן והוא חפץ לעשות ממנו דמים אבל הקדיש זכר לדמים שתמכור לקרבן היא גופה ובדמיה יביא הוא ג"כ קרבן אינו עובר בלאו וה"ה ברגלה של זו עולה אפי' לר"מ אינו עובר בלאו דתמכור לקרבן והוא יקח בדמי' קרבן וה"ה כאן הקדיש חציה שנו עכ"פ לקרבן הגם שאין בידו שחבירו ימכור לו חציה השנית ויהיה היא עצמה לקרבן וע"כ נקרא קדושה דחוי לר"י עכ"פ אינו עובר בלאו בודאי דהא לא היה בידו להקדישה קדושת הגוף אבל עדיין נשאר שמו עליו והיא בהמתו אין לבדק הבית בה כלום ונתפשט הקדושה בכולה ואי"ה אבאר דבר זה באריכות במקו"א. ובזה יש ליישב קו' התוס' בקדושין בד"ה וחזר ולקחה שכתבו הא דלא נקט בהמה של שני שותפין והקדיש כל אחד חציה דא"כ לא שייך ועושה תמורה דשותפין אינם עושים תמורה יעו"ש וע"כ דכוונתם שאם הקדיש אחד חציה מקודם וביום המחרת הקדיש חבירו חציה השנית דאם הקדישו בפעם אחד בוודאי יוכל להקדישו ולהקריבו עיין רש"י בתורה פ' ויקרא על פ' תקריבו את קרבנכם ועיין רמב"ן שם וע"כ כמ"ש דאחד הקדוש מקודם ולפמ"ש מיושב דא"כ לא שייך פשעה קדושה בכולה דהא חציה הראשון אינו שלו ואיך יפשט הקדישו על חלק חבירו וא"כ נשאר על חציה רק קדושת דמים ואז אין עושין תמורה דקדושת דמים אינו עושה תמורה ולא קשה קו' התוס' שאפי' אי שותפין עושין תמורה כאן אי אפשר לעשות תמורה דנשאר רק קדושת דמים חוץ אם תוספות סברו כסברת שעה"מ שקדושת דמים בבהמה תמימה עושה תמורה כאשר נתקשה באמת היכן משכחת לה דחוי מעיקרא בלא קדושת דמים ודוק. אמנם יש לחקור כאן בהקדיש חצי בהמתו על שני דברים כאשר אבאר בעזה"י:

א הלא בכל דחוי מעיקרא כגון בהדס או נפגם מזבח או בהפרש קן דאז חל על החפץ קדושת או הכנת חפץ ולא יוכל להגיע לתכליתו אבל כאן דמעיקרא ידע דלא ראוי' להקרבה וע"כ הקדיש לדמיו וא"כ לא נדחה כלל ממה שהקדיש החפץ ואח"כ כשיבוא זמן שגוף החפץ ראוי' להקריב נימא דנראה לכך ולא דמי להדס דשם אגד אותו ללולבו כאשר היה אז פסול וקבל החפץ שם של מצוה בפסולו אבל כאן דלא הוקדש מיד אלא לקדושת דמיו ולא שייך לומר שהודחה מתחילה וא"כ אפי' אי דחוי מעיקרא הוה דחוי כאן לא יהיה דחוי ועיין רש"י בד"ה יש דחוי וצע"ג. (ב) יש לחקור אפי' אי בשאר מקומות דחוי מעיקרא לא הוה דחוי הוה הטעם יען דכל זמן שלא הוה נראה מעולם נחשב לנו אח"כ בשעה שנעשה ראוי' כאלו הקדישה עכשיו עיין רש"י סוכה ל"ג ע"ב ד"ה תפשוט וז"ל דבודאי דחוי מעיקרא עדיף מנראה ונדחה דמה שלא נראה למצוה מעולם עד עכשיו השתא הוא דמתחזי יהיה כקרבן שהוקדש עכשיו ומתחילה מחוסר זמן היה אבל נראה למצוה ונדחה ממנו הוה ליה דחוי עכ"ל דבר גדול רמז רש"י דכל דחוי מעיקרא הוה כקרבן שהוקדש עכשיו ומתחילתו מחוסר זמן הוה כך כל דחוי מעיקרא נחשב לנו שלא הגיע זמנו להיות קודש לד' עד עכשיו ודוק וא"כ בשלומא בכל דחוי מעיקרא למשל אם המיר דת ואח"כ הפריש קרבן או מזבח שנפגם ואח"כ הקדיש קרבן או הדס שנקטם ראשו וכדומה הגם שלא נראה אז בשעת הקדישו או זמן מצוה הבא עליו עכ"פ שם אחר לא נעשה מן הקרבן או חפץ המצוה אבל כאן כיון שאז לא ראוי' להיות קדושת הגוף היתה מחשבתו להיות קדושת דמים וא"כ כיון שע"י הדחוי נעשה שם קדושה אחרת תחת קדושת הגוף חל שם קדושת דמים וא"כ נימא מינה מחריב בה דוגמה לזה בזבחים לשם חולין כשר לשם זבח אחר פסול דמינה מחריב בה ועיין ר"ן ר"ה דף ל"ג ומכ"ש כאן הלא ע"י הדחוי בא שם קדושה אחרת ע"כ נימא דיש דחוי ע"י קדושת דמים שחל על החפץ בשעת הדחוי וצע"ג. אך לק"מ הלא הוא הקדיש חצי בהמתו לעולה או שלמים ועתה ממנ"פ אי לא נעשה קדושת דמים א"כ הוה ג"כ דחוי מעיקרא ופסול למזבח לעולם וא"כ נעשה עכ"פ קדושת דמים דאין אדם מוציא דברו לבטלה ולמזבח גופיה לא חזי' לעולם דהוא הוה דחוי מעיקרא אפי' אם נאמר דלא הוה קדושת דמים ואם נאמר יען דנעשה קדושת דמים הוא פועל הדחוי א"כ בודאי לא תהיה קדושת דמים דהוא אמר רק חציו לעולה ואם יהיה משכחת שתהיה ראוי' מכח דחוי מעיקרא דלא הוה דחוי א"כ בודאי לא תהיה קדושת דמים אלא יען דלמזבח לא תהיה ראוי' א"כ היא נעשית קדושת דמים ואי בעלי חיים אין נדחים אז אפי' אם נעשית קדושת דמים ג"כ לא היה מזיק דהא בעלי חיים אינם נדחים וא"כ קאמר ר"י שכל גדול ש"מ בעלי חיים נדחים

דאל"כ תהיה קריבה בכל אופן וש"מ דחוי מעיקרא הוה דחוי דאם לא כן נימא דלא הוה קדושת דמים למען שלא תהיה נדחה לעולם מעל מזבח ואם נאמר בהיפך דזה מעלה אם נעשה מיד קדושת דמים כסברה ראשונה א"כ באמת הי' אמרי' דנעשה מיד קדושת דמים אלא ע"כ יש דחוי בדמים כגירסא בכריתות דקדושת דמים מדחה פועל ג"כ דחוי ודוק. ועדיין צריך אני לברר הלא תוס' בפסחים דף צ"ו הקשה הא בבהמת שותפין יהיה אפי' רב מודה דהוה דחוי בידים ותירצו דדרך הקדש דחי לה לא הוה דחוי בידים יעו"ש והסברתי במקו"א הבנת הדברים יען דפעל עכ"פ קדושת דמים וא"כ הוא מקרב עצמו להקדש ואיך נאמר דמדחה בידים ההקדש אבל בנקבה לפסח שלא יוכל לפעול אותו שם כלל דהא היה יכול להקדיש קדושת הגוף שלמים שנקיבה ראוי' לו א"כ הוה דחוי בידים ודוק. ונחזי אנן אם אי פסקי' דחוי מעיקרא לא הוה דחוי קשה מנ"ל דכאן לא הוה דחוי דלמא שאני בשאר דוכתי דלא חל עליו שם אחר אבל כאן חל קדושת דמים וא"כ יהי' דחוי אך אז אמרי' אין דחוי בבעלי חיים וכי תימא דהוה דחוי בידים זה אינו הא פעל עכ"פ קדושת דמים וא"כ נשאר אין בעלי חיים נדחים וממנ"פ נעשית אח"כ קדושת הגוף וקריבה ועושה תמורה ומיושב דברי הרמב"ם שכתב שלקח הוא חציה האחר והקדיש מחדש דאל"כ תרי מגו לא אמרי' אבל יען שהוא לקח חציה השני והקדישה מחדש אז פשטה קדושה בכולה וקריבה דאין דחוי מעיקרא דחוי והקשה לנפשו דלמא בשאר מקומות הוה דחוי דלא קבל שם אחר אבל כאן אעפ"י שהוא קדושת דמים מנ"ל דגם כאן לא הוה דחוי אז הוסיף אמר א"כ אין בעלי חיים נדחים דהא לא הוה דחוי בידים דפעל קדושת דמים וממנ"פ קריבה ועושה תמורה והבן. ומעתה אבוא ליישב בעזה"י לשון הרמב"ם פ"י משגגות הל' י"ג שכתב וז"ל עשיר שהפריש קן למכרה וליקח בדמיה כשבה או שעורה והעני יביא קן זו אעפ"י שהיא קדושת דמים שהיא נדחת ולמה לא נדחית מפני שדחוי מעיקרו אינו דחוי והרי נראה קן זו לו עתה עני שהקריב קרבן עשיר יצא עשיר שהקריב קרבן עני לא יצא עכ"ל והלח"מ התפלא מאי אעפ"י שהיא קדושת דמים הלא איפכא מסתברא דקדושת דמים לא הוי דחוי כמבואר בגמ' קדושין דף ז' ש"מ קדושת דמים נדחית כקו' הרב המאירי בפט"ו מהל' קרבנות וצע"ג. ונלע"ד ליישב בעזה"י דלכאורה יש לדקדק בלשונו הזהב (א) שכתב אעפ"י שהוא קדושת דמים שנדחית משמע שבאמת הדין כן שנדחית ומיד כתב ולמה לא נדחית משמע שלא נדחית באמת והוא מוקשה הבנה כך הי' לו לכתוב אעפ"י שהיא קדושת דמים שראוי' להיות נדחית ולמה לא נדחית וצע"ג עוד יש לדקדק כפל תיבת היא אעפ"י שהוא קדושת דמים שהיא נדחית כך הי' לו לכתוב אעפ"י שהיא קדושת דמים שנדחית (ב) עוד יש לדקדק

שבה' קרבנות כתב רק אעפ"י שהוא קדושת דמים ולא מסיים שהיא נדחית וכאן הוסיף שהוא נדחית הלא דבר הוא וצע"ג (ג) עוד קשה למה מסיים בהל' קרבנות גם טעם שאין דחוי בבעלי חיים וכאן די לו לרמב"ם בטעם דחוי ולא הוסיף עכ"פ ועוד שאין דחוי בבעלי חיים וצע"ג. ונלע"ד ליישב בעזה"י ואקדים דהנה המפריש קן ליקח בדמיה כשבה או שעורה ע"כ הוה הפי' שהוא מפריש קן להיות קרבנו שאותו קן יהי' קרבנו כמו שעני מניח פטור חיובו בהפרשת הקן כך יחפוץ הוא אעפ"י שהוא עשיר ולא יוכל להביא הקן גופה ואעפ"י שיודע שכהן לא יקריב בעבורו קרבן עני דהא קן לא פוטר חוטא עשיר לכן מניח גוף הקדושה על הקן שימכור אותו קן ויקח כשבה אבל לא יקדש מחדש אלא אותו קדושה אשר הניח על הקן ימשך על הדמים ואח"כ על הכשבה כי לולא שהפריש הקן ואמר שקן זה יהי' לחובתו שמיד יחול קדושת קרבן עליו לא הי' נקרא הפרשה דאין הפרשה אלא חלות קדושת החפץ ואם לא הניח הקדושה על החפץ עכ"פ שאם ימכור אותם או יחלף אותם בכשבה או שעירה שילך הקדושה מן הקן על הכשבה או שעירה לא נקרא הפרשה אלא ע"כ הוא הניח השם על חיוב קרבנו ואם יקח כשבה או שעירה תחת הקן לא צריך להקדיש מחדש הכשבה או שעירה כמו בשאר קדושת דמים שאמר יהי' לעולתו ולחטאתו דמוכר את בהמה הזאת ובא מבהמה זו הקדושה על השנית אשר תהי' עולתו וחטאתו ולכן נקראת קדושת דמים ולא נקרא דמים של בדק הבית דשם אם יקח הגזבר מן הדמים קרבן צריך להקדוש מחדש שם קרבן על הבהמה דמה לי דמים של הדיוט או דמים של גבוה קדושת קרבן אין כאן אבל בקדושת דמים אז מונח על הבהמה קדושת הקרבן דהא הוא עצמו ראוי להיות קרבן לכן תופס קדושת קרבן לבוא ממנו על הבהמה אשר תבוא תחתיה ודבר זה כלל גדול ואי"ה אבאר במקום אחר באריכות בעזה"י. והנה ר"י השמיע קדושת דמים מדחה הגם שלא הי' קדושת הגוף אשר יקריב בעצמו לקרבן דהא העשיר ידע שכהן לא יקריב בעבורו קרבן עני ואפי' אם יקריב אותו לא יצא ידי חובתו ע"כ היה כוונתו בהפרשת קן ואמר זה יהי' לחובתו שיהי' על הקן קדושת דמים שאם ימכור אותו קן לעני ויקח כשבה או שעירה תחתיה (דהא עני צריך להביא לכתחלה קרבן עני ולא קרבן עשיר) או אפי' אם ימכור בדמים ויקח בדמים כשבה או שעירה עכ"פ לא יצרך אז לחדש קדושת קרבן שממילא בא על הכשבה או שעירה קדושת קרבן חיובו כך הי' דעתו לעשות אבל באמת כיון שחל קדושת קרבן על הקן אז אין פדיון לעופות וא"כ אם נשאר הוא עשיר הי' הקן נדחה בין מקדושת הגוף ובין מקדושת דמים א"כ פעל בדבורו דחוי לגמרי והוה דחוי בידים בשלמא בהקדיש חצי בהמתו שיש פדיון לבהמה א"כ פעל הקדשו קדושת דמים לא הוה דחוי בידים אבל כאן

דהוה דחוי בידים אז לכ"ע הוה דחוי אפי' בבעלי חיים אי דחוי מעיקרא הוה דחוי רק אנן פסקינן דחוי מעיקרא לא הוה דחוי אפי' דחוי בידים והבן. ובא ברוך ד' וראה בחכמת רבינו הרמב"ם שכתב עשיר הפריש קן למוכרה וליקח בדמיה כשבה או שעירה והעני יביא קן זו הרי ביאר שעשה הפרשת קרבן והניח קדושת קרבנו על הקן רק שיודע שעשיר לא יוכל להביא הקן בעצמו הי' דעתו שיקח בדמים כשבה או שעורה ויהי' השעירה תחת הקן בקדושת קרבן ואח"כ העני יוכל הוא להביא הקן בעצמו ולא צריך להניח עליו מחדש שם קרבנו דהי' כבר פעל עליו שם קרבנו וכתב ואף על פי שהיא קדושת דמים שהיא נדחית הכוונה בשלמא בשאר דחוי פעל הקדשו קדושת דמים שראוי למוכרה וליקח תחת בהמה זו בהמה אחרת ונדחה רק מקדושת הגוף אבל לא נדחה מקדושת דמים וא"כ לא הוה דחוי בידים דהא פעל קדושת דמים שיחול הקדישו על בהמה אחרת אשר יקח תחתיה אבל כאן נעשית קדושת דמים אשר גם הוא נדחית שגם קדושת דמים נדחית דהלא אין לעוף פדיון אעפ"כ יביא לאדתו קן לקרבן וביאר וכי קשה לך באמת למה לא נדחית הלא הוא דחוי בידים אשר פועל אפי' בבעלי חיים ומשני אם הוה דחוי בידים דלא פעל אפי' קדושת דמים אז דחוי מעיקרא לא הוה דחוי דנחשב לנו כאלו הקדישה עתה ומסיים והרי נראה קן זו לו עתה והבן זה בעזה"י. ואת יגיע כפי ראה אלקים ויוכח שמצאתי ראי' שכאן בהפריש קן ונעשה קדושת דמים הוה הדין שאין פדיון לעופות בתוס' בתמורה דף כ"ו ע"ב בד"ה שמע מינה בסוף דבריהם שהקשה אדפריך בכריתות על ר' אושעי' מר"ש דאמר הוא עצמו יקרב פסח ולא מסיים מרבנן דאמרו ירעה עד שיסתאב ותי' דטעמא דרבנן דווקא במפריש נקבה לפסחו או לאשם דמגו דנחתה לה קדושת דמים נחתה לה קדושת הגוף ור"ש חולק כיון דלא חזי לגופו היינו מומו אבל במפריש קן לכבשתו דהוא עופות ואין לעוף פדיון ומעיקרא מקדושת מזבח לא הן ולא דמיהן קרבו בהא אפי' רבנן מודים יעו"ש ואמרתי שישו בני מעי כי זכיתי לרבותינו בעלי תוס' ומיושבים דברי הרמב"ם בלשונו הזהב בעזה"י. (ב) במגן אברהם סי' תקפ"ו ס"ק ו' נתקשה למה פסק המחבר בשופר שנתבטל ביו"ט דלא יוצא ועכ"ח יען דלא הוה בידו לבטל (ולא דמי להדס שבידו למעט מהני אפי' שיש איסור למעט עיין בסי' תרמ"ו) וקשה מזה דביו"ד סי' כ"ח פסק בחזר ונתגלה חייב לכסות משמע שחייב בודאי והל"ל דיכסנו מספק דהא תוס' בסוכה דף ל"ג כתבו דבכסוי לא הוה בידו ועיין בפר"ח ביו"ד שפסק מטעם זה לכסות בלא ברכה. ונ"ל ליישב בעזה"י בסברה אחת דבוודאי אי אמרי' יש דחוי אצל מצות שכיון דאידחא אידחא דלכסוי רוח אפי' חזר ונתגלה פטור מלכסות א"כ ידעינן כיון שנתכסה הדם ע"י רוח שוב לא משכחת שיחזור עליו חיוב מצות כסוי

דם זה רק יש לפנינו לחקור אם יהי' קרוי דחוי דהלא יש בידו לגלות ויפעל מה שבידו לגלות שלא יתחיל שם דחוי אז מחדשים התוס' בסוכה דף ל"ג דבר גדול דנקרא דחוי דלמה יעשה זאת שיגלה וכיון שלא יכנס עצמו לגלות אי אפשר שיחזור החיוב עליו וקרא דחוי דהא אפי' יתגלה מאליו אעפ"כ יהי' פטור מלכסות דכיון דאידחא אידחא בשלמא אי איכא מצוה לדחות הדחוי כמו בנשפך הדם בזבחים דף ל"ד דיש מצוה לתקן הקרבן שנדחה א"כ הדם עומד שיודחה מעליו הדחוי וכל העומד לדחות כדחוי דמי וממילא לא חל עליו שם דחוי אבל בכיסה דם דליכא מצוה לגלות מעליו הדחוי ונקרא הדחוי דחוי וכי תאמר שמא אחר יום או יומים יתגלה ממילא ויחזור עליו החיוב לכסות א"כ מסתמא יהיה הוא מן הזריזים מקדימין למצוה ויגלה הדם מיד לק"מ דעכשיו אזלי' דאמרי' דחוי אצל מצות ולא משכחת שיחזור אליו המצוה עוד ושפיר חדשו תוס' דהך בידו לגלות בכסוי הוה כמו אין בידו לגלות. אך כל זה אי הוה הלכה פסוקה דיש דחוי אצל המצות אבל באמת דאמרי' דהוה ספק דאורייתא אי יש דחוי אצל מצות או לא והוה הדין אם חזר ונתגלה מאליו חייב לכסות דספיקא דאורייתא לחומרא וכיון דמשכחת דיחזור עליו החיוב שיצרך לכסות א"כ בודאי לא ימתין מלגלות רק יקדים עצמו לעשות עכשיו המצוה זאת אשר תוכל לבוא עליו אח"כ אם יתגלה דיחוש דלמא יפשע אז ולא יכסה או שמא יקדימנו איש אחר ויכסה דהא לא יצרך לשלם לו י' זהובים דלא יכול להוציא ממנו ממון דיאמר לו אינו יודע אם נתחייבתי דדלמא יש דחוי אצל מצות ולא הפסדתיך מצוה כלל אז בודאי השוחט זריז ונשכר שמגלה ומכסה מיד וממילא עומד הדם לגלות ולא מתחיל הדחוי כלל דכל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי כיון שבידו לגלות נחשב כאלו לא נתכסה כלל ונשאר דם בחיובו וצריך השוחט לכסות בברכה. ובזה יש ליישב קו' כפת תמרים איך אמרי' רב פפא גופא מספקא ליה דלמא לחומרא א"כ איך שייך לומר זאת אומרת משמע דבודאי אין דחוי וצע"ג ולפמ"ש נכון דרב פפא יליף מדשנה חייב לכסות משמע ודאי אפי' בברכה וע"כ דאין דחוי אצל מצות ועכ"פ מוכח היכא דבידו אין דחוי ולו יהיה מספקי' לי' היכא דאין בידו אי יש דחוי עכ"פ אם נוסף עליו דיש בידו ג"כ אז בודאי אין דחוי משום כל שבידו ליכא דחוי אבל באיבעי דר' ירמיה דאין בידו נשאר בספק אי יש דחוי או אין דחוי ולקולא לא אמרי' אין דחוי ודוק כי עמוק בעזה"י. ואם נכונים דברי יש ליישב קו' התוס' איך יאמר לימא כתנאי דלמא מאן דסובר שם אין דחוי יען דבידו לתקנו אבל בנקטם אין בידו לתקן ולפמ"ש דבעבר ומיעטן קשה קו' הגמ' הא מתקן מנא ואסור לכתחילה אפי' אי אית ליה הושענא אחריתא דר"ש בן אלעזר בלבד סובר דאם אות לי' הושענא אחרינא מותר לכתחילה אבל תנא דמתני'

דסובר אין ממעטין ע"כ אפי' אית ליה הושענא אחרינא אסור למעט וקשה הא הברייתא נקט עבר ולקטן וע"כ דקאי אמתני' דאין ממעטין ביו"ט בכל אופן אפי' אית ליה הושענא אחריתא וקשה כיון דרבנן אמרו לא ללקוט יען כי מתקן מנא א"כ אפי' בדיעבד אסור כמו בזבחים השתא דאמרו רבנן לא ליקרב אפי' אם קרב לא מהני דהוה ליה דחוי וע"כ דלית ליה דחוי אצל מצות ודוק. אך דלמא לעולם אית דחוי ולא דמי להך בזבחים דשם אמרו רבנן לא ליקרב ונדחה מלהקריב אבל כאן אמרו חכמים לא ללקוט משום מתקן מנא אבל אם נשרו מאליו באמת מותר ליטול אותו ולכן אפי' אם עבר ולקט מותר דמעולם לא אמרו חכמים שלא יוטל הך הדס רק שלא ימעט הנך ענבים וממילא אי אפשר ליטול אותו וכי תימא א"כ נימא דחוי זה אינו דהא היה בידו ללקוט ולעבור על האיסור כקו' התוס' ולפמ"ש נכון כיון דעכ"פ אמרו אין ממעטין לכתחילה ולא היה עומד לכך שהוא ילקט ויעבור על איסור דרבנן וממילא אפי' אם ילקוט ויתקן מכאן והלאה עכ"פ היה דחוי עד שעת הליקוט והי' דחוי עכ"פ שעה אחת ואי דחוי מעיקרא דחוי א"כ אידחי לעולם וע"כ דאין דחוי אצל מצות והבן. (ג) יומא ס"ד רב ההוא בהם בעיניהו הוא דלא מירצו ע"י תערובות מירצו ונתקשה הלח"מ פ"ג משגגות איך פסק הרמב"ם כחכמים אפי' קרבו כולן חוץ מאחד אסור להקריבו אלא יצא לשריפה הא הרמב"ם פסק בפט"ו מהל' קרבנות כרב אין דחוי בבעלי חיים וע"כ כר"א ס"ל דבתערובות מרצה וצע"ג. ונ"ל דראיתי בשעה"מ שהקשה קו' איך אמר רב בבעלי חיים אינם נדחין משמע הא שחוטין נדחין כמבואר ברש"י בד"ה אין נדחין והא רב כר"א ס"ל והוא סובר בזבחים ע"ג כחנן המצרי אין דחוי אפי' בנשחטין ויעו"ש מה שנדחק. ולדעתי יש ליישב דהנה הך דרשה של תיבת בהם יש לדרוש משני פנים (א) אם הי' עומד חי בעל מום ונתערב בשאר בעלי חיים ולא הוכר מדאורייתא בעלי חיים בטלין אז גילה התורה שאם נתערב בעל מום הוא בעצמו מרצה ולא צריכין הבעלים להביא קרבן אחר דיען דנתערב גם בעל מום קבוע מרצה והגם דטרם שנתערב הי' הבעל מום נדחה מלהיות קרבן כשר ואיך יוכשר להיות אח"כ קרבן כשר לכפר בעצמו יען דאמרי' בעלי חיים אינן נדחין וא"כ כמו שמום עובר נעשה ראוי' אם עבר מומו ה"ה בעל מום קבוע חזר ונראה אם הוקרב בתערובת כשירין (ב) אם הי' כאן בהמה שחוטה נחתך לאיברים ונודע שהיתה בעלת מום ואח"כ נתערבו באיברים כשירים אמרי' ג"כ דדרשי' בהם שבתערובת מרצה בעצמו דתורה לא אסרה רק להקריב איברים בעל מום קבוע בעצמן אבל בתערובות שרו הם עצמן להיות כשירין וכי תימא הלא קודם התערובות הי' איברים הנ"ל נדחין איך יוכשרו אח"כ זה אינו דאין דחוי אפי' בנשחטים ולהכי עכשיו בתערובות דנעשה כשירין מכפרין ג"כ

כמובן זה. ולפ"ז ר"י דדרש בהם שמום עובר יוכשר ואין בו דחוי בבעלי חיים הגם שבכל תורה בעלי חיים נדחין אז אומר רב אני אומר בהיפך שתורה גילה כאן בתיבת מהם לא די שבעל מום עובר יוכשר ואין בו דחוי אלא עוד קולא חידשה התורה אם נתערב בעל מום קבוע חי בשאר קרבנות חיים כשירין גם המום קבוע בעצמו נעשה כשר לכפר הגם שהודחה מתחילה הלא אין דחוי בבעלי חיים דזה ילפי' ממום עובר ה"ה חידש התורה שמום קבוע יוכשר בתערובות דאין בעלי חיים נדחין ומביא הגמ' כדתנן דר"א סובר אין דחוי אפי' בשחוטין הוא דורש הך בהם שאפי' איברים של מום קבוע מרצים בתערובות ה"ה השיב רב לר"י אתה דורש התורה גילה דאין דחוי בבעלי חיים במום עובר ה"ה אני אומר דהך מורה דמום קבוע ג"כ מרצה בתערובות דאין דחוי בבעלי חיים ומום קבוע הוכשר בתערובות ופריך בגמ' א"כ מנ"ל לר"י ללמוד מתיבת בהם דבשאר כל התורה בעלי חיים נדחין נימא דיליף מכאן דמום קבוע מרצה בתערובות דבעלי חיים אינן נדחין עכ"פ בפסול איסור מום ומשני דדריש מבם ובהם א"כ רב מחדש מן בהם שמום קבוע מכפר אם נתערב בעלי חיים בבעלי חיים כמו שסובר ר"א אפי' בשחוטין ומיושב קו' שעה"מ וגם דברי רמב"ם והבן וראי' לזה דגמ' אמר דרב ההוא בהם בעיניהו הוא דלא מרצה הא בתערובות מרצה כדתנן ולא אמרי' האי בהם כר"א דתנן ר"א אומר אלא פשיטא דרב דורש הך בהם בתערובות בעלי חיים ור"א דורש על תערובות נשחטין ודוק. (ד) יומא ס"ד תוס' ד"ה התם דבריהם כולה מוקשה דכתבו מתחילה וז"ל לא דמי למחוסר זמן דהתם משעה שהקדישה היתה דחויה ואע"ג דגבי מחוסר זמן נמי אמרי' לילה לקדושה ויום להרצאה וכו' והוא פלא ראשית דסתרו לשונם שנית רבו דקדוקים בה ואבאר בקיצור תוכן הבנתם. ונ"ל מתחילה קשה הא כל בהמה הנולד אסור להקדיש ומכ"ש להקריב בתוך ז' ואיך יהי' ראוי' אח"כ ע"ז חדשו תוס' דמה שהיתה הבהמה אינו ראוי' להקדיש לא מקרי דחוי אלא אם יש עיכוב מלהקריב אחר שהקדיש אבל מה שאינו ראוי' להקדיש עד ז' ימים לא הוה דחוי כמו שלא הוה דחוי מה שהיתה במעי אמו אח"כ הקשה הא ליל שמיני דראוי' להקדיש ולא להקריב א"כ הוה כבהמת שני שותפין דחל ההקדש ואינו ראוי' להקריב וכי תימא לפי שלילה לאו מחוסר זמן א"כ הכא נמי יהי' ראוי' אפי' באותו יום ע"ז תירץ התוס' בודאי מה שחסר מעשה בעלמא כמו לקנות חצי חלק של בהמת חבירו הוא מעשה חוץ ולא נוגע לתיקון קרבן גופו לכן אי אפשר לתרץ קו' התוס' דלא דמי מחוסר זמן דלא חסר מעשה ובבהמת שותפות חסר מעשה קנין על חלק חבירו זה אינו דאין זה מעשה בגופו של בהמה אבל כאן דצריך הגרלה מחדש אפי' לרב על שניהם וא"כ הוה מחוסר מעשה בגופו ועוד איך יהי' נאמר שמחוסר זמן הודחה

אע"ג שחל עליו קדושה בליל שמיני דשאני לילה דכל קרבנות הודחה אז אבל בשעירים הוא זמן הקרבה ואעפ"כ לא יוקרב הך אז נקרא הודחה אם חסר מעשה והבן זה מאוד. שוב ראיתי במהרש"א שנתקשה בהבנת התוס' שכתבו דהתם משעה שהקדישו דקאי על מחוסר זמן והקשה הא בבהמת של שותפות ג"כ דחוי משעה שהקדישו יעו"ש ולדעתי עפר אני תחת כפת רגלו שדברים נפלאים לי דתוס' הקשה למה סובר ר"י בבהמת שני שותפין דחוי מ"ש מחוסר זמן ותירצו דמחוסר זמן אינו נעשה הקדש בתוך ז' אבל התם בשני שותפות נעשה הקדש והוא דחוק ודוק אח"כ הוגד לי שכבר העיר בזה בקרבן אשם על המהרש"א יעו"ש ואין לי פנאי כעת לעיינו. (ה) ביומא דף ס"ד ע"ב בתוס' ד"ה יעמד הקשה א"כ הו"ל לגמ' טעמא דר"י מיעמד חי ילפי' דיש דחוי ותירצו בדוחק דמכאן ולפי' רק בשעיר דיש דחוי ור"י סובר בכל התורה יש דחוי ותני' כוותיה ולא מטעמי' יעו"ש והוא דוחק והקו' גדולה והכריחו כמו שכתבו וצ"ל. ונלע"ד דהנה בברייתא קתני השני (אשר תני במתני' ירעה עיין רש"י) אינו יודע אם שני שבזוג הראשון או שני שבזוג השני כשהוא אומר יעמד חי ולא שכבר עמד ולכאורה פלא בעיני על הברייתא בשלמא שחקרו שהשני שבזוג הראשון ירעה היינו דלמא בע"ח נדחין ע"כ השני שבזוג הראשון ירעה אלא איך מסופקים דלמא השני שבזוג השני וא"כ ע"כ בעלי חיים אינן נדחין אבל עכ"פ יוכל ליקח איזה שירצה וא"כ איך פשיטא שהשני שבזוג שני ירעה דלמא השני שבזוג הראשון ירעה הלא יש ברירה בידינו וע"כ צריך לומר דמצוה בראשון וא"כ ע"כ השני שבזוג השני ירעה וא"כ ספק של הברייתא הוא פלוגתא דר"י ורב אך הברייתא מסיים ת"ל יעמד חי עמידה אחת ולא שתי עמידות ויש לי לפרש שני טעמים או דבעלי חיים נדחין או אפשר בעלי חיים אינם נדחין רק אין מצוה בראשון אלא כחכמים איזה שירצה יקריב וא"כ כיון דיש ברירה להקרוב גם השני אז צריך להגריל גם על השני של עזאזל אשר עומד חי וא"כ ממועט מיעמד חי עמידה אחת ולא שתי עמידות אבל אי מצוה בראשון ואינו אומר רק מי שעלה עליו הגורל לשם יתקיים תחתיו אבל לחי אינו נותן תמורה אם כן אינו נקרא שתי עמידות כאשר באמת לא הקשה הגמ' מהאי קרא קשיא לרב ואם כן ממנ"פ מדמביא ברייתא עמידה ולא שתי עמידות יוכל להיות או דילפי' הטעם דבעלי חיים נדחין וא"כ צריך עמידה חדשה או בעלי חיים אינם נדחין אבל אין מצוה בראשון אבל כרב לא אתי' דהוא סובר בעלי חיים אינם נדחין וגם מצוה בראשון א"כ לא הי' לברייתא להביא הדרשה יעמד חי מדקתני דילפי' שהשני שבזוג הראשון ירעה מפסוק יעמד חי מזה נדע דע"כ אין מצוה בראשון ואז ידענו שכאן צריך להיות הראשון דאל"כ הוה שתי עמידות אבל דלמא לעולם סובר ר"י בעלי חיים אינם נדחין

וגם אין מצוה בראשון וצריך ללמוד ממום בם ודוק מאוד. ובזה יש מקום אתי ליישב דברי מהרי"ק שהובא בכ"מ פ"ד מהל' ק"פ שכתב הרמב"ם בהל' ו' מי שאבד פסחו והפריש אחר תחתיו ומצאו אח"כ והרי שניהן עומדין יקריב איזה מהן שירצה והקשה הנ"ל הא בפ"ה מהל' עבודת יו"כ פוסק שמקריב הראשון כר"י ותי' דשאני שם אם מת אחד של הזוג הוה דחוי מחמת חבירו אז מצוה בראשון אבל בפסח דהוה מחמת עצמו א"כ די שנאמר שניהם שווין ולא שיהי' לו עוד מעלה לראשון ונתקשה הלח"מ הא בהל' יוכ"פ פסק באבד זוג הראשון והפריש אחרי' תחתיהן אעפ"כ יקרבו זוג הראשון והוא דומה ממש לפסח יעו"ש שהניח בצע"ג. ולפמ"ש נכון דאם ביוכ"פ בנדחה מחמת חבירו שניהם שווין ויש ברירה בידו ליקח איזה שירצה אז צריך העמדה פעם שנית דהא גם אם בוחר בראשונים עכ"פ הי' בידו לבחור באחרונים א"כ גם רב מודה יעמד חי ולא שכבר עמד בשלמא אם מת אחד ונשאר חבירו א"כ דהוא דחוי מחמת חבירו ואין דחוי בבעלי חיים ומצוה בראשון ואז לא צריך ברירה חדשה ולא נקרא יעמד חי ולא שכבר עמד אבל אם נאבד זוג הראשון והפריש אחרים תחתיהם גם שיהי' ברירה בידו איזה שירצה ע"כ יהי' צריך להעמיד שנית ואז ע"כ יוכרח ליקח זו השני ויהי' לזוג השני חשיבות יותר מזוג הראשון ובזה ג"כ הרמב"ם מודה דאין לזוג הב' מעלה על זוג א' וע"כ נשאר הזוג הראשון והב' נדחה. ונ"ל להוסיף טעם לשבח בעזה"י דרש"י כתב יתקיים תחתיו וז"ל אינו נותן תמורה אלא לזה שמת אבל לחי אינו נותן תמורה להפסל הוא ולבוא זה תחתיו עכ"ל הכוונה דבגורל לא הי' כתוב רק להשם וכה"ג אומר בפה לשם חטאת בהזכרת שם המפורש כמבואר ברמב"ם שמנה י' פעמים שמזכיר את השם ביוכ"פ ואם מת אחד מהן אז אינו עושה אלא הפלת גורל מחדש אבל לא מזכיר עוד הפעם השם המפורש אלא אומר אותו שעיר אשר עלה עליו להשם יתקיים תחתיו של הראשון אשר הזכיר עליו בשם המפורש לד' חטאת וזה שדייק רש"י אינו נותן תמורה אלא לזה שמת אותו הוא מימר אבל אינו נותן תמורה להפסיל הוא ולבא זה תחתיו שימשוך הקדושה ממנו על השני ודוק ומה שכה"ג מזכיר עליהם קדושתם נקרא העמדה לפני הכהן דכתיב והעמידו לפני ד' ואח"כ כתוב יעמד חי פי' התרגום יתקיים עיין א"ע שם וזה עמידה אחת ולא שתי עמידות אבל אם צריך לתקן גם השני ולהמשיך עליו שם הראשון אז הוה שתי עמידות והבן זה. ובמ"ש יש מקום אתי ליישב סתירת הרמב"ם מיוכ"פ להל' ק"פ דבשלמא בשני שעירים ביוכ"פ דצריך להמשיך הקדושה משעירים ראשונים אשר הקדיש אז בודאי מצוה בראשון שממנו מקור הקדושה ומהם יצא שהשנים יהי' ראוי אבל בקרבן פסח כיון דאבד הראשון יוכל להקדיש פסח מחדש הגם שלא יבוא תחתיו

להמשך מקדושה ראשונה על השני אז כיון דקדושה שניה לא בא מקדושה ראשונה אז אין יתרון מעלה לראשונה על השניה ולכן החכים הרמב"ם ולא כתב בהל' קרבן פסח והפריש אחר תחתיו רק כתב והפריש אחר לכן יוכל להקריב לפסח איזה שירצה רק ר"י דסובר מצוה בראשון קאי על והפריש אחר תחתיו להשמיענו שאעפ"כ אמרו רבנן איזה שירצה יקריב אז פליג ר"י אבל באמת יש חילוק בזה כיון דלא צריך לומר תחתיו אפילו אמר תחתיו הוה כאלו לא אמר תחתיו והבן.

1 ביומא דף ס"ד ע"ב בתוס' ד"ה ברייתא שכתבו תימא דממתני' פסחים צ"ז המפריש נקבה לפסחו מבואר דיש דחוי בבעלי חיים ועדיפא מינה דאפי' דחוי מעיקרא הוה דחוי כמבואר בדף צ"ח ש"מ תלת בעלי חיים נדחין ודחוי מעיקרא הוה דחוי עכ"ל ויש לדקדק מה חדשו בעלי תוס' שעדיפא מינה מוכח אפי' דחוי מעיקרא הוה דחוי הלא די דעכ"פ מוכח בעלי חיים נדחין וא"כ דייקא מתני' כוותיה דר"י וצע"ג. ונ"ל דראיתי בשעה"מ פ"ד מהל' ק"פ שהפליא בקו' על תוס' הלא רב ור"י פליגא רק אליבא דרבנן דמתני' אבל אליבא דר"י בודאי סובר בעלי חיים נדחין רק אליבא דרבנן פליגא דרב אומר דרבנן סוברים בעלי חיים אינם נדחין מדחלק ר"י על רבנן ואמר ועוד אמר ר"י מכלל דשמע מהם בע"ח אינם נדחין כמבואר בגמ' שם ור"י סובר דרבנן סברו בע"ח נדחין דהלא הברייתא קאי על מה שאמרו רבנן השני ירעה כמובן וא"כ מה ראי' ממתני' דמפריש נקיבה לפסחו נימא מתני' ר"י דסובר בע"ח נדחין והניח בקו'. אך אחר עיון נ"ל דהלא מרבנן דמתני' מבואר דאפי' בנראה ונדחה אמרי' אין בעלי חיים נדחין וא"כ די דנאמר דר"י פליג דיש דחוי בבעלי חיים בנראה ונדחה אבל מנ"ל לאפושי פלוגתא דסובר ר"י דיש דחוי בבעלי חיים אפי' בדחוי מעיקרא וא"כ איך נוכל לומר מתני' דמפריש נקבה קאי אליבא דר"י הלא שם מוכח דיש דחוי בבעלי חיים אפי' בדחוי מעיקרא אבל הלא מצינו בקדושין דף ז' בבהמת השותפות שהקדיש אחד חציו דסובר ר"י דיש דחוי בבעלי חיים אפי' בדחוי מעיקרא וא"כ שפיר דייקא מתני' כוותיה דר"י דהכא וגם עדיפא מינה מדין דהכא בשני שעירים דגם אפי' בדחוי מעיקרא הוה דחוי ואם כן שפיר הקשה תוס' דדייקא כוותיה דר"י דרבנן סוברים ג"כ דיש דחוי ובאמת אפי' בדחוי מעיקרא אבל לרב דרבנן פליגו וסברו דאפי' בנראה ונדחה אין דחוי אז די דר"י פליג בנראה ונדחה ולא בדחוי מעיקרא ודוק ולכן החכימו בעלי תוספות והוסיפו להפליא דמשם נשמע אפי' בדחוי מעיקרא דלא נוכל לומר דאתי' אליבא דר"י כקו' שעה"מ. שם וז"ל וי"ל דלא דמי דהתם הוי דחייה גמורה דלעולם לא חזי' לקרבן שהופרשה לשמו דהיינו פסח עכ"ל הכוונה דכל דחיות שבש"ס היינו שהודח עכשיו ויוכל לבוא לתקנה שיוכשר לאותו שם

עצמו שקרא עליו אבל כאן בנקבה לפסח לעולם גם בעתיד לא יבוא העת אשר יוכשר לפסח ודוק וזה שדייק תוס' בסוף דלא חזי לעולם וכו' ולהכי הוה דחוי לעולם כמובן. (ז) שם בתוס' בד"ה האמר רבא הקשה קו' נפלאה איך אמר דייקא דלא כוותיה דר"י הא יש קו' כנגדו וגם מאי ס"ד דגמ' דלר"י ניחא יעו"ש. ונלע"ד ליישב דלכאורה יש לומר דר"י סובר בהיפך דרבנן סוברים דיש דחוי בבעלי חיים והשני שבזוג הראשון ירעה ור"י חולק ואמר פלגינא בתרתי תחת ירעה ימות ותחת שני שבזוג הראשון אני אומר ימות המשתלח זוג שני דאני סובר בעלי חיים נדחין וכי אמינא אליבא דרבנן אליבא דר"י לא קאמינא רק א"כ לא דמי נשפך הדם ימות המשתלח למת המשתלח ישפוך הדם דשם קאי המשתלח על שעיר שנעשה בתחילה למשתלח ה"ה ברישא נשפך הדם ימות המשתלח קאי על משתלח של זוג הראשון וזה רק דייקא כרב וק"ל. שם בתוס' שתירצו שפליגו בתרתי אם מת אחר הוידוי ישפך הדם דאזיל לשיתין יעו"ש ופלא גדול בעיני דבמת המשתלח ישפך הדם הוא דחוי בשחוטין דאפי' רב מודה ואין בו חידש אלא לאשמעי' כר' ינאי דצריך לעמוד חי וקו' הגמ' במאי פליג ר"י על רבנן ברישא אם נשפך הדם ימות המשתלח דלרב פליג ר"י ואשמעי' בעלי חיים נדחין אבל לר' יוחנן דלא פליגי בזה א"כ למה נקט ר"י כלל נשפך הדם ימות המשתלח דהא לר"י בין רבנן ובין ר' יהודה סובר בעלי חיים נדחין אם נשפך הדם ימות המשתלח וצע"ג כעת. שם בתוס' וז"ל ואיכא למימר דאיירי כגון שמת קודם הוידוי עכ"ל ולדעתי דלשון המתני' מורה דתנא מתחילה עד שלא הגריל יקח זוג להשני ואם משהגריל מת משמע דלא נעשה אלא הגרלה בלבד דאם יש חילוק משהגריל בין התוודה או לא התוודה א"כ למה מחלק המשנה בין הגריל ללא הגריל ודוק. ויש לי איזה דקדוקים בגמ' (א) למה הביא כלל סופא של דברי ר"י מת המשתלח ישפך הדם הלא בזה דיש דחוי בשחוטין גם רבנן מודים ועיין רש"י לקמן בדף ס"ה בד"ה להיות חי דמסיים וז"ל דהכל מודין בשחוטין דנדחין עכ"ל וכאן כל הקו' לר"י ניחא נשפך הדם ימות המשתלח וכן רמז רש"י בדברי המתחיל ימות המשתלח שכתב וז"ל אלמא בעלי חיים נדחין עכ"ל וא"כ למה לגמ' להביא מת המשתלח וצע"ג. (ב) למה האריך הגמ' בשלמא לר"י דאמר בעלי חיים נדחין משו"ה ימות המשתלח ולא אמרו בקיצור בשלמא לר"י ניחא אלא לרב קשיא למה החזיר הגמ' דברי רב דאמר בע"ח נדחין אמאי ימות הכל כשפת יתר חלילה וצע"ג. (ח) פסחים דף צ"ו ע"ב בתוס' ד"ה קודם שחיטת פסח ירעה חדשו הגם דחוי בידים גם רב מודה דהוה דחוי מקדושין דף ז' בבהמה של שני שותפין משמע דרב פליג וקשה הא הוה דיחוי בידים ותי' וז"ל וי"ל כיון דדרך הקדש דחי לה לא מיקרי דחוי בידים עכ"ל. ונלע"ד להסביר דשם בקדושין

הקדיש הוא קדושת דמים דהא אמר חציה מקודשת ועכ"ח דלא הקדיש אלא לדמים ובעבור כן כאשר לקח חציו השני חזר והקדיש חציה השניה קדושת הגוף אבל א"א לומר שמה שהקדיש מתחילה ופשוט ההקדש בכולה דאז הוה תרי מיגות מכח קדושת דמים קדושת הגוף ומכח חצי' קדושה כולה כי תרי מיגות לא אמרי' עיין תמורה דף ד' ומיושב בזה קו' הפלא"ה לרמב"ם דפסק דאין דחוי אצל בעלי חיים א"כ למה נקט וחזר והקדיש חציו השנית נימא דפשטה בכולה יעו"ש ולפמ"ש נכון מאוד דמתחילה שאמר חציה תהא קודש לא כיון אלא על קדושת דמים דבשלמא מי שאומר על בהמה שלו חציה מקודשת אמרו רבנן פשטה קדושה בכולה דהא אפשר לו להיות כולו קודש וכיון שאמר חצי' יהי' קודש קדושת הגוף אמרי' פשטה קדושה בכולה דהא ע"כ חציו הוה קדושת הגוף דהא כתיב ממנו עיין תמורה דף י"א אבל כאן דמפסיק על חציה השנית רשות אחרים לא אמרה התורה שתהא חציה קדושת הגוף אפי' לר"מ ולמכור השאר לעולה דמי יכריח לבעלים השני למכור בהמתם ומכ"ש לרבנן דליכא קדושת הגוף דהא א"א לפשוט הקדושה בכולה וע"כ שלא הקדיש אלא קדושת ממון וע"כ אמרו ש"מ יש דיחוי בדמים עיין רש"י קדושין דף ז' ע"ב ואז אם לא הקדיש מחדש חציו השני לקדושת הגוף לא אמרי' פשטה קדושה בכולה דהוה תרי מיגות מקדושת דמים לקדושת הגוף ומקדושת חציה לקדושת כולה ודוק אבל חציה השנית הקדיש עכשיו קדושת הגוף והוה נדחה מכח חציה הראשון דהוה מתחילה רק הקדש דמים ועושה תמורה הגם דקדושת דמים אין עושין תמורה דעכשיו פושט קדושת הגוף בכולה היינו חציה השנית נתקדש קדושת הגוף ופושט קדושת הגוף גם על חציה הראשון אבל היה ג"כ מכח קדושה דחוי חציה הראשון והבן זה מאוד ואי"ה אבאר זה במקו"א ברחובות. ואם כנים דברי כוונת התוס' כך דשאני התם דהוה ההקדש קדושת דמים ועי"כ דחוי לה מקדושת הגוף וא"כ עכשיו שהקדיש חציה השנית נתפשט לרב מכח חציה השנית קדושת הגוף גם הראשון לא נקרא דחוי מה שעשה מתחילה עכ"פ הקדש דמים וכל קדושת דמים לא הוה קדושת הגוף ואעפ"כ יוכל ההקדש בדק הבית למשוך בהמה תמימה לקדושת הגוף ודרך דחוי להקדש לא הוה דחוי כל כך להיות נקרא דיחוי בידים והבן. (ט) בהנ"ל אחר שכתבו דדרך הקדש דחי לה לא הוה דחוי כ' וז"ל ובתוספתא פליגו ר"י ורבנן איזה מהן יקריב לכתחלה ומייתי לה בפרק שני שעירים עכ"ל ופלא בעיני המשך זה למ"ש למעלה. ונ"ל דלכאורה עלה בדעתו סברה דמה דאמרי' דהשני ירעה אם נמצא קודם שחיטת הפסח זה דווקא אם יש בידו להקריב איזה שירצה והוא בחר באחד ודחי השני אז נקרא דחוי בידים אבל לר' יוסי דסובר מצוה בראשון חוץ אם השני מובחר הוא ממנו אז יש מצוה

להביא השני ועיין במנחות דף ס"ד וא"כ ממ"נ אם השני אינו טוב ויש מצוה בראשון א"כ אין השני שנשאר נעשה דחוי בידים ואם השני טוב ומביא השני כי המצוה במחובר א"כ לא נקרא הראשון דחוי בידים כי הוא צריך לעשות לבחור בזה שמצותו בו וא"כ יש לפרש דברי ר"י שמעתי תמורת פסח קרב ותמורת פסח אינו קרב דהוה כאלו אמר פסח קרב ואינו קרב כמבואר בגמ' באופן זה אם השני אינו טוב ואעפ"כ בחר בשני אז פסח הראשון שנשארו אינו קרב דהוה דחוי בידים ואם עשה כדין שאם השני אינו טוב הקריב הראשון ואם השני טוב הקריב השני אז הנשתייר לא הוה דחוי בידים והוא עצמו קרב ולמה לא ידע ר' יהושע לפרש וצע"ג. אחר העיון נ"ל בהיפוך כיון דר"י מודה דאם שחט השני הוא כשר הגם דאינו מובחר מן הראשון וה"ה אם השני הוא מובחר והוא שחט הראשון דהקרבן כשר ולא פליג רק שרבנן נתנו הבחירה איזה שירצה מקריב אז אומר ר"י שיש מצוה בראשון חוץ אם יש מעלה להשני אז יביאנו והוא רק מצות גברא שהוא יבחר בראשון או יבחר בשני אם הוא מובחר אבל אם עשה והקריב השני או שהקריב הראשון אעפ"י שהשני משובח אינו חסרון בגוף הפסח רק שגברא לא עשה מצוה (מבחוץ שממנו של הפסח) א"כ ממילא הגם שהוא עשה כדין ובוחר בראשון או אם השני מובחר בוחר בו הוה דחוי כלפי ראשון דאלו בחר שלא כדין ושחטו שלא לשמן הי' פסול כמו פסח שנזבח שלא לשמו עיין משנה א' פ"א דזבחים ואם יודח לאחר הפסח ונעשה שלמים יהי' שלא לשמו כשר בדיעבד א"כ הוה דחוי והבן. ומעתה יובנו דברי תוס' הגם שהקדימו יען דדרך הקדש דחוי לה לא הוה דחוי בידים דהוא עשה כהוגן שנפשו איותה ויעש להקדיש חלקו לגבוה הגם שע"כ אינו נתפס רק בקדושת דמים אעפ"כ לא הוה דהוי בידים כי מאי הוה ליה למיעבד אם אינו יכול לפעול קדושת הגוף רק קדושת דמים וא"כ יש לטעות לר"י דסובר מצוה בראשון או אם השני מובחר מצוה בשני א"כ לא הוה דחוי בידים וע"כ מתני' הנ"ל דלא כרב ובאו בחכמה ורמזו שעל מצוה הנ"ל פליגי ר"י ורבנן איזה יקריב לכתחילה ואעפ"כ אותו פסח שנשתייר הוה דחוי בידים דאלו הקריב השני ג"כ כשר והוה דחוי בידים ודוק. שוב מצאתי שבצל"ח בסוגי' זו יצא לחדש דבר דאם נמצא הראשון אחר חצות אז להשני מעלה שהיה ראשון ראויה להקרבה לפנינו אז בין לרבנן ובין לר"י מצוה בשני וממילא לא הוה הראשון דחוי בידים יען כי היה מצוה עליו לעשות כדין שהשני נעשה ראשון יעו"ש שהאריך. ואני אומר מלבד שנעלם ממנו לפי שעה רש"י מפורשת ביומא דף ס"ב בד"ה ואח"כ נמצא ראשון וז"ל או קודם חצות דארבעה עשר או אחר חצות וקאמר ר"י מצוה בראשון ואעפ"י שהופרש השני קודם חצות וכי מטא חצות תרווייהו איחזו כי הדדי דהא כל כמה דלא

מטא זמן שחיטת הפסח לא אתחזי קמא עכ"ל הרי מבואר אפי' נמצא הראשון אחר חצות והשני הופרש קודם חצות אעפ"כ סובר ר"י מצוה בשני וגם רבנן סוברים איזה שירצה יקריב דלא כדבריו שכ' אם נמצא לאחר חצות אז בין רבנן ובין ר"י סוברים מצוה בשני מלבד זה שנעלם ממנו בלא"ה הדבר תמוה שא"כ לר"י שסובר מצוה בראשון ואם השני משובח יביאנו דמשמע מצוה בשני עיין במנחות דף ס"ד מעלת מובחר והוא עשה כדין לא משכחת האי דינא דמתני' והוא פלא גדול הלא מדברי תוס' שהבאתי משמע דר"י ורבנן קאי על המתני' וגם בסברה הדבר פלא בעיני דהגם דמצוה בראשון היינו שהוא יבחר ויתן מעלה בראשון וידח להשני וא"כ הוא מדחה את השני יען שהוא בוחר בראשון דהא ראי' אם לא בחר וקיים מצוה הנ"ל מהני אם הקריב האחר ומה דאמרי' בתמורה כ"ד דרב לטעמא דסובר מצוה בראשון והוה כמפריש לאיבד הוא נכון מאוד דבודאי יעשו הכהנים כהוגן ויקחו את הראשון אשר עומד חי א"כ מה שמפריש עוד אחד לד' אינו דומה לאחריות רק כמפריש לאיבוד דהא דעתם לבחור בראשון אבל בודאי במה שבוחר בראשון עושה דחוי בידים להשני ודוק. (י) פסחים דף צ"ח ש"מ תלת בע"ח נדחים דחוי מעיקרא הוה דחוי ויש דחוי בדמים ועיין בתוס' דף ז' בקדושין שנתקשו א"כ מאי קמ"ל ר"י הנך תלת בקדושין יעו"ש. ואמרתי אדברה בעזה"י הנה כאן אם הקדיש נקבה לפסחו היתה הבהמה ראוי' מתחילה לשלמים רק הוא אמר שיהי' לפסח מה שאי אפשר לתפוס בו אבל גם אם הי' נתפס בשם זה והי' נעשה מותר הפסח הי' ג"כ שלמים ואם נימא שאחר הפסח היא בעצמה תקרב שלמים הי' חוזר למה שהיתה ראוי' מתחלה להיות שלמים וגם לפי שם חדש אשר הניח עליה להיות פסח הי' ג"כ ראוי' להיות שלמים אעפ"כ אנו אומרים יען שהניח עליה שם פסח ולפסח גופיה אינו ראוי' א"כ נדחה ג"כ מלהיות שלמים אשר בא משם פסח הגם דעל שם שלמים הנ"ל היתה ראוי' מקדמת דנא וזה שרמז רש"י בלשונו הזהב וז"ל דחוי' דחוי גמור שאף לכשנדחית למה שהיתה ראוי' אינה קרבת אלא רועה וכו' ולא קרבה שלמים הוא גופה שזו היא ראייתה כמתחילה שכל מותר הפסח שלמים עכ"ל הגם ששם פסח הי' רוצה לדחות שם שלמים אשר היתה ראוי' וגם מותר הפסח חוזר להיות שם שלמים יען דעכ"פ נדחה שם שלמים מכח שם פסח אינו חוזרת עוד להיות ראוי' לשלמים יען שבא מכח פסח אשר אינה ראוי' לשמו אבל אי ב"ח אינם נדחים א"כ חוזרת להיות ראוי' לשלמים והבן ואמר ש"מ דחוי מעיקרא הוה דחוי הכוונה השם פסח הוה הדחה כאן לשם שלמים הגם דלפסח לא היתה ראוי' מעולם ואיך יקבל שם זה להיות נקרא דחוי הא באמת לא נתפס הבהמה כלל בשם פסח אעפ"כ יען שהוא הזכיר שם פסח ואלו הי' נתפס בשם

זה היה דוחה לשם שלמים שלא יחול עליו עוד וע"י שם הנ"ל נתפס עכ"פ לדמי פסח ונפעל לדחיות שלא יתקבל בהמה עצמה לשלמים וש"מ יש דחוי בדמים הכוונה דמה שנתפס הבהמה לדמי פסח ופעל כדבורו עכ"פ קדושת דמים לשם פסח אלימא תפיסת קדושת דמים על שם פסח כאלו הותפס בו קדושת הגוף ולא היה ראוי להקריב שהיה פועל דחוי לגבי שם שלמים עיין רש"י היטב והבן זה מאוד. ומובן מאוד דלא דמי לשאר דחוי מעיקרא שבש"ס למשל בהדס שנקטם או ענביו מרובים הי' נדחה מעיקר שלא היה ראוי להדס מצוה ועכשיו שהיה נראה להדס מצוה ואנו מבקשים שיוכשר למה שהיה פסול מתחילה אבל כאן דהיה מתחילה ראויה להיות בעצמה שלמים ואותה אנו מבקשים שתהיה עכשיו שלמים ואעפ"כ נפסלה מלהיות בעצמה שלמים יען שבעלים הניחו עליה שם פסח והגם דלגבי שם זה נפסלה מעיקרא ואעפ"כ אינה חוזרת לשם שלמים אשר מעולם היתה ראוי' לשם זה והגם שמותר שם פסח ראוי' להיות שלמים ודוק. אמנם בהקדיש חצי בהמתו שם בקדושין לא חזי חצי בהמה לשום קדושת הגוף וראוי רק לקדושת דמים ואח"כ כשלקח חצי בהמה השנית יבוא להיות קדושת הגוף ויהיה נראה למה שלא היה ראוי' מתחילה כלל לעומת זה יש שם מעלה דאז כאשר הקדיש חלק השני יוגמר השם הראשון אשר הקדיש מתחילה כגון שאמר חצי לעולה ולקח אח"כ חציה השנית ואמר גם חצי זה לעולה א"כ אם אין דחוי יוגמר השם הראשון לקדושת הגוף רק שנעשה מקדושת דמים לעולה קדושת הגוף לעולה אבל בפסחים שם אי אפשר לגמור גוף השם שהטיל מתחילה להיות פסח רק שיתחלף מפסח לשלמים וחידש ר"י דיש דחוי בב"ח אפילו לגמור שם הראשון וחידש עוד דחוי מעיקרא הוה דחוי דשם בפסחים הוה דחוי שם פסח לשם שלמים אעפ"י שאין גופה ראויה כלל לקבל שם פסח אבל כאן בקדושין הבהמה בעצמותה ראויה לקבל שם קדושת הגוף רק אי אפשר להקריב מפני החצי השני וזה שדייק רש"י בקדושין וז"ל זו שמתחילת הקדושה לא נראה ליקרב עכ"ל הכוונה דהלא יכול אדם להקדיש רגל בהמה לעולה או חצי בהמה אם גם חבירו יקדיש ג"כ חלקו השנית דהא שותפין מקריבין בהמה ביחד זה מנדר חלקו וגם זה מנדר רק כאן שחבירו לא הקדיש א"כ אי אפשר להקריב ועיין בתוס' וחזר ולקחה שה"ה הי' להגמ' לנקוט שחבירו הקדיש ג"כ חציו היינו אח"כ ולא צריך לומר שהוא חזר ולקחה אח"כ ודוק ואשמעי' כאן דחוי מעיקרו שהשם בעצמו היה נדחה מתחילה ואח"כ נראה להקריב ודוק ואח"כ חידש יש דחוי בדמים שם בפסחים הוה הכוונה שהדמים קיבלו מתחילה שם קדושת דמים לשל פסח עיין בלשון רש"י שם וז"ל לא חזיה גופה לפסח אלא כי אקדשה לדמיה אקדשה עכ"ל היינו דמים על פסח והבן אבל כאן הוה

דחוי בדמים מן אותו שם עצמו כנ"ל לולא שתוס' לא הערו כן. (יא) הרמב"ם פסק בפ"ד מהל' ק"פ הל' ו' מי שאבד פסחו ומצא אחר שהפריש פסח אחר והרי שניהן עומדין יקריב איזה שירצה לשם פסח והשני יקריב שלמים עכ"ל והקשה הכ"מ הא בפ"ג מהל' עבודת יוכ"פ פסק שאם מת אחד יקח זוג אחר והראשון יקרב והשני ירעה והוא כרב וכאן כתב איזה שירצה והוא כרבנן ותי' דשאני ביוכ"פ דהוה נדחה מחמת חבירו לכן נשאר הראשון בחשיבותו אבל כאן דאבד הפסח והיה מוכרח להפריש אחר תחתיו א"כ די שלא נאמר מצוה בשני אבל הראשון אבד חשיבותו עכ"פ ונשאר איזה שירצה יקריב והתפלא בלח"מ הא פסק בהל' יוכ"פ אפי' אם נאבד שניהם והופרש אחרים תחתיהם ונמצאו אעפ"כ הראשונים יקרבו והשנים ירעו. ונ"ל בעזה"י דכל פסח הוא מקודש גם לשלמים דכל מותר פסח הוא שלמים וא"כ כיון אם הפריש אחר תחתיו ונמצא דעושה אחד לשם פסח והשני לשם שלמים אז גם השני שנעשה שלמים לא הודח מקדושתו דהא כל פסח הוא עומד לשלמים א"כ אמרי' איזה שירצה יקריב פסח דהא הנשאר לשלמים לא הוה הורדה מקדושתו דפסח שלמים קדשים קלים הן ועיין בפ"ה דזבחים אבל שם ביוכ"פ דהשני ורעה עד שיסתאב אם נאמר דיקריב איזה שירצה ויקח זוג השני והזוג הראשון ירעה עד שיסתאב הוה הורדה מקדושתו שלא יוקרב כלל אז אמרי' מעלין בקודש ולא מורידין מהכ"ת יבוא הורדה לזוג הראשון אשר זכו להיות עולה לקרבן לד' והבן ומשו"ה פליגי בירושלמי אם לא נאמר בפסח מצוה בשני יען דבין כך ובין כך עכ"פ גם הראשון יוקרב שלמים דהוא נכלל בתוך שם פסח רק אנו דנין אם יקריב אותו לשם פסח אז מסתבר הלא הראשון אבד ואם היה נמצא אחר שחיטת השני היה הוא שלמים ואם כן כבר חשבנו עליו אם נמצא אותו אחר הפסח יהיה שלמים והשני הפרשנו לשם פסח ולא חשבנו עליו לשלמים וא"כ די שפסק הרמב"ם איזה שירצה יען דחשבנו ג"כ אולי יהיה נמצא קודם שחיטת השני ויהיה השני שלמים והבן. ואוסיף נופך בטעם לשבח בעזה"י דבשלמא אי אמרי' דפסח בשאר ימות השנה צריך עקירה משם פסח לשם שלמים נמצא דלא נכלל בשם פסח כח שם שלמים א"כ שפיר אמרי' דנקריב ראשון שהוא זכה בשם פסח ולא נעקור ממנו שם פסח ולחדש עליו שם שלמים אבל אי אמרי' דפסח בשאר ימות השנה לא צריך עקירה דמיד נכלל בו שם שלמים כדילפינן בזבחים דף ז' וזבחת פסח לד' אלקיך צאן ובקר יעו"ש ואם שחט פסח בשאר ימות השנה שלא לשמו הוה כאלו שחט לשמו שהוא שלמים ועיין בזבחים דף קי"ד ברש"י ותוס' שם א"כ בוודאי יוכל ליקח השני וממילא נשאר הראשון לשלמים דהא לא צריך לעקור ממנו שם פסח ועיין ביומא דף ס"ג ע"א דיש פלוגתא אי פסח צריך עקירה ונ"מ אי שחט פסח

בחוץ לשמו בשאר ימות השנה אי חייב אשחיטת חוץ אי אמרינן אין צריך עקירה חייב הואיל וחייב שלא לשמו אבל אי צריך עקירה אז פטור אם שחט לשמו והרמב"ם דפסק פי"ח מהלכות מעשר דחייב כר"י א"כ שפיר פוסק בפסח איזה שירצה יקריב ורבא דאמר דתלי' בר' יוסי ורבנן היינו אי אפי' צריך עקירה ודוק ועיין רש"י בזבחים דף י"ב ד"ה ואי דאפרשה מאתמול דפסח קודם זמן שחיטתו הוה נראה דראוי' להקריבו שלמים ולכן לרבנן הוה פסח תמיד נראה אבל לבן בתירה הוה נראה ונדחה ועיין רש"י תמורה דף י"ט ד"ה שאני אחר פסח. ואנכי אשבע כי אחר שכתבתי זה בא לידי שו"ת חכם צבי סי' מ"ה וראיתי שדרך בדרך הזה שיש חילוק בין אם השני ירעה או אם יקרב שלמים וב"ה שזכיתי לדעתו וההבדל בין דבריו לדברי ניכרים אך פלא עליו הלא בקופות יוקרבו שניהם ואעפ"כ אמר ר"י שכותב עליו א' ב' ג' שמצוה בראשון וצריך לומר כתירוץ הגמ' דשאני התם היכי דאיתחזי קמאי לא אתחזאי בתראי אז אפי' אם שניהם יעלו לרצון לפני ד' יש מצוה בראשון אך א"כ למה אמרו דלמא שאני התם היה לגמ' לומר שאני התם דאיתחזאי קמאי דהא ראיה בתודה והפריש אחר תחתיו מודה ר"י איזה שירצה כמבואר ראיה הנ"ל בח"צ יעו"ש וצע"ג ועל עיקר ראית חכם צבי מתודה נ"ל להשיב דשאני התם דשניהם יקרבו על שם אחד הוא שם תודה אז אין קפידה אבל שם פסח ושם שלמים המה שני שמות אז יש קפידה איזה שם יוקרב תחילה וכן בקופות יוכל להיות מקופה ראשונה יצריכו ק"ק ומשניה קדשים קלים ודוק ועוד נ"ל לחלק אם יקדים אחד להשני אז מצוה בראשונה אפי' אם שניהם עולים לקרבן כגון בקופה או בפסח דהשני לא יוקרב ערב פסח אלא אחר פסח יהיה שלמים אבל בתודה דיוכל להקריב ביום אחד אז אין נ"מ איזה ראשונה. (יב) ראיתי בשעה"מ שנתקש' בתי' התוס' פסחים קדושין ותמורה שהמציאו לחדש דיש דחוי מעיקרא בקדושת הגוף דם שנתערב במים אם יש בו מראה דם כשר ודייק ר"י בגמ' לא שנו אלא שנפל מים לתוך דם אבל דם לתוך מים ראשון ראשון בטל ואפי' אם רבה הדם עליו לבסוף נדחה הגם דהוה דחוי מעיקרא והקשה הגאון הנ"ל הלא מבואר בזבחים בקבל בכלי קדש וחזר ונתן בכלי חול לא חשיב דחוי לכ"ע דהואיל ובידו הוא והסביר תוס' שם דלא דמי לכסוי יען דכאן יש מצוה שיתן בכלי קודש ולאסוף הדם מה שנשפך על הרצפה וא"כ גם כאן יש בידו להרבות עליו דם וכל שבידו אין דחוי והניח בקו'. ולדעתי פלא בשלמא אם נתן כל הדם בכלי חול או נשפך על הרצפה דלא יוכל לקיים המצוה אז נחשב לנו בידו דבודאי יעשה לקיים המצוה אבל אם נשאר כדי לקיים המצוה אז לא נחשב בידו כי אין מצוה בזה להרבות דם וגם מי התיר לבעל הדם מתחילה לעקור אותו מהכשירו כדי לתקן חבירו באופן זה בודאי יש איסור

לבטל לכתחילה ועיין בהגהת אבני מלואים שאפי' תרומה אסור לבטל מדאורייתא ואולי באופן דלא נשתייר שיעור הזאה ואם ירבה עליו וחוזר להכשירו יהיה שיעור שע"י אשר יתוסף יהיה רבה הדם ודוק. (יג) ראיתי שדברי תוס' סוכה דף ל"ג שחקרו דבידו מהני אפי' בנראה ונדחה ומחלקין בין הך דבידו בזבחים דף ל"ד בנשפך דם על ריצפה ובין שאר בידו והקשה בכסוי דם דהוה בידו ותירצו יען שפטור מלכסות א"כ אמרי' דחוי הגם שבידו ובזבחים דף ל"ד כתבו הטעם דשם יש מצוה לכנוס הדם שנשפך אבל בכסוי דם אין מצוה יעו"ש ולכאורה טעמא בעי כיון דבידו מה לי אם יש עוד מצוה בתקונו או לא הלא הסברה כיון שבידו לתקן לא יהא דחוי ואם בידו לתקן הוה ג"כ דחוי מאי הוה אם יש מצוה לתקנו וצע"ג. ונלע"ד לחדש דבר בעזה"י בידו לתקן פועל דווקא בנראה ונדחה וחזר ונראה אבל בדחוי מעיקרא לא מהני בידו לתקן והגם דנראה ונדחה גרע מדחוי מעיקרא בכל זאת אי דחוי מעיקרא הוה דחוי לא מהני אפי' בידו ובנראה ונדחה הגם דהוה דחוי בכל זאת בידו מהני שלא יהי' נדחה ואבאר בעזה"י. הנה בכל דבר שקבל שם לעצמו אז בנקל לא נפסק אבל לקבל שם חדש בקל לא יוכל לקבל שם חדש עיין דוגמא ר"ן בחולין למה נ"ט בר נ"ט דאיסור אסור ונ"ט בר נ"ט דהיתר לא אסור בבשר בחלב ותירץ דשאני אם אנו דנין שיפסק שם עיקרו אז בנ"ט בר נ"ט לא נפסק השם אבל להיות מקבל שם חדש בב"ח בטעם קלוש כנ"ט בנ"ט לא מקבל שם חדש (וכדומה נמצא סברה הנ"ל בכמה מקומות ועיין תוס' עירובין דף ה' שחולק על רש"י יעו"ש ועיין בהל' נטילת ידים בשיורי טהרה). ואם כן אף אנו נאמר בשלמא אם נראה והי' מקבל שם קרבן וראוי' הדם לזרוק לכפר ואנו נאמר שבא דבר אשר ידחה הדבר אשר כבר הי' עליו ולא יוצלח עוד לכפר זה דווקא אם בא דחוי אשר אין בידו לתקן אז הדחוי עוקר שם הראשון אשר קבל אבל אם בידו לתקן ולעקור הדחוי אז לא יצא החפץ ממקומו שכבר קבל שם ההוא שהי' נראה לקרבן ולהיות כפרה ומהני בידו לתקן שלא יופסד זכות הראשון אבל בדחוי מעיקרא אם הוה דחוי אז לא מהני בידו לתקן דהא עדיין לא תיקן ומעולם לא היה נראה ולא קיבל החפץ שם לעצמו וזכות לעצמו א"כ כיון שבא הדחוי נדחה הגם דבידו לתקן ולכרות הדחוי אבל עכ"פ הגם שיתקן מכאן והלאה עכ"פ לא יעקור למפרע שהי' נדחה ובשעה שבא הדחוי לא הי' על החפץ שם וזכות בעצמו וכל זה אם יש מצוה בתקונו אז פועל בידו שלא יעקור שם הראשון כגון בנשפך הדם אבל בכסוי דם כיון שכסוי הרוח היה פטור מלכסות ולא נשאר על החפץ זכות ומעלה ראשונה ולא היה הדחוי צריך לעקור דבר דהא כל זמן שמכוסה הוא באמת נפטר מלכסות א"כ לא מהני בידו לגלות דבידו לא מהני רק שלא יופסק כח הראשון ובכסוי עכ"פ הי' נפסק ודוק היטב בעזה"י

וכל זה בקדשים או בדחיות גוף החיוב כמו בכסוי דם אבל בהדם דהוה רק מצוה והגם אי אמרי' דהדס נדחה עדיין חוב המוטל לעשות נעילת לולב לא נדחה והוא רק הכנת חפץ לקיים בו המצוה אז מהני בידו אפי' בדחוי מעיקרא ודוק בתוס'. (יד) בסוכה דף ל"ג אבאר שיטת רש"י לזכרון דברים ומקוצר הזמן אבוא בקצירת אומר בעזה"י. הנה יש חקירה אחת אי אמרי' דחוי רק בקדשים יען דשם יש קיום מצוה רק ע"י החפץ דמי שמקריב קרבן ולא הקדיש את הבהמה מקודם לא חשיב קרבן כלל וחייבים עוד משום חולין בעזרה א"כ לא הוה קיום הדבר ע"י פעולת אדם בלבד אלא ע"י החפץ שהוא קדוש וגם צירף פעולת אדם אז נגמר התכלית א"כ חידשה התורה אם החפץ נדחה פעם אחת שוב אינו חוזר ונראה והוה כאלו אין החפץ קדוש אבל במצוה דהכל הוא פעולת אדם ע"י החפץ אבל אין שום קדושה מונח על החפץ לא קודם המצוה ולא אחר המצוה דהא תשמישי מצוה נזרקין א"כ יש לחקור אי שייך בו דחוי כי אין הכנת והזמנת חפץ למצוה מעלה כלל לכן גם אם מקדים אותו מקודם כגון שאגד הלולב טרם שבא ביום החיוב עליו והי' אז נדחה אין הדחוי פועל דבר דוגמת סברת רש"י בביצה דף ב' ביצה שהוכן ביו"ט אסור בשבת דסעודת שבת חשוב והוה הכנה איסור אבל סעודת חול לא חשוב ולא מהני הכנה ולא נחשב הכנת שבת לאיסור או נימא דמשעת שבא הזמן חיוב המצוה אז כבר צריך להיות לו החפץ אשר ע"י נעשה המצוה ושייך ג"כ בו דחוי וא"כ חקר ר' ירמיה אם יש דחוי אצל מצות ולא אמר ר' ירמיה אי דחוי מעיקרא הוה דחוי אצל מצות או לא דאז הוה במשמע שיש עכ"פ ענין דחוי אצל מצות וחקר אי דחוי מעיקרא הוה ג"כ דחוי או לא ור' ירמי' מסופק על שורש ענין דחוי אי שייך במצות או לא ובחקירה הנ"ל לא שייך לדייק בין דחוי מעיקרא או בין נראה ונדחה כי באמת אי דחוי מעיקרא לא פוסל הוה רק הטעם יען דלא נקרא דחוי דאי נקרא דחוי אז בודאי פוסל דהא דחוי הוה פסול אלא יען דלא נקרא דחוי לכן אינו פוסל וא"כ אי חקרי' יש ענין דחוי אצל מצות לא נ"מ כלל אי ר"י חוקר על דחוי מעיקרא או על נראה ונדחה דממנ"פ אם אין ענין דחוי אצל מצות אין נ"מ בזה ואי יש דחוי אצל מצות אז אי דחוי מעיקרא הוה דחוי בקדשים הוה ג"כ במצות ואי אין דחוי מעיקרא נקרא דחוי א"כ גם בקדשים לא נקרא דחוי ור' ירמי' מסופק רק על השורש אי יש דחוי אצל מצות וזה שרמז רש"י והשתא לא דייק בין דחוי מעיקרא או נראה ונדחה דהא רש"י פי' אי דחוי רק בקדשים ולא במצות ודוק.

ומיושב בזה קו' התוס' איך מביא כתנאי דלמא מאן דסבירא ליה אין דחוי שאני התם דבידו ללקטן יעו"ש ולפמ"ש לק"מ דאם אנו צריכין הטעם משום בידו אבל בלא זה מודה דיש דחוי א"כ נפשוט עכ"פ דיש ענין ושורש דחוי אצל מצות אך דלמא מאן דמתיר הוה

הטעם דלא סובר כלל ענין דחוי אצל מצות והוה עכ"פ כתנאי אי שייך דחוי אצל מצות ודוק וזה שדייק רש"י לקמן בעבר ולקטן כשר שכתב רש"י ופשוט מיהו פלגא דאיבעי עכ"ל יען דאיבעי הוה על השורש אי שייך דחוי כלל אצל מצות בין אי דחוי מעיקרא הוה דחוי או בין נראה ונדחה דבודאי היה דחוי ודוק ומיושב בזה למה לא פשט הגמ' ממתני' דעבר ולקטן כשר ומוכח עכ"פ דדחוי מעיקרא לא הוה דחוי וצע"ג יען דדלמא הוה הטעם במתני' דלא שייך ענין דחוי אצל מצות כלל אבל תוס' דהקדימו מתחילה כנגד פי' רש"י שהוא איבעי על כל שורש דחוי אי שייך אצל מצות ופירשו שהי' מסופק אי דחוי מעיקרא הוה דחוי אצל מצות א"כ שפיר הקשה תוס' קו' וצריכין לתרץ דשאני התם דהוא בידו. (טו) זבחים דף ל"ד בגמ' עביד צריכתא דאי אשמעי' קבל פסול טמא דחזי לעבודת צבור ואי אשמעי' שמאל דאית ליה הכשר ביוכ"פ וכלי חול דחזי לקדושינהו ואח"כ פריך הגמ' ולהוי ליה דחוי ושני הא מני חנן המצרי דלית ליה דחוי יעו"ש ובתוס' הקשה הא הוה רק מעשה איצטבא ותירץ דקו' הגמ' קאי על נשפך הדם לארץ יעו"ש. ונלע"ד ליישב דנפלא בעיני למה עביד הגמ' מתחילה הצריכתא ואח"כ הקשה ולהוי ליה דחוי דמשמע יען שעשה צריכתא על שלשתן הקשה קו' הנ"ל הא אפי' לא היה מוזכר במשנה רק אחת הי' ג"כ קשה הא הוה ליה דחוי וצע"ג וביותר יש להפליא על סדר הגמ' הלא הקו' הא הוה ליה דחוי הוא סותר גוף הדין דמתני' דמכשר להנך גווני וצריכתא הלא רק קו' למה לי לשנות כמה פעמים הכשר אחד אבל עכ"פ הדין דין אמת וצע"ג. אמנם נ"ל דבודאי יש לחקור דכל דחויות הנמצאים בש"ס היינו או שהי' חסרון בחפץ כגון הדס שנקטם או שהי' עליו ענבים או שהדם הי' מכוסה או שהקדיש חצי בהמתו או שנפגם המזבח או שמת המשתלח או בעל מום או מחוסר זמן או שיש חסרון בגוף כגון עשיר שהפריש קן לכבשתו או אכל חלב והמיר דתו או נתחייב קרבן ונשתטה או מצורע ויולדת שחקרו בתוס' זבחים דף נ"ט אשר מכח חסרון הנ"ל אפי' היה עשה בו כדת המצוה שאגד הלולב ונענע בו או אם כסה אחר שנתכסה מרוח או שהקריב על המזבח שנפגם כל עבודת כהגון או שהקריב הבעל מום ומחוסר זמן כדת בד' עבודות או במומר או שנשתטה והקריב כדת וכהוגן ואפ"ה לא הי' מהני זה קרוי דחוי שאפי' אם נסתלק החסרון לא יהיה נראה אבל כאן שלא עשה כהוגן כדת וכחק עבודה שצריך להיות כהן טהור ויקבל בימין ובכלי קודש ואז נקרא שעבד עבודתו כחק הכתוב ואח"כ חוזר ועושה בו כהוגן בכהן טהור ובימין ובכלי קודש איך נאמר הא הוה דחוי הכי עושה עכשיו כמו שעשה מתחילה או הכי עשה מתחילה כמו שעשה עכשיו הלא מתחילה היה ג"כ כשר אם עשה כהוגן וגם עכשיו יהיה פסול אם לא יעשה כהוגן איך נאמר ע"ז מה שהי' נדחה

לא יהי' חוזר ונראה הלא באמת לא יהי' נראה מה שהי' דחוי והבדל הוא שמתחילה לא עשה דבר שנקרא עבודה ועכשיו עשה שיהי' נקרא עבודה לכן הקדים הגמ' צריכתא דמצינו שעבודת טמא נחשב עבודה וקבלת שמאל נקרא עבודה וא"כ כיון שמעשה זה נחשב במקו"א עבודה לקרבנות ואעפ"כ פסול כאן א"כ נחשב להיות נקרא דחוי ופריך א"כ ולהוי ליה נדחה ולא קשה קו' תוס' מעשה איצטבא לא נחשב בשום מקום לעבודה ובדף י"ד קחשיב רק זר ואונן שיכור ובעל מום דהם אינם בר עבודה בשום מקום אז נחשב כמעשה איצטבא אבל כאן דקאי נתן לפסול שהוא בכהן טמא וטומאה הותרה בצבור וא"כ קשה להוי דחוי והבן שהגם שכה"ג מקריב אונן הוא הטעם דלא חל עליו אינות ועיין רמב"ן פ' אחרי מות ועיין ברמב"ם פ"ג משגגות דמדמה המיר דתו למחוסר זמן דחסרון בגברא כחסרון בחפץ וכאן נחשב טמא ושמאל במקום אחר לעבודה וא"כ פועל כאן עכ"פ לחול עליו שם דחוי וכה"ג מצינו כמה פעמים בש"ס מה שיש לו שם הכשר אחד פועל פסול במקום אחר ודוק עיין חולין דף ל"ב הואיל ועשה מעשה חטאת בחוץ ודוק. (טז) מה שכתב תוס' זבחים דף י"ב דבהמת שני שותפים נקרא בידו שיוכל ליקח חציו של חבירו ובידו ולתקנו יעו"ש והוא בלי הבין ח"ו הלא תלוי בדעת חבירו אם ירצה למכור לו או לא ומה שתלוי ברשות ורצון חבירו לא מקרא בידו וצע"ג. ונראה לי דבאמת לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע אבל באמת בלא דמי הוה גזל ובדמי עובר בלא תחמוד אבל כל זה בית דומיא אשה דכתיב לא תחמוד בית רעך ואשת רעך מה שחבירו יוכל להנות ממנו אבל כאן שע"י שנתקדש חלק חבירו גם הוא אסור להנות מגופו של בהמה דאיברים יונקין מהדדי עיין פנ"י קדושין דף ז' וא"כ בכה"ג תלוי וזבין או שנותן דמי חציו של חבירו מהני דאינו עובר על לא תחמוד דהא חבירו לא יוכל להנות וכל זה אחר שיקדש חלקו אבל בשעה שהקדיש היה דחוי דאז לא היה בידו להקדיש חלק חבירו אבל עכ"פ בידו לתקנו וליקח חלק חבירו והבן זה. (טוב) בזבחים דף ע"ג גמ' אמר רבא השתא דאמרו רבנן לא נקריב אי נקריב לא מרצו כתב רש"י וז"ל דאידחוי ליה מדרבנן עכ"ל ויש לדקדק בלשון רבא דתיבת השתא מקושי הבנה היה לרבא לומר כיון דאמרו רבנן לא נקריב יהיה מאיזה טעם שיהיה אבל השתא משמע יען שחדש רבא דהטעם משום שמא יקח מן הקבוע לכן לא מהני אי נקריב והוא פלא אי אפי' הוה הטעם משום שמא יבואו י' כהנים בב"א הוה ג"כ הדין שאינו מרצה כיון שאמרו רבנן לא נקריב וצע"ג. ונלע"ד ליישב בעזה"י דהנה הטו"א באבני שהם בר"ה דף כ"ז נתקשה בכמה קו' חמורות על סוגיא הנ"ל (א) איך אמרי' הדר אמר רבא אחד זה וא"ז יצא הא עכ"פ מודה לכתחילה לא יתקע דהוא חולק על ר"י רק בזה ששלמים הוה כעולה וא"כ אמאי יצא

בדיעבד הא הוה נדחה כיון דאמרו רבנן לא יתקע כמו שסובר רבא בעצמו בזבחים כיון דאמרו רבנן לא נקריב וכי תימא לחלק בין קדשים ובין מצות א"כ בסוכה דף ל"ג דספוקי מספקי' הגמ' אי יש דחוי אצל מצות נפשוט מרבא דאין דחוי וצריך עיון גדול (ב) אמר רבא שופר של ע"ז לא יתקע ואם תקע יצא והקשה כיון דלכתחילה לא יתקע איך יצא בדיעבד וכן אמר רבא בסוכה דף ל"א לולב של ע"ז לא יטול ואם נטל כשר והקשה כיון דלכתחילה לא יטול איך כשר אם נטל הא נדחה וצע"ג (ג) עוד הקשה הא אפי' בקדשים גופא אמרי' דף ע"ח נתערב בדם התמצית ישפוך לאמה ר"י מכשיר אם לא נמלך ונתן כשר וקשה הא כבר נדחה והוא בשחוטים וכי נימא דקאי דווקא כחנן המצרי (ד) עוד נתקשה ממנחות דף כ"ג קומץ שנתערב במנחה שלא נתקמצה או נתערב הקומץ בשיריה לא יקטיר ואם הקטיר עלה לבעלים וקשה הא כיון דלא נקטיר ועשה הוה דחוי הכי נימא דכל הש"ס כחנן המצרי והניח הסוגיא בקו' הנ"ל. ואחר העיון נ"ל בעזה"י ליישבם והוא דלא נקרא דחוי אלא אם משכחת שהיה זמן בעולם או שיש אופן בעולם שאפי' אם הקריב את החפץ לקרבן או עשה בחפץ הזה המצוה ולא יצא ידי חובתו אז אפי' אם בא העת שיוכל לצאת בו לא מהני דהא היה החפץ זה נדחה באופן בעולם שלא יהיה מהני אפי' דיעבד כגון הקדיש חציו של שור או נקטם ראשו של הדס או שמת אחד מן השעירים או נפגם המזבח או הפריש קרבן והמיר וכדומה שאז אפי' עשה אז המצוה לא מהני אבל אם לא היה מעולם זמן אשר נוכל לאמור שלא היה מהני אי הקריב או עשה אז בא המצוה א"כ לא הוה נדחה מעולם על דיעבד כמובן. ונחזי אנן אם נתערב אחד מכל החטאות המתות או שור הנסקל בשאר בהמות ויקח כל אחד מן הקבועות ויקריב אותו הוה פסול אפי' בדיעבד דכל קבוע כמחצה על מחצה והוה כל השוורים פסולין אפי' בדיעבד מכח ספק דאורייתא לחומרא ופשיטא שפסולה אפי' בדיעבד ולא נשאר רק זאת דנכבשינו דניידי ונימא כל דפריש מרובה פריש וגזרו רבנן שאפי' פרשו משום שמא יקח מן הקבוע ויהיה הפרוש כאלו לא נפרש אז אפי' אם עבר והקריב לא מהני דהא באמת קודם שפריש מרובה היה נדחה על פי דין דכל קבוע כמחצה על מחצה א"כ היה כבר נדחה דחוי גמור שאפי' בדיעבד פסולין רק אי מתנה לכתחילה אם נפרש אותם לא חל עליו מעולם שם דחוי דהא יש בידינו נכבשינו דניידי וכל שבידו לאו כמחוסר מעשה עיין זבחים דף ל"ג ודף נ"ט ולא חל עליו שם דחוי עיין תוס' שם אם יש מצוה לתקן הדם והלא כאן מצוה לתקן כל הקרבנות כשירות שנתערב בו הפסול ודוק אבל השתא דאמרו רבנן דאסור נכבשינו דניידי משום שמא יקח מן הקבוע א"כ אין בידינו לבטל הקביעות נמצא שכבר הם דחוים מן הדין להיות פסול אפי' בדיעבד כמו אם באמת היה לוקח מן

הקביעות דהי' פסול בדיעבד מכח ספיקא דאורייתא ודוק. אך כל זה אי הטעם אי נתיר נכבשינו חיישינן שמא יקח מן הקבוע דאז כולם יהיו פסולין בדיעבד נמצא דאין בידינו לבטל הדחוי ואז גם בדיעבד לא מהני אבל אי נימא הטעם שמא יבואו י' כהנים בב"א ואז אישתכח דאיסורא ברובא איתא ונחזי אנן אי אפי' באמת כן הוא לא יהיה כולם פסולין דאטו אם יקריב קרבן פסול יהי' גם הקרבנות כשירין פסולין זה בודאי שקר רק עכ"פ יבוא להקריב קרבן פסול או שור אסור ע"ג מזבח ואמרו חכמים דלא נקריב כולם כדי שלא נבוא להביא גם איסור ע"ג מזבח אבל אם הביא אותם אפי' כולם יחד לא יהיה כולם פסולין רק אחד ואיך נימא אם הביא אותם אפי' אחד אחד פסולין משום שנדחו פעם אחד ואמרו שלא נקריב לכתחילה משום שעי"כ יבוא ג"כ חבירו הפסול אבל מעולם לא היה זמן שהקרבן הכשר יהיה פסול אפי' בדיעבד ואיך נימא דחוי יען שהיה אסור לכתחילה וזה שדייק רבא השתא וכו' דאין בידינו לבטל הקביעות וחל עליהם שם דחוי ברגע הקביעות ונדחין לעולם אפי' פרשו מעצמן ונקריב כל אחד אפילו לבדו אבל אי הטעם משום י' כהנים בב"א הגם שנאסרו לכתחילה להקריב לא היו פסולין בדיעבד דאין איסור לכתחילה פועל על דיעבד ומיושבים בעזה"י כל קושיות טו"א דשאני בקומץ דהי' העיכוב לכתחילה מכח חבירו ולא היה משכחת שיהיה גם הכשר פסול בעצמו וא"כ לא נדחה מעולם וכן מזבחים ע"ח ומשופר של עולה ושלמים או ע"ז או לולב של ע"ז דשם היה רק אסורין לכתחילה ולא היה משכחת מעולם רגע שיהיו פסולין בדיעבד ולא נדחו מעולם ואין לו שייכות להדס שנקטם ראשו דהי' עליו פסול אפילו בדיעבד ודמי לכסוי דם שהיה עליו זמן פטור לגמרי והבן כן נלענ"ד לאמת בעזה"י. שוב מצאתי ראיה ברורה מרש"י כריתות דף כ"ח ד"ה והעני וז"ל הואיל ונדחה שבשעה שהפרישו לא הי' ראויה להקריבו דר' אושעי' לטעמיה דאמר לקמן מטמא מקדש עשיר והביא קרבן עני לא יצא עכ"ל משמע דווקא יען דסובר דאפי' דיעבד לא יצא הוה דחוי אבל אם בדיעבד יצא אם הקריב קרבן עני כשהוא עשיר אז העני יוכל להקריב אותו לכתחילה ולא שייך לחקור דהוה דחוי ומותר ליקח אותו לקרבן אפי' לכתחילה ודוק. ומיושב בזה קו' הצל"ח בפסחים צ"ו איך כשר הקרבן שעבר עליו השבת הא נדחה בשבת דאסור להקריב קרבן יחיד בשבת וכי תימא יען שאם עבר והקריב כשר הלא עכ"פ אפי' אם רבנן אומרים לא תקריב הוה דחוי כ"ש מה שאסרה התורה יעו"ש מה שתירץ ולפמ"ש נכון דאין הדחוי פועל יותר ממה שפועל העיקר הדבר אשר בעבורו נעשה העיכוב להיות נדחה ואם שורש הדבר היה כשר בדיעבד אז אם חזר ונראה מותר לכתחילה אפי' ודוק.
(חי) במנחות דף ס"ד אם שחט שעורים הגם דנשפך דם הראשון דנתכפר בשני חייב

על השני יען דבשעת שחיטה לא היה נפסל הראשון יעו"ש והיה פלא בעיני הא לאחר שחיטה היה נדחה השני דהא אז עדיין היה דם של ראשון קיים לכפר בו וכל זמן שראשון קיים אסור לכפר בשני עיין יומא דף ס"ד מצוה בראשון מכ"ש כאן דנתפס הראשון לשם חיוב ואח"כ נשחט השני וא"כ כיון דאידחא אידחי ולא חזר ונראה ואיך אפשר שיהיה בו כפרה ולא מיבעי אי דחוי מעיקרא הוה נדחה דזה הוה נדחה דהא לא היה בידו לשפוך דם הראשון ולכפר בשני דהוא איסור גדול לפסול קרבן הראשון ויהיה נדחה לגמרי ועוד דהוה כמו נראה ונדחה דהא קודם השחיטה היה הוא ראוי לקרבן מועד וצע"ג. ונלע"ד לחדש דבר בעזה"י דדחוי מקרי אם היה צריך לעשות דבר או לתקן דבר כגון אכל חלב והמיר דתו דהוא צריך כפרה על אכילתו ואעפ"כ לא היה נתקבל הקרבן או בהדס דהיה עליו חיוב נטילת לולב ואעפ"כ בהדס נקטם או ענביו מרובין לא היה יכול לקיים חיובו וכן בכסוי דם דהיה עליו החיוב לכסות לעשות מצוה וע"י שנתכסה ברוח נדחה מלקיים המצוה והגם שעדיין לא קיים מצוה וכסהו בעפר או אם מת אחד משני שעירים דהיה חייב בהקרבת השני שעירים ונדחה השני הגם שעדיין לא הוקרבו שעירים לחיוב היום וכן במזבח שנפגם שיש חיוב קרבנות ואי אפשר לשלם החיוב וכן בנשפך הדם וחזר וכינס או בבעל מום עובר וכדומה בכל הש"ס אז הוה דחוי דהא הי' זמן אשר היה צריך לעשות המצוה או להקריב הקרבן ואעפ"כ נדחה ולא היה יכול לשלם חוב המוטל עליו אז נקרא נדחה שהוא נדחה ממקומו הראויה להיות אבל כאן אם כבר נשחט ויש כאן קרבן הרגל ושוב אינו ראויה עוד שנית יען דכבר הוכן הראשון לשלם בו חובת היום ולא נשאר עוד מקום חיוב זה לא נקרא נדחה דהא ליכא מקום לתפוס בו דהא כבר הקדים בהמה אחרת לחיוב היום ואז אם נפסל הראשונה כשורה השנית יען דמעולם לא היתה נדחית אם היתה אחרת לשלם בו חיוב היום ועכשיו שנתברר שראשונה לא תשלם חיוב היום חזר ונראה השנית דגם מתחילה לא נדחית אם היה חיוב בעולם ולא נקרא דחוי כלל והבן ויובן בזה הטעם דאמרי' הבדל בפסחים דף ע"ג הבדל אם מתו בעלים קודם חצות או אחר חצות. ובזה מיושב לי קו' אשר הקשתי מאי מהני שמתקנין לו כהן אחר מבעוד יום לכה"ג ביוכ"פ שכל עבודה דווקא בו ובכהן הדיוט פסול בעבודת יוכ"פ וא"כ נימא כיון דאידחוי אידחי ולפמ"ש נכון דהוא היה נדחה יען דכבר יש כה"ג ונתמלא המקום ולא נשאר עוד מקום להיות הוא כה"ג ועכשיו שנתרוקן המקום בלא כהן אחר וממלא אותו והבן זה. (יט) קדושין דף ז' גמ' מי דמי וכו' הא לא דמיא אלא להא דאמר ר"י והקשה הפנ"י ואע"ג דהתם מיהו קדושה ותירץ דשאני התם דחצי מיהו הוה הקדש משא"כ הכא דמיעוט רחמנא אשה עכ"ד והוא נקודה נפלאה בעיני דאשה הוה כקדושת

הגוף וכיון דכולה לא נתקדש גם חצי לא חל אבל התם בדר"י באמת לא הוה חצי קדושת הגוף אלא קדושת דמים כדאמר ר"י יש דחוי בדמים כפי' רש"י שם דמתחילה לא הקדיש אלא לדמי וקדושת דמים יש אפילו על ראש חמור ועיין תמורה דף ד' ובזה פלא בעיני דפנ"י חקר למה בנדרו הנאה זה מזה מותר כל אחד לכנוס בחלקו והוא פלא דשם אין קדושת חפץ שנימא שיתפשט האיסור על כל החפץ גם על חלק של חבירו אבל אם הקדיש שותף אחד חלקו לא מבואר שמותר לכנוס חבירו וגם שם בשדה ובית הוה קדושת דמים אבל עולה או איסור אשה הוה כקדושת הגוף עיין רשב"א בסוגיא דחוץ חוץ בקדושי ראובן אבל באשה כיון דלא מהני לעשות אותה להקדש לאסור גופה איך תהיה חצי נאסרת וצע"ג (ועיין נדרים דף ל' בסוגיא דבר פדא). שם בדבריו נתקשה מאוד מאי ראיה מייתא מר"י וז"ל דאפי' אי סובר פשטה קדושה בכולה אכתי הו"ל דחוי מעיקרא דאינו ראויה להקרבה דאין אדם מקדיש ומקריב דבר שאינו שלו עכ"ל ולא הבנתי דלמא לחדש שם הקדש על החפץ חבירו לא יוכל דכתיב איש כי יקדיש ביתו קודש מה ביתו שלו היינו לחדש שם הקדש אבל אם מקדיש שלו וחל שם הקדש על חצי בהמה אז פושט אותו שם הקדש על חלק חבירו ג"כ כמו שיוכל לטמא טהרות חבירו ע"י דבר טומאה ה"ה יוכל לאסור חלק חבירו ע"י דבר קדושה שמתפשט עצמו מאליו וא"כ לא קשה איך נוכל לומר שיתפשט על חלק חבירו דאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו ואם היה הקו' הפנ"י יען דמעיקרא טרם שחל קדושת חלקו אשר יתפשט אח"כ לא היה יכול להקדיש חלק חבירו לאמור בהמה זו כולה תהיה עולה דאז היה מתחיל להקדיש חלק חבירו והתורה אמרה איש כי יקדיש צריך להיות ביתו בלבד רק אחר שחל קדושה על חלקו יתפשט בכולה והוה עכ"פ דחוי מעיקרא בשעה שדיבר להקדיש אבל כאן באשה יתפשט בכולה ותהיה אשת איש זה לק"מ דדלמא גם באשה חידשה התורה כי יקח איש אשה שכל האשה תהיה בכח הלקיחה ולא שלקח חציה ואח"כ מתפשט בכולה דאז כל האשה לא בא מכח קיחתו ושפיר פשט דדמי לר"י וצע"ג. ונ"ל דכוונת הפנ"י הלא מתחילה הקשה הלא כתוב כי יקח איש אעפ"כ יוכל לקדשה לחציו וחצי אשה לבי תרי לא חזי' אך אם נאמר שיתפשט מאליו עכ"פ קדושתה על כל גופה וא"כ לא תהיה מותרת לאיש שני וא"כ איך תהיה שתוכל להתקדש על חציה דיתפשט ולא תהיה ראויה לבי תרי ודוק. (כ) בסנהדרין דף מ"ז בתוס' בד"ה אכל וז"ל כה"ג נראה ונדחה הוא והוי מצי לאשמעי' רבותא טפי דאפי' המיר דת והפריש קרבן דהוה דחוי ואע"ג דדחוי מעיקרא הוי דחוי כדשמעי' ליה לר"י בפ"ק דקדושין דף ז' גבי בהמה של שני שותפין ורבותא הוא טפי בדחוי מעיקרא כדמוכח פרק לולב הגזול דאפי' מאן דאית ליה דחוי

מעיקרא לא הוה דחוי מודה בנראה ונדחה דהוה דחוי עכ"ל ופלא בעיני אטו מבואר בלולב הגזול מתני' או ברייתא דנראה ונדחה גרע מדחוי מעיקרא אלא הגמ' חקר בזה מסברה חיצונה כמבואר שם דף ל"ג ע"ב ברש"י בד"ה ונפשט מינה דהוא סברה בעלמא דדחוי מעיקרא דומה למחוסר זמן יעו"ש וא"כ כיון דשם חקר הגמרא רק מסברה א"כ ממילא קשה קו' התוס' ולמה הביאו ראיה על סברה בעלמא מגמ' הלא סברה הוא ולא צריך גמ' כדאמרי' בעלמא סברה הוא למה לן קרא והתוס' קדושין ד"ה שמע הקשה רק מכח הסברה וצע"ג ונלע"ד בעזה"י דלכאורה היה נראה בסברה דדווקא בנראה ונדחה סובר ר"י כאן דהוה דחוי אבל בדחוי מעיקרא מודה דלא הוה דחוי והגם דר"י סובר בהקדיש בהמתו דחוי מעיקרא הוה דחוי והוא דהלא בגמ' עושה צריכתא דאי אשמעי' בנשחטה הו"א דאין בידו אבל בהמיר דתו שבידו לחזור אימא לא צריכא ולכאורה הוא פלא גדול הלא כל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי א"כ באמת למה יהיה דחוי הלא בידו לחזור ולא נדחה מעוצם. אמנם נחזי אנן הלא הרגע אשר ממיר הדת אז נעשה הוא נדחה ולו יהי' שמתחרט מיד וחוזר ברגע השנית עכ"פ עבר רגע אחת אשר היה נדחה הקרבן דאפי' אם חוזר עכ"פ לא נעקר מעיקרא שהי' כופר בעיקר רגע אחת אשר הי' ממיר דתו וא"כ אמרי' כיון שכבר היה הקרבן בעולם והודחה באותו רגע אשר המיר דתו הודחה לעולם דלא שייך לומר דהי' בידו שלא להמיר דאז לא הי' לנו לחקור על דבר ואם המיר ימיר עצמו אחר שהפריש קרבן ע"כ הי' הקרבן נדחה הרגע שהמיר עצמו אבל אם המיר עצמו ואח"כ הפריש קרבן הלא ברגע שמפריש הקרבן אם היה בלבו להתחרט הי' ראוי' הקרבן וזה הי' בידו להתחרט אז בשעה שהפריש הקרבן וא"כ היה משכחת הגם שהמיר יהי' הקרבן כשר אז בודאי אמרי' כל שבידו כזה לא הוה דחוי ודוק דיש הבדל גדול אם הי' בידו לעקור שלא יבוא דחוי בעולם או אם יש בידו לתקן הדחוי כמובן וא"כ דלמא הא גופה אשמעי' ר"י דבידו לתקן הדחוי לא מהני אבל בידו לעקור הדחוי מהני ולא קשה קו' התוס' כלל וזה באמת כוונת התוס' בזבחים דף י"ב בד"ה ושמע שכ' וז"ל מיהו אין בידו כל כך כמו נפגם המזבח דפריך בפרק ק"ק דחוי מעיקרא הוא וכשר והכא לכ"ע משמע דכשר דבידו לתקן כדאיתא פרק לולב הגזול ולכך נקט ר"י אכל חלב והפריש קרבן והמיר דתו וחזר שידחה דהו"ל נראה ונדחה ולא נקט שהפריש קרבן לאחר שהמיר דתו דהאי כשר כיון דבידו לתקן בקל כמו בנפגם המזבח וגם דחוי מעיקרא דכשר עכ"ל הכוונה דבנפגם המזבח ואח"כ הקדיש או המיר דתו ואח"כ הפריש קרבן משכחת לה דבשעת ההקדש יותקן הדבר דהא בקל נוטל פגימה מעל מזבח בתוך הזמן או הרגע אשר אומר בהמה זה יהיה קרבן לד' יוכל לתקן פגימה מעל מזבח וגם בידו לחזור בתשובה

באותו רגע אשר יאמר בהמה זה קרבן לד' ויש בידו לעקור הדחוי אבל אם הפריש קרבן ואח"כ נפגם מזבח או הפריש קרבן ואח"כ המיר דתו אין בידו לעקור כל הדחוי מעיקרא רק יש בידו לעשות הדחוי להיות חוזר ונראה אבל בהקדיש חלקו מבהמות שותפות או בהפריש קן דצריך דעת אחרים אם יומכר לו החציו וגם בהפקר אם יזדמן לו שלשה להפקיר עיין נדרים דף מ"ד ולכן סובר ר"י דדחוי מעיקרא הוה דחוי ודוק וא"כ יפלא על תוס' דהכא וצע"ג. ואחר העיון נ"ל בעה"י לחדש סברה בהיפך דאחר דהשמיענו ר"י דלא מהני בידו בנראה ונדחה אז פשיטא ידענו דלא מהניא בידו מעיקרא ואבאר בעזה"י. עיין עירובין דף ה' אמר לך אביי התם סוף מבוי הכא תחילת מבוי והיוצא מפי' רש"י שם הוא כך אם כבר הוה שם מבוי כשר ויופסל עכשיו אז אפי' עושה לו רק פס ד' חוזר להכשירו הראשון אבל אם עושה עכשיו מבוי צריך ד' אמות יעו"ש ועיין ר"ן חולין שהסביר למה נ"ט בר נ"ט דאיסורא אסור דשאני לקבל שם חדש צריך טעם חזק ולא מקבל שם איסור אבל לפסוק שם איסור הישן צריך להיות קלוש מאוד ונ"ט בר נ"ט אסור יעו"ש. וא"כ נחדש דבר בשלמא אם הפריש קרבן טרם שהמיר דתו והיה כבר חל שם קרבן כשר על הבהמה ואח"כ המיר ונתחדש ע"י מעשה הבעלים דבר לפסול הקרבן אז אמרינן הלא בידו לחזור ולתקן אשר עיות וכיון שיש עוד אופן להיות נשאר הקרבן בהכשירו אשר חל עליו לא נפסק אותו שם ואם באמת בא לו התיקן נשאר בהכשירו הראשון די שנאמר דאינו חוזר ונראה כשהודחו אם לא היה בידו לתקן הדחוי אבל בדחוי מעיקרא דבשעה שהפריש הקרבן לא ראוי' לחול השם קרבן לכפר עליו דהא המיר דתו הגם דיש בידו לשוב בתשובה ויהיה חוזר ונראה להיות בר קרבן עכ"פ יהיה רק בר קרבן משעה שיחזיר אבל לא על למפרע ונמצא דעכשיו שלא עשה תשובה היה הקרבן נדחה בשעה שיקבל עליו שם קרבן וכיון שנפסל אז שוב אינה נראה וא"כ היה ר"י צריך לאשמעי' דלא מהני בידו בנראה ונדחה כגון שהפריש ואח"כ המיר דתו ממילא ידענו בק"ו דלא מהני בידו לתקן בדחוי מעיקרא כגון המיר דתו ואחר כך הפריש קרבן ודוק. ובא ברוך ד' וארץ שבזה יובן הסוגיא בלולב הגזול בדף ל"ג שרש"י בד"ה בעי ר' ירמיה כ' וז"ל והשתא לא דייק בין דחוי מעיקרא לנראה ונדחה דהאי דנקטם ראשו מעיו"ט לא נראה מעולם עכ"ל ובכפת תמרים מוחק דברי רש"י אלו דעל מי יכול רש"י לכוון או על ר' ירמיה פשיטא דלק"מ דר' ירמיה התחיל מן הקל אי דחוי מעיקרא הוה דחוי ואי יפשוט לו דלא הוה דחוי אכתי ישאל על נראה ונדחה דמהכ"ת ישאל על נראה ונדחה אם לא ידע דין דחוי מעיקרא ואם כיוון רש"י על הפשטן דפושט לו דין דחוי מעיקרא מנראה

ונדחה זה בודאי לק"מ דפושט לו מכח ק"ו אם נראה ונדחה אין לו דין דחוי מכ"ש דחוי מעיקרא וע"כ דאין דברי אלו מרש"י כלל יעו"ש.
עוד נתקשה בספר הנ"ל בגמ' דרב פפא גופי' מבעי לי' והקשה ממנ"פ אי ר"פ אמר דינו אפי' לקולא א"כ פשיטא דנפשט בעי דר' ירמי' דאי אין דחוי אצל נראה ונדחה מכ"ש בדחוי מעיקרא ואי גם ר"פ מספקא לי' מ"מ נפשט בעי דר' ירמי' דעד כאן לא מספקא לי' לרב פפא אלא בנראה ונדחה אבל בדחוי מעיקרא בעכ"ח פשיטא לי' דאין דחוי דאי מספקא לי' בדחוי מעיקרא אז פשיטא בנראה ונדחה יש דחוי וצע"ג. ולפמ"ש נכון בעזה"י דלכאורה קשה איך פושט האיבעי דר' ירמי' מרב פפא דלמא נראה ונדחה אין דחוי יען דכבר היה עליו חיוב מצות כיסוי ויש בידו לגלות א"כ בנקל חוזר ונראה כמו במבוי בערובין דף ה' אבל בדחוי מעיקרא דלא היה חל עליו שם הכשר מעולם ונדחה בזמן מצוה דלמא אין דחוי וא"כ דטוב יותר נראה ונדחה מדחוי מעיקרא לכן מבעי לר' ירמי' בדחוי מעיקרא דידע דנראה ונדחה אין דחוי ומבעי לי' רק בדחוי מעיקרא ואיך פשט לו דחוי מעיקרא מנראה ונדחה לכן בא רש"י בחכמת לשונו דהשתא לא דייק בין דחוי מעיקרא או נראה ונדחה דשניהם שקולים הם ודוק ומשני הגמ' דר' ירמי' מספקא לי' אי רב פפא אפי' לקולא סובר אין דחוי וכי תקשה אי מסופק בנראה ונדחה ע"כ בדחוי מעיקרא אין דחוי זה לק"מ דנהפוך הוא דלמא מדספקא לי' בנראה ונדחה פשיטא לי' דדחוי מעיקרא יש דחוי או בהפך בדחוי מעיקרא אין דחוי ואם שווים הם עדיין נשאר איבעי דר' ירמי' וכי תימא אי רב פפא מסופק מה חידש ר"י זה אינו דהלא אינו מבורר ורב פפא אמר זאת אומרת אין דחוי אצל מצות אי בנראה ונדחה פשיטא לי' אפי' לקולא אז יש ספק דלמא דחוי מעיקרא גרע ואי מספקא לי' בנראה ונדחה אולי בדחוי מעיקרא אין דחוי ואמר זאת אומרת מדספקא לי' בנראה ונדחה פשיטא דמוכח דאין דחוי בדחוי מעיקרא ודוק. שוב האיר ד' עיני שמצאתי בכפת תמרים שנתקשה בגמ' דף ל"ג ע"ב ואין ממעטין ביו"ט דאשחור אימת אילימא דאשחור מאתמול דחוי מעיקרא הוא תפשוט מיניה דחוי מעיקרא לא הוה דחוי אלא לאו דאישחור ביו"ט נראה ונדחה הוא ש"מ נראה ונדחה חוזר ונראה ונתקשה הגאון דהלשון פלא דאי אשחור ביו"ט דהוה נראה ונדחה ולא הוי דחוי א"כ במכ"ש בדחוי מעיקרא וא"כ בודאי קשה תפשוט מיני' דחוי מעיקרא לא הוה דחוי והי' להגמ' להפך הסדר אילימא דאישחור ביו"ט תפשוט מיני' נראה ונדחה חוזר ונראה ואי דאישחור מעיו"ט ולפחות תפשוט דחוי מעיקרא לא הוה דחוי ותי' וז"ל ואפשר דהמקשה היה סבור דטפי יש לפסול דחוי מעיקרא מנראה ונדחה וחזר ונראה והתרצן דחה דאיפכא מסתבר דחוי מעיקרא תפשוט דכשר ונראה ונדחה נשאר באיבעי

עכ"ל מה שהכריח הגאון מכח דקדוק בלי סברא זכני ד' להוציא לאור בסברא בעזה"י ופלא שלא עלה בדעתו ליישב קו' שהבאתי בשמו ולכן בא תוס' בחכמת לשונם לרמוז שהקשה למה לא השמיע ר"י חידוש יותר בדחוי מעיקרא וכי תימא דדחוי מעיקרא גרוע הביאו ראי' דכך עלה במחשבת הגמ' אבל באמת גרוע נראה ונדחה מדחוי מעיקרא ודוק כנלע"ד. (כא) ראיתי קו' בשעה"מ פ"ד מה' קרבן פסח שהקשה לסברת מהרי"ק שהובא בכ"מ שלכך כתב הרמב"ם שפסח שנמצא יקרב יען דסובר בעל חיים אינם נדחים ומשנה סובר בעלי חיים נדחים ולכן ירעה והרמב"ם פוסק בעלי חיים אינם נדחים א"כ קשה הא אמרו בגמ' שם בפסחים דר"א סובר ירעה וע"כ דסובר בעלי חיים נדחים והא בזבחים פ' התערובות יקרב השאר הראשים ואמרו בגמ' דסובר אין דחוי אפי' בנשחטין כחנן המצרי וכ"ש דסובר אין דחוי בבעלי חיים וא"כ איך אמר ר"א ירעה והוא קו' גדולה עוד הקשה על תוס' קדושין דף י"ב שהקשה למה הקשה הגמ' בכריתות על רב הושעי' מר"ש ולא הקשה מר"א דסובר הקדיש נקבה לעולה ולדה יקרב עולה יעו"ש והקשה הנ"ל מה קו' הא ר"א אפי' בשחוטים לית ליה דחוי אבל לר"ש דלא מצינו דלית לי' דחוי בשחוטין ואפ"ה בבעלי חיים לית לי' דחוי פריך שפיר על רב אושעי' דאית לי' דחוי אפי' בבעלי חיים אבל ר"א לית לי' דחוי כלל ולא קשה וצע"ג. ונלע"ד ליישב בעזה"י דר"א אית לי' דין דחוי אבל דווקא בנדחה מחמת עצמו כגון בפסח שנאבד אז סובר אפי' דחוי בבעלי חיים אבל בנדחה מחמת חבירו שראשי הכשרים נפסלו מחמת ראש אחד שנתערב בהם לית לי' דחוי אפי' בשחוטין כמו חנן המצרי דלית לי' דחוי אפי' בשחוטין אם הדם בכוס ומת חבירו מביא אחר ומכפר בו דהוה לי' דחוי מחמת חבירו ולכן אמרו שם בתערובות ר"א סובר כחנן המצרי ולפ"ז שם בנאבד הפסח אמר ר"א ירעה דהוה דחוי מחמת עצמו ואז אפי' בבעלי חיים אמרי' דהוה דחוי ובתערובות דהיה מחמת חבירו אפי' בשחוטין לית לי' דחוי ולק"מ קו' ראשונה ודוק. ולפ"ז שם בהקדיש נקבה לעולה דהוה דחוי מחמת עצמו ואעפ"כ אמר ר"א ולדה יקרב וע"כ דלית לי' דחוי בבעלי חיים וקשה שפיר א"כ קשה לרב אושעי' דסובר בעשיר דהפריש קן דהוה ג"כ דחוי מחמת עצמו והוה דחוי אפי' בבעלי חיים ושפיר הקשה תוס' דליקשי בכריתות מר"א כמו מר"ש ול"ק קו' השעה"מ הא ר"א סובר אין דחוי אפי' בשחוטין זה דווקא בדחוי מחמת חבירו אבל בדחוי מחמת עצמו אית ליה ודוק אך א"כ קשה הא בהפריש נקבה לעולה לית לי' דחוי בבעלי חיים אפי' בדחוי מחמת עצמו וא"כ למה סובר בנאבד הפסח ירעה הא בבעלי חיים ליכא דחוי אפי' בדחוי מחמת עצמו אך התוי"ט הגיה בתמורה ר' אליעזר תחת ר' אלעזר ודוק. למודי ד' אל תתפלאו שלא נכתב הקונטרס כסדר המסכתות ופן ואולי נמצא בו גם כפל דבר

או אפשר שימצא דבר באחרונים, דעו כי לא הי' לי פנאי כעת לשום עיוני בו ואז לא היו לי אחרונים החדשים, ומעולם אין אני מקפיד בקונטרס על סדר מסכת, ואקוה שנמצא בקונטרס הנ"ל סברות והערות ישרות בעזה"י. בבא בתרא דף כ"ג ע"ב רש"י ד"ה רוב וקרוב וז"ל אם בא דבר לפנינו ויש בה להלך אחר הרוב והוא כך ואם תלך בו אחר הקרוב אינו כך הלך בו אחר הרוב עכ"ל, והוא פלא בעיני בשלמא בט' חנויות כשירות ואחת טריפה ונמצא חתיכה אחת קרוב לחנות טריפה אז הוי ההיפך אם ניזל בתר קורבא הוה הבשר טריפה ואי אזלינן בתר רוב הוה הבשר כשר אבל בעגלה ערופה אי אזלינן אחר העיר הקרובה מביא אותה העיר עגלה ערופה ואי אזלי' בתר העיר דנפישא באנשים הוא מביאה עגלה ערופה ולא שייך לומר אם תלך בו אחר הקרוב אינו כך דבכל אופן בין שנלך אחר הרוב או שנלך אחר הקרוב יהי' כך בהבאת עגלה ערופה וכל ההבדל הוא איזה עיר שתביא [ור"ח על עגלה ערופה נמי קאי, דקאמר וקורבא דאורייתא ופרש"י דכ' והי' העיר הקרובה, א"כ למה כתב רש"י לשון "אינו כך"]. ונ"ל הכוונה הוא כך דהתורה גזרה שעגלה ערופה יבוא מהעיירות הסמוכות להחלל דמסתמא מהעיירות הסביבות בא הרוצח ורצח נפש וא"כ אם יש לפנינו עיר קרובה עם רוב עם ויש עיר עם מיעוט עם אבל קרובה ביותר אל החלל מהעיר רבתי עם, א"כ אנו חוקרים שהעור הגדולה תביא עגלה ערופה משני פנים (א) דהא היא קרובה אל החלל ונקל שהרוצח בא ממנה (ב) מטעם דהיא רבתי עם תלינן דמרוב עם פירש אחד להיות רוצח, והנה אנו חוקרים מאיזה טעם תביא עגלה ערופה אם מטעם דהיא קרובה לחלל אז נשיב הלא יש עיר קרוב ממנה ונותן מעלת הקורבה לעיר הקרובה טפי, אבל אם נדון על העיר מחמת רובא אז אין כמוה בכל הסביבה וחידש ר"ח רוב וקרוב שיש לפנינו דבר ויש בה להלך אחר הרוב והוא כך שתהי' נשארת במעלת הרוב אבל אם תלך בו אחר מעלת הקרוב אינו כך, ולא תשאר מעלת הקרוב דהא איכא דמקורב טפי אז רובא עדיף והלך בו מטעם רוב. תוס' ד"ה רוב הקשו. מאי קמ"ל ר"ח מתניתא היא ט' חנויות וכו' דאזלינן בתר רוב הגם שיש קרוב, נ"ל לחקור בעזה"י בשלמא בט' חנויות דכבר יש בשר שחוטה ובשר נבילה ועכשיו מצא חתיכת בשר ואנו דנין אם החתיכה כשירה או החתיכה אסורה אי אזלינן בתר הקרוב שנמצא סמוך לחנות טריפה א"כ לא הי' באפשרות שתפרוש חתיכה הנ"ל מרוב דהא הבשר מרוב חנויות הוא בשר שחוטה, וכן אי אזלינן בתר רוב לומר שהבשר כשר א"כ לא הי' באפשרות לפרוש מקרוב דשם לא נמצא רק בשר טריפה, א"כ דרוב וקרוב ע"כ הם מתנגדים אזלינן בתר רוב לומר בשעה שפירש הך חתיכה הי' מהרוב היינו שהוא בשר כשר ולא מהקרוב שהוא בשר טריפה אבל בניפול הנמצא ואנו מסופקים אי הוא

מהשובך אשר קרוב לכאן או מהרוב גוזלות מהסביבות או מרובא דעלמא, מי יכחיש דהי' יכול להיות גוזל פורש מהרוב כמו מהקרוב וכן הי' יכול להיות פורש מהקרוב כמו מהרוב דהא קודם שנפרש לא הי' שם איסור על החפץ כמו בנבילה וכשירה דנאמר כל דפריש מרובא פרוש דהא בשעת פרישה לא הי' מובדל בעצמו הרוב או המיעוט וא"כ קמ"ל ר"ח דלא תימא דווקא בחנויות דמובדל הבשר בעצמו במקומו דבט' חנויות מונח הבשר שחוטה ובחנות העשירי מונח בשר נבילה א"כ אמרינן בשעת פרישה כל דפריש מרובא פריש והוה הבשר בשר כשר ולא אזלינן בתר הקרוב לאמור דפריש ממיעוט בשר נבילה, אבל בניפול הנמצא דבשעת פרישה לא הי' עליו הבדל בשם עצם לאמור דפריש מהרוב ולא מהמיעוט דהא במקומו שניהם היו שווים בשם עצמם א"כ אזלינן בתר קרוב שהי' מסמוך בשם ויצמיח עכשיו הבדל אם המוצאו רשאי לקחת הניפול או לא, קמ"ל ר"ח דאעפ"כ אזלינן בתר הרוב דרובא עדיפא הגם שבאופן זה יש גם לקרוב כח ודוק. ולפ"ז מובן דמקשה ר' זירא על ר"ח מעגלה ערופה ולא מקשה מעגלה ערופה אמתניתא דט' חנויות, דשאני עגלה ערופה דאנו דנין מי הרג החלל הנמצא מאין בא ההורג אי מעיר קטנה וקרוב או מעיר גדולה ורחוקה אבל בשעה שפורש עצמו מהעיר לא הי' הבדל בין אנשים שהיו ראוים שיפרוש איש מעיר קטנה כמו מעיר גדולה א"כ לא שייך לומר דפריש מרובא דאיזה הבדל יש בין אנשים מעור קטנה או אנשים מעור גדולה רק אח"כ בדרך האיש הפורש נעשה רוצח וחקרינן מאין בא אשר נעשה רוצח ואמרה התורה דאזלינן בתר הקרוב ולא בתר רוב ולא קשה מט' חנויות דשם כבר הי' לחקור בשעת פרישה ואמרינן מרובא קפריש אבל קשה לר"ח מאי קמ"ל ר"ח הא מתניתא מט' חנויות היא וע"כ דר"ח קמ"ל שאפילו בכה"ג אזלינן בתר רוב ויקשה מעגלה ערופה ודוק. ובזה מיושב לי קושיא שהקשתי על תוס' הנ"ל למה לא הוכיחו לרב דע"כ רוב עדיף מקרוב דלא מוכח, דאל"כ איך אזלינן בתר רוב אם רק רוב ישראל ואפילו נמצא ההרוג סמוך לשוק של עכו"ם, וע"כ דרוב עדיף מקרוב דלא מוכח כמ"ש התוס' בנמצא חביות סמוך לעיר רוב ישראל הגם שנמצא החביות סמוך לבית עכו"ם דהוה קרוב דלא מוכח לפי שרוב בני עיר ישראלים וצע"ג. ולפמ"ש נכון דהתוס' רוצה לומר דבקורבא דמוכח קרוב עדיף א"כ שייך ג"כ הך סברא, ה"מ אם הי' כבר מובדל בשם עצמו כגון יין כשר מיי"נ דאם נאמר שפריש מסמוך א"כ הוא יין כשר נבדל בשמו אבל אם הי' מהרוב נכרים הוה יי"נ אז קרוב דמוכח עדיף, אבל בעגלה ערופה דבשעת פרישה לא הי' מובדל בשם עצם שנאמר כל דפריש מסמוך פריש דמה הבדל יש בין איש נודד ממקומו אם הוא סמוך לשם הלא יוכל ג"כ להיות מהרוב ע"כ רובא עדיף אפילו מקורבא דמוכח כ"ש

מקורבא דלא מוכח ולכן הביא תוס' לחקור מחביות דשם מובדל בשם כמו בט' חנויות וסובר רב דלא כר"ח דרוב וקרוב קרוב עדיף בקורבא דמוכח אבל בקורבא דלא מוכח רובא עדיף דאמרינן כל דפריש מרובא קפריש וא"כ לא הי' האפשרות להיות מן הסמוך ודוק. תוס' שם כתבו דמתניתא דט' חנויות משמע אפילו נמצא קרוב לחנות, וצ"ב היכן נרמז שם דאיירי בקרוב, ונ"ל דפלתי דקדק למה תני בנמצא הלך אחר הרוב ולא תני בנמצא מותר יעו"ש בסימן ס"ג שהאריך, ונ"ל אם איירי בנמצא קרוב לחנות טריפה א"כ יש לפנינו שני דרכים מן התורה דרובא (הועתק מכתי"ק של המחבר זצ"ל) דאורייתא דכתוב אחרי רבים להטות וקורבא דאורייתא דכתוב והי' העיר הקרובה ויש סברא לומר דאזלינן בתר קרוב דקרוב עדיף מרוב עיין בתוס' דרב סובר קרוב עדיף, קמ"ל מתניתא דרובא עדיף ואזלינן בתר רוב ולא בתר קרובה א"כ שפיר הקשה התוס' דאיירי ע"כ בנמצא קרוב לחנות טריפה דאל"כ אלא נמצא באמצע הי' לו לומר בנמצא מותר וכקו' הפלתי ודו"ק, ור"י סובר דנקט אזלינן בתר רוב דלאו ברור שיהי' מותר כדברי הפלתי, אבל לעולם בנמצא באמצע. עוד יש לפרש בהבנת התוס' דלכאורה קשה מאי קמ"ל בנמצא הלך אחר הרוב הלא כל קבוע חידוש הוא וד שקמ"ל שאם לקח מן הקביעות אסור אבל מה חידוש יש שבנמצא אזלינן בתר רוב הלא בכל התורה אזלינן בתר רוב דכתיב אחרי רבים להטות ברובא דאיתא קמן. עיין חולין דף י"א מנ"ל דאזלינן בתר רובא ופריך מנ"ל דכתיב אחרי רבים להטות, א"כ מאי קמ"ל מתניתא דבנמצא אזלינן בתר רוב, אלא פשיטא דאיירי דחתיכה קרובה לחנות טריפה א"כ יש ספק דילמא קרוב עדיף מרוב או קרוב ורוב שווין עיין פנ"י ביצה דף י' ובשעה"מ הל' יו"ט, קמ"ל דרוב עדיף מקרוב והולכים אחר הרוב ולא חיישינן על הקרוב, א"כ הקשה תוס' מאי קמ"ל ר"ח הא מוכח דרוב עדיף ממתניתא דט' חנויות, ור"י השיב דאימא בנמצא באמצע וקמ"ל דאזלינן בתר רוב פעמים להיתר ופעמים לאיסור כדברי הפלתי ודו"ק. תוס' שם כתבו ואין נראה לריצב"א הא טעמא דבעינן תרי רובא אינו אלא מדרבנן, והקשה המהרש"א משמע אי הוה ב' רובא דאורייתא לא הי' קשה קו' הריצב"א הנ"ל הא גם בעגלה ערופה יש תרי רובא רוב של אותו עיר ורוב דעלמא ואעפ"כ קרוב עדיף יעו"ש, ולענ"ד ליישב דשאני התם בט' חנויות פועלים שני רובות דאותה חתיכה כשירה ולא טריפה אבל כאן בעגלה ערופה השני רובות סותרים זא"ז אי נימא דאזלינן בתר רוב העיר א"כ צריכה היא להביא עגלה ערופה ואי אזלינן בתר רובא דעלמא א"כ נא צריכה היא להביא עגלה ערופה דהוי מיעוט כנגד הרוב, אבל שם יש תרי רובא שאומרים שהחתיכה היא כשירה ולא באת מן החנות הקרוב ודוק. תוס' ד"ה בדליכא הקשה א"כ למה באין ב"ד הולכין

לעיר אחרת שיש בה ב"ד יעו"ש, נפלא בעיני למה ציינו על תי' הגמרא בדליכא הא יותר הי' קשה קושייתם על הס"ד דר"ז שהקשה דמוכח מעגלה ערופה דרוב וקרוב הולכין אחר הקרוב דמשמע לו יהי' שיש אחרת דנפישא אעפ"כ מביא עיר הקרובה וע"כ דמוכח דההורג משם הוא וא"כ בודאי קשה מהכ"ת אם אין ב"ד בעיר הקרובה ואע"פ שיש בה רוב אנשים בכל זאת תביא עיר האחרת שיש בה ב"ד והי' הקושיא בתוקף יותר וצע"ג. ונ"ל דבס"ד דקרוב עדיף אפשר לומר שאין הטעם מחמת שנעשה בודאי מן הקרוב אלא דהחיוב הוא על כל הקרובים להחלל, דמה לי רחוק זו מן העיר קצת יותר משאר עיירות הקרובים אל החלל, הלא ההורג הוא אדם הנייד וכל עיירות נכנסו בספק והטילה התורה החיוב של עגלה ערופה על הקרוב טפי, ואם אין בה ב"ד תהי' משאר עיר שיש בה ב"ד וגם היא קרובה שנכנסת ג"כ בספק שמא הי' ההורג ממנה, אבל כאשר משני אם יש נפישא מביא העיר שיש בה רוב אנשים יען דאזלינן בתר רובא ואמרינן דההורג הי' ממנה א"כ בדשווין אזלינן בתר קורבא ג"כ מטעם דאמרינן דההורג הי' ממנה א"כ שם שפיר קשה איך מביא רחוקה שיש בה ב"ד אם אין בקרובה ב"ד ודו"ק. הב"ח בסימן ר"ס בד"ה ומ"ש בד"א בשיוני השובכין שוים במנינם וכו' וז"ל דקדק רבינו וכתב האי בד"א לאחר שכתב מחצה על מחצה יחלוקו לאורויי דהך בבא נמי בדשווין קאמר דיחלוקו דאי בנפיש חד מחברי' אע"פ ששוין בקורבא מ"מ אזלינן בתר רובא דרוב וקרוב הלך אחר הרוב אלא ודאי דהאי מחצה על מחצה יחלוקו מיירי בדשוין בין בקורבא בין במנין היונים והלכך יחלוקו אבל אם יוני האחד רבים הולכין אחר הרוב אפילו הוא רחוק דהלכה כר"ח דרוב וקרוב הלך אחר הרוב אפילו בקורבא דמוכח ובזה התיישב הקו' שהקשו התוס' בד"ה מצאו בין ב' השובכין על הא דקתני מחצה על מחצה יעו"ש עכ"ל והש"ך בס"ק כ"ג התפלא עליו דקו' התוס' הי' אי אפילו ליתא לדר"ח דרוב עדיף מקרוב עכ"פ בשניהם שוין בודאי אזלינן בתר הרוב דהוה דאורייתא דכתיב אחרי רבים להטות וצע"ג. ונראה לע"ד ליישב דגם בעיני נפלא כל דברי הב"ח דקאי על מחצה על מחצה א"כ הי' לו לומר שגם במנין היונים שווין דבלא"ה אזלינן בתר הרוב דכתיב אחרי רבים להטות ולמה מזכיר דהלכה כר"ח דרוב וקרוב הלך אחרי הרוב אפילו הוה רחוק הלא הוא דן על מחצה על מחצה ושם בודאי מהני רוב מאחרי רבים להטות, ופלא על הש"ך שלא התעורר על גוף פי' הב"ח. אמנם נ"ל דר' חנינא חידש דרובא דאורייתא וקורבא דאורייתא אפ"ה רובא עדיף משמע כשם שרובא וחזקה רובא עדיף כך רובא וקורבא רובא עדיף היינו שיש כאן כח ליזל בתר קרוב רק הרוב עדיף ממנו ואזלינן בתר רובא וכאשר הקשה הגמ' מעגלה ערופה או ממתני' קרוב לזה שלו אע"ג דאיכא דנפישא ע"כ

הי' סובר ההיפך דקרוב עדיף מרובא הגם דקורבא דאורייתא ורובא דאורייתא קורבא עדיף וא"כ כיון דקרוב דאורייתא ועדיף בהס"ד מרובא א"כ במקום קרוב לא מהני רובא כמובן. ולפ"ז בשניהם שוין במקום א"כ יש לשניהם זכות קרוב דהא הגוזל מונח באמצע שהוא קרוב לזה כמו לזה וזכו בזכות קרוב להיות שלהם כנגד כל העולם ובזכות קרוב זכו שניהם כנגד המוצא דלא נאמר דהוה מרובא דעלמא יען דקרוב עדיף מרובא דעלמא וא"כ כיון דזכו בזכות קרוב מאי מהני דיש לאחד רוב הלא רוב כנגד קרוב לא מהני בהס"ד דקרוב עדיף מרובא, לכן החכים הב"ח כיון דרוב וקרוב רובא עדיף אפילו אם המקום הרוב הוא רחוק א"כ ממילא בשניהם שוין מהני רובא הגם דזה יש לו כח קרוב הלא רובא עדיף. ובזה מיושב קושית התוס' דבהס"ד דקרוב עדיף מרוב א"כ בשניהם שוין וזכו בכח קרוב דלא נימא דניזל בתר רובא דעלמא מכח הקרוב ממילא לא מהני אם אחד נפיש וכאשר משני בשניהם שוין אבל רובא עדיף מחזקה הקשה הגמ' וניזל בתר רובא דעלמא ודוק. יש לחקור בהך חקירה דרוב וקרוב מי עדיף דיש סתירה דתורה אמרה אחרי רבים להטות והתורה אמרה והיתה עיר הקרובה דהוה מכח זה ספק אי רוב עדיף מקרוב או קרוב עדיף או הוה ספק השקול עיין בפנ"י ביצה דף י' ובשעה"מ הל' יו"ט שחקרו בזה היטב. ועלה בדעתי לחקור בשלמא בט' חנויות או בחביות יין שנמצא או בדם הנמצא בפרוזדור וכדומה דשם יש פנים בפנים שונים אי אזלינן בתר הרוב הוה הבשר כשר ואי אזלינן בתר הקרוב הוה הבשר טריפה וכן בחביות אי אזלינן בתר הרוב הוה היין יי"נ ואי בתר הקרוב היין כשר וכן בדם נדה אי בתר הרוב הוה האשה והדם טמא ואי בתר הקרוב הוה האשה והדם טהור וכדומה אז מסתבר לילך בתר הרוב ולא בתר הקרוב אבל בעגלה ערופה אי אזלינן בתר רובא דעלמא א"כ אין כאן הבאת עגלה ערופה כלל ואם נלך בתר הקרוב יהי' הבאת עגלה ערופה א"כ זיל בתר הקרוב בשלמא בכ"מ דאזלינן בתר רוב דכח רוב עדיף כמו בסנהדרין אחרי רבים להטות בין לחיוב בין לפטור יש להרוב כח שנדע אם האיש זכאי או חייב, אבל כאן בנמצא חלל באדמה אפשר שהי' ההורג מהרוב אבל אי אפשר חיוב של הבאת עגלה ערופה דיש הרבה עיירות גדולות והוה ספק מאיזה עיר הי' ואת"ל דכל קבוע כמחצה על מחצה בכל זאת כל עיר פוטרת עצמה מכח שהוא מן הרוב בתוך הקבוע כסברת שעה"מ בסוף הל' מגילה דבתוך הקבוע כל עיר אומרת אני מן הרוב ולא צריך לקרוא המגילה שני פעמים יעו"ש סברא עמוקה, גם בעגלה ערופה צריך להיות קרוב ואם אנו דנין לילך בתר רוב יתבטל העשה של הבאת עגלה ערופה אז חידשה התורה דקרוב עדיף מהרוב, וא"כ בשלמא קו' ראשונה א"ש דס"ד דאפילו אם יש לפנינו עיר גדולה רק היא רחוקה

ביותר מהעיר הקרובה אבל עכ"פ גם הוא קרובה אל החלל תביא היא עגלה ערופה אז שפיר קשה איך יהי' לר"ח קרוב עדיף מרוב, אבל כאשר משני דבליכא והקשה ניזל בתר רובא דעלמא קשה שפיר מאי הקשה ניזל בתר רובא דעלמא הא במקום דלא יהי' אפשרות להביא עגלה ערופה אע"פ שנמצא חלל שם חידשה התורה דניזל בתר קרוב וצע"ג. ונלע"ד לפרש קו' הגמ' דיש לומר כי אזלינן בתר רוב אם הרוב הוא בעצמו כט' חנויות או רוב סנהדרין או רוב הדרים המה ישראל וכדומה אבל בעגלה ערופה אפילו אם יש עיר רחוקה קצת דנפישא אותו רוב הוא רק ע"י קרוב, אם נתחיל שעיר הקרובה תביא עגלה ערופה יש לחקור הלא יש עיר רחוקה מזו דיש לה רוב כנגד עיר הקרובה אבל אם לא נזכיר להתחיל בעיר הקרובה ונאמר כאן נמצא חלל וע"כ אחד מן העולם הרגו מי יעלה בדעתו לומר שזאת העיר תביא עגלה ערופה מכח הרוב הלא היא ג"כ בכלל רובא דעלמא וכנגד רוב העולם היא מיעוט ומהיכי תיתי תביא היא עגלה ערופה יותר מסתבר לומר שהקרובה תביא דלה נשאר מעלת קרובה, אבל אם ניזל בתר רובא דעלמא אותה עיר אין לה מעלת רוב וע"כ צריך לומר מכח הקרוב תקבל מעלת רוב וקשה מנ"ל להתחיל במעלת קרוב ותביא לעיר השנית מעלת רוב נתחיל במעלת רוב ותהי' העיר מיעוט ותשאר להקרוב מעלת קרוב והיתה קו' הגמ' כך, בדליכא אבל בדאיכא מביאה הגדולה וקשה ניזל הך עיר בתר רובא דעלמא א"כ לעולם לא משכחת דקרוב יהי' נדחה מחמת עיר דנפישא, ומשני ביושבת בין ההרים הפסוק מתפרש בכל אופן אפילו ביושבת בין ההרים ואז מסתבר לילך בתר רוב א"כ אי אפשר לומר דהתורה איירי בכל אופן אפילו בנפישא והדרינן דתורה איירי דוקא בדליכא אבל אי איכא דנפישא אזלינן בתר רוב אם היא ג"כ קרוב דאז יביא הרוב עגלה ערופה דרובא עדיף מקרוב, דלא אזלינן בתר רובא דעלמא דא"כ יתבטל הבאת עגלה ערופה וצריך לילך בתר קרוב ואז ממילא אזלינן בתר עיר שיש בה רוב א"כ עכ"ח דתורה איירי בדליכא דאל"כ איך אמרה התורה שהקרובה תביא עגלה ערופה הלא ביושבת בין ההרים ע"כ יביא עיר שיש בה רוב אלא עכ"ח בשווין איירי, א"כ הדרינן לסברא בכל אופן אף באינה יושבת בין ההרים] מתחילין בקרוב ואם יש עיר שגדולה ברוב עם רובא עדיף מקרוב והבן כי עמוק הוא. ולפ"ז מיושב הרמב"ם בפ"ט מהל' רוצח שכותב בסתם שיש בה רוב כנגד עיר הקרובה מביא עגלה ערופה והקשה הכ"מ למה לא מביא התנאי אם היא יושבת בין ההרים ודו"ק: